ACCADEMIA DI MEDICINA ★ DI TORINO

DANIELIS SENNERTI

VRATISLAVIENSIS,

DOCTORIS ET PROFESSORIS MEDICINÆ,

IN ACADEMIA WITTEBERGENSI,

Operum

TOMVS TERTIVS,

QVO CONTINENTVR

Practicæ Liber IV. & V.
Tractatus de Arthritide.
Practicæ Liber VI.
Tractatus de Conſenſu & diſſenſu Chymicorum cum Galenicis & Ariſtotelicis.
Et Exoterica.

LVGDVNI,
Sumptibus IOANNIS ANTONII HVGVETAN,
& MARCI ANTONII RAVAVD.

M. DC. L.

CVM PRIVILEGIO REGIS

INDEX LIBRORVM, CAPITVM, ET QVÆSTIONVM HVIVS TERTII TOMI.

PARTIS PRIMÆ, SECTIONIS PRIMÆ,

De pudendi & ceruicis Vteri muliebris morbis.

Cap. I. DE Orificij pudendi anguſtia, & amplitudine. 2
II. De Mentula muliebri. 3
III. De Atretis, Clauſura & Anguſtia ceruicis & oris Vteri. 4
IV. De Puſtulis & ſcabritie pudendi. 7
V. De Vteri ceruicis condylomatibus. ibid.
VI. De Pudendi & ceruicis vteri verrucis. 8
VII. De Hæmorrhoidibus vteri. 8
VIII. De Vlceribus ceruicis vteri. 9
IX. De vteri ceruicis Rhagadibus 11
X. De Fiſtulis colli vteri. 12
XI. De Cancro vteri. 13
XII. De Gangræna & Sphacelo vteri. 13

SECTIONIS SECVNDÆ,

De vteri ipſius morbis.

I. De Temperie vteri cognoſcenda. 14
II. De Intemperie vteri calida. 15
III. De Intemperie vteri frigida. 16
IV. De Intemperie vteri humida. 17
V. De Intemperie vteri ſicca. 17
VI. De Intemperiebus vteri compoſitis, & cum materia. 18
VII. De vteri conformatione vitioſa. 19
VIII. De Vaſorum vteri præter naturam apertione. 21
IX. De vtero duplici, deficiente, & malè conformato, ac rebus alienis in vtero repertis. 21
X. De vteri magnitudine aucta & primò de vteri inflatione. 22
XI. De vteri Hydrope. 25
XII. De Tumore vteri è ſanguine in venis eius contento. 27
XIII. De Inflammatione vteri. 28
XIV. De vteri Scirrho & Cancro. 30
XV. De vteri ſitu mutato, & primò de Adſcenſu vteri. 33
XVI. De vteri procidentia. 34
XVII. De Hernia vterina. 39
XVIII. De vulneribus & Ruptura vteri. 40
XIX. De Vlceribus & Corruptione vteri. 40
XX. De morbis teſticulorum & vaſorum genitalium in fœminis. 41

PARTIS SECVNDÆ, SECTIONIS PRIMÆ,

De Symptomatibus, quæ fœminis in vtero accidunt.

I. De vteri imbecillitate. 43
II. De Pruritu vteri. 44
III. De dolore vteri. 44
IV. De affectu vteri, qui à ſuaueolentibus & fœtidis excitatur. 46

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Symptomatibus, quæ circa menſtruorum fluxum accidunt, & aliis præter naturam ex vtero fluxionibus.

I. De Fluxu ſanguinis menſtruo. 48
II. De Menſibus nimis maturè fluentibus. 51
III. De Menſium defectu & ſuppreſſione 51
IV. De Menſium paucitate. 60
V. De Menſium ſtillicidio. 61
VI. De nimio Menſium fluxu. 62
VII. De Menſibus cum moleſtia & grauibus Symptomatibus fluentibus. 67

VIII. De Menſtruis vitioſis & decoloribus. 68
IX. De Menſtruis debitum tempus anteuertentibus. 69
X. De Menſtruis vltra conſuetum tempus ſubſiſtentibus. 70
XI. De Menſium per aliena loca excretione. 71
XII. De fluore muliebri. 72
XIII. De Gonorrhæa. 75
XIV. De rebus alienis ex vtero excretis. 75

SECTIONIS TERTIÆ,

De Symptomatibus, quæ virginibus & omnibus ferè fœminis poſt pubertatem ex vtero euenire ſolent.

I. De Virginitate. 76
II. De Morbo virgineo ſeu febre alba, & fœdis virginum coloribus. 79
III. De Symptomatibus ex vtero, ſeu partium aliarum cum vtero conſenſu, & hyſtericis affectionibus in genere. 84
IV. De Suffocatione vteri. 85
V. De Furore vterino. 92
VI. De Melancholia Virginum & viduarum. 96
VII. De Epilepſia ex vtero. 97
VIII. De dolore capitis ex vtero. 99
IX. De Cordis affectibus, & arteriarum in dorſo & hypochondriis pulſatione ex vtero. 100
X. De Lienis p. n. affectionibus, & hypochondriaca ex vtero. 101
XI. De Epatis p. n. affectione, & Barbæ prouentu ex conſenſu vteri. 102
XII. De Ventriculi præter naturam ex vtero affectionibus. 102

SECTIONIS QVARTÆ,

De Symptomatibus, quæ fiunt circa conceptionem.

I. De Veneris appetitu læſo. 103
II. De Sterilitate & Conceptionis defectu. 104
III. De Sterilitate ad tempus, & raro conceptu. 110
IV. De Conceptione & fœtus formatione. 111
V. De Gemellorum & numeroſæ prolis generatione. 113
VI. De Superfœtatione. 114
VII. De Vitioſa fœtus formatione. 115
VIII. De fœtu lapidefacto ſeu Lithopædio. 120.
IX. De Mola. 121
X. De Monſtris. 125
XI. De falſa conceptione & grauidatione. 127

SECTIONIS QVINTÆ,

De Regimine grauidarum, & affectionibus præter naturam quæ grauidis accidunt.

I. De Signis Conceptionis. 127
II. De Regimine & Diæta grauidarum. 128
III. De Curatione grauidarum in genere. 129
IV. De Symptomatibus, quæ grauidis primis geſtationis menſibus accidunt. 133
V. De Symptomatibus, quæ grauidis mediis geſtationis menſibus contingunt. 135
VI. De Symptomatibus, quæ grauidis vltimis menſibus accidunt. 136
VII. De Fœtus debilitate. 137
VIII. De Vagitu vterino. 138

SECTIONIS SEXTÆ,

De Symptomatibus, quæ circa partum accidunt.

I. De Partu in genere. 139
II. De Abortu. 144
III. De Partus naturalis ſignis & modo, regimine parientium, & officio obſtetricis. 149
IV. De Partu difficili naturali. 150
V. De partu partu vitioſo ſeu difficili præternaturali. 152
VI. De Partu tardo. 155
VII. De Partu nullo, & fœtu in vtero mortuo. 156
VIII. De Partu Cæſareo. 162

SECTIONIS SEPTIMÆ,

De Regimine puerperarum, & affectionibus præter naturam quæ poſt partum iis accidunt.

I. De Regimine puerperarum. 167
II. De Secundina & mola poſt partum retenta. 167
III. De purgatione poſt partum imminuta vel retenta. 169
IV. De nimio ſanguinis poſt partum fluxu. 170
V. De doloribus poſt partum, & ventris torminibus. 171
VI. De ruptura vuluæ ad anum, vteri prolapſu, inflammatione, vlceribus, ſuffocatione, ac procidentia ani. 172

VII. De

Sereniſſimæ ac Potentiſſimæ Principi & Dn.

DN. MARIÆ ELEONORÆ,

SVECORVM, GOTHORVM AC VANDALORVM REGINÆ MAGNÆ

Finnoniæ Principi, Eſthoniæ, Careliæque Duci Dominæ Ingriæ, &c.

NATÆ MARCHIONISSÆ EX ELECTORALI Brandeburg. Proſapia, Boruſſiæ, Iuliæ, Cliuiæ & montium duci, &c.

DOMINÆ MEÆ CLEMENTISSIMÆ,

Salutem & felicitatem perpetuam

P.

SATIS iniqui, *Sereniſſima Regina*, *Domina Clementiſſima*, Fœminis Viri quidam, etiam Magni, fuerunt; è quorum numero nec eximendus Ariſtoteles, qui, 2. *de gener. animal. cap.* 3. fœminam marem mutilatum eſſe ſcribit, & 4. *de gen. animal. cap.* 3. tantùm non monſtris fœminas accenſet. Naturæ certè primum errorem, quo ad monſtri generationem tendat, fœminæ generationem eſſe putat; & 7. *de de republ. cap.* 16. pro imperfectione habet, fœminam generari. Verùm naturam, quæ nuſpiam eſt imaginatus eſt, Creationis rerum ignarus, Ariſtoteles. Natura, quæ ordinaria Dei poteſtas eſt, vt eam I.C. Scaliger, *Exerc.* 188. & 359. *ſect.* 11. definit, Dei, rerum omnium Creatoris, iuſſu & poteſtate omnia agit. Creauit verò Deus opt. max. hominem Virum & Fœminam, & per eos humanum genus, olim in cœlos ad vitam beatam æternamque transferendum, conſeruari & multiplicari voluit. Quæ ergo natura eſſet, quæ ſe ipſam perditum iret, & ſuo fini contrarium intenderet? cùm omnino paucis annis genus humanum interiret, ſi id primò propoſitum haberet, vt ſaltem maſculi generentur. Et ſi contra naturæ intentum, imò error quidam naturæ eſſet fœminæ generatio, non tot (cùm nunquam tot errores natura committat, quàm perfecta opera edat) fœminas quot mares produceret. Quod enim fœminæ numero vincant, planum cuique eſſe poteſt antiquitatum memoriam ab vltimo principio repetenti, atque id Athenis experientia comprobauit, nec ita pridem Venetiis, cum cenſus ageretur, vt Bodinus, *lib.* 5. *de republ. cap.* 2. ſcribit: non quod vel à bellis, vel peregrinationibus, ab omnibus periculis, quæ Viros obire neceſſe eſt, ſeducantur, vel quod, vt idem parum honeſtè & prudenter de natura & fœminis ſentiens loquitur, in naturæ vniuerſitate rerum deteriorum maior ſit affluentia, quàm pretioſarum: ſed quia naturæ commoditas, imò neceſſitas id ita requirebat. Obſeruatum enim & annotatum, in magnis & populoſis Rebuſpublicis, non ſolùm plures fœminas reperiri, ſed & gigni, & id annotatum Norimbergæ, vbi cum viginti mille maſculi fuerant geniti, non pauciores puellæ natæ fuerunt, imò vno atque altero centenario numerum maſculorum ſuperarunt. Neque aliquid imperfecti in fœminis apparet. Membra equidem virilia non habent: ſed nec habere debent; ſicut contra mares muliebribus iure naturæ carent. Cætera quod attinet, animo & corpore perfectæ ſunt, ita tamen, vt ad hominis procreationem idoneæ eſſent. Nam quod Viragines quædam temperamento & reliqua corporis conſtitutione viris æquales penè ſunt, in ſexu fœmineo non perfectio, ſed imperfectio eſt. Et quia aliæ in generatione hominis partes ſunt fœminæ, quàm viri, etiam in ciuili illa ſocietate fœminarum officia à virorum officiis diſcerni, & ad illum finem, qui ipſis proprius eſt, dirigi debent: nec, quia virorum officia non obeunt, contemnendæ fœminæ; cùm aliæ ipſarum partes ſint. Equidem Plato, 5. *de Republ.* communẽ vult eſſe fœminis cum Viris Reipublicæ adminiſtrationem, & Plutarchus alicubi ſcribit, eandem eſſe virtutem Virorum mulierumque: geſſeruntque bella Amazones: gens Indorum Pandæ regnata fœminis fuit: & apud Meroën fœmina Cendace regnauit, quod nomen mox in Reginas alias deriuatum: & Mania Zenis Satrapæ in

in Æolide vxor, marito ex humanis excedente, à Pharnabazo impetrauit, vt eius vices vicarias gereret, quas partes ita obiuit, vt non modò ciuitates iuris ſui ſeruaret inconcuſſas, ſed & Lariſſam adiiceret Imperio, & Hamaxiton & Colonas mari adiacentes; quin & Pharnabazo expeditionum fuit comes in Myſos & Piſidas. & propterea ab eo magnificè honorata, & conſiliis adhibita ſæpius fuit. Artemiſia irruentes Rhodios claſſe exuit, Inſulamque domuit, erecta in vrbe ſtatua, quæ ciuitati ſtigmata inurere videretur. Plurimæ etiam fœminæ literis excelluerunt. Daphnen Tireſiæ filiam, apud Delphos ſolitam vaticinari, verſificatione adeo præcelluiſſe memorant, vt eius carminibus multa ad ſui poëmatis culturam tranſtuliſſe Homerus credatur. Exſtant quoque Saphus & aliarum fœminarum carmina elegantiſſima. Verùm ſemoueantur ſanè à ciuilibus & publicis officiis fœminæ, & in hoc Viris cedant, ac ſuæ ſint Viris prærogatiuæ: tamen qua Viros rurſum ſuperant fœminæ, habent pulchritudinem, formæque elegantiam & vultus dignitatem, ac totius corporis venuſtatem. De qua elegantiſſimi Anacreontis verſus exſtant.

Φύσις κέρατα ταύροις,	*Tauro, ferire cornu,*
Ὁπλὰς δ' ἔδωκεν ἵπποις,	*Equo, ferire calce;*
Ποδωκίην λαγωοῖς,	*Lepori, valere curſu*
Λέουσι χάσμ' ὀδόντων,	*Natura dat; leoni*
Τοῖς ἰχθύσι τὸ νηκτὸν,	*Dentes hiante rictu,*
Τοῖς ὀρνέοις πέτασθαι,	*Piſces docet natare,*
Τοῖς ἀνδράσι φρόνημα.	*Aues docet volare:*
Γυναιξὶν οὐκ ἔτ' εἶχεν.	*Prudentiam Viris dat,*
Τί οὖν δίδωσι; κάλλος,	*At fœminis nequiuit,*
Ἀντ' ἀσπίδων ἁπασῶν,	*Quid ergo donat illis?*
Ἀντ' ἐγχέων ἁπάντων.	*Decoram habere formam,*
Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον,	*Pro parmuliſque cunctis,*
Καὶ πῦρ καλή τις οὖσα.	*Pro lanceiſque cunctis:*
	Quin flamma cedat illi
	Ferrumque, ſi qua pulchra eſt.

Nec tamen ſola forma, quæ vt non omnibus datur, ita bonum fragile eſt, fœminæ Viris antecellunt, ſed & alias dotes, quibus Viri carent, fœminæ habent, & officia humanæ ſocietati non minùs vtilia, quàm Viri, præſtant, dum liberos generant, atque educant, & familiam adminiſtrant. Si fœminæ non eſſent, nos Viri non eſſemus, & cùm cœpiſſemus eſſe, actum eſſet de nobis ſine cura & ſollicitudine materna. Hæ nos propriis viſceribus nouem menſes gerunt: hæ ſanguine ſuo, mox & lacte ex illo genitos nos alunt: hæ in ſinu ſuo & brachiis gerunt: hæ flentibus & eiulantibus cantu & ſolatio blandiuntur: hæ noſtri cauſſa inſomnes noctes agunt: hæ manu prehenſos infirmos adhuc circumducunt: hæ domi, hæ foris nobis adſunt, & ne quid damni patiamur, cauent: hæ nudos veſtimentis operiunt, famelicos alunt: hæ rudes & ignaros religionis, Abba, Pater, balbutire docent: hæ Dei verum cultum & timorem à teneris vnguiculis nobis monſtrant: hæ conſiliis & monitis teneros & rerum imperitos regunt: hæ adultos etiam omni ope, auxilio & fauore iuuare nunquam deſiſtunt.

Dum verò ita noſtri cauſſa laborant Fœminæ, & varias conſeruandi & propagandi generis humani gratia moleſtias ſuſtinent variis morbis obnoxiæ fiunt. Neque enim ſaltem eos morbos, quos Viri, ſæpe & ipſæ ſuſtinent ſed, & peculiares habent, eoſque ſatis multos. Id quod Medicos & Antiquos & Recentiores mouit, vt peculiares de Mulierum morbis libros ſcriberent. Quos & ego imitatus, cùm libros tres Practicæ Medicinæ, de morbis & ſymptomatibus Viris & Mulieribus communibus, vel Viris propriis, abſoluiſſem: quarto hoc morbos & ſymptomata Fœminis propria & magis familiaria ſubiungere volui, imò debui. Quibus & morbos ac ſymptomata, quæ Infantes frequenter corripere ſolent, addidi.

Cùm verò hunc Librum, qui de Mulierum & Infantium morbis agit, magis decorè Fœminæ alicui, quàm, Viro dedicari poſſe putarem, & de Fœmina aliqua Illuſtri, ex cuius nomine præſcripto ſplendor aliquis ei accedere poſſet, cogitarem: fieri non potuit, quin ſtatim *Sereniſſ. Maieſtatis Veſtræ* nomen mihi in mentem veniret. Quæ enim alia quàm Tanti Regis Tanta coniux exiguum hunc meum laborem ſplendiſſimi ſui nominis luce magis illuſtrare poſſit? Nam ſeu Illuſtriſſimam ſtirpem, ſeu animi dotes eximias, ſeu fortunatiſſimum coniugium, quo Tanto Regi, cuius Heroicas virtutes & facta totus terrarum Orbis admiratur, & omnis, quæ futura eſt, loquetur poſteritas, iuncta eſt, conſiderem, omnia ea talia ſunt, quæ omnium oculos & animos in ſe conuertunt. Vt ergo *Sereniſſ. Maieſtas veſtra.* Librum hunc, quem *Sereniſſ. Maieſt. veſtra* meo nomine Vir Cl. & Excell. Domini. *D. Iohannes Schletzerus, Sereniſſ. Maieſtatis veſtræ.* Archiatrus, amicus meus antiquus, humiliſſimè offert, per ſe minùs ſplendidũ, Illuſtriſſimi ſui nominis ſplendiſſima luce illuſtrare non dedignetur, cumque fronte ſerena atque animo clementiſſimo ſuſcipiat, qua poſſum animi ſubmiſſione oro: Deumque opt. max veneror, vt *Sereniſſ. Maieſtatem veſtram* vt & *Sereniſſ. ac Potentiſſ. Regem Coniugem* ſaluos & incolumes, & vndiquaque felices florentéſque diutiſſimè præſtet ac tueatur. Dat. Vvittebergæ, Cal. Sept. An. M. D C. XXXII.

Sereniſſ. Maieſtatis Veſtræ

Subiectiſſimus,

DANIEL SENNERTVS S. D. Medicinæ in Academia Vvittebergenſi Profeſſor. P. & Sereniſſ. Elect. Sax. Medicus.

VII. De Vigiliis, delirijs variis, & Epilepſia puerperarum. 173
VIII. De vteri ventris, & pedum tumore à partu. 173
IX. De Vomitu, fluxu alui, aluo duriore, & vrinæ incontinentia puerperarum. 173
X. De Rugis ventris poſt partum ac pudendi dilatatione emendanda. 174
XI. De Febribus & morbis acutis puerperarum. 174

PARTIS TERTIÆ,

De Mammarum præter naturam affectionibus.

SECTIONIS PRIMÆ,

De morbis mammarum.

I. De mammarum numero & magnitudine vitioſa. 179
II. De mammarum ex lacte tumore. 180
III. De inflammatione & eryſipelate mammarum. 180
IV. De Oedemate mammarum. 182
V. De Scirrho mammarum. 183
VI. De mammarum glandulis tumentibus, ſcrofulis & ſtrumis. 184
VII. De Cancro mammarum. 185
VIII. De vlceribus & fiſtulis mammarum. 189
IX. De vaſorum in mammis anguſtia. 189
X. De rebus alienis in mammis genitis. 189
XI. De morbis papillarum 190

SECTIONIS SECVNDÆ,

De Symptomatibus mammarum.

I. De Lactis & Lactationis defectu. 191
II. De Lactis redundantia. 193
III. De Lactis vitiis & coagulatione. 194
IV. De Lactis per aliena loca excretione. 195
V. De rebus alienis per mammas excretis. 195
VI. De colore papillarum mutato, & mammarum dolore. 196

INDEX CAPITVM

TRACTATVS DE MORBIS INFANTIVM.

PARTIS PRIMÆ,

De Diæta & Regimine Infantium.

I. De Nutricis electione, & diæta. 198
II. De lactis boni cōditionibus. 200
III. De lactis vitiis emendandis. 200
IV. De Diæta & Regimine infantium recens natorum. 201
V. De Diæta infantis à dentitione vſque ad ablactationem. 203
VI. De Infantis ablactatione. 203
VII. De Diæta infantium poſt ablactationem. 204

PARTIS SECVNDÆ,

De Morbis & Symptomatibus Infantium.

I. De Infantium morbis in genere. 204
II. De Febribus infantium, & variolis ac morbillis. 205
III. De Cruſta lactea, achoribus & fauis 207
IV. De Tinea. 208
V. De Phthiriaſi. 209
VI. De hydrocephalo & capitis inflatione. 212.
VII. De Siriaſi. 212
VIII. De pauore in ſomno. 213
IX. De Vigiliis nimiis. 214
X. De Epilepſia & Conuulſione. 214
XI. De Strabiſmo. 216
XII. De Aurium dolore, inflammatione, humiditate, vlceribus & vermibus. 216
XIII. De Aphthis, veſiculis gingiuarum, & inflammatione tonſillarum. 217
XIV. De dentitione. 217
XV. De vinculo linguæ ſoluendo, & ranula ſub lingua. 218
XVI. De Catarrho, tuſſi, & difficili reſpiratione. 218
XVII. De Singultu. 219
XVIII. De Vomitu. 220
XIX. De Torminibus ventris. 221
XX. De Ventris & hypochondriorum inflatione. 221
XXI. De Alui fluxu. 222
XXII. De alui adſtrictione. 223
XXIII. De Lumbricis. 224
XXIV. De Hernia. 226
XXV. De vmbilici prominentia. 227
XXVI. De vmbilici inflammatione. 228
XXVII. De Ani procidentia. 228

XXVIII. De-

XXVIII. De Calculo veſicæ. 229
XXIX. De difficultate & retentione Vrinæ. 229
XXX. De Vrinæ incontinentia. 230
XXXI. De Intertrigine. 230
XXXII. De Macie & Faſcinatione. 231

INDEX QVÆSTIONVM

PARTIS I.

CAP. I. Per quas venas menſtrua effluant. 5
II. Qua ratione hæmorrhoides vteri à menſium fluxu & ſuppreſſione differant. 9
III. An in Inflatione vteri flatus quandoque in ipſa cauitate vteri contineatur. 24
IV. An in Inflammatione vteri in pedibus ad reuellendum venæ ſectio fieri debeat. 29
V. An vterus in fœminis reuera aliquando aſcendat. 32

PARTIS II.

VI. An Pruritus ſit idem cum furore vterino. 44
VII. An vterus dolores percipiat. 47
VIII. An vterus ſurſum moueatur. 47
IX. Quomodo ſuaueolentia ſuffocationem vterinam inducant. 48
X. An mulier concipere poſſit, cui nunquam menſes fluxerunt. 49
XI. An ſanguis menſtruus ſolùm quantitate ſit ſuperfluus, an verò etiam qualitate ſit vitioſus. 50
XII. Quomodo locus Ariſtotelis 7. de hiſtor. animal. c. 2. ſit intelligendus. 51
XIII. An fœminę non grauidæ lac in mammis habere poſſint. 53
XIV. An plures dentur cauſſæ ſuppreſſionis menſium, quàm cap. 3. enumeratæ ſunt. 59
XV. Quæ vena in ſuppreſſione menſium aperienda ſit. 59
XVI. Quo tempore vena reuocandorum menſium gratia ſit aperienda. 60
XVII. An ab vteri vaſorum anguſtia vel ſemianguſtia pauci menſes fiant. 61
XVIII. An reuulſionis gratia in cruribus frictiones & ligaturæ fieri poſſint. 67
XIX. Per quas vias fiat fluor muliebris. 72
XX. An venæ ſectio in fluore muliebri locum habeat. 75
XXI. An Diuretica conueniant in fluore muliebri. 75
XXII. An hymen virginitatis indicium in omnibus virginibus adpareat. 76
XXIII. An Virgines neceſſariò in primo coitu ſanguinem effundant. 77
XXIV. An vuluæ adſtrictio virginitatis ſignum ſit. 78
XXV. An lac in mammis adparens amiſſæ virginitatis ſignum ſit. ibid.
XXVI. An ægris res abſurdæ, quas appetunt, ſint concedendæ. 83
XXVII. An motus exercitatio in morbo virgineo competat. 83
XXVIII. An Venus virgineo morbo laborantibus vtilis ſit. 83
XXIX. An venæ ſectio in morbo virgineo locum habeat. 83
XXX. Qualiſnam propriè affectus præter naturam ſit ſuffocatio vterina. 90
XXXI. Quæ ſit vera cauſſa ſuffocationis vterinæ. 91
XXXII. An vinum in hyſterico paroxyſmo exhibere liceat. 92
XXXIII. An Camphora ſit frigida vel calida, & an Venerem exſtinguat. 96
XXXIV. Qua in parte capitis dolores ex conſenſu vteri in fœminis excitentur. 100
XXXV. An per odores explorari poſſit, an fœminæ ſteriles vel fœcundæ ſint 108
XXXVI. An virgines valetudinariæ nubere debeant. *malsana* 111
XXXVII. Qua ratione Imaginatio formationem fœtus mutet. 118
XXXVIII. An mola ſine viri congreſſu, & ſine virili ſemine generari poſſit. 125
XXXIX. An ex vrina cognoſci poſſit fœminam eſſe grauidam. 128
XL. An tenuis diæta grauidis conueniat. 130
XLI. An Venæ ſectio & ſanguinis miſſio grauidis conueniat. ibid.
XLII. An grauidas purgare liceat. 131
XLIII. An purgare, an verò ſanguinem mittere, in grauidis pericloſius ſit. 132
XLIV. An abortum ſalutis matris gratia concitare liceat. ibid.
XLV. An Clyſteres, diuretica, & ſudorifera grauidis conueniant. 133
XLVI. An oſſa pubis in partu diuellantur. 139
XLVII. Homo an habeat certum naſcendi tempus. 142
XLVIII. Cur ſeptimo menſe nati magis vitales ſint quàm octauo nati. 143
XLIX. An Vteri anguſtia abortus cauſſa ſit. 148
L. An fœtus in vtero, matre mortua, aliquandiu viuere poſſit. 163

LI. Quæ

LI. Quæ Venæ in mulieribus pleuritide laborantibus aperiendæ ſint. 176

PARTIS III.

LII. An à ſolo ſanguine, an verò etiam à lacte inflammatio mammarum fiat. 181
LIII. Coagulatio lactis quot modis & à quibus cauſſis fiat. 194
LIV. Per quas vias lac per veſicam & verum excernatur. 195
LV. An ſanguis è mammis effluens furorem ſignificet. 195
LVI. An papillarum color mutatus, amiſſæ virginitatis ſignum ſit. 196

INDEX CAPITVM

LIBRI QVINTI.

PARTIS PRIMÆ,

De Tumoribus.

CAP. I. De Tumorum Natura, Cauſſis & Differentiis. 239
II. De Tumoribus ab humoribus ortis in genere. 242
III. De Abſceſſibus. 244
IV. De Corpulentia nimia. 247
V. De Inflammatione. 248
VI. De Sinibus. 259
VII. De Eryſipelate ſeu Roſa. 260
VIII. De Bubone. 261
IX. De Furunculo. 262
X. De Phymate. 263
XI. De Phygethlo. 263
XII. De Parotide. 264
XIII. De Carbunculo. 265
XIV. De Paronychia. 268
XV. De Pernionibus. 269
XVI. De Ecchymomate. 270
XVII. De Herpete. 273
XVIII. De Oedemate. 274
XIX. De Scirrho. 276
XX. De Cancro. 278
XXI. De Tumore aquoſo. 280
XXII. De Exanthematibus, Ecthymatibus, Papulis, Puſtulis, Phlyctænis, & Eczeſmatis. 281
XXIII. De Varis. 282
XXIV. De Sudaminibus, & Sironibus. 282
XXV. De Epinyctidibus, & Terminthis. 283
XXVI. De Eſſere. 284
XXVII. De Scabie. 284
XXVIII. De Lepra Græcorum. 288
XXIX. De Vitiligine, ſeu Leuca & Alpho. 289
XXX. De Impetigine & Lichene. 291
XXXI. De Gutta roſacea. 292
XXXII. De Cruſta lactea, Achoribus, Fauis, Tinea, Ficu, Helcydria, Pſydraciis, & Phthiriaſi. 293
XXXIII. De Strumis & Scrofulis. 294
XXXIV. De Ganglio, & Nodis. 295
XXXV. De Meliceride, Atheromate, & Steatomate. 296
XXXVI. De Teſtudine, Talpa ſeu Topinaria, & Natta. 298
XXXVII. De Verrucis. 299
XXXVIII. De Cornibus. 300
XXXIX. De Fungis. 301
XL. De Tumoribus malignis & venenatis: ac in ſpecie de Elephantiaſi. 302
XLI. De Tumore flatulento. 305
XLII. De Tumoribus à partibus ſolidis aliò procidentibus vel incumbentibus in genere. 306
XLIII. De Aneuriſmate. 306
XLIV. De Varicibus. 308
XLV. De Elephantiaſi Arabum. 310
XLVI. De Tumoribus particularibus. 311

PARTIS II.

De Vlceribus.

I. De Vlceris natura & differẽtiis. 314
II. De Vlcere ſimplici. 315
III. De Vlcere cum intemperie. 318
IV. De Vlcere cum humorũ affluxu. 320
V. De Vlcere ſordido, putrido, & corroſiuo. 321
VI. De Vlcere cum tumoribus. 322
VII. De Carne in Vlceribus excreſcente & luxuriante. 322
VIII. De Vlcere liuido & calloſo. 323
IX. De Vlceribus ſinuoſis. 323
X. De Fiſtulis. 324
XI. De Vlcere verminoſo. 326
XII. De Vlcere Varicoſo. 327
XIII. De Vlcere cum oſſis carie. 327
XIV. De Vlcere dyſepuloto, cacoëthe, Telephio, & Chironio. 328
XV. De Phagedæna. 329
XVI. De Vlcere cum dolore. 330
XVII. De Tibiarum, & aliis particularibus vlceribus. 331
XVIII. De Ambuſtionibus. 331
XIX. De Gangræna & Sphacelo. 335

PARTIS III.

De Cutis, Capillorum, & Vnguium vitiis.

SECT. I.

De Cutis vitiis.

I. De Cutis colore mutato in genere, & in ſpecie de nigredine à Sole contracta. 342
II. De Ephelidibus in grauidis. 343
III. De lentiginibus. 343
IV. De Coſmetica. 344
V. De Næuis maternis. 346
VI. De Maculis volaticis infantium. 346
VII. De Maculis, à Germanis Epaticis dictis. 346
VIII. De Pruritu. 347
IX. De Malo odore. 348

PARTIS III.

SECT. II.

De Capillorum & vnguium vitiis.

I. De Pilorum natura. 349
II. De Pilorum vitiis, & primò de Caluitie & Barbæ defectu. 350
III. De Pilorum defluuio. 352
IV. De Alopecia, & Ophiaſi. 353
V. De Tinea capillorum. 355
VI. De Pilorum fiſſura. 355
VII. De Canitie. 356
VIII. De Furfuratione & Porrigine. 357
IIX. De Plica. 358
X. De Vnguium vitiis. 366

PARTIS IV.

De Vulneribus.

I. De Vulneris natura, cauſſis, & differentiis. 368
II. De ſignis Diagnoſticis. 369
III. De Prognoſticis & euentu vulnerum prædicendo. 369
IV. De Curatione Vulnerum, & primò de Indicationibus. 378
V. De rebus alienis è vulnere eximendis. 379
VI. De apparatu ad vulnera obliganda neceſſario. 381
VII. De Vulneratarum partium faſciatione. 382
VIII. De medicamentis ad vulnera curanda neceſſariis. 385
IX. De Cæſaris Magati & Ludouici Septalij curandi vulnera methodo iudicium. 390
X. De Vnguento Armario. 397
XI. De alterantibus medicamentis, & potionibus vulnerariis. 402
XII. De diæta vulneratorum. 404
XIII. De prohibenda ad partem vulneratam fluxione. 405
XIV. De venarum & arteriarum vulneribus, & de hæmorrhagia in vulneribus ſiſtenda. 406
XV. De Vulneribus neruorum & tendinum in genere, & de punctura neruorum. 408
XVI. De neruis cæſim vulneratis, & Ligamentorum vulneribus. 411
XVII. De Articulorum vulneribus. 412
XVIII. De Vulnere cum contuſione. 414
XIX. De vulneribus morſu animalium illatis. 415
XX. De Sclopetorum vulneribus. 416
XXI. De Vulneribus venenatis. 422
XXII. De Vulneribus particularibus. 425
XXIII. De morbis & ſymptomatibus, quæ vulneribus accidunt. 425
XXIV. An liceat Chriſtiano periaptis & ſigillis appenſis, vel ſimilibus modis, ſe ab armis inuiolabilem præſtare? 428

PARTIS V.

De Fracturis.

I. De fracturis, earumque Curatione in genere. 432
II. De Fractura cum vulnere. 438
III. De Fractura cum vulnere in qua os nudatum non eſt, fragmentum tamen oſſis aliquod abſceſſurum metuitur. 439
IV. De affectibus p. n. qui fracturis accidunt. 440
V. De diſtortis & malè compoſitis oſſibus. 441
VI. De callo iuſto minore vel maiore corrigendo. 441
VII. De membri gracilitate & debilitate 442
VIII. De Brachij fractura. 442
IX. De Humeri fractura. 443
X. De Crucis fractura. 443
XI. De Femoris fractura. 444
XII. De Fractura Naſi. 445
XIII. De Maxillæ fractura. 445
XIV. De fractura clauiculæ ſeu iuguli 448
XV. De Scapulæ fractura. 449
XVI. De Sterni fractura. 449
XVII. De Coſtarum fractura. 449
XVIII. De Spinæ dorſi fractura. 450

XIX. De

XIX. De Fractura oſſium manus. 451
XX. De Coxendicis fractura. 451
XXI. De Fractura Patellæ in Genu. 451
XXII. De Fractura oſſium Pedis. 452

PARTIS VI.

De Luxationibus.

I. De Luxationibus in genere. 452
II. De Luxatione cum dolore, inflammatione, vulnere, fractura. 455
III. De Mandibulæ luxatione. 456
IV. De Clauiculæ luxatione. 459
V. De Spinæ & Coſtarum luxatione. 459
VI. De Humeri luxatione. 460
VII. De Cubiti & Radij luxatione. 463
VIII. De Manus & Digitorum eius luxatione. 464
IX. De Femoris luxatione. 464
X. De Patellæ luxatione. 466
XI. De Genu luxato. 466
XII. De Fibulæ diſtractione. 466
XIII. De Pedis & eius oſſium ac digitorum luxatione. 467

INDEX CAPITVM.

I. De Natura Arthritidis. 472
II. De Cauſſis Arthritidis. 474
III. De Signis Diagnoſticis. 479
IV. De Prognoſticis. 480
V. De Indicationibus & Curatione. 481
VI. De dolore Iſchiadico. 488
VII. De Ratione Præcauendi Arthritidem. 489
VIII. De Conſolatione in Arthritide. 496

INDEX QVÆSTIONVM.

I. An Arthritidis nomen etiam Podagram Chiragram & reliquos articulorum dolores comprehendat? 497
II. An omnis dolor circa articulos Arthritidis nomine dignandus ſit? 498
III. Quo in loco humor Arthritidem excitans conſiſtat? 498
IV. Qualis ſit febris, quæ Arthritidem comitatur? 499
V. An defectus mororum Podagram producat, ſeu mori fructus Podagram ſanent? 500
VI. Quænam ſit Arthritidis cauſſa? 500
VII. Vbi humor Arthritidis cauſſa generetur, & per quas vias in articulos in articulos influat. 504
VIII. An in ipſis articulis quid colligatur, quod ad paroxyſmum Arthriticum producendum aliquid faciat? 508
IX. De An pueri, eunuchi, virgines & mulieres Arthritide laborent? 509
X. An Arthritis ſit curabilis? 509
XI. An purgare liceat in principio paroxyſmi? 510
XII. An thermæ arthriticis vtiles ſint? 511

INDEX CAPITVM

LIBRI SEXTI,

PARTIS PRIMÆ,

De Morbis occultarum qualitatum in Genere.

I. AN dentur actiones à totâ ſubſtantiâ, ſeu qualitatibus occultis? 521
II. De Nomine & Naturâ occultarum qualitatum. 522
III. De qualitatum occultarum origine. 524
IV. An ad ſanitatem etiam qualitates occultæ pertineant? 531
V. An dentur alij, præter intemperiem, in partibus ſimilaribus morbi? 532

VI. Quinam ſint illi alij, præter intemperiem, in partibus ſimilaribus morbi? 536
VII. De Cauſſis & Differentiis occultorum morborum in genere. 538
VIII. De Signis occultorum & venenatorum morborum in genere. 539
IX. De Curatione morborum malignorum, & occultorum in genere. 540

PARTIS SECVNDÆ,

De Morbis, malignis, occultis, & venenatis, ab interno humorum vitio.

I. De Malignitate & Veneno in genere. 542
II. An maligni & venenati humores in corpore noſtro generentur? 545
III. Quomodo in corpore noſtro maligni & venenati humores generentur? 546
IV. De Cauſſis morborum occultorum, malignorum, & venenatorum, ab interno humorum vitio ortorum, in ſpecie. 549.
V. De morborum ex interno humorum vitio ortorum differentiis. 551
VI. De Signis morborum à malignis & venenatis humoribus, in corpore noſtro genitis, ortorum. 552
VII. De præſeruatione & curatione morborum malignorum ab interno humorum vitio ortorum. 553

PARTIS TERTIÆ,

De Morbis occultis, ortis ab aquâ, aëre, & de Contagio, & morbis contagioſis in genere.

I. De morbis occultis, malignis, & venenatis, ab aqua ortis. 558
II. De morbis malignis ab aëris vitio. 559
III. De Contagio. 561
IV. De Contagioſorum morborum differentiis. 566.

PARTIS QVARTÆ,

De Lue Venerea.

I. De Nomine & Origine luis Venereæ. 567
II. Hiſtorias luis Venereæ. 568
III. De Natura luis Venereæ. 568
IV. De Cauſſis. 572
V. De Differentiis. 576
VI. De Signis Diagnoſticis. 576
VII. De Prognoſticis. 578
VIII. De Præſeruatione. 580
IX. De Indicationibus. 581
X. De Curatione, & Venæ ſectione. 582
XI. De Præparatione & Purgatione vitioſorum humorum. 582
XII. De Propriis remediis & Antidotis, ac Alexipharmarmacis luis Venereæ in genere. 583
XIII. De ligno Indico & Guaiaco. 583
XIV. De Sarſaparillâ. 586
XV. De radice Chinæ. 587
XVI. De ligno Saſſafras. 588
XVII. De Saponariâ. ibid.
XVIII. De Alexipharmacis compoſitis. ibid.
XIX. De modo vtendi his medicamentis. 589
XX. De Alexipharmacis aliis Communibus. 590
XXI. De Curâ per hydragyrum. 592
XXII. De Diæta in luis Venereæ curatione obſeruandâ. 600
XXIII. De morbis ac ſymptomatibus, quæ lui Venereæ coniungi ſolent, curandi 601

PARTIS QVINTÆ,

De Venenis externis in Genere.

I. De Natura veneni. 604
II. De Differentiis venenorum. 607
III. De Signis Diagnoſticis. 612
IV. De Prognoſticis. 614
V. De Præſeruatione à venenis. 615
VI. De Curatione venenorum in genere. 616
VII. De Venenorum ore aſſumptorum curatione. 618
VIII. De Venenorum extra in corpus admiſſorum curatione. 619

PARTIS SEXTÆ,

De Venenis è Mineralibus & Metallis.

I. De Calce viua. 620
II. De Gypſo. 621
III. De Vitriolo. 621
IV. De Aqua forti. 622
V. De Antimonio. 622
VI. De Magnete. 622
VII. De Adamante. 623
VIII. De Lapide Lazuli. 923
IX De Arſenico, Auripigmento, Sandaracha & Realgare. 623
X. De Ære, eiuſque ſquama, flore, ære vſto, &

& viridi æris. 625
XI. De Aurichalco, & ſcobina Campanarum. 625
XII. De Ferro, ſcoria Ferri, & Ferrugine. ibid.
XIII. De Plumbo. 626
XIV. De Ceruſſa. 626
XV. De Minio. 627
XVI. De Lithargyro. ibid.
XVII. De Argento viuo tum crudo, tum ſublimato, tum præcipitato. 627
XVIII. De Cinnabari. 629

PARTIS SEPTIMÆ,

De Venenis è Plantis.

I. De Opio. 630
II. De Fungis 636
III. De Napello. 636
IV. De Aconito. 637
V. De Toxico, & Pharico. 637
VI. De Cicuta. 638
VII. De Ephemero. 638
VIII. De Hyoſcyamo. ibid
IX. De Solano furioſo, & Dorycnio. 639
X. De Mandragora. 639
XI. De Apio riſus, ſeu herba Sardonia. 640
XII. De Coriandro. ibid.
XIII. De Ixia, & Chameleone. 640
XIV. De Taxo. 640
XV. De Euphorbio. 641
XVI. De Nuce Metella, 641
XVII. De Nerio, ſeu Oleandro, 641
XVIII. De Iuglande arbore. ibid.
XIX. De Eſula. 642
XX. De Nuce vomica ibid.
XXI. De Elleboro. 643
XXII. De Grano Nubiæ, Erica baccifera, Herba hæmatogoga, Datura, Flore Africano, Lolio, Mangas, Ahouai, Hiucæ ſucco, Melle venenato. 644

PARTIS OCTAVÆ,

De Venenis ab Animalibus.

I. De Venenis ab Animalibus in genere. 645
II. De Serpentibus in genere. 646
III. De Aſpide. 648
IV. De Ceraſte. 648
V. De Hæmorrhoo. 649
VI. De Sepedone. 649
VII. De Dipſade. 649
VIII. De Natrice. 650
IX. De Amphysbæna, & Scytale. ibid.
X. De Cenchri. 650
XI. De Drymo. ibid.
XII. De Baſiliſco. 651
XIII. De Vipera. 651
XIV. De Scorpione. 652
XV. De Dracone terreſtri. 653
XVI. De Crocodilo. 653
XVII. De Lacerta. ibid.
XVIII. De Stellione. 654
XIX. De Salamandra. 654
XX. De Hirudine. 654
XXI. De Scolopendra. 655
XXII. De Rubeta. ibid.
XXIII. De Mure Araneo. 656
XXIV. De Araneo. 656
XXV. De Tarantula. 657
XXVI. De Cantharidibus. 657
XXVII. De Bupreſte. 657
XXVIII. De Pini erucis. 658
XXIX. De Muſcis, apibus, & Veſpis. 658
XXX. De veneno Canis, & aliorum animalium rabidorum. 658
XXXI. De Cerebro & Sanguine Felis. 660
XXXII. De Sanguine menſtruo. 660
XXXIII. De Sanguine Taurino hauſto. 661
XXXIV. De Lacte coagulato. 661
XXXV. De Caudæ ceruinæ veneno. 662
XXXVI. De Vnguium ſegmentis. 662
XXXVII. De Sudoris animalium veneno. 662
XXXVIII. De Torpedine. 662
XXXIX. De Muræna. 663
XL. De Lepore marino, ibid.
XLI. De Paſtinaca marina. 664
XLII. De Scorpione marino. 665
XLIII. De Dracone marino. 665
XLIV. De Felle canis Piſcis. ibid.
XLV. De Morbis & Symptomatibus, quæ venena interdum poſt ſe relinquunt. 665

PARTIS NONÆ,

De Morbis à Faſcino, & Incantatione, ac Veneficiis inductis.

I. De Faſcinatione, & an ea aliqui morbi inducantur. 666
II. Quid ſit Incantatio, Veneficium, & Magia. 671
III. Dari morbos à Veneficiis & Incantatione inductos, affirmant multi. 672
IV. Dari morbos ab Incantatione & Veneficio, negat VVierius. 775
V. Deciditur hæc Controuerſia, & vnde morbi illi, qui à Sagis induci dicuntur, proueniant, explicatur.

catur. 676
VI. De Signis morborum à veneficiis ortorum. 683
VII. De Præſeruatione. 684
VIII. De Curatione morborum à venefici inductorum, & primò Magica. 686
IX. De Curatione Naturali. 690
X. De Curatione Diuina. 692

INDEX QVÆSTIONVM

PARTIS I.

I. An dentur qualitates occultæ. 521
II. Occultę qualitates an reiiciendæ. 524
III. An dentur formæ ſpecificæ ſubordinatæ. 529
IV. An occultæ qualitates etiam ad ſanitatem pertineant. 531
V. An dentur in partibus ſimilaribus morbi occulti. 532
VI. An alexipharmacis præparanti & euacuantia præmittenda. 541

PARTIS II.

VII. An venenum ſit qualitas, vel ſubſtantia. 543
VIII. An venenati humores in corpore noſtro generentur 545
IX. An ad veneni generationē putredo ſemper ſit neceſſaria. 546
X. Quomodo venena in corpore noſtro generentur. 547
XI. An animalia venenatis victitantia edenda ſint. 549 & 646
XII. Turgentes humores qui dicendi ſint. 554
XIII. An ſoli ſanguini competat coctio. ibid.
XIV. An crudi humores purgandi initio. 555
XV. An electiuè purgantia in morborum principio exhibenda. 555
XVI. Minoratiua purgatio an locum habeat. 556

PARTIS III.

XVII. An venenum peſtilens aliquandiu in corpore latere poſſit. 556

PARTIS IV.

XVIII. An lues Venerea ſit morbus nouus. 567
XIX. An ſit vapor vel ſpiritus. 571
XX. Quodnam luis Venereæ ſit ſubiectum. 571
XXI. An ſemper ſit contagioſa. 572
XXII. An fuerit primò morbus epidemius. 573
XXIII. An ſporadicus. 573
XXIV. Quomodo in Europam inuecta ſit. 573
XXV. Quæ partes afficiantur. 575
XXVI. An lues hæc ſit ceſſatura. 576
XXVII. An præſeruatio à lue venerea ſit licita. 580
XXVIII. An eius curatio ſine ſudore perfici poſſit. 581
XXIX. An lignum Guaiacum nutriat. 584
XXX. An in vino ſit coquendum. 585
XXXI. An purgantia decoctis ſint admiſcenda. 589
XXXII. An purgantia ſudoriferorum loco eſſe poſſint. 589
XXXIII. An Theriaca in lue Venerea ſit vtilis. 592
XXXIV. Argentum viuum an ſit calidum vel frigidum. 592
XXXV. An venenatum. 593
XXXVI. An hydrargyrum in luis Venereæ curatione ſit vſurpandum. 594
XXXVII. An ſit eius alexipharmacum. 595
XXXVIII. Quomodo ſaliuationem excitet. 597
XXXIX. An victus tenuis in lue Venerea conueniat. 600

PARTIS V.

XL. An Bezoardica & purgantia venena ſint. 604
XLI. An venenum omne ſit cordi inimicum. 606
XLII. Quomodo venenum ad cor perueniat. 606
XLIII. Qua ratione venena certas partes petant. ibid.
XLIV. An venena nutriant. 606
XLV. An venena manifeſtis qualitatibus agant. 607
XLVI An venena quædam definitio temporis ſpatio interficiant. 609
XLVII. An externa venena etiam ſumpta venena ſint. 609
XLVIII. An venena necare poſſint odore. 611
XLIX. An viſu. ibid.
L. An auditu. 611
LI. Odorabilia quomodo ſint venena. 612.
LII. Quomodo viſibilia. ibid.
LIII. Quomodo ſonus. 612
LIV. An Bezordica ad præſeruationem ſanis vſurpanda. 616

LV. An

LV. An alexiteria venenoſis ictibus imponenda. 619

PARTIS VI.

LVI. An Magnes ſit venenatus. 622

PARTIS VII.

LVII. An Opium ſit venenoſum. 630
LVIII. An calidum vel frigidum. 631

PARTIS VIII.

LIX. Quomodo ſcorpius ictui ſuo medeatur. 652
LX. An ſigillum ſcorpionis ictui ſcorpij proſit. 653
LXI. An venenum canis rabidi ſit ſummè humidum. 658
LXII. Quomodo communicetur. 659
LXIII. Qua ratione ſanguis Taurinus noceat. 661
LXIV. Quomodo Torpedo ſtupefaciat. 663

PARTIS IX.

LXV. An dentur morbi à Faſcino. 666
LXVI. An detur faſcinatio vulgo credita. 669
LXVII. An viſu fiat faſcinatio. ibid.
LXVIII. An voce. ibid.
LXIX. An tactu. 666
LXX. An dentur morbi ab Incantatione. 672
LXXI. An ſagæ homines lædant. 676
LXXII. An ſagæ ipſæ lædant. 677
LXXIII. An morbi veneficiis inducti ſint naturales. 678
LXXIV. An mediis & inſtrumentis, quibus ad nocendum vtuntur ſagæ, effectus ſit tribuendus. ibid.
LXXV. An Diabolus interdum morbos mediantibus cauſſis naturalibus inducat. 678
LXXVI. An interdum ſine cauſſis naturalibus. 679.
LXXVII. An reuerâ per aluum & vomitum res admirandæ reiiciantur. 680
LXXVIII. An ſagæ, quia ipſæ nihil agunt, propterea ſint excuſatæ 681
LXXIX. Cur Diabolus ſagas in ſocietatem criminis adſciſcat. 682
LXXX. Cur fœminæ quàm viri veneficiis frequentiùs deditæ ſint. 682. 683
LXXXI. An liceat ſagas orare, ne noceant. 684
LXXXII. An verborum & characterum in ſanandis morbis veneficis quædam ſit efficacia. 685
LXXXIII. An liceat Diaboli opem implorare. 685
LXXXIV. An Diabolus cogi poſſit ad beneficia præſtanda. 686
LXXXV. An liceat à ſagis morborum veneficio ab ipſis inductorum curationem petere. ibid.
LXXXVI. An liceat ſagas minis & vi compellere ad auxiliandum. 687
LXXXVII. An maleficus per modum aliquem licitum poſſit tollere maleficium. 687
LXXXVIII. An liceat inſtrumenta Magica quærere & abolere. ibid.
LXXXIX. An remediis naturalibus morbi à veneficiis inducti curari poſſint. 690

INDEX CAPITVM

CAP. I.

DE Chymiæ Natura. 703

CAP. II.

De chimiæ vtilitate, & neceſſitate. 706
In Metallorum tranſmutatione. ibid.
In Medicamentorum præparatione. 708. & ſeqq.
In Naturæ obſcuritate inueſtiganda. 709

CAP. III.

Antiquitati quantum tribuendum. 709
De Chymiæ origine & cultoribus. ibid.
De Adamo. 710
De Tubalcaino. ibid.
De Hermete Triſmegiſto. ibid.
De eius tabula Smaragdina. 711
De Maria ſorore Moſis. ibid.
De Argonautica expeditione. ibid.
De aureo vellere. ibid.
De Pomis Heſperidum. 712
De Salomone. ibid.
De Democrito. ibid.
De Ægyptiis. ibid.
De Maximi Olybij lucerna. ibid.
De Arabibus, & qui eos ſecuti. 713

CAP. IV.

De Paracelſo. 713

CAP. V.

De Nominibus nouis, & principiis cognoſcendi Paracelſicorum. 722
De Luce Naturæ & Gratiæ. 724

CAP. VI.

De Analogia maioris & minoris mundi. 725

CAP. VII.

De Materia prima, & myſterio magno Paracelſi. 728

De

De Anima mundi Platonica. 729
De Spiritu mundi. ibid.
De materia prima Ariſtotelica. ibid.

CAP. VIII.

De Elementis. 730
De Qualitatibus occultis. 733

CAP. IX.

De formis, ſeminibus, Aſtris & radicibus rerum. 735
De origine formarum, & cauſſa formatrice corporis animati. 737
De vita: & an metalla ac lapides viuant, creſcant, & ſe multiplicent. 744 & ſeqq.

CAP. X.

De Spiritu, Calido innato & Calore cœleſti. 746
De Speciebus ſpiritalibus. 748
De Magia Naturali. 749

CAP. XI.

De Principiis Chymicorum. 751

CAP. XII.

De Generatione & Miſtione. 772
De Tranſplantatione. 773. & 775
De Erucarum & papillionū generatione. 775
De Anſerum Scoticorum generatione. ibid.
De Plantarum generatione. 776
De generatione æquiuoca. ibid.
De miſtione. 777. & ſeqq.
De Atomis, συγκρίσι & διακρίσι Democriti. 779 & ſeqq.
De fixitate & volatilitate. 780

CAP. XIII.

De Fundamentis Medicinæ. 781
De Magia Paracelſi ſententia. ibid.
De Cabala. 782

CAP. XIV.

De viribus Imaginationis. 786

CAP. XV.

De parte Medicinæ Phyſiologica. 791
De corpore hominis duplici. ibid.
De Synouia. 792
De humoribus. 793

CAP. XVI.

De Pathologia. 795
De Morbis & morborum cauſſis. ibid.
De humoribus. 798
De morborum differentiis. 802
De Tartaro. ibid. & ſeqq.
De morborum & ſymptomatum cauſſis in ſpecie. 803
Medicina reformata Scheunemanni. 804

CAP. XVII.

De parte Medicinæ Semiotica. 811
De pulſu. ibid.
De vrina. 811. & ſeqq.
De vrinarum deſtillatione. 813
De locis affectis ac temporibus morborum. 814
De periodis, continuitate & intermiſſione morborum. 815
De prognoſticis, & an omnes morbi curabiles. 816

CAP. XVIII.

De medicamentis & methodo medendi. 817
De Diæta ibid.
De vniuerſali Medicina. 818
De Signaturis plantarum. 822
De verborum & characterum vi. 825
De curatione Magnetica. 828
De medicamentorum Galenicorum vulgarium & chymicorum collatione. 831. & 839
De methodo medendi: & an morbi contrariis vel ſimilibus curandi. 840

CAP. XIX.

De Chymiæ Natura. 843
De Chymiæ inſtrumentis. 844
De Chymicis operationibus. 845
De Chymicis operibus in genere. 847
De Chymiæ operibus in ſpecie, & quæ fiant primò è vegetabilibus. 850
Secundò quæ fiant ex animalibus. 851
Tertiò quæ fiant è mineralibus & metallis. 852

Exoterica. 683

LIBER

LIBER QVARTVS DE MVLIERVM PRÆTER naturam affectionibus.

PROOEMIVM.

POSTQVAM morbos & ſymptomata, quæ omnibus in corpore humano partibus, in capite, pectore & ventre inferiore accidunt, quæque viris & mulieribus ſunt communia, vel viros ſolum infeſtant, explicauimus: proximum jam eſt, vt de morbis & ſymptomatibus, quæ mulieribus propria ſunt, agamus. Perinde autem eſſe puto, ſiue mulieribus dicam, ſiue fœminis. Equidem non ignoro, vocabulum Fœminæ apud Latinos interdum generalius eſſe, quàm Mulieris, & in genere ſexum denotare; cum Mulier eam ſaltem ſignificet, quæ amplius virgo non eſt; vnde Cicero obiurgantibus, quod ſexagenarius virginem duxerat, reſpondit: Cras erit Mulier; & Vlpianus, in l. Alioquin. ff. de contrah. empt. Quod ſi ego me Virginem emere putarem, cum eſſet mulier, emptio valebit. In ſexu enim non eſt erratum. Mulier tamen interdum etiam ea dicitur, quæ virum non cognouit, inquit idem Vlpianus, in l. Quæritur. ff. de Ædilitio edicto. Etſi verò ſexus fœmininus triplicem ſtatum comprehendit, virginum, mulierum, & viduarum: tamen non opus eſſe puto, vt peculiariter de harum morbis agamus; cum ex ſequenti tractatione facilè, quid cuilibet ſtatui proprium ſit, patere poſſit. Si quid tamen in ſpecie de iis monendum videbitur, nec illud omittetur.

Cæterum cum Fœmina à ſapientiſſimo Creatore eo præcipuè fine condita ſit, vt mari ſociata hominem generet, & genus humanum propaget, & proinde ſemen virile vtero excipiat & foueat, è quo cum fœminino mixto homo formetur, & ſuo tempore in lucem prodeat; atque in lucem editum lacte ſuo tandiu nutriat, donec cibis ſolidioribus coquendis par ſit: duas corporis partes obtinuit fœmina, quibus à viro differt: vterum & ad eum pertinentes partes, ac mammas. Ideoque de morbis Mulierum acturi, primò de Vteri morbis & ſymptomatibus, & quæ ex Vtero in aliis corporis partibus accidunt, p. n. affectionibus, deinde de mammarum præter naturam affectibus agemus.

Quæ verò de genitalibus fœminæ partibus, de ſemine, conceptione, fœtus formatione & partu dici debent ac ſolent, plurima ad Anatomiam, Phyſicam & partem Medicinæ Phyſiologicam pertinent, & ex iis petenda ſunt, & exſtant de iis egregia Recentiorum, atque inter alia Hieron. Fabricij ab Aquapendente & Adriani Spigelij de fœtu formato ſcripta. Nos præcipuè de Morbis harum partium & Symptomatibus, quæ iis accidunt, agemus: vbi tamen opus fuerit, nec ea omittemus.

In totâ verò hâc tractatione pudicas aures oculóſque, aut tetricos Catones, vt ſpero, non offendet, quod res, de quibus agimus, ſuis nominibus, quæ obſcœna & fœda vulgò habentur, appellamus, & de rebus naturalibus, vt Natura eas exhibet, loquimur. Quiſquis, (vt verbis Auguſtini, lib. 14. de ciu. Dei, cap. 27. in ſimili materiâ ſcribentis, vtar,) ad has litteras impudicus accedit, culpam refugiat, non naturam; facta denotet ſuæ turpitudinis, non verba noſtræ neceſſitatis. Elucet enim, vt Plutarchus, lib. de amore prolis, ſcribit ex Eraſiſtrato, in omnibus rebus naturalibus accurata artificioſaque natura, ſeu potius Creatoris diligentia, & nullâ oratione ſatis explicari poteſt, quâ induſtriâ perfecerit ea, quæ ad humani generis propagationem attinent. Quæ omnia vt ſeſe habent deſcribenda, & ſuis nominibus appellanda ſunt. In quibus deſcribendis, ſi abſque peccato primorum parentum eſſet, nihil obſcœni occurreret, & vt Auguſtinus, alleg. loc. loquitur, Ita genitale aruum vas in hoc opus creatum ſeminaret, vt nunc terram manus: Et quod modò hæc de

de re nobis volentibus diligentius diſputare verecundia reſiſtit, & compellit veniam, honore præfato, à pudicis auribus poſcere, cur id fieret, nulla cauſſa eſſet, ſed in omnia, quæ de huiuſmodi membris ſenſum cogitantis attingerent, ſine vllo timore obſcœnitatis, liber ſermo ferretur, nec ipſa verba eſſent, quæ vocarentur obſcœna, ſed quicquid inde diceretur, tam honeſtum, quàm de aliis, cum loquimur, corporis partibus.

PARS PRIMA.

De morbis partium genitalium in Fœminis.

PRÆFATIO.

PARTES autem genitales in fœminis commodiſſimè diuiduntur in pudenda, ceruicem vteri, vterum ipſum, & teſtes cum ſuis vaſis. Et propterea de partium harum morbis ordine agemus, nimirum primò de orificii pudendi anguſtia & amplitudine, de mentula muliebri, de Clauſurâ & Anguſtiâ vteri, de Puſtulis & ſcabritie pudendi, de ceruicis vteri condylomatibus, de pudendi & ceruicis vteri verrucis, de hæmorrhoidibus vteri, de vlceribus ceruicis vteri, de rhagadibus ceruicis vteri, de fiſtulis colli vteri, de cancro vteri, de gangræna & ſphacelo vteri, poſtea de intemperiebus vteri, de vaſorum vteri anguſtia & p.n. apertione, de vtero duplici, deficiente, & malè conformato, ac rebus alienis in vtero repertis, de vteri Inflatione, hydrope, de tumore vteri è ſanguine in venis eius contento, de Inflammatione vteri, de ſcirrho & cancro vteri, de vteri aſcenſu & procidentia, de Hernia vterina, de vulneribus & ruptura vteri, de vlceribus & corruptione vteri, & tandem de morbis teſticulorum & vaſorum genitalium in fœminis.

SECTIO I.

De Pudendi & ceruicis vteri muliebris morbis.

CAPVT I.

De Orificij pudendi anguſtia & amplitudine.

IN muliebri autem pudendo occurrunt rima pudendi, labra, alæ, clitoris, foramen veſicæ, carunculæ myrtiformes, hymen. Primò Rima fiſſura eſt in pudendo muliebri maior, quàm ceruix vteri. Eam ambiunt Labia, quæ pudendi interiores partes claudunt. Labiis diductis Alæ in conſpectum veniunt, Græcis νύμφαι dictæ, vtrinque vna, carne molli & ſpongioſa conſtantes, figura & colore criſtam galli æmulantes.

In his partibus tres præcipuè occurrunt morbi, nimirum exterioris huius orificij pudendi anguſtia ac clauſura, amplitudo eiuſdem, & Mentula muliebris. *Orificij pudendi anguſtia.* Primò quidem interdum rima exterioris vteri orificij ſeu pudendi anguſtior eſt, quam ſecundum naturam, qui morbus multa incommoda affert, nimirum & in coitu impedimento eſt & membrum virile non admittit, vel non ſine difficultate admittit, & fœtui in lucem prodeunti exitum difficulter concedit.

Morbus autem hic cum ferè à prima conformatione & origine ſit, Medici operâ vix tolli poteſt, ſed orificium hoc vel coitu, vel partu poſtea dilatatur.

Quandoque tamen ex vlcere hoc accidit, vt via hæc ita coaleſcat, vt vix exiguum foramen pateat. Quandoque etiam ex medicamentis adſtringentibus incautè adhibitis hic morbus oritur. Ita Nicolus Florentinus refert, ſe vidiſſe mulierem, quæ poſt partum, cùm obſtetrices adhibuiſſent medicamenta valdè adſtringẽtia, ita clauſa reddita fuit, vt non potuerit coitum exercere. Narrat etiam Ioh. Philippus Hæchſtetterus, *obſeruat. Med. Dec.3.caſu 5 in ſchol.* Ancillam quandam ſponſam, procul dubio, vt ſponſo Virgo, quæ non erat, appareret, balneo, in quo radices conſolidæ maioris decoctæ erant, vſam fuiſſe, in quod cum Hera inſcia inſediſſet, ei ita orificium pudendi coarctatum fuit, vt maritus vxorem clauſtrum virginale recepiſſe miraretur.

Interdum verò hæc rima atque hoc exterius vteri orificium planè clauditur, adeo, vt nec vrina effluere poſſit: interdum verò natura vrinæ effluenti viam relinquit, ſed membro virili aditus nullus patet. *Clauſura Pudendi Muliebris.* Morbo hoc laborantes Atretas, Imperforatas & Clauſas nominant. *Atreta.* Verùm cum nomina hæc non ſolum iis, quibus orificium pudendi, ſed & quibus ceruix vteri & orificium vteri clauſum eſt, competat, de Atretis pluribus *cap.3.* agetur.

Vt verò interdum membri muliebris meatus hic p.n. clauditur: ita contra interdum amplior redditur, vel etiam plures meatus hîc contra naturam aperiuntur. *Amplitudo pudendi.*

Primò nimirum orificium hoc nimis ampliatur & patet; quod ex frequenti coitu & partu accidit. Quod vitium adſtringentibus interdum fœminæ corrigere conantur. Et defloratæ, vt ſponſis pro virginibus ſeſe venditent, iiſdem vti ſolent, id quod ancilla illa factitauit, cuius antea facta eſt mentio.

Quod inſtitutum vt in ſcortis culpandum: ita in honeſtis mulieribus non reprehendendum, ſi ipſis hoc vitium poſt partum accidat. *Virginalis adſtrictio poſt partum cõparanda.* Poteſt enim huiuſmodi laxitas & amplitudo cauſſa ſterilitatis eſſe, interdum procidentiæ vteri, vt Hippocrates, *de nat. Mulier.* innuit, & præterea etiam vitium hoc mulieres viris ingratas reddit.

Emendatur autem hoc vitium, purgatione poſt partum peracta (non antè, ne ea ſuppreſſa aliquid incõmodi & periculi ſubſequatur) fomentis, balneis, linimentis & peſſis adſtringentibus, nimirum fomento & balneo ex aqua aluminoſa, decoctione plantarum adſtringentium, imprimis radic. conſolidæ, ſem. oxylapathi, gallis.

Vt ℞. *rad. conſolid. maior. boli Armeni, ſanguinis Dracon. balauſtiorum, aluminis, maſtiches, ana* Vnc.ß. Pulueriſentur, & miſta peſſario ex goſſypio facto illinantur.

Vel ℞. *ſanguinis Draconis, boli Armeni, cortic. malor. granat. aluminis, maſtiches gallar.* an. Vnc.ß. Pulueriſ. &

cum

cum aqua chalybeata miſceantur; & miſturâ eâ peſſarium illinatur.

Vel ℞. *foliorum quercus, plantag. ana M ß. rad. conſolidæ* Vnc. j. *cortic. granat; balauſtiorum, ſumach, ana* Vnc. ß. *alumin.* Vnc. j. Coq. in aq. & decocto pudenda foueantur.

Ruptio Perinæi. Interdum in partu difficili accidit, vt perinæum, & ſpatium, quod eſt inter anum, ac pudendi rimam, rumpatur, & vulua ac anus vnum foramen fiat. Id quod hîc fœminæ cuidam pulchræ, ſed paruæ corporis ſtaturæ & tenellæ accidiſſe memini, quæ tandem etiam, cum ruptura hæc conſolidari non poſſet, lenta tabe obiit.

Curatio. Eros, *de Paſſion. mulier. cap.* 20. ita hoc malum curare docet. Sunt quædam, *inquit*, quibus vulua & anus fiunt vnum foramen, & idem curſus: inde iſtis exit matrix, & indureſcit. Quibus in reponendo ſic ſubuenimus: Matrici vinum calidum apponimus, in quo bullierit butyrum: & diligenter fomentamus, quouſque matrix efficiatur mollis, & tunc ſuauiter eam reponimus. Poſtmodum rupturam inter anum & vuluam tribus locis vel quatuor ſuimus cum filo de ſerico: poſtea pannum lineum vuluæ imponimus ad quantitatẽ vuluæ. Deinde pice liquidâ linimus: Hoc enim facit matricem retrahi, propter ſui fœtorem. Demum ſanamus rupturam cum puluere facto de conſolida maiori, & minori, & cymino. Huiuſmodi autem puluis ſuperaſpergendus eſt: & collocetur mulier in lecto, ita vt pedes altiores ſint, & ibi omnes operationes ſuas per octo vel nouem dies faciat: & quantum neceſſe fuerit, manducet: ibi egerat, & omnia aſſueta faciat. Hanc præterea oportet abſtinere à balneo, vſque quò viderit, quod balneum ſuſtinere poſſit. Debet quoque abſtinere ab omnibus, quæ tuſſim faciunt, & ab indigeſtibilibus. *Præcautio.* Ad prædictum igitur periculum euitandum, eis in partu ſic diligentiſſimè prouidendum eſt: Præparetur pannus in modum pilæ oblongæ, & ponatur in ano, ad hoc vt in quolibet conatu eiiciendi puerum, illud firmiter ano imprimatur, ne fiat huiuſmodi continuitatis ſolutio. *Hæc Eros.*

Vel ℞. *radic. conſolid. maj.* Vnc. ij. *verbaſci M j.* Coq. ad mollitiem & contundantur. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *pulu. rad. conſol. maj.* Vnc. j. *Cumini* Drach. ß. Cum ſindone rubro F. ſacculus ſeu peſſus, qui coq. in vino rubro & pudendo indatur. Nonnulli fruſtum oblongum aluminis crudi pudendo indunt.

Meatus membri muliebris plures. Interdum etiam in membro muliebri plures meatus contra naturam reperiuntur. Acceditque hoc interdum à primâ conformatione, cum ex naturæ errore ductus ex inteſtino recto in vuluam fertur. Ita puellam, quæ clauſo ani meatu octauo quoque die excrementa ex naturalibus deiiciebat, vidit Beniuenius, vt *cap. 86. de abdit. ſanat. & morb. cauſſ.* refert; aliam etiam Mercurialis, *de morb. puer. lib. 3. cap. 9.* Et nuper ad me ſcripſit Dn. D. Elias Reheboldus, Medicus Torgenſis, eſſe Torgæ puellam, ſartoris filiam, nouem ſeptimanas natam, quæ gutturis inferioris expers omnia excrementa per vuluam quotidie excreuit. Interdum verò ex morbo meatus aperitur, id quod interdum in fiſtulis accidit, vt infra, *cap.* 10. dicetur.

CAPVT II.

De Mentula Muliebri.

ALæ pudendi iunctæ Clitoridem amplectuntur, atque in earum apice κλειτορὶς eſt, caro quædam neruoſa dura, ſimilis omnino ſubſtantiæ illi, quâ duo corpora neruoſa penis in Viris conſtituuntur, & propterea etiam vt penis copioſo ſpiritu influente in appetitu venereo turgeſcit.

Muliebris. Pars hæc interdum in tantam molem excreſcit, vt virile membrum referat, vt eas, quibus hoc accidit, è fœminis in Viros migraſſe creditũ ſit. Morbi hoc genus ab Hippocrate, *in lib. de natura Muliebr.* κίων appellatur. *Κίων quid.* Interpretes Columellam reddiderunt, deductâ ſimilitudine ab vuula in faucibus dependente. A quibuſdam Tentigo, ab Auicenna virga, ab aliis Mentula, à nonnullis Nympha (qui procul dubio id, quod Clitoridi tribuendum, Nymphis aſſignarunt) vel cauda, à quibuſdam etiam Symptoma Turpitudinis nominatur. Et ſolet hæc pars aucta veneris deſiderium augere, & ſi nimium augeatur, turpitudinem & pudorem, imò interdum impedimentum quoque in concubitu afferre. Ita refert Ioh. Schenckius, *lib. 4. Obſeruat.* ſe Haganoæ vidiſſe fœminam quãdam honeſtam Patriciæ gentis, quæ talem clitoridem per pudendi rimam minoris digiti dimidij longitudine, & eiuſdem circa baſim craſſitie, ſed apicem verſus tenuiore habebat, eamque ſibi confeſſam eſſe, carunculam hanc etiam flaccidam & corrugatam, citra libidinis imaginationem vllam, ea, qua dictum quantitate extra pudendum prominere ſubinde. *Clitoridis mira excreſcentia.* Atqui in congreſſu cum marito, aut aliis venereis conceptibus, imò verò ſolo veſtium contactu mentulæ inſtar ſæpe inflari, turgere atque erigi, & ad venerem irritare. Fuiſſe autem ei à primis pueritiæ annis familiare digitis hanc carunculam ſubinde verſare, ex quo cùm ſuauem in ea ætate titillationem perſenſiſſet, ex conſuetudine poſtmodum factum fuiſſe, vt vel dormiens quoque manuum alteram ad pubem compoſitã contineret. Atq; huius occaſione nympham ex frequenti nimirum tractatione ad turpem hanc formam excreuiſſe arbitrabatur. Felix Platerus etiam obſeruauit, in matrona quadã Clitorida breui tempore adeo excreuiſſe, & in carnoſitatem ſpongioſam, cute intectam, veniſque obſitam, degeneraſſe, vt collum anſerinum, & craſſitie, & lõgitudine adæquaret, quæ circa radicem in pudẽdo attenuata, indeque ampliata, dependebat. Hoc auferre ſtudens Platerus, cum filo in materia erodente imbuto circumdaret, tanta ſuborta eſt inflammatio, vt ab incepto deſiſtendum fuerit, ipſa dolore permota poſtea multis annis operationem manualem detrectârit.

Cauſſa.

Cauſſa. Habet autem morbus hic ſuam originem ex affluxu nimio nutrimenti ad hanc partem, qui fit ob eius laxitatem, quæ interdum frequenti contactu inducitur.

Curatio.

Curatio. Curationem quod attinet, ſi tantùm hæc pars increuerit, vt aliquod impedimẽtum vel turpitudinẽ afferat, reſecandam eſſe, plerique cenſent. Verùm cum pars hæc partim naturalis ſit, partim augmentum præternaturale ipſi acceſſerit, & præterea hoc in loco vulnera & vlcera cicatricem difficulter recipiant, tutiſſimum videtur, non ſtatim ad ſectionem accedere, ſed prius, corpore conuenienter euacuato, tentare, an augmentum partis ſiccantibus & diſcutientibus prohiberi & imminui poſſit, in quem finem parum foueri poteſt medicamentis ſiccantibus, & diſcutientibus; ſimul tamen aliquomodo adſtringentibus.

Deinde ſi hæc non ſufficiunt, cauſtica mitiora, & quæ dolorem non excitant, adhibenda: alumen vſtum, vnguentum Ægyptiacum & ſimilia.

Vt ℞. *Vnguenti Ægyptiaci, ol. lentiſcin. roſacei, ceræ, ana* Vnc. ß. Miſce.

Si verò nec hoc modo, quod ſuperfluum eſt, tolli poſſit, reſecandũ eſt, quod fit vel ligatura, ſi filo ſerico, vel capillo equino circa radicẽ ligetur & quotidie cõſtringatur, donec tandem emortuũ decidat, vel ſectione. Modum eius Aëtius *tetrabibl. 4. ſerm. 4. c. 103.* tradit. Vbi tamen, quod procul dubio Clitoridi tribuendum erat, Nymphæ tribuit. Nympha, *inquit*, ſubſtantia quædam eſt muſculoſa, ſupra alarum pudendi commiſſuram ſita, quo

quo loco vrinarius eſt meatus. Hæc in aliquibus mulieribus ad tantam magnitudinem augetur, vt deformitatem ac pudorem inducat. Quin & à veſtimentorum contactu aſſiduo arrigitur, & ad venerem ac coitum prorirat. Quapropter Ægyptiis viſum eſt, vt antequàm exuberet, amputetur, tunc præcipuè, cùm nubiles virgines ſunt elocandæ. Amputandi verò modum hunc tradunt. Virgini in ſella locatæ retrò aſſideat adoleſcens robuſtus, qui brachia ſua poplitibus virginis ſubiiciat, cruráque eius ac totum corpus regat, & tum Chirurgus ante ipſam ſtans, forcipe ampliori nympham corripiat, & per ſiniſtram manum diſtendat: per dextram verò propè forcipis dentes reſecet. Menſuram autem reſectionis eandem, quam in columellæ ſectione ſeruare oportet, vt ne funditus ipſam reſecemus, ſed ſuperuacua tantum pars amputetur. Proinde propè dentes forcipis nympham ſecandam eſſe diximus: quoniam cum pelliculoſa ſit, plurimum extenditur, & niſi quis diligenter obſeruet, facilè vltrà, quam oportet amputationem faciet, atque hinc carunculæ decrementum, rhœada Græci vocant, conſequitur. Peracta Chirurgia, ſpongia ex vino adſtringente, aut aqua frigida expreſſa vulnus detergeatur, & manna thuris inſpergatur, & linimentum poſca madefactum indatur, & ſpongia ex poſca expreſſa ſuper deligetur. Poſt ſeptimâ verò, cadmiam minutiſſimè tritam per ſe, aut cum roſarum floribus inſperge: aut ſiccum ex lapide Phrygio paratum, & ad pudendorum fiſſuras deſcriptum, aut cinerem oſſium palmularum inſperge. *Hæc Aëtius.*

Cautè tamen hîc procedendum, & cauendum, ne vel ligatura vel ſectione dolor excitetur, & inflammatio generetur. Sectione peracta vulnus vino, in quo folia lauri, myrti, roriſmarini, flor. roſar, balauſtior. nuces cupreſſi & ſimilia cocta ſint, abluatur, & puluis reſtrictiuus apponatur.

Carnea excreſcentia in pudendo muliebri. Interdum tamen & aliæ carneæ excreſcentiæ è muliebri pudendo enaſcuntur, quæ muliebre pudendum replent, & extra etiam aliquando inſtar caudæ prominent; vnde nonnulli ægritudinem caudatam appellant; cum tamen eadem appellatio etiam priori & antea deſcriptæ affectioni competat. Sic refert Amatus Luſitan. *cent. 5. curat.* 88. In hoſpitali Piſaurenſi mulierem natam annos 35. carnoſam quandam excreſcentiam ab inguinibus natam habuiſſe, pondere 25. librarum.

Diſtinguitur autem hic morbus à Clitoride, quod in Clitoride coitûs deſiderium & libido augetur, atque etiam veſtium attritus libidinem proritat; in Caudata autem affectione ſeu carnea excreſcentia fœminæ coitum abhorrent, & tolerare nequeunt præ dolore.

Superflua autem hæc caro commodiſſimè ſectione tollitur, & tutior eſt hîc ſectio, quàm in Clitoride; cùm tota iſta caro ſuperflua & p.n. ſit.

CAPVT III.

De Atretis, Clauſurâ & Anguſtiâ ceruicis & oris Vteri.

Clauſura Vteri. SVb Nymphis eſt ceruix vteri, meatus ſcilicet ille & canalis, qui membrum virile recipit, qui etiam ſuos morbos patitur. Et primò quidem interdum meatus hic clauditur, quo mo. bo quæ affectæ ſunt fœminæ, ἀτρηταὶ, Clauſæ, & Imperforatæ, Velatæ etiam, quaſi vterus ſit velo obductus, nominantur. Hoc tamen nomine & eæ comprehenduntur, quibus orificium pudendi tantum clauſum eſt, vt *c.* 1. dictum. Eſt enim triplex Atretarum ſeu Clauſarum genus. Etenim clauſura hæc eſt vel in orificio pudendi, ſeu pudendi alis, vel in ceruice vteri, ſeu intermedio loco, vel in ipſo vteri orificio.

Grauiſſima autem morbus hic ſolet inducere mala, & nunc ad hoc, nunc ad illud officium mulieres ineptæ redduntur. Cùm enim ceruix & collum vteri ideo factum ſit, vt tempore coitûs membrum virile admittat; deinde menſtrua purgatio certis periodis per hanc viã effluat; tertiò vt fœtus ex vtero per hunc locum in lucem prodeat: ſi externum pudendi orificium claudatur, ad vſum virorum, ad purgationem menſtruam & ad conceptum ineptæ redduntur fœminæ. Si verò patente pudendo in medio ſinu ſeu ceruice vteri fuerit clauſura, ad duo officia impediuntur, ad communicationem viri & ad conceptum. Si autem orificium vteri fuerit clauſum, ad duo officia impediuntur; ſiquidem nec purgari per menſes, nec concipere poſſunt; viri verò vſum ſine impedimento ſuſtinent, vt quidem hac de re Moſchio docet. Verùm vt poſtea *de ſignis* dicetur, poſſunt etiam per venas, quæ in vteri collum deſinunt, purgari tum mulieres.

Interdum autem meatus hîc planè clauditur, interdum in medio foramen aliquod anguſtum relinquitur. Huius rei paſſim hiſtoriæ extant. Refert Vvierus, *de præſtig. Dæmon. lib. 2. c.* 38. duas tales duarum puellarum hiſtorias, quarum vni 18. annos natæ ſanguinis ſaburra cum ingenti dolore reſtitit, eáque poſtea ſponte perrupta copioſus ſanguis perfuſus eſt; alteri verò, quæ pro grauida habebatur, nouaculâ clauſura aperta ſupra octo libras ſanguinis atri profluxere.

Cauſſa.

Illud autem, quod meatum hunc claudit, vel membrana eſt, vel caro. Et quidem morbus hic & clauſura pudendi vel à conformatione primâ in Vtero matris ortum habet, vel à vulnere aut vlcere præcedente. Ipſe puellam vidi, cuius pudendi orificio tenuis membrana obducta erat, foramine tantũ piſi magnitudine relicto, per quod Vrina effluebat. Hanc, me præſente, ſtylo in foramen immiſſo, cultello Chirurgus facilè ſecundum longitudinem diſcidit. Ita refert etiam Beniuenius, *de abdit. ſanit. & morb. cauſſ. c.* 78. ſe vidiſſe puellam nobilẽ, cui membranâ ori vuluæ obductâ naturalia clauſa erãt. *Cauſſa. Membranâ pudẽdi orificio obducta.* Notatu etiam dignam huius morbi, eiuſque curationis hiſtoriam habet Hier. Fabricius ab Aquap. *de operation. Chirug.* quæ talis eſt: Virgo quædam, *inquit*, ab ipſo natali die, membranam ὑμένα appellatam, imperforatam, totúmque vuluæ orificium occludentem ſortita eſt: myrthochila verò ſeu alæ adeo exiguæ erant, vt ferme nullæ apparerent, ſiquidem contrahebantur à continuitate membranæ, eiúſque tenſione ab internâ repletione facta: vbi autem fuit perforata vulua, alæ ſtatim efformatæ ſunt, tanquam laxatâ ex vtraque parte membranâ; vt ex his liceat conijcere, vſum harum alarum eſſe, vt perforata membrana tutelam alæ ſuſcipiant pudendi muliebris, quod alioqui ab hymene prius cuſtodiebatur. Hæc igitur nobilis Virgo vſque ad annum 13. bene habuit, ab eo autem tempore cœpit malè habere, quod euenit propter purgationes menſtruas detentas, quæ tunc moueri cœperũt. Patiebatur dolores inſignes circa lumbos, & in imâ abdominis parte, qui etiam coxis & articulo coxendicis communicabantur. Vnde Medici curabant affectionem perinde, ac ſi morbus eſſet articularis, dolórque coxendicis, ſenſim poſtea cœpit corpus emaciari ac tabeſieri, continuâque ferè febriculâ detineri; vigiliis inſuper, inappetentiâ, tandemque delirio; tumor quoque renitens ac dolens in imo abdomine è regione Vteri obortus eſt, quæ omnia magis inualeſcebant, quo tempore menſtruæ purgationes magis inſtarent, vrgerentque.

Tandem cum morti eſſet propinqua, accerſitus, ac propriis oculis affectione perſpectâ, incidi ſimplici inciſione membranam, & ſtatim maxima ſanguinis craſſiſſimi, viſcoſi, æruginoſi, ac fœtidi copia effuſa, ab omnibus affectionibus quaſi miraculo quodam extemplò fuit liberata, ſimplicem autem fui molitus inciſionem, & lineam ſecundum vuluæ, ſeu ſciſſuræ longitudinẽ, ne ſi ex Celſo tranſuerſi ad X. literæ ſimilitudinem incidiſſem, alarum conformationem, quæ reſultat ex

hymenis

hymenis labiis inciſis, & ex vtraque parte laxatis,& ad alas retractis impediuiſſem. *Hæc Hier. Fabricius.*

Similem hiſtoriam habet Bartholomæus Cabrolius, *obſeru. Anatom. obſ.23.* quam his verbis deſcribit : Ad puellam annos decem & ſeptem natam Monſpelij anno abhinc vndecimo acceſſebar, eiſdem, quibus parituræ ſolent, ſymptomatis afflictatam. Conſternata iacebat mater, pudori filiæ vitium factum rata, accerſitâque obſtetrice,quid eſſet,certior fieri voluit. Obſtetrix obſtetricandi peritiſſima, tentatâ digitis matrice, negauit hoc ſui muneris, méque acciendum dixit. Acceſſi,pudendis inſpectis(vt rectè Guil. Fabricius, *Cent.3. obſernat.60.*hoc quaſi omiſſum addit)collum matricis planè clauſum, cum ſanguine menſtruali extra vaſa ſua ibi nouem menſium ſpatio congeſto, vt vterum ferre videretur,inueni. Placuit acciri D. Saportam, Medicum peritiſſimum,vnâque cõſultatione habitâ, placuit,eam, quàm longa erat vulua,incidi. Secta eſt,12.libras craſſi emiſit ſanguinis, aut potius humoris fæci vini, quàm ſanguini,ſimilioris. Actum de vitâ putabat puella,poſt tantum cruoris effluuium, ſed ope diuinâ operâque noſtrâ poſt aliquot tempus ſanitati reddita eſt.

Interdum verò à vulnere vel vlcere rima eiuſmodi clauditur. Sic narrat Beniuenius,*de abdit.ſanat.& morb. cauſſ.cap.31.* ſe vidiſſe mulierem, cui morbus Gallicus totam vuluam eroſerat,& incuria Medici quicquid eroſum fuerat,oris inuicem coniunctis occalluerat, vt vrina ex paruo foramine redderetur. Et *in Epiſtolis Medicis* Clariſſ.Dn.D.Gregor.Horſtij,*ſect.19.* refertur,fœminam quandam ludentem, lignum aliquod in manu habentem ex improuiſo impegiſſe in pudenda, & ita iſtum tranſitum ad vterum & veſicam vulneraſſe.Datâ igitur huic potione vulnerariâ, aliiſque conuenientibus medicamentis vulneri appoſitis, paulatim ab iis vulnus coaluiſſe, & ſimul etiam meatum pudendi & vrinæ paulatim totum clauſum fuiſſe,ita vt nihil quaſi illic ratione pudendi apertum apparuerit, loco iſto admodum ſicco, vrinâ nullâ ibi permeante. Fœminam etiam ab illo tempore, (quod biennium vel triennium excedere auctor ſcribit) nihil vrinæ per loca iſta excreuiſſe, locis illis naturalibus ſemper præter naturam ſiccis : Per vomitum verò illam ſingulis ferè diebus materiam aqueam reiecisse.

Duplex tamen modus eſt,quo ex vlceribus clauſura vteri prouenit:Primus eſt, quando ob exulcerationem pudendi vel ceruicis vteri latera coaleſcunt. Ita refert Platerus, *lib.Practic.ſub finem,*fœminæ cuidam ex partus difficultate hac parte læſa carne luxuriante os ceruicis vteri adeò coaluiſſe, vt ne menſtruis quidem pateret effluxus. Alter eſt, quando fungoſa & luxurians caro excreſcit, vt meatum hunc planè claudat;id quod in lue venerea interdum accidit.

Nonnulli ad hoc caput etiam referunt anguſtiam ceruicis vteri,quæ ſine coalitu à variis cauſſis fieri poteſt,vt dum ſecundũ Hippocratem,*5.aph.46.* ab omento pinguiore vel pinguedine os vteri comprimitur,aut dum crura & femora contorta & diuaricata meatũ hũc diſtorquent & comprimunt, aut dum oſſe ſacro vel coccygis malè conformato,aut à calculo in veſica, aut tumore in inteſtino recto idem accidit. Verum iſtæ anguſtiæ non adeo magni momenti eſſe videntur, nec tantæ, vt illa incommoda, quæ ſupra propoſuimus,inferre poſſint. Ideóque ſaltem de iis affectibus,qui clauſuræ nomine veniunt, hoc capite agimus.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Morbus hic ſi ſit in exteriore orificio pudendi,facilè viſu cognoſcitur. Si verò ſit in ceruice vel orificio vteri, non cognoſcitur, niſi dum primum menſtrua erumpunt; & fœminæ ad coitum & conceptum aptæ ſunt. Tum enim obſtaculum hoc vel ſanguinis affluẽtia impetu rũpitur,vel ſi id non fiat,dolor & alia ſymptomata excitantur,& virgines nonnunquam grauidæ putantur, vt antea dictum. Nam licet morbus hic etiam viſu, Dioptra,ſeu ſpeculo matricis adhibito, vt & tactu cognoſci poſſit:tamen virgines ipſe ſæpe vitium hoc non animaduertunt, donec menſtrua erumpunt. Si enim fœmina aliàs ſit bono corporis habitu, & nulla cachexiæ vel obſtructionum indicia adſint, & nihilominus certis periodis dolor circa genitalia cum ponderis ſenſu percipiatur,& menſes non euacuentur;ſuſpicio eſt,meatum illum, per quem euacuari debent, clauſum eſſe. Hoc tamen non prætereundum, ſi affectus diu duret, intumeſcere non ſolum vterum, ſed & totum corpus grauari,& liuidum quaſi fieri. Quanquam verò hîc de menſtruorum euacuatione cõtrouerſia ſit,& Moſchionem reprehendat Mercurialis,*lib.4.de morb.mulier.c.14.* & dubitetur, in qua clauſuræ differentia menſes ſupprimantur: tamen ſciendum, fœminis quibuſdam ex venis ceruicis tantum, non ex vtero menſes prodire, contrà quibuſdam ex ſolo vtero fluere, frequentiſſimum tamen eſſe,vt ex vtriſque fluant,& præternaturale ferè,vt ex alterutris:& propterea ſiue ceruix vteri claudatur,ſiue os vteri, facilè fieri poſſe,vt menſes,dum erũpere volunt,ibi ſubſiſtant, & dolorem atque alia ſymptomata excitent; niſi fortaſſis vna via occluſa Natura alterâ ſaltem vtatur. Quod ſi accidat,& per ceruicem vteri menſes effluant, orificium tamen vteri clauſum eſſe ex eo cognoſcitur, quod quidem Venere vtuntur fœminæ, ſed ſemen illicò effluit, nec concipiunt. Si verò ceruix vteri clauſa ſit, id in coitu pateſcit, cum membrum virile non admittat. Si inflammationes & vlcera in hiſce locis præceſſerint, ſuſpicionem huius morbi præbere poſſunt,& occaſionem dare,vt de morbo diligenter inquiratur. An verò caro vel membrana huius clauſuræ cauſa ſit, viſu dignoſcitur;cum mẽbrana alba ſit,caro rubea;vt & tactu. Membrana enim durior eſt,quàm caro. Præterea ſi natiuum ſit vitium,mẽbrana ferè,cauſa clauſuræ eſt:Si ex vlcere verò, caro.

Per quas venas menſtrua effluant.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quæ incommoda ſecum portet clauſura vteri, prout in parte hac vel illa conſiſtit,ſupra dictum,quod ſcilicet concubitum,menſtruorum purgationem,& cõceptionem, & quidem nunc omnia hæc officia, nunc quædam ex his impedire poteſt. Et quidem ſi menſtrua retineantur, grauiſſima inde incommoda, vt modò etiam dictum,inde ſequuntur. Nam totum corpus grauatur,& quaſi liuidum euadit, aut ſi ſanguis ſubſiſtens corrumpatur,febris idem accendi,ægerque in vitæ periculum coniici poteſt. Et licet anguſtia & clauſura interdum non ſit perfecta,ſed talis,vt ſanguis menſtruus adhuc effluere, & ſemen etiam in vterum iniici & ita concipere poſſint: tamen poſtea in partu in vitæ periculo verſantur fœminæ,cum per viam nimis anguſtam fœtum in lucem edere non poſſint.

2. Si clauſura ſit ſaltem in orificio pudendi; facilè curatur. Si verò ſit in partibus penitioribus, & quidem à cauſa aduentitia originem habeat; non ita difficulter curari poſſe; ſi verò cauſa ſit naturalis, non ſolum difficilem, ſed etiam impoſſibilem eſſe curationem, ſcribit Mercurialis. Verùm interdum ſaltem tenui membrana meatus hic à prima conformatione clauditur, quæ non ita difficulter diſcinditur. Contra ab inflammatione vel vlcere ſæpè multum carnis ſuccreſcit, vt non facilè meatus clauſus aperiri poſſit.

3. Rectius proinde Moſchio ſtatuit, facilius eas curari, quibus membranâ meatus clauditur; difficilius, quibus carne. Membrana enim facilè diſſecatur, vel rumpitur,nec ſanguinis profuſionis tum metus eſt; ac membrana diſſecta non facilè renaſcitur. Caro autem non ita facilè ſeparatur & ſanguinem fundit, & citò ac facile renaſcitur.

4. Quæ ipſo orificio Vteri eſt clauſura, vix curatur. Chirurgus enim inſtrumentis ſine periculo eò penetrare non poteſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Curatio in eo conſiſtit, vt id, quod meatum claudit, tollatur, & partes coniunctæ præter naturam ſeparentur.

Quod vt rectè expediatur, primò perpendendum, an vitium ſit à primo ortu & conformatione, an verò poſtea ex alio morbo id originem traxerit. Si à primo ortu, videndum porrò, an ſit in pudendi orificio, vel in ceruice vteri. Si ſit in pudendi orificio, & membrana ibi annata pudendum claudat, facilè recta eius ſectione meatus aperitur.

Si verò in collo ſeu ceruice vteri ſit clauſura à natiuitate, videndum porrò, an membrana vel caro clauſuram faciat. Si membrana ſit, ſiue integra ſiue in medio perforata, rumpitur ea, vel diſcinditur non ita difficulter.

Membrana enim, quâ à natiuitate labia vteri coaleſcunt, non ita difficulter ſcinditur, & labia ſeparantur. Ita etiam ſi poſt vlcus ſaltem labia vuluæ coaluerint, ſectione ſeparanda ſunt. Si verò ſimul profundiores partes coaluerint, curatio eſt difficilior.

Incidenda equidem & præcidenda eſt inſtrumento idoneo: operatio tamen non niſi perito chirurgo committenda. Si enim incidat quidem vel abſcindat carnem illam, ſed non perfectè, fœmina in grauiſſimum periculum inde coniici poteſt. Vtetur enim coitu, & poteſt fieri vt concipiat; quod ſi fiat, in partu periclitabitur, cùm ceruix vteri non ſatis aperiri & dilatari poſſit. Si verò nimium ſecet, & ipſas ſenſiles partes tangat, dolores & hæmorrhagias excitabit, & vulnera curatu difficilia inducet. Facile etiam fieri poteſt, vt collum veſicæ lædatur.

Modus ſecandi clauſuram vteri. Modum autem operationis & ſectionis, ſeu à membrana, ſeu à carne ſit clauſura, Moſchio, Aëtius, P. Ægineta & alij tradunt, præ reliquis autem eum prolixè, & quaſi rem arcanam docet Vvierus, *lib. obſeru.* Summa hæc eſt præmiſſa neceſſaria per venæ ſectionem & purgationem, ſi opus ſit, & ætas ferat, corporis præparatione, fœmina in menſa, loco lucido, locanda, retractis diductiſque cruribus, & tibiis ad coxas locanda, & liganda vel genibus ita tenenda eſt, ne Chirurgo in operatione aliquid impedimenti obiiciatur. Hinc explorandum, an exterius ſaltem pudendi orificium clauſum ſit, an verò eo aperto ceruix vteri, an verò orificium ipſius vteri. Si exterius orificium clauſum ſit, facile reſecatur, vt dictum. Si verò ceruix vteri vel orificium vteri clauſum ſit, porrò inquirendum, an membranâ claudatur, an verò carne, eaque pauca vel multa; id quod ex colore vel tactu diſcernitur, membrana enim, (vt antea dictum,) albicat & durior eſt, caro rubet & mollior eſt imprimis ſpeculo vterino adhibito. Sectio poſtea inſtituenda nouaculâ, vel cultello in hanc rem apto, linteolo circumquaque obligato, cuſpidis ſaltem parte, quanta ad ſecandum ſatis, libera. Sectio autem incipienda à veſicæ collo deorſum, eaque recta, eâ figurâ & magnitudine continuanda, quæ naturalis meatus figuræ & magnitudini reſpondeat. Et quidem in membrana res vnicâ ſectione perfici poteſt: in carne verò annata ob ſanguinis profuſionem, qui ſæpius ſpongia abſtergendus, ſectio aliquoties repetenda. Et ſi profundiore loco ſit ſecandum, membrum muliebre ſpeculo vterino dilatandum. Et modò vno in loco & ſemel caro ſectione perforata ſit, poſtea ſpecillo immiſſo ſectio reliqua facilius perficitur. Si ſectione recta deorſum facta aliquid adhuc hæſerit, etiam obliquè & tranſuerſim ſectio inſtitui poteſt, & quod membranæ vel carnis adhæſerit, volſellâ apprehenſum reſecandum. Solent tamen & membranoſæ & carneæ partes relictæ ſponte ita corrugari & contrahi, vt nec concubitum, nec partum impediant. Poteſtque in maritatis etiam venus moderata meatum hunc ampliare. Poſt ſectionē ſi quid ſanguinis ex venis vteri antea expulſi obuiam fuerit, vel alia humorum colluuies, ea aquâ tepidâ ſyringâ iniectâ, deinde hydromelite, eluenda. Ne autem pars hæc, quod promptè ſit, iterum coaleſcat, ſpōgia, quæ ceram liquefactam imbiberit, prælóque valide expreſſa fuerit, longa & craſſa, quantum ſatis, medicamento exſiccante & cicatricem inducente illita indenda, poſtea etiam, vbi cutem obduci volueris, tubulus argenteus vel plumbeus, cauus, læuis, oblongus, cum foramine vnico maiore antrorſum, cum multis verò paruis foraminibus in circumferentia, vt ſaniei exitus pateat, inferendus. Tubuli autem pars poſterior obtuſa ſit, vtrinque duobus locis perforata, vnde duo fila fortia dependeant, vt cùm in rimam factam tubulus fuerit intruſus, anterioris pudendi anguſtiis & oſſe ſacro retineatur, ne mulieris inceſſum impediat, & quando opus ſit, filis extra pendulis extrahi queat.

Quomodo autem ſine ſectione membrana huic loco obnata tolli poſſit, docet Hippocrates, *lib. περὶ ἀφόρων, de hîs, quæ vterum non gerunt, ſeu de ſterilitate,* quæ ibi videantur.

Caro ex vlcere nata vt tollenda. Si autem poſt ortum ex vlcere caro meatum hunc claudens excreuerit, videndum, an meatus à carne illa luxuriante maximam ſaltem partem clauſus ſit, an verò planè coaluerit. Si enim caro ſaltem meatum oppleuerit, nondum verò is coaluerit, non conſultum videtur, ſtatim ad ſectionem accedere; cum vulnera & vlcera harum partium difficulter curationem recipiant, ſed tutius eſt, corpore prius conuenienter euacuato, tentare, an augmentum carnis ſiccantibus & diſcutientibus medicamentis prohiberi, imò ea imminui poſſit medicamentis ex thure, ariſtolochia, cortic. thuris, roſis, balauſtiis, maſtiche, myrrha, aloë, & ſimilibus paratis.

Quæ ſi non ſufficiant, carnem, ſed ſine dolore exedentia adhibenda, vt alumen vſtum, vnguentum Ægyptiacum & ſimilia.

Si verò nec hoc modo quod ſuperfluum eſt, tolli poſſit, caro in gyrum præcidenda, inſtrumento illo, quo polypi tolluntur.

Si verò totus meatus coaluerit, vlcus nouandum, & ſi fieri poteſt, exſiccantibus, diſcutientibus, & exedentibus medicamentis caro illa tollenda. Si verò medicamenta ad abſumendam illam carnem, & meatum aperiendū non ſufficiāt, ſectio, vt modò dictū, inſtituenda.

Tumores in ceruice vteri indurati. An à ſiccitate fieri poſſint? Interdum etiam accidit, vt inflammationes vel alij tumores eò loci nati ita indurentur, vt diſcuti poſtea non poſſint, & meatum hunc anguſtiorem reddant. Nicolaus Florentinus à ſiccitate hoc fieri poſſe docet, atque id confirmare vult autoritate Hippocratis, qui, 5. *aph.* 54. ſcribit, quod quibus os vteri durum eſt, iis conniuere neceſſe eſt. Verum vix credibile eſt, hoc loco tantam ſiccitatem induci poſſe, vt anguſtia morboſa inde proueniat. Et Hippocrates, *allegato loco,* non loquitur de nuda intemperie, ſed de tumore duro, vt etiam Galenus, *in comm.* explicat.

Hæc autem, quæ à tumore duro eſt anguſtia, emollientibus & reſoluentibus medicamentis ex decocto maluæ, althææ, parietariæ, chamæmeli, ſem. lini, fænugreci paratis curatur.

Clauſura ab adſtringētibus curatio. Tandem interdum anguſtia à cauſſis externis induci poteſt, de qua *cap.* 1. dictum. Quæ ſi ab adſtringentibus ſit inducta, curatur emollientibus è butyro, ol. amygd. dulc. lilior. albor. & ſimilibus. Vel ſpongia arida conuoluta & contorta inſtar peſſi immittatur. Ea enim poſtea repleta dilatatur, ſimulque meatum dilatat.

CAPVT

CAPVT IV.

De Puſtulis & Scabritie pudendi.

QVi ſequuntur morbi etſi vulgo vtero in genere tribui ſolent: tamen ferè pudendo ſaltem & ceruici vteri competunt. Ideoque hoc loco de iis commodiſſimè agemus. Si qui tamen ex iis etiam vterũ affligũt, vel illi cõmunicantur, ei etiam accõmodari poterũt.

Puſtula pudendi. Et primò quidem puſtulæ ſæpe pudendum & ceruicem vteri occupant, vnde ſcabrities, & pruritus excitatur, & furfures generantur; tubercula ſcilicet parua, qualitate potius, pruritu ſcilicet, quàm quantitate moleſta. Dolor enim earum magnitudinem ſuperat.

Cauſſæ.

Cauſſa. Excitantur hæ puſtulæ ferè ab humore aduſto, maligno & acri. Is enim in corpore redundans ſeſe in hæc loca laxa & humida, & per quæ aliàs ſordidi humores euacuari ſolent, inſinuat ibique hærens ea exaſperat. Acciditque hic morbus iis præcipuè, qui lue Venerea laborant.

Signa Diagnoſtica

Signa. Morbus hic & ab ipſis ægris percipitur, dum hæ puſtulas quaſdam ſcabras cum pruritu continuo & dolore percipiunt; & à Medico viſu dignoſci poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum hoc ægris pruritu & dolore moleſtũ eſt.

2. Idem contagioſum eſt, virique, qui conſuetudine talium fœminarum vtuntur, eodem inficiuntur.

3. Contumax quoque, rebelle, & diuturnum eſt, ac difficulter curatur.

Curatio.

Curatio. Humores illi aduſti & acres conuenientibus medicamentis præparandi, nimirum borragine, fumaria, cichorio, endiuia & ſimilibus; & hinc euacuandi ſena, epithymo, Syrupo de pomis Regis Sabor, violar. & roſ. ſolutiuo, elect. diacatholico, confectione Hamech, pilul. de fumar. tartareis. Venæ ſectio etiam, ſi ea opus ſit, inſtituenda, & primò in brachio, hinc in talo vena aperienda. Et ſi, quod plerunque fieri ſolet, à lue venerea ortum habeat malum, medicaměta ei morbo propria, decoctum Guaiaci, ſarſæ parillæ, & ſimilia vſurpanda. Niſi enim lues venerea prius expugnetur, vix de felici huius mali cura aliquid ſperandum eſt, ſed licet puſtulæ iſtæ ſublatæ videantur, paulò poſt tamen, ſi praua illa diſpoſitio in hepate & partibus ſolidis ſuperſit, repullulant; cũ prauũ alimentũ parti affectæ ſuppeditetur.

Ipſam partem affectam quod attinet, aquæ dulcis calidæ balneo & lotione puſtularum ſcabrities ſæpius těperanda, & poſt balneum vino cum nitro eluenda, & à lotione iterum aqua calida fouenda. Commodius tamě eſt, ſi in aqua decoquatur radic. oxylapathi, fumaria, lupulus, parietaria, fabæ. Vel imponatur parum vnguěti parati è butyro, oleo roſarum, ſpuma argenti, & Sulphure. Vel oleum roſarum cum vitellis ouorum mixtũ in mortario plumbeo tandiu agitetur & ducatur, donec colorem mutet. Efficacius erit medicamentum, ſi aliquid ſacch. ♄ addatur. Vel vſurpentur vnguenta, quæ aliàs ad ſcabiem vſurpari ſolent.

Vel ℞. *aloës, myrrhæ, ana pondus quantitate ciceris, flor. æris dimidij ciceris.* Adde *vini albi, aq. roſ. plantag. ana* Vnc. j. M. Sequens vtile eſſe experientia ſæpe docuit. ℞. *aq. plantag. roſar. ana* Vnc. iv. *ſalis gemmæ, nitri, alum. ana* Drach. iij. ☿ *ſublimati* Drach. jß. Bulliant ad tertias & colentur. Colaturæ adde *viridis æris* Scrup. j. Miſc.

Quod medicamentum vbi die vno vel altero vſurpatum fuerit, iterum mitiora medicamenta vſurpanda, & hinc ad huius vſum redeundum, donec puſtuloſa caro abſumpta & noua ſuccreſcere viſa fuerit. Vel poſt vſum huius medicamenti emplaſtrum Diachylum apponatur. Vel ℞. *radic. lapathi acuti, helenij ana* Vnc. iij.

Coq. in aqua cum pauco aceto ad mollitiem. Deinde contundantur & per ſetaceum traiiciantur.

Adde *pingued. porcinæ ſ. ſale* Vnc. iij. *ſucci fumariæ* Vnc. ij. ☿ *viui extincti* Vnc. ß. *ceruſſæ, lithargyri, ana* Drach. j. ♁ *viui* Drach. jß. Agitentur diu in mortario plumbeo, vt bene miſceantur.

Diæta.

Diæta ſit talis, vt bono alimento vitioſi humores temperentur, & corpus bono alimento reficiatur, & in priſtinum ſtatum reducatur. Itaque cibi ſint optimi ſucci. Vitentur verò acria, ſalſa, acida.

CAPVT V.

De Vteri ceruicis condylomatibus.

PVdendum muliebre & ceruicem vteri morbus interdũ occupat, qui Cõdyloma appellatur, tuberculũ ſcil. & excreſcětia quædam cum ardore & dolore. Cum enim rugoſæ ſint hæ partes, ſi rugæ illæ intumeſcant, Condyloma fit, ita dictum ἀπὸ τῶν κονδύλων ſeu nodis articulorum, quod plicæ & rugæ illæ in ceruice vteri inſtar nodorum, qui in pugno clauſo apparent, prominent. Et quidem interdum condyloma eſt citra inflãmationem, & tum molle eſt, quandoque cum inflammatione, & tum durum exiſtit. Et tubercula hæc, præcipuè in iis, qui lue venerea laborant, in pudendo & podice quandoque ſimul naſcuntur. *Cõdylomata ceruicis Vteri.*

Cauſſæ.

Ortum habent ab humore acri & maligno, qui ferè perniciei Venereæ expers non eſt. Et plerumq; ſequuntur inflammationes, aut rimas induratas. *Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Tubercula hæc dolore & ardore ſeſe patefaciunt, & rugis cutis innoteſcũt, ac ſi plura ſint condylomata, parui racemi ſpeciem referunt, duritie & aſperitate digitis deprehenduntur. *Signa.*

Prognoſticum.

Curatu pleraque ſatis ſunt difficilia, & non niſi expugnata malignitate Venereæ luis perfectè curantur. *Prognoſt.*

Curatio.

Vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis, iiſque etiam medicamentis vſurpatis, quæ in lue venerea neceſſaria ſunt, Topica adhibenda. Et quidem primò conſiderandum, an adſit inflammatio. Si enim inflammatio, ardor & dolor magnus adſit, dolorem lenientia primùm vſurpentur. *Curatio.*

Vt ℞. *ol. roſacei, lini, ana* Vnc. j. *ouorum* Vnc. ß. Miſceantur in mortario plumbeo.

Vel ℞. *fol. parietar. maluæ, althææ, ana* M ß. *flor. chamæmeli* p. ij. *ſem. lini, fœnugræci, ana* Vnc. ß. Coq. Col. ℞. ℔ j. *ol. roſ.* Vnc. iij. Per ſiphonem infunde.

Si verò inflammatio abſit, & malum ſit recens, medicaměta repellendi & exiccandi vim habeant, qualia ſunt folia verbenæ, rubi, hederæ, ſertulæ campanæ, acacia, malicorium, balauſtia; è quibus fomenta & inſeſſus parentur, quibus tandem aliquid diſcutientium addendum, vt chamæmelum, thymus.

Si verò condyloma antiquum & durum ſit, emolliendum prius eſt modò dictis medicamentis, & cataplaſmata emollientia imponenda, quæ vbi bis vel ter fuere adhibita, applicanda, quæ digerendo ſiccandoque condylomata abſumunt. Et cum lenioribus medicamentis malum hoc vix cedat, fortiora vſurpanda. Vtilis eſt ſcrophularia, parietaria, ruta, ſcabioſa, ariſtolochia, è quibus cataplaſmata parari poſſunt, iiſque addi ſal & nitrum.

Stercus etiam ouillum vel gallinæ cum ſapone vel aceto ſubactum vtile eſt. Vtiles ſunt & ouorum teſtæ vſtæ ac puluériſatæ ſubtiliter inſperſæ.

Efficax eſt & hic puluis, ſi carni laxæ inſpergatur.

℞. *ariſtoloch. rotund.* Drach j. *ſabinæ, hermodactyl. vſtor. an.* Drach. ij. *aluminis vſti* Drach. j. *chalcitidis* Drach. ß. F. puluis.

Vel. ℞. *aloës, thuris. myrrh. ana* Drach. j. *ammoniaci aceto diſſol.* Drach. j. *alumin.* Drach. ij. *minij* Drach. j. *gallar. gallar.* Drach. ß. *terebinth. ol.* □ *ana* Drach. j. *ol. roſac. ceræ, ana q. ſ.* F. Vnguentum.

Aëtius cõmendat miſy vſtum terebinthinâ exceptũ.

Vel ℞. *tutiæ prap. ceruſſæ lotæ, ſpumæ argenti lotæ, an.* Drach. ij. *ouorum aſſatorum vitellos* ij. *ceræ, ol. roſac. ana* Vnc. ij. F. Vnguentum. Fortiſſimum eſt hoc.

℞. *terebinth.* Vnc. j. *ol. nucum* Vnc. ij. *minij* Drach. ij. *aluminis,* ⊕ *ana* Drach. j. *erugin.* Drach. ß. ☿ *ſublimati* Scrup. j *ceræ parum* F. Linimentum.

Vel vſurpetur balſamum Mercurij.

Si medicamentis malumnon cedat, antiqui ad ſectionem & vſtionem accedebant. De qua videatur Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 1. cap. 3. & ſerm. 2. cap. 13.* Paulus Ægineta, *lib. 3. cap. 75.*

CAPVT VI.

De Pudendi & ceruicis Vteri verrucis.

Verrucæ Pudendi & Ceruicis Vteri.

VErrucæ etiam quandoque in pudendo muliebri atque ceruice vteri naſcuntur. Quarum quæ ſint differentiæ, quæ ferè à figura externa petuntur, in genere de tumoribus dicitur.

Cauſſa.

Cauſſa.

Habent autem verrucæ omnes ſiue thymi, ſiue myrmeciæ, ſiue alio nomine appellentur, ab humore craſſo, feculento, & plerunque maligno in cutem effuſo, & in tubercula dura formato, originem.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Tubercula hæc tactui & viſui patent, & quale nomen ipſis tribuendum ſit, è figura manifeſtum euadit. Et quidem mitiores ſunt verrucæ albæ & rubræ ac doloris expertes; malignæ autem è duritie, colore liuido, ſordibus, dolore cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Sunt autem verrucæ hæ plerumque difficilis curationis, non ſolùm, quod ſint in loco, cui commoda medicamenta ſemper adhibere non licet; ſed etiam quod lues venerea ferè coniuncta eſt, quæ curationem difficiliorem reddit.

2. Myrmecia, quæ altas habent radices, exſcindi ſine magno vlcere non poſſunt, & propterea cautè tractanda. Thymi clauique etſi exſcindantur, iterum radices ſpargunt, & facilè renaſcuntur. Acrochordones verò, ſi ſemel exſcindantur, facilè ſanantur; cum nullam radicem relinquant.

Curatio.

Curatio.

Vniuerſalibus præmiſſis & recta victus ratione inſtituta tolluntur Verrucæ vel medicamentis, vel ſectione, vel vſtione. Medicamenta quædam ſaltem potenter exiccant ac diſcutiunt, qualia ſunt *ſaluia ſicca cum caricis miſta, origanum, ruta vſta, ſabinæ ſiccæ puluis, thuris cortex cum vino & aceto, ſolea veteramentaria vſta ac vino excepta, exu uiæ ſerpentis cum caricis.* *Exſiccantia.*

Erodentia.

Alia verò erodunt & exedunt atque adurunt, qualia ſunt *ſuccus cucumeris agreſtis cum ſale, lac fici arboris, pruna, quæ non matureſcunt, cum farina & nitro vino excepta, ſtercus ouillum, fel hircinum cum nitro.*

Fortiora ſunt, *aqua fortis aurifabrorum, ſpiritus vitrioli, ſulphuris, butyrum Antimonij.*

In vſu tamen horum medicamentorum obſeruandum, ne vicinæ partes ſanæ lædantur: ideoque deffenſiuo aliquo medicamẽto è bolo Armeno, terra ſigillata, cum aqua roſacea & aceto roſaceo muniendæ. Ipſa verò medicamenta corroſiua glandium cupulis, vel mediis auellanarum teſtis vel aliis capſulis commodiſſimè excipiuntur.

Deinde etiam cauendum, ne eiuſmodi fortia & erodentia medicamenta diu loco affecto immorentur. Cum enim ſubiecta caro tenera & mollis ſit, citò eroditur, & exeditur. Quapropter bis térue de die ea innouanda, & pars decocto aliquo abſtergente, vel etiam, ſi affluxus metuendus, adſtringente abluenda.

Si medicamenta non ſufficiant, verrucæ volſella vel forcipe prehenſæ exſcindendæ, puluiſque ſanguinem ſiſtens inſpergendus, & vulnus debito modo curandum, ac cicatrice claudendum, vel ſi verruca ſit eminentior, & radix eius longior, pilo equino ea liganda, & ſingulis diebus conſtringenda, vt deficiente alimento tandem excidat.

Si verò exſcindere non libeat, origani, vel roriſmarini caulis accendendus & verrucæ admouendus, vel ſarmento ignito verruca tangenda, idque ſingulis diebus ter vel quater faciendum.

Quod ſi nec hoc proſit, tandem ad ferrum candens accedendum, eoque verrucæ vrendæ ſunt, partibus vicinis ferrea lamina, vel alio modo tectis, ne ignis vi lædantur.

CAPVT VII.

De Hæmorrhoidibus Vteri.

Hæmorrhoides vteri.

VT in inteſtino recto, vbi ſanguis ad venas in eius extremitates deſinentes confluit, capita venarum intumeſcunt, & tubercula excitantur, quæ hæmorrhoides nominantur: ita idem in vteri ceruice accidit, ac venæ, quæ in eum locum deſinunt, ſi ſanguis craſſior, aut alij humores ad eas extra tempus menſtrui fluxus confluunt, intumeſcunt, & tubercula hæmorrhoidibus ani ſimilia excitantur, quæ propterea etiam Hæmorrhoides vteri nominantur.

Et quidem vt ani hæmorrhoidum eſt quædam differentia: ita etiam hæ in collo vteri ſunt nunc cum dolore coniunctæ, nunc doloris expertes; nunc cæcæ, nunc fluentes.

Cauſſa.

Cauſſa.

Generantur autem ex craſſioris & feculenti ſanguinis ad venas has confluxu: cui occaſionem præbet inordinatus menſium fluxus. Nam ſi tempore non debito ſanguis ad has venas fluat, atque ibi ſubſiſtat, cum tempus euacuationi eius deſtinatum nondum adſit, craſſior redditur, vt poſtea per orificia venarum illarum penetrare non poſſit, ſed in iis hærens, eas ſaltem in tumorem attollat.

Signa

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tubercula hæc tactu, & ſi ſpeculum matricis adhibeatur, viſu deprehenduntur. Produnt etiam ſæpe ſe dolore, vt & eo, quod ſanguinem fundunt, & quidem inordinatè, & nunc per breuia, nunc per longa interualla. Colore fœminæ, quæ hunc morbũ patiuntur, plerũque pallido prædita ſunt, de laſſitudine conqueruntur.

Curatio.

Curatio. Vera hæmorrhoides haſce curandi ratio eſt, vt cum recta victus ratione vniuerſalia præſidia præmittãtur, & ſanguinis vitium, quod adeſt, emendetur purgatione, ſanguinis vena in brachio aperta reuulſione, vel in talo deriuatione. De quo poſtea in genere *de vteri affectibus* dicetur.

Ipſum verò affectum quod attinet, conſiderandum primò, an dolor adſit vel non. Si enim dolor adſit, is mitigandus, vniuerſalibus præmiſſis, inſeſſibus ex malua, althæa, flor. chamæmeli, meliloti, verbaſci, ſem. lini, fœnugræci, è quibus fomentationes parentur, vnguenta, ex butyro recenti, oleo. roſar. amygdal. dulc. vnguento populeo, vitellis ouorum, croco, & ſi dolor vrgeat, opio.

Vt ℞. *Vnguenti populeon. ol. roſar. amygdal. dulc. butyri recent. ana* Vnc. ß. *croci* Scr. j. *vitell. oui* j. M. F. Vnguentũ

Vel ℞. *mucilag. ſem. cydon. althææ, ana* Vnc. ß. *ol. rſar pingued. gallinæ, ana* Drach. j. *vitell. oui* j. *croci* Drach. j. Miſceantur in mortario plumbeo.

Vel ℞. *Rad. althææ* Vnc. iij. *lilior. albor.* Vnc. j. *fol maluæ, hyoſcyami, ana* M ß. *ſem. anethi*, Drac. ij. Coq. ad mollitiem & contundantur. Adde *pulu. flor. chamameli, meliloti, farinæ ſem. lini, fœnugræci, ana* Vnc. j. *ol. verbaſci vel ſeſamini* Vnc. iij. *croci* Drach. j. F. cataplaſma.

Si dolor abſit, vel iam mitigatus ſit, conſiderandum porrò, an cæcæ ſint hemorrhoides, & ſaltem tumentes, an verò ſanguinem fundant. Si ſanguinem non fundant, antiqui quidem eas reſcindebant, vel ſcarificabant, & puluerem aliquem acrem & exſiccantem inſpergebant, vt mortuæ deciderent. Verùm facilè aliqua inſignis, & quæ facilè ſiſti non poſſit, hæmorrhagia inde excitari, & præterea ex dolore & conſenſu vicinarum partium periculum aliquod attrahi poteſt. Ergò tutiſſimum eſt, ſaltem exſiccantia medicamenta imponere, ex bolo Armeno, terra Lemnia, acacia, ceruſſa, ſpuma argenti, plumbo vſto loto, ariſtolochia longa, alumine, viridi æris, Vtile eſt etiam oleum momordicæ.

Si ſanguine multo turgeant, vt is euacuetur, danda opera. Quod fiet, ſi adhibeantur emollientia & orificia venarum aperientia & materiam diſcutientia, vt euaporationes vel fomenta è decocto fol. maluæ, althææ, parietariæ, ebulo, flor. chamæmeli, verbaſci, meliloti, ſem. lini, fœnugræci.

Quod ſi his materia non diſcutiatur, nec hæmorrhoides ſponte aperiantur, arte aperiendæ ſunt, & fricandæ foliis ficus, vel parietariæ, aut hirudines apponendæ, de quibus *lib. 3. part. 1. ſect. 2. cap. 13. de hæmorrhoidib. ani* dictum.

Si verò caro aliqua fungoſa in hæmorrhoidibus excreuerit, danda opera, vt fortioribus remediis ex his, quæ modò ſunt propoſita, abſumatur. Quæ ſi non ſufficiant, ſectione caro exſtirpanda, & poſtea vlcus conueniente modo curandum.

Si ſanguinem fundant hæmorrhoides, & quidem moderatè, naturæ totũ negotium permittendum; cum ea euacuatio ſatis vtilis ſit, & à multis morbis liberet.

Si verò fluxus ſit nimius, vt inde vires deiiciantur, vel metus ſit, ne malus corporis habitus inducatur, reuulſio inſtituenda, & ex vena in brachio ſanguis euacuandus, non tamen vnâ, ſed partitis vicibus: Vel etiam cucurbitulæ ſuperioribus partibus applicandæ, & in iis frictiones ac ligaturæ inſtituendæ, & ſimul extra remedia ſanguinem ſiſtentia adhibenda ex roſis, myrtillis, ſanguine Draconis, corticibus thuris, malicorio, acaciã, cum albumine oui, alumine, vitriolo. Reliqua etiam, quæ in nimio fluxu menſium vſurpari ſolent, adhibenda.

QVÆSTIO.

Qua ratione hæmorrhoides hæ à menſium fluxu & ſuppreßione differant?

Cum aliàs in fœminis etiam ſanguis menſtruus per venas in ceruice vteri euacuari ſoleat; & quandoque menſes quoque in fœminis ſupprimantur; videndum, qua ratione menſes fluentes & ſuppreſſi ab hiſce hæmorrhoidibus fluentibus & ſuppreſſis differant. Mercurialis equidem, *l. 4. de morb. mulier. cap. 3.* hoc diſcrimen ponit, quod menſtruus ſanguinis fluxus in fœminis, quamuis immodicus ſit, ſuas periodos habeat, & non ſit cum dolore, nec corpus inde emacietur: quæ omnia contraria reperiantur in hæmorrhoidibus. Verùm quod dolorem attinet, in eo quidem omnino differunt hæmorrhoides à menſium fluxu: Quamuis enim alia ſymptomata varia cum menſium fluxu incidere ſoleant: tamen in ipſis venis, è quibus ſanguis effluit, vix dolor percipitur, niſi in hæmorrhoidibus. Quod verò periodos attinet, etiam in menſibus inordinatis ſæpe accidit, vt nullam periodum ſeruent; & in nimio ac inordinato menſium fluxu etiam fœminæ ſæpe emaciantur. Præter dolorem verò hac præcipuè ratione à menſibus hæmorrhoides differant, quod menſes ex venis vteri & ceruicis eius fluere ſolent: hæmorrhoides verò fiunt, cũ ſanguis ad venas, quibus partes pudendi nutriuntur, copioſior fluit, atque in iis vel ſubſiſtit, vel per eas euacuatur: Id quod tamen rarò accidit.

CAPVT VIII.

De Vlceribus ceruicis Vteri.

VLcera etiam, quæ in vtero fieri dicuntur, præcipuè in eius ceruice & collo accidũt, rarius verò in ipſo vtero. Sunt autem talia vlcera nunc ſimplicia & munda, nunc ſordida, nunc etiã depaſcẽtia & maligna. *Vlcera Vteri.*

Cauſſæ.

Cauſſæ verò ceruicem vteri exulcerantes ſunt vel internæ; affluxus nimirum humorum acrium diuturnus; id quod in fluore vterino diu perſeuerante accidit, vt & ſi alij acres, maligni & praui humores cum ſanguine menſtruo in hanc quaſi corporis muliebris ſentinam confluant, & per hunc locum euacuentur, inprimis verò in lue venerea & maligna gonorrhœa; aut ſecundinæ corruptæ, lochia item diu poſt partũ retenta & corrupta, inflammationes in abſceſſum conuerſæ, qui ruptus poſtea in vlcus abit; excrementa in vteri plicis retenta & ibi putrefacta; vel externæ euidentes, acria & erodentia medicamenta; partus difficilis, cum grandior fœtus extrahitur, violentus concubitus. Inprimis verò contagium venereæ luis hæc vlcera inducit. Tandem vulneratio, caſus, percuſſio, quæ in aliis locis, ſi non rectè tractentur, vlcera excitare poſſunt, hîc quoque, etſi rarius, locum obtinent. *Cauſſæ.*

Differentiæ.

Differunt hæc vlcera primò ratione loci. Aliàs enim vlcus eſt in ceruice vteri; aliàs, quod rarius accidit, in ipſo vteri fundo. Ratione Quantitatis aliud eſt magnum, aliud paruum, ſuperficiarium vel profundum. Ratione moris & cauſæ alia mitia, alia ſordida, erodentia, depaſcentia, maligna. *Differentiæ.*

Signa

Signa Diagnoſtica

Signa. Cognoſcitur autem vlcus hoc primò ex dolore & perpetua mordicatione eo in loco, quæ ſenſim augetur & intenditur, ac inprimis ſi tangatur vel aliquid abſtergentium & acrium, vt vinum, hydromel vel ſimile immittatur, vt & in cõcubitu. Deinde etiam viſu cognoſci poſſunt hæc vlcera, præcipuè adhibito matricis ſpeculo. Tertiò ex effluente pure, quod interdum eſt odoris expers, interdum flauum, viride, fœtidum, prout vlcus nunc mite eſt, nunc ſordidum, cuius etiam pars interdum permixta emingitur, interdum, & ſi vlcus maius ſit, etiam ſanguis effluit, & præcipuè vbi menſium tempus inſtat. Trahuntur etiam aliæ partes ſæpe in conſenſum. Si vlcus verſus veſicæ orificium ſerpat, mixtio frequens & ardens accedit; caput quoque in conſenſum trahitur doletque, & præcipuè ſynciput, dolorque ad radices oculorum, imò in manus, digitos, lumboſque ſeſe extẽdit; animi deliquium, & febricula ſæpe accedit.

Differentiæ autem vlcerum horum cognoſcuntur præcipuè ex ſanie effluente. Si enim ſimplex & mundum vlcus fuerit, humor effluit paucus, craſſus, fœtoriſque expers. Si vlcus ſit ſordidum, humor, qui effluit, eſt copioſior, & cum dolore aliquo effluit. Si vlcus ſit depaſcens & malignum, ſanies malè colorata, liuida, viridis & varij coloris cũ fœtore & magno cruciatu effluit.

Cauſſæ etiam facilè innoteſcunt. Nam an à cauſſa aliqua externa & euidente, vt medicamento, partu difficili, vt & concubitu violento vel impuro malum contractum ſit, ex ægræ relatione cognoſcitur. Quæ cauſſæ ſi abſint, ab internis cauſſis malum originem habuiſſe, indicio eſt. Quæ an fuerit ſecundina corrupta, lochia retenta, fluor vterinus, gonorrhœa, vel alius humorum affluxus, facilè quoque innoteſcit.

Qualis autem humor ſit, qui vlcus excitat, ex effluente ſanie cognoſcitur. In ſpecie vlcus ex lue venerea contractum è gonorrhœa virulenta, quæ vel præceſſit, vel præſens adhuc eſt, cognoſcitur, & adſunt alia luis venereæ indicia. Locum quod attinet, ſi ſit in ceruice, viſu & tactu deprehenditur, inprimis ſi ſpeculum vterinum adhibeatur. Si in fundo vteri, doloris poſitu agnoſcitur. Videatur Hippocrates, *lib. 1. de morb. mulier.*

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Periculo autem non vacant hæc vlcera, nullumque ex his contemnendum, & ſunt difficilia curatu; cùm ſint in parte tenera & exquiſito ſenſu prædita, & humida, ac ſuſcipiendis humoribus & excrementis variis idonea, & hinc inflãmationibus & putredini obnoxia, ita vt leuis etiam excoriatio diligentiam requirat, vt rectè ſanetur, ne in vlcus grauius abeat. Habet præterea hæc pars cum multis aliis partibus conſenſum, vnde varij morbi & ſymptomata varia excitari poſſunt. Fieri etiam poteſt, vt per eiuſmodi vlcera, vbi ſanantur, & cicatrice inducuntur, viæ ſanguini menſtruo euacuando occludantur.

2. Si vlcera hæc non fuerint magna, & recentia, facilius curantur; præſertim ſi ſint ſine inflammatione. Si verò ſint magna, antiqua, ſordida, difficulter curantur: ſinuoſa & depaſcentia verò ferè incurabilia ſunt, ſed miſeram ægrotanti vitam pariunt.

3. Facilius etiam curantur, quæ in conſpectum veniunt quàm quæ in profundo latent; cùm illis facilius, his difficulter medicamenta applicentur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Quæ in aliis vlceribus indicationes dantur, & hîc in conſpectu ſint. Itaque ſi ex acribus humoribus ortum habeat vlcus, humores illi prius conueniente modo euacuandi, eorumque generatio, victu conuenienter inſtituto & neceſſariis remediis adhibitis, prohibenda. Neque enim vlcus curari poterit, niſi affluxus humorum prohibeatur. Et quidem videndum, an affluxus ille fiat à toto, vel à parte aliqua. Si à toto, vniuerſales euacuationes inſtituendæ. Si à parte aliqua, illi etiam conuenientibus remediis proſpiciendum. Si etiam vteri intemperies aliqua adſit, ob quam vel vterus debilis reddatur, vt affluentes humores facilè recipiat, vel ipſe etiam vitioſos humores generet, intemperies ea, vt ſuo loco dicetur, corrigenda. Inprimis verò attendendũ, an è lue venerea vlcus ſit contractum. Venerea enim malignitas ſi adſit, ad eam primò cura dirigenda; cum vlceris curatio nullo modo ſperari poſſit, niſi ea prius expugnata fuerit. Reliquam poſtea curationem hoc vlceris genus cum vlceribus ex aliis cauſſis ortis habet communem.

Si dolor adſit, is primò ſedandus, cum non ſolùm ægræ moleſtiam exhibeat, ſed & humores verſus partem affectam trahat. Cum autem dolor ille præcipuè à ſordibus & ſanie praua proueniat, & plerũque inflãmatio coniuncta ſit, ſimul vim detergendi aliquam, & inflammationi reſiſtendi habeant medicamẽta dolorem lenientia. In hunc vſum lac infuſum vtiliſſimum eſt, præcipuè chalybeatum, vel ouorum albumina tria vel quatuor conquaſſata, & cum mucilagine ſem. pſyllii vel emulſione ſem. papaueris miſta, vel emulſiones ſem. papaueris & 4. frigid. maior. cũ ſero lactis & lacte caprino. Si dolor ſit maior, aqua hordei cum ſucco ſeminis hyoſcyami vſurpari poteſt, vel etiam ipſum opium aliis admiſcendum.

Vel ℞. *rad. alth.* Vnc. j. *ſem. anethi.* Drach. ij. *hordei* P. j. *lini, fœnugraci, ana* Vnc. j. *pſyllij papau. ana* Vnc. ß. Coq. in Aq. vel lacte.

Plura infrà *de vteri dolore* huic rei vtilia proponentur.

Deinde ſi vlcus purum fuerit, leniter adſtringentia & ſiccantia vſurpanda, quæ, ſi vlcus in conſpectu ſit, ei illinenda, ſi in profundo ſit, infundenda, nimirum decoctum roſarum rubr. lentium, plantaginis, portulacæ, polygoni; aut harum ſucci. *Adſtringentia.*

Si vlcus ſit ſordidum, detergentibus primò vtendum, cuiuſmodi ſunt *ſerum lactis, aqua hordei cum melle, mel roſatum,* quæ mitiora ſunt. Valentiora ſunt *abſinthium, apium, marrubium, parietaria, centaurium minus, farina orobi cum melle, radices ariſtolochia, ireos, myrrha, terebinthina, alumen;* quæ vel decocta infunduntur vel in vnguentum redacta illinuntur, vel peſſariorum forma induntur. Vt ℞. *lactis recentis cocti* ℔. j. *mellis* ℔. ß. *puluer. rad. iridis* Vnc. ß. M. quod ſingulis diebus aliquoties calidè infundatur. *Detergentia.*

Vel ℞. *agrimonia, marrubij, abſinthij, apij, ana* M j. *hordei, furfuris, ana* P ij. *fabar. radic. ireos Florent. ana* Vnc. ß.

Coq. in aq. ſub finem aliquid vini adde. Vbi quod infuſum eſt, excretum fuerit, pars decocto maluæ abluatur, & deinde peſſarium indatur *ex farina erui, lentium, pulu. radic. iridis, ana* Drach. ij. *cum melle* formatum.

Vel ℞. *ſucci apy* Vnc. ij. *mell. roſat.* Vnc. j ß. *terebinth.* Vnc. ß. *farina hordei vel orobi q. ſ.* Leniter ebulliant, vt F. inſtar linimenti.

Vel ℞. *marrubij, centaur. min. agrimonia, ana* M ß. *rad. ariſtoloch.* Vnc. ß. Coq. in ſ. q. hydromelitis. Colaturæ adde *pulueris rad. irid. Flor.* Drach. ij. *farina orobi, mellis deſpumati, ana q. ſ.* F. Linimentum.

Vel ℞. *Vnguentũ Diapompholyg.* Adde *thus, maſtichen, myrrham, aloën,* prout vlceris ratio requirit. Vtiles ſunt etiam ſuffitus. Vt ℞. *thuris, myrrha, maſtiches, ſtyracis calam. gummi iunip. ladani, ana* Vnc. j. F. puluis, vel cum terebinthina trochiſci.

Vel. ℞. *gummi hedera, iunip. ana* Vnc. j. *thuris. maſtich. myrrh. ana* Drach. ij. *ladani.* Vnc. j. Cum terebinthina F. trochiſchi.

Si vlcus ſit à lue venerea, parũ cinnabaris addi poteſt.

Si vlcus valdè ſordidum ſit, in liquoribus modò enumeratis vnguentum Ægyptiacum vel Apoſtolorum diſſolui poteſt, vel aliquid ſpiritus vini addi.

Si vlcus ſerpens, erodens, ac depaſcens fuerit, cum abſtergentibus frigida, ſiccantia & adſtringentia miſcenda. Vtiliſſima hîc eſt aqua aluminoſa, item

plantaginis,

plantaginis, roſar. chalybeata, & in qua cyperus nuces cupreſsi, malicorium & balauſtia cocta ſunt. Vtilis eſt & aloe.

Vbi vlcus mundatum fuerit, carne implendum & tandem cicatrice claudendum. In quem finem vtilia medicamenta paſſim nota ſunt. Ex. gr.

℞. radic. conſolidæ maior. biſtortæ ana Vnc. j. *fol. plantag. caudæ equinæ, burſæ paſtoris, ſaniculæ, piloſellæ milleſolij ana M j. flor. roſ. rubr.* Mß. Coq. in menſura aquæ pro iniectione.

Vel ℞. *tutiæ lotæ* Vnc. ß. *lithargyri, ceruſſæ, ſarcocollæ ana* Drach. ij. Cum *oleo roſaceo & cera* Fiat vnguentum. Galenus, 5. *de compoſ. medic. ſec. gen. cap. 2.* hoc laudat.

Fumi. ℞. *picis aridæ* Vnc. j. *ceræ, adipis ſuilli, ſeui taurini, œſypi, ana* Vnc. iij. *reſinæ pineæ* Vnc. v. M. Fumi quoque in pudendi ſinum admiſſi eorum vlcera ſanant.

Vt ℞. *myrrhæ, thuris, gũmi juniperi, ladani, ana* Drach. ij. F. puluis, vel cum laricea F. trochiſci pro fumo.

Thermæ. Thermæ quoque ſiccantes, ſulphureæ, & aluminoſæ in ſanandis hiſce vlceribus efficaces ſunt, & ea ſæpe vlcera, quæ aliis medicamentis ſanari non potuerunt, ſanant.

Emplaſtra etiam conuenientia Epigaſtrio applicare non inutile fuerit. Reliqua ex vlcerum in aliis partibus curatione patent.

Interna. Non ſolum autem externa medicamenta applicare, ſed interna exhibere vtile eſt, talia ferè, è quibus potiones vulnerariæ componuntur. Eligenda tamen ea inprimis, quæ vtero dicata ſunt. Rhapontici & centaurij maioris radices bibitas dolores & eroſiones vteri ſanare, ſcribit Dioſcorides.

Vel ℞. *fol. agrimon. pimpinell. ſanguiſorb. plantag. centumnodia ana P j. radic. Chinæ* Drach. iij. *ſem. coriandri* Drach. ß. *paſſul. min.* Vnc. ß.

Coq. in iure pulli gallinacei & bis ſingulis diebus exhibeantur, & ſi opus ſit, ad menſem continuentur.

Vel ℞. *fol. artemiſiæ, plantag. mille fol. ana M j. radic. rhapontici* Vnc. ß. *ſem. viticis* Drach. j.

Coq. in menſura vini albi & dulcorentur ſaccharo.

Terebinthina etiam cum ſaccharo deglutita vtilis eſt. Vt & Pilulæ de bdellio à ℈j ad ʒj ſæpè exhibitæ vteri vlceribus proſunt; præſertim ſi ſanguis fluat.

Si corpus tabeſcere incipiat, & ſuſpicio febris hecticæ adſit, lac, præſertim aſininum, cum conſerua roſ. per integrum menſem exhibeatur.

CAPVT IX.

De Vteri ceruicis Rhagadibus.

Rhagades Vteri. PEculiare vlcerum in ceruice vteri genus eſt, quod Rhagades appellant, vbi, vt in ano, ita in vteri orificio fiſſuræ quædam ſeu rimæ ſuboriri ſolent. Sunt enim Rhagades vlcuſcula longa & parua, iis ſimillima, quæ tempore hyberno in manibus & pedibus è frigore oriri ſolent, quibus cutis ceruicis vteri, non verò ipſa caro exeditur: & ſunt interdum ſuperficiaria ac ſine callo; interdum etiam profunda & labra calloſa habentia, quod accidit, vbi diuturna fuerint. Interdum vlcera iſta ſicca ſunt, interdum ſaniem fundunt.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Oriuntur autem hæc vlcera vel à laborioſo partu, vbi fœtus grandior fuerit, vt particulas aliquas in ceruice vteri diſrumpi neceſſe ſit, quæ vnitatis ſolutio ob affluxum continuum excrementorum ſordida euadit, ac eiuſmodi vlcuſcula excitantur; aut à coitu violento: vel ab humorum acrium affluxu, præcipuè lentorum ac viſcidorum, qui partibus hiſce adhærent, eaſque exulcerant. Plerique addunt ingentem vteri ſiccitatem; verùm ea in loco tam humido vix tanta eſſe poteſt, vt partes hæ inde rumpantur. Sequuntur etiam interdum condylomata & inflãmationes ceruicis vteri hæc vlcera.

Signa Diagnoſtica.

Malum recens equidem latere aliquandiu ſolet; poſtea tamen in coitu ſeſe prodit: quia tum & dolor aliquis excitatur, & aliquid cruoris effunditur. Quod ſi tale quid appareat, & de malo hoc ſuſpicio aliqua oboriatur, ceruice vteri aperta & inſpecta malum facilè in conſpectum venit. *Signa.*

Cauſſa etiam non difficulter inueſtigatur. Nam ſi partus difficilis, vel concubitus violentus præceſſerit, in eum cauſſa referenda. Eodem modo ſeſe res habet, ſi condylomata vel inflammatio in hiſce locis præceſſerit. Si verò tale nihil præceſſerit, cauſa in affluxum humorum acrium reiicienda.

Prognoſtica.

1. Malum hoc ſatis moleſtum eſt, & in coitu dolor inde excitatur.

2. Recẽtia hæc vlcera curationẽ facilius admittunt; antiqua verò difficilius curãtur, præcipuè ſi calloſa fiãt. *Prognoſtica.*

Curatio.

Si partu laborioſo vel coitu violento fiſſuræ hæ excitatæ fuerint, clyſtere vtendum è decocto roſar. plantag. ariſtolochiæ cum bolo Armeno, ſanguine Draconis, thure; vel ex iiſdem cum albumine oui peſſarium conficiendum & indendum. *Curatio.*

Si ab humoris acris affluxu malum oriatur, neceſſariò totius corporis vniuerſales euacuationes præmittendæ ſunt, *vt capite præcedente* dictum, & poſtea topica conuenientia adhibenda.

Si à condylomate vel inflammatione ortum habeant, iis morbis primò ſuccurrendum.

Hiſce, quæ cauſſæ cuiuſque genus poſtulat, præmiſſis, ipſi vlceri poſtea proſpiciendum; & fiſſuræ idoneis medicamentis curandæ, iis ſcilicet, quæ citra mordicationem adſtringunt, ſi tamen rimæ calloſæ non fuerint, qualia ſunt oleum lini & roſarum cum vitello oui, vt & ſuccus plantaginis, diu in mortario plumbeo agitata, lac etiam cum ſaccharo, vt & vnguentum è mucilaginibus cum plumbo vſto & pompholyge paratum. Item oleum è vitellis ouorum & ſemine lini diu in mortario plumbeo agitatum. *Topica.*

Vtile eſt etiam illud Apollonij apud Galenum. ℞. *ol. roſac.* Vnc. viij. Id in mortario plumbeo piſtillo plumbeo tandiu agita, donec colorem nigrum & craſſitiem aliquam acquirat. Deinde ſeorſim *ſpuma argenti & ceruſſa* partes æquales terito, & oleo tantum admiſceto, q. ſ. ad vnguenti conſiſtentiam.

Vel ℞. *pompholygis lotæ, plumb. uſti loti, ana* Drach. ij. *ceruſſæ, ſpumæ argenti, ana* Drach. j. *tragacanthæ* Scrup. iv. *thuris, radicis ſymphyti, ana* Drach. ij. Omnia puluerisato & cum oleo roſaceo miſceto.

Vel. ℞. *ol. ouor. lini, ana* Drach. x. *ſeui hircini, terebinthinæ, ana* Drach. iij. *thuris, maſtiches, ana* Drach. ß. *reſinæ pini* Drach. j. *ſucci verbaſci, plantag. equiſeti, ana* Drach jß. Coq. ad ſuccorum conſumptionem adde *lithargyri auri* Vnc. ß. *ceruſſæ* Vnc. j. *plumbi vſti, tutiæ, ana* Vnc. ß. Terantur diu in mortario plumbeo ad coloris mutationem.

Si verò fiſſuræ calloſæ fuerint, vnguentum parandum ex oleo lilior. albor. medulla ceruina, terebinthina, cera. Reliqua è *capite præcedente* patent.

Si malignæ fuerint, ea, quæ in fiſtulis vteri adhibentur, vſurpanda, de quibus *cap. ſequenti.*

Si pruritus vel dolor coniunctus ſit, vnguentum ex mucilaginibus ſem. pſyllij, cydoniorum, maluæ, cum butyro ſine ſale & oleo roſaceo formandum, vel vnguentum album camphoratum vel pomadæ vſurpandum, aut diapompholygos. *Doloris curatio.*

Vel

Vel ♃. *Vng. diapompholyg. populei, ana* Vnc. j. *ſacch.* ♄ *camphora, ana* Scrup. j. Miſce.

Diæta.

Diæta. Victus etiam ratio conueniens inſtituatur, ſcilicet humectans & boni ſucci, deturque caro pullorum, gallinarum, vitulina, hœdina, & juſcula earum, oua ſorbilia, malua item, bugloſſa, borrago, priſana, amygdalæ dulces, paſſulæ. Acribus verò & ſalſis abſtinendum. Motus quoque nimius, vt & Venus, vitanda.

CAPVT X.

De Fiſtulis colli Vteri.

Fiſtula colli Vteri. SI vlcera in ceruice & collo vteri diutius protrahantur, aut negligentius curentur, non rarò in fiſtulas degenerant. Nam partis huius ſubſtantia eſt molliſſima & multa humiditate abundat, ac propterea facilè ereditur, difficulter vero coaleſcit, & ſanatur.

Sunt autem plures fiſtularum differentiæ, quod aliæ ſunt rectæ, aliæ tortuoſæ, aliæ ſimplices, aliæ multiplices & plures ſinus habentes, de quibus alibi, vbi *de fiſtulis in genere* agitur, dicitur.

Cauſſa.

Cauſſa. Excitantur fiſtulæ in ceruice vteri, cum pus in abſceſſu aliquo vel vlcere collectum non rectè & tempeſtiuè euacuatur, ſed ibi hærens carnem, quæ hoc loco mollis eſt, erodit, cuniculos agit, & partes à ſe inuicem ſeparat, atque ita eas afficit, callumque iis inducit, vt licet poſtea pus euacuetur, partes diſtantes coire & priſtinum ſtatum recuperare non poſſint.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur autem malum ex ipſa figura vlceris, quæ in formam fiſtulæ protenditur. Habetque fiſtula coniunctum callum, funditque tenuem ac prauam ſaniem, & præcipuè ſi locus prematur, plus ſaniei effluit. Dolor verò abeſt, niſi fiſtula ad partem neruoſam pertingat. Quæ autem conditio ſit fiſtulæ, ex ſignis, quæ alibi de fiſtulis in genere traduntur, patet. Hoc huius loci proprium eſt monere, quod fiſtula aliquando ad veſicam vſque penetret, & tunc per fiſtulam vrina exſtillat; aliquando ad anum, vt etiam excrementa alui per fiſtulam exeant.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Difficulter plerunque, vt in aliis partibus, ita & hîc fiſtulæ curantur, & ærumnoſum ac miſerum ſtatum fœminis inducunt.

2. Curatur tamen facilius, quæ eſt recens, recta, & ſimplex in carne ſaltem & in corpore boni habitus: difficilius verò, vel etiam nunquam, quæ eſt antiqua, anfractuoſa, & quæ ad partes vicinas penetrat, quæque eſt in corpore cacochymico & ſenili.

Curatio.

Curatio. Vt in aliis fiſtulis; ita & hîc primò vniuerſales corporis euacuationes præmittendæ, & recta victus ratio inſtituenda eſt. Deinde conſiderandum, an curatio ſperari poſſit, & ſuſcipienda ſit; an verò magis è re ægrotantis ſit, naturæ hanc viam relinquere, per quam variorum excrementorum euacuationem inſtituit.

Hoc ſi magis è commodo ægrotantis ſit, cura ſaltem Palliatiua dicta inſtituenda, ac purgationes frequenter inſtituendæ, & ſingulis annis bis ſudorifera exhibenda, atque in partem iniectiones detergentes & roborantes infundendæ, & Emplaſtrum Diapalma vel aliud conueniens imponendum.

Si verò ſanatio ſperari poſſit, vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis, primò vtile eſt, potiones exhibere, quæ partem exſiccent, ex radicibus filicis maris, centaurio, agrimonia, betonica, alchymilla & aliis, è quibus Potiones vulnerariæ dictæ fieri ſolent, paratas.

Topica deinde applicanda, & primò danda opera, vt fiſtulæ orificium, ſi nimis anguſtum ſit, dilatetur; quod fit immiſſa radice gentianæ, ariſtolochiæ, bryoniæ, cyclaminis, aut ſpongia compreſſa & in turundæ formam concinnata, & aliis, quæ in genere *de fiſtulis* præcipi ſolent. Fortiora verò vix locum habent; cum facilè ab iis veſica aut inteſtinum rectum lædi, & conuulſio, atque alia mala attrahi poſſint. *Topica.*

Secunda cura ſit, vt callus abſumatur. Callo enim præſente latera fiſtulæ vniri non poſſunt. Antequam tamen callum abſumentia medicamenta applicentur, vtile eſt, prius callum emollire.

Vt ♃. *ol. lilior. albor. medulla ceruina, terebinth. partes æquales, ceræ, q. ſ.* F. Vnguentum.

Callus autem abſumitur tribus modis, medicamentis, ſectione, & vſtione. *Calli abſumptio.*

Primò ergo & præcipuè in fiſtula recenti, non ſordida, nec tortuoſa, adhibenda medicamenta acria, quæ callum abſumunt, & erodunt, vt radix gentianæ, ellebori nigri, vnguentum Ægyptiacum, puluis Ioh. de Vigo, quæ vel turundæ forma & penicilli fiſtulæ induntur, vel infunduntur.

Vel ♃. ☿ *ſublimati* Scrup. ß. *aq. roſar. vel plantag.* Vnc. vi. Miſce ſuper cineribus calidis. Vel. ♃. *fol. plantag. agrimoniæ, marrubii, centaur. min. oliuæ, ana* Mj. *radic. gentianæ contuſar. ariſtoloch. ana* Vnc. j. Coq in vino albo. Colat. ♃. ℔j. *ſpir. vini* Vnc. ij. *ſyr. abſinthij, mell. roſ. col. ana* Vnc. jß. M.

Alia etiam medicamenta, quæ de curatione fiſtulæ in genere traduntur, & hîc ad callum exterendum adhiberi poſſunt. Hoc tamen obſeruandum, ſi in pudendo & loco exteriore fiſtula extiterit, fortioribus quoque medicamentis locum eſſe: Si verò in loco interiore & verſus vterum, fortiora medicamenta ſine periculo non adhiberi.

Quod ſi medicamenta non ſufficiant, ad ſectionem accedendum eſſe, plerique Autores ſuadent. Et poteſt forſan hic ſectio, quæ fit ſyringotomo, locum habere, ſi fiſtula ſit ſuperficialis. Si verò ad profundiora penetret, non video, quomodo hoc loco ſectio commodè inſtitui poſſit. Ideoque potius in medicamentis perſiſtendum, eaque fortiora adhibenda.

Tandem etiam ſi fiſtula non ſolum calloſa ſit, ſed & maligna ac ſordida, ad vſtionem veniendum. Fit autem vſtio vel medicamentis cauſticis vel ferro candenti. Et quidem vtraque vſtio locum habet, ſi fiſtula ſit in pudendo & parte exteriore; ſi verò in parte penitiore & vtero propinqua, vix locum habet.

Vbi cruſta ſeu medicamento, ſeu ferro candente inducta eſt, de quo *de fiſtulis in genere*, medicamentum aliquod Digeſtiuum imponendum, vt cruſta decidat. Quod vbi factum, & pus album & laudabile effluit, vlcus detergendum, & carne implendum, tandemque cicatrice inducendum.

Detergunt ſpiritus vini, & mel roſatum.

Vt ♃. *ſucci agrimoniæ, apij, ana* Vnc. ß. *ſpir. vini* Vnc. ij. *terebinth.* Vnc. j. M. Vbi vlcus mundatum fuerit, vt carne repleatur, adde *thus, myrrham, ſarcocollam, radic. iridis.* Vt ♃. *mell. roſ.* Vnc. j. ß. *ſpir. vini* Vnc. ß. *myrrhæ, aloës, ſarcocollæ, ana* Drach. j. Miſce.

CAP.

CAPVT XI.

De Cancro Vteri.

Cãcer Vteri. ETſi cancer etiam ipſi vteri ſubſtantiæ accidere poteſt: tamen hoc rarius accidit, & vix tum ſatis cognoſcitur, multò minus curatur. Frequenter verò in ceruice vteri generatur, quapropter hoc loco de eo agemus. Iſque nunc eſt ſine vlcere, nunc exulceratus.

Cauſſa.

Cauſſa. Ortum autem habet à ſanguine menſtruo aduſto, humoribúſque calefactis & torrefactis ſeu atris ad hæc loca confluentibus. De quorum humorum natura pluribus, vbi de cancro in genere tractatur, agitur. Et cancer ferè generatur, cùm tumores ſcirrhoſi diu perſiſtunt. Indies enim magis corrumpuntur, & peiorem naturam inducunt; præcipuè ſi emollientia iis intempeſtiuè & immoderatè adhibeantur. Vnde primò fit cancer non exulceratus. Si verò humores poſtea aduruntur magis, & corrumpuntur, exulceratus fit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hoc malum, ſi tumor, qui antea erat ſine dolore, dolere incipit, & punctio quædam in loco affecto percipitur, & dolor circa inguina, lumbos, ac imum ventrem ſuboritur; tumórque ipſe, ſi ſpeculo vteri adhibito conſideretur, durus eſt, colore liuido & rubicundo, labia habet dura, liuida & fœda.

Et quidem ſi cancer exulceretur, dolor ac omnia ſymptomata grauiora fiunt ſaniéſque effluit tenuis, aquoſa, atra & malè colorata, fœtens. Interdum vbi vas aliquod eroditur, ſanguis effluit, & quidem interdum ſatis copioſè & cum periculo. Accedit quandoque lenta febris, nauſea & cibi faſtidium, animi anxietas, maxillæ rubent, & alia ſymptomata, quæ ex prauorũ vaporum ex vtero ad ſuperiora adſcenſu ortum habent.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum hoc plerunque incurabile eſt. Nam & cancer ipſe per ſe rarò curatur, & mitiora remedia ſpernit, fortioribus exaſperatur; curationem tamen hîc difficiliorem reddit locus affectus. In principio enim in hiſce locis ferè latet, & exiguam affert moleſtiam, & propterea negligitur, vnde incrementum ſumit, & incurabilis poſtea euadit. Nec etiam hoc loco medicamenta ſatis commodè applicari poſſunt.

2. Vt in aliis partibus, ita & hîc exulceratus non exulcerato longe grauior & periculoſior eſt.

Curatio.

Curatio. Cum ergo plena curationis ſpes vix ſuperſit, in eo ſaltem laborandum Medico, vt non exulcerati cancri exulcerationem & exulcerati incrementum prohibeat.

Recta itaque victus ratio inſtituenda & vniuerſales corporis purgationes inſtituendæ, & alia medicamenta exhibenda, quæ humorem melancholicum & atrum præparent, euacuent, eiuſque generationem prohibeant. De quibus in genere multa dicere huius loci non eſt. Patent ea ex aliis locis. Hoc tamen hîc non prætereundum, in cancro valdè commendari puluerem ex *ſmaragdi, ſapphiri & lapidis bezoar æq. partib.* paratum, ſi pluribus diebus eius grana iij vel iiij cum aq. ſcabioſæ vel cardui bened. exhibeantur.

Topica. Topica quod attinet, principio ſint ea moderatè refrigerantia & adſtringentia, minimè mordacia, & propterea vſurpanda fomenta ex aqua plantaginis & ſolani, vel vnguentum Diapompholygos adhibendum.

Vel ℞. *ſucci plantag. ſolani, portulacæ, ana* Vnc. ij. *mucilag. ſem. pſyllij* Vnc. j. *ol. roſac.* Vnc. iij. Agitentur in mortario plumbeo.

Vel ℞. *ol. violar.* Vnc. v. *ſucci baccar. ſolani maturar.* Vnc. iiij. *ceruſſæ lotæ* Vnc. ij. *plumbi vſti loti, tutiæ præp. ana* Vnc. j. *thuris* Vnc. ß. *ceræ.* Vnc. v.

Miſceantur in mortario plumbeo, piſtillo plumbeo, donec color mutetur.

Vel ℞. *ol. roſac. ouor. ana* Vnc. jß. *ſacch.* ♄ Drach. j. Agitentur in mortario plumbeo, donec colorẽ mutent.

Vel ℞. *ol. roſac.* Vnc. iij. *ſucci ſolani* Vnc. j. Agitentur in mortario plumbeo, piſtillo plumbeo ad coloris mutationem.

Adde poſtea *lithargyri, ceruſſæ, ana* Drach. iij. *tutiæ præp.* Drach. j. *camphoræ* Scrup. j. Iterum agitentur.

Vel. ℞ *ſucci ſolani purificati* Vnc. vj. *tutiæ præp. plumbi vſti, ana* Drach. ij. *camphoræ* Drach. ß.

Agitentur diu in mortario plumbeo.

Poteſt iiſdem vnguentis etiam puluis cancrorum vſtorum addi. Si cancer exulceratus eſt, plus de mineralibus iſtis addendum.

Vtilis eſt & aqua vel ſuccus ſolani, in mortario plumbeo agitata, vel decoctum aut ſuccus cancrorum fluuiatilium in Vterum iniectus. Commendantur & ranæ lotæ, coctæ, & cataplaſmatis formâ, vel per iniectionem adhibitæ, vt & herba Roberti ſũpta, vel extra applicata.

Si dolor valde vrgeat, fomenta ex malua, althæa, nymphæa, papauere, coriandro viridi, anetho, ſemine pſyllij, lacte, croco & ſimilibus per interualla vſurpanda, vel cataplaſmata ex iis parata imponenda.

Si hæc non proſint, nonnulli ad fortiora & erodentia medicamenta ex antimonio & arſenico accedendum putant. Verùm etſi forſan in aliis locis adhiberi poſſint, huius tamen loci natura vix eorum vſum permittit.

Non prætereundum hîc videtur remedium, cuius mentionem facit Mauricius Cordæus, *Comm. 7. in lib. 1. Hippocratis de muliere.* Refert enim ibi hiſtoriam nobilis cuiuſdam fœminæ, cui tota pars faciei dextra cancro, eoque vlceroſo obſeſſa, fuit diutiſſimè. Quæ cum variis auxiliis à Medicis, Gallis, Italis, Germanis, Hiſpanis petitis vſa eſſet, tandem vulgari hoc Barbitonſoris remedio ſanata eſt. Pullos gallinaceos in partes tenues concidebat, & latas, quas ſæpiuſculè commutando interdiu admouebat parti affectæ. *Pullis Gallinaceis curatus Cancer.*

CAPVT XII.

De Gangræna & Sphacelo Vteri.

TAndem etiam pudendum muliebre interdum gangræna & ſphacelo corripitur. Quanquam enim interdum malum hoc etiam in ipſum vterum vſque ſerpat, cúmque corrumpat, vt ſuo loco dicetur, imò totus vterus procidens corrumpatur: tamen potiſſimùm in locis muliebribus & pudendis, vt pote humidioribus, & quæ excrementa multa recipiunt, & putredini facilè obnoxia ſunt, excitatur, & hinc quandoque vtero communicatur. *Gangrænã & Sphacelus Vteri.*

Cauſſa.

Malum hoc etſi in aliis partibus à pluribus cauſſis; quas omnes hîc recenſere opus non eſt, excitari poſſit: hoc tamen in loco ortum habet ex inflammatione, cancro & vlceribus in hiſce locis malè curatis. Cum n. hæ partes ſint humidæ, & excrementis ſcateant, quibus calor iis inſitus extinguitur, facilè eæ corrumpuntur & emoriuntur. Ita refert Vvierus *in obſeruat.* Nobili cuidã fœminæ annorũ 25. æſtuante canicula tuberculũ quoddã in ſinu muliebri, ex violento forſan mariti cõcubitu, exortum fuiſſe. Cui cùm imperitus Chirurgus cataplaſmata minus idonea admouiſſet, intra dies non multos *Cauſſa.*

vniuerſa putreſcere, nigreſcere, & emori cœpit, & incredibili celeritate anum verſus malum progreſſum eſt. Interdum etiam vterus prolapſus ab externo aëre ita alteratur, vt tandem gangræna corripiatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Calor primò inſolitus in parte percipitur, accedit febris cum horrore in vniuerſo corpore, poſtea color partis mutatur, párſque fit liuida, nigreſcit, mollis, ac cadaueroſa euadit, nec pulſus, nec ſenſus vllus adeſt; imò pars ſine ſenſu ſecari & pungi poteſt; adeſt fœtor maximus. Accedunt virium deiectio, cordis anxietas, & alia ſymptomata ex malignis halitibus ad partes ſuperiores adſcendentibus.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum hoc grauiſſimum eſt, & periculoſiſſimum, & niſi maturè ei occurratur, homini mortem affert.

2. Periculoſius tamen malum eſt, ſi putredo verſus vterum ipſum ſerpat, quàm ſi vicinas externas partes corripiat. Si enim ipſum vterum malum inuadit, plerunque lethale eſt. Obſeruatum tamen vterum putredine & gangræna corruptum vel ſponte excidiſſe, vel ſectione ablatum fuiſſe, & nihilominus fœminas ſuperuixiſſe, cuius rei hiſtorias habent Aëtius, *tetrab.3.c.72.* Nicolaus Florentinus, *ſerm.6.tract.3.cap.26.* Matth. de Gradibus, *in 9. Rhaſ. cap. de exitu & diſpoſ. matric.* Marcus Gattinaria, *ad 9. Rhaſ. cap. de exitu matricis.* Langius, *lib.2.epiſt.39.* Beniuenius, *de abdit. ſanat. & morb. cauſſ. cap.11.* Chriſtoph. à Vega, *art. Medic.l.3. ſect.10 c.10. & ad lib.6. aphor.18. Hippocr.* Paræus, *lib. de hom. gen. cap.41.* Rouſſetus, *de partu Cæſareo* & alij, quorum obſeruationes collegit Schenckius, *lib.4.* Si verò verſus partes exteriores putredo ſerpat, minus periculoſum eſt, vt obſeruatio VVieri docet.

Curatio Curatio in eo maximè conſiſtit, vt putredo ſiſtatur, & quod corruptum eſt, tollatur. Perficiuntur hæc, vt in aliarum partium gangrænis, ſi pars, ſi fieri poteſt, ſcarificetur, & poſtea abluatur decocto abſinthij, lupinorum, myrrhæ & ſimilium, & imponatur vnguentum Ægyptiacum vel ſimile conueniens. Omnibus verò ſuperponatur cataplaſma de tribus farinis dictum, quod hoc modo paratur.

℞. *farina orobi, fabarum, hordei, ana* Vnc.ij. *oxymel.* ℔j. Coq. F. Cataplaſma.

Efficacius fit, ſi addatur farina lupinorum, abſinthium, aloë, myrrha. De quibus plura in generali de gangræna tractatione.

Quod corruptum & emortuum eſt, amputandum, ne reliquæ partes inficiantur, vel ſectione, vel vſtione, vel ligatura indies magis coarctata & fortius conſtricta, cuius exemplum & hiſtoriam habet Fr. Rouſſetus, *ſect. 4. cap.5. de partu Cæſareo.*

Partes etiam principes, & inprimis cor roborandum. Cum enim praui halitus per arterias ad cor aſcendant, cordialia medicamenta exhibenda, vt conſerua borrag. bugloſſ. tunicis, ſpec. diamarg. frigid. elect. de gemm. frig. confectio de hyacintho, ſyr. acetoſ. citri, granator. borraginis.

Cordi quoque & pulſibus conuenientia epithemata malignis vaporibus reſiſtentia applicanda.

VVierus nobilem illam fœminam, cuius ſupra facta mentio, hoc modo curauit. Primò ſolani & plantaginis ſuccum vberrimum ſyringe in vtrumque meatum ter vel quater interdiu iniecit, deinde horis illis intermediis lini hapſum iis ſuccis, admixto aceto, imbutum applicuit, qui exſuccus eodem rurſus permaduit liquore: ac eiuſmodi repetitâ aliquoties applicatione perſeueratum eſt, donec reſtingueretur feruor, & deſineret putrefactio. Aſſumebat interim quoque potionem ſingulis diebus ter ex decocto acetoſæ, ſcabioſæ, pampinulæ, prunorum damaſcenorum, ſummitatum borrag. bugloſſ. flor. calendulæ cum aqua, ſaccharo & aceto ad ſyrupi acidi longi formam apparata. Victus erat paucus, ſed refrigerans & acidus, putredinis occaſionem præſcindens. Tertio die incendij furia, ſæuitiaque putredinis remiſit. Quare carnem nigram, mortuamque exiguo forcipe attrahi, & circumquaque à viuo ſine doloris ſenſu ſeparari, reſecarique iuſſit. Inde reliquum ad viuum vſque Ægyptiaco vnguento abſumpſit: eodemque modo ad cicatricis inductionem, vt in aliis vlceribus, progreſſus eſt. Atqui inter curandum erant aliquoties enemata ex hordei & aliorum aluum mollientium decocto infundenda. Nec quæ cordi & viſceribus reliquis robur conciliarent, negligebantur, atque eâ ratione conualuit breui.

PARTIS PRIMÆ SECTIO II.

De Vteri ipſius morbis.

CAPVT I.

De Temperie Vteri cognoſcenda.

ATQVE hactenus morbos, qui pudendo muliebri & ceruici ſeu collo vteri accidere ſolent, explicauimus: iam ad ipſius vteri morbos explicandos accedimus, & primò quidem morbos Intemperiei. De quibus antequam agamus, priùs aliquid de Temperie vteri cognoſcendâ dicemus. *Temperies vteri vt cognoſcenda.* Cognitâ enim naturali vteri temperie, facilius etiam intemperies præternaturales cognoſcuntur; & exceſſus illi in temperamento vteri, qui fœminis à Naturâ obtigerunt, non pauca cum Intemperiebus morboſis communia habent. De indiciis autem cognoſcendi temperamenta vteri vel partium genitaliũ peculiarem libellum ſcripſit Marc. Ant. Vlmus, Patauinus, Medicus Bononienſis, quem *Vterum muliebrem* inſcripſit. In eo verò inter reliqua ſigna primo loco ab eo recenſetur Gynæcomyſtax, quem appellat. Barbula *Gynæcomyſtax.* ſcilicet in ſuperiore labro mulierum, & quidem vt nouum & ſuum inuentum, vt pote quæ Maioribus, etſi ſenſibilis ſit, & ſenſui viſus obuia, non ſit animaduerſa, definitque eam quod ſit Barbulæ imago, atque inchoamentum, ſeu lanugo pilaris, vel pilus breuiculus, tenuis, mollis, qua veſtitur cutis labri ſuperioris muliebris, Barbamque hanc tum demum erumpere in fœminis ſtatuit, cum menſes fluere, & mammæ augeri incipiunt, & ex hac Barbulâ de temperamento vteri & teſtium in fœminis iudicium haberi poſſe docet, dum ſcribit: *Si Gynæcomyſtax temporius eruperit, atque iis denſior, longior, nigrior, craſſior, pro eius tamen naturâ, Fœmina tunc habuerint vterum calidum atque præſertim ipſos teſtes; Eadem fuerint ſalaces, marium appetentes, quantum verò ad ſeipſas pertinet, fœcunda, atque maximè vt plurimum aptæ ad opus facultatis generatricis præſtandum & in Venere ſatis vegeta. Quæ verò fœminarum nullas, aut perexiguas notas; atque momenta ferè inuiſibilia Gynæcomyſtacis obtinuerint, hæ plerumque ſunt ad Venerem ignaua, habentque facultatem ſui ſexus generatricem minus valentem, vt quantum ad ſe pertinet, rarò ſint fœcunda.* Ipſe tamen ſcribit, minus curioſè eam inſpicientibus non adnimaduerti, ſed viſum & oculos minus acres interdum ſubterfugere, & nunc eius breuitatem, nunc tenuitatem, nunc raritatem, nunc colore albicante barbâ iſtam quaſi oculis eripere & ſuffurari, & ſi omnia iſta impedimẽta coniungantur, omnino arduum eſſe, cognoſcere Gynæcomyſtacem.

Verùm ne tantum inuentum toti Antiquitati ignorum lateat, tubulus ille opticus vncialis, quo gemmarij in gẽmarum bonitate & integritate explorãdâ vtuntur, &

& qui pulicum pedes omnes inſpiciendos clarè exhibet, adhiberi poſſet. Miror verò viros doctos de rebus nihili & talibus inuētis gloriari. Et cū ipſe Vlmus occulto proximam eſſe hanc barbam dicat, imo barbulæ vmbram appellet, vix operæ pretiū eſſe puto de ea pluribus agere. Hoc oculis manifeſtum eſt, quod & Ariſtoteles, *lib. 3. de hiſt. animal. cap. 11.* annotauit, quibuſdam fœminis in mento pilos prodire, præſertim cum menſtrua ipſis ſubſiſtunt, & inprimis iis, quæ vterum & teſtes habent calidiores.

Signa temperiei vteri à pilis pubis.

Certiora alia & ſenſibus manifeſtiora ſigna temperamenti Vteri & partium genitalium in fœminis dantur. 1. Pili pubis, qui à Io. Riolano, *lib. 2. Anthropograph. c. 34.* etiam γυναικομύσαξ appellantur. Hi enim ſi citò erumpunt, ſunt craſſi, nigri, duri, longi, & à pube ad vicinas partes porriguntur, vteri & teſtium calidiorum ſunt indicium. Si verò tardè erumpunt, ſunt breues, molles, tenues, ſubflaui, rari, & vltra pubem non extenduntur, vteri frigidi ſignum ſunt: & prout caliditati vel frigiditati humiditas & ſiccitas coniungitur, ita copia & qualitates nunc augentur, nunc minuuntur.

A mēſtruis.

Deinde ſigna menſtrua ſuppeditant. Quæ enim vterum habent calidum, eis maturiùs menſes erumpunt, & ſæpe circa annum duodecimum, tardius etiam deſinunt, ſunt rubra, calida, non tamen valdè copioſa. Si verò vterus ſit frigidior, menſtrua tardius fluere incipiunt, ſanguiſque qui fluit, eſt frigidior, & aquoſus, citius etiam fluere deſinunt. Et quidem ſi calori accedat humiditas, menſes copioſè fluunt, & fluxus iſte vltra quinquageſimum annum durat, nonnullis etiam, dum grauidæ ſunt, menſes ad ſecundum vel tertium menſem adhuc fluunt. Si verò ſiccitas caliditati accedat, ſanguis, qui profluit, flauus, tenuis, acris eſt, & genitalia mordicat, & interdum vnius menſis ſpatio fluxus bis vel ter redit. Si frigiditati accedat humiditas, tardè erumpunt menſtrua, neque abſque difficultate, eſtque ſanguis albicans & feroſus. Si frigiditati accedat ſiccitas, tardiſſimè & difficilimè erumpunt, & rarò ad quadrageſimum annum fluunt, & fluunt parcè, ac ſunt craſſa.

A Veneris appetitu.

Tertiò ex Veneris appetitu aliquid de temperie vteri colligi poteſt. Siquidem fœminæ, quæ calidum vterum & genitalia habent, Venerem maturè & vehementius appetunt, eâque valdè delectantur. Quæ verò frigidum habent vterum, Venerem tardè appetunt, neque eâ admodum delectantur, & eâ frequenti facilè laſſantur. Et quidem ſi caliditati iungatur humiditas, Venere etiam multâ non laſſantur, imò ſi Venerem, cui adſueuerunt, intermittant, male habent, niſi forſan carnoſæ & pingues fiant, Veneriſque deſiderio ad annum quinquageſimum vel etiam vltra tenentur.

Si caliditati ſiccitas coniungatur, ſummo deſiderio & ferè cum furore in Venerem feruntur, præſertim ſi ab eâ longius abſtineant, & victus lautus atque alia venerem irritantia accedant. Non tamen multam venerem ferunt, ſed facilè laſſantur, ob ſpirituum paucitatē. Si frigiditati accedat humiditas, fœminæ tardius & rarò venerem appetunt, & deſiderium veneris in iis facilè langueſcit, præſertim ſi ſæpius concipiant, vel abortiant; cum eo modo vterus magis refrigeretur. Neque etiam è coitu delectationem admodum percipiunt, ſed in eo q. torpent, & frequenti facilè delaſſantur. Interim coitus ipſis vtilis eſt, eaſque vegetiores reddit. Si frigiditati accedat ſiccitas, tardiſſimè virum appetunt, nec in coitu delectantur, facilè quoque eo laſſantur, ob ſpirituum paucitatem.

A Conceptione.

Quartò ſigna temperiei vteri Conceptio ſuppeditat. Si enim vterus ſit calidus, frequenter concipiunt mulieres, & quidem plerunque maſculam prolem, vel fœminas viragines, modò virile ſemen conſentiat. Si verò vterus ſit frigidus, rarò concipiunt, & fœminas potius, quàm mares, præſertim iuniores & adultiores, modò virile ſemen conſentiat. Si caliditati accedat humiditas, tales fœminæ omnium maximè ſunt fœcundæ, modò virum quoque bene temperatum nanciſcantur; Et ex ſenibus quoque & maribus imbecillibus hæ fœminæ non difficulter concipiunt, ſed tum potius fœminas, quàm mares, concipiunt, interdum & geminos pariunt, & molas ſimul concipiunt, vel ſuperfœtant. Si verò ſiccitas caliditati accedat, fœcundæ quidem ſunt fœminæ, ſed non ita, vt quæ calidum & humidum vterum habent, requirúntque ſemen virile temperatum, & ex ſe mares generant: Rarò geminos pariunt, vel ſuperfœtant. Si vterus ſit frigidus & humidus difficulter concipiunt fœminæ, præſertim iam adultiores: iuniores tamen, præcipuè ſi virile ſemen ſit calidum & ſiccum, concipiunt mares, ſed rarò optimè conformatos, verùm valetudinarios. Ipſæ etiam fœminæ dum Vtero gerunt, malè habent. Quæ vterum habent frigidum & ſiccum, ferè ſteriles ſunt, & ſi concipere debent, neceſſum eſt, vt ſemen virile ſit calidum & humidum. Et ſi concipiunt, pariunt fœminas, & ſi mares generent, ſunt ii ſtrigoſi, proceri, & qui citò ſeneſcunt.

Atque hæc præcipua indicia ſunt, quibus temperies vteri cognoſcitur, potiſſimùm ab effectibus petita, & quidem certiora: de quibus plura non addimus, cum etiam in ſequentibus capitibus iterum eorum facienda ſit mentio. Et propterea ipſos vteri morbos aggredimur, qui omnino diligenter tractandi ſunt, cum rarò fœminæ ægrotent, quin vterus fons aut focus omnium malorum ſit, aut certè ea augeat.

CAPVT II.

De Intemperie vteri calida.

Vteri calida Intemperies.

ET primò quidem morbos Intemperiei quod attinet, omnis generis intemperies vtero accidunt. Primò etſi vteri calor ad ſemen fouendum ac retinendum, fœtuſque formationem & vſque ad tempus partus retentionem ſit maximè neceſſarius: tamen ſi calor ſit nimius, ſemen genitale, quod à viro accipit, non ſuauiter fouet, ſed calorem eius diſſipat, atque ita conceptionem, impedit.

Cauſſa.

Cauſſa.

Calor hic præternaturalis interdum à primo ortu contractus eſt in quibuſdam fœminis, viraginibus nimirum, quæ ob id etiam ferè ſteriles ſunt. Poſt ortum verò contrahitur à cauſſis calefacientibus, vini nimirum potentioris & aromatici vſu, mulſo vel hydromelite aromatibus condito, cibis calidis, ambulatione multa, Venere multa & cogitatione de rebus Venereis, quæ calorem & ſanguinem ad vterum concitant; medicamentis cum internis, tum externis calidis.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Fœminæ, quæ vteri calida intemperie laborant, pronæ ſunt in Venerem, menſtrua habent pauca, flaua, nigra, vel aduſta & acria, eâque cum difficultate fluunt, & raro ordinem debitum ſeruant, pili in pube citò naſcuntur, facies rubet, & dolori capitis frequenti ſunt obnoxiæ, & biliosi humoris in corpore abundantis plerunque adſunt indicia, labia ferè ſunt ſicca.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Calida vteri intemperies multa grauia mala fœminis affert. Menſes enim, vt dictum, habent paucos, inordinatos, prauos & difficiles; vnde poſtea ætatis progreſſu fiunt hypochondriacæ: Steriles etiam ſunt plerunque tales fœminæ.

2. Interdum quoque furor vterinus ex intemperie vteri calida oritur.

Curatio.

Curatio. Calida vteri intemperies refrigerantia indicat. Refrigerantia tamen ita moderanda ſunt, ne vteri calor, qui ad conceptum neceſſarius, debilitetur, eiuſque ſubſtantia, quæ membranoſa & cui frigus inimicum, offendatur, & vaſa, quæ ob menſtruorum fluxum patere debent, denſentur & occludantur. Atque id non ſolum intelligendum eſt de medicamentis, quæ vtero adhibentur, ſed etiam iis, quæ lumbis & dorſo applicantur, in quibus etiam cauendum, ne nimio refrigerantium vſu nerui eò loci lædantur.

Med. interna vterum refrigerantia. Ex internis medicamentis vtilia ſunt *cichorium & cichoracea, endiuia, viola, nymphæa, acetoſa, lactuca, ſantali, ſem. frigida maiora, &* aquæ, ſyrupi, conſeruæ, condita ex his parata, vt & *ſyrupus acetoſitatis citri, granatorum, ſpecies diamarg. frig. diarrhod. Abb. & diatrionſant.*

Vt ♃. *conſ. cichor. violar. nymph. borrag. ana* Vnc. j. *roſ.* Vnc. ß. *ſpec. diamarg. frig. diatrionſant. ana* Drach. ß. *Cum Syr. violar. vel acetoſit. citri* F. Elect.

Externa. Extra adhibeantur *vnguentum roſaceum, refrigerans Galeni, cerotum ſantalinum, ol. roſar. violar. nymphææ, Cum ſucco lactucæ, nymphææ, cucurbitæ, vmbilici* ♀, quibus dorſum & lumbi inungantur. Vel cataplaſmata ex *farina hordei, puluere roſar. violar. nymphææ, ſantalis cum ſucco vel aqua plantaginis, nymphææ, cichorij, lactucæ, oleo roſar. violar. nymphææ.*

Vtilia etiam ſunt balnea & inſeſſus ac formationes ex refrigerantibus.

Vt ♃. *fol. violar. vitis, malorum cydonior. ana* M. j. *ſalicis, flor. violar. nymph. ana* M ß.

Coq. in aqua dulci pro Balneo, in quo mulier vmbilico tenus ſedeat. Vel paretur inde fomentatio. Poſt balneum capiat aliquid ex refrigerantibus ſuprà propoſitis.

Si libet, poſſunt ex medicamentis hactenus propoſitis etiam vterinæ iniectiones & peſſi fieri. Eros, *de paſſionibus mulier. cap.* 7. in nimia matricis caliditate, & vbi ardor & calor percipitur, tale peſſarium immittit.

♃. *opij* Scr. j. *adip. anſer.* Scr. ij. *ceræ, mellis, ana* Scr. iiij. *olei* Vnc j. *album. ouor.* ij. Miſce.

Verùm ex falſa hypotheſi antiquorum, qui opium frigidum eſſe ſtatuerunt, talia medicamenta parata ſunt. Cùm autem vterus cum aliis partibus nobilibus magnum conſenſum habeat, metuendum, ne vis narcotica opij ipſis noceat.

Diæta.

Diæta. Diæta medicamentis reſpondeat. Aer ſit frigidior. Veſtes, ſtragula & tegumenta tenuia ſint, non nimis denſa & calida. Cibi condiantur lactuca, cichorio, endiuia, hordeum hîc ægris commodum eſt. Abſtineant contrà à cibis calidis & aromatibus. Vino quantum fieri poteſt abſtineant; aut ſit illud tenue & aquoſum. Potus ſit cereuiſia hordeacea vel aqua hordei. Quies animi corporiſque ipſis commodior eſt, quàm motus. A Venere abſtineant, vel parcè eâ vtantur. Somnus vigiliis nimiis vtilior eſt. Aluus laxa ſit.

CAPVT III.

De Intemperie vteri Frigida.

Intemperies vteri Frigida. FRequentius verò intemperie Frigida vterus laborat, quæ ſterilitatis & aliorum malorum plurimorum cauſſa eſt.

Cauſſæ.

Cauſſa. Ortum autem habet à cauſſis iis contrariis, quæ calidam intemperiem inducunt, nimirùm ab aere externo frigido, otio & quiete, cibis & medicamentis frigidis.

Signa Diagnoſtica.

Fœminæ, quæ vteri intemperie frigidâ laborant, *Signa.* Venerem minus appetunt, ac minori voluptate in ea afficiuntur; pili in pube ſunt pauciores: non concipiunt: menſes ipſis ſubſiſtunt, aut minus rectè fluunt, ac pituitoſi, mucoſi ac craſſi ſunt. Cumulantur enim in vteri venis frigidi & pituitoſi humores, qui eas obſtruunt; flatus in vtero colliguntur, ſemen eſt crudum & aquoſum, vnde ſemen ipſis ſine voluptate effluit, & gonorrhœam patiuntur. Faciei color eſt pallidus. Cauſſæ refrigerantes præceſſerunt.

Prognoſticum.

Intemperies hæc multorum malorum, obſtructionis menſium, ſterilitatis & aliorum cauſſa eſt: ac ſæpe ſatis difficulter curatur. *Prognoſtic.*

Curatio.

Intemperies vteri frigida calefacientia indicat. Eligenda autem hîc ex calidis medicamentis ea, quæ peculiarem cum vtero cognationem habent. *Curatio.*

Vt Radices *Ariſtolochiæ, leuiſtici, valerianæ, angelicæ, pimpinellæ, imperatoriæ, calami aromatici, rubiæ, helenij, iridis, oſtrutij, eryngij, ireos, aſari, fœniculi, petroſelini, apij, pauludapij.* *Medicamenta ſimplicia vterũ calefaciẽtia.*

Folia *artemiſiæ, meliſſæ, matricariæ, ſabinæ, pulegij, calaminthæ, origani, dictamni Cretici, maioranæ, rutæ, betonicæ, roriſmarini, lauri, leuiſtici.*

Flores *roriſmar. cheiri, lauendulæ, ſaluiæ, ſtœchados, ſpicæ, betonicæ, ſchœnanthi, chamæmeli.*

Semina, *apij, petroſelini, rutæ, dauci, aniſi, fœniculi, cumini, leuiſtici, paſtinacæ ſylueſtris, ſileris montani, nigellæ, ciceres rubri.* Baccæ, *lauri, iuniperi.*

Aromata, *galangæ, cinamomum, caſſia lignea, garyophylli, cubebæ, crocus, zedoaria, nux moſchata, macis.*

Gummi & Lacrymæ, & liquores concreti, *thus, myrrha, ſtyrax, benzoë, ſagapenum, aſa fœtida, opopanacum, gummi elemi, ſuccinum.*

Ex animalibus, *caſtoreum.*

Ex mineralibus, *borax.*

Compoſita.

Ex quibus fiunt varia medicamenta cum interna, tùm externa. *Compoſita.*

Interna.

Species *diamoſchi, diacalaminthæ, theriaca, Mithridatium.* Aquæ ex ſupra enumeratis, ſyrupi, conſeruæ & alia. *Interna.*

Efficaciſſima ad calefaciendum vterum eſt hæc aqua, quæ aqua vitæ mulierum appellatur. *Aqua vitæ mulierum.*

♃. *Galangæ, cinam. nuc. moſch. macis, garyoph. ana* Vnc. ij. *zingib. cubebar. zedoar. cardamomi, ana* Vnc. j. *granorum paradiſi, piperis long. ana* Vnc. ß. Tritis affunde *vini* Menſ. vj.

Stent in infuſione in loco frigido diebus 8. Poſtea adde *ſaluiæ minor. menthæ rubr. meliſſæ, matricar. ana M ij.*

Stent iterum diebus 8. Poſtea vinum effunde, & herbas ac aromata contunde, & vino affuſo iterum deſtilla.

Alia. ♃. *cinamomi, nuc. moſchat, macis, caryophyll. zingib. alb. cubebar. cardamom. granor. paradiſ. an* Vnc. j. ß. *galang.* Drach. vj. *piperis longi* Vnc. ß *zedoar.* Drach. vj.

Aromata minutim incidantur, & affundantur in vaſe Vualdeburgico *Vini boni Menſ. vj.* Ponantur in cellam & ita ſtent per dies 9. quotidie agitando: poſtea adde *menthæ rubr. M ij.* Stent iterum per dies 14. Poſtea vinum effundatur, & remanentia contundatur, vinumque reaffundatur, & deſtillatio fiat.

Alia.

Alia. ℞. *macis, nuc. moſchat. cardamomi, gran. paradiſ. ana.* Vnc. j. *cinamom. galang. pip. longi, zinzib. zedoar. ana* Vnc. ß. *herb. meliſſ. ſaluiæ, fœnic. ſerpilli, anſerinæ, maioran. ana.* M j. *menthæ criſp.* M ß.

Incid. & contund. ac infund. per 6. dies in *Vini Rhenani* ℔ vj. Deinde deſtill. in B. M.

Vina medicata. Vel vina medicata ex iiſdem fiant. Extractum hyſtericum maius & minus habetur apud Quercetan. *in pharmacop. Dogmat. reſtit. cap.* 25.

Externa.

Externa. Extra vtendum fomentis, balneis, ventris inferioris è modò enumeratis plantis. Sacculis ex iiſdem paratis.

Inunctionibus ex *oleo irino, lilior. albor. rutaceo, de angelica, laurino, cinamomi, caryophyllor. macis, nucis moſch.* Emplaſtris, vt:

℞. *ladani* Vnc. ij. *thuris, maſtiches, ſtyracis liquidæ, ana* Vnc. ß. *ol. caryophyllor. nuc. moſch. ana* Scr. ß. *ol. lilior. alb. rutacei, ana* Vnc. j. *ceræ q. ſ.* F. Emplaſtrum.

Suffitibus, vt.

℞. *thuris, myrrhæ, maſtich. ana* Drach. j. *baccar. lauri* Drach. jß. *ladani* Drach. ij. *ſtyracis, caryophyll. ana* Drach. j. *gummi Arabici vini, ana q. ſ.* F. trochiſci.

Peſſaria etiam ex iiſdem medicamentis componi poſſunt.

Diæta.

Diæta. Aër ſit calidior; Cibi facilis coctionis & boni nutrimenti, condianturque aniſo, fœniculo, thymo, aromatibus. Vitentur piſces, legumina, lac & lacticinia, fructus crudi & alia, quæ humores frigidos generant.

CAPVT IV.

De Humida Intemperie Vteri.

HVmida Intemperies frigidæ plerunque coniungitur, & frequentiſſima ſterilitatis cauſſa eſt.

Cauſſa.

Cauſſa. Prouenit verò ab iiſdem fere cauſſis, à quibus frigida vteri intemperies: Cum cauſſæ illæ refrigerantes ferè etiam vim humectandi habeant. Atque iis fœminis præcipuè hæc intemperies accidit, quæ vita ſedentaria vtuntur & in otio viuunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Quæ humida intemperie vteri laborant, menſtrua copioſa habent, eáque aquoſa ac tenuia, & loci muliebres iis ob excrementa humida madent, & fluorem vterinum patiuntur; Venerem non multùm appetunt, & in ea delectationem ferè non percipiunt. Fœminæ tales ſemen non retinent; aut ſi concipiant, ad abortum fœtu grandiore facto pronæ ſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Humida vteri intemperies ad conceptum, vt modò dictum, eſt ineptiſſima.

2. Si diu durauerit, ſatis difficulter curatur.

Curatio.

Curatio. Intemperies humida ſiccantia requirit. Eadem autem ferè medicamenta, quæ intemperiem frigidam curant, humidæ etiam tollendæ ſunt vtilia; cum calefacientia illa omnia etiam vim ſiccandi obtineant. Inprimis hîc vtiles ſunt thermæ ſulphureæ, & potu & inſeſſu vſurpatæ. In iniectionibus tamen & aliis externis medicamentis abſtinendum ab adſtringentibus; cum humores excrementitios, qui plerunque cum hac intemperie coniunguntur, detineant, malumque ita augeant.

Diæta. Victus etiam ratio ſiccandi vim habeat.

CAPVT V.

De Sicca Vteri Intemperie.

SIccâ tandem intemperie etiam quandoque vterus laborat; imo interdum quaſi induratur. Suâ enim ſubſtantia carnoſus & mollis eſt vterus, & affluente ſanguine humectatur: & talis ad conceptionem aptus eſt: ſi verò illa humiditate deſtituatur & ſiccior ac durior fiat, ad conceptionem ineptus fit.

Cauſſa.

Cauſſa. Accidit hoc nonnunquam ab ipſo ortu, & à prima conſtitutione nonnullis vterus ſiccior & durior eſt. Poſt ortum verò in ſenio accidit, quando vt aliæ partes, ita etiam vterus exſiccatur, & tunc parere fœminæ deſinunt. Si verò à cauſſis exiccantibus ante ſenium idem accidat, itidem ſteriles fiunt. Exſiccant autem vterum interdum morbi, vt inflammationes, interdum medicamenta. Si etiam ſanguis, qui vterum humectare ſolet, ad eum non feratur, vterus ſiccatur: Quod accidit, ſi ſanguis menſtruus per eum non euacuetur, aut licet per ceruicem illius effluat, ad fundum non perueniat, ob venarum vel anguſtiam, vel obſtructionem, quod viraginibus ſæpe accidit, vt & iis, quæ à viris abſtinentes vel aliis de cauſſis diu non conceperunt, quibuſque ita ſanguine vterus rarius humectatur, & licet is euacuetur menſtruis interuallis, per ceruicem tamen potius, quàm vteri fundum effluit. Et cauſſæ, quæ in aliis partibus intemperiem ſiccam inducere poſſunt, etiam hîc locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Semen paucum excernunt tales fœminæ, & ad Venerem tardæ ſunt, menſes ipſis ſunt pauci, vteri os ſiccum. Aliàs etiam tales fœminæ corporis conſtitutione ſunt ſiccâ & gracili; & plerunque fœminis, quæ vterum calidum & ſiccum habet labium inferius perpetuas ferè fiſſuras habet, coloremque è rubro nigricantẽ.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Sterilitatem, vt dictum, hæc intemperies plerunque indicat.

2. Et vt in aliis partibus ſicca intemperies eſt curatu difficilima: ita etiam in vtero, & præcipuè ſi ſit diuturnior, & quaſi hectica euaſerit.

Curatio.

Curatio Medicam. Interna. Curatur hæc intemperies humectantibus. Vtilis imprimis hic eſt *borrago & bugloſſum, & mercurialis, malua, althea, violæ, amygdalæ dulces, piſtacia, pineæ, intiuba, dactyli, ficus, paſſulæ, radices ſatyrij, eryngij.*

E quibus parantur varia medicamenta interna. Syrupi, conſeruæ, condita, emulſiones, morſuli, & alia.

Externa. Externa etiam varia ex iiſdem parantur, additis *ſemine lini, fœnugræci, radic. lilior. albor. branca vrſina, parietaria, & ſimilibus.* Balnea nimirum & inſeſſus cum aqua dulci tepida, vel fomentationes, quæ commodiſſimè cum lacte parantur. Poſt balneum & fomentationem vteri regio, imò totus venter verſus pudenda inungatur *ol. amygdal. dulcium. lilior. albor. lini, ſeſamino, butyro*

recenti ſine ſale, pinguedine gallinæ, anſeris, medulla crurum vituli, mucilagine ſeminis maluæ, althææ, lini, cidoniorum, vnguento reſumptiuo.

Diæta.

Diæta. Diæta vim humectandi habeat. Aër ſit humidus. Cibi humectandi quoque & impinguandi vim habeant; ſint præterea boni ſucci, facilis coctionis, multi alimenti, & minimè excrementitij, quales ſunt iuſcula pinguia gallinarum, carnis bubulæ, caro vitulina, hædina, veruecina, gallinarum, oua ſorbilia, lac, caſeus recens, amylum, piſces bonæ notæ, amygdalæ, piſtacia, pineæ, dactyli. Potus ſit cereuiſia triticea, vel vinum dulce. Quies vtilis eſt. Somnus etiam ſit paulò longior. Nocent verò labores nimij, vigiliæ, ira, mœror, inedia.

CAPVT VI.

De intemperiebus Vteri Compoſitis, & cum Materia.

Et primò

De Frigida & Humida.

Intemperies Vteri Frigida & Humida. RAtò verò ſimplex* intemperies vterum corripit, ſed plerunque ſunt compoſitæ. Ita etiam rarò intemperies ſunt ſine materia, ſed plerunque humores vt eas inducunt, ita fouent.

Frigida & Humida Intemperies cum Materia.

Frig. & Humida intēp. cum materia. FRequentiſſima autem eſt Intemperies frigida & humida, quæ etiam eiuſdem generis excrementa cumulat. Humores autem illi excrementitij & pituitoſi nunc à toto corpore, ſi in eo abundant, vel vbi menſium fluxus præteriit, vel cum iis ad vterum mittuntur, nunc etiam ob intemperiem vteri in eo cumulantur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſæ ſunt eædem, quæ in frigida & humida intemperie ſunt propoſitæ, & omnino omnes, quæ frigidos & pituitoſos humores ſiue in toto corpore, ſiue in vtero cumulare poſſunt: quæ ex aliarum partium affectibus patent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Signa etiam ferè eadem ſunt. Et tales fœminæ ferè non concipiunt, malóque corporis habitu præditæ ſunt, & colore corporis pallido & liuido. Menſes iis rarò conueniente modo fluunt. Plerunque etiam albo vteri fluore laborant, & ex humoribus vitioſis in vteri vaſis contentis omnis generis corporis ſymptomata oriri poſſunt, de quibus infra, *part. 2. ſect. 3. de ſymptomatibus ex vtero ortis & variarum partium cum vtero conſenſu* dicemus, vt rectè ſexcentarum ærumnarum, innumeratumque calamitatum mulieri vterum autorem eſſe, Democritus ad Hippocratem ſcripſerit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Fœminæ tales ferè non concipiunt, aut ſi concipiunt, fœtu grandiore facto abortiunt.

2. Curatur autem intemperies hæc longè difficiliùs, quam ſimplex & nuda intemperies frigida aut humida.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Eadem quidem Intemperiem hanc curandi ratio eſt, reſpectu Intemperiei, quæ antea in Intemperie Frigida & Humida eſt propoſita. Ratione verò humoris pituitoſi coniuncti, is præparantia & purgantia requirit. Et præcipuè ſi intemperies ſit cum materia, diligenti victus ratione & vſu recto rerum non naturalium, potiſſimum in cibo & potu, opus eſt, quæ ita inſtituenda, vt nullus poſthac vitioſus humor generetur. Simul etiam videndum, an humor ille ſaltem in vtero ex debilitate eius colligatur: an verò è toto corpore vel parte aliqua ad eam mittatur. Si prius accidat, ad vterum inprimis reſpiciendum, iſque roborandus, ne vitioſos humores generet. Si verò vel à toto corpore, vel à parte aliqua humores ad vterum confluant, curatio ad totum vel partem illam primò dirigenda.

Humorem pituitoſum præparātia. Itaque ſi pituitoſus humor peccet, præparandus eſt iis medicamentis, quæ ſupra, *cap. 2. & 3. de Intemp. frig. & hum.* ſunt propoſita, vt *ſyrupo de artemiſia, de betonica, mentha, de hyſſopo*, cum aquâ vel decocto plantarum *allegatis locis* enumeratarum.

Vt ♃. *radic. fœnic.* Vnc. j. *valerianæ, helenij, Imperatoriæ, ana* Vnc. ß. *pulegij, artemiſiæ, matricariæ, nepetæ, maioranæ, ana* Mi. *flor. cheiri, roriſmarini, ſaluiæ, ana* P. ij. *ſem. ſileris montani, fœniculi, aniſi, paſtinacæ ſilueſtris, ana* Drach. j.

Coq. in ſ. q. aq. pro Vnc. x. Colatura clarificata dulcoretur ſaccharo: Vel adde *Syr. de Artemiſia* Vnc. ij. vel Vnc. iij *aq. cinam.* Vnc. ß. F. potio pro tribus doſibus.

Vel ♃. *radic. helenij, imperator. ana* Vnc. ß. *maioranæ, roriſmar. betonic. puleg. artemiſ. ana.* Mj. *matricar.* M. ß. *ſem. fœnic.* Drach. j *zedoar. cinam. ana* Drach. vj. Affund. vini vel cereuiſiæ q. ſ. De quibus aliquoties hauſtus exhibeatur.

Humores præparati euacuentur conuenientibus medicamentis, vt *agarico, mechoacanna, turbith, trochiſc. alhandali*; & ſi alij humores pituitoſo admixti fuerint, *foliis ſenæ*, & aliis, *pilulis item de tribus, aloephanginis, maſtichinis, de hiera cum agarico, ſine quibus, cochiis, elect. Indo, Diaphœnico, Diacarthamo.*

Vel ♃. *ligni aloës, ſem. ſileris montani, rad. aſari, maſtich. croci, ana* Scrup. j. *ſchœnanthi, ſpicæ, ana* Scrup. ß. *agarici albiſſ.* Drach. ij. *turbith electi* Drach. jß. *aloës purificatæ* Drach. vj. *ol. cinam. fœnic. aniſi, macis, ana* gutt. j. F. pilulæ, quæ, ſi libet, trochiſcis alhandal acui poſſunt.

Vel ♃. *agarici trochiſc.* Drach. jß. *fol. ſenæ elect.* Drach. ij. Infund. in decocti ſuperioris vel aq. artemiſiæ ſ. q. In Colat. Vnc. iij. ß. diſſolue *elect. Diaphœnici vel Diacarthami* Drach. ij. Iterum Coletur. Adde *Syr. de artemiſia* Vnc. ß. *aq. cinam.* Drach. ß. M. Pro delicatioribus poteſt tale Claretum fieri.

♃. *rad. fœnic.* Drach. iij. *roriſmar. hyſſopi, betonicæ, ana* P. j. *fol. ſenæ elect.* Drach. iij. *mechoacannæ* ʒ. j. vel ℈ iiij. *agarici trochiſc.* Scrup. ij. *galangæ, zinzib. ana* Scrup. j. Infund. in vini Rhenani ſ. q. horis 6. in loco calido. Poſtea traiiciantur per chartam bibulam. Adde *Syr. conſeruat. cortic. citri*, Vnc. ß. *ol. cinam.* g̃ j. M. F. Claretum. Quod quoties opus repeti poterit.

Vniuerſalibus iſtis euacuationibus præmiſſis ad particulares poſtea, quæ ex ipſo vtero proximè fiunt, euacuationes accedendum eſt, in quem finem vtiles ſunt inprimis peſſi ſeu peſſaria dicta.

Vt ♃. *fol. mercurial. recentiæ*, contundantur atque in ſacculum ex linteo albo raro vel ſerico paratum indantur, qui butyro vel melle roſ. ſolut. inungatur.

Vel ♃. *ſpec. benedictæ laxat.* Drach. iij. *agarici* Drach. ij. *ſem. nigellæ* Drach. j. *farinæ cicerum* Drach. vj. Cum *ſucco mercurialis* F. peſſaria, quæ linteo raro obducantur.

Vel ♃. *ſpec. hieræ ſ.* Drach. j. *agarici trochiſc.* Drach. ß.

bdellij

bdellij Drach. j. Cum melle F. peſſus.

Vel ♃. *agarici trochiſc.* Drach. j. *colocynth.* Scrup. j. *artemiſ. ſaluia, maiorana, dictamni Cretici, ana* Drach. ß.

Excipiantur ſucco mercurialis & cum linteo vel ſerico raro, F. peſſaria.

Euacuationibus iſtis præmiſſis poſtea iterum exſiccantia & calefacientia, reliquias humorum excrementitiorum abſumentia & diſcutientia vſurpari poſſunt, qualia ſupra *cap.* 1. & 3. ſunt propoſita, cùm Interna tùm Externa.

Sudorifera. Vtilia verò maximè in eum finem ſunt ſudorifera, parata ex decocto ligni Guaiaci, radice Chinæ & ſarſæ parillæ. Quæ autem Qualitates, vis & efficacia ſit horum medicamentorum, & quomodo ad vſum Medicum apparanda ſint, alibi dictum, neque id integrè explicare huius loci eſt. Vt pauca addamus.

Ligni ſancti decoctum. ♃. *ligni ſancti raſpati* ℔ j. *vel* etiam Vnc. xviij. quæ in aq. puræ ℔ xij. hor. 24. macerentur. Poſtea vaſe clauſo coquantur ad dimidiæ vel tertiæ partis conſumptionem. Colaturæ Vnc. vj. vel Vnc. viij. manè calidè ægra ſumat & in lecto ſeſe ad ſudorem componat.

Reliquis tantundem aquæ affundatur & ad tertiæ partis conſumptionem coquantur. Colatura detur pro potu ordinario.

Rad. Chinæ decoctum. Radicem Chinam verò quod attinet.

♃. *eius in taleolas ſecta* Vnc. iij. Affunde *aq. puræ tepidæ* ℔ vj. Coq. ad mediæ partis conſumptionem. Col. ℔ ß. vel etiam plus manè exhibeatur, ægraque in lecto pro virium ratione ſudet. Et quia decoctum hoc facilè aceſcit, tertio quoque die recens parandum.

Sarſæ parillæ decoctum. *Sarſæ parillæ* verò ♃. Vnc. jx. *aq. puræ* ℔ xij. Eodem modo macerentur & coquantur. Colaturæ Vnc. vj. vel Vnc. viij. exhibeantur ad ſudorem ciendum.

Quia verò in coctione aliquid virium perit, præterea etiam magna decocti copia ægris; præcipuè fœminis moleſta eſt, poſſunt eadem deſtillari & minore copia exhiberi. Quibus etiam in deſtillando vtero accommodata medicamenta addere licet.

Ligni ſancti & ſarſæ parillæ deſtillatum. Vt ♃. *ligni ſancti* ℔ j. *vel ſarſæ parillæ* Vnc. viij. *rad. angelicæ, heleny, ana* Vnc. j. *artemiſ.* M ij. *dictamni Cretici* M ß.

Affundantur aq. vel vini ℔ vj. Macerentur per biduum. Poſtea deſtillentur. Deſtillati exhibeantur Vnc. ij.

Diæta. Victus ratio ſit tenuis. A carnibus craſſioribus, præcipuè coctis ægra abſtineat. Vtatur verò carne aſſa auicularum, gallinarum, caponum, perdicum, veruecina, amygdalis dulcibus, paſſulis. Salſis verò & acidis ægra abſtineat. Neque etiam bibat vinum, aut non niſi tenue & paucum, de quibus plura de curatione luis venereæ dicentur.

Vtilia etiam hîc ſunt medicamenta è chalybe parata, de quibus *ſuprà lib.* 3. *part.* 6. *ſect.* 2. *c.* 2. *de Cachexia* dictum.

Decoctis tamen his etiam medicamenta vterum calefacientia & ſiccantia addi poſſunt. Aut ſi alicui iſta ſudorifera vſurpare & continuare animus non eſt, ea medicamenta *cap.* 2. & 3. deſcripta cum Interna, tum Externa frequentius & diutius vſurpet.

Vt ♃. *conſ. maior. anthos, betonicæ, ana* Vnc. ij. *meliſſæ* Vnc. j. *ſpec. diamoſch. dulc. vel amari, diamarg. cal. ana* Drach. j. *rad. condit. eryng. cortic. citri condit. ana* Vnc. ß. Cum *Syr. de artemiſ.* F. elect.

Med. Externa. Extra vero adhibeantur Inſeſſus & balnea.

Vt ♃. *fol. lauri, matricar. calaminth. ana* M iij. *rutæ, ſalu. beton. origan. puleg. ana* M ij. *rad. ariſtol. rot. angel. ana* Vnc. j. Indantur ſacculo & coq. pro balneo; vel venter eodem decocto foueri, & poſtea oleis conuenientibus inungi, aut emplaſtrum aliquod acommodatum apponi poteſt. Inprimis hîc vtile eſt Emplaſtrum, quod fit ex gummi Carannæ.

Peſſi. Peſſi etiam fiant, atque inungantur conuenientibus vnguentis & linimentis; vel eadem etiam ſola cum lana bombycina adhibeantur, qualia ſunt ol. coſtinum, rutaceum, zibethum, liquidambra, balſamum Orientale vel Occidentale.

Thermæ. Commodiſſimus verò hîc eſt thermarum ſulphurearum & exiccantium vſus, ſiue bibantur, ſiue ægræ in eas inſideant.

Diæta.

Diæta. Diæta etiam ſit talis, qualis ſupra, *cap.* 2. & 3. propoſita. Aër ſit calidus & ſiccus. Vitetur verò frigidus & humidus. Cibus ſit panis bonus conditus fœniculo, aniſo, cumino. Vtilis eſt caro auium montanarum & ſyluestrium, vt & columbarum, gallinarum, caponum, veruecina, aſſa potius, quàm elixa, aut elixa aromatibus & herbis calidis condita. Potus ſit vinum antiquum, generoſum, ſed paucum. Maximè neceſſaria eſt corporis exercitatio. Nocet contra otium & quies.

De Intemperie Vteri calida & ſicca cum bile.

Intemp. Vteri cal. & ſicca cum bile. Alterantia. Si verò calida & ſicca adſit intemperies cum bile, intemperies illa alteranda, vt *cap.* 1. & 4. dictum; bilis verò, ſiue circa vterum colligatur, ſiue ab hepate vel toto corpore ad vterum mittatur, euacuanda. Præparantia & alterantia parentur *è rad. cichor. borrag. polypod. fol. borrag. maluæ, violarum. flor. violar. ſem. frigid. maiorib. & minor. paſſulis, Syr. granatorum, citri,* & ſimilibus paſſim notis.

Bilem expurgantia. Bilis vero expurgetur *Syr. violar. & roſ. ſol. manna, tamarindis, rhabarb. foliis ſenæ,* & ſi opus ſit, *ſcammonio.* E quibus variæ formulæ pro palato ægri & aliis circumſtantiis parari poſſunt, quæ paſſim exſtant.

CAPVT VII.

De Vteri Conformatione Vitioſa.

Et primò.

De Angustia Vteri & eius Vaſorum.

Anguſtia Vteri. POſt morbos Intemperiei Vteri, ad morbos Organicos eiuſdem accedimus, inter quos primò ſunt morbi Conformationis. Et quidem primò inter eos occurrit Anguſtia Vteri, cum ſcil. is natura nimis anguſtus eſt; cuius mentionem facit Hippocrates, qui *lib. de ſterilit.* ſcribit, ſi mulier in tertio, quarto & quinto menſe abortum faciat, atque hoc pluribus vicibus & eodem tempore, hoc ideo fieri, quia vterus amplius diſtendi non poſſit. Id tamen alij fieri poſſe negant. Verùm de hac quæſtione dicetur infrà, *part.* 2. *ſect.* 6. *cap.* 2.

Aliàs miranda ſanè vteri conſtitutio eſt, vt pro fœtus magnitudine ſatis extendi & rurſus contrahi poſſit. Vterus enim, qui in non prægnantibus minimam cucurbitulam æquat, in grauidis ita extenditur, vt vtrem referat; & quod mirum, poſt partum quindecim dierum ſpatio ad priſtinam magnitudinem redit.

De Vaſorum Vteri Anguſtia.

Vaſorum Vteri Anguſtia. FRequentiſſimus verò morbus in fœminis eſt vteri vaſorum anguſtia, ob quam menſium fluxus, imò & conceptio interdum impeditur. Et quidem anguſtia hæc tam in ipſius vteri, quàm in ceruicis eius vaſis accidere poteſt.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Vaſa vteri anguſtiora fiunt vel clauduntur primò ab obſtru-

obſtructione, quæ à craſſis, lentis ac viſcidis humoribus, ora venarum & arteriarum vteri occupantibus accidit; qui generantur ex cibis craſſis, lentis, viſcidis, aut etiam copioſis, præſertim ſi accedat calor viſcerum, tum ipſius vteri debilis, qui humores ſatis extenuare nequit. Et quidem humores hi vel è reliquo corpore & venis affluunt; vel in ipſo vtero ex alimento, quod calor vteri debilis concoquere non poteſt, colliguntur. Secundò vaſa hæc clauduntur ab inflammatione, ſcirrho, aut quocumque alio tumore hæc loca occupante. Tertiò à medicamentis vel balneis adſtringentibus intempeſtiuè adhibitis. Quartò à compreſſione, quæ fit vel à tumore, vel à pinguedine nimia partium vicinarum. Quintò à cicatrice vel carne aut membrana orificiis vaſorum annata, vel coalitu orificiorum venarum, quod interdum poſt ſecundinarum violentam extractionem, aut vlcera accidit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur autem anguſtia vaſorum vteri præcipuè è menſium ſuppreſſione. Si enim iſta vaſa non pateant, ſanguis per ea effluere non poteſt. Interdum & conceptio impeditur; cum ſanguis pro fœtus formatione affluere non poſſit.

Cauſſas quod attinet, obſtructio cognoſcitur ex humoribus crudis & viſcidis in corpore abundantibus, qui ſuis ſignis alibi explicatis ſeſe produnt, colore ſcilicet corporis albo, habitu molli, tumido, pigritia, cibi faſtidio, ſomno nimio & ſimilibus, & victus ratione, quæ præceſſit, ad tales generandos apta. Interdum etiam humiditas craſſa & pituita, mucoris ſimilis, ex vtero fluit.

An inflammatio præceſſerit, vel ſcirrhus, aut alius tumor adſit, è ſignis infra proponendis patebit.

An medicamenta vel balnea adſtringentia vſurpata fuerint, ex relatione ægræ patebit.

An corpus obeſum ſit, aut tumor ſit in loco vicino, id ſenſui manifeſtum eſt.

Tandem an cicatrix aliqua vel coalitus vaſorum adſit, ex eo cognoſcitur, quod reliquarum cauſarum ſigna abſunt, ſecundinæ vel cum violentia ſunt extractæ, vel vlcus aliquod in vtero præceſſit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vaſorum in vtero anguſtia grauiſſimorum ſæpe malorum cauſſa eſt. Menſes enim retinentur, iiſque retentis varia mala, de quibus ſuo loco dicetur, fœminas infeſtant.

2. Curatio autem nunc facilior, nunc difficilior eſt, pro cauſſarum varietate. Quæ enim ab obſtructione eſt menſium ſuppreſſio, curari non ita difficulter poteſt; modò non ſit inueterata. Si enim diutius durauerit, malum ſi non planè inſanabile, curatu tamen difficile redditur.

3. Si ab adſtringentium vſu intempeſtiuo ſit malum, non ita difficulter curatur.

4. Si verò vel à ſcirrho, vel ab alio tumore in vtero vel extra vterum conſiſtente, ſeu comprimente ſeu claudente hæc vaſa, eóque non curabili, vt & cicatrice vaſa hæc claudantur, malum incurabile eſt.

Indicationes & Curatio.

Indicat. & Curatio. Curatio pro cauſſarum diuerſitate variat. Si enim à craſſis & viſcidis humoribus vaſa vteri obſtruentibus anguſtia hæc vaſorum ortum habeat, humores incidentibus, attenuantibus, & euacuantibus vtendum. Si ſcirrhus vel alius tumor adſit, is tollendus. Si ab adſtringentium intempeſtiuo vſu proueniat, humectantia & emollientia vſurpanda. Si tumor extra incumbens vaſa comprimat, is tollendus. Si ex cicatrice, emollientia vſurpanda, ſi curationis ſpes ſuperſit.

Obſtructio tollitur iiſdem ferè medicamentis, quæ in Intemperie vteri frigida & humida ſunt propoſita. pituitoſi nimirum humores in toto corpore euacuandi. Et ſi ſanguis ſimul in corpore abundet, quod plerunque fit in menſium retentione, ſanguis etiam eſt euacuandus.

Formulæ *de Intemp. frigida & humida* ſunt propoſitæ. Vnam tamen atque alteram adhuc ſubiungere liber.

Vt ℞. *pil. de tribus. de hiera ſ. ana* Scrup. j. *trochiſc de myrrha* Scrup. ß. *extracti ſcamm. gr. iij. vel* vj. F. pilulæ.

Vel ℞. *capillor.* ♀ *betonicæ roriſmarini, ana* P ij. *fol. ſenæ elect.* Vnc. j. *mechoacann. agarici opt. turbith. el.* Drach. jß. *ſem. chartami excort.* Drach. ij. *galangæ, cinam. ana* Drach. iij. Infund. in ſ. q. vini Rhenani, & mane hauſtus propinetur. Si humoris conditio, & corporis conſtitutio id requirat, in vino calido mannæ Vnc. ij. diſſolui, iterumque colari poſſunt.

Vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis poſtea ad ipſam obſtructionem aperiendam accedendum: quod faciunt, quæ humores craſſos & viſcidos in vtero validius attenuant & abſtergunt, non tamen planè tenuis ſunt ſubſtantiæ, ne mox diſſipentur. Et faciunt hoc commodiſſimè, quæ aliquam amaritudinem cum acrimonia coniunctam habent; quæ Medicamenta menſes mouentia appellantur, cùm cauſſam, ob quam frequentiſſimè menſes ſubſiſtunt, tollant. Talia autem medicamenta ferè omnia ſunt ſuprà *cap. 2. de Intemp. vteri Frigida* propoſita, quæ hîc repetere opus non eſt. Vnam atque alteram ſaltem formulam ſubiiciemus. *Menſes mouentia medicamẽta cur ſic dicta?*

℞. *rad. aſparagi petroſel. ana* Vnc. j *rubiæ tinct.* Vnc. ß. *cicerum rubr.* M ß. *pulegij, calaminthæ, ana* M j. *flor. cheiri, anthos, ana* P ij. Coq. in aq. ſ. Colat. ℞. ℔ß. Dulcoretur ſaccharo vel addatur *ſyr. de artemiſ. q. ſ. Aq. cinam.* Vnc. ß. M.

Vel ℞. rad. *ariſtoloch. dictamni albi, ana* Vnc. j. *coſti veri, cinam. galangæ, ana* Vnc. ß. *fol. roriſmar. pulegij, calaminthæ. betonicæ, ana* M. j. *ſem. aniſi, fœniculi, ana* Drach. j. *croci* Drach. ß. Affundatur vini q. ſ. ſi libet addatur ſacch. F. Claretum.

Vel ℞. *ſpec. Diamarg. cal.* Drach. ij *extr. ſabinæ* Scr. j. *ol. cinam.* Scrup. ß. *ſacch. in Aq. artemiſiæ diſſolut.* Vnc. iij. ß. F. rotulæ.

Vel ℞. *trochiſc. de myrrha* Drach. j ß. *ſpec. dialaccæ, extr. ſabinæ, ana* Scrup. j. *ol. cinam. gut. vj.* Cum ſyr. de artemiſ. F. pilulæ.

Vtilia quoque hic ſunt medicamenta è chalybe parata, vt vinum chalybeatum, electuarium, de limatura chalybis, & ſimilia.

Topica quoque medicamenta locum habent, quæ humores attenuant, & naturam ad expellendos humores, qui in vteri venis hærent, eaſque obſtruunt, ſtimulant. *Topica.*

Vt ℞. *artemiſ. maioranæ, calaminthæ, mercurialis, pulegij, ana* M ij. *roriſmar. ſaluiæ, fol. lauri. flor. chamam. ana* M j. Coq. in Aqua, & ſpongia vel linteaminibus decocto imbutis inguina, & hypogaſtrium foueatur, vel fœmina pedes ad genua, veſtibus vndique tecta in balneum immittat, vel etiam vmbilicotenus balneo inſideat.

Poſt balneum venter ab vmbilico inguina verſus inungatur oleo rutaceo, lilior. albor. anethino & ſimilibus. Poſſunt & Peſſi ac ſuffitus ſupra propoſiti adhiberi. Plura medicamenta etiam infra, *part. 2. ſect. 2. c. 3. de menſium ſuppreſſione* proponentur.

Si à morbis aliis vaſorum ſit anguſtia, ad morbos illos curatio dirigenda.

CAPVT

CAPVT VIII.

De Vteri vaſorum præter naturam apertione.

INterdum contra accidit, vt vaſa vteri præter naturam aperiantur, vnde poſtea ſanguis immodicè profunditur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cum autem vaſa præter naturam tribus modis aperiri ſoleant, per ἀναστόμωσιν, διαίρεσιν & διαπήδησιν, hi etiam hîc locum habent.

Ἀναστόμωσις fit, cùm facultas expultrix copia vel qualitate ſanguinis ſtimulatur, præcipuè ſi accedat vaſorum imbecillitas, ob quam facilè accedentibus his cauſſis reſerantur. A copia ſanguinis fit hic ἀναστόμωσις, dum hepar robuſtum eſt, ſanguinémque multum generat, cuius partem aliquam, tanquam onus, Natura per vteri venas expurgat, ſicut in nonnullis plethoricis per hæmorrhagiā narium idem facere ſolet: quò etiam facit cibus boni & multi ſucci copioſiùs ſūptus. Qualitate verò peccat ſanguis, dum is vel natura ſua ſeroſus aut calidus, bilioſus, acris, mordax & aduſtus eſt, vel à cauſſis externis & euidentibus mouetur, funditur, fluxilis redditur, & ad vterum concitatur; quod fit à motu & exercitiis nimiis, choreis, vini fortis, vt & aromatum nimio vſu, remediis menſes mouentibus intempeſtiuè & nimium exhibitis, peſſariis acribus, aëre & balneis calidis, vigiliis, animi commotione, & ſimilibus cauſſis. Idem etiam fieri poteſt ob retentricis impotentiam, quæ ſanguinem tranſmiſſum retinere non poteſt.

Διαίρεσις fit vel à copia ſanguinis, præſertim ſi motus violentus accedat, concubitus violentus & longus, cum viro robuſto & membrum virile grandius habēte; quo modo in vicina quadam vrbe ante paucos annos ſponſa ex primo cum ſponſo concubitu in tantum ſanguinis fluxum incidit, vt intra paucos dies vitam finiuerit; partus laborioſus, abortus aut motus alius violentus, caſus, percuſſio, ponderis grauis eleuatio & ſimiles: vel ab eroſione, ab humoribus acribus, qui vaſa erodunt, aut peſſariorum acrium applicatione.

Διαπήδησις fit à nimia vaſorum raritate & laxitate, ſanguiniſque tenuitate, vt & à cauſſis nimium humectantibus, vt balnei dulcis frequenti vſu.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vaſa præter naturam aperta eſſe, ſanguis, qui effluit, teſtatur. Quomodo autem cognoſcendum ſit, an ex venis ipſius vteri vel ceruicis vteri effluat, ſuo loco *de nimio menſtruorum fluxu* dicetur. Ob quam autē cauſſam vaſorum orificia aperiantur, ita cognoſcitur. Si ἀναστόμωσις ſaltem vaſorum ſit, ſanguis paulatim extillat, atque is tenuior eſt, & adſunt indicia ſanguinis copioſi, vel tenuis, ſeroſi & acris, aut præceſſerunt cauſſæ, quæ ſanguinem mouere, fundere & ad vterum concitare poſſunt, antea enumeratæ, & fluxio ſanguinis eſt ſine dolore.

Si διαίρεσις ſit facta, fluxus ſanguinis eſt copioſior, & adſunt grumi ſanguinis, & ſigna vel ſanguinis abundantis, præceſſeruntque cauſſæ antea propoſitæ, quæ vaſa rumpere potuerunt, ſanguiniſque effuſionem ſine virium iactura fœmina in principio ferre poteſt; vel adſunt ſigna humorum acrium, fluxúſque ipſe eſt cum dolore in principio, & primùm ſæpe aliquid humoris ichoroſi, flaui, vel nigricantis effluit, quem deinde ſequitur maior ſanguinis profuſio; & præceſſerunt cauſſæ, quæ cacochymiam talem producere poſſunt, vel peſſaria acria fuêre applicata.

Διαπήδησις ex eo cognoſcitur, quod fœmina ſit habitu corporis molli & raro, ſanguis tenuis & ſeroſus effluit, atque fœmina victûs ratione, quæ ſeroſos humores cumulat, vel balneo aquæ dulcis frequenter vſa eſt.

Prognoſtica.

1. Quid mali portendat nimius ſanguinis fluxus ex vtero, ſuo loco dicetur. Ideóque hîc ſaltem quid ipſa vaſorum apertio præſagiat, dicendum. *Prognoſtica.*

2. Minus periculi coniunctum habet διαπήδησις; maius, ἀναστόμωσις; maximum, διαίρεσις. Etenim per διαπήδησιν parum ſanguinis effluit; in ἀναστομώσει & διαιρέσει plus.

3. Si apertio vaſorum fiat à copia ſaltem ſanguinis, & proinde in corpus ſanum incidat, facilius curatur, quam ſi fiat à cacochymia & prauitate humorum.

4. Minus etiam periculi eſt, ſi apertio proueniat ab aſſumptis vel admotis aperientibus, quàm ſi ab interna cauſſa & praua viſcerum diſpoſitione foueatur.

Indicationes & Curatio.

Apertio vaſorum, vt ea claudantur, indicat. Verùm modus id præſtandi varius eſt, pro vitij diuerſitate. *Indicationes & Curatio.* Ἀναστόμωσις vniens & adſtringens atque occludens indicat. Διαίρεσις ſi ſit ſimplex, agglutinans; ſi autem carnis aliquid amiſſum ſit, ſimul carnem regenerans. Διαπήδησις condenſans indicat. Ad quos ſcopos vtiliſſima ſunt incraſſantia dicta, quæ cum ſint duplicia, citra lentorem & cum lentore; quæ citra lentorem incraſſant, in anaſtomoſi conueniunt, & talia ſunt: *roſæ, myrthus, meſpila, ſorba, cortices granatorum, balauſtia, ſantalum, corallia, C.C. nuces cupreſſi.* Quæ cum lentore incraſſant, magis conueniunt in διαιρέσει, & talia ſunt: *ſymphytum, plantago, gummi tragacantha, albumen oui, trochiſci de carabe, bolus Armenus, farina, amylum, oryza, cydonia, ſanguis Draconis, mucilago ſem. cydoniorum, ſarcocolla, ichthyocolla.* *Incraſſantia Med. Duplicia.*

Verùm quia iſtæ tres vaſorum in vtero apertionis differentiæ à multis variiſque cauſſis ortum habent, vt ex iis, quæ *ſupra de cauſſis* dicta ſunt, patet, neque morbi iſti tolli, niſi cauſſis illis ſublatis, de eo commodiſſime dicetur infrà *de nimio menſium fluxu part. 2. ſect. 2. cap. 6.* è quo ea, quæ ad hoc caput ſupplendum neceſſaria ſunt, petantur.

CAPVT IX.

De vtero duplici, deficiente, & malè conformato, ac rebus alienis in vtero repertis.

FOeminam duplicia fœminea habuiſſe rariſſimè obſeruatum, & vnicum, quod ſciam, exemplum apud Iulium Obſequentem occurrit, qui refert C. Claudio & M. Perpenna Coſſ. mulierem duplici natura inuentam fuiſſe. Et Caſparus Bauhinus, ex obſeruatione Fratris Iohannis refert, in quadam puella vterum bipartitum, qualem canes habent, repertum fuiſſe. *Vterus duplicatus.*

Vterum verò defuiſſe quandoque obſeruatum. A primo ortu id factum fuiſſe, refert Columbus, *lib. 15. Anat.* dum ſcribit, quod fœmina quædam fuerit, cuius vulua ab aliarum fœminarum vuluis nihil peculiare & diuerſum habebat, & matricis colli portio prominebat, vel matricis collo ſimile, matrix autem nulla aderat in abdomine, neque vaſa ſeminaria, neque teſtes, & quoties cum viro coibat; *Vterus deficiens.*

bat, (coibat autem ſæpe) mirandum in modum conquerebatur.

Poſt ortum verò vterum exſectum fuiſſe, *ſuprà ſect.1.cap.12.de gangrænâ vteri* dictum, fœminis nihilominus ſuperſtitibus, vt referunt Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.4. cap.76.* P. Ægineta, *lib.3.cap.72.& lib.6.cap.88.* Nicolus Florentinus, *ſerm.6. tract.3. cap.26.* Marcus Gatinaria, *ad. Rhaſis.* Langius, *lib.2. ep.39.* Beniuenius, *de abdit. ſanat. & morb. cauſſ. cap.11.* Franciſcus Rouſſetus, *de partu Cæſar. ſect.4.cap.5.* aliique.

Caſtratæ Fœminæ. Caſtratas etiam fœminas fuiſſe, ſcribit Iulius Alexandrinus, *lib.22. ſalubr. cap.14.* Idque feciſſe Gigen Lydorum Regem ſcribit Cœlius Rhodiginus, *lib.19. antiq.lection.cap.29.* & recens exemplum recenſet Vuierus, *lib.4. de præſtig. Dæmon.cap.20. edit. ſexta.*

Platerus etiam, *prax. lib.1.* ſcribit conformationis vitio ab ortu vterum ſic poſſe eſſe formatum, vt vel venæ, quibus ſanguis menſtruus effunditur, deſint, aut penitus occaluerint in illis, quibus nunquam fluxerunt menſes viraginibus.

De Rebus alienis in vtero repertis.

Res alienæ in vtero repertæ. Quia Autores plerique, etſi res difficultate non careat, vt alibi dictum, ad numeri morbos etiam res alienas in corpore repertas referunt, & hoc capite de rebus alienis in vtero repertis dicemus.

Vermes vteri.

Vermes vteri. Vermes aliquando in vtero reperiri Hippocrates, *lib.2.de morb. mulierum,* docet, & *in Harmonia Gynæc. cap.25.* idem ſcribitur, ſignúmque eorum eſſe, quod his prurit natura, & venter & corpus, humor circa naturam, vt putent ſe rheumaticas factas eſſe, ſudor ſpiſſus eſt, & venter earum importunus. Iridis verò Illyricæ radices tere, & rubi radices tunſas & cribellatas miſce cum mali granati ſucco, & ex eo maceratum peſſarium ſuppone, antea verò ex ipſo ſucco fomentabis. Item de ſucco hederæ fomentabis, poſtquam vrinam fecerit: *Hæc Harmonia Gynæc.* Et Ioh. de Tornamira ſcribit, quòd viderit mulierem, quæ ob aſcarides in matrice pruritum habebat intolerabilem, cui cum clyſterem vterinum inieciſſet, ex decocto abſinthij & hiera picra, paruos vermes in magna quantitate fuiſſe eiectos, fœminamque liberatam. Ideoque etiam in aliis, ſi de vermibus ſuſpicio ſit, medicamenta vermes necantia vtero inijcere vel indere vtile eſt. *Aſcarides in vtero.*

Platerus, *in fine libri Tertij Practicæ* ex relatione cuiuſdam refert, in ſinum vteri murem aliquouſque penetraſſe.

Adipoſa materia & crines in vtero reperti.

Mirum eſt, quod refert Guil. Fabricius *cent.5.obſ.49.* in fœminâ quadam mortuâ vterum exemptũ ad libras mercatorum octoginta & ſeptem ponderaſſe, & partim ichore quodam flauo, partim materiâ adipoſâ & oleaginoſâ infarctum fuiſſe, & quod maximè admiratione dignum, in medio ipſius vteri crines, aut veluti lanam flaueſcentem adipoſæ illi materiæ inuolutam repertam fuiſſe.

Lapides in vtero geniti.

Lapides in vtero an generentur? Lapides in vtero generari poſſe equidem in dubium vocat Mercurialis, *de morb. mulier. lib.4. cap.11.* putátque, ſi quid tale in vtero reperiatur, eſſe ſanguinem grumoſum, qui formam lapidis referat; aliàs materiam alienam, è quâ lapis generari poſſit, non tàm diu in eo hærere poſſe, cum etiam ſemen effluat. Verùm negandum non eſt, lapides in ipſo vtero gigni; cùm id multi fide digni Autores referant, quorum teſtimonia iam proferam. Hoc tamen monendum, cauendum eſſe, ne lapides, qui ex veſica in fœminis interdum excernuntur, ex vtero excreti putentur. Cum enim meatus vrinarius in fœminis ſit breuis, interdum calculi per eum ſatis magni excernuntur, vidique hîc calculum ouum columbinum magnitudine excedentem, quem ante aliquot annos quædam è veſica etiam cum maxima difficultate eiecit.

Generari autem lapides in vtero, teſtatur, Hippocrates, *qui, lib.5. Epid.* ſcribit, quod Famula Dyſeridis in Lariſſâ, cum iuuencula eſſet, vbi Venere vteretur, fortiter circumcirca dolebat; aliàs autem ſine dolore erat. Concepit autem nunquam. Et cùm ſexaginta eſſet annorum, dolebat à meridie, velut ex partu vehementer laboraret. Hæc cum ante meridiem porrum ediſſet multum, poſtquam dolor ipſam vehementiſſimus corripuit, ac priores omnes excedens, exſurgens aſperum quiddam in ore vteri deprehendit. Poſtea cum ipſa animi deliquium incideret, alia mulier immiſsâ manu expreſſit lapidem aſperum magnitudine verticilli fuſi. Et ſana tunc ſtatim & poſtea erat. *Lapides in vtero reperti.*

Aëtius etiam *tetrab 4.ſerm.4.cap.98.* idem docet, & modum curandi tradit, dum ſcribit: Calculi aliquando tophacei in ipſo vtero generantur; quos ſi extrahere volueris, aluum prius per clyſterem ſtercoris eductorium euacuato. Deinde fœnugræci ac maluæ decocto roſaceo admixto, vterum eluito, & muliere ſupinâ diſparatis cruribus locatâ duos longiores ſiniſtræ manus digitos in ani foramen immittito, dextrâ verò ſuperiorem ventrem comprimito, calculúmque extrorſum cogito ac propellito, ſimul per digitos in anum miſſos deducens ac extrahens. At verò tophaceam ſubſtantiam extra in vteri collo, aut oſculo agnatam, muliere ritè locatâ & locis per dioptram dilatatis, ſcalpello reſecare oportet, & florido medicamento ſicco inſperſo curare.

Ex Marſilio de Sancta Sophia ſimile citat Nicolus Florent. *ſerm.5.tract.9. cap.12.* & Marcellus Donatus, *de Hiſtoria Medica mirab.lib.4.cap.30.* Quo loco etiam refert, ex Hippolitæ Garæ mortuæ diſſecto vtero lapidem incredibilis magnitudinis gypſeæ conſiſtentiæ, multo nigerrimo mucori innatantem extractum fuiſſe. Simile exemplum refert Scoliographus, *ad cap.28. Hollerij de morb.internis,* & Hollerius, *inter rara num.5.* Petrus Sal.Diuerſus *ad cap.113. Practicæ Altimari,* aliique autores non pauci ſimiles hiſtorias referunt.

CAPVT X.

De vteri Magnitudine aucta.

Et primò

De vteri Inflatione.

Præter naturam etiam interdum vterus augetur, & varia tumorum genera patitur, inter quæ primò eſt eius inflatio, ἐμφυσήματος, quæ eſt vteri tumor, cum is à flatibus in eius cauitate concluſis diſtenditur, & in molem maiorem attollitur. Et hæc vteri inflatio non rarò falſam conceptionis ſpem præbet; vnde etiam à nonnullis ventoſa vel flatuoſa mola appellatur. Ita refert Valeſcus de Taranta, quod *lib.6.cap.15.* Vlyſſipone viderit quandam Iudæam, quæ crediderit, ſe eſſe prægnantem, cui omnia præparata fuerunt, quæ ad partum ſunt neceſſaria. Dum verò matrix ab obſtetricibus tractaretur, magnam ventoſitatem ſine vllo alio liquore exiuiſſe à matrice. Et Matthæus de gradibus *in 9. Rhaſ. cap. de mola,* ſcribit, ſe in propria vxore ita deceptum fuiſſe. Nam dum crederet, vxorem in vtero habere, poſt decimum quartum menſem omnia imprægnationis ſigna & ventris tumor delituere ex vſu pilu- *Vteri Inflatio.*

larum

larum Aloëphanginarum. Et Dodonæus, *cap.49. obſer. Medicinal.* obſeruauit prodeuntibus per vterum flatibus eiuſmodi inflationem curatam fuiſſe. Et Thaddæus Dunus, *lib. Miſcellaneor. cap.8.* ſcribit, ſe à quodam ruſtico ſene audiuiſſe vxorem ipſius, cum toto biennio vterum tanquam prægnans geſtaſſet, tandem miro quodam ſonitu vel potius tonitru in ventre & pudendis facto magnam flatuum copiam peperiſſe. Narrat quoque Dn.D.Philippus Hechſtetterus *Dec.6. obſeru. 4.* Fœminam quandam Auguſtanam textoris vxorem, ſibi perſuaſiſſe, ſe viuum fœtum in vtero geſtare, verùm legitimum pariendi tempus præteriit, & tandem biennio elapſo cum dolore parturientium ſimili prehenderetur, ter cum maximo conatu flatum ex vtero per pudenda emiſit. Et viuit in vicinia adhuc fœmina Nobilis, quæ ante annos quatuor putabatur grauida, vt non ſolum omnia, quæ ad partum neceſſaria ſunt, appararentur, ſed & maritus iam feras caperet pro conuiuio, quod poſt Baptiſmum cognatis & amicis exhiberi ſolet, inſtituendo. Sed præteriit non ſolum menſis decimus, ſed & decimus octauus, neque tamen peperit, ſed venter poſtea ſenſim ſubſedit, flatibus illis procul dubio ſenſim diſcuſſis.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Generantur autem hi flatus ex materia frigida, aquoſa, vel etiam craſſa & pituitoſa in vteri venis contenta, & calore vteri imbecilli, ſeu ſimpliciter talis ſit, ſeu reſpectu materiæ ſaltem, cuius copia obruitur, etſi aliàs ſatis fortis ſit. Materia autem hæc vel in ipſo vtero generatur, vel aliunde in eum tranſmittitur, ſeu ex toto, ſeu aliqua parte, & colligitur ex potu & cibo frigido. Et quidem in vterum confluit materia vel per venas, per quas ſanguis menſtruus in vterum decumbere ſolet, idque plerumque accidit; vel per vaſa ſeminalia. Calor autem vteri debilitatur ob partum difficilem & laborioſum, vel abortum, menſtruorum retentionem, cauſſas externas frigidas & alias, quæ ſuprà *cap.3. de intemp. vteri frigida*, enumeratæ ſunt. Inprimis verò externus aer, ſi ei ſe obiiciant puerperæ, hoc malum excitare poteſt, id quod Hippocrates, *lib.1. de mul.* ἐξανεμοῦται, id eſt, flatulento ſpiritu repleri nominat. Cum enim poſt partum multæ impuritates in vtero hæreant, & exitum quærant, ſi aer frigidus iis exitum occludat, in flatus facilè vertuntur. Idem etiam fieri poteſt, ſi mulier tempore menſtrui fluxus ſe frigido aëri exponat. Flatus autem hic continetur vel in ipſa vteri cauitate, vel in vaſis eius, vel inter vteri tunicas. Et quidem ſi flatus in vteri cauitate contineantur, os vteri claudi oportet, vt nihil flatus exire queat. Si verò in ſubſtantia vteri contineatur, etiam os vteri apertum eſſe poteſt, de quo *in quæſtione* infra dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Malum hoc in genere ex tumore in abdomine è regione vteri conſiſtente cognoſcitur, qui nonnunquam vtrinque ad latera, nonnunquam ad vmbilicum & lumbos ac diaphragma extenditur, & cum flatus nunc minuantur, nunc augeantur, vteruſque inde nunc detumeſcat, nunc attollatur, vterus de loco in locum moueri videtur. Ne autem tumor vteri vel pro hydrope, vel inteſtinorum inflatione & diſtenſione habeatur, attendendum. Tumor enim vteri nunquam ad tantam magnitudinem peruenit, ad quantam hydrops, neque totum abdomen occupat. Neque etiam, quæ vteri inflatione laborant, ſiti ita vexantur, vt hydropici; neque minus languent, interdum etiam per vices tumor creſcit, quod non fit in tympanite. Ab inteſtinorum verò extenſione & inflatione differt, quod hanc acerbiſſimi dolores comitari ſolent, & præterea aluus ferè ſupprimitur. Præterea in vteri inflatione menſes ſupprimuntur, adeſt anhelitûs difficultas, non fit conceptio, pedes & caua oculorum intumeſcunt, & color corporis mutatur, quod non fit in inteſtinorum inflatione.

Inflatio vteri quomodo à conceptione diſcernenda. Inprimis verò videndum, ne tales vteri inflationes pro vera conceptione habeantur, qua in re fœminas interdum decipi antea dictum. Quapropter diligenter attendendum, an omnia, quæ in grauidis apparere ſolent, ſigna adſint, nec ne. Si enim vnum vel alterum abſit, iam inflationis potius, quàm veri conceptus ſuſpicionem præbent.

Inprimis diligenter explorandum, an motus infantis adſit, & ſi motus aliquis deprehendatur, num reuera talis ſit, qualem Infans exhibet; id quod manu abdomini impoſita explorandum. Sæpe enim accidit, vt ſi abdomen manu comprimatur, paulò vehementius, motus quidam palpitationis non ſolùm in vtero, ſed & vicinis partibus, imò vniuerſo abdomine deprehenditur, flatibus ad vicinas partes compulſis. Inflatio abdominis interdum creſcit & decreſcit; quod non fit in conceptione, in qua vterus in dies magis intumeſcit. Venter etiam percuſſus plerunque ſonum edit, quod non fit in vera conceptione.

Ab hydrope Vteri. Ab vteri autem hydrope eiuſdem inflatio diſtinguitur, quod in vteri inflatione dolor quidam extenſiuus percipitur & punctorius in partibus vicinis, neque tanta adeſt grauitas, vt in hydrope vteri, vnde etiam facilius moueri poſſunt; Flatus quoque ex vtero interdum erumpunt, vnde vterus modò attollitur, modò deprimitur. Venter etiam, ſi percutiatur, ſonum inſtar tympani edit; quod non accidit in hydrope vteri. Idem magis tenſus eſt, quàm in vteri hydrope. Præceſſerunt cauſſæ flatus generantes, & proſunt flatus diſcutientia.

A mola. A mola, quod in mola grauitas quædam in ventre & durities percipitur, vt cum fœminæ de latere in latus mouentur, pondus quaſi de latere in latus moueri ſentiunt; quod in inflatione vteri non accidit.

Nonnulli quidem inter ſigna, quibus à vera conceptione, tum etiam mola inflatio vteri diſcernitur, etiam lac in mammis ponunt, quod in vera conceptione & mola etiam quandoque appareat. Verùm nobilis illa fœmina, quæ vteri inflatione laborabat, cuius ſupra facta eſt mentio, lac in mammis habebat: quod ex retentis menſibus procul dubio accidebat. Verùm an lac conceptionis ſignum ſit, dicetur infra, *part.2. ſection. 3. cap. 1.* ſuo loco *de ſignis virginitatis vera at falſa.*

Hippocrates plura eiuſmodi ſigna recenſet, dum 2. *de morb. mul.* ſcribit: Si inflati fuerint vteri, venter attollitur & inflatur, ac ſonitum edit, & pedes & cauæ faciei partes intumeſcunt, & color deformis fit, & menſes occultantur, & genitura hoc tempore non manet intus & anhelat, ſpumatque & anxia eſt, & cum expergiſcitur è ſomno, recta ceruice ſpiratio ipſam concipit, & quicquid ederit aut biberit, ipſam moleſtat & ſuſpirat, ac triſtatur magis, quàm antequam, edit, & ſuffocatur, & nerui contrahuntur, & vteri ac veſicæ dolent, & manus contactum non admittunt, neque lotium emittunt, propter maximam vteri cum collo veſicæ colligentiam, neque geniturarn ſuſcipiunt. *Hæc Hippocrates.*

An verò flatus in vteri cauitate, an verò in eius vaſis ac tunicis & ſpatiis inter eas contineantur, hoc modo diſcernitur, quod ſi in cauitate vteri ſint flatus, ſonus & ſtrepitus percipitur, dum mulier mouetur, & ſi manu abdomen percutiatur, ſonitus percipitur. Si verò extra cauitatem vteri ſint flatus, dolores fiunt maiores ac latius extenduntur, neque ſonitus adeſt, cum flatus ſint loco anguſtiore concluſi.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Inflatio Vteri neque lethalis, neque diuturna eſt ſuâ naturâ. Si tamen non rectè & citò curetur, alia mala excitare poteſt.

2. Facilius autem curatur malum, ſi flatus in vteri cauitate ſunt, quàm ſi intra eius vaſa, tunicas & anguſtias ac ſpatia concludantur.

Indicationes & Curatio.

Indicat. & Curatio. Materia flatulenta vterum diſtendens diſcutienda eſt; humor verò, è quo generatur, euacuandus, eiuſque generatio prohibenda, & vteri intemperies corrigenda.

Euacuatio. Qua ratione autem & vterus & totum corpus, ſi ad vterum materiam mittat, euacuanda ſint, ſuprà *cap.6. de Intemp. Vteri cum Materia* dictum. Inprimis hic vtiles ſunt hieræ ſpecies, electuar. diaphœnicum, quibus aliquid caſtorei addi poteſt. Vt & clyſteres acriores, ex flatus diſcutientibus parati, quos vulgo carminatiuos vocant. Vbi tamen à puerperio oritur Vteri inflatio, purgantibus locus non eſt, donec tempus puerperij tranſierit.

Venæſectio. Venæſectio quidem hîc rarò locum habet, cùm malum à materia frigida & calore debili proueniat: Si tamen malum proueniat ex menſtruis vel purgatione poſt partum ſuppreſsâ; & adſit aliqua in corpore ſanguinis plenitudo, vena aperiri poteſt, præcipuè ſaphena.

Flatus Diſcutientia. Quibus præmiſſis flatus diſcutientia & exhibenda & extra applicanda, quæ ſi frigore externo aut potu frigido calor debilitatus ſit, fortiora eſſe debent. Exhibenda nimirum ea, quæ *lib.3. part.6. ſect.2. cap.4. de Tympanite*, ſunt propoſita. Ex iis tamen ea præcipuè eligenda, quæ vterum reſpiciunt, qualia ſunt: *folia pulegij, calaminthæ, ſemen dauci, fœniculi, cumini, baccæ lauri, cinamomum, coſtus, garyophylli, ſpecies diacymini, diagalangæ, ol. carui, cumini, aniſi, theriaca.*

Vt ℞. *Conſerua betonicæ, anthos, ana* Vnc. jß. *rad. condit. eryngij, cortic. citri condit. ana* Vnc. ß. *ſpec. diacymini, diagalangæ, ana* Drach. j. *ol. deſtill. aniſi* gutt. vj. Cum *Syr. de corticib. citri.* F. Elect.

Vel ℞. *conſ. anthos, meliſſæ, ana* Vnc. iij. *cort. citri condit. aurant. condit. ana* Vnc. j. *ſpec. diacymin.* Drach. j. Cum *Syr. de cortic. citri.* F. Elect.

Vel exhibeatur aqua vitæ mulierum dicta, ſupra cap.3. propoſita.

Vel hæc. ℞. *rad. angelicæ* Vnc. ij. *imperator., helenij, cortic. aurant. ana* Drach. vj. *calaminthæ, pulegij, rutæ, ſaluiæ, roriſmar. ana* M j. *ſem. cumini, fœnic. aniſi, ana* Vnc. ß. *baccar. iunip.* M j. *zedoar. galangæ, cubeb. ana* Vnc. ß.

Affundatur vinum bonum, & deſtillentur. Huius aquæ vnum vel alterum cochlear exhibeatur.

Vel paretur talis potus. ℞. *nucleor. perſicor.* num. xv. F. Emulſio cum ſ. q. *aq. flor. chamam.* Adde *galangæ, zedoar. cinam. coſti, garyoph. ana* Drach. j.

Affund. vini Maluatici vel alterius fortis ℔ij. Stent in infuſione, poſtea colentur. Colaturæ Vnc. iv. vel Vnc. v. exhibeantur.

Vel ℞. *rad. imperator, zedoar. galangæ, ana* Vnc. j. *cinam.* Drach. jß. *croci* Scrup. ß. F. puluis. Si libet addatur *radix gentianæ.* Detur Drach. j. cum vino.

Vel ℞. *rad. angelicæ, zedoar. ana* Drach. j. *ſem. cumini aceto præp. dauci, ana* Drach. ß. *caſtorei* Scrup. j. F. puluis.

Vel ℞. *ſpec. diagalangæ, diacymini, diacalaminthæ, ana* Drach. j. *ſacch.* Vnc. iij. F. rotulæ.

Vel ℞. *ſpec. diagalangæ* Drach. j. *ol. ſuccini* gutt. iv. *fœniculi, aniſi, ana gutt.* vj. *ſacch. albi.* Vnc. iiij. F. rotulæ.

Eadem medicamenta ſimul vna opera intemperiem vteri corrigere, vterúmque roborare poſſunt.

Externa. Extra applicentur cataplaſmata ex *ruta, artemiſia, chamæmelo, anetho, calamintha, nepeta, pulegio, thymo, ſerpyllo, maiorana; oleo rutaceo, cheirino, chamæmelino.* Inſeſſus etiam ex iiſdem plantis vel ſacculi è *milio, ſale, flor. chamæmeli, meliloti, baccis lauri, ſem. cumini, fœniculi,* actu calidi, ventri imponantur.

Vel paretur tale linimentum.

℞. *ſem. cumini, carui, fœniculi, aniſi, ana* Drach. ß. *calami arom. garyoph. cinam. ana* Drach. ß. *caſtorei* Scr. j. *ol. cheirini, laurini, rutacei, ana* Vnc. jß. *ceræ, terebinth. Cypriæ, ana q.ſ. ol. deſtill. rutæ, aniſi, ana* Scrup. ß. M. F. Linimentum.

Vel imponatur emplaſtrum de baccis lauri, aut paretur ex gummi Carannæ, cui liquidambra & balſamum Indicum addi poſſunt.

Vel ℞. *gummi Carannæ* Drach. ij. *bdellij. ſem. rutæ, agni caſti, calaminthæ, abrotani, caſſiæ ligneæ, coſti, ana* Drach. j. *terebinth. q.ſ.* F. Empl.

Vel ℞. *pulu. ſem. cumini, aniſi, pulegij, calaminthæ, ana* Drach. ij. *vitell. ouor.* num. iv. *ol. laurini, rutacei, ana q.ſ.* Miſce ſuper igne, & addatur *theriacæ* Vnc. j. *aq. vitæ mulier.* Vnc. jß. M. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *ſterc. caprin.* ℔j. Coq. in *vino albo* ad pultis formam, Adde *pulu. ſem. cumini baccar. lauri, ana* Vnc. jß. *ſem. apij* Vnc. ß. *fœnic.* Drach. ij. *mellis q.ſ.* F. Cataplaſma.

Vel vtero immittantur clyſteres flatus diſcutientes.

Vt ℞. *fol. calaminthæ, viticis rutæ, ana* M ß. *ſem. aniſi, coſti, cinam. ana* Drach. ij. Coq. in ſ. q. vini pro ℔ß. Colaturæ adde *hieræ ſ.* Vnc. ß. F. Clyſter.

Vel Peſſus talis paretur.

℞. *pulu. fol. rutæ, cumini coſti, ana* Drach. jß. *mell. q.ſ.* F. Peſſus.

Aut ſuffitus inſtituantur è *ladano, myrrha, ligno aloës, cinamomo, baccis lauri, gallia moſchata*, inprimis verò *nuce moſchata.* Videndum tamen, ne caput ſuffitu lædatur, aut bene olentibus fœmina offendatur.

Cucurbitula magna cum multa flamma pectini & regioni vteri applicata vtile & efficax eſt remedium. *Cucurbitulæ.*

Vtiles inprimis hîc ſunt thermæ ſulphureæ, & bituminoſæ ac ſalſæ, flatus diſcutientes, tam potæ, quàm loco balnei vſurpatæ. *Thermæ.*

Si à partu ex frigore ſit contracta inflatio vteri, purgatio poſt partum, ſi non ſatis procedat, promouenda, vterúſque calefaciendus. Hippocrates, *lib.1. de muliebr.* ouiculæ vel capræ iecur cineribus contectum, deinde coctum in cibum ſumendum, & vinum vetus meracius ζωρότερον, id eſt, viuificum, neque aquæ permixtione fractum, exhibendum præcipit, niſi quid prohibeat, incendium nimirum maius febris, ſitis, dolor capitis aut ſimile quid.

Diæta.

Victus ratio ad flatus deiiciendos ſit accommodata. Aër ſit calidior. Cibus ſit calefaciens, incîdens & extenuans, & propterea iis, quæ flatus diſcutiunt, conditus, non verò ſit flatulentus, neque etiam magna eius copia exhibeatur. *Diæta.*

QVÆSTIO.

An in Inflatione Vteri Flatus quandoque in ipſa vteri cauitate contineantur?

Statuunt quidem hoc Medici plerique. Platerus tamen id negat; ea de cauſſa, quod vterus paruus ſit & craſſus, cauitáſque illius anguſta, & propterea licèt flatus in eum ferrentur, aut in eo generarentur, eum adeò diſtendere non poſſint. Quibus accedere videtur & hoc, quod non probabile videatur, vteri orificium ita claudi poſſe, vt nec flatus per id erumpere queant. *An flatus in Vteri cauitate contineantur?*

Verùm

Verùm experientia contrarium teſtatur. Retulimus enim ſupra ex Thaddæo Duno, è ruſticæ cuiuſdam fœminæ vtero, quæ grauida putabatur, cum ſonitu magno flatus erupiſſe. Et Mauric. Cordæus *comm. 3. in lib. 1. de mulieb. Hippocrat.* refert, fœminam quandam horis duabus à partu, cum aëri frigido ſe expoſuiſſet, quiddam frigoris in ſinum pudoris ſubire perſenſiſſe & exhorruiſſe. Hinc vterus ita diſtendi cœpit, vt multo grandior, quàm dum grauida eſſet, euaderet. Neque cauſſa eſt, cur non æquè in Vtero vt in aliis partibus flatus generari poſſint. Confluūt enim ad eum multa excrementa, quæ à calore vteri innato in flatus mutari poſſunt. Neque impoſſibile eſt, vt vterus etſi craſſus ſit, diſtendatur à flatibus, cum idem in conceptione accidat, imò etiā ab aqua diſtendi aliquando certiſſimum ſit, vt *cap. ſeq.* dicetur, neque etiam mirum, quod arctiſſimè concludatur, vt flatus retineat; cum idem in mola & aliis affectibus accidat. Et vteri virtus retentrix & alteratrix nunquā otioſa eſt, & non rarò in re etiam non ſatis idoneā retinenda & alteranda occupatur. Itaque dum ſemē morboſum & infœcundum ab eo recipitur, nihilominus id fouet, mutat, & putreſcere non ſinit, ſed in flatus mutat, qui ex ſanguinis affluentis parte aliquā, cum à plaſticā facultate, quā tale ſemen deſtituitur, in partes corporis mutari non poſſit, augentur, idque cōtinuò fit, quia in tali falſā grauidatione ſanguis menſtruus, æquè retinetur vt in verā conceptione, & in flatus aliqua eius pars mutatur, vnde poſtea cum ſanguis iterum fluere incipit, ſimul flatus prodeunt. Neque enim ex tantillo ſemine tanta flatuum copia, quæ Vterum ita diſtendere poſſit, generari poteſt. Docuit hoc Hippocrates, *lib de naturâ pueri*, his verbis: *Quæ vltra decem menſes vtero geſtare ſibi viſæ ſunt: eæ hoc quem referam modo fa'luntur. Cum vteri à ventre flatum ſuppeditante diſtenduntur & intumeſcunt tunc mulieres ſe concepiſſe exiſtimant. Et ſi menſes minimè prodeuntes in vteris collecti fuerint, longioremque moram fecerint, ſubinde alij confluunt, interdum quidem flatibus, qui à ventre procedunt, permixti, interdum verò incaleſcentes. Tunc quoque ſanè non prodeuntibus menſibus, & in tumorem ſublatis vteris, mulieres vtero ſibi geſtare videntur. Deinde quandoque menſes ſuâ ſponte erumpunt, aut cum alij inſuper ad vteros feruntur, & priores deturbent, etiam flatus egreditur.*

CAPVT XI.

De Vteri Hydrope.

Hydrops vteri.

NOnnunquam verò aquâ in eo collectâ vterus diſtenditur, & in tumorem attollitur, qui Tumor Hydrops Vteri appellatur. Falluntúrque etiam hîc interdum mulieres, eodem modo, vt in inflatione vteri, vt putent ſe eſſe grauidas, cùm tamen ſaltem hydrope vteri laborent. Ita refert Rhaſes, *contin. 15. cap. 4.* fœminam quandam, quæ putabat, ſe eſſe grauidam, cecidiſſe, & emiſiſſe per vuluam viginti quinque cotylas aquæ croceæ, & conualuiſſe. Et Iac. de Partibus, *ad lib. 3. fen. 21. tract. 3. cap. 25. Auicennæ*, narrat, quandam fœminam generoſam ſe grauidam putaſſe, idemque ſtatuiſſe Medicos & obſtetrices, ſed cum tempus pariendi aduenieſſe putaretur, multam aquam à matrice eius prodiiſſe, atque ita ventrem detumuiſſe. Tale quid etiam narrat Dodonæus, *obſeru. Med. cap. 49.* vbi hoc, quod notandū, addit, fœminæ illi poſt aquæ effluxum lacte vbera repleta fuiſſe, non aliter ac ſi fœtū peperiſſet. Veſalius, vt *lib. 5. de corp. hum. fabrica cap. 9.* ſcribit Auguſtæ Vindelicorum mulierem textricem, Helenā Lobin, annorū 50. diſſecui, præſente Adolpho Occone, Reip. eiuſdem Medico, qui hiſtoriæ veritati teſtimoniū perhibet, in cuius vteri cauitate ſeroſæ aquæ ſupra ſexaginta Auguſtanæ menſuræ, quæ ſingulæ tres capiunt libras, repertæ, interim nullibi aquâ circa inteſtina præſente, aut laxo in manibus aut pedibus tumore, aut etiam viſcerū, aut alterius cuiuſdam organi ſeſe offerere vitio, præterquam quod magnus ille vterus, cuius fundi os miris modis occalluerat totâ anteriori ſuâ ſede peritonæo erat connatus, & dextri teſtis glandulæ miris modis non ſecus excreuerant, quàm ſi nouem decémue anſerum aut ſtruthiocameorum potius oua vni ineſſent membranæ, ſingulæ humore ouorum albo non abſimili aut paulò craſſiore oppletæ. Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirab. lib. 4. cap. 21.* ſcribit, ſe vidiſſe fœminam quandam, quæ vtero ſe gerere putabat, malo corporis habitu, febre lentâ correptam exſtinctam. Cum verò ægritudinis tempore diſpar Medicorum eſſet ſententia, diſſecto ventre vterum aquâ plenum repertum fuiſſe, quod nullus eorum animaduerterat.

Colligitur autē iſta aqua vel in cauitate vteri, vel intra eius tunicas, vel in vaſis ei inſertis annexiſque. In cauitate vteri aquam contineri ſæpè experiētia docuit, docéntque id hiſtoriæ modo è Veſalio & Marcello Donato allegatæ. Neque id impoſſibile eſt, neque neceſſariū, vt aqua in Vtero collecta ſtatim ſua quantitate vel copiâ naturam ſtimulet, & per patens orificium effluat. Etenim orificiū Vteri non ſemper patet, & ſi aqua ſenſim colligatur, adſueſcit ei q. natura. Quandoque verò veſiculas multas aquâ plenas vtero annaſci docet Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 79.* Et Chriſtoph. à Vega. *lib. 3. ſect. 10. cap. cap. 13. art. med.* refert quandam Leonoram ſex integris menſibus ſe vtero geſtare perſuaſum habuiſſe, ſexto vero mēſe ab vtero excreuiſſe ſupra ſexaginta veſicas mēbranoſas ac mēbranis hærētes aquâ pallida plenas, caſtaneæ quātitatis, ſeptem verò fruſta mēbranis inuoluta coloris carnis lienis: aquam verò libras Romanas duodecim appendiſſe. Et Valeriola, *lib. 1. obſ. 10.* ſcribit, Loyſonam quādam, quæ etiam vterum ſe geſtare exiſtimabat, poſt octo geſtationis menſes magnis obortis doloribus ingentem peperiſſe membranarum globum totum bullis pellucidis aquoſâ & fœtidâ ſanie plenis refertum. Aliam etiam parem membranam bullis innumeris refertiſſimam poſt ſex geſtationis menſes eieciſſe. Idem refert Mercatus *de morbis mul. lib. 3. cap. 8.* Felix Platerus, Guil. Fabricius, qui aquam hanc mēbranæ incluſam, molam aquoſam appellat, *Cent. 2. obſ. 53.* & alij. Interdum verò magna aquæ copia circa teſticulos colligitur, de quo infra cap. 19. dicetur.

Hydrops vteri cum fœtu coniunctus.

Nonnunquam hydrops vteri fœtui coniungitur. Habet eius rei hiſtoriam Schenckius, lib. 4. obſ. ex relatione D. Hieronymi Fabri de quadā fœmina, quæ à partu fœtus viui retinuit ventris tumorē ita magnū, vt putaretur alium fœtum in vtero contineri, qui tumor, cum lochia malè procederent, poſtea ita increuit, vt venter in magnam diſtenderetur molem. Ipſa nihilominus rurſum concepit. Ab vltimo partu biennio ante mortem venter paulatim in tantam amplitudinem excreuit, vt tres vlnas Bauaricas in ambitu excederet. Mortua tandem & abdomine aperto ſtatim occurrit vterus in tantam molem extenſus, vt totum ventrem inferiorem ſolus occuparet. Vtero aperto, ſecundum ſubſtantiam ſuam integro, neque vlla putredine affecto, ſatiſque craſſo pro tanta diſtentione, incredibilis aquæ copia effluxit vltra vlnam Monacenſem æſtimata. Cauitas enim vteri tanta fuit iudicata, vt puer decem annorum facilè in ea potuerit deliteſcere. Quò minus verò ab vtero exitum habere talis, aqua potuerit, arctè ibi concluſa, in cauſſa fuit mirabilis quidam tumor in interna parte orificij vteri, qua ſe in ceruicem recludit, in orbem adnatus, glanduloſus, & rotundus, ſed per zonas diſtinctus. Quòd verò mulier iſta hydrope vterino laborans, iterū cōcepit, cauſſa proculdubio fuit, quod à principio aqua propriâ membranâ vel pluribus veſiculis concluſā fuit.

Aliam hiſtoriam hydropis Vterini cum fœtu coniuncti, refert Guil. Fabricius *Cent. 2. obſ. 56.* de propria vxore, quæ cum anno 1604. vtero geſtare inciperet, præter morem malè habere cœpit, eique venter in monſtroſam

ſam magnitudinem intumuit. Tandem cum die 2. Martij anno 1605. dolores parturientem apprehenderent, ore vteri aperto libræ octodecim aquæ limpidiſſimæ, nullo cruore admixto, vno impetu effluxerunt. Poſt ſemihoram verò iterum dolore correpta, aqua, quæ fœtum comitari ſolet, ad libras nouem effluxit, & poſtea puellum ſanum & robuſtum peperit.

Cauſſa.

Cauſſæ. Cauſſæ hydropis vteri eſt aquæ in vtero collectio, quæ fit vel à ſeroſa & aquoſa humiditate menſibus permiſta, ex mala in hepate & liene ſanguificatione genita, ſiue ea accidat ob hepatis & lienis imbecillitatẽ, ſiue ob errata in cibo & potu, ad vterum tranſmiſſa; vel ab vteri debilitate, ex partu laborioſo, abortu frequenti, frigore externo aëris vel aquæ, aut quacunque alia de cauſſa, quæ vterum refrigerare, eiuſque calorem debilitare poteſt, contracta, ob quam vterus ſanguinem affluentem bene coquere, aut excrementa expellere non valet, in vtero genita. Quò imprimis facit diuturnus & nimius mẽſium fluxus, qui hepar refrigerat, & vteri calorem etiam debilitat, vt & eorum ſuppreſſio, ob quam calor natiuus vteri ſuffocatur. Ad collectionem autem humoris aquoſi plurimum facit menſium ſuppreſſio, ob quam vitioſi iſti humores, qui aliàs cum menſibus euacuantur colligi ſolent. Vnde etiam Aëtius & alij menſium ſuppreſſionem pro vnica ferè hydropis vteri cauſſa ponunt. Aquoſus ergo humor ſiue in vtero genitus, ſiue aliunde tranſmiſſus, ſi per orificia vaſorum in ipſam vteri cauitatem excidat, vteri verò orificium occluſum ſit, vt effluere non poſſit, in cauitate vteri cumulatur, id quod ipſa experientia teſtatur, vt de eo dubitare opus non ſit. Occluditur autem orificium vel ob callum, ſicut id in fæmina illa Auguſtana factum eſſe, ſcribit Veſalius *loco allegato*, vel tumorem aliquem in ipſo orificio vteri ortum, cuius exemplum antea è D. Hieron. Fabro retulimus. Imò vteri orificium non ſolùm poſt conceptionem, ſed & aliàs, niſi dum ad ſemen recipiendum aperitur, ſatis arctè claudi, hiſtoria à Fernelio, *lib. 6. Pathol. cap. 15.* allegata docet. Mulier, *inquit*, quædam hoc hydrope correpta, quoties appetebat menſtrua purgatio, omnem aquarum colluuiem ex vtero per ceruicem profundebat, peluéſque ſex vel octo complebat aquâ citrinâ feruentiſſimâ, dum vterus totus ſubſideret; collecta proximo menſe par colluuies, ſtato tempore profluebat.

Quod verò nonnulli à grumis poſt abortum aut partum difficilem os vteri obſtrui poſſe putant; vero conſentaneum non eſt. Sanguis enim grumoſus tam diu aliquo in loco hærere non poteſt, quin putreſcat; vnde grauiſſima ſymptomata excitantur.

Si verò humiditates iſtæ è venis excidant quidem, verùm ob membranarum vteri oſcula vaſorum claudentium ſoliditatem in cauitatem eius effundi non poſſunt, ibi colliguntur, & multæ veſicæ excitantur, qualis etiã in hepate fieri Galenus, *7. aphoriſm. 55.* ipſaque experientia docet. Fieri tamen etiam poteſt, vt aliquibus in locis vteri tunicæ, ſeparentur, atque ita inter eas aqua colligatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Signa huius morbi Hippocrates, *1. de morb. mulier.* hoc modo recenſet. Si hydrops, *inquit*, vteris adnaſcatur, menſes pauciores & praui fiunt, & ante tempus deficiunt, & imus venter intumeſcit, & mammæ ſolidæ molles fiunt, & lac nullum. & putat ſe in ventre habere, & ex his cognoſces, quod hydrops eſt. Sed & in veterorum oſculo ſignificationem de ſe præbet. Ad tactum enim gracile & humidum apparet, & rigor ac febris corripit. Quantò magis tempus proceſſerit, tantò magis dolor habet imum ventrem & lumbos & laterum mollitudinem ac inguina. Nimirum tumor imam regionem corporis occupat, tumórque ſecundum vteri amplitudinem & figuram extenditur. Verùm quia ſæpe hoc modo fœminæ affectæ ſe grauidas eſſe putant, imò Medici & obſtetrices falluntur, quomodo hic tumor à vera conceptione, vt & à mola atque aliis tumoribus diſcerni poſſit, diſpiciendum.

A conceptu hydrops vteri non ità difficulter diſcerni poteſt, ſi mulier ſit ſana & viro bene valente ac ſano vtatur. Tunc enim ſenſim vterus in molem attollitur, fœtuſque ſuo tempore motu ſe prodit. Verùm quia non rarò accidit, vt mulieres etiam non ſatis beneualentes concipiant, atque tum & in vera conceptione, & in hydrope vteri menſes ſupprimantur, & ipſæ fœminæ interdum falsò ſe grauidas eſſe putent, & Medici & obſtetrices falluntur, Imò imprægnatio cum hydrope vteri coniungi poteſt, ſi non ita, vt hydrops conceptionem præcedat, tamen vt illam ſequatur, illique coniungatur, aut ſi præcedat conceptionem vt aqua peculiaribus veſicis includatur, & vteri ſubſtantia ſalua ſit vt ſupra allegatæ hiſtoriæ teſtantur. Plerumque tamen fœtus ab aqua enecatur, vt poſtea *prognoſtico* 4. dicetur. Diſcernitur autem vera imprægnatio ab hydrope vteri primò, quod in hydrope vteri tumor æqualiter extenditur iuxta vteri & ventris amplitudinem, nec eſt acuminatus, vt in vera conceptione. Deinde ſi mulier iam adultior ſit, & amplius non conceperit, & bonò ſit faciei colore, indicio eſt, eam potius hydrope vteri laborare, quàm concepiſſe. Confirmatur id non ſolum in adultioribus, ſed & in aliis, ſi decimus menſis à ſuppreſſione menſium elapſus ſit, neque tamen pariant: Et ſi nullum fœtui proprium motum in vtero ſenſerit, nec mammæ tempore partus inſtante turgere incipiunt, imò, vt Hippocrates ait, ſi mammæ, quæ ſolidæ ſunt, molles fiunt. In grauidis etiam menſtrua non effluunt: in hydrope verò vteri etſi vera menſtrua propriè dicta etiam non effluant: tamen humor quidam ſanguinolentus menſtrua æmulans effluit: nullum tamen ordinem iſte fluxus ſeruat, citò finitur, id quod effluit prauum & paucum eſt, interdum album, fœtidum. Præterea in vera conceptione poſt aliquot menſes melius habere ſolent fœminæ, & ſymptomata, quæ primò infeſtabant, remittere, quod fœtus iam grandior ſanguinem, qui retentus moleſtiam creare ſolebat, abſumat: contrà in hydrope vteri ſymptomata indies magis intenduntur.

Hydrops vteri à conceptione vt diſcernẽdus.

A mola verò diſtinguitur, quod in mola pondus maius in imo ventre percipitur, mammæ etiam tempore partus inſtante turgent. *A mola.*

Ab inflatione vteri diſtinguitur quod in inflatione venter tenſus eſt, & ſi percutiatur, ſonum edit, in hydrope verò vteri venter mollis eſt plerumque. *Ab inflatione.*

Ab hydrope ventris diſtinguitur, quod in hydrope ventris plerumque hepar affectum eſt, & hinc faciei color eſt pallidus aut liuidus, adeſt ſitis; cum in vterino hydrope plerumque mulier bonum faciei colorem habeat, & cætera ſana ſint, niſi forsã hepar ſimul afficiatur, & in hydrope abdominis tumor incipit à parte ſuperiore, & deſcendit verſus inferiora; cum contra in hydrope vteri tumor incipiat à parte inferiore & adſcendat verſus ſuperiora. *Ab hydrope ventris*

Ab inflammatione vteri diſtinguitur facilè; cum in hac febris continua adſit, & alia, quæ febrem comitantur, ſymptomata. Vt & ab aliis tumoribus qui omnes duriores ſunt, cum hydrops vteri, ſi prematur venter, digitis cedat *Ab inflammatione.*

Cæterum etſi certi ſimus, adeſſe vteri hydropem, tamen primò inquirendum, an primario vteri vitio, an per alterius partis conſenſum contractus ſit, deinde an aqua in ipſa vteri cauitate hæreat, vel intra eius tunicas concludatur, aut veſiculis quibuſdam incluſa ſit. Primũ quod attinet, ſi fœmina ſit boni coloris, & cætera ſeſe bene habeat, & morbi ac cauſſæ, quæ ſolum vterum afficere potuerunt, præceſſerint, vt abortus freques, partus

laborioſus,

laborioſus, menſium ſuppreſſio, vel nimia euacuatio, tumores vteri, aëris frigidi occurſus, credibile eſt, vteri vitio, eiuſque coctione debilitatâ, aut excretione impeditâ eiuſmodi aquam congeſtam ac cumulatam fuiſſe. Si verò ſigna totius vel hepatis aut lienis malè affecti præceſſerint, & color totius corporis ſit vitiatus, aliunde ad vterum humorem iſtum mitti indicio eſt.

An autem in ipsâ cauitate vteri aqua contineatur, an verò veſiculis quibuſdam includatur, ex eo diſcernendum, quod dum aqua in vteri cauitate eſt, orificium planè clauſum, ſi tangatur, deprehenditur, ſi verò orificium iſtud contrectatum apparebit, aqua non eſt in cauitate, ſed in ſubſtantiâ vteri, aut veſiculis quibuſdam includitur. Dum etiam in cauitate vteri eſt aqua, tumor plerumque maior eſt, & fluctuatio quædam percipitur Dolores verò maiores ſunt, dum aqua eſt inter tunicas vteri, vel in veſiculis ei adnatis.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si hydrops vteri ab humore benigno & non corrupto proueniat, ſolet quidem malum eſſe diuturnũ: progreſſu tamen temporis curari poteſt; imò interdum ſponte ex vtero aqua effluit, & fœmina conualeſcit.

2. Si verò humor prauus ſit, & acris, quod ex ſymptomatibus grauibus patet, morbus periculoſus eſt, & ferè lethalis. Solet enim malum hoc vel conſenſum partium nobilium oſtendere, vel cor in conſenſum trahere, vt rectè dicatur; Qualis vterus eſt in muliere, tale eſt vt plurimum & reliquum corpus.

3. Facilius autem curatur, ſi aqua in cauitate vteri conſiſtat, quàm ſi intra tunicas eius, aut veſicis quibuſdam concluſa ſit.

4 Si mulier poſt conceptionem hydrope vteri corripiatur, fœtus intra duos menſes plerumque ab illuuie aquæ enecatur, atque eiicitur, & mater de vitâ periclitatur, vel etiam moritur. Aliquando tamen ad partus tempus legitimum ſeruatur, vt hiſtoriæ ſupra adlegatæ docent.

Indicationes.

Indicationes. Aqua, quæ in vtero concluditur, eúmque in tumorẽ attollit, euacuanda eſt: cauſſæ verò, quæ ad eius generationem & collectionem faciunt, tollendæ. Itaque ſi ob vteri debilitatem colligatur, is roborandus; ſi ob mẽſes ſuppreſſos, ij reuocandi. Si etiam hepatis vel lienis vitio, aut ſanguis, vel mali humores in toto corpore abundant, ij euacuandi. Si dolor adſit, is leniendus.

Curatio.

Curatio. Primò ergo ſi ex ſuppreſſione menſium malum ortum habeat, idque adhuc ſit recens, vires integræ, vena aperienda in cruribus. *Vena ſectio.* Aliàs & præter hos caſus venæ ſectio in hoc affectu, in quo calor eſt debilis, locum non habet.

Præparatio & Purgantia. Magis neceſſarium plerumque eſt, vt inſtituatur humorum in corpore abundantium præparatio & purgatio. Purgatio autem pro humoris in corpore peccantis natura eſt inſtituenda; ſimul tamen ad vterum reſpiciendum. Ideóque purgatio ferè talis inſtituenda, qualis *de Intemp. vteri cum materia ſupra cap. 5. propoſita eſt.*

Aqua euacuatio. Poſtea danda opera, vt ipſa aqua, quæ in vtero continetur, euacuetur, cum ſenſibiliter, tùm inſenſibiliter. Itaque exhibenda medicamenta vterum calefacientia & ſiccantia ſupra propoſita, & præterea dialacca, diacurcuma.

Vt ℞. *rad. angelic. rubiæ, tinctor. ana* Vnc. ß. *calaminthæ, puleg. artemiſiæ, leuiſtici, ana* Mj. *ſabinæ* Pj. Coq. in vino & ſaccharo dulcorentur.

Vel dentur juſcula hiſce plantis alterata. Nonnulli hîc laudant aquam Nicotianæ, Vnc. iiij. pondere aliquot diebus ſumptam.

Vel ℞. *ſpec. Dianiſi, diagalangæ, ana* Drach. ß. *ol. angel. aniſi, garyoph. ana g. v. ſacch. albi.* Vnc. iij. F. rotulæ. Eadem ſimul vrinam euacuare poſſunt.

In vterum verò iniiciantur ea, quæ in hydropicis vſurpari ſolent.

Vt ℞. *rad. aſari* Drach. iij. *fol. puleg. calaminth. ana* M. ß. *ſabinæ* Pj. *mechoc.* Drach. j. *ſem. aniſi cumini ana* Drach. ß. Coq in aq. Colat. ℞. Vnc. vj. *adde olei ſambuc. irini, ana* Vnc. j. F. Clyſter. vel peſſi conuenientes indantur.

Peſſi. Vt ℞. *agarici albi* Drach. j. *colocynth.* Drach. ß. *granor. gnidij gran. X. mellis. q. ſ.* Miſc. & lanâ excipiantur.

Vel ℞. *colocynthid. mechoac. ana* Drach. j. *nitri* Scr. ß. *Mellis q. ſ.* F. peſſus. Vel ex foliis mercurialis aut ſemine eiuſdem, cum agarico, myrrha, ſale ac mellis ſ. q F. peſſus.

Vel ℞. *agarici mechoac. colocynth. ana* Drach. ß. *carnis cari carpinguium* Vnc. j. ß. M.

Vel ℞. *rad. cyclamin. eſulæ, ana* Drach. j. *nigellæ* Drach. ß. *mellis q. ſ.* F. peſſus.

Vel ℞. *elaterij* Drach. ß. *caricar contuſar. q. ſ.* F. Peſſus Fomentationes & inſeſſus parentur *è foliis ebuli, mercurialis, ſambuci, pulegij, origani, flor. chamæmel. baccis lauri, cucum. aſinino, ſem. geniſtæ, dauci, rutæ.*

Poſt fomentationes venter inungatur ol. ſambuci & ebuli, irino, quibus ol. deſtillata angelicæ, aniſi, carui addi poſſunt.

Imprimis vtiles ſunt thermæ ſulphureæ & nitroſæ.

Regioni vteri applicetur empl. de bacc. lauri, vel aliud è ſtercore caprino, cochleis vſtis. Imò etiam cochlearum caro humorem euocat, teſte Galeno, 11. *de ſimpl. med. facult.*

Vel ex radicibus & foliis ebuli cum oleo irino & laurino F. cataplaſma.

Si veſiculis humor concluſus ſit, danda opera, vt rumpantur per medicamenta modò propoſita. Commodum etiam eſt, vt ægra ſeſe paulò vehementius moueat. Vomitus quoque & ſternutatio ad veſicularum iſtarum ruptionem facere poteſt.

Medicamenta antea enumerata & quæ ſupra *ſect. 1. cap. 2* propoſita ſunt, etiam vterum roborare poſſunt.

Anodyna. Si dolor vrgeat, is leniendus medicamentis tum internis, tum externis. Vtilis eſt aqua vel decoctum flor. chamæmel. ſi Vnc. iiij. quantitate exhibeatur.

Extra verò etiam medicamenta anodyna applicanda ſunt *ex althæa, malua, flor. chamæm. meliloto, ſem. fœnugr.*

Clyſteres etiam, quales in hydropicis applicari ſolent, in aluum iniicere, hîc commodum eſt.

Vt ℞. *fol. mercurial. ebuli, ſoldanel. artemiſ. matricar. ana* Mj. *flor. chamæm. ſambuci, geniſt. ana* Drach. j. Coq. Colat. ℞. Vnc. x. *ſucci betæ mercurial. ebuli, ana* Drach. vj. *vrinæ pueri.* Vnc. j. ß. *el hieræ ſ.* Drach. vj. *mellis* Vnc. ß. M. F. clyſter.

Fonticuli. Si hæc omnia non ſatis prodeſſe videantur, nonnulli ſuadent fonticulum in vno vel vtroque latere excitare, vt humor aquoſus paulatim exſtillet atque euacuetur. Verùm non video, quomodo humor in ipsâ cauitate vteri, vel in veſiculis vtero adnatis concluſus per hanc viam euacuari poſſit.

Diæta.

Diæta. Victûs ratio ſit exſiccans, qualis *de humida vteri intemp. & de Intemp. cum materiâ* propoſita eſt.

CAPVT XII.

De Tumore Vteri è ſanguine in venis eius contento.

Tumor vteri è ſanguine in venis. Alium adhuc vteri tumorem deſcribit Platerus, *tract. 3. Pract.* qui fiat à ſãguine in venis circa vterum coacervato, eáſque diſtẽdente, qui itidẽ, vt hydrops vteri, interdum falsâ conceptionis ſpe fœminas ludat. Atque iſtam vteri intumeſcentiam à ſanguinis copia &

& collectione in venis vteri prouenire, vel hoc ſatis monſtrare ſcribit, quod mẽſtruus fluxus in iis diu ſubſtiterit, tumórque ille non poſt partum aliquem fœtûs aut molæ vel alterius humoris excretionẽ, ſed hæmorrhagiam copioſam ſuperuenientem ceſſet. Sanguinem autem hunc non in vteri cauum ſeſe inſinuare, vterúmque adimplendo dilatare, & in tumorem ſic eum attollere poſſe, inde patere putat, quod cum carnoſus & neruoſus ſit vterus, non ita, ac ſi membraneus eſſet, ex repletione alicuius humoris diduci, nec niſi vnà cum fœtu aut molâ excreſcendo augeri, atque ampliari queat. Verùm hæc ratio parum roboris habet, cum, vt *cap. præced.* monſtratum eſt, ſæpe obſeruatum ſit, aquam in vtero collectam eum non minus, quam fœtum, extendiſſe. Hæc firmior ratio eſt, quam ſubiungit, quod ſi ſanguine vterus impleretur, ille tàm longo tempore, quin effluεret, retineri minimè poſſet, vel ſaltem eum concreſcere, & corrumpi interea, neceſſe eſſet, quod tamen non fiat, cum fluidus adhuc, cum prorumpit, exiſtat, & propterea ſuis vaſis, quibus integer conſeruatus eſt, effluat. Et licèt grumi aliqui cum eo prodeant, hi in morâ portionis alicuius inter effluendum primùm nati ſunt. Sanguis nimirum, ſi longo temporis ſpatio in vteri venis, quæ eum implicant, retentus & congeſtus ſit, non ſolum extrinſecus in vteri ambitu eas dilatat, atque eas quaſi varicoſas reddit, ſed in craſsâ vteri ſubſtantiâ venæ illic intextæ, quæ aliàs minimæ ſunt & vix apparent, tunc impletæ ſenſimque dilatatæ vteri ſubſtantiam quoque nonnihil attollunt, ampliorémque efficiunt, & ſic illius hic tumor, & venarum illum ambientium dilatatio intumeſcentiam illam ventris profert, quæ & poſtea fluxu menſtruo redeunte, poſtquàm venæ illæ inanitæ ſunt, ſubſidentque, iterum euaneſcit, niſi alio affectu accedente, veluti cachexiâ aut hydropis initio, à flatibus vel aqua venter aut vterus amplius diſtendatur, nec per hæmorrhagiam integrè ſoluatur.

Tumor autem hic cùm à ſanguinis, qui per vterum, euacuari ſolet, ſuppreſſione fiat, tota curatio in menſium ſuppreſſorum prouocatione conſiſtit, de quo infra ſuo loco dicetur.

CAPVT XIII.

De inflammatione Vteri.

De Inflammatione Vteri.

SI verò ſanguis, qui ad vterum confluit, è vaſis ſuis in vteri ſubſtantiam excidat, ibique incaleſcat & putreſcat, vteri inflammationem excitat. Et quidem inflammatur vterus nunc totus, nunc ſecundum aliquam partem, nimirum vel parte anteriore, vel poſteriore, dextrâ vel ſiniſtrâ, ſuperiore vel inferiore.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa proxima vt omnis inflammationis, ita etiam huius eſt ſanguis præter naturam affluens: Iſque nunc purus, nunc bili vel pituitæ, vel melancholiæ aut atro humori permixtus, vnde inflammatio, nunc eryſipelatodes, nunc œdematodes, nunc ſcirrhodes oritur. Sanguis autem ad vterum confluit, vel quia attrahitur, vel quia ab aliis partibus tranſmittitur, vel, quod in hac parte peculiare eſt, quia ſanguis, qui per vterum euacuari debet, detinetur. Attrahitur à dolore vel calore, quod fit ex percuſſione, caſu, abortu, partu difficili, ſecundinarum extractione violentâ, cucurbitularum aut medicamentorum calidorum ſupra vterum applicatione vel in eundem immiſſione, longiore ambulatione, præcipuè menſibus inſtantibus. Huc facere etiam poteſt geſtatio fœtus moleſta. Si enim fœtus vel grandior, vel malè in vtero collocatus ſit, attrahitur illâ moleſtiâ ſanguis ad vteri cauitatem, & fit abortus. Si verò in eius ſubſtantiam, phlegmone excitatur. Tranſmittitur ſanguis, ſi multus in corpore abundat, præcipuè ſi calidior ſit, & tenuior, in primis ſi cauſſæ ſanguinem mouentes accedant, vt aër feruidior eum fundens, vel etiam frigidior ad interiora pellens, aut corporis exercitatio nimia, animi affectus, inprimis ira, cibus & potus calidus. Detinetur verò, dum inſtante tempore menſtruo, aut fluentibus menſibus, aut poſt partum aëri frigido ſe obiicit fœmina, aut aliæ cauſſæ accedunt, quæ *de ſuppreſſione menſium* proponentur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Quanquam veſicæ & inteſtini recti inflammationem ob viciniam & connexionem ab vteri inflammatione diſcernere non ita facile ſit: tamen ſi omnia accidentia diligenter perpendantur, eam à vicinarum partium inflammatione diſcernere non impoſſibile eſt, cùm vtero affecto actiones vteri propriæ læduntur, & partes plurimæ, quæ cum vtero conſenſum habent, afficiantur.

Tumor nimirum apparet in regione vteri, cum ardore & dolore ac diſtenſione & grauitate muliebrium locorum, & ſi digitus in orificium vteri immittatur, feruor ibi percipitur, dolorque augetur. Si etiam ceruix vteri adſpiciatur, videbitur orificium vteri eſſe occluſum, & verſus interiora retractum, tota verò ceruix rubida apparebit, venulis vndiquaque inſtar telæ aranearum ſanguine turgentibus. Adeſt febris, eaque continua, è genere ſynocharum, ardens, propter maximum vteri per arterias cum corde conſenſum, & propter vaſa magna, quæ ad vterum pertingunt; nonnunquam Lipyrias, in quâ extremis algentibus interiora æſtuant, & vruntur, cum horrore ferè perpetuo, ob humorum verſus interiora motum. Lingua ſicca eſt, & nigricans, vrgent vigiliæ, accedunt delitia, iactatio & inquietudo, ob inſignem vteri cum partibus membranoſis conſenſum. Mammæ etiam propter maximum cum vtero conſenſum inflantur, ac dolent. Partes plurimæ in conſenſum trahuntur, caput graue eſt ac dolet, & præcipuè ſyncipput, propter vapores è ſanguine putreſcente per arterias ad caput elatis, quæ per collum ab vtraque vocati Infundibuli parte rectâ in ſyncipput diſcurrunt, vt Galenus, *6 epid. comm. 1. text. 1.* docet, dolórque ad oculorum radices extenditur, ceruixque conuellitur, & pedum ac manuum extrema delirant. Dolor ad inguina, coxas, ſeptum tranſuerſum, pleuram, imò clauiculas vſque extenditur, difficiliſque redditur reſpiratio, adeo vt interdum pleuritidis ſpeciem præ ſe præferat. Cum enim vterus exteriorem tunicam à peritonæo habeat, eaque firmetur ac retineatur à parte ſuperiore, ſi hæc membrana tenditur, etiam partes, quibus illa cohæret, tenduntur. Adeſt nauſea & vomitus, ſingultus, alui & veſicæ excrementa ob calorem & ſiccitatem & meatuum compreſſionem detinentur. Pulſus parui, frequentes ac debiles fiunt, in principio tamen inflammationis vibrantes, & ob febris magnitudinem magni, celeres. Accedit animi deliquium, pedes atque extrema refrigerantur. Hippocrates iſta ſigna ita proponit *2. de morb. mulier.* Si vteri inflammati fuerint, *inquit*, menſes obtorquentur & ceruix multis tenuibus venulis ad telarum araneæ ſimilitudinem variegatur. Et febris eſt acuta, & mentem percellens, & menſes praui ac pauci ipſi comparent: cum verò quid comederit, reuomit, & dolor occupat imum ventrem ac lumbos, & animo linquitur, & per totum corpus perfrigeratur: venter autem nunc durus, nunc mollis eſt, & incenditur, & attollitur, & putat ſe in ventre habere. Quandoque verò ventris moles vacua apparet, & aluus aquâ impletur, & vmbilicus prominet, & oſculum gracile fit, & derepentè apparent menſes ſtridentes, & pauci ac praui, & attenuatur circa clauiculas & collum & pedes intumeſcunt, & præſertim pedum extremitates: horrent etiam partes circa pudendum, pungitur, caput dolet

&

& ſyncipũt, caligo adeſt, & ſudor frontis, extremæ partes refrigerantur, ac tremunt, & ſopor profundus aliquando occupat, & audire non poteſt, neque reliqui ſenſus operantur.

Si pars vteri antica, quæ veſicæ cohæret, inflammatur, dolor magis verſus pubem extenditur, & vrinæ ſuppreſſio aut difficultas adeſt. Si verò poſterior, dolor magis lumbos affligit, & ſpinam, aluúſque ſupprimitur. Si alterutrum latus inflammatur, inguina eius loci tenduntur, & crus, quod è regione eſt, ægrè mouetur, ac claudicat, calórque in coxam tranſit. Si in fundo vteri ſit inflammatio, dolor ad vmbilicum extenditur, imi ventris acutus dolor adeſt, & nec contactum quidem fert.

Cauſſarum ſigna quod attinet, ſi ſanguis ſit purus, omnia ſymptomata ſunt mitiora: ſi verò bilis admiſceatur, eadem vehementiora ſunt, & inprimis febris ardentior, ſitis intenſior, vigiliæ pertinaciores. Vehementiſſima autem ſunt ſymptomata, ſi atra bilis admiſceatur. Et ex ſignis alibi propoſitis abundans humor cognoſcitur.

Si inflammatio in pus mutetur, atque in abſceſſum conuertatur, dolor & febris augetur, & horrores ſæpe ſine ordine ſuboriuntur, plerumque tamen circa veſperam redeunt. Omnia etiam reliqua ſymptomata, deliria, animi deliquia, ſingultus, extremorum frigiditas, capitis dolor intenduntur. Vbi autem ſuppuratio facta eſt, dolores & febres ac reliqua ſymptomata nonnihil minuuntur, tumor attollitur, & dolor punctorius adeſt, qui poſtea iterum augetur, vbi abſceſſus rumpitur, & tunc modò vrina, modò aluus ſupprimitur, nonnunquam & pubes intumeſcit, & profluentis ac fluctuantis cuiuſdam rei ſenſus percipitur, ſi abſceſſus ſit maior. Si verò inflammatio ſine ſuppuratione diſcutiatur, ſymptomata omnia mitigantur, & quieſcunt, tumórque minuitur. Si in ſcirrhum inflammatio conuertatur, febris, dolor, ac omnia ſymptomata mitiora fiunt, tumor tamen & durities remanet, & grauitas ac pondus non ſolum in vtero, ſed & partibus circum iacentibus percipitur, vt ægra corpus vix mouere poſſit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Inflammatio vteri malum periculoſum eſt, præcipuè ſi totum vterum occupet, & paucæ euadunt.

2. Inprimis ſi prægnanti in vtero fiat eryſipelas, lethale eſt, *5. aph.43.* Nam & fœtus ipſe propter inſignem iſtum calorem emoritur, vnde abortus ſequitur, qui ad morbum aliàs grauem accedens, matrem iugulat.

3. Inflammatio vteri facilè in gangrænam lethalem mutatur.

4. Quò etiam maior vehementia fuerit ſymptomatum, delirii, conuulſionis, ſingultus, ſudoris diaphoretici, eò magis ægræ periclitantur.

5. Tutius eſt inflammationem diſcuti, quam in pus & abſceſſum mutari.

6. Si inflammatio vteri ſuppuretur, plerunque quidem ægræ ex hoc malo euadunt: mutatur tamen tunc inflammatio in vlcus ſordidum & diuturnum, è quo ægræ lenta febre tandem contabeſcunt, vel in hydropem incidunt.

7. Tutius autem eſt, abſceſſum vteri in ipſam vteri cauitatem rumpi; cum puri ibi exitus pateat, quàm pus extra vterum in vicinas partes effundi.

8. Si in ſcirrhum inflammatio mutetur, malum diuturnum euadit, & ſæpe inde ægræ in hydropem vteri incidunt.

Indicationes.

Indicationes. Vt in aliarum partium inflammationibus, ſanguis, qui confluit, reuellendus, repellendus, deriuandus; qui affluxit diſcutiendus, vel in pus mutandus, idque, vbi confectum fuerit, euacuandum eſt: ita eædem Indicationes in vteri inflammatione locum habent.

Curatio.

Curatio. Principio ergo, niſi poſt abortum aut nimiam ſanguinis euacuationem cœperit hæc inflammatio, ſtatim ad reuellendum in cubito vena aperienda; cum ſanguis ex hepate & venis ei vicinis confluat, qui hoc modo reuellendus. *Vena ſectio.* Venæ ſectionis loco etiam cucurbitulæ cum ſcarificatione ſcapulis & dorſo affigendæ. In crure verò & pedibus nullo modo reuulſionis gratia venæ ſectio inſtitui poteſt, etſi Fuchſius & alii id ſtatuerunt, vt pluribus in Inſtit. *lib.5. part.2. ſect.1. c.18.* monſtratum; cum venæ in cruribus apertæ potius ad vterum ſanguinem trahant. *An in pedibus ad reuellendum Venaſectio fieri debeat.* Et licet ex venis in cruribus apertis magna etiam poſſit fieri ſanguinis euacuatio: tamen in inflammatione curandâ non euacuationis ſaltem gratiâ vena aperitur, ſed ſimul reuulſionis.

Si tamen, vbi non magna adſit ſanguinis abundantia, aut ſi principium ferè præterierit, vena in cruribus aperiatur, id non fit reuulſionis, ſed deriuationis gratiâ. Idque commodiſſimè fit, ſi inflammatio vteri ex ſuppreſsâ menſium euacuatione ortum habeat. Et proinde vbicunque Galenus ſcribit, in vteri inflammatione venas, quæ in talo ſitæ ſunt, incidendas eſſe, id de venæ ſectione deriuationis gratiâ intelligendum. *Sententia Galeni explicatio.* Idque ipſe Galenus docet, *2. ad Glauc. cap.2.* dum ſcribit: In locis muliebribus in contrarium trahes, ſi eas, quæ in cubito ſunt, ſecueris venas, aut mammillis cucurbitulas appoſueris, vel manus calefeceris & fricueris. Deriuationis autem, ſi eas, quæ in poplitibus ſunt, venas diſſecueris, & cucurbitulas coxis applicueris & crura calefeceris atque perfricueris & ligaueris. Si tamen magna adſit ſanguinis abundantia, prius vena in cubito aperienda, & poſtea ſecundo vel tertio die vena in poplite vel talo. Si verò ægra grauida ſit, venæſectione in partibus inferioribus abſtinendum, ne abortus concitetur.

Euacuātia. Deinde ſi vitioſi humores, præcipuè bilioſi, in corpore abundant, qui reliquorum humorum influxu quaſi vehiculum ſunt, ij lenibus medicamentis, Syr. roſ. & viol. ſolutiuo, manna, rhabarb. el. lenitiuo, diacatholico ſunt euacandi. Fortioribus medicamentis non vtendum, neque menſes mouentibus, ne humores ad vterum ſimul moueantur.

Vomitoria. Auicennas quidem vomitoriis vti iubet, ideò proculdubio, vt humoris per diſtantiſſimum ab affectâ parte locum fiat euacuatio. Verùm etiam hîc cautione opus eſt. *Cautio.* Etenim ſi mitiora ſint vomitoria, nihil penè euacuant: ſi fortiora, magnam corporis agitationem efficiunt, è qua in morbo tali facilè plus damni, quàm commodi, emergere poteſt.

Alterantia. Vtile quoque fuerit medicamenta alterantia & refrigerantia ad humorum feruorem temperandum exhibere, iulebos & emulſiones, quibus ſi dolor, vigiliæ, & inquietudo vrgeant, papauer & ſomnum cōciliantia addi poſſunt. Imò ſi dolor, vigiliæ, delicia valdè vrgeant, etiam ad narcotica accedendum.

Repellentia. Vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis ſtatim ſimul repellentia, & ſi opus, dolorem lenientia imponenda. Cauendum verò hîc, in quo incautæ mulierculæ ſæpe peccare ſolent, ne dolores iſti ex inflãmatione pro doloribus à flatibus ortis habeantur, & flatus diſcutientia calida adhibeantur, quibus inflammatio augetur. Ad repellendum ergo in principio regioni vteri, lumbis & lateribus apponatur *oleum roſaceum, vnguentum roſaceum, refrigerans Galeni, cerotum ſantalinum, acetum roſaceum, oleum cydoniorum, mala cydonia in vino aut poſca cocta;* Cataplaſmata *ex farina hordei, ſem. lini, fœnigræci, cum oleo roſaceo.*

Si bilis admixta, calórque maior ſit, cataplaſmata ex *vmbilico ♀ portulaca, plantag. endinia, ſolano, nymphææ, foliis vitis* componenda.

Vel ♃. *fol. ſemperuiui, portulaca, lactucæ, vmbilici* ♀, *vitis, ana* M ß. Coq. ad mollitiem in vino auſtero & contundantur. Contuſis adde *farinæ hord.* Vnc. ij. *balauſt.* Drach. ij. *boli Armeni* Drach. j. F. cataplaſmata, cui, ſi libet, ol. roſarum addi poteſt.

Vel ♃. *Empl. Diachyli ſ.* Vnc. ij. *ſucci vmbilici* ♀, *plantag. ana* Vnc. ß. *ol. roſac.* Vnc. j. *ſacch.* ♄. Scrup. j. Miſceantur in mortario plumbeo. F. Vnguentum.

E ſuccis quoque plantarum modò enumeratarum peſſi fieri poſſunt, addito oleo roſaceo, & ſimilibus.

Inſeſſus. Plerique etiam inſeſſus ex decocto maluæ, althææ, artemiſiæ, fœnigræci & ſimilibus adhibendos cenſent. Verùm cum tales inſeſſus ex aqua calidâ humores in venis in omnibus partibus, quas attingunt, fundant, facilè fieri poteſt, vt maior ad vterum confluxus fiat. Poſſunt ergo fomenta ex eodem decocto parata ſufficere. Vel ex iiſdem decoctis iniectiones in vterum fiant.

Vel iniiciatur lac recens mulctum cum aqua roſarum.

Vel ♃. *fol. plantag. vmbil. Vener. nymphææ, lactucæ, ana* M j. *flor. roſ. rubr.* p. ij. Coq. adde *ol. myrt.* Vnc. j. *aceti* Vnc. ß. M. F. iniectio.

Clyſteres aluo iniecti vtero proſunt. Clyſteres etiam in aluum iniecti ex decocto earundem plantarum & oleis refrigerantibus ob vicinitatem vtero prodeſſe poſſunt. Verùm clyſteris minima tum ſit quantitas, vt diutius retineatur, & ne comprimendo vterum dolores eius augeat.

Vt ♃. *rad. alth.* Vnc. j. *maluæ, violar. lactucæ, ana* M j. *ſolani* M ß. *flor. violar. roſar. ana* P. j. *prunor.* num. x. *ſem. lini* Vnc. ß. Coq. in *aq. hord. ſ.* Col. ♃. Vnc. vj. *ol. roſar.* Vnc. iij. F. Clyſter.

Dolorẽ mitigantia. Si dolor vrgeat, vitelli oui, pinguedo gallinæ, anſeris, crocus, papauer, lac muliebre, mucilago ſem. fœnigræci, lini, maluæ addi poſſunt.

♃. *althææ, maluæ, violar. ana* M j. *flor. roſar. meliloti, chamæm. ana* p. j. Coq. pro fotu. Plantæ verò contuſæ per ſetaceum traiiciantur atque addatur *farinæ hord. ſem. lini, fœnugr. ana q. ſ. camphoræ* Scrup. ß. F. Cataplaſma.

Vtile eſt etiam cataplaſma è micâ panis albi in lacte cocti.

Diſcutiẽtia. In progreſſu morbi diſcutientia addantur, *flor. chamæmel. meliloti. ſemen fœnigræci, artemiſia, pulegium, ſaluia, oleum anethinum, chamæmel. lilior. alborum, irinum, butyrum, adipes,* qui tamen omnes ſint recentes: Veteres enim inflammationes exaſperant.

Vt ♃. *pulu. rad. althææ,* Vnc. j. *flor. chamæm. meliloti, ana* Drach. ij. *artemiſiæ* Vnc. ß. *farinæ hordæi, fabar. ana* Vnc. j. Coq. parum in vino auſtero. Adde *pingued. porcinæ, ol. chamæmel. lilior. albor. ana* Vnc. j. F. Cataplaſma.

Et ſi animaduertatur, diſcuſſione inflammationem tolli poſſe, id quod ex remiſſione doloris & grauitatis, ac pulſationis quæ antea in inflammatione aderat, cognoſcitur, in diſcutientibus & laxantibus perſiſtendum, eáque augenda. Et tunc tutiùs inſeſſibus vti licet.

Suppuratio. Si inflammatio in pus abeat, maturatio adiuuanda Cataplaſmatis ventri lumbíſque appoſitis, ex *farina ſem. lini, fœnigræci, rad. althææ, caricis, farinâ tritici, Vnguento dialth. Emplaſtro diachylo ſ.*

Vt ♃. *pulu. rad. althææ, flor. chamæm. meliloti, farinæ ſem. lini, fœnigræci, ana* Vnc. j. *Caricar. pingu.* num. viij. Coq. Adde *vitell. ouor.* iv. *croci* Scrup. ß. F. Cataplaſma.

Sinus etiam pudendi ſpongia decocto tali imbutâ foueatur.

Abſceſſus apertio. Vbi pus confectum fuerit, danda opera, vt rumpatur abſceſſus motu corporis, tuſſi, ſternutatione, cucurbitulis admotis, iniectionibus detergentibus & attenuantibus, vel peſſis qui rumpendi vim habent.

Vt ♃. *adip. anſer.* Vnc. ß. *terebinth.* Drach. ij. *pulu. rutæ, nitri, radic. irid. ana* Drach. ß. Miſce, & cum lanâ. F. peſſus.

Vel ♃. *caricar. pingu.* Vnc. j. *folior. rutæ* M ß. Coq. ad mollitiem. Adde *mellis, fermenti acris, ana* Vnc. ß. *ſtercor. columb. pulu. rad. ireos, ana* Drach. ij. *nitri* Drach. ß. *adipis anſerini* Drach. ij. M. F. peſſus.

Cataplaſmatis ſtercus columbinum addi poteſt.

Puris euacuatio. Abſceſſu rupto, quod ex eo cognoſcitur, quia dolor minuitur, & tumor ſubſidet, videndum primò, in quam partem rumpatur abſceſſus. Nonnunquam enim in ipſum vterum rumpitur, (quod commodiſſimum eſt) & tum vlcus detergendum & conſolidandum medicamentis ſuprà, *ſect. 1. cap. 8. de vlcer. vteri* propoſitis.

Si verò inter inteſtina & peritonæum rumpetur abſceſſus, id quod tumor circa illas partes hærens indicat, Aëtius, *tetrab. 3. ſerm. 4. cap. 87.* cutem eò loci, poſtquam ſatis fuerit attenuata, ſpecillo in ſummo apice diſſecandam ſcribit, quâ parte effluxum commodiorem fore ſperamus. Aut ſi ſanguinis eruptio metuatur, pro ſpecillo ſeu ſcalpello cauterium eminentiori loco adhibendum cenſet. Poſt excretum aut expreſſum humorem ægra collocetur, vt reſiduum commodè excerni poſſit, & ſectio aquâ mulsâ eluatur, & reliqua curatio vt in aliis vlceribus peragatur. Si verò ex viciniâ cum inteſtino recto per ipſum pus excernatur, clyſteribus ex aqua mulſa vtendum, vel hordei aut plantag. cum ſaccharo. Si ad veſicam rumpatur abſceſſus, & cum vrina pus excernatur, emulſiones ſem. 4. frig. maior. exhibendæ, aut ſerum lactis cum ſyr. violarum.

Diæta.

Diæta. Aër ſit temperatus, ne vel eius caliditate fluxus & feruor humorum augeatur, vel frigiditate tranſpiratio prohibeatur. Lecti, in quibus ægra cubet, non ſint calori augendo apti, quin potius, ſi magnus calor ſit, refrigerantia pro tempore anni ſubſterni poſſunt.

Victus in principio Inflammationis ſit tenuis; ita tamen, vt virium, ætatis, conſuetudinis habeatur ratio. Commodus cibus eſt priſana hordeaca, & panatellæ ac iuſcula pullorum, aceroſa, endiuia, lactuca, ſucco granatorum condita. Potus ſit cereuiſia, vel decoctum hordei, non tamen valde frigidum, ſed tepidum nonnihil. A vino verò planè abſtinendum ad declinationem vſque. Motus animi & corporis nimius vitetur. Aluus laxa ſeruetur, & niſi ſponte officium faciat, clyſteribus mollibus ſollicitanda.

CAPVT XIV.

De vteri Scirrho & Cancro.

Vteri Scirrhus. POſt vteri inflammationes ſæpe materia terreſtris & craſſa relinquitur, è quâ durus tumor generatur, qui ſcirrhus appellatur. Interdum tamen etiam ſine inflammatione idem accidit. Fit autem & alterius affectûs mentio ab Aëtio, *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 84.* & P. Ægineta, *lib. 3. cap. 68.* quem σκλήρωμα ſeu duritiem appellant, tumorem ſcilicet in ceruice vteri, minus tamen renitentem, & cum moderato dolore. Non tamen incõmodè etiam σκλήρωμα appellari poſſet durities vteri, quæ ſine tumore eſt, de qua ſuprà, *ſect. 2. cap. 4. de vteri ſicca intemperie* egimus, ſiue ea ſit in ceruice vteri, ſiue in ipsâ vteri ſubſtantiâ: Scirrhus verò, cum durities cum tumore coniuncta eſt. Eſt autem ſcirrhus alius legitimus, qui neque ſenſum, neque dolorem habet; ſpurius verò, qui dolorem, vel ſenſum ſaltem aliquem coniunctum habet. Et quidem interdum ſcirrhus vteri ſatis magnus eſt, refértque Paræus, *lib. 23. cap. 36.* in mulierum quarundam cadaueribus diſſectis viſum

eſſe

eſſe vterum ſcirrhoſo tumore caput humanum æquante obſeſſum, ita vt Medici in viuente concluſam latere molam perſuaſum haberent. Interdum autem totum vteri corpus in ſcirrhum degenerat, interdum ſaltem pars eius aliqua.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa proxima ſcirrhi eſt humor craſſus, terreſtris & fœculentus, qualis præcipuè eſt melancholia naturalis. Interdum enim nullâ præcedente inflammatione generatur ſcirrhus in vtero, ſi humor craſſus & terreſtris colligatur, qualis eſt melancholia naturalis: quâ de cauſſa in ſcirrhum vteri incidunt fœminæ, quæ melancholico ſanguine abundant, quales ſunt fuſcæ & nigricantes, aut rubore ſaturato perfuſæ, & quæ minus rectè à menſtruo purgantur, & alimentis craſſis & difficilis coctionis vſæ fuerunt, aut malaciâ, picâ vel bulimo laborauerunt, & iam ad ætatem inclinantem, annumque quinquageſimum acceſſerunt. Tum enim is per vniuerſi vteri venas diffunditur, ibique hærens induratur. Humores tamen etiam pituitoſi, viſcidi, craſſi ſcirrhum vteri generant, ſi nimirum fœminæ diu frigidis & craſſis cibis vſæ fuerint: quod facilius accidit, ſi melancholia admiſceatur. Quandoque etiam vterus ſcirrhum contrahit, dum ſanguine craſſo abundat, ac fœminæ ſe imprudenter frigori exponunt, aut frigido potu vtuntur. Interdum verò & alij humores inducunt ſcirrhum, inflammationémque ſequitur ſcirrhus, cum vel refrigerantia & adſtringentia intempeſtiuè & nimiùm vſurpantur, quorum vſu ſanguis, præcipuè ſi ſit craſſior, aut humorem melancholicum admixtum habeat, parti impingitur, & induratur, vel calefacientia & diſcutientia medicamenta intempeſtiuè adhibentur, quibus quod eſt tenuius in inflammatione diſcutitur, craſſum verò & terreſtre relinquitur & induratur. *Scirrhus legitimus. Nothus.* Maximè tamen legitimum ſcirrhum generat humor melancholicus naturalis. Qui verò à mixtis cauſſis oritur, & vbi vel pituita vel ſanguis, vel bilis, ſeu flaua ſeu atra melancholiæ admiſcetur, nothus ſcirrhus eſt.

Quæ autem cauſſæ remotiores ſint, quæ iſtos humores generant, nimirum hepatis & lienis vitia, aëris ſiccitas nimia, cibus craſſus & coctu difficilis, vt modò dictum, mœrores ac metus & ſimiles, alibi explicatæ ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur ſcirrhus vteri ex tumore duro, tactuíque renitente citra dolorem. Menſes ſubſiſtunt initio & parciùs fluunt. Temporis tamen progreſſu, cum vterus conſuetam ſanguinis copiam ſuſcipere & continere non poteſt, magnus ſanguinis fluxus per interualla accidit. Si etiam præceſſerit inflammatio, eaque præterierit, & nihilominus pars leuior reddita non eſt, ſed grauior potius euadit, cum ponderis & duritiei ſenſu: certum ſcirrhi id ſignum eſt. Accedit corporis grauitas, atque ægra ad motum tarda & ſegnis eſt.

Qualis autem humor ſit, qui ſcirrho materiam præbet, ex colore corporis, præcedente victus ratione, morbis præcedentibus & aliis ſignis humorum in corpore abundantium alibi explicatis cognoſcitur.

Quâ verò in parte vteri ſcirrhus ſit, cognoſcitur ex eo, quod ſi in ipſâ vteri ſubſtantiâ eſt ſcirrhus, in coxam & deorſum vterus decumbit, ibique dolorem excitat. In ceruice verò eſſe digiti contactu explorari poteſt, & in Venere fœmina offenditur, & veſica à tumore comprimitur, ſi is in ſuperiore ceruicis vteri parte ſit, vel inteſtinum rectum, ſi in parte inferiore.

Cum verò mola vteri affinia cum ſcirrho ſigna habeat, quâ ratione diſcernenda ſint, videndum. In molâ nimirum menſes, ſi fluunt, inordinatè fluunt: in ſcirrho autem vel ſupprimuntur, vel ſi fluant, ordinem ſeruant. In molâ etiam mammæ lacte turgent: in ſcirrho verò extenuantur.

Prognoſtica.

1. Morbus curatu difficilimus eſt. Quæ enim longo tempore, & ſummè exiccata ſunt, ea vix vnquam iterum humectari & emolliri poſſunt. *Prognoſtica.* Præterea calor natiuus in partibus ſcirrho laborantibus penè exhauſtus & abſumptus eſt. Et cum non niſi emollientib. & reſoluentibus ſcirrhi emolliri poſſint, metus eſt, ne eorum vſu humor putredinem concipiat, & in atram bilem mutetur, atque inde cancer excitetur.

2. Cum menſtrua ferè in hoc affectu detineantur, tandem hydrops vteri vel abdominis ſequitur.

3. Circa collum tamen vteri ſcirrhus facilius curatur, quàm ſi in ipſâ vteri ſubſtantiâ conſiſtat.

Indicationes & Curatio.

Materia, continens tumoris cauſſa, euacuanda eſt: *Indicationes & Curatio.* materia verò, quæ antecedentis cauſſæ loco eſt, tumorémque augere poſſit, itidem tollenda, & euacuanda. Poſterius quomodo præſtandum ſit, ſupra *de Intemp. vteri cum materia* dictum. Nimirum ſi ſanguis ſimul peccat, is cùm ex vena in cubito, tùm in crure & pede apertâ euacuandus.

Humor verò cùm frigidus & ſiccus ſit, humectantibus & calefacientibus præparandus, borragine, bugloſſo, fumaria, cichorio, epithymo, polypodio. Hinc purgandus foliis ſenæ, elleboro nigro & ſimilibus.

Ipſum tumorem quod attinet, is humectantia & emollientia, quæ tenuioris ſint ſubſtantiæ, & moderatè calefaciant ac diſcutiant, indicat. Sola enim humectantia & emollientia facilè putredinem inducere poſſunt; calefacientia verò & diſcutientia ſola adhibita vel partes tenuiores ſaltem diſcutiunt, craſſáſque relinquunt, & ita humorem magis indurant, vel vt humor in atram bilem degeneret, faciunt. Ideóque nec emollientia, nec diſcutientia ſola vſurpanda, ſed iſtis medicamentis vel mixtis vel alternatim adhibitis vtendum.

Vel ℞. *rad. alth. lilior. alb. ana* Vnc.ij. *maluæ, violar. alth. branca vrſinæ, ana* Mj. *artemiſiæ, calaminthæ, flor. chamæm. ana* Mß. *ſem. lini, fœnigræci, ana* Vnc.ß. Coq. in aq. pro fomento.

Aut inſeſſus fiat, ſimplicibus iſtis maiore quantitate coctis.

Vbi decoctum factum eſt, plantæ ad mollitiem coctæ per ſetaceum traiiciantur, addatúrque *farina ſem. lini, fœnigr. ana* Vnc.j. *ficuum* num.vj. *pulu. rad. irid.* Drach.ij. *croci* Drach.ß. *ping. gallin. ol. amygd. dulc. ana q.ſ.* F. Cataplaſma.

Vel imponatur Emplaſtrum Diachylum ſ. Ireatum.

Vel ℞. *rad. lilior. alb. althææ, cucum. agreſt. bryon. ana* Vnc.j. *cappar.* Vnc.ij. *fol. brancæ vrſinæ, maluæ, artemiſ. calaminth. ana* Mj. *flor. chamæm. cheiri, ana* Mß. *ſem. lini, fœnigr. ana* Vnc.j. *ficuum* num.x. Coq. pro fomento.

Pro inſeſſu verò in duplo ſumantur, ægráque bis de die ad vmbilicum in balneo inſideat.

Vel ℞. *bdellij, ammoniaci, galbani, ana q.v.* Terantur in mortario cum *oleo de been, & lilior. alb.* Poſtea adde *mucilag. ſem. fœnigr. lini, ficuum, ana q.ſ.* F. Linim. vel additâ cerâ Emplaſtrum.

Vel. ℞. *ol. de cappar. lilior. alb. amygd. dulc. ſeſamini, ana* Vnc.j. *butyri rec. pingued. gallin. anſeris, ana* Vnc.ß. *mucilag. ſem. althææ, fœnigraci, vnguenti dialth. ana* ℥.vj. *ammoniac vino diſſol.* Vnc.j. *ceræ q.ſ.* F. Vnguentum.

Poſſunt ex antea deſcripto decocto etiam iniectiones in vterum fieri.

Vel ℞. *bdellij vino diſſol. ol. amygd. dulc. lilior alb. chamæmel.*

thamamel. ana Vnc.ij. *medull. cruris vituli, adip. gallin. ana* Vnc.j. *vitellum oui* j.

Per metrenchitam in vterum iniiciatur.

Si tamen ſcirrhus minus legitimus ſit, medicamenta calefacientia & digerentia tutius adhibere licet, & ammoniacum, pinguedinéſque calidiores vſurpare. Contra ſi ſcirrhus ex immoderato vſu medicamentorum calefacientium & diſcutientium contractus ſit, medicamenta humectantia, emollientia, & modicè calefacientia tutius vſurpantur, vt *malua, althaa, radic. lilior. albor. ol. dulce, amygdal. dulcium.*

In declinatione, & vbi ſcirrhus bene emollitus fuerit, diſcutientia augenda, & artemiſia, calamintha, origanum, matricaria, maiore quantitate vſurpanda. Inprimis hîc vtilis eſt radix bryoniæ.

Non ſolùm tamen topicis vtendum, ſed etiam internis, iis ferè quæ ad induratos lienes vſurpari ſolent, atque inprimis hîc chalybis vſus vtilis eſt, de quo ſupra *de obſtructione vteri & ſcirrho lienis* dictum.

Scirrhus vteri chalybis vſu curatus.

Curatio ſcirrhi vteri Zacuti Luſitani.

¶ [Magnâ chalybis vim eſſe, nó ſolùm ad pertinaces viſcerum obſtructiones, ſed & ſcirrhoſos eorundem tumores ſanandos, varij Medici docuerunt, & experientia id ſæpe probauit. De vteri ſcirrho refert Zacutus Luſitanus *de Pr. Med. Adm. lib.2. obſeru.79.* fœminam quandam, ex retentione menſtruorum malè habentem, in pubis regione tumorem aliqualiter durum & indolentem, oui magnitudine, primùm percepiſſe, qui quinquennio ita excreuit, vt cucurbitam rotundam magnam referret: in cuius profundo tactu murmur percipiebatur. Adhibita fuerunt varia remedia, ſed omnia fruſtrà. Tandem verò ſolo chalybis vſu curata fuit, & tumor reſolutus. Exhibitus fuit alternis diebus ſyrupus de chalybe, aliquando conſerua eryngij cum chalybis puluere data fuit. Aqua, vinum, & omnis potus chalybeatus fuit; panem cum aqua chalybeata ſubactum comedit: aqua omnis, in qua carnes & reliqui cibi cóquebantur, chalybeata priùs fuit.]

Diata.

Diata.

Diætâ vtendum eſt tali, quæ generationi humoris melancholici & atræ bilis reſiſtat. Ideoque abſtinendum à cibis frigidis & ſiccis, craſſi & viſcidi ſucci, item calidis exſiccandi vim habentibus, vt pane atro, carne ſuillâ, bubulâ, caprinâ, anſerinâ, anatum, piſcibus grandioribus & viſcidis, leguminibus, oleribus, præter borraginem, bugloſſum, maluam. Victus ratio potius ad humidum & moderatè calidum declinet, cibíque ſint boni ſucci.

Cancer Vteri.

Vteri Cancer.

Cancer equidem etiam ipſam vteri ſubſtantiam corripere poteſt: quia tamen frequentius ceruicem vteri occupat, neque alia eſt curandi ratio, ſi fundum vteri occupat, quàm ſi eſt in ceruice eius, quæ de cancro ipſius Vteri dici poſſunt, ſupra, *ſect.1. cap.11.* ſunt propoſita. Admirandum, quod Schenckius, *lib.4. obſeru.* ex relatione Petri Quentzij refert, in diſſectione cuiuſdam mulieris 37. annor. vterum totum lapideum inuentum eſſe, ponderis 7. librarum, hepar vnico lobo, tunica cartilaginoſa, lienem ſphæricum, veſicam lapideam, peritonæum adeo durum, vt cultro vix diuidi potuerit.

CAPVT XV.

De Vteri Situ Mutato,

Et primò

De Aſcenſu Vteri.

Aſcenſus Vteri.

ACcidit quandoque etiam, vt Vterus locum & ſitum naturalem mutet. Idque vulgò quatuor modis fieri docetur. Vel enim ſurſum aſcendit, & Medicis Aſcenſus Vteri appellatur, qui an reuera fiat, mox dicetur; vel ad latera, & vteri inclinatio nominatur; vel deorſum, & quidem ſi infra abdominis cauitatem adhuc contineatur, deſcenſus Vteri appellatur; ſi verò extra abdomen è vuluâ prolabatur & promineat, prolapſus & procidentia vteri dicitur. Verùm quia Procidentia vteri notus affectus eſt, Aſcenſus verò obſcurus, ac de quo non ſine cauſſâ dubitatur, an reuera detur, ſeorſum de hiſce affectibus agemus, & primò diſpiciemus,

An Vterus in fœminis reuera aliquando aſcendat?

An vterus in fœminis reuera aſcendat.

Non ſolùm fœminæ pleræque, ſed & Medici quidam in eâ ſunt opinione, vterum è ſuo loco verſus ſuperiora & vſque ad ventriculum poſſe aſcendere. Et quidem iam olim huic ſententiæ fauiſſe videtur Hippocrates, qui, περὶ γυναικείης φύσιος, & περὶ γυναικείων, ita ſcribit: στρεφόμεναι αἱ μῆτραι ἐπιβάλλουσι τῷ ἥπατι, καὶ ἐς τὰ ὑποχόνδρια ἐμβάλλουσι: θέουσι γὰρ καὶ ἔρχονται ἄνω πρὸς τὴν ἰκμάδα, ἅτε ὑπὸ τῆς ταλαιπωρίης ξηρανθεῖσαι μᾶλλον τοῦ καιροῦ. Τὸ δ' ἧπαρ ἰκμαλέον ἐστὶν, id eſt, *conuerſi vteri impetum hepar, & ad pracordia irruunt: ſurſum enim ad humiditatem feruntur, à labore nimium reſiccati. Hepar autem gratioſi humoris fons eſt.* Et propter hunc motum Plato vterum appellaſſe videtur ζῶον ἐπιθυμητικὸν, animal concupiſcentiæ particeps, & Aretæus ὁκοῖόν τι ζῶον ἐν ζώῳ, velut animal quoddam in animali. Inter recentiores verò Fernelius de hac vteri ἀναῤῥοπῇ ita ſcribit, *lib.6. pathol. cap.16.* Galeni motus autoritate nonnunquam putaui vterum nihil aut perexiguum è ſuâ ſede dimoueri: at ægrotarum mulierum, modò querimoniâ, modò precibus adductus hunc ſæpe tactu deprehendi inſtar globi cuiuſdam in ventriculum efferri, eumque grauiter opprimere. Hinc & ſæpe manu depreſſus eſt, manifeſtéque in propriam ſedem propulſus: quo aſcenſu non, quæ ſtrangulatu, ſymptomata fiunt, excitari, ſed duntaxat premi mulierem quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate, aut animi defectione, at ſine metu, ſine delirio, aut alio ſymptomate grauiore. Fernelium ſequuntur alij Medici, atque inter eos Euſtachius Rudius, qui, *lib.2. Pract. cap.51.* ſcribit: Vterus à proprietate & ingenitâ vi ad motum compellitur, quotieſcunque ab ea vel ob id, quod amicum, familiare & iucundum eſt, amplexandum, aut conſequendum, aut ob id, quod moleſtat, & infenſum & inimicum eſt, fugiendum, ſtimulatur. Hoc autem quamuis Galenus non admittat, experientia tamen ipſa aſſiduò id comprobat, & nos obſtetricibus & mulieribus parum credentes, vterum ipſum vſque ad vmbilicum, & nonnunquam ſuprà ipſum eleuatum propriis manibus contrectauimus; & vt tum Hippocrates, tum alij fecere, in propriam ſedem paulatim propellendo deduximus. Inſuper vel optimis & iucundis, vel prauis & fœtidis odoribus ſub naribus, vel ſubtus muliebrem ſinum admotis, tum ſurſum, tum deorſum vterum aſſiduò moueri conſpicimus, & id ex reſpiratione ipſâ, vel oblæſâ, vel liberâ euadente manifeſtè deprehendimus. Idem quoque in dulcioribus quibuſdam cibis per os exhibitis contingere interdum cernimus. Vt enim vterus tum odores, tum cibos ſibi familiares, atque iucundos complectatur, ſurſum repit, propter maximam cum iis conuenientiam. *Et poſtea*, vt cauſſam huius motus reddat, prolixè de virtutibus & motu vteri diſcurrit. Admiratione digna eſt, *inquit*, facultas vteri retentrix, quæ fœtum adeo vaſtum pondereque, & aſſiduo calcitratu moleſtum, tempore adeo longo, & quaſi cognitione aliquâ prædita ſit, donec ad perfectam maturitatem deductus ſit, retineat. Cùm tamen ab eo nec alimentum, nec emolumentum aliquod capiat,

capiat, ſed potius è conuerſo proprio nutrimento ab ipſo continuò attrahente priuetur. Hoc enim aliud eſt, quàm paucum attritum comminutúmque cibum ſuauem atque iucundum pro ſui ipſius nutricatione quinque aut ſeptem horarum ſpatio detinere. Vrina, fæceſque, niſi ſphincter præſto eſſet quamprimum, nullóque temporis momento intercedente à veſicâ rectóque inteſtino expellerentur. Vterus tamen, citra alicuius muſculi adiumentum, tum fœtum, tùm vrinam longiori tempore ſuſtinere deprehenditur: & quod magis eſt, ex propriis vaſis, & conceptaculis tunicarum hæc omnia obuoluentium & conſeruantium materiam præbet. Sed quid de vteri alteratrice facultate dicemus? quæ non alimentum concoquit, vel fundit, aut ſegregat ab excrementis, vt tandem in propriam ſubſtantiam immutet: ſed veluti emortuum ſemen & omnibus facultatibus conſopitum viuificat, excitat, & ad perfectum actum illud vnà cum omnibus ipſius facultatibus plenius deducit, vt ex ipſo non alimentum proprium, aut aliud adiumentum, ſed quoddam ab eo, & penes materiam, & penes formam omnino alienum & ſeparatum generetur. Quod ſi tres hæ facultates in eo tàm eminentes ſubliméſque cernuntur, quis vnquam diceret vim illam, quæ non circa præſens, vt reliquæ, ſed circa abſens verſatur obiectum, & quæ, quod conſentaneum, & familiare eſt, inſequitur, attrahit, & auidiùs complectitur, reliquis quoad vim proportione non reſpondere? Nonne potius ſtatuendum eſt, ipſam penes inſitam virtutem reliquas omnes ſuperare debere? nobis quidem ſic videtur, cùm illas & ordine & tempore præcedat, & in cauſâ ſit, vt eæ omnes ad opus proprium excitentur, & traducantur. Quis itaque poſthac Diuinum non admirabitur Platonem? qui ad hanc potiſſimùm attrahendi vteri validiſſimam vim reſpiciens, dicebat, quod vulua quoque matríxque in fœminis eadem ratione animal auidum generandi, quando procul à fœtu per ætatis florem, aut vltra diutius detinetur, ægrè fert moram, ac plurimùm indignatur, paſſimque per corpus oberrans, & cætera. Quid n. per fœtum, niſi ſemen ipſum virile Diuinus Vir intellexit, cuius gratiâ vterus creatus eſt? Cum igitur hanc attrahendi vim adeo exquiſitam vterus conſecutus ſit, mirum non eſt, ſi, dum à re quapiam intrinſecâ, vel extrinſecâ, quæ vel amica vel inimica ſit, irritatur, laceſſitus & quaſi ſuccenſens (vt ait Plato) de proprio loco decedat, & aliàs aliam in partem obertet, vt iucundum & blandum conſequatur, & infenſum & inimicum deuitet. Vnde in hoc Galenus non parum demirandus eſt, quod Platonis ſententiam redarguerit. Is n. non dixit, vterum animal abſolutum eſſe (quis n. eſſet tàm fatuus?) neque vſque ad cor, aut ſupra diaphragma perduci. Quamuis n. ſurſum vt plurimum à propriâ facultate compellatur, vt paulo poſt declarabimus, non tamen ſupra magis tendit, & mouetur, quàm à propriis ligamentis, & ceruice ſibi permittatur, quæ ligamenta ob id longa fuêre creata, vt in exactam magnitudinem & paruitatem tum dilatari, tum conſtringi poſſet. Mouetur a. vterus, dum à propria virtute compellitur, potiſſimùm ſurſum, & verſus ipſum cor; quia maximam ad illud naturalem inclinationem habet, & id non abs re, cum ab ipſo corde ſpiritus ipſos, & innatum calorem, omnes ſuas facultates viuificantem, ſuſcipiat, & inſuper, cùm ad ſemen attrahendum & retinendum præſertim ordinatus ſit vterus, ſeminis a. forma & omnis facultas in ſpiritibus conſiſtat, mirum non eſt, ſi dum præſertim ſpirituum aut alimenti penuriâ laborat, aut aliquâ præter naturali diſpoſitione, verſus cor, tanquam ſpirituum, & caloris & vitæ radicem, & verſus iecur, & ventriculum, vt ait Hippocrates, quæ ſunt alimenti veluti promptuaria, moueatur. *Hæc Rudius.* Quibus poſitis cauſſam facilè inueniri poſſe putat, cur optimis odorib. naribus admotis ſtatim vterus in quibuſdam ſurſum feratur. Non n. id ideo accidere ſtatuit, quia odores caput petant, & cerebrum feriant, cerebro a. ab odoribus affecto afficiatur vterus propter maximam conuenientiam inter vterum & cerebrum; ſed potius, quia corde optimis odoribus referto vterus illicò ſurſum verſus cor feratur.

Galenus verò, *6. de loc. aff. cap. 5.* pluribus hanc ſententiam oppugnat, docétque, etſi vterus aliquo modo moueri poſſit, atque aſcendere, id tamen exiguum eſſe, neque ſufficere rationes contrarias ad hoc, vt totum ipſius ſpatium, ne ad ventriculum quidem adſcendiſſe oſtendant, tantum abeſt, vt hunc prætereundo ad ſeptum tranſuerſum pertingere poſſit.

Neque contrarium Anatomiæ peritus facilè aſſeuerabit. Vterus enim validis ligamentis quatuor ita in ſuâ ſede ſiſtitur, vt ſurſum tanto ſpatio moueri nullo modo poſſit. Et longè alia ratio eſt procidentiæ Vteri, quàm hîc obiicit Hercul. Saxonia & alij. Equidem notum eſt, cum procidit Vterus ligamenta ſatis extendi, ſed tunc prius ea humectantur: cùm verò ligamenta humectata & laxata Vterum continere firmiter non poſſint, is pondere ſuo ſponte delabitur, & ligamenta ſecum extendit. Nulla verò cauſſa dari poteſt, cur ſi ligamenta laxentur, vterus ſurſum ferri debeat, & quidem tàm ſubitò, & ſubitò rurſum ad ſuum locum redire ac in eo quieſcere. Procidentia enim Vteri ſenſim fit, & ſemel is prolapſus non in momento loco ſuo reſtituitur. Et quamuis in conceptione dilatatur: tamen id ſenſim fit & æqualiter, non verò ſubitò & ad vnum latus. Neque etiam in conceptione ligamenta admodum laxantur, cum vteri fundum ab omni connexione liberum ſit, in lateribus verò ſaltem ligamentis connectatur. Vt verò non ita extenſus (plerunque enim pugni magnitudine ſaltem quid in ventre volui percipitur) ſubitò hinc inde moueatur fieri non poteſt. Neque ſi humectatione vterus indigeat, loco moueri, & ad hepar ac cor ſanguinis fontem ferri neceſſe habet. Venas enim & arterias ſatis copioſas habet, quibus ſanguinem attrahere poteſt.

Et omnino Galeni ſententiæ aſſentiendum ob rationes modò allatas. Etſi enim vtero motus quidam denegandus non ſit, iſque naturalis, qui fit per fibras eius, quo & ſemen attrahit, & fœtum iam maturum excludit: tamen motus localis talis, quo vſque ad diaphragma ſubitò feratur, nullo modo ei competere poteſt; cum ligamentis in ſuâ ſede firmiter, ita vt ſupra os ſacrum vix eleuari poſſit, contineatur. Et cum vterus etiam recto inteſtino & pudendis annexus ſit & cohæreat, ſi vteri corpus reuera verſus ſuperiora ſubitò moueretur, fieri non poſſet, quin partes iſtæ valde tenderentur, ac conuellerentur, atque extenſione iſta dolor in illis partibus excitaretur, qui tamen in eiuſmodi fœminis non animaduertitur.

Equidem inter Recentiores iſtam de vteri motu ſententiam alio modo defendere conatur Adr. Spigelius, *de humani corporis fabr. lib. 8. cap. 19.* dum ſcribit, non ſolum vteri fundum, ſed vterum cum teſtibus & vaſis locum mutare, & non tantùm extra pudendum procidere, ſed & aſcendere, & diaphragma ac hepar comprimendo ſuffocationis periculum inducere. Et quamuis dubitatum ſit à multis de hac re noſtro ſeculo, quibus res viſa fuit riſu potius, quàm fide digna: eos tamen potius ridendos cenſet, qui id negant, vt qui neque in Anatomicis quicquam, neque in rerum Naturâ experientiæ habeant. Reuera n. ſe multiplicem loci mutationem non tantùm in iis, quæ vterum non gerunt, ſed & in ipſis grauidis ſæpenumerò animaduertiſſe. Et propterea putat, non fruſtra doctiſſimum Hippocratem, *in lib. de mulier. morb.* tam crebram huius morbi feciſſe mentionem, támque ſollicitè omnia ipſius ſymptomata aſſignaſſe. Modum verò & cauſſam adſcenſus vteri quod attinet, ſtatuit, vterum per ſe non moueri,

moueri, ſed ab aliis trahi vel pelli, & quidem in hoc affectu inflari vterum, & ligamenta ipſius à copioſis flatibus, vnde eum ſurſum trahi, & à flatibus repletum ob leuitatem adſcendere, ſe inter inteſtina inſinuare, & ventriculum ac diaphragma petere.

Verùm enim vero & hac in re Spigelio Viri Naturæ & Anatomiæ non ignari aſſentiri non poſſunt. Etenim vterum aliquando inflari, extra dubium quidem eſt, & egimus de eo affectu *ſupra*: verùm quod in vteri inflatione vterus ſurſum feratur, non obſeruatum; ſicut nec illud animaduerſum, quod morbus hîc flatibus ex orificio vteri erumpentibus ſoluatur, id quòd in inflatione vteri accidit. Atque ſi vterus ipſe adſcenderet, ligamenta eius vel laxari vel rumpi neceſſe eſſet; quod in hoc affectu fieri nondum probatum. Etenim ſi hoc fieret, vterus pondere ſuo delaberetur, & vteri procidentia fieret. Etſi enim obiicere Spigelius poſſet, id ideo fieri, quia vterus flatibus repletus ob leuitatem ſurſum adſcendat: tamen quia paroxyſmus ille hyſtericus ſæpe breui tempore ſoluitur, poſt eum & diſcuſſis flatibus id fieri deberet, cùm ligamenta ſeu humiditate laxata & elongata, ſeu rupta tam citò ad priſtinam naturam redire non poſſint.

Quia tamen negari non poteſt, fœminas interdum corpus & globum quaſi circa vmbilici regionem oberrantem ſentire, idque & obſtetrices & Medicos manu admotâ deprehendere, quidnam illud ſit, inquirendum. Albertus Bottonnus, *de morb. mulier. cap.39.* ſtatuit, malignum corruptúmque vaporem à cohibito ſemine aut menſtruo ortum, ſubſtantiæ ſuæ tenuitate ac proinde mobilitate inſtar cuiuſdam animalis per corpus moueri, & errare, & varias corporis partes afficere. Verùm hoc quidem certum eſt, vapores prauos ex vtero adſcendentes corporis partes ſuperiores varias afficere; nondum verò hoc modo explicatur, per quas vias illi moueantur, & quâ parte concludantur, vt globi quaſi cuiuſdam per abdomen circumuoluti ſpeciem præ ſe ferant. Præterea vteri iſte aſcenſus, qui ita appellatur, non idem cum ſuffocatione vteri malum eſt. In hoc enim vteri aſcenſu dicto non ea, quæ in ſuffocatione vteri apparent, ſymptomata, neque metus, neque ſopor grauis, neque delirium, aut alia eiuſmodi grauiora ſymptomata adſunt, ſed ſaltem fœmina quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate, aut animi quodam deliquio premitur. Ideóque etſi à prauis vaporibus quocunque modo ad ſuperiora adſcendentibus ſuffocatio vteri fieri poſſit: non tamen vteri adſcenſus, in quo globus quaſi quidam tactu in abdomine deprehendi poteſt, quod non fit in ſuffocatione vterinâ. Lud. Mercatus, *lib.2. de mulier. affect. cap.12.* docet, non vterum illuc recurrere, quò putatur, derelictâ propriâ ſede, ſed in ſeipſum conuerti, & partem, quam ſimulat adire, in conſenſum trahere, aut verſus illam partem flatu aut humore repleri, eámque ſummopere lædere. Verùm vterum in ſeipſum conuelli, & partem aliquam verſum ſe trahere, credibile non eſt, & ipſo tactu deprehendi poteſt, potius aliquid adſcendere, quàm deſcendere. Deinde quomodo verſus illam partem, quæ in conſenſum trahitur, vterus flatu impleri poſſit, ita quidem, vt circa vmbilicum etiam percipiatur, non explicatur.

Vero magis conſentaneum eſt, id corpus, quod tactu deprehenditur, non ipſum vterum eſſe, ſed teſtes & vas illud cœcum, quod à Fallopio inuentore, qui tubæ extremo orificio id comparauit, Tuba Fallopiana dicitur. Cum enim teſtes vteri ſint penduli, & corpus Tubæ fiſtuloſum, laxum & vagum, dum ſemine corrupto & vaporibus ac flatibus replentur & turgeſcunt, per hypogaſtrium hinc inde moueri, & ad vmbilicum vſque adſcendere poſſunt. Poſſe autem teſtes & Tubam vteri tumorem talem rotundum, qualis interdum in fœminis deprehenditur, efficere, obſeruatio Viri Cl. Ioh. Riolani docet, qui *Anthropograph. lib.2. cap.34.* ſcribit, ſe in hyſtericis virginibus deprehendiſſe teſtes pugno grandiores ſeroſo ſemine turgentes, quin etiam Tubam vteri amplificatam & valdè dilatatam.

Cauſſa.

E quibus facilè patet, huius affectus cauſſam eſſe poſſe, quæcunque ad ſeminis corrupti in teſtibus fœmininis cumulationem facere, & vaporibus ac flatibus prauis vaſa illa replere poſſunt, de quibus *part.2. ſect.3. cap.4. de ſuffocat. Vterina* dicetur. Eadem n. ferè cauſſa eſt huius mali & ſuffocationis vterinæ; hæc ſaltem differentia, quod in ſuffocatione vterinâ vapores illi praui per venas, arterias & neruos liberè feruntur, & propterea etiam partes principes grauiter afficiunt; in adſcenſu verò vteri dicto teſtibus fœmineis & Tuba vteri concluduntur maximam partem, vnde etiam tam grauia ſymptomata, vt in ſuffocatione vteri, non inferunt. *Cauſſa.* *Adſcenſus vteri & ſuffocatio vterina quomodo differant.*

Signa Diagnoſtica.

Ab ipſis fœminis, vt & aliis, quibus abdomen contrectandum exhibetur, quoddam corpus q. globoſum hinc inde moueri & volui percipitur. Mulier quendam præcordiorum dolorem, & anguſtiam & ſpirandi difficultatem percipit, ſine metu tamen, vt dictum, ſine ſopore, ſine delirio & aliis grauioribus ſymptomatis. Præceſſerúntque cauſſæ, quæ vterum afficere, humoreſque in eo mouere potuerunt, vt odores ſuaues naribus admoti, dulcia aſſumpta. *Signa.*

Cauſſæ verò, quæ ab aliis autoribus recenſentur, non vteri Adſcenſus dicti, ſed vteri ad latera declinationis vel deſcenſus aut procidentiæ cauſſæ ſunt, quæ *capite ſequenti* proponentur.

Prognoſtica.

1. Malum equidem hoc minus periculoſum eſt, & minus grauia, quàm ſuffocatio vterina, habet ſymptomata. *Prognoſtica.*

2. Ipſum tamen etiam non contemnendum eſt. Poteſt enim in vteri ſuffocationem degenerare, ſi vapores illi praui aliam viam quærant, & per vaſa ad membra principalia ferantur.

Curatio.

Vt malum hoc tollatur, neceſſarium eſt, vt ſemen corruptum & vapores praui, qui inde exhalant, euacuentur, & diſſipentur. Quod quâ ratione fieri poſſit, infra, *part.2. ſect.3. cap.4. de ſuffocatione vteri*, dicetur. *Curatio.*

CAPVT XVI.

De Vteri Procidentiâ.

PRocidentia verò ſeu prolapſus vteri, Barbaris etiam Præcipitatio vteri dicta, eſt, vbi vterus deorſum tendit, & interdum etiam extra abdomen propendet. Qui quidem prolapſus nunc maior eſt, ita vt ad dimidium coxarum & genua ferè deſcendat; nunc minor, vt parum extra pudenda promineat. Si verò quidem verſus inguina deſcendat vterus, non tamen extra abdomen prolabatur, deſcenſus vteri dicitur. Si verò in alterum latus voluatur, inclinatio vteri appellatur, *vt cap. præcedente* dictum. *Vteri Procidentia.* *Deſcenſus vteri.* *Inclinatio Vteri.*

Cauſſa.

Mutat autem præter naturam ſitum vterus, dum ligamenta illa, quibus continetur, non rectè ſeſe habent.

Vterus equidem ipſe ſeu fundũ vteri à parte ſuperiore, anteriore & poſteriore nulli parti alligatur, ſed ab omni connexu liberum eſt, vt commodè in omnem partem in conceptu dilatari & extendi poſſit. At in lateribus ligamenta habet quatuor; duo ſuperiora, lata ac membranoſa, à peritonæo enata, quibus oſſis illi lateribus alligatur; duo inferiora, quæ proceſſus ſunt neruei, teretes & caui, ortumque habent à lateribus fundi vteri prope vaſa deſcendentia, quæ contingunt ad inguináque deſcendunt per productiones peritonæi, ac ſupra pubis os in latam ac nerueam exilitatem degenerant; reliqua pars vſque ad genu poſtea in interni femoris membranam excurrit. Magnis vaſis etiam per venas & arterias, præſertim ſpermaticas, ſpinali medullæ per neruos alligatur. Ceruix autem vteri cum vicinis partibus vndique connectitur, antè veſicæ vrinariæ & oſſibus pubis beneficio membranarum à peritonæo prodeuntium, poſterius recto inteſtino, cui toto ductu incumbit, & circumcirca fibris quibuſdam vicinis partibus alligatur. Situm ergo mutat vterus, dum vel in aliam partem trahitur, vel dum laxatis & ſolutis ligamentis, quibus continetur, proprio pondere delabitur. Trahitur ad latera, & id fit hoc modo, vt Galenus, 6 *de loc. affect. cap.* 5. & ex eo Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 77. his verbis docet: Suppreſſis menſibus, *inquit*, neceſſe eſt, venas & arterias ad vterum tendentes repleri. Nam ſanguis vſque ad vaſorum oſcula accurrit quidem, verùm intra vterum prodire non poteſt, aut eò, quòd nimiâ craſſitudine oſculis impingitur, & grumoſus fit: aut quòd ipſa oſcula clauſa ſunt & tranſitum impediunt, ita vt venæ humore refertæ extendantur, & vicinos vteri appendices humectent, quorum extenſione vterus retrahitur. Si itaque ex vtraque parte æqualis retractio fiat, reclinatio aut reuulſio ſiue recurſus vteri æqualis contingit: Si verò in alteram partem maior retractio fiat, alterum è viſceribus his in cauſâ eſt, ſplen videlicet aut hepar, quorum venæ ſuperfluo ſanguine extentæ à ſuis partibus vterum retrahunt; hepaticæ venæ è dextris, ſplenicæ è ſiniſtris, prout alteræ magis fuerint repletæ.

Fieri tamen etiam poteſt, vt à vaſorum & ligamentorum laxitate, ſed non nimiâ, ex vnâ parte vterus ad ſanam inclinet: ita tamen, vt etiam nonnihil deorſum declinet, idque ſenibus maximè accidit.

Proprio autem pondere deſcendit, & vteri procidentia fit, quoties eius cum partibus, quibus cohæret, connexus ſoluitur, idque præcipuè fit, cùm ceruix vteri, cui fundum quaſi baſi innititur, à vicinis partibus, quibus fibris quibuſdam annectitur, ſeparatur. Et quidem ſi in vteri fundo vicino loco tantùm nexûs iſtius fibroſi ſolutio fiat, vterus in ſinum muliebrem ſaltem deſcendit, ibique cum parte aliquâ ceruicis inuerſâ ſubſiſtit. Si verò vndique & toto ductu à vicinis partibus ceruix vteri liberetur, tunc vterus cum ceruice inuerſâ extra corpus prolabitur & dependet, vteruſque in fundo non inuerſus, vt collum, ſed eâ formâ, quam habet, dum in abdomine adhuc latet, ſuſpenſus, & ceruici vteri cum baſi innixus, orificio illius in imo ſaltem patente hærebit.

Vnde autem connexûs iſta ſolutio fiat, non ita planum eſt. Vulgò quidem docetur, ligamenta vteri vel laxiora fieri ex humoris pituitoſi affluxu, ideóque in ſenibus præcipuè, cúmque in vtero ob eius debilitatem, ab aeris frigidi poſt partum, vel fluentibus menſibus in vterum admiſſione, pedum refrigeratione, ſeſſione ſuper lapide frigido & ſimilibus cauſſis contracta generari, vel à toto corpore aut parte aliquâ ad vterum mitti: vel extendi ea ex frequenti & difficili partu, & graui ac oneroſâ fœtûs geſtatione; vel rumpi ex caſu, vel ponderoſi fœtus geſtatione, aut ponderis eleuatione, præcipuè poſt partum, aut ſaltatione, partu laborioſo, aut abortu, violentâ ſecundinæ extractione, ex ſternutatione poſt partum, vociferatione. Quas cauſſas externas & euidentes proponit Hippocrates, *lib.* 2. *de morb. mulier.* Omnis, *inquit*, occaſio vteros propellere poteſt; ſi quid malè habent. Nam & frigore pedum ac lumborum, & à ſaltatione & terrore, & lignorum ſectione & curſu ad accliuem & decliuem locum, & ab aliis cauſſis multis propelluntur.

F. Platerus tamen aliter nonnihil hac de re ſentit, & vteri procidentiæ cauſſam proximam colli ſeu ceruicis vteri connexus fibroſi cum partibus vicinis ſolutionem eſſe ſtatuit. Separationem hanc autem ceruicis vteri in vicinis partibus plerunque ipſum vterum perficere, ſi illo per vim deorſum in ſinum detruſus adeo impellatur, vt adnatam illic ceruicem ſimul trahendo, vel impetu quodam ſubitò, vel ſenſim, ſi minore vi, ſed frequenter illud fiat, à fibris primo vtero proximis auellat, & ſi vlterius procedat, reliquas quoque diuellendo, collumque inuertendo ſecum deorſum aliquouſque, vel etiam extrorſum detrahat. Pelli autem hoc modo deorſum vterum docet in conatibus magnis ſæpe iteratis, in deiectionibus difficilioribus, vel exſufflationibus, maximè verò ab eo conatu, quem in partu mulier adhibet, ſi præſertim is ob difficultatem pariendi magna vi peragatur, vteruſque cum fœtu in ſinum ceruicis nimium detrudatur, vel ſi ſecundina adhærens adhuc vtero ab obſtetrice ita trahatur, vt & vterus cum ea in ſinum feratur, ceruixque ſimul trahatur; vel ſi ſaltu, aliáque corporis commotione validâ vel ſæpe iteratâ vterus in ſinum impellatur. Alia tamen etiam de cauſſa ceruicem vteri à vicinis partibus ſeparari poſſe docet, nimirùm coitu violento vel ſæpius repetito, aut propter putredinem & corruptionem illic collum abſumentem.

Ab aliis verò cauſſis, quàm hiſce violenter agentibus, vteri procidentiam fieri poſſe negat. Nam quod relaxationem ligamentorum attinet, membranas vterum connectentes ita comparatas eſſe ſcribit, adeóque laxas, vt cum vterus procidat, facilè eum ſubſequi poſſint. Neque ab hac cauſſa vteri procidentiam fieri poſſe, vel ex eo patere putat, quod hydropicis mulieribus, quibus vterus cum adnatis membranis in aqua ſæpe longo tempore innatat, non tamen procidit. Neque etiam membranarum diſruptionem vteri procidentiæ cauſſam eſſe poſſe exiſtimat, idque vel inde patere putat, quod in muliere quadam, cui has membranas putredine penitus abſumptas fuiſſe, ſectio poſt mortem patefecit, vterus minimè à ſua ſede receſſit.

Verùm enim vero hoc equidem non negamus, non poſſe vterum procidere niſi fibræ illæ, quibus collum vteri partibus vicinis connectitur, ſoluantur, atque id etiam citra grauiorem læſionem & hæmorrhagiam accidere poſſe, ſi vterus pondere deorſum vergat. Hoc verò in quæſtione eſt, an vterus ſaltem à cauſſis violenter agentibus ita deorſum trudatur, an verò etiam pondere ſuo, ni partibus vicinis alligetur, deorſum ruat. Etſi enim parte ſuperiore vteri fundus liber ſit, vt diſtendi pro neceſſitate poſſit: tamen ad latera quatuor ligamentis, vt ſupra dictum, annecti, ex anatomia conſtat, quæ ſi laxantur, vel extendantur, vel rumpantur, cauſſa eſſe poſſunt, vt vterus deſcendat. Itaque etſi non nego, proximam cauſſam procidentiæ vteri eſſe connexûs illius fibroſi colli vteri cum partibus vicinis ſolutionem, eamque fieri poſſe ab vtero deorſum deſcendente: tamen vt vterus deſcendat, ligamenta vteri laxata, extenſa vel rupta cauſſa eſſe poſſunt. Quod verò in hydropicis mulieribus vterus non ſemper procidit, cauſſa eſſe poteſt, quod aqua illa in abdomine collecta ſalſa eſt, quæ potius ſiccandi, quàm humectandi ligamenta vteri vim habet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Si ſolùm deſcenſus vteri ſit extra vuluam, vel etiam intra eam, apparet exiguus tumor quaſi extenſæ pellis, &

& pondus veluti oui maioris circa pudenda percipitur. Si verò vterus prolabatur, apparet tumor oui anſeris inſtar, in cuius imâ parte apparet foramen, quod eſt internum orificium vteri. In principio ſimul adeſt inſignis dolor partium, quibus annectitur vterus, lumborum nimirum, hypogaſtrij, pudendi, & circa os ſacrum, propter ligamenta tenſa vel rupta. Poſtquam autem malum aliquandiu durauit, ob aſſuetudinem dolor mitigatur, & ſolùm ponderis quædam moleſtia ſentitur, & vterus prolapſus in ambulando impedimentum exhibet. Interdum etiam ob rupta vaſa ſanguis erumpit. Sæpe etiam feces alui & vrina ſupprimuntur ob compreſſionem. Accedit interdum febris, vt & conuulſio. An autem à relaxatione vel ruptione vel eroſione ligamentorum procidentia vteri ſit, ſic diſtinguendum eſt. Si à laxitate ligamentorum malum eſt, ſenſim generatur, & cum minore dolore eſt, ac præceſſerunt cauſſæ vteri ligamenta humectantes & laxantes. Si verò à rupturâ ligamentorum fiat procidentia vteri, ſubitò generatur, dolor eſt vehementior, & ſanguis interdum erumpit, ac præceſſerunt cauſſæ, quæ violenter ligamenta rumpere potuerunt, & nullum morbi alicuius vlterius vteri adeſt indicium. Si ab vlcere ligamenta ſint eroſa, vlceris indicia adſunt, & ſimul puris aliquid effluit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Affectus hic dum recens eſt, & deſcenſus potius vteri, quam eius extra vuluam procidentia, facilius curatur.

2. Si verò malum diutius durauerit, & procidentia ſit maior, non niſi longo tempore curatur, & difficulter planè.

3. Curatur autem facilius in iunioribus, quam adultioribus, quibus vterus, etſi reponatur, leui de cauſsâ iterum procidit.

4. Malum ipſum per ſe rarò lethale eſt, valdè tamen moleſtum & turpe, quod fœminis in deambulando impedimento eſt, ac conceptionem præterea, & menſtruorum rectam purgationem impedit.

5. Si tamen dolor, febris, conuulſio, & alia grauia ſymptomata accedant, fœminæ mortis cauſſa eſſe poteſt, præſertim puerperis.

6. Curatur autem difficilius vteri procidentia, quæ fit à ruptione vel eroſione ligamentorum eius, quam quæ fit à laxatione eorundem. Imò rupta vteri ligamenta iterum conſolidare impoſſibile eſt, ſi malum inueteratum ſit, cum partes callo iam obductæ conſolidari nequeánt. Quod etiam de fibroſo vteri connexu accipiendum.

7. Interdum vterus ab ambiente aëris alteratione aut violentâ repulſione corrumpitur, & gangrænâ corripitur: quod ſi accidat, ob maioris periculi auerſionem totus præſcindendus eſt, quod tamen ſuperſtite fœminâ fieri poteſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Vterus è ſuâ ſede prolapſus in eam reponi poſtulat. Repoſitus verò in ſuo loco ne iterum prolabatur, continendus. Ligamenta ergo ſi ſint laxa & humiditate madentia, exſiccanda & adſtringenda; ſi rupta, agglutinantia & ſarcotica vſurpanda, qualia in herniâ inteſtinali adhiberi ſolent, quod vt commodiùs fiat, corpus prius euacuandum. Dolor ſi ſit vehemens, mitigandus, & aliis, ſi quæ adſunt, ſymptomatibus occurrendum. Si verò vterus gangrænâ & tandem ſphacelo corripiatur, abſcindendus eſt.

Vteri repoſitio.

Danda ergo opera, vt vterus in ſuam ſedem quamprimum reponatur, antequam ab externo aëre alteretur, vel compreſſione partium vicinarum intumeſcat & inflammetur, quod fit, ſi clyſtere præmiſſo, ſi flatus vel ſtercus in inteſtinis adſint, & veſicâ etiam euacuatâ (nam cum vterus medio inter inteſtina & veſicam loco ſedem ſuam habeat, ſi partes illæ plenæ & tenſæ ſint, vterus facilè reponi non poteſt, partibus illis renitentibus,) ægra ſupina in lecto collocetur, & coxis eleuatis ac poplitibus reflexis, & capite, quantum fieri poteſt, demiſſo, ipſa baſin tumoris manibus apprehendat, eúmque introrſum adigat. Quod ſi ipſa perficere non poſſit, Chirurgus aut obſtetrix digitum in orificium eius immittat, vterumque ſenſim attollat. Si verò repoſitioni valdè reſiſtat, lana, vt docet Hippocrates, conuoluta tenui linteo circundata, aut lana goſſypina circumponatur baculo, cuius extremitas craſſior vuluæ magnitudini reſpondeat, deinde in locum illum ſucco aliquo adſtringente perfuſum immittatur, & blandè ac citra violentiam tutò vteri moles reponatur. Si tamen vterus intumuerit, ex alteratione ab aëre externo frigido, fouendus decocto maluæ, althææ, ſeminis lini, fœnigræci, flor. chamæm. baccar. lauri, & inungendus oleo lilior. albor. ac pinguedine gallinæ. Aut ſi inflammatio adſit, ea ſiſtenda, & repoſitio tandiu differenda. Scribit etiam Rodericus à Caſtro, *de morb. mul. lib. 2. cap.* 17. vtile eſſe, vt Medicus vel Chirurgus cauterium actuale ignitum manu oſtendat, ac ſimulet, quaſi vellet vterum eo tangere. Ita enim vterum retrahi, vt & inteſtina, ſi prolapſa ſint. Refertque exercitatiſſimum quendam Chirurgum, in Academiâ Salmanticenſi Profeſſorem, curaſſe quendam, qui vulnus in ventre acceperat, per quod inteſtina egrediebantur, quæ cum nullo remedio reduci potuiſſent, nihil aliud profuiſſe, quam quod candens ferramentum magnum coram patiente manu geſtans, vulneri ſe applicaturum finxit. Eius enim rei terrore ſubitò inteſtina è veſtigio in ſuum locum reducta fuiſſe.

Antequam tamen vterus reponatur, non incommodum fuerit, ipſum adſtringentibus & glutinantibus conſpergere, vel fouere & inungere. Ita enim poſtea repoſitus in ſuo loco facilius retinetur, & medicamenta hæc adſtringentia & glutinantia faciunt, vt partes diuulſæ faciliùs coaleſcant. Fotus fiant è plantis, quæ mox enumerabuntur. Pulueres ex iiſdem parentur, vt & maſtiche, thure & ſimilibus.

Vt ℞. *thuris, maſtiches, ana* Drach. ij. *ſarcocoll. lacte nutrita* Drach. j. *mumia, balauſtior. ſang. draconis, ana* Drach. ß. F. puluis.

Vt autem commodiùs ac faciliùs repoſitio fiat, ſuffitus inſtituatur ex pelle anguillæ ſale conditæ, & in fumo exſiccatæ, ac in puluerem redactæ. Ad faciliorem vteri repoſitionem etiam faciunt cucurbitulæ cum multâ flammâ ilibus, vmbilico aut ſub mammis appoſitæ: vt & ſuaueolentia naribus admota.

Vteri repoſiti in loco ſuo Retentio.

Poſtquam vterus fuerit repoſitus in ſuum locum, vt in ſuo loco contineatur, mulier in lecto reclinetur, cruribus extenſis, ita vt vnum alteri incumbat, & in eo ſitu diebus 8. vel 9. maneat. Simul interim cura habeatur, ne aluus vel pigrior ſit vel laxior. Si enim feces duræ ſint, vterus in iis egerendis facilè præcipitatur. Lubrica verò aluus membranas vterum alligantes laxat. Simul etiam omnes cauſſæ, quæ prolapſum excitarunt, tollendæ ſunt, & vniuerſo corpori, vt & vtero proſpiciendum.

Medicamenta vterum repoſitum retinentia.

Medicamenta autem, quæ vtero repoſito retinendo adhibentur, duum generum ſunt. Quædam enim & vterum in loco ſuo retinent, & cum partibus vicinis agglutinant, atque vt quæ laxata ſunt, coaleſcant faciunt: talia ſunt medicamenta adſtringentia, & agglutinantia, quæ tamen commodiùs opus ſuum perficiunt, ſi peſſi forma applicentur, vel peſſus cum iis adhibeatur. Quædam verò vterum tantùm retinent, quæ cura Palliatiua nominatur. Equidem conglutinatio ſolius naturæ eſt; vt ea tamen rectiùs & faciliùs perficiatur, omnia faciunt, quæ vterum in ſuo loco retinent, inprimis verò medicamenta,

medicamenta, quæ vulneribus conſolidandis & herniis curandis adhibentur, cum interna, tum externa.

Vt in loco ſuo retineatur, peſſus formâ pyri ſeu figurâ vteri in eum mittendus. Nimirum is ex ſubere vel ſpongiâ in dictam figuram efformandus, & lanâ ſuccidâ vino auſtero vel ſucco acaciæ, oleo maſtichino myrtino, cydoniorum, & roſarum madidâ, inuoluẽdus, ac puluere ſanguinis Draconis, boli armeni, maſtiches conſpergendus. Vel ex vnguento Comitiſſæ, vel alio adſtringente cum pice, quibus & galbanum, bdellium, ſarcocollam addere licet, fiat emplaſtrum durius, è qua magdaleon eâ figurâ, quæ vterum impleat, fundumque attingat, formetur, & in vterum immittatur.

Vmbilico interim, vel ſub mammarum regione, aut vtroque rene cucurbitula cum multâ flammâ, ſine ſcarificatione, affigenda.

Renibus quoque ac lumbis & abdomini tale Emplaſtrum imponendum.

℞. *Opopanacis* Vnc. ij. *ſtyrac. liquidæ* Vnc. ß. *thuris, maſtich. picis, boli Armeni, ana* ʒ. ij. *ceræ q. ſ.* F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *ladani* Drach. jß. *thuris, maſtich, ana* Vnc. ß. *ligni aloës, caryoph. ſpicæ vtriuſque, ana* ʒ. j. *ambræ* gr. iiij. *moſchi* Scrup. ß. F. duo Emplaſtra rotunda, quæ è regione vmbilici lateribus applicentur.

Ipſi verò vtero aut dorſo applicetur *Emplaſtrum contra rupturam, vel diaphœnicum, vnguentum Comitiſſæ* & ſimilia.

Suffitus etiam ille ex pelle anguillæ ſale conditæ continuandus, quem nonnulli hîc valde commendant: vel etiam aliis fœtidis ſuffitus inſtituendus, & genitalibus immittendus eſt. Naribus contra ſuaueolentia, niſi fœmina obnoxia ſit ſuffocationi vterinæ, moſchus, ambra admouenda. Et omnino opus eſt iis, cum fœtida genitalibus adhibentur. Cum n. eorum odor, ſi ad nares pertingat, non ſolùm vteri præcipitationem inducere, verùm etiam caput & cor offendere poſſit, non ſine rebus odoratis naribus admotis vſurpanda.

Fomentiones quoque vtiles ſunt è decocto *rad. tormentillæ, biſtortæ, conſolidæ maior. plantag. pentaphylli, fol. quercus, myrti, rubi, pini, cupreſſi, lauri, herniariæ, polygoni, verbenæ, burſæ paſtoris, mille folij, betonicæ, artemiſiæ, ſaluiæ, matricariæ, balauſtiorum, cortic. granator. cupular. gland. nucum cupreſſi, baccarum myrti, ſumach.*

Vt ℞. *fol. rubi, plantag. caudæ equinæ, myrti, ana* Mij. *abſinthij* p. ij. *balauſtior.* Vnc. ß.

Coq. in aq. & vini rubri partibus æqualibus pro fomentatione.

℞. *rad. tormentillæ, conſol. maioris, biſtortæ, ana* Vnc. ß. *balauſtior.* Drach. ij. *nuc. cupreſſi* Vnc. ß. *fol. plantag. ſalicis, meſpilor. quercus, ſummit. rubi, fl. roſ. rubr. ana.* M. j.

Inſuantur ſacculo, qui loco affecto applicetur.

In ipſum etiam vterum per ſyringam iniiciantur medicamenta eadem facultate prædita. Vt:

℞. *rad. conſolidæ* Vnc. j *biſtortæ, balauſtiorum, ana* Vnc. ß. *herniariæ* Drach. ij. *millefolij, artemiſiæ, ana* Vnc. ß.

Coq. in vino rubro.

Quæ omnia ſi non proſint, thermæ ſulphureæ efficaciſſimum auxilium ſunt.

Et quia plerunque vteri ligamenta laxantur ab humore nimio, quo imbuuntur, aquoſos & pituitoſos humores expurgare, corpuſque & vterum exſiccare vtile eſt, & interim medicamenta ad roborandum vterum exhibere. Commendatur decoctum muſci querni cum vino albo, vt & decoctum C. C. fol. lauri & myrti.

Vt ℞. *C. C. fol. lauri, ana* Drach. j. *myrrhæ* Scrup. j.

F. puluis pro duabus doſibus, deturque cum vino auſtero.

Vel ℞. *zedoar. ſem. paſtinacæ hortenſ. ocul.* ♋ *præp. ana* Drach. j. *nucis moſch.* Drach. ß. F. puluis. Doſis Drach. j.

Vel ℞. *rad. tapſi barbati* Drach. ij. *fol. myrti, ſem. paſtinacæ domeſticæ, ana* ʒ j. *raſuræ C. C.* Drach. ß. *cineris concharum* Scrup. j. *corall. rubr.* Scrup. ij. F. puluis.

De medicamentis tamen hiſce adſtringentibus cùm internis tùm externis hoc obſeruandum, cum ſimul menſes ſiſtendi vim pleraque habeant, cautè iis vtendũ eſſe, ſi mulieri adhuc ſtato tempore menſtrua fluunt, ne ſupprimantur, & alia grauiora mala inde excitentur: Et præſtat tum peſſario aliquo ad retinendum vterum fœminam contentam eſſe, aut medicamenta hæc, vbi fluxus menſtruus præteriit, vſurpare. Et ſi ex vitioſis humoribus ad vterum confluentibus & eius ligamenta laxantibus procidentia vteri proueniat, corpus vniuerſum conueniente modo purgandũ & exſiccandum, in quem vſum etiam commodum eſt decoctum rad. Chinæ, ligni Guaiaci vel ſarſæ parillæ.

Vt autem à Procidentiâ, quæ facilè iterum accidit, fœmina ſecura ſit, aut ſi nulla perfectæ curationis ſpes ſit, ſubligaculum ſeu zona, Hippocratica dicta, adhibenda. Hâc enim munitæ ſine periculo procidentiæ ambulare & actiones ſuas perficere poſſunt, & vterus ab externo frigore defenditur. Paratur autem ad eum ferè modum, quo faſciæ pro herniâ parari ſolent.

Peſſaria quoque quorum iam antea etiam facta mentio, in deploratis vteri procidentiis vtiliſſima ſunt, quæ non in vteri ceruicem, ſed ipſum vteri fundum immittuntur; quæ cum non facilè poſſint retrocedere, vterum continent, & vt in ſua ſede ſubſiſtat, cogunt. De peſſario hoc pluribus agit Franc. Roſſetus, *de part. Cæſar. ſect. 6. cap. 3. 4.* docetque à Chirurgis variè ea parari, quoad materiam, quoad figuram, & quoad vſum. Aliqui enim ex ſolâ cerâ, alij ex argento aut auro excauato, alij ex ſubere cerâ tecto conficiũt. Præterea aliqui figurâ rotundâ, alij ouali, alij tringulari, aut quadrangulari, inæqualibus tamen lateribus, aut in angulos obtuſos formant: alij formâ cordis depreſſi, alij ex rotunditate oblongâ & obtuſâ figurant; alij denique rotundos in latitudinem, quæ in medio aliquando, aliquando verò non, perforata ſint, parant. Sic etiam multi indentes, funiculum ad alterum extremum alligant, quo commodiùs, quando voluerint, extrahere poſſint: alij abſque funiculo indunt, ita tamen vt ſine magnâ moleſtiâ, quando viſum fuerit, extrahere poſſint, non ſecus, quã ſi funiculus alligatus eſſet. Sunt verò alij, qui nunquã eximere iubent, cũ nihilominus mulieres viris concumbere poſſint, etiã maritis, ſi modò ipſæ velint, ignorãtibus: ſiquidem non ſolum locus laxus & amplus eſt, in quo continetur, ſed etiã figura æqualis & polita eſt. Nec impedit etiam, quo minus mulier concipiat, eundem conceptum retineat, vtero gerat, & pariat. Quod ſane admirãdũ auxiliũ, tutũque eſt, quo tanto malo præcipitationis vteri occurri poteſt, ita vt ſæpius malũ omnimodè decuret, poſtquã aliquo temporis ſpatio in corpore geſtauêre, ita vt eo opus poſtmodũ non habeant. Imò etiã ſi mulieres prius propter vteri præcipitationẽ concipere non potuêre, vt concipiant, auxilio eſt. Si enim Epiploon os vteri cõprimens, vt *5. Aphor. 46.* Hippocrates habet, conceptum impedit, quantò magis tantus vteri prolapſus id impediet, qui in ſeipſum relaxatur, quaſi ſeipſum oppreſſurus, niſi hoc modo in his occurreretur: quemadmodum in aliis fit, corpus emaciando, quod ſæpius diætâ conuenienti præſtatur.

Et cum mirum ſit, & vix credibile, tale peſſarium in fundo ipſius vteri retentum, nec conceptũ, nec geſtationem, nec partum impedire, *cap. ſeq. 5.* teſtatur, ſe cum pluribus fœminis Vernolij prope Senlicetũ contuliſſe, quæ tali peſſario vtuntur, quæ tamen nomẽ ſuũ celari voluerunt, inprimis, cum ne mariti quidem ipſas peſſario vti ſciant. Nominat verò quandã Clementiã Heraudie, quæ cum valdè iuuenis ante decimum tertium annum prolem habuiſſet, procidentiã vteri paſſa eſt. Quæ dum tale peſſariũ ferret, tertiò concepit, vtero geſtauit, & peperit. Quamprimum enim eſſet enixa, rurſus vtero indebat, eo ſolùm abſterſo, & butyro oblinito, nec alio nouo vtebatur. Ita vt iam ab annis quadraginta & vltra, vno eodemque peſſario ſolùm vſa ſit, abſque vllâ ipſius peſſarij corruptione, aut ipſius ſuberis putrefactione.

Refert etiam, eius loci vicináſque obſtetrices (præſertim verò *la Mineuſe* nomine) conſtanter ſibi affirmaſſe, ipſas iampridem plurimis mulieribus in partu adfuiſſe, quibus prædicta Clementia peſſaria dederat: inter cæteras autem nominaſſe mulierem *la Nurette* dictam, quæ filium ante annos nouẽ erat enixa qui ipſi oſtenſus fuit, cui, cum ante excluſum fœtum peſſarium procidiſſet, ipſa quarto à partu die, cum vterus rurſus prolapſus foret, denuo indidit, quod poſtmodum ſemper ad mortem vſque abſque moleſtiâ in vtero reſeruauit. Præterea tale etiam peſſarium ab eadem Vernolij Genouefæ Salantin nomine, adhibitum fuit, cui in primo matrimonio ob diffi. ilem partum vterus prociderat. Quod cùm per annos quatuor geſtaſſet, interim licet grauida facta, peſſarium tamen hoc toto geſtationis tempore etiam tulit, quod tribus ante partum ſeptimanis ſponte prolapſum, ita tamen vt idcirco ante præfinitum à naturâ tempus enixa non fuerit. Ab eo tempore peſſario opus non habuit, cum ab vteri prolapſu rectè fuerit curata: ita vt ab eo tempore rurſus filios gemellos adhuc viuentes pepererit, quod ſanè multis de cauſſis memorabile eſt.

Neque ſolum experientiâ, ſed & ratione probat, *c.*8. eiuſmodi peſſaria impedire non poſſe, quò minus ſperma viri & mulieris, vti conuenit, recipiatur & conſeruetur. Si enim tale ſemen receptum vni ſolum ipſius vteri parti adhæreat, & ab eâ alimentum ſumat, ſatis eſt, modò pro ipſius conſeruatione & nutritione ſufficientia acetabula adſint, nec magis omnibus opus habet, quam infans duabus mammillis, ſi vna ſufficienter alimenta (vt ſæpe accidit) miniſtret. Quare peſſariũ hoc ex ſubere paratum non impediet, cum ſit medioere, leue & politum, & ſic per conſequens embryonem nec comprimere, nec detrudere, nec lædere poteſt, quod in brutis polytocis, præſertim catellis vtero contentis, obſeruare licet: quorum ſingulorum ſecundinæ ſeparatim adhærent, à ſe inuicem ſatis diſtinctæ.

Fiunt nimirum talia peſſaria commodiſſimè formâ rotundâ, ac tantæ magnitudinis eſſe debent, vt citra vim intrudi poſſint, vterum tamen, ne iterum procidat, retinere queant. Et parantur commodiſſimè è cortice leuiſſimo ſuberis, aut glomere è filo, & in cerâ liquatâ intinguntur, & eâ obducuntur. Adaptatur autem filum, vt quando libet extrahi poſſit; quod tamen rarius fieri debet, & non niſi cùm viro ſe iungere cupit. Cùm, vt dictum compertum ſit, eas, quæ peſſarium tale geſtarunt, in vtero concepiſſe. Guil. Fabricius, *Cent.4.obſ.61.* fœminæ cuidam nobili procidentiâ vteri laboranti fabricauit ex ſubere duos globos, alterum oualis, alterum rotundæ figuræ, eius magnitudinis, vt in vterum filo alligatum immittere inque eo retinere potuerit, quorum alterutrius vſu, prout libuit, vterũ in corpore retinuit, vt ſiue pedes deambulare, ſiue equum aut currum conſcendere voluerit, nullum tamen incommodum perſenſerit. Obduxit autem vtrumque Cerato ſequenti calidó adhuc, & liquido, & ſpatulâ eum læuigauit:

♃. *Cera noua* Vnc. iij. *colophon. gummi elemi, ana* Vnc. j. *terebinth.* Drach. iv. *pulu. roſar. odorifer. myrtillor. balauſtior. radic. conſol. maior. ana* Drach. j *maſtich. olibani, ana* Drach. iv.

Miſc. omnia diligenter, & cum *q.ſ. olei roſacei* F. Ceratum in formâ ſolidâ.

De peſſariis autem hiſce Caſpar Bauhinus in Appendice ad Rouſſetum hoc modo ſcribit: Noſtrates filum ſumunt ſubtiliſſimum, quod delicatæ obuoluunt, globum ouali figurâ, ouo tamen paulò minorem, efformãt, quem cerâ virgineâ obtegũnt, ac in vteri collum indũt. Solet autem globus hic, dum menſtruis laborant, elabi. Aliæ verò hoc pacto conficiunt: Accipiunt nucem iuglandem excauatam, quam cerâ virgineâ affabrè obducunt, formâ & magnitudine ferè oui gallinacei, & in internam vteri concauitatem obſtetricis operâ ingeri patiuntur. Quod vt faciliùs fiat, fluxu menſtruorum fere deſinente, fotubus ac inſeſſibus malacticis ad oris vteri relaxationem vtuntur: Dein peſſarium indunt: tum locum adſtringentibus & corroborantibus fouent, & decubitum ſupinum atque tranquillum præcipiunt. Tale peſſarium apud nobiles Germaniæ matronas, ſi vteri procidentiâ laborent, in vſu eſſe conſueuit.

Circuli vterini. Peſſariorum loco in vteri procidentiâ, circulis aliquæ vti ſolent matronæ: quare circulorum formam à Socru meâ, p. m. (quæ in arte medicâ fuit verſatiſſima) mihi communicatam, quibus in multis vſa eſt matronis proponam.

Accipe *radicem vitis ſyluestris*, & ex eâ circulos rotundos, modò maiores, modò minores, pro ceruicis vteri magnitudine, paruitatéve conficito: dein accipe *ceram virgineam* q.ſ. cui adde *reſina alba*, aut *terebinthina* parum, liquefiant ſimul: tum Circulos prædictos huic ceræ reſinæ mixtæ toties immergito, vſque dum craſſitiem debitam acquirant. Circulus talis in vteri collum inditur, qui ſi minor ſit, quàm oporteat, excidit: Sin verò iuſtam habeat magnitudinem, ſine vllâ noxâ remanet, nec facilè elabitur: & melius eſt, vt non eximatur, ſed vt vſque dum ſponte excidat, relinquatur: quod ſi verò excidat, nec dum curata ſit mulier, alius indendus erit.

Circulus alter. Iohannes Bauhinus, Illuſtr. Principis VVurttembergici, &c. Archiater, frater meus chariſſ. ad Procidentiam vteri circulos ex filo argenteo rotũdo cum furcâ trifidâ ex eadem materia paratâ, confici curat. Hic ſine vi in collum vteri intruditur, qui interdum facilè, niſi educatur, hæret: ſin verò ab vteri pondere propellatur, faſciâ retinendus erit. *Hæc Caſp. Bauhinus.*

Vteri exciſio. Si vterus gangrænâ corripiatur, nec ea ſiſti poſſit, ſed in ſphacelum abeat, vterus totus abſcindendus, aut ſi mulier abſciſſionem, quæ ferro fit, non ferat, ligaturâ præſcindi & tolli poteſt. Cuius rei hiſtoriam & modum habet Franciſc. Rouſſetus, *de partu Cæſareo, ſect.4.cap.5. hiſtor.6.* Philiberta Louyſon, *inquit*, Ioannis Baugin vinitoris vxor, Neoburgi inter Pithuveram & Puiſſellum habitantis, cum menſium octodecim ſpatio ſanguineo vteri fluxu, eóque copioſo laboraſſet, adiuncto verſus collum vteri pondere, ſubitò ſuis in ædibus perſenſit (res ſanè mira) vterum vſque ad interiorem femorum partẽ prolabi, tantâ magnitudine, vt cùm eum non reponere nõ poſſet, triduo aut quatriduo pòſt, Bonauenturæ à Turre Blaſij Berte Chirurgorum Pithuverenſiũ (quibuſcum hac de re ſæpius contuli) opem implorârit: qui cum ſoli ſectionẽ adhibere non auderent, ligaturâ (meũ aduentum exſpectantes) contenti fuêre, quod an. 1580. 6. Kal. Martij factum. Ligaturam valdè ſtrictam, cum eum reponere non licuiſſet, adhibuere, eámque non circa partem anguſtiorem, quæ eſt inter ceruicem & fundum vteri prolapſi, quo loci omnium tutiſſimè ſectio fieri poteſt: ſed ligaturâ factâ in ceruice vteri, quæ valdè eminebat, ita vt ligatura vretræ aut ceruici veſicæ proxima foret. Priorem hanc ligaturam per dies octo non mutauêre, ſed his finitis cum eò vnà cum ipſis veniſſem, vt vterum ſecaremus, vreremus & auferremus, videns ligaturam in altiori, quam par eſſet, loco, ita vt tuta ſectio fieri non poſſet, vſtio verò nullâ ratione, etiã habitâ virium proſtratarum ipſius ægræ, conſului, vt noua & arctior, quam prior fuiſſet, eodem in loco fieret ligatura: illa enim cum magnam partem ceruicis vteri ſecuiſſet, laxior erat reddita. Quo facto, non abſque dolore, altera hæc & fortior ligatura, magis adhuc partem incidit, & hæc ſectio fuit in anteriori parte, eò loci, vbi nodus ipſius ligaturæ erat, vſque ad medium canalem, per quem vterus inuerſus prolapſus erat. Vnde magna copia puris effluxit: ex fundo nimirum vteri, qui iam niger & gangrænoſus ad femora propendebat, promanans. Poſtmodum cùm alternis diebus noua & indies arctior ligaturâ fieret, vti inter nos concluſum erat, tandem poſt decimam ligaturam 13. Kal. Aprilis vterus ſponte excidit: ipſâ verò iam conualuit, munia domeſtica rectius, quam antehac obiens.

Vteri exſecti hiſtoria. Vterum autem ſine vitæ periculo tolli poſſe, Medicorum obſeruationes docent, quas ſupra. c.8. recenſuimus. Recenſétque vteri ſine mortis periculo exſecti hiſtorias Io.Franciſc. Rouſſetus, *de partu Cæſareo, ſect.*4. *c.*5. & duas vteri abſque morte ſpontè elapſi, *ibid.c.*6.& exempla ſedecim vteri vel ex procidentiâ, vel gangrænâ, vel aliter vitiati totius citra vitæ periculum & valetudinis damnum exſecti Caſpar Bauhinus, *in Appendice hiſtoriarum ad tract.Fr.Rouſſeti de partu Cæſareo.*

De loco abſciſſionis Franciſcus Rouſſetus, *ſect.*4. *de partu Cæſar.* hoc monet. Si ſolum, *inquit*, ipſius vteri collum procidat, corpus verò ipſum nondum ſit prolapſum, tum conſpici in ipſius fundo (qui tum parum maior, quàm fortè ſit ouum gallinæ) foramen, quod os ipſius vteri eſt, ad ipſum collum attractum, & ab ipſius vteri corpore depreſſum, per quod foramen in mulieribus iuuenibus hoc malo diuexatis ſanguinē menſtruum promanare obſeruatum fuit: & tamen facilè prolapſus talis in priſtinum ſitum reduci poteſt. Sed ſi per foramen hoc pluribus de cauſſis relaxatum ipſum corpus tanta mole procidat, quod quotidie accidere ſolet; tunc foramen id amplius non conſpicitur, ſed totum aſſimilari poteſt magno vini cantharo, qui in ſuperiore parte oualem figuram habet, ſed infernè minorem: infernè verò alia eſt rotunditas, ſuperiore longè maior, abſque tamen foramine: in medio autem manifeſta conſpicitur coarctatio, binas has partes aliquo pacto ſeparans, quod nihil aliud eſt, quàm os vteri dilatatum. Et tunc obſeruatum fuit, ex totâ illâ parte inferiore, in iuuencis (tanquam per reſudationem) ſanguinem menſtruum debito tempore profluxiſſe. Hic eſt intermedius anguſtior locus, cui ligatura iniici debet, quando animus eſt vterum prolapſum, & gangrænâ affectum auferre: rarius enim ſuperior pars putredine tentatur. Hac ratione minor illa & ſuperior rotunditas rurſus reponi poterit, ſi inferiore parte ablatâ illa huius pondere amplius non prematur, vti ante prolapſum fiebat, nec etiam deorſum poſt omnimodam procidentiam trahatur. Si verò ſupra manifeſtam illam coarctationem, (vti aliquādo factum) ligatura fiat, id cum dolore ſummo, & etiam cum periculo coniunctum erit. Dein exiguus, aut nullus dolor, quem maſſa illa carnea prolapſa (vteri fundum putà) tum perſentit, etiamſi duriter tractetur, dum reducere eſt animus, prædicta atteſtatur. Eſt enim, vt verum dicamus, os ipſius vteri vnà cum ligamentis, à quibus dependet, quæ exquiſito ſenſu prædita ſunt, non autem ipſius vteri corpus.

Si tamen ſectione & vteri abſciſſione omne, quod corruptum eſt, tolli non poſſit, ne putredo altius ſerpat, cauſtico medicamento aut ferro candente pars putrida vrenda eſt, cautè tamen, ne conuulſio aut aliud grauius ſymptoma, ob vteri cum aliis partibus conſenſum attrahatur.

Diæta.

Diæta. Aër, in quo viuit ægra, ad ſiccum magis, quàm calidum vergat. Et præcipuè ſi à laxatione ligamentorum ſit vteri procidentia, ægra vitet aërem humidum, & balnea; & in ſummâ quiete viuat, nec moueatur multùm, non clamet, non cantet, non rideat, neque etiam, quantum fieri poteſt, ſternutet vel tuſſiat. Vitet quoque animi pathemata, præcipuè terrorem & iram. Venter ſit mollis, ne magno in exercendis fecibus conatu opus ſit. Victus ratio ſit ſiccans & adſtringens, & glutinans, ac propterea conueniunt oryza, amylum, cydonia, pyra, caſeus recens. Fructibus horariis verò, piſcibus mollibus, lacte, leguminibus ac pinguibus abſtinendum. Vinum ſit adſtringens rubrum.

Vteri Inclinationis Curatio.

Inclinationis Vteri curatio. Si verò vterus ad latus alterum inclinet, vniuerſalibus præmiſſis, cucurbitulæ parti ei, in quam vterus prolapſus eſt, contrariæ frequenter adhibendæ, & ſuper eam partem etiam perpetuò decumbat fœmina. Obſtetrix quoque digitum oleo dulci vel amygd.dulc. inunctum in vterum immittat, atque paulatim vteri os in partem contrariam trahat. Refert etiam Schenckius, *lib.*4.*Obſ.* è Lucillo Philalthæo; Mulieri, quæ non bene purgata eſſet poſt partum, vterum procidiſſe, & cum alij exiſtimarent iſchiade laborare, Medicum iuſſiſſe obſtetricem explorare, num vterus ad coxam eſſet delapſus, idque accidiſſe deprehenſum eſſe. Opus itaque fuiſſe chirurgiâ. Rectè collocata in ſellâ cauâ vel lecto, ſuffumigia rerum fœtidarum inferius, & naribus odorata adhibita, poſtea obſtetricem digitis ol. amygd. dulc. vel amar. inunctis, vterum reuulſiſſe à coxâ, & rectè direxiſſe: ægrámque aliquantiſper in latere ſano iacuiſſe.

CAPVT XVII.

De Herniâ Vterinâ.

Hernia Vterina. AD ſitum vteri mutatum pertinet Hernia Vterina, rarus & admirandus effectus, cuius nullum exemplum apud Medicos hactenus mihi occurrit. Quale autem ego obſeruârim, *in Inſtit.lib.*2.*part.*1.*c.*9. propoſui. Cum autem morbus ille huius tractationis & loci proprius ſit, eius hiſtoriam integrè ex allegato loco proponere libet. Vrſula, vxor Martini Opitz, vietoris cum maritum in incuruandâ perticâ, ex quâ vinculum dolij parandum erat, iuuaret: fortè ab eadem reciprocante ad ſiniſtrum inguen percuſſa eſt, ruptúmque, ſeu laxatum potius, quantum ego quidem ex ſectione iudicare potui, eſt peritonæum. Paulò poſt enim tumor ad ſiniſtrum inguen oboritur, qui breui tempore tantum incrementum ſumpſit, vt nullo modo abdomen recondi poſſet. Etſi verò de vtero prolapſo ſuſpicio incideret; tamen nec ipſa, nec aliæ fœminæ id facilè crediderunt, donec tandem res ipſa atque euentus omnē dubitationem ſuſtulit. Nam vterus conceptu grauidus, ita indies aucto fœtu dilatatus, ſimúlque cum eo cutis inguinis ſiniſtri, quâ vterus prolapſus erat, extenſa eſt, vt vtero & cute cōcluſus fœtus inſtar ſacci ferè, aut cucurbitæ oblongæ maioris modo propenderet; motúſque infantis tandē & tactu & viſu perciperetur. Quæ res cùm ipſam, maritum, cognatóſque perturbaret, Collegium noſtrum in conſilium adhibuerunt. Cùm autem ob fœtum iamiam maturum de vtero in abdomen reponendo, atque ideò partu naturali, nullam ſpem ſupereſſe videremus, ſi naturæ res relinqueretur, & fœtum & matrē tandem de vitâ periclitaturos, nullâque alia à re, quàm ſectione auxilium exſpectari poſſe; oſtendimus. Quod cum & ipſa, atque maritus, cognatique facilè intelligerēt, atque ſpem vitæ in anguſto eſſe animaduerterent: vt ſectio fieret, omnes petierunt. Cum igitur die vigeſimo primo Aprilis, anno 1610. partus tempus adueniret, doloréſque parturientem apprehenderent; Deo inprimis in auxilium vocato, præſentibus mecum Dn. D. Erneſto Hettenbachio, & Dn.D. Tobia Tandlero, Collegis, item Henrico Silbermanno, Eccleſiæ noſtræ Archidiacono; duabus obſtetricibus, atque aliquot honeſtis fœminis horâ octauâ matutinâ, ſectionem inſtituit Chirurgus, Ieremias *Trautman*, miniſtrante & altero Chirurgo Chriſtophoro *Seeſth.* Primum ſecta eſt cutis & peritonæum. Hoc enim, quantum ego quidem viſu diiudicare potui cuti integrum adhuc ſuberat, & in ſectione à cute manifeſtè diſtingui poterat. Hinc & ipſe, qui iam extra cutem facilè prorumpebat, vterus apertus, hæmorrhagiâ non adeo inſigni, neque etiâ adeo acerbo dolore, quod ipſa poſtea faſſa eſt. Vtero ſecundùm longitudinē aperto, infans facilè cum ſecundina extractus eſt; imo quaſi ſuopte motu, cū via facta eſſet, exitū quæſiuit, & quidē

Dei beneficio, ſaluus & incolumis. De vtero verò intra abdomen reponendo, cum ob eius magnitudinem, nulla ſpes eſſet, cutis, ſanguine conueniente decocto prius abſterſo, ipſi inducta & cõſuta eſt: ipſe verò vterus non conſutus. Qui etſi aliqua inſigni inflammatione non corriperetur: tamen, quia extra abdomen propenderet, & ab externi aëris incurſu in curatione vulneris defendi non poſſet: membrana quaſi purulenta circa labia vulneris obducta eſt: quæ tamen pòſt, adhibitis idoneis medicamentis, ſublata eſt, vteruſque iterum purus euaſit, & naturalem faciem & habitum circa diem decimũ quartum oſtendit, atque in dies magis in ſe contractus ad naturalem magnitudinẽ rediit. Verùm poſt dies aliquot labia vulneris nigreſcere, cum tangerentur facilè ſanguinẽ fundere, atque adeò gãgræna ſuboriri cœpit, vt ferro ſine ſẽſu, particulæ de labiis vulneris demi poſſent: ſed cum idonea medicamenta adhiberentur, omne illud malum ceſſauit, & caro circa labia vulneris ad priſtinũ colorẽ & ſtatũ planè rediit, vulnúſque indies anguſtius euaſit: adeo, vt intra paucos dies coalitum vulneris ſperaremus, & vix vllum de recuperandâ integrâ ſanitate dubium ſupereſſet. Verùm enim verò cum illa, 16. Maij hora 4. promeridiana, extra lectum, aliquandiu cõſediſſet, atque iterũ in lectum ſeſe reciperet, lipothymia ſuboriri cœpit, & præter omnem ſpem intra dimidiam horam, procul dubio ab adſtantibus, cũ eſſet paupercula, non rectè in lipothymia tractata, vitam cum morte commutauit. Ipsâ mortuâ, vt planè ſciremus, an in vtero omnia ſalua fuiſſent, an verò aliqua latẽs putredo lipothymiæ & ſubitæ huic morti cauſsã præbuiſſet, vterum aperuimus. Verũ omnia ſalua in eo inuenimus. Infans etiam tum vixit ſaluus & incolumis, Dei beneficio. Huic enim ſoli & ipſa mater acceptum ferebat, quod toto geſtationis tempore à variis & periculoſis motibus nihil damni percepiſſet. Etſi n. vterum extra abdomen pendulũ in faſciâ geſtaret: tamen in obeundis domeſticis negotiis, quæ ipſimet, ob rem familiarem anguſtam expedienda erant, vterum cum fœtu nunc in femore, nunc in hoc, nunc in illo loco, prout vſus & res expediendæ exigebant, reponere neceſſe habebat. Ita mirabilia ſunt opera Domini. Puer iſte demum ſub finem anni 1619. mortuus eſt.

De eadem hiſtoria Vir Cl. D. Michaël Doringius epiſtolam ad Guillelmum Fabricium ſcripſit, quæ cum reſponſione eiuſdem Fabricij *lib. 3. obſeru. Chirurgic.* Fabricij annexa eſt, quæ ibi videatur. Similis, vt dixi, hiſtoria apud Medicos mihi non occurrit. Cum tamen ſimilem ferè è Nicolai Polij *Hemerologio Sileſiaco, ſub menſis Decembris die 9.* & Samuelis Meigerij *hiſtoriar. nuclei claſſe 1. cap. 4.* recenſeat Dn. D. Doringius; *allegatâ epiſtolâ,* eam eius verbis hîc adſcribere libet: Nieſſæ, quæ Vrbs eſt Sileſiæ ſatis celebris, vixit paupercula; quæ quindecim annis viro ſuo cohabitauit, & nouem liberos enixa fuit. Accidit autem, vt in primo partu propter ſummam impatientiam, & moroſitatem ab obſtetricibus & aliis fœminis præſentibus deſerta ſola ſibi conſulere, & ſolo Deo obſtetricante, eniti cogeretur. Hinc etſi mali aliquid in abdomine ſibi eueniſſe ſentiret nihilominus tamen ex ordine octies porrò naturaliter & feliciter citra vllam noxam per Dei gratiã peperit. Non multò autem pòſt malum in primo partu acceptum, circa inguen ſiniſtrum ſæpiuſculè ſenſit, ac ſub cute extra abdomen mediocris quantitatis quippiam ſibi excidere animaduertit. Anxia igitur caſu iſto reddita, rem primò ad maritum, mox ad fœminas, ob fidem ſibi dudum exploratas detulit: ab illis verò conſilij ſolatiíve aliud retulit nihil, quàm Deo Opt. Max. totum negotium eſſe committendum. Quod dum fecit, ecce! tumor in dies in maiorem magnitudinem accreuit, vt tandem veſicæ bubulæ ſpiritu diſtentæ ac grauidæ formam repræſentare videretur. Quin id magnitudinis longitudiniſque demum acquiſiuit, vt ad genua vſque propenderet. Vnde aliis accedentibus indiciis non arduum fuit concludere, in veſicâ iſtâ fœtum contineri viuum: Interea verò magnos dolores fœmina perpeſſa eſt, ſiue ſedere, ſiue cubare conaretur. Namque non ſine multo & dolore & eiulatu onus iſtud inſtar ſacci alicuius penduli hinc inde leuare, ac reponere cogebatur. Verùm enim verò cum pariendi tempus appropinquaret, ſenatus Nieſſenus, (quod paupercula eſſet) curam ipſius ſuſcepit, & prædictum caſum cum Medico, Chirurgis & obſtetricibus peritis, aliiſque fœminis honeſtis communicauit, atque re diu multumque deliberatâ & accuratiſſimè penſiculatâ, deprehendit ſpem partus naturalis reliquam eſſe nullam, nec aliâ viâ cùm matri tùm fœtui ſuccurri poſſe, quàm ſolâ tumoris apertione; tametſi omnes ſimile quid ſe nec vidiſſe vnquam, nec audiuiſſe teſtarentur. Prægnanti itaque conſilium hoc tandem aperuerunt, quod ipſa lubenti animo acceptauit, atque ſe totam diuinæ protectioni ſeriò commendauit, cum ſe vnà cum fœtu aliter liberatum non iri ipſamet facilè intelligeret. Poſtquam verò in tam periculoſo rerum ſtatu conſtitutæ animum crebris adhortationibus & conſolationibus propinqui obfirmaſſent, Medicus, Chirurgi, obſtetrices aliæque fœminæ honeſtæ definito tẽpore conuenerunt, & diuino auxilio implorato, tumorem deſecuerunt, fœtumque poſt multos labores & ſollicitudines ſatis vegetum denique extraxerunt. Quem cum matri adſtantes gratulabundi conſolabundique obtuliſſent, oculis duntaxat aſpectum auferri, & in cunas reponi, manuum indicio iuſſit. Is Chriſto per lauacrum ſacratiſſimum initiatus, ſeſquiannum ſuperſtes vixit: mater tertio à ſectione die poſt multos dolores & cruciatus piè in Chriſto obdormiuit.

CAPVT XVII.

De Vulneribus & Rupturâ Vteri.

VTerus equidem rarò vulneratur, quoniam circumcirca ferè oſſibus munitus, & intra oſſis ſacri & pubis capacitatem locatus eſt, & ab anteriore parte veſicâ, poſteriore verò inteſtino recto tegitur. Aliquando tamen accidit, vt vulneretur, non ſolùm caſu, ſed & datâ operâ in partu Cæſareo. Aliquando etiam euenit, vt in partu vterus rumpatur, cuius rei exemplum Hollerius, *inter rara No. 8.* recenſet, de quadam grauidâ Lutetiæ, cui fœtûs exſerta manus eſt per vmbilicum, & quindecim dies ad partum ſic ſtetit, ſaluâque matre euaſit viuus & vitalis. *Vteri vulnera.*

Signa Diagnoſtica.

Vulnus, ſi ex partu Cæſareo ſit, notiſſimum. Si verò aliâs fortuitò vterus vulneretur, ex ſitu vulneris id patet, vt & dolore in vtero, ac ſanguine & ſanie, quæ per collum vteri exſtillant. Et quidem ſi dolor ſit in ceruice vteri, maior eſt, quàm ſi ſit in fundo. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Vulnera Vteri non ſunt curatu impoſſibilia, quod vel partus Cæſareus docet. *Prognoſtica.*
2. Non tamen periculo vacant, ob partis huius cum aliis plurimis conſenſum, & difficilia, quæ ſubſequi ſolent, ſymptomata.
3. Ceruicis autem vulnera curatu difficiliora ſunt, quam fundi vteri, cùm pars hæc magis membranoſa ſit, & perpetuò humiditatibus ſcateat.

Curatio.

Vt aliarum partium vulnera: ita etiam vteri conſolidantia requirunt: ſi dolor adſit, is mitigandus. Medicamenta autẽ talia cõmodiſſimè per peſſum induntur, vel per ſiphonem iniiciuntur. Peſſi cõmodiſſimè parãtur ex *Curatio.*

candelâ

SECTIO I.

De Symptomatibus, quæ fœminis in vtero accidunt.

CAPVT I.

De Vteri imbecillitate.

Vteri imbecillitas. PRimam ergo Symptomatum claſſem quod attinet, eorum ſcilicet, quæ in ipſo vtero accidunt, occurrunt primò *Actiones læſæ* ipſius vteri, & inter eas primo loco *Vteri imbecillitas* in actionibus ſuis perficiendis, quæ hoc loco, cum eius poſtea ſæpe futura ſit mentio, ſemel explicanda venit.

Vſus & actio vteri duplex. Eſt autem vteri vſus & actio duplex, vna priuata, quâ ſibi ex affluente ſanguine alimentum conficit: altera publica, quâ generationi inſeruit; ad quam pertinet primò ſanguinis menſtrui debito tempore euacuatio, deinde Veneris appetitus, tertiò ſeminis ſui in actu Venereo excretio, & à viro ſuſcepti retentio, quartò fœtus concepti in vtero vſque ad debitum tempus retentio, quintò fœtus iam perfecti in lucem excluſio. Quæ omnes actiones variè debilitari poſſunt. Si enim priuata illa vteri facultas lædatur, & alimentum in vtero non bene conficiatur, multa excrementa & ſuperfluæ humiditates in vtero colliguntur. Deinde ſæpe accidit, vt ſanguis meſtruus non ad iuſtum vſque terminum detineatur, ſed frequenter & per breuia interualla, vel etiam continuò euacuetur. Tertiò interdum fœminæ nullo modo Venerem appetunt, imò eam faſtidiunt, & ſi cum viro coëant, delectationem nullam percipiunt. Quartò nonnunquam fœminæ ſemen à viro ſuſceptum nullo modo retinent, ſed ſtatim reiiciunt. Quintò, interdum quidem ſemen retinent, & formari inde fœtus incipit, verùm non ad debitum tempus vſque retinetur, ſed primo, ſecundo, aut tertio menſe excluditur. Tandem etiam nonnullæ in fœtu excludendo non ſatis robuſtæ ſunt. Quæ omnes actionum læſiones Imbecillitatis & debilitatis vteri nomine veniunt, tunc tamen, vbi nullo alio morbo, vel organico, vel vnitatis ſolutæ in vtero exiſtente, ob ſolum temperamenti & caloris innati vitium actio læditur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa enim proxima vteri imbecillitatis eſt vteri intemperies, ſeu naturalis vteri temperiei mutatio, quæ accidit, cùm non ſolùm primæ & manifeſtæ vteri qualitates mutantur, ſed & cum calor vteri innatus & influens ſuffocatur aut diſſipatur, vel etiam occultæ vteri qualitates mutantur. Habet enim vterus etiam ἀῤῥήτυς quaſdam qualitates, vt ex ſingulari vteri cum rebus variis ſympathiâ & antipathiâ apparet, dum ſemen virile appetit, illud, vt & fœtum, fouet, odoribus ſuauibus delectatur, tetris læditur, & tàm miras vires & qualitates obtinet, vt Plato vterum animal in animali dixerit. Primas qualitates quod attinet, etſi quæcunque mutentur, vteri intemperiem conſtituunt: tamen non omnes debilitatem vteri, nec omnium mutatio eandem, ſed vniuſcuiuſque peculiarem debilitatem inducit. Caliditas equidem ſi ſit nimia, intemperiem quidem conſtituit, ob quam vterus plus attrahit, quàm poſſit conficere: debilitas tamen vteri non appellatur propriè: neque quæuis actionis læſio vteri debilitas eſt, ſed ea ſolùm, cum debiliter, vel nullo modo actio obitur. *Non quæuis actionis læſio eſt vteri debilitas.* Frigiditas potius debilitatem vteri efficit, cùm ob eam nec mediocrem alimenti quantitatem vterus conficere poſſit, & proinde multa excrementa cumulet, nec vlli alij actioni rectè obeundæ aptus ſit. Siccitas etiam ſanguinem menſtruum plus, quàm par eſt, retinet, ſed nec ea intemperies propriè imbecillitatem vteri efficit. Humida verò intemperies cum neque ſanguinem, neque ſemen, neque fœtum rectè contineat, vterum debilem reddit. Ex quibus manifeſtum euadit, debilitatem vteri præcipuè è frigidâ & humidâ intemperie, ſeu ſine, ſeu cum materiâ, caloriſque tum inſiti, tum influentis defectu, & occultarum qualitatum mutatione dependere, quibus quartò meritò additur laxior vteri ſubſtantia. *Debilitas vteri quid.*

Signa Diagnoſtica.

Vteri imbecillitatem produnt Veneris appetitus languens aut eiuſdem faſtidium, & nullius voluptatis in Venere perceptio, ſeminis retentio læſa, ſeu effluxus, frequens abortus, fluxus menſtruorum inordinatus, dolor in lumbis, pectine, quo tempore menſes erumpunt, flatus ex vtero erumpentes, & excrementitij humores effluentes, dolores capitis & alia, quæ ex vtero prouenire ſolent, ſymptomata, quæ poſtea explicabuntur. *Signa.*

Cauſſas quod attinet, ſigna intemperiei frigidæ & humidæ, cum & ſine materia, ſupra de morbis vteri, *part.1.ſect.2.cap.2.*& 3. propoſita ſunt. Calorem innatum & ſpiritus fuiſſe diſſipatos è partu difficili, ex relatione ægræ cognoſcitur. Occultarum qualitatum vitium difficulter cognoſcitur; ſi tamen nullus frigiditatis vel humiditatis exceſſus deprehendatur, nec ex partu laborioſo vel aliâ de cauſsâ calor & ſpiritus diſſipati ſunt, ab occultis qualitatibus imbecillitatem dependere argumento eſt; præcipuè ſi vteri imbecillitas mox quamprimùm menſes erumpere incipiunt, ſeſe prodat, & calefacientia atque exſiccantia, quatenus talia, parum proſunt.

Prognoſtica.

1. Vteri imbecillitas grauis affectus eſt, & variorum malorum fœminis cauſſa, atque ab eâ varia circa menſium fluxum vitia, Veneris appetitus læſus, conceptio læſa & ſterilitas, & alia in aliis partibus Symptomata accidunt. *Prognoſtica.*

2. Quæ autem intemperies quid mali in ſpecie ſecum trahat, ſupra *loco allegato, de intemperiebus vteri* dictum.

3. Longè autem periculoſiſſima eſt caloris innati exſtinctio & diſſipatio, & calidum innatum ſemel amiſſum difficulter reſtituitur. Sicut & occultarum qualitatum vitium, à primo ortu contractum, & ſi hæreditarium ſit, difficulter curatur.

Indicationes.

Imbecillitas vteri tollitur cauſſis ſublatis. Itaque ſi intemperies frigida adſit, vterus calefaciendus; ſi humida, exſiccandus; ſi calidum innatum & ſpiritus ſuffocati vel diſſipati ſunt, ij reparandi & inſtaurandi; ſi occultarum qualitatum vitium adſit, vterus medicamentis totâ ſubſtantiâ ipſi familiaribus roborandus. *Indicationes.*

Curatio.

Quâ ratione Intemperies vteri curentur, ſupra ſuo loco dictum. *Curatio.*

Calorem & ſpiritus inſtaurant, fouéntque vſus rerum aromaticarum, & eorum medicamentorum, quæ caloris & ſpirituum effluuium impediunt, & vteri ſubſtantiam roborant. Nimirum aromata: *Cinamomum, caryophylli, nux moſchata, macis; ſpecies diacalamynthæ, aromatici roſati, diaxyloaloës, roſata nouellæ, diamoſchi, theriaca, Mithridatium*; vt & Externa: *oleum lilior. albor. nardinum, lauendulæ*; & ſimilia vterum calefacientia & *Calorê vteri inſtaurãtia.*

ſiccantia ſupra propoſita, è quibus, ſi laxior vteri ſit ſubſtantia, adſtringentia eligenda.

Vtero totâ ſubſtãtiâ familiaria medicamenta. Vtero verò totâ ſubſtantiâ familiaria medicamenta, quia non iiſdem qualitatibus omnia ſunt prædita, conuenientia eligenda, quæ ſupra *part. 1. ſect. 2. cap. 2. & 3. de intemp. vteri frigidâ & humidâ* ſunt propoſita, & hîc repetere opus non eſt. Compoſita ſaltem aliqua addere libet.

Aqua vitæ mulierum. Aqua vitæ mulierum ſupra loco modò citato *de intemp. vteri frigida* propoſita eſt. Eſt & hæc vtilis.

℞. *cinam. el.* Vnc. ß. *garyoph. nucis moſch. macis, granorum paradiſi, cardamomi, cubebarum, ana* Vnc. jß. *galangæ* Vnc. ß. *pip. longi, zinzib. ana* Drach. ij. *zedoar.* Vnc. j.

Inciſis affunde vini albi Menſur. vj. Stent in digeſtione octiduum; poſtea adde *menthæ, meliſſæ, roriſmarini, ſaluiæ, ana* Drach. vj. *ſem. fœnic. aniſi, ana* Vnc. ß.

Stent iterum in digeſtione tribus diebus, poſtea deſtillentur.

Vel ℞. *Caſtorei*, Vnc. iij. *croci* Vnc. ij.

Fiat ex vtroque ſeorſim cum ſpiritu vini extractum.

Adde *extr. artemiſiæ* Vnc. ij. *angelicæ* Drach. j. *magiſter. matris perlar.* Drach. j. *ol. caryophyllor.* Scrup. j. *angelicæ, ſuccini, nuc. moſc.* ana Scrup. ß. Miſc.

Vel. ℞. *Sem. paſtinacæ ſylueſtris, cumini, aniſi, dauci,* ana Drach. j. *rad. angel. leuiſtici,* ana Drach. ß. *caryoph. galangæ, cinam.* ana Drach. j. ß. Miſc. F. puluis.

Diæta.

Diæta. Cibi boni ſucci, & multi nutrimenti præbeantur, carnes pullorum & gallinarum, caponum, perdicum, caro vitulina, hœdina, columbina, oua recentia, amygdalæ, paſſulæ, pineæ, dactyli, cibique condiantur aromatibus. Potus ſit vinum generoſum, vel cereuiſia bona.

CAPVT II.

De Pruritu Vteri.

Pruritus vteri. AD actiones læſas & dolor vteri, ac genitalium pertinet, cuius ſpecies eſt *vteri*, ſeu vuluæ potius, *pruritus*, qui in vteri ceruice & pudendis oritur, & fœminas, præcipuè annoſas moleſto cruciatu & ſcalpendi neceſſitate ita fatigat, vt ſomnum adimat. *An idem ſit cum furore vterino.* Nonnulli hanc affectionem cum *furore vterino* confundunt; ſed diuerſiſſimæ ſunt affectiones. In pruritu enim ſaltem, vt in aliis partibus, ſcalpendi deſiderium adeſt, pertinetque affectio iſta ad doloris ſpecies, acciditque, vt dixi, vetulis frequentiùs, quàm iunioribus, neque cum coëundi deſiderio ſemper coniuncta eſt, & ſæpe longo tempore durat: Furor verò vterinus iuuenibus accidit, eſtque ſine dolore ac pruritu, & ſaltem Veneris deſiderium vehemens fœminas vrget, & non ita longo tempore finitur, de quâ affectione infrà, *ſect. 3. cap. 5.* dicetur.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa pruritûs huius eſt humor ſalſus, ſeroſus, atque aduſtus, & propterea acris & mordax, in ceruicem vteri vel pudenda muliebria effuſus. Quomodo iſte humor colligatur, ex iis, quæ ſupra de morbis & præcipuè vlceribus pudendorum muliebrium dicta ſunt, patet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Ex ipſius fœminæ relatione malum hoc cognoſcitur, quæ etiam manus pudendis frequenter admouet.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Malum potius moleſtum, quam periculoſum eſt; quia tamen ſomnum excutit, hoc modò vires deiicere poteſt.

Curatio.

Curatio in eo conſiſtit, vt primò vniuerſum corpus euacuetur. *Curatio.* Itaque ſi ſanguis abundat, vireſque ferant, etiam venæſectio inſtitui poteſt. Poſtea humores ſalſi, acres & mordaces temperandi ſunt *cichorio, fumariâ, borragine, bugloſſo*; atque euacuandi *epithymo, polypodio, foliis ſenæ* & ſimilibus.

Corpore vniuerſo euacuato humores ſalſi & acres, proxima pruritus cauſſa, è genitalibus tollendi & abſtergendi aquæ dulcis, in quâ *fol. lactucæ, plantag. ſalicis, radices oxylapathi* ebullierint, balneo vel fomento, & pars inungenda vnguento refrigerante Galeni vel roſaceo, vel vnguento iſto peſſus illitus genitalibus immittendus. Si verò humores penitus parti inſederint, fortiora, quæ humores iſtos extergant, adhibenda. Paræus, *lib. 23. cap. 84.* mulierem, quæ vehementi partium genitalium pruritu & vredine laborabat, vnguento Ægyptiaco curauit. Vtile eſt & hoc.

℞. *Aluminis, nitri, ſulphuris viui*, ana Drach. vj. *ſtaphidis agriæ* Vnc. j.

Incorporentur omnia *aceto roſ.* & addita ſ. q. *butyri recentis*. F. limentum.

Vbi fortioribus opus eſt, medicamenta, quæ argentum viuum recipiunt, & pruritui ac ſcabiei, quam interdum in ſenibus pituita ſalſa inter ſcrotum & anum excitat, vſurpari poſſunt, quale eſt vnguentum enulatum cum mercurio.

Vel ℞. *Saponis nigri, ſtaphid. agriæ*, ana Vnc. ß. *ſulph. viui* Vnc. j. *mercur. viui* Drach. ij.

Incorporentur *aceto roſaceo*, & addita *pingu. porcin.* ſ. q. Fiat vnguentum.

Diæta.

Cibi ſint boni ſucci, & humectantes ac refrigerantes. *Diæta.* A ſalſis, acribus, vt & aromatibus multis abſtinendum.

CAPVT III.

De Dolore Vteri.

IPſum verò vteri corpus variis dolorum generibus afficitur, *Dolor vteri.* qui nunc ſoli, nunc cum aliis morbis coniunctis fœminis valde moleſti ſunt. Interdum enim dolores ſine vllo alio morbo vterum corripiunt, qui Vterini dolores, vulgo *die Mutter VVehe, oder Bar, oder Geber Mutter* dicuntur, & eadem ferè ratione, quâ dolores colici in ventre inferiore fœminas cruciant, & cum ligamenta vteri ad lumbos & coxas ferantur, eò vſque etiam hic dolor extenditur. Interdum grauidas dolor vterinus in inguinibus moleſtat. Interdum & vteri inflammatio ardentem & pulſantem dolorem excitat, qui ad latera ſeſe diſtendit, aliique obſtructionis & mictionis impedimenti, inteſtino recto & veſica in conſenſum tractis, cauſſa eſt: nonnunquam & vteri vlcera, aliique tumores dolorem coniunctum habent: quandoque & poſt partum in imo ventre dolor percipitur, quandoque in pudendis, præcipuè aliquot horis vel etiam diebus poſt partum, fœminas affligit, qui *dolores poſt partum* nominantur. *Dolor poſt partum.*

Cauſſæ.

Cum autem omnis doloris cauſſa ſit ſolutio continui, *Cauſſæ.* hæc quoque in vtero, vt parte membranoſâ, doloris cauſſa eſt. Prouenit verò ea vel ab vteri eiuſque vaſorum diſtenſione, vel ab eroſione partium vteri membranoſarum & ſenſibilium. Et quidem vterinus dolor, qui fœminis non grauidis aut puerperis accidit,

prouenit

candelâ cereâ vel linteo aut emplaſtro, quod vnguento vulnerario illinendum.

Vel ℞. *Ceræ, terebinth. adipis anſerini, butyri*, ana Drach. j. *mellis, medullæ ceruinæ, olei roſacei, adipis Taurini*, ana Drach. ij. M.

Vel ℞. *Ceræ, butyri ſine ſale*, ana Drach. x. *œſypi, ſeu i ceruini*, ana Vnc. j. *adipis anſerini* Vnc. ß. *ol. roſ. q. ſ.* Miſc.

Vel ℞. *Thuris, maſtich. ceruſſæ, galbani*. ana Vnc. ß. Hæc omnia tere, & cum vino albo miſce.

Poſtea adde *pompholygos* Vnc. j. *ceræ, ol. roſ. ana q. ſ.* Miſc.

Iniectiones ſeu clyſteres vterini fiant è decocto rad. ariſtol. rot. cyperi, parato in aquâ chalybeata & vino auſtero, cui aliquid hydromelytis addi poteſt, agrimoniæ, artemiſiæ, plantag. flor. roſar. maluæ arboreſcentis, ſchœnanthi, marrubij.

CAPVT XIX.

De Vlceribus & Corruptione Vteri.

Vlcera vteri. Etſi de Vlceribus vteri ſupra *ſect. 1. cap. 8.* dictum ſit: tamen cum ea præcipuè vteri collum ſpectent, quædam hîc etiam de ipſius vteri vlceribus & corruptione addemus. Obſeruatum n. eſt, etiam ipſam vteri ſubſtantiam vlcere correptam; imò aliquando vterus, præcipuè in Procidentia, putreſcere incipit, ita vt putredine conſũptus tandem planè excidat; idque fœminâ ſuperſtite fieri poſſe, duobus exẽplis probat Fr. Rouſſetus, *de partu Cæſareo ſ. 4. c. 6.* Interdum ita exulceratus propendet, vt ſine omni negotio totus exſcindi poſſit, cuius rei exempla apud eundem Rouſſetum, & alios autores habentur, & ſupra etiam, ſect. 1. c. 12. allegauimus. Scribit etiã Cornel. Gẽma, *l. 1. Coſmocritica c. 6.* ſe vidiſſe, quibus vteri portiones ſatis effatu dignæ, tum per abſceſſus, tum per vulnera ſunt ablatæ, & tamẽ vixiſſe fœminas. Apoſtemata etiam vteri per abdomen erupiſſe, vel ibi aperta fuiſſe, & ſanata mulieribus ſuperſtitibus, imò facultate concipiendi non priuatis, obſeruationes Medicorũ docent, quales recenſet Fr. Rouſſetus, *de partu Cæſareo ſ. 4. c. 3.* Scribit n. ibi Alboſius ad Rouſſetũ, fœminã quandam ex partu difficili apoſtema in ventre inferiore contraxiſſe; quod cum cauterio aperuiſſet, magnam puris quantitatem & per vulnus & per vterum effluxiſſe: & alij cuidam, cum fœtus mortuus inſtrumentis ferreis violenter extractus eſſet, & lochia ac ſecundinæ reſtitiſſent, intra quinque dies ex vtraque parte infimi ventris magnum tumorẽ obortũ cum apoſtematis ſignis euidentiſſimis. Cauterio verò actuali vni ex lateribus profundiſſimè impreſſo ex apoſtemate aperto copioſũ ſanguinem grumoſum putridum & fœtidum extractum eſſe. Cum autem alterius lateris tumor non ſubſideret, & eum apertum fuiſſe, & ſecundinam inde extractam. Quæ omnia etſi non ſine maximo dolore & vitæ periculo peracta fuerint, & ægra triennio lecto decubuerit biennio verò fulcris innixa obambulauerit, tandẽ tamẽ priſtinã ſanitatẽ recuperaſſe, ita vt poſtea plures liberos pepererit. Ad eundem Rouſſetum ſcribit Nicolaus Villanouatus, Moniali cuidam infimũ ventrem intumuiſſe, qui, cum cauterio actuali ad fundũ vteri vſque adacto apertus eſſet, tam per vulnera, quàm per partes inferiores vltra ſeptẽ libras puris emanaſſe, vlcuſque hoc ſex menſium ſpatio percuratũ fuiſſe, eamque (quod quâ ratione à moniali fieri potuerit, non intelligo) ab illo tempore enixã fuiſſe: Et pharmacopæi cuiuſdã vxori cauterio abſceſſum vteri apertũ fuiſſe, & admirandã puris copiã inde effluxiſſe, eamque ſpatio trimeſtri curatam, ſtatim pòſt concepiſſe, & tres filios & vnam filiam enixã fuiſſe.

Fœtus in vtero mortuus fruſtillatim extractus. Fœtum etiam in vtero mortuum vterum exulceraſſe, & per externas abdominis partes fruſtillatim extractum fuiſſe obſeruatum. Albucaſis, *Chirurgiæ cap. 76.* ſe hoc modo ex apoſtemate ad vmbilicum oborto fœtũm particulatim extraxiſſe, mulierẽmque adhuc diu ſuperuixiſſe, vlcere tamen ſubinde nonnihil putrilaginis ex ſe remittente refert. Et Alex. Benedictus, *lib. 25. de curand. morb. cap. 33.* ſcribit, fœtu intra vterum mortuo, oſſiſque in ventre tribus fiſtulis; ex vnâ, quæ omnium maxima erat, integram infantis caluariam extractam fuiſſe, ipſamque fœminam ſanitati reſtitutam. Et duas eiuſmodi hiſtorias fœminarum, quibus fœtus mortuus per abdomen extractus fuit, iis ſuperſtitibus & ſanatis, recenſet Fr. Rouſſetus, *de part. Cæſar. ſect. 4. cap. 4.* Et Mauritius Cordæus, *comm. 1. in lib. 1. Hippocratis de morb. mulier. t. 11.* ſcribit mulieri grauidæ equo excuſſæ & ſaxo prægrandi alliſæ trigeſimo die pòſt tumorem ſecundum vmbilicum erupiſſe, eòque rupto ſaniem & fœtus particulas effluxiſſe, decimo tamen menſe conualuiſſe, ſed rurſum concepiſſe. Platerus quoque, *Tract. 2. Pract.* ſcribit, fœtum mortuũ cum inuolucris & vtero, vicinóque peritonæo corruptis penitus ſectione in abdomine factâ exemptum fuiſſe, quod in vnâ viua adhuc & diu poſtea ſuperſtite manente fieri viderit. Quæ exempla omnia oſtendunt, vteri vlcera omnia non ſolum non incurabilia eſſe, verùm etiam quãdoque iis ſanatis fœminas rurſum cõcipere poſſe; ideóque fœminas talibus vlceribus laborantes non deſerendas, ſed omnem in curando diligentiam iis adhibendam eſſe.

Qua ratione autem talia vlcera curanda ſint, ex iis, quæ ſuprà *ſect. 1. cap. 8. de vlceribus ceruicis vteri*, & *cap. 10. de fiſtulis vteri* dicta ſunt, patet.

Interna nimirum medicamenta parantur è *radicibus cõſolidæ maioris, rhapontici, foliis milleſolij, plantaginis, lauri, flor. roſar. ſem. viticis*, è quibus fiunt decocta; *bdellio, myrrhâ, thure, maſtiche, ſuccino, ſarcocolla, ſtyrace, coralliis, myrobalanis chebulis, ſanguine Draconis, terrâ ſigillatâ*, è quibus fiunt pulueres & pilulæ. *Medicamenta Interna.*

Iniectiones vero in vterum, & vlcera in vterum penetrantia abſtergentes fiunt ex *hydromelite, ſucco apij, thure, myrrha*, decoctis *rad. ariſtolochiæ, ireos, fol. marrubij, apij, abſinthij, centaurij min. ſem. lupinorum, fabarum, aluminis*: cum vino factis. Vtile eſt & vnguentum Ægyptiacum & ſimilia. *Externa.*

Sanantia & conſolidantia decocta fiunt è *rad. conſolidæ, biſtortæ, foliis agrimoniæ, burſæ Paſtoris, plantaginis, equiſeti, millefolii, centumnodiæ, piloſellæ, ſaniculæ, pyrolæ, anſerinæ, flor. roſar. balauſtiis, nucib. cupreſſi & ſimilibus*, quibus mel roſatum vel ſyr. de roſis ſiccis addere licet.

Pulueres ex iiſdem parentur, additis *thure, aloë, myrrha, ſarcocolla, ſanguine Draconis, bolo, lithargyro, ceruſſa, tutia, lapide calaminari.*

Vnguenta item, additâ terebinthinâ, reſinâ abiegnâ, melle, ſpiritu vini. Reliqua ſupra loco allegato ſunt propoſita.

CAPVT XX.

De morbis teſticulorum & vaſorum genitalium in fœminis.

Morbi teſticulorum & vaſorum genitalium. Qvandoque etiam, vtero ſaluo, in teſticulis mulierum, & vaſis ſpermaticis vteroque annexis morbi quidã accidũt. Primò aquæ interdũ magna copia circa teſticulos colligitur, vt patet ex hiſtoria quam Caſp. Bauhinus, *in appendice ad Rouſſetum de partu Cæſar.* hoc modo recẽſet: Anno 1588. Iunij 23. circa meridiem, Domina Sabina *Schockin*, vxor. Clar. Viri D. Hectoris Vogelmanni, fato feliciter functa, poſteaquam ſedecim annis grauiſſimis morbis fuiſſet conflictata: inter quos fuit ante aliquot annos Hemicrania, quæ aliquot annis ſingulo die ſeptimo moleſtabat: conuulſionibus quinetiã, vt & febribus tertianis, aliiſque morbis ſæpius diuexata, perpetuò tamen de dextri lateris dolore conquerens & defluxionem exiſtimans. Ego verò renem corruptum cenſebam, eò quòd vrinas cruentas aliquando ſe habuiſſe, referret: quinetiam pus per anum, per collum

matricis nonnunquam excreuerat: ſic & in vrinis pus interdum & arenas craſſiores conſpexi. A Venere multis annis & abhorruit, & propter dolorem abſtinuit. A triennio cœpit omnino ſupra dorſum decumbere, à biennio nec ſtare, nec ambulare poterat, dolores ingentes perferens, tumores magni in latere dextro: fluor puris & ſanguinis copioſus per aluum: aiebat ſe reiicere arenas per aluum: à multis menſibus condyloma magnum in ano quod multos dolores pariebat, & enematum iniectionem, quibus tamen ſubleuabatur, impediebat. Intumuit venter non parùm in dextro latere aliquot ante mortem ſeptimanis: tibiæ quin etiam valdè intumuerant, præſertim dextra: tumebat etiam labrum dextrum pudendi. Pridie mortis difficultatem ſpirandi cum raucedine perſenſit: horâ vnâ, aut alterâ antequam expiraret, mortem præſenſit, vt etiam pridie ſe ſuffocaturam dicebat: mens ſana remanſit, donec in Chriſto obdormiuit. Sequenti die ab obitu cum Chirurgo Petro Borne, præſente marito, & D. Superintendente, hac ratione inſtitui ſectionem: Tumorem paracenteſis modo aperui, ex quo ſeroſi humoris menſuræ duæ aut tres, hoc eſt, ad nouem libras, effluxere: educto humore, decuſſatim aperui abdomen: eo aperto, comperi tumorem adhuc inſignem in latere dextro: hærebam nonnihil dubius, qualis eſſet tumor, & quâ in parte, quem non aperui, donec omnes partes diligenter inveſtigârim, incipiens ab inteſtino recto: attrectaui etiam inteſtina omnia vſque ad duodenum & ventriculum, & rurſum à ventriculo ad inteſtinum rectum manum deduxi: in inteſtinis & circa illa nihil præter naturam animaduerti, præter appendicem (quæ cœci inteſtini loco) tumori adhærentem, ſine tamen vllâ corruptione: omentum non habebat: in meſenterio nullus ſcirrhus aut tumor: Ramus portæ hæmorrhoidalis ſatis magnus. Ligato inteſtino recto, ſeparaui omnia inteſtina vſque ad duodenum: deinde peruestigaui vaſa ſpermatica, vtramque arteriam reperi, & vtramque venam valdè amplam. Perquiſiui teſticulos matricis, quorum dexter vix apparuit, quia ex eo prodibat tumor ingens, ex quo eduxeram per paracenteſim copiam ſeri prædictam: tumor ille conſtabat ex tunicâ craſsâ, quæ externè adhærebat quibuſdam locis parti dextræ peritonæi, intus rugoſa erat, nullibi peruia: adhærebat ei verſus internam partem alter tumor inſignis (quem poſtremo loco adminiſtrationis aperui,) internè etiam rugoſa tunica ſine exitu: circumcirca multi parui tumores, ſiue hydatides: Vas eiaculatorium valdè tenue. In latere ſiniſtro teſticulus erat magnitudinis ferè cotonei, ſummè inæqualis, qui ſcatebat hydatibus multis, magnis, & prolabebatur in capacitatem oſſis ſacri, relaxatis omnibus tunicis, videbatur comprimere & veſicam & inteſtinum rectum.

Similem hiſtoriam recenſet Ioh. Schenkius, *lib. 3. obſeru.* ex relatione D. Iohan. Heintzij, quæ hæc eſt: Vixerat ancilla quædam, proceræ ſatis ſtaturæ, per plures annos in thermis Carolinis, loco ſatis celebri, negotia herilia non incommodâ peragens valetudine, donec menſes fluerent. His verò, ob errores in diætâ commiſſos, ſuppreſſis paulatim, malè habuit, donec tandem ita intumeſceret venter, vt ratione molis malè audiret, atque hoſpitale ingredi cogeretur. Bene autem ſibi conſcia, cum pauca quædam pharmaca ſumpſiſſet, ac de vitâ deſperaſſet, vt mortuum corpus ſecaretur pro innocentiæ teſtimonio petiit. Secto itaque 15. Maij Anno 1592. cadauere, in præſentiâ Clar. V. D. D. Heinrici Ludouici, Medici tùm temporis Viennenſis excellentiſſimi, iuuante etiam CL. V. D. Mauritio Stromeiero, Procerum Bohemiæ Chirurgo celeberrimo, atque emiſsâ plurimâ aquæ copiâ, viſcera omnia reperimus ſalua; iecur optimè affectum; quantitate quinetiam maximum; lienem laudandum, cumque rotundum, præter pulmones; quos ob aquam, quæ diaphragma penetrauerat, dimidia ex parte corruptos vidimus, itemque omentum, vti ſolet, atque teſtes. Hos enim ab vtraque parte non ſolùm tumidos, ad magnitudinem capituli recens nati puelli, ſed etiam liuidos, quaſi fungoſos, plenis veſicis aquoſis, quæ maiori ex parte ruptæ fuerant, tantâmque aquæ copiam effuderant, inque foramina atque vlcera degenerauerant, ac plane putridos inuenimus; Vtero aliàs eiuſque vaſis planè illæſis atque incorruptis.

Alij quoque tumores teſtibus mulierum accidunt. Ità refert Ioh. Bauhinus, Lugduni cum mulier quædam ſubito mortua eſſet, vt ſuſpicio eſſet de vi aliqua ei illata, ſe eam, imperante magiſtratu, aperuiſſe, & nullibi neque extra neque intus reperiſſe, in quod cauſſa mortis referri poſſet, niſi tumorē magnū teſticuli dextri, ob copiam pilorum & materiæ ſimilis ſeuo cum pure, vt matricis præfocationem vehementiſſimam & lethalem excitatam fuiſſe veriſimile ſit.

Vermes quandoque etiam in teſticulis mulierum naſcuntur. Et vt ſupra etiam dictum, ſcribit Ioh. Riolanus, *Antropograph. lib. 2. c. 34.* ſe in hyſtericis virginibus deprehendiſſe teſtes pugno grandiores ſeroſo ſemine turgentes, quin etiam tubam Vteri amplificatam & valde dilatatam.

LIBRI QVARTI

PARS II.

De ſymptomatibus, quæ fœminis in Vtero & ex Vtero accidunt.

PROEMIVM.

POſtquam hactenus morbos, qui partibus genitalibus in fœminis accidunt, explicauimus, ordo iam poſtulat, vt Symptomata, quæ in vtero & ex vtero accidunt, explicemus. Cum autem ea ſint varia & multiplicia, adeo, vt rectè Democritus ad Hippocratem ſcripſerit, ſexcentarum ærumnarum, innumerarúmque calamitatum mulieribus autorem eſſe vterum, perſpicuitatis gratiâ in certas claſſes ea digeremus, & Primò de Symptomatibus, quæ fœminis in vtero accidunt, agemus: Secundò dicemus de ſymptomatibus, quæ fœminis circa menſtruorum fluxum, & alias ex Vtero euacuationes & fluxus contingunt: Tertiò de iis, quæ Virginibus, & omnibus ferè fœminis puberibus ex vtero euenire ſolent. Quartò de Symptomatibus, quæ fiunt circa conceptionem. Quintò de iis quæ accidunt grauidis in geſtatione fœtus. Sextò de iis, quæ in partu. Septimò de iis, quæ poſt partum eueniunt.

SECTIO

prouenit ab humoribus & flatibus, vel in ipſâ vteri cauitate conſiſtentibus, vel in vaſis vteri hærentibus, atque ea ſimulque ipſum vteri corpus diſtendentibus. Prius quidem Platerus negat, verùm experientia contrarium teſtatur, quâ obſeruatum, flatus copioſos ex ipſo vtero erupiſſe; de qua re ſupra, *part.1.ſect.2.cap.9. de inflatione vteri*, dictum. Quandoque etiam dolor in vtero oritur à grumoſo ſanguine in vteri cauitate potius, quàm venis, vt nonnulli ſtatuunt, hærente; cùm in vaſis ſuis vix grumeſcat ſanguis. Hunc n. dum natura expellere conatur, idque ob loci anguſtiam nequit, dolor excitatur.

Deinde ex vaſorum diſtenſione dolores vterini oriuntur ante menſium eruptionem, cùm ſcilicet vaſa non ſatis patent, vt cum difficultate ſanguis vix penetret, aut cum ſanguis craſſus eſt, vt anguſta vteri vaſa non penetrare poſſit, ſed in iis ſubſiſtat. Quò etiam faciunt cauſſæ externæ, aër ſcilicet frigidus vterum ingrediens, aut ſeſſio in aquâ frigidâ, imprimis dum menſtrua inſtant aut fluunt, vt & frigidus potus, præcipuè ſi fœmina ab exercitio vel aliâ de cauſsâ anteà incaluit. Dum enim ab hiſce cauſſis vteri vaſa clauduntur aut coarctantur, ſanguis libere effluere non poteſt, ſed in vaſis ſubſiſtens ea diſtendit, & dolores hos excitat. Interdum & dum menſes fluunt, ſed non rectè, vel dum ſupprimuntur, vel dum vitioſi ſunt, ac humorum prauorum colluuies circa vterum colligitur, & in membranas eius ſeſe inſinuat, præcipuè cum in flatus reſoluuntur, idem accidit; imò etiam dolores hi iis accidunt, quibus menſes ætatis ratione amplius non fluunt, cùm humores vitioſi ad conſuetas has euacuationis vias confluunt, & vaſa vicinamque vteri ſubſtantiam & membranas diſtendunt, quod præcipuè accidit, quandò vitioſi iſti humores in vaſis vteri efferueſcunt, & in vapores ac flatus reſoluuntur, qui & dolores atque alia ſymptomata excitant. Quod etiam iunioribus & adhuc conceptioni aptis poſt coitum interdum accidit, dum ab eo ſanguis aut vitioſi humores in vteri vaſis incaleſcunt, & vapores ac flatus de ſe emittunt, qui vterum diſtendendo dolores excitant. Imò etiam ſine coitu interdum vapores acres & maligni circa vterum cumulati & moti grauiſſimos dolores excitant. Nonnulli non ſolùm à ſanguine, ſed à ſemine quoque vitiato & corrupto ac vaſa diſtendente eundem dolorem excitari ſtatuunt. Excitatur & vteri dolor in inflammatione vteri, vt & aliis tumoribus, de quibus ſupra, *part.1.ſect.2.* dictum, vbi etiam explicatum, quænam inflammationis, vt & aliorum vteri tumorum cauſſa ſit. Interdum & poſt partum vterinus dolor excitatur, qui ipſum vteri fundum moleſtat, dum ſcilicet, poſtquam fœtus excluſus eſt, orificiúmque vteri adhuc patet, aër frigidus irrumpit, qui non tam refrigerando, quàm vaſa vteri conſtringendo humoribus exitum intercludit, qui poſtea diſtendendo dolorem pariunt. Nonnunquam verò in orificio vteri præcipuè dolores poſt partum excitantur, qui in ſpecie dolores poſt partum, Germanis *die Nachvvehe* appellantur, qui procul dubio excitantur, cùm orificium vteri vel ab aëre frigido, vel ab humore aliquo irritatur, vt ab illo conatu, quem in fœtu excludendo inſtituebat, nondum deſiſtat, ſed eum aliquandiu adhuc continuet. De qua doloris ſpecie infra, *ſect.7.cap.5.* peculiariter dicetur. Ab acrimoniâ verò & eroſione dolor excitatur, præcipuè in ceruice vteri, dum in vlceribus vteri, ac fluore muliebri & menſibus vitioſis acres humores per orificium vteri effluunt, illudque vellicant.

Signa Diagnoſtica.

Dolorem ipſum fœmina patefacit, & de eo conqueritur. Cauſſas quod attinet, ſi dolor fiat ab vteri inflatione aut hydrope, cognoſcitur è ſignis inflationis vteri ſupra, *part.1.ſect.2.cap.9.& 10.* propoſitis, quæ hîc repetere opus non eſt. Si à grumoſo ſanguine ſit dolor, præceſſit ſanguinis fluxus ex vtero copioſus; & dolor cum teneſmo & frequenti mictione coniunctus eſt. Cum enim natura conatur grumoſum ſanguinem, à quo moleſtatur, expellere, ob aſſiduum conatum rectum inteſtinum & veſica in conſenſum trahitur. Dolores quoque hi fixi ſunt; & in vnâ parte, ac præcipuè circa orificium vteri percipiuntur. Si autem ſanguis iſte diutius in vtero retineatur & corrumpatur, ac malitiam contrahat, alia etiam ſymptomata praua coniunguntur. Si ex menſibus, vel aliis humoribus vitioſis vaſa vteri diſtendentibus dolor excitatur, ſigna menſium ſuppreſſorum, non rectè fluentium, vel vitioſorum, vt & intemperiei vteri cum materiâ ſuo loco expoſitâ adſunt. Et ſi cauſſæ externæ malo huic occaſionem dederint, ex relatione ægræ vel adſtantium eæ cognoſcuntur. Si ex ſemine retento dolor vteri accidat, è fœminæ conditione id patefit & alia ſymptomata, quæ ex retento & corrupto ſemine accidunt, præſertim ſuffocatio vterina, adſunt. Inflammatio vteri quâ ratione cognoſcenda ſit, ſuprà, *part.1.ſect.2.cap.12.* dictum. Dolorum poſt partum cauſſæ etiam facilè patefiunt. Si èx vlceribus vel aliis tumoribus dolor excitatur, ſuis ſignis, quæ ſuprà, *part.1.ſect.2.* tradita, illi cognoſcuntur. Si tandem ex fluore muliebri vel vitioſis menſibus accidat, id ipſa ægra, quæ de hiſce affectibus conqueritur, edocebit.

Prognoſtica.

1. Dolor ipſe quò grauior eſt, eò plus periculi portendit; quò minor, eò magis periculo vacat. *Prognoſtica.*

2. Cauſſarum verò ratione eò plus periculi metuendum, quò cauſſa grauior; eò minus, quò cauſſa mitior. Cum autem cauſſæ, vt antea enumeratæ ſunt, ſint variæ, quid quælibet portendat, ſupra in diuerſis locis *antea allegatis*, dictum.

Indicationes & Curatio.

Curatio ad duo dirigenda, primò ad dolorem, ſi is vrgeat; ſecundò ad cauſſas doloris. Primò ſi dolor ſit magnus, vt metuendum ſit, niſi ei ſuccurratur, eum vires proſtraturum, illi, etiam neglectâ cauſsâ, ſuccurrendum. Quæ autem hoc præſtant, anodyna dicuntur, quæ ſcilicet calore temperato conſtant, & calori noſtro ſunt ſimilia, aut certè primum calefacientium gradum non excedunt, atque ita dulci ſenſu, quem mouent, partium dolore affectarum moleſtam ſenſationem abolent, vt *alibi* pluribus dictum. Talia ſunt præcipuè externa: *radix & folia althaæ, maluæ, radices lilior. alborum, ſemen lini, fœnigraci*, *lac, butyrum recens, pinguedo recens porci, vituli, anſeris, gallinæ, ol. oliuarum dulce mediæ ætatis, amygdalar. dulcium, chamæmelinum, liliorum alborum, ſeſaminum, anethinum*, & alia huiuſmodi, quæ in colicâ extra adhiberi ſolent. *Indicationes. Anodyna.*

Si verò anodyna non ſufficiant, ad narcotica accedendum, quæ alibi tradita ſunt, & hîc quoque cautè vſurpanda.

Cauſſas quod attinet, quâ ratione dolor vterinus à flatu in cauitate vteri contento curandus ſit, ex iis, quæ ſupra, *loco allegato, de curatione inflationis & hydropis vteri*, dicta ſunt, patet. *Curatio doloris vteri à flatu.*

Si à ſanguine grumoſo & concreto ſit dolor vterinus, danda opera, vt is diſſoluatur & euacuetur: ad quam rem vtilia ſunt calefacientia, & attenuantia medicamenta, è quibus euaporationes & ſuffitus, fomenta, balnea, & inunctiones parari poſſunt. Theriacam quoque vteri regioni illinire vtile eſt, vel rutam tritam & melle exceptam ac panno lineo inductam pectini imponere, vel clyſterem ex rutâ, ſemine fœnigræci, oleo rutaceo & irino iniicere. Exhiberi quoque poteſt theriacæ Drach.ß. cum vino, vel aqua theriacalis aut cinamomi. *A ſanguine grumoſo.*

Si

A vaſorum vteri anguſtia.

Si ob vaſa vteri non ſatis patentia dolores, dum ſanguis, exitum quærit, excitentur, ſanguine, ſi opus ſit, euacuato, & corpore purgato, partes laxandæ & dilatandæ ſunt, medicamentis, quæ poſtea *ſectione* 2. *cap.* 3. *de ſuppreſſione menſium & menſibus difficilibus* proponentur. Nimirum inſeſſiones, fomenta, inunctiones vſurpandæ, ex radicibus althææ, maluæ, ſemine fœnigræci, lini, floribus chamæmeli, oleo chamæmelino, liliorum alborum, & ſimilibus.

Si quoque flatus adſint, ij diſcutiendi, & omnia medicamenta ferè hîc locum habent, quæ in Colicâ à pituitâ & flatibus vſurpari ſolent; niſi quod medicamenta vtero accommodata hîc eligenda.

A pituita & flatibus.

℞. *Mercurialis, artemiſiæ, calaminthæ, pulegij, ana M.* j. *fl. chamæmeli, meliloti, ana* M ß. *ſem. lini, fœnigræci, ana vnc.* ß. Coquantur in aquâ ſimpl. Colat. ℞ ℔ 1. *El. hieræ ſimpl. benedictæ laxat. ana* Vnc. ß. *Ol. cheirini.* Vnc. ij. *El. de bacc. lauri,* Vnc. ß. M. F. clyſter.

Exhibeantur verò *aqua Artemiſiæ, zedoariæ, radices Imperatoriæ, zedoariæ, angelicæ ad* Drach. 1. cum vino generoſo, vel *diacyminum aut diamargaritum calidum, Eſſentia caſtorei, Theriaca.*

Vel ℞. *Schœnanthi* Drach. ij. *zedoar.* Drach. ß.

Infundantur in aquæ artemiſiæ ſufficiente quantitate, Colatura exhibeatur.

Vel ℞. *Matricariæ p.* ij. *gran. iuniperi* Drach. ij. *ſem. carui, cumini, an* Drach. j. *nuc. moſch.* Drach. j. ß.

Coquantur in vaſe clauſo in vino, vel infundantur in vino aut maluatico, & colatura exhibeatur.

Vel ℞. *Rad. Angelicæ, Imperatoriæ, zedoar. ana* Drach. j. *dictamni albi: ſem. aniſi, dauci, cumini, ſchœnanthi, an* Drach. ß. *croci, macis an* ſcrup. j.

F. Puluis, cuius Drach. j. vel per ſe, vel cum ſaccharo mixtus ex vino exhibeatur.

Vel propinetur aqua vitæ mulierum ſupra, *part.* 1. *ſect. cap. & antea cap.* 1. propoſita. Vel hæc paretur:

℞. *Calaminthæ* M. ij. *betonicæ, ſaluiæ, maioranæ, pulegij, rutæ, roriſmar. an* M. j. *Rad. ariſtoloch. rotundæ, Angelicæ, dictamni albi, an.* Vnc. ß. *ſchœnanthi, bacclauri, ana* Drach. ij *iuniperi.* Vnc. ß. *ſem. cymini, carui, aniſi, fœniculi, an* Drach. ij.

Affunde vini generoſi quantum ſatis. Stent in infuſione diebus 8. poſtea deſtillentur

Deſtillato adde *nuc. moſchatæ, cinamomi, galangæ, zedoariæ an.* Vnc. ij. *coſti, granor. paradiſi; garyophyllor. cubebarum piperis, ana,* Vnc. j. *Spiritus vini optimi* ℔ j.

Stent iterum in infuſione 8. diebus poſtea deſtillentur.

Topica quod attinet, in vterum talis clyſter iniiciatur:

℞. *artemiſiæ, calaminthæ betonicæ, an* M. ß. *ſem. nigellæ, cumini, dauci, aniſi, an.* Drach. j. *ſpicæ nardi, ſchœnanthi, nuc. moſchatæ, cinamomi, an.* Drach. ß.

Coquantur in ſufficiente quantitate vini. F. clyſter vterinus.

Vel ex iiſdem, vt & decocto althææ, maluæ, chamæmeli, melitoti, anethi, & ſem. lini, fœnigræci, euaporationes & fomentationes fiant. Poſt quas veſica bubula oleis lenientibus & diſcutientibus calidis ſemiplena apponatur, vel vnguenta, cataplaſmata, aut emplaſtra idonea applicentur.

Vt ℞. *Ol. anethini, liliorum alb. an.* ℔ ß. adde *cinamomi* Vnc. ij. *caſtorei, ſem. rutæ, agni caſti, an* Vnc. ß.

Stent in loco tepido per menſem, poſtea colentur. F. oleum, quo venter inungatur.

Vel ℞. *Ol. lilior. alb. irini, an* Vnc. j. *ol. deſtillati Angelicæ* Drach. j. *pinguedinis anſeris, gallinæ, ana* Vnc. ß. *mucilag. ſeminis lini; fœnigræci, aquæ artemiſiæ extr. ana* Drach. iij. *pulu. ſeminis cumini, dauci, carui, ana* Drach. j. *ceræ quantum ſatis.* F. vnguentum molle.

Vel ℞. *fol. Parietariæ viridis* M. ij. *mercurialis* M. j. Contundantur. Adde *pulu. florum chamæmeli, ſem. cumini aniſi, dauci an.* Drach. j. *vitellos ouorum X. Ol. liliorum alb. quantum ſatis.* F. ſ. a. cataplaſma, quod ventri imponatur.

Vmbilico quoque emplaſtra vterina applicentur.

Cucurbitæ etiam magnæ cum multâ flammâ vteri regioni applicentur: Vel fomenta ſicca ex auenâ, ſem. milij, aniſi, cumini, dauci, ſacculo incluſis.

Suffitus quoque fiant ex ladano, ſtyrace, caryophyllis, cinamomo, moſcho; ne tamen fumus naribus excipiatur.

Tandem & peſſi vſurpari poſſunt,

Vt ℞. *Medullæ ceruinæ, terebinthinæ, ceræ, adipis anſeris,* ana Drach. iij. *croci* Drach. j. *vitellorum ouorum coctorum* num. vij. *ol. irini, liliorum alb. an. quantum ſatis.* F. Peſſus.

Si humores & flatus acres & maligni ſunt, admiſcenda contra malignitatem pugnantia, *radix ſcorzonera, lapis bezoar, ſemen & radix angelicæ, theriaca, Mithridatium, aqua zedoariæ & alia,* quæ *de ſuffocatione vteri* proponentur. Si à ſemine corrupto ſit dolor vteri, curatio quoque ad ſuffocationes vteri inſtituenda. *A materiâ malignâ.*

Si cauſſæ externæ præceſſerint, quæ malo occaſionem dederint, cuiuſque naturæ contraria opponenda. Et cum frigus hîc plerunque primas habeat, calefacientia vterum interna & externa vſurpanda, quæ ſupra, *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 2. *de intemperie vteri frigidâ,* ſunt propoſita.

Quâ ratione inflammatio vteri curanda ſit, *ibid. cap.* 12. dictum; vbi quoque quâ ratione alij vteri tumores & vlcera curanda ſint, dictum, quibus curatis, & ipſe ceſſat. De fluore muliebri & menſibus vitioſis *ſect. ſequenti,* dicetur.

CAPVT IV.

De Affectu Vteri, qui à ſuaueolentibus, & fœtidis excitatur.

Singulare omnino & admirandum ſymptoma vtero accidit, quod ſcilicet odoribus ſuauibus delectatur, graueolentibus verò & fœtidis offenditur, quod omnino hoc loco ſeorſim explicandum. Equidem à pleriſque in capite de ſuffocatione vteri hâc de re agitur: Verùm & ſine iſtâ cauſsâ ſuffocatio vterina excitari poteſt, atque etiam ſine ſuffocatione vterinâ ab odoribus bene vel malè afficiuntur fœminæ.

Vterum odoribus affici, & quidem variè, extra controuerſiam eſt, ac docet id quotidiana experientia, inquâ conſtat, ſi mulieribus vteri ſuffocationi obnoxiis zibethum, moſchus, ambra, & ſimilia naribus admouentur, eas ſuffocationem vteri incurrere aut certè malè habere: Contra verò ſi eadem pudendis & fœtida naribus admoueantur, paroxyſmum ceſſare; imò quaſdam eſſe, quæ nec roſarum & ſimilium rerum odoratum familiarium odorem ferre poſſunt A fœtidis quoque rebus, præcipuè candelarum extinctarum fumo grauidas vehementer offendi, vt & abortum patiantur, experientiâ conſtat. Retulitque mihi vir quidam nobilis fide, dignus, idem etiam equabus accidere, ſeque vidiſſe equam, quæ ob fœtorem candelæ extinctæ abortierit. Contrà tamen dantur fœminæ, quæ nullo modo moſchi, ambræ, vel ſimilium odore offenduntur, ſed eos bene ferunt: quales multæ reperiuntur in gynæceis principum & nobilium, quæ veſtibus moſchi vapore & fumo infectis vtuntur. *Vterus odoribus afficitur.* *Fœtida abortum citant.*

Quâ ratione autem hoc fiat, & quæ horum ſymptomatum cauſæ ſint, explicare difficilimum eſt. Plato, *in Timæo,* vterum fœminarum animal eſſe dicit; quod ſi verum eſſet, non ita difficile foret, huius rei rationem reddere. Verum vterus non eſt animal in animali, ſed pars animalis, quæ tamen peculiares, quas aliæ partes non habent, proprietates obtinet, inter quas *Vterus non eſt animal.*

&

An Vterus odores percipiat.

& hæc, quod odoribus variè afficitur. Quomodo autem hoc fiat controuerſum eſt, & hoc inprimis quæritur; An vterus odores, quatenus odores, & ſub ſpecie odoris percipiat, an verò ab iis ſaltem ratione vaporis & auræ ſpirituoſæ afficiatur. Qui prius affirmant, eâ ratione vtuntur, quòd vterus à graueolentib. naribus admotis deorſum pellitur, à ſuaueolētibus verò naribus admotis ſurſum mouetur, ab iiſdem verò pudendis admotis ſurſum retrahitur. Alteram opinionem qui defendunt, eo vtuntur argumento, quòd odores olfactus proprium obiectum ſunt, vterus verò organa ad odorandum neceſſaria non habet.

Vtraque tamen opinio aliter ab aliis explicatur. Alij enim ſtatuunt, odores ſuaues caput petere, cerebrúmque ferire, cerebro autem affecto vterum in conſenſum trahi, ob maximam, quæ inter cerebrum & vterum eſt, ſympathiam. Verùm iſtam ſympathiam non ſufficere, vel illud docet, quod res fœtidæ æquè cerebrum afficiunt; & quòd rebus ſuaueolentibus ac fœtidis non naribus admotis, ſed pudendis applicatis etiam vterus afficitur. Trincavellius, *de rat. curand. partic. corp. hom. affect. lib.* 11. *cap.* 9. veram huius rei rationem hanc eſſe putat: In omnibus, *inquit*, ſenſibus, (vt docuêre tùm Ariſtoteles 2. *de animâ*, tùm Galenus 1. *de ſympt. cauſſ.*) particulatim quædam voluptas percipitur, cum mouentur ab obiectis accommodatis & naturæ ſuæ conformibus: triſtitia verò, & quidam quaſi dolor, ab obiectis ingratis concitatur (quod maximè perſpicuum eſt in ſenſu tactûs) præſertim ſi vehemens ſit eorum qualitas, quæ confertim mutet. Nam tranſmutationes ſenſim factæ, ferè ſenſus latent. Sed quia affectiones iſtæ, quæ aut voluptatem, aut dolorem afferunt, vt fieri nequeunt ſine inſtrumenti inſigni mutatione, ita neque abſque motu caloris natiui, ſpiritûſque cum ſanguine, ita ſcilicet, vt hæc exteriùs expandantur, aut interiùs refugiant & reuocentur verſus ſuum initium, vt ibi confortati, maioribus viribus recuperatis, poſſint rem triſtem propulſare: exterius vero feruntur & expanduntur, dum percipitur res grata, cui, quaſi amplexaturi & fruituri ſenſus, ſpiritibus & ſanguine ſtipati, occurrunt. Quo fit, vt refrigerata interna viſcera, dum ſanguis & ſpiritus extrorſum ferantur, ab eorum fomento deſtituta, magis lædantur à vaporibus & à malâ qualitate materiæ menſtruæ vel ſeminalis in vaſis vteri corruptæ: qui item vapores vbi cum ſpiritibus commiſti feruntur & diſtribuuntur per vniuerſum corpus, ipſum perfrigerant. At verò cum moleſtiam ex malo odore refugientes natiuus calor ſpirituſque & ſanguis in intima viſcera confertim mouentur, eò mota primùm deorſum vterum detrudunt; & cum locus interior his refertus calefiat, ſubinde frigidior intemperies à vitioſâ materiâ impreſſa remouetur, vitioſique vapores à natiuo calore collecto, & facto fortiori, in intimis partibus diſſipantur. Hæc ergo ratio eſt, cur odorata naribus admota lædant, fœtida verò proſint. Sed in illis, quæ inferiùs adhibentur, hæc ratio locum non inuenit; quia hæ partes olfactu carentes, ex bono vel malo odore voluptatem vel triſtitiam non ſentiunt. Quare aliò confugiendum eſt. Quæcunque igitur à ſuffitu vel applicatione rerum odoratarum in his affectibus contingunt, per accidens fieri dicimus. Nam odorata calida & tenuium partium ſunt, ideoque laxant, attenuant, digerunt & ſecant lentas ac craſſas materias: quâ ratione proſunt, non à grato vel ingrato odore. Vnde Gal. 1. *ad Glauc.* 14. non abſolutè pronunciat, ſupponenda eſſe odorata: ſed addit, & quæ laxare & calefacere poſſunt; quaſi inſinuans, non aliâ ratione illa iuuare quàm quòd laxent, aperiant, & calefaciant, non autem quòd bene oleant. Idem apertiùs exponit 5. *aphor.* Rectè igitur Galbanum extenſum corio vel linteo mulieres ventri inferiori affigunt, maximeque quando Vterinis incommodis vexantur, plurimumque ſe iuuari percipiunt: quod quidem & naribus adhibitum graui ſuo odore prodeſt, ſed cùm ventri inferiori affigitur ſub veſtibus, faciliùs eius odor pertingit ad inferiores & genitalia, quàm ad nares, dum veſtibus contegitur.

Verùm nec hoc modo rem ſatis expedit Trincauellius. Primò enim quod res naribus admotas attinet, etſi ſuaueolentia naturæ grata ſint; fœtida ingrata, eaque auidè arripiat, iſta auerſetur: tamen in eorum apprehenſione tantus humorum & ſpirituum motus non fit, qualem hîc ponit Trincauellius, vt ex eo partes internæ refrigerentur vel incaleſcant. In rebus gratis equidem & ingratis quæ facultatem vitalem ſeu θυμικὴν mouent, & varios affectus concitant, iram, gaudium, timorem, terrorem, id euenit: at nihil tale accidit in odoribus, quorum apprehenſio fit per ſpiritus animales, & omninò blandè & ſine vllâ agitatione. Et ſi ex ſubitâ humorum agitatione talia in fœminis fierent, cur non etiam in Viris acciderent, in quibus æquè humores vitioſi ſæpe in corpore latent, qui agitari ſpirituum motu poſſunt?

Quantum verò ad odorata, quæ inferiùs orificio Vteri adhibentur, vero conſentaneum non eſt, quòd calefaciendo, laxando, & attenuando hoc præſtent. Etenim ſi hæc cauſſa eſſet, cur ſuaueolentia & graueolentia, quæ vtraque calefaciendi, attenuandi & digerendi vim habent, non idem præſtarent; Et cur non medicamenta calefacientia & attenuantia, quæ nullo ferè odore ſunt prædita, qualia non pauca dantur, idem præſtarent, ſed ſaltem odorata id efficerent?

Vterus non mouetur verſus cor.

Euſtachius Rudius in eâ eſt ſententiâ, omnia odorata primò ad narium meatus, deinde rectâ viâ & quàm citiſſimè ad pulmones & cor ipſum perduci, & propterea in ſyncope nullum præſtantius & magis præſentaneum auxilium inueniri optimis odoribus. Ideoque non mirum eſſe putat, corde optimis odoribus referto vterum illicò ſurſum & verſus cor ferri, vt pote ad quod naturalem inclinationem habeat, & à quo ſpiritus & naturalem calorem omnes ſuas facultates viuificantem accipiat. Verùm ex iſtâ opinione ratio reddi non poteſt, cur ab odoratis pudendis ita admota, vt ab olfactu nullo modo percipiantur, æquè vterus afficiatur. Deinde falsâ hypotheſi nititur iſta opinio, nimirum quod vterus ipſe verſus cor aſcendat, quæ ſupra refutata eſt. Neque enim opus eſt, vt vterus ſua ſubſtantia ad cor moueatur, vt ab eo ſpiritus & calorem naturalem accipiat; ſed cor illa per arterias in totum corpus diſtribuit, quæ & vterus accipit.

Alij ab odoribus quidem vterum affici concedunt, Id tamen odores præſtare ſtatuunt, non quatenus odores, ſed quatenus ſubſtantiam ſpirituoſam vtero gratam vel ingratam coniunctam habent; ſicut etiam cor & ſpiritus; qui odores, quatenus tales, non percipiunt, odoribus ſuauibus recreantur & reficiuntur, vt in animi deliquio & ſyncope videre eſt. Id quod vel inde patet, quòd odorata in ſuffocatione vterinâ pudendis appoſita etiam vterum afficiant, & fœtida cùm propinata, tum vmbilico appoſita ſuffocationi vterinæ medeantur.

Hercules Saxonia ſtatuit, bonos odores ad ſe trahere ſpiritus & calorem, vt ratione vacui per partem poſt partem moueantur quoque ſpiritus & humores in vtero contenti, præcipuè verò in iis, qui multis aut prauis abundant humoribus; propelli verò ſpiritus à prauis odoribus ipſimet vtero adminiſtratis, quia ab iis vaſa conſtringantur, excrementa retineantur, ligamenta repleantur, vt propterea fiat recurſus ad ſuperiora. Verùm affirmat Hercules Saxonia, non probat, quòd boni odores ad ſe trahant ſpiritus & calorem. Deinde falſum eſt, quod praui odores conſtringant vaſa & excretiones retineant. Non enim vapores illi in rebus graueolentibus, puta caſtoreo, pennis & pilis accenſis, frigidi ſunt & aſtringendi vim habent, ſed potius calidi & ſicci.

Mihi, quod in genuè fateor, nec alij in hac cōtrouerſiâ planè

Vterus odores non percipit.

planè ſatisfaciunt, nec me aliis ſatisfacturum mihi polliceri poſſum. Hoc tamen mihi probabile videtur, vterum ab odoribus non affici, quatenus odores ſunt; cum etiam per pudenda vterus ab iis afficiatur, & olfactus organon non habeat: qualitatem tamen illam, quâ vterus bene vel malè habet, occultam eſſe, & ita cohærere cum odoribus, vt ab iis ſeparari non poſſit. Quærit quidem hic Trincauellius, quænam ſit illa qualitas. Verùm multæ qualitates ſunt in Naturâ, quæ ſenſus noſtros latent; quæ tamen, cum effectus earum ſentiamus, negandæ non ſunt. Dicat, quænam ſit illa qualitas, quam dum naribus excipit canis, heri vel feræ veſtigia inde agnoſcit. Nos ſenſibus noſtris eam non apprehendimus, canis tamen eam percipit.

Porrò quâ ratione qualitates iſtæ ad vterum perueniant, inquirendum. Si res odoratæ pudendis admoueantur, patens ibi ad vterum via eſt, per quam eiuſmodi ſpirituoſa ſeſe in vterum inſinuant? Et in ſuffocatione vterinâ ſuaueolentia proſunt, dum vterum roborant, & peculiari qualitate ei ſuccurrunt, vt facilius venenatam illam auram diſcutiat, & vt ſpiritus in vtero & cum iis humores, potius verſus inferiora, quàm ſuperiora tendant, faciunt. Si verò naribus admoueantur, procul dubio ob ſympathiam olfactus organi & cerebri cum vtero, vterum in conſenſum trahi, ſimulque affici, credibile eſt.

Cerebrum vterum in conſenſum trahit.

Idque fit cùm per neruos tùm per arterias; cum & cor odoribus ſuauibus recreari ſubitò videamus. Neque alicui mirum eſſe debet, quòd tam ſubitò, poſtquam odores naribus percipiuntur, vterus afficitur. Spirituoſæ enim eiuſmodi res ſubitò penetrant, & ξύρροια μία, ξύμπνοια μία, ξυμπάθεια πάντα, vt rectè loquitur Hippocrates. Mercurialis equidem ſtatuit, odores ſuâ naturâ caput & cerebrum percellere, cerebroque affecto vterum in conſenſum trahi. Verùm idem rationem reddere non poteſt, cur non praui odores idem præſtent; cum iidem quoque grauiſſimè cerebrum percellant, idque offendant. Reſpondet quidem Mercurialis, prauos odores fundatos eſſe in vaporibus crudis & craſſis, crudos verò & craſſos vapores non ita cerebrum afficere, ſed propter craſſitiem potius obſtruere cerebrum. Verùm falſum hoc eſt. Etenim odores praui, qualis eſt in pennis & crinibus accenſis, & caſtoreo ac ſimilibus, non fundantur in vapore craſſo, ſed potius in ſubtili & tenui, & æquè cerebrum percellunt, vt odores ſuaues. Et omnino magnum Vteri cum cerebro & inſtrumento olfactûs conſenſum eſſe, exploratio illa fœcunditatis & ſterilitatis per ſuffitus, ab Hippocrate, *5. aph. 59.* tradita, docet, de quâ infra, *ſect. 4. cap. 2.* dicetur.

Non omnes fœminæ ſuauibus odoribus offenduntur.

Notandum tamen hîc, vt etiam ſupra dictum, ſuaues odores equidem in omnibus fœminis vtero gratos eſſe, fœtidos ingratos, & à fœtidis in omnibus fœminis vterum offendi. A ſuauibus tamen non eadem in omnibus fœminis ſymptomata induci. Nonnullæ enim odores ſuaues bene ferunt, iiſque delectantur & recreantur, eæ procul dubio, quæ vterum purum & planè bene conſtitutum, nec vllis humoribus vitioſis refertum habent: Aliæ verò, & quæ vterum impurum, habent, odorib. ſuauibus offenduntur, & ſæpè in ſuffocationem vteri incidunt, ideo procul dubio, quod dum vterus ſuauibus illis vaporibus, & ſpirituosâ rerum odoratarum ſeu ſubſtantiâ ſeu ſpecie & occultâ qualitate, cum quâ peculiarem ſympathiam habet, afficitur & quaſi commouetur, humores vitioſi in vtero latitantes, præcipuè ſi quid ex ſemine corruptum ſit, & fortaſſe etiam ipſum ſemen latitans agitatur: & cum ſpiritus in vtero procul dubio ſurſum verſus rem odoratam ſibi gratam moueantur, vnà etiam humores illi ſurſum rapiuntur, atque ita tetros vapores ad cor & partes ſuperiores mittunt, qui ſuffocationem vterinam dictam excitant. Non verò ipſe vterus ſuâ ſubſtantiâ adſcendit, vt ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 18. de adſcenſ. vteri,* dictum.

Quomodo ſuaueolētia ſuffocationē vterinā inducant.

Cum verò eadem odorata pudendis admouentur, dum vterus iis quaſi recreatur, ſpiritus in eo quieſcunt, aut verſus odorata mouentur, atque ita etiam humores, ſi qui in vtero ſunt, vel quieſcunt, vel verſus inferiora mouentur. Alex. Aphrodiſeus quidem, *2. problem. 64.* ſtatuit, odorata pudendis admota facultate ſuâ exſiccatoriâ humores abſumere. Verùm ſi hoc verum eſſet, etiam alia medicamenta exſiccantia, etſi odorata non eſſent, idem præſtarent. Quod tamen non accidit. Fœtida verò quod attinet, cum ea cum vtero ſingularem antipathiam habeant, dum ea vterus percipit, ea abhorret, & propterea ſpiritus in vtero ea, vt ingrata, auerſantur, & non ad ſuperiora, ſed inferiora potius mouentur, atque ita etiam humores illi vitioſi non amplius verſus ſuperiora, ſed potius verſus inferiora mouentur, imò natura ad ea excutienda inſurgit, quod dum facit, ſæpe vnà fœtum excutit.

Quæ de rebus ſuaueolentibus dicta ſunt, eadem etiam de dulcibus dici poſſunt. Offenduntur enim pleræque fœminæ à melle & aliis dulcibus, non quia vterus guſtandi facultate præditus eſt, ſed quia ſapore dulci qualitas vtero grata coniuncta eſt, cuius causâ dum vterus commouetur, vnà etiam vitioſi humores, ſi qui adſunt, commouentur.

SECTIO II.

De Symptomatibus, quæ circa menſtruorum fluxum accidunt, & aliis præter naturam ex vtero fluxionibus.

CAPVT I.

De Fluxu ſanguinis Menſtruo.

Fluxus Menſtruus.

RERVM Creator Sapientiſſimus, vt vbique ſuæ ſapientiæ edidit ſpecimina admiranda, ita & illud conſtituit, vt fœmina viro matura tantum ſanguinis generaret, vt is non ad corporis ſui nutritionem ſolùm, ſed & fœtui formando & lacti poſtea, quo infans in lucem editus alatur, generando ſufficeret; vbi verò grauida non eſt, is ſingulis menſibus per vterum euacuaretur. Vnde etiam ſanguis menſtruus, & abſolutè menſes, ac menſtrua vocantur, vulgò Tempora, quòd ſcilicet ſtatis temporibus fluat. A nonnullis etiam Flores dicuntur, eâ procul dubio de causâ, quòd ſicut arbores fructum non ferunt, niſi flores præcedant: ita ad concipiendum apta non eſt mulier, niſi priùs menſes fluant. Quanquam enim interdum fœminæ ſine menſibus concipiant, id tamen rarum eſt, vt poſtea, *quæſt. 1.* dicetur.

An ſanguis menſtruus ſit naturâ ſuâ prauus?

Et quidem ſanguis iſte naturâ ſuâ non prauus eſt, ſed bonus & talis, ex quo & fœtus in vtero corpus formari & augeri, & lac infantis editi alimentum generari poteſt. Superfluus ſaltem eſt, dum fœminæ nondum conceperunt, & propterea ne naturæ oneri ſit, euacuatur, atque ita licèt excrementum ſecundæ coctionis dici poſſit, quia ſcilicet in hepate generatur, in venis continetur & cumulatur, ac per eas excernitur: alio tamen modo excrementum dici non poteſt, quàm ſemen & lac. Non enim ſimpliciter ſuperfluus eſt, vt bilis & alij excrementij humores, ſed pro fœtus formatione generatus; ac proinde tum ſolùm excernitur, cum nulla facta eſt conceptio. Quòd verò paſſim quidam effectus menſtruo ſanguini attribuuntur, iſque ſtirpes enecare, carnes in rabiem agere, & alia plurima mala excitare dicitur, id non ſanguini menſtruo ſimpliciter attribuendum eſt, ſed tum ſolùm, cum ſubſiſtens

corrumpitur

corrumpitur, aut dum alij, vitioſi humores ei admiſcentur, & aliunde prauam qualitatem concipit. Solet enim natura de hominis ſalute ſollicita humores vitioſos, ſi qui p.n. in corpore cumulantur, per hanc viam vnâ operâ expellere, de quo plura *quæſt.2.*

Quando menſes incipiant fluere? Erumpunt autem menſes plerumque poſt ſecundum ſeptenarium, id eſt, annum decimum quartum, & tum magnæ in corpore mutationes fiunt, pubes erumpit, mammæ intumeſcunt, fœminæ Veneris ſtimulos ſentire & iuuenes amare incipiunt; ſanguíſque abundans venis ampliùs contineri non poteſt, ſed per vteri venas erumpere incipit.

Quandiu fluant. Durat autem ille fluxus plerunque vſque ad ſeptimum ſeptenarium, & poſt quinquageſimum annum vtplurimùm ſubſiſtit, quia tum calor innatus imminuitur, nec tantam amplius ſanguinis copiam generat, ſed tantum ſolùm, quantum ad corporis nutritionem ſufficit. Nonnullis tamen mox à duodecimo anno menſtrua fluere incipiunt, (noui etiam, quibus vndecimo fluxerunt menſes, & eæ plerunque ſalaces ſunt) cenſentúrque tales eſſe vitæ breuioris; & quibuſdam ad ſexageſimum annum perdurant: aliis contra vix decimo ſeptimo, vel decimo octauo anno fluere incipiunt, quæ longæuiores habentur, aliis etiam citius ſubſiſtunt: pro naturarum & victus varietate. Rarum eſt, quod refert Guil. Fabricius, *Cent.2.obſ.61.* nimirum cuidam ſanguineæ robuſtæ & morbis parum obnoxiæ, ſterili tamen, menſtrua ad annum vſque ſeptuageſimum octauum ætatis ordinatè profluxiſſe: eóque anno cum inordinatius prodire inciperent, eam in febrem continuam incidiſſe, & materiâ in crus ſiniſtrum depulsâ inflammationem & gangrænam ibi excitatam fuiſſe, è qua paulò poſt è vita diſceſſit. Quale quid quoque obſeruauit CL. Dn. D. Gregorius Horſtius, qui vidit nobilē fœminam, quæ annum circiter ſeptuageſimum tertium agens ſtatis temporibus ordinario menſtruorum fluxu laborauit, vt refert Guil Fabricius, *Cent.4.obſeru.63.* Vbi & aliam hiſtoriam refert Virginis cuiuſdam Dusburgenſis, cui cum ab anno quinquageſimo ætatis ceſſaſſent menſtrua, circa annum ſeptuageſimum demum menſtrua ſuperuenerunt, & tribus ordinariis menſibus recurſum habuit, poſtea ceſſarunt, quæ etiam poſt euacuationem illam quaſi reuiuiſcens, ad centeſimum ferè ætatis annum peruenit.

Quâ periodo fluant. Non autem ſtatim & ſingulis diebus quicquid ſanguinis ſuperflui collectum eſt, euacuatur, ſed congeritur, donec naturæ copia moleſtum ſit, & ſingulis menſibus expellitur, & menſis vnius ſpatio tantum iterum colligitur, quantum antea profluxerat. Si enim ſingulis diebus id, quod ſuperfluum eſt, euacuaretur, ſordidum hoc eſſet, & perpetuam moleſtiam fœminis pareret, & viris eas ingratas redderet, minuſque etiam conceptioni aptas, cū vterus iſtâ de cauſsâ lubricus & impurus ſemē non facilè contineret, ſanguiniſque præſentiâ ſemen receptum mox corrumperetur. Occurrit tamen & hîc aliqua varietas, neque omnibus eodem exactè termino menſes fluunt, ſed ad minimum inter vnam & alteram purgationem viginti & duo dies intercurrunt, ad ſummum autem triginta, intra quos terminos fluxus naturalis variè fieri poteſt. Fertur quoque vulgò, iuniores Lunâ creſcente, adultiores iam feminas Lunâ decreſcen repurgari, vnde verſus;

Luna vetus vetulas, iuuenes noua Luna repurgat.

Verùm id experientiæ non ſemper reſpondet.

Spatium fluxus menſtrui. Spatium etiam, quo fluunt, non in omnibus idem eſt. Quibuſdam enim ſolùm per dies duos fluunt, idque tempore Hippocratis familiare fuit, quibuſdam per tres, quatuor, quinque & plures, in iis nimirum, quæ magnum hepar habēt, atque in otio viuunt, & genio indulgent, & cibos boni ſucci largius comedunt, ac propterea multum ſanguinis cumulant, ita vt quibuſdam fluxus ad duodecimum diem extendatur. Verùm id vix ſecundum naturalem fœminarum conditionem accidit, ſed præternaturale eſt, aut certe fœminarum, quæ otio ſunt deditæ, & gulæ indulgent, & ſunt tales fœminæ ferè morboſæ vel ſteriles. Contra eæ, quæ calidioris tēperamenti ſunt, & viragines, breuiori tempore purgantur; ſicut & eæ, quæ obeſiores ſunt, anguſtioreſque venas habēt, cum in iis ſanguis in adipem abſumatur; ſicut & illæ, quæ tenui victu vtuntur, & multū exercentur. Et quidem fluunt menſes nunc continenter ac confertim, vt fluxus paucis diebus abſoluatur, interdum verò paulatim, ita vt fluxus quandoque intermittat, & ita pluribus diebus protrahatur.

Quantitas ſanguinis, qui effluit, vt Hippocrates docet, eſt ad duas heminas, ſeu ſeſqui libram, aut duas ferè libras. Quæ tamen quantitas in omnibus fœminis non obſeruatur, ſed pro ratione temperaturæ, ætatis, victus, variat. Nam iuniores, & cum purgari incipiunt, minus purgantur: poſtea quātitas ad ætatis vſque florem augetur: florente ætate æqualis permanet: ætate declinante iterum paulatim minuitur, donec tandem planè ſubſiſtat. Ideoque ea menſtrui quantitas naturalis eſt, quæ ætati, temperaturæ, vitæ generi competit, eaque ex eo cognoſcitur, quòd poſt menſtruum fluxum neque corporis grauitas aliqua, neque virium debilitas relinquitur. *Quantitas.*

Qualitatem quod attinet, ſanguis hic dum rectè ſeſe habet, neque nimis tenuis, neque nimis craſſus eſſe debet. Iunioribus tamen tenuior effluit, & loturæ carnium recens mactatarū ſimilis eſt: Senibus craſſior & nigrior: in ætate florente medio modo ſeſe habet. Odorem nullum habere debet: color debet eſſe ſimilis coloris ſanguinis è venis animalis recenter iugulati, vel è venâ ſectâ prodeuntis, floridus & viuidus; in bilioſis tamen eſt flauior, in pituitoſis ſubalbicans, in melancholicis ſubniger. *Qualitas.*

Debet etiam ſanguis abſque vllo graui ſymptomate exire. Quæ verò fœminæ ante vel in menſium fluxu grauia ſymptomata patiuntur, in iis menſes ſeſe rectè non habent.

Viæ, per quas ſanguis euacuatur, venæ vteri ſunt, eæque duplices à duplici ramo ex vtroque latere vno ſpermatico ſeu præparantium vaſorum, altero hypogaſtrico ortæ, vt ita ab omnibus corporis partibus tàm ſuperioribus, quàm inferioribus ſanguis ſuperfluus euacuari poſſit. Vena enim, quæ à ſpermaticis oritur, à ſuperioribus deſcendit, & per vniuerſū vteri corpus diſpergitur, maximè tamen per fundum. Altera, quæ à ramo hypogaſtrico oritur, ab inferioribus per latera ceruicis ad medium vterum adſcendit, & partim per ceruicem, partim per fundum diſſeminatur, & cum ſuperioribus per anaſtomoſes coit. Quæ verò ab hypogaſtrico ramo prodeunt, maiores ſunt iis, quæ à ſpermaticis deſcendunt. Et per huius ramos inferiores, qui ceruici vteri inſeruntur, in mulieribus quibuſdam plethoricis, quæ primis menſibus copioſiorem ſanguinem, quàm pro fœtus nutritione opus ſit, generant, aliquid ſanguinis interdum primis menſibus euacuari cenſent, cum os vteri, ſecundùm *aph.51. ſect.5.* tùm clauſum ſit. Negat tamen id Adr. Spigelius, *de hum. corp. fabr. lib.8.cap.19.* neque os vteri planè claudi, ſed συμμύειν, id eſt, conniuere ſaltem putat. *Locus.*

Atque ex his menſtrui fluxus naturalis conditionibus facilè colligere eſt, qui fluxus præter naturā ſint, & quæ circa menſium fluxum accidant ſymptomata.

QVÆSTIO I.

An mulier concipere poſſit, cui nunquam menſes fluxerunt.

An mulier cōcipere poſſit, cui nunquam fluxerunt menſes? Equidem ſupra diximus, menſtruum ſanguinem etiam nonnullis florem appellari, & quidem ideò, quod ſicut flores fructus præcedunt, neque arbores fructum ferunt, niſi antea floruerint; ita etiam fœminæ non concipiant, niſi priùs menſes fluxerint. Et ſanè

plerumque hoc accidit, imò à nonnullis etiam ſtatuitur, fœminas concipere non poſſe, niſi prius menſtrua fluxerunt, & fœminæ, quæ menſibus carent plerunque ſteriles ſunt. Obſeruatum tamen etiam, quaſdam concepiſſe; quibus menſtrua nunquam fluxerunt. Scribit enim Guainerius, *tract. de ægritud. matric. cap. 2.* ſe adoleſcentulam prægnantem in curâ habuiſſe; quæ nunquam menſtrua paſſa erat; & aliam quoque plures partus edidiſſe, cui menſtrua non fluxerant. Et Braſſauolus, *ad aph. 36. lib. 5. Hippocratis*, refert, ſe nouiſſe plures mulieres, quibus nunquam menſes fluxêre, & tamen fuerint maximè ſanæ & robuſtiſſimæ. Et Rondeletius, *meth. curand. morb. cap. 24.* ſcribit, Mulierem quandam Montsbani nunquam menſtrua paſſam fuiſſe, & tamen peperiſſe duodecies. Et Trincauellius, *lib. 10. c. 3. de art. curandi part. hum. corp. aff.* reffert, ſe nouiſſe fœminam Illyricam robuſtiſſimam, habitu, figurâ corporis ſimilimam viro agili & expedito, quæ nunquam per menſes purgabatur, & tamen ſemel peperit. Et Laur. Ioubertus, *populor. error. lib. 2.* narrat, Tholoſanam quandam fœminam vtriuſque ſexus fœtus decem & octo enixas fuiſſe, ſine menſium profluuio. Et Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 4. cap. 23.* ſcribit, ſe nouiſſe mulierem viraginem, quæ nunquam purgationes menſtruas habuit, & tamen bis peperit. Referunt etiam mulieres Indicas menſibus carere. Similiter narrat Guil. Fabricius, *centur. 5. obſ. 41.* ſe nouiſſe quandam fœminam, quæ ſibi ſanctè affirmauit, ſe nunquam fluxu menſtruo laboraſſe, tùm durante virginitate, tùm etiam in ipſo matrimonio, in quo tamen ſeptem liberos feliciter peperit; in puerperio quoque lochia exigua habuit. Fuit autem illa ab ipsâ iuuentute ſemper robuſta, valida, morbiſque parùm obnoxia.

Cur quædã fœminæ menſibus carẽt, & tamen pariant.

Cauſſa verò huius rei eſt, quod tales fœminæ ſunt vel naturâ calidiores, vt Indicæ, & viragines quædam, vel laboribus magnis exercentur, & hinc ſanguinem ſuperfluum non generant, & quidem ſi non plus eius generatur, quàm quòd alendo corpori ſufficiat, planè ſteriles ſunt. Si verò aliquid quidem abundat, quod ad corporis nutritionem non requiratur, tanta tamen eius copia non eſt, vt natura eum in corpore ferre non poſſit, quem poſtea vterus, vbi concepit ſemen, ad fœtus formationem ad ſe trahit. De qua re etiam infra, *cap. 2 de ſterilitate*, dicetur.

QVÆSTIO II.

An ſanguis Menſtruus ſolùm Quantitate, an verò etiam Qualitate ſit ſuperfluus?

An ſanguis menſtruus etiam qualitate ſit ſuperfluus.

Multorum ea eſt ſententia, ſanguinem Menſtruum non ſolùm quantitate ſuperfluum eſſe, ſed & qualitate, & quidem manifeſtâ & occultâ. Manifeſtâ qualitate peccare probant primò, quòd non ſine moleſtia & mordacitate exeat, deinde quia contactu huius ſanguinis virile membrum in coitu cum fœmina, quæ menſtruo laborat, excorietur. Occultâ verò qualitate peccare & venenatum eſſe ſanguinem menſtruum, probant ex operationibus & affectibus ſanguinis menſtrui, quòd ſcilicet tempore, quo menſtrua fluunt, vapor, qui è corpore exhalat, ſpecula inficit, & corrumpit, eboris nitorem obſcurat, vina corrumpit; ipſe ſanguis menſtruus, vel vrina ſanguine menſtruo infecta ſi in plantas incidat, eas enecat; à canibus linctus eos in rabiem agit, ab hominibus hauſtus epilepſiam, lepram, maniam & alios morbos parit; grauidæ ventri illitus abortum conciliat; vel ſterilitatem inducit. In ipſis etiam fœminis retentus multa mala, vteri ſuffocationem, vertiginem, lipothymiam, varios dolores, in fœtu etiam edito, variolas & morbillos, aliaſque cutis affectiones & fœditates excitat.

Alij contra ſanguinem Meſtruum qualitate peccare negant, & ſaltem copiâ excedere ſtatuunt; cum ſi qualitate peccaret, inprimis ſi venenatus eſſet, integro menſe citra damnum in venis mulieris contineri non poſſet; & inprimis fœminas enecare deberet, ſi præter ſolitum retineretur, cum tamen fœminæ multæ, quibus menſtrua ſatis diu retinentur, mediocri valetudine vtantur. Præterea cum ex ſanguine illo poſtea retento fœtus formetur & nutriatur, nec non eo lac, quo infans alitur, generetur, non credibile eſt, eum inſignem aliquem qualitatum exceſſum habere, multò minus venenatum eſſe.

Mihi probabilior videtur poſterior ſententia etiam antea propoſita, nimirum ſanguinem menſtruum ſuâ naturâ ſaltem copiâ peccare, non qualitate, ſeu manifeſtâ, ſeu occultâ. Si tamen vitioſi humores in corpore cumulentur, eos cum ſanguine menſtruo euacuari, eique permiſceri, aut ſi ſanguis menſtruus in corpore præter naturam retineatur, & corrumpatur, præcipuè ſi vitioſos humores admixtos habeat, grauia ſymptomata inducere. Nam primò ipſa naturæ intentio hoc docet. Cum enim primarius finis, cur hic ſanguis ſuperfluus in fœminis generetur ſit fœtus formatio & nutritio, & lactis ad alendum fœtum generatio: nullo modo vero conſentaneum eſt, naturam tale quid vitioſum, imò venenatum pro fœtus formatione & nutritione generare; Deinde & aliæ rationes pro iſtâ ſententiâ adductæ idem probant. Quomodo enim ſi vitioſus, imò venenatus eſt, poterit ſine damno menſis ſpatio cumulari, & inprimis paulò ante fluxum, vbi eius maxima copia cumulata eſt, non grauiſſima ſymptomata inducere? Nam ſi è corpore effuſus tot, quæ à prioris ſententiæ patronis allegantur, & tamen grauia mala inducit, cur non idem in corpore præſtaret?

Ad ea verò, quæ pro contrariâ ſententiâ afferuntur, facilè reſponderi poteſt, ſi, vt ſupra dictum, ſtatuatur, illos omnes affectus, qui ſanguini menſtruo adſcribuntur, ei non, quatenus talis, competere, ſed quatenus illi aliquid vitioſum admiſcetur, vel quatenus retentus corrumpitur, & alienam naturam induit. Cum enim Natura ſingulis menſibus ſanguinem iſtum ſuperfluum expellere ſoleat, de hominis ſalute ſolicita, ſi quid humoris vitioſi in corpore ſit collectum, id per eandem viam euacuat. Quia verò paucæ ſunt fœminæ, quæ exactiſſimâ ſanitate fruuntur & in quibus non vel in viſcere aliquo intemperies & debilitas eſt, vel quæ non in victu aliquando delinquunt, non mirum eſt, raras eſſe fœminas, in quibus ſanguis menſtruus ſit puriſſimus. Si quis autem obiiceret, raras eſſe fœminas, quæ exactiſſimâ ſanitate fruantur, & quæ non ſubinde aliquos vitioſos humores cumulent, ac proinde, ſi à vitioſis humoribus permiſtis fierent tales operationes mirandæ & veneficæ, quæ fuerunt recenſitæ, & ſanguinem iſtum fœtui damnum allaturum, & lac futurum vitioſum; cum tamen lac optimũ alimentum fœtui præbeat, præterea etiam iis, in quibus menſes ſubſiſtunt, grauiſſima ſymptomata illaturum: ad id reſpondendum cenſeo, iſtas, quæ interdum obſeruantur, operationes mirandas ſanguinis menſtrui non à vitioſis humoribus, v. g. bile, pituita, melancholiâ prouenire, ſed iſtos humores ſaltem aliquam moleſtiam in euacuatione hac excitare; grauiores verò illos affectus ab iis non prouenire; cum ſi ab iis prouenirent, etiam in grauidis & lacte, & iis, quibus menſes ſuppreſſi ſunt, animaduerterentur, ſed ab vtero ſaltem ortum habere. Vterus enim peculiarem & admirandam vim habet, quâ & Venerem appetit & humores variè mutat. Credibile etiam eſt, ſi quid humoris vitioſi ſit in vtero, id à ſanguine per vterum fluente elui, & ſanguinem aliàs etiam bonum inde inquinari; imò ab vtero, cuius procul dubio vis generationi dicata, quâ & Venerẽ appetit, & ſemẽ generat ac effundit, eo tempore, quo mẽſes moueri ſolẽt, ſimul excitatur, ſanguinẽ illũ aliquomodo alterari, eique alienas qualitates imprimi. Cum verò ſanguis, qui in ſuppreſſis menſibus in corpore detinetur, & qui lacti materiã præbet, impreſſionẽ illã acceperit, effectus etiam illi pernicioſi ab eo prouenire non poſſunt.

Quæſt.

QVÆSTIO III.

Quomodo locus Ariſtotelis 7. de hiſt. animal. cap. 2. ſit intelligendus.

Menſes nunc continenter, & ἀθρόως, ſeu confertim fluere, vt fluxus iſte paucis diebus abſoluatur, interdum verò paulatim, ita vt fluxus quandoque intermittat, & ita pluribus diebus protrahatur, ſupra dictum: Quod etiam docuiſſe videtur Ariſtoteles, dum *7. de hiſt. anim. cap. 2.* ſcribit: καὶ τῶν μὲν συνεχῶς καθ' ἕκαστον ὀλιγάκις, ſeu vt Gaza legit ὀλίγαις, τὰ καταμήνια φοιτᾷ· ταῖς δὲ μῆνα τὸ τρίτον τῶν πλείσταις, id eſt, *continenter ſingulis menſibus rarò, vel paucis, menſes fluunt: menſe verò tertio pleriſque.* Quem locum cùm ita verterint vulgò, & acceperint, quod paucis mulieribus ſingulis menſibus menſes moueantur, plurimis autem intermiſſo vno menſe, id eſt, tertio quoque menſe; id verò non ſolùm Galeno atque aliis autoribus, ſed & ipſi experientiæ repugnet; cùm certum ſit è ſexcentis fœminis vix vnam demum tertio menſe purgari: multùm in loco hoc explicando ſe torſerunt, & varias eius interpretationes & conciliationes autores quæſiuerunt. Albertus Magnus, *de animalib. lib. 9. cap. 2.* inuertit Ariſtotelis ſententiam, & plurimas fœminas ſingulis menſibus, paucas tertio quoque purgari ſcribit; ſed id ſine vllius exemplaris Græci fide. Neque id etiam experientiæ reſpondet, quaſdam tertio ſaltem menſe purgari. Mercurialis, *lib. 5. variar. lect. cap. 2. & 4. de morb. mulier. cap. 1.* hoc modo Ariſtotelem defendere conatur, dum ſtatuit, in verſione Latinâ malè συνεχῶς vocabulum omiſſum eſſe, ſenſumque Ariſtotelis hunc eſſe: paucas mulieres ſingulis menſibus aceruatim & copioſè, plurimas autem tertio menſe aceruatim & copioſius purgari. Verùm Mercurialem reprehendit Maſſarias, primò, quod vocem συνεχῶς malè reddiderit; cum συνεχῶς non aceruatim vel copioſius; ſed continenter ſignificet. Deinde, quod falſum ſit, ſuâ quidem ſententiâ, paucas mulieres ſingulis menſibus aceruatim, plurimas verò tertio menſe copioſius purgari. Idem Maſſarias, vt Ariſtotelem à tam manifeſto errore defenderet, ſi modo defendi poſſet, duplicem reſponſionem affert. Prima eſt, ſententiam Ariſtotelis ſuo tempore veritatem habuiſſe, quo mulieres moderatâ victus ratione vſæ ſunt, & admodum ſobriè vixerunt. Secunda eſt, ſententiam Ariſtotelis veram eſſe, non de menſtruis generaliter, ſed de primâ menſium eruptione, quæ non videtur ita continenter ſingulis menſibus euenire: cum principio rarò eueniat, vt exactè ſingulis menſibus periodum fluxus iſte obſeruet. Sed quod ipſe ſuſpicatur, fortaſſe neutram reſponſionem difficultatem hanc ſoluere, id omninò verum eſt. Neque enim ab Hippocrate, vel aliis Phyſicis aut Medicis annotatum, olim aliam fluxus menſtrui rationem fuiſſe in fœminis, quàm nunc eſt. Quod verò de primo menſium fluxu hic locus accipiendus ſit, ſine vllâ ratione & cauſſâ dicitur.

Verùm enim verò diſputatio potius de verſione, quàm de verbis Ariſtotelis eſſe videtur, & proximè ad ſenſum Ariſtotelis accedit Mercurialis, qui rectè notat, in verſione Latinâ vocabulum συνεχῶς omiſſum eſſe. Senſus enim in Græco hic eſſe videtur; Rarò ſeu paucis fœminis ſingulis menſibus continenter & ſine vllâ intermiſſione menſtruum fluxum fieri, ſed id accidere pleriſque tertio menſe. Neque deeſt huius rei ratio. Cum ſecundum anni quadrantes non leuis in humoribus mutatio fiat. Et genuinum hunc eſſe verborum Ariſtotelis ſenſum, mox ſequentia verba docere videntur, vbi τὸ συνεχῶς explicat per ἀθρόως, & κάθαρσιν ἀθρόαν, ſeu purgationẽ confertim factam, ὀλίγον χρόνον, nimirum δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας fieri dicit; Purgationem verò, quæ non fit continenter, κατ' ὀλίγον, paulatim fieri docet, eámque πολλὰς ἡμέρας fieri ſcribit. Κάθαρσις enim ἀθρόα, ſeu confertim facta euacuatio paucis diebus, duobus nimirum vel tribus diebus, abſoluitur; quæ verò non continenter, ſed paulatim fit, in plures dies protrahitur. Locus ita ſe habet: Ὅσαις μὲν οὖν ὀλίγον χρόνον γίνεται, δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἀπαλλάττουσι ῥᾷον· ὅσαις δὲ πολλάς, χαλεπώτερον. πονοῦσι γὰρ τὰς ἡμέρας ταύτας. ταῖς μὲν γὰρ, κατ' ὀλίγον, ταῖς δὲ, ἀθρόα ἡ κάθαρσις γίνεται. καὶ τὸ σῶμα βαρύνεται πάσαις, ἕως ἂν ἐξέλθῃ. Id eſt, *Facilius ergo agitur cum iis quibus breui tempore, hoc eſt, biduo aut triduo profluunt, ſed quibus longùm protrahitur, difficilius: Laborant enim id temporis. Aliis namque vniuerſim hæc purgatio fit, aliis paulatim. Attamen omnibus corpus grauatur, quamdiu effluat humor.* Quam explicationem ſi quis probare non velit, metuo, ne & hîc nobis accidat, quod ſæpe accidere ſolet, vt præſuppon amus, magnos viros nihil falſi proferre potuiſſe, & in ſoluendis eorum erroribus fruſtra laboremus. Si enim, quod euidentia verborum penè perſuadere videtur, Ariſtotelis mens eſt; continenter & ſingulis mẽſibus paucas fœminas purgari, pleráſque verò tertio demũ menſe, falſum id eſt, & experientia aliud docet.

CAPVT II.

De Menſibus nimis maturè fluentibus.

ETſi, vt modò dictum, menſes primò poſt annum decimum quartum, nonnulli etiam mox circa duodecimum naturaliter fluant; tamen obſeruatum eſt, nonnullis etiam multò citius fluxiſſe. Monſtroſum ferè eſt, quod Albertus Magnus, *lib. 2. Phyſ. Ariſtot.* refert, puellam quandam natam fuiſſe, vberibus pendentibus, & cum pilis in inguine, & ſub axillis, quæ etiam patiebatur menſium fluxum: vt & illud, quod hiſce diebus Berolini puellæ vndecim dierum humor quidam ſanguineus per pudenda effluit, vt ad me Cl. Dn. D. Martinus Vveiſius perſcripſit. Hercules Saxonia verò vidit Venetiis puellam, quintum annum agentem, quæ ſingulis menſibus modicè expurgabatur: & Ioh. Schenckius ex relatione D. Iacobi Suteri ſcribit, vxorem Vlrici Negelin, victoris Friburgenſis in Briſgoiâ, puellam peperiſſe, quæ ſtatim atque quintum annum exegit, menſtruo fluxu, eoque ordinato laborare cœpit. Et Fernelius, *lib. 6. pathol. cap. 16.* puellæ octauo ætatis anno menſtrua fluxiſſe, refert. Sed hæc omnia rara ſunt; & procul dubio proueniunt è tali corporis conſtitutione, quæ ſanguinis copiam nimiam maturè generat & tales plerumque breuioris vitæ ſunt: Vndecimo verò ætatis anno fluere non ita rarum eſt, & ipſe noui aliquot, quibus id accidit, ſed plerunque tales ſunt ſalaces. *Menſes nimis maturè fluentes.*

CAPVT III.

De Menſium defectu & ſuppreſſione.

ALiàs circa menſium fluxum varia accidunt Symptomata. Et quidem cum menſium euacuatio vteri actio ſit, vt aliæ actiones, ita & hæc actio ſeu euacuatio vel tollitur, vel minuitur, vel nimia eſt, vel deprauatur. Tollitur in menſium defectu & ſuppreſſione: minuitur in menſium paucitate: augetur in menſium ſtillicidio, & eorum nimio fluxu: deprauatur cum menſtrua ſunt difficilia, vitioſa, inordinata, tardantia, per aliena loca excernuntur, quò & fluor muliebris pertinet. De quibus ordine dicemus. Et primò quidem accidit interdum, vt nonnullis menſes nunquam fluant, è quibus alias ſteriles fuiſſe, alias etiam concepiſſe compertum eſt, vt *cap.* præcedente dictum: & ex iis nonnullæ integrâ valetudine fruuntur, aliæ vitam ærumnoſam agunt, & morbis ac ſymptomatibus variis vexantur. In prioribus cauſſa non eſt in vtero ſolo, ſed in toto corpore, qualis habitus eſt viraginum, &, vt refertur, etiam Indicarum mulierum, quæ nimirum habitu *Menſium defectus.*

corporis ſunt ſolido & compacto, colore corporis fuſco, pectore & humeris latis, voce graui, corpore hirſuto, in quibus talis corporis temperies eſt, vt totus ſanguis in partium corporis alimentum abſumatur, & nihil ſuperflui relinquatur: In poſterioribus verò ſanguis ſuperfluus generatur, vteri tamen ea eſt conſtitutio, vt is per eum nequeat euacuari: ideoque in corpore retentus varios morbos ac ſymptomata excitat.

Menſium ſuppreſſio. Sæpe etiam accidit, vt nonnullis nimis tardè fluant, & fluxus ad decimum octauum vel vigeſimum annum differatur. Quibuſdam verò menſes, qui antea fluxerunt, ſubſiſtunt aliquandiu, etſi neque grauidæ ſunt, neque lactant (his enim naturaliter ſubſiſtere ſolent) & quidem interdum ſatis diu, vt compertum ſit, quibuſdam triennium, quibuſdam quinquennium, ſeptennium menſes non fluxiſſe, & tamen poſtea reuocatos eſſe. Eſt nimirum menſium in fœminis defectus & ſuppreſſio ſanguinis menſtrui p. n. retentio, ob eius vitium, vel viarum anguſtiam.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Deficiunt enim menſes vel quia ſanguis ſuperfluus, qui ſingulis menſibus euacuetur, deeſt; vel quia, licet adſit, ſupprimitur, quod vitium in ſpecie nonnulli menſium ſuppreſſionem appellant.

Sanguis autem, qui menſtruo ſpatio euacuetur, deeſt, vel quia non generatur, vel quia genitus diſſipatur, abſumitur, aut in alios vſus conuertitur. Natura enim de Indiuidui conſeruatione magis ſollicita, quàm de ſpeciei propagatione, ſi ſanguis non abundet, eum in Indiuidui conſeruationē abſumit, & nihil ad vterū mittit.

Non generatur ſanguis ob cauſſas Internas quidem, ob ætatem iam ſenilem, vel frigidiorem corporis conſtitutionem, vel partium principum, inprimis hepatis & cordis, vt & ventriculi intemperiem frigidam, aut alios morbos, qui ſanguinis generationē prohibere poſſunt, quales etiam ſunt febres, quæ viſcerum temperiem lædunt: Externas verò, vt inediam, & cibi ac potus ſufficientis defectū. Quò referri poteſt & crebra ſanguinis, præcipuè è venis ſuperioribus, euacuatio, fonticuli etiā plures, qui & ipſi aliquid de ſanguine abſumunt, vt & vlcera diuturna. Abſumitur verò vel in alios vſus conuertitur non ſolùm in ætate ante pubertatē, vbi ſanguis in augmentum corporis abſumitur, ſed & in grauidis, in quibus ſanguis in fœtus nutritionē & augmentū abſumitur, vt & in lactantibus pleriſque in quibus ſanguis in lac conuertitur. Compertum tamen eſt, etiam quibuſdam grauidis & nutricibus menſes ordinatè fluxiſſe: quod procul dubio accidit, cum ſanguis copioſior vel naturâ, vel ex victu pleniore generatur. Præterea abſumitur ſanguis in temperaturâ corporis calidiore & ſicciore, vnde viragines quædam menſibus deſtituuntur, vt & ſaltatrices. In pinguibus quoque & obeſis ſanguis ille ſuperfluus in pinguedinem conuertitur. Vnde Hippocrates & Galenus monent, quod corpora & gracilia & obeſa aut planè menſtruâ euacuatione carent, aut exiguam habent: in quibus etiam irrito conatu, ſtantibus hiſce cauſſis, in menſtruis prouocandis laboratur.

Morbi autem, qui ſanguinem abſumunt, ſunt calidi & ſicci, vt febris hectica, putridæ ardentes vel diuturnæ: ſymptomata; euacuationes nimiæ per quamcunque partem factæ. Quædam tamen ex his cauſſis non ſolùm ſanguinem, qui genitus eſt, abſumunt, verùm etiam faciunt, vt paucus, & qui nec corporis nutritioni ſufficiat, generetur. Itaque in febribus & ſimilibus morbis, quæ hepar debilitant, ſanguinemque ab eo generatum in toto corpore abſumunt, non ſolum nihil ſanguinis ſuperflui, quòd ſingulis menſibus euacuetur, redundat, ſed etiam ob eius defectum nutritio læditur, & corpus emaciatur. Ideoque ij errant, qui in talibus caſibus menſtrua prouocantia exhibent; cum ſanguis, qui euacuetur, non adſit.

Externæ verò & euidētes cauſſæ ſunt exercitia atque labores nimij, cura, mœror, terror. Quæ tamen poſteriores cauſſæ defectus menſtruorum ſunt non ſolùm, quia ſanguinem abſumunt, ſed etiam, quia cum refrigerant, corrumpunt, calorem innatum abſumunt, & ad viarum obſtructionem faciant. Ita refert Hippocrates, *6. epid. ſect. 8. in fine*, Abderis Phaëtuſam Pythei coniugem antea per iuuentutem fœcundam fuiſſe, viro autem eius exulante diu menſes defeciſſe, ex quo poſtea dolores & rubores ad articulos exorti ſint. Quæ vbi contigerint, tum corpus virile, tum in vniuerſum hirſutum eſſe redditum, barbamque eſſe enatam, & vocem aſperam redditam. Sed cum omnia, quæ ad menſes deducendos facerent, tentaſſent, non profluxiſſe, verùm haud ita multò poſt vitā functam eſſe. Idem quoque in Thaſo Namyſiæ, Gorgippi coniugi contigiſſe. Omnibus autem Medicis, cum quibus etiam collocutus fuit Hippocrates, vnicam ſpem adeſſe viſam eſſe, ad muliebrem naturam reduci poſſe, ſi menſes ſecundum naturam procederent. Verùm etſi omnia molirentur, huic prodire non potuiſſe, ſed paulò poſt mortuam eſſe. Idem plurimis aliis fœminis accidiſſe obſeruatum, quæ ob vehementes animi affectus menſium fluxu aliæ per aliquot menſes, aliæ per omnem vitam priuatæ ſunt. Faciunt huc & balnea ac æſtuaria, ſi iis ſe fœminæ fluentibus vel fluxuris menſtruis committant. Cum enim ſudores copioſos prouocent, non ſolùm ſanguinem verſus ambitum corporis rapiunt, ſed & ſeroſam eius partem, quæ imprimis fluxibilitatem ei præſtat, abſumunt.

Suppreſſionis autem menſium propriè dictæ cauſſa eſt viarum, per quas ſanguis effluere debet, anguſtia, aut mala conformatio. Non autem dicemus hîc de vteri clauſurâ, ob quam etiam ſanguinis menſtrui effluxus impeditur, de quâ ſupra, *part. 1. ſect. 1. cap. 3.* dictum, ſed de eâ ſolùm anguſtiâ, quæ tantùm in vaſis eſt, ſanguinem hunc euacuantibus. Et quidem plerunque vaſa, quæ ſunt in ipſo vtero, anguſtiora redduntur. Quibus autem de cauſſis anguſtia vaſorum vteri fiat, alij aliter docent. Plerique ex Auicennâ diſpoſitiones, quas ſequitur vaſorum vteri anguſtia, ſeptem recenſent. Prima eſt multitudo pinguedinis in omento, ob quam vaſa vteri comprimantur. Secunda eſt tumor, ob quem eadem vaſa itidem comprimantur, & anguſtiora reddantur. Tertia clauſura vaſorum à carne vel membranâ aliquâ annatâ. Quarta eſt cicatrix poſt vlcera vteri relicta. Quinta vteri ſitus vitiatus, & hinc facta ceruicis vteri contorſio. Sexta condenſatio ſubſtantiæ totius vteri. Septima coaleſcentia vaſorum vteri, ob abortum frequentem. Verùm cùm è Galeno *de cauſſ. mor. c. 7.* conſtet, cauſſas anguſtiæ meatuum ſeu vaſorum eſſe obſtructionem, conſtipationem, coaleſcentiam, compreſſionem & ſubſidentiam, etiam ex iis cauſſæ anguſtiæ vaſorum vteri petendæ. *Suppreſſionis propriè dictæ Cauſſa. Viarum anguſtia cauſſa.*

Obſtructio. Frequentiſſima anguſtiæ cauſſa hîc eſt obſtructio ab humoribus craſſis & viſcidis. Nonnulli equidē hoc cauſſæ genus in duo diuidūt, docentque, menſtrua ſupprimi vel ratione vaſorum, vel ratione humorum, dum ſcilicet ij craſſi viſcidi & lenti ſunt. Verùm res eodem redit. Nam ij ipſi humores obſtructiones vaſorum vteri pariūt, & ſibi ipſis vias præcludunt. Sanguinis verò copia ſuppreſſionis menſium cauſſa vix eſſe poteſt; cum venæ hæ ſatis latæ & amplæ ſint, vt ſanguini etiam copioſo exitum præbere poſſint. Et quidem craſſities hæc & viſciditas eſt vel in ipſo ſanguine, quando is nimis frigidus & craſſus generatur, vel ſanguini bono humores excrementitij, pituitoſi ſcilicet & melancholici, permiſcentur, qui quando poſtea cum ſanguine ad venas vteri feruntur, eas obſtruunt. Atque hæc frequentiſſima, vt dictum, eſt menſtruorum ſuppreſſorum cauſſa.

Generātur autem humores & ſanguis craſſus ex ventriculi, hepatis & lienis frigiditate, & alimentis craſſis & viſcidis, vt & frigidæ aquæ potu, præcipuè tempore menſtrui

menſtrui fluxus ſumptis. Ita refert Galenus, *lib. de veneſectione aduerſus Eraſiſtr.* ſuâ tempeſtate mulieres quaſdam Romanas, cum frigidiſſimam ex niue potarent, nullo pacto purgatas aut diminutè purgatas fuiſſe. Ideóque ad hanc cauſſam omnia, quæ craſſum ſanguinem generare, vterique venas obſtruere poſſunt, pertinent. Et cum ſanguinis tempore menſtrui fluxûs maior ſit impetus, quàm aliàs, ſi fœminæ, & virgines præcipuè, tempore, quo fluunt, cibis craſſis & minus commodis vtantur, facilè in ſuppreſſionem menſium incidunt. Referunt tamen hoc nonnulli etiam ad vteri calidam intemperiem, ob quàm humores ſubtiles & acres diſſipentur & abſumantur, craſſæ verò & terreſtres partes relinquantur, aut ipſe ſanguis aduſtus in ſcirrhum, cancrum, & alios tumores conuertatur. Alij & ſiccam vteri intemperiem addunt, ob quam vaſa vteri coarctantur, quæ contrahatur à febribus, quas fœmina primis ætatis annis paſſa eſt.

Conſtipatio. Deinde fit anguſtia à conſtipatione, dum ipſius vteri corpus denſius redditur, cuius vitij mentionē facit Galenus, *3. de ſympt. cauſ. cap. 4. & 5. aph. 28.* Et quidem vitium hoc interdum à primo ortu eſt, vnde perpetuam menſium ſuppreſſionem parit, niſi quis accommodatis medicamentis longóque tempore Vterum ad meliorem habitum transferat. Poſt ortum verò vteri ſubſtantiam duriorem reddere poſſunt, intemperies frigida, ſicca, calida & ſicca.

Compreſſio. Tertiò fit anguſtia à compreſſione vaſorum vteri, quæ fit à tumoribus vteri, inprimis ſcirrho & induratione, & vicinarum partium, vt inteſtini recti, veſicæ, grandioribus calculis, vt & vteri ſitu mutato. Nonnulli etiam addunt pinguedinem omenti nimiam. Poſſunt tamen etiam vaſa conſtringi & coarctari ab externis cauſſis, vt aëre frigido, ſicco & aquilonio, lapſu in aquam frigidam, aut aliàs morâ in aquâ frigidâ, præſertim ſi iſta accidant fluentibus menſibus. Tunc enim & venæ vteri conſtringuntur, & humores denſantur, ac in venis vteri retinentur, qui ibi hærentes craſſeſcunt, & poſtea obſtructiones pariunt.

Coaleſcentia. Quartò coaleſcentia fit à carne vel membranâ aliquâ vaſis vteri obnatâ, vt & cicatrice, quod poſt vlcera accidit, vbi membranæ interdum intus vtero obducūtur, aut poſt vlcera cicatrices relinquuntur, quæ ſanguinis effluxum prohibent. Idem interdum poſt abortum frequentem accidit, poſt quem venæ illæ, quibus ſecundinæ adhærent, ita coaleſcunt, vt poſtea aperiri non poſſint.

Subſidentia hîc locum non habet: niſi quis ad ſubſidentiam referre velit eam obſtructionem, quæ fit à medicamentis adſtringentibus & ſiccantibus, quibus eæ interdum vtuntur, quæ virginitatem, quam non habent, venditare volunt. Ab eiuſmodi enim adſtringentibus venæ vteri ita roborari & conſtringi poſſunt, vt ſanguinem affluentem non ſuſcipiant.

Tandem ſuppreſſorum menſium cauſſa poteſt eſſe mala vteri conformatio, etiam præter clauſuram vteri, ita vt vterus vel vaſis illis ſanguinem ad vterum ferentibus careat, vel ea malè conformata, aliò conuerſa, aut contorta habeat, itavt ſanguis per ea effundi non poſſit; id quod accidit vel à primâ conformatione, vel ex caſu, percuſſione, aut morbo aliquo præcedente. Fernelius etiam huius cauſſæ mentionem facit, dum ſcribit, ſe vidiſſe mulierem, cui ex hoc vitio nunquam vel menſes vel aliud quicquid fluxit ab vtero, & nihilominus bene habita prorſúſque incolumis annos vixit circiter ſexaginta. Verùm vix credibile eſt, ſaltem vteri conformationis vitio hoc accidiſſe: ſed proculdubio ſanguis ſuperfluus non generatus fuit. Si enim ſanguis ſuperfluus in corpore generatus fuiſſet, eíque exitus in vtero non patuiſſet, ſine incommodo in corpore detineri non potuiſſet.

Nonnulli tamen peculiaris adhuc cauſſæ ſuppreſſorum menſium mentionem faciunt, nimirum aduſtionis, cum ſcilicet tempore hyberno fœminæ incenſos carbones ad frigus arcendum ventri inferiori ſubdunt, quorum calore vterus exuritur, & incaleſcit, & menſtrua exſiccantur; vnde menſibus ſuppreſſis vterina ſtrangulatio & ſimilia mala oriuntur. Plura de cauſſis videantur infra, *quæſt. 1.*

Signa Diagnoſtica.

Signa. An menſtrua purgatio planè deficiat, ex ipſius fœminæ relatione cognoſcitur. Sunt tamen etiam ſigna, quibus, etſi menſtruorum defectum fateri nolint fœminæ, idem cognoſcitur. Sunt enim plurima ſymptomata, prout ad hanc vel illam partem ſanguis ruit, quæ ex menſium ſuppreſſione oriuntur, quæ eam facilè indicant. Non tamen planè eadem ſunt in virginibus & mulieribus. In virginibus enim ſanguis ſuppreſſus per venas hinc inde vagatur, & obſtructiones parit, colorem corporis mutat, ac febres inducit, & præcipuè febriculam illam, quæ febris alba appellatur, & facilè è facie agnoſci poteſt, quòd virgini menſes non rectè fluant: in mulieribus verò magis ad vterum fertur, & vterinos morbos ac ſymptomata parit. Vnde mulieres cibi faſtidium, nauſeam, vomitum, picam patiuntur; virgines verò raro ex menſium ſuppreſſione hiſce malis corripiuntur: Maior enim eſt ventriculi cum vtero conſenſus, quàm cum venis.

Sunt autem ſigna quibus menſium ſuppreſſio cognoſcitur, varia. Vnum proponit Hippocrates, *5. aph. 39.* dum ſcribit: *Si qua nec prægnans, nec puerpera eſt, lac habet, ei menſtrua defecerunt.* Id tamen potius propter autoritatem Hippocratis creditum, quàm vllâ ratione confirmatum nonnulli cenſent, putántque, ſi ob cauſſas morbificas menſtrua retineantur, lac, quod fœtus nutriendi gratiâ ſaltem generatur, produci non poſſe, & ſi quid tale in mammis appareat, id ichorem quendam ſubalbidum eſſe, quo non ſolum virginum, ſed etiam virorum mammæ interdum abundant. Verùm non rationi aduerſum videtur, fœminas etim grauidas lac in mammis habere poſſe. *An fœminæ non grauidæ lac in mammis habere poſſint.* Eſt enim venarum vteri & mammarum magnus conſenſus. Mammariæ enim venæ rectà ad latera ſterni vtrinque deſcendunt, & thoracem egreſſæ deorſum per muſculorum internam faciem procedunt, & vbi ad vmbilici regionem peruenerunt, pluribus anaſtomoſibus cùm epigaſtricis venis vniuntur & coëunt. Oriuntur autem epigaſtricæ venæ ab externo ramo iliaco, à quo etiam hypogaſtricæ venæ, quæ ad ceruicem vteri fundúmque feruntur, ortum habent. Itaque dum ſanguini per vterum exitus non patet, per venas ita coëuntes ad mammas facilè ferri, atque in iis in lac mutari poteſt. De quâ re plura infra, *ſect. 3. cap. 1. quæſt. 5.*

Alius deinde aphoriſmus, nimirum 61. eſt *in eadem ſectione*, qui etiam ſignum quoddam ſuppeditare videtur, qui talis eſt: *Si mulieri purgationes non prodeant, neque horrore, neque febre ſuperueniente, cibique faſtidium accidat, prægnantem eſſe putato.* Innuere enim videtur hic aphoriſmus, ſi menſes præter naturam fœminis ſupprimantur, horrorem inferre, ob materiæ vitioſæ in habitum corporis diſtributionem, febrem autem ob putredinem, quam ſanguis ſuppreſſus concipit. Verùm non ſemper hoc accidit, ſed tum ſolùm, cum in cacochymicis corporibus menſtrua ſupprimuntur. Clarius hoc explicat, & plura ſigna addit Hippocrat. *lib. 1. de morb. mul.* Tertio, *inquit*, menſe, poſt ſuppreſſa menſtrua incipiunt ſentire ſuffocationes & horrores, lumborum grauitatem, & quandoque febrim. Quod ſi ſuppreſſio diutius perſeueret, iam illis obdureſcit venter, vrina copioſior mingitur, cibi faſtidium & vigiliæ ingraueſcunt, itavt inter dormiendum dentibus ſtrideat. Et ſi adhuc retineantur, quinto menſe his omnibus, & maximè doloribus vrgebitur grauius. Sed 6. menſe inſanabilis morbus redditur, qui antea curari poterat. Et cum hoc anxia fit, & animo linquitur, pituitâ vomit, ſiti magnâ vexabitur,

dolebunt partes ventris & pectinis, febris accedet, ſupprimentúrque excrementa alui atque veſicæ, ſpina dorſi dolore vexabitur, & quaſi balbutiet. Poſthac autem intumeſcunt crura, pedes, venter, & vrina mingitur rubra, ſanguineáque, & dolor totum occupat corpus, maximè collum, ſpinam & inguina, atque ſic moriuntur, ſcilicet ex hydrope. Quæ eadem ferè ſigna habet Galenus, 8.*de loc.aff.c.5.* Accedit totius corporis grauitas, & laſſitudo tenſiua, dolor lumborum, colli & ſyncipitis, qui ad radices oculorum vſque extenditur, ob ſanguinis recenti per totum corpus diffuſionem. Inprimis verò hæc laſſitudo crura & coxas detinet, propter venarum harum partium cum venis vteri conſenſum. Corpus in nonnullis, quibus menſes diu ſubſtiterunt, fit viride, & vniuerſum hirſutum, barbáque enaſcitur, & vox aſpera redditur, cuius exemplum ſupra ex Hippocrat.6. *Epid. ſect.* 8. de Phaëtuſâ Pythei coniuge retulimus.

Diſcrimen ſuppreſſionis menſium à grauiditate. Quia verò mulierculæ ex illicito concubitu grauidæ, ſéque pro virginibus venditantes grauiditatem negare, & menſium ſuppreſſionem ſaltem accuſare ſolent; & aliàs etiam multa ſigna grauidis & ſuppreſſione mẽſium laborantibus ſunt communia, præſertim ſi menſes, qui mulieri fluere ſolebant ſint impuri & malis qualitatibus præditi: Medicus cautus eſſe debet, ne hac in re decipiatur, & proinde quâ ratione grauidæ mulieres ab iis, quæ ſuppreſſione menſium laborant diſcerni poſſint, diligenter inquirendum. Poſſunt autem hoc modo diſcerni. Primò quod grauidæ plerunque natiuum corporis colorem retinent; cum contra fœminæ ſuppreſſione menſium laborantes pallidæ ſint, & fœdo faciei colore: grauidæ etiam hilares ſunt, & parum in animi pathematis mutantur; cum contra in ſuppreſſione menſium plerumque triſtes ſint. Secundò ſymptomata, quæ grauidis in principio accidere ſolent, indies paulatim miteſcunt: contra verò in ſuppreſſione menſium quò diutius menſes ſubſiſtunt & cumulantur, eò magis ſymptomata augentur. Tertiò in grauidis motus & ſitus infantis tertio menſe manu ventri admotâ percipi poteſt; quod non fit in ſuppreſſione menſium, in quibus tumor quidam œdematoſus & durus, nec vtero ſemper reſpondens percipitur. Quartò iis, quæ grauidæ non ſunt, os vteri non occluditur, aut cum quadam duritie occluditur, de quo Hippocrates, *5. aphor.* 54. *Quibus os vteri durum eſt, iis arctetur neceſſe eſt.*

Signa cauſſarum. A quâ autem cauſâ menſium ſuppreſſio ortum habeat, ſic diſtinguitur. Internas quod attinet, ſi ſanguis vel non generetur, vel abſumatur, id totius corporis, hepatiſque ac aliarum partiũ diſpoſitiones conſideranti, & omnia ſigna earum perpendenti facilè patebit. Exempli gratiâ: An mulier obeſa, vel habitu corporis calido & ſicco prædita ſit, & viraginem repræſentet, an verò grauem aliquem morbum paſſa ſit, & omninò, quantus & qualis ſanguis in corpore generetur, diligentem Medicum latere non poteſt. Sanguinem etiam ad vterum non mitti cognoſcitur, quòd nulla circa vterum grauitas adeſt, neque dolor aut tumor: color verò corporis pallidus, & alia in partibus ſuperioribus cacochymiæ ſigna, iecur aut lien obſtructus.

Si ab obſtructione venarum ortum habeat ſuppreſſio, quæ cauſſa frequentiſſima eſt, atque ea fit à pituitâ viſcidâ, præceſſerunt cauſſæ pituitam generantes, totius corporis torpor adeſt, color albus, pulſus rarus, vrinæ ſunt crudæ: ſi à melancholiâ ſit obſtructio, eius redundantis ſigna adſunt. Et cum ab obſtructione malum eſt, inſtante tempore purgationis menſtruæ dolores in lumbis & partibus vteri vicinis percipiuntur, & ſi quid fortè effluat, mucoſum, ſubalbidum, aut ſubnigricans eſt, & linteolis exceptum humorem peccantem facilè indicat. Si vteri intemperies aliqua vaſorum anguſtiam inducat, patet id ex ſignis intemperierum vteri ſupra propoſitis. Si à compreſſione ſit vaſorum vteri anguſtia, vteri vel vicinarum partium tumores adſunt, vel vterus ſuo loco excidit. Si à coaleſcentia ſit ſuppreſſio, præceſſerunt vlcera Vteri. Si menſes aduſti ſint, cauſſa ex fœminæ relatione cognoſcitur, & adſunt menſium ſuppreſſorum ſymptomata alia; ſed ea cum caliditate coniuncta. Et omnino quæ cauſſa ſuppreſſorum menſium ſit, non ita difficulter cognoſcitur, ſi omnes cauſſæ euidentes, quæ præceſſerunt vel adſunt, diligenter conſiderentur, & an morbus aliquis in vtero, toto corpore, vel aliquâ eius parte adſit, per ſigna ſuo loco propoſita, inquiratur.

Externæ etiam cauſſæ ſi quæ præceſſerint, malóque huic originem dederint, vt frigidæ aquæ potus, vel lotio in aquâ frigidâ, vel frigidus aër admiſſus, ab ægrâ cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Suppreſſio menſium periculoſum malum eſt, è quo multa & grauia oriuntur mala. Seu, vt Hippocrates, *5.aphor.57.* ſcribit, ſi menſes ſubſiſtant, accidunt ab vtero morbi. Et quidem alia in ipſo vtero, vt tumores, abſceſſus, vlcera; ſicut inflammationis colli matricis ex ſuppreſſione menſium exemplum habet Guil. Fabric. *Centur.2.obſ.62.* vlceris, *ibidem obſ.63.* inflammationis, gangrænæ & inde ſubſecutæ mortis, *obſ.64.* ſteriléſque fiunt mulieres: alia in toto corpore, vt febres, febris alba, leucophlegmatia; alia in aliis partibus, vt ciborum faſtidium, ſanguinis vomitus, hepate affecto hydrops, cardialgia, tuſſis, difficilis reſpiratio, lipothymia, ophthalmia, melancholia, capitis dolores, mania, arthritis. Quædam & hirſutæ fiunt toto corpore, imò, quod memorabile, quibuſdam barbam erupiſſe & viris ſimiles eas factas obſeruatum, vt de Phaëtuſâ refert Hippocrates, *6.epid. ſect.8. in fine.* De quibus malis ex menſium ſuppreſſione ortis, pluribus agunt Hippocrates, *de morb.mul.* Galenus, *6.de loc.aff.c.5. 5.aph.57. 3.prorreth. text.31. de venaſect. aduerſ.Eraſiſtr.cap.1. & 3.* Auicennas, *lib.3.fen.21.tract.3.cap.36.*

2. Quò diutius menſes ſubſtiterunt, eò difficilius reuocantur; ſæpe etiam nunquam reuocari poſſunt.

3. Cùm autem grauiſſima excitent ſæpe ſymptomata menſes ſuppreſſi, vt ex iis, quæ de ſignis & 1. prognoſtico modò dicta ſunt, patet, quò plura & grauiora ſunt ſymptomata, eò malum eſt periculoſius. Si tamen per aliam viam ſanguis euacuetur, quod interdum accidit, minus læduntur, de quo Hippocrates, *5.aph.33. Mulieri menſtruis deficientibus ſanguis è naribus profluens, bono eſt.* Modò non fiat ſanguinis euacuatio per veſicam, quod nonnunquam obſeruatum eſt. In veſicâ enim ſanguis in grumos facilè concreſcit.

4. Imò tandem ex ſuppreſſione menſium mulieres moriuntur, id quod Phaëtuſæ & Namyſiæ accidit, *6.epid.ſect.8.ſub finem.* Et quidem ſæpe longo tempore cum menſibus ſuppreſſis vitam trahunt, ſi grauia ſymptomata abſint, ſicut Hippocrates, 4. *epid.* refert, ancillam quandam redeuntibus menſibus, qui per ſeptennium ſuppreſſi fuerant, ſanitatem recuperaſſe. Si verò grauia ſimul adſunt ſymptomata, dolores vehementes, vigiliæ diuturnæ, animi deliquium, obtumeſcentia, tremor, paralyſis, vteri ſuffocatio, febris, melancholia, varij tumores, citò moriuntur.

5. Pro ratione autem cauſſarum nunc faciliùs, nunc difficiliùs menſes reuocantur, vel etiam planè non reuocantur. Obſtructio curari poteſt, & eò quidem faciliùs, quò malum eſt recentius. Coaleſcentia curari non poteſt. Denſitas verò & durities difficulter & non niſi longo tempore. Quid de compreſſione à tumoribus ſperandum ſit, ex iis, quæ ſupra, *part.1.ſect.2.cap.7. de Vaſorum vteri anguſtia,* dicta ſunt, patet.

6. Hippocrates equidem, *de morb.mul.* ſcribit: Si menſes ſupprimantur ſex menſes, illos non amplius prouocari poſſe, & malum eſſe incurabile. Exſtant tamen exempla contraria apud ipſum Hippocratem. Nam, vt modò

modò dictum, 4.*epid.*92. eſt hiſtoria cuiuſdam ancillæ, cui ſeptem annis ſuppreſſi fuêre menſes, qui tamen iterum fluere cœperunt. Et 5.*epid. circa initium*, vxori Gorgiæ in Lariſſâ menſes quatuor annis ſuppreſſi fuerunt & redierunt. Galenus quoque, *6. epid. comm.* 3. *t.*29. meminit mulieris emaciatæ, cui menſibus octo menſes fuerunt ſuppreſſi & redierunt. Itaque an malum ſit curabile nec ne, non ſolùm ex tempore ſuppreſſionis, ſed ex ætate fœminæ, corporis conſtitutione, & cauſſarum varietate colligendum. Tanta enim interdum eſt cauſſarum pertinacia, vt nullis remediis cedant, id quod ipſe Hippocrates expertus eſt, qui *in fine 6. epidem.* ſcribit, duas mulieres, alteram Phaëtuſam, Pytheæ vxorem, alteram Namyſiam, Gorgippi vxorem, multo tempore menſes ſuppreſſos habuiſſe, in quibus etſi ipſe cum aliis Medicis omnia feciſſet, quæcunque fieri potuerunt & debebant, nihilominus menſes nunquam rediiſſe, & vtramque mortuam eſſe.

Indicationes.

Indicationes. Cum menſes ideo non fluant, quia ſanguis, qui euacuetur, deficit, vel etiamſi adſit, propter vaſorum vteri anguſtiam euacuari non poſſit, facilè hinc patet, ſi ſanguis non generetur, eius generationem promouendam, aut ſi abſumatur, cauſſas, quæ eum abſumunt, tollendas eſſe, abſumptumque inſtaurandum. Si verò euacuari non poſſit propter vaſorum vteri anguſtiam, eam tollendam eſſe. Cum autem anguſtiæ variæ cauſſæ ſint, vt ſupra dictum, varia etiam ad eas tollendas requiruntur remedia.

Curatio.

Curatio. Morbos autem, ob quos ſanguis vel non generatur, vel abſumitur, quod attinet, eorum curatio è ſuis locis petenda; neque menſes mouentia medicamenta exhibenda iis, in quibus nulla ſanguinis eſt abundantia, ſed in macilentis atque extenuatis ſanguis primùm bonâ victus ratione reparandus, qui vbi reparatus fuerit, ſponte poſtea profluit. Si à nimio exercitio ſanguis ſit abſumptus, quiete & otio ad naturalem ſtatum fœminæ reducendæ ſunt; ſi ſint obeſæ nimis, emaciandæ; ſi emaciatæ, impinguandæ, & omnino ad meliorem ſtatum reducendæ. Quod ſi factum fuerit, expultrix languida roborabitur, vt poſtea ſeſe rectiùs ad expulſionem accingat. Cauſſas verò anguſtiæ quod attinet, cùm frequentiſſima obſtructionis menſium cauſſa ſit obſtructio venarum vteri, de eâ primo loco dicemus.

Vena ſectio. Principio verò videndum, an aliqua ſit ſanguinis in corpore redundantia. Plerumque enim ſi ſanguis ſupprimatur, in corpore cumulatur corpuſque grauat, & propterea leni euacuante præmiſſo, imminuendus eſt. Imò etiam aliàs & cùm nulla plethora præceſſit, modò non ex defectu ſanguinis menſium ſuppreſſio ortum habeat, vena aperiri poteſt. Etenim ſanguis, qui ſingulis menſibus ſubſiſtit, in corpore cumulatur, & in venis hærens ad vterum reuocandus eſt. Vnde etiam Galenus, vt 6. *Epid. com.*3.*t.*29. refert, mulieri emaciatæ extraxit tribus vicibus tres ſanguinis libras, atque huius auxilij beneficio eam liberauit à diuturnâ menſium ſuppreſſione.

Quæ vena aperienda. Aperienda autem vena in talo eſt; quâ non ſolùm ſanguinis copia, ſi adſit, imminuitur, ſed &, quod præcipuum, ſanguini ad vterum motus conciliatur, de quo *quæſt.*2. dicetur. De loco Venæ ſectionis, vt & de cucurbitulis hoc etiam notandum, vtile eſſe, cum hæc auxilia repetenda ſunt, vt vnâ die ſanguis ex vno crure, poſtridie ex altero detrahatur.

Quantum ſanguinis mittendum. Quantum autem ſanguinis euacuandum ſit, copia eius & vires docebunt. Paulus Ægineta equidem neque plus duabus libris cum dimidiâ, neque minus vnâ librâ mittendum cenſet. Galenus, *loco modò allegato*, mulieri emaciatæ ſe extraxiſſe tribus vicibus tres libras ſanguinis, atque huius auxilij beneficio eam liberaſſe à diuturnâ menſium ſuppreſſione ſcribit. Verùm noſtræ fœminæ rarò tantam copiam ſanguinis euacuari ſinunt. Et præſtat, vt quæ copia ſanguinis euacuari debet, non vnâ vice emittatur, ſed pluribus. Ita enim nec vires nimiùm deiiciuntur, & ſanguinis fluxus ad vterum rectius concitatur.

Tempus Venæ ſectionis. Tempus autem Venæ ſectionis quod attinet, ſi ſaltem euacuandi ſanguinis gratiâ vena aperitur, ſtatim principio id fieri poteſt: quæ verò poſtea in talo aut poplite aperitur, reuocandorum ſuppreſſorum menſium cauſſâ, commodiſſimè diebus tribus, quatuor, aut quinque ante tempus conſuetæ euacuationis ſecatur, vt materia ad motum, quem eo tempore inſtituere ſolet, concitetur, de quo vide *quæſt.*2.

Scarificatio, & cucurbitulæ. Venæ ſectionis loco in debilioribus etiam cturum ſcarificationibus & cucurbitulis ſcarificatis, vt & hirudinibus cruribus adhibitis, vti poſſumus. Quandoque tamen etiam cucurbitulæ non ſcarificatæ adhiberi poſſunt ad ſanguinem ad vterum reuocandum, præcipuè ſi ad alia loca feratur. Si enim ſanguis ad alia loca feratur, per cucurbitulas verò non ſcarificatas ad inferiora trahatur, nec euacuetur, ad venas vteri ruit, eaſque aperit. Vt autem hoc commodiùs præſtent, prius locis remotioribus, cruribus nimirum, deinde propioribus, coxis ſcilicet ſunt applicandæ.

Ligatura & frictiones. Quod cucurbitulæ ſine ſcarificatione præſtant, idem ligaturæ & frictiones partium inferiorum, poſt totius euacuationem, & præcipuè eo tempore, quo menſes fluere ſolent, præſtare poſſunt.

Nonnulli & hæmorrhoidum apertionem ad menſes ſuppreſſos reuocandos vſurpandam cenſent. Verùm cum vt Galenus, *de cucurbit. ſcarif. cap.*10. docet, hæmorrhoides ab Vtero deriuent, earum apertio potius impediet, quàm promouebit, menſium fluxum.

Quidam etiam Cauteria cruribus & coxis inurenda cenſent, ſcribitque Mercurialis, *tom.*2. *conſil.*26. & 4. *de morb. mul. cap.*1. ſe multiplici experientiâ didiciſſe, cauteria infra genua poſita ſuppreſſos menſes reuocare. Verùm cum & iſta ab vtero potius deriuent, & humoribus, qui cum ſanguine ex vtero fluere ſolent, aliam viam monſtrent, inclinationem eorum ad vterum prohibent.

Medicamenta. Medicamenta quod attinet, primò lenientia adhibenda. Inter quæ commodiſſima hîc eſt hiera picra ad ℥ ß. in bolum redacta, vel pil. de tribus, hiera ſ.

Præparantia. Præparantia poſtea parentur ex iis, quæ calefaciendi, craſſoſque humores incidendi & attenuandi vim habent, quæ ſupra, *part.*1. *ſect.*2. *cap.*6. ſunt propoſita, præcipue è *betonica*, *calamintha*, *matricaria*, *pulegio*, *artemiſiâ* &c. Si tamen humor melancholicus ſimul peccet, *bugloſſa*, *bortago*, *meliſſa*, & ſimilia humorem melancholicum reſpicientia addenda.

Vt ♃. *aq. artemiſia*, *calamintha*, *capill.* ♀ *ana* Vnc.iij. *ſyr. de quinque radicib. de artemiſiâ*, *ana* Vnc.ij. F. potio pro tribus doſibus.

Vel ♃. *ſyr de artemiſ.* Vnc iij. *aq. matricar. pulegij gentianæ cum vino deſtill. ana* Vnc.ij. *cinam.* Drach.ij. Miſc. pro duab. vel tribus doſibus.

Vel ♃. *rad. aperient* Vnc.ß. *rubiæ tinctor. pimpinell. ana* Drach.iij. *artemiſ. betonic. chamædr. calaminth. ana* M.j. *cicerum rubr.* M.ß. *fl. bugloſ. anthos*, *ana* p.j. Coq. in aq.ſ.

Colatura dulcoretur ſaccharo & aromatizetur aquâ cinamomi.

Vtile eſt etiam pituitoſis corporibus decoctum Guaiaci aut ſaſſafras cum dictamno Cretico, vel alio vtero conueniente medicamento, ſi bibatur per dies 15. verum ſine ſudoris prouocatione.

Euacuantia. Humores præparati poſtea euacuentur, inprimis hieris, *agarico*, *mechoacanâ*, *turbith*, quibus *colocynthidem*,

ſcammonium, *helleborum nigrum* pro humoris peccantis naturâ & corporis conſtitutione addere poſſumus.

Vt ℞. *agaric. trochiſ.* Drach.ij. Infundantur *in aq. artemiſ.* Vnc.ij. *oxymel.ſ.* Vnc.j. Colentur Adde *extr. mechoac.* Scrup.j.M.

Vel ℞. *rad.aperient.* Vnc.ß. *artemiſ.beton.ana* P.ij. *fol. ſenæ el.* Vnc.ß. *agarici.albiſſ.* Drach.ij. *ſem.fœnic.aniſi, ana* Scrup.j. *galãgæ* Drach.ß. *flor.roriſmar.* P.j. Infund in aq.ſ. Col. quæ ſit Vnc.iij. ß.adde *Syr. de fol. ſenæ* Vnc.ß *aq. Cinam.* Drach.ß.M. Vel vino aſſuetæ tali vti poſſunt.

℞. *turbith. el. mechoac. agarici*, *ana* Drach.ij. *fol.ſenæ el.* Vnc.jß. *capill.♀ meliſſæ*, *roriſmar. ana* P.ij. *cinamomi, galangæ, ana* Drach.j.

Sacculo incluſa ſuſpendantur in vini albi ſ. q. horis XXIV. Poſtea ℥v. vel ℥vj. exhibeantur. Poteſt etiam in qualibet doſi, ſi libet, mannæ ℥ß. diſſolui.

Vel ℞. *rad.rubiæ tinctor.eryngij, ana* Vnc.ß. *maioranæ, meliſſæ*, *betonicæ*, *roriſmar.ana* M.j. *ſem.carthami* Vnc.ß. *agaric.troch.* Vnc.ß. *turbith.el.* Drach.iij. *zinzib. galangæ, ana* Drach.ij. Affund.vini.q.ſ.

Vel ℞. *rad.aperient. oryng. rubiæ tinctor. ana* Vnc.ß. *ariſtol.rot.* Drach.iij. *bryon.* Vnc.ß. *valerianæ* Drach.ij. *artemiſiæ*, *matricariæ*, *pulegij*, *maioranæ*, *meliſſæ*, *ana* M.j. *flor.roriſmar.cheiri*, *ana* P.j *ſem.fœnic.aniſi*, *ana* Drach.j. *cartham.excort.* Vnc.ß. Coq.in aq.ſ.

In Col. Infund. *fol.ſenæ el.* Vnc.ij. *agarici albi*, *turpethi*, ana Vnc.ß. *zinzib.galangæ*, *zedoariæ*, *ana* Drach.j.

Poſtea ebulliant & colentur, additaque ſacchari ſ. q. coq. ad Syrupi conſiſtentiam. Cui adde *aq.cinam.* Vnc.ß. F.Syrupus laxitiuus.

Vel ℞. *ſpec diaturbith cum rhabarb.* Vnc.ß. *mechoacan.* Drach.ij. *agariſci trochiſc.* Drach.j. *ſpec.diarrhod. abb.cinamomi, ana* Drach.ß. *chalyb.prep.* Drach.j. *pulpæ paſſular. per ſetaceum traiectar.q.ſ.*

M.F.Elect.detur quantum nucem iuglandem æquat, vel plus etiam.

℞. *ſpec. epiſcopi*, *diaturbith cum rhab. ana*. Drach.ß. F.puluis.

℞. *ſpec. diaturbith. cum rhab.* Scrup.ij. *mechoac.* Scrup.j.

Vel ℞. *pil.benedictar.* Scrup.ij. *de tribus* Scrup.j. *extr. ſcamm.* gr.ij.F.pil.

Si fortioribus indigeat, vſurpari poſſunt pil.de agarico, fœtidæ & ſimiles.

Atque iſta præparantia & purgantia per vices, ſi obſtructio ſit pertinacior, exhiberi & repeti poſſunt. Commodiſſimum autem eſt, purgationes frequenter repetere, & per *minuta* materiam ſenſim euacuare. In quem vſum de iſtis pilulis ſingulis vel alternis diebus Drac.ß. vel Scr.ij exhiberi poſſunt.

℞. *agarici trochiſ.* Drach.ij. *rubiæ tinctor.* Drach.j. *Cum ſyr.de artemiſ.* F.pilulæ.

Vel ℞. *agarici albi* Drach.ij. *pil. de tribus ſpec. diacurcumæ*, *ana* Drach.ß. *croci ♂* Scr.ij. *el.cinam.* gutt.j. Cum *ſyr.de artemiſ.* F.pilulæ.

Vel ℞. *aloes* Drach.iij. *pil.de tribus* Drach.j. *Cum ſucco ſabinæ* F. pil.

Aut tertio quoque die infuſum agarici in aq. artemiſiæ & rubiæ tinctorum factum & aquâ cinam.conditum exhibeatur.

Vomitoria. Poſſunt interdum & vomitoria exhiberi, ſi multi crudi humores circa ventriculum hæreant, qui poſtea in venas delati malum augent.

De purgantibus autem medicamentis hoc notandum, ea non exhibenda eſſe, cum menſium fluxus inſtat. Cum enim hoc tempore exhibita humores ad alias partes trahant, potius impediunt menſium fluxum, quàm promouent.

Poſtquam ita primò, & quod commodiſſimum eſt, in principio menſis vena, ſi opus fuerit, ſanguinis imminuendi gratiâ, aperta fuerit, poſt præparantia & obſtructiones aperientia diebus octo vel decem, & hinc purgantia exhibita, aut per interualla & vices vſurpata fuerint: diebus quatuor vel quinque ante conſuetum fluxionis tempus venæ in pedibus aperiendæ, vel etiam diebus pluribus ante, ſi repetere venæſectionem opus ſit.

Cucurbitulæ quoque coxarum ſedi inferiori applicatæ, ſanguinem verſus inferiora trahunt, præſertim ſcarificatæ, vt & hirudines talo appoſitæ, & ligaturæ ac frictiones à coxis ad pedes vſque factæ.

Tandem medicamenta menſes mouentia interna & externa vſurpanda, quæ calefaciendo & attenuando ſanguinem fluxui aptum reddunt, venarumque oſcula aperiunt, ſimulque peculiarem cum vtero cognationem habent. Neque enim credendum, medicamenta menſes mouentia in omnibus cauſſis ſuppreſſionem menſium efficientibus vtilia eſſe; cum tum ſolùm conueniant, cum à craſſo ſanguine & obſtructione venarum vteri malum ortum habet. In aliis verò cauſſis potius nocere, quàm prodeſſe poſſunt; cùm omnia ſint calida & tenuium partium. Non autem quouis tempore hæc medicamenta exhibenda ſunt, ſed paulò ante id tempus, quo aliàs fluere menſes ſolent & fluxus inſtantis & naturæ conatus aliqua indicia ſeſe exhibent. *Menſes mouentia.*

Medicamenta autem iſta ſimplicia ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 2.* ſunt propoſita. Hoc præterea hîc monendum, medicamenta iſta non omnia eſſe eiuſdem generis, neque ſemper eadem conuenire. Nam cum multa ex iis ſint, quæ etiam vrinam mouent, exhibita intempeſtiuè potius nocent. Sunt autem menſes mouentia trium generum. Primi generis ſunt mitiora, quæ adhibenda, cum ſuppreſſio nondum inueterata eſt, & cum corpus eſt plenius. Si enim fortiora tum exhiberentur, & febrem & inflammationes vteri tum excitare poſſent. Talia ſunt *amygdalæ amaræ*, *cicer rubrum*, *orobus*, *lupinus*, *radix graminis*, *ruſci*, *aſparagi*, *cichorij*, *eryngij*, *capillus ♀*, *agrimonia*.

Secundi generis ſunt fortiora, vt rad. *pæoniæ*, *apij*, *petroſelini*, *aſari*, *ireos*, *rubiæ tinctorum*, *ariſtolochiæ*, *gentianæ*, *helenij*, folia *abrotani*, *artemiſiæ*, *calaminthæ*, *pulegij*, *chærefolij*, *meliſſæ*, *leuiſtici*, *betonicæ*, *maioranæ*, *chamædryos*, *mercurialis*, *rutæ*, ſem. *erucæ*, *naſturtij*, *petroſelini*, *fœniculi*, *aniſi*, *dauci*, *paſtinacæ ſatiuæ*, *ſeſeleos*, *nigellæ*, baccæ *lauri*, *iuniperi*; flores *cheiri*, *lauendulæ*, *ſambuci*, *chamæmeli*, *ſtæchados*, *crocus*, *calamus aromaticus*, *cinamomum*, *caſſia lignea ſeu aromatica*, (errant enim hîc valdè, qui ad menſes ciendos pro iſtâ caſsiâ, quæ ad cinamomum pertinet, cortice caſſiæ fiſtularis vtuntur) *coſtus*, *galanga*, *ambra*, *caſtoreum*, *myrrha*, *ſtyrax*, *galbanum*, *ſagapenum*, *extractum ſplenis bouis*.

Tertij generis valentiùs menſes mouent: qualia ſunt *radix bryoniæ*, *cyclaminis*, *cucumeris agreſtis*, *pyrethri*, *ſtaphis agria*, *elleborus vterque*, *colocynthis*. Quæ autẽ vſurpanda, & eorum minor doſis exhibenda, vel in maximâ aquæ quantitate maceranda, & aquæ pauxillum propinandum.

Parantur ex iis varia medicamenta, pulueres, vina medicata, decocta, aquæ, ſyrupi, rotulæ & morſuli, electuaria, pilulæ.

Pulueres: vt ℞. *cinam.* Drach.ß. *ſuccini* Scrup.j. *croci*, Scrup.j. F. puluis.

Vel ℞. *trochiſc.de myrrhâ, caſſiæ, flor.cheiri, ana* Scr.j. *croci* gr.v.F.puluis.

Vel ℞. *fol. ſabinæ* Drach.j. *cinam.* Drach.ij. *myrrhæ* Drach.j. *ſuccini* Drach.ß. *croci* Scrup.j. F. puluis. Doſis Drach.j.

Vel ℞. *trochiſc.de myrrhâ*, Drach.ß. *caſſiæ lign.* Scr.j. *ſem.cymini*, Scr.ß. Fiat puluis.

Vel ℞. *ſplenis bouis iunioris in clibano exſiccati* Drach.ij. *cinam.* Drach.j. *macis* Drach.ß. *croci* Scrup.ß. F. puluis.

Efficaciſſimum eſt Caſtoreum.

℞. *Caſtorei*, *pulegij*, *ana* Scrup.j.F.puluis.

Vel

Vel ℞. *caſſia lignea, dictamni Cretic. borracis, caſtorei, ana* Drach.j. *croci* Scrup.ij. F. puluis: doſis Drach.j.

Exhibentur autem pulueres commodè ex aquis conuenientibus, vino, vel decocto cicerum rubrorum.

Vina medicata. Vina Medicata:

℞. *rad. rubia tinctor.* Vnc.j. *ireos* Vnc.ß. *meliſſæ, pulegij artemiſiæ, roriſmar. ana* M.j. *fl. cheiri* M.ß. *cinamomi* Vnc.j. *galangæ* Vnc.ß. Affund. *vini q.ſ.*

Si cachexia ſimul adſit, tale vinum parari poteſt:

℞. *limatura chalyb.* Vnc.j. *Rhapontici veri* Drach.iij. *maioran. roriſmar. ana* M.ß. *radic. pimpinellæ* Vnc.ß. *ſpica,* Drach.ß. *cinam.* Drach.ij. Affundatur *Vini q.ſ.*

De quo hauſtus ſæpe detur.

Decocta. Decocta. Commendatur inprimis decoctum cicerum rubrorum.

Vel ℞. *radic. apij, fœnic. ana* Vnc.ß. *artemiſiæ, beton. pulegij, meliſſæ, ana* M.j. *cicerum rubr.* M.ß. *baccar. iunip.* Vnc.ß. *fl. cheiri* p.j. Coq. in aq.ſ.

Colatura dulcoretur ſaccharo.

Vel ℞. *colaturæ* Vnc.ix. *ſyr. de artemiſia* Vnc.iij. M. pro tribus doſibus.

Vel ℞. *rad. apij, fœnic. rubia tinctor. ana* Vnc.ß. *pulegij, matricariæ, nepethæ, ana* M.j.

Coq. in ſ. q. aq. ad remanentiam ℔jß. Adde *ſyr. de artemiſ.* Vnc.iij. *aq. cinam.* Vnc.ß. F. Potio pro 4. vel 5. doſibus.

Vel ℞. *Cicer. rub.* M.ß. *radic. petroſel.* Vnc.j.

Coq. ad remanent. ℔ jß. Adde *croci* Drach.ß. *cinam.* Drach.j. M. Dentur Vnc.vj.

Sequens decoctum miris modis commendat Quercetanus, in *Pharmacop. reſtitut.*

℞. *mily ſolis, aniſi, viſc. q. ana* Drach.iij. *dictamni* Drach.j. *croci* Scrup.j.

Contuſa macerentur 24. horis in vino albo generoſo: dein parum bulliant. Doſis Vnc.jv. tribus vel duobus continuis diebus.

Vel Roſmarinus & fl. cheiri in vino coquantur, & exhibeantur.

Aqua. Aquæ fiunt è ſimplicibus allegato loco propoſitis.

Efficax etiam eſt aqua Mercati ex pane.

℞. *panis bene fermentati & ferè ad naturam fermenti redacti è furno adhuc calentis medullam.*

Adde *mellis* Vnc.x. *pulu. ſem. vrticæ, dauci, ammeos, aniſi, fœnic. ana* Drach.j. *trochiſc. galliæ moſch. myrrha rubræ, ana* Scr.j. *cotula fœtida* Drach.ß.

(Poſteriorum trium doſis augeri poteſt) quæ omnia infunde in ſeq. decoctionis ℔.iij.

℞. *Phaſeolor. rubr. cicerum rubr. ana* P.ß. (quantitas horum mihi nimis parua videtur) *ſem. iunip.* Drach.j. *radic. rubiæ, ruſci, raphani ſylueſtris, aſparagi, apij, oreoſelini, ana* Vnc.ß *chamadr.* M.j. *ammeos, aniſi, fœnic. ana* Vnc.ij.

Coq. ſtent poſtea aliquandiu in infuſione, hinc deſtillentur. Huius Vnc. ij. manè exhibeantur. Addi etiam poteſt ſyrupus capill. ♀ de duabus radicib. de artemiſiâ. Doſis etiam ſequentibus diebus augeri poteſt.

Vtilis eſt & hic aqua vitæ mulierum dicta.

Vel ℞. *meliſſæ, betonicæ, pulegij, artemiſiæ, nepethæ, matricar. dictamni, ana* M.iv. Affunde *vini boni* ℔.xxx. Deſtillentur.

Iterum adde *herbarum an.* M.iij. Iterum deſtillentur, & addatur. *ſem. fœnic. calami aromatici, cinamomi, caſſia lignea, cardamoni, ana* Vnc.ß.

Tertiâ vice deſtillentur.

Syrupi. Syrupi. In communi vſu ſunt *ſyr. de Artemiſiâ, de Calaminthâ.*

℞. *aq. pulegij, ſabinæ, calaminth. ſyr. de artemiſ. ana* Vnc.iij. *aq. cinam.* Vnc.j. F. potio pro iij doſibus.

Rotulæ. Rotulæ.

℞. *extracti ſabinæ* Scrup.j. *angelicæ* Scrup.ß. *helenij* gr.vj. *ol. deſtill. cinam.* gut.iiij. *garyoph.* g.ij. *ſacch. in aq. meliſſæ diſſol. q.ſ.* F. rotulæ

Vel ℞. *ſpec. diacalamint.* Drach.j. *ol ſuccini* gut.iiij. *cinam.* g.iiij. *fœnic* g.vj. *ſacch. q.ſ.* F. rotulæ.

Electuaria.

℞. *Conſ. beton. anthos, lauendulæ, meliſſæ, borrag. ana* Vnc.j. *rad. condit. pimpinell. cortic. aurant. condit. ana* Vnc.ß. *ol. cinam. fœnic. ana* gut.iij. Cum *ſyr. de artemiſiâ* F. Elect.

Magnæ quoque efficaciæ eſt electuarium de limaturâ chalybis, quod ad hunc affectum hoc modo parari poteſt.

℞. *chalyb. præp.* Vnc.vj. *cinam. caſſiæ ligneæ, ana* ℥ ij. *garyoph.* Drach.j. *pulpæ paſſul.* Vnc.ij. *ſacch. albi in aq. artemiſiæ diſſol. q.ſ.* F. Elect.

Pilulæ commodiſſimè fiunt è trochiſcis de myrrhâ, qui ad menſes mouendos efficaciſſimi ſunt, ſed propter aſæ fœtorem aliâ formâ commodè vix ſumuntur. *Pilulæ.*

Vt ℞. *trochiſc. de myrrha* Drach.℈ j. *extr. gentianæ, ſabinæ, ana* Scrup.j. *caſtorei* Scrup.ß. F. pil. Doſis Scrup.ij.

Vel quæ ſunt Montagnanæ.

℞. *trochiſc. de myrrh.* Drach.jß. *ſem. apij, caſſiæ ligneæ, ana* Scr.ß. *moſchi* gr. XV. *Cum ſucco apij* F. pil.

Efficaciſſimæ quoque ſunt pilullæ de hierâ ſ. ſi tertio quoque die Drach.ß. ſumatur.

Commendatur etiam fermentum ſingulis diebus auellanæ magnitudine ſumptum, præcipuè ſi addatur puluis trochiſc. de myrrhâ, dictamni vel ſimilis. *Fermentum*

Commodiſſimum autem talia medicamenta exhibendi tempus eſt, vt ſupra dictum, diebus aliquot antequam menſes aliàs fluere ſolent & quidem poſt balnea & fomenta, de quibus mox dicetur, quibus vteri vaſa calefiunt & laxantur. Et poſt ſumpta talia medicamenta vtile eſt pedes in aquam calidam, præcipuè in quâ herbæ idoneæ prius coctæ fuerint, immergere, & deinde inambulare. *Tempus exhibendi medicamenta.*

Externa enim quædam medicamenta etiam ad menſium prouocationem faciunt, vt fomenta & balnea ex emollientibus & laxantibus menſeſque mouentibus parata. Videndum tamen, ne fomentis & balneis ſudores moueantur, qui menſes potius ſiſtunt, quàm promouent. *Externa.*

Vt ℞. *rad. alth. lilior. alb. ana* Vnc.ij. *ariſtoloch.* Vnc.j. *maluæ mercurialis, artemiſiæ, ſabinæ, matricariæ, calaminthæ, pulegij, maioranæ, fol. lauri, ana* M.ij. *flor. chamam. cheiri, lauend. ana* M.j. *ſem. fœnigr.* Vnc.j. *baccar. iunip. lauri, ana* M.ß. *Balnea & fomenta.*

Coq. in aquâ pro fotu.

Vel ℞. *mercurial. artemiſ. calaminth. origani, ſabinæ, matricariæ, ana* M.iij. *fl. cheiri* M.ij.

Coq. & ſpongiâ vel linteo decocto calido madido venter & inguina foueantur.

Vel ℞. *radic. lil. albor.* Vnc.j. *ariſtol. rot.* Vnc.ß. *mercurialis, artemiſ. pulegij, calaminth. mont. ſabinæ, ana* M.ß. *ſem. fœnigraci* Vnc.ß. *baccar. iuniperi,* M.ß. Coq. pro fotu.

Vel ex iiſdem plantis balneum paretur, in quo fœmina vmbilicotenus ſedeat, & herbæ coctæ ſacculo incluſæ ventri imponantur.

Vel ℞. *rad. leuiſtici, lil. albor. bryon. ana* Vnc.ij. *fol. matricar. pulegij, ſabinæ, artemiſ. lauri, ana* M.iij. *flor. lauendul. cheiri, ana* M.j. Coq. pro Balneo.

Fœminæ etiam quædam è filis ſeu telâ cannabinâ cum cineribus coctis vapores ventre excipere, vel ipſam telam calidam madidam veneri imponere ſolent.

Vel decocto manè & veſperi pedes immergi, coque à ſummo ad imum deſcendendo ablui poſſunt.

Poſt balneum vel fomentum partes circa vterum conuenientibus oleis vel vnguentis inungantur. *Vnguenta & olea.*

Vt ℞. *ol. lilior. alb.* Vnc.j.ß. *lauendulæ deſtill.* Drach.ß. *pulu. calaminth. montanæ, nigellæ, ana* Drach.j. *ſtyracis calamitæ* Scrup.j. M.

Vel ℞. *ol. lilior. alb. cheirini, ana* Vnc.j. *mucilag. ſem.*

ſem. fœnugræci; *aquâ artemiſiæ extr.* Drach. vj. *pingued. anſeris* Vnc. j. *pulu. rad. ireos. ariſtoloch. rot. ana* Drach. ß. *ceræ q. ſ.* F. Vng.

Vel ℞. *ol. lilior alb. irini*, *amygd. amar. an* Vnc. j. *ſucci rutæ*, *ſabinæ ana* Vnc. ß. *ſtyracis calamitæ* Drach. ij. *ceræ q. ſ.* F. Vng.

Cataplaſmata. Vel ℞. *farinæ lupinorum, cicerum rubr. ana* Vnc. iij. *pulu. pulegij*, *ſabinæ*, *dictamni*, *ana* Vnc. j. *nigellæ*, *myrrhæ*, *ana* Drach. j.

Coq. F. Cataplaſma.

Suffitus. Vtiles ſunt hîc & ſuffitus è medicamentis menſes cientibus, qui, capite tamen munito, præſertim in virginibus, quibus peſſos adhibere non licet, commodiſſimè inſtituuntur & efficaciſſimi ſunt. Vaſorum enim orificia aperiunt, humores craſſos attenuant, & incidunt, & ita obſtructiones aperiunt. Eoſdem tamen & mulieribus adhibere commodum eſt. Medicamenta autem, quæ ad ſuffitus adhibentur, trium generum ſunt. Quædam enim ſunt, quæ integra bene olent, accenſa non olent; alia accenſa & in ſuffitum conuerſa olent, non accenſa non olent, vt ſuccinum: quædam & integra & accenſa olent, vt lignum aloës. Parantur autem *ex ariſtolochiâ*, *rutâ*, *artemiſiâ*, *ſabinâ*, *ſchœnantho*; *nigellâ*, *calaminthâ*, *calamo aromatico*, *cinamomo*, *garyophyllis*, *moſcho*, *zibetho*, *galliâ moſch. trochiſc. de myrrhâ*, *de ſabina*.

Vel ℞. *myrrhæ*, *bdellij*, *ſtyrac. calamit. ana* Drach. j. *benzoes* Scrup. ij. *galliæ moſchat. zibethi*, *ana* Scrup. ß.

Cum *Styrace liquid.* F. Pil. vel Trochiſci.

Ne tamen à ſuffitibus eiuſmodi fœminæ offendantur, pannis ita tegi debent, ne fumi iſti ad caput & nares pertingant.

℞. *caryoph. cinam. macis*, *ana* Drach. ij. *baccar. iunip.* Vnc. ß. *ſem. nigellæ* Drach. j. *ſtyrac. calam.* Drach. ij.

F. puluis groſſus, qui carbonibus iniiciatur, fumuſque per infundibulum vel ſellam perforatam vtero excipiatur.

Vel ℞. *galbani*, *thuris*, *ſtyrac. calamit. ana* Drach. j. *cinamom. fol. lauri*, *ſabinæ*, *ana* Drach. ij.

F. puluis carbonibus iniiciendus.

Vel ℞. *ſtyrac. calam.* Drach. ij. *thuris* Drach. j. *benzoes alipta moſch. ana* Drach. ß. *caryoph. ligni aloës, caſſiæ ligneæ ana* Scrup. ij. *ſacch.* Drach. ij.

Cum *tragac. in aq. cinam. ſoluta.* F. trochiſci pro fumo.

Euaporationes. Vapor etiam decoctorum modò ad balnea & fomenta propoſitorum eodem modo excipi poteſt. Et ſi obſtructio ſit ab humore melancholico, euaporationes vtiliores ſunt, quam ſuffitus. Euaporationes enim actuali humiditate partem emolliunt, & laxant, humoremque ipſum melancholicum, ſi conuenientia medicamenta eligantur, temperare poſſunt. Suffitus contra ſicci humorem etiam naturâ ſuâ ſiccum indurant.

Clyſteres vterini. Si hæc non ſufficiant, ad clyſteres & iniectiones in vterum, accedendum: quæ tamen medicamenta cautè vſurpanda, cum magnas in vtero intemperies, inflammationes & exulcerationes incautius adhibita excitare poſſint. Virginibus tamen neque clyſteres vterinos, neque peſſos adhibere conuenit. Conficiuntur autem è medicamentis menſes cientibus, quibus & purgantia interdum addere licet.

Vt ℞. *Calaminthæ, pulegij, ana* M j. *ſem. nigellæ, turbith. ana* Drach. j. *colocynth.* Drach. ß.

Coq. in vino dulci pro iniectione in vterum.

Si poſt clyſteres vterinos eiuſmodi aliquis ardor in vtero percipiatur, abluendus eſt decocto maluarum, lacte, vel aquâ hordei, & dolor mitigandus butyro recenti inſulſo, oleo roſaceo, aut cerato refrigerante.

Clyſteres aluo iniecti. Sunt & clyſteres aluo iniecti vtiles, imò neceſſarij, ſi aluus ſit obſtructa. Cum enim ceruix vteri inteſtino recto incumbat, à clyſteribus hiſce affici poteſt.

Vt ℞. *rad. lilior. albor.* Vnc. j. *ireos*, *valerianæ*, *ana* Vnc ß. *mercurialis* M. ij. *artemiſ. ſabinæ*, *ana* M j. *flor. chamæm. lauend. ana* P j. *ſem. carui, nigellæ, ana* Drach. j.

Coq. in aq. ſ.

Col. ℞. ℔j. *el. hieræ ſ. bened. laxat. ana* Vnc. ß. *ol. cheirini* Vnc. ij *ol. de bacc. lauri* Vnc. ß. M. F. Clyſter.

Peſſi etiam hîc vtiles ſunt: *Peſſi.*

℞. *fol. mercurial. artemiſ. q. v.*

Contund. & exprimatur ſuccus, quo lana madefiat, & peſſi loco vtero indatur.

Vel folia mercurialis contuſa ſacculo indantur, qui peſſi loco adhibeatur. Poſſunt etiam flores centaur. minoris addi.

Vel ℞. *aloës* Vnc. ß. *myrrhæ* Drach ij. *agar. albi*, *ſem. nigellæ*, *ana* Drach. j. *troch. de myrrha* Drach. ß. Cum *ſucco mercurialis & melle* miſce pro peſſario.

Allium etiam cum oleo de ſpicâ tritum & in ſacculum oblongum inditum, ac peſſi modo in vterum inditum menſes potenter promouet.

Peſſus etiam conficitur è radice rubiæ iunctâ melle & conſperſâ puluere nigellæ vel alio. Vel ex melle & cerâ ac pulueribus herbarum menſes mouentium.

Vel ℞. *agarici*, *myrrhæ*, *ana* Drach. ij. *croci* Scrup. j. *galbani* Drach. ß. *mellis deſpumati* Vnc. j. F. Peſſus.

Vel ℞. *ſabinæ* Drach. ij. *calaminthæ* Drach. j. *trochiſc. de myrrha* Drach. ij. *ſtyrac. calamit. galbani, ana* Drach. j.

Excipiantur *melle deſpumato* F. Peſſus, qui linteo raro inducatur.

In vſu tamen peſſorum ſemper incipiendum à mitioribus ex mercuriali, artemiſiâ, pulegio, maioranâ, rutâ & ſimilibus, poſtea ad fortiores progrediendum. Fortiores etiam vbi vſurpantur, ne aliquid damni vtero inferant, mucilaginib. & ſuccis ea temperare & acrimoniam corrigere conuenit, additis iis, quæ ſimul vterum emolliunt & laxant, atque ad euacuationem aptiorem reddunt. Peſſi etiam non diu in vtero aut eius collo relinquendi, ne phlegmonem aut febrem pariant, aut vterum exulcerent.

Concubitus etiam, ſi legitimè fieri poſſit, virginibus ex ſuppreſſis menſibus pallidis & male habentibus, ſanguinis hunc fluxum concitat.

Si vitium ſanguinis aut obſtructiones in viſceribus menſium ſuppreſſorum cauſſa ſint, ſanguinis iſtud vitium corrigendum, obſtructioneſque aperiendæ, medicamentiſque ea admiſcenda, quæ menſes mouent.

Si ab aëris ambientis frigiditate menſes quaſi repulſi ſint, vel ex animi aliquo affectu retroceſſerint, danda opera, vt ſanguis ad inferiores partes omni ingenio retrahatur, frictionibus, vinculis, balneis, deambulatione, cucurbitulis & aliis ante enumeratis modis.

Si durities aliqua, callus aut ſcirrhus ſit in vtero, ea tollenda, vt *ſupra* dictum, iis, quæ emolliunt.

Si ex vteri diſtorſione & vitiato ſitu menſes ſupprimantur, vterus in ſuum locum reponendus, & in eo retinendus eſt.

Si ex tumore aliquo vteri vel partis vicinæ fiat menſium ſuppreſſio, menſes mouentia locum non habent, ſed danda opera, vt tumor conuenientibus remediis tollatur. Menſes verò ex aduſtione ſuppreſſi hoc peculiare in curatione habent, quod non calefacientia, ſed refrigerantia & humectantia requirunt, cùm Interna, tum Externa.

Si menſes propter morbum aliquem incurabilem reuocari non poſſint, vt *in Prognoſt.* dictum, & fœmina ſit plethorica, frequenter venam aperire, aut cucurbitulas ſcarificatas adhibere, vel etiam hæmorrhagiam narium excitare, niſi ea ſponte ſuperueniat, neceſſarium eſt, ne ob copiam ſanguinis calor natiuus ſuffocetur, vas aliquod rumpatur, aut aliud malum excitetur. Poteſt autem etiam vena in cubito quidem aperiri, ſed commodiſſimè aperitur ſaphena; cum natura

ſemper

ſemper mulier feliciter per venas inferiores purget, & præter ſpem forſan repetitâ iſtâ venæ ſectione fluxus menſtruus reuocari poſſet.

Diæta.

Diæta. Victus ratio medicamentis reſpondeat; ſitque calefaciens & extenuans; è pane fermentato, ſemine fœniculi, aniſi, cumini condito. Cibique ſint boni ſucci: condiantur petroſelino, ſatureia, roremarino, cinamomo, garyophyllis. Obſeruatum enim fœminas, quæ ſeſe aquâ frigidâ, fructibus immaturis, oleribus ac ſimilibus cibis humores crudos & craſſos generantibus ingurgitarunt, ſolâ victus ratione in meliorem mutatâ, etiam ferè ſine medicamentis ſanitati reſtitutas eſſe. Vtile eſt decoctum cicerum rubrorum cum croco, vt & piſtaciâ. Aſſuetis etiam allium & porrum concedi poteſt. Somno vtatur fœmina pauco, exercitio frequenti.

QVÆSTIO I.

An aliæ præter ſupra enumeratas dentur ſuppreſsionis menſium cauſſæ?

An plures adhuc dentur cauſſæ ſuppreſſionis menſium? Nonnulli quidem plures adhuc, quàm ſupra enumeratæ ſunt, cauſſas ſuppreſſionis menſtruorum addunt; verùm ſine neceſſitate. Nam primò huc referunt motum ſanguinis ad alias partes, ſtatuuntque, ſi ſanguis ad alias partes ruat, per vterum non euacuari. Et certum eſt, ſæpè per narium hæmorrhagiam, ſanguinis ſputum, vomitum, ſanguinem, qui per vterum euacuari debebat, effluere. Verùm menſium ſuppreſſionis cauſſa non eſt motus humorum ad alias partes, ſed ſuppreſſio menſium cauſſa eſt, vt ſanguis, qui per vterum euacuari non poteſt, ad alias partes ruat, & per eas effluat. Cum enim venæ vteri ſanguini euacuando à naturâ deſtinatæ ſint, eæque ſint ſatis laxæ & amplæ, loco etiam corporis inferiore & ad ſuperflua ſuſcipienda commodiſſimè conſtitutæ, natura viam hanc commodam non deſerit, aliamque incommodiorem & inſuetam quærit, niſi viæ iſtæ pateant.

Deinde nonnulli inter cauſſas ſuppreſſorum menſium referunt facultatis expultricis debilitatem; id quod in conualeſcentibus fieri putat Maſſarias. Verùm probabilius eſt, cauſſam ſuppreſſionis menſium tunc eſſe ſanguinis paucitatem, eumque tàm diu in corpore retineri, donec partes corporis morbo extenuatæ iterum reficiantur. Neque credibile eſt, ſi ſanguis ſit bene conſtitutus & ſuperfluus, naturam tam debilem eſſe poſſe, vt eius aliquid expellere non poſſit. Si obiiciatur, ſanguinem facultati expultrici reſiſtere poſſe, dum is craſſus vel viſcidus eſt: id quidem verum eſt, ſed non vitium eſt in expulſione, ſed ſanguis viſcidus obſtructiones parit, vt ſupra dictum.

Tertiò nonnulli etiam robur vteri addunt, ſi nimirum facultas retentrix eius ita roboretur, vt ſanguinem menſtruum aliunde non ſuſcipiat, idque accidere, dum vaſa vteri conſtringuntur & denſantur. Verùm ob vaſorum vteri conſtrictionem menſes ſupprimi poſſe, iam ſupra dictum: nullum verò vtero robur inde conciliatur; ſed vterus ita diſpoſitus eſt, vt vaſa eius, cum per ea ſanguis ſuperfluus euacuari debeat, quandam imbecillitatem habeant, & ſanguinem affluentem recipiant.

Quartò quidam etiam vaſorum vteri ſubſidentiam addunt: Verùm credibile non eſt, vaſa ita conniuere & ſubſidere poſſe, vt ſanguis per ea affluere nequeat.

Quintò videtur etiam aliam adhuc cauſſam addere Galenus, dum, 3. *de Sympt. cauſſ. cap.* 4. ſcribit, præter eam menſium ſuppreſſionem, quæ ex ſanguinis defectu, vel propter affectum, qui in ipſo vtero ſit, exoritur, aliam adhuc dari, quando ſcilicet ſanguis propter robur in alias partes defertur. Quid autem per robur hîc intelligatur, dubium. Nonnulli in eâ ſunt ſententiâ, per robur hîc non intelligendum eſſe ſimplex robur, quod ad ſolam temperaturam attineat; cum ſi ita ſeſe res haberet, non minus facultas expultrix in expellendo ſanguinem ipſum extra vterum futura eſſet robuſta, ſed per robur illud potius compoſitionem & vaſorum vteri adſtrictionem, eamque potiſſimùm natiuam intelligendam eſſe. Quod vt ſimpliciter non negamus: ita putamus abſurdum non eſſe, ſi vterus ſit fortis & habeat temperiem iuſto calidiorem & ſicciorem, qualis eſt in viraginibus; non admittere ſanguinem affluentem. Recipere enim ſanguinem ſuperfluum, debilitatis quaſi cuiuſdam eſt. Neceſſe eſt, tamen ſimul etiam eſſe robur in toto corpore, quod ſanguinem ſuperfluum abſumat. Aliàs enim ſi ab vtero non admitteretur, & in corpore redundaret, alia damna pareret.

Sextò denique nonnulli huc referunt intemperies inſigniores cum & ſine materiâ, ſtatuuntque inſignem frigiditatem conſtringere & denſare corpus vteri, caliditatem autem vehementiorem potenter ſiccare & reſoluere. Verùm etſi materia cum intemperie obſtruendo menſes ſupprimere poſſit: tamen ſola intemperies, ſeu frigida, ſeu calida, ſeu ſicca, ita claudere vaſa non poteſt, vt tranſire ſanguis non poſſit.

QVÆSTIO II.

Quæ vena in ſuppreſsione menſium aperienda ſit?

Quæ vena in menſium ſuppreſſione aperienda ſit, autores diſſentiunt, non ſolùm Recentiores, ſed & Antiqui. Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 57. ſtatuit, & in cubito & in talo venam aperiendam eſſe; quem etiam alij Medici ſequuntur, & ſtatuunt, primò ſanguinis abundantiæ cauſâ, & ad ſanguinem minuendum venam in cubito aperiendam eſſe, metuuntque, ne ſi ſtatim in principio vena in crure aperiatur, ſanguis magis verſus vterum trahatur, vbi ſi exitum non inueniret, periculum eſſet, ne diſrumperet aliquam venam, vel effuſus in vterum, inflammationem pareret. Sublatâ ſanguinis redundantiâ venas crurum aperire iubent, vt ſanguis ad inferiora reuocetur. Galenus autem, quoties mentionem venæſectionis facit in hoc morbo, præcipuè *de ſang. miſſ. cap.* 11. 18. 19. ſaltem venæ in talo meminit. Galenum cum Aëtio nonnulli conciliare operosè conantur. Inter quos eſt Donat. ab Altomari, *cap.* 107. qui Aëtium ſuppoſuiſſe magnam plenitudinem ſcribit, quæ cum copioſâ vacuatione indigeat, quam vires facilè ferre non poſſint, ideoque primò venam in cubito, poſtea in crure aperiendam ſtatuêre, vt ex vtroque tantum ſanguinis euacuari queat, quantum aliàs vnicâ venæſectione emittendum eſſe plenitudo requirebat. Galenum verò reſpexiſſe ad plenitudinem non adeo magnam, & vires robuſtas, & hac ratione ſectionem venarum inferiorum probaſſe. Trincauellius verò, *de rat. curandi part. corp. hum. affect. lib.* 11. *cap.* 4. ſtatuit, hanc controuerſiam ita componi poſſe, ſi conſideretur, an ſuppreſſio menſium ſit ſola, an cum alio morbo, vel cauſâ, quæ eam foueat, coniungatur. Si enim ſuppreſſio menſium ſit ſola, minimè venas ſuperiores, rectiſſimè verò inferiores aperiri, vt ſanguis ad Vterum conuertatur. Si verò ſuppreſſio menſium à totius plenitudine foueatur, ſectionem potiùs venarum ſuperiorum, quàm inferiorum eſſe inſtituendam, vt ſanguis potiùs ab Vtero auertatur, quàm ad eum conuertatur. Ludou. Mercatus, *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 9. docet, ſi ſanguis in toto corpore abundet, ita vt copiâ ſuâ obſtructionem in Vtero aut vicinis partibus efficiat, ab Vtero ſanguinem

Quæ vena in ſuppreſſ. menſiũ aperienda ſit?

reuellendum eſſe ad partes diſtantiſſimas. Si verò ſanguis in vtero vel toto corpore propter obſtructionem Vteri abundet, venas inferiores aperiendas eſſe.

Verùm inanem ſæpe laborem autores impendunt, dum eos conciliare volunt, qui ſtudioſè diſſident; quod forſan & hîc accidit. Etenim Donat. ab Altomari iſta de maiore & minore plenitudine, ac viribus robuſtis vel debilibus, præter autorum mentem præſupponit. Et poteſt etiam ex ſolis venis in cruribus aliquoties apertis æquè ac ex venâ in cubito tantum ſanguinis euacuari, quantum plenitudo requirit. Trincauellij verò & Mercati opinionem quod attinet, vix hîc ſola ſanguinis copia obſtructionis & ſuppreſſorum menſium cauſſa eſt; cum venæ, per quas ſanguis effluit, ſatis amplæ ſint. Et ſit, vt hoc fiat: tamen cauſſa nulla datur, cur ad plenitudinem minuendam ſanguis potiùs è venis cubiti, quàm venis pedum euacuari debeat, vt mox dicetur.

Itaque Galeni ſententiam plurimi Medici ſequuntur, & videtur ea rationi maximè conſentanea. Etenim vena in cubito aperta ſanguinem ab vtero potius reuellit, quàm ad eum reuocat; quæ verò in talo & poplite aperitur, ad conſueta loca ſanguinem reuocat, & validas ſæpe obſtructiones ſoluit. Etſi enim, vt paſſim ex Galeno patet, venæ in talo apertæ etiam ab vtero deriuant, ſeu venas vteri repletas euacuant, tum, ſcilicet, cum nimiâ ſanguinis copiâ repletæ ſunt: tamen eadem venæſectio menſes mouere, & ſanguinem alibi ſubſiſtentem ad vterum mouere poteſt. Nam ſi ſanguis in partibus inferioribus euacuetur, ſanguis ratione vacui alius ex ſuperioribus in locum inanitum ſubſequitur, ſanguinis impetus ita excitatur, & qui prius immobilis quaſi circa vterum ſubſiſtebat, moueri incipit, & viam naturalem potius, quàm aliam, ſecutus per venas vteri erumpit, & ita conſuetus fluxus reuocatur. Et vena in pede aperta vnâ operâ & ſanguinem imminuere & ad vterum attrahere poteſt. Itaque cum & ſanguinem imminuere & ad vterum attrahere poſſit, vena in pede aperta, longè commodius eſt, ſi magna adſit plenitudo, eam bis vel ter aperire, cum hoc modo vnâ operâ ſanguis ad vterum deducatur, quàm primo in cubito venam ſecare, quâ ſanguis ab vtero auocatur. Vnde etiam Galenus, *lib. de ſang. miſſ. aduerſus Eraſiſtratum*, Hippocratem laudat, qui, *2. epid. ſect. 4. in fine*, Stymargæi famulæ ſuppreſſos menſes habenti cum plenitudine in toto corpore nihilominus venam in talo ſecuit. Et ſi hæc vena in pedibus aliquoties aperiatur, nullus metus eſt, ne ſanguis in vtero hæreat, ibique aliquid damni pariat; cum ſanguis ſimul euocetur. In aliis verò vteri affectibus, inflammatione, ſtillicidio, & nimio fluxu menſium & aliis, in quibus præter naturam ſanguis ad vterum mouetur, concedimus, ſi ſanguis euacuandus ſit, in brachio venam aperiendam eſſe. Aperitur autem vulgò vena, quæ ſub malleolo interiore eſt, ſaphena dicta, nunc in pede vno, nunc vtroque, quæ vt magis turgida reddatur, pedes in aquam calidam immergendi ante & poſt venæſectionem. Poteſt & in poplite vena aperiri, ſanguiſque per eam faciliùs effluet.

QVÆSTIO III.

Quo tempore vena reuocandorum menſium gratiâ ſit aperienda?

Quo tẽpore venâ ſecãda ſit in ſuppr. menſ.

Galenus, *lib. de cur. rat. per venæſect. cap. 18.* ſcribit, commodiſſimum tempus mittendi ſanguinis in menſium ſuppreſſione eſſe tribus vel quatuor diebus ante conſuetum purgationis tempus, eâ de cauſſâ, quia tùm temporis ſanguinis motus conciliatur & promouetur hoc remedio naturæ impetus. Paulus Ægineta verò, *lib. 3. art. medic. cap. 61.* ſcribit, venam ſecandam non eſſe ante præfinitum tempus, ſed præterito iam dies decem adiiciendos eſſe, ſeu, vt Mercurialis allegat, nullo modo mittendum eſſe ſanguinem ante tempus naturæ conſuetum, ſed mittendum eſſe diebus decem poſt purgationes præteritas. Atque hanc illuſtrem contradictionem eſſe putat Mercurialis, eamque variè conciliare conatur. Vel enim putat P. Æginetam reſpexiſſe ad venæſectionem in cubito, Galenum verò ad ſectionem venæ partium inferiorum; vel Galenum reſpexiſſe potius ad deriuationem, Æginetam ad attractionem; vel Galenum locutum eſſe de ſuppreſſione menſium, Æginetam de defectu.

Verùm conciliatione hîc nullâ opus eſſe puto; cum nulla adſit contradictio. Quod enim Galenus docet, eo tempore mittendum eſſe ſanguinem, quo impetus naturæ promoueri poteſt, idem docet Æginera, dum ſcribit, ſanguinem non mittendum eſſe ante tempus conſuetum. Quod autem addit, præterito iam dies decem adiiciendos eſſe, ſeu mittendum diebus decem poſt purgationes præteritas, id priori ſententiæ non derogat. Neque enim dies numerandi ſunt à die, quo fluere cœperunt menſes, ſed præterito fluxûs tempori dies decem adiiciendos eſſe. Ponamus ergo, fœminæ cuidam cum Nouilunio menſes fluere incepiſſe; ſit autem, vt fluant menſes ſex, ſeptem vel octo dies; tempori fluxûs præterito adiiciantur dies decem: aperienda ergo erit ex ſententiâ Æginetæ vena die menſis decimâ ſextâ, decimâ ſeptimâ, vel decimâ octauâ. Cum autem, vt Aëtius & Auicennas docent, inter vnam atque alteram purgationem intercedant ad minimum dies viginti duo, ad ſummum triginta, ſi decimo ſexto vel decimo ſeptimo, vel decimo octauo à primo prioris fluxûs initio aperiatur vena ex ſententiâ Æginetæ, incidet ferè in tempus Galeni, qui diebus quatuor vel quinque ant conſuetũ tempus venam aperiendam cenſet. Et præcipuè ſi, quod Galenus fecit, & omnes Medici ſuadent, bis vel ter inſtituenda ſit venæſectio, abſoluta in diem vigeſimum quintum incidet, qui multis eſt conſueta fluxionis periodus.

CAPVT IV.

De Menſium paucitate.

Menſium paucitas.

ETſi ex his, quæ de ſuppreſſione menſium, *capite præcedente*, dicta ſunt, à quibus cauſſis menſium paucitas & tarditas proueniat, ac quomodo hoc vitium curandum ſit, patere poſſit: tamen in ſpecie aliquod de eo addemus.

Menſes autem pauci dicuntur, cum parciùs, quàm fieri ſolet, & debet, fluunt. Tardi verò dicuntur, cum poſt conſuetum fluunt circuitum.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Paucitatis menſium cauſſa quærenda eſt vel in ſanguine, qui expellitur, vel in facultate expellente, vel in viis, per quas effluere debet. In ſanguine cauſſa eſt, dum is vel quantitate, vel qualitate peccat. Quantitate peccat, dum vel paucus in corpore generatur, vt in prouectâ ætate accidit, vel genitus abſumitur, iis de cauſſis, quæ *capite præcedente* ſunt expoſitæ. Ob ſanguinem pauciorem in corpore abundantem nunc pauci, nunc tardi menſes fiunt. Si enim venarum totius corporis facultas expultrix fuerit robuſta, retentrix verò debilis, præcipuè ſi ſanguis aliquam acrimoniam & tenuitatem habeat, etſi non in magnâ copiâ colligitur, debito tamen tempore expellitur, ſed menſes pauci fiunt. Si verò retentrix fuerit robuſta, expultrix verò imbecillis, vt non niſi magnâ ſanguinis copiâ irritetur, menſes tardi fiunt, & poſt conſuetum circuitum fluunt, ſed in ſolitâ quantitate: tractu tamen temporis & pauci & tardi fiunt. Vitium in qualitate eſt, dum ſanguis eſt craſſior, vnde ſtatis quidem periodis facultas

expultrix

expultrix ad expellendum inſurgit, effluit tamen ſaltem tenuior pars, craſſior verò relinquitur.

An ab vteri vaſorũ anguſtiâ vel ſemiãguſtiâ pauci menſes fiant?

An verò pauci menſes ab vteri vaſorum anguſtiâ aut ſemianguſtiâ potius prouenire poſſint, inter Autores dubium. Affirmant id quidem plurimi: Alij tamen id negant, eâ de cauſsâ; quoniam ſi detur ſanguinis collecti iuſta copia, & ſanguis etiam in qualitatibus ſeſe bene habeat, ac detur vaſorum aliqua anguſtia, menſium potius ſtillicidium oritur, & licet paulatim euacuetur, tandiu tamen fluxus ille perſeuerabit, donec quod ſuperfluum eſt, omne expulſum fuerit; atque ita iuſta ſanguinis quantitas effluet. Verùm venarum anguſtia planè excludenda non videtur. Etenim ſi viæ non ſatis pateant, non ita expeditè ſanguis expelli poteſt. Neque neceſſe eſt, vt quod propter viarum anguſtiam natura præſtare non poteſt, temporis diuturnitate compenſet; cum natura ſuos motus certis periodis abſoluat, quibus elapſis poſtea quieſcit. Præterea ſit ſanè, vt ſemianguſtia pauci menſium fluxûs cauſſa eſſe non poſſit: verùm cum venæ, per quas ſanguis menſtruus effluit, plures ſint, fieri poteſt, vt aliquæ venæ pateant, aliquæ planè occluſæ ſint, per quas cum ſanguis effluere non poſſit, paucior euacuabitur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectus ipſe exægræ relatione cognoſcitur. Cauſſas quod attinet, an paucitas menſium fiat propter ſanguinis defectum aut eius craſſitiem, è ſignis, *cap. præced.* propoſitis patet. Vteri quoque vaſorum anguſtiæ ſigna *ibidem* propoſita ſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Menſium paucitas, ſi fiat ob ſanguinis paucitatem, periculo vacat; cum nulla mala ſymptomata ei coniungi ſoleant.

2. Si verò propter ſanguinis craſſitiem fiat, periculò non vacat. De quo Hippocrates, 5. *aph.* 57. *Menſtruis abundantibus morbi eueniunt, & ſi non fiant, morbi contingunt.* Et vt Galenus, *in comm.* addit: ſi menſtrua pauciora fiant, quacunque de cauſsâ, temporis ſpatio vterum ipſum eiuſmodi aliquo affectu laborare, qui vel ad phlegmonem, vel eryſipelas, vel ſcirrhum, vel cancrum, deferetur, tandemque per conſenſum totum corpus affici, neceſſe eſt.

Curatio.

Curatio.

Curatio etiam ferè è *capite præcedente* patet. Menſium paucitas à ſanguinis defectu curatur, ſi detur opera, vt ſanguis copioſior generetur, cauſſæque, ob quas ſanguis vel non generatur, vel abſumitur, remoueantur; modò per ætatem aut alias circumſtantias id ſit poſſibile. Si verò parciùs fluant propter ſanguinis craſſitiem, remediis attenuantibus & incidentibus curatur, quæ *capite præcedente* ſunt propoſita, vt & externis medicamentis *ibidem* propoſitis. Simulque totum corpus purgandum. Purgatio enim totius ſæpe tales diſpoſitiones ſanat.

CAPVT V.

De menſium ſtillicidio.

Menſium ſtillicidium.

CVm imminuto menſium fluxu plurimi Medici coniungunt ſtillicidium menſium, & eodem loco de vtroque tractant. Sed tantùm abeſt, vt ſtillicidium menſium ad imminutum menſium fluxum referendum ſit, vt potiùs ad ſuperfluum fluxum pertineat. Etſi enim guttatim ſtillent menſes, atque ita imminui videantur: tamen quia diu fluunt, & interdum longo tempore continuò mulieribus iſte fluxus moleſtus eſt, ad ſuperfluum potius, quàm diminutum pertinet. Sicut enim, vt Galenus, 1. *epid. comm.* 2. *text.* 4. ſcribit, multæ pluuiæ non ſolùm appellantur, cùm breui tempore largiter in terram decidunt, ſed etiam ſi longiori tempore durent; licèt largiter non decidant: ita etiam menſium fluxus qui diu durat, etſi non ſit largus, ad nimiũ potius, quàm imminutum referri debet. Quia tamen hic fluxus cum dolore coniunctus eſt, ad deprauatum ſimul menſium fluxũ pertinet; ideoque peculiari capite de eo agemus.

Stillicidium enim menſium eſt ille ſanguinis fluxus, in quo menſtruus ſanguis per vterum effluit, verùm non conueniente tempore ac modo, ſed vel per plures, quàm aliàs fieri ſolet dies, vel continuò, paulatim tamen & ſtillatim, ita vt loci muliebres ob ſanguinem perpetuò ferè madeant, mulierque dolorem in vtero percipiat. Qui affectus & fœminis valdè moleſtus eſt, & viris eas ingratas reddit. Stillicidiumque menſium cum ſtillicidio vrinæ Aëtius (quem ſolum inter Antiquos huius affectus mentionem feciſſe exiſtimat Trincauellius, *de rat. cur. part. hum. corp. aff. lib.* 11. *cap.* 7.) *tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 63. comparat, ſtatuitque, ſicut aliquando vrina ſupprimitur, aliquando ſtillatim exit, & quandoque difficulter mingitur: ita idem in menſibus fieri.

Cauſſæ.

Stillicidij menſium cauſſas Aëtius, *allegato loco*, quinque recenſet; meatuum anguſtiam diuerſimodè contingentem, virium debilitatem, ſanguiniſque multitudinem, ſanguinem pituitoſum & ſanguinem feculentum. Verùm commodiſſimè peti videntur vel à ſanguine, vel à viis, per quas fluit, vel à facultatis retentricis debilitate. *Cauſſæ.*

Primò ſanguinem quod attinet, nonnulli ſanguinis copiam ſtillicidium excitare ſtatuunt, ſi nimirum is maiore cum impetu ad vteri venas feratur, atque ita ab eo impetuoſè eò delato viæ quadantenus obſtruantur, & vnitas ſoluatur, atque ita dolor excitetur. Verùm non videtur probabile, ſanguinem, ſi aliàs rectè ſeſe habeat, & ſaltem copioſus ſit, ac cum impetu feratur, neque vlla viarum adſit anguſtia, ſtillicidium menſium excitare poſſe; cùm potiùs hoc modo nimium menſium fluxum excitare ſoleat: ſed magis vero conſentaneum eſt, ſtillicidium menſium fieri ob ſanguinis craſſitiem aliquam, cum humore tamen mordaci coniunctam, & viarum aliquam anguſtiam. Si enim ſanguis ſit craſſior & feculentus, ac viæ non ſatis pateant, ſanguis non eâ copiâ, quâ debet, ſed ſtillatim excernitur: quia tamen acris eſt, naturâ continuò ad excretionem ſtimulat; & quia vaſa, in quibus hæret, & vicinas membranas diſtendit, & præterea acris eſt, cum dolore excernitur. Vnde malum hoc potiùs iuuenes fœminas infeſtat, in quibus ſanguis non deeſt, impurus tamen & acris eſt, & ob vaſorum anguſtiam debito modo expelli nequit. Aëtius imbecillitatẽ facultatis addit, quam tamen alij potiùs tardum menſium fluxum, quàm ſtillicidium excitare putant. Si enim viæ ſint apertæ, ſanguiſque ſeſe rectè habeat, & natura tàm fortis ſit, vt purgationem inchoare poſſit, eandem quoque perficere poſſe ſtatuunt. Etſi imbecillitas ſola cauſſa ſtillicidij menſium eſſet, magis adultioribus fœminis accidere debere putant; cum tamen obſeruetur, frequentiùs iuniores hoc malo affici. Verùm rectè Aëtij ſententia explicanda eſt. Si enim de imbecillitatẽ expultricis loqueretur, ea, quæ contra obiiciuntur, locũ haberent. Si verò Aëtij ſententia de facultatis retentricis debilitate explicetur, non video, quid habeat incõmodi; neque abſurdum videtur, vteri facultatem retentricem, ſi ſit debilis, permittere, vt continuò aliquid ſanguinis exſtillet. Sola tamen imbecillitas vix cauſſa eſt ſtillicidij menſium, ſed ſanguinis vel copiam, vel tenuitatem & aquoſitatem accedere neceſſe eſt. Si enim ſanguis ſit copioſior, & retentrix vteri debilis, facilè per vterum effluere poteſt. Poteſt idem fieri, ſi ſanguis tenuis ac ſeroſus ſit; ſicut iiſdem de cauſſis,

nimirum ob retentricem debilem, & ſanguinis cruditatem cruentus alui fluxus hepaticus oritur.

Trincauellius, *allegato loco*, adhuc vnam cauſſam addit, quam Aëtium prætериiſſe putat, nimirum acrimoniam, docetque; ſicut acrimonia in vrinâ cauſſa eſt, vt ſtillatim vrina excernatur, nempe dum ob ſtimulum natura tantiſper differre excretionem, donec multa colligatur vrina, non poteſt: ita etiam ex acrimoniâ menſtrui ſanguinis fieri poſſe, vt paulatim, ſicut ad vterum defertur, ab eo expellatur.

Verùm enim verò etſi concedimus, dolorem ab acrimoniâ humoris etiam fieri poſſe: tamen quòd ſtillicidiū menſium ab eo accidat, vero conſentaneum non eſt. Alia enim eſt veſicæ, alia vteri ratio. Veſica enim muſculum ſphincterem habet, qui eius orificium claudit, & ſtimulum percipiens pro arbitrio laxatur: vterus verò ſanguinem pro voluntatis arbitrio non emittit, ſed venarum orificiis patefactis ſponte homine non aduertente, is effluit. Dolor etiam non ſolùm ab acrimonia eſt, ſed potius tenſiuus, acciditque à tenſione vaſorum vteri.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vitium ipſum ex mulieris relatione patefit. An autem ex ſanguinis vitio & viarum anguſtiâ, an verò ex facultatis debilitate proueniat, ex eo cognoſcitur; quòd ſi à ſanguinis craſſitie, feculentiâ, & ſimul acrimoniâ, viarumque anguſtiâ proueniat ſtillicidium ſanguinis, cum dolore accidit. Si verò ob ſanguinis cruditatem, facultatis retentricis imbecillitatem accidat, ſine dolore ſanguis, imò ſine ſenſu ferè effluit, quo paſſim etiam fœminæ ædes inter ambulandum maculant. Ab exercitio & calidis medicamentis maior ſanguinis profuſio oritur, cum ſanguis magis attenuetur, viæque aperiantur. Qui autem humor ſanguini admiſceatur, è ſignis humorum alibi propoſitis patet.

Prognoſticum.

Prognoſtica. 1. Malum hoc fœminis valde moleſtum & graue eſt, easque maritis ingratas reddit.

2. Si diu duret, periculo non vacat, & eadem ferè ſymptomata, quæ fluxus nimius, inferre poteſt.

Curatio.

Curatio. Cum de ſtillicido menſium Medici variè ſentiant, etiam in curatione non conueniunt. Rectiſſimè autem inſtituitur curatio; ſi ad cauſſarum, quæ illud excitant, ablationem dirigatur, & præterea dolor, qui ægram moleſtat, tollatur.

Cùm autem ſupra cauſſas tres inprimis poſuerimus: ſanguinem feculentum & acrem, viarum anguſtiam, & virtutis retentricis imbecillitatem, quâ ratione humorum vitia corrigenda ſint, ſupra *de intemperie vteri cum materiâ* dictum. Quomodo etiam vaſorum vteri anguſtia tollenda ſit ſuo loco dictum. Ideoque Aëtius, *loco allegato*, prætermittit, quomodo cauſſis occurrendū ſit, & ſaltem de dolore vteri tollendo agit. Verùm cum infra ſuo loco de dolore vteri dicturi ſimus, hîc de dolore mitigando nihil agemus. Hoc ſaltem hîc monemus, nihil commodius eſſe, quam bonâ diætâ, quæ optimum ſanguinem præbet, vti. Deinde, vt ſanguis, ſi ſuperfluus ſit, euacuetur. Vbi hoc monendum, in hoc affectu, ſi à ſanguinis copiâ dependeat, non licere plenitudinem demere, venâ in talo apertâ; cum hoc modo ſanguis magis ad vterum trahatur, ſed potius venâ in brachio apertâ prius ſanguinem in toto abundantem imminuendum eſſe. Tertiò vt humores vitioſi ſæpius per ἐπίκρασιν purgentur lenioribus medicamentis.

Si ab imbecillitate retentricis proueniat ſtillicidium menſium, vterus roborandus, medicamentis vterum confortantibus, quæ vim habent ſiccandi & nonnihil adſtringendi.

Et vt in pauca curationem redigam: ſi ſanguis ſtillatim continuò ferè effluit, curatio eadem ferè eſt, quæ menſium nimis fluentium; niſi quod ad anguſtiam vaſorum, ſi quæ adſit, reſpiciendum ſit: ſi verò ſanguis paucus ſtillatim ac paucis diebus effluat; eadem curandi ratio eſt, quæ menſium ſuppreſſorum & imminutorum.

CAPVT VI.

De nimio menſium fluxu.

Nimius fluxus menſium. Retentioni & ſuppreſſioni menſium contrarius eſt affectus menſium fluxus nimius, quando ſcilicet menſes (de his enim hic ſermo, non de aliis fluxibus, qui interdum per vterum accidunt, de quibus poſtea ſuo loco) copioſiùs, quàm ſolent, & debent, profluunt, aut longiore, quàm par eſt, tempore fluunt. Eâ enim in re ad mulieris naturam & conſuetudinem ac vires reſpiciendum. Aliis enim maiore copiâ, aliis minore; aliis paucioribus, aliis pluribus diebus fluere ſolent. Itaque tum menſium fluxus ſaltem dicitur immodicus, cum ratione quantitatis vel diuturnitatis temporis huic vel illi indiuiduo non conuenit. Non verò certa aliqua menſura ſanguinis definiri poteſt: ſed ea copia, quæ actiones naturales lædere poteſt. Mulier, quæ diu hoc affectu laborauit, ab Euangeliſtâ Matthæo, *cap.9.* appellatur αἱμοῤῥοοῦσα.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſas nimij menſium profluuij Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. c.* 2. *& 5. aph.* 57. propoſuit, dum ſcribit, poſſibile eſt, immodicas fieri menſtruorum euacuationes, ſi ora vaſorum, quæ pertingunt ad vterum, vltra modum aperiantur, & ſi ſanguis vel calidior vel tenuior fiat, & ſi totum corpus propter malum habitum aliquem grauetur ſanguine, quem, licet modum conuenientem naturæ non excedat, expellit ad venas, quæ in vtero ſunt. Quibus verbis cauſſas omnes refert vel in vaſa vteri, ſi nimirum eorum orificia aperiantur; vel in ſanguinem, qui peccans qualitate naturam ad excretionem ſtimulet. Quantitatis enim Galenus mentionem non facit, cum ſola ſanguinis copia per ſe, niſi vaſorum orificia plus iuſtò aperiat, nimium ſanguinis fluxum non inducat, ſed vbi copia nimia fuerit imminuta, fluxus ſponte ſupprimitur. Ceſſante enim copiâ facultatem irritante, expultrix etiam ab expulſione ceſſat. Verùm cauſſa immediata & proxima ſola eſt vaſorum p.n. apertio. Vitia verò ſanguinis mediatæ cauſſæ ſunt, quatenus nimirum vaſorum orificia aperiunt.

Vaſorum apertio. Aperiuntur autem vaſa vel per anaſtomoſin, vel diapedeſin, vel per diæreſin ſeu ruptionē, vel per eroſionē.

Anaſtomoſis. Anaſtomoſis fit à cauſſis externis & internis. Internæ ſunt: humidior vaſorum intemperies, à quâ orificia vaſorum laxaxantur, ſanguis vel tenuis aut orificia vaſorum laxans, vel copiâ eadem aperiens. Externæ ſunt, balnea & fomenta humectantia & calefacientia, vel vſus medicamentorum orificia venarum aperiendi vim habentium, quale eſt aloë, vt & medicamentorum menſes mouentium.

Διαπήδησις. Per διαπήδησιν nimium menſium fluxum accidiſſe rarò obſeruatum. Id tamen ſe obſeruaſſe ſcribit Foreſtus, *lib.*28.*obſ.*18. in fœminâ quadam bilioſâ & tenuem ſanguinem habente, quæ vltra nouem menſes purgationem menſtruam hac de cauſâ paſſa eſt, & tandem eâ periit.

Ruptio vaſorum fit interdum à plethorâ & ſanguinis copiâ, quod in fæminis quandoque accidit, quibus menſes diu ſubſtiterunt, & poſtea confertim erumpunt. Idque fit eò facilius, ſi externæ cauſſæ ſanguinem agitantes accedant, vt aër calidior, frigidior, balneum calidius, exercitationes vehementes, choreæ & ſaltationes, animi pathemata, inprimis ira. Euidentes verò & externæ

externæ cauſſæ ſunt, partus laborioſus ac difficilis, abortus, caſus ab alto, percuſſio, ponderis grauis eleuatio, ſaltatio, coitus immoderatus & violentus, vt & ſternutatio nimia & violenta, cuius rei exemplum habet Guil. Fabricius, *cent.3. obſ.58.* de quadam fœminâ plethoricâ, quæ cum abſque cauſsâ manifeſtâ ſternutatione violentâ corriperetur, ita vt per quadrantem horæ continuò ſternutare cogeretur, menſtrua ei fluere cœperunt, & quidem per duos menſes, abſque vllâ ferè intermiſſione.

Eroſio. Eroſio denique fit etiam vel ab internis vel ab externis cauſſis. Interna cauſſa eſt ſanguis acrior, qui talis euaſit vel propter humorum acrium, ſalſorum mordacium, ſiue in toto, ſiue in aliquâ parte geniti ſint, admiſtionem vel ex corruptione ac putredine genitus, ſicut accidit, cum ſanguis vitioſus poſt partum vel abortum non totus euacuatur, ſed ſubſiſtens corrumpitur. Externæ ſunt medicamenta acria extra applicata. Ita refert Ioh. Varandæus, è ſolo peſſario acriori per aliquot horas retento profuſam ex vtero hæmorrhagiam & ὑπερκάθαρσιν exitialem in nobili quadam fœminâ excitatam fuiſſe.

Fluxus autem iſte ſanguinis menſtrui immodicus præcipuè fit per venas, quæ fundo vteri inſeruntur; cum etiam per eas naturaliter ſanguis iſte euacuetur: quæ verò ſunt in ceruice vteri, non niſi vrgente neceſſitate aperiuntur.

Ex quibus omnibus patet, cauſſas, è quibus vtiles Indicationes peti poſſunt, eſſe vel ſanguinē copioſum vel tenuem, acrem, ſubtilē aut aqueum, vel humidam vteri intemperiem, quâ vaſa laxantur, vel vaſorum ſine cauſſis internis rupturam à cauſſis externis.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Nimium ſanguinis menſtrui profluuium per ſe facilè cognoſcitur, ſi nimirum ſanguis copioſior & præter modum euacuetur, & vires debilitentur, vt mala ſequantur ſymptomata, inappetentia, coctionis debilitas, cachexia, coloris faciei mutatio, pedum tumor œdematoſus. Si enim fluxus antea fuerit cohibitus, poſtea maiore cum impetu fluat, ac ſolitus ſit, neque vires deiiciat, pro immodico non habendus. An verò ex vteri fundo, an autem ex ceruice eius ſanguis profluat, ex eo cognoſcitur, quod ſanguis, qui ex ipſo vteri fundo profluit, nigrior eſt, & plerumque grumoſus: qui verò ex ceruice, rubicundior & fluidior.

Signa autem cauſſarum quod attinet, ſi à ſanguine copioſo ortum habeat, ſigna plethoræ aderunt, & ſanguis, qui exit, facilè in grumos concreſcit. Si ſanguis ſit acris, vel bilis ſigna aderunt, vel ſanguis in vtero detentus & corruptus fuit. Si etiam ſanguis ſit ſeroſus & aquoſus, tum ex colore ſanguinis effluentis, tum ex ſignis humoris aquoſi & ſeroſi in corpore abundantis id patebit, & tenuis ac ſeroſus minore copiâ effluit, bilioſus maiore; ſanguis etiā aquoſus non facilè in grumos mutatur. Et omnino qualis ſit ſanguis, qui excernitur, ex lintei, quo excipitur, inſpectione cognoſci poteſt. Solent enim circa ſanguinem, & in circuitu eius humores, qui ſanguini admiſcentur, apparere, & præcipuè ſi pannus in vmbra ſiccetur, qualis ſanguis ſit, colore ſe prodit. Bilioſus enim flaueſcit, melancholicus nigreſcit, pituitoſus albidus fit. Si vterus ſit humidior, vaſa laxiora, & hinc facultas retentrix debilis, cognoſcitur id ex ſignis vteri humidioris ſupra *part.1. ſect.2. cap.3.* propoſitis, & præceſſerunt cauſſæ humectantes, balnea nimirum, fomenta & ſimiles. Si vaſorum ſit ruptio, cauſæ euidentes violentæ vaſa rumpentes ſupra enumeratæ præceſſerunt, quæ ex relatione ægræ facilè cognoſcuntur, & ſanguis copioſus ac magno cum impetu effluit, ac facilè grumeſcit. Si cauſſa ſit vaſorum eroſio, ſanguis parciùs & ſenſim effluit, interdum purus, interdum ſeroſus ac cum ſanie permixtus; adſuntque humores acres, qui vim erodendi habent, vel vlcus, & interdum etiam dolor quidam adeſt, & vlcus ſignis ſupra *part.1. ſect.2. cap.18.* propoſitis ſeſe facilè patefacit.

Prognoſtica.

1. Menſtruis abundantibus morbi eueniunt, & ſubſiſtentibus accidunt ab vtero morbi. Hippocrates, *5. aph. 57.* *Prognoſtica.* Etenim immodico fluxu vires debilitantur, animi deliquium & ſyncope ſæpe accidit, hepar & viſcera debilitantur, vnde fluor albus, fœdus totius corporis color, pedum tumor, atrophia, cachexia, & hydrops tandem ortum habet.

2. Quò autem fluxus eſt diuturnior, eò difficiliùs curatur: imò ſæpè incurabilis euadit, & mortē inducit.

3. Curatur etiam faciliùs, ſi ab anaſtomoſi malum ſit, minúſque habet periculi. Minus adhuc periculoſa eſt διαπήδησις & facilimè curatur, ſi maturè remedia adhibeantur. Si tamen negligatur, etiam lethalis fieri poteſt, vt ſupra ex foreſto dictum. Difficiliùs curatur hic fluxus, ſi vaſa rupta ſint; adhuc difficiliùs, ſi fuerint eroſa.

4. Si ab aſſumptis & admotis aperientibus aut erodentibus malum ortum habeat, minus periculi portendit, quàm ſi ab internâ diſpoſitione ſanguinis proueniat, quam foueat iecoris, lienis, aut alterius alicuius viſceris affectus præternaturalis.

5. Si virium debilitas, ſymptomatumque vehementia nullo modo minuatur, ſed indies augeatur, mortem certam id portendit.

6. In ſeneſcente muliere menſtruorum nimius fluxus plerunque incurabilis & lethalis eſt.

Indicationes.

Fluxus menſium immodicus ſiſtendus eſt. Si tamen *Indicationes.* adſit magna ſanguinis copia, non ſubitò id faciendum, & præſertim ſi per modum criſis accidat; quod tamen rarius euenit. Quomodo autem ſanguinis fluxus ſiſtendus ſit, in genere docet Galenus, *5. mm. à cap.2. ad 7. vſque* quibus vt ea ſaltem, quæ ad menſtruum fluxum nimium ſiſtendum neceſſaria ſunt afferamus, ſiſtitur is, ſi ſanguis ad vterum non feratur, & ſi locus, per quem effluit, claudatur. Primum præſtant ea, quæ reuellunt, quæque ſanguini impetum auferunt, eumque ita diſponunt, vt non facilè fluat. Ad alterum pertinent omnia, quæ quocunque modo vaſa claudere valent. Quapropter ſi cauſſæ euidentes & procatarcticæ, quæ fluxum excitāt vel fouent, adſint, omnes eæ remouendæ. Si vel ſanguinis copia, vel vitioſi humores adſint, ſanguinis copia imminuenda, præterea ſanguinis ad vterum impetus inhibendus, iſque reuellendus, repellendus, refrigerandus, adſtringendus, vt non ita cum impetu fluat; humorum vitium emendādum, iique euacuandi, & eorum prouentus prohibendus, viſcerum etiam vitioſa diſpoſitio ad humorum talium generationem faciens corrigenda. Cum enim ſanguinis copia orificia vaſorum aperire, & vaſa rumpere, humores tenues & acres eadem vaſorum orificia aperire & vaſa erodere poſſint, vitia hæc prius tollenda ſunt, antequam in cauſsâ proximâ amouendâ laboremus. Tandem cauſſæ proximæ fluxûs tollendæ.

Anaſtomoſis ſi ſit cauſa fluxus, orificia vaſorum hiātia ſunt claudenda & conſtringenda. Si vaſa rarefacta, condenſanda. Si adſit ruptura, vas vniendum & conglutinandum. Si ſit eroſio, vlcus mundandum, & ſarcoticis, quod abſumptum eſt, inſtaurandum, tandémque cicatrix inducenda.

Curatio.

Si ergo à ſanguinis copiâ ad vterum ſit iſte fluxus, vena in cubito, hepatica inprimis, aperienda, & pro copiâ *Curatio. Venaſectio.* ſanguinis is euacuandus. Hoc modo enim & ſanguinis copia imminuitur, & impetus ad vterum ſiſtitur. Commodius tamen eſt ad Reuulſionem ſanguinis miſſionem partiri, & eam aliquoties repetere, quàm copioſiore ſanguinis miſſione vires deiicere. Neque enim ad vires ſaltem præſentes, ſed & futuras reſpiciendum eſt; cum ſanguinis continuus fluxus vires indies magis

magis deiiciat:& repetita venæſectio potentius reuellat, quàm ſemel inſtituta. Aut ſi vires ſint debiliores, ſaluatella vtriuſque manûs aperiri poteſt. Cucurbitulæ tamen etiam hepatis regioni apponi poſſunt. Et ſi fluxus perſeueret, aut vires venæ ſectionem non ferant, cucurbitulæ dorſo applicandæ, vel etiam mammis ſecundum Hippocratem. 5. *aph.* 50. *Mulieri, ſi placet menſtrua ſiſtere, cucurbitulam quam maximam ad mammas appone*; vel, vt Galenus, *in comm.* ſuadet, non in ipſis mammis, ſed infra ipſas, quâ maximè parte venæ ex partibus inferioribus ad ipſas perueniunt. Quâ tamen in re attendendum, an euacuationis, an reuulſionis potiſſimùm gratiâ cucurbitulæ applicentur. Etenim ſi euacuationis gratiâ applicantur, cuiuis parti applicari poſſent.

Verùm partibus inferioribus nunquam applicare licet, ne ſanguinis impetus ad vterum augeatur; ſed commodè tùm ſcapulis, dorſo & brachiis apponuntur. Si verò reuulſionis gratiâ præcipuè applicantur, cùm in oppoſitam & longinquam partem, rectitudine tamen obſeruatâ, fieri debeat, commodiſſimè mammis applicātur. Quâ de cauſsâ etiam quæ dorſo, ſcapulis, brachiis, applicantur, cum ſcarificatione ſunt applicandæ; quæ mammis, ſine ſcarificatione. Et propterea etiam cucurbitulæ mammis applicatæ tum potiſſimùm locum habent, quando profluuium oritur ob orificia vaſorum nimis laxata & aperta citra ſanguinis copiam. Si tamen reſpirationis difficultas ſuboriatur, remouenda eſt ad mammas affixa cucurbitula; cum indicio ſit, ſanguinem adhuc copiâ peccare.

Ligaturæ etiam & frictiones brachiorum inſtituantur, non verò crurum, vt manifeſtè Galenus, 1. *ad Claucon. cap.* 14. docet, dum ſcribit; oportet nexus plures & fortiores fieri circa manus quando per inferiores partes fiunt euacuationes: quemadmodum quando per hæmorrhoides ſanguis profluit, aut ventris profluuia adſunt, aut cum per vteros exierunt mulieribus mēſtrua. Nam ſi tum crura fortiùs ligentur, ſæpius aliquid ad partes inferiores attrahitur. De quo plura infra, *in quæſt.*

Si verò alij humores ſanguini admiſti fluxum concitent, naturámque ad excernendum ſtimulent, humores illi temperandi & euacuandi. Si nimirum humores bilioſi & acres ſanguini admiſceantur, ij temperandi & vt ad fluxum minus apti incraſſandi ſunt *decoctis & aquis plantaginis*, quæ quocunque modo ſumpta ad ſanguinis fluxus ſiſtendos vtiliſſima eſt) *portulacæ, acetoſæ, centumnodij, burſæ paſtoris, ſyr. granator. de roſis ſiccis, acetoſæ, portulacæ, coralliorum, conſeruâ roſ. rubr. acetoſæ, corall. margarit. bolo Armeno, terra ſigillata*.

Si malum valdè vrgeat, interdum etiam ad narcotica, quæ alios fluxus, ita etiam ſanguinis fluxum ſiſtunt, deuenire licet, nimirum Syrupum de papauere, theriacam recentem, philonium, laudanum opiatum.

Alexand. Maſſarias inter auxilia, quæ faciunt, ne ſanguis ad vterū feratur, recenſet etiam animi deliquium, vtpote in quo ſanguis confeſtim ad internas partes recurrat, & ita non amplius ad Vterum tendat. Cum verò deliquium animi multis modis poſſit induci, præcipuè verò vehementiſſimis doloribus ſuboriatur, putat, eos dolores in partibus ſuperioribus excitandos eſſe, violenter ligatis brachiis, compreſſis digitis manus, ſed omnium maximè conſtrictis mammis, quæ longè maximum cum Vtero conſenſum habent. Verùm vana & abſurda iſta ſunt. Quis enim auſit in malo iſto, in quo antea vires ob nimiam ſanguinis euacuationem deiiciuntur, animi deliquium excitare, in quod ægrum coniicere facilius eſt, quam ab eodem reuocare? Et quāuis ligaturæ iſtos humores reuellant; tamen quæ fœmina ferret tam dolorificas eas inſtitui, vt deliquium animi inducere poſſint? Et in mammâ quidem, an non inflammatio ex tam violentis ligaturis excitari poſſet, quilibet perpendat.

Iſtis exhibitis ſi fluxus nondum ceſſet, indicio eſt, humorem bilioſum malum fouere, naturámque ad excernendum ſtimulare, & proinde bilis Syrupo roſ. ſolutiuo, mannâ, rhabarbaro, fol. ſenæ expurganda eſt. Purgantia verò fortiora neque in hac, neque in aliis cauſſis exhibere licet: cum ſtimulando maiorem ſanguinis fluxum concitent. Partibus verò circa vterum adſtringentia medicamenta non facilè adhibenda; cum retentis humoribus bilioſis & calidis maiorem poſtea fluxionem concitent.

Si verò ex ſeroſo, tenui & aquoſo ſanguine fluxus ortum habeat, quod in anaſtomoſi ſæpe fieri ſolet, videdum diligenter, an ex hepatis imbecillitate ille proueniat, quod frequentiùs accidit, an verò ob renum debilitatem ſerum non attrahentium, & prout opus, vel renibus vel hepati ſua temperies ſuumque robur reſtituendum, de quibus *lib.* 3. *Pract.* dictum. Humor verò ſeroſus ſæpe euacuandus eſt. Humore enim iſto ſeroſo, qui ſanguinem fluxilem reddit, euacuato, ſanguis poſtea ſponte ſubſiſtit: id quod mechoacanna & rhabarbaro cōmodiſſimè fieri poteſt. Vtile etiam eſt in hac cauſsâ ſudores ſæpius mouere, qui ſeroſum humorem, qui ſanguinem fluxilem reddit, diſcutiunt. Ad ſudores autem mouendos hîc commodiſſima eſt radix Chinæ.

Nonnulli quidem etiam diureticis hîc ad vias Vrinæ deriuationem fieri poſſe putant. Verùm diuretica ſanguinem ipſum non deriuant. Etſi verò humores tenues ſanguini admixtos ad vias Vrinæ deriuare poſſunt: tamen metus eſt, ne ſanguinem fundendo eum magis fluxilem reddant, eiuſque ad Vterum impetum augeant. Diæta quoque talis imperanda, qualis hiſce affectibus competit.

Vniuerſalibus iſtis, vbi opus eſt, adhibitis ſimul proximæ fluxûs ſanguinis cauſſæ occurrēdum. Anaſtomoſin quod attinet, ſi ea à copiâ ſanguinis fiat, omninò ea primò tollenda, ſanguiſque ad vterū ruens reuellendus: poſtea adſtringentibus vtendum; ſiquidem ſi neglectâ ſanguinis euacuatione prius adhibeantur adſtringentia, fieri facilè poſſet, vt ſanguis cohibitus poſtea maiore impetu ad vterum ruat. Si verò tantum à relaxatione orificiorum vel tunicarum fiat fluxus, ſtatim topicis orificia vaſorum claudentibus & adſtringentibus vti licet, quorum vſu ſi fluxus ceſſauerit, ad venæſectionem & nobiliora auxilia accidere opus non eſt. Si verò adſtringentium vſu fluxus ſanguinis non ceſſet, ad venæſectionem vel cucurbitulas accedendum, reuulſionis tamen potiùs, quàm euacuationis gratià. Poſtea adſtringentia medicamenta, quæ modò enumerabuntur, vſurpentur interna & externa.

Nam vt & anaſtomoſis, & ruptura & eroſio vaſorum rectè curetur; id agendum, vt ſanguis craſſior reddatur, & vaſa aperta iterum claudantur. Id quod præſtatur per interna & externa medicamenta, quæ omnia ſint adſtringentia, & in eroſione etiam viſcida & emplaſtica, quæ omnia ſanguinem ſiſtentia nominantur: Qualia ſunt: Radices *ſymphyti maioris, tormentillæ*.

Cortic. *radic. mori, granatorum, cupula glandium.*

Folia: *Polygoni, plantaginis*, (cujus ſucci Vnc. iij. ſūpt. potēter hæmorrhagias ſiſtunt) *hyperici cum fl. millefolij, burſæ paſtoris, caudæ equinæ, ſanguiſorbæ, piloſellæ, portulacæ, fragariæ, myrti, rubi, quercus, vrticæ*, quæ quidem non adſtringit, ſed tamen ſanguinem ſiſtit.

Flores: *Roſarum, cydoniorum, balauſtia.*

Sem: *Plantaginis, portulacæ, acetoſæ, fabarum, lentes.*

Fructus: *Pyra, cydonia, meſpila, ſorba, nuces cupreſſi, galla, glandes, ſumach, ribes, berberis.*

Succi & gummi: *acacia, hypociſtis gummi Arabicum tragacantha, thus, maſtiche, ſuccinum, ſanguis Draconis.*

Lapides & Mineralia: *Lapis hæmatites, corallium, margarita, gypſum, bolus Armenus, terra ſigillata crocus* ♂.

Ab animalibus ſumpta: *C.C. ſpodiū, album oui, caſeus.*

Stercus etiam Aſininum valdè commendatur extra & intus adhibitum, adeò vt ſcribat Guainerius, ſequens medicamentum nunquam fallere, niſi fluxus ab vlcere proueniat.

℞. Succi

℞. *Succi ſtercoris aſinini, ſyrupi myrtillor. ana* Vnc.ß. *aq. plantag.* Vnc.j.

Miſceantur & neſcienti mulieri exhibeatur. Et ſcribit Rodericus à Caſtro, expertiſſimũ virum, Emmanuelem Vaëzinum, quatuor Luſitaniæ Regum Medicum cubicularium, qui narium hæmorrhagiâ ſæpius vexabatur, ſtercus aſininum modicè exſiccatum in capſulâ ſemper ad manus habuiſſe, ac retuliſſe, ſe nullum aliud ſimile reperiſſe, præſertim ſi recens vel ſiccum cum ſucco vrticæ permixtum naribus adhiberetur.

Ex his varia componuntur medicamenta: Vt.

Compoſita. Decocta. ℞. *rad. ſymphyti maior. tormentill. ana* Drach.ij. *fol. portulacæ, plantag. ana* M j.

Coq. in *aq.ſ.* Col. ℞. Vnc.vj. *ſyr. ribes, cydonior. myrtini, ana* Drach.vj. Miſc. pro ij. doſibus.

Vel ℞. *ſyr. portulacæ, ſucci vrticæ depurati, ana* Vnc.ij. *aq. portulacæ* Vnc.iiij. *trochiſc. de carabe, de terrâ ſigillatâ, ana* Drach.j. *lapid. hæmatit.* Drach.ß. Miſce.

Dentur Cochlearia ij. ſingulis diebus.

Vel in *iure decoctionis pedum vituli* ebulliant *folia plantag.* vel *ſanguinariæ*, & Colaturâ exhibeatur.

Vel ℞. *ſucci millefolij* Vnc. iij. Dulcoretur *ſacch.* Vnc.j. vel addatur *ſyr. corall.* M.

Exhibeatur cochlear vnum atque alterum. Præſtantiſſimum eſt medicamentum.

Aqua. Vel ℞. *panem ex amylo farinâ hordei & oryzâ recentem*

Affunde *aq. chalybeatæ* ℔ viij.

Adde *roſ. rubr. ſicc.* Mj. *ſucci millefolij, plantag. ana* ℔ ß. *conſolidæ maioris cum toto virentis contuſæ.* Vnc.iij. *caudæ equinæ, ſanguinariæ, ana* M. ß. *carnis pyrorum agreſtium, cydonior, ana* Vnc.ij. *balauſt. ſantal. omn. ana* Vnc.ß. *maſtich.* Vnc.j. Deſtillentur.

Exhibeatur Vnc.ij. cum *Syr. portulacæ aut roſ.* Vnc.ß.

Vinum. ℞. *radic. tormentill. biſtortæ, acori paluſtris, conſolidæ maior. ana* Vnc.ß. *flor. roſ. rubr.* Mj. *balauſtior.* Vnc.ß. *cortic. gran.* Drach.ij.

Craſſo modo contuſis affundatur *vini rubri* Menſ. j.

Electuaria.

Electuaria. ℞. *Conſ. roſ. rubr.* Vnc.ij. *fol. quercus. tormentillæ, ana* Vnc.j. *ſem. plantagin. corall. rubr. ana* Drach.j. *lapidis hæmatitæ prep.* Scrup.ß. Cum *ſucco millefol.* F. Electuar.

Vel ℞. *Conſ. roſ. antiq.* Vnc.ij. *cydonior. condit.* Vnc.jß. *trochiſc. de ſpodio, de terrâ ſigill. ana* Drach. j. *croci ♂ boli Arm. corall. rubr. prap. maſtich. ana* Drach.ß. Cum *Syr. myrtino* F. Elect.

Pulueres.

Pulueres. ℞. *maſtiches corall. rubr. prap. ana* Drach.j. *marg. prap. ſmaragd. prep. ana* Scrup.j *ſuccini, lapid. hæmatitæ ana* Scrup.ß. *boli Arm.* Drach.ß. F. Puluis.

Sequ. puluere multas mulieres hoc affectu ſatis antiquo laborantes curatas fuiſſe ſcribit Ioh. Michaël Paſchalius, *de morb. cur. cap.* 55.

℞. *cortices duorum ouorum recentium vſtos, thuris, maſtich. ana* Vnc.ß. *marg. prap. corall. rubr. prap. carabæ ana* Drach.ij. *lapid. hæmatitæ, ſmaragdi prap. ana* Scrup.ß. *farinæ hordei ſine furfure* P. ij. *albumina ouorum* iiij. & ſi opus fuerit, adde parùm *aquæ chalybeatæ*, & Fiant duæ placentæ, quæ in furno coquantur, vt poſſint in puluerem redigi. Doſis à Drach. ß. ad Drach j. cum *iure pedum arietinorum* ſummo mane.

Vel exhibeatur ſingulis diebus *pulu. cort. radic. mori* Drach.j.

Sequentem puluerem ex arcanis Præceptoris ſui Elidei, apud Bononienſes Practici clariſſimi, ſe accepiſſe ſcribit P. Foreſtus, quem maximè laudat, vt qui omnem diarrhœam ſanet, ventris diuturna profluuia, omnemque humiditatem conſumat, album & rubrum fluxum menſium reſtringat, & matricis dolorem ſedet.

℞. *Turturem* moderatè pinguem, ab inteſtinis & fecibus repurgatum, eum deplumatum laua in *vino rubro & aq. roſarum.* Deinde *maſtiches* Vnc.j. in ventre pone, rurſus aſſuendo, ne elabi poſſit, atque ita veru ad ignem rota, & inter aſſandum loco butyri *aceto roſaceo* aſperge.

Poſt perfectam aſſationẽ turturem ab igne & veru depoſitum, inque ollam vitreatã nouam coniectum, orificio luto Philoſophicè obturato in furnum calidum demitte, vt turtur perfectè exſiccari poſſit, poſtea vnà cum oſſibus & carne in pollinem tenuiſſimum redige. Huius pulueris magno commodo dedit omni manè cochlear vnum, modò cum aquâ plantag. modò cum alio decocto conſtringente. Pinguedine reſeruatâ inter rotandum exſtillatâ imum ventrem, tùm pectinem, inguina & regionem renum vt inungerent, mandauit.

Rotulæ.

Rotulæ. ℞. *boli Arm.* Drach. ß. *magiſt. corall.* Drach.j. *marg. prap.* Scrup. j. *ſem. acetoſæ plantag. ana* Drach.ß. *ſpec. arom. roſ.* Drach.j. *gummi tragac.* Drach.ß. *ſacch.* in *aq. plantag.* diſſol. q.ſ. F. Rotulæ.

Cautio in adſtringent. exhib. In adſtringentibus tamen exhibendis cautione opus eſt, & videndum, ne nimio eorum vſu venæ adſtringantur & obſtruantur, caloriſque ventilatio prohibeatur, & febris accendatur. Quapropter frigidis adſtringentibus raro ſolùm vtendum, ſed calidorũ aliquid, qualia ſunt, *abſinthium, mentha, coriandrum, maſtiche, myrrha, thus,* addendum.

Narcotica. Si hæc non planè ſatisfaciant, etiam Narcotica admiſcere vel exhibere licet. Inter quæ conuenientiſſima ſunt, quæ ſimul adſtringunt, vt *trochiſc. de terrâ ſigillatâ, de carabe cum opio.*

Externa. Externa medicamẽta quod attinet, peſſi hîc non adeò vtiles ſunt, cũ rarò ad aperta orificia venarũ pertingant.

Peſſi. Si tamen venæ in ceruice vteri apertæ ſint, locum habent peſſi, parantúrque ex herbis adſtringentibus contuſis, ſacculóque incluſis. Imprimis vtilia hîc ſunt, *folia quercûs viridia conquaſſata*, vel *vnguentum Comitiſſæ* aut aliud conueniens lanâ molli exceptum immittatur.

Vel ℞. *rad. biſtortæ, tormentillæ ana* Vnc.ß. *balauſtior. ſem. plantag. ana* Drach.ij. *radic. conſolidæ maior.* Vnc.ß. *thuris, maſtich. ana* Drach.j. *acaciæ, ſanguin. Dracon. thuris ana* Drach.j. *lapid. hæmatitæ, amyli ana* Drach.j.ß.

Pulueriſata excipiantur *albumine oui & mucilagine tragacantha* in aquâ roſar. factâ, & F. peſſaria, quæ ſindone rubrâ obducantur.

Clyſteres vterini. Clyſteres vterini commodius adhibentur, qui fieri poſſunt *è ſucco millefolij, ſanguinariæ, plantag. conſolidæ maioris,* quibus aliquid *boli Armeni, ſanguinis Draconis* & ſimilium addi poteſt.

Vt ℞. *ſucci millefolij, polygoni, ana* Vnc.ij. *mucilag. gummi Arabici in aq. plãtag. facta* ℥.ij M.F. Clyſter Vterinus.

Vel ℞. *fol. piloſellæ, plantag. ſanguinariæ, ana* Mj. *rad. biſtortæ* Drach. ij. *alum.* Drach.ß. Coq. in *vino* & *aquâ chalybeatâ* pro clyſtere vterino.

Vel ℞. *polygoni, millefolij, plantag. burſæ paſtoris, caudæ equinæ, ana* M.ß. Coq. pro ℔ ß. vel Vnc.vij. Colaturæ adde *acaciæ*, Drach.iij. *ſanguinis draconis* Drach.j. *boli Armeni* Drach.ij. *lapid. hæmatitæ læuigati.* Drach.j. Miſce F. Clyſter vterinus.

Suffitus. Vtiles etiam ſunt ſuffitus ex *thure, maſtiche, ladano, roſis, myrtillis.*

Vt ℞. *thuris, maſtich. ana* Drach.ij. *myrtillor. ladani, ana* Drach.j. *ſuccini, roſ. rubr. balauſtior. ana* Drach.ß. Cũ *infuſione tragac.* in *aq. roſ.* factâ F. trochiſci pro fumo.

Vel acetum ſupra ſcorias aut laminam ferri candentem fundatur, & vapor vtero excipiatur.

Nonnulli etiam ſuffitum ranarum combuſtarum commendant, ſcribitque Ioh. Michaël Paſchalius, *de medic. morb. cap.* 55. ſe eô fœminam quandam, quæ ſeptem ferè menſibus hoc fluxu laborauerat, curâſſe. Idem etiam *ſuffitum vngulæ mulæ* hunc fluxum mirificè ſiſtere, expertum eſſe ſcribit.

Vnguenta. Extra quoque regioni vteri vnguenta, cataplaſmata & emplaſtra ex adſtringentibus parata adhibeantur.

Vt ℞. *ol. myrtini, cydonior. ana* Vnc.ij. *ſucci plantag. polygoni, caudæ equinæ an.* Vnc.j. Coq. ad *ſuccorum conſumpt.* Adde *boli Armeni, ſem. plantag. myrtillor. ceruſſa, ana* Drach.ß. *ceræ* q.ſ. F. Vngu.

Vel Vnguentum Comitiſſæ lumbis & pectini inungatur.

Vmbilico etiam iſta medicamenta applicanda ſunt: cum ibi ſit magnus venarum concurſus. Notandum tamen hîc adſtringentibus frigidis ſolis vtendum non eſſe, ſed admiſcendum aliquid, quod vim aromaticam habeat, & roboret, vt ſunt *roſa, ſantali, maſtiche, thus, cuminum toſtum, coriandrum toſtum.*

Cataplaſmata. Vel ℞. *carnis cydonior. & pyrorum ſylueſtrium, ana* q.v. Coq. *in vino rubro auſtero.* Adde *boli armeni, maſtiches, ſanguinis Draconis, acacia* q.ſ. F. Cataplaſma.

Vel membro muliebri imponatur ſpongia *aceto roſaceo* imbuta.

Cerota. Vel ℞. *ſem. acetoſa, plantag. portulaca, boli Arm. ſang. Draconis, ana* Drach. ij. *thuris, maſtich. myrrha, ana* Drach. iij. *terebinth.* Vnc. j. *ſucci plantag. millefolij, ana* q.ſ.

Coq. ad ſuccorum conſump. Adde *cera* q.ſ. F. Cerotum.

Balnea. Nonnulli etiam *inſeſſus* ſeu *balnea* adhibent. Verùm metuendum eſt, ne calor actualis balnei humores plus fundat, & moueat, atque ita fluxum menſium augeat.

Itaque ſi ea adhibere libeat, vis adſtringendi in medicamentis iis actualem aquæ caliditatem vincere debet. Aut balnea eiuſmodi tepida, & ad frigiditatem ferè accedentia vſurpari debent.

Fomenta. Tutius *Fomenta* adhibentur.

℞. *fol. polygon. plantag. myrti, ana* M. ij. *nucum cupreſſi* Vnc. ij. *balauſtior.* Vnc. j.

Coq. in *vino rubro* pro fomento.

Facit quoque ad menſes ſiſtendos multum lotio crurum & coxarum aquâ frigidâ facta.

Hepatis etiam regioni, præſertim ſi id calidius ſit, epithemata, vnguenta, cerota & emplaſtra refrigerantia, adſtringentia & roborantia imponi poſſunt.

Interim dum hæc fiunt per interualla humores vitioſos euacuare, & reuulſiones debitas inſtituere neceſſarium eſt. Et quidem ſi bilis flaua peccet, ſæpe per interualla *rhabarb.* ℥ ß. vel Drach. j. cum *conſ. roſ.* exhibere vtile eſt.

Si ex venâ ruptâ profluat ſanguis, rupta vaſa vnienda & conglutinanda ſunt, & medicamenta modò propoſita etiam hîc locum habent. Ea tamen hîc eligenda, quæ ſimul glutinant. Nam aliis, quæ in cæteris cauſſis requiruntur, hîc opus non eſt, ſi ſanguis ſit purus.

Itaque præmiſsâ, ſi opus ſit, venæſectione, exhibenda medicamenta *è cora'liis, bolo Armeno, myrtillis, radice conſolidæ maioris, acaciâ, hypociſtide, trochiſcis de terra ſigillata, de carabe, ſyr. myrtino, conſeruâ roſ. rubr. antiquâ, tormentillæ, ſucco plantag. ſanguinaria, mille folij.* Non ita tamen, vt in reliquis cauſſis, hic vtilia & efficacia ſunt medicamenta interna; cum nullum vitium ſanguinis adſit. Plus commodi afferunt externa, quæ rupta vaſa claudunt.

Extra ergo applicetur Cataplaſma ex albumine ouorum conquaſſato, cum *puluere boli Armeni, roſar. myrtillorum, thuris, maſtiches* & ſimilibus. Vel (quod etiam in priore cauſſa locum habere poteſt.)

℞. *Rad. biſtorta, tormentilla, nuc. cupreſſi, cortic. granator. ana* Drach. jß. *balauſtior. baccarum myrti, acacia, hypociſtidis, ſanguinis Draconis, ana* Drach. j. *bol. Arm.* Drach. jß. *corall. rubr. maſtiches, thuris, ana* Drach. j. *ol. roſ. & cera* q.ſ. F. Vng. vel addita cerâ, Emplaſtrum.

Nonnulli hoc emplaſtrum valde in omni ſanguinis fluxu laudant.

℞. *gummi tragacantha torrefacti* Vnc. ß. *coral. albi & rubei, oſſis dactylor. combuſt. hypociſtidis, ana* Drach. j. *balauſt. ſcoria ferri præp. mumia, ſanguinis Draconis, boli Armeni, terra ſigillata, maſtich. ana* Drach. ij. *nucum cupreſſi, corticum thuris, ana* Vnc. ß. *bdellij torrefacti, ſtyracis calamita, troch. de terra ſigill. ana* Drach. j. *fuliginis camini, plumbi vſti, ana* Scrup. j. *picis & colophon. glutinis piſcium aceto macerati, ana* Vnc. j. F. ſ.a. Emplaſtrum.

Applicetur panno coccineo.

In vterum verò infundere conuenit *albumen oui conquaſſatum*, vel *ſuccum plantaginis, ſanguinaria, millefolij, radic. conſolida maioris, foliorum burſa paſtoris, plantaginis, polygoni, lyſimachia, ſummit. rubi, cortic. granatorum, balauſtiorum* immittere, vtile eſt.

Et ſi in ceruice vteri venarum ruptio facta ſit, peſſos ex iiſdem paratos cum *bolo Armeno, balauſtiis, farinâ volatili, ſanguine Draconis,* immittere conuenit.

Poteſt etiam talis ſuffitus parari.

℞. *colophon.* Vnc. ß. *ſpodij, maſtich. thuris, ana* Drach. ij. *ſem. papau. nigri* Drach. ß. Conquaſſata ſuper prunas conijciantur, & vapor vtero excipiatur.

Si à vaſe eroſo fiat menſtruorum nimius fluxus, iis, quæ cacochymiam & cauſſam antecedentem reſpiciunt, præmiſſis, & humore bilioſo temperato atque euacuato, ac recta Diætæ ratione inſtituta, auerſionibus item & reuulſionibus inſtitutis, vlceri ſeu venarum exeſioni proſpiciendum, & medicamenta, quæ partim obſtruendi, partim agglutinandi vim habent, vſurpanda: qualia ſunt; *radix filipendula, burſa paſtoris, farina volatilis, amylum, mucilagines omnes, gummi Arabicum, tragacâtha, ſuccus portulaca, plantaginis, bolus Armenus, terra ſigillata:* quæ omnia lentore ſuo impediunt, quo minus humores acres partem erodere poſſint, foramenque obturant, & fluxum ſanguinis ſiſtunt, vt natura ita ſine impedimento carnem inſtaurare foramenque occludere poſſit.

Radix nimirum filipendulæ Drach. j. pondere cum ouo ſorbili, vel in alio liquore conueniente ſumpta, ſanguinem vndecunque fluentem, præcipuè ex vtero efficaciter ſiſtit. Vel paretur ſyrupus ex iiſdem radicibus, cuius Vnc. j. dormituræ exhibeatur.

Vtero etiam vel partibus externis ex iiſdem medicamenta parata imponenda, nimirum ex *albumine oui* conquaſſato, & cum *gummi Arabico, tragacantha, bolo Armeno,* & *ſanguine Draconis* miſto. *Emplaſtrum* quoque *Diaphænicum frigidum* extra imponi poteſt. Nonnulli etiam ad ſanguinem ex vtero fluentem ſiſtendum commendant *ſuccum chelidonia* mammis appoſitum.

Periammata & extra adhibita, & quæ in aliis hæmorrhagiis adhiberi ſolent, & hîc locum habere poſſunt. *Radix* ſcilicet *nigellæ* ſub lingua detenta, *lapis hæmatites, radic. papau. errat. muſcus arboreus* ſub axillis geſtatus, *ſanicula & fragaria* plantis pedum alligata.

Diæta.

Diæta. Diæta medicamentis reſpondeat, & proinde pro cauſſarum varietate etiam aliquo modo mutanda eſt. Si ex ſanguinis copia proueniat fluxus menſium immodicus, cibus paucus exhibendus, vt ſanguinis copia imminuatur. Ideoque à cibis, qui multum nutriunt ſanguinemque multum præbent, abſtinendum. In reliquis ferè cauſſis victus ratio inſtituatur, quæ vaſa patentia claudat. Aër itaque ad frigidum declinet, & ita diſpoſitus ſit, vt neque calore humores fundat, neque frigore humores ad interiora pellendo fluxionem moueat. Cibus & potus refrigerãdi & adſtringendi vi ſit præditus. Côueniunt ergo hordeata & iuſcula, lactucâ, portulacâ, endiuiâ & ſimilibus condita. Carnes ſint aſſæ potius, quàm elixæ. Vtilia hîc ſunt viſcera & pedes animalium, quæ ſanguinem minus fluxilem reddunt, oryza item, mylium, panicum, caſeus recens, cydonia, meſpila, pyra, fructus rubi, pruna ſylueſtria, fercula ex oui albuminibus & amylo cum aq. roſ. parata. Vino ægra abſtineat, eiuſque loco vel aquam hordei vel chalybeatam, vel cum maſtiche aut coriandro coctam bibat. Vitet etiam animi motus vehementiores. Venere longiore tempore abſtineat; cùm obſeruatû ſit, quaſdam ex vſu Veneris

recidiuam

recidiuâ paſſas eſſe. Ab omni quoque motu & exercitio nimio abſtineat: frictiones tamen & ligaturæ partium ſupernarum inſtitui poſſunt. Somnus ſit moderatus, & longior potius, quàm breuior; cum omnes euacuationes in ſomno retineantur: fiatque cruribus eleuatis & complicatis. Decumbat etiam ægra in lecto molliore quidem, præcipuè ſi vires iam debilitatæ ſint, non tamen calidiore, ne ſanguis incaleſcat.

Hæmorrhoides vteri. Nonnulli etiam hæmorrhoidum vteri mentionem faciunt, & peculiariter de illis tractant. Verùm non alius videtur hic fluxus à nimio menſium fluxu, vel à menſium ſtillicidio.

QVÆSTIO

An reuulſionis gratiâ in cruribus frictiones & ligaturæ fieri poſsint.

An reuulſionis gratiâ in cruribus quoque frictiones & ligaturæ fieri poſſint. Frictiones & ligaturas reuulſionis gratiâ tantùm in brachiis, menſibus nimis fluentibus, inſtituendas eſſe, ſupra ex Galeni, *lib. 1. ad Glauc. cap. 14.* dictum, ratióque id ſuadet; cum reuulſio ſanguini motum à fonte, qui eſt hepar cum venâ cauâ, non ad locum affectum, ſed ad contrarium conciliare debeat.

Verùm nonnulli putant etiam reuulſionis gratiâ frictiones & ligaturas in cruribus fieri poſſe, idque probare volunt, primò autoritate Hippocratis, qui 1. *de morb. mulier. in principio*, iubet laqueum non ſolùm ſuprà cubitos, ſed & ad poplites ſupra genua adhibere. Deinde ex Galeno, qui, *de ſang. miſſ. cap. 18.* ſcribit, quod ſectiones Venæ, quæ in cruribus fiunt, non ſolùm reuellunt, ſed etiam menſes euocant; putántque eandem frictionum & ligamentorum eſſe rationem. Tertiò autoritate Aëtij, *tetr. 4. ſer. 4. con. 64.* & P. Æginetæ *lib. 3. cap. 62.* Auicennæ, *cap. proprio*, qui iubent, frictiones & ligaturas faciendas non ſolùm brachiis, ſed etiam cruribus, atque ab inguinibus incipiendum eſſe.

Verùm enim verò prior Galeni ſententia vera eſt, & conſentit cum legibus reuulſionis ab eo paſſim propoſitis, & in Inſtitutionibus etiam, *lib. 5. part. 2. ſect. .. cap. 18.* traditis. Autoritates verò illas in contrarium adductas quod attinet, Hippocratis locus procul dubio deprauatus eſt; cum cótradicat manifeſtè aliis locis & inprimis 5. *aph. 54.* Sicut quoque deprauatus eſt locus Galeni, 1. *l. de curat. per ſang. miſſ. c. 18.* eſtque in Inſtit. *loc. alleg.* monſtratum, quod omiſſa ſit negatiua οὐ, & legendum ſit; venis in cruribus apertis non ſolùm non reuelli, ſed & euocari menſes poſſunt; quam lectionem non ſolùm antiqua Gaudani verſio, ſed & codices quidam Græci probant. Et cum res ex iis, quæ de reuulſionibus dicta ſunt, ſatis clara ſit, neque auxilia, quæ menſes prouocant, eosdem ſiſtere & reuellere poſſint, non opus eſt, vt in contrariis autoritatibus Aëtij & Æginetæ conciliandis multum laboremus. Longè verò alia ratio eſt inflammationis vteri, in quâ vena in cruribus interdum aperitur, non reuulſionis, ſed deriuationis gratiâ.

CAPVT VII.

De menſibus cum moleſtia & grauibus ſymptomatibus fluentibus.

Menſes cum moleſtia fluentes. Menſes dum rectè fluunt, confertim ſatis erumpunt, & ſine difficultate ac dolore. Interdum tamen accidit, vt difficulter, ac cum grauibus ſymptomatibus, imò etiam diminutè & ſtillatim effluant; quod vitium propterea etiam à nonnullis ſtillicidium menſium appellatur: longè tamen aliud eſt ab eo ſtillicidio quod ſupra, *cap. 5.* eſt propoſitum, atque hoc vitium ad deprauatum menſium fluxum pertinet, ac ſimile eſt vrinæ difficultati.

Menſtrua nimirum difficilia ea ſunt, quæ cum dolore & moleſtiâ, grauibúſque ſymptomatibus fluunt. Accidunt autem iſta ſymptomata vel inſtantibus menſibus, vel iam fluentibus. Priorum meminit Hippocrates, *2. epid. part. 1. t. 13.* dum ſcribit: dolores lumborum aut femoris poſtridie in menſes deſinunt. Dum enim ſanguis craſſus per anguſtas vias prorumpere conatur, eas & partes vicinas diſtẽdit, dolorémque excitat. Nonnullæ verò, dum menſes prorumpunt, comitem habent moleſtiæ ſenſum & inquietudinem in toto corpore, capitis dolores, oris ventriculi morſus, ventris & lumborum cruciatus, animi deliquia.

Cauſſæ.

Cauſſæ huius mali eædem ferè ſunt, quæ ſuppreſſorum menſium, ſed minus vehementes; & iis ferè fœminis accidunt, quæ nondum pepererunt. Nimirum aliqua vaſorum vteri obſtructio, ſanguiſque craſſus & feculentus: facultas tamen expultrix ſatis robuſta eſt. Ideoque cum ea ſanguinem expellere conetur, viæ autem non ſatis pateant, ac ſanguis ipſe craſſus ſibi viam præcludat, ſanguis ſubſequens vaſa diſtendit, dolórque non ceſſat, donec ſanguis profluat, quod tamen non rectè fit, ſed vel ſtillatim vel ἀϑρόως & confertim effluit, vel etiam grumi erumpunt, neque etiam ſatis ordinatè ſanguis erumpit. *Cauſſæ.*

Signa Diagnoſtica.

Malum hoc ab ægrâ cognoſcitur. Nimirum diebus aliquot ante menſium fluxum de capitis dolore, ventriculi morſu, doloribus in lumbis & imo ventre conqueruntur fœminæ: interdum etiam cordis palpitationem & animi deliquium patiuntur, quorum ſymptomatum quædam quoque in nonnullis dum menſes iam fluunt, præcipuè dolor, remanent. Alia etiam ſymptomata adſunt, de quibus *cap. ſeq.* inter ſigna dicetur. Qui enim menſes vitioſi ſunt, cum difficilibus ſignis accidere ſolent. *Signa.*

Cauſſarum verò ſigna quod attinet, craſſus ſanguis dum euacuatur, aut in grumos concreſcit, etiam facilè innoteſcit, & dolores longè ante euacuationem ingraueſcunt, dum natura per anguſta vaſa conatur craſſum humorem expellere. Si ex flatu ſit dolor, per interualla reuertitur, ſubitóque exacerbatur, neque in vno loco conſiſtit, ſed hinc inde vagatur, ceſſatque flatu excreto; audiuntur etiam murmura ventris inferioris. Humores ſi ſint acres, ex ſanguinis excreti natura, pruritu partium genitalium, doloris modo, ex fœminæ corporis conſtitutione & antecedente diætâ cognoſcitur. Vlcus ſi adſit, ex ſignis ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 18.* traditis, & præcipuè ex pure, quod cum ſanguine excernitur, cognoſcitur. *Prognoſtica.*

Prognoſtica.

1. Grauius malum hoc affligit virgines & ſteriles, quàm eas, quæ iam pepererunt. Venæ enim vteri magis patent in iis, quæ pepererunt, à purgatione, quæ poſt partum fit, dilatatæ. *Prognoſtica.*

2. Non contemnendum etiam hoc malum eſt. Interdum enim in menſium ſuppreſſionem abit, atque alia mala excitat.

Indicationes & Curatio.

In affectu hoc ad duo reſpiciendum: Cauſſa ſcilicet eius tollenda, & dolores ac ſymptomata mitiganda. Cauſſæ amotionem quod attinet, ſi humores craſſi ſint, ij attenuandi & euacuandi; ſi acres, temperandi; ſi vlcus adſit, curandum. Quæ omnia quâ ratione expedienda ſint, ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, ſatis patet *Indicationes & Curatio.*

Hoc ſaltem addendum, vniuerſalibus præmiſſis, ſi

Humores attenuantia. ex ſanguinis craſſitie malum hoc accidat, fomenta & inunctiones locis diſtentis adhibendas eſſe & præterea exhibenda, quæ humores attenuandi & fundendi vim habent: qualia ſunt *aqua graminis, capill.* ♀ *decoctum radic. aperientium, ſyr. capil.* ☿, *quinque radicibus, theriaca.*

Vbi tempus menſtruorum præterierit, idonea victus ratio inſtituenda, ne craſſus eiuſmodi ſanguis iterum generetur, attenuans nimirum, & exercitio moderato, ſed frequenti, vt & balneo tepido, cui fœmina ad vmbilicum vſque inſideat, ſæpius vtendum.

Doloris lenitio. Ad dolorem leniendum ea vſurpanda, quæ ſupra *de dolore vteri* ſunt propoſita, fomentationes nimirum & inunctiones ex lenientibus & anodynis, *ex malua, ſemine lini, fœnigraeci* & aliis.

Vt ℞. *panis tritici* ℔ j. *farina ſem. lini* ℔.ß. *vitell. ouor.* iij.

Coq. in lacte. Fiat cataplaſma, quod pectini & vteri regioni apponatur.

Vel ℞. *ol. lilior. albor. lini, amygd. dulc. rutæ, ana* Unc.ß. *vitell. ouor.* ij *croci* Scrup. j. Miſc.

F. linimentum, quo vmbilicus & partes circa vmbilicum illinantur.

Et ſolent iſta ferè, quæ partes laxant, ac dolorem leniunt, etiam cauſſæ ſubuenire, & craſſos humores attenuare, ac flatus diſcutere.

CAPVT VIII.

De menſtruis vitioſis & decoloribus.

Menſes vitioſi. MEnſes autem non ſolùm quantitate aut effluendi modo, ſed etiam qualitate, imò potius ſubſtantiâ peccant; cum ſcilicet vel ipſe ſanguis naturâ ſuâ prauus eſt, vel alij excrementitij humores ipſi permiſcentur, ita tamen, vt ſanguis abundet. Si enim alij humores abundant, aliud vitium eſt, quod fluxum muliebrem appellant, de quo *poſtea* dicetur. Appellat autem vitium iſtud Hippocrates, *6. aph. 36.* menſes decolores ideò, quod non ſanguis ſincerus, quod fieri debebat, ſed aliis humoribus permixtus excernitur. Poteſt in genere etiam *menſes vitioſi* appellari. Eſt enim vitium hoc menſtrua purgatio deprauata, propter vitioſos humores ſanguini menſtruo permixtos.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa nimirum huius mali eſt ſanguis vitioſus: Qui quidem vel naturâ ſuâ talis eſt, cum ſcilicet aut ex intemperie totius corporis, aut ex partis alicuius præcipuæ, inprimis ventriculi, hepatis aut lienis, vt & prauâ victus ratione, prauam naturam acquiſiuit; vel ob admiſtionem humorum vitioſorum & præternaturalium talis euaſit; vel ob ſuppreſſionem ac retentionem corruptus eſt; vel ob vteri vitium, intemperiem ſcilicet, corrumpitur, aut ob prauos humores in vtero contentos ſimili labe inquinatur. Humores autem, qui ſanguini admiſcentur, ſunt nunc pituitoſi, nunc bilioſi, nunc melancholici, atque hinc pro varia ſanguinis corruptione, atque interdum etiam putredine, humorumque vitioſorum admixtione, menſes ſunt nunc albi, nunc pallidi, liuidi, virides, nigri, fœtidi. Et quidem albi & pituitoſi menſes maximâ ex parte ventriculi vitio fiunt; pallidi & flaui à nimio iecoris calore; nigri vitio lienis.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hoc malum ex eo, quod ſanguis, qui affluit, à ſanguine naturali & bono tum conſiſtentiâ, tum inprimis colore differt. Cum enim ſanguis menſtruus naturali modo ſeſe habens colore ſit rubeus, qualis eſt ſanguis recens mactatorum animalium, conſiſtentiâ neque nimis tenuis, neque nimis craſſus, aut viſcidus: ſi color iſte mutatur, & vel pallidi, vel albicantes, vel flaui, vel virides, vel liuidi ſunt, aut plures colores menſes habent: odore etiam ſunt fœtidi, & ſanguis eſt vel nimis tenuis, vel nimis craſſus; menſes vitioſi ſunt. Plerunque etiam accidit, quod menſes tales non debito & ſtato tempore excernuntur, & vel conſuetum terminum anteuertunt, vel diutius morantur. Imò etiam alia ſymptomata accidere ſolent, de quibus Hippocrates, *lib. de morb. mul. Incipiente morbo purgatur mulier diebus, quibus ſolita fuit, non pluribus. Progredientibus autem menſibus pluribus diebus purgatur, & menſes pauciores ac ſingulis diebus apparent, & febres ſuccedunt erroneæ, acutæ cum horrore & cibi faſtidio aliàs atque aliàs, & ſtomachi dolor, & dolebit magis, vbi menſes appropinquauerint. Poſtquam autem purgata fuerit, & ad medium tempus ſuperiorum reſpectu melius habuerit, poſtea rurſum ad idem perueniet. Dum autem curatur, citò ſana fit. Si verò non curetur, & tempus procedat, omnia prius relata valdè ipſam affligent, & dolor corripiet imam ventris partem infra vmbilicum, nunc inguina, nunc lumbos, nunc coxendicum ad ſedem iuncturam, nunc collum; aliquando verò ſtrangulatio fortis accidet, & caligo ante oculos obuerſabitur & vertigo, vt poſt purgatione ſurſum vergente & adſcendente, &c.*

An autem menſes pituitoſi, biliosi vel melancholici ſint; ex colore & ſubſtantiæ modo inprimis cognoſcitur, de quo Hippocrates, 1. *de morb. mul.* ſcribit: *Arenam tenuem & ſiccam ſubiicito, & cum menſes prodeunt, in Sole ſanguinem ſuperfundito, & ſiccari ſinito, & ſi quidem bilioſus fuerit ſanguis, in arena ſiccatus pallidus erit, aut flaueſcens: Si verò pituitoſus fuerit, veluti mucus conſpicitur: liuidus verò & ad nigrum vergens apparebit, vbi melancholica ſit menſtrua purgatio.* Eadem tamen hæc etiam ex ſignis humorum abundantium in corpore cognoſci poterunt. Menſes etiam vitioſi ob pituitam aut melancholiam diu protrahuntur, bilioſi verò & ex ſeroſo humore feſtinanter prodeunt. Corrupti menſes ex eo quoque cognoſcuntur, quod ſiue anticipant, ſiue cunctantur, in neutro tamen certum tempus & periodum obſeruant; etſi ægra eandem Diætam obſeruet, quod inde accidit, quod ſicut temperatura bona ſemper ſibi conſtat, & parum huc vel illuc mutatur: ita intemperata corporis conſtitutio inconſtans eſt, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Si ex menſium ſuppreſſione ij corrumpantur, præceſſit menſium ſuppreſſio, & poſtea dolores in pectore & pulſationes fortes ſentiuntur, & tactum etiam non ſuſtinent fœminæ. Et ſi melior habitus eſt, menſes ipſi erumpunt, & profluit pus ac ſanguis & graue olens, ad ſeptimum, aut octauum, aut nonum diem. Si praui humores in vtero contenti ſanguinem inquinarunt, cognoſcitur id ex ſignis intemperiei vteri cum materia.

Prognoſtica.

1. Malum hoc non contemnendum. Varios enim morbos humores vitioſi in vtero abundantes excitare valent. Humores nimirum craſſi obſtructiones vteri, & mala hinc pendentia excitare; acres verò vterum exulcerare valent. Steriles etiam non rarò fœminæ hoc affectu laborantes fiunt. *Prognoſtica.*

2. Quò autem maior eſt à naturali ſtatu receſſus, eò malum deterius eſt: & inprimis praui ſunt menſes nigri & fœtidi.

3. Maximè verò periculoſi ſunt menſes ſuppurati. Qui tamen ſi per dies ſeptem, octò, aut nouem effluant, mulier liberatur. Si verò vlcera inde in vtero excitentur, melius quidem habebit, ſed ſterilis fiet. Quod ſi per pudenda non effluant, vel ad partes ſupra inguen prorumpunt citra tumorem, & iuxta hypochondria foras prodeunt, & tum fœmina aut ſuperſtes

non

non manet, aut ſterilis euadit: vel poſt dies duas treſue aut plures menſtrua ſuper inguen excitant tumorem magnum, rubeum, ſine capite, quia caro ibi impletur, eſtque talis tumor œdematodes, atque à ſanguine pituitoſo per vniuerſam carnem diſperſo oritur, qui non ſine periculo ſecatur. Melius eſt, ſi ſanguis ad pudendum conuertatur, menſeſque prodeant. Quod ſi non fiat, & ibi menſes ſuppurentur, ſuperius relata pericula ſiunt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Cum malum hoc ab humoribus vitioſis ſanguini menſtruo admiſtis dependeat, generalis Indicatio eſt, humores illos vitioſos euacuandos eſſe. De quo Hippocrates, *5. aph. 36.* Mulieri menſes decolores, neque ſecundum idem tempus ſemper venientes, purgationem indicant eſſe neceſſariam. Præparatio tamen & euacuatio, vt & victus ratio, cuilibet humori debita inſtituenda: quæ qua ratione fieri debeat, ſupra, *de vteri Intemperiebus cum materia*, & aliquoties iam dictum. Hoc ſaltem hîc monendum, cum humores craſſi, vt commodius purgentur, attenuatione indigeant, cauendum eſſe, ne pro attenuantibus menſes vehementer mouentibus vtamur; cum talia ſeroſos humores colliquent, & humores ad vterũ moueát, atque ita vaſis anguſtioribus magis impingant. Senſim itaque & paulatim attenuantibus primò vtendum, & ſi aliqua eorum, quæ menſes vehementer mouent, vſurpentur, mitioribus ſunt temperanda. Acetum autem & acida hîc locum non habent.

Si poſt purgationem tandem reliquiæ aliquæ vitioſorum humorum ſuperfuerint, ſiue in toto corpore, ſiue in vtero, abſumendæ ſunt. Quæ in toto corpore ſuperſunt, rectiſſimè ſudoribus diſcutiuntur: aut ſi flaua bilis peccet, quæ ſudorifera calida non ſemper admittit, balneis aquæ dulcis tepidæ reliquiæ diſcutiendæ ſunt: quæ etiam in humore melancholico vtiliſſima ſunt. Vtero ipſi verò peſſi, fomenta, ſuffitus, de quibus antea, adhibenda. Vel exhibeatur *theriaca*, *Mithridatium*, aut *decoctum radicum angelicæ* humoribus frigidis peccantibus: quæ tamen etiam reliquias humorum in toto corpore abſumunt.

CAPVT IX.

De Menſtruis debitum tempus anteuertentibus.

Menſes inordinati. CVm menſes & menſtrua inde nomen habeant, quod ſingulis menſibus ſemel fœminis fluere ſoleant, rectè ſe is fluxus habet, ſi ſtatis temporibus, & abſoluto menſtruo ſpatio accidat. Verùm ſæpe euenit, vt nunc tardius, nunc citius, quàm menſtruo ſpatio, reuertatur, nunc etiam ſingulis menſibus non ſemel, ſed aliquoties, aut contrà non ſingulis menſibus, ſed duorum vel plurium menſium ſpatio ſemel fluant; cuius fluxûs genera omnia Inordinatorum menſium nomine comprehendimus. Etſi enim etiam aliquando menſes ſtato tempore debitum tempus anteuertere, aut tardius reuerti videantur: tamen nec is fluxus fit debito tempore & rarò diu eandem periodum, idemque tempus obſeruat. Hoc capite ſaltem de menſibus debitum tempus anteuertentibus agemus.

Eſt autem fluxus is menſium excretio deprauata, quæ debitam periodum ſemel vel iterum anteuertit. Aliquando enim ſaltem antè debitum fluxionis tempus menſes fluere incipiunt; aliquando verò ſingulis menſibus etiam bis menſes fluunt.

Cauſſa.

Cauſſa. Eſt autem huius ſymptomatis cauſſa proxima expultrix & retentrix vteri læſa, quæ in ſuo officio aberrant, vt ſanguis vel ſæpius, quàm par eſt, vel citius, quàm par eſt, vel tardius, quàm par eſt, expellatur, vel effluere permittatur. Cauſſa verò, quæ vel expultricem irritat, vt ante debitum & conſuetum tempus ſanguinem expellat, vel facit, vt retentrix ſanguinem amplius tolerare non poſſit, quærenda eſt vel in ipſo ſanguine, ſeu expultrice facultate totius corporis, quæ ſuperfluum & ſibi moleſtum ſanguinem ad vterum mittit, vel in ipſâ facultate retentrice vteri, quæ cùm ſanguinem ſibi moleſtum amplius retinere non poteſt, facultatem expultricem in conſenſum trahit, quæ quod moleſtum eſt expellit; interdum & cauſſæ hæ omnes concurrunt.

Sanguinem quod attinet, poteſt is copiâ peccare, ſi ſcilicet ſtatim multus in corpore generetur, nimirum ſi fœmina ſit boni habitus, heparque calidius, & humidius obtineat, & alimentis boni ac multi ſucci vtatur, ac præterea vitam otioſam agat. Cum enim his de cauſſis breuiore temporis ſpatio plus ſanguinis, quàm ad corpus nutriendum neceſſarium eſt, generetur, natura, quæ ſanguinem copia ſibi moleſtum tolerare nequit, ante tempus conſuetum ad eius expulſionem inſurgit. Idem accidit, ſi ſanguis nimis calidus, tenuis, acris & mordax ſit. Etenim & is facultatem expultricem irritat. Idque longè facilius accidit, ſi vis retentrix in vtero languida & imbecilla ſit, & contrà facultas expultrix robuſta & exquiſito ſenſu prædita. Tum enim etiam à minore copiâ aut minore acrimoniâ facultas retentrix offenditur, & expultrix ſtimulatur, atque ita ſanguis ante debitum tempus effluet, præſertim ſi nulla adſit vaſorum anguſtia, ſed potiùs laxitas. Interdum & cauſſæ euidentes, lapſus, percuſſio, animi pathemata facere poſſunt, vt menſes conſuetum tempus anteuertant.

Signa Diagnoſtica.

Affectus ipſe ex mulieris relatione cognoſcitur, quæ refert, ſe longè citius, quàm aliàs conſueuerit, aut intra menſis ſpatium bis vel ter ſanguinis muliebrem fluxum pati. *Signa.*

Cauſſarum autem, quæ ita manifeſtæ non ſunt, ſigna quod attinet, ſanguinis copia cognoſcitur è ſignis plethoræ *in Inſtitutionibus, & alibi* explicatis, ſanguiſque, qui excernitur, eſt fluidus & naturalis. Caliditas verò, tenuitas & acrimonia humorum innoteſcit ex temperie totius corporis, atque inprimis hepatis, calidiore, & victus ratione præcedente, quæ tales humores cumulare ſolet, aliiſque humorum bilioſorum ſignis, ſanguiſque eſt dilutior, decolor, flauidior. Retentricis debilitas & vteri vaſorum laxitas cognoſcitur ex habitu corporis humido & laxo. Si cauſſa aliqua euidens vel externa præceſſerit, ea ex fœminæ relatione cognoſcitur.

Prognoſtica.

1. Affectio hæc moleſta potius, quàm periculoſa plerunque habetur: ſuis tamen incommodis non vacat. Interdum enim conceptionem impedit. Interdum etiam inde nimium ſanguinis profluuium oritur, & reliqua mala, quæ fœminæ, quibus menſtrua immodicè fluunt, patiuntur, ſuboriri ſolent. *Prognoſtica.*

2. Quò autem cauſſa huius mali magis ſeu minus pertinax eſt, eò etiam curatio eſt facilior.

Curatio.

Si menſium anticipatio fiat à facultate irritatâ, & quidem à copia ſanguinis, is imminuendus, quod fit tenui diætâ, & exercitio frequentiore ac validiore, & ſi copia ſanguinis ſit grauior, etiam venæſectione. Si verò à ſanguinis acrimonia proueniat, humores acres *Curatio.*

temperandi, cùm victu conueniente, tùm medicamentis,poſtea conuenientibus medicamentis euacuandi, quâ qua ratione fieri & expediri debeant, ſupra, *part.*1. *ſect.*2. *cap.*5. *de intem. vteri cum bile*, & *alibi* etiam dictum.

Hîc ſaltem ſuperioribus hoc addimus, acidulas & thermas, quæ vim ferri abundantem habent vtiliter potari; cùm acrimoniam humorum temperent, ac viſcerum, hepatis, renum, vteri intemperiem calidam corrigant, atque ita acrium humorum generationem prohibeant, facultatem etiam retentricem vaſorum roborent, & laxitatem eorum emendent.

Si à facultate vteri retentrice, & vaſorum laxitate malum ortum habeat, ea vſurpanda quæ cauſſas illius imbecillitatis tollant, & vteri intemperies frigida & humida corrigenda, vt ſupra ſuo loco dictum, & permiſcenda adſtringentia,quæ meatus nimis patentes nonnihil claudant: non tamen nimis adſtringentia vſurpanda, ne contrarium malum, menſium ſcilicet retardatio vel ſuppreſſio, inducatur.

Si ictus, caſus, aut alia cauſſa euidens hoc malum induxerit, curanda vaſorum apertio vt ſupra, *part.*1. *ſect.*2. *cap.*7. *de vaſorum vteri apertione*, dictum, & vteri regioni ac vicinis partibus imponendum cataplaſma aliquod adſtringens.

Vt ℞. *pulu. rad.conſolidæ* Drach.ij. *flor.roſ.rubr. ſang. Dracon. maſtich. thuris*, *ana* Drach.j. *farinæ volatilis* Vnc.j.

Cum aq.roſ.& albumine ouorum F.Cataplaſma.

CAPVT X.

De Menſtruis vltra conſuetum tempus ſubſiſtentibus.

Mēſes tardi INterdum contra accidit, vt menſtrui ſanguinis fluxus aliquot diebus, modò pluribus, modò paucioribus, vltra conſuetum tempus moretur, & ſimul plerumque nullo certo ordine ac periodo reuertatur.

Cauſſa.

Cauſſa. Affectus hic cum ſit proximè enumerato contrarius, cauſſas etiam contrarias habet, ſanguinis nimirum paucitatem vel craſſitiem, viarum anguſtiam, & facultatis expultricis imbecillitatem, ſenſuſque obtuſionem & quaſi torporem: quæ cauſſæ omnes vt ſeorſim menſes remorari poſſunt: ita ſi plures vel omnes coniungantur, diutius menſes detinentur.

Si enim ſanguis paucus generetur, non ſtimulatur facultas expultrix ab eo, donec multus cumuletur; quod cum menſtruo ſpatio fieri non poſſit, tamdiu purgatio hæc differtur, donec ea ſanguinis copia cumulatur, quæ naturam ſtimulare poſſit. Sanguis verò craſſior expulſioni reſiſtit, & facilè vias obſtruit. Quod præſtant etiam humores craſſi ſanguini permixti, de quo Galenus, 5.*aph.*36. ſcribit, quod cacochymicis mulieribus non modò decolores menſes appareant, ſed etiam ſtatum periodi tempus non ſeruent, humoribus, qui craſſiores ſunt, & ad fluendum ineptiores, morantibus. Per vias etiam anguſtas ſanguis facilè euacuari non poteſt, donec tandem poſt longius temporis ſpatium à maiori ſanguinis copiâ collectâ natura cogatur cum impetu ad expulſionem ſe accingere. Quæ autem cauſſa anguſtiæ ſit, ſupra, *part.*1. *ſect.*2. *cap.*6. dictum. Facultas vero expultrix debilis, opus, quod debebat perficere, longius protrahit; ſenſuſque obtuſior ſtimulum non ſtatim percipit, & neque pondus, neque acrimoniam, donec nimia ſit, percipit.

Præter has cauſſas quidem alia adhuc eſt, ætas. Verùm cum ea ad ſanguinis paucitatem redigi poſſit, neque curationem admittat, de ea plura dicere opus non eſt.

Signa Diagnoſtica.

Symptoma hoc ex mulieris relatione cognoſcitur. Signa. Cauſſarum ſigna quod attinet, ſanguinis paucitas cognoſcitur ex eo, quod fœmina victu tenuiore vſa eſt, aut nimium ſeſe exercuit, & nullam percipit moleſtiam, etſi fluxus menſium protrahatur. Si verò ob ſanguinis craſſitiem & viſciditatem id fiat, cacochymiæ iſtius ſigna alibi explicata aderunt, & ſanguis, qui excernitur, eſt albidior, craſſus & viſcidus. Imbecillitas facultatis expultricis cognoſcitur ex intemperie vteri frigidâ, cuius ſigna ſuo loco tradita ſunt; & vbi debitum purgationis tempus præteriit, fœmina ob ſanguinem cumulatum moleſtiam percipit. Stupor tandem cognoſcitur è morbis, quæ ſtuporem inducendi vim habent, & ex vſu nimio medicamentorum refrigerantium; & quod licet iam debitum menſtrui fluxus tempus præteriit,& ſanguinis in corpore redundantis ſigna adſunt, nullam tamen circa vterum grauitatem aut moleſtiam fœmina percipit.

Prognoſtica.

1. Minùs quidem periculoſa eſt hæc affectio, quàm menſium ſuppreſſio: neque tamen omni periculo vacat, præſertim ſi fœmina ſit plethorica, vel cacochymica; cùm ex retento præter conſuetum tempus ſanguine, vel etiam vitioſis humoribus varia mala oriri poſſint. Prognoſtica

2. Curatur autem hoc malum facilius vel difficilius, prout cauſſa magis vel minus eſt pertinax.

Indicationes & Curatio.

Curatio tota conſiſtit in cauſſarum huius ſymptomatis ablatione. Si ſanguis ſit paucior, adhibito victu pleniore, laboribuſque,& exercitiis nimiis omiſſis, ſanguis copioſior generabitur. Si ſanguis ſit craſſior, vel feculentos & craſſos humores admixtos habeat,ſanguis is attenuandus atque incidendus, vt fiat motui aptior, & humores vitioſi craſſi ſanguini admixti præparati conuenientibus medicamentis euacuandi. Vt autem ſuo quodlibet horum remediorum tempore adhibeatur, commodiſſimum eſt, mox menſtruâ purgatione finita, & ita corpore euacuato, medicamenta, quæ humores craſſos & viſcidos incidere, attenuare & abſtergere poſſint, exhibere; quæ ſi menſtruâ purgatione inſtante exhiberentur, maiores obſtructiones parerent. Inter medicamenta autem, quæ hoc præſtant, efficaciſſima eſt calamintha, quæ tardantes menſes feliciter promouet. Poſt iſta medicamenta deinde purgantia exhibere vtile eſt,antequam multum ſanguinis in vtero & vicinis partibus iterum colligatur. Quod ſi nec ſic debito tempore menſtrua redeant, attenuantia & purgantia repetenda, & corpus per epicraſin euacuandum. Indicationes & Curatio.

Quibus peractis poſtea vaſa vteri aperientia vſurpanda, quæ ſupra *part.*1. *ſect.*2. *cap.*6. propoſuimus. Commodiſſimè autem talia medicamenta diebus aliquot ante conſuetam menſium purgationem vſurpantur; ſicut etiam vtile eſt, diebus quatuor vel quinque ante conſuetam menſium purgationem talos ſcarificare, pedes in aquâ calidâ detinere, crura fricare, cucurbitulas cum multâ flammâ ſine ſcarificatione interiori coxarum parti admouere, ſuffimentis & peſſis internis, ſi commodum ſit, vti. Sicut & variis medicamentis ventrem inferiorem inungere vtile eſt, quæ *de menſ. ſuppreſſ.* ſunt propoſita.

Si ob ſenſus hebetudinem ac ſtuporem tardius, quàm par eſt, menſes fluant, medicamenta, quæ aliàs ſtupori & paralyſi conueniunt, vſurpanda;& ſi ob frigidam & humidam intemperiem ſenſus hebetudo,vt & facultatis

expultricis

expultricis debilitas accidat, ea, quæ ad frigidam & humidam vteri intemperiem corrigendam ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 5.* propoſita ſunt, ſimulque facultatem expultricem debilem irritant & confortant, vſurpanda, & ſi humores pituoſi coniungantur, iis euacuandi, vt etiam ſuo loco dictum.

CAPVT XI.

De menſium per aliena loca excretione.

OBſeruatum etiam eſt, menſes ſuppreſſos non per vterum, ſed per alia loca præter naturam excretos fuiſſe; & quidem varia. Per nares excretos fuiſſe, refert Braſauolus, *comm. ad aph. 33. lib. 5. Hippocratis*, & Paræus, *lib. 23. cap. 12.* Idem, *eodem in loco*, ſcribit, cuidam menſes ſubſiſtentes per hæmorrhoides euacuatos fuiſſe. Quibuſdam ſingulis menſibus vomitu per os reiici, refert Hippocrates, *lib. 1. de morb. mulier.* vnde idem Hippocrates ſcribit, *5. aph. 32.* Mulieri ſanguinem vomenti menſtruis erumpentibus ſolutio fit; Aretæus, *lib. 2. cap. 2.* Rabbi Moyſes, *part. 24. aphoriſ.* Beniuenius, *cap. 41. de abditis ſanat. & morb. cauſſ.* Braſauolus, *loco allegato & comm. ad aph. 31. lib. 5.* Nonnunquam & per aluum euacuantur, vt etiam Hippocrates, *loco allegato*, refert, Galenus, *5. aph. 33.* Quæ autem via ſit ab vtero ad inteſtina & ventriculum, non ita planum eſt. Equidem poſſet hoc fieri, ſi ſanguis in venam cauam regurgitet, & hinc ad hepar, & ab hepate ad venas meſaraicas perueniat: ſed via hæc nimis longa eſſe videtur. Compendioſior eſt per ἀναςομώσεις illas, quas habent venæ vteri cum meſenterij venis. Per eas enim ſanguis facilè & in ventriculum, & in inteſtina effundi poteſt. Cum vrinâ quoque ſanguinem menſtruum exiuiſſe, ſcribit Braſſauolus, *comm. ad aph. 75. lib. 7. Hippocratis.* Ex oculis & auribus religioſæ cuidam, quæ menſes non habebat, cùm eâ ætate eſſet, in quâ habere deberet, ſingulis menſibus ſanguinis copiam effluxiſſe, narrat Braſſauolus, *comm. ad aph. 25. lib. 4. aph. Hippocratis.* Menſes etiam, quæ per ætatem iam fluere debebant, in virgine quadam ſanguineis guttis, lacrymarum inſtar, frequenter ex oculis profluentibus euacuatos fuiſſe, refert Dodonæus, *cap. 15. obſeru. Medicinalium.* Vidit quoque fœminam, cui vnoquoque menſe ſanguis modicus per maiorem ſiniſtri oculi angulum fluebat, Ludou. Mercatus, vt refert, *lib. 1. de morb. mul. cap. 7.* Mulierem in Flandria, cui forte fortuna cùm eliſus eſſet dens molaris, ſolitique alioquin menſes ſupprimerentur, ſingulis menſibus ex eliſi dentis vulnuſculo ſanguineus quidam gurges, purgationi proportione reſpondens, effluebat, ſe nouiſſe ſcribit Bald. Ronſſeus, *lib. de hom. primordiis & hyſtericis affect. cap. 28.* Per mammarum papillas ſanguinem effluxiſſe in duabus nobilibus fœminis, alterâ Luſitanâ, alterâ Italâ ſe obſeruaſſe, docet Amat. Luſitanus, *Cent. 2. cur. 21.* Idem refert Paræus, *lib. 23. cap. 52.* Cordæus, *comm. 6. in lib. 1. de mulier. morb. Hippocratis.* Per Vmbilicum mulieri cuidam Tridentinæ ſanguinem ſingulis menſibus erupiſſe, ſcribit Nicol. Florentinus, *ſerm. 2. cap. 8.* Per minimum manûs digitum, & per annularem ſiniſtræ manus ſingulis menſibus ſanguinem effluxiſſe, ſe ter vidiſſe, refert Ludou. Mercatus, *lib. 2. cap. 7. de mulier. affect.*

[Men]ſium per [...]tinus, [vm]bilicum [...] inguina [e]uacuatorū [...]ria. [Men]ſes ex- [...]i per [vag]inas.

¶ [Menſium per aliena loca excretorum varias hiſtorias hactenus recenſuimus, quibus ſequentes, quas Zacutus Luſitanus, *de Prax. Med. Adm. lib. 2.* recenſet, addendæ ſunt. Is, *alleg. loc. obſeru. 91.* narrat, iuuenculam quandam annorum octodecim, tempore inſtantium menſium lumborum dolore cum ventris torminibus correptam fuiſſe. Hinc apparuiſſe in ore vlcuſcula, oculos caligâſſe, & quatuor diebus in gingiuis mirabilem pruritum ſenſiſſe. Tandem è gingiuis dentium inferiorum riuulos ſanguinis, ſudoris inſtar, biduum manâſſe: ídque ſingulis menſibus ordinariè accidiſſe; atque ita per circuitum ſingulis menſibus ſanguinem librarum duarum quantitate effluxiſſe. Ceſſante verò fluxu fœminam bene habuiſſe. Etſi verò varia medicamenta fuerint adhibita, quibus Medici ſanguinis hunc fluxum à parte hac ad inferiora, & locum naturalem, reuellere conati ſunt: omnia tamen fruſtrà fuerunt adhibita. Nec natura à conſuetâ iſtâ viâ auocari potuit. Interim ſterilis manſit hæc mulier.

Per vmbilicum. Idem, *eod. in lib. obſeru. 92.* refert, fœminam quandam ventris tormina, & vmbilici dolorem ſenſiſſe. Deinde, ſolutâ placidè vmbilici vnitate, ſanguinem ſenſim emanâſſe, per dies octo, ad tres libras. Ceſſante verò fluxu, fœminam bene valuiſſe.

Inguina. Idem, *ibid. obſeru. 93.* ſcribit, puellæ cuidam ſucculentæ, & ſanguine bono turgidæ, cùm ætas ad menſtruorum fluxum adeſſet, nec tamen menſes profluerent, naturam ſanguinem per inguina expellere cœpiſſe, paruis foraminibus, & vix ſenſui conſpicuis apertis, quinque, ſex, & interdum ſeptem dierum ſpatio. Cùm verò varia remedia fruſtrà adhibita fuiſſent, Medicus quidam, etſi alij, & quidem rectè id diſſuaderent, cauterio foramina illa claudere tentauit; vnde factum, vt denegato ſanguini exitu, is ad internas partes regurgitauerit, & acutam febrem excitauerit, quæ ſectione venæ ſaphænæ curata eſt. Natura verò poſtea eadem foramina ſingulis menſibus aperuit, & per inguina multis annis ſanguinem menſtruum euacuauit.]

Non prætereundum hîc eſt, quod Mercatus, *loco allegato*, refert, cuidam mulieri ſanguinem quidem menſtruum per aliena loca non effluxiſſe, ſed rubore quodam facto in alterâ maxillarum ſingulis menſibus naturam purgationem menſtruam denegâſſe.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa huius affectionis eſt menſium ſuppreſſio; eaque perfecta, potiſſimùm à vaſorum in vtero anguſtia, quacunque de cauſſa orta. Poteſt tamen huc facere etiam vteri robur, ob quod ſanguis non admittitur, & contrà aliarum partium, per quas effluit, debilitas: ſicut & in quibuſdam vaſorum vteri vitioſa conformatio & inſertio. Ex cauſſis enim iſtis, vel etiam aliis, ſi ſanguis ſupprimatur, nec natura eum per conſueta loca expellere poſſit, copiâ eius grauata fœminæ ſaluti proſpiciens, & pericula, quæ ex ſuppreſſione menſium oriri ſolent, præcauere cupiens, aliam viam quærit, per quam ſanguinem euacuet. Nonnulli etiam naturæ errorem addunt & accuſant, ſtatuuntque, ſi natura ſalutis fœminæ cauſſa coacta talem euacuationem moliatur, eam impedire aut peruertere nefas eſſe: Si vero per naturæ errorem fiat fluxus, eum ſenſim & leniter permutandum eſſe. Verùm non facilè adduci poſſum, vt credam, naturam, ſi nullum ipſi impedimentum obiiciatur, viam conſuetam deſerere, & aliam inſolitam quærere. Et licet verum ſit, fluxum illum, quem natura ſalutis fœminæ cauſſa inſtituit, non peruertendum aut impediendum eſſe, ne ſanguis in corpore relictus grauiora mala excitet: tamen vbi fluxus ille ceſſat, danda eſt opera, vt natura ad conſuetas vias reuocetur.

Signa Diagnoſtica.

Affectus ipſe per ſe patet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum hoc potius moleſtum fœminis, quàm periculoſum eſſe ſolet; niſi quod hoc habet incommodi, quod conceptui impedimento eſſe poteſt, cùm ſanguis, qui pro conceptione neceſſarius eſt, ad alia potius loca, quàm vterum feratur.

2. Minus

2. Minus tamen periculi eſt, ſi per nares ſanguis euacuetur; cum natura aliàs ſanguinis abundantis copiam per nares euacuare ſoleat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Duo ſcopi hic Medico ſunt propoſiti, primus & præcipuus, vt ſanguis, qui per aliena loca euacuatur, ad vterum, vt huic euacuationi deſtinatum locum, reuocetur; alter, vt ſi ſanguis per aliena loca non ſufficienter euacuetur, & inde aliqua eius copia colligatur, ea imminuatur.

Prius expeditur venæſectione in talo, triduo, antequam ſanguis fluere incipiat, inſtituta, cucurbitulis, femoribus, coxis & ſuris nunc cum ſcarificatione, nunc ſine eâ applicatis, frictionibus item, balneis, fomentis, inunctionibus, clyſteribus vterinis, peſſis & aliis, quæ *de ſuppreſſ. menſ.* ſunt propoſita.

Alteri ſcopo ſatisfacit venæ ſectio, quæ tamen commodiſſimè in talo inſtituitur.

CAPVT XII.

De fluore muliebri.

Fluor muliebris.

ETſi per vterum nihil aliud, quàm ſanguis ſingulis menſibus euacuari ſolet: tamen accidit interdum, vt p.n.& aliæ res per eum excernantur. Inter eas autem primò eſt Fluor muliebris vel vterinus, ῥοῦς γυναικεῖος dictus, ſeu Menſtrua alba appellata; Excretio nimirum ex vtero vitioſa, vbi pro rubro ſanguine illuuies quædam cruda, plerunque alba, modò ſanioſa, liuida, aut viridis, modò ſubrubra & ſanioſa excernitur, & quidem non ſingulis menſibus & ſtatis temporibus, ſed ſingulis ferè diebus, aut inordinatè, nunc breui, nunc longo temporis ſpatio, & nunc iis accidit, quibus menſes fluunt, & menſium rubrorum fluxu abſoluto incipit, nunc menſium fluxum præcedit, interdum & iis accidit, quibus menſes ſuppreſſi ſunt. Virgines rarò hoc malum infeſtat, frequentiùs adultiores, nonnunquam & grauidas. Autor tamen eſt Fernelius, *lib.6. de morb. & ſympt. cap.16.* etiam puellam octauo ætatis anno, hoc malo obſeſſam, ac diu poſtea grauiter afflictam ſe vidiſſe.

Fluor muliebris differt à menſibus decoloribus.

Decolores verò menſes, quorum antea facta eſt mentio, aliud ab hoc fluxu vitium ſunt. Menſes enim decolores adhuc ad menſes pertinent, & deprauati ſunt, color tamen ruber adhuc in iis conſpicuè apparet: menſes verò albi & ſubſtantia & colore à menſibus differunt. Deinde etiam exeundi tempore & modo à menſibus decoloribus fluor muliebris differt. Menſes enim decolores etiam ſuam periodum obſeruant, etſi non ſemper exactè: fluor verò muliebris alio, quàm menſes, fluunt tempore, nonnullis continuò, aliis ante, aliis poſt menſes; grauidis quoque & quibus menſes ſuppreſſi ſunt, accidit.

à pure ex vlceribus vteri.

Diſcernendus etiam fluor muliebris à materiâ purulentâ, quæ ex vlceribus vteri effunditur: atque cum materia purulenta effluit, vlceris præſentis notæ adſunt, quæ abſunt in fluore muliebri. Ipſum etiam pus, ſi ſit laudabile, craſſius eſt & albidum, quàm menſes albi, & minoris quantitatis. Si verò ſit ſanioſum; cruore perfuſum eſt, & cum dolore excernitur.

à Gonorrhæâ.

à pollutione nocturna.

A Gonorrhæâ verò & materiâ ſeminali diſtinguitur, quod hæc in minore quantitate excernitur, albidior eſt & craſſior, & longioribus interuallis effluit, ſicut à pollutione nocturnâ eò diſcernitur, quod pollutio iſta per ſomnum ſaltem accidit, & cum imaginatione rei venereæ eſt coniuncta; cum fluor muliebris quauis horâ accidat.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa proxima eſt humor excrementitius, à ſanguine totâ naturâ alienus, non tamen eiuſdem ſemper ſpeciei, ſed modò albus & pituitoſus, modò bilioſus, modò melancholicus, modò ſanioſi ſanguinis colorem repræſentans, modò mixtus.

Colligitur autem iſte humor nunc in corpore toto, nunc in aliquâ parte, & ad vterum tranſmittitur, & per pudendum frequenter & aſſiduè effluit. Sicut enim natura, dum boni ſanguinis copia in fœminis cumulata eſt, eam per vterum euacuare ſolet: ita etiam ſi vitioſi humores in corpore cumulati ſint, iiſdem viis ad eas expellendas vti ſolet. Et inprimis hoc accidit in mulieribus humidâ & frigidâ conſtitutione præditis, mollibus, delicatis, ſedentariam & otioſam vitam agentibus, & alimentis frigidis & humidis vtentibus. E partibus inprimis ventriculus, hepar, & lien huic malo originem præbent, & præcipuè mulieres, quæ cruditate ventriculi laborant, huic malo ſunt obnoxiæ. Faciliùs tamen hoc accidit, ſi vterus debilitatus ſit. Imò ſolus vterus malè affectus huius vitij cauſſa eſſe poteſt; ſi nimirum ob frequentes abortus, vel alias cauſſas is debilitatus ſit, & potiſſimùm ſi frigidâ & humidâ intemperie (de quâ ſupra, *part.1. ſect.2. cap.5.* dictum) laboret. Tum enim etiam bonum alimentum affluens non rectè concoquit, & propterea multa excrementa cumulantur, quæ quotidie ex vtero effluunt. Multò magis verò hoc accidit, ſi ſanguis, qui affluit, non purus ſit.

Atque ita humor vitioſus, qui fluxum hunc excitat, nunc in toto corpore vel aliquâ parte generatur & ad Vterum tranſmittitur, nunc in Vtero præcipuè colligitur. Docet id clarè Galenus, *6. de loc. aff. cap.5.* dum ſcribit: Verùm accidit interdum fœminis vtero nihil laborante muliebre vocatum profluuium, cum vniuerſum corpus per ipſum expurgatur, quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur. Contingit potiſſimùm iis fœminis, quæ tenuiore & pituitoſiore habitu ſunt præditæ. Has itaque intacto Vtero, per remedia, quæ toti corpori adhibentur, ſanauimus. Et, *3. de cauſſ. ſympt. cap.4.* hæc habet: Cæterum deprauatæ fluxiones per Vterum fiunt, expurgato per hanc partem corpore vniuerſo; vocatur autem id ſymptoma fluxus muliebris: Præter hæc deprauata ex Vtero fit euacuatio propter malum aliquod in ipſo factum. Quanquam enim de hiſce locis pugnet cum Mercuriali Maſſarias: tamen clarum eſt, Galenum ſtatuere interdum (non ſemper) ſaltem fluxum hunc à toto fieri, præter hunc tamen aliam deprauatam fieri ex Vtero euacuationem, propter malum aliquod in ipſo Vtero factum.

Per quas vias fiat fluor muliebris?

Vias per quas hic fluxus fit, quod attinet, Platerus in eâ eſt ſententiâ, fluorem vterinum tantùm à ceruicis vteri venis prodire, non verò ex fundi cauitate in collum illius effluere, indeque poſtea expurgari; cum tam anguſtus in vtero ſinus tantam copiam humoris, quantam plerunque emanare videmus, capere non poſſit, nec, donec vterum geſtent fœminæ, amplietur.

Verum equidem negandum non cenſeo, per ceruicis vteri venas, vt ampliores, hunc fluxum frequentiſſimè accidere: interim tamen non impoſſibile eſt, ex ipſius vteri venis eundem humorem effundi poſſe. Cum enim aliàs hæ venæ in vterum ſanguinem ferre ſoleant, non mirum eſt, naturam etiam iis abuti ad excrementitios iſtos humores euacuandos; præſertim vbi in ipſo vtero illi generatur, iſque imbecillus huius fluxûs cauſſa eſt, (quod Platerus diffiteri non poteſt,) & non è toto corpore vel aliunde confluunt. Neque opus eſt, vt totus, qui euacuatur, humor, in cauitate vteri primùm congeratur, & hinc euacuetur; ſed vt ſenſim affluit, ita ſenſim euacuatur. Neque etiam, vt dictum,

totus

totus iſte humor ex vtero, ſed pars eius è venis ceruicis vteri effluit. Non autem mirum, naturam vitioſos humores ſine ſanguine è venis expellere; cum non ſolùm extra conſuetum menſtrui ſanguinis fluxus tempus id accidat, ſed & natura vtilem ſanguinem retineat, vitioſos humores verò eiiciat; quod etiam in alui fluxibus & vomitibus, in quibus quoque materia è venis euacuatur, accidit.

Cauſſas remotiores quod attinet, ſunt eæ omnes, quæ dictos vitioſos humores in corpore vel parte aliquâ vel vtero cumulare poſſunt. Scribit etiam Platerus, ſe obſeruâſſe, mulieribus, quæ nunquam hunc fluxum paſſæ fuerunt, eum, poſtquam medicamenta cathartica ſumpſiſſent, ſuperueniſſe, quia natura eorum vſu ad alias excretiones moliendas excitata fuerit: Multas quoque dum thermis aliquandiu inſediſſent, hoc vitium contraxiſſe, non ob contagium, quia cum aliis, quæ eo laborabant, in eodem balneo ſederunt, ſed quòd vſu harum continuo natura incitata excrementa craſſiora, quæ per ſudorem expelli non potuerunt, per hanc viam commodiorem expulit.

Quasnam ...ripiat ...r mulie...

Corripit autem hoc malum fœminas omnis generis, frequentiùs tamen adultiores; nonnunquam tamen & iuniores, imò & virgines. Etſi enim nonnulli negant, virgines hoc profluuium pati, & ſi id accidat, eas corruptas eſſe, temerè & incautè pronuntiant: Obſeruatum tamen eſt à doctiſſimis Medicis, fluxum hunc virginibus, de quibus nulla corruptionis ſuſpicio eſſe potuit, accidiſſe, imò nonnullas biennio antequam menſes erumperent, fluxu hoc laboraſſe, & puellam octo annos natam fluxum hunc paſſum eſſe, antea ex Fernelio dictum. Et cauſſa nulla eſt, cur hoc ſit impoſſibile; cum cauſſæ, ob quas fluxus hic accidit, in omnibus fœminis locum habere, eæque etiam tales crudos humores cumulare poſſint.

Differentia.

...ferentia.

Ex modò dictis iam patet, humorem, qui muliebre profluuium conſtituit, non eſſe eiuſdem ſemper naturæ, ſed modò album, modò pallidum, modò liuidum, modò ſubrubrum & ſanioſum, modò ad viriditatem vergentem, modò viſcidiorem, modò tenuiorem, modò frigidiorem & minus acrem, modò calidum atque acrem, modò fœtidum, modò fœtoris expertem. Fluxus tamen albus, vt Hippocrates, 2. *de morb. mulier. in initio*, ſcribit, in ſenioribus magis fit, quàm in iunioribus: fluxus fuluus in vtriſque, fluxus ruber in iunioribus.

Signa Diagnoſtica.

...na.

Vitium hoc Medico ex ipſius fœminæ relatione innoteſcit. Accedunt præterea & alia ſymptomata, facies fœdatur, vrinæ turbidæ minguntur, ægræ, præſertim ieiunæ, nauſeâ & cardialgiâ corripiuntur. Si humor ſit acris & putris, ſæpe febres lentæ accedunt. Si humor ſit pituitoſus & copioſus, ac ligamenta vteri laxiora reddat, procidentia vteri excitatur. De quo Hippocrates, *de naturâ mulier. Cum fluxus albus*, inquit, *obortus fuerit, veluti vrina aſinina apparet, & dolor imum ventrem habet, & lumbos, & lateris mollitudinem, & tumores fiunt crurum & manuum, & caua eleuantur, & oculi tumidi ſunt, & color arquatus & albus fit, & cum iter facit, anhelat.* Ægra etiam rectiſſimè referet, quænam humoris, qui euacuatur, qualitas ſit. Eadem tamen è linteis, quibus humor iſte excipitur, facile patefit. Si enim, vt Hippocrates, *2. de morb. mul.* docet, lintea infecta arefacta ſimplici aquâ lauentur, & ſiccentur in vmbrâ, ac poſt inſpiciantur, manifeſtè colorem abundantis excrementi referunt. Quâ ratione verò à cognatis vitiis diſcerni poſſit, iam ſupradictum.

De malo ipſo cum Medicus eſt certus, eius muneris eſt, iam ampliùs inquirere, vbi humor ille vitioſus generetur. E toto corpore humorum illum prauum confluere, cognoſcitur ex eo, quod cacochymiæ in toto corpore ſigna, alibi explicata, adſunt; nullius verò in vtero morbi ſigna adſunt. Si verò ex aliqua parte humores illi ad vterum confluant, eius affectus ſigna aderunt, quæ è prædictis nota ſunt. Si verò ex vtero ipſo ſolùm hic fluxus originem habeat, nec cacochymiæ in toto corpore, nec vllius partis affectæ ſigna adſunt, contra verò vteri malè affecti ſigna aderunt, quæ ſupra, *part. 1. ſect. 2. de morbis vteri*, ſunt expoſita. Præterea ſi à ſolo vtero fluxus hic proueniat, materia pauca eſt, vtpote, quæ ſolius vteri eſt excrementum: Si vero à toto, vel aliqua parte, copioſior.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Equidem malum hoc, ſi moderatum ſit nullaque grauiora accidétia coniuncta habeat, ſæpe diu ſatis ſine inſigni incommodo id fœminæ ferunt. Non tamen contemnendum eſt. Reddit enim primò fœminas viris minùs gratas, præterea etiam plerumque infœcundas, non tamen ſemper. Si enim humor iſte per vaſa ceruicis vteri euacuetur, ita conceptioni non obeſt.

2. Deinde ſi diu durat, in graues morbos fœminas coniicit, in languorem ſcilicet totius corporis, atrophiam, tabem, cachexiam, hydropem, vteri prolapſum, vlcera. Si materia mordax ſit, etiam pruritus, mordicatio & ardor in pudendos fœminas vexat.

3. Interdum mœſtitia, melancholia, animi deliquia & conuulſiones accedunt. De quo Hippocrates, *5. aph. 57. Si muliebri profluuio conuulſio aut animi defectus ſuperueniat, malum.* Cum ſcilicet, vt Galen. *in comm.* addit malum vehemens fuerit, vel diu durauerit, & materia cerebro ac neruoſo generi communicata fuerit.

4. Eò deterior autem eſt hîc fluxus, quò humor peior eſt. Et proinde Aretæus eum cenſet eſſe deteriorem, qui liuidus eſt, ſanioſus ac fœtidus, quam pallidum & album.

5. Faciliùs autem hoc vitium initio curatur, dum cauſſæ, à quibus pendet, nondum potentes ſunt, nec radices egerunt; progeſſu verò temporis malum difficilius redditur, & totum corpus tandem excrementa per hanc viam expellere adſueſcit, atque ipſe vterus debilior iam redditus excreméta aliena faciliùs ſuſcipit.

6. Senes fœminas hoc malum plerumque ad mortem vſque comitatur, ob pituitæ copiam & facultatis coctricis debilitatem.

7. Aliàs fluxus citrinus, viridis minus contumax eſt, quàm albus, ſi idonea remedia adhibeantur: maiora tamen pericula ob materiæ prauitatem inducere poteſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio

Tota autem huius affectus curatio in cauſſarum remotione conſiſtit, quibus ablatis fluxio ceſſat. Medici equidem plerique ad fluxum hunc ſiſtendum multa remedia adſtringentia proponunt. Sed non video, quomodo conſultum ſit, humores iſtos prauos adſtringentibus adhibitis in corpore retinere; cum facilè fieri poſſit, vt in corpore retenta talia excrementa, ad alias partes nobiliores ruant, & alia grauiora mala excitent: niſi forſan propter vteri humiditatem & laxitatem corrigendam talia ſiccantia & adſtringentia adhibeantur.

Primò ergo videndum, an totius corporis vitio; an ob partem aliquam priuatam, an verò vteri ſaltem culpâ hic humor colligatur? Si in totó corpore humores, qui per vterum euacuantur, colligantur, quod plerunque accidit, humores vitioſi euacuandi, ab vtero auertendi, & ne iterum generentur, cùm bona victûs ratione, tum medicamentis præſtandum. Quid de venæ ſectione ſtatuendum ſit, infra *quæſtione* 1. dicetur. Itaque, ſi, quod

frequentiùs accidit, pituitoſi & crudi humores abundent, ij præparandi & euacuandi. Corpore vniuerſo euacuato, reliquiæ humorum decocto ligni Guaiaci, ſarſæ parillæ vel radicis Chinæ abſumendæ; ſimúlque victus ratio exſiccans & extenuans præſcribenda. Non incommodum etiam fuerit, poſt purgationes inſtitutas diuretica exhibere, quæ reliquias materiæ ad renes diuertant, & per vrinam euacuent, de quo infra *quæſt.* 2.

Si verò humores bilioſi & acres abundent, medicamenta, quæ acrimoniam bilis temperant, nonnihil adſtringant exhibenda, qualia ſunt præcipuè cichorium, endiuia, acetoſa. Humor præparatus euacuandus *rhabarbaro, tripherâ Perſicâ, pilulis aggregatiuis, de rhabarbaro.*

Si humor melancholicus admiſceatur, & is conueniente modo præparandus & euacuandus, de quo alibi.

Quomodo verò, ſi ſeroſus & aquoſus humor abundet, curatio inſtituenda ſit, docet Galenus, *in lib. de præcognit. ad Poſthumum, cap.* 8. exemplo curationis à ſe inſtitutæ in vxore Boëthi fluxu muliebri laborante. Cuius ſumma hæc eſt. Cũ vxor Boëthi muliebri fluxu laboraret, maritus eius Medicos Romanos præcipuos, atque inter eos Galenum conuocauit. Inter quos equidem conuenit, vt ea medicamenta, quæ ab Hippocrate & aliis poſt Hippocratem optimis quibuſque Medicis tradita eſſent, adhiberentur, quæ eò tendebant, vt non ſolùm vterus, ſed etiam vniuerſum corpus exſiccaretur. Verùm cum hac curandi ratione nihil proficerent, ſed & malum deterius redderetur, Medici hæſitabant, & ad aliam curandi rationem accedere quidem cupiebant, nihil tamen melius inueniebant. Interea matronæ huic tumor in vtero obortus eſt, ita vt mulierculæ grauidam eam exiſtimarent. Verùm ſuſpicionem hanc hoc exemit, quod cum aliquando lauaretur, in primo balneorum cubiculo vehementiſſimis doloribus, quales parturientem prehendere ſolent, correpta fuit, & hinc humorem aqueum adeo copioſum excreuit, vt animo linqueretur. Vnde venter ſtatim detumuit. Cum verò alij Medici quid porrò agendum eſſet, dubij eſſent, ac hærerent, Galeno in mentem venit, ſe in hac muliere inſignem circa hypochondria mollitiem deprehendiſſe, ex quo in eam ſententiam venit, quod mulier frigidæ & humidæ valdè temperaturæ eſſet, & propterea non ſolùm ſiccantia nimiæ humidati, ſed & calefacientia nimiæ frigiditati opponenda eſſent. Itaque in victus ratione potum paucum admodum exhibendum, deinde redundantem humorem per aluum, vrinam, & cutem eſſe euacuandum ſtatuit. Idque vt rectè præſtare poſſet, à Boëtho impetrauit, vt ſolus decem dies vxoris curationem ſuſciperet. Itaque primò medicamento aqueum humorem per aluum purgante vſus eſt, deinde aquam, in quâ aſarum & apium ferbuerant, illi bibendum propinauit. Cùm verò poſt biduum vteri fluxus iterum inciperet, tertio die rurſum medicamento per aluum purgante vſus eſt. Poſtea quotidie mulierem melle inunxit, & corpus linteo primùm molli, deinde aſperrimo fricauit, ſimulque conuenientem victûs rationem inſtituit. Quâ curandi ratione factum eſt, vt ſpatio 15. dierum nullum prorſus morbi veſtigium amplius apparuerit, ſed mulier integrè cõualuerit.

Si verò humor in parte aliqua, ventriculo, hepate, vel aliâ colligatur, eius ratio habenda, curandumque ne talem humorem generet. Et quia inprimis circa ventriculum crudi humores colliguntur, vomitus idoneis medicamentis concitatus maximè vtilis eſt: videndum tamen, ne vomitoriis ventriculus debilitetur.

Poſtea quia ventriculus, vbi pituitoſi humores in corpore colliguntur, plerumque intemperie frigidâ & humidâ laborat, is calefaciendus, ſiccandus & roborandus eſt, vt ſuo loco dictum.

Si verò bilis peccet, plerumque laborat intemperie calidâ. Itaque ille conuenientibus medicamentis refrigerandus.

Si ab vteri vitio & intemperie fluxus hic ortum habeat, id corrigendum, vt ſupra *part.* 1. *ſect.* 2. dictum.

A quacunque verò cauſſâ proueniat hoc malum, vtiles ſunt thermæ, quæ non ſolùm vitioſos humores in corpore redundantes euacuant, & ad aluum ab vtero auertunt, ſed & viſcera ac vniuerſum corpus roborant, & vteri intemperiem frigidam & humidam emendant. Eligendæ autem ſunt thermæ cuilibet corporis conſtitutioni conuenientes.

Tandem, vt dixi medicamenta exſiccantia, & adſtringentia, ad fluxum hunc ſiſtendum ab Autoribus ſolent proponi; *portulaca* nimirum, *plantago, polygonum, balauſtia, cortices granatorum, radix biſtortæ, tormentillæ, filipendula,* quæ valdè commendatur, *hypociſtis, bolus Armenus, terra ſigillata, raſura eboris, ſpodium, ſuccinum, corallia, C.C.* Hinc commendatur tale Electuarium.

℞. *Conſ. roſ. rubr. veteris* Vnc. iv. *cichor.* Vnc. ij. *pulu. rad. biſtortæ, corall. rubr. pulu. rad. biſtortæ, tormentillæ, raſuræ eboris, ana* Drach. ij. *Cum Syr. myrtino* F. Electuarium.

Vel ℞. *Coral. rubr. præp. boli Armeni, terræ ſigill. ana* Vnc. j. *marg. præp.* Scr. j. *maſtich.* Drach. ß. *rad. cyperi* Scr. ij. *macis* ʒ. ß. *ſacch. roſ. tabulati ad pondus omnium.* F. puluis.

Vel ℞. *ſpec. diarrh. abb.* Drach. j. *ſantal. omn. ana* Scr. j. *coriandri præp.* Drach. ij. *maſtiches coral. rubr. præp. ana* Drach. j. *ſacch. albi q. ſ.* F. rotulæ.

Vel ℞. *ſem. coriandri præp. acetoſæ, plantag. ana* Drach. j. *terræ ſigill. boli Armeni, ana* Drach. ß. *ſpec. arom. roſ.* Drach. j. ß. Cum ſ. q. ſacchari. F. Rotulæ.

Verùm vt dictum, talia non niſi corpore antè euacuato exhibenda, metuendumque, ne ſi fluxus retineatur, ſero, quod plerumque coniungitur, retento venter intumeſcat; quod Boëthi vxori accidit, vt refert Galenus, *de præcogn. ad Poſth. cap.* 8. Et ne à frigidis exſiccantibus aliquid incommodi oriatur, calida ſine omnis periculi metu exhiberi poſſunt, vt Theriaca vetus, Mithridatium, cui aliquid conſ. roſarũ & abſinthij addi poteſt.

Vel ℞. *conſ. anthos* Vnc j. *diacori vulgaris* Drach. ij. *ſpec. diarrh. Abb. aromat. roſ. ana* Drach. j. *corall. rubr. præp.* Drach. j. ß. *theriacæ* ʒ. ij. *Cum ſyr de cortic. citri* F. Elect.

Ne quoque à vitioſis & prauis humoribus interna vteri ſuperfices lædatur, liquores extergentes ſæpe in vterum iniicere vtile eſt, qui excrementa eiuſmodi detergant, & abluant, paratos è decocto hordei cum melle roſato, ſero lactis caprino, cum Syrupo de roſis ſiccis, vel decocto abſinthij, menthæ, matricariæ, roſis rubris, alumine & ſimilibus.

Poſt lotionem vbi loca exſiccata fuerint, ſuffitus adhiberi poſſunt è thure, ladano, maſtiche, ſantalis, nuce moſchatâ, roſis rubris.

Diæta.

Diæta cum medicamentis conſpiret. Ideoque aër eligatur purus, ad calidum vergẽs, & ſiccus, vitetur verò pluuioſus, auſtrinus, & frigoris inclementia. *Diæta.*

Cibi ſint facilis coctionis & boni ſucci; vt à calore debili facilius coqui poſſint, & nullo modo cacochymiam augeant. Qualitate ſint humori peccanti contrarij, omnes tamen vim ſiccandi obtinentes, quia plerunque crudi & pituitoſi humores peccant, vel admiſcentur. Vitentur verò omnia cruda & humida, olera, fructus fugaces, piſces molles, lac, pinguia, dulcia, ſalſa. Interdum à cœnâ abſtinere in hoc affectu vtile eſt. Potus ſit vinum rubrum.

Somnus & vigiliæ ſint moderatæ. Ægra ſupina non dormiat, ne calefactis lumbis humores verſus vterum trahantur. Exercitium ſit moderatum. Inprimis verò vtiles ſunt frictiones partium ſuperiorum, quæ humores pituitoſos diſcutiunt, & ab vtero auertunt. Abſtineat fœmina à Venere, ne eius vſu humores verſus vterum concitentur. Animi affectus nimij, inprimis ira & mœſtitia, vitentur.

QVÆST.

QVÆSTIO I.

An venæ ſectio in fluore muliebri locum habeat?

[An venæ ſectio in fluore muliebri locum habeat?] Cum fluor hic totus à cacochymiâ, non verò à plethorâ dependeat, nullus omninò locus eſſe venæ ſectioni videtur. Præterea non conſultum videtur, prauos iſtos humores ad vterum fluentes in venas reuocare, & maſſam ſanguinis inquinare. Tandem cum vires affectu hoc plerunque diuturno deiiciantur, & corpus contabeſcat, ſanguinis miſſione id amplius debilitandum, nutrimentóque fraudandum non videtur. Nonnulli contra, ſi ex menſium ſuppreſſione accidat hoc malum, à ſanguinis miſſione principium curationis faciendum, atque venam in cubito aperiendam eſſe cenſent.

Verùm prior ſententia rationi magis conſentanea, neque ſectio venæ vllo modo neceſſaria hîc videtur. Et licèt ex ſuppreſſione menſium malum hoc originem habeat: tamen ſanguis ſuppreſſus iam corruptus eſt, & in cacochymiam degenerauit, neque tanta ſanguinis copia adeſt, vt per venæſectionem in brachio inſtitutam eam imminuere opus ſit.

QVÆSTIO II.

An Diuretica conueniant in fluore muliebri.

[An diuretica conueniãt in fluore muliebri?] Dictum ſupra, humoris, præcipuè pituitoſi, reliquias diureticis per vrinam euacuandas eſſe. An tamen hoc rectè fiat, à nonnullis dubitatur ideò, quòd diuretica etiam menſes mouere valent. 4. *de ſimpl. medic. fac.* atque ita humores ad vterum mouere & fluxum augere poſſunt. Verùm enimuerò equidem negandum non eſt, diuretica, dum humores fundunt ſecundariò, etiam menſes mouere. Verùm ſi corpore purgato exhibeantur, nullus metus eſt, vt maiorem fluxum excitent. Etenim humores ad renes non ſpontè ruunt, ſed à vi renum attractrice alliciuntur. Ad vterum verò neque ſpontè ruunt, neque ab eo trahuntur, ſed à naturâ eò pelluntur, quod non fiet, ſi maxima pars per purgantia euacuata ſit. Tum enim reliquiæ à diureticis fuſæ à renibus facilè attrahuntur.

CAPVT XIII.

De Gonorrhœâ.

[Gonorrhœa.] Gonorrhœa non ſolum Viris, de qua *lib.* 3. *part.* 9. *ſect.* 2. *cap.* 4. dictum, ſed & mulieribus quandoque accidit. Quæ quâ ratione in fœminis à fluore muliebri differat, *cap. præcedente* dictum. Accidere autem poteſt Gonorrhœa omnibus viro maturis fœminis. Mercurialis tamen grauidis non accidere poſſe putat; quia ſemen ſemper in vterum eiici putat. Verùm quia & prægnantes Venere vtuntur menſesque non in vterum, ſed ad ceruicis vteri latera emittunt, per eaſdem vias etiam gonorrhœa accidere poteſt. Præter gonorrhœam veram, quæ naturalis ſeminis effluuium eſt, vt viris, ita etiam fœminis interdum ex lue venereâ humores fœtidi & corrupti effluunt, qui tamen fluxus propriè gonorrhœa non eſt, vt *loco allegato* dictum, ad gonorrhœam tamen etiam vulgò referri ſolet.

Cauſſæ.

[Cauſſa.] Cauſſa huius mali præcipua eſt retentricis facultatis imbecillitas & vaſorum ſemen continentium laxitas. Hinc ad gonorrhœam excitandam faciunt omnia, quæ vaſorum ſeminalium laxitatem inducere poſſunt. Verùm cum de cauſſis gonorrhœæ in viris plura dicta ſint, *lib.* 3. *pract.* 9. *ſect.* 2. *cap.* 4. ea hîc repetere opus non eſt. Patet ex iis facilè, quæ cauſæ ex ibi allatis in gonorrhœâ fœminarum locum habere poſſint.

Signa Diagnoſtica.

Quâ ratione autem gonorrhœa à fluore muliebri diſcernenda ſit, dictum *cap. præced.* Quo modo verò gonorrhœa vera à virulento illo in lue venereâ fluxu diſcerni poſſit, *lib.* 3. *practicæ loco allegato* dictum. Quo loco etiam cauſſarum ſigna explicata ſunt. *[Signa.]*

Prognoſtica.

1. Si gonorrhœa diu duret, fœminis vteri laxitatem ac debilitatem ſterilitatemque inducit. *[Prognoſtica.]*

2. Quia verò ſemen ex optimâ ſanguinis parte generatur, ſi fluxus iſte perſeueret, tandem tabem inducit. *Reliqua prognoſtica lib.* 3. *practicæ loco alleg. videantur.*

Curatio.

Curandi etiam ratio cùm gonorrhœæ, tum pollutionis nocturnæ *lib.* 3. *practicæ loco alleg.* tradita eſt. Pauca ſaltem addere libet. Si à ſeminis copiâ ſit fluxus iſte, ſalicis fructus cum vino propinatus, libidinis impetum coërcet. Idem de folio ſalicis docet Plinius, *lib.* 24. *cap.* 9. *& lib.* 26. *cap.* 1. *[Curatio.]*

Si à facultatis retentricis debilitate ſit gonorrhœa, caſtorei Drach. ß. ſumpta vtilis eſt. Reliqua *allegato loco* videantur.

Topica in fœminis ventri, regioni renum, & ad latera, quo loco teſtes ſiti ſunt, adhibeantur. Balneum etiam poteſt fieri è decocto *folior. ſalicis, myrti, mali cydonij, ana* M. ij. *roriſmar. flor. roſ. rubr. ana* M. j. *nuc. cupreſſ.* Vnc. iij. In quo fœmina vmbilicotenus ſedeat. Sacculus quoque iiſdem repletus renibus, lumbis & pubi applicetur. A balneo loca iſta inungantur oleo maſtichino, myrtino.

CAPVT XIV.

De rebus alienis ex vtero excretis.

[Res alienæ ex vtero excretæ.] Non ſolùm autem menſes illi albi dicti & ſemen p.n. ex vtero euacuantur, ſed & aliæ quædam res. Et primò quidem *pus* interdum ex vtero excernitur, quod in vlceribus vteri & ceruicis eius accidit, de quibus cùm ſupra *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 8. *& ſect.* 2. *cap.* 18. actum ſit, hîc plura addere opus non eſt. *[Pus.]*

Lapides ex vtero excreti.

[Lapides.] Lapidem aſperum magnitudine verticilli fuſi famulam Dyſeridis in Lariſsâ ex vtero eieciſſe, Hippocrates, 5. *epid.* refert. Calculos tophaceos aliquando in vtero generari tradit, & modum, quo extrahi poſſunt, docet Aëtius, *tetr.* 4. *ſerm.* 4. *c.* 98. Ioh. Anglicus, *c. de ſterilitate*, narrat, ſe vidiſſe aliquando lapidem quantitate oui, quem mulier ex vtero eiecit. Valleſius, *in comm. ad allegatum locum Hippocratis*, ſe quidem non obſeruaſſe ſcribit, lapides ex vtero excretos fuiſſe, ab aliis tamen ſibi narratum eſſe, duabus mulieribus id accidiſſe. Petrus Sal. Diuerſus, *ad cap.* 113. *Pract. Altimari*, refert, Monialem quandam, poſt cruciatus, qui nullo medicamento leniri potuerunt, tandem eieciſſe per pudendum lapidem ſcabroſum, magnitudine & formâ oui anatini, quo eiecto ceſſârunt quidem dolores, ſuperueniente tamen ex vtero fluxione putridâ, tabe conſumpta vitâ functa eſt. Talia & alij Medici obſeruârunt.

Vermes.

Vermes. *Aſcarides* in pudendo muliebri naſci, Hippocrates, *lib.2. de morb. mul.* ſcribit. Garcias Lopius, *variæ Medicæ lectionis cap.13.* refert, ſe vidiſſe, matronam quandam per vteri collum multitudinem aſcaridum magnam expuliſſe.

Mola.

Mola. *Molarum* etiam varia genera ex vtero excerni, ſuo loco dicetur.

Inteſtina.

Inteſtina. *Inteſtina* per vuluam diſruptam prolapſa fuiſſe, ſcribit Beniuenius, *de abdit. ſanat. & morb. cauſſis cap.5.*

Externa reiecta.

Caſtanea. Puellam quandam *caſtaneam* in vuluæ os intruſiſſe, & cùm manibus extrahi non potuerit, ſternutatione
Mus. pipere excitatâ eieciſſe, ſcribit Sauanarola, *tract.6. cap.5. rubr.11.* In ſinum vteri *murem* aliquovſque penetrâſſe, ſibi relatum fuiſſe, Platerus, *tract.3. pract.* refert.

SECTIO III.

De Symptomatibus, quæ virginibus & omnibus ferè fœminis poſt pubertatem ex vtero euenire ſolent.

CAPVT I.

De Virginitate.

CVM autem primo loco meritò dicendum ſit de iis affectionibus, quæ virginibus ex vtero eueniſe ſolent, quædam de virginitate & ſignis eius præmittenda videntur. Et ſi verò alij etiam pro ſua intentione virginitatem definire ſoleant; Medicis tamen virginitas eſt partium muliebrium integritas, à concubitu & congreſſu virili non violata. *Virginitas quid.*

Quæ autem illa virginibus propria partium muliebrium conſtitutio, ac quæ virginitatis ſigna ſint, apud Medicos controuerſum eſt. Et primò quidem controuertitur, an membrana hymen dicta in omnibus virginibus reperiatur? Secundò an ſanguis in virginibus in primo coitu neceſſariò effundatur? Tertiò an vuluæ adſtrictio & anguſtia virginitatis ſignum ſit? Quartò an lac in mammis apparens corruptæ virginitatis ſignum ſit?

QVÆSTIO I.

An hymen virginitatis indicium in omnibus virginibus appareat?

An detur Hymen, virginitatis indicium. An membrana aliqua detur, quæ virginitatis clauſtrum & nota ſit, inter Medicos & Anatomicos controuerſum eſt. Marcus Ant. Vlmus, *de vtero muliebr. ſect.1. c.7.* ſcribit, ſe à decimoquarto ætatis anno vſque ad ætatem virilem continenter & ſedulò ſtudio Anatomico incubuiſſe, & huius membranæ inueniendæ gratiâ diſſecuiſſe abortus plures puellares octimeſtres, præterea quæ vel ſtatim, aut hebdomade, menſe, ſeſquimenſe à partu interiêre, diſſecuiſſe fœminas vnius, duorum, trium, quatuor annorum, vſque ad ſeptennium, neque vnquam huius membranæ vel veſtigium videre potuiſſe; idque ideò in iſtius ætatis puellis, non verò adultioribus feciſſe, ne violationis huius membranæ vlla eſſet ſuſpicio. Ideoque hymenem pro purâ fabulâ, quæ ab Arabibus forſan dimanarit, habet. Non negat tamen, in nonnullis puellis reperiri poſſe membranam obſidentem interiora cunni, ſed id præter naturam eſſe putat. Eodem modo Andr. Laurentius, figmenta eſſe, quæ de tranſuersâ illâ membranâ & perforatâ ſcripſerunt multi, ſtatuit, ſcribitque, ſe abortiuas puellas, & trimeſtres, & trium, quatuor, ſex, ſeptem annorum virgines diligenter obſeruaſſe, & ſpecillo ad vteri os internum vſque immiſſo nihil, quod reſiſteret, inueniſſe. Et ſi quæ adſit talis membranula, præter naturæ inſtitutum eſſe putat, & morbum eſſe organicum in vitioſâ conformatione, qui vulgò clauſura vteri appellatur. In eadem ſententia eſt Ambroſius Paræus, qui, *lib.23. cap.42.* ſe hanc membranam in pleriſque virginibus omnis ferè ætatis à trimulâ ad duodecimum ferè annum ſtudioſè exquiſiuiſſe, reperire verò non potuiſſe. Columbus quoque ſe ter tantùm eam inueniſſe ſcribit. Ranchinus etiam, *de morb. virg. ſect.1. cap.4.* ſcribit, huiuſmodi membranam imaginariam eſſe, & ab antiquis tum Medicis tum Poëtis fictam atque depictam.

Contrà, clariſſimi Anatomici & Medici eam dari aſſerunt. Auicennas, *lib.3. fen.21. tract.1. cap.1.* ſcribit: Ante violationem puellæ Virginis ſunt in collo matricis panniculi contexti ex venis & ligamentis ſubtilibus valdè, ortis ex omni parte eius, quos deſtruit violator, & currit, quod in eis eſt de ſanguine. Et *lib.3. fen.21. tr.3. c.10.* de mulieribus eſt, cui accidunt, cum violantur, dolores magni, & propriè cum collum matricis eius eſt ſtrictum; & panniculi virginales ſunt texturæ denſæ, & virga deuirginantis eſt groſſa. Et Auerroës, *tr.1. collectan. cap. vlt.* Orificium vuluæ virginis eſt criſpum, & ex criſpitudine illâ oriuntur venæ minutæ, habentes pelliculam vnam contextam duabus texturis, vna tendit in longitudinem, & illa eſt minor, & altera vadit in latitudinem. Eadem ferè ex Auicennâ docet Nicol. Florentinus, *ſerm.1. tract.1. cap.7.* Et *ibid. tract.3. cap.30.* ſcribit; Ante deflorationem os matricis eſt velatum panniculo, contexto venis & arteriis, quæ cum defloratur, rumpitur, & inde ſanguis emittitur. Auguſt. *1. de ciuit. Dei c.18.* refert? Si obſtetrix Virginis cuiuſdam integritatem manu veluti explorans, ſiue maleuolentia, ſiue inſcitiâ, ſiue caſu dum inſpicit, perdidit, non opinor quemquam tam ſtultè ſapere, vt huic periiſſe aliquid exiſtimet etiã de ipſius corporis ſanctitate, quamuis membri illius integritate iam perdita. Et I.C. Scaliger, *exerc.175. ſect.1.* herbæ cuiuſdam mentionem facit, ſuper quã ſi Virgines, quæ præſunt paſcuis, ſedeãt, aut vrinam reddant, eis perinde rumpi Naturæ membranam, atque ſi à viro fuerint vitiatæ. Veſalius quoque, *lib.5. de corp. humani fabr. c.15.* eam dari affirmat. Eandem Fallopius, *in obſeruationibus Anatomicis*, admittit, docẽtque, membranam quandam neruean, non carneam, immediatè poſt οὐρήθραν adeſſe, & claudere ſinum per tranſuerſum; non tamen eſſe integram membranam, ſed in medio perforatam, vt minimus manûs digitus ſuo apice in adultis facilè ingredi poſſit. VVierus, *lib. obſeru.* aſſerit, vniuerſum puellarum genus donatam eſſe ab initio hac membranâ, nullâ exceptâ. Eandem dari docet Coiterus, *in tabul. Anat.* Platerus, *de corp. humani ſtructurâ.* Inter recentiſſimos verò Anatomiæ ſcriptores eam dari ſtatuit Adr. Spigelius, qui, *de humani corporis fabricâ lib.8. cap.18.* ſcribit, ridendos eſſe illos, qui nunquam, poſt hos, qui rarò admodum inueniri, nec niſi præter naturam, exiſtimant. Se enim in omnibus, quas ſecuit, virginibus eam deprehendiſſe, & in publico theatro ſæpenumero demonſtraſſe, & ſi deſit, id præter naturam eſſe, vel petulanti manu ruptam, vel ab effluxione humorum eroſam fuiſſe. Hymenem autem membranam cum caruncculis myrtiformibus corrugatam formam calicis paruæ roſæ ſemiexpanſæ referre, & inde fortaſſis ab antiquis florem dictam, & hinc natam phraſin, deflorare virginem, quod expugnare

pudicitiam

pudicitiam ſignificat ; ſcribit , de quo mox Catulli verſus proponentur. Inter recentiſſimos Clar. Iohannes Riolanus eandem dari ſtatuit, *lib. 2. anthropogr. cap. 13.*

Mirum verò , vt verbis Marci Ant. Vlmi , *de Vtero mulieb. ſect. 1. cap. 7.* vtar , imò prodigio ſimile , Naturæ conſultos atque peritos de eo , quod eſt obiectum ſenſus , cùm viſus , tùm tactus , dubitare , ſit nec ne. Sed ita ſæpe accidit , vt dum nonnulli ea, quæ à maioribus acceperunt , vel ſuas præconceptas opiniones defendere conantur, etiam ſenſibus repugnantia proferant.

Verùm vt de hiſce paucis meam ſententiam aperiam, Hymen, vt vult Vlmus, non Arabum inuentum eſt , ſed Græcis jam nota res , qui hoc quicquid eſt virginitatis teſtimonium ; pro membranâ habuerunt, & hymenem καθ' ἐξοχὴν appellârunt , atque indè nuptiarum Deus Gentilibus Hymenæus nominatus; εὔγιον quoque & εὐγίαιον dixerunt. Vnde illud vetuſtiſſimi Poëtæ : *Sine eugio puellam inuenit.* Poëtis quoque zona virginitatis & caſtitatis nominatur : hinc apud Græcos Poëtas deuirginatæ puellæ λυσίζωνοι appellantur ; & apud Catullum zonam ſoluere virgini, eſt virginem corrumpere. Itaque exiſtimo , cum tota Anquitas in eâ ſit ſententiâ , eſſe aliquid , quod Virgines à mulieribus diſcernat , & quod in primo coitu violetur , & tot Clariſſimi Anatomici hymenem dari, eumque ſe vidiſſe aſſerant , iis omnino fidem habendam , recteque ab Adr. Spigelio , *loco allegato,* ſcriptum putamus , in rebus Anatomicis audiendos neutiquam eſſe , vtcunque in aliis Medicinæ partibus docti fuerint , qui experientiâ, & obſeruationibus carent. Inprimis cum experientiæ ratio ſuffragetur ; certumque ſit, aliquid in primo coitu in virginibus mutari, vnde non ſolùm dolor excitatur, ſed etiam ſanguinis effuſio in eo plerumque accidit , & pro virginitatis notâ habetur, de quo *quæſtione ſequenti* dicetur. Neque quæ contrà affert Laurentius , magni momenti ſunt, quod ſcilicet ſpecillum ad vteri os interdum vſque immiſerit , nihil verò quod reſiſteret , inuenerit. Neque enim qui hymenem dari ſtatuunt, vteri orificium eâ membrana planè claudi, quod p.n. in atretis ac imperforatis accidit, ſed in medio patere, omnes ſtatuunt.

Quid ſit hymen. Quid autem illud ſit , quod virgines à mulieribus diſcernit, & hymenis nomine venit, non ita planum eſt. Membranæ nomine ab antiquis etiam indigitatum & hymenem membranam κατ' ἐξοχὴν appellatam fuiſſe, modò dictum. Et plerique hymenem deſcribunt, quòd ſit membrana neruea tenuiſſimis venulis conſperſa, quæ vbi in primo coitu rumpitur, ſangis effluit. Alij hymenem dicunt eſſe quatuor carunculas membranulis quibuſdam coëuntes, quæ florem virgineum caryophyllo nondum explicato perſimilem conſtituunt ; cum quibus conſentit Adr. Spigelius, qui, vt antea dictum, ſtatuit , Hymenem eſſe membranam , cum carunculis myrtiformibus corrugatam, quæ formam calicis paruæ roſæ ſemi expanſæ refert, & florem virginitatis dictum conſtituit; de quo elegantes ſunt Catulli verſus: *Hymenis deſcriptio vulgaris.*

Vt flos in ſeptis ſecretus naſcitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contuſus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat Sol, educat imber,
Multi illum pueri, multæ optauêre puellæ:
Idem cùm tenui carptus defloruit vngui,
Nulli illum pueri, nullæ optauêre puellæ.
Sic virgo, dùm intacta manet, tum chara ſuis ; ſed
Cùm caſtum amiſit polluto corpore florem ,
Nec pueris iucunda manet, nec chara puellis

Varolius & Hier. Fabricius ab Aquapendente , Hymenē eſſe coalitum alarum ſeu nympharum interuentu membranæ tenuiſſimæ ſtatuunt. Iohannes Riolanus obſeruauit circulum quendam carnoſum iuxta nymphas ceruicis vteri , obſcuris venulis conſperſum ; cum quo conſentit Veſalius, *in obſeru. Anatom.* qui membranam hanc non nerueam , ſed carneam veluti ſtatuit.

Verùm vt rem paucis comprehendamus. In omnibus quidem virginibus partem illam , quæ membrum virile admittit , anguſtiorem eſſe atque aliter aliquando ſe habere , quam in iis , quæ Venerem expertæ ſunt, certum eſſe puto : non tamen in omnibus eodem planè modo. Interdum enim, quò Arabes ferè inclinant, hymenem conſtituunt rugæ illæ, quæ ſunt in collo Vteri, dum extremitatibus venarum & ſubtilibus ligamentis connectuntur & quaſi rete panniculum tenuem contextum exhibens , & circulum quaſi nunc carnoſum, nunc membranoſum, ipſumque ideo Florem virginitatis, de quo modò dixi, conſtituunt, qui venatum & ligamentorum contextus in primo coitu violatur , atque inde plerumque ſanguis effunditur. Interdum verò panniculus iſte latius extenditur , & quidem non eodem modo, ſed vt Veſalius, *loco allegato,* ſcribit, quemadmodum linguæ præputiique non idem ſemper modus eſt, ita quoque hymē non æquè perpetuò craſſus, meatumque colli vteri eadem formâ occludens, aut virginitatē pariter commendans reperitur, ita vt in quibuſdam foramen , quod in medio eius eſt , ſit amplius & oblongum , in quibuſdam paruum & oblongum , vt velut pupillam aut viperæ os referat ; in quibuſdam anguſtum & rotundum , piſi magnitudine , imò in Atretis planè occludatur : Quæ ipſa diuerſitas fecit, vt, cum non ſemper eodem modo conſtitutum inuenirent Anatomici, in diuerſas abierint ſententias. Quibus accidit & hoc, quod in omnibus virginibus non reperitur , idque ideò , quòd Veneris ſtimulis agitatæ Virgines interdum digito indito vel alio modo coalitum & membranam in ceruice vteri rumpunt ; interdum etiam imprudentes obſtetrices eundem violant : quod nonnunquam & per effluxum humorum fieri poteſt.

QVÆSTIO II.

An Virgines neceſſariò in primo coitu ſanguinem effundant?

Multa equidem nonnulli de ſignis Virginitatis ſcribunt , atque Ethnici etiam olim variis modis virginitatem explorare conati ſunt, quorum tamen pleræque friuolæ & fallaces opiniones ſunt. Nos vnam atque alteram ſaltem, quæ præcipuæ videntur , conſiderabimus , ac primò quidem cum certum ſit , vt ex præcedente quæſtione patet, naturam notas quaſdam virginitatis in pudendis virginum poſuiſſe , ac in primo coitu florem illum virginitatis , cuius quæſtione præced. facta eſt mentio , violari & amitti , grauis incidit quæſtio ; an Virgines neceſſariò in primo coitu ſanguinis aliquid effundant , & ſi id non fiat, an corruptæ virginitatis id indicium ſit. *An virgines in primo coitu ſanguinis aliquid effundant.*

Qui id affirmant , adducunt locum ex Sacris , *in Deuteron. cap. 22. Si duxerit vir vxorem , & poſtea odio habuerit eam , quæſieritque occaſiones , quibus dimittat eam, obiiciens ei nomen peſſimum , & dixerit ; Vxorem hanc accepi, & ingreſſus ad eam non inueni virginem : tollent eam pater & mater eius, & ferent ſecum ſigna virginitatis eius ad Seniores vrbis , qui in portâ ſunt : & dicet pater? Filiam meam dedi huic vxorem, quam quia odit , imponit ei nomen peſſimum , vt dicat , Non inueni filiam tuam virginem , & ecce ! hæc ſunt ſigna virginitatis filiæ meæ. Expandent veſtimentum coram Senioribus ciuitatis : apprehendentque ſenes vrbis illius virum , & verberabunt illum, condemnantes inſuper centum ſiclis argenti, quos dabit Patri puellæ , quoniam diffamauit nomen peſſimum ſuper virginem Iſraël : habebitque eam vxorem , & non poterit dimittere omnibus diebus vitæ ſuæ. Quod ſi verum eſt , quod obiicit , & non eſt in puellâ inuenta virginitas , eiicient eam extra fores domus patris ſui , &c.* Neque ſolùm apud Iudæos iſta nota magni habita fuit, ſed & apud alias gentes: Ita enim Claudianus, *in Epithalamio Honorij:*

Et veſtes Tyrio ſanguine fulgidas
Alter virgineus nobilitet cruor:
Tum victor madido proſiliat thoro.
Nocturni referens vulnera prælij.

Et ex Leone Africano referunt, apud Africanos etiam hoc obſeruari, apud quos Sponſus & Sponſa ſimulatque ex ſolenni pompa domum ſint regreſſi, conclaui ſe obſerato abdunt, vſque dum nuptiale paratur conuiuium. Interim annoſa quædam mulier præ foribus exſpectat, quæ porrectum ſibi à Sponſo iam marito cruentatum linteolum in mediam inuitatorum turbam ouantem refert, quæ poſtea læta epulatur. Quòd ſi nihil cruoris Sponſa per genitalia ſtillârit, redditur illa parentibus cum magnâ ignominiâ, & turba inuitata cum triſtitiâ domum impranſa redit.

Alij contra ad experientiam prouocant, quâ conſtet, ſæpe Virgines bonæ famæ, de quarum virginitate nullum dubium ſit, nihilominus in primo coitu nihil ſanguinis emiſiſſe. Ideoque ſtatuunt, ſi ſanguinis aliquid in primo coitu effluat, id certum virginitatis ſignum eſſe; ſi verò id non accidat, non mox virginem pro corruptâ habendam.

Et omnino poſterior hæc ſententia vera eſt. Etſi enim plerumque accidit, vt à diuulſione hymenis & caruncularum quatuor, vel etiam, vt ij, qui hymenem rugas ſtatuunt, à ruptione ligamentorum venarumque, quibus in virginibus rugæ internæ vteri cohærent, ſanguinis aliquid in primo coitu effundatur, præſertim in tenellis & iunioribus puellis, & ſi membrum virile craſſius ſit: tamen ſi Virgines adultiores iam ſunt, & ob longum iam menſtruorum fluxum partes hæ duriores ſunt & ampliores, & membrum virile paruum ſit, non neceſſariò ſanguis effunditur. Aut ſi puellæ laſciuæ digitorum immiſſione vel alio modo partes has, antequam cum viris coëunt, dilatauerint & ruperint, nulla ſequitur ſanguinis eruptio. Ideoque lex Moſaicâ & mos Africanorũ tantùm de eo, quod vtplurimùm accidit, accipiendus, neque è lege Moſaicâ plus concludi poteſt, quàm vbi hoc ſignum adeſt, eſſe indubitatam virginitatis notam; de eo verò, vbi abeſt, non agit.

QVÆSTIO III.

An vulua adſtrictio virginitatis ſignum ſit?

An vulua adſtrictio virginitatis ſignum ſit?

Extra controuerſiam eſt, adſtrictionem ſinus muliebris variam eſſe ſecundum ætatem, habitum corporis, & alias circunſtantias. In iunioribus enim maior eſt adſtrictio, quam in adultioribus virginibus; cum membranæ illæ, quæ ſinum vteri conſtituunt, magis cohæreant, in adultioribus verò ob menſium fluxum, & Veneris tentiginem magis dilatentur. Hoc præterea certum eſt, ſinum muliebrem magis adſtrictum eſſe in virginibus, quàm in iis, quæ Venerem paſſæ ſunt. De hoc tamen quæſtio eſt, an ſinûs muliebris adſtrictio & anguſtia certum virginitatis ſignum ſit; quod negandum cenſemus. Etenim adſtringentibus quibuſdam medicamentis adhibitis etiam poſt multos concubitus ſinus vteri ita coarctari poteſt, vt quæ Venerem paſſæ ſunt, virgines appareant. De quo ſupra, *part. 1. ſect. 1. cap. 1.* dictum, vbi ex Do. Philippo Hechſteteri *obſeru. medic. Dec. 3. caſu. 5. in ſcholio*, relatum fuit, ancillam quandam ſponſam, procul dubio vt ſponſo virgo, quæ non erat, appareret, balneo, in quo radices conſolidæ maioris decoctæ erant, vſam fuiſſe, in quod cum poſtea hera inſcia inſediſſet, ei ita orificium pudendi coarctatum fuit, vt maritus vxorem clauſtrum virginale recepiſſe teſtaretur.

QVÆSTIO IV.

An lac in mammis apparens amiſſæ Virginitatis ſignum ſit?

An lac in virginum mãmis dari poſſit?

Magnæ tandem momenti quæſtio, an virgo lac in mammis generare poſſit, & an ſi lac in mammis appareat, corruptæ virginitatis ſignum ſit. Nonnulli lac in virginum mammis generari poſſe negant, ideò quod generatio lactis finem habeat infantis nutritionem, & proinde lac generari non exiſtimant, niſi fœtus ſit in vtero, cui iam in lucem progreſſuro lac alimenti loco præparetur; quæ cauſa & qui finis cum in virginibus deſit, lac etiam in virginum mammis generari poſſe negant.

Addunt & hoc, quod menſes ſubſiſtentes non in lac mutentur, ſed citò corrumpantur & varios morbos & ſymptomata procreent, vt de ſuppreſſione menſium dictum. Etſi enim vis γαλακτοποιητικὴ mammis inſita ſit: tamen eam non vires ſuas exerere, niſi præſente conueniente obiecto, & fine vtili propoſito. Et propterea cum extra tempus conceptionis ſanguinis elaborati & ad lactis generationem apti copia tanta ad mammas non affluat, nec etiam finis is adſit, etiam lac verum in his non generari. Et licet alij ad experientiam confugiant, & lac in mammis virginum inuentum eſſe dicant; tamen id verum lac fuiſſe negant, ſed tantùm fuiſſe partem alimenti mammarum proprij redundantis, & quæ tres illas partes, quæ lac conſtituunt, in ſe non obtineat, ſtatuunt.

Alij contra lac in virginibus generari poſſe affirmant, adduntque pro ſuâ ſententiâ authoritatem Hippocratis, qui, *5. aph. 39.* ſcribit: *Si qua nec prægnans, nec puerpera eſt lac habet, ei menſtrua defecerunt*; cui Galenus aſſentitur, *in commentario*, qui licet id rarò euenire ſcribit, tamen aliquando fieri poſſe concedit. Præterea ad experientiam iidem prouocant. Scribit enim Alex. Benedictus, *lib. 3. anat. cap. 4.* ſe vidiſſe mulierem, cui cum virgo eſſet, quoniam infœcunda erat, menſes ſubſtiterant, lacte mãmæ ſemper diffluxerint. Et Chriſtoph. à Vegâ, *comm. ad alleg. aph. Hippoc.* refert, ſe vidiſſe puellam Brugenſem, cui menſibus ſuppreſſis lac mammis inerat.

Noſtram ſententiam breuiter aperiamus, rarò equidem accidere putamus, vt virgines lac generent, & propterea, ſi alicui, quæ virginem ſe prædicat, lac in mammis appareat, ei non facile fidem habendam, ſed diligenter inquirẽdum exiſtimamus, an non & alia conceptionis ſigna adſint. Interim Hippocrati & experientiæ contradicendum non putamus; & diximus iam ſupra, *part. 2. ſect. 2. cap. 3.* rationi non aduerſum videri, fœminas quoque lac in mammis habere poſſe. Et quidem plerorumque eſt ſententia, quam & *alleg. loco* propoſui, fieri hoc ob venarum cum vtero conſenſum, cum ſanguis, cui per vterum egreſſus non patet, ad mammas ruit. Sed vt res, quod me facturum ibi promiſi, clarius explicetur, commodior videtur Viri Doctiſſimi & in Hippocrate verſatiſſimi, Mauritij Cordæi, *in Hippocrat. lib. 1. de muliebrib. comm. 4. & 6.* ſententia, quam poſtea ſecutus eſt Andr. Laurentius, qui illud lac, quod in non grauidis generatur, alterius naturæ eſſe ab eo, quod in grauidis generatur, nec à ſanguine ab vtero adfluente generari docet. Is nimirum duo lactis genera conſtituit, quæ conſtitutionis tempore, vt & modo; etiamque chymo, ſapore, copiâ & colore differant. Prius generari ſtatuit ex ſanguine, cui exitus conſuetus per vterum denegatur, vndiquaque ad mammas refuſo, & nihil aliud eſſe, quàm ſuperfluum mammarum alimentum, à propriâ earũm vi & facultate lacteſcens, quod ſine vllâ vteri geſtatione, ſine partu, vel etiam ſine viri congreſſu generari poſſit, de quo *aphoriſmus 39. lib. 5. Hippocratis* intelligendus ſit. Alterum puerperiale nominat, quod non niſi fœtu præſente.

& quidem penè maturo generetur, & ex vtero communicetur. Et de hoc lacte verum eſſe, quod *alleg. loc. de mulieb.* Hippocrates de molâ ſcribit: Ἔστι δὲ τόδε τεκμήριον, ἐν τοῖσι τιτθοῖσι γάλα ἐκ ἐγγίνηται, id eſt, *Eſt certum ſignum molæ quod fœminis in mammis lac generatur.* Cum contra lac verum in mammis certum infantis in vtero detenti & viuentis ſit indicium. Differentiam autem hanc lactis prouenire docet, ex ſanguinis, è quo lac vtrumque generatur, & viarum ſeu venarum, per quas is ad mammas defertur diuerſitate. Sunt verò eæ duplices, communes & propriæ; Communes, vulgò externas nominant, ſunt, quæ ſaltem ſanguinem pro alimento mammarum afferunt, qui ſit ſuperfluus, & copioſior, quàm ex vſu ſit ad mammas alendas, à glandulis mammarum in ſpeciem quandam lactis conuertitur. Quod ipſum etſi quoque ſit album, tenuioris tamen ſubſtantiæ eſſe dicit, quàm lac verum, neque etiam ita dulce, vt lac verum, neque tam copioſum, quale quandoque etiam viris generari poſſe, Ariſtoteles 1. *de hiſt. animal. cap.* 12. & 3. *de hiſt. an. cap.* 20. ſcribit, idque factum eſſe aliquando alij obſeruârunt. Propriæ verò ſeu mammariæ venæ etſi etiam aliquid ſanguinis ex venâ cauâ proximè ad mammarum nutritionem deferre poſſint: tamen eum ſanguinem, è quo lac nutriendi infantis gratiâ generatur, non ex venâ cauâ ſimpliciter accipiunt, ſed is, vt Hippocrates, *lib. de glandulis* loquitur, ἀπὸ δὲ μήτρης παραγίνεται ἐπὶ τοὺς μαζοὺς ἐς τὸ μετὰ τὸ τόκον τῷ παιδίῳ τροφήν. Id eſt, *ab vtero ad mammas aduenit, vt ſit poſt partum fœtui alimentum.* Atque vt modum explicemus, hoc fit per illum conſenſum mammarum & vteri; qui fit per ἀναστόμωσιν venarum mammariarum & epigaſtricarum. Venæ enim mammariæ rectà ad latera ſterni vtrinque vnà deſcendunt, & vbi ad mucronatam cartilaginem peruenerint, thoracem egrediuntur, deorſumque per rectorum muſculorum internam faciem peruadunt, donec ferè ad vmbilici regionem appulerunt, vbi pluribus anaſtomoſibus cum epigaſtricis venis, ibidem obuiam factis, vniuntur, coëuntque. Et quia ab eodem ramo, quo hypogaſtricæ venæ, quæ ad ceruicem vteri fundúmque feruntur, epigaſtricæ oriuntur, fit, vt in iis, quæ recenter enixæ ſunt, in magnam molem attollantur, & ſæpe minimi digiti craſſitiem adæquent, vt hac de re Adr. Spigelius, *de hum. corp. fabricâ lib.* 9. *cap.* 2. ſcribit. Quod ipſum etiam Cl. Io. Riolanus *Anthropograph. lib.* 3. *cap.* 3. docet, dum ſcribit: In puerperâ recenter enixâ mammariam interiorem, & epigaſtricam, craſſitie & mole calamo ſcriptorio pares vidi: quin etiam puerperæ ſentiunt lac frigidum ſupra ſtomachum ſecundum ventris longitudinem ad vterum decurrere.

Quem conſenſum mammarum & vteri quoque probat ſanguinis menſtrui per mammas aliquando facta euacuatio, cuius rei hiſtorias infrà, *parte* 3. *ſect. cap.* 5. proponemus. Atque hinc accidit, vt lac illud, quod ex ſanguine ex vtero miſſo in grauidis generatur, longè ſit alterius naturæ, quàm id, quod ex ſanguine per venas mammarum, externas præcipuè, è cauâ venâ proximè affluente generatur.

Hic enim, qui ab vtero communicatur, iam ab vteri calore natiuo & peculiari vi cultum aliquem & elaborationem accepit, & propterea hoc lac non paruam cum ſanguine, quo in vtero infans alitur, habet conuenientiam; ſicut omninò æquum erat, vt infans ex vtero egreſſus cognatum illi, quo in vtero vixit, alimentum inueniret, & in ipſo vtero infans lacti quaſi adſueſceret. Quem ſanguinis, quo infans in vtero alitur, cum lacte conſenſum proculdubio innuit Hippocrates, dum, *lib. de alimento,* ſcribit: γάλα καὶ αἷμα τροφῆς πλεονασμός. περίοδοι ἐς πολλὰ σύμφωνοι, ἐς ἔμβρυον καὶ ἐς τὴν τούτου τροφήν. αὖθις δὲ ἄνω ῥέπει ἐς γάλα, καὶ ἐς τροφὴν, καὶ ἐς βρέφος: id eſt, *Lac & ſanguis, alimenti redundantia. Circuitus ad multa conſentiunt, ad fœtum, & ad illius alimentum. Rurſus autem ſurſum repit, in lac & in alimentum, & ad infantem.* Ex quâ doctiſſimi Viri opinione patet, verum lac in mammis non generari, niſi ſanguis ab vtero communicetur, id quod fit in grauidis menſibus poſterioribus. Cum tamen in iis, quæ etiam grauidæ non ſunt, imò, quæ nec virum expertæ ſunt, ex ſuperfluo alimento mammarum, à vi mammarum γαλακτοποιητικῇ, quæ præſente materiâ non feriatur, ſed ſeſe exſerit, ſui generis lac generetur, ſi tale in mammis Virginum appareat, non vt corruptæ ſtatim infamandæ ſunt.

CAPVT II.

De Morbo Virgineo ſeu febre albâ, & fœdis virginum coloribus.

POſtquam hæc ita in genere de Virginitate diximus, iam ſymptomata, quæ Virginibus vel propria, vel magis familiaria ſunt, explicabimus. Inter quæ primò eſt fœdus ille virginum color, & febris alba dicta, qui affectus virginibus ita familiaris, imò proprius quaſi eſt, vt morbus virgineus quoque pleriſque Autoribus & Medicis appelletur. Etſi enim & intemperies, & humorum crudorum copia, & obſtructiones, pedum tumores & alij morbi in hoc morbo concurrant: tamen cum ſymptomata præcipuè hîc ſint manifeſta, inter ſymptomata, quæ ab vtero, & præcipuè à ſuppreſſione menſium proueniunt, de hoc malo hic agere libet.

Appellatur autem affectus iſte ab Hippocrate χλώρωσις, à χλόος, ſeu χλοῦς, quæ vox virorem, vel etiam pallorem ſignificat, quod virgines hoc morbo affectæ è pallido vireſcentes appareant: vulgò vocatur morbus virgineus, quod virginibus iam viro maturis magis familiaris ſit, cùm virginibus tum temporis ſanguinis menſtrui fluxus ad vterum contingat, qui ſi effluere non poſſit & ſubſiſtat, ad maiora vaſa, & hinc in varias corporis partes, cor, hepar, præcordia, & totum penè corpus regurgitat, & in iis varia ſymptomata excitat. *Morbus virgineus.*

Nominatur quoque Febris alba, non quod febris ſemper coniuncta ſit, ſed quia ſic affectæ ſpeciem febricitantium, colore pallido, virium debilitate, pulſus celeritate & frequentiâ, quæ non à caloris augmento, ſed à ventilationis defectu, caloriſque ſuffocatione quaſi ortum habet, præ ſe ferunt; cùm potius plerumque iſte affectus frigidus ſit: vt & Febris Virginea, quod virginibus familiaris ſit; & amatoria, cùm ratione coloris, iuxta illud, *Palleat omnis amans, color hic eſt aptus amanti*; tum ratione ætatis, cum virginibus viro maturis maximè accidat. Nominatur etiam fœdus ſeu pallidus virginum color; vt & Icterus albus, quod ſicut in Ictero redundante humore bilioſo totum corpus flauo colore tingitur: ita in hoc affectu pallido & albo colore inficitur. Plurimæ quidem virgines colorem hunc non pro fœdo, ſed pro pulchro habent, & amantibus conuenire & gratum eſſe perſuaſum habent, iuxta illud modò dictum, *Palleat omnis amans*, coloremque rubicundum ruſticum eſſe putant, ideoque vt talem colorem ſibi concilient, rerum noxiarum & abſurdarum eſu, frumenti, cretæ, cinerum, gypſi, nucis moſchatæ, viſcera intemperata reddunt, & obſtructiones in iis excitant. Sed imbecillitas hæc eſt iudicij, & peccant tales non ſolùm in ſuam valetudinem, ſed & in Deum, cuius ſapientiam vituperant, & datam ab eo pulchritudinem deformare conantur. *Febris alba. Febris virginea. Amatoria. Pallidus virginum color.*

Complectitur autem hic affectus plura mala ac ſymptomata, & actionum facultatis naturalis, & motus animalis læſiones; totáque ferè corporis œconomia in hoc affectu peruertitur: coniungitur etiam ſæpe malacia, pica, cordis palpitatio, difficultas ſpirandi, melancholia, febris lenta, capitis dolor, totius corporis cachexia, pedum inflatio, tumor.

Eſt nimirum morbus virgineus coloris faciei natu- *Morbus virgineus quid.*

ralis in pallidum & vireſcentem mutatio, cum virium languore, & grauitate omnium membrorum, cibi faſtidio, cordis palpitatione, reſpiratione difficili, mœrore, pedumque & palpebrarum & totius faciei tumore œdematoſo, à deprauatâ nutritione, & humorum crudorum copiâ, ex viſcerum hepatis, lienis, ventriculi prauâ diſpoſitione genita, & hinc vaſorum circa vterum, & vicinorum viſcerum obſtructione, atque inde menſtruorum ſuppreſſione proueniente, ortum habens. Atque ita cum in hoc affectu varij morbi & ſymptomata complicata ſint, etiam ab aliis aliter definitur, nunc per morbum, nunc per ſymptoma. Adeſt enim in toto corpore intemperies frigida, calorque totius ab humoribus crudis ſuffocatur & opprimitur; aliquando tamen, ſed rarius, humor putreſcit, vndè plus iuſto incaleſcit: adeſt tumor œdematoſus in facie & cruribus; adeſt obſtructio venarum, cum in vtero, tùm in hepate & liene, imprimis verò in meſenterio; adeſt menſium ſuppreſſio.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa verò prima ordine generationis eſt menſium ſuppreſſio, ſeu impedita ſanguinis menſtrui euacuatio; proxima verò eſt crudorum ac prauorum humorum in corpore collectio. Etenim dum in virginibus nubilibus ſanguis menſtruus ad vterum confluere incipit, ſi via non pateat, ſanguis ad venas maiores, & ex his ad ipſa viſcera, hepar, lienem, menſenterium regurgitat, eorumque calorem obruit, & vaſa obſtruit, vnde vitioſa fit in viſceribus coctio & ſanguificatio, & & hinc crudi humores in toto corpore cumulantur, qui ad habitum corporis delati, cùm partibus perfectè vniri non poſſint, cachexiam, quæ ad leucophlegmatiam via eſt, excitant, in reliquis quoque partibus varia ſymptomata pariunt.

Cauſæ autem, quæ obſtructiones in vaſis vteri pariunt, ſunt humores crudi, ſanguiſque pituitoſus & viſcidus, qui plerumque è prauâ victus ratione ortum habet, dum virgines iam nubiles, vt antea quoque dictum, vt palleſcant, & illum amatorium colorem ſibi concilient, acetum potant, triticum crudum, aut alia frumenta cruda, cretam, terram, calcem & ſimilia comedunt, aut aliàs in diætâ, dum menſes inſtant, & præcipuè primò fluere incipiunt, peccant: In quibusdam tamen natiua eſt vaſorum horum anguſtia, ob quam ſanguis menſtruus cum primum ad vterum confluit, rectè euacuari non poteſt.

Accidit autem affectus hic plerumque virginibus iis, quæ viro maturæ, rarò viduis aut maritatis ſterilibus: & quidem pulchrioribus & colore albo præditis. Earum enim corporis conſtitutioni cum ſanguis iſte crudus minimè conueniat, etiam non aſſimilatur, ſed redundat, vnde color iſte albus & tumor corporis oritur. Faciliùs enim iſte color albus ex humore pituitoſo in corpore aliàs candido apparet, quàm in fuſco vel nigro.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Signa, quibus hoc malum cognoſcitur, ex iis, quæ hactenus dictà ſunt, ſatis patent. Faciei & labiorum color naturalis in ſubalbidum, ſæpe quoque vireſcentem, mutatur. Cùm enim qualis humor eſt in corpore, talis color ſit in cute & præcipuè in facie, in hoc verò affectu humores pituitoſi, crudi ac ſeroſi abundent, & ad ambitum corporis quoque protendantur, non mirum eſt, colorem naturalem in album mutari. Ex eodem etiam facies, & præcipuè palpebræ intumeſcunt, & quaſi inflantur, præcipuè manè poſt ſomnum, cum per noctem calor plus vaporum ac ſeroſorum humorum eleuauerit, quàm diſcutere potuerit; crura quoque & pedes, inprimis circa malleolos, intumeſcunt, totumque corpus laxum & molle euadit, ob pituitoſorum ac ſeroſorum humorum abundantiam. Crurum quoque tenſiua laſſitudo adeſt: reſpirationis difficultas moleſta eſt, arteriarum pulſus paruus & frequens in collo & temporibus ac dorſo percipitur, cor palpitat ſi moueantur & accliuem locum aut ſcalas adſcendant, aut choreas ducant; Cum enim ſanguis craſſus incaleſcit, multi vapores attolluntur, qui difficultatem ſpirandi pariunt, & cordi moleſtiam afferunt, quod propterea, vt eos diſcutiat, pulſum inſtituit. Dum etiam humores corrumpuntur & putreſcunt, atque incaleſcunt; febres inordinatæ atque erraticæ quandoque excitantur. Cibum quoque ægræ faſtidiunt, ob minus felicem chyli diſtributionem, maximamque crudi humoris copiam. Quaſdam & pica ac rerum abſurdarum deſiderium affligit, dum ventriculi tunicæ prauo humore imbutæ ſunt. Adeſt menſium ſuppreſſio; hypochondria ſunt tenſa, ob ſanguinis menſtrui ad maiora vaſa refluxum, & viſcerum obſtructiones. Vomitus etiam interdum infeſtat, dolorque ſub mucronatâ cartilagine percipitur, quaſdam & ſitis vexat; in hypochondriis rugitus percipitur. Si vapores & humores ad caput attollantur, dolor capitis grauis ſæpè excitatur. Eadem de cauſsâ interdum & principes facultates deprauantur, ſi ſcilicet humor melancholicus admiſceatur.

Non tamen hæc ſymptomata & ſigna omnia in omnibus ſem per apparent, ſed pleraque in plurimis, & omnia in quibuſdam.

Prognoſtica.

1. Morbus virgineus periculo non vacat; cùm totam porporis œconomiam peruertat, & in hydropem interdum mutetur. Atque obſeruatum, in corporibus hoc morbo extinctis hepar totum ſcirrhoſum & corruptum inuentum fuiſſe. *Prognoſtica.*

2. Et ſi caput humores petant, interdum ad inſaniam fœminas redigit.

3. Cùm etiam cor in hoc affectu valdè afficiatur, ſæpe accidit, vt facultate vitali oppreſsâ ægra ſubitò moriatur.

4. Quia vterus refrigeratur, & viſcerum calor debilitatur, ac ſanguis frigidus indè generatur, niſi maturè huic malo occurritur, ſterilitatem infert, aut ſi pariunt, partum infirmum & parùm vitalem edunt.

5. Eſt morbus iſte ſatis diuturnus, & ſi radices egerit, difficulter curatur, præcipuè ſi hepar ſimul afficiatur. Si verò ſaltem ab vtero oriatur, facilius curatur, & ſolutis eius obſtructionibus Virgines priſtinæ ſanitati reſtituuntur.

6. Si etiam Ventriculus valdè afficiatur, & cibi pertinax faſtidium adſit, rerum verò alienarum & abſurdarum ingens deſiderium, periculoſum malum eſt: cùm poſſibile non ſit, eum morbum tollere, qui alimentorum aſſumptorum vitio continuò fouetur & augetur.

7. Si menſes fluere iuſto tempore & quantitate incipiant, iam victoriæ de morbo ſpes affulget.

Indicationes.

Cùm in hoc affectu varij morbi variæque cauſæ concurrant, ſingulæ conuenienti ratione & modo tollendæ, *Indicationes.*

Primò nimirum humores vitioſos in toto corpore, & præcipuè in viſceribus latentes, præparare, & euacuare conuenit: Secundò intemperies & obſtructiones in ventriculo, hepate, liene, atque vtero Inprimis tollere oportet, menſes prouocare, hærentes in ambitu corporis humores crudos diſcutere, & ſi quod ſymptoma inprimis vrgeat, illud tollere vel mitigare, præcipuè verò ſi quæ victus ratio malo huic occaſioné dederit,

dederit, eam corrigere opus eſt. Et ſi in arbitrio Medici res poſita ſit, commodius curatio inſtituetur vere & æſtatis principio, quàm autumno & hyeme, vt infra in diætâ dicetur.

Curatio.

Curatio. Quæ omnia vt rectè expediantur, præmiſſo clyſtere vel leni alui euacuatione inſtitutâ, ſi malum recens ſit vireſque ferant, venæ ſectio inſtituenda, vt poſtea, *quæſt.*4. dicetur.

Vena ſectio. Aperitur autem vena commodiſſimè in talo; vt ſupra, *ſect.*1.*cap.*3.*quæſt.*2. dictum; cum & plenitudinem tollere & menſium obſtructionem ſoluere valeat, poteſtque, ſi opus ſit, aliquoties repeti venæ ſectio.

Purgatio. Imprimis verò purgatione opus eſt. Quia tamen humor eſt frigidus & craſſus, calefaciendus & attenuandus; & quia vires debiles ſunt, atque ipſe humor craſſus vnâ vice euacuari non poteſt, medicamenta præparantia & purgantia per vices exhibenda, imò attenuantia & incidentia purgantibus admiſceri poterunt. Vtile quoque fuerit, in iis, quæ facilè vomunt, & vbi humores crudi circa ventriculum & meſenterium hærent, vomitum ciere.

Et vt variæ ſunt partes, quæ obſtructiones patiuntur in hoc morbo, aperientia eligenda ea, quæ cum partibus, quæ afficiuntur, familiaritatem habent; ratione hepatis, hepatica; ratione lienis, ſplenetica; ratione Vteri, vterina. Et omnino eadem ferè hîc curandi ratio eſt quæ leucophlegmatiæ, cùm è ſimili causâ hydrops oriatur.

Medicamenta autem, quæ cùm ad humores frigidos & craſſos attenuandos, & purgandos, tùm menſes prouocandos ſunt vtilia, ſupra, *ſect.*1.*cap.*3. *de menſium ſuppreſſione*, ſunt propoſita.

Hoc tamen monendum, morbi virginei curationem à menſium ſuppreſſorum curatione in eo differre, quod in menſibus ſuppreſſis ferè ad vterum ſolum ſit reſpiciendum: in morbo virgineo verò cùm ſimul meſenterium, hepar, lien, afficiantur, eorum in curatione maximam habendam eſſe rationem. Quâ ratione autem menſenterij, lienis, hepatis obſtructiones curentur: ſuo loco eſt dictum, neque opus hîc illud repetere. Quapropter in principio ea medicamenta eligenda, quæ potius menſenterij, lienis & hepatis obſtructiones aperire poſſunt, parcè admixtis, quæ menſes prouocare valent: in progreſſu verò curationis ea, quæ menſes mouent, ſenſim augeri poſſunt.

Præter autem *loco allegato* propoſita medicamenta, vnum atque alterum hîc addere libet.

℞. *radic. aperient.* Vnc.j. *rubiæ tinctor. eringÿ, ireos, helenÿ, cortic. citr. ſiccor. ſarſa parill. ana* Vnc.ß. *artemiſiæ, agrimoniæ, chamædryos, ana* M.j. *ſabinæ* p.ij. *ſem. carthami excort.* Vnc.j. *fol ſenæ el.* Vnc.ij. *mechoacann. agaric. alb. ana* Vnc.ß. *fl. ſtœch. Arab.* p.ij. *ſem. fœnic. aniſi, galangæ, ana* Drach.ij.

Coq. ad remanent. ℔ jß. dulcoretur ſacch.

F. Potio clarificata, quæ aromatiſetur *aq. cinamomi* Drach.iij.

Vel infunde omnia, additis *abſinth. Ponti.* M.ß. *vulgaris* p.ij. in ſ.q. vini albi.

Vel ℞. *ſpec. hieræ picræ* Drach.ij. *agaric. trochiſc. pil. de rhabarb. ana* Drach.j. *tartarear. Quercet. de ammoniaco, ana* Drach.ß. *ſpicæ* Scrup.j. *ol. cinam.* gutt.iij. *extr. abſinth.* Scrup.ß.

F. pil. mediocres, Detur Scr.j. horâ ante cœnam.

Vtiles ſunt & hæ pilulæ:

℞. *ſucci mercurial. mellis deſpumati, vel ſacch. clarific. ana* Vnc.j.

Coq. ad iuſtam conſiſtentiam, adde *pulu. ſem. nigellæ Roman. fol. ſenæ el. ana* Drach.ij. *mechoacan.* Drach.j. F. Maſſa.

Chalybis [...] Vtilis eſt & conſerua fl. calendulæ.

Inter omnia tamen remedia præſtantiſſimum & efficaciſſimum eſt chalybs, qui obſtructiones in omnibus viſceribus liberat, humoreſque vitioſos in iis collectos euacuat.

Præparatio tamen humorum eſt præmittenda, cùm ſi ſtatim in principio exhibeantur, obſtructionibus nullo modo reſeratis, & humorum copiâ adhuc præſente, grauiſſima inde, motis, ſed non euacuatis humoribus, oriuntur mala. Commodè quoque chalybi medicamenta, quæ cum partibus affectis, hepate, liene, vtero, familiaritatem habent, admiſcentur. Ita enim ad partes affectas commodius fertur chalybs. De chalybe autem plura ſupra, *lib.*3.*part.*5.*ſect.*1.*cap.*6.*de affect. hypochond.* dictum.

Quædam tamen adhuc, cum maximè in hoc affectu vtilis & neceſſarius ſit chalybs, de eo dicemus, & quaſdam etiam formulas addemus.

Primò autem hîc monemus, attendendum eſſe, an venæ circa Ventriculum & in meſenterio, an verò hepar aut lien magis obſtructa ſint. Si enim Ventriculi propria vaſa præcipua obſtructa ſunt, chalybs craſſiore modo præparatus exhibendus, & vomitum mouentia admiſcenda, vel vomitus ante vſum chalybis, vel diebus intermediis prouocandus eſt. Ita enim vitioſis illis humoribus vomitu reiectis, facilè viſcera conualeſcunt. Si autem humores in locis ventriculo vicinis hærentes ad penitiores partes obſtructione laborantes deferantur, morbus inde grauior redditur. *Si ventriculus præcipuè afficiatur.*

Si meſenterium præcipuè obſtructum ſit, hoc Electuarium laudat Mercatus. *Si meſenterium.*

℞. *Spec. diarrhod. alb. diacurc. agarici troch. ana* Drach.j. *medullæ carthami* Drach.ij. *cortic. rad. rumicis, rubeæ, ſemin. dauci, ana* Drach.j.ß. *garyophyllorum* Drach.j. *chalybis minutiſſ. & vino præparati* Vnc.ij. *mellis deſpumati q.ſ.* F. Electuarium.

Cuius doſis eſt à Drach.ij. ad ℥ iiij. Quod ſi eo aſſumpto laborans vomuerit, non eſt prohibendum, niſi aliquod damnum timueris; aut diu vomitus perſiſtat: quod vitium vitare poteris purgatâ infernè aluo, & ablatis à compoſitione carthamo & agarico.

Si verò Hepar præcipuè obſtructum ſit, chalybs ſubtilius præparatus exhibendus, atque medicamenta hepatica, quæ per aluum euacuant, nullo verò modo vomitum mouentia, admiſcenda. Hepate affecto hoc Electuarium idem commendat: *Si hepar.*

℞. *Limatura chalybis* ℔ ß. quam vaſe vitreo excipe, additis vini albi opt. Vnc.viij. mox vas illud igni lentiſſimo appone, diligenter hinc & indè chalybem & vinum ſurſum ac deorſum agitando, tandem decem aut duodecim ebullitiones feruere ſinito, quoadusque eius ſpumoſum ſurſum ferri videas, ac mediocriter craſſeſcere conſpicias, tunc ſpumoſam ac pinguoſam chalybis partem, quæ feruore ſeparatur, ſimul cum vino in aliud vas transfunde, atque id quater facito, ordine prædicto: nimirum denuò aliam Vini quantitatem coniice in eandem limaturam, & eodem modo feruere ſine, parique ratione ſeparari, & pro tertio & quarto idem facies, ſeruato prædicto ordine. Itaque vinum cum ſupra dictâ quadruplici ſpumâ quatuor coctionibus ex chalybe extractâ rurſus igni appone, donec leuiter feruens mellis ſpiſſitudinem acquiſierit, quo tempore vſui ſeruare oportet, ex qua Electuarium hoc modo conficito:

℞. *ſem. petroſelini, dauci, ſpec. diacurcumæ, diarrhod. ana* Drach.j. *cinamomi* Scrup.j. *chalybis modo dicto præparati* Drach.vj.

Cum melle optimo & deſpumato F. Elect. Cuius Drach.iij. ad Drach.v. ſummo mane præmiſſo leui exercitio exhiberi poſſunt.

Liene obſtructo ſplenetica medicamenta addenda. Mercatus liene affecto hoc modo chalybem præparat. *Si lien.*

℞. *limatura chalybis* ℔j. quam ſemel ablue aceto, & à recrementis expurga, poſtea, factâ colaturâ, ſuper pannum inſpergito, & proiice *pulu. garyopyllor.* Vnc.ß.

quæ

quæ per diem & noctem eo modo ſunt dimittenda: & mox ea excipere oportet vaſe aliquo vitreo, cui adde *vini albi opt.* Vnc.x. ac proiice deſuper limaturam cum pulueribus *ſpec. diarrh. ſcolopendr. fol. ſenæ, & cort. rad. cappar.* & aliis ſupradictis, aut citra ipſos, deinceps quàm validè concutito, commotâ vehementer phialâ, mox tamen Soli feruenti expone per integrum diem, ac ſi hyems fuerit, in furnariâ ſtuphâ, aut loco alio calido adſerua: tandem octo aut decem diebus idem facies, donec limatura ipſa in Vinum ferè liquetur, parumque aut nihil in fundo reſideat, ſed veluti mixtum quoddam factum ſit, cuius ſummo mane Vnc.ij. exhibeto, purgationibus tamen & exercitio præmiſſis.

Syrupi è chalybe. Idem Mercatus ſequentia adhuc quatuor medicamenta ex chalybe præparat:

℞. *ſcoriæ chalybis præp.* Vnc.xij. *paſſul. ſine arillis* ℔ij.

Infundantur per dies tres in ℔vj. aquæ, & in fine bulliant ad conſumptionem tertiæ partis.

Et tunc adde *origani, ameos, vel iunip. limati, ana* p.j.

Bulliant parum & colentur, & ex colaturâ cum ſuffic. q. Sacchari F. Serapium, cui incoquito in ligaturâ croci ſine oleo Drach.ij.

Secundum fit ex eadem ſcoriâ & eiſdemmet rebus, croco excepto, & loco eius addito *dialaccæ, rhabarb. el. pulueriſ. agaric. trochiſc. ana* Drach.ij. quibus dum coquuntur, aut ſaltem ab igne ſeparantur ligatis F. eadem ratione Syrupus.

Tertio verò modo fit ex rubeæ radicibus, aquâ lupulorum, in quâ ſquama ferri pluries fuerit extincta, diutius incoctis, & addditis paſſulis & croco, ad ſyrupi formam poſt colaturam redactis.

Quartò idem auxilium parabis ex pſeudorhabarbaro, hoc eſt, rhabarbaro monachorum appellato: nimirum ex radice eius decoctâ & facto etiam ſerapio.

Sunt & hæ formulæ ex chalybe vtiles.

Puluis è chalybe. ℞. *chalyb. præpar.* Vnc.j. *cinam. ſem. aniſ. ana* Drach.ij. *ſpec. diamoſchi d. ſine moſcho* Drach.j. *ſacch.* Vnc.j F. pulu. Detur Drach.j. & ſuperbibatur vini albi aquâ artemiſiæ diluti hauſtus.

Poſſunt & cum ſaccharo Rotulæ formari.

Vel ℞. *limaturæ chalybis* Vnc.iij. irrora aquâ artemiſiæ, in quâ aliquid Salis abſinthij & artemiſiæ diſſolutum ſit: Relinque tandiu donec incipiat rubiginem contrahere. Hinc exſiccetur & teratur: adde *cinamomi* Drach.ij. *magiſt. corall.* Drach.j. *ſpec. diatrionſantal. diaxyloal. ana* Drach.ß. *ſacchari* Vnc.ij. F. pulu.

Vinum chalybeatum ſimplex hoc modo paratur.

Vinum chalybeatum. ℞. *limaturæ chalybis* Vnc.iij. *cinam.* Vnc.ß. *vini albi ſſ.* ℔iij.

Stent in vitro clauſo ad Solem 8. diebus quotidiè agitando. Cùm exhibetur, nonnihil agitetur, & cyatho vno abſumpto alter affundatur, donec dimidium chalibis abſumto alter affundatur, donec dimidium chalybis abſumptum videatur. Doſis Vnc.vj. vel Vnc.viij. horis 4. ante prandium diebus xv. vel xx. ſumptoque vino ambulandum.

Radix Scorzoneræ. Secundò poſt chalybem Mercatus commendat radicem Scorzoneræ, & ſe experientiâ comprobatum habere ſcribit, eam in vino per noctem maceratam & ſummo mane ſumptam plurimas ab obſtructionibus liberaſſe. Suadet etiam, vt in aquâ & ſaccharo coquatur, comedatur, & decoctum ſuperbibatur.

Lapis Bezoar. Tertiò laudat, vt experimentum probatum, lapidem Bezoar, ad aperiendas obſtructiones, compeſcendoſque materiæ venenatæ inſultus, præſertim in fœminis delicatioribus, & in quibus aliquid humoris melancholici coniungitur, vel quid corruptum ex ſemine vitiato cor affligit, cuius ſingulis diebus grana vj. vel vij. exhibet.

Monet autem circa chalybis vſum Mercatus, ſtatim in curationis initio aliquod ex chalybe medicamentum præmittendum eſſe, cùm præparandi vias gratiâ, tùm vt præcaueamus, ne ſubitâ mutatione ex valido medicamento illatâ, grauia accidentia accerſamus. Tale ergo ille præparat medicamentum.

℞. *Limaturæ chalybis* Vnc.iiij. quam ferreo aliquo inſtrumento excipe, & igne candeſcere permitte, moxque proiice in ℔ij. *aquæ lupulòrum, graminis, rubiæ, borraginis, vel alicuius fontis*, qui aquam nanciſcatur nitidiſſimam, puriſſimam & tenuem, & poſtea coletur, & iterùm igniatur prædicta chalybis limatura, & ſic ſepties facito: ac rurſus ſume totidem vncias noui chalybis, & eodem modo in prædictâ aquâ facito, idque reiteratò ter quaterue facies, donec chalybis ℔j. conſumpſeris, & factâ colaturâ, adde *ſyrupi violarum*, vel *borraginis*, aut *mellis roſacei* Vnc.iiij. Cuius fœmina, facto modico exercitio, ſummo mane capiat Vnc.iiij. citra frigiditatem actualem, ac deinde perficiat exercitium lentè, paulatim & moderatè. Poſtquam verò prædictum medicamentum ter quaterue aut pluries exhibueris, prout affectus duritiem poſtulare cognoueris, ad efficacius (licet hoc plerumque in delicatioribus ac puellis ſufficere videatur,) te conferes.

Commendat etiam *confectionem alchermes* vel *de hyacintho*, ſi Drach ß. pondere chalybi addatur.

In genere tandem circa vſum chalybis notandum, primò commodius vere & autumno, quàm aliis anni temporibus chalybem exhiberi. Secundò antè eius vſum conuenientes purgationes præmittendas eſſe. Tertiò & ante & poſt eius vſum exercitio & motu corporis opus eſſe, eoque validiore, & quantum fœmina ferre poteſt, vt medicamentum facilius in corpus diſtribuatur. Quartò, victus ratione omninò accuratâ in chalybis vſu opus eſſe. Quintò terminum aſſumendi non in omnibus eundem eſſe, ſed nunc dies 14. ſufficere, nunc etiam vſum ad diem trigeſimum, vel quadrageſimum, pro morbi pertinaciâ, donec nimirum viuidus faciei color redit, & corpus agile redditur continuandum. *Notand. circa chalybis vſum.*

Cæterum cùm malum diuturnum eſſe ſoleat, per vices exhiberi debent, modò præparantia, modò purgantia, modò roborantia; imò ipſæ medicamentorum formæ variandæ, ne medicamenta eadem formâ faſtidium ægris pariant.

Et quia licet craſſiores humores euacuati ſint, ſæpe tamen adhuc aquoſi & ſeroſi in ambitu corporis reſtát, qui corpus refrigerant ac grauant, commodiſſimè ii ſudoriferis tolluntur. Ad quam rem vtiliſſimæ ſunt thermæ, quæ ſi deſunt, *balnea* artificialia *è decocto fol. artemiſ. calaminthæ, nepetæ, ebuli, ſaluiæ, lauri, roriſmar. mercurialis, hederæ, rad. brioniæ, iridis, helenii*, parari poſſunt. *Sudorifera.*

Corpore euacuato, obſtructionibus reſeratis, ſymptomata, quorum ſupra facta eſt mentio, facilè euaneſcent. Cùm tamen interdum ſymptomata quædam vrgeant, antequam curatio abſolui poſſit, iis ſuccurrendum: quod quâ ratione fieri debeat, ex iis, quæ poſtea de reliquis ſymptomatibus ex vtero oriundis dicentur, patebit.

Viſcerum tandem intemperies, ſi quæ adſit, modo alibi explicato corrigenda, & viſcera roboranda.

Denique & hoc circa hanc curam monendum, licet fœmina rubicundior vegetiorque fieri incipiat, non ſtatim à curatione deſiſtendum eſſe, ſed eam repetendam & continuandam eſſe, donec vel menſes fluere incipiant, vel certum ſit, omnes viſcerum obſtructiones liberatas eſſe.

Diæta.

Aër ſit purus & ad calidum vergat: vnde curatio, vt ſupra quoque dictum, tempore verno & æſtiuo felicius procedit, & æſtate hoc morbo laborantes longè

commodius curantur, quàm aliis anni temporibus; & ſi aëris conſtitutio ſimul contra morbum pugnet, plus vnâ ſeptimanâ, quàm tempore frigido & humido totidem menſibus perficietur: quæ verò in locis frigidis & humidis habitant, vix integrè ſanantur. Cibi ſint boni ſucci & facilis coctionis: omnes verò praui ſucci cibi ſtudioſè vitentur, vt & frigidi ac humidi. Abſtineant igitur ægræ planè ab oleribus, fructibus horariis, lacte & lacticiniis, piſcibus item. Condiantur cibi hyſſopo, ſaluiâ, roremarino, cinamomo. Panis ſit benè fermentatus, ſemine feniculi, carui conditus. Potus ſit vinum aut cereuiſia bona; ab aquæ verò potu, vt & iuſculis & liquidis nimiis abſtineant. Eſt & acetum hoc affectu laborantibus noxium, etſi ægræ id ſæpè appetant, vt pote quod calorem viſcerum debilitat, ac ὑστεραλγὴς eſt, vt Hippocrates nominat, ſeu vtero noxium. Motus & exercitium corporis in principio & declinatione morbi conueniunt, vt *quæſt.* 2. dicetur. Inprimis vtiles ſunt frictiones aſperiores manè in lecto inſtitutæ: otium verò iis valdè noxium. Venus ipſis vtilis eſt, non tamen vbi malum in vigore ſummo eſt, & dum virium maxima adeſt imbecillitas, vt *quæſt.* 3. dicetur. Vigiliæ & ſomnus ſint moderata, non verò ſomno nimium indulgeant, etſi ob vaporum copiam ad cerebrum aſcendentium in ſomnum ſint propenſiores; Inprimis manè non diu dormiant; niſi forſan noctu vigilauerint.

QVÆSTIO I.

An ægris res abſurdæ, quas appetunt, ſint concedendæ?

[...]u fœminis [...]s abſurdas [...]ppetentibus [...] ſint concedenda.

Affirmant id nonnulli, ideò quia cibi illi praui tanquam remedium ſint, quòd deprauatum illum appetitum corrigat; deindè quia ſi denegetur id, quod appetunt, grauia indè ſequantur ſymptomata, in virginibus quidem triſtitia, in grauidis verò notæ rei appetitæ & denegatæ, & ſtigmata fœtui inprimantur.

Verùm in hac re perpendendum, an maius damnum vel commodum ex denegatione vel comeſtione rei denegatæ proueniat. Quâ in re diſcernendum eſt inter virgines & grauidas. Virginibus nullo modo concedendum, vt porrò res eiuſmodi vitioſas & abſurdas deuorent; cùm malum hoc eorum vſu foueatur & augeatur, nullo verò modo res eiuſmodi deuoratæ, putà calx, creta, arena, cineres, remedij locum habere poſſint, vt pote quæ nec concoqui & corpori apponi, nec cauſam morbi tollere valeant. Et licet triſtitiâ aliquâ inde afficiantur: incommodum tamen adeò magnum indè non ſequitur, & momentaneus eſt ille appetitus, damnum verò, quod ex eſu talium oritur, diuturnum. Grauidarum verò alia ratio eſt. Danda enim quidem opera eſt, vt verbis perſuadeantur, vt à rebus eiuſmodi abſtineant, quæ tot malorum cauſa eſſe ſolent. Si tamen hoc modo appetitus ſedari non poſſit, concedendæ potius eiuſmodi res, quàm permittendum, vt vel abortum grauida pariatur, vel fœtus ſtigmate aliquo deformetur; modò res, quæ appetitur, talis non ſit, quæ in præſens aliquod vitæ periculum grauidam præcipitare poſſit.

QVÆSTIO II.

An motus & exercitatio in morbo virgineo competat?

[...]motus in [...]bo vir[...]o vti[...]?

Poſſet quidem alicui videri, motum & exercitationem corporis in morbo virgineo non competere, primò propter corporis imbecillitatem, torporem & ad motum ineptitudinem; deindè ob difficultatem reſpirationis, tertiò ob cordis palpitationem, quæ duo ſymptomata motu paulò vehementiore & exercitatione ita ingraueſcunt, vt ſæpe ſuffocationis periculum accidat; neque mirum, cum exercitio crudi humores in toto corpore cumulati agitentur, atque indè vapores ad cor & alias partes tranſmittantur.

Verùm nec otium hoc morbo laborantibus competit, ſed potius cruditates cumulat, malumque auget. Exercitatio verò & motus longè vtilior eſt; cùm calorem languentem in viſceribus excitet, atque ita calore aucto meliorem in viſceribus coctionem promoueat, alimenti diſtributionem adiuuet, viſcerum obſtructiones, mouendo humores & medicamentis viam parando, aperiat, (vnde & ante vſum medicamentorum aperientium, & poſt eum, fœminas exerceri vtile eſt) humoreſque ipſos diſcutiat. Ideoque antequam malum valde incrementum ſumit, vtile eſt exercitium, & in declinatione quoque morbi, ſiquidem & calorem excitare & reliquias humoris diſcutere valet. Modus tamen in exercitio & motu eſſe debet, ac primò frictiones ac deambulatio ſufficit; hinc indies ad paulò maiora exercitia accedendum, inprimis corpore prius euacuato. Euacuatio enim corporis ſi præceſſerit, allegata antea incommoda facilè præcaueri poſſunt.

QVÆSTIO III.

An Venus virgineo morbo laborantibus vtilis ſit?

Diſſuadent nonnulli vſum Veneris ideò, primò, quia venus non vtilis ſit, niſi corporibus temperatis; qualia non ſunt Virginum iſto morbo laborantium, morbo verò affectis & impuris noceat: Secundò, quia virgines tales adeo Venerem non appetant, ob frigidam Vteri conſtitutionem: tandem etiam ob virium maximam debilitatem, reſpirationis difficultatem, & cordis palpitationem Venerem non ferant, ſed & eâ offendantur. *An Venus in morbo virgineo vtilis?*

Verùm probabilior eſt, & rationi & experientiæ conſentanea ſententia, & conſilium Hippocratis, cum *lib. de morb. virgin.* ſcribit: Ego, *inquit*, autor ſum, vt virgines hoc malo affectæ quàm celerrimè cum viris coniungantur, iiſque cohabitent: Si enim conceperint, conualeſcent. Si verò in pubertate hoc malo non corripientur, tùm paulò poſt eas inuadit. Hippocratem ſecutus Ioh. Langius, *lib.* 1. *epiſt.* 2. Nobili cuidam, cum filiam hoc morbo laborantem ob imbecillitatem elocare dubitaret, nuptias ſuadet. Etenim Venere vterus & partes circa vterum incaleſcunt, viæque aperiuntur & laxantur, vt ſanguis menſtruus poſtea facilius ad vterum confluere & per eundem effluere poſſit. Curatione tamen hîc opus eſt. Si magna adſit in corpore cacochymia, illa prius tollenda, & cura, quæ huic malo competit, præmittenda, poſtea virgo viro iungenda, vt id, quod medicamenta planè effectum reddere non potuerunt, Venus ſuppleat: aliàs ſi dùm morbus in ſummo vigore eſt, vireſque valdè debiles, viris virgines iungantur, eas ex intempeſtiuâ Venere aut imprægnationis & partus labore de vitâ periclitaſſe compertum eſt. Et inprimis melius habent, vt Hippocrates ait, non ſolùm quia conceptionem antecedit menſium profluuium, cum id non ſemper ſit neceſſarium, ſed quia ſanguis, qui præter naturam antea retinebatur, iam in fœtus formationem abſumitur; & ſi quid vitioſorum humorum in vtero cumulatum ſit, id poſt partum euacuatur. Venus tamen moderata eſſe debet, ne vires antea debiles eiiciantur.

QVÆSTIO IV.

An Venæſectio in morbo virgineo locum habeat?

Nonnulli Venæſectionem non admittunt, primò quia *An vena*

ſectio in morbo virgineo conueniat. quia inſignis adeſt totius corporis refrigeratio, & iam incipiens cachexia. Deindè crudi potius humores, quàm ſanguis, peccant. Tertiò, quia maxima adeſt virium debilitas, quæ venæſectionem non admittit. Contrà Hippocrates, *lib. de morb. Virgin.* ſanguinem, ſi nihil impediat, ſtatim detrahere præcipit, atque id hac ratione, cùm nihil facilius aut commodius ſanguinis copiam, qui hîc ſupprimitur, detrahere poſſit, quàm Venæſectio.

Verùm diſtinctione hîc opus eſt. Etenim ſi malum inueteratum ſit, & corpus valdè refrigeratum, humoreſque crudi & pituitoſi atque aquoſi iam potius, quàm ſanguis, abundant, nullo modo habet locum venæſectio; cùm malum potiùs augeat, quàm tollat. Si verò malum adhuc recens ſit, & à vacuatione ſanguinis ſuppreſsâ ortum habeat, ſanguiſque, qui retentus eſt, adhuc abundet, neque in alium humorem degenerauerit, vena omninò aperienda eſt; modò vires ferant, & primæ corporis viæ euacuatæ ſint.

CAPVT III.

De Symptomatibus ex vtero, ſeu partium aliarum cum Vtero conſenſu, & hyſtericis affectibus in genere.

Reliqua ſymptomata quæ ex vtero oriuntur, ferè omnia virginibus & mulieribus communia ſunt, & vix vllum datur, quod ſolis virginibus competat. Quapropter etiam de iis, vt virginibus & mulieribus communia ſunt, agemus.

Primò autem in genere de miro illo Vteri cum aliis partibus conſenſu, & de affectionibus Vterinis dictis, ſeu ſymptomatibus in variis partibus ex vtero ortis dicemus. Etſi verò illa ξύρροια & ξύμπνοια Hippocratis, atque hinc orta συμπάθεια occulta locum habere poſſit: tamen cum omnibus ferè partibus corporis manifeſtum quoque conſenſum habet Vterus, vt rectè ſcripſerit Democritus ad Hippocratem, Sexcentarum ærumnarum innumerarumque calamitatum mulieri autorem eſſe vterum, & Hippocr. *lib. de virg. morb.* dixerit, multis & incomprehenſibilibus ferè affectionibus premi miſerrimas. Etſi autem quocunque modo vterus actiones ſuas non rectè expedit, varia ſymptomata excitantur: tamen inprimis ex ſanguinis menſtrui & ſeminis retentione grauiſſima & varia oriuntur ſymptomata. Dum enim, vt Hippocrates ait, virgo iam matura viro fuerit, naturâ duce ſanguis menſtruus ad vteri venas confluit, qui cum ob earum anguſta oſcula, quæ nondum patuerunt, aut in viduis, vel etiam aliis viſcidis & craſſis humoribus obſtructa, aut tandem ob ſanguinis craſſitiem erumpere non poſſit, tum rurſus per venæ cauæ arteriæque magnæ ramos ad cor, hepar, & præcordiorum venas regurgitat, pars etiam capiti communicatur; vnde varia in omnibus hiſce partibus ſymptomata excitantur, vt præcedenti capite de morbo virgineo dictum, & in ſeqq. dicetur. Semen verò præter naturam retentum ſæpe adhuc grauiora accidentia excitat; vt rectè hîc illud Galeni, *lib. de different. reſpirat.* vſurpari poſſit: Vnum eſt, quod ſecundum naturam ſe habet in animatis corpore, varium autem & diſſimile, & multiplici errore inuolutum id, quod p.n. eſt, adeo, vt neceſſariò ſequatur eſſe incomprehenſibile. Et reuera ab vno vtero in fœminis tot oriuntur ſymptomata, vt facilè ſcripto comprehendi omnia non poſſint.

Sanguis autem menſtruus & ſemen dum p.n. retinentur, nunc ſaltem in qualitatibus manifeſtis alterationes ſuſcipiunt, & tum ſymptomata quidem aliqua, calorem, ſitim, torporem, mœſtitiam, varioſque dolores excitant; ea tamen omnia non admodum grauia. Vbi verò eadem putreſcunt, vel malignas qualitates acquirunt, varia, eaque grauia, ſæuiſſima & terribilia ſymptomata producunt.

Symptomata ex vtero varia. Affectiones verò vterinæ ex ſanguine menſtruo & ſemine corruptis variæ ſunt; & varia ac diuerſa indè excitantur ſymptomata, non modò in diuerſis fœminis, ſed ſæpe in vnâ & eadem, & quidem non tantùm diuerſo, ſed etiam eodem tempore: quod procul dubio inde accidit, quod ſanguis menſtruus & ſemen, quod corrumpitur, non planè eiuſdem naturæ eſt, ſed vitioſi humores, cùm in vtero, tùm alibi geniti, ei admiſcentur, & quod conſtitutio Vteri, & locorum in Vtero, in quibus fit corruptio, non ſemper eadem eſt; & quod ipſa humoris corrupti quantitas nunc maior, nunc minor eſt; & quod partes, à quibus corrupti illi & maligni humores ac vapores excipiuntur, ſunt variæ. Quod verò tam grauia inde excitantur ſymptomata, ideo accidit, quod corruptio ſanguinis & ſeminis, vtpote ſubſtantiarum nobiliſſimarum, peſſima eſt, & res ita corruptæ veneni quaſi naturam induunt; ſicut etiam aliàs videmus, oua peſſimam corruptionem ſubire, vt & lac in ventriculo infantium, & ſanguinem concretum in aliis corporis humani partibus.

Conſenſus vteri cum aliis partibus. Conſenſum autem partium aliarum cum Vtero quod attinet, conſiſtit ille potiſſimùm in tribus, in partium ſimilitudine, viciniâ, & per vaſa connexione. Primò enim quia vterus membranoſa eſt ſubſtantia, cum membranis in neruoſo genere maximum habet conſenſum. Deinde etiam vicinas partes facilè in conſenſum trahit, vnde in vteri affectibus ſæpe inteſtinum rectum teneſmo afficitur, & vrina ſupprimitur. Tertiò *Vaſa vteri.* per venas, arterias & neruos penè cum omnibus corporis partibus conſenſum habet. Venas habet vterus copioſas & magnas, quæ etſi in non prægnantibus non adeo magnæ ſunt, ab affluxu tamen ſanguinis in grauidis ita ſæpe extenduntur, vt in digiti craſſitiem excreuiſſe eas obſeruatum ſit. Oriuntur autem venæ hæ ex vtroque latere à ramo præparantium vaſorum & hypogaſtrico. Arterias quoque duas habet vterus, ſimiliter ab arteriis præparantibus & hypogaſtricis deriuatas. Neruos tandem obtinet ortos, partim à ſexto pari cerebri, partim ab oſſis ſacri neruorum paribus ortos. E quibus omnibus de Vteri cum variis partibus conſenſu facilè iudicare eſt.

Vteri conſenſus cum cerebro. Primò enim magnus eſt vteri cum cerebro conſenſus, & primò quidem ob neruos & membranas ſpinalis medullæ; deinde propter arterias; & non rarò, qui per neruos fieri creditur, potius per venas & arterias accidit. Per arterias enim & venas ab vtero refluens ſanguis, & cum eo alij humores & vapores ad cerebrum, cuius membranæ pluribus venis & arteriis refertæ ſunt, mittit, variaque in eo ſymptomata excitat.

Vapores à cerebro poſtea facilè per neruos in totum corpus diſtribuuntur, vnde in dorſo, lumbis, cruribus, brachiis & toto neruoſo genere dolores & varia ſymptomata excitantur.

Cum corde. Deindè maximus cordis & vteri conſenſus eſt per arterias. Ex arteriis enim vteri humores & vapores adſcendentes rectâ viâ ad cor peruenire poſſunt: è quo poſtea in totum corpus omneſque partes, quibus arteriæ inſitæ ſunt, diſtribuuntur.

Cum hepate. Cum Hepate verò habet conſenſum per venas, quas vterus omninò maximas habet; ideoque per eas ſanguis, aliique humores ad hepar ex vtero regurgitant.

Cum ventriculo. Ventriculus etiam inſignem conſenſum habet cum Vtero, cùm per quaſdam ἀναστομώσεις, quas vteri venæ cum venis meſenterij habent, tùm imprimis per arterias. Hypogaſtrica enim arteria interior, è qua numeroſa arteriarum ſoboles in vteri fundum & ceruicem diſtribuitur, non procul à cœliacâ diſtat. Hinc facilè humores & vapores vitioſi ab vtero ad meſenterium & ventriculum per arterias penetrare poſſunt.

Indè

Imò cum venarum arteriarumque ad vterum tendentium frequentes ſint anaſtomoſes, in vtero tandem deſinentes, etiam ex venis humores & vapores in arterias recipi, & hinc ad ventriculum peruenire poſſunt. Imò cùm, vt mox dicetur, maximus lienis & vteri ſit conſenſus, in liene verò venarum & arteriarum ſint anaſtomoſes, ex arteriis in venas, & hinc ad ventriculum humores & vapores penetrare poſſunt.

...liene. Inprimis verò maximum habet lien cum vtero conſenſum, vterique affectus facilè lieni communicantur. Eſtque is conſenſus ſatis manifeſtus per arterias. Cum enim humores vitioſi vaporeſque ex iis orti in arterias hypogaſtricas regurgitant, facilè in arterias ſuperiores penetrant, & cùm cor, quantum poteſt, eos à ſe propellat, ad lienem, qui copioſas arterias obtinet, vt & ad alios per meſenterium diſperſos ramos ferũtur: vnde accidit, vt plerumque fœminæ, quibus in iuuentute menſes non ſatis rectè fluunt, ſanguinemque calidiorem obtinent, adultæ hypochondriacæ fiant. Et ſæpe ita affines ſunt vterini & lienis, ac hypochondriaci affectus, vt Medicum ſuſpenſum teneant, vtrum ſymptomata, quæ ægram moleſtant, vtero, an lieni adſcribenda ſint. Imò frequenter vteri & Lienis adfectus coniunguntur.

...n mam-... Eſt & inſignis mammarum cum Vtero conſenſus, partim per Venas, partim per neruos. Epigaſtrica enim Vena, à quâ vterus etiam venas accipit, præcipuo ramo extra peritonæum progrediens, vtrinque ſub recto muſculo adſcendit, & vbi ad vmbilicum peruenit, cum mammarum venis deſcendentibus per anaſtomoſin coniungitur; de quo conſenſu Hippocrates, 5. *aph.* 37. 38. & 50. agit. Deindè etiam per neruos ſextæ coniugationis inter vterum & mammas conſenſus, eſt, vnde fœminæ, ſi ipſis mammæ contrectantur, libidine tentatur.

...nptomata ... vtero. Atque ex his manifeſtum euadit cum vterus ſanguinis menſtruo euacuando dicatus ſit, ſimulque per eum alij etiam vitioſi humores euacuentur, & is in fœminis quaſi corporis ſentina ſit, in quâ varij humores vitioſi cumulantur, nullam ferè in toto corpore partem eſſe, quæ non per Vterum affici poſſit. Afficitur enim ab vtero cor, diaphragma, caput, cerebrum, & hinc omnia ſenſus & motus organa, item hepar, lien, ventriculus, meſenterium, venter, veſica, inteſtinum rectum, dorſum, lumbi, coxendix, brachia, crura. Et in hiſce partibus innumera & præter ſpem & rationem nunc euaneſcentia, nunc recurrentia ſymptomata excitantur. Etenim ſi ad cor vapores illi maligni penetrant, cordis anxietates, mœſtitia, lipothymia, & ſyncope oritur, & vbi ad diaphragma & pulmones inſuper diſtribuitur, difficilis reſpiratio, ſuffocationes ac ſtrangulationes quaſi excitantur. Arteriæ etiam in dorſo & meſenterio valdè pulſant; Nonnunquam per arterias intercoſtales in thoracis partes membranoſas materiâ effuſâ dolor ibi grauis excitatur. Vbi porrò materia ad caput adſcendit, & per partes externas diffunditur, varij ibi dolores oriuntur. Si vero in ipſum cerebrum vſque membranas effunditur, & hinc in organon ſenſuum ac motus diſtribuitur, ſenſuum internorum & externorum læſio, aphonia, conuulſiones, tremor, & reſolutio pedũ & manuum ſequitur. Si ad hepar, totum corpus cachecticum redditur. Si ad lienem & meſenterium, ſymptomata, quæ affectionem hypochondriacam comitari ſolent, gignuntur, in ventre murmura, dolores & cruciatus ventris. Si ad ventriculum, ciborum faſtidium, abſurdorum appetitus, vomitus, cardialgia oboriuntur. Materiâ in ambitũ corporis diſtributâ, fœminæ in facie calorem & ardorem ſubitaneum, & rurſum mox euaneſcentem percipiunt, modò rubent, modò pallent; modò in toto corpore refrigerantur; modò incaleſcunt. Vnde rectè ſcripſit Galenus, *de loc. aff. c.* 5. hyſtericam paſſionem vnum quidem nomen eſſe, nihilominus ſub ſe comprehendere innumera & varia accidentia.

CAPVT IV.

De Suffocatione Vteri.

VErùm vt iſta omnia clariora fiant, de quibuſdam adhuc in ſpecie agemus. Et primò quidem de ſuffocatione vterinâ agere libet; cùm is grauiſſimus & admirandus ſit affectus, & varia ſub ſe comprehendat ſymptomata, & propterea non ſolùm ægrotantibus, ſed Medicis ſæpe & adſtantibus timorem incutiat. Subitò enim fœminæ ſecundum vniuerſum corpus refrigerantur, reſpiratio & vox læditur; pulſus ceſſat, imò nonunquam ſenſus & motus abolentur, vt ægræ quaſi mortuæ iaceant, adeo, vt quædam pro mortuis habitæ ſepulturæ deſtinatæ fuerint, quæ tamen poſtea reuixerunt.

Dicitur autem hæc affectio Græcis πνῖξ ὑστερικὴ ſuffocatio vterina, & mulierum, & ſtrangulatus ab vtero; quod vteri vitio, vteroque cauſam ſuppeditãte, fœminæ ſuffocari & quaſi ſtrangulari videantur. A nonnullis etiam ἄπνοια nominatur, quod reſpiratio præcipuè læditur. Appellatur & hyſterica paſſio. Quamuis enim, vt *capite præcedente* dictum, omnes, quæ ab vtero veniunt, paſſiones & affectus, hoc nomine veniant: tamen κατ' ἐξοχὴν in ſpecie ſuffocationi vterinæ hoc nomen tribuitur, vt quæ potiſſima huius affectionis ſpecies eſt. *Suffocatio vterina.*

Eſt autem ſuffocatio vterina nunc ſaltem reſpiratio difficilis, nunc etiam ſyncope, nunc quoque animalium, aliarumque actionum læſio, cum totius corporis refrigeratione, à vapore maligno, ab vtero ad partes ſuperiores eleuato, ortum habens. Neque enim per vnum ſymptoma, ſeu reſpirationem læſam, ſeu ſuffocationem, ſeu ſyncopen, ſeu vniuerſi corporis refrigerationem, hic affectus definiri poteſt; cùm magna ſit in eo ſymptomatũ varietas, & nunc plura, nunc pauciora appareant; vt poſtea, *de differentiis & ſignis*, ac *quæſt.* 1. dicetur.

Cauſſa.

Cauſſa. De cauſâ huius affectionis Medici diſſentiunt, vt poſtea, *quæſt.* 2. dicetur. Nos vnicam & proximam cauſam eſſe ſtatuimus, vaporem malignum & venenatum, per arterias, venas & neruoſum genus ad ſuperiores partes eleuatum, earumque actiones variè, prout ad hanc vel illam fertur, lædentem. Neque enim humores ipſi tam ſubitò in vniuerſum corpus diſtribui & penetrare poſſunt, ſed ſubtiliſſimus vapor, aura & ſpiritus, mole quidem exiguus, vi verò & efficaciâ potens attollitur, qui ſubitò & in momento quaſi totum corpus penetrat. Attollitur autem is è minerâ ſui generis, vt mox dicetur. Partes verò ad quas fertur, & quæ ab eo afficiuntur, non ſemper eædem ſunt. Cum ſuffocatio ſaltem impendet, ac ſi fauces laqueo ſtringerentur diaphragma inprimis affici & comprimi putat Platerus. Verùm potius vapores in vaſis moueri, & non extra ea in cauitatem abdominis effundi videntur; & magnam omnino vaporum copiam eſſe oporteret, & quæ cauitate abdominis comprehendi non poſſet, vt diaphragma comprimere neceſſe habeat; neque etiam à flatibus abdomen ſemper diſtendi in hyſtericis mulieribus videmus Et ægræ potius circa fauces reſpirationis impedimentum & ſuffocationem, quàm circa diaphragma percipiunt. Ideoque potius à vapore per œſophagum aſcendente ſtrangulationem hanc fieri probabile eſt; ſicut & vapores in hypochondriacis adſcendentes, & fungorum quorundam eſus ac elleborus & venenata quædam idem præſtare ſolent. Atque vapores hos etiam ventriculum & œſophagum petere, illud docet; quod cum difficili reſpiratione, cardialgia ſæpe, nauſea & vomitus coniunguntur. *Vapor malignus.* *Ad quas partes is fertur.*

Poſſunt tamen iidem vapores etiam ad pulmones adſcendentes difficilem reſpirationem excitare; vt & ſi muſculorum thoracis motus lædatur. Si verò ad cor inprimis tendant hi vapores, non ſolum reſpiratio læditur, ſed & cordis motus ceſſat, ac veluti ſyncope comprehenſæ fœminæ concidunt. Si porrò ad cerebrum ferantur, actiones animales variè læduntur.

Vnde eleuentur. Vapor autem ille, ſpiritus malignus, ac aura venenata, ortum habet à ſanguine & ſemine in vtero corruptis, vt & aliis humoribus vitioſis ibi collectis, & malignam ac venenatam naturam induentibus, vt *quæſt.* 2. pluribus dicetur.

Sicut enim ſanguis ac ſemen, quæ ſunt noſtræ generationis primordia, optimæ in corpore noſtro ſunt ſubſtantiæ, ita, dum corrumpuntur, peſſimam naturam induunt, vt cap. præced. dictum. Et inprimis ſemen, vt eſt nobiliſſima ſubſtantia, ita corruptum peſſimum euadit, eique corrupto maior, quàm menſtruis, vis eſt ad noxam vniuerſo corpori inferendam, vt docet Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 5. quo loco etiam ex euentu monſtrat, ſemen ſuffocationis vterinæ cauſſam eſſe, quod ſcilicet cum fœmina quædam excreuiſſet craſſum plurimumque ſemen, ab affectu hoc liberata eſt, quod dum vidua eſſet collegerat, vt idem, *lib.* 2. *de ſem. cap.* 1. *ſcribit.*

Quibus familiare. Eſt verò malum hoc magis familiare virginibus ætate iam prouectioribus & libidinoſis, ac in venerem pronis, vt etiam viduis ad Venerem procliuioribus, in quibus ſemen retentum corrumpitur, & prauam hanc qualitatem induit. Quandoque tamen & vetulas cacochymicas hic affectus corripit, inprimis eas, quibus iuuenibus menſes non rectè fluxerunt, aut quæ fluore muliebri diu laborarunt, quibuſque vitioſi illi humorés iam ſupprimuntur. Interdum & prægnantibus hæc affectio accidit, iis nimirum, quæ corpore ſunt cacochymico quibuſque praui humores, poſtquam conceperunt, in corpore retinentur. Quandoque & puerperas hoc malum infeſtat; quando ſcilicet lochia non ſatis fluunt, aut poſt partum laborioſum, vel abortum, ſanguis aut praui humores in vtero relinquuntur.

Omnino autem ſiue ſanguis menſtruus, ſiue ſemen, ſiue alius humor mali huius cauſſa ſit, eum peculiari modo corrumpi, & malignitatem inducere neceſſe eſt. Aliàs multæ virgines & mulieres ſunt, quæ nec Venere vtuntur, nec rectè per menſtrua purgantur, vteri tamen ſuffocatione non laborant. Accidit autem hæc corruptio ob vterum, qui vt peculiarem, quam nulla alia corporis pars, vim habet, ita etiam humores vitioſi, ſi is rectè ſeſe non habeat, peculiari modo in eo corrumpuntur.

Atque hinc adeo euenit, vt licet in viris ſemen retentum etiam aliqua ſymptomata excitet, ſicut viro illi, cuius mentionem facit Galenus, *6 de loc. aff. c.* 5. accidit, qui cum viduus ſemen diu retinuiſſet, cibi appetentiam & concoctionem amittebat, vomitu corripiebatur, ac mœſtus erat, à quibus ſymptomatibus ſtatim liber euaſit, poſtquam iterum venere vſus eſſet: non tamen tam grauia, vt fœminæ, ſymptomata patiuntur; cùm in viris ſemen in vaſis, vtpote calidioribus retentum, non ita corrumpatur, nec tantam malignitatem acquirat, ſicut in fœminis in vtero, ob peculiarem loci naturam. Aliter enim ſeſe habet vterus, cum ad conſeruandum ſemen in fœminis, quàm in viris teſtes, aliique humores in vtero in fœminis, quàm in vaſis ſpermaticis, in viris admiſcentur, & omnia in fœminis laxiora ſunt, præcipuè Tuba vterina dicta.

Quo loco cõtineatur. Continetur autem illa materia corrupta, è qua maligni iſti vapores eleuantur, in vaſis vteri, teſtibus, & tubâ vterinâ dicta, vix verò in ipsâ vteri cauitate; cùm ex eâ exitus facilè detur per ceruicem vteri, nec probabile ſit, vapores illos iterum ſeſe in vaſa penetrare, cum per collum vteri erumpere poſſint. Vaſa equidem illa exilia videntur: in grauidis tamen, aut ſi aliàs p.n. ſanguis in illis detineatur, ita interdum intumeſcunt, vt digiti quoque craſſitiem æquent. Inprimis verò & plerumque maxima huius affectionis cauſſa colligitur & continetur in Tubâ vterinâ dicta, & teſtibus. Corpus enim Tubæ fiſtuloſum eſt & laxum, ac teſticuli muliebres è veſiculis quaſi ſimul conglobatis contexti ſunt, habentque, vt Veſalius, *de corp. hum. fabric. lib.* 5. *c.* 15. ſcribit, mulierum teſtes intus, præter vaſa, ſinus quoſdã tenui aqueoque humore plenos, qui in ſanis, velut craſſiuſculum lactis ſerũ, albus eſt; in ægris verò & hyſtericæ affectioni obnoxiis mirè luteus, croceuſque, & paulò craſſior: id quod obſeruauit in nobili quadam puellâ vteri ſtangulatu laborãte, in qua alterius teſtis ſinuum vnus duntaxat inſtar maiuſculæ pilæ protuberabat, croceo humore, ſimulque grauiſſimè olente, venenoſumque quid & tetrum præ ſe ferente infarctus, & conterminas ſedes non ſecus tingens, quàm aliàs colum inteſtinum, qua ſub iecore fertur, à bilis veſicula luteũ reddi cernimus. Et refert Cl. Ioan. Riolanus, *Antropograph. lib.* 2. *cap.* 34. ſe in virginibus hyſtericis deprehendiſſe, teſtes pugno grandiores, ſeroſo humore turgentes, quin etiam Tubam vteri amplificatam & dilatatam.

Atque hæc ipſa procul dubio vteri tuba cum teſtibus eſt, quam Fernelius & alij quidam Medici tactu pro vtero ſe deprehendiſſe ſcribunt, quanque mulieres Medicis tangendam pro vtero monſtrare ſolent. Etſi enim globus quaſi quidam in ventre inferiore percipiatur: tamen is non vterus eſt, ſed teſtes & tuba vteri. Etenim cum teſtes penduli ſint, & tuba vteri laxa ac mobilis, cùm ſemine corrupto ac humoribus vitioſis ac flatibus turgent, facilè vſque ad vmbilicum eleuari poſſunt. Quâ de re ſupra, *parte* 1. *ſect.* 2. *cap.* 14. *de aſcenſu vteri*, dictum.

Inuadit autem hoc malum nunc crebrius, nunc rarius, paroxiſmique nunc breuiore; nunc longiore tempore durant, pro materiæ copiâ, quæ nunc citius, nunc tardius colligitur, nunc etiam citius, nunc tardius diſcutitur. Habent enim & venenatæ tales cauſæ in corpore humano ſua digeſtionis & exaltationis tempora, quæ vbi attigerunt, ſubito & in momento quaſi ad agendum erumpunt, & agendi vim, quam occultè continebant, patefaciunt, totumque corpus ſubitò afficiunt. Præterea humores tales quieti aliquandiu in corpore deliteſcere poſſunt, agitati verò in totum corpus auram venenatam emittunt. Ceſſat verò tandiu malum, & ægra paroxyſmo iterum non corripitur, donec materia rurſum collecta & iterum exaltata atque agitata fuerit. Cuius rei exemplum videmus & in aliis venenis, vt canis rabidi, cuius exiguum ſputum tamdiu in corpore deliteſcit, donec ſua digeſtionis tempora abſoluerit, & exaltatum ſatis fuerit. Tunc enim, & quidem ſæpe poſt longum temporis ſpatium ſeſe exerit, & ſpiritus ac humorum maſſam immutat, ac corrumpit, idque facilius, ſi à cauſâ aliquâ euidente agitetur. *Paroxyſmorum hyſtericorũ cauſſa.*

Agitant autem humores, & vt vapores iſti maligni in mulieribus, ad hyſtericam affectionem diſpoſitis, eleuentur, faciunt res odoratæ naribus admotæ, vel dulcia ſumpta, terror, atque ira. Poſtquam enim humores tales vitioſi à quacunque cauſâ agitantur, vapores ex iis attolluntur, qui cor & caput petunt, imò in totum corpus diſtribuuntur.

Differentiæ.

Eſt autem huius affectionis non parua varietas & differentia, pro cauſæ inprimis efficientis magnitudine & diuerſitate, & hinc dependente ſymptomatum varietate, de quibus poſtea in ſignis dicetur. Aliquando enim ſuffocatio & reſpirationis læſio leuis eſt, & quæ citò ſoluitur; aliquando grauis cum ſyncope, ſenſus & motus *Differentia.*

motus imminutione, ratione manente integrâ; aliquando vehementiſſima eſt, & tunc fœmina reſpiratione, ſenſibus omnibus & motu priuatur & mortua quaſi iacet; aliquando & alij affectus, vomitus, deliria, conuulſiones coniunguntur, vt ita varios affectus hyſterica affectio referat, & nunc ſaltem ad reſpirationem læſam, nunc ad ſyncopen, nunc ad apoplexiam, nunc ad epilepſiam & conuulſiuos motus accedat. Præterea, pro diuerſitate humoris venenati & maligni, nunc huic vel illi parti aduerſi, varia ſymptomata inducere ſolet. Aliam enim naturam induit ſanguis corruptus, aliam, & longè peiorem, ſemen, & quidem pro variâ vteri conſtitutione, aliorúmque humorum admixtione variâ variam.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Quando ſuffocatio vterina imminet, percipitur laſſitudo perpetua totius corporis, crurum imbecillitas, pallor faciei, aſpectus triſtis, in quibuſdam quaſi globi cuiuſdam motus in ventre percipitur, in nonnullis murmuratio & varij ſonitus in ventre audiuntur, ſcribitque Cornelius Gemma, *lib. 1. coſmocrit. c. 7.* in ſuffocatione vteri laborantibus mirandas interdum voces ex imis viſceribus exaudiri, nunc velut ranarum coaxatus, nunc ſerpentum ſibilos, crocitus coruorum, gallorum cucurritus, latratus canum, &c. quæ omnia pro viarum & ſpiritus erumpentis proportione caſus effingat, ita vt interdum dæmoniacum quiddam ſubeſſe, vulgus opinetur, & pro ἐγγαστριμύθοις (vide I. C. Scaliger, *ex. 258. ſect. 3.*) eas habeat, ſonitúmque illum loquentis intus dæmonis eſſe putet. Adſunt & ructus, oſcitatio, pandiculatio, reſpiratio breuis & crebra, cordis palpitatio, pulſus minutio, cibi faſtidium & nauſea, actionum animalium torpor. Riſus etiam hyſtericis ſuffocatione vteri inſtante accidere ſolet, & mirabile eſt, quod refert Scholiographus *ad cap. 59. lib. 1. Hollerij, de morbis internis*, de duabus filiabus Præſidis Rothomagenſis, quæ inſtante paroxyſmo riſu longo ad horam, aut horas duas capiebantur, quem neque metu iniecto, neque hortatu, neque aliis artibus poterant compeſcere; & à parentibus interrogatæ & obiurgatæ, reſpondebant, ſe non poſſe continere riſum.

Riſus in hyſtericis cauſa. Cuius ſymptomatis miri quæ cauſa fuerit, explicare equidem ita non facile eſt: mihi tamen probabile videtur, riſum illum accidiſſe vapore illo ex vtero eleuato ſeſe in membranas thoracis inſinuante. Sicut enim aliàs, ſi latera digitis contrectentur & titillentur, riſus excitatur, qui non ceſſat, donec titillatio intermittatur: ita & ſimile quid à vapore acri membranas illas ſuauiter vellicante fieri poteſt.

Aliæ contra lacrymantur, aliæ vtrumque faciunt, & monitæ ac obiurgatæ etiam non ceſſant.

Quæ ſymptomata paroxyſmo iam præſente omnia incrementum ſumunt, reſpiratio intercipitur, & fauces quaſi conſtringuntur, vt ægra ſuffocari videatur, ſenſus motúſque atque omnes actiones vitales abolentur & deprauantur. Quædam enim delirant, quædam, vt dictum, lacrymantur, quædam vtrumque faciunt, nonnullæ quibuſdam partibus conuelluntur; vox intercipitur, aliquibus ſenſus interiores & exteriores abolentur, quædam verò audiunt, quæ circa ſe geruntur, & eorum poſt paroxyſmum etiam meminerunt, loqui tamen non poſſunt. Pulſus etiam imminuitur, totúmque corpus refrigeratur, oculi clauſi manent, ita vt mortuæ planè videantur.

Symptomatum hyſtericorum cauſa. Atque ſymptomata iſta omnia ortum habent ab vno illo vapore maligno ex vtero eleuato, prout ille in diuerſas partes diſtribuitur, eorúmque actiones lædit. Vbi enim ad cor fertur, eiuſque actiones proſternit, ſpiritúſque vitales lædit, ſpirituum vitalium & caloris natiui influxu ad extrema inhibito, imò ſpiritibus ad cor recurrentibus, totum corpus extra frigeſcit, & facies palleſcit, pulſúſque imminuitur, imò affectus ipſe ad lypothimiæ & ſyncopes naturam accedit. Atque ita cum nec vſus vrgeat, nec facultas fortis ſit, & pulſus paruus redditur, & reſpiratio difficilis euadit. Vbi idem vapor ad cerebrum adſcendit, ſpiritúſque animales turbat, lædit, eorúmque influxum prohibet, ſenſus & motus animalis læditur, vnde etiam motus thoracis & diaphragmatis impeditur, difficilis reſpiratio redditur: quod probabilius eſt, quàm ab vtero adſcendente, & à vaporibus diaphragma comprimentibus reſpirationem lædi.

Et quidem ab iſto vapore, prout in diuerſas partes facultati animali inſeruientes ſeſe inſinuat: ita etiam actiones animales variæ læduntur. Vbi enim ſpirituum animalium fluxus in eos neruos, qui voci edendæ inſeruiunt, ſaltem prohibetur, eodem ferè modo, quo dormientibus in Incubo, vox intercipitur, ſenſuum verò internorum, vt & auditus organa ſalua manent. Vbi verò etiam in alia facultatis animalis organa totúmque ferè cerebrum vapor iſte penetrat, ſenſus interni & externi, motúſque animalis, abolentur.

Sub acceſſionis declinationem humor quidam è locis muliebribus effluit, inteſtina obmurmurant, oculi attolluntur, genæ rubore ſuffunduntur, actiones animales reſtituuntur, corpus incaleſcit, ægraque ſuſpiriis profundis emiſſis ad ſe redeunt.

Quæ ſymptomata omnia ſi diligenter perpendantur, affectio hæc à cognatis affectibus non difficulter diſcernitur. Generalia autem ſigna tria ſunt, quibus ab omnibus aliis affectibus diſtinguuntur. Primum eſt, quod morbus hic muliebris eſt, ac quibuſdam fœminis familiaris. Si ergo vel ex ægrâ, vel adſtantium relatione cognoſcitur, fœminam hyſtericæ affectioni eſſe obnoxiam, ſi talia ſymptomata ingruunt, de alio affectu ſuſpicari opus non eſt. Secundum eſt, quod fœminæ tales de vtero malè habente conqueruntur. Tertium eſt, quod hyſtericæ mulieres à paroxyſmo liberantur, fœtidis naribus, & ſuaueolentibus pudendis admotis, quod non accidit in aliis affectibus. *Suffocationis vterinæ à cognatis ſymptomatibus differentia.*

Verùm cum fœmina aliqua hac affectione corripi poſſit, quæ eâ antea non laborauit, ſigna, quibus ab aliis ſymptomatibus diſcernatur, cognita habere vtile eſt.

A Syncope diſtinguitur primò modo inuaſionis, qui magis præceps eſt in Syncope, cùm in ſuffocatione vterinâ euidentia ſigna futuri paroxyſmi præcedant. Deinde pulſus in Syncope ad ſenſum ceſſat, in ſuffocatione verò vterinâ remanet, etſi paruus ſit. In Syncope etiam ſudores frigidi adſunt pallórque faciei maior eſt. Si tamen cor valdè affligatur, omnino ſyncope interdum cum hyſtericâ affectione coniungitur. Syncope quoque non ita diu durat, ſed breui ſpatio, vel ad ſalutem, vel mortem terminatur: ſuffocatio verò vterina integrum diem, interdum etiam biduum vel triduum durat. *A Syncope.*

Ab Apoplexiâ modo inuaſionis differt, quod hæc ſubitò ſine ſignificatione aliquâ inuadit. Deinde Symptomatibus; quia in hyſtericâ affectione partes non ita reſolutæ ſunt, vt in apoplexiâ, & ſi pungantur, vel ipſis pili extrahantur, id ſentiunt, & manu interdum indicant, ſe dolorem percipere. Non etiam ſtertor vllus in reſpirando adeſt, qualis in apoplecticis animaduerti ſolet, ſed reſpiratio ferè planè ceſſat. Poſt paroxyſmum tandem hyſtericæ plerumque meminerunt eorum, quæ circa ipſas dicta & facta ſunt, quod non accidit in apoplexiâ. *Ab apoplexia.*

Ab Epilepſia verò diſcernitur, quod cõuulſiui motus nec perpetuo coniuncti ſunt cum ſuffocatione vterinâ, nec vbi adſunt, ita vniuerſales ſunt, vt in Epilepſiâ, ſed vnum vel alterum ſaltem membrum concutiunt. Pulſus quoque in Epilepticis maior eſt, quàm anteà: in hyſtericis contrario modo ſe habet. Præterea quæ *Ab epilepſia.*

hyſtericâ paſſione laborant,ſpumâ circa os non habent, vt Epileptici, ſed veluti dormientes excitantur. Epileptici etiam poſt paroxyſmum non meminerunt eorum, quæ circa ipſos acciderunt: Hyſtericæ verò ſæpè eorum, quæ circa ipſas dicta vel geſta ſunt, meminerunt. Imò & phantaſmatibus agitantur hyſtericæ, quod non fit in Epilepſiâ, vel aliis cognatis affectibus.

A Lethargo. A Lethargo differt, quod febris, quæ Lethargum comitatur, abeſt; pulſus etiam in Lethargo maior eſt.

Hyſterica quomodo à mortuis diſtinguantur. Inprimis verò neceſſarium eſt, vt à mortuis hyſtericæ diſtinguantur, cùm ſæpe inſtar mortuarum ſuffocatione vterinâ laborantes iaceant,vt compertum ſit,quaſdam iam ſepulturæ deſtinatas fuiſſe, imò quaſdam in ſepulcro miſerè reuixiſſe, vt Alex.Benedictus, *pract.lib.* 10.*cap.*10.& Paræus,*lib.*24.*c.*19. referunt. Atque inde obſeruatur,aut certè obſeruari debet, vt mulieres, quæ hoc malo frequenter laborant, ſi eo corripiantur, non niſi poſt triduum elapſum ſepeliantur. Nonnulli id explorant flocco lanæ carminatæ vel penna leui ori admota,quæ ſi nō moueatur, ægram pro mortuâ habent: alij ſpeculum terſum ori admouent,& vident,an halitu ex ore emiſſo inficiatur; alij pelui aqua plenâ pectori impoſitâ, in quâ ſi aqua nullo modo moueatur, itidem ægram pro mortuâ habent. Verùm non ſatis tuta ſunt hæc ſigna. Cùm enim ægræ non reſpirent,non tantum exſpiratur è pulmone,vt inde lana vel penna moueri,vel ſpeculum infici poſſit, nec pectus ita mouetur, vt aqua in pelui inde moueri queat, ſed ſaltem internâ tranſpiratione ægræ vitam trahunt,quæ non pectoris aut pulmonum motu perficitur, ſed cordis potius internarúmque arteriarum, obſcurâ quadam & latenti motione,eodem modo,vt quædam animalia totâ hyeme frigida & mortua videntur, quæ in cauernis vitam trahunt. Certius ſignum eſt, ſi ſternutatoria,quæ aliàs etiam paroxyſmo tollendo vtilia ſunt, naribus immittantur. Si enim ægra adhuc viuit, ſternutatione mouebitur. Alij pilos è pudendis euellere iubent. Neque tamen hæc ipſa indicia in graui malo planè certa ſunt. Itaque tutiſſimum,elapſum triduum exſpectare.

Signa cauſſarum. Seminis. Cauſarum ſigna quod attinet, ſemen in cauſâ eſſe, plurimi ex ſignis ſeminis abundantis colligunt. Verùm, vt antea dictum,ſola ſeminis retentio hanc affectionem non inducit. Ideoque etſi fœmina ſemine abundet, Venerem aſſumptam intermiſerit,& ſalax ſit:tamen ſemen detentum corrumpi neceſſe eſt,ſi hanc affectionem excitare debet: quod fit vel partium, quibus id continetur, vitio, vel ab aliorum humorum vitioſorum admixtione. Colligitur tamen, à ſemine hoc malum excitari,ſi menſes rectè ſeſe habent,& reſpirationis difficultas,vocis interceptio, ſuffocatio,conuulſiones,& omnia ſymptomata ſint vehementiora,& paroxyſmo declinante humor ſemini ſimilis è pudendis effluat.

Sanguinis menſtrui. A ſanguine menſtruo hoc malum ortum habere colligitur, ſi fœminæ, præſertim quæ Venere ſatis vtitur, menſes ſupprimantur, aut non rectè fluant.

Humorum vitioſorum aliorum. Si tandē fœmina & Venere ſatis vtatur,& menſtrua etiam rectè fluant, inprimis ſi fœmina ſenio iam vicina ſit, aut cacochymica, ex vteri aliquo morbo laborans, non ex ſemine corrupto, neque ex ſanguine menſtruo, ſed ab excrementitiis humoribus in vtero detentis & corruptis, malum hoc originem ſumere indicio eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum quidem plerumque fœminis lethale non eſt, ipſis tamen & domeſticis valdè moleſtum, & terroris plenum eſt.

2. Aliquando tamen, ſuperueniente ſyncope, aut grauibus conuulſionibus, aut calore natiuo exſtincto, ægræ è vitâ tolluntur.

3. Quæ à ſemine eſt ſuffocatio Vterinâ, periculoſior eſt, quàm quæ à ſanguine; cùm ſemen corruptum peiorem naturam induat,quàm ſanguis. Etſi enim, quæ à menſibus vitioſis fit ſuffocatio Vterina,etiam ſatis grauis ſit: tamen id non accidit à menſtruo ſanguine,quatenus talis, ſed quatenus alios vitioſos humores, inprimis melancholicum admiſtum habet.

4. Quò plures partes in conſenſum trahuntur & afficiuntur, & grauiora ſymptomata excitantur;& quò reſpiratio & pulſus magis aboletur, & lipothymia accedit: eò malum periculoſius eſt.

5. Minus verò periculoſum malum eſt,ſi reſpiratio non valde lædatur, ſenſus & motus integri maneant,& paroxyſmus non diu duret.

6. Si mulieri ſuffocatione vteri laboranti ſternutatio ſuperueniat,bonum. Nam & naturam excitat & robur cerebri indicat, partémque maligni vaporis in cerebro diſcutit, & facit, vt vitioſi humores in vtero hærentes euacuentur.

7. In iuuenibus plerumque deſinit hoc malum, vbi parere incipiunt. In ſenioribus verò, ſi diutius durauerit, vix curatur, propter virium debilitatem, & cacochymiam, quâ ſcatere ſolent.

8. In prægnantibus & puerperis periculoſum malum eſt; in illis quidem propter metum abortus; in his verò ob virium poſt partum debilitatem.

9. Quò ſæpius malum inuadit, & paroxyſmi diutius durant, eò periculoſius eſt, metuendúmque, ne reſpiratione læſâ, & cordis viribus toties debilitatis, ac calore & ſpiritibus à maligno vapore infeſtatis, tandem calor natiuus exſtinguatur, ægráque intereat, idque magis metuendum, ſi ſpuma in ore appareat.

10. Non tamen de vitâ ſtatim deſperandum, etſi paroxyſmus diu duret, nec ante triduum; vt antea dictum,ſepulturæ fœminæ tales tradendæ, multò minus ſectionibus anatomicis ſubiiciendæ;cùm quaſdam ferè triduo elapſo reuixiſſe obſeruatum ſit. Si enim calor cum vitâ euanuerit,neque corpus ab animâ amplius regatur, tunc cadauerosum fœtorem exſpirare incipit. Refert hic miram hiſtoriam Ambr.Paræus, *lib.*23.*c.*46. de Anatomiæ neglectæ parente & inſtauratore,(procul dubio Veſalium intelligit,) qui cum in Hiſpaniâ ad nobilem mulierem, quæ ex hyſterico ſtrangulatu mortua credebatur, diſſecandam vocatus eſſet; ecce! ad ſecundam adactæ nouaculæ impreſſionem de repente ad ſe illa redire, & artuum, corporiſque, quod pro cadauere habebatur motu & clamore, vitæ adhuc ſuperſtitis ſigna præbere cœpit. Quâ re tantum amicorum odium in ſe conciliauit, vt, periculi euitandi gratiâ, prouinciâ quàm citiſſimè excedere cogeretur, & non ita multo poſt mœſtitiâ confectus interierit.

Indicationes.

Curationis ſuffocationis vterinæ duæ partes ſunt, vna quæ, præſentem paroxiſmum reſpicit; altera, quæ tempus paroxyſmo liberum. Illa naturam excitat, vaporem illum malignum ex Vtero adſcendentem diſſipat, & à membris principalioribus auertit; imò vt ipſe humor, è quo eleuatur vapor, euacuetur, operam dat: hæc humorem & mineram,è quâ vapor ille attollitur,aufert, eius generationem prohibet, & omnia,quæ ad humoris illius generationem faciunt, tollit. *Indicationes*

Curatio in paroxyſmo inſtituenda.

Medicus ergo ad ægram talem vocatus adſtantium officia ita diſponere debet, ne, quod in terrore plerumque fieri ſolet, confuſis operis ægræ potius moleſtæ, quàm vtiles ſint. *Curatio in paroxyſmo.*

Poſtquam ergo fœmina in lecto ſupina ita collocata, vt facilius ſpiret, & faſciæ corporis omnes ſolutæ fuerint, Naturam excitant, clamores & proprij nominis inclamatio, pilorum, in pudendis præcipuè,auriumque vellicatio, ligaturæ & frictiones dolorificæ. *Naturam excitantia.*

A partibus

Reuellentia. A partibus verò ſuperioribus auram adſcendentem reuellunt eædem ligaturæ & frictiones dolorificæ partium inferiorum, femorum, crurum ac pedum, cucurbitulæ ſine ſcarificatione cum multâ flammâ, primò ſuris & fœmoribus, deinde etiam inguinibus appoſitæ.

Naribus graueolentia admouenda, quibus partim vapor ipſe diſcutitur, partim eius adſcenſus, dum vterus graueolentia auerſatur, impeditur, qualia ſunt, plumæ auium, inprimis perdicum combuſtæ, pili, corium, cornua combuſta, caſtoreum, aſa fœtida, galbanum, oleum ſuccini. Diſcutit quoque vaporem illum malignum ruta naribus admota. Inprimis vtiles ſunt, & à plurimis commendantur, vt præſentaneum auxilium, & quod momento quaſi mulieres ſuffocatas reuocet, *Verruca equorum.* verrucæ, quæ tibiis equorum adnaſcuntur, ſi in furno ſiccentur, & in puluerem redigantur, & fumus ex eo carbonibus iniecto naribus excipiatur.

Contrà pudendis ſuaueolentia admouenda, vt zibethum, moſchus, gallia & alipta moſchata, vt humorum & ſpirituum motus in vtero verſus inferiora reuocetur. In pauperioribus ſufficiunt, puluis garyophyllorum, cinamomi, nucis moſchatæ.

Vel ♃. *ſtyracis calamitæ, benzoes, ana* Drach. j. *galliæ moſchatæ* Scrup. ß. Cum *mucilag. tragac.*

F. trochiſci, qui carbonibus iniiciantur, & fumus per infundibulum in orificium vteri immittatur.

Vel fiat tale Linimentum:

♃. *ſtyrac. calamitæ, benzoes, ana* Drach. j. *gall. moſch.* Scrup. ß. *zibethi* gr. iij Cum *ol. amygd. d.* F Linimentum.

Vel ♃. *moſchi, zibethi, ana* gr. iij. *ſtyrac. liquid.* ℈ ß.

Miſceatur, & miſtura lana bombicina imbuatur, quæ pudendis indatur.

Cauendum tamen hîc tegumentis neceſſariis, ne odor ille ſuauis ad nares ægræ pertingat, malumque augeat.

Reuocant etiam & reuellunt materiam ad ſuperiora adſcendentem clyſteres flatus diſcutientes aluo iniecti.

Vt ♃. *decocti carminatiui* ℔ j. *el. hieræ ſ.* Drach. vj *bened. laxatiu.* Vnc. ß. *olei* Vnc. ij. *el. de bacc. lauri* Vnc. ß. F. Clyſter.

Vel ♃. *artemiſiæ, mercurial. maioran. pulegij, ana* Mj. *rutæ* Mß. *ſem. carui, cumini, ana* Drach. ij. Coq. *in aq. ſ.* Col. ℔ j. *el. diaphœnic. hieræ ſ. ana* Drach. v. *extr. caſtorei* Scrup. j. *ol. rutac.* Vnc. jß. F. Clyſter.

Clyſterium vicem habere poſſunt glandes acriores.

Vt verò ipſa materia, quæ vaporem illum emittit, ex vtero tollatur, clyſteres vterini & peſſi, in maritatis & Venerem expertis, vtero indendi. Cùm verò virginibus eos adhibere non liceat, Naſcalia Barbaris dicta, ceruici vteri orificio apponenda.

Vt ♃. *el. hieræ picræ, diaphœnic. ana* Drach. ij. *terebinthinæ* ℥. ß. *mellis mercurial.* Vnc. j. *caſtorei* ʒ. ß.

Miſc. & cum goſſipio F. peſſarium vteri ceruici imponendum.

An etiam titillatio & frictio pudendorum inſtitui debeat, dubium. Refert quidem Galenus, viduam quandam reſtitutam fuiſſe immiſſo digito ab obſtetrice in vterum, ac ſemine effuſo; & Auicennas, vt idem fiat, præcipit. Verùm cum malum hoc rarò lethale ſit, atque alia dentur remedia, quibus à paroxyſmo fœminæ excitari poſſint, frictio verò iſta Veneris vicem gerat; à Chriſtiano Medico ſuadenda non videtur.

Ol. ♃. A Chymicis valde commendatur oleum ♃, quod ſic paratur: Solue ſtannum Anglicum in aqua forti, ex nitro & alumine facto ſ. artem. Et ſtannum ipſum paulò poſt in fundo apparebit in modum calcis albicantis. Hanc calcem exſicca, & per ollas ſuper cucurbita tubulata poſitas ſublima, quemadmodum aliàs fiunt flores ♁ albi; atque ita corpus ♃ ſurſum fertur in formâ pulueris, ſeu farinæ candidiſſimæ. Hunc puluerem ſolue in aceto deſtill. & extrahe per biduum, quotidie ſæpius vas agitando. Solutiones & extractiones repete per recens acetum deſtillatum, donec tota completa fuerit extractio. Tandem extractum omne coniunge, & acetum deſtillatum vſque ad ſiccitatem inde euapora, aut deſtilla. Quod remanet, cum ſpiritu vini extrahe, quemadmodum cum aceto deſtill. factum: ſepara viciſſim ſpir. vini vſque ad medietatem. Pone in locum humidum, & enaſcentur Cryſtalli, quos demum in liquorem per deliquium ſolue. Is liquor vmbilico hyſtericæ immiſſus, ſtatim ſuffocationem ſiſtit. Intra à gutt. j. ad ij. ad ſummum iij. repetitis vicibus exhibetur.

Diſcutiunt verò vaporem illum malignum, ruta, caſtoreum, vt & ſternutatoria, ſecundum *aphoriſm. 35. ſect. 5.* *Diſcutientia ſternutatoria.*

Vt ♃. *ellebori albi*, Scrup. ß. *piperis longi, zinzib. ana* Drach. ß. F. pulu. naribus immittendus.

Vel ♃. *piper. albi, pyrethri, caſtorei, ana* Scrup. j. *helleb. albi* Scrup. ß. F. puluis.

Naribus quoque oleum ſuccini illinatur.

In aures etiam ol. ſaluiæ, ſpicæ, ſuccini, inſtillari poteſt.

Tandem extrà vteri regioni vnguenta & emplaſtra vapores illos malignos diſcutientia, & vias, per quas humor vitioſus effluat, dilatantia applicanda, nimirum ol. nucum, lilior. albor. rutaceum, anethinum, de Caſtoreo. *Linimenta & vng.*

Vt ♃. *olei laurini, rutacei, ana* Vnc. ij. *pulu. ſem. cumini, caſtorei aceto diſſol. ana* Drach. ß. *ceræ parum.* F. Liniment.

Efficax eſt & vnguentum, quod fit ex ſclareâ in butyro coctâ, addito gummi tacamahaca; quod & vmbilico imponi poteſt.

Vel Cataplaſma hoc pectini & vteri regioni imponatur.

♃. *fol. leuiſtici cum radicib. filicis, mercurial. ana* Mj. *rutæ* Mß.

Coq. in vino ad mollitiem, contuſis adde *ord. nardini q. ſ.* F. Cataplaſma.

Vel vmbilico applicetur Emplaſtrum de galbano, cheroneum aut aliud paratum à galbano, pice, caſtoreo, aſâ fœtidâ, aut ſaltem galbano & aſâ fœtidâ confectum.

Vel vteri regioni ea parte, per quam vapor ad ſuperiora adſcendere ſentitur, theriacâ ol. rutaceo diſſoluta illinatur.

Sumenda verò & ori ægræ infundenda aq. deſtillata compoſita, huic affectioni deſtinata. *Medicamēta interna contra ſuffocationem vteri.*

Vt ♃. *zedoariæ, ſem. paſtinac. ſylu. rad. leuiſtic. ana* ℥. ij. *myrrhæ rubr. caſtorei, ana* Vnc. ß. *rad. pœoniæ* Vnc. iiij. *viſci q. decreſc.* ☽ *collecti* Vnc. iij.

Præparatis affunde *aq. matricar*, ℔. iv. ß. *ſpir. vini* ℔. j. ß.

Stent in vaſe clauſo octo diebus, poſtea deſtillentur. Doſis cochlear j. vel per ſe, vel cum aq. tiliæ aut aliâ conueniente.

Vel exhibeantur aliquot guttæ ol. ſuccini cum aq. artemiſiæ, aut theriaca vel Mithridatium in aq. artemiſ. vel pulegij diſſoluta.

Vel trochiſci de myrrha in iis diſſoluti propinentur, vel etiam hæ pilulæ.

♃. *caſtorei, myrrhæ, aſæ fœtidæ, ana* Scrup. j. *piper.* Scrup. ß.

Cum *Syr. de artemiſ. fiant pilulæ*, quarum duæ vel tres diſſolutæ exhibeantur.

In prægnantibus tamen cautè iſta medicamenta vſurpanda, ne abortus concitetur, & potius in externorum vſu ſubſiſtendum.

Apollonius Menabæus, *de alce c. 10.* ſcribit, contra ſuffocationem matricis vngulam alcis præſentaneū eſſe remedium, & ſe ab aliis audiuiſſe, & periculo facto cognouiſſe, dum raſuram huius cum radice zedoariæ, aliiſque exhibuit. Vtiles ſunt & iuli nucis iuglandis exſiccati pulueriſati, & ad Scrup. ij. cum ol. ſuccini gutt. ij. in conuenienti liquore exhibiti. Vt & radix angelicæ; ſicut

ſicut & petaſitæ cum zedoariâ in vino calido exhibita; item peucedani radix in ore detenta.

An vinum in hyſterico paroxyſmo exhibere liceat, infra *quæſt.* 3. dicetur.

Mercatus fœminis, quæ ex menſtruorum ſuppreſſione hoc malo laborant, tutiſſimum & vtiliſſimum eſſe exiſtimat, ſanguinis è talo miſſionem, nullóque alio vires onere preſſas, vias nimiâ redundantiâ obcœcatas & ſuffocationis periculum leuari citiùs, quàm hoc, exiſtimat. Verùm enimuerò cùm in ſuffocatione vterinâ maxima ſit virium proſtratio, & totius corporis refrigeratio, adeò vt ſæpè de vitâ deſperetur, nullo modo venæſectio tutum eſt remedium. Deinde ſuffocatio vterina non ſaltem à ſanguine ſuppreſſo, naturámque onere quaſi premente, originem habet, cùm multæ fœminæ ſuppreſſione menſium laborent, quæ nihil tale patiuntur, ſed corruptio ſanguinis ſuppreſſi accedat, neceſſe eſt, quam non tollit venæſectio.

Curatio extra paroxyſmum.

Curatio extra paroxyſmum. Poſtquam è paroxyſmo eluctata eſt fœmina, laborandum, ne is recurrat; quod fit cauſſarum remotione. Cùm verò, vt antea dictum, proxima huius affectus cauſa ſit vapor malignus ab vtero eleuatus, hic verò ex ſemine, ſanguine menſtruo, vel alio humore corrupto eleuetur: danda opera, vt ſemen, ſanguis, vel humor corruptus euacuetur, neque quicquam horum ampliùs corrumpatur, vteruſque roboretur.

A ſemine corrupto. Itaque ſi à retento ſemine affectio hæc ortũ habeat, vniuerſalibus purgationibus, quæ lenes eſſe debent, ac ſæpè repetendæ ſunt, præmiſſis, eis, quæ ſeminis copioſam generationem prohibent, vtendum, quæ ſupra *ſect.* 2. *cap.* 13. de gonorrhœa ſunt propoſita. Inprimis verò curandum, ne ſemen in vtero corrumpatur, ac propterea ſi aliquod in vtero vitium ſit, id corrigendum, aut ſi corruptum ſit ſemen, maturè euacuetur, quod commodiſſimè fit clyſteribus vterinis & peſſis ſuprà propoſitis.

Vt reliquiæ verò diſcutiantur, & vterus roboretur conuenientia emplaſtra & vnguenta vteri regioni adhibenda.

Vt ℞. *ſtyrac. liq.* Drach. ij. *garyophyllor. ſem. agni caſti, angelicæ*, ana Drach. ß. *alipta moſch.* Scrup. j. *ol. nardini, lil. alb. ceræ, ana q. ſ.* F. Vnguent.

Vel ℞ *ſem. agni caſti* Drach. j. *ſantal. omn. ana* ʒ. ß. *pulu. roſ. alb.* Drach. j. *gummi tacamahacæ* Drach. j. *caranna* Drach. ij. *alipta moſch.* Drach. ß. *terebinth. ladani, ceræ, ana d. ſ.* F. Emplaſtrum.

Inprimis verò in hoc cauſæ genere bonâ diætâ opus eſt. Vtantur huic affectioni obnoxiæ & ſemine abundantes victu tenui; carnium nimio vſu, vini potu, & omnibus, quæ ſemen copioſum gignunt, abſtineant, laſciuos ſermones, conuerſationes, lectiones Venereas vitent, & ſi Virgines ſint, Viro iungantur.

A menſtruis corruptis. Si verò à menſtruis retentis & corruptis malum originem habeat, ea curatio inſtituenda, quæ ſupra, *ſect.* 2. *c.* 3. *de menſium ſuppreſſione* eſt propoſita.

Si tandem ab humoribus vitioſis in Vtero collectis affectio hyſterica dependeat, eâ curatione opus eſt, quæ ſupra, *part.* 1. *ſect.* 2. *c.* 6. *de intemperiebus vteri cum materiâ*, eſt propoſita.

Suffocationē vteri prohibentia. Quia tamen nec ſemen retentum, nec menſtrua ſuppreſſa, nec vitioſi humores in vtero collecti, ſuffocationem vterinam excitant, niſi peculiari modo corrumpantur, & malignitatem occultam ac venenoſitatem induant, communia quædam medicamenta ſunt, quæ humores illos diſcutiunt, malignitati aduerſantur, vterúmque roborant. Parantur verò talia ex *meliſſâ, menthâ, pulegio, calaminthâ, radice angelicæ, imperatoriæ, mei.*

Radix bryoniæ. Inprimis efficax & vtilis hîc eſt *radix Bryoniæ*, de qua Matthiolus, *in Dioſc. lib.* 4. *cap.* 176. ſcribit, quod mulier quædam, quæ longo tempore huic malo obnoxia fuit, cùm vinum album bibiſſet, in quo Vitis albæ radicis vncia vna efferbuiſſet dormitum itura ſemel in hebdomade, atque hoc medicamento per annum vſa fuiſſet, optimè ex illo morbo conualuiſſe.

Aqua hyſterica. Vtiles ſunt hîc Aquæ hyſtericæ dictæ, inter quas & hæc:

℞. *Radic. leuiſtic. pœoniæ, angelicæ, zedoar. ana.* Vnc. j. *Viſci q.* ☽ *decreſc. coll.* Vnc. ij. *menthæ, meliſſ. calaminth. betonic. ana* Mj. *ſem. dauci, paſtinac. ſylueſtris, caſtorei, ana* Vnc. ß.

Contuſis affunde *aq. matricar. & vini albi, ana q. ſ.*

Stent in infuſione 8. diebus, poſtea deſtillentur.

Decoctum. Vel ℞. *rad. bryon. valerian. mei, angelic. ana* Vnc. ß. *meliſſ. calaminth. puleg. betonic. ana* Mß. Coq. in vino.

Col. Adde *Syr. de artemiſ.* Vnc. j.

F. hauſtus pro tribus doſibus.

Vel ℞. *rad. angel. brion. ana* Vnc. ß. *meliſſ. puleg. artemiſ. ana* Mj. *flor. roſmarin.* Mß.

Suſpendantur in ſacculo in vino, de quo ægra bibat.

Caſtoreum quoque ſolum ſingulis diebus Drach. ß. pondere cum conuenienti liquore ſumptum, vtile eſt.

Chymici non ſolùm in hoc affectu, ſed & menſibus inordinatis, ſuppreſſis, fluore albo, 🜔lum ♂tis commendant, ſi gran. j. cum gr. ij. ſacchari, aliquot ſeptimanis in vino vel alio liquore conueniente exhibeatur.

Pulueres. Pulueres tales concinnari poſſunt.

℞. *ſem. dauci, cumini, paſtinac. ſylu. ana* Drach. j.

F. pulu. Detur Drach. j.

Vel ℞. *fœcula bryon.* Drach. ij. *ſem. cymini, paſtinac. ſylu. ana* Drach. j. *ſuccini præp.* Drach. ß. *garyophyl.* ℈. ij. *cinamom.* ℈. j. F. puluis.

Species aromat. Vtiles ſunt ſpecies diagalangæ, diacalaminthæ, diacinam. diamoſchi, & inde confectæ rotulæ.

Pilulæ. Vt & hæ pilulæ.

℞. *Caſtorei* Scrup. j. *aſæ fœtidæ* Sc. ß. *myrrh. galbani, ſagapeni, ana* Scr. j. *mellis mercurialis q. ſ.*

F. pil. De quibus fœmina frequenter Scrup. ß. vel Scr. j. ſumat.

Vtilis eſt & theriaca & Mithridatium.

Vel fiat tale electuarium.

Electuarium. ℞. *conſeru. anthos, betonic. meliſſæ, ana* Vnc. j. ß. *ſpec. diamoſch. diacalaminth. ana* Drach. ß. *cum ſyr. de artemiſ.*

F. Electuarium.

Vel ℞. *Conſeru. maioran. anthos. bugloſſæ, ana* Vnc. ij. *theriacæ, Mithridat. ana* Drach. ij. *ſpec. diacymini, diamoſchi, ana* Drach. ß. *cum ſyr. de artemiſ.* F. Electuarium.

Caueant ſimul fœminæ huic affectioni obnoxiæ, ne rerum ſuaueolentium odores naribus excipiant, ſed potius globos ſeu poma ex caſtoreo, galbano, aſâ fœtidâ, ſagapeno, manibus geſtent, au caſtoreum ſaltem ſecum ferant. Vitent etiam mel & omnia dulcia, quæ æquè, vt ſuaueolentia, vterum commouere ſolent.

Externa. Extra quoque, quæ ſemen & humores corruptos diſcutiunt, applicentur, qualia ferè *de menſ. ſuppreſſ.* propoſita. Vt

℞. *radic. ireos, rubiæ, lilior. alb. valerianæ, angelicæ, ana* Vnc. j. *artemiſiæ, nepethæ, matricariæ, meliſſæ, ana.* M. ij. *baccar. lauri, iuniperi, ana* M. ß. Coq. pro fotu aut balneo.

Vel venter inferior inungatur *ol. lil. albor. angelicæ, ethriacâ.*

Vel ℞. *theriacæ* Vnc. ß. *ſem. viticis* Drach. j. *ol. angelicæ, cumini, ana* Scr. j.

Incorporentur cum *emplaſtro de baccis lauri.* F. Emplaſtrum.

QVÆSTIO I.

Qualiſnam propriè affectus p. n. ſit ſuffocatio vterina.

Suffocatio vterina qualis affectus. De Naturâ affectionis huius Medici valde diſcrepant. Alij enim ad morbos referunt, & intemperiem frigidam eſſe ſtatuunt, ideo, quod fœminæ hoc malo

conreptæ

correptæ adeo toto corpore refrigerantur, vt à mortuis vix diſcerni poſſint. Alij refrigerationem iſtam agnoſcunt, ſed eam non morbum intemperiei eſſe ſtatuunt, ſed ſaltem qualitatem mutatam, ideo, quod intemperies, quæ morbum conſtituit, nec citò fiat, nec citò deſinat, ſed ſenſim & ſucceſſiuè generetur; ſuffocatio verò vterina citò oriatur & citò deſinat, & refrigeratio illa nullis contra intemperiem frigidam adhibitis remediis ſponte cauſſâ ſublatâ ceſſet, & propterea etiam nulla actionum læſio inde ſequatur. Quâ in re quidem, dum iſtam refrigerationem non ad morbos intemperiei, ſed ſaltem ad qualitates mutatas referunt, rectè ſentiunt. Veruntamen refrigeratio iſta non præcipuum eſt ſymptoma, nec per eam ſolam definiri poteſt, cùm longè grauiora coniunguntur. Alij actionem læſam eſſe ſtatuunt. Sed ij rurſum in varias ſententias abeunt. Alij enim reſpirationem læſam, alij ſyncopen, alij conuulſionem eſſe dicunt.

Verùm ſi rem diligenter perpendamus, vno ſymptomate hoc malum definiri poteſt; cum vix vnum ſaltem adſit, ſed plura, neque ſemper eadem. Conuulſio certè non ſemper adeſt, nec omnes hyſtericæ conuelluntur, ſed multæ quietæ, immobiles, & quaſi mortuæ iacent; interim alia adſunt ſymptomata. Vapor enim iſte malignus ac venenatus varias functiones lædit, prout in hanc vel illam partem fertur, & prout is copioſus vel paucus, magis vel minus malignus eſt.

Primò quidem ferè ſemper reſpiratio læditur, ſed & non ſemper ſola, verùm viribus cordis proſtratis lypothymia, ſyncope, & pulſus mutatio accidit, & hinc totum corpus refrigeratur. Interdum & actiones animales læduntur, ægræque vertigine corripiuntur, delirant, conuelluntur, ſenſus & motus abolentur, vt ægræ concidant, vt ſupra de differentiis, & ſignis diagnoſticis pluribus dictum.

Neque mirum alicui videri debet, à tam exiguo vapore, ſpiritu vel aurâ, tot & tam grauia induci ſymptomata. Non enim manifeſtis agit qualitatibus, ſed occultâ malignitate, cuius corpus humanum variè afficiendi vis eſt, vt in venenis patet. Neque etiam per vnam viam & ad vnam ſaltem partem vapor iſte ex vtero eleuatus fertur, ſed varias, & quidem nunc plures, nunc pauciores.

QVÆSTIO II.

Quæ ſit vera cauſſa ſuffocationis vterinæ.

Quæ cauſſa ſuffocationis vterinæ. De cauſſis ſuffocationis vterinæ variæ ſunt Medicorum opiniones, quæ tamen omnes ad duas claſſes redigi poſſunt, etſi vtrobique in ſpecie non planè conueniunt.

Alij enim ab aſcenſu vteri, alij à vapore ex vtero adſcendente ſuffocationem vteri prouenire ſtatuunt.

Qui priorem opinionem ſequuntur, inprimis ad reſpirationem læſam reſpiciunt, eiuſque proximam cauſſam eſſe ſtatuunt compreſſionem diaphragmatis; hanc verò fieri ab vteri adſcenſu, dum ſcilicet vterus verſus cor, vt ab eo ſpiritus & ſanguinem accipiat, adſcendat, atque ita diaphragma comprimat. Alij adſcenſum hunc vteri per conuulſionem explicant, idque variè. Alij ab irritatione eam fieri putant. Ita ſcribit Mercatus (qui tamen in cauſis huius morbi reddendis parum ſibi conſtat) ſi ſperma in vteri cauitate & vaſis corrumpatur, vterum magno neruorum muſculorumque nexu conuelli, vt eius virulentiam exprimere & expellere poſſit.

Alij verò à plenitudine & inanitione conulſionem hanc fieri ſtatuunt. A plenitudine quidem, dum ligamenta & vaſa ad vterum pertingentia, ab humorum copiâ obſtruuntur. Hoc enim ſi fiat; vteri conuulſionem & ad ſuperiora vel latera contractionem fieri ſtatuunt; in quâ repleto corpore, quantum vterus in latum & profundum extendatur, tantum in longitudine abbreuiatur.

A ſiccitate verò alij aliter conuulſionem fieri dicunt. Autor libri de ſteril. præfocationem vteri ideo fieri ſcribit, quod vaſa vteri inanita ſtimulent naturam, quæ exſiccata ſurſum moueantur, vt humiditatem à corde caloris natiui fonte accipiant. Alij verò ideo propter ſiccitatem ſuffocationem vteri fieri ſtatuunt, quia vterus maximè neruoſus eſt. Cum autem nerui omnes à cerebro oriantur, exſiccato vtero neceſſariò compati cerebrum; cerebro autem maximè patiente cor in conſenſum ſpiritibus trahi.

Mercatus cum animaduerteret iſta omnia vix defendi poſſe, ſcribit, Hippocratis de vteri adſcenſu & motu ad alias partes verba non intelligenda eſſe, vt ſonant, cum vterus reuera ſitum non mutet, ſed ita, quod vterus venis, arteriis & filamentis alligetur variis corporis particulis, quæ vel repleta, vel inanita & exiccata conuellantur, damnumque circa illam partem inferant, haud ſecus, quàm ſi vterus iiſdem partibus incumberet.

Verùm iſta omninò à veritate aliena ſunt. Primò enim non ſolùm ad reſpirationem læſam reſpiciendum eſt; ſed longè plura adhuc in ſuffocatione vterinâ contingunt ſymptomata, ſyncope, pulſus mutatio ſenſuumque & motus animalis læſio, quæ nullo modo à ſolâ diaphragmatis compreſſione prouenire poſſunt, ſed talis cauſa quærenda, à quâ omnia, quæ in ſuffocatione vterinâ contingunt, ſymptomata deduci poſſunt. *Suffocatio vteri non conſiſtit ſaltem in reſpiratione læſa.*

Deinde ipſum vterum verſus diaphragma adſcendentem mali huius cauſam eſſe, equidem à Platone deſumptum videtur, qui, *in Timæo*, ſcribit, vterum ceu animal prolem generare cupiens, ſi intempeſtiuè diuque infructuoſum fuerit, ſuccenſens, ægrè ferre, erranſque per totum corpus & ſpirituum meatum obſtruens, ac reſpirare non ſinens, in extremam anxietatem deiicere, atque multos alios morbos excitare. Verùm iſta opinio ſolidè à Galeno, *6. de loc. aff. cap. 5.* refutata eſt, & vterum adſcendere non poſſe, ſupra, *part. 1. ſect. 1. cap. 14. de adſcenſu vteri*, ſatis monſtratum. *Vterus non adſcendit verſus diaphragma.*

Tertiò & ea quæ de Conuulſione vteri dicuntur omnino falſa ſunt, neque tale quid animaduertitur. Et ſi, vt vult Mercatus, à ſeminis corrupti malignitate vterus conuelleretur, vt id excuteret; potius verſus inferiora fieret retractio. Et ſiue ex plenitudine, ſiue ex inanitione vterus conuelleretur, potius deſcenderet, & verſus inferiora retraheretur, quàm vt verſus ſuperiora adſcenderet. Neque etiam vterus inanitus, & ob exſiccationem verſus ſuperiora, vt reficiatur, adſcendit. Non enim vterus, vt ſanguinem & ſpiritus attrahat, opus habet, vt corpore ſuo adſcendat, ſed vaſa habet, quæ ſanguinem & ſpiritus continent, è quibus ſibi neceſſarium alimentum & ſanguinem ac ſpiritus, loco non mutato, attrahit, ſicut & reliquæ corporis partes omnes idem faciunt, quæ quietæ in ſuo loco alimentum ſibi alliciunt. *Vterus in ſuffocatione vterinâ non conuellitur.*

Neque etiam ob ſiccitatem & neruoſæ ſubſtantiæ exſiccationem, propter quam contrahatur, & in conſenſum cerebrum trahatur, hæc affectio oritur. Non enim ſolùm cerebrum afficitur, ſed etiam cor, & plerumque cor prius, quàm cerebrum. Tandem nec Mercati effugium locum habet, cum putat, non ipſum vterum, ſed potius vaſa ad vterum tendentia, ſeu repleta, ſeu inanita conuelli: ſiquidem probabile non eſt, in corpore viuente venas & arterias ita repleri, ſeu inaniri poſſe, vt ita conuellantur, & conuulſione, tam grauia ſymptomata excitentur.

Itaque non opus eſt, tot cauſas comminiſci, cùm vnicus ille vapor ex vtero ad ſuperiora adſcendens omnium horum ſymptomatum cauſſa eſſe poſſit, pro vt in hanc vel illam partem fertur, eamque infeſtat. Fer- *Vera ſuffocationis vterinæ cauſſa.*

H 4 nelius

nelius equidem inter vteri ſuffocationem & adſcenſum diſtinguit, & ſeparatim de iis tractat, & ſuffocationem vteri à vapore ex vtero ſublato fieri ſtatuit, adſcenſum verò vteri ab ipſius vteri corpore verſus ſuperiora eleuato fieri exiſtimat, & in adſcenſu vteri non ea, quæ in ſtrangulatione, fieri ſymptomata, docet, ſed duntaxat premi mulierem quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate, cum animi defectione, at ſine metu, ſine delirio, aut alio ſymptomate grauiore. Verùm ſine cauſsâ id facere videtur. Etenim hyſtericæ affectionis multi gradus ſunt, qui ab eadem causâ, copiâ & malignitate differente, proueniunt. Nam fieri poteſt, vt vapor ille malignus in teſtibus & tubâ vterinâ moueatur, & tubam vterinam aliquouſque eleuet, quia tamen concluſus maximam partem in eâ manet, non grauiora, & non niſi ea, quæ Fernelius recenſet, & quæ ſuffocationis vterinæ initia ſunt, ſymptomata excitat. Si verò idem vapor viam ad venas & arterias inueniat, & per eas ad cor & cerebrum penetret, plura ſymptomata, atque omnia, quæ in ſuffocatione vteri fieri dicuntur, ſymptomata inducit. Et rem ſeſe ita habere vel illud docet, quod circa principium hyſtericæ affectionis manifeſta quædam agitatio, & quaſi globus quidam, quem fæminæ pro vtero habent, percipitur, cui inhibendo ægræ adſtantium operam implorare ſolent, quæ vel manibus globum illum verſus inferiora comprimunt, vel faſciâ latâ hypogaſtrium conſtringunt, atque ita efficiunt, vt vaporis illius aſcenſus prohibeatur.

Vapor affectionis hyſtericæ cauſſa qualis. Vaporem illum ergo ex vtero adſcendentem meritò pro vnicâ affectionis hyſtericæ causâ agnoſcimus. De eo ipſo autem vapore alij aliter ſentiunt. Nonnulli enim ſaltem hîc in qualitatibus manifeſtis conſiſtunt, & vaporem hunc frigidum eſſe; atque ab eo vniuerſum corpus adeo refrigerari, vt & reſpiratio & pulſus ſenſu deprehendi nequeant, ſtatuunt. Cum enim totum corpus, & in eo cor ac ſpiritus vehementer refrigerantur, non putant neceſſarium eſſe, amplius aëris externi attractionem, quæ fit ad caloris contemperationem, neque etiam exſpirationem fulginoſarum exhalationũ, quæ, calore tunc imminuto non eleuantur. Verùm non credibile eſt, à tantillo vapore vniuerſum corpus ita refrigerari poſſe, ſed vero magis conſentaneum eſt, docentque ſymptomata, (quæ nec tot, & tam varia, nec tam grauia; nec tam ſubitò ingruentia, à ſola frigiditate prouenire poſſunt,) potius à maligno vapore & ſpiritu affectionem iſtam dependere, qui cum ſit ſpiritus vitalibus aduerſiſſimus, functiones cordis lædit, ſimulque reſpirationem. Atque refrigeratio totius à cordis functionibus læſis proficiſcitur, ſicut & reſpiratio læſa, non verò refrigeratio totius cordis actionum læſarum & reſpirationis læſæ cauſa eſt. Corde enim læſo & ſpiritibus vitalibus vel ſuffocatis vel corruptis, etiam animalium ſpirituum generatio ſeſe rectè non habet, & ſpiritibus animalibus non ſufficienter in neruos & muſculos influentibus, thoracis quoque motus læditur. Imò vapor iſte malignus etiam animalibus ſpiritibus inimicus eſt. Agnouit vaporis huius malignitatem Galenus, qui, *6. de loc. aff. cap. 5.* vbi de affectione hyſtericâ agit, huius vaporis malignitatem torpedinis veneno, phalangum morſui, & ictui ſcorpionis comparat: quæ venena etſi omnia ſint mole exigua, in corpus tamen humanum recepta, exiguo temporis ſpatio iſtud vehementiſſimè afficiunt & immutant, & grauiſſima ſymptomata in eo excitant.

Vnde vapor iſte malignus eleuatur. Porrò non de minerâ & materiâ, è quâ ille vapor eleuatur, Autores planè conſentiunt. Platero enim vero adeò conſentaneum non videtur, etiam à ſemine retento & corrupto hanc affectionem excitari, ideò, quod quandiu ſemen in propriis vaſis continetur, vix ſuam naturam amittat, & ſi ex iis effuſum retentum ſit, eroſionem potius illius loci, quàm talia procreet accidentia. Verùm ſemen illud non ſemper putum eſt; ſed ei ſæpe alij humores vitioſi admiſcentur, nec vaſa illa, quæ ſemen continent, ſemper bene conſtituta, ſed intemperata ſunt, & intumeſcunt, vt ſupra dictum. Interim libenter concedimus, non ſemper ſeminis vitium ad hanc affectionem inducendam neceſſarium eſſe, ſed quiuis humor hoc modo in vtero corruptus idem præſtare poteſt. Neque etiam ſimpliciter ſeminis vel ſanguinis menſtrui retentio, huius mali cauſa eſt, cum & eas, quæ vterum geſtant, & quæ viri conſuetudine fruuntur, æquè, vt alias hoc malum infeſtet, & contra in cœnobiis plurimas virgines viuere videamus, quæ diu ſemen retinuerunt, nec tamen hyſtericis affectionibus ſunt obnoxiæ: ſed corruptio ex loci naturâ, vt humor & vapor hic malignus generetur, accedat, neceſſe eſt, quæ peculiaris omnino eſt in vtero, quàm in aliis partibus. Vnde enim vita, vt loquitur Fernelius, illinc & ſumma veneni pernicies excitatur.

QVÆSTIO III.

An Vinum in hyſterico paroxyſmo exhibere liceat?

Vinum in hyſterico paroxyſmo an exhibere liceat. Suaſiſſe id videtur Hippocrates, dum, 1. *de nat. mul.* ita ſcribit. *Si vteri ad hepar acceſſerint, muta derepentè fit mulier, & dentes conſerit: tum manibus ſubtus depelle, ac infra hepar & hypochondria faſciâ mulierem conſtringito, ac ore aperto vinum odoriferum infunde, naribus graueolentia offer, ſubtus verò aromatis bene redolentibus ſuffito.* Et ſumma refrigeratio corporis, viriumque lapſus id poſtulare videtur, cum vires vix aliud citius reficiat, quàm vinum generoſum. Contrà Auicennas ſcribit: *Caue, ne des eis in potu Vinum; quoniam aqua eſt eis conuenientior, neque carnes groſſas, & ea, quæ addunt in carne & ſpermate.* Et ratio id quoque ſuadere videtur, quoniam vini potus materiam vitioſam magis agitare, pluresque vapores excitare poteſt. Mercatus, vt Hippocratem cum Auicennâ conciliaret, ſtatuit, Hippocratem acceptâ à virtute deficiente indicatione, quæ cæteris præpollet Indicationibus, pro reficiendo virtutis robore vinum odoriferum exhiberi ſuaſiſſe; Auicennam verò cum ex ſanguinis redundantiâ & coaceruatâ in vtero ſpermatis copiâ præfocatio orta fuerit, tum ea, quæ ſanguinem & ſperma in viduis & virginibus adaugent, rectè vetare, qualia ſunt, caro & vinum. Si verò præfocatio vteri ſit ex obſtructione venarum à ſanguine craſſo factâ, ſe aquæ potum penitus diſſuadere, vinumque album & tenue præbendum arbitrari.

Verùm, vt controuerſia decidatur, hoc attendendum, hîc de tempore paroxyſmi quæſtionem eſſe, in quo ob ſubitum virium lapſum & ingruentem ſyncopen, rectè vinum, vt præſentaneum auxilium exhibetur. Ideoque loco Hippocratis præter rem obiicitur locus Auicennæ, qui non de paroxyſmo hyſterico loquitur, ſe de diætâ extra paroxyſmum, in iis ſaltem, quæ ex ſeminis copiâ in hunc affectum incidunt. Iis enim rectè aquam, quàm Vinum, vtiliorem eſſe, dicit, & omnia, quæ multum ſeminis generant, prohibet. Neque metus eſt, vt paucum vinum, quod pro reficiendis ſaltem viribus exhibetur, ſtatim ad vterum penetret, humoreſque vitioſos in eo agitet.

CAPVT V.

De Furore vterino.

Furor vterinus. EX vtero & aliud graue, & turpe ſymptoma ortum habet, quod virgines, præcipuè viro maturas, interdum tamen & viduas ac alias fœminas Venerem expertas,

expertas, infeſtare ſolet, quod Furorem vterinum appellant, quo quæ corripiuntur fœminæ, pudore & verecundiâ omni abiectâ, & nullâ honeſtatis ratione habitâ, laſciuis & obſcænis ſermonibus delectantur, Venerem auidè & furioſè quaſi expetunt, & ad eam viros inuitant, iiſque ſe proſtituunt, omniaque audent, quæ ad explendam Venerem facere poſſunt.

Differt à ſalacitate. Ex quo patet, affectum hunc à ſalacitate diuerſum eſſe. Etſi enim in ſalacitate quoque ſit magnus Veneris appetitus: tamen nullum adeſt delirium, & fœminæ ſalaces intra honeſtatis rationis limites adhuc ſe continent, & ſi quid peccant, tamen occultè id faciunt, in præſentiâ verò aliarum appetitum illum Venereum celant.

A prurit u vteri. Ita etiam differt à pruritu vteri ſeu pudendi. Pruritus enim iſte in ſenioribus etiam ortus ſine libidine & Veneris appetitu eſſe poteſt, ſi ſit in pudendis non eo loco, qui Veneris appetitus primaria ſedes eſt; & ſi ſit coniunctus cum appetitu Venereo, ſaltem ſalacitatem parit, & fœminas libidinoſas facit, ſine delirio & furore, quales fuerunt Semiramis Regina & Meſſalina, quæ laſſari quidem poterat Venere, ſed non ſatiari. Si cui affectui eſt ſimilis, ſatyriaſi in Viris eſt ſimilis, cùm in eo partes, in quibus Veneris appetitus maximè reſidet, turgeant & intumeſcant, vt extra prominere videantur.

Vteri feruor. Eſt quidem & alius affectus huic cognatus, quem vteri vel matricis feruorem Antiqui appellarunt, quādo nimirum vniuerſa vteri ſubſtantia & totum eius corpus incaleſcit, cum dolore & lumborum grauitate, horripilatione, faſtidio, & vrinæ ac excrementorum alui ſuppreſſione, & fœmina coitum vehementer appetit, ſed ob dolorem Venere vti pertimeſcit. Verùm à ſolâ intemperie vteri calidâ prouenit iſte affectus, non à ſeminis acrimoniâ, vt furor vterinus.

Ad furorem vterinum pertinet & illud ſymptoma, quo nobilem aliquam fœminam, ætatis mediocris, bonæ habitudinis, ſanguineam, albam, carnoſam & facie rubram, elegantis corporis aliaſque pudicam, correptam fuiſſe ſcribit Matthæus de Gradibus, *conſ.* 80. Ea, cum non eſſet prægnans, per interualla quædam in mentis perturbationem incidit, & furioſa quaſi euaſit. Primùm totum corpus eius tremuit, omneſque eius partes, etſi immobiles detinerentur, in ventre eius ſonitus audiebantur, & hinc præter ſolitum Veneris ac libidinis cupido inuaſit, cui immoderato appetitui cum vir ſatisfacere ſiue non poſſet, ſiue non vellet, reddebatur vigilans, & incipiebat quaſi inſanire. Poſtquam verò à viro concepit, ſemper libera fuit ab omnibus hiſce accidentibus; ſi verò poſt partum intra annum aut duos non conciperet, in priſtinum furorem incidere ſolebat.

Furor vterinus quid. Eſt nimirum hîc affectus Veneris immoderatus appetitus, fœminas ad inſaniam ferè redigens, à ſeminis copiâ & acrimoniâ, ac peculiari qualitate ortum habens: Seu, delirium ex immodico Veneris appetitu ortum. Cum autem delirium hoc ſine febre ſit, & cum ardore coniunctum, maniæ eſt proximum.

Appetitus nimirum naturalis ſenſitiuum ſtimulat, qui etſi à ratione corrigi & ſupprimi deberet: tamen, vt in cauſis iam dicetur, cum ſit nimius, ratio ſuccumbit, & vincitur, & delirium quaſi excitatur, vt fœminæ, omnis honeſtatis oblitæ, obſcœna loquantur, appetant & faciant, imò quandoque etiam mortem ſibi ipſis afferant. Et cum varia hîc appetitus naturalis & ſenſitiui pugna ſit cum ratione, quæ in honeſtis fœminis moderari & ſupprimere appetitum conatur, hinc huius affectus quidam gradus ſeu differentiæ oriuntur. Interdum enim honeſtæ fœminæ hunc appetitum perſentiſcunt, ſed eum, quantum poſſunt, ſuppriment, nec præ pudore patefacere audent, vnde præ nimio Veneris appetitu contabeſcunt. Interdum verò fœminæ ab appetitu illo vincuntur, vt eum rectâ ratione nec moderari nec celare poſſint, vnde cum impudentiâ & audaciâ, nullâ verecundiæ habitâ ratione, cogitationes ſuas liberè proferunt, & turpia atque obſcœna loquuntur, viroſque ſine pudore ſectantur, & ſolicitare audent. Ideoque plurimi ſtatuunt hoc affectu laboraſſe virgines illas Mileſias, & mulieres Lugdunenſes. De Virginibus enim Mileſiis refert Plutarchus, *de virtute mulier.* eas cateruatim ſeſe ſuſpendiſſe, nec potuiſſe monitis, precibus aut vllâ ui impediri. De Lugdunenſibus verò mulieribus refertur, quod cateruatim ſeſe in fluuios & puteos præcipitarint, quod ideò factum eſſe putant, quod cum ſummo Veneris appetitu laborarent, nec tamen præ pudore affectum hunc patefacere auderent, nec etiam appetitum illum tolerare poſſent, præ impatientiâ vitam laqueo & aquâ finire aggreſſæ ſunt; ſicut de peſte illâ Athenienſi ſcribit Lucretius, *lib.* 6. quod ægri præ ardore in fluuios ſe præcipitarint: & amore inſano quoſdam laborantes, cùm re amatâ potiri non poſſent, ſibi ipſis violentas manus intuliſſe, ex hiſtoriis notum eſt. Atque ſententiæ huic fauere videtur ipſe Hippocrates, qui, *lib. de morb. virgin. Muliebris natura*, inquit, *magis eſt abiecti & infirmi animi quàm virilis, ac proindè Virgines, vbi iam maturæ ſunt viro, niſi habeant effluxus conuenientes, materia iſta præ multitudine regurgitat ad diaphragma, vbi primum cor infatuatur, deinde delirium ſuccedit, & propter iſtam compreſſionem ſtrangulationes ſibi parant, & mortem, velut quoddam bonum, ſibi exoptant.*

Virginum Mileſiarum affectus.

Mulierum Lugdunenſium.

Verùm vix credibile eſt, tot fœminas hoc affectu, qui aliàs rarus eſt, ſimul laboraſſe, & ita de morte ſibi conſciſcenda quaſi conueniſſe: ſed magis probabile eſt, nouam iſtam & communem fuiſſe inſaniam, quâ qui laborabant, mortem expetebant. Et forſan etiam dæmonis fraus & aſtus acceſſit.

Cauſſa.

Cauſſa. Duo verò in hoc malo affectus p.n. concurrunt, vnus eſt in cerebro, nimirum appetitus immoderatus, ſeu imaginatio, imò forſan etiam ratiocinatio deprauata, circa inſatiabilem Veneris appetitum, qui animalis facultatis deprauatio eſt. Alter verò, & à quo appetitus animalis vitiatus oritur, eſt appetitus naturalis Veneris nimius. Vt enim in aliis actionibus naturalis appetitus ſenſitiuum mouet, hîc verò ipſam etiam ratiocinationem, quæ tamen vtrumque, ſi omnia rectè ſeſe habent, moderatur: tamen appetitus ſenſitiuus interdum rationalem vincit, vnde vt Poëta ait.

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas,

Et multa contra honeſtatem, & rectam rationem, & verbis & factis committuntur. Nonnulli quidem delirium hoc oriri à vapore per ſpinalem medullam, & vaſa ad cerebrum pertingentia à ſemine calido adſcendente exiſtimant, qui ſpiritus animales turbet, atque hoc delirium excitet. Verùm non puto neceſſarium eſſe hunc vaporum ex ſemine adſcenſum, ſed ſolùm nimium appetitum ſufficere. Cum enim in viris amor inſanus è continuâ de re amata cogitatione excitari poſſit, ſine vaporis alicuius ſpiritus turbantis communicatione & è teſtibus adſcenſu; idem etiam in fœminis accidere poteſt ex nimio appetitu, qui imaginationem & ipſam rationem quoque vincit.

Prima ergo huius affectus cauſa eſt ſeminis copia, caliditas & acrimonia præternaturalis quidem, naturali tamen ſimillima, & lenis mordicationis particeps, & ὀργασμὸς, ac, vt ſic dicam, turgentia, naturam ad ſui expulſionem ſtimulans, & ad Veneris appetitum irritans.

Nonnulli ſemen etiam putreſcere, & putredine iſtam acrimoniam acquirere ſtatuunt. Verùm ſi ſemen putreſceret, procul dubio malignam & venenatam qualitatem indueret, & ſuffocationem vterinam excitaret

excitaret. Vero magis conſentaneum eſt, quod ſemen intra vaſa ſua propria ſaltem incaleſcit, & maiorem, quàm naturaliter ſolet, acrimoniam acquirit, naturam tamen & formam ſuam retinet, (quod non fit in ſemine corrupto, quod ſuffocationem vterinam excitat) & ita nulla praua ſymptomata inducit, ſed ſaltem Veneris nimium appetitum excitat.

Quamuis autem Hippocrates, *in lib. de morb. virgin.* retentum ſanguinem menſtruum cauſam huius mali eſſe dicit: tamen id non accipiendum eſt de cauſsâ proxima, cum obſeruatum ſit, fœminas quaſdam, quibus menſes rectè fluxerunt, hoc malo laboraſſe, ſed de remotâ: Sanguis enim menſtruus retentus (ſed is calidior tantùm) facit, vt vteri vaſa, & ita etiam ſemen in eo incaleſcat.

Pars affecta. Cerebrum itaque eſt pars affecta ſaltem per conſenſum, læduntur que functiones animales ob errorem externum, ſeu obiectum nimis vehemens. *Veneris appetitus in qua parte reſidant.* Pars verò primariò affecta eſt Vterus, & quidem ea eius pars, in quâ Veneris appetitus præcipuè viget, quam cum nonnulli Nympham nominent, inde etiam Nymphomania à nonnullis hîc affectus appellatur; *Nymphomania.* quæ pars etiam manifeſtè in furore vterino intumeſcit & incaleſcit.

Verum notandum, primò Nymphas propriè dictas non eſſe ſedem appetitus Venerei, ſed Clitoridem. Quia tamen veteribus Anatomicis Clitoridis nomine Nympha accepta fuit, vt ex Galeno, 11. *de vſu part. cap.* 3. patet, etiam Nymphomania à nonnullis, vt dictum, hîc affectus appellatur. Deinde malè à Mercato Nymphotomiam hoc ſymptoma appellari. *Nymphotomia.* Facit equidem Nymphotomiæ mentionem P. Ægineta, *lib. 6. de re med. cap.* 70. verùm non intelligit per nymphotomiam ſymptoma, de quo iam agimus, ſed operationem chirurgicam, quo Nymphæ excreſcentes (de quo affectu ſupra, *part. 1. ſect. 1. cap. 2.* dictum) ſeu Clitoris excreſcẽs (Nympha enim pro clitoride hîc accipitur) abſcinditur: quod Ægyptios olim nupturis virginibus facere ſolebant, vt docet Galenus, *in introductorio cap. 10.*

Nimia autem ſeminis caliditas, vt ad rem redeamus, & acrimonia contrahitur ab vteri caliditate, eaque inſigni & ad ſemen acre generandum diſpoſitâ, vt & humoribus calidis in vtero fœminarum collectis, ſicut etiam ex ſanguine calidiore, è quo generatur.

Intemperiem autem iſtam vteri calidam Mercatus præcipuè in eâ parte reſidere putat, in qua maximè appetentia viget, quod vt ſimpliciter non nego, cum partem primariò affectam eam eſſe, in quâ appetitus Veneris maximè reſidet, ſupra dixerim: ita cum de cauſsâ quæritur, mihi probabile videtur, intemperiem iſtam maximè reſidere in iis partibus, quæ generationi ſeminis dicatæ ſunt, teſtibus nimirum & vaſis ſpermaticis ipſis annexis. Ab iis enim vbi ſemen calidus generatur, idque poſtea turget in parte, in quâ is præcipuè viget, Veneris appetitus excitatur. Atque apparet hoc ex eo, quod ſæpe inflammationes in vtero, vt & vlcera accidunt, & tamen furor iſte vterinus non excitatur; quod ideò euenit, quia non ſemen præcipuè incaleſcit, atque hinc libidinis ille ſtimulus non excitatur.

Hinc etiam manifeſtum euadit, huic affectui maximè obnoxias eſſe Virgines alacriores & ἀνδρῶδες, vt & nigricantes, ſanguinemque nonnihil aduſtum habentes, & ætate florente conſtitutas, quales ſunt eæ inprimis, quibus menſes fluere incipiunt, quas propterea Ariſtoteles, 7. *de gen. animal.* diligenter cuſtodiendas monet; vt & iuniores viduæ, & nuptæ ſteriles propter impotentiam ignaui mariti

Ad intemperiem autem iſtam cùm vteri, tùm ſanginis, conciliandam faciunt & cauſsæ externæ, ciborum nimirum calefacientium & aromatibus nimis conditorum vſus, vini meracioris potus, vt & medicamenta, quæ partes genitales calefacere poſſunt; fertur que quaſdam incidiſſe in hunc affectum ob hauſtum vini Hippocratici, in quo aliquid boracis diſſolutum fuerat; aliis poſt congreſſum cum viris, qui ad Venerem augendam & voluptatem fœminis conciliandam, membrum virile moſcho & oleis calidioribus inunxerant. Quò etiam facit vita otioſa, deliciis, voluptatibus, choreis dedita, conuerſatio cum adoleſcentibus, lectio rerum Venerearum.

Signa Diagnoſtica.

Fœminæ, quæ hoc affectu corripiuntur, primò, cum ſtimulos Veneris ſentiunt, appetitum Veneris tamen præ pudore manifeſtare non audent, taciturnæ ſunt & triſtes, oculos hinc & inde laſciuius conuertunt, & de re Venereâ factâ mẽtione iis facies rubore ſuffunditur, & pulſus mutatur; vnde Galenus ex pulſu mulierum furibundos amores ſe cognouiſſe gloriatur. *Signa.* Poſtea verò, ſubuerſâ ratione victoque pudore, euadunt garrulæ, laſciuæ, iracundæ, nunc in riſum, nunc in fletum ſine cauſsâ ſoluuntur, tumultuantur, vociferantur, & de rebus Venereis & virorum conſortio ſine pudore loquuntur, gaudentque, ſi alij de iis loquuntur, Viroſque ſectantur, eoſque etiam ad explendam libidinem ſolicitant & inuitant; & nonnullæ quibuſuis & obuiis ſeſe proſtituunt.

Prognoſtica.

1. Turpis hic affectus eſt, & qui totis familiis maculam adſpergit. *Prognoſtica.*

2. Non tamen ita difficulter curatur, ſi maturè ei occurritur. Si verò negligitur, in maniam degenerare poteſt.

3. Salutis verò ſpes eſt, quando longiora malum habet interualla, aut quando rerum Venerearum mentio eas non amplius ita afficit & perturbat.

Indicationes & Curatio.

Cum delirium hoc à nimio Veneris appetitu dependeat, is verò à ſeminis caliditate & acrimoniâ proueniat, videndum primò, quouſque malum progreſſum ſit. *Curatio.* Nam ſi adhuc ſit in principio, & ratio nondum ſit penitus corrupta, diligenter monendæ ſunt Virgines, vt ſuæ imò totius familiæ, famæ atque honori conſulant, neque tam turpiter ſe proſtituant, precibus & ieiuniis Veneris illum ſtimulum doment, cum honeſtis & pudicis virginibus & matronis conuerſentur, turpia & obſcœna nec audiant, nec videant, nec legant, cum iuuenibus non conuerſentur. Tutiſſimum quoque eſt, vt tales Virgines matrimonio honeſto Viro iungantur; cum melius ſit nubere, quam vri, &, vt Auguſtinus ait, duriſſima ſint prælia caſtitatis, vbi quotidiana pugna, rariſſima victoria.

Cùm verò affectuum ea ſæpe vis ſit, vt monitis non ſatis domentur, & ſurdis plerumque narretur fabula, interdum etiam matrimonium ineundi occaſio non detur, aut à viris non ſatis potentibus ardor ille extingui non poſſit: vt cauſa, quæ eſt ſeminis acrimonia ſanguiniſque caliditas, tollatur, danda opera.

Venæſectio. Quia tamen ſanguis ſeminis eſt materia, ſi is corpore abundet, calidiorque ſit, euacuandus, & quidem non ſemel, ſed ſæpius, ſi opus ſit; cum ſanguinis miſſione, & ſanguinis maſſa & totus corporis habitus, & vterus refrigeretur, & proinde vix præſtantius remedium aliud ad hoc malum vincendum, quàm ſanguinis miſſio, ſit.

Purgatio. Si verò humores calidi & vitioſi, qui vteri ac ſeminis caliditatem fouere & augere poſſint, abundent, & ij temperandi, ac lenioribus & conuenientibus medicamentis euacuandi ſunt. Si tamen humores aduſti

adſint,

adſint, & ad maniam malum declinare videatur, etiam fortiora, quæ atro humori competunt, vſurpari poſſunt.

Inprimis verò ad vterum, vt & vniuerſum corpus refrigerandum, humoriſque feruorem temperandum, vtile eſt aquæ dulcis balneum, poteſtque tale parari:

♃. *fol. lactucæ, ſalicis, nymphææ, vitis, portulac. vmbilici* ♀ *ana faſciculum* j. *flor. roſ. rubr. viol. nymphææ, ana* Mj.

Coq. in aq. dulci pro balneo, cui fœmina bis de die inſideat, ſudorem tamen caueat.

Poſtquam hoc modo vniuerſo corpori proſpectum, iam proximæ cauſæ, vteri ſcilicet & ſeminis calori, huiuſque acrimoniæ occurrendum, & cauſa proxima, quæ ad venerem ſtimulat, tollenda.

...men refri-gerantia. Faciunt autem huc primò refrigerantia, vt *Lactuca, violæ, nymphæa*, de quâ Dioſcorides, *lib.* 3. *cap.* 131. ſcribit, quod contra Veneris inſomnia bibatur, & ea prorſus adimat, potaque aliquot diebus genitale infirmet; quod & Galenus, 8. *de ſimpl. med. fac.* confirmat; *Salix*, cuius folia trita & pota, & ſumpta per ſe, & cum aquâ, præſtant mulieribus, ne concipiant, teſte Dioſcoride, *lib.* 1. *cap.* 17. & vt Plinius, *lib.* 24. *cap.* 9. habet, cuius folia contrita & pota libidinis intemperantiam coërcent, atque in totum auferunt ſæpius ſumpta; *portulaca, vmbilicus Veneris.*

...men ex-tinguentia. Deinde quæ occultâ qualitate ſemen exſtinguunt, vt *Vitex*, quæ etſi vim calefactoriam habeat, & menſtrua moueat, teſte Dioſcoride, *lib.* 1. *cap.* 117. & tenuis ſit ſubſtantiæ & acris, ſecundum Galenum 6. *de ſimpl. medic. fac*: occultam tamen proprietatem habet, ad exſtinguendum ſemen; & Veneream libidinem coërcendam, vnde & agni caſti nomen accepit, cuius & flores & folia & ſemen id præſtant; vnde mulieres Athenienſes, in Thermophoriis ſeu ſacris Cereris, vt caſtæ eſſent, lectis folia viticis ſubſternebant; *ruta, anethum*, quorum & comæ comeſta, aut cocta ac pota Venerem exſtinguunt; *cannabis*, cuius ſemen idem præſtat, & vt Galenus, 8. *de ſimp. medic. fac.* docet, ſi præſertim comedatur, ſeminalem materiam abſumit; *Camphora*, quæ plerorumque Medicorum teſtimonio Venereos ardores potentiſſimè exſtinguit, ac inter reliqua huius generis medicamenta facilè primas obtinet. De eius tamen temperie, vt & facultate Venerem exſtinguendi Autores diſcrepant vt infra *in quæſtione* dicetur.

Tandem vtraque facultate id præſtant *Corallia*, quæ & vim refrigerandi ac ſiccandi, & procul dubio etiam occultam qualitatem habent, quibus, teſte Dioſcoride, ſeminis profluuia; albosque mulierum fluores curant, nocturnaſque pollutiones arcent; *Smaragdus*, de quo etſi affirmatur, etiam geſtatum Venereum actum impedire, vel in coitu frangi; experientiæ tamen id non reſpondet. Interim ſumptum Venerem inhibere negare nolim; *Cicuta*, quæ potentiſſimum remedium eſt ad exſtinguendam Venerem, ſcribitque de eâ Dioſcorides, *lib.* 4. *cap.* 74. herbam cum comâ tritam & teſtibus circumlitam libidinum imaginationes in ſomno compeſcere; & genitale reſoluere atque pueris præſtare, vt eorum teſticuli alimentum non ſentientes contabeſcant, & propterea extrà genitalibus impoſita Venerem exſtinguit. Equidem à quibuſdam etiam ſumptam fuiſſe in eundem vſum fertur; ſcribitque B. Baſilius, *homilia* 5. *ſupra hexaëmerum*, ſe. vidiſſe quaſdam, quæ potione cicutæ exſtinxerint rabioſas cupiditates; & de Athenienſibus Sacerdotibus refert, eos vſu Cicutæ libidinis flammas exſtinxiſſe; & B. Hieronymus, *contra Iouian.* & Alex. ab Alexandro, *lib.* 4. *genital. dier. cap.* 17. ſcribit, Hierophantas pontificatum adeptos, cicutâ ſe caſtraſſe. Verùm cum ex Dioſcoride, Galeno, Matthiolo, omnibuſque Medicis notum ſit, cicutam eſſe præſentaneum venenum, ſine periculo exhiberi non poteſt.

Atque ex his parantur varia compoſita interna & externa. Aqua caſtitatis dicta, ſupra, *lib.* 1. *part.* 2. *c.* 10. propoſita eſt. *Aqua caſtitatis.*

Poteſt & talis parari:

♃. *fol. nymphææ, viticis, ſalicis, ana* M iij. *lactucæ, portulac. vmbilici* ♀ *ana* Mj. *ſem. lactucæ, papau.* 4. *frig. maior. ana* Vnc. ß. *anethi* Drach. ij. *fl. nymph.* M. j. *violar.* Mß.

Contundantur omnia recentia, & irrorentur ſucco limonum, ac ſtent in digeſtione hor. 24. poſtea deſtillentur, & deſtillati ſingulis libris addatur camphoræ Drach. j. Seruetur ad vſum. Doſ. Vnc. j.

Vel ♃. *fol. viticis, rutæ, ſalic. ana* M. ij. *menthæ, ſummit. anethi, ana* M. j. *fl. nymphææ* Mß. *ſem. vitici. cannab. coriandr. lactuc. ana* Vnc. ß.

Contundantur & affuſa ſ. q. aquæ diſtillentur in Veſicâ, & poſtea addito *ſucco limon.* ℔j. rectificentur ad dimidias.

Vel Decoctum tale fiat:

♃. *ſummit. Viticis, fol. lactuc. ſalicis, fl. viol. nymphææ, ana* Mj.

Coq. F. Potio, quæ aromatiſetur ſem. coriandri, & dulcoretur ſaccharo, vel cum ſ. q. ſacchari F. Syr. cui ſubfinem adde *Camph.* Drach. j.

Emulſio talis fieri poteſt:

♃. *ſem. lactuc. papau. albi*, 4. *frig. mai. ana* Vnc. ß. *aq. lactuc. nymphææ, ſalicis ana* Vnc. iiij. F. Emulſio. Adde *iulebi viol.* Vnc. ij. *magiſter. corall.* Drach. j. M. Electuarium tale paretur:

♃. *Conſerua fl. nymphææ, viol. ſummitat. viticis florentis recentis, ana* Vnc. j. *roſ.* Vnc. ß. *corall. rub. prap. ſmaragdi prep. ana* ʒ. j *caul. lactuc. Italica condit.* Vnc. j.

Cum *Syrup. viol.* & *nymphææ* F. Electuar.

Externa & Topica quod attinet, ea equidem tantam in fœminis, quantam in viris vtilitatem non præſtant; Cum Viri teſtes extra pendulos habeant, fœminæ intus latentes: tamen balnea ex decocto enumeratarum plantarum non ſine fructu adhibentur.

Vt ♃. *ſummit. viticis, fol. lactucæ, rutæ, nymphææ, ſummit. anethi, fl. nymph. ana* Miiij. vel q. v.

Coq. pro Baln.

Poſt Balneum fiant inunctiones ol. nymphææ vngu. roſ. camphorato, aliiſque è ſucco viticis, lactucæ, hyoſciami, cicutæ, ſalicis paratis, additâ camphorâ.

Cataplaſma quoque ex mercuriali, & lenticulâ paluſtri paratum, lumbis & pectini impoſitum vtile eſt.

Vt & lamina plumbi in lumbis geſtata.

Vtilis eſt peſſus in mulieribus ex ſucco plantag. portulacæ, & cucurbitæ.

Verùm de hiſce medicamentis, præcipuè iis, quæ occultâ vi ſemen & Venerem exſtinguunt, monendum, cautè ea vſurpanda eſſe, & non niſi in Monialibus & iis Virginibus, quæ certis de cauſſis coniugium inire non cupiunt. In Virginibus verò, quæ olim matrimonio ſe viris iungere cupiunt, ab iis abſtinendum; cum ſteriles efficiant. Taleſque vniuerſalibus illis, & medicamentis, quæ ſaltem qualitatibus manifeſtis, humorum ac ſeminis caliditatem & acrimoniam temperant, contentæ eſſe, & inprimis ſanguinem ſæpius emittere debent. Quæ ſi non ſufficiunt, nihil tutius eſt, ſeſe honeſto matrimonio viro iungere; cum congreſſus legitimus coniugum matrimonio coniunctorum certiſſimum, & à Deo hominibus, qui dono continentiæ carent, conceſſum ad libidinem & ardorem Venereum domandum remedium ſit. Interim verò diæta commoda, quæ non parùm quoque ad ardorem libidinis compeſcendum facit, vti opus eſt.

Diæta.

Victus autem ratio in hoc affectu tenuis eſſe debet, *Diæta.*

id

id eſt, parca & ſobria, quæ corpori alendo ſaltem ſufficiat, non vero nimiam ſanguinis copiam ſuppeditet, ſimulque refrigeret; cum fœminæ, quæ tali affectu laborant, refrigeratione indigeant. Itaque aër ſit frigidus, cibi non multi nutrimenti, & proinde abſtinendum à multo carnium eſu, inprimis gallinarum, perdicum, caponum, & ſimilibus, vt & ouis. Potius conueniunt carnes bubulæ & piſces recentes. Cibi condiantur aceto; Aromatibus verò multis & ſale copioſo abſtinendum; cum ſalſa Venerem irritent, & hinc Venus è ſpumâ maris dicatur orta. In vſu etiam ſint lactuca, portulaca, endiuia, cichorium, acetoſa; melones, cucurbitæ, ceraſa, poma, pruna, meſpila. Ab amygdalis verò, pineis, piſtaciis, dactylis, ficubus, abſtinendum. Vinum non bibendum, nec cereuiſia craſſior, ſed tenuis aliqua, aut aqua cocta ſemine coriandri condita. Iſta tamen mutatio non ſubitò, ſed ſenſim fieri debet; aliàs inordinatâ & ſubitâ mutatione, & ad cibos non conſuetos tranſitu, ægræ ſibi alia & magis grauia mala attrahunt. Otium vitent tales fœminæ, & laboribus exerceantur, & iis continuis. Nam,

Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus,
Exſtinctaque iacent, & ſine luce faces.

Somnus ſit moderatus, & parcior potius, quàm nimius, in principio quidem; vbi verò iam delirare incipiunt, ſomno multo ipſas vti commodius eſt. Neque dormiant in plumis mollibus, ſed in culcitris, aut linteaminibus, quibus folia viticis & ſalicis ſubſternantur. Cogitationes de rebus Venereis, quantum poſſunt, omnino excutiant, idque facilius præſtabunt, ſi cum maſculis non conuerſentur, librorum, qui de rebus Venereis & amatoriis agunt, lectione abſtineant, picturas eiuſmodi non inſpiciant, ſed potius ea videant, audiant, legant, quæ triſtitiam in animo excitare valent. Inprimis meditationibus colloquiiſque ſanctis & ſacris precibus cum ieiuniis aduerſus libidinem pugnent.

QVÆSTIO I.

An Camphora ſit frigida vel calida, & an Venerem exſtinguat.

Camphora an ſit frigida vel calida?

De vtraque qualitate Camphoræ Medici diſſentiunt. Plerumque Camphoram frigidam eſſe ſtatuunt, ideo procul dubio, quod & in ardoribus externis à Sole inductis, & capitis doloribus, oculorumque inflammationibus vſurpari ſoleat, & Venerem exſtinguat. Alij calidam eſſe ſtatuunt ideo, quod inflammatur, tenuis & penetrantis eſt ſubſtantiæ, ſaporemque acrem & amariuſculum habet.

Et omnino poſterior ſententia ob dictas rationes vero magis conſentanea eſt. Quod verò ardores exſtinguit, inflammationes ſanat, dolores capitis à cauſsâ calidâ mitigat, id ex accidente euenit, dum nimirum ſimilitudine ſubſtantiæ calidos vapores & humores ad ſe trahit & diſcutit, eo modo, quo oleum lini, vernix, & ſimilia ambuſta ſanant. Nonnulli quidem iſtas diſcrepantes opiniones hoc modo conciliare conantur, dum ſtatuúnt, duplicem in Camphorâ eſſe ſubſtantiam, vt in aceto, rhabarbaro, roſis, aliiſque, vnam calidam, quæ Camphoram reddat penetrantem, & inflammabilem, aliam verò frigidam, cuius vi Venerem exſtinguat, & inflammationibus oculorum proſit. Verùm calidam ſubſtantiam omnino in eâ agnoſcimus, frigidam verò etiam in eâ eſſe affirmatur; ſed non probatur. Neque enim in Camphorâ duplex ſubſtantia ſeparari poteſt, vt in Rhabarbaro & roſis, ſed ſi inflammetur, aut calefiat, tota exhalat, nihilque frigidi in ea monſtrari poteſt. Quod verò refrigerat, non per ſe hoc facit, ex frigiditate, ſed ex accidenti, vt modò dictum.

Facultatem verò Venerem exſtinguendi quod attinet, eam I. C. Scaliger, *exerc.* 104. *ſect.* 8. dum ſcribit: *Exſtingui Venerem eâ non eſſe verum, pro certo habemus. Coiuit enim validiſſimè iuuenis, qui eam in manu habuit. Cani leporariæ, quæ catuliebat, in potu dedi, in offâ dedi, in nares dedi, quo refrigeſceret, eamque quotidiè collo appendi, in naturam indi iuſſum eſt. Fruſtra omnia. Coiuit, concepit, peperit.* *An Venerem exſtinguat.*

Verùm experientia iſta non ſufficit. Nam dum dicitur, Camphoram Venerem exſtinguere, non ita accipiendum eſt, quod vno actu, & ſi ſemel atque iterum ſaltem vel extra adhibeatur, vel ſumatur, id præſtet, ſed ſi ſæpius id fiat.

CAPVT IV.

De Melancholiâ Virginum & Viduarum.

Cognatum furori vterino malum eſt melancholia, quæ Virgines Viduas, & ſteriles fœminas interdum infeſtare ſolet, dum citra manifeſtam cauſſam triſtes, timidæ, cogitabundæ & anxiæ ſunt. *Melãcholia Virginum & Viduarum.*

Quæ melancholiæ ſpecies à vulgatâ melancholiâ, quæ viris & fœminis communis eſt, eo differt, quod hæc à cauſsâ Viris & fœminis communi, illa autem à causâ fœminis ſolis propriâ prouenit; præterea, quod hæc nulla alia præter metum & triſtitiam, ac de re vnâ defixam cogitationem, coniuncta habet ſymptomata: Virginum verò & viduarum melancholia etiam riſum & fletum atque anxietatem & deſperationem quaſi comites habet; ac proinde affectum illum Virginum Mileſiarum, quæ ſe ipſas ſtrangularunt, & mulierum Lugdunenſium, quæ in aquas ſeſe præcipitarunt, quarum *capite præcedente* facta eſt mentio, ad melancholiam hanc, quàm vterinum furorem, referre malim. Habet hæc melancholiæ ſpecies & hoc præ aliis melancholiæ ſpeciebus peculiare, quod varios dolores coniunctos habet, præſertim dolorem ſiniſtri lateris, è regione cordis, qui interdum integram ſiniſtram mammam occupat. Tandem Melancholia illa vulgaris continuò & ſine intermiſſione affligit, hæc autem per interualla, occaſione aliquâ datâ. *Differentia eius à vulgari melancholia.*

Etſi verò de iſtâ Melancholiâ iam *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 13. dictum ſit: tamen ne quis hîc ſit hiatus, etiam hoc loco de eâ aliquid dicemus.

Eſt nimirum melancholia hæc, Virginum & Viduarum delirium, cùm triſtitiâ, anxietate & fletu vel riſu, per interualla ſine febre inuadens. *Definitio.*

Cauſſa.

Cauſſa huius melancholiæ eſt vapor melancholicus, ex ſanguine eiuſdem generis in vaſis circa cor contento, ortus, cor anxium reddens, ſpirituſque animales obfuſcans & inquinans, qui phantaſiam lædunt, quâ læſâ porrò & Ratiocinatio afficitur. *Cauſſa.*

Cum enim vterus per arterias, quas ſatis copioſas habet, cum corde conſenſum habeat: ſi humor melancholicus in vteri vaſis cumuletur, ad magnas in hypochondriis & circa cor arterias regurgitare ſolet, qui & ſpiritus vitales & animales inficit & inquinat, atque ita anxietatis cordis, triſtitiæ & delirij cauſſa eſt. Fit autem hoc facilius, cum aliàs, vt ſupra, *alleg. loco*, ex Hippocrate patet, fœminæ ſint deiecti animi, & inprimis ſi menſes retineantur aut curæ amatoriæ, quod fit interdum in Virginibus, vel mœror, quod fit in viduis, accedant, aut ſemen euacuari ſolitum in iiſdem retineatur. Anxietas autem iſta, vt & melancholia, non continua eſt, ſed dum ſanguis in arteriis quietus eſt, nullus inde vapor eleuatur: dum verò motu corporis vel animi aut quacunque aliâ de cauſsâ ſanguis efferueſcit, vel agitatur, vapores attolluntur, &

fœmina

fœmina mœrore & anxietate cordis corripitur, & tum arteriæ prope dorſum, vt & circa lienem, præter ſolitum pulſare incipiunt.

Vapore illo diſſipato, & agitatione ſanguinis in arteriis quieſcente, læta iterum fœmina, quod mirum, euadit, & pulſus ille arteriarum vehementior quieſcit, ac ſymptomata omnia ceſſant.

Mercatus quidem potiſſimam huius mali cauſſam eſſe ſtatuit, inflammationem arteriæ, quæ iuxta dorſum ſita eſt, cui conſentiant cerebrum & cor, quæ aduſtis & tetris fuliginibus obſcurentur. Verùm etſi interdum & calidi quidam humores admiſceantur: tamen nec propriè dicta inflammatio arteriæ in dorſo eſt, neque etiam φλόγωσις, ſed melancholici potius humoris abundantia adeſt; & quidem non præcipuè in arteriâ iuxta dorſum, ſed potius in arteriis vtero vicinis, & iis, quæ in meſenterio, omento & locis cordi vicinis, & omnino in hypochondriis continentur, in quibus vbi humor Melancholicus agitatur, vel etiam humorum calidorum admixtione efferueſcit, quæ eius natura eſt, multum flatuum emittit, qui cum in arterias maiores diſtribuuntur, etiam quæ iuxta dorſum eſt arteria vehementius pulſare incipit.

Signa Diagnoſtica.

(*...na diagnoſtica.*) Fœminæ hoc malo laborantes per interualla ſine cauſſa mœſtæ, cogitabundæ & triſtes euadunt, & de anxietate cordis conqueruntur; nec tamen quid mali patiantur, ſatis exprimere poſſunt, ſed tædio habent omnia, nullaque re delectantur; interdum rident, interdum flent, ſine cauſsâ, pleræque ſunt vigiles, ſomnia habent turbulenta, & inſomnia terribilia. Arteriæ circa lienem & dorſum pulſant ſolito vehementius, de dolore ſiniſtri lateris è regione cordis, qui ſiniſtram etiam mammam aliquando occupat, fœminæ conqueruntur, vaporibus & flatibus procul dubio ex arteriis intercoſtalibus in ea loca effuſis, & membranas thoracis vellicantibus & diſtendentibus; fauces plerumque ſunt ſiccæ, imò ſtrangulatio quædam interdum, vt in ſuffocatione vterinâ, imminet. Vbi verò ille vapor melancholicus diſcuſſus eſt, ſubitò, quod mireris, omnia ſymptomata euaneſcunt, niſi malum iam ſit inueteratum, & cor ac cerebrum per eſſentiam affectum.

Vbi in Maniam degenerare malum incipit, quæ antea erant triſtes, cogitabundæ, & taciturnæ, loquaces & garrulæ fieri incipiunt, ac varia ſpectra & Dæmones ſe videre putant.

Prognoſtica.

(*...gnoſtica.*) 1. Quò recentius malum eſt, eò faciliorem curationem ſuſcipit.

2. Si verò diutius malum protrahatur, vt affectus iſte ferè in mores abeat, vt fœmina amplius imaginationibus iſtis reſiſtere non poſſit, nec lætetur amplius cum amicis familiaribus, non ſolùm curatu difficile malum eſt, ſed & periculoſum. Sæpe enim eiuſmodi affectu laborantes deſperare incipiunt, vt mortem vitâ pretioſiorem habeant, & ſe vel ſtrangulando, vel in aquas præcipitando, malorum finem quærunt.

3. Si fœmina hac melancholiâ laborans planè mores mutauerit, & iam nec loquatur, nec reſpondeat, metus eſt, ne melancholia in maniam degeneret.

Indicationes & Curatio.

(*...ratio.*) Vapor ille, qui cordi moleſtus eſt, & ſpiritus animales obfuſcat, tollendus. Humor verò, è quo eleuatur, euacuandus.

Et cùm plerumque è ſanguine ſuppreſſo humor melancholicus oriatur, etiam tum ſanguis euacuandus, quod tamen aliàs quoque, ſi is calidior, huic malo occaſionem dedit, faciendum. Sæpe enim ſanguis calidior & aduſtus, vt melancholiæ aliàs generandæ aptus eſt, ita & huic affectui cauſſam præbet.

Vt tamen curatio rectè inſtituatur, videndum quoVſque malum progreſſum ſit. Etenim ſi ſit in principio, & ſanguis ſit calidior, vena aperienda: & quidem ſæpius. At ſi menſes ſuppreſſi non ſint, in cubito vena aperiatur: Si verò menſes ſuppreſſi, diebus aliquot antequam fluere ſolent, vena in talo aperiatur. (*Vena ſectio.*)

Simul detur opera, vt animus quibus poteſt modis à mœſtitia ad lætitiam auocetur, victuſque tenuis & humectans inſtituatur.

Si verò (vt plerumque non prius Medici vocantur) malum iam aliquò vſque progreſſum ſit, & præcipuè humor melencholicus peccet, is præparandus & euacuandus eſt. Si tamen ſanguis adhuc peccet, ne is malum augeat, euacuandus eſt; parcius tamen, quàm ſi malum ſit in primo initio. (*Præparatio.*)

Vt ergo humor melancholicus præparetur, talis potio exhiberi poteſt.

℞. *ſyr. borrag. bugloſſ. ana* Vnc. j. ß. *aq. borrag. meliſſæ ana* Vnc. iij. Miſc. pro duabus doſibus, ac aliquoties repetatur.

Poſtea purgetur conuenientibus medicamentis. (*Purgantia.*)

Vt ℞. *fol. ſenæ* Drach. vj. *agaric. trochiſc.* Drach. j. ß. *fl. borrag. violar. ana p.* j. *cortic. citri* Drach. ij.

Infundantur *in ſ. q. Vini Rhenani* loco calido horis vj. poſtea per chartam bibulam colentur. Adde *Iulebi violar.* Vnc. j. F. Claretum pro hauſtu.

Vel ℞. *radic. ſcorzon.* Vnc. ij. *borragin.* ℥. j. *meliſſæ* M. j. *fol. ſenæ el.* ℥. iiij. *agaric. trochiſc.* Vnc. ß. *cort. citri* Drach. vj. *zedoar* Drach. ij. *fl. cordial.* M. j.

Affunde *ſucci pomorum ſuaueolentium* ℔ ß. *borrag. bugloſſ. ana q. ſ.*

Macerentur vaſe clauſo bidui ſpatio. Poſtea colentur. Col. adde *ſacchari ad iuſtam ſpiſſitudinem cocti q. ſ. aq. cinamom.* Vnc. ß. F. Syrupus.

Cuius Vnc. ij. vel Vnc. iij. ſæpius exhibeantur.

Exhibeantur etiam ea, quæ cor & ſpiritus exhilarant. vtilis eſt confectio de hyacintho, ſpecies lætificantes, & inprimis confectio alchermes, in iis, quæ eam ferre poſſunt.

Verùm cum de curâ ſupra, *lib.* 1. *alleg. loco*, ſatis dictum ſit, plura hac de re hîc addendum non cenſeo. Et eſt ferè huius melancholiæ eadem, quæ melancholiæ hypochondriacæ, curandi ratio, cùm iiſdem vaſis ferè cauſſa harum Melancholiæ ſpecierum hæreat, niſi quod in hac melancholiæ ſpecie humor vitioſus ab vtero communicatur, & propterea etiam in vaſis vtero proximis, magna eius portio continetur, ac præterea in curatione ſemper ſimul ad vterum reſpectus habendus, & ſi quod in eo ſit vitium, eo, quo hactenus dictum, modo id curandum. Et quod in omni melancholiæ curatione obſeruandum, nec hîc negligendum, vt corpus non temerè, vel purgantibus, vel aliis medicamentis exſiccetur, ne in affectum incurabilem aut maniam tranſeat, ſed balneis, victu humectante, & aliis quibus fieri poteſt, modis humectetur.

CAPVT VII.

De Epilepſia ex vtero.

QVandoque & epilepſia vteri conſenſu excitatur. De quâ etſi *lib.* 1. *part.* 2. *c.* 31. actum ſit, tamen & hoc loco aliquid de eâ addere libet. (*Epilepſia ex vtero.*)

In genere verò de epilepſiâ hîc multa diſputare opus non eſt, cum, *allegato loco*, ſatis eâ de re dictum ſit.

Eſt autem hæc Epilepſia longè grauior, quàm epilepſia ab aliis cauſſis, cùm plura & grauiora ſymptomata coniuncta habeat. Cuius quidem rei cauſſa eſt, quod in Epilepſiâ, quæ per primarium cerebri affectum, vel etiam per aliarum partium conſenſum accidit,

cauſſa ſaltem neruoſum genus infeſtat, & per neruos cerebro communicatur: vapor verò ille malignus, qui ab vtero, ſemine, ſanguine, & aliis humoribus corruptis eleuatur, non ſolùm per neruos, ſed & arterias & venas deſcendit; vnde non mirum, & alias partes, in quas arteriæ & venæ inſeruntur, affici, & plura ſymptomata, quàm vbi aura illa venenata ſaltem per neruos eleuatur, excitari.

Cauſſa.

Cauſſa. Eſt enim Epilepſiæ ex vtero cauſſa ille idem vapor & ſpiritus malignus, qui ſuffocationem vterinam excitare ſolet. Verùm quia is non ſemper per neruos adſcendit, ſed ſæpiſſimè per arterias, tum non Epilepſiam, ſed cordis & alios cerebri affectus excitat; vbi verò & potiſſimum per neruos adſcendit, aut in cerebrum per arterias & venas eleuatus è cerebro in neruorum principium detruditur, epilepſiam gignit.

Ideoque etiam hoc malum iis fœminis, & iiſdem de cauſſis accidit, quibus ſuffocatio vterina accidere ſolet, & multa quæ in ſuffocatione vterinâ ſymptomata ſimul ſuboriri ſolent. Quibuſdam enim totum corpus ſimul conuellitur, quibuſdam aliquæ ſolùm partes, aliis oculi, alij lingua, caput, manus, vel alterutrum crus, aliquibus reſpirationis inſtrumenta, aut etiam diaphragma, & quidem id non continuò, ſed per interualla, nullo tamen certo ordine, accidit. Senſus quoque tum externi, tum interni variè afficiuntur. Quædam enim apertis oculis non vident, quædam non audiunt, quædam etſi audiant, loqui tamen non valent, quædam etiam delirant, & multa falſa & abſurda ſe videre & audire exiſtimant, quædam vociferantur, quid tamen mali patiantur, exprimere non poſſunt; quædam rident, quædam flent. Et quidem aliæ plura, aliæ pauciora patiuntur, omnes tamen ſenſum tactus amittunt.

Symptomatũ variorum in affectione hyſterica cauſſa. Quæ ſymptomatũ multitudo diuerſitas, vt dictum, accidit ideò, primò & præcipuè, quod aura illa & vapor malignus ac venenatus non ſolùm ex vtero per neruos, ſed & per arterias & venas adſcendit, ac proinde omnes partes lædit. Deinde, quod vapor iſte & ſpiritus in cerebrum tranſmiſſus in varias partes è cerebro tranſmittitur & detruditur. Poteſt tamen tertiò & hoc accedere, quod humor corruptus, è quo vapor ille malignus eleuatur, non ſemper eſt eiuſdem generis, ſed nunc ſemen, nunc ſanguis, nunc alius humor vitioſus, qui propterea etiam nunc huic, nunc illi parti magis infeſtus eſt, nunc cordi, nunc cerebro, & proinde nunc hæc, nunc illa Symptomata excitat. Quæ etiam ea ipsâ de cauſsâ nunc diutius durant, nunc citius ceſſant. Si enim vapor ille copioſus ſit, affectus diu durat; ſi paucus, citius diſcutitur. Si vapor non admodum malignus ſit, fœminæ poſt paroxyſmum ſurgunt, quaſi nihil mali paſſæ eſſent: Si verò peior ſit, etiam poſt paroxyſmum malè habent, & vel circa cor vel in capite de variis adhuc ſymptomatibus & moleſtiis conqueruntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Ex quibus omnibus, quæ hactenus dicta ſunt, facilè hæc Epilepſiæ ſpecies cognoſcitur. Conuellitur enim quidem vel totum corpus, vel aliquæ in eo partes, ſed non ſola conuulſio adeſt, vt in ſimplici Epilepſiâ, ſed ſimul alia ſymptomata adſunt, & ea quidem pleraque, quæ in ſuffocatione vterinâ apparere ſolent, quæ antea ſunt propoſita, & hîc repetere opus non eſt. Spuma etiam ante os rarò apparet. Non enim cauſſa iſta ita firmiter circa initium neruorum hæret, neque cerebrum ita concutitur, vt ſpuma inde generetur, ſed aura illa vaga eſt, & in particulares neruos detruditur. Vnde quandoque accidit, vt omnibus ſenſibus fœminæ hoc malo laborantes non priuentur, ſed plerumque audiant.

Hoc tamen notandum, interdum accidere, vt cùm ingruente paroxyſmo natura cauſsâ morbificâ ſtimulata per venas & arterias malignam materiam expellere conatur, vis partium principalium adhuc fortior ei occurrens, etiam in loca ignobiliora & remotiora, in crura & pedes, detrudat, vbi dolor & tenſio percipitur, donec tandem cumulata, vires acquirit, & vel per eaſdem vias, vel per venas & alias vias ad cerebrum fertur, epilepſiámque excitat. Vnde ſæpe dubij Medici redduntur, an illa epilepſia ſit per conſenſum vteri, an verò crurum & pedum. Talis caſus habetur in Conſiliis Brunneri, *conſil.* 14. & 15. Illuſtriſſima quædam domina (vt hiſtoriam morbi Medicus eius domeſticus deſcripſit) ſub finem vtriuſque ſuræ, imprimis verò ſiniſtri cruris, in parte domeſtica, & quidem in profundo ſub muſculis, vbi nimirum fines eorum capitibus aliorum inſeruntur, dolorem patitur ad tactum ſubacutum, ſed ita, vt in ſuperficie cutis & carnes ſubiectæ ſint molles, & naturaliter vndiquaque conſtitutæ appareant, in profundo verò neruoſæ muſculorum partes ad contrectationem paulò fortiorem duritiem cum dolore, quaſi conuulſæ rigentes, præ ſe ferant. Talis autem dolor matutinis ferè horis, circa tertiam coctionem, horâ quartâ vel quintâ per interualla (primùm menſium, nunc dierum) intenditur: atque tum ſubitò aliquid ab iſto loco adſcendere percipitur. Quo (ſtatim atque ad cerebrum defertur) oculi diſtorquentur, conuulſorij motus artuum oboriuntur, dentes arctiſſimè committuntur, cumque ob dolorem clamare affectet; lingua intercipitur & mordetur, vrina quandoque inuoluntariè excernitur, neque eorum, quæ in paroxyſmo ab adſtantibus aguntur, recordatur. Perdurant hæc quandoque dimidiæ, nonnunquam integræ (ſæpe etiam paulò vlterius) quadrantis horæ ſpatio, finiuntur verò quandoque cum ſternutatione: nunquam autẽ cum humoris alicuius excretione, quandoque etiam nulla ſpuma circa os apparet. Quod ſi ſub doloris perceptionem vincula cruribus ſecũdum locum affectum verſus genua iniiciantur, & ligaturæ fiant fortes, frictiones quoque inſtituantur partium inferiorum, ſub eodem loco affecto, inſultus paroxyſmi intercipitur, vel certè vis illius paululum imminuitur. Iunguntur quoque hiſce Symptomatis, vel excitantur potius ab illis, quandoque etiam peculiariter inuadunt (exactè enim ex Symptomatis diſcerni poſſunt) præfocationes vteri; quantum ex vteri verſus vtrumque inguen per interualla motu, vterinis quoque deliquiis, actorum reminiſcentia, necnon curatione, (dum ea, quæ ſtrangulatis ab vtero aliàs proſunt, hoc quoque loco conferant) conſtat, paroxyſmo ita modò diutius, modò breuius perdurante.

Epilepſia vtero ... modo ab ... lepſia ... aliarũ ... tium con... ſum diſ... nendo ſi...

Ex qua relatione, Medici quidam in conſilium adhibiti, concluſerunt, fomitem mali in ſiniſtro crure deliteſcere, & hinc ad caput eleuari, ſicut puero illi apud Galenum, cui aura frigida à pede adſcendens epilepſiam excitabat, & propterea frictionibus, ſcarificationibus, emplaſtris materiam illam diſcutere & euacuare conati ſunt, vt allegato *conſil.* 14. patet.

Verùm Cl. Brunnerus, *conſil. ſeq.* potius, &, vt mihi quidẽ videtur, rectius ab vtero epilepſiam illam ortum habuiſſe ſtatuit, haſce ob rationes; quòd illuſtriſſima domina, cum vterum geſtaret talia ſymptomata paſſa eſt, quæ non potuerint ſine maligni & praui alicuius vel humoris vel vaporis, aut ſpirituoſæ & quaſi venenatæ ſubſtantiæ in vtero latentis ſuſpicione accidere, & veriſſimile fuerit, illo toto tempore geſtationis vteri ſanguinem menſtruum retentum in corruptionem tranſiiſſe, prauis aliis humoribus ſimul retentis, qui aliàs cum fluxus menſtruo excluſi fuiſſent, ex quo concurſu prauitas & malignitas quædam poſt generari potuerit. Confirmat deinde id primus huius mali inſultus, qui accidit in primis annis, quibus menſtrua primò fluere inceperint. Tum enim, & antea nunquam huiuſmodi

huiuſmodi paroxyſmos perpeſſa eſt, etſi tum neque in ſurâ aut pollice pedis ſiniſtri, neque etiam toto vtroque pede aliquid doloris tum temporis perſentiſceret. Quâ de cauſsâ verò poſtea in cruribus dolor excitatus ſit, modò expoſitum eſt. Quibus tertiò accedit hoc, quod locus ille in crure ad talem materiam generandam ineptus eſt, neque tumor aliquis, aut cicatrix aliqua, vel quodcunque læſionis, vulneris, punctionis veſtigium in crure apparuit. Quartò idem & hoc perſuadere videtur, quod Epilepticis Symptomatibus iuncta fuerint vterina ſymptomata, & vteri ſuffocatio.

Prognoſtica.

1. Quod de Suffocatione hyſtericâ præſagiri ſolet id etiam de hac Epileſiæ ſpecie dici poteſt.

2. Non tamen tam pertinax malum eſt, vt vera Epilepſia, ſed etſi grauiſſima habeat accidentia: tamen ſi idonea adhibeantur medicamenta, ſæpe ita euaneſcunt, vt nunquam redeat.

Indicationes & Curatio.

Curatio. Vt in reliquâ Epilepſiâ, ita & in hac ſpecie duplex eſt Curatio, vna in paroxyſmo, altera extra paroxyſmum. Quæ in paroxyſmo inſtituitur, eò dirigatur, vt vapor ille malignus conuulſionum initia excitans diſcutiatur: extra paroxyſmum id agendum, vt minera & humor, è quo vapor eleuatur, tollatur, prauaque vteri diſpoſitio ex humore corrupto nata corrigatur.

paroxyſmo. Quid in paroxiſmo Epileptico Medico agendum ſit, *lib. 1. loco alleg.* dictum.

In hac tamen Epileſiæ ſpecie ea ſimul adhibenda, quæ in ſuffocatione vterinâ antea ſunt propoſita, & proinde vtiliſſima hîc ſunt ruta & caſtoreum, quæ vtrique affectioni medentur.

extra paroxyſmum. Extra paroxyſmum verò Cura inſtituenda eodem planè modo, vt in ſuffocatione vterinâ extra paroxyſmum, de qua cum antea, *cap. 4. vt & lib. 1. loc. alleg.* dictum ſit, ea hîc repetere opus non eſt.

Hoc ſaltem præterea attendendum, vt quia hîc caput inprimis afficitur, illius ſimul in curatione habeatur ratio, idque ſimul roboretur, & ea quoque medicamenta exhibeantur, quæ Epileſiæ propriè conueniunt, qua de re de Epileſiâ dictum.

Vnum atque alterum tamen medicamentum, quod vterum & caput ſimul reſpicit, proponemus.

℞. *rad. pœoniæ, ſcorzoneræ, bryoniæ, viſci q. ana* Vnc. ß. *polypod. q.* Vnc. j. *rutæ, pulegij, calaminthæ, ana* M. j. *ſem. pœoniæ, ſeſeleos, agni caſti, ana* Drach. iij. *carthami contuſi* Vnc. ß. *fl. anthos, ſaluiæ, ſtæchad. borrag. ana* p. ij.

Coq. in Aq. f. pro ℔ jß. *In Colaturæ & ſucci betonic. millefol. mercurial. artemiſ. ſ. q.* Infunde *fol. ſenæ el.* Vnc. v. *agaric. trochiſc. epithymi, ana.* Vnc. ß. *Rhab. el. caryophyl. ana* Drach. ij. *ſem. aniſi, fœnic. ana* Drach. iij. Mane ebulliant & colentur. Col. adde *ſacch. q. ſ.*

F. ſ. a. Syrupus, qui aromatiſetur aq. cinam. Vnc. ß. Doſis Vnc. ij. ſingulis menſibus bis.

De Pilulis verò ſequentibus ſingulis ſeptimanis ſumat bis Scr. j. vel ʒ. j. horâ vnâ ante cœnam.

℞. *radic. pœoniæ, fol. ſenæ el. ana* Vnc. ß. *artemiſiæ, betonic. rutæ, millefol. ana* M. ß.

Coq. In decocto clarificato *& ſucci mercurial. purificati* Vnc. j. diſſolue *aloës* Vnc. j. ß. Vbi feces ſubſederint clarum effundatur, & ad Solem vel ad furnum exiccetur, idque ter repetatur.

Poſtea adde *rhabarb. aq. cinnamomi aſperſi*, Drach. ij. *agaric. troch.* Vnc. ß. *maſtich. pulu. epileptici, ana* Drach. ß. Cum Syr. *de artemiſ.* F. Pilulæ.

Ad caput verò & vterum roborandum, & vitioſam vteri diſpoſitionem emendandam ſequentia exhibeantur.

℞. *feculæ pœoniæ* Drach. j. *bryoniæ, ſuccini præp. Viſci q. ana* Scrup. j. ß. *lapid. bezoar. cranij hum. præp. ana* Scrup. j.

F. puluis. Doſis Scr. j. vel ʒ. ß. cum *aq. tiliæ & ſcorzon.* vel cum ſacch. F. Rotulæ.

Vel ℞. *ſem. agni caſti* Vnc. ſ. *ligni aloës* Drach. ß. *radic. pœoniæ, ſem. pœoniæ, Viſci q. ana* Drach. j. F. puluis.

℞. *Rad. ſcorzon. garyophyll. pœoniæ, viſci q. ſem. pœoniæ, raſur. vngulæ alcis, dictamn. Cretici, ana* Drach. j. *oſſ. de C. C. cranij hum. præp. ana* Drach. ß. *ſuccini præp. ſtercoris pauonis, ana* Drach. j. *pulu. el. de gemm. diamoſch. d. ana* ʒ. jß *cinam.* Drach. ij. *betonic. maioran. meliſſæ, ana* Drach. jß. *ſem. agni caſti, rutæ, ana* Drach. j. *ſacch. candi ad pondus omnium.* F. Puluis.

℞. *Conſeru. meliſſæ, tiliæ, anthos, lil. conuall. radic. condit. ſcorzon. ana* Vnc. j. *ſpec. diamoſch. d.* Drach. j. *pulu. ſem. agni caſti, rad. pœoniæ, ana* Drach. ij. Cum *Syr. de ſtœchade* F. Electuar.

Vel ℞. *rad. pœon. ſcorzon. dictamn. albi, ana* Vnc. j. *ſaluiæ, meliſſæ, ana* M j. *galangæ, nucis moſch. cubeb. zedoar. granor. paradiſi, ana* Vnc. ß. Affunde *aq. lil. conuall. cum vino deſtill. & vini, ana q. ſ.*

Stent in infuſione 8. diebus, poſtea deſtillentur.

CAPVT VIII.

De Dolore capitis ex Vtero.

Equidem in variis coporis partibus dolores ab Vtero excitantur: frequentiſſimi tamen & grauiſſimi in capite, & quidem varij. Aliquibus enim totum caput dolet, quibusdam alterum latus, nonnullis circa oculos dolor inprimis percipitur, vt ex ſede ſuâ quaſi erupturi videantur. *Dolor capitis ex Vtero.*

Cauſſa.

Cauſa autem huius doloris eſt materia ex Vtero per venas & arterias in membranoſas capitis partes effuſa, eásque vellicando & diſtendendo dolorem excitans. *Cauſſa.* Materia autem hæc duplex eſt, vaporoſa & humoroſa. Interdum enim ex vitioſo ſanguine ac humoribus ſaltem vapor eleuatur, interdum ipſe ſanguis vitioſus, & præcipuè ſeroſa eius & acrior ac ſubtilior pars ex vaſis Vteri ad maiora regurgitat, atque in ipſum caput aſcendit, & in membranoſas partes effuſus in iis dolorem excitat. Prout autem vapor & humor ſeſe habet, & nunc copiâ præcipuè peccat, nunc verò acrimoniâ, ita dolor etiam nunc tenſiuus ſaltem, nunc vlceroſus, & pungens excitatur. Et quia vaporum & humorum materia frequentiſſimè per arterias eleuatur, dolores etiam maximâ ex parte ſunt pulſatorij, non ij, qui in partium inflammationibus fiunt, ſed ex arteriis in parte aliqua ſanguine feruido repletis accidunt.

Signa Diagnoſtica.

Dolor ipſe per ſe manifeſtus eſt, ægræque de eo ita conqueruntur, vt membranas cerebri ſibi quaſi dilacerari, & caput tantùm non rumpi conquerantur. *Signa.* Quod verò per conſenſum Vteri fiant hi dolores, cognoſcitur ex eo, quod menſes fœminis non rectè fluunt, & quia dolor præcipuè infeſtat, aut augetur, dum menſium fluxus inſtat, vel alio modo Vterus non rectè ſe habet, de cuius rei ſignis ſæpius hactenus dictum. Et ſi in poſtica capitis parte dolor præcipuè percipiatur, id doloris capitis ex Vtero proprium eſt, vt infra, *in quæſtione*, dicetur.

An verò vapor vel humor ſimul doloris cauſſa ſit, patefit ex eo, quod vbi vapor adſcendit, dolor eſt citra

grauitatem & interdum euaneſcit, ac mox recurrit; Si verò humor dolorem excitet, grauitas capitis adeſt, quæ ſi ſimplex, ſanguis peccat; ſi cum mordacitate & punctione coniuncta ſit, bilis; ſi cum torpore, pituita; ſi cum triſtitiâ, melancholia.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Dolores hi moleſtiſſimi ſunt, & vigilias inducunt, viresque in fœminis deiiciunt, & quid in genere capitis dolores portendant, *lib.1. part.3. cap.3. de dolore Capitis*, dictum.

Curatio.

Curatio. Curatio, vt in aliis doloribus, dirigitur vel ad dolorem ipſum, vel ad cauſſam doloris. Dolor capitis quomodo mitigandus ſit, loco allegato dictum. Cauſſam quod attinet, equidem vapor & humor, qui ad caput adſcendit, reuellendus, repellendus, vt *lib.1. part.1. c.5.6.7. de intemperie cap. cum materia*, dictum; quia verò ab Vtero communicatur, præcipuè ad Vterum reſpiciendum. Quâ ratione autem id fieri debeat, ex iis, quæ hactenus de intemperie Vteri cum materiâ, de menſibus ſuppreſſis & ſuffocatione Vteri dicta ſunt, ſatis patet. Videndum nimirum qui humores in Vtero peccent, & quam ob cauſſam colligantur, iique euacuandi, & diſpoſitio Vteri vitioſa corrigenda. Ita enim facilè vaporum & humorum, qui dolorem pariunt, adſcenſus prohibetur. Et ſi quæ poſtea reliquiæ ſunt, eæ facilè diſcutiuntur, vt de dolore capitis in genere dictum.

Dolores in variis partibus ex Vtero. Accidunt & in aliis partibus ex Vtero dolores, præcipuè in lumbis. Verùm cum ij inde oriantur, quod humores vitioſi ex Vteri venis & arteriis in maiores Venas & arterias tranſponuntur, atque hinc ruſus per capillares venas in ſpatia partium & membranas effunduntur, vel dum ad caput delati, & tùm extra tùm intra cranium cumulati, in partes inferiores delabuntur: facilè hinc apparet, eam etiam primam curam eſſe debere, ne Vterus vitioſos humores amplius ſuppeditet, & ſi qui in corpore vel aliis partibus collecti ſint, tollantur; quod quâ ratione expediendum ſit, ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, facilè patet.

QVÆSTIO I.

Quâ in parte capitis dolores ex conſenſu Vteri in fœminis excitentur.

Dolores capitis ex vtero, qua in parte capitis fiant. Quâ in parte dolores hi maximè excitentur, Autores non idem ſentiunt. Galenus, *6. epid. comm. 1. text. 2.* vbi prolixè de capitis cum Vtero conſenſu diſputat, dolores capitis ex Vtero maximè in ſyncipite excitari ſtatuit; atque antiqua eſt opinio, vt ex Galeni loco allegato videre eſt, Galenuſque huius rei has cauſſas affert, dum ſcribit: *Primùm*, inquit, *vapores illos calidos proximè dictos*, (de febribus ex vtero ortis loquitur) *per arterias in caput ſubuolare, ratio oſtendit: ipſas quoque arterias per colli ab vtraque vocati infundibili parte rectà in Synciput diſcurrentes videre licet. Præterea & omni ſanitatis tempore tenuia & halituoſa cerebri excrementa maximè per ſyncipur diffIari ſolere affirmamus, ſiquidem in ipſo ſutura laxiſſimæ ſunt, & ipſa caluaria ſubtiliſſima pluribuſque meatibus peruia, ad hæc multa ſenſibilia corpora per ſuturas euadunt. Membranula enim quadam craſſum cerebri inuolucrum pericranio vocata tunica connectunt, & multitudo tenuium conceptaculorum per ſuturas exſiliunt: aquos autem magnitudine affectus ſenſibiliora naturaliter corpora magis percipiunt magis verò ſententia ab inferentibus dolorem cauſſis magis cruciantur.* Hæc Galenus.

Ludou. Mercatus verò docet, hos dolores magis contingere in poſticâ capitis parte, ob venas & arterias, quæ iuxta dorſum eam partem adeunt.

Verùm enim verò neutrum ſimpliciter verum eſt, ſed vtrumque verum eſt. Etenim & in vertice ac ſyncipite, & in occipite dolores capitis ex conſenſu Vteri fiant: Illi quidem cum vapores & humores per arterias & venas in caput adſcendunt, eò quod arteriæ & Venæ copioſæ eo loco concurrunt; quæ tamen cauſſa viris æquè ac mulieribus communis eſt: hi verò & qui fœminis proprij ſunt, non, vt vult Mercatus ob venas & arterias iuxta dorſum eam partem adeuntes, ſed ob connexionem ſpinæ cum Vtero. Cum enim vterus membranoſâ conſtet ſubſtantiâ, & neruea natura intexta, per ſpinalis medullæ membranas ac neruos cum cerebri membranis conſentit, & ita ſeu per condolentiam; ſeu per materiæ alicuius communicationem, eas in conſenſum trahere poteſt, cum neruoſa neruoſis conſentiant, vt in epileſiâ & motibus conuulſiuis fieri videmus. Quia verò ſpinalis medullæ & neruorum origo in poſticâ parte capitis eſt, eo loci dolores hi magis percipiuntur in fœminis ob vterum, quod non accidit in viris.

CAPVT IX.

De Cordis affectibus & arteriarum in dorſo & hypochondriis pulſatione ex vtero.

Cordis affectus ex Vtero. Cor etiam interdum palpitare miris modis, & anxietatem circa id percipi à fœminis, ſupra *de menſium ſuppreſſione, Febre albâ, & Vteri ſuffocatione dictum.* Adhuc tamen de eo aliquid addere libet.

Ortum autem habent hic affectus à prauis vaporibus ad Cor ab Vtero per arterias eleuatis, ex ſanguine menſtruo retento, prauiſque humoribus in Vtero cumulatis, & facultatẽ cordis expultricem ſtimulantibus.

Ab Vtero autem hanc palpitationem proficiſci, ex eo patet, quod alia Vteri affecti ſigna & ſymptomata ex Vtero orienda ſimul adſunt. *Signa.*

Quâ ratione autem huic ſymptomati ſuccurrendum ſit, ex iis, quæ *de menſium ſuppreſſione, febre alba, & ſuffocatione Vterina* dicta ſunt, facilè patet. Vt pauca ſaltem, quæ in paroxyſmo agenda ſunt addamus, inprimis opera danda, vt vapores & flatus illi maligni cor vellicantes & moleſtantes diſſoluantur, & cor contra eorum iniuriam roboretur; quod fit medicamentis cordialibus. *Curatio.*

Exhibenda nimirum aq. vitæ alba, cordialis, cinamomi, virtutum, meliſſæ; pulueres item cordiales. Extra verò cordi applicanda, ſacculi, epithemata, linimẽta cordialia, inprimis meliſſa, de quibus, *lib.2. de palpitatione Cordis*, dictum.

Cognatum palpitationi cordis malum eſt Pulſatio arteriarũ, quam fœminæ, Virgines præcipuè & Viduæ, in hypochondriis, ſiniſtro inprimis, & dorſo, eo loco, vbi arteria magna ſita eſt, percipiunt. Apud antiquos equidem de hac affectione vix vlla fit mentio, niſi quod Hippocrates, *1. Prognoſt.* ſcribit: *Præcordiorum venæ ſi pulſant, aut perturbationem aut delirium portendunt.* Aretæus equidem, *lib.2. de cauſſis & ſignis acut. cap.8.* quibuſdam arteriam ſecundum dorſum inflammari ſcribit, idque pulſationem in alteris præcordiis manifeſtare. Sed non eſt illa affectio, quæ ab Vtero prouenit. Fernelius, *de part. morb. & ſympt. lib.5. cap.2.* vbi de melancholiâ hypochondriacâ agit, ſcribit, in hypochondriis arterias & venas vehementer pulſare. Lud. Mercatus equidem aſſentitur Fernelio, in Melancholiâ hypochondriacâ id fieri, imò ſtatuit, ſubſultum illum in toto ventre, & potiſſimum iuxta ipſius fundum vſque ad vmbilicum fieri: verùm pulſationem hanc longè diuerſam eſſe ſtatuit ab arteriæ, quæ rectâ per dorſum tendit, pulſatione, & longè etiam minorẽ eſſe. Et verũ quidẽ eſt, diuerſas eſſe arterias: quæ in dorſo & hypochondriis pulſant; quæ in dorſo pulſat arteria, eſt caudex ille arteriæ *Pulſatio arteriarum in hypochondriis & dorſo.*

magnæ;

magnæ; quæ in hypochondriis pulſant, ſunt rami minores ſplenici & menſenterici; & propterea etiam pulſatio maior eſt in dorſo, quàm in hypochondriis: veruntamen ab vnâ cauſsâ proficiſcitur vtraque pulſatio, niſi quod pulſatio arteriæ in dorſo à cordis affectu prouenit.

Cauſſa.

Cauſa verò huius pulſationis eſt inflammatio arteriarum, verùm ea non propriè dicta, ſed φλόγωσις, vbi nimirum vitioſi humores ex Vtero in ramos arteriæ maiores effunduntur, atque ibi vſu aucto, præcipuè ſi cor ſimul incaleſcit, vehementius pulſant. Imò arteriæ iſte motus ſæpe per totum corpus diffunditur, & ex humore efferueſcente vapores in totum corpus effunduntur, vndè febris quaſi excitatur, qui calor tamen, cum nulla adſit putredo, poſtea facilè diſcutitur & euaneſcit. Atque hæc humorum efferueſcentia ſi per arterias ipſi cerebro communicatur, ex ſententiâ Hippocratis, mania excitatur, quæ delirium eſt ſine febre. An verò ipſa arteria magna inflammari poſſit, ſicut tale quid venæ cauæ accidere ſcribit Aretæus, vt ſubitò mortem inferre queat, de hoc hìc non diſputo. Hoc certum eſt in fœminis, quæ tale quid patiuntur, id non fieri; cùm affectus iſte ſæpe diuturnus ſit, & ſine periculo, ſed à corde, & ab vtero in conſenſum tracto, quod arteriarum origo eſt, prouenire. Nonnulli quidem in venis ſaltem cauſſam quærunt, & ſanguine feculento ibi incaleſcente arterias compati ſtatuunt: Verùm iidem humores in arteriis æquè conſiſtunt, ibique incaleſcentes ſymptoma hoc excitare poſſunt.

Signa Diagnoſtica.

Pulſus ipſe manifeſtus eſt, & ab ægris, imò ſi manus ab adſtantibus hypochondriis admoueatur, ab iis etiam percipitur. Præterea adſunt alia affectionum Vterinarum & hypochondriaca ſigna, vt & melancholiæ ex Vtero. Et cum caro ille præternaturalis ex arteriis in totum corpus diffundatur, nutritio læditur, & corpus contabeſcit.

Prognoſtica.

1. Affectus hic equidem grauis non videtur; cum ægri ſuo modo ſic ſatis ſani eſſe, & ſine inſigni actionum læſione viuere videantur.

2. Periculo tamen non caret; cum à cauſsâ pertinaci foueatur, quæ viſcera ſenſim debilitat, iiſque habitualem intemperiem inducit, vnde corpus & vires citra euidentem cauſſam inſigniter mutantur.

Curatio.

Curationem quod attinet, ea omnino talis eſt, quæ melancholiæ ex vtero & menſium ſuppreſſioni, vt & affectioni hypochondriacæ ex Vtero, de quâ cap. ſeq. agetur, conuenit. Idcóque de eâ hîc nihil amplius addemus.

Nonnulli de Curatione huius affectus prolixè agunt: longè tamen aliam, quàm quæ huius loci eſt, affectionem curant, nimirum febrem ardentem. Verùm cum ea huius loci non ſit, & æquè fœminis & viris ea competat, de eâ hoc loco non agimus.

CAPVT X.

De Lienis p.n. affectionibus, & hypochondriacâ ex Vtero.

Afficitur & lien ac hypochondria ex vtero, & quidem frequentiſſimè, vt ſuprà, *cap. 4. de affectione hyſtericâ* in genere dictum, vt ſæpe dubitetur à Medicis: An fœminæ Vterinâ vel hypochondriacâ affectione laborent; cùm tamen vtrique pleræque ſint obnoxiæ. Oritur tamen iſte lienis & hypochondriaca affectio ex Vtero per arterias. Cum enim Vterus arterias duas habeat, vnam à præparantibus, alteram ab hypogaſtricis deriuatam, hypogaſtrica verò non procul à cœliacâ, quæ ventriculo, pancreati, omento, tenui inteſtino, duodeno, ieiuno, coli inteſtini parti, & lieni ramos plurimos largitur, facilè hinc patet, ſi vitioſus ſanguis in vtero colligatur, & ex vteri arteriis regurgitet ad hypogaſtricæ arteriæ exortum, ex ea facilè ad cœliacam, & hinc ad partes modò dictas diffundi poſſe, inprimis ad lienem, qui arteriis multis præditus eſt; & fit hoc facilius, cùm natura aliàs humores vitioſos ad partes in hypochondriis ignobiliores, & corporis quaſi ſentinam detrudere ſoleat.

Et quàuis non omnes humores vitioſi in arteriis cumulentur: tamen quia non ſolùm venarum inter ſe, & arteriarum inter ſe, ſed & venarum cum arteriis mutuæ anaſtomoſes in partibus & internis & externis dantur, atque in vtero ea etiam animaduertitur, ità vt ſi ſpermatica aliqua vena inſuffletur, altera cum arteriis etiam inflatur: hinc manifeſtum euadit, vitioſos humores, in quibuſcumque etiam vaſis colligantur, facilè ad lienem & hypochondria per arterias peruenire poſſe.

Quâ de cauſsâ autem vitioſi humores in corpore colligantur, hactenus ſæpius dictum. Præcipuè tamen hoc hic accidit ob menſium ſuppreſſionem. Ac proinde lienoſæ & hypochondriacæ ex Vtero eæ fœminæ inprimis euadunt in ætate iam maturâ, quibus iuuenibus menſes non ſatis copioſè fluxerunt, quæque ſanguinem calidiorem habent.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur autem hoc malum è ſiniſtri lateris dolore, qui ſæpe & thoracis latus ſiniſtrum mammamque ſiniſtram occupat, & ad iugulum vſque extenditur; adeſt reſpirandi difficultas, ructus crebri, aluus eſt ſiccior & tardior. Fœminæ tales ſunt cogitabundæ, triſtes, ſolitudinis amantes. Vbi ſanguinis iſtius pars tenuior incaleſcit, totum corpus & inprimis faciem φλόγωσις quædam ſubitò occupat, quæ ſubitò iterum euaneſcit; & alia affectionis hypochondriacæ ſigna adſunt. Quæ tamen hoc peculiare habet, quod fœminæ ſuaueolentia non ferunt, & ſi grauia ingruant ſymptomata, fœtidis naribus admotis, melius habent.

Neque materia iſtius affectionis cauſſa, vt in Viris, ita & in fœminis ſemper in hypochondriis concluditur & coërcetur, ſed ſæpe pars eius tenuior, & vapores ex ea in totum corpus per arterias diffunduntur, & varia ſymptomata excitant. Obſeruaui tale quid in fœmina nobili in Luſatiâ, quæ primò dolorem grauatiuum ingruente paroxyſmo in ventre & circa vmbilicum percipiebat. Deinde ſonum quemdam & ſtridorem in capite, & auræ ſeu vaporis calidi motum ſe ſentire dicebat, qui fumi inſtar faciem peruadebat, & calorem ac ruborem in eâ excitabat, atque oculos obfuſcabat, & dormituræ, etiam clauſis palpebris, varia phantaſmata obiiciebat, quæ ſomnum turbabant. Deinde in thorace dolorem quendam & quaſi compreſſionem, cum periculo ſuffocationis & lipothymiæ, ſe percipere dicebat; imò in thorace puſtulas exiguas cum maximo ardoris ſenſu erumpere aiebat, quæ poſtea rumperentur, & ichorem effunderent. Et cum iſta ſymptomata ingruerent, etiam in extremitatibus & pulpis digitorum motum arteriarum & formicationem quaſi ſe ſentire affirmabat. Symptomata autem omnia iſta non diu durabant; ſed vapore illo diſſipato remittebant. Aliàs

Aliàs ſe prædicabat ſanam, & domeſtica negotia ſatis bene perficiebat.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Cum hypochondriaca affectio lieniſque morbi aliàs curatu difficiles ſint, adhuc grauiores euadunt, cùm vteri affectus coniunguntur.

2. Degenerat autem, niſi maturè curetur, in melancholiam, lienis ſcirrhum, & alios graues ac periculoſos morbos.

Curatio.

Curatio. Cum menſtruorum ſuppreſſio huic malo ferè anſam præbeat, ac ſanguis plerumque ſit calidior, venæſectione opus eſt: quæ quâ ratione inſtituenda ſit, ſupra, *ſect. 2. cap. 3. de menſium ſuppreſſione*, dictum. Inprimis verò hîc vtilis eſt hæmorrhoidum apertio.

Quia etiam hîc vitioſi humores, inprimis melancholia, abundant, per interualla ij, lenibus medicamentis, ſed ſæpius, euacuandi.

Vtiles hîc ſunt *Pilulæ Tartareæ Quercetani, de ammoniaco, de ariſtolochiâ Fernelij*, & aliæ. Inprimis verò plurimum prodeſt chalybis vſus. Et omninò purgatio hîc inſtituenda eo modo, qui de affectione hypochondr. *lib. 3. part. 5. ſect. 1.* & ſupra, *part. 2. ſect. 2. cap. 3. de menſ. ſuppreſſione*, ac *hac ſect. cap. 6. de melanchol. ex vtero* eſt propoſitus; nec medicamenta hîc repetere opus eſt.

CAPVT XI.

De hepatis p. n. affectione, & Barbæ prouentu ex conſenſu Vteri.

Hepatis affectus ex vtero. CVm vterus venas, quàm vlla alia pars corporis, copioſiores, eaſque ſatis grandes habeat, ſi ſanguis vel copiâ, vel qualitate peccans aliiſque vitioſis humoribus inquinatus, in vtero colligatur, & ex eo in venæ cauæ ramos maiores regurgitet, per eos facile vſque ad hepar, quod principium venarum eſt, adſcẽdere poteſt. Atque hinc hepar variè pro peccantis humoris naturâ afficitur. Interdum enim à copiâ ſanguinis ſuppreſſi calor natiuus hepatis ſuffocatur, vt iam non bonum ſanguinem, ſed crudum & pituitoſum generet, qui poſtea in totum corpus diffuſus, morbum Virgineum appellatum, & cachexiam in vniuerſo corpore parit; varia etiam tumorum genera hinc inde in toto corpore excitantur: & vbi humores poſtea ex hepate in reliquas venas diffunduntur, in iis putreſcunt, vnde febres excitantur. Et omnino nihil morborum eſt in vniuerſo corpore, quod ex hepate excitari ſolet quod nõ ex vteri conſenſu etiam oriri poſſet. Cum enim vitioſi humores, vt dictum, ex vtero facilimè per venas hepati communicentur, illi hepar lædunt, hepárque læſum ſua vitia rurſum per venas in totum corpus diffundit. Quâ ratione autem huic vitio ſuccurri poſſit, ex iis, quæ ſupra *part. 2. ſect. 1. de menſium ſuppreſſ.* & *ſect. 3. cap. 2. de morbo Virgin.* dicta ſunt, patet.

Barba in mulier. Cùm autem è venis non ſolùm corporis partes nobiliores ſuum nutrimentum accipiant, ſed ex iiſdem & ſuæ originis & incrementi materiam pili accipiant, non hîc prætereundus peculiaris affectus, Barbæ nimirum in fœminis quibuſdam prouentus. Refert enim Hippocrates, *6. Epid. ſect. 8. aphor. 45.* Phaëtuſam Pythij coniugem in Abderis fœcundam fuiſſe. Cum verò maritus eius in exilium fugiſſet, menſes illi multo defecerunt tempore. Quo facto dolores & labores in articulis deinceps acciderunt. His autem factis, corpus virile, & in vniuerſum hirſutum & piloſum redditum eſt, barbámque emiſit, & vox ipſa aſpera facta eſt. Etſi autem omnia, quæ ad menſes prouocandos neceſſaria eſſent, tentarit Hippocrates, non fluxerunt tamen menſes; ſed cùm haud multo tempore poſt vixiſſet, mortua eſt. Idem Namyſiæ, Gorgippi vxori eueniſſe idem refert, *ibid. aph. proximè ſeq.* Et Alex. Benedictus, *lib. 26. de curat. morb. cap. 4.* ſcribit, Viduæ cuidam, quæ ſæpius prius conceperat, ex abſtinentiâ purgationibus menſtruis ſublatis barbam exortam eſſe. Cum enim pili ex ignobiliori & excrementitiâ ſanguinis parte generentur, ſi ſanguis, qui ſingulis menſibus per vterum in fœminis euacuatur, retinetur, & humores vitioſi, qui cum eo euacuari ſolent; cùm alij in ambitu corporis morbi & ſymptomata excitantur, tum etiam interdum, quamuis rarius, ex retentis illis excrementis corpus fœmineum p. n. hirſutum reddi, & barba creſcere ſolet.

CAPVT XII.

De Ventriculi p. n. ex vtero affectionibus.

TAndem etiam varia & grauia ſymptomata in ventriculo ex vteri conſenſu excitantur, & nunc in fœminis appetitus imminuitur, vel aboletur, vel augetur, vel deprauatur, vt fœminæ abſurda & corpori noxia loco cibi auidè expetant; nunc ſingultus excitatur, nunc vomitus; nunc ructus, nunc dolor & Cardialgia dicta. *Ventriculi ex vtero affectus.*

Cauſſa.

Cauſſæ horum omnium Symptomatum ſunt halitus & vapores praui ex ſemine, ſanguine, vel aliis prauis humoribus in vtero corruptis eleuati, & ad ventriculum delati. Communicantur autem iſti halitus maligni viâ ſatis patente, dum ex vteri arteriis in hypogaſtricam, & ex hac in cœliacam feruntur. *Cauſſa.*

Varia autem halitus iſte inducit ſymptomata, prout ipſe diuerſæ naturæ eſt, & ad diuerſas ventriculi partes fertur. Si enim calidus ille vapor fuerit, inappetentiam cibi excitat, & ſitim gignit; ſi frigidus, coctionem lædit. Quia tamen plerumque malignam & ἄρρητον qualitatem obtinet, miranda etiam Symptomata, & quorum cauſſæ è manifeſtis qualitatibus reddi non poſſunt, excitat. Hinc accidit, vt fœminæ res abſurdas, cretam, calcem viuam, gypſum, carbones & ſimilia expetant. Obſeruauit quoque L. Mercatus, illuſtrem quandam fœminam hac de cauſſâ potum auerſatam fuiſſe, aliam verò nullo modo potuiſſe potum admittere, quia protinus vomitu & aliis accidentibus excandeſceret, licet potum porrigi expeteret, ita vt ſexaginta diebus ſine potu vixerit. In quâ fœminâ procul dubio ille malignus halitus eam naturam induit, quam humor, qui hydrophobiam excitat, habere ſolet.

Deinde nunc has, nunc illas ventriculi partes hic humor impetit. Si ad os ventriculi feratur, appetentiam lædit, & cardialgiam parit. Si in ventriculi cauitatem effundatur, ructus & vomitus excitat. Si in tunicis ventriculi hæreat, perpetuam nauſeam gignit, vel ſi acrior ſit, ſingultum parit, & dum ventriculum diſtendit, dolorem parit. Et quamuis halitus hic & vapor mobilis ſit, atque ita affectum diuturnum parere non poſſe videatur: tamen hi affectus ſæpe ſatis diuturni ſunt, quod ſcilicet ſimilis humor etiã ex vtero in vaſis per mẽbranas ventriculi diſperſis hæret, & halitus hic interdum humores vitioſos, partim tunicis ventriculi impactos, partim in cauitate ventriculi hærentes offendit, qui ab iſto halitu prauam & malignam naturam induunt & ventriculum lædunt, atque ita malum fouent & augent.

Signa Diagnoſtica.

Ipſa Symptomata per ſe manifeſta ſunt. Hoc ſaltem hîc inquirendum, an vẽtriculus per ſe afficiatur, an verò *Signa diagnoſtica.*

conſenſu

conſenſu vteri. Cognoſcitur autem hoc præcipuè ex eo, quod ſi ventriculus per ſe afficitur, ſymptomata iſta ferè continua ſunt, nec vteri affecti ſigna adſunt: in ſymptomatibus verò per conſenſum vteri ortis, ſymptomata interdum intermittunt, mox tamen redeunt, pro vt vapor ille & halitus ex vtero adſcendens ventriculum impedit; & adſunt vteri adfecti ſigna alia, vt & lienis ac meſenterij, per quorum vaſa ex vtero materia illa Ventriculo communicatur. Et adſunt alia inſueta ſymptomata, quæ vbi ventriculus per ſe afficitur, conſpici non ſolent, vt nimirum mœſtæ fiant fœminæ, & omnium rerum tædio afficiantur; & omnino mira adeſt ſymptomatum varietas, quæ aliàs in ventriculi affectibus conſpici non ſolet.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Symptomata hæc perículoſiora ſunt & grauiora, quàm ſi à primario ventriculi vitio proueniant; & non curantur, niſi vteri p.n. diſpoſitio, quæcunque ea ſit, tollatur; & ſæpe accidit, vt cum Medici ventriculi curationem ſaltem dirigunt, omnia fruſtra tentent.

Curatio.

Curatio. Curatio ergo & ad ventriculum & vterum dirigenda. Hoc tamen perpendendum, an malum diu durauerit, & iam in ipſo ventriculo ex affectu per conſenſum morbus per eſſentiam contractus ſit, an verò per ſympathiam ſaltem, à vapore ex vtero tranſmiſſo ventriculus afficiatur, nulloque per ἰδιοπάθειαν morbo affligatur. Poſterius enim ſi accidat, cura præcipuè ad vterum dirigenda. Vteri enim morbo ſublato, ſponte ceſſat ventriculi affectus; modò paululum verſus iniurias illas ab vtero prouenientes ventriculus muniatur & roboretur. Si verò ipſe ventriculus iam per ſe laborat, maximè eius cura habenda.

Primò ergo videndum, an humores aliqui vitioſi in Ventriculo hæreant. Ii ergò euacuandi iis medicamentis, quæ *lib.3. part.1. ſect.1. de intemperie ventriculi cum materiâ, & de imbecillitate ventriculi*, ſunt propoſita. Si enim multi humores vitioſi in ventriculo hæreant, malum fouent, & vaporis illius maligni qualitates ſuſcipiunt, & praua ſymptomata poſtea inducunt. Vomitus etiam hîc vtilis eſt.

Quâ ratione verò vtero ſuccurrendum ſit, ex iis, quæ hactenus, cùm in aliis capitibus, tum *de intemperie vteri cum materia & ſuffocatione vterinâ* dicta, ſunt, ſatis patet, nec opus ea, quod multi faciunt, centies repetere.

Hæc vbi expedita fuerint, ventriculus roborandus, & reliquiæ; cùm in ventriculo, tùm in vtero, abſumendæ. Ad quam rem vtilis radix angelicæ quocunque modo ſumpta, theriaca, Mithridatium, ſpec. aromat.roſ.ol.cinamomi, garyophyllor.

Vt ♃. *ſpec. arom. roſ.* Drach.j. *extr. angelic.* Scrup.ß *ol. caryophyll. cinamomi, ana* gutt.v. *ſacch. albi* Vnc.ijß F. Rotulæ.

Item pilulas ex aloë & maſtiche frequenter ſumere, vtile eſt.

SECTIO IV.

De Symptomatibus, quæ fiunt circa Conceptionem.

CAPVT I.

De Veneris Appetitu læſo.

AD hominis generationem Viri & fœminæ coniunctionem neceſſariam eſſe, notiſſimum eſt. Sunt verò ſuæ vtrique in generatione partes & officia. Etſi enim ſemen & mas & fœmina conferat, & vt *Ariſtoteles, 1. de gen. animal. cap.13.* ex Empedocle ſcribit, maris & fœminæ quaſi ſymbolum ſit, totum verò à neutro proficiſcatur: tamen præter ſeminis communicationem alia præſtat Vir, alia mulier, in generatione. Quæ Viri partes ſint in generatione, *lib.3. part.9. ſect.2. cap.1.* dictum. Cum ergo hoc loco de ſymptomatibus, quæ circa conceptionem in fœminis accidunt, dicendum ſit, primo loco videndum, quid in fœminâ ad conceptionem requiratur.

Primò autem neceſſarium eſt, vt fœmina appetitum ad Venerem habeat; deinde vt membrum virile admittat; tertiò vt ſemen in coitu à Viro accipiat, quartò vt ipſa ſemen, quod cum virili commiſceatur, emittat; quintò vt ſemen vtrumque retineat, & vteri calore foueat, vt ex eo fœtus formetur. De quibus iam ordine dicemus, & quænam circa hæc ſymptomata accidant, videbimus. Nam omnia, quæ de generatione & conceptione dici poſſunt, tractare huius loci non eſt, ſed pertinent ea ad Phyſicam. *Ad conceptionem in fœmina quæ neceſſaria ſint.*

Primò ergo, vt in viris, ita in fœminis appetitus Veneris nimius accidit, etſi is plerumque in Viris maior ſit, fœmina verò, vt Seneca loquitur, *ep.95.* pati nata ſit. Excitatur autem is Veneris appetitus in fœminis, in ætate quidem florente ſeminis ὀργασμῷ, ſeu, vt ſic dicam, turgentiâ. Cum enim ſemen ſpiritu multo refertum ſit, humiditatemque quaſi ſeroſam in ſe contineat, vbi illa humiditas ſpirituſque mouetur & agitatur, & ad ſui excretionem animal ſtimulat, motu illo ſuo in genitalibus partibus iucundam titillationem & mirum ad coitum appetitum excitat. In Eunuchis etſi ſemen deeſt, quia tamen calor & ſpiritus quidem ſuppetit, etiam Veneris appetitus excitatur, vt docet I.C. Scalig. *exerc.175. ſect.2.* In ipſo verò coitu mira voluptas excitatur. *Appetitus Veneris in fœminis.*

Circa hunc Veneris appetitum & voluptatem in coitu duo ſymptomata in fœminis excitantur; Venus nimirum exſtincta, dum fœmina virum & Venerem non appetit, maritumque lubens non admittit, admiſſumque diu ferre non poteſt, & ſi eum patiatur, nullam vel exiguam voluptatem percipit; & ita quidem, vt interim ex coitu non plus delectationis percipiat, quàm ex contactu externo. Deinde nimia Veneris appetentia, cum interdum aliquæ fœminæ Venerem nimis appetunt, & ita quidem, vt tunc in furorem quaſi agantur, ſicut *de furore vterino* ſupra, *cap.5.* dictum, & ſi Venerem patiantur, ſatiari non queant, earumque libido nec plurimorum virorum congreſſibus expleri poſſit.

Cauſſa.

Cauſſa. Appetitus autem huius defectus accidit ob ſeminis defectum, vel idminus calidum ſpirituumque inprimis in vaſis ſeminalibus inopiam, ob quas cauſſas partes in fœminis, quæ ſunt appetitus Venerei ſedes, nullo modo ſtimulantur. Quibus de cauſſis autem ſemen deficiat, minuſque calidum & ſpirituoſum ſit, *lib.3. part.9. ſect.2. cap.1.* dictum; & capite ſeq. dicetur. Interdum & à malâ conformatione vaſorum ſemen deferentium hoc malum excitatur, quæ qualis ſit, vix in viuis cognoſcitur. Si etiam caſtratione vaſa ſeminis materiam deferentia excindantur, procul dubio appetitus Veneris imminuitur. Etſi verò caſtrari fœminas, homines ſcilicet, nuſquam gentium receptum fuerit, & Platerus etiam ſcribat, caſtrationem in fœminis tentatam fuiſſe, ſe nec audiuiſſe, nec legiſſe: caſtratas tamen fuiſſe indomitæ libidinis fœminas quaſdam, ſe certos auctores habere ſcribit Iul. Alexandrinus, *lib.22. ſalubr. cap.14.* Et Gyges Lydorum Rex eius ſceleris ab hiſtoricis accuſatur, quod fœminas eunuchas fecerit. Et VVierus, *lib.4. de praeſtig.*

*dem. cap.*10. ſcribit, quendam in Ducatu Cliuenſi, artis caſtrandi pecora gnarum, filiam ſuam, cum quendam familiarius eâ vti animaduerteret, violenter in cubiculum raptam caſtraſſe.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Vitium hoc ipſæ fœminæ maritis ſuis manifeſtare ſolent, quid id rurſum Medicis, quorum conſilium expetunt, patefaciunt.

Prognoſticum.

Prognoſtică.

Atque ſymptoma hoc equidem in fœminis non ita noxium eſt, vt in Viris, in quibus niſi inſignis ſit ad Venerem appetitus, nullus coitus fieri poteſt; cùm fœminæ, etſi Venerem non ita appetant, tamen coire poſſint: plerumque tamen indicium eſt, fœminas tales ſemen fœcundum non habere, & propterea ſteriles eſſe.

Curatio.

Curatio.

Curationem quod attinet, dictum eſt de eâ *lib.* 3. *loco allegato & ſeq. quoque cap.* aliquid dicitur. Hoc ſaltem hîc addimus, linimenta & vnguenta, quæ *loc. alleg.* ad Venerem ſtimulandam adhibenda diximus, in fœminis in lumborum & pubis regione applicanda eſſe. Vt verò maiorem in congreſſu fœmina voluptatem percipiat, glandem Viri ante coitum Zibetho, vel felle gallinæ, aut lucij piſcis illinendam eſſe.

Salacitas.

Contrà *Salacitas* nimia etſi conceptionem impedire non videatur: tamen cùm fœminarum maxima & præcipua virtus ſit verecundia & pudicitia, turpe omnino vitium in fœminis eſt ſalacitas, ac præterea etiam vagâ libidine, quæ vitium hoc ſequitur, ſæpe procreatio prolis impeditur.

Cauſſæ verò eædem ferè ſunt, quæ furoris vterini, de quo ſupra, *ſect.* 3. *cap.* 5. dictum, minus tamen vehementiores, nimirum ſeminis copia, acrimonia & commotio. Semen enim ſi ſit copioſum & turgens, quaſi naturam ad excretionem ſtimulat, atque ita Veneris appetitus excitatur.

Præcipuè verò hoc accidit, ſi ſemen maiorem, quam par eſt, acrimoniam acquirit; id quod à cibis calefacientibus & aromatibus conditis, vt & medicamentis Venerem excitantibus accidit, item ab humoribus calidis in vtero ſeminique permixtis, idque acre reddentibus: vnde mulieres impuræ, ſemenque acre & vitioſum habentes, inſatiabili Veneris deſiderio tenentur.

Equidem fœminæ plerumque hoc vitium celare ſolent: quandoque tamen maritis patefaciunt, & ex moribus & geſtibus in iis agnoſcitur.

Compeſcitur autem illa ſalacitas & libido in iis, quibus Veneris vſus nondum conceſſus, medicamentis ſeminis copiam imminuentibus, & calorem atque acrimoniam eius mitigantibus, de quibus *allegato loco, de furore vterino*, dictum, nec opus eſt, ea hîc repetere.

CAPVT II.

De ſterilitate & Conceptionis defectu.

Conceptionis Vitia.

ETſi verò appetitus Veneris nec in mare, nec in fœminâ deeſt, atque etiam coitus ſequitur: tamen non ſemper fit conceptio, vel non fit, vt debet; ac plura omnino circa conceptionem fiunt vitia. Vel enim fœminæ non concipiunt, vel minùs concipiunt, vel non eo, qui maximè naturalis & vulgaris eſt, modo, dum nimirum gemellos, trigeminos, vel plures adhuc fœtus concipiunt, aut poſtquam conceperunt, poſt aliquod temporis interuallum alium adhuc fœtum concipiunt, quæ conceptio Superfœtatio appellatur, vel vitioſi aliquid concipiunt, molam nimirum vel monſtrum aliquod. Eſt quidem adhuc aliud ſymptoma, dum fœminæ quidem concipiunt, ſed fœtum perficere, & ad debitum tempus geſtare non poſſunt. Verùm de ipſo ſymptomate *ſectione ſequenti de partus Symptomatibus & de abortu* dicetur. De hiſce verò modò enumeratis circa conceptionem vitiis & Symptomatibus ordine iam agemus, & primò de Sterilitate & Conceptione læsâ.

Conceptio læſio ſeu ſterilitas.

Ad cõceptionem neceſſaria.

Cum autem Conceptio ſit ſeminis fœcundi à Viro emiſſi & cum fœminino mixti ad perfectionem, vt ex eo fœtus formetur, traductio, à retentrice & alteratrice vteri facultate facta, patet hinc requiri, primò vt & viri & fœminæ ſemen ſit fœcundum, calidum, & optimè temperatum ac ſpirituoſum, & omnino animæ traducendæ idoneum ſubiectum; & quidem vtrumque in fœminæ vterum eodem tempore immittatur, in eoque miſceatur, & ab vtero retineatur, eiuſque calore proprio & alteratrice vi foueatur, vt forma, quæ in fœcundo illo ſemine latet, ſeſe exerat, ſibique idoneum domicilium fabricet & fœtum formet. Neque enim mas ſine fœminâ, neque fœmina ſine mare concipere poteſt, ſed vtriuſque ſemen neceſſarium eſt, & fœmina æquè fœcundum ſemen emittit, vt in *Inſtit. lib.* 1. *cap.* 10. probatum. Fœcundum inquam ſemen: Neque enim quicquid in coitu emittitur, ſemper fœcundum eſt, ſed id ſolùm fœcundum ſemen eſt, quod ita diſpoſitum eſt, vt anima in eo idoneum ſubiectum & habitaculum habere, & cum eo propagari poſſit. Deinde vt in vteri cauitatem intromittatur, neceſſarium eſt. Ad quam rem inprimis vteri attractio neceſſaria eſt. Etenim ſi futura eſt conceptio, fœmina cum voluptate vterum quaſi ſeminis deſiderio verſus pudenda moueri percipit, vt ſemen concipiat. Acceptum deinde recondit vterus, & auidiſſimè comprehendit, vt nullum inter ſemen & vterum ſpatium inane relinquatur; os etiam ſuum adeo coarctat & claudit, vt nec ſpecillum intrare queat. De quâ re Galenus, 1. *de ſem. cap.* 2. ſcribit: *Dixerunt*, inquit, *mihi mulieres, vbi ſemen conceperint, quandam ſe in vuluâ motionem ſentire, qua quaſi conuellat, ac paulatim in ſe illam contrahat. Imò etiam mihi hoc ipſum, quod dicunt, concipere ſemen, & nomen hoc, Conceptio, id eſt, comprehenſio, hinc à mulieribus fuiſſe impoſitum videtur.*

Verùm attractio hæc ſeminis atque comprehenſio nondum propriè conceptio eſt, quamuis id nominis ratio indicare videatur. Sæpe enim vterus ſemen quidem auidè arripit, verùm diu continere non poteſt, ſed poſt biduum, aut triduum elabi ſinit; interdum etiam, vbi illud attraxit atque comprehendit, attamen diutius inutiliter ſeruat, & ad actum non perducit, nec ſi perducit, ad actum perfectum traducit, vt in irrito conceptu & molâ etiam contingere ſolet. Neceſſarium itaque eſt tertiò, vt retineatur ſemen in vtero, eiuſque calore foueatur, & in actum traducatur. Quartò, vt ſanguis fœtui generando neceſſarius in promptu ſit. Etſi enim prima rudimenta & delineatio q. fœtus ex ſemine fiat: tamen ſtatim etiam benignâ, ſed mediocri ſanguinis quantitate is irrorari, & ex eo incrementum ſumere debet.

Quia autem ille ipſe ſanguis, qui menſtruo ſpatio per vterum expurgari ſolet, fœtui formando materiam præbet, quæritur, vtrum neceſſarium ſit, vt prius menſtrua fluxerint in fœminâ, quæ concipere debet, de quâ quæſt. ſupra, *part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 1. *quæſt.* 1. dictum.

An fœmina, cui menſes nunquã fluxerit concipere poſſit.

Nimirum ſi menſes vel ob ætatem, vt in iuuenculis, vel ſenioribus iam fœminis deſint, vel etiam ob morbum ſupprimantur, omnino Conceptio ſperanda non eſt, cum materia fœtui formando neceſſaria deficiat.

deficiat. Si verò, vt *loco alleg.* dictum, vel ob caloris exceſſum, vel ob labores & exercitia nimia menſes non fluant, conceptio non ſemper impeditur, modò tantum adhuc ſanguinis ſuperſit, quantum fœtui formando neceſſarium eſt. Vnde etiam accidit, vt puerperæ interdum iterum concipiant, antequam menſes poſt partum illis fluxerint. Hinc credibile eſt, fœminas, quæ paucum habent ſanguinem, facilius concipere menſibus inſtantibus, cum tunc conueniens ſanguinis quantitas ad vterum affluat: eas verò, quæ ſanguine abundant, deſinente fluxu facilius concipere, poſtquam aliqua portio ſanguinis ſuperflui euacuata eſt, quæ ſemen facilè aliàs in principio fluxus menſtrui ſuffocare potuiſſet. Atque iſta omnia ſi rectè ſeſe habent, conceptio fit, ſi non rectè ſe habent, mulier ſterilis & infœcunda manet, etſi ſit iuſtæ ætatis atque viro vtatur, quod vitium Græcis ἀγονία & ἀτεκνία, Latinis Sterilitas dicitur. Eſtque impotentia quædam vteri, ob quam is ſemen virile vel non attrahit, vel non retinet, vel non conuenienter fouet, & in actum deducit.

[St]erilitas.

Cauſſæ.

Ex quibus facilè patet, quæ ſterilitatis & Conceptionis læſæ in fœminis cauſſæ ſint. Quibus verò de cauſſis ratione maris Conceptio lædatur *lib.3.part.9. ſect.2.cap.1.& ſeq.* dictum.

[Coë]undi impotentia.

Prima cauſſa, ob quam Conceptio non fit, eſt coëundi impotentia, quæ accidit vel ob clauſuram vteri, de qua, ſupra, *part.1. ſect.1. cap.3.* dictum eſt, vel ob tenellam & prauam, ſeu ætatis ſeu ſtructuræ corporis ratione, partium genitalium conformationem, ob quam fœmina Virum, præcipuè qui craſſum membrum habet, non poteſt admittere, aut non niſi cum dolore admittit, atque ita concubitum auerſatur; vel ob tumores & vlcera atque excreſcentias, quæ in pudendo & collo vteri virilis membri ingreſſum non admittunt.

Secundò, cum æquè fœminæ ac Viri ſemen ad conceptionem requiratur, idque fœcundum, etſi Vir ſemen fœcundum emittat, fœmina vero vel nullum, vel paucum, vel intemperatum & infœcundum, aut etiam non eodem tempore emittat, vt vtriuſque ſtatim exacta miſtio fiat; nulla fit Conceptio. Idque frequentius procul dubio accidit in fœminis, quàm viris: Siquidem Vir ſemine deſtitutus actum Venereum exercere nequit; cùm contra fœmina, etſi ſemine deſtituatur, Venerem pati poſſit. Semen autem non generatur, vel infœcundum generatur in fœminis, ob teſtium & vaſorum ſemini generando & continendo dicatorum intemperiem. Quò etiam referenda eſt ætas, cum nec nimis tenella, nec adulta ſemini fœcundo generando apta ſit. Etſi autem ætatem hanc alij aliter definiunt: tamen certum eſt, in Viris ætatem ad Venerem commodam non eſſe citra decimum octauum annum, in fœminis non ante decimum quartum, ſicut & poſt 60. annum rarò Viri fœcundi ſunt, & fœminæ poſt quinquageſimum rarò concipiunt. Etſi enim verum ſit, ſæpe iuuenes ante decimum octauum annum coire poſſe, & generare, ac fœminas etiam ante decimum quartum annum concepiſſe, ſicut & Viros quoſdam poſt ſexageſimum generaſſe, & fœminas poſt quinquageſimum concepiſſe: tamen fœtus illi plerique debiles ſunt & fœminæ, quæ ante hoc tempus nubunt, in partu periclitantur, & ſæpè prorſus ſteriles redduntur, ſi vterus ſit debilis, vaſis ruptis. Imò Plato 6. *de Legibus*, cenſet, vt proles ſit vegetior, commodiſſimum tempus generandi eſſe in Viris à trigeſimo, in puellis à decimo octauo: Scribitque hic Mercatus, hanc ipſam cauſſam eſſe, cur tot monſtroſi, & mente parum valentes ſint Principes & Magnatum primogeniti, & plerumque non vitales aut firmi, quia nimirum ob imperium & principatum vel pueri puellis iunguntur, aut ſenibus puellæ. Quâ in re tamen non ſimpliciter ad annorum numerum reſpiciendum, & ætas generationi apta non ſolùm annorum numero, ſed robore corporis & temperamento metienda: & ſi tàm in fœminis, quam Viris Veneris appetitus ſtimulat, melius eſt, nubere ante terminum à Platone definitum, quàm vri, aut vagæ libidini indulgere. Communiter in fœminis tempus conceptioni aptum eſt, cùm ipſis menſes erumpere, & mammæ augeri & ſororiari incipiunt, ſuntque ab hoc tempore aptæ ad concipiendum, donec menſes ſubſiſtunt.

[Æt]as generationi [apta].

Rara verò in hoc genere quædam exempla paſſim annotantur. Cœl. Rhodiginus, *antiq. lect. lib.14. cap.8.* refert ex Hieronymo, puerum quendam decem annorum nutricem ſuam imprægnaſſe. Foroliuienſis ſcribit, puellam octo annos agentem fuiſſe imprægnatam; Sauanarola, *tract.6. cap.21. rubrica 6.* puellam annorum nouem grauidam fuiſſe. Et Ambr. Paræus, *tract. de Renunc.* ex Iouberto refert, in Vaſconiâ fœminam ætatis anno nono peperiſſe. Scribit etiam Muſa, *Epiſt.29. tom.2.* Venetiis nobiliſſimam matronam ſexaginta ferè annos natâ cum coniuge, qui & ipſe fermè ſeptuaginta annorum erat, puellam decimo quinto menſe peperiſſe; ſed cum in tali ætate rarò vegeti, perfecti & vitales fœtus edantur, fuiſſe orbatam oculis, truncatam manibus, & quinque menſibus ſaltem vixiſſe. Plinius, *lib.7. cap.14.* ſcribit: M. Catonem Cenſorinum octogenarium filium genuiſſe, è filia Salonij clientis ſui. Eodem loco refert, Maſſiniſſam Regem nonagenarium reliquiſſe puerum quadrimum. Quendam Germanum nonagenarium prolem ſuſcepiſſe, teſtatur Al. Benedictus, *de Curand. morb. lib.25. cap.11.* Ea Sauanarola, *tract.6. cap.21. rubr.23.* narrat, Nicolaum de Palouicinis habuiſſe filium à ſe generatum centeſimo ætatis anno. Et Leuinus Lemnius, *de occult. nat. mirac. cap.24.* ſcribit, ſibi nauclerum quendam fide dignum narraſſe, ſe Stockholmiæ interfuiſſe nuptiis Viri cuiuſdam annorum centum, qui in matrimonium adſciuerat triginta annorum Sponſam, è quâ complures ſuſtulerit liberos. Cui planè ſimile refert F. Platerus, *lib.1. obſeruat. tit. de vitalis motus defectu*, de auo ſuo materno, qui poſt centeſimum ætatis annum adhuc vegetus, vxore virgine 30. annorum ductâ, filium ex eâ genuit, cuius nuptiis viginti annis poſt centeſimum adhuc ſuperſtes interfuit, & ſexennium adhuc poſtea vixit, & ita 126. annos ætatis compleuit. Et *in fine iſtius libri* ſcribit; Parentem ſuum Thomam Platerum anno ætatis 73. ſecundam vxorem duxiſſe, & ſex ex illâ liberos intra decennium procreaſſe, quorum vltima filia ætatis iſtius anno 81. nata fuit. Sed hæc rara ſunt, & quarundam regionum & familiarum propria.

Deinde ſemen non generatur in fœminis, vt & in maribus ob vaſorum ad ſemen generandum malam conformationem. Obſeruatum enim aliquando arterias ſpermaticas defuiſſe, vel non ſuo loco inſertas fuiſſe.

Proportio ſeminis virilis & fœminei.

Circa hoc cauſſæ genus & hoc notandum, cum Creatori placuerit, non ex vno ſemine, vt alia perfecta animalia, ita & hominem generari, ſed ex duplici, maſculino ſcilicet & fœminino miſtis, certa eſſe debet, etſi ea ferè ἄρρητος ſit, inter virile & fœmininum ſemen proportio, quæ ſi deſit, nulla fit conceptio. Atque hinc accidit, vt ſæpe fœmina, quæ in primo coniugio ſterilis fuit, in ſecundo fœcunda fiat. Hinc quoque euenit, vt interdum fœmina decem vel pluribus annis viro cohabitet, & non concipiat, poſtea verò concipere & parere incipiat; procul dubio ob corporis temperaturam progreſſu ætatis mutatam, ob quam & ſemen aliam temperiem conſequitur, vt quod primò viri ſemini proportionatum & conueniens non erat,

iam

iam proportionatum eſſe incipiat. Quænam autem illa proportio ſeminum eſſe debeat, explicare difficilimum eſt; modò non in hac humanæ mentis caligine impoſſibile ſit. Plerique quidem in qualitatibus primis ſubſiſtunt, & cenſent, ſi temperatis, vel etiam temperatis iungantur, eos ſemper gignere, intemperatos verò tunc ſolùm, quando ſuæ intemperiei contrariis copulantur, idque etiam Galenus docuit, 5. *aph.* 61. dum ſcribit: *Tam mulieres, quàm viri, ſi temperie quatuor qualitatum potiantur, generant, quamuis temperie illâ priuatis commiſceantur: intemperati verò nunquam generant, niſi contrariâ intemperie præditis iungantur, vtpote calidis frigidis, humidis ſiccis, & ſic de ſingulis*: vt & Lucretius his verſibus:

Vſque adeo magni refert, vt ſemina poſſint
Seminibus commiſceri generaliter apta,
Craſſaque conueniunt liquidis, & liquida craſſis:

Tamen procul dubio in primis qualitatibus hîc non ſubſiſtendum; cum ſine dubio & occultæ qualitates in ſeminibus ſint, ob quas ſemina conueniunt, vel diſcrepant. Et huc pertinent ea, quæ Aſtrologi de cauſſis ſterilitatis afferre ſolent.

Semen corrumpentia. Pertinent ad hoc cauſſæ genus & Medicamenta, quæ Græcis φθόρια dicuntur, quod occultis qualitatibus ad exſtinguendum ſemen, & impediendam conceptionem faciant, qualia perhibentur vulua capræ vel mulæ, mentha, ruta, camphora, acetum. Quò etiam veneficia & incantationes referri poſſunt, cuius generis plura à nonnullis, vt & Roderico à Caſtro recenſentur. Verùm tutius eſt, ea ſilentio præterire, quàm occaſionem præbere, vt huiuſmodi rebus vel conceptus impediatur, vel fœtus contra diuinam legem eiiciatur.

2. *Seminis attractio læſa.* Secunda cauſſa ſterilitatis eſt, cum Vterus ſemen non attrahit, & debito modo recipit; id quod accidit facultate attractrice vel labefactatâ, vel impeditâ. Læditur facultas, dum vterus & eius orificium frigidâ, vel humidâ, vel vtraque intemperie laborat, ſiue ſit ſine materiâ, ſiue ſit cum materiâ, inprimis pituitoſâ. Quò & aliud vitium referendum videtur, cum ſcilicet fœmina virum auerſatur, eumque odio habet, vel cum timore, triſtitiâ, aut ſimili animi affectu laborat. Tum enim ſpiritibus aliò auocatis Vterus ſemen auidè non trahit. Impeditur verò propter tumores & vlcera Vteri & orificij eius, vt & ceruicis anguſtiam, quæ ex Vteri malo ſitu & contorſione excitatur, vel à tumore in eo, aut compreſſione, quæ fit à tumoribus vicinarum partium, aut nimiâ pinguedine, vt quidem Hippocrates, 5. *aphor.* 46. ſentit, dum ſcribit: *Quæ præter naturam craſſæ non concipiunt, iis vteri os ab omento comprimitur, & priuſquam extenuatæ fuerint, non concipiunt.* Quanquam huius rei ratio alia ferè probabilior reddi poſſit, quod nimirum ſeminis materia in pinguedinem abſumatur. Hiſtoriam tumoris in Vtero ſeminis receptionem impedientis habet Guilielm. Fabricius, *Cent.* 1. *obſeru.* 65. dum refert, ſe ſexagenariam matronam ſchirrum inſtar annuli orificium matriciscircundantem habentem, & aliam, *ſeq. obſeru.* præſente Clariſſ. Dn. D. Iano Antonio Saraceno, Medico Regio, diſſecuiſſe, atque in ceruice ante orificium fundi vteri, ſcirrhum magnitudine oui anſerini inueniſſe, ipſi adeo adhærentem, vt vnum videretur corpus, nec vllo modo ab eâ diuelli potuerit, & propter hunc ſcirrhum ſemen virile ad Vterum penetrare non potuiſſe. Et rectè addit. Nemini igitur mirum videri debet, quod Medici aliquando in ſterilibus fruſtra ſibi multa negotia faceſſant. Huiuſmodi enim cauſſæ Medicos latent.

3. *Seminis retentio læſa.* Tertia ſterilitatis cauſſa eſt ſeminis retentio læſa. Læditur autem iſta quoque facultate vel labefactatâ, vel impeditâ: Læditur facultas propter humidam intemperiem. Si enim Vterus multis excrementitiis & pituitoſis aliiſque humoribus ſcateat, eneruatur vis retentrix vteri, eiuſque fibræ laxantur, vt non poſſint ſeſe contrahere ad retinendum ſuſceptum ſemen, ipſumque ſemen propter muçores illos, quibus Vterus ſcatet, ei adhæreſcere non poteſt. Etſi enim obſeruatum ſit, fœminas quaſdam fœtum in Vtero habuiſſe, ſimulque hydrope Vteri laboraſſe: tamen non conceperunt eæ, cum iam hydrope Vteri laborarunt, ſed poſtquam fœtum iam in Vtero habuerunt, hydrops Vteri acceſſit. Ad ſemen concipiendum & retinendum etiam Vterus ineptus eſt, ſi nimis denſus ſit, & non carnoſus ac mollis, nec ſanguine affluente irrigetur: quod quibuſdam ab ortu accidit, quæ propterea naturâ ſteriles ſunt, quibuſdam adultioribus iam euenit, cum parere deſinunt. Si verò ante ſenium talem conſtitutionem acquirat Vterus, ſteriles quoque euadunt. Cum enim neceſſarium ſit, vt quamprimum Vtero ſemen concipitur, ſanguis adſit, vt ſemen Vtero adnaſci, & ex ſanguine incrementum ſumere poſſit: ſi vterus denſus ſit, vt nihil ſanguinis affluat, conceptio impeditur. Impeditur verò ſeminis retentio propter vlcus, vel nimiam ſuperficiei Vteri internam læuitatem & denſitatem, vel propter Vteri orificii hiatum, dum non rectè clauditur, quod in Vteri fluxibus accidit, cuiuſque ſint generis; qui fluxus & ſanguinis & aliorum humorum, id quod in fluore muliebri & gonorrhæâ virulentâ accidere ſolet, alio etiam modo retentionem lædunt, quod ſcilicet, vt dictum, Vteri internam ſuperficiem lubricam reddunt, ſeminiſque concepti vim exſtinguunt, idque ſecum rapiunt. Hians etiam orificium Vteri redditur, poſt partum laborioſum & abortum, quo Vteri orificium nimis diſtenditur, eiuſque fibræ ita laxantur, & debilitantur, vt ſeſe contrahere non poſſit, vnde accidit interdum, vt fœminæ poſt partum difficilem amplius non concipiant. Retentio ſeminis quoque impeditur, ſi fœmina poſt coitũ tuſſiat, ſternutet, clamet, ſaltet, aut alio motu vehementius exerceatur, vel irâ, terrore, alioque animi affectu vehementiore percellatur.

Quarta ſterilitatis cauſſa eſt Vteri alteratrix facultas, quæ propriè ad conceptionem pertinet, quæque latentem in ſemine formam & vim in actum deducit, læſa. 4. *Alteratrix Vteri læſa.* Hoc loco autem notandum, non ſolùm, vt antea diximus, inter ſemen maſculinum & fœmininum debere eſſe certam proportionem, ſed etiam inter ſemen maſculinum & Vterum fœmininum. Vt enim non quæuis fert omnia tellus, ſed plantæ quælibet terram ſibi conuenientem, alia pinguem, alia arenoſam expoſcit, & quæ in pingui creſcere ſolent, in ſiccâ & arenoſâ exareſcunt: ita, cum Vterus ſit quaſi ager, in quem ſemen coniicitur, etſi ſemen Viri fœcundum ſit, tamen ſi in Vterum minùs naturæ ſuæ conuenientem immittatur, nulla fit conceptio; & vt ſemina quædam in paluſtri loco ſuffocantur, alia in arido & arenoſo emoriuntur & aduruntur: ita quoque ſemen virile interdum in Vtero humido ſuffocatur, in calido exſiccatur; Eſt præterea procul dubio in Vtero ἰδιοσυγκρασία quædam, quæ huic quàm illi ſeminis fouendo conuenientior eſt.

Læditur autem alteratrix facultate vel labefactâ vel impeditâ. Labefactatur itidem propter intemperiem Vteri. Si enim illa ἰδιοσυγκρασία, quæ ſemen receptum fouet, eiuſque vim excitat, vel à natura vitioſa ſit, vel poſtea mutetur, ſemen in Vtero non fouetur & perficitur, ſed corrumpitur, vimque πλαστικὴν amittit; vnde poſtea vt inutile ex Vtero eiicitur. De hac cauſâ ſcribit Hippocrates, 5. *aph.* 62. *Quæcunque frigidos & craſſos Vteros habent, non concipiunt, & quæ præhumidos habent Vteros, non concipiunt. Extinguitur enim in iis genitura; & quæcunque ſiccos magis & adurentes. Nam ex defectu alimenti corrumpitur ſemen. Quæcunque verò ex vtriſque mediocrem habent temperaturam, ea fœcunda ſunt.* Etenim, vt Galenus, *in comm.* explicat, cum frigiditas immoderata tantùm præpollet, vt denſior Vterus euadat, tùm & anguſta admodum ſtrictaque

ſunt

ſunt vaſorum ad ipſum pertinentium ora, & ſteriles mulieres redduntur, vtpote quæ neque ſecundis cohærere & agglutinari ad vaſorum ora patentibus, neque ſi id quandoque fiat, probè vnquam conceptu nutrito. Vel enim nullo modo talibus mulieribus fluunt purgationes, vel admodum exiguæ, & hæ ipſæ vitioſæ ſolo tenuiore & aquoſiore ſanguine per arcta vaſorum orificia elabente, quæ & ipſa facilè obſtruuntur, cùm ob natiuam anguſtiam, tùm quia magnâ ex parte tali naturâ præditæ humorem cumulant pituitoſum. Quin etiam maris ſemen talibus locellis exceptum refrigerari accidit, niſi ſit naturâ calidius, &c. Impeditur verò alteratrix propter tumores & vlcera.

5. ...anguinis ...uum. Tandem etiam neceſſarius eſt ſanguis menſtruus, qui quidem initio multus non requiritur, tantus tamen qui ad prima fœtus rudimenta neceſſarius eſt. Hic ergo ſi deſit, conceptus non fit. Hinc iuuenculæ, quibus menſes nondum fluxerunt, & fœminæ ſeniores, quibus iam menſes deficiunt, vt & quibus menſes ob morboſam aliquam conſtitutionem ſupprimuntur, & viragines, quæ venas Vteri anguſtas habent, & omnes omnino fœminæ, quibus ſanguinis ad fœtum formandum neceſſaria copia deeſt, non concipiunt. Quod & iis accidit, quibus vaſa Vteri cicatrice ſunt obducta. Eadem de cauſsâ & Nutrices, quæ lac copioſius habent, rarius concipiunt; cum ſanguis fœtui formando neceſſarius, qui ad Vterum confluere debebat, ad mammas feratur.

...a fœ- ...e cur conci- .... Ad hanc cauſſam malim referre fœminas præter naturam craſſas, quas non concipere Hippocrates, *5. aphor. 46.* ſcribit, quàm ad orificij Vteri compreſſionem. Etenim fœminæ pingues, ſi id ipſis naturale ſit, & menſes ſatis copioſè ipſis fluant; ſæpe fœcundæ ſunt, vt experientia teſtatur: ſi tamen præter naturam (de his enim Hippocrates loquitur) pingueſcant, & quæ antea macilentæ erant, & obeſæ & pingues euadant, tales rarò concipiunt, cum & partes genitales, præſertim ſi vir obeſus accedat, ad coitum non rectè diſpoſitæ ſint, & ſanguis, qui ſemini & menſtruis materiam præbere debebat, in pinguedinem abſumatur.

...ultiores ...nes cur facilè ...piant. Iſtâ de cauſsâ etiam euenit, vt Virgines iam adultiores, & quæ diu à matrimonio abſtinuerunt, non tam facilè concipiant, vt eæ, quæ ſtatim in iuuentute matrimonium ineunt. Cum enim Vterus in talibus nunquam ſanguine perfuſus, & ita ad conceptionem aptus redditus fuerit, ſed veluti exſanguis manſerit, ſanguine menſtruis ſpatiis magis per venas ceruicis vteri, quàm quæ ad fundum eius tendunt, euacuari ſolito, poſtea facilè non concipiunt.

Contrà quoque accidere poteſt, vt ſanguis quantitate nimiâ peccans, & confertim ad Vterum confluens, ſemen quaſi obruat & ſuffocet, eiuſque vim exſtinguat.

...litatis Ex quibus apparet, omnes ſterilitatis cauſſas reduci poſſe vel ad coëundi impotentiam; vel ad teſtium & vaſorum ſeminalium intemperiem; aut malam conformationem; vel vteri intemperiem, humidam inprimis & frigidam, quæ & ſeminis attractioni, retentioni, & alterationi non commoda eſt, interdum & calidam & ſiccam, quæ ad ſemen fouendum apta non eſt; vel Vteri orificij ex partu dilatationem, aut tumores tùm colli & oris Vteri, tùm ipſius Vteri, tùm Vteri malum ſitum, & vaſorum ad Vterum tendentium anguſtiam; vel ſanguinis menſtrui ad fœtum formandum neceſſarij defectum, aut copiam nimiam.

Patet etiam hinc, frequentius ſterilitatem accidere ex parte fœminarum, quàm virorum. Cum enim in Viris tantùm requiratur, vt ſemen fœcundum in Vterum fœmininum effundant; in fœminis præter ſeminis ſui communicationem etiam requiratur, vt ſemen recipiant, illi locum idoneum præbeant, idque foueant, & materiam formando fœtui neceſſariam præbeant: in iſtis omnibus varij errores, è quibus ſingulis ſterilitas accidere poteſt, contingere ſolent.

Notandum tamen de hiſce cauſſarum generibus, primum cauſſæ genus, non propriè dictam ſterilitatem, vt reliquæ cauſſæ, ſed impropriè ſaltem ita dictam excitare. Si enim clauſura Vteri dicta tollatur, & meatus ille arte aperiatur, tales fœminæ poſtea concipere ſolent; ſicut etiam vbi tumor vel excreſcentia aliqua in collo Vteri orta, ingreſſum virilis membri impedit, ſi tollatur, concipere poſtea ſolent. Ita quæ ob tenellam ætatem virile membrum non admittere poſſunt, adultiores factæ id admittunt. Sic etiam quæ ob paruitatem pudendorum craſſum virile membrum non admittunt, aliud minus craſſum admittere poſſunt. Atque ita hæ fœminæ quidem non concipiunt, cùm viro congredi non poſſint: ſteriles tamen propriè non ſunt.

Ioannes Anglicus, *cap. de ſterilit.* etiam quaſdam cauſſas externas ſterilitatis recenſet, ſcribitque, conceptionem impediri, ſi fœmina comedat de corde cerui; ſi portet ſecum lapidem gagatem; ſi ſcolopendria ſuſpendatur ſuper lectum eius; ſi ſuper ſanguine menſtruo alterius mulieris ambulet, vel eo ſe inungat; ſi de corde mulæ potet, aut ipſum portet; ſi applicet cornua limacum; vel ſuccum menthæ in matricem iniiciat.

Differentia.

Ex iiſdem quoque manifeſtum euadit, ſterilitatem non omnem eſſe eiuſdem generis, ſed eſſe quandam eius differentiam, quam ob curationem & prognoſin rectè inſtituendam, vt poſtea in prognoſticis dicetur, obſeruare vtile eſt. Nam quædam fœminæ à primo ortu vitio aliquo in vtero contracto ſteriles ſunt, quarum Ariſtoteles, *2. de gen. animal. cap. 5.* mentionem facit. Aliæ non ſimpliciter ſteriles ſunt, ſed reſpectu ad virum, cum ſcilicet fœminæ ſemen ad viri proportionatum non eſt, quæ poſtea coniugio mutato concipere, & fœcundæ fieri ſolent. Aliæ rurſum ob morboſam aliquam Vteri conſtitutionem, præcipuè intemperiem aliquam, non concipiunt, quâ ætatis progreſſu, aut arte mutatâ, & in meliorem ſtatum deductâ, poſtea concipiunt, & quæ iuuenes ſteriles erant, adultiores concipiunt. Tandem quædam ſunt, quæ pepererunt quidem ſemel vel aliquoties, poſtea tamen ſteriles fiunt, in partu procul dubio vitio aliquo in Vtero contracto, quod conceptionem poſtea impedit. *Differentia.*

Signa Diagnoſtica.

De ſignis in genere hoc notandum aliud eſſe inueſtigare ſigna ſterilitatis; aliud ſigna conceptionis, quæ tamen ſigna plerique confundunt. Dum enim de ſignis conceptionis quæritur, hoc quæritur, an fœmina iam actu ſit grauida: dum verò de ſignis ſterilitatis quæritur, id quæritur, an fœmina, quæ non eſt grauida, ita diſpoſita ſit, vt nunquam concipere poſſit. Seorſim igitur de his Signis agemus, & quidem de Signis ſterilitatis hoc loco, de Signis conceptionis ſequenti ſectione. *Signa.*

Si ergo fœmina à marito non concipiat, primò inquirendum, an cauſſa ſit in viro, an verò in fœminâ. Etſi verò nonnulli multis modis, inprimis ex vrinâ, id explorare conantur: tamen quia pleraque, quæ afferunt, fabuloſa ſunt, nec vllâ ratione nituntur, nonnulla etiam ab honeſtate & pietate aliena, ea prætermittimus, (de rebus odoratis tamen, quæ Vtero admota, ſterilitatem indicare perhibentur, poſtea *in fine doctrinæ de Signis* dicemus,) & proinde tutiſſimum putamus, primò inquirere, an cauſſa ſit in Viro, quod ex iis, quæ

libro

libro tertio de ſterilitate in Viris dicta, facilè innoteſcit. Quod ſi in Viro nihil vitij deprehendatur, putandum, cauſſam in fœminâ eſſe, quæ cùm plures eſſe poſſint, conſtitutio eius diligenter perpendenda. Vbi tamen, quod ſupra diximus, notandum fœminas alias ſimpliciter eſſe ſteriles, quæ cuicunque etiam viro iungantur, nunquam concipiunt; aliàs verò reſpectu ſaltem ad virum. Accidere enim poteſt, vt fœmina in primo coniugio ſterilis ſit, eâ de cauſsâ, quod eius ſemen & Vterus ad ſemen virile debitam proportionem non habet; quæ ſi alteri viro iungatur, cuius ſemen ipſius ſemini & Vtero conueniat, ex eo concipiat & imprægnetur.

Rectiſſimè autem iſta ſigna inueſtigabimus, ſi omnes cauſſas, ob quas fœminæ ſteriles redduntur, perluſtremus.

Primò ergo inquirendum, an ad Venerem apta ſit, & quidem an Veneris appetitum habeat, & an membrum virile rectè admittere poſſit. Horum enim ſi alterum deſit, cauſſa, cur non concipiat, procul dubio in fœminâ hæret.

Secundò indagandum, an ſemen, & quidem fœcundum, & quod virili ſemini iuſtè proportionatum ſit, habeat, an ſemen exſtinguentibus vſa ſit, aut ea ab aliis illi propinata ſint. Semen vel nullum vel paucum emittere fœminam cognoſcitur ex eo, quod in coitu vel nullam, vel paucam & breuem voluptatem percipit. Semen infœcundum eſſe colligitur ex morbo, inprimis intemperie Vteri, de cuius ſignis ſupra *part.1. ſect.2.* dictum. Idem indicat totius corporis, vel membri alicuius principalis vitioſa conſtitutio. Ex vitioſo enim ſanguine bonum ſemen generari non poteſt.

An verò fœmininum ſemen, vt & vterus proportionem iuſtam ad ſemen maſculinum habeant, difficillimum eſt inueſtigare. Etenim quodnam & viri & fœminæ temperamentum ſit inueſtigare exactè non facile eſt, neque etiam quæ proportio inter vtrumque ſemen & fœminæ Vterum requiratur, ſatis cognoſci poteſt. Breuiter vt aliquid dicamus; Temperati cum temperatis fœcundiſſimi ſunt; cùm optima vtriuſque conſtitutio concurrat. Si verò intemperatus intemperatæ in eodem exceſſu coniungatur, ſterilitas ſequitur; ſi verò iungatur fœminæ, quæ illum defectum contrario exceſſu corrigere poteſt, ea concipiet. Conſideranda autem & hîc totius corporis in vtroque ſexu temperatura, vt & temperatura teſtium in Viris, & Vteri in fœminis; quæ quâ ratione cognoſcenda ſint, alibi dictum.

Incantationis ſigna. An medicamentum, quod ſemen exſtinguere poteſt, ſumptum ſit, ægræ vel adſtantes patefacient. An autem Incantatio vel maleficium ſterilitatis cauſſa ſit, colligitur ex aliarum cauſſarum abſentiâ, & quia coniuges, etſi ſe mutuò ament, coire tamen non poſſunt, aut quod, cum antea amore ſeſe mutuò complectuntur, nunc, & quidem ſine cauſsâ, ſeſe odio habent. Confirmatur hæc ſuſpicio ſequentibus. Primò quod vir cum ſuâ coniuge coire non poteſt, etſi cum aliis coëundi potentiam habeat; Deindè cùm appetitum coëundi cum vxore habet maritus, eamque amat, ſed cum eâ coire non poteſt. Tertiò etſi cum vxore coit, ſemen tamen emittere non poteſt.

Tertiò perpendendum, quomodo Vterus cùm ad attrahendum, tùm ad retinendum, tùm ad fouendum ſemen diſpoſitus ſit. Etenim ſi intemperies aliqua ſeu cum ſeu ſine materiâ, vel tumor, vel alius morbus in Vtero adſit, facilè colligere eſt, Vterum ſemen neque rectè attrahere, neque retinere, neque fouere poſſe. Et cum ſæpe natiuum & hæreditarium aliquod vitium adſit, quærendum de natalibus & familiâ, an nimirum multæ ſteriles in eâ familiâ reperiantur. Si quoque partus difficilis vel abortus præceſſerit, quo orificium Vteri nimis & violenter dilatatum ſit, indicio eſt, id rectè claudi non poſſe.

An autem vitium ſit in orificio Vteri, vel in ipſo Vtero, ſic diſcerni poteſt. Si ſtatim à coitu, aut poſt breue interuallum ſemen effluat, læſæ attractricis, & in Vtero vitium aliquod adeſſe indicio eſt, quod vel obturatum, vel compreſſum, vel diſtortum eſſe, & ita ſemen in cauitatem Vteri non admittere, ſigna illorum morborum docebunt. Si verò ſemen per aliquot dies retineatur & poſtea eijciatur, vel ſemen fœmineum infœcundum eſſe, vel intemperiem aliquam Vteri adeſſe oportet, ob quam ſemen foueri & in actum deduci non poteſt; vel ſanguinem fœtui formando deeſſe, neceſſarium eſt, quæ ex ſuis ſignis nota ſunt.

Tuſſis, ſternutatio & ſimiles corporis vehementes motus, ſemen quidem excutere poſſunt, ſed ſterilitatis nullum indicium præbent.

Tandem ſi ſanguis menſtruus deſit, id cognoſcitur vel ex naturali conſtitutione in viraginibus, quæ plerumque pilos in mento habent, vel ex menſium ſuppreſſione vel corporis pinguedine, vbi materia ſeminis in alimentum corporis & pinguedinem abit, vel gracilitate & macie, cum ſanguis & materia ad generationem neceſſaria deeſt. Sanguinis quoque defectum patefaciunt cauſſæ externæ & euidentes, ſanguinem abſumentes, inedia ſcil. & ieiunia, labores nimij, ſanguinis nimia euacuatio, vigiliæ nimiæ, mœror, febres, fiſtulæ & vlcera diuturna, & fonticuli nimium fluentes.

Vltimò circa hanc doctrinam non prætereunda videtur illa, quæ per res odoratas Vtero admotas, fit ſterilitatis & fœcunditatis probatio, cùm antiqua ſit, & à magnis Viris tradita. Hippocrates, 5.*aph.*59. ſcribit: *Si mulier non concipit, & ſcire placet, an ſit conceptura, veſte præligatam, & vndique obuolutam ſubter ſuffito, ac ſi odor corpus peruadere videatur, ad nares & os vſque, non ſuâ culpâ ſterilem eſſe puta.* Et *libro de ſterilitate:* Netopum vnguentum lana exceptum & peſſi figurâ efformatum, ac in vterum per obſtetricem immiſſum, idem docere refert. Neque ſolùm ſuaueolentia, thus, ſtyracem, myrrham & ſimilia adhibebant, ſed & graueolentia. Ideoque idem docet, ſi caput allij deraſum & purgatum integrum ad vterum exponatur, ac poſtridie per os odor percipiatur, fœminam concipere poſſe. Alij galbanum igni emollitum, ſericoque incluſum pudendis noctu inſerere, & caput mulieris purè lotum linteolo & reticulo inodorato obligare ſolent, & ſi manè vertex mulieris galbanum redoleat; mulierem fœcundam eſſe ſtatuunt. Nonnulli peſſum ex ariſtolochiâ cum melle in ceruicem vteri imponunt, ac ſi ſaliua dulceſcat, fœminam fœcundam cenſent. Atque habuerunt huiuſmodi probationes plurimas antiqui, & fuit hæc doctarum pronubarum res, vt Plato, *in Theateto*, docet. Idque eâ de cauſsâ faciebant, vt Galenus, *in comm. alleg. aphoriſmi* docet; Quia ſæpe, vt ſacerdotalis aut regalis propagatio quædam & ſoboles ſupereſſet; ſtudioſè faciebant ciuitates, vt ab iis ſeu viris ſeu mulieribus ſuſceptos liberos haberent, ad quos ſolos eius progeniei ſpes erat redacta; deinde vbi mulieres non concipiebant, vtrius cauſsâ id accideret, quærebat, vt facto diuortio ex aliis ſuſciperet liberos. Quænam autem huius probationis cauſſa ſit, obſcurum. Galenus, *alleg. loco* ſcribit; In iis ſolùm mulieribus totum corpus non permeare intenſi odoris qualitatem, quibus durum denſumque adeſt vteri corpus, quod ad conceptionem ineptum eſt. Alij putant, ſi odor tranſit ad os & nares, neceſſe eſſe, os vteri apertum eſſe, nec non patere etiam oſcula venarum ad vterum venientium, & benè temperatam eſſe mulierem, aliter non poſſe ſentire odorem ex naribus. Quæ vt neganda non videntur, & procul dubio vterum purum ac ita diſpoſitum eſſe oportet, vt per eum ad nares vſque odores tranſire poſſint: ita omnino peculiarem & non facilè explicabilem cerebri & inſtrumenti odoratus cum vtero conſenſum eſſe idem

An per o- res explor- poſſit an f- mina ſter- vel fœcun- ſint.

perſuadet,

perſuadet, qui ſi reſpectu vteri ſe non rectè habet, ſterilitatis indicium eſt.

Prognoſtica.

1. Sterilitas non ſolùm apud Iudæos, ſed apud omnes ferè gentes probroſa fuit. Nam eâ de cauſsâ inprimis viri vxores ducunt, vt ex iis liberos generent, ac familiam conſeruent, genuſque humanum propagent.

2. Steriles etiam fœminæ morboſæ; quia ij humores excrementitij, qui cum prole poſt partum euacuari ſolent, in iis retinentur: tardius tamen ſeneſcunt, quia à moleſtiis, quæ tempore grauiditatis, partus & puerperij fœminæ, quæ concipiunt, patiuntur, immunes ſunt. Neque enim ſine causâ Medæa apud Euripidem dixit, ſe malle ter ſub clypeo in acie dimicare, quàm ſemel parere.

3. An autem, ſterilitas ſanabilis ſit, nec ne ex cauſſis, è quibus ea pendet, coniectandum. Etenim ſi natiua, vel quæ in habitum quaſi iam degenerauit, adſit vteri intemperies aliáve vteri diſpoſitio, vel quicunque morbus incurabilis, ſterilitas quoque incurabilis eſt. Neque enim fœcunda fieri poteſt mulier, antequam cauſſæ illæ tollantur. Ideoque mulierum, quæ ex hæreditariâ aliquâ vitioſâ diſpoſitione, aut propter venenatos alióſque graues morbos ſteriles ſunt, curatio non ſuſcipienda. Huc pertinet illud Hippocratis, 2. *prognoſt.* 3. *Sterilitas ex vlceribus difficulter curatur.* Imò ſi vlcus ſit magnum, & quod plures vteri partes occupat, etiamſi curetur: tamen fœmina ſterilis manet, propter cicatricem magnam ibi relictam, ob quam ſemen vtero adhæreſcere, & ſanguis affluere non poteſt. Qui autem morbi vteri curari poſſint, qui non, ex iis, quæ ſupra, *part.* 1. *de morbis vteri*, dicta ſunt, patet.

4. Si verò non ſimpliciter ſterilis ſit fœmina, ſed quia ipſius conſtitutio virilis ſeminis conſtitutioni parum conueniens eſt, non ſolùm mutatione matrimonij fœcunda reddi poteſt, ſed etiam ætatis progreſſu, qua temperies etiam mutatur; vt & medicamentis, quæ illam intemperiem corrigunt.

5. Nec tamen & eæ fœminæ ſimpliciter ſteriles habendæ ſunt, quæ inſignem quandam intemperiem habent in primâ iuuentute, ob quam à nullo viro tunc concipere poſſunt. Modò enim vel ætate, vel medicamentis ea intemperies corrigi poſſit, poſtea fœcundæ redduntur.

6. Ariſtoteles, 2. *de gen. animal. cap.* 4. omnem ſterilitatem ab ortu contractam pro incurabili habere videtur. Eſtque id verum, ſi vitiū ſit magnum. Interdum enim ſi vitium ſit paruum, vel ætatis progreſſu temperamento, mutato, vel medicamentis vitio illo curato, quæ antea ſteriles habebantur fœminæ, fœcundæ fiunt.

Indicationes & Curatio.

Sterilitas tollitur cauſſis, à quibus ea pendet, ſublatis. Quæ cùm ſint variæ & multiplices, varias quoque ſuppeditant Indicationes, quæ per ſe manifeſtæ ſunt.

Primò nimirum ſi vteri adſit clauſura, & anguſtia ceruicis, vt & oris vteri, quacunque de cauſsâ orta, ea tollenda, vt ſupra, *part.* 1. *ſect.* 1. *c.* 3. monſtratum eſt.

Si intemperies aliqua vteri & teſtium adſit, ſiue cum materiâ, ſiue ſine materiâ, ob quam vel ſemen nullū, aut infœcundum, aut maſculino non conueniens generatur, vel virile ſemen non attrahitur, retinetur, & debito modo fouetur, intemperies ea corrigenda, eo modo, qui ſupra, *part.* 1. *ſect.* 2. *c.* 1. *& ſeqq.* eſt traditus. Si inprimis vis ſeminis attractrix in fœminâ langueat, membrum virile antea coitum illinendum Zibetho, felle hircino & ſimilibus. Maximè verò hîc vtilia ſunt, quæ occultâ proprietate ad ſemen generandum Venerémque excitandam faciunt, & ad ſterilitatem propriè dictam, à quacunque ferè cauſsâ; vniuerſalibus præmiſſis, vtilia ſunt, qualia ſunt *radices ſatyrij, raſura eboris, ſemen eryſimi, erucæ, hormini, ſeſelios, ammi*, (quod præ aliis efficax;) *paſtinacæ ſylueſtris, teſticuli vulpis, apri & aliorum animalium, matrix ſuilla, vel ceruina exſiccata & in puluerem redacta.* Vel *matrix leporis* aſſata, & cum puluere ſeq. comeſta:

♃. *nucis moſchat.* Drach. j. *zingiber. piperis, ana* ʒ. ß. *maioranæ ſiccæ* Scrup. j. *ſem. erucæ, ſileris mont. ana* ʒ. j. F. puluis.

Medicamenta autem talia ad ſterilitatem plurima paſſim exſtant, quorum pauca proferemus.

♃. *ſem. erucæ, ſileris montani, ana* Drach. ß. *raſuræ ebor. cinnamomi nuc. moſch. ana* Drach. j. *moſchi*, in iis, quæ ferre eum poſſunt, gr. iij. *ſantali albi* Drach. iij. F. pulu.

Detur Drach. j. ex vino generoſo.

Vel ♃. *ſpec. diamoſch. diambræ, ana* Drach. j. *matricis leporis, teſticul. apri, genitalis cerui, ana* Drach. ß. *nuc. moſch. cinamon. garyophyll. ſem. erucæ, paſtinacæ ſylueſtr. an.* ʒ. j. *moſchi, ambræ, ana* gr. iiij. *ſacch. ad pondus omnium.* M.

Dentur Drach. ij. ex vino generoſo.

Confectio talis paretur.

♃. *Confect. amygd. d. piſtacior. pinear. auellan. Lombardicar. ana* Vnc. j. *cortic. citri, zingib. garyophyll. cinamomemi, ana* Vnc. ß. *ſem. erucæ* Drach. ij. M.

Detur cubitum ituræ cochlear. j.

Vel fiat panis Martius talis.

♃. *amygd. d.* Vnc. iiij. *pinear. piſtacior. auellan Lombard. ana* Vnc. ij. *ſpec. diambr. diamoſch. ana* Drach. j. *raſuræ eboris* Drach. j. *aq. cinam.* Vnc. ß. F. panis Martius.

Vel ♃. *ſpec. diambræ, diamoſchi, ana* Drach. j. *pinear. mundat. piſtacior. cort. citri, ana* ʒ. ij. *ol. deſtill. maioran.* ℈ ß. *cinam* gut. iij. *ſach. albi* ℥. v. F. Morſuli.

Vel ♃. *radic. eryngij* ℥. j. *artemiſ.* M. j. *maioranæ* M ß.

Coq. in vino. Detur cyathus manè & veſperi cum *trypherâ magnâ ſine opio.* Idque diebus aliquot continuetur.

Vel ♃. *ſpicæ Indicæ, ſchœnanthi, calami aromatic. ſem. aniſi, ammeos, ſeſel. matricar. ana* Vnc. j.

Coq. in aq. vel Vini ℔. iij. vaſe clauſo. Colatura dulcoretur ſaccharo & melle, dentur Vnc. iij. vel Vnc. iiij.

Vtile eſt & hoc Electuarium.

♃. *Conſeru. anthos* Vnc. vj. *radic. ſatyrij condit.* ℥. ij. *radic. orobi, renum ſcincor. teſticulor. apri, matricis ſuillæ, pudendi cerui, raſuræ eboris, ſem. napi, elaphoboſci, fœniculi, vrticæ, erucæ ſatiuæ, hormini, eryſimi, ana* Drach. ij. *pinear. amygd. d. ana* Vnc. ß. *ſpec. diamoſch. d.* Drach. j. *ol. nuc. moſch. expreſſi* Drach. ij.

Cum *Syr. betonic.* F. Elect.

Vel ♃. *conſeru. roriſmarin. maioran. ana* Vnc. jß. *radic. condit. ſatyrij, eryngij, ana* Vnc j. *zingib. in Chinâ condit. cortic. citri condit. ana* Vnc. ß. *raſuræ eboris, matricis leporis præp. ſem erucæ, ammeos, ana* ʒ. j. *ſpec. diambræ diamoſch. d. cinamomi, garyophyllor. ana* Drach. ß. Cum *Syr. Conſeru. zinzib. in Chinâ condit.* F. Electuarium.

Efficax eſt & Tryphera magna ſine opio.

Aqua hæc etiam frigidis & humidis valdè prodeſt.

♃. *Cinamomi, garyophyllor. cubebar. ana* Vnc. j. *nucis moſchat. macis, piper. longi, galangæ, ana* Vnc. j. *zedoariæ, ſem. ammi, ſeſelios, ana* Vnc. ß. *gran. iuniperi*, Drach. j. *Vini Rhenani, aq. roriſmar. maioran. meliſſæ, ana q. ſ.*

Stent in digeſtione ſex diebus, & poſtea deſtillentur, & manè ac veſperi cochlear. ij. vel iij. exhibeantur.

Extrà quoque balnea, inſeſſiones, fomenta, ſuffitus adhiberi poſſunt.

Et balnea quidem menſtruâ purgatione finitâ diebus quinque continuari poſſunt.

Vt ♃. *rad. bryoniæ, imperatoriæ, valerian. ireos, fol. betonic. mercurial. artemiſ. pulegij, maioran. lauri, ſaluiæ, matricar. ſummit. iuniperi, baccar. iunip. ana* q. ſ. F. Balneum.

Inprimis verò, hîc vtiles ſunt thermæ naturales ſulphureæ, bituminoſæ, aluminoſæ, nitroſæ ad quas plerunque fœminæ ſteriles tanquam ad aſylum confugiunt, & quidem ſæpe non ſine fructu.

Ex earundem plantarum decocto feruente vapores per idonea inſtrumenta pudendis excipi poſſunt.

Vel ſuffitus fiant è pulueribus aut trochiſcis carbonibus iniectis.

℞. *Ladani, ſtyrac.calamit.benzoes, ana* Drach.ij. *ligni aloes,* Scrup.j. *moſchi* gr.vj.

Cum *infuſione tragacanthæ aq.roſ.factâ.* F.Trochiſci.

Vel ℞.*thuris, maſtiches, benzoes, ſtyrac.calamit. gummi iuniper. ana* Drach.j. *garyophyllor. ſantali citrin. cinamomi, ana* Drach.ß. *caſtorei* Scrup.j. F.puluis.

Peſſi fiant è fol. mercurialis, & matricariæ recenter contuſis.

Vel ℞. *maſtiches, ſtyrac. liquid. ana* Vnc.ß. *fol. meliſſæ, nepethæ, mercurial. ana* Drach.j. *garyophyllor. nuc. moſch. ana* Drach. ß. *zibeth.* Scrup. ß. *ceræ albæ q. ſ.* F. peſſarium.

Poſt balnea & ſuffitus pectinis & vmbilici regio inungatur oleis & linimentis vterinis.

Vt ℞.*ol.cheirini* Vnc.ß. *deſtil.maioran.* Scrup.j. *garyophyllor.* Scrup.ß. *nuc.moſch.expr.* Drach.j. *ſtyrac.liq.* ʒ.ij. *zibethi, moſchi, ana* gr.vj. *ceræ parum,* F.Linimentum.

Vel balneo egreſſa dimidiâ horâ in lecto decumbat, & ſacculum iuſtæ magnitudinis ventri imponat, è meliſſa, calamintha, menhta, aut matricaria paratum & vino conſperſum.

Tandem emplaſtra perinæi & lumborum regioni applicentur, quæ geſtentur continuò, vel ſingulis noctibus, vſque ad vltimam, quâ menſes erumpere ſolent, ſeptimanam.

Vt ℞.*empl.matricalis* Vnc.j. *ſtyrac. liquid. gummi carannæ, ana* Drach. ij. *galliæ moſchatæ* Drach.ß. *ol. garyophyll.* Scrup.ß. *nuc.moſch.expreſſ.* Drach.j. Miſc.cum *ol. cheirino* F.emplaſtrum.

Si vterus ſit nimis lubricus & laxus, abſtergendus clyſteribus ex ſucco mercurialis cum melle. Deinde balnea, peſſi, ſuffitus & alia topica adſtringentia & roborantia vſurpentur.

Si os vteri hiet, è *foliis myrti, lentiſci, vitis, oliuæ, abſinthij, radic. cyperi, conſolidæ maior biſtorta, quinquefol. fl.roſ. rubr. balauſtiis* F. decoctum in vino rubro, quo partes genitales foueantur.

Vel ſuffitus fiat ex *maſtiche, thure, alumine, balauſtiis, ligno aloes, baccis lauri, nucibus cupreſſi.*

Si corpus nimis pingue & obeſum ſit, id extenuandum victu tenui, laboribus & exercitiis, purgationibus lenibus ſæpe repetitis, ſudoribus, vt alibi docetur.

Et omnino ſi etiam alij morbi vel in vtero, vel in parte aliquâ principali corporis, vel toto corpore ſint, remouendi ij, vt ſuo loco dictum. Neque enim eorundem morborum curatio in omnibus, quæ ſæpe ſunt plurima ſymptomatibus, quæ ab iis proueniunt, eſt repetenda. Si qui etiam alij vteri morbi ſunt, ij curantur, vt ſupra, *part.1.ſect.2.de vteri morbis,* eſt traditum.

Diæta.

Diæta medicamentis reſpondeat. Ad ſemen augendum cibi boni & multi ſucci vtiles ſunt, atque inter eos *pulmentum ex vino, ouorum luteis, ſaccharo, cinamomo, ac croco* paratum. Somnus, vigiliæ, motus, quies, omnia ſint moderata. Tempore coitus omnes animi affectus, præſertim mœſtitia, timor & profundæ cogitationes amouendæ. Non coëat etiam vir cum inuita fœmina, ſed potiùs amore ardente, qui facit, vt ſpiritus copioſi ad vterum & partes genitales confluant, iſque ſemen auidiùs arripiat.

CAPVT III.

De ſterilitate ad Tempus, & raro Conceptu.

INterdum accidit, vt quidem fœminæ non ſint planè ſteriles, tardiùs tamen, quàm par eſt, aut rariùs concipiant. *Sterilitas ad tempus.* Nonnullæ enim, etſi nubant, tamen non ſtatim concipiunt, ſed obſeruatum, nonnullas demum ſexto, ſeptimo, octauo, vel etiam decimo aut duodecimo anno concepiſſe; deinde aliæ ſunt, quæ quidem ſtatim concipiunt, ſed poſt primum partum non mox iterum, ſed poſt aliquot annorum interualla, & rariſſimè concipiunt.

Cauſſa.

Quod autem nonnullæ tardius concipiunt, cauſſa *Cauſſa.* eſt primò ætas. Cum enim plerumque fœminæ conceptioni aptæ ſint poſt annum 14. aut certè poſtquam menſes fluere cœperunt; niſi ex morboſâ conſtitutione diutius ſubſiſtant: ſi virgines ante illud tempus nubant, non concipiunt. Deinde idem accidit, ſi vitioſa aliqua diſpoſitio ſit in vtero vel ſemine. Tunc enim fœminæ non concipiunt, antequam ea vel ætatis progreſſu à naturâ, vel arte & medicamentis corrigantur, quâ ſublatâ, poſtea concipere incipiunt. Nonnunquam etiam euenit, vt etſi fœmina ſic ſatis ſana videatur, quia tamen vteri & ſeminis eius conſtitutio virili ſemini non reſpondet, nec conueniens eſt, non concipit, donec progreſſu ætatis ea conſtitutio in aliam mutetur.

Quod verò quæ ſemel conceperunt, poſtea rariùs pariant, fit etiam primò ratione ætatis. Si enim virgines nimis adhuc tenellæ nubant, plerunque difficulter pariunt, & partu difficili vterus & præcipuè os eius debile valdè redditur. Idem accidit & fœminis, quæ iam adultiores nubunt. Cum enim iis affluxu ſanguinis menſtrui vterus debito modo non ſit humectatus, aut non concipiunt, aut rarò concipiunt. Deinde idem ex morboſâ conſtitutione euenit. Quibus enim fœminis vel menſes non rectè fluunt, vel aliam morboſam conſtitutionem habent, eæ vel non concipiunt, vel rarò concipiunt. Tertiò accidit hoc interdum & iis, quæ quidem iuſtâ ætate nubunt, & etiam ſic ſatis ſanæ ſunt, poſtea verò in partu difficili vel abortu, vel fœtu mortuo, vel molâ aliquid damni in vtero patiuntur. Si enim ex partu laborioſo vel abortu in vtero aliquid aut rumpatur, aut diſtendatur nimis, aut labefactetur, vel ex fœtus corrupti illuuie, aut molâ, eámque plerumque ſequente immoderato ſanguinis fluxu, vteri temperies debilitetur, aut eius ſitus mutetur, accidit, vt fœminæ tales poſtea vel nunquam, vel rarò concipiant. Imò accidere poteſt, vt fœmina aliqua à naturâ tam debilis ſit, & tam debilem vterum habeat, vt etſi partus laborioſus non ſit, tamen geſtatione fœtus à partu ita debilitetur, vt vires ad concipiendum poſtea deficiant, aut non niſi longiori tempore poſt partum primò recolligantur: id quod tenellis & delicatioribus ac vitam otioſam agentibus euenire ſolet. Hinc ſcribit Hippocrates, *de aere, aquis & locis,* Scytharum ancillas ob vitam laborioſam minus ſteriles eſſe, quàm vxores, quæ vitam otioſam agunt. Tandem & huius ſymptomatis hæc cauſſa eſſe poteſt, quod fœmina aliqua, cùm primùm nupſit, ſana fuit, poſt partum verò primum in morbum aliquem incidit, ob quem vterus ita debilitatus fuit, vt ad frequentiùs concipiendum ineptus redditus fuerit. Et poſſunt fœminis, in principio coniugij ſanis, varij & partium principalium & vteri morbi accidere, ob quos poſtea ad concipiendum ita habiles ampliùs non ſunt.

Signa

Signa Diagnoſtica.

igna dia-noſtica. Omnia autem hæc rectiſſimè ex ægræ & adſtantium relatione cognoſcuntur: An fœmina nimirum ætate nimium tenerâ maturius, aut adultiore iam tardius nupſerit; an in partu grauiter laborauerit; an abortum paſſa ſit; an fœtum mortuum vel molam excluſerit, & hiſce de cauſſis vterus læſus ſit: an morbo aliquo, dum nuberet, aut poſteà correpta ſit, qui conceptioni obeſſe poſſit. Si verò nihil horum acciderit, & fœmina iuſtâ ætate nupſerit, & cætera ſatis ſana ſit, procul dubio latens aliquod vitium in vtero hæret, aut certè ſemen & vterus fœminæ ad ſemen virile non iuſtam proportionem habet, quæ tamen ætatis progreſſu mutari ſolet.

Prognoſtica.

rognoſtica. 1. An, vt fœminæ crebrius pariant, effici poſſit, è cauſſis patet. Quæ enim tenellæ nubunt, ſi pepererint, & poſtea concipere deſinant, ætatis progreſſu viribus collectis, iterum parere incipiunt. Si verò vterus inſigniter læſus ſit, & aliquid in eo ruptum, vel alio modo læſum, vix iterum reſtituuntur, vt concipere poſſint.

2. Virgines, quæ adultiores iam nubunt, rarò fœcundæ ſunt, vel rarò concipiunt.

3. Fœminæ ſi iuſtâ ætate nupſerit, & nullo inſigni ac notabili morbo laboret, etſi ſtatim non concipiat, tamen pro ſterili ideo non habenda. Sæpe enim accidit, vt latens aliqua in vtero ſit diſpoſitio, quæ conceptionem primò impedit, quæ ætatis progreſſu mutatur, vt fœminæ poſtea tales ſatis fœcundæ euadant.

Curatio.

ratio. Si fœmina nimis tenerâ ætate nupſerit, & non concipiat, aut poſtea, vbi ſemel concepit, concipere deſinat, ea rariſſimè Venere vtatur, donec adultiora facta robur, ex primo coitu vel partu amiſſum, ætatis progreſſu recuperauerit. Vtatur etiam bonâ diætâ, & cibo boni nutrimenti, laboribuſque multis non exerceatur. Contra ſi virgo iam adultior nubat, & propter vteri ſiccitatem ad conceptionem minus apta ſit, balneis, peſſis & fomentis emollientibus durities illa emollienda, & curandum, vt menſtrua rectè fluant. Si ex debilitate naturæ, quod in delicatis accidit, fœmina non concipiat, corpus cibis ſolidioribus & exercitio ſenſim ſolidandum, vteruſque roborandus, vt ſuo loco dictum; taléſque frequenti concubitu abſtinere debent.

virgines ...tudina- nubere ...ant. Virgines valetudinarias quod attinet, an eæ nubere debeant, dubium eſt. Vulgata quidem eſt opinio, Virgines valetudinarias, ſi viro copulentur, meliorem valetudinem conſequi; & ſanè accidit interdum, vt quæ Virgines pallidæ & decolores fuerunt, ſi nubant, vegetæ fiant, & roſeum faciei & corporis colorem acquirant. Contra compertum eſt, quaſdam poſt nuptias non conualuiſſe, ſed in peiorem ſtatum coniectas fuiſſe. Ideò diſtinctione opus eſt. Etenim ſi ex menſibus, vel ſemine retento, valetudo illa aduerſa ortum habeat, tutiſſimum eſt, Virginem marito coniungere. Ita enim & ſemen retentum euacuatur, vteruſque expurgatur. Si verò in viſcere aliquo, præcipuè hepate vel liene, aut etiam toto corpore vitioſa aliqua diſpoſitio adſit, illa Veneris vſu non tollitur, ſed potius augetur, & vitioſi humores in toto corpore abundantes ad vterum alliciuntur, atque in eo obſtructiones excitant, vnde febres diuturnæ, & alia mala excitantur. Accidit etiam, vt cum in talibus valetudinariis fœminis ſanguis ſit vitioſus, nec ſemen bonum inde generetur, nec fœtui probum nutrimentum ſuppeditetur, inde fœtus debiles, partus laborioſi, abortus, molæ & alia plurima mala ortum habeant. Quapropter tutius eſt, tales fœminas primùm curare, & ad meliorem ſtatum reducere, & poſtea viro iungere, aut ſi morbus ſit incurabilis, tutiſſimum eſt, tales Virgines manere, & à coniugio abſtinere. Rectéque ſcribit Fernelius, *lib. 1. Patholog. cap. 11.* Præclarè generi humano conſultum videretur, ſi ſoli parentes bene habiti atque ſani liberis operam darent. Si enim agricolæ ſementem facturi, purum ſemen & fœtum ſeligunt, experti, frugem malam è marcido percipi: quantò id diligentius in procreandis liberis obſeruandum? *Sanis liberis operam dare debent.*

Si à partu difficili vel abortu, vel ſimili de cauſſâ Vterus intemperiem & debilitatem vel alium morbum contraxerit, curandus is eſt, vt de morbis Vteri dictum. Et quia plerumque ex labore in partu in tenellis corporibus Vterus ita debilitatur, vt poſtea multa excrementa recipiat, à quibus naturalis eius ſtatus mutatur, & intéperies frigida & humida inducitur, quæ curanda, vt ſuo loco traditum. Aut ſi quid in dorſo, oſſe ſacro, coxendice, & vicinis partibus luxatum, ruptum, vel quocunque modo læſum ſit, curandum, vt de iis, quæ partum difficilem ſequi ſolent, malis corrigendis dicetur. Si poſt molam vel nimius ſanguinis fluxus, vel ſimile quid Vterum debilitauit, vitium id corrigendum, vt ſuo loco dictum & dicetur.

Si ex fœtus mortui ſpurcâ colluuie intemperies & praua aliqua qualitas Vtero inducta ſit, illuuies illa primo abſtergenda, ſucco mercurialis & ſimilibus; poſtea theriaca, Mithridatium diſſoluta in Vterum infundenda, vel per peſſum indenda, vel extra adhibenda; aut ſuaueolentibus vterus recreandus. Itaque linimenta & vnguenta è ſtyrace, benzoë, balſamo, oleo angelicæ, lauendulæ & ſimilibus adhibenda, cauendo tamen, ne odor ad nares pertingat.

CAPVT IV.

De Conceptione & fœtus formatione.

POſtquam ſemen vtriuſque ſexus, maris ſcilicet & fœminæ, in Vtero exceptũ eſt, ab eoque bene clauſo & coarctato retinetur, ab Vteri peculiari facultate, quæ nulli alij parti in toto corpore conceſſa eſt, forma in ſemine latens excitatur, & ad ἐνέργειαν prorumpit, & per vim formatricem, quæ ſpiritu inſito, quaſi inſtrumento, vtitur, ad corporis ei ſimilis, à quo deciſum eſt, fabricationem ſeſe accingit, quæ actio *Conceptio* appellatur, & propterea definiri poteſt, quod ſit Vteri actio, cum maris, & fœminæ ſemen fœcundum ab eo excipitur, miſcetur, fouetur, eiuſque vis ad munus proprium exſequendum excitatur. Id verò quod concipitur, κύημα ſeu conceptio appellatur. Notandum enim hîc, cùm ad multa dubia circa hanc materiam ſoluenda faciat, differre σπέρμα ſeu ſemen, & κύημα ſeu conceptum. Semen enim propriè loquendo eſt id, quod ex vaſis ſeminalibus ab vtroque parente in coitu excernitur, ex quorum neutro ſeorſim ſumpto illius ſpeciei animal generatur: κύημα verò eſt id, quod ex vtroque ſemine, tanquam duobus principiis, miſtum conſtat, & quod perfecti animalis principia in ſe continet, atque è quo ſuo tempore perfectum animal formatur. *Conceptio.*

Fit autẽ iſta cõceptio, non demũ ſeptimâ die, vt nonnulli exiſtimant, ſed vt rectè Lud. Mercatus, *l. 3. de morb. mul. cap. 6.* ſcribit, vbi ſemina in vtero conſtiterint, atque etiam intra ſeptem horas poſt eiaculationem in effuſionem relapſa neutiquam fuerint, ſi vteri calore conſeruentur, reganturque, concepiſſe fœminam credendũ eſt. Neque enim vel momento, multò minus ad ſeptimum diẽ, natura otioſa eſt, ſed ſtatim ſe ad formationis opus accingit: Vnde etiam Hippocrates, non à ſeptimâ die, ſed eâ, quâ ſemen retentum fuit, conceptionis initium computandum docet, dum, *lib. de geniturâ*, ſcribit: *Si mulier aliquando partum experta fuerit, & aduertit, quando genitura non exciderit, ſed intus remanſerit, ſciet,* *Quando fiat conceptio.*

quâ die conceperit. Quia tamen vel ſeminum vel vteri debilitas interdum impedimento eſt, vt inchoatum opus abſolui non poſſit, ſi fine ſuo fruſtratur Natura, intra ſeptem dies præcipuè elabi ſinit ſemina. De quo Hippocrates, *lib. de ſeptim. partu: Embryonum conceptio, & abortus, & partus mulieribus in eo tẽpore iudicantur, in quo cunctis hominibus morbus, ſanitas & mors.* Id eſt: Sicut Natura morborum criſes ſeptimanas inſtituit: ita ſi conceptum ſe perfecturam diffidit, ſeptimâ die eum reiicit. Si verò ſemina vſque ad ſeptimam diem permanſerint, & ſemina ipſa eſſe fœcunda, & Vterum ſeſe rectè habere indicio eſt, neque de opere formationis abſoluendo plerumque dubium ampliùs eſt: quo ſenſu, & non alio, intelligendus eſt Ariſtoteles, dum, *lib. 3. hiſtor animal. cap. 3.* ſcribit: Si enim in ſeptimum diem intus permanſerit, conceptum eſſe iam certum eſt.

Vis formatrix corporis animati.

De ipsâ autem fœtus formatione, & præcipuè de vi Formatrice, pluribus *in Inſtitutionib. lib. 1. cap. 10. & de conſenſ. ac diſſ. Chym. cum Gal. cap. 9.* egi; vbi monſtraui cum Themiſtio, *in 1. de anim.* & I.C. Scaligero, *exerc. 6. ſect. 9.* Animam in ſemine latentem eſſe ſui domicilij architectam: quibus amplius nihil addo, quàm me mirari, quomodo magni etiam viri in re planâ ſe torſerint, &, vt candidè dicam, errârint; cùm facultatem formatricem omnes agnoſcant, animam verò, cuius eſt facultas, cognoſcere non potuerint. Facultas certè ſeu potentia præſupponit ſubſtantiam, à quâ pendet & emanat, & accidens ac qualitas nulla eſt ſine ſubiecto, & omnes directione formæ, à quâ fluunt, efficaces ſunt. Quæ res virum nunquam ſatis laudatum, & aliàs Ariſtoteli addictiſſimum, ac in Interpretum eius, ac Scholaſticorum lectione verſatiſſimum, I.C. Scaligerum, mouit, vt ſicut ſemper, ita & hîc, libertate Philoſophicâ & homine ingenuo dignâ vteretur, & illud, quod vulgò dici ſolet, Formas educi è potentiâ materiæ, in optimum (quem quidem opinio & locutio non ſatis commoda recipere poteſt) ſenſum traheret, & explicaret. Etſi enim optimè ab Ariſtotele dictum eſſe ſciret, ſemen eſſe potentiâ animal, quod ita non poſſit eſſe ſimul actu & potentiâ: tamen rectè rem ſic explicauit, vt *in Inſtitut. loc. alleg. pag. 88.* dictum, Potentiâ ſemen animatum eſſe, non quia non ſit ipſa eſſentia animæ in ſemine, ſemenque actus primi reſpectu non animatum ſit: ſed quia careat inſtrumentis expreſſis, quæ ſint in eius poteſtate, quibus poſtea perfectis, in actum ſecundum erumpat, & omnes operationes edat, quas ob defectũ organorũ edere non poterat; ſicut infantes nec ambulare, nec ratiocinari perfectè poſſunt, non ob animæ, ſed organorum defectum & ineptitudinem. De quo idem Scaliger, *exercit. 6. ſect. 9.* egregiè: *Aiunt: Si canis anima eſſet in ſemine, canis ſemen eſſet canis. Aſſentior. Eſt enim canis imperfectus, carens tantum articulationibus.* Et ſi iam demum in corpore formato & iam organis ſuis inſtructo producitur anima, quis ex ſemine, antequam anima adueniret, organa illa conſtrueret? Et idem *exerc. 6. ſect. 5. Si,* inquit, *extrinſecus venit forma atque interea, vt ſcribũt omni perfectionum genere inſtruitur materia: ab aliquo iſtius & qualitates, & quantitates, & numeros, & ordines, & ſitus apparari, atque inſtitui neceſſe eſt: denique corpus ipſum totum fabricari. Hæc fabrica fit aut à ſubſtantia, aut ab accidente, aut ab vtroque. Non ab accidente ſolo. Primùm quia nullum accidens agit, niſi per vim ſuæ ſubſtantiæ. Deinde, quia nullum accidens cognoſcit. Illa verò virtus tàm nobilis tẽpli architecta ſapientiſſima ab omnibus Philoſophis iudicata eſt. Ædificabitur igitur à ſubſtãtiâ. At hæc forma ſeminis eſt. Sanè ſeminis forma, ſi non eſt anima, bruta res eſt. Et ſi fabricat, eſt æqualis animæ. At incrementis, & amiſſæ carnis repoſitione, opus illud animæ eſt. Erit igitur in ſemine anima formatrix, antecedens animã, cui parat illud domiciliũ. Quare prior illa poſteriore hac ſapiẽtior, ac nobilior.* Et paulò ante: *Ipſamet forma eius præparationis autor eſt. Ipſa enim ſibi & alteri totum, & alias omnes partes. Neque cum ad ſummam peruentum fuerit perfectionem præparationis, tùm ad*

Semen quomodo ſit potẽtia & actu animatum.

ſubſtantiæ quoque formam peruenitur. Eſt enim ipſa forma antè exiſtens. Ergo ad eam non peruenitur, ſed ad eius actum, quo ipſius deinceps vſum capeſſere poſſit.

Ac proindè in re planâ fruſtra ſe torquet Fabric. Bartoletus, *in Encycloped. Hermeticodogmat. Phyſiol. cap. 5. quæſt. 1.* dum quidem concedit, cauſſam adæquatam noſtræ conformationis eſſe animam vegetatiuam, non tamen eo modo, quo ego & Piccolhomineus ſtatuimus, *Nam,* ſcribit, *quod anima vegetatiua ſit cauſſa conformationis, quatenus inſtruitur à Deo, hoc eſt principium Chriſtianum, quod & ipſe fateor & profiteor: ſed interim quærimus cauſſam naturalem, quæ naturaliter in ſecundo & quarto modo dicendi per ſe ſit cauſſa naturalis cõformationis. Quare Piccolhomineus non reſpondit interrogationi per quid. Conſimiliter Sennertus probat quidem ſemen eſſe animatum, ſed illius conſequentia non tenet; ſemen eſt animatum. Ergo ſemen animatum eſt cauſſa conformationis.* Verùm enim vero ſi Bartoletus vt Chriſtianus credit animam, quatenus à Deo hanc vim accepit, eſſe principium conformationis, cauſſam nullã habet, cur idem vt Phyſicus negare debeat. Neque enim veritas duplex eſt. Et illa ipſa ignoratio creationis, quâ Deus omnibus rebus creatis vires peculiares & admirandas indidit, eaſque cõſeruat, (conſeruatio autem rerum, vt Scaliger ait, creationis continuatio eſt) fecit, vt Galenus & alij gentiles fruſtra in rerum occultarum cauſſis inueſtigandis laborarint, dum ſaltem ad naturam, non verò ad naturæ autorem Deum, reſpexerunt, & res naturales conſiderârunt, quaſi vires, quas habent, ex ſe, non à Deo haberent. Deinde dum probaui ſemen eſſe animatum, me etiam probaſſe puto, in ſemine eſſe cauſſam conformationis. Quid enim opus eſt in Vtero, vel extra, ſemen cauſſam quærere, quæ in ipſo ſemine eſt? cùm anima illa non otioſa, ſed ſuis facultatibus inſtructa ſit: id quod ipſe negare non audet, dum concedit cauſſam adæquatam conformationis eſſe animam vegetantem. Dum verò alium modum ponere vult, quàm ego, in abſurdiſſimam opinionem incidit, dum ſtatuit, genituram (ita appellat illud, quod primis ſeptem diebus ex ſemine elaboratur) eſſe opus facultatis vegetatiuæ ſeminis, quando ſemen in formam geniture corrumpatur, id eſt, ad ſeminis corruptionem illius quoque facultas alteratrix & conformatrix corrumpatur, & ex potentiâ fœturæ educatur alia facultas vegetatiua, quæ fœtũ in genituâ delineatum perfectè conformet; abſoluto verò fœtu, ex fœtus potentiâ deduci animam ſentientẽ, quæ fœtui aliquam perfectionem tribuit. Verùm enim verò, vt I.C. Scaliger, *exerc 6. ſect. 2.* ſcribit, vulgò quidem ſemen, quia deſinit ſemen eſſe, corrumpi dicitur: tamen apud Sapientes, quia nihil perit, reuerà perficitur. Abſurdius verò hoc eſt, ſtatuere, vnam facultatem in aliam corrumpi; cùm facultates inſeparabiliter ab animâ dependeant. Ideoque ſicut, dum ex ſemine vel nucleo planta vel arbor generatur, non fit vnius facultatis in aliã corruptio, ſed eadem anima, quæ ſemini vel nucleo ineſt, à principio ad finem totius operis architecta eſt, ſed alio modo agit, aliaque producit, pro diuerſitate materiæ, quam ſibi adſciſcit: ita etiam in animalium ſemine eadem forma, à principio fœturæ ad perfectam fœtus abſolutionem, totius operis directrix eſt.

Creationis ignorantia gentilibus erroris cauſſa fuit.

Quâ ratione autem & quo modo partes omnes corporis formentur, non huius eſt loci, vbi de affectionibus p.n. fœminarum agitur, dicere, ſed pertinet id ad Phyſicum & Phyſiologiam, & de ipſo fœtu formato exſtant egregij Tractatus virorum doctiſſimorum, Hier. Fabricij ab Aquapendente, & Andr. Spigelij, Profeſſorum Patauinorum, qui à Medicinæ Studioſis legantur.

Fœtus formatio.

De tempore verò formationis variæ Medicorum Diſputationes ſunt, quæ ſine abortuum, qui rarò inſpiciendi exhibentur, crebrâ inſpectione, decidi non poſſunt. Cõmodiſſimè tamen, vt *in Inſtit. lib. 1. c. 10.* dictum, ij ſentiunt, qui ſtatuunt, primò omnium membranas

Tempus formationis fœtus.

quibus

quibus fœtus inuoluitur, cum vaſis vmbilicalibus, quibus vtero matris connectitur, & alimentum accipit fœtus, formari, hinc partes omnes delineari, exornari & perfici, & quidem aliàs citius, aliàs tardius, & pro ratione dignitatis & neceſſitatis, prout fœtui, dum in vtero eſt, vel etiam poſtea dum in lucem prodiit, inſeruire debuerint. Quibus autem temporis momentis ſingula efformentur, humana ratio adſequi non poteſt Deo ſoli hæc nota: Iehouah,

Compago mira corporis noſtri, tuæ
Miraculum eſt ſolertiæ.
Maſſæ recentis rudia adhuc primordia,
Rudiſque maſſæ ſemina,
Ceu ſcripta haberes, corporiſque lineas
Motum, ſtatumque noueras:
Et membra, nondum cùm forent, quid adderent
Dies ſciebas ſinguli.

Id fœtus [for]mationem [tri]a requi[run]tur.

Hic cum nobis ſit propoſitum, de morbis mulierum agere, hoc primò notandum eſt, vt rectè formatio fœtus fiat, tria requiri, ipſum ſemen fœcundum vtriuſque parentis, & quidem bene conſtitutum, calidoque innato ac ſpiritu perfuſum, in quo anima vi formatrice inſtructa reſidet, quæque ſui domicilij architecta eſt; deinde ſanguinem maternum, è quo poſtea fœtus augetur, & perfectam molem accipit; tertiò vterum matris benè conſtitutum, qui ſemen fouet, eiúſque latentem vim excitat. Quæ tria ſi ſe rectè habeant, formatur fœtus, vnus plerumque, ſanus & perfectus, iſque ſuo tempore in lucem editur. Si quid tamen à vulgari modo diſcreper, aut p.n. ſeſe habet, formantur vel gemelli, & fœtus plures ac numeroſi concipiuntur; vel poſtquam primus fœtus conceptus eſt, poſt temporis aliquod interuallum alius adhuc concipitur, quæ ſuperfœtatio dicitur; vel vitioſa fit fœtus conformatio, dum aut fœtus debiles formentur, aut qui aliquem partium defectum vel exceſſum, (quo & hermaphroditi pertinent) vel vitioſas conformationes habent, aut quod aliquando obſeruatum, fœtus in lapideam duritiem mutatur, aut pro homine mola, aut tandem monſtrum generatur. De quibus vitiis hoc loco ordine dicemus. Etſi enim nonnulli de hiſce inter partus vitioſos agere ſoleant: tamen quia in pariendi tempore vel modo nihil vitij occurrit, ſed quale formatum eſt, tale editur, commodius inter formationis vitia de hiſce agitur.

[Vi]tius for[ma]tio quot [mo]dis lœda[tur].

CAPVT V.

De Gemellorum & numeroſæ prolis generatione.

[Gem]ellorum [gen]eratio.

ET primò quidem Gemellos, quod attinet, etſi animalia bruta pleraque plures fœtus concipiant & generent: tamen frequentiſſimè fœminæ in hominibus vnum ſaltem fœtum generant: rarum verò eſt in noſtris regionibus, vt gemelli, rarius vt trigemini, rariſſimum vt plures fœtus concipiantur & generentur. Quandoque tamen id accidere, obſeruatum eſt. Et quidem nonnullis locis hoc familiare eſt. Ita Ariſtoteles, *lib. 7. de hiſt. anim. c. 4.* ſcribit: Quod plurimum, & locis plurimis agitur, mulieres ſingulæ ſingulos pariunt. Sed ſæpe & locis pleriſque geminos etiá, vt in Ægypto quoque fieri certum eſt. Pariunt etiam tres & quatuor. Et quidem nonnullis in locis valdè ita fit, quod dictum iam eſt, ſed quinque cum plurimum naſcuntur. Iam enim pluribus hoc eueniſſe conſpectum eſt. Et quædam viginti partubus quatuor edidit; quinos enim ſingulis partibus enixa eſt, maiorque eorum pars enutriri & adoleſcere potuit. Et Plinius, *lib. 7. c. 3. natural. hiſt.* ſcribit; Tergeminos naſci certum eſſe, idque Horatiorum Curiatiorumque exemplo monſtrari; & annis ſupremis Diui Auguſti Fauſtam quandam è plebe Oſtiæ duos mares & totidem fœminas enixam eſſe. Et ancillam quandam Auguſti Imp. in agro Laurente vno partu quinque enixam eſſe filias refert. Et Albucaſis, *Chirurg. lib. 2. c. 76.* ſcribit, ſe compertum habere, quandam mulierem abortiendo emiſiſſe ſeptem, & aliam quindecim, omnes formatos. Et Comitiſſam quandam Querfurtenſem vno partu nouem infantulos edidiſſe fertur. Et Cromerus, *lib. 9. de orig. & geſtis Polonor.* ſcribit, quod ann. 1270. die 20. Ian. in Cracouienſi regione, honeſta quædam matrona Margarita, triginta ſex pueros viuos vno partu ediderit. Et talia exempla multa apud Hiſtoricos & Medicos exſtant, quæ recenſere longum & ſuperuacaneum foret. Videri verò poſſunt apud Iohan. Schenckium, *lib. 4. obſeru.* qui ea collegit. Sequentia verò planè prodigioſa ſunt, vt quod refertur à Ludou. Viue, Eraſmo Roterodamo, Ludou. Guicciardino & aliis Flandriæ Hiſtoricis, quod Margarita Florentij Comitis Hollandiæ filia, cum mulierculam ſtipem petentem, gemelloſque in vlnis geſtantem acerbè increpaſſet, neque vno partu duos procedere potuiſſe, niſi duorum quoque virorum vſa eſſet commercio, affirmaſſet, poſtea anno 1276. ætatis 42. ipſo die paraſceues, pepererit infantes 364. partim mares, partim fœmellas, pollicis magnitudine, qui ſimul in pelui baptizati, maribúſque Iohannis, femellis Eliſabethæ nomen impoſitum fuerit. Idem planè plures Hiſtorici de Margaritâ Comitiſsâ Holſtenij referunt, quæ Imperante Henrico V I I. etiam vno partu infantulos 364. ediderit. Et miraculoſum planè videtur, quod Auentinus, *lib. 7. annalium,* ſcribit, Mechtildim Comitiſſam ab Henneberg, filiam Florentij I V. Bathauini Comitis, ſororem Gulielmi Regis Romanæ ſub Frider. II. Imper. mille quingentos quatuordecim pueros genuiſſe, qui in malluuio ab Otthone Trajectenſi Epiſcopo auunculo eius ſacrâ aquâ luſtrati fuerint. Cuſpinianus tamen tantum 350. fuiſſe refert.

Cauſſa.

Vt verò de iſtis, quæ prodigioſa & ferè miraculoſa ſunt, nihil dicam, ſed ſaltem cauſſas, cur gemini, trigemini, aut paulò plures fœtus interdum generentur, inquiram, hoc certum eſt, gemellorum & trigeminorum conceptionem ab vno coitu fieri, & eo differre à ſuperfœtatione, quod illa à pluribus congreſſibus fit. *Cauſſa.* Cur autem plures fœtus in vno coitu formentur, nonnulli in cellulas Vteri cauſſam referunt. Verùm nullæ tales cellulæ dantur in vtero humano, ſed vteri cauitas ſaltem linea, ſutura ſimili, qualis etiam in ſcroto virili apparet, ſecundum longitudinem in dextram & ſiniſtram partem diuiditur. Nonnulli in nimiam ſeminis copiam cauſſam reiiciunt. Verùm etſi magna ſit ſeminis copia, vt plerumque in iuuenibus robuſtis, qui primùm coëunt, eſſe ſolet: tamen plures inde fœtus non fiunt, niſi ſemen in partes diuidatur. Alij gemellos, trigeminos vel etiam plures fœtus formari aiunt, quoties ſemen vtrumque in eodem congreſſu ſæpius emittitur, vt diuidatur in partes & ſufficiat ad plurium fœtuum perfectam generationem. Et omnino verum eſt, neceſſarium eſſe, vt, ſi plures fœtus generari debent, ſemen in plures partes diuidatur; cùm in quolibet ſeminis minimo vis formatrix integra lateat, & ex ſingulis partibus ſinguli fœtus generentur. Verùm de hoc dubito, an diuiſio iſta ſeminis fiat eiaculatione ſeminis pluribus vicibus in vno coitu factâ; cum in ſeminis emiſſione, quæ fit in vno coitu, ea interualla vix dari poſſint, vt ſemen ita in partes diuidatur; cum Vteri cauitas in non prægnantibus exigua ſatis ſit, & vix fabæ magnitudinem ſuperet, vt facilè tota repleri poſſit, nec ſpatium plerumque ſit, vt ſemen in diuerſas partes diuidi poſſit. Ideoque hoc mihi magis probabile videtur, in fœminis, quæ fœtus plures concipiunt, cauitatem Vteri in coitu non ita anguſtam fuiſſe, vt modò dixi, & vt vulgò in fœminis eſſe ſolet, ſed paulò ampliorem,

vt ſemen in eo, quod tamen copioſius ſit, quaſi in plures partes diuidi potuerit.

Gemelli vnã ſecundinam habent. Vt autem in vno coitu concipiuntur gemelli, ita vnam ſecundinam habent & communem Placentam, quæ vtriuſque vaſa vmbilicalia recipit, quamuis vterque fœtus ſuum habeat amiculum, cùm duo, qui in ſuperfœtatione formantur, fœtus, duas ſecundinas habeant.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. An autem fœmina gemellos vel plures fœtus in vtero geſtet, agnoſcere ante partum non ita facile eſt. Quamuis enim duo fœtus maius ſpatium requirant quàm vnus, & ita duo fœtus plus vterum diſtendant, quàm vnus: tamen ſæpe etiam accidit, vt mulieres aliæ plus humorum in vtero, dum grauidæ ſunt, cumulent, aliæ minùs; atque hinc accidit, vt quæ vnum tantùm fœtum geſtant, tam magnam ventris molem habeant, qualem interdum vix habet, quæ gemellos geſtant. Quæ tamen geminos geſtant, ventris molem non ita æqualem habent, ſed eminentiis quibuſdam, & rugis ac ſulcis quaſi diuiſam. Maius etiam pondus ferè ſentiunt, quàm quæ vnum fœtum geſtant, & quidem inæquale, pro huius vel illius inæquali magnitudine; cum rarò plures fœtus eiuſdem roboris & magnitudinis ſint. Motus tandem, qui fit in vtero, non eſt vnicus, ſed ſæpe in duobus locis percipitur, nec etiam eſt vniformis.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Quid autem præſagiendum ſit, tum ex viribus matris, tum fœtus coniectandum. Vt enim fœmina plures fœtus, quos concepit, ad tempus partus vſque nutrire poſſit, viribus integris, corpore vegeto eſſe, & ſanguine abundare, vterumque bene conſtitutum habere debet.

2. Si verò fœmina ſit debilis, malo corporis habitu prædita, vterumque malè conſtitutum habeat, & grauia patiatur ſymptomata, in magno periculo verſatur; cum vel abortu, vel difficili partu & longis partus laboribus, aut copioſo partum ſequente ſanguinis fluxu, vires facilè deiici poſſint.

3. Si mulieri grauidæ geminos ferenti altera mammarum extenuetur, alterum abortit: & ſi quidem dextra, marem; ſi ſiniſtra, fœminam excludit, *5. aphor.* 38. Quo aphoriſmo etſi Hippocrates indigitare videtur, alterum è gemellis abortu excludi poſſe, altero ſaluo: id tamen rariſſimum eſt.

4. Sunt autem gemelli vnius ſexus viuaciores, quàm diuerſi; propter varietatem ſeminis, inæqualitatem incrementi, motus ac perfectionis diuerſitatem, ob quam accidit, vt feliciter eodem tempore edi non poſſint, ſed aut marem p.n. cunctari, aut fœminam præuenire neceſſe ſit. Interdum tamen accidit, vt etiam diuerſi ſexus gemelli vitales ſint. Refert enim Rod. à Caſtro, *de nat. mulier. lib. 3. cap. 13.* Fratrem ſuum Franciſcum gemellum eſſe cum ſorore Leonorâ, & vtrumque agere annum quadrageſimum, viribus integris, & ſororem etiam numeroſam prolem edidiſſe.

CAPVT VI.

De Superfœtatione.

Superfœtatio. VT interdum ex vno coitu plures infantes concipiuntur; ita nonnunquam, etſi rarò, ex diuerſis congreſſibus plures fœtus concipiuntur, quæ Superfœtatio appellatur, & quidem vario modo, pro diuerſâ temporis, quo concipiuntur, ratione. De quâ re Ariſtotel. *7. de hiſt. anim. cap.* 4. ita ſcribit: In muliere rarò euenit, vt ſuperfœtet, ſed factum tamen aliquando eſt. Qui itaque longo poſt tempore ſint concepti, nihil perfici poſſunt, ſed prœmaturius dolorem, quo ipſi & primus fœtus intereat, mouent. Iam incidit, vt factâ corruptione duodecim ſuperfœta puerperia egererentur. At verò ſi proximè à primo conceptu ſecundus ſit factus, abſolui edíque poteſt, quod ſuperfœtarit; vt quaſi gemini naſci videantur, quo modo Herculem & Iphiclem procreatos eſſe fabulantur. Nam id etiam conſtitit adulterâ quadam, quæ alterum ſuo marito, alterum adultero ſimilem peperit. Iam & cùm geminos quædam ferret, tertium ſuperfœtauit: & cum tempus pariendi iuſtum iam eſſet, primos vitales peperit, tertium quinto menſe eliſit, qui ſtatim mortuus eſt. Altera cùm primùm ſeptimo peperiſſet, qui mortuus eſt, mox duos iuſto menſium numero edidit, qui vixerunt. Quædam etiam ſub abortu conceperant, atque alterum abegerunt, alterum continuerunt, pertuleruntque ad partum. Plurimis ſi concubuerint menſe octauo, infans mucore oppletus exit. Eſculentorum etiam, quæ mater comederit, ſæpè gerulus venit in lucem, & ſi ſale immodicè vſa eſt, ipſe ſine vnguibus naſcitur. *Hæc Ariſtoteles.* Et quod de Hercule & Iphicle è Poëtarum fabulis narrat Ariſtoteles, Plautus etiam in ſuam Amphytruonem tranſtulit, dum de Alcmena ait, hodie paries filios geminos, eorum Amphytruonis alter eſt, alter Iouis: alter primo poſt menſe naſcetur puer, quo ſeminatus eſt; alter menſe ſeptimo. Quod & Plinius, *lib. 7. nat. hiſtor. cap.* 11. confirmat, & hoc addit, Proconneſiam ancillam eiuſdem diei coitu alterum Domino, alterum procuratori eius genuiſſe; & aliam ſuum fœtum iuſto partu, quinque menſium alterum edidiſſe; & rurſum aliam ſeptem menſium edito puerperio, inſecutis menſibus geminos enixam fuiſſe. Et Nicolus Florentinus, *ſerm. 6. tract. 1. cap.* 22. ſcribit, fœminam quandam peperiſſe maſculum, & hinc ad tres menſes peperiſſe alium maſculum, & bene vixiſſe ambos. Dodonæus quoque, *in annot. ad cap. 3. Beniuenti*, refert, fœminam quandam peperiſſe filium bene geſtatum anno 1570. Decembris die 7. horâ 10. verſpertinâ. Poſtridie verò eâdem horâ, præter exſpectationem obſtetricis ac ſui ipſius, peperiſſe eandem fœtum alterum, ſed nondum quadrimeſtrem, vtpote cui neque oculi, neque aures, neque os paterent. Et Paulus Pereda, *ſchol. ad cap. 55. Ioan. Michael. Paſchalij lib. 1. de curat. morb.* ſcribit, Valentiæ vxorem cuiuſdam Doctoris poſt quatuor menſes ab obitu Viri filium peperiſſe, & deinde nonô menſe alterum. Et Franc. Rouſſetus, *de partu cæſar. ſect. 6. cap. 7.* ſcribit, fœminam quandam tres filios vnà vtero geſtaſſe, hinc factum eſſe, vt circiter quintum menſem ex filiis vnum tantum ederet, cum & ipſa & Medici duos alios fœtus nihil aliud, quam lochia retenta eſſe, aut molas, irritóſue conceptus putarent, ipſi poſt octauum ab abortu diem, purgante medicamento ad ea abigenda incautè ſumpto, abortus ſecundus duorum filiorum ſequeretur. Et Caſp. Bauhinus, *in appendice ad partum cæſar. Rouſſeti*, refert, Fœminam quandam 1575. Aprili menſe puellam feliciter enixam fuiſſe, quæ dies ſolùm quindecim ſuperuixit. Finito toto puerperio, cum ad conſueta properaret munia, ſeptimanis quinque & totidem diebus poſt primum partum, dum in vineis eſſet, nihil minus, quàm de alio partu cogitans, filium enixam eſſe, qui diu ſuperuixit. Idem ſcribit, Nobilem quandam fœminam peperiſſe poſt mariti mortem puellam, ſed mortuam & caluariâ carentem. Quâ de re cum defuncti Nobilis hæredes certiores facti eſſent, poſſeſſionem feudorum omnium arripuerunt. Vidua verò cum ſubtumida maneret, & vel tumorem præter naturam, vel aliquem morbum in ſuo corpore reſidere putaret, ad thermas profecta eſt, ibique decimâ hebdomade à priori proximo partu maſculum ſaluum edidit, qui poſtea omnium feudorum ab agnatis repetitorum hæres factus eſt, & diu vixit. Exemplum etiam ſingulare ſuperfœtationis refert Hercules

Saxonia,

Saxonia, *Pract. Med. lib.4. cap.27.* de nobilis vxore, quæ filium peperit nono menſe, viuum & perfectum, octauo die à primo partu alium itidem & non omnino abſolutum, poſt 15. dies iterum alios duos. Et cum reconualuiſſet, anno ſequenti, cùm iterum vtero gereret, habuit eoſdem omnino partus, & ſinguli eorum in propriâ tunicâ erant inuoluti. Cum tertiò concepiſſet, & filium edidiſſet primò, & adhuc vterus eſſet filiis plenus, amplius parere non potuit, & obiit. Vt ita de rei veritate dubitare opus non ſit; cùm tot hiſtoriæ eam confirment. Quamuis enim Hippocrates, *5.aph.51.* ſcribit, os vteri in grauidis ita clauſum eſſe, vt ne quidem aciculam deinceps admittat: tamen impoſſibile non eſt, quin dum mulier grauida coit, & magnam in coitu voluptatem percipit, nonnihil eius orificium ad ſemen accipiendum iterum aperiatur, idque attrahat, & inde fœtus formetur.

Cauſſa.

Cauſſa. Superfœtatio nimirum accidit, dum mulier, quæ antea concepit, cum viro iterum coit, & ex voluptate, quam percipit, vteri orificium ad ſemen arripiendum auidum, nonnihil iterum aperitur, ſemenque attrahit. Si tamen vterque fœtus vitalis eſſe debet, neceſſe eſt, vt id accidat à primo conceptus die, vſque ad quartum aut circiter, quando primus fœtus adhuc exiguus eſt, vt non difficulter locum inueniat, nec dum omnes venarum & arteriarum propagines à primo fœtu ſunt occupatæ. Si verò prior fœtus iam maior ſit, ex ſuperfœtatione excitatur abortus, vel vtriuſque; vel illius, qui vltimò conceptus eſt. Inuoluuntur autem fœtus illi plures in ſuperfœtatione diuerſis ſecundinis, ſinguli ſingulis. Cum enim aliquanto poſt primum conceptum ſecundus fiat, prima genitura iam ſuis membranis; quæ primò formari ſolent, circundari & inuolui cœpit. Itaque neceſſe eſt, vt etiam ſecundum ſemen, quod recipitur, ſuâ & peculiari membranâ concludatur, & proprium etiam receptaculum habeat. Neque enim vbi fœtus concipitur, Natura omnia vteri vaſa in vnius fœtus nutritionem impendit, ſed aliqua vel ad menſium purgationem, ſi fœmina ſanguine abundet, quæ quibuſdam fœminis grauidis accidere ſolet, vel ad nouum conceptum alendum reſeruat.

Differentiæ.

Differentiæ. Ex quibus etiam patet, ſuperfœtationis aliquam eſſe differentiam, quæ præcipuè ratione temporis accidit. Etenim interdum paulò poſt primum conceptum, vel eadem, vel ſequenti die, aut certè non longo interuallo, noua conceptio accidit, & tum vterque fœtus vitalis eſſe poteſt. Interdum verò longiore poſt primum conceptum interuallo ſuperfœtatio accidit, & tales grauidis plerumque dolores & ſibi & priori fœtui interitum conciliant. Eſt & tertia differentia, cum fœminæ tertiùm ſuperfœtant, ita vt duos fœtus vitales edant, tertium verò intempeſtiuè eiiciant. Imò & hoc obſeruatum, fœminam primum fœtum peperiſſe menſe ſeptimo, & rurſum geminos menſe nono enixam fuiſſe.

Signa Diagnoſtica.

[Sig]na. Superfœtatio non facilè cognoſcitur: niſi forte ex motu infantis, ſi tardius in vtero conceptus ſit & moueatur. Si tamen poſt breue à primo conceptu interuallum ſuperfœtatio facta ſit, à gemellis ſuperfœtatio non facilè diſcernitur.

Prognoſtica.

[Pro]gnoſtica. 1. Si longiore poſt primam conceptionem interuallo Superfœtatio accidat, matri plerumque non parua pericula attrahuntur. Aut enim fœtus vltimo conceptus, cum vix vitalis eſſe incipit, abortum concitat, & ſibi & priori fœtui interitum parat; aut ſi primò conceptus vitalis ſit, partu tamen duplici labores & dolores grauidæ attrahuntur, & magna hæmorrhagia plerumque ſequitur, ac fœminæ vires deiiciuntur.

2. Si autem poſt breue interuallum ſuperfœtatio fiat, & vterque fœtus vitalis eſt, eadem ferè eorum ratio eſt, quæ gemellorum, niſi quod duplicis ſecundinæ extractio facilè largiorem ſanguinis profuſionem excitare poteſt.

Curatio.

Si ſuperfœtatio accidat, Naturæ totum negotium committendum: Interim accuratum regimen, quale grauidis præſcribi ſolet, obſeruare debent grauidæ, & ſi pondere nimio venter grauetur, laxantibus & emollientibus abdomen inungendum, ne quid rumpatur, fœtuſque compreſſione non lædatur. Imò interdum faſciis ventrem ſuſtentare opus eſt, ne peritonæum rumpatur, & hernia excitetur. Tutiſſimum tamen eſt, fœminas cauere, ne facilè ſuperfœtent, & proinde vbi ſe concepiſſe animaduertunt, coitum & amplexus laſciuiores vitare. Curatio.

CAPVT VII.

De vitioſa fœtus formatione.

ACcidunt circa fœtus formationem & plurimi errores ac Symptomata. Interdum enim fœtus debiles formantur; interdum in numero partium aliquid deeſt, interdum aliquid abundat, quo & hermaphroditæ pertinent; interdum pars aliqua nimis parua aut magna eſt; interdum vitioſa fit conformatio, & pars aliqua vel plures, aliter, quàm ſecundum naturam fieri debebat, conformantur: quos errores & ſymptomata, quæ circa formationem fœtus accidunt, hoc capite complectemur. Vitioſa fœtus formatio.

Primò imbecillitatem fœtus quod attinet, pendet ea vel à vitio ſeminis, vel à vitio ſanguinis, quo infans alitur, vel ab vteri aliquâ malâ diſpoſitione. Etenim ſi ſemen vel patris, vel matris, vel vtriuſque, non optimè diſpoſitum, ſed debile ſit, vel ob ætatem, vel malam corporis conſtitutionem, ex tali ſemine non niſi debilis fœtus generari poteſt. Ideoque malè poſteritati conſulunt, ſeu fœminæ, ſeu viri, qui vel in ætate tenerâ nimis vel ſenili, vel valetudinarij liberis operam dant. Cum enim tales non niſi debile ſemen generent, ex eo non niſi debilis fœtus formari poteſt. Eadem ratio eſt ſanguinis in fœminis. Etenim ſi fœmina probum ſanguinem non habeat, ſed cacochymica ſit, ex vitioſo ſanguine non niſi debilis fœtus, & ipſe cacochymicus fieri poteſt. Ita ſi vterus ſit intemperatus, vel alio morbo afficiatur, ſemen conceptum non rectè fouet, eique aliquam intemperiem inprimit, & præterea ſanguini affluenti ſuam intemperiem communicat, vnde non niſi debilis fœtus formari poteſt. Nec tamen hîc prætereundæ Aſtrorum vires. Cum enim certum ſit, & id agricolis notiſſimum, non parum referre, quo tempore, quo Aſtrorum ſitu & adſpectu ſemina terræ mandentur: cur non idem etiam in hominis conceptione accidat? Et inprimis Luna hîc multum poteſt, quæ vt plena, vel lumine diminuta, aut noua eſt, hunc vel illum cœli locum occupat, aut hanc vel illam cum Planetis & ſtellis fixis configurationem habet, varias conceptui diſpoſitiones imprimit, ac multorum ſæpe morborum cauſſa eſt. Neque enim minus ad corpus afficiendum poſitus cœli tàm tempore Imbecillioris fœtus cauſſa.

conceptionis, quàm natiuitatis poteſt; cum tota corporis natura à conceptione pendeat. Et ſi qui in Nouilunio in lucem eduntur, plerumque ἄωροι ſunt, ac rarò vitales, qui in Eclipſibus, Epilepſiæ obnoxij: cur ſi iiſdem temporibus conceptio fiat, iidem morbi oriri non poſſint? Quæ autem debilitationis fœtus cauſſa eſſe poſſit, facilè patebit, ſi & parentis & matris natura diligenter conſideretur. Vt enim referunt ſua ſemina plantæ, & vt Saluator ait, mala arbor non fert fructus bonos: ita ex malè affectis parentibus fortes liberi ſperari non poſſunt. Conſuleretur itaque bene Reipub. & poſteritati, ſi & homines iuſtâ ætate vxores ducerent, & nuberent, & qui morbo aliquo affecti ſunt, qui in fœtum deriuari poſſet, non prius nuberent, quàm affectus iſte eſſet curatus; quod quomodo præſtandum ſit, ex iis quæ dicta ſunt hactenus, patet: qui verò valetudinarij planè ſunt, aut morbo aliquo incurabili laborant, planè à coniugio & Venere abſtinerent. Etenim niſi agricola lectiſſima ſemina terræ mandet, ſed quæuis obuia, & lolij ac aliorum zizaniorum ſeminibus miſta ſerat, ita agrum zizaniis replebit, vt in iis eradicandis poſtea multis annis laborandum ſit: ita dum pueri vel puellæ, imbecilles, ſenes, valetudinarij, aut peſſimè morati nubunt, quod plerumque diuitiarum acquirendarum cauſsâ fit, Rempublicam ſtolidis, fatuis, imbecillibus & valetudinariis hominibus, atque ad omnia officia ineptis replent.

Non niſi ſani nubere debent.

Quod ipſum iam olim monuit antiquus ille Philoſophus, Ocellus Lucanus, Pythagoræ auditor, qui *in lib.* περὶ τοῦ παντὸς, *de vniuerſi natura in fine*, hæc habet: Μετὰ πάσης οὖν σπουδῆς καὶ προσοχῆς δεῖ καταβάλλεσθαι, ὅπως τὰ γινόμενα γίνηται χαριέστατα, καὶ γινόμενα καλῶς ἀνατραφῇ. οὔτε γὰρ δίκαιον, τοὺς φιλίππους καὶ φιλόρνιθας καὶ φιλόκυνας μετὰ πάσης ἐπιμελείας φροντίδα ποιεῖσθαι τῶν γινομένων ὡς δεῖ, καὶ ἐξ ὧν δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ πῶς διακειμένων γίνεσθαι τὰς μίξεις καὶ τὰς κοινωνίας, τοῦ καὶ ὡς ἔτυχε γίνεσθαι τὰ γινόμενα: τοὺς δὲ ἀνθρώπους μηδένα ποιεῖσθαι λόγον τοῦ ἰδίου ἐγγόνου, ἀλλὰ γεννᾶν ὡς ἔτυχε, καὶ γεννωμένων ὀλιγωρεῖν καὶ τῆς τροφῆς καὶ τῆς παιδείας. Ταῦτα γὰρ ἀμελούμενα πάσης κακίας καὶ φαυλότητος αἴτια γίνεται, βοσκηματώδη καὶ ἀγεννῆ ἀποτελούμενα τὰ γινόμενα. *hoc eſt, Itaque omni ſtudio & intento animo eniti debent, vt sciti admodum & elegantes naſcantur liberi, & cum orti ſuſceptique fuerint, liberaliter educētur. Iniquum enim eſt, eos, qui equos, aut aues, aut canes amant & alunt, omni diligentiâ curare, vt belluas quemadmodum, & ex quibus, & quo tempore oporteat, generent, & quonammodo affecta ſeſe admiſcere & copulare debeant, ne vilis ac vulgaris naſcatur ſoboles: homines verò nullam filiorum ſuorum curam ſuſcipere, quin potius illos, vt ſors tulit, procreare, & cum genuerint, ipſorum educationem inſtitutionemque negligere. Nam iſthæc ſi contemnantur, omnis improbitatis & nequitiæ cauſſæ ſunt, quippe quæ efficere ſoleant, vt qui orti fuerint, belluarum ſimiles, vileſque ac degeneres euadant.*

Parua & magna corporis ſtatura vnde.

Deinde varij errores interdum in conformatione accidunt. Euenit enim nonnunquam, vt pumili & pygmæorum quaſi ſtatura homines inueniātur, alij contra giganteam quaſi proceritatem habeant. Quam ſtaturam etſi in vtero non accipiant: tamen in vtero eam delineationem membrorum acceperunt, quæ ad hanc figuram acquirendam apta eſt, vt quacunque etiam curâ alantur, nec grandiores, nec minores euadere poſſint. Equidem regionibus nonnullis inſolens talis corporis figura cōſueta. Quæ de Pygmæis narrātur, vulgò nota. Contra in Indiâ quibuſdam locis fertur ad cubitorum quinorum & duarum palmarum proceritatē hominum corpora excreſcere. Accidit tamen, vt interdū in iis etiā regionibus, vbi mediocris eſt hominum ſtatura, quidam vel nimis proceri, vel praui generentur. Nani & pumiliones paſſim in aulis Principum viſuntur, & tres tales deſcribit Platerus, *lib. 3. obſeruation.* quorum primus annos natus 38. longus tantùm tres pedes fuit, prolixâ barbâ præditus? Secundus annos natus 45. longus pedes duos cum dimidio, barbâ etiam longâ præditus; Tertius, qui in nuptiis Ducis Bauariæ integrè armatus & in artocreate occultatus in menſam appoſitus fuit, & rupto artocreate erumpens, ſtricto gladio in menſâ ſaltans, ſpectatoribus riſum & admirationem excitauit. Contra monte rupto olim oraculi iuſſu, Oreſtis corpus refoſſum ſeptem cubitorum fuiſſe traditur. Et ſub Claudio Imperatore quidam robuſtiſſimus hominum nouem pedum & totidem vnciarum ex Arabiâ aductus eſt. Et noſtrâ ætate fuit quidam procerus homo Antonius, in aulâ Ducis Brunſuicenſis, cuius ſceleton in Academiâ Helmæſtadianâ aſſeruatur. Et ante annos non ita multos Polonus quidam grandis ſtaturæ ſpectaculi loco in Germania circunducebatur. Et Platerus, *lib. 3. obſeruat.* ſcribit, ſe vidiſſe Anno 1613. adoleſcentem Bunæburgenſem Iacobum Damman, annos habentem ætatis 22. longum pedes octo, manus longas pedem vnum & trientem habentem. Et in pago quodam ditionis Baſileenſis, anno 1565. ſe vidiſſe puellam quinque annorum, cum infantibus ludentem, adeo corpore vaſto, ac ſi fœmina eſſet multorum annorum, coxas ſeu femora habentem, quæ equi ſui collum ſuperarent, ſuraſque, quæ hominis alicuius robuſti & quadrati femora adæquarent, cinguloque, quo lumbos cingebat, matris illius & patris corpora iuncta potuiſſe comprehendi, & antequam anni ſpatium ætate compleuiſſet, tantum, quantum ſaccus tritici octo modiorum, ponderaſſe.

Partes corporis iuſto maiores vel minores.

Poſtea etiamſi omnes corporis partes iuſtam magnitudinem habere debeant: tamen interdum accidit, vt pars aliqua corporis iuſto maior vel minor ſit. Ita videmus interdum quoſdam, qui capita maiora, quàm corporis proportio requirit, habent. Alios, quibus pes vel manus iuſto minor vel maior eſt. Ita refert I. C. Scaliger, *exerc. 199. ſect. 2.* ſe manum fæminæ alterâ duplo maiorem vidiſſe.

Partium defectus.

Inſuper accidit interdum, vt pars aliqua à primo ortu deſit, quod vitium à primâ conformatione ortum habet. Ex Romanâ hiſtoriâ refert Iul. Obſequens, C. Valerio & M. Herennio Coſſ. ancillam puerum vnimanum peperiſſe. Et T. Graccho & M. Iuuentio Coſſ. puellam ſine manū natam. Et in Piceno infantem abſque manibus & pedibus natum, Lycoſthenes, *lib. prodigior & oſtent.* narrat. Sine brachiis etiam natos, qui vel ore vel pedibus mirabiliter opera manuum vice perficiebant, paſſim ex hiſtoriis patet, & noſtrâ etiam ætate talia exempla vidimus. Cœlius Rhodiginus, *antiq. lect.* lib. 4. cap. 12. ex Dione refert, inter alia munera Auguſto miſſa ab Indis, fuiſſe & adoleſcentulum ſine humeris, qui tamen pedibus manuum functionem obiret, & arcum intenderet ac ſagittas excuteret. Et Alex. Benedictus, *lib. 1. Anat. cap. 2.* ſcribit, ſe vidiſſe mulierem ſine brachiis natam, pedes pro manibus ad nendi ſuendique artem habuiſſe. Ac ſimilia exempla hominum manibus deſtitutorum, qui pedibus ſcripſerunt, ac pinxerunt, arma tractârunt, & alia, quæ manibus aliàs perfici ſolent, peregerunt, recenſentur à Lycoſthene, *de prodigiis*, Cardano, *lib. 17. de Subtilit.* I. C. Scaligero, *exerc. 334.* Paræo, *lib. 24. cap. 6.* Et noſtrâ memoriâ vixit Halæ Sueuorum Thomas Schuueigker, qui manibus deſtitutus, pedibus ita eleganter ſcribebat, ſcripturaſque emblematibus ornabat, vt eos in hoc genere vinceret, qui artem eleganter ſcribendi publicè profiterentur. Exſtatque paſſim, in Bibliothecis eius effigies cum ſcripturis ab eo elegantiſſimè delineatis, & pennis ab eo ad ſcribendum paratis. Idem etiam dolando, ſcindendo, ſculpendo mira perfeciſſe fertur. Ante annos etiam non ita multos, & hîc & paſſim in Germaniâ viſa eſt mulier, quæ manibus carens ore nebat, & ſcribebat, ac Studioſis in Album, quod vocant, nomen ſuum inſerebat. Ita & ſine pedibus natos eſſe obſeruatum eſt.

Partium

Contrà alij partes quaſdam plures, quàm par eſt, habuiſſe

[...]numerus ſuperfluus.

habuiſſe obſeruatum. Sic brachiis tribus vel pluribus vt & pedibus, quoſdam natos fuiſſe, ex Iul. Obſequente, Lycoſthene, & Iouiano Pontano patet. Digitos in manibus & pedibus ſenos fuiſſe, ſæpe obſeruatum, & M. Curiatij ex patritiâ filias duas ob id ſedigitas appellatas, & Volcatium ſedigitum, Plinius, *natural. hiſtor. lib.11. cap.43.* refert. Et puerum Arelatæ viſum, cui in vtroque pede ſeptem inerant digiti, in vtraque manu digiti ſex, ſcribit Fr. Valleriola, *lib.4. obſeru.2.* Dentium quoque numerum conſuetum non ſemper obſeruari, ſed nunc plures, nunc potiores eſſe, aliquando duplicem etiam ordinem dentium fuiſſe, obſeruatum eſt.

Conformatio partium vitioſa.

Eorum verò, qui diſtortos & inuerſos pedes & manus habent, paſſim exempla obuia ſunt. Connexio etiam ſæpè præter naturam vitioſa. Noui hîc Viri cuiuſdam docti liberos, qui omnes in manu vnâ digitos duos connexos habent. Quod etiam næui & alia quibuſdam liberis à matribus imprimantur, notiſſimum eſt. Ita ex hiſtoricis referunt, Perſinam Æthiopiæ Reginam ex marito pariter Æthiope fœtum ſuſcepiſſe albo colore inſignem; quod in viri amplexibus, ex quo grauida euaſit, fixis oculis intentoque animo albam Andromedæ imaginem adſpexiſſet. Sic incendij terrore rubris maculis inſigniri, ex ceraſorum, fragorum vel vini rubri in corpus grauidæ conſperſione, infantibus ſimile quid ceraſis, fragis, adnaſci, & maculas inſtar vini rubri in infantibus conſpici, ſæpe annotatum eſt. Gemma, *Coſmocritica lib.1. cap.6.* narrat; Cum maritus quidam iratus in vxorem grauidam gladium ſtrinxiſſet, velut in cranium impacturus, accidiſſe, vt quanquam mulier fugâ ſalutem reperiſſet, infanti tamen eadem caluariæ parte, cui acies minitabatur, quod magnum continuitatis diuortium appareret. Notatu etiam digna eſt hiſtoria partus monſtroſi, quæ exſtat in obſeruat. CL. D. Gregorij Hſtorij, *lib.1. part.2. obſeru.34.* Opilionis vxor in pago Othmarsheim Ducatus VVirtenbergici, tertio circiter imprægnationis menſe, fortè molam præteriit frumentariam, faſciculum graminis capite geſtans, cum eo ipſo momento molitor aſinum malè feriatum fuſtibus exagitans extra molam propelleret. Aſinus è foribus prorumpens prætereuntis grauidæ ventrem grauiter offendit, ita vt illa ſubitò perterrita impulſu manum dextram oculis prætenderet, ſicque vix paulatim ſeſe recolligeret. Ex forti autem imaginatione factum eſt, vt non ſolùm ipſi quoque fœtui brachium dextrum oculorum regioni (oculis & naſo ſimul deperditis) adnatum, ſed & capiti noua calua vel cutis denſior, aſininis pilis horrida afficta fuerit. Quin etiam in offenſione iſtâ, ruptis vaſis vmbilicalibus, è tenero Embryonis corpuſculo hepatis parenchyma cum potiſſimâ inteſtinorum parte, peritonæo incluſa, extra vmbilicum procidit, vulnuſque progreſſu temporis, remanente hâc herniâ ſatis mirabili, callo recluſum fuit, & hepar figuram oblongam acquiſiuit. Licet verò natura in conſeruatione huius Embryonis ſatis laborioſa fuerit: tamen ex defectu alimenti, circa ſeptimi menſis principium, pridie ſcilicet Calend. Ianuarij anno 1614. abortu reiectus fuit, magnitudine pedis vnius circiter.

Memorabile inter alia & illud eſt, quod anno 1610. die 17. Iulij, Pragæ accidit. Natus enim ibi fuit puer, quoad alias partes ſanus; verùm inteſtinis, hepate, ventriculo, liene extra abdomen, cuius tamen cutis diuulſa non fuit, propendentibus. Cuius deprauatæ conformationis cauſſa fuit imaginatio, quam mater concepit tribus aut quatuor ante partum menſibus, cum vituli mactati inteſtina & viſcera ex abdomine aperto propendere vidiſſet.

Cui ſimile ferè eſt, quod Dn. D. Philippus Hechſtetterus, *obſ. dec.6. caſ.5.* recenſet: Vxor cuiuſdam lanij, qui inteſtina mundata cum annexis viſceribus ſeparatim vendit, peperit infantem integrum & perfectum, ſed mortuum; cui inteſtina cum omento per vmbilicum ex ventre propendebant, inuoluta & tecta membranis iis, quibus vaſa vmbilicalia inuoluuntur. Mater toto geſtationis tempore ægra tempus conſuetum præteriit partus. Quod conformationis vitium etiam ab imaginatione ortũ habuit. Matri enim quotidie ob oculos erat totum illud, quod ex abdomine ſeu ventre bobus euiſceratur, inteſtina nempe, ſumen, ventriculus, viſcera. Impreſſit igitur hæc imaginatio illi, quod in vtero gerebatur, ita vt miſer infans extra pendula ex vmbilico monſtraret. Et vicina quædam mea ante annos non multos, cum grauida vidiſſet lanium ſuis mactati caput ſecuri diuidentem, filium genuit, cui maxilla vtraque, & os ad nares ac palatum eodem modo diuiſa erant. Infantes interdum naſci, labia diuiſa, quæ leporina appellant, habentes, paſſim notum eſt. Et plurimos alios huiuſmodi errores in conformatione in Vtero fieri, fœtuſque poſtea talia vitia habentes naſci, nemo ignorat.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa autem iſtorum errorum omnium quærenda eſt in ſemine maris & fœminæ, ſanguine materno, vtero, & in formationis errore. Etſi enim omnium iſtorum vitiorum cauſſa proxima ſit facultatis formatricis actio læſa; tamen ea non ſemper per ſe læditur, ſed ſæpiſſimè, etſi rectè agere intendat, tamen propter materiæ, in quam agit, ineptitudinem, & loci incommoditatem, finem ſuum aſſequi, & opus, quod intendit, rectè perficere non poteſt. Interdum tamen quamuis materia & locus ſeſe rectè habeant, nihilominus errat, dum ab imaginatione matris turbatur, & ad id, quod non debebat agere, agendum dirigitur.

Nanorũ generationis cauſſa.

Quod interdum enim nani & pumiliones generantur, equidem eius rei cauſſam nonnulli eſſe putant anguſtiam cauitatis Vteri. Vt enim fructus, qui etſi naturâ ſuâ grandiores fierent, ſi in anguſto vaſe in generationis principio coarctentur & concludantur, debitam magnitudinem non aſſequi, & non plus, quàm capacitas admittit, excreſcere poſſunt: ita etiam fœtum ob Vteri anguſtiam ad iuſtam magnitudinem excreſcere non poſſe putant. Verùm rarò puto hanc ſolam huius rei cauſſam eſſe; cum etiam in tenellis & paruæ ſtaturæ fœminis vterus facilè extendatur, vt fœtus ſæpe ſatis grandes lædant. Malim ergo in ſeminis, è quo prima omnium partium delineatio fit, paucitatem cauſſam huius rei referre. Contra ſi ſemen nimis copioſum ſit, talis fœtus ex eo delineari poteſt, vt poſtea cùm ex ſanguine in Vtero affluente, tùm in edito in lucem ex alimentis, in proceram & inſolitam magnitudinem augeatur.

Partium defectus & exceſſus cauſſa.

Ab eadem ſeminis paucitate fieri poteſt, vt partes aliquæ deficiant; ſicut contra à ſeminis copiâ, vt iuſto plures generentur; quâ in re tamen plerumque etiam formatricis error concurrit.

Figuræ vitioſæ cauſſa.

Vt fœtus non naturalem figuram naniſcatur, à ſeminis non rectâ permiſtione fieri poteſt. Sicut & à ſanguine, quo infans, dum adhuc in Vtero eſt, nutritur, augeturque, fieri poteſt, vt magnitudo partium, vel etiam figura earum minus conueniens ſit.

Imaginationis vis.

Plerũque tamen & frequẽter iſta vitia, vt & hermaphroditæ, de quibus *lib.3. part.9. ſect.1. cap.13.* dictum, quæ ex ſeminis & ſanguinis commiſtione, diſpoſitione ac mutatione accidunt, ex formatricis errore proueniunt, quæ ab impreſſione quadam facultatis ſuperioris, quæ tempore conceptus aut poſt in grauidis fit, accidit, dum nimirũ mater terrore aut alio animi vehementi affectu vel interiore imaginatione afficitur. Quò pertinet & deſideriũ alicuius cibi, cuius ſi grauida non fiat particeps, accidit, vt mater notas quaſdam fœtui imprimat, quæ talium fructuum figuram & colorem referunt. Neque hoc ſolùm fit ex appetitu, ſed etiam

ſi

ſi tales fructus ex improuiſo matris corpori incidant. Noui fœminam, cuius mater cum ſub moro ſtaret, in quâ alius mora legeret, & mora aliquot dorſo eius inciderent, ipſa in dorſo tot excreſcentias habuit, quæ mora figurâ & colore repræſentarent, quot mora ex arbore dorſo matris illapſa fuerant. Et talia apud Medicos & hiſtoricos exempla plurima, imò etiam vulgò nota ſunt, vt ea recenſere omnia prolixum foret. Et licet fuerint quidam in eâ ſententiâ, talia ab imaginatione non prouenire, ſed à fortuito humorum concurſu, aliiſque de cauſſis accidere, & falsò imaginationi tribui: tamen experientia, quæ etiam fœminis notiſſima, contrarium docet. Et ſi fortuito ſaltem humorum concurſu talia fierent, cur ſemper notæ, quæ infantibus imprimuntur, imaginationi determinatæ reſpondent?

Quâ ratione Imaginatio formationem fœtus mutet.

Quâ ratione autem Imaginatio formationem fœtus mutare, eique aliquas notas imprimere poſſit, valdè obſcurrum eſt, & diximus eâ de re, *de conſenſ. & diſſ. Chymic. cum Ariſtotel. & Galen. cap.* 14. vbi de viribus Imaginationis egimus. Libet tamen & hoc loco aliquid, quantum quidem fœtus formationem attinet, de eâ dicere. Vt autem in contrariis opinionibus recenſendis non morer, Auguſtinus, *lib. contra Iul. cap.* 9. *& lib.* 12. *de Ciuit. Dei, cap.* 25. *& lib.* 18. *eiuſd. operis cap.* 5. docet, (vt mentem eius potius, quàm verba recenſeam) accidentia, quæ ſunt in rebus realiter, in animam tranſire intentionaliter, & rurſum tranſeundo ad fœtum, in ipſo reales tales qualitates producere. Quam ſententiam plerique Medici & Philoſophi ſequuntur. Verùm hac reſponſione res non ſatis clara redditur, neque omne dubium tollitur. Ideoque vt noſtram ſententiam in re obſcurâ proponamus, Phantaſiam ſeu Imaginationem per ſe atque immediatè, & per ſimplicem imaginationis actum, id non efficere, certum eſt. Etenim Imaginationis, vt immanentis & cognoſcentis potentiæ, actiones in cerebro abſoluuntur & terminantur, ſpeciesque phantaſiæ obiectum, nullam aliam vim habent, qualitatem realem producendi, fœtumque formandi: & quotidie variarum rerum imagines à grauidis concipiuntur, quæ nullo modo fœtum ſignant; neque etiam imaginatio potentiam habet per ſpeciem ſibi oblatam vllam qualitatem, multo minus corpus aliquod efficiendi, cum nulla ſpecies intentionalis aliam vim habeat, quàm potentiam, cuius obiectum eſt, mouendi. Cum verò itidem extra controuerſiam ſit, totam fœtus formationem facultatis formatricis opus eſſe, eamque fœtui partium quantitatem, figuram, ſitum, cum aliis connexionem, colorem & alia tribuere, & nihilominus ob præcedentem Imaginationem iſtæ actiones Formatricis mutentur: in duabus quæſtionibus huius rei cardo vertitur, prima eſt, An omnes omnino illi formatricis errores proximè ab imaginatione pendeat; altera, quomodo imaginatio errorum iſtorum formationis cauſſa ſit, & quomodo formatricẽ turbet, & per formatricẽ potentiam hoc vel illud in fœtu efficiat.

An omnes formatricis errores ab Imaginatione dependeant.

Animi affectus vitioſa formationis cauſſa.

Ad primum reſpondemus, etſi omnia quæ in fœtus formatione accidunt, à formatrice fiant: tamen non in omnibus ab imaginatione dirigitur, ſed interdum, etiam matre nihil tale vnquam cogitante, ab animi affectibus ſpiritus & humores turbantur; & hinc cum impetu aut immediate ad Vterum confluunt, vel aliò ruunt, vnde facultas formatrix in opere ſuo turbatur, & pro fortuito humorum in hanc vel illam partem incurſu, fortuito etiam à ſuâ ſcientiâ quaſi deflectens partes format, & vel humorum copiâ obrutâ, vel ſpiritibus & humoribus aliò conuerſis deſtituta, eas non rectè format, & vel maiores vel minores quàm par eſt, dum ad vnam plus alimenti affluit, quàm ad aliam, efficit, vel dum magna humorum copia in vnâ parte obruitur, debitam figuram, numerum, ſitum & alia ipſis non tribuit. Imò accidere poteſt, vt inde febris, abortus vel mors fœtus ſequatur. Et propterea talium errorum cauſa non phantaſiæ, ſed animi paſſionibus, quæ varium & inordinatum humorum & ſpirituum motum excitant, & per eum formationem turbant, tribuenda eſt. Et imaginatio in talibus affectibus non aliter concurrit, quàm facultatem appetentem excitando, quæ poſtea mediantibus facultatibus hunc motum humorum & ſpirituum excitat. Atque talia errata, cum ſaltem pro fortuito humorum in hanc vel illam partem incurſu & motu fiant, & nullam cum rebus externis determinatam ſimilitudinem habeant, communia appellari poſſunt, neque propriè ſignaturæ ſunt.

Errata formationis cõmunia.

Determinata.

Sunt deinde alia errata determinata, quæ cum obiecto aliquo externo grauidæ oblato in ſpecie ſimilitudinem habent, v.g. vino rubro, igne, ceraſo, moro, mure, ſimia & ſimilibus. Hæc ſimpliciter ab imaginatione mediantibus animi affectibus fieri non poſſunt; cum illi ſaltem in genere humores & ſpiritus turbent, & moueant, ad tale autem quid nullam determinationem habeant. Siue enim à cane, ſiue à glire, ſiue ab hoſte terreatur grauida, idem terror fit, eundemque ſpirituum & humorum motum efficit, & propterea etiam eandem in fœtu mutationem efficere deberet, quod tamen non accidit. Nam quæ terretur à glire grauida, notam aliquam gliris; quæ à cane, canis; quæ à ſimiâ ſimiæ, fœtui imprimit. Alia ergo hîc cauſſa quærenda eſt, quæ formatricem facultatem, quæ corpus fœtus ſeu bene ſeu malè formet, dirigat vel turbet. Nullam verò hîc aliam cauſſam inuenire poſſumus, quàm Imaginationem.

Imaginatio quomodo fœtum ſignet.

Quomodo autem imaginatio facultatem formatricem ad tales affectus edendos dirigat ac diſponat, explicare difficilimum eſt. Omnino neceſſarium videtur, aliquam fieri inter imaginationem & formatricem communicationem, & ab Imaginatione ſpeciem à ſenſibus externis communicatam formatrici facultati communicari, eamque illi quaſi exemplar & regulam, vt Auguſtinus, *lib.* 1. *de Trinit. cap.* 8. appellat, obiici, ad quam opus conformationis perficiat. Quomodo autem iſta communicatio fiat, valdè in hac humanæ naturæ caligine obſcurum, & latet nos exquiſita illa cognitio. Nonnulli id fieri exiſtimant, vibratione ſpiritus per neruos, & vehementem agitationem ſpiritus formam, quam continuâ imaginatione reuoluit, fœtui imprimere putant. Verùm cùm nulli nerui à matre ad fœtum ferantur, & fœtus tantùm per vaſa vmbilicalia, inter quæ nulli ſunt nerui, matri connectatur, etiam à cerebro matris ſpecies à phantaſiâ acceptæ ad fœtum deferri non poſſunt. Alij ſtatuunt phantaſiam ſpiritibus cerebri ſpecies imprimere, ſpiritus illos miſceri ſanguini, qui ſit alimentum fœtus, & per illum tandem ſpeciem fœtui imprimi. Verùm ſpecies, quæ ſunt obiectum phantaſiæ, ſanguini miſceri, & cum eo aliò deferri nequeunt. Ideoque alias probabiliores cauſſas inueniamus neceſſe eſt.

Conſenſus facultatum ſuperiorum & inferiorũ.

Mihi probabile videtur, cauſſam eſſe illum conſenſum facultatum ſuperiorum & inferiorum. Equidem nonnulli exiſtimant, conſenſum illum inter eiuſdem animæ facultates non ſufficere, ideo quod conſenſus inter facultates eiuſdem animæ & in eodem indiuiduo nihil determinati efficiat, ſed ſaltem facultas ſuperior inferiorem excitet, vt ea in actum erumpat; cùm tamen hîc imaginatio formatricem ita dirigat, vt determinati aliquid efficiat, & non ſaltem fœtum formet, ſed hoc vel illo modo, imò aliter, quàm naturæ ductu ſolet, formet, & alio modo formet fœtum ob imaginationem muris, aliter ob imaginationem ſimiæ, aliter ob imaginationem ceraſi, aliter ob imaginationem fragi vel mori, quales ſignaturæ omnino infinitæ ſunt, pro obiectorum varietate. Verum ſciendum, phantaſiam non ſolùm in aliâ parte aliam potentiam excitare, ſed & determinare poſſe pro operationibus, quæ facultas illa edit. Si enim facultas excitata ab imaginatione

vnicum

vnicum & ſimplicem agendi modum habet, actus etiam ſemper eſt vnus & idem; vt dum ex Venerearum rerum imaginatione penis erigitur, actio illa vna eſt, & nulla fit actionum varietas. Vbi verò potentia vario modo agere apta nata eſt, actiones etiam valdè variantur; cuius exemplum locomotiua ſuppeditat, quæ ab imaginatione mediante appetitu ſtimulata varios & infinitos motus inſtituit, pro ſpecie in phantaſiâ conceptâ. Ita cytharædus non ſimpliciter digitos mouet, ſed ad ſpeciem ſoni in phantaſiâ conceptam. Eodem modo in ſermone & cantu ad regulam quaſi ſpeciei in phantaſiâ & ratione conceptam & muſculos laryngis & linguam facultas motrix mouet. In quibus motibus cum ſpecies in Imaginatione concepta non ad ipſos digitos vel muſculos laryngis & linguæ è cerebro feratur, & nihilominus ad eorum præſcriptum talis motus fiat, qui ſanum ad exemplum & regulam in Imaginatione conceptam efficit: cur opus ſit, vt ad Vterum ipſum ſpecies in Imaginatione grauidæ concepta feratur; cum formatrix facultas etiam non ad vniformem aliquam actionem, ſed ad varias determinata ſit, aliudque in corpore, aliud in pede efficiat? Neque opus eſt, vt per aliquam ſpeciem, ſicut phantaſia & intellectus cognoſcunt, formatrix etiam cognoſcat; etſi ſuus etiã cognoſcendi modus ipſi non ſit denegandus, ſicut aliàs etiam facultas vegetans alimentum cognoſcit, & vtile attrahit, ac retinet, inutile reſpuit; de quo I. C. Scaliger *exerc. 307. ſect. 29.* ſcribit: *Natura in animalium omnino anima eſt. Ipſa ſibi fabricat calces, dentes, cornua ad vitam tuendam. Itaque iis & vtitur & ſcit, quo ſit vtendum modo, ſine obiecto, aut phantaſiâ nullâ.* Quapropter licet facultas cognoſcens à formatrice differt: aliqua tamen etiam huic cognitio tribuenda videtur, vt modò ex Scaligero dictum, & vtraque facultas ab eadem animâ fluit, & eiuſdem animæ hæ potentiæ ſunt, & proinde inter ſe aliquam communicationem habent, etſi modum, quo id fiat, aſſequi non ita facilè ſit. Eadem enim eſt anima in toto corpore & vbique omnibus inſtructa facultatibus, etſi omnes in omnibus non exſerat, ſed ſingulas per propria organa perficiat: Mouet cor, coquit in ventriculo, recoquit in iecore, perficit in venis, digerit in membra, mutat in corpus, vt Scaliger, *alleg. loco,* loquitur: addo porrò; ſentit in membranis, guſtat in linguâ, olfacit in naribus, audit in aure, videt in oculo, imaginatur & diſcurrit in cerebro. Itaque fieri poteſt, vt in vna parte excitata & in actum deducta aliqua potentia aliam in aliâ parte excitet. Ita ex imaginatione rerum Venerearum penis erigitur, non alia pars corporis, etſi imago illa ad penem non perueniat. Non tamen imaginatio, quòd in aliis facultatibus fit, ſolùm potentiam formatricem ad exercitium actus ſui ſimpliciter incitat & ita per nudũ impetum ad agendum mouet, ſed etiam iſtas actiones variis modis determinat.

[Quo]modo [ima]ginatio [ma]tris poſſit [moue]re for[matr]icem in

Quanquam autem conceptus aut fœtus ſuam animam habet: & propterea nonulli abſurdum eſſe putant, quod imaginatio fundata in animâ matris debeat mouere formationem, quæ eſt in animâ fœtus, idque tam abſurdum eſſe opinantur, quam abſurdum eſt, vt phantaſia vnius hominis poſſit mouere appetitum alterius hominis: tamen quia non ſolùm fœtus corpus eſt contiguum corpori matris, & humores ac ſpiritus à matre in fœtum deriuantur, & cum matris humoribus & ſpiritus ſunt continui, ſed & ſuo modo fœtus ab anima matris, quandiu viuit in vtero dependet; (ſicut fructus in arbore, etſi ſemen iam perfectum & fœcundum contineant, aliquo modo, donec decidant, de vitâ arboris participant,) probabile eſt, ea, quæ potentias animæ in matre mouent, eadem quoque in ſemine facultates excitare & mouere poſſe. Ac propterea vbi formatrix facultas in ſemine & Vtero materno in operatione eſt, ſi ſpecies aliqua imaginationi matris obiiciatur, atque illa cum intentione & quaſi admiratione eam apprehendat, & circa eam occupetur, ſpecies talis imaginationi obiecta ad fœtum ſignandum ſufficit.

Qua imaginatio ſignet.

Etſi verò Imaginationem notas fœtui imprimere certum ſit: tamen & hoc certum, non omnem Imaginationem id præſtare. Sæpe enim accidit, vt grauida aliqua pictas multas animalium formas, imò ipſa animalia videat, ſicut quotidie grauidæ canes, feles, boues, ſues adſpiciunt, ceraſa, fraga vident & tangunt, nec tamen vllam notam inde fœtui imprimunt. Quapropter ſciendum, non quamuis Imaginationem fœtum ſignare poſſe, ſed eam ſolùm, quæ appetitum inſignem, vel admirationem, vel terrorem, metum, triſtitiam grauidæ incutit: quod, cum & imagines pictæ, vtpote quæ rerum ſunt ſpecies, reſque repræſentant, præſtare poſſint, earum intuitus ſæpe non minùs, quàm res ipſa oblata, facit, vt notæ fœtui imprimantur. Hinc adeò accidit, vt mulieres delicatiores & timidæ, quæ facilimè ad rerum paulò minùs tritarum & obuiarum adſpectum, imò vmbras rerum ferè, animi pathematis corripi ſolent, faciliùs tales notas fœtui imprimant, quàm aliæ, quæ animoſiores ſunt, & nec facilè terrentur vel timent. Quibus & hoc accedere poteſt, quod etſi res ipſa per ſe non ſit talis, vt meritò timeri poſſit: tamen ſi grauida nouit, aliàs grauidas ex rerum talium adſpectu & cogitatione fœtui notas impreſſiſſe, facilè timere poteſt; ne & ſibi quid tale accidat, & hoc ipſo timore & cogitatione facere, vt fœtui nota imprimatur.

Quomodo animi pathemata ad ſignandum fœtum concurrant.

Quamuis verò ſupra dictum, Imaginationem per animi pathemata non ſignare & notas fœtui imprimere: tamen id ſaltem intelligendum eſt, quod animi pathemata proximè & per ſe talia id non præſtant, vtpote quæ ſaltem humores & ſpiritus agitant: interim vt cauſſa adiuuans & ſine qua non concurrere poſſunt, dum nimirum faciunt, vt ſpecies fortiùs Imaginationi imprimantur, & conformatricem turbent, quæ turbata ab opere ſuo, quod ſecundum Naturæ inſtinctum & ſcientiam abſolutura erat, deſiſtit, & facilè ad aliud exemplar, quòd Imaginatio offert, auocatur.

Neque tamen omnis Imaginatio, quam animi paſſiones ſequuntur, fœtui notas imprimere poteſt, ſed requiritur, vt illæ animi paſſiones ſint fortes, vt ad Vterum vſque earum efficacia, & quidem ſubitò, pertingat; & facultas formatrix non ita fortis ſit, ſed ſe facilè in opere ſuo turbari permittat; vt materia idonea ad id formandum, quod à ſpecie in phantaſia offertur, ſuppetat. Eorum aliquid ſi deſit, imaginatio ad notas fœtui imprimendas non ſufficit. Non enim omnia, quæ imaginationi obiiciuntur, facultas formatrix efficere poteſt, ſed ea ſaltem, ad quæ materia ſuppetit, & quæ ea efficere apta nata eſt. Nimirum plumas, ſquamas, vera cornua producere non poteſt: Neque talia formandi vel ſcientiam vel materiam habet, ſed ſimile quid carneum efficit.

Quandò Imaginatio ſignet.

Fiunt autem tales mutationes rarò tempore conceptus, plerumque tempore grauiditatis, dum facultas formatrix in ipſo formationis opere eſt. Suntque eæ omnino variæ. Interdum enim numerus mutatur. Vt ſi grauida adſpiciat alium, qui ſex digitos habet, poteſt fœtum concipere, qui totidem quoque digitos habeat. Si contra adſpiciat alium, qui quatuor tantùm digitos, vel vnum pedem habeat, ſimilem prolem generare poteſt. Poteſt eadem producere pilos in iis partibus, in quibus aliàs generari non ſolent, vt & varias excreſcentias in variis corporis partibus. Figuram quoque variarum partium nonnihil mutare poteſt imaginatio, vt fœtus ſimilitudinem aliquam cum bruti alicuius capite vel pede habeat. Ita per imaginationem fieri poteſt, vt partes, quæ continuæ & integræ eſſe debent, diuiſæ fiant, ſi vulnus aliquod, vel rem aliquam gladio vel ſecuri diuidi videat. Poteſt eadem colores

varios,

varios, vel ſanguinem, vel ignem referentes corpori inducere. Non tamen quouis tempore quæuis notæ fœtui imprimi poſſunt, ſed aliæ in principio, aliæ in fine, aliæ toto geſtationis tempore. Colores quouis tempore etiam in fine formationis mutari, vt & carnea quædam tubercula adnaſci, pili & ſimiles leuiores mutationes fieri poſſunt. In medio, vt & fine geſtationis, poteſt magnitudo partis mutari, dum natura ad hanc vel illam partem plus vel minus nutrimenti attrahit, eique adponit. Numerus verò partium & figura inſigniter poſterioribus menſibus, vbi formatio fœtus abſoluta ferè eſt mutari non poteſt.

CAPVT VIII.

De fœtu lapidefacto ſeu Lithopædio.

Fœtus Petrefacti historia.

HOc loco non prætereunda mirabilis hiſtoria fœtus viginti octo annis in Vtero geſtati, & in lapideam duritiem conuerſi, quam Iohannes Alboſius deſcribit, quam tamen ad partus vitia ſi quis referre malit, per me licet. Eſt autem ea talis. Mulier Senonenſis, nomine Columba Chatry, quæ ſartori cuidam veſtium nupſerat, ab annis quadraginta octo fractâ ætate & valetudine occubuit, die 16. menſis Maij, annum agens ætatis ſexageſimum octauum. Hæc à primis nuptiis demum ante annos ante obitum 28. conceptionis certa habuit indicia, & decurſo geſtationis tempore, labores puerperij graues, & abdominis dolores experiri incepit, vrina ad aliquot dies ſuppreſſa, quæ poſtea currenti velut alueo & magnâ vi erupit, profuſo illo ichore; non tamen ex veſicæ meatu, vt credibile eſt, ſcaturiente, quàm ex mulieris loculis; amnio tunica diſrupta, cum vna cum iſtis ſeroſis recrementis (quas mulieres aquas vocant) aliquis concreti ſanguinis trombus emerſerit. Inde autem & mammæ concidere viſæ ſunt, motus infantis aut ignauus, aut nullus, labores mulieris tolerabiliores. Quibus omnibus attonitæ fuerunt obſtetrices, quæ antea certiſſimum puerperium exſpectaſſent. A ludibrio autem iſtius fœturæ totum triennium lectulo illa decubuit, ad extremam vitæ calcem de valetudine conqueſta, de tumore, de duritie, de torminibus alui (quam obuiis quibuſque & Chirurgis & Medicis tractandam exhibebat) de inutili & graui illo pondere, quod pro vario geſtantis motu, modò in hanc, modò in illam partem procumbebat. Denique de languente & deprauata appetentia, quam ſubinde acetariis, & abſorpto omphacio ſollicitabat, alioqui perpetuò ἄσιτος. Illamque ferunt vicinæ, inter ſuos ſales ſæpe dictitaſſe, (vt erat genio ſatis lepido) ſe fœtum Vtero gerere, qui tandem parenti foret exitio & internecioni; quanquam cum ſerio loqueretur, maleficium acceptum potius accuſaret. Poſtquam autem fato eſſet functa, eius vir officioſus in vxoris manes (quam tamdiu & tantopere excruciatam viderat) accerſiuit vnum atque alterum ex Chirurgis, ambo valentes arte & artis vſu, quibus (licet de ſcirrhoſo tantum tumore cogitarent) diſſecto mulieris abdomine, & reiecto infra peritonæo, Vterus ſeſe offert, aſpectu quidem rugoſus & verſicolor, vt criſta illa pendula, quæ Gallis Indicis ex ſummo capite prolabitur, vel potius vt operimentum illud cutaneum: quod illorum collum ambit, tactu autem durus, teſtaceus & craſſus inſtar τῶν ὀςρακοδέρμων. Tum nouaculam in portentoſam illam molam & gypſeam iniiciunt, quâ ad aciem cultelli renitente ſcalprum altius adigunt. Eorum autem alter inflicto caſu in cranium vulnere, & in aliquot coſtas, tandem humerum dextrum impetit, à quo erumpens oſſis caput, certiſſimam fecit fidem oſſium illic latitantium. Ex quo ſcapellum aliò transferunt, & magnâ vi, ſenſim tamen & rectà vterum ſecant, diductiſque duriſſimis vulneris labris, infantem in orbem implicitum, & ex tranſuerſo in Vtero poſitum introſpiciunt in penitiſſimo ſinu, & altiſſimis latebris ſtabulantem, in ſuamque veluti cyſtin, quam Allantoidem tunicam fuiſſe puto, calloſiſſimam reconditum. Quo ſpectaculo inexſpectato obſtupefacti Medicos conuocant, quos in re inauditâ conſulant, adhibeantque in teſtimonium & iudicium rei huius, quæ penè fidem omnem ſuperet. Interea multis ad nouum prodigium accurrentibus, & opus Chirurgorum interturbantibus, venit ipſis in mentem, totam iſtam molem ex illo veluti antro & manibus & vncis Chirurgicis, qua valent, vi abſtrahere, vt arborem ex ſuo caudice, domumque comportare, vt priuatim & apud ſe accuratiùs corpuſculi anatomen ſectarentur, & cum peritis de portento nouo & inaudito conſilia conferrent. In præcipiti autem & violentâ illâ lanienâ non licuit, opus feſtinantibus introſpicere, quod ſubſtratum eſſet infantulo Chorion, quæ vteri acetabula, qualia vmbilici vaſa, quis eſſet Allantoidis cum vtero & cum fœtu nexus ipſe, præcipuè ad coxam dextram, ad nares, & ad partem ſpinæ dorſi cute infantuli omnino coaluiſſet.

Situs infantis erat penè ſphæricus, facie ad thoracem affixâ, ſublatis ad nares genibus, vnde poſtea eæ patulæ retuſæ & reſimæ conſpectæ ſunt. Oſſa capitis tenuia quidem, ſed firma, inſtar cornu nitentia, cute capitis multis in locis piloſâ, caput in ſiniſtrum brachium ita procumbebat, vt à protuberante humero auris, & os occipitis impellerentur, quod incaruatum eâ parte introceſſiſſe conſpicerentur.

Cubitus ad ſummum humerum reflectebatur, porrectâ ſolâ manu, quæ in pugnum adeo firmiter contracta, & ſummi digiti ita palmæ adhærebant, vt licet apparerent ſeriatim inter ſe diſtincti, reipsâ tamen in vnum idemque verè lapideum corpus concreuiſſent. Dextrum autem brachium ad vmbilicum manum extendebat, quæ ad carpum inaduertenter abſtracta fuit, & in aluo matris relicta. Femur, genu, tibia ſiniſtra dextris imcumbebant: quibus tamen erant ita implicita, vt talus ſiniſter pendiſque planta in dextrum pedion implantarentur, quibus excauatum cederet, & penè indiſſolubili nexu colligarentur. Vtrumque crus in ventrem & pectus reflectebatur, certiſſimamque fœminei ſexus notulam tegebat, tibia vtraque ad nares intorquebatur, pedibus & pedum digitis ita inter ſe compactis & lapidefactis, vt facto ex oculis & tactu iudicio, totum iſtud opus dixiſſes eſſe alicujus Phidiæ, qui vel ex ebore, vel ex mamore maturæ ætatis embryi abſolutiſſimam iconem expreſſiſſet, maximè cum in eâ duritie corpuſculi moles non concidiſſet, imò cum cute nitidâ integram ſuam & συμμετρίαν & πολυσαρκίαν retinuiſſet. Partes autem internæ, viſcera nempe omnia, cor & cerebrum habebãt ſe naturaliter, eo dempto, quod vltra modum induruerant, minus tamen quàm externæ, ita vt hodie quoque exſertum iſtud corpuſculum, neque putredinem minetur, neque teredinem. Ex quo poſtea dentem exemit inopinanter quidam obuius, qui prodigium contrectabat, vt dentis ſedem in ipſo aluecario adhuc conſpicere liceat. *Hæc Iohannes Alboſius.*

Circa hanc autem mirabilem hiſtoriam duo imprimis inquirenda, primum eſt, quî factum ſit, vt fœtus ille in puerperij laboribus in vtero matris exſtinctus, non, quod aliàs fieri ſolet, computruerit, & vel matri ſubitum interitum attulerit, vel paulatim petrefactus eiectus fuerit, vel factâ per abdomen viâ particulatim, quod interdum accidit, vt ſuo loco dicemus, egreſſus; inprimis cum vterus ſit locus calidus & humidus, & in mulieribus quaſi corporis ſentina; & propterea res in eo contentæ facilè putredinem concipiant. Alterum eſt, quâ vi fœtus iſte in lapideam duritiem fuerit conuerſus.

Primum

fœtus ortuus compu-... Primum quod attinet, ſunt nonnulli in eâ ſententiâ, vterum præter naturæ modum, fracti caloris imbecillitate, per irritos labores partus, per eruptionem aquarum, per effuſa quædam cruenta, per aeris externi frigidi,dehiſcente vtero, & diductis in ſpectatione partus cruribus, admiſſi iniuriam, refrigeratum fœtum mortuum à putredine tutatum fuiſſe. Verùm cum mater viginti octo annis adhuc poſt fœtum mortuum ſuperſtes fuerit, non credibile eſt, in vtero potuiſſe eſſe tantam frigiditatem, quæ putrefactionem planè inhibere potuerit.

Mihi ergo probabilius videtur, iſtarum duarum quæſtionum explicationem ab vno principio pendere. Cauſſa enim,quæ duritiem illam lapideam fœtui induxit, eadem illum à putredine tutata eſt. Quænam verò cauſſa illa ſit, obſcurum. Etſi verò notiſſimum ſit extra corpus humanum dari fontes non paucos, in quibus res iniectæ in lapideam duritiem mutantur, & ex aquis fontium illorum decurrentium in canalibus & aliis locis vicinis tophos lapideos concreſcere: tamen vt ex tali cauſsâ fœtus ille lapidefactus ſit, credibile non eſſe nonnulli exiſtimant; cum vterus multi ſanguinis venoſi & arterioſi affluxu & vicinorum viſcerum benigno tepore foueatur, vt in aliquid congelari non poſſit.

Plerique ergo hîc ad primas qualitates corporis confugiunt, ſed alij aliter. Nonnulli ſiccitatem huius rei cauſſam eſſe ſtatuunt,inductâ à vigiliis,inediâ,& ichoris copioſo effluxu. Verùm cùm ſiccitas qualitas paſſiua ſit, & omnino ad agendum ſegnior, alij frigus, alij caliditatem ei addunt. Qui frigiditatem & ſiccitatem huius effectus cauſſam eſſe ſtatuunt, eo inprimis perſuadentur, quod frigiditas & ſiccitas putredini, quæ hîc prohibita eſt,maximè eſt contraria. Modumque huius concretionis nonnulli ita explicant. A frigore,dicunt, humores, qui in venis, mediiſque ſpatiis vterinæ molis & concepti fœtus pertinaciter impacti erant, concretione coactos fuiſſe, eodem planè modo,quo ſcirrhi generari ſolent. His ita ad abſolutam duritiem tendentibus ſeroſum humorem per halitum reſolutum fuiſſe, nullam verò humiditatem poſt hanc coitionem per venas, quæ ſolæ fœtui alimentum conferebant, in media vteri ſpatia illapſam fuiſſe & proinde facto ſeri & cruoris effluuio, in loco frigido, ſicco, & ſaxeo fœtum madere deſiiſſe, imò induruiſſe. Verùm conſentaneum veritati non eſt, in corpore humano viuente, quale matris corpus fuit,tantam frigiditatem & ſiccitatem eſſe, quæ hoc modo fœtum indurare poſſit. Et licet verum ſit,poſtquam fœtus emortuus fuit,nihil amplius alimenti affluxiſſe: tamen cauſſa hinc nulla datur, cur non putreſcere potuerit. Nam ſi fœtus mortuus aliquis ex vtero matris eximatur, & ſaxo etiam includatur, tamen putreſcit, quia calore interno, à quo regatur, deſtitutus eſt.

Alij ergò à calidâ & ſiccâ intemperie iſtam duritiem proueniſſe ſtatuunt; cum mater tandem veluti hectica febre decubuerit, & calidis ac ſiccis medicamentis vſa fuerit, quibus cùm intus tùm foris admotis aſſidua illa tormina ſedare, flatus diſcutere, & vlcus illud vteri deturbare conabatur muliercularum vulgus. Verùm etſi hæc omnia ita acciderint & circa matrem geſta ſint: tamen lentus iſte omnis calor fuit, neque iſta medicamenta efficere potuerunt, vt infans non ſtatim poſtquam mortuus eſt, in vtero putreſceret: neque in tantam duritiem fœtum mutare potuerunt.

Verùm cum in Inſtitut. *lib.2. part.2. cap.9. & tract. de conſ. & diſſ. Chymic. cum Ariſtot. & Gal.* ſatis monſtratum fuerit, caliditatem, frigiditatem & ſiccitatem equidem,vt cauſſas adiuuantes,ad generationem calculi in corpore humano concurrere poſſe, cauſſam tamen præcipuam eſſe ſuccum lapideſcentem ſeu ſpiritum lapidificum: in eo etiam & hîc meritò acquieſcimus. Etſi enim infans iſte ſua habuit generationis principia: tamen procul dubio minus pura fuêre, & debilia, & inprimis ſanguini humores tales ſuccum lapideſcentem & ſuâ vi ad concretionem tendentem continentes procul dubio admixti fuerûnt, vnde etiam fœtus viuus in lucem editus non eſt. Idque fieri poſſe, molæ, quæ interdum in fœminis generantur,& cum iis conſeneſcunt, imò commoriuntur, & non putreſcunt, vt & ſcirri ac tophi & lapides, quos in omnibus ferè corporis partibus, & in ipſo vtero etiam genitos fuiſſe obſeruationes Medicorum docent, ſatis probant. Quod ſi cui mirum de fœtu videtur, is ſciat, ratum hunc caſum eſſe, & qualis vnicus,quantum ego quidem memini,in totâ hiſtoriâ Medicâ annotatus eſt.

CAPVT IX.

De Mola.

INter errores, qui in formatione fœtus contingunt,& is eſt, cum pro vero fœtu quiddam informe, id eſt, à corporis humani formâ alienum, generatur, quod Græci μύλην, Latini Molam appellant; procul dubio à pondere, quod inſtar molaris lapidis fœminis graue & moleſtum eſt.

Eſt enim mola caro & maſſa ſine oſſibus & viſceribus ex imperfectâ conceptione loco fœtûs genita. *Mola quid.*

Differentia.

Eſt autem magna molarum differentia. Nunc etiam eſt tantùm caro informis ſine oſſibus, nihil certi referens, venis tantùm referta,& cute vel membranâ obducta, imò interdum etiam præter membranam exteriorem,nihil, quo intertexantur, habent, ſed ſaltem parenchymata viſcerum refert. Aliàs membranoſa & fibroſa magis eſt, & quidem interdum ita viſcida & tenax vt nec ferro cedat, qualem P. Salius Diuerſus vidit, *vt in annot.in Altom. cap.112.* refert; ſimul tamen informis. Nonnunquam formam alicuius rei refert, habetque interdum formam oblongam, interdum orbicularem, interdum rhomboidem. Platerus vidit molam, Stellam arboreſcentem marinam appoſitè repræſentantem. Aliquando brutorum animalium figuram molæ referunt; aliquando etiam membri alicuius humani figuram; refertque P. Sal. Diuerſus,*alleg.loco* ſe nouiſſe honeſtam & nobilem mulierem, quæ tres molas ad ſimilitudinem pudendi virilis formatas peperit.Imò hiſtoria ab Hippocrate, 2. *Epidem.* recenſita probare videtur, quod etiam formâ humanâ mola naſci poſſit,modò oſſa & viſcera non habeat. Refert enim ibi, Antigenis coniugem puerum carnoſum, membris diſcretis, craſſum, ſine oſſibus,digitorum quatuor peperiſſe.

Et quidem molæ quædam vitâ omni deſtitui videntur, & tantùm inſtar concreti ſanguinis ſunt, aut placêtæ vterinæ dictæ ſimiles,cui vaſa vmbilicalia inſeruntur: quædam ſaltem vegetantur & nutriuntur: interdum verò & ſenſum aliquem ac motum obſcurum habent,inſtar zoophytorum. Et tales varias figuras habent, interdum inſtar veſicæ ex amplo ventre in anguſtum verticem mola ſurgit, roſtro ſuillo vel alterius animalis ſimilis. Interdum polypi modo in plures ramos & roſtra plura vel brachia q. diuiditur. Aliquando & motum habet. Ita refert Matth.de Gradibus,*in 9.Rhaſ. cap.de molâ*, ſe vidiſſe bis vel ter fœminas fruſtum aliqualiter figuratum excreuiſſe, quod mouebatur,& vixit per aliquot horas.

Nonnunquam etiam vna,nunc plures ſimul molæ excluduntur. Alb.Magnus,*lib.18.de hiſtor.animal.cap.16.* narrat, ſe vidiſſe duas molas vno partu excretas. Et Nicol. Florentinus, *ſerm.6.tract.3.cap.20.* ſcribit,ſe fœminam quandam vidiſſe, quæ emiſit nouem fruſta vno die,ſeparata & diſtincta,quorũ vnum quodque erat figur

figuræ enormis, nec figura erat ſimilis figuræ alterius, & pendebat vnumquodque ab vncis tribus ad octo.

Præterea nunc ab vtero excluduntur ſolæ, ſine fœtu, nunc ante fœtum, nunc cum fœtu, nunc poſt fœtum, & quidem nunc breuiore tempore, nunc poſt aliquot dies, ſicut Guil. Fabricius, *Cent. 2. obſeru. 54.* fœminam quandam ſeptimo menſe enixam eſſe molam ſcribit, quæ magnitudinem capitis æquabat, nono verò menſe filium ſaluum peperit. Sæpe etiam aliquot menſibus in vtero molæ hærent. Imò interdum longo tempore cum fœminis conſeneſcunt. Eius rei variæ hiſtoriæ paſſim exſtant. Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 80.* ſcribit, in quibusdam mulieribus carunculas ad iuglandis nucis magnitudinem per pudenda excretas fuiſſe, aliquando ſingulis menſibus, aliquando bimeſtres aut trimeſtes: Molam annorum quinque ſe vidiſſe Sauanorola, *tract. 6. cap. 21. rubr. 27.* refert. Viduam quandam molam in vtero annis plus minus quindecim geſtaſſe ſcribit Dodonæus, *cap. 49. obſ. Medicinal.* Et Duretus, *comment. ad Coaca præſagia*, ſcribit, ſe vidiſſe molam annorum quindecim. Et Pareus, *lib. 23. cap. 34.* Molam totos annos ſeptemdecim vtero circumtuliſſe quandam fœminam refert. Nicol. Florentinus, *ſerm. 6. tract. 3. cap. 20.* narrat, ſe vidiſſe mulierem, quæ molam pluſquàm viginti annorum ſpatio geſtauerit. Ad finem verò vitæ Genuenſem mulierem molam geſtaſſe Alexand. Benedictus, *lib. 25. de cur. morb. cap. 34.* teſtatur. Idem, *eod. lib. cap. 29.* refert, Nobilem quandam fœminam Venetam ſeptimo menſe, quo vterum geſtaret, polypum peperiſſe monſtroſum, quem ipſe diſſecuerit, & in medio maſculinum fœtum integrum palmi magnitudine repererit, quem monſtrum illud in ſe genitum inter eas anguſtias accreſcere non patiebatur. Annexuſque erat vmbilicus polypo. Id quod procul dubio factum, quod antequam fœtus conciperetur, mola iam vteri ſinum occupauit, & propterea fœtus radicationi locus datus non eſt: itaque in ſubſtratâ molâ carneâ & ſanguine plenâ radices agere neceſſe habuit. Tale quid quoque vxori ſuæ accidiſſe refert Fr. Valleriola, *obſ. medicinal. lib. 1. obſ. 1.* quæ cum ſummo vitæ periculo molam & carnem informem, craſſam, duram, ſemiputrem, & multis partibus laceram eiecit, cui quatuor vinculis fortibus infans maſculus alligatus erat, quadrimeſtris circiter, omnibus ſuis membris integer. Idem, *ibidem*, refert, aliam quamdam fœminam Arelatenſem octauo geſtationis menſe puerum probè iam dearticulatum & ſuis omnibus partibus conſtantem molæ quoque vinculis alligatum eieciſſe, magno cum virium diſcrimine.

Monſtro potiùs, quàm molæ ſimile fuit illud, quod nautæ cuiuſdam vxorem peperiſſe ſcribit Leuin. Lemnius, *lib. 1. de occult. nat. miracul. cap. 8.* Primùm, *inquit*, illa magno conatu ac molimine maſſam quandam informem enixa eſt, cui vtrinque anſæ duæ connexæ erant in brachiorũ longitudinem ac modum exporrectæ: palpitabat autem, illique vitale quiddam ineſſe viſum eſt, vt ſpongiæ & vrticæ marinæ, quas illi Elſchouvve vocant, quarũ innumeræ æſtate in Oceano fluitant, exemptæque mari diffluunt, ac diutius manibus contrectatæ liqueſcunt, inducto pruritu ac mordaci vredine, vnde nomen id obtinuerunt. Poſtmodum monſtrum delapsũ eſt ex vtero, adunco roſtro, longo teretique collo, oculis vibrantibus, caudâ acuminatâ, eximia pedum agilitate. Id poſt primum lucis intuitum conclaue ſtridoribus implet, atque vltrò citròque diſcurrens latebras perſequitur; tandem mulieres puluinis impetunt, ac, ſuffocando perimunt. Hoc monſtri genus, quoniam hirudinis more ſugillando ſugendoque fœtui infeſtum eſt, ac ſanguinem adimit, ſanguiſugam nominant, vulgò *Suygers*. Poſtremò mulier hæc plus ſatis delaſſata, non ſine ſummo vitæ diſcrimine prolem maſculam edidit, à monſtro ita excarnificatam, vt à ſacrâ lotione quàm minimum vitæ ſupereſſet, mulier verò ægrè refocillata, quas moleſtias ac torturas perpeſſa ſit, optimâ fide mihi enarrauit.

Nonnulli etiam molæ aquoſæ mentionem faciunt, ſed pertinet ea ad hydropem vteri, de quo ſupra dictum.

Cauſſa.

Proximam molæ cauſſam eſſe facultatis formatricis errorem, extra dubium eſſe puto. Sed quâ de cauſsâ ita aberret facultas formatrix, non ita planum eſt. Mercurialis in ea eſt opinione, molam ex ſolo ſanguine menſtruo abſque vllo ſemine generari poſſe. Sed falſa eſt hæc opinio. Nulla enim in ſanguine ſolo eſt vis formatrix, ſed ea in ſemine tantum hæret. Quapropter in eo quidem plerique conſentiunt, debilitatem ſeminis & ſanguinis copiam huius rei cauſſam eſſe. Verùm an vtriuſque ſemen requiratur, an verò ſine virili ſemine mola generari poſſit, dubium. Nonnulli in eâ ſunt ſententiâ, ſine virili ſemine ex ſemine fœminæ cum ſanguine menſtruo mixto molam generari, alij ex ſemine virili cum ſanguine menſtruo copioſo mixto. Verùm puto tutiſſimum eſſe ſtatuere, plerumque quidem ab vtroque ſemine maſculino & fœminino molas generari, cum facultas formatrix, præcipuè ſi debilis eſt, ob ſemen exiguum non bene conſtitutum, à ſanguinis copiâ obruitur, ita vt etiam venas aliquas vel earum rudimenta, & membranas quaſdam effingat, totam verò fœtus ſtructuram elaborare non poſſit: interdum tamen etiam in viduis à ſolo fœminino ſemine & ſanguine molas fieri poſſe, obſeruationes Medicorum docent, vt poſtea, in *Quæſtione*, dicetur.

Cauſſa.

An ſine viri ſem. mola gen. tur.

De cauſsâ molæ iam olim ſcripſit Hippocrates, *lib. 1. de morb. mulier.* Molæ, *inquit*, conceptus hæc cauſſa eſt: Cum multi menſes exiguum & morboſum ſemen exceperint, neque conceptus rectus fit, & venter plenus eſt veluti prægnantis. Et *lib. de ſterilitate*: Fit mola in vtero, cum menſium copiâ exiguum & minimè robuſtum ſemen virile conceperit, aut etiam muliebre.

Generatur autem faciliùs mola, imò vario modo generatur, ſi ſanguis non ſolùm copioſus ſit, ſed & impurus & ad fœtus nutritionem ineptus, quem natura menſtruo tempore, vt inutilem excretura erat. Hinc adeo accidit, vt mola plerumque generetur, ſi fœmina cum viro concumbat imminentibus iam vel fluentibus, & nondum planè ceſſantibus menſtruis, vnde etiam procul dubio Germani molas appellant *Monkinder*. Interdum & in iis, quæ diu menſtrua ſuppreſſa habuerunt. Ita Hippocrates, *5. epid.* de vxore Gorgiæ refert, quod ei menſes per quandriennium non fluxerint, & fœmellam pepererit & ſubſecuto diuturno vteri fluore, poſt 40. dies proiecerit molam, poſt quam ſana facta eſt.

Diſputant etiam hic nonnulli, An mola fiat à nimio calore, an à frigore: cum Ariſtoteles, *lib. 4. de gen. animal. cap. 7.* ſcribat, molam fieri eodem modo, quo ea, quæ inquinari dicimus, cum elixantur, nec per calorem, vt quidam volunt, ſed potius propter caloris debilitatem. Contra Auicennas, *fen. 21. tertij, tract. 2. cap. 18.* vehementiam caliditatis neceſſariam eſſe, à qua ſanguis coquatur, & carnis formam acquirat. Verùm ſi rem accuratè æſtimemus, neque à calore, neque à frigore ſolùm & primariò fit mola, ſed à facultate formatrice, errante tamen in ſuo opere. Neque molæ generatio ſaltem coctio eſt, & rei ſimilaris plane productio, ſed formatio quædam, vnde magna molarum, vt ſupra dictum eſt, diuerſitas, & præter carnem, venas, membranas, etiam interdum animalium quorundam formas molæ habent. Si verò de cauſsâ inſtrumentali quæramus, rectius ſenſit Ariſtoteles, quàm Auicennas. Calor enim, quo facultas formatrix, vt inſtrumento vtitur, in debili ſemine debilis eſt, & à copiâ ſanguinis obruitur.

Signa

Signa Diagnoſtica.

na dia- ſtica. Molam cognoſcere non facile eſt;cum & verum fœtum,& hydropem,alioſque vteri tumores & obſtructiones à ſuppreſſione menſium æmulari poſſit, imò interdum cum ipſis coniungatur.Præcipuè verò ante quartum menſem nulla cognitio certa de iſtis eſt, & vix à vero fœtu diſcerni poſſunt, cum vtrobique eadem ferè appareant ſymptomata,menſes retineantur,cibi faſtidiũ & nauſea ſuboriatur,colorq; faciei mutetur. Temporis autem progreſſu facilius cognoſcitur,& quatuor potiſſimum ſignis.Primum eſt motus.Poſtquam enim fœtus iam moueri incipit, à molâ diſcerni poteſt. Nam quanquam etiam à molâ & flatibus motus quidam excitari poſſit: tamen peritæ fœminæ facilè fœtus motum à flatibus diſcernere valent. Præterea ſi fœmina de latere in latus conuertitur, mola in latus, in quod decumbit, inſtar lapidis voluitur, cum inſigni ponderis ſenſu, quod longè maius ſentiunt, quàm dum fœtum viuum vtero gerunt. Aut ſi quem motum habet mola, is tremulus ſaltem & palpitans eſt,conſtrictionis ſaltem & dilatationis,vt in ſpongiis & Zoophytis,non verò in omnem ſitus differentiam,quod in vero fœtu accidit.Si verò tempus quo moueri ſolet infans,præterierit, & nullus motus in vtero percipiatur,interim verò venter intumeſcat, nec tamen hydropis adſint indicia, molæ latentis id ſignum eſt.

Secundò fœtus verus à molâ ventris figurâ & mole diſcernitur. Vbi enim fœtus verus in vtero eſt, venter, præcipuè verſus vmbilicum,attollitur,& acuminatur,& verſus latera molliter vtrinque coarctatur.In molâ verò venter in omnem dimenſionem æqualiter attollitur, & quidem globus quaſi ſeu maſſa in vteri & lumborum regione poſita tactu percipitur.

Tertiò in grauidis lac verum circa quartum menſem generari incipit, quod natura de fœtus nutritione ſollicita generare maturè inchoat. In molâ verò mammæ equidem etiam intumeſcunt, ſed verum lac in iis non generatur, ſed quædam cruda materia ex ſuppreſſis menſtruis & ad mammas tendentibus, quæ progreſſu temporis tandem euaneſcit.

Quartò grauiora, quæ molas, quàm quæ verum vterum geſtant, habent Symptomata. Vires enim magis proſternuntur & languent, reſpiratio eſt difficilis,doloreſque dorſi & inguinum frequenter mulieres moleſtant.

Si tandem poſt decimum menſem, & præterlapſo tempore partus legitimo, venter adhuc tumeat, nec hydropis ſigna adſint, de molâ non leuis ſuſpicio eſt. Soletque ea ſeſe poſtea magis prodere; cum interdum non ſolùm menſibus pluribus, ſed & annis in vtero hæreant molæ.

Omnino verò difficulter cognoſcitur mola, ſi cum fœtu viuo coniuncta ſit: ni forſan ex mole ventris maiore & grauitatis pondere, ac ſymptomatibus grauioribus, vt & ſi hydrops vel alij tumores coniungantur, ea etiam difficilimè cognoſcitur.

Si verò certum ſit,mulierem minimè eſſe grauidam, non tamen ſemper planum eſt,an adſit mola,vel aliâ de cauſsâ venter intumuerit. Cognoſcitur autem mola rectiſſimè & pondere & grauitatis ſenſu in vtero & ex motu eius, quem ægra, dum ſe erigit vel ambulat, vel de latere in latus mouet, percipit. Nonnulli etiam ex menſium fluxu aliquid de molâ colligere volunt, ſtatuuntque, quibus menſes fluunt,in iis molam generari non poſſe.Et verum quidem eſt,rarum eſſe,vt fœminis, quæ molam habent in vtero,menſes fluant,Veruntamẽ obſeruauit Ambr.Paræus,vt *lib.24.cap.41.*refert,mulierem molam gerentem vtero menſtruo fluxu laboraſſe. Idem obſeruauit Guil. Fabricius, vt teſtatur, *cent.4. obſ.39.* in fœminâ quadam Bernenſi, quæ etſi eius magnitudinis molâ geſtabat, vt ab omnibus percipi poſſet, tamen menſtrua fluxerunt, ſed in minori quantitate vſque ad finem vitæ, etſi à molâ liberata non fuit. Vt enim grauidis interdum per venas ceruicis vteri menſes fluunt, ita etiam molam gerentibus idem accidere poteſt.Neque molæ continuò augentur,vt fœtus,ideoque tantâ copiâ ſanguinis,præcipuè in plethoricis,opus non eſt. Alij & hoc ſignum addunt, quod molam gerentes contabeſcant, & malè coloratæ ſint. Verùm nec hoc perpetuum, ſed obſeruatum, nonnullas molas gerentes, corpore bene valido, & bene coloratas manſiſſe.

Prognoſtica.

1. Mola ſemper periculoſus affectus eſt: quia inſigniter Vterum & totum corpus lædit. Retinentur enim menſes,& cum toti in augmentum molæ non abſumantur,magna humorum colluuies in Vtero & circa eum cumulatur, quæ Vtero & toti corpori plurimum damni affert. *Prognoſtica.*

2. Si in plures partes mola diuiſa eſt, minus periculi affert; cum plerũque tertio aut quarto menſe,dum adhuc mollior eſt,eiici ſoleat.Vbi verò vnica & ſolidior maſſa eſt, plerumque in vitæ periculum fœminas conijcit;cum vel non excludatur, vel non ſine inſigni difficultate excludatur, & ob partium Vteri dilacerationem inſignes hæmorrhagiæ ſequantur, quæ cum ſiſti nequeant,fœminis interitum afferunt. Cuius rei exemplum habet Guil.Fabric.*Cent.2.obſ.55.* de quadam fœminâ,quæ ab initio ſe grauidam putabat,poſtea verò ſpe fruſtratâ,vltra duos annos grauiter afflicta vixit, & tandè è vita diſceſſit,cuius abdomine aperto,plurimùm aquæ,carnis loturæ ſimilis effluxit. Vterus in magnitudinem ingentem extenſus,peritonæo à lineâ albâ ad coſtas vſque ſpurias & renem dextrum adeo tenaciter adhærebat, vt vix auelli poſſet:hinc dolor ille maximus quem in latere paſſa erat.Ren ſiniſter planè putrefactus conſpiciebatur.Hepar vndique abſceſſibus putridis ſcatebat.Hinc aqua, quæ in vacuo ventris continebatur, ſanguinolenta facta fuerat. Vtero adaperto aquæ fœtidiſſimæ puri permixtæ vltra ſex libras effluxerat. Mola quoque in conſpectum ſeſe dabat,magnitudinem capitis longè excedens,inæqualis,nonnullis quoque in locis dura,atque hinc inde putrida ac fœtida.Illa autem non ſolùm vaſis cotyledonibus,verùm etiam totâ illâ parte, quæ dorſum reſpicit, tàm tenaciter adhæreſcebat, vt ſine dilaceratione vteri auelli & ſeparari non potuerit. Ambo quoque teſticuli præter naturam adeo excreuerant,vt magnitudinem pugni excederent,erantque inæquales,duri & ad inſtar ferè vuæ. Non tamen ſemper, vt Hippocrates,*lib.de ſterilitate*,ſcribit, mulier,quæ vnicam molam gerit,ſi expellatur,perit. Obſeruatum enim ſæpe eſt,molas prægrandes vnicas, ſponte ex Vtero eiectas,vel extractas fuiſſe,ſine fœminæ periculo.

3. Si fœtui iungatur mola,eum vel enecat, vel inſigniter lædit.

4. Si molæ hydrops coniugatur, ferè lethale eſt; cum duos grauiſſimos morbos fœmina vix ſuperare poſſit.

5. Si molæ ſolæ ſint,ſæpe non ſolùm pluribus menſibus, ſed & pluribus annis in Vtero hærent, quibuſdam etiam conſeneſcunt; ſemper tamen in cauſsâ ſunt, vt mulier citiùs,quàm, ſi abſque molâ fuiſſet, factum eſſet,intereat. Et quò diutiùs hæret in Vtero,eò difficiliùs tollitur & ſæpe tolli non poteſt.Quin & conſeneſcunt fœminæ & commoriuntur,vt Ariſtoteles,*lib.4.de gen.an.cap.7.* teſtatur. Et quidem interdum fœminis ex molis, quas longo tempore geſtant,nullum incommodum & periculum, præter moleſtiam ex molâ & pondere percipiunt. Interdum indurantur, vt ferro etiam ſcindi non poſſint,vt Ariſtoteles,*loco alleg.*docet: interdum putreſcunt, & Vterum eadem contagione afficiuntur, & varia ſymptomata, imo & mortem inferunt,vt Prognoſt.2. dictum.

6. Interdum molæ eiectionem dyſenteria præcedit; ſicut id cuidam fœminæ poſt tres vel quatuor annos accidiſſe refert Ariſtoteles, *lib. 4. de gen. anim. cap. 7. & 10.* quæ in dyſenteriam periculoſam incidit, & poſtea molam eiecit, ægramque tandem iugulauit.

Curatio.

Mola præcautio. Tutiſſimum verò fuerit, præcauere, ne fœmina molas concipiat, id quod eo præſtabit, ſi non coëat menſibus inſtantibus, aut fluentibus, & corpore impuro & non purgato, vt & vtero intemperato, aut obſtructo. Si enim molarum generatio præcaueri debet, hæc vitia omnia prius remouẽda ſunt, antequam fœmina coëat. Nec coitus nimis frequens eſſe debet. Si enim coitus ſit frequentior, præſertim in corporibus non ſatis robuſtis & vegetis, ſemen debile generatur, quod ad molas generandas aptum eſt.

Curatio. Si verò molam in Vtero genitam eſſe, cognitum ſatis ſit, danda opera, vt quamprimum, antequam radices firmiores in Vtero agat, tollatur: Id quod fiet, ſi purgantia, aperientia & detergentia, ac facultatem expultricem irritantia adſumantur, tùm etiam extra adhibeantur vaſa vteri & ligamenta emollientia & detergentia, & omnino ea ferè medicamenta, quæ in menſibus ſuppreſſis, & partu difficili ac fœtu mortuo vſurpari ſolent.

Totam iſtam curandi rationem complexus eſt Hippocrates, *lib. 1. de morb. mulier. Primùm, inquit, totum corpus foueto, deinde per ſedem clyſterem adhibeto, quo ſanguis multus erumpat; fortaſſis enim, quod compactum eſt, commouèris, id quod fœtus eſſe putatur, muliere à pharmaco concalefactâ: ſed & vteros colluito, quo ſanguinem educas, ſin minus, ſubditiiis vtatur fortiſſimis: è bupreſti, & dictamnum Creticum è vino bibat: ſin minus, caſtoris teſtem & retro cucurbitulam ipſi ad laterum mollitudinem affigito, & plurimum ſanguinem detrahito: atque hoc maxima rerum, ac virium ipſarum coniecturâ factâ, facito.* Ergo, ſi mulier ſit plethorica, Venæſectio largior inſtitui poteſt. Vt enim aliàs ob largiorem ſanguinis emiſſionem grauidæ abortire ſolent: ita etiam ſi ſanguis ad nutriendam molam ſubtrahatur, natura ad eam expellendam facilius ſeſe accingit. Si verò mulier minus ſit plethorica, ſanguinis euacuatio parcior eſſe poteſt. Vtrobique tamen commodiſſimè in talo aut poplite vena aperitur; cum venæ iſtæ menſibus prouocandis & Vtero purgando ſint aptiſſimæ. Si tamen ſit magna ſanguinis copia, Venæſectio repeti & ſanguis largiùs detrahi poteſt; ſi minor eius copia, parcius.

Poſt Venæſectionem purgantia exhibenda, & quidem validiora, eaque ſi opus ſit, repetenda. Cum enim purgantia medicamenta magnam fœtum deiiciendi vim habeant, in molâ quoque exturbandâ plurimùm valent: id quod confirmat illud Ariſtotelis, qui, *4. de gen. animal. cap. 7.* ſcribit, mulierem molam tres vel quatuor annos geſtaſſe, & tandem dyſenteriâ ſuperueniente molam eiecisse.

Purgato corpore primò emollientia & laxantia adhibeantur.

Vt ℞. *rad. althéa, lil. alb. ana* Vnc. ß. *fol. althéa, mercurialis, parietaria, branca vrſina, ana* Mj. *fl. chamameli, ana* Mß. *ſem. lini fœnugraci, ana* Drach. vj.

Coq. in decocto in iuſculo carnis, tum Col. ℞. ℔. j.

Adde *butyri recent. ol. amygdalar. dulc. lil. alb. ana* Vnc. j.

F. Clyſter, qui aliquoties repetatur.

Ex iiſdem plantis fiant balnea, fomenta, vt & linimenta atque vnguenta ex ol. lil. albor. amygdalar. dulc. butyro ſ. ſale, pinguedine caponis, anſeris, vt viæ & vincula quibus mola vtero adhæret, laxentur.

Hinc exhibenda etiam interna medicamenta menſes mouentia, dictamnus Creticus, ariſtolochia, bryonia, & ſimilia.

Extra quoque huius generis medicamenta vſurpanda: Exempli gratia, Clyſter talis fiat:

℞. *rad. bryonia, ariſtoloch. rot. longa, ana* Vnc. ß. *aſari* Drach. ij. *fol. ruta, ſabina, artemiſia, dictamni, puleg. matricaria, ana* M j. *fl. ſambuci, chamamel. ana* Mß. *ſem. fœnugr. lini, ana* Vnc. ß. Coq. in aq. ſ.

Col. ℞. ℔. j. *el. hiera picra,* Vnc. j. *trochiſc. alhandal.* Scrup. ß. *ol. rutacei, cheirini, ana* Vnc. jß. F. Clyſter.

Ex magmate verò, à quo Clyſter paratus eſt, Cataplaſma fiat, quod ventri imponatur.

Peſſus verò talis fiat:

℞. *trochiſc. de myrrhâ, galbani, opopanacis in vino diſſol. ana* Drach. ij. *rad. cyclaminis* Drach. j. *ellebori albi* Drach. ß.

Cum *ſucco ruta* F. Peſſus.

Si verò talia omnia fruſtra tententur, & vſurpentur, ad Chirurgiam accedendum, quæ primò ſolâ manu perfici poteſt, id quod feliciter præſtitit Guiliel. Fabricius, vt refert *Cent. 2. obſeru. 52.* Cum enim mulier quædam 22. Martij peperiſſet, ſimulque ſecundinam eieciſſet, mola verò ad diem 27. Martij vſque in Vtero retineret, & febris ac alia ſymptomata plurima accederent, fœminâ rectè collocatâ, manuque in vterum immiſsâ, digitis clementer paulatimque fungoſam molam ab vtero ſeparauit, atque vnicâ vice totam ſemiputridam & fœtidam ſine vehementiâ & dolore extraxit, imò ſaluâ matre.

Deinde inſtrumentis, dum, collocatâ rectè fœminâ, vteroque dioptrâ vterinâ aperto, mola inſtrumento, quod Embryulcum nominant, quodque à ſimilitudine pedis gryphi nomen habet, extrahitur. Cautè tamen in inſtrumento immittendo, & in molâ extrahendâ procedendum, ne damnum aliquod Vtero inferatur, & aliquid in Vtero dilaceretur, aut Vterus loco ſuo moueatur, aut hæmorrhagia immoderata excitetur. Itaque, *obſ. modò allegatâ*, Guil. Fabricius commodius inſtrumentum excogitauit, & depinxit, forcipem ſcilicet, cuius extremitates in cochlearis aut roſtri anatis, ſed profundè ſatis deſinunt, in cuius medio exſuperant dentes tres quadrati & acutiſſimi.

Danda etiam opera, vt mola tota extrahatur. Etſi enim nonnulli parte molæ extractâ ſuppurantia adhibẽda cenſent, vt reliqua in pus & ſaniem mutata ſpontè elabantur: tamen periculo hoc non vacat: cùm facilè ex materiâ putridâ febres, animi deliquia, dolores, conuulſiones Vteri, vlcera excitari & fœmina in vitæ periculum coniici poſſit.

Tutius eſt, ſi nec à Chirurgiâ ſalus ſperari poſſit, naturæ negotium committere, quæ molam ſuo tempore excernere ſolet.

Monet etiam hîc Guil. Fabric. *Cent. 1. epiſtol. cent. 4. obſeru. annexa, epiſtol. 39.* Si operatio Chirurgica primò ſtatim ex voto non ſuccedat, non deſiſtendum, ſed poſt dies aliquot, aut menſem, reiterandam eſſe. Cum enim in muliere quadam Colonienſi collum Vteri ita dilataſſet, vt manu & forcipe molam apprehendere poſſet, ipſam tamen extrahere auſus non fuit, ſed quamprimum id conatus eſt, tanti circa lumbos dolores ſuperuenerunt, vt ab opere deſiſtere coactus fuerit. Quapropter ad quindecim dies negotium diſtulit, & poſtea operationem feliciter peregit.

Cum verò poſt molam eiectam plerumque inſignes hæmorrhagiæ & dolores ſequi vireſque deiici ſoleant, hæmorrhagiæ nimiæ ſuccurritur partium ſuperiorum frictione & ligatione, fotu manuum linteis vino calido immerſis, & aliis, quæ de fluxu menſium nimio enumerata ſunt.

Vt ℞. *fol. plantag. burſa paſtoris, rubi, quercus, fl. roſ. rubr. ana* Mj. Coq. in *aq. chalybeatâ.* Poſtea,

℞. *farina hordei volatilis* Vnc. ij. *pulu. balauſt. nuc. cupreſſi, cortic. granator. roſ. rubr. rad. conſolida maior. ana* Vnc. j. *ranar. combuſtar. boli Armeni, ſang. dracon. ana* Vnc. ß.

Cum

Cum decocto antea parato & modico aceti F. Cataplaſma, quod Vteri regioni imponatur.

Vſurpetur etiam hic peſſus:

♃. *turundarum è ſtupâ cannabinâ molli*, quæ madefiant ſucco plantaginis vel decocto ſuperiore & conſpergantur hoc puluere:

♃. *farinæ volatilis* Vnc. ʒß. *terræ ſigill.* Drach. ij. *ſang. draconis* Vnc. ß. *cinerum ranar. aquatil. combuſtar.* Drach. ij. F. Puluis.

Dolores leniuntur anodynis, de Vteri dolore propoſitis. Vires ſeruantur alimentis facilis coctionis, boni ſucci & nutrimenti multi, ouis nimirum, iuſculis & carnibus pullorum, gallinarum, caponum perdicum; Vino, margaritis, conſeruis roſ. viol. borrag. ſpec. elect. de gemmis, de hyacintho.

QVÆSTIO

An mola ſine Viri congreſſu, & ſine virili ſemine generari poſſit.

Non praui momenti hæc eſt quæſtio, & in quâ interdum cardo pudicitiæ & impudicitiæ fœminarum verſatur. Si enim virgo vel vidua molam eiiciat, eam nonnulli ſuſpectæ pudicitiæ habent, & cum viro congreſſam eſſe ſtatuunt. Alij contra ſine congreſſu viri & ſine ſemine maſculino concurrente molam generari poſſe exiſtimant.

Priorem ſententiam qui defendunt, primò ad experientiam prouocant, & omnes ſeu virgines ſeu viduas, quibus tale contigerit, ſuſpectæ pudicitiæ fuiſſe putant. Deinde rationibus idem euincere conantur, quod ſcilicet primò plerumque molæ ad modum ſuperfœtationis fiunt, & cum vero fœtu coniunguntur; deinde, quod nulla ſine virilis ſeminis cum fœmineo coniunctione fieri poſſit formatio. Tertiò, quod ſi ſolus ſanguis cum ſemine fœminino ad molam procreandam ſufficeret, frequentiſſimè in Virginibus nubilibus, aut Viduis vegetioribus, quibus & ſeminis & ſanguinis copia ſuppetit, tales molæ generarentur, quod non obſeruatur. Quartò licet aliquando ſemen extra vaſa ſpermatica in Vterum effundatur, vt aliquando per pollutiones nocturnas accidit: tamen in Vtero non retinetur, ſed effluit.

Alteram verò ſententiam qui defendunt, etiam ad experientiam prouocant. Etenim I. C. Scaliger, *ad text. 43. lib. 10. de hiſt. anim. Ariſtotel.* id doctorum autoritate ſe confirmaturum pollicetur. Et Dodonæus, *obſ. medic. cap. 49.* refert, honeſtam quandam viduam molam excreuiſſe. Et Marcellus Donatus, *lib. 4. de hiſtor. medic. mirabil. cap. 25.* ſcribit: Nobilem mulierem indubiæ honeſtatis matronam, quinquageſimum ſextum annum agentem carnoſo corporis habitu, & plurimo ſanguine redundantem, abſque viri concubitu, cum iam per aliquot annos menſtruæ purgationes defeciſſent, anno 1573. & 1574. molas plures carnoſas edidiſſe, fluentibus veluti in naturali partu menſibus copioſè & maximis cum cruciatibus, interpoſito duorum, aliquando trium, aliquando vnius mēſis ſpatio. Erant autem carneæ illæ molæ nonnullæ ad pugni craſſitudinem, aliæ minores, duriſſimæ nonnullæ, aliæ verò minùs duræ.

Etſi verò, vt dictum, nonnulli obiiciunt, circa ſeminis virilis & fœminei commiſtionem nihil generari poſſe: id tamen tantùm de integri fœtus formatione intelligendum. Interim quid imperfectum etiam ex ſanguine, concurrente ſemine femineo formari poſſe, impoſſibile non eſt.

Etenim cum ſemen fœmineum etiam ſit ſemen, etſi debilius, facultas formatrix ei quoque non prorſus deneganda eſt; quæ licet perfectum fœtum formare non queat, aliquid tamen, etſi informe, è ſanguine effluente effingere poteſt. Et cum videamus ouipara ſine mare oua ſubuentanea in ſe gignere, cur non etiam in viuiparis & homine aliquid ſine mare generari poſſit? Et fruſtra experientiam eludere conatur Mercatus, dum illud, quod interdum à fœminis ſine viri congreſſu excretum eſt, Vteri lumbricos eſſe ſtatuit. Experientia enim contrarium teſtatur; & vidua illa, cuius mentionem facit Dodonæus, non lumbricos, ſed molas pugni magnitudine excreuit. Et ipſe Mercatus poſtea concedit, ſemen fœminæ, cum ſit exigui caloris, membranæ concretionem fabrefacere poſſe. Atque Hippocrates ſcribit, *lib. de ſterilit.* fieri molam in Vtero, cùm menſium copia exiguum & minimè robuſtum ſemen virile conceperit, aut etiam muliebre.

Vt verò in re, quæ multos Medicos dubios habuit, meam ſententiam exponam. Pleraſque molas è ſemine virili debili cum fœmineo mixto & ſanguine copioſo formari puto. Interdum tamen, ſed rarò, viduas etiam quaſdam ſine virilis ſeminis concurſu molas generaſſe, hiſtoriæ ſupra allegatæ docent; verùm eas planè rudes, & minùs, quàm eæ, quæ ex virili ſemine fiunt, formatas, id quod vel hiſtoria illa à Marcello allegata docet, de molis illis, quas vidua excreuit, quæ vt plurimum, poſtquam excretæ fuerunt, ſub aëre diutius permanentes, in aqueam liquefactæ ſoluebantur ſubſtantiam. Vt verò Virgines ſine concubitu cum viro molas generent, fieri poſſe non puto. Etſi enim accidere poſſit, vt vel ex laſciuiâ, vel per ſomnium ſemen profundant: tamen quia ſemen fœmineum per ſe ſolum debile eſt, ſanguis ad formationem neceſſarius ab eo nec attrahetur, nec ſponte affluet, vtpote qui ad fœtus formationem in iis affluere conſuetus non ſit; id quod in viduis, quæ antea pepererunt, facilius accidit: & vaſa ipſa Vteri ſunt in Virginibus longè anguſtiora, quàm in iis, quæ pepererunt, & propterea etſi ſemen forſan in vterum in iis confluat, ſanguis tamen, qui ad molam formandam neceſſarius eſt, deeſt.

Iſta tamen præcipuè de molis non vitalibus accipienda ſunt. Vt verò mola vitalis ſine virili ſemine in virgine vel viduâ generetur, vix poſſibile eſſe puto, & propterea earum pudicitiam meritò ſuſpectam eſſe, quæ vitales, quàm quæ non vitales molas edunt.

CAPVT X.

De Monſtris.

INterdum verò accidit, vt pro fœtu ſano non ſaltem molas informes, & vitâ carentes, fœminæ concipiant & generent, ſed & varia monſtra viuentia & animalia præter & contra naturam producant. De vermibus in Vtero genitis ſupra, *ſect. 2. cap. 8.* dictum. Molis verò quid ſimile in Vtero generari, quod formam vel bufonis, vel muris, vel piſcis habeat, ſæpe obſeruatum, vulgò Feram appellant, idque vitium Lombardiæ mulieribus familiare eſſe refert Gordonius, *partic. 7. cap. 12. Lilij.* Tornamira, *ad cap. 89. lib. 9. Rhaſ. ad Almanſ.* Apuliæ mulieribus Guainerius, *de ægrit. matric. cap. 32.* Ioh. Mich. Sauanarola, *tract. 6. rub. 27.* Alex. Benedictus, *de curat. morb. lib. 25. cap. 35.* Hiſpaniæ mulieribus Lud. Bonaciola, *lib. 1. de morb. mul. cap. 6.* Neapolitanis & Flandris Lud. Viues, *de anima.* Serpentes, canes & alia animalia, vel fœtus brutorum quaſdam partes habentes, & alios eoſque variis modis monſtroſos genitos fuiſſe, è Lycoſthene & aliis, qui de prodigiis & monſtris ſcripſerunt videre eſt, neque operæ pretium eſt, hiſtorias illas omnes hîc adducere. Vnam tantùm hiſtoriam *ex appendice Caſpar. Bauhini ad libell. Franc. Rouſſeti de partu Cæſar.* adponere libet, quæ ſic ſe habet: Mulier, *inquit,* cujuſdam baiuli, dicta Anna Trompetin, in Xenodochio noſtro inter pupillos educata, cum iam annorum eſſet circiter triginta, enixa eſt puerulum cum duobus *Monſtra.*

duobus ſerpentibus, anno 1576. circa feſtum S. Ioannis. Sed paucis de geſtatione fœtus, de partu atque educatione, & etiam de ſerpentibus vnà enixis: & prius, de ſerpentibus tanquam primò in corpore natis. Narrauit mihi, fide datâ, ſe anno 1575. circa feſtum Ioannis, cùm eſſet meſſis, & ſummè caleret, bibiſſe ex ſcaturigine fontis in ſyluulâ *Brüdelholtz* dictâ, qui locus quartâ parte miliaris Baſileâ diſtat, vbi ſuſpicatur bibiſſe ſe ſperma ſerpentum: paruo enim tempore poſt potum aquæ cœpit venter augeri: tribus dein menſibus poſt grauida reddita, vnà cum fœtu aucti etiam ſerpentes: tantam verò in molem abdomen excreuit, vt faſciâ vti cogeretur ad geſtationem ventris. Dum ieiuna eſſet, ſentiebat morſus & punctiones circa ventriculi regionẽ: cibo verò ſumpto melius habebat, muniaetiã commodè obibat; verùm ſolo lactis deſiderio tenebatur, & etiam vtebatur. Cum verò iam tempus adeſſet partus, tribus diebus ante partum à cibo planè abhorruit, ita vt nec lac, nec minimum alterius alimenti aſſumeret. Monuit tum ipſa, vt quamprimùm foret fœtus excluſus, ſupponeretur orca lacte repleta, de ſerpentibus, vel de vermibus enim apud ipſam eſſe ſuſpicionem; idque partim propter morſus, partim propter mirabilem motum, quem toto anno perſenſerat. Quare feliciter puerulum enixa, cum quo copioſiſſimi ichores, quos aquas vocant, effluxère: dein, cùm ad ſecundinæ excluſionem ſe præpararet, orcâ tum cum lacte ſuppoſitâ, prodiit ſerpens: vnde mulieres parturienti adſtantes perterritæ, arrepto puero ſeceſsère: quare & ipſa puerpera timore perculſa, eleuato capite, non ſolùm ſerpentem vidit, ſed & alterum prodeuntem non ſolùm perſenſit, ſed etiam obſeruauit. Puer paruulus erat, ita emaciatus, vt vix oſſibus hæreret, viuax tamen foramen habebat in ceruice tantæ magnitudinis, vt facilè nux indi potuiſſet, quod ſanè factum puto tribus iis diebus, quibus mater lacte abſtinuerat, aliàs corpore toto abſque noxâ: hic annum vnum & ſeptimanas duodecim ſuperuixit, tandem verò anno 1577. cum apud nos peſtis ſæuiret, eâ lue correptus obiit. Serpentes verò erant longitudine vlnæ, qui craſſitie penè infantis brachium æquabant, maculis variegati: qui ita viui ab obſtetrice fuère in cœmeterio S. Eliſabethæ ſepulti. Iam ad matrem redeo, illa dimidio anno à partu corpore incuruato inceſſit: ſe enim erigens dolores immenſos & in abdomine & in dorſo perferebat. Poſtmodum tamen ventrem ſemper habuit ſatis magnum, ac ſi Vtero geſtaret: ſed & ab illo tempore quatuor habuit liberos. Ventriculo tamen hactenus imbecilli, cum dolore Vteri. Seſquiannus eſt, ex quo alio ſymptomate fuit correpta: cum enim per ſeptimanas 26. menſtrua eſſent ſuppreſſa, venter indies augeretur, ſe tamen grauidam non eſſe certò ſciret: conſultis duobus, vt ipſamet mihi narrauit, grauidam eſſe pronunciarunt: ipſa ergo cùm à tanto tempore viro caruiſſet, & hoc à veritate alienum eſſe noſſet; proprium conſilium ſecuta ſtufam ingreſſa eſt, cucurbitulas ſedecim affigi curat & pedibus & feminibus, aliiſque corporis partibus: ſequenti die binas incidi venas, & copioſè detrahi ſanguinem curat: tertiâ poſtmodum die menſtrua copioſè cœpère fluere, ſicque ventris tumor concidit. Verùm dum hæc narraret, ſatis magnum habebat adhuc ventrem, qui aliquando augetur, aliquando concidit. *Hæc Bauhinus.*

In genere hoc obſeruandum, Monſtra illa omnia (hoc quidem loco, vbi de vitioſâ conceptione agitur. Nam & alia monſtra in naturâ dantur) dici, vbi pro fœtu humano aliquid aliorum animalium ſpeciem, ſeu ex toto, ſeu ex parte referens, vel etiam humanam quidem ſpeciem habens, ſed plures partes, vt capita vel pedes obtinens, aut alio modo inſigniter vitioſè conformatum gignitur. Neque enim vbi infans vel ſex digitos in vnâ manu habet, vel ſimilis minus enormis in conformatione error commiſſus eſt, is pro monſtro habendus.

Cauſſa.

Etſi verò ex ſemine humano cum ſemine bruti monſtrum procreari poſſe, quod partim hominem, partim brutum aliquod referat, negandum non ſit, *Cauſſa.* idque hiſtoriæ doceant: tamen hoc rariſſimè fit, ideoque aliæ cauſſæ monſtrorum, quæ in homine generantur, inquirendæ. Cum verò ad formationem fœtus requiratur ipſa facultas formatrix, inſtrumenta, quibus facultas in operando vtitur, & materia, ex quâ fœtus formatur: ipſa facultas per ſe non errat, ſed vel ſeducitur ab imaginatione, vel ſuo fine in operando fruſtratur, ob inſtrumentorum, ſpirituum ſcil. & caloris, vel materiæ, ſeminis puta & ſanguinis, vitium: atque ita monſtrorum, vt omnium in formatione fœtus errorum, cauſſa quærenda vel in imaginatione, vel ſpiritibus & calore, vel ſemine aut ſanguine. Ideoque etſi monſtra dicantur eſſe errata Naturæ, id non aliter accipiendum, quàm quod dictas ob cauſſas id, quod vult & intendit, perficere & aſſequi non poteſt. Cum enim Natura nunquam ſit otioſa, & ob perfectionem vniuerſi melius ſit eam aliquid agere, & ex ſubiectâ materiâ aliquid producere, quàm planè quieſcere & materiam inalteratam ac rudem relinquere, formam, quam poteſt, ei inducit, & ſi hominem non poteſt, aliud animal generat. Itaque vt monſtra generentur, præcipua cauſſa eſt imaginatio, de cuius viribus ſupra, *cap. 6.* dictum. Ita ex Volaterrano referunt, fœminam quandam, cum conceptionis tempore attentè Imaginem D. Ioannis Baptiſtæ, veſte piloſâ induti, adſpexiſſet, infantem piloſum & hirſutum peperiſſe. Eodem modo obſeruatum, mulieres grauidas ex adſpectu hominum laruatorum, dæmonesque referentium, monſtra cornuta, roſtrata, pedibus bifidis genuiſſe. Deinde ſi ſpiritus & calor, ac ſemen & ſanguis ſeſe rectè non habeant, varij errores in formatione fœtus, & hinc varia monſtra generari poſſunt. Etenim ſi ſpiritus & calor debiles ſint, vt in omnes ſeminis partes æqualiter, & vt debent, agere non poſſint, pars aliqua ſeminis non rectè elaboratur, & formatur, ſed rudis & imperfecta relinquitur. Si verò vel ſemen vel ſanguis non ſatis copioſus ſit, defectus aliquis in partibus fieri poteſt; Contrà ſi materia ſit nimis copioſa, vt facultas formatrix eam totam gubernare non poſſit, etiam informe & monſtroſum aliquid inde generari poteſt. Præterea ſi ſemen maſculinum, & fœmininũ non rectè miſceantur, vel per vterum variè diſpergantur, aut ſanguis non æqualiter affluat, etiam deforme & inæquale ac monſtroſum quid inde formari poteſt.

Non tamen hîc prætereundum, etiam ex Dei voluntate, ad ſignificandum aliquid hominibus, interdum talia monſtra gigni: vnde etiam monſtra, portenta & prodigia nominantur, quod aliquid futuri monſtrent, portendant & ſignificent; atque obſeruatum, poſt talium monſtrorum partum ſæpe publicas calamitates ſubſecutas fuiſſe.

Verùm de monſtris in genere & ex profeſſo ſcribere *Præſeruatio* huius loci non eſt. Neque etiam monſtrum genitum Medici operâ emendari poteſt. Hoc ſaltem Medici eſt, monere, quâ ratione præcaueri poſſit, vt, ſi ſemel fœmina monſtroſi quid peperit, ampliùs tale non gignat. Quod quâ ratione præſtari poſſit, *cap. præc. de molâ*, dictum. Nimirum cauendum fœminis ne dum grauidæ ſunt, res monſtroſas adſpiciant. Deinde ad ſpiritus & calorem roborandum, exhibenda ea, quæ vterum calefacere & roborare poſſunt, quæ ſupra propoſita ſunt. Tertiò danda opera, vt & ſemen & ſanguis è quo fœtus formatur, ſe rectè habeant, quod quâ ratione fieri poſſit, antea etiam dictum. Quartò & inprimis cauendum,

cauendum, ne fœminæ, dum menſtrua patiuntur, cum viro coeant: Fœminæ enim menſtruis laborantes facilè monſtra generant. Nam licet ſanguis menſtruus per ſe non ſit vitioſus, ſed copiâ ſaltem peccat: ſæpe tamen accidit, vt natura vitioſos humores, ſi qui in corpore cumulati ſunt, eadem operâ cum menſibus per vterum expellat. Si ergo eô tempore, quo menſes fluunt, fœminæ concipiant, & ſanguis ille impurus & ſpurcus materia fœtus fiat, mirum non eſt, ſi vitioſum & monſtroſum quid ex eo generetur.

CAPVT XI.

De falſa conceptione & grauidatione.

[lſa gra- latio.] TAndem circa Conceptionem & hoc interdum accidit, vt fœminæ, quæ non conceperunt, ſe grauidas eſſe putent, cùm iis menſtrua ſupprimantur, & venter intumeſcat. Quâ de re cum fœminæ ancipites & dubiæ ſæpe Medicos conſulant, quâ ratione vera Conceptio à tali falsâ diſtingui poſſit, notum eſſe debet. De quo etſi etiam ſupra *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 9. aliquid dictum ſit: tamen & hoc loco de eo agendum.

[ſa gra- atio & ceptio.] Eſt nimirum falſa Conceptio ſeu grauidatio, cùm fœminæ menſes ſupprimuntur, venterque intumeſcit, & accidentia Conceptionis veræ ſimilia adſunt, vnde fœminæ ſpem falſam concipiunt, ſe grauidas eſſe, &, vt Hippocrates loquitur, putant, ſe in ventre habere; cum tamen fœtum nullum vtero gerant. Atque errorem hunc fœminæ, ob accidentium ſimilitudinem ſæpe non ſtatim agnoſcunt, ſed poſtquam decem menſes præterierunt, ſe deceptas fuiſſe fatentur.

Cauſſæ.

[ſſa.] Cauſſæ verò, ob quas vterus intumeſcit, plures ſunt. Interdum enim flatus ſaltem in vtero includitur, ventremque diſtendit, de quo ſupra, *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 10. *de inflatione vteri*, dictum, interdum aqua, de qua *ibidem cap.* 11. *de hydrope vteri*, actum; interdum pus, ſanies vel pituita craſſa, & viſcida vtero concluditur, vnde is intumeſcit.

Colliguntur autem tales materiæ, vel ob ſemen morboſum & inutile conceptum, circa quod cùm natura fruſtra occupetur, & tam irrito conatu, vt nec molam etiam inde formare poſſit, nihilominus verò ſanguis affluit, flatus, aqua, vel ichor aliquis inde in vtero colligitur; vel intemperies vteri inſignis, ob quam nec ſemen, nec ſanguinem is poteſt elaborare & perficere, vnde in alienam ſubſtantiam mutantur; vel menſium vitium, qui ſi ſint impuri, ſemen corrumpunt, & vt flatus, aqua, vel alij humores vitioſi in vtero colligantur, faciunt. Equidem etiam ex vteri clauſurâ in Virginibus, dum menſes fluere incipiunt, tale quid fieri poteſt: ſed vitium hoc diu latere non poteſt, verum dolore ſe patefacit, & viſui obuium eſt.

Signa Diagnoſtica.

[diag- ica.] Menſes primò fœminis hiſce ſupprimuntur, quod ipſis cum grauidis commune eſt. Verùm cum non vera adſit Conceptio, ex ſuppreſſis menſibus, capitis, lumborum, dorſi, ventris & inguinum dolorem patiuntur. De quo Hippocrates, 2. *prorrhetic. Quæcunque in vtero ſe concepiſſe putant, & non conceperunt, & per multos menſes falluntur, menſtruis purgationibus non apparentibus, & ventres augeri ac moueri vident: hæ & caput dolent, & collum, & præcordia, & in mammis lac ipſis non eſt, niſi modicum quiddã & aquoſum.* Præterea venter citius intumeſcit, quàm in verâ conceptione. Manu etiam percuſſus, tympani ſonum edit, ſi ſcil. tumor à flatu, vel grauitas & fluctuatio in ventre & vtero percipitur; vel ſanioſum quid ex vtero exſtillat. Totius etiam corporis color mutatur, pedeſque nonnunquam & facies intumeſcit, (niſi ex flatu ſit tumor) Inſuper cibi faſtidium, appetitus deprauatus, animi deliquia, febres inordinatæ, & alia ſymptomata, quæ ſupra *de inflatione & Hydrope vteri* ſunt propoſita, adſunt. Certiſſimum verò ſignum falſæ conceptionis eſt, ſi tempus partus legitimum præterierit, nullusque partus ſequatur.

Prognoſticum.

Mulieres hoc modo affectæ plerumque ſteriles euadunt, aut vteri vel pudendorum vlcera contrahunt. [Prognoſticum.]

Curatio.

Communiſſima Indicatio eſt, id, quod præter naturam in vtero continetur, & ventrem attollit, euacuare. [Curatio.] Verùm cum nunc flatus, nunc aqua, nunc ſanies vel pituita id præſtet, peculiari modo horum quodque tollendum: quod quâ ratione fieri poſſit, ſupra, *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 6. *de Intemperie vteri cum materiâ, & ibid. cap.* 10. *de Inflatione, & cap.* 11. *de Hydrope vteri*, dictum, quæ hîc repetere opus non eſt.

SECTIO V.

De Regimine grauidarum, & affectionibus p.n. quæ grauidis accidunt.

CAPVT I.

De ſignis Conceptionis.

POSTQVAM fœmina vtero concepit, fœtumque geſtare incipit, diligens danda opera, vt toto geſtationis tempore vſque ad partum fœmina ita regatur, ne quid vel ipſa vel fœtus damni patiatur. Et cum plerumque, ob ſanguinem menſtruum retentum & geſtationem fœtus, fœminæ multis ſymptomatibus & p.n. affectionibus ſint obnoxiæ, iis à Medico ſuccurrendum; ſeu, vt Hippocrates, 1. *de morb. mul.* ſcribit: *Prudentiâ multâ opus eſt; ſi mulier geſtare puerum, nutrire, & à partu euadere debet.* Vtrumque quâ ratione fieri debeat, hac Sectione expeditum dabimus. Hoc tamen capite ſigna Conceptionis præmittere libet. Valdè enim neceſſarium eſt, vt Medicus ſciat, an mulier, quam curandam ſuſcipit, grauida ſit nec ne: vt Iuriſconſultos taceam, quos marito defuncto in hæreditate diuidendâ, in tortura & vltimis ſuppliciis dictandis ſimilibuſque caſibus ſcire vtile eſt, an mulier prægnans ſit nec ne.

Cognoſcitur verò fœminam concepiſſe, ſi ſemen in vtero retineatur. [Conceptionis ſigna.] Semen autem retineri in vtero, cognoſcit cùm vir, ſi nimirum in coitu virgam q. ſugi & attrahi ab vtero fœminæ, loca verò muliebria non humectari ſenſerit; tùm fœmina, ſi ſcilicet nihil vel parum ſeminis effluere ſenſerit, tota concutiatur, & veluti rigore afficiatur, aut titillationem quandam in vtero percipiat, propter magnam ex Venere delectationem, & vteri circa fundum ad ſemen amplectendum & retinendum contractionem. Deinde iis vteri interius orificium clauditur, vt Hippocrates, 5. *aph.* 51. docet, & ita quidem in principio, vt ne ſpecilli mucronem admittat. Hinc ſequitur menſtruorum retentio, de qua Hippocrates, 5. *aph.* 61. ſcribit: *Si mulieri purgationes non prodeant, neque horrore, neque febre ſuperueniente, cibique faſtidium accidat, prægnantem eſſe putato.* Sanguis

 enim

enim ad formandum fœtum retinetur, & propterea venarum orificia per cotyledones ad vaſa vmbilicalia conſtituenda fœtui continuantur. Et ſi, quod aliquando in plethoricis fieri ſolet, primis menſibus menſes grauidis fluant, aut quædam alba vteri excrementa in cacochymicis euacuantur, id per venas, quæ ceruici vteri inſeruntur accidit.

Vbi hoc notandum, fœminas interdum falli, dum de initio, conceptionis à tempore ſuppreſſionis menſium conceptionem ſupputant. Nonnullis enim poſt conceptionem ſemel atque iterum, & quibuſdam etiam tertio adhuc menſe fluunt menſtrua. Imò obſeruatum, interdum toto geſtationis tempore, menſes ordinatè & copioſè ſine damno fluere, cuius rei exemplum exſtat *lib. 1. part. 2. obſeru.* CL. Dn. D. Horſtij, *obſ.* 39.

Ob menſes & humores excrementitios, qui cum menſibus euacuari ſolent, primo conceptionis tempore quædam Symptomata excitari ſolent, horror nimirum cum refrigerationis ſenſu per interualla quædam inuadens, cibi faſtidium, nauſea, pica, vomitus. Quædam enim cibos quoſdam & quidem peculiares, ac quibus antea maximè delectabantur, ita auerſantur, vt ſi vel ipſis offerantur, vel eos viderint, imò nominari audiuerint, penè in animi deliquium incidant. Contrà aliæ cibos & potus, à quibus antea alienæ erant, vel quos etiam auerſabantur, tam auidè appetunt, vt niſi eorum participes fiant, maximè lædantur. Atque iſta ſymptomata tam diu durant, donec fœtu iam grandiore facto maior ſanguinis pars in fœtus formationem & nutrimentum abſumatur, & humores excrementitij, in iis locis, in quibus lochia aſſeruari ſolent, colligantur.

Vbi fœtus iam incrementum ſumpſit, vterus diſtenditur & venter attollitur, non, vt in hydrope, diffuſâ per totum abdomen aquâ, ſed tumore verſus ventriculum acuminato. Circa quartum menſem, aut medium geſtationis tempus, infans moueri incipit, & quidem ſecundum varias ſitus differentias, quod in molâ non accidit. Motuſque ille, nec pondere moleſtus eſt, nec fluctuantis aquæ, nec flatus vagantis ſpeciem refert, ſed lenis, blandus, ordinatuſque eſt. Tandem mammæ intumeſcunt, papillarumque calor mutatur in liuidum, & lac in mammis colligitur, naturâ prouidâ ſanguinis partem aliquam pro futuro editi fœtus alimento ad mammas mittente.

Minus certa.

Atque hæc certiora & firmiora conceptionis indicia ſunt, quæ ſi diligenter perpendantur, fœminam concepiſſe ſatis certò cognoſci poteſt. Paulus Zacchias equidem *quæſt. Medico-Legalium lib. 1. tit. 3. quæſt. 1.* ſtatuit, Prægnantiam, vt loquitur, in quocunque tempore ſit, nullatenus cognoſci poſſe per ſigna quædam certa, infallibilia, demonſtratiua ac euidentia, ſed ſaltem per aliquas coniecturas, & ſigna quædam probabilia. Cui aſſentiri non poſſumus, atque ex centum grauidis vix vna illi aſſentietur, quia ſecundum Zacchiæ ſententiam omnes vſque ad tempus partus dubitare deberent, an ſint grauidæ, cum tamen pleræque ſint certiſſimæ, ſe eſſe grauidas. Equidem ante primos quatuor menſes, ſigna ferè eſſe probabilia, concedo: ſicut & hoc non nego, ſi ſigna, quæ enumeraui, ſeorſim & ſeparatim ſumantur, eſſe ſaltem probabilia. Neque enim menſium ſuppreſſio, neque tumor ventris, neque lac in mammis, neque reliqua, ſi ſeorſim ſumantur, conceptionis certa ſigna ſunt. At ſi fœmina ſemen poſt coitum retineat, hinc menſes ſupprimantur, cibos quoſdam faſtidire incipiat, venter attollatur, motus in vtero percipiatur poſt quartum menſem, & tandem mammæ intumeſcant, & lac in eis appareat; non amplius fœmina dubitat, ſe eſſe grauidam. Et quæ ſemel grauidæ fuerunt, & in ſe & in aliis tumorem ex conceptione ab aliis abdominis tumoribus facilè diſcernere poſſunt, ſicut & motum infantis, à motu, qui fit à flatibus, vel aquâ, vel molâ.

Alia verò, quæ ab Autoribus recenſentur, minus certa & firma ſunt, nec in omnibus apparentia, nimirum Veneris inappetentia, vtero iam repleto, oculorum nitor mutatus, maculæ quædam in facie, atque inprimis in fronte, quales interdum in fœminis æſtate ob radios Solis oriri ſolent, viuidique faciei coloris mutatio.

An ex vrinâ cognosci poſſit, fœminã eſſe grauidam.

Vrinas quod attinet, equidem, vt *lib. 3. inſtit. part. 1. ſect. 5. cap. 10.* dictum, Medicorum ſuperiorum ſeculorum, imò & Modernorum quorundam, qui ne indocti videantur, talia, quæ in Artis poteſtate non ſunt, pollicentur & iactant, culpâ accidit, vt vulgus exiſtimet, ex vrinâ certò cognoſci poſſe, an fœmina grauida ſit, nec ne. Verùm etſi aliquam in grauidis ob menſes & alios humores retentos in vrinâ fieri mutationem, præſertim primis menſibus, accidere negandum non ſit: hæc tamen mutatio certum ſignum Conceptionis non eſt; cùm eadem ob ſuppreſſionem menſium ſine conceptione, & humorum vitioſorum in corpore cumulationem fieri poſſit. Hoc tamen nonnulli pro certo conceptionis ſigno habent, ſi vrina fœminæ in vitro bene clauſo per triduum ſeruetur, (addunt quidam ad radios Solis) & poſtea per linteolum rarum coletur, apparere vermiculos quoſdam inſtar pediculorum, ſi mulier ſit grauida.

An mas vel fœmina geſtetur.

De ſignis diſcernentibus, an maſculus vel fœmina geſtetur, ſcribit Hippocrates, *5. aph. 42. Si mas geritur, mulier coloratior eſt, decolor, ſi fœmina. Et ibid. aph. 48. Mares dextrâ vteri parte, fœmina ſiniſtrâ geſtantur.* Hinc etiam cum mas geſtatur, dextra mamma maior & tumentior eſt, & lac copioſius fundit, & papilla eius nigreſcit: Surgens grauida, ſi marem geſtet, dextrum pedem primùm promouet, & ſedens dextræ manui incumbit, venæ & arteriæ dextri lateris magis replentur, quàm ſiniſtri, motus fœtus magis percipitur, paucioribus etiam ſymptomatibus eſt grauida obnoxia, eſt vegetior, læta atque agilis. Contrario modo ſeſe res habet, ſi fœminam geſtet.

CAPVT II.

De Regimine & diætâ grauidarum.

Regimẽ grauidarum.

POſtquam certum eſt, fœminam eſſe grauidam, omnino aliâ ratione regenda, quàm dum non erat grauida. Et iam non ſolùm ipſius, ſed & fœtus concepti, vt ille vſque ad partum ſaluus & incolumis conſeruetur, habenda eſt ratio, & præcipuè primis menſibus. Vt enim teneri arborum flores quauis aurâ vel pluuiâ marceſcunt & decutiuntur: ita etiam fœtus tener quauis iniuriâ facilè offenditur.

Regimen Duplex.

Regimen autem hoc duplex eſt, vnum, quod iis debetur, quæ ſanæ planè ſunt, quo, ne grauida in morbum incidat, vel aliquid p.n. patiatur, præcauetur, Alterum, quod iis conuenit, quæ iam aliquem morbum vel ſymptoma patiuntur.

Diæta. Aër.

Prius Regimen in bonâ diætâ præcipuè conſiſtit. Aër ergo, in quo verſatur grauida, quantum quidem fieri poteſt, omni exceſſu in caliditate aut frigiditate careat. Et inprimis delicatæ & morbo alicui obnoxiæ aëris ambientis in qualitatibus exceſſu & iniuriis facile offenduntur, & vt Hippocrates, *3. aph. 12.* ſcribit: Si Auſtralis hyems, & pluuioſa ac tepens fuerit, Ver ſiccum & aquilonium, mulieres, quibus partus in ver incidit, quauis occaſione abortiunt, aut ſi pariant, tam infirmos & morboſos partus edunt, vt vel ſtatim ipſi intereant, vel tenues & valetudinarij viuant. Aër etiã ſit purus, vitentque grauidæ omnes graues odores, & inprimis fœtores lucernarum extinctarum, & ſimilium, cùm ex eiuſmodi odoribus vterus & fœtus offendantur, & abortus facilè concilietur.

Fœtores cauendi.

Nocet & herbarum, quæ fortem odorem habent, odor,

odor, vt rutæ, pulegij, menthæ, vt & Caſtorei, ac ſulphuris. Contra etiam pleræque, & inprimis, quæ ſuffocationi vteri ſunt obnoxiæ, ſuaueolentia non ferunt, cùm & ab iiſdem vterus commoueatur.

horrēda. Adſpectum quoque rerum horridarum & terribilium caueant; cum ab eo formatio vitiari, & varij næui fœtui imprimi poſſint, vt & vehementes ſonitus, vt tonitrui, bombardarum, tubarum, tympanorum, cùm grauidas terrere poſſint, eædem vitent.

Cibum quod attinet, cùm eodem ſanguine, quem mater ex alimentis aſſumptis generat, & ipſa & fœtus alatur, omnino diligens victus ratio habenda; cùm errores in eo commiſſi duplex damnum inferre, & tam matri, quàm fœtui, nocere poſſint. Cibus igitur, quantum cuiuſque fert conditio, ſit boni ſucci & facilis coctionis, & in qualitatibus temperatus, aut ſi grauida ſit intemperata, talis, qui eius intemperiem corrigere poſſit. Frequenter edat poma cydonia, quæ fœtui vigorem conciliant; neque ſine cauſsâ. Claudunt enim, ſi poſt cibum ſumantur, orificium Ventriculi, & prohibent, ne mali vapores ad caput adſcendant, idque turbent, & coctionem, quæ ſæpè in grauidis laborat, adiuuant. Vtiles etiam ſunt amygdalæ dulces cum melle, vuæ paſſæ, mala punica, pyra, poma dulcia. Nonnulli ſuadent, vt partu appropinquante, grauidæ ſingulis diebus aliquot ficus aſſas ante reliquum cibum comedant: inde enim ſecundinas poſtea facilius ſeparari & extrahi. Abſtineat grauida à cibis acrioribus, inſigniter amaris, ſalſis, & inprimis iis, quæ ora venarum aperire, menſesque mouere, vel etiam alui fluxum concitare poſſunt, qualia ſunt allium, cepæ, oliuæ, ſinapi, petroſelinum ſeu apium hortenſe, fœniculum, piperis & aliorum aromatum nimius vſus. Vltimo tamen menſe cinamomi vſus frequentior commodus eſt, vt & crocus moderatè vſurpatus. Vitent fructus horarios, rapas, raphanum, item legumina, fabas, piſa, lentes, quæ tormina & inflationem ventris parere ſolent. Et præcipuè menſibus primis, vbi adhuc fœtus eſt tenerior, diligens victus & qualitatis cibi habenda eſt ratio. Quantitas cibi ſit talis, vt bene confici poſſit: vltimis tamen menſibus, vbi grandior iam fœtus eſt, copioſior cibus requiritur, & omnino tutius eſt, grauidas peccare in cibo copioſiore, quàm diætâ nimis tenui, quæ fœtui alimentum ſubtrahit.

Potus ſit Vinum bonum & clarum, vel cereuiſia bonæ notæ, quæ mediocri quantitate aſſumatur, ne fluctuationes & inflationes ventris pariat.

Motus omnes violentos & immoderatos cùm corporis, tùm animi vitent grauidæ, & propterea choreas immoderatè non ducant, curru ſuccutiente non vehantur, pondera grauia non eleuent, aut quocunque alio modo corpus vehementer agitent, præſertim primis menſibus, vt & octauo, quo interdum partus, etſi is parum plerumque felix, accidere ſolet. Menſe tamen nono paulò fortius moueri incipiant, vt calor natiuus excitetur, partes dilatentur, & iam fœtus ad partum præparetur.

Venere primis menſibus grauida abſtineat, ne Vteri commotione fœtus excutiatur, aut ſuperfœtatio fiat, vel mola concipiatur. Poſt medios tamen menſes, & inprimis vltimo moderatè Venere vti licet, cum eâ Vteri ceruix dilatetur, & ad partum aptior reddatur.

Balnea primis menſibus vtilia non ſunt; cùm Vterum & ligamenta eius laxent: poſtremis verò menſibus ſingulis ſeptimanis lauet grauida, vt partes genitales ad partum laxentur.

Animum habeat tranquillum, & omnes immoderatos animi affectus, iram, mœſtitiam, timorem, lætitiam immoderatam, & riſum nimium caueat: nec etiam Imaginationi cuiuis indulgeat, ne næuum aliquem fœtui imprimat.

Somnus & Vigiliæ ſint moderatæ. Somno tamen potius, quàm vigiliis indulgeat. *Somnus & vigilia.*

Aluus non ſit adſtricta: & ſi tardior ſit, cibis aluum emollientibus in primâ menſâ vtatur, vt prunis, paſſulis, iuſculis gallinarum, quibus aliquid mannæ admiſceri poteſt. *Aluus.*

Inſuper & medicamenta quædam, quæ Vterum & fœtum roborant, cùm interna tùm externa vſurpanda, quorum formulas aliquot hoc capite, plures autem infra *cap.* 7. proponemus. *Fœtum confortantia.*

Paretur ergo tale Electuarium: *Interna. Electuar.*

℞. *Conſ. borrag. bugloſſ. roſ. rubr. ana* Vnc. ij. *meliſſæ* Vnc. j. *cortic. citri condit. myrobolan. chebul. condit. ana* Vnc. j. *extr. ligni aloës* Scrup. j. *marg. præpar.* Drach. ß. *corall. rubr. præp. raſur. eboris, ana* Drach. j. *fragment. lapid. pretioſor. ana* Scrup. j. *nuc. moſch. condit.* Drach. ij.

Cum *Syr. de pomis & miuâ cydon.*

F. Elect.

Vel ℞. *Conſeru. roſ. rubr.* vnc. iiij. *garyophyllor. nuc. moſchatæ, cinamomi, ana* Drach. ij. *confect. ſem. fœnicul.* Vnc. ij.

Contundantur omnia, & cum *mellis puri* Vnc. iiij. miſceantur in mortario, effundendo *vini maluatici cochlearia* iiij.

De quâ mixturâ ſæpè exhibeatur portio dimidiæ nucis iuglandis magnitudine.

Vel exhibeatur interdum cochlear ſpiritus illius deſtillati, quem Balſamum puerorum appellant, cuius deſcriptio infra, *cap.* 7. proponetur.

Exhibeantur etiam ſpecies diamargarit. diambræ ſine moſcho; vel hæ.

Rotulæ.

℞. *margarit. præp.* Drach. j. *corall. rubr. præp. raſuræ eboris, ana* Drach. ß. *fragmentor. lapid. pretioſor. ana* Scrup. j. *cortic. citri flauor. macis, cinam. garyophyll. ana* Drach. ß. *croci* Scrup. j. *ligni aloës.* Drach. j. *ambræ gryſeæ* gr. vj. *ſacch. aq. roſ. diſſol.* Vnc. vj. F. Rotulæ. *Rotulæ.*

Vel Claretum tale paretur: *Claretum.*

℞. *zinzib. garyophyllor. ana* Drach. j. *macis, ſpicæ nardi, galangæ, ſem. aniſi, coriand. præp. an.* Drach. ij. *ſacch.* ℔ ß. *vini Rhenani vel rubri* menſuras ij.

F. ſ. a. Claretum.

Extra etiam Confortantia vmbilico admoueantur, ex nuce moſchatâ, garyophyllis, macere, coralliis, maſtiche, è quibus vel ſacculi, vel emplaſtra parari poſſunt. *Externa.*

Vt ℞. *nucis moſch. garyophyllor. fl. roſ. rubr. ana* Drach. ij. *maſtiches* Vnc. ß. *terebinth. ceræ ana q. ſ.*

F. Emplaſtrum.

Vulgò panem mellitum, vel panis cruſtam vino maluatico aut balſamo puerorum conſperſam ventri grauidæ imponere ſolent.

Vel ℞. *garyophyll. nuc. moſch. macis, menthæ criſpæ, ana* Drach. j. *mellis* Vnc. ij.

Miſceantur ſuper igne.

Miſta cruſtæ panis parum toſti illinantur, & vmbilico imponantur.

Vel ſaltem cruſta panis ſuper igne calefiat, maluatico vel alio vino generoſo humectetur, puluiſque menthæ criſpæ adſpergatur, & ventri imponatur.

CAPVT III.

De Curatione grauidarum in genere.

QVia verò frequenter accidit, vt grauidæ non planè ſanæ degant, ſed morbis quibuſdam & ſymptomatibus, variiſque moleſtiis affligantur, quâ ratione iis occurrendum ſit, iam docendum. Et primò quidem in genere quædam de curatione grauidarum dicere libet, ne eadem poſtea in diuerſis præter naturam affectionibus repetere opus ſit.

Primò

Morbi acuti grauidarũ. Primò interdum morbi acuti, vt febres ardentes, pleuritis, angina, & viſcerum inflammationes grauidas inuadunt. De quo Hippocrates, *5. aph. 31. Mulierem grauidam morbo quopiam acuto corripi, pernicioſum.* Nam, vt Galenus, *in comm.* explicat, ſiue acutus cum febre morbus ſit (qui propriè acuti dicuntur) neceſſe eſt febrem continuam eſſe: Talis enim eſt morbus acutus. Vnde geminum impendet fœtui periculum, vnum à febre ipſâ eum perimente, alterum, quod ex longo interuallo cibaria dantes eundem alimenti indigentiâ & fame enecamus. Quod ſi vt hunc ſeruemus, cibaria benignè & crebro exhibuerimus, intempeſtiuo cibo auctâ febre continuâ prægnantem tollemus de medio. Siue abſque febre alius quiſpiam morbus acutus fuerit, qualis epilepſia, apoplexia, conuulſio, tetanus, morbi tùm magnitudini tùm vehementiæ par grauida eſſe nullo modo poterit. Quibus accedit & hoc, quod neceſſaria auxilia, quæ tales morbi requirunt, inprimis venæſectio & purgatio, non ſemper tutò in grauidis adhiberi poſſunt. Non tamen ſemper acuti morbi in grauidis lethales ſunt, ſed magna ex parte; & nonnunquam quædam euadunt: id quod docet Valleriola, *lib. 1. obſeru. 1. & lib. 6. obſeru. 6.* Hollerius, *comm. ad lib. 5. aph. 30. Hippocratis*; & Foreſtus, *lib. 2. obſeru. 27.* vbi plures tales hiſtorias recenſet; imò ipſa experientia ſæpe teſtatur.

Chronici morbi. Quandoque & chronicis morbis mulieres corripiuntur, febribus intermittentibus, tuſſi, aliiſque, à quibus ante partum plerumque vix liberantur.

Circa curationem autem horum morborum ſex præcipuè quæſtiones occurrunt, quæ hoc loco diſcutiendæ ſunt.

1. An grauidis morbo acuto laborantibus, tenuis diæta conueniat. 2. An grauidis venam ſecare & ſanguinem ſubtrahere liceat. 3. An eaſdem purgare liceat. 4. An periculoſior ſit in grauidis venæſectio, an purgatio. 5. An ſalutis grauidarum cauſsâ abortum concitare fas ſit. 6. An clyſteres, diuretica & ſudorifera grauidis conueniant. Quas ordine iam explicabimus.

QVÆSTIO I.

An tenuis diæta grauidis conueniat?

An tenuis diæta grauidis conueniat? Dubium hoc mouet Galenus, *loco allegato*, dum ſcribit; quod ſi grauidis tenuis victus & ex longo interuallo cibus exhibeatur, fœtus alimenti indigentiâ & fame enecatur: Si verò craſſior & crebrò exhibeatur, intempeſtiuo cibo auctâ febre continuâ prægnans tolletur de medio, atque ita & mater & fœtus periclitabuntur.

Vtrumque periculum autem vt euitetur, media diætæ ratio obſeruanda, & propter fœtum aliquid tenui diætæ, quam aliàs fœmina, ſi grauida non eſſet, ſimpliciter obſeruare deberet, adiiciendum; propter febrem verò acutam aliquid de pleniori victu, qui grauidæ: niſi febre acutâ laboraret, conueniret, detrahendum. Simul tamen ad fœtus ætatem & magnitudinem reſpiciendum. Primis enim menſibus, cùm multo alimento nondum indiget fœtus, tenuior diæta inſtituenda, mediocris mediis, paulò largior vltimis. Parari autem poteſt talis victus ex ptiſana, ouis ſorbilibus, iuſculis pullorum, vel etiam carnibus pullorum: Carnibus verò ſolidioribus abſtinendum, vt & vino.

QVÆSTIO II.

An Venæſectio & ſanguinis detractio grauidis conueniat?

An grauidis Egimus de hac quæſtione in inſtitut. *lib. 5. part. 2. ſect. 1. cap. 17.* Prolixè etiam hanc quæſtionem tractant Horatius Augenius, *de rat. curandi per ſang. miſſ. toto ferè lib. 6.* & Ioh. Baptiſta Syluaticus, *contr. 83.* Rem hîc omnem breuiter complectemur. Duos autem caſus quæſtio hæc complectitur, primò cum grauida febre acutâ laborat; deinde cum ob copiam ſanguinis abortum metuit. In genere verò prohibere videtur *Venã ſec... liceat.* Venæſectionem in grauidis Hippocrates, *5. aph. 30.* dum ſcribit: *Mulier in Vtero gerens Venâ ſectâ abortit, eoque magis, ſi fœtus ſit grandior.* Cùm enim infans ſanguine materno alatur, ſi is illi ſubtrahatur: ſubtracto alimento fœtum, præſertim ſi iam grandior ſit, & copioſius alimentum requirat, enecari, & abortum fieri neceſſe eſt.

Contrà ipſa morbi neceſſitas ſæpe Venæſectionem requirit, quæ ſi omittatur, & matrem & fœtum de vitâ periclitari neceſſum eſt & quidem in vtroque caſu, tùm in febre ardente, tùm vbi ob copiam ſanguinis abortus periculum imminet.

Et omnino hi rectè ſentiunt, in vtroque caſu. Ac primò febrem ardentem quod attinet, omnino ſi adſit ſanguinis miſſionem Indicans, quod hîc eſt ſanguinis plenitudo, & tanta quidem, vt eo omni fœtus pro alimento non indigeat, vireſque venæſectionem permittant, & nihil ſit, quod prohibeat, inſtituenda eſt Venæſectio. Quid autem prohibere poſſit, præter vires ipſius grauidæ, eſt metus abortus. Cùm verò, vt Galenus, *in comm. in allegat. aphoriſm.* docet, & omnes Medici conſentiunt, cauſſa, propter quam venæ ſectionem in grauidis abortus ſequi debeat, ſit, quia alimentum fœtui neceſſarium ſubtrahitur; ſi mulier ſanguine abundat ita, vt licet aliquid eius euacuetur, tamen ſufficiens eius pro fœtu alendo quantitas ſuperſit, abortus nullo modo metuendus eſt. Itaque ſi indicetur Venæ ſectio in febre ardente, vireſque grauidæ eam permittant, licet Venæ ſectionem inſtituere, ſi hæ conditiones obſeruentur: Prima eſt, cùm, vt dictum, nullo modo fœtui alimentum neceſſarium ſubtrahere liceat, vt ſanguinis miſſio ſit parcior, non copioſa, quæ vel magnam in corpore perturbationem efficere, ſpiritus diſſipare, vel fœtui alimentum ſubtrahere poſſit. Et ſi ſanguinis copia largiorem ſanguinis miſſionem requirit, potius repetẽda Venæ ſectio, quàm largiore ſanguinis miſſione ſemel factâ, vires & matris & fœtus deiiciendæ. Secunda eſt, vt talis Vena ſecetur, quæ aperta Vterum non facilè afficiat, ſcilicet, non in pede, non baſilica, ſed potius humeraria, vel mediana. Tertia eſt, vt ante & poſt Venæſectionem fœtum roborantia, de quibus *cap. præced.* dictum, & infra, *cap. 7* dicetur, vmbilico applicentur.

Hæ conditiones ſi obſeruentur, non facilè abortus, quem Hippocrates, *allegato aphoriſmo*, venæſectionem ſequi ſcribit, metuendus. Intelligendus enim is eſt, de Venæſectione, quæ larga erat, ad libras ſcilicet, quam nos non laudamus, ſed in vnciis ſubſiſtendum putamus. E quâ ſanguinis miſſione cur ſemper abortus ſequi debeat, cauſſa nulla datur. Etenim ſi fœmina ſanguine abundet, etiamſi is moderatè ſubtrahatur, tamen alimentum fœtui ſufficiens ſupererit. Et teſtatur ipſa experientia, ſine damno, imò cum commodo, venam grauidis apertam fuiſſe, omnibus ferè menſibus. Amatus Luſitanus, *cent. 5. curat. 27.* mulieri Vibinati Vtero gerenti ad ſecundum menſem febre continuâ laboranti venam communem brachij aperuit, & ſex vncias ſanguinis extraxit, quæ melius inde habuit. Et *ibid.* alteri mulieri, quæ iam ſecũdo mẽſe prægnans erat, & febre continuâ laborabat, externam brachij venam aperuit, & ſeptem vncias ſanguinis effluere permiſit, quæ & ipſa meliùs habuit. Et *ibid.* Alteri fœminæ Mediolanenſi quinto menſe Vtero gerenti ophthalmiâ laboranti, brachij externam venam aperuit, quæ & ipſa conualuit. Et Rodericus à Caſtro, *lib. 3. de morb. mulier. cap. 21.* ſcribit, ſe mulieri Vlyſiponenſi pleuritide

correptæ,

correptæ, & ab aliis Medicis pro deſperatâ relictæ, quater ſanguinem miſiſſe, eamque conualuiſſe, & filium ſanum peperiſſe. Et P. Sal. Diuerſus, *de aff. partic. cap.* 22. refert, ſe aliquando venæſectionem etiam copioſè factam in vltimo menſe, inſtante partus tempore, dum Vtero gerens ardenti conflictaretur febre, plurimoque abundaret ſanguine, tentaſſe, & hinc remiſſionem febris & partus accelerationem ſperaſſe, & vtrumque ex ſanguinis miſſione conſecutum, fœtumque & matrem vnà periclitantem ſolo hoc remedio ſaluaſſe. Et ſit ſanè, vt venâ ſectâ in eiuſmodi febribus abortus accidat: is tamen, ſi Indicationes & conditiones antè dictæ obſeruatæ fuerint, non venæſectioni, ſed violentiæ morbi imputandus erit, qui etiam ſine Venæſectione fieri potuiſſet. Interim neceſſarium pro matre ſeruandâ auxilium à Medico non fuit omiſſum. Si verò Medicus ipſe metuat, Venæſectione inſtitutâ abortum futurum, nullo modo Vena ſecanda, nec vt mater ſeruetur fœtus perdendus; cùm incertum ſit, an, ſi abortus ſequatur, mater ſeruari poſſit; cum abortus accedens morbum acutum non leuet, ſed augeat, viresque magis deiiciat. Cum autem non facilè ſit definire, an in grauidâ tantum ſanguinis ſuperſit, vt eius parte aliquâ carere poſſit fœtus in vtero nutriendus, omnino hîc cautione opus eſt, & omnes circumſtantiæ diligenter perpendendæ ſunt. Et cum poſtremis menſibus copioſiore alimento indigeat fœtus, quàm primis, tutiùs eſt, vt primis, quàm vltimis menſibus inſtituatur Venæſectio.

Alterum verò caſum quod attinet, etiam citra febrem in grauidis ſanguinem mittere, interdum non ſolùm tutum, ſed & vtile ac neceſſarium eſt; cùm obſeruatum ſit, quaſdam fœminas, quæ copioſo ſanguine abundant, abortum pati; abortum verò præcaueri, ſi circa quartum vel quintum menſem ſanguis iis mittatur, ſicut eius rei exemplum habet Amat. Luſitanus, *centur.* 2. *curat.* 89. & plura recitat Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirabil. lib.* 4. *cap.* 16. Scribit etiam P. Salius Diuerſus, *de affect. partic. cap.* 22. ad præſeruandas mulieres ab abortu, quæ in hunc incurrunt, ob multitudinem & copiam ſanguinis fœtum ſuffocantis, nullum validius remedium excogitari poſſe Venæſectione, quâ ipſe plurimas ab abortu, in quem frequenter inciderant, præſeruârit.

Et omnino ſi grauidis febre acutâ laborantibus venam ſecare licet, vt modò rationibus & experientiâ monſtratum, multò tutius id fieri poteſt in grauidis, quæ febre non laborant; quia vires non ſolùm magis conſtant, ſed etiam copioſius nutrimentum, quo fœtui quoque alendo ſatisfiat, exhibere licet: ac propterea nullo modo ex ſubtracto ſanguine fœtus lædetur, ſed potius melius inde habebit, vt qui eius copiâ ante penè ſuffocabatur.

Nec huic ſententiæ, in vtroque caſu, obſtat allegatus aphoriſmus Hippocratis. Cum enim, vt rectè *in comm.* Galenus id explicat, aphoriſmus hic Venæſectionem in grauidâ prohibeat, quia Venæſectione alimentum fœtui ſubtrahatur: ſi venæſectio in grauidis ita inſtituatur, vt ſufficiens alimentum fœtui relinquatur, periculum abortus iam nullum amplius metuendum. Aphoriſmus verò ille tantùm eſt intelligendus de iis grauidis, quibus, ſi vena aperiatur, neceſſarium fœtui alimentum ſubtraheretur, quales ſunt, quæ ſanguine non abundant: His enim etſi parum ſanguinis ſaltem euacuaretur, tamen æquè facilè fœtui tùm alimentum ſubtrahi poſſet, ac ſi alij fœminæ, quæ ſanguine abundat, multum ſanguinis detraheretur.

Egregiè ergo de Venæſectione in grauidis Celſus, *lib.* 2. *cap.* 10. hoc modo ſcribit: Antiqui primam vltimamque ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilij genus indicabant, perſuaſerantque ſibi mulierem grauidam, quæ ita curata eſſet, abortum eſſe facturam. Poſtea verò vſus oſtendit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliasque potiores obſeruationes adhibendas eſſe, ad quas dirigi curantis conſilium debeat. Intereſt enim, non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint. Ergo ſi iuuenis imbecillus eſt, aut ſi mulier, quæ grauida non eſt, parum valet, malè ſanguis emittitur. Emoritur enim vis, ſi quæ ſupererat, & hoc modo erepta eſt. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & grauida mulier valens, tutò curantur. Maximè tamen in his Medicus imperitus falli poteſt, quia ferè minus roboris illis ætatibus ſubeſt. Mulierique prægnanti poſt curationem quoque viribus opus eſt, non tantum ad ſe, ſed etiam ad partum ſuſtinendum. Non quicquid aut intentionem animi, aut prudentiam exigit, protinus faciendum eſt: cùm præcipua in hoc ars ſit, quæ non annos numeret, neque conceptionem ſolam videat, ſed vires æſtimet, & ex eo colligat, poſſit nec ne ſupereſſe, quod vel puerum, vel ſenem, vel in vnâ muliere duo corpora ſimul ſuſtineat. *Hæc Celſus.*

QVÆSTIO III.

An grauidas purgare liceat?

Purgantia, præſertim fortiora, grauidis ſine periculo non exhiberi, certum eſt. Etenim cum Natura à purgante irritata ad expellendum pharmacum & humores inſurgat, facilè etiam hic naturæ conatus ad Vterum peruenire poſſet, fœtuſque vnà extrudi. Præterea cum medicamenta purgantia magnam humorum turbationem efficiant, facilè ea vſque ad fœtum pertingere; & cùm aliàs purgantia fortiora aduerſas corpori noſtro qualitates obtineant, ab iis facilè fœtus lædi poſſet. Ideoque non facilè exhibenda ſunt. Quibus autem in morbis, & quando exhibenda ſint docet Hippocrates, dum 4. *aphor.* 1. ſcribit: *Prægnantes purgabis, ſi materia turgeat, quadrimeſtres, & vſque ad ſeptimum menſem; ſed has parcius. Minore verò aut grandiore conceptu cautius religioſiuſque agendum.* Ex quo aphoriſmo patet, neque in omnibus morbis, neque quouis tempore, ſed omnino cautè & religioſè in prægnantibus purgationem eſſe inſtituendam. Primò enim non in quouis morbo, ſed acuto ſaltem, & dum res in dubio eſt, purgantia exhibere licet. Nam ſi morbus nihil periculi coniunctum habeat, per purgantia mater & fœtus in periculum non coniiciendi. Contrà ſi morbus deſperatus ſit, purgantia non exhibenda; ne quam ipſe morbus interemit, purgans exhibitum necaſſe dicatur. Si verò materia in acuto morbo, turgeat, purgantia exhibere licet. Hoc enim modo periculum, quod ex turgente materiâ accidere poſſet, euitatur, & quia turgens materia ductum purgantis medicamenti facilè ſequitur, ſine maiore perturbatione purgatio perficitur, quod non fieret, ſi materia quieta & fixa eſſet. Deinde non quouis tempore purgantia grauidis propinare fas eſt, ſed ab initio quarti menſis ad finem ſexti, ſeu ſeptimi initium. Vt enim tenelli fructus, (quo ſimili Galenus, *in comm. alleg. aphoriſmi* vtitur,) à primâ generatione infirmis pediculis continentur, atque ideo facilè decidunt, ſi quando ventus vehementior eos concuſſerit: ita etiam ligamenta, quibus fœtus Vtero cohæret, primis menſibus imbecilliora ſunt, coaliturque infirmior. Et rurſum ſicut fructus, vbi ad maturitatem peruenerint, ſponte ſuâ & ſine vi vllâ externâ decidunt: ita etiam cùm fœtus vltimis menſibus iam grandior ſit, & ad exitum properet, facilè in cauſſâ eſſe poſſunt purgantia, vt fœtus ante tempus extrudatur. Quâ de cauſſâ eæ, quæ ſeptimum menſem iam attigerunt, minus tutò, quam quæ propiores ſunt quarto, purgantur, cùm ſeptimo menſe ſi partus non accidit, moueri tamen à talibus cauſſis fœtus poſſit. Commodiſſimè verò inſtituitur in grauidis purgatio,

An prægnantes purgare liceat?

purgatio, quarto, quinto & ſexto menſe; cum eo tempore ligamenta, quibus fœtus vtero cohæret, firmiora ſint: coalituſque firmior & aulſioni minimè obnoxius. Eas tamen, quæ quartum menſem nondum attigerunt, aut quæ ſextum iam ſuperarunt, non omnino à purgatione excludit Hippocrates, ſed maiore εὐλαβείᾳ, curatione & circumſpectione purgandas eſſe monet.

Tertiò etiam videndum, quibus medicamentis purgatio perficiatur. Aloë enim cùm inſigniter amara ſit, & fœtui noxia, venarumque orificia aperiat, commoda non eſt; vt & colocynthis, ſcammonium, turpethum. Tutiùs exhibetur manna & caſſia, quæ vt in maiore copiâ exhibere opus non ſit rhabarbarum addi poteſt; vel etiam rhabarbarum ſolùm cum conſeruâ roſarum, inprimis eâ, quæ cum mannâ parata eſt, & in Inſtitut *pag.953.* deſcribitur, commodè exhibetur, vt & agaricus, ſena, & ſimilia mitiora purgantia. Inprimis hic vtile eſt diacydonium purgans è mitioribus purgantibus paratum, aut cydonium in infuſo purgante maceratum. Poteſt tamen enumeratis medicamentis ſtimuli loco interdum aliquid Electuarij de ſucco roſar. vel alterius paulò fortioris purgantis, addi. Et hæc quidem de purgatione in acutis ſaltem morbis dicta ſunt. Accidit verò ſæpe, vt & chronicis morbis grauidæ conflictentur, & præſeruationis gratiâ purgationibus opus habeant: quæ etiam ſine periculo benignioribus medicamentis, præcipuè in adſuetis, inſtitui poſſunt. Pilularum tamen & aloës vſus minus commodus eſt, cùm ob amarorem, tùm quod orificia vaſorum aperiat.

Interim dum ſiue in acutis, ſiue in aliis morbis vel etiam ob præſeruationem inſtituitur purgatio, fœtum roborantia, vt & de Venæſectione quæſtione præced. dictum, vmbilico imponenda, parata è cydoniis, pane toſto vino aſperſo, nuce moſchatâ, roſis, caryophyllis, coralliis. Febris tamen ratione minus calida eligenda.

QVÆSTIO IV.

An purgare, an verò ſanguinem mittere, in grauidis periculoſius ſit?

An purgare, an verò ſanguinem mittere in grauidis periculoſius ſit?

Purgationem tutiorem eſſe, quàm venæſectionem, id probare videtur, quod Hippocrates, 4. *aphor.* 1. purgationem permittit in certo caſu & tempore: contrà verò de Venæſectione abſolutè ſcribit, 5. *aph.* 10. quod abortum excitet.

Contra, *quæſt.* 2. probatum eſt, quod quandoque etiam ſine damno venam ſcare liceat, imò quandoque neceſſarium ſit. Præterea purgantia medicamenta, vt *quæſt. præced.* dictum, magnam humorum perturbationem & agitationem efficiunt, ipſaque plerumque corpori noſtro aduerſam qualitatem obtinent, & præterea menſes mouent, torſioneſque ventris excitant: cum contra ſanguinis miſſio minore cum humorum perturbatione adminiſtretur, neque alio modo noceat, niſi quia fœtui alimentum ſubtrahit; quod tamen ſæpe, ſi ſanguis copioſior ſit, nullo modo metuendum.

Et omnino poſterior ſententia verior eſt, ob allatas modò rationes, ſemperque purgatio cum maiore periculo inſtituitur, quàm Venæſectio, modò eadem ſit Indicantium & permittentium ratio. Et cum multi acuti morbi ex ſanguinis copiâ oriantur, omnino in illis caſibus tutiſſimè Venæſectio adminiſtretur.

QVÆSTIO V.

An abortum ſalutis matris gratiâ concitare liceat?

In genere de hac quæſtione prolixè egerunt Io. Baptiſta Syluaticus, *controuerſ.* 82. & Franc. Ranchinus, *in comm. in Hippocratis Iuſiurandum*, aliique; quæ huc afferre omnia operæ pretium non eſt, neque de re, quæ apud Chriſtianos extra omnem dubitationis aleam poſita eſt, operosè diſputandum cenſeo. Omnes ſiquidem Chriſtiani impium & nefarium eſſe meritò cenſent, aliquem, vel aliquam, vt vel libidinem ſuam liberè expleat, vel quia fœtum oderit, vel ne ſcelus prodatur ſuum, vel quacunque de cauſsâ abortum procurare, ſiue percuſſione, ſiue venenis, ſiue medicamentis, ſiue laboribus nimiis, vel oneribus geſtandis, ſiue ſternutatione, ſiue ſaltu, ſiue quocunque alio modo. Idque honeſti Medici etiam inter gentiles, iam Hippocratis tempore ſeſe non admiſſuros iuramento obſtrinxerunt. Quod verò Hippocratis facto nonnulli contrarium perſuadere volunt, qui, *de Naturâ pueri*, ſcribit, ſe ſaltatrici, quæ vtero ferre nolebat, conſuluiſſe, vt ſepties in terram deſiliret, quod cum feciſſet, genitura ſex dierum iam delineata, vt *alleg. loco* deſcribitur, in terram decidit: nullo modo admittendum. Vel enim ob iſtud ipſum conſilium liber iſte Hippocrati non eſt adſcribendus, vt cenſet Io. Baptiſta Syluaticus, vel ſi omnino eſt Hippocratis, factum hoc Hippocratis non probandum, ſed inter vanas paganorum ratiocinationes, de quibus D. Paulus, *ad Rom. cap.* 1. *verſ.* 21. agit, recenſendum. Nam quod Mercurialis, cum aliis quibuſdam, hoc Hippocratis conſilium eo ſaluare & palliare vult, quod putat, animatum quidem fœtum nunquam interimere licere, inanimatum verò, qualis ſit ante ſeptimum, corrumpere fas eſſe; in eo ſui promiſſi immemor eſt. Pollicetur enim ſe liberè dicturum, quid Chriſtianis agendum ſit, interim verò ex Ariſtotele 7. *de repl. cap.* 16. legem Ethnicorum veterum affert, quâ licuit, conceptum nondum animatum (quem illi quidem putabant) corrumpere; quæ quàm iniqua ſit, à prudentibus Medicis ſatis monſtratum. Recteque ſcribit Io. Baptiſta Syluaticus, *alleg. loco*, ſi finem ipſum ſpectes, in eundem vtrumque (conceptus nimirum impedimentum, & fœtus, qui nondum putatur animatus, corruptio) tendit, & ab vtroque animalis vita è medio aufertur. Et propterea decretum illud Iuris Canonici, *in Decreto, in cap. Sicut ex literarum. De homicidio*, vbi Monachus, cuius operâ mulier partum abegerat, irregularis non habetur, & ſacris operari non deſtitit, quia fœtus non viuebat, meritò à Fr. Ranchino, *loco alleg. quæſt.* 1. iniuſtum nominatur, & diſtinctio illa vitioſa. Cum enim non liceat conceptum impedire, multò minùs licet iam factum corrumpere. Etſi enim nonnulli conceptionem impediri licitum eſſe cenſent, quibus in quibuſdam caſibus adſentitur Mercurialis, 2. *de morb. mulier. cap.* 2. tamen rectè idem Ranchinus, *alleg. loc.* conſilium iſtud Mercurialis malitioſum, & mulctandum cenſet, cùm vitæ puritatem non ſeruet ſecundum Hippocratis iuſiurandum, legemque Ethnicorum, quæ habetur 7. *politic. cap.* 16. apud Ariſtotelem, quâ licebat, ad fugiendam liberorum multitudinem, conceptionem impedire, vt iniuſtam & contra naturam datam damnat, & rationes, quæ pro eâ adferuntur, ac vel honoris, vel vitæ conſeruandæ, vel alio pallio velantur, nullius momenti eſſe ipſius conſcientiæ teſtimonio ſtatuit. Contra naturam enim hæc ſunt, ſeu potius Naturæ autorem omnipotentem, qui genus humanum per indiuiduorum propagationem conſeruatum cupit, quæ nullo modo impedienda, quod qui facit, in ipſum Deum iniurius eſt.

Verùm in hunc ſenſum plura in genere non affero.

Quæſtionem

An grauidis morbo labo-rantib. abor-tum concita-re liceat?

Quæſtionem verò in ſpecie propoſitam quod attinet, mulierem grauidam acuto morbo corripi plerumque lethale eſſe, in principio huius capitis ex Hippocrate dictum; cùm in iis & mater & fœtus periclitetur, & vtrumque ſeruare ſæpe difficile ſit. Cenſent igitur nonnulli, cum & mater & fœtus rarò ſimul ſeruari poſſint, conſultum eſſe, vt matri potius, quàm fœtui proſpiciatur, & cum matri plerumque ſine damno fœtus ſuccurri non poſſit, maturè id faciendum eſſe: imò præſtandum, vt fœtus ſtatim eijciatur, quàm poſtea, vbi vires iam deiectæ ſunt.

Alij contra ſtatuunt, non licere hominem interimere, vtpote quod contra pietatem ſit & iuſiurandum Hippocratis; & non facienda eſſe mala, vt eueniant bona, nec cum fœtus damno matrem ſeruandam eſſe. Deinde abortu rarò aliquid commodi in matrem redundare, imò potius ex abortu, præcipuè in morbis acutis, matres in præſentiſſimum vitæ periculum conijci.

Et omnino ſententia poſterior vera eſt, neque vnquam Medicus, ob allatas rationes, primò abortum intendere, & medicamenta ad eum prouocandum adhibere debet. Si verò vt mater ſeruetur, vel ſanguis mittatur, vel purgatio inſtituatur, & præter ſpem ac Medici intentionem abortus ſequatur, non Medici culpâ ſit, ſed ob fœtus & Naturæ debilitatem, & præſtat tum ſolam matrem ſeruare, quàm neglecto neceſſario auxilio permittere, vt mater cum fœtu pereat. Si verò fœtum in vtero iam mortuum eſſe certò cognitum & perſpectum habeatur, vt is quamprimum expellatur & extrahatur, danda opera.

QVÆSTIO VI.

An clyſteres, diuretica & ſudorifera grauidis conueniant?

An clyſteres, diuretica & ſudorifera grauidis conueniant.

CLyſteres equidem planè in grauidis mulierculæ interdum reijciunt: ideo, quod ab iis & vterum comprimi, & naturam ad excretionem ſtimulari poſſe putant. Verùm ſi fœminæ aliâs clyſteribus adſuetæ ſint, pericula & incommoda hæc facilè euitari poſſunt. Si nimirum clyſteres in minore quantitate infundantur, & ex iis parentur, quæ acrimoniæ expertia ſunt, & ſaltem emolliendi & leniendi vim habent. Talia enim non plus periculi afferre poſſunt, quàm lenientia medicamenta ſumta.

Diuretica verò non ſatis tuta ſunt, cùm menſes ſimul prouocare poſſint. Sudorifera ſi ſint mitiora, tutò vſurpari poſſunt: obſeruatúmque grauidas etiam à peſte, lue venereâ, & ſimilibus morbis ſudoriferorum vſu liberatas fuiſſe. Vbi enim humores vitioſi in corpore adſunt, Natura, modò mediocriter valida ſit, plus commodi, quàm damni ex vſu medicamentorum, quæ ad eos profligandos exhibentur, percipit, & ſeſe medicamentis contra cauſſas morbificas coniungit, iíſque profligatis poſtea facilè vires recuperat.

Syrupus de ribeſtâ pro grauidis.

Alterantia cuilibet morbo conuenientia eligenda. In morbis calidis commodus eſt & grauidas roborat hic Syrupus.

℞. *ſucci vuarum non planè maturarum, circa initium Septembris expreſſi & deſpumati* cantharos iij. Cui adde *pomorum citriorum aut limonum contuſor.* ℔ ß. Coq. ad pomorum mollitiem & exprimatur. Tandem adde *ſacchari albi* ℔ j. ß. Coq. ad Syrupi conſiſtentiam.

CAPVT IV.

De Symptomatibus, quæ primis geſtationis menſibus grauidis accidunt.

VT verò iam in ſpecie de affectionibus præter naturam, quæ grauidis accidunt, dicamus, & quâ ratione amoueri poſſint, doceamus; ſunt eæ omnino multæ & variæ, & aliæ quidem primis, aliæ mediis, aliæ poſtremis menſibus magis accidunt. De quibus iam breuiter agemus, & quidem ſaltem de iis, quæ fœminis maximè propriæ ſunt. Nam quæ iis cum viris communia ſunt, & quæ in genere de his dici poſſunt, in libris tribus prioribus Practicæ propoſita ſunt, quæ hîc repetere opus non eſt. *Symptomata quæ grauidis primis menſibus accidũt.*

Primis autem menſibus magis accidunt grauidis *ciborum faſtidium, pica, nauſea, vomitus, tormina & dolor ventris, alui fluxus, dolor dentium, & capitis vertigo*; de quibus hoc capite agemus.

Ortum autem habent iſta ſymptomata omnia ex retentione menſium, præcipuè in cacochymicis. Cum enim humores eiuſmodi praui, qui antea ſingulis mẽſibus cum ſanguine euacuabantur, iam in corpore retineantur, ad ventriculum confluentes, & in ventre detenti, varia ſymptomata excitant, aut ad caput delati, in eo quoque quædam ſymptomata pariunt. *Cauſſa in-nere.*

Et primò quidem in grauidis plerumque initio *ciborum*, & quidem certorum, *faſtidium* grauidas infeſtat, quod propterea inter ſigna conceptionis refertur, de quo Hippocrates 5. *aph.* 45. *Si mulieri ceſſent purgationes, neque horror, neque febris ſuperueniat, & faſtidia cibi accidant, iudica, ipſam in vtero habere.* Excitatur autem cibi faſtidium, cùm menſes ſupprimuntur, & melior ſanguinis pars in alimentum fœtus abſumitur, reliqua ignobilior relinquitur, quæ vt & humores vitioſi, in vtero & venis retenti vapores ad os ventriculi mittũt, & pars eorum ad id confluit; eiúſq; temperiem euertit, eíque malam & vitioſam qualitatẽ imprimit, vnde vel omnium vel certorum ciborum faſtidium accidit. Nõnulli tamen etiam cibi faſtidium in grauidis accidere ſtatuunt in plenilunio, & cũ capilli in fœtu germinãt. *Cibi faſtidiũ in grauidis.*

Sponte verò plerumque hoc malum ceſſat, vbi fœtus iam grandior factus, & ſanguis omnis in fœtus alimentũ abſumitur, ac humores vitioſi, qui cumulantur, in ſuo loco, ad partus vſq; tempus reconduntur, ideóque vel nullis, vel paucioribus medicamentis opus.

Si tamen propter cibi defectum mater contabeſcat, & metus ſit, ne & fœtus ob alimentum denegatum periclitetur, danda opera, vt vitioſi humores è ventriculo euacuentur, quod commodiſſimè fit leni vomitu, quem Natura ſæpe cum grauidarum commodo ſponte inſtituit, vel pilularum ſtomachicar. aut alophanginar. vſu, addito, ſi opus ſit, rhabarbaro in exiguâ doſi ante cœnam vel prandium.

Exhibeantur ſimul, quæ ventriculum roborant, mala cydonia, punica, rotulæ aromatici roſati, diarrhod. abb.

Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr.* Vnc. ß. *betonica* Vnc. j. *cydon. condit.* Vnc. ß. *ſpec. arom. roſ. diamarg. corall. rub. praparat. ana* Scr. j. *margarit. prep.* Scr. ß. Cum *Syr. conſeruat. Zinzib. in China condit. & miua cydon.*

F. Electuarium.

Extra verò ventriculus inungatur ol. maſtichino, menthæ, cydonior. abſinth. myrtino. Vel imponatur Ceratum ſtomachale, Empl. de cruſtâ panis, vel cruſta panis toſta vino irrorata.

In cibo dentur adſtringentia & auſtera, aſſa potius quàm elixa; vitentur pinguia.

Deinde *Pica* ſæpe grauidas infeſtat, cùm eæ quidem cibum appetunt, ſed illum naturæ non conuenientem, verùm abſurdum, alienum & noxium. Et miranda planè huius vitioſi appetitus exempla à Medicis annotata ſunt. Nam interdum grauidæ carbones, *Pica.*

M

bones, arenam, cineres, & animalia viua appetunt. Matrem ſuam gammaros fluuiatiles crudos comediſſe Trincauella *lib. 3. de curand. partic. hum. corp. affect. cap. 5.* refert. Se nouiſſe mulieres grauidas, quæ crudas anguillas deuorarint, & aliam, quæ pellem ouillam crudam cum lanâ comederit, Foreſtus, *lib. 8 obſ. 7.* ſcribit. Imò interdum, quod mirum, carnes humanas grauidæ appetunt. Ita refert Ludou. Viues, *in comm. ad lib. 27. Auguſt. de ciuit. Dei cap. 25.* ſe vidiſſe grauidam, quæ morſum ceruicis iuuenis cuiuſdam auidè infixis dentibus appetiuit, & abortum penè feciſſet, ni momordiſſet. Et Langius, *lib. 2. Epiſt. 12.* ſcribit, mulierem quamdam vterum gerentem deſiderio humeri piſtoris denudatæ irretitam, mœſtam omnem cibum, præter carnem de humero piſtoris, faſtidiiſſe; maritúmque charæ miſertum vxoris certam pecuniam pro ſingulis de piſtoris humero morſibus cum eo pactum eſſe. Duos itaque dentium mulieris inſultus piſtorem ſuſtinuiſſe, tertium verò doloris pertæſum ferre noluiſſe. Itaque accidiſſe, vt mulier tergeminos ederet, duos viuos, tertium mortuum. Idem, *eodem loco*, refert, in oppido Colonienſis ditionis ad Rhenum grauidam carne mariti veſci deſideraſſe, & propterea, aliàs percharum, occidiſſe, & dimidiâ ferè carne coniugis ſaturatam, reliquam ſale maceraſſe. Lembergi etiam in Sileſiâ quendam lotis & nudis pedibus egreſſum balnio, ínque plantis de more crepidas geſtantem, mulierem grauidam ſubſecutam, pedum deſiderio captam, prociđiſſe à tergo in genua, & ambabus manibus crure altero apprehenſo de calce illius mordicus dentibus fruſtum euulſiſſe.

Quamuis autem plerumque grauidæ talia ſine damno comedant, imò niſi eorum participes fiant, fœtus lædatur: tamen obſeruatum quoque, grauidas inde damnum paſſas fuiſſe. Refert enim Nicolus Florentinus, *ſerm. 5 tract. 4. cap. 36.* ſe nouiſſe mulierem, quæ prægnans comederit circiter libras 20. piperis, & tamen non abortiuerit; ſed poſt partum remanſerit ei fluxus menſtruorum cholericorum, ſubtilium, quo exulcerata eſt eius matrix & mortua eſt. Et Braſauolus, *comm. ad lib. 5. aph. 34. Hippoc.* narrat, ſe curaſſe mulierem vtero gerentem, quæ ob malaciam frequenter glaream comederat, atque inde tuſſim intenſiſſimam, ventriculi dolorem, & coctionis læſionem contraxerat; & difficulter ac tardè curata eſt.

De huius affectus autem cauſſis & curatione cum ſatis ſupérque *lib. 3. part. 1. ſect. 2. cap. 5.* dictum ſit, non opus eſt, vt ea, quæ ibi tradita ſunt, hîc repetantur. Hoc ſaltem addimus, imprimis vtilem hîc eſſe ſuccum è tenellis vitis foliis expreſſum, vel ſolum, vel cum miuâ cydonior. exhibitum, vel aquam menſe Majo è foliis vitis deſtillatam; quæ non ſolùm appetitum iſtum ſiſtit, verùm etiamſi, cùm grauidæ appetitui ſatisfieri, & eius, quod appetit, particeps fieri non poteſt, aliquoties exhibeatur, præcauet, ne fœtus aliquid damni patiatur.

Vtilis eſt & hic Spiritus.

℞. *cortic. citri, pomor. aurant. radic. pœoniæ mundat. ana q. v.* Affunde *vini maluatici q. ſ.*

Stent diebus aliquot in digeſtione, poſtea cortices & radices contundantur, Maluaticum rurſum affundatur, & deſtillentur.

Nauſea & vomitus. Tertiò *nauſea* quoque *& vomitus* grauidis ſæpe accidunt; qui etiam excitantur à vapore & humore vitioſo, ob ſanguinem menſtruum retentum, in ventriculi cauitatem effuſo.

Vomitus iſte, ſi facilis ſit, & poſt eum fœminæ melius habeant, non facilè ſiſtendus, ſed naturæ negotium committendum; cùm plerumque poſt vnum vel alterum menſem ſponte ceſſare ſoleat. Si verò vel exiguus, vel nimius & laborioſus ſit, aut fœminæ cibum aſſumtum ſtatim reiiciant, nihilque eius retineant, periculo non vacat.

Ideóque vt Vomitus talis ſiſtatur, materia eum excitans euacuanda, & poſtea ventriculus roborandus. Quapropter ſi vomitus ſit exiguus, & laborioſus, leni vomitorio ex hordeo vel ſimili vomitus adiuuandus. Vel euacuandus ventriculus rhabarbaro, aloë, ſenâ, pro naturâ peccantis humoris, idque leniter faciendum.

Roborantia Ventriculum interna & externa, ſupra, *lib. 3. de affect. p. n. Ventriculi & cap. de vomitu*, ſunt propoſita. Vtiles quoque ſunt pulueres peptici, poſt cibum ſumti.

Quartò *tormina & dolor ventris* ortum habet in grauidis à flatibus ex humoribus circa vterum cumulatis, ad inteſtina ruentibus, eáque diſtentibus. Súntque dolores, qui à flatibus hiſce excitantur, ſæpe tam graues, vt fœminæ in lipothymiam incidant. *Ventris tormina & dolores.*

Flatus igitur illi diſcutiendi ſunt, & propterea ſacculi ex flatus diſcutientibus ventriculo imponendi, ac poſtea ol. rutaceo vel laurino venter inungendus, aut emplaſtrum vel cataplaſma flatus diſcutiens imponendum; qualia *lib. 3. de Colicâ*, & ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 9. de inflatione vteri*, fuerunt propoſita. Humida tamen fomenta multa, quia vterum eiúſque vaſa laxant, vitanda. Maſticanda cinamomum, cortices citri, aniſum, vel pulueres ex iis cum Vino exhibendi. Sumenda quoque aqua cinamomi, vel vinum aromaticum.

Quintò *Alui fluxus* quandoque etiam grauidas infeſtat, quod malum non contemnendum eſt, cùm, vt Hippocrates, *5. aph. 34.* ſcribit, *Mulieri vterum gerenti ſi aluus multùm fluat, periculum ſit, ne abortiat*; cùm & fœtui alimentum ſubtrahatur, & natura ad excernendum ſtimulata, tale quid in vtero quoque facilè tentare poſſit. Ideóque maturè ei ſuccurrendum, & primò leni abſtergente ſimúlque roborante medicamento, vt Sir. roſ. ſolutiu. myrobal. rhabarbaro, euacuandi, & poſtea roborantia & fluxum ſiſtentia medicamenta cùm interna tùm externa exhibenda, nimirum poma cydonia cocta primâ menſâ, pultes ex oryzâ, amylo, amygdalis, danda Conſ. roſ. miuâ cydonior. Vmbilico verò imponendum Cataplaſma è cydoniis coctis cum maſtiche, nuce moſchatâ, macere, garyophyllis, & alia *ſupra lib. 3. de diarrhœâ* propoſita vſurpanda. *Alui fluxus.*

Sextò quandoque primis menſibus & *dentium dolor* grauidis moleſtus eſt, qui & ipſe in nonnullis certum ſignum eſt, eas concepiſſe. *Dentium dolor.*

Oritur autem iſte dolor à parte acris humoris ob retentionem menſium cumulati, ad caput adſcendentis, & ad dentis alicuius radicem irruentis, partéſque membranoſas ibi lædentis.

Ceſſant aut hi dolores plerumque progreſſu temporis ſponte, vt alia Symptomata, quæ in principio conceptionis fœminis moleſta ſunt.

Si tamen dolor ſit grauior, ei ſuccurrendum, vt *Pract. lib. 2. part. 1. cap. 11. de dolore dentium* dictum, vt temporibus ad fluxum inhibendum Emplaſtrum ex maſtiche & tacamahaca, vel aliud adſtringens imponendum. In ore verò detinendum decoctum radic. filicis, pentaphylli, biſtortæ, roſ. rubr. ſaluiæ, cortic mori & ſimilium.

Septimò *dolor Capitis* quandoque grauidis moleſtus eſt, dum ex menſibus retentis vapores ad caput eleuantur, cerebríque membranas diſtendunt & vellicant. *Dolor Capitis.*

Qui dolores & ipſi plerumque ceſſant, vbi fœtus grandior ſit, & plus alimenti attrahit, humoréſque excrementitij retenti in ſua loca reconduntur.

Si tamen graues ſint, repellentia & dolorem lenientia Capiti applicanda, de quibus *lib. 1. part. 3. ſect. 1. cap. 3. de dolore capitis* dictum.

Octauò *Vertigo* quoque grauidis moleſta eſt; quæ oritur à vaporibus & menſtruis retentis & vitioſis humoribus inde cumulatis, ad Caput adſcendẽtibus, Spiritúſque *Vertigo.*

ritúſque turbantibus,qui vaporum adſcenſus fit partim per venas & arterias, quæ ad cerebrum tendunt, partim per œſophagum ex ventriculo.

Niſi autem ſponte, quod plerumque fieri ſolet, fœtu grandeſcente ceſſet, repellentia temporibus imponenda, vapores verò diſcutientia & cerebrum roborantia interna exhibenda; *vt de Vertigine lib.1. part.2.cap.4.* dictum. Si verò è Ventriculo hi vapores eleuentur, pulueres peptici poſt cibum ſumendi.

Vt ℞. *Coriandri præp.* Drach.j.*cinam.* Vnc. ß. *macis.* Drach.ij.*ſacch.roſ.tabul.* Vnc.iij. F. Puluis.

Vel poſt paſtum poma cydonia, vel myua cydonior. ſumatur.

CAPVT V.

De Symptomatibus, quæ grauidis mediis geſtationis menſibus contingunt.

Symptomata quæ mediis menſibus grauidis accidũt.

MEdiis verò menſibus grauidis accidere ſolet *tuſſis, palpitatio cordis & Lipothymia, vigilia, dolor lumborum & coxendicis, hæmorrhagia*, de quibus hoc capite agemus.

Tuſſis.

Primò mediis menſibus *Tuſſis* prægnantibus interdum moleſta eſt; quæ fit ex vapore acri à ſanguine menſtruo ſuppreſſo eleuato, & in fauces, aſperam arteriam & pulmones irruente, vel etiam ex tenuiore ſanguinis illius parte ad venas pectoris conuerſo, vel ex humoribus vitioſis ad caput eleuatis & rurſum in pectus delabentibus.

Periculoſa autem Tuſſis eſt in grauidis, cùm muſculos abdominis vehementer concutiat, & periculum abortus inducat, vigilias excitet, vires proſternat, capitiſque dolores concitet. Ideóque vt cohibeatur danda opera.

Quapropter, vt quantum quidem fœminæ conditio patitur, vitioſi humores, qui ad caput & thoracem fluunt, aut vapores eò mittunt, euacuentur, exhibendum rhabarbarum vel agaricus; deinde caput, ne affluentes humores recipiat, roboretur, ſacculis impoſitis, quales de Catarrho deſcripti ſunt; aut ſi quid humorum in capite hæreat, per nares euacuetur. Tandem thoracica medicamenta, vel linctus, vel rotulatum, vel trochiſc. formâ exhibenda, prout materia vel calidior & tenuior, vel frigidior & craſſior fuerit, quæ *lib.2.de tuſſi*, ſunt propoſita.

Palpitatio cordis & lipothymia.

Secundò *Palpitationem cordis*, imò quandoque lipothymiam grauidæ patiuntur, quæ ſymptomata accidunt à vaporibus & flatibus à ſanguine menſtruo retento per arterias in cor irruentibus, interdum & à ſanguinis copiâ, cùm per vterum exitum non habens, ad partes ſuperiores regurgitat, & cor ac vitalem facultatem opprimit.

Ideóque ſi ex vapore & flatu ſit lipothymia vel ſyncope, aſſumenda medicamenta cordialia, *de palpitat.cord.& lipothymiâ lib.2.* propoſita, vt *margarita, lapides pretioſi, bezoar, el de gemmis, ſpecies cordial. radix Scorzonera*; atque vtilis eſt *Confectio alchermes* in iis, qui eam ferre poſſunt; vt & *aqua de cordibus*, in Inſtit. *lib.5.part.3.ſect.3.cap.5.pag.*1352. deſcripta. Extra verò itidem roborantia cor, & flatus diſcutientia vſurpanda, & meliſſa vino irrorata cordis regioni imponenda, aut oleum meliſſæ vel citri ei illinendum, vel linteamina aquâ aliquâ vel Spiritu cordiali madida ei imponenda.

Si verò à ſanguinis copiâ palpitatio vel lipothymia mediis menſibus accidant, quæ ſæpe abortus futuri in plethoricis ſunt indicium, tutiſſimum eſt, Venam aperire, & ſanguinem moderatè emittere, quo modo grauidas & ab hiſce Symptomatibus, & ab inſtante abortus periculo, liberatas fuiſſe ſæpe obſeruatum.

Vigiliæ.

Tertiò *Vigiliæ* interdum grauidis moleſtæ ſunt, quæ ortum habent à vaporibus ſiccis & acribus, ad cerebrum è ſuppreſſis menſibus adſcendentibus, quietémque ſpirituum animalium turbantibus. Quæ vt auertantur, frictiones extremorum & lotiones pedum humectantes, ſub tempus ſomni inſtituere, & Sirupum de papauere vel roſis ſiccis, vel emulſionem amygdal.dulcium & ſeminis papaueris albi exhibere vtile erit.

Dolores lumborum & coxendicum.

Quartò *lumborum & coxendicum dolores* prægnantibus moleſti ſunt, qui proueniunt partim à ſanguinis ſuppreſſi copiâ, in venas eorum locorum decumbente, partim à fœtu grandeſcente, à quo cum ligamenta Vteri extenduntur, vicinæ partes in conſenſum trahuntur, dolórque in iis excitatur.

Si ergo plethora adſit, ſanguinis miſſio moderata inſtitui poteſt. Si verò tantum à pondere fœtus, quod Vterus & ligamenta vix ſuſtinere poſſunt, dolores hi excitentur, commodiſſimum eſt, faſciis collo appenſis ſarcinam abdominis geſtare, & pondus Vteri ſuſtentare, quieti & ſomno indulgere, & oleis anodynis partes iſtas inungere.

Hæmorrhagia.

Quintò accidere interdum ſolet, vt prægnantibus *ſanguis per Vterum, nares, hæmorrhoïdes* fluere incipiat.

Ortum autem habet hic ſanguinis fluxus vel à ſanguinis copiâ, vel à fœtus debilitate ſanguinem non attrahentis, vel à prauitate, vitioſiſque humoribus ſanguini permixtis, naturam ad excretionem ſtimulantibus. Poteſt etiam fluxus ſanguinis ex Vtero in grauidis accidere, ſi vaſa vteri rumpantur aut lacerentur, & motu vehementi, ſaltu, caſu, percuſſione, ponderis grauis eleuatione, tuſſi vehementi, animi perturbatione.

Cauſſarum autem iſta varietas ſignis diſcernenda eſt. Si ex copiâ ſaltem ſanguinis fluxus eſt, fœmina bono colore prædita eſt, fluxúſq; ſine moleſtiâ, & à fœminâ facilè toleratur, & alia plethoræ ſigna adſunt.

Si fœtus ſit debilis, ex ſuis ſignis, quæ infra proponentur, patet. Si verò ab humoribus prauis fluxus is excitetur, quæ effluunt, acria ſunt, malo colore, fœtida, & cum dolore ac guttatim effluunt, & ſigna cacochymiæ adſunt. Si à cauſsâ euidẽte & violẽtâ ſanguinis fluxus proueniat, ex relatione fœminæ ea pateſiũt.

Neque hoc Symptoma ſine periculo eſt, ſcribítque de eo in genere Hippocrates, *5.aphor. 60. Si prægnanti purgationes menſtruæ curſum ſuum teneant, bene valere fœtum eſt impoſſibile.* Minus tamen periculi eſt, ſi ſaltem ob ſanguinis copiam is vel per venas ceruicis Vteri, vel nares euacuetur, cùm hoc modo plethora aliàs damnum allatura imminuatur, & aliàs Venæſectione ad eam imminuendam opus fuiſſet; modò fluxus non ſit nimius, qui alimentum fœtui ſubtrahat. Obſeruatum enim, quibuſdam menſtrua ad quinque vel ſex menſes fluxiſſe, vt teſtatur Braſauolus, *com.ad lib.5.aphor.6.Hippocratis.* Imò plurimis nutricibus, vt & grauidis, quæ ſanguine abundant, & pleniore victu vtuntur, menſes ordinatè fluxiſſe: præterea quaſdam etiam viſas, quæ ad iuſtum tempus fœtum non ferebant, niſi præter has purgationes venâ quoque cubiti ſectâ ſanguinem minuerent, à cuius copiâ animo linqui & ſuffocari ſe pronunciarent, teſtatur Sylvius, *comm.de menſib.mulier.* Cardanus, *de cauſſ.& ſign. ac loc. morb.* Columbus, *lib.12.anat.* Ioubertus, *comm.ad lib.2. Gal.de fac.nat.cap.3.* Augenius, *lib.5.epiſt.1.cap.10.* Periculoſum verò eſt, ſi ex fœtus debilitate ſanguinem non attrahentis fluxus is excitetur. Plerunque enim abortus ſequitur, aut partus difficilis fit, aut vltra legitimum tempus protrahitur. Si verò ſanguinis copia per interiores Vteri venas affluat, & in ipſam Vteri cauitatem effundatur, periculum abortus imminet, cùm quod alimentum fœtui detrahitur, vteruſque hiat, tùm quod ſanguis in Vtero aliàs clauſo retentus corrumpitur, & praua ſymptomata affert. Non mi-

nus periculi grauidæ imminet, ſi ex prauitate ſanguinis is fluxus accidat, & ſanioſus ac malè coloratus, vel etiam fœtidus effluat. Magnæ enim cacochymiæ, quæ & matri & fœtui plurimum damni afferre poteſt, indicium eſt.

Si ergo à copiâ ſanguinis fluxus ſit, commodè, cautè tamen, Venæſectio inſtituenda, & ſimul adſtringentia, quæ aliàs hæmorrhagiis competunt, vſurpanda:

Vt ℞. *margar. prap.* Scrup.j. *corall. rub. prap.* Scrup.ij. *macis, nuc. moſchata ana* Drach.j. *cinam.* Drach. ß. *ſacchar. roſ. tabul.* Vnc.ß. F. Puluis.

Vel cum *ſacch. in aq. roſ. diſſol.* Vnc.iij.

F. Rotulæ.

Vel paretur hic puluis, qui cum iuſculis & cibis etiam ſumi poteſt:

℞. *corall. rubr. prap.* Drach.j. *margarit. prapar.* Drach. ß. *lapid. pretioſ. ana* Scrup.ß. *ſantali rubr.* Drach. ß. *boli Armen.* Drach.j. *terra ſigill. radic. tormentill. ana* Drach. ß. *ſacch. roſ. tab. vel manus Chriſti perlat.* Drach.vj.

F. Puluis.

Vel ℞. *Conſeru. roſ. rubr.* Vnc.iij. *borrag.* Vnc.j. *boli Armen. terra ſigill. corall. rubr. prap. ana* Drach.ß. *margar. prap.* Scrup.j.

Cum *Sir. granator.* F. Elect.

Vel ℞. *conſerua roſ. rubr.* Vnc.ij. *tormentill.* Vnc.j.

Diſſolue in *Aq. tormentill.* Vnc.iiij. *borragin. portulaca ana* Vnc.ij. Colentur.

Colaturæ adde *Sir. corrallior.* Vnc. j. *granator. ribes ana* Vnc. jß.

Miſc. pro tribus vel quatuor doſibus.

Poſſunt & commodè fœtum roborantia antea propoſita vmbilico imponi.

Vtiles ſunt & frictiones ac ligaturæ, & cucurbitulæ brachiis adhibitæ;

Si cacochymia adſit, vitioſi humores temperandi, & quantum licet, euacuandi.

Amuleta quoque, quæ aliàs in hæmorragiis vſurpari ſolent, in manibus vel ore teneri, aut de collo ſuſpendi poſſunt.

Si hæmorrhoïdum fluxus adſit, ne dolor accedat, cauendum, aut ſi adſit, is mitigandus, ne Vtero in conſenſum tracto abortus ſequatur.

Grauida bibat vinum rubrum, in quod nux moſchata toſta calens adhuc iniecta fuerit.

CAPVT VI.

De Symptomatibus, quæ grauidis vltimis menſibus accidunt.

De Sympt. quæ grauidis accidunt vltimis menſibus.

TAndem vltimis menſibus grauidis accidunt, Vrinæ ſuppreſſio, Alui durities, Teneſmus, venarum in cruris & coxis diſtenſio, crurum tumor & inflatio, fiſſuræ quaſi cutis ventris, Aquæ ex Vtero fluxus, quæ hoc capite ſubiungemus.

Vrina ſuppreſſio.

Primò *Vrina* interdum grauidis vltimis menſibus *ſupprimitur*, cùm Vterus pondere ſuo collo veſicæ incumbit, idque comprimit, maximè cum fœmina ſtat erecta. Ideóque vt Vrina prouocetur, fœmina iacere debet, & regionem veſicæ fouere fomento, & ſacculo, vel Cataplaſmate aut Balneo parato è parietariâ, radic. petroſelini, ſemine lini ac ſimilibus. Quibus adhibitis ſi Vrina non profluat, & periculum ex retentione immineat, catheter immittendus & eo Vrina elicienda.

Alui durities.

Secundò *aluus* ſæpe *tardior & durior* eſt, præcipuè in fœminis, quæ calidum & ſiccum epar vel lienem habent, cùm infans iam grandior omnem ferè humiditatem ad ſe trahit, aut iam grandior factus inteſtina comprimit.

Quæ alui durities periculo non caret, cùm violento egerendi conatu partibus omnibus in abdomine repletis, facilè aliquid rumpi, vel matri vel fœtui damnum inferri poſſit. Ideóque & calor viſcerum ſi adſit, temperandus, & aluus cibis liquidis & humectantibus, vt iuſculis purgantibus, butyro, maluâ, borragine alteratis, prunis dulcibus primâ menſâ ſumtis, vel etiam melle roſato ad ℥.3.& 4. cochlearia exhibito laxanda. Quæ ſi grauida reſpuat, clyſteres humectantes & emollientes ſine omnibus purgantibus minori quantitate iniici ſine periculo poſſunt.

Venarum in coxis & cruribus diſtenſio.

Tertiò *Venæ in coxis & cruribus* ac præcipuè circa poplitem, *diſtenduntur* & intumeſcunt, vt quaſi varicoſæ fiant, ob ſanguinem menſtruum retentum. Cùm autem tumor ille nihil periculi afferat, ſed poſt partum, ſanguine & lochiis euacuatis, ſpontè euaneſcat, venæque ad priſtinum ſtatum redeant, medicamentis multis opus non eſt, ſed ſaltem monendæ grauidæ, ne multùm ambulent, ſed potiùs crura eleuata in ſedili aut lecto teneant, ne ſanguis ità ad pedes decumbere poſſit.

Crurum inflatio & tumor.

Quartò *crura* in grauidis *inflantur*, & intumeſcunt, quod accidit ob menſes & ſanguinem ſuppreſſum, præcipuè ſi is ſeroſior & aquoſior ſit, & fœtui alendo inutilis, ob epatis debilitatem, qui ad crura detrahitur, eaque diſtendit.

Pariunt autem hoc modo affectæ grauidæ plerumque puellas: & tumor per ſe nihil periculi habet, niſi quod interdum inceſſum difficiliorem reddit, & ſpòtè poſt partum humore aquoſo cum lochiis euacuato, euaneſcit. Ideóque medicamentis ferè abſtinendum, ne humor ad ſuperiora regurgitans in viſcera nobiliora ruat. Si tamen tumor magnus ſit, & ambulationem impediat, digerentia & diſcutientia extra applicanda, & crura fouenda lixiuio è ſarmentis vitis cum vino parato, vel decocto origani, chamæmeli, pulegij, calamenthi:

Vel ℞. *farina fabarum, lupinor. ana* Vnc.ij. ♁*is* Vnc.j. *ſtercoris columbini* Vnc.ß.

Cum *aq. chalibeatâ & ſucco caulium*. F. Cataplaſma.

Vel ſacculo ſale & cineribus pleno crura inuoluantur, pedes etiam fricentur, & lauentur aquâ ſalsâ, in quâ chamæmelum, anethum, origanum, cocta ſint.

Si epar ſit debilius, medicamentis idoneis, quæ de cachexiâ & debilitate epatis, *libro* 3. ſunt propoſita, roboretur.

Fiſſura Ventris.

Quintò cutis abdominis, præcipuè in primo partu, & in iis quibus frequenti conceptu nondum extenſa eſt, valdè diſtenditur, vt quaſi findi videatur. Ne ergo vel dolor excitetur, vel deformitas poſt partum relinquatur, poſt quartum menſem laxantibus linimentis & vnguentis vtendum, vt medullâ crurum vituli, arietis, ol. amygdal. dulc. pinguedine gallinæ aq. roſar. ablutâ, vng. pomato; vel pellis canina oleo amygd. dulc. illita toti abdomini imponenda.

Aqua ex Vtero effuſio.

Sextò aqua illa, quæ tempore geſtationis inter membranas fœtum inuoluentes colligitur, naturaliter demum partu inſtante effunditur. Interdum tamen partu nondum inſtante, vltimis menſibus in grauidis effunditur, cum membranæ illæ violentiâ aliquâ, vt caſu, percuſſione, ſaltu, vel ſimili rumpuntur.

Fluxus hic periculo non caret. Cum enim fœtus aquâ iſtâ à partium circumiacentium duritie defendatur, eâ effluente facilè moleſtiam aliquam percipit, & poſtea etiam partus difficilior, aquâ iſtâ, quæ vias humectat, deficiente, redditur. Ideóque optimam victus rationem grauida obſeruet, & fœtum roborantibus internis & externis vtatur.

Et quidem hæc præcipua ſunt Symptomata, quæ grauidis familiaria quaſi eſſe ſolent. Accidunt quidem ſæpe iis & alij morbi ac ſymptomata, vt dyſenteria, teneſmus, pleuritis, febres, & alij præter naturam affectus, ſed ij grauidis cum illis, quæ non ſunt grauidæ, imò cum viris communes ſunt.

CAPVT

CAP. VII.

De Fœtus debilitate.

Fœtus debilitas.

PRæter enumerata Symptomata & hoc grauidis interdum accidit, vt fœtus, quem Vtero ferunt, debilior fiat. Accidit autem hoc, vel quia ſemen, è quo fœtus formatur, debilius eſt, vel ob alimenti, quo nutritur, penuriam aut prauitatem. Penuria alimenti accidit, ob morbum aliquem matris, inediam vel aliam cauſſam euidentem, alimentum abſumentem; prauitas itidem à matris morbis & vitioſâ corporis conſtitutione dependet, atque hinc accidit, vt infans variis morbis & ipſe corripiatur, de quo plura infra *ſect. ſeq. cap. 2* dicentur.

Signa.

Ne ergo vel abortus ſequatur, vel fœtus moriatur, vt id maturè cognoſcatur, fœtúſque roboretur, danda opera.

Cognoſcitur autem fœtum in Vtero debilem eſſe, primò, ſi mammæ, quæ antea turgidæ erant, ſubitò extenuentur, & lac copioſum vel aquoſum fundant. De quo Hippocrates, *5. aphor. 53. Quæ fœtum ſunt perditure, iis mamma extenuantur.* Acciditque hoc ob alimenti in venis Vteri mammarúmque communibus inopiam. Et 16. *aphor. 38. Si mulieri Vtero gerenti mamma ſubitò extenuentur, abortus ſequitur.* Et *aphor. 52. Mulieri geminos ferenti ſi altera mamma extenuetur, alterum abortu edit. Et ſi quidem dextra mamma extenuata eſt, marem; ſi verò ſiniſtra, fœminam abortione excludit.* Si lac copioſè è mammis effluat, de quo Hippocrates, *5. aph. 52. Mulieri fœtum gerenti ſi lac è mammis copioſè fluat, fœtum imbecillem ſignificat. Si verò firmæ ſolidæque mammæ fuerint, valentiorem conceptum indicant.* Indicio enim eſt, fœtum ſanguinem non ſatis attrahere, & propterea ad mammas regurgitare.

Tertiò, ſi menſes ſæpius grauidæ fluunt, alimentum fœtui ſubtrahitur: de quo Hippocrates, *5. aphor. 65. Si prægnanti purgationes menſtrua curſum ſuum teneant, bene valere fœtum eſt impoſſibile.* de quo antea, *cap. 5.* dictum.

Quartò ſi mater ſæpè aut diu ægrotet, indicio eſt, & ipſum fœtum fore debilem. Cùm enim ſanguine ſuo ipſum nutriat, is in corpore ægro ſanus eſſe non poteſt, humoréſque vitioſi ſanguini permiſcentur, qui cùm fœtui in alimentum cedunt, ipſum inde malè valere neceſſe eſt.

Quintò ſi fœmina alui profluuio laborat. Cùm enim alimenti etiam aliquid ſubtrahatur, ob defectum eius fœtus debilitatur.

Sextò ſi fœtus, qui iam moueri inceperat, aut qui iam moueri debebat, motus non percipitur, vel is rarior aut languidior ſentitur.

Curatio.

Si ergo ex his ſignis percipiatur, fœtum eſſe debilem, cauſſa, ob quam fœtus debilitatur, tollenda, & fœtus roborandus. Itaque ſi mater morbo aliquo vel Symptomate infeſtetur, vnde fœtus debilitatur, illa remouenda ſunt, de quo hactenus dictum.

Fœtus roborationem quod attinet, fit ea primò bonâ diætâ, ſi nimirum mater cibis ſucci boni & facilis coctionis vtatur, carnibus nimirum pullorum, gallinarum, ouis & ſimilibus. Vtiles ſunt & amygdalæ dulces, quæ & inter bellaria, & melle deſpumato macerata manè & ante cœnam ſumi poſſunt; vuæ paſſæ, poma cydonia.

Fœtum roborantia medicamenta.

Deinde roborant fœtum medicamenta quædam, vt *margarita, corallia, lapides pretioſi, cortices citri, macis, cinamomum, zedoaria, garyophylli, lignum aloës, crocus*, plantæ pleræque Vterum calefacientes & roborantes.

Balſamum puerorum, ſeu Aqua Embyronis.

Et ex his parata, *diamargar. frig. & calidum*, prout opus; Aqua ſeu ſpiritus ille, quem *Balſamum puerorum*, nominant: quod quia noſtris Mulieribus in frequenti vſu eſt, & ab iis cùm ſumitur, tùm extra vmbilico & ventri imponitur, eius deſcriptionem hîc apponere libet.

℞. *nucis moſchatæ, macis, caryophyllor. cinam. zinzib. albi, cubebar. granor. paradiſi, zedoar. ana* Vnc. j. ß. *galangæ* Drach. vj. *fl. tiliæ, tunicis ana* ℔j. *herbar. ſaluiæ, ſerpilli, fœnic. verbenæ, lauend. ana* Vnc. iij. *menthæ criſp.* Vnc. ij. *rad. pæon. & ſem. eiuſd. viſci q. decreſc. ☽â coll. ana* ℥ ij. *medull. panis tritic.* Vnc. vj.

Herbæ & radices incidantur minutim; aromata verò craſſiuſculè puluériſentur, paníſque medulla in fruſtula confringatur: quo facto omnia commiſc. & affuſis *vini maluat. menſur. iiij.* in vaſe fictili vitreato probè clauſo, ne quid exſpiret, ſepeliantur in cellâ vinariâ ſub terram, ſténtque ibi in digeſtione per ſeptim. 5. Deinde die præced. antequam hæc è terrâ rurſus eximere volueris, ſumito *amygdal. dulc. excort.* ℔j. His in mortario priùs probè contuſis, & in vitreo vel vitreato vaſe aliquo mundo collocatis affunde *aq. roſ. alb. fl. bugloſſ. ana* Vnc. viij. Stent in infuſ. per hor. xxiiij. Iam verò rurſus accipe *hordei germinantis toſti, Maltz,* ℔j. hoc in mortario groſſo modo confringe, illíque ſuperaffunde *aq. fragor. lilij conuall. ana* Vnc. vij. Stent etiam ſimul in alio vaſe in infuſ. per hor. 24. Tandem amygdalas in infuſione ſtantes exactè terito, & cum aquis, quibus immaduêre, diligenter ſubigito, quo facto & hordeum toſtum aquis ſuis infuſum huic amygdalogalæ iungito, ac in ollâ ſimul omnia ſtudioſè permiſceto. Quod ſi aquarum amygdalis & hordeo ſuperinfuſarum quantitas commiſtioni non ſuffecerit, de vino maluatico, in quo aromata & herbæ ſub terrâ defoſſæ maceratæ ſunt, quantum ſufficere videbitur, adiungito, vt ſic omnia probè in ollâ ſimul concuſſâ permiſceantur, donec miſtura lacti euadat ſimilis. Tum demum aromata, herbas & radices, quæ vnâ cum vino Maluatico reliquo infuſa ſteterant, & iam dicta omnia, additis *mellis deſpumati* Vnc. viij. ſimul confundito & miſceto, & cucurbitæ inditis, leni igne aquam ex arenâ deſtillato.

Nunc verò ℞. *veterem Caponem*, quem fune ſuſpenſum ſuffocabis, mundatúmque exenterabis, Huic in fruſtula diſſecto abiectâ omni ſorde & pinguedine, affunde *vini maluat.* menſ. j. quo ſanguinem elues, & diſſolues, cum vino hoc maluatico, & iam dicti caponis carnibus iungito *aq. borrag. verbenæ, fœnic. ſaluiæ ana* ℔iij. *dactylor. recent. excoſſat. vuar. paſſar. paſſul. min. nucis moſch. ana* Vnc. ij. *caryophyll. cinam. zinzib. cubeb. gran. paradiſ. zedor. ana* Vnc. ß. *croci* Drach. ij. *conſ. roſ. rubr.* Vnc. iiij.

Incidenda incidantur, & ollæ operculo diligenter clauſæ ac circa iuncturam operculi paſtâ diligenter circumlitæ, ne quid exſpirare queat, indita, ſenſim ſimul decoquantur, donec carnes caponis ab oſſibus ſe ſeparârint: tunc brodio huic adhuc feruenti iniice *panis triticei à furno adhuc calentis & in fruſta confracti* Vnc. xviij. *de libo vel paſtâ melleâ cum aromatibus bis coctâ, in laminas diſſectâ, ſuper cratem toſtâ, & melle oblitâ* Vnc. xvj. atque ollâ probè clauſâ ſic per noctem, vt in brodio cuncta molleſcant, ſtare ſinito. Deinde verò brodium à rebus infuſis ſepara, caponémque vnâ cum rebus reliquis ſibi iunctis exime, contunde, donec pultis formam acquirat, quam pultem, brodio priùs ſeparato, redde, eámque in brodio iam dicto diſſolue, & aliis ampullæ inditis magnâ cum diligentiâ aquam ex arenâ leui calore deſtilla. Iam verò primam & ſecundam aquam hanc commiſce, in iiſque infunde auri puriſſimi quantum volueris, vtróque accuratè clauſo Solis calore & radiis ad inſolationem exponito; ac tum demum rurſus aquam hanc omnem cum diligentiâ per deſtillationem ab auro abſtrahito.

Circa hanc Balſami puerorum præparationem equidem quædam monenda eſſent, cùm aurum & alia quædam non paruo ſumtu admiſceantur, ex maiorum noſtrorum ſententiâ, qui in deſtillationibus omnium, quæ in cucurbitam coniecerant, vires in alembicum eleuari perſuaſum habebant, de quibus non paucis nihil deſtillato liquori communicatur: quia tamen compoſitio vſitata eſt, & experientia ipſa teſtatur, grauidis hactenus (etſi de aliquibus nihil in alembicum adſcendat) multùm profuiſſe, eam hoc loco integram & immutatam proponere volui.

Datur autem cochlear j. vel ij. ſi fœmina vel territa, vel irâ commota, vel mœrore affecta fuerit, aut ei ſanguis fluxerit, aut flatus & tormina ventris ſenſerit.

Vel ſemen fœniculi & cumini in aquâ mellis coquantur, ac fœminæ hauſtus propinetur.

Vel ℞. *corall. rubr.* Drach. j. *margarit. præp.* Drach. ß. *ſapphiri, granati, hyacinth. ſmaragdi, rubini, ana* Scrup. j. *cinam.* Drach. j. *zedoar. cardamom. ligni aloes, cubeb, raſuræ ebor. ana* Drach. ß. *gall. moſch.* Scrup. j. *ſacch. in aq. roſ. & meliſſ. diſſol.* Vnc. vj.

F. Rotulæ.

Amygdalæ dulces conditæ. Vtiles ſunt & amygdalæ dulces hoc modo conditæ. ℞. amygdalas dulces excorticatas, & fundum vaſis vitrei vel fictilis mundi orificij latioris reple. Iis inſperge puluerem è garyophyllis, cinam. nuce moſchat. & ſem. fœniculi, poſtea iterum impone amygdalas dulces, atque ita fiat S. S. S. Tandem omnibus affunde ſaccharum cum aq. vel ſimplici, vel borraginis, vel roſar. vel aliâ conueniente clarificatum, vt ſaccharo tegantur. De hoc condito fœmina ſæpe aliquid ſumat.

Vel ℞. *nuc. moſch.* Vnc. ß. *galangæ* Drach. ij. *cinamomi* Drach. j. *off. de C. C.* num. ij.

Conſpergantur ſpiritu Vini vel maluatico, & affundantur mel deſpumatum calidum. De hac mixturâ ſæpe grauida inſtar fabæ ſumat.

Extra verò ventri, & vmbilico imprimis imponatur panis dulciarius ſeu mellitus.

Vel ℞. *garyophyll. nucis moſch. rutæ, granor. iunip. ana* Drach. j.

Confuſis affunde mel calidum deſpumatum, & ſuper igne miſceantur, & calidè fruſto panis ſecalini oblongo illinatur, qui vmbilico imponatur.

Vel ℞. *Vini maluatic.* ℔ iij.

Calefiat, & in eo diſſolue *ol. nuc. moſch. expreſſ.* Vnc. ß.

Adde *pulu. garyophyll. rutæ ana* Vnc. j. *aq. roſ. ſalu. majoran. puleg. ana* ℔ j. *vitæ* Vnc. iij.

Hinc ſpongia noua in maiores & minores, vt variis locis ſint aptæ, partes concidatur, & liquore hoc illæ imbuantur, & ſub mammam ſiniſtram, ſub axillas, vmbilico, ſub poplites, pulſibus in carpo, plantis pedum imponantur, & vbi reſiccatæ fuerint, iterum madefiant.

Vel ℞. *nucis moſch. macis, garyophyll. granor. iunip. partes æquales.*

Adde mel calidum, vt F. inſtar Linimenti, & cruſtæ panis vel pani mellito illinantur ac vmbilico imponatur.

Vel ℞. *pomum*, præcipuè cydonium, repleatur *theriacâ, garyophyllis, maſtiche*, aut ſi calor adſit, puluere *corall. myrtillor. roſ. rubr. ſpec. diarrhod. abb.* & aſſetur, ac vmbilico imponatur.

Vel ℞. *dactylor. pomi, cydon. in Vino coct. an.* ℥ j ß. *farinæ volatilis* Vnc. j. *pulu. garyophyll. macis, cinam. ana* Vnc. ß.

Cum vino in quo dactyli & cydon. cocta fuerint, F. Cataplaſma.

In calidis morbis, & præcipuè vbi ſanguinis fluxus adeſt, tale fiat Cataplaſma:

℞. *boli Armeni, ſang. drac. maſtich. thuris, ana* Drach. ij. *balauſtior. trochiſc. de carabe, ana* Drach. j. *nucis cupreſſi* Drach. j. ß. *farinæ volatilis* Vnc. j.

Cum vino rubro vel ſucco cydon. F. Catapl. quod vmbilico imponatur.

Vel ℞. *floccor. panni coccinei* Vnc. iiij. *galangæ, cinam. macis, ana* Drach. ij. *maſtich.* Drach. iij. *ſang. dracon.* Drach. j. *mellis q. ſ.*

F. Cataplaſma.

Vel vnguentum Comitiſſæ dorſo & ventri illinatur, vel ſacculus ex roſis rubris, maſtiche, corall. macere, nuce moſch. garyophyllis fiat, & ventri imponatur.

Vel ℞. *ol. myrtini, cydon. maſtichin. ana* Vnc. j. ß. *hypociſtidis, acaciæ, boli Armen. fl. roſ. rub. balauſt. ſang. drac. ſantal. citrin. ana* Drach. j. *Ceræ* q. ſ. F. Vngu.

Vel ℞. *galangæ* Vnc. ß. *nuc. moſch. macis, garyophyll. boli Arm. nuc. cupreſſ. balauſt. ſang. drac. ana* Drach. ß. *maſtich. ladani ana* Vnc. ß. *thuris* Drach. ij. *gummi Arab.* Drach. j. *terebinth. Venetæ* Drach. ij. *picis naualis* Vnc. j. *ceræ q. ſ.*

F. Emplaſtrum.

CAPVT VIII.

De Vagitu vterino.

Vagitus vterinus. TAndem inter ea, quæ grauidis accidunt, non prætereundus ploratus ſeu vagitus vterinus. Etſi enim Ariſtoteles, *7. de hiſtor. anim. cap.* 10. ſcribit, vocem non emitti à fœtu, antequam egreditur: compertum tamen eſt, quandoque infantes in vtero ploraſſe, & vagitum edidiſſe. Fabritius, *in epiſtolâ ad fratrem*, refert, Anno 1551. Miſenæ fœtum in vtero ploraſſe; & Iobus Fincelius narrat, Anno 1546. paulò ante bellum Germanicum, infantem in vtero matris fleuiſſe, vnum in Miſniâ, alterum Rotvvilæ ad Nicrum. Mart. VVeinrichius, *de monſtris cap. 26.* ita ſcribit: Noſtris temporibus infans triduo, antequam ederetur in lucem, nullo ad exitum parato aditu, flere auditus eſt in hâc ipsâ vrbe noſtrâ Breſlâ. Factus is homo & morbis & fortunâ miſerrimus vſque ad obitum. Et Andr. Libauius, *tract. de vagitu vterino*, refert, D. Leonhardum Doldium, de vagitu vterino hæc ad ſe ſcripſiſſe: Cùm Argentinæ nuper apud fratrem agerem, certò relatum eſt, vxorem ſartoris in viciniâ illius fœtum vtero adhuc geſtantem hunc ipſum vagientem cum aliis audiuiſſe, non procul abſente partus tempore. Idem, *ibid.* ſcribit: In noſtro oppido (Rotenburgi ad Tubarim) anno 1596. 12 Nouemb. qui fuit ante partum quadrageſimus ſecundus, parentes fœtus fœminei vagitum vicies perceperunt, & ſequente quoque die bis, mortua in partu mater eſt, filiâ adhuc ſuperſtite. Superioribus item annis memorant eiulatum talem intra matrem edidiſſe fœtum alium voce ab adſtantibus etiam in foro mulieri manifeſtè perceptâ, quæ res poſtea confirmata eſt relatione cuiuſdam villicæ, ſuam obſeruationem in fœtu ſuo proferentis. Cum item eadem de re in conuentu quodam colloquerémur, atteſtante idem de ſuâ filiâ ciuis cuiuſdam coniuge partui vicinâ audiuimus Virum auctoritatis & fidei non contemnendæ. Dum hæc ſcribo, Cal. Mart. Anno 1632. in oppido noſtro VVittebergenſi eſt fœmina, iam vltra vndecimum menſem grauida, quæ ipſa, vt & marito eius, infantem aliquoties ante partum plorantem audiuerunt. (Paulò poſt tamen feliciter peperit.) Et ſuperiori anno in ſuburbio fœmina filium peperit, quem triduo ante partum plorare audiuit, qui annum tantum vixit.

Plerique pro malo omine talem fletum habent, & vel fœtui, vel matri, vel Reipublicæ calamitatem aliquam portendi aiunt. Solétque interdum talium motuum in naturâ inuſitatorum directio à cauſâ ſuperiore fieri, & tum pro portentoſo talis ploratus meritò habetur.

Verùm

Verùm etſi à Medicis pauca eius exempla annotata ſint; tamen non ita planè rarò occurrunt, ſed non pauca accidunt, quæ in Medicorum notitiam non veniunt, nec annotantur.

Siue autem aliquid portendat, ſiue non talis vagitus, ſiue ſponte ſuâ eum in ploratum fœtus feratur, ſive à cauſsâ ſuperiore dirigatur: proximam tamen cauſam omnino Phyſicus & Medicus quærere debent.

Cùm verò ploratus vox quædam ſit, eáque edatur aëris per aſperam arteriam expulſione, omnino concedendum eſt, aëris etiam aliquid in cavis & vacuis partibus, atque ita etiam in pulmonibus infantis contineri, quod ibi vel ab humoribus & ſpiritibus euaporauit, vel per ξύμπνοιαν illam, vel quocunque modo eo peruenit, ſicut & aërem talem in ipſis ouis, in quibus pulli pipiunt, contineri negare non poſſumus. Si ergo & aſpera arteria, & pulmones, & thorax, & omnia, quæ ad reſpirationem & vocem edendam neceſſaria ſunt organa, iam abſoluta ſint, infanſque ipſe ſatis validus ſit, vocem talem vt edat, poſſibile eſt. Stimulatur autem ad eam edendam proculbio à re moleſtiam afferente; quod forſan noſtro, & aliis pluribus, à diuturnâ & præter tempus ordinarium longâ vtero morâ accidit, ob quam & alimentum copioſius & ſpiritum liberiorem appetiuit.

SECTIO VI.

De Symptomatibus, quæ circa partum accidunt.

CAP. I.

De Partu in genere.

Partus naturalis.

POſtquam fœtus in vtero abſolutus, & omnibus numeris perfectus eſt, anguſtiâ illâ vteri amplius commodè contineri non poteſt, & liberiorem iam ſpiritum maioremque refrigerationem, calore cordis cum mole eius aucto, quàm qualem tranſpiratio & arteriæ matris ſuggerunt, copioſiúſque alimentum requirit, & propterea horum indigentiâ motus calcitrare, & membranas ac vincula, quibus continetur, diſruptis, iiſque ſolutis, è locis, quibus continetur, anguſtis erumpere, & lucis huius vſuram quærere conatur. Cuius conatum Natura ac Vterus, & ipſe grandiore fœtus mole & motu ſtimulatus, adiuuat, venáſque & arterias, quibus ſecundina vtero annectitur, ſeparat, eodem ferè modo quo pediculi maturorum fructuum ſine vi abſcedunt, & vim expultricem, quâ præditus eſt, exſerit, fœtúmque magno conatu, quem parturientis etiam labor, qui fit contracto ſpiritu & depreſſo diaphragmate ac compreſſis abdominis muſculis adiuuat, excludit; quæ actio *Partus* appellatur.

Partus quid. Partus differentia.

Opus autem hoc admiratione digniſſimum non vniforme ſemper eſt, ſed & modo & tempore variat, & infans non ſemper eodem modo, nec eodem tempore in lucem prodit: vnde partus alius naturalis, alius non naturalis; alius legitimus, alius ellegitimus appellatur.

Partus naturalis.

Partus naturalis eſt, cùm, vt modò dictum, fœtus iam grandior factus, & copioſiore alimento, ac liberiore ſpiritu indigens, è locorum iſtis anguſtiis exitum quærens ſeſe conuoluit, & capite verſus vteri orificium tendit, crura verò ſurſum, & manus ac brachia etiam ſurſum ad femora dirigit. Hoc enim ſitu, & dum capite primùm egreditur, reliquæ omnes partes facilè & ſine impedimento ſequuntur, cùm contrà, ſi corporis partes flexiles, pedes & manus, primò prodeant, variis ſuis motibus corporis reliqui exitum impedire poſſint. Hinc membrana, amnios dicta, rumpitur, & humor, qui toto geſtationis tempore cumulatus fuit, effluit, viaſque ad faciliorem partum humectat. Poſtea infans maiore impetu ſe mouens acetabula rumpit, & ſecundina ab acetabulis ſeparatur, ac reliquæ membranæ rumpuntur, vnde ſanguis in vteri cauitatem fluit, doloreſque parturientem apprehendunt, & ipſe infans exitum quærit, & vteri facultas expultrix inſurgens infanti exitum quærenti ſubſidio venit, & vteri os dilatat, vt obſtetrix digitum immittere poſſit; contrà fundum contrahit, fœtúmque expellit: quam actionem & diaphragmatis & muſculorum abdominis, præſertim tranſuerſorum, compreſſio adiuuat, atque ita dum hæc omnia rectè habent, infans ſæpe per lubricas iſtas vias tanto impetu extruditur, vt decidere potiùs, quàm expelli videatur. Statuunt quidem hîc nonulli, infantem marem facie ad matris anum, fœmellam verò facie ad matris pudenda conuerſâ in lucem prodire, & quidem eâ de cauſsâ, quod vtero contrarius illis ſitus erat, & quod (moralem cauſſam addunt) natura ab ipſis vitæ primordiis marium oculos ab obſcœnis mulierum partibus abſtinere voluerit. Verùm quotidiana experientia aliud teſtatur, quæ docet tam mares quàm fœminas frequentiſſimè facie ad podicem matris conuerſâ naſci. Contrarium verò rarius fieri, exitúſque hic longè facilior eſt. Ideóque etiam hoc ſemper ſuadetur, vt in omni partu præternaturali in meliorem dirigendo hoc obſeruetur, vt facies infantis matris dorſo obuertatur. Quod opus ſanè admiratione dignum & captu intellectus humani maius eſt, ſcribitque eâ de re ipſe Galenus, 15. *de vſu part. cap.* 7. Alio extra partum tempore omni os vteri ita clauditur, vt ne ſpecilli quidē cuſpidem in matricis collum queas immittere, in partubus verò integrum animal illuc egreditur, & os vteri ita aperiunt, vt poſſit fœtibus facilem præbere exitum, idque nemo ignorat, ſed quo pacto accidat, mirari poſſumus, intelligere non poſſumus.

Opus partus admirādum.

Et admirationem auget, quod vterus oſſibus vndique quaſi circumuallatus, & parte anteriore pubis oſſe, poſteriori oſſe ſacro & coccyge, vtrinque verò ilium oſſibus circumdatur, vt quomodo per has anguſtias fœtus exitum liberum tam facilè inueniat mirum ſit. Et imprimis de oſſibus pubis quæſtio eſt inter Medicos, an illa tempore partus diuellantur. Tractat hanc quæſtionem Andr. Laurentius, *lib.* 8. *anatom. in fine, quæſt.* 33. vbi Hippocratis, *in fine libri de naturâ pueror.* & Pinæi ſententiam & rationes pro affirmante parte affert, & refutare conatur; ipſe verò diuulſionem hanc firi poſſe negat ideo, quod ita illa vniantur, vt nullo impetu diuelli, & ſi deuellantur, nullo medio & glutine vniri poſſint. Aliquantulum tamen dehiſcere poſſe concedit. Laurentium alij etiam ſequuntur, qui coccygis os potius retrahi, quàm os pubis diuelli, & hinc puerperas non de oſſe pubis, ſed coccyge & podice conqueri ſtatuunt.

An oſſa pubis in partu diuellantur.

Mihi imprimis Adriani Spigelij ſententia probatur, qui, *lib.* 2. *de corp. hum. fabric. cap.* 24. ſcribit, ſe ex plurimis obſeruationibus edoctum eſſe, oſſa pubis nec in omnibus hiſcere, nec in nullâ, ſed in illis tantùm, quæ partum habent difficilem & laborioſum, aut partes ad fœtus egreſſum neceſſarias anguſtias ſunt nactæ: nec quoque ita à ſe diuidi, vt à ſe mutuò dehiſcant, ſed ligamento laxiore reddito, adeóque ſequace ad extenſionem nonnihil hiare. Fieri autem id poſſe faciliùs ſtatuit, quòd tum maior ante partum ad illa membra generationi fœtúſque exitui dicata, tum in illis maximis doloribus in partu difficili

difficili humorum affluxio, quâ partes illæ molliores redduntur & laxantur, fieri conſueuit. Se enim ſæpius vidiſſe, vaſa illa, quę aliàs ſatis minuta ſunt, dum in vtero non geſtant, in eam accreuiſſe in grauidis magnitudinem, vt minimi digiti apicem ferè craſſitie adæquarint. Non tamen oſſa pubis duntaxat, ſed & articulationem illam, quæ os ſacrum cum oſſibus ilium connectit, pro maiore minoreque difficultate, quam partus peperit, laxatam fuiſſe, ſe obſeruaſſe ſcribit, atque hinc accidere, quod exacto parto labore graui, de doloribus circa os ſacrum & pubem puerperæ nonnunquam conquerantur. Addit autem porrò, quemlibet experiri poſſe quàm promptum ſit, vt hæc ligamenta laxentur, ſi oſſa innominata adhuc ſacro innexa, & ligamentis ſuis inueſtita accipiat, cartilaginéque duorum pubis oſſium abſciſſa, ipſa pubis oſſa mutuò à ſe diuidat. Videbit enim protinus iuncturam illam laxari admodum poſſe. Id etiam obſeruandum eſſe ſcribit, Ligamentum illud os ſacrum innominatis alligans anteriore parte, quâ abdomen ſpectat, tenue ſatis eſſe, poſteriore verò vaſtiſſimum, vt adeo affluentibus humoribus haud difficulter remitti queat, ſicque anteriore parte oſſa ilium à ſacro hiſcant, poſterius autem coniuncta maneant. Et reuera ita ſeſe rem habere, oculiſque cerni poſſe illam dehiſcentiam, ſe ſæpe probaſſe ſcribit in publicis ſectionibus fœminarũ ex difficili partu mortuarum, in quibus femur alterum ſuſtulerit, viderítque os pubis illius lateris digiti ferè latitudine eminuiſſe, quod ſine laxitate ligamentorum vtriuſque articuli fieri non potuerit: ac ſimile accidiſſe, cum alterius lateris femur eleuaret.

Vaſorum vmbilicaliũ & pulmonis poſt partum mutatio.

Tandem etiam illud, quod partum ſequitur ſuperat humanum ingenium, vaſorum vmbilicalium, item pulmonis & cordis in infante in lucem edito transmutatio, cõſideratione, cur à natura facta ſit, omnino digniſſima. De qua egregius locus eſt apud eundem Galenum, *alleg. lib. 15. de vſu part. cap. 6.* quem integrum adſcribere libet. In fœtibus, *inquit*, vena caua in arteriam venoſam eſt pertuſa. Cum autem id vas venæ officium huic viſceri præſtaret, neceſſe fuit, alterum vas in arteriæ vſum transmutari: quocirca natura id quoque in magnam arteriam pertudit. Verùm, cum hîc vaſa aliquantum inter ſe diſtarent, aliud tertium vas exiguum, quod vtrumque coniungeret, effecit. In reliquis verò duobus, cum hæc quoque mutuo ſeſe contingerent, velut foramen quoddam vtrique commune pertudit: tùm membranam quandam in eo, inſtar operculi, eſt machinata, quæ ad pulmonis vas facilè reſupinaretur, quo ſanguini à venâ cauâ impetu affluenti cederet quidem, prohiberet autem, ne ſanguis rurſum in venam cauam reuerteretur. Hæc quidem omnia naturæ opera ſunt admiranda. Superat verò omnem admirationem prædicti foraminis haud ita multò pòſt conglutinatio. Etenim, quamprimùm animans in lucem eſt editum, aut ante vnum, vel duos dies, in quibuſdam verò ante quatuor, aut quinque, vel nonnunquam plures, membranam, quæ eſt ad foramen, coaleſcentem reperias, nondum tamen coaluiſſe. Cum autem animal perfectum fuerit, ætatéque iam floruerit, ſi locum ad vnguem denſatum inſpexeris, negabis fuiſſe aliquando tempus, in quo fuerit pertuſus. Multò autem magis in iis, quæ adhuc vtero geruntur, aut in nuper genitis, membranam conſpicatus, ad ſolam quidem radicem firmatam, reliquum verò totum corpus in vaſorum cauitate pendulum, exiſtimabis fieri non poſſe, vt ipſa vnquam perfectè coaleſcat. Corpora ſanè neruoſa & tenuia etiamſi quis repentè, atque vbi primùm fuerint diuiſa, glutinare aggrediatur, voti compos non ſit, neque magnopere cohærent, nedum ſi iam pridem fuerint perfecta. Atqui membrana illa tempore procedente omnino coaleſcit, non quod neruoſa ſit ac tenuis, neque quod motu perpetuo agitetur, impedita. Pari modo id vas, quod magnam arteriam venæ, quæ fertur ad pulmonem, connectit, cùm aliæ omnes animalis particulæ augeantur, non modò non augetur, verùm etiam tenuis ſemper effici conſpicitur adeo, vt tempore procedente penitus tabeſcat, atque exiccetur. Quod igitur hæc omnia natura affabrè faciat, declarat ſingulorum vſus. Inuenire autem ipſius facultatem, quâ hæc effecit, humani ingenii captum ſuperat. *Hæc Galenus.*

Partus non-naturalis.

Atque hic naturalis partus modus eſt. Non-naturalis verò eſt, qui ab hoc quocunque modo deflectit. Id quod variè accidere poteſt, vt poſtea dicetur.

Partus legitimus.

Deinde partus alius eſt legitimus, alius illegitimus. Legitimus eſt quo vtplurimum & ferè ſecundùm communem naturæ legem fœtus in lucem eduntur.

Illegitimus.

Illegitimus autem eſt, qui ante aut poſt illud partui ſtatutum tempus accidit. Quò pertinet & abortus, de quo poſtea ſuo loco, & qui in ſpecie partus illegitimus dicetur, de quo hoc capite aliquid agemus.

Tempus partus legitimi.

Etſi verò, vt Ariſtoteles, *4. de gen. an. cap. 6.* ſcribit, in reliquis animalibus vnum eſt partus tempus, homini ſaltem multiplex, ſeu, vt *Plin. lib. 7. nat. hiſt. cap. 5.* loquitur, cæteris animalibus ſtatutum pariendi, & partus gerendi tempus eſt, homo toto anno & incerto gignitur ſpatio: tamen certi termini ſunt, citra & vltra quos partus non eſt vitalis. Vt enim de abortu, de quo poſtea ſeorſim tractabitur, iam non dicam, ante ſeptimum menſem vix partus vitalis eſt.

Quinto menſe nati.

Refert quidem Montus, *anaſceves morbor. lib. 4. cap. 41.* ſe noviſſe Pincernam Chriſtianiſſimi Regis Henrici, qui menſe quinto natus erat, & in ætate iam conſiſtente viuebat. Franciſc. Valleſius, *de ſacrâ philoſ. cap. 18.* ſuo ſeculo natam puellam quinquemeſtrem ſcribit, quæ plus quàm duodecim annos vixit. Et Cardanus, *contrad. lib. 1. tract. 3. contrad. 8.* narrat, ſe vidiſſe Mediolani virginem quandam, Claram nomine, quam diebus 168. poſt abortum maſculi fœtus quadrimeſtris Venetiis mater pepererat; & aliam, quæ 170. die nata eſt, morbo perpetuo natalium iacturam atteſtante.

Sexto menſe nati.

Puerum verò menſe ſexto natum bene vixiſſe Auicennas, *lib. 9. de nat. animal. cap. vlt.* refert. Et quemdam menſe ſexto natum, etſi primis diebus informis eſſet, tamen ad perfectam ætatem perueniſſe ſcribit Cardanus, *loco allegato.* Verùm talia rara ſunt, & infantes, qui tam maturè eduntur, rarò vitales, aut ſani ſunt. Erant etiam ſæpe matres in tempore partus computando.

Septimo menſe nati.

Septimo mẽſe natus & vitalis & legitimus habetur, de quo Hippocrates, περὶ ἀρχῶν· παιδίον ἑπτάμηνον γόνον γινόμενον λόγῳ γεγένηται: *Puer ſeptimeſtri partu natus, & pro ratione natus eſt, & vixit.* Hippocratíſque ſententiam & Galenus & alij Medici, ac ICti ſequuntur. Anticipatio autem iſta partus fieri creditur, ob facultatis robur & materiam formationi aptam & probam, quibus concurrentibus formatio citò abſoluitur, & partus acceleratur. Plerumque tamen debilis eſt infans ſeptimo menſe natus, quia formationem abſolutam nimis citò partus ſequitur; & propterea etiam qui initio menſis ſeptimi naſcuntur, plerumque moriuntur, aut certè valdè debiles ſunt; qui verò circa finem menſis ſeptimi naſcuntur, ſeu dierum, vt Hippocrates definit, 210. viuaciores & vegetiores ſunt.

Octauo menſe nati.

De octauo verò menſe editis ſcribit Hippocrates libro περὶ ἀρχῶν: Ὀκτάμηνον δὲ γινόμενον οὐδὲν βιοῖ πώποτε. *Octauo menſe editus nullus vnquam viuit*, & partus ducentorum quadraginta dierum οὐκ ἔστι, καὶ ἔστι, *non eſt, & eſt*, id eſt, apparet quidem poſt ortum, ſed nequaquam eſt, quia ſtatim vitâ excedit. Rationemque addit,

addit, *libro de octimeſtri partu*, quod δύας ἑξῆς κακοπαθείας φερομένας, duas continenter conſequentes afflictiones ferre non poſſit. Cùm enim ſeptimo menſe, ob conatum exeundi debilitetur infans, ſequentes partus labores mox ferre non poſſe putat, ſed octauo menſe ipſi quieſcendum eſſe, vt vires inſtaurentur. Aſſentiuntur Hippocrati Pythagorici & Arithemitici, qui numeros pares, inter quos octauus, pro imperfectis & infœcundis habent, & ſeptenarium numerum perfectionis, & vt Cicero nominat, omnium rerum Nodum appellant; & propterea tum primum partum vitalem edi ſtatuunt. Adſtipulantur & Aſtrologi; & ſuas cauſas ex aſtris afferunt, quas ſuo loco relinquimus, de iis tamen poſtea aliquid dicemus.

Illud non prætereundum videtur, obſeruatum eſſe, quoſdam & menſe octauo, & quidem vitales genitos fuiſſe, & quod in Ægypto hoc factum fuerit, & Veſtiliam Cæſoniani Caij Principis Coniugem octauo menſe peperit, Plinius, *nat. hiſt. lib. 7. cap. 5.* refert, & ex Varrone Gellius, *Noct. Att. lib. 3. cap. 16.* nonnunquam octauo menſe partum editum eſſe ſcribit. Et Cardanus, *lib. 1. tract. 3. contrad.* 8. quendam nobilem duos habere octimeſtres filios narrat. Idem, *in comm. ad libr. Hippocrat. de ſept. partu*, duos filios Cardinalis Sfondrati, & ipſum Cardinalem Sfondratum octauo menſe natum eſſe. Neque etiam certum, an fœtus naturaliter ſeptimo menſe ad exitum moueatur. Etſi enim tùm perfectionis principium accipiat: non omnes tamen τελειογονίαν, vt Ariſtoteles, *4. de gen. animal. c. 4. & 6.* appellat, vltimam & abſolutã perfectionẽ accipiunt, cùm nonnulli hoc menſe inſciſſis meatibus prodeant, vt Ariſtot. *7. de hiſt. animal. c. 4.* teſtatur. Neque grauidarũ teſtimonio cõfirmatur, quod menſe ſeptimo maior, quàm alio tempore, motus fœtus fiat. Et infantem octauo menſe natum Florentiæ triennium vixiſſe, Marſilius Ficinus, *lib. 3. de vitâ cœlitus comp.* ſcribit. Cauendum tamen hîc ne fœminarum relatione Medici decipiantur; cùm interdum putent, ſe menſe octauo parere, cùm reuera nono pariant, & de primâ ſeminis conceptione incertæ ſint; præſertim cùm quibuſdam ſecundo poſt conceptionem menſe ſanguis menſtruus fluat, quæ propterea vno menſe ante, quàm putant, conceperunt.

...no & de- ...menſi... Maximè autem legitimum pariendi tempus, & quo plærique fœtus in lucem eduntur, eſt menſis nonus & decimus, à die decimo quinto noni menſis ad diem decimum quintum decimi menſis. Tum enim τελειογονίαν fœtus aſſecutus eſt, & vberioris alimenti & liberioris reſpirationis deſiderio ad exitum properat, de quo Hippocrates, *lib. de natur. puer.* ἐν δέκα μησὶ γίνεται ταῦτα τὸ μακρότατον, *In decem menſibus, quod longiſſimum eſt, naſcitur fœtus.* Vnde etiam quia in decimo menſe vſque ad medium, immò ad finem eius plerique naſcuntur, decimus menſis pro naturalis partus termino à pluribus habetur. Atque hinc Salomon Regum ſapientiſſimus, *libr. Sapient. cap.* 8. ſcribit: *Sum quidem & ego mortalis homo ſimilis omnibus, & ex genere terreni illius, qui puer factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro, decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine ex ſemine hominis.* Et Menander: γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος, *Mulier decimeſtris parit*, & Virgilius: *Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes*; quod, vt Phauorinus apud Gellium, *lib. 13. cap. 16.* de anno loquitur de menſe decimo non confecto, ſed affecto intelligendum.

...onus vel ...mus mi- ...magis le- ...nus ſit. Neque opus eſſe puto hîc multum diſputare, vter menſis magis frequenter naſcendi terminus ſit, nonus ne, an decimus. Etſi enim fœminarum vulgò opinio eſt, nono frequentiores partus fieri; contra Plato, *5. de republ.* & Ariſtot. *7. de hiſt. animal. cap. 4.* aliique docti viri, vt ex allegatis modò locis patet, vt plurimum partum legitimum decimo menſe fieri ſtatuunt: tamen ſciendum, non ita ſtrictis terminis partus tempus adſtringendum eſſe, cùm, vt dictum, à noni medio, imò & initio, ad decimi medium, imò etiam decimi finem hic pateat, & prout vegetior vel debilior fœtus eſt, mas vel fœmina, ita etiam intra hos terminos citius vel tardius edatur. Et quamuis Poëtæ frequenter, vbi de conceptione & partu loquuntur, annui ſpatij mentionem faciunt: tamen, vt rectè Phauorinus apud Gellium id explicat, id de anno affecto & non confecto intelligendum eſt, ſenſúſque eſt, partum futurum, antequam annus ad finem ſit peruenturus, quod vel clarè verſus Homeri, quibus Neptunus Nympham alloquitur, teſtantur:

Χαῖρε γυνὴ φιλότητι, περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
τέξεις ἀγλαὰ τέκνα.

περιπλομένου, voluente anno, ſeu dum voluitur, & ante quam ad finem perueniet.

Poſt decimum verò menſem fœtui grandiori rarò & alimentum, & ſpiritus ac locus in vtero ſufficit. *Vndecimo & duodecimo nati.* Gellius equidem, *noct. Attic libr. 3. cap. 16.* qui hac de re videatur, è M. Varrone refert, etiam vndecimo menſe naſci poſſe hominem. Et Plinius, *lib. 7. cap. 5.* Veſtiliam Suillium Ruffum vndecimo menſe edidiſſe. Cardanus, *lib. 1. tract. 3. cont.* 8. ſcribit: Petrum Aponenſem, Conciliatorem dictum, fuiſſe vndecimeſtrem. Et Amat. Luſitanus, *cent. 1. curat.* 27. fœminam quandam poſt decem menſes & vndecimi tres dies filium peperiſſe ſcribit. Plinius *allegato loco* è Maſſurio refert, L. Papyrium Prætorem ſecundo hærede lege agente binorum poſſeſſionem contra eum dediſſe, cùm mater tredecim mẽſibus partum ſe tuliſſe diceret. Imò etiam decimo quarto & decimo quinto quoſdam editos fuiſſe, nonnulli referunt. Et ipſo, quo hæc ſcribo tempore, vt ſupra dictum, *de vagitu vterino*, fœmina hîc eſt, quæ vndecim menſes fœtum geſtauit, & poſtea peperit, & quod mirum, quem ipſa & maritus ante partum aliquoties plorantem audiuerunt. Immò retulit mihi Vir Clariſſ. & Excellentiſſ. Dn. D. Dauid Faber, Sereniſſ. Elect. Saxon. Archiatrus, Collega & amicus meus honorandus, Monſpelii, cum ibi Medicinæ operam daret, Collegium Medicum eo loci conſultationem inſtituiſſe de valetudine fœminæ cuiuſdam nobiliſſimæ, quæ cùm antea legitimo tempore peperiſſet, vltimos duos partus, alterum decimo, alterum vigeſimo menſe edidit. Varias autem eâ de re fuiſſe Medicorum ſententias. Nonnullos quidem in eâ fuiſſe opinione, fœminæ huius relationi fidem habendam non eſſe; alios non eſſe certa homini pariendi tempora; alios, & quidem maximè probabiliter ſtatuiſſe, etſi ſint homini certa pariendi tempora, tamen vt in aliis actionibus variæ mutationes, variíque errores accidunt, & hinc etiam criſes, quæ certa tempora habent, variæ fiunt, pro agentis & patientis variâ dipoſitione & conſtitutione: ita etiam in partu, quem criſibus comparat Hippocrates, *libr. de ſeptimeſtri partu*, idem fieri poſſe, ob varia, quæ geſtationis tempore ipſi acciderunt ſymptomata, deiectam appetentiam, frequentiſſimas lipothymias, ſuperfluum ſingulis menſibus ſanguinis fluxum, quibus alimentum fœtui ſubtractum fuit, eiúſque vires deiectæ, quibus deſtitutus egreſſum ex vtero legitimo tempore conari non potuit.

Sed hæc rariora ſunt, neque pro lege naturæ habenda. Et cum ſeptem dierum quadragenariis decimus menſis abſoluatur, vt Hippocrates, *in libr. de octimeſtri partu*, tradit, & fœtus tùm ſit perfectiſſimus, vt edatur, paratus eſt; ſi verò partus longiore tempore protrahatur, indicium eſt vires & matris & fœtus eſſe debiles, caloréḿque natiuum torpere, atque expultricem languere, vnde plerumque tales partus debiles ſunt.

Huius autem varietatis cauſſa procul dubio eſt *Varij tempo...*

forma

Partus cauſa.

formationis & perfectionis varietas, quæ pro facultatis robore & debilitate non eodem ſemper tempore abſoluitur. Vt enim in lucem editi alij ſubitò incrementum ſumunt, alij ob morboſam conſtitutionem augentur: ita in fœtu etiam, ſi facultas formatrix fortis ſit, formatio citius abſoluitur, & partus citius ſequitur; ſi debilis, & formationis & partus tempus protrahitur.

Atque hæc antiqua & vulgata, ac ab Hippocrate deſumta de partus tempore ſententia eſt, quam Medici ferè omnes ſequuntur & explicant, etſi in explicando in quibuſdam variant, vt paſſim apud Medicos, imprimis Horatium Augenium, qui ex profeſſo, *in libris de partu humano*, vt & Nancelium, *de analogiâ Microcoſmi & Macrocoſm. lib. 7. part. 4.* & Roderic. à Caſtro, *de morb. mulier. libr.* 4. & alios plures videre eſt.

Pauli Zacchiæ de partus tempore ſententia.

Ab omnibus verò diſſentit, & nouam opinionem proponit Paulus Zacchias, Medicus Romanus, *in quæſtionib. Medico-Legalib. libr. 1.* quæ hîc prætereunda non videtur. Atque vt, quæ ille prolixè hac de re diſſerit, & à Lectore videri poſſint, paucis comprehendam, primò ille hoc improbat, quod ab Hippocrate ſumtum Plato, *5. de repub.* Ariſtoteles, *7. de hiſtor. animal. cap. 4. & 4. de gen. animal. cap. 6. & problem. ſect. 10. problemate 30.* Galenus, Plinius, *libr. 7. nat. hiſt. cap. 5.* Gellius, *libr. 3. noct. Attic. cap. 16.* & qui ſequuntur Medici, Philoſophi & ICti approbant, Hominem non vt cætera animalia, certum naſcendi terminum habere, ſed varium, vt & ſeptimo, & octauo, & nono & decimo, & vndecimo, vt dictum, menſe, quidam naſcantur. Ipſe verò contra ſtatuit, Hominem quoad naſcendi tempus nullum peculiare ab aliis animalibus, ſed veluti reliqua determinatum habere, certâ tamen latitudine comprehenſum, idque eſſe nonum & decimum menſem. Probat autem hanc ſententiam ſuam hiſce rationibus, quæ firmiores videntur: prima eſt, quod ſi plures eſſent naſcendi termini, iique naturales, qui in iis eduntur, æquè vitales & ſani eſſe deberent, ac qui nono vel decimo eduntur. Verùm teſtatur experiĕtia, eos, qui nono vel decimo menſe eduntur, pleroſque eſſe vitales, & contra ſeptimeſtres paucos eſſe vitales, etſi ſint debiles; octimeſtres verò ex ſententiâ Hippocratis nullo modo, aut certè rariſſimè viuere. Secūdò cùm in vnoquoque genere eorum, quę à naturâ ſunt, neceſſe ſit dare, quod perfectum eſt; & conſentientibus Medicis terminus pariendi maximè legitimus, ſit menſis nonus & decimus, legitimi eſſe non poſſunt ſeptimus, octauus, vndecimus, qui ab eo longè abſunt. Tertiò cùm natura nihil ἀλόγως, nihil fruſtra, nihil caſu agat, ſi hominem poſſit in Vtero ſeptimo menſe perficere, cur plerumque illam abſolutionem & perfectionem ad decimum differret?

Homo an habeat certum naſcendi tempus.

Nonus & decimus menſis legitimum pariendi tempus.

Reliqui menſes omnes illegitimi.

Secundò ergo ſtatuit, cùm nonus & decimus menſis ſint legitimus pariendi terminus, quicunque alio tempore naſcantur, omnes, ob cauſſam aliquam præter naturam, ita naſci; & qui ſeptimo vel octauo menſe naſcuntur, differre ab abortibus aliis, qui ante ſeptimum menſem accidunt, niſi quod illi adhuc à ſuâ perfectione magis abſint, & propterea debiliores ſint, hi verò, qui ſeptimo & octauo menſe naſcuntur, à perfectione minus abſint, & propterea validiores & robuſtiores ſint; & ideo poſſibile eſſe aliquando, vt ſuperatâ cauſsâ morbificâ, propter quam ante tempus editi ſunt, viuant, licèt plerumqe imbecilles ſint, valetudinariam vitam agant, & minùs diuturnam. Confirmat iſta ſuâ experientiâ, refertque, ſe nouiſſe duos ſeptimeſtri partu editos, quorum prior, cùm natus coronalem ſuturam mirè hiantem habuit, ventrem verò adeo pellucidum, vt interiora omnia intuentibus paterent, crura verò tam imbecilla, vt maior factus nunquam ſtare potuerit, & iam triginta annis maior morbis valdè obnoxius ſit, & neque deambulare, neque erectus ſtare poſſit: alter verò puer, qui iam quinquēnis ſit, ab vtero progrediens auriculas ab oſſe temporum mirum in modum diuulſas habebat, anum verò adeò patentem, vt craſſiorem pollicem admitteret; ſuturas præterea hiantes.

Cur ſeptimeſtres aliquãdo ſint vitales.

Cur homo magis variũ, quàm alia animalia, naſcendi tempus habeat.

Quod autem homo tempore illegitimo ſæpius naſcatur, quàm alia animalia, cauſam eſſe ſtatuit, quod homo, vt aliàs pluribus morbis, quàm alia animalia, eſt obnoxius: ita etiam in vtero ferendo plura patitur incommoda, quàm illa: ſiquidem illa rarò, & non niſi in principio abortiunt; homo verò ſæpiùs & omni tempore abortit, & eadem quoque de cauſsâ ſeptimo & octauo menſe parit. Itaque ſtatuit, ſi ante nonum menſem naſcatur, non naturale & legitimum id tempus eſſe, ſed à cauſsâ præternaturali partum hunc prouenire, neque hominem ante nonum menſem eam perfectionem & τελειογονίαν, quâ ad viuendum & ad bene viuendum aptus ſit, acquirere in Vtero poſſe, quacunque etiam ſit temperaturâ præditus.

Rationes autem quæ vulgò afferuntur ad probandum, aliam hominis, aliam brutorum in tempore partus eſſe rationem, pluribus, *alleg. loco tit. 2. quæſt. 1.* examinat, quæ breuitatis ſtudio hîc prætermitto, & res plana eſſe videtur. Siue enim ad temperamentorum varietatem, & diuerſam corporum diſpoſitionem, ſiue vteri variam in variis indiuiduis conſtitutionem, ſiue ad varium & incertum coëundi tempus in hominibus cauſſa referatur, eadem omnia etiam in brutis reperiuntur, quæ tamen certum, etſi cum latitudine aliquâ pariendi tempus habent.

Septimeſtris partus non eſt legitimus.

In ſpecie & tertiò cum Lalamantio, *in comment. in lib. 2. de dieb. criticis*, contra Hippocratem & Galen. ſtatuit, ſeptimeſtrem partum non eſſe legitimum, neque pro ratione, vt loquitur Hippocrates, id eſt, naturaliter & ſecundùm naturæ cōmunem curſum naſci, ſed penè abortiuum eſſe; idque probat primò eo, quod hoc tempore nati ſemper imperfecti & imbecilles ſunt, & vtplurimum intereunt, & vel capitis commiſſuris hiantibus, vel aurium meatibus obtuſis, aut nimis patentibus, vel hærentibus inter ſe manuum pedúmque digitis, podice etiam vel nimis amplo & adaperto, vel nullo modo reſerato, oſſibus inter ſe diſiunctis, vel adeo tenellis, vt nullam debitam duritiem habeant, naſcuntur, viuentes autem vitâ breui donati ſunt, neque omnes ætates percurrunt, aut eas ætates quidem breuiſſimè peragunt, & quàm citiſſimè ſeneſcunt, & licèt ad quinquageſimum vel ſexageſimum annum perueniant, tamen valetudinarij ſunt, & morbis obnoxiam vitam agunt, quod nec Hippocrates, nec Ariſtoteles, *7. de hiſt. animal.* diffitentur, & ipſa experientia docet: quod à naturâ eſſe non poteſt, à quâ cuilibet animali perfectè & ſuo tempore naſci datum eſt, quod ſi anticipetur, id præter naturæ intentionem eſt.

Secundò cùm partus naturalis ob defectum alimenti fiat, cum fœtus tam magnus & vegetus eſt, vt ei ſufficiens alimentum in vtero denegetur; qui verò ſeptimo menſe naſcuntur, non ſatis perfecti ſint, & debiles ac minimè vegeti: non ob alimenti defectum naturalem, ſed ob aliam cauſſam præternaturaliter eo tempore naſcantur.

Tertiò fœminæ multos liberos omnes ferè nonimeſtres, nullos aut certè pauciſſimos ſeptimeſtres pariunt. Ideóque illi ſolùm ſecundùm naturam naſcuntur, hi præter naturam, neque id à natura intenditur, ſed à cauſsâ præternaturali prouenit.

Octimeſtris partus.

Quartò octimeſtrem partum quod attinet, etſi Hippocrates & eum ſecuti Ariſtoteles, *7. de hiſt. anim. cap. 4.* Plinius, *nat. hiſt. anim. cap. 7.* & omnes poſtea Medici eum non pro legitimo & vitali, ſed penè pro mortuo habeant; ipſe octimeſtrem ex ſuâ naturâ eſſe magis

magis vitalem ſtatuit ſeptimeſtri, etiamſi ex accidenti contingat, vt difficilius viuat ille, quàm hic; idque ideò, quod ſeptimeſtris magis à perfectione & ordinario ac ſtatuto pariendi tempore, quod menſis nonus & decimus eſt, abeſt & diſtat, & propterea etiam octimeſtris maius robur habet, & ſolidiora membra ac magis formata & calorem vegetiorem.

Fundamentum autem vulgatæ opinionis quod attinet, aſſeritur vulgò, partum ſeptimi menſis ideo magis vitalem eſſe, quàm octaui, quia infans ſeptimo menſe iam omnem perfectionem habeat, ideoque & alimentum copioſius & liberiorem reſpirationem appetere, & propterea exitum affectare, quem ſi inueniat viuere, ſin minùs, à labore illo debilitatum, cum ſequenti menſe malè habere, & proinde quadraginta dies requirere, vt vires colligat, atque ideò nono menſe demum viribus recollectis vitalem edi, ſi verò viribus nondum inſtauratis octauo menſe edatur, vitalem non eſſe. Verùm diximus ſupra iam de menſe ſeptimo & octauo, dubium eſſe, quod præſupponitur de motu illo inſigni, qui fiat menſe ſeptimo, quo fœtus exitum quærat, idque grauidarum teſtimonio deſtituitur. Fœtus quidem poſt dimidium geſtationis tempus, vbi iam validior eſt, moueri incipit, ſed motus is ſingulis menſibus accidit, non ſolùm ſeptimo; neque tantus eſt, vt inde vires debilitari poſſint, neque talis, qualis accidit, cum fœtus exitum parat, quíque grauidis dolorem quaſi parturientium parit. Neque etiam plerumque fœtus, vt antea dictum, ſeptimo menſe ita perfectus & omnibus numeris abſolutus eſt, vt exitum quærere debeat. Et ſi eſſet, non ſine damno partus ad menſem nonum differri poſſet, & qui iam ſeptimo menſe ſatis alimenti & reſpirationem ſatis liberam non habuiſſet, octauo iam grandior factus ob vtriuſque defectum magis periclitaretur & debilitaretur, & ita nono menſe ad partum non vegetior eſſet, quàm octauo, ſed debilior.

Atque hæc, quæ è P. Zacchiâ breuiter attuli, ſatis vero conſentanea ſunt, & probabiliter dicuntur. Cum enim inter mille infantes, qui in lucem eduntur, vix vnus vel alter ſeptimo vel octauo menſe naſcatur, ſed reliqui omnes nono aut decimo, non videtur partus ſeptimi & octaui menſis pro planè legitimis habendos, & quod tam maturè eduntur, id ob cauſſam aliquam præternaturalem fieri; quam ſi ob naturæ robur infans editus vincat, vitalem eſſe per accidens, etſi plerumque tales vorpol ſint, vel breuis vitæ. Poteſtque & iſtud, quæ de varietate partus humani dicuntur, ſuſpectum reddere, quod in computandi partus tempore fœminæ ſæpe errant, dum ipſas verum conceptionis tempus latet. Cum enim reliqua animalia pleraque ſtata & certa congreſſus tempora habeant, homo ſolus omnibus anni diebus & quibuslibet diei ac noctis horis coire ſolet; vnde cum fœmina ſæpe concubitu vtuntur, non ſemper ſatis certò ſciunt, à quo conceperint.

ſeptimo ſe nati ..vitales, quàm ..o nati.

Hoc ſaltem explicationem adhuc deſiderat, qui fiat, quod ſeptimo menſe nati magis vitales ſint, quàm octauo menſe nati. Cum enim, vt hactenus dictum, octauo menſe nati diutius in vtero morentur, & propterea quoque maiorem perfectionem acquirant, quàm ſeptimeſtres, vegetiores etiam & magis vitales eſſe deberent. Contrarium tamen ferè omnes Medici docent, & ipſa experientia id teſtatur. Cauſſam illam à motu, qui per ſe ſeptimo menſe accidat, & infantem debilem reddat, ſumtam non ſufficere antea dictum eſt. Paulus Zacchias, *lib. 1. tit. 2. quæſt. 4.* hanc cauſſam reddit. Quantò, *inquit*, tenerior & recentior fœtus eſt, eò facilius à morbificâ cauſâ lædi poteſt; quò verò fortior eſt, eò magis morbificæ cauſſæ reſiſtit, & non niſi à forti cauſâ læditur. Cùm verò & qui ſeptimo & qui octauo menſe naſcitur infans, vterque non planè legitimo tempore naſcatur, & ob cauſſam morbificam partus anticipetur, putat, ſeptimeſtrem fœtum, quia debilior, leui etiam cauſſæ cedere, octimeſtrem verò, quia fortior, non niſi cum magnâ difficultate cedere, diutiuſque cum morbo luctari, & ex eâ pugna debilitari eius vires, & neque partus labores, neque externi aëris iniurias tolerare, neque vires recolligere poſſe, atque ita neceſſariò interire. Verùm præſupponitur hîc, non probari, cauſſam, quæ naturam ad partum intempeſtiuum ſtimulat, ſemper maiorem eſſe octauo menſe, quàm ſeptimo, quam ſi quis in puerperis, quæ tale quid patiuntur, inquirat & conſideret, rem ſemper ita ſeſe habere non inueniet. Deinde fieri poteſt, vt fœmina aliqua febre tertianâ, vel alio morbo chronico laboret, quæ ſeptimo, octauo, nono & decimo menſe eaſdem vires habeat, ipſa poſtea pariat, minus tamen ea periclitabitur, ſi nono vel decimo menſe & legitimo tempore pariat, magis ſi ſeptimo, omnium maximè ſi octauo. Ergo alia adhuc cauſſa quærenda videtur.

Cùm verò inferiora hæc gubernentur à cœleſtibus, non abſurdum videtur, etiam hîc, vbi aliæ firmæ rationes non ſuppetunt, ad aſtrorum vires & motus confugere; modò probabile aliquid afferatur. Vulgò quidem Aſtrologi quidam hanc huius rei cauſſam reddunt: Quamprimum concipitur fœtus, primo menſe ei Saturnum dominari dicunt, ſecundo Iouem, tertio Martem, quarto Solem, quinto Venerem, ſexto Mercurium, ſeptimo Lunam. Si igitur periodo iſtâ Planetarum peractâ, fœtus iam abſolutus in lucem prodeat, vitalem eſſe dicunt. Si verò debilis ſit, vt octauum menſem exſpectare cogatur, Saturni octauo menſe iterum dominantis maleficas vires experiri, caloremque eius minui, & ſi edatur, ideo vitalem non eſſe.

Verùm iſta ſine omni ratione ita ponuntur: neque vllâ ratione probatur, cur fœtui concepto Saturnus primo menſe, & hinc reliqui, ac Luna vltimo dominari debeat. Probabilius eſſet, ſi Lunæ primi menſis dominium daretur, vltimi Saturno. Nos iis fundamentis inſiſtemus, quæ in Inſtitutionibus, *de dieb. Criticis*, poſuimus. Dictum autem eſt ibi, dies Criticos à Lunâ gubernari, breuiumque morborum terminationes à Lunâ, longiorum à Sole dependere. Cum verò partus aliquo modo criſibus reſpondeat, etiam ex mente Hippocratis, *lib. de ſeptimeſt. partu*, ita ſcribentis, *Mulierum & fœtuum conceptiones & partus eodem tempore indicantur, quo & morbi & ſanitas & mors cunctis mortalibus: omnia autem iſtorum alia menſibus, alia diebus euenire videntur*: omnino partus cauſſa, cùm geſtatio fœtus ferè annum duret, in motu Solis mihi quærenda videtur. Etſi autem ſeptenarij numeri magna eſt dignitas, creauitque Deus omnia in menſurâ, numero & pondere: numeri tamen quatenus numeri id non præſtant, ſed Creator ſapientiſſimus numeris motus quoſdam adiunxit; ſicut certum eſt, Lunæ mutationes & motus varietates per ſeptimanas fieri, & hinc acutorum morborum motus & criſes pendere. Quapropter ſi in Solis annuo motu cauſſa quærenda eſt, vix commodior inuenietur, quàm in Triplicitatibus dictis. Cùm enim Sol ſingulis menſibus ſignum vnum peragret, ſolo menſe quarto & octauo ad ſigna eiuſdem triplicitatis peruenit, qui propterea etiam grauidis plerumque grauiſſimi eſſe ſolent. Nam cùm ob menſium retentionem in omnibus grauidis quædam in corpore in præternaturalem mutatio fiat, alteratur illa & corrigitur, vbi Sol ad ſigna alterius triplicitatis peruenerit, quod fit exactò menſe primo, ſecundo, tertio, quinto, ſexto, ſeptimo, nono, decimo. Augebitur ſolùm menſe quarto & octauo. Hæc mea coniectura eſt, quam nulli pro demonſtratione obtrudo. Statuat hîc quiſque quod volet, modò eorum, quæ fiunt, cauſſas reddere poſſit.

CAPVT

CAPVT II.

De Abortu,

VErùm vt iam ad ipſum partum accedamus, & Symptomata, quæ circa partum accidunt, recenſeamus, primò occurrit Abortus, Hippocrati ἀποφθορὴ, φθορὴ, & ἄμβλωσις, aliàs etiam ἐκτρωσμὸς, quod Symptoma, vt ipſum nomen indicat, (abortus enim quaſi non ortum, vel fruſtra ortum ſignificat) eſt fœtus nondum perfecti, neque vitalis, ante legitimum partûs tempus excluſio. Si enim primis ſtatim diebus antequam aliqua formatio apparet, ſemen liquoris formâ effundatur, ἔκρυσιν, non ἐκτρωσμὸν appellant.

Conceptus quo tempore fiat. Tempus autem illud, poſt quod abortus dicendus ſit, Ariſtoteles, 7. *de hiſtor. animal. cap.* 3. Septimi diei ſpatio definit, quod procul dubio ſumſit ex Hippocrate, qui *libr. de carnibus*, genituram vtero acceptam in ſeptimo die habere quæcunque corpus habere decet, & abortum hoc tempore factum in aquam iniectum omnia diligenter inſpicienti omnium partium rudimenta exhibere docet. E quo loco nonnulli, ſed ſatis imperitè, concludere conantur, conceptum demum ſeptimo die fieri. Hoc quidem rectè Ariſtoteles dixit, *loco allegato*, ſi ſemen in ſeptimum diem permanſerit, conceptum iam eſſe: ſed naturam iſto ſeptem dierum ſpatio otioſam fuiſſe inde non probatur. Et iſta de conceptu demum ſeptimo die opinio Gentilium impio dogmati occaſionem præbuit, quod propoſuit Ariſtoteles, *politic. cap.* 16. dum ſcribit. Ἐὰν δέ τισι γίγνηται παρὰ ταῦτα συνδυασθέντων πρὶν αἴσθησιν ἐγγενέσθαι καὶ ζωὴν, ἐμποιεῖσθαι δεῖ τὴν ἄμβλωσιν, τὸ γὰρ ὅσιον καὶ τὸ μὴ, διωρισμένον τῇ αἰσθήσει καὶ τῷ ζῆν ἔσται. id eſt, *quod ſi quibus inter ſe copulatis & congreſſis plures liberi, quàm definitum ſit, naſcantur prius quàm ſenſus & vitam inferatur, abortus eſt fœtui inferendus. Quid enim pium ac religioſum ſit, quid non ſenſu ac vitâ circumſcriptum & definitum erit.* Agnouit Ariſtoteles, μὴ ὅσιον, id eſt, impium eſſe, id quod viuit & ſentit, perdere: ſed ſi vt verba eius plurimi interpretantur, demum poſt ſeptimum diem id fieri ſtatuit, malè ſenſit. Etenim ſi vtrumque ſemen ſit fœcundum, & vterus bene diſpoſitus, eo ipſo momento, quo ſemen vtrumque in vtero recipitur & miſcetur, anima in eo latens modo otioſa eſt, ſed vires ſuas ſtatim exſerit, & quod ſui officij eſt expedit: & proinde id, quod tum conceptum eſt, eiicere & perdere velle, impium eſt. Et cum, vt Hippocrates rectè docet, ſeptimo die conceptus habeat quæcunque habere decet, à quo, quæſo, prioribus illis diebus illarum partium formatio facta eſt, ſi nulla vita adfuit? Itaque malo hîc cum Macrobio, *lib.* 1. *in ſomn. Scipion. cap.* 6. ſentire, qui ſcribit: *Semen quod poſt iactum ſui intra horas ſeptem non fuerit in effuſionem relapſum, hæſiſſe in vitam pronunciatur.* Et paulò poſt: *Conceptum, quem quiſquis vltra ſeptem horas ſuſtinuerit, eſſe ad vitam creatum.*

Paulus Zacchias quidem etiam fœtum mortuum, etiãſi iuſto tẽpore edatur, abortũ dicendum eſſe putat. Verùm cauſſa nulla eſt ſi fœtus iam perfectus, vel paulo ante debitum partus tẽpus, vel in ipſo partu moriatur, cur non verus, etſi fœtus mortui partus ſit dicendus. Abortus enim propriè dictus is ſaltem partus eſt, qui ante legitimum tempus accidit, & à cauſâ aliquâ violentâ naturam ad immaturam expulſionem ſtimulante: ſi verò natura ſponte ſtatuto tempore ad expellendum inſurgat, abortus non eſt. *Abortus quo tempore fiat.* Et quidem ſi ſtrictè rem æſtimare velimus etiam ſeptimo & octauo menſe editi abortiui dici poſſent: tamen quia interdum, ſi fœtus vegetior ſit, & cauſſam morbificam, ob quam maturius editur, & aëris & partus iniurias vincit: Ii propriè abortiui dicendi ſunt, qui ante ſeptimum eduntur. Etſi enim quidam quinto & ſexto menſe nati perhibeantur, qui vitales fuerint: tamen id communi Naturæ legi derogare non debet.

Differentiæ. Et ſunt aliquæ Abortus, temporis & magnitudinis fœtus ratione, differentiæ. Aliquando enim quod eiicitur paruum planè eſt, & globoſum, inſtar vuæ acini, & in eo caput, brachium, crura, caput à trunco vix diſcerni poſſunt, quale quidem primis ſtatim diebus eiicitur; interdum quod eiicitur, digiti longitudinem æquat, & membra omnia diſtingui poſſunt: interdum ſpithamæ longitudine fœtus imperfectus eiicitur: interdum abortiuum non multum à perfectione abeſt.

Cauſſæ,

Proxima Abortus cauſſa eſt Facultas expultrix ad expellendum irritata. Retentrix equidem in abortu etiam læditur, proxima tamen abortus cauſſa non eſt. Quandoque enim primò quidem læditur, vt fœtum retinere non poſſit, verùm læſa expultricem ſtimulat, quæ proxima abortus cauſſa eſt. Quandoque verò Expultrix primò læditur, poſtea verò Retentrix ex accidenti læditur, quatenus expultrici cedere cogitur.

Expultricem autem irritari vel offendi Galenus, 3. *de fac. nat.* 12. tribus de cauſſis docet, ob molem, aut pondus aliquod, aut morſum. Verùm cauſſæ multò plures ſunt, quæ tamen ab authoribus pleriſque valdè confuſè traduntur. Vt eas, quantum fieri poteſt, clarè & ordine proponamus, duæ diuiſiones proponendæ ſunt; vna continet modos cauſſarum, quæ expultricem ſtimulare valent; altera per omnia cauſſarum internarum & externarum ac euidentium genera hos modos ſcrutatur.

Prima cauſſarum diuiſio, & modi cauſſarum, Primam diuiſionem quod attinet, Expultrix vteri irritatur vel à fœtu ipſo, qui etſi ipſa grauida vel vterus eius nullo modo laboret, nec vllus à grauidâ error committatur, neque ea ab vllâ cauſsâ externâ vel euidente lædatur, nihilominus tamen abortus ſequitur, & fœtus ſpontè exitum quærit, expultricémque vteri irritat. Quod accidit, ſi fœtus debilis ſit, & vel à parẽtũ vitioſo ſemine aut ſanguine in ipsâ conceptione debilẽ conſtitutionem corporis cõtraxerit, vel poſtea in vtero debilitatus, vel etiã planè mortuus fuerit. Si enim debilior fœtus ſit, aut moleſtiam aliquam percipiat, inquietus ſit, & ſe variè agitat, inde etiam expultricem vteri ſtimulat. Si verò emoriatur planè, vt inutile pondus vterum grauat, tetróſque vapores & tandem quoque ſaniem de ſe emittit, quibus omnibus vterus ad expellendum ſtimulatur. *Debilitatis infantis cauſſa.* Debilitatur autem fœtus, primò, dum idoneum alimentum non habet, idque vel quantitate vel qualitate peccans.

Quantitate alimentum peccat; dum vel copiâ eius fœtus obruitur & quaſi ſuffocatur, vel contra quacunque de cauſsâ alimentum fœtui ſubtrahitur. Alimentũ fœtui ſubtrahunt inedia & à cibo abſtinentia ſeu voluntaria ſeu coacta, quò pertinet & appetitus deiectus, cùm grauidæ omnem cibum reiiciunt; tenuis diæta in morbis acutis immodica ſanguinis euacuatio vel ſpõtanea per vterũ, nares, hæmorrhoïdes & alia loca quæcunque venis in iis quocunque modo apertis. Vnde Hippocrates, 5. *aph.* 30. *Mulier in vtero ferens ſectâ venâ abortit, eóque magis, ſi ſit fœtus grandior.* Idem præſtat alui profluuium, vt docet Hippocrates, 5. *aphor.* 34. *Mulieri vterum gerenti ſi aluus multùm fluat, periculum eſt, ne abortiat.* Item lac, ſi ſanguis qui ad vterum ac fœtum alendum ferri debebat, ad mammas fertur, præſertim dum adhuc partus tempus longius diſtat. Huc referenda eſt ſumma totius corporis gracilitas, in quâ tantum ſanguinis non ſuppetit, vt corpori matris multò minus etiam fœtui alendo ſufficiat, de quo Hippocrates, 5. *aph.* 44. *Quæ præter naturam*

tenues

tenues vterum gerunt, abortiunt, donec habitiores euaſerint.

Qualitate alimentum peccat, dum alimentum vitioſum fœtui ſuppeditatur, quod fit, ſi mater eſt cacochymica, vel morbo aliquo totius corporis aut vteri laborat. Deinde debilis fœtus redditur, vel etiam emoritur, ob morbos & intemperies inſignes totius corporis vel vteri, ob externas & euidentes cauſſas, quales ſunt, purgantia maligna & venenata medicamenta, vel à matre ſumpta, vel vtero appoſita, quæ ipſi communicari poſſunt. Tertiò omnes motus violenti corporis, quæ ipſi vim inferre poſſunt, item lapſus, percuſſio, tonitrui & bombardarum fragores, terror, ira, timor, frigidi aëris admiſſio, fœtores & candelarum extinctarum fumus, & ſi quæ ſunt ſimiles.

Deinde etſi fœtus ſit ſaluus, nihilominus vtero aliquid accidere poteſt, quod ipſum ad eiiciendum fœtum ſtimulet; & quædam hoc faciunt proximè & immediatè, quædam mediante retentrice læſâ. Immediatè & proximè vterum ad expulſionem ſtimulant, morbi & dolores partium vicinarum, fluxus alui, dyſenteria, teneſmus, moles fœtus maior, quàm vt anguſtia vteri ferre poſſit, inflammationes, tumores, vlcera, vulnera, grauia ſymptomata, lapſus, percuſſio, corporiſque motus vehementes, animi affectus, qui ſpiritus & humores commouent, candelarum extinctarum fœtor, purgantia medicamenta, vel alia venenata ſumpta, vel extra adhibita, Venus frequens & nimia. Mediante verò retentrice læſa expultrix læditur, dum retentrix ita læditur, vt fœtum amplius retinere non poſſit, ſed quaſi ſponte excidere permittat. Tum enim expultrix in conſenſum trahitur, ipſumque fœtum, quem retentrix non amplius continet, excutit. Debilitatur autem retentrix vteri ob morbos vel totius corporis, aut partium vicinarum, quibus vterus in conſenſum trahitur, quales ſunt febres acutæ, & longæ, vel ipſius vteri morbi, vt inflammationes & eryſipelas, vteri internæ ſuperficiei læuitas à pituitoſo & viſcido humore proueniens, orificii vteri laxitas, cauſſæ externæ violentæ, quæ ligamenta, quibus vterus fœtui cohæret, rumpere poſſunt.

uſſa interna.

Atque hîc modi cauſſarum ſunt, quibus expultrix ad fœtum intempeſtiuè excludendum excitatur, quos iam per omnia cauſſarum internarum ac externarum & euidentium genera videbimus. Hoc principiò monendum, cauſſas quaſdam non vno modo, ſed pluribus ad abortum excitandum facere poſſe, vt iam patebit. Internæ cauſſæ ſunt primò morbi totius corporis, ſiue ij ſint acuti, ſiue remiſſi & diuturni, quorum vis ad vterum pertingit & fœtum debilitat. Nam in febribus ſeu acutis ſeu intermittentibus, & vtero ipſi intemperies illa communicatur, ob quam & fœtum nec rectè retinet, nec fouet, ipſique fœtui intemperies quædam inducitur, & vitioſum nutrimentum ſuppeditatur, in acutis etiam ob tenuem diætam & appetitum deiectum, minùs, quàm par eſt, alimenti fœtui ſuppeditatur, vnde is debilitatur vel etiam moritur.

uſſa abor- interna.

Deinde Symptomata grauia, vt lypothimia & ſyncope, conuulſiones, dolores quicunque, vomitus, tuſſis, ſternutatio, & ſimilia, ſpiritus & humores agitando, muſculoſque abdominis & ipſum vterum, imò ipſum fœtum concutiendo, naturam ad expellendum impellere poſſunt. De quo Hippocrates, 7. *aph.* 27. *Si pregnanti teneſmus ſuperuenerit, abortus cauſſa eſt.* Trahitur enim harum partium dolore & excernendi conatu vterus in conſenſum. Quò pertinent & clyſteres acriores, ratione doloris, quem excitant, item ſanguinis euacuationes nimiæ, alui profluuia, quæ partim ſpiritus & humores agitando, partim alimentum fœtui ſubtrahendo abortus cauſſæ ſunt. De quo Hippocrates, 5. *aph.* 34. *Mulieri vterum gerenti ſi aluus fluat multum, periculum eſt, ne abortiat.* Et *aph.* 27. *Si pregnanti teneſmus ſuperuenerit, abortus cauſſa eſt.*

Morbi vteri.

Vteri ipſius morbos quod attinet, ſi ille malè & p. n. diſpoſitus eſt, nec fœtum rectè retinere & fouere, nec ei idoneum aut ſufficiens alimentum præbere poteſt, vnde ille moleſtiam percipiens mouetur vehementius, & ligamenta ac membranas ſuas diſrumpit, vel etiam emoritur; morbo quoque aut cauſsâ morbificâ ſtimulatus vterus facilè ad expellendum fœtum inſurgere poteſt. Hinc abortus cauſſæ ſunt Inflammationes & eryſipelata vteri, vel intemperies frigida & humida, cum pituitoſi humoris abundantiâ, ob quam ligamenta laxiora redduntur, vt eum amplius retinere nequeant, vel etiam frigida & ſicca, quæ omnibus vitæ actionibus aduerſa eſt, vel tumor aliquis durus & confirmatus in vtero, ob quem is fœtum incrementum ſumentem retinere non poteſt, vel interioris vteri ſuperficiei læuitas à pituitoſi & viſcidi humoris abundantiâ proueniens, quæ facit, vt ſecundina cum vtero minùs firmiter connectatur. De qua Hippocrates, 5. *aph.* 45. *Quæ mediocriter corpulentæ abortum faciunt, ſecundo menſe aut tertio ſine occaſione manifeſtâ, iis cotyledones lentoris ſunt plenæ, nec præ pondere continere fœtum poſſunt, ſed abruptis decidit.*

Ad abortum etiam facit vteri anguſtia, ob quam fœtum grandiorem capere non poteſt, de quo *in quæſtione*; eiuſdem item denſitas, ob quam ſecundina cum vteri vaſis firmiter nón connecti, nec vterus ſatis diſtendi poteſt. Situs etiam vteri mutatus & præcipuè ad inferiora prolapſus, vel orificii eius relaxatio, quæ potiſſimum accidit ob humidam cœli conſtitutionem, & nimium aquæ dulcis tepidæ balnei vſum, aut frequentem Venerem fœtu iam grandiore facto, abortus cauſſa eſſe poteſt. Ad abortum quoque faciunt vteri vulnera & vlcera, quæ expultricem eius facultatem ſtimulant.

Fœtus vitia.

Fœtus vitia ſupra iam omnia enumerata ſunt, vbi quâ ratione debilitari, imò emori poſſit, dictum. Pertinet huc & nimia eius magnitudo, dum nimirum is nimis grandis eſt, vt vtero capi non poſſit, vt propterea moleſtiam percipiens & ipſe exitum quærens, & vterus eandem ſentiens, onere iſto ſeſe liberare cupit. Accidit autem hoc cùm fœminæ tenellæ & paruo corporis habitu prædita proceræ ſtaturæ viris iunguntur, & præſertim dum primò pariunt id euenit. Tunc enim paulò poſt ſeptimum abortire ſolent, poſtea verò, quia vterus ſenſim magis dilatatur, menſe octauo; tertiò in principio noni, donec tandem vterus ſatis dilatationi adſuetus fœtum retinere poſſit.

Aliam adhuc abortus cauſſam, cuius alii autores non meminerunt; affert Guiliel. Fabricius, *Cent.* 2. *obſ.* 50. vbi hoc modo ſcribit: Torentina Mayer, coniux M. Vrbani Ale., matrona honeſta ac robuſta, quæ æſtatis tempore, anno 1605. ad quinti menſis finem ferè, ſignis omnibus fœtus viui apparentibus, grauida fuit. Circa finem verò quinti menſis fœtus primò imbecilliter ac languidè mouebantur, ita vt vix perſentiri potuerit. Deinde paulatim & intra paucos dies omnino ceſſabat moueri. Mammæ quoque, quæ antea lacte turgebant, nunc ſubſidebant, flacceſſebant, & exſiccabantur, aliaque ſigna aderant, ex quibus fœtum in vtero mortuum eſſe, facillimè conicere licuit. Tandem circa finem octaui menſis, parturientium doloribus correpta, enixa eſt maſculum, quem per tres ferè menſes mortuum geſtauerat. Huius autem abortus cauſſam nullam aliam inuenire potuimus, quàm malam ac ineptam conformationem vaſorum vmbilicalium. Chorda enim, vt vocant, vmbilicalis, quæ cõmuniter & in omnibus vlnarum aliquot longitudine eſſe ſolet, in hoc abortu vix ſpithamæ erat longitudinis. Hinc perſpicuum fit,

creſcentem fœtum in vtero materno paulatim placentam ab acetabulis ſiue cotyledonibus abſtraxiſſe & ſeparaſſe. Abſtracto autem hepate vterino, neceſſariò moritur fœtus. Eandem hiſtoriam prolixius repetit *ibid. obſeruat.* 51.

Cauſſę externæ. Aër.

Cauſſas Externas quod attinet, primò nobis occurrit frigidior aër, poſt calidum & humidum præcipuè, qui in vterum admiſſus, & ipſum vterum lædere & irritare, ac ipſi fœtui nocere poteſt. De quo Hippocrates, 3. *aph.* 12. *Si auſtralis hyems & pluuioſa ac tepens fuerit, Ver ſiccum & aquilonium, mulieres, quibus partus in ver incidit, quauis cauſsâ abortiunt &c.* Nam vt Galenus, *in comm.* explicat, corpora per hyemem εὔδιον, hoc eſt, tepidam ac clementem, humida & mollia & rarefacta initio facilè ad intimas vſque ſui partes ambientis nos aëris verni frigiditatem admittunt. Quo fit, vt partus, qui longo iam tempore aëris tepori & clementiæ adſueuerunt, vehementius à frigore percellantur & offendantur.

Aſtrologi non ſine cauſsâ hîc addunt malignos Siderum adſpectus, quos nullâ aliâ apparēte cauſsâ manifeſtâ frequētes interdū abortus in grauidis ſequuntur, quod propterea partus inſtātis indicium habetur.

Cibus.

Cibus ſi copioſus ſit, fœtum ſuffocare poteſt, ſi exiguus, & fœtui alimentum ſubtrahitur, & mater debilitatur; ſi prauus ac mali ſucci, prauum nutrimentum fœtui ſuggerit, ob quod is debilitatur, vel etiam emoritur. Cibi quoque aperientes & medicamentoſi & vterum & fœtum ſtimulare poſſunt. Eadem potus

Potus.

ratio eſt. Calidior enim & vtero & fœtui intemperiem vitioſam imprimit, menſeſque mouet; copioſus calorem vteri & fœtus ſuffocat.

Vigiliæ & ſomnus.

Vigiliæ nimiæ ſpiritus exhauriunt, Somnus nimius calorem hebetat. Sed iſtæ cauſſæ rarò tantam vim habent, vt abortum excitare poſſint.

Inanitio & repletio.

Euacuatio nimia per aluum, vomitum, quo & purgationes pertinent, abortum excitant, cùm quod alimentum fœtui ſubtrahunt, tùm quod in vniuerſo corpore humores & ſpiritus exagitant, qui motus facilè ad vterum & fœtum etiam peruenire poteſt, tùm quod in purgantibus fortioribus maligna qualitas & vterū & fœtum offendit, idque præcipuè fit ante quartum menſem, & poſt ſeptimum, de quo ſupra, *ſect.* 5. *c.* 3. *queſt.* 3. *An grauidas purgare liceat*, dictum. Sanguinis verò per vteri venas & hæmorrhoides effluxus nimius fœtui alimentum ſubtrahit, præcipuè ſi is grandior ſit; contra nimia repletio & ſanguinis abundantia fœtum interdum ſuffocat, & abortum excitat. Dum enim maior ſanguinis copia ad vterum confluit, quàm à fœtu abſumi poſſit, circa vteri venas cumulatur, naturamque grauat, vnde vel menſium fluxus excitatur, qui vt fœtus ſimul excludatur, occaſionē præbet, vel ſi retineatur, calorem & fœtum copiâ ſuffocat.

Motus & quies.

Motus corporis quicunque nimius & violentus fœtum excutere poteſt, vt ſaltus, quo modo Pſaltria apud Hippocratem conceptum excuſſit, geſtatio aut eleuatio grauis ponderis, lapſus, curſus, in equo aut curru ſuccutiente vectio, percuſſio ventris ac dorſi, abdominis compreſſio, tuſſis magna, vomitus, ſternutatio, conuulſiones, Veneris vſus immoderatus; quæ vel muſculos abdominis comprimendo, vel ligamenta, quibus fœtus vtero annectitur, rumpendo, vterum agitando, vel vaſa vmbilicalia rumpendo, cuius rei exemplum habet G. Fabricius, *cent.* 2. *obſ.* 50. vel vterum & fœtum agitando, abortus cauſſa eſſe poſſunt.

Animi pathemata.

Idem præſtant animi pathemata, ira, terror, metus, quæ ſpiritus turbando & agitando, vel calorem ſuffocando abortus cauſſa eſſe ſolent.

Res verò non neceſſariò occurrentes quod attinet, abortum excitant partim alimentum fœtui ſubtrahendo, vt venæ ſectio, purgatio, inedia, partim ſpiritus & humores turbando & cùm expultricem in matre excitando, tùm fœtum in vtero agitando aut lædendo vel ligamenta, quibus fœtus vtero cohæret, rumpendo, quarum iam ante de motu & inanitione facta eſt mentio, vel alio modo fœtum mouendo, quod itidem præſtant motus violentus, medicamenta maligna & venenata, quocunque modo adhibita, inprimis quæ fœtum excutere valent, & ἐκβόλια dicuntur, qualia ſunt, aſa fœtida, caſtoreum, myrrha. Et quæ extra variis modis adhibentur, vt opopanax, galbanum, ammoniacum, ſulphur, vngulæ aſini ſuffitus, colocynthis, ruta, cucumer ſylueſtris, fel vaccinum, camphora. Fœtida item, quæ inter cauſſas iſtas facilè primas obtinent. Atque inprimis fœtor candelarum extinctarum, quem etiam equabus fœtum excutere ſe obſeruaſſe, vir nobilis fide dignus mihi retulit. Sumit hîc occaſionem fragilitatem hominis deplorandi Plinius, *lib.* 7. *hiſt. nat. cap.* 7. dum ita ſcribit: *Miſeret*, inquit, *atque etiam pudet æſtimantem, quàm ſit friuola animalium ſuperbiſſimi origo, cùm plerumque abortus cauſſa fiat odor à lucernarum extinctu. His principiis naſcuntur Tyranni, his carnifex animus. Tu, qui corporis viribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem eius exiſtimas, ſed partum: tu, cuius ſemper in victoriâ eſt mens, tu qui te Deum credis, aliquo ſucceſſu tumens, tanti perire potuiſti: atque etiam hodie minoris potes quantulo ſerpentis ictus dente; aut etiam, vt Anacreon Poeta, acino vuæ paſſæ, vt Fabius Senator Prætor, in lactis hauſtu vno pilo ſtrangulatus. Is demum profectò vitam æquâ lance penſitabit, qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit.* Hæc Plinius. Tādem etiam venena, quæ & matri & fœtui nocent, abortū excitare poſſunt.

Hoc loco mirabilis abortus frequentis hiſtoria non prætereunda, eiuſque cauſſa inquirenda. Fœmina quædam honeſta, temperamento ſanguineo, & corpore εὐσάρκῳ, primùm filium grandiuſculum laborioſè enixa eſt, poſtea verò ſepties abortiit, & quod mirum, etſi diuerſis temporibus, & nunc breuiore, nunc longiore à conceptu temporis ſpatio, nimirum nunc ſecundo, nunc tertio, imò etiam quarto & quinto abortiret: tamen omnes abortiui eiuſdem magnitudinis fuerunt, pollicis articulum ferè æquantes, membrorum tamen delineationem exhibentes, & vaſa vmbilicalia inſtar fili ſubtilis albi. Poſt ſingulos verò abortus ſanguis laudabilis & copioſus effluxit. Dum verò grauida eſſet, vomitionibus enormibus ſemper infeſtata fuit. Huius itaque frequentis & miri abortus cauſſa quæ fuerit, non ita facilè dictu eſt. Hoc quidem puto eſſe probabile, cauſſam primariam tot abortuum eſſe ſanguinis materni, à quo, vt altero generationis principio, per venam vmbilicalem poſt primam ex ſemine factam conformationem, affluente, perfectionē & augmentum fœtus ſumit, inopiam & defectum. Cauſſam autem, cur ſanguis iſte in formatione fœtus defuerit, reddere difficillimum eſt. Etenim ſanguis in corpore non defuit, quod matris conſtitutio ſanguinea, & copioſus ſanguinis laudabilis poſt partum fluxus docent. Cur ergo ille ad fœtum formandum & augendum non peruenerit, quæſtio prima eſt: altera, cur natura conceptum, quem perficere non potuerit, non citius reiecerit; tertia, cur tot abortus diuerſis menſibus facti ſemper eiuſdem magnitudinis fuerint.

Primam quæſtionem quod attinet, poſſet quidem alicui in mentem venire, in primo partu, qui laborioſus fuit, & forſan violentâ ſecundinæ extractione orificia venarum in vtero calloſa facta fuiſſe, vt poſtea, vbi iterū concepit, ſanguis ad fœtus formationem affluere non potuerit. Verùm vix fieri potuit, vt omnes pariter Venæ in vtero cicatricem vel callum obduxerint. Si verò aliquæ ſaltem ſaluæ ſint, conceptus fieri poteſt; cùm compertum ſit, vt ex ſuperioribus, & Fr. Rouſſeto patet, mulieres, quæ hydatides in vtero habuerunt, aut peſſum contra vteri procidentiam geſtarunt, imò ſceleton fœtus mortui in vtero habuerunt, nihilominus concepiſſe. Præterea fluxus ſanguinis copioſus,

qui

qui poſt abortum ſemper accidit, venas vteri ſatis patuiſſe probat. In ipſis vaſis vmbilicalibus potius cauſſa quærenda eſt, cùm ea plus iuſto exilia & tenuia fuerint, ſecundina contrà aliquod incrementum ſumpſerit. Quænam autem cauſſa vitij huius vaſorum vmbilicalium fuerit, inuenire difficillimum eſt. An debilitas vteri poſt primum partum laborioſum contracta in cauſſâ fuerit, vt ſemina non rectè miſceri, & ignobiliores partes, & inter eas vaſa vmbilicalia, non rectè conformari potuerint, ſed exilia, tenuia atque infirma remanſerint, quæ poſtea, accedentibus vomitibus enormibus, quibus prægnans ſemper inſigniter infeſtata fuit, facilè abrumpi potuerint: An vero, quia ſemen virile quidem, idque ſatis potens adfuit, & ex eo partes ſpermaticæ nobiliores formatæ ſunt, fœmineum verò ſemen, ex quo inprimis, aut certè ex eo præcipuè cum maſculino mixto, ignobiliores partes, ligamenta, & vaſa vmbilicalia etiam formantur, ob callum vaſi eiaculatorio fundo vteri inſerto, ob partũ laborioſum defuerit, vel paucum adfuerit, atque ita ob ſeminis fœminini defectum vel paucitatem, vaſa vmbilicalia perfici non potuerint, & tenuia atque exilia remanſerint, Lectori perpendendum, & ſi hæ cauſſę non ſatisfecerint, rem altiori eius indagini relinquo.

Secundam & Tertiam quęſtionem quod attinet mihi probabile videtur naturam ideò non ſtatim conceptum eieciſſe, quod ipſius infantis partes ſpermaticæ nobiliores, ex ipſo ſemine, maſculino præcipuè, ſatis rectæ conformatæ fuerint, ideóque eorum perfectionem Natura adhúc ſemper molita ſit, & propterea de opere non deſperans conceptum ſatis diu retinuerit. Quia verò in omni conceptu per vaſa vmbilicalia non rectè formata, ſanguis maternus affluere non potuit, cõceptus ille nullum incrementum ſumpſit, donec tandem Natura de perfectione eius deſperans, vel etiam aliis cauſis laceſſita eum eiecerit.

Signa Diagnoſtica.

[...]na. Abortus ſi iam factus ſit, id per ſe manifeſtum eſt, nec ſignis quibus cognoſcatur, opus eſt. Abortus verò inſtans & futurus vt præuideatur & cognoſcatur, vtile eſt. *[Ab]ortus fu[turi] ſigna.* Cùm autem fœtus naturaliter conſtitutus in vtero ſine inſigni matris moleſtiâ, in conuenienti ſitu, vſque ad partus tempus legitimum commorari, & ſanguine materno ali debeat, abortus futuri indicium eſt, primò, ſi mammæ extenuentur, vt Hippocrates, 5. *aphor.* 37. docet, dum ſcribit: *Si mulieri vterum ferenti mammæ ſubitò extenuentur, abortus ſubſequitur.* Et 5. *aphor.* 53. *Quę fœtum ſunt perditura, iis mammæ extenuantur*: Et ibid. *aphor.* 38. *Mulieri geminos ferenti, ſi altera mamma extenuetur, alterum abortu edit.* Indicat enim mammarum hæc citra euidentem cauſſam extenuatio defectum ſanguinis eſſe in venis vtero & mammis communibus, ob quem fœtus periclitatur. In aliis verò cauſſis, vbi ob violentiam fœtus agitatur & vaſa rumpuntur doloréſque excitantur, ſpiritus & ſanguis ad partes genitales ruunt, quibus mammæ deſtitutæ extenuantur. Si etiam lac copioſum è mammis effluat, partum imbecillem & hinc metum abortus indicat, vt Hippocrates, 5. *aphor.* 52. docet. Si verò iam grauida crebros circa ventrem & lumbos dolores percipiat, qui verſus pubẽ & os ſacrum deſinunt, cùm quodam ex vtero egerendi conatu, certum id imminentis abortus indicium eſt. Dolores ii enim membranas & ligamenta, quibus fœtus Vtero cohæret, tendi & diuelli ſignificant. Quod ſi poſt dolores & conatus hos ſanguis vel purus, vel ichoroſus, vel aqua ex vtero effluat, abortum iamiam inſtare, & diſruptá iam vaſa, ac membranas & os vteri apertum eſſe ſignificat. Ac tum etiam ſitus mutatur, & qui antea ſublimis & faſtigiatus quaſi in medio ventre erat, iam conglobatus verſus pudenda deuoluitur, & alia grauia ſymptomata, rigores, tremores, cordis palpitationes & ſimiles ſequuntur.

Vt curatio autem rectè inſtitui poſſit, cauſſæ diſcernẽdæ sũt. *Signa cauſſarum.* Morbi totius, vt & vteri, è ſuis ſignis, quę in ſuperioribus libris, & hoc ipſo de morbis vteri ſunt propoſita, cognoſcuntur. Signa fœtus debilis antea, *ſect.* 5. *cap.* 7. ſunt propoſita. Cauſſæ externæ verò & euidentes cum ſenſibus manifeſtæ ſint, de iis ab ipſis grauidis & adſtantibus Medicus certior fieri poteſt.

Prognoſtica.

1. In abortu ſemper mulieres magis periclitantur, *Prognoſtica.* quàm in partu naturali; quia violentior eſt, quàm naturalis partus, & tempore alieno fit. Vt enim in fructibus maturis pediculi ab arbore laxantur, & fructus ſponte decidunt: ita in partu naturali vaſa & ligamenta, quibus fœtus vtero cohæret ſpontè laxãtur, & ſoluuntur, quæ in abortu violenter abrumpi neceſſe eſt.

2. Aliquando tamen euadunt, ſed multis ſymptomatibus infeſtantur, & ſteriles poſtea redduntur. Interdum enim ex diſruptione vaſorum violentâ hæmorrhagiæ nimiæ excitantur, ad quas ſyncope, deliria, conuulſiones & tandem ipſa mors ſequitur, & rarò ſeruantur, quibus in abortu vel poſt abortum conuulſiones accidunt. Interdum etiam propter dolorem & ſanguinis affluxum, ſanguiniſque retenti putrefactionem febres excitantur, & alia praua ſymptomata.

3. Minus tamen læduntur, quæ aliàs ſanæ ſunt, & quæ infantes iam pepererunt, vt via iam patentior ſit & partui aſſueta, & quæ vterum habent humidiorem & laxiorem.

4. Inprimis verò prîmus abortus periculoſior eſt; cùm loca genitalia adhuc anguſtiora & grauidæ doloribus iſtis non aſſuetæ ſint. Dilàceratis etiam vaſorum oſculis ferè poſtea ſteriles euadunt.

5. Magis quoque periclitantur in abortu fœminæ nimis graciles, propter infirmitatem; vt & nimis craſſæ, propter viarum anguſtiam & adſtrictionem.

6. Periculoſior eſt abortus ſexto, ſeptimo & octauo menſe; quia infans iam grandior in exitu maiores labores, & vaſorum & ligamentorum ruptionem affert.

7. Quibuſcunque ex deperditione circa vterum, & tumoribus, in capitis grauitatem permutantur in ſyncipite dolores & quicunque alij ab vtero, iſtis octo aut decem menſibus in coxendicem finiunt. 6. *epid. com.* 1. *text.* 2. Videantur Interpretes.

Indicationes.

Medico autem duo Scopi in abortu ſunt propoſiti; *Indicationes.* Vnus reſpicit præſeruationem, alter Curationem. Et quidem commodius eſt, abortum præcauere, quàm abortienti ſubuenire, & idonea medicamenta fœminæ adhibere, vbi nondum grauida eſt. Quando enim mulier iam concepit, difficilè, imò ferè impoſſibile eſt ea remedia vel vniuerſo corpori, vel vtero adhibere, quæ vitia illa, ob quæ fœmina ad abortum procliuis eſt, curare poſſint. Præcauetur autem abortus, cauſis eius cùm ante conceptionem, tùm poſt conceptionem occurrendo, quæ cum omnino ſint variæ, etiam vna ab abortu præſeruandi ratio non eſt: Poſt conceptum verò ſimul & fœtum & vterum roborantia vſurpando.

Curationem verò & ipſum abortum iam præſentem, qui præcaueri non poteſt, quod attinet, danda opera, vt viæ laxentur & expultrix adiuuetur, vt minori cum moleſtiâ & labore fœtus excludatur.

Præſeruatio.

Vt fœmina, quæ nondum eſt grauida, ab abor- *Præſeruatio.* tu, ſi concipiat, præſeruetur, totius corporis eius conſtitu

conſtitutio diligenter perpendenda, & ſi plethora, cacochymia vel morbus aliquis inſignis in toto, & præcipuè in vtero adſit, is debito modo amouendus. Et inprimis ſi abortus accidat ob nimiam ſanguinis copiam, ſanguinem ante conceptionem ſectâ in cubito venâ imminuere vtile eſt; Imò ſi & poſt conceptionem eo abundet, metuendumque ſit, ne ob copiam ſanguinis abortiat grauida, quarto vel quinto menſe vena in brachio aperienda, ſanguiſque imminuendus.

Si verò ob cacochymiam, & quod frequenter accidit, ob pituitoſos & frigidos humores, quibus vteri vaſa & acetabula plena ſunt, abortus fiat, totum corpus conuenienter euacuandum, hinc vterus per peſſos idoneos purgandus, tandemque calefaciendus, exſiccandus, & roborandus, de quibus ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 6. de intemperie vteri frigidâ & humidâ cum materiâ*, ſatis dictum.

Si verò poſt conceptionem aliæ cauſſæ internæ, vt morbus aliquis totius vel vteri, abortus cauſſa ſit, is curandus, vel graue ſymptoma aliquod adſit, illud tollendum, vt de ſingulis ſuo loco dictum.

Et inprimis eæ, quæ ſæpius abortum paſſæ ſunt, cùm facilè coniicere poſſint, quâ de cauſsâ abortiant, rectiſſimè facerent, ſi illam tolli curarent, antequam iterum conciperent. Si tamen id neglectum ſit, id etiam, dum grauidæ ſunt, præſtandum, & ante illud tempus, quo ante abortire ſolitæ ſunt, vel venæſectio inſtituenda, vel ſi cacochymia inſignis adſit, ea leni, ſed frequenti purgatione, & per ἐπίκεσιν tollenda; atque iis, quibus humida adeſt corporis intemperies cum pituita, vterum laxans, decoctum Chinæ vel Sarſæ parillæ exhibere vtile eſt, additis iis, quæ fœtum roborant.

Externæ etiam atque euidentes cauſſæ, quas abortum excitare poſſe diximus, omnes ſtudioſè ac ſedulò vitandæ, & ſi eæ fortè aliquid damni vel matri, vel fœtui intulerunt, id contrariis medicamentis tollendum & corrigendum.

Et propterea grauidæ, quæ abortui obnoxiæ ſunt, in aëre temperato verſentur, vitent æſtum & frigus; odores graues, inprimis candelarum exſtinctarum. Vtantur cibis temperatis, boni ſucci, facilis coctionis; ab aliis verò medicamentoſis abſtineant. Vinum bibant non potens, aut cereviſiam puram. Motus corporis & animi valentiores vitent. Non frequenter cum marito coëant. Ne aluus conſtipetur & dura fiat, caueant. Fœtus ipſe ſi ſit debilis, cauſſæ omnes, quæ eum debilitare poſſunt, remouendæ, iſque roborandus, vt antea, *ſect. 5. cap. 7.* monſtratum. Alterantia quoque vſurpanda, quæ vi adſtringendi, & roborandi ligamenta, quibus fœtus vtero annectitur, prædita ſunt, quæque vterum firmant, & fœtui peculiari proprietate vires ac robur addunt, quæ allegato loco ſunt propoſita: inter quæ non poſtrema ſunt corallia, & grana tinctoria, quæ Chermes dicuntur; quibus hæc addimus,

Fœtum & vterum roborantia. ℞. *magiſter. corall.* Drach. j. *margar. prap.* Drach. ß. *raſura eboris.* Drach. j. *maſtich.* Drach. ß. *granor. chermes* Drach. j. *manus Chriſti perlat.* Drach. ij. F. Puluis.

Vel ℞. *Conſeru. roſ.* vnc. ij. *ſaluia* vnc. j. *cortic. citri condit.* Drach. vj. *myrobalan. chebul. condit. pulpa dactylor. ana.* vnc. ß. *marg. prap.* Scrup. j. *magiſter. corall.* Drach. j. Cum *Syr. cydon.* F. Elect.

Quod ſi abortus iam inſtet, & dolores ingruant, adſtringentia cùm exhibēda, tùm extra vſurpanda. Vtilis eſt hîc puluis vel magiſterium coralliorum in ouo ſorbili ſumptum.

Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr.* vnc. j. *corall. rub. prap. maſtich. ana.* Scrup. j. M.

Extra regioni lumborum, renum, pectini & perinæo illinatur vng. Comitiſſæ.

Vel ℞. *ol. roſac. myrtini, maſtichin. cydon. ana* vnc. ij. *mentha* vnc. j. *bdell. aceto diſſol. ſtyracis liquid. ana* Drach. ij. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* Drach. j. *cera q. ſ.* F. Vnguentum.

Vel ℞. *thuris, maſtich. ana* Drach. ij. *rad. tormentill.* Drach. jß. *ſantal. omn.* Drach. j. *fl. roſ. rubr.* Drach. ß. *boli Armen.* Drach. ij. *ſang. drac.* Drach. j. *ol. cydon. mentha, cera ana q. ſ.* F. Vng.

Ex iiſdem etiam addendo picem naualem, reſinam, colophoniam, fieri poſſunt Emplaſtra.

In manu geſtet grauida, vel vmbilico apponat magnetem; brachio alliget & ſub alis geſtet lapidem aquilæ, vel qui in vtero ceruæ interdum reperitur, corallia item, iaſpids, ſmaragdos, adamantes.

Curatio.

Verùm ſi medicamentis iſtis nihil perficiatur, ſed dolores partus & fœtum expellendi conatus magis magiſque incrementum ſumant, deſiſtendum eſt ab adſtringentibus; quia non ſolùm fœtum, ſed & ſecundinas, & ſanguinis, qui euacuari debet, effluxum impediunt, ſed expulſio fœtus, quæ præcaueri non poteſt, potius adiuuanda. Ideoque laxantibus, imò facultatem expultricem irritantibus, vtendum, quæ hîc proponere opus non eſt, cum poſtea de partu difficili & fœtu mortuo ſint proponenda. *Curatio.*

QVÆSTIO.

An vteri anguſtia abortus cauſſa eſſe poſſit?

Propter vteri anguſtiam abortum fieri poſſe docet Hippocrates, *1. de morb. mul.* dum ſcribit: Sed & ipſi vteri naturas habent, quibus abortum faciant, cùm ſint flatuoſi, denſi, magni, parui, &c. Idem, *lib. de ſuperfœtat.* propter anguſtiam vteri quandoque abortum fieri poſſe docet. Et, *lib. de ſterilitate*, ſcribit; Si mulier in tertio, quarto aut quinto menſe abortum faciat, atque hoc pluribus vicibus, & eodem tempore, hoc ideo fieri, quia vterus diſtendi non poſſit. Et Galenus, *3. de fac. nat. cap. 12.* de expultrice tractans, ventriculi, veſicæ, vteri in ſpecie mentionem facit, ſcribitque; Offenſionis triplex eſt cauſſa, aut nimia moles, aut pondus aliquod, aut morſus. Moles, vbi vterus extendi amplius non tolerat: pondus, cum ſupra vires ægræ ſit, quod continet: morſus, vbi vel humores, qui prius in membranis continebantur, in vterum ſint effuſi, vel etiam totus partus corruptus & putris tunicam vteri irritat & mordet. Et ratio idem ſuadere videtur. Cum enim partus naturalis fiat, vbi fœtui iam grandiori amplius in vtero locus non eſt, ſi præter naturam vterus ſit anguſtior, ita vt etiam minori adhuc fœtui ſufficientem locum præbere non poſſit, cauſſa hæc abortus eſſe poteſt.

Contra alii in eâ ſunt ſententiâ, vteri anguſtiam nullo modo ad abortum facere poſſe. Cùm enim vterus à naturâ comparatus ſit, vt ad fœtus augmentum, & ipſe, quantum opus eſt, diſtendi poſſit, non facilè fieri poſſe putant, vt ob loci anguſtiam ante tempus excludatur fœtus. Et ſit, vt vterus, non quantum opus eſt, diſtendi queat: tamen id ſaltem augmentum fœtus impedire, non vitam auferre, vel abortum excitare putant.

Verùm enim verò prior ſententia vero ſimilior videtur. Etſi enim verum ſit, vterum, dum naturaliter ſe habet, ita conformatum eſſe, vt naturaliter ad capiendum fœtum & ad partum vſque retinendum extendi poſſit: tamen cauſſa nulla eſt, quin p. n. talis eius conformatio eſſe poſſit, vt ita anguſtus ſit, vt ad fœtum capiendū, donec legitimo tēpore in lucē prodeat,

non

non ſufficiat, ſed ab eius mole, vbi incrementum ſumit, ita afficiatur, vt abortus inde ſequatur. Ita ventriculus quidem comparatus eſt, vt pro cibi aſſumpti quantitate facilè diſtendatur: compertum tamen eſt, ventriculum quibuſdam ita anguſtum fuiſſe, vt etiam mediocrem cibi quantitatem, quam alij facilè ferunt, retinere non potuerit, ſed vomitu reiecerint.

CAPVT. III.

De Partus naturalis ſignis & modo, regimine parientium, & officio Obſtetricis.

...uidæ ante ...um regi... POſtquam fœmina partus tempus vicinum & vix vnâ atque alterâ ſeptimanâ abeſſe cognouerit, aëris frigiditatem & æſtum cauere debet, vitare odores graues, imprimis candelarum exſtinctarum fœtorem. In conclaui, in quo degit, non aſſeruet pyra vel cydonia; neque maſtichem aut thus; cùm etiam vapores iſtarum rerum conſtringant, partéſque quæ laxari debent, ad partum minus aptas reddant. Non etiam res ſuaueolentes olfacere debet, ne Vteri conatus, qui in partu deorſum eſſe debet, ſurſum fiat. Cibi ſint facilis coctionis ac boni ſucci, eorúmque vſus moderatus. Ab omnibus, quæ adſtringunt & denſant, abſtineat, vt oryzâ, milio, ouis duris, auibus & carnibus durioribus. Vtatur iuſculis ex vino, conditis cinamomo & croco. Aluus vt laxa ſit, non dura, det operam. Imò ſi partum iamiam inſtare animaduertat, clyſtere emolliente aluum laxare vtile, imò neceſſarium eſt; cùm ſi aluo obſtructâ ad partus labores accedat, non parum periclitetur. Vtile etiam fuerit, partu iam prope inſtante alternis, diebus vel quarto quoque die ante inſidere balneo aquæ dulcis tepido, in quo malua, althæa, ſemen fœnigreci, lini, artemiſia, flores chamæmeli cocti ſint Hoc modo enim partes omnes circa vterum humectantur, & laxantur, vt poſtea in partu facilius dilatari & fœtui exitum præbere poſſint. Ita tamen eius vſus moderandus, ne vel grauida, vel fœtus debilitetur. Poſt balneum dorſum, lumbi, venter, ac partes circa vterum inungi poſſunt linimento parato è mucilagine ſeminis althææ, lini, fœnigræci, cydoniorum, & oleo lil. albor. amygdalarum dulcium, violarum, butyro ſine ſale, ac pinguedine gallinæ; vel ſolùm oleo lil. alborum. Quæ balneis vti nolunt partes eaſdem foueat ſpongiis vel linteis duplicatis eodem decocto madidis. Poſt balneum vtantur grauidæ fœtum confortantibus antea propoſitis.

Cæterùm poſtquam infans perfectus eſt, & iam tempus pariendi legitimum, de quo antea dictum, adeſt, ille exitum quærit, & Natura eundem expellere conatur. ...a partus ...ntis. Ac tum dolores grauidam apprehendunt, qui ab vmbilico ad inguina ſeſe extendunt, & ad lumborum vertebras reflectuntur; qui accidunt, cùm ob rupturam vaſorum & ligamentorum, quibus fœtus vtero cohæret, tùm præcipuè ob inſignem illum vteri conatum, quo, dum fœtum extrudere conatur, fibræ eius membranoſę extenduntur, & diſtenduntur, atque ii longè plerumque ſunt grauiſſimi, ſine quibus tamen fœtus non editur, & ſi ceſſent, pro malo ſigno proculdubio habetur, ideo forſan, quod vis expultrix ſuccumbat quaſi. Hinc partes ſuperiores circa vmbilicum extenuari incipiunt, & quæ ſuper pectine & inguine ſunt, extenduntur, & infans exitum quærit.

Atque ſigna iſta omnia obſtetrices diligenter perpendere debent, ne, antequam verum pariendi tempus adſit, ſine fructu, imò cum damno eius, grauidam ad partus labores adigant.

...tus natu... ...s modus. Partus autem naturalis quomodo fiat ſuprà, *cap.* 1. dictum, nimirum commodiſſimè fit, ſi infans capite deorſum verſus vteri os conuertatur, crura verò ſurſum dirigat, & brachia quoque ſurſum ad fœmora recta habeat. Ita enim facilius exitum inuenit, nec manus & brachia flexilia ipſi in tranſitu illo per locum tam anguſtum vllum impedimentum afferre poſſunt. Atque tunc ſi obſtetrix digitum in orificium vteri immittat, quoddam rotundum & durum, inſtar oui ad orificium vteri hærere percipit. Hinc ruptis membranis, aquæ, vt vulgò appellantur ab obſtetricibus, ex vrinâ & ſudoribus infantis collectæ effluunt, primò paucę, hinc copioſæ, denique ſanguis aquoſus effluit, atque vteri orificium ad fœtum excludendum aperiri incipit. Ac tum totum opus, Deo Opt. Max. cuius potentia hîc conſpicitur, & auxilium inſtante partu piis precibus implorandum, & parturientis labori & conatui ac obſtetricis diligentię permittendum, & (non verò prius, quàm os vteri ſhiare incipiat, in fruſtraneos labores coniicienda) ſella ad hanc rē idonea, & ad ſimilitudinem Lunæ excauata, ſeu ſemicirculi formâ quatuor pedibus ſuffulta, & fulcro retrorſum inclinante inſtructa, infans commodiùs tranſire, & ab obſtetrice excipi poſſit, collocanda, in quâ parturiens reclinato dorſo & cruribus diuaricatis ſedeat. Nonnullæ tamen ſtantes pariunt, ſaltem ſpondæ vel ſellæ innixæ; nonnullæ etiam in lecto, in quo ita collocari debent, vt nec penitus ſupinæ iaceant, nec erectæ ſedeant, ſed erecto nonnihil dorſo; vt liberior ſit reſpiratio. Aër, in quo pariendum eſt grauidæ, ſit temperatus.

Fœmina ita ad pariendum collocata, cum dolor ſeſe exſerit, & vterus ſeſe aperire conatur, ſpiritum cohibeat, nec clamet, & omni conatu infantem extrudere conetur; dum autem dolores non vrgent, & vterus ſe claudit, & ipſa à conatu fœtum extrudendi ceſſet, nec fruſtraneo labore ſe fatiget, aut motu illo irrito cauſſam præbeat, vt fœtus inuertatur. *Parturientis officium.*

Obſtetrix etiam non ſolùm parturientem benè ſperare iubeat, animúmque eius erigat, & ad obſequendum alacriter hortetur, ſed & parturientem iubeat decumbere, ambulare, ſtare, aut ſedere, prout & quando opus eſt, motum etiam conuenientem in ſellâ vel lecto parturienti monſtret, & manus ſuas oleo lilior. albor. vt & vterum fœminæ inungat, præcipuè in iis, quæ obeſæ ſunt, quarumque pudenda anguſtiora, & os vteri ſiccum, ac quæ primò pariunt. Vbi iam grauida in ſella conſedit, ipſa obſtetrix ante parturientem ſellâ humili ſedeat, vt ex ſuperiore loco prodeuntem infantem excipere poſſit. Infantem verò exeuntem manibus linteo tenui ac molli obductis excipiat, diligenter cauendo, ne vlla pars lædatur. *Obſtetricis officium.*

Poſtquam infans in lucem editus eſt, ſanguis, qui in vaſis vmbilicalibus eſt, verſus infantis vmbilicum comprimendus, & ea, relicta parte quatuor digitorum tranſuerſorum longitudine, abſcindenda, & vmbilicus filo proximè ad ventrem, pollicis à ventre ſpatio conſtringendus mediocriter, vulneríque linteum duplicatum, ol. roſaceo madidum imponendum. Cauendum verò, ne in vmbilici abciſſione ſanguis multus profundatur, cùm compertum ſit, ſi infans debilis ſit, & antequam vmbilicus vinciatur, multum ſanguinis effundatur, eum mortuum eſſe.

Danda quoque opera vt vnà cum infante ſecundinæ exeant. Quæ ſi in vtero reſtiterunt, manu calido oleo illitâ in vterum immiſſâ extrahendæ ſunt: quæ ſi vtero cohæreant, paulatim hinc inde circum agendæ, & tandem validius attrahendę atque extrahendę ſunt.

Adſtantium verò mulierum officium eſt, non ſolùm verbis parturientem conſolari, & animare, ſed & fulcire & ſuſtentare, & leniter parientis ventrem manibus paruulis comprimere, & infantem deorſum deducere, ac ſi vires deficiant, animique deliquia impendeant vino & aquarum deſtillatarum conuenientium odoribus eam recreare. Admittendæ verò ad eam operam *Adſtantium officium.*

operam non niſi mulieres, quæ & ipſæ ſæpius pepererunt, & parturientibus defuerunt. Iuuenculæ verò nuper nuptæ, & laborum iſtorum inexpertæ, quæ clamoribus & ejulatibus parturientis animum deijciunt, non admittendæ.

CAPVT IV.

De Partu difficili Naturali.

Partus facilis ſigna.

ATque hic partus naturalis modus eſt, qui etſi nunquam ſine difficultate & dolore fit, & mulieres in partu plus, quàm bruta, laborant, ijque dolores pœnæ loco lapſæ Euæ in paradiſo à Creatore indicti ſunt; tamen dum naturaliter ſe habet, fit ſine grauibus Symptomatibus, infans fortiter mouetur, doloreſque verſus pubem tendunt, fœmina vires & ſpiritum fortem habet, interdum quoque in partu ſternutat, & tunc partus facilis nominatur.

Partus vitia.

Contra verò ab iſto naturali modo partus multis deflectere modis poteſt. Interdum tempus quidem legitimum & modus rectus & planè naturalis eſt, exitus tamen Infantis difficilis: interdum tempus etiam legitimum eſt, ſed modus non naturalis, dum ſcilicet infans non in caput conuerſus, ſed alia figura præternaturali exitum quærit: interdum vltra legitimum tempus in vtero hæret: interdum fœtus in vtero planè emoritur: interdum nullo modo, nec obſtetricis operâ educi, nec medicamentis expelli, nec Chirurgi operâ fœtus extrahi poteſt, ſed ſectione opus, qui partûs modus partus cæſareus appellatur. De quibus vitiis jam ordine agemus.

Partus difficilis.

Etſi verò partus difficilis, Græcis δυστοκία, in genere appellari poſſit omnis difficilis fœtus maturi expulſio, quacunque de cauſa ea fiat, ita vt etiam eum partum complectatur, cum infans non naturali figurâ exitum quærit, eumque propterea difficulter inuenit: tamen de non naturali illo partu, cùm vitioſâ figurâ in lucem prodit infans, qui partus difficilis præternaturalis nominari poteſt, ſequenti capite agemus; hoc verò capite ſaltem de eo difficili partu agemus,

Partus difficilis naturalis.

cùm ſine figuræ vitio partus tamen eſt difficilis, & *partus difficilis naturalis* appellari poteſt.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Cauſſa autem difficilis partus eſt triplex, & vt partus difficulter fiat cauſſa eſt vel in matre & vi expultrice, vel in fœtu ipſo, qui editur, vel in viis, per quas egreditur infans.

Matris & expultricis facultatis vitium.

Matris & expultricis ratione partus fit difficilis, quando ea debilis eſt: quod fit primò, cum ipſe vterus debilis eſt, & ad expellendum non inſurgit, ac dolores illi, qui ex vteri expellendi fœtum conatu excitantur, grauidam non apprehendunt. Deinde cum ſpiritus & ſanguis, quibus natura tanquam primario inſtrumento vtitur, non in ſufficienti quantitate in vtero muſculiſque abdominis adſunt, quod accidit, quia vel in toto corpore eorum eſt penuria, vel etiamſi adſunt, non ad vterum, parteſque, quæ partum promouent, fluunt. Deficiunt ſpiritus & ſanguis in corpore, cùm vel ob habitus corporis conſtitutionem laxam, raram, debilem, aut ætatem nimis iuuenilem ſenilemve ſpiritus & ſanguis in corpore paucus eſt, vel cum ob æſtum, inediam, immodicas euacuationes, venerem nimiam, ſpiritus & ſanguis deficiunt; vel ob morbos aut ſymptomata grauia, quibus grauidæ laborarunt, aut adhuc laborant, præcipuè febres, abſumuntur, & diſſipantur, vireſque deijciuntur. De quo Hippocrates, 5. aph. 55. *Quæ geſtantes vterum febribus corripiuntur, aut vehementer ſine euidente cauſſa extenuantur, eæ difficulter & cum periculo pariunt, aut abortientes periclitantur.* Spiritus autem & ſanguis aliò auocatur, cum parturientes mœſtæ ſunt, timidæ & puſillanimes, verecundæ nimium, aut alio animi affectu tenentur, aut propter dolorem, quod in delicatis accidit, fœtus expulſionem fortiter non aggrediuntur. Ad debilitatem matris quoque pertinet, ſi pectus & reſpirationi dicatæ partes ſeſe non rectè habeant, ac ſpirandi difficultate laborent, & propterea ſpiritum, vt debent, non cohibere & verſus inferiora pellere poſſunt.

Fœtus vitia.

In fœtu cauſſa eſt, primò, ſi non vnus, ſed gemelli ſint, vel plures fœtus, & imprimis ſi vterque eodem tempore exitum quærat, aut ſi fœtus molam cohærentem habeat; aut ſi ſit fœtus magnus, vel ſecundum totum corpus, vel ſecundum caput; ſi ſit debilis, ob cauſſas ſupra enumeratas, vt membranas rumpere & exitum ſibi parare, eumque adiuuare non queat; & multò magis ſi mortuus ſit. Huc tandem pertinet, ſi vaſa vmbilicalia aliquot gyris collo infantis circumuoluta ſint.

Vteri vitia.

In viis verò cauſſa eſt, cum vel membranæ ſunt craſſiores & denſiores, vt eas infans facilè diſrumpere non poſſit, vel os, ceruix vteri, & rima pudendi anguſtiores ſunt, aut minus lubricæ. Hæ enim tres viæ ſunt, quas infans tranſire, & in partu dilatari debent. Os autem & ceruix vteri anguſtiores ſunt in iis, quæ primò pariunt; deinde dum fœminæ nimis pingues & obeſæ ſunt; tertiò dum tumor eſt in vtero aut partibus genitalibus, vel excreſcentia quædam; ſicut refert Guil. Fabricius, *Cent. 1. obſ. 67.* quandam fœminam totos ſex dies parturientem tandem mortuam eſſe, corpore verò poſt mortem aperto vterum laceratum, & caput infantuli in ventris capacitatem immiſſum inuentum fuiſſe; partus verò difficultatis cauſſam fuiſſe ſcirrhum in vtero, qui magnitudinem capitis infantuli fermè æquabat. Et *Cent. 3. obſ. 57.* in fœmina quadam è partu mortuâ vterum in ſcirrhum, qui magnitudinem capitis infantis ferè æquabat, concretum atque induratum fuiſſe. Quartò dum comprimuntur viæ ob tumores quoſcunque partium circumiacentium, vt recti inteſtini, hæmorrhoidum, duras in inteſtinis feces, flatus ea diſtendentes, calculum veſicæ. Quintò, dum oſſa coccygis à primâ conformatione non ſolùm firmiorem compagem, & articulationem habent, ſed &, ac quidem præcipuè, ſi iuſto latiora ſunt, & extra ita compreſſa, vt intus gibba potius, quàm caua ſint, & ab oſſe ſacro & coccygis non ſatis diſtent, & ita fœtui exitum quærenti viam præcludant, eamque non niſi anguſtam concedant, vt ita vel occipite vel ſincipite infans in iſtis anguſtiis neceſſariò hæreat, quæ maxima partus difficilis cauſſa eſt, ob quam & fœtus & mater interdum periclitantur, imò pereunt: quod etiam fit ob oſſa coxendicis malè formata & ſita in claudicantibus. Sextò, dum vterus rectum ſitum non habet, & propterea eius os comprimitur; Viæ tandem minùs lubricæ ſunt, cùm membranæ ob tenuitatem nimis citò rumpuntur, vt aquæ, quæ vias iſtas humectare & lubricas reddere debent, citius, quàm par eſt, effluant.

Rimæ pudendi cauſsâ quidem rarius fit difficilis partus, infanſque, modò os & ceruicem vteri penetrauerit, hanc facilius penetrare poteſt: tamen ſi breuior & anguſta ſit, fieri poteſt, vt infans & ibi ſubſiſtat, & partus nonnihil difficilis fiat.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Partum autem difficilem futurum, è cauſſarum modò enumeratarum præſentiâ cognoſcitur, & ſi antea mulier difficulter patere ſolita eſt.

Si verò parturire incipiat fœmina, ipſa, an facilè, an difficulter pariat, agnoſcit, & an fœtus breui tempore edatur, per ſe patet. Partus etiam difficilis

ficilis ſignum eſt, ſi dolores partus ſint languidi, & per longa interualla recurrant, & dolores ad dorſum potius, quàm verſus pudenda vergant.

Quænam autem cauſſa ſit difficilis partus, facilè cognoſcitur, ſi omnia circa matrem, fœtum & vterum diligenter perpendantur. Matrem enim debilem eſſe, cauſſis, à quibus debilitatem eius pendere antea diximus, patet. An fœtus ſit debilis, etiam è ſignis, ſupra, *ſect. 7. cap. 7.* propoſitis manifeſtum euadit. An fœtus nimis magnus ſit, vel caput magnum habeat, an gemelli adſint, & viæ ſint anguſtæ, ab Obſtetrice cognoſcitur.

Si enim fœtus ipſe rectè exitum quærat, & mater officium ſuum faciat, nihilominus infans per illas anguſtias euadere non poſſit, ſed in ipſo orificio vteri ſubſiſtat, & ingens diſtenſio circa orificium vteri percipiatur, infantem aut eius caput nimis magnum eſſe, argumento eſt. Gemelli etiam & tactu ab obſtetrice & ſitu cognoſcuntur.

Secundinas duriores & denſiores eſſe nec rumpi poſſe cognoſcitur, quod partus labores perſeuerant, & nihilominus aqua non effluit. Si omnia reliqua ſeſe rectè habeant, & nihilominus excluſio infantis retardetur, aliquod fœtui adiunctum impedimentum procul dubio partum moratur; quod iſtud confirmat, quod grauida non ſatis commodè geſtationis tempore ſeſe habuit, ſed variis moleſtiis vexata, & conceptionis tempora incerta & confuſa habuerit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnis partus difficilis periculoſus, & cùm mater tùm fœtus in eo periclitatur. Solêntque grauia mala, vaſorum vteri & aliarum partium in abdomine, vt & pulmonum ruptiones, ſicut Guil. Fabricius, *Cent. 3. obſ. 67.* narrat, fœminam quandam è partu difficili intra 24. horas mortuam fuiſſe, cuius venter apertus ſanguine ſeroſo repletus fuit; conuulſiones, vteri inflammationes, febres inſignes, aliáque inde excitari. Interdum in partu difficili perinæum, & cutis à pudendis vſque ad anum rumpitur.

2. Interdum verò mater & infans ſalui euadunt: interdum & mater & infans periclitatur: interdum mater ſeruatur, infans moritur; & contra infans ſeruatur, & mater moritur.

3. Si mulier quatuor diebus in partu laboret, vix fieri poteſt, quin fœtus moriatur: quia interea temporis & matris & fœtus vires collabuntur.

4. Si partus difficilis fiat ob expultricis vitium, & debilitatem matris, quæ febre laborat, ea tamen nec acutâ valde, nec diuturnâ, & mater & fœtus ſeruari poſſunt.

5. Si ob oſſium pubis magnitudinem partus difficilis fiat, fœtus peribit, & niſi Chirurgi ope extrahatur, etiam mater de vitâ periclitabitur.

6. Quid ex ſitu fœtus, dum exitum quærit, vitioſo præſagiendum ſit, *capite ſequenti* dicetur.

Indicationes.

Indicationes. Indicationes præcipuas cauſſæ ſuppeditant, quæ remouendæ. Si ob matris virium debilitatem partus difficilis accidat, vires roborandæ, ſpiritúſque reficiendi, & facultas expultrix ſtimulanda. Si ob vitium fœtûs partus difficilis accidat, iſque ſit nimis magnus, viæ dilatandæ. Si viæ nimis anguſtæ ſint, eæ laxandæ, aut ſi alius morbus in his, is tollendus. Et cum dentur medicamenta, quæ partum facilitantia dicuntur, quæ procul dubio & fœtum ad exeundum & naturam ad expellendum ſtimulant, ea quoque vſurpanda. Quæ omnia ſi non ſufficiant, ad operationem chirurgicam accedendum, fœtúſque Chirurgi operâ extrahendus.

Curatio.

Curatio. Primò ſunt medicamenta, quæ in omni partu difficili locum habent, quæ virtutem expultricem irritant & confortant, ac medicamenta partum facilitantia vocantur, qualia ferè ſunt, quæ aliàs menſes prouocare ſolent, nempe *ariſtolochia rotunda*, *dictamnus Creticus, albus, ſemen lauendulæ, thymum, ſatureia, crocus, cinamomum*, & quæ ad cinamomum pertinet *caſſia lignea* ſeu aromatica (vbi notandum, nonnullos craſſum errorem committere, qui ad partum facilitandum caſſiæ ligneæ ſeu aromaticæ loco vtuntur cortice fiſtularis, quæ ad laxandum vſurpatur) *myrrha*, *ſuccinum album* Scr. ij. vel Drach. j. pondere ex vino albo vel aquâ liliorum alborum, vel alia conuenienti exhibitum. Nonnulli etiam olei ſuccini guttam ex aquâ verbenæ propinant: *borrax mineralis*, quem Scr. j. vel Drach. ß. pondere exhibitum Fallopius & plures alij Medici commendant. De quibus tamen notandum, vt leuiora maturè, & cum partum inſtare colligitur, validiora, cum partus iam inſtat, exhibeantur, fortiſſima verò, quæ fœtui nocere poſſunt, non exhibeantur, niſi ſumma vrgeat neceſſitas, aut vbi fœtus mortuus eſt.

Partum facilem reddentia medicamenta.

Ideóque in principio cochlear vnum Aq. Cinamomi exhibere ſufficit.

Vel ℞. *caſſia lignea, dictamni Cretici ana* Drach. j. *cinamomi* Drach. ß. *croci* Scr. j.

F. puluis. Doſis. Drach. j.

℞. *boracis mineralis* Drach. j. *caſſia lignea* Scr. j. *croci* gr. vj.

F. puluis, qui cum Vino maluatico aquâ verbenæ diluto, vel ſolâ aquâ verbenæ exhibeatur.

Vel ℞. *cinamomi* Vnc. j. *croci* Scr. ß. *betonic. dictamn. Cretici, an.* Drach. j.

F. puluis. Doſis Drach. j.

Vel ℞. *caſſia lignea* Drach. j. *dictamni Cretici ſuccini ana* Drach. ß. *cinam. borracis ana* Drach. j. ß. *croci* Scr. j.

F. puluis. Doſis à Drach. ß. ad Drach. j.

Vel ℞. *radic. ariſtol. rot. longa, pulegij, dictamni Cretici, cinamomi veri*, ana Scr. ß.

F. puluis.

Vel ℞. *ſuccini albi* Drach. vj. *cinamomi* Drach. ij. *caſſ. lign. myrrhe, boracis ana* Drach. j.

F. puluis.

Vel ℞. *ariſtol. rot. vera* Scr. ij. *myrrh.* Scr. j.

F. puluis. Detur ex vino.

Vel exhibeatur decoctum dictamni Cretici & fl. leucoij lutei.

Vel ℞. *rad. ariſtol. rot. vera caſſ. lignea ana* Drach. iij. *dictamni Cretici, pulegij, ſabina, ana* M. ß. *fl. lauendula, cheiri ana p. j.* Coq. in vino, & detur hauſtus cum aq. cinamomi Drach. ij.

Amatus Luſitanus, *Centur. 5. curat.* 34. hunc puluerem è Vino exhibitum commendat.

℞. *cinam. opt. trochiſc. de myrrhâ, croci opt. ana* Drach. ß.

F. puluis. Sed croci copia paulò maior videtur. Alius experientiâ probatus.

℞. *dictamni albi, ſuccini ana* Drach. j. ß.

F. puluis, cuius dimidium ex vino calido exhibeatur. Rondeletio hic in vſu fuit.

℞. *ſem. lauend.* Drach. ß. *plantag. endiu. ana* Scr. ij. *piperis* Scr. j.

F. puluis, qui exhibeatur ex aquâ caprifolij & endiuiæ.

Potenter quoque promouent fœtum guttulæ aliquot liquoris è ligno coryli deſtillati, in conuenienti aquâ exhibitæ.

Vtile eſt & oleum cinamomi, ſi eius gt. ij. vel gt. iij. in Aq. verbenæ exhibeantur. Imprimis ab autoribus commendatur Secundina ſiccata ſeu toſta pulueriſata & exhibita, vt & vaſa vmbilicalia, quæ hoc modo præparari poſſunt.

℞. *partem ſecundina vel chorda vmbilicalis, & in*

furno ſiccetur, ac puluriſetur. Poſtea ℞. *pulueris huius* Drach. ij. *cinamom.* Drach. j. *croci* Scr. ß.

Cum ſucco ſabinæ F. Trochiſci. Doſis Drach. ij. in liquore conueniente.

Vel ℞. Vrachum cum duobus vaſis coniunctis, abluatur vino, & in fictili nouo vratur in clibano, & denuo aquâ endiuiæ & vino abluatur.

Poſtea ℞. *Huius cineris* Drach. ij. *cinam.* Drach. ß. *piper. longi, galangæ ana* Drach. j. *ſeminis plantag. endiuiæ ana* Drach. j. ß. *lauendulæ* Scr. iiij. F. puluis.

Vel ℞. *galbani, myrrhæ ana* Drach. j. *radic. ariſtol. rot. dictamni Cret. gentianæ ana* Drach. ß. *caſtorei, croci ana* Scr. j. *Cum ſucco ſaluiæ.*

F. Maſſa. Doſis à Drach. ß. ad Drach. j.

Topica. Externa quod attinet, ſuffitus poſſunt fieri ex ſuaueolentibus, & in vterum immitti.

℞. *ladani* Drach. ij. *ſtyracis calamit. benzoes ana* Drach. ß. *moſchi ambræ ana* gr. vj.

F. puluis, vel trochiſci. Vel fiant peſſi fœtum prouocantes, vt. ℞. *galbani aceto diſſol.* Vnc. j. *myrrhæ* Drach. ij. *croci* Drach. j. *Cum ol. irino* Miſc. F. peſſus.

Vel ℞. *mercurialis q. ſ. ſem. nigellæ. radic. cyclam. ana* Drach. j. Cum linteo F. ſacculus pro peſſario.

Vnguenta quoque, ſi vmbilico, pectini & pudendo illinantur, fœtum promouent.

Vt ℞. *ol. cheirini* Vnc. ij. *ſucci ſabinæ* Vnc. j. *porri, mercurial. ana* Vnc. ß. Coq. ad ſuccorum conſumptionem, adde *galbani aceto diſſol.* Vnc. ß. *myrrhæ* Drach. ij. *ſtyrac. liquid.* Drach. j. *rad. ariſtol. rot. cyclamin. cinam. ana* Drach. ß. *croci* Scr. j. *ceræ q. ſ.*

F. Vnguentum. Vel paretur tale cataplaſma.

℞. *radic. bryon. ariſtol. rot. ana* Vnc. j. *artemiſ. pulegij, ſabinæ, rutæ ana* M. j. Pulueriſentur, adde *farinæ lupinorum* Vnc. ij. *& Coq.* pro Cataplaſmate.

Sternutatoria. Sternutatoria præterea partum promouent, de quo Hippocrates, *5. aph. 35. Mulieri hyſtericæ aut difficulter parienti ſternutamentum prodeſt.*

Amuleta. Amuleta quoque ad partum promouendum vulgò à fœminis vſurpari ſolent, *Exuuiæ* nimirum *ſerpentum*, quibus parturientem cingunt, *lapis aëtites*, cuius vim clariſſimi quique Medici obſeruarunt, ac de eo Leu. Lemnius, *de occult. nat. mirac. lib. 4. cap. 12.* ſcribit, eius vim vſu quotidiano in Galliâ probatam eſſe, vt ſcilicet ſupra quidem alligatus fœtum retineat, ad femora verò, attrahat, partúmque facilem & expeditum reddat. Refértque, heroinam quandam, cùm toto geſtandi vteri decurſu, hoc à collo geſtamine commodâ valetudine vſa eſſet, partúque inſtante id adimere atque à pectore amouere neglexiſſet, ſenſit illa pariendi difficultatem, infantémque tardiùs deſilire, ſed detracto de collo Aëtite, eóque admoto femori internâ parte non procul à pube, leuem placidúmque partum conſecuta eſt. Imò tantam occultámque vim habet Aëtites, vt non ſolùm fœtum, ſed & vterum ad ſe trahat, ſcribítque F. Valleriola, *lib. 1. obſeru. 10.* cum muliercula Valentinæ quidam mulieri difficili partu laboranti lapidem Aëtitem magnum cruri alligaſſent, & edito partu propter imprudentiam & obliuionem lapidem à crure non amouiſſent, poſt paucas horas, prodeunte matrice, mortem miſeræ illatam fuiſſe. Promouent & partum *corallia, iaſpis, radix polygoni, coriandrum viride*, quæ coxæ aut plantis pedum alligantur. Atque iſta remedia in omni partu difficili locum habent.

Vires vt reficiendæ. Cauſſas verò in ſpecie quod attinet, ſi vires, quibus in hoc labore maximè opus eſt, deficiunt, omnibus modis reficiendæ, & propterea Vinum odoratum vel panis recens vino madidus naribus admouendus, aut vinum cum nuce moſchatâ & caryophyllis. Vtilis hîc eſt confectio alchermes, quæ & cor confortat, & languentem facultatem excitat; in quâ, ſi quis lapidem Lazuli & moſchum ac ambram reformidet, poteſt eorum doſis minui. Vel dentur ſpec. diamoſch. vel diamarg. cal. Drach. j. ex vino.

Gemini in partu vt regendi. Si verò ratione fœtus partus difficilis eſt, & quidem ſi gemini adſint, ità manibus obſtetrix eos regere debet, ne in exitu vnus alterum impediat, & propterea eum, qui exitui propior eſt, promouere, alterum verò retrudere, donec prior exierit. Si fœtus ſit magnus nimis, vias laxantibus & lubricantibus, de quibus mox dicetur, vtendum.

Via vt accommodanda. Si viarum vitio partus difficilis contingat, eæque minus lubricæ ſint, quod aqua nimis citò effluxerit, oleis & decoctis emollientibus laxandæ; ſi via anguſta ſit, itidem emollientibus laxanda; ol. amygd. d. pinguedine gallinæ, anatis; quibus mucilag. ſem. lini; cydonior. ſem. althææ. addere licet.

Si tumor aliquis difficilis partus cauſſa ſit, partes genitales leniter & blandè tractare conuenit, vt citra inſignem dolorem fœtui cedant, ideóque oleis & linimentis modò enumeratis inungendæ ſunt.

Si ob oſſium figuram vel ſitum minus conuenientem, vel etiam pinguedinem nimiam partus difficultas accidat, præcipua partum faciliorem reddendi ratio in conueniente parturientis ſitu conſiſtit, quem obſtetrix ipſi monſtrare debet, vel ipſa etiam facilè animaduertit. Si feces in aluo duræ ſint, clyſtere vel glande eliciendæ.

Si medicamenta non ſufficiant, interdum ad manus operam deueniendum. Itaque ſi membrana ſolidior fœtum retineat, eam digitis oleo dulci inunctis rumpere obſtetrix debet, vel diſcindere, vt Aëtius, *tetrab. 4. cap. 23.* docet. Si verò membrana quidem rupta ſit, fœtus tamen non prodeat, obſtetrix omni modo laborare debet, vt fœtum viuum ſine damno, quantum fieri poteſt, extrahat.

Fœtus ſemianimis in lucem prodiens vt tractandus. Et cum in partu difficili interdum fœtus tandem quaſi ſemianimis in lucem prodeat, diligens eius cura habenda, ne planè emoriatur. Ideóque diligentes obſtetrices ſpiritum ipſi per vtrumque os, ore & pennâ inflare ſolent, aromata mandere, & halitum adſpirare & inſpirare. Melle os perungatur. Linguæ inſtilletur guttula aquæ vitæ, eadémque pulſus & narium foramina perungantur, lauetur fœtus vino, lacte vel cereuiſiâ; capiti imponatur ſacculus ex nuce moſchatâ, macere, caryophyllis, cinamomo, vino maluatico madidus; funiculus vmbilici foueatur maluatico vel vino, aquâ, vel cereuiſiâ calidâ. Poſt ſectum vmbilicum.

℞. *maluatici & aq. vitæ* part. æq. calefiant, & in iis diſſolu. *ol. nuc. moſchat.* Deinde pãnus lineus iis imbuatur, eóque vmbilicus inuoluatur. Pauperiores ſemen cymini coquere poſſunt in cereuiſiâ, & eodem modo pannum lineum eâ imbuere & vmbilico imponere.

Diæta.

Diæta. Vbi partum inſtare fœminæ ſenſerint, verſentur in aëre temperato, cibis adſtringentibus abſtineant, contra vtantur cibis facilis coctionis & boni ſucci, iiſque in paucâ quantitate, ſed frequenter exhibitis, iuſculis gallinarum, & cõſummatis dictis, caricis, dactylis, vuis paſſis. Moderatè moueantur, non multùm vigilent, balneis laxantibus è decocto maluæ, altheæ, ſem. fœnugræci vtantur, & loca genitalia ol. lil. alb. amygd. inungant. Animi affectus nimios vitent.

In ipſo partu Aër in cubiculo parturientis ſit temperatus. Omnis fœtor amoueatur. Si partus iis diutius protrahatur, oua ſorbilia & panis vino madidus exhibendus, nuces item cõditæ, caro citri & cortices citri.

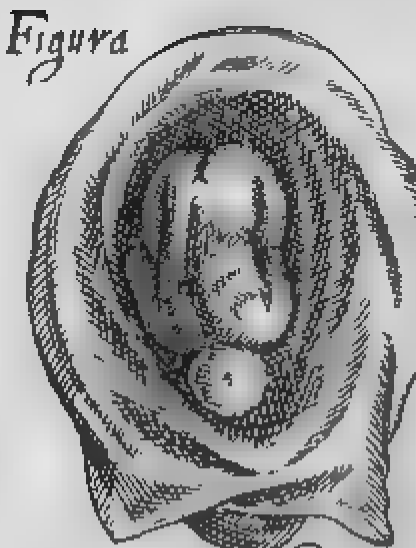
CAPVT V.

De Partu vitioſo ſeu difficili præternaturali.

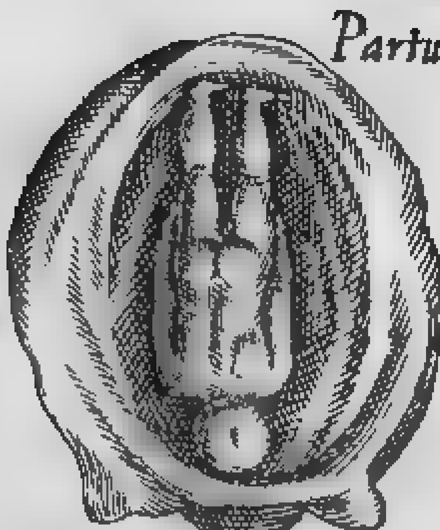
Partus vitioſus ſeu difficilis præternaturalis. PEculiaris verò partus difficilis differentia eſt; cùm fœtus non eo ſitu & figurâ, quâ naturaliter & frequenter edi ſolet, ſed aliâ prodit, quæ in ſpecie *Partus vitioſus* ſeu *difficilis præternaturalis* appellari poteſt.

Partus

Foetus ad Partum ſe ConVertentis Figura

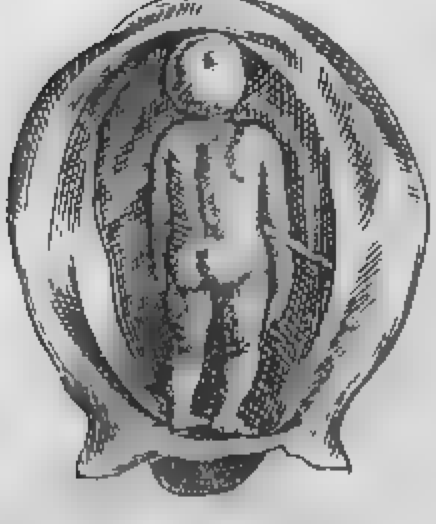

Partus Naturalis figura

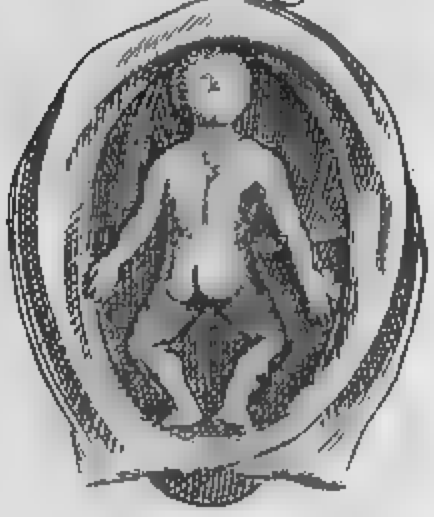

PARTUS NON NATURALIS FIGURÆ

I Fig

II Fig

III Fig

IIII Fig

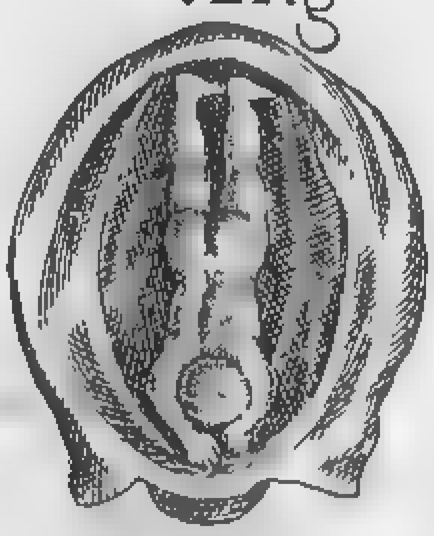
V Fig

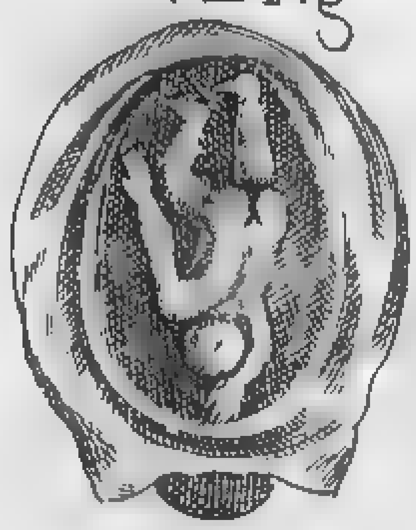
VI Fig

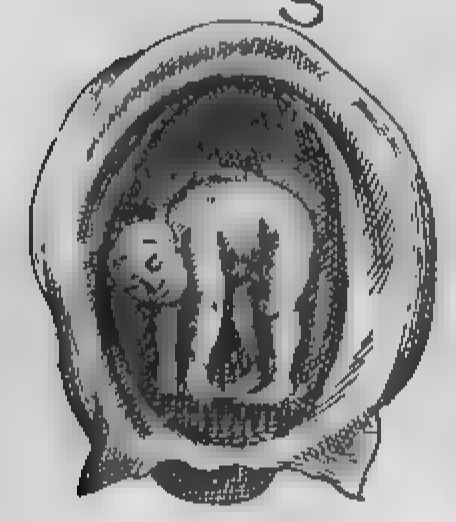
VII Fig

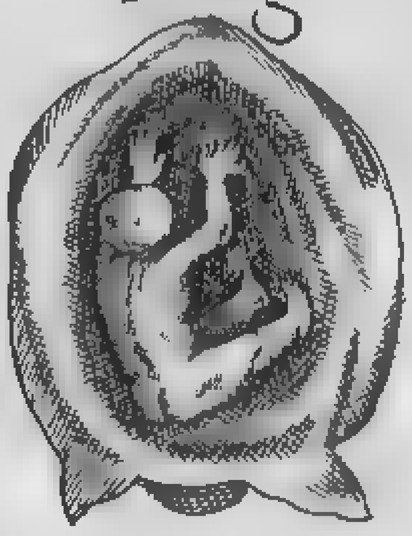
VIII Fig

IX Fig

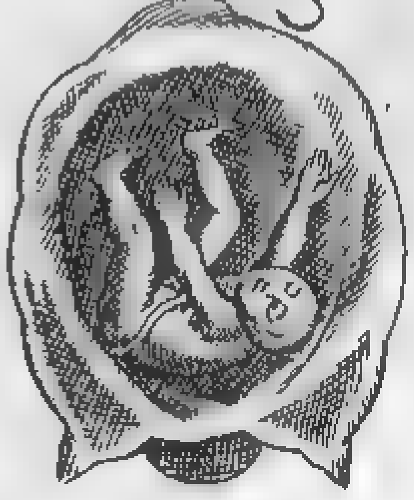
X Fig

XI Fig

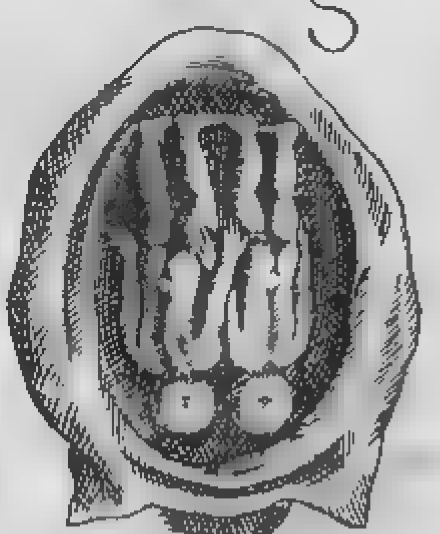
XII Fig

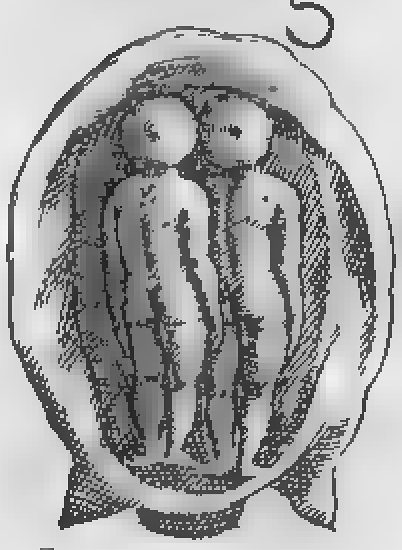
XIII Fig

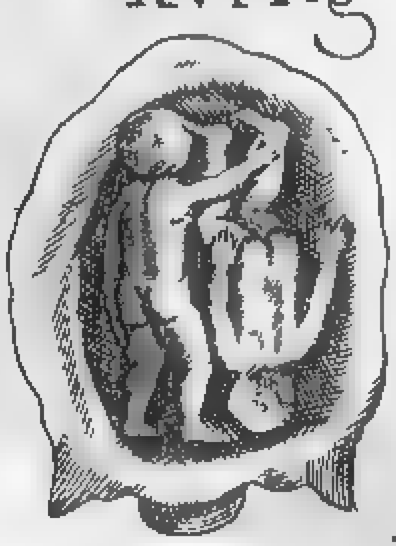
XIIII Fig

XV Fig

XVI Fig

Partus autem huius vitioſi & præternaturalis multi modi ſunt. Cùm enim partus naturalis fiat, cum Infans capite primum exit, manibus & cruribus ſurſum protenſis: quocunque etiam modo aliter Infans prodit, partus is vitioſus eſt. Potiſſimùm tamen tres modi ſunt. Nam exire conatur infans vel pedibus, vel manibus, vel obliquus. Idque rurſum variis modis. Dum n. manibus vel pedibus primùm exire tentat, prodit vel vtroque pede, idque rurſum vel manibus ad femora applicatis, qui I. modus eſt: vel brachiis & genubus extenſis ad latera & diſtortis, qui II. modus eſt: vel manibus ſurſum extenſis, qui III. modus eſt; vel vno pede, & rurſum manibus ad femora applicatis, qui IV. modus eſt; vel brachiis ſurſum extenſis, qui modus V, vel in genua, qui eſt modus VI. vel vtraque manu, qui eſt VII. modus: vel vnâ manu, qui VIII. modus; vel manu & pede vtroque, qui modus IX. Obliquè dum egredi conatur, rurſum varij modi ſúnt. Vel enim natibus primùm exire tentat, brachiis ſurſum protenſis, qui modus X. eſt; vel ſupinus dorſo orificio vteri obuoluitur, brachiis & cruribus ſurſum extenſis, qui modus XI. eſt: vel humeris ad orificium Vteri tendit, brachiis & cruribus itidem ſurſum extenſis, qui modus XII. vel pronus ventre ori vteri obuiat, manibus & pedibus ſurſum verſus dorſum reflexis, qui modus XIII. eſt. Ac vt geminos addamus, vel vterque gemellus in caput prodit, qui modus XIV. eſt; vel vterque in pedes, qui modus XV. eſt: vel alter in caput, alter in pedes, qui modus XVI. eſt.

Videatur Schema.

Verùm procul dubio multò plures adhuc figuræ vitioſi partus ſunt, cùm rectum quidem ſit ſimplex, vitioſum multiplex, eæque ſæpe obſtetricibus occurrant. Talis figura eſt, quam deſcripſit & depinxit Gu. Fabricius, *cent.4.obſeru.57.* Fœtus is in tranſuerſum ſitus erat, & ita quidem, vt caput ſiniſtro, pedes verò dextro hypochondrio ita inſiſterent, vt in vtroque latere prominentia non obſcura obſeruari poſſet. Spina dorſi autem fœtus verſus vteri orificium vergebat. Brachium dextrum extra orificium propendebat, ſiniſtrum verò, vti quoque crus dextrum (quod verſus caput reflexum) mediantibus vaſis vmbilicalibus (qui truncum corporis bis circumdederunt) trunco corporis ita alligabantur, vt ab initio fœtus ad exitum minùs commodè ſeſe parare poſſet, ſed omnia inuerſo ordine acciderent. Itaque cum fœtus, qui & maturus & robuſtus erat, maximo impetu ſeſe moueret, ſiniſtro pede corpus Vteri verſus dextrum latus dilacerauit, vt pes extra vterum immineret. Hinc cùm iam ſeptem dies in partu laboraſſet, expultrix vteri planè & ſubitò quieuit, & parturientium dolores ac conatus ceſſârunt, atque ipſa exſpirauit.

Fœtus per vmbilicum manum exſerens. Sed præter hos & alij modi ſunt partus vitioſi rariores, ſeu rara quædam, quæ circa partum fiunt. Lutetiæ cuidam mulieri grauidæ fœtus exertam manum per vmbilicum fuiſſe, & quindecim dies ad partum ſic ſtetiſſe, ſaluáque matre euaſiſſe viuum & vitalem, Hollerius, *inter rara, num.8.* refert. Quæ res cum planè mira ſit, non ſine cauſsâ optat Rouſſetus, *de partu caſ. ſect.4.hiſt.5.* Hollerium addidiſſe, quomodo poſtea enixa ſit iſta grauida, & per quam viam, & an poſtea iterum vterū geſtârit. Huic quid ſimile Ioh. Schenckius, ex relatione D. Tobiæ Cneulini, recenſet, dum ſcribit, Auguſtani Tinctoris vxorem omphalocelem ex partu contraxiſſe; & licèt duodecim liberorum mater facta fuerit, ſatis tamen commodè habuiſſe, quod faſciâ ad ruptionem idoneâ vteretur. Accidiſſe verò, vt in partu fœtus ſubitò ſurſum ad omphalocelem abriperetur, inibique hæreret, turgente & expanſo in tantùm vmbilico, vt ad tactum fœtus membra exactè dignoſci poſſent, non ſine matris & fœtus vitæ periculo. Factum tandem fuiſſe, vt peritiſſimæ fœminæ manu in vterum immiſsâ fœtus ſingulari dexteritate ab vmbilico ad locellos reuocaretur, & filius viuus & vitalis ederetur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Hippocrates, *in lib. de nat. puer.* duas huius partus vitioſi cauſſas refert, vteri ſcilicet amplitudinem, & mulieris tempore partus ob acerbos dolores inordinatum motum, cùm nimirum modò ſurgit, modò decumbit, modò in vnam, modò in alteram partem, & huc atque iſtuc ſeſe iactat. Hiſce enim motibus inordinatis fœtus à ſitu illo naturali facilè dimouetur. Quibus addi poteſt membranarum fœtum inuoluentium craſſities. Has enim cùm capite rumpere non poteſt infans, manibus & pedibus id tentans, modò in hanc, modò illam partem mouetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Quâ figurâ autem prodeat fœtus, & quæ pars primò orificio vteri offeratur, rectiſſimè obſtetrix explorare & deprehendere poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnes iſtæ fœtus exitum quærentis figuræ præternaturales non ſolùm difficiles ſunt, ſed & periculoſæ, vt interdum mater, interdum fœtus, interdum & mater & fœtus pereat.

Agrippa. 2. Minus tamen periculi eſt, cùm infans in pedes, præcipuè vtrumque, exit. Latini hoc modo natos Agrippas appellant.

Curatio.

Curatio. Si fœtus non recto ſitu prodit, obſtetrix manu oleo inunctâ, vnguibus præciſis, partim adducendo, partim retropellendo, partim in rectum agendo, prout opus, fœtum dirigere, & in meliorem ac naturalem ſitum conformare debet; & omnis labor eò dirigendus, vt fœtus in cauitatem vteri reducatur. Non rarò enim accidit, vt poſtea proprio & naturali exeundi conatu ſuâ ſponte naturalem figuram nanciſcatur.

Quod ſi nòn fiat, & I. figurâ ac in ambos pedes manibus ad femora applicatis prodeat, commodiſſimum quidem foret, ſi poſſet in vterum retrudi, vt in caput prodeat. Verùm cum metuendum ſit, ne ſi hoc tentetur, aliam vitioſiorem figuram acquirat, non facilè iſta figura mutanda, cùm vix fieri poſſit, vt pedes ſurſum retrudantur, quò fœtus in caput exeat, ſed obſtetrix oleo manibus inunctis vias lubricare, & brachia infantis prehendere, ne ſurſum protendantur, debet, & ſi propter magnitudinem, quam augent porrecta ad latera brachia, difficulter prodeat, os & ceruix vteri inungendus, exitúſque adiuuandus; in quem finem etiam ſternutatorium naribus admouere vtile eſt.

Quod ſi II. Figura, in pedes ſcilicet, ſed pedibus, genubus & manib. diſtortis prodeat, parturiens à ſellâ ad lectum deducatur, & niſi infans ad naturalem ſitum redeat, vterus comprimatur & grauida aliquoties circumuoluatur, donec infans ad commodiorem ſitum perueniat.

Quod ſi III. Figura, in vtrumque pedem, manibus ſurſum extenſis exitū quærat infans, periculoſus partus eſt, & brachia facilè læduntur. Itaque vt partus hoc modo fiat, obſtetrix permittere non debet, niſi infans nimis paruus ſit, & os vteri amplum, vt ſine damno facilè exitum habere poſſit. Ergo grauida in lectū ſupina, capite demiſſo & natibus altioribus, collocanda, quod commodè fiet, ſi ſupinæ molle aliquid ſub coxas ſubſternatur, & ſub lecti pedes, quò altiores ſint hi, à pedibus aliquid ſupponatur, & ceruical nullum ſit ſub capite.

capite. Et tum ventrem ſurſum ſtringendo, tùm infantem retrudendo, is in vterum repellendus, vt commodiorem figuram nanciſcatur. Cùm verò retruſus fuerit fœtus, atque hinc & hinc obuoluitur, vt ſecũdum naturam conſtituatur, quicquid ſub lecti pedes & ſub coxas poſitum eſt, ſubtrahatur. Imprimis danda opera, vt facies infanti dorſo matris obuertatur: id quod in omni partu præternaturali obſeruandum.

Si verò IV. Figura, vnó nimirum pede, altero retracto & manibus ad femora applicatis, infans prodeat, parturiens eodem modo in lecto collocetur, ſeſeque volutet aliquoties, vt infans naturalem ſitum acquirat. Quod ſi non fiat, ſed pes alter quoque orificio vteri offeratur, is comprehendendus & partus eo modo, quo in I. figurâ promouendus.

Sin autem V. Figura, vno pede ori vteri oblato infans prodeat, nullo modo iſta partus figura permittenda, ſed ad meliorem redigenda, vt III Fgurâ dictum.

Quod ſi VI. Figurâ in genua prodeat infans, manibus ad femora demiſſis, vtrumque genu ſurſum impellendum, donec ſitum Figuræ I. acquirat, & ſic vt in Fig. I. partus promouendus. Aut ſi id tutum non videtur parturiens in lectum collocanda, & volutanda, donec infans naturalem ſitum acquirat.

Si VII. Figura in manus ambas prodeat infans, humeris apprehendendus, atque eo vſque introreducendus, donec manus lateribus applicet. Et ne ad priorem partus figuram redeat, ab obſtetrice brachia ad latus deducenda.

Quod niſi ſucceſſerit, ad lectum deducenda grauida, vt in eo infans naturalem ſitum acquirat. Quem ſi nullo modo adipiſci licet, partus omnino periculoſus eſt, niſi infans planè paruus ſit, & vteri os amplum. Vt tamen tum faciliùs prodeat infans, os vteri oleis idoneis laxandum, vterus comprimendus, & brachia, quantum fieri poteſt, coniungenda.

Si VIII. Figurâ, vnâ ſcilicet manu, pedibus in vterũ porrectis ſeſe offerat infans, nõ extrahere eum conandum; cùm magis hoc modo infans firmaretur, & membrum vel luxaretur, vel abrũperetur, ſed parturiens ad lectum deducenda, & tùm ventrem ſurſum ſtringendo, tùm infantem ſurſum pellendo, in vterum is retrudendus, vt naturalem ſitum acquirat: quod ſi ſpontè non fiat, insertâ manu eminens brachium ad latus cõponendum, vt ita naturalem ſitum infans nanciſcatur.

Si IX. Figurâ, manibus & pedibus iunctis ſimul prodire conetur infans, obſtetrix operam det, vt pedes ſurſum protrudat, brachia lateribus applicet, capútque infantis apprehendat, & ita ad naturalem partum diſponat.

Si X. Figurâ, natibus ori vteri obuerſis, ad partum veniat infans, obſtetrix manu anum ſurſum protrudere debet, & caput ad os vteri conuertere, & ita ad naturalem partus figuram dirigere. Idque maturè faciendum, ne in vitioſiorem aliquam figuram infans veniat. Quod ſi obſtetrix obtinere non poſſit, parturiens ad lectum deducenda, vt infans in meliorem ſitum conuertatur.

Si XI. Figurâ, tranſuerſus ſcilicet & ſupinus, vel etiam in latus alterum inclinans infans prodeat, eodem modo, vt in priore figurâ, nates ſubleuandę ſunt, capútque ad os vteri dirigendum. Quod ſi non fiat, mater in lectum componenda & voluenda, donec fœtus ad meliorem figuram veniat.

Si XII. Figurâ, humero nimirum ori vteri obuerſo exire conetur infans, porrectis ſurſum pedibus ac manibus, non ita difficulter in naturalem figuram dirigitur, humeros ſcilicet ſubmouendo, & ſurſum pellendo, vt caput ori vteri obuertatur.

Si XIII. Figurâ ventrem & pectus ori vteri obuertat infans, manibus & pedibus retrò coniectis, & ſurſum verſis, periculoſiſſimus partus eſt. Quapropter obſtetrix insertâ manu brachia primùm infantis apprehendat hinc caput, idque orificio vteri obuertat, brachia verò ſubmoueat, & ad latera dirigat. Quod ſi obtineri no poſſit, etiam in hoc caſu parturiens ad lectum deducenda, vt ſe volutet, vel etiam pedibus comprehendenda, atque concutienda, vt infans in aliam figuram ſtatuatur. Vt enim motu & agitatione partus naturalis in vitioſam figuram inuerti poteſt: ita idem motus & agitatio figurã non naturalẽ in naturalẽ mutare valet.

Si XIV. Figura Gemelli prodeant, & quidem capitibus ſimul ad orificium vteri conuerſis, obſtetricis officium eſt, alterum, qui ori vteri propior eſt, excipere, alterum verò, dum prior prodit, non planè dimittere, ne in vterum regrediens figuram aliquam vitioſam acquirat, ſed priore nato, & ipſe poſtea ſtatim prodeat.

Si XV. Figurâ Gemelli pedibus vtrinque ori vteri obuerſis prodeant periculoſus partus eſt. Quapropter obſtetrix det operã, vt alterius brachium apprehendat corpúſque inuertat, vt caput ori vteri obuertatur idque poſtea in altero etiam faciẽdum. Quod ſi obtineri non poſſit mulier in lectum deducenda, & danda opera, vt agitatione corporis gemelli in meliorem figuram reducantur.

Si XVI. Figurâ gemelli prodeant, alter in caput, alter in pedes conuerſus, obſtetrix eum, qui capite ad os vteri conuerſus eſt, naturalémque figuram habet, primò extrahere & excipere debet: alterum verò in vterum ſubmoueat & in naturalem figuram reſtituat; vel quod tutius, vt de I. Figurâ dictum, pedibus eum obſtetrix prehendere debet, & conari, vt eum extrahat.

Videatur Schema pag. 421.

CAPVT VI.

De Partu Tardo.

CIrca partum nec hoc prætereundum, quoſdam tardius, quam natulariter ſolet, naſci. Cardanus, *libr. 1. tract. 3. contrad.* 8. Patrem ſuum prædicaſſe ſcribit ſe decimo tertio menſe natum. E Plinio, *libr. 7. cap. 5.* & Auicennâ, *libr. 9. de animalibus* conſtat, quoſdam poſt menſes quatuordecim peperiſſe. Et Alex. Benedictus, *de curand. morb. lib. 25. cap. 23.* refert, ſe accepiſſe, quandam quatuordecim mẽnſibus partum tuliſſe. Et Maſſa, *epiſt. 29. tom. 2.* ſcribit, nobiliſſimam quandam matronam Venetiis ex coniuge ſeptuagenario concepiſſe, tandem quinto decimo menſe puellam peperiſſe, orbatam oculis, & truncatam manibus, quæ vixit quinque menſibus. Et ſupra, *cap. 1.* relata eſt hiſtoria nobiliſſimæ cuiuſdam fœminæ in Galliâ, quę duos fœtus vnum decimo octauo, alterum vigeſimo menſe peperit. Et Paſchalis Gallus, *in ſuâ Bibliothecâ medicâ*, narrat Renatum Thioneau Med. D. edidiſſe miraculoſam hiſtoriam fœtus in vtero viginti tres menſes geſtati, apud Turonenſes. Atque ex Alberto Crantzio referunt, quod ex Duce Baruch Vandale vxor conceperit, & biennio prægnans fuerit, & pepererit infantem gradientem, & loquentem. Et Auentinus, *libr. 5. annal. Boior.* ſcribit, fœminam biennio Vterum ferentem, marem loquentem enixam eſſe. Mercurialis denique, *conſil. 85. ad Illuſtriſſ. & Generoſiſſ. Dn. Chriſtoph. à Volckenſtein*, ſcribit: Nunquam, *inquit*, aut viſum, aut ſcriptum eſt, (quantum ipſe recordor) mulierem vllam fœtum viuum quatuor annis ventre geſtaſſe, quemadmodum hæc à te mihi propoſita mulier, quam ſcribunt anno 15. enixam marem, mox primo coniuge orbatam cum ſecundo ac tertio 16. annis ſterilem manſiſſe, donec tandem quarto nupta concepit fœtum, quem ipſa omnino affirmat, ſe iam quarto anno exacto viuum geſtare, non modo abſque vllâ inſigni moleſtiâ, verum etiam cum ſummo valetudinis lucro, nempe quæ prius innumeris pene malis tentaretur, nunc verò à cunctis libera ſit. Sed hæc

Partus tardus.

rara

rara & pene miraculoſa ſunt. Accidúntque procul dubio ob ſemen debile, vterique calorem languidum, quibus de cauſſis & fœtus tardiùs abſoluitur, & expultrix languet. Non eſt autem in Medici poteſtate talia corrigere, ſed Naturæ omnia permittenda.

CAPVT VII.

De Partu nullo, & Fœtu in vtero mortuo.

Partus nullus. TAndem in partu & hoc contingit, vt quidem tempore legitimo pariendi conatus ſeſe manifeſtent, doloréſque grauidam apprehendant, & aqua, vt fieri ſolet, effluat; poſtea tamen omnes illi dolores & conatus euaneſcant, nec vnquam redeant, aut ſi aliqui redeant, fœtus tamen non excludatur, atque ita Partus nullus accidat, ſed infans intra matrem relinquatur.

Differentia. Accidit autem hoc quatuor modis. Vel enim fœtus & mater moriuntur; vel mater viua manet, & fœtus moritur: vel mater viuit, & fœtus viuit, in lucem tamen edi non poteſt: Vel mater moritur, & viuus fœtus in vtero relinquitur.

Cauſſæ.

Cauſſa. Eædem ferè cauſſæ, ob quas partus fit difficilis, ſi maiores ſint, faciunt, vt infans planè excludi non poſ- *Matris vitia.* ſit, partúſque nullus fiat. Etenim cùm primò conatus matris validus, eiúſque robur ad ſuſtinendos partus labores requiratur, ſi vires matris non ſolùm quacunque de cauſsâ ſint imbecilles, ſed & deficiant, & dolores partus euaneſcant, vel etſi vrgeant, à fœmina tamen ſuſtineri non poſſint, conatúſque excludendi deficiat, partus nullus fit, & ſæpe mater vel infans, vel mater & infans hiſce laboribus ſuccumbunt & moriuntur.

Fœtus. Deinde cùm infans validus, fortitérque ſeſe mouens partum faciliorem reddat, ſi infans ſit imbecillis planè, vel etiam moriatur, partus nullus fit. Si quoque fœtus magnus nimis ſit, & mater tenella, accidit interdum, vt non ſolùm partus difficilis fiat, ſed & mater in partu ſuccumbat, & vel mater vel fœtus, vel vterque de vitâ periclitetur & moriatur. Quod etiam accidit, ſi gemini ſint, aut plures fœtus, qui vnà exitum quærunt, aut mola carnea ſit coniuncta, aut monſtrum, vel ſi adeo fœtus intumuerit, vt ipſi per conſuetam viam exitus non detur. Inprimis verò non tantùm partus difficilis fit, ſed & non rarò nullus, ſi infans figurâ non conueniente, de qua *capite præcedente* dictum, prodeat. Cùm enim hoc modo in orificio hæreat infans, & omnem matris conatum eludat, neque etiam ab obſtetrice vel Chirurgo in meliorem figuram diſponi poſſit: fit, vt in iſtis conatibus variiſque motibus & compreſſionibus non ſolùm mater ſuccumbat, ſed & fœtus interdum moriatur.

Viarum. Tertiò ſi viæ, per quas fœtus tranſire debet, vel ob conformationẽ, vel ratione ætatis nimis anguſtæ ſint, non ſolùm difficilis, ſed & nullus partus fieri poteſt. Inprimis verò hoc accidit, cùm pubis oſſa, quæ ob laxam cartilaginem, quâ conglutinantur, nonnihil in partu, præcipuè difficiliore, cedere ſolent, fœtui nullo modo cedunt, aut cùm oſſa coccygis nullo modo retrorſum cedunt, & lumbi in muliere breues ſunt, & fœtui exitus non patet. Et quidem ſi fœtus ſit fortis, aut partum promouentia fortiora exhibeantur, via verò non ſatis pateat, accidiſſe interdum compertum eſt, vt fœtus vterum perruperit. Ita refert Guil. Fabricius, *Cent.* 1. *obſ.* 64. ſe anno 1593. 21. Aprilis, Coloniæ, præſentibus Clariſſ. & Doctiſſ. Ioanne Slotano, & Henrico Palantio M.D.D. diſſecuiſſe aurificis vxorem, habitantem in plateâ, quæ appellatur longa, ex partu mortuam. Comperta eſt matrix erumpente infante, laceratâ, eiúſquè caput in læuam ventris capacitatem dimiſſum; eadémque matrix, pars neruoſa circa infantis collum contracta, quæ ipſum procul dubio ſuffocârat. Mater totos vndecim dies parturiens fuerat; obſtetricibus Fabricióque tandem ipſo pridie ante obitum fruſtra adhibitis: quum multò ante mortuus eſſet infans, in vtero ſolo extante læuo brachio, quod propendebat. Et ibid. *obſ.* 67. ſcribit, honeſtam quandam matronam, Luſtriæ ad marginem Lemani lacus, totos ſex dies parturientem fuiſſe. Ipſo tandem aduocato, eam in agone mortis comperiſſe; eâ ipsâ etiam nocte è vitâ diſceſſiſſe. Sequenti die ſe corpus aperuiſſe, vterúmque dilaceratum, & caput infantuli in ventris capacitatem dimiſſum inueniſſe. Huius autem difficultatis pariendi cauſſam fuiſſe ſcribit ſcirrhum, qui magnitudinem capitis infantuli propemodum æquauit. Hunc igitur ſcirrhum obſtitiſſe, quo minùs vterus tempore prægnationis ſeſe ſatis extendere, & parturientis violentum motum fœtus ſuſtinere potuerit.

Aliis tamen etiam de cauſſis fœtus in vtero emori ſolet, nimirum ob alimenti defectum vel prauitatem, ob quam morbum aliquem in vtero contrahit, vel copiam, à quâ ſuffocatur, vel cùm caſu, percuſſione illi vis infertur, aut iiſdem cauſſis, vt & ſaltu, tuſſi, ſternutatione, acetabula, per quæ alimentum ipſi defertur, ſoluuntur, aut cùm ex animi pathematibus nimiis damnum percipit, aut ex medicamentis fœtum necare valentibus læditur, vt & ex morbis ſeu acutis ſeu longis, quæ matrem infeſtant. Matris enim morbi fœtui communicari ſolent, quibus non ſolùm læditur & debilitatur, ſed ſæpe planè moritur.

Signa Diagnoſtica.

Siue autem mater moriatur, ſiue viuat, omnino diligenter inquirendum, an fœtus adhuc viuat, vel mortuus ſit, ne ſi viuat, in vtero matris, tanquam in ſepulchro, ſine neceſſariâ ope relinquatur. Etenim ſi mater viuat, & fœtus mortuus ſit, danda opera, vt quamprimùm expellatur vel extrahatur, ne putreſcens matri damnum afferat. Si verò mater mortua ſit, & fœtus viuat, fœtus eximendus, antequam mater ſepeliatur, quâ de cauſſa in ſepultura non properandum, cùm quæ pro mortuis habentur, interdum reuiuiſcere poſſint. *Signa.*

Cognoſcitur autem fœtus in Vtero mortuus, quod mater & obſtetrix motum illius amplius non percipiunt, etiamſi roborantia, quibus aliàs vis eius languida excitari ſolet, adhibeantur: quando ſe de latere in latus conuertit, fœtum ex vnâ parte in alteram inſtar lapidis dilabi percipit, facies & inprimis labra pallent, & partes extremæ liuidæ ac frigidæ apparent, vteri regio & ceruix frigida deprehenditur, mammæ, quæ antea turgebant, flacceſcere incipiunt, & temporis progreſſu anhelitus fit fœtidus, aqua & ſanies fœtida ex vtero effluit, febres accenduntur, & horror febrilis accidit, animi deliquia, ſtomachi & capitis dolores, interdum & conuulſiones accedunt. Si etiam ante fœtum ſecundina excludatur, fœtus in Vtero mortui ſignum eſt; cùm vaſis vmbilicalibus, quæ ſpiritus & nutrimentum afferebant, ipſi ſpiritus & nutrimentum denegentur. *Fœtus mortui ſigna.*

Prognoſtica.

1. Si fœtus ex vtero edi non poſſit, periculoſiſſimum eſt, & periclitantur cùm mater, tùm infans: & quidem interdum fœtus moritur, mater verò manet; interdum mater moritur, & infans ſaluus ſupereſt; interdum & mater & fœtus moriuntur; interdum & mater & fœtus viuus manet, atque vterque ſeruatur Chirurgicâ extractione, de quâ poſtea dicetur. *Prognoſtica.*

2. Niſi

2. Niſi fœtus mortuus quamprimum excernatur, putreſcens in vitæ periculum matrem conijcit.

3. Quò peiora & plura fœtu mortuo in vtero matres apprehendunt Symptomata, eò magis periclitantur, vtpote ſi conuellantur, ſi tremant, ſi lethargo & ſomno graui corripiantur, ſi pulſus ſit debilis. Si verò nihil tale patiuntur, ipſas ſeruari poſſe, ſpes eſt.

4. Et quidem plerumque grauidæ ex fœtu morbos varios & mirandas affectiones patiuntur, tandemque moriuntur, cuius rei exſtant variæ hiſtoriæ. Fr. Rouſſetus, *de partu Cæſar. ſect. 4. cap. 1.* ſcribit, fœminam quandam Aurelianenſem, cùm menſtruorum ſuppreſſione & quartanâ laboraret, nec ſe grauidam eſſe ſuſpicaretur, ſed ſcirrho ſe laborare putaret, tamen fœtum in vtero geſſiſſe, qui poſtea mortuus, nullis partus ſignis conſpicuis, in vtero computruerit, vt tandem oſſa tractu temporis denudarentur, & vterum poſteriora verſus perforarent, ita vt ſenſim per aluum vnà cum excrementis oſſa fuerint excreta, & inter cætera os tibiæ integrum fuerit reiectum: cum quo malo cùm diu conflictata eſſet, interiit. Idem, *eodem in loco*, refert; quandam Catharinam de Fiefs, cùm ſecundas contraxiſſet nuptias, eodem tempore in morbum incidiſſe, & grauidam redditam fuiſſe. Cùm verò ſe vtero geſtare non ſuſpicaretur, Lutetiæ infinitis remediis, & quidem diætâ ſudorificâ (auxilium aduerſus morbum quærens) vſa eſt: etſi non deeſſent ex obſtetricibus Reginæ aliquæ, quæ grauidam ipſam pronunciarent, eò quod ſymptomata ea, quæ vtero gerentibus accidere ſolent, in ipsâ obſeruarent, idque à tempore ſuppreſſorum menſtruorum, donec etiam lac in mammis obſeruabatur, & vſque ad nonum menſem: quo tempore omnia illa ſymptomata deſiere, vnà cum motu ipſius fœtus: Dein dolores partus irriti tum ſuperuenêre, & ſtatim poſt omnia ſigna fœtus emortui obſeruare licuit, attamẽ horũ omnium ſignorum ratio non habebatur. Quare cum Lutetiâ domum rediiſſet, adhuc fœtum mortuum vtero geſtauit, idque quindecim menſium ſpatio à die ipſius interitus ſupputatione factâ, præter anteactos nouem menſes, quibus in vtero materno vixerat. Sic partes molliores putrefactæ per inferiora eiiciebantur, quæ (non abſque ratione aliquâ) per Dominum Ponetum, Medicum Melodunenſem doctiſſimum, pro ſanie ex vteri vlcere promanante habebatur: quemadmodum oſſa, quæ remanſerant, ſcirrhum lienis eſſe cenſebat. Tandem exſtincta cum eſſet 5. Non. Octob. Anni 1570. à Lucâ Campano & Iacobo Dazier, Tonſoribus Millienſibus, præſentibus Dominis de Vertau, & la Gainiere, plurimiſque aliis aperta fuit. Quare copioſa adhuc ſanies in abdomine reperta abſque vtero, & fœtus oſſa aliqua iam putrida, aliqua verò integra erant: & inter hæc oſſa vnum ex oſſibus claiculæ iam liuidũ peritonæum & abdominis muſculos iam perforarat, ita vt ſola cutis integra remanſerit, qui in latere ſiniſtro forinſecus conſpiciebatur, quod iam pridem pro ſplenis ſcirrho habebatur.

...ria hiſtoria ...tus mortui.

...tus putre- ...ctus in ...ero.

5. Contra obſeruatum, fœminas quaſdam fœtum mortuum ſine omni ferè incommodo aliquandiu in vtero retinuiſſe. Ita refert Guil. Fabricius, *Cent. 2. obſeru. 50. & 51.* fœtum mortuum tribus menſibus, nullis ſuperuenientibus ſymptomatibus, in vtero materno retentum, & octauo demum menſe extractum fuiſſe, vix ſpithamæ & dimidiæ longitudine, cum vaſis vmbilicalibus vix ſpithamæ longitudine. Et aliam quamdam circa menſis octaui finem filium peperiſſe, qui longitudinem ſpithamæ cum dimidiâ non exceſſerit, & corpore extenuatus, cuteque & muſculis rugoſus exſiccatus fuerit, vt figuram ſceleti planè referret; quem adſtantes per menſes tres aut circiter fuiſſe iudicarunt. Cur autem fœtus hic vterque non putridus aut fœtidus fuerit, cauſſam eſſe puto, quod vterque defectu alimenti tabe confectus interierit, atque ita facilè putredini obnoxius eſſe non potuerit.

6. Obſeruatum ex fœtu in vtero mortuo nonnullas quidem varia mala paſſas fuiſſe, verum non ſolùm ſuperſtites manſiſſe, ſed & iterum concepiſſe, imò quod mirandum, nonnullas fœtum mortuum vel fœtus mortui ſceleton in vtero adhuc gerentes concepiſſe, & peperiſſe. Albucaſis, *lib. 2. chirurg. cap. 76.* ſcribit: Vidi mulierem fœtum mortuum vtero etiamnum gerentem, nihilominus denuo impregnatam; eundemque fœtum ex ſecundo conceptu genitum mortuum: huic multo tempore poſt apoſtema in vmbilico obortum & inflatum ſuperatum eſt. Vocatus itaque ad curationem diu eiuſdem medicationi inſtiti, neque tamen ad conſolidationem vlcus deduci potuit. Itaque emplaſtra vehementer attrahentia adhibui, quorum beneficio pauois poſt diebus oſſicula prodierunt. Admiratione igitur ductus, cum ventrem oſſibus carere ſcirem, rem diligentius & multifariam expendi, deprehendique, oſſicula illa non niſi ex fœtuum mortuorũ cadauerulis proueniſſe. Cauſsâ itaq; morbi certò cognitâ, medendique ratione inuẽtâ, oſſicula plurima per interualla ex apoſtemate eduxi: muliere indies melius habente, quæ poſtmodũ diu adhuc ſupervixit: vlc⁹ verò ſubĩde nonnihil putrilaginis ex ſeſe remiſit.

Fœtus mortuus in vtero detentus, aliũ concepto ac genito.

Alexand. Benedictus, *de curand. morb. lib. 25. cap. 33.* refert, Venetæ cuidam matronæ, cum partum legitimum excluſiſſet, alterum intra vterum incluſum manſiſſe mortuum, qui in magnis puerperæ difficultatibus tabefactus fluore quodam profluxit ex naturalibus oris, demum ortis in ventre tribus fiſtulis, ex vnâ, quæ omnium maxima erat, integra infantis caluaria extracta eſt, cunctis mirantibus, deinde ſingulis diebus reliqua oſſa demta ſunt, vnde mirabili naturæ opere ſanitati reſtituta eſt.

Fœtus in vtero putrefactus, per abdomen excluſus.

Achilles P. Gaſſarus, *in Epiſtolâ ad D. Matth. Cornacem*, ſcribit, in comitatu FeldKirchenſi muliérculam quãdam verè impregnatam ad decimum vſque menſem ſatis incolumen vixiſſe. Quæ tandem partus tempore negligentius tractata ab adſtantibus ad ſyncopas crebras adacta eſt, vt non ſolùm fœtus inſciis illis ſuffocatus fuerit, ſed & mater de vitâ periclitârit. Pro deſperatâ igitur ab omnibus habita, nullo medicamento adhibito, ſolùm offulis ac gallinarum iuſculis per interualla refocillata fuit. Et ſic miſera illa per reliquum puerperii ſpatium vtcunque curata, paulatim dolores remittere, menſtruorum tamen fluxum perſeuerare ſenſit, & ſine omni auxilio medicamenti alicuius, per Dei gratiam, indies magis ac magis melius habere cœpit: donec & muliebre profluuium ceſſarit, & dolores magnâ ex parte euanuerint quoque, adeo vt illa domeſticis negotiis qualicunque valetudine præeſſe ſategerit; ac decreſcente inſuper nonnihil vteri mole cuncta ſibi proſpera ad annum ferè integrum promiſerit. Quo tamen non planè euoluto, tumor quidam particularum in ſiniſtrâ inferioris ventris parte, paulò ſupra inguina apparere de nouo cœpit: qui dum quotidie augeri, & demum etiam dolorem apoſtematoſum cum cutis liuore ſuperinducere pergeret; ibi mulier de fœtu amplius non ſollicita, Chirurgi auxilium inuocauit. Is vigentibus tum accidentibus, quæ generationem puris concomitari ſolent, tum ingenti neceſſitate abſceſſum illum iam ad humani capitis magnitudinem excreſcentem omnino detumefactâ aluo, decuſſatim nouaculâ, vt in fungorum apertione vſus obtinet, diſcidit: quo facto, tanta fœtidiſſimæ virulentiæ copia effluxiſſe fertur, vt præſentium nullus, nedum ægrota mulier, aut ipſemet Chirurgus facilè ſufferre potuerit. Nihilominus tamen vlcus illud ſordidiſſimum Chirurgus mundificare & abſtergere pro more non deſtitit: quouſque intra pauculos dies ſemiputrida quoque ac corroſa oſſicula vnà cum pure exire cœperũt. Quæ cum is remittentibus indies tùm dolore, tùm fœtore,

vndenam in ventrem, concauitatem nimirum exeſſam perueniſſent, ſtupidus miraretur; ex tandem erumpentibus integris tibiarum oſſibus, poſterioribúſque caluariæ fragmentis, manifeſtè deprehendit, ea ipſa reliquias eſſe fœtus illius, quem mulier ea ante annum peperiſſe debebat. Vnde vehementiore admiratione captus, decoctiones, loturas, & vnguenta, quâ potuit, ſolertiâ, pro vlceris profundiſſimi mundificatione exſiccationéque ſemper adhibuit, donec illud, fœminâ nihil vltra conquerente, per ſeſe ad conſolidationem properare animaduertit. Ibi cicatriſationi, quam vocant, inuigilans, mulierem eam omnino perſanauit. Quæ poſthac plures ſuperſtes fuit annos, ac redeuntibus in ordinem naturalem menſtruis purgationibus, feliciter quoque poſtea puerum viuum enixa eſſe fertur.

Et Rouſſetus, *de partu caſ. ſect. 4. cap. 4. hiſt. 6.* In ſuburbiis Sullianis ad Ligerim, Margaritam Preuoſt, Petri Doreti molitoris vxorem, cum manifeſtò grauida eſſet, & tamen tempore partus eniti non potuiſſet, in grauiſſimum incidiſſe morbum ſcribit, vt tandem venter adeò extenderetur propter fœtum & ipſius tunicas putreſcentes, vt præter totius abdominis tumorem, octauo nonovè menſe circa regionem vmbilici peculiaris tumor valdè elatus obortus ſit, ſimilis abſceſſui molli rubro, vt iam ad apertionem maturus videretur. Quare abſceſſus hic anno 1550. die natiuitatis Chriſti, ab Ithierio Gallometo, eius loci Chirurgo, cauterio actuali apertus fuit, qui puris incredibilem quantitatem ſcutellis exemit; altero verò die, cùm vulneris rationem eſſet habiturus, qualeſnam eſſent pili, qui circa vulnus conſpiciebantur, inquirere voluit, quare fœtûs caput iam putreſcens eſſe reperit, quod tum per vulnus dilatatum extraxit cum reliquâ cadaueris parte, quod filiam fuiſſe agnitum: attamen breui temporis ſpatio conualuit. Hanc poſt mortem Doreti mariti rurſus alteri nupſiſſe, & circiter annos adhuc viginti ſeptem, corpore ſano, ſuperuixiſſe, & demum anno 1577. diarrhœâ periiſſe refert. Verùm ipſa vt nec prius, ita nec poſtmodum vtero geſtauit.

Idem, *ibid.* refert, illuſtriſſimam Principiſſam ex Bourboniâ ſtirpe, vidiſſe iuuenculam ægrotam, pallidam, proſtratis viribus, tumentem, tantiſque doloribus diuexatam, ita vt nec quis morbus eſſet, noſceretur, nec ſpes vlla ſalutis ſupereſſet. Quare miſericordiâ mota Princeps, eam obſtetricibus inſpiciendam tradidiſſe, quæ etiam rem vti ſe habebat, patefecerunt: ægrotam nimirum, quæ virgo cenſebatur, fœtum adultum, & à longo tempore mortuum ac putridum vtero geſtare, ita vt oſſa vtero perforato, ad latus vmbilici conſpicerentur: ex quo loco Principe præſente oſſa aliquot extracta fuiſſe, copioſiſſimè fœtidiſſimo pure emanante, ſcribit, & breui tempore mulierem illam fuiſſe affectu illo percuratam.

Et Maurit. Cordæus, *comm. 1. ad lib. 1. Hippocrat. de morb. mul. text 11.* ſcribit: Mulierem quandam ruſticam fœtum octimeſtrem gerentem, dum ad forum vrbis Sacricæſatis mandaſſet ſe viæ, è ferocienti equo excuſſam fuiſſe, & in ſaxum prægrande, hoc eſt, eius angulum, ad vmbilici regionem impegiſſe, & à caſu illo integrum diem obmutuiſſe, ſenſu motúque priuatam. Perendie prehendiſſe eam acutam febrim, & comitatam quidem ſæuioribus ſymptomatibus. Namque animo liquiſſe, vomuiſſe, deliraſſe. Repurgata illa itaque ex præſcripto Medicorum aliquoties, ac iteratâ ſanguinis detractione, & cæteris ſumptis & admotis, quæ febrilem æſtum infringerent, & ſanguinis intus latentis vim pernicioſam retunderent, trigeſimo poſtea die, remiſſioribus ſymptomatis quibuſque, ſecundum vmbilicum tumorem quendam, magnitudinis vt minimum manus concluſæ, ſeſe prodidiſſe, eóque rupto, fœdam ſaniem, virulentámque, vnà cum tabo primùm exiiſſe, purulentis particulis carnis ſequentibus, poſtremóque fœtus ipſius oſſa fruſtillatim effluxiſſe. Decimo tandem ab hinc menſe, vlcere concluſo, perductóque ad cicatricem, mulierem conualuiſſe.

Similem hiſtoriam ex relatione D. Felicis Plateri, Doct. Caſp. Bauhinus, *in appendice ad Rouſſetum*, recenſet, de Concubinâ cuiuſdam Sacerdotis in Zupfſingen, Heluetiæ pago, Barbara Fhirera nominatâ, quæ cum tertiò grauida & partui vicina eſſet, per octiduum pariendi conatus cum maximis vteri cruciatibus perſenſit, neque tamen peperit, ſed exacto illo tempore, ceſſantibus conatibus, quamuis diu poſtea ægra permaneret, tandem in ventre illius, paulò ſupra vmbilicum, veſica quædam nucis iuglandis magnitudine erupit, quæ cum illi maximos dolores per triduum cauſſaret, tandem ipſâ admodum rogante, à muliere quadam ſubulâ pertuſa, & diſrupta fuit. Quâ adapertâ, admodumque propter ventris tumorem dilatatâ, mox faſciculus fœtum continens apparuit, qui poſtquam à Chirurgo, Ioanne Burgiſio, Bremgartenſi, deliberatione primùm diligenti cum obſtetricibus habitâ, approbantibus ſingulis, parte aliquâ diſſectus eſſet, fœtus cubitus prominens in conſpectum ſe dedit, quem cùm forfice ad id paratâ arripuiſſet, integrum fœtum, ſed ſemiputridum, artificioſè per foramen illud extraxit, nihil tunc grauius paſsâ matre, niſi quod animo, dum fœtus extraheretur, paulumper defecerat. Dein alio adhibito Chirurgo Brugenſi, candelâ cereâ accenſâ, & foramini nonnihil inditâ, poſtea etiam manibus in abdominis cauitatem immiſſis, anne quid reſtaret, diligenter explorarunt: & cùm nihil ſupereſſe deprehendiſſent, vulnus emplaſtris, ligaturiſque curando, trium ſeptimanarum ſpatio integrè conſolidarunt. Mulierque à partu rectè & decenter, vti aliàs fieri ſolet, purgata, ab anno 1582. quo hæc facta ſunt, ad anni 1584. diem 24. Auguſti, quo exſtincta primùm eſt, adhuc vixit, miſerè tamen afflicta, quod ventrem faſciis inuolutum & ſuſpenſum ab eo tempore, quo hæc paſſa fuit, geſtare deinceps coacta fuerit.

Io. Langius, *tom. 2. epiſt. 39.* ſcribit, fœminam quandam, cum fœtum viuum vtero geſtaret, & tempus partus appeteret, vbera eius prius turgida lactis aquoſi rore maduiſſe, ac decreuiſſe, nec puerum in vtero ſubſiliiſſe, quæ ſigna fœtum mortuum teſtabantur. Tandem fœtus in matrice computruit. Cuius de cruribus & cerebello oſſa denigrata, & carie obſita, cum mulier ob inteſtini exulcerationem alui profluuio laboraret, tandem anno decimo, non per vuluæ oſtium, ſed per anum ea excreuit. Mulier tamen diu adhuc ſuperſtes manſit.

Fœtus putrefactus in vtero, & eius oſſa per anum excreta.

Similes fœtus mortui per aluum excreti hiſtorias recenſent Marſilius Cagnatus, *variar. obſeru. lib. 4. cap. 1.*

Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirab. lib. 4. cap. 22.* cum lotio etiam fœtus mortui digitorum articulos excreuiſſe fœminam, maiora verò oſſa, tibiam, radium, coſtas, per poſticum cum excrementis emiſiſſe, tandémque ſecundo à parturitione anno, maximos antea perpeſſam labores, caluariam totam cum cubito, coſtis & aliis oſſibus eieciſſe, conualuiſſe tamen, etſi toto biennio ſanioſo profluuio comprimeretur, atque ab omni accidente liberam euaſiſſe.

Ægidius de Herroghe, *epiſtolâ ad Matthiam Cornacem*, refert, fœminam quandam annis duodecim vtero geſtaſſe fœtum mortuum, vel potius ſceleton fœtus mortui, ita manifeſtè, vt tactu vnicuique id explorare obuium fuerit. Cum enim Anno Chriſti 1549. menſe Martio concepiſſet, & omnia ſigna felicis imprægnationis adeſſent, fœtum inſuper à quarto menſe ſentiret valentem & ſtrenuè ſeſe mouentem,

vſque ad feſtum D. Andreæ ſacrum, ſuperuenirentque tum dolores partus vehementes, vterus quoque mirum in modum prominerer, vberaque lacte copioſo turgerent, nullum tamen partus breui futuri ſignum obſeruare potuit obſtetrix, præter dolores illos, qui toto biduo increbeſcebant, & totis poſtea quadraginta diebus, die & nocte illam ſæpiſſimè affligebant; neque etiam ab vtero aliquid interea effluxiſſe obſeruatum eſt. Fœtus interim vehementiſſimè mouebatur, lac è mammis effluebat, ſed illud acrius, vt etiam partes vicinas exulceraret. Quadrageſimo demum ſecundo & quarto dolorum die fœtus tam valdè amplius moueri deſtitit, tandem conatu vehementiſſimo ita fœtus mouebatur, vt inde tranſuerſum in vtero reuolutum mater narraret. Poſt verò dies quatuor vel ſex, cruenta quædam & nigra per aluum deiicere cœpit, ſingulis diebus ad ſex libras. Cumque antea nullus in vtero colliſionis oſſium ſenſus voluntarius perciperetur, hic tandem putans miſella ſe ab omnibus ærumnis liberam, vnicuique tangenti vterum ſeſe prodere cœpit: vt etiam illam non lateat oſſium fœtus mortui ſitus, quippe cum digito monſtret, hîc caput, illic coſtas, hîc humeros, illic femora contineri. Quod ego (verba ſunt Ægid. de Hertoghe) & alii complures, me monitore, deprehenderunt. Cadauer iſtud ſeu Sceleton in vtero matris iacet tranſuerſim, capite & cruribus introrſum, dorſo verò extrorſum prominente. Sub ilio dextro caput reconditur, quod cum profundius, quàm matris ſpinam dorſi reſpiciat, non ſine ratione tactus noſtri iudicium refugit: ibi tamen oſſis humeri caput ſuperius contineri manifeſtò conſtat. Sub illo ſiniſtro ſunt crura & pedes: ſed introrſum reflexi, vt attingi minimè poſſint. Coniecturâ tamen artificiali & Anatomicâ ita eſſe, iudicare non eſſe difficile: cum ex ſitu reliquo corporis, tùm quia ibi os femoris apertiſſimè deprehendatur. In medio ventre dorſum euidentiſſimè cognoſcitur, vertebræque omnes facilimè diſtinguuntur: coſtæ quoque maiori ex parte tàm ſuperiores quàm inferiores dinumerantur: turget venter maternus tumore oblongo, qui in pudendum deſinit: eleuat totam iſtam molem ſurſum, eandemque pro animi arbitrio deprimit, non ſine aſſiſtentium ſummâ admiratione. Oſſa verò ſic ſatis induruiſſe ſentiuntur, ita vt validori compreſſioni difficulter cedere videantur. Venter maternus interea, dum attrectatur, nullo dolore angitur, niſi id plus, quàm par eſt, fiat diutius. Valet ſic ſatis illa mulier, omniaque ſua munia tàm domi, quàm in agris vnà cum marito ſuo optimè peragit: hilaris eſt, prudens mater familias, & vtcunque faceta, annum nunc temporis agens quadrageſimum quintum. Corpore gracili, nec habitu illaudabili. Menſes, cùm annis quatuor eſſent detenti, potiunculis nonnullis illos promouentibus vſa, rurſum manere cœperunt in hunc vſque diem. At menſibus ſingulis, cum terminus eorum inſtat, venter inferior intumeſcit, illamque dolores inuadunt vehementiſſimi, haud aliter quàm ſi nunc eſſet enixura: nec antea ceſſant, ni menſes omnino eruperint.

Mirum verò planè hoc, & penè incredibile, niſi teſtes fide dignos citaret, quod Marcellus Donatus refert, dum *de hiſtoriâ medic. mirab. lib. 4. cap. 22.* ſcribit, quod anno Domini 1540. menſe Martio, in Caſtro Pomponii, ditionis Dominorum de Gonzaga, non longè à Pado flumine ſito, mulier quædam nomine Ludouica, cum antea vtero fœtum demortuum geſtaſſet, iamque per vuluam corporis molliores partes putrefactæ profluxiſſent, intro officulis corporis derelictis, cum rectè tamen valeret, iterum conceperit, at cum male admodum haberet, iamque in vitæ diſcrimen manifeſtiſſimum traheretur, forte aduenisse chirurgum quendam, ex iis, qui per villas percurrentes peregrinantur, cui nomen Chriſtophorus Bainus, qui mulieris caſu audito, reque pe[illegible] ab adſtantibus explicatâ, mulierem ſanitati reſtituere promiſit, dummodo illam ac mortuam manibus ipſius ſubiicerent, nummoſque 10. aureos ſi ſanaret, perſoluerent.

Quid fit? pactum recipiunt cognati pauperes, opem ferentibus & ſpondentibus ditioribus illius loci quibuſdam. Homo literarum imperitus, audax tamen, deligatâ muliere, opus aggreditur; diſſectiſque per longum ipſius abdominis muſculis, peritonæo, vtero demum ipſo, ſceleton mortui pueri extrahit, ablutoque vtero vino calente aromatibus quibuſdam permixto, ſuturâ vulneris labia conglutinat, candentique ferro partem inconſutam vrit. Mirandum dictu, ſanata mulier, ſtato tempore alterum fœtum peperit, non ſolum viuum, ſed nullâ ex parte labefactatum, & poſtmodum non ſemel, ſed quater concepit, vtero geſſit, & feliciter enixa eſt. Teſtes affert huius rei mirabilis idem Marcell. Donatus, D. Io. Baptiſtam Zorzonum, & Alexandrum Begher, D. Fridericum de Felinis, & D. Leonellum Zorzonum, & Anton. Maiochum ſeu Mazzochinum, alioſque complures, qui interfuêre omni operationi.

Quam rem mirabilem confirmat alia hiſtoria, quam ex relatione D. Oſualdi Gabelchoueri, Schenckius, *in obſeru.* affert, qui ad Schenckium ſcribit: In oppido Sindelfingen, trium circiter horarum itinere hinc diſſito, mirabile quid animaduerti. Viuit ibi fœmina 30. annorum, vel minor, vel non multò maior: ea cum partui propinqua, ſex nimirum vel ſeptem ſeptimanis ante exſpectatam partus horam, fallente glacie, ſupina dorſum muro illiſiſſet, nihil amplius ſenſit vitale in fœtu, quem geſtabat vtero, neque tunc neque deinceps. Ventris moles eadem, niſi quod aliquandiu poſt lapſum increuit, ac deinceps iterum decreuit, ſed non ex toto. Sed neque mortuum edidit fœtum; nec menſes, vel qualia in puerperio expurgari ſolent, ex eo tempore vidit. Interim tamen (nam Anno 1590. lapſa eſt) bis vel ter concepit, toties vitales edidit fœtus, poſt partum tamen adhuc ſemper diſtentio ventris manet: ita vt in eâ ſit omnino ſententiâ, habere ſe adhuc in vtero fœtum illum mortuũ. Quod quamuis contrarium ex toto ſit, fœtum in vtero mortuum non putreſcere, Fœtu in vtero hærente mortuo, alterum concipi, ac tandem in vtero foueri, donec iuſto tempore in lucem edi poſſit: quia tamen poſt lapſum illum aduſque primi infantis à lapſu partum, nihil ex vtero neque humoris, neque ſolidæ ſubſtantiæ, vel oſſeæ, vel carneæ excluſum ſit, propemodum, vt credam, non computruiſſe quidem, ſed in ſcirrhoſam quaſi abiiſſe ſubſtantiam infantem illum, & quaſi contabuiſſe.

Curatio.

Si ergo partus nullus fiat, & fœtus viuus adhuc ſit, vel obſtetricis aut chirurgi operâ extrahendus, vt *capite præced. de partu difficili* dictum; vel abdomine & vtero ſecto eximendus, de quo, *cap. ſeq.* dicetur. Si verò mortuus ſit, danda opera, vt antequam putreſcere incipiat, ex vtero vel expellatur, vel extrahatur. Quanquam enim, vt ex hiſtoriis modò allatis patet, natura quandoque ſponte fœtum corruptum expellit, & varias vias quærit: tamen id non fit ſine matris damno & periculo. Ideóque tutius eſt, operam dare, vt fœtus mortuus, antequam corrumpatur, ex vtero tollatur. Fit autem hoc duobus modis. Vel enim medicamentis expellitur, vel manuum & Chirurgi operâ extrahitur.

Medicamenta, quæ fœtum mortuum expellunt, facultatem quidem expultricem etiam irritant, vt illa, quæ in partu difficili exhibentur, ſed fortius & potentius, cum infantis motus iam ceſſat; ſine periculo tamen *Medicamẽta fœtum mortuum expellentia.*

tamen, cum infans iam amplius non viuat, exhiberi poſſunt. Talia ſunt *ſabina*, *dictamnus Creticus*, *mercurialis*, *ariſtol. rot. radix ireos*, *gentiana*, *myrrha*, *caſtoreum*, *borrax*; Magna hîc etiam *olei ligni Heraclei* vis eſt, ſi ad gut. xv. vel xx. in vino maluatico vel conueniente aquâ exhibetur.

Vt ℞. *ſabinæ*, *ariſtol. rot. trochiſc. d. myrrhâ*, *caſtorei*, *ana* Drach. j. *cinam.* Drach. ß. *croci* Scr. j. Doſis Drach. j. cum aq. Sabinæ.

Vel ℞. *boracis*, *dictamni Cretici*, *ſabinæ*, *ana* Drach. j. *myrrhæ*, *radic. aſari*, *cinam. croci ana* Drach. ß. F. puluis, Doſis Drach j.

Teſtium equi vſus in fœtu mortuo & ſecundina expellendis.

[¶ Ad fœtum mortuum & ſecundinas abigendas commendantur teſtes equi præparati, à Conr. Geſnero, *in epiſt. ad Gaſſer. p. 27.* qui ſcribit; Si de polline teſtium equi ſumatur, quantum tribus digitis captatur, idque, ſi opus ſit, bis vel ter repetatur, præſentiſſimum eſſe ad ſecundinas pellendas remedium, quod ſæpius in iam deſperatis probatum ſit. Idem remedium Medicinæ Studioſis in Praxi ſe comitantibus commendauit Horat. Augenius, vt & *in fin. lib. 7. conſul. & epiſt. Med.* Idem remedium expertus eſt Henr. ab Heer, vt refert *obſ.* 14. in fœmina quadam, quæ agrippam peperit, capite auulſo in vtero relicto, cui exhibuit hunc puluerem: ℞. *teſtium equi præparat. borracis* an. ʒ j. *croci* ℈ j. cum *aq. lilior. albor.* & poſt horæ quadrantem ſupra puluinar iacenti, ſternutatorium naribus admouit, vnde ſe concuſſit, & tanto impetu caput infantis eiecit, vt illud per cubiculum inſtar globi ad 18. pedes volueretur. Addit verò, cum remedio hoc aliquoties in eiiciendis fœtibus ſecundiniſque vſus eſſet, cogitaſſe, idem ad menſes quoque promouendos vtile eſſe poſſe, & id virginibus aliquoties exhibuiſſe, ſed nullo cum fructu. Eoſdem teſtes pro ſecreto, in fœtibus mortuis eiiciendis, vt & colica curanda, habet Rodericus à Fonſeca, *tom. 2. conſ.* 81.]

Vt autem iſta medicamenta faciliùs effectum ſuum edant, antequam propinentur; fœmina in balneo ex emollientibus deſidere poteſt, vel partes circa vterum inungere ol. lil. alborum, amygd. dulcium, chamæmelino, adipſe gallinæ, anſerino.

Neque inutile fuerit, ſi vires ferant, etiam purgantia medicamenta exhibere; quæ & vitioſos humores, qui in hoc fœminarum ſtatu facilè colliguntur, euacuant, & conſequenter fœtum propellunt.

Externa quoque ad fœtum mortuum eiiciendum vſurpanda. Fiat nimirum fotus ex *mercuriali*, *dictamno Cretico*, *thymo Cretico*, *radice ireos*, *cucumeris agreſtis*, *fl. chamæmeli*, *ſtœchad. geniſtæ*. Poſt eius vſum, hypogaſtrium, & pubis regio, ac lumbi inunguntur vnguento de artanitâ.

Vel ℞. *colocynthidis*, *agarici*, *ariſtol. rot. ana* Drach. j. F. puluis ſubtilis, adde *ammoniaci vino diſſol. fellis tauri ana* Drach. ij. *ol. cheirini* q. ſ.

F. Vnguentum.

Vel ℞. *rad. cyclamin. ireos. ariſtol. rot. cucumer. ſylueſtr. an.* ʒ ij. *nitri*, *myrrhæ ana* Drach. j. *farinæ lupinor.* Drach. vj. *opopanac.* Vnc. ß. *ol. cheirini q. ſ.* F. Empl. vel potius Cataplaſma.

Vel ℞. *adipis leporini*, *vulpini*, *part. æqual. cancrum viuum*, *lumbricos viuos*, & omnia in mortario contundantur, ac in ſartagine frigantur, & inducantur alutæ, ac vuluæ applicentur.

Vel F. Peſſus talis:

Vel ℞. *radic. ariſtol. rot. ireos*, *ellebori nigri*, *colocynthid. myrrhæ ana* Drach. j. pulueriſentur, adde *ammoniaci vino ſol. fellis taurini ana* Drach. ij. M. F. Peſſus.

Vel ℞. *galbani*, *opopanacis*, *benzoës ana* Drach. j. *ol. irini q. ſ.*

F. Vnguent. quo peſſus inungatur.

Vel ſuffitus ex vngula aſinæ combuſtâ, vel galbano, caſtoreo F. & per tubulum fumus vtero excipiatur.

Quod ſi fruſtra medicamentis in fœtu mortuo extrahendo laboratum fuerit, ad Chirurgiam accedendum. Miſerandam illam operationem, quæ, vt ſupra, è Plinio, *lib. 7. cap. 7.* diximus, quàm friuola ſit animalium ſuperbiſſimi origo, quámque miſerrima fœminarum, non rarò ſuperbarum, conditio, docet, dum non ſolùm cum dolore pariunt, ſed & in partu de vitâ ſæpe periclitantur, & fœtui intra viſcera ſua mortuo, niſi miſerabiliter extrahatur, ſepulchrum præbent. Non tamen operatio talis tentanda, niſi ſeruari poſſe mulierem conſtet; deploratæ verò relinquendæ, ne quæ aliàs moriturae fuerant, à Chirurgo occiſæ dicantur. Quæ verò ſeruari poſſint, quæ non, ſupra, *Prognoſtico 3.* dictum.

Fit autem illa operatio duobus modis, vel ſolâ manu, vel inſtrumentis.

Per Chirurgica inſtrumenta fœtus extractio.

Per inſtrumenta fœtum mortuum extrahendi modum, prolixè deſcribit Paulus Ægineta, *lib. 6. de re med. c. 74.* & Aëtius, *tetr. 4. ſerm. 4. cap. 23.* Atque Arelatenſibus mulieribus, quibus malum hoc frequens eſt, ſæpe feliciter fœtus mortuos hoc modo extrahi, Valleriola, *lib. 5. obſ. 2.* docet. Operationem autem integram è P. Æginetâ proponere libet, cùm in recentioribus, qui tamen eum ex P. Æginetâ & Aëtio mutuati ſunt, rarò integer exſtet. Reclinatâ in lecto, *inquit*, ſupinâ muliere, & magis vt deorſum vergat, mulieres aut miniſtræ quædam crura eleuata vtrinque teneant: ſi hæ non adſint, per vincula quædam thoracem mulieris ad lectum deligato, vt ne dum attrahitur fœtus, corpus ipſius ſequens, tractus vigorem exſoluat. Deinde pudendi alis per miniſtrum diductis, ſiniſtram manum contractam, cum robuſtis ac conſtrictis digitis, pinguefactam in vteri oſculum demittito, ac ipſum dilatato, & infuſo in ipſum oleo laxius reddito, & vbi commodè vncus infigi poſſit quærito. Commodi autem ſunt loci ad vncum infigendum, in his, qui in caput deferuntur, oculi, occiput, os ad palatum, mentum, claviculæ, & circa coſtas ac præcordia loci: in his verò, qui in pedes deferuntur, oſſa ſupra pubem & coſtarũ intermedia ſpatia, & rurſus clauiculæ: & poſtea detentum dextrâ manu vncum, & flexuram ipſius inter digitos occultatam, per ſiniſtram manum leniter inducito, & in quodam ex relatis locis infigito vſque ad inanem locum, & alterum huic oppoſitum, quò æqualis & non ad alteram partem vergens attractio fiat: deinde æqualiter trahito, non ſolùm in directum, ſed etiam in latera, velut in dentium extractione fieri ſolet, & interim tenſionem ne remittito: poſtea immiſſo indice digito pinguefacto, aut etiam pluribus, inter vteri oſculum & impactum corpus, velut ſi excories, in orbem circumducito. Sequente verò pro ratione vnco, ipſum in vlteriores partes transferre oportebit, atque ſic facere vſque ad perfectam fœtus extractionem. At ſi manus fœtus præmiſſa ſit, & impacta retrudi non poſſit, obuoluto panniculo, vt ne ob lubricitatem elabatur, aliquãtulum attrahere illam oportet, & vbi prodierit, totam de humero reſecare. Idem etiam faciendum eſt, ſi ambæ manus promineant. Similiter etiam pedes prominentes, reliquo corpore non ſubſequente, ab inguinibus reſecare oportet, & poſtea conari, vt reliquum corpus dirigatur. Si verò ex eo, quod maius eſt caput, obſtructio fiat, ſi quidem hydrocephalus eſt fœtus, ſpathula polypis deſtinata, aut acicula, aut aculeato cultello, inter digitos occultato, caluaria diuidatur, quò aqua euacuata conſidat. Si verò naturaliter ita amplum caput habet, diuiſam ſimiliter caluariam per forcipem dentibus aut oſſibus extrahendis commodam contundimus, & ſi ſupereminent oſſa, ipſa eximimus. At verò ſi protracto capite, circa thoracem obſtructio fiat, eodem inſtrumento loci circa clauiculas vſque ad inanem locum diuidantur, quò humore euacuato thorax concidat. Si verò non concidat, factâ diſſectione claiculas

ticulas ipſas auferre oportet: tunc enim thorax concidet. Si verò imus venter inflatus fuerit, mortuo fœtu, aut hydrope affecto, eadem ratione humor euacuetur vnà cum ipſis inteſtinis. In iis verò, qui in pedes deferuntur, inclinatio facilè ad oſculum vteri dirigitur. Quod ſi circa thoracem aut abdomen impactus fœtus hæreat, panniculo obuoluto attrahatur, & eodem modo factâ diuiſione, ea, quæ continentur, euacuentur. At ſi reliquis ablatis, caput recurrens detineatur, ſiniſtram manum immittito: & ſi quidem diſparatum fuerit vteri oſculum, manum in profundum demittito, & repertum caput digitis ad oſculum deuoluito, deinde vnco vno atque altero infixo attrahito: ſi verò concluſum ſit vteri oſculum ob inflammationem, nulla vis inferatur, ſed pinguibus ac largis infuſis vtendum eſt, inſeſſibus item ac irrigationibus & cataplaſmatis, quò diſparato oſculo educatur, velut dictum eſt. Porrò qui in obliquum prodeunt fœtus, ſi quidem dirigantur, prædictis modis vtendum eſt: ſin minus, totus fœtus intus diſſecetur, & particulatim educatur: diligenti animaduerſione habitâ, ne qua particula intus latens relinquatur. Poſt Chirurgiam, curationib. ad Vteri inflammationes vtendum eſt. Si verò etiam ſanguinis eruptio fiat, etiam huius curationem habeas. *Hactenus P. Ægineta.*

[M]anuum ſo[lâ] operâ [fœt]us mortui [ext]ractio.

Poteſt tamen etiam ſine inſtrumentis Chirurgicis ſolâ manuum operâ & Chirurgi ſolertiâ fœtus mortuus ex vtero matris extrahi. Modum ſibi vſitatum deſcripſit Carol. Stephanus, *lib. 3. cap. 2. de diſſect. part. corp. human.* Poſtquam fœtum mortuum eſſe cognouimus, cogitamus, *inquit*, de poſitione optimâ mulieris: eáque ita deliganda & conſtringenda, vt inter operandum nihil periculi ſubiret, nobis quoque nihil obſtare poſſet, quo minùs fœtum diligenter extraheremus. Adducimus ſedentem matrẽ ferè vſque ad imam lecti ſpondam: tibias eius aliquantulum incuruamus, crura diducimus: faſciam latam, eâmque longam ac validam, minimè duram, à medio comprehendentes, ſub plantâ mediâ pedis parturientis componimus: deinde efficimus, vt alia faſciæ pars in dextrum tibiæ latus, alia in ſiniſtrum per pedion ex oppoſito inclinet, atque ita tandem vincula ſub poplite deuoluimus: illic crucem rurſus aliam efficimus, cuius extremitates adhuc ſibi inuicem ſuperuectæ per cruris medium rurſus tertiam crucem efficerent; tum ipſa extrema ſimul ad ceruicem per pectus ita deducimus, vt leuiter crus & tibiam inflexam continerent: à ceruice ad aliam corporis partem extrema prædicti vinculi penè deflectentes, atque ad crus alterius lateris exporrigentes: in eo ligamenta ducimus ex oppoſito in crucem, veluti in altero crure factum fuerat, deinde ad poplitem iterum aliam crucem imponimus, & rurſum tertiam circa pedion: quomodo in alio latere iam feceramus: quódque extremum vinculi ad internam tibiam ſpectabat, id ſub plantâ ſic inflectimus, vt ad extremum eiuſdem tibiæ latus deuolutum cum alio extremo conſtringeretur, ne vel inter operandum diſſolui poſſet, vel ipſam mulierem in motibus incompoſitis aliquo pacto offenderet. Id vbi factum fuit, reclinamus mulierem ſupinam: ſtatuimus adiutores duos, qui crura diducta & firma continerent: præter alios tamen qui corpus mulieris reclinatum ita cohiberent, ne præ dolore vehementius ſubſultaret. Miniſtros autem huiuſmodi delegimus ex iis, quos facilè agnoſcebamus infracto & audaci eſſe animo, quíque ab opere haud ita citò ceſſarent, non etiam lacrymis, aut vocum pietate, aut rei ipſius crudelitate præter æquum mouerentur. Linteo calido, in multos ſinus conduplicato, vtramque crurum mulieris regionem operimus, ne ſpectantibus dolor aut pietas concitaretur ex opere: ſub eo etiam linteo manus vſque ad mediam ferè vlnam occuluimus, ne res ex ſe planè impia adſtantium affectus plus æquo concitaret, animóſque percuteret. Siniſtram manum per pudendum intro demittimus, digitis ſibi inuicem incubantibus, & ad internam manum arctiſſimè compreſſis. Sentimus per collum vteri fœtum in caput deuolutum; vix autem exſilire potuiſſe, propter anguſtiam, quæ eſſet in collo matricis infimo, iuxta pudenda, tùm aliam manum ſecundum palmam ſiniſtræ cõcauam ſenſim intro dimittimus: cùmque iam ſe inuicem conſtringerent manus, fœtuíque proximæ eſſent: tùm vtramque in pugnum claudimus, quo robuſtior fieret totius brachij vis in diducenda parte, & præmunienda fœtui viâ. Pugnis factis, totis viribus ad diductionem vtimur, mediis digitorum vtriuſque manus articulis ſibi inuicem concurrentibus inter diducendum: vt noſtra brachia in eiuſmodi motu plus viderentur foras operari, quàm intus manus. Vbi ſentimus iuſtam viam præparatam, tùm nos dextram manum leuiter extrahimus, ſiniſtrâ partem fœtus, quæ magis ſeſe offerebat (ſiquidem iuſta nobis viſa fuit) comprehendentes: erat autem caput. Nam ſi ex pedibus alterum ſenſiſſemus, nũquam is corripiendus erat, vt à pede totum corpus extraheretur: ſi manum, intro etiam erat propellenda, donec caput ſeſe offerret: nunquam enim tuta eſſet fœtus extractio à primis manibus aut pedibus. Si duplicatus ſeſe obtuliſſet fœtus, hoc eſt, ventre, vel natibus, vel humeris ad exitum præparatis: commodius fuiſſet, leuiter partem prominentem intrò repuliſſe, fœtúmque ad caput, quantum fieri potuiſſet, deuoluiſſe, quàm ita extraxiſſe: nunquam enim ſine maximâ parturientis noxâ fieri id poteſt, quanquam aliquando fiat. Sed ad rem. Caput ſubtus corripimus, manu ſemper infra reſidente, nunquam autem ſupra: leuiter id extrahimus, donec altera manus adiutrix priori data eſſet. Sed & ſiniſtram, quæ intus erat, vſque ad vmbilicum fœtus, iterum ſurſum duximus: eum enim inculpatum inprimis obſeruare neceſſum fuit, propter ſecundinam: quum intus reliquiſſe lethale foret. Ipſum itaque inter duos digitos aut continuimus, aut molliter iis circumuoluimus. Eóque pacto puer exſtinctus vnà cum ſuo chorio nullo negotio tandem extractus eſt, tametſi viſus nobis fuiſſet fœtus maior aut tumidior, quàm qui maximâ difficultate foras exiret, neque viuentem matrem poſſe permittere: cum præcipua diligentia ſit in vmbilico adhibenda, tum vmbilicum excepiſſe, ac deiunxiſſe tutius fuiſſet, filiúmque extra Vterum depuliſſe, ne ſecundina intro concluderetur: deinde verò per ventrem & pectus incidendus erat fœtus, viſcera eius eximenda, quo gracilior fieret: poſtea autem vmbilico partes ad extractionem faciliores excipiendæ, atque id altero genu noſtro ad lecti ſpondam inclinato, diligenter extrahendus, quando ita ſola manus præſtare non potuiſſet. Fœtu quouis depulſo, nunquam vmbilicus eſt relinquendus, donec integra ſecundina ſubſequatur. *Hæc Car. Stephanus.*

Modum hunc fere ſecutus eſt Ioh. Bauhinus vt hiſtoria fratri Caſp. Bauhino communicata, & obſeruationibus Schenckij inſerta teſtatur. Eſt autem talis: Anno 1587. Octobris 26. cùm eſſem in Illuſtriſſimi Principis mei arce Horburg, quæ iuxta Colmariam eſt, vocatus fui à cœnâ, poſt horam ſeptimam, ad iunioris mei Principis Ludouici priùs nutricem, Barbaram nomine, quæ doloribus partus diuexabatur. Hæc enim cum partui foret proxima, ſuppurationúmque dies præteriiſſent, 23. huius menſis per ſcalas ſupra dorſum delapſa, vt ferè in lipothymiam inciderit, die 25. ante prandium partus dolores perſentire cœpit: 26. verò auctis doloribus & ruptis inuolucris, aquæ effuſæ, quo tempore vixiſſe adhuc fœtum, mulieres adſtantes aſſerebant, quod ex motu apparente collegerint. Dum verò adfui, licet à 7. vſque ad 12. noctis adſtiterim, nullum motum ſentire potui: dolores tamen & conatus crebros non fortes & irritos pertulit. Sacculos ex lino in aqua coctos

applicare iuſſi, & continuò pubi admoueri, ídque ad partes emolliendas, & tumorem impediendum: ipſa verò aliquando ſellæ inſidebat, interdum ſtabat. Obſtetrices bonum fœtus ſitum aſſerebant, caput & capillos ſe ſentire, ſæpiùs à me interrogatæ, aſſerebant. Ego tandem videns illam fruſtra eniti & torqueri, iubeo in lectum recumbere, diſcedo, rediturus cum vocarent, Vocor poſt quartam; dolores non aderant magni: de dolore tantùm lumborum conquerebatur, ex dolore delirabat. Obſtetrici iniungo, vt humectatam manum in decocto lini & inunctam butyro, pudendo inſerat, & ſcrutetur, quo in ſtatu ſit fœtus, & an aliquid mutatum: reſpondet, eſſe in eodem, quo præcedente fuerat die, ſtatu; ego tandem præparatâ manu, vti obſtetrix, eam admoui, comperio tumorem ferè extra collum vteri, qui tangendo reſtitit, digitos molliter ſupra tumorem ducendo, nullos ſentio pilos. Hinc malum coniicio ſitum fœtus, intrudo manum, vt perquiram: comperio partem mobilem in tumore; dubius hæreo, quæ ſit pars; paulò penitius perquirens, rumpitur ex improuiſo tunica amnios, & profluit aliquid liquoris: ad tactum apparet manus & vaſa vmbilicalia: indico obſtetricibus, eas deceptas eo tumore, & vt iterum admoueant manum, ſed nihil trahant educántve, mihi aliâ ratione procedendum. Quare iubeo ipſam ſupra marginem lecti ſedere, & dein per tranſuerſum in dorſum recumbere: pedes ſupra ſcamnum lecto admotum firmare, qui per duos tenerentur: ſupra corpus relinquo culcitram, ſuperinduco linteum, vt nullæ partes apparerent, nec etiam quæ ego manibus, vel obſtetrix ageremus, quò honeſtius omnia tractarentur. His ita peractis, profundè in Vterum protruſâ manu ad mediam ferè vlnam, perquiſiui pedes alternatim, modò dextrâ, modò ſiniſtrâ manu vtens: ſatis commodè pedem vnum reperio, paulatim attraho, alterum perquiro: non poſſum inuenire, tandem faſciâ ligo pedem in ipſo collo vteri: iubeo obſtetricem paulatim trahere, dum iterum intrudam manum & perquiram alterum pedem, ducens manum ſecundum crus fœtus; peruenio ad podicem fœtus, intruſo digito in podicem, traho paulatim, iterum perquiro pedem, ſed fruſtra: tandem paulò fortius podicem dextrâ manu traho, & ſiniſtrâ ligamentum pedi annexum; res nonnihil ſuccedit: poſtea inuenio pedem, quo reperto, victoriam cano, attraho paulatim, eo educto, vtrumque pedem obſtetrici trado; iubeo vt lentè trahat, ego manu dextrâ vterum dilato, & ſurſum rugas repello; tandem ſequitur abdomen cum dorſo, hæret deinde circa humeros, alterum brachium perquiro & educo: iubeo obſtetricem continuò modeſtè trahere, manu impedio, ne vterus ad collum pueri claudatur (quod fieret, niſi manus impediret) manum in os pueri intrudo & paulatim caput attraho, Extracto toto fœtu, ſubitò, ne claudatur Vterus, (quod in momento fit, magno cum periculo) intromiſſâ manu ad medium ferè cubitum, paulatim ſecundinam perquiro, ac ſine vi (ne inuertatur vterus, vt eueniſſe operâ malarum obſtetricum vidi) eam leuiter integram educo, ſanguinem etiam grumoſum; manu ductâ per totam vteri capacitatem, extraho: ſubitò retraho manum, & vt comprimat cura iubeo, paulatim ſuprá lectum retrahendam curo: pudendis & abdomini cum ſacculis appono panem coctum in vino & aquâ: à ſomno impedio, & à vini potu, ac quietem iniungo, paulò poſt aliquid iuſculi curo exhibendum, interdico ne nimiùm calefaciant hypocauſtum. Operatio hæc feliciter fuit peracta intra horæ ſemis ſpatium. Deo Opt. Max. ſit laus. *Hæc Ioh. Bauhinus.*

Cùm autem in talibus operationibus vires valdè deiiciantur, eæ reficiendæ ſunt, doloréſque mulcendi, & partes laceratæ fouendæ, & omnia, quæ accidere poſſunt, ſymptomata præcauenda. Nimirum, vt aliàs etiam, puerperæ à frigido aëre defendendæ, & in lecto diutius detinendæ, ne Vterus ab eo lædatur, & tormina, ſuffocatio vterina, & alia ſymptomata excitentur. Exhibenda verò iuſcula gallinarum, oua, vinum odoratum cum pane, vel iuſcula ex cereuiſiâ, modò febris non adſit: ſpecies diamargar. frigidi, diambræ, el. de geminis, cum vino & aq. borraginis.

Vt dolor mitigetur, partéſque roborentur, fouendæ decocto artemiſiæ, maluæ, roriſmarini, abſinthij, myrti, hyperici, & poſtea illinendæ vnguento Comitiſſæ, vel ſequenti.

♃. *ol. myrtini, amygd. dulc. hyperici ana* Vnc. ß. *ſpermat. ceti* Drach. ij. *ſeui hircini vel ceruini* Vnc. j. *ceræ q. ſ.*

F. Vnguentum.

Vel ♃. *ceræ* Vnc. iiij. *ſpermat. ceti* Vnc. j.

Liquefiant ſuper igne, & vbi ab igne fuerint remota, tela cannabina ventri magnitudine reſpondens ei immergatur, quæ ventri imponatur.

Verùm in noſtris regionibus nunquam, aut certè rariſſimè, fœminæ tales operationes admittunt, ſed potius rem omnem Deo & Naturæ committunt.

CAPVT VIII.

De Partu Cæſareo.

TAndem vnus adhuc ſupereſt modus fœtum ex vtero extrahendi, qui fit ſectione abdominis & vteri. Fit autem in tribus caſibus. Primus eſt, cum fœtus mortuus eſt, & mater viuit. Secundus, cum mater mortua eſt, & fœtus viuit. Tertius, cum mater & fœtus viuit: & qui hiſce duobus vltimis modis viui educuntur, Cæſares, quod ex vtero exciſi ſint, nominantur, ipſáque illa actio, partus Cæſareus. *Partus Ca-* [illegible]

Fœtus mortui gratiâ rarò ſectio iſta inſtituitur, ſed is vel medicamentis expellitur, vel Chirurgiâ extrahitur, aut Naturæ opus relinquitur, quæ eum particulatim expellit. *Fœtus mortui ſectione vteri extractio.* Hiſtoriam tamen geſtationis in vtero fœtus mortui per annos quatuor, & tandem ſecto abdomine & vtero membratim extracti ſaluâ matre & fœcundâ manente, Matthias Cornax, *Enchiridio ſuo conſultat. Med.* ſubiunxit, quæ *pag.* 188. *ibi* exſtat, cuius ſumma hæc eſt. Anno 1545. cuiuſdam ciuis Viennenſis, Georgi VVoltzer, hoſpitis ad ædes rubri cancri, vxor Margareta nomine, anno ætatis 25. concepit, & cum partus tempus adeſſet, in ipſo pariendi conatu fragor quidam in eâ increpuit ſonorus, à quo viuacitas infantis amplius deprehendi non potuit, ipſáque grauida inde ægrotare cœpit, etſi lac copioſè afflueret, & indies pariendi ſpes minor facta: Mulier ita multas ſeptimanas decubuit, ventris tumore, duritie, & fluxu, qui ſuperuenerat, nihil remittentibus; & omnis generis auxilia, ſed fruſtra vſurpauit, & ita ad annum Domini 1549. ſemiuiua perdurauit, fluxu putrilaginoſo per locum muliebrem toto quadriennio durante. Anno tamen 1548. ac vmbilicum foramen apertum eſt, è quo multum ſanioſi fœtidíque mucoris profluxit, poſt aliquot menſes verò, adhibitis emplaſtris, locus apertionis coaluit. Anno verò 1549. menſe Iunio, natura nouam viam, non procul à priore, aperuit, per quam collecta putrida materia multa effluxit, qui fluxus menſes aliquot durauit, & foramine conſpectui & tactui os quoddam ſeſe exhibuit. Cùm dolorum fœtoríſque grauitas indies accreſceret, & crebra animi deliquia acciderent, viderentúrq; omnia ad interitum ſpectare, vocati ſunt tres Chirurgi, & duo Medici, & inter eos ipſe Matthias Cornax, Regis Romanorum Medicus, à quibus decretū, abdomen ſectione aperiendū eſſe. Anno itaq; Domini 1549. decimo Nouembris

horâ 12. pomerid. ſectio hoc modo peracta eſt. Sectio à loco, quem paulò ſupra vmbilicum, in dextro latere, natura ipſa primò aperuerat, inchoata eſt, & rectè deorſum per tractum muſculi recti abdominis, longitudine plus minus octo vnciarum, hoc eſt, ſemipedis antiqui & duorum pollicum continuata: quâ factâ propter neceſſitatem & incredibilem fœtorem ſubitò contentum in vtero à Chirurgis vndique liberatum eſt & exemptum fruſtillatim fœtus maſculi iamdudum emortui & ſemiputridi corpus, cuius caput totum confractum & cranii oſſa diſperſa erant. Abſolutâ ſectione, quam ſine animi deliquio pertulit, omnia Dei benignitate feliciter ſucceſſerunt, & ſine vllâ ſuturâ vulnus coaluit, & omnino conſolidatum fuit, ac iterum menſes bono ordine & modo fluere cœperunt. Et quod mirum fœmina iſta iterum concepit, puerúmque geſtauit bene valentem, vſque ad ſecundum diem menſis Iunij, Anni Domini 1551. quæ dies cum illuceſceret, & infans robuſtus ſtrenuè palpitaret, mater verò ſtrenuè in edendo fœtu laboraret, vocati iterum Chirurgi, qui prius eam ſecuerant, & D. Matthias Cornax; qui cùm matrem omnibus viribus deſtitutam, cicatricem denique veterem, per rimam longam quaſi hiſcere, omnéſque fœminæ conatus fruſtraneos eſſe viderunt, ventrem, vt prius, ferro ſecandum eſſe ſuaſerunt. Verùm cum mater eius, & fœminæ præſentes adſentiri nollent, horâ noctis decimâ, cum fruſtra diu & ſtrenuè luctata eſſet, viribus omnibus exhauſtis cruciatibus oppreſſa, animam exhalauit. Quod cum factum eſſet, ſubitò Chirurgus vocatus, ſtatim infantem perfectum, maſculum, omnibus numeris abſolutum, ſed mortuum exemit.

Similem hiſtoriam D. Philippus Hechſtetterus, *obſeruat. dec. 6. caſ. 3. in Scholio*, refert, quæ ſic ſe habet. Vlmani Fabri incolæ Leinheimenſis in Marchionatu Burgauienſi vxor, nomine Barbara, grauida, ſic Deo benedicente, facta, nonum compleuit menſem, eò dolores parturientis ſenſit (Fuit is 27. Martii Anni 1623.) ſed inualidos, ne labor parturientis, nec diligentia obſtetricantis quicquam promouit in vtero, quod enitendum erat. Nec ardentes preces, nec ſuſpiriâ lacrymis conſperſa Deum expugnârunt, niſi quod animam fœtus ad ſe vocârit. Cadauer vterum in tumorem ſuſtulit, & abdomen turgeſcere fecit, iacens in cauo tranſuerſim. Octo tranſierunt ſeptimanę, in quibus nil conaminis in excludendo moleſtum ſenſerit, nec dolores, nec parturientium nixum. Vires matris interim labefactatæ à fœtu putrido, & fœtente hecticum corpus dederunt, ac ſi oſſa incluſa cuti eſſent. Afflicta ſingultientibus votis mortem inclamauit, & ardenter efflagitauit. Cōclamatis ſic & deploratis iā omnibus, miſericordia Dei eam reſpexit, & Marchioniſſam Burgauienſem monit, vt eius miſerta in hoſpitale reciperet Güntzburgi, vt ibi excideretur putridum, quod matri necem minitaret. Duo igitur Chirurgi, conſilio ſubminiſtrante Excellentiſſimo Dn. Adamo Hebich, Medico Clariſſimo Illuſtriſſimæ Principis viduæ Marchioniſſæ in Güntzburg, ventrem infra vmbilicum tranſuerſim ad pubem verſus aperuerunt, in quâ regione iam ſigna apertionis in ventre à putredine conſpiciebantur. Infans putridus & ſolùm oſſibus ac caluariâ cognoſcendus exemptus fuit, locus vulneratus mundatus, conſutus & conuenientibus medicamentis tractatus & iamiam curatus, niſi quòd ad conſolidandum reliquum, opus habeat potius emplaſtris cicatriſantibus, quàm manu medicâ.

...s viui è ...uâ ma... ...ctione ...ctio.

Secundò, interdum mortuâ matre fœtus viui ex vtero materno ſecto extracti, & inde Cæſares ac Cæſones dicti ſunt. Ita enecta parente Scipionem Africanum priorem natum fuiſſe, primúmque Cæſarem à Cæſo matris vtero dictum: ſimilíque modo natum & Manlium, qui Carthaginem cum exercitu intrauit, Plinius, *lib. 7. nat. hiſt. cap. 9.* & alij, referunt. Anno Domini 959. Burcardum Comitem de Lintzgovv, Buchorn, & Monte-fortis, poſt Abbatem Sangallenſem, vulgò Ingenitum dictum fuiſſe, eò quod ex mortuæ matris vtero exſectus eſſet: & Gerhardum Vthonis Comitis de Bregentz F. ex matris vtero exſectum, Conſtantienſem Epiſcopum factum eſſe, anno 1001. & monaſterium Peteshuſium, ac templum Circiacenſe extruxiſſe, è Bruſchio Io. Schenk. *lib. 4. obſer.* refert. In annalibus Hiſpaniæ legi ſcribit Rod. à Caſtro, *libr. 4. de morb. mulier. cap. 3.* Regem Nauarræ Sanctium, matre à Saracenis inter venandum trucidatâ, per vulnus in ventre acceptum exertam manum oſtētantem, à ſuperueniente nobili Geuarrâ extractum, & clanculum enutritum fuiſſe, cúmque poſtea de Principis electione diſceptantibus proceribus obtruſiſſe; controuerſiáſque ſedaſſe. Cornelius Gemma, *Cyclognomon. lib. 2. cap. 6.* ſe iam ſextò vitalem fœtum ex mortuâ matre exſecuiſſe ſcribit. Et Hor. Augenius, *lib. 5. epiſt. 2. cap. 11.* Villicam quandam, quæ grauida nono menſe ventriculi exulceratione laboraſſet, & viginti diebus ſine cibo potúque permanſiſſet, tandem mortuam eſſe, atque ex eius diſſecto vtero puerum viuum ſe extraxiſſe refert, qui Fortunatus ad fontem S. Baptiſmatis vocatus fuit. Carol. Stephanus, *lib. 3. de diſſect. part. corp. hum. cap. 1.* ſe ſectionem hanc aliquoties adminiſtraſſe, & ex matre mortuâ fœtus viuos extraxiſſe ſcribit.

An fœtus in vtero, matre mortua aliquandiu viuere poſſit.

Monet quidem Roderic. à Caſtro, *de morb. mulier. lib. 4. cap. 3.* infantem ſuperuiuere non poſſe in vtero, mortuâ matre niſi in eodem ictu temporis, quo anima ex matris corpore migrauit, ab vtero extrahatur, aut paulò ante, dum in agone puerpera eſt, præſentibus adhuc ſpiritibus vitalibus; idque ideo, quia vitâ & motu puerperæ ceſſante, ceſſet quoque infantis vita. Verùm vix poſſibile eſt, vt ictu temporis vno operatio iſta perficiatur, neque ſemper conſtat, quo momento anima è corpore emigret; neque ſemper, dum adhuc in agone mater eſt, ſectio iſta admittitur. Ratióque quam adducit, falſa eſt, quod ceſſante vitâ matris, ceſſet etiam vita infantis. Habet enim infans ſuam animam & ſi tempus legitimum partus adſit, atque omnia corporis organa iam perfecta & abſoluta habeat, ſine matris beneficio viuere poteſt, mortuâ matre, eodem modo, vt in lucem editus ſine matris adminiculo viuit. Ne tamen in vtero ſuffocetur, danda opera. Ideóque Carol. Stephanus monet, vt matre in agone conſtitutâ, aliquâ re inter dentes interpoſita apertum morientis os ſeruetur, & obſtetrix nunquam ab oſtio vuluæ manum dimoueat, & incurua ac diducta mulieris femora, quantâ poterit, diligentiâ contineat, donec Chirurgicâ manu fœtus exſectus, & extractus fuerit. Infantem autem matre mortuâ in vtero eius adhuc viuere, ex motu eius & ſubſultatione quaſi cognoſcitur.

Fœtus viui è mortuâ.

Modum autem, quem in extrahendo fœtu viuo, è mortuâ matre obſeruauit Carol. Stephanus, *alleg. loc.* ita deſcribit: Lineam, *inquit*, cultro raſorio leuiter duximus per ſiniſtrum mulieris hypochondrium, circa vteri extuberationem: haud ita profundè tamen, ſed tantùm vſque ad peritoneum: cauendum enim erat, ne quid inteſtinorum aut attractum aut vitiatum eſſet, ſi fortè vnà peritonæum inciſum fuiſſet. Rurſus ita admouemus nouaculam vt ſummâ tantùm cuſpide peritonæum incidatur, ad digitos ſiniſtræ manus intromittendos. Eo facto, digitos per rimam peritonæi intrò demiſimus, iiſque incuruatis peritonæum ſurſum aliquantulum ereximus: alterâ deinde manu (nempe dextrâ nouaculam admouimus in eam peritonæi portionem, quæ digitis intermediis continebatur, leuiterque conſecuimus id à peritonæo elatum, quod inter digitos comprehenſum fuerat, ſecundum vulneris longitudinem. Iam tum liberè totam manum intrò deuoluimus vſ-

que ad matricem, inteſtina paulatim ſurſum attollentes, ne quando delaberentur: eademque manu vulneris labrum ſuperius diducentes, quò facilius veniret in conſpectum vteri tumor. Hîc non ſegnes fuimus, ſed ſiniſtrâ manu intus relicta, & vulneris labrum apertum continente, dextram ad conſectionem aptauimus, ad vnius tantùm digiti ſpiſſitudinem imprimentes nouaculam in tumorem vteri, eumque pro vulneris longitudine, quantâ fieri potuit diligentiâ conſecantes: haud tamen ita temerè, vt primâ ſectione matrix ad integrum conſecta videretur: incerta eſt enim, & varia matricum ſpiſſitudo, quemadmodum Galenus optimè cenſuit. Itaque ſenſim iterum atque iterum demiſsâ nouaculâ; leuiſſimè tandem diſſecuimus vterum, quouſque ad ſecundinam ventum eſſet: eam verò facilè cognouimus ex venarum confuſâ multitudine ſanguinem veluti expreſſum eructante: quod agnoſcendi chorii indicium tibi ſit omnium certiſſimum. Tum demum nouaculam reliquimus: iam ab obſtetrice certiores facti, defluxiſſe aquoſa excrementa, quibus innatare ſoleret fœtus: muliere nondum exſtinctâ. Alioqui niſi id & ſignis & verbis compertum nobis fideliter fuiſſet, tùm excrementa defluxiſſe, tùm matrem iam pridem è dolore laboraſſe; nondum quidem nouaculam reliquiſſemus; ſed etiam ſecundinam penetrare tutius fuiſſet, & ſummâ nouaculæ cuſpide ipſam incidere ad excrementorum effuſionem; retenta enim huiuſmodi excrementa integram adhuc ſecundinam eſſe indicant, quod præcipuè fieri ſolet, immaturo adhuc partu. Itaque poſt factum in ſecundinâ foramen nouaculæ cuſpide, tum vtriuſque manus digiti intromittendi ſunt ad eam lacerandam. Nos autem & ſignis ipſis, & verbis agnoſcentes effluxiſſe excrementa, & ſecundinam diſruptam, tum quidem dextram manum ſecundum vteri altitudinem in profundum ſenſim demerſimus, vt extenſis digitis, integrum fœtum comprehenderemus: ſiniſtrâ matricis conſectæ labia ſurſum attollendo, ne fortè impediretur ab inteſtinis, atque in ſeſe concideret. Vbi fœtum ſub manu ſenſimus, tum ita leuiter ipſum conuertimus, vt eius ſpina toti noſtræ palmæ incumberet, atque extenſæ manui & brachiali inſideret. Nam plurimum cauendum eſſe duximus, ne vel à thorace, vel ventre, aut pede, aut brachio, aut etiam capite comprehenderemus; id enim ſine periculo vix fieri potuiſſe credidimus. Sed quando caput infra deuolutum ſenſimus, tùm manu ſecundum ſpinam protensâ, curauimus extremos digitos ad humeros paululum incuruare, quo facilior fieret apprehenſio. At ſi ſurſum caput reperiſſemus, tum quidem extremi digiti ſub natibus & oſſe ſacro confirmandi fuiſſent. Itaque manum paulatim ſurſum attulimus, ita vt totum brachium in mulieris ventrem extremum leuiter incumberet, eumque modicè comprimeret: Eum quando conſpeximus; ſiniſtram manum dextræ adiutricem dedimus: & alterâ fœtum oſtendente atque erigente, alterâ ſenſim extrahente, fecimus vt in ventrem mulieris ſupinus fœtus depelleretur. Voluimus autem confeſtim experiri, viueret nec ne, cùm propter imbecillitatem ac laborem nullum artuum promoueret, neque ſpiritum. Id verò facilè cognouimus, primis digitis fœtus vmbilicum prominentem iuxta ventrem moliſſimè attrectantes: & modicè per aliquod ſpatium comprimentes, ſenſimus pulſantem arteriam in vmbilico, etſi circa parietalium oſſium fines, in eo, quem vocant fonticulum, nihil attolli aut moueri videretur: nec digito admoto lingua calorem aliquem præ ſe ferret. Cum primùm percepimus arteriæ pulſum, in vmbilico confeſtim filo cerato, quod nobis erat in promptu, primùm ſtrictè ligauimus ad triũ digitorum longitudinem ab ipſo ventre, dein iterum atque iterum etiam aliis locis conſtrinximus, extremos nodos ſemper ſtrictiores efficientes. Scies quid poſtea acciderit; vix conſummatâ horâ integrâ, cœpit puer oculos aperire, os diducere, de fonticulo pulſare, artus etiam leuiter extendere: denique vocem atque eiulatum emittere. *Hæc Carol. Stephanus.*

Tertius caſus eſt, cum fœtus viuus è viua matre ſectione extrahitur. Id quod faciendum, cum partum aliàs nullum ſecuturum, ob cauſſas, *capite præcedente*, propoſitas, certum eſt. Tum enim ne vel mater, vel infans, vel mater & infans ſimul de vita periclitetur, ad hoc extremum auxilium accedendum eſt. *Viui fœtus è viuâ matre ſectione extractio.*

Poſſe autem hanc operationem ſaluâ manente matre & fœtu adminiſtrari, multæ hiſtoriæ docent, quarum plurimas peculiari libello, *de fœtus viui ex matre viuâ ſine alterutrius vitæ periculo cæſurâ*, Franc. Rouſſetus collegit, in cuius *ſectione primâ* neceſſitatem huius operationis oſtendit; quod ſcilicet, ſi ob cauſſas, *cap. præced.* enumeratas nullus fieri poteſt partus, hoc modo fœtus viuus ſeruari poteſt, qui aliàs in vtero materno ſuffocaretur, & ipſa mater ſeruatur incolumis, cui aliàs etiam moriendum eſſet, & ita quidem, vt inpoſterum quoque vtero geſtando apta futura ſit.

Deinde poſſibilitatem huius operationis probat hiſtoriis variis, primò quatuor ab aliis relatis, quarum prima eſt de muliere quadam, quæ ſexies, cùm aliter parere non poſſet, ſectione eiuſmodi fœtus viuentes ſemper eſt enixa, ſeptimò verò grauida, cùm Chirurgus, qui priores ſectiones obierat, mortuus eſſet, nec alius eſſet, qui ipſi ſubueniret, mortua eſt; ſecunda, de aliâ, cui tres infantes viui è latere extracti; tertia, de Ioanne Maraſio Chirurgo, qui è propriæ coniugis latere inciſo filium extraxit; quarta ſimilem caſum recenſet: Sex verò hiſtoriis à ſe ipſo viſis & notatis, quarum prima eſt de quadam muliere, in cuius latere cicatricem, & factæ ſuturæ conſpicua puncta, quæ poſt apertionem abdominis manſerant, vidit, quæ tamen amplius non concepit, etſi ipſa & maritus iuuenes eſſent; Secunda, de aliâ, cui ipſe ſectionem ſuaſit & cum ſecaretur adfuit, quæ poſtea rurſum concepit & peperit, hernioſa tamen manſit; Tertia, de quadam, è quâ ſectione fœtus mortuus extractus fuit, quæ poſtea aliquoties peperit; Quarta, de quadam, quæ primò grauida feliciter ſecta fuit, & poſtea iterum concepit, ſed cum nec tum parere poſſet, & Chirurgus prior mortuus eſſet, alii verò idem audere nollent, mater vna cum prole miſerè periit; Quinta, de aliâ, quæ feliciſſimè fuit inciſa, & poſtea rurſum grauida reddita, naturali modo iterum enixa eſt; Sexta de quadam, cui fœtus mortuus ſectione extractus fuit, quæ cum conualuiſſet, ſeptimanis quinque poſt rurſum menſtruas purgationes habuit, ſtatimque poſt concepit & peperit.

Sectione verò *ſecunda* eiuſdem operationis poſſibilitatem rationibus probat, dum docet, & muſculos abdominis, & peritonæum, & vterum poſſe abſque periculo vitæ incidi.

Sectione verò *tertiâ* id, quod rationibus probauerat, exemplis & hiſtoriis confirmat, variaſque hiſtorias adducit, quibus probat, vulnera muſculorum epigaſtrii, peritonæi & vteri fuiſſe ſanata.

Sectione quartâ caſus longè perículoſiores, quàm eſt ſectio Cæſarea, qui vtero accidêre, qui tamen ſui reſpectu non fuerint lethales, proponit, quos in quinque claſſes diſponit. In primâ claſſe agit de mulieribus, quæ ſeipſis ignorantibus vtero geſtârunt, in quibus fœtus mortuus ac putridus cauſſa fuit, vt & vterus in corpore putreſceret, ita vt temporis progreſſu interierint, quæ tamen ſuperuixiſſent, ſi malo cognito, tempeſtiuè ſectione hac ipſis auxilium latum fuiſſet. In alterâ, de mulieribus, quarum aliquæ puerperæ fuêre, aliquæ verò non, quæ apoſtemate vteri laborantes apertæ fuêre, non ſectione Cæſarea, ſed cauterio actuali abdomini impreſſo, quæ tamen non modò nec mortuæ ſed nec facultate concipien-

di priuatæ fuêre: quæ tamen operatio, quàm ſit cæſarea ſectio, longè periculoſior. In tertiâ de morbis vteri, circa interiorem partem fundi ipſius putrefacti, & quidem tanto cum vlcere, vt fœtus mortui è capacitate vteri ad inteſtina fuerint prolapſi, & inde per epigaſtrium extracti, (quo loci magnum ſolùm apoſtema eſſe ſuſpicio erat) abſque tamen matris internecione, aut poſtmodum vtero geſtandi facultate ablatâ, vtero naturæ beneficio conſolidato. In quartâ claſſe recenſet hiſtorias mulierum, quibus vterus prolapſus & putridus, abſque vitæ periculo, totus, & quidem ſectione, vſtione, aut ligaturis ablatus fuit. In quintâ itidem hiſtorias mulierum, quibus vterus valdè abſumptus & putridus, tandem ſpontè, abſque tamen morte aut morbo ſubſequente, excidit, proponit.

Quintâ ſectione idem eorum, qui bruta caſtrare ſolent, exemplo confirmat.

Sextâ ſectione probat, ſectione hac fœcunditatem fœminis non auferri, ſed vbi poſt ſectionem conualuerint, iterum concipere poſſe.

Eandem Rouſſeti ſententiam aliis etiam hiſtoriis confirmat Caſparus Bauhinus, *in appendice libelli*, inter quos notabilis prima eſt, quæ hoc modo refertur, Cum circa annum ſalutis 1500. Eliſabetha Aleſpachin, Iacobi Nufer, ὀρχοτόμυ, in pago *Siegershauſen*, (præfecturæ Gottliebanæ in Turgauiâ, parochiæ Altishuuilanæ) vxor primò vtero geſtaret, & iam doloribus partus per aliquot dies diuexaretur, ad ſe obſtetrices tredecim, & aliquot lithomos vocauit, à quibus, fruſtra tamen, opem ſperabat, cùm nec fœtus excludi, nec etiam dolores mitigari poſſent. Quare iam deſperatâ ſalute maritus vxori conſilium ſuum communicat: quod ſi conſentiret, velle ſe, quòd ſperaret, annuente Domino fœlicem ſucceſſum, in ipsâ ſuam experiri induſtriam. Annuente ergò ipsâ ad Archipræſidem Frauenfeldenſem abiit, rem, vti ſe habebat, expoſuit, conatum aperuit, licentiámque ſibi dari rogauit. Re intellectâ, Archipræſes primùm quidem difficiliorem ſe exhibuit: dein verò fiduciæ mariti confidens, annuit. Quare licentiâ impetratâ domum redit, obſtetrices alloquitur, & hortatur, vt quæ cordatiores ſint, ſibi & vxori in hypocauſto aſſiſtant, timidiores verò ex conclaui recedant; moliturum enim ſe aliquid, quo benedicente Domino, ſalutem vxoris ſperaret. Obſtetrices ergo, conſilio magnâ cum admiratione intellecto, ex ipſis vndecim ex conclaui receſſere: duæ cordatiores cum Lithotomis mulieri parturienti adſtitêre. Quare maritus, implorato prius diuino auxilio, & ianuâ diligenter clauſâ, vxorem menſæ imponit, abdomini vulnus (non ſecus, quàm alicui porco) infligit. Verùm primo ſtatim ictu ita feliciter abdomen aperuit, vt ſubitò infans abſque vllâ læſione extractus fuerit. Cùm iam vndecim obſtetrices, quæ præ foribus ſtabant, infantis vagitum audirent, intrare (ſed fruſtra) expetebant: non enim intromiſſæ fuêre, antequam fœtus mundatus, vulnúſque Veterinario more conſutum foret, quod poſtmodum abſque alio ſuperueniente ſymptomate feliciter coaluit. Eadem enim poſt hancce τομολογίαν ſecundò gemellos enixa eſt; quorum vnus Iohannes Nufer nomine, pagi *Sigershauſen* Præfectus, annum iam agens ſexageſimum, anno 1583. adhuc in viuis fuit. Poſt hos gemellos quatuor alios liberos enixa eſt. Exſectus verò infans primùm anno ſalutis 1577. diem ſuum clauſit. Reliquæ eiuſmodi hiſtoriæ, vt & aliquot vteri exſecti exempla viua manente matre, ibi videantur.

[…]s cæſa-[…] ũ her-[…]erina. Nec hîc prætereunda partus Cæſarei cum herniâ vterinâ coniuncti hiſtoria, quæ hîc Vuittebergæ accidit, & ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 16.* integrè deſcripta exſtat.

[…]is hu- Tandem Rouſſetus Chirurgos, quâ ratione hæc ſectio inſtitui poſſit, inſtruit hoc modo: Primò, inquit, tibi conſiderandum erit, aliquáne ſit ſpes alio faciliori modo fœtum nanciſcendi. Dein, ſitne mulier robuſta, & an ſigna lethalia adſint: præcipuè autem an non nimium ab obſtetricibus, aut ob ſummos & violentos in partu conatus læſa fuerit, aut quorundam tonſorum carnificinâ crudeliter dilacerata, quod frequentius ab ipſis, quàm à matronis fieri ſolet. Si enim eam tum mori contingeret, cauſſa mortis ſectioni tuæ, non autem ipſorum erratis adſcriberetur. *ius adminiſtranda ratio.* Sic poſtquam (inuocato tamen prius numine diuino) aliquis, qui tibi ad id commodus viſus fuerit, iuſſu tuo, mulieri animum addiderit, & vt primò Deo bene confidat, dein etiam de tuo auxilio rectè ſperet, admonuerit: conueniet te inſtrumenta hæc pauca habere, ad hoc opus peragendum neceſſaria: ita tamen, vt hæc inſtrumenta ab ipsâ non conſpiciantur. Nouaculam nimirum acutã, nouaculam rotundæ aut globoſę cuſpidis, acum cuſpide triangulari filo inſtructam, ſpongiam mollem, pannum lineum mollem, veterem, complicatum, conſutum & iam imbutum decocto calido, de quo in ſequenti agetur, vel alio ſimili decocto, quo dein bene expreſſo melius, quàm ſpongiâ, vteris tam ad ſanguinem imbibendum & exſiccandum, quàm ad labia ipſius vulneris fotu adſtringente, & calore ſuaui ac blando fouenda. Præterea etiam linteamina ſint in promptu, quæ ipſi mulieri ſubſternantur, & circumponantur, quo ſanguis, qui promanabit, tegatur; cuius etiam parua quantitas magnam profuſionem oſtentat, & tàm mulieri patienti, quàm adſtantibus terrorem incutit. Adſint etiam faſciæ, linamenta, ſplenia, ſtupæ bene pexæ, puluilli, vſitatis medicamentis adſtringentibus imbuti: quæ omnia in primo poſt ſectionem apparatu ſeparatim habere oportet, aut eadem, ſi tibi ita videatur coniunges. Poſtmodum vbi, te monitore, vrinam ſi fieri poterit, reddiderit, (quò veſica vacua deorſum concidat, & minùs impediat, quamuis ea locum ſectionis non attingat) ſituanda eſt, ſi vires valeant, ſupra lecti extimam partem in dorſum inuerſa, inflexa, ita vt tibiæ aliquantum propendeant, ſed firmiter coniunctæ ſeruentur, ipſa verò blandè à familiaribus robuſtis & animoſis ſuſtineatur. Aut ſi vires ſint proſtratæ, ſemidecumbens continenda, (hic enim ſitus à Syncope præſeruat, quod in ſectione venæ eorum, qui lypothymiis obnoxii ſunt, obſeruare ſolemus) ita tamen, vt verſus pedes aliquantum propendeat, tibiæ verò aqualiter ſint extenſæ. Tum vnum aut alterum, quod voles, latus eliges; hoc enim in idẽ recidit, vt ex ſupra citatis hiſtoriis colligere licuit. Attamẽ ſi hepatis aut ſplenis aliqua durities adſit, cõſultius videretur fore, ſi oppoſitum latus incidatur, idque variis de cauſſis, de quibus alibi acturi ſumus.

Si verò hernia ſit in latere eo, quod incidere eſt animus, & quod cenſeatur inteſtinum ibi, nimirum inter peritonæum & vterum non hærere, (difficulter enim ibi eſſe poteſt, quia vterus in muliere valdè grauidâ prius, quàm inteſtinum ſe offert) tum ibi ſectio fieri non poterit, eò enim citius quàm in oppoſitum latus vterus decumbit. Hac ratione fiet, vt poſtmodum ægrota non ex vtroque latere ſit hernioſa. Et licet inteſtinum ſe ibi offerret, (quod tamen fieri non poteſt) nil idcirco mali eſſet modò in altum nouacula non adigatur, ne ipſum lædatur. Olim enim in curatione herniæ magna ſupra rupturam inciſio abſque tamen noxâ, fiebat, vt Celſus & Ægineta teſtantur.

Hoc facto, optimo atramento locum incidendum notabis, lineâ oblongâ & rectâ per abdominis longitudinem ductâ, cuius exſiccatio exſpectanda, ne rurſus deleatur, quo recto tramite abdomen ſecetur. Fiat autem ſectio inter vmbilicum & ilia, tribus vel quatuor digitis ab inguine pecten verſus; & id ſecundum

dum recti muſculi longitudinem, cauendo tamen, ne vel caput, vel cauda ipſius muſculi lædatur. Notandum auté hoc loco, quod ſi ſectio paulò altiori in loco potius, quàm nimis inferne fiat, eam meliorem & tutiorem ratione hæmorhagiæ fore: minùs etiam moleſtam, ſi hernia remaneat: adhæc minus etiam doloris cauſabit. Sed & eodem atramento, in quatuor aut quinque æqualiter diſtantibus locis, quatuor aut quinque paruas lineas tranſuerſales decuſſatas, ſuper lineam primam per abdominis longitudinem ductam, notare oportebit, & vt exſiccetur, curandum: ſupra quas puncta ſuturæ ſuturæ ſibi inuicem rectè reſpondentia locanda, quo rectà fiat Gaſtroraphia.

His peractis, ſectio ipſius cutis ſupra lineam dextrè adhibenda, ad pinguedinem vſque, ſed cautè nouaculam adigendo: cuius vulneris longitudo erit dimidij circiter pedis, plus minuſve, prout mulier magno paruove corpore fuerit, poſtea eodem prioris ſectionis tramite, prudẽter, & quidẽ ſecundum longitudinem muſculi ipſius Epigaſtrij incidendi, & etiam peritonæum. Sed cautè inquam peritonæum ſecandum erit: ſub eo enim ipſius vteri corpus tum prætumidum ſe offert, ipſis inteſtinis, quæ abſcondita ſubiacent, incumbens. Tum, implorato diuino auxilio, vterus incidendus erit, ita tamen, vt alta non fiat ſectio, ne fœtus, ſi adhuc fruatur vitâ, lædatur: ſi enim mortuus ſit, tum citius omnia peragi poſſunt, cauendo ſolùm ne nimium matri lædatur. Incipienda erit ſectio in ſummo ipſius vteri, & deorſum inter latus & anteriorem partem ducenda, quò iis locis, vbi ſunt epididymi, vaſa ſpermatica, & teſticuli muliebres, caueatur.

Quod vt tutius fiat, conſultum erit, tum ad manus habere nouaculam alteram, dorſo craſſiore, acie acutiſſimâ; ita tamen vt ipſius acuminis principium globulo plumbeo aut buxeo muniatur, (ad inſtar cultri eius, quo vtunturij, qui omaſa præparant, & inteſtina repurgant) ne acumine infans, dum ſe in vtero mouet, aliove pacto, lædatur.

Poſt fœtus & ſecundinæ extractionem, linteamine tenui, molli, blando & veteri, octies vel decies breuiuſculè complicato, & ſequenti, decocto imbuto (quo loco ſpongiâ vti licebit) diligenter & blandè is, qui aderit ſanguis, abſtergendus eſt: ita tamen vt blando calore foueatur, quò duabus ſatisfaciamus Indicationibus, & quidem contrariis, idque eodem tempore, habita ratione breuitatis temporis, quo id fieri debet.

Decoctio ſit talis;

℞. herb. artemiſ. abſinthij, agrimon. betonica, althea, flor. malua arboreſcentis (quam Roſam trans marinam aliqui vocant) ſi reperiatur; *fol. aut flor. granatorum, roſ. ſylueſtrium odoratar. roſ. rubr. exſiccatar. ana* M. j. *rad. ariſtol. longæ & rotundæ, cyperi, ſchœnanthi ana circiter* Vnc. ß.

F. omnium decoctio vſque ad tertiæ partis conſumptionem, in vini craſſi rubri & auſteri ℔ vj. (ſunt duæ pintæ Pariſienſes) dein coletur: colaturæ addatur aq. fabrorum hemina, id eſt, quartarij duo (eſt dimidia cheopina Pariſienſis) & rurſus vnà bulliant. In hoc decocto temperati caloris linteamen complicatum, eo modo, vt dictum fuit intingatur, & exprimatur, hoc eadem operâ, & ſaniem abſterget, partem læſam fouebit, ſanguinis fluxum ſiſtet, partem defatigatam corroborabit, & lochia, quæ fluere debent, commouebit.

Sed hoc loco ſtudioſè dictum illud, Feſtina lentè, obſeruandum. Hæc vbi ratione vteri peregeris, & eum blandè in locum conuenientem, abſque tamen ſuturâ, repoſueris, (vteri enim in ſeipſum contractio, quàm ſutura melior eſt) tum ſtatim Gaſtroraphia adhibenda (id autem feſtinanter fieri non debet) vulneri ipſius abdominis, ne frigore interiora afficiantur, obſeruantes, & aptè vulneris labra committenda ſecundum lineas decuſſatas, vt iam dictum fuit. Quæ quidem res & ſecundi alicuius operam requirit, qui inteſtina, quæ tum iuxta vulnus, quod conſuitur, occurrunt, intrò trudat, ne ipſa vel acu lædantur, aut inter puncta ſuturæ occludantur, dum locum eum, quem prius vterus iam retractus obtinuerat, occupant. Nec etiam nimis cunctanter res agenda, vti prædictum, vel in curioſâ gaſtroraphiâ adminiſtranda, vel aliquid cum ægrotæ periculo experiundo, ne totum opus corrumpatur: ſiquidem experientia compertum, quod in iis, quæ inciſæ omnium optime conualuẽre, nil aliud quàm cutis, & quidem paucis punctis conſuta fuit, nec tamen propter herniam, quamuis valdè magna foret, aliquid moleſtiæ pertulerunt. Nam (vt eſt in prouerbio Gallico) melius eſt, infantem mucoſum relinquere, quàm naſum omnino auellere.

Poſt ſuturam abdominis, reliqua, quæ in aliis etiam recentibus vulneribus fieri ſolent, erunt adminiſtranda, vſque ad cicatricis generationem: frigus tamen ſummè cauendum: Fiet autem id per vnguenta, cataplaſmata, emplaſtra, fotus, puluillos, ſtupas bene pexas, pro ratione temporis, & indicationibus conuenientibus.

Ratione autem vteri duo potiſſimùm conuenient: Peſſaria nimirum, & iniectiones in vterum. Peſſaria erunt effigiata in formam penicilli, pollicis craſſitie, aut paulò minores, & ſatis longa, quò vſque in concauitatem vteri abſque offenſâ indi poſſint. Parabitur autem peſſarium, ex linteo, aut ex candelâ cereâ perforatâ in modum penicilli fiſtulati (quas Tentas cannuleas vocant) linteo, aut bombace obducto, butyro recenti, pinguedine gallinæ, oleo roſato, vitello oui inuncto: quod ſæpius extrahendum, & rurſus intrudendum erit. Proderit tale peſſarium, tum ratione longitudinis, tum etiam ratione perforationis, quo ſaniei pateat tranſitus: dein etiam vt collum & os Vteri muniat, ne ſaniei acrimoniâ afficiantur: Hippocratis conſilium imitantes, ſi modò communem interpretationem ſequi velimus: Si vterus inter coxas iacens ſuppuretur, neceſſarium eſt emmotum fieri. Quod ſi ſæpius id extrahamus, non impedict, quò minùs puri, humori pituitoſo, aut grumis ipſius ſanguinis detur exitus, ſed potius ea ſecum ducet. In eundem vſum clyſteres vterini conuenient, qui ipſum fouebunt, abluent, abſtergent, roborabunt; & conſolidabunt: quæ parabuntur ex decocto artemiſiæ, agrimoniæ, abſinthij, althéæ, plantaginis, roſ. rubrarũ: florib. aut foliis maluæ arboreſcentis, nepetæ; radicum ariſtolochiæ, ſalſæ parillæ, cyperi, ſchœnanthi, quæ omnia decoquentur in aq. chalybeatâ, addendo parum vini craſſi auſteri, & optimi hydromelitis aliquid. Horum nihil aut parum in ſuprà citatis hiſtoriis obſeruatum fuit, quæ nihilominus tamen rectè, & citò curatæ fuêre. Quare ſi prædicta omnia reperire non liceat, non tamen ob abſentiam (vt eſt in vulgari prouerbio) vnius Monachi Abbatis electio intermittenda.

Victus ratio ſit ex cibis euchymis, & ſit quoad vires concedent, tenuis. Mulieres enim modò enixas, & tali pacto exercitatas corroborare conuenit; at in vulneribus & apoſtematibus interioribus exquiſita victus ratio requiritur; quare medium ſeruare oportet. *Diæta.*

Quod ſi aluus non reſpondeat, clyſteribus ex ſaccharo rubro, diapruno ſimplici, butyro recenti, oleo roſato, cum iure gallinæ pinguis abſque herbis & ſale paratis, vti oportet. Reliqua pro iudicio Chirurgi, & prudentis Medici, qui fortè aderit, fient.

Hæc Fr. Rouſſetus

SECTIO

SECTIO VII.

De Regimine puerperarum, & affectionibus p. n. quæ poſt partum iis accidunt.

CAP. I.

De Regimine puerperarum.

Regimen puerperarum. VBI fœmina fœtum edidit, ſtatim danda opera, vt ſecundina ſubſequatur, & extrahatur, quod in naturali partu etiam ſine difficultate fieri ſolet. Interdum tamen ſubſiſtit, de quo *cap. ſeq.* dicetur. Vbi verò & fœtus in lucem editus, & ſecundina extracta eſt, puerpera in lectum componenda, eiuſque vires, quæ in partus laboribus deiectæ ſunt, cibis idoneis & quiete, quæ ipſis vulgò, & quidem Sacrarum literarum auctoritate rectè conceditur, reficiendæ, neque ante finem ſex ſeptimanarum facilè ad labores conſuetos admittendæ. Equidem obſeruatum, fœminas quaſdam, nullâ puerperij habitâ ratione, ad conſueta opera reuertiſſe: Ac Cælius Rhodiginus, *lib.* 18. *antiq. lect. cap.* 22. & alij ex Poſſidonio referunt, Virum quendam Maſſilienſem mercede conduxiſſe viros & mulieres, qui agrum ſuum foderent. Ex his vna cœpit ſentire dolores partus: relicto ergo opere, abiit paulisper extra agrum, emiſsóque fœtu, rediit ad laborem, ne mercedi quid decerperetur: & cum Dominus agri videret, quod penſum difficulter ſolueret laboris, neſciens, quid ei accidiſſet, interrogauit, quid illi eſſet; cognitâ cauſsâ numerauit illi pretium, iuſsítque abire. Illa autem ſumpto puero, lauit ipſum aquâ fontis & inuolutum panniculis incolumen domum portauit. Non abſimile quidam hîc VVittebergæ accidiſſe memini. Fœminam quandam ad portam Elyſtræ in alienâ domo noctu ſubitò pariendi conatus apprehenderunt, & feliciter ea infantem peperit. Cum verò, quæ ad puerperium neceſſaria ſunt, in illâ domo non haberet, ſed domi ſuæ; quæ erat in plateâ presbyterorum, eâ apparaſſet, ipſa infantem modò editum ſuccinctorio excepit, & pedes rectà domum, ad quam vix intra horæ quadrantem peruenire potuit, portauit, & ibi puerperium ſalua peregit. Verùm rara iſta ſunt, neque facilè in exemplum trahenda, ſed omnino bonâ & peculiari diætâ puerperæ opus habent.

[Qu]alis Aër [pu]erperis con[ue]niat. Aër, in quo degit puerpera, ſit temperatus, & ad calidum potius, quàm frigidum declinans, & omnino ſtudioſè caueat puerpera, ne frigidum aërem; præcipuè in vterum, immittat, cùm is, vt ſemper, ita in puerperis inprimis, vtero inimicus ſit, & lochiorum retentionem, atque hinc tormina & dolores, vteri inflammationes, & alia mala excitet. Omnia etiam odorata remouenda, ne ſuffocatio vteri excitetur. Si partus laborioſus fuerit, venter & latera puerperæ ol. amygdal. dulc. lil. albor. cum pauco vino calente miſtis inungantur.

[Cib]us. Cibi ſint boni ſucci ac facilis coctionis, iuſcula ſcilicet gallinarum, & carnes cum pane albo, panatellæ, & in noſtris regionibus iuſcula è pane & cereuiſiâ butyro recenti condita, oua ſorbilia; quo victu primis duobus vel tribus diebus contentæ eſſe poſſunt. Poſtea carnes pullorum, gallinarum, caponum, hœdina, vitulina concedi poteſt.

Potus ſit vinum tenue, modò febris non adſit, vel ſi febris adſit, aqua cocta, cum modico cinamomi vel ſemine coriandri. In noſtris regionibus commodiſſimus potus eſt cereuiſia. Potus. Potus autem primis diebus non valdè frigidus exhibeatur, cùm tormina facilè excitet, ſed quodammodo tepidus. In cibo autem & potu mediocritas obſeruanda, nec à magnâ euacuatione ſtatim ad plenum victum properandum, nec mulierculis imperitis concedendum, vt ſubitò cibo & potu nimio puerperas impleant & farciant; cùm vires deiectæ magnam cibi copiam coquere non poſſint. Poſteà verò ſenſim alimenta augenda.

Arceatur omnis ſtrepitus & clamor, ne quies puerperarum turbetur, & ſpiritus agitentur. Imò ipſæ puerperæ, non multum, præcipuè altâ voce, loquantur, ne humores & ſpiritus ad partes ſuperiores moueantur, & purgatio poſt partum impediatur. Poſt vel circa vigeſimum diem, & poſtquam purgatio lochiorum peracta eſt, vt iterum è lecto ſurgant, ipſis concedatur: aliàs enim, & ſi nimis citò è lecto ſurgant, venter flatibus repletur, & tormina excitantur. Ad vires tamen puerperæ hîc reſpiciendum: aliæ enim ſine damno citius è lecto ſurgunt, aliæ ob virium debilitatem diutius in eo morari coguntur.

Affectus animi nimij, terror, mœror, ira, riſus & gaudium nimium vitandi; cùm humores agitent, & vt in partem aliquam decumbant, facilè in cauſſa eſſe poſſint.

Vt iis, quæ infantes ſuos lactare nolunt, vel non poſſunt, purgationes poſt partum copioſiùs fluant, ſanguiníſque impetus à mammis auertatur, danda opera; quâ de cauſsâ etiam repellentia ſub axillis adhibenda, vnguentum ſcilicet roſaceum, aut ceratum ſantalinum aceto diſſolutum, & ipſis mammis Cataplaſma è farinâ fabar. orobi, cum oxymelyte miſtis imponendum, aut mammæ fouendæ decocto fol. menthæ, anethi, apij, vel folia contuſa ei imponenda.

Antequam puerpera iterum domo egreditur, & ſeſe ad conſueta munia accingit, balneo vtatur, vt ſordes illæ, quas in puerperio contraxit, abluantur, & totius corporis partes roborentur. In balnei aquâ coqui poſſunt radic. lil. alborum, helenij, fol. artemiſ. agrimoniæ, borrag. roriſmarini, fl. chamæmeli, ſtœchad. ſemen lini, fœnigræci, cortic. citri. Noſtræ mulieres puerperas in balneo emulſione ſeminum cannabis abſtergere ſolent.

Poſt balneum, vt fœmina ad conceptum iterum diſponatur, nonnullæ per biduum ſuffitu è thure, ſantal. citr. cortic. citri, granis Kermes, nuce moſch. cinam. garyophyllis pulueriſatis & prunis iniectis vti ſolēt, quem in ſellâ perforatâ, aut ex iiſdem in vino decoctis vaporem vtero excipiunt.

Atque ſi his hoc modo adminiſtratis omnia rectè procedant, nihil aliud agendum: Si verò quid præter naturam ſuperueniat, ei, vt in ſequentibus dicetur, ſubueniendum.

CAPVT II.

De Secundina & Mola poſt partum retenta.

POſtquam fœtus in lucem prodiit, danda opera, vt membranæ illæ, quibus fœtus in vtero incluſus & inuolutus fuit, Secundinæ, Secundæ, & Græcis δευτέρια dictæ, quod ſecundum ab vtero fœtui ſint receptaculum, vel quod ſecundæ à fœtu prodeant, ſubſequantur, quod ſine magno conatu fit, ſi omnia in partu proſperè & rectè ſuccedant, cùm ab vmbilico infantis pendeant, & vmbilicus poſtremo exeat in partu. Secundina retenta.

Interdum tamen poſt partum hærent Secundinæ, ac ſubſiſtunt, & ſæpe non minores labores, puerperæ afferunt,

runt, quàm ipſe fœtus. Cum autem ſubſiſtit Secundina vel fundo vteri adhæret, vel ſi ab eo libera ſit, alii parti inſtar pilæ connectitur. Et quidem cùm Secundina detinetur, vel os vteri clauſum eſt, vel patet.

Cauſſa.

Cauſſ. Retinentur Secundinæ, vel quia nimis craſſæ & tenaces, ac firmiter vteri lateribus cohærent, vel quia propter diuturnum partus laborem intumeſcunt, vel, vt Hippocrates, *lib. 1. de morb. mul.* habet, ſi per vim infantiſque conatum ruptus fuerit vmbilicus, vel imperita Obſtetrix vmbilicum præcidit, antequam Secundina ex vtero egreſſa fuerit, aut vmbilico abſciſſo eum ſiniſtrâ manu nō firmiter tenuerit: tum enim Secundinam lubricam vteri facilè ſurſum trahunt. Tutiſſimum ergo eſt, Secundinas ad vmbilico non reſecare donec, ſimul exeant. Ideóque vt abſque violentiâ & ſine rupturâ vmbilici extrahantur, laborandum. Idque vt facilius fiat, etiam ſternutatio de conſilio Hippocratis excitanda. Si tamen nullo modo extractio ſecundinæ ſuccedat, ſectio vmbilici etiam non nimis diu differenda, ne infanti aliquod damnum & periculum attrahatur. Vbi tamen vmbilicus abſcinditur, partem ſecundinæ cohærentem filo ligare & puerperæ femori alligare, vel manu obſtetricis retinere conuenit, ne in fundum vteri Secundina retrahatur. Idem accidit, ſi aër frigidus in cauitatem vteri admittitur, vel propter odores vterus ſenſim contrahitur, vel puerpera terrore vel timore concutitur, vel propter impatientiam non in eo ſitu permanet, aut eos conatus non præſtat, qui ad ſecundinam excludendam ſunt neceſſarij.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Secundam in vtero relictam eſſe, obſtetricem latere non poteſt. Cauſſæ etiam ob quas retentæ ſunt, facilè patefiunt. Accedunt poſtea alia Symptomata, & vt Hippocrates, *1. de morb. mulier.* ſcribit, purgatio minùs, quàm opus, procedit, & venter durus fit, & magnus, ac febris acuta & dolor per totum corpus, & ventris maximè partem eam, quæ eſt infra vmbilicum, & grauitas fit in vtero, & tormina, veluti fœtus inſit. Quibus poſtea, vbi ſecundina putreſcere incipit, febris accedit, fœtor per illa loca erumpit, & ex vaporibus tetris adſcendētibus nauſea, difficultas ſpirandi, ſuffocatio, lipothymia, conuulſiones oriuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Cùm ergo tot grauia Symptomata ex Secundarum retentione accidere poſſint, patet hinc, non leue malum eſſe, ſed ex eo puerperæ multum periculi impendere, imò ſæpe eâ de cauſâ eam mori.

2. Salutis autem maior ſpes eſt, ſi, cum Secundina expelli vel extrahi non poteſt, copioſa ſanies ex vtero effluit. Tunc enim ſpes eſt, ſecundas putrefactas vel conſumptas ſexageſimo die elapſuras.

Curatio.

Curatio. Vt ergo Secundina retenta ex vtero quamprimum tollatur, danda opera: & propterea leniter manibus obſtetricis trahenda, ſed non rectâ, ne ſimul vterus ſede ſuâ moueatur & excidat, ſed in orbem quaſi agendo. Et vt conatus accedat, ſternutatoria vſurpanda, & ſternutatio promouenda, qua ſecundina excutiatur.

Deinde graueolentia è plumis perdicis & vngulis capræ accenſis, ac ſimilia, quæ in ſuffocatione vteri vſurpari ſolent, naribus admouenda, quæ ſpiritus in vtero deorſum quaſi fugant.

Quod ſi nec hoc modo eiiciatur Secundina, medicamenta Secundinam expellentia vſurpanda, quæ eadem ferè ſunt cum medicamentis fœtum mortuum expellentibus. Inter quæ vtilis eſt inprimis *dictamnus Creticus*, & *ol. ligni Heraclei, ſecundina præparata*, de quibus ſupra. Secundinæ expellentia.

Vel ℞. *artemiſ. rubræ* M. j.

Coq. in *vino Rhenano*, & cum hauſtu propinetur illud *flauum ex fl. lil. alborum*.

Vel. ℞. *maioran. charefol. puleg. ana* M. j. *ſabinæ* M ß. *ſem. fœnic. aniſi ana* Drach. ß. *radic. leuiſtici. petroſelini ana* Drach. iij.

Coq. in aq. pro hauſtibus duobus.

Vel ℞. *ſabinæ, artemiſ. puleg. ana* M j.

Coq. in aq. communi ad conſumpt. mediet.

Col. ℞. ℔. ß. Adde calenti ℔. j. *vini odorati, cinam. pulueriſ.* Vnc. j.

Stent in vaſe clauſo, poſtea colentur. Detur ſexta pars pro hauſtu manè & veſperi.

Vel ℞. *dictamni Cretici, trochiſc. de myrrhâ, boracis ana* Drach. ß. *croci, caſtorei ana* Scrup. j. F. Puluis.

Vel ℞. *ariſtol. rot.* Scrup. ij. *myrrhæ.* Scrup. j. F. puluis. Detur ex vino.

Vel. ℞. *radic. dictamn. albi* Drach. ß. *cinam.* Scrup. j. *ſem. violar.* Scrup. ß.

F. Puluis.

Commendatur & teſticulorum equorum fruſtillatim inciſorum, & in furno exſiccatorum puluis quantum tribus digitis eius capi poteſt, bis vel ter cum liquore conueniente exhibitus.

Vtilis eſt & ſuccus è foliis leuiſtici recentibus expreſſus, & cum Vino Rhenano exhibitus.

Vt & Caſtoreum cum vino vel cereuiſiâ propinatum.

Nonnulli iubent puerperam ter vel quater cæpam morſu comprimere, & ſuccum deglutire, ac poſtea vini calidi hauſtum ſuperbibere.

Peſſi fiant ex *artemiſiâ, mercuriali, ſaluiâ, iride* pulueriſatis, & cum *ol. cheirino* miſtis.

Vel ℞. *ariſtol. rot. ſabinæ, bryoniæ*, partes æqual. & *felle bubulo ac melle* Excipiantur.

F. Peſſi.

Fortiores fiunt ex *decocto vel ſucco cucumeris aſinini, colocynthidis, ſtaphide agria, elleboro, melle, ac felle taurino.*

Suffitus fiant ex *caſſiâ, nardo, ſabinâ, artemiſiâ, pulegio, dictamno.*

Vel ℞. *myrrh. caſtor. galbani ana* Drach. ß. *opopanacis, cinam. ana* Drach. j.

Cum melle F. Trochiſci, qui carbonibus iniiciantur.

Vel foueatur venter decocto modo dictarum plantarum.

Vel ℞. *farinæ lupinor.* Vnc. j. *pulu. abſinth.* Vnc. ß. *myrrhæ, rutæ ana* Drach. iij. Cum *felle taurino* & *melle* Miſce in formam Cataplaſmatis.

Quod ſi nec hoc modo Secundina excidat, Clyſter vterinus iniiciendus ex *decocto ſaluiæ, artemiſ. mercurial. calaminthæ, pulegij.*

Tandem ſi nec manûs operâ, nec medicamentis expelli Secundina poſſit, medicamenta ſuppurantia in Vterum iniicienda ſunt, vt in pus mutata particulatim effluat. Ne tamen aliquid incommodi inde excitetur, & vterus exulceretur, detergentia miſcenda, vel per interualla iniicienda: Et dum ea iniiciuntur, ſimul medicamenta Secundinam expellentia exhibenda.

Vt ℞. *rad. maluæ, lil. albor. ana* Vnc. j. *ariſtol. rot. ireos ana* Drach. ij. *fl. chamæmel.* M. ß *ſem. lini, fœnigr. ana* Drach. ß.

Coq. in *aq. ſ.*

Col. ℞. Vnc. iiij. *ol. amygd. d.* Vnc. j. *vnguenti Baſilici* Vnc. ß. *Ægyptiac.* Drach. j.

De

De Mola poſt partum relicta.

la poſt rtum re-licta. Interdum mola cum fœtu coniungitur, & poſt partum atque Infantem in lucem editum in vtero relinquitur, quod cognoſcitur non ſolùm è ſignis molæ ſupra, *ſect.* 1. *cap.* 8, propoſitis, ſed quod etiam fœmina poſt partum non leuatur, & dolores circa vmbilicum, in dorſo, in inguinibus remanent, ac grumoſus ſanguis effluit multus, ab euacuatione tamen illâ puerpera non leuatur, ſed tormina, anxietas remanet, venter intumeſcit, dolóréſque quaſi partus per interualla recurrunt. Quâ ratione autem mola talis tolli poſſit, ſupra, *allegato loco*, dictum.

CAPVT III.

De Purgatione poſt partum imminutâ vel retentâ.

ma- CVm ſanguis, qui toto geſtationis tempore in vaſis circa vterum retinetur, in fœtus nutrimentum non totus, ſed melior ſaltem abſumatur, contrà deterior retineatur, & præterea quoque vitioſi humores multi, qui aliàs ſingulis menſibus cum ſanguine, dum fœmina non eſt grauida, euacuari ſolent, in iiſdem vaſis cumulentur: poſt partum natura ſanguinem illum, collectóſque alios humores euacuat, qui ſanguis λόχεια, & euacuatio illa λοχεία aut λοχεία κάθαρσις, vulgò purgatio poſt partum, & puerperia nominatur.

Hoc loco autem notandum, differre apud Hippocratem λοχεῖα & λοχίην. Λοχεῖα enim & λόχια (vtroque enim modo ſcribitur) ipſa illa poſt partum purgamenta, ſeu materiam & humorem, qui euacuatur, ſignificat: ἡ λοχίη verò, aut λοχείη eſt κάθαρσις, ſeu euacuatio & effluxus illius materiæ, vt ex Hippocrat. 1. *de mulieb. in initio*, apparet.

ntitas & pus purionis poſt tum. Purgatio autem iſta, ob cauſſas modò dictas, non eodem modo ſeſe habet. Si enim mulier ſana ſit, ſanguis effluit, quaſi in modò mactatâ victimâ, íſque citò concreſcit, vt Hippocrates, 1. *de muliebr.* docet, id eſt, integer, ſincerus, floridus & roſei coloris. Si verò mulier integrâ valetudine non fruatur, & cacochymica ſit, ſanguis iſte nunc aquoſus, nunc bilioſus, nunc melancholicus eſt, neque in omnibus fluit eadem quantitate, nec in omnibus eodem tempore durat. Hippocrates, *in initio lib. de morb. mul.* ſcribit: quod effluant hæ purgationes in ſanis ad menſuram heminæ vnius & ſemis, plus minúſve, quæ quantitas indies minuatur, donec perfectè euacuata fuerint. Et durare iſtum fluxum, ſi marem pepererit, ad ſummum diebus viginti vel ad ſummum triginta; ſi verò fœmellam pepererit, diebus triginta, ad ſummum quadringinta duobus diebus. Verum cùm iſta varientur ex regionum diuerſitate & fœminei corporis conſtitutione, alimento, vitæ genere, cùm rarò in vna fœmina eadem concurrant, mirum etiam non eſt, alias copioſius, alias parcius, alias longiore, alias breuiore tempore euacuari. Et in noſtris regionibus ſæpe mulieres, quæ exercitiis magis deditæ ſunt, & minore copiâ, & breuiore tempore purgantur, & nonnullæ ad octauum ſaltem, pleræque ad dies quindecim, neque eæ continuò, ſed vnius vel alterius diei ſpatio interpoſito. In aliis verò regionibus, & præcipuè eæ, quæ otio deditæ ſunt, copioſius & diutiùs purgantur.

Purgatio autem iſta ſanguinis vel imminuitur & nimis parca eſt, vel planè ſupprimitur, vel modum & quantitatem conſuetam excedit.

Cauſſæ.

Imminutionem & ſuppreſſionem Lochiorum, de quâ hoc capite agimus, quod attinet, fit ea, cum vaſa, per quæ euacuari debet ſanguis, vel anguſtiora redduntur, aut planè clauduntur, vel ſanguis aliò retrahitur & auocatur. Priùs fit, cùm ſanguis eſt craſſior, qui ipſe ſibi viam q. obſtruit, aut vteri vaſa ob vitioſum vteri ſitum comprimuntur, aut frigidus aër in vterum immittitur, qui orificia vaſorum conſtringit, quod fit, ſi conclaue, in quo fœmina parit, ſit frigidus, aut pedes refrigerantur, aut potus frigidus hauritur. Poſterius verò accidit potiſſimum à perturbationibus animi, terrore, metu & ſimilibus; vel ſi ſanguis cum impetu ad mammas ruit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Etſi quantum cuilibet fœminæ ſanguinis poſt partum euacuari debeat, definire ſit difficillimum: tamen non ita difficulter cognoſcitur, an nimis parcè ſanguis euacuetur: Si verò planè ſupprimatur, id nullo modo latere poteſt. Accedunt poſtea & alia ſymptomata, quæ ex ſanguinis imminutâ euacuatione, vel ſuppreſſione ortum habent: venter nimirum intumeſcit, dolor imum ventrem ac lumbos & inguina occupat, & ſæpe ad manus & crura extenditur, rigor & febris ſubſequitur, animíque deliquia, pulſus debilis, celer, & inæqualis; in vrinis quid fuliginoſum apparet, vterus interdum inde inflammatur; quod ſi non accidit, graueolentia, liuida, nigra, grumoſa excernuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Ex quibus apparet, rem periculo non carere, ſi lochia diminutè euacuentur, aut planè ſupprimantur. Etenim ſi menſium ſuppreſſio omnis mala eſt: multò deterior eſt eius euacuationis, quæ poſt partum fit, ſuppreſſio. Cum enim in non grauidis ſanguis ferè ſolum copiâ peccans per vterum euacuetur; in grauidis, quod optimum eſt, in nutrimentum & augmentum fœtus abſumitur, quod verò deterius eſt, relinquitur, & ipſâ morâ peius euadit, & ferè atræ bilis naturam induit, ac propterea, ſi in corpore retinetur, multorum malorum cauſſa eſt, vt Galenus, 1. *epid. com.* 3. *t.* 21. *&* 3. *epid. com.* 3. *t.* 73. docet.

2. Accidunt enim modò enumerata ſymptomata, & præcipuè febres, cuius hiſtoria eſt apud Hippocratem, *modò alleg. loco*, 3. *epid. com.* 3. *t.* 73. de fœmina in Thaſo, quæ poſtquam in partu purgata non fuit, in febrem incidit, quæ ibi videatur. Accedunt præterea melancholia, ſanguinis ſputum, vomitus, alui fluxus, inflammationes hepatis, pleuritis, angina, phrenitis, mania, paraplexia, hydrops, quæ tandem ipſam mortem fœminæ afferre poſſunt.

3. Si tamen ſudor copioſus erumpat, vel ex vtero liuida, nigra, graueolentia effluere incipiant, ab iſto periculo fœminam liberare valent. Ex corrupto tamen & putrido ſanguine vlcera, niſi id præcaueatur, in vtero excitari poſſunt.

Curatio.

Curatio. Quapropter non cunctandum, ſed antequam graue aliquod malum fœminam apprehendat, auxilium ferendum eſt. Si enim talia grauia mala accidant, vix vllus poſtea auxiliis amplius locus eſt. Itaque ſi ſanguinis copia adſit, & ſanguis ad alias partes ruat, vt ad vterum conuertatur & reuellatur, danda opera; quod fiet frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & ſcarificationibus in inferioribus partibus adhibitis; quæ ſi non ſufficiant, vena in pede aperienda, quæ & ſanguinem verſus vterum reuocat, eiúſque plenitudinem, quæ periculum aliquod minatur, minuit. Imò ſi iſta euacuatio

euacuatio planè ſupprimatur, neceſſarium eſt, vt ſtatim venæ ſectio inſtituatur: reliqua tamen reuulſoria medicamenta non negligantur.

Vias aperientia. Poſtea vſurpentur ea, quæ vias laxant & reſerant, tum externa, tum interna. Inungatur regio vteri, imò totus venter, *ol. lil. albor. amygdal. d. ſeſamino, vnguento dialthæa, pinguedine gallinæ*, quibus addi poſſunt *crocus. oleum angelicæ, ſpica, cinamomi*; vel foueatur venter decocto plantarum ſupra, *part. 2. ſect. 2. cap. 3. de menſium ſuppreſſione*, propoſitarum.

Vt ℞. *radic. lil. alb. ariſtoloch. rot. longa, bryon. angelicæ, ana* Vnc. ß. *mercurial. artemiſ. puleg. ſabinæ, calaminthæ. ana* M. j. *fl. tanaceti, chamameli, ſambuci, ana* M. ß. *ſem. lini, fœnugr. ana* Drach. ij.

Incidantur & contundantur craſſo modo, ac ſacculo inſuantur, qui in aquâ calidâ coctus ventri inferiori & pudendis imponatur.

Neque inutile fuerit, clyſteres emollientes & laxantes iniicere, & ſi iam dies aliquot à partu præterierint, purgationem ex Rhabarb. agarico vel fol. Sena exhibere, quò & viæ laxentur, & humores commoueantur.

Vt ℞. *rad. lil. alb. althææ ana* Vnc. ß. *ariſtol. rot. longa ana* Drach. ij. *fol. parietar. mercurial. althææ ana* M. j. *calaminthæ, fl. chamamel. ſambuci ana* p. ij. *ſem. lini, fœnugraci ana* Drach. ij. Coq. *in aq. ſ.*

Col. ℞. Vnc. x. *ol. aneth. lil. alb. ana* Vnc. j. *hiera ſ.* Vnc. ß. *vng. de artanitâ* Drach. j. M. F. clyſter.

Peſſi quoque menſes prouocantes vtero indi poſſunt.

Sanguinem fundentia. Exhibeantur ſanguinem fundentia & attenuantia, vt ſuccus borrag. & petroſelini cum vino, vel decoctum radic. graminis, petroſel. pimpinellæ.

Vt ℞. *radic. aperient. ana* Drach. ij. *betonic. capill.* ♀. *endiu. ſchœnanthi ana* p. ij. *ſem. aniſi. fœniculi, ana* Scr. j. *cicer. rubr.* cochl. j. Coq. ad reman. ℔ j ß. Adde *aq. cinam.* Drach. ij. *Syr. de quinque radic.* Vnc. iij. Dentur Vnc. iij.

Hippocrates, 1. *de muliebr.* Eryſimum primò leuiter tundere, vt quod impurum ſuperficialiter adhæreſcit, excutiatur, deinde ita expurgatum accuratius terere iubet, & aquâ diſſolutum, ſaléque & oleo conditum, leniter etiam adſperſâ farinâ exhibere mandat.

Plura huius generis exſtant ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 6. de anguſtiâ vaſorum vteri, & part. 2. ſect. 2. cap. 3. de menſ. ſuppreſſione.*

Si ſanguis totus ad mammas ruat, conſiderandum, an ipſa mater ſit infantem lactatura, vel nutrici eum traditura. Si enim ipſa Infantem lactabit, non ſtatim ſanguinis motus impediendus ſed impetus naturæ prius perpendendus, & videndum, an mammis repletis, ſanguis ad vterum ſit reuerſurus. Quod ſi non fiat, neceſſaria auxilia vſurpanda.

Si ad aliam verò partem ſanguis ruat, reuulſionibus antea dictis inſtitutis, eius habenda ratio, vt *in ſequentib.* dicetur.

CAPVT IV.

De nimio ſanguinis poſt partum fluxu.

Nimius ſanguinis poſt partū fluxus. INterdum contrà nimia ſanguinis copia, & cum impetu, poſt partum effluit. Cum autem ſecundum naturarum diuerſitatem in aliis fœminis copioſus ſanguis fluere ſoleat, neque copia in genere ita facilè definiri poſſit, ad vires reſpiciendum, iſque pro nimio habendus, qui vires proſternit ac deiicit.

Cauſa.

Cauſſa. Immodici autem huius ſanguinis effluxus cauſſa eſt ſanguinis copia, quæ nouem menſium ſpatio in vtero collecta fuit, eiuſdem tenuitas & acrimonia, naturam ad excretionem ſtimulans, & inprimis vaſorum apertio, quæ fit in partu difficili, vel cùm ſecundinæ violentiùs auelluntur & extrahuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Cognoſcitur autem ſanguinis nimius fluxus, ſi is grumoſus effluat, & vt dictum, inprimis ex viribus, quæ ſpiritibus exhauſtis deiiciuntur; quibus accedit cibi faſtidium, dolor in hypochondriis, cum ventris torſione, pulſus debilis & frequens, viſus obtenebratio, aurium tinnitus, ac tandem animi deliquium aut conuulſio.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. E quibus facilè colligere eſt, fluxum hunc periculo non vacare, & inprimis ſi diutius perſiſtat, cum valde vires deiiciat.

2. Inprimis verò periculoſus eſt iſte ſanguinis fluxus, ſi conuulſio, vel animi deliquium accedat. Quò etiam Hippocratis illud, 5. *aph.* 55. accommodari poteſt. *Si muliebri profluuio conuulſio aut animi defectus ſuperueniat, malum.* Cùm enim omne animi deliquium per ſe malum ſit, inprimis malum in hoc affectu, cum ſubitam mortem interdum minetur. Quapropter fœminarum tum diligentius habenda eſt ratio, & pulſus ipſarum frequenter adſtantibus mulieribus explorandus, ne dum ſomnum ſimulant, mors ipſas occupet.

3. Sanguinis fluxus nimius poſt abortum plerumque periculoſior eſt, quam poſt legitimum partum.

Indicationes & Curatio.

Sanguinis quidem fluxus nimius, vt ſiſtatur, indicat. Cautè tamen hîc agendum, & vires quid tolerent, diligenter perpendendum, neque nimis ſubitò fluxus hîc ſiſtendus, cum definita quantitas ſanguinis euacuandi ita facilè definiri non poſſit, & ſi id, quod expelli adhuc debet, in vtero retineatur, vel ad alias partes ruat, inflammationes ac alia grauia mala inde excitari poſſunt. Primò ergo, & dum fluxus non ſupra modum nimius eſt, victus ratione & leuioribus auxiliis, præcipuè reuulſoriis, fluxus moderandus, & viæ laxæ firmandæ ac roborandæ. Quapropter exhibendæ carnes gallinarum aſſæ vino granatorum adſperſæ, cibi ex amylo & amygdalis, oryza, cydonia, conſerua roſ. rubr. Detur vinum rubrum aquâ ferratâ, vel in qua maſtiche ebullierit, dilutum. Brachia, manus & digiti ligentur (noſtræ fœminæ ſerico rubro vtuntur) & fricentur. Vtile etiam eſt, manus linteo vino calido madido inuoluere. Venter inungatur ol. roſar. & myrtillorum. Cucurbitulæ ſub mammis, & vtrique hypochondrio, ſine ſcarificatione applicentur. Hepatis regioni cataplaſma è roſ. rubris, bolo Armeno; & Aq. roſac. apponatur.

Quod ſi fluxus planè nimius ſit, viréſque deiiciat, ad fortiora auxilia accedendum. Vtile eſt in eiuſmodi ſanguinis profuſionibus cibum copioſius paulò exhibere, non tamen vnâ vice, ſed frequenter potius; cùm hoc modo calor & ſpiritus, qui expulſionem in vtero adiuuant, ab vtero ad ventriculum auocentur, & vires deiectæ inſtaurentur.

Sanguinis fluxum ſiſtentia. Simul exhibenda adſtringentia & ſanguinem ſiſtentia, vt *Syrupus de roſis ſiccis, myrtinus, de portulacâ, corallior. de ſymphyto; Conſerua roſ. rubr. radic. tormentillæ, corallia, & eorum magiſterium, bolus Armenus, C. C. trochiſci de charabe*, cum *aq. fragor. portulaca, tormentillæ, plantagiun.*

Vel

Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr. antiq.* vnc. ij. *tormentillæ* vnc. j. *diacydonii ſine ſpecieb.* vnc. ß. *boli Armeni, corallior. rubr. præp. ana.* Drach. ß. *Cum Syr. ribes & corallior.* F. Electuar.

Vel ℞. *magiſter. corallior.* Drach. j. *radic. tormentill. boli Armeni, C. C. V. præp. ana.* Scr. j. F. pului.

Extra regio vteri vnguento Comitiſſæ, vel aliis adſtringentibus oleis & vnguentis illinenda.

Fomenta quoque ex adſtringentibus ventri adhiberi poſſunt.

Et Suffitus vtero excipiatur è thure, maſtiche, roſ. rubr. tragacanth. vngulâ equi.

Quod ſi medicamenta nihil iuuent, nulloque modo ſiſti fluxus poſſit, vtiliſſimum eſt; venam in cubito aperire, & per vices aliquid ſanguinis extrahere.

Si ſanguis in vtero in grumos concreſcat, ibique ſubſiſtens dolorem & tenſionem excitet, metuendumque ſit, ne putreſcens vapores tetros ad cor & cerebrum emittat, febremque excitet, danda opera, vt maturè educatur. Ideoque puerpera, ſi vires ferant, nonnihil deambulare, vel erecta, aliquandiu ſedere debet: quod ſi non ſufficiat, decocto hordei tepido, cum pauco oxymelite vel melle roſaceo in vterum iniecto is diſſoluendus. Cautè tamen hîc agendum, ne dum grumos ſanguinis diſſoluere & educere volumus, nouus ſanguinis fluxus concitetur.

Plura eiuſmodi medicamenta videantur ſupra, *ſect. 2. cap. 6. de nimio menſium fluxu.*

CAPVT V.

De doloribus poſt partum, & ventris torminibus.

olor poſt rtum. DE Dolore vterino ſupra, *ſect. 1. cap. 3.* in genere dictum. Tria verò dolorum genera non confundenda, quod à pleriſque fit, poſt partum fœminas infeſtare ſolent. Vnus peculiaris puerperis, & qui in ſpecie poſt partum dolor appellatur, Germanis *die Nachvvehe*, illi, qui in partu accidit, ſimilis, vbi aliquis q. expellendi fœtum conatus grauidas circa imum ventrem adhuc cruciat. Secundus, qui ab vteri inflammatione accidit, de quo ſupra, *de vteri inflammatione, & dolore vteri* in genere dictum. Tertius, qui non in vtero eſt, ſed in ventre, & propriè tormina ventris nominatur.

Primi generis dolor ſæpè non ſolùm aliquot horis, ſed & diebus aliquot puerperas excruciat, & perinde ſe habet, ac ſi alterum fœtum excludere vellent, habetque ſeſe ferè ſicut teneſmus in inteſtino recto, & cum fœminæ illum pariendi conatum dolores, *die Wehe*, appellent, etiam, vt modò dictum, hunc dolorem poſt partum, *die Nachvvehe* nominant.

Tormina ventris. Ab his doloribus differunt tormina ventris, quæ non ipſum vteri corpus & fundum occupant, ſed à membranis vaſiſque, quibus vterus ſuſpenſus hæret, proueniunt, & in latera ac ventrem extenduntur.

auſſa dolo. poſt partū. Oriuntur autem hi dolores, cùm pariendi ille conatus quaſi continuatur. Quod accidit, cum aliquid eſt, quod vteri fundum ad excretionem ſtimulat. Sunt autem cauſſæ hæ ferè tres, prima eſt aër externus admiſſus. Cum enim extra partum orificium vteri internum exactè clauſum ſit, aër in eum facilè penetrare non poteſt. Cum verò in partu valde dilatetur, neque ita exactè ſtatim claudatur, niſi ab obſtetrice muniatur, vterum, præſertim ſi frigidior ſit, offendit, atque hunc dolorem excitat. Deinde idem fit, ſi ſanguinis grumi in vtero contineantur. Ad hunc enim expellendum cum natura inſurgit, hi dolores excitantur. Tandem euenit, ſi ſanguis acrior & mordacior vtero adhæreat, eumque ad excretionem ſtimulet. Tormina verò illa ventris ſimilia ſunt illis doloribus, qui aliàs ante menſium eruptionem, aut in menſium ſuppreſſione accidere ſolent, & proueniunt à ſanguine copioſo, craſſo, vel etiam acri, qui vaſa vteri, præſertim ſi non ſatis pateant, diſtendendo, irritandoque vicinas membranas, & per eas hypochondria & ventrem, qui per membranas conſenſum habet, in conſenſum trahit. Cum enim venæ iam totis nouem menſibus ab iſtâ ſanguinis excretione ceſſarint, & ſanguis interea craſſus ac feculentus euaſerit, dum per anguſta loca tranſit, dolores parit. Vnde etiam dolores per interualla recurrunt, & paulò ante ſanguinis eruptionem fœminas infeſtant; ſanguine verò excreto ceſſant, donec iterum alius egredi conatur.

Signa Diagnoſtica.

Puerperæ ipſæ dolores hos facilè diſcernere poſſunt. Etenim dolores illi poſt partum in ſpecie ita dicti in ipſo vtero ſunt, & vt veri dolores partus ſe habent, ſuntque partus dolores q. continuati. Reliqui verò dolores & tormina ventris dicta non ſunt in vtero, ſed circa vterum, & ad hypochondria & ventrem vſque extenduntur.

Cauſſæ quoque non difficulter cognoſcuntur. An nimirum aër frigidior in vterum admiſſus ſit, ex iis, quæ circa ægram acta ſunt, deprehenditur. Sanguis grumoſus ipſe, dum euacuatur, ſeſe prodit, & eo euacuato dolores aliquantum ceſſant. Sanguis acrior ex eius tenuitate & colore cognoſcitur.

Prognoſticum.

Dolores hi, præcipuè poſt partum propriè dicti, puerperis valdè moleſti ſunt, & ſæpe non minus eas, quàm partus dolores, excruciant, & vires valde deiiciunt, ac propterea tollendi vel mitigandi ſunt.

Curatio.

Vt verò in omni dolore danda opera, vt cauſſa, quæ dolorem parit, tollatur, quâ ablatâ dolor ſpontè ceſſat, aut ſi id ſtatim fieri non poſſit, dolor leniatur: id etiam in hoc dolore præſtandum. Et quidem id efficiẽdi in vtroque dolorum genere ferè eadem ratio eſt.

Danda nimirum opera, vt quod vterum moleſtat atq; irritat, extenuetur, & ad euacuationẽ aptum reddatur. Vtiles hîc ſunt ſpecies diacymini & diagalangæ.

Vel ℞. *cinam.* Drach. j. *croci* Scr. j. *ſpec. diacymin. diagalang. zedoariæ ana* Drach. ß. F. pulu.

Detur Drach. j. cum aq. pulegii & pauxillo cinamomo.

Vel ℞. *cymini ſpir. Vini humectati & rurſum exſiccati* Drach. j. *ſem. ammeos, zinzib. ana* Drach. ß. *cinam.* Scr. j. *caſtorei* Scr. ß. F. Puluis.

Vel ℞. *zedoar. radic. imperatoriæ, an.* ℥. j. ß. *ſem cymini* Drach. j. *cinam.* Drach. ß. *croci* Scr. ß. F. pulu.

Vel ℞. *radic. imperatoriæ, zedoar. ana* Drach. j. *ſchænanthi* Drach. ij. *cinamomi, nuc. moſch. ana* Drach. j. *ſem. carui, cymini, ana* Drach. ß.

Infundantur in aq. pulegii vel vino maluatico, & hauſtus exhibeatur.

Si, quod interdum accidit, deliquia animi accedant, cordalia addi poſſunt.

Vt ℞. *ſpec. diacymini* Drach. j. *dimarg. frig. cortic. citri, Zedoar. ana* Drach. ß. F. puluis.

Si verò fœmina ſit bilioſa, & humor tenuis atque acris, curatur ferè, vt dolor colicus ex bile.

Vt ℞. *Syr. violar. borrag. ana* vnc j. *mucilag. ſem. cydon. aq. viol extr.* vnc. ß. *aq. borrag. ſcorzoneræ, ana.* vnc. ij. Miſce pro duobus hauſtibus.

Vel ℞. *ol. amygd. d.* vnc. ij. *ſyr. viol.* vnc. j. *aq. borrag.* vnc. ß. M.

Eterna quoque medicamenta humores extenuantia & vias laxantia adhibeantur, quæ vnâ operâ dolorem ſedant.

Fotus ventris fiat *ex betonicâ, artemiſ. matricar. meliſſâ, puleg. fol. lauri, calaminth. fl. cheiri, ſem. cumini, carui, dauci*, quæ vel ſacculo includi, iſque vino coctus ventri imponi, vel decoctum cum vino factum ſpongiâ aut linteo duplicato ventri imponi poteſt.

Vel fiat Cataplaſma è radic. lil. alb. & cœpis coctis, cum farinâ ſem. lini, pulu. ſeminis cumini, addito oleo lil. alborum.

Vel ℞. *farina fabar. ſeminis lini, fœnigr. ana* vnc. j. *pul. fl. chamamel. ſem cumini ana* vnc. ß. Coq. & cum *ol. lil. alb.* F. Cataplaſm.

Vel ℞. *ol. lil. alb.* vnc. ij. *cheirini* vnc. j. *vitell. ouor. num.* vj. *pulu. ſem. cumini q. ſ.* F. Cataplaſma.

Vel ℞. *butyri rec. adipis gallin. ana* vnc. j. *medulla ceruina, ol. cheirin. lil. alb. ana* vnc. ß. *pulu. myrrh. caſtor. ana* Scr. j. *cera parum.* F. vnguentum.

Vel ℞. *cera noua* vnc. iij. *ſpermat. ceti* vnc. j. *terebinth. Veneta, aq. artemiſ. lota* vnc. ij. *ol. amygd. dulc. cheirini, ana* vnc. j. *maſtich.* vnc. ß. *pingued. cerui* vnc. iij. Liquefiant in vaſe, & linteum ei immergatur, quod toti ventri applicetur.

Poſſunt etiam ex decoctis plantarum per fomenta propoſita ſuffitus fieri atque vtero excipi.

CAPVT VI.

De Rupturâ vulua ad anum, vteri prolapſu, inflammatione, vlceribus, ſuffocatione, ac procidentiâ ani.

AFfectus hi omnes equidem partum interdum ſequi ſolent; & proinde hoc loco de iis tractandum videtur: quia tamen de iis iam ſuo loco dictum, eorum ſaltem hîc mentionem faciemus, ne aliquis hiatus ſit.

Ruptura pudendi & perinai. Interdum nimirum in partu difficili, & inprimis ſi fœtus ſit magnus, puerpera verò tenella & iuuencula, vulua vſque ad anum rumpi ſolet, vt anus & vulua vnum foramen & meatus fiant, de quo ſupra, *part. 1. ſect. 1. cap. 1.* dictum.

Vteri procidentia. Interdum à violentâ fœtus vel ſecundinæ extractione vteri ligamenta diſtenduntur, vt vterus procidat. Verùm cùm hoc malum manifeſtum, & curatio non ſit alia, quàm quæ ſupra, *part. prim. ſect. ſecund. cap. 15.* propoſita eſt, nihil hîc addimus. Hoc ſaltem monemus, dandam operam eſſe, vt potius quiete, ægrâ ſupinâ, pedibus ad ventrem attractis, iacente, & faſciis vel ſuaueolentibus naribus, & fœtidis pudendo admotis, quàm medicamentis nimis adſtringentibus, vterus in ſitu retineatur, ne lochiorum fluxus impediatur. Vbi verò ille præteriit, poſtea ad vterum retinendum & firmandum tutò adſtringentia adhibeantur.

Vteri inflammatio. Nonnunquam accidit, vt ex partu laborioſo, & vteri orificii, dum fœtus tranſit, compreſſione, aut ſecundinæ extractione violentiore ac vteri laceratione, inflammatio vteri excitetur, de quâ ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 12.* dictum. Hoc ſaltem monemus, hîc quoque cauendum eſſe, ne nimio refrigerantium vſu lochiorum fluxus impediatur.

Vteri vlcera. Et niſi inflammationi maturè ſuccurratur, in vlcera interdum abire ſolet. Verùm etiam ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 18.* de his actum, quæ hîc repetenda non cenſeo. Hoc tantum addo, cùm lochia fluentia vlceris conſolidationem impediant, lochia verò, ſi adſtringentibus adhibitis ſupprimantur, plurima incommoda & pericula inde emergant, vt ſupra dictum, tutius eſſe, lochiorum horum fluxum permittere, & vlceris curam aliquandiu poſtponere. Rarò tamen, dum fluunt menſtrua, vlcus excitatur.

Vteri ſuffocatio. Poſt partum non rarò quoque ſuffocatio vteri contingit, ex vaporibus illis, qui ex colluuie lochiorum vitioſorum attolluntur, quâ ſæpe fœminæ in vitæ periculum coniiciuntur. Verùm de hac affectione etiam ſupra, *part. 2. ſect. 3. cap. 4.* dictum. Fœminæ ad malum hoc præcauendum faſciâ ventrem inferiorem in hypochondriis ad vaporum adſcenſum prohibendum conſtringere ſolent. Aliquæ in hunc finem vtuntur cingulo è corio humano vel ceruino. Crura quoque fricanda & liganda ſunt, iiſque cucurbitulæ ſine ſcarificatione imponendæ. Naribus fœtida admouenda, caſtoreum, pennæ perdicum accenſæ, ruta. Pudendis verò ſuaueolentia admoueantur.

℞. *ol. lil. alb.* vnc. j. *croci* gr. vj. *moſchi* gr. iij.
Miſceantur & ex linteo peſſus F. qui hoc oleo illinatur, & ceruici vteri, filo alligato, immittatur.

Vel ventri hic ſacculus imponatur.
℞. *meliſſa, matricar. ſummit. anethi, lupuli, fl. chamameli ana* Mj.
Indantur ſacculo, Coq. in cereuiſ. & ventri imponantur.

Ani procidentia. Præterea ex magno illo fœtum excernendi & extrudendi conatu interdum accidit, vt anus vnà extrudatur & procidat. Verùm non alia eam curandi ratio eſt, quàm quæ *libro 3. part. 2. ſect. 1. cap. 7.* propoſita eſt, quæ ibi videatur.

CAPVT VII.

De Vigiliis, deliriis variis, & Epilepſiâ puerperarum.

EX vaporibus, qui ex commotione illâ ſanguinis & humorum à partu, & dum lochia fluunt, attolluntur, in capite varia ſymptomata, præcipuè ſi febris accedat, aut lochia non rectè fluant, excitantur, nimirum vigiliæ, delirium ſimplex, melancholia, phrenitis, mania, epilepſia, de quorum affectuum naturâ, *libr. 1.* dictum eſt. *Vigilia.* Refert Amatus Luſitanus, fœminam quandam, quamuis aliàs optimè valeret, poſt partum illico melancholiâ correptam fuiſſe, & menſis *Delirium.* ſpatio inſanam manſiſſe, poſtea tamen paucis adhibitis remediis conualuiſſe. Franciſc. Hildeſius meminit alterius fœminæ, vt *in obſeru. Schenck.* habetur, quæ poſt inflammationem mammillæ in melancholiam incidit, vt fingeret, ſe eſſe mortuam; nihilominus aliquando cibum ſumpſit, & infantem vberibus admouit; Admonita autem, vt hoc vel illud faceret, ſemper reſpondit, ſe libenter facturam, modò non eſſet mortua. Et *ibid.* Dom. Iohan. Heſſi obſeruatio recenſetur, de quadam *Mania.* fœminâ, quæ quarto anno à celebratis nuptiis peperit filiam, & quarto die à partu cœpit conqueri de vigiliis & melancholicis inſomniis, paulò poſt facta eſt maniaca, ita vt vinculis eam oportuerit contineri, quæ tamen poſtea curata eſt. Sequenti anno & tertio feliciter peperit, & non delirauit: quarto anno, cùm rurſum pareret, denuo incidit in eadem ſymptomata, & facta eſt planè maniaca. Noui ipſe fœminam, quæ aliàs ad melancholiam diſpoſita eſt, quæ à primo partu melancholico delirio correpta, & tentationibus variis afflicta eſt, quod delirium aliquot ſeptimanis durauit, poſt puerperium tamen ceſſauit.

Interdum quoque ex vaporibus prauis ab vtero ad caput adſcendentibus epilepſia excitatur.

Curatio

Epilepſia

Curatio autem iſtorum affectuum ex iis, quæ ſupra primo libro dicta ſunt, patet. Inprimis danda opera, vt humores à capite ad inferiora reuellantur, & lochiorum euacuatio recta fiat. Hæc enim ſi rectè fluant, vitioſique illi humores, à quibus illi praui vapores, qui caput lædunt, atolluntur, euacuentur, ſymptomata iſta ſpontè ceſſant.

CAPVT VIII.

De vteri, ventris & pedum tumore à partu.

Ventris tumor.

INterdum puerperis venter ac pedes à partu intumeſcunt. Et quidem vteri ac ventris tumor plerumque accidit à frigore in vterum incautè immiſſo, & interdum tantus excitatur, vt in maiorem molem is aſſurgat, quàm poſtremo grauiditatis tempore. Idque conſobrinæ cuidã ſuæ accidiſſe refert Mauritius Cordęus, *com. 3. ad libr. 1. de muliebr. Hippocr.* Hæc enim cũ horis duabus tantũ à partu rixas apud ſe audiret, quas verbo & clamore non poſſet cõponere, confeſtim ſurrexit è lecto, & aliquantiſper ad cœnaculi gradus conſiſtens & clamitãs, quiddam frigoris in ſinum pudoris ſubire perſenſit & exhorruit. Hic vterus cœpit tumere & ita diſtendi, vt obſtetrices & matronæ affirmarent, ventrem ſuperiore multò grandiorem euaſiſſe. Curata autem fuit à Medicis fotu hyſterico & admotâ pelle recens mactatæ ouis, vnâque vino meraciori. Præterea tumores hi oriuntur, ſi fœminæ, dum grauidæ eſſent, minus accuratâ victus ratione vſæ ſunt, aut dum à partu non ſatis purgantur, aut poſt partum nimio potu vtuntur. Tunc enim humores vitioſi, præcipuè ſi in flatus reſoluantur, vterum & abdomen attollunt, ex iiſdem etiam ad crura deſcendentibus crurum tumor excitatur.

Curatur autem hoc malum, ſi ortum habeat ab vtero, fomentis vterum calefacientibus. Si à vitioſis humoribus, bonâ diætâ & pauciore potu, & poſtquam lochia fluere ceſſarint, conueniente corporis euacuatione, tandémque fomentis humores illos & flatus diſcutientibus.

Vt ℞. *fol. caulium, chamæmel. ana q. ſ.*
Coq. in vino, quo partes foueantur.
Vel ℞. *farinæ fabar. hordei ana* Vnc. ij. *pulu. fl. chamæmel.* Vnc. j.
Cum decocto artemiſ. F. Cataplaſma.
Vel ℞. *abſinthij, abrotani, artemiſ. fl. chamæmel. betonicæ ana* M ij.
Coq. pro fomento pedum.
Reliqua petantur è *parte 1. ſect. 2. cap. 10. & 11.*

CAPVT IX.

De vomitu, fluxu alui, aluo duriore, & vrinæ incontinentiâ puerperarum.

Vomitus.

QVandoque & vomitus grauidis moleſtus eſt, quo nunc cibos incoctos & indigeſtos, nunc humores vitioſos, nunc etiam ſanguinem eiciunt, cuius Hippocrates, *1. de morb. mulier.* mentionem facit. Cibi crudi & indigeſti reiiciuntur, ob ventriculi debilitatem, qui vt aliàs ob vteri conſenſum affici ſolet, ita & poſt partum, cum omnes qui in eo ſunt humores, agitantur, affici poteſt. Vitioſi deinde humores, ſi in locis ventriculo vicinis cumulati ſint, facilè poſt partum, quo omnes ferè humores in corpore commouentur, ad ventriculum confluunt. Sanguinem verò vomunt, dum puerperia non rectè fluunt. Si enim menſtrua, vt ex *5. aphor. 32.* colligere eſt, ſupreſſa per vomitum reiici poſſunt, etiam puerperia ſuppreſſa eodem modo reiiciuntur. Dum enim ſanguini exitus non patet, ad venas maiores ac hepar recurrit, & in cauo eius venas ſeu copia ſeu acrimonia aperit, vnde in ventriculum effunditur. Poteſt tamen etiam fieri, vt ex pariendi conatu & partu laborioſo vena aliqua eò loci rumpatur.

Vomitus autem, vt Hippocrates, *lib. de nat. mulier.* ſcribit, vtcunque puerperis ſuperueniat, graue & periculoſum malum eſt. Quippe ſi alimentum excernatur, deficient ad puerperij purgationem vires, & puerpera indies labeſcet magis, & lacti deerit commoda materia. Si verò reliqui humores expurgentur, vereri oportet, ne præ nimiâ eorum turbatione & agitatione febris ſubſequatur. Si verò ſanguis erumpat, & rupta vel aperta hepatis vena fuerit, metuẽdum eſt, ne hepar valdè refrigeretur, & hydrops ſubſequatur. Et cuiuſcunque etiam generis ſit per vomitum euacuatio, lochiorum fluxum ſiſtere poteſt.

Itaque vomitus in puerperis, quicquid etiam eo reiiciatur, ſtatim ſiſtendus eſt, ne huic motui natura adſueſcat, & à lochiorum purgatione deſiſtat.

Si ergo cibus vomitu reiiciatur, bona victus ratio præſcribenda, cibique facilis coctionis præbendi, atque eâ copiâ, quæ ventriculum onerare non poſſit, ventriculúſque ſimul roborandus, eiúſque coctio & retentrix adiuuanda, de quâ re libro tertio *de ſymptomatibus ventriculi* dictum.

Si verò vitioſi humores reiiciantur, equidem nec is vomitus permittendus: non tamen tam citò ſiſtendus, ac qui eſt à cibo vel ſanguine: danda verò opera, vt lenibus medicamentis illi abſtergantur, ipſiſque via ad aluum monſtretur.

Si verò ſanguis vomitu eiiciatur, reuellendus ad inferiora, frictione earum partium & cucurbitulis adhibitis, vel etiam ſectione venæ in poplite aut talo, ſimúlque lochia prouocanda. Cum verò venæ hîc in hepate patefactæ ſint, medicamenta puerperia & menſes mouentia exhibere non licet; extra, tamen, quæ menſes prouocant, applicari poſſunt. Exhibenda verò ſunt ea, quæ vim emplaſticam & conſolidandi habent. Hippocrates puerperam talem aquâ calidâ lauat, proculdubio ad temperandum ſanguinem, & vteri venas, vt per eas ſanguis effundatur, dilatandas. Poſtea ad dolorem leniendum, & ſi quid in hepate ruptum vel apertum ſit, lac aſininum quinque vel ſeptem diebus ieiunæ mulieri, poſtea vaccæ nigræ, veſperi verò ſeſamum tritum exhibet. Cibo autem interea omnis generis proculdubio interdixiſſe Hippocratem, vero conſentaneum eſt, ne vel lac corrumpatur, vel venæ nimis repletæ ſanguinem faciliùs fundant.

Alui fluxus.

Eodem modo interdum alui fluxus puerperis moleſtus, earúmque, laborib. partus antea debilitatarum, præcipuè ſi puerperiorum fluxus, íſque copioſus, accedat, vires deiicit, periculúmque minatur, & ſi fluxus diu duret, interdum in dyſenteriã aut teneſmum abit.

Periculoſum tamen etiam eſt, hunc fluxum ſtatim ſiſtere; cum medicamenta, quæ eum ſiſtunt, ſimul lochia ſiſtere poſſint, nec alias alui fluxus, quibus totum corpus euacuatur, ſtatim ſiſtere vtile ſit.

Itaque ſi ex cibo non bene cocto fluxus alui fiat, bona diæta puerperæ præſcribenda, ventriculúſque roborandus externis medicamentis. Si verò interna quoque adhibere liceat, ita comparata ſint oportet, vt ventriculum iuuent, vtero non noceant. Si verò alij humores per aluum euacuentur, videndum, quid hîc vires ferant. Si enim fœmina fluxũ hunc bene toleret, nec vires deiiciantur, naturæ negotium, donec lochiorum fluxus ſubſtiterit, permittendum. Deinde me-

dicamenta abſtergentia, decoctum hordei, Syr. & mel. roſar. exhibenda, clyſteres etiam humorum acrimoniam temperantes, eóſque abſtergentes iniiciendi. Quæ ſi non ſuffecerint, poſtea purgantia lenia, quæ ſimul adſtringunt, vt Syrup. roſ. ſolut. pulpa tamarind. rhabarb. exhibenda. Tandem quoque adſtringentia, ex roſis, plantag. tormentill. cydoniis, coralliis, & aliis, quæ ſupra, *lib. 3. part. 2. ſect. 2. cap. 6. de alui fluxu*, ſunt propoſita, quæ hîc repetere, opus non eſt. Eadem quoque extra ventri adhibenda. Inter cibos ſint cydonia, pyra, primâ menſâ ſumpta, pultes & cibi parati ex amylo, amygdalis, oryza,

Quod ſi fluxum alui non bene ferant puerperæ, neque is aliquid ei conferat, perpendendum, an lochia rectè fluant. Si rectè fluant puerperia, bonis ſaltẽ alimentis & diætâ ægra ſuſtinenda, donec alter fluxuũ ſpontè ceſſet. Si vero puerperia non rectè fluant, & indicium ſit, eos humores, qui per aluum euacuari debebant, per aluum excerni, tutiſſimum eſt, cauſſam fluxus illius ſuppreſſi tollere, & nulla medicamenta adſtringentia, ſed potius menſes mouentia vnguenta, peſſus, euaporationes adhibere. Quod ſi puerperia omnino ſupprimãtur, aluus non ſupprimẽda eſt, prius tamen humoribus rhabarbaro vel ſimilibus euacuatis, adſtringentibus tamen non intus, ſed extra adhibitis, & menſes mouentibus exhibitis.

Alui obſtructio.

Contra ſæpe aluus ſupprimitur puerperis. Quod ſi accidat, aluus primò ſaltem glandibus lenibus, ex ficu, lardo, ſapone albo, vel ſimilibus paratis, ſollicitanda. Vbi dies quatuor vel quinque præterierint, clyſteres iniiciantur, ex mercuriali, parietar. maluâ, ſem. lini, cum ol. communi aut amygd. dulc. parato. Quæ ſi non ſufficiant, tandem caſſia vel manna exhibenda.

Vrinæ incontinentia.

Interdum quoque poſt laborioſum & difficilem partum vrinæ incontinentia accidere ſolet puerperis, ad quam curandam vſurpandum balneum, in quo fol. betonic. ſaluiæ, lauri, roris mar. puleg. origan. fl. ſtœchad. Arabic. coctâ ſint. A balneo verò pubes inungenda ſeq. vnguento.

℞. *catellos pingues*, qui in *ol. lumbricor. lil. alb. & vulpino* ad carnis ab oſſibus ſeparationem coquantur: Pinguedo colligatur, cui adde *thuris, ſtyrac. calamit. benzoës, opopanac. macis ana* Drach. j. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* Drach. ß. *pingued. anſeris, ceræ ana q. ſ.* F. Vnguentum.

Vel vſurpentur vnguentum citrinum & roſaceum miſta.

CAPVT X.

De Rugis ventris poſt partum ac pudendi dilatatione emendandâ.

Rugæ ventris.

CVm cutis abdominis in grauidis omnibus, maximè tamen iis, quæ fœtus grandiores ferunt, valdè extendatur, & quaſi in fiſſuras ſcindatur, vbi poſtea fœtu edito vterus in ſe contrahitur, etiam abdomen ſubſidet, atque inde rugæ in ventre manent. Quæ etſi valetudini nihil obſint: tamen quia deformitatem quandam pariunt, fœminæ eas tùm præcauere, tùm genitas abolere conantur. Vt eas præcaueant, ſtatim poſt quartum geſtationis menſem, linteum oleo amygdalar. dulc. aut ſeſamino, aut lil. alb. madidum imponere ſolent, vt cutis mollior & laxior fiat, ac faciliùs & ſine ſciſſuris extendatur.

Si verò rugæ iam à partu contractæ ſint, vt illæ aboleantur, & venter in priſtinum ſtatum reducatur, & cutis extenſa craſſior reddatur, vnguento ex ſucco audic. lil. alb. melle & cerâ parato venter illinatur.

Vel ℞. *pingued. veruecis recent. ſeui hircini, ol. amygd. d. ana* vnc. j. *ſpermat. ceti* Drach. ij. *ceræ q. ſ.* F. vnguent.

Poſt puerperiorum fluxum etiam adſtringentia nonnihil, vt ol. maſtich. roſar. addi poſſunt.

Vel ℞. *farin. hordei, fabar. oryzæ ana* vnc. ij. Coq. in *aq. roſ. & lilior.* Adde *amygdal. dulc. contuſar.* vnc. jß. *ol. maſtich.* vnc. ij. F. Cataplaſma.

Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 112.* plura huius generis habet, atque inter cætera hoc commendat.

℞. *narciſſi bulbos cortice detracto, concidito & in vmbra ſiccato, & de his ſume* Drach. viij. *radic. ſtruthii contuſa, farina ptiſanæ, fabar. ana* Drach. x. *rad. bryon. ari, cucum. ſylueſtr. coſti ana trientem.*

Terito & cribrato ac ventri per erui farinam deterſo inſpergito, & rurſus affricando detergito. Nam & rugas, & rimas generari non ſinit, & genitas tollit, maculas etiam in quauis corporis ſuperficie extrahit. In puerperis igitur ventrem oleo antea probè confricato, & poſtea chartam medicamento conſperſam adhibeto, & faſciâ deligato, ac poſt quartum diem exſoluito. Deinde totum corpus in balneo detergito, & omnes nigredines ac rugas abolebis.

Virginalis adſtrictio cõparanda

Ex partu etiam, præcipuè ſi fœtus ſit grandior, & partus frequentior, ceruix vteri & pudendi orificium nimis dilatari ſolet, ita quidem, vt & ſterilitas & procidentia vteri inde prouenire poſſint. Quod [illegible] quomodo emendandum ſit, dictum, *part.* 1. [illegible] *cap.* 1.

In mammis quoque & circa lactationem non pauci morbi & ſymptomata puerperis accidere ſolent. Verùm de iis agetur *parte ſequent. & vlt.* huius libri.

CAPVT XI.

De Febribus & morbis acutis puerperarum.

Febris lactis.

TAndem etiam febres, eæque plerumque continuæ, puerperas inuadere ſolent. Et primò pleraſque puerperas inuadit febris, quàm Lactis fœminæ appellant, quæ circa tertium vel quartum diem accidere ſolet, cum lac in mammis generari copioſius incipit, ortumque habet ex ſanguinis ab vtero ad mammas conuerſione & motu atque agitatione. Eſt autem ea febris ex ephemeris plurium dierum, & periculo vacat, atque poſt triduum vel quatriduum, circa diem nonum ſcilicet, ſudore ſoluitur; modò puerperæ bonã diætam obſeruent, nec frigidum aërem, quo ſudor prohibeatur & impediatur, admittant, deturque opera, ne lac copioſius effluens in mammis coaguletur vel putreſcat. Inde enim febres ſymptomaticæ oriri ſolent.

Notandum hîc, cum hæc febris circa quartum incipiat, & ad nonum ferè duret, quod fœminæ ſæpe omnes febres, quæ eo temporis ſpatio oriuntur, pro febribus lactis habent, etſi ſint continuæ putridæ, atque ita dum nihil auxilii adhibent, puerperas in periculum coniiciunt. Quem errorem ne & Medicus erret, diligenter ſigna omnia, de quibus poſtea, perpendat.

Vnde febris computatio in puerperis fieri debeat.

Deinde febres putridæ continuæ ſæpe puerperas, & quidem, vt mox dicetur, è variis cauſſis inuadere ſolent. De quibus antequam dicamus, quæſtio hîc expedienda, an febris, quæ puerperis accidit, initium computandum ſit ab ipſo partu, an verò à principio febris. Quia verò de hac quæſtione pluribus, *in Inſtitut. libr. 3. part. 3. cap.* 11. dictum, paucis rem expediemus, & veritati conſentaneũ putamus ſtatuere, ſi febris paulò poſt partum, & quidem purgatione poſt partum rectè ſeſe habẽte, nullaq; aliâ cauſſâ accedente oriatur, ab ipſo partu computationem faciendam, & cauſſam in

in humorum vitioſum apparatum referandam, qui partus laboribus motus & agitatus ac incenſus putredinem concepit, atque ita in actum erupit. Etenim ſi aliæ cauſſæ euidentes, labores, dolores, & ſimiles humores accendere, & in iis putredinem excitare valent, cur & partus labores idem non poſſint? Et licet febris ſtatim primo die à partu ſymptomatibus vehementioribus ſe non prodit: tamen humores ex partus labore iam incaluerunt, & putredinis initia adſunt, quæ poſtea ſeſe magis prodit. Eodem modo ſi ſtatim à partu puerperia ſeu lochia ſubſiſtant, meritò ab ipſo partu febris initium computandum, cùm febris cauſſa tum iam præſens ſit, & procul dubio putredinis humorum initia adſint. Si verò purgatio poſt partum primò rectè ſeſe habeat, poſtea verò ob cauſſam aliquam ſupprimatur, computatio facienda, & initium febris conſtituendum dies ille, quo lochia ſupprimi cœperunt. Idem faciendum, ſi poſt ſextum, ſeptimum, octauum diem, aut longiore poſt partum interuallo febris oriatur. Neque enim credibile eſt, tamdiu febrem latere poſſe, vt ſe non prodat, aut eum, qui in partu factus eſt, motum tamdiu ſeſe extendere poſſe, ſed vero ſimile eſt, motum illum interea quieuiſſe, aliam verò cauſſam, quæ febrem excitaret, acceſſiſſe.

Cauſæ.

Cauſſæ febris poſt partum. Febres autem illæ omnes è duabus cauſſis proueniunt, vel à lochiorum ſuppreſſione aut imminutâ purgatione, vel ab humorum vitioſo apparatu, tempore geſtationis cumulato & in partu agitato. Nonnulli quidem etiam nimiam lochiorum purgationem addunt. Sed ea cauſſa vix ſola febrim excitat, ſed latentem cacochymiam arguit. Sicut & febris, quæ poſt longius interuallum poſt partum excitatur, procul dubio etiam à vitioſo humorum apparatu, & latente cacochymiâ aliquâ de cauſſâ eam mouente & ad putredinem diſponente prouenit. Lochia enim quod attinet, ſi ea ſupprimantur, aut non ſatis copioſè euacuentur, aut poſtea ſupprimantur, ſanguis ille, & vitioſi humores, qui plerique tempore geſtationis ſimul cumulati ſunt, ad venas maiores, & hepar regurgitant, aut in vteri venis ſubſiſtentes putredinem concipiũt, ſæpe quoque harum partium inflammationem excitant, atque ita febrem pariunt, etiam in iis fœminis, quæ ſanæ ſunt aliàs, & non cacochymicæ. Eius rei hiſtorias habet Hippocrates, *1. epid. com. 2. t. 21. & 3. epid. com. 3. t. 75.* ſuppeditátque ſimiles quotidiana experientia. Si verò puerperij purgationes ſatis quidem rectè fluant, vitioſus verò humorum apparatus in corpore adſit, ex partus laboribus & doloribus ille agitatur, ac facilè calorem & putredinem concipit, febrémque excitat; quod etiam à diætæ erroribus in puerperis accidere poteſt. Cum enim, vt dictum, febres illæ, quæ cum lacte oriri ſolent, ſudoribus aut certè διαφορήσει largiore finiantur: ſi puerpera frigidum aërem admittat, & ſudorem illum vel διαφόρησιν impediat, facilè fieri poteſt, vt febris illa per ſe ſalutaris, & quæ paucis diebus ceſſatura erat, in putridam periculoſam mutetur. Talium febrium hiſtorias habet Hippocrates, *1. epid. com. 3. t. 22. 28. 3. & epid. com. 2. t. 7. 8. 9.* & quotidie in praxi ſimiles occurrunt.

Signa Diagnoſtica.

Febres illæ lactis eo cognoſcuntur, quod ferè circa quartum diem inuadunt, mammæ lacte repleri incipiunt, ſcapularúmque ac dorſi grauitas percipitur, & puerperia rectè fluunt.

Si verò puerperia non rectè fluant, vel ſupprimantur, ab iis prouenire febrem indicio eſt. Et quidem ſi in vtero humores putreſcant, fœtida & ſanioſa per vterum deiiciuntur, ac venter inflatur, & ad contactum dolet.

Si verò nec à lacte febris ſit, & lochia ſeſe rectè habeant, à vitioſo humorum apparatu febrim pendere argumento eſt. Idem indicatur, ſi partus laborioſus præceſſerit; ſi puerpera ſit primipara, corpus habeat cacochymicum, & dum grauida eſſet, diætâ minus rectâ vſa eſt.

Prognoſtica.

1. Febris lactis dicta periculo vacat, & ſponte plerumque poſt quartum diem ceſſat.

2. Quæ verò à lochiorum ſuppreſſione prouenit, valdè periculoſa eſt, & humores in vtero putreſcentes grauiſſima ſymptomata inducunt, & puerperæ plerumque moriuntur. Si tamen fluxus alui ſuperuenerit, ac nigra & fœtida per vterum deiiciantur, meliùs habent, & euadunt.

3. Quæ verò ex humorum vitioſo apparatu proueniunt, eæ pericula coniuncta habent, quæ aliàs febres eiuſmodi continuæ putridæ ſolent, de quo ſuo loco de febrib. dictum. In puerperis tamen periculoſiores ſunt, & indicant magnam adeſſe vitioſorum copiam, quam natura per lochia expurgare non poſſit; & cum vires puerperarum ex partus laboribus ſint deiectæ, febres tales eas ampliùs deiiciunt, & naturam ab opere ſuo diſtrahunt, lochiorum fluxum facilè turbant, & vt vel ſupprimantur, vel parciùs fiant, faciunt; lactis quoque generationem impediunt.

Indicationes & Curatio.

Si febris ex lactis generatione ſit, totum negotium naturæ committendum, & ægra ſaltem bonâ diætâ regenda, atque opera danda, vt διαφόρησις & ſudores, quibus hæc febris ſolet terminari, nullâ cauſſâ impediantur, ſed rectè ſeſe habeant.

Si verò ex lochiorum ſuppreſſione vel imminutione febris proueniat, præcipua cura eſſe debet, vt eorum fluxus copioſior procuretur, aut ſi id obtineri non poſſit, vel antequam id fieri poſſit, febris incrementum ſumat, aliâ euacuatione defectus ſupplendus, & proinde vel venæſectione ſanguis euacuandus, vel vitioſi humores purgatione tollendi; interim tamen nec ipſa febris planè negligenda, ſed vt putredo tollatur opera danda.

Sin autem ex vitioſo humorum apparatu febris proueniat, videndum, an puerperiorum fluxus ei tollendo ſufficiat, quod ſi lochiorum fluxus cauſſæ febris tollendæ par non ſit, vel venæſectione, vel purgatione id, quod illa non poteſt, ſupplendum. Si verò rectè fœmina poſt partum purgetur, euacuationem illam nec inhibere, nec mouere, nec ei contrariam inſtituere, aut naturam aliis euacuationibus diſtrahere licet. Quapropter primò negotium naturæ committendum, & videndum, an purgatio, illa ſufficiens fuerit; quod ſi talis ſit, & mitior febris fiat, medico acquieſcendum eſt, & ſaltem bonâ diætâ puerpera regenda; ſi verò affectus grauior ſit, aliam adhuc purgationem inſtituere non abs re fuerit; ſi verò puerperij purgatio non ſit ſufficiens, vel purgationem per vterum promouere, & copioſiorem reddere, vel aliam ſubſtituere oportet. Neque tamen hîc etiam febris planè negligenda, ſed idoneis alterantibus putredo ſiſtenda. *Scopi in curandis febribus putridis puerperarum.*

Itaque præter diætam rectam curatio febrium putridarum & acutarum in puerperis abſoluitur, Venæſectione, purgatione, lochiorum, ſi non ſatis fluant, prouocatione, & alteratione ac putredinis inhibitione.

Et primò quidem Venæſectionem quod attinet, etſi fœminæ eam in puerperis admittere plerumque formident: tamen ſi ſcopi venæſectionem indican-

tes adſint, vireſque eam permittant, & inprimis ſi lochia non ſatis fluant, nullo modo omittenda. Si verò ſatis copioſè ſanguis per vterum effluat, naturæ totum negotium committere, tutiſſimum eſt.

Et quidem commodiſſimè in pede vena aperitur, cum fluxum lochiorum promoueat; aut ſi venam aperire non liceat, cucurbitulæ cum ſcarificatione femoribus & cruribus apponendæ ſunt, quamdiu ſcilicet adhuc ſanguis fluit, aut tempus, quo fluere ſolet, nondum præterlapſum eſt. Si verò tempus, quo Natura fluxum illum ſanguinis poſt partum abſoluere ſolet iam præterierit, non video, quid obſtet, cur non, ſi febris natura id requirat, & vires fœminæ permittant, etiam in cubito vena aperiri poſſit; cum ea copioſiùs ſanguinem euacuet, quàm vena in pede, neque metuendum ſit, quod venæ illa ſectio naturalem per vterum purgationem impedire poſſit, cum tempus ei deſtinatum iam elapſum ſit. Si verò partis alicuius priuatæ inflammatio coniungatur, quid faciendum ſit, poſtea de pleuritide dicetur.

De purgatione verò res longè difficilior eſt. Equidem nonnulli Medici purgantibus in puerperis vtendum cenſent. Ita Valeriola, *lib. 5, obſ.* 10. puerperæ pleuritide laboranti poſt ſeptimum diem purgans medicamentum ex agarico in melle roſ. infuſo, & manna ac ſyr. roſ. exhibuit. Mercatus etiam, *lib.* 4. *de morb. mulier. cap.* 11. docet, ſi purgatio per vterum non ſit ſufficiens, purgante medicamento vitioſos humores euacuandos eſſe, vt natura parte oneris leuata, reliquos faciliùs expellat, idque faciendum eſſe, etiamſi aliquid per vterum fluat, modò ſanguis non ſit; meliúſque eſſe ſtatuit, ſubitò cauſſam deponere, quantum affectui ſufficiat quàm parcâ euacuatione à naturâ factâ contentos auxilium differre, donec ex toto natura ſuccumbat, & nihil illud ampliùs proſit.

Verùm enim vero omnino hîc magnâ cautione opus eſt. Neque enim primò negligendus eſt *aph.* 24. *ſect.* 1. qui præcipit; in acutis rarò, & non niſi per initia purgandum eſſe, idque cum magnâ præcautione; qui omnino etiam in puerperarum febribus acutis locum habet. Imò in puerperis multò magis is obſeruandus, quàm in aliis; cùm non ſolùm à partu debiles ſint, ipſiſque vires deficiant, ſed & purgantia medicamenta lochiorum fluxu facilè impedire poſſint, quod non fit ſine damno, cum nulla ferè euacuatio, præter eam, quæ ex vtero fit, puerperis ſit vtilis. Si tamen iam ſanguinis fluxus ceſſarit, & aliquid vitioſi humoris natura per vterum expurgare conetur, id tamen non ſit ſufficiens, indicio eſt, naturam vitioſum humorem à bonis ſeparare, eorúmque euacuationem moliri. Itaque tum, ſi febris id permittat, lenibus purgantibus commodè adiuuetur, & medicamenta lenias ex caſſiâ, mannâ, ſyrupo roſ. ſoluc. rhabarb. foliis ſenæ exhibere licet.

Alterantia verò medicamenta tutò exhiberi poſſunt, modò talia ſint, quæ fluxum puerperiorum non inhibeant, qualia ſunt, quæ fiunt *è cichor. endiu. borrag. capil. Ven. aquâ hordeî*, quæ menſes non retinet, *ſuccus granatorum dulcium*.

Et omnino vt in reliquis corporibus reliqua curatio inſtituenda, ſaltem vt nimis frigidorum & acidorum vſus vitetur. Quandiu enim ſanguinis & aliorum humorum per vterum euacuatio procedit, aut procedere debet, ea nimis frigidorum vſu non turbanda, quin potiùs moderatè attenuantia & humores ad euacuationem præparantia admiſcenda, niſi conſtet ex nimio calore & ſiccitate humores adurente & incraſſante puerperiorum purgationem impediri. Acida verò vtero ſunt inimica, & præcipuè eas, quæ nuper pepererunt, offendunt.

Diæta.

Victus ſit tenuis, præcipuè primis puerperij diebus, ex ptiſanâ hordeaceâ, iure pulli, & ſimilibus.

Corripiuntur & aliis febribus puerperæ, quas vulgò ſymptomaticas vocant; cùm tamen rectiùs Comitatæ dicendæ ſint, in quibus alicuius priuatæ partis inflammatio, pleuræ puta, faucium, hepatis, febri putridæ continuæ coniungitur. Neque enim hæ febres ab inflammatione dictarum partium excitantur; ſed cum febris oritur, pars materiæ vitioſæ ad partem aliquam priuatam detruditur, ibique inflammationem excitat, atque ita febri illa inflammatio adiungitur, non verò febris inflammationem ſequitur. Habéntque hæ febres illas cauſſas, quæ modò enumeratæ ſunt. *Febres Comitatæ puerperarum.*

Inter inflammationes iſtas primò eſt Pleuritis, quæ oritur, dum vel ex lochiis ſuppreſſis, vel ex vitioſo humorum apparatu è partus laboribus febris excitatur, & materiæ febrilis pars aliqua ad pleuram detruditur. Fit autem hoc præcipuè, cum puerpera ſeſe frigido aëri incautè obiicit. *Pleuritis.*

Malum autem hoc per ſe patet, & è ſuis ſignis ſuo loco *de pleuritide* propoſitis cognoſcitur.

Periculoſum autem hoc malum eſt, cum non ſolùm febri aliàs in puerperis periculoſæ coniungatur, ſed & curationem difficilem habeat.

Et quidem in curatione, inprimis de Venæſectione, inter Medicos magna controuerſia eſt, quæ quæſtio omnino hoc loco expedienda. *Venæſectio in pleuritide puerperarum.*

QVÆSTIO

Quæ Venæ in puerperis pleuritide laborantibus aperiendæ ſint.

Diſſentiunt de hoc valde Medici. Alij enim in eâ ſunt ſententiâ, perpetuò venas in poplite vel talo aperiendas eſſe. Nam, vt Maſſarias hac de re loquitur, cum Galenus dicat, ac fateantur omnes, congruam menſium fluxionem eſſe veluti clauum nauis, præcipuámque, & fortè ſolam rationem, qua puerperæ poſſunt à pleriſque malis & periculis curari & præſeruari; ex alterâ verò parte Galenus doceat, *lib. de ſang. miſſ. cap.* 11. ſectionem Venæ ſuperioris muliebres purgationes reuellere: hinc manifeſtum videtur, venas in cruribus perpetuò eſſe incidendas, vt quæ valeant trahere ad vterum ac menſtruam purgationem iuuare; contra verò, quæ in cubito aperitur, reuellere ab vtero menſtruam purgationem, eámque impedire, & proinde multa pericula ſecum afferre. *Quæ vena aperienda.*

Alij contra etiam in brachio venam aperiendam cenſent, idque ob Indicationes, quas inflammatio ipſa, & hinc pendens periculum ſuppeditant. Verùm alij aliter. Franc. Valleriola, *lib. 5. obſ.* 10. cum conſenſu Collegæ ſui, puerperæ pleuritide laboranti, quarto à partu die internam dextri brachij venam aperuit, nullâ factâ mentione venæ in talo. Mercatus verò, *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 10. ſuadet, vt in tali caſu primò bis vel ter vena in talo aperiatur; poſtea verò, ſi affectus non cedat, cùm iam ſanguine miſſo ex talo ſatisfactum ſit puerperio, ad brachij venas deueniatur. Et in genere docet, in omnibus inflammationibus partium ſuperiorum, ſi ſanguine ab inferioribus partibus ſufficienter miſſo, affectionem adhuc creſcere contingat, ſanguinem ex viciniore parte eſſe mittendum, etiamſi puerperium fluat. Nullo enim alio modo citius præcaueri poſſe ſuffocationis periculum in pleuritide, difficili reſpiratione, vel anginâ, quàm ex vicinioribus ſanguine miſſo. Vt tamen interim euocentur menſes, per frictiones, ligaturas, & cucurbitulas inferioribus partibus adhibitas, quibus ruentis ſurſum ſanguinis impetus retrahatur.

Varandæus adhuc aliter diſtinguit, ſtatuítque ſi lochia pleuritide præſente effluant immodicè, quamprimum

primum venam ſecandam eſſe in brachio lateris dolentis, ſanguinémque mittendum eſſe per epicraſin, & iteratis vicibus, vt vires conſeruentur, ſimúlque vacuatio iſta immodica ſiſtatur. Si verò ſuppreſſa ſit lochiorum purgatio, per initia melius eſſe cenſet, venam poplitis aut malleoli κατ' ἴξιν aperire, cucurbitulas & frictiones inferioribus partibus adhibere, & reliqua præſtare, quæ neceſſaria ſunt ad deducendum ſanguinem verſus vterum, vt fluxus lochiorum reuocetur. Quibus præſtitis, ſi adhuc perſeueret affectus, vel augeri videatur, ſtatim brachij eiuſdem lateris venam aperiendam eſſe; cùm morbi pertinacia ſignificet, fluxionem aliunde, quàm ab vtero pendere, aut ita concluſam eſſe materiam, vt verſus vteri vias reuelli nequeat. Si verò lochia rectè fluant, diſtinctione vtitur. Si pleuritis oborta ſit iam fluentibus menſibus; ſtatim aperiendam venam in brachio eiuſdem lateris putat, vt occurratur ſæuiſſimo morbo, cuius generatio & augmentum non potuerit impediri ab illâ vacuatione præſente, ſed omnem naturæ conatum ſuperarit. Si vero pleuritis præceſſerit, aut ſimul inceperit cum iſto fluxu, exſpectandum eſſe aliquantiſper exiſtimat, vt videatur, vtrum ab iſtâ euacuatione præſens adfectus imminui poſſit. Nam ſi dolor & difficultas ſpirandi, quantumcunque fluat materia, augeatur, non eſſe cunctandum ſtatuit in ſecanda venâ proximi cubiti, quæ citò & confertim cauſſam morbificam morbi reuellere poſſit.

Ex hac difficili controuerſiâ vt nos expediamus, primò, quod ſępe dictum, hoc tenendū, febrem hanc non eſſe ſymptomaticam propriè dictam qualis ex bubonibus & ſimilibus inflãmationibus interdum excitari ſolet, ſed comitatam, quæ nimirum primaria eſt, comitem tamen & ſociam habet inflammationem, dum natura partem materiæ, quæ febrem excitat, ad pleuram, vel etiam ad aliam partem detrudit.

Secundò naturam hîc errare & vitioſam euacuationem inſtituere, dum humorem vitioſum, quem per vterum expellere debebat, ad pleuram vel aliam partem ſuperiorem deponit.

Tertiò eâ de cauſſâ nullo modo naturæ hunc motum vitioſum adiuuandum eſſe; id quod fieret, ſi vena ſtatim in brachio eiuſdem lateris aperiretur: ſed potius ſanguinis ad vterum, per quem in puerperis Natura rectè agens eum euacuat, motum adiuuandum vel concitandum, venâ in talo vel poplite apertâ. Neque, quem caſum ponit Varandæus, facilè fieri poteſt, vt fluxus lochiorum nimius cum pleuritide coniungatur; cùm ſi ſufficiente quantitate fieret hæc euacuatio, ad pleuram ſanguis non rueret. Sit tamen, vt hoc accidat: tamen impetus ſanguinis & humorum procul dubio cùm copioſorum non ad ſuperiora conuertendus. Multò minus, ſi, cùm lochia naturaliter fluere videntur, pleuritis excitetur; vel ſtatim in brachio eiuſdem lateris vena aperienda, vel exſpectandū & videndum, an ab iſtâ euacuatione pleuritis minui poſſit, quod itidem vult Varandæus. Etenim iuſtam euacuationis huius menſuram definire non ita facile eſt, eáque non niſi ex tolerantiâ fœminæ æſtimari poteſt. Itaque etſi ſic ſatis copioſè ſanguis poſt partum fluere videatur: ſi tamen pleuritis accedat, argumento eſt, Naturam non ſufficienter, neque omnes, quos debet, humores per vterum expellere, ſed partem eorum vitioſo conatu ad pleuram vel aliam partem depellere. Ideoque vt ab iſtis conatibus natura auocetur, nullo modo in brachio vena aperienda quo modo conatus iſte adiuuaretur, ſed in crure venâ aperienda, vt totus Naturæ quod vitioſum & moleſtum eſt, expellere conantis impetus ad vterum conuertatur, & Natura ad partes ſuperiores ſanguinem mouere deſiſtat, neque etiam an ſubſecutura lochiorum euacuatio vitioſum illum motum naturæ emendare & reuocare poſſit, exſpectandum, ſed ſtatim Natura ſuo ab inſtituto auocanda, nec Naturæ vitioſè agenti res committenda, ne dum Medicus otioſus ſpectator eſt, illa in inſtituto ſuo pergat, & ita malum augeatur.

Quartò, ſi poſt venam in talo, quod commodiſſimè fit κατ' ἴξιν, apertam, pleuritis nihil minuatur, ſed dolor & difficultas ſpirandi perſeueret, vel etiam augeatur, non, quod vult Maſſarias, in venarum in crure ſectione perſiſtendū; cùm illæ nihil aliud, quàm reuellere, nullo verò modo ex parte affectâ deriuare queant, quod tamen in morbo periculoſo, vt fiat, neceſſarium eſt. Si enim vena in crure ſectâ pleuritis non minuatur, vel etiam augeatur, indicio eſt materiam ita iam parti affectæ inhærere, vt verſus vterum amplius reuelli non queat. Ideóque vena tum in brachio eiuſdem lateris aperienda, vt ſanguis è loco affecto viciniſque partibus euacuetur & deriuetur; quod niſi fiat, æger in vitæ periculum conijcitur. Neque metuendum, vt hoc modo natura à motu ordinario verſus vterum auocetur; cum ei incommodo per venam in crure apertam iam obuium itum ſit: & ſi aliquid omnino periculi metuatur, frictionibus & cucurbitulis cruribus appoſitis, dum vena ſecatur, id præcaueri poſſit; interdum etiam tempus illius euacuationis maximâ ex parte iam præterierit; interdum verò, vbi Natura planè vitioſè agit, vix motus, quem omiſit, reuocari poſſit, & propterea vices eius venæ in crure apertæ ſuppleuerit, vt poſtea ſine periculo parti affectæ & pleuritidi, venâ propiore apertâ, ſuccurri poſſit. Neque id Galeni loca allegata prohibent; cùm ea ſaltem de vteri affectibus ſine aliarū partium inflãmationibus, non verò de vteri affectibus cum aliarum partium inflammationibus cõiunctis loquantur. *Hac de venæſectione.*

Poſſunt tamen etiam clyſteres inijci, qui motum humorum verſus ſuperiora reuocent ad inferiora, ſimúlque vteri vias laxent, vt per eas faciliùs ſanguis euacuetur.

Vt ♃. *mercurialis, parietar. malua, althea, fol. caulium rubr. ana* M. j. *fl. chamæmel.* M. ß. *ſem. lini, fœnugr. ana* Vnc. ß. Coq. in aq. ſ. Col. ♃. ℔ j. *el. lenitiu. ſ.* Vnc. j. *diacathol. vel fl. caſſia* Vnc. ß. *ol. violar.* Vnc. ij. M. F. Clyſter.

Si febris nõnihil remittat, & tẽpus fluxus puerperij ferè præterierit, lene aliquod purgans exhiberi poteſt.

Reliqua curatio, vt in quauis aliâ pleuritide inſtituenda, hoc tamen ſemper obſeruato, ne, dum lochia adhuc fluunt, vllo medicamentorum genere eorum fluxus impediatur & ſiſtatur. Medicamenta autem ad hanc rem idonea *lib. 2. de pleuritid.* ſunt propoſita, quæ hîc repetere opus non eſt.

Anginâ quandoque etiam puerperæ corripiuntur, dum, vt in pleuritide ad latus hîc ad fauces pars materiæ vitioſæ ruit. Quod malùm periculoſum eſt, cùm non ſolùm vitioſum materiæ motum indicet, ſed & eum augeat. Dum enim reſpiratio impeditur, thoráxque vehementer & velociter dilatatur, motus ſanguinis verſus vterum impeditur, iſque verſus ſuperiora trahitur.

Curandi ratio, & reliqua, quæ de Anginâ dici poſſunt, *lib. 2. c. de Anginâ*, propoſita ſunt. Venę ſectionem quod attinet, ea omnino eo modo peragenda, qui modò, de pleuritide propoſitus. Reliqua verò peragenda, vt in anginâ fieri ſolet.

Tandem ſi Hepar iiſdem de cauſſis inflammetur, venæſectio eodem modo, vt in pleuritide, inſtituenda. Non tamen hîc venæſectio in brachio tam neceſſaria eſt, quàm in pleuritide, cùm hepar brachiis non ſit tam propinquum vt pleura & thorax, ſed exortui venæ cavæ venarum in crura diuaricatio tam propinqua ferè ſit, ac venarum ſuperiorum in brachia diſtributio. *Hepatis inflammatio.*

Reliqua quoque curatio, vt *lib. 3. de inflammatione hepatis*, propoſita eſt, inſtituenda. Hoc ſaltem obſeruandum, ne nimis refrigerantia & adſtringentia adhibeantur, ſed quæ tenuium partium ſunt exhibeantur, ne lochiorū fluxus impediatur, ſed potius adiuuetur.

PARS TERTIA.

DE MAMMARVM PRÆTER NATVRAM AFFECTIONIBVS.

Procœmium.

ALTERVM *corporis humani membrum, quo Fœmina à Viro differt, Mammæ ſunt. Et ſi enim in viris quibuſdam pinguibus vel effæminatis etiam pars ea, quæ mammis in fœminis reſpondet, valdè augeatur, tamen nec figura, nec ſubſtantia fœminarum mammis ſimilis eſt, ſed vt Ariſtoteles,* 1. de hiſtor. animal. cap. 12. *ſcribit, caro viris ſpiſſa eſt, mulieribus fungoſa & foraminulenta. Et propterea lac in iis non generatur. Etſi enim Io. Alexand. Benedictus,* libr. 3. anat. cap. 4. *Cardanus,* libr. 12. de ſubtilit. *Veſalius,* libr. 5. de corp. hum. fabric. cap. 18. *& alij referant, viros quoſdam in mammis lac habuiſſe: tamen id rarum eſt, & contra communem naturæ ordinem, quo fœminæ ſaltem liberos, quibus in vtero ad formationem & incrementum ſanguinem ſuppeditârunt, ſimili & familiari ſucco, qui in mammis earum generetur, aliquandiu nutriant, donec cibos ſolidiores concoquere poſſint. Vnde Phauorinus, Philoſophus, apud Gellium,* lib. 12. cap. 1. *mammas fontem ſanctiſſimum corporis, generis humani educatorem, eleganter nominat. Conciliant equidem mammæ elegantes fœminis etiam decorem & pulchritudinem, quæ ad amorem maſculos inuitat, & inuictos interdũ vincit, ſicut Galenus,* lib. 4. de Hippocratis & Plat. decretis cap. 6. *ex Euripide de Menelao ſcribit, quod, cùm ſtricto enſe in Helenã, quaſi eam occiſurus, ferretur, vbi eam viderit, ſtupore adeo, ob pulchritudinem eius, correptus ſit, vt ne tenere quidem gladium amplius potuerit, ſed abiecerit, imò eam exoſculatus ſit. Ita enim,* in Andromache, *apud Euripidem, Peleus Menelaum obiurgat:*

—— —— ὡς ἐσεῖδες μαστὸν, ἐκβαλὼν ξίφος,
φίλημ' ἐδέξω, προδότιν αἰκάλλων κύνα.

Vbi papillas eius aſpexti, ſtatim
Tibi coruſcus gladius è manu excidit,
Et proditricis oſculum excepſti canis.

Verùm præcipuus finis, ob quem mammæ fœminis datæ ſunt, eſt lactis pro fœtu edito alendo generatio.

Multis autem morbis etiam mammæ ſunt obnoxiæ, & iis, ac præcipuè circa lactis ac generationem, multa accidunt ſymptomata. Interdum enim mammæ planè deficiunt, viriles ſaltem ſunt; contra obſeruatum fœminam quadrigeminas mammas habuiſſe; interdum nimis flaccidæ & graciles, contra interdum nimis magnæ ſunt. Tumoribus variis corripiuntur; venæ earum nonnunquam obſtruuntur, morbo pilari dicto laborant, vermiculi & lapides in iis generantur, papillæ interdum deficiunt, interdum duplices ſunt, interdum non patent, interdum ſcinduntur, & funduntur.

Symptomata verò, quæ circa lactis generationem accidunt, varia ſunt, Lactis defectus, Lac nimis copioſum, Lac vitioſum, Lactis concretio, Lactis per aliena loca excretio, Res alienæ per mammas excretæ, vt ſanguis & pus. Præter hæc & dolor mammis accidit: de quibus omnibus iam ordine agemus.

SECTIO I.

De Morbis Mammarum.

CAPVT I.

De Mammarum numero & magnitudine vitioſâ.

Mammæ geminæ. MAMMÆ in fœminis geminæ ſunt; Hinc ſororiari puellarum mammæ dicuntur, cum primùm intumeſcunt, quod non ſingulæ, ſed ſicut geminæ ſorores ſimul naſcuntur. *Mammæ nullarum viriles.* Obſeruatum tamen eſt, fœminas quaſdam nullas fœmininas mammas, ſed ſaltem viriles habuiſſe. Ita Cardanus ſcribit, *de rer. variet. lib. 8. cap. 43.* Mulierem in Vvormatiâ, Vangionum vrbe, fuiſſe virilibus mammis, quæ tamen adeo prolifica erat, vt etiam quandoque vno partu geminos ederet. *Mammæ quatuor geminæ.* Contra refert Cabrolius, *obſeruat. 7.* quandam Iſabellam quatuor habuiſſe mammas, vtrinque geminas, omnes lac fundentes.

Conuenientem etiam figuram, globoſam nimirum & nonnihil faſtigiatam in papillam teretem & mediocriter craſſam deſinentem mammæ, & conſtitutionem inter mollitiem & duritiem quaſi mediam, *Magnitudo mammarum.* magnitudinémque decentem habere debent, quæ omnia ſi concurrant, & ſecundum naturam ſeſe habent, non ſaltem elegans pulchritudo inde emergit, ſed & mammæ tales ad lac bonum generandum aptiſſimæ ſunt; cùm calorem moderatum & optimam conformationem habeant. Nonnulli quidem mammas maiores laudant, quod lac copioſius in iis generetur. Verùm præſtat, etiam mediocrem, quàm nimiam lactis copiam generari, cùm nimis copioſum ſi retineatur, facilè in mammis corrumpatur, atque hinc magnæ mammæ inflammationibus & cancro magis ſunt obnoxiæ. Præterea cùm laxæ & humidæ ſint mammæ maiores, etiam calorem temperatum non habent.

Mammæ nimis magnæ. A mediocritate autem illâ interdum mammæ deſciſcunt, magnitudine immodicâ & gracilitate, vt & flacciditate. Nonnunquã enim in magnam & nimiam molem excreſcunt. Incredibile quidem ferè videtur, quod Iuuenalis ſcribit:

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? aut quis
In Meroem craſſo maiorem infante papillam?
Nempe quod hic illis natura non omnibus vna.

Qui tamen Indiam Orientalem deſcribunt, referunt, in Inſulâ Arnabonis mulieres mammas adeo longas habere, vt eas poſſint in terga reflectere. Et Galenus, *lib. de differ. morb. cap. 9.* ſcribit, mammas interdum immodicè excreſcere. Et I.C. Scaliger, *exerc. 159. ſect. 2.* narrat, ſe vidiſſe iuuenculæ virginis mammas tàm vaſtas, vt brachiorum latera, & ventris ſuperiorem partem occuparent.

Cauſſa.

Cauſſa. Magnitudo autem iſta proximè equidem dependet à boni alimẽti ſeu ſanguinis copiâ, caloriſque cùm attrahentis tũ coquentis robore. Verùm primaria cauſſa proculdubio eſt viarum amplitudo, & partium illarum in mammis fungoſarum laxitas, quæ ex prima conformatione ortũ habet. Confert tamen etiam aliquid hic hepatis robur, multum ſanguinẽ generantis, & ciborũ boni & multi ſucci vſus copioſior, otium, ſomnus multus, & menſium fluxus mediocris vel parcior; ſicut & frequens mammarũ contrectatio, quâ calor & ſanguis copioſior ad eas attrahitur.

Curatio.

Curatio. Facilius verò incrementum nimium mammarum in virginibus prohibetur, quàm magnitudo nimia iam præſens emendatur. Perficitur autem hoc rectâ diætâ obſeruatâ, & medicamentis topicis adhibitis, quæ partim nutrimentum copioſius affluens refrigerando & adſtringendo repellunt, viáſque, per quas ſanguis affluit adſtringunt, partim etiam abſumunt & exſiccant.

Vt ℞. *fol. myrti, equiſeti, plantag. menthæ, fl. roſ. rubr. ana* M.j. *balauſtior.* p.ij.

Coq. in vino rubro & pauco aceto; & in decocto ſpongia vel linteum madefiat, mammíſque apponatur, & admotum donec ſiccetur, relinquatur.

Vel linteum *aq. plantag, roſar. menthæ. è nucibus pini, cicutæ* imbutum, eodem modo imponatur.

Vel folia cicutæ contuſa per ſe vel cum pauco aceto Cataplaſmatis modo imponantur.

Vel ℞. *pulu. rad. conſolid.* Drach. ij. *balauſtior. fl. roſ. thuris, maſtiches ana* Vnc. ß. *farinæ hordei, rubricæ fabrilis ana* Vnc. 1. ß.

Cum *aq. roſ. albumine oui conquaſſato, & pauco aceto* F. Cataplaſma.

Vel. ℞. *ceruſſæ* Vnc. ß. *alabaſtri prap. boli Armeni ana* Drach. ij. *boracis* Drach. ß. *camphoræ.* Scrup. j. *mucilag. tragacanth. aq. roſ. facta* Vnc. ß. *ol. myrtini q. ſ.* F. Vnguentum.

Vel duæ cotes aceto madefactæ mutuo atterantur, & tritura per ſe vel cum ol. roſ. mixta illinatur.

Vel lutum illud, quod in lapidibus molaribus reperitur, cum ſucco plantag. & ol. roſ. miſtum imponatur.

Atque talia non ſolùm mammis, ſed & ſub axillis imponi poſſunt, vt vaſa eò loci conſtringantur, & ſanguinis ad mammas copioſior affluxus prohibeatur.

Cicuta, hyoſcyamus & ſimilia narcotica cautè & nullo modo iis adhibenda, quæ olim liberos ſuos ſuo lacte nutrituræ ſunt. Calorem enim natiuum in mammis debilitant, & vim γαλακτοποιητικὴν exſtinguunt.

Atque hæc adſtringentia commodius in iuuenculis vſurpantur. In mulieribus verò quibus propter ablactationem nimis increuerunt mammæ, exſiccantia & diſcutientia cõmodiora ſunt, quibus excrementitia humiditas, quæ relicta eſt, abſumitur & diſcutitur.

Vt ℞. *farinæ fabar. orobi ana* Vnc. ij. ß. *pulu. rad. conſolid.* Vnc. ß. *fol. menthæ* Vnc. ß. *abſinth. fl. chamæmel. roſ. ana* Drach. ij. Coq. & addantur. *ol. maſtichini* Vnc. ij. F. Cataplaſma.

Mammarum gracilitas. Contrà gracilitas mammarum prouenit ab omnibus cauſſis, ob quas ſanguinis ad mammas affluxus prohibetur, imminuitur, intercipitur, vel aliò mouetur, aut cum à mammis ſanguis non attrahitur. Fit hoc cum ſanguinis ſufficiens copia in toto deeſt, ob temperamentum hepatis ſiccius, inediam, laborem nimium, euacuationes nimias, vigilias, febres, & alios morbos, qui ſanguinem in toto corpore abſumunt. Intercipiunt ſanguinem anguſtia venarum in mammis, de quâ poſtea. Repellunt ſanguinem non ſolùm adſtringentia medicamenta admota, ſed & veſtes arctiores. Reuellunt cucurbitulæ partibus inferioribus ſæpius adhibitæ. Non attrahitur ſanguis ob calorem mammarum debilem. Tandem etiam mammæ imminuuntur & quaſi contabeſcunt ex frequentiore infantium lactatione, quâ humidum radicale mammarum planè abſumitur.

Plus autem incommodi habet mammarum gracilitas, quàm magnitudo nimia; cùm ad generationẽ lactis mãmas ineptas reddat: curatu quoque difficilis eſt.

Emendatur verò gracilitas mammarum, primò ſi ſanguinis ſufficiens copia in corpore deſit, cibi boni ſucci copioſius paulò exhibendi, & vinum album propinandum. Deinde cauſſæ omnes intercipientes, repellentes

pellentes, aliò auertentes amouendæ, & contra vt venæ in mammis aperiantur, calor in mammis excitatur, vt ſanguis ab eis commodiùs attrahatur, fomenta ex aquâ tepidâ, in quâ herbæ emollientes coctæ ſint, vel ex vino albo fiant, & poſtea illinantur mammæ ol. amygdal. dulc. vel de nuce Indicâ. Frictiones etiam frequentes vtiles ſunt. Hæc ſi non ſufficiant, lenes dropaces imponi poſſunt.

Mammarum mollities & flacciditas. Cognatum gracilitati malum eſt earum mollities & flacciditas. Cùm enim non ſatis augentur, & præcipuè ſi antea lacte diſtentæ fuerunt, aut licet alimentum ſatis affluat, ipſarum tamen ſubſtantia nimis mollis & laxa eſt, molles, flaccidæ & pendulæ fiunt. Quæ res cùm turpitudinem quandam pariat, emendatur, ſi alimentum, quod deeſt, copioſius attrahatur, & poſtea adſtringentibus adhibitis laxitas mammarum emendetur: quod quomodo præſtandum ſit, ex modò iam dictis patet.

CAPVT II.

De mammarum ex lacte tumore.

Tumor mammarum ex lacte. NOn ſolùm autem mammæ in maiorem molem attolluntur, cùm ex naturali alimento in omnem dimenſionem nimium augentur, vt *cap. præced.* dictum, ſed etiam præter naturam varia tumorum genera patiuntur. Et primò quidem mammæ tument, cùm venæ illæ lactiferæ lacte nimiùm replentur & diſtenduntur, tumorque hic interdum totam mammam, interdum partem eius occupat, prout venæ illæ, quæ lac deferunt, omnes, vel aliquæ lacte nimiùm replentur. Dolent autem ex diſtenſione iſtâ mammæ, & interdum etiam rubent. Aliquando etiam lac concreſcit & induratur, vnde mammarum durus tumor oritur.

Cauſſæ.

Cauſſa. Tumoris huius cauſſa eſt lactis redundantia, in ductibus illis lac deferentibus. Lactis autem redundantiæ cauſſa eſt, vel nimia ſanguinis, vnde lac generatur, affluentis copia, de quo infra, *ſect.* 2. *cap.* 2. vel lactis retentio, quod poſt partum iis accidit, quæ ipſæ non lactant; deinde iis quæ lactant, dum infans totum lac exſugere non valet; Tertiò, dum infantes ablactantur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumor hic facilè cognoſcitur. Mammæ enim ex lactis copiâ ſine inflammatione diſtenduntur, dolent, & interdum etiam rubent.

Prognoſtica.

1. Tumor hic plerumque ſpontè ceſſat, vt remediis opus non habeat.
2. Interdum tamen, niſi id præcaueatur, in inflammationem mutari ſolet: interdum quoque, dum lac induratur, tumor durus inde oritur.

Curatio.

Curatur verò hic tumor, ſi prouentus lactis nimius præcaueatur, de quo infra, *ſect.* 2. *cap.* 2. dicetur, vel genitum educatur, aut abſumatur. Educitur lac in puerperis, quæ lactant, ore infantis; quod ſi vnus non ſufficiat, plures adhibeantur. Solent & noſtræ mulieres catellos adhibere.

Vel ab ipsâ matre exſugatur vitro iſto & inſtrumento ſuctorio, quo præcipuè opus eſt, vbi papillæ non ſatis patent, vel non ſatis exſeruntur. Extrahuntur enim & patentiores iſto inſtrumento fiunt.

Quia verò in iis, quæ lactare non volunt, vt & poſt ablactationem, non commodum eſt, nouum lac ſemper affluere, affluxus inhibendus, & lac abſumendum & exſiccandum eſt. Affluxus inhibetur, epithemate ex *aq. roſar. aceto roſaceo & alumine* parato.

Reſoluunt & abſumunt lac, *mentha, calamintha, apium ſeu petroſelinum vulgare, vitex, coriandrum, braſſica rubra, bryonia,* quæ herbæ virides contuſæ imponantur.

Vel imponatur Cataplaſma è *farinâ hordei, fabar. lentium, orobi, lupinorum, fl. chamameli, abſinthii, mentha, rad. althéa.*

Vt ℞. *farina hordei, fabar. lentium ana* vnc. ij. *puluer. rad. althéa, fl. chamamel. mentha ana* vnc. ß. *ſem. viticis* Drach. ij. Coqu. in vino, & addatur pauxillum *aceti* atque *olei anethini* vnc. ij. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *farina fabar. lentium ana* vnc. ij. *ol. roſac. aceti roſac. ana q. ſ.* Miſc. in formam Cataplaſmatis, quod tepidum mammis imponatur.

Vel ℞. *mentha, fl. chamamel. ana* Mj. *gallarum, ſem. cumini ana* vnc. j. Conciſa & contuſa coquantur in *aceto* ac colentur. Colaturâ pannus lineus duplicatus imbuatur, & tepidè mammis applicetur.

Vel ℞. *panis ſecalini* q. v. Adde *Salis* part. ß. Contundantur, & affunde aquam feruentem, vt F. inſtar pultis, quæ panno illita mammis imponatur, vt tamen per medium panni foramen papilla exſeratur Ita enim lac partim effluet, partim abſumetur.

Vel ℞. *ſuccum ruta,* miſce cum *fermento* & impone.

Vel *lenticula* cocta inſtar Cataplaſmatis imponatur.

Vel ℞. *cera & aq. menthâ q. ſ.* Super igne miſceantur, & pannus lineus immergatur, qui extenſus toti mammæ imponatur.

Vulgò fœminæ, ne lac copioſum in mammis coaguletur, ſcopis illis è ſetâ porcinâ mammas molliter fricare ſolent.

CAPVT III.

De Inflammatione & Eryſipelate mammarum.

POſtea etiam mammæ Inflammatione, tumore ſcilicet calido, ſæpe corripiuntur, idque præcipuè lactantibus accidit.

Cauſſæ.

Cùm omnium inflammationum cauſſa proxima & continens ſit ſanguis, idem etiam meritò in mammis eundem tumorem proculdubio excitat. Quanquam enim & lactis copia ad inflammationem mammarum faciat; tamen non proxima inflammationis cauſſa eſt, ſed quatenus vel copiâ, vel dum incaleſcit & corrumpitur, calorem & dolorem parit, ob quem ſanguis copioſius ad mammas confluit, & in venis capillaribus hærens, imò extra ipſas in laxam mammarum ſubſtantiam elapſus ibi incaleſcit, & putreſcit, atque ita inflammationem excitat, de quo poſtea, *in quaſtione,* dicetur. Aliis tamen quoque de cauſſis ſanguis ad mammas confluere poteſt, ſi nimirum lochia vel menſes ſupprimantur; vel percuſſione aut lapſu; vel nimiâ veſtium ſtricturâ mammæ lædantur.

Signa Diagnoſtica.

Vt in aliis partibus, ita etiam in mammis inflammatio facilè cognoſcitur ex tumore duro, rubro, calido, dolente, cui febris plerumque coniungitur.

Prognoſtica.

[...]gnoſtica. 1. Equidem inflammationes reſpectu aliorum tumorum calidorum per ſe minùs periculoſæ ſunt: partium tamen affectarum ratione ſæpe periculoſæ euadunt; & propterea quia mammæ ſunt laxæ, multis glandulis præditæ, caloremque habent debilem, facilè inflammationes mammarum in ſcirrhos & cancros degenerant.

2. Eſt quidem apud Hippocratem, *5. aph.* 40. hic aphoriſmus: *Quibus in mammis ſanguis colligitur, furorem ſignificat.* Verùm non loquitur Hippocrates eo loco de inflammatione mammarum, ſed cùm ſanguis adeo feruidus ad mammas fertur, vt ab iis in lac mutari non poſſit, ſed immutatus è mammis effluat.

Indicationes & Curatio.

[In]dicationes & curatio. Quas inflammationes in genere indicationes ſuppeditent, ſæpius dictum, & ſecundum eas mammarum inflammatio curanda; Nimirum ſanguinis ad eas affluxus prohibendus, & is, qui iam affluxit, tollendus.

[Ve]naſectio. Primò ergo ſi ſanguinis ea ſit in corpore copia, vt metuamus, affluxu eius inflammationem augeri poſſe, ſanguis mittendus. Et quidem ſi à menſtruorum vel lochiorum ſuppreſſione, aut imminuto fluxu proueniat inflammatio, primò in talo vena aperienda, vel crura ſcarificanda, & poſtea, ſi opus ſit, vena in cubito aperienda. Si verò vterus ſanguinem non ſuppeditet, vena ſtatim in cubito aperiri poteſt.

[Pu]rgatio. Et cùm ſæpe accidat, vt vitioſi humores affluentes ad mammas ſanguinis affluxui & inflammationi occaſionem præbeant, lenia purgantia exhibenda ſunt.

[Refri]gerantia. Et ſi ſanguis ſit calidior, aut humores calidos admixtos habeat, qui ſanguinis motum adiuuent, refrigerantia, quæ motum vel impetum ſanguinis nonnihil compeſcunt exhibenda, è lactucâ, endiuiâ, plantagine, nymphæâ & ſimilibus.

[Re]pellentia. Poſtea repellentia applicanda, ſed ea minus validâ & minùs frigida, ne cordi vicino noceant. Imponatur ergo ſæpius mammis linteum poſcâ madidum, vel poſca oleo roſaceo miſceatur, & linteum eâ imbutum mammis applicetur.

Vel ℞. *Fol. lactucæ, portulac.* an M. j. *fl. roſ. rubr.* M. ß. Coq. in aq. Col. ℞. ℔j. *aceti* vnc. ij. M. pro epithemate.

Vel ℞. *Aceti* ℔ij. Vbi ad ignem ebullierit inſperge ei *boli Armeni* Drach. ij. *lithargyri* vnc. j.

Poſtea adde *aquam*, in quâ antea alumen coctum ſit, & miſc. in quâ linteola madefiant, & mammis imponantur, papillâ tamen nudâ manente.

Vel ℞. *Succi lactuc. portulac. ſolani* an. vnc. j. ß. *ol. roſac.* vnc. ij. *chamæmel. aceti an.* vnc. j. Miſc.

Folia quoque lactucæ ol. roſaceo & aceto madida imponere vtile eſt.

Vel ℞. *Fol. ſolani lactuc.* an. M. j. Coq. ad mollitiem & contundantur.

Contuſis adde *Farinæ hordei* vnc. ij. *pulu. fl. chamæmel.* vnc. ß. *oxymel. ſ. ol. roſ.* an. vnc. j. F. Cataplaſma.

Vbi principium inflammationis præterierit, diſcutientia repellentibus addenda.

Vt ℞. *Medullæ panis albi, farinæ hordei* an. vnc. jß. *fabar. fœnigr.* an. vnc. ß. *pulu. fl. roſ. chamæmel.* an. ʒ. ij. Coq. & add. *aceti roſac.* vnc. j. *ol. roſac. chamæmel.* an. ℥jß. F. Cataplaſma.

Tandem ſola diſcutientia adhibeantur.

Vt ℞. *Farinæ fabar. lupinor. ſem. lini, fœnigr. pulu. flor. chamæmel.* an. vnc. j. Coq. & addantur *ol. chamæmel.* vnc. ij. F. Cataplaſma.

Atque hoc modo ſi materia diſcutiatur, & tumor minuatur, bene eſt. Quod ſi non fiat, alterutrum metuendum, vt vel materia induretur, vel vt ſuppuretur.

Induratio omnino periculoſa eſt, cùm ſi materia induretur, inde ſcirrhi curatu difficiles & interdum cancri oriantur. Ideoque emollientia & attenuantia vſurpanda. *Emollientia & attenuantia.*

Vt ℞. *Fol. maluæ* M. j. Coq. ad mollitiem. Adde *farinæ ſem. lini, pulu. rad. althææ, fl. chamæmeli* an. vnc. j. Coq. & adde. *ol. ſeſamini* vnc. j. F. Cataplaſma.

Vel ſtercus caninum cum terebinthinâ miſtum imponatur; aut lumbrici terreſtres in ol. amygd. d. macerentur, oleumque imponatur.

Vel ℞. *medullæ crurum vituli* vnc. ij. *œſypi* vnc. j. *croci* Scr. iiij. *cumini* Scr. ij. *vitell. oui* j. Miſc.

Vel ℞. *farinæ ſem. lini, fœnugr.* Coq. in *oxymel.* F. Cataplaſma.

Si verò ad ſuppurationem tendat inflammatio, id quod ex tumoris duritie, calore & dolore magno & pulſatili cognoſcitur, danda opera, vt naturæ conatus adiuuetur, & materia quàm primùm in pus mutetur.

Imponatur itaque Emplaſtrum diachylon ſ. ſeu ſequens Cataplaſma.

℞. *fol. maluæ, althææ ana* M ß. Coq. ad mollitiem, & minutim contundantur. Adde *pulu. radic. althææ* vnc. ij. *farinæ ſem. lini, fœnigr. ana* vnc. j. *fermenti* vnc. ß. Miſc. & adde *unguent. dialthææ* vnc. ij. F. Cataplaſma.

Vel panis triticeus in lacte coctus cum pauxillo croci imponatur.

Vel ℞. *fol. maluæ* Mj. *violar.* M. ß. *ficuum num* v. Coq. ad mollitiem & contundantur. Adde *pulu. rad. althææ, farinæ tritici, ſem. lini, fœnigr. ana* vnc. j. *vitell. ouor. num.* iij. *croci* Scr. j. Miſc. F. Cataplaſma.

Vbi pus iam generatum eſt, quod cognoſcitur ex febris, caloris, doloris, pulſuſque in mammâ remiſſione, & tumoris in acumen quoddam, ſub quo inundatio percipitur, eleuatione, rectiſſimè fit, ſi pus quam primùm effundatur. Si ergo natura ſponte rumpat abſceſſum, bene eſt, ſi non, commodiſſimum eſt: vt ſcalpello aperiatur. Quia tamen ferrum & ſectionem fœminæ ſæpe abhorrent, Cataplaſmatis vel emplaſtris maturantibus aliquid acre addi poteſt, præcipuè eo loco, quo tumor in altum attollitur. *Apertio tumoris.*

Vtiles ſunt hîc conchæ vſtæ, quarum cinis cataplaſmatis vel emplaſtris eo loco inſpergatur, qui parti magis acuminatæ imponitur.

Dum autem ferro aperitur, obſeruandum, vt loco decliuiore abſceſſus aperiatur, vt puri commodior exitus detur.

Apertus abſceſſus mundandus eſt, vt ex abſceſſuum curatione generali patet. In mammis tamen ſumma diligentia in mundando abſceſſu abhibenda, cùm ſubſtantia ipſarum ſit ſpongioſa & cauernoſa.

Vt ℞. *terebinth. mellis roſati, ol. roſ. ana* vnc. ß. M. Poteſt etiam aliquid myrrhæ addi.

Difficulter verò integrè vlcus curatur, niſi & mammæ alterius ſanæ lac exſiccetur. Cum enim ſanguis copioſior in mammam ſanam ad lactis generationem affluit, ſimul etiam ad ægram mammam confluit.

QVÆSTIO.

An à ſolo ſanguine, an verò etiam à lacte inflammatio mammarum fiat?

Conſtans Galeni, 2. *ad Glauc. cap.* 1. & *de tumorib. cap.* 2. atq; omniũ Medicorũ eſt ſententia, inflammationẽ

eſſe tumorem calidum à ſanguine ortum, & propterea omnino rectè ſtatuitur, etiam mammarum inflammationem à ſanguine fieri, non verò à ſolo lacte. Nonnulli quidem contrarium ſtatuunt, atque inter eos eſt Mercurialis, qui, *lib. 3. de morb. mulier cap. 6.* ſtatuit, inflammationes mammarum duas cauſſas habere immediatas, copiam ſanguinis & copiam lactis. Cum verò, vt modò dictum, certum ſit, ex Galeni & omnium Medicorum ſententiâ, inflammationem eſſe ſolius ſanguinis ſobolem, ſeu tumorem à ſanguine; præterea ipſe inter ſigna inflammationis mammarum ruborem referat; reſpondet quidem ad primum dupliciter; Primò, quod inflammatio interdum ſit nomen commune ad omnia apoſtemata calida; interdum ſit peculiare nomen tumoris ſanguinei: Secundò, quod inflammatio ex lacte ſit vera inflammatio; quia lac nihil aliud eſt, quàm ſanguis dealbatus. Ad alterum verò, non mirum eſſe, quod in tumore ex lacte, etiam candidiſſimo ſubſequatur rubor, quandoquidem propter dolorem partis fit continua ſanguinis attractio, qui diſperſus per ſuperficiem mammarum neceſſariò illas coloret colore rubro.

Verùm fruſtra Mercurialis in ſuâ opinione ſaluanda (in quâ tamen ſibi ipſi non conſtat, dum modò ſtatuit, inflammationem mammarum eſſe inflammationem minùs propriè dictam, modò concedit eſſe veram inflammationem; cùm tamen vnum, ſaltem verum eſſe poſſit) laborat. Primò enim, quod dicit inflammationem accipi interdum pro omni apoſtemate, (rectius dixiſſet tumore) interdum in ſpecie pro tumore à ſanguine, ſine probatorum Medicorum autoritate id profert. Equidem verum eſt, φλεγμονῆς vocem ab Hippocrate & antiquis Medicis, vſque ad Eraſiſtrati tempora, ἀντὶ τῆς φλογώσεως, generaliter pro omni ardore, etiam citra tumorem, vſurpatam fuiſſe, & antiquo illo tempore tumores, quos hodie φλεγμονὰς ſeu inflammationes dicimus, non φλεγμονὰς, ſed compoſito nomine σκληρὰ καὶ ἐπώδυνα οἰδήματα, id eſt, duros & dolorificos tumores nominatos; Deinde ab Eraſiſtrati tempore tumores duros à ſanguine, quibus rubor & pulſus accidit, φλεγμονὰς & inflammationes dictos fuiſſe, paſſim è Galeno patet. Verùm dum de inflammatione mammarum loquimur, non de φλογώσει ſeu ardore ſaltem aliquo in genere agimus, ſed, vt ipſe Marcurialis inflammationem mammarum definit, tumorem durum, calidum, cum dolore pulſatili & cum renitentiâ accipiunt. Et talis φλεγμονὴ ſeu inflammatio propriè dicta ſaltem à ſanguine prouenit, & ad eam producendam ſolum lac non ſufficit. Neque enim lac eſt ſanguis tantum dealbatus, & lactis generatio in mammis non eſt ſaltem quædam alteratio & qualitatum mutatio, ſed mutatio ſubſtantialis. Et cum diffiteri non poſſit Mercurialis, ruborem in inflammatione mammarum eſſe à ſanguine, in omni verò inflammatione mammarum adſit rubor, cur non etiam concedat, omnem inflammationem mammarum eſſe à ſanguine?

Hoc tamen concedimus, vt in aliis partibus inflammationes rarò puræ ſunt, ſed alii humores plerumque admiſcentur; ita in mammis, vbi ſanguis calore & dolore attractus, vel etiam ſponte irruens putreſcere incipit, etiam vnà lac putreſcere poſſe.

Eryſipelas mammarum.

Eryſipelas mammarum.

Frequenter quoque accidit, vt fœminæ, ſiue lactent, ſiue non, ex terrore vel irâ, Eryſipelate, vulgò Roſâ, in mammis corripiantur. Verùm cùm mammæ ſubſtantiam laxam habeant, ſanguiſque ad lactis generationem ad eas confluere ſoleat, rarò eryſipelas tale purum manet, ſed ſtatim phlegmonodes euadit, aut potius phlegmone eryſipelatodes oritur. Quod propterea etiam, vbi dies aliquot præterierint, curandum, vt Inflammationes mammarum, de quibus modò dictum.

In principio verò & primo morbi inſultu curatio inſtituenda, qualis Roſæ ſeu Eryſipelati competit, & nullo modo parti affectæ refrigerantia, adſtringentia, repellentia, vel pinguia imponenda. Itaque vt, *de febribus lib. 2. cap. 16.* dictum, ſtatim in principio medicamenta ſudorifera è. C. C. terra ſigillata, car duo ben. & aq. ſambuci, quæ noſtris ferè vſitata eſt, vſurpanda, vt ſubtilior illa pars ſanguinis, quæ φλόγωσιν concepit, & ardorem hunc excitat, diſcutiatur. Extra verò non refrigerantia & adſtringentia vſurpanda, ſed reſoluentia. Vulgò pannum lineum vel cannabinum, aut ſindonem rubram, vel pannum laneum ſcarlatum, aut farinam hordei imponunt. Humectare enim partes Roſâ laborantes noſtris religio eſt. Commodè tamen pannus lineus aq. ſambuci madefieri poteſt, & iterum exprimi fortiter & tepidus imponi.

Vel ℞. *lixiuij è cinerib. ſarmentorum vitis, vel* alius ligni, ℔j. *ol. communis*, vel quod commodius, *ſambuci.* vnc. iij. Senſim lixiuium oleo infundatur, & agitetur, donec lactis inſtar albeſcat, Madefiant iſtâ miſturâ panni linei, exprimantur, & in aëre parum ſaltem, ne valdè madeant, exſiccentur, & imponantur. Vbi dies aliquot præterierint, nec rubor iſte diſcutiatur, poſtea curatio, vt *de Inflammatione* dictum, inſtituenda.

CAPVT IV.

De Oedemate mammarum.

PRæter inflammationem & alii tumores mammas corripere ſolent. Eſt enim mammarum ſubſtantia laxa, ſpongioſa & glanduloſa, atque omnis generis humores affluentes facilè recipit. Nonnulli & flatuoſo tumore eas corripi ſtatuunt. Verùm vix puto, exemplis & obſeruationibus demonſtrari poſſe, mammas ſine humore, quem facilè recipiunt, ſolo flatu turgeſcere; cùm nec locus flatibus generandis conueniens ſit, nec aliunde eum recipere poſſint.

Oedemata mammarum.

Oedemate verò ſeu tumore pituitoſo interdum corripiuntur. Vt enim in fœminis cachecticis, & febre albâ dictâ laborantibus, aliæ partes tumore frigido & albo corripiuntur, vt impreſſum digiti veſtigium aliquandiu in iis remaneat; ita idem in mammis, parte laxâ & ſpongioſâ, fieri poteſt.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Colligitur autem hic humor pituitoſus in iis præcipuè, quibus menſtrua ſupprimuntur, & humores pituitoſi & ſeroſi in corpore abundant, qui à mammis facilè admittitur. Rarum eſt, vt in ipſis mammis à calore earum debili generetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Tumor iſte eſt mollis, laxus, & ferè ſine dolore, quibus accidentibus facilè ab aliis tumoribus diſcernitur; dolorque & tumor plerumque, vbi menſtrui fluxus tempus inſtat, nonnihil augeri ſolet, qui, vbi fluxus tempus præteriit, iterum minuitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Tumor hic mitior eſt, quàm Inflammatio, & ex ſe parum periculi affert. Quia tamen à cachexia totius corporis & grauiore vteri affectu pendet, ſæpe vitæ periculum minatur.

2. Rarius

2. Rarius verò in ſuppurationem, ſed plerumque per reſolutionem terminatur. Interdum etiam, parte ſubtiliore diſcuſsâ & craſſiore relictâ, induratur.

Curatio.

Inprimis hîc calefaciente & ſiccante diætâ opus eſt, in quâ tota penè curationis ſpes ſita eſt. Poſtea ſi cachexia vel menſtruorum obſtructio adſit, curatio ad iſtos affectus dirigenda, de quâ ſuo loco dictum. Niſi enim iſta vitia corporis tollantur, in mammarum tumore hoc curando fruſtra laboratur; cùm quotidie eiuſmodi humor iterum in mammas affluat.

Vbi toti corpori conueniente diætâ & vniuerſalibus medicamentis proſpectum fuerit, topica reſoluentia ac diſcutientia ſimúlque partem nonnihil roborantia vſurpanda. Cauendum tamen, ne nimis calefacientia & reſoluentia fortiora adhibeantur: Siquidem topica calidiora ſanguinem ad mammas, vt partem fungoſam, & aliàs eò ad lactis generationem affluere ſolitum, facilè attrahunt, qui pituitæ permixtus, diuturnis, & periculoſis tumoribus materiam præbet; fortia verò reſoluentia ſubtiliores partes diſcutiunt, & craſſiores relinquunt, vnde ſcirrhi generantur.

Itaque conueniunt fomenta *è lixiuio confecto è cinere vitis vel caulium, & ſulphure, vel decocto hyſſopi, ſaluiæ, origani, fl. chamameli.* Poſt fomentationem mammæ inungantur *ol. chamamel. lil. albor. laurino,* vel cataplaſma imponatur ex *farinâ fabarum, orobi, puluere fl. chamameli, & ſem. cumini.*

Vel ℞. *farina hordei* Vnc. iiij. *ſem lini, anethi, fœnugr. fl. chamamel. ana.* Vnc. ß. *rad. althææ* Vnc. j. *ol. chamamel. anethini ana.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel imponatur *emplaſtrum diachylum magnum, de meliloto, de* 🜍 *de baccis lauri.*

Si tumor, quod tamen rarò fit, ad ſuppurationem tendat, ea adiuuanda, iis medicamentis, quæ *cap. 3.* ſunt propoſita, quibus in hoc tumore fortiora quædam addenda, *carica, radic. lil. alb. bryonia, diachylum ireatum,* & ſimilia.

CAPVT V.

De Scirrho mammarum.

Scirrhus mammarum. NOnnunquam & Scirrhi, id eſt, tumores duri & doloris expertes in mammis oriuntur.

Cauſſæ.

Cauſſa. Generantur verò, cum poſt inflammationes, vel tumores pituitoſos, quod craſſum eſt relinquitur, ſubtili diſcuſſo, vel vbi humor melancholicus propriè dictus, non atra bilis, in venis cumulatus ad mammas confluit, atque in earum ſubſtantiâ laxa & poroſâ colligitur; id quod præcipuè accidit, cum lienis conſtitutio ad humorem melancholicum cumulandum apta eſt, & menſtrua, cum quibus euacuari deberet minùs rectè fluunt.

Atque ita duæ cauſſæ ſunt ſcirrhi; pituita, non tamen illa tenuis & aquoſa, ſed craſſa, glutinoſa & viſcoſa exſiccata; & humor melancholicus. Etſi enim etiam poſt phlegmonas ſcirrhus oritur: tamen illud, quod poſt inflammationem relinquitur, vel craſſa ſanguinis pars eſt, quæ ad melancholiam refertur, vel pituita craſſa. Et quidem fieri poteſt, vt alteruter humor ſcirrhum generet, interdum vterque miſceatur. Interdum & alij humores miſcentur. Atque hinc diuiditur ſcirrhus in purum ſeu legitimum, & nothum ſeu illegitimum. Purus eſt, qui ex pituitâ, vel melancholiâ, vel vtraque miſtâ ortum habet. Nothus verò, *Scirrhus legitimus. Illegitimus.* qui alium humorem, ſanguinem, bilem, vel atrabilem admiſtam habet. Nonnulli equidem illum, in quo partes tenuiores omnes nondum ſunt abſumptę, illegitimum; cùm verò omnes partes tenuiores abſumptę ſunt, legitimum appellant: Sed commodiùs ille inchoans & imperfectus, hic perfectus & confirmatus ſcirrhus nominatur.

Mercatus equidem, *de morb. mulier. lib. 1. cap. 17.* nouum tumoris genus inter ſcirrhum & cancrum medium ſe inueniſſe putat, quod Hiſpani Zaratones nominent, atque à cancro differre dicit, quod cancer ſit tumor durus & inæqualis, venas habens in circuitu turgidas, liueſcens, colore magis, quàm inflammationes, nigricans, calidus, ſubitò accreſcens & dolore magno affligens; cum hic tumor nec maximum dolorem habeat, nec inflammationem, nec ſemper, ſed ex aliquâ occaſione aut imminentibus menſibus, curationem etiam facilius admittat, quàm cancer: Nec etiam ſcirrhum eſſe ſtatuit, cùm ſcirrhus omnino dolore careat, aut illegitimus dolorem exiguum habeat, & quidem eâ ſaltem in parte, quâ tumor viget, cùm iſte tumor per interualla etiam vicinas partes affligat.

Verùm enim verò fruſtra videntur hîc entia multiplicari. Etenim ſi omnia diligenter perpendamus, tumor hic, quem vt peculiarem, & inter ſcirrhum & cancrum medium, deſcribit Mercatus, nihil aliud eſt, quàm ſcirrhus illegitimus, qui atrum humorem nouiter affluentem, vel ex ſanguinis aut bilis, quæ aderat permiſta, mutatione genitum admiſtum habet, & iam, quod concedo, in Cancrũ degenerare incipit. Habet enim ſchirrhus illegitimus ſuos etiam gradus: ſiquidem humor, qui admiſcetur præcipuè bilis & ſanguis, vel ſuam naturam retinet, vel iam atræ bilis naturam induit, & tunc in cancrum degenerare incipit; & propterea non mirum eſt, ſi etiam alia ſymptomata ſeſe prodant

Quandiu tamen humor pituitoſus, vel melancholia præualet, etſi humores aduſti admiſceantur, rectè ſchirrhus, ſed in cancrum iam abiens nominatur: vbi verò tota vel maxima tumoris materia in atram bilem mutata eſt, non amplius ſchirrhus, ſed cancer, dicitur.

Signa Diagnoſtica.

Scirrhus ſi ſit legitimus, durus eſt, ſine dolore ferè inæqualis. Et duo præcipuè eius ſigna ſunt, durities & doloris priuatio, ſi ſcirrhus ſit legitimus & perfectus ac confirmatus. Color nunc albicans eſt, nunc ex albo ſubliuidus & niger, pro humoris ratione. *Signa.*

Si verò non ſit legitimus, nec perfectus, alia ſigna accedunt, calor & dolor, quæ quò minora ſunt, ſcirrhum adhuc ſuam naturam retinere docent. Si verò calor & dolor augeantur, in cancrum iam abire indicant, atque tùm etiam venæ in ambitu liueſcere atque intumeſcere incipiunt.

Prognoſtica.

1. Curatio verò difficilis eſt, inprimis ſi ſcirrhus omnis ſenſus expers ſit. *Prognoſtica.*

2. Et quidem quò maior & durior eſt, eò difficilius curatur; & cui pili ſuperueniunt, incurabilis eſt.

3. Et licet aliqua curationis ſpes ſuperſit; ea tamen non niſi longò tempore, perfici poteſt; cùm materiam craſſam & frigidam ſemel induratam emollire difficillimum ſit.

4. Nec periculo caret; cùm facilè in cancrum abeat.

Curatio.

Cùm ſcirrhus duplex, ſit legitimus & illegitimus curandi *Curatio.*

curandi etiam ratio ſecundum hanc differentiam nonnihil variat.

Legitimum Scirrhum curandi ratio in eo conſiſtit, vt vniuerſalibus, quibus opus eſt, præmiſſis, & cauſſis in toto, vel vtero, quæ ad generationem huius tumoris facere poſſunt, amotis, ac diætâ, quæ ſcirrhorum curationi conuenit, de quâ *de tumoribus in genere* dicitur, præſcriptâ, humor, qui proxima & continens huius tumoris cauſſa eſt, emolliatur, attenuetur, & diſcutiatur. Raro ad ſuppurationem ſcirrhus venit, neque eam tentare commodum aut tutum eſt, vt mox dicetur. Duo enim in vſu horum medicamentorum obſeruanda; Primum eſt, ne nimio calefacientium & attenuantium vſu partes tenuiores diſcutiantur, & craſſæ relinquantur, eæque duritiem lapideam acquirant, & ita malum incurabile reddatur. Alterum eſt, ne humectantium & emollientium vſu, præcipuè ſi mixta ſit materia, quaſi fermentetur, & ex ſcirrho Cancer generetur. Ideoque quæ hîc adhibentur emollientia, calida ſint, & ferè in ſecundo, in paſſiuis temperata, vt neque ſiccent, neque humectent, quæ eo ipſo à maturantibus differunt, quod hæc humidiora ſunt. Et iſtâ cautione magis opus eſt in ſcirrho à melancholiâ orto, quàm à pituitâ; cùm, qui à melancholiâ eſt Scirrhus, facilius in cancrum abeat, quàm qui à pituitâ genitus eſt. Itaque tutiſſimum eſt Antiquorum conſilium, qui ſuadent, vt nullum vel ſiccans, vel humectans medicamentum ſolùm vſurpetur, ſed vel alternis vicibus humectantiâ & emollientia cum digerentibus vſurpentur, vel emollientia cum digerentibus miſceantur.

Emollientia autem *in Inſtitutionib. lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 6.* & alibi ſunt propoſita. Itaque mamma ſcirrho laborans foueatur *decocto maluæ, althéæ, ſem. lini, fœnigraci, brancæ vrſinæ & fl. chamameli.*

Poſtea iungatur *ol. amygd. d. chamamelino, pingued. gallinæ, medullâ crurum vituli, vnguento dialthéæ.*

Vel imponatur ſequens Cataplaſma.

℞ *fol. althéæ, maluæ, brancæ vrſinæ, ſummit. fœnic. ana* Mj.

Coq. ad mollitiem. Contundantur, & per ſetaceum traiiciantur.

Poſtea adde *farinæ hordei, fabar. ſem. lini, pulu. radic. althéæ, fl. chamameli ana* vnc. j. F. Cataplaſma.

Vel imponatur *emplaſtrum diachylum magnum, de ranis Vigonis.*

Vel mamma foueatur *decocto althéæ, brancæ vrſin. ſem. fœnigr. lini,* & ſimilium; Deinde ſuffitus inſtituatur ex Vino (acetum enim, quod aliàs in ſchirrhis emolliendis vtile eſt, in mammis ita commodum non eſt) fuſo ſuper lapide pyrite, aut molari candente. Et poſtea imponatur *emplaſtrum ex ammoniaco & aceto vino diſſolutis.*

Vel vſurpetur tale Emplaſtrum.

℞ *mucilag. radic. althéæ, ſem. fœnigr. ana* vnc. j. *caricar. ping.* vnc. iij. *ol. lil. albor. chamamel. lini, ana* vnc j. *pingued. gallin. anſeris, porci, ſeui caprini, terebinthinæ, lithargyri ana* vnc. iiij. Coq. omnia ad conſumptionem mucilaginum, & cum *cera* q. ſ. F. Emplaſtrum, addendo *ammoniaci, galbani, aceto ſolutor. ana* Drach. iij. *pulu. radic. ireos* Drach. ij. M.

Scirrhi nothi & in cancrũ degenerantis curatio.

Si verò Scirrhus nothus ſit & illegitimus, metuendumque, ne in cancrum abeat, corporis vniuerſalis evacuatio per venæſectionem, vel purgationem, prout opus, & in cancro incipiente fieri ſolet, præmittenda, & ſi quæ in viſceribus ſit diſpoſitio, quæ humorem atrum generat, ea quoque conueniente modo tollenda.

Topica.

Topica quod attinet, in ſcirrho legitimo eiuſdem nullis repellentibus opus eſt: at cùm in illegitimo dolor quidam adſit, qui affluxum humorum concitare valet, emollientibus exſiccantia quædam addenda, quæ influxum humorum prohibeant.

Vſurpanda nimirum *ol. roſ. ſuccus plantag.* & ſi calor aliquis adſit, ea in mortario plumbeo agitari poſſunt, ad coloris mutationem.

Vel ℞. *ol. roſac.* vnc. iij. *ſeui caprini, ſucci ſolani, ana* vnc. j.

Agitentur in mortario plumbeo ad coloris mutationem.

Deinde adde *ceruſſa, lithargyri ana* vnc. iij. *ceræ q. ſ.* Iterum agitentur. F. Vnguentum.

Vel vſurpetur vnguentum è ranis, quod hoc modo paratur. *Vng. è ranis.*

℞. *ranas virides in aquis puris degentes q. v.* addito *butyro* in ollâ perforatâ per deſcenſum, vt moris, oleum inde deſtilletur. Ranas poſtea comburito, & cinerem cum oleo miſceto, & addito pauxillo *ceræ* q. ſ. F. Linimentum.

Et ſi dolor augeatur, vt Cancri iam imminentis periculum inſtet, commodiſſimè inunguntur mammæ linimento parato ex *ſucco ſolani* tamdiu in mortario agitati, vt formam linimenti acquirat.

Chirurgica curatio.

Si hiſce medicamentis non cedat, & omnino metus ſit, ſcirrhum in Cancrum abiturum, nonnulli cauſticis medicamentis, alii ſectione vtuntur. Priores exili cauterio ignito foramen in parte efficiunt, & huic Mercurii ſublimati granum indunt, digeſtiuum imponunt, hinc Vnguentum Ægyptiacum, aut puluerem Ioannis Vigonis adhibent.

Sectio non facilè inſtituenda, niſi tumor in ſummitate mammæ conſiſtat, vt ſine vitæ periculo eximi queat. Vbi ſectionem inſtituere commodum eſt, ægrâ rectè collocatâ, tumor verſus ſumma mammæ manu ſiniſtrâ Chirurgi detrudendus eſt: Dextrâ verò cutis nouaculâ acutiſſimâ ſecundum longitudinem incidenda, & caro ab vtraque tumoris parte ſeparanda, & poſtea tumor ſeparatus à carne acu filóque transfigendus & à miniſtro tenendus, ab ipſo verò Chirurgo ad radicem penitus abſcindendus, ſanguis ſiſtendus, & poſtea vulnus debito modo curandum.

CAPVT VI.

De Mammarum glandulis tumentibus, ſcrofulis, & ſtrumis.

Glandulæ indurata & ſtruma mammarum.

MAmmas multis glandulis conſtare notiſſimum eſt. Hæ interdum ex humoribus affluentibus intumeſcunt. Interdum tamen, vt Mercato placet, ipſæ glandulæ non intumeſcunt, ſed in mammis nouus tumor glanduloſus, quem ſtrumam vel ſcrofulam appellant, gignitur.

Verùm hanc differentiam alii non ita attendunt, nec glandularum tumorem à ſcrofulis & ſtrumis diſtinguunt; Galenuſque ipſe, 14. *method. med. cap.* 11. ſtrumas dicit eſſe ſcirrhoſum glandularum tumorem. Platerus tamen ſcrofulas à ſtrumis diſtinguit, quod ſcrofulæ plures ſint & minores, ſtrumæ verò pauciores & longè maiores. Verùm cauſſa & curandi ratio eadem eſt.

Celſo, *libr.* 5. *cap.* 28. rarum eſſe videtur in mammis ſtrumas reperiri, dum ſcribit: *In mammis quoque fœminarum ſtrumas ſe reperiſſe, Chirurgicus Meges autor eſt.* Verùm nec magnum, nec rarum hoc putat eſſe Braſauolus, *in comment. ad aphor. 26. lib. 7. Hippocratis*, & ſe non ſolùm in mulierum, ſed & virorum mammis ſtrumas vidiſſe refert.

Cauſſæ.

Scrofulas autem & ſtrumas vulgò ab humore craſſo *Cauſſa.*

craſſo prouenire putant, ſiue is ſit pituitoſus, ſiue melancholicus, ſiue ex pituitoſo & melancholico mixtus. Platerus tamen monet, non ſolùm ex pituitâ & melancholiâ ſtrumas prouenire, aliàs tamdiu non durarent, ſed putredini & corruptioni ſubijcerentur, & in pus mutarentur. Ipſe vero ſtatuit, eas à craſſiore ſucco, quo iſtæ partes nutriuntur, ſi copioſius affluat, prouenire. Celſus, *loco allegato*, ſtrumas tumorem eſſe ſcribit, in quo ſubter concretæ quædam ex pure & ſanguine quaſi glandulæ oriuntur. Et reuera tales ſtrumæ in fœminarum mammis interdum reperiuntur, cum dolore coniuncti, qui cancros referunt, & in cancros mutari videntur, cùm tamen ſæpe diu atque aliquot annis durent, nec in cancrum abeant. Quæcunque autem horum tumorum cauſſa ſit, ſuppeditatur ea à menſibus ſuppreſſis, vel non rectè fluentibus, vbi humores craſſi, qui cum menſtruo ſanguine euacuari debent, ad mammas regurgitant. Magnum enim eſſe mammarum cum vtero conſenſum, & mutuum ſanguinis & humorum hinc inde confluxum, ſæpius dictum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Facilè autem hoc tumorum genus innoteſcit, cùm glandulæ grandiores fiant, & quæ antea latebant, nec tactu facilè deprehendebantur, iam tactui obuiæ ſunt, & tumores parui multi deprehenduntur, & hinc inde mouentur. Interdum tamen vnus tumor maior atque immobilis eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnes tales glandularum tumores & ſcrofulæ difficiles curatu ſunt; cùm à materiâ craſsâ & terreſtri oriantur, quæ nec facilè diſcutitur, nec emollitur.

2. Curantur autem faciliùs in mammis iſti tumores, ſi ſint cuti propiores; ſi verò profundiores & coſtis propiores, difficiliùs curantur.

Curatio.

Curatio. Materia autem, quæ continens tumoris cauſſa eſt, tollitur, dum vel inſenſibiliter abſumitur, & diſcutitur, vel in pus mutatur, vel exſcinditur.

Vniuerſalibus ergò purgationibus præmiſſis, emollientia & diſcutientia vſurpanda, ſed fortiora, qualia ferè in ſcirrho curando ſunt propoſita.

Emollientia & reſolutiua. Vt ℞. *radic. iridis.* vnc. iij. Coq. in *oxymel dilutiore.* Terantur. Adde *terebinth. vnguenti dialthéa ana* vnc. iij. *mucilaginis ſem. fœnigraci* vnc. j. Miſce.

Vel ℞. *radic. althéa* vnc. ij. *bryon.* vnc. j. *ireos*, vnc. ß. Coq. in *vino albo* ad mollitiem, & contundantur, ac per ſetaceum traiiciantur. Adde *ammoniaci aceto ſolut. bdellii vino ſol. ana* vnc. j. *picis naual. ceræ ana q. ſ.* F. Empl.

Suppurantia. Quod ſi tumor diſcuti non poſſit, ad maturationem & ſuppurationem, vel etiam ſectionem, vel cauſtica veniendum, de quibus *de tumoribus in genere* agitur; ſupra etiam *lib. 2. part. 1. cap. 25.* ſatis dictum, quæ ſtrumis mammarum facilè applicari poſſunt, nec ea hîc repetere opus eſt.

Verùm cùm non ſemper tutum ſit, vel in ſcirrho, vel in ſtrumis mammarum, maturationem hanc tentare, cùm facilè fieri poſſit, vt maturantibus materia corrumpatur, & tumor in cancrum abeat; ſectionem quoque fœminæ rarò ferant, & præterea tales tumores, ſine inſigni incommodo multos annos durent, neque hoc loco oculis, vt in gutture, pateant: præſtat plerumque tales tumores intactos relinquere, quàm valdè moleſtæ & periculoſæ curationi fœminas ſubijcere. Et ipſæ fœminæ plerumque malunt cum aliquo incommodo & leuiore moleſtiâ vitam trahere, quàm grauiores curationis moleſtias & cruciatus ſuſtinere.

Caput VII.

De Cancro Mammarum.

Cancer mammarum. Qvid Cancer ſit, & à quibus cauſſis ortum habeat, in genere & prolixè explicare huius loci non eſt, ſed ad doctrinam de tumoribus in genere pertinet. Hoc ſaltem hoc loco explicandum videtur, quid Cancer occultus ſit, cùm Hippocrates, *6. aph.* 38. ſcribat: *Quibus occulti cancri adſunt, non curare melius. Curati enim citius intereunt; Non curati verò longius vitam trahunt:* & an iſte aphoriſmus etiam de mammarum cancro accipi poſſit. *Cancer occultus quid.* Galenus, *in comment.* occultos Cancros dici ait, vel qui ſunt ſine vlceratione, atque hoc modo etiam in mammis occultus cancer eſſe poſſet, vel latentes, id eſt, qui ſunt in alto corpore, atque hac ſignificatione mammarum cancri occulti eſſe non poſſunt. Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 43.* ſcribit, quod qui ſine vlcere ſunt, ab omnibus ferè veteribus occulti appellentur: Philoxenus tamen cancrum occultum priuatim nominarit, qui in vtero ac inteſtinis eſſet. Philotheus occultos nominat, qui fiunt in profundo. Braſauolus, *in comment. in loc. alleg.* profundos appellat, qui non ſunt in ſuperficie, occultos verò, qui occultas partes occupant, vt iecur, ventriculum, vterum, vel qui in cute & ſuperficie parum quid habent, intus verò profundas iecère radices. Mercatus, *lib. 1. de morb. mulier. cap. 17.* ſtatuit, per occultos cancros Hippocratem intellexiſſe vlceratos, vbicunque ſint; & non exulceratos, ſi in reconditâ corporis ſede ſint. Rodericus à Caſtro, *de morb. mulier. lib. 1. cap. 22.* Mercatum reprehendit, quod vlceratum cancrum duntaxat, vbicunque ſit, occultum dicat, inde ſumptâ ratione, quod curationem non admittat; cùm Hippocrates, non quia non curationem admittat, occultum vocet, ſed quia occultus eſt, curationem non admittere dixerit. Ipſe verò cum Matthæo de gradibus, & Dino Florentino non vlceratum cancrum illum duntaxat, qui in interioribus partibus latet, aut qui, etſi oculis ſit manifeſtus, radices tamen in abditis corporis partibus occultas habet, ſiue exulceratus ſit, ſiue non, occultum appellandum cenſet.

Verùm enim verò quid Hippocrates, imò omnes Antiqui Medici, vno excepto Philoxeno, per occultos cancros intellexerint, clarè docet, *loco allegato*, Aëtius, nimirum eos, qui ſunt ſine vlcere, & extra vlceribus in cute ſe nondum produnt. Non verò eos cancros occultos nominaſſe, qui in penitioribus & profundis ſunt corporis partibus, vel ex eo patet, quod ii omnes ſunt incurabiles, imò curari non poſſunt, & propterea Hippocratis breuitate indignum fuiſſet, de re inutili & omnibus notâ ſuperfluum aphoriſmum ponere. Itaque de iis cancris loquitur Hippocrates, qui in propatulo ſunt, & curari quidem poſſunt, curati tamen deteriores euadunt. Et tales ſunt cancri omnes non exulcerati. Hi enim topicis medicamentis non ſunt irritandi, & ſi non irritentur, & tantùm bona diæta obſeruetur, & per interualla humoris melancholici purgationes inſtituantur, ægræ, præſertim ſi ſit in mammis cancer, diu ſine inſigni incommodo viuere poſſunt. Ita ipſe Galenus *in comment. aphor. 47. ſect. 6.* ſcribit, ſe mulierem quandam, quæ cancroſum in mammâ tumorem habebat, quotannis vere ineunte vacuantem ſanaſſe, ſubinde forti pharmaco melanagogo vſum

quàm quidem purgationem ſi quando prætermiſiſſet, dolorem profundum illam percepiſſe, atque ita illico à ſe accerſito purgari petiiſſe. Et Amatus Luſitanus, *cent. 3. curat. 52.* refert, ſe nouiſſe nonnullas mulieres, cancros in mammis habentes, quæ ſolo bono vitæ ordine abſque vllo medicamentorum topicorum iuuamento, per longum vixerint tempus, ita incolumes, proſperæ ac ſanæ, ac ſi nullum paterentur morbum. Idem confirmat Guil. Fabricius, *centur. 3. obſeru. 87.* docétque aliquot obſeruationibus, fœminas quaſdam cancros non exulceratos in mammis habentes à curatione eiuſdem abſtinuiſſe, & ita multos annos, etiam 40. ſine inſigni dolore & incommodo vixiſſe. Contra verò, vt *ibidem* exemplo docet idem Fabricius, ſi cancer cum quo diu viuere potuiſſet fœmina, irritetur emollientibus & pus mouentibus, vel aliis medicamentis, ita vt cancer exulceretur, eum breui, & ſæpe ſemeſtri ſpatio ægras interimere. Atque id ipſum *alleg. aphor.* Hippocrates docuit.

Cauſſa.

Cauſſa.

Oritur verò is tumor in mammis frequenter, quia fungoſæ & laxæ ſunt, & inprimis apud fœminas ortum habet ex vtero, ob illum, qui eſt inter vteri & mammarum vaſa conſenſum, dum vitioſi humores, qui per vterum cum ſanguine menſtruo euacuari ſolent, ad mammas regurgitant. Acciditque hoc præcipuè in iis fœminis, vt eius rei aliquot exempla obſeruaui, quæ calidioris & ſiccioris corporis conſtitutionis ſunt, ſanguinémque aduſtum habent, & hypochondriacæ affectioni ſunt obnoxiæ; & inprimis vbi menſes ſubſiſtunt, vel fluere deſinunt. Tum enim humores illi aduſti, qui per vterum euacuari ſolebant, ad mammas confluunt, & hoc tumoris genus excitant. Oritur autem cancer, dum vel per ſe nullo alio tumore præcedente oritur, vel dum alij tumores in eum degenerant.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Per ſe incipiens cancer non ita facilè cognoſcitur. Initio enim eſt tuberculum vix ciceris aut fabæ magnitudinem ſuperans, paulatim verò poſtea augetur, & in maiorem molem attollitur, & radices longè extendit, venáſque quaſi varicoſas, liuidáſque circumcirca habet. Vbi verò exeſâ cute iam exulceratur, vlcus eſt fœtidum ac ſordidum, labra ſunt dura, ſaniéſque inde tenuis & nigra emanat, quæ diu ſæpe ſubſiſtit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vt omnes cancri curatu difficiles ſunt, imò tarò & vix vnquam curantur: ita etiam mammarum cancri curatu difficillimi ſunt.

2. Eſtque etiam in mammis verus allegatus antea *aphoriſ. Hippocratis 38. ſect. 6. Quibus occulti cancri adſunt, non curare melius. Curati enim citius interimunt, non curati verò longiore tempore durant.* Cuius quidem rei cauſſa eſt, quod humor ater, à quo oritur, peſſimus & pertinaciſſimus eſt, & peculiarem malignitatem coniunctam habet, cuius contrarium & ſpecificum remedium cum non ſatis cognitum ſit, funditus exſtirpari, eiúſque malitia infringi non poteſt. Interim ſi vulgaria, quæ duris tumoribus adhiberi ſolent, emollientia remedia adhibentur, inprimis pus mouentia, deterior medicando fit cancer. Fermentatur enim quaſi & exaltatur, ac malignior redditur humor, ita vt tandem partem erodat, & exulceret. Emollientibus medicamentis ſimul vaſa laxantur, & dilatantur, vnde & facilior humorum confluxus fit, & humor corruptus in vicinas partes diſpergitur, reliquóſque humores inſtar fermenti inficit & corrumpit.

Curatio.

Curatio cancri occulti & non exulcerati.

Cancer ergo occultus nondum exulceratus valentioribus remediis non tentandus, ſed ex conſilio Hippocratis relinquendus. Interim cùm Galeno, vt ſupra dictum, ſanguinem mittere, ſi opus ſit, & humorem melancholicum ſæpius euacuare, de quo ſæpius alibi dictum, commodiſſimum eſt. Hoc enim modo incrementum cancri prohibetur, & vt fœmina ſine inſigni dolore atque incommodo vitam diu producere poſſit, præſtatur.

Topica verò adhibenda, non quæ partem putrefacere & irritare poſſunt, ſed quæ vel per experientiam, vel Indicationem dolorem lenire, & incrementum cancri prohibere, compertum eſt. Talia ſunt ſuccus & aqua *ſolani*, *cochlearum carnes elixa*, *ranarum viridium oleum per deſcenſum* paratum, & cum *cinere earundem ranarum* in formam vnguenti miſtum. *Cancri contuſi* & cum *aqu. cardui ben.* mixti & impoſiti, medicamenta è *plumbo* parata.

Vt ℞. *olei roſac.* Vnc. ij. *ſucci è fructu ſolani* Vnc. ß. *ceruſſa lota, ſacch.* ℔ *ana* Drach. j. *pompholyges* Vnc. ß.

Ducantur in mortario plumbeo tamdiu, donec colorem mutent, & nigredinem ac craſſitiem aliquam acquirant.

Inprimis hîc vtile eſt *Geranium Robertianum*, ob id Cancroſanum dictum, vt & *agrimonia, perſicaria, card. benedictus*, quæ herbæ vel contuſæ, vel earum aquæ mammis apponantur.

Habent & hîc locum medicamenta interna, vt *cineres cancrorum combuſtorum*, *magiſterium oculorum* ♋ *in aq. perſicaria exhibitum*, *& puluis è cinere cancrorum vſtorum*, *& cortice interiore viridi ligni fraxini* paratus, *Geranium* item *Robertianum* ſumptum.

Sectio.

Auicennas iubet mitiores cancros, & qui in ſuperficie ſunt poſiti, radicitus exſcindere, & factâ exciſione ſanguinem circumquaque exprimere, poſteáque locum cauterio inurere, vt vſtione reliquiæ abſumantur, membrum roboretur, & hæmorrhagia prohibeatur. Modum autem eum exſcindendi clariſſimè tradit Fr. Arcæus, *lib. 2. de curand. vulnerib. cap. 3.* quem eius verbis hîc adſcribere libet. Cùm, *inquit*, Cancrum exſcindere volumus, ipſum inprimis affectum corpus purgatione præparaſſe oportuerit. Syrupis per quatuor aut quinque dies exhibitis, quorum ad atram, aut ad aduſtam bilem concoquendam probata natura ſit (ex his enim humoribus malum hoc enaſcitur ac coaleſcit) deinde purgatio eſt adhibenda, quæ cum affectione & hominis naturâ optimè conuenire iudicabitur. Tertiâ à purgatione die, ſecundâ aut tertiâ horâ à prandio, duorum ouorum vitelli vnà cum albo probè agitata ſunto; addito ſi placuerit roſaceo modico. Præſtò etiam erit magna lichinorum copia, ex tenuiſſimâ lini ſtupâ comparatorum: præterea & puluiſculi cum vittâ, quinque digitos latâ, & gauſapis quoque bona pars paretur; atque etiam acus vulneribus conſuendis idonea, cum ſatis tenaci filo, eodémque duplo. Ipſe verò homo aut in puluinis, aut in culcitrâ reſupinus collocetur: vtrinque autem duo alij homines ſint, qui illius brachia firmiter contineant, ne ipſe ſibi contranitendo impedimento eſſe poſſit, dum curatur. Chirurgus verò immineat, hominiſque crura ſuis ipſe cruribus contineat, genibus ſupra culcitram ipſam flexis & firmis: homo autem ſuperiori à cingulo parte nudus eſto: linteum autem vtrinque ſit, quo ſanguis defluat. Cancer autem ipſe manu apprehendatur, qui ſi contra ipſius mammæ papillam erit, ſapienter eſt diſſertendus, ne ipſa pereat exciſa, quod ſi verſus axillam fuerit, diuertendus etiam eſt, ne quid ex iis muſculis, qui ex axillâ oriuntur, lædatur. Vbi verò ita rectè conſtitutus fuerit, manúque ſiniſtrâ firmiter comprehenſus, tandem cutis acutiſſimâ nouaculâ aperiatur,

tur, quantus cancer ipſe ſit: apertio autem in longitudinem fiat, deinde ex altero cancri latere caro commota abſcindatur & ſeparetur, ita tamen vt cancer non feriatur, quod ſi ſanguis erumpat, globulo ex bombyce facto locus opplendus eſt: quem, ſi id fieri conueniat, alter eorum, qui brachia continet, digito comprimat, atque ex altero etiam latere carnem à cancro ſeparet. Hæc autem operatio celerrimam Chirurgi poſtulat expeditionem, cum ſummâ tamen diligentiâ ac ſedulitate atque maturitate coniunctam, ne quid temerè peccatum ſit. Vbi autem vtrinque cancer detectus, à carneque ſeparatus ſit, acu filoque medius transfigitur, filumque ipſum alteri filo innodatum, alicui eorum, qui adſunt, committatur: à quo contentè ſublatâ manu tenendum eſt, atque hinc & hinc contra eam partem, qua Chirurgus ſecat, diuertendum. Vbi verò ex vtroque latere probè fuerit à cæterâ carne cancer ſeparatus, inferiori ex parte penitus eſt abſcindendus, idque quàm fieri poſſit expeditiſſimè, digitis admotis, vt totus cancer abſcindi ſentiatur, nihilque ex eo penitus relinqui: hoc verò commodiſſimè fieri ſolet gladiolo illo, quo Italici Chirurgi ad tumores aperiendos vtuntur, cuius figura ſcarificatorio gladiolo perſimilis eſt, aciem autem vtrinque acutam habet; vtendum autem curuâ acie, cuſpideque acutiſſima: namque illa pars commodiùs ea, quæ inferiora ſunt, reſecat, idque nullo erumpentis ſanguinis, aut alterius rei nocumento fit: adeo autem celerem operationem eſſe volumus, vt plus in traiiciendo cancro filoque colligando, quàm in eodem penitus eruendo moræ ſit: namque huiuſmodi abſciſſiones fœminis plerumque contingunt, quibus natura debilior, animuſque magis deiectus, quàm viris eſt. Cum abſciſſum extractumque penitus fuerit, ne quid ex eo intus reliqui ſit, diligenter eſt peruidendum: adeo autem durum eſt, vt metuendum hoc rarò ſit. Hæc vbi expedita fuerint, ſanguis omnis, qui ex vulnere fluit, diligenter abſtergatur, ac mox lichini ouo intincti indantur, ita tamen, ne nimium compreſſi dolorem augeant: neque enim totus locus opplendus denſâ nimis lichinorum inculcatione eſt. Imponendæ autem ſtupæ eodem ouo intinctæ, pulvillique & vitta ſunt adhibenda. Poſtero verò die eadem horâ digeſtiuo curabitur, aut balſamo illo noſtro, cuius magna ad concoquendum, mundandum, carnemque inducendam efficientia; id plumâ leuiter vngendo fit, additis etiam filis ſiccis, non tamen nimium compreſſis, vt caro ipſa paulatim coaleſcat & ſeſe committat: circa ipſum verò vulnus, ſuperque ac circa mammam defenſiuum addi oportuerit, ex roſaceo, cerâ, & bolo Armeno confectum. Eius autem quod diximus, balſami vſu, quàm citiſſimè emundabitur vulnus, caróque inducetur, atque ſanabitur. Super balſamum autem emplaſtrum baſilicon lino extenſum imponimus. Tandem vbi ſatis iam inductæ carnis erit, cicatrix filis ſiccis, impoſitoque baſilico, aut leonato dicto emplaſtro procurabitur: aut ex gummi elemi emplaſtro compoſito: quodcunque autem ſit, ſæpius per diem abſtergendum. *Hæc Arcæus.*

Vlcerati cancri curatio. Vlceratum cancrum etſi nonnulli planè non aggrediendum exiſtimant: tamen inhumanum eſt, etiam in tali morbo ægrum ſine auxilio relinquere. Fr. Arcæus, *loc. alleg.* exulceratis cancris nullam aliam, niſi palliatiuam curam deberi ſcribit. Verùm noſtri ſeculi obſeruationes docent, cancros quoque exulceratos ſectione feliciter ſublatos fuiſſe, idque ſe feliciter præſtitiſſe, aliquot hiſtoriis probat Guil. Fabricius, *cent. 3. obſ. 87.* Itaque rectè duplex à Medicis cancros exulceratos curandi ratio traditur, vna vera, quæ ad ipſius cancri remotionem tendit, altera palliatiua, vt loquuntur, quæ cancro q. blanditur, eumque lenit, vt ægra cum minore moleſtiâ vitam tranſigat.

Vera cancros vlceratos curandi ratio primò ſectione perficitur. Neque de eâ, ſed ſaltem medicamentis, accipiendus eſt aphoriſmus allegatus Hippocratis; cùm experientiâ conſtet, cancros etiam exulceratos, qui in ſummâ aliquâ corporis parte conſiſtunt, ſectione curatos fuiſſe, vt modò ex Guil. Fabricio dictum. *Vera.*

Modus autem cancrum exulceratum exſcindendi idem eſt, qui antea propoſitus fuit.

Si tamen Cancer nimis magnus ſit, & vaſa maiora ac profundiora, ſola ſectio non ſufficit, ſed & vſtio præterea adhibenda, quæ & reliquias materiæ malignæ abſumit, & hæmorrhagiam nimiam ſiſtit.

Vlcere mundato, hoc medicamentum infundi poteſt.

℞. herba Roberti, verbaſci, ſcabioſæ, caprifol. anethi, olei humani, ana part. æqual.

Omnia in cinerem comburantur, eiuſque Drach. iij. cum *aq. ſolani* vnc. vj. in mortario plumbeo miſceantur, & miſturæ aliquid vlceri infundatur.

Poſt cancri tamen perfectionem exſtirpationem, ne recidiua fiat, ſæpius medicamenta atram bilem purgantia exhibenda, & hæmorrhoides, ſi fieri poſſit, ac menſes prouocandi. Simul quoque medicamenta interna reliquias cancri abſumentia & malignitati reſiſtentia exhibenda: *Theriaca* nimirum, *Mithridatium, cum borraginis & acetoſæ ſucco vel aquâ, ius cancrorum fluuiatilium ex lacte aſinino.* Anton. Chalmeteus in omni cancro hanc aquam commendat, quâ etiam nouem diebus ante exciſionem vtitur.

℞. radic. tapſi barbati, ſcrofulariæ ana vnc. ij. *filipendul. ceterach, herbæ Roberti, agrimoniæ, tormentill. ſcabioſ. garyophyllata, linariæ ana* Mj. *ſem. vrticæ* Drach. iij. *flor. ſambuci, roris mar. ana* p. j. F. Decoctio, quæ ſaccharo dulcoretur, cuius decocti alterâ parte pars affecta quoque foueri & ablui; & magma poſtea formâ Cataplaſmatis apponi poteſt.

Deinde tentata, imò etiam perfecta quandoque fuit vera cura medicamentis quibuſdam. Ita ſcribit Mauritius Cordæus, *in lib. 1. Hippocr. de mulierib. comm. 7.* Nobili cuidam mulieri prope caſtellum Neuvenum degenti, totam partem dextram faciei cancro eoque vlceroſo diutiſſimè obſeſſam fuiſſe, magnis doloribus coniunctis. A Medicis itaque fruſtra petitis auxiliis, cùm Gallis & Italis, tùm etiam Germanis & Hiſpanis, exteriſque aliis quibuſque, vulgaris cuiuſdam Barbitonſoris remedio hoc ſequente *ἀνεπιτηδ* ſanatam illam fuiſſe: Pullos illa gallinaceos in partes tenues concidit & latas, quas ſæpiſſimè commutando interdiu admouit parti affectæ. A quo vnico tandem præſtante remedio, reliquis quibuſlibet tentatis fruſtra, curationem recipiens, priſtinam valetudinem recuperauit.

Circumfertur etiam & commendatur puluis cuiuſdam Antonii Fuchſii, Itali, vt refert Rodericus à Caſtro, qui eo multos cancros per Germaniam, Poloniam, Angliam, non ſine admiratione, curauit, atque inde non exiguum lucrum fecit, atque ob id Medicus Cancrorum vulgò nominatus fuit. Putat tamen Roder. à Caſtro, *de morb. mulier. lib. 1. cap. 21.* tumores illos, quos curauerit, non fuiſſe cancros, ſed ſcirrhos non exquiſitos, quos Zaraton Hiſpanis dici ſcribit.

Verùm dixi ſupra, ſi ſcirrhi illi nothi degenerent, & deteriores fiant, parùm à cancris differre. Et cum tam celebris fuerit iſte Fuchſius ob morbi huius curationem, procul dubio nouerunt ægri, qui ſe eius curæ commiſerunt, an cancro vel alio tumore laborauerint.

Puluis autem ille, quem Cancro impoſuit, & benedictum appellat, hic eſt.

℞. Sandaracæ Græcorum ſeu arſenici albi calcinoſi vulgò dicti, non ſplendidi q. vitrum, non rubei, ſed albi,

(quod non ita malignum eſt) ℥ j. Subtiliſſimè pulueriſetur, per dies 15. de die tertio in tertium affundatur *Aq. Vitæ*, vt cooperiat puluerem, poſt triduum *Aq. Vitæ* abiiciatur, & noua affundatur, ac miſceantur.

Deinde ℞. *radic. dracunculi maior. menſe Iulio vel Aug. collecta, & in taleolas ſciſſa ac in loco ventis perflatili exſiccata* Vnc. ij.

Tertiò ℞. *fuliginis camini ſplendidi, non arenoſi, aut nimis fœdati* Drach. iij.

Redigantur omnia in ſubtiliſſimum puluerem ſuper lapidem marmoreum, & ſeruentur in vaſe bene clauſo vitreo, ne humiditatem recipiat, & longo tempore durabit; imò diuturnitate temporis melior redditur. Ante annum verò ad vſum non erit ita commodus. Refert autem Rodericus à Caſtro, *loco alleg. cap. 23.* Fuchſium hunc, poſtquam hunc ſuum puluerem inſperſiſſet, ſi intra triduum tumor non exacerbabatur, ſed in melius tendebat, ſanari poſſe prædixiſſe, cùm procul dubio coniiceret, radices non admodum altè eſſe infixas, nec humorem valdè aduſtum: atque tùm in vſu pulueris ad 30. diem perſtitiſſe, quo termino, vt referebat, radices extinctæ per ſe cadebant, ac ſi quid adhuc adhæreret, ſcalpello præſcindebat.

Puluerem autem hunc ita applicauit. Manè ipſe ieiunus ſputum ſuper bombacem appoſuit: ſi cancer exulceratus, abſterſo prius vulnere ab omni saniei violentiâ, aſperſit puluerem, vt totus cancer tegeretur, & cùm illâ ſupra ſcriptâ bombace texit, & cum ſputo circumcirca liniuit, vt adhæreret. Cùm adhæret, nunquam cadit, niſi vnà ſecum radices tollat. Solet vt plurimùm inferre dolorem, non continuum, ſed interpolatum, quando humor acris & mordax non poteſt purgari per vlcus. Et aliquando fit magnus tumor, quando ille acris humor purgatur per vlcus: eo tempore neque remouendum medicamentum, neque aliud ſupra apponendum, ſed circumcirca roſaceum oleum illinendum, & poſtea dimittendum, vſque dum per ſe cadat. Poſtea purgandum, ſicut alia vlcera. Ipſe Fuchſius vſus eſt puluere incarnatiuo & mundificatiuo hoc:

℞. *thuris, ſarcocoll, maſtich, myrrhæ, aloës, mumiæ, ariſtol. rot. ana* Drach. iij. ☿ *rÿ præcipit.* Drach. j. ß.

F. puluis ſubtilis. In diuitibus vſus eſt *præcipitato facto cum Auro amalgamato*, cum ſeq. Vnguento:

℞. *lytharg. auri* Vnc. iij. *mumiæ* Vnc. j. ß. Subtiliter pulueriſentur, *& cum ol. roſac. & aceto roſac.* miſc. in mortario plumbeo, F. Vnguentum.

Digeſtiui loco ſolùm vſus eſt *Vng. ex terebinth. & vitello oui.*

Semper autem animaduertendum, ne aliquæ radices remaneant, & ſi remanſerint, iterum puluis imponendus. Exſtat aliquando, cum adſunt radices varicoſæ, vnus cancer ſuper alterum, aliquando q. ſtrumæ, tum oportet reiterare puluerem, vſque dum omnes ſtrumæ euellantur. Et iſti cancri difficilis ſunt curationis, cùm ſunt in thoracis partibus, quia inter thoracem radices habent. Idem ſcribit, Cancrum incipientem & nondum exulceratum ſe curaſſe Emplaſtro ex ammoniaco aceto diſſoluto.

Cancri exulcerati curatio palliatiua. Curationem cancri palliatiuam quod attinet, de eâ Galenus, *ſuper alleg. aph.* ſcribit; quod ſi adeſt exulceratio, eſt neceſſarium, vt ſi non aliud agamus, ſaltem saniem abluamus, humido aliquo vtentes, non quocunque, ſed vel per experientiam, vel per indicationem inuento, quod neque putrefacere, neque immutare partem patientem ſit naturâ aptum. Itaque ſaltem danda opera, ne cancer augeatur, dolórque eius leniatur, vt ſine minore cruciatu & moleſtiâ ægra vitam protrahere poſſit. Talia medicamenta ſunt, quæ nec putrefaciunt, nec mordicant partem, ſed moderatè ſiccant & refrigerant, qualia ſunt ſupra propoſita, inter quæ inprimis plumbum commendatur, & lamina plumbea maximè cancris impoſita præſtat. Inter compoſita commendatur inprimis à Guil. Fabricio hæc aqua, quâ fouendus & abluendus eſt locus.

℞. *rad. ſcrofular. herbæ Roberti ana* M. j. *arnogloſſi, ſolani, bugloſſi, borrag. portulaca, euphrag. beton. ana* M. ß. *ranar. aquatil. album. ouor. conquaſſator. n.* ij. *ſem. cydon. fœnigr. contuſi aliquantum, an.* ℥ j. *aq. roſ. euphrag. ana* ℔ j. Deſtill. in Alemb. plumbeo.

Cui non abſimilis eſt, quam habet Chalmetæus:

℞. *ſucci ſolani, ſemperuiui, acetoſ. ſcabioſ. caprifol. tapſi barbati, ſcrofular. filipendul. plantag. linar. agrimon ana* ℔ ß. *agreſtæ* ℔ j. *carnis cancr. fluuiatil.* ℔ ß. *album ouor.* vj. *alumin.* Vnc. iij. *camphora* Drach. j. Deſtill. in alemb. plumbeo.

Alij hunc puluerem magnâ vtilitate etiam in verâ curâ cancro aq. ſcrofular. prius abluto inſpergi iubent.

℞. *ſophiæ Chirurg.* Vnc. ij. *rad. ſcrofular.* Drach. x. *ſaniculæ* Vnc. j. *cortic. rad. mali cydon.* Drach. vj. *carduiben.* Vnc. ß. F. puluis.

Cum cibis verò ſeq. puluis exhiberi poteſt:

℞. *Sophiæ chirurgor, anagall. phœniceæ, ſcrofular. cydon. exſiccator, ana* Vnc. j. F. puluis.

Linimentum vel etiam Vnguentum tale fieri poteſt:

℞. *Ceruſſæ lotæ, plumbi vſti loti ana* Vnc. ß. *lythargyri, tutiæ prap. ana* Drach. iij. *ſucci ſolani, ſcabioſ. tapſi barbati ana* Vnc. j. *ol. roſ. de ranis, ceræ an q. ſ.*

Vel *fol. vrticæ recent.* contuſa imponantur; aut ex vrticâ ſuccus exprimatur, & cum pompholyge mixtus applicetur.

Vel ℞. *ol. roſ.* Vnc. iij. *ſucci ſolani* Vnc. ij. *vrticæ* Vnc. j. *ſacchari* ♄ Vnc. ß.

Agitentur in mortario plumbeo piſtillo ligneo donec nigreſcant.

F. Vnguentum in mortario plumbeo.

Probatiſſimum ſibi hoc ſemper fuiſſe Fr. Arcæus ſcribit:

℞. *ol. roſac. omphacini, ana* ℔ ß. *ſebi hircini, vitulini, vng. roſati, populeon. ana* Vnc. ij. ß. *ſucci ſolatri, plantagin. acetoſ. ana* Vnc. j ß. *vini granator* Vnc. ij. ß. Bulliant omnia lento igne vſque ad conſumptionem ſuccorum & vini: poſtea colentur: addantur *ceruſſæ* Vnc. ij. ß. *lythargyri* Vnc. v. *plumbi vſti,* ♃ *ana* Drach. x. *tutiæ Alexandr.* Vnc. j. ß. *camphoræ ſ. a. trituratæ* ℥ j. *ceræ albæ q. ſ.*

Fiat vnguentum molle, videlicet, liquefactâ cerâ cum oleis, & in colaturâ ponantur reliqua mineralia, ducendo corpus ipſum vnguenti per horas duas cum piſtillo in mortario plumbeo, atque hoc optimum omnium in hoc genere medicamentorum eſt.

Nullo verò modo cancri aliorum vlcerum more tractandi. Cùm enim fœmina quædam magnæ familiæ mammæ cancro laborans ſe cuidam Chirurgo commiſiſſet, atque ille emollientibus, calefacientibus, & attrahentibus mali curationem eſſet adortus; ita malum vires ſumpſiſſe, vt breui ægram interemerit, autor eſt Paræus, *lib. 6. cap. 30.* Fernelius verò, *method. med. lib. 16. cap. 18.* refert, arſenicum & mercurium ſublimatum mammæ cancro impoſitum, mulierem diebus ſex ſuſtuliſſe, perinde ac ſi id hauſiſſet. Horis enim circiter tribus ab inſperſo puluere vehementi rigore concuſſa, vomitione mox tentari, & crebris animi defectibus corripi cœpit, cum pulſu languido, quæ dein ſenſim aucta ægram iugularunt. Et Guil. Fabricius, *alleg. loco*, narrat, cum quidam Chirurgus vng. Ægyptiacum, quod cancroſis vlceribus eſt aduerſiſſimum, cancro adhibuiſſet, ſumma malignitas celeriter excitata eſt; vicináſque partes ſanas celeriter inuaſit, & maximo cum cruciatu & dolore eroſit.

CAPVT

CAPVT VIII.

De Vlceribus & fiſtulis mammarum.

Vlcera mammarum. VLcera quoque interdum poſt abſceſſus in mammis relinquuntur, de quorum cauſſis, vt & ſignis in genere vt agamus, cùm viſui pateant, opus eſſe non puto.

Curationem quod attinet, primò vniuerſales euacuationes, prout opus, inſtituendæ ſunt.

Deinde notandum, non ſatis feliciter, nec facilè curari talia vlcera poſſe, ſi fœmina ſit puerpera, vel lactans, antequam lac abſumatur, & motus ſanguinis ad mammas ſiſtatur. Cum enim nullum vlcus, niſi ſordibus careat, & ſiccetur, curari poſſit, quandiu hic humorum affluxus fit, curatio non rectè procedit.

Tertiò cum mammæ ſic affectæ plerumque ſint pendulæ, faſciâ aptâ de collo ſuſpenſæ ſuſtinendæ, ne nimius humorum affluxus fiat. Tandem etiam brachium eius lateris non mouendum, ne affluxus humorum concitetur.

Hiſce obſeruatis vlcus conuenientibus medicamentis abſtergendum & mundandum: quale eſt, quod paratur è *radic. rhapontici, zedoar. & foliis agrimon.* in vino albo coctis. Et vt ſanies commodè effluere poſſit, nec retineatur, cannula plumbea breuior vlceri indenda.

Vlcere mundato conſolidandum eſt, id quod efficit vinum adſtringens infuſum, in quo *nuces cupreſſi, folia ſumach, & agrimonia* cocta ſint.

Vel ℞. *Vini potentis adſtringentis* ſextar. vj. *Rhois obſonior. nuc. cupreſſ. ana* Vnc. iiij. *gallar omphacin.* Vnc. ij. Coq. agitando radice cupreſſi ad dimid. part. conſumptionem. Poſtea coletur & exprimatur, expreſſúmque coquatur ad mellis ferè conſiſtentiam, & ſeruetur vſui in vaſe vitreo. Reliqua ex aliarum partium vlcerum curatione patent.

Fiſtula. Si propter diuturnitatem labia vlceris duriora fieri, & callum contrahere incipiant, atque ita fiſtula metuenda ſit, maturè malo huic obuiam eundum, & propterea orificium vlceris ampliandum, & callus incipiens conuenientibus medicamentis, quæ alibi propoſita ſunt, detrahendus, & poſtea ordinaria vlceris cura continuanda & abſoluenda.

CAPVT IX.

De Vaſorum in mammis anguſtiâ.

Vaſa mammarum. CVm mammarum officium ſit, lac generare, neceſſariò vias & vaſa habere debent, quibus non ſolùm alimentum pro ipſarum nutritione, ſed & ſanguis ad lactis generationem aduehatur. Præter ergo externas venas, quæ à ramo axillari oriuntur, & thoracicæ ſuperiores vocantur, ac cutem mammarum, ſub quâ excurrunt, nutriunt, & à ramo axillari ortum habent, etiam internas habent, quæ à ſubclauiis proficiſcuntur, & Mammariæ vocantur; & ſanguinem quidem ad mammarum ſubſtantiã alendam, in primis tamen ad lac generandum aduehunt. Arterias etiam mammarias habent, ſimiliter à ramis ſubclauiis natas, quæ ſanguinem arterioſum ſubminiſtrant. Sanguis hic cùm venoſus, tùm arterioſus, vbi venas omnes impleuit, à glandulis, quæ plurimæ per mammas ſparſæ ſunt, in lac mutatur, quod poſteà in vaſa quædam candida, q. canales quoſdam, qui propterea venæ lactiferæ vel canales lactiferi appellari poſſunt, recipitur, & tanquam in penuario aſſeruatur, donec per papillam, in quam hi canales deſinunt, ab infante exſugatur.

Vt ergo & ſanguis ad lac generandum neceſſarius aduehatur, & lac è mammis ab infante commodè exſugi poſſit, hæc vaſa & canales hi omnes patere debent.

Quod ſi non fiat, & quocunque modo vel anguſtiores fiant, vel planè occludantur, vel etiam papilla non ſit perforata, vt mox, & infra, *cap.* 11. dicetur, vel lactis generatio, vel lactatio impeditur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Accidit autem hoc, dum vaſa hæc vel ab humoribus craſſis obſtruuntur. Vt enim craſſities ſanguinis vel craſſi humores ſanguini admixti vaſa vteri obſtruunt, & ſuppreſſionis menſium cauſſæ ſunt: ita ab eadem cauſâ vaſa in mammis obſtrui poſſunt. Deinde anguſtiores hi meatus fiunt, vel etiam planè abolentur, ob tumores duros in mammis, à quibus vaſa hæc vel comprimuntur, vel obturantur. Tertiò vbi poſt vlcera, relicto callo, planè coaleſcunt.

Pertinet huc & meatus in papillis defectus, cum papilla non eſt perforata, vt lac tranſire non poſſit: quod vel à primâ conformatione accidit, vel vbi poſt vlcera cicatrices relinquuntur.

Signa.

Quod vaſa, quibus ſanguis ad mammas defertur, non pateant, cognoſcitur ex lactis defectu, & mammarum gracilitate. Si verò mammæ ſatis lacte turgeant, exſugi tamen non poſſit, vel in papillis vitium eſt, quod viſu dignoſcitur, vel ſi lac abſit, in venis lactiferis. An verò obſtructio vel tumor aut vlcus adſit vel adfuerit, circumſtantiis omnibus penſitatis, etiam non difficulter innoteſcit. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Obſtructio humoribus attenuatis tolli poteſt. Quæ à tumoribus externis eſt compreſſio, corrigi poteſt, ſi tumores tolli poſſint. Si verò à ſcirrhoſis tumoribus adſit obturatio, vel poſt vlcera coalitus, inemendabile vitium eſt. *Prognoſtica.*

2. Ita etiam ſi papillæ vel à primo ortu non perforatæ ſint, vel poſt vlcera occaluerint, incurabile malum eſt.

Curatio.

Si obſtructio à ſanguinis vel humorum craſſitie adſit, attenuandi ij ſunt. Vſurpanda verò ea medicamenta, quæ cum mammis conuenientiam habent, ſanguinémque attenuando, fluidúmque reddendo, & ad mammas deducendo lac generare dicuntur: qualia ſunt *fœniculum, anethum, petroſelinum, aniſum, cicera, ſemen erucæ.* Fortiùs aperiunt *lumbrici terreſtres.* *Curatio.*

Externa quoque, quæ humores attenuant, mammis imponere vtile eſt, fomenta ſcilicet & cataplaſmata ex *fœniculo, petroſelino, menthâ viridibus.* Frictio etiam crebra papillarum venas lactiferas aperit.

Si tumores aliqui adſint, ij quoque conueniente modo tollendi.

CAPVT X.

De rebus alienis in mammis genitis.

SEcundum naturam equidem nihil in mammis generari debet, quam Lac. Interdum tamen accidit, vt p.n. in iis pili generentur vel reperiantur, lapides item & vermes.

Primò enim pilos in mammis reperiri, & cum lacte excerni, apud Medicos dubium non eſt, & ſæpe id obſerua- *Pili in mammis.*

obſeruatum, appellatúrque ab iis hoc vitium morbus pilaris; cuius quoque Ariſtoteles, *lib. 7. de hiſtoriâ animal. cap. 11*, mentionem facit. Verùm de cauſſa eius diſſentiunt autores. Ariſtoteles, *allegato loco*, ſtatuit, ſi pilus poculo hauſtus ſit, dolorem moueri in mammis, qui non ſedetur, donec pilus vel preſſus exeat ſpontè, vel cum lacte exſugatur. Ariſtotelis ſententiam ſequitur Alſaharauius, *tract. 14. pract. cap. 2.* qui viſum fuiſſe ſibi ſcribit, pilum fuiſſe è mammis excretum, & apud ſe non fuiſſe dubium, fuiſſe pilum hominis, & hoc notum eſſe mulieribus. Aſſentitur quoque Ariſtoteli Hieron. Cardanus, *lib. 8. de rer. varietate, cap.* 44. qui concedit, veros pilos lactationis tempore ad mammas peruenire poſſe, quoniam attractrix virtus in eis tunc valida vrgeat. Et Thomas à Veigâ, *comm. ad lib. 6. cap. 3. de loc. aff. Gall.* non abſurdum eſſe putat, vel epotum, vel cum cibo ſumptum pilum ob ſanguinis ad vbera confluxum & partis laxitatem eò fluere.

Recentiores verò plerique ab Ariſtotele diſſentiunt. Veſalius, *lib. 5. de corp. hum. fabric. cap.* 18. nulli dubium eſſe, putat, pilum nequaquam per tot angiportus tenueſque anfractus ab ore ad mammillas duci poſſe; etiamſi mammillæ illum forte, cum in ipſorum conſiſteret venis, amplexuræ eſſent. Non eſſe tamen etiam ex parte abſonum, quid pilis ſimile in mammillis, quemadmodum in renibus, vrinariiſque meatibus progigni poſſe. Mercurialis, *lib. 5. variar. lection. cap. 4.* ſcribit, ſe patrocinari hac in re Ariſtoteli non poſſe. Puerile enim eſſe, cogitare, quod pilus hauſtus ventriculum, meſaraicas, iecur, atque adeo venas ipſas non mutatus pertranſire, & ad mammarum cauernas per mille anfractus peruenire queat. Ipſe verò ſtatuit, ſi quid eiuſmodi è mammis educatur, eſſe fibras ſanguini à naturâ impoſitas.

Vt meam ſententiam aperiam, longi & multi anfractus, per quos pilus hauſtus ad mammas peruenire deberet, vt Ariſtoteli non adſentiar, me non mouent; cùm etiam acus deglutitæ per vrinam redditæ ſint, vt Langius, *lib. 2. Epiſt.* 40. duas eius rei hiſtorias affert, quas etiam *lib. 3. part. 4. c. 1.* allegauimus; & acus deglutitâ à puero ſex annorum poſt decimum octauum annum, ætatis ſcil. 24. tandem in crure apparuerit, vt Rodericus à Caſtro, *de morb. mul. lib. 4. cap. 26. in ſcholio*, refert. Pilos etiam in tot coctionibus immutatos manere, impoſſibile non eſt, cùm ſint durioris ſubſtantiæ. Hoc potius me mouet, cùm pili facilè aliis excrementis adhæreant, cur non cum fecibus alui, vel cum vrinâ exeant, ſed per tot anfractus vſque ad mammas protrudantur. Itaque in mammis hos pilos generari ſtatuo. Quid autem ſint, iterum dubium. Mercurialis, vt dictum, fibras ſanguinis eſſe putat. Verùm fibræ ſanguinis à ſanguine non ſeparantur, ſed totus, qui ad mammas affluit, ſanguis in lac mutatur. Alij magis probabiliter ſtatuunt, vt in aliis corporis partibus pili generantur, & ex iis excernuntur, ſicut pilos cum vrinâ excretos fuiſſe *lib. 3. part. 8. ſect. 2. cap.* 8. dictum: ita etiam impoſſibile non eſſe, in mammis idem fieri poſſe, & ſi tales pili excernantur, ij longiores ſunt. Verùm cum, vt Alſaharauius ſcribit, in morbo pilari in mammillâ ſit rubedo, & quod Ariſtoteles etiam habet, fortis dolor, febriſque & dolor capitis; & talia ſymptomata pilus ibi generatus, qui facilè exitum habere poſſet, excitare non queat: maximè verò conſentaneum eſſe puto, plerunque ex ſanguine putreſcente vermiculum talem, qui pili ſpeciem præ ſe ferat, generari; cùm & in aliis corporis partibus idem accidat, ſicut in dorſo tales vermes generari, *lib. 2. part. 2. cap. 24.* & in vmbilico ſimiliter *lib. 3. part. 10. cap. 4.* dictum eſt. Et probabiliorem reddit hanc ſententiam illud, quod aliàs etiam obſeruatum eſt, vermiculos in mammis natos eſſe, ſicut ſcribit Bald. Ronſſæus, *miſcell. epiſt.* 10. ſe nouiſſe mulierem, quæ cum grauiſſimis vberum doloribus exagitaretur, ei dolor non prius

Vermes in mammis.

deſierit, quàm apertis vomicis vtrinque vermes proſilierint.

Pilos autem hos in mammis cancros fluuiatiles illitos, vel marinos, vel muricum carnes appoſitas tollere, Plinius, *lib. 32. cap.* 10. ſcribit.

Lapides in mammis.

Lapides tandem quandoque in mammis concreſcunt, vt autor eſt Leuinus Lemnius, *de occult. nat. mirac. cap.* 12.

CAPVT XI.

De Morbis papillarum.

Papillarum morbi.

Defectus papillarum.

SVos etiam & peculiares morbos papillæ habent. Primò enim interdum papilla vna vel vtraque deficit, idque vel à primo ortu, vel poſt vlcera, quibus abſumuntur, quod malum lactationem impedit, & incurabile eſt; cùm papilla, quæ vel à primâ conformatione deeſt, vel vlcere abſumpta eſt, nullo modo reſtitui poſſit.

Papillæ latentes.

Interdum verò papillæ non planè deſunt, ſed latent & minus exſeruntur, ita vt ab infante labiis apprehendi & ſugi non poſſint, quod vitium etiam lactationi obeſt.

Emendatur autem commodiſſimè, ſi vitro & inſtrumento ſuctorio extrahantur, & poſtea vbi pauliſper ſeſe exſerunt, catellis ſugendæ præbeantur. Amatus Luſitanus, *curat. medic. cent. 5. curatione* 31. Nobilem Venetam, quæ mammillarum papillas intus abſconditas, contractáſque habuit, vt lac nec pueri ore, nec artificio alio euocari potuerit, ſic curauit: Vitream phialam, oris non admodum latam circumferentiam habentem, feruente aquâ impleri iuſſit, ac illico ab eâ aquam totam deponi, cuius phialæ ſic calentis os ad papillam admouit, quâ attractione papillæ formatæ & elongatæ manſerunt: lactis autem non parua quantitas in phialam ipſam extracta fuit. Fœminæ etiam cupulas glandium, aut teſtas auellanarum dimidias reſinâ lariceâ repletas imponere ſolent.

Papilla non perforata.

Præterea papillarum ille meatus, per quem lac ſugitur, interdum deeſt, & papillæ non perforatæ ſunt: quod fit, vel à primâ conformatione, vel vbi callus poſt vlcus relinquitur, qui meatum illum concludit; quod vitium etiam lactationem impedit, & incurabile eſt. Si tamen meatus ille anguſtior quidem ſit, aliquo modo tamen pateat, crebrâ ſuctione factâ, vel ab infante, vel fœminâ, vel à catello, vel inſtrumenti ſuctorij beneficio, patentior reddi poteſt.

Papilla duplex.

Mulierem quoque, quæ in alterâ mammâ duplicem papillam lac reddentem habebat, vidit Hollerius, vt refert, *inter rara num.* 6.

Fiſſura papillarum.

Frequentiſſimum verò malum eſt fiſſura ſeu ſciſſura papillarum, quæ acerbiſſimũ dolorẽ lactantibus parit, ob quem ſuſtinere non poſſunt, vt mammæ ſugantur.

Cauſſæ.

Ortum autem habet à ſuctione, ſi infantes durius & fortius papillam, ſi ea tenuior ſit, prehendant; præcipuè ſi ſeroſi & biliosi humores adſint, qui cum lacte affluentes papillas erodunt. Neque enim crediderim, vt in aliis partibus, labiis, manibus, pedibus, fiſſuræ fiunt à ſolâ ſiccitate, ita etiam in papillis idem fieri poſſe; ſed accedit quædam excoriatio à ſuctione fortiore.

Malum autem hoc non ſolùm moleſtum & cum acerbiſſimo dolore coniunctum eſt; ſed & ſi diutius durat, in praua vlcera degenerat, & fœminas ad lactationem planè ineptas reddit.

Præſeruatio.

Præcauetur verò, ſi vltimis tribus geſtationis menſibus, è cerâ purâ calices duo, inſtar calicum ſeu cupularum glandiũ, aut digitalium, vt nominant, formentur, tantæ magnitudinis, vt papillas tegere poſſint; in ſingulos verò calices reſina abietis infundatur, & calices iſti papillis apponantur, & ne decidant, thorace lineo ad id parato retineantur, ne ſeu de die ſeu noctu decidant. Vbi verò reſina abſumpta eſt, noua infundenda.

Inter

Interdum tamen vnum ſaltem menſem calices hos geſtare ſufficit.

Vt autem fiſſuræ ſanentur, varia vnguenta adhiberi ſolent. Illinantur nimirum papillæ *oleo ceræ*, vel *calix cereus oleo myrtino* repletus imponatur, vel illinatur papilla *vngu. de plumbo*, vel *de tutiâ recenti*.

Vel ℞. *ſeui hircini* Vnc. ß. *terebinth.* Vnc. iij. Miſc.

Vel ℞. *tutiæ præp.* Drach. j *aluminis* Drach. ß. *camphoræ* gr. vj. Miſc. cum *pingued. capi* & *Vngu. roſaceo*.

Vel ℞. *Vng. pomati* Vnc. j. ß. *maſtich.* Drach. j. *tragacanth. pulu. roſ. rubr. ana* Drach. ß. Miſc.

Vel. ℞. *tutiæ præp.* q. v. Miſc. cum *ol. roſ. & lil. albor.* in formam linimenti.

Vel. ℞. *Vng. popul. de plumbo, pomati ana* Vnc. ß. *thuris, boli Armeni ana* Drach. ß. Miſc.

Vel ℞. *Vitell. ouor.* ij *ceræ, tutiæ præp. ol. roſ. ana* parum. Miſc.

Vel *cancros viuos* contunde, ſuccum exprime, & cum *coagulo vitulino* & *flore lactis* ſuper igne miſc. F. Vng.

Vel ℞. *mucilag. ſem. cydon. pſyllij; aq. roſ. extr. ana* Vnc. j. *tutiæ præp. ceruſſæ, maſtich. ana* Drach ß. *ol. roſ.* Vnc. ß. Miſc. in mortario plumbeo. F. Vnguentum.

Vel ℞. *mucilag. ſem. cydon. aq. roſ. extr. ol. amygd. dulc. ana* Vnc. ß. *ouor.* Drach. ij. *vitell. ouor. coct.* num. j. *crem. lactis* q. ſ. F. Liniment.

Artificium exſugendi ſine dolore ex papillis fiſſis.

Notandum tamen hîc, ne Infans mammæ admoueatur, niſi prius Vnguenta illita abſterſa, & papillæ vino albo, aut aq. roſ. ablutæ fuerint.

Cum verò fiſſuræ iſtæ non ſtatim ſanentur, interim verò matres ſuctionem ob acerbiſſimum dolorem ferre non poſſint ne lacte mammæ nimis repleantur, illúdque in iis coaguletur, hoc artificio præſtari poteſt, vt lac ſine dolore exſugatur, ſi nimirum calix argenteus vel ſtanneus, ſuperiore parte perforatus, mammæ reſpondens paretur iſque papillâ vberis recens mactatæ vaccæ tegatur, & infanti papilla illa vaccina ſugenda præbeatur. Ita enim papillam fiſſam & dolentem nec tangit labiis infans, interim tamen lac exſugit.

SECTIO I.

De Symptomatibus mammarum.

POSTQVAM morbos omnes, qui mammas fœminarum infeſtare ſolent, abſoluimus: reſtat tandem, vt de Symptomatibus, quæ iis accidunt, dicamus. Cùm autem mammarum proprium officium ſit, lac generare, illúdque ſugendum infanti præbere, hæc ſymptomata hîc explicanda occurrunt: Lactis & lactationis defectus, lactis abundantia, lactis vitia & concretio, lactis per aliena loca excretio, rerum alienarum per mammas euacuatio, coloris papillarum mutatio, & denique commune cum aliis partibus ſymptoma, dolor mammarum. De quibus ordine dicemus.

CAPVT I.

De Lactis & lactationis defectu.

Lactationis defectus.

PRimò interdum accidit, vt matres & nutrices, etſi velint, infantes lactare non poſſint. Fit autem hoc & lactatio deficit, vel quia papillæ ſeſe non rectè habent; quod fit, cum aut deſunt planè, aut non ſatis exſeruntur, aut non ſunt perforatæ, aut finduntur, vt propter dolorem ſuctionem perferre non poſſint: vel venæ lactis in mammis non patent; de quibus vitiis modò *ſectione præced.* dictum; vel quia lac deficit.

Cauſſæ.

Lactis defectus.

Lac autem deficit, aut paucum eſt, vel quia ſanguis, è quo generari debet, deficit, vel quia vis γαλακτοποιητικὴ in mammis ſeſe non rectè habet. Prius accidit, cum ſanguis in toto corpore deeſt; id quod fit, dum vel vitio partium generationi ſanguinis dicatarum, inprimis hepatis, non generatur: vel abſumitur à febrili calore, aut aliorum morborum ratione, item ob ieiunia, quod ſæpe accidit, dum grauidæ aut puerperæ ciborum faſtidio laborant, parúmque cibi, eúmque non bene nutrientem aſſumunt; ob vigilias, curas, labores nimios, nimias euacuationes, ſudores, alui fluxum diuturnum, & inprimis dum euacuatur, quod fit in nimiâ poſt partum purgatione, aut menſium, quo tempore ſubſiſtere debebant, fluxu, aut hæmorrhagiâ narium; vel etſi ſanguis adſit, tamen is craſſior fit, vt ad mammarum venas penetrare non poſſit; aut venæ in mammis non pateant, ſeu propter obſtructiones ſeu callos & cicatrices poſt vlcera, ſcirrhos, medicamenta, & alias anguſtiæ cauſſas. Poſterius euenit, cum etſi ſanguis non deſit in corpore, vis tamen & calor natiuus mammarum debilis eſt, vt ſanguinem neque attrahat ſufficienter, neque eum coquat & in lac mutet; quod vitium quibuſdam fœminis à primo ortu accidit, ſicut Hippocrates ſcribit, matres quædam quamuis ſæpe pariant, omnino lacte deſtitui naturaliter, id eſt inſito vitio; aliis verò poſt morbos, vt tumores varios, contrahitur, vel etiam à cauſſis externis prouenit, dum nimirum fœminæ pulchritudini ſtudent, & vel Virgines, dum mammæ augeri incipiunt, vel grauidæ circa quintum geſtationis menſem, nè mammæ nimis augeantur, remedia refrigerantia & adſtringentia vel etiam narcotica mammis adhibent, quo non ſolùm vaſa, quibus ſanguis ad mammas attrahitur, & confluit, conſtringuntur, ſed & calor natiuus mammarum debilitatur, atque ita vix attractrix & coctrix earum læditur, quibus nonnulli addunt etiam infantis debilitatem. Cum enim ſuctio fortis multum faciat ad ſanguinis attractionem, ſi infans debilis ſit, & fortiter non ſugat, non ſufficiens fit ſanguinis ad mammas attractio. Poteſt denique fieri, vt animi pathemata, mœror, terror, dolor & ſimiles affectus ſanguinis ad mammas affluxum prohibeant.

Signa.

Signa Diagnoſtica.

Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt, & mammæ flaccidæ ſunt ac non turgent, & nihil, vel non ſufficiens lactis copia inde exſugitur.

Cauſſarum verò ſigna quod attinet, ſi aliquod vitium ſit in viſceribus naturalibus, & inprimis in hepate; ſi ſanguis vel calore febrili, vel alio morbo, vel ob cauſſas euidentes, vel nimias euacuationes ſanguiniſque fluxum abſumptus ſit, id facilè quoque innoteſcit. Si verò ſanguis adſit, ſed is craſſior ſit, cognoſcitur id ex lactis craſſitie, & habitu corporis pituitoſo aut melancholico. Vitium verò in mammis eſſe, idque natiuum, docet id, quod ſemper & quoties pepererunt, fœminæ lac non generant, mammæque ſunt naturâ nimis paruæ, rugoſæ & contractæ. Si morbi aliqui præceſſerût, qui mammarum calorem ac conſtitutionem naturalem lædere potuerint, vel medicamenta ad incrementum mam-

mammarum prohibendum mammis impoſita fuerint, id ex ipsâ fœminâ cognoſcendum. Si infans debilis lac non ſugat, prius ſufficiens lactis copia adfuit, quæ poſtea imminuitur, & infantis debilitatis ſigna alia adſunt. Si etiam aliqua perturbatio ſubitúſque caſus præceſſerit, & id fœminæ atque adſtantes patefacient.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Ipſe quidem lactis defectus matri vel nutrici vix aliquid damni adfert: à cauſſis tamen, à quibus ille prouenit, periclitari poteſt; quæ, vt morbi & aliæ nimiæ euacuationes, cum vires noſtras deiiciant, nec ſubitò tolli poſſint, à lactatione mater vel nutrix deſiſtere debet. Si verò cauſſæ non ſint vehementes & reſtitutionis ſpes ſit, ea tentari debet, & lactatio interim continuanda.

2. Ipſi verò infanti non parum lactis matris vel nutricis defectus nocet. Cum enim ſufficiens alimentum non habeat, non rectè nutritur & augetur; & quia non ſat alimenti inuenit, plorat, vigilat, atque inde marceſcit: aut ſi ob defectus lactis nutrix alia quærenda ſit, nec id ſatis commodum eſt.

Curatio.

Curatio.

Cauſſæ primò omnes, quæ ad lactis defectum faciunt, quantum fieri poteſt tollendæ ſunt. Deinde opera danda, vt lac copioſius generetur. Faciunt autem ad lactis generationem alimenta & medicamenta. Alimenta ad ſanguinis generationem faciunt, & proinde debent eſſe boni & multi ſucci, ac facilis coctionis.

Lac generantia.

Medicamenta, quæ id præſtant, lac generantia dicuntur. Etſi verò, *vt in Inſtitutionibus libr. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 9.* dictum, omnia medicamenta, quæ quocunque modo aliquid, quod lactis generationem impedit, tollunt, lac generantia dici poſſunt: tamen in ſpecie talia dicuntur, quæ ciunt, vt ſanguis in corpore genitus ad mammas feratur, & ex illo in iis lac generetur, faciunt, & obſtructiones vaſorum in mammis, ſi quæ adſint, aperiunt, ſanguinémque attenuant, & vt liberius ad mammas fluere poſſit, faciunt, & procul dubio quoque aliquam cum mammis cognationem habent. Cum enim aliæ partes omnes habeant medicamenta ſibi peculiariter cognata, mammis eadem deneganda non videntur. Talia autem ſunt è genere moderatè calefacientium & attenuantium, non verò ſiccantium.

Diæta ad lac generandum neceſſaria.

Vt ergo lac deficiens inſtauretur, primò diætâ optimâ opus. Aër ſit temperatus, & potius ad frigidum quàm calidum declinet. Cibi ſint boni & multi ſucci, ac facilis coctionis, alibi expoſiti. Eaſdem ergo conditiones habeant carnes & piſces. Vbera animalium lactantium, oua ſorbilia, lac conueniunt. Vtiles ſunt etiam pultes, & cibi ex farinâ tritici, hordei, lacte, ouorum vitellis, ex amygdalis, pineis, ſaccharo, oryzâ, butyro, caſeo recenti; proſunt item piſtacia, panis martius, vuæ paſſæ, decoctum cicerum. In quibus tamen omnibus temperamenti varij & conſuetudinis habenda ratio. Ditioribus & delicatioribus iuſcula conſummata è ſuccis carnium & vitellis ouorum parari poſſunt. Lac etiam copioſum confectio ſeu edulium ex ſem. lini, melle, vel ſemine ſeſami & melle, paratum, vel ptiſana cum fœniculo & aniſo cocta gignit. Panis ſit recens, ex bonâ farinâ, & rectè fermentatus, cui momentum ſem. fœniculi vel ammi addi poteſt. Potus ſit vinum dulce album. In noſtris regionibus commodiſſimus potus eſt cereuiſia pura bene defecata non tenuis nimis, inprimis triticea, quæ, ſi calefiat & butyro condiatur, ac panis addatur, lac copioſum generat. Animi pathemata, mœror, cura, ira vitanda ſunt. Vigiliæ, corporis exercitia nimia, & euacuationes omnes vitandæ. Frictiones tamen mammarum duabus vel tribus horis poſt cibum factæ, vtiles ſunt; vt & partium ſuperiorum.

Lac generantia.

Lac autem generantia ſunt *folia, radices & ſemen fœniculi*, omnia viridia adhuc & recentia; quod & de aliis obſeruandum: ſiccata enim iam nimis ſiccant, ſcribítque Galenus, *lib. 5. de ſimplic. med. fac. cap. 21.* Quæ calefaciunt, nullámque inſignem adiunctam habent ſiccitatem, lactis procreatricem facultatem habent. Verùm ea numero ſunt perquàm pauca. Nec enim facilè inuentu eſt, quod propoſitam in temperie ſortitum ſit mediocratē: cæterum infinita ſunt, & multitudine incomprehenſa, quæ lac lædunt. Etenim quæcunque plus, quàm expediat, calefaciunt, quæque deſiccant aut refrigerant, partim qualitate ipſum ſanguinem vitiantia, partim ipſum minorem reddentia, lac prouenire prohibent. Itaque ſiccantia omnia in defectu lactis vitanda. Lac etiam augent *apij ſeu petroſelini radices, anethum, ocymum, ſemen aniſi, erucæ.* Commendantur & *lumbrici terreſtres* vino albo & ſucco fœniculi prius loti, & in furno ſiccati, vel in ollâ combuſti, quorum Drach. j. vel Drach. ij. ex vino albo diebus aliquot horis matutinis exhibentur.

Galactites. Lac ☽

Ad lac etiam generandum prodeſſe creditur *Cryſtallus præparatus, lapis Galactites*, & qui *Lac Lunæ* dicitur, & in montibus Helueticis reperitur, Drach. j. pondere exhibitus, de quo videatur Anſelmus Boëtius, *de lapid. & gemm. lib. 2. cap. 229.* Amatus Luſitanus, *cent. 4. curat. 91.* ſcribit, Anconitanas mulieres hyppocampum piſciculum in puluerem redactum & vino exceptum ad lac prouocandum bibere, atque id votis optimè reſpondere.

Compoſita quod attinet, talia præparentur.

Vt ℞. *fol. rec. fœniculi, petroſelini, ana* M j. *hordei p.* ij. *cicer. rubr.* Vnc. ß.

Coq. & *ſacch.* dulcorentur: vel ebulliant in iuſculo carnis bubulæ vel gallinæ.

Vt ℞. *lumbricor. præpar.* Vnc. ß. *fol. vel radic. fœnic. rec.* ʒ. vj. *hordei* p. j. Coq. in brodio carnis, & colentur.

Vel ℞. *ſem. fœnic* Drach. vj. *aniſi* Drach. j. ß. *erucæ* Drach. ß.

Detur Drach. j. vel Drach. ij. cum iuſculo carnis bubulæ vel gallinæ.

Vel ℞. *ſem. aniſi, fœniculi ana* Drach. ij. *lumbricor. præp.* Vnc. j. *ſacch.* Drach. vj.

Vel ℞. *ſem. aniſi*, F. puluis. *fœnic. ſeſeleos, ana* Drach. ß. *cryſtalli præp.* Scr. j. *ſacch.* ad pondus omnium. Detur ex vino pro duab. doſibus.

Vel ℞. *vber vaccæ*, teſſulatim concindatur, & in furno ſiccetur, ac pulueriſetur. Huius pulueris

℞. ℔ ß. *ſem. aniſi, fœnic. ana* Vnc. j. *cymini*, Vnc. ij. *ſacchar.* ℥iiij. F. puluis.

Extra etiam quædam ad vaſa aperienda & ſanguinem attrahendum adhiberi poſſunt. Vtilia ſunt fomenta calida, è decocto *fœniculi & apij, menthæ* item contuſa mammis appoſita, vel Cataplaſma ex *farinâ hordei & fermento* parata. Vel tale.

℞. *fol. fœnic. petroſel. rec. ana* M. j Coq. & contundantur. Adde *farinæ hordei* Vnc. ß. *ſem. nigell.* Drach. j. *ſtyrac. calamit.* Drach. ij. *ol. lilior. alb.* Vnc. ij. F. Cataplaſma.

Imò dropaces & Sinapiſmi adhiberi poſſunt, ſed non diu, & vix per horæ quadrantem in mammis relinquendi, verùm potius ſæpius per interualla repetendi.

CAPVT

CAPVT II.

De Lactis redundantiâ.

Lactis redundantia. CONtrarius affectus eſt lactis nimia copia & redundantia, quam Dioſcorides, *lib. 2. cap. 98.* σπαργάνωσιν nominat, cum lac ita in mammis abundat, vt inde eæ turgeat & intumeſcant, imò doleant; vel etiam ipſum è mammis ſine ſectione ſponte effluat.

Cauſſæ.

Cauſſa. Prouenit autem nimia lactis copia vel ſtatim poſt partum, cum ſanguinis nimia copia ad mammas confluit; vel poſtea colligitur, cum matres ipſæ infantem lactare nolunt, aut poſtea ablactant, aut licet infans mammas ſugat, omne tamen lac, ob copiam noui ſemper ſuccedentis, exſugere non poteſt. Copia autem illa lactis continuò ſuccedentis à ſanguinis copiâ prouenit, concurrente optimâ mammarum conſtitutione, & vi γαλακτοποιητικῇ in iis forti.

Signa Diagnoſtica.

[Si]gna. Affectus ipſe per ſe patet. An verò ex lactis retentione, an verò eius copioſâ generatione proueniat, ipſa fœmina facilè docere poteſt.

Prognoſtica.

[Pr]ognoſtica. 1. Si quædam lactis portio effluat, minus periculi lactis abundantia affert, ſed hoc modo omne ferè illud præcauetur.

2. Si verò retineatur, nec etiam ab infante exſugi poſſit, multa mala parere poteſt, mammarum tumores, inflammationem, dolorem, lactis concretionem & corruptionem.

3. Imò ipſis infantibus lactis illa redundantia incommoda eſt; cum ſi mammæ nimium turgeant, papilla ita commodè ab iis apprehendi, & affluentis lactis impetus ſuſtineri non poſſit. Præterea Ariſtoteles, *7. de hiſtor. animal. cap. 12.* ſcribit, Infantes plurimos conuulſione corripi, & præcipuè corpulentiores, & lacte vtentes copioſiore, craſſioreque; quem Ariſtotelis aphoriſmum à Galeno prætermiſſum eſſe miratur Rabbi Moyſes, *ſect. 9. aph. 120.* atque ipſe eum in hunc modum citat: Spaſmus etiam infantibus accidit, non ex vitio lactis, ſed ex nimiâ eius, potiſſimum ſi pingue eſt, copiâ. Accidit autem hæc conuulſio non ſolùm, quia in ventriculo infantum corrumpitur, ſed etiam quia neruoſum genus percellit, & q. inebriat, de quo *de morb. Infant. part. 2. cap. 7. de Siriaſi*, dicetur.

Curatio.

[Cura]tio. Primus lactis adfluxus non facilè inhibendus eſt, cum poſtea ſponte ſubſiſtat. Vbi verò poſtea lac ſuperfluum, & copioſius, quàm infans ſugere poſſit, generatur, aut vbi eo pro nutriendo fœtu amplius opus non eſt, lactis prouentus inhibendus. Id quod fit, iis, quæ ſanguinem generando lacti neceſſarium mammis ſubtrahunt, vel generationem lactis impediunt, ipſumque abſumunt, occultâ inprimis qualitate.

[Sangu]inis [subtra]ctio. Sanguis ſubtrahitur commodiſſimè diætâ tenuiore, & iis cibis, qui parum alimenti ſuppeditant, hordeo, oleribus, potu aquæ vel cereuiſiæ tenuioris, motu & exercitio corporis validiore, vigiliis. Si nimia adſit ſanguinis copia, is etiam imminui poteſt, vel venæſectione, vel cucurbitulis ſcarificatis. Repelli quoque poteſt ſanguis medicamentis repellentibus, ad venas illas, quæ ab axillari ad mammas deſcendunt; non ipſis mammis, ſed ſupra mammas verſus brachia appoſitis. Sunt autem illa paſſim nota, & parantur ex adſtringentibus, è quibus defenſiua parari ſolent.

[Repu]lſ.

Lactis autem generationem prohibent, genitumque reſoluunt, & abſumunt, *mentha, calamintha, apium, vitex, coriandrum, cicuta*, quæ vt mammarum incrementum prohibet, ita etiam lac exſtinguit, vt Dioſcorides, *lib. 4. cap. 74.* docet, non vi refrigerante, ſed diſcutiente, qualem ipſi ineſſe, adeo vt etiam duros tumores diſſoluat, vt monet Platerus. *Lac abſumentia.*

Verum de menthâ & apio dubium videtur. Mercurialis enim & Platerus, vt & alii quidam Practici, mentham & apium fomenti & cataplaſmatis loco ad ſanguinem ad mammas trahendum: Iidem iiſdem ad lac exſiccandum & abſumendum vtuntur. Antiquos ſi conſulamus, Dioſcorides, *lib. 3. cap. 38.* de menthâ, ſcribit, quod mammas, ſi tendantur, aut lacte turgeant, compeſcat. Et quod lac coire denſarique in caſeum non poſſit, ſi folia potionibus lactis immergantur. De apio verò ſcribit, *ibid. cap. 64.* quod mammarum duritiem ex lacte concretam reprimat. Recentiores quoque Botanici mentham commendant, ad duras mammas, cum nutrices infantes ablactant, ne lac coaguletur. Eodem modo *apium hortenſe* ſeu *petroſelinum vulgare* poſt ablactatos infantes mammis imponi iubent, ad lac diſſipandum, eiuſque concretionem inhibendum. Ideo cauſſam non video, cur Platerus ſcipſerit, mentham contuſam mammis impoſitam lac allicere. Niſi forſan eo fine adhibeatur, cum pituitoſus & craſſus ſanguis venas in mammis obſtruit, qui hac ratione attenuatur. *Simplicia.*

Ex ſimplicibus verò modo propoſitis talia compoſita parari poſſunt. *Compoſita.*

℞. *fol. apii, malua, mentha, ana* M. j. *ſem. cumini, fœnigr. ana* vnc. ß. *fl. chamamel. meliloti ana p.* j. Coq. in Aq. pro fomento. Sub finem aliquid *Vini* adde.

Vel ex iis ad mollitiem coctis & contuſis, addita *farinâ fabarum & oxymelite* vel *oxycrato* F. Cataplaſma.

Vel ℞. *ſem. cymini q. v.* Coq. in *aceto*. In decocto madefiat ſpongia recens, & mammis arctè imponatur.

Vel ℞. *ſem. agni caſti, pſyllii, cumini, ana* Drach. ij. *alumin. ſciſſil.* Drach. ij. Coq. in *oxycrato* ad conſumptionem tertiæ partis, & decocto mammæ foueantur.

℞. *ſucci mentha, ſaluia, petroſelini ana* q. v.

Atq; in eo pannus maceretur, & mãmis imponatur.

Vel ℞. *farina lentium, lupinor. ana* vnc. iij. *ſem. cymini* Drach. ij. *fol. mentha* vnc. ß. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *mentha ſicca* M. ij. *petroſelini, abſinthii ana* M. j. Coq. in poſcâ ac contundantur. Deinde adde *farina orobi, lupinor. ana* vnc. iij. F. Cataplaſma.

Quæ lactare nolunt, foueant primò mammas hoc decocto.

℞. *fol. malua, lauri, fœniculi, apii, petroſelini, mentha ana* M. ß.

F. decoctum, quo mammæ foueantur. A fotu mammæ *oleo omphacino* illinantur.

Tandem ℞. *terebinth. vino & aq. roſ. lota* vnc. iij. *ouor. num.* iij. *croci* Scr. j. *cera q. ſ.*

F. Emplaſtrum, quod ſuper linteo extenſum, & in medio perforatum, vt papillæ exſeri poſſint, imponendum. Atq; hæc cura ſingulis diebus manè & ante cœnam repetenda, atque ſi opus ſit, ante emplaſtri impoſitionem lac exprimendum, vel exſugendum.

Ad affluxum etiam ſanguinis prohibendum adſtringentia ſupra mammas venis ab axillis ad eas deſcendentibus imponi poſſunt, parata ex *ol. myrtino, roſaceo, aceto, bolo Armeno, foliis plantag.* in formam linimenti redactis. Vel ſpongia oxycrato madida mammis imponatur; vel cataplaſma ex *farinâ lentium & ſem. cumini* cum *ol. roſaceo*.

Talia tamen refrigerantia & adſtringentia diu continuare tutum non eſt; cùm eorum vſu lac in mammis facilè *Cautio in refrig. & adſtring. adhibendis.*

facilè coaguletur. Tutius eſt, exſiccantia & diſcutientia antea propoſita vſurpare.

Si tamen metus ſit, ne mammæ ob nimium lactis adfluxum inflammentur, omnino repellentibus opus eſt. Itaque *folia lactucæ, nympheæ, papaueris, ſempervivi*, vel cataplaſmata ex his parata mammis imponenda.

Vel ℞. *terebinth. aq. menthæ lotæ* ℥ iij. *pulu. ſem. cumini, radic. ireos, menthæ ana* Drach. ʒß. *croci* Scr. j. *ceræ q. ſ.* F. Ceratum molle.

Crocus & *Cuminum* collo appenſa, vt mammas attingant, etiam lac abſumere creduntur.

Si nihil lactis ſpontè è mammis effluat, neque etiam medicamenta id abſumere valeant, magnaque ſanguinis copia adſit, & matres infantes lactare velint, ne inflammatio mammarum excitetur, vel lac coaguletur, aut corrumpatur, per interualla ore fœminæ alicuius leniter exſugendum, non verò violenter, ne plus attrahatur, interim medicamenta continuanda. Vbi verò dolor magnus, & metus inflammationis non eſt, & mater infantem amplius lactare nolit, vel eum ablactare velit, omnino à ſuctione abſtinendum. Aliàs enim quò plus lactis exſugitur, eò plus adfluit.

CAPVT III.

De Lactis vitiis & coagulatione.

Etſi verò lac quantitate moderatum ſit: tamen præterea in ſubſtantiæ modo ſeſe rectè habere, nec nimis craſſum, aut nimis tenue eſſe debet; in qualitatibus eſſe dulce, non acre, ſalſum, aut alterius ſaporis ingrati particeps, non nimis calidum, aut alium exceſſum qualitatum habere, *vt part. 1. cap. 2. de morb. infantium*, dicetur. Degenerat tamen non rarò ab iſtis bonæ lactis conditionibus lac, & vitioſum euadit; quod quibus modis fiat, & quomodo lac vitioſum emendandum ſit, de eo dicetur, *ibid. cap. 3.* cùm vitia illa lactis potius infanti, quàm matri aut nutrici noceant. Propterea etiam hoc loco de vitiis lactis nihil dicemus, ſed tantum de lactis coagulatione agemus.

Duos autem autores plerique lactis concretionis
Lactis coagulatio. modos ponunt, vnum appellant τρόμβωσιν, ſeu grumefactionem, id eſt, lactis in grumos concretionem; alterum τύρωσιν, ſeu caſeationem, vbi lac in caſeum quaſi coagulatur. Et grumefactionem quidem fieri dicunt, cum omnes lactis partes, butyroſa, caſeoſa, & ſeroſa ſimul concreſcunt: Caſeationem verò, cum butyroſa ſaltem & caſeoſa pars concreſcunt; ſeroſa verò exhalat & ſeparatur.

Verùm de cauſſis valdè diſſentiunt. Et primò grumefactionem quod attinet, ſtatuunt Donatus Anton. ab Altomari, *de med. hum. corp. mal. cap.* 58. & Mercatus, *lib. 4. de morb. mul. cap.* 17. eam non poſſe fieri, niſi à frigido, idque eâ de cauſſâ, quod lac in grumos non aliter conuertatur, quàm ſanguis: Sanguis verò in grumos non abeat, niſi vbi extra vaſa ſua elapſus calore ſuo deſtituitur. Eodem modo etiam in mammis deficiente earum calore lac in grumos abire ſtatuit, præſertim ſi è vaſis ſuis in ſpongioſa mammarum ſpatia elabatur. Caſeationem verò fieri docet ex immodicâ mammarum caliditate, exſiccatâ ac per halitum digeſtâ parte eius tenui, & ſeroſâ ac craſſâ relictâ. Atque eâ ipſâ de cauſſâ Paulum Æginetam, *lib. 3. cap.* 35. & Aëtium, *tetrab. 4. ſerm. 4. cap.* 34. & 35. diuerſam inſtituiſſe horum affectuum curationem, & alia medicamenta pro lactis caſeatione, alia pro eiuſdem in grumos conuerſione ordinaſſe. Mercurialis, *lib. 3. de morb. mul. cap.* 5. lac coagulari tam à cauſſâ frigidâ, quàm calidâ ſtatuit.

Cauſſæ. Verùm enimuerò vix probabile videtur, duas eiuſmodi lactis concretiones dari, ſed vnicam ſaltem eſſe puto. Neque enim ſerum coagulatur; & vbi etiam extra corpus lac coagulatur, ſeroſa pars ſeparatur. Præterea non rectè ſupponitur, eodem modo lac in grumos conuerti, ſicut ſanguis in grumos conuertitur. Sanguis enim fibras habet, quibus concreſcit, quæ ſi eximantur, amplius non concreſcit, quibus lac deſtituitur & nihilominus, vbi ſanguis è vaſis ſuis excidit, & in externo frigore adſeruatur; ſerum à reliquâ eius parte ſegregatur.

Deinde ipſam caſeationem lactis, quam appellant, quod attinet, longè alia ratio mihi videtur caſeationis lactis, quæ fit à coagulo, quàm quæ fit in mammis. Coagulum enim nihil aliud eſt, quàm fermentum quoddam, ſeu lac in ventriculo lactantium animalium fermentatum, quod poſtea lacti additum facit, vt & ipſum fermentari incipiat. Vt enim maſſa ſeu paſta cruda panis, ſi adſeruetur, acorem quendam contrahit, & fermentum euadit, quo poſtea farina alia fermentatur: ita etiam in ventriculo animalium lac coagulatur, quod poſtea alii additum & illud coagulat. Idem facit acetum vel vinum lacti infuſum, imò antiqui ſucco ficulneo, quod non eſt frigidum, ſed calidum & acre, lac coagulabant. Quæ omnia non quatenus frigida, ſed quatenus ſpiritum quendam fermentantem in ſe continent, faciunt, vt & ipſum lac fermentari incipiat, quâ fermentatione partes homogeneæ congregantur, & ab heterogeneis ſeparantur. An verò hoc in ipſis mammis, vbi lac non in quodam ſpatio ſeu cauitate hæret, ſed in ſuis vaſis & glandulis cõtinetur, fieri poſſit, dubito. Mihi probabile videtur, ſi lac diutius in mammis detineatur, partes ſubtiliores & tenuiores ſenſim exhalare, craſſiores relinqui, & inde præcipuè glandulas mammarum indurari, & ſatis duros tumores inde fieri poſſe, cùm lactis pars caſeoſa aliàs ad indurationem valdè apta ſit.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hoc malum, quod lac copioſum adeſt, & in mammis retentum fuit, vnde illæ tument, *Signa.*
finduntur, & dolent, atque hinc inde dura quædam tubercula apparent.

Prognoſticum.

Si lac concretum in mammis diu hæreat, dolorque *Prognoſticū.*
qui excitatur, continuetur, facilè fieri poteſt, vt inde ſanguinis adfluxus concitetur, atque inflammatio, & ex inflammatione abſceſſus atque vlcus mammarum oriatur.

Curatio.

Curatio ferè eadem eſt, quæ ſcirrhi incipientis. *Curatio.*
Danda nimirum opera eſt, vt concretio lactis, quæ nondum facta eſt, inhibeatur; id verò, quod concretum eſt, diſſoluatur.

Ad lactis concretionem prohibendam.

℞. *Pulu. fol. menthæ, ſem. coriandri ana* ʒ. ij. *ol. anethini* vnc. j. *ceræ q. ſ.* F. Linimentum.

Vel ℞. *Ol. menthæ, chamameli, aneth. rutac. ana* vnc. j. Miſce.

Ad reſoluendum autem lac concretum, exhibeantur, quæ lac concretum diſſoluunt, vt *ſemen fœniculi, cumini, apii, agni caſti, radic. fœniculi, eryngii, ſaluia, mentha, crocus, myrrha, coagulum leporis* Drach. j. pondere ex maluatico exhibitum.

Vt ℞. *Rad. fœnic. eryngii, ana* vnc. j. *fol. maluæ* M. j. *fœniculi virid.* M ß. *ſem. aniſi* Drach. j. Coq. in ſ. q. aq. pro lbj. Col. adde *Syr. de duab. radic. oxymel. ſ. ana* vnc. ij. Miſce.

Extra verò mammæ foueantur *decocto fol. fœniculi, anethi, abrotani, fl. chamameli, meliloti, ſem. lini, fœnigraci.*

Vel *petroſelinum* ſeu *apium hortenſe* tritum mãmis impo-

imponatur; aut *mentha* cum butyro caprillo contuſa.

Vel ℞. *Sem. nigellæ q. v. mica panis*, q. ſ.

Cum cereuiſia miſce, & formâ cataplaſmatis impone.

Vel ℞. *Fol. malue & caulium coctorum & per ſetaceum traiectorum ana* vnc. j. *farina lentium*, vnc. j. *ſem. lini, fœnigr. fabar. ana* vnc. ß. *pingued. gallinæ, ol. lil. albor. ana q. ſ.* F. Cataplaſma.

Si tumor ſit durior, *acetum* addi poteſt.

Vt ℞. *Fol. menthæ, braſſicæ, furfurum ana* M. j.

Coqu. in aceto, & imponantur.

Vel ℞. *Succi apii, fœnigr. caulium*, ana vnc. j. *aceti* Drach. vj. *croci* Drach. j. Miſce.

Vel ℞. *Fol. apii, anethi, caulium ana* M. j.

Coq. ad mollitiem & contundantur. Poſtea adde *Pulu. myrrhæ, ireos ana* Drach. ij. *croci* Drach. j. *ol. rutæ* vnc. j. *aceti* vnc. j. ß. Miſce. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Farinæ lentium, hordei ana* vnc. j. *ſem. lini, fœnigr. ana* vnc. ß. *pulu. ſem. cumini* Drach. ij. *rutæ, croci ana* Drach. j. Coq. in *aceti q. ſ.* Poſtea adde *mellis q. ſ.* F. Cataplaſma.

CAPVT IV.

De Lactis per aliena loca excretione.

[...c cum vri... excretum.] LAc vt in mammis generatur, ita etiam per earum papillas ab infantibus exſugitur, imò aliquando, ſi copioſius ſit, effluit. Refert tamen Ioan. [...quauias.] Schenckius, *ex obſeru.* D. Capellæ, fœminam quandam lactis dimidium cyathum cum vrinâ eminxiſſe. Et Andr. Laurentius, *lib. 7. anat. quæſt.* 11. ſcribit, ſe vidiſſe puerperas quàmplurimas per vterum & veſicam maximam lactis copiam excreuiſſe. Per quas autem vias lac ad vterum feratur, dubium eſt. Plerique id per conſenſum illum vteri & mammarum per venas mammarias & epigaſtricas fieri docent. Aliud tamen placet Andr. Laurentio, dum *lib. 8. anat. quæſt.* 11. ſcribit: *Volunt ferè omnes Anatomici, epigaſtricæ adſcendentis ramulos cum mammariæ deſcendentis riuulis coire, fierique harum venarum anaſtomoſes. Ego, vt iam lib. 6. indicaui, harum venarum coitum non nego, ſed patentiores & breuiores communionis huius vias inuenio. Epigaſtrica enim vena per vterum non ſpargitur, ſæpiuſque à ramo crurali oritur. Mammaria item, quam vocant, per interiorem ſterni partem excurrit, triangularem muſculum alitura, neque ad mammas ramulos, niſi fortè capillares, diffundit. Exiſtimo itaque per hypogaſtricam & ſpermaticam, quæ peculiares ſunt vteri venæ, refluere ad truncum cauæ ſanguinem, lac, cæteroſque humores; à trunco mox in axillarem; à quâ thoracicæ duæ inſignes exortæ, pectorales muſculos & glandoſum mammarum corpus irrigant. Contrà à thoracicis refluere lac ad axillarem, ab hac in cauæ truncum, à quo per ſpermaticum ramum in vterum, per hypogaſtricum nunc in vterum, nunc in veſicam feratur; vnde plerumque lactea fundantur vrinæ poſt partum. Eſt etiam lactis per vrinas expurgationi locus breuiorque ductus per emulgentes ramos.*

Verùm dubito, an iſta, quam proponit Laurentius, via ſit breuior ab vtero ad mammam, & à mammis ad vterum; cum ex eius ſententia neceſſarium ſit, lac primùm in axillarem venam fluere, ab hac in truncum venæ cauæ: inprimis cum experientia teſtetur, communicationem iſtam mammarum & vteri fieri per mammariam internam, atque obſeruârit & viderit CL. Io. Riolanus, vt *lib. 3. antropograph. cap.* 3. teſtatur, in puerperâ recens enixâ, mammariam internam & epigaſtricam craſſitie calamo ſcriptorio pares fuiſſe: imò interdum minimi digiti craſſitiem adæquent, vt Andr. Spigelius, *lib. 9. de hum. corp. fabr. cap.* 2. refert. Et licet verum, epigaſtricas venas non per vterum ſpargi, ſed hypogaſtricas: quia tamen epigaſtricæ venæ ab eodem ramo oriuntur, à quo hypogaſtricæ, breuior longè via eſt ex mammariis in epigaſtricas, ex epigaſtriis in hypogaſtricas atque ex his in vterum, & contrà, quàm à mammariâ ad thoracicam, ab hac in hypogaſtricam, & ab hac in vterum, ac contrà.

CAPVT V.

De rebus alienis per mammas excretis.

VT in mammis nihil aliud, quàm lac, ſecundum naturam generatur: ita etiam nihil aliud ex iiſdem excerni debet. Accidit tamen, vt res aliæ præter naturam interdum per mammas excernantur.

Primò in vlceribus pus per mammas effluit, & quidem in diuturnis vlceribus ſatis diu, qui fluxus poſtea ſanato vlcere ceſſat. Et ex obſeruationibus D. Iohan. Bauhini Schenckius, *lib. 2.* refert, moniali cuidam, pus per mammillas ab aliquot annis fluxiſſe. Verùm cum eadem fuerit vteri albis fluoribus obnoxia, procul dubio non verum pus fuit, ſed illa ipſa materia, quæ antea per vterum euacuabatur. [*Pus è mammis effluens.*]

Deinde obſeruatum, ſanguinem menſtruum ſtatis periodis per mammas euacuatum fuiſſe. Ita autor eſt Amatus Luſitanus, *cent. 2. cur.* 21. Mulieri cuidam nobili, cum puerum lactaret, & menſes longo tempore ſuppreſſos haberet, per mammas ſanguinem illi effluere cœpiſſe copioſiſſimum, à quo præter fluxionis tædium, nullum capitis dolorem aut noxam percipiebat. Factâ tandem ex ſaphenâ pedis ſanguinis copioſâ extractione, ſanguinem illico retractum fuiſſe, & mulierem ab hac fœdâ affectione liberatam fuiſſe. [*Sanguis menſtruus.*]

Dalechampius, *in annotat. ad cap. 15. lib. 26. Plinij*, refert, nobili cuidam fœminæ, ſtato temporis interuallo, ſanguinem è ſiniſtrâ mammâ fluere guttatim ſolitum, quem cum Medicus imprudenter adſtringentibus remediis inhibuiſſet, ac retinuiſſet, enatum inde cancrum, eoque illam periiſſe.

Et Mauritius Cordæus, *comm. 6. in lib. 1. Hippocratis de muliebr.* ex D. Fabri relatione hæc habet: Viſa eſt mulier, Anno 1569. Caſtelloduni ad ſuperiorem portam habitans, cui menſtrua per mammæ ſiniſtræ papillam menſibus ſingulis tantâ copiâ profluebant, vt quatuor vel quinque lintea vel mantilia imbubinaret inquinaretque ſordidiſſimè. Eandem hiſtoriam Ambr. Paræus, *lib. 23. cap.* 52. refert. Idem Luſitanus, *cent. 7. obſeru.* 48. narrat, Mulieri cuidam, quæ iam ter pepererat, & quartò vterum geſtaret, & prope partum ageret, ex mammâ dextrâ ſanguinem multum fluxiſſe, reliquam læuam lacte nouo, coloſtro dicto, plenam fuiſſe, & poſtea puerum feliciter peperiſſe, & ſaluam fuiſſe.

Et Andr. Laurentius. *in Anatom.* ſcribit, ſe vidiſſe mulieres quaſdam, ſuppreſſis menſibus, ſanguinem ſtatis periodis, ceteriſque circuitibus per mammarum papillas profudiſſe.

De ſanguinis ad mammas confluxu, ſcribit Hippocrates, *5. aphoriſ.* 40. *Quibuſcunque mulieribus ſanguis ad mammas colligitur, furorem ſignificat.* Scribit tamen Amat. Luſitanus, *alleg. loco*, ſe in duabus nobilibus fœminis, alterâ Luſitanâ, alterâ Italâ, ſanguinem per mammillarum papillas effluere obſeruaſſe, quarum tamen neutra in furorem aut inſaniam deuenit, ſed potius ſanguine ex ſaphenâ illico miſſo reſtituta fuit. Verùm exiſtimo, Hippocratem hoc aphoriſmo non loqui de menſtruorum ſuppreſſorum per mammas euacuatione; ſed de eo affectu, cum, vt Galenus *in comm.* habet, plurimus ſanguis feruens per totum

corpus vagatur, & caput præcipuè petit, vnde inſania oritur. Cuius cum aliqua pars ad mammas conuertitur, vt loquitur Hippocrates, & per eas non euacuatur, ſed ibi dolorem vel inflammationem excitat; tùm ſanguinis ad mammas conuerſio futuræ inſaniæ indicium eſt.

Curatur autem affectus iſte commodiſſimè ſi Saphena in pede aperitur, atque ita ſanguinis impetus, qui præter naturam verſus ſuperiora eſt, ad vterum & partes inferiores reuocetur, vt obſeruationes ex Amato Luſitano modò allatæ docent.

Pili. Pilos quoque è mammis interdum excerni, ſupra, *ſect. 1. cap. 10.* dictum eſt.

CAPVT VI.

De Colore papillarum mutato, & mammarum dolore.

Papillarum color. Papillæ in virginibus naturaliter inſtar fragi rubent, adeo vt nonnulli ſtatuant, colorem illum mutatum, ob vteri cum mammis conſenſum, virginitatis amiſſæ ſignum eſſe. Sed falsò. Equidem in lactantibus liuent, nigricant in ſenibus: tamen, cum & in mulieribus, quæ Venerem expertæ ſunt, ſæpe iſte color remaneat; & ex morbo etiam mutari poſſit: coloris iſta mutatio, pro ſigno virginitatis amiſſæ haberi non poteſt. De quo ſcribit Hippocrates, *6. epid. ſect. 5. Si mammarum papillæ, & quod rubet in illis, palleſcat, morboſum vas eſt.* Nomine autem τῦ ἄγγεος, ſeu vaſis, vterum intelligit. Cum enim vteri, vt dictum aliquoties, & mammarum maximus conſenſus ſit, ſi vterus ſeſe non bene non habeat, etiam mammæ compati, & color iſte papillarum rubeus mutari poteſt, idque æquè in virginibus ac mulieribus accidere poteſt.

Tandem vt in aliis partibus ſenſu tactus præditis, ita etiam in mammis dolor quandoque excitatur. Ortum verò vt in aliis partibus omnibus, ille habet à ſolutione continui: quæ fit à tenſione, in mammarum à lactis abundantis diſtenſione, & inflammatione, vel eroſione & vellicatione ab acribus humoribus in cancro & aliis vlceribus. *Dolor mammarum.*

A qua verò harum cauſſarum ortum habeat, facilè ex ipſis affectibus cognoſcitur. Et quidem qui à lactis copiâ prouenit, mitiſſimus eſt; grauior, qui ab inflammatione; grauiſſimus, qui à cancro.

Tollitur verò commodiſſimè, cauſſis hiſce, & morbis, à quibus pendet, ſublatis, de quo ante dictum. Interim tamen licet ad dolorem à tenſione ex lacte & inflammatione vſurpare anodina, ex *lactucâ, chamæmelo, panis medullâ* cum *ol. roſar.* & alia, quæ in partium externarum dolore cum inflammatione vſurpari ſolent. In cancro verò ex *aquâ ſolani.*

Vel ℞. *nucleor. Perſicor.* q.v.

Contundantur; & infundantur in *Aq. frig. ſ.* vel *lactuca* horis iiij. Poſteà colentur, & colaturâ linteolum madefiat, & mammæ dolenti imponatur, idque ſæpius repetatur.

Vel imponatur *anagallis* viridis contuſa.

Atque hæc de morbis & Symptomatibus, quibus Mulieres obnoxiæ ſunt, dicta ſunto: quæ vt in plurimarum commodum & ſanitatem cedant, DEVS faxit.

DE

DE CVRATIONE INFANTIVM TRACTATVS.

PROOEMIVM.

ÆTATIBVS etiamſi ſui peculiares morbi ſunt, vt Hippocrates, 3. aph. 24. & ſeqq. docet & Galenus, 1. epid. comm. 1. aph. 1. explicat, immutantur morborum ſpecies primò per anni tempora, quia ſingulis anni temporibus varij fiunt humores; ſecundò per naturas & ætates, quia pro naturis & ætatibus alia dantur temperamenta, & humorum exſuperantiæ diſſident, pro quarum reſpectu morborum differentiæ commutantur. Inprimis verò infantes multi morbi infeſtare ſolent, qui etiam vulgò Infantium morbi nominantur. Cum quibus tamen ita comparatum eſt, vt pauci omnino tali natura præditi ſint, vt infantibus proprij ſint, & ſolis accidant. Quapropter etiam factum puto, vt Antiqui eos ſeorſim non explicauerint, ſed inter alios morbos eos recenſuerint: vt Mercurialis ſine cauſſâ Medicos antiquos, & maiores noſtros accuſare videatur, quod partem hanc de Morbis infantium ieiunè, imò imprudenter, & frigidè tractauerint; & Ranchinus parum prudenter ſcripſerit, maiores noſtros miſerè de morbis puerorum tractaſſe, vt ferè ſepulta iacuerit partis iſtius theoria & praxis, & tantam fuiſſe Græcorum, Latinorum, & Arabum negligentiam, vt tam præclaram, tamque neceſſariam Medicinæ Practicæ partem poſteritati tractandam reliquerint. Iniuriâ adfici Antiquos, vel id docet, quod Mercurialis & alij, qui de hac materiâ ſcripſerunt, ſingulis penè capitibus, Græcos, Latinos, & Arabes allegant. Annon enim de Variolis & Morbillis ſcripſerunt Arabes? Annon de hydrocephalo paſſim Græci & Arabes? Annon de Achoribus, fauis, tineâ, epilepſiâ, dentitione, balbutie, ranulâ ſub linguâ, apthis, exomphalo, ani procidentia, lumbricis, & alijs plurimis ijdem Græci, Latini & Arabes? Illi ipſi potius accuſandi videntur, quod multos morbos in ſuos libros congeſſerunt, qui adultis non minus familiares ſunt, quàm infantibus; & in morbis & ſymptomatibus infantium omnia, quæ de natura & cauſſis eorum dici poſſunt, afferunt, cum tamen ſæpe paucæ cauſſæ ſint, quas enumerant, quæ in infantibus locum habent. Nos dabimus operam, vt eos præcipuè infantium p. n. adfectus tractemus, qui infantibus vel ſolis competunt, vel magis familiares ſunt, quales recenſet Hippocrates, dum 3. aph. 24. ſcribit: Paruis & nuper natis puerulis fiunt oris vlcera, vomitiones, tuſſes, vigiliæ, pauores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates; & aph. 25. Aduentante dentitionis tempore, gingiuarum pruritus, febres, conuulſiones, alui profluuia, maximè cùm caninos edunt, & iis præſertim, qui aluo ſunt durâ; & aph. 26. Ipſis verò grandiuſculis tonſillarum inflammationes, vertebrarum in occipitio introrſum luxationes, anhelationes, calculi, lumbrici rotundi, aſcarides, verrucæ penſiles, ſatyriaſmi, ſtranguria, ſtrumæ, & alia tubercula, præcipuè verò ante dicta. De quibus & aliis quibuſdam iam agemus, vtpote quod quidam ſolis infantibus competunt, vt dentitio, & quæ eam comitantur ſymptomata, cruſta lactea, & Achores: quidam infantibus maximè ſunt familiares, & iis frequentius accidunt, quam aliis ætatibus, quales ſunt variolæ, morbilli. Infeſtant autem hi adfectus p. n. infantes frequentius, quia iſtâ ætate diſpoſitiones

peculiares, adſectuum iſtorum cauſſæ, magis vigent & præſentes ſunt, vt in ſpecie poſtea patebit, quæ poſtea in pubertate & aliis ætatibus euaneſcunt & ceſſant. Et licet quidam ex iſtis adfectibus, quos proponemus, etiam aliis ætatibus conueniunt: tamen in iis hac ætate curandis peculiari prudentiâ opus eſt; cùm infantes non omnia medicamenta, quæ adulti, ferre poſſunt. Et quia non ſolùm peculiarem curandi rationem infantes requirunt, ſed & aliam longè diætam, quàm adultiores, etiam de diætâ infantium agemus. Atque ita tractatus iſte duabus partibus abſoluetur, in quarum primâ de diætâ infantium, in alterâ de affectibus p. n. eorundem dicetur. In theoriâ tamen horum adſectuum penè omnia, quæ de natura eorum dici poſſunt, vt libris ſuperioribus propoſita, omittemus; cauſſas quoque eas ſaltem recenſebimus, quæ infantibus propriæ ſunt.

Pars Prima.

De Diætâ & Regimine Infantium.

Caput I.

De Nutricis electione, & Diætâ.

Diæta infantium à Diætâ adultorum multùm diſcrepat. Et primò alimentum quod attinet, cum infantes dentibus ad ciborum maſticationem idoneis, non inſtructi ſint, neque etiam cibos crudiores concoquere poſſint, vt pote quod in vtero materno ſolo matris ſanguine nutriti ſunt, Creator rerum ſapientiſſimus infantibus de peculiari nutrimento proſpexit, mammáſque dedit, in quibus ſanguis ille, qui infantem in vtero nutriuit, edito eodem in luce in lac conuertitur, quem infans progenitus naturæ inſtinctu, ſtatim è mammis ſugit, quas propterea Phauorinus apud Gellium, *lib.* 12. *cap.* 1. fontem ſanctiſſimum corporis generis humani educatorem nominat. Itaque dum de Infantis regimine & diætâ agitur, prima cura de Nutrice eſſe debet, quæ infantem in lucē editum nutriat. Cenſemus autē lac maternum infanti commodiſſimum eſſe alimentum, vt pote quod ex eodem ſanguine generatur, è quo infans in vtero formatus, & nutritus eſt, de quo poſtea in *quæſtione* dicetur.

Quale alimentum infantibus cõmodiſſimum.

Quia tamen interdum ob matris debilitatem & morbum aliquem, neceſſariò alia nutrix adhibenda, eligenda, quæ primò ſit ſana, nec morbo aliquo detineatur, boni corporis habitus, colore potius roſeo, qui optimi temperamenti ſignum eſt, quàm fuſco, & cum matris conſtitutione corporis conueniat; niſi forſan mater & infans non ſint bonæ conſtitutionis, vt eam corrigere, & in meliorem deflectere opus ſit; non ſit luſca, ne infans eidem vitio adſueſcat. Secundò, ſit ætatis vegetæ, ab anno vigeſimo ad trigeſimum. Tertiò, ſit bene morata, animo tranquillo, non iracunda, non melancholica, non ſtolida, non ſalax, non ebrioſa. Quartò non ſit primipara, ſi haberi poteſt, lácque nec nimis recens, nec nimis vetus habeat, propterea à partu non vltra decimum menſem abſit. Quintò mammas mediocres & bene conformatas, non laxas, non pendulas habeat; papillas elegantes, & quas infans in ſugendo benè capere poſſit.

Qualis nutrix eligenda.

Vtatur autem nutrix bonâ diætâ. Aërem intemperatum, ſeu frigidum ſeu calidum, vitet. Munditiei ſtudeat, corpus ab omnibus ſordibus crebrò mundet, veſtéſque puras habeat. Cibis vtatur boni ſucci & facilis coctionis. Equidem commodum eſt, vt ſi mater, quæ eſt in re lauta, & ſuis vberibus prolem ſuam alit, ſaltem carne veruecinâ, hædina, vitulina pullis gallinaceis, gallinis & caponibus; perdicibus, turdis, ouis, & ſimilibus veſcatur: Verùm cum ſæpiſſime nutrices tenuioris fortunæ cibis delicatis non adſuetæ accerſantur, eæ à victu conſueto non nimis ſubitò tranſeant, & quæ cibis minùs delicatis adſueta eſt, non nimis auidè lautiorem ſumat, ſed paulatim ei adſueſcat; à cibis tamen valdè intemperatis, vitioſi ſucci, nimis ſalſis, aut aromatibus valdè conditis ſemper abſtineat. Non etiam nimio cibo ſe oneret, ſed famem cibus, ſitim potus exſpectet, ſaturitatem verò nimiam caueat. Vini in adſuetis vſus ſit moderatus; cùm copioſiùs ſumptum lac nimis calefaciat. In noſtris regionibus cereuiſia potus conuenientior eſt. Vigilias immoderatas, quantum fieri poteſt, nutrix vitet, & ſi interdum, dum infantes inquieti ſunt, noctu vigilare oporteat, det operam, vt ſomno matutino id compenſet. Vitam non planè otioſam & deſidem agat, ſed mediocribus laboribus exerceatur. Animi pathemata nimia vitet, neque domeſtici occaſionem iraſcendi, vel mœrendi nutrici temerè præbeant; cum ex eiuſmodi animi adfectibus lac corrumpatur, indéque infantes in grauiſſimos morbos coniiciant. A Venere nutrices toto lactationis tempore abſtineant; cùm coitus lac corrumpat, ipſíque malas qualitates imprimat, & ſi concipiat nutrix, infanti qui alitur, id noxium ſit, cùm & lac imminuatur, & alienis qualitatibus inficiatur. Aluus nec laxa, ſit, nec adſtricta. Si propter victum liberaliorem, aut aliâ de causâ vitioſi aliquid humoris in nutrice cumulatum eſſe ſuſpicio ſit, leui aliquo purgante nutrix euacuanda, quæ eo die, aut certè maximâ diei parte, à lactatione abſtineat niſi forſan eadem operâ infans purgandus ſit.

Diæta nutricu.

Qvæstio.

An commodius Infans lacte materno, an verò nutricis aliena alatur?

Infantem commodiſſimè ali lacte materno, modò dictum eſt. Generatur enim illud ex illo ipſo ſanguine è quo infans in vtero materno formatus & nutritus eſt; & proinde naturæ infantis maximè cognagnatum alimentum eſt. Nutricis verò lac, quanquam etiam lac ſit, & quidem humanum: tamen omnino in hoc non minor eſt differentia, quàm conſtitutionis corporis ac temperamenti matris & nutricis, & nullius nutricis lac tantam habet conuenientiam cum corpore infantis, quàm lac maternum, quod è ſanguine generatur, è quo infans antea formatus, & in vtero nutritus eſt. Et licet vitulum hoc vel illo lacte vaccino alere perinde foret: tamen in homine hoc non parum refert, qui non vt vitulus ad paſtum ſolùm, ſed longè in nobiliorem finem

An commodius lacte materno, an nutricum, alere infantes.

nem & diuiniora opera educatur. Ideóque nonnulli eas matres reprehendunt, quæ alienis nutricibus infantes ſuos nutriendos tradunt. Ita Phauorinus Philoſophus, vt A. Gellius, *lib. 12. cap. 1.* refert, cum audiſſet à matre nobilis cuiuſdam puerperæ, parcendum eſſe ei, & adhibendas puero nutrices, ne ad dolores, quos in enitendo tuliſſet, munus quoque nutricationis graue ac difficile accederet, dixiſſe; Oro te, mulier, ſine eam totam integram eſſe filij ſui matrem. Quod enim eſt hoc contra naturam imperfectum ac dimidiatum matris genus, peperiſſe ac ſtatim à ſe abieciſſe; aluiſſe in vtero ſuo ſanguine ſuo, neſcio quid, quod non viderit, non alere nunc ſuo lacte, quod videat iam viuentem, iam hominem, iam matris officia implorantem? Et Scipionem Africanum dixiſſe ferunt, Ego magis mihi iudico eſſe matrem, quæ etſi non me peperit, per biennium me nutriuit, quàm quæ me peperit, & poſtea dereliquit. Præterea cum parentes pij & probi liberos ſuos non ſolùm facie & formâ corporis, ſed & ingenio ac moribus ſibi ſimiles fieri cupiant, id conſequentur felicius, ſi mater ſuo lacte infantem alat, quàm ſi nutrici lactandum tradat. Licet enim nutrimentum facultati naturali proximè inſeruiat, non animali, atque ita ad ingenium formandum, quale etiam lac infans ſugat, non multùm facere videatur: tamen cùm ex chylo ſanguis, è ſanguine ſpiritus generentur, & certum ſit, quod mores ſequantur temperamentum corporis, ad hoc verò conciliandum lac non parum faciat: cum ipſo lacte nutricis mores imbibuntur, qui plerumque minùs probati ſunt. Mercenariæ enim illæ nutrices, quæ etiam ad nobilium liberos lactandos conducuntur, ruſticæ plerumque ſunt, aut certè de vulgo hominum, moribúſque parum politis & probatis prædítæ, imò ſæpiſſime meretrices. Graui oratione apud Gellium, *loc. alleg.* id perſequitur Phauorinus: Quæ, malum, *inquit*, ratio eſt, nobilitatem iſtam nati modò hominis corpúſque & animum benignè ingenitis primordiis inchoatum, inſitiuo degenerique alimento lactis alieni corrumpi? præſertim ſi iſta, quæ ad præbendum lac adhibetur, aut ſeruilis, & vt plerumque fieri ſolet (de more ſui temporis & gentis loquitur) externæ atque Barbaræ nationis, ſi improba, ſi informis, ſi impudica, ſi temulenta eſt. Nam plerumque ſine diſcrimine, quæcunque id temporis lactens eſt, adhiberi ſolet. Patiemur igitur infantem noſtrum pernicioſo contagio infici, & ſpiritum ducere in animum atque in corpus ſuum ex corpore & animo deterrimo? Id hercle ipſum eſt, quod ſæpenumero miramur, quoſdam pudicarum mulierum liberos parentum ſuorum neque corporibus neque animis ſimiles exſiſtere. Hinc immiſericordiam Dido exprobratura Æneæ, 4. *Æneid. apud Virgil.* ait: *Hyrcanæque admôrunt vbera Tygres*; quod ex Græco deſumptum, λεαίνας μαστὸν ἐθήλαζε, *Leæna vbera ſuxit.* Inſuper matrum amor maior eſt in liberos, quàm nutricum, quæ mercedis tantùm cauſſâ hoc officium præſtant, & proinde eorum curam negligentius habent, & neque detrimenti quicquam cauent, omnéſque moleſtias, quas lactatio coniunctas habet, patienter ſuſtinent, modò infanti bene ſit, quod nutrices illæ mercenariæ non faciunt, & ſi à matribus de ſuo officio & infantis ſalute moneantur, monendo deteriores fiunt. Quæ nutricum improbitas & negligentia adeo nota eſt, vt Græcis occaſionem prouerbij dederit, quod exſtat apud Ariſtophanem, *in milit.* καθάπερ αἱ τίτθαι γε σιτίζεις κακῶς, *quemadmodum nutrices paſcis malè.* Tandem accidit ſæpiſſimè, vt infantes ob illam continuam conuerſationem, & acceptiſſimum ac gratiſſimum lactationis officium, nutrices plus ament, quàm matres, &, vt Phauorinus, apud Gellium, *loc. alleg.* ait, ipſius infantis affectio animi, amoris, conſuetudinis, in eâ ſolùm, vnde alitur, occupetur, & proinde, prout in expoſitis vſu venit, matris, quæ genuit, neque ſenſum vllum, neque deſiderium capiat. Et fruſtra mammas ac lac Natura matri dediſſet, ſi illo infans non alendus eſſet, neque ſolùm pauperum indigentiis occurrere, ſed omnium omnino infantium neceſſitati Creator optimus prouidere voluit.

Alij contra nutricibus tradendos eſſe infantes exiſtimant, hiſce de cauſſis: Primò, quòd ſæpe matres non ſint optimo temperamento præditæ, ſed morboſæ, quædam etiam non benè moratæ, quam vitioſam diſpoſitionem, cùm infantes à matribus acceperint, non augendam eſſe lacte matris vitioſo, ſed potius corrigendam lacte nutricis meliori temperamento præditæ. Secundò, ad dolores & labores, quos in pariendo tuliſſet mater, onus lactationis & nutritionis graue ac difficile addendum non cenſent, ídque præcipuè faciendum eſſe in iis, quæ ſunt teneriori corpore. Delicatiores enim & molliores fœminas, tantam & tàm longam fœtum lacte nutriendi moleſtiam ferre non poſſe. Tertiò putant, quod recta diæta facilius nutrici, quàm delicatæ matri imperari poſſit. Quartò, eâ de cauſſâ quoque nutricum potius lacte, quàm matrum, alendos cenſent infantes, quod animi adfectibus magis obnoxiæ ſint matres, quàm nutrices, & facilè perturbentur, ſi malè habeant infantes, vnde lac corrumpatur, & in morbos infantes coniiciantur. Quintò, quòd matres Venere vtantur, atque inde vel imprægnentur, vel menſes patiantur, vnde lac & imminuitur & vitiatur. Sextò, quod lac primis diebus tenuius & aquoſius eſt; ideo, quia ſanguis primis diebus nondum adſuetus eſt ad mammas adfluere, neque etiam mammæ in elaboratione lactis adhuc exercitatæ ſunt. Ideóque putant, commodius eſſe, infantem lacte nutricis, aliſquæ habeat lac minus ſeroſum & aquoſum. Septimò labem per contagium lacti accedere primis diebus putant, ex lochiis impuriſſimis & venenatis, nonimeſtri ſpatio detentis. Tandem ea quoque procul dubio cauſſa eſt, quod matres plurimæ ſuis mammis alere infantes nolunt, ne pulchritudo corporis, quæ ex mammis eſt, corrumpatur.

Verùm enim verò prior ſententia verior eſt; ob rationes pro eâ allatas. Inter rationes verò pro contrariâ opinione adductas, prima ſaltem attendenda eſt. Si nimirum mater nimis debilis ſit, aut morbo aliquo corripiatur, aut corpus νοσερὸν habeat, aut inſigniter malè mòrata ſit. Tum enim, commodiore nutrice adhibitâ, vitia illa animi & corporis emendare licet. Reliquæ verò rationes non magni momenti ſunt. Nam ſecundò, etſi mater ſit tenella & delicata: tamen qui vires dedit ad concipiendum, fœtum geſtandum, & pariendum, idem & ad lactandum vires dabit, ac teſtatur experientia, ſæpe etiam tenellas fœminas prolem ſuam optimè ſuo lacte nutrire. Tertiò, matres honeſtæ longè obſequentiores ſunt maritis & Medicis, ac diætæ, ſalutis prolis gratiâ, quam impensè amant, obſeruantiores, quàm mercenariæ nutrices. Quartò, teſtatur experientia, nutrices mercenarias plerumque affectibus malis duci & moueri, & cum familiâ rixas alere, faciliúque de cauſâ irâ commoueri, & inde infantes ſæpe in periculum graue conîicere. Quintò, Venerem quod attinet, matres ſalutis liberorum amantes, etiam hac in parte, quid ſui officij ſit norunt, neque impoſſibile eſt, vt anno, & quod excurrit, Venere abſtineant; cum honeſtis matronis ſæpe longiori tempore, ob itinera, vel morbos maritorum, debito coniugali carendum ſit. Sextò, nil etiam ex lacte primis diebus ſeroſiore incommodi infantes percipiunt, vt ipſa experientia teſtatur; & ſi hanc ob cauſſam materno lacte alendi non eſſent infantes, omnes omnino nutricibus tradendi eſſent. Et ſi quid incommodi habet hoc lac ſeroſius, facilè alieno lacte adhibito per paucos dies euitari poſſit. Cenſet tamen Adr. Spilegius,

lac iſtud ſeroſius primis diebus nullum habere incommodum, ſed naturam eo ipſo ſaluti infantis proſpexiſſe; vt ſcilicet iſto lacte ſeroſiore feculenti humores, in ventriculo & inteſtinis infantium & in vtero materno collecti, abſtergerentur. Septimò, nil quoque periculi ex lochiis, quibus primis diebus lac infici putant, metuendum. Etenim quicquid vitioſum eſt, per vterum euacuatur, puriſſima verò ſanguinis pars ad mammas, ad lactis generationem, mittitur. Et omnino, ſi aliquid valeret hæc ratio, ſaltem primis diebus, quibus lochia fluunt, nutricibus tradendi eſſent infantes, non toto lactationis tempore. Tandem, quod pulchritudinem illam corporis & mammarum, quæ lactatione corrumpatur, attinet, de eo Phauorinus, *loc. alleg.* apud Gellium egregiè: An putas naturam fœminis mammarum vbera quaſi quoſdam næuulos venuſtiores, non liberorum alendorum, ſed ornandi pectoris cauſsâ dediſſe? Sic enim pleræque iſtæ prodigioſæ mulieres fontem illum ſanctiſſimum corporis, generis humani educatorem, arefacere ac exſtinguere, cum periculo quoque auerſi corruptique lactis, laborant, tanquam pulchritudinis inſignia ſibi deuenuſtet.

CAPVT II.

De Lactis boni conditionibus.

SIue autem mater ſiue nutrix aliena infantem alat, lac bonum eſſe debet. Sumuntur autem lactis boni notæ primò à ſubſtantiæ modo. Bonum enim lac nec nimis craſſum, nec nimis tenue eſſe, ſed mediam conſiſtentiam habere debet. Nam craſſum facilè in vetriculo infantis non coquitur: tenue verò ex cruditate prouenit, & ſeroſum humorem copioſum admixtum habet. Conſiſtentia verò lactis cognoſcitur, ſi ex Aëtii ſententiâ pilus ei immergatur. Nam ſi lac bonæ conſiſtentiæ ſit, æqualiter pilo adhæret; ſi verò nimis tenue ſit, planè defluit. Vulgò bonæ conſiſtentiæ lac putatur, ſi patinæ, vngui vel ſpeculo inſtillatum ſubſiſtat, & nec ſtatim defluat, nec reclinatum immotum hæreat: ſiquidem ſi ſtatim inſtar aquæ diffluat, nimis tenue & ſeroſum eſt; ſi verò motâ & reclinatâ patinâ, vngue vel ſpeculo immotum hæreat, nimis craſſum & viſcidum eſt.

Lac bonum vnde cognoſcatur.

Secundò, lac ſit boni coloris, album nimirum & eius coloris, qui inde lacteus appellatur. Ab hoc colore quò magis recedit lactis color, eò deterius eſt, & vel cruditatis, vel aduſtionis, vel humoris vitioſi admixti indicium eſt.

Tertiò, ſapor ſit dulcis & gratus, qualis lacti proprius eſt, & non facilè in aliâ re inuenitur. Si verò lac inſipidum ſit, cruditatem arguit; ſi acidiuſculum, intemperiem frigidam; ſi ſalſum, acre, amarum, intemperiem calidam, vitioſoſque humores admixtos habet.

Quartò, ſit boni & ſuauis odoris, nihilque acre, viroſum, nidoroſum, acidum exſpiret. Tale enim quid ſi lac referat, facilè in ventriculo infantis corrumpitur.

CAPVT III.

De Vitiis lactis emendandis.

CVm verò non rarò accidat, vt cùm matrum, tum nutricum lac ab eâ, quam deſcripſimus, bonitate deflectat, nec tamen ſemper nutricem, ſeu mater, ſeu aliena ſit, mutare liceat, aut commodū ſit; qua ratione lactis illa vitia emendari poſſint, dicendum. Sunt autem ea varia: de copiâ aut paucitate hîc nihil dicemus; cùm de eo vbi de mammarum, quorum munus eſt lac generare, ſymptomatibus egimus, *lib. 4. part. 3. ſect. 1.* dictum eſt. Hîc ſaltem de lacte tenui, craſſo, & alienis qualitatibus prædito emendando agemus.

De Lacte tenui & aquoſo.

Lac tenue & aquoſum.

Lac iuſto tenuius euadit, ob ſeri & aquoſæ humiditatis copiam nimiam, quæ ſanguini, è quo lac generatur, permiſcetur. Copia autem nimia ſeri colligitur, vel ob errores in victu commiſſos, vel ob coctionis, præcipuè in hepate, debilitatem, vel etiam ob mammarum intemperiem, inprimis frigidam & humidam.

Signa lactis ſeroſi.

Lac ſeroſius quomodo cognoſcendum ſit, *præced. c.* dictum, cui hoc addendum, ſi lac coagulari permittatur, facilè patefit, an ſeri nimia copia adſit. Cauſſæ etiam modò enumeratæ è ſignis ſuo loco propoſitis innoteſcunt.

Prognoſis.

Tenuius autem & ſeroſius minus nutrit, vnde infantes emacīantur; ſæpe quoque in diarrhœam eâ de cauſsâ incidunt; vel ſi lac acrius ſit, appetitus deiicitur, & puſtulæ in corpore excitantur.

Curatio.

Vt verò lac craſſius fiat, cibis ſiccantibus & calefacientibus vtendum, pane bene cocto, aniſo & fœniculo condito, carnibus aſſis, oryzâ, amygdalis; piſces, olera, fructus horarii vitandi, neque etiam iuſcula multa ſumenda. Potus ſit vinum vel cereuiſia bona. Nutrix vtatur exercitio frequentiori, quâ diætæ ratione ſi nondum iſtud vitium corrigatur, lenis humoris ſeroſi purgatio inſtituenda, ad quam rem *ſyr. roſ. ſolutiuus*, & *mechoacanna* vtilia ſunt, ac ſi ſerum ſit bilioſum, etiam *rhabarbarum*. Tandem quoque ſudores vel Laconico, vel medicamentis prouocandi, vt ſuperfluæ humiditates in corpore abſumantur. Si tamē ob hepatis vel alterius viſceris vitium humores ſeroſi in corpore cumulentur, id emendandum, & bona in corpore coctio procuranda. Si mammæ ſint frigidæ & humidæ, calefacientibus & ſiccantibus ea intemperies corrigenda.

De Lacte craſſo.

Lac craſſum.

Contrarium vitium eſt Lactis craſſities nimia. Contrahitur autem illud, vel propter cibum aut potum craſſæ ſubſtantiæ; vel propter mammarum temperamentum calidius & ſiccius, quo tenuiores partes ſanguinis abſumuntur & aduruntur.

Signa.

Cognoſcitur lac craſſius, vt *cap. præced.* dictū, ſicut & poſt lactis emulſi concretionē, ſi parum ſeri habet.

Prognoſtica.

Solet verò lac craſſum plura ſecum trahere incommoda. Nam & difficilius coquitur, & facilè in ventriculo coagulatur, vnde varii morbi & ſymptomata in infantibus excitantur.

Curatio.

Emendatur autem nimia lactis craſſities cibis boni ſucci & facilis coctionis, quales ſunt carnes pullorum, vitulina, hœdina; à bubulis verò, porcinis & ſimilibus, vt & caſeo abſtineat. Quæ ſi non ſufficiant, medicamenta moderatè calefacientia & humectantia, ac ſimul attenuantia vſurpanda, vt *fœniculum recens, hyſſopus, cichoreum*, & ſi vitioſi aliqui craſſi humores ſanguini permixti ſint, ii euacuentur.

Lac, ſi ſit craſſius, interdum planè induratur. Et quidem ſi ſecundum omnes partes, butyroſam, caſeoſam & ſeroſam concreſcat, τρόμβωσις ſeu grumefactio dicitur: Si verò ſaltem ſecundum partem butyroſam & caſeoſam, τύρωσις, caſeatio, nominatur. Verùm cum hoc vitium potius matribus & nutricib. damnū afferat, quàm infantibus, niſi quod ipſis lac alimentum ſubtrahitur; de hac lactis concretione ſupra, *lib. 4. part. 3.* dictum.

De Lactis acrimonia, ſapore, odore, colore vitioſo.

Lactis acrimonia, ſapor, odor, &c. vitioſus.

Vitia iſta omnia lac contrahit vel à prauæ diætæ ratione, vel ex morbis & intemperiebus, quibus viſcera matris aut nutricis laborant. Nihil enim eſt in nobis, quod omnis generis impreſſiones & mutationes facilius ſuſcipiat, quàm lac, quod vel brutorum lac docet, quod pro paſcuorum ratione varium colorem, odorem, ſaporem contrahit. Quapropter ſi mater vel nutrix porro, cœpis, frixis, ſalſis, acidis, cibis nimis aromatibus conditis, oleribus, raphano & ſimilibus veſcatur, ſi irâ vel aliis animi affectibus perturbetur, ſi libidine tentetur, ſi nimium vigilet, varias mutationes lac inde ſuſcipit. Deinde ſi viſcera matris aut nutricis ſint intemperata, atque inde cacochymia cumuletur, ex ſanguine vitioſo lac bonum generari non poteſt, ſed pro cacochymiæ ratione lac varia vitia contrahit, & nunc bilioſum atque acre eſt, nunc ſalſum, nunc humoris atri & melancholici particeps. Huc pertinent mammarum morbi. Nam ſi eæ intemperie aliquâ, inflammatione, apoſtematibus laborent, bonum lac generare non poſſunt.

[...]pa.

Cognoſcuntur iſta vitia, vel ex ipſo lacte, vel matre, vel ex infante. Ex lacte quidem, ſi linteum candidiſſimum in eo immergatur & in vmbrâ ſiccetur. Tunc enim ex colore vitium lactis patefit; cùm ſi lac ſit bilioſum, linteum flaueſcat; ſi melancholicum, nigreſcat quodammodo. Guſtu quoque acrimonia, amaritudo, ſalſedo deprehenditur: imò etiam ſi odorem grauem lac ſpiret, vitioſum eſt.

E nutrice, quod cacochymiæ alicuius in ipsâ adſint. Ex infante, quod plorat, tormina ventris habet, non bene nutritur, vlcuſcula & aphthas in ore habet, per aluum liquida viridia vel flaua deiicit.

[...]gnoſtica.

Lac autem eiuſmodi infantes in periculoſos morbos coniicere ſolet. Ex eius enim vſu tormina ventris & alui fluxus concitantur, vigiliæ, macies, aphthæ oriuntur, ſæpe quoque epilepſia excitatur.

[...]atio.

Emendatur verò lac eiuſmodi, ſi ſanguinis, è quo generatur, vitium corrigatur. Ad quod emendandum plurimum valet bona victus ratio, ſi nimirum nutrix vtatur cibis optimi ſucci, qui cacochymiam optimè corrigunt; ſi det etiam operam, vt cibos bene coquat; contra abſtineat ab omnibus, quæ lac corrumpere & vitiare poſſunt, acribus, ſalſis, cibis praui ſucci; vitet iram, & alios animi affectus vehementiores, Venerem. Vini quoque boni & odorati vſus moderatus in aſſuetis lactis odorem vitioſum corrigit.

Si diæta ad vitium ſanguinis corrigendum non ſufficit, medicamentis vtendum, quæ contrarias humori peccanti qualitates habent. Tandem etiam ſi nec victus ratio, nec alterantia medicamenta vitium lactis emendare poſſint, lenioribus medicamentis, quoties opus repetitis, pro humoris peccantis & cacochymiæ ratione, *ſyrupo roſ. ſolutiuo & rhabarbaro*, ſi cacochymia ſit millioſa; *agarico*, ſi pituitoſa; *foliis ſena*, ſi melancholica. Eo tamen die, quo purgatur nutrix, mammam infanti non præbeat, donec purgatio abſoluta ſit; niſi forſan vnâ operâ ipſum infantem etiam purgare nonnihil neceſſarium. Lac enim purgantium vires facilè induit.

Denique ſi mammæ aliquo morbo laborent, is conuenienti modo curandus, de quo ſuo loco.

CAPVT IV.

De Diæta & Regimine Infantium recens natorum.

VT autem in ſpecie de diætâ & regimine Infantium agamus, poſtquam infantis vmbilicus abſciſſus, ligatus & compoſitus eſt, atque ipſe infans lotus, ſtatim conſtitutio eius inquirenda & perluſtranda. Ideóque primò conſiderandum, an mater toto geſtationis tempore, ſatis ſana & incolumis vixerit. Id enim ſani quoque infantis indicium eſt; inprimis ſi & pater ſanæ conſtitutionis fuerit. Deinde videndum, quali colore præditus ſit infans nuper natus. Optimus autem infantis recens nati color eſt ſubruber per totum corpus. Is enim indies paulatim in floridum mutatur. Qui verò primùm editi colore ſunt florido, aut dilutiore & albido, ij plerumque parum bono temperamento ſunt præditi & frigidiores, minúſque vegeti, nec viuaces. Tertiò vagitus & ploratus recens nati infantis debet eſſe clamoſus & clarus, qui ſpiritalium membrorum thoraciſque validi & robuſti ac ſpirituum copioſiorum eſt indicium. Si verò ſubmiſsè plorant, eos vitale robur imbecille, ac ſpiritus, pectoriſque muſculos mouentis facultatis debilitatem habere ſignificatur. Quartò, conſiderandum, an omnium partium magnitudo, numerus, figura, meatus, ſitus, cum aliis connexio ſeſe rectè habeat. Itaque obſtetrix illum blandè contrectet, atque exploret, an quid aliqua in parte ſit malè conformatum, vt illud poſtea, quantum fieri poteſt, melius fingi & corrigi poſſit; brachia & crura ſæpius extendat & contrahat, vt ſi quid muci vel ſordium iis adhæreat, abſtergatur & diſſipetur; palpebrarum, aurium, narium, podicis, vuluæ, penis ductus meatus & orificia exploret, an rectè pateant, in digitorum in manibus & pedibus interſtitia inquirat, ne quid p. n. cohæreat; digitum in os immittat, & à ſordibus fauces & linguam mundet, & an vinculum linguæ rectè ſeſe habeat, exploret. Hinc faſciis & linteolis mollibus infans inuoluendus, & in cunas reponendus. Galenus, *1. de tuend. ſanit. cap. 7.* antequam faſciis infans deligetur, totum prius corpus ſale modico conſpergendum cenſet, quo cutis eius denſior ſolidiórque iis, quæ intus ſunt, partibus reddatur. In vtero enim æquè cum reliquis mollem fuiſſe. Verùm metuendum eſt, ne ſal mordacitate ſuâ pruritum excitet, & alia incommoda infanti afferat. Ideóque hic mos à paucis poſtea retentus, ſucceſsítque in eius locum apud multos infantes recens natos vino abluendi conſuetudo, nec ratio, quam affert Galenus, vero conſentanea eſt; ſiquidem cutis in vtero iam peculiarem conſtitutionem ab internis partibus differentem obtinet: neque cutem denſare, & tranſpirationem prohibere tutum eſt, vt ipſe Galenus *cap. 10.* monet. Multò minus Barbarorum quorundam & inter eos Germanorum quondam mos imitandus, cuius Galenus, *loc. alleg.* mentionem facit, qui infantes adhuc ab vtero calentes proximò flumini immergebant, vt validiores ſolidioréſque redderentur, & vt infantium, quos ad bellum præcipuè educare ſolebant, robur & vires explorarent; cum procul dubio hanc in aquam frigidam immerſionem non niſi robuſtiores tulerint, teneriores verò & imbecilliores exſtincti fuerint, de quo Virgilius:

Durum à ſtirpe genus natos ad flumina primùm
Deferimus, ſæuoque gelu duramus & vndis.

Sit enim ſanè, vt Iul. Alexandrinus, *ſalubr. lib. 17. cap. 3.* ſcribit, vt cùm nationes iſtæ barbaræ animaduerterent, quàm à naſcendi ſtatim initio inter aduerſiſſima quæque, & incommodorum curſus aſſiduos, vita per bella & rapinas, ærumnáſque omnes, dies & noctes, nubilo, ſereno, ventoſo, quieto à ventis, tempeſtuoſo ac furente, pacatóve cœlo, nullo diſcrimine ducenda fuerit, durandorum ſibi natorum aduerſus iſtas iniurias, in amnes à partu ſtatim immerſionem ſibi commodam eſſe exiſtimatint, ſatiúſque eſſe duxerint, vt vitæ in eo aleam ſubirent nati, à quo vel ingens exſpectanda eſſet atque incomparabilis ex ſucceſſu reliquo omni tempore vtilitas, quàm eos

Signa infantis ſani.

ad

ad ærumnoſam vitam reſeruare: tamen barbarum & efferum hunc morem & inhumanam prorſus conſuetudinem fuiſſe nemo negare poteſt, quàm ipſi barbari poſtea etiam abrogarunt, quâque ipſi ſine reliquæ vitæ damno carere potuiſſent, cùm aliàs, etiamſi non in aquam modò natos immerſiſſent, ita parum delicatè eos tractarint & educarint, vt prima educatio vitæ totius fuerit rudimentum, omnibúſque iniuriis ferendis facilè percommoda.

Antequam verò infanti mamma præbeatur, *mellis* aliquid vel *ol. amyg. dulc. recentis*, vel *diamygdalatum*, ſeu *miſtura vel ex ol. amydg. d. recenti*, & *ſaccharo* confecta lingenda præbeatur, vt ſi quæ ſordes & excrementa in vtero collecta in ventriculo & aluo infantis hæreant, abſtergantur. Solet enim in vtero materno in ventriculo & inteſtinis infantis materia quædam nigra & picea quaſi colligi, quæ primò ſtatim euacuari ſolet, quod niſi fiat, epilepſia concitari poteſt. Imò cenſent nonnulli, integro primo triduo diamygdalato iſto vel ſimili materiâ infantes nutriendos eſſe. Alij etiam putant, cùm lac primis diebus minus purum ſit, aliam nutricem interim adhibendam eſſe, donec lac purius fiat. Quod vt non improbamus: ita lactis conditio eſt inſpicienda; cùm in aliis matribus citius, in aliis tardius lac purum fiat. Si enim valdè impurum ſit, præſtat aliam nutricem adhibere, donec purius reddatur. Seroſius non nocere putat Adr. Spigelius vt ſupra dictum, ſed potiùs prodeſſe, ad abſtergendum iſtud nigrum excrementum.

Infans quoque ab omni externâ iniuriâ muniendus, & in aëre mediocriter calido ſeruandus. Si tamen temperamento optimo præditus non ſit, aër non nihil ad contrariam qualitatem inclinet. Temporum tamen anni etiam habenda ratio, vt ſcilicet hyeme in aëre calidiore, æſtate frigidiore degant. Iaceat infans in cunis, in loco non nimis luminoſo, ne è tenebris vteri materni egreſſus, lumine nimio offendatur. Lumen ſiue Solis ſiue candelarum accenſarum ita ipſi obiiciatur, vt rectis oculis id aſpicere poſſit, non verò ſurſum vel ad latus retortis aut contortis oculis id excipiat: Ideóque non retrò ad caput eius candela ponatur, vel Solis lumen admittatur, ne dum oculis in cunis lucem perquirit, nec corpus aut ceruicem eò flectere poteſt, quocunque poteſt modo aut limis, aut tranſuerſis, aut retortis, aut diſtortis oculis lumen adſpectare conatur, teneros muſculorum oculos mouentium tendines in eam conſuetudinem adducat, vt natura habitum inemendabilem inde contrahat, & ſtrabus infans fiat. Quod quamprimùm animaduertitur, imò ſi quid vitij huiuſmodi ab ortu habeat, in quam partem ſeſe p. n. flexerit oculus, eius partis ex aduerſum ſtatuatur lumen diurnum nocturnúmque, vel res ſplendidiores, vt pictæ tabulæ, aut aulæa coloratiora eâ parte oculis obiiciantur, vt in contrarium oculos moueat infans. Quâ de cauſsâ etiam conopæum vel aliud velum in cunis ſupra caput infantis extendi ſolet vulgò, vt hoc modo lumen nimium excludatur, & vagus oculorum motus inhibeatur, ac viſus in rectum dirigatur.

Cauendum quoque ſtudioſè, ne terreatur infans. Nunquam etiam is, ſeu vigilans, ſeu dormiens, ſolus relinquatur, ne vel ab animalibus venenatis, vel externis aliis iniuriis quas à ſe depellere non poteſt, lædatur: ſicut compertum habetur, ſcorpiones, ſerpentes, lacertas in ora infantium irrepſiſſe, vel eos alio modo læſiſſe vel feles iis incubantes eos ſuffocaſſe. Dormiat & cubet infans in cunis, non apud matrem vel nutricem in lecto, donec ipſe manibus & pedibus ſolutis, ad motum iam aptior ſit, ne, quod ſæpe compertum, manibus & pedibus faſciis ligatus & inuolutus, vel lecto, vel ab incumbente per ſomnum matre aut nutrice ſuffocetur. Cunæ verò, in quibus cubant infantes, ſunt duplices, aliæ in ſemicircularibus ſubditiciis pedibus in pauimento vel tabulato agitantur, aliæ ſunt penſiles. Hæ cōmodiores ſunt; cum ſine grauiore concuſſione, leui manuū agitatione, vel faſciarū attractione moueatur, nec infans ex iis facilè excutiatur: illæ verò cū maiore agitatione & concuſſione mouentur, & interdū infantes ex iis excutiuntur. Si tamē ploratus infantis ſedari aut ſomnus leui illâ penſilium cunarum agitatione conciliari non poſſit, harum fortiori agitatione interdum opus eſt. Quæ res ipſa oſtendit, nullam omnino ætatem eſſe, cui torpor & quies nimia grata ſit, ſed omnes moderatis exercitiis delectari, & propterea infantes, cùm ipſi nondum moueri & exerceri poſſint, alienâ ope, quâ mouentur, gaudent.

Somno plus indulgeant infantes, quàm vigiliis, vt concoctiones meliùs perficiantur, neque vigiliis ſpiritus diſſipentur; vnde ſi vigiliæ vrgeant, cantionibus, cunarum agitatione, geſtatione in vlnis & frequenti mammarum exhibitione ſomnus conciliandus: quâ in re tamen cauendum, ne nimiâ copia lactis, quam concoquere non poſſit, ventriculus infantis oneretur.

Recens natus infans ſingulis diebus ſemel balneo aquæ dulcis tepidæ abluendus, ſimúlque corpus infantis moderatè fricandum. Frictiones enim eiuſmodi coctionem & diſtributionem alimenti adiuuant, exercitiique & motus, quem infantes ob corporis mollitiem nondum obire poſſunt, loco eſt, omniáque membra roborat, & firmiora reddit. Et ad fricandum nonnulli oleo dulci vtendum cenſent, cui quidam etiam ſalis triti pauxillum addunt, quod tamen in noſtris regionibus vſitatum non eſt.

A Balneo infans faſciis linteis inuoluendus, ne manus & pedes liberè mouere, & oſſa, quæ flexibilia adhuc ſunt, diſtorquere, & figuram prauam eis conciliare poſſit. Poſt menſes quatuor manus & brachia ſolui, & faſciis liberari poſſunt. Totus autem thorax & venter, etiam vltra annum, linteis inuoluendus, ad fouendum calorem, & partes iſtas tuendas. Alias etiam quoties expergiſcitur infans, à ſordibus excrementorum alui & vrinæ mundandus, ne ex iis pruritus, dolor, & excoriatio aliqua contrahatur.

Curandum quoque vt aluus libera & mollis ſit; quod facilè fiet, ſi lac bonum ſit & conuenienti quantitate præbeatur; quod ſi aluus durior ſit, oleis, pinguedinibus, & linimentis emollientibus venter inferior infra vmbilicum illinendus, vel etiam clyſter emolliens iniiciendus.

Ploratus quidem & vagitus mediocris ad cerebrum euacuandum, pulmones dilatandos & euacuandos, calorémque natiuum excitandum faciunt: verùm immodicæ fluxiones in oculos, catarrhos, herniáſque excitare ſolent. Minùs quoque nocent ploratus ante lactationem, & lacte planè concocto; plus verò poſt lac ſuctum; cùm concoctionem impediant. Et cùm infantes non ſine cauſsâ plorent, ſed laceſſiti à re aliquâ moleſtâ, prudens mater vel nutrix diligenter inquirat, quænā cauſſa ploratus ſit, vt eâ amota quies & ſomnus infanti concilietur. Videndum nimirum, an inuolucra ſordida ſint; cùm infantes munditiem ament, nec inuolucris fecibus alui vel vrinâ conſpurcatis & ſordidis placidè dormiant; an faſciæ nimis ſtrictæ ſint, linteamina dura, aſpera vel contorta, vel acus, aut pungens aliqua res ſimul inuoluta, an verò tormina ventris adſint.

Alimentum quod attinet, primis aliquot menſibus ſaltem lac ſugendum præbeatur, ídque toties, quoties illud poſtulant, modò non vomitu, vel alui fluxu laborent, ventriculúſque copiâ lactis non oneretur. In lactando autem infante hoc obſeruetur, vt ei nunc dextra, nunc ſiniſtra mamma præbeatur, præcipuè cùm infanti iam manus à faſciis ſolutæ & liberæ permittuntur, ne ſi ſiniſtræ ſolùm admoueatur, dextramque

Qualis cibus in infantibus præbendus.

dextrámque ita manum ſinu & brachiis nutricis oppreſſam habeat, ſiniſtram vero liberè moueat, è conſuetudine hâc ſolùm ſiniſtrâ manu vti incipiat. Poſt menſes verò aliquot etiam pulmenta ex farinâ triticeâ infanti præbeantur, quæ cum ſint nimis humida & viſcida, & propterea tormina & obſtructiones pariant vermeſque & calculos generent, in ollâ fictili nouâ in clibanum immittenda, & eouſque ferè ibi relinquenda, donec panis, qui ſimul immiſſus eſt, coctus ſit. Ita enim viſciditatem illam deponit. Vel quod commodius eſt parentur pultes ex medullâ panis triticei, inprimis aquâ maceratâ aut lotâ, cum aqua aut lacte paratâ. Vegetiores infantes maturè iis aſſueſcere poſſunt. Poſt pulmenta autem ſumpta per horam ferè à lacte abſtineat infans, ne lac cum pulte diutius in ventriculo detentum corrumpatur. Atque talis diæta vſque ad detentionem obſeruanda.

CAPVT V.

De Diæta infantis à detentione vſque ad ablactationem.

ANtequam infanti dentes erumpunt, non conuenit, ipſi ſolidiores cibos dare; cùm eos maſticare non poſſit. Poſtquam verò dentes eruperint, ipſum ſenſim ſolidiori cibo adſueſcere, lac tamen denegare conuenit: & proinde panis à nutrice nonnihil maſticatus, hinc legumina cocta, & carnes item maſticatæ interdum ori infantis indendæ; duriora autem quæ ſunt, ea exhibenda non ſunt. In hac tamen alimenti miſtione id cauendum, ne dum lac eſt in ventriculo, aliquid acetoſum, auſterum, vel alium qualitatis exceſſum habens, ob quem lac in ventriculo coagulari vel corrumpi poſſit exhibeatur.

Deinde cùm Infans iam membris firmior fit, & manibus ac pedibus iam vti, ac repere & ambulare incipit, bonum indicium eſt, & caloris inſiti fortioris ac vegetatioris conſtitutionis argumentum, ſi infans crebrò ſeſe loco moueat, nec quietus planè ſedeat. Qui verò quieti & quaſi torpidi ſedent, minùs alacres & viuaciores ſunt. Non tamen nimis maturè ad motus tales infans admittendus; multò minùs, quod interdum imperitæ nutrices faciunt, vt pedibus nimis maturè inſiſtat, cogendus, vnde crura adhuc mollia diſtorquentur & curua fiunt, infantéſque vari, vacij, vel valgi euadunt. Cum autem pedibus iam firmiter innititur, faſciâ molli cingulo connexâ à nutrice ſemipendulus ducendus infans. Deinde vt ſolus ambulationi adſueſcat, paruo curriculo, quod ipſe protrudere, ſimúlque cum curriculo ambulare, nec tamen cadere poſſit, includendus, quales paſſim apud matres familiâs videntur, quatuor infra ſubditis rotulis ſic compoſiti, vt quoquo verſum ſeſe egerit infans ei incluſus, facilè ſequatur. Hoc enim tanquam ludicro exercitio, nunquam fallente pede, aut labente greſſu, ſenſim infans ambulationi adſueſcit & formare ac figere pedes, & gradus ſiſtere incipit. Vbi verò iam ipſe ſine adminiculo ambulare incipit, cùm vix fieri poſſit, quin aliquandò cadat, ſolus non relinquendus; & vt periculum omne præcaueatur, circulus quidam rotundus frontem ambiens, duos alios ſemicirculos, formâ crucis in vertice capitis ſeſe interſecantes annexos habens, ex linteo panno vel pelle aliquâ molli, lanâ bombycinâ vel pilis capreoli infarctos, veluti corona capiti imponendus, qui ſi infans forſan labatur, præcauet, ne alicubi caput in res obuias duras impingat.

Balneum quod attinet, equidem infans recens natus ſingulis diebus lauandus eſt; poſt tertium tamen menſem vſque ad ſeptimum alternis diebus eum lauare ſufficit; à ſeptimo verò menſe vſque dum à lacte remouetur, ſingulis ſeptimanis bis lauare ſufficit. Nec hoc circa regimen infantium hoc loco prætereundum, cùm ſæpe hâc ætate infantes, ſiniſtrâ manu agiliores fiant eámque vſu roborent, contra dextram torpeſcere ſinant, faſciatione & obligatione ſiniſtræ manus id præcauendum, & dextra manus ipſis libera, relinquenda, vt ea frequentiore vſu roboretur & agilior fiat.

CAPVT VI.

De Infantis ablactatione.

INfans à lacte remouendus non eſt, antequam ferè perfectum dentium numerum habeat. Etenim ſi citiùs ablactetur, cibos ſolidiores ob dentium defectum maſticare non poterit; quod cum in adultis incommodum ſit, & difficilis in ventriculo coctio fiat, ſi cibus in ore maſticatione nõ præparatus ingeratur, multò magis in infantibus id accidit. Præterea cum infans in dentitione, & maximè cùm caninos edit, febres, gingiuarum dolorem & alia ſymptomata pati ſoleat, periculum eſt, ne ablactatio malum iſtud augeat. *Ablactatio infantis.*

Tempus ablactandi infantes non ſemper idem eſt. Quidam n. ſunt vegetiores, qui citiùs ablactari poſſunt; alij debiliores, qui diutiùs lactandi. Interdum quoque matris vel nutricis cauſsâ ſi conceperint, vel non ſatis rectè valeant, citiùs, quàm fieri deberet, ablactatio inſtituenda. Ideóque alij menſe duodecimo, alij decimoquinto ablactantur. Commodiſſimum tamen eſt, vt ad ſeſquiannũ, vel etiam biennium infans lactetur; & cõmodiùs eſt, diutiùs paulò infantes lacte nutrire, quàm nimis citò ablactare. Conuenientiſſimo enim hoc alimento partes roboratæ per omnes poſtea ætates huius benigni alimenti beneficium ſentiunt. *Tempus ablactandi.*

Quocunque autem tempore ablactatio fiat, non ſubitò alieni cibi infanti offerendi ſunt, ſed, dum adhuc lactatur, ſenſim iis adſueſcat, cùm omnis ſubita mutatio ſit periculoſa, & cibos etiam bonos, quibus non adſueuit, homo malè ferat. Ideóque pulmenta ex medullâ panis loti, iuſcula è carne gallinarum, vel bubulâ coctâ cum pane triticeo exhibenda. Vbi parùm à tempore ablactationis abeſt infans, etiam legumina & carnes animalium faciles coctu & boni ſucci, à matre vel nutrice ſemimanſæ, infantibus exhibendæ.

Commodiùs verò fit ablactatio vere & autumno, quàm æſtate vel hyeme, ne alterationi corporis, quæ ex nouo cibo fit, alia, quæ ex ambientis aëris calore vel frigore fit, alteratio accedat, infanſque lædatur. Noſtræ quoque fœminæ, nec ſine ratione, commodiùs eſſe exiſtimant, infantem creſcente, quàm decreſcente Lunâ ablactare.

Et quia interdum accidit, vt infantes mammam nullo modo relinquere velint, papillæ ſucco abſinthij recenti, vel ſeq. Linimento illinendæ ſunt:

℞. *Mellis* Drach. ij, *aloës* Drach. ß. *ſucci abſinth.* Drach. j. M.

Vſus tamen horum non ſit nimius, ne labia & gingiuæ infantium ab aliis inflammentur, aut ventriculus lædatur. Et quia interdum quidam infantes mel & dulcia abhorrẽt, iis papillis illitis infantes ablactari poſſunt. Commodiſſimum verò eſt ſi matres & nutrices è conſpectu infantium ſeſe ſubtrahant. Si enim eas non videant, mammam quoque earum non ita appetunt.

Vbi ablactatus eſt infans, non ſtatim cibi ſolidiores, ſed ij, quibus dum adhuc lactaretur, ſenſim aſſuefaciendum diximus, ei exhibendi, pulmenta nimirum è *Diæta ablactatorum infantium.*

pane

è pane triticeo loto, iuſcula carnium, ipſæque carnes animalium teneriores & coctu faciliores, vt & legumina quædam. In noſtris regionibus infantibus commodè dantur iuſcula è cereuiſiâ cum pane cocta & butyro condita, quæ ſatis benè nutriunt. Vinum infantibus non præbendum; in noſtris verò regionibus commodè ipſis cereuiſia exhibetur.

CAPVT VII.

De Diætâ Infantium poſt ablactationem.

Diæta infantium poſt ablactationem.

Reliquam verò Infantium vſque ad primum ſeptennium diætam quod attinet, omnino ea adhuc ab adultorum differt; cum infantes adhuc imbecilles ſint, ac corpore tenello, nec diætæ errores facilè ferre poſſint. Sæpiùs cibus iſtâ ætate porrigendus, & tantùm, quantùm non ſolùm nutrimentum corporis, ſed & augmentum requirit: & vt rectè Hippocrates, 1. *aph.* 13. ſcribit: ieiunium minimè omnium pueri ferunt, atque inter eos ij maximè, qui acriori & viuidiori ingenio.

Animi affectus quod attinet, dandâ opera, ne infantes ita vehementer commoueantur, neque triſtitiâ afficiantur, neque in timorem incidant; cum eiuſmodi animi paſſiones vehementes fortes in corpus impreſſiones faciant, vnde epilepſia & alia mala excitantur. Quia tamen malitia innata eſt infantibus, & ad praua ij proniores ſunt, quàm ad bona & recta, non etiam nimis iis indulgendum, ſed à teneris omnes illæ animi facultates & affectus omnes ita moderandi, vt rationi, ceu dominæ, obediant, & hac ipſâ ætate ſedandorum deinceps omni ætate animi affectuum actionúmque ad rationis normam ac præſcriptum edendarum fundamenta iacienda. Cum enim Leonum & Vrſorum catuli ita manſuefieri poſſint & cicurari, vt rectoris etiam nutui planè obediant, quod ab adultis poſtea nunquam obtinetur: quidni in homine quoque vis ea animi, cui affectus inſident, ita aſſuefieri poſſit, vt rationis ductum ſequatur; aut ſi ab eâ deflexerit, ſtatim ad eam recurrat, eiúſque iuſſa audiat? Non tamen omnium affectuum indicia primis ſtatim annis ſeſe detegunt & patefaciunt, ſed inprimis iræ ſigna, quæ tum aliis modis, tùm ploratu inprimis ſeſe prodit. Itaque danda opera, vt pullulantes ſubinde animoſitatis atque iræ affectus reprimantur, & qui primâ ætate nec iuſſa nec monitus audiebant & admittebant, iam monita accipere, imperata facere, minas intelligere & formidare aſſueſcant, & ſubinde luxuriantes è prauo ſemine affectus in primâ herbâ ſuffocentur, & ita ad vitæ munia obeunda poſteà à teneris informentur. Ad animi affectus temperandos & ludi faciunt, ludique infantibus, cùm ea ætas ſeriò agere nihil poſſit, concedendi, ſed tales, qui corpori damnum nullum afferant. Motus corporis tales ſint, quales anni ſinguli ferre poſſint, neque in otio & torpore educandi ſunt. Cum enim copioſiore alimento opus habeant, vt modò dictum, niſi motus aliquis accedat, alimentum non benè in omne corpus diſtribuitur, & calor natiuus obruitur. Sæpius adhuc hac ætate lauandi ſunt. Qui cum iis conuerſantur, ſedulò cauere debent, ne quid blaſphemum, maledicum, ſcurrile & impudicum vel dicant vel agant, quod infantes in exemplum trahere poſſint. Circa ſextum annum ætatis iam literas diſcere incipiant, magiſtróque tradantur, qui ad ſequentes vitæ periodos eos præparet.

***

PARS II.

De Morbis & Symptomatibus Infantium.

CAPVT I.

De Infantium morbis in genere.

QVÆCVNQVE autem diligentia in Infantium diætâ rectè inſtituendâ adhibeatur, rarò tamen fit, vt non aliquid p. n. patiantur. Etenim cum totis nouem menſibus ſanguis ſingulis menſibus euacuari ſolitus, ac præterea vitioſi humores, qui interdum cum eo euacuari ſolent, in vtero retineantur & cumulentur, facilè fieri poteſt, vt labes illa in fœtum deriuetur; Inſuper cum matres non omnes æquè ſanæ ſint, & præterea multi graues ſæpe in diætâ errores committantur, omne vitium illud vnà cum alimento fœtui communicatur, quæ omnia etſi non ſemper in vtero morbos in Infantibus pariunt, (quod tamen etiam nonnunquam fit) tamen poſtea in lucem editis cauſſæ iſtæ in vtero collectæ ſeſe exſerunt, & varios morbos ac ſymptomata excitant. Accedunt poſtea & aliæ cauſſæ externæ & euidentes, quæ cùm alias mouendo, tùm ipſæ per ſe morbos pariunt. Primò nimirum ipſi partus labores, in quibus & ipſe infans, dum comprimitur, & ſæpe non ſine vi, ex vtero extruditur vel extrahitur, læditur. Deinde vmbilici abſciſſio & ligatura, è quâ, antequam conſolideſcat, etiam aliqua moleſtia & dolor accidit, imò interdum inflammatio quoque. Tertiò loci mutatio. Dum enim antea matris vtero & peculiaribus inuolucris, carne, membranis, & humoribus, omnibus tepidis, mollibus vel liquidis, infans ambiebatur & tegebatur, iam aëri, cui non aſſueuit, obiicitur, & linteis ſiccis atque aſperiuſculis inuoluitur. Quartò, qui antea matris ſanguine, eóque puriſſimo, quem natura eligit, alebatur, nullo labore ventriculi accedente, iam nouo cibo, lacte nimirum vel matris vel nutricis, quod non ſemper æquè probum, imò pultibus ſæpe alitur, vnde morbi matrum & nutricum in infantes deriuantur, & cibi iam in ipſo ventriculo prius coquendi ſunt, & poſtea in hepate in ſanguinem mutandi, qui omnibus partibus alimentum præbeat, à quibus concoctionibus varij errores accidere poſſunt. Tandem ipſa intemperies infantium calida & humida putredini & inde variis morbis eſt obnoxia. Et licet calor in infantibus ſatis ſit copioſus, & vegetus: tamen ſæpe excrementorum copiâ obruitur.

Sunt autem morbi & ſymptomata infantium plurima. Nonnulli quidem iis cum adultis communes ſunt, quibus tractandis quidam libros ſuos de infantium morbis augent. Verùm eos omnes hîc, quantum fieri poterit, prætermittemus, & eos ſaltem, qui infantibus vel proprij, vel magis familiares ſunt, proponemus, in quibus recenſendis autores etiam variant. Hippocrates ſecundum ætates eos diuidit, vt ſupra *in proœmio* diximus, dum 3. *aph.* 24. ita ſcribit: *Paruis & nuper natis pueris fiunt oris vlcera, vomitiones, tuſſes, vigilia, pauores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates.* Et *ib. aph.* 25. *Aduentante dentitionis tempore, gingiuarum pruritus, febres, conuulſiones, alui profluuia, maximè cum caninos edunt, & iis præſertim, qui craſſiſſimi ſunt, & qui aluo ſunt durâ.* Et *ibid. aph.* 26. *Ipſis verò grandiuſculis tonſillarum inflammationes, vertebræ in occipitio introrſum luxationes, anhelationes, calculi, lumbrici rotundi, aſcarides, verrucæ penſiles, ſatyriaſmi, ſtranguria, ſtrumæ, & alia tubercula,*

Differentia.

tubercula, præcipuè verò ante dicta. Et quidem verum eſt, quoſdam ex his certis infantium temporibus proprios eſſe, vt vmbilici inflammationem nuper editis; quoſdam temporis progreſſu fieri; vt dentitionem & calculos: pleriquc tamen toti infantiæ communes ſunt. Neque enim vigiliæ, pauores, tuſſes, ſolùm nuper natis, ſed & poſt accidunt. Conuulſiones, febres, non ſolùm circa dentitionem, ſed & nuper natis, & poſt contingunt. Et ſunt prætcrea alii morbi, qui quoque infantes infeſtant, vt variolæ, morbilli, cruſta lactea, faui & achores, ranula ſub linguâ, vinculi linguæ breuitas, intertrigo, & alii. Quapropter Practicos pleroſque ſecuti à capite ad calcem morbos & ſymptomata iſta, quæ infantibus ſeu propria, ſeu magis familiaria ſunt, proponemus.

Etſi verò nonnulli exiſtimant, infantium morbos ſolùm naturæ & mulieribus, quæ infantes tractant, committendos eſſe: tamen & hîc Medico ſuæ partes ſunt. Equidem quidam morbi difficulter in infantibus cognoſcuntur; cùm infantes nec voce, nec alio indicio partem affectam, & morbum, & ſymptomata monſtrare poſſint: ϛοχαςμῷ tamen erudito non rarò & hi cognoſcuntur: quidam verò morbi & ſymptomata per ſe manifeſta ſunt. Etſi quoque non omnia medicamenta admittant infantes, neque omnia auxilia vires eorum imbecilliores ferant: dantur tamen auxilia, quæ ipſis infantibus commodè adhiberi poſſunt, & eâ ipſâ de cauſsâ peculiari prudentiâ opus eſt in medicamentis infantibus præſcribendis, atque ideo de infantium morbis curandis peculiariter tractare opus eſt.

In curatione autem infantium præcipuè auxiliorum & medicamentorum habenda eſt ratio; neque enim infantes ob corporis debilitatem fortia medicamenta & auxilia ferunt. Sanguinis miſſionem certè non ſuſtinent. Nam etſi Rhaſes, *lib. de peſte*, *cap.* 4. poſt quintum ætatis menſem pueris poſſe cucurbitulas apponi ſtatuit: tamen nemo hodie in tam tenellâ ætate id audet. Imò nec Auicennæ conſilium, qui, *quartâ primi, doctr.* 5. *cap.* 21. poſt annum cucurbitulas pueris apponi permittit, facilè quiſquam hodie, præcipuè in noſtris regionibus, ſequitur. Et ſi purgatione opus eſt, fortia purgantia non ferunt infantes, ſed vel glandes ano indendi, vel clyſteres iniiciendi. E. g.

℞. *Fol viol. maluæ* an. M. j. *flor. chamæmel. viol.* an. P. j. Coq. in ſ. q. *Aq. ſ.* Col. ℞. vnc. iiij. vel v. pro ratione ætatis, & adde *Syr. vel mellis roſ. ſol.* vnc. ß. Drach. vj. vel vnc. j. *ol. violar.* vnc. ß. F. Clyſter.

Vel ℞. *Seri lactis caprin. q. ſ.* Adde *Syr. de cichoreo cum rhabarb.* vel *mellis* aut *ſyrup. roſ.* vel *viol. ſolutiu.* Drach. vj. *ol. viol.* vnc. ß. F. Clyſter.

Si aliis purgantibus opus eſt, matri vel nutrici commodiſſimè exhibentur. Vis enim purgantium per lac in infantes deriuatur. De quo Hippocrates, 6. *epid. c.* 6. *t.* 35. *Mulier, capra, elaterium aut cucumerem ſylueſtrem edentes, pueris purgatio.* Neque, vt Galenus *in comment.* addit, elaterium ſolùm, quod cucumeris ſylueſtris ſuccus eſt, quemadmodum & ipſum cucumerem veſcentes lac puerorum lactantium purgatorium gignunt, verùm ſi quod aliud etiam medicamentum purgatorium ſumpſerint. Et quidem tutius eſt, vt fortiora talia capræ comedant, & caprarum lac ipſis matribus & nutricibus exhibeatur. Ita enim efferatior vis medicamenti purgantis, in tot alterationibus & mutationibus, quæ & in caprâ & in nutrice fiunt, refringitur. Ipſi verò matri mitiora purgantia exhibere tutius eſt. Ipſi tamē etiam infanti lenitiua pro ratione ætatis exhibere licet, vt *Syr. & mel. roſar. & viol. ſolutiuum, Syrup. de cichor. cum rhabarb. de fol ſena, mannæ, caſſiam, paſſulas laxatiuas.* Et cum talia medicamenta non ſemper promptè ſumant, pulnis mechoacannæ, ac pauxillum cinamomi vel zingib. iuſculis inſpergi poteſt. Purgantia verò ex ☿ & ♁, quacunque etiam ratione ab Empiricis commendentur, infantibus non exhibenda. Et memini aliquot infantes; ☿ *vitæ*, & *Croco metallor* temerè exhibitis, necatos fuiſſe. Imò nec alterantia fortiora ipſis exhibenda. Vetula hîc quædam, non ante annos multos, infanti recens nato epilepſiâ laboranti gutt. ij. vel iij. ol. ſuccini exhibuit, vnde tantus in corpore infantis ardor excitatus eſt, vt tota cuticula, quaſi feruidâ aquâ combuſtus fuiſſet infans, abſceſſerit, & infans paulò poſt mortuus ſit.

CAPVT II.

De Febribus Infantium, & Variolis ac Morbillis.

VT autem in ſpecie de his dicamus, ſunt Infantium morbi alii Vniuerſales, alii particulares. Vniuerſales quod attinet, ex iis præcipuè ſunt febres, & quæ interdum iis coniunguntur Variolæ & Morbilli. Sunt verò febres, quæ infantes inuadunt, vel ſporadicæ & priuatæ, vel epidemiæ. Febres illæ priuatæ ex variis cauſſis oriuntur. Primò enim Febres omnis generis, quæ adultis accidere ſolent, etiam eos ex iiſdem cauſſis corripere poſſunt; Teſtaturque ipſa experientia, febribus continuis & intermittentibus omnis generis, tertianis, quartanis, non ſaltem adoleſcentiæ propiores, ſed etiam tenellos adhuc infantes corripi, ſicut anno 1616. cum autumno quartanæ hîc frequentes valdè eſſent, etiam infantes tres menſes nati quartanâ correpti ſunt. Verùm de hoc febris genere, cùm infantibus cum adultis id commune ſit, hîc non agam, neque rectè inter morbos infantium febres recenſentur: & ſi inter morbos infantium hæ febres numerari deberēt, multi quoque alii morbi, qui infantibus cum adultis communes ſunt, hîc addendi eſſent. Et propterea Mercurialis, *lib.* 2. *cap.* 1. *de morbis*, non rectè inter morbos puerorum de hiſce febribus tractat. Et quanquam plures cauſſas, cur in infantibus febres accidere poſſint, affert: tamen ipſis cum adultis vel ſunt communes, vel falſæ, vtpote quod corpora puerorum ſint denſa; cùm contrà omni Medicorum conſenſu conſtet, eſſe laxa & mollia; & quod Galenus dicat, 3. *aph.* 25. propter ætatem puerilem febres fieri. Corrupta enim exemplaria ſunt, in quibus legitur, *febricitant pueri propter ætatem*; cùm in emendatioribus legatur, *febricitant hac ætate propter dolores, vigilias, & inflammationes.* Duo verò alia febrium genera infantibus propria ſunt: Primò enim infantes & frequentiſſimè quidem, febre corripiuntur, ob lac corruptum; quoniam vbi hoc putreſcit & bileſcit, reliquos etiam humores accendit, vnde tandem calore accenſo cordi communicato febris oritur. Deinde infantes febribus corripiuntur, vbi dentes ipſis erūpunt. Nam, vt loco ante allegato, 3. *aph.* 25. dictū, febricitant infantes propter dolores, vigilias, inflammationes. Etenim dum dentes ipſis erumpunt, dolor & pruriginoſus & pungitiuus in infantium ore excitatur, nonnūquam & gingiuæ inflammātur, vnde vigiliæ oriuntur, quæ cauſſæ omnes humores calefaciendi, exſiccandi, inflammandique, atque ita febres pariendi vim habent.

Febres infantium.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Febres eæ primariæ iiſdem ſignis, quibus in adultis,

tis, cognoſcuntur. Febres autem, quæ ex lacte corrupto fiunt, ex eo cognoſcuntur, quod tunc dentes nulli erumpant, lactiſque corrupti ſigna adſint, ventris tormina, alui deiectiones crebræ, flauæ vel virides. Febres autem ex dentitione, dentitionis ſignis manifeſtantur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Febres illæ plerumque periculo vacant; cùm cauſſâ ſublatâ ſponte ceſſent. Si tamen lactis corruptio diu duret, interdum infantes in vitæ periculum coniiciuntur.

2. Quibus in dentitione febris acuta accidit, ij rarò conuulſionibus tentantur. Hippocrates, *de dentitione*.

3. Interdum tamen fluxiones alui & vigiliæ accedunt, quæ infantes iugulant.

Curatio.

Curatio. Si febris ſit à lacte corrupto, cùm tales febres plerumque ſint bilioſæ, frigidis ac humidis vitium illud corrigendum, & propterea alimenta talia matri ſiue nutrici exhibenda, lactuca, endiuia, acetoſa, emulſio ſem. 4. frigid. maior. ptiſana hordeacea. Vino verò matres & nutrices, dum infantes, quos lactant, febricitant, abſtineant.

Ipſa etiam nutrix *mannâ, caſſiâ, el. lenit. ſ. Diacathol. & Syrupo ſolut.* leniter purganda.

Poſſunt & alterantia ipſis infantibus exhiberi, vt *ſuccus & ſyr. viol. ſyrupus acetoſ. citri, violar. Aqua cichorij, endiuiæ, violar. ſaccharo dulcorata.*

Extra verò ſpinæ vnguento è *mucilagine ſem. cydonior. & pſyllij*, cum *ol. viol.* & modico *cera* parato, inungatur. Aut emplaſtrum ex *ſemperuiuo, plantagine, ſolano, rutâ, farinâ hordei & albumine oui*, ventriculo imponatur. Et omnino vtile eſt, vbi lac corrumpitur, ac bileſcit, refrigerantia & adſtringentia ventriculo imponere, vt lactis corruptio præcaueatur, & bona fiat concoctio.

Vt ℞. *Ol. roſar. maſtichin.* an. Vnc. ß. *ſantal. rubr. corallior.* an. Scrup. j. *cera parum.* Miſc.

Si verò à dentitione febris ſit, danda opera, vt dentium eruptio facilis ſit, & dolores, qui in dentitione accidunt, leniantur, de quo infra, *cap.* 14. *de dentitione*, dicetur. Alterantia quoque, quæ de febre ex lacte corrupto modò ſunt propoſita, & hîc locum habent, & vtilia ſunt.

De Variolis & Morbillis.

Variolæ & Morbilli. Interdum verò febres epidemiæ graſſantur, quæ infantes præcipuè corripiunt, quarum criſis fit per variolas & morbillos. Egi autem de hoc febris genere pluribus, *lib. 4. de febrib. cap.* 12. quæ ibi videantur. Pauca ſaltem hîc addam. Primò cauſſam quod attinet, grauiſſima eſt de eâ apud Medicos controuerſia, & plures ſunt eâ de re autorum opiniones, duæ tamen præcipuæ, vna Arabum & eorum, qui ſtatuunt, variolas & morbillos ex reliquiis menſtruæ impuritatis in vtero contractæ oriri. Altera Fernelij, qui docet, ex peculiari malignitate aëris, corpora teneriora infantium afficientis, variolas & morbillos generari. Rationes pro vtraque ſententiâ *loc. alleg.* videantur. Verùm commodiſſimum videtur, vt ibidem diximus, ſententias iſtas coniungere & ſtatuere, in corporibus infantium vitioſam aliquam diſpoſitionem in vtero contractam latere, quæ ab aëre externo maligno, vel contagio in actum deducta, ebullitionem quandam humorum & febrim excitet, cuius criſis fiat per variolarum & morbillorum eruptionem, quæ propterea etiam, vbi eruperint, ceſſet. Aut ſi quis adhuc magis in Fernelij partes inclinare velit, ſtatuere poſſet, quod aër malignus & contagium pro malignitatis peculiari differentiâ, nunc has, nunc illas in humoribus corruptiones inducat, & nunc dyſenteria, nunc bubones, nunc carbunculi oriantur: ita hanc etiam humorum corruptionem inducere, è quâ varioli vel morbilli oriantur, præcipuè in infantibus, quorum ſanguis calidior longè & humidior eſt, & longè aliter diſpoſitus, quàm adultiorum, & propterea etiam vbi à maligno aëre vel contagio inficitur, aliam quàm in adultis corruptionem induit. Vndè etiam pro aëris conſtitutione variâ, nunc mitiores, nunc peiores ſunt variolæ & morbilli: quod non fieret, ſi ſaltem ab internâ in vtero contractâ diſpoſitione ortum haberent. Interdum quoque penè peſtilentes ſunt, & compertum eſt, tantam in variolis fuiſſe humorum corruptionem, vt ſub cruſtis vermes reperti fuerint. Præterea non ſolùm carnoſas partes, vt Paræus, *lib.* 19. *cap.* 2. adnotauit, ſed & oſſa arroſerint & corruperint, inſtar luis Venereæ, atque arroſis & labefactatis cubiti, carpi, genuum & pedum dearticulationibus mouendi facultatem ademerint, imò etiam in ipſa interna viſcera ſæuierint, vt in diſſectione morbo hoc exſtinctorum obſeruatum, & eas in iis impreſſiones reliquerint, è quibus poſtea dyſenteria, phthiſis, hydrops ſecuta ſint. Contagioſæ verò penè ſemper ſunt infantibus. Etſi n. plurimi infantes variolis & morbillis corripiuntur, ad quos contagium non peruenit, ex ſola aëris conſtitutione maligna: tamen infantes cum aliis infantibus variolis & morbillis laborantibus ſine periculo non conuerſantur, ſed μίασμα ab iis hauriunt, & eodem morbo corripiuntur.

Deinde & hoc notandum, duo interdum genera febrium accidere in Variolis. Etenim in Morbillis vbi ſufficienter ij eruperint, vt & in variolis, ſi paucæ & benignæ ſint, ſolet febris planè euaneſcere. In variolis verò ſi ſint copioſæ & prauæ, vbi ſuppurare incipiunt, cùm tota cutis ſæpè intumeſcat & quaſi inflammetur, ſolet noua febris, etſi prior ferè euanuerit, accendi, quæ interdum periculoſior eſt, quàm prior, & quæ non prius ceſſat, donec variolæ maturatæ ſint, & exſiccari incipiant.

Tandem etiam de præſeruatione aliquid addendum, an nimirum tutum ſit, à variolis infantes defendere. *Præſeruatio à variolis & morbillis.* Vbi notandum, præſeruationem inſtitui poſſe, vel dum infans nondum febricitat, metus tamen eſt, cùm alij infantes plurimi hoc morbo laborent, ne & ipſe variolis corripiatur; vel dum infans febricitare iam incipit. Prior præſeruatio inſtitui poteſt, vel mutatione aëris, vel medicamentis adhibitis. Aërem mutare commodum eſt, cum variolæ ſunt malignæ, & plurimi infantes moriuntur. Si verò variolæ ſint benignæ, & plerique omnes euadant, non neceſſarium eſt, aërem mutare; cùm nihilominus alio tempore, ac forſan periculoſiori, idem morbus, vt omnibus fere neceſſarius, iis ſuſtinendus ſit. Non inutile tamen tunc eſt, pro ratione ætatis & corporis conſtitutione, infantes leniter purgare, vt cacochymia & vitioſi humores, qui malum exaſperant, & febrem deteriorem reddunt, ſubtrahantur. Deinde alexipharmaca mitiora & contra malignitatem pugnantia exhibere, quæ naturam roborant, vt poſtea in expellendis variolis & morbillis fortior ſit. Si verò iam febris præſens ſit, amplius præſeruatio locum non habet, ſed tunc danda opera, vt variolæ, vt & morbilli, naturè erumpant, quâ de cauſſâ expellentia exhibenda, de quibus *loc. alleg.* dictum. Interim vtile eſt, partes quaſdam priuatas, vt oculos & fauces, vt itidem *eod. loco*, dictum à variolis & morbillis defendere.

Narrauit

Narrauit mihi Illuſtriſſ. quædam Principiſſa in Aulâ paterna viſitatum fuiſſe, vt virginibus, quas variolæ inuadebant, tota facies linteo roſat. madido obtegeretur. Quâ re equidem deformitas, quæ ex cicatricibus variolarum oriri ſolet, præcaueri poteſt. Verùm dubito, an ſemper tutum ſit eiuſmodi remedium, & an illam, quæ per faciem eruptura erat, materiam, natura ad partes ignobiliores ſit detruſura. Quod niſi fiat, & variolæ ſint multæ, facilè fieri poterit, vt in capite retenta cerebrum occupet, & delirium, phrenitidem, & alia mala excitet.

CAPVT III.

De Cruſtâ lacteâ, achoribus & fauis.

uſta la-
a.

PArticulares verò corporis humani partium affectus, qui infantibus proprii vel familiares ſunt, quod attinet, primò, à capite ad calcem progredi licet, occurrunt cruſta lactea, achores & faui, quæ omnia ſunt vlcera & tubercula capitis inprimis, quæ infantibus tempore lactationis accidunt, quibus perpetuò ſanioſum & purulentum quid emanat, quæ Græci *ἀχῶρες* & *κηρία* ſeu fauos nominant. Vulgò eadem cruſta lactea, ſeu lactumina, Germanicæ *der Anſprung* nominantur. Nonnulli, neque planè ſine cauſſâ, cruſtam lacteam ab achoribus diſtinguunt, & illam plerumque infantibus in principio lactationis accidere; achores etiam in adultioribus oriri notant. Neque res eſt de nihilo, & omnino cruſta lactea magis albicat, achores verò alium colorem habent. Cruſta lactea quoque non ſolùm occupat faciem, ſed & vniuerſam corporis cutem fere inquinat; cum achores ſaltem ſint in capite. Quia tamen cauſſæ non multùm diſcrepant, & curandi ratio quoque eadem eſt, hoc capite iſtos affectus coniungemus, & definimus cruſtam lacteam, fauos & achores, quod ſint vlcera ſeu vlceroſa tubercula, in capite præcipuè, ſed & interdum in reliquo corpore, in quibus apparent foramina, è quibus ſanioſum quid continuò effluit.

ſta la-
, faui, &
ores quid?

Cauſſa.

ſa.

Oriuntur autem hæc vlcuſcula ex humoribus excrementitiis, ſeroſis & acribus, ſeu, vt Galenus, 1. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 8. ſcribit, generantur ex humore miſto; qui partim tenues, ſeroſaſque & mordaces partes, partim verò craſſum ſuccum ſecum habet, & omnino ſalſum & nitroſum quid in ſe continet. Hinc & color horum vlcerum nunc albus, nunc flauus, nunc ruber, nunc nigricans eſt; ſemper tamen ſalſus & mordax, vnde pruritum excitat, & ad ſcalpendum infantes inuitat. Colliguntur verò iſti humores partim in vtero, ob impuritatem ſanguinis materni, quo aluntur infantes, partim lactis vitio; quo à matre vel nutrice nutriuntur; poſtea verò à naturâ in ambitum corporis detruduntur.

Signa Diagnoſtica.

s.

Affectus hic ſub aſpectum venit, & vulgo quoque notus eſt.

Prognoſtica.

oſtica.

1. Equidem talia vlcera plerumque in infantibus ad ſecundam valetudinem facere creduntur; nec ſine cauſſâ; cum natura vitioſos humores è partibus interioribus ad ambitum corporis expellat, & propterea

ſi euaneſcant, infantes in febres & alios morbos incidant.

2. Et Hippocrates, *lib. de ſacro morb.* ſcriptum reliquit, infantes, ſi ipſis vlcera in capitibus vel circa aures, vel in facie, vel in reliquo corpore excitentur, liberari ab epilepſia; quod etiam annotauit Auicennas, *primâ tertii tract.* 5. *cap.* 8.

3. Sanantur verò plerumque ſponte ætatis progreſſu hæc vlcera.

4. Si tamen nimis diu durant, ſequitur tinea, capillorum defluuium, & alopecia, & metuendum, ne tales exulcerationes vſque ad cranium, imò cranium penetrent, ſi materia nimis praua ſit; & obſeruatum, cranium ita hiſce vlceribus corruptum fuiſſe, vt exciderit, & menynges cerebri conſpici potuerint.

Curatio.

Ideoque ſi nihil mali metuendum ſit, præſertim quando faciem non deformant, nec oculos lædunt, relinquenda iſta vlcera, imò danda opera, vt materia reliqua expellatur, & ſi forſan vlcera talia euaneſcant, atque infans malè inde habeat, expellentia *è fumar. ſcabioſ. carduo ben. C. C.* & ſimilia exhibenda. Refrigerantia & adſtringentia, quæ materiam retro pellunt, non vſurpanda. Interim nutrix bonam diætam obſeruet, & à ſalſis, acribus, & omnibus, quæ vitioſos ſuccos generare poſſunt, cibis, cœpis, porro, raphano, leguminibus, carne ſalitâ & ſimilibus abſtineat; & ſi corpus habet impurũ, humores vitioſos conuenienti medicamento euacuet. Hoc enim niſi fiat, omne illud vitium cum lacte in infantes deriuatur, & malum augetur. Si verò humores vitioſi euacuentur, citius cruſta decidit, & non renaſcitur. Quapropter alterentur & præparentur humores medicamentis è *borrag. bugloſſo, fumar. cichor. lupulo, radic. polypodii, oxylapathi*; Poſtea verò purgentur *foliis ſenæ, epithymo, rhabarb. helleb. nigr. el. diacathol. triphera Perſic.* & ſimilibus. Exhibeantur denique quæ viſcera roborare, & reliquos humores tẽperare poſſunt & expellere, vt:

℞. *Conſeru. borrag. bugloſſ. violar. fumar. cichor.* an. vnc. j. *rad. condit. cichorii, cortic. citri condit.* an. vnc. ß. *ſpec. diarrhod. abb. diamargar frig. C. C. præp.* an. Scrup. j. Cum *Syr. tunicis* F. Electuar.

Vel ℞. *C. C. præp.* Drach. ij. *magiſter. corall.* Drach. j. *ſpec. diamargar. frig.* Drach. ß.

F. puluis, cuius Drach. ß. aut ʒj. ſingulis diebus nutrici exhibeatur.

Ex iiſdem medicamentis etiam ipſis infantibus quædam exhiberi poſſunt, vt *ſyrupus de borrag. fumar. polypodio, lupulo*; ipſumque corpus etiam, pro ætatis ratione euacuari clyſteribus, vel *mannâ*, vel *paſſul. laxatinis, ſyrupo de fumariâ compoſito, de fol. ſenæ*.

Si verò affectus iam diu durauerit, & metus ſit, ne putredo inſignis ſub cruſtâ excitetur, & vlcera hæc in tineam degenerent, aut caro & cranium erodatur, ad topica accedendum, & primò caput lauandum *decocto maluæ & hordei*; vel *decocto radic. oxylapathi, fol. maluæ, chelidon. maior. abſinth. ſem. fœnugr. cicerum, lupinor. fabarum*. Si fortiùs abſtergere volumus, in vino, plantæ decoqui poſſunt. Vel lotio fiat *decocto radic. althææ* facto cum *vrinâ infantis* vel ſolâ vel *aq. hordei* admiſtâ.

Poſtea inungatur locus *ol. roſac. amygd. amar.* & modico *lythargyri*.

Vel ℞. *Cineris myrtillor. cortic. auellan.* an. ʒj. *tutiæ* Drach. jß. *butyri antiq. aq. roſ. loti* vnc. j. Miſc.

Vel ℞. *Succi betæ, chelidon. maj.* an. vnc. j. *axung. porcin.* vnc. ij. *ſulphuris* Drach. j. M.

Vel ℞. *Lythargy. ol. roſ. nutriti* vnc. j. *ceruſſæ* Drach. ß. *aloës, thuris* an. Drach. jß. *myrrh.* Drach. j. *ol. roſac. rutac.* an. q. ſ. Miſc. in mortario. Fortius eſt hoc.

℞. *Pulu. roſ. rubr. radic. bryon. fimi columbini, virid.*

S 2 *æris,*

ris, ſulphuris an. Drach. ij. *ol. iuniperini, cheirin.* an. q. ſ. M. in mortario, quo alternis diebus locus vngetur.

Vel ℞. *Caruſſa, lythargyr.* an. ℥ ij. *balauſt. agaric.* an. Drach. j. Cum *ol. roſ.* & *aceti modico*,

F. Vnguentum.

Vel Sapone Anglico aut Belgico liquidæ ſubſtantiæ locus affectus fricetur & illinatur & poſtea conuenienti decocto abluatur. Efficax eſt hoc:

℞. *Lytharg.* ℔ j 🜊 *acris q. ſ.*

Coque in vaſe orichalceo, horis duabus, colatura infundatur in cucurbitam vitream capacem, & affundatur paulatim *ol. tart. per deliq. q. ſ.* Puluis, qui præcipitatur, achoribus inſpergatur.

Si cranium ab vlceribus læſum ſit, primò cruſta detrahenda & emollienda *maluâ* & *violariâ* in butyro maiali decoctâ, vel axungiâ; poſtea eluenda & exſiccanda vlcera lixiuio è cineribus vitis, fagi, fraxini, addito butyro. Vbi cranium apparet, adhibendum *mel roſarum*, cui *ſpir. vini* aliquid additum ſit, poſtea eidem *puluis radic. ariſtoloch.* & *balſamus Peruuianus*, vel *terebinthina aq. Nicotian. cocta* addi poteſt. Plura medicamenta videantur apud Galenum, 1. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 8.

CAPVT IV.

De Tinea.

Tinea. SI achores & faui diu durent, aut tardè nimis vel malè curentur, in Tineam, vlcera nimirum capitis cruſtoſa, cutem eius erodentia, & fœtida, tranſeunt, vt *cap. præced.* dictum; & propterea iſte affectus meritò inter morbos infantium, ſed paulò adultiorum refertur. Etſi enim adulti quandoque hoc morbo laborant: tamen rudimenta eius & initia in infantiâ contraxerunt. Dicitur autem tinea à vermiculis illis veſtes erodentibus; quia vlcera iſta cutem capitis inſtar tineæ erodunt & corrumpunt. Quo nomine à Græcis hic affectus appellatus fuerit vix patet. Hoc verò nomine ab iis eum appellatum non fuiſſe, certum: proculdubio verò ſub achoribus & iſta vlcera comprehenderunt. Arabibus verò, quibus lactea cruſta & achores Sahafati humidum dicitur, Tinea Sahafati ſiccum nominatur. Differunt tamen non parum cruſta lactea, faui, & achores à tineâ, cùm illi ſint vlcera humida, è quibus perpetuò aliquid ſaniei emanat: hæc cruſtacea, & ſicca; & illi interdum non ſolùm caput, ſed & alias corporis partes occupant, hæc ſaltem ſit in capite.

Cauſſæ.

Cauſſa. Cauſſa proxima eſt humor ſalſus & acris, ſed iam ad melancholiam & atrum degenerans, qui quidem primò ex ſanguine materno, quo infans nutritus eſt, vel vitioſo matris lacte ortum habuit, vt *de achoribus* dictum, poſtea verò temporis progreſſu & morbi diuturnitate ac ægri negligentiâ, quod ſæpe fit in pauperibus, in atrum degenerat. Per contagium quoque facilè transfertur hoc malum in infantibus, dum capitis tegumenta, quibus tineâ laborantes vſi ſunt, capiti ſuo infantes imponunt.

Differentiæ.

Differentia. Cum autem humoris, qui tineam excitat, non ſemper eadem ſit ratio, inde quoque tineæ quædam differentiæ conſtituuntur. Alia enim eſt furfuracea, quæ ſquamas, dum ſcalpitur furfuribus ſimiles emittit; alia viſcoſa, in quâ cruſtâ remotâ apparent rubeæ viuæque carnis particulæ, quæ ficuum grana interiora repræſentant. Alia quoque pro humoris maiori vel minori prauitate mitior, alia malignior eſt. Eſt quoque alia recens, alia diuturna & vetus.

Signa Diagnoſtica.

Viſui ipſi hoc malum patet, & vulgò quoque notum eſt. Apparent enim in capite vlcera quædam cruſtacea & arida, modò viridia, modò crocea, modò cinerea, è quibus parum aut nihil ſaniei effluit, & quod emanat, fœtidum eſt. Signa

Prognoſtica.

1. Omnis Tinea difficilis eſt curationis. Curatu tamen facilior recens, & quæ ex humore flauo, ac nonnihil adhuc humida eſt. Prognoſtica.

2. Antiqua verò, & quæ planè ſicca & cinerea vel nigra eſt, contumax eſt, & curatu difficillima.

3. Et ſi infantes adhuc tinea corripit, vix curari poteſt antequam infans ad eam ætatem perueniat, quæ & medicamenta illa, quæ malum hoc requirit, & ipſas curationum moleſtias perferre poſſit.

4. Quanquam verò curatur tinea, rarò tamen in loco affecto naſcuntur pili, & inprimis ſi cutis dura & quaſi teſtacea euaſerit, & ad frictionē non rubeat. Si verò cutis adhuc ſit mollior, & poſt frictionem rubere incipiat, caloris vegeti adhuc indicium eſt, & ſpes, pilos adhuc renatum iri, etſi difficulter id accidat.

Curatio.

Quam reliqua vlcera indicationem habent, eam & iſta, nimirum magnitudo imminuta medicamenta carnem inſtaurantia indicat, ſoluta vnitas conglutinantia requirit. Verùm iſtis Indicatis ſatisfieri non poteſt, niſi humor erodens tollatur, id quod fit medicamentis detergentibus, & quidem fortioribus, vt malum radicitus tollatur; quod fieri non poteſt, niſi cruſta prius detrahatur, quod præſtatur non ſolùm detergentibus, ſed & quodammodo erodentibus. Quia tamen ipſi humores ſunt ſicci & aduſti, & cutis ipſa inde ſiccatur & denſatur, etiam humectantibus opus eſt, & quæ poros cutis laxant & aperiunt. Curatio.

Quoniam autem infantes tenelli iſta medicamenta non ferunt, nè malum radices agat, interim *caulium* vel *betæ folia* butyro vel pingued. porcin. illita vlceribus imponenda ſunt, quæ emolliunt & ſaniei exitum parant:

Vel ℞. *Succi fumar. caulium, oxylapath. helen* an. Vnc. j. ß. *lytharg.* an. Vnc. ß *axung. porcin. ol. rut.* an. q. ſ. *ceræ* q. ſ. F. Vng. molle.

Vel ℞. *Cortic. viridium ingland. vſt. q. ſ. terebinth. parum*, & cum *ol. ouor.* M. F. Linimentum.

Vbi autem ea iam fuerit ætas, & medicamenta fortiora, & curationis moleſtiam ferre poſſit infans, primò corpus vniuerſum, quantum opus eſt, euacuandum, *ſena, rhabarb. agarico*, & ſimilibus, deinde cruſta detrahenda validiſſimè detergentibus.

Vt ℞. *Sulphur.* Drach. ij. *ſinapis* Drach. ß. *ſtaphidis agriæ, radic. bryon.* an. Drach. j. *aceti acerr.* Vnc. j. *tereb. el.* Vnc. ß *ping. vrſi* q. ſ.

F. Linimentum.

Vel ℞. *Naſturtium*, teratur & frigatur cum *axung. porc.* & capiti inſtar cataplaſmatis imponatur, quod horis 24. vt cruſta decidat, facit, & ſi continuatur, malum totum ſanat.

Cruſtâ ablatâ & ipſi pili cum radicibus euellendi; cùm iis materia illa magis adhæreat; quod fit vel volſellis, vel pſilothris, ſeu medicamētis capillos tollētibus.

Vulgò

Vulgò vtuntur pileolo pice nauali inducto, quem toti capiti ſeu loco, quem tinea obſedit, imponunt, & aliquot diebus hærere ſinunt, poſtea eo detracto vnà pilos extrahunt. Vel caput tonſum melle illinatur & puluis reſinæ eidem inſpergatur, & placenta ſeu cataplaſma è farinâ triticeâ applicetur, qui exactis octo diebus, vbi amouetur, pilos ſimul euellit.

Vel ℞. *Amyli aut farinæ triticeæ* Vnc. ij. *reſinæ* Vnc. ß.

Coq. in aq. ad formam pultis. Poſtea inducatur linteo denſiori, quod in partes aliquot diſcindatur, quæ tineæ imponantur, & diem ac noctem hærere permittantur: poſtea iterum auellantur.

Poſteà emollientia, quæ intemperiem cutis ſiccam corrigunt, poros aperiunt, atque excrementa in cute altius hærentia euocant & diſcutiunt vſurpanda.

Vt ℞. *Rad. althææ, oxylapath. lil. alb.* an. Vnc. j. *maluæ, fumar. ſalu.* an. M. ij.

Coq. in lixiuio, aceto pauco adiecto, & ſingulis diebus bis caput abluatur.

Hinc ℞. *rad. oſtrutij, ſulphur.* an. Vnc. ß. *ol. ouor.* Vnc. ij. *pingued. porci q. ſ.* M.

Poſtea ℞. *Rad. bryon. oxylapath. helenij* an. Vnc. j. *fol. fumar. chelid. maj. ſcabioſ.* an. M. ij. *fl. chamæm. melilot.* an. M. j.

Coq. in lixiuio, & caput bis de die lauetur vel foueatur.

Mox panno aſpero vel *ol. de ſtaphid. agr.* vel *raphano*, aut *ſucco cepar.* caput fricetur ad rubedinem vſque, vt humores vitioſi altius latentes euocentur, & ad externa trahantur.

Vel ℞. *Succi borrag. ſcabioſ. fumar. oxylapath.* an. Vnc. iij. *ol. antiq.* ℔ j.

Coq. ad ſuccor. conſumpt. poſtea iniice *picis liquid.* q. ſ. Miſc.

Vel ℞. *Salis, fulig. ol. oliuar. picis liquid.* an. q. ſ. Miſc.

Vel ℞. *Cineris capill. hom.* Vnc. ß. *fecis olei ſem. lini* Vnc. iiij. *mell. deſpumat.* Vnc. iij. *myrrh.* Vnc. ß. Miſc.

Vel ℞. *Succi fumar. ſcabioſ. lapathi acuti, helenii* an. Vnc. j. *ol. antiq.* Vnc. iij.

Coq. ad ſuccor. conſumpt. Poſtea inſpergatur hic puluis:

℞. *Hellebori vtriuſque, ſulphur. vitriol. calcis viuæ, alum. gallar.* an. Drach. ß. *virid. æris* Drach. ij. Tandem adde *picis liquid. ceræ* an. q. ſ.

F. Cerotum.

Vel ℞. *Nitri* Vnc. j. *oxymell. ſ.* Vnc. j. ß. Miſc.

Vel ℞. *Suphur. viui* Vnc. j. *helleb. albi, ſtaphid. agr.* an. Drach. ij. *axung. porcin.* q. ſ. Miſc.

Vel ℞. *Alumin. vſti, vitriol.* an. Vnc. jß. *ariſtol. rot. ærugin.* an. Drach. ij. *picis naualis* Vnc. j. *axung. equi* Vnc. jß. *butyri antiq.* ℔ ß. Miſc.

Aliqui etiam arſenico, auripigm. mercur. viuo & ſimilibus vſi ſunt. Verùm cum locus affectus cerebro proximus ſit, vix talia vſurpanda, ne venenata qualitas cerebro communicetur, è qua poſtea vel mors attrahatur. Refert enim Valeſcus de Tarantâ, *lib. 7. cap. 35.* cum miles quidam feciſſet vnguentum ex iſtis nepoti ſuo tineâ laboranti, & capiti raſo ſub noctem impoſuiſſet, manè illum mortuum in lecto repertum fuiſſe. Argentum tamen viuum tutius, quàm arſenicum adhiberi, & propterea ſaliuâ hominis ieiuni extinctum, medicamentis modò propoſitis admiſceri poteſt.

Diæta.

Victus ratio ſit eadem, quæ in achoribus, abſtinendúmque à cibis ſalſis, acribus, alliis, cepis, piſis, braſſicâ, carne ſuillâ, & aliis prauum ſuccum gignentibus.

CAPVT V.

De Phthiriaſi.

Equidem & in adultis, ſi in ſordibus viuant, nec veſtes mutent, ac ſæpius mundent, pediculi generantur, ſed præcipuè in veſtibus: Infantibus tamen familiare malum eſt, quod nec nobilium liberis parcit, Phthiriaſis, cùm pediculi in infantium capitibus, quâ parte pili naſcuntur, generantur. Quod malum propterea inter morbos infantium omittendum non eſt. Et proinde hîc de pediculis in infantium capite ſaltem agemus, vbi tamen generalia quædam de pediculis inſpergemus. *Phthiriaſis.*

Non autem hîc operosè diſputabimus, an pediculi in capitibus infantium ſint morbi in numero, nimirum ſubſtantia toto genere p. n. capiti addita, quæ ſecundum naturam nullo modo adeſſe debebat, ſicut lumbrici in inteſtinis, & calculi in veſicâ inter morbos in numero à Galeno referuntur; an verò ſint ſymptoma in excremento mutato, quatenus ſcilicet excrementorum capitis ſoboles ſunt, & à cute capitis prodeunt; an verò cauſſa morbifica, quatenus ſolutionem continui & dolorem, imò ſolutam vnitatem rodendo inducunt: cùm quæſtio illa ſit Logica, vt Galenus appellat, & ad vſum artis parum faciat, ac hoc loco meritò omitti poſſit. Hoc conſideratione dignum eſt, cùm pediculi ſint animalcula quædam, quæ cùm alibi ex ſordibus veſtium, tùm præcipuè in infantibus ex excrementis capitis naſcuntur, quænam ſit eorum generatio, & quæ materia, ac cauſſa efficiens.

Cauſſa.

Materiam pediculorum quod attinet, ſcribit de ea Ariſtoteles, *5. de hiſtor. animal. cap. 31.* quod fiant ex carne, cum multa humiditas in eâ abundat, & cùm emerſuri ſint, fiant puſtulæ quædam, ſine pure, exiguæ, quæ ſi pungantur, pediculi exeant; quo loco per carnem cutem intelligit Ariſtoteles, id quod Antiquis vſitatum fuit, vt ex Galeno, *lib. 5. de ſimpl. med. fac. cap. 4.* patet. Neque etiam cùm dicit *ex carne*, ſimpliciter materiam, quam paulò poſt multam humiditatem in corpore eſſe dicit, deſcribit, ſed locum ſimul generationis innuit. Si enim ex carne corruptâ pediculi naſcerentur, in ſordidis vlceribus & cadaueribus id potius fieret, in quibus tamen vermes quidem gignuntur, nunquam verò pediculi. Galenus verò, *1. de compoſ. med. ſ. loc. cap. 7.* pediculorum generationem aceruatim quibuſdam fieri ſtatuit, ex multis humoribus calidis, ſed non ad tantam caliditatem progreſſis, ad quam perueniunt acres ichores. Eodem modo ſcribit Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 67.* pediculorum generationem quibuſdam aceruatim in capite contingere, multis humoribus moderatè calidis in profundo cutis collectis. Quod etiam docet Auicennas, *7. quarti tr. 3. cap. 1.* atque alij Arabes, qui ſcribunt, pediculos oriri ab humiditate, cum aliquali caliditate, & benigna quadam putredine. Atque ita Græci & Arabes, ac recentiores quoque Medici conſentiunt, materiam pediculorum eſſe humorem excrementitium, & quidem præternaturalem, ita diſpoſitum, vt ſit calidus moderatè, actu verò & poteſtate humidus, inter craſſum & tenuem medius, & potius ad ichorem, quàm ad craſſum vergens, putreſcens, non tamen excellenti putredine, ſed miti & moderatâ. *Cauſſa.*

Theophraſtus equidem, *lib. 2. de cauſſ. plant. cap. 12.* ſanguinem materiam pediculorum eſſe ſcribit, quem propterea nonnulli variè impugnant. Verùm cum corruptum ſanguinem intelligat, non aliud procul dubio accipit, quàm excrementitiam quandam ſanguinis, &

inprimis pituitoſi, aut alimenti in tertia coctione partem.

Putredo non proxima pediculorum cauſſa eſt.

Verùm enim verò, etſi hoc modo materiæ, è quâ pediculi generantur, diſpoſitio per manifeſtas qualitates & putredinem deſcribatur: tamen hoc animum veritatis auidum non ſatiat. Nam putredo ſola nullam ſpeciem producere poteſt; & ſi quid omnino ad generationem facit, non facit id quatenus putredo, ſed quatenus cum eâ eſt color quidam benignus, à quo vis ſeminalis excitatur. Præter qualitates, n. occultum quid, & ſeminalis quædam vis in materiâ latet, quæ ad certam ſpeciem producendam diſpoſita eſt. Vnde ex materiâ, è quâ pediculi generantur, non pulices, non vermes fiunt, ſed hæc animalis ſpecies: ſicut in plantis idem fit, vbi è quâlibet plantæ ſpecie, dum corrumpitur, peculiaria animalia fiunt. De quo Scaliger, *exerc.* 59. ſcribit: Plantæ gignunt in ſeipſis animalia, non putrefactione, ſed quædam quaſi ſemina fouentes ad generationem. Et *exerc.* 190. Animalia, *inquit*, non in plantis putridis, ſed tanquam ſucceſſiuis operis ſoboles naſcuntur; de quâ re pluribus, *de conſ. & diſſ. Chym. cum Gal. cap.* 12 dictum.

Vnde & cum cauſſa efficiens pediculorum inquiritur, non in calore putredinali ſolùm acquieſcendum, ſed vt, *loc. alleg.* monſtraui, vis quædam ſeminalis, quæ huius operis cauſſa ſit, indaganda & agnoſcenda, quæ etſi vulgò negligitur, non tamen naturæ ſcrutatores dilgentiores latet. Laudo hîc proinde Viri Doctiſſimi, Ioh. Thomæ Minadoi, quondam in Patauino Gymnaſio Profeſſoris, accuratum iudicium, qui, *de humani corporis turpitudinibus lib.* 2. *cap.* 9. quo de Phthiriaſi agit, hoc modo ſcribit. Hoc loco, *inquit*, cœcutit animus humanus, ac tanquam noctycoracis oculus caligat ad lumen huiuſce & ſimilis cognitionis. *Et mox*, cùm eorum ſententiam, qui ſaltem calorem cauſſam efficientem ponunt, recenſuiſſet, addit: Ex alterâ v. parte cum formæ introductio totiúſque animalis elaboratio non ſimplicem vnius caloris actionem ſequi videatur poſſe, ſed ex prouidâ quadā actione cuiuſdam opificis cum diſcurſu & prudentiâ operantis pendere, mens vlteriùs præter calorem aliud quoddam agens cogitur inquirere, quod cum conſilio & delectu ſingula in animalis fabrica diſponat & moderetur. Neque enim vnicus calor aliquando dedit brachio, oculis, cæteriſque membris, ſuam vnicuique formationem ac ſtaturam condere, neque alicuius præceptoris diſciplinâ vti conſueuit, ſed eadem ſemper agens ratione, ad varia ſe conuertit, ad varias formationes ſe comparat, prout conditor & architectator omnium partium illum dirigit atque permouet. Neque ſolùm perfectorum animalium generationem virtuti ſuperiori acceptam fert Minadous, ſed & pediculorum. Etſi enim Galenus ad cimicum, pediculorum, pulicum, ſimiliúmque animalculorum generationem conuerſus, vix, imò ne vix quidem auſit illorum generationem formationemque huic diuinæ formatrici virtuti adſcribere, haud intelligens, quonam pacto tàm præſtans, & tam nobile agens ad vilia hæc opera ſine ſuæ maieſtatis læſione queat deſcendere: tamen ſatius eſſe putat, ſtatuere, etiam horum animalculorum generationi eandem mentem, quæ grandioribus animalibus gignendis præeſt, præficere, eámque communi quadam prouidentiâ etiam minimarum rerum moderatricem conſtituere, neque æquum eſſe putare, eam nouercæ ritu, rerum facto delectu, has quidem contemnere ſoli fortunæ aut caſui relinquendo, has verò, vt ſibi proprias, conſectari; cum tamen illarum nulla ſine opificis prouidentiâ atque conſilio ad finem deduci rectéque abſolui queat.

Atque hæc ita ſeſe habere, nec pediculorum generationem ſimpliciter æquiuocam eſſe, vel illud deuincit, quod pediculi generant, & ſeſe propagant. Cum enim pediculi, qui ex humore excrementitio fiunt, ſint eiuſdem ſpeciei cum iis, qui poſtea propagatione naſcuntur, vt omnia, quæ formæ ſpecificæ identitatem monſtrare ſolent, corporis nimirum conformatio, vis generandi, & omnes actiones, id docent: omnino ſtatuendum eſt, illos, qui ex humore excrementitio nati ſunt, à vi ſeminali prouenire. Etſi verò Ariſtoteles, 5. *de hiſt. animal. cap.* 3. ſcribit, pediculos quidem per coitum generare lendes, ex lendibus verò præterea nihil naſci poſſe: tamen contrarium experientia docet, quâ conſtat, non ſolùm pediculos ſeſe copioſiſſimè multiplicare, ſed & per lendes id fieri. Sunt enim pediculi animalia ſuo modo ouipara, & per coitum lendes, inſtar ouorum, producunt, è quibus pediculi poſtea fiunt: quod ex eo patet, quod niſi lendes frequenter pectine vel ſcopis ſetaceis detrahantur, magna pediculorum multitudo excreſcit; & quod poſtquam è lentibus pediculi ſunt excluſi, ſpolia capillis hærentia, crepitum amplius, ſi digitis comprimantur, vt ante excluſionem pediculorum, non edunt.

Finis pediculorum.

Idem finis conſideratio perſuadet. Etſi enim finalis cauſſa pediculorum apud Medicos non detur; cum pediculi res p. n. ſint: tamen cum in naturâ nihil fruſtra fiat, etiam à Phyſico horum finis perpendendus. De eo verò alii aliter ſentiunt. Meritò I. C. Scaliger, *exerc.* 260. *ſect.* 1. eos irridet, qui pulices (eadem animalculorum eiuſmodi aliorum ratio eſt,) hominis cauſsâ creatos dicunt, aut ad inutilem eius ſanguinem ſugendum, aut qui cimicem à naturâ ablegatum dicunt, vt noctu ex importuno ſomno excitet nos ad preces cœlitibus fundendas. Rectè verò Auicennam ſcripſiſſe, melius eſſe gigni pediculos, quàm materiam putrem intra permanere, Viri doctiſſimi, qui & in pediculi ſtructurâ mirū artificiū agnoſcunt, cenſent Si enim omnium rerum opificem primum ſpectemus, is, vt ſuam infinitam ſapientiam & omnipotentiam proderet, maluit viuentia, quàm corruptam & putrem vitáque carentem materiam in naturâ multiplicari. Itaque Creatori ſapientiſſimo hoc placuit, vt viuentium perfectorum corpora dum corrumpuntur, non ſimpliciter in putridam materiam abeant, ſed in animalia ignobiliora. Hinc ex animalium partibus, excrementis, ex plantis, & plantarum fructibus varia animalculorum genera prodeunt, & quidem è determinatis determinata. Idem ſenſit & docuit I. C. Scaliger, qui *alleg. loco.* ita ſcribit: Homo propter Deum; propter hominem Mundus factus eſt. Et *mox:* Animalium princeps homo. Non erat autem homo futurus princeps niſi talis; quippe in medio. Non poteſt eſſe medius, niſi inter extrema. Igitur extrema facta ſunt, vt eſſet medius. Propter medium igitur facta ſunt. Extremorum autem & eorum, quæ medium inter & extrema ſita ſunt, ſi deeſſet aliquid, daretur in formis vacuum. Quod longè maius eſſet flagitium in naturâ, quàm vacuum in quantitate ſine corpore. Quid enim abſurdiùs, quàm medium ſine extremis. Quod iam olim etiam docuit Auguſtinus, *de ciuit. Dei lib.* 12. *cap.* 4. Vitia, *inquit*, pecorum, & arborum, aliarúmque rerum mutabilium atque mortalium, vel intellectu, vel ſenſu, vel vitâ omnino carentium, quibus eorum diſſolubilis natura corrumpitur, damnabilia putare ridiculum eſt: Cum iſtæ creaturæ eum modum nutu Creatoris acceperint, vt cedēdo & ſuccedēdo peragant infimam pulcritudinem temporum, in genere ſuo iſtius mundi partibus congruentem. Et *mox*: Cuius ordinis decus propterea nos non delectat, quoniam parti eius pro conditione noſtræ mortalitatis intexti, vniuerſum, cui particulæ, quæ nos offendunt, ſatis aptæ, decenterque conueniunt, ſentire non poſſumus. Et *iterum*: Non ex commodo vel incommodo noſtro, ſed per ſeipſum

conſiderata natura dat artifici ſuo gloriam. Viuentia nimirum nobiliorem corporis gradum conſtituunt, quàm miſta ſimpliciter.

Etſi verò vis ſeminalis in materiâ idoneâ latens pediculorum, vt & aliorum huiuſmodi animalculorum, primaria cauſſa efficiens eſt: calor tamen eſt cauſſa adiuuans, qui ſeminalem vim excitat, & in actum deducit. Iſque licet ſit in materiâ excrementitiâ, & ſæpe quoque putridâ: tamen non hoc præſtat, quatenus in materia putrida eſt; ſed quatenus adhuc benignus, & aliquomodo naturalis. Et ſæpe ad putredinem confugitur, vbi non opus erat; neque quod excrementitium, ſtatim putridum; & in materiâ excrementitiâ latere poteſt calor aliquis, qui vim generantem & formatricem latentem excitare poteſt. Et licet aliqua adſit putredo: tamen non tanta eſt, vt caloris illius benigni, & virtutis latentis actionem impedire poſſit. Atque hinc accidit, vt ætas prima & ſexus fœmineus, in quibus humida & calida excrementa multa cumulantur, ad generationem pediculorum magis proni ſint. *Cauſſa adiuuans.*

Ad generationem verò excrementorum faciunt etiam cibi quidam, & ficus inprimis, quas Galenus, 2. *de aliment. fac.* P. Ægineta, Oribaſius, Auicennas, & Arabes omnes, ad pediculorum generationem facere ſtatuunt. Confirmatque id experientia, nec diſſentit ratio. Suppeditant enim ſuccum pinguem, naturâ ſua ad cutem vergentem, ibique viſciditate hærentem, qui actione caloris partim cutis, partim ipſius materiæ, in pediculos conuertitur. Idem ciborum promiſcuorum & variorum vſus, ſordium purgatio & abſterſio, quæ per lotiones, balnea & pectinationem frequentem fieri debet, omiſſa. Sunt præterea & aliæ cauſſæ, quæ ad pediculorum generationem faciunt, vt ſordes veſtium & corporis mundatio neglecta, veſtes ex lana vel pellibus ouium morbidarum, aut à lupis laceratarum confectæ. Verùm hæc ad doctrinam de pediculis in genere pertinent.

Locum generationis pediculorum quod attinet, generantur equidem & multiplicantur in veſtibus, & ex vno vel altero pediculo in veſte generato, vel aliunde communicato, magna pediculorum copia naſci poteſt, vt & in totâ corporis cute. Cum tamen hîc ſaltem de pediculis inter morbos infantium agamus, commodiſſimus iis locus eſt cutis capitis, ratione pilorum, quibus excrementa capitis adhærent, & in quibus tanquam ſyluâ morantur, præcipuè ſi achores & faui accedant, & capita infantium non ſæpe mundentur. Ariſtoteles etiam, *loc. alleg.* ex carne, id eſt, cute, pediculos emergere, & primò puſtulas quaſdam in eâ ſine pure generari ſcribit, quas ſi pungas, pediculi exeant. Verùm rarò hoc fit: ſed frequentiſſimè in ipsâ cutis ſuperficie, & inter pilos generantur. *...cus.*

Signa.

De ſignis diagnoſticis aliquid addere opus non eſt.

Prognoſtica quod attinet. 1. Pediculare malum turpe, tædioſum & moleſtum eſt, ob pruritum, quem excitat. Et ſi in toto corpore naſcantur pediculi, (vt hoc inſeramus) periculoſum malum eſt, atque aliquos eâ fœditate obiiſſe proditum, vt Alcmanem Poëtam, & Pherecidem Syrium, vt *alleg. loco* Ariſtoteles refert, vt & alios, vt ex hiſtoricis notum. Q. Sereni verſus hac de re hi ſunt. *...a... ...noſtica.*

Sed quis non paueat Pherecidis fata Tragœdi,
Qui nimio ſudore fluens, animalia tetra
Eduxit, turpi miſerum quæ morte tulerunt.
Sylla quoque infœlix tali languore peresus
Corruit, & fœdo ſe vidit ab agmine vinci.

2. Idem Ariſtoteles, *eod. in loco*, ſcribit, minùs laborare eorum capita, quibus pediculus in capillo eſt.

3. Pediculi morituros deſerere ſolent, & agminatim excurrere: quod procul dubio accidit, quod humidâ, tepidâ ac blandâ exhalatione, quæ ad earum generationem & conſeruationem facit, deſtituuntur, & contra prauis vaporibus in morituris offenduntur.

Præcautio à Pediculis.

Vt iam de pediculis in toto corpore præcauendis non dicamus, quæ bonâ victus ratione, corporis purgatione, veſtimentorum crebrâ mutatione, & corporis lotione conſtat: in infantibus præcauetur, ne pediculi generentur, bonâ diætâ, & abſtinentiâ à cibis praui ſucci, inprimis à ficubus, corporis conueniente, quam quidem ætas fert, purgatione, & præcipuè capitis crebrâ pectinatione ac lotione. Inprimis autem ea medicamenta admiſceri poſſunt, quæ materiam, è quâ pediculi generari ſolent, ita diſponunt, vt amplius ad eorum generationẽ apta non ſit. Quod equidem frigida & ſicca, quæ vitæ, quæ in calido & humido conſiſtit, ſunt inimica, præſtare poſſent: Verùm cum pleraque talia ſint adſtringentia, tuta non ſunt, cùm materiam illam vitioſam in capite detineant. Medicamenta, quæ calida & ſicca ac tenuium partium ſunt, & materiam ex alto euocant, ſimulque nimiam in ea humiditatem abſumunt, commodiora ſunt. Qualia mox de pediculorum generatorum curatione proponentur. *Præſeruatio pediculorum.*

Curatio.

Si pediculi autem iam geniti ſint, tolluntur vniuerſalibus, ſi opus ſit, præmiſſis, medicamentis externis, quæ partim materiam, quæ pediculos genitos fouet, & plures ſuppeditat, abſtergunt, partim ipſos pediculos enecant. Sunt autem talia medicamenta alia mitiora, quæ, vt dixi, ſunt calida & ſicca, tenuium partium & ex alto trahentia, & plerumque etiam amara. Qualia ſunt *ſtaphiſagria*, quæ inde pedicularis appellatur, *abſinthium, ſcordium, ruta, fol. pini, cupreſſi, rad. helenii, ariſtol. longa, lupini, ſemen vrticæ, helleborus niger, colocynthis, ſulphur, fel taurinum & hircinum, ſapo, aqua marina & ſalſa, lixiuium*; è quibus lotiones & linimenta parari poſſunt. *Curatio.*

Vt ♃. *Ariſtol. long. lupin. fol pini, cupreſſi*, *partes aqual.* Coq. pro lotione capitis.

Vel ♃. *Rad. helenii* vnc. ij. *bryon.* vnc. ß. *betæ, mercurialis, ſaponariæ*, an. M. j. *lupinor.* vnc. j. *nitri* vnc. ß. Coq. pro lotione capitis.

Ad lauandum autem ſapo aliquis odoratus adhiberi poteſt.

Vt ♃. *Saponis Veneti* vnc. vj. *pulu. cinamom.* vnc. ß. *ol. aniſi* Drach. j. *moſchi*, gr. v. F. Pila.

Poſt lotionem caput illinatur tali Vnguento.

♃. *Pulu. ſtaphid. agriæ* Drach. iij. *farin. lupinor.* vnc. ß. *agaric. alb.* Drach. iij. *ſulph. viui* Drach. ij. *fell. taurini* vnc. ß. *ol. abſinth. q. ſ.* F. Linimentum.

Vel ♃. *Staphid. agriæ* vnc. j. *abſinth. rutæ* an. vnc. ß. *ſulphur. nitri* an. Drach. ij. F. Puluis, & cum *ol. laurino* F. Vnguentum.

Fortiora ſunt *helleborus albus* & *argentum viuum ſaliuâ exſtinctum.* Nonnulli & *arſenicum* vſurpant; quod tamen ſine periculo fieri non poteſt.

Vt ♃. *Sem. ſtaphid. agr.* Vnc. j. *helleb. albi* Drach. iij. *argenti viui ſaliuâ exſtincti* Drach. ij. *pingued. porci*, *ol. laurini* an. q. ſ. F. Vnguentum.

Verùm in infantibus tenerioribus nec argenti viui vſus ſatis tutus; cùm grauia ſymptomata excitare poſſit: & ſunt alia medicamenta benigniora, quæ huic malo tollendo ſunt paria.

CAPVT VI.

De Hydrocephalo & capitis inflatione.

Hydrocephalus. ET quidem Hydrocephalo, qui tumor capitis totius aquoſus eſt, quandoque etiam adulti corripiuntur, cuius rei hiſtorias duas annotauit Carolus Piſo, *de morbis à colluuie feroſâ, obſeruat.* 1, & 2. vnam Guil. Fabricius *Cent.* 3. *obſ.* 19. Verùm frequentius accidit hoc malum infantibus, quorum capita molliora ſunt, vt in omnem dimenſionem extendi poſſint. Imò obſeruauit Epiphanius Ferdinandus, *hiſtor. medic.* 21. etiam in vtero matris infantem hydrocephalo laboraſſe. In lucem verò editos infantes plurimos hydrocephalo laboraſſe obſeruatum eſt. Rhaſes, *de morb. infant. cap.* 3. ſcribit, ſe vidiſſe puerum, cuius caput adeo augmentabatur in longitudine & latitudine, vt corpus eius id ferre non poſſet. Et Albucaſis, *lib.* 2. *Chirurg. cap.* 1. refert, ſibi viſum puerum, cui caput indies ob aquoſum humorem contentum grandeſceret, tandémque in tantum tumorem ſublatum, vt ipſum nec ſtans, nec ſedens ceruice ſuſtinere poſſet, adeo vt paucis diebus interiret. Paræus etiam, *lib.* 7. *cap.* 1. ſe quatuor pueros hoc morbo laborantes vidiſſe, & curaſſe ſcribit. Verùm de Hydrocephalo ſatis egimus, *lib.* 1. *pract. part.* 1. *cap.* 28. qui locus ibi videatur. Quia verò pleraque ibi dicta hydrocephalo ex aquâ extra cranium collectâ ortum habenti conueniunt, quædam de hydrocephalo ab aquâ intra cranium collectâ addemus; etſi & medicamenta ibi propoſita hîc conuenire poſſunt.

Cauſſa. Generatur enim, vt ibi dictum, etiam hydrops capitis ab aquâ intra cranium collectâ. Imò, vt Veſalius, *lib.* 1. *cap.* 6. *de fabric. hum. corp.* refert, quandoque ab aquâ intra ventriculos cerebri contentâ. Id quod accidit, ſi infans in vtero matris talem ſitum habeat, vt caput dependeat, vnde aqua facilè eò defluit, vel ob ipſius cerebri humidam intemperiem.

Signa. Et tum tumor non adeo magnus eſt, ac magis ductus, quàm vbi aqua eſt extra cranium.

Prognoſtica. Curatur verò longè difficilius, quàm vbi aqua extra cranium colligitur, & plerumque morbus lethalis eſt.

Curatio. Indicatio verò & hîc eſt, aquas illas euacuandi & exſiccandi. Fit verò hoc medicamentis, *alleg. loc.* propoſitis, quæ tamen non ſolùm extra cutem capitis, ſed & auribus & naribus applicanda ſunt.

Vt ℞. *Cochlear. in teſtis* N. xxx. *majoran. artemiſ.* an. M. j. Contund. Adde *Camphoræ* Scrup. j. *croci* Drach. ß. Cum *ol. chamamel.* F. Cataplaſma.

Et alia ibi propoſita imponantur.

Naribus verò ſequens aqua immittatur.

℞. *Nuc. moſch. caryophyll. cubeb.* an. Scrup. j. *calami aromat. vulg. cortic. thuris* an. Drach. ß. *ac majoran.* Vnc. iij. Miſc. & naribus liquor immittatur; vel *Balſamum majoranæ, caryophyll. nuc. moſchat. cum moſcho & ambrâ* naribus illinatur. Auribus olea calida immittantur.

Quod ſi hoc modo aqua intra dies 20. non abſumatur & reſoluatur, inciſio tentanda, & cranium aperiendum, & aqua extrahenda, ſed paulatim & partitis vicibus, ne vires infantis deficiantur. Cauendum quoque, ne aër frigidus cerebrum lædat.

Capitis inflatio. Faciunt & alterius tumoris capitis mentionem autores, quem κεφαλῆς ἐμφύσημα, capitis inflationem nominant, qui à flatu ſub cute capitis, vel etiam membranis cerebri contento, capútque diſtendente, & in maiorem molem attollente generetur. Verùm vix ſolus flatus ſine aquâ, in parte hac corporis frigidiore, tantâ copiâ colligi poteſt, vt tale quid efficiat: ſed ſi aqua ibi colligatur, aliquid eius in flatus reſolui poſſe, impoſſibile non eſt. Quod ſi accidat, rarefacientia & diſcutientia, qualia *alleg. loc.* propoſita, vſurpanda, & capiti imponenda, ex *chamemelo, rutâ, origano, ſem. cumini, aniſi*, & ſimilibus.

CAPVT VII.

De Siriaſi.

INter morbos infantium & is recenſetur, qui Græcis Σειρίασις, procul dubio à σειρός, quæ vox Græcis foueam, ſeu foſſam, aut cauum corpus, in quo ſemina ſeruntur, ſignificat. Plinius, *lib.* 20. *cap.* 5. ardorem capitis nominat. Aëtius autem, *tetrab.* 1. *ſerm.* 4. *cap.* 13. ſcribit, eſſe affectionem, quæ cum febre accidat, & quidem inflammationem cerebri & membranarum, adeo, vt ſyncipitis & oculorum cauitas conſequatur. Siriaſis.

Cauſſæ.

Cauſſam huius mali proximam alij pituitam, alij bilem eſſe ſtatuunt. Verùm cum inflammatio ſit, à pituitosâ ſimpliciter materiâ eſſe non poteſt: neque etiam bilis ſola in infantibus facilè, præcipuè in cerebro, colligitur. Vero conſentaneum eſt, eſſe ſanguinem pituitoſum putreſcentem, qui dum putredine incaleſcit, bilioſus quodammodo euadit. Cauſſa.

Cauſſæ vero remotæ ſunt, aër calidior & æſtuans, vt & lac calidius ac ſpirituoſius. Quod ſi cui mirum videatur, is ſciat, lac quoque ſpiritum calidum, imò inebriandi vim in ſe continentem habere. Docuit iam olim id Lucretius, *lib.* 1. qui fœtus teneros caprarum dementari à lacte mero ſcribit, his verſibus;

—— Et candens lacteus humor
Vberibus manat diſtentis; hinc noua proles
Artubus infirmis, teneras laſciua per herbas
Ludit, lacte mero mentes perculſa nouellas.

Et I. C. Saliger, *exerc.* 87. autor eſt, Tartaros lactis tenuiſſimas partes ignis vi ſublatas, atque à craſſioribus exemptas, quod ſublimari dicitur, in vſu habere, præſentiſſimâ facultate ad inebriandum. Et probabile hoc videtur, cum lac butyrum multum, quod pingue & oleoſum eſt, in ſe contineat. Dixi verò alibi, pinguia & oleoſa omnia ſpiritus Chymicis dictos ſuppeditare, & olea à ſpiritibus vix aliter, quàm ſubſtantiæ modo differre. Mirum ergo non eſt, ſi matres aut nutrices potu ſpirituoſiore, vino nimirum, vel cereuiſiâ fortiori copioſius vtantur, lac ſpirituoſum inde generari, quod infantes lactentes inebriare quaſi & dementare, & hinc cerebri ac membranarum eius inflammationem inducere poſſit.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hic morbus ex ſyncipitis calore, eiúſque & oculorum cauitate, rubedine faciei, febre ardente & pallore, corporis ſiccitate, proſtrato appetitu & vigiliis. Et quidem cauitates ſyncipitis, è quâ hic affectus nomen habet, *das Blat ſchieſſen oder fallen* appellant Germani. Oſſa enim ſyncipitis parte ſuperiore, vbi ſutura coronalis & ſagittalis coëunt, non dura ſunt, ſed membranacea quaſi, & omnium poſtremò indurantur. Quod os ſeu membrana potius inſtar folij, vnde Germani *das Blat* nominant, in infantibus interdum ſubſidet, & foueam quaſi conſtituit, procul dubio quod cerebrum p. n. ſubſidet. Signa.

Prognoſtica.

1. Morbus hic periculoſus eſt, & pro lethali etiam vulgò à fœminis habetur, ſi infanti quocunque morbo laboranti, os hoc ſeu membrana ſubſideat, & foueam efformet. Prognoſtica.

2. Et quidem plerumque intra triduum infantes perire ſolent; & huc plerique *aph.50.ſect.7. Hippocratis* applicant: *Quibus cerebrum ſideratum eſt, intra tres dies intereunt; ſi verò hos ſuperauerint, ſani fiunt.*

Curatio.

[...]ratio. Quia adeſt intemperies calida cum materia, intemperies calida refrigerationem indicat; humor verò, qui affluxit, diſcuſſionem. Ne tamen plus materiæ affluat, vtile eſt, vt aluus ſubducatur. Quod commodiſſimè fit clyſtere, vel exhibito *ſyr. roſ. vel viol. ſolutiuo.*

Refrigerantia quod attinet, poſſunt ea parari è *ſucco & aquâ lactucæ, cucurbitæ, melonum*, vel cucurbita recens in laminas conſciſſa imponi poteſt. De quorum tamen vſu monendum, ea quidem quodammodo actu frigida imponenda eſſe, & quoties incaluerunt renouanda: ſimul tamen cauendum, ne cerebrum, quod proximè ſubeſt, & non niſi cute & membranis tectum eſt: nimio refrigerantium vſu lædatur, & contrarius affectus infantique mors inducatur. Tutius *oleo roſaceo* locus inungitur.

Vel ℞. *Olei roſacei* Vnc.ß. *vng. populei* Drach.ij. *album. oui* j. *emulſ. ſem. papauer. aq. roſ. facta* Drach. ij. Miſce.

Vbi fluxio præterit, & inflammatio ſedata eſt, diſcutientia è chamæmelo, anetho, & ſimilibus paranda.

Vt ℞. *Ol. chamæmelin.* Vnc.j ß. *anethini* Vnc.ß. *vitell. oui* j. Miſc.

Vel ℞. *Summitat. anethi* M.ß. *fl. chamæmel.* p.j. Coq. in aq. Adde *ol. chamæmel.* Vnc.j. Miſc.

Vel *aqua chamæmeli & anethi* imponatur.

Diæta.

[...]ta. Inprimis vero bonâ Diætâ Nutricis opus eſt, quâ lactis caliditas temperetur. Vtatur ergo ea cibis refrigerantibus, ptiſanâ hordeaceâ, emulſione ſem. frig. maj. papaueris, lactuc. endiuiæ. Vino planè abſtineat, vt & cereuiſiâ potenti, & vel aquam vel cereuiſiam tenuem bibat. Degat cum infanti in aëre frigidiore, corporis & animi motus nimios, inprimis iram, caueat.

CAPVT VIII.

De Pauore in ſomno.

Pauore in [ſom]no. VT verò iam ad ſymptomata facultatis animalis accedamus, in ſenſu communi & imaginatione duo accidunt ſymptomata, pauor in ſomno, & vigiliæ nimiæ. Et primò pauorem in ſomno quod attinet, eſt ille nihil aliud, quàm ſomnus perturbatus, & cum ſomniis terribilibus, de quo eſt *aph. Hippocratis* 24. *libr.3. Paruis & nuper natis puerulis accidunt pauores inter dormiendum.* Equidem Ariſtoteles, 4. *de hiſt. an. cap.* 10. negat, infantes ante quartum ætatis annum ſomniare, & poſt quartum etiam annum pauca ipſis ſomnia contingere. Verùm cum experientia aliud doceat, & infantes ſomniare ex riſu & pauore in ſomno ſatis pateat, locus iſte Ariſtotelis non aliter accipiendus eſt, quàm vt ipſe Ariſtoteles, 7. *de hiſt. animal. cap.* 10. ſeſe explicat, dum ſcribit, ſomniare infantes, ſed ſerò meminiſſe imaginum. Et reuerâ procul dubio, ſomnia non adeo clara habent infantes; ideóque etiam hic affectus ferè Incubo in adultis reſpondet.

Cauſſa.

[...]ſa. Cauſſa proxima ſunt vapores impuri & tetri, qui ſpiritibus animalibus miſcentur, eóſque turbant, & phantaſmata terribilia imaginationi obiiciunt. Ortum autem habent vapores illi ex ventriculo, & deprauatâ coctione: Ideóque hic affectus iis infantibus præcipuè accidit, qui lac auidius ſugunt, & voraciores ſunt, & ita plus alimenti adſumunt, quàm ventriculus concoquere poſſit, vnde id corrumpitur, & vapores, qui cerebrum petunt, & ſpiritus animales turbant, eleuantur. Non abſurdum tamen putauerim, ſtatuere, hos vapores non ſolùm per œſophagum, ſed & per venas ad caput adſcendere. Vt enim in incubo, qui ex nimiâ cibi copiâ ſanguinem flatibus craſſis plenum ſuppeditantis generantur, vapores craſſi per vaſa ad cerebrum adſcendunt, & affectionem eam inducunt: ita ſi infantes cibo nimio ventriculum repleuerint, ſanguis etiam inde vaporibus craſſis plenus generari poteſt, iique ad cerebrum eleuati affectum hunc excitant. Ideóque non ſolùm in ventriculo oriuntur hi pauores, ſed & in febribus, variolis & morbillis infantibus accidunt. Galenus, 3. *aph.* 24. alio modo pauores fieri ſtatuit, dum docet, eos accidere, cum multi & vitioſi humores os ventriculi, quod ſenſu exquiſito præditum eſt, grauant & mordent, qui morſus, vt alij id porrò explicant, cerebrum in conſenſum trahat, & exagitet, è quo cerebri motu fiat concuſſio, & ex concuſſione pauor ille. Quandoque & à vermibus proueniunt.

Signa Diagnoſtica.

Affectus ipſe ab adſtantibus facilè agnoſcitur; cùm infantes in ſomno plorent, vel gemant, & concutiantur, ac ſubitò exterrefacti in clamorem erumpant. Ex ore plerumque ſimul calidus vapor, iſque fœtidus exhalat. Signa.

Prognoſticum.

Malum non contemnendum eſt; cum ſæpe epilepſiæ ſit prodromus, & in eam, ſi ſæpius reuertatur, mutetur. Prognoſtic[um]

Curatio.

Quapropter opera danda, vt malo huic maturè ſuccurratur. Curatio. Id quod fit, ſi humores vitioſi è ventriculo tollantur, & ne cibi porrò corrumpantur, detur opera. Præſtatur hoc, ſi nutrix ipſa ſit ſana, & cibis boni ſucci moderatè vtatur; à prauis verò cibis omnibus abſtineat, vt ita lac, quod infans ſugit, ſit probum, non vitioſum, de quo ſupra, *part.* 1. dictum: Infans etiam parcius lactetur, & de alimento eius aliquid detrahatur, ne nimiâ eius copiâ ventriculus grauetur. Neque infans poſt lac vel cibum ſumptum ad ſomnum ſtatim componendus eſt, ſed aliquandiu geſtandus, vt cibus ad ventriculi fundum deſcendat, & ſubſideat, ac facilius coquatur; atque vt corruptus cibus è ventriculo tollatur, & vomitu reiiciatur, infanti *ol. amygd. dulc.* exhibeatur, vel *mellis roſati ſolutiui* cochlear vnum atque alterum, quod humores illos vitioſos abſtergit, & ad aluum promouet.

Cauſſâ morbi ſublatâ ventriculus roborandus; quod fit commodè *magiſterio coralliorum*, quibus ſpecies diapliris & confectiones de hyacintho addi, & cum lacte exhiberi poſſunt.

Vel ℞. *Magiſt. coralliór.* Drach. j. *ſpec. diapliris* Scrup.j. *ſacchari in aq. roſ. diſſol.* Vnc.j.

F. Rotulæ.

Extra verò ventriculus *oleo abſinthij, menthæ, nardino, maſtichino nuc. moſchatæ* inungatur.

Ante ſomnum autem rotulam j. diamoſchi d. lacte ſolutam infanti exhibere vtile eſt.

Si à febre ſit hoc ſymptoma, illi occurrendum, vt ſupra dictum.

Si à vermibus, iis conuenientia remedia opponenda, de quibus infra.

Nonnulli hîc & amuleta quædam vſurpant, ac de collo infantium ſuſpendunt *corallia, dentem lupi, cornua ſcarabei Lucanici*, quem volantem ceruum nominant.

CAPVT IX.

De Vigiliis nimiis.

Vigiliæ nimiæ. FOetus, quamdiu eſt in vtero, perpetuo ferè ſomno detinetur, vt Ariſtoteles, *5. de gen. an. cap. 1.* habet, vterum quoque egreſſus, initio, ſi bene ſe habet, maximam partem dormit, cum cerebrum habeat adhuc humidiſſimum, & multis humiditatibus abundet. Cum ergo multum vigilare incipit infans, & neque cunarum motu, neque cantu, neque mammâ exhibitâ, neque vllo alio modo ipſi ſomnus conciliari poteſt, morboſæ & p.n. conſtitutionis indicium eſt.

Cauſſæ.

Cauſſa. Quæ autem vigiliarum nimiarum cauſſa ſit in adultis, dictum eſt, *lib. 1. part. 2. cap. 1.* E cauſſis ibidem enumeratis in infantibus præcipuè locum habent, lactis vitium & eius in ventriculo corruptio, è quo vapores acres continuò ad cerebrum adſcendunt, ſpiritúſque animales agitant, nec eos quieſcere permittunt. Cùm verò *cap præced.* dictum ſit, ex cibi in ventriculo infantium corruptione etiam pauorem illum in ſomnis accidere, quæritur, quæ cauſſa ſit, quod ex cibi corruptione modò pauores in ſomnis, modò vigiliæ excitantur. Mercurialis cauſſam eſſe putat, quod vbi à cocto cibo non feruntur vapores, ſed triſtitiæ phantaſmata; quæ ſolam imaginationem percellunt, efficiantur inſomnia terrifica; vbi verò vapores efferuntur, atque illi acres, ſomnus impediatur atque vigiliæ excitentur. Verùm nulla phantaſmata triſtia à corrupto cibo in caput feruntur, ſed phantaſmata in cerebro à facultate imaginatrice formantur: quod autem triſtia ſint, accidit, vel quia cerebrum per conſenſum à ventriculo vellicatur, vel, vt maximè probabile, quia vapores tetri ſpiritus animales inquinant, & vt triſtia phantaſmata formentur, faciunt; qui vapores vbi non ſunt acres, ſed potius craſſi, non vigilias, ſed pauorem in ſomno excitant. Si verò vapores illi acres ſunt, continuò ſpiritus agitant, atque ita vigilias nimias excitant. Poſſunt tamen ob vapores acres ſomnum in infantibus turbantes etiam è venis & arteriis in caput ferri, in febribus. Præterea etiam dolorificæ affectiones in infantibus vigilias pariunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt, & infantes nullo modo ad ſomnum deduci poſſunt, ſed continuò plorant.

Prognoſticum.

Prognoſtica. 1. Periculoſus verò affectus eſt, non ſolùm quia in genere ſomnus & vigiliæ, ſi modum exceſſerint, malæ ſunt; verùm inprimis, quia hic affectus ab infantium naturâ, qui plurimùm dormire ſolent, alienus eſt.

2. Vigiliis enim nimiis in iis humores accenduntur, & exſiccantur, vnde facilè conuulſiui motus, febres, catarrhi, & alia mala in infantibus excitari poſſunt.

Curatio.

Curatio. Si vapores illi acres, qui ſomnum turbant, & vigilias excitant, à lactis vitio & eius corruptione proueniunt, vt lactis vitium modo, qui *parte 1.* propoſitus eſt, tollatur, & humores illi ex lacte corrupto nati, tollantur, neceſſe eſt, & corruptio cibi porrò præcaueatur, de quo *cap. præced.* dictum eſt.

Si febris vel dolorifica aliqua affectio adſit, ea tollenda, & lintea ac lectiſternia munda iis ſubſternenda, ſcribítque Galenus, *lib. 1. de tuend. ſanitat. cap. 8.* cum puellus quidam totum diem iratus fuiſſet, ploraſsétque; ac immodicè ſe & inordinatè iactaſſet, & neque papillâ in os immiſsâ, neque vlnarum agitatu, nec vllo alio modo ad ſomnum componi potuiſſet, ſe deprehendiſſe, tùm lectum, tùm inuolucra & veſtes ſordidas, ipsúmque puellum immundum atque illotum, & propterea lauare ac detergere, & inuolucra ac veſtes mundas præbere iuſſiſſe: quibus peractis illico dormiuit puellus non ſolùm ſuauiſſimum, ſed & longiſſimum ſomnum.

Medicamenta verò ſomnum conciliantia non ita tutò infantibus exhibentur; cum eorum ingenia ſtupida reddant. Solent quidem interdum nutrices, ne infantes vigilantes ipſis noctu moleſti ſint, & vt ipſæ ſomno commodiùs indulgere poſſint, ſub noctem infantibus ſyrupum de papauere exhibere: verùm hoc valdè noxium eſt infantibus, & plerumque ingenia ſtupida reddit. Multò minùs verò fortiora hypnotica infantibus exhibeantur. Nutricibus potius medicamenta ſomnum conciliantia propinanda, ſed & ea moderata, vt *amygdalæ dulces, lactuca, ſemen papau. albi.*

Externa quod attinet, lotio pedum inſtituenda, è *decocto ſummit. anethi, fl. chamæmeli, fol. maluæ, ſalicis, vitis, capitum papaueris.* Et vtiliſſimum eſt, vt plantæ pedum medullâ oſſium ceruinorum inungantur. Capiti verò fortiora refrigerantia, vel narcotica non applicanda; cum debile & humidum infantium cerebrum ab iis facilè offendatur. Tutiſſimum eſt *oleum anethinum recens*, quo tempora illinantur; vel inungantur eadem *oleo roſaceo* cum pauxillo *oleo nuc. moſch. expreſſo miſto.* Vel imponatur cataplaſma ex *ſem. papau. albi* cum *lacte muliebri* vel *aqua roſar. aut ſolani* & momento *croci.* Naribus etiam infantis oleum violarum cum pauco ſucco lactucæ mixtum illinatur.

Si ſiccitas cerebri adſit, linteum, quod ſemicirculo ligneo inſtar veli infantium capiti obtendi ſolet, aquâ frigidâ, vel violar. aut lactucæ madefieri, iterúmque expreſſum ſupra caput infantis expandi poteſt.

CAPVT X.

De Epilepſiâ & Conuulſione.

NOn rarò quoque Epilepſiâ & conuulſionibus laborant infantes; de quo ſymptomatum genere cum ſatis *lib. 1. part. 2. cap. 31.* dictum ſit, hîc actum agere nolo: pauca ſaltem addam. Frequentiſſimè autem Epilepſia infantibus accidit, & propterea, vt *alleg. loco* dictum, ab Hippocrate παιδίον νόσημα morbus puerilis, & ab Arabibus mater puerorum vocatur. Accidit verò infantibus vel per conſenſum partium inferiorum, præcipuè ventriculi & inteſtinorum, cum lac in ventriculo corrumpitur, aut prauam qualitatem habet, id quod ſæpe euenit, cùm nutrices malè moratæ, iræ, & animi affectibus nimis indulgent, & poſtea ſtatim mammam infantibus præbent, aut vermes in inteſtinis hærent, aut totius, quod in variolis, morbillis, & aliis febribus euenit, cum ex humoribus vitioſis praui vapores eleuantur, & cerebri membranas vellicant; vel per primarium cerebri affectum, cùm humores diſpoſitionem epilepticam habentes in cerebro generantur; idque accidit vel ob hæreditariam diſpoſitionem, quæ à parentibus communicatur, vel ob *Epilepſia.* tempe

temperiem & alimentum vitioſum, ad quam rem non parum facit vini potentioris copioſius à nutricibus hauſti vſus. Dolores quoque dentium vehementes, cerebro in conſenſum tracto, conuulſiones excitare poſſunt. Excitatur præterea epilepſia à terrore ſubito, ſi infantes eo percellantur. Nonnulli quidem epilepſiam in infantibus à pituitoſo humore prouenire ſtatuunt. Verùm ſi hoc ita ſe haberet, cur non ſenes, quorum cerebrum maximè eſt pituitoſum, epilepſiâ, & contra infantes æquè, ac ſenes apoplexiâ laborarent; quod tamen non accidit. Monſtratum verò fuit, *loco alleg.* Epilepſiam nullo modo à pituitâ prouenire, ſed potius ab occultâ & acri, cerebrique membranas peculiariter infeſtante qualitate, quod omnino in infantibus quoque locum habet. Sit enim ſanè, vt infantes multam pituitam in capite cumulent, vnde catarrhi ſuffocatiui, vel alia mala oriuntur; epilepſiam tamen non excitat, niſi Διάθεσις epileptica concurrat. Et humorem illum, qui epilepſiam excitat, non ſimpliciter eſſe pituitoſum, ſed corruptum, acrem, & prauum; fœda illa vlcera & tubercula, quæ infantibus interdum in capite oriuntur, id ſatis docent. Hæc enim vlcera & tubercula ſi euaneſcant in infantibus, non ſolùm epilepſiæ, ſed & mortis ſæpe cauſſa exiſtunt.

Signa Diagnoſtica.

gna.
Ipſe affectus manifeſtiſſimus eſt.

An verò à lacte vitioſo aut corrupto, vel à vermibus, imminentibus variolis, morbillis, vel aliis febribus, vel dentitione proueniant, à ſignis horum affectuum ſuo loco propoſitis patet. An etiam terror cauſſa ſit, adſtantes docebunt. Quæ omnia ſi abſint, à primario cerebri affectu malum prouenire, credibile eſt.

Prognoſtica.

gnoſtica.
1. Eſt autem epilepſia non ſolùm in omni ætate morbus adeo horridus & fœdus, vt Aretæus ſcribit, vt ſi ſe mutuo in acceſſionibus ſpectantes ægroti, quæcunque patiuntur cernerent, non vltra vitam ducere vellent, ſed & infantibus periculoſum malum, & ſi infantes admodum paruos, & mox in primâ ætate corripiat frequenter, rarò euadunt.

2. Si autem iam adultiores & per longiora interualla ac certas periodos inuadat epilepſia, ætatis mutatione euaneſcit, & curatur, de quo Hippocrates, *5. aph. 7.* Qui morbo comitiali corripiuntur, ante pubertatem curantur: Poſt annum autem vigeſimum vel vigeſimum quintum, ferè vſque ad mortem comitatur. Et Celſus, *lib. 3. cap. 24.* ſæpe morbum hunc, ſi remedia non ſuſtulerunt, in pueris Veneris, in puellis menſtruorum interuentu tolli ſcribit.

3. Epilepſia & motus conuulſiui, qui infantes non rarò in variolarum & morbillorum principio inuadunt, ex ſe quidem nihil periculi habent, & modò variolæ ac morbilli erumpant, nunquam amplius nec adultos epilepſia infeſtat. Si tamen natura in expellendo ſuccumbat, ſæpe infantes moriuntur, non epilepſiæ, ſed primarii morbi cauſſâ.

Curatio.

io
Curatio autem tàm extrà paroxyſmum, ſeu præſeruatio, quàm in paroxyſmo, *alleg. loco* propoſita eſt. Vt quædam addamus, præcauetur epilepſia, ſi infanti, quàm primum in lucem editus eſt, puluis hic cum lacte exhibeatur.

℞. *Rad. pæoniæ maris decreſc. Lunâ collectæ* Scrup. j. *magiſter. corall.* Scrup. ß. *fol. auri dimidium.* F. puluis. Efficax eſt & hic puluis.

℞. *Margarit. præparat. magiſt. corallior. rubr.* ana Drach. ß. *viſci q.* Drach. ij. *ſuccini albi* Drach. j. *fol. auri* num. vj. *ſacch. ad pondus omnium.* F. Puluis.

Vel ℞. *Rad. pæoniæ* Drach. j. *ſem. pæoniæ, viſci q. vngulæ alcis, cranii hom. prep. ſuccini prep.* an. Scrup. j. *moſchi* gr. ij. F. puluis.

Itali, & Florentini præcipuè, quibus hoc malum familiare eſt, pueros recens natos ferro candente, aut particulâ ligni igniti adurere ſolent, vbi ſumma vertebra capiti coniungitur, vel candelæ cereæ accenſæ guttam vnam vel alteram feruentem in eundem locum deſtillare moris eſſe, præcauendi epilepſiæ gratiâ, *alleg. loc. lib. 1.* dictum, eâ proculdubio de cauſſâ, vt cerebrum hoc modo exſiccetur, & per dolorem humor, qui ad cerebrum fluxit, vel fluxurus eſt, ad occiput trahatur & deriuetur, inprimis ſi fonticulus ex vſtione excitetur, per quem continuò, quicquid in cerebro colligitur, euacuetur. Et ſcripſit iam olim Celſus, *lib. 3. cap. 23.* ferro candente in occipitio & infra, qua ſumma vertebra capiti committitur, adurere duobus locis, vltimum epilepſiæ eſſe remedium. Verùm enimuero non ſatis tutò in molliſſimis & tenellis infantium corporibus tam generoſum auxilium adhibetur; & omnino hîc obſeruandum P. Æginetæ conſilium, *lib. 3. cap. 13.* ſcribentis, ſi infans adhuc fuerit, qui epilepſiâ corripitur, nihil curioſè eſſe tentandum. Si enim tenera infantium corpora nec purgationem, nec venæſectionem ferunt, quomodo ignem tolerabunt; cum hoc remedium in infantibus continuos dolores vigiliaſque excitet, atque ita eorum vires deiiciat. Et ſit ſanè, vt in quibuſdam locis, vbi epilepſia per primarium cerebri affectum familiaris eſt, iſtud auxilii genus locum habeat: tamen in epilepſia, quæ per conſenſum partium inferiorum, quæ ſæpe infantibus accidit, nihil prodeſſe poterit; cum auram illam malignam, quæ ex inferioribus aſcendit, à cerebro auertere non poſſit. Verùm de quæſt. iſtâ prolixè tractat Ioh. Baptiſta Syluaticus, *controuerſ.* 87. qui videatur.

Mater inprimis, vt & nutrix, bonam diætam ſeruet, nec aliquid in cibo ſumat, quod hunc morbum infanti conciliare poſſit, de quo *part. 1. de nutricis diæta*, dictum. Si infans epilepſiæ obnoxius lac ventriculum nimis repleuiſſe animaduertatur, vt id vomitu reiiciatur, danda opera, quod fit, ſi lingua infantis comprimatur, vel penna ol. amygd. d. vel oliu. illita in fauces intrudatur, quâ ratione interdum paroxyſmus tollitur, ſi fiat in ventriculi à lacte repletione.

Si à vermibus ſit epilepſia, remedia contra vermes *lib. 3. part. 2. ſect. 1. cap. 5.* tradita, & quorum etiam poſtea mentio fiet, vſurpanda, quæ eos enecent, & exturbent, quibus radices pæoniæ, & alia contra epilepſiam remedia addere licet.

Si cum febre coniungatur epilepſia, eam nonnulli fieri ſtatuunt, quia calore abſumatur cerebrum & quaſi colliqueſcat, atque inde infans moriatur. Verùm cùm infantes in febribus ſtatim in principio interdum epilepſiâ corripiantur; cauſſa hæc locum non habet. Vero magis conſentaneum eſt, Epilepſiam hanc fieri à vapore maligno, ab humore febrim excitante eleuato. Et cum propterea epilepſia ſuperueniens prauitatem materiæ arguat, non mirum eſt, infantes plerumque tùm mori. In curatione autem epilepſiæ talis, non ſimpliciter ad epilepſiam reſpiciendum, ſed ſimul ad febrem, nec nimis calida contra epilepſiam exhibenda, ſed quæ temperata ſunt, vt corallia, ſmaragdus, vngula alcis, & ſimilia.

In paroxyſmo exhibeantur aquæ epilepticæ, ac ceruix & ſynciput iiſdem, vt aq. lauendulæ & ol. ſuccini fricetur, collo infantis etiam radix pæoniæ, vngula alcis, ſmaragdus appendatur, aut in vola infantis complicato pugno retinenda dentur.

De conuulſione.

Conuulſio. Quâ ratione conuulſio & conuulſiui motus differant, *lib.1. part. 2. cap.28.* dictum. Ad conuulſiuos motus pertinet epilepſia, de quâ modò dictum. In epilepſiâ nimirum cerebrum magis afficitur; & propterea omnes totius corporis partes conuelluntur, & ſimul omnes ſenſus interni & externi abolentur; Motus tamen ille deprauatus non ita diu durat, cùm cerebrum id quod moleſtum eſt, omni conatu excutiat. In conuulſione verò cum materia circa ſpinalem medullam & in muſculorum exortu conſiſtat, omnes partes ita non concutiuntur, neque animales actiones cæteræ læduntur. Malum tamen hoc pertinax eſt. Habet autem ortum ab iiſdem cauſſis, quæ *lib.1.part.2.cap.8. & 31. de epilepſ.* & *conuulſ.* propoſitæ. Nonnulli quidem multa dubia hic proponunt: verùm cùm ea omnia ex hypotheſi oriantur, mirum conuulſionem fieri vel à repletione, vel ab inanitione; de eo verò quid ſentiendum ſit, *lib. 1. part. 2. cap. 28. quæſt.1.* dictum ſit: hîc nihil ampliùs addimus. Hæret verò illa materia plerumque in ſpinali medullâ, & quidem pertinaciter. Et propterea malum periculoſum eſt, & infantes plerumque moriuntur.

Medicamenta ad hunc affectum vtilia, *alleg. loco* ſunt propoſita. Infantium corpora, & præcipuè ſpina dorſi lauanda eſt *decocto radic. althaæ, lil. albor. paoniæ, fl. chamameli.* Hinc linimento aliquo illinenda, parato ex *pingued. human. anſer. ol. lumbricor. irino, lil. alb. vulpino, terebinth. maſtichino, ſtyrac. calamit.* & ſimilibus. Paulus Ægineta *heliotropium* herbam aqua coctam pueris conuulſione laborantibus prodeſſe ſcribit, ſi eâ lauentur.

CAPVT XI.

De Strabiſmo.

Strabiſmus. AD actiones animales læſas pertinet Strabiſmus, quo infantes nuper nati etiam corripiuntur. Eſtque hoc malum vel natiuum, ex vitioſâ oculorum conformatione; vel ex conſuetudine contrahitur, dum infantes in cunis capite luci aut candelæ accenſæ aduerſo, vel ad latus poſito iacent, atque ita oculos continuo luci obuertunt, quò cum infantes collimant, diſtortionem hanc oculorum efficiunt. Vel etiam à morbo excitatur, dum poſt frequentem epilepſiam, conuulſis & contractis oculorum muſculis, ſitus hic oculorum vitioſus contrahitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Si ſit à primo ortu Strabiſmus in infantibus, vix curatur; vt etiam ille, qui epilepſiam frequentem & fortem ſequitur. Si verò ſit â malâ conſuetudine, curationem ſuſcipit, dum modò recens malum ſit; inueteratum enim vix curatur.

Curatio.

Curatio. Curatur autem, ſi lucerna in partem oppoſitam, quò oculi præter naturam declinant, ponatur; vel aulæa picta & variegata ſimili modo oculis obiiciantur, vt infans fixo obtutu eam adſpiciens, in contrarium oculos flectat. Idque tamdiu faciendum, donec aſſiduo eiuſmodi oculi in contrarium motu is in naturalem ſtatum & ſitum formetur. Poteſt quoque larua vel cappa faciei infantium obduci, & foramina oculis oppoſita ita diſponi, vt infantes in partem oppoſitam ei, quò oculos p. n. vergunt, eos dirigere & mouere cogantur. Vide *lib.1. part.3. ſect.2. cap. 23.*

CAPVT XII.

De Aurium dolore, inflammatione, humiditate, vlceribus & vermibus.

INter morbos pueriles, Hippocrates, 3. *aph.*24. etiam ὦτων ὑγρότητας, aurium humiditates, nominat. Cùm enim cerebrum infantium ſit valdè humidum, ſuperfluæ humiditatis pars quædam interdum per aures euacuatur. Sed rarò hoc fit ſine inflammatione. Plerumque enim ſi humores ſuperflui copioſè ad aures confluunt, inflammatio inde excitatur, cui grauis dolor coniungitur, quæ cum in infantium corpore humido non diſcutiatur, ſed in pus mutetur, fit, vt poſtea ſanguis, pus & ſanies effluat. Interdum & vermiculi in auribus naſcuntur, quæ affectio aurium verminatio, & aures verminoſæ appellantur. *Aurium humiditas.*

De aurium autem inflammatione, vermibus, & dolore in genere dictum *lib. 1. part. 3. ſect. 3. cap. 2. 4. 8,* quæ ibi videantur. Hoc loco ſaltem quædam, quæ infantibus propria ſunt, afferemus.

Cauſſæ.

Eſt in infantibus, vt dixi, maximè humidum cerebrum, & excrementa multa cumulat, quæ natura rectè agens per palatum & nares euacuat. Vbi verò eorum nimia copia colligitur, quandoque per aures confluentia dolorem, dolor ſanguinis affluxum excitat, vnde poſtea inflammatio oritur, quæ vbi in pus mutatur, ſanies ex eâ effluit & natura poſtea huic viæ adſueſcit, & omnia, quæ in cerebro colliguntur, excrementa per hanc viam deinde euacuat. *Cauſſæ.*

Signa Diagnoſtica.

In infantibus humiditatum ex auribus effluxus non difficulter cognoſcitur, cum ſenſibus pateat. Dolor verò & inflammatio non ita facilè cognoſcitur; cum infantes ipſi, quid mali patiantur, narrare non poſſint: ſed colligitur hoc malum ex eo, quod infantes plorant & inquieti ſunt; quódque, dum aures contrectantur, clamant, & tactum auerſantur, Rubedo quoque & color circa aures percipitur. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Malum hoc non negligendum. Dolor enim ipſe, qui plerumque coniungitur, cùm adultos, vt Hippocrates, 3. *prognoſt. t.* 16. ſcribit, die ſeptimo iugulare poſſit, multò magis poteſt idem in infantibus præſtare, in quibus vigilias, epilepſiam, & tandem mortem adfert. *Prognoſtica.*

Præterea quia puerorum aures ſunt humidiores, ſi ſordibus his ſcateant, vermes in iis generantur.

3. Inſuper ex continuo humorum adfluxu & ſordibus vlceris latius ſerpentis tandem aurium oſſa, & præcipuè ſpongioſa & cauernoſa illa, corrumpuntur & carioſa euadunt, & niſi temporis progreſſu vlcus ſanetur, incurabilis ſurditas inde oritur.

Curatio.

Itaque maturè curatio inſtituenda. Ac primò quidem ſi dolor adſit grauior, ſtatim is eſt ſedandus, modò, qui *alleg. loco cap.*8. propoſitus eſt. Fortiora tamen, tenellorum infantium corporibus non conueniunt. Sufficit hîc lacte tepido aures fouere, vel *oleo roſ. violar,* vel *decocto capitum papaueris*; aut *oui albumen cum lacte aut* pauxillo *croci* auribus indere. *Curatio.*

Ad ipſas verò aurium humiditates abſtergendas vtile eſt *melroſaceum,* & *aq. mellis*, quæ per turendâ auri indantur

indantur. Quæ ſi non ſufficiant, alumen vino dilutum, molli lanâ exceptum auri indatur. Vtilis etiam hîc eſt *radix ireos, myrrha, crocus*. Vel *nitrum, alumen & crocus cum vino & melle* miſceantur, & lanâ exceptâ auribus indantur.

Vel ℞. *Mellis virginei* Vnc. ß. *vini rubri* Vnc. ij. *aluminis, croci, nitri* an. Scrup. j. M. ſuper igne.

Vel *oleum ex ſem. cannabis* recens expreſſum cum pauxillo vino miſtum inſtilletur.

CAPVT XIII.

De Aphthis, veſiculis gingiuarum, & inflammatione tonſillarum.

Aphtha. ORiuntur in ore infantium ſæpe vlcera quædam, quæ Aphthæ vocantur, ortúmque habent ex lacte vitioſo, vel in infantium ventriculo corrupto. Cùm enim partes oris internæ in infantibus ſint molles ac teneræ, nec in vtero vlli cibo adſuetæ, ſi lac non ſit planè dulce, ſed acre ac vitioſum, facilè ab eo exulcerantur. Idem accidit, ſi ex lacte in ventriculo corrupto vapores acres adſcendant, idque eò facilius, cùm tunica, quæ fauces inueſtit, œſophago communis ſit, & facilè vitia ventriculi per eam faucibus communicentur. Verùm cum quæ de aphthis dici poſſunt, omnia ferè *lib. 2. part. 1. cap. 18.* propoſita ſint, eorum ſaltem hîc mentionem facere volui, reliqua inde petantur.

Veſiculæ gingiuarum. Cognatæ ſunt aphthis, vel ferè eædem cum aphthis, veſiculæ, quæ in gingiuis infantium interdum oriuntur, habéntque etiam ortum ex lacte corrupto vel vitioſo, atque eadem etiam eas curandi ratio eſt.

℞. *Lentium excortic. q. v.*

Pulueriſentur & maſticentur, & gingiuis illinantur.

Vel ℞. *Farinæ milij* Vnc. ß. *aq. roſ. ol. omphac.* an. q. ſ. F. Linimentum.

Inflammatio tonſillarum. Inter puerorum morbos Hippocrates, *3. aphor. 26.* & tonſillarum inflammationes recenſet, de quibus quidem in genere, *lib. 2. part. 1. cap. 22.* actum, pauca tamen hîc addam. Παρίσθμια tonſillæ dicuntur, & propriè locum affectum ſignificant: *alleg. tamen loco* Hippocrates pro ipſo affectu accipit, ſeu tonſillarum inflammatione. Equidem & infantibus, vt Hippocrates, *de dentib.* ſcribit, dum dentiunt, tonſillæ inflammantur & exulcerantur: idem tamen, *alleg. aph.* πρεσβυτέροισι, pueris iam grandiuſculis, id eſt, vt Galenus, *in comm.* explicat, ab vndecimo ad decimum tertium annum progredientibus, malum hoc familiare eſſe ſcribit: quia tum vis expultrix fortior fit, quàm fuit in primâ infantiâ, & partes iſtæ, iam non ampliùs ita molles manent, ſed humorem affluentem faciliùs retinent, cùm antea, tum molliores erant, eum facilè tranſudare, & in fauces defluere paterentur.

Curatio ex *alleg. loco* patet. Danda nimirum opera, vt aluus laxior ſit; &, ſi opus ſit, clyſtere mouenda. Poſtea in principio repellentia adhibenda, deinde reſoluentia admiſcenda, tandem ſola ferè vſurpanda. Quæ commodiſſimè in adultis formâ gargariſmi, & collutione oris vſurpantur. Verùm cum infantes minus adulti talia commodè vſurpare non poſſint, locus affectus illinendus *melle roſaceo, ſyr. de roſis ſiccis, myrtino, granator. diamoro, robnucum*, prout morbi ſtatus poſtulat. Extra verò collum infantis illinendum oleo amygd. d. chamæmelino, hyperici.

Reliqua *alleg. loco* videantur.

CAPVT XIV.

De Dentitione.

Dentitio. INter omnes morbos & Symptomata, quæ infantibus accidere ſolent, maximè ipſis propria eſt Dentitio. Sunt etenim quidem multi alij morbi ipſis familiares, pauci tamen neceſſarij. Vnicam dentitionem neceſſariò omnes infantes ferre neceſſe eſt. Etſi verò dentitio naturæ opus ſit: tamen propter morbos & ſymptomata varia, quæ ipſi coniungi ſolent, inter morbos infantium recenſetur, vbi quidem non tam de ipſâ dentitione, quàm de difficili dentitione agitur. Dentibus equidem infantes, dum in lucem eduntur, iam præditi ſunt: latent tamen ij in ſuis alueolis, ſed gingiuis teguntur, ac poſtea ſuo tempore erumpunt. Obſeruatum tamen interdum, infantes cum dentibus eminentibus ortos fuiſſe. Sic refert Plinius, *nat. hiſt. lib. 7. cap. 16.* Marcum Curium & Papirium cum dentibus natos fuiſſe, & eam ob cauſſam Curium Dentati nomen meruiſſe: Valeriam quoque Romæ cum dentibus natam Regum temporibus, Sueſſam Pometiam, illâ ætate florentiſſimam vrbem, deportatam eſſe, reſponſo auruſpicum vaticinante, exitio ciuitati, in quam delata eſſet, futurum. Narrat quoque Balduin. Ronſſæus, *de vita hum. primord. cap. de dentit.* Anno 1564. Gondæ ſe puellam vidiſſe, quæ cum ordiretur lucem, duos inciſores dentes in maxillâ inferiore haberet.

Tempus dentitionis. Prodeunt autem & erumpunt dentes circa ſeptimum menſem, & quidem primò Inciſorij, quos aliquo temporis interuallo ſequuntur Canini dicti, tandem Molares. Etſi verò, vt modò dictum, dentium eruptio, quæ Græcis ὀδοντίασις, Latinis dentitio appellatur, naturæ opus eſt, quæ ipſos propellit: tamen præternaturales affectiones, quæ ex ſolutione illâ continui gingiuarum accidunt, plures coniunguntur. Et infantes primò magnum pruritum in gingiuis ſentiunt; poſtea quaſi aculeo gingiuæ, dum ab aculeatis illis oſſibus perforantur, punguntur, vnde vehementiſſimus dolor, vigiliæ, inflammationes gingiuarum, febres, alui profluuia, conuulſiones excitantur; idque maximè accidit, cùm caninos edunt, qui vulgò ab oculis nominantur, vnde in prouerbio dici ſolet; Parentes de liberis gaudere non poſſe, donec dentes ab oculis editi ſint. Fit quidem & alia dentitio circa annum ſeptimum, dum lactis dicti dentes decidunt, aliique firmiores & duriores erumpunt, ſed cùm tum gingiuæ antea perforatæ ſint, id ſine dolore accidit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Etſi ipſi infantes nondum ſermone dolorem, qui in dentitione accidit, indicare poſſunt: tamen dentitio cognoſcitur, primò ex ipſo tempore, quo dentes erumpere ſolent, quod eſt circa initium ſeptimi menſis; deinde quod infantes frequenter digitos ad dolorem demulcendum in os inferunt; tertiò, quod matres vel nutrices papillas fortius ſtringi, quàm anteà, percipiunt; quartò eo loco, vbi dentes erumpere conantur, gingiua albicat. Tandem interdum varia mala accidunt, dolor, vigiliæ, alui profluuium, febres, conuulſiones. Et quidem febres illæ ſymptomaticæ, quæ dentitionem ſequuntur, oriuntur ob dolorem, vigilias, gingiuarúmque inflammationes; ac dum humores accenduntur, bilioſi & fluxiles ſunt, diarrhœa ſequitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Grauis, imò ſæpe periculoſa eſt dentitio in infantibus

fantibus, ob morbos & ſymptomata, quæ coniungi & ſuperueniſſe modò diximus, ita vt non pauci febribus aut conuulſione ſuperueniente moriantur: & eò maius periculum eſt, quò difficilius, & longiore tempore dentes erumpunt.

2. Quibus, cum dentes erumpunt, aluus crebrò demittit, minùs conuulſione tentantur, quàm quibus rarò aluus ſubducitur. Hippocrates, *lib. de dentit.*

3. Quibus in dentitione febris acuta accidit, ij rarò conuulſionibus tentantur, *Ibid.* Quia febre materia, quæ conuulſionem facere poterat, abſumitur.

4. Qui in dentitione bene habito corpore permanent, & graui ſomno premuntur, periculum eſt, ne eos conuulſio prehendat. *Ibid.*

5. Quibus hyeme dentes erumpunt, ſi cætera ſimiliter habeant ij facilius euadunt, *Ibid.* Et quibus dentientibus hyems ſuperuenit, ij ſi diligenter curentur facilius ferunt. Rhaſes tamen, *in continent.* ſcribit dentitionem, quæ fit vere, eſſe minus moleſtam. Verum proculdubio ad diuerſa reſpexerunt autores hi. Hippocrates quidem ad ipſum virtutis robur, quod hyeme, ob caloris natiui vigorem, maius eſt, & ita facilius dentes protrudit, ſi cætera omnia rectè ſeſe habeant, & infantes ab externis aëris iniuriis defendantur. Rhaſes contra ad laxitatem gingiuarum, quæ vere & æſtate maior eſt.

6. Non omnes dentibus erumpentibus conuulſione tentati moriuntur, plerique etiam ſeruantur, *Ibid.*

7. Dum infantes caninos dentes edunt, peius habent ac grauius laborant; quia illi acutiores & grauiores dolores infantibus inferunt.

Curatio.

Curatio. Quâ ratione autem, vt dentitio facilior fiat, curari poſſit, ſupra, *alleg. loco*, dictum. Vt quædam addamus, cùm difficilis dentitio proueniat à denſitate & craſſitie gingiuarum, danda opera, vt laxentur, & emolliantur gingiuæ, vt facilius dentes erumpere poſſint, quod emollientia præſtant; deinde vt dolor & inflammatio, ſi quæ adſit, leniatur, quod refrigerantia præſtant, quæ tamen ſola, ne gingiuas adſtringant, vſurpari non debent, ſed emollientibus admiſceri, fricentur ergo gingiuæ digito *melle* illito, vel *melle cum butyro* mixto, aut *candela ex cera virginea* infanti maſticanda detur. Ita enim gingiuæ laxantur, ac pruritus lenitur. Vel inungantur gingiuæ *mucilagine ſemin. cydon. aq. maluæ* paratâ; vel cerebro leporino.

Extra quoque foueantur maxillæ decocto althææ, fl. chamæmeli, anethi. Vel *ſucco maluæ & butyro ſ. ſ.* aut *melle paſſulato & butyro ſ. ſ.* Vel *mucilag. ſem. cydon. & althææ*, cum vitellis oui miſtâ.

Si inflammatio gingiuarum adſit, frigida, vt *ſuccus ſolani, lactucæ*, addantur.

Maxillæ quoque emollientibus foueri poſſunt, & ſi dolor ſit vehementior, *ſucco ſolani cum ol. roſ.* inungantur.

Nutrix ipſa, dum infantes dentiunt, bonam diætam obſeruet, victúſque ſit temperatus, & potius ad frigidum, quàm calidum declinet. Etſi enim ratione ipſius dentionis calida diæta nutricibus imperanda videtur, cùm Ariſtoteles, 7. *de hiſt. an. cap.* 10. & 5. *de gen. animal. cap* 8. ſcribat; Qui calidiore lacte veſcuntur pueri, iis properat ortus dentium: tamen de tempore ſaltem dentitionis Ariſtoteles loquitur, in ipſâ dentitione verò victus frigidior commodior eſt ob febrem, quæ hoc modo vel minuitur, vel præcauetur. Vtetur itaque nutrix ſorbitionibus ex *hordeo*, vel *auenâ* paratis, ouis ſorbilibus, prunis, lactucâ, endiuiâ; à ſalſis verò, acribus & mordacibus abſtineat; vt & vino. Reliqua videantur *loco allegato*.

CAPVT XV.

De Vinculo linguæ ſoluendo, & ranulâ ſub linguâ.

ACcidit quoque non rarò, vt in infantibus à primo ortu lingua vinculo ſuo arctius adſtringatur, vt ſatis extendi & liberè exſeri non poſſit. Interdum etiam eò loci, vbi linguæ frenum eſt, tumor mollis & albus apparet, quem *ranulam* appellant. De quibus vitiis cum *lib. 1. part. 3. ſect. 5. cap. 4. & 5.* actum ſit, ea, quæ ibi dicta, hîc repetere nolo: pauca ſaltem addo. *Linguæ ſtrictio.*

Linguæ adſtrictio ſeu linguæ ligatio Chirurgia commodiſſimè curatur. Solent quidem interdum obſtetrices ſtatim edito infante, vel vnguibus rumpere, vel nummi acie diſſecare hoc vinculum: ſed ſæpe hoc ſine neceſſitate agunt, & in operando errant. Commodius ergo Chirurgo perito res committitur. Quia tamen operam hanc infantes non facilè admittunt, & facilè fieri poteſt, vt ſectio iſta vlterius, quàm par eſt, fiat, aut etſi ea rectè facta ſit, labia vulneris non ſtatim coeant, linimentum hoc commodè adhibetur.

℞. *Farinæ hordei* Vnc. ß. Miſc. cum *mellis deſpumati q. ſ.* & lento calore humiditas omnis exhalet, vt in pulverem redigi poſſit. Poſtea ℞. *vitell. ouor. ad duritiem coctor. & vaſe clauſo in furno exſiccatorum, vt in puluerem redigi poſſint*, Drach. j. *thuris, maſtiches* an. Scrup. j. *alumin. vſti* gr. vj. Pulueriſentur omnia, cum *melle roſac.* F. Linimentum.

Ranulam verò ſub linguâ quod attinet, ſunt ſub lingua venæ ſatis conſpicuæ & amplæ, quæ interdum ſanguine vitioſo replentur. In his ergo ſi in infantibus humor pituitoſus colligatur, atque ex iis tranſſudet, & intra carnis meatus ibi hæreat, ex eo & ſanguine tumor hic q. fungus in arboribus generatur. Cum verò, ſi diu duret incrementum ſumat, balbutiem inducere, & vocem intercipere poſſit, maturè ei occurrendum. Quapropter medicamentis *alleg. loc.* propoſitis, vt *ſale armoniaco*, vel *ſale & thure* miſtis, item *puluere ſaluiæ* aut *origani* cum *mel. roſ.* miſto, quibus ſpir. vitriol. gutta vna atque altera addi poteſt, tumor abigendus. *Ranula ſub lingua.*

Vel ℞. *Oſſ. ſepiæ, ſalis gemmæ, piper.* ana Drach. j. *ſpongiæ vſtæ* Drach. iij. F. puluis, quo tumor fricetur, vel cum melle linimentum, quo tumor illinatur. Sub mento verò emplaſtrum apponi poteſt, paratum ex *ſterc. anſerin. & mellis* partibus æqualibus, in vino ad vini conſumptionem coctis.

CAPVT XVI.

De Catarrho, tuſſi, & difficili reſpiratione.

EQuidem de catarrho *lib. 1. part. 2. cap. 34.* de tuſſi *lib. 2. part. 3. cap. 5.* & difficili reſpiratione *cap. 1.* actum fuit. Quia tamen inter infantium morbos ab Hippocrate, 3. *aph. 24.* tuſſes, & *ibid. aph. 26.* aſthmata ſeu anhelationes nominantur, iſta ſymptomata hîc prætermittenda non ſunt. Quia verò aliqui à Catarrho ortũ habent, de iis coniunctim hoc capite aliquid breuiter dicemus. *Catarrhus.*

Cauſſæ.

Ortum autem habeant catarrhi in infantibus à naturali eorum conſtitutione, ſeu humidiſſimâ cerebri temperie, ob quam facilè in eo multa excrementa cumulantur. Accedit his ἀδδηφαγία infantium, cum *Cauſſa.*

lactis

lactis copia nimia ventriculum onerat, vnde vapores multi in caput adſcendunt, cerebrumque replent. Cerebrum ergo ſi excrementitiis humoribus repleatur, & vel ab externo aëre frigido, cui in vtero infantes non ſunt adſueti, vel à caliditate, dum nimis calidè lauantur, aut pluribus calidis tegumentis eorum capita inuoluuntur, materia in capite funditur & agitatur, ad nares, aut ad fauces, aut etiam pulmones copioſiùs deſcendit. Excrementitii ergo hi humores, ſi per nares euacuari non poſſint, in aſperam arteriam delabuntur, & tuſſim excitant. Si itidem in pulmonum bronchia deſcendant, difficilis reſpiratio, ſeu anhelitus difficultas, quam Hippocrates, *alleg. aph.* aſthma appellat, excitatur. Cæterùm cum infantes ſæpe ex ἀδδηφαγίᾳ in primis viis multos crudos humores cumulent, & hypochondria inflata, ac tumida habeant, accidere quoque poſſe puto, vt, ſicut *lib. 2. part. 3. cap. 2.* dictum, crudi humores per hepar, ſeu ex cruditate & craſſo chylo in hepate genitus ſanguis pituitoſus, per venam arterioſam in pulmones effundatur, & bronchia pulmonis comprimens reſpirationem difficilem ſeu aſthma excitet.

Signa Diagnoſtica.

Ipſa hæc ſymptomata facilè cognoſcuntur. An verò humor ſit frigidus vel calidus, deprehenditur ex eo, quod ſi humor eſt calidus, catharrhus eſt tenuior, ſæpius infantes ſternutant, facies eſt floridior, fauceſque rubent, & ex ore infantium vapor calidus exhalat, quem & nutrices in papillis percipiunt. Si verò humor ſit frigidior, craſſior eſt, infanteſque non ſternutant, nec rubedo in facie aut faucibus, nec calor in ore deprehenditur. An verò difficultas reſpirationis ſit ex materiâ à capite deſcendente, an verò ex ſanguine pituitoſo, è venis ad pulmones adſcendente, cognoſcitur ex eo, quod ſi à capite deſcendit, catarrhus & ſimul tuſſis adeſt, & inter reſpirandum ſtertor quidam ac ſonus percipitur, dum aër non liberè, ſed per obſtructa pulmonis bronchia tranſit. Si verò ſit ab humore pituitoſo ex hypochondriis adſcendente, catarrhus & tuſſis abeſt, & hypochondria ſunt inflata ac tumida.

Prognoſtica.

1. Catharrhi hi, & inde ſequens tuſſis, ac difficilis reſpiratio, in infantibus non negligenda ſunt; cùm tuſſes non ſolùm vigilias & vomitus frequentes excitare, ſed & herniam inducere, imò catarrhi ſuffocationem & mortem adferre poſſint.

2. Non autem ita facilè curantur; cùm in infantibus non omnis generis remedia adhiberi poſſint, neque iidem materiam expectorare atque exſpuere valeant.

Curatio.

Quas Indicationes Catarrhus, tuſſis, & difficilis reſpiratio ſuppeditet, *alleg. loco* dictum. Verùm cum non omnia remedia ibi propoſita infantibus adhiberi poſſint, vt mirer, nonnullos pilulas & bolos infantibus præſcribere; ſaltem quædam infantibus vtilia & commoda adferemus. Danda autem inprimis opera, vt intemperies, quæ materiam ſuppeditat, emendetur, & humoris ad pectus adfluxus impediatur. Et cum infantes multa medicamenta nec ſumere, nec ferre valeant, & natura ipſa plerumque ſine medicamentorum ope humorem catarrhi cauſſam concoquere, atque ita catarrhum ſiſtere ſoleat, modò recta diætæ ratio obſeruetur, inprimis danda opera, vt nec infans, nec nutrix in diætâ quicquam peccet, & proinde infans nec lacte, nec alio cibo ventriculum repleat, ſed ei potius aliquid à cibo ſubtrahatur. Nutrix verò ab acribus, ſalſis, acidis, & omnibus, quæ vapores ad caput multos mittunt, abſtineat. Commodum quoque fuerit, nutrici decoctum aliquod pectorale exhibere.

Vt ℞. *Ficuum, iuiubar.* an. num. x. *ſebeſten.* num. xxx. *paſſul. enucl.* Drach. x. *glycyrrh.* Drach. ij. *capill.* ♀. *hyſſopi, violar.* an. vnc. ß. Coq. in ℔iij. aquæ, ad tertiæ part. conſumptionem.

Medicamenta quod attinet, vt aluus laxa ſeruetur, curandum, eamque *melle*, vel *ſyr. roſ. ſolutiuo*, *caſſiâ*, *mannâ*, *vel clyſterib.* ſollicitare, vtile fuerit. Commodè quoque exhibetur cochlear j. *ol. amygd. dulc. rec. expreſſi*, cùm *ſaccharo cando* mixti, quod non ſolùm ventrem laxat, ſed & tuſſim ſedat. Vel linguâ compreſſâ vomitus prouocetur. Inprimis verò alui laxatione opus eſt, ſi difficultas ſpirandi à repletione ventriculi & hypochondriorum proueniat, & tum etiam lini ſemen cum melle & momento ſem. cumini exhibere conuenit. Poſtea exhibeatur *ſuccus fœniculi* cum lacte, vel *ſyr. iuiubinus, capill.* ♀; & ſi materia ſit craſſior, *de hyſſopo & praſſio*. Vel *emulſio amygd. d. & pineanarum* cum aq. ſcabioſæ, vel aliâ conueniente facta, & ſaccharo cando dulcorata exhibeatur. Vel eclegma aliquod ex *ſpec. diaireos ſ. diatragac. frigidi*, *ſaccharo penidio, cum ſyr. iuiubino* paretur; vel ex *melle*, *oleo amygd. dulc. & ſucco glycyrrhyzæ ac fœniculi*. Vtile eſt & *ſemen goſſypii*, bombacis vulgò vocant, excorticatum, cum vitello oui & ol. amygd. d. ac ſaccharo penidio mixtum, pro linctu datum. Grandiuſculis iam *rotulæ ex ſpec. diaireos ſ. diatragac. frig. cum extr. glycyrrh.* & vnâ vel alterâ guttâ *ol. fœniculi* dari poſſunt.

Si tamen catarrhus ſit calidior, emulſio ſem. 4. frig. maj. cum aq. maluæ parari, eique ſpec. diatrag. frig. addi poſſunt.

Extra verò ad exiccandam materiam catarrhoſam, ſtupa cannabina ſuper prunis calefacta, & puluere roſ. rubr. ac thuris conſperſa imponatur.

Pedes quoque infantium lauare aquâ, vel apud nos cereuiſiâ, in quâ herbæ cephalicæ coctæ ſint, & poſtea plantas pedum pinguedine lucii, vel ſeuo hircino aut ceruino, vel ol. laurino aut coſtino inūgere vtile eſt.

Et quia interdum catarrhi ad fauces & aſperam arteriam delabuntur, quod nares in infantibus obſtructæ ſint, ſi id accidat, nares ſupremæ inungantur *butyro ſ. ſ.* vel *ol. amygd. d.* aut *amararum*, prout opus, aliquoties de die.

Vel ℞. *Succi betæ, maioranæ* an. Drach. ij. *alſines* vnc. ß. *ol. amygd. d.* vnc. j. Miſc. & nares eo inungantur.

Vel naribus *butyrum ſ. ſ.* piſi magnitudine indatur.

Vel naribus *ocymum. caryophyllatum*, aut *maioranæ* admoueatur, vt ſternutatio excitetur, & materia, quæ per aſperam arteriam defluit, per nares excernatur.

Tandem nonnulli ad reſpirationem faciliorem reddendam pectus butyro ſ. ſ. vel pingued. gallinæ, vel ol. chamæmel. aut amygd. d. illinunt.

Capvt XVII.

De Singultu.

De Singultu actum in genere *lib. 3. part. 1. ſect. 2. cap. 10.* Singultus autem accidit infan- *Singultus.* tibus ex alimenti in ventriculo corruptione, aut ventriculi à lacte repletione, aut ventriculi ab externa aëris refrigeratione. A quibus cauſſis omnibus, cum expultrix facultas ventriculi in infantibus offendatur & irritetur ad id, quod ſibi moleſtum, expellendum, hunc motum conuulſioni ſimilem

ſimilem inſtituit. Aliæ ſingultus cauſſæ, quæ à nonnullis hîc plures recenſentur, & alleg. loco fuerunt propoſitæ, in infantibus plerumque vix locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt. Quod verò infans ventriculum lacte nimis repleuerit, cognoſcitur ex nutrice, ventriculi tumore, & quod ſingultum talem vomitus ſequi ſolet. Si ex lactis corruptione ſit ſingultus, cognoſcitur è ſuis ſignis; quod nutrices lac vitioſum habent, infantes dolent ac plorant, feceſque alui etiam corrupti lactis indicium exhibent.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Singultus in infantibus plerumque nihil periculi habet, & cauſſâ ſublatâ ceſſat.

2. Si tamen cauſſa ſit tantæ vehementiæ, vt reliquo neruoſo generi communicetur, & ita epilepſia, vel aliæ conuulſiones aut conuulſiui motus coniungantur, plerumque lethale eſt.

Curatio.

Curatio Si ab alimenti corruptione proueniat ſingultus, commodiſſimum eſt, vt cibus vomitu reiiciatur, & propterea ad eum ciendum, lingua digito comprimatur, vel pennâ oleo illitâ fauces illinantur, & poſtea ventriculus calefacientibus roboretur, ac de lacte & cibo aliquid ſubtrahatur.

Si ex lactis corruptione & vitio fiat ſingultus, lactis vitia, vt ſuo loco dictum, emendanda, & lac corruptum *ſyr. vel melle roſ. ſolutiuo* ex ventriculo abſtergendum. Poſtea infanti *conſerua roſ. rubr.* cum *puln. corall. vel bolo Arm.* exhibeantur. Si à refrigeratione ſit ſingultus, ventriculus cùm internis tùm externis medicamentis calefaciendus. Exhibeatur infanti *ſyr. de menthâ, de betonicâ*: foueatur ventriculus *decocto fol. menthæ, origani, abſinthii, radic. cyperi*, & poſtea inungatur *ol. menthæ, maſtichino, anethino*, vel imponatur *cataplaſma ex menthâ & ſem. anethi* trito, cum *ol. maſtichino.*

Vel *maſtiche & thus* cum *album. oui*, orificio ventriculi imponatur.

Vel: ℞. *Maſtich.* vnc. j. *thuris, ſem. anethi* an. Drach. ij. *cumini* Drach. j.

Pulueriſentur & cum *ſucco menthæ* mixta, ac ſtupâ cannabinâ excepta ventriculo imponantur.

Eſt & alius adfectus ſingultui cognatus, quem Mercurialis etiam ad ſingultum refert, qui infantibus plorantibus accidit, vbi cum inſigni ſonitu, & ſingultu quaſi plorant, ita, vt ipſis etiam interdum vox intercipiatur.

Cauſſam autem huius affectus, qui inter plorandum infantibus accidit, Mercurialis eſſe putat, quod pueri vehementes animi paſſiones habent, præſertim verò iram & voluptatem. Vbi verò vehemens ſit paſſio, vehemens quoque in corde fit agitatio, atque vbi magna facta eſt agitatio, ſpiritus magno impetu emittitur; qui cum confertim exire nequeat, intercipitur, atque interceptus quaſi ſubſultans, dum egredi vult, ſingultum edit.

Verùm enimuerò affectus iſte propriè ſingultus non eſt, neque in ventriculo accidit, ſed ſi cui appellare libeat ſingultum, ille eſt, cuius Ariſtoteles, *ſect.* 33. *problem.* 1. mentionem facit, & à pulmone prouenire dicit. Et de hoc ſingultu vera eſſe non poteſt ſententia Plateri, quam, *tract.* 1. *Prax.* habet, vbi diaphragmati ſingultum tribuit. Verùm non oritur ventriculo primariò affecto, & diaphragmate contracto, ſed, vt Mercurialis rectè ſcribit, ab animi adfectibus, irâ ſcilicet, & dolore, in quib. cum magna ſit ſpirituum agitatio, illi non, vt vult Mercurialis, dum magno impetu & confertim exire conantur, intercipiuntur, ſed quia à corde vicino ad diaphragma ruit, vnde eius conuulſio quædam quaſi accidit, à quâ cùm eius motus impediatur, reſpiratio interdum ceſſat, & ſpiritus in infantibus planè interdum vocem clangoſam, ſpiritu ſubitò erumpente, edunt. Ceſſante verò animi adfectu, etiam hoc ſymptoma ceſſat. Matres tamen, dum ſpiritus intercipitur, manu dorſum infantis percutere ſolent, procul dubio vt ſpiritus vel vapor ille, qui motum diaphragmatis & reſpirationem impediuit, diſſipetur.

CAPVT XVIII.

De Vomitu.

Vomitus. DE Vomitu in genere actum fuit, *lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 12. In infantibus is fit, vel à copiâ lactis, quod auidè ſuxerunt, quæ frequentiſſima ferè

Cauſſa. cauſſa eſt vomitus in infantibus; vel eius prauitate, vel ob vermes, à quibus praui humores in ventriculum regurgitant. Poteſt quidem & à pituitâ in ventriculum delabente vomitus excitari, ſed rarius hoc fit in infantibus. Facit tamen in infantibus ad vomitum frequentiorem & ventriculi debilitas, quæ ab eius humiditate & laxitate prouenit. Vt enim ſiccitas maximè facit ad retinendum: ita laxitas retentioni obeſt; vnde accidit, vt in infantibus ventriculus à copiâ lactis facilè offendatur, & ad vomitum concitetur.

Signa Diagnoſtica.

Si à copiâ lactis ſit vomitus, id nutrix facilè patefaciet, & poſt vomitum infantes melius habent. Si ex

Signa. corruptione lactis oriatur, id ex eius, quod vomitu reiicitur, qualitate cognoſcitur, eſtque flauum, viride, vel alterius vitioſi coloris, odoremque prauum habet, ipſumque lac nutricis non ſatis bonum eſt. Vermes ſuis ſignis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vomitus in infantibus plerumque nihil periculi coniunctum habet, eſtque vulgata quidem inter fœminas ſententia, eos infantes eſſe viuaciores, qui à primo ortu interdum vomunt. Neque ratione caret hæc opinio. Cum enim infantes nuper nati aliquid vitioſi humoris in vtero collecti in ventriculo habeant, ac nouo alimento non ſint adſueti, præterea ipſorum ventriculus laxus, humidus ac debilis ſit: facilè fieri poteſt, vt ex lacte, quod ſæpe infantes nimis auidè ſugunt, cruditas in ventriculo generetur, vel lac corrumpatur. Itaque ſi collecti vitioſi humores vomitu reiiciantur, commodius ac ſalubrius eſt; quàm ſi retineantur, & in penitiores corporis partes diſtribuantur.

2. Si à copiâ lactis ſit vomitus, minus habet periculi, & plerumque poſt vomitum infantes melius habere ſolent.

Si verò è corruptione lactis ſit, peior eſt; cum interdum alia ſymptomata attrahere ſoleat.

4. Si vomitus diu duret, periculoſum eſt; cùm atrophiæ, imò tandem mortis cauſſa eſſe poſſit.

5. Si alba & pituitoſa reiiciantur, tutius eſt, quàm ſi crocea, viridia, aut ſubnigra.

Curatio.

Curatio. Si à copiâ lactis ſit vomitus; infans non ſæpe lactetur, & de lacte ei aliquid ſubtrahatur.

Si à

Si à lactis corruptione ſit vomitus, lactis vitium emendetur, vt ſupra dictum, & quod corruptum eſt, abſtergatur *ſyr.* vel *melle roſ. ſolutiuo.*

Vt tamen ventriculus infantis, qui humidus & laxus eſt, roboretur, *Syrupus menthæ, cydonior.* exhibeatur.

Vel ℞. *Ligni aloes, corallior. maſtich.* an. Drach. ß. *galangæ* Scrup. ß.

Cum *ſyr. cydon.* Miſc. in formam linctus.

Vel puluis cum lacte materno aut nutricis exhibeatur.

Si humor ſit acris & calidus, exhibeatur *ſyr. granator. ribes, corallibrum.*

Extra imponatur ventriculo *empl. de cruſtâ panis, cerotum ſtomachale*, vel cruſta panis vino maluatico madida.

Vel ℞. *Ol. maſtich. cydon. menthæ, abſinth.* an. Vnc. ß. *nuc. moſch. expr.* Drach. ß. *pulueris caryophyllor.* Scrup. j. Miſc.

Vel ℞. *Ol. nuc. moſch. expr.* Drach. j. *deſtill. maſtich.* Drach. ß. *menthæ* gutt. iij. Miſc.

Vel ℞. *Fl. roſ. rubr.* M. ß. *menthæ* p. j. *rad. cyperi, granor. myrti* an. Drach. ij.

Coq. in vino rubro, quo ſpongia imbuatur, & ventriculo imponatur.

Vel ℞. *Micam panis albi toſti, & aceto madefactam, vitellos ouor. ad duritiem coctor.* num. iij. Adde *maſtich. thuris, gummi Arab.* an q. ſ. Cum *ſuccho menthæ.*

F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Maſtich. thuris, fl. roſ. rubr.* an. Drach. ij. *caryophyllor.* Scrup. j. Cum *ſucco* vel *aq. menthæ.*

F. Cataplaſma.

Si lac calidius ſit, ventriculus inungatur *ol. roſ. myrtido, cydoniorum.*

Vt ℞. *Ol. roſ. myrtini* an. Vnc. j. *aceti* Drach. ij. *pulu. coral. ſantal. omnium* an. Drach. ß. Miſc.

Vel ℞. *Maſtich. fl. roſ. rubr.* an. Drach. ij. *balauſt.* Drach. j. *panis toſti & acet. roſac. madefacti iterumque expreſſi.* Vnc. j. ß. *ol. roſ. q. ſ.* F. Cataplaſma.

A proprietate occultâ *corallium* prodeſt, & propterea infantium collo ad vomitum prohibendum appenditur.

CAPVT XIX.

De Torminibus Ventris.

FRequentiſſimum quoque, quo infantes laborant, malum ſunt ventris dolores & tormina, quæ nunc ſola, nunc cum alui fluxibus variis infantibus moleſta ſunt.

Cauſſæ.

Tormina in infantibus ferè ſolùm à lacte proueniunt, & quidem dum ex eo vel flatus, vel humores acres generantur. Si enim copia lactis in infantibus ventriculum oneret, cruditates & flatus inde proueniunt; quod etiam accidit, ſi nutrices cibis, qui flatus generare ſolent., vtantur, aut ſi venter infantium ab aëre frigido lædatur. Si verò lac in ventriculo corrumpatur, vbi ad inteſtina deſcendit, ea vellicat ac mordicat, & dolorem in iis excitat. Idem faciunt & vermes in inteſtinis hærentes.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur tormina ventris & dolor in infantibus, quod infantes ſunt inquieti, & continuò plorant, mammas auerſantur, nunc huc, nunc illuc ſe iactant. Si à flatu ſit dolor, interdum remittit, interdum acerbatur, venter inflatur, ructus & ventris crepitus eduntur. Si ſit ab humore, dolor ferè continuus eſt, & quidem ſi à pituitoſo & viſcido, aluus ferè obſtruitur, & feces mucoſæ ſunt.

Si verò à lacte corrupto & bilioſis ac acribus humoribus ſit dolor, fluxus alui plerumque coniungitur, & quæ excernuntur, ſunt crocea vel viridia.

Si à vermibus ſint dolores, ſigna cruditatis, flatuum, vel corrupti lactis abſunt, ſigna verò vermium adſunt.

Prognoſtica.

1. Dolores hi, ſi diu durent, vires deiiciunt, & interdum conuulſiones ac epilepſiam excitant. *Prognoſtica.*

2. Sunt verò grauiores, qui à lacte corrupto & acribus humoribus proueniunt. Periculoſi quoque qui à vermibus.

Curatio.

Si à flatibus & crudis humoribus hæc tormina ortum habeant, & aluus obſtructa ſit, commodiſſimum eſt, vt Clyſter iniiciatur. *Curatio.*

Vt ℞. *Parietar. fl. chamæm.* an. M. ß. Coq. in brodio carnis. Colaturæ ℞. Vnc. iij. vel iiij. *mellis roſati colati* Vnc. j. *vitell. oui dimid.*

F. Clyſter, qui etiam infanti menſem vnum vel duos nato tutò iniici poteſt. Vel infanti *ol. amygd d. recens* expreſſum (cui abſterſionis & ſaporis gratiâ aliquid ſacchari addi poteſt) horâ vnâ ante cibum exhibeatur, quod & aluum laxat, & dolorem lenit.

Ioh. Heurnius, *meth. ad prax. lib. 2. cap. 26.* ſcribit, ſe vſu comperiſſe, à *ſeminis aniſi* Scrupulo j. craſsè comminuto, iam recens natos puerulos commodiſſimè à viridi bile, & fœdâ pituitâ purgari, ſi cùm pultem ſaccharatam ſumunt, primò cochleari indatur, ac illis exhibeatur: clamoſos quoq; ventris dolores illud ſedare.

Extra quæ leniter calefaciunt, attenuant, diſſipant, & laxant, atque ita ſimul anodyna ſunt, vſurpanda. Eapropter *oleo anethino* venter infantis largiter inungendus. Vel *parietaria* contuſa, & *ol. communi vel chamæmel.* mixta, ventri imponatur; vel fomentum ex *parietariâ* vel *fl. chamæmel.* paretur.

Vel ℞. *Fl. chamæmel. ſummit. anethi* an. M. j. *ſem. lini, fœnigr.* an. Vnc. ß. Coq. in vino, quo bis die ante cibum venter foueatur.

Si verò à lacte corrupto & humoribus acribus ſit dolor, abſtergentia vtilia ſunt. Exhibendus ergo *ſyr. roſ. ſolutiuus*, vel *mel. roſ. ſolutiuum*, vel *ſyr. de cichor. cum rhabarb.* vel clyſter ex *furfurum & parietar. decocto*, ac *ſyr. roſ. ſol.* iniiciatur.

Vel ℞. *Decocti hordei* Vnc. iij. vel iv. *ol. anethini* Vnc. j. vel j ß. *vitell. oui* j. F. Clyſter.

Extra verò *ol. roſaceum*, cum *anethino & chamæmel.* miſtum adhibeatur.

CAPVT XX.

De Ventris & hypochondriorum inflatione.

NOn rarò accidit, vt infantibus hypochondria & venter ſub coſtis nothis intumeſcat, & quaſi infletur, vulgò appellatur *das Hertzgeſpan.* Ortum autem habet hæc hypochondriorum inflatio ab ἀδδηφαγίᾳ infantium, dum plus lactis ſugunt, vel alterius cibi ſumunt, quàm rectè concoquere poſſunt, vnde crudi humores & flatus in ventriculo, & locis vicinis cumulantur, vnde is & hypochondria inflantur & intumeſcunt. *Ventris & hypochondriorum inflatio Cauſſæ.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hæc affectio, quod ventriculus & hypochondria ſunt dura & inflata quaſi., & infantes anguſtiam, & oris ventriculi compreſſionem habent, ac Cardiacam quaſi patiuntur, & difficili reſpiratione laborant. *Signa.*

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Malum hoc non difficulter curatur, modò recta diætæ ratio obſeruetur.

Curatio.

Curatio. Itaque à cibo aliquid infanti ſubtrahendum, vt cruditates concoquantur, nec lac ipſis, vel cibus alius præbendus, donec prior concoctus ſit. Deinde vtile eſt, vt crudi humores euacuentur, quod commodiſſimè fit *melle roſ. ſol.* exhibito. Vulgò fœminæ noſtrates decoctum vel aquam cardiacæ, aut auriculæ muris, vſurpare ſolent. Et quidem Cardiacam quod attinet, rectè hoc fit, quia nomen hoc accepit, non quod cordi, ſed ventriculi orificij, quod antiquis Græcis, teſte Galeno, *2. meth. med. cap. 2.* καρδία nominatur, compreſſioni & anguſtiæ, atque anxietati exinde excitatæ, de quâ *lib. 3. part. 1. ſect. 2. cap. 15.* actum, medeatur. Obſtructiones enim aperit, & pituitam deterget. Auricula verò muris quomodo commodè in hoc adfectu adhiberi poſſit, non video; imò ne cum damno eius decoctum infantibus exhibeatur, metuo; cùm adſtringat, & obſtruat, & propterea rupturæ vaſorum ac ſanguinis ſputo ac fluxui inde orto vtilis ſit. Exhibetur quoque commodè infantibus *puluis ex rad. pæoniæ, ireos, ſem. cumini, ſeſami*: vel ex puluere cum *melle* aut *ol. amygd. dulc.* aut *ſacch.* F. Linctus.

Hypochondria verò extra foueantur *decocto cardiacæ, fl. chamameli, ſem. cumini*: vel cataplaſma ex his paratum imponatur. Aut hypochondria inungantur *ol. chamamel. rutaceo, laurino.*

CAPVT XXI.

De alui fluxu.

Diarrhœa. Diarrhœa quoque & alui profluuium ſatis familiare malum eſt infantibus. Idque primò accidit dentitionis tempore, vt Hippocrates, *3. aph. 25.* ſcribit. Et quidem ob coctionem turbatam, & alimenti corruptionem. *Cauſſa.* Accedit enim plerumque febris dentitioni, atque ita calore præternaturali coctio læditur. Deinde vigiliis nimiis, quas parit dolor, coctio turbatur, quæ aliàs ſomno adiuuari ſolet. Tertiò doloribus calor ad coctionem alimenti neceſſarius à ventriculo auocatur, atque ita coctio turbatur. Quartò calor febrilis humores agitare & fundere ſolet, qui ad aluum ruentes, fluxum eius excitant. Tandem etiam ob febrim, quæ dentitioni coniungitur, infantes plus ſugunt, vel bibunt, quàm par eſt: imò ipſæ nutrices plerumque, ſed malè, vt infantes plorantes placent, eóſque ad ſomnum diſponant, ſæpius, quàm par eſt, iis mammam præbent: atque ita dum cibus & potus iſte non rectè coquitur, crudus vel corruptus per aluum ſæpius eiicitur. Mercurialis, *de morb. puer. lib. 2. cap. 25.* aliam adhuc cauſſam fluxus alui, qui in infantibus dentitionis tempore accidit, addit, dum ſcribit; dentitionis tempore in gingiuis à dolore calorem præternaturalem excitari, à quo attrahantur humores ad eas partes, qui ibi putres, ſalſi & acres redditi, nec non ad ſtomachum deinceps, & inteſtina præcipitati, mirificè expultricem facultatem excitent, & conſequenter alui fluxum inducant. Aliis hoc probabile non videtur. Primò, quia humores illi attracti non morantur in ore aut gingiuis, ſed vel ad thoracem, vel ventriculum delabuntur. Secundò, quia dentes & gingiuæ à lactis continuo vſu leniuntur & temperantur. Tertiò, quia in pueris humidiſſimis tantus calor eſſe non poſſit, qui acrimoniam & ſalſedinem illam poſſit producere. Quartò, quia ſi humores illi tàm acres & ſalſi eſſent, vlcera generarent in ore. Verùm etſi Mercurialis ſententia ſimpliciter accepta locum vix habere poſſit, neque ſit credibile, in ipſo infantium ore humores ita acres, ſalſos, imò putres reddi poſſe, vt in ventriculo & inteſtinis facultatem expultricem excitare, & hinc alui fluxum inducere poſſint; tamen cùm in ipſo ore cibi aliquam alterationem accipiant; in infantibus verò in dentitione gingiuæ valdè alterentur, imò ſæpè inflammentur, vt etiam calidum exſpirent infantes dentientes; lac verò facilè mutetur, & corrumpatur: non impoſſibile videtur, vt lac, quod auidius ſugunt infantes, aut etiam alij cibi, quos aſſumunt, in ore aliquam, eámque prauam alterationem ſuſcipiant, atque ob eam poſtea facilè in ventriculo corrumpantur, & corrupti expultricem facultatem inteſtinorum & ventriculi ſtimulent.

Interdum tamen extra dentitionis tempus infantes alui profluuio corripiuntur, cum vel ventriculus & inteſtina ab externo aëre refrigerantur, & propterea coctionem alimenti non rectè perficiunt; vel etſi ventriculus ſeſe bene habeat, is tamen à copiâ cibi aut potus oneratur, vnde cruditates, & cibi corruptio ſequitur, crudíque & non ſatis cocti, aut corrupti cibi ſi non vomitu reiiciuntur, per aluum excernuntur, eámque ad crebram deiectionem inuitant. Poteſt idem fieri vel ob lactis & alimenti prauitatem, ob quam vitioſus chylus in ventriculo generatur, qui naturam ad excretionem crebram ſtimulat. Inteſtinorum tamen humiditas & laxitas interdum etiam alui profluuium excitare poteſt, ob quam retentrix, quæ ſiccitate maximè gaudet, læditur, quâ læsâ expultrix poſtea in conſenſum trahitur. Humiditas autem iſta habet ortum ſæpe ab humore acri in ventriculo, & ex ventriculo in inteſtina delabente. Et quidem iſtis cauſſis, ſiue copiâ, ſiue prauitate, ſiue humorum à capite defluxu, ventriculus & inteſtina interdum ſeſe rectè initio habent: à cauſſarum tamen iſtarum vi & continuatione tandem intemperiem contrahunt, ob quam cibi vel crudi & inconcocti, vel corrupti per aluum crebrò excernuntur.

Signa Diagnoſtica.

Ipſe fluxus per ſe patet. An verò ex dentitione, an verò aliâ de cauſsâ accidat, ex ſignis dentitionis, quæ ſupra propoſui, præſentibus vel abſentibus colligi poteſt. *Signa.* Si ex intemperie ventriculi vel inteſtinorum fluxus alui ortum habeat, cognoſcitur id ex eo, quod ſigna aliarum cauſſarum abſunt, & cauſſæ aliquæ externæ, quæ intemperiem frigidam vel humidam, ventriculo vel inteſtinis imprimere potuerint, præceſſerunt. Si ab humore à capite deſcendente fluxus fiat, ex ipſo catarrho præſente id cognoſcitur, fæceſque ſunt ſpumoſæ. Qualis etiam ſit materia, quæ excernitur, facilè cognoſcitur. Si n. ſint humores crudi, cibi non concocti excernuntur, ructus adſunt, & excrementa ſunt pituitoſa & alba. Si verò humores ſint calidi, ac cibi corrupti, quæ excernuntur ſunt flaua, vel viridia, fœtida, & tormina ventris maiora adſunt.

Prognoſtica.

1. Quod Celſus in genere de fluxu alui docet, vnâ die fluere aluum, atque etiam pluribus, ſæpe pro valetudine eſſe, modò febris abſit, & malum intra ſeptimum diem finiatur, id etiam in infantibus verum eſt. *Prognoſtica.* Et propterea fluxus alui in infantibus, ſi eum bene ferant, non ſtatim ſiſtendus, cùm ſæpe humores in ventriculo corrupti per eum commodè euacuentur, qui ſi detineantur, grauia mala excitare ſolent.

2. Vnde etiam Hippocrates, *lib. de dentit.* ſcripſit; Quibus cum dentes erumpunt, aluus ſæpius deiicitur, minus conuulſione infeſtantur.

3. Si tamen infantes fluxum non bene ferant, ac ad oblatos cibos ſeſe malè habeant, vireſque deiiciantur, fluxus nimis diuturnus ſit, & atrophia infantes corripiat, omnino ſiſtendus.

4. Periculoſus etiam eſt alui fluxus in infantibus, ſi per febres acutas accidat, vt & ſi nigra eiiciantur.

Curatio.

Curatio. In curatione autem primò attendendum, an infans adhuc lac ſugat, nec ne; deinde an dentes erumpant, vel non. Si enim lac adhuc ſugat, cura non ſaltem ad infantem, ſed & ad matrē aut nutricem dirigenda, & præcipuè videndum, an lac bonum ſit, nec ne. Si enim lac vitioſum ſit, eius vitium corrigendum, aut ſi id ſtatim fieri non poſſit, nutrix mutanda. Ipſi quoque cibi ſubadſtringentes exhibendi. Abſtineant verò nutrices à fructibus, & cibis crudis, ac difficilis coctionis. Si verò infans amplius lac non ſugit, cura ſaltem ad infantem dirigenda. Siue autem lac ſugat infans ſiue non, humores vitioſi, qui euacuantur, non intempeſtiuè ſupprimendi. Inprimis in dentitione non facilè aluus ſiſtenda; cùm ab iis, quæ lædere potuerint, corpus expurgetur, quæ retenta febrem augere, & alia mala inducere poſſint, ſed naturæ negotium committendum; inprimis ſi fluxus ſit non adeo copioſus, & infantes eum bene ferant: aliàs cauſſæ, vnde fluxus pendet, tollendæ, humoreſque ſimul abſtergendi iis medicamentis, quæ adſtrictionem poſt ſe relinquunt, vt *ſyr.* vel *melle roſ. ſolutiuo*, *conſeruâ roſ. cum mannâ* paratâ quæ in *Inſt. lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap.* 10. eſt deſcripta. Vel iniiciatur talis clyſter.

℞. *Decocti ſem. milii, myrobalan. omnium*, an. vnc. ij. vel iij. *ſyr. roſ. ſimplicis infuſ.* vnc. j. vel ij. F. Clyſter.

Vbi humores ſunt abſterſi, ſi cauſſa ſit calida, exhibeatur *ſyr. de roſis ſiccis*, *cydonior. myrtinus*, *corallior. ribes*; vel detur *puluis ex margaritis*, *coralliis maſtiche*, *C. C. flor. roſ. rubrarum.*

Vel *puluis myrtillorum* cum momento *ſang. drac.* exhibeatur.

Vel *ſemen oxylapathi* cum *vitello oui* ſuper igne ſubige & exhibe.

Vel ℞. *Fl. verbaſci*, *roſ. rubr.* an. p. j. *rad. conſolid. maj. tormentill.* an. Drach. j. Coq. Colaturæ ℞. vnc. iij. *ſyr. ribes* vnc. j. Miſc.

Vel ℞. *Nuc. moſchat. maſtich.* ana Scrup. j.

Exhib. cum *ſucco cydonior.* miſta. Extra verò venter inungatur *ol. myrtino, roſ, maſtichino.*

Vt ℞. *Ol. myrtini* Vnc. j. *maſtichini, roſar.* an. vnc. ß. *ceræ parum.* Miſc.

Vel venter foueatur *decocto fl. roſ. rubr. verbaſci*; *plantag. cum vino rubro* parato.

Vel ℞. *Fl. roſ. rubr.* vnc. j. *myrtillor. maſtich.* an. Drach. ij. *ol. myrtini q. ſ. ceræ parum.* F. Vnguentum

Vel ℞. *Fl. roſ. rubrar. verbaſci ana* M. j. *rad. cyperi* Drach. ij. *maſtich.* vnc. ß.

Dum linteo albo F. ſacculus, qui coq. in vino rubro adſtringente, & ventri imponatur.

Vel ℞. *Cydonior in vino rubr. coctor. & per ſetaceum traiectorum* vnc. iiij. *panis toſti aceto adſperſi* vnc. j. ß. *ol. maſtich. q. ſ.* F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Farinæ hordei* vnc. ij. *pulu. fl. roſ. rubr.* vnc. j. *ſang. dracon. balauſtior. maſtich. thuris* an. Drach. ij.

Cum modico aceti roſacei & oui albumine F. Cataplaſma.

Vel imponatur ventri *emplaſtrum de cruſtâ panis*, aut *Cerotum ſtomachale.*

Vel ℞. *Rad. conſolid. mai.* vnc. j. *fol. plantag. verbaſci* an. M. iij. *fl. roſ. rubr.* M. j. *balauſtior.* vnc. ß. Coq. in aquâ pro inſeſſu.

Si verò cauſſa ſit frigida, & alba deiiciantur, exhibeatur *ſyr. maſtichinus*; *cydonior. cum aq. menthæ Coagulum* quoque *hœdi* vel *leporis* Scrup. ß. pondere exhibitum à pleriſque commendatur. Eo tamen die infans à lacte abſtineat, ne hauſtum in ventriculo coaguletur, ſed pulmentis interim vtatur, è pane albo vel ſimilagine in aquâ coctis.

Extra medicamenta ex *menthâ, abſinth. maſtiche, cumino*, vſurpentur.

Vt ℞. *Ambaræ roſar.* vnc. j. *ſem. cumini, aniſi* an. Drach. ij. Cum *ol. maſtich.* & *abſinth.* & paucâ *cerâ.* F. Vnguentum.

Vel ℞. *Ol. nardini, maſtich. menthæ*, an. vnc. ß. *pulu. corallior.* Drach. ß. *ol. nucis moſch. expr.* Scrup. ij. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum.

Vel *mentha* vino decocta ventri imponatur, aut cruſta panis aquâ menthæ madida. Vel ſacculus ex *menthâ abſinth. roſ. rubris, maſtiche, nuce moſchatâ, caryophillis* ventri imponatur.

Plura hac de re videantur *lib. 3. part. 2. ſect. 2. cap. 5. & 6.* quibus *de lienteriâ & diarrhœâ* agitur, & varia medicamenta proponuntur, quæ facilè etiam infantibus accommodari poſſunt.

CAPVT XXII.

De alui adſtrictione.

Contrà ſæpe accidit, vt infantibus aluus adſtringatur, aut tardior ſit, de quo ſymptomate in genere *lib. 3. part. 2. ſect. 2. cap. 4.* dictum, vbi cauſſæ omnes, ob quas aluus obſtrui poteſt, expoſitæ ſunt. Infantes quod attinet, eſt in iis aluus tardior, vel adſtringitur, primò ob intemperiem inteſtinorum frigidam vel ſiccam, quæ nonnullis infantibus à primo ortu accidit. Deinde ob viſcidos, & pituitoſos humores, quibus feces alui obuoluuntur, atque inteſtinis tenacius adhærent; & propterea difficulter excernuntur. Fit autem hoc præcipuè ob lactis vitium, quo infantes aluntur, & ex quo pituitoſi & viſcidi humores in ventriculo generantur: quod accidit, ob debilitatem ventriculi, & cùm matres vel nutrices cibis craſſis, viſcidis & adſtringentibus vtuntur, ac nimis parcè bibunt. Nam vt ipſi infantes talibus cibis veſcantur, rarò accidit, & non niſi in adultioribus. Poteſt tamen etiam ad alui ſiccitatem & ſuppreſſionem in infantibus facere hepatis, lienis, aut renum calida intemperies, ob quam feces alui exſiccantur. *Alui adſtrictio.* *Cauſſa.*

Tandem etiam hoc accidit, ſi quacunque de cauſſâ bilis è veſiculâ fellis, quæ inteſtina ad excretionem ſtimulat, ad ea non confluat.

Signa Diagnoſtica.

Ipſum vitium per ſe manifeſtum eſt: quæ autem cauſſæ ſint alui tardioris, vel ſuppreſſæ, diligenter inquirendum. Si ſiccitas naturalis inteſtinorum mali cauſſa ſit, aluus ferè ſemper tarda eſt, quæcunque etiā diligentia in eâ mouendâ adhibeatur, & aliarum cauſſarum ſigna adſint. Si pituita viſcida & craſſa cauſſa ſit, feces, cum excernuntur, ea obuolutæ adparent. Si error aliquis in diætâ & victu matris vel nutricis commiſſus ſit, ex iis cognoſcitur. *Signa.*

Si viſceris alicuius vicini intemperies calida & ſicca adſit, ex eorum ſignis patefit. Si bilis, quæ inteſtina ad excretionem irritat, ad inteſtina non fluat, feces alui non ſunt tinctæ, ſed albæ vel cineritiæ, & in infantibus corporis color fit flauus.

Prognoſtica.

1. Quibus aluus naturâ adſtrictior eſt, equidem interdum ſatis commodè & ſani viuunt; cum natura illud aquoſum fecib. permixtum euacuare, vel inſenſibiliter diſcutere ſoleat. *Prognoſtica.*

2, Raro tamen fit, vt infantes, quibus aluus adſtrictior eſt, ſatis ſani viuant, & rutius ſemper eſt, ſatis ſani viuant, & tutius ſemper eſt, in iuuenibus aluum laxiorem eſſe, quàm ſuppreſſam, *2. aph. 53.* Nam ſi aluus ſupprimitur, vapores ex alui fecibus in totum corpus diſtribui, & tormina ventris, dolor capitis, & alia mala inde excitari poſſunt.

Curatio.

Curatio. Curatio alui ſuppreſſæ in infantibus duobus perficitur, primò ſi cauſſæ, ob quas aluus ſupprimi ſolet, tollantur, deinde ſi aluus ſuppreſſa laxetur. Primò ergo danda opera, vt cauſſæ omnes, quæ alui adſtrictionem iſtam inducere poſſunt, tollantur. Si nimirum inteſtinorum intemperies adſit frigida vel ſicca, crebrò infantes lauandi, & quidem in intemperie frigidâ in balneo herbæ calefacientes ſtomachicæ, in balneo herbæ calefacientes ſtomachicæ, in ſiccâ verò humectantes, *malua, althaa, parietaria, branca vrſina,* coquendæ, & venter, ſi adſit intemperies frigida, calefacientibus, ſi ſicca humectantibus, vt *oleo lil. albor. vnguento dialthaa, pingued. gallina, butyro ſ.q.* & ſimilibus inungendus.

Deinde ſi mater vel nutrix iis cibis vſa ſit, quæ aluum adſtringere poſſunt, vt *cydoniis, meſpilis, pyris, ſorbis, berberis, ribes, fabis*, & ſimilib. ab iis omnibus impoſterum abſtineant, & contrà cibis, quæ aluum emolliunt, vtatur, vt *maluâ, paſſulis, prunis, iure caulium*, & ſimilibus.

Si infans iam grandiuſculus ſit, & aliis etiam cibis, quàm lacte, vtatur, ab omnibus adſtringentibus abſtineat, & emollientibus vtatur: & *caulium* ſeu *braſſica rubra ſuccus* vel *decoctum* cum modico ſale aut melle exhibitum, aluum in infantibus laxare poteſt.

Si pituita viſcida & tenax inteſtinis adhæreat, & feces eâ obuoluantur, incidentia & abſtergentia vſurpanda, vt *mel roſatum ſolutiuum, ſyr. de praſſio*, & ſimilia.

Si viſcus aliquod vicinum calidum & ſiccum ſit, eius intemperies corrigenda *ſyr. viol. cichor, decocto hordei, emulſione ſem. frig. mai.* & ſimilib.

Si bilis ex veſiculâ fellis ad inteſtina non perueniat; meatus bilarii obſtructi aperiendi, *decocto rad. graminis, fœniculi, aſparagi, capil.* ♀, & ſimilibus.

Cùm verò non ſemper exſpectare liceat, donec cauſſæ omnes ſublatæ ſint, ſed ad ſymptomata præcauenda maturè aluus aperienda ſit, præſtari id poteſt externis & internis medicamentis.

Inter externa ſunt glandes ſeu ſuppoſitoria dicta, quæ fiunt ex melle & ſale, vel melle crudo linteolo indito; lardo, ſapone, radice maluæ, butyro illita.

Vel ℞. *Stercoris muris* Drach. ß. *& adipi hircino* miſce, ac F. ſuppoſitorium.

Verùm non nimis frequenti horum vſu natura ad glandes eiuſmodi adſuefacienda. Aliàs enim, niſi ſollicitata, aluus officium non facit, & poſtea iterum ſtatim ſupprimitur.

Præſtat ergo Clyſteres & alia externa vſurpare, quæ ſimul cauſſam morbi tollere, & ſiccitatem inteſtinorum emendare, aut pituitam viſcidam incidere aut abſtergere poſſunt, prout neceſſarium eſt.

Vt ℞. *Ol. commun.* Vnc. iij. vel iiij. *ſacchari rubri* ʒ ij. vel iij. *vitell. oui* j. *ſalis* gr. iij. F. Clyſter.

Vel ℞. *Rad. alth.* Vnc. ß. *malua, parietaria* ana M. ß. *fl. chamameli* p. j. *ſem. lini, fœnigr.* an. Drach. j. Coq. in aq. f.

In colaturæ Vnc. iij. v. vj pro ætatis ratione, diſſolue *flor. caſſia* Drach. ij. iij. vel. Vnc. ß. *ol. commun.* Vnc. j. vel ℥ j ß. *vitell. oui* j. F. Clyſter.

Extra vmbilico infantis quæ aluum laxant, epomphalia dicta, imponi poſſunt. Nimirum butyrum vel ol. amygd. d. aut ſola, aut cum vno atque altero grano ſcammoneæ aut colocynthidis. Vel *adeps galline cum felle bubulo*, aut *ſucco cyclaminis.*

Vel ℞. *Aloës* Drach. ij, *fellis tauri* Drach j. *ſcammon.* Scrup. j. *butyri ſ.ſ.q.ſ.*

F. Vngu. quo teſta nucis iuglandis impleatur, & vmbilico infantis adponatur.

Imò totus venter inungatur Vnguento aliquo emolliente.

Vt ℞. *Butyri rec. ſ.ſ. pingued. gallin, anſer.* an. Vnc. ß. *ol. amygd. d. lini* an. Drach. iij. *medulla vituli, vngu. dialthea* an. Drach. ij. *cera parum.* Miſce.

Vel ℞. *Fol. malua, althea* an. M j. *ſem. lini, fœnigr.* an. Vnc. ß. *ficuum* num. vj. Coq. in aqua & contund. ac per ſetaceum traiiciantur. Contuſis adde *byturi. ſ.ſ. adip. gallin.* an. Vnc. j. *vnguent. dialth.* Vnc. ß. *croci* Scrup. j. Miſce F. Cataplaſma, quod ventri imponatur.

Si fortius laxare libet, aloë, & alia purgantia addantur. Vel ex *farinâ volatili* & *ſucco ebuli* F. Cataplaſma, quod ventri imponatur, vt ventriculum non tangat; quod in aliis etiam medicamentis & cataplaſmatis, quæ vim purgandi habent, obſeruandum.

Grandioribus iã *terebinthina Cypria*, ciceris magnitudine, vel Scrup. j. aut Drach. ß exhiberi poteſt; vel decoctũ braſſicæ rubræ cum melle, vel *ſyrup. violar. roſar, aut mel roſar. & ſolutiuum*, vel *paſſula laxatiua*, vel *caſſia*, à Drach. ij. ad Drach. vj, vel *manna*, quæ commodè in lacte diſſouitur, aut pulmentis admiſcetur.

Vel hoc. ℞. *Carnis caricar. pingu. paſſul. enucl.* an. Drach. ij. *iuiubar, num.* vij. *fl. caſſia* Vnc. ß. *elect. diaſebeſt. ſolutiu. diaprunis ſol.* an. Drach. ij. Cum *ſyr. conſeruat. myrobalan. chebulor.* F. Electuarium. Doſis Drach. j.

Iunioribus verò lac cum ſaccharo exhibeatur, vel mel lingendum detur.

Poſſunt & nutrici medicamenta purgantia, ſed leniora, & ætati ac conſtitutioni infantis conuenientia adhiberi.

CAPVT XIII.

De Lumbricis.

CVm de Lumbricis ſatis, *libr. 3. part. 2. ſect. 2. cap. 5.* dictum ſit: hîc ſaltem quædam, quæ infantibus propria ſunt, proponemus. *De Lumbricis.*

Naſcuntur autem præcipuè vermes in Infantium inteſtinis, ita quidem, vt obſeruatum ſit, in ipſo matris vtero lumbricos in inteſtinis infantium ex materia feculenta genitos, & ab editis paulò poſt excretos fuiſſe, v annotauit Autor, *lib. 4. de morbis.* In infantibus verò in lucem editis generantur ob eorum ἀδδηφαγίαν, & lactis cum aliis cibis confuſionem, & corporis conſtitutionem calidam & humidam, quæ ad talia producenda commodiſſima eſt. Faciunt etiam ad vermium in infantibus generationem dulcia, quibus infantes magis, quàm adulti delectantur. Dulcia enim etſi in adultis facilè bileſcunt: tamen quia infantium temperamentum eſt humidum, in iis dulcia, calidam & humidam intemperiem acquirunt, quæ putredini & vermium generationi maximè obnoxia eſt. Inprimis verò faciunt ad vermium generationem in infantibus fructus horarij, quibus infantes auidè veſcuntur, quæ talia excrementa ſuppeditant, præcipuè in corporibus humidis, in quibus faciliùs vermes generantur. Reliqua de cauſsâ & generatione lumbricorum, videantur *loco alleg.* *Cauſſæ.*

Cùm autem tres ſint lumbricorum ſpecies, vt *ibid.* dictum, alij teretes ſeu rotundi & longi, lumbricis terreſtribus ſimiles; alij lati, inſtar faſciæ, geniculis & nodis q. quibuſdam diſtincti; alii parui, aſcarides dicti, vermiculis, qui è caſeo & carnibus naſcuntur, ſimiles:

ſimiles; primi illi frequentiſſimè in infantibus naſcuntur, Germanis *die Spulvvürme.*

Signa Diagnoſtica.

Si vermes per aluum vel vomitum eiiciantur, aliis ſignis opus non eſt. Verùm quia ſæpe, antequam excernantur, diu latent; nec infantes etiam, quid mali patiantur, ſatis vel intelligunt, vel indicare poſſunt, ſignis opus eſt, quibus vermes in inteſtinis latentes cognoſcantur. Et primò quidem in genere, vbi lumbrici in inteſtinis latent, os ſaliuâ abundat, ac ſæpe humore quodam perfunditur, fœtor quidam peculiaris ex ore exhalans percipitur. Inſomnia terribilia infantes exercent; id quod ex variis geſtibus in ſomno percipitur; ſtrident præter ſolitum dentibus in ſomno, ſomnus eſt interruptus, linguam exſerunt, nares ſæpiſſime ſcalpunt, maſticare videntur; tuſſis adeſt ſicca, interdum nauſea, vomitus, ſingultus accidit, nimius adeſt appetitus, & contra appetitus interdum planè deiicitur, ſitis quoque plerumque infantes lumbricis laborantes vexat. Venter inflatur atque intumeſcit: aluus interdum ſupprimitur; plerumque tamen laxa & fluida eſt, vrinæ plerumque ſunt perturbatæ & albæ; tormina ventris adſunt, & inprimis vbi venter vacuus eſt, & alimentum vermibus deeſt; leniora verò eadem ſunt, vbi alimentum abundat. Reliquum corpus extenuatur, ob alimenti; quod lumbrici abſumunt, defectum. Sudorem frigidum ſæpe ſudant infantes, in facie color ruber apparet, mox iterum palleſcunt. Interdum conuulſiuis motibus corripiuntur. Febres quoque ſæpe accedunt, eæque ſatis prauæ, colluuie illâ excrementorum circa vermes putreſcente. Iſta tamen ſigna, quæ plerique omnibus communia eſſe dicunt, magis longis & teretibus, quàm latis lumbricis vel aſcaridibus competunt, habéntque illi alia ſigna.

Qui enim lato lumbrico laborant, cibi appetitum nimium habent, & niſi is offeratur, dolorem & morſum in ventre percipiunt, vt aliquando lipothymiâ corripiantur, niſi ſtatim is offeratur. Aliàs tormina in lato lumbrico ſunt mitiora. Ignauior enim eſt lumbricus latus, & inteſtinis adhæreſcit, nec facilè de loco in locum mouetur. Corpus valdè extenuatur, & imbecillum redditur, ac alia quædam ſigna interdum ex modò recenſitis adſunt. Hoc verò certiſſimum Signum eſt, ſi cum alui excrementis corpuſcula quædam cucurbitæ ſeminibus ſimilia excernantur.

In aſcaridibus vehemens pruritus in ano adeſt, & aſſidua ad egerendum irritatio. Hærent enim in inteſtino recto, idque continuò vellicant; excrementa ſunt veluti iumentorum, & malè olent.

Prognoſtica.

1. Equidem infantes ſæpe ſatis diu lumbricis laborant, ſine inſigni aliquo detrimento: ſæpe tamen grauiora, quæ modò enumerauimus, ſymptomata inducuntur.

2. Minùs noxij è lumbricis ſunt aſcarides, cum ſint parui, & hæreant in inteſtino recto, loco à partibus nobilioribus remotiore, & per quem non ita difficulter excernuntur. Aliquando tamen vlcera in inteſtino recto excitant.

3. Lati quidem lumbrici difficillimè curantur, imò ſæpe homini conſeneſcunt: grauia tamen ſymptomata vel mortem non facilè inferunt.

4. Longi & rotundi maximè noxij ſunt, & varia interdum ſymptomata inducunt, compertúmque eſt, lumbricos tales non ſolùm inteſtina, ſed & abdomen perforaſſe.

5. Melius autem eſt, ſi lumbrici hi graciles & extenuati exeant, quàm ſi craſſi, magni, & q. ſanguine repleti ſint. Si enim graciles ſint, indicio eſt, materiam, quâ aluntur & fouentur, non ita copioſam adeſſe, contrarium ſi accidat, argumento eſt, abundare in corpore multos tales humores excrementitios, à quibus incrementum tantum ſumpſerint.

6. Melius eſt, ſi lumbrici ſint pauci, quàm ſi multi.

7. Melius etiam eſt, ſi lumbrici ſint albi; peius, ſi flaui, liuidi, rubri, nigricantes.

8. Simplici figurâ lumbrici mitiores ſunt; deteriores, qui ſerpentinam, vel aliam prodigioſam figuram habent.

9. Melius eſt per aluum, quàm per os vermes exire; peſſimum verò, ſi partes alias perforent, & per eas exitum quærant.

10. Lumbrici cum febre magis pernicioſi ſunt, quàm qui ſunt ſine febri.

11. Si conuulſio cum ſtridore dentium atque obmuteſcentiâ accidat, periculoſum eſt.

12. Si vermes mortui non vi remediorum aut defectu alimenti eiiciantur, ſed cauſſâ materiæ morbificæ enecati fuerint, periculoſum eſt, non quia non ſit bonum vermes reiici, ſed quia prauitatem cauſſæ morbificæ arguit.

Reliqua prognoſtica videantur *loco allegato.*

Præſeruatio.

Tutius eſt, præſtare, ne lumbrici in infantibus generentur, quàm vt generati enecentur & expellantur. *Præſeruatio Lumbricorũ.* Præcauetur autem generatio lumbricorum diætâ & medicamentis. Diæta ſit talis, vt nullo modo ad generationem vermium faciat, ſed eam potius impediat, & inprimis victus ratio talis eſſe debet. Itaque exhibendi cibi boni ſucci, iique condiendi interdum ſucco granatorum, aurantiorum, citri. Vitanda verò dulcia, pinguia & viſcida, inprimis lactis & piſcium multus eſus, vt & fructus horarij & ficus. Potus in adſuetis, quod tamen raro commodum, ſit vinum tenue, vel aq. graminis & acetoſæ dilutum. Vinum enim lumbricis aduerſum eſt; aut cereuiſia pura. Potui raſuram cornu cerui, vel C. C. præparatum, vt & iuſculis ac medicamentis admiſcere vtile eſt.

Medicamenta verò quod attinet, inprimis danda opera, vt materia, quæ generationi vermium apta eſt, non detineatur, ſed euacuetur, atque exſiccetur, & ad generationem vermium inepta reddatur. Itaque danda opera, vt aluus laxa ſit, & materia, è quâ forſan vermes generari poſſent, ſenſim euacuetur. Hîc nonnulli quidem aloën, hieram picram, rhabarbarum, infantibus formâ pilul. & boli exhibenda præſcribunt, ſed quomodo infantibus talia propinari poſſint, ipſi viderint: noſtris talia fruſtra præſcribuntur; niſi adultiores iam ſint. Violenter etiam infundi vix commodè poſſunt, vt mox dicetur. Commodiùs eſt, ſi infantibus clyſteres iniiciantur, vel ſingulis diebus ante cibum *decoctum ſebeſten* exhibeatur, vel *rotulæ diaturbith cum rhabarb.* aut aliæ conuenientes, aut *elect. diaſebeſten*, aut ſyrupus aliquis ex decocto plantarum vermes necantium, cum fol. ſenæ, agarico & pauxillo rhabarbaro.

Inter medicamenta autem, quæ materiam exſiccant, ac generationi vermium reſiſtunt, commodiſſima quidem ſunt amara, vt *abſinthium ſcordium*, & ſimilia. Verùm quia iſta infantes non facilè adſumunt, alia quæ minùs ingrata ſunt, infantibus interdum exhibenda, vt *decoct. radic. graminis, auriculæ muris, ſuccus limonum, citri.* Interdum etiam gutta j. aut ij. *ſpiritus vitriol.* in conuenienti liquore propinari poteſt.

Curatio.

Si autem vermes iam geniti ſint, & de eo certis *Curatio* ſignis

ſignis conſtet, danda opera eſt, vt ij expellantur. Medicamenta a. quæ id præſtant, *alleg. loc.* ſunt propoſita; quædam hîc ſaltem eligemus, quæ infantibus commodè exhiberi poſſunt. Etſi enim nonnulli, ex Antiquis etiam, vt ex P. Ægineta, *lib.4. de re med, cap.57.* videre eſt, ſuadent, ſi infantes medicamenta auerſentur, ea vi, dentibus diductis, cochleari argenteo fiſtulato in os vſque ad fauces immiſſo, infundenda eſſe, vt, velint nolint, tales potiones hauriant; tamen talia faciliùs præcipiuntur, quàm expediuntur, & quilibet, qui talia tentare velit, facilè experietur, quâ cum difficultate & periculo talia tententur: & talia medicamenta vi infuſa facilè vomitu ab iis iterum reiiciuntur.

Inter medicamenta autem, quæ infantibus commodè exhiberi poſſunt, vtilis eſt inprimis *corallina, ſemen ſantonici, radices dictamni albi, C. C. aqua & decoctum radic. graminis.* Poteſt & *mercurius dulcis* locum habere, ſi cautè exhibeatur, eius nimirum gr. viij. in aq. graminis per noctem infundantur, &, abiectâ poſteà mercurij ſubſtantiâ, aqua exhibeatur. Pulueres autem tales paſſim occurrunt, qui infantibus cum lacte vel aq. gramin. vel decocto ſebeſten à Scrup. j. ad Scrup. ij. exhibentur. Et quia aliàs infantes facilè epilepſiæ obnoxij ſunt, & ex ipſis vermibus quoque epilepſia generari poteſt, commodè iis pulueribus medicamenta contra epilepſiam admiſcenda.

Vt ♃. *Sem. ſantonici* Drach. ij. *corallina, C.C. prap.* an. Drach. j. *rad. paon. dictamni albi, magiſter. corallior.* an. ℈ j. F. Puluis.

Vel ♃. *Sem. ſantonici, corallina,* an. Drach. j. ß. *rad. dictamni albi, tormentill.* an. Drach. ß. F. Puluis.

Vel exhibeatur *eſſentia fl. perſicorum*, aut *decoctum* vel *aq. filicis*, ab Vnc. ß. ad Vnc. j. vel puluis eiuſdem à Scrup. ß. ad Drach. ß.

Conſiderandum tamen hîc, an febris vermibus coniungatur. Nam ſi febris adſit, frigidis magis vtendum, & ea addenda, quæ malignitati repugnant, vt *ſuccus limonum granator. aurantior. acetum, C. C. bezoar, confectio de hyacintho.*

Vel talis potiuncula exhibeatur.

♃. *Aq. gramin.* Vnc. iiij. *ſyr. acetoſ. citri* Vnc. j. *violar.* Vnc. ß. *ſpir. vitriol.* gutt. ij. vel iij. Miſc.

Exhibeatur cochlear. j. vel alterum.

Deinde & hoc obſeruandum, medicamenta vermes necantia, præcipuè amara, per os exhibenda eſſe, dulcia verò in aluum iniicienda. Ita enim dum amara & ſibi aduerſa medicamenta auerſantur lumbrici, verſus inferiora deſcendunt, & dulcibus eodem alliciuntur, atque ita facilius è ventre exturbantur. Itaque dum vermes necantia medicamenta exhibentur, clyſter ex lacte infundatur.

Vel ♃. *Paſſulas* num. x. *caricas*, num. vij. Coq. in aq. ſ.

Colat. ♃. Vnc. iiij. vel vj. in quib. diſſolue *ſacchari* Vnc. j. vel Vnc. j ß. F. Clyſter.

Notandum & hoc, non vni ſaltem medicamento inſiſtendum eſſe; cùm vni facilè adſueſcant vermes, neque eo abigantur.

Extra verò ventri, præcipuè circa vmbilicum, adhibenda medicamenta parata ex iis, quæ vermes eneeant. Ideóque vtilia ſunt *folia perſici* trita & vmbilico impoſita, vel *folia perſici, abſinthium, & lupini,* pari pondere coquantur, & ventri imponantur.

Vel cuminum cum felle taurino miſtum ventri adplicetur.

Vel cataplaſma ex *abſinth. hyperico & felle taurino* factum.

Vel ♃. *Pulu. abſinth, nigella, centaur. minor. ſem. ſantonic. farina lupinor.* an. Vnc. ß. *ol. abſinth. q. ſ. cera* Vnc. ß.

Miſc. ſuper igne. F. Vnguentum quo venter inungatur.

Vel ♃. *Pulu. ſem. nigella, abſinth.* an. Drach. ij. *farina lupin.* Vnc. ij. *ſucci ruta* Vnc. j. ß. *abſinth.* Vnc. iiij. Vel ſi ſucci deſint, *ol. rutac. & abſinth.*

F. Cataplaſma, quod palmi magnitudine vmbilico imponatur.

Vel ♃. *Theriaca* Vnc. ß. Diſſolu. in *ſucco abſinth.* & ventri illinatur.

Vel ♃. *Farina lupin.* Vnc. iiij. *pulu. aloës, myrrha, tanaceti, ſem. ſantonici* an. Drach. ij. *aceti ſcordij,* Vnc. ij. *fellis bouis* Vnc. ß. *ſucci vel ol. abſinth. q. ſ.*

F. Cataplaſma.

Vel tale balneum paretur:

♃. *Fol. perſicor. abſinth.* ana q. ſ.

Coq. in aquâ, cui infans ad vmbilicum vſque inſideat.

Si tamen febris adſit, temperatiora adhibeantur.

Vt ♃. *Succi portulaca, fol. perſicor.* an. ℥. iij. *aceti* Vnc. j. *farina lupinor q. ſ.*

F. Cataplaſma. Reliqua vid. *alleg. loco.*

CAPVT XXIV.

De Herniâ.

DE Herniâ egimus, *lib.3. part.2. ſect.1. cap.6,* & propterea hîc ſaltem quædam infantibus peculiaria adferemus. *Hernia.*

Cauſſa.

Corripiuntur autem pueri herniâ, ex inteſtinorum tenuium in ſcrotum, laxato vel rupto peritonæo, delapſu. Laxatur autem vel rumpitur peritonæum fletu nimio, tuſſi, & nimio egerendi aluum, ſi is adſtrictior ſit, conatu; in adultioribus verò pueris etiam motu aliquo corporis nimio, præcipuè qui fit diuaricatis cruribus, aut lapſu. Peritonæum enim in infantibus adhuc eſt minùs ſolidum. Quapropter ſi cauſſa aliqua, quâ diſtenditur vehementer, accedat, facilè nimis laxari, aut etiam rumpi poteſt.

Alius tamen etiam tumor ſcroto infantium recens natorum ſæpe accidit, qui ad hernias vulgò quoque refertur, in quo peritonæum ſaluum eſt, humor verò aquoſus in abdomine abundans in ſcrotum deſcendit, ídque in tumorem attollit.

Signa Diagnoſtica.

Ipſe quidem tumor ſcroti, ſeu hernia, per ſe manifeſta eſt. Hoc verò diligenter conſiderandum, an tumor is ſit ex inteſtinorum in ſcrotum prolapſu, an verò ſaltem ex aquoſo humore eò defluente. Diſcernitur autem hoc, quod in enterocele tumor plerumque eſt in vnâ parte ſcroti, (raro enim in vtroque latere in infantibus peritonæum rumpitur) dextrâ vel ſiniſtrâ; & inteſtina prolapſa tactu percipi poſſunt. Præterea foramen illud, per quod inteſtina dilabuntur, digito explorari poteſt. Tumor verò ſcroti aquoſus plerumque eſt in vtroque latere. Scrotum etiam eſt magis inflatum, quàm in enterocele, neque foramen vllum in peritonæo deprehendi poteſt, neque cauſſa vlla, quæ enterocelen introducere potuerit, præceſſit, ſed potius cruditatis ſigna adſunt. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Enterocele in infantibus faciliùs curatur, quàm in adultis; cùm pæritonæum adhuc ſit mollius, & faciliùs vniri poſſit. *Prognoſtica.*

2. Nonnulli quidem omnem herniam aquoſam deteriorem eſſe enterocele ſtatuunt; ſed in infantibus id falſum eſt. Teſtatur enim experientia, facilè diſcutientibus adhibitis herniam iſtam aquoſam curari, imò ſæpe ætatis progreſſu ſpontè euaneſcere, humoribus abſumptis.

Curatio.

In herniâ inteſtinali danda inprimis eſt opera, vt aluus ſit laxa in infantibus, & ne nimia ciborum copiâ venter valdè repleatur, infans non multùm ploret, & ſi iam adultior ſit, ab omni motu vehementi abſtineat.

Deinde infante in dorſum reclinato, inteſtina molliter reponenda ſunt, & emplaſtrum vel cataplaſma conueniens applicandum, qualia *alleg. loc.* ſunt propoſita, & ſubligaculo alligandus & conſtringendus.

Vel ℞. *Arnogloſſæ, ſaniculæ* an. ʒnc. ß. *farinæ lentium, lupinor. fl. roſ. rubr.* an. Drach. ij. *thuris* Drach. j. *alumin.* Drach. ß. F. puluis, cuius ſume q. ſ. & cum *album. oui conquaſſato* F. Cataplaſma, quod loco adfecto imponatur.

Vel ℞. *Thuris, nuc. cupreſſi, aloës, acaciæ* an. Drach. ij. *myrrhæ* Drach. j. F. puluis, qui excipiatur *ichthyacollæ glutine*, & forma emplaſtri imponatur.

Vel ℞. *Nuc. cupreſſ.* Drach. ij. *balauſtior. pulu. rad. conſolid. maj. perfoliatæ, ſaniculæ, herniariæ* an. Drach. j. *bdellij* Drach. j ß. *boli Armeni* Drach. ij. *ſang. dracon* Scrup. iiij. *picis Græcæ* vnc. j. *reſinæ pini* Drach. vj. Cum *terebinth. cera & ol. ouor.* F. Ceratum.

Simplex, ſed vtile, emplaſtrum eſt, ſi gummi elemi in aceto maceretur, donec acetum in ſuperficie q. cremore obducatur, & poſtea adfuſis aliquot ol. ouor. guttis, igne lento ad Ceroti conſiſtentiam coquatur.

Vel ℞. *Fol. virid. perfoliatæ, & rad. conſolid. maj. recent.* Contundantur minutim & additâ *cera noua* parte tertiâ F. Emplaſtrum, quod loco adfecto imponatur.

Vel ℞. *Radic. conſolid. mai. mundatas*, conterantur, & calefactæ linteo albo inducantur, atque emplaſtri modo loco adfecto imponantur, & poſt horas duodecim aliud imponatur.

Simul etiam quædam medicamenta interna exhibeantur, quæ glutinationem adiuuare poſſunt.

Vt ℞. *Saniculæ, arnogloſſi* an. M. ß. *agrimon.* M. j. *rad. conſolid. mai.* vnc. ß. Coq. in vaſe duplici in *aquæ* ℔j. Colatura dulcoretur *ſacchato*, quæ ſæpe calidè infanti propinetur.

Vtiliſſima eſt & *auricula muris*, cuius Majo collectæ puluis ſingulis diebus infantibus cum pulmentis & aliis cibis præbeatur. Idem præſtat *puluis Lunariæ minoris*, ex vino rubro, vel decocto conſolidæ exhibitus. *Perfoliata* etiam, ſeu formâ pulueris, ſeu decocti propinata, hernias ſanat. Idem præſtat *herniaria*. Vel *conſolidæ mai. radices* aquâ herniariæ, vt moris eſt, maceratæ, condiantur, & cum eadem aquâ, in quâ maceratæ ſunt radices, ſyrupus pro conſeruatione radicum coquatur, & cùm ſyrupus, tùm ipſa radix condita exhibeatur.

Si ab humore aquoſo ſit ſcroti tumor infantibus, ea medicamenta ſcroto adhibenda, quæ humorem illum diſcutiunt & abſumunt. Inungatur propterea ſcrotum *ol. ſambuci, laurino, rutaceo*, vel cataplaſma ex *farinâ fabar. ſem. lini, fœnigr. puluere fl. chamameli, ſambuci, ſem. cumini*, imponatur.

CAPVT XX.

De Vmbilici prominentiâ.

COgnatum herniæ malum eſt vmbilici prominentia, cum infantibus vmbilicus in tumorem ſine inflammatione attollitur, & magis, quàm par eſt, prominet.

Cauſſæ.

Accidit autem hoc, cum vmbilicus rectè non ligatur, & pars ejus maior, quàm debebat, relicta eſt, quæ in altum attollitur, & protuberat ac prominet; vel cùm peritonæum laxatum eſt, & propterea eò loci vmbilicus nimium diſtenditur, & in eum humores aquoſi vel flatus ſeſe inſinuant: quod fit à fletu nimio infantium aut tuſſi; vel cum peritonæum iiſdem de cauſſis rumpitur; vel cum vmbilicus exulceratur, & inteſtina in vmbilicum prolabuntur, quod malum propriè exomphalô & omphalocele appellatur. Cauſſæ plures ab aliis autoribus ſolent recenſeri, quæ quidem in adultis, ſed non infantibus, de quibus jam agimus, locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Tumor vmbilici manifeſtus eſt. Diſcernendus verò eſt ab inflammatione, hoc modo: In inflammatione durities eſt; in vmbilico verò prociduo vel prominente tactui cedit vmbilicus. Deinde in inflammatione calor & rubor apparet, qui non percipitur in vmbilici prominentiâ, in quâ color cutis non mutatur, nec diuerſus eſt color à reliquâ cute. Præterea in inflammatione vmbilici pulſus & dolor adeſt, qui in vmbilici prominentiâ non percipitur, niſi inteſtina valdè prolapſa ſint. Tandem etiam inflammatio citò finitur, cùm ſit tumor calidus: vmbilici prominentia diu durare poteſt.

Cauſſas verò quod attinet, ſi vmbilicus non rectè ſit præciſus, facilè id ex eius quantitate apparet. Si laxatio ſit ſaltem peritonæi, non ruptio, non ita multùm prominet vmbilicus, & ferè tumor æqualis ſemper manet, nec in clamore vel fletu incrementum maius ſumit; ſi verò ruptum ſit planè peritonæum, tumor ſæpe variatur, & dum infans ſupinus iacet tumor vix percipitur, cùm inteſtina in ſuum locum relabantur; contrà dum ambulat, vel ſedet, incrementum ſumit, & inprimis dum flet, clamat, vel lauatur. Vlcus quoque vmbilici per ſe manifeſtum eſt.

Prognoſtica.

1. Si obſtetrix vmbilicum non rectè præcidat, ſed longiorem, quàm par eſt, relinquat, malum incurabile eſt; magis tamen moleſtum, quàm periculoſum.

2. Si verò vmbilicus iam poſt partum conſolidatus poſtea vel extendatur nimis, vel rumpatur, vel exulceratur, quò recentius malum, eò facilius curatur. Si verò protrahatur, difficulter curatur, & ſæpe incurabile euadit.

3. Imò niſi in infantiâ curetur, poteſt in adultâ ætate, ſi inteſtina prolapſa inflammentur, ileum lethalem inducere.

Curatio.

Si peritonæum ſaltem relaxatum ſit, adſtringendum ac roborandum: ſi ruptum, vniendum & conſolidandum. Et ſi cauſſæ, quæ peritonæum extendere, laxare, vel rumpere poſſunt, adſint, eæ omnes amouendæ. Danda itaque opera, vt quantum fieri poteſt, infans à fletu & eiulatu ad quietem & ſomnum traducatur: ſi tuſſis adſit, eâ ſedetur, aliique omnes motus vehementes vitentur. Balnea etiam non conueniunt, cùm vmbilicum laxent. A cibis flatulentis abſtinendũ cùm nutrici, tùm infanti. Aluus vt ſit laxa, danda opera, ne vehementi in excernendo conatu opus ſit.

Deinde ſi peritonæum nimis dilatatum ſit, flatuſque vmbilicum extendant, è *pulueris ſem. cumini, baco. lauri, & farin. lupinor.* part. æqual. cum vino rubro fiat cataplaſma, & vmbilico imponatur. Aut fiat ſacculus ex ſem. cumini & ſpicâ Celticâ, ac in vino rubro coquatur, & vmbilico imponatur. Poſtea vmbilico adſtringentia imponantur, & puluinari ſuperpoſito

poſito vmbilicus faſciâ contineatur, ne amplius diſtendi poſſit.

Si verò peritonæum ruptum ſit, inteſtinis prius in locum repoſitis, medicamenta, quæ *cap. præced.* in herniâ inteſtinali ſunt propoſita, vmbilico imponenda, & puluinari ſuperpoſito faſciâ vmbilicus arctè ligandus, ne inteſtina iterum procidere poſſint. Vtilis eſt hîc plantago, & muſcus, qui in pruno ſylueſtri naſcitur, ſi in vino rubro coquatur & vmbilico imponatur. Foreſtus in recenti Exomphalo infantium nuper natorum quatuor rotulas ad formam ſtufari ſeu nummi parui rotundas è corio conficit, eáſque oxycroceo obducit, & ſindone rubra cooperit, & ita vnam rotulam vmbilico imponit, neç ante quartum vel quintum diem amouet, poſtea aliam imponit.

Vel mentha cum albumine oui contrita vmbilico imponatur.

Vel ℞. *Pulu. nucum cupreſſ. thuris, myrrhæ, maſtich, ſarcocollæ, alumin. ichthyocollæ* an. ℥ j. *album. ouor. q.ſ.* F. Cataplaſma.

Exhibeantur etiam medicamenta ad hernias vtilia, vt *radic. ſymphiti* Scrup. j. infanti detur.

Vel ℞. *Rad. conſolid. mai. corall. rubr. maſtich. burſæ paſtoris* an. Drach. j. F. Puluis.

Nonnulli etiam puluerem rad. ſcrofulariæ cum lacte exhibent.

Si vmbilicus ſit exulceratus, curatio, vt *ſeq. cap.* dicetur, inſtituenda, vmbilicóque imponendum ol. roſaceum, in quo ceruſſa lota contrita ſit, vel emplaſtrum gryſeum dictum.

Reliqua, quæ adultis competunt, petantur, vt dictum, è *cap. de herniâ inteſtinali*, & *lib. 3. part. 10. cap. 2. de herniâ vmbilicali.*

CAPVT XXVI.

De Vmbilici inflammatione.

Vmbilici inflammatio.

INterdum inflammatur vmbilicus in infantibus, atque id præcipuè accidit poſt vmbilici abſciſſionem. Dum enim ex dolore præſertim ſi ligatura non rectè facta ſit, & læſione ab aëre externo, ſanguis eò concurrit, inflammationem excitat.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur inflammatio vmbilici ex tumore cum duritie, rubore, calore & pulſu.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si malo huic ſtatim ſuccuratur, non ita difficulter curatur.

2. Si verò non rectè tractetur, febris ob quam infans periclitatur, accidere ſolet.

3. Si inflammatio in abſceſſum mutetur, iſque rumpatur, inteſtina procidunt, ac ſæpe infans moritur.

4. Si verò malum protrahatur, interdum contingit, vt occaſione inflammationis natura, quæ in vtero per hunc locum humorem ſeroſum euacuare ſolebat, eius officij nondum oblita iterum ad hunc locum eundem tranſmittat, atque ita curationem difficilem reddat.

Curatio.

Curatio.

Vt in aliis inflammationibus; ita & hîc dolor leniendus, affluxus ſanguinis reprimendus, & quod influxit, diſcutiendum.

Ad dolorem leniendum fiat tale Cataplaſma:

℞. *Maluæ coct. & contuſ.* Vnc. j. *far in hordei* Vnc. ß. *lupinor. fœnigr.* an. Drach. ij. *ol. roſ. q.ſ.* F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Spicæ Celticæ* Vnc. ß. *terebinth.* Vnc. iij. Cum *ol. amygd. d.* vel *ſeſamino* F. Vnguentum.

Ad ſanguinem repellendum ſequens adhibeatur:

℞. *Pulu. thuris* Drach. j. *acaciæ, pſyllii* an. Drach. ß. Cum *albumine oui* F. Cataplaſma, quod vmbilico imponatur.

Suppuratio quantum fieri poteſt, prohibenda. Si tamen ad ſuppurationem & inflammationem perueniat.

℞. *Terebinth.* Vnc. ß. *vitell. oui.* j. *ol. roſac.* Vnc. ij. Miſce.

Vel vnguentum ex ceruſsâ, lithargyro, terebinthinâ & ol. ſeſamino adhibeatur.

CAPVT XXVII.

De ani procidentiâ.

Ani procidentia.

COntingit interdum etiam, vt infantibus anus procidat, quod fit ob muſculi, qui eum claudit, laxitatem. Prouenit autem hæc vel à nimia eius humiditate & emollitione, quæ alui fluxum frequentiſſimè ſequitur, vel ob nimium egerendi conatum, qui in teneſmo & aluo durâ accidit; quo anus protruditur extra, reuerti verò in ſuum locum non poteſt. Idque eò facilius in infantibus accidit, quia ipſorum corpora ſunt humidiora & molliora, & muſculi adhuc laxi & languidi. Aliæ verò cauſſæ, quæ ab aliis autoribus proponuntur, in infantibus vix locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt. An verò proueniat à nimiâ humiditate, & humoribus ad aluum confluentibus, an verò ex egerendi conatu nimio, facilè ab adſtantibus cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si à nimio egerendi conatu ſit ani procidentia, non ita difficulter curatur; modò maturè auxilium adhibeatur. Quò enim diutiùs anus extra locum ſuum fuerit, eò magis alteratur ac poſtea difficiliùs reponitur.

2. Si verò ſit à nimiâ humiditate, difficulter curatur, & præcipuè ſi fluxus alui ei coniungatur. Perfectè enim malum vix curari poteſt, antequam fluxus alui ceſſat. Præterea medicamenta neceſſaria non facilè detinentur, ſed à fecibus alui eorum actio impeditur.

Curatio.

Curatio.

Curatio tota in ani repoſitione, & repoſiti in ſuo loco retentione conſiſtit. Itaque ſtatim anus in ſuum locum reponendus. Quod ſi à tumore eius facilè fieri non poſſit, *decocto maluæ & althææ* fouendus, & *oleo lil. alb.* inungendus. Aut infans in Balneo ex iiſdem herbis parato inſideat.

Deinde vt inteſtina repoſita in ſuo loco maneant, medicamentis adſtringintibus præſtandum.

Vt ℞. *Roſ. rubr. balauſt. nuc. cupreſſ. cortic. granat.* ana Vnc. ß. *ſumach. thuris, maſtich.* ana Drach. ij.

Coq. in vino auſtero, & ſpongiâ decocto hoc madidâ anus foueatur.

Abſolutâ fomentatione puluis ex iſtis medicamentis paratus inſpergatur:

Vt ℞. *Fl. roſ. rubr. balauſt* ana Drach. ß. *thuris, maſtich. myrrh.* ana Scrup. j.

F. Puluis

F. puluis, qui goſſipio exceptus ano imponatur. Aut ex iiſdem ſuffitus fiat, qui cùm ita commodè ab infantibus ano excipiatur, linteis mundis aq. aluminoſâ antea madefactis fumus excipiendus, & lintea ano imponenda. Ne quoque anus, vbi repoſitus fuerit, iterum elabatur, infantes cruribus coniunctis iaceant, & ſi teneri adhuc ſint, crura eorum faſciis colliganda ſunt. Abſtinendum à balneis, quæ laxare poſſunt.

Plura de hac materiâ videantur, *lib. 3. part. 2. ſect. 1. cap. 6.*

CAPVT XXVIII.

De calculo Veſicæ.

Requenter etiam in veſicâ calculus in infantibus generatur, rariſſimè verò in renibus: ſicut contra ſenes frequentiùs calculo renum laborant.

Cauſſa.

Quâ ratione calculi generentur in corpore humano, in genere, *lib. 3. part. 3. ſect. 1. cap. 6.* & *part.* 8. *ſect. 1. cap. 1.* dictum, quæ hîc repetenda non cenſeo. In infantibus calculus in veſicâ præcipuè, vt Hippocrates, *lib. 4. de morbis*, docet, generatur ex lacte, quod infantes ſugunt, quod ſi ſit impurum, non ſolùm lapides, ſed & alii morbi ex eo naſcuntur. Non tamen quoduis impurum lac calculo materiam præbet, ſed illud, quod ex cibis craſſis, viſcidis, & aliàs materiam calculi producendi aptis generatur; & præcipuè ſi infans illud nimis auidè ſugat, ventriculumque eo oneret, vt inde cruditates generentur. Quod verò lac præſtare poteſt, idem pulmenta ex farinâ triticeâ crudâ cum lacte cocta poſſunt, quæ præſentiſſima ſunt calculi in infantibus materia. Quia tamen videmus, multos infantes tali lacte, & talibus pulmentis veſci, nec tamen omnes calculo corripi, aliæ cauſſæ addendæ ſunt. Primò nimirum hepatis & ventriculi debilitas aliqua, ob quam aſſumptum alimentum non rectè coquitur, & inutilia non ſeparantur, ſed multum ſucci illius terreſtris, & lapideſcentis in chylo relinquitur.

Deinde renum intemperies calidior, ob quam chylus iſte, inprimis per vias patentes, attrahitur, & attractus ad veſicam, præcipuè ſi ea hæreditariam ad calculum diſpoſitionem habeat, peruenit, in ea, vt debet, non alteratur, nec terreſtris ac craſſa pars æquè ac liquida humori exactè permiſcetur, vnde vrinæ turbidæ & craſſæ fiunt, quæ propterea etiam albæ minguntur, & interdum ardorem vrinæ excitant. E qua vrinâ non exactè miſtâ ſubinde aliquid terreſtre & craſſum ſubſidet, ac veſicæ adhæret. Quamprimùm verò aliquod calculi rudimentum in veſicâ cogitur, circa id poſtea indies noua materia conglobatur & concreſcit. Sæpius autem in pueris, quàm in puellis calculus veſicæ generatur: quia meatus vrinarius in fœminis breuior & patentior, quàm in maribus; & propterea materia, quæ calculum producere poterat, faciliùs in fœminis excernitur.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur calculus veſicæ in infantibus, quod vrinam cum dolore emittunt, eamque guttatim ſæpe excernunt, imò ſæpe vrina planè ſupprimitur. Vrina verò, quæ excernitur, eſt nunc limpida inſtar aquæ; nunc alba, inſtar lactis, vel ſeri lactis; interdum & ſanguinis aliquid cum vrinâ emingitur, & ſabulum in vrinâ apparet. Præterea infantes pruritum in membro virili percipiunt, vnde frequentiſſimè manu id tangunt & ſcalpunt: Virga tandem ſubinde ipſis arrigitur.

Prognoſtica.

1. Malum non contemnendum eſt calculus in veſicâ infantium. Etſi enim infantes non ſubitò iugulat: tamen, ſi non ſtatim curatur, indies incrementum ſumit, & poſtea non niſi ſectione, & calculi extractione curatur.

2. Neque tamen ipſa ſectio periculo vacat, ſed ſi lapides ſint grandiores, cum infantes, tùm adulti moriuntur.

Curatio.

Si ex vrinæ difficultate & aliis ſignis appareat, puerum ad calculum diſpoſitum eſſe, danda diligens opera, vt eius generatio præcaueatur. Itaque ventriculus alimento nimio non replendus, & ab omnibus cibis craſſis, viſcidis, & ad calculi generationem facientibus, cùm nutrici tùm infanti abſtinendum. Aluus ſemper laxa ſit.

Simul verò medicamentis cùm internis, tùm externis calculi generatio prohibenda. Itaque balneum parandum infanti ex decocto maluæ, altheæ, parietariæ, petroſelini, anethi, ſem. lini, fœnigræci.

Poſt balneum loca circa veſicam inungenda vnguento dialtheæ, ol. lil. alb. ſcorpionum; & imponendum poſtea cataplaſma ex parietariâ viridi, cum ol. lil. alb. vel chamæmel. cocta.

Exhibeatur verò infanti Scrup. j. vel ij. pulu. vel magiſter. ocul. canc. ſuccini albi, ſang. hirci præp. cum aq. petroſelini; vel gutt. ij. ſpiritus vitrioli; aut iiij. vel v. ol. oculorum cancr. cum eadem aquâ. Vel aqua petroſelini, eryngii, lappæ maioris, ſaxifrag. propinetur. Vtile etiam eſt interdum terebinth. Cypriæ Drach. ß. exhibere.

Plura videantur *loc. alleg. l. 3. Pract. de calculo veſicâ.*

CAPVT XXIX.

De difficultate & retentione Vrinæ.

Vandoque etiam infantes vrinam cum difficultate & dolore reddunt, & ſæpe guttatim; quandoque etiam vrina ipſis planè ſupprimitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ harum adfectionum plures in adultis eſſe poſſunt, quæ *lib. 3. part. 8. ſect. 2. cap. 2. de ſuppreſſ. Vrinæ, cap. 4. de ſtranguriâ, & cap. 5. de dyſuria* ſunt propoſitæ. Verùm in infantibus duæ præcipuè cauſſæ ſunt: nimirum humor ille craſſus, è quo calculus generari ſolet, qui ſtranguriam vel dyſuriam inducit; Deinde calculus, qui ſuppreſſionem vrinæ excitat. Cauſſæ autem, è quibus ille humor craſſus generatur, *cap. præced. de calculo*, ſunt propoſitæ, nimirum lac craſſum & viſcidum, pulmenta ex farinâ tritici & lacte, caſeus.

Signa Diagnoſtica.

Ipſa vrinæ retentio per ſe patet. Si verò vrinæ difficultas adſit, cognoſcitur, quod guttatim & cum fletu infantium redditur, atque ipſa vrina eſt craſſa, turbida ac lutulenta.

Si calculus adſit, is per catheterē explorari poteſt, eoque ab orificio veſicæ remoto, vrina rurſus profluit.

Prognoſtica.

1. Satis graue & periculoſum hoc malum eſt. Etenim ſi ſit à materiâ craſſâ, niſi ea maturè tollatur, in calculum degenerat.

Si verò ab ipſo calculo ſit vrinæ ſuppreſſio, eadem pericula habet coniuncta, quæ calculus veſicæ.

3. Et ipſa vrinæ ſuppreſſio per ſe periculoſa eſt, præcipuè in pueris; cùm nulla excretio naturalis ſine periculo in infantibus ſupprimatur.

Curatio.

Curatio. Curatio ergo maturè inſtituenda. Eſt verò eadem ferè curandi ratio, quæ de calculo modò propoſita eſt. Cauſſa nimirum ſeu difficultatis ſeu ſuppreſſionis vrinæ tollenda, quæ cum fuerit humor craſſus, inprimis danda opera, vt cùm nutrix, tùm infans, iis alimentis vtatur, quæ ad humoris calculo generando apti productionem non faciunt. Deinde exhibenda medicamenta humores illos è primis viis euacuantia, qualia ſunt *mel roſarum ſolutiuum, flores caſſiæ, terebinthina.*

Poſtea balnea, fomentationes & vnctiones fiant, ex iiſdem medicamentis, quæ *cap. præced.* ſunt propoſita. Exhibeantur quoque medicamenta, quæ *cap. eod.* ſunt tradita. Eadem enim & humores illos, qui calculum generare poſſunt, expellere valent. Vtilis eſt & *aq. graminis marini, ononidis, filipendulæ, decoctum cicerum.*

Vel ℞. *Sang. leporis* j. *rad. ſaxifrag.* Vnc. vj.

Comburantur in fictili nouo. Pulueris huius Scrup. j. vel Drach. ß. cum vino albo vel aq. conueniente detur.

Si lapis veſicæ orificium obſtruat, ex eo amouendus; quod fit vel infante ſupino collocato, & cruribus concuſſo, vel cathetere immiſſo; poſtea curatio ad calculum dirigenda. Plura videantur locis allegatis.

CAPVT XXX.

De Vrinæ incontinentiâ.

Vrina incontinentia. QVia infantes in primâ ætate, dum in cunis iacent, neque dum quid turpe vel decorum ſit, intelligunt, vrinam in inuolucra & faſcias emittunt, adſueſcunt interdum huic rei, vt poſtea adultiores etiam in ſomno vrinam in lectum emittant. Sunt præterea nonnulli, qui inuiti non ſolùm in ſomno, ſed omni tempore vrinam reddunt.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Ab illâ enim conſuetudine muſculus orificio veſicæ claudendo dicatus ita diſponitur, vt non pro voluntatis arbitrio vrinam retineat, ſed quam primùm ab aliquâ eius copiâ ſtimulatur, eam, nullâ loci & temporis ratione habitâ, emittat. Interdum tamen eiuſdem ſphincteris adeſt imbecillitas, dependens à frigidâ & humidâ eius intemperie, contracta à craſſorum & frigidorum humorum abundantiâ, quorum, in puerili ætate magna eſt copia, vel ab obſtructione & compreſſione neruorum ad ſphincterem tendentium ab eadem cauſſâ dependente. Nonnunquam & calculus veſicæ eumdem ſphincterem lædit, vt veſicam claudere, & vrinam continere non poſſit. Aliæ cauſſæ, quæ ab autoribus recenſentur paſſim, in infantibus locum non habent, v.g. aër frigidus, potus aquæ gelidæ. Neque enim infantibus vnquam gelida aqua propinatur, neque ita aëri frigido exponuntur, vt ſphincter veſicæ ita ab eo refrigerari poſſit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectum hunc in tenellis infantibus cognoſcere non ita facilè eſt; cùm etſi aliquid morboſi adſit, id ætati tribuatur. Vbi verò infantes iam in eâ ætate ſunt, vt ipſi agnoſcere poſſint, non conuenire, vt vrina in lectum emittatur, idque nihilominus ab iis fiat, vitioſum hoc eſſe cuiuis patet. Neque etiam difficulter innoteſcit, an ſaltem ex conſuetudine id fiat, an verò inuitis accidat; ſicut &, ſi calculus adſit, is ſuis ſignis facilè deprehenditur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si ſaltem à prauâ conſuetudine ſit hic adfectus contractus, plerumque ſponte ætatis progreſſu corrigitur, cùm infantes iam adultiores facti verecundiæ & pudoris rationem habere diſcunt, & propterea, ne inter dormiendum tale quid committant, magis ſolliciti ſunt.

2. Si verò à conſuetudine in habitum abeat, vel morboſi aliquid accedat, & adultiores facti largius bibant, ſæpe ad mortem vſque hoc vitium ipſos comitatur.

3. Contra ſi conſuetudo illa quocunque modo aboleatur, ipſa cauſſa non ita difficulter tolli poteſt; cùm ætatis progreſſu illa intemperies corrigatur, & corpus infantis indies ſiccius euadat.

4. Si à calculo ſit iſte adfectus; non tolli poteſt, niſi calculo ſublato.

Curatio.

Curatio. Si ſaltem à malâ conſuetudine ſit iſte affectus, adhortatione, minis, & quibus fieri poteſt modis, infantes eò adducendi, vt pudoris habere rationem diſcant, & ſolliciti de reddendâ vrinâ dormiant. Si verò ſit ab intemperie frigidâ & humidâ, ea per contraria alteranda; ac humor pituitoſus abſumendus & exſiccandus. Itaque victus nutricis ratio ad calidum & ſiccum vergat, cibique eius condiantur ſaluiâ, hyſſopo, maioranâ, fœniculo, ſatureiâ. Infans non multum bibat, eiúſque aluus vt laxa ſit, detur opera.

Extra regio circa veſicam inungatur exſiccantibus, *ol. coſtino, irino* & ſimilibus. Vel paretur balneum ex *ſulphure, nitro, & fol. quercus*; niſi thermæ naturales ſulphureæ & aluminoſæ habeantur.

Exhibeatur verò ſeq. puluis;

℞. *Veſicæ porci, vel apri, vel ouis toſtæ, teſticulor. lepor. toſtorum, gutturis galli toſti* ana ℥. ß. *glandium* Scrup. ij. *fol. nepetæ, macis* ana Scrup. j.

F. puluis. Detur Scr. j. vel Drach. ß. cum *aq. fol. quercus.*

Plura huiuſmodi medicamenta propoſita ſunt, *lib. 3. part. 8. ſect. 2. c. 6.* quæ ibi videantur.

CAPVT XXXI.

De Intertrigine.

Intertrigo. FRequenter quoque euenit, vt infantibus cuticula in coxis à verâ cute ſeparetur & quaſi abradatur, atque dolor eò loci excitetur, qui infantes inſomnes atque inquietos reddit, quod malum *Intertrigo* nominatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Accidit autem infantibus hoc loco Intertrigo ab vrinæ acrimoniâ, ſi linteamina, quibus inuoluuntur infantes, non crebrò mutentur. Etſi verò à nonnullis etiam cauſſæ externæ recenſentur: tamen in infantibus locum non habent, & ſi infantes ſæpius mundentur, vix Intertriginem patiuntur. Ij tamen, qui vrinam habent acriorem, huic malo magis ſunt obnoxij; vt & qui corpulentiores ſunt; cùm ſordes in coxis, ob corpulentiam quaſi corrugatis, iis facilius adhæreſcant.

Signa Diagnoſtica.

Malum ipſum per ſe manifeſtum eſt, & abraſâ cuticulâ cutis viua & nuda ac rubra conſpicitur.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Malum equidem curatu non difficile eſt; interim tamen, quia dolorem excitat, vigilias parit, & niſi curetur, exulcerationem eâ in parte excitare valet.

Curatio.

Curatio. Non curatur autem hoc malum, niſi cauſſa tollatur. Et proinde linteamina, quibus infans inuoluitur, ſæpius mutanda ſunt, ne ſi vrinâ madeant & ſordida ſint, malum augeant. Infantes ipſi ſæpe lauandi, & abſtergendi ſunt; & commodum eſt, ſi in aquâ balnei althæa, malua, parietaria, roſæ, furfures coquantur. Poſt balneum *nihili album* vel pompholygem albam linteamini raro in formâ noduli includere, & per eius alliſionem locum affectum conſpergere noſtræ fœminæ ſolent. Vel puluis ſubtiliſſimus ex *ſpumâ argenti, antherâ & fl. roſ. alumine vſto ac thure* paratus inſpergatur. Vel locus *vnguento de lythargyro, albo, diapompholygos* illinatur.

CAPVT XXXII.

De Macie & Faſcinatione.

Macies & faſcinatio. ETſi macies ad morbos vniuerſales infantium, de quibus ſupra egimus, referri potuiſſet; malumus tamen hoc loco iſto affectu Tractatum hunc concludere. Equidem & adulti ſæpe contabeſcunt: verùm id plerumque fit ob febres, phthiſin, & alios morbos manifeſtos. Infantibus verò peculiariter ſæpe accidit, vt ſine cauſsâ aliquâ ſatis notâ contabeſcant, & licet comedant, tamen inde non rectè nutriantur, nec augeantur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Itaque etſi cauſſæ maciei & extenuationis corporis plures ſint in adultis; hoc loco tamen ſaltem eas proponemus, quæ infantibus peculiares ſunt. Primò autem hîc occurrit lactis vitium, ſi nimirum illud vel deſit, aut non copioſum ſatis ſit, vel ſit vitioſum, & non temperatum, ſed calidum & ſiccum, vitioſiſque humoribus inquinatum, à quo idoneus corpori alendo ſanguis non generatur. Vnde videmus ſæpe infantes, dum ab iſtâ nutrice aluntur, pænè cōtabeſcere, dum verò alteri admouentur, bene nutriri & augeri.

Secunda maciei in infantibus cauſſa ſunt lumbrici, cùm enim chylus in ſanguinem, qui totius corporis alimentum eſt, mutandus, per inteſtina tranſeat, ſi in inteſtinis lumbrici ſtabulentur, eum pro ſuo alimento ii attrahunt, atque ita ſanguini generando materia, toti verò corpori nutrimentum ſubtrahitur, vnde macies ſequitur.

Vermes dorſi. Tertiò, etſi ſanguis generetur, & ad totum corpus nutriendum per venas tranſmittatur; tamen ſi in ambitu corporis à vermibus in dorſo, brachiis & cruribus, & omnibus ferè partibus externis generatis abſumatur, & ab iis nutritio impediatur, itidem infantes emacientur. Egimus autem de hiſce vermibus, *lib. 2. part. 2. cap. 24.* appellanturque vulgò à Germanis *die Miteſſer, oder Zehrvvurme*, quod alimentum infantium abſumant, vnde etſi ſatis comedant, atque aliàs bene valeant, non nutriuntur, ſed penè contabeſcunt. Suntque vermes hi ſubtiliſſimi, & in muſculoſis dorſi, brachiorum & crurum partibus generantur, & intus in iis & cute hærent, nunquam autem toti prorepunt ſed poſt frictiones in balneis tantùm capita, inſtar pilorum nigrorum, exſerunt, & ad occurſum aëris frigidiuſculi ea retrahunt. Generantur autem ex materiâ viſcoſâ & vermium generationi aptâ, in venis capillaribus concluſâ, & ob prohibitam tranſpirationem in hoc vermium genus mutata.

Faſcinatio. Quartò, antiqua eſt opinio vulgi, faſcinatione infantes contabeſcere poſſe, eoſque, qui bene valentes ab aliquo conſpecti ſubitò malè valere, imò interdum contabeſcere incipiunt, Faſcinatos, & illam, quæ adſpectu præcipuè fieri creditur, læſionem, Faſcinationem nominant, vocabulo à Græco βασκαίνειν, quod inuidere ſignificat, deducto. Et quidem non ſolùm infantibus, ſed & brutorum fœtibus teneris, gallinis, agnis, equis, idem accidere poſſe opinantur; vnde illa Virgilii:

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos:

Et ——— *Baccare frontem*

Cingite, ne Vati noceat mala lingua futuro:

& paſſim ſimilia occurrunt.

Et quidem pluribus modis faſcinationem talem fieri poſſe creditur. Primò viſu, de quo allegatus modò Virgilii verſus;

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

Et iam olim vulgi iſta fuit opinio, viſu infantes faſcinari poſſe, non ſolùm ab inimicis, inuidis, vel ſagis, ſed & ab amicis, & familiaribus, imò parentibus. De quo Plutarchus, *5. ſympoſ. cap. 7.* Haud ſane ignoras, *inquit*, quod & amicis, & familiaribus, & parentibus, nonnulli oculum faſcinantem eſſe exiſtimant, vſque adeo, vt mulieres non oſtendant illis pueros, nec diutius ab iſtiuſmodi hominibus inſpectari ſinant. Imò hominem ſibiipſi viſu nocere poſſe exiſtimatum fuiſſe, fabula Narciſſi in aquâ ſe adſpicientis, vt & Euthelydæ, apud Plutarchum, *loc. alleg.* qui cum ſibi pulcer viſus eſſet, propriâ ſpecie in fonte captus in morbum incidit, & habitum bonum vnà cum pulchritudine amiſit, docet. Deinde idem halitu fieri poſſe traditur; tertiò contactu; quartò ſermone, de quo antea allegatum illud Virgilii;

——— *Baccare frontem*

Cingite, ne Vati noceat mala lingua futuro.

Neque ſolùm malam linguam infantibus nocere poſſe, ſed laudationem amicorum vulgò creditur: quod vt præcaueatur, iam olim, dum rem aliquam laudarent, in vſu fuit, addere, Græcis ἀβασκάντως, Latinis, præfiſcine, quaſi præter faſcinum, ſeu ne faſcineris, hæc dixero; vt noſtris mulieribus, dum vel infantes, vel brutorum fœtus teneros laudant, vſitatum eſt addere, Deus te tueatur, id eſt, Deus auertat, ne laudatione iſtâ faſcineris, vel iſta laus tibi noceat.

An detur faſcinatio. De quâ re quid ſentiendum ſit, vt breuiter dicam, primò viſum quod attinet, viſu, quatenus viſus, infantes faſcinari, iiſque aliquid damni inferri non poſſe, certum eſſe puto; cùm viſus ſit actio immanens, & abſoluatur per receptionem ſpecierum viſibilium in oculum, atque in oculo terminetur, & opinio eorum, qui emiſſione ſpirituum opticorum viſionem fieri dicunt, paſſim ſolidè refutata ſit.

Ideoque ſecundò quod de viſu dicitur, de halitu aut vapore potius, ſeu ἀποῤῥίαις & occultis illis effluuiis accipiendum eſt, quæ dari & è corporibus fieri, vel inde patet, quod canes odoratu veſtigia feræ vel heri agnoſcunt, obiectumque tale, quod ab hero vel ferâ abſente relictum eſt, percipiunt; & quod nonnulli felis, etiam ciſtæ incluſæ, præſentiâ in eodem conclaui ferre non poſſunt, & animo linquuntur, niſi ea amoueatur. Imò è peſtilenti contagio dari talia effluuia, paſſim multi cum ſuo damno experiuntur. Et quidem talia effluuia etſi è toto corpore (quamuis ſenſibus hominis non percipiantur) effluunt: tamen interdum præcipuè ex oculis egrediuntur. Hinc ophthalmiâ laborantes ſi quis attentiùs adſpiciat, & ipſe ophthalmiâ corripitur, de quo illud Poetæ,

Dum ſpectant oculi laſos, læduntur & ipſi.
Multaque corporibus tranſitione nocent.

Et mulieres menſtruo laborantes ſæpe, ſi ſpecula lucidiſſima inſpiciant, ea inquinant & contaminant, vt Ariſtoteles, *lib. de inſomn. cap.* 2. ſcribit, & ipſa experientia teſtatur.

Itaque ſi corpus aliquod ſit malè conſtitutum, qualia ſagæ & aliæ anus inuidiâ erga alios laborantes habent, & omnino, ſi vitioſa ſit corporis conſtitutio, non eſt impoſſibile, tales vitioſas ἀποῤῥοίας & μιάσματα ex eo, & præcipuè oculis, effluere poſſe, quæ infantibus noxiæ ſint. Quæ autem ſit illa vitioſa corporis conſtitutio, è quâ talia effluuia, quæ aliis corporibus nocent tranſitione, exſpirant, explicare in mentis humanæ hac caligine impoſſibile eſt; interim effectus docet, rem ita ſe habere. Et ſi nihil aliud, vnicum peſtilens contagium ſatis docet, quanta & quàm miranda effluxionum harum ſit potentia. Neque enim ad putredinem vel manifeſtas qualitates hîc recurri poteſt; cùm vltra manifeſtarum qualitatum vires hæc effluuia agant, & in multis eæ reperiantur, quæ nihil tale præſtant. Plinius, *lib*, 7. *cap.* 2. ex Iſigono & Nymphodoro refert, in Africâ eſſe familias quaſdã effaſcinantium, quarum laudatione (procul dubio non voce, ſed halitu) intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes, & alibi etiam eiuſdem generis eſſe ibidem tradit.

Afficiuntur autem hoc modo infantes faciliùs, quàm adulti, quod eorum corpora ſunt tenera & talia, quæ à talium cauſſarum potentiâ facilius, quàm duriora offenduntur; rariora etiam, & in quæ talia μιάσματα ſeſe facilius penetrant.

Quod ſi per tales effluxus corpora infantium lædi poſſunt, faciliùs id fiet, ſi à corporibus talibus tangantur. Vt enim contactu ſcabies, ſcorbutus, lues Venerea, lepra, & alii morbi communicantur: ita etiam contactu talium corporum malè diſpoſitorum μιάσματι & inquinamenta infantium corporibus communicari poſſunt.

Tandem vocem quòd attinet, vox, quatenus vox, lædere non poteſt, & ridicula eſt, imò ſuperſtitioſa illa opinio, quæ omnes Nationes ferè peruaſit, laudando infantibus noceri poſſe, & propterea ad præcauendum & auerrucandum faſcinum, bonâ comprecatione opus eſſe. Nulla enim vocis ad talia efficienda potentia. Si quid omnino damni voce infertur, id ex halitu prauo, exſpirando è corporibus talibus quaſi venenatis emiſſo, prouenit. Vt tamen infans tunc lædatur, morbidam illam ἀπόκρισιν & exhalationem infantem tangere neceſſe eſt. Cùm vero ii homines, qui infantes laudando lædere creduntur, optimâ corporis conſtitutione plerumque ſint prædìti, & nihil tale ex iis exhalet; præterea eo ſæpe interuallo ab infante diſtent, vt nullus halitus ab eorum ore ad infantem pertingere poſſit: nullo modo infantem, quantumcunque etiam laudent, voce lædere poſſunt.

Quæ omnia ſi diligenter perpendantur, nulla, qualis quidem vulgò putatur, datur infantum faſcinatio, quæ nimirum viſu ſaltem, vel voce, quatenus talis, fiat: ſed vt morboſi affectus per μιάσματα quædam & νοσερὰς ἀποκρίσεις, ac morboſa effluuia, è corporibus ægrotis in alia transferuntur: ita in corporibus non quidem ægris, ſed malè diſpoſitis, & quaſi venenatis, eiuſmodi μιάσματα naſcuntur, quæ in corpora tenella infantium transfuſa, ea lædunt, & vt Poëta loquitur, iis tranſitione nocent; vt ita homines tali vitioſâ corporis conſtitutione præditi, potius venefici, quàm faſcinatores dici debeant. Si quis tamen actionem iſtam faſcinationem appellare velit, per me licet. Et ita dum vulgi iſta opinio meritò pro ſuperſtitioſa habetur, res ipſa procul dubio, & illa actio occulta non planè damnanda. Nam quod nonnulli, ſi quid tale accidat, in timorem ſuperſtitioſum referunt, quem quis concipiat ex adſpectu ſagæ, vel alterius inuidi aut maleuoli, id in infantibus locum habere non poteſt; cum ii homines nondum, quales ſint, agnoſcant.

Quod verò Valleſius, *de ſacrâ Philoſoph. cap.* 68. ſcribit, non veriſimile eſſe, poſſe cuiquã homini ſecundũ naturã eſſe vim alteri homini venenoſã; nã vt animal animali ſit venenoſũ, facere naturæ diſſidium & contrarietatẽ: ita viperã homini, & hominẽ viperæ habere ſaliuã venenoſam, ſed neque viperam viperæ, neque hominẽ homini adeo habere aduerſam naturam. Id ita ſimpliciter verum non eſt. Verum quidem hoc eſt, ſecundum naturam, & dum omnia naturaliter ſeſe habent, id fieri non poſſe, at præter naturam in animali aliquid naſci poſſe, quod alteri indiuiduo eiuſdem ſpeciei noceat, omnes morbi contagioſi, & venenum quod in rabido cane generatur, docet, quod æquè canibus, quàm aliis animalibus noxium eſt.

Idipſum vero non ſolùm in corporibus ægris, ſed & aliàs malè diſpoſitis, etſi ad ſpeciem ſic ſatis ſana eſſe videantur, fieri non impoſſibile eſt, & venenum in corpore aliquo generari vel cumulari poſſe, ita vt corpori, in quo eſt, non noceat, aliis vero noceat, multa exempla docent. Nota eſt hiſtoria puellæ veneno nutritæ, Alexandro M. ad eum perdendum miſſæ; & Plutarchus, *loco alleg.* refert ex Philarcho, circa Pontum habitare, quos olim Thybes appellabant, qui non tantùm pueris, ſed etiam viris pernicioſi fuerint. Tabeſcere n. & ægrotare, qui adſpectum eorum, & halitum ac ſermonem exciperent. Et refert I. C. Scaliger, *exercitat.* 175. *ſect.* 1. ab Indo Cambajæ Regulo filium veneno educatum, qui adultus venenoſus adeo factus eſt, vt muſcæ, quæ ſolo ſuctu cutem modò perſtringerent, interirent. Quem ipſum procul dubio hominibus etiam nocere potuiſſe, id probat, quod de Poro Indorum Rege narratur, qui ſerpentibus & venenis quotidie veſcebatur, & inde adeo venenoſus factus eſt, vt cæteros homines, vel tactu, vel halitu, vel ſcreatu perimeret. Et memini in hiſtoriâ Indicâ de alio etiam Rege ſimile legiſſe, qui adeo venenoſus fuit, vt quos morte mulctare vellet, in eos accerſitos exſpueret, atque hoc modo eos interimeret. Hæc enim omnia monſtrant, in homine, etiam ad ſpeciem ſano, tàm venenatos humores generari poſſe, vt eorum μιάσματα & excrementa aliis hominibus nocere poſſint.

Si quis tamen cum Baſilio Magno, *in homil. de inuidiâ*, interdum ad ſupernaturalem cauſſam confugere, & ſtatuere velit, ſagas & maleuolos non per ſe infantes lædere, ſed dæmonem id præſtare, ſimulque ſagis perſuadere, ab ipſis hoc factitatum eſſe, cum eo non pugnabo. Nefarii enim & ſcelerati illi homines pactum cum diabolo ineunt, vt quos inuidè, liuidè, vel iracundè adſpexerint, iis nocere poſſint; quod tamen non ipſi, ſed, permittente Deo, dæmon præſtat.

Talis procul dubio fuit ille, de quo Hieron. Vida, *lib.* 2. *bombyc.* ſcribit:

Quandoquidem memini Thuſci altâ in rupe Viterbi
Ipſe ſenem vidiſſe ferum, cui dura rigebant
Ora, graueſque oculi, ſuffecti ſanguine circum,
Fronſque obſcœna ſitu, hirtique in vertice cani:
Ille truci (ſcelus!) obtutu genus omne necabat
Reptantum, teneras animas paruaſque volantes:
Quin etiam ſi quando hortos ingreſſus, vbi annus
Exſuit expleto turpem nouus orbe ſenectam,
Floribus & paſſim per agros incanuit arbor,
Ille hortis ſtragem dedit, arboribuſque ruinam,
Spemque anni agricolæ mœſti fleuêre caducam.
Nam quocunq; aciem horribilem intendiſſet, ibi omnes
Cernere erat ſubitò adflatos langueſcere flores.

Addimus tandem & hoc, cum habitus, qui ad ſummum gradum peruenit, periculoſus ſit, vt Hippocrates docet, & qui nitidiores ſunt, ſuſpecta ſua bona habere debeant, vt Celſus monet; ſæpe accidit,

vt in

vt infantes, cum ad ſummum ſanitatis & pulchritudinis peruenerunt, in morbum ſubitò illabantur; cuius rei cauſſam cùm vulgus non intelligat, in faſcinationem id refert.

Signa Diagnoſtica.

Infantes ſi contabeſcant, intuentium oculis id patet. Cauſſarum verò ſigna quod attinet, ſi ex febre vel alio morbo adultis communi extenuentur infantes & contabeſcant, tales cauſſæ etiam facilè cognoſcuntur, nec latere poſſunt. Si verò tales cauſſæ omnes abſint, primò diligenter inquirendum, quale ſit lac nutricis. Si enim lac ſit nimis paucum, vbera ſint flaccida & lacte deſtituta, infantes mammam auidè arripiant, in lactis defectum macies illa referenda. Si verò lac adſit, at ſit vitioſum, de eius notis, *part.1.* dictum, atque inprimis ſi lac calidum ac ſiccum & bilioſum, ex ipſâ nutricis conſtitutione, & lactis conſiſtentiâ ac colore, vitium lactis cognoſcitur, & tunc in lactis vitium cauſſa meritò referenda.

Si lac accuſari non poſſit, videndum an vermes ſint in inteſtinis, de quorum ſignis ſuo loco dictum.

Si nec vermium in inteſtinis latentium ſigna adſint, de vermibus illis cutaneis inquirendum, quos vulgò ita agnoſcere ſtudent. Infantes, quos ſuſpicantur hiſce vermibus laborare, in balneum inferunt, & externas corporis partes, ac præcipuè dorſum, manibus, plerumque melle cum pane mixto adhibito, fricant. Ita enim q. capilli quidam cinericei aut nigri è cute erumpunt.

Si verò nulla cauſſa ſiue externa ſiue interna adſit, nec ex parte matris vel infantis, aliquid, quod infanti nocere poſſit, commiſſum ſit, vermium ſigna adſint, nec remedia aliquid proſint, de faſcinatione aut potius læſione propter halitum, aut μίασμα venenoſum ſuſpicio eſſe poteſt. Quapropter inquirendum, quæ fœminæ infantem tractarint, vel cum eo conuerſatæ fuerint.

Prognoſtica.

1. Si ob lactis defectum vel vitium infans extenuetur, malum facilè curatur, alia nutrice adhibitâ.

2. Quid lumbrici in inteſtinis periculi habeant, antea *lib.3.part.2.ſect.1.cap.5.* dictum.

3. Macies ex crinonibus ſeu cutaneis illis vermiculis non difficulter curatur.

4. Si à ſagâ, vel maleuolo aut venenoſo homine, per μίασμα & occultam impreſſionem, inducta ſit macies, non ita facilè curatur; cùm illius occultæ qualitatis & malignitatis natura lateat, & propterea contraria medicamenta ei facilè opponi non poſſint.

Curatio.

Quâ ratione lactis defectus corrigendus, aut vitium lactis emendandum, de eo ſuo loco dictum, nec id hîc repetere opus eſt. Quod ſi vitium emendari non poſſit, nutrix mutetur, & alia eligatur, quæ lac vel copioſius, vel melius, prout opus eſt, habeat.

Lumbrici vt necandi & expellendi ſint, *alleg. loco* dictum.

Si à vermibus illis in dorſo, brachiis & cruribus genitis ſit macies, infantes vel lauandi in balneo, in quo micæ panis, (commodum eſt, ſi mel ſaltem admiſceatur) coniectæ ſint; vel partes muſculoſæ, in balneo linimento ex farinâ tritici, vel micâ panis triticei & melle confecto, illinendæ & fricandæ.

Vel ℞. *Rad. vitis albæ* M.j.

Coq. in *lixiuio è cinere quercus*, & decocto infantis corpus lauetur. Vbi iam vermiculi capita inſtar papaueris exſeruerint, nouaculâ vel cruſtâ panis ea abradenda, & detruncanda. Idque aliquoties per dierum interualla repetendum.

Ad faſcinationem multa equidem remedia paſſim circumferuntur, & multa contra faſcinationem vulgò fiunt, quæ tamen pleraque ſunt ſuperſtitioſa. Antiquum eſt, vt ſupra etiam dictum, cùm quis quem laudat, addere, ἀβασκάντως, vel præfiſcine dixero: & noſtris fœminis vſitatum eſt, ei, qui laudatur, bene precari: quod etſi per ſe bonum ſit, quia tamen ea opinio accedit, niſi benedictio iſta accedat, laudationem ei, qui laudatur, damno futuram, id ſuperſtitioſum eſt. Apud nonnullas Nationes ad præcauendam faſcinationem medium digitum oſtendere ſolent; alij exſpuere, quod ex Plinio ſumptum, qui, *lib. 28.cap.4.* repercuti faſcinationes deſpuitione affirmat. Ariſtoteles, *ſect.20.probl.35.* diſputat, quam ob cauſſam ruta faſcinationis remedium ſit. Dioſcorides, *lib.3. cap.89.* alyſſum commendat, ſcribitque, ſi appendatur in domo, vbi ſunt infantes, arcere effaſcinationes omnes. Plinius, *lib.26.cap.10.* radicem orchidis fœminæ faſcinis vtilem eſſe ſcribit. Idem, *lib.13.cap.8.* oſſicula quædam palmarum, & *lib.28.cap.8.* corium frontis Hyænæ contra faſcinationem commendat. Noſtrates fœminæ cunis infantium *conyzam cœruleam*, quam inde *Veruſkrauth* nominant, contra faſcinum imponere ſolent. Aliis ſuffitus ex *thure, ligno aloës, radicib. cyperi, caryophyllis, cinamomo*, in vſu eſt. Q. Serenus Sammonicus, *cap. Infantibus ſtridentibus. vel ſtrige inquietatis*, allium collo appenſum laudat, dum ſcribit:

Præterea ſi fortè premit ſtrix atra puellos,
Viroſa emulgens exſertis vbera labris,
Allia præcepit Titini ſententia necti.

Vel vt alij legunt,

Allia præcepit tundi ſententia Vecti,
Qui veteres claras expreſſit more togatas.

Alij *ſuccinum* & *corallium* collo infantium appendi iubent.

Et quidem medicamenta quod attinet, impoſſibile non eſt, plantis & gemmis tales vires ineſſe poſſe, vt occultis illis inquinamentis, quæ à maleficis corporibus effluunt, reſiſtant; ſicut *radix bryonia* & *vngula alcis* appenſa contra epilepſiam proſunt, & contra alios morbos alia amuleta dantur. Verùm cum illæ occultæ qualitates ignotæ ſint, de talibus aliquid certi ſtatuere difficile eſt. Et propterea experientia, omni ſuperſtitione ſemotâ, conſulenda.

Miſſis itaque talibus, ſaltem quædam vulgaria & nota contra maciem infantium remedia addemus. Quæ viſcerum internorum vitia corrigant, huc adferre opus non eſt; cùm alibi ſint expoſita. Si verò macies oriatur ab intemperie ſiccâ totius corporis, nullum efficacius datur remedium, quàm frequens *balnei* humectantis vſus, quod paratur ex *aquâ dulci*, in quâ *malua, althæa, branca vrſina, caput caſtrati*, & ſimilia cocta ſint. Poſt balneum inungatur corpus *ol. dulci*, vel *amygd. dulcium.*

Si ſiccitati caliditas adiungatur, balneo *lactuca, endiuia, violaria, papaueris capita* addi poſſunt, & vnguentis *ol. roſ.* & *violarum.*

Si frigiditas coniungatur, calida admiſcenda ſunt, vt *fl. chamæmeli, meliloti, ol. anethinum, chamæmelinum.*

CONCLVSIO

ACCIPE ita, Lector beneuole, *etiam Librum quartum Practicæ Medicinæ, de Morbis Mulierum, cum adiecto Tractatu de morbis Infantium. Qui ſi forſan tuæ exſpectationi vndiquaque non reſpondebit, eum nec meo voto planè reſpondere, ſcito. Natus enim eſt non ſolùm inter iſtos publicos bellorum tumultus, qui è fortiſſimi etiam cuiuſque animo omnes ſerias cogitationes excutere poſſent, ſed & inter priuatas calamitates plurimas, quæ vt hîc recenſeantur, opus non eſt, amicis verò & familiaribus non ignotæ ſunt. Si quid ergo quod Tibi gratum & vtile eſſe poterit, in eo reperies, Deo Opt. Max. omnis ſapientiæ Autori, acceptum feras: ſi quid ſecus, id homini adſcribas, velim. Potuiſſem equidem eum aliquandiu adhuc premere, & commodiora illum expoliendi tempora exſpectare: ſed quis ea nobis polliceri auſit? aut quis mane nouit, quid veſper allaturus ſit? Præterea vitæ ſumma breuis, quam mihi ſupereſſe ætas ipſa iam monet, ſpes me vetat inchoare longas. Et ſunt adhuc alia, quæ partim promiſſa, partim non promiſſa abſoluenda reſtant. Quæ quidem omnia me perfecturum polliceri non poſſum: faciam tamen, quamdiu Deus mihi vitam & ſanitatem benignè conceſſerit, ne vnquam otioſus fuiſſe videar.*

INFERIOR SVM OMNIBVS
BENEFICIIS TVIS,
DOMINE,
TIBI GRATIARVM ACTIO, LAVS ET GLORIA
INFINITIS SECVLIS.

DANIELIS

DANIELIS
SENNERTI
D. ET MEDICINÆ PROFESSORIS,
PRACTICÆ MEDICINÆ LIBER QVINTVS.

Sereniſſimo atque illuſtriſſimo Principi, ac Domino,

DN. CHRISTIANO V.
REGNORVM DANIÆ, NORVVEGIÆ, GOTHORVM,
VANDALORVMQVE ELECTO PRINCIPI,

Duci Sleſvvici, Holſatiæ, Stormariæ, Dithmarſiæ; Comiti in Oldenburg & Delmenhorſt, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO.

CHIRVRGIAM, *Sereniſſime atque Illuſtriſſime Princeps, Domine clementiſſime*, Artis Medicæ partem eſſe nobiliſſimam, & reliquis nullo modo poſtponendam, quicunque eius neceſſitatem & antiquitatem accuratè perpenderit, facilè perſpiciet. Etenim victus ratione ea, quam Natura & ſua cuique fortuna ſuppeditat, plerique contenti viuunt, & non niſi ij, qui in lautiore re ſunt, ea de cauſſa Medicos conſulunt. Multi quoque morboſum humorum apparatum diu in corpore circumferunt, neque tamen de eo tollendo, & morbis, qui inde oriri poſſunt, præcauendis ſolliciti ſunt. Imò multi febribus aliiſque morbis correpti Medicos non conſulunt, nec eorum opem & auxilium implorant, ſed totum negotium Naturæ committunt, & vel eius ſolius ope conualeſcunt, vel vi morbi moriuntur. At ſi cui crus vel brachium fractum fuerit, ſi quis vulnus paulò grauius acceperit, mox Chirurgi, cuiuſque etiam conditionis & notæ is ſit, opem implorat, & ab eo ſalutem & ſanitatem ſperat. Vnde & ob ipſam neceſſitatem factum, vt hæc Medicinæ pars, omnium primò exculta fuerit, & Antiquiſſimi Medici, quorum quidem memoria ad nos peruenit, Chirurgiæ inprimis nomine claruerint, Æſculapius, Podalirius, Machaon, atque poſt hos Hippocrates Cous. Qui etſi de omnibus Medicinæ partibus multa præclarè ſcripſerit, adeò vt Princeps Medicorum nominari meruerit: tamen in Chirurgia præcipuè excelluit, & de ea præ reliquis diligentiſſimè ſcripſit, ita vt cùm in aliis nimis plerumque breuis & conciſus ſit, ordinem ſæpe ſuſque deque habeat, non rarò minùs perſpicuus ſit, in Chirurgicis conſcribendis, vt ex libris eius de officina Medici, (quem ita inſcripſit, etſi in eo nihil, niſi Chirurgica tractet) de fracturis, de articulis, de capitis vulneribus apparet, accuratiſſimus & ordinis obſeruantiſſimus eſt, nulliſque verbis parcit, vt omnia clarè & perſpicuè tradat. Quem poſtea ſecuti ſunt omnium ſeculorum Medici clariſſimi, Galenus, Aëtius, P. Ægineta, C. Celſus, Auicennas, & alij, qui Chirurgicam Medicinæ partem æquè, vt alias, non ſolum ſcriptis accuratè tractarunt, ſed & ægris in iis affectibus, qui Chirurgia inprimis curantur, operam ipſi præſtiterunt.

Neſcio verò quo fato infelici factum, vt cùm ſuperioribus ſeculis ferè omnes bonæ literæ barbarie conſpurcarentur, etiam Medicina hoc damni paſſa ſit, vt Chirurgia à Medicina reliqua ſepararetur, atque alij dicerentur Phyſici, alii Chirurgi. Hinc enim adeo accidit, vt cùm Medici Chirurgiam negligerent, & à ſe amandarent, barbitonſores, balneatores, aliique operarij Chirurgiæ poſſeſſionem à Medicis derelictam inuaſerint, homines plerique omnis Medicinæ ignariſſimi, qui neque eorum, quæ agunt, cauſſas reddere, neque medicamenta inuenire, neque corpora & affectus diſtinguere norunt, ſed eundem calceum ferè omnibus pedibus adaptare conantur:

nantur: imò quod caput rei eſt, qui corporis humani ſtructuram, quantum quidem Chirurgo inprimis neceſſaria eſt, partiúmque ſitum & conformationem penitus ignorant,& ex Anatomia nunquam didicerunt. Acceſſit poſtea & aliud incommodum. Cùm enim intelligerent, ſine reliquarum Medicinæ partium ſubſidio Chirurgum ſuum ſcopum adſequi non poſſe, & animaduerterent, etiam ad externos corporis affectus manuum operam ſemper non ſufficere, ſed internis quoque medicamentis ſæpiſſimè opus eſſe: falcem in alienam meſſem multi immiſerunt, & cùm purgantia, tum alia interna medicamenta exhibere temerario auſu aggreſſi ſunt; etſi nec corporis ægri ſtatum, nec medicamentorum vim & facultatem, nec curandi methodum intelligerent. Quæ res quanto cum ægrorum periculo & damno coniuncta ſit, nemò non intelligit. Interim[1], vt conſuetudo eſt peſſimus tyrannus, iſte mos in pleriſque regionibus, præcipuè noſtra Germania, ita inualuit,vt aliæ Medicorum, aliæ Chirurgorum maneant, imò qui Chirurgiam hodie exercent, iniuria ſe affici querantur, ſi iſtud officium Medici ad ſe retrahere conentur. Agnouerunt tamen iam ſuperioribus ſeculis, cùm Medicina cum reliquis bonis literis in lucem è tenebris, quibus obruta erat, protracta eſt, diuortij huius iniquitatem Medici quique doctiſſimi, & propterea ex iis quidam ipſam Chirurgiam tractare aggreſſi ſunt, quidam verò ſcriptis eruditiſsimis excoluerunt. Quod & noſtra memoria à clariſsimis Medicis factitatum. Et omnino omnibus,qui Medicinæ ſolidam cognitionem ſibi comparare volunt,incumbit,vt & hanc Medicinæ partem diligenter cognoſcere,vt ſi non ipſi manus ægris admouere velint, aut ob inueteratam conſuetudinem non poſsint, nihilominus Chirurgorum vulgarium actiones dirigere eorúmque errores,vbi occurrunt, corrigere queant.

Quæ res ipſa fecit, vt cùm ſuperiores quatuor libros Medicinæ Practicæ abſoluiſſem, & hunc quintum, qui ea maxima ex parte, quæ Chirurgorum ſunt,tractat, neceſſariò addendum putarem. Qui cùm iam in publicum prodeat,eique pro more huius ſeculi, Patronus quærendus ſit, eum Seren. & illuſtr. T. Celſ. nomini, non leuibus cauſsis motus, inſcribendum exiſtimaui. Etenim quantus Seren. Reg. Maieſt. Dn. Parentis,& Seren.ac Illuſtr. Celſit. Tuæ erga bonas literas, atque inprimis artem medicam, ſit amor & incredibilis beneuolentia, omnibus notiſsimum eſt, & teſtis eſt eius rei locuples Vir CL. *Dn. Henningus Arniſæus*, Philoſophus & Medicus excellentiſsimus, amicus meus ſingularis. Et Sereniſſ. & Illuſtriſſ. T. Celſitud. eandem beneuolentiam ipſe non ita pridem in Sereniſs. Elect. Saxon. Viduæ Aula, quæ Lichtenburgi eſt, ſatis ſuperque perſpexi & expertus ſum. Quam propterea, pro mea virili, etiam ad poſteritatem huius libri dedicatione commendandam putaui. Deinde cùm ſcripta mea omnia in hac Elector. Saxon. ad Albim Academia nata iure quodam Sereniſſ. Saxon. Elector. Domui deberi, eique ſacra eſſe agnoſcam, ea me ad aliam aram (quod apud Antiquos nefas putabatur) transferre non exiſtimaui, ſi Sereniſſ. & Illuſtr. T. Celſitud. cui tam arcta cum Sereniſſ. Elector. Saxon. familia neceſsitudo & cognatio intercedit, hunc librum offerrem. Accipe ergo, *Sereniſſ. & Illuſtriſſime Princeps*, hoc quicquid laboris & operis eſt, eo vultu, quo aliàs bonarum literarum cultores,& Sereniſſ. Elect. Saxon Domui addictos ſoles,mihique & meis conatibus clementiſſimè faue. Deus verò ter. Opt. Max Sereniſſ. & illuſtriſſ. T. Celſitud. ſaluam, florentem, & felicem vndique præſtet. VVitebergæ, Calend. Maij, Anno Chriſti M DC XXXIV.

Sereniſſ. atque Illuſtriſſ.
Tuæ Celſitud.

Subiectiſſimus

DANIEL SENNERTVS, D.
Fac. Medic. ib. prof. & Senior,
ac Sereniſſ. Elect. Sax. Medicus.

LIBRI QVINTI

PARS I.

DE TVMORIBVS

CAPVT I.

De Tumorum Natura, Cauſsis & Differentiis.

QVI Tumor, tuber, & tuberculum Latinis dicitur morbus, is Græcis, ὄγκος appellatur; Hippocrati & antiquis Græcis Medicis etiam οἴδημα nominatur. Etſi enim Recentioribus Medicis iam Galeni quoque tempore οἰδήματα ſint tumores molles, & qui, dum premuntur, dolore vacant, quos Antiqui cum adiectione οἰδήματα μαλθακὰ & ἀνώδυνα, i. e. tumores molles & non dolentes, appellabant: tamen vox οἴδημα Hippocrati & Antiquioribus Medicis in genere omnem omnino præter naturam Tumorem ſignificat, vt à Galeno annotatum eſt, *in 1. prognoſt. tex. 29. 4. aph. 34. 5. aph. 65. & 66. & alibi paſſim.* φῦμα etiam interdum nomen generale eſt, ſignificátque omnem in genere Tumorem, ſponte tamen & ſine cauſſa externa, præcipuè in externam corporis partem, erumpentem, ſicut planta è terra erumpit; vt videre eſt apud Galenum, *6. epid. comm. 1. cap. 23.* In recentiorum Latinorum, eorúmque, quos Barbaro vulgò nominant, libris, nomine Apoſtematis omnes omnino tumores comprehenduntur; Imò ex recentioribus quidam, quibus Græca lingua forſan non ſatis cognita eſt, eos valdè decipi ſcribunt, qui aliquam inter nomen Tumoris & Apoſtematis differentiam eſſe ſtatuunt; quod tamen cum autoritate omnium antiquorum Medicorum & Græcæ linguæ vſu pugnat. Græcis enim Medicis ἀπόστημα ſolùm is tumor eſt, qui ſuppuratur, vt infra, *cap. 3.* dicetur, & Latinis *Abſceſſus & Vomica* dicetur, Recentioribuſque; ac Barbaris, ſumpto ex interprete Auicennæ vocabulo; *Exitura.* Omnes autem tumores ad ſuppurationem non perueniunt, vt Eriſypelas plerumque, herpes, & phlegmone ſæpe, tumoréſque alij.

Neque tamen iſta nominum confuſio Arabibus attribuenda, ſed Barbaris eorum interpretibus, qui Arabum vocabula non idoneis vocabulis expreſſerunt. Arabes enim non minùs, quàm Græci tumores & Apoſtemata nomine diſtinxerunt, & tumores in genere Bothor, Apoſtema Dubellet & Dubellatum nominarunt. Ideóque de vocabuli cuiuſque ſignificatione eius linguæ autores conſulendi ſunt, non alterius; ſeu, vt Galenus, in *libell. ad Thraſibul. an ars tuenda ſan. ad Medicinam ſpectet, cap. 32.* docet, ſi Aſſyriorum linguæ vocabulum ſit, ab ipſis res diſcenda eſt, cui nomen illud indiderunt, ſiue ſit Perſarúm lingua, aut Indorum, aut Arabum, aut Æthiopum aut omnino aliorum quorumdam, illos percunctari oportet.

Quid autem Tumor ſit, iam diſpiciemus, vbi hoc prius monuerimus, nos de Tumoribus p. n. & qui è morborum genere ſunt, præcipuè hîc acturos. Non enim omnis tumor & partis vltra naturalem habitum incremẽtum, Tumor p. n. eſt. Nam quamuis obeſi quidam vltra naturalem habitum in latũ & profundũ augentur: tamen cùm nondum in iis eſt aliqua actionis læſio, ob quam demũ aliquid p. n. affici dicitur, etiam p. n. ſe non habent, ſed ſolùm non naturalier, ἢ φύσει, & ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν, vt ait Galenus. *Non omnis tumor morbus eſt.* Hæc n. vt idem Galenus, *de tumorib. p. n. cap. 1.* ſcribit, eſt inter ea corpora, quæ ſecundum naturam ſe habent, & ea, quæ ſe habent præter naturam, media quædam conſtitutio. Sic etſi quoque aliqua pars augeatur vltra naturalem habitum, ita tamen, vt eius actiones non lædantur, nullúſque doloris ſenſus adſit: tum etiam tumor ille non eſt præter naturam, nondúmque morbus appellatur; ſed potius ſymptoma. Vnde Galenus quoque ſuum librum de tumoribus, non ſimpliciter, ſed de tumoribus p. n. inſcripſit. Longè verò minùs mammæ lacte turgidæ & maiores, quàm in non lactantibus eſſe ſolent, & venter inferior tempore geſtationis in grauidis in maiorem molem excreſcens morbo laborare dicuntur; cùm iſta ſecundum naturam & naturæ leges fiant.

Quid v. tumor ſit, & ad quod morbi genus pertineat, non adeo liquidum eſt. *Tumor quid?* Alij enim alias definitiones afferunt, quas hîc coaceruare opus non eſt, & Galenus ipſe non ſemper idem docere videtur. Nam *13. meth. med. c. 1.* tumorem morbum eſſe dicit, in quo partes à naturali habitu in quantitate receſſerunt. Et *1. de cauſſ. ſymp. c. 2.* tumores ad morbos organicos refert dum ſcribit, φλέγμονας ſeu inflammationes, & ſcirrhos, & abſceſſus, & id genus alios morbos inſtrumentalium eſſe partium. De *differ.* verò *morbor. cap. 13.* & *de cauſſ. morb. c. 6.* inter intemperies, & ſimilarium partium morbos tumores recenſet. Recentiores etiam opinionibus diſſident. Fallopius Galeni ſententiam in *13. m. m. cap. 1.* ſequitur, & tumores ad morbos inſtrumentales, nimirum magnitudinem p. n. auctam, refert; Hieronymus Capiuaccius, in *cap. de phrenitide*, omnem tumorem eſſe neceſſariò morbum in intemperie, non autem neceſſariò in mala compoſitione ſcribit: quam opinionèm ſequitur Hieronymus Fabricius ab Aquapendente. Alij, inter quos Euſtachius Rudius, ſtatuunt tumorem eſſe vitium ex aucta magnitudine & intemperie compoſitum, auctámque magnitudinem cum intemperie eſſe cuiuſlibet tumoris formam; ſtatuítque Rudius, eos ſolùm tumores propriè dici qui in partibus ex materiæ p. n. affluxu fiunt; tumores v. qui in luxationibus, inteſtinorum in ſcrotum prolapſu, & aneuriſmate fiunt, propriè dictos tumores non eſſe.

Verùm ſi rem accuratius perpẽdamus, ſignificatúmque vocabuli Tumoris & ὄγκου conſideremus, & tumoris

moris eſſentiam per ſe contemplari velimus, Tumorem, quatenus tumor eſt, rectè cum Galeno definimus, quod ſit *morbus, in quo corporis noſtri partes, à naturali ſtatu magnitudine aucta recedunt.* ὄγκον enim Græci τὴν εἰς μῆκος, καὶ πλάτος, καὶ βάθος διάστασιν nominant, vt *de tumorib. cap.* 1. ſcribit Galenus, vt certè abſurdum ſit, ſtatuere tumorem ſine magnitudine aucta, id eſt, ſine tumore. Etſi enim verum ſit, quod modò monuimus, & quod Galenus quoque, *de diff. morb. cap.* 12. annotauit, tumorem, ſi tantus non ſit, vt ex eo membrum affectum operationum aliquam læſionem patiatur, ſymptoma eſſe, eúmque p. n. affectum potius per intemperiem præſentem, quæ lædit actionem, quàm per tumorem, qui non lædit actiones, definiendum eſſe: tamen propterea non ſequitur, quod etiam tumor, qui morbus eſt, quique actiones lædit, potius per intemperiem, quàm magnitudinem auctam, definiendus ſit, Imò ſæpenumero tumores cum vel à carnoſa, vel ab oſſea & dura ſubſtantia, vel flatuoſo ſpiritu, qui nec frigidus, nec calidus valde ſit, producuntur, ſine intemperie ſunt. Interim tamen alios morbos auctæ magnitudini, quæ tumoris eſſentiam conſtituit, coniungi poſſe, non negamus, qui tamen non ſunt de eius eſſentia. Etenim ſi materia, quæ tumores efficit, calore, frigore, ſiccitate, aut humiditate excedat, illam intemperiem parti affectæ communicat, vnde etiam morbus intemperiei tum concurrit. Si præterea materia eadem vel rodendo, vel diſtendendo continuum ſoluat, vnitatis quoque ſolutio accedit. Interdum & figura corrumpitur; interdum & cauitates, canales ac meatus comprimuntur, vel obſtruuntur ob multitudinem materiæ, quæ cùm plerumque tumori coniungantur, etiam in differentia & curatione tumorum non ſolùm de quantitate aucta, ſed etiam de reliquis morbis concurrentibus agitur. Interim ratum manet, tumorem, quatenus tumor, eſſe morbum in aucta p. n. magnitudine, qui ex re p. n. parti adiecta ortum habet, Nec alicuius momenti eſt, quod Rudius hîc obiicit, quod in tumoribus, qui ab humoribus & qui à partium prominentia & procidentia ac ſimilibus cauſſis fiant, ſi penes cauſſam efficientem, proximam & continentem differentia; & quod ab hac artificioſæ & vtiles indicationes ſumantur, non verò ab aucta magnitudine, Etenim licèt in cauſſa continente ſpeciali differant, quod ea ſit nunc humor, nunc os, nunc inteſtinum: tamen in generali conueniunt, quæ eſt res p. n. parti adiecta, eámque in tumorem attollens. Et in omni tumore, ab hac, vt in omnibus morbis, qui à cauſſa continente pendent, nulla ſumitur vtilis indicatio, etiam in tumoribus, qui ab humorum influxu pendent. Generalis enim Indicatio, ſed inutilis, eſt, humorem, qui partem in tumorem attollit, eſſe remouendum: quomodo verò hoc fieri debeat, id iam artificioſum eſt. Interim quod tumores ex humoribus orti inter compoſitos morbos ex magnitudine aucta & intemperie cum materia & figura vitiata referri poſſint, non negabo: id tamen non omnibus tumoribus competit. Vnde procul dubio etiam factum, vt Galenus tumores modò inter morbos partium ſimilarium, vt *de differ. morb. cap.* 12. modò inter morbos organicos, vt 13. *meth. cap.* 1. retulerit.

Tumoris definitio

Neque diffitendum, autores interdum dum tumorum p. n. faciunt mentionem, non tumores in genere accipere, quales etiam ſunt, quos inteſtinum prolapſum vel oſſea ſubſtantia prominens excitare poteſt, ſed eos in ſpecie, qui ab adfluxu humorum fiunt, qui omnino ſunt morbi compoſiti ex magnitudine aucta, intemperie figura vitioſa, & plerumque etiam ſoluta vnitate.

Cauſſa.

Cauſſa continens tumoris, in genere accepti, eſt aliquid p. n. parti adiectum, quod eam eleuat, diſtendit, & in maiorem magnitudinem attollit.

Differentiæ.

Hæc autem materia cùm triplex ſit, nimirum humor, flatus, & ſubſtantia ſolida, præcipua etiam differentia tumorum à cauſſa continente ſumitur. Sunt quidem & aliæ tumorum differentiæ, vt alij ſint magni, alij parui, alij externi, alij interni, alij recentes, alij antiqui. Verùm hæ ſunt accidentales differentiæ, & aliquam quidem mutationem adferunt, & conditionem mutant, ſpeciem verò non variant. Differentiæ autem, quæ ſpeciem conſtituunt, ſumuntur à materia & cauſſa continente, quæ triplex eſt, vt dictum. Primùm enim tumores ex humoribus ortum habent, verùm nullam peculiarem appellationem obtinent, ſed generali ſaltem tumoris nomine comprehenduntur; imò, vt dictum, à nonnullis ſolùm Tumores appellantur, Secundò, flatus in aliqua parte concluſi eam diſtendunt, & in tumorem attollunt, quos tumores Græci ἐμφυσήματα, Latini Inflationes appellant. Tertiò equidem interdum carneum quaſi, aut membranaceum, aut oſſeum, aut ſimile quid parti alicui adnaſcitur, tumorémque excitat: verùm cùm eædem ſubſtantiæ ex humoribus ortum habeant, hoc tumorum genus cum primo coniungemus. Denique & ipſæ ſolidæ corporis partes tumores efficiunt, cum locum mutant, & ſitum, atque in aliquam partem prolabuntur, eámque diſtendunt & attollunt, qui & ipſi nullam peculiarem appellationem habent.

Sunt tamen & aliæ differentiæ. A qualitate materiæ coniunctæ alij dicuntur calidi, alij frigidi; alij humidi, alij ſicci; alij molles & laxi, alij duri. A magnitudine, qui maiores ſunt, ſimpliciter generis nomine tumores appellantur; qui parui, tubercula. A ſitu, quod alij ſunt interni, alij externi, & hi vel altiores & profundiores, vel ſuperficiales. A figura, quidam lati, alij acuminati.

Omnes autem iſtas tumorum differentias nominibus & numero comprehendere facile non eſt. Galenus, *in fine libri de tumoribus*, nullam tumorum præternaturalium ſpeciem, quæ ibi dicta non ſit, ſe reliquiſſe ſcribit, & collegit ex eo libro Ioh. Philippus Ingraſſias, *de tumorib. tract.* 1. *cap.* 1. *comm.* 2. *pag.* 77. ſexaginta & vnum tumores, quos hoc ordine recenſet: 1. *Corpulentia.* 2. *Phlegmone.* 3. *abſceſſus calidus.* 4. *Sinus.* 5. *Fiſtula.* 6. *Abſceſſus ex ſolidis humidiſve corporibus.* 7. *Atheroma.* 8. *Steatoma.* 9. *Meliceris.* 10. *Anthrax.* 11. *Cancer.* 12. *Gangrena.* 13. *Sphacelos.* 14. *Eryſipelas.* 15. *Herpes ſimpliciter.* 16. *Herpes eſthiomenos.* 17. *Herpes miliaris.* 18. *Scirrhus.* 19. *Ecchymoſis.* 20. *Aneuriſma.* 21. *Oedema.* 22. *Phagedana.* 23. *Vlcus Chironium* ſeu *Telephium.* 24. *Scabies.* 25. *Lepra.* 26. *Elephantiaſis.* 27. *Exoſtoſis.* 28. *Satyriaſmus* ſeu *Priapiſmus.* 29. *Achor.* 30. *Cerion.* 31. *Myrmecia.* 32. *Acrochordon.* 33. *Pſydracian.* 34. *Epinyctis.* 35. *Dothien.* 36. *Phyma.* 37. *Bubon.* 38. *Phygethlon.* 39. *Struma.* 40. *Sarcocele.* 41. *Hydrocele.* 42. *Epiplocele.* 43. *Enterocele.* 44. *Enteroepiplocele.* 45. *Cirſocele.* 46. *Varices.* 47. *Bubonocele.* 48. *Exomphalos.* 49. *Aſcites.* 50. *Tympanites.* 51. *Anaſarca.* 52. *Epulis.* 53. *Parulis.* 54. *Thymos.* 55. *Vua.* 56. *Pariſthmia.* 57. *Antiades.* 58. *Polypus.* 59. *Encanthis.* 60. *Vnguis.* 61. *Staphyloma.* Ipſe verò Ingraſſias numero hoc non contentus, adhuc centum ſexaginta quinque addit, nimirum qui capiti ſunt proprij 27. quos *pag.* 301. hoc modo recenſet. 1. *Eczeſma.* 2. *Elcydrion,* ſiue *Papilla.* 3. *Sycon,* id eſt, ficus, ſeu ficoſum exanthema. 4. *Exanthema,* id eſt, vlceroſa effloreſcentia. 5. *Ganglion.* 6. *Hydrocephalus.* 7. *Siriaſis.* 8. *Phrenitis.* 9. *Lethargus.* 10. *Typhomania,* ſeu *agrypnon coma.* 11. *Catochus Pauli.* 12. *Catalepſis* ſeu *catothe.* 13. *Carus.* 14. *Apoplexia.* 15. *Rhia alſabian.* 16. *Sibare.* 17. *Fatera.* 18. *Sekakilos.* 19. *Teſtudo.* 20. *Talpa.* 21. *Topinaria.* 22. *Lactumen.* 23. *Cornu.* 24. *Alopecia.* 25. *Ophiaſis.* 26. *Pityriaſis.* 27. *Phthiriaſis.* Oculis & partibus eius proprios ſexaginta tres, quos hoc ordine *pag.* 351. enumerat. 28. *Proptoſis* Galeni, ſiue *epieſmos* Pauli. 29. *Taraxis.* 30. *Ophthalmia.* 31. *Epiphora* Introductorij. 32. *Chemoſis.* 33. *Xerophthalmia.* 34. *Sclerophthalmia.*

Tumorum numerus & nomina ſecundum Galenum.

Tumorum numerus & nomina ſecundum Ingraſſiam. Tumores capitis 27.

Tumores oculorum & eorum partium 63.

thalmia. 35. *Scirhophthalmia.* 36. *Phlyctæna.* 37. *Bothrion.* 38. *Cœloma.* 39. *Argemon.* 40. *Epicauma.* 41. *Encauma.* 42. *Myocephalon.* 43. *Melon.* 44. *Clauus* Pauli & Aëtii. 45. *Clauus* Introductorii & Celſi. 46. *Hypopyon.* 47. *Onyx*, id eſt, vnguis. 48. *Hypoſphagma.* 49. *Achlys* Aëtii. 50. *Nephelion* Aëtii. 51. *Vla*, ſeu *Nephelion.* 52. *Leucoma.* 53. *Sebel.* 54. *Bothor* Auicennæ. 55. *Hymenepanaſtaſis.* 56. *Nyctalopia.* 57. *Anthracoſis.* 58. *Carcinoma.* 59. *Synchyſis.* 60. *Mydriaſis.* 61. *Proptoſis.* Pauli. 62. *Ptiloſis.* 63. *Madaroſis*, ſeu *Milphoſis.* 64. *Pladarotes.* 65. *Emphyſema.* 66. *Symphyſis*, ſiue *Ancyloſis.* 67. *Ectropion.* 68. *Lagophthalmos.* 69. *Trachoma.* 70. *Sycoſis.* 71. *Tyloſis.* 72. *Daſyma.* 73. *Pachytes.* 74. *Barytes.* 75. *Hydatis.* 76. *Pſerophthalmia.* 77. *Crite.* 78. *Chalazion.* 79. *Poriaſis.* 80. *Lithiaſis.* 81. *Alantiſac.* 82. *Sude*, Auic. 83. *Sarcoſis.* 84. *Lupia.* 85. *Mydeſis.* 86. *Puſtula* Abenzoaris. 87. *Scleriaſis.* 88. *Anchylops.* 89. *Ægylops.* 90. *Epinyctis* Plinii. Et tandem alios in aliis partibus nonaginta ſeptem, quos hoc ordine recenſet: 91. *Auritus.* 92. *Parotis.* 93. *Pherea.* 94. *Ozena.* 95. *Sarcoma.* 96. *Thelul* Albuc. 97. *Albarbian* Auic. 98. *Chaiſum* Arabum. 99. *Hæmorrhoides* Arabum. 100. *Batrachus.* 101. *Gloſſomegethos.* 102. *Ancylogloſſon.* 103. *Aphtha.* 104. *Cynanche.* 105. *Paracynanche.* 106. *Synanche.* 107. *Paraſynanche.* 108. *Gongrona.* 109. *Folium.* 110. *Bronchocele.* 111. *Albadal.* 112. *Dionyſiſci.* 113. *Hypopion.* 114. *Ionthi*, ſeu *vari.* 115. *Mentagra.* 116. *Ephelis.* 117. *Ignis ſyluaticus.* 118. *Noli me tangere.* 119. *Buttizaga.* 120. *Gutta roſacea.* 121. *Sparganoſis.* 122. *Chondrioſis.* 123. *Trichiaſis.* 124. *Gynæcomaſton.* 125. *Pleuritis.* 126. *Peripneumonia.* 127. *Phthoë.* 128. *Althobalep.* 129. *Napta.* 130. *Cyphoſis*, ſeu *Cyrtoſis*, & *hyboſis.* 131. *Lordoſis.* 132. *Scolioſis.* 133. *Cœliacus.* 134. *Aurys* Raſis. 135. *Colica.* 136. *Ileos.* 137. *Condylomata.* 138. *Hæmorrhoides.* 139. *Mariſca.* 140. *Hepaticus.* 141. *Cachexia.* 142. *Altherel*, Bellunenſis. 143. *Thebegi.* 144. *Altherbel*, Bellunenſis. 145. *Splenicus*, Aureliani. 146. *Nephritis.* 147. *Lithiaſis.* 148. *Satyriaſmus*, Pauli. 149. *Cercoſis.* 150. *Mola.* 151. *Nymphemegethos.* 152. *κίων*, Hippocr. 153. *Sciroma*, Pauli. 154. *Arthritis.* 155. *Podagra.* 156. *Cheiragra.* 157. *Iſchias.* 158. *Lupia*, Guidonis. 159. *Tophi.* 160. *Cornua*, Auic. 161. *Ancyloſis*, ſeu *Ancyla.* 162. *Paronychia.* 163. *Pterigion*, Celſi. 164. *Condyli.* 165. *Perniones.* 166. *Gemurſa*, Plinii. 167. *Dentes muris*, Bellunenſis. 168. *Alliathan.* 169. *Lupus.* 170. *Dactilia*, Haliab. 171. *Malum mortuum.* 172. *Terminthos.* 173. *Emphyſema.* 174. *Phlyctæna.* 175. *Turmuſios*, Auicen. 176. *Impetigo.* 177. *Eſſere.* 178. *Palmos.* 179. *Clauus.* 180. *Calli.* 181. *Ægritudo bouina*, Abenz. & Albuc. 182. *Dracontium.* 183. *Syrones*, ſeu *Pidicelli*, Guid. & Argelatæ. 184. *Variola.* 185. *Morbilli.* 186. *Rubeola.* 187. *Cryſtalli.* 188. *Exanthemata.* 189. *Ecthymata*, Fernel. 190. *Hidroa*, ſeu *Sudamina.* 191. *Epinyctis*, Romanorum. 192. *Bothorlenes.* 193. *Ganglia.* 194. *Seps* Hippocr. 195. *Spina ventoſa.* 196. *Bubaſticon vlcus.* 197. *Hyperſarcon.* 198. *Cacoëthe.* 199. *Sipedon.* 200. *Nome.* 201. *Therioma.* 202. *Herpes eſthiomenos*, Celſi. 203. *Herpes eſthiomenos*, Auic. 204. *Thymion*, Celſi. 205. *Ignis ſacer*, Celſi. 206. *Cerion*, Pauli. 207. *Paratrimmata.* 208. *Apoſirmata.* 209. *Zerma.* 210. *Rancula.* 211. *Spina.* 212. *Morſus diaboli.* 213. *Paturſa*, id eſt, *morbus Gallicus.* 214. *Scopuli.* 215. *Tincoſati.* 216. *Pinita.* 217. *Spili.* 218. *Tuſius*, Auic. 219. *Eparma*, Hippocrat. 220. *Rasbeth.* 221. *Cunus*, Rhaſis. 222. *Albothir*, Albucaſis. 223. *Nakir*, Albuc. 224. *Alchalan*, Abenz. 225. *Arcella*, Abenz. 226. *Roſula ſataritia.* Vt ita numerus omnium tumorum quos recenſet Io. Philippus Ingraſſias, ſit 226.

Verùm ſine cauſſa hoc modo multiplicantur entia. Neque enim omnes affectus, qui hîc ſub tumoribus recenſentur, tumores ſunt, atque vnus & idem tumor interdum ſub variis nominibus repetitur; neque, cùm reliquos tomos de tumoribus non abſoluerit Ingraſſias, facilè patet, quos tumores nonnullis nominibus intelligat. Certè, vt de vno atque altero ſaltem, exempli gratia, dicamus, inter tumores ſinus & fiſtulas, vlcus Chironium, & vlcera alia recenſet. Quis vero inter tumores propriè dictos lethargum, typhomaniam, catochum, catalepſin, carum, apoplexiam, lordoſin, cœliacam affectionem, colicam, affectum hepaticum, ſplenicum, & ſimiles alios affectus, qui vel ad ſymptomata, vel aliorum morborum ſpecies potius, quam tumores pertinent, numerare auſit? Imò tumores multi, qui in hoc catalogo recenſentur, non peculiares tumorum ſpecies ſunt, ſed ſpecierum ſecundum partes affectas differentiæ.

Ideoque duas præcipuè differentias tumorum attendendas cenſemus, vnam, quæ fit à cauſſarum varietate, alteram, quæ fit partium affectarum ratione. Cauſſam tumoris continentem triplicem eſſe diximus, humorem, flatus, & ſubſtantiam ſolidam. Humores rurſum varii ſunt, ſanguis, pituita, melancholia, humor ater, humor aqueus, ſeroſus, variique ichores; item mixti humores, & materia, in quam alii humores degenerant, ac humores maligni. *Differentia tumorum.*

Ex ſanguine oritur *nimia corpulentia* ſeu *πολυσαρκία*, & *Inflammatio.* Ad inflammationem etiam referunt *Gangrænam* & *Sphacelum*, quod Inflammatio interdum in ea degeneret. Verùm cùm Gangræna & Sphacelus ſæpe ſine inflammatione ex aliis cauſſis oriantur, neque tumorem ſemper coniunctum habeant, & vlceribus magis cognata ſint, aut in ea degenerent, de iis poſtea *de Vlceribus*, dicemus. Rectius ad Inflammationem refertur *Eryſipelas*, ſeu *Roſa* vulgò dicta, *Bubo*, *Furunculus*, *Phyma*, *Phygethlon*, *Parotis*, *Carbunculus*, *Paronychia*, *Perniones*, *Ecchymoſis*, vt poſtea ex ſpeciali horum affectuum explicatione patebit. *Cauſſa continens.*

A bile oriuntur, *Herpes*, eiuſque differentiæ.

Ab humore pituitoſo prouenit *Oedema.*

Ab humore melancholico, *Scirrhus.*

Ab atra bile, *Cancer.*

Ab humore aquoſo, *Hydrocephalus*, *Hernia aquoſa.*

Verùm ſeroſi humoris & ichorum, è quibus varia tubercula oriuntur, magna eſt differentia, ac ſæpe ſeroſi, ſalſi, ac glioſi humores cum aliis miſcentur, atque inde oriuntur vari, exanthemata, *Pſydracia*, *Vari*, *Sudamina*, *Epinyctides* & *Terminthi*, *Eſſere* Arabum, *Elcydria*, *Scabies*, *Lepra* Græcorum, *Vitiligo*, *Impetigo*, & *Lichen*, *Cruſta lactea*, *Achores*, *Faui*, *Tinea*, & cætera.

Tandem ab humoribus quidem etiam prouenit peculiare tumorum genus, ab iis tamen, quos hactenus commemorauimus dupliciter differens. Primò quidem, quod non ex vno humore prouenit, ſed à pluribus, pituita ſcilicet, ſed quæ alios humores, melancholiam vel bilem, admixtos habeat, ita tamen, vt coniuncta cauſſa non amplius humor ſit, ſed alia materia ex humoribus genita. Deinde, quod materia illa peculiari membranæ includitur. Eiuſmodi tumores ſunt *Struma* & *Scrofula*, *Bronchocele*, *Ganglia*, *Nodi*, *Meliceris*, *Atheromata*, *Steatomata*. *Teſtudo*, *Talpa*, & *Natta.*

Ex humoribus etiam, ſed in aliam materiam degenerantibus, generantur *Polypus*, *ranula ſub lingua*, *hernia carnoſa*, *verruca*, *fungi*, & his ſimilia. Sunt præterea & tumores à malignis humoribus ortum habentes, vt *Variola*, *morbilli*, *Lepra* Arabum ſeu *Elephantiaſis* Græcorum, *Tumores Venerei* varii, *Bubones* & *Carbunculi peſtilentes.*

A flatu ſunt *Emphyſemata* ſeu *Inflationes*, & *tumores flatulenti* quicunque.

A partibus ſolidis aliò procumbentibus fiunt *Hernia in ſcroto & vmbilico*, cùm inteſtina eò procidunt, *Epiplocele*. Pertinet huc & *Aneuriſma* tumor ex dilatata arteria ortum habens, vt & *Varix* tumor ex dilatata vena.

Ab oſſibus fit *Exoſtoſis*, & ex vertebris dorſi prominentibus *gibboſitas*; ſicut & in aliis partibus tumores fiunt, cùm oſſa luxata vel fracta eò excidunt.

Accipiunt autem iſti tumores varia nomina pro partium affectarum ratione, de quibus ſuo loco dictum.

De multis tamen tumoribus hoc notandum, iis equidem multos vulgò apud multas Nationes affligi, & vulgò etiam eos curari: quæ tamen nomina Germanica, Italica, Gallica, Hiſpanica, aliarumque nationum alia, quibus nominibus Græcorum, Latinorum, & Arabum reſpondeant, non ſemper conſtare; quæ res Medicinæ ſtudioſum in autorum lectione non parum moratur. Conqueſtus eſt hac de re etiam Io. Philippus Ingraſſias, qui in conferendis & explicandis Græcorum, Latinorum, & Arabum nominibus plurimùm laborauit; dum in hunc modum, *de tumoribus, tract.* 1. *cap.* 1. *pag.* 110. ſcribit: Non vehementer admirari, ſimul ac non dolere nequeo, maximam noſtri ſeculi infelicitatem, in quo variis & innumeris ferè morborum ſpeciebus continuò vexamur, præſertimque ob deprauatam victus rationem, huiuſmodi tumore (de dothiene ſeu furunculo loquitur) indies affligimur, adeo, vt notiſſimus procul dubio affectus ſit; nomen tamen eius, non ſecus atque epinyctis & pſydracion, plurimis adhuc in ambiguo ſit, vt inde morbi proprium caput, & curationis methodum apud Latinos, atque ipſos etiam Latinè loquentes Græcos aut Arabes, inuenire difficilimum nobis fiat.

De ſignis Diagnoſticis, Prognoſticis, Indicationibus, & Curatione tumorum in genere, ſolent nonnulli non pauca adferre. Verùm pauca planè ſunt, quæ de tumoribus hoc modo in genere conſideratis dici poſſunt; ſed plerumque ſpeciebus certis conueniunt. De quibus omnibus poſtea ordine & in ſpecie dicemus.

CAPVT II.

De Tumoribus ab humoribus ortis in genere.

Tumores ab humoribus nati.

FRequentiſſimum autem tumorum genus eſt, quod humores efficiunt. Qua de cauſſa de eo primò agemus. Huius proxima cauſſa eſt humor, partem p. n. in maiorem molem attollens. Qui cùm plerumque aliquem qualitatum exceſſum habeat, & vel calidus, vel frigidus, vel humidus, vel ſiccus ſit, illam qualitatem parti affectæ communicat, quæ cùm à membri patientis temperie differat, inæqualem in eo temperiem excitat; atque ita tumori intemperies coniungitur.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Humorum autem, qui tumores efficiunt, magna eſt diuerſitas. Nam & naturales & præternaturales humores, quorum differentiæ ſuo loco ſunt explicatæ, tumores excitant; quò etiam pertinet materia ſeroſa & aquoſa, pus, ſanies, & alia omnia, in quæ humores degenerant, & in tumoribus reperiuntur, atque è partium corporis numero non ſunt, quorum magna eſt varietas. Galenus, *lib.* 2. *ad Glauc. cap.* 7. ſcribit, & lapidibus, & arenis, & teſtis, & lignis ab arboribus, & limo, & ſorditiei balnei, feci & amurcæ, & multis aliis talibus ſimilia in abſceſſibus corpora contineri, deprehenſum fuiſſe: & 14. *meth. med. cap.* 12. vnguium, pilorum, oſſium, teſtarum, lapidum ſimilia inuenta eſſe docet. Vermes etiam in tumoribus reperiri teſtatur experientia; viditque tales tumores Fallopius & alii, atque ipſe tales non ſemel vidi. Nicolaus Remigius, *lib.* 3. *dæmonolatriæ, cap.* 1. ſcribit, ſuis oculis ſe vidiſſe globum, quales in textrinis videre eſt, qui ex vomica, in ſura cuiuſdam inciſa, exemptus fuerat. Et VVierus, *de præſtig. dæmon. cap.* 13. ex vomica in ſiniſtro latere ſupra lienem, cultrum ferreum exemptum fuiſſe, cum magna puris copia, in quadam puella, refert. Quale quid etiam Langius, *lib.* 1. *epiſtol.* 38. annotauit. Tale quid ſi accidat, vulgus mox veneficiis & incantationibus id adſcribere ſolet. Verùm non opus eſt, in omnibus, quæ præter pus ex abſceſſibus euacuantur, ſtatim ad tales cauſſas confugere, & inter cauſſas præternaturales tumorum recenſere; cùm multa ex his ex humoribus modò enumeratis generentur. Cùm enim experientia conſtet, in corpore humano pluribus in locis ex humoribus excrementitiis lapillos, tophos, pilos, aut his ſimilia, ac varia vermium genera procreari, & extra corpus humanum etiam mira vermium & aliorum animalculorum genera ex aliorum corruptione produci: mirum non eſt, in tumoribus materiam, præcipuè ſi ea praua ſit, & diutius concluſa ibi detineatur, putredine varias mutationes ſubire. Si tamen talia in vomicis & tumoribus reperiantur, quæ à natura in corpore humano, aut ſolius naturæ ope, arte non concurrente, generari non poſſunt, vt ſunt metallica, acus, cultri, claui ferrei: illa iam ad naturales cauſſas referri non poſſunt, ſed dæmonum præſtigiis, aſtutiæ & poteſtati accepta ferenda ſunt. Quomodo autem talia in corpore ſeu procreentur, ſeu ei inſinuentur, huius loci non eſt diſputare: Reliquas cauſſas tumorum ab humoribus ortorum pertexemus.

In abſceſſibus repertorum varietas.

Cauſſas itaque remotas, cuiuſcunque ſint generis, quod attinet, facilè eæ cognoſcuntur, ſi modum generationis tumorum inquiramus, & videamus, vndenam, & qua ratione humor ille, qui cauſſæ continentis rationem obtinet, in partem affectam veniat. Humor autem proxima tumoris cauſſa, in parte vel ſenſim & paulatim congeritur, vel in partem ἀθρόως & confertim influit. Congeritur ſenſim materia primò & præcipuè ob membri aliquod vitium, cùm nimirum vel vis concoctrix eſt debilis, quæ nutrimentum, vt par eſt, non poteſt elaborare, & plura, quàm debebat, excrementa generat, vel cùm facultas expultrix excrementa omnia, vt debet, non eiicit; id quod accidit, vel quia ipſa debilis eſt, vel quia viæ, per quas excrementa eiicere debet, non ſatis patent. Deinde etiam congeritur humor in partibus, cùm ipſum alimentum vitioſum eſt, ex quo nempe vel tanta excrementorum copia generatur, vt ea omnia facultas expultrix eiicere non poſſit, vel ita craſſa, vt natura ea facilè expellere nequeat. A quibus autem cauſſis hæ cauſſæ dependeant, ſuo loco explicatum, nec opus eſt, id prolixè repetere. Vt pauciſſimis rem complectar, imbecillitas facultatum à partium intemperie & calore natiuo debilitato dependet. Meatus obſtruuntur à materia multa & craſſa; à frigoris vi autem condenſantur. Cibi mali ſucci multa excrementa ſuppeditant: qui autem tales ſint, à Galeno, *in libro de cibis boni & mali ſucci*, explicatum.

Tumorum generatio. Per congeſtionem.

Fluit autem humor ad partem aliquam (quæ frequentior tumorum cauſſa eſt) vel ab ipſa parte attractus, vel aliunde in eam immiſſus. Attractio primò fit à calore, genito vel motu nimio, vel à calore Solis & radiis Solaribus, ab igne, & acri medicamento.

Per affluxum. Attractione.

Ab

Ab his enim cauſſis calefactæ partes, ex reliquo corpore humores ad ſe trahunt, etſi in reliquo corpore non ſit aliqua humorum abundantia: Quamuis ſi humores in corpore abundent, eò maior illorum copia attrahatur.

Deinde etiam dolor ſatis frequenter tumores, attrahendo humores ad partem dolentem, excitat. Attrahit autem dolor non per ſe, ſed per aliud, & vulgò ob tres cauſſas attrahere ſtatuitur. I. Quod natura, dum tentat parti dolenti ſubuenire, copioſè & cum maiori conatu, ad partem dolentem ſanguinem & ſpiritus mittit, atque ita partes nimium replet. II. Pars dolens à copia ſanguinis & ſpirituum à natura transmiſſorum incaleſcit, vnde poſtea ob calorem magis attrahit. III. Dolor debilitat membra. Membra autem debilitata, ſi non attrahunt, tamen potentiſſimè recipiunt, & non reſiſtunt hinc inde confluenti materiæ.

...iſſione. Secundò per defluxum fit tumor, dum humores in partem aliquam, etſi ab ea non attrahantur, transmittuntur. Cùm enim omnis pars non ſolùm habeat facultatem familiaria attrahendi, ſed etiam ſuperflua & moleſta expellendi, à copia vel qualitate excrementorum & humorum ſtimulata, ac laceſſita, ea, quæ vtilia non ſunt, aut etiam moleſta, ad aliquam aliam partem expellit, & deponit. In qua ſi non digeratur, aut tranſpiratione euacuetur, rurſum ad alias compellitur, donec tandem ad aliquam debiliorem perueniat, quæ expellere tranſmiſſos humores non poteſt, in qua illi relicti tumorem efficiunt. Nam ad hoc, vt tumor per tranſmiſſionem, aut tranſmiſſa aliunde materia excitetur, requiritur & pars quæ mittit, & quæ recipit, & viæ, per quas fluunt humores. Tranſmittunt partes, quando facultas valida, à qualitate vel copia materiæ ad expulſionem irritatur. Etenim niſi facultas irritaretur, ad expellendam ſe non accingeret, & niſi valida eſſet, expellere non poſſet. Quò etiam faciunt cauſſæ externæ fluxionem concitantes, calor nimirum humores diſſoluens & fundens, ac frigus conſtringendo partes, eas comprimens.

Hiſce tamen duabus fluxionis cauſſis addi poteſt tertia, ipſius humoris ῥοπὴ & impetus, ſicut videmus in hydropicis aquam pondere ſuo in pedes & ſcrotum deſcendere, qui motus etiam tempore nocturno ceſſare ſolet; quod non fieret, ſi à natura humor expelleretur.

...reci- Recipiunt autem humores aliunde affluentes partes imbecilles, & ad recipiendus fluxiones procliues. Semper enim fortiora membra ad debiliora ſuperfluum amandant. Debiliora autem membra hîc putantur, quæ vel in prima conformatione vitium aliquod contraxerunt, aut poſtea læſa ſunt, aliquam p. n. conſtitutionem contraxerunt, aut à natura debilia facta ſunt, & ita creata ac comparata, vt excrementa aliarum partium facilè recipiant, vt ſunt cutis, & partes laxæ ac raræ. Natura enim, vt principes & nobiles partes à morbis tueretur, conſtituit in corpore humano partes aliquas debiliores, in quas partes principes humoribus oppreſſæ & grauatæ illud, quod ſuperfluum & moleſtum eſt, deponere poſſint, quales ſunt cutis & partes glanduloſæ. Hinc cor ad axillas, cerebrum poſt aures, & hepar ad inguina humores prauos deponit. Procliues autem ad recipiendum ſunt, quæ cum parte mittente connectuntur, viaſque per quas humores recipiunt, patentes habent, quibus autem rurſum expellant, vel nullas, vel anguſtas obtinent, aut quæ talem ſitum habent, vt mittentibus ſubiaceant, & humorum ad eas procliuis ex mittentibus ſit decubitus.

...quas ...ut. Vias, per quas fluxio fit, quod attinet, ſunt eæ vel occultæ, vel patentes. Nam cùm totum corpus ſit ξύῤῥουν & confluxile, ex vna parte in aliam per occultos meatus fluunt. Ita ſerum in abdomine collectum per occultos meatus in ſcrotum & crura deſcendit, parteſque has in tumorem attollit; id quod etiam ſæpe fit in aliis partibus. Nonnunquam humores intra cranium & cutem capitis collecti ſub cute in partes inferiores deſcendunt, rarò tamen inde tumores fiunt. Frequentiſſimè autem humores, qui tumores excitant, per patentes vias, venas & arterias, fluunt.

Sed vt ad differentias tumorum ab humoribus ortorum accedamus, etſi plures ſunt accidentales differentiæ: eæ tamen, per quas tumores ab humoribus orti verè inter ſe diſtinguuntur, à cauſſæ continentis ſeu humoris tumorem efficientis varietate ſumuntur. Sunt autem humores varii, Sanguis, bilis, pituita, melanchòlia, atra bilis, ſerum. E quibus etiam varia tumorum genera excitantur. Et quidem nunc humor, qui tumorem excitat, ſimplex & ſincerus eſt, vnde etiam tumor purus excitatur; nunc verò plures humores ad vnum tumorem conſtituendum concurrunt, atque inde fiunt nothi tumores. *Differentia tumorum. Vnde ſumantur.*

Signa Diagnoſtica.

An tumor ex partis alicuius prolapſu fiat, facilè cognoſcitur. Quæ cauſſa ſi obſit, ab humoris affluxu eum fieri concludendum. *Signa Diagnoſtica.*

An verò tumor per congeſtionem, an verò per fluxionem ortus ſit, diſcernitur hoc modo, quod qui per congeſtionem fiunt, longiore temporis tractu & paulatim generantur, neque adeo magnum ſpatium occupant, neque vlla fluxionis cauſſa aut ſignum præceſſit. Si verò per fluxionem generetur tumor, contraria ſigna adſunt. Et quidem ſi in parte affecta nullus dolor vel calor præceſſerit, indicat, fluxionem per tranſmiſſionem, non attractionem, factam eſſe; ſicut contrà, per attractionem tumorem factum fuiſſe, dolor vel calor partis affectæ præcedens arguit.

Signa temporum quod attinet, principium adeſt, cum pars incipit diſtendi. Incrementum, cùm pars iam in notabilem tumorem attollitur, & ſymptomata, quæ vnumquodque tumoris genus comitantur, manifeſtè augentur. Status eſt, cùm tumor & ſymptomata omnia ſunt maxima. Declinatio eſt, cùm & moles tumoris, & ſymptomata minuuntur.

Prognoſtica.

1. Quantum ad Prognoſtica tumorum in genere; ratione loci affecti tumores interni periculoſiores ſunt externis, & magis vel minus lethales pro partis affectæ præſtantia & vſu. *Prognoſtica.*

2. Quantò tumor maior eſt, & intemperies coniuncta maior, & humor tumorem excitans peior, eò tumor curatu difficilior & periculoſior eſt. Quantò verò humor tumorem generans mitior & benignior eſt, eò tumor minùs periculoſus eſt, & curatu facilior. Omnium verò facilimè flatus ex ſe diſcutitur.

3. Omnes autem tumores ex humoribus orti, niſi retrocedant & deliteſcant, ſeu ſponte ſeu medicamentorum ope, quatuor modis terminantur, vt Galenus, *lib. de inæquali temperie*, docet, ſcilicet vel per diſcuſſionem, quæ fit per ἄδηλον διαπνοὴν, ſeu inſenſibilem tranſpirationem; vel per ſuppurationem, dum humor tumorem efficiens in pus mutatur; vel corruptione, dum partis affectæ temperies calorque innatus à prauitate materiæ vincitur & corrumpitur; vel induratione, dum materia tumorem efficiens induratur. *Tumores ex humoribus quot modis terminentur.*

Reſolutionis ſignum eſt, membri leuitas, & pulſatio moleſta ceſſans.

Signa ſuppurationis inſtantis ſunt, dolor & palpitatio *Signa reſolutionis tumoris*

Suppurationis. tio in parte, & febris accedens vel etiam præſentis incrementum, iuxta Hippocratem, 2. *aph.* 47. *Dum pus fit, febres fiunt.* Dum autem pus iam confectum eſt, pars leuior quodammodo fit, calor imminuitur, dolor ſedatur, & tumoris aliqua pars eminere & in mucronem faſtigiari & eleuari incipit, mucroniſque illius color iam albeſcere, & pars ſi digito tangatur, mollior, ac pus ſub digito fluctuans percipitur. Sæpe tamen accidit, vt pus ob loci profunditatem, vel partis craſſitiem lateat, & non facilè agnoſcatur, vt Hippocrates, 6. *aph.* 41. monet.

Corruptionis. Indurationis. Inſtantis corruptionis ſigna ſunt, liuor vel nigredo partis. Indurationis ſignum eſt, tumoris imminutio, duritiei verò eius augmentum. Retroceſſionis verò & decreſcentiæ ſignum eſt, ſubita tumoris imminutio, quæ ſi ab interna cauſſa fiat, perpetuò mala eſt, niſi materia retrocedens per conuenientem viam euacuetur. Ad retroceſſionem materiæ febris excitatur, ſi antea non adfuit, aut ſi antè adfuit, augetur, & alia praua ſymptomata ex materiæ in corpore retentione oriuntur.

Optimus autem ſolutionis tumorum modus eſt, qui fit per reſolutionem; poſt hunc is, qui fit per ſuppurationem. Malum autem eſt, tumores indurari; peſſimum verò ipſam partem corrumpi.

Curatio.

Curatio Ipſa tumoris natura, quæ eſt aucta magnitudo, nullam vtilem indicationem ſuppeditat, ſed ſumitur ea à cauſſa continente. Hac enim remota, tumor illico euaneſcit. Si intemperies coniuncta ſit, calidos tumores refrigerare, frigidos calefacere, humidos exſiccare, ſiccos humectare conuenit. In alteratione autem hac partium natura, earumque temperies, actio, vſus, figura, ſitus, & ſenſus conſideranda ſunt, quæ alterationis menſuram præſcribunt, de quo alibi dictum, *in Inſtit. lib. 5. part. 2. ſect. 2. cap. 1.*

Cauſſa tumoris quomodo tollenda. In cauſſæ vero amotione ſpectandum, an tumor iam factus ſit, & non amplius fiat & augeatur; an verò adhuc incrementum ſumat. Si enim tumor iam totus factus ſit, ſolùm ad cauſſam continentem reſpiciendum, eamque amouere ſufficit. Si verò tumor adhuc in fieri ſit, etiam ad cauſſam antecedentem, aliaſque remotiores reſpiciendum, eæque amouendæ, Idque præcipuè faciendum, vbi tumor ex affluxu humorum generatur. In hoc enim tumoris genere fluxio ipſa inhibenda eſt, omneſque eius cauſſæ tollendæ. *Fluxionis ablatio.* Tollitur autem fluxio, ſi fluens humor vel euacuetur ſanguinis detractione aut purgatione: vel aliò auertatur; quod fit vel ad contraria reuellendo, humorum motum in via intercipiendo, à parte affecta repellendo, ad vicina deriuando. Fluxionis autem cauſſæ tolluntur, ſi omnia ea, quæ vel ad tranſmiſſionem, vel attractionem, (quibus modis fit fluxio) faciunt, tollantur. Ad tranſmiſſionem faciunt, cùm vel totum, vel pars aliqua, vel copia, vel qualitate humorum, vel vtraque ſtimulata, id, quod moleſtum eſt, ad aliam partem debiliorem vel procliuiorem pellit. Ideoque quod moleſtum eſt toti vel alicui parti, venæſectione vel purgatione, vel vtroque modo tollere conuenit, & partem vitioſos humores generantem vel colligentem roborare, & ab obſtructionibus liberare decet. Attractio fit ratione doloris vel caloris: quapropter dolorem amouere, & calorem refrigerando temperare oportet. Si verò paulatim materia tumoris congeratur, cauſſa congeſtionis, ſiue ſit intemperies, ſiue aliud partis vitium, amouenda. Quæ omnia poſtea in ſpeciali de tumoribus doctrina clariora fient.

Humoris à tumore ablatio. Quod autem iam factum eſt tumoris, tollitur humoris, qui tumorem excitat, è parte affecta ablatione. Tollitur autem è parte affecta humor, vel eius in aliam partem tranſlatione, vel corporis euacuatione. Tranſfertur in aliam partem, vel adſtringentibus & repellentibus, vel comprimentibus & partem conſtringentibus, vel tractione ad alias partes, quæ fit dolore, calore, ratione vacui. *Repulſio* Repellentia tamen, vt alibi dictum, ſolùm habent locum in materia, quæ parti nondum impacta eſt, ſed in eius vaſis ſeu maioribus, ſeu minoribus, vel etiam extra ea in partis ſpatiis adhuc fluctuat, & quæ non craſſa ac lenta nimis eſt, vt repellentibus reſiſtere poſſit. Si verò materia adeo impacta iam eſt, in parte, vt repelli ex ea non poſſit, vel etiam non tutum ſit eam repellere, de quo *Inſtit. lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 8.* dictum, repulſio locum non habet. E corpore euacuatur materia vel ſenſibiliter, è parte nimirum ſenſibiliter effuſa; vel inſenſibiliter, materia per poros diſcuſſa.

Diſcuſſio Si materia non ſit admodum multa, & pars ſuperpoſita rarior, ipſaque materia non adeo craſſa, inſenſibiliter eſt diſcutienda. Si tamen materia diſcutienda durior, prior emollienda, vt commodius per poros cutis diſcuti poſſit. *Effuſio.* Si verò materia in tumore contenta copioſior ſit, craſſior, & pars ſuperiacens denſior, ſenſibiliter potius tumore aperto euacuanda.

Verùm cùm iſta omnia maximè conſpicua ſint in Inflammationibus, quæ de tumorum ex affluxu humorum ortu in genere dici poſſe videbantur, de Inflammationis curatione poſtea proponemus. Saltem hoc loco in genere aliquid de Abſceſſibus dicemus.

CAPVT III.

De Abſceſſibus.

SÆpe enim accidit, vt materia tumoris cauſſa inſenſibiliter diſcuti non poſſit, ſed in aliam materiam mutetur, eaque in peculiari loco coaceruetur. Quod etſi frequentiſſimè in inflammationibus accidat, alii tamen tumores etiam non pauci temporis progreſſu in abſceſſus mutantur. Quamuis enim pus ſolùm ex ſanguine fiat, vt *capite 5. de Inflammatione* dicetur; tamen ſi etiam in aliis tumoribus materia inflammationis cauſſa inſenſibiliter diſcuti non poſſit, à natura, quæ nunquam eſt otioſa, præcipuè adiuta à calore medicamentorum, & præſertim ſi pars aliqua ſanguinis admiſta ſit, in quiddam puri ſimile, idque pro natura humoris variè progreſſu temporis mutatur, quod vbi à partibus continentibus omnino ſecernitur, & in cauitate partis colligitur, propriè, vt *in initio cap. 1.* dictum, Apoſtema appellatur, *Apoſtema, Abſceſſus.* Equidem vulgò Apoſtematis & Abſceſſus nomen pro omni tumore vſurpatur: ſed malè, vt ſuprà *cap. 1.* dictum. Ἀπόστημα enim & Abſceſſus ab abſcedendo nomen habent, quod partes continentes, quæ ſe antea contingebant, à ſe inuicem abſcedant, & cauitatem efforment, in qua pus colligitur. *Abſceſſus quid: Suppuratio. Dubellet.* Eſtque abſceſſus puris ſeu materiæ purulentæ in partis alicuius cauitate collectio. Plinius Apoſtemata ſuppurationes nominat, *lib. 20. c. 5.* Auicennas dubellet, vel al dubellet vocat.

Abſceſſuum differentia Maturantur autem Tumores alii citius, alii tardius. Qui ex bono ſanguine, atque in parte carnoſa fiunt, facilè maturantur: qui verò ex humorib. aliis, quique prope articulos, & in partibus neruoſis ac debilibus, & calorem natiuum exiguum habentibus conſiſtunt, difficulter maturantur. Materiæ etiam, quæ in abſceſſu colligitur, pro humorum varietate magna eſt varietas. Ex ſanguine bono laudabile pus generatur; ex aliis humorib. puri quid ſimile, viride, flauum, vel alterius coloris, acre, fœtidum. Natura enim materiã p.n. ſi diſcuti non poſſit, à partibus continẽtibus ſeparat, eamque ab aliis partibus ſecretam in vnum locũ colligit, &, quantum quidem ſubiectæ materiæ natura admittit elaborat.

Et omnino materiæ, quæ in abſceſſibus reperitur

tur

tur, magna eſt varietas. Non enim ſolum pus in iis reperitur, ſed & interdum pulti, melli, ſebo ſimiles materiæ; nunc vini fecem, nunc olei amurcam, nunc melleum mucoſumque, eumque ſæpe ita fœtentem, vt odorem nemo ferre poſſit, nunc pilos, nunc vngues, oſſa, lapides, vermes, ligna, carbones, teſtas referens, vt ſupra etiam. *in initio cap.* 2. diximus. Imò interdum vermes & animalcula in abſceſſibus reperiuntur, atque Philoxenus, referente Aëtio, *tetrab. 4. ſerm. 3. cap.* 7. ſe aliquando reperiſſe animalia in tumore culicibus, aut muſcis paruis ſimilia, ſcripſit. Et omnino in vermes & alias res varias humores in corpore mutari poſſe, notiſſimum eſt. Si vero carbones, ligna, teſtæ, vel alia, in quæ humores abire non poſſunt, & præcipuè quæ artificium referunt, reperiuntur, procul dubio hoc veneficiis adſcribendum. Eſt de differentia abſceſſuum, vt Galenus, 14. *meth. med. cap.* 12. docet, & hoc notandum, quod materia, in quam humor tumorem efficiens mutatus eſt, nunc in cauitate tumoris fluctuat, & in ſinum collecta eſt; nunc peculiari membranæ & folliculo includitur, vt de meliceride, atheromate, & ſteatomate dicetur. Etſi nonnulli fuerunt, vt ex Paulo Æginetа, *lib. 6. cap.* 36. videre eſt, qui propriè ſolùm abſceſſus vocari putabant, qui inflammati ſunt & doloroſi, acremque & euidentem humorem continent, & non in propria pellicula aut tunica continentur.

Signa Diagnoſtica.

[...] Dia[...]ica. Cognoſcitur autem humoris tumorem efficientis in pus mutatio, facilè in inflammatione. Dantur tamen & in aliis tumoribus ſigna, quæ monſtrare poſſunt, an illi in abſceſſum mutentur. *[...]uratio[...]igna.* Nimirum dum tumor in abſceſſum mutatur, nihil is imminuitur, ſed in parte pulſatio maior percipitur, calor, dolor, & alia ſymptomata intenduntur, vnde Hippocrates, 2. *aph.* 47. ſcribit, dum pus fit, dolores ac febres vigere. Præterea pars tumoris aliqua acuminari incipit, materia exitum quærente, & partem in tumorem attollente.

Vbi verò humor in pus vel materiam puri ſimilem mutatus eſt, febris & dolor remittit, tumor nonnihil circumcirca imminuitur, & tenſio ac durities remittit, ægerque aliquam alleuationem ſentit, calorque in tumoribus calidis remittit & imminuitur, cùm materia in vnam partem iam collecta ſit: Et tumor ipſe ea in parte, vbi materia collecta eſt, in mucronem attollitur. Tandemque ſi locus digito comprimatur, mollities in parte, & ſubiectæ materiæ fluctuatio percipitur. Qua in re tamen ne fallamur, cautione opus eſt. Interdum enim fluctuatio nulla percipitur, vbi ſcilicet materia eſt valde craſſa, vel in parte profunda. De quo Hippocrates, 6. *aph.* 41. *Quibus ſuppuratio in corpore exſiſtens non innoteſcit, iis ob craſſitudinem puris aut loci non innoteſcit.* Interdum verò fluctuationi quid ſimile percipitur, etſi pus nullum ſubſit, quod accidit circa genua & alios articulos, vbi caro ſub cute non ſubeſt.

Indicationes & curatio.

[...]cationes [...]uratio. Dum pus gignitur, calor partis pus coquens, medicamentis calorem partis augentibus ſeu maturantibus augendus eſt, & ita puris generatio adiuuanda & acceleranda, & dolor, qui tum adeſt, mitigandus. Cùm verò pus aut quiddam puri ſimile generatum eſt, cum id ſit toto genere p. n. nec parti aſſimilari poſſit, è corpore tollendũ eſt, quod cómodiſſimè fit abſceſſus apertione, ſiue is ſponte rumpatur, ſiue arte aperiatur. Rariſſimè verò, & cũ ea planè tenuis eſt, materia in abſceſſu contenta, diſcutitur.

Dolorem tollunt, partiſque dolorem mitigant ἀνώδυνα & χαλαστικὰ dicta; *lac, butyrum, oleum, adeps ſuillus, gallinaceus, vnguentum dialthéa, emplaſtrum diachylon ſimplex.*

Maturantium & pus mouentium qualis natura ſit, *in Inſtit. lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 9. dictum. *Pus mouētia.* Talia ſunt, *hydrelæum, oleum temperatum, farina triticea, & panis triticeus; adeps vitulinus, ſuillus, gallinaceus, anſerinus, pix, reſina cera oleo ſubacta & miſta, vnguentum tetrapharmacum ex cera, reſina, pice, & adipe conſtans.* Et adeps quidem in mollioribus corporibus ſuillus, in durioribus taurinus recipiendus. Obſeruandum enim hoc de maturantibus, quod naturæ corporis, cui applicantur, ſimillima eſſe debent. Ideoque in pueris & fœminis, & omnibus corporibus mollioribus humidiora requiruntur; in duris corporibus minùs humida locum habent. Quod etiam intelligendum eſt de natura tumoris. Modicè calefacientia & humectantia, ſed temperata, in inflammationibus quidem commodiſſimè vſurpantur; quia tamen & alii tumores frigidiores, etſi tardius maturantur, & materia eorum craſſa, ſi non in pus laudabile, tamen in materiam puri cognatam, mutatur; calor partis, etſi temperatis maturantibus adiuuetur, materiam frigidam maturare non poteſt; medicamenta paulò calidiora addenda ſunt. Quod & in partibus natura ſua frigidis & ætate ſenili obſeruandum. Vnde medicamenta pus mouentia duûm generum conſtituuntur. *Maturantiũ differentia.* Primi generis ſunt temperatè calida, & viſcida, quibus in tumoribus calidis vtendum, eaque propriè pus mouentia dicuntur, qualia ſunt antè enumerata, *hydrelæum, ol. dulce, farina tritici, lac, medulla panis triticei, pinguedo ſuilla, butyrum recens, cera cum duplo olei miſta, malua, & althéa cum oleo cocta, mucilag. ſeminis lini, fœnigraci, malua, althéa.* Compoſitum ſi quis expetet, tale fieri poteſt.

♃. *Pulu. rad. althéa, fol. malua, ana* vnc. j. *farina tritici* vnc. j ß. *ſem. fœnigraci, lini ana* vnc. ß. *croci* Drach. ß. Coq. in *decocto caricar.* vel *lacte.* Adde *pingued. ſuilla, vngu. dialthéa ana* vnc. j. F. Cataplaſma.

Secundi generis ſunt paulò calidiora, quibus vtendum in tumoribus frigidis & naturis ac partibus frigidioribus, Talia ſunt, *Terebinthina, lachryma abietina, laricea, pinea, carica, paſſula, ſem. fœnigraci, lini, cepa ſub prunis cocta, fermentum, ol. chamamelinum, lil. albor. pinguedo gallina veteris, butyrum vetus, bdellium, galbanum, ammoniacum.*

E quibus tale cataplaſma fieri poteſt.

♃. *Pulu. rad. althéa, farina tritici, ſem. lini, fœnigraci, caricar. contuſar. ana* vnc. ij. *fermenti* vnc. ß. *pulu. fl. chamamel.* Drach. ij. Coq. in *Aq. ſ.* Adde *pingued. gallin. vet. ol. chamamel. ana* vnc. j ß. F. Catapl.

Vel ♃. *fol. althéa, radic. lil. alb. althéa ana* vnc. j ß. *cepar.* vnc. j. Coq. ad mollitiem, contundantur & per ſetaceum traiiciantur. Adde *farina tritici, ſem. lini, fermenti ana* vnc. j. *terebinthina* vnc. ß. *croci* Drach. ß. *ol. chamamel. pingued. gallina ana q. ſ.* F. Cataplaſ.

Vſualia ſunt, *emplaſtrum de meliloto, diachylon magnum cum gummatibus.*

Vbi pus confectum eſt, aut materia tumoris in humorem puri ſimilem mutata, ea è corpore euacuanda eſt: *Puris euacuatio.* quod cùm dupliciter fieri poſſit, vel ſenſibiliter, ſeu per inſenſibilem digeſtionem, optimum quidem eſſet, præcipuè in facie, ne cicatrix ex apertione remaneat, materiam inſenſibiliter diſcutere, in quem finem medicamenta quædam à Galeno, 6. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 14. 15. & 16. deſcripta ſunt, quæ ibi videantur. Verùm rarò hoc accidit, metuendumque, ne, ſi magna ſit puris copia, aliquid relinquatur & induretur, aut ſi pus acre ſit, mora & calefacientium applicatione acrius reddatur, partemque affectam & vicinas lædat: ideo tutiſſimum plerumque eſt, apoſtema, niſi maturè ſponte aperiatur, aperire.

Apoſtematum apertio.

Aperiendus autem abſceſſus loco eminentiſſimo, quo cutis tenuior eſſe ſolet; loco tamen decliui, vt puri exitus facilior pateat. Apertio autem fit vel medicamento cauſtico, vel ferro. Verùm plerumque tutius eſt, ferro aperire, quàm medicamento cauſtico. Medicamento enim cura protrahitur, calor & dolor in parte excitatur, partiſque temperies, quæ antea ex morbo debilis eſt, euertitur; vnde ſæpe praua ſymptomata excitantur. Interdum tamen, exempli gratia, in tumore aquoſo teſtium, vbi ferro ad locum, in quo materia vitioſa continetur, facilè penetrari non poteſt, cauterio potentiali vtendum. Via enim cauterio potentiali apertà, poſtea quantum libet, vt ad profundiora penetret, dilatari poteſt.

Quot modis fiat.

Apertio quæ ferro fit, fit vel ferro ignito, vel ferro non ignito incidente. Ferro ignito rarò vtimur, & non niſi in tumoribus frigidis; & dum abſceſſus eſt in partibus, in quibus multæ vel magnæ ſunt venæ & arteriæ, vt hæmorrhagia præcaueatur. Frequentiſſimè verò & commodiſſimè ferro incidente. Cùm autem ex abſceſſus apertione interdum dolor, ſanguinis effluxus, & ex copioſa materiæ euacuatione, vt & timore & dolore, animi deliquium excitetur, danda opera, vt ſectio quàm citiſſimè & cum minimo dolore perficiatur. Si hæmorrhagia metuatur, ſanguinem ſiſtentia medicamenta ex thure, aloë, oui albumine, bolo Armeno, balauſtiis, ſanguine draconis, & ſimilibus in promptu habere oportet. Ad animi deliquiũ præcauendum, præſertim in pueris, mulieribus, & aliis timidioribus, medicamenta contra animi deliquium vſitata in promptu habenda ſunt. Vt autem rectè ſectio fiat, partis conditio, venarumque & arteriarum ac neruorum ſitus, vt & muſculorum natura Chirurgo ex anatomia cognita eſſe debent, ne venæ & arteriæ temerè incidantur, & hæmorrhagia excitetur, vel neruis læſis aut inciſis dolor oboriatur, aut membri ſenſus tollatur, aut muſculis læſis partis motus aboleatur. Imò & fibrarum in muſculis habenda ratio, & ſecundum earum ductum ſectio inſtituenda, non verò tranſuerſim, quæ ſectio partis actionem lædit. Attendendum quoque quanta ſectio ſit facienda. Si enim minor fiat, pus, præſertim craſſius & grumoſum, non exit, ſed compreſſione opus eſt, quæ & dolorem excitat, & calloſitatem in parte, quæ fiſtulæ cauſſa eſſe poteſt, parit. Si verò ſectio nimis magna fiat, cicatrix magna & turpis relinquitur; deinde aër ambiens ingrediens partem alterat. Ideoque tanta ſectio fiat, quæ puri educendo ſufficiat. Et licet ſectio paulò minor fiat, turunda tamen immiſſa foramen facilè dilatari poteſt. Ad inciſionem adhibentur vel nouacula, vel gladiolus myrteus, vtrinque acutus, quo Itali & Galli venas ſecant, vel etiam phlebotomus, quo Germani vtuntur, vel Syringotomos, recuruum inſtrumentum & ſolùm in interna ſeu concaua parte incidens.

Sectio quomodo inſtituenda.

Puris euacuatio.

Factâ inciſione ſi ſanies ſit pauca, vt facilius exeat pars digitis comprimenda. Si verò ſit multa, ſenſim extrahenda, ne ſi confertim euacuetur, multi ſpiritus ſimul exhalent, & animi deliquium ſequatur.

Poſt inciſionem & puris euacuationem commodum eſt, mannam thuris prima die imponere. Secunda die digeſtiuum aliquod imponere, vt, ſi quid adhuc coquendum reſtet, coquatur. Quod ſi ſordes aliquæ adſint, quæ carnis generationem impediunt, eæ abſtergendæ.

Vt ℞. *terebinthina vnc. j. mell. roſ. vnc. ß. farinæ hordei parum.* Miſc.

Si vlcus ſit ſordidius, fortiorib. *vt vnguento Apoſtolorum*, vtendum. Tandem Sarcotica vſurpanda, & vlcus cicatrice claudendum.

Abſceſſuum latentium hiſtoria.

Notandum hoc loco, interdum abſceſſus non ſolùm ſub muſculis externis, ſed & profundioribus, imò interioribus diu latere. De abſceſſibus muſculorum abdominis dictum *lib. 3. part. 10. cap. 7.* De abſceſſibus in pſoa muſculo duas hiſtorias refert Guilhelmus Fabricius, *cent. 1. obſeru. 63.* narratque primò, quandam matronam decubuiſſe cum acutiſſimis doloribus circa lumbos, febre, lipothymia, & vrinæ difficultate. Et cùm ex doloris ſpecie, aliiſque indiciis cognoſceretur, apoſtema eſſe internum (exterius enim nihil apparebat, nec tactu quicquam apprehendi poterat) & quidem ſub pſoa muſculo, ægræque vitæ periculum prædiceretur, niſi aperto abſceſſu humor efflueret, ipſaque & amici conſentirent, ad ſpinæ dorſi latus cutis & muſculi exteriores ad pſoam vſque nouacula inciſi ſunt, effluxitque humor purulentus & fœtidus, ipſaque medicamentis mundificantibus & abſtergentibus ad menſes aliquot adhibitis conualuit. Altera hiſtoria, quam deſcribit, hæc eſt: Anno 1585. iuuenis quidam annorum ferè 27. dum ex Cinecii montis faſtigio ad radices deſcenderet, in ſemita admodum procliui, ſibi minùs proſpiciens, repentino impetu cecidit ſupinus. Et quod ad mali cumulum acceſſit, enſis eius capulus ſub coſtis nothis & rene ſiniſtro interceptus, lumbos non leuiter contudit. Poſt caſum primis diebus paucos, poſteris remiſſos dolores in lumborum parte ſiniſtra ſenſit, qui ſenſim incrementum ſumpſerunt, ita vt tandem acerbiſſimi euaderent. Hinc vigiliæ aſſiduæ, appetentia deiecta, quum interim nec ſitis magna, nec febris admodum ſenſibilis, hominem affligerent: nec etiam in affecta parte liuor, aut tumor, aut macula extrinſecus omnino appareret: ſed plana omnia, & à ſitu naturali, coloreve nullatenus diſcrepantia. Sed quod rei ipſius euentus poſtea perſpicuè docuit, ingens humorum vis ex vniuerſo corpore ad muſculum pſoam ſeceſſerat. Primò autem à quodam Medico pro Nephritico tractatus fuit, ſed perperam. Cùm verò nulla nephritidis ſigna apparerent, nec curatio illa ſuccederet, ad Ioannem Griffonium ductus eſt. Qui confeſtim totum quod erat morbi & mali cognouit, & perniciem ex pure intus concluſo imminentem iuueni prædixit, idque euacuandum eſſe cenſuit. Cuius voluntati conſentiens iuuenis curæ ſe commiſit. Hic verò quamprimum curauit, vt materia, quæ vniuerſam lumborum regionem occupabat, in vnum eius locum, adhibitis medicamentis, potenter ex alto trahentibus, conuocaretur: vbi ſcilicet & præcipua vaſa pauca eſſent, & motus inſtrumenta minùs inter operandum lædi poſſent. Quod poſtquam ſtilo argenteo partem identidem pertentans, ex doloris ſenſu aſſecutum ſe eſſe vidit, illico ad latus ſiniſtrum, quartæ lumborum vertebræ, nouacula ignita vulnus inflixit: profundum certò quantum digiti indicis longitudo ex vola prominet, ſicuti ex penicillo poſtmodum iniecto licuit conijcere. Tum nihilominus duobus digitis in illud idem vulnus intromiſſis, quò patentior fieret exitus, pus ex eo copioſum effluxit. Poſito verò vacuationis iuxta artis præcepta modo, Chirurgus ægroto peniculum, ſeu turundam argenteam imperauit, qua vnguentis mundificantibus & detergentibus illita, ad aliquot menſes vteretur. Et ſic vulneris labra ſpontè coaluerunt, & perfectam ſanitatem iuuenis recuperauit.

Humoris ex abſceſſu in alias partes decubitus.

Notabile & hoc, abſceſſus alicubi latentes non apertos, aliam viam interdum quærere & aliò effundi. Ita refert prædictus Guil. Fabricius, *Cent. obſeru. 8.* Trimeſtrem puerum abſceſſu circa humerum dextrum laboraſſe. Parentibus verò inciſionem non admittentibus paulatim tumorem imminutum fuiſſe. Inciſo verò, tandem eo aliquantum puris effluxiſſe, paulatim verò magis ſubſediſſe tumorem, defluente ſenſim in imum ventrem & genitalia humore, à quo

exſtin

exſtincto calore natiuo gangrænam enatam, & paucos poſt dies ſphacelum, indéque mortem ſecutam fuiſſe.

Atque hæc de tumoribus ex humoribus ortis in genere dicta ſint. Iam in ſpecie de iis dicendum. Primò autem loco occurrunt tumores ex ſanguine orti, atque inter eos Corpulentia nimia.

CAPVT IV.

De Corpulentia nimia.

EQuidem Galenus, *lib. de tumorib. cap. 1.* obeſos ſe habere ſcribit, οὐ παρὰ τὴν φύσιν, ſed ἐν φύσει & ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν; addit tamen *ibidem*, quod exceſſus diſpoſitionum, quæ non naturâ ſunt, præter naturam ſunt; læſio verò actionis eſt terminus exceſſus eorum. Ideóque cùm corporis moles interdum ad tantam molem excreſcat, vt actiones lædat, non ſine cauſſa, *lib. de differ. morb. cap. 9.* nimiam corpulentiam ad morbos magnitudinis auctæ refert. Refert enim Galenus, *allegato cap. 9. libr. de differ. morb.* cuidam Nicomacho Smyrnæo ad tantam molem corpus increuiſſe, vt loco moueri non poſſet. Noſtra quoque memoria, vel ex picturis publicis, nota eſt teſtiarij Argentoratenſis vxor, quæ anno 1613. ipſa triginta ſex annos nata, libras 480. pendebat. Et vidi hiſce diebus virum hîc, qui plures quàm 400. libras pendebat, in publicum tamen prodibat, in quo verò natura per vmbilicum quandam ſeroſi humoris euacuationem tentare incipiebat. Id quod aliis quoque accidiſſe compertum eſt, quibus corpus ita auctum eſt, vt nec moueri, nec reſpirare liberè potuerint. In talibus autem non omnes partes corporis æqualiter augentur, vt in iis, qui creſcunt, & naturaliter augentur, ſed tantùm caro & pinguedo nimium increſcunt.

Cauſſa.

Coniuncta ergo tumoris huius totius corporis cauſſa eſt caro & adeps. Et quidem nunc plus adeps, nunc caro augetur: interdum æqualiter vtrumque augetur. Antecedens autem ſanguinis pinguis & boni nimia copia. Atque ea de cauſſa hîc tumor ad ſanguineos tumores refertur. Longè tamen alia eſt eius ratio, quàm aliorum tumorum ex ſanguine oriundorum. Tumorum enim ſanguineorum continens cauſſa eſt ſanguis, huius verò tumoris continens cauſſa eſt adeps & caro; antecedens verò ſanguis. Reliqui tumores ſanguinei propriè dicti oriuntur è ſanguine è vaſis in aliena loca elapſo, quod in nimia corpulentia non accidit, in qua ſanguis non excidit in loca aliena, ſed corpori apponitur.

Quæ autem cauſſæ ſint, vt multa caro & pinguedo generetur, facilè inuenietur, ſi cauſſas generationis carnis & adipis conſideremus. Generatur autem caro in iis, qui ſunt εὔσαρκοι, ſi & materia carnis ſuppetat, & virtus carnem generans ſeſe bene habeant. Materiam carni præbet multa boni ſanguinis copia, ad quam producendam faciunt cibi boni & multi ſucci, & iecoris temperamentum bonum, calidum ſcilicet & humidum. Vt verò ex multo ſanguine multa caro generetur, facit habitus corporis ſeu partium in corpore muſculoſarum temperamentum bonum, calidum & humidum. Facit huc & otium, in quo non multum ſanguinis abſumitur, vt & conſuetæ ſanguinis euacuationes, præſertim in mulieribus, ſuppreſſæ. De adipis generatione variæ apud Medicos occurrunt controuerſiæ, quas examinare huius loci non eſt. Breuiter dicimus, adipem ſeu pinguedinem generari ex vnctuoſa & oleaginoſa ſanguinis parte, extra venas & arterias in partes membranoſas excidente, & à membranarum virtute, & calore minus vehementi coacta. Copioſus verò adeps vt generetur, inprimis facit hepar, quod ſi ob temperamenti benignitatem non multum terrei & frigidi, neque multum bilioſi & calidi ſucci generet, ſed ſanguinem dulcem, pinguem, & oleaginoſum producat; eóque venas & arterias compleat, íſque ſanguis in habitu corporis non abſumatur, ſed is frigidior & humidior ſit, ſanguis is ibi in adipem mutatur. Quò facit otium ac intermiſſa exercitia, retentæ conſuetæ euacuationes, alimenta calore temperata & humida, & omnino omnia, quæ ſiue extra, ſiue intra ad copioſi & temperati ſanguinis generationem facere; feruorémque ſanguinis, viſcerum & habitus corporis remittere ac temperare poſſunt. Vnde Galenus ſcriptum reliquit, corpora vergentia ad frigidum & humidum pinguia reddi. Cum quo congruit, quod Proſper Alpinus, *de medic. Ægypt. cap. 9.* ſcribit, quod corpora Ægyptiorum ſint calida & ſicca, cùm ſub calidiſſimo & ſicco cœlo habitent; quia verò caliditatem & ſiccitatem minuunt aſſiduo potu aquæ, ciborúmque refrigerantem facultatem habentium, vt & aſſiduo vſu balneorum ex aqua dulci paratorum, maximè pinguia euadant, adeo quidem, vt nuſquam gentium viderit in tanto numero ita præpingues viros, quales Cayri obſeruauit. Refert enim plurimos adeo pingues eſſe, vt mammas habeant longè mulierum maximis mammis maiores, & craſſiores. Et temperamentum calidius hepatis ad pinguedinem multum facere, alia etiam docent. Noui enim Nobilem, qui poſtquam febri maligna laboraſſet, ita obeſus euaſit, vt vix loco mouere ſe poſſit, & mole corporis viro illi, cuius antea mentionem feci, non cedit.

Signa Diagnoſtica.

Ipſa verò corpulentia in oculos occurrit. An verò ſaltem deformitatem aliquam pariat, & ſymptoma ſit, an verò morbus, actiones læſæ docebunt, de quibus iam dicemus. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

1. Quæ incommoda ſecum habeat nimia corpulentia, verbis Auicennæ proponere liber. Ita autem ille *ſeptima quarti, tract. 4. cap 5. Pinguedo ſuperflua eſt impediens corpus à motu & deambulatione ac operatione, coarctans venas coarctatione conſtringente eas: quare oppilat ſpiritui vias ſuas, quamobrem exſtinguitur multoties: & ſimiliter non peruenit ad eos ſpiraculum aëris. Quare corrumpitur propter illud complexio ſpiritus: & ſunt in timore, quod expellatur ſanguis eorum iterum ad locum conſtrictum. Quare fortaſſis findetur vena ſubitò ſciſſione pernicioſa. Et in huiuſmodi quidem diſpoſitione, quæ eſt ante eam, accidunt conſtrictio anhelitus, & pulſus cordis. Et iſti quidem expoſiti ſunt morti repentinæ. Et ad ſummum mors ſuper vltimatos in pinguedine feſtinat: & propriè illos qui impinguantur in prima ætate: ipſi enim minores habent venas & conſtrictas. Et ſunt expoſiti apoplexiæ, & paralyſi, & pulſui cordis, & diarrhææ propter humiditatem ipſorum, & malitiæ anhelitus, & ſyncopi, & febribus malis, & non tolerant famem; neque ſitim, cauſſa conſtrictionis meatuum ſpiritus, & vehementiæ frigoris complexionis, & paucitatis ſanguinis, & multitudinis phlegmatis. Et ſimiliter iſti non ſunt generantes, neque producentes embryonem. Et ſperma ipſorum eſt paucum, (quod ſcilicet concoctum ſit, ob caloris imbecillitatem, multum verò propter humiditatem eſſe poteſt: aquoſum nihilominus, Galeni etiam documento, ac tenue & infœcundum, vel fœminarum generatiuum.) Et ſimiliter quæ de mulieribus ſunt pingues, non concipiunt. Et cum concipiunt, abortiunt. Et earum appetitus (naturalis videlicet) eſt debilis.* Hæc Auicenna. *Prognoſtica.*

2. Curatio equidem huius affectus ſperari poteſt:

tardè tamen procedit, neque breui tempore perficitur, & ægrum obedientem requirit.

Curatio.

Curatio. Tumoris huius curatio in ablatione cauſſarum, quæ eſt nimia carnis & adipis copia, conſiſtit. Caro autem & adeps copioſus tollitur, ſi id, quod iam generatum eſt, abſumatur, & ne amplius multiplicetur, prohibeatur: Id quod fit, ſi caueatur, ne ſanguis nimis copioſus generetur, aut qui iam generatus eſt, & ipſe abſumatur. Vtrumque præſtant exſiccantia calida. Cùm enim hepar, ſi remiſſum & temperatum calorem habeat, magnam ſanguinis dulcis & oleaginoſi copiam generet, & ita adipi multo & carni copioſæ materiam ſuppeditet: ſi temperata hepatis conſtitutio mutetur, hepárque calidius & ſiccius reddatur, pro ſanguine laudabili pingui & oleoſo, ſanguinem calidum & bilioſum, vel ſeroſum aquoſúmque generat. Itaque calida ac ſicca medicamenta & ſanguinis copioſi atque oleaginoſi generationem prohibent, & adipem generatum abſumunt. Ad carnem verò abſumendam vtiliora ſunt medicamenta, in quibus ſiccitas præualet; caliditas verò mediocritatem ſeruat. Ideóque in hoc affectu curando attendendum, an caro, an verò adeps præualeat, & ita idonea medicamenta eligenda, & iis, qui verè carnoſi ſunt, qualis fuit athletarum habitus, non calefacientia, ſed merè ſiccantia & attenuantia medicamenta præſcribenda; qualia ſunt, venæſectio, purgatio, inedia, frictiones. In pinguibus verò calefacientia etiam rectè adhibentur; in quibus tamen adhibendis cauendum, ne nimia calefactione alius morbus excitetur.

Itaque cùm ſanguis & carni & adipi copioſo materiam præbeat, is euacuandus & imminuendus. Et quidem in carnoſis liberalius ſanguinem euacuare licet, modò euacuatio ad extremum non perueniat, vt monet Hippocrates, 1.*aph.* 3. In pinguibus autem euacuatio ſanguinis parcior ſit: cùm pingues in frigidos morbos ſint propenſi. Cucurbitulæ quoque & cum ſcarificatione & ſine ſcarificatione vtriſque vtiles ſunt. Inprimis conueniunt aſperæ frictiones totius corporis. Plinius, *lib* 11.*cap.*37. ſcribit, L. Apronij conſularis viri filio detractos adipes, leuatúmque corpus immobile onere. *Adeps è corpore obeſo extractus.* Verùm remedium hoc ſæuum nemo facilè admittet. Vtiles ſunt thermæ exſiccantes & potæ & pro balneo adhibitæ. Conueniunt purgationes frequentes ex aloë, cui myrrha & nitrum addi poteſt, ideóque pilulæ de tribus vtiles. Vt & amara & calida exhibita, *abſinthium, myrrha, thus, ruta, oxymel ſ. & compoſitum, ſcilliticum, Syrupus de duabus & quinque radicibus*, & diuretica omnia. Quapropter *radices aſparagi, fœniculi, petroſelini*, & ſimiles in frequenti vſu eſſe debent.

Laudatur hîc puluis:

℞. *Salis nit* i Drach j *alumin.* Scrup ij. *myrrha, thuris, cortic. ligni guaiaci, radic. ſarſaparillæ ana* Drach. ij.

F. pulu. cuius Drach ß manè ad duos menſes exhibeatur. Efficax eſt etiam *Sal ex viperis.*

Diæta.

Diæta. Diætam quod attinet, cibi & potus ſint, qui aluum lubricam reddunt, facilè coquuntur, ſed alimentum exiguum præbent. Vinum ſit tenue. Ieiunium & à cibo abſtinentia frequentior & tenuis diæta plurimùm ad corpulentiam minuendam facit, exercitationes ſint frequentes, ſcribítque Galenus, 14.*meth. med. cap.*15. vbi ex profeſſo de obeſitate & corpulentia curanda agit, ſe virum quendam circiter 40. annos natum oppidóque obeſum curaſſe, tum antidoto, quæ aduerſus articulares morbos eſt compoſita, tum ſale theriacæ, ipſáque theriaca, ac reliquo extenuante victu & pro exercitio curſu veloci. Præparaſſe autem hominem ad curſum perfricando parum linteis aſperis, quoad cutis ruberet, deinde ſtatim cum oleo, quod in ſe digerens aliquod medicamentum habebat, inunxiſſe; quo etiam poſt curſum rurſus vtebatur.

CAPVT V.

De Inflammatione.

Inflammatio. SEd vt ad tumores propriè dictos ex ſanguine veniamus, frequentiſſimi ij ſunt tumores, vtpote qui non ſolùm ex ſe oriuntur, ſed & pluribus aliis morbis, vt vulneribus, fracturis, luxationibus, ſuperuenire ſolent. Atque appellatur hîc ex ſanguine tumor Græcis φλεγμονὴ, Latinis Inflammatio. Aliter verò vocabulum φλεγμονῆς antiqui Medici, aliter Recentiores vſurparunt. Hippocrati enim, & omnibus ante Eraſiſtratum Medicis φλεγμονὴ omnes φλογώσεις, ſeu omnem magnum & naturæ modum excedentem calorem, etiam citra materiæ affluxum & tumorem, ſignificauit. Poſt Eraſiſtrati verò tempora φλεγμονὴ conſueuit dici ſolùm de illis tumoribus, in quibus non tantùm calor flammeus, verùm etiam renitentia & pulſus cum rubore eſt, quos Hippocrates in ſpecie οἰδήματα σκληρὰ καὶ ἐπώδυνα appellabat, vt annotauit Galenus *l.*2.*de diff. reſpir.cap.*7.*lib.* 3.*cap.*5.5. *aph* 65.4.*de vict.rat.in ac.t.*21.*comm.*3.*in lib. Hippoc. de fractur.text.*5.& alibi.

Subiectum Inflammationis. Vt autem quid ſit Inflammatio, & quomodo definienda, pateſiat, ſubiectum & cauſſam eius primò perpendemus. Forma enim per ſe patet. Subiectum Galenus, *lib de tumorib. cap.*2. exprimit per μόρια σαρκώδη, partes carnoſas. Dicit enim phlegmones vocabulum vſurpari de partibus quæ in maiore tumore ſunt, carnoſis, intentis, renitentibus, pulſanti dolore dolentibus, & rubentibus.

An ſola caro inflammetur. Quæ res tamen aliquam dubitationem habere videtur. Nam & membranoſis partibus accidit phlegmone, vt in pleuritide membrana coſtas ſuccingens inflammatur; in phrenitide, membranæ cerebri; ita veſicæ & oculorum membranæ in ophthalmia inflammationem patiuntur. Nec ſolùm præter carnem membranoſæ, ſed glanduloſæ partes inflammantur, & ob influentem ſanguinem intumeſcunt. Denique non ſolùm muſculoſa caro, ſed & reliquorum viſcerum parenchymata, quæ diuerſam carnem à muſculoſa habent inflammatione corripiuntur, vt in hepatis, lienis, cerebri, & aliorum viſcerum inflammationibus patet. Quod ipſum etiam Galenus non prætеriit, dum, *ſub finem alleg. cap.* ſcribit; quin & procedente tempore ipſa cutis aliquid de fluore accipit, vt vaſorum tunicæ quoque; ſic quoque & ipſæ in inflammata parte membranæ; quin & ipſi nerui & tendines tempore procedente ipſius inflammationis participes fiunt.

Verùm vt ex his nos expediamus, ſciendum, per σαρκώδη μόρια, non tantùm intelligendam eſſe muſculorum carnem, quæ propriiſſimè eſt caro, ſed etiam viſcerum carnes, quæ parenchymata appellantur. Quin & ſub carnoſæ partis nomine comprehenduntur glanduloſæ partes, imò etiam membranoſæ. Nam & his ſua caro eſt, vt hac de re ſcribit Galenus, *meth. med. cap.*11. *In ſingulis, inquit, primarum ſimplicium partium, alia portio ſubſtantiæ earum eſt veluti fibroſa; alia membranoſa, alia carnoſa. Sic ex. gr. cum vena vnam tunicam habet, & eam tenuem, licet fibrarum in ea inuenire multas, quæ ſint araneoſis quibuſdam interſita contextibus, quibus vtriſque ipſa propria venarum ſubſtantia adnaſcitur. Hac alia in aliis corporis partibus*

tibus habetur, neç vllum commune nomen eſt nacta. Caterùm docendi cauſſa nihil vetat eam carnoſam ſubſtantiam vodes, vel certa huius particula quandam carnem, quæ in ventriculo quidem ſit alia, alia in hepate, ſimiliter in arteria, & muſculo. Hactenus Galenus. Quapropter quamcumque carnis ſubſtantiam quæ habet venas & arterias, quæ ſanguinem inflammationis cauſſam continent & conuehunt, ac oſſibus quæ venas in ſe non recipiunt, hoc modo opponuntur ſubiecta inflammationis eſſe ſtatuimus. Equidem caro præcipuum inflammationis ſubiectum eſt: Si tamen ſanguis & in vicinas partes ſeſe diffundat, & eæ in conſenſum trahuntur, ſimúlque inflammari dicuntur, de quo Galenus, *de tumorib. cap. 2.* dum ſcribit: *Quod omnis caro, cuius iam maximéque affectio eſt inflammatio, repleri fluore ſanguineo videatur, & color & tumor ipſe oſtendit. Quare & humida omnis & madeſcens vt lana & ſpongia, apparet. Huius rei teſtis eſt, quæ effluit, ſanies, cum inflammatio oſtiolum habet. Iure autem arbitror, & ipſa cutis vnà cum tumoribus eorum quæ ſubiacent, attollitur & circumtenditur. Et interpoſito tempore & ipſa de fluore aliquid accipit, vt vaſorum tunica quoque, ſic quoque & ipſa in inflammata parte ſunt membranæ: quin etiam ipſi nerui & tendines tempore procedente ipſius inflammationis participent: interdum tamen vulneratis ipſis aut aliter affectis, ex illis ipſis primum ipſum malum incipit. Vniuerſaliter verò nihil inflammatæ parti, ſecundum naturam exactè ſe habere perſeuerat, cum mora inflammationi eſt, ſed omnia cum carne de fluore fruuntur: vt nonnunquam ipſa quoque oſſa attingat, quemadmodum ex ipſis promouetur interdum primò affectis.* Et *6. meth. med. cap. 5.* ſcribit: *Nec ſanè miror, ſi phlegmonis quiddam ſimile etiam ipſis fractis oſſibus ad portionem accedat.* Quod & Auicennas docuit, *ſecunda primi, doctrina prima, cap. 5.* dum ſcribit: *Tumores membris accidunt mollibus. Et eſt, cùm oſſibus etiam accidit res, quæ tumori aſſimilatur, per quam eius ingroſſatur magnitudo, & eius augmentatur humiditas.* Rationémque addit. *Neque eſt mirum aut extraneum, quod recipiens augmentum additionémve cum nutrimento recipiat eam, ſcilicet additionem, cum ſuperfluitate, cùm in ipſum penetrauerit, aut in ipſo acciderit.* Et in ſpecie de dentibus ſcribit Galenus, *5. de compoſ. med. ſec. loca, cap. 8.* quod in dentibus redundantia conſimilem in iis affectionem excitare poteſt, qualis eſt circa partes carnoſas inflammatio. Imò oſſa non ſolùm à ſuperfluo alimento craſſeſcere poſſunt, ſed & aliud os ipſis adnaſci poteſt. De qua re Abenzoar, *ſecundo theiſyr, tr. 6. cap. 2.* *Et ingroſſantur*, inquit, *quandoque oſſa in ſua ſuperficie ab humoribus mordicatiuis, qui infunduntur in ipſis oſſibus, aut à ſanie groſſa, quæ tranſit ſuper ipſa: vnde concauantur, & corroduntur, & ingroſſantur.* Iterumque latius deinceps: *Ingroſſantur quandoque oſſa p. n. propter groſſum regimen inordinatum ſubitò factum, & non ſucceſſiuè. Et iam audiui dici à patre meo, quod cuidam viro vidit naſci in dorſo ſuo os, ad ſimilitudinem vnius cornu: quod erat minoris duritiei oſſis naturalis; & ipſe pater meus purgauit humores groſſos in ipſo: & poſtea poſuit medicinas exſiccatiuas ſuper os: ita quod cecidit dictum os, ſicut cadunt cornua cerui in vere. Et mihi etiam fuit ortum os vnum ſuper dorſum, magnum mihi inferens dolorem; & purgaui me ab humoribus groſſis, & poſui ſuper ipſum reſolutiua.*

Cauſſæ.

Cauſſam quod attinet, eam non modò multitudini hominum, ſed ne ipſis Medicis omnibus cognitam eſſe, ſcribit Galenus. Etſi verò vt opinor, inter omnes Medicos iam conueniat, ſanguinem eſſe cauſſam inflammationis, tamen ne, quod idem Galenus, *alleg. loco*, ſcribit, id, quod nobis videtur, ſimpliciter enunciare videamur, non facta aliqua inquiſitione, etiam hîc cauſſam inflammationis inueſtigabimus hoc modo. Tumor in nulla vnquam corporis parte fieret, niſi vel eius ſubſtantia, à calore quaſi efferueſcens, fundatur, aut foris aliqua noua ſubſtantia accedat. Duæ enim omnino ſunt cauſſæ molis ac quantitatis in re aliqua auctæ. Vel enim humidum à calore ſeu interno ſeu externo in aëream ſubſtantiam reſoluitur, quæ longè maius ſpatium requirit, quàm anteà, vt vulgò notum eſt; vel foris & extrinſecus noua ei ſubſtantia adiicitur. Harum itaque duarum cauſſarum alteram adeſſe neceſſe eſt, quando in phlegmone pars in maiorem molem attollitur. Non autem efferueſcentiam & fuſionem humidi cauſſam eſſe, ex eo patet, quia omne, quod funditur, & in ſpiritus conuertitur, refrigeratum priorem quantitatem aſſumit, & tumorem deponit, vt experientia conſtat. Partes autem inflammatæ etiamſi vehementiſſimè refrigerentur, tamen ad priſtinum ſtatum non redeunt, neque tumorem deponunt. Deinde ſi ob fuſionem partis & eius in ſpiritus conuerſionem tumor in inflammata parte fieret, appareret ſpiritus parte inciſa, quod tamen non fit; cùm potius ſanguis effundatur, & totus locus ſanguine plenus conſpiciatur. Relinquitur ergo, ſubſtantiæ nouæ acceſſionem eſſe cauſſam phlegmones. Subſtantiam autem illam ſanguinem eſſe, inde patet, quod phlegmone intus & extra valde rubet. Color autem rubeus proprius & inſeparabilis eſt ſanguinis, nihílque in corpore rubet præter ſanguinem & carnem, quæ tamen caro phlegmones cauſſa nullo modo eſſe poteſt. Nam ſi carnis incrementum eſſet cauſſa inflammationis, tumor quidem fieret, ſed tamen calor internus ſalubris permaneret, neque priſtinam naturam euariaret; cùm in nulla re, quæ ſecundum ſubſtantiam augetur, calor intendatur, incrementumque ſubſtantiæ & quantitatis diuerſum ſit à qualitatum mutatione. Sed hoc non fit in phlegmone, in qua color mutatur & intenditur, qui proinde indicium eſt qualis ſubſtantiæ, non quantæ ſolùm. Præterea quod ſanguis ſit cauſſa phlegmones, vel ex hoc indicio manifeſtum euadit, quod locus in maximis inflammationibus, quæ nonnunquam accidunt vlceribus, circumcirca cruentus apparet, quod certè non fieret, ſi ſanguis non eſſet cauſſa inflammationis. Inſuper quod inflammationis cauſſa ſit ſanguis, generatio quoque inflammationis, quæ vulneribus accidit, indicat. Nam in recentibus vulneribus ſanguis effluit, qui poſtea compreſſus vel manu vel ligaturis, vel medicamentis ſanguinem ſiſtentibus, vel ſpontè ſuppreſſus, in oris diſſectorum vaſorum retinetur, cogitur & concreſcit, non ſecus ac grumus, atque ibi congeſtione affluentis ſanguinis partem in tumorem attollit, inflammationémque parit.

Cauſſa proxima inflammationis eſt ſanguis.

Cùm itaque cauſſa coniuncta inflammationis ſit ſanguis præter naturam influens, facilè colligere eſt, inflammationem eſſe tumorem p. n. partium carnoſarum (vt Gal. *loc. alleg.* nomen carnis accipit) à ſanguine præter naturam affluente ortum, & proinde calidum, rubentem, tenſum, & renitentiam habentem, dolentem ac pulſantem.

Inflammatio quid?

Verùm vt nihil obſcuritatis circa naturam inflammationis relinquatur, etiam generationis phlegmones modum addemus. Deſcripſit autem illum Galenus, *lib. de inæq. intemp. cap. 3.* hoc modo: Calida fluxio, vbi in muſculum procubuit, primùm maiores arteriæ venæque opplentur, ac diſtenduntur; ab iis minores; atque ita res procedit, donec ad minimas ſit peruentum. In iis vbi valenter impacta fluxio eſt, nec amplius contineri poteſt, partim per tunicas quaſi colata & tranſſudans foràs tranſmittitur, tum verò ipſa ſpatia vacua, quæ inter prima ſunt corpora, fluxione implentur. Sic omnia ab humore, omníque ex parte incaleſcunt ac perfunduntur. Ea ſunt nerui, ligamenta, membranæ, caro ipſa, atque ante hæc

Inflammationis generationis modus.

venæ & arteriæ. Cùm enim ad quamlibet partem venæ & arteriæ tendant, per quas nutrimentum & ſpiritum vitalem accipiunt, quamdiu ſanguis iuſta copia defluit, & in illis ſuis receptaculis continetur, pars nullam inflammationem patitur, ſed tum demum, quando ſanguis ἀθρόως confertímque in partis ſubſtantiam per venas & arterias effunditur. Quo ipſo diſtinguitur etiam phlegmone ab alijs fluxionibus, quibus materia extra venas in totam ſubſtantiam partis diffunditur, eámque diſtendit & dilatat. In phlegmone enim etſi omnes partes ſanguine perfundantur: tamen ordo quidam ſeruatur, vt aliæ partes prius, aliæ poſterius fluxionem recipiant, donec tandem omnes humore replentur & diſtenduntur. Ordo autem iſte ex naturali diſtributione vaſorum ſanguinem continentium dependet. Cùm enim venæ & arteriæ, dum primum ingrediuntur, ſemper ſint maiores: quo verò profundius in id diſtribuuntur, ſunt minores, nondum adeſt inflammatio, niſi ſanguis in minutiſſimas venas effundatur, atque ex iis excidat. Quod vel exemplo minutiſſimarum venarum, quæ in tunicam oculi adnatam ſeu coniunctiuam dictam tendunt, patet. Hæ quidem ſemper oculo ſanguinem ad nutriendum conuehunt: tamen dum oculus bene ſe habet, ita ſunt exiles, vt ſub aſpectum non veniant, Quamprimum autem oculus inflammatur, & venæ illæ præter naturam ſanguine replentur, tum ſe produnt, & conſpicuæ fiunt; quod etiam in aliis inflammationibus omnibus fieri, vero conſentaneum eſt. Sed nondum adeſt inflammatio, etiamſi venæ minores etiam replentur, niſi tandem ſanguis in reliquam partium ſubſtantiam per eas effundatur; quod fit duplici modo. Nam primò per minutiſſima venarum orificia, quibus in circumpoſitam partis ſubſtantiam venæ quaſi hiant, vt ſanguis per eas ad nutritionem excidere poſſit, ſanguis effunditur. Deinde etiam per tunicas venarum tranſſudat. Sunt etenim tunicæ venarum etiam ſuis poris præditæ, per quas ſi non ipſe ſanguis, certè ſeroſitas & tenuior eius pars exſudat.

Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, diſtinctio cauſſæ coniunctæ & antecedentis in inflammatione apparet. Sanguis enim, qui phlegmones cauſſa dicitur, duplici ratione vim & naturam cauſſæ induit. Vel enim eſt cauſſa proxima continens & coniuncta, de qua hactenus actum eſt, quatenus nimirum iam in partem influxit, & ei impactus eſt, eandémque actu in tumorem attollit; vel eſt cauſſa antecedens, quatenus nimirum in corpore abundans influere, & influxu partem in tumorem attollere poteſt. Quæ quidem cauſſa antecedens in inflammatione, vt & aliis tumoribus, rurſum dupliciter conſideratur; vel nimirum reſpectu morbi ſimpliciter futuri, quam excitare poteſt, etſi nondum in corpore præſens ſit. Ita plethora ſæpe in corpore præſens eſt, etſi non ſtatim ſequatur inflammatio. Vel conſideratur vt antecedens iam affectum actu exſiſtentem, cùm nimirum iam fluit ſanguis ad excitandum & agendum humorem. Quæ quidem rectiùs, quàm prior, antecedens cauſſa nominatur; cùm hæc iam præſentem effectum, illa ſolùm futurum reſpiciat. Antecedens autem hæc cauſſa vt ad locum affectum confluat, ab aliis mouetur, dum vel aliunde tranſmittitur, vel ab ipſa parte attrahitur, iis de cauſſis, quæ iam ſunt explicatæ.

Cauſſa inflammationis antecedens.

Cauſſæ verò procatarcticæ remotiores & primitiuæ ſunt, quæ vel ad ſanguinis copioſi generationem faciunt, vt ſunt cibi boni & multi ſucci, vita otioſa, & ſimilia; vel ſanguinem acriorem reddunt, vt calefacientia omnia, acria alimenta, ira, vigiliæ, motus & exercitium nimium; vel ſanguinem ad partem affectam concitant & mouent, vt partis calor nimius, dolor ex vulnere, lapſu, contuſione, fractura, luxatione, & ſimilibus cauſſis; vel partis affectæ imbecillitas cum aliarum partium immittentium robore. Nunquam tamen inflammatio per congeſtionem paulatim factam generatur, ſed per ſanguinis ſubitum influxum. Etſi enim fieri poſſit, vt in parte aliqua humor aliquis ſenſim colligatur, qui poſtea cumulatus in parte dolorem excitare incipiat: tamen non prius inflammatio excitatur, antequam dolor facit, vt ſanguis copioſior ſubitò affluat.

Cauſſa [illegible]

Hîc tamen notandum, etſi ſanguis inflammationis cauſſa & continens & antecedens eſt, vt tamen ad partem affectam moueatur, in iis inflammationibus, quæ ſine cauſſa euidente, vt vulneribus, contuſionibus, & ſimilibus excitantur, cacochymiam, & præcipuè humores acres & biliosos primam cauſſam eſſe. Vbi enim ab humoribus talibus natura vellicatur, eos tamen è corpore expellere planè non poteſt, vt partes principes ab iis liberet, ad externas eos detrudere conatur. Quod cùm præſtare non poſſit, niſi ſanguine quaſi vehiculo vtatur, & ipſe humor acris in parte in quam detruditur dolorem excitet, fit ſanguinis ad illam partem confluxus, & ex eo inflammatio. Atque hoc modo pleuritis, peripneumonia, angina, phrenitis, aurium & gingiuarum inflammatio, bubones, & carbunculi excitantur.

Differentiæ.

Differentiæ.

Differentiæ inflammationis præcipuæ ſumuntur à varietate cauſſæ continentis, atque ob ſanguinis, qui eam excitat, differentiam. Phlegmone n. alia eſt vera ſeu legitima, alia non vera ſeu notha. Vera & legitima eſt, quæ excitatur à ſanguine bono, & ſecundum naturam ſe habente, ſaltem copioſiore: atque hæc abſolutè & ſimpliciter phlegmone appellatur. Spuria autem phlegmone eſt, quæ ortum habet à ſanguine non bono, neque ſecundum naturam ſe habente, quæ quidem fit dupliciter, ſi enim ſanguis naturam ſuam non amittit, nec ſubſtantiam mutat, ſed alios tantùm humores admiſtos habet, tunc tres nothæ inflammationis oriuntur ſpecies. Nimirum ſi bilis ſanguini inflammationem parienti ſit admixta, appellatur φλεγμονὴ ἐρυσιπελατώδης: ſi pituita, φλεγμονὴ οἰδηματώδης: ſi melancholia, φλεγμονὴ σκιῤῥώδης. Si verò ſanguis ſubſtantiam mutet, nullum tumoris ſanguinei genus excitat. Nam ſanguis, vt hac de re ſcribit Galenus, *l. 2. de differ. febr. cap. 9.* ſi ſupra modum aſſetur, pars eius ſubtilior ac pinguior in flauam bilem conuertitur, quæ autem craſſior, in atram.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Signa inflammationis, vt ex definitione colligere eſt, ſunt calor, dolor, tumor & tenſio, renitentia, rubor, pulſus. Primò calor adeſt tantus in hoc genere tumoris, vt etiam nomen ab eo acceperit, & excitatur quidem neceſſariò pluribus de cauſſis. Nam primùm ſanguis, qui copiâ ſuâ phlegmonem excitat, calidus eſt, & illam ſuam caliditatem etiam parti affectæ communicat. Deinde cùm à copiâ ſanguinis & interdum etiam aliquâ craſſitie omnes pori ita repleantur & obſtruantur, vt calidæ exhalationes non ſatis emitti & calor ventilari, vt par eſt, non poſſit, retentis illis exhalationibus & fuliginibus calor augetur, Quibus quoque tertia cauſſa accedit, putredo nimirum. Nam ſanguis in parte inflammatâ contentus tandem putredinem concipit, à quâ, vt in aliis etiam rebus, calor excitatur, & parti inflammatæ communicatur. Atque calor nunc maior, nunc minor eſt, pro cauſſarum illarum magnitudine & incremento. 1.

Secundum ſignum eſt dolor. Cùm enim duæ euidentes ſint doloris cauſſæ: Intemperies & ſolutio continui, vtráque locum habet in inflammationibus. 2.

bus. Caliditas quidem inſignis per ſuam intemperiem primò dolorem excitat: copia verò ſanguinis partem replendo ac diſtendendo continuum ſoluit, & continuitatem ſoluendo doloris huius cauſſa eſt. Atque dolor, qui excitatur, varius eſt, diſtendens, diuellens, premens, grauans, pro varietate affectarum partium, præcipuè autem dolor pulſans adeſt, qui etiam propterea inter ſigna propria phlegmones peculiariter recenſetur, de quo poſtea.

3. Tertiò adeſt tenſio. Cùm enim copia ſanguinis non ſolum venas & arterias, ſed etiam totam partis ſubſtantiam repleat, omnia diſtenduntur, præſertim cutis, quæ neceſſariò, vt partibus reliquis omnibus circúmiecta & membranoſam ſubſtantiam habens tenſionem & dolorem illum tenſiuum percipit.

4. Quartò renitentia ſeu ἀντιτυπία itidem illam repletionem & tenſionem ſequitur. Etſi enim pars inflammata ſuâ natura dura non ſit: tamen à copiâ ſanguinis ita repletur & diſtenditur, vt tangenti iam non cedat, ſed reſiſtat & renitatur, atque ad tactum dura appareat.

5. Quintò rubent partes inflammatæ, colorem hunc ſanguine communicante. Nihil enim in corpore humano rubet, præter ſanguinem & carnem.

6. Sextò denique in partibus inflammatis percipitur pulſus, ſeu dolor pulſatorius; cum nimirum cum dolore & ſingulari moleſtiâ percipitur pulſus arteriæ in parte inflammatâ, qui, cùm pars ſana eſſet, non percipiebatur. Vnde, vt ſcribit Galenus, *4. de loc. aff. cap.* 7. non omnibus partibus accidit dolor pulſatorius, ſed his ſaltem, quæ arterias habent notatu dignas, & partem ſenſu præditam, & vbi ad notabilem magnitudinem inflammatio attollitur. Dolor autem iſte pulſatorius inde accidit, quod quando arteriæ attolluntur ac diſtenduntur, partes inflammatæ arteriæ ſeſe diſtendenti ob copiam ſanguinis non liberum locum relinquunt, ſed ab arteriâ ſeſe attollente diſtenduntur, quæ diſtenſio dolorem excitat. Atque hic dolor pulſatorius tùm maximè ſentitur, cùm inflammatio ad ſuppurationem tendit. Tunc enim ſanguis quaſi ebullit & efferueſcit, vnde etiam maius ſpatium occupat, partémque magis diſtendit, à qua poſtea arteria in diaſtole comprimitur, & ipſa rurſum vicinas & circumiacentes partes comprimit.

Pulſa-quo-fiat.

Prognoſtica.

Proſtica. Inflamma. termi- triplex.

In Inflammatione duo inprimis præſagire oportet. Euentum ſiuè terminationem eius, & tempus terminationis. Euentus autem bonus eſt, quando natura vincit materiam inflammationem parientem; quod accidit, quando tumor vel reſoluitur, & materia inſenſibiliter exhalat, qui optimus ſolutionis inflammationis modus eſt; vel quando materia in pus mutatur, & ſuppuratur: aut euentus malus eſt, vel potius peſſimus, quando natura non vincit materiam, quod euenit, quando inflammatio, ſi eſt externa, euaneſcit, & ad partes internas retrocedit, vel ſuperato & extincto calore naturali membrum putreſcit, & gangræna corripitur, adeo vt niſi mox præcidatur, toti corpori labes & interitus immineat: aut neuter euentus ſequitur, vel vt nonnulli appellant, abſolutè malus, quando tumor induratur, & reſolutis ac diſcuſſis partibus tenuioribus, craſſioribúſque relictis, inflammatio in ſcirrhum degenerat. Quid autem horum ſperandum aut expectandum ſit, ex collatione roboris naturæ cum materia morbificâ colligi poteſt. Nam ſi materia non eſt adeò multa, non craſſa, non loco nimis profundo ſita, non ſub craſſa & denſâ cute concluſa; ſi corpus non eſt impurum, & natura fortis eſt: reſolutio, & per inſenſibilem tranſpirationem euacuatio ſperari poteſt. Si verò materia eſt copioſior, & craſſior, loco profundiore contenta, & ſub cute denſiore concluſa, ſuppuratio eſt expectanda. Materiam ad interiora retrocedere indicium eſt, cum tumorem imminui videmus, etſi nulla repellentia fuerint adhibita. Extinctionem caloris imminere indicatur, cùm calor, rubor, dolor, pulſus imminuitur, nihilominus remanente tumore, de quo plura poſtea, vbi de gangrænâ agetur. In ſcirrhum denique tunc abit plerúmque inflammatio, quando materia eſt nimis viſcoſa & dura, & calor naturalis fortis, vel mox in principio nimis fortia diſcutientia adhibentur, quæ tenuiores partes diſcutiunt, & craſſas relinquunt.

Tempora inflamationis.

Tempus euentus vt cognoſcatur, tempora inflammationis vt nota ſint, oportet, atque eadem etiam propter curationem diligenter ſunt cognoſcenda. Niſi enim tempora inflammationis habeantur cognita, facilè peccari poteſt, dum non debita cuique tempori adhibentur remedia. Habent autem inflammationes vt alij tumores ac morbi quatuor tempora, principium, augmentum, ſtatum, & declinationem. Principium eſt, cùm implentur partes ſanguine, & tumor, dolor, ac tenſio adhuc exigua eſt. Quando verò pars iam in maiorem molem attollitur, atque ita tumor, dolor, ac tenſio augetur, augmentum eſt.

Status eſt, quando tumor, tenſio, dolor, ac omnia ſymptomata ſunt vehementiſſima. Declinatio denique eſt, cùm materia tumorem efficiens imminuitur, & dolor, calor, & alia ſymptomata remittunt, vel materia in pus mutatur.

Verùm hæc tempora aliàs longiora ſunt, aliàs breuiora, & inflammationes aliàs citius, aliàs tardius terminantur. Nam vt Galenus docet, *6. aph.* 49. breuiore tempore digeritur, quod tenuioris eſt ſubſtantiæ; longiore, quod craſſæ vel lentæ, multóque longius tempus requirit, quod craſſum & viſcidum fuerit. Et quæ carnoſas partes obtinet inflammatio, acutorum termino, qui dies 14. eſt, ſubiicitur. Mollior enim & rarior eſt carnis ſubſtantia. Ligamentorum autem, tendinum & neruorum ſubſtantia, cùm ſit denſior & durior, atque ita difficilius fluxionem recipiat, eadem de cauſſa etiam eam difficilius dimittit, & inflammatio in iis longiore tempore ad ſtatum peruenit, tardiúſque curatur; vltra dies tamen quadraginta non prorogabitur curatio, ſi & Medicus omnia rectè agit, & æger obtemperat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Cùm Inflammationis cauſſa continens ſit ſanguis, qui p. n. in partem affluxit, curatur, ſi ſanguis ille ex parte affectâ remoueatur, & ne amplius ad partem affectam confluat, caueatur, atque ita cauſſa cùm continens, tùm antecedens tollatur. Cùm enim morbus remoueri non poſſit, niſi cauſâ eius ſublatâ; & cauſſæ eo ordine tollendæ ſint, quo ſeſe conſequuntur, fluxio primò tollenda eſt. Tollitur autem fluxio, ſi caueatur, ne ſanguis in corpore abundet, & qui abundat ad partem affectam non confluat; quod effectum datur commodiſſimè Venæſectione. Venæ enim ſectione & abundantis ſanguinis copia imminuitur, & idem à loco affecto reuellitur; vnde magna vtilitas eſt venæſectionis in inflammatione, vt nunquam ferè omittenda ſit, ſi vires permittant. Et vix tutò alia remedia hîc applicantur, niſi præmittatur venæſectio, & ſanguinis copia imminuatur. Etenim ſi repellentia adhibeamus corpore adhuc pleno, metuendum eſt, vt materia ab aliis partibus recipi non poſſit, & ne ad partem aliquam confluat.

Fluxionis Curatio.

Vena ſectionis in Inflãmatione vtilitas.

Digeren

Digerentia verò vt pote calida, ſi corpore adhuc pleno adhibentur, metuendum eſt, ne plus materiæ attrahatur, quàm diſcutiatur.

Purgatio Etſi quoque cacochymia non eſt cauſa inflammationis; tamen cum rarò aliquod corpus reperiatur, quod omnis cacochymiæ ſit expers, purgationem inſtituere non inutile eſt, quâ præmiſſâ medicamenta poſtea alia etiam commodiùs adhibentur. Et monuimus ſuprà, etſi inflammationes à ſanguine præcipuè ortum habeant, occaſionem tamen ſæpiſſime præbere humores vitioſos & cacochymiam, & quidem inprimis humores calidos. Ab iis enim ſi natura vellicetur, & ſtimuletur, eóſque è corpore expellere non poſſit, in alias partes deponere conatur: cùm verò id præſtare non poſſit, niſi ſimul ſanguinem eò mittat, & humore acri ad partem aliquam tranſmiſſo dolor excitetur, confluxus ſanguinis ad partem illam, in quam natura humorem vitioſum deponere conatur, excitatur; atque ita inflammatio generatur. Et hinc ex cacochymia excitatur ſæpè pleuritis, peripneumonia, angina, phrenitis.

Deinde etiam ſanguis ſubtrahitur; & non copioſior generatur, ſi cibus non exhibeatur, qui vel copiâ ſuâ vel ſubſtantiâ nimis nutrit, & ad ſanguinis copioſioris generationem facit. Quapropter æger à Vino abſtineat, ac tenui diætâ vtatur, quæ & ſanguinis multi generationem prohibet, & ſi copioſus ſit, eum paulatim minuit.

Ne autem ſanguis ad partem affectam confluat, præcauebitur, ſi ea, quæ pro motu ipſi ſunt neceſſaria, ipſi adimamus, & tenuitatem eius atque mobilitatem nimiam corrigamus; viáſque per quas moueri debet, conſtringamus, & eum à parte affectâ retrahamus & reuellamus. Sanguis itaque, ne ad partem affectam confluat, alterandus, repellendus, intercipiendus & deriuandus eſt.

Alteratio ſanguinis. Alteratio ſanguinis eſt neceſſaria, vt is ſi nimis ſit calidus, tenuis & mobilis, refrigeretur, incraſſetur, & ad motum ineptior reddatur; quam etiam plerumque adhibere conuenit ob febrem, quæ ferè phlegmonem comitatur, aut hepatis caliditatem. Rarum enim eſt vt ij quos inflammatio alicuius partis infeſtat, febrem non ſentiant. Quapropter vtendum medicamentis *è cichoreo, endiuiâ, violis, lactucâ, acetoſa, hordeo, ſeminibus frig. maior. ſucco citri, granator.* & ſimilibus. Et ſi ſanguis ſit tenuior & calidior, etiam ea quæ adſtringendi vim aliquam habent, vt ſunt *roſa, portulaca, plantago*, & ſimilia addenda. Videndum tamen, ne venæ ſint anguſtæ, aut obſtructiones in viſceribus, ne adſtringentium vſu obſtructiones gignantur, vel augeantur.

Non ſolum autem ſanguinem alterantia contraria ſunt adhibenda, ſed & amouenda & omittenda ſimilia, & quæ eas, quas iam abeſſe decebat, qualitates inducunt vel augent. Aër nimirum calidus vitandus; crapula fugienda & vinum non bibendum, aut ὀλιγοφόρον propinandum; motus validus, omittendus, & quieti potius indulgendum, ab ira & Venere abſtinendum.

Reuulſio. Reuulſio deinde inſtituenda, humorque in contrarium eſt auertendus, id eſt, efficiendum, vt humori contrarius motus concilietur, & ad partem ei, ad quam vergit, contrariam moueatur, atque ita in partem affectam non confluat. Humoris enim in partem aliquam influentis in contrarium auerſionem ſeu tractionem reuulſionem eſſe, meritò pro confeſſo, & ab Hippocrate conſtituto principio accipimus. Nam, vt ait Galenus, *l. 5. meth. med. cap.* 3. hoc Hippocratis inuentum eſt, reuulſionem fieri ad

Contrarietas in reuulſione. contraria. Etſi autem quid contrarij nomine intelligendum ſit multum diſputetur à Medicis; tamen planam & expeditam eſſe Galeni ſententiam exiſtimamus ſi ea, quæ paſſim hac de re tradit, colligamus, & quæ in Reuulſione conditiones requirantur, videamus. Per contrarium autem à Galeno nihil aliud intelligi, quàm partes contrarias, & quidem à parte affectâ diſſitas ac remotas, paſſim ex eius ſcriptis patet. Ita enim 4. *meth. med. cap.* 6. ſcribit; *Si perpetuum eſt, quod ab eô didicimus; incipientem fluxionem ad contraria trahendam eſſe, fixam verò iam in laborante particulâ vacuandum, vel ab ipſâ particulâ, quæ affligitur, vel à maximè vicinâ: in promptu nobis & de ſanguinis detractione colligere nunc eſt, quod in principio hæc à longinquo, poſtea ab ipſis affectis partibus ſit molienda.* Et quam remotionem, ac quam longitudinem intelligat, 5. *method. med. cap.* 3. explicat; *Reuulſio*, inquit, *in iis, quæ ſupra ſunt omnibus, deorſum ſemper agitur, ſurſum in his, quæ ſunt infra. Præterea à dextris ad ſiniſtra, ſimiliter ab his rurſum ad illa; ſimiliter ex iis, quæ intus habentur, ad ea, quæ foris ſunt: contraque ab his ad illa.* Cùm enim reuulſionis ſcopus ſit, non humores illos euacuare, qui iam in affectâ parte continentur, ſed influentes potius, & partem mittentem potius, quàm recipientem reſpiciat; hoc certè in omni reuulſione requiritur, vt motum fluenti contrarium conciliet, ita vt ad partem affectam amplius non moueatur: & proinde neque ex parte affectâ, neque ex proximâ fieri poteſt; ſed potius ex oppoſitis, & quantum quidem fieri poteſt, ab affectâ parte remotiſſimis. Vnde etiam contrarietatem hîc non quæuis oppoſitio conſtituit, neque quæuis oppoſitio in reuulſione locum habet, ſed illa ſolùm quæ *alleg. cap. 3. l. 5. meth. med.* Galenus recenſet, ſurſum ſcil. & deorſum; à dextris ad ſiniſtra; ab his, quæ ſunt intus, ad ea, quæ ſunt extra & contra. Si tamen exigua ſolùm adeſt diſtantia, commodè reuellere non poſſumus à partibus interioribus ad exteriora, ſed ſolùm tùm, vbi maior eſt diſtantia. Oppoſitio verò quæ eſt antè & retrò, ſeu ſecundum partes anteriores & poſteriores, in reuulſione hac quæ ſimpliciter & abſolutè reuulſio dicitur, locum non habet. Neque enim ſi aliquis affectus ſit in poſteriore parte capitis, mox frontis venæ pro reuulſione aperiendæ, cùm id præſente plethorâ & fluentibus adhuc humoribus ſine inſigni periculo fieri non poſſit. Verùm plura de reuulſione, *lib. 5. Inſtit. part. 2. ſect. 1. c.* 18. dictum.

Reuulſio quotuplex. Vt breuibus ea, quæ ibi dicta ſunt, & dici poſſunt, contrahamus, notandum primò reuulſionem eſſe duplicem, vnam quæ fit cum humoris euacuatione, qualis eſt quæ fit per venæſectionem & cucurbitulas ſcarificatas; aliam, quæ fit ſine humoris euacuatione, qualis eſt, quæ fit per frictiones, ligaturas, cucurbitulas non ſcarificatas. Hæc non niſi ad remotiſſima fieri poteſt: cum ſi in partibus propinquis inſtituatur, humor, qui ſaltem mouetur, & non euacuatur, facilè ad partem affectam ruere poſſit. Et rarò hæc etiam locum habet in inflammatione, quæ ſenſibilem & ſubitam ſanguinis euacuationem requirit.

Reuulſio per venæ ſectionem. Deinde reuulſionem, quæ fit per Venæſectionem quod attinet; hoc ſaltem notandum, quo obſeruato, multæ intricatæ hac de re controuerſiæ decidi poſſunt, nimirum dandam eſſe operam, vt ſanguini contrarius motus concilietur, & quantum fieri poteſt, ad fontem, vnde fluit, attrahatur; Et cùm ſanguinis fons ſit hepar, & maxima ſanguinis copiâ in venâ cauâ circa hepar contineatur, laborandum, vt ſanguis, qui ad partem inflammatam fluit, verſus fontem retrahatur, imò ſi fieri poſſit, in partem etiam oppoſitam, ita tamen, vt ſanguis qui fluit, retrahatur. Ideóque in omni reuulſione id agendum, vt ſanguini talis motus concilietur, per quem non ad partem affectam concitetur, ſed potius à parte affectâ retrahatur. Quomodo autem hoc in qualibet parte fieri poſſit, hîc

exponere

exponere prolixum foret, dictúmque ea de re eſt alibi in particularibus affectibus.

Atque ex his, vt opinor, quâ ratione inſtituenda ſit reuulſio in inflammationibus, ſatis patet, vt de rectâ adminiſtratione multa addere opus non ſit. Cùm enim reuulſio competat humoribus fluentibus, non iis, qui iam fluxerunt, & in parte affectâ ſubſiſtunt, in principio inſtituendam eſſe manifeſtum eſt. Hoc tamen non ita accipiendum eſt, quaſi in cuiuſcunque inflammationis principio reuellendum ſit, nam ſi non magna adeſt ſanguinis copia, aut eius impetus non eſt magnus, repellentia & deriuantia ſufficiunt. Tum ſolùm autem eſt adhibenda, cum ſanguis eſt copioſus, eiúſque ruentis maior impetus, & pro maiore vel minore vehementiâ motus ac copia ſanguinis, etiam fortiora vel minus fortia auxilia reuulſoria adhibenda ſunt. Maior autem eſt illa reuulſio, quæ fit cum effuſione materiæ, quàm quæ ſine eâ fit. Inter omnia autem eſt efficaciſſimum remedium reuulſorium venæſectio, quæ ipſa nunc efficacius, nunc debilius reuellit, prout maiores vel minores venæ aperiuntur. Maiores aperiendæ ſunt, dum maiori cum impetu ſanguis fluit; Minores, cùm minore impetu. Auxilia enim cum præcipiti motu materiæ celeritate contendere oportet. Vnde rectè ſcribit Fernelius, *lib. 2. meth. med. cap. 7.* capitis ex plenitudine affectus, cùm interiores, tùm exteriores, reuellit ſecta cubiti humeraria vena, dextros quidem dextra, ſiniſtros, ſiniſtra. At ſi ſegnius & ignauius id agendum erit, vt cùm anteuertere ac morbos futuros præcauere conſilium eſt, ſecabitur, quæ directè iam pollicem & indicem manus contendit, niſi fortaſſis aliunde quàm ab humerariâ ducat originem. Ex his verò quæ inter clauiculas & renes poſita ſunt, reuellit ſecta interior celerius, & maiori vi in cubito. Tardius verò & ſegnius in manus ramo, qui inter annularem & minimum digitum porrigitur.

Repulſio ſubſequi ſolet reuulſionem. Auxiliantur enim quaſi ſibi mutuò reuulſio & repulſio, vnde vtrumque remedium in magnis inflammationibus adhiberi debet: præcedat tamen reuulſio. Nam repellentia corpore adhuc pleno tutò adhiberi non poſſunt, cùm vaſa adhuc plena locum humori repulſo vix concedant; ſi verò præmittatur reuulſio, vbi eâ opus eſt, repellentia poſtea tutius adhibentur. Repellentia enim & humorem influentem aliò propellunt, eíque aditum in partem laborantem non permittunt, & eum qui recens influxit, & in vaſis capillaribus hæret, reprimunt, partémque affectam ſanguinis copiâ ita liberant. Etſi verò euidens eſt Repellentium vtilitas, vt incipientes fluxiones ſolo repellentium vſu ſiſtantur, & pars, quæ in tumorem attolli incipiebat, iterum detumeſcat; tamen ſemper ea adhibere non licet. Etenim vt hoc iam non repetamus, corpore pleno repulſionem nihil prodeſſe, verùm etiam cum periculo tentari, non adhibere licet repellentia, cùm maius incommodum ex repulſione ſanguinis, quàm ex inflammatione metuendum eſt, quod fit 1. ſi humor ſit malignus, venenatus & peſtilens, quem quidem ſi natura ab interioribus ad exteriora propellat, non decet eum rurſum ad interiora propellere, ne ad partes interiores retrocedat, maiorémque morbum efficiat, & hominem iugulet. Quod idem etiam eſt obſeruandum in alio humore quocunque, quem natura rectè agens per criſin in aliquam partem reiicit. Natura enim dum rectè agit in munere ſuo impedienda non eſt. 2. Repellentia non tutò adhibentur in partibus ignobilibus, iíſque, quas natura, vt partium nobilium ſuperfluitates exciperent, conſtituit, ad quas interdum humores, quibus nobiliores partes grauantur, deponere ſolet, vt ſunt glandulæ in inguinibus, ſub axillis, poſt aures. His enim partibus ſi adhibeantur repellentia, metus eſt, ne materia ad nobiliores & principes partes recurrat. 3. Sunt porrò & alia loca, aliæque partes, quibus commodè non adhibentur repellentia, vt quæ partibus nobilibus nimis propinquæ ſunt & vicinæ. Idem enim metuendum eſt, ne materia repulſa partem nobilem occupet, maiuſque malum creet. 4. Aut quæ loco nimis profundo ſitæ ſunt. Neque enim ad tales partes repellentium vis pertingit, ſed potiùs repellentium vſu eæ magis replentur. Nam dum per repellentia partes exteriores contrahuntur & ex iis humores intrò pelluntur, in partem affectam quaſi truduntur, quæ inde magis repletur.

Quo tempore ſint adhibenda repellentia.

Quo autem tempore adhibenda ſint repellentia, facilè patet. Nimirum cùm repulſionis hic ſit finis, vt humor, qui influit, aditu prohibeatur & reiiciatur, in principio, dum adhuc fluit materia, rectiſſimè adhibentur. Hoc tamen ſemper obſeruandum, vt antè etiam dictum, ne corpus plenum ſit. Si enim corpus adhuc plenum eſt, repellentia tutò non adhibentur, cùm ſanguis liberum retrocedendi locum non habeat, & vel in partem magis impingatur, vel in nobiliorem aliquam irruat, maiúſque periculum creet. Cùm verò & in augmento adhuc nonnihil ſanguinis fluat, etiam tùm adhiberi poſſunt repellentia, ſed non ſola, vnde iis aliquid ex digerentibus miſcendum eſt, vt ſimul etiam aliquid à calore attenuetur, & in halitus conuertatur.

Repellentia cum diſcutientibus quomodo miſcenda.

Quâ ratione autem miſcenda ſint repellentia cum digerentibus, docet Galenus, *6. de compoſ. med. ſ. loc. c. 1.* Quemadmodum, inquit, in principio commoda ſunt pharmaca id quod influit repellentia, ſic poſt principium, vſque ad finem pharmaco eſt opus ex vtriſque mixto, repellenti videlicet & diſcutiente facultate prædito, ac primo quidem tempore adſtringens præcellere oportet, ad finem verò diſcutiens. Interpoſito verò tempore æquales vtrumque partes eſſe oportet. Cum autem alibi Galenus diuerſum nonnihil ſentire videatur, vt dubitari poſſit, an in principio digerentia etiam ſint admiſcenda, an ſolis repellentibus vtendum, & an in ſtatu ſola digerentia applicanda, an verò repellentia admiſcenda, rectè hæc accipienda ſunt. Et quidem ita. Cum enim temporum inflammationis quódque rurſum in tria quoque quaſi tempora & ſpatia diuidi poſſit, finis præcedentis participat naturam principij ſequentis, & cum eo ferè conuenit. Hinc in primo ferè inflammationis principio, ſeu eâ principij parte, quæ ab augmento adhuc longius diſtat, ſolis repellentibus vtendum. Vergente autem ad augmentum principio, ſeu ea principij parte, quæ iam progreſſa, augmento propinqua eſt, admiſcere digerentia vtile eſt. In augmento & principio ſtatus æqualiter ferè miſcenda ſunt digerentia & repellentia. Etſi enim ſanguis ampliùs non fluat; tamen cum non adeo ſit impactus, aliquid eius adhuc repelli poteſt. In medio poſtea ſtatus digerentia præpollere debent; In fine ſtatus eadem ſola adhibenda, quod ipſum quoque tandem in inflammationis declinatione faciendum.

Repellentia qualia.

Porrò vt ad ipſam materiam medicam accedamus, repellentia omnia ſunt frigida, vt eſt apud Galenum, *l. 5. de ſimpl. med. fac. cap. 17.* Vt enim calidum attrahit, ſic frigidum à ſe repellit. Sed vt calidum non per ſe eſt principium motus localis, ſeu attractionis, ſed per accidens; quatenus nimirum humidum in vapores reſoluit, in cuius poſtea locum, ne vacuum relinquatur, vicina ſuccedunt: Ita etiam frigus per ſe non repellit, ſed per accidens, quatenus nimirum conſtringit, quo motu conſtrictionis craſſiores partes coëunt, tenuiores exprimuntur. Frigus autem illud interdum adiunctam habet humiditatem, interdum ſiccitatem. Vnde etiam duo ſunt repellentium genera:

Vnum humidum & frigidum ſeu aqueum: Alterum frigidum & ſiccum terenúmque, & vt Galenus *l. alleg.* loquitur, partium craſſitiem coniunctam habet. Quæ è genere poſteriore ſunt, cùm præter frigiditatem etiam vim adſtringendi habeant, fortius & duplici vi, tùm frigiditate, tùm adſtringente facultate repellunt. Mitiora ſunt autem illa frigida & humida, quæ propterea humores tenues ſolùm in ſuperficie poſitos; & minùs copioſos repellere poſſunt, atque commodè adhibentur, cum calor & dolor vrgent, Non ſolùm enim prohibent humoris influxum, ſed & calorem temperant, & laxando dolorem nonnihil mulcent. Repellentia autem cum adſtrictione in aliis caſibus competunt; & præcipuè, ſi ob debilitatem partium fit fluxio, ac dolor non nimis vrget. Roborant enim partem recipientem, ne humorem influentem recipiat, & eum, qui influxit, repellunt. Proſunt quoque ſi vaſa per quæ ſanguis fluit, ſint ampla; ſicut cum eadem ſunt exigua & anguſta, mitiora ſufficiunt. E priorum genere ſunt: *Semperuiuum, vmbilicus Veneris, lactuca, portulaca, intybum, ſolanum, ſuccus cucurbitæ, lens paluſtris, pſyllium, nymphæa, artiplex, viola,* & omnia frigida, quæ humore aqueo imbuta ſunt. Sed inter hæc ipſa tamen etiam quidam gradus ſunt, & maiorem alia, alia minorem habent efficaciam. Vmbilicus ♀, pſyllium, minùs repellunt quàm lactuca, ſemperuiuum, portulaca, ſolanum.

Quotuplicia.

Repellentia cum adſtrictione ſunt *roſarum flores & capita, folia rubi, vitis, ſantalum, meſpila, ſorbi fructus, pyra ſylueſtria, mala cydonia, myrti folia & fructus, balauſtia, thus, malicorium, acacia, bolus Armenus, terra ſigill. ſanguis dracon. nuces cupreſſi & folia, quercus folia, galla immatura, ceruſſa, lithargyrium, corallia.*

Ex his poſtea varia componuntur medicamenta, pro diuerſitate morbi & circumſtantiarum. Ex plantis enim vel ipſa folia cruda imponuntur, vel ſi ob aſperitatem id commodum non eſt, in aquâ coquuntur, quâ lintea vel ſpongiæ imbuuntur & imponuntur. Vel ſuccus exprimitur, & eodem modo applicatur. Alia verò contuſa & liquoribus miſta vario modo applicantur. Galenus, oxycrato ſpongiam imbuit, eámque parti applicat. In eundem vſum conuenit *oleum roſ. myrtin. vnguentum roſat. cerot. infrigid. Gal. ſantalin.* Vtile eſt ac in frequenti vſu Chirurgis & hoc quod

℞. *album. ouor. & aq. roſ. part. aq.* quæ conquaſſantur & commiſcentur diligenter, iiſque ſtuppæ panni linei imbuuntur, & parti imponuntur.

Vel ℞. *farin. hordei*, quæ coq. in 🜊 & *ſucco plantag.* ac parti laboranti imponitur. Galenus 2. *ad Glauc. cap.* 2. cataplaſma commendat ex *ſemperuiuo, cortic. malor. punicor.* cum Vino decoctis, & *Rhu* vel *Sumach* & farina hord. compoſitum. Hoc enim vt Galenus ait in talibus optimum eſt atque ad omnia ferè, quæ intendimus, efficax. Repellit enim quod influit, atque id, quod continetur, exiccat, & membra circumſtantia roborat. Poteſt autem ita componi:

℞ *ſemperuiui* Vnc. iij. *farin. hord.* Vnc. ij. *malicorij* Vnc. j. *Sumach.* Drach. x. Contuſis contundend. coq. in vino pro Cataplaſmate. Galenus etiam vtitur Emplaſtro diachalcith. cum ol. roſ. aut myrtino diſſoluto. Sunt & hæc commoda:

℞. *plantag. roſar. lactuc. portulac. ana*, M. j. Coq. in aq. cui parum aceti permiſtum ſit, addatur *farina hordei.*

Vel ℞ *ſucci ſemperuiui. plantag. portulac. ana* Vnc. j. ß. *farin. hord.* Vnc. j. 🜊 Vnc. ß. *ol. roſ. q. ſ.* Coq. in formam pultis.

Vel ℞. *malicor. ſantali rubr. ana* Vnc. ß. *boli arm.* Vnc. ij. *farin. hord.* Vnc. j. *ſucci ſemperuiui* Vnc. j. ß. *ol. roſ. myrtini ana q. ſ.*

F. Cataplaſma.

Vbi maiore repulſione opus eſt, & pars fert, paulò fortiora vſurpanda.

Vt ℞. *boli Arm. ſang. dracon. ana* Drach. j. *rad. conſol. maj.* Vnc. ß. *farin. hord.* Vnc. ij. F. plu. qui cum opus eſt cum aq. roſ. & alb. oui in formam Cataplaſm. redigitur, & apponitur.

Intercipientia quæ & defenſiua vulgò nominantur, eadem ſunt cum repellentibus, ſaltem loco, cui applicantur, differunt. Nam repellentia ipſi loco inflammato applicantur, intercipientia verò & defenſiua partibus & viis per quas humor ad partem affectam confluit, vt in itinere intercipiatur, ipſique via, ne ad partem laborantem pertingere poſſit, intercludatur. Et quidem applicantur commodiſſimè locis excarnibus, atque iis in quibus vaſa magis patent, & conſpicua ſunt, vt in articulis & ſupra articulos. Veluti ſi inflammatio ſit in manu, ad carpum applicantur; ſi inter carpum & cubitum, ſupra cubitum; ſi in humero, ad ſummum humerum; ſi in pede, ſupra malleolum; ſi in tibiâ, ſupra genu.

Intercipientia & cuiuſ.

Sunt autem intercipientia omnia frigida, ſicca, & adſtringendi facultate prædita, inter quæ tamen cùm non exigua ſit differentia, vt de repellentibus modò dictum eſt, mitioribus vtendum eſt in corporibus tenerioribus, vbi fluxio non eſt magna, venæ anguſtiores, tempus hybernum. Valentiora autem vſurpanda in corporibus durioribus, fluxione maiore, vaſis amplioribus, tempore æſtiuo. Adhibentur verò medicamenta intercipientia variis modis. Nam vel ſucci, vt cydonior granator. plantag. ſemperuiui, rubi; vel decocta ſantalor. balauſtior. myrtillor. ſumach, roſar. vel aq. roſ. plantag. ſemperuiui; vel 🜊 & oxycratum vſurpantur, iiſque lintea imbuuntur & articulis partibúſque intermediis applicantur, vel adſtringentia pulueriſata & liquidis miſta adhibentur.

Qualia.

Vulgare defenſiuum eſt quod

℞. *boli Arm. ſang. dracon. terræ ſigill. ſantal. omnium ana* Vnc. j. *ol. roſar. myrtin. ana q. ſ. ceræ parum, aceti roſ.* Vnc. j. Miſc. & coqu. ad aceti conſumpt. Meritò tamen in his oleum ſuſpectũ habetur, vt & cera. Nam pingui & vnctuoſâ ſuâ ſubſtantiâ partes emolliunt, & ſi diu inhærent, quóque calefaciunt. Ideóque tutius eſt, pulueres tales ſolùm cum aq. roſ. vel oxycrato, & ſi fortius adſtringere velimus, cum albumine oui conquaſſato miſta applicare. Ita enim tenacius parti adhæreſcunt, eámque conſtringunt.

Vt ℞. *boli Arm. ſang. drac. ana* Vnc. j. *flor. roſ. rubr. balauſt. myrtillor. ſantal. rub. cortic. granat. ana* Vnc. ß. F. puluis, qui poſtea cum *alb. oui* & *aq. roſ.* vel 🜊 q. ſ. miſceatur.

Deriuationem denique etiam h. l. adhibere poſſumus, quæ ſanguinem illum reſpicit, qui in partem quidem iam influxit, nondum tamen extra venas in partis ſpatia effuſus eſt, ſed adhuc in venis fluctuat. Neque enim ſanguis, qui iam parti impactus eſt, aut iam concoqui, aut in pus mutari incipit, deriuari poteſt, cùm & craſſior iam euaſerit, & ad locum in quo non facilè refluere poſſit, conſiſtat, atque ita ad motum ineptior ſit & à natura ad coctionem auidiùs retineatur. E quo facilè patet, quo tempore inſtituenda ſit deriuatio, nimirum in principio quidem inflammationis, non tamen mox in primo morbi inſultu ſed verſus augmentum iam vergente principio, quando ſcilicet reuulſione & euacuatione iam adhibitâ & præmiſsâ, ſanguis ampliùs non adeò copioſus eſt, nondum tamen partibus tenacitor inhæret, ſed adhuc fluxilis eſt. Quare & illud, quod ſparſim vſurpatur,

Deriuatio.

conſiſtente

conſiſtente inflammatione deriuationem adhibendam eſſe, id non de ipſo ſtatu aut declinatione morbi accipiendum eſt, ſed potiùs de poſteriore principij parte.

omodo. Atque in deriuatione illâ venarum cum parte affectâ communitas, cuius ſupra mentio facta, maximè obſeruanda eſt. Si enim ſanguis, qui in venis partis affectæ eſt, deriuatione ad vicina trahi debet, omninò talis eligenda eſt Vena, quæ ad partem affectam pertingat, quæ ſi aperiatur, claram & euidentem vtilitatem affert. Modum autem quem in miſſione ſanguinis pro deriuatione ſeruare debemus, tradit Hippocrat. 7. *de vict. rat. in acut. t.* 10. eouſque, *inquit*, ſanguis eſt auferendus, donec rubicundior & flauior multum, vel pro rubeo liuidus fluxerit. Quicquid enim, vt Galenus docet ibid. ſanguinis in phlegmone continetur, id caloris abundantiâ in colore permutatur, reliquum autem in omnibus partibus ſimile permanet. Eam ob cauſſam ſanguine, qui in totum corpus ſpargitur, pituitoſo exiſtente, rubicundior ſanè erit, qui in eo, quod phlegmone obſidetur, latere, continetur. Quod ſi ſanguis in totum corpus diffuſus rubicundior fuerit, is procul dubio, qui ad phlegmonem eſt aduſtus aſſatúſque, in nigrum mutabitur. Coloris itaque mutatio ex parte affectâ ſanguinis tranſlationem ſignificat, quæ tamen ob virium imbecillitatem ſemper expectari non poteſt.

Atque his modis humores, qui ad generationem phlegmones confluunt, à parte affectâ remoueri poſſunt. Ex quibus tamen repellentia & deriuantia etiam ad humoris, qui in partem affectam confluxit, amotionem nonnihil faciunt. Nam repellentia, etſi inprimis humorem, qui influit, & adhuc in venis partis continetur, reprimunt; tamen & eum, qui recens extra venas illas elapſus eſt, & nondum impactus, rurſum in venas retrudere, & ex parte reijcere poſſunt. Neque enim impoſſibile eſt, humores è venis elapſos, in eaſdem remeare, ſicut id multa tumorum in cute genera docent, qui interdum in aëre frigido ſubitò euaneſcunt. Deriuatio itidem etſi humores extra venas elapſos vix reuocat, tamen ſanguinem, qui in partis inflammatæ venis fluctuat, ad partes vicinas trahere & per eas euacuare poteſt.

cuatio. Cùm tamen rarò ſolo repellentium & deriuantium vſu tota materia ex parte inflammatâ euacuetur, ſed poſt eorum vſum plerumque aliquid relinquatur, aliis modis id euacuandum. Euacuatur autem dupliciter: vel inſenſibiliter, & per ἄδηλον διαπνοήν; vel ſenſibiliter & manifeſtè. Inſenſibiliter euacuatur materia per medicamenta diaphoretica, digerentia, diſcutientia, & reſoluentia dicta. Senſibiliter per ſcarificationem & partis, pure generato, apertionem. De priore modo prius agemus & de diſcutientibus dicemus.

uſſio. Cùm autem reſolutio vel diſcuſſio nihil aliud ſit, quàm euacuatio humoris per inſenſibilem tranſpirationem, hinc facilè manifeſtum euadit, illud, quod debet diſcuti, debere eſſe tenue, non craſſum nimis; cutem ipſam non nimis denſam. Nam ſi materia nimis craſſa ſit, in vapores facilè reſolui non poteſt: ſin autem cutis nimis denſa ſit, ſicut etiam ſi materia nimis profundo loco hæreat, nec viam exeundi facilè inuenit, nec medicamenta niſi fortia eò penetrant.

utientia Porrò medicamenta digerentia cùm omnia ſint calida, vt paulò poſt dicemus, mox in principio inflammationis non ſunt adhibenda, ſed tùm potiùs, vtendum repellentibus, ob cauſſas ſupra dictas. Vergente autem verſus augmentum inflammatione, aliquid digerentium repellentibus admiſcendum eſt. Atque ita ſemper quantitas diſcutientium augenda eſt, donec tandem in declinatione ſola adhibeantur. Sunt verò omnia digerentia ſeu diaphoretica calida. Reſolui enim, attenuari, & in halitus conuerti non poteſt humor, niſi à calore. Magna autem calidorum eſt differentia. Alia enim ſolum rarefaciunt, aut vaſorum orificia aperiunt, alia humores incidunt, alia attrahunt: alia etiam vrunt. A quibus omnibus differunt διαφορητικὰ medicamenta, & hanc peculiarem vim habent humores reſoluendi & in vapores conuertendi; quæ facultas non ita facilè per cauſſas deſcribi poteſt, ſed potius experientiâ & effectu deprehenditur. Et quod ratione definiri non poteſt, id experientiâ & vſu ſuppletur. Etſi autem omnia medicamenta διαφορητικὰ ſunt calida, & à certo mixtionis λόγῳ hanc vim obtinent; tamen inter ea alia ſunt fortiora, alia debiliora. Mitiora ſunt *chamæmelum, melilotus, radices althææ, liliorum alborum, fœnigræci, farina lupinor. orobi, cicerum. panis fermentatus, adeps anſerinus, oleum vetus.* Fortiora ſunt, *anethum, origanum, thymus, pulegium, hyſſopus, calamintha, marrubium, radix ireos, ruta, ſaluia, ſemen aniſi, fœniculi, carui, flores ſambuci, ammoniacum, bdellium, galbanum, adeps taurinus, vrſinus, ol. rutaceum, laurinum.* Validiſſima ſunt: *Nitrum & Spuma Nitri, Sulphur, calx,* & ſimilia.

Leuioribus vtimur, cum materia eſt in loco minus profundo, pars affecta & ipſum corpus eſt mollius ac laxius, inflammatio exigua: ſi verò maior ſit inflammatio, & materia loco profundiore ſita, ipſum corpus durius & denſius, fortiora ſunt adhibenda. Caute tamen fortioribus diſcutientibus vtendum eſt, ne per ea, diſcuſſis & reſolutis tenuioribus humorum partibus, ac craſſioribus relictis, tumor induretur, ac malum inſanabile efficiatur, quod commodiſſimè præcauebitur, ſi fortiter diſcutientibus etiam humectantia & emollientia admiſceantur. Cauendum etiam eſt, ne diſcutientia ſint mordacia, ne mordicatione dolorem excitent & fluxionem augeant.

Componuntur autem ex materia illa medicamentorum iam enumeratâ variæ remediorum formulæ. In fine principij inflammationis & augmento talia conueniunt:

℞. *farin. hord.* Vnc. ij. *ſem. lini*, Vnc. j. *pulu. flor. chamæmel.* Vnc. ß.

Coq. in aceto, & adde *ol. roſac. chamæm. ping. gallinæ ana q. ſ.*

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *maluæ, parietar. plantag. ana* Mj.

Coqu. in aq. cui pauxillum aceti ſit admixtum, & minutim contundantur.

Contuſis adde *farin. hord.* Vnc. ij. *ſem. fœnigræc.* Vnc. jß. *ol. roſ. chamæm. ana q. ſ.*

F. Cataplaſma.

Cataplaſma ad prohibendas vulnerum & alias Inflammationes vtiliſſimum.

℞. *pulu. fl. chamæmel. roſ. rubr. abſinth. farinæ hordei, part. æqual.* Coq. in *aq. pura.*

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *pulu flor. chamæl. roſ. rubr. abſinth. farinæ hordei ana* Vnc. iij. Coq. in *aq. communi.* addatur *ol. roſ.* Vnc. jß.

F. Cataplaſma.

In ſtatu talia poſſunt adhiberi.

℞. *flor. chamæm. meliloti, folior. maluæ ana* Mß. *roſ. rubr.* M ij. In ſtatu.

Coq. in vino auſtero, & adde *farinæ fœnigræci* Vnc. j. *ol. chamæmel. q. ſ.*

F. Catapl.

Vel ℞. *radic. lil. alb.* Vnc. j. *flor. chamæmel. meliloti ana* M j. *roſar. rubr. ſummitat. anethi ana* Mß.

Coq in *aq. ſimpl.* & contundantur minutim, addatúrque *farin. ſem. milij, fœnigr. hordei ana* Vnc. j. *croci* Drach. ß. *ol. chamæmel. q. ſ.*

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *medull. panis tritici* Vnc. vj.

Coq. in *aq. ſ.* & adſpergatur ſubindè *pulu. flor. chamæmeli, meliloti, ana* Vnc. ß. *roſ. rubr.* Drach. ij. *croci* Drach. ß.

F. Cataplaſma.

In declinatione. In declinatione denique talia vſurpanda.

℞. *rad. alth.* Vnc. j. *fol. malu. origani, flor. chamam. meliloti ana* M ß. *ſem. lini, fœnigr. anethi ana* Drach. ij.

Coqu. in aq. ſ. q. & F. Fotus cum ſpongiâ.

Vel ℞. *pulu. flor. chamam. ſambuci, meliloti ana* Vnc. ß. *ſem. aneth.* Drach. ij. *farin. ſem. lini, fœnigr. fabar. ana* Vnc. j. *ol. anethini, chamamel. ana q. ſ.*

F. Cataplaſma.

Hoc tandem de digerentibus eſt notandum; ſi materia ſit craſſior, vt digerentia officio ſuo ſatisfacere non poſſint, danda eſt opera; vt materia apta ad diſcuſſionem & *διαφόρησιν* reddatur; quod fit per emollientia. Itaque tùm, quod antè etiam monuimus, non ſolùm abſtinendum à valdè calefacientibus & ſiccantibus, cùm humidum, quod eſt in tumore, diſcutiant & abſumant, materiam indurent, atque ita incurabile malum reddant: ſed etiam adhibenda malactica, quæ moderatè calefaciunt; ſimúlque non validè exiccant, verùm potius humectant, qualia medicamenta inter ipſa digerentia antè enumerata inuenire eſt, vt eſt *adeps gallinaceus, anſerinus, rad. althea, & lilior. albor. malua, ſem. lini, fœnigr. bdellium, ammoniacum*, & ſimilia, quæ omnia in materia craſſiore commodiſſimè adhibentur vt de emollientibus ſuo loco dicetur. Atque hoc modo materia in inflammatione contenta per inſenſibilem tranſpirationem remouetur.

Senſibiliter autem effundi diximus vel per ſcarificationem, vel per partis apertionem, poſtquam pus generatum eſt. Quantum quidem ſcarificationem attinet, eam adhibendam cenſet Galenus, *cap. 95. art. parua*, dum ſcribit: *Maximè verò euacuabis ſi in ſpatiis intermediis aliquid contineri animaduertas, & ſcarificationis auxilio, & medicamentorum quæ vim habent diſſoluendi.* Et *cap. 2. de tumor.* ſcribit: *Inuentum eſt à Medicis, tùm non modò calefacientibus diſcutere, ſed etiam aliquid ipſius ſanguinis ſenſibiliter euacuare, ſcarificationibus in cute factis.* Verùm ſciendum, hîc diligenter attendendum eſſe, an materia in pus mutari poſſit, necne. Si enim ſuppuratio ſperanda eſt, ſcarificationes locum non habent. Si verò materia in pus non mutetur, nec tamen etiam ſpes ſit, medicamentis planè eam diſcuti poſſe, ſcarificationes & cucurbitulæ adhiberi poſſunt. Sunt enim ſcarificationes & cucurbitulæ efficax planè remedium ad ea euacuanda, quæ in alto hærent, & quæ iam in ſcirrhum abitura videntur. Nullo modo ergò inter initia ſunt adhibendæ, ſed demum poſtquam corpus euacuatum fuerit, & phlegmone iam ſubſtiterit, ita vt ampliùs metuendum non ſit, dolore illo qui ex ſcarificatione oritur, nouam fluxionem excitari poſſe; Et tùm ſolùm, cùm illud, quod poſt reliquorum auxiliorum vſum ſupereſt, extrahere animus eſt. In iis tamen ſolùm partibus locum habet ſcarificatio, quæ aliàs ſcarificationem ferunt. Nam ſi inflammatio in parte fuerit, cui aliàs ſcarificatio adhiberi non poteſt, nemo tam temerarius eſt, vt poſt phlegmonem pro euacuatione reliquæ materiæ ipſi cucurbitulas & ſcarificationes adhibere auſit. Sed rarò in hunc vſum adhibentur ſcarificationes.

Suppuratio. Tutiſſima autem & maximè vulgata eſt inflammationis curatio, vt materia, quæ affluxit, diſcutiatur medicamentis antea propoſitis: Quod ſi obtineri non poſſit, ad alteram phlegmonem curandi rationem accedendum, quæ eſt per ſuppurationem.

Atque hæc omnia de pura phlegmone dicta ſunt. Si verò inflammatio pura non ſit, ſed vel ad Eryſipelatis vel Oedematis, vel Scirrhi naturam declinet, medicamenta his tumoribus conuenientia miſcenda, eâ tamen lege, vt ea quæ phlegmonem reſpiciunt, præualeant.

Curatio Inflammationis in abſceſſum degenerantis.

Abſceſſus generatio. Si itaque nulla ſpes eſt, inflammationem planè per auxilia hactenus propoſita curari poſſe; quod apparet ex ſignis inflammationis intenſioribus; vt dolore magno, qui indies intenditur, pulſatione & tenſione inſigni: tum iam danda eſt opera, vt materia inflammationis cauſſa quamprimum concoquatur, & in pus mutetur. Neque enim materia nondum concocta, & nondum in pus mutata, rectè euacuari poteſt, & ſi quis partem inflammatam, antequam pus confectum ſit, aperiat, nihil inde educet, malúmque potiùs augebit. Si verò pure *Suppura* iam elaborato pars illa aperiatur, commodiſſimè illud quod in parte inflammatâ ſuperfluum eſt, euacuari poteſt. Materia igitur primùm concoquenda eſt, & à calore natiuo, quantum fieri poteſt, elaboranda. Etſi enim illa materia, quæ in phlegmone continetur, nunquam ita coqui & elaborari poteſt, vt naturæ vtilis & ad alendum partes, apta fiat. Tamen cùm quædam ſint in eâ qualitates, quæ naturæ moleſtæ ſunt, eæ tolli, ac quædam æquabilitas & moderatio qualitatum inſtitui, & humorum corruptorum à bonis, & iis, quæ corpori alendo idonei ſunt, ſeparatio fieri poteſt. Quæ elaboratio humoris hîc concoctio & ſuppuratio nominatur. Et cùm quod eſt ſuperfluum & corruptum in parte inflammatâ ab vtili & bono eſt ſeparatum; & qualitates vitioſæ iam ſunt emendatæ; atque ipſa ſanguinis propria ſubſtantia in materiam albam æqualem & læuem fuerit mutata, & in peculiarem locum collecta, vt iam ſine omni difficultate parte apertâ poſſit euacuari, tùm pus iam concoctum dicitur, & puris illa in vnum locum collectio *ἀπόστημα*; Latinis abſceſſus nominatur, vt ſupra *cap. 1.* dict. Eſt autem coctio illa in corpore humano ſolius naturæ opus, quæ caloris natiui beneficio humores coquit, elaborat, & ad eam, quam recipere debent, perfectionem deducit, qui quidem calor ſi ſit fortis, pus bonum elaboratur, quod, vt eſt *1. progn. s.* 41. eſt candidum, æquale, læue, & minimè fœtidum. Si verò debilis, contrario modo ſe habet. Medici itaque officium eſt, fouere ſeu conſeruare & augere calorem natiuum in partibus inflammatis, vt eò faciliùs ſuccedat puris elaboratio. Augetur atque conſeruatur calor, ſi primò eius effluuium prohibeatur, & caueatur, ne qui in partibus exterioribus eſt imbecillior, ab ambiente aëre diſſipetur. Deinde ſi medicamenta calori natiuo ſimilia parti affectæ applicentur, vnde medicamenta, quæ pus mouere debent, talia ſint oportet, qualis eſt calor natiuus in parte, cui applicantur. Et proinde cùm natura noſtra humida ſit & calida, eiuſmodi quoque medicamenta eſſe debent, calida ſcilicet & humida. Deinde ſint Emplaſtica, id eſt, lentorem quendam habeant, vt poros cutis opplere & halituoſi illius caloris effluuium prohibere poſſint. Nam detergentia aut fortiùs calefacientia medicamenta, vt ſunt Cataplaſmata ex *farinâ fabar. fœnigraci, cicer. lupinor.* cùm halitus difflare permittant, exſiccant quidem, ſed pus non mouent.

℞. *radic. althea* Vnc. iij. *fol. malua, branca vrſina ana* M. j.

Coctis & contuſis, adde *axung. porcina q. ſ.* M.

Vel ℞. *rad. althaa, lil. albor. ana* Vnc. ij. *fol. malua* M. ij. *caricar. ping.* num. x.

Coctis & contuſis, adde *farina tritici* Vnc. ij. *ſem. lini* Vnc. ß. M. & per cribrum tranſmittantur.

Poſtea

Poſtea adde *adipis ſuillæ, butyri vel olei lilior. albor. q. ſ.*
F. Catapl,

Vel ℞. *rad. alth. cepar. lilior. albor. ana* Vnc. ij. *farinæ tritici* Vnc. j. *ſem. lini* Drach. vj. *terebinth.* Vnc. ß. *croci* Scrup. j. *pingued. gallinæ, olei chamæm. ana q. ſ.*
F. Catapl.

…uris conſe-…is ſigna. Pus vbi confectum fuerit, danda opera, vt quamprimùm euacuetur. Conſtare autem prius debet, vtrum pus iam confectum ſit. Etſi v. ſupra, *cap. 3.* de Abſceſſibus ea de re in genere dictum ſit: tamen ea, quæ Inflammationi maximè propria ſunt, hîc repetenda videntur. Optimum verò ſignum à tactu ſumitur. Atque primò ſi pars mollis percipitur, dum premitur, & fluctuatio quædam in eâ ſentitur, ſi nimirum duo duarum manuum digiti aut index & medius vnius manus tumori applicentur, ita tamen, vt ſeſe non contingant, ſed aliquantum diſtent, alterque digitus tumorem premat, alter non: tùm enim fluctuatio & motus quidam materiæ, quæ de loco in locum propellitur ſub altero digito quieto percipitur. Hîc tamen cautione opus eſt, ne fallamur, & vel pure confecto, nullum pus ſubeſſe putemus, vel partem, etſi pus nullum ſubſit, aperiamus. Etenim apparet in quibuſdam partibus fluctuatio etiam dum ſanæ ſunt, vt ſunt loca circa genua. Contra interdum pus confectum ſui indicia non exhibet. De quo etiam Hippocrat. 6. *aphor.* 41. *Quibus in corpore pus nullam dat ſui ſignificationem, ob craſſitudinem ſui aut loci non ſe prodit.* Nimirum pus interdum deliteſcit, nec ſe prodit vel ob loci denſitatem duritiémve, aut profunditatem, vt cum abſceſſus eſt intra muſculos ventris, crurìſve, aut articulos magnos latet; ſicut & in calcaneo, & plantâ pedis, ob craſſitiem cutis: Vel quia pus nimis craſſum eſt, quâ ratione nec ad ſuperficiem propelli poteſt, nec compreſſioni digitorum cedit & fluctuat.

Sunt deinde & alia puris geniti & latentis ſigna. Secundò nimirùm locus ad albedinem declinat, vbi pus iam confectum eſt, cum antequam pus conficeretur, rubicundior eſſet. Tertiò, Signa, quæ pus fieri arguebant, remittuntur & calor, dolor, tenſio & pulſatio minuuntur; de quo etiam Hippocr. 6. *aph.* 47. *dum pus fit, dolores ac febres magis accidunt, quàm confecto.* Coctione enim facta, aliquid materiæ & vaporum eſt reſolutum, & materia in pus mutata in vnum locum collecta, vnde etiam tenſio amplius non tanta eſt, & reliqua quoque ſymptomata remittunt. Quartò, in eminentiam & mucronem quaſi tumor propendet, etenim natura pus elaboratum in vnum locum cogit, & quantum poteſt ad exteriora, & locum, per quem effundatur, protrudit.

Ex his itaque ſi animaduertamus, pus iam confectum eſſe, danda eſt, vt diximus, opera, vt ex parte affectâ quamprimùm euacuetur. Nam ſi pus diutiùs detineatur, membri temperiem euertit, partes vicinas corrumpit, vlcúſque ſinuoſum euadit, vel in fiſtulam degenerat, quod præcipuè contingere ſolet, cùm materia eſt acris & maligna, vel ad articulos, ad anum, & ſimiles partes eſt inflammatio.

…is ex ab-…ſu eua-…tio. Modus autem euacuandi, vt ſupra etiam *cap. 3. de abſceſſu in genere* dictum, eſt duplex: Vel per partis apertionem, vel per inſenſibilem tranſpirationem. Et vulgò quidem plerúmque ſtatim aperitur Vomica, & quidem ſatis commodè. Galenus tamen 3. *meth. med. cap.* 15. non protinus ad apertionem progreditur, ſed prius exhalationem & inſenſibilem diſcuſſionem molitur. Et præcipuè hoc fit in ſtrumis & partibus glanduloſis. Nam ſi tales partes aperiantur, & ab ambiente aëre alterentur, vlcera difficilis curationis & diuturna inde fieri ſolent. Verùm hîc magnâ cautione opus eſt. Nam cùm reſolutio & diſcuſſio puris hæc rariùs contingat, & non niſi longiore tempore, ac metuendum ſit, ne interea partes vicinas corrumpat, ſinúmque efficiat, omnes circumſtantiæ diligenter perpendendæ ſunt. Etenim ſi pus fuerit bonum & laudabile, tenuius, non multum, in loco non profundo, ſed in ſuperficie, ſi cutis ſit mollior & rarior, diſcuſſionem forſan ſperare licet. Si autem contrario modo ſeſe res habeat, & pus non ſit bonum, craſſum, loco profundiore hærens, cutis ſit denſior, reſolutionem tentare, & differre apertionem non caret periculo. Vbi autem ſpes reſolutionis datur, valentioribus digerentibus ad hanc diſcuſſionem eſt vtendum Tale eſt medicamentum quod Paulus Ægineta, *lib. 4. cap.* 18. habet, quod concoctos iam abſceſſus exprimit, non concoctos penitus diſcutit.

℞. *lapid. pyritæ, ammoniaci ana* Vnc. jß. *farinæ fabar.* Drach. vj.

Excipiantur *reſinâ liquidâ*, pelliſque liquidum medicamentum inducatur, & non auferatur, donec ſponte ſua decidat.

Vtile eſt & hoc:

℞. *Ammoniaci* Vnc. ij. *galbani* Vnc. ß. *lithargyri* Vnc. iij. *ol. antiq. q. ſ.* F. Linimentum.

Quod ſi, quod & rariùs accidit, pus inſenſibiliter diſcuti non poteſt, ſenſibiliter effundendum & euacuandum eſt, aperto abſceſſu. Rumpitur autem abſceſſus vel per ſe, vel arte aperitur. Per ſe aperitur abſceſſus, dum expectamus, donec pus ipſam cutem erodat; quod facere licet, ſi tumor nõ ſit adeo magnus, inprimis verò ſi in ſummâ cute ſit & carne, & ſub cute non adeo denſâ. Verùm tutum non eſt, ſemper apertionem ſpontaneam expectare. Nam, vt Galenus, 2. *ad Glauc. cap.* 6. hac de re ſcribit, vbi tumores, qui ad abſceſſum veniunt, tardiùs ſecti fuerint, aut ob medicantium imperitiam, aut eorum, quibus medela adhibetur timiditatem, qui ſecari non patiuntur, ſed expectant, vt longiore tempore cutis erodatur; contingit ſæpius vniuerſam cutem à pure circa abſceſſum aggregato valdè extenuari, inſtar τῦ ῥάκυς, id eſt, laceræ veſtis. Vnde & illi nomen ῥακώδης, id eſt, laceroſum, inditum à Medicis: idque ſi accidat, cutis hoc modo attenuata, difficulter poſtea cum parte ſubiectâ conglutinatur. Inprimis autem non differenda apertio, & expectanda ſpontanea puris eruptio, ſi caro & cutis ſit craſſior, & ſi in illâ parte nerui, venæ, & tendines. Tùm enim quàmprimùm aperiendus eſt abſceſſus, ne, ſi differatur apertio, pus corrumpat & corrodat neruos ac tendines, præcipuè ſi abſceſſus ſit circa articulos. Imò in quibuſdam locis, vt circa anum, ſuturas, vix vltima puris perfectio expectanda, ne partes profundiores putrefiant, & inde vlcus fiſtuloſum aut diuturnum generetur. Si itaque cutis eroſio & puris illa eruptio ſpontanea non poteſt expectari, aperiendus eſt abſceſſus; & quidem loco editiore & eminentiore. Illic enim cutis tenuiſſima eſt: ſimul etiam loco decliuiori & inferiori eſt aperiendus, vt pus faciliùs egredi poſſit. Aperitur autem vel ferro, vel medicamentis. Ferro aperitur vel ignito vel ſecante. Ferro ignito rariſſimè vtimur, & non niſi vbi maxima vrget neceſſitas, vt ſi tumor ſit in partibus venoſis & arterioſis. Ibi enim ferro candente hæmorrhagia prohibetur. Frequentiſſimè verò ſecante aperitur, quod acutiſſimum eſſe debet, vt ſine dolore intenſiori perficiatur ſectio, & ſi fieri poteſt, ægroto non aduertente. Videndum autem ſemper vt quàm minimæ fiant ſectiones, ita tamen paruæ, vt neceſſitati ſuccurrant, & per vulnus pus patentem exeundi viam habeat. Nã ſi minus ſit vulnus, quàm vt pus rectè exire poſſit, tùm partem comprimere opus eſt, ex quâ compreſſione dolor excitatur, & calloſum fit vlcus, vnde fiſtula oriri poteſt. Si verò maius ſit vulnus, & cicatrix fit maior ac turpior, & partes ſubiectæ ab ambiẽte alterantur, & pars interdum imbecillior redditur.

Abſceſſ. us apertio.

Quando facienda.

Celſus, *lib. 7. cap. 2.* iubet ſectionem fieri ad ſimilitudinem myrti folij, id eſt, ſimplex ſectio eſt facienda, ſed ita longa, vt labiis dilatatis vulnus referat ſimilitudinem folij myrtini. Interdum vnica ſectio non ſufficit, ſed maiores ſinus, vt Celſus, *ibid.* docet, interdum duabus aut pluribus lineis incidendi ſunt. Eſt & hoc obſeruandum, vt ſectio fiat ſecundum fibras, ſeu villos muſculorum. Procedunt autem fibræ plerunque ſecundum longitudinem corporis, niſi in quibuſdam locis, vt in fronte. Faciendum autem hoc eſt, ne motum & actionem membri lædamus; quod tamen obſeruare opus non eſt, ſi tumor ſit in ſuperficie, & ſubcutaneus, ſed tùm ſolùm, cum pus hæret in ipſâ muſculi ſubſtantia. Inprimis verò obſeruandum eſt, vt fugiamus neruos, ſicut & venas & arterias. Inſtrumenta, quibus vtimur pro apertione abſceſſuum, plura ſunt, Eſt primò nouacula; deinde gladiolus myrtinus, quem vulgò Lancettam vocant; tertiò gladiolus oliuarij figurâ: quartò etiam aperiunt noſtrates abſceſſus ſcalpello vel phlebotomo. Pro ratione autem circumſtantiarum hæc inſtrumenta varient neceſſe eſt. Nam ſi abſceſſus fuerit loco profundiore, & cutis ſit craſſior, etiam profundiore ſectione opus eſt. Si autem fuerit ſubcutaneus, ſectione profundâ non eget.

Sed quia multi non admittunt ſectionem, ideo medicamenta adhibemus, quibus abſceſſus aperitur. Sunt autem medicamenta illa non eiuſdem generis, alia ſunt debiliora, alia fortiora. Fortioribus non temerè vtendum eſt. Nam & morbum prolongant, & malam intemperiem in parte inducunt, & alia ſymptomata mala gignere poſſunt. Mitiora itaque primò adhibenda, quæ potius maturant, & materiam ad ſummitatem tumoris trahunt, ſimulque cutem ibi ſubtiliorem & teneriorem reddunt, quàm verè erodunt & cutem rumpunt. Talia ſunt:

℞. *rad. althææ, lilior. albor. ana* Vnc. j. *allij, cœparum ſub cinerib. coctarum, farinæ ſem. fœnigr. caricar. ping. ana* Drach. ij. *maſſæ Panis bene fermentati non cocti* Drach. jß. *ol. lilior. alb. butyri, pinguedi. porci. ana q. ſ.*

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *cœpar. allij, rad. althææ part. æq.*

Coq. ad mollitiem, contuſis adde *farinæ fœnigraci*, part. j. *pingued. porci veteris q. ſ.* Miſc. Fortius eſt, quod

℞. *fermenti acris* Vnc. ß. *cœparum ſub prunis coctarum* Vnc. j. *ſtercoris columbini* Drach. j. *ſaponis nigri, pingued. ſuillæ ana q. ſ.* Miſc.

Idem præſtat Emplaſtrum *Diachylon* miſtum cum *ſemine ſinapis, ficubus & ſale.*

Talia autem medicamenta præcipuè eâ parte, quâ abſceſſus acuminatus eſt, apponuntur, & circumcirca apponitur aliquid ex maturantibus ſimpliciter, vt diachylon, in finem hunc in medio perforatum. Fortiſſima ſunt, quæ cauteria potentialia vocantur, qualia deſcripſimus in Inſtitutionibus, inter quæ vt efficaciſſimum, ita tutiſſimum eſt, quod paratur è lixiuio, è quo ſapo paratur, de quo in Inſtitutionibus. Cauterij autem talis ſumitur particula ad quantitatem dimidij ciceris, & parti hoc modo applicatur: Sume telam Emplaſticam cuti bene adhærentem, in medio eius exſcinde paruum foramen, adhuc anguſtius, quàm volumus eſſe cauterium. Hinc ſume cauterium & ſputo madefactum applica cuti per foramen exciſum patenti, & poſtea aliud Emplaſtrum ſuperpone. Poſt horas duas aut tres cauterium cum Emplaſtro amoue, quo remoto pars apparet nigra, mollis, & ſine ſenſu. Pars hæc exuſta vt tollatur, illinatur butyro ſine ſale, vel pinguedine porcinâ, aut aliquo è digeſtiuis. Quod ſi foramen ſatis amplum non ſit, facilè dilatari poteſt, ſi nimirum vel ſpongiola, vel radix gentianæ, vel rapi exiccati indatur. Hæc enim imbuta humiditate dilatantur, & foramen extendunt, atque amplius reddunt. Spongiola ita paratur: ſpongia imbuitur albumine oui conquaſſato bis vel ter, deinde arctè colligatur vndique & in vmbrâ ſiccatur: exiccatæ particula ſumitur, & in vlcus imponitur. Verùm quia eſchara vix intra aliquot dies decidit, & tàm diu pus niſi ſtatim ſub cute hæreat, in abſceſſu detineatur, tutius longè eſt ferro abſceſſum aperire.

Aperto iam quocunque modo abſceſſu pus eſt euacuandum, ſed non ſemper totum vnâ vice, Nam ſi abſceſſus ſit magnus, qui multum puris contineat, apud arterias & venas, totum pus vnâ vice euacuare non licet, ne ſimul multi ſpiritus euacuentur & diſſipentur, atque ita æger animo deficiat, & debilitetur, ſed paulatim potiùs pus eſt emittendum, præcipuè ſi æger ſit debilis, mulier prægnans, puer, aut ſenex. Euacuato pure ſi in circumferentia vel dolor adſit, vel reliquiæ materiæ non ſuppuratæ apparuerint, ipſúmque pus non ſit bene maturum; dolor eſt leniendus, & inprimis reliquiæ materiæ in pus ſunt conuertendæ, medicamento aliquo concoquente, quod vulgò digeſtiuum vocant. Tale eſt, quod fit ex *ol. roſ. & vitellis ouorum*: dolorem enim lenit, & puris generationem adiuuat.

Vel ℞. *terebinth.* Vnc. j. *vitell. oui* num. j. *mannæ thuris* Drach. j. *ol. roſ.* Drach. iij. Miſc. Vtile eſt & Emplaſtrum *diachylum ſimplex.*

Hoc cùm iam peractum eſt, & apparente iam coctione, ad ea, quæ expurgant, deueniendum eſt. Neque enim caro generari, neque conglutinatio fieri poteſt, niſi pars anteà mundetur; vnde

℞. *terebinth. claræ* Vnc. j. *mellis roſ.* Drach. vj. *oui vitellum vnum.*

Parùm coquantur, & poſtea adde *croci* Scrup. j. *farinæ hordei parùm.*

Si maiore mundificatione opus ſit, poteſt addi *ſuccus Apij.*

Vt ℞. *mellis crudi, farinæ hordei ana* Vnc. j. *ſucci apij* Vnc. ß. *croci* Scrup. ß. Miſc.

Si adhuc maiori mundificatione opus eſt, poteſt aliquid de *Vnguento Ægyptiaco* addi.

Vtile eſt & *centaurium minus*, & *Ariſtolochia rotunda.*

Vt ℞. *ſucci centaur. minor.* Vnc. ij. *apij* Vnc. j. *mellis* Vnc. iij.

Bulliant ſimul, poſtea adde *farinæ hordei & orobi ana* Drach. vj.

Subtractis ab igne, adde *terebinth.* Vnc. j. *pulu. rad. iridis.* Drach. j. Miſce.

Mundato abſceſſu carnem generantia adhibenda: Qualia autem ſint illa medicamenta, prolixè docet Galenus, *3. meth. med. cap. 2. 3. 4. & in Inſtit.* dictum.

Exempli gratia:

℞. *thuris, maſtich. ana* Vnc. ß. *colophon.* Vnc. ij. *ol. roſ. mellis ana q. ſ.* Miſceantur.

Vel ℞. *conſolidæ maior.* M. j. *betonic. hyperici, caudæ equinæ, ana* Mß.

Coq. in Vino & contundantur. E contuſis exprime ſuccum.

Adde *thuris, maſtichis ana* Vnc. jß. *ſang. dracon.* Vnc. j. *mellis, terebinth. ana q. ſ.*

Coq. ad ſuccorum conſumptionem.

F. Vnguentum.

Vel ℞. *myrrh. aloës, ſarcocollæ ana* Vnc. j. *mellis* Drach. vj. *vini albi q. ſ.*

Coq. ad ſpiſſitudinem.

Vbi vlcus fuerit carne repletum, epulotica ſunt adhibenda, de quibus etiam *in Inſtit.* dictum, vt eſt *Emplaſtrum Diapalma*, ſeu *Diacalcithyos*, de *Minio Vigonis*, & alia, quæ paſſim ſunt nota.

CAPVT

CAPVT VI.

De Sinibus.

ACcidit verò non rarò, vt quamuis pus ex abſceſſu effundatur, is iterum tamen repleatur, vnde cutis adiacens carni ſubiectæ non coaleſcit, glutinaturque, ſed cauitas quædam relinquitur, tandemque cutem cum ſubiectis corporibus agglutinandi difficultas quædam ſuboritur, quem affectum Græci κόλπον, Latini Sinum appellant, cum nimirum abſceſſus & vlceris initium ſatis anguſtum apparet, profunditas verò ſe in latitudinem diffundit.

Cauſſæ.

Sunt autem ſinuum cauſſæ plerumque abſceſſus, ſeu tumores ſupputati, tardiùs aperti, aut non bene mundati. Pus enim ſi diutiùs in profundo detineatur, acrem & erodentem quandam qualitatem acquirit, & cuniculos quaſi molitur, atque ad affectam hoc modo partem ex vicinis; imò vniuerſo corpore excrementa, & qui ſuparabundant, humores confluunt, vndè poſtea tales ſinus difficulter conglutinari & carne repleri poſſunt.

Eſt verò ſinuum magna diuerſitas, non ſolùm enim dimenſione quantitatis differunt, vt alius ſit minor & breuior, alius verò profundior aut latior; aut figurâ, quod alius ſit rectus, alius flexuoſus, huius illiuſvé figuræ, ſed inprimis ſitus & poſitionis modo; quod ea differentia curationem non parùm variat. Qui enim ſurſum tendit, meliorem curationis ſpem præbet, cùm per eius orificium pus facilè effluere & euacuari poſſit. Qui verò deorſum tendit, pus diutiùs retinet, quod retentum partes amplius corrumpit & erodit. Quare talis ſinus non curatur, niſi ex aduerſo aperiatur, vt pus liberè effluere poſſit. Ne verò hæ differentiæ Medicum lateant, ſed vt ſciat, quo vergat ſinus, & quantus ſit, explorandus eſt turundis, ſiue ſpecillis argenteis aut ferreis, item cereis candelis, aut ſimilibus in profunditatem ſinus blandè immiſſis. Danda verò opera, vt ſinus quamprimùm curetur. Niſi enim celeriter curetur, callum contrahit, & durus efficitur ſpatio temporis, nec poſtea curam facilem ſuſcipit.

Quid tamen ſperandum ſit, indicant ipſius partis affectæ qualitates, & inprimis materia, quæ è ſinu effluit. Si enim ea ſit multa, non cocta, in ſinu dolor percipiatur, aut tumor appareat, nondum ſanationis ſpes adeſt. Si verò pus ſit paucum, bonum, album, abſit dolor, & totus locus ſit æqualis; carne iam impleri ſinum argumento eſt.

Curatio.

Curationem quod attinet, cauſſa ſinus cùm ſit cauitas & vnitas ſoluta: Vnitas ſoluta vnitionem indicat, cauitas verò repletionem. Vniri verò ea quæ diſſident, non poſſunt, niſi priùs cauum repleatur. Quapropter priùs cauitas replenda. Verùm neque cauitas carne repleri poteſt, niſi partis temperies ſeſe rectè habeat, & ab omnibus ſordibus liber ac mundus ſit ſinus. Itaque primò danda eſt opera, vt ſi aliqua intemperies adſit, illa remoueatur, & ſinus probè expurgetur. Ac proinde niſi vel orificium ſinus deorſum ſpectet, vel membrum ita locari poſſit, vt ſanies liberè effluere queat, ante omnia puri exitus patefaciendus. Si orificium abſceſſus verſus inferiora patet, pus habet liberum exitum, taliſque ſinus mundificantibus adhibitis facilè ſanatur. Si verò orificium eſt in loco ſuperiore, neceſſum eſt, vt puri liberum exitum moliamur.

Quod fieri poteſt, duplici modo, vel totâ cauitate diſſectâ, vel in parte inferiore ſaltem orificio aperto. Vtiliùs equidem eſt totum ſinum aperire; cùm ita faciliùs purgari & ſanari vlcus poſſit. Sed cùm id ſemper facere non liceat, cùm nimirum ſinus magnus eſt, & pars ſine periculo tota diſſecari non poteſt, interdum in imo ſaltem ſinum aperimus. Quo facto, ſinuque aperto, diligenter is expurgandus & exiccandus eſt, ne quid puris relinquatur. Nam ſi quid relinquitur, inde fiſtulæ & recidiuæ oriri ſolent. Ac quamuis conglutinari videantur partes, tamen non rectè cohærent, ſed poſtea iterum abſcedunt. Ad puris autem euacuationem non parum faciunt faſciæ & puluini, ſi iis pars arctè à ſuperiore ſinus parte verſus eius orificium comprimatur & conſtringatur. Medicamenta autem in hunc vſum accommodata ſunt: aqua decoctionis hordei, Melicratum, quod ſatis purgat, ita vt eum ſinum, cuius orificium loco inferiore eſt, ad glutinationem aptum ſolùm reddere poſſit; mulſum, quod ſimul roborat & purgat, *reſina terebinthina, mel roſatum, farina hordeacea, fablavea, orobi, lupinorum, lixiuium, ſpir. vini, aqua thermarum, aq. aluminis, oxymel. Vnguentum Ægyptiacum*, quæ fortiora ſunt, & in vlceribus ſordidioribus ſaltem adhibenda.

Ex his varia poſſunt fieri compoſita, vt:

℞. *mellis roſ. colat.* Drach. vj. *farin. hord. q. ſ.* ad inſpiſſationem.

Vel ℞. *mellis roſ. col.* Drach. vj. *terebinth. clara* vnc. j. *ſucci apii, abſinth. ana* vnc. ß. ſimul coquantur. Deinde adde *farin. fabar. hord. lupinor. ana q. ſ.* Miſce.

Cùm verò ſinus interdum ſint plures, aut maior eorum ſit profunditas, vt eos planè aperire non ſit poſſibile, nec etiam vnguenta per totam eorum cauitatem penetrare poſſint, tùm præcipuè liquida abſtergentia magis probantur, vtpote, quæ ſe in omnes ſinus partes inſinuare poſſunt: & talia medicamenta iniicienda ſunt per ſyphonem aut fiſtulam, atque iniecto medicamento orificium concerpto linteamine, aut lanâ bombycinâ aliquandiu obſtruendum erit, ne medicamentum mox refluat, vt:

℞. *hord. integri* P. iij. *centaur. min. abſinth. ana* P. ij. Coq. in melicrato, F. iniectio.

Vel ℞. *aq. decoct. hordei, melicrati, ana* vnc. ij. *vnguenti Ægyptiac.* vnc. ß. Miſce. & iniiciatur.

His itaque medicamentis ſi vlcus fuerit purgatum, medicamenta carnem producentia ſunt adhibenda. Quanquam enim ipſa natura carnem generat: ars tamen medicamentis eatenus ei ſubuenit, quatenus excrementa, quæ ei impedimento ſunt, ſubmouet. Nam partem quamlibet etiam ſanam duplex excrementum generare & extra corpus propellere notum eſt: Vnum tenuius, quod plerumque per inſenſibilem tranſpirationem expirat, nonnunquam etiam per ſudorem euacuatur: Alterum craſſius, quod extrinſecus corpori adhæreſcit, & ſordium nomine appellatur. Hæc excrementa cùm in parte læsâ, vtpote imbecilla à natura extra vlcus propelli non poſſunt, in vlcere hærent, & craſſum excrementum vlcus ſordidum reddit, tenue verò humidum. Quæ excrementa cum naturæ in generatione carnis impedimento ſint, tollenda ſunt, ſordes nimirum illæ detergendæ, humiditaſque exiccanda eſt.

Medicamenta autem quæ hoc præſtant, σαρκωτικὰ ſeu carnem generantia appellantur, non quod ipſa reuerâ carnem generent, quod ſolius naturæ opus eſt, ſed quod, vt diximus, impedimenta tollant, & naturæ ſanguinem talem ſufficiant, è quo bona caro generari poſſit. Sunt verò talia ſicca, ſed non nimiæ ſiccitatis, verùm talis, quæ modicè partis affectæ temperiem excedat. Cùm autem non ſit idem modus ſiccitatis in omnibus corporibus & membris, etiam non eadem materia eſt vtilis ad carnem gignendam

in omnibus corporibus & membris, ſed quæ ſicciora ſunt corpora & membra, ſiccioribus egent medicamentis; quæ verò humidiora ſunt, minus ſiccantibus indigent. Mitiora ſunt thus, farina hordei, fabarum: fortiora, farina orobi, radix ireos, ariſtolochiæ, myrrha, turia, pompholix, & ſimilia. Equibus compoſita in rem præſentem parare licet.

Vt ℞. *terebinth.* Vnc. ij. *thuris, maſtich. colophon. ana* Vnc. ß. *cera, ol. roſ. ana. q. ſ.* F. Vnguentum. Fortius eſt, quod

℞. *ariſtolech. rotund. iridis, conſolid. (maior.) ana* Drach. ij. *maſtich. thuris; myrrh. aloës ana* Drach. j. *mellis, terebinth. ana q. ſ.* Miſc.

Si corpus ſiccius ſit, & dura caro generanda ſit, ipſúmque vlcus pateat, etiam forma ſicca poſſumus adhibere medicamenta, & pulueres ſarcoticos conficere, qui inſperguntur.

Vt ℞. *thuris maſtich. colophon. part. aq.* F. Pulu.

Vel ℞. *aloës, thuris, ſarcocoll. ſang. dracon. ana q. v.* F. puluis.

Si verò ſinus non pateat, ſarcotica liquida per ſiphonem eodem mdo quo mundificantia, iniicienda ſunt, & clauſo orificio in ſinu aliquandiu linquenda; In quem finem poteſt iniici vinum auſterum, in quo thus coctum ſit, vel decoctum ex Ariſtol. ſymphyto, caudâ equinâ, roſis & ſimilibus, cum vino, cui addi poſſunt thus, myrrha, aloë.

An autem ex his medicamentis partes ſinus profundæ coaluerint, & bene glutinatæ ſint, indicat illud, quod effluit quod ſi eſt paucum, benè coctum, atque præterea in ipſo ſinu dolor non percipitur, glutinationem fieri indicio eſt. Si autem quarta aut etiam ſeptima dies tranſierit, & nihilominus humor crudus ex vlcere manat, ſignum eſt, ſinum nondum coaleſcere, neque carnẽ generari, ac proinde tunc medicamenta fortiùs exiccantia, ſine mordicatione tamen, adhibenda ſunt. Vbi iam quodammodò eſt repletus ſinus, aliquid ex glutinantibus eſt adhibendum, quod teneram carnem quæ genita eſt blandè ac ſine acrimoniâ cogat, qualia ſũt quę Græcis ἔναιμα dicuntur, quaſi diuiſas partes coniungant, ac recentia vulnera curent, qualia plurima deſcripſit Galenus, *l. 2. de compoſ. med. ſec. gen. c. 21. & 32.*

Poſtquam medicamentum glutinans fuerit appoſitum, iubet Galenus ſpongiam nouam quam molliſſimam ex mulſo vel vino circumiicere, quam alij etiam decocto cortic. granator roſ. & ſimilium, imbuunt, vt nimium exiccet, manantemque è ſinu ſaniem excipiat, quæ alioquin partem facilè erodere, aut pruritum excitare poſſet, atque alligatio incipiat à fundo ſinus & tendat verſus orificium. Sed & faſciarum circumuolutiones circa fundum magis arctè conſtringantur, ſine dolore tamen, paulatim verò laxentur, neque ad os ſinus, in quo ipſo medicamentum laxo modo ſit alligatum, nec orificium arctè obturet, ſed puri exitum relinquat, in quem finem etiam Emplaſtrum, quod imponitur, eo loco forcipe diſſectum ſit.

Atque hæc ratio ſinus & vlcera ſinuoſa curandi eſt ſecundum Antiquos, & quidem ſatis commoda, & vtilis. Aliam tamen longè faciliorem & breuiorem in Apoſtematibus recens apertis ſe excogitaſſe ſcripſit Franciſcus Arcæus, *l. 2. de curat. vuln. cap. 7.* quo tertio aut ad ſummum quarto die omnis illa apoſtematum cauitas commiſſa atque conglutinata curetur, nihilque hians relinquatur præter apertionem, quæ arte facta eſt, quo pus deflueret atque exprimeretur, idque, nullo aut ægrotantis periculo, aut labore, aut aliâ difficultate. Curandi autem ratio talis eſt. Si tumor aut apoſtema ſit magnum, primò optimè aperiatur, ita vt minor digitus orificio indi poſſit, atque omne pus, quod intus continetur, effluere permittatur, atque ipſo loco leniter compreſſo etiam expellatur. Pure expulſo & euacuato turundâ os ſinus obturetur, atque puluillo impoſito atque obligato vſque in poſterum diem relinquatur. Poſtero die, ligaturâ ſolutâ, vlcus ab omni pure, ſi quod ſubeſt, diligenter mundetur. Deinde fiſtula ſeu cannula plumbea orificio indatur, quæ tanta ſit, quantum eſt ipſum orificium, atque ad cauitatem pertingat, non autem vlteriùs adigatur. Super hoc Emplaſtrum Baſilicum linteo extenſum imponi poteſt, quo fiſtula etiam contineatur, ne excidat, foramine tamen ad ipſum fiſtulæ ſeu cannulæ plumbeæ orificium relicto. Poſtea ex vtróque cauitatis latere ſinguli puluilli triangulares ponantur, ita vt totum cauitatis ſpatium vtroque puluillo repleatur. Sinus verò orificium, qua plumbea fiſtula eſt, liberum relinquatur neque puluillis obturetur, neque ligatione occupetur, vt omne pus, quod ſubeſt, expurgari poſſit, poſtea faſcia locus quem puluilli tegunt, ſine dolore conſtringatur, ita quidem vt ligatura incipiat à fundo & tendat verſus orificium, quo omne pus, quod intus eſt, verſus orificium, adigatur, atque per illud exprimatur. Hoc modo ſinus obligatus relinquitur in ſequentem diem quo, ligatura, ſoluta quantum caui relictum ſit, explorandum eſt, vt cognoſcamus, an omnia loca puluilli attigerint. Quæ enim puluillis ſubiecta fuerunt omnia conglutinata reperientur. Quod vbi inuentum eſt, rurſus puluilli eodem modo, quo antea iacebant, ligabuntur, atque in poſterum diem relinquentur. Quod ſi nonnihil humoris aut puris aliquo in loco relictum videatur, id puluillis per faſciam vt antea exprimendum, quo ſimul locus hians coaleſcit. Hoc modo vbi partes coaluerint, puluilli amoueantur, atque vlceri linteum, cui Leoninum Emplaſtrum Autoris aut ſimile ſit inductum, (*diapalma*) imponendum eſt, atque ſingulis diebus ſexies aut octies abſtergendum. Circa hunc tamen modum ſinus & cauitates curandi primò notandum, ipſum fœliciſſimè ſuccedere ſolùm in apoſtematibus recens apertis. Nam antiquos ſinus, qui intus non bene ſeſe habent, & ferè ad calloſa vlcera & fiſtulas declinant, priore modo meliùs & tutiùs curare licet. Deinde & hoc obſeruandum eſt, videndum eſſe, an reliquiæ materiæ incoctæ, per partem ſparſæ ſuperſint, quod ex apparente aliquo tumore cognoſcitur; vt & rubore. Aliàs enim & quandiu aliquid p. n. in parte hæret, glutinatio ſperari non poteſt. Pus quoque ipſum optimè ſit expurgatum.

Tertiò & hoc attendendum, an locus ſatis commodè faſciis obuolui poſſit, vt & puluilli arctè cohæreant, atque ita partes diſſitas comprimant & pus exprimant. Si enim faſciæ hient, nec puluilli, vt debent, partem comprimant, nec pus exprimitur, nec pars coaleſcit.

CAPVT VII.

De Eryſipelate, ſeu Roſa.

OMnino inter Tumores ſanguineos referendus eſt Tumor, quem Græci Ἐρυσίπελας, Noſtrates vulgò Roſam, à calore roſeo, appellant. Latini præter Celſum, qui Eryſipelatis nomen retinet, Ignem ſacrum nominant, de quo Lucretius, *lib. 6.* *Eryſypela*

Et ſimul vlceribus quaſi inuſtis omne rubere
Corpus, vt eſt, per membra ſacer cum dicitur ignis.

Vulgò à Medicis hic tumor ad bilioſos refertur. Verùm non ſine cauſſa dubitatur à quo humore ortum habeat. Nam Galenus ipſe non ſemper idem ſtatuere videtur. Expreſsè enim ſcribit 2. *ad Glauc. c. 1.* tenuiſſimum feruentémque ſanguinem, aut bilem cum ſanguine, calidiorem vtrumque quàm oporteat,

exquiſiti

exquiſiti Eryſipelatis cauſſam eſſe, puram bilem verò non huius, ſed herpetis cauſſam eſſe ſtatuit. Et, *de tumorib. cap.* 9. ſcribit, cum biliosus fluor, qui exactus quidem eſt, excitatur, cutemque exulcerat, herpetem fieri; cùm vero aquoſa ſanie ſanguinéque miſtus, minùs acer eſt, magiſque in tumorem partem attollit, quàm vlcerat, Eryſipelas excitari. Contrà, *lib. de atra bile, cap.* 5. 14. *meth. med. cap.* 1. 2. 3. 17. 2. *de differ. febr. cap.* 5. *de curan. rat. per ſang. miſſ. cap.* 8. & aliis pluribus locis, bilem huius tumoris cauſſam eſſe ſtatuit; quam poſteriorem ſententiam plerique ſequuntur.

Verùm ſi autoritates ſeponamus, & rem ipſam ſpectemus, & Eryſipelatis nomen ei tumori tribuamus, qui noſtris vulgatiſſimus, & quæ quotidie circa ægros in morbo tam vulgari fiunt videamus, omnino Galeni ſententiam, quam 2. *ad Glauc. cap.* 1. & *de tumorib. cap.* 9. propoſuit, veriorem eſſe putamus.

Ipſe enim color partis affectæ, qui roſeus omnino eſt, ſanguinem potiùs quàm bilem cauſſam eſſe huius tumoris docet. Et licet tumor iſte nonnunquam ex rubro flaueſcat, id tamen non de omni Eryſipelate verum eſt, ſed de quadam eius differentia. Præterea humor, qui hunc tumorem excitat, non tam acris eſt, ac bilis, & propterea nec exulcerat, nec calorem aut dolorem adeo vehementem infert. Sanguis tamen qui hunc tumorem excitat, tenuiſſimus & calidiſſimus eſt, qui vulgò biliosus appellatur; id quod Galenus etiam, 2. *ad Glauc. cap.* 1. docuit, dum ſcribit, bilem ſolam, quando ſecreta eſt, & in aliquo membro conſiſtit, Herpetem excitare. Si verò ex ſanguine & flaua bile calidioribus, quàm oporteat, miſta fluxio fuerit, vel ex ſanguine ſic ferueſcente & tenuiſſimo ſecundum ſubſtantiam, Eryſipelas vocatur. Etſi verò aliis in locis plurimis Galenus Eryſipelas à bile fieri ſtatuat: tamen quid per bilem intelligat, allegato loco ſatis declarauit. Et ſi experientiam & quæ circa ægros fiunt, conſulamus, nil niſi illam bilem naturalem alimentarem, quam dicunt, id eſt, ſanguinis calidiſſimam & tenuiſſimam partem, ſed efferueſcentem iam & bili proximam intelligere potuit. Quamcunque verò bilem huius tumoris cauſſam conſtituere velis, ſeu flauam, ſeu pallidam, ſeu æruginoſam, ſeu porraceam, non cum iis, quæ in hoc tumore accidunt, conuenient. Præterea prauam qualitatem & peculiarem corruptionem hic humor coniunctam habet, & antequam erumpit, ſummas anguſtias excitat, & tales ferè, quales peſtis inuadens parere ſolet, & propterea quoque ad expulſionem alexipharmaca, vt in peſte, exhibentur.

Poſſunt tamen Galeni, aliorumque autorum è bile flaua hunc tumorem oriri dicentium verba in meliorem ſenſum trahi, ſi dicatur, per bilem, intelligi naturalem illam ſanguinis partem tenuiorem & calidiorem, quæ bilis vulgò, rectiùs ſanguis biliosus nominatur, quæ vbi efferueſcere incipit, hoc tumoris genus excitat. Et non rarò ſubtiliſſimi & calidiſſimi ſeri pars aliqua (quam ſi ſerum biliosum dicere volueris, non repugno) admiſcetur, & tum fieri Eryſipelas exulceratum, ſed ſuperficialiter ſaltem, ſicut ſæpe in facie accidere ſolet, & veſiculæ aquoſo humore plenæ exoriuntur, & cuticula ſaltem abſcedit. Si verò ipſa cutis, quod interdum in cruribus accidit, ſimul exulceretur, humores aduſti admiſti ſunt, idque Eryſipelas non eſt purum.

Verùm de hoc tumore quantum ſatis, *lib.* 2. *de feb. cap.* 16. dictum quæ hic reperenda non cenſemus; cùm ibi videri poſſint; hoc ſaltem repeto, morbum primarium febrem eſſe. Neque enim Eryſipelas ſeu Roſa, niſi cum febre, inuadit, quæ ſæpe vno atque altero die antequam erumpit, ægrum affligere ſolet. Soluitur autem iſta febris criticè per hunc tumorem; & proinde ſæpe in glandulis ſub alis, vel in inguinibus dolor aut tumor aliquis percipitur, donec tandem natura materiam ad extremam aliquam corporis partem depulerit: tunc enim febris ſolet ceſſare, etſi tumor aliquandiu in parte affecta hæreat.

De curatione etiam hoc notandum, eam omnino, vt *loc. alleg.* traditum, perficiendam, dandamque operam, vt humor eius continens cauſſa euocetur, non retineatur, cùm retentus maiora mala inducere ſoleat, quod vel exemplo illius ruſtici, apud Guiliel. Fabricium, *cent.* 1. *obſeru.* 82. patet, qui cum eryſipelate in ſiniſtra manu laboraret, & ex tonſoris conſilio per aliquot dies manum & brachium oleo roſ. inungeret, dolor, inflammatio, aliaque ſymptomata magis magiſque aucta ſunt, ita vt tandem gangræna correpta ſit tota manus.

Capvt VIII.

De BVBONE.

AD Inflammationes & Bubo pertinet. *Eſt* enim Bubo, vt Galenus, *de differ. febr. cap.* 5. & 2. *ad Glauc. cap.* 1. habet, *inflammatio glandularum in inguinibus.* Cùm enim glandulæ à natura factæ ſint, vt ad eas ſuperflui humores à partibus principibus expellantur: ſi ii confertim, & cum iis ſanguis, ad partes glanduloſas detrudantur, inflammatio excitatur; id quod in inguinibus præcipuè, interdum & ſub axillis, ac poſt aures accidit, quæ poſt aures inflammationes Parotides nominantur. Bubo.

Cùm autem humores, qui naturam ad expulſionem ſtimulant, varii ſint, variæ etiam inde oriuntur Bubonum differentiæ. Aliquando enim humores ſimpliciter vitioſi ſunt, nullamque malignitatem coniunctam habent, & ex eà oriuntur Bubones non maligni; aliquando verò materia maligna eſt, & tunc Bubo malignus excitatur, qui rurſus pro materiæ malignæ varietate eſt peſtilens vel Venereus. Verùm cùm de peſtilenti *in libris de febribus* dictum ſit, Venereus autem ad tractatum de lue Venerea pertineat; in genere ſaltem de Bubone dicemus.

Cauſſæ.

Ortum autem habet omnis Bubo à ſanguine p. n. in glandulas in inguinibus vel aliis effuſo; qui tamen ſemper aliquem humorem vitioſum, qualiſcunque etiam ille ſit, qui naturam ad excretionem ſtimulat, coniunctum habet. Vnde etiam cauſſæ antecedentes, imò & externæ, quæ ad generationem humoris illius faciunt, variæ ſunt. Partium principum tamen robur ferè ſemper coniungitur, quæ quod ſibi moleſtum eſt, ad partes has ignobiles & emunctoria expellunt. Cauſſæ.

Hieron. Fabricius ab Aquapendente ſtatuit, Bubones quoſdam oriri ſaltem à ſanguinis copia, & per viam expulſionis, quoſdam à ſanguine vitioſo fieri, & alios morbos ſequi, & excitari per modum criſeos.

Verùm enimuerò non puto, quod à ſola ſanguinis copia bubo excitetur, ſed ſemper vitioſos humores, qui naturam ad expulſionem ſtimulant, coniunctos habeat. Hoc tamen verum eſt, quod Bubo nunc alium morbum ſequitur, & per criſin ſeu perfectam ſeu imperfectam excitatur, interdum nullo alio morbo præcedente. Etſi verò per criſin ſolùm ii tumores propriè fieri dicuntur, qui alios morbos ſequuntur; tamen & ii, qui ſine aliis morbis oriuntur, à natura prauos & moleſtos humores expellente, excitantur.

Signa

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Cognoſcitur Bubo quod in inguinibus vel ſub axillis tumor cum renitentia, rubore, dolore apparet, & plerumque febris leuior accedit. Et quidem ſi per criſin accidit Bubo, febris vel alius morbus præceſſit, qui erumpente bubone leuatur, ſignaque bonæ criſis præceſſerunt, quæ ſi abſint, pro ſymptomatico habendus. Et quidem ſi nulla ſigna peſtilentiæ vel luis Venereæ adſint, Bubo eſt ſimplex, & non malignus ac contagioſus. Si verò peſtilentiæ ſigna coniungantur, Bubo pro maligno & contagioſo habendus, Buboneſque graſſante peſtilentia ſemper ſuſpecti ſunt. Eodem modo, ſi æger lue Venereâ infectus ſit, Bubo etiam pro Venereo, maligno & contagioſo habendus.

Prognoſtica.

1. Bubones non maligni & non contagioſi periculoſi non ſunt: cùm ſint in partibus externis, & fiat à natura vitioſum ſanguinem ad partes imbecilles & ignobiles expellente: & præcipuè ſi ſtatim ſuppurentur, & aperiantur. *Prognoſtica.*

2. Si verò diu protrahantur & tardiùs maturentur, periculo non vacant, cùm in fiſtulas periculoſas facilè abeant.

3. Bubones qui ſub axillis excitantur, citiùs maturantur, cum à ſanguine calidiore, vtpote quem vaſa cordi vicina extrudunt, oriantur, & pars illa ob cordis vicinitatem, plus caloris, qui ad maturationem neceſſarius eſt, habeat.

4. Bubones verò qui oriuntur in inguinibus tardiùs ſuppurantur, cùm à ſanguine minùs calido & craſſiore excitentur, & ſint in loco à corde remotiore, minuſque frigido.

5. Omnium tardiſſimè maturantur bubones poſt aures, vtpote qui oriuntur à materia frigidiore, & ſunt in loco frigidiore.

6. Quid de Bubonibus peſtiferis & Venereis ſentiendum ſit, ſuo loco dicitur.

Curatio.

Curatio. Cum bubo non peſtilens, non Venereus excitetur, Natura id quod ſibi moleſtum eſt, ad partes externas ignobiliores expellente, nullo modo conatus naturæ impediendus, & materia ad interiora repellendà. Et inprimis perpendendum, an Natura per criſin, & quidem perfectam, Bubonem excitauerit, & æger inde morbo liberetur, & ſigna bonæ criſis adſint, tunc ſecundum præceptum Hippocratis, 1. *aph.* 20. nihil mouendum, ſed Naturæ negotium committendum, & opera danda, vt bubo vel diſcutiatur, vel quàm citiſſimè maturetur. Si verò quidem bubo ſit criticus, criſis tamen imperfecta, humor ampliùs ad locum affectum attrahendus vel cucurbitulis appoſitis, vel medicamentis è fermento, ſapone nigro, axungia veteri, reſina pini, diachylo cum gumm. & ſimilibus.

Si verò nullo alio morbo præcedente excitetur bubo, nec tunc, vt dictum, naturæ motus impediendus. Copia tamen ſanguinis ſecta vena imminuenda, quæ tamen inſtituenda, vt motus naturæ ad partem affectam potiùs adiuuetur, quàm impediatur. Si quoque vitioſi humores, quod ferè accidit, cum ſanguine ſint coniuncti, ii euacuandi.

Reliqua curatio in bubonibus hiſce omnibus, qui maligni & contagioſi non ſunt, vt in inflammationibus aliis inſtituenda. Hoc tamen notandum, primò, quod digerentia, quæ adhibentur, debeant eſſe fortiora, quàm in aliis inflammationibus; cùm glandulæ ſint partes frigidiores, ignobiliores, & exquiſitum ſenſum non habeant. Vt fiat Cataplaſma è farina hordei & lupinorum cum melle.

Vel ℞. *rad. lil. alb. althea, cucum. aſinin. ana* vnc. ß. *fol. parietariæ, petroſelini, ana* vnc. jß.

Coq. in vino ad mollitiem & contundantur. Contuſis & per ſetaceum traiectis adde *farinæ lupinor.* vnc. ij. *ol. chamæmel. lil. alb. ana q. ſ.* F. Cataplaſma.

Si humor non digeratur, in pus mutandus, & bubo maturandus. Id quod plerumque tutiſſimum eſt. Niſi enim hoc fiat, quod ſæpe obſeruaui, poſt temporis aliquod interuallum, nouus bubo, vel in eadem, vel in alia parte exoriri ſolet. Maturantia autem ea, quæ in inflammatione ſunt propoſita, vſurpanda.

Pure genito tumor incidendus, vt pus citiſſimè euacuetur, & quidem in inguine per tranſuerſum ſectio inſtituenda, cùm hoc modo tumore purgato cutis faciliùs coëat, qui dum femur flectitur, cutis vnitur.

Euacuato pure vlcus mundandum, caro gignenda, & tandem vlcus cicatrice claudendum.

De curatione Bubonis peſtilentis & Gallici ſuo loco dicitu.

CAPVT IX.

De FVRVNCVLO.

INflammationi cognatum eſt tumoris genus, quod Furunculus, Græcis *Φοῦιμ* vel *Φοθιλω*, Germanis *Blutſchvver* dicitur, nimirum, vt Celſus, *lib.* 5. *cap.* 28. definit, Tuberculum acutum cum inflammatione & dolore, maximeque vbi iam in pus vertitur. Oriturque à ſanguine craſſo & vitioſo, vt Galenus, 5. *de comp. med. ſ. loc.* docet, non tamen ita exuſto & corrupto, vt in Carbunculo, quem natura à reliquo ſecernens, tanquam infenſum & inutilem in ſumma corporis propellit. Atque ita Furunculus oritur in cute & carnoſis partibus cuti ſubiectis. Rarò verò ſolitarius erumpit, ſed plerumque plures ſimul. *Furunculus.* *Cauſſa.*

Eſt autem Furunculorum quædam differentia. Quidam enim mites ſunt, qui ſolum cutem occupant; alii maligni, qui altiùs deſcendunt, ſeu vt Paulus Ægineta, *lib.* 4. *cap.* 23. ſcribit, Furunculorum alius eſt clemens, alius maleficus. Clemens quidem, cùm in ſola cute coierit; maleficus autem curatuque difficilis, cùm altiùs radicibus actis in cutem erumpit. Interdum furunculi ſunt ſporadici, interdum etiam Epidemii.

Signa Diagnoſtica.

Signa furunculi ſunt: Exigua ab initio inflammatio & puſtula ſenſim excreſcens & in acutum tendens, columbini oui magnitudinem non excedens, cum dolore & rubore vbi ad ſtatum peruenit, quod circa octauum, nonum, vel decimum diem accidit. Differtque furunculus ab Inflammatione paruitate, & materia quæ in phlegmone eſt bonus ſanguis, in furunculo verò craſſus & vitioſus: à carbunculo materia peior & magis aduſta eſt & propterea ad ſuppurationem non peruenit, cùm furunculus ad ſuppurationem perueniat. *Signa Diagnoſtica.*

Si ſunt furunculi Epidemii & peſtilentes, ſunt nigri & virides, adeſtque febris maligna & alia praua ſymptomata.

Prognoſtica.

1. In furunculo, vt Celſus, *lib.* 5. *cap.* 28. ſcribit, pericu *Prognoſtica.*

periculum nullum eſt, etiamſi nulla curatio adhibeatur. Matureſcit enim per ſe atque erumpit. Sed dolor efficit, vt potior Medicina ſit, quæ maturiùs liberet.

2. Ex tuberculis ſalubriora ſunt, ac minùs verenda, quæ extra extuberant, & acutè ſunt faſtigiata, atque æqualiter matureſcunt, non dura, neque bifida, ſeu deorſum vergentia. Hippocrates, *6. epid. ſect. 1.*

Curatio.

[C]uratio. Danda opera, vt materia furunculi cauſſa, quamprimum in pus mutetur, ad quam rem vtilia ſunt medicamenta de Inflammatione propoſita. Mutat autem materiam in pus *triticum* maſticatum & impoſitum, *vua paſſa*, & *ficus* contuſæ & impoſitæ, *diachylum ſimplex*.

Vel ℞. *farina ſem. lini, pulu. rad. althéa ana* vnc. ß. *caricar. ping.* num. iiij. *paſſul. exacin.* vnc. j. Coq. & adde *butyri ſine ſale rec.* vnc. ij. F. Cataplaſma. Vel ſi dolor ſit vehementior.

℞. *Radic. lil. alb.* vnc. j. *fol. malu. viol. ana* M. j. Coqu. ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur; Adde *farina hordei, tritici, ſem. lini ana* vnc. ß. *vitell. ouor.* ij. *pingued. galli, butyri rec. ana* vnc. j. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *terebinth. medullæ ceruinæ, adipis vitulini, anſerini, ceræ, butyri rec. mell. opt. ol. roſ. ana* vnc. ß. Miſc.

Tumor hic vbi maturatus fuerit, niſi ſpontè rumpatur, aperiendus. Apertus mundificandus.

℞. *ſucci apii* vnc. ß. *farina hordei* Drach. ij. *thuris.* Drach. jß. *terebinth.* vnc. j. *vitell.* j. *mell. roſ. q. ſ.* Miſc. in formam linimenti.

Poſtquam mundatus fuerit, carne replendus, & cicatrice claudendus, vt in abſceſſibus aliis fieri ſolet.

CAPVT X.

De PHYMATE.

[Phy]ma. AD inflammationem pertinet & Phyma, quod, vt Galenus, *2. ad Glauc. cap. 1.* & *lib. 3. meth. med. cap. 3.* docet, eſt tumor glandularum, qui ſtatim augetur, & ad ſuppurationem feſtinat.

Locus affectus ſunt glandulæ.

Cauſſa.

[Ca]uſſa. Cauſſa ſeu humor Phyma excitans eſt ſanguis, non purus, ſed pituitoſus, ideoque inflammatio minùs magna eſt, & tumor hic ad Inflammationem ὀιδηματώδη pertinet, oriturque frequentiùs in pueris, rarò in iuuenibus, rariùs in adultis.

Signa Diagnoſtica.

[Signa] Dia[gnoſti]ca. Cognoſcitur ex tumore rotundo, ac multum eleuato, parum rubente & ferè doloris experte in parte glanduloſa.

Prognoſticon.

[Progno]ſticon. 1. Tumoris hoc genus periculo vacat, citò augetur, & plerumque abſque medicamentorum ope ſuppuratur & ſanatur.

2. Faciliùs curatur in pueris: difficiliùs in iuuenibus & adultis.

Curatio.

[Cura]tio. Danda opera, vt quamprimum ſuppuretur. Ideoque naturæ conatus adiuuandus, medicamentis maturantibus impoſitis, de quibus, *de Inflammatione, & Furunculo*, dictum: quæ tamen hîc in parte & cauſſa frigidiore paulò fortiora eſſe debent. Vtile eſt *triticum* manſum & impoſitum: vt & *vua paſſa* acinis exemptis. *Diachylum* item *ſimplex*, & *cum gummis.*

Vt ℞. *pulu. rad. althéa, farina tritici, lupinor. ana* vnc. j. *caricar. ping.* num. vj. *fermenti* vnc. ß. Coq. & adde *cœpam ſub cinerib. coct.* num. j. *ol. lil. alb. q. ſ.* F. Cataplaſma.

Vel ℞. *terebinth. propoleos mell. ana* vnc. j. *ammoniaci aceto diſſol.* vnc. ß. *ol. lil. alb. q. ſ.* F. Vnguentum.

Suppuratum Phyma equidem nonnulli non ſtatim incidendum, ſed prius tentandum putant, an diſcutientibus materia diſſipari poſſit; ideoque Galenus, *8. de ſimp. med. facult.* abrotanum commendat, parietariam, vrticam, radices, althææ, & ammoniacum melle emollitum: ſed rarò hoc accidit. Ideoque tutiſſimum eſt, niſi ſpontè rumpatur, vt arte aperiatur, ne materia diutiùs detenta periculum aliquod afferat.

CAPVT XI.

De Phygethlo.

IN iiſdem partibus corporis glanduloſis aliud etiam tumoris genus excitatur, quod φύγεθλον Græci, Latini Panum, vel potius vt Celſus, *lib. 5. cap. 28.* Panem, à ſimilitudine figuræ nominant. Verùm cauſſa hîc calidior eſt, & vt Phyma à ſanguine pituitoſo, ita Phygethlon ſiue Panis à ſanguine bilioſo ortum habet, vt Gal. *2. ad Glauc. cap. 1.* docet. Fit autem ferè hic tumor poſt febres, aut poſt dolores alicuius partis, maximeque eos, qui ventrem infeſtârunt. *Phygethlon.*

Signa Diagnoſtica.

Phygethli ſigna ſunt tumor, durities, calor, diſtenſio, & dolor maior, quàm pro tumoris magnitudine. Interdum & febris accedit. Interdum tamen talium extra nihil percipitur, vbi ſcilicet materia altiùs deliteſcit, ſed punctiones ſaltem aliquæ intus percipiuntur. Tardè hoc tumoris genus maturatur, neque rectè in pus conuertitur. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

1. Phygethlon quod de ſubito durius non eſt, & quamuis non rubet, coloris tamen aliter mutati eſt; melius eſt. Celſus, *lib. 5. cap. 28.* *Prognoſtica.*

2. Panus qui fit ex vlcere, dolore, vel colliſione, vel ex aliqua cauſſa externa, periculo vacat. At qui febribus ſuperuenit, ſicut præcipuè tempore peſtilenti fieri ſolet, ſiue in femoribus, ſiue ſub alis collove proueniat, peſſimus & perículoſiſſimus eſt. P. Ægineta, *lib. 4. cap. 22.*

Curatio.

Si Phygethlon ex vlcere, dolore, contuſione, vel alia de cauſſa procatarctica excitetur, quemadmodum aliæ inflammationes, refrigerantibus & repellentibus eius incrementum prohibendum. Si verò in febribus, vel aliàs ex interno humorum apparatu excitetur, repellentia locum non habent; ſed diſcutientia & reſoluentia vſurpanda, & ſi materia durior eſt, emollientia addenda, vt *althæa, malua, atriplex, alſine, parietaria, caricæ, ammoniacum.* *Curatio.*

Si materia diſcuti non poſſit, vt maturetur & in pus mutetur, danda opera medicamentis, quæ hactenus propoſita ſunt. Tandemque, niſi ſpontè aperiatur, abſceſſus rumpendus & aperiendus.

CAPVT XII.

De Parotide

Parotis.

AD glandularum Inflammationes pertinet & παρωτὶς, tumor ita dictus ἀπὸ τῦ παρὰ & ὠτὸς, quod ſit iuxta aures. Hippocrates, *6. epid. comm. 5. tit. 1.* & alibi, ἐπάρματα nominat. Eſt enim Parotis glandularum iuxta aures inflammatio.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cùm verò Parotis ſit inflammatio, eius proximam & continentem cauſſam ſanguinem eſſe neceſſe eſt. Is tamen raro purus eſt; ſed bilis, vel pituita, vel melancholia, imò ſæpe maligni & peſtilentes humores admiſcentur, vnde malignæ & peſtilentes parotides oriuntur. Et rariſſimum eſt, vt ſanguis ſolùm copia peccans naturam ſtimulet, vt talẽ excretionẽ inſtituat, ſed accidit à vitioſis & prauis humoribus, à quibus natura irritata, cum ſanguine tales humores ad externa loca detrudere ſolet. Vt enim in hæmorhagiis criticis non ſanguis principaliter peccat, ſed vitioſi humores; quos cùm ſine ſanguine expellere facilè natura non poſſit, hanc ſanguinis excretionem inſtituit: ita etiam vt vitioſos humores à principibus partibus ad ignobiliores auertat, ſanguine vehiculi loco vtitur. Humores autem hi vel à toto corpore, vel à cerebro ſaltem tranſmittuntur. Et quidem non ſolùm ex humoribus vitioſis in corpore genitis, ſed & venenis hauſtis parotides accidere poſſunt; id quod hîc VVittebergæ factum memini. Cùm enim ancilla quædam piſces coctura, ex vaſe, in quod glis inciderat, & in aqua ſuffocatus fuerat, aquam imprudens hauſiſſet, ac in ea piſces coxiſſet, Studioſi, ni fallor, decem, cum hoſpita ægrotare cœperunt, & aliquot ex iis mortui ſunt. Ex iis, qui conualuerunt, duobus etiam parotides poſt aures eruperunt.

Differentia.

Differentia.

Parotidum differentiæ præcipuè ſumuntur à materia, & generationis modo. A materia, quod ſanguis, qui parotidem excitat, vel Bilioſus, vel pituitoſus, vel melancholicus eſt, vel etiam malignos & peſtilentes humores admixtos habet. A generationis modo, quod aliæ citra febres, ſeu vt Celſus, *lib. 6. cap. 16.* loquitur, aliæ in ſecunda valetudine oriuntur, naturâ vitioſos aliquos humores, ſeu ex toto corpore, ſeu ex capite præcipuè ad ea loca detrudente, aliæ verò per febres, & quidem vel longas, vel acutas, eaſque benignas, aut malignas vel peſtilentes. Et fit hoc in ſtatu aut declinatione, naturâ criticè humorem coctum febris cauſſam ad loca hæc ignobiliora depellente, vel in principio aut augmento febrium ſymptomaticè.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur Parotides ex loco affecto, & tumore, dolore, ac plerumque rubore, qui poſt aures apparet. Quis verò humor ſanguini admiſceatur, ex humorum ſignis alibi propoſitis cognoſcitur. Si humor adſit malignus, aut peſtilens, febris talis coniungitur. Si à capite ſolùm tranſmittatur, nulla in toto corpore cacochymiæ ſigna adſunt, & dolor capitis præceſſit, qui erumpente Parotide euaneſcit vel minuitur. An criticè vel ſymptomaticè erũpat, tempus morbi & ſigna criſis præſentia vel abſentia docebunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Parotides, quæ ſine febre oriuntur, minùs malignæ ſunt, & minùs periculi habent, quã quæ ſũt cũ febre.

2. Minùs etiam periculoſæ ſunt, quæ febres longas ſequuntur, quàm quæ acutas, & præcipuè in malignis & peſtilentibus accidunt.

3. Salutares quoque ſunt & curatu faciliores, ægroſque à periculo liberant, quæ criticè erumpunt. Quæ tamen in fine morbi poſt alias euacuationes, ſine ſymptomatum remiſſione, & cum virium debilitate accidunt, periculoſæ & pernicioſæ ſunt.

4. Quæ verò ſymptomaticè erumpunt, & ex cruda atque inprimis rebelli materia ortum habent, pertinaces & mali moris ſunt, ac Naturæ & Medico multum negotii faceſſunt, ægrumque in maxima pericula coniiciunt. Sunt enim in loco cerebro propinquo, è quo & humores & vapores cerebro & eius membranis communicari poſſunt; vnde earum partium inflammatio & delirium excitari poteſt.

5. Parotides, quæ iudicationis tempore genitæ non ſuppurauerint, ſed priuſquam ſuppurantur, euaneſcunt, reuertuntur, augeſcunt, & iudicantur ſecundum reuerſionis rationem, quemadmodũ febrium reuerſiones in ſimilem circuitum. Spes autem eſt, & in ipſis articulis aliquos orturos abſceſſus, *6. epid. comm. 4. tit. 1.*

Curatio.

Curatio.

In curatione Parotidum inprimis ſpectandum, an ſint criticæ vel ſymptomaticæ, & cuius generis ſit humor, è quo fiunt. Si criticè erumpat Parotis, morbuſque inde tollatur vel minuatur, Naturæ negotium totum committendum, ex præcepto Hippocratis, *1. aph. 20.* nihilque aliud tum agendum, quàm vt dolorem lenientia, *in cap. de Inflammatione*, propoſita, imponantur, quæ eadem opera quoque ſuppurationem adiuuare poſſunt. In Parotidibus verò ſeu criticis ſeu ſymptomaticis ſiue materia ſit multa ſiue pauca, ſiue benigna ſiue maligna, repellentia nullum locum habent, vt Galenus, *3. de comp. med. ſ. loc. cap. 2.* docet; ne materia à loco ignobiliori ad nobiliorem, & præcipuè cerebrum vicinum repellatur. Imò ſi tumor non ſatis erumpat, & humor, qui morbi ratione ad partem affectam non ſatis copioſè à natura protrudatur, attrahentia leniora, vt *ol. chamæmel. irinum, anethinum, de meliloto*, vſurpanda. Fortiora verò cautè adhibenda, ne dolor augeatur vireſque deiiciantur.

Hinc videndum, an natura reſolutionem & diſcuſſionem moliatur, quæ medicamentis diſcutientibus adiuuanda; an verò ad ſuppurationem, quod ferè commodius eſt, tendat, quæ & ipſa medicamentis coctionem promouentibus adiuuanda. Vtriuſque autem generis medicamenta, *ſupra cap. 5. de Inflammat. & cap. 8. de Bubone*, ſunt propoſita.

Suppuratione facta abſceſſus aperiendus, &, vt ſuo loco dictum, curandus.

In Parotidibus ſymptomaticis naturæ conatus, qui deficit, adiuuandus & promouendus, & cauſſæ antecedentis copia, ſi adſit, minuenda. Si enim vel ſanguinis & vitioſorum humorum copia adſit, non metuendum, vt natura ab opere & expulſione auertatur, ſed ea oneris parte leuata, poſtea facilius id, quod debet, expellit.

Si tamen cauſſæ antecedentis euacuatione præmiſſâ, nondum ſatis, vt debet, expellat, cucurbitulis applicatis, vel aliis attrahentibus expulſio adiuuanda.

Hinc vel materiæ diſcuſſio, vel quod plerumque commodius eſt, in pus mutatio procuranda, medicamentis, quæ *cap. 8. de Bubone*, ſunt propoſita. Vbi tamen materiæ cõditio attẽdenda, & ſi frigidior ac craſſior ſit, diſcutientia calidiora & fortiora vſurpanda, & ſi metus ſit, ne materia induretur, emollientia quoque vſurpanda.

Poſt emollitionem, & ſi aliàs etiam materia ad ſuppurationem tendat, ſuppuratio promouẽda, abſceſſus aperiendus, &, vt iam ſæpiùs dictum, curandus.

Non

Non verò expectandum vt ſpontè tumor iſte rumpatur; cùm pus diu retentum grauia ſæpè ſymptomata accerſere ſoleat: obſeruauitque Guil. Fabricius, *cent. 1. obſ. 39.* quod in puella quadam cùm parotide laboraret, nec tamen lecto decumberet, & ſine febre eſſet, etiam circa decimum quartum morbi diem abſceſſus ad pugni magnitudinem excreuit, qui cum non fuiſſet apertus, puella febre, lipothymia, nauſea, vigiliis, dolore dorſi & renum correpta fuit; & licet poſtea abſceſſus ſpontè rumperetur, cùm tamen nihil aut parum puris efflueret, ſed viam deorſum quæſiuiſſet, ipſa è vita deceſſit.

CAPVT XIII.

De Carbunculo.

Inflammationi affinis eſt, & proinde poſt inflammationem à pleriſque recenſetur Carbunculus, vt pote qui à ſanguine aduſto & corrupto originem habet. Tumor autem hic variis appellatur nominibus. Græcis dicitur ἄνθραξ; Latinis Carbo & Carbunculus; Auicennæ Pruna & Ignis Perſicus; quibus vocibus etſi diuerſi tumores ſignificari nonnulli credant, & peculiaribus capitibus, de Pruna & Igne Perſico, de Carbunculo, de Anthrace egerint: tamen reuera iis omnibus vnicum tumoris genus ſignificatur; quod enim Græcis eſt ἄνθραξ, Latinis eſt Carbunculus. Niſi quis hoc diſcrimen ex Auicenna ponere velit, quod qui ſine puſtulis atque humiditate incipit Carbunculus, Pruna; qui verò cum puſtulis veſiciſque, atque effluente humiditate incipit, Ignis perſiccus dicatur.

Atque hoc nomine appellatur hic tumor, quia cruſtam habet, quæ inſtar carbonis nigra eſt, qua de cauſſa etiam Pruna dicitur, quod caro nigra ſit, & quaſi à pruna aduſta; ignis præterea quod ab igne quaſi partes comburantur. Quæ autem Celſus & Plinius de Carbunculo ſcripta reliquerunt, vix Carbunculo in genere ita quadrare videntur, ſed ſpeciei alicui, & forſan epidemio alicui, & nouo morbo: Celſus enim, *lib. 5. cap. 28.* ſcribit: *Ab his quæ extrinſecus incidunt, ad ea veniendum eſt, quæ interius corrupta aliqua corporum parte naſcuntur. Ex quibus non aliud carbunculo peius. Eius hæ notæ ſunt: Rubor eſt, ſuperque eum non nimium puſtulæ eminent, maximè nigræ; interdum ſubliuidæ, aut pallidæ. In his ſanies eſſe videtur, infrà color niger eſt: ipſum corpus aridum, & durius quàm naturaliter oportet. Circaque quem quaſi cruſta eſt, eaque inflammatione cingitur, neque in eo loco leuari cutis poteſt, ſed inferiori carni quaſi affixa eſt. Somnus vrget, nonnunquam horror aut febris oritur, aut vtrumque. Idque vitium ſubtractis quaſi quibuſdam radicibus ſerpit, interdum celerius, interdum tardius: ſuprà quoque procedens inalbeſcit, dein liuidum fit, circumque exiguæ puſtulæ oriuntur. Et ſi circa ſtomachum faucéſue incidit, ſubitò ſpiritum ſæpe elidit.* Plinius vero, *lib. 26. cap. 1.* quo de nouis omníque æuo priore incognitis morbis agit, ſcribit, *L. Paulo, Q. Marcio Cenſoribus, primum in Italiam carbunculum veniſſe, Annalibus conſcriptum eſt, peculiare Narbonenſis prouinciæ malum: quo duo Conſulares obiere condentibus hæc nobis eodem anno, Iulius Rufus, & Q. Lecanius Baſſus, ille Medicorum inſcitia ſectus, hic verò pollice læuæ manus euulſo acu ab ſemetipſo, tam paruo vulnere vt vix cerni poſſet. Naſcitur in occultiſſimis corporum partibus, & plerumque ſub lingua, duritia rubens varicis modo, ſed nigricans capite, aliàs liuida, corpus intendens, neque intumeſcens, ſine dolore, ſine pruritu, ſine alio quàm ſomni indicio, quo grauatos in triduo aufert, aliquando & horrorem afferens, circáque puſtulas paruas, rarius febrem; ſtomachum, fauces cum inuaſit, ocyſſimè exanimans.* Quæ qui perpendit, facilè alium, aut certè quid peculiare à vulgari Carbunculo habentem morbum & in gangrænam ac Saphacelum deſinentem deſcribi animaduertet.

Inter nouos & antea incognitos morbos eũ expreſsè refert Plinius, & in occultiſſimis corporis partibus plerumque ſub lingua oriri ſcribit, ſine dolore, ſine pruritu, ſine alio ſymptomate quàm ſomno, quo grauati intra triduum exanimentur, nullo tumore exiſtente. Celſus verò nonnunquam etiam ſine febri oriri & circa ſtomachum ac fauces incidere ſcribit: cùm vulgares carbunculi in extimis corporis partibus oriantur, grauem dolorem coniunctum habeant, & ſine febre non inuadunt, & locus affectus manifeſtè intumeſcit.

Sed vt ad *Carbunculum* vulgò inter tumores notum redeamus, ille *eſt tumor ex ſanguine aduſto feruentiſſimo, qui partem corrumpit, ortum habens.* *Carbunculus quid.*

Cauſſæ.

Continens cauſſa carbunculi, adſtipulante etiam Galeno *in lib. de tumorib. cap. 6. & 2. ad Glaucon cap. 1. & 14. meth. med. cap. 10.* eſt ſanguis calidus feruens, & craſſus; quem *in libro de atra bile, cap. 4. & 5.* atram bilem eſſe dicit. Nimirum, vt ex *lib. 2. de differ. febr. cap. 19.* videre eſt, oritur Carbunculus ex ſanguine feruenti craſſo, putreſcente, & in naturam atræ bilis degenerante, aut atram bilem admixtam, & plerumque malignitatem coniunctam habente. Hic Humor etſi paulatim in corpore generari, & prauam illam naturam inducere poſſit: tamen vbi gradum prauitatis & malignitatis illius adeptus eſt, à natura ab interioribus ad exteriora & membris nobilioribus ad ignobiliora ſubitò propellitur. Quod etiam accidit, vbi ab externo contagio ſanguis inficitur & corrumpitur, vnde nunquam excitatur Carbunculus per congeſtionem, ſed ſemper defluxu ἀθρόως facto generatur. Et propterea meritò Inflammationibus ſubiicitur, & ἐγγὺς τῆς φλεγμονῆς, inflammationi propinquus eſſe dicitur. Neque enim ſolùm ex atra bile, vt Cancer, generatur, ſed fit ex ſanguine aduſto in atram bilem abeunte, vel atram bilem admixtam habente. *Cauſſæ.*

Generatur autem iſte aduſtus ſanguis ex praua victus ratione cibíſque prauis ſanguini toti materiam præbentibus. Ad quam rem etiam facit externa aëris conſtitutio humores adurens & corrumpens, & inprimis occulta & maligna eius conſtitutio humores deprauans, ac vix datur Carbunculus, qui omni malignitate careat.

Differentiæ.

Quia tamen malignitas hæc nunc maior, nunc minor eſt, & Carbunculi alij in peſtilenti aëris conſtitutione plurimos inuadunt, alij etiam ſparſim ſine peſtilenti conſtitutione ægros corripiunt; diſtinguuntur Carbunculi in peſtilentes & non peſtilẽtes. Deinde alij oriuntur cum puſtula vel puſtulis, quales ab igne excitantur quibus ruptis ſubiectum eſt vlcus cruſtoſum, atque id plerumque accidit, & tales in ſpecie ab Auicenna Pruna aut ignis Perſicus vocantur. Alij ſine puſtulis oriuntur. *Differentiæ.*

Signa Diagnoſtica.

Incipit vt dictum, Carbunculus plerúmque; à puſtulâ exiguâ; interdum verò non ſolùm vna maiuſcula puſtula erumpit, ſed multæ exiles, veluti mi- *Signa Diagnoſtica.*

lij ſemina, crebræ in particulâ reſidentes, quibus perruptis vlcus cruſtoſum fit, quale à candente ferro excitatur. Antequam autem puſtulæ erumpunt, pruritus in parte ſentitur, mox puſtula aut puſtulę oriūtur. Interdum tamen citra omnem puſtulam incipit Carbunculus, & vlcus cruſtoſum excitatur, cruſtâ modò nigricante, modò colorę cinereum præ ſe ferēte: mox breui inſtar bubonum excreſcit, in rotundum, & acutum cum ingente calore, ardore & dolore, quæ præſertim circa veſperam exaſperantur, ægrúmque adeò vexant, vt vix manum continere poſſit quin partem fricet, ex quâ fricatione poſtea puſtulæ plures oriuntur. Caro circumpoſita efferueſcit, calorémque habet, & maximam φλόγωσιν concipit, colorem etiam obtinet quam in Eryſipelate & phlegmone nigriorem, veluti ſi cum rubro aliquid nigri permiſtum ſit. Accedunt deinde & alia ſymptomata, febris nimirum, quæ vt Galenus etiam, 14. *meth. med. cap.* 10. teſtatur, magis infeſtat eos, qui carbunculo corripiuntur, quàm qui phlegmone, eryſipelate de laborant, nauſea, vomitus, appetitus deiectio, tremor ac palpitatio cordis, frequentia animi deliquia, deliria, quæ omnia eò magis infeſtant, quò malignior materia eſt.

Eſt n. Carbunculorum quædam differentia, non ſolùm quod ſanguini illi aduſto, qui eſt cauſſa coniuncta carbunculi, modò hic modò ille humor admiſcetur: ſed inprimis quod alius carbunculus eſt peſtilens, alius non peſtilens. Nam licet omnis Carbunculus ſit malignus, ob materiam feruentem, aduſtam & putreſcentem, quæ carnem corrumpendi vim habet, & in meliorem & benigniorem naturam aliquam reuerti & penè ſuppurari non poteſt: Tamen non omnis eſt peſtilens, neque omnis aduentitiam habet malignitatem, ſed interdum tantum præter natiuam malignitatem carbunculi etiam alia à communi aëris ſtatu aut cōtagio accedit malignitas. Diſcernitur autem carbunculus peſtilens à non peſtilenti, primò peſtilente aëris conſtitutione præſente. Vix enim poſſibile eſt, vt vigente peſtilente conſtitutione oriatur carbunculus, qui non ipſe ſit peſtilens. Deinde omnia ſymptomata & ſigna, quæ carbunculo apparent, & frequentiora & grauiora ſunt in peſtilente carbunculo quàm in non peſtilente. Nam & febris, quæ carbunculo adiungitur, peſtilentem naturam refert, & licet extra mitior, quàm in non peſtilente appareat, imò interdum vix percipitur: tamen intus magis vrit & longè eſt periculoſior: color floridus faciei mutatur, lingua nigricat & ſicca eſt, excrementa alui ſunt liquida & bilioſa, appetitus deiicitur: adeſt nauſea, vomitúſque peſſimorum humorum, difficultas ſpirandi, anhelitus fœtor, ſudor eſt multus, tepidus vel frigidus. Somnus interdum planè profundus eſt, interdum vigiliæ infeſtant: deliria comitantur, animi deliquia & ſyncope. Quapropter etiam ab alio Carbunculo plus imminet periculi, ab alio minus. Etſi non omnis carbunculus ſit pernicioſus. Tamen vt teſtatur Galenus, 3. *Epid. comm.* 3. *t.* 12. pernicioſiſſimus eſt peſtilens, ſeu is, qui vltra priuatam malignitatem eam quoque, quam ſtatus affert, adiunctam habent, & pernicioſis illis ſymptomatibus eſt ſtipatus. Quæ ſi plurimùm remittunt, ſalutis aliqua ſpes ſupereſt; ſi verò indies magis intenduntur, & vehementiora fiunt, nihil ſalutis ſperandum eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Quo nigrior eſt carbunculus, eò peior, vt pote qui à ſanguine maximè corrupto productus eſt. Huic proximè ſuccedit liuidus & flaueſcens. Minùs maligni & formidandi ſunt, qui colorem rubicundum habent, in quibus nimirum ſanguis ſuam naturam nondum planè exuit, ſed adhuc aliquid natiui caloris & coloris retinuit.

2. Sunt etiam illi Carbunculi minùs pernicioſi, qui ſunt parui, quàm qui ſunt magni, & ex paruâ puſtulâ ſubitò ingentem magnitudinem acquirunt.

3. Sicut & illi qui ſoli ſunt, quàm qui alios Carbunculos coniunctos habent.

4. Exitioſi valdè ſunt illi, qui vbi eruperunt, mox iterum euaneſcunt. Materia enim tranſlata ad partes interiores interitum affert.

5. Conſiderandum & hoc nonnulli cenſent, an peſtilens carbunculus ante febrem oriatur, an verò præcedente febre peſtilenti demum erumpat. Eum enim qui ante febrem peſtilentem erumpit, tutiorem eſſe exiſtimant, modò nulla ſymptomata ſuperueniant, vt pote, qui indicio ſit, naturam eſſe fortem, & peſtilens venenum ante febrem propellere, quam cor occupare potuerit. Illum autem qui poſt peſtilentem febrem demum erumpit, eſſe periculoſiorem, vtpote qui occupato corde à veneno & humoribus prauis in vniuerſum corpus ſeſe iam diffundentibus oriatur.

6. Locus quoque plus vel minus periculi metuere iubet. Mali enim habentur, qui in emunctoriis, & propè membra nobilia & præcipua hærent. Inprimis autem hîc vires ſpectandæ, & videndum an ſint fortes vel debiles. Debilis enim virtus à paruo etiam morbo proſterni poteſt: Contra robuſtior magnum quoque morbum non rarò vincit.

Indicationes.

Aliæ ſunt Indicationes in Carbunculo peſtilenti, *Indicatio*- aliæ in non peſtilenti. In Carbone peſtilenti feruor ſanguinis in toto eſt reſtinguendus, ſimúlque cor contra malignitatem, quam rarò abeſſe diximus, muniendum. Reliqua curatio ad ipſum Carbunculum dirigenda. In carbunculo verò peſtilenti magis venenata ac peſtilens qualitas vrget, quam feruor ſanguinis. Neque tamen & iſte negligendus.

Curatio.

Curationem ergo Carbunculi quod attinet, in eâ *Curatio.* duo ſpectanda, ad cauſſam antecedentem, ſeu feruentem atque corruptum ſanguinem, qui in toto copore eſt, & ad cauſſam coniunctam, ſeu illum humorem qui iam carbunculum excitat. Ordinatâ itaque conuenienti diætâ & moderatione in rebus non naturalibus obſeruatâ, primò ſanguis ille feruens venæſectione eſt tollendus. Non tamen in omnibus carbunculis venæſectio eſt temerè vſurpanda, ſed ſi locum habet, potiſſimum in non peſtilenti, de quo etiam Galeni 14. *meth. med. cap.* 10. & aliorum Autorum, qui ad animi deliquium vſque ſanguinem mittendum cenſent, pronūciatum accipiendum. In peſtilenti verò carbunculo nihil facilè tentandum, quod vires, quarum maxima in peſte & peſtilentibus febribus habenda eſt ratio, deiicere poſſit: inter quæ non poſtremum, verùm potius primum eſt venæſectio ad animi deliquium inſtituta, quæ humorem naturæ maximè amicum & vitæ theſaurum præſtantiſſimum cum ſpiritibus euacuat. Imò nequidem interdum erumpente carbunculo peſtilenti venæſectionem tutò ſatis inſtituere licet. Nam cùm interdum non mox inprimo inſultu peſtis atque peſtilentium febrium, ſed ſæpe poſtea quarto aut aliis diebus erumpat carbunculus, venæſectionem tùm vires non ferunt, quæ iam à morbo ſunt deiectæ, & pugnam cum morbo iniuerunt.

Quæ

Quæ autem venæ ſint aperiendæ ex iis, quæ ſupra de euacuatione ſanguinis, de Reuulſione & Deriuatione in curatione inflammationis dicta ſunt ſatis patet. Hoc ſaltem obſeruandum cauendum eſſe, ne dum ſanguinem euacuamus, illum ſeu ad membrum nobile, ſeu per membrum nobile ducamus & trahamus, ne id eius malignitate afficiatur.

Ideóque vena aperienda, cuius opera potiùs ſanguis verſus partem affectam trahatur, quàm ab ea retrahatur. Quapropter ſi carbunculus fuerit circa caput, vel axillas, vel in pectore, ſecanda eſt in brachio eiuſdem lateris vena maximè vicina. Si infra hepar, vena malleoli vel poplitis eiuſdem lateris aperienda. Et quidem ſtatim in principio vena aperienda, antequam febris inualeſcat, & vires deiiciantur.

Verùm cùm miſſione ſanguinis praui humores vix euacuari poſſint, purgatione opus eſſe nonnulli cenſent, quâ praui humores euacuentur, ne calidum natiuum ab iis ſuffocetur & extinguatur, ac natura poſtea expulſionem rectiùs moderari poſſit, neque copiâ pars affluentis humoris pars affecta corrumpatur.

Verùm omnino metuendum eſt, ne purgante medicamento, humor, quem natura conatur ad externa pellere, ad interna trahatur. Et præcipuè in Carbunculo peſtilenti hoc metuendum. In carbunculo non maligno tutiùs quidem inſtitui poſſe videtur. Verùm cum febris coniuncta ſit; & quidem acuta, cruditas materiæ id plerumque prohibet, & vix datur Carbunculus, in quo non aliquid malignitatis adſit, ideóque tutiùs per alexipharmaca materia maligna ad ambitum corporis protruditur, quàm purgantibus ad interiora trahitur.

Feruor quoque ille ſanguinis aduſti eſt alterandus, & malignitas oppugnanda medicamentis conuenientibus, vt *ſucco citri*, *granatorum*, *acetoſa*, *borragine*, *bugloſſo*, *ſcordio*, *cichorio*, & ſimilibus, quibus in carbunculo peſtilente etiam alia alexipharmaca admiſcere licet.

Vt ℞. *conſeru. acetoſ. borrag. bugloſſ. ana* Vnc. j. ß. *ſpec. diamarg. frig. confect. de hyacyntho. Elect. de gemm. ana.* Drach. ß. *cortic. citri, condit.* Drach. vj. *rad. conditar, ſcorzon.* Vnc. ß. Cum *ſucco citri* F. Elect.

Quibus in peſtilente carbunculo bolum armenum, terram ſigill. CC. lapid bezoar & ſimilia addere poſſumus. Plerique in carbunculo multùm commendant *ſcabioſam*, eamque nunquam permittendam cenſent, & vel eius ſuccum vel aquam vel decoctum plurimum in carbunculo prodeſſe ſcribunt.

Cordi quoque proſpicere Topicis non inutile eſt per epithemata aliàs nota regioni cordis & pulſibus applicata, vt omnibus modis cor à malignitate ſartum tectum conſeruetur.

Cauſſam coniunctam poſtea ſeu ipſum tumorem quod attinet, carbunculo non eadem planè conuenit curandi ratio, quæ aliàs inflammationibus, niſi forſan exigua appareat malitia. Neque enim vtendum eſt repellentibus, quin potiùs attrahenda eſt ab interioribus ad exteriora materia maligna & venenata, niſi forſan ob mitigationem doloris & vehementiam doloris mitigandam adhibeantur, de quo poſtea. Itaque adhibitâ venæſectione mox pars affecta ſcarificanda eſt, & quidem plagis ſatis profundis, vt ſanguis corruptus, malignus & venenatus, qui niſi ex parte mox euacuetur, vicinas corrumpit, euocetur. Mox detergenda & abluenda eſt pars aquâ ſalsâ calente, aut alio liquore conueniente, ne ſanguis in parte concreſcat & coëat. Quod ſi ſanguis corruptus nondum videatur ſatis euacuatus, repetendæ ſunt ſcarificationes. Licet quoque loco ſcarificato cucurbitulas vel hirudines apponere. Si tamen magno impetu humor affluat, attrahentia non ſatis tutò adhibentur, cùm metus ſit, ne copioſè affluente materia dolor vehementior fiat, qui vigilias excitare, febrem augere, & virtutem deiicere poſſit, quin imò ſi nimis confertim & maiore impetu materia affluat, vtendum eſt iis medicamentis, quæ modicè reprimendo etiam digerere poſſunt.

Tale eſt ſeq. Cataplaſma.

℞. *arnogloſſ. lentium, panis nec omnino à furfure puri, nec planè furfurei*, partes æquales.

Coq. in aq. vel vino F. Catapl. quod bis vel ter ſingulis diebus applicandum.

Verùm hoc ipſum medicamentum aut ſimilia non ſupra ipſum carbunculum, ſed circa ipſum ſolùm ſpatio trium digitorum eſt apponendum. Hoc modo enim ipſa materia maligna non repellitur, ſed ſaltem æſtus ac dolor mitigatur, fluxio nonnihil retardatur, & præcauetur, ne materia iterum ad interiora retrocedat. Sed neque hoc prætereundum, non opus eſſe ſemper tali præſidio carbunculum munire: hoc tamen plerumque neceſſarium eſt, vt ea pars muniatur, quæ membrum nobile ſpectat, cùm ad alias partes ignobiliores materiæ aliquid deriuari & euaporari non noceat; imò vtile ſit.

Porrò loco ſcarificato non apponenda ſunt medicamenta, quæ aliàs imponi ſolent, quæ nimirum pus mouent, & hac ratione putredinem augere poſſunt; cùm carbunculus putreſcendo ſemper ſerpat, & aliàs *νέκρωσιν* in partes tales incidat, ſed potiùs ſiccantia & putredini reſiſtentia. In quem finem adhiberi poſſunt paſtilli Andronis, Muſæ, Polyidæ, Paſionis, qui in vino primùm, poſtea etiam in aceto liquandi ſunt, de quibus vide Galenum, *de compoſ. med. ſ. genera lib.* 5. *cap.* 11. & 12. Vulgò etiam vtuntur vnguento Ægyptiaco. Poteſt quoque Cataplaſma fieri ex *farinâ Orobi* cum *Oxymelite*. Succiſa plurimum commendatur, viridis trita & impoſita, vel in vino cocta & bibita. Vtuntur quoque hic plurimi iis, quæ proprietate ſubſtantiæ prodeſſe compertum eſt, inter quæ præcipuè commendatur, *ſcabioſa*, vt & *ſucciſa* ſeu morſus diaboli, ſumunt nimirum viridem ſcabioſam, eámque contundunt, atque addunt vitellum oui, axungiam porci veterem & ſalis parùm, faciúntque Cataplaſma, quod ſæpius innouandum eſt. Symphytum etiam nonulli in eundem vſum trahunt, & tale medicamentum parant.

℞. *ſucci ſymphiti maior. ſcabioſ, ped. columbin. ana* Vnc j. *farina hord.* Vnc. ij ß, Miſc.

Alij, vbi ingens feruor & dolor adeſt, hoc commendant.

℞. *fol. plantagin. acetoſa, ana* M. ij Coq. ad mollitiem & contundantur.

Contuſis adde *vitell. ouór.* num. iiij. *theriaca* Drach ij. *farina hordei, q. ſ.* F. Cataplaſma.

Plerique etiam laudant nuces iuglandes veteres oleoſas contuſas, è quibus nonnulli tale Cataplaſma parant:

℞. *nuc. iugland. veter, rancidar. nucleos* iij. *caricar. & vuar. paſſar. part. aq.*

Coq. in vino albo forti ad mollitiem & contund, Adde ⊖*lis* Drach. j. *vitell. onor.* ij Miſc.

F. Cataplaſma.

Si qui autem ſunt qui ſcarificationem ferre nolunt, aut ſi aliàs his medicamentis carbunculus cedere nolit, atque corruptio, nigredo & alia ſigna ſemper augeri videantur, ad cauteria accedendum, & quidẽ ſtatim, nam etiam exigua mora in maximũ & vitæ periculum ægrum coniicere poteſt. Potẽtialia autem cauteria non ita tutò adhibere licet; cùm cruſta, quæ iis inducitur, tardiùs decidat, atque ita impediatur exhalatio humoris corrupti & maligni. Actuale tutius à plериſque *Cauterio.*

pleriſque habetur. Cauterium enim actuale calore & ſiccitate ignis putredini maximè reſiſtit, partes ſanas præſeruat, ne & eæ putredine inficiantur, attrahitque ex profundo materiam malignam & corruptam, qua de cauſſa vt efficaciſſimum remedium hîc à pluribus commendatur, qui id hic adeò graue remedium eſſe non putant, cùm æger id vix ſentiat, quoniam caro mortua eſt, & finis vtendi eſt, dum ex omni parte ſenſus doloris eſt. Habet tamen & cauterium actuale hoc incommodi, quod cruſtam ſeu eſcharam inducit, quæ & ipſa impedimento eſt, ne materia maligna & venenata exhalet. Si quis ergo hoc remedio vti velit, omnino cauendum, ne cruſta inducta impediat exhalationem humoris corrupti & maligni, ideoque danda opera vt cruſta citò & vel 24. horar. ſpatio remoueatur, cùm periculum in morâ ſit. Vulgò quidem vtuntur butyro, adipe ſuillo, anſerino, & ſimilibus humectantibus ac ſuppurantibus. Verùm rectè monent Horatius Augenius & Guillelm. Fabricius in iis affectibus, in quibus aliàs ſummum à putredine imminet periculum, hæc tutò adhiberi non poſſe, vtpote quæ humiditate, & vi Emplaſticâ miris modis putredinem augeant, & , vt putredo ac corruptio partis latius ſerpat, efficiant; ac præterea cruſtam tardiùs tollant. Quapropter iis potius vtendum cenſent, quæ valdè detergunt, exiccant, putredini reſiſtunt, & fibras illas, quibus cruſta adhæret, abrumpunt. Galenus, 2. *ad Glauc. cap. 9.* ad cruſtam poſt vſtionem in gangrænâ tollendam vtitur ſucco porri cum ſale. Guillelm. Fabric. ad eſcharæ caſum & ad vlcus abſtegendum & mundificandum hoc Vnguentum commendat.

℞. *farinæ orobi, rad. ariſt. rot. irid. Florent. vincetoxici ana* vnc. ß. *theriacæ* Drach. ij. cum ſuff. *q. mell. roſ.* F. Vnguentum.

Horatius Augenius hoc laudat;

℞. *Miſy* vel *vitrioli* Drach. ij. *mell. opt.* vnc. ß. *axung. porci* Drach. ij. Miſc.

Atque Antiquos ad cruſtas tollendas non ſemper vſos eſſe humectantibus ac pus mouentibus, ſatis patet ex Galen. *libr. 6. c. m. ſec. loc. cap. 6.* & Paulo Æginet. *lib. 4. cap. 19.* quibus in locis plura talia medicamenta videri poterunt.

Atque malim talibus medicamentis ad cruſtam, quam plerumque Carbunculus contrahit, quàm cauteriis, ſeu potentialibus, ſeu actualibus vti. Neque enim ſimplex hîc putredo eſt, vt in gangrænâ, & aliâ partium corruptione, vbi putridum plerumque à ſanâ parte ſeparatum eſt, vt putridum adurere tutò planè liceat. Sed in carbunculo humor malignus adeſt, iſque per totam partem diffuſus, ideoque medicamentis extrahentibus vtendum eſt, vt hoc modo quod ſanum adhuc eſt, à putredine & corruptione vindicari poſſit. Aëtius rutam ſylueſtrem etiam carbunculorum cruſtas cito ſeparare, in cataplaſmate impoſitam cum melle & vuis paſſis ſcribit, *tetrab. 1. ſerm. 1.* Ideoque etiam medicamenta malignitati reſiſtentia, vt theriaca & ſimilia plerumque commodè admiſcentur. Itaque vnguentum Guiliel. Fabricii modò propoſitum non ſolùm poſt vſtionem, ſed etiam aliàs in Carbunculo vtile eſt. Alii tale componunt medicamentum quod bidui ſpatio carnem bonam à corruptâ ſeparare affirmant.

℞. *rutæ* M. j. *fermenti* vnc. j. *ficus ſiccæ* num. iij *piperis* Drach. j. ⊖*lis* Drach. jß. F. Cataplaſma, quod manè & veſperi applicetur.

In genere in Carbunculis peſtilentibus ad extrahendum venenum, prohibendum, ne ſerpat putredo. Ad eſcharam detrahendam inprimis commendatur hoc Emplaſtrum.

℞. *theriacæ opt. mithridat. ana* vnc. ß. *fermenti, terebinth. ana* vnc. ij. *mellis roſ.* vnc. jß. *butyri rec.* vnc. ij. ⊖*lis communis* vnc. j. *fuliginis camini* ijß. *ſapon. ſarracenici* vnc. iij. *croci* Drach. iij. *vitell. ouor.* num. iij. Piſtentur omnia & F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *Scabioſæ, ſymphyti, ana* vnc. ij. *caricar. ping.* num. iij. *cæpam ſub cinerib. coct.* num. j. *ſcyllæ* vnc. ß. *rad. raphani minutim conciſ.* vnc. ij. *vitell. ouor.* num. ij. ⊖ *lis* vnc. ij. *fermenti, fuliginis camini ana* vnc. j. *mellis, terebinth. ana q. ſ.*

F. Cataplaſma, quod linteo inductum calidum imponatur, & ſingulis ferè horis mutetur.

Si iam in orbem cruſtam abſcedere & rubicundum circulum apparere videmus, futuræ ſanitatis indicium eſt, & naturæ corruptum à ſano ſeparantis. Cruſta vbi ablata fuerit, vlcus detergendum, *melle roſac. ſucco apii*, & ſimilibus. Deinde carne implendum, glutinandum, & tandem cicatrice claudendum. Verùm plura de Carbunculi curatione, *lib. 4. de febr. cap. 4.* videantur.

CAPVT XIV.

De Paronychia.

AD Inflammationes pertinet & tumor, Græcis παρωνυχία, quod in vicinia vel lateribus vnguium in digitis generetur, Latinis Panaritium, Germanis *der VVurm, oder das Vngenandte.* Vulgus enim in ea eſt ſententia, vermem in tumore illo latere, qui rodendo tantos dolores excitat, eumque nominatum exaſperari, ideoque nominandum non eſſe. Verùm fabuloſa hæc ſunt. *Paronychia.*

Eſt autem Paronychia tumor calidus ex ſanguine aduſto & atrabilario, in extremis digitis ad latera vnguium ortus, & propter viciniam neruorum grauiſſimos dolores excitans. *Quid Paronychia.*

Cauſſæ.

Ortum enim habet hic tumor à ſanguine aduſto & corrupto, & plerumque maligno, quem natura ad extremitatem digitorum detrudit, ibique inflammationem excitat. *Cauſſa.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur ex tumore, rubore, & dolore in extremitate digitorum circa vngues apparente, & dolore maximo ac intenſiſſimo, ob neruoſas partes vicinas affectas, qui nec die nec nocte ægrum dormire permittit, dolorque ob conſenſum neruorum ſæpe per totum brachium extenditur, febremque continuam, & propter nimium dolorem lipothymiam interdum habet comitem. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

1. Pro humoris benignitate malum nunc mitius nunc deterius eſt. Si enim materia ſit benignior, ſymptomata ſunt minùs vehementiora. *Prognoſtica.*

2. Contra ſi materia ſit maligna, malum periculoſum eſt, quod tamen ligamenta, & neruos vicinos corrumpit, ita ſæpe, vt extremus articulus cum oſſe abſcedat; interdum totus digitus corrumpatur.

Curatio.

Vt de cauſſa, ita & curatione ſuperſtitioſas opiniones vulgus habet. Putat enim ſi quis tempore verno ranarum ouis ſeu ſpermate dicto contrito manus madefecerit, & ſponte ſiccari ſiuerit, manuque poſtea digitum hac inflammatione laborantem comprehendat, inflammationem ſedari. Nonnulli talpam viuam *Curatio.*

viuam ſingulis annis manu comprehendunt, & conceptis quibuſdam verbis pronunciatis talpam comprimendo occidunt, eoque anno omnes iſtos vermes ſe occidere poſſe iactitant.

Verùm, vt hæc omittamus, legitima curatio perficitur, ſi generali humorum euacuatione per venæſectionem & purgationem, prout opus, præmiſſa, primò dolorem lenientia & feruorem humorum mitigantia, ſuppurationemque adiuuantia parti adſectæ imponantur.

Repellentia verò & adſtringentia parti affectæ imponenda non ſunt, ne humor in partem impingatur, dolor augeatur, & nerui atque os corrumpantur. Si tamen affluxus nimius ſit, repellentia parti ſuperiori propiùs imponantur.

In principio ergo imponendum ſequens Cataplaſma.

℞. *farinæ hordei, fabar. ana* vnc. j. *camphoræ* Scrup. j. *mucilag. ſem. pſyllii, q. ſ.* Miſc. omnia cum *aceto* ſuper igne. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *ſucci ſolani, plantagin. vmbilici Veneris, ana* vnc. ß. *mucilag. ſem. pſyllii aq. ſolani extracti* Drach. iij. *boli Armeni* Drach. ß. *camphoræ* gr. v. *ol. roſac. myrtini ana* vnc. ß. Miſc.

Vel ℞. *mucilag. ſem. pſyllii ſucco vel aq. plantag. extr.* vnc. ij. *boli Armen.* Drach. j. *aceti* vnc. ß. Miſc.

Vel albumen oui cum ol. viol. mixtum imponatur.

Commendantur etiam vermiculi illi qui in medio echino plantæ dipſaci reperiuntur, ſi viui vnguibus affectis circumligentur.

Vbi ad ſuppurationem tendit materia.

℞. *farinæ ſem. fœnigræci, lini ana* vnc. ß. *vitell. oui* j. *butyri rec.* vnc. j. *pingued. gallinæ* Drach. iij. Miſc. ſ. igne. F. Vnguentum.

Vel ℞. *mucilag. ſem. pſyllii* vnc. j. *farinæ ſem. lini, fœnigræci, ana* Drach. iij. *vitell. oui* j. *croci* Scrup. j. *pingued. gallinæ, butyri rec. ana* vnc. j. Miſc. F. Cataplaſma.

Pure genito abſceſſus aperiendus, & pus, quod rarò bonum, ſed ſanioſum eſt, educendum. Pure euacuato tale abſtergens & incarnans vſurpandum.

℞. *aloës hepaticæ* Drach. iij. *myrrhæ, thuris, ſarcocollæ ana* Drach. j. *terebinth. claræ* vnc. ß. *mellis roſ. col.* Drach. ij. Miſc.

Guillelmus Fabricius, *cent. 1. obſeru. Chirurg. obſeru.* 97. non exſpectat inflammationem, aut notabilem tumefactionem, & ſuppurationem, ſed in muliere quæ dolore acerbiſſimo in extremitate digiti, cum febre, lipothymia, nauſea, aliiſque ſymptomatibus laborauit, curationem ſic inſtituit. Primò digitum lacte vaccino in quo flores chamæmeli, meliloti, ſemen fœnigræci & cydoniorum incocti fuêre, aliquantulum fomentauit. Deinde ſuperficiem cutis paulatim diſſecuit. Abraſa cute maculæ quædam rubicundæ apparuêre: quibus acie cultelli inciſis, guttulam vnam aut alteram aquæ ruſæ ſub cute inuenit. Illa vacuata, linteum madefactum aqua vitæ, vbi nonnihil theriacæ diſſolutum erat, applicuit. His ſtatim ſedatus eſt dolor; atque hoc vnico remedio altero die ſanatus fuit digitus.

In alia quoque matrona, quæ triduo propter paronychiæ doloris vehementiam dormire non potuerat, abraſa cute maculam huius magnitudinis O in apice digiti ſub cute inuenit, in qua vix guttula vna ichoris contenta fuit. Inciſa macula applicatoque ipſi digito goſſypio intincto aquæ vitæ, in qua diſſoluta fuerat theriaca, manui verò & carpo linteo reduplicato ac imbuto poſca, ſtatim ceſſauit dolor: ita vt poſtero die pleniſſimè ſanatus fuerit digitus. Addit autem idem, ſtatim ab initio inciſionem hanc fieri debere, aliàs ex concurſu humorum inflammationem & tumorem excitari, atque ſubiectam carnem, imò etiam

oſſa erodi. Eſt enim cutis ea in parte admodum denſa, ita vt materia paronychiæ, (quæ per ſe maligna eſt) quum nullo modo exhalare poſſit, maiorem acrimoniam & venenoſitatem acquirat; digitus quoque imò tota manus, propter doloris vehementiam inflatur, parumque prodeſt inciſio hæc, niſi prius materia cocta & in pus conuerſa fuerit.

Caput XV.

De Pernionibus.

Datur & peculiare genus Inflammationis, quod Perniones nominant; Græcis χίμεθλον & χείμεθλον, ἀπὸ τοῦ χειμῶνος ſeu hieme dicitur. Eſtque Inflammationis genus, quod tempore hiberno in calcaneis, digitiſque pedum ac manuum oritur. Vidi etiam Nobilem virum, qui tale Inflammationis genus in extremitate naſi haberet. *Perniones.*

Cauſſæ.

Oritur quidem hoc Inflammationis genus à frigore hiberno, dum non ſolùm ab eo pars debilior & ad recipiendum aptior redditur, ſed & à dolore ſanguinis ad partem fit attractio. *Cauſſa.*

Hoc tamen conſideratione dignum eſt, quî fiat, vt qui partium extremarum tempore hiberno refrigerationem inſignem paſſus ſit, æſtate quidem bene habeat, tempore hiberno verò annis aliquot, & donec malum penitus ſit victum, inſignem pruritum, dolorem & tumorem in parte refrigerata ſentiat; & quamuis tempore æſtiuo nihil mali ſenſerit, ſtatim ſub initium hiemis malum recrudeſcat, & pruritus in parte affecta percipiatur: quod fortem aliquam impreſſionem in parte relictam eſſe arguit. Neque enim, qui valde refrigerantur, nudam ſaltem alterationem patiuntur, ſed aliquid ſubſtantiale parti affectæ communicatur, quod vel illud docet, quod poma & oua congelata, ſi aquæ frigidæ iniiciantur, gelu ex iis extrahitur, vt tanquam cruſta extra adhæreat, & poma ac oua ad naturalem ſtatum redeant; contrà verò ſi in aquam calidam coniiciantur, flacceſcunt, nigra euadunt, & corrumpuntur; quod tamen nullo modo fieri deberet, ſi nuda eſſet alteratio. Itaque ex dolore partem affligente, ſanguis ad partem affectam trahitur, qui inflammationem excitat.

Signa Diagnoſtica.

Præceſſit extremarum corporis partium aduerſus aëris externi iniurias minus debita tutatio, & inde refrigeratio, adeſt pruritus & dolor, qui non ſolùm ſemel & poſtquam æger ab externo aëre refrigerationem paſſus eſt, percipitur, ſed licet tempore æſtiuo & autumnali ceſſet, circa initium tamen hiemis reuertitur: pars rubet, & intumeſcit. Nonnunquam etiam exulceratur. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſticum.

Tumor hic equidem periculum nullum adfert: tamen niſi ſtatim curetur, malum diuturnum efficitur, dolorque hic pluribus annis ægro moleſtus eſt, parſque interdum exulcerari ſolet. *Prognoſticũ.*

Præſeruatio.

Ne partes ab externo frigore lædantur, neceſſarium eſt, vt tempore hiberno ab eius iniuriis bene muniantur. *Præſeruatio.*

niantur. Et quidem ne pedes lædantur, vtile eſt, tibialia ſeu ſoccos lineos ſpiritu vini, præſertim ea parte qua pedes tegunt, humectatos induere. Cùm v. non omnes partes à frigore ſatis muniri poſſint, ne tamen poſtquam in aëre frigido verſatus eſt homo, aliquid damni patiatur, partes refrigeratæ, non primò qualitate contraria alterandæ ſunt, ſed potius, vt cauſſa, quæ ſeſe parti inſinuauit, tollatur, danda operá. Ideóque quod vulgo etiam in regionibus ſeptentrionalibus notum, & annotauit Guilielmus Fabricius, *de grangrana & ſphacelo*, *cap.* 10. pars refrigerata non igni admouenda, aut calida ei imponenda, hoc enim ſi fiat, frigore, aut potius atomis frigidis, in parte retentis, & ad penitiora partis affectæ detruſis, ſæuiſſimus dolor oritur, imò interdum grangræna excitatur: Sed pars refrigerata niue perfricanda, vt à ſimili frigus vel frigidum è parte affecta extrahatur; eodem modo, ſicut poma vel oua congelata in aquam frigidiſſimam coniecta reſtituuntur ſuæ naturæ, extracto gelu extrà putamini adhærente. Vnde Septemtrionalium regionum incolæ, vbi iter fecerunt, non ingrediuntur hypocauſtum, aut ad ignem accedunt, niſi prius manus, naſum, & extremas auriculas niue bene perfricuerint, aut pedes prope congelatos aquæ frigidæ aut niui immerſerint. Refértque, *allegato loco*, Fabricius, ſibi virum nobilem fide dignum narraſſe, ſe cum eas regiones peragerer, incidiſſe aliquando in viatorem ſecundum viam frigore rigidum & pænè mortuum, quem plauſtro ſuo impoſitum cùm deduxiſſet in diuerſorium, hoſpitem illico demeiſiſſe eum in aquam frigidam, quo facto vndiquaque ita erupit gelu, vt ipſius corpus glacie ceu ferreo thorace contectum conſpiceretur: Tum ipſi propinatum fuiſſe cyathum hydromelitis, addito puluere cinamomi, garryophyllorum, macis; vnde ſudor in lecto prouocatus eſt, & æger ad ſe rediit.

Curatio.

Curatio. Vbi iam congelatio illa ſedata, & frigus maxima ex parte extractum, vel ſponte exhalauit, quod ex dolore pungente ſedato cognoſcitur, pars fouenda lacte dulci tepido, in quo roſmarinus, origanum, ſaluia, folia rutæ, baccæ lauri coctæ ſunt. Vtiliſſimum eſt, quod remedium etiam vulgo notum, ſi pedes vel manus immergantur aquæ calidæ, in qua rapa, præcipuè frigore ante congelata, cocta fuerunt.

Vel ℞. *vini albi* ℔.j. *aluminis* Vnc.j. Bulliant cum vino, & cum eo pars abluatur. Vtile eſt & decoctum lupinorum: poſtea pars melle in quo ſulphur viuum coctum ſit, illinatur.

Efficax eſt & hoc:

℞. *ol. laurini* Vnc. ij. *mellis* Vnc.j. *terebinth.* Vnc.ß. Miſce.

Vel ℞. *terebinth. butyri ſ. ſale, macis an. q. v.* Miſc.

Vel *oleo de cera* pars illinatur.

Si pars iam exulcerata ſit, vtile eſt alumen cum æquali portione thuris contritum, vino adiecto: vel ol. roſ in rapo vel radice raphani excauata cocto & expreſſo.

Vel fiat vnguentum ex *cancris fluuiatilibus* combuſtis cum *melle & oleo roſarum.*

Vel ℞. *rutæ, medullæ tauri, unguenti roſac. ana q. ſ.* Miſc.

Vel ℞. *ceræ, pingued. ſuillæ ana* Vnc.j. *lithargyri argenti vel plumbag.* Drach. x. *cortic. pini* Vnc. ij. *mannæ thuris*, Vnc.j. *ol. roſac. q. ſ.*

F. Vnguentum.

CAPVT XVI.

De Ecchymomate.

Effunditur etiam interdum ſanguis integra cute in ſpatia partium, vnde affectus oritur, qui ἐκχύμωμα ἐκχύμωσις appellatur, Latini, *Effuſionem, Suffuſionem, Suggillationem* verterunt. Eſt enim ἐκχύμωσις nihil aliud quàm χυμῶν ἔκχυσις, hoc eſt, humorum, id eſt ſanguinis in ſpatia vicina, ob vaſorum apertionem effuſio, ſi nimirum cute integra φλέβια ἐκχυμῶνται, venæ ſuccum quem continent, id eſt, ſanguinem effundant, vt Galenus, 2. *de fract. comm.* 16. loquitur, & vel ora vaſorum dehiſcant, quod fit in ἀναστομώσει, vel per tunicas vaſorum rarefactas ſanguis quaſi exſudet, & tranſcoletur, quod Græci Διαπήδησιν nominant; vel ex contuſione vaſa ſoluantur, quod fit ſi quis ex alto cadat, aut rei alicuius grauioris pondere opprimatur, aut claua, lapide, ſtipite percutiatur; vel ex motu aliquo & tenſione violentiore vas rumpatur. Tum cute integra, in ſpatia vicina ſanguis effunditur, vnde color, qui in parte eſt, mutatur, & principio quidem rubens apparet, poſt fit liuidus, hinc flaueſcens, viridis, nigricans. Vnde Galenus, *libr. de tumorib. prat. natur. cap.* 10 & 10. *de ſymp. med. fac. cap.* 9. duas ἐκχυμώσεων ſpecies conſtituit, vnam quam nomine generis ἐκχυμώματα appellat, cùm pars medium colorem inter rubrum & nigrum obtinet, quæ propriè πελιδνά, hoc eſt, liuida, & affectus Liuor appellari poteſt: alteram μελάσματα, h. e. nigrores appellat, quæ ſenibus præcipuè, quoties eorum venæ contuſæ, vel alia de cauſſa reſeratæ ſunt, familiares ſunt, & leui occaſione accidunt, ſicut contrà πελιδνὰ & liuores pueris, mulieribúſque, & colorem candidum habentibus accidunt. Ecchymoma ſeu Ecchymoſis.

Etſi verò ſæpius & plerumque pars in tumorem non attollitur, ſed ita ſanguis effuſus in ſpatia partium ſeſe inſinuat, vt nullus tumor appareat: tamen interdum pars intumeſcit, ſi copia effuſi ſanguinis maior ſit, quod aliquando etiam poſt venæſectionem accidere ſolet, ſi nimirum vena tota pertundatur, vel vulnus, quod in cute eſt, claudatur, illud verò quod in ipſa vena eſt apertum relinquatur. Hinc enim per vulnus illud, quod in vena eſt, ſanguis effunditur, cui cùm clauſa plaga in cute exitus non pateat, ſub cute ſæpe in totum brachium effunditur, & interdum tumorem quoque aliquem excitat, ſemper verò colore rubeo & liuido cutem tingit.

Diuerſus verò affectus eſt, & diuerſo modo oritur ἐγχύμωσις, cùm ſanguis non extra venas effunditur, ſed ob ſpirituum ſanguiniſque molem venæ & arteriæ, quæ in cutem deſinunt, ſanguine replẽtur, atque inde corpus coloratum redditur, vt apparet ex Hippocrate, 2. *epid ſect.* 4. *in fine*, vt ſcribit: ἐπιτηδεύειν ὀξυθυμίην ἐμποιέειν καὶ χρώματος ἀναλήψιος ἕνεκα, καὶ ἐγχυμώσιος; h. e. *diligentia adhibenda, vt animi excandeſcentia inducatur, & coloris reparandi & ſanguinis infundendi.* ἐγχύμωσις

Et quidem quocunque in loco fiat ſanguinis talis effuſio, in genere ἐκχύμωσις nominari poteſt: pro affectarum tamen partium diuerſitate Paulus Ægineta, *lib.* 4. *cap.* 10. tres ſpecies, quæ peculiaribus nominibus appellentur conſtituit. Prima eſt, τὰ καλούμενα ὑπώπια, quæ Hippocrati ſunt ὑποφθάλμια, quaſi ſubocularia, id eſt, liuores ſub oculis. Dicitur a. ὑπώπιον ἀπὸ τοῦ ὠπὸς, ab oculo quod ſit ſub oculis, aliúſque eſt affectus quàm ὑπόπυον per ο & υ à pure, quod πῦον Græcis, quod ſit puris ſub cornea collectio. Secunda ſpecies eſt ὑπόσφαγμα, quam nonnulli in ſpecie ſuggillationem vocant,

ſanguinis

ſanguinis nimirum in annatam vel corneam oculi effuſio, de qua *libr. 1. practic. part. 1. ſect. 2. cap. 32.* dictum. Tertia ſpecies eſt, quæ contuſis vnguibus fit, quam ὑπόνυχον appellat, Latinè Subunguium appellari poſſet.

Contuſio. Interdum cum ἐκχυμώσεις & contuſio coniungitur; imò interdum tanta ſanguinis copia effunditur, vt ſub cute & muſculis collecta ſinum quemdam efficiat, partémque in tumorem attollat. Dolor quoque pro partis ratione interdum coniungitur, vnde accidit, vt plus ſanguinis affluat, atque inflammatio, & tandem gangræna excitetur. Notabilis huius hiſtoria habetur apud Io. Philippum Ingraſſiam, in *Iatropologia.* Cùm enim anno 1537. 8. Cal. Quintil. in Hippomachia ſeu haſtiludio, Marchio Terræ nouæ cum Barone Volaterrano concurreret, accidit, vt armatum genu Marchionis, inermem Baronis tibiam ingenti equorum impetu ita percuteret, vt illius contuſio inſignis fieret, è qua æger poſt triduum mortuus eſt. Ob quam inopinatam mortem in iudicium Medici vocati, quaſi curationem minùs rectè egiſſent. Pro quibus Apologiæ libros duos Iatropologiæ nomine, conſcripſit Io. Philippus Ingraſſias. Alia etiam hiſtoria, quæ docet, quàm periculoſæ ſint contuſiones, & quam facilè in gangrænam degenerent, exſtat apud Guil. Fabricium, *cent. 2. obſ. 83.* quæ ibi videatur.

Signa.

gna. Suffuſiones & hæc ſuggillata facilè cognoſcuntur. Nam & ipſe color & Tumor, ſi quis adeſt, ſub ſenſum cadit. Cauſſæ ex iis, quæ præceſſerunt, & præſentia ſunt, agnoſcuntur. Etenim ſi externa aliqua cauſſa, ictus, lapſus & ſimiles præceſſerunt, ex ægri relatione id Medicus percipit. Si verò nihil horum acciderit, ipſum ſanguinem in corpore conſiderabimus, & quâ ratione is peccet, perpendemus.

Prognoſtica.

gnoſtica. 1. Quanquam verò ἐκχυμώματα ſint plerumque ſine omni periculo, & ſanguis, qui adhuc tenuis, facilè diſcutitur: tamen ſi hoc non fiat, & ſanguis diutius in parte affectâ extra vaſa ſua detineatur, periculo non vacat; cùm & ipſius partis affectæ corruptio, & totius corporis damnum ſic excitari poſſit. Sanguis enim concretus, niſi mox inſenſibiliter diſcutiatur vel in pus mutetur, quod neceſſariò fit, vbi caro ſimul valdè contuſa eſt, atque hinc pars mollis adhuc manet, vel putreſcit & corrumpitur, atque Gangrænam parit, & ægro non rarò Interitum affert.

2. Periculum autem hoc imminet cum pars affecta non manet amplius viridis aut liuida, ſed inflammatur, & fit rubicunda, durior, ac tenſa. Cuius rei inſignis hiſtoria antea ex Ingraſſia relata fuit.

Curatio.

atio Quantum itaque Curationem attinet, Inprimis agemus de curatione illius Ecchymomatis, quod contuſionem ſequitur. Nam & illud frequentius accidit, & huius curationem qui nouit, etiam ſat Medicamentorum habebit; quibus reliqua curet; cùm medicamenta diſcutientia, quæ hîc proponentur, etiam in reliquis locum habeant. Primò itaque ſi contuſio ſit magna, danda diligenter opera, vt ſanguinis ad locum affluxus præcaueatur, ne inde Inflammatio excitetur: Id optimè fit per Venæſectionem, quâ de cauſſa Galenus iubet, vt in caſu ex alto, & in percuſſionibus vena aperiatur, atque etiamſi ſanguis non valdè abundet, venâ apertâ detrahatur, ne inflammatio excitetur, vndè praua ſymptomata, & ſæpe mors, originem habent. Et quidem mox inſtituenda eſt Venæſectio, ſimul quoque circa partem defenſiua & repellentia admouenda, quæ ſanguinis in partem affectam influxum prohibeant, qualia conficiuntur ex *bolo armeno, terrâ ſigill. ſang. dracon. roſis, myrtillis, nucibus cupreſſi, gallis, balauſtiis, rad. conſol. minor.* & ſimilibus.

Vt ℞. *boli arm. terra ſigill. ana* Vnc. jß. *creta* Vnc. ß. Coq. in aceto. Poſtea

℞. *pulu. roſ. rubr. rad. conſolid. farin. volatil. ana* Vnc. ß. Cum ol. myrtillor.

F. Cataplaſma.

Vel ſaltem quod in communi vſu eſt album. oui cum aq. roſ. conquaſſatum, cum ſtuppis, præcipuè cannabis, loco affecto applicetur.

Vel ℞. *alb. ouor.* num jv. *ol. myrtin. roſar. ana* Vnc. j. *boli armen. ſang. dracon. ana* Vnc. ß. *nucis cupreſſi* Drach. ij. *aceti parum* Miſc.

Atque hîc notandum, ne multa humida & viſcoſa adhibeantur, per talia enim humida ſanguis extra venas elapſus facilè putreſcit, vnde poſtea praua ſymptomata oriri ſolent.

Verùmenim verò cùm ex lapſu ab alto, percuſſione & ſimilibus non ſolum ſub cute & exterioribus ſanguis colligatur, ſed ſæpe eodem modo, vt in ambitu corporis, ex vaſis reſeratis aut ruptis, in interiora ſanguis effundatur, qui ibi in grumos concreſcit & corrumpitur, atque Inflammationes & prauas febres, mala ſymptomata & non rarò mortem inferre ſolet: danda opera, vt eius concretio impediatur, is diſſoluatur, & per aluum, vrinam, vel ſudores euacuetur, & quidem maturè. Nam vbi ſanguis putredinem conceperit, nō ita facilè, & non niſi exquiſitiſſimis remediis malum curatur. Quapropter quamprimùm adeſt ſuſpicio, de ſanguine extra venas ad interiora elapſo, qui per externa diſcuti non poteſt, ſequentibus vtendum; *Rhabarbaro, rhapontico, terrâ ſigill. ſpermat. ceti, oculis* ♋, *mumiâ, coralliis rubris, C. C. rubiâ tinctorum,* cum *aq. charefol. card. mar. hyperic. fumar. alkeng. carduib. ſcabioſ. ſyrup. acetoſ. ſ. acetoſ. citri, aceto,* & ſimilibus, quæ ex ſeqq. formulis patebit.

℞. *rhabarb. terra ſigill. boli armeni, mumia, ana* Drach. j F. inde puluis, de quo datur vnâ vice Drach. j. cum *aq. charefol.* vel *burſa paſtoris.*

Vel ℞. *terra ſigill. oculor.* ♋ *ana* Scrup. j. *ſpermat. ceti, ſanguinis hirci prep. rad. angelic. vincetoxic. rhabarbari el. an.* Scrup. ß. *ſem. carduib.* gr. vij. *caryophyll.* gr. iij. F. pulu. pro duabus doſibus cum ſeqq. aquis propinandus.

℞. *aqua infuſionis lauendul.* Vnc. j. *charefol. hyperici, fragor. ana* Vnc. jß. *aceti vini* Vnc. ß. M. pro duabus doſibus.

Vel ℞. *terra ſigill. rubia tinctorum, mumia, ſymphyti, rhabarb. ana* Scrup. j.

M. F. puluis.

Vel ℞. *rhabarb. rad. rubia tinctor. mumia, ocul.* ♋ *ſem. cardui Maria, rad. ariſtol. rotund. ana* Drach. j. Miſc. F. puluis detur vnâ vice Drach. j. cum Syrupo acetoſæ.

Commendatur & à quibuſdam *aqua nucum.*

Vulgò exhibent *ſpermat. ceti* ʒ. j. diſſoluti in aceto aut conueniente aquâ.

Sunt quoque apud nonnullos in vſu & quidem felici cum ſucceſſu Vnguenta, quæ etiam intra corpus aſſumuntur, atque idcircò potabilia nominantur, vt *Vnguentum rubrum potabile Auguſtanorum.*

Vel ℞. *ſanicula viridis* Vnc. iiij. *fol. betonic. ſem. fœniculi, baccar. iuniperi immatur. ana* Vnc. iij. *rad. helenij, ſymphyti maioris, ruta, hedera terreſtris, roriſmar. radic. rhapontici ana* Vnc. ij. Conciſa terantur cum *butyri recent.* ℔. iij. Stent ad

Solem dieb. 8. Poſtea affunde *aqu. ſanicula cyathum* j. Coqu.ad aqu.& ſuccor. conſumptionem,hinc butyrum ſuccis imbutum exprimatur & ad vſum ſeruetur. Doſis Vnc.ß.bis quotidie cum cereuiſiâ calidâ ſumenda,eóque foris locus affectus inungi poteſt,ſed non mox in principio.

Vel ℞. *herb. abſinth. abrotani ana* M ij. *alchimilla, artemiſ. conſolida aur. minoris, ſaluia minoris, chamædr. centaur. min. cruciata, fœniculi, fragar. fœnigr. hedera terreſtris, hyſſopi, lauend. millefol. majorana, meliſſa, prunella, pulegy, pyrola, pimpinella, roriſmar. ſaluia, ſanicul. ſatureia, ſpicanardi, veronica, verbena ana* M j. *rad. althaa, garyophyllat. conſol. maj. angelica, pimpinella, tormentilla ana* Vnc.j.

Herbas & radices virides collectas M.Majo aut Iunio,coq.in *butyri majal.* ℔vj adde *Vini q.ſ.* Bulliant ſimul ad perfectam coctionem, cauendo ne adurantur, addendo *ol. laur. rec.* Vnc. iiij. *ſpermat. ceti* ℔ß. F. Vnguentum viridis coloris. Doſ. Vnc.j. ex aceto aut cereuiſ. quod etiam vulneribus extra poteſt adhiberi.

Vel ℞. *rad. tormentill. dictamn. ſanicul. conſol. major. conſol. ſarracen ana* Vnc.ij. *caſtorei* Vnc.j (quod tamen ob ſaporem ingratum poteſt omitti) *rubia tinctor.* Vnc.iij. *butyri majal.* ℔iij. *vini rubri q. ſ.* Miſc.& coq.ad conſumpt.vini.

F. Vnguentum. Cui adde *ſpermat.ceti* Vnc.j.

Topica. Quantum ad Topica, initiò adſtringentium aliquid diſcutientibus permiſcendum eſt. Cùm enim tunicæ venarum è quibus ſanguis effuſus eſt, contuſæ nonnihil ſint,conſtringi aliquantulum & condenſari debent,ne noua materia ob dolorem attracta effundatur: cùm, ſi ſola digerentia adhiberentur in principio,non ſolùm ſanguinem, qui extra vaſa effuſus eſt,diſcuterent, ſed etiam ſanguinem, qui in contuſis venulis eſt,attraherent. Poſtea vt contuſæ venulæ ad ſtatum naturalem redeant, ſola digerentia vſurpanda. In hunc vſum nonnulli, quod præcipuè verberatis optimum eſt remedium, ægrum inuoluunt *pelli arietis* recenter detractæ, & adhuc calenti; conſperſæ ⊖le, *baccis myrti, pulu. naſturty*, aut ſi deſit pellis, inungatur æger *ol. roſar. myrtin. lumbricor.* quibus admiſceantur *puluis roſar. rubr.* aut *baccar. myrti.* Sequenti die tale Linimentum adhiberi poteſt.

℞. *Vnguenti dialthaa* Vnc.iij. *ol. lumbricor. chamam. anethini, ana* Vnc.j. *terebinth.* Vnc. ij. *far. fœnigr. pulu. roſ. rubr. myrtillor. an.* Vnc.ß. *croci* Scrup.j. F. Liniment. aut cum ſ.q.ceræ F.Vnguentum.

Si particularis aliqua ſit contuſio,tale linimentum in principio illiniri poteſt:

℞. *ol. roſ. myrt. chamam. ana* Vnc. j. *ouor. album.* num.j. *pulu. myrtill. roſ. ana* Drach.ij.Miſc.

Poſtea tertiâ die pars affecta foueatur *decocto chamamel. abſinth. cumini.*

Poteſt etiam proximè propoſitum Linimentum adhiberi. Efficaciſſima autem eſt in curandis ſuggillatis *radix ſigilli Salomonis*,quæ vel recens, vel tempore hiberno vino macerata & contuſa cataplaſmatis forma appoſita vnica ſæpè nocte ſuggillationem tollit, adeò, vt parti affectæ natiuus color redeat.

Vel ℞. *rad. conſolid. vtriuſque ana* Vnc. iij. *flor. chamamel. melilot. ana* P.ij. *farin. hord. fœnigr. fabar. ana* Vnc j. *pulu. abſinth.* Vnc. ß. *ſem. cumini* Drach j. *croci* Scrup.ß Miſc.

F. coctura Catapl.

Commendatur etiam *nux rancida* contuſa, *ſem. raphani* cum *caricis*, *ſinapi* cum *aceto*, *ruta* cum *melle.*

Vel ℞. *rad. virid. ari* Vnc. iß. *ſigilli Salom.* Vnc. iiij.

Radicibus comminutis affunde *aq. fl. ſambuci, lil. albor. fl. fabar. ana* Vnc. iiij. *aceti vini* Vnc. ij, *alum.* Drach vj. *fellis taurini* num.j.

Stent in digeſtione 8. diebus, & quotidie agitentur.

In hac aqua panni linei madefiant, & parti affectæ imponantur.

Vel ℞. *ſang. columb. cumini, chamamel. an.* Drach.j. *farina fœnigr.* Drach.ß. *ſpicanardi celtica* Scrup.j. *vini maluatici q.ſ.*

F. Linimentum.

In ſpecie in tumore ac liuore poſt venæſectionem commodè adhibetur *ol. rutac.* & loco affecto impoſita *folia ruta* in oleo communi cocta.

Quod ſi his medicamentis non cedat malum, neque ſanguis extra vaſa elapſus iis diſcuti poſſit, cucurbitulæ, ſi locus ferat, ſunt adhibendæ, quæ efficaciſſimum ſunt remedium ad extrahendum quicquid altiori loco continetur, & quidem ſi opus eſt, ſcarificationes adhibendæ, vt manifeſtè aliquid ſanguinis effundatur.

Verùm ſi his omnibus non poſſit fieri reſolutio, ſanguinis & ſuppurationis notæ adſint, vtpote cùm locus nonnihil intumeſcit, ad tactum apparet mollis, dolor quidam pulſatilis & rubedo circum incipiat apparere, iuuanda eſt ex vulgatâ Chirurgorum doctrinâ & promouenda ſuppuratio. Factâ ſuppuratione vlcus purgandum & detergendum, carne implendum, & tandem cicatrice claudendum. In ſuppurantium tamen vſu cautio adhibenda, & ex iis non niſi moderata adhibenda. Facilè enim ſi hac in re quid peccetur, vlcus ſordidum & putredo in parte excitari poteſt. Hoc itaque cùm animaduerterent recentiores quidam Chirurgi, admonent, vt cùm animaduertimus contuſionem in apoſtema mutari, non expectetur perfecta ſuppuratio. Nam ſi pus quod ex ſanguine concreto generatur, detineatur diutius in loco affecto, multa mala, vt febres, dolores, & inſignem putredinem excitare, partéſque vicinas, neruos & oſſa corrumpere poteſt, vnde poſtea vlcera κακοήθη & fiſtulæ non rarò originem ſumunt. Neque etiam admittunt illa emollientia & ſuppurantia Emplaſtra & Cataplaſmata; cùm iis facilè putredo, & alia, quæ indè oriuntur mala, in parte excitari poſſint. Sed ſuadent potius, vt talis locus, in quo ſanguis concretus, qui iam apoſtema excitat, continetur, ſcalpello aperiatur, & in vulnus turunda Ægyptiaco vnguento inuncta indatur, locúſque totus conueniente aliquo Emplaſtro, quod calorem natiuum conſeruet, & à putredine defendat, muniatur. Inprimis verò hoc obſeruandum cenſent, ſi in lateribus, ventre, aut dorſo contuſio facta ſit. Tum enim diligenter attendendum, an tertio, quarto aut quinto die in loco, in quo contuſio facta eſt, tumor cum dolore oriatur, & indies augeatur, ac dolor pulſatilis excitetur; ægérque tactum eius loci non bene ferat, in circumferentiâ rubedo aliena appareat, reſpiratio fiat difficilis, calórque aliquis in corpore ſe prodat. Nam quando hæc apparent, licet nullus in partibus externis appareat liuor, pus colligi & apoſtema excitari indicio eſt. Quapropter ne pus ad interiora ſeſe conuertat,cuniculos agat,& partes interiores erodat, ægróque hoc modo mortem aut diuturnos morbos accerſat, locus maturè aperiendus eſt: aperto ſiquidem loco facilè pus effluit. Vulnus poſtea,vt dictum eſt,tractetur,non neglectâ venæſectione,& potionibus vulnerariis. Emollientibus verò & ſuppurantibus vix aliquid profici cenſent.

Quod ſi contuſio magna ſit, aut in curâ aliquid peccatum ſit,ac locus liuidus & emortuus, ob caloris natiui ſuffocationem, fieri incipiat, vt gangræna & νέκρωσις metuenda ſit,inprimis adhibenda eſt ſcarificatio,

catio, aut etiam cucurbitulæ, ſi opus ſit, applicandæ, vt ſanguis ille corruptus euacuetur. Poſtea fouenda eſt pars aceto calido, aut decocto *radic. raphani, ſerpentariæ, ari, ſigilli Salomonis*, cum vino facto. Talia enim ſanguinem concretum diſſoluunt, & ab imo ad extremam cutim trahunt. Poſtea applicetur *Emplaſt. Diachylon Ireatum.*

Vel ℞. *abrotani, ſem. cumini, flor. chamam. ana* Drach. j *ſucci ari q. ſ.*

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *ol.* Vnc. iß. *ceræ* Vnc. j. *ſucci maioranæ* Vnc. iß. Liquefiant ſimul ad ignem & addatur *ſpiritus vini* Vnc. j.

Concluſionis loco illud, quod Paræus monet, notandum: in contuſione muſculorum, inprimis circa coſtas, carnem intumeſcere, & mucoſam quaſi euadere, vt ſi comprimatur, aërem flatulentum reddat, cum tenui quodam ſibilo, digitorúmque impreſſorum maneat veſtigium. Hinc in illo, quod caro ab oſſibus abſcedens reliquit, ſpatio, purulenta ſanies colligitur, à quâ coſtarum fit ſyderatio. Hoc itaque ſi accidat, maturè malo ſuccurrendum & pars arctiſſimè conſtringenda; deinde *oxycroceum* vel *diachylon ireatum* aut ſimilia digerentia adhibenda.

Atque hæc de tumoribus à ſanguine ortis dicta ſint. Sequuntur tumores à bile orti.

CAPVT XVII.

De Herpete.

[He]rpes. CVm hactenus tumores à ſanguine explicauerimus, proximum iam eſt, vt tumores à bile explicemus. Inter quos primò vulgò proponi ſolet Eryſipelas. Verùm cùm commodius Eryſipelas noſtrum, ſeu Roſam vulgò dictam, inter tumores ſanguineos referendum cenſeam, ſuprà inter ſanguineos tumores, *cap. 7. de Eryſipelate* egimus.

Tumor verò reuera à bile ortus eſt *Herpes*. Dicitur autem Herpes à ſerpendo, quod nimirum anguium modo ſerpere videtur, & quod vna parte ſaneſcente, morbus in proxima ſerpit. Etſi verò plura mala ſunt quæ ſerpunt: tamen in ſpecie Herpes dicitur Medicis tumor, qui ex bile flaua ſincera ſecreta ab aliis humoribus, in partis alicuius ſuperficie excitatur, & ad vicina ſerpit. Vt enim ex ſanguine tenuiore & bilioſo Eryſipelas oritur; ita ex bile excrementitia oritur Herpes. Herpetem Sacri ignis nomine propoſuiſſe videtur Celſus: cùm alij Medici Latini Eryſipelas Sacri ignis vocabulo intelligant.

Cauſſæ.

[Cauſ]ſa. Herpeti cauſſa continens, cùm ſit bilis ſincera, & acris, à reliquis humoribus ſecreta, quæ inſita ſua tenuitate vſque ad cuticulam penetrat, & per eam diffunditur, tumor in ea adhuc minor eſt, quàm in Eryſipelate. Vt enim in Eryſipelate minor eſt tumor quàm in Phlegmone, ob paucitatem & humiditatem materiæ, quæ in illo magis, in hoc minùs reperitur; ita in Herpete rurſus minor tumor eſt, quàm in Eryſipelate, eadem de cauſſa. Cauſſæ autem antecedentes & procatarcticæ eædem ferè ſunt, quæ in Eryſipelate, potius tamen ad bilem flauam excrementitiam, quàm ad ſanguinem bilioſum generandum diſpoſitæ.

Differentiæ.

[Diffe]rentia. Hepetis differentiæ à cauſſæ continentis & humoris diuerſitate ſumuntur. Etſi n. omnis Herpes à bile & humore tenui ortum habeat: tamen cùm eius tenuitatis & puritatis quidam gradus ſint; ſi humor ille, ſeu bilis, ſit ſimplex & tenuior, etiam Herpes ſimplex nominatur, qui generis nomen retinet: ſi verò pituitæ aliqua portio admiſceatur, fit Herpes, qui veſiculas in cute ſimiles milio excitat, vnde herpes miliaris appellatur: Si denique bilis ſit acrior & mordacior, ita vt erodat cutem, cui adhæreſcit, herpes ἐσθιόμενος, id eſt, exedens vocatur, qui & ipſe abſolutè herpes, à Galeno, *14. meth. med. cap. 17.* nuncupatur, & ferè eiuſdem naturæ eſt cum Eryſipelate exulcerato, à quo tamen differt humoris tenuitate. Ita enim Galenus, *loc. alleg. Eſt*, inquit, *admodum tenuis humor, qui herpetem excitat, adeo profectò, vt non ſolum omnes interiores partes, quæ vbique carnoſa ſubſtantia ſunt, tranſeat, ſed etiam cutem ipſam ad ſummam vſque cuticulam, quam ſolam, quod ab ea retinetur, tum exedit, quando ſi hanc quoque ſudoris vice tranſiret, haudquaquam vlcus excitat.* Differunt a. & hac ratione Eryſipelas exulceratum & herpes ἐσθιόμενος, quod Eryſipelas exulceratum non tantùm cutem, ſed etiam aliquid ſubiectæ carnis occupat; Herpes verò ſolam cutem exulcerat.

Signa Diagnoſtica.

Herpes cum ſenſibus pateat non ita difficulter cognoſcitur. Eſt enim Tumor latus, ſine omni ferè altitudine, vt vix attollatur pars, potiúſque videatur exaſperari, quàm intumeſcere. Adeſt præterea durities quædam & dolor, ac ſenſus quaſi vſtionis quidam. Miliaris autem herpes puſtulas habet multas milio ſimiles in ſummâ cute, quarum etſi quædam ſanantur, aliæ tamen oriuntur, vt ſerpendo malum ad vicina progredi videatur: ſi puſtulæ rumpantur, aliquid inter pus & ſaniem quaſi medium effluit, locus ipſe eſt rubicundus, colorémque inter ruborem & pallorem habet medium. Herpes autem ἐσθιόμενος ſeu exedens eſt, cum multa vlcera ſerpentia parua & foramina apparent, quæ tamen vltra cutem non procedunt, ſeu vt Celſus *lib. 5. cap. 20.* ſcribit, eſt malum cum ſumma cutis excoriatione, & exulceratione ſine altitudine, latum, ſubliuidum, inæqualiter tamen, mediúmque ſaneſcit, extremis procedentibus, ac ſæpe id, quod iam ſanum videbatur, iterum exulceratur, ac circa proxima cutis, quam malum occupatura eſt, tumidior & durior eſt, colorémque habet ex rubro ſubnigrum. Sign. Diagnoſtica.

Sed vt illud etiam hoc loco moneamus, Medici recentiores ferè omnes, quos vulgò Barbaros nominant, Herpetem miliarem & exedentem nomine Formicæ complectuntur, nominum ſimilitudine aut ignorantia decepti; cùm tamen Græcis μυρμήκια, hoc eſt, formica, verrucarum quoddam genus ſit.

Prognoſtica.

1. Herpes etiamſi periculo vacet, niſi valdè exulceratus, & admodum putris ſit: tamen non facilè curatur, diuturnúſque morbus eſt, niſi etiam corporis totius habeatur ratio. Prognoſtica.

2. Prout bilis, è qua oritur Herpes, benignior vel peior eſt, eo etiá herpes magis vel minus periculoſus.

Curatio.

Vt itaque curetur Herpes, & cauſſæ antecedentis & continentis ac partis affectæ habenda eſt ratio; & primò quidem antecedentis. Cùm itaque Herpes ex flaua bile & humore ſalſo oriatur, flaua bilis ex corpore inprimis eſt purganda, & niſi corpus purgetur, nunquam æger perfectè ſanabitur. Etſi enim vno in loco Curatio.

loco topicis medicamentis adhibitis pars ſaneſcere videatur; tamen in altero iterum erumpit. Si materia valdè tenuis ſit, qualis eſt in ſimplici Herpete, ſudorifera quoque locum habent. Quod ſi pituitæ vel ſeroſi humoris aliquid admixtum ſit, aliquid ex medicamentis pituitam & ſerum purgantibus admiſceri poteſt. Diæta, quoque talis præſcribenda eſt, qualis, vbi bilis & humor aduſtus peccat, conuenit.

Vbi autem iam cauſſæ antecedenti ſatisfactum, ad ipſam continentem accedendum. Primùm itaque cum ſummus bilis in cute feruor ſit, refrigerantia adhibenda, quæ & feruorem bilis extinguant, & moderatè repellant, qualia ſunt illa refrigerantia quæ vulgò in Eryſipelate ſolent adhiberi, vt *Lactuca, polygonum, vmbilicus ♀ris*, & ſimilia. Poſtquam feruor remiſit, quod reliquum eſt, digerendum & diſcutiendum medicamentis magis deſiccantibus, quàm humectantibus, lini ſemine, cocto in oleo ac vino, ſpuma argenti. Atque hæc magis conueniunt in feruore ſimplici. Si autem puſtulæ accedant, quia illæ interdum rumpuntur & putreſcunt, ne in parte putredo excitetur, illa refrigerãtia & repellẽtia non ſint frigida & aquea, ſed frigida & ſicca. Itaque primò vtendũ eſt *capreolis ex vitibus, ſummitatibus rub. fol. ſalic. & plantag.* Vtile eſt & hîc Catapl. quod ex *cortic. mal. granat. rhoe & farinâ hordei* in vino coctis conficitur. Poſſunt & adhiberi *gallæ, nuces cupreſſi, balauſtia, bol. Armenus, terra ſigillat.* Vbi tandem opus fuerit digerentibus, poſſunt componi Cataplaſmata ex *farinâ milii, fabar. lini, lupinorum* in vino cocta. Si rumpantur puſtulæ & pus effluat, detergentia etiam adhibenda. In hunc vſum hoc commodum eſt.

℞. *plantag. burſa paſtor. ſummit. rubi ana* M. j. *calic. virid. glandium*, par. xij. *fol. myrti* vnc. j. *balauſtior. myrrha, thuris ana* vnc. ß. Coq. in *aq. fabrorum.*

Vel ℞. *reſina, terebinthina lota aq. roſ.* vnc. j. *ol. roſ.* vnc. ß. *ouor. lut.* num. ij. *ſucci duorum malor. aurant. dulc.* Miſc.

In Herpete miliari & hoc vtile eſt.

℞. *creta, ol. oliuar. aceti ana.* Miſce inſtar liniment.

Valeſcus de Taranta, *cap. proprio, de curatione formica miliaris*, hoc inſtar arcani commendat.

℞. *lanam ſuccidam ouis*, torrefiat donec fiat nigra, & pulueriſetur. Poſtea miſceatur cum aq. roſ. vt fiat inſtar encauſti, quo pluma ter de die locus affectus inungatur.

Vel ℞. *farina hordei, fabar. lentium ana* vnc. jß. *pulu. roſ. rubr. abſinth. lapathi acuti ana* vnc. ß. Coq. in decocto *cortic. granat. balauſtior. plantaginis.* Addatur poſtea *ol. myrtill, mellis, ana q. ſ.* F. Vnguentum.

Quibus ſi vſus poſtulet, etiam florem æris & ſimilia admiſcere poſſumus. Atque etiam eadem Herpeti ἐσθιομένῳ conueniunt.

Vt ℞. *ſumach, plantag. gallar. ana* vnc. jß. *panis furfurac.* vnc. j. *pulu. roſ.* vnc. jß. Coq. in vino, & F. Cataplaſma.

Vel ℞. *hordei mundi, lentium, fabar. ana* M. j. *arnogloſſ.* M. ij. *balauſt. roſar. granor. myrti, ſumach, ana* vnc. ß.

Terantur omnia craſſo modo præter hordeum, & Coqu. in vino, donec hordeum crepet, F. Cataplaſma.

Vel ℞. *cortic. pini vſtor. & lotor.* Drach. jß. *ceruſſa* Drach. iij. *thuris* Drach. j. *adip. caprini* Drach. vj. *ol. myrtin.* vnc. ij. *cera q. ſ.*

F. Vnguentum.

Quod ſi magis exiccari placeat, addere poſſumus limaturam ferri præparatam, florem æris, & calcem lotam. Commendatur & hoc;

℞. *ſpuma argent.* vnc. ß. *ſucci porri, beta ana* vnc. v. Miſc.

Hieronymus Fabric. felici ſucceſſu ſe hoc vſum ſcribit;

℞. *ſucci tabaci* vnc. iij. *cera citrina* vnc. ij. *reſin. pini* vnc. jß. *terebinth.* vnc. j. *ol. myrr. q. ſ.* ad formandum Cerotum molle.

Quod ſi vlcus putre iam ſit, ad valentiora veniendum, qualia ſunt *Paſtilli Andronii, Muſæ, Polyidæ.*

Vt ℞. *lytharg. ceruſſ. ana* vnc. ij. *cort. gran.* vnc. ß. *myrrha* Drach. j. *thuris* Drach. jß. *flor. æris, alumin. ana* Drach. ſ.

Cum *ol. myrtin. & cera* ſ. q.

F. Vnguentum.

Quæ ſi nec ſufficiant, & vlcus ac putredo latius ſerpat, ad fortiora accedendum.

Ad tumores bilioſos referunt etiam Phlyctænas, Impetigines, Lichenes, Sudamina, Epinyctides. Verùm quia hæc tubercula non à pura bile, ſed à bile cum ſeroſis & ſalſis humoribus miſta proueniunt; de iis infra cum aliis huius generis tumoribus agemus.

CAPVT XVIII.

De Oedemate.

VT ex humoribus calidis tumores, quos hactenus explicauimus, oriuntur: ita quoque ex humoribus frigidis peculiares tumores ortum habent, & primò quidem à pituita fit οἴδημα. Etſi enim Hippoc. & antiqui alii Medici Oedematis nomine, omnes omnino tumores in genere acceperint: tamen poſteriores per œdema certum aliquod tumoris genus ſaltem intelligunt, & in ſpecie Oedema nominant Tumorem laxum, mollem, ſine dolore, ad digitorum compreſſionem cedentem, à pituitâ tenui ſeu frigidiore & humidiore ſanguineæ maſſæ parte ortum habentem. *Oedema.*

Cauſſa.

Cauſſa continens huius tumoris eſt pituita illa, quæ in ſanguine continetur, ſi nimirum interdum augeatur, vt facultatem expultricem irritet. Tum enim natura irritata è maioribus vaſis ad minora materiam extrudit, & ad imbeciliora à nobilioribus expellit, donec tandem in maximè debili retineatur. Ipſe etiam humor frigidus & grauis, pondere ſuo plerumque deorſum & ad extrema tendit. Hinc quanquam in omnibus partibus excitari poſſit Oedema: inprimis tamen in manibus & pedibus, vt in hydropicis, cachecticis & phthiſicis videre eſt, oritur, vtpote quæ longius à fonte caloris ſunt remotæ. Non autem ſubitò generatur Oedema, ſed paulatim. Craſſus enim humor eſt, nec ad motum ſubitum aptus. *Cauſſa.*

Galenus, 2. *ad Glauc.* 3. Oedema ex pituitoſa ſubſtantia, aut ſpiritu vaporoſo fieri ſtatuit, qualis tumor in cadaueribus euenit. Ex quo loco, vt & 14. *meth. med. cap.* 4. Io. Philippus Ingraſſias, *de tumoribus, tomo* 1. *pag.* 113. duplex Oedematis genus conſtituere conatur, vnum è tenui pituita, alterum è vaporoſo ſpiritu, illudque morbum eſſe ſtatuit, hoc ſymptoma, quod phthiſin, & aquã intercutem, & cachexian ſequatur. Verùm etſi negandum non ſit, incipiente putredine & fermẽtatione quaſi quadã cadauera intumeſcere: tamẽ in cachexia vel phhtiſicis pedũ tumores œdematoſos hoc modo fieri non facile crediderim, cũ talis putredo tũ nõ accidat, ſed ex humore ſeroſo abundante in corpore, & ad pedes deſcẽdente,

ibique

ibique vt in parte frigidiore hærente, talem tumorem fieri credibilius eſt. Et ſi ſanè, vt in partibus ſimilaribus ſpiritus aliquis flatulentus colligatur, partémque in tumorem attollat: tamen is non propriè οἴδημα eſt, ſed ἐμπνευμάτωσις ſeu ἐμφύσημα. Et quamuis talis tumor a Galeno, 14. *meth. med. cap.* 4. ſymptoma nominatur: tamen Galenus ſymptomatis nomine tum vtitur in genere, pro omni affectu p.n. qui alium ſequitur.

Si verò quid is tumor propriè ſit perpendamus, omnino morbus eſt, cùm ſit magnitudo aucta cum intemperie, & hominibus in ambulando plerumque impedimento ſit. Et licèt peculiarem curationem tale œdema non requirat: ob id tamen non è morbis eximendum, & inter ſymptomata reponendum. Morbi enim qui ab aliis morbis ſimpliciter pendent, nullam peculiarem curationem requirunt, ſed iis ablatis & ipſi tolluntur.

Generatur autem iſte humor, qui œdematis cauſſa, ſanguificationis vitio, de quo *lib. 3. pract. part. 3. ſect. 2. cap. 1.* dictum.

Signa Diagnoſtica.

Diag-[...] Cognoſcitur Oedema hoc modo: Tumor eſt mollis, laxus, & ſi digito prematur, facilè cedit, ac fouea & veſtigium digiti relinquitur. Pituita enim humida, partem emollit & laxat, & craſſior eſt & ad motum ineptior: Eſt ſine dolore, aut certè cum exiguo. Nam pituita partem laxat, nec vnitatem ſoluendo dolorem excitat. Color eſt ſubalbidus: Abeſt calor, nec vlla vt in aliis tumoribus percipitur pulſatio: Quibus ſignis Oedema ab aliis Tumoribus diſcernere facile eſt.

Prognoſtica.

[...]noſtica. 1. Oedema per ſe periculoſus morbus non eſt, neque enim ipſe morbus magnus, neque cauſſa praua, nec aliquod ſymptoma malum coniunctum eſt. Et ſi quod ſæpe ægris œdemate laborantibus ſit periculum, vt accidit in phthiſi, cachexiâ & hydrope, id euenit non ob œdema, ſed ob morbos illos, quos ſequitur Oedema. Quapropter diſtinguendum eſt, an Oedema ex ſe oriatur, an verò alios morbos ſubſequatur: quandoquidem quod partium nutritioni deſignatatum inſignia vitia ſequitur, periculo non caret. Etſi enim poſt longos morbos non rarò pedes ſine periculo intumeſcant, ex collectis per morbum cruditatibus; tamen ſi ob refrigerationem, aut aliud hepatis vitium accidant talia Oedemata, periculoſa ſunt, & ob cauſſas illas à quibus pendent, mortem minantur. Si autem nihil tale cum Oedemate coniunctum ſit, omne etiam periculum abeſt.

2. Etſi verò œdema periculoſus morbus non eſt: tamen eſt diuturnus; materia enim eſt frigidior, quæ non niſi tempore diuturniori vincitur.

Terminatur verò per reſolutionem; niſi, interdum quæ accidit, materia induretur.

Curatio.

[...]io. Quantum ad Curationem, primò conſiderandum, vt modò dictum, an alium aliquem partium nobiliorum morbum ſequatur Oedema. Hoc enim ſi accidat, præcipuè curandum, vt morbus ille, à quo dependet, tollatur; cùm curari, niſi hoc ſublato, non poſſit, & ſublato morbo illo primario, ſponte euaneſcat. Si tamen quid moleſtiæ afferat Oedema, [...] partem oleo cum ſale miſto vtile eſt, aut fouere ſpongiâ vino, in quo abſinth. coctum ſit, imbuta. Si verò ſine alio morbo oriatur Oedema, primò cauſſa, à qua materia illa ſuppeditatur, tollenda. Initio itaque victus ratio inſtituenda talis, quæ non facit ad pituitæ generationem, ſed quæ potiùs eam abſumit. Aër nimirum, in quo æger verſatur, ſit ſiccus. Cibus item & potus attenuandi & ſiccandi vim habeat. Sit ergo æger in cibo & potu parcus, vt calor naturalis non obruatur, & eo debilitato cruditates generentur, ſed potiùs vt cruditates illas calor abſumere & rectius elaborare poſſit. Panis ſit bene coctus & fermentatus: à pane verò non fermentato æger abſtineat, olera & iuſcula ſint rariora. Non conueniunt piſces, niſi ſaxatiles, & qui carnem ſolidiorem habent, qui & ipſi, ſicut & alij cibi aromatibus & herbis ſiccantibus condiantur. Danda opera vt aluus quotidie ſuum officium faciat, quod niſi fiat, aliquid de aloë ante cibum aſſumere vtile eſt, quæ aluum lenit, ac humiditates abſumit & exſiccat. Ante cibum, ſi ſine partis affectæ damno fieri poteſt, æger ſe exerceat, vt humiditates ſuperfluæ abſumantur, & calor natiuus excitetur. Somnus tandem ſit nocturnus, & quidem breuior.

Secundò, Venæſectio in legitimo Oedemate locum non habet: nullo enim modo ſanguis hîc peccat, ſed pituita. Humores verò frigidi & crudi in corpore concoquendi & euacuandi ſunt. Digerenda primò materia & coquenda calefacientibus & ſiccantibus, qualia alibi paſſim de humoris pituitoſi præparatione proponuntur; è quibus commodiſſimè aliquod hydromel aut oxymel confici poteſt. Si tamen humor ſaltem ſeroſus ſit, coctione opus non eſt.

Euacuanda poſtea eſt materia medicamentis pituitam educentibus, quæ alibi ſunt propoſita. Quod ipſam partem affectam attinet, pituitoſus humor qui in eam confluxit, euacuari debet; quod fit per repellentia & digerentia ſeu diſcutientia. Repellentia tamen ſi vſurpantur, non tàm adhibentur ad humorem retro pellendum, quàm ad partem confirmandam, & exiccandam ac abſumendam materiam, quibus etiam aliquid ex iis, quæ diſcutiendi vim habent, meritò additur. In hunc finem vtitur Galen. ſpongiâ nouâ, aut ſi noua deſit, alia nitro & lixiuio abluta, & poſca, i.e. mixtura ex aceto & aqua, imbuta. Poteſt etiam pro ſpongia ſtuppa cannabis vſurpari. Quod medicamentum ſi non ſatisfaciat, aceti quantitas augeri poteſt, & parum aluminis admiſceri. Quod ſi & ipſum finem non aſſequatur, ad fortiora progrediendum.

Vt ℞. *flor. roſ. rubr. chamamel.* [...] *myrti, abſinth. ana* M ß. *balauſt. nuc. cupreſſ. ana* M j. *alumin. ſalis commun. ana* Vnc. jß.

Coq. in aceto & aq vel lixiu. & per ſpongiam, linteum aut ſtuppam applicetur.

Vel ℞. *fol. ſalicis, myrti, abſinth. flor. chamamel. hyperici, ana* M ß.

Coq. omnia in lixiuio, vſque ad eius conſumpt. poſtea contundantur & addatur *ol. myrtin. roſac. abſinth. ana* Vnc. j. *ſalis* M ß. *nitri* Vnc. j.

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *nuc. cupreſſ. balauſt ana* M ß. *flor. chamamel. roſ. rubr. fol. abſinth. ana* M ß. *farina hord. lupin. ana* Vnc. ß. *alumin.* Drach. iij. *aloës, myrrh. ana* Drach. j. *croci* Scrup. j.

Coq. in aq. & acet. ſ. q.

F. Cataplaſma.

Poſtea in ſtatu ad diſcutientia & exſiccantia veniendum. In hunc vſum commendatur *aqu. calcis* aut lixiu. ex cineribus vitis per ſpongiam applicatum.

Vel ℞. *rad. althaa* M j. *flor. chamam. meliloti, ana* M ß.

Coq. in vin. & aceto.

Poſtea adde *adip. porcin.* Vnc. ij. *ol. veteris* Vnc. ß. *ſpuma argenti* Vnc j. M. ad form. Catapl.

Efficax quoque eſt medicamentum, quod ex *rutâ, melle & ſale* conficitur.

Vel ℞. *ſulphuris* Vnc. j. *ſtercor. columb.* Drach. x. *farin. fabar.* Vnc. ß. *lupin.* Vnc. j. *mellis* Vnc. iß.

Cum

Cum *decocto flor. chamamel.* F. Cataplaſma.

Vel ℞. *ſulphuris, myrrh. ſalis ana* vnc. j. *ol. veteri, aceti ana q. ſ.* F. Linimentum.

Vel ℞. *Rad. bryon.* vnc. ij *abſinth. branc. vrſin. chamemel. melilot. ana* M ß. Coq. in aq. mellis, & contuſis ac cribratis addatur *pulu. roſar. rubr. farin. fabar. lupinor. ana* vnc. ß. *ol. vet. q. ſ.* F. Cataplaſm.

Vel ℞. *rad. aſphodel. cucum aſinin. lil. albor. flor. chamamel. ana* M. j. Coq. ad mollitiem, add. *fermenti, tartari, calcis lota, ſulphuris ana* vnc. j. *thuris* Drach. vj. *pingued. cerui, medulla crurum boum ana* Drach. x. F. Cataplaſma.

Commendatur etiam *ſtercus bubulum.* Emollit enim & reſoluit: E quo cum *ſulphure, thure, melle, aceto,* ac *decocto braſſica* poteſt fieri Cataplaſ.

In qua omnium medicamentorum applicatione obſeruare vtile eſt, vt antequam Emplaſtra ſeu Vnguenta & Linimenta applicantur, prius pars calefiat, frictionibus & fotibus; alias enim medicamenta non facilè in actum deducuntur ob partis frigiditatem. Frictiones fiant linteis calidis. Fotus è *decoct. flor. chamamel. melilot fol. betonic. ſalu. roriſmar. lauendul. origan. abſinth.* & ſimilium Fotu enim & frictionibus calor cum ſanguine ad partem reuocatur, & excrementa ac ſuperflui humores nonnihil diſcutiuntur.

Quod ſi Oedema indureſcere & in ſcirrhum abire videatur, emollientia ſimul vſurpanda. In hunc vſum adhibetur *acetum*, in quo pyrites aut lapis molaris ignitus extinctus ſit, & poſtea oleo veteri in *quo radix cucum. aſinini* & *althéa* cocta ſit, pars inungitur.

Vel ℞. *mucilag. rad. althéa, ſem lini, fœnigrac. pinguedi. anſerin. medulla crur. vituli, rad. ireos, fl. chamamel. ana* vnc. ij. *ſtyrac. liquid. myrrha, thuris, ol. chamamel. ana* vnc. j. *Cera q. ſ.* F. Emplaſtr.

Sed de his agetur, vbi de Scirrho dicemus.

Etſi verò frequentiſſimè per reſolutionem diſcutitur Oedema; interdum tamen, vt ex Hippocr. 1. *Progneſt. text.* 27. patet, ad ſuppurationem venit, ſed rariùs. Nimirum ſi in loco calidiore ſit, aut alius humor admiſtus ſit, vt in Oedemate phlegmonode accidit; quod ſi eueniat, dolor, & pulſatio in parte vicina percipitur. Tunc igitur ſuppuratio promouenda per medicamenta emplaſtica, qualia ſunt *diachylon ſimplex*, & alia *ex rad. althéa, malua, ſemine lini, fœnigrac. cum adipe gallina* aut ſimilibus compoſita.

Vt ℞. *branca vrſin. althéa cum toto, rad. lil. alb. ana* M. j. Coq. in *decoct. caulium*, & contuſis adde *farina ſem. lini, fœnigraci ana* vnc. ij. *axung. porcin. adip. gallinac. ana* vnc. iij. *croci* Drach. ß. F. Cataplaſma.

Coctâ & ſuppuratâ materia vix expectanda ſpontanea curatio; cùm tardiùs hoc fiet. Quapropter aperiatur locus vel ferro, vel cauterio potentiali, poſtea expurgetur abſceſſus *terebinthina, thure, melle, ſucco abſinth. melle roſato.* Cauitas porrò impleatur *vnguento baſilico, aureo, de beton.* & ſimilibus, tandemque cicatrix inducatur.

CAPVT XIX.

De Scirrho.

Scirrhus. CVm de tumoribus ex ſanguine, bile, & pituita ortis egerimus, & reſtet agendum de tumoribus ex melancholia & atra bile oriundis; Scirrhus verò & ex melancholia & ex pituita oriatur, proximum eſt, vt iam de Scirrho agamus. Eſt autem Scirrhus tumor durus ſine dolore & ſenſu, aut certè cum exiguo, ex humore craſſo, viſcido, lento, frigidoque, qualis eſt melancholicus humor & pituita, partibus infixa ortus. Duo enim ſunt humores, melancholicus & pituita, è quibus vel ſeorſim ſingulis vel mixtis Scirrhi oriuntur vt vulgò ſtatuitur. Intelligitur autem hic per melancholiam non ille humor ater, qui ſeu ex humore melancholico naturali aduſto, ſeu ex bile flaua aduſtâ oritur, ſed melancholia naturalis, & propriè dictus humor melancholicus, craſſa nimirum & feculentior ſanguinis pars, vel etiam excrementum melancholicum naturale, vel etiam humor craſſus ex inflammatione induratâ ortus, quem ſi quis velit præternaturalem appellare, non repugno. Per pituitam verò non accipitur naturalis illa pituita, ſeu humor pituitoſus, qui eſt humidus & tenuis, ex quo fit Oedema, ſed pituita craſſa exiccata, glutinoſa & viſcida. Ex vtroque hoc humore diutiùs in parte retento, vbi receſſerint partes tenuiores & craſſæ relictæ fuerint, generatur Scirrhus. Etſi verò humor aliquis craſſus ad partem aliquam confluere poſſit; tamen tam craſſus & glutinoſus, vt mox ſcirrhum conſtituat, non facilè ad partem aliquam confluit, ſed talis paulatim euadit in ipſo loco affecto, vbi, tenuioribus humoris partibus abſumptis, craſſiores relinquuntur. Vnde maxima ex parte alios tumores, putà inflammationes, eryſipelata, œdemata, ſcirrhi conſequuntur, cùm illi non ſatis rectè curantur, & intempeſtiuè aut nimium tenuiores partes per calefacientia diſſipantur, vel per repellentia aut adſtringentia reprimuntur, vt craſſiores partes ſolùm relinquantur, quæ vlteriùs incraſſatæ, durum hunc ac ſine dolore ac ſenſu tumorem conſtituunt. E quibus facilè colligitur, tumorem hunc non ſubitò generari, ſed paulatim.

A vulgata tamen hac ſententia diſſentit Platerus, & non ex humoribus excrementitiis, ſed ex ſucco alimentario, verùm craſſiori, quàm carni nutriendæ conueniat, indurato ſcirrhum fieri ſtatùit, cui tamen interdum alius humor adiungatur. Indurationem autem hanc vti variis de cauſſis, ita & ab inflammatione fieri, non quod ſanguis non diſcuſſus aut ſuppuratus ſic induretur, vel frigidorum nimia applicatione condenſetur, ſed quod à calore vehementiore inflammationis ſanguine diſcuſſo ſuccus partis illius, quæ inflammata erat, incraſſetur indureturque.

Eſt autem Scirrhus duplex, legitimus & non legitimus: quæ diſtinctio, vt Fallopius monet, non ſumitur ex diuerſitate materiæ & cauſſæ continentis, ſed ex materiæ diuerſis accidentibus & proprietatibus. Antequam enim omnes partes tenuiores ſunt diſcuſſæ aut abſumptæ; Scirrhus non abſolutus eſt, neque tunc omnia ſenſu carent, neque perfecta adeſt durities. Si verò tenuioribus partibus omnibus abſumptis ſolùm craſſiores reſtent, eæque inſtar lapidis ferè induruerint, & pars non ſolùm omnis doloris, ſed etiam omnis ſenſus expers ſit: tum iam abſolutus & perfectus Scirrhus eſt. Sed forſan nihil prohibet, nondum abſolutum Scirrhum etiam non purum & nothum appellare. Aut ſi minùs hoc placet, poteſt porrò diuidi Scirrhus in purum ac verum, ac impurum & ſpurium, puruſque nominari, qui ex ſola melancholia aut pituita craſſa ortum habet; impurus autem ac nothus, qui alium humorem admiſtum habet, vnde appellatur Scirrhus phlegmonodes, aut Scirrhus cancroſus. Afferunt quidam & aliam Scirrhi differentiam, ex partibus in quibus hæret. Etſi enim Scirrhus in pleriſque partibus nullam peculiarem habet appellationem, ſed ſaltem adiuncto partis affectæ nomine definitur, vt Scirrhus hepatis, Lienis: tamen in quibuſdam partibus propriam appellationem habet. In neruis enim appellatur ganglion, in glandulis ſtruma, in articulis porus, de quibus ſuo loco.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur Scirrhus ex duobus præcipuè ſignis, duritie nimirũ & doloris priuatione: quibus & hoc accedit, quod, quando premitur, ſenſu caret, & nunc planè abſolutus & cõfirmatus eſt Scirrhus. Nõ verò mirum eſt, non ſentire partem ſcirrho affectam, aut certè exiguũ ſenſum in Scirrho eſſe. Nam & influxus ſpirituum naturalium ob materiam impactã & infixam prohibetur, & ipſa membri temperies ita eſt mutata, vt pars planè ſtupeat. Addunt alii & alia ſigna: colorẽ nigricantem & liuidũ, qui tamen ſolùm ſcirrhi ex humore melancholico orti ſignum eſt; tactu etiam percipitur temperies valdè frigida, ob humorem craſſum & frigidum.

Differentiæ.

ferentiæ.

Differentiæ deſumuntur ex ſenſu hebeti & nullo. Si enim nullus adſit ſenſus, legitimus & abſolutus iã ſcirrhus eſt: ſi verò aliquis adhuc ſenſus ſuperſit, nõ legitimus. Addunt & quidam, quod in legitimo ſcirrho pili ſupra partem creſcant. An ex pituita vel melancholia ortum habeat, diſcernit color, qui in pituita ſubalbidus, hîc nigricans & liuidus eſt.

Prognoſtica.

gnoſtica.

1. Euentum quod attinet, ſcirrhus, qui planè omni ſenſu deſtituitur, non curatur.

2. Scirrhus verò, qui omni ſenſu non deſtituitur, etſi incurabilis non ſit omninò, præcipuè ſi ab initio commoda remedia adhibeantur: tamen ita facilè non curatur, præſertim ſi in parte aliquâ nobiliore, vt Epate vel etiam liene hæreat: cum epar & lien tã fortia medicamenta, qualia ad ſcirrhũ perfectè induratum requiruntur, vix ſuſtineant, debilia autem parum proficiant.

3. Si aliqua in Scirrho curationis ſpes ſit, illa tamen nõ niſi lõgo tempore perfici poteſt. Materiam enim craſſam, frigidam & duram emollire non ita facilè eſt, & non niſi paulatim & longiore tempore hoc fieri poteſt.

4. Duplici autem via curantur ſcirrhi, vel per reſolutionem & diſcuſſionem, vel per maturationẽ & ſuppurationem. Suppurantur ſcirrhi rariùs, & quidẽ cum periculo. Facilè enim, dum ſuppurantur, in cancros, præcipuè qui ab humore melancholico fiunt, abeunt.

Curatio.

ratio.

Quantum itaque curam attinet, etſi tumor iam planè factus ſit, & maximè in curatione cauſſæ cõtinentis ſit habenda ratio, dandáque opera, vt per topica illa amoueatur: tamẽ etiam antecedens planè nõ negligenda eſt, & prouidendum, ne malum nouã materia ſuppeditata augeatur.

Quapropter primò vitanda omnia, quæ ſanguinem craſſum generant, & tales cibi eligendi sũt, qui faciles coctu ſunt, & bonum nutrimentum ſuppeditant quique ad humidum declinant.

Secundò humores ſeu pituitoſi ſeu melancholici, priùs tamen præparati, conuenientibus medicamentis euacuandi ſunt, de quibus alibi dictum.

Tertiò verò atque præcipuè laborandũ, vt cauſſa continens & materia, quæ Scirrhũ facit, tollatur. Eſt autẽ repellentibus hic nullus locus. Cùm enim materia ſit craſſa & frigida, repellentibus nõ cedit, ſed eorũ vſu ampliùs incraſſatur, partimq; quaſi impingitur. Neq; etiam cõueniũt medicamenta quę valdè calefaciũt & ſiccant; ſiquidem per hæc materia magis tantùm induratur. Sed medicamenta, quæ cõmodè adhibẽtur, ſunt, quæ vim habent emolliendi, quod induratũ eſt, & quæ poſtea illud, quod emollitũ eſt, diſcutiunt. Malactica nimirum medicamenta sũt applicanda, quæ calidum temperamentũ habent, mediocriter tamen, non valdè exiccantia, ſed nec manifeſtè humectantia, verùm quæ mediam quãdã quaſi naturam inter humectantia & ſiccantia obtinent, & induratæ ſubſtantiæ veluti quãdam fuſionem moliuntur. Talia ſunt, *ol. amygd. dulc. ol. chamæmel. lil. alb. adeps gallinaceus, anſerinus, ſuillus, medulla vitulina, ceruina, mucilag. radic. althææ, ſemen lini, fœnigr.* vt & ipſa *althæa, malua, ſemen lini, fœnigr. radix lil. alb. branca vrſina, caricæ, cera.* Quibus fortiora ſunt, *adeps vrſinus, ol. vetus, bdellium, ſtyrax liquida, pix liquida, reſina pinguis, ammoniacum, galbanum.* Videndũ autem quando mitiora, aut quãdo fortiora vſurpanda ſunt. In recenti ſcirrho mitioribus vtendum eſt: in inueterato verò & indurato valentiora vſurpanda. Deinde ipſũ quoq; corpus & pars affecta cõſiderãda. Corpori enim duro fortiora medicamenta applicanda: teneris & mollioribus mitiora cõueniunt. Pars ſi ſit durior & denſior, vt ſi Scirrhus ſit in tendine aut ligamẽto, valẽtioribus vtendum eſt. In genere verò hoc tenendũ, vt cautè Scirrhos tractemus. Nã ſi plus æquo reſoluentia adhibeamus, vt iam ante quoque dictum eſt, in lapideam planè duritiem abit Scirrhus. Si verò in emolliẽdo nimij ſimus, metus eſt, ne ſcirrhus in cãcrũ degeneret. Quapropter tutũ eſt, antiquorũ hac in re conſiliũ ſequi, vt nullũ vel tãtùm ſiccandi, vel tantùm humectandi vim habens medicamentũ ſolùm vſurpemus; ſed alternis vicibus emollientia & diſcutientia adhibeamus, vel emollientia cũ digerẽtib. miſceamus. In hunc vſum Galen. laudat forũ ex aceto per lapidem ignitum hoc modo. Foueatur pars decocto altheæ, maluæ, brancæ vrſinę, ſem. fœnigr. lini & ſimil. emollientiũ. Poſtea ſumatur pyrites, vel lapidis molaris fruſtũ, & ignitũ in acetũ iniiciatur, vel acetum lapidi illi ignito infundatur, & vapor aceti membro affecto excipiatur. Deinde iterum emollientia adhibeantur: quæ medicamenta plurib. vicibus repeti debent. Hac ratione deſperati ferè ſcirrhi curantur. Si autẽ tædioſũ ſit per vices medicamentis hiſce vti, miſceantur illa. Hoc enim modo eodem tempore & ſimul emollitur tumor, & quod emollitũ eſt, per halitum diſcutitur. In quem vſum ex ſupra memoratis ſimplicibus varia componi poſſunt medicamenta.

Vt ℞ *butyr ſine ſale, colophon. cera ana q. libet.* Miſc.

Vel ℞. *farinæ fœnigræc. ſem. lini, radic. althææ, puluer. rad. alth. ana* Vnc. j.

Coq. poſtea adde *butyr. rec.* Vnc. iß. *ſtyrac. liquid. bdellij, ammoniac. aceto ſolutorum ana* Vnc. ß. Miſc.

Vel ℞, *rad. althææ, lil. alb. coctarum contuſar. ana* Vnc. iij. *caricarum pinguium coctarum* vj. *ammoniac. bdell. aceto ſolutor. ana* Vnc. j. *ſtyrac. liquid.* Vnc. ß. *adip. anſerin. gallinac. medull. crurum vitul. ana* Vnc. iij. *ol. lil. alb. chamæmel. ceræ, ana q. ſ.*

F. Empl.

Vel ℞. *farinæ fabar. ſem. fœnigr. lini ana* Drach. vj. *rad. alth.* Vnc. j. *picis* Drach. v. *adip. anſer. ana q. ſ.*

F. Empl.

Vel ℞. *mucilag. rad. althææ, fœnigr. ana* Vnc. j. *caricar. ping.* Vnc. iij. *ol. lil. alb. chamæmel. lini, ana* Vnc. ij. *pingued. gallin. anſ. porci, ſeui caprin. terebinth. lithargyri auri ana* Vnc. iiij.

Coq. omnia vſq; ad conſumt. humidit. & cum ceræ ſ. q. addendo *ammoniaci, galban. aceto ſolutor. ana* Drach. iij. *rad. ireos tritæ* Drach. ij. F. Empl.

Vel ℞. *ammon. bdell. galban. opopanac. ſtyrac. liquid. aceto ſolutor. ana* Vnc. j. *lithargyri auri* Drach. x. Bulliant in aceto. Poſtea adde *pyrethri, ſulphuris viui ana* Vnc. ß. *ol. lil. alb. ceræ ana q. ſ.* F. Empl.

Verùm in adminiſtrandis hiſce medicamentis ſemper attendendũ, an à pituitâ, an verò ab humore melancholico ortus ſit Scirrhus. Nã ſi ab humore melã-

cholico ortum habeat, cautiùs tractandus eſt, quàm ſi à pituita ſit progenitus, ne in cancrum abeat, & præcipuè ſi ad ſuppurationem ſpectat, cauendum, ne calidis medicamentis nimium irritetur.

CAPVT XX.

De Cancro.

Cancer. EX humore aduſto ſeu atrâ bile Cancer, Græcis, καρκῖνος & καρκίνωμα, generatur, ita dictus, quoniã ſimilitudine cancrum aquatilem referat. Celſus tamen inter καρκίνωμα & cãcrum diſcernere videtur. *Libro* enim 5. *cap*. 28. morbum, de quo hoc capite agimus, ſolùm καρκίνωμα appellat. *Eodem* verò *libro, cap*. 16. Cancri nomen pro genere ad quædam ſerpentia vlcera ponit, ſub quo & Eryſipelas vlceratũ, & gangrænã & ſphacelũ comprehendit. Alii tamen Medici omnes καρκινώματος & cancri vocabulis pro Synonymis vtuntur. Eſt enim Cancer tumor p. n. à bile atrâ ortum habens, rotundus, colore liuidus, aut ſubniger, dolens, qui venis circumcirca turgidis atque repletis pedes cancri refert.

Cauſſæ.

Cauſſa. Cauſſa Cancri eſt atra bilis, in quã vel flaua bilis, vel humor melãcholicus degenerauit propter vſtionem Nam humor melancholicus, cùm adhuc naturalis eſt & nondum vſtus, non cancrum efficit, ſed alterã Scirrhi ſpeciem: verùm ab atrâ bile & aduſtâ ſolùm, quæ in venis hæret, nec ob craſſitiem penetrare poteſt, in exiles illos meatus, ſicut humor melãcholicus, qui Scirrhum efficit, Cãcer excitatur. Eſt verò huius atræ bilis quædã differentia. Mitior enim alia eſt, ſeu minùs calida & acris; alia verò acrior, & calidior. Quæ mitior eſt, Cancrũ latentẽ & nõ exulceratũ efficit: quæ vero calidior & acrior eſt, Cancrum exulceratum excitat. Acrior autẽ eſt bilis atra, prout magis aduritur, vel ex humore acriore oritur. Vnde quæ ex flauâ bile aduſta proficiſcitur, peior eſt quàm quæ ex humore melancholico. Et quo diutiùs in loco affecto ſubſiſtit, ac magis putreſcit, & aduritur, eo deterior redditur. Hinc quoque humor melancholicus naturalis, qui primò Scirrhum excitat, ſi diu in parte hæreat, ac tum imprimis ſi minùs cautè medicamẽtis calefacientib. & humectantibus tractetur, poſtea cancrũ excitat. Siue autem ſine vlcere ſit cancer, ſitque bilis atra mitior, ſiue exulceratus, & cauſſa acrior, febre tamen per ſe (nam ex accidente ſuperuenire poteſt) caret. Interim ipſe cancer Tumor calidus eſt. Quanquam enim nonnulli dubitãt, an Cancer inter calidos vel frigidos tumores referendus ſit, vt & an bilis atra ſit calidus vel frigidus humor; & ab Arabibus Cancer inter humores frigidos recenſeatur, atque eò inclinare videatur Galenus, *libr. de atra bile, cap*. 4. & 2. *ad Glauc. cap*. 10. tamen rectiſſimè cũ Galeno, *lib. de tumoribus, cap*. 8, 10. 11. inter tumores calidos refertur, cùm non ex humore melancholico frigido & ſicco, ſed ex atra bile calida & ſicca ortum habeat.

Quanquam enim melancholicus humor primam huic tumori occaſionem præbere poteſt: tamen ex eo non fit Cancer, niſi humor melancholicus in atram bilem degeneret & abeat, ſiue hoc fiat in vaſis, ſiue in parte affecta, ſicut interdum Scirrhum, qui ab humore melancholico producitur, in Cancrum abire poſſe, modò diximus. Atque hæc coniuncta Cancri cauſſa eſt. Atra nimirũ bilis, humor calidus & ſiccus, acer, ſalſus, cuncta corrodens & corrumpẽs, ex feruore aliorũ humorũ, ceſſante iam feruore, aut ſaltem nõ adeo vigente, vt febrem, ſicut in phlegmone & eryſipelate fieri ſolet, excitaret, genitus.

Generatur autem etiam aliis de cauſſis. Interdum enim calidior intemperies humorem adurit, & atrã bilem generat: interdum cibi & alimenta ad talem humorem generandũ idonea, in crebro lõgiore vſu bilis atræ cauſſa fiunt: interdũ ipſe Lien imbecillior, & quicquid de Melancholico generato humore ad ſe minimè trahere potens, humorem hunc in corpore relinquit, qui in corpore detentus aduritur. Idem quoque accidit, ſi vel menſes ſupprimantur, vel hæmorrhoides obſtruantur.

Naſcitur quidẽ cancer in omnibus partibus externis & internis, præcipuè tamen, vt habet Celſus, *l*. 5. *c*. 28. in partib. ſuperiorib. circa faciẽ, nares, aures labia, mammas fœminarum, quæ imprimis ob laxitatem humorem illum facilè recipiunt, & ob conſenſũ quem cũ vtero habẽt, illos humores vitioſos qui per vterũ expurgari debebant promtè admitũt.

Signa Diagnoſtica.

Inter initia Cancer adeò facilè non cognoſcitur cùm primò vix ciceris aut fabæ magnitudinẽ æquet, poſtea verò vbi incrementum ſumſit, & in maiorem molem attollitur, tam euidentia & grauia ſigna ac ſymptomata habet, vt à quolibet facilè agnoſci poſſit. Eſt enim Tumor hic durus, colorem habet plumbeũ vel liuidũ, ſeu nigricantem, aliàs tamen magis, aliàs minùs pro diuerſitate materiæ. Adeſt dolor, qui quidem etſi aliàs ſit maior, aliàs minor, nunquam tamẽ in cãcro planè abeſt. Adeſt caliditas, pulſatio, & circumcirca in orbem quaſi venas nigro ſanguine diſtentas & turgidas habet. Etſi verò cũ cancro aliquã cognationẽ habet Scirrhus ab humore melancholico ortus, tamen per ſigna facilè ab eo diſcerni poteſt. Nam cancer habet dolorem coniunctũ, & pulſationem cũ aliquã caliditate, ac plerumq; ex ſe incipit, ſubitoq; incrementum ſumit, ita vt ex minimâ quantitate in maximam molem excreſcat, humorq; maximâ ex parte in venis reſidet, quæ refertæ pedes & brachia cancri referunt. In Scirrho verò dolor nullus apparet, & vt plurimum ex aliorum tumorũ permutatione originem habet Scirrhus, humorque qui Scirrhũ efficit, non in venis præcipuè, ſed in ſpatiis & poris partium reſidet, vnde etiam venæ non amplæ ſunt & turgidæ, & tardius quam cancer incrementum ſumit. Vlceratus autem ſi ſit iam cancer, vlcus eſt fœtidum & ſordidum, labia ſunt tumida, craſſa & liuida. Sign. Diagnoſtica.

Prognoſtica.

1. In genere Cancer omnis eſt morbus grauis & periculoſus qui rarò curatur. Cauſſas enim eius nimis craſſa, pertinax & maligña eſt, & non rarò etiam profundas venas occupauit, vt nec purgatione corporis, nec replentibus, nec diſcutiẽtibus, nec ſectione, nec vſtione tolli poſſit; ſed remedia mitiora cõtemnat, fortioribus exaſperetur. Prognoſtic.

2. Quibus occulti cancri adſunt, non curare melius: curati enim citiùs intereũt; non curati verò lõgiori tempore viuunt. Hippoc. 6. *aph*. 30. Nam cancri antea non exulcerati, medicamentis facilè exulcerari poſſunt.

3. Quibus item ſunt cancri in cauitate corporis, aut palato, ſede, vtero, ſi ſecentur aut vrantur, vlcera cicatrice induci non poſſunt. Sed homines affligenti curatione vſque ad mortem excarnificantur, qui citra curationem longiore tempore, & commodiori moleſtiâ vita transfegiſſet, vt habet Galen. *ibid*.

4. Eos itaque tantùm, qui in sũma corporis parte sũt, aggredi licet, & quidẽ tutius inter initia, cùm exigui adhuc ſunt, medicamentis curari poſſunt: cum

verò

verò iam magni euaſerunt, ſine manus operâ non curantur,& quidē ſolùm,ſi in talibus partibus quę reſecare & exurere cum radicibus, id eſt,venis illis ſanguine aduſto plenis,poſſis hæreant.

5. Cum enim magnam partem occupauerit Cancer,aut hæret in parte nobiliore vel aliâ,quæ commodè exſcindi vel exuri non poteſt, incurabilis eſt.

6. Imò in vniuerſum plerumque exiſtimant, Cacrum confirmatum & exulceratum nullum curari poſſe. Et obſeruatū eſt ſæpius,quamuis excisi & aliquādo curati fuerint cancri in exterioribus,eoſdem tamen poſtea rediiſſe in eadē vel etiam in aliis partibus,vt Cancro in mammis curato, alium in vtero ſubortum fuiſſe. Satiùs igitur fuerit,cācros iam inueteratos & maiores eatenus curare,vt eorum augmentum prohibeatur.

Cancer ulceratus contagiosus. ... contagiosum ... Zacutus Lusitanus ... ibusque ... ratione.

[¶ Cardanus,*lib.1.de Venen.cap.12.* cancrum non contagioſum eſſe affirmat;affirmationis tamē rationem nullam affert,ſed, vt rem manifeſtam id præſupponit. Nec,quantum memini,ſcio aliquem, qui inter morbos contagioſos cancrum retulerit: facit tamen id Zacutus Luſitanus, *de Prax. Med. Adm. lib.1.obſeru.115.* Idque probare cōatur ratione & experientiâ. Rationes ſunt,1.quia in cancro exulcerato putredo & fœtor quaſi cadaueralis adeſt, qui virulentiâ ſuâ vicinum corpus inquinat. 2.eſt,quia cancer idem morbus eſt cum elephantiaſi, & lepra vnius membri:Elephantiaſis autem eſt maximè contagioſa. Verùm rationes hæ non ſatis concludunt. Primò enim non omnia putrida & fœtida cōtagioſa ſunt. Etenim in gagręna & ſphacelo maxima putredo & fœtor eſt; non tamen alius inde inficitur. Deinde etſi cancer aliquam cum elephantiaſi ſimilitudinem habet:tamen diuerſi affectus ſunt,vt rectè *all.l.* Cardanus ſtatuit. Ideóque experientia cōſulenda. Talem autem experientiam *all.l.* affert Zacutus, cùm ſcribit:Pauperculam quandam mulierem, cùm cancrum vlceratum in mamillâ multis annis gereret,in lectulo decubuiſſe cum tribus filiis, omnéſque ſimili contagio affectos eſſe. Atque eâ mortuâ poſt 5.annos,duos hoc morbo cōfectos è vita emigrâſſe,tertium robuſtiorem, abſciſſo Chirurgi manu cancro, magno labore ſanatum fuiſſe. Verùm cùm vnum hoc exemplum ſit, experientia ampliùs cōſulenda. Poſſet enim hîc obiici, filios illos morbū hunc non contagio, ſed hæreditariâ infectione contraxiſſe.]

Reſponſio ad ... ns.

... Ab experientia.

Reſponſio ad hanc.

Curatio.

Curatio.

Curationem itaque Cancri non exulcerati quod attinet, primò ante omnia, (quod quidem omnibus Cancris competit) danda diligens opera,ne atra bilis generetur,& quæ in corpore eſt, euacuetur. Non generatur atra bilis & humor melancholicus,ſi æger iis cibis abſtineat, qui humori atro naturam præbere poſſunt: vt ſunt omnia craſſa,feculenta, ſalſa,amara; vt ſunt caſeus vetus, carnes craſſæ, vetuſtæ, ſalſæ, aut fumo induratæ, allium, cepæ,ſinapi,piper,& alia aromata;atque alia etiam vitet,quæ ad humoris atri generationem faciunt,vt ſūt triſtitia,mœror,vigiliæ & ſimilia. Quin potiùs vtatur æger victu modicè humectante & refrigerante,vt ptiſanâ hordeaceâ,lactucâ,maluâ,borragine,cichorio,quat.ſem.frigid.carne vitulinâ,veruecinâ,hœdinâ, pullis gallinarum, ouis ſorbilibus, piſcibus ſaxatilibus,ſero lactis caprini.

Deinde ſi quis etiam in corpore generatus eſt humor aduſtus,euacuetur. Sanguis igitur primùm, ſi opus,mittendus eſt,& vena aperienda. In fœminis conuenientiſſima eſt menſium prouocatio: in viris hæmorrhoides aperiātur;ſi fieri poſſit. Poſtea expurgetur corpus medicamentis atrum humorem euacuantibus, inter quæ præcipuè commendatur *epithymum, veratrum nigrum,fumaria*,& quæ inde fiunt compoſita *pil.de fumar. confectio Hamech.* Vt autem feliciùs ſuccedat purgatio,humor ille craſſus prius præparandus, imò cùm vnicâ vice totus euacuari nequeat,ſæpius per vices ſunt repetenda purgantia & pręparantia. Conueniunt autem huic affectui *Sir. de pomis,de fumar.de ſucco borrag. bugloſſ. de lupulo*,aut aliis hiſce ſimilibus medicamentis. Neque etiā inutile eſt,cor & hepar roborare, & ſi qua eis intemperies inducta eſt,eam emendare,per medicamenta ex *borrag.bugloſſ.roſis,citro,ſantalis,corallis,margarit. gemmis*,aliiſque ex hiſce confectis medicamentis.

Iam ad ipſam partem affectam accedendum eſt,& 1.per Topica,materia quæ influxit, repetenda nonnihil,& diſcutienda;parſque confirmanda eſt, atque medicamenta,quæ reprimendi,roborandi, & diſcutiēdi vim habēt,appliquanda ſūt: hac enim ratione, id quod generatum eſt cancri,tollitur,& prohibetur augmentum eiuſdem. Habeant autem illa medicamenta vires mediocres,& non ſint mordacia. Nam nimis imbecilla ſi ſint medicamenta, nihil opis afferunt:valētiora tenuiores quidem partes vel reprimunt vel diſcutiunt,craſſas verò non ſolùm relinquunt,ſed etiam ad diſcutiendum,poſtea ineptiores reddunt. Conueniunt in hunc vſum *decoctum* aut *ſuccus Solani*,omniumque ſpecierum *intybi*. Imprimis verò commendant cochlearum carnes elixæ, cancri fluuiatiles,præcipuè verò ranæ virides,è quibus oleum præſtantiſſimum,ad dolorem leniendum,cancrumque ſanandum hoc modo per deſcenſum deſtillatur: ℞ *ranæ virides* in arund.vel aquis puris degentes earum ora butyro repleantur,& poſtea indātur in ollam fictilem vitreatam in fundo multis foraminibus pertuſam. Ea olla alteri ollæ terræ infoſſę & incluſæ imponatur,atque tam quæ alteri ollæ inſiſtit,diligenter oblinatur, ne quid exhalet. Poſtea ignis circa ollam in orbem accendatur, & oleum in inferiorem ollam deſtillabit, quod colligendum & cum pulu.ranarum ad vnguentum conficiendum miſceri poteſt. Alii ex cineribus cancrorum cum ſem.coriandr.& ol.roſ.vnguentum cōficiunt. Valēt & metallica hîc pleraque lota & non mordicantia, vt *plumbum,tutia ſeu pompholyx, lithargyrum, ceruſſa*, ♄ *nium*. Plumbum ſummè ab omnibus commendatur quocunque etiam modo adminiſtretur: vnde omnia medicamenta,quæ Cancro applicanda ſunt, commodiſſimè conficiuntur in mortario plumbeo, cum piſtillo plumbeo,de quo conſulatur Galen. *lib. 9.de ſimpl.fac.c.de plumblo.* Commodè itaque adhibetur *vnguentum de plumbo*, quod fit ſi duæ tabulæ plumbeæ quib.ol roſ.infuſum ſit,tam diu confricētur,donec oleum nigreſcat,& linimenti conſiſtentiam acquirat;aut ſi mortario plumbeo ol.roſac.piſtillo plumbeo tamdiu ducatur,donec ſimiliter nigreſcat & craſſeſcat.

Vel ℞ *ol.roſac.* Vnc.ij. *ſucci è fructu ſolani* Vnc. iß. *ceruſſæ lotæ,plumbi vſti & loti ana* Drach. j. *lithargyri, thuris,pompholyg.ana.* Drach ß. *ceræ albæ q.ſ.*

F. Vnguentum.

Vel ℞ *terræ ſigill.boli armen ceruſſæ ana* Vnc ß. *tutiæ prep.* Drach.ij. *pulu.ranar.virid.* Drach.iij. *lithargyri* Drach iß. *ol.roſ.* Vnc iß. *è ranis* Vnc. j. *aceti* Drach.vj. *ceræ q.ſ.* Diu agitentur in mortario plumbeo & F. Vnguentum.

Atque hæc tutior curandi cancros occultos & nōdum exulceratos ratio eſt. Quanquam autē Auicenn. minores cācros,& qui apprehēdi poſſunt,radicitus exſcindere,& factâ exciſione craſſiorē ſanguinem circūquaque exprimere,poſteaq; locū cauterio inurere iubeat,vt vſtione reliquię abſumātur,membrū roboretur,ac hæmorrhagia prohibeatur: tamen periculo ea curatio nō caret, & meminiſſe oportet, *aph.30.ſect.6.ſupra alleg.* Cācer enim imprimis maior ſi

ſi totius exſcindatur, ſtatim magnæ hæmorrhagiæ inciſis venis & arteriis ſequũtur, quæ ſi laqueo intercipiuntur, dolor in aliis partibus inſignis excitabitur; ſi adurantur, etiam non fiet ſine incommodo; & nihilominus periculum eſt, ne reuertatur.

Cācri exulcerati Curatio. Vlceratum verò Cancrum etſi non attingendum plurimi exiſtimant, tamen cùm inhumanum ſit, ęgrũ etiam in tali morbo auxilio deſtituere, duplex à Medicis traditur curãdi cancros exulceratos ratio, vna vera, quæ ad ipſius cancri remotionem tendit, alia ſaltem palliatiua vt loquũtur, quę cancro quaſi blanditur, eumque lenit, vt æger cum minore moleſtiâ vitam tranſigat. Vera cura perficitur vel inciſione, vel vſtione, vel adurentibus medicamentis, quę quidem adhibetur potiſſimum, ſi cancer non ſit ita magnus, vel in iis partibus, vt ſine periculo exſcindi aut aduri poſſit. Amputandus autem eſt Cancer ad viuum vſque, vt quicquid vitioſum eſt tollatur, neque vllius contagii metus relinquatur. Atque interdũ ſola ſectio ſufficit, eaq; totus Cãcer radicitus extirpari poteſt. Factâ amputatione ſanguis non antea ſupprimendus, quàm conſtet, omnẽ illum vitioſum & corruptũ è venis effluxiſſe: poſtea linamenta ſicca parti inciſæ apponẽda, vlcuſque concoquendum, mundificandum, carne replendum, & cicatrice claudendum eſt. Aliquando verò ſi cancer ſit nimis magnus, & maiora quoque & profundiora vaſa atra bilis occupauerit, ſola ſectio non ſufficit, ſed vſtio preterea eſt adhibẽda. Primò itaque cute illa detracta, ipſa pars cancroſa cũ omnibus venis nigricãtibus, quantũ quidem fieri poteſt, eximẽda eſt, ſãguis itidem pro virium ratione non mox ſupprimẽdus, ſed etiam exprimendus, vt bilis atra tota ex venis effluat: Poſtea locus ferro candente adurendus, vt hæmorrhagia ſiſtatur, & reliquiæ materiæ malignæ abſumantur. Tandem ea, quæ cruſtam tollunt, vlcus mundant, carnẽ generant, citatricem inducunt, ſunt adhibenda. Alii verò, ne ob hæmorrhagiam ęger periclitetur, aut cũ ſanguine vitam effundat, & ne fluxione ſanguinis in operatione Chirurgus impediatur, non ſimiliter totum Cancrum amputãt, & poſtea totum demum adurunt, ſed primò aliquam ipſius partem exſcindunt, & ſanguine, quantũ ſatis elapſo, eam partem adurunt, deinde iterum aliquam partem amputant, eamque ruſũ adurunt, atque hoc modo per vices repetitâ ſectione & vſtione totam partem cancro affectam tollunt. Exuri quoque poteſt Cancer medicamentis cauſticis, inter quę commendatur Arſenicum ſublimatum: ſed locorum circumſtantium ſpecialiter habenda eſt ratio, neque arſenicum crudum ita ſine periculo adhibetur. Tutius eſt Arſenicũ, quod cum ⴲ funditur & figitur.

Cum autem de recidiua, metus inprimis Medicis ſit, repetenda ſępius medicamẽta quę atrã bilem euacuant & hæmorrhoïdes ac mẽſes euocandi vim habent, in quorum defectu nonnulli fonticulos excitant. Non ſolùm verò medicamenta atram bilem præparantia & purgantia exhiberi poſſunt, ſed ea quoque, quæ venenis aduerſantur, totiuſque ſubſtãtiæ ratione prodeſſe creduntur, & antidotorum rationem obtinent. Hinc exhibetur *theriaca & mithridatium cum borrag. cichor. & acetoſa ſucco vel ſyrupo, ius cancrorum fluuiatilium ex lacte aſinino, antidotus de ſanguinibus.*

Antonius Chalmetæus in omni cãcro hanc aqu. commẽdat; qua etiã 9. diebus ante exciſionẽ vtitur.

℞. *tapſi barbati, rad. ſcrofular. ana* Vnc. ij. *filipendul. ceterach. herbæ Rob. agrimon. tormentill. ſcabioſ. caryophyllata, linariæ ana* M. j. *ſem. vrticæ* Drach. iij. *flor. ſambuci, roriſmar. ana* P j.

F. decocto, quæ ſaccharo dulcoretur, cuius decocti alterã parte pars affecta quoque foueri & ablui, & magma poſtea forma cataplaſmatis apponi poteſt.

Altera curandi cancrum ratio eſt, quæ fit per curã fucatam aut palliatiuam, qua ſaltem datur opera, ne is augeatur, dolorque eius leniatur, vt ſine minore cruciatu & moleſtia æger vitam protrahere poſſit. Talia medicamenta ſũt, quæ non putrefaciunt, nec mordicant partem, ſed moderatè ſiccant & refrigerant, qualia ſupra ſunt propoſita, & videri etiam plura poſſunt, *lib. 4. pract. part. 3. ſect. 1. cap. 7.*

Lupus, & Noli me tangere.

Lupus, Noli me tangere. Ad cancrum referendi, aut certè cancro ſubiungendi ſunt tumores ſeu vlcera, quæ vulgò *Noli me tangere* & *Lupum* nominant.

Cancrum verum nonnulli in tres ſpecies diuidũt, in Cancrũ abſolutè ita in ſpecie à Græcis & Romanis dictum & vulgò notum, in Noli me tangere, & Lupum. Et Noli me tangere quidem nominant, cùm in facie, præſertim ſupra mentum, circa os & naſum oritur tumor vel vlcus exulcerati cancri ſpeciem referens, lentè initio creſcens, quod, vt Theodoricus inquit, quaſi puſtula parua toto anno manet, qui aliàs minus ſerpit, quàm Cancer, & Rogerius, *cap. 5.* ſcribit, Cancrũ plus corrodere vno die, quàm Noli me tãgere in vno menſe. Ita autem dicitur, vel quod non debeat fricari, cùm quo plus manu tangitur & fricatur, eo deterius redditur, vel quia contagioſum malum eſt, vel quia remediis exaſperatur potiùs, quàm mitigatur, & in ſanas partes ſerpit.

Lupum verò appellant, ſi in tibiis, & cruribus ſit. In reliquis verò corporis partibus etſi eiuſdem ſit prauitatis, Lupum abſolutè nominari non cenſent. In medio tamen corporis naſcentem, alii cingulum vocant, vt ait Guido, *ſerm. 7. tract. 4. ſumm. 1. cap. 24.* Ob vehemẽtem autem eroſionẽ & exeſionem ita appellatur. Vulgus inde etiam nominari exiſtimat, quoniam videlicet carnẽm gallinarum, imò & alias carnes inſtar famelici Lupi abſumat. Fatuitatem quidẽ appellat hãc opinionem Io. Philippus Ingraſſias. Verùm tale quid fieri à multis refertur, & confirmat id hiſtoria quam habet Mauritius Cordæus, *in lib. 1. Hippocr. de muliebrib. comm. 7. Nobili, inquit, cuidam & electæ mulieri prope Caſtellum Neuueum degenti tota pars faciei dextra cancro eoq; exulcerato obſeſſa fuit diutiſſimè, & ſæuis exagitata cruciatib. A Medicis fruſtra petitis auxiliis, tum Gallis & Italis, tum etiam Germanis & Hiſpanis, exteriſque aliis quibuſque, vulgaris cuiuſdam barbitonſoris remedio hoc ſequenti & euporiſto ſanata fuit. Pullos illa gallinaceos in partes tenues concidebat & latas, quas ſæpiuſculè commutando interdiu admouebat parti affectæ. Ab hoc vnico tandem remedio ſanitatem priſtinam recuperauit.*

Manardus, *lib. 7. cap. 1.* Lupum & Noli me tangere ad Phagedænas refert.

CAPVT XXI.

De Tumore aquoſo.

Tumor aquoſus. ORiuntur etiam ab humore aquoſo & ſeroſo varia tumorum genera, & ab eo, nunc totum corpus, nuc certę partes intumeſcunt, cuius generis Hydrops, Hydrocephalus, Hydrops pulmonis & pectoris, Hydromphalus, Hydrocele, Hydrops vteri; de quibus cùm ſuis locis iam actum ſit, hîc ſaltem in genere quædam de tumore aquoſo dicemus.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa nimirum proxima tumorũ aquoſorum, eſt aquoſi vel ſeroſi humoris in parte aliqua collectio. Quibus autem de cauſſis, aquoſi & ſeroſi humores colligantur;

colligautur, de hydrope dictum. Colligitur verò humor aquoſus & ſeroſus in parte aliqua laxa, vel cauitatem habente.

Signa Diagnoſtica.

1. Diagnoſtica. Tumores aquoſi ſunt molles, laxi, ſine dolore. Si premuntur, prementis digiti veſtigium nō remanet, & ſi ad lucem vel candelam eos ſpectare detur, pellucidi ferè apparent.

Prognoſtica.

...gnoſtica. 1. Ipſi tumores aquoſi periculoſi non ſunt, qui à nullo viſcerum vitio fouentur.

2. Qui verò à lienis vel hepatis vitio ortum habent, etſi per ſe periculoſi non ſunt, viſcerum tamen malè affectorum ratione periculum minantur.

3. Etſi tumores aquoſi periculoſi non ſunt: tamen difficulter curantur, cùm humor coctionem non recipiat, & tardiùs diſcutiatur.

Curatio.

...uratio. Vt curatio rectè perficiatur, humor aquoſus, qui tumorem fouet, euacuandus, & ne in corpore generetur, cauendum, ipſe verò humor, qui in parte affecta, eſt euacuandus.

Primò ergo aquoſi & ſeroſi humores per aluum, vrinam, & ſudores euacuandi, præſtandumque, vt διαφόρησις & inſenſibilis tranſpiratio libera ſit.

Secundò, ſi quod vitium viſceris alicuius coctioni deſtinati adſit, à quo aquoſus humor ſuppeditatur, illud corrigendum, de quo ſuo loco dictum.

Tertiò, materia aquoſa, proxima & continens tumoris cauſſa euacuanda; quod perficiturvel inſēſibiliter, reſoluentibus & digerentibus atque exſiccātibus; vel ſēſibiliter, tumoris apertione & materiæ effuſione. Diſcutiunt, reſoluunt & exſiccāt aquoſos humores, *ruta, ebulus, ſambucus, chamæmelum, anethum, rad. iridis, aroſtolochia, baccæ lauri, farina fabarum, orobi, cineres, ſal, ſulphur, ammoniacum, bdellium.*

Vt ℞. *fol. rutæ, ſambuci, ebuli, fl. chamæmeli ana* M j. *baccar lauri* Vnc. ij.

Coqu. in lixiuio & vino pro fomento.

Poſtea ℞. *ſalis nitri* Vnc. ß. *ſulphuris* Drach. iij. *pulu. bacc. lauri* Vnc. j. *ammoniaci* Vnc. ß. *ol. rutacei, ceræ ana q. ſ.* F. Linimentum.

Si verò materia diſcuti non poſſit, tumor aperiatur, & ea effundatur.

Diæta.

Diæta. Diæta talis inſtituatur, quæ aquoſis humoribus nullo modo materiam ſuppeditat, & ad cauſſas collectionis humoris aquoſi comparata ſit; de quo ſuo loco dictum.

CAPVT XXII.

De Exanthematibus, Ecthymatibus, Papulis, Puſtulis, Phlyctanis, & Ecze ſmatis.

VErùm rarò vnus humor tumorē aliquē excitat, ſed plerumque plures humores mixti, & inprimis bilioſi, ſalſi & ſeroſi humores mixti interdū & atra bilis, varia tuberculorum genera excitāt, de quibus iam dicemus, vbi in nominibus explicādis, non parua occurrit difficultas. Exanthemata Ἐξανθήματα primò & ἐξανθήσεις, quaſi efflorеſcentię, dicuntur, quod florū inſtar in cute erumpūt. Hippocrates, 3. *epid. comm.* 3. *text.* 51. etiam ἐκθύματα nominat, παρὰ τὸ ἐκθύειν, ὅπερ ἐστὶν ἐξορμᾶν, quod impetuosè erumpunt, vt Galenus, *in comm.* explicat. Plinius, *libr.* 24. *cap.* 4. & *libr.* 26. *cap.* 11. Eruptiones nominat. Videtur autem Exanthematum nomen generale eſſe, vt, quicquid ſpontè in cutè erūpit, cōprehendat, nec certa tuberculorū ſpecies eſt, vnde etiam nominātur exanthemata ſublimia, lata, rubra, rotūda, parua, exanthemata ſudorum, ἐλκώδη. 3. *aphor.* 20. Exanthematū vocabulo, an Latinum aliquod generale reſpondeat, dubito. Occurrit quidem papularum & puſtularū nomen: verùm cùm Exanthematum genus duplex ſit, vnum, quod colorem cutis ſaltē mutat, vt fit in febribus petechialibus, alterū in quo tubercula quædam in cute erumpūt, puſtularum & papularū nomen nō vtrique ſed poſteriori ſaltem generi congruere videtur, & papulæ ac puſtulæ ſaltem tubercula ſignificāt, in quibus humor aliquis continetur. Papularum tamen nomen ſpecialius, nec eodem modo à Celſo & Plinio vſurpatum videtur. Plinio quidem, Exāthemata calidiora, & quæ ſublimius in acumen eleuantur, papulæ vocantur; quarum tamen cùm ſint variæ differentię, rubrę, ferueutes, nigræ, papulæ ſudorum, nomen hoc ſatis generale eſſe videtur. Celſo verò papulę nomen ſpeciale eſt, & Græcorum Lichenes, Latinorum Impetiginem ſignificat. Scribit enim, *lib.* 5. *cap.* 18. Papulas per minimas puſtulas cutem exaſperare, rodere, & eadem ſerpere, atque vbi vitium rotundum incipit, ita in orbem procedere; quæ minus rotunda, difficilius ſaneſcere, & niſi ſublata eſt, in Impetiginem verti. Duas enim, vt Græci, Lichenum ſpecies conſtituit, vnam ἀγρίαν, id eſt, feram, alteram mitiorē; feram papulam ieiuna ſaliua defricatā ſaneſcere: quæ omnia Græcorum Lichenibus competunt.

Generale etiam videtur ἐκζεσμάτων nomen. Etſi enim nōnulli hydroa ſeu ſudamina ſolùm per ἐκζέσματα intelligant, alii capiti tantum tribuant: tamen procul dubio eſt generale nomen, & puſtulam vel papulam feruentem, vt nomen indicat, ſignificat.

De Phlyctanis.

Sed vt de his in ſpecie agamus, primò occurrūt Phlyctęnę. Dicuntur autem φλύκταιναι, φλυκτίδες, φλυζάκια, & φλύσεις, ἀπὸ τοῦ φλύειν vel φλύζειν, quod bullire & feruere eſt, puſtulæ & veſiculæ quaſi à feruentibus & acerrimis humoribus excitatę, iis, quę ab igne vel feruente aqua excitantur, ſimiles. Ab aliis etiam Ignis ſilueſtris appellantur. Arabes Sahafati nominant. Et quidē paſſim in cute, ſeu potius epidermide tales puſtulę & veſiculę nōnunquā priuatim in oculi cornea tunica erūpunt, de quibus *lib.* 1. *Pract. part.* 3. *ſ.* 2. *cap.* 17. dictū. Sępe in cruribus oriuntur, infantibus interdū in toto corpore erūpunt, rarò viris. Phlyctænæ.

Cauſſæ.

Proueniunt Phlyctęnę à biliоſo & feruido humore, cū ſalſo & ſeroſo mixto. Quibus autem de cauſſis tales humores generērur, alibi dictum. Nonnunquā & mulieribus accidunt, ob ſanguinem menſtruū retentum & corruptum. Ad cutem autem euocātur iſti humores, cùm quis repente à frigore ad ignē acceſſerit, vel calido balneo ſe commiſerit, & contra vbi ab æſtu, à frigore externo cutis pori conſtricti fuerint. Cauſſæ.

Signa Diagnoſtica.

Veſicæ iis ſimiles, quæ ab igne vel aqua feruida excitantur, ſubitò erumpunt, & quando rumpuntur ſubflauus humor paulatim effluit: cruſtulæ obdureſcunt, tum decidunt. Ob humoris acrimoniam & feruorem pruritum in cute excitant. Sign. Diagnoſtica.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Phlyctænæ, vt Aëtius, *tetrabibl. 4. ſerm. 2. cap. 63.* ſcribit, biduum aliquando vel triduum durant.

2. Phlyctænæ niſi rectè curentur, aliquando in herpetem degenerant.

Curatio.

Curatio. Si vitioſi humores tales in corpore abundent, ea primò victus ratio inſtituenda, quæ tales humores non augeat, ſed potius cacochymiam iſtam corrigat. Deinde humores vitioſi conuenientibus medicamétis euacuandi ſunt.

Topica verò quod attinet, foueantur primò Phlyctænæ *decocto lentium, myrti, & malicorii.*

Vel ℞. *mucilag. ſem. pſyllii aq. roſ. extr.* Vnc. vj. *ſucci portulacæ, ſolani ana* Vnc. ij.

Miſc. & locus affectus eo inungatur.

Si non ſponte ſua rumpantur, & grauiorem dolorem inferant, acu perforandæ, puſtulæque exprimendæ, & vlceri imponatur hoc Cataplaſma.

℞. *farinæ hordei, lentium, fabar. pulu. cortic granator. ana.* Vnc. j. Cum *ol. roſ. q. ſ.*

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *fol. plantagin. maluæ, myrti, ana* M j.

Coq. ad molliticm & per ſetaceum trajiciantur. Addde *farinæ hordei, lentium, micæ panis albi, ana q. ſ.*

F. Cataplaſma.

Vel linimētum ex *adipe ſuillo* cum *ſpuma argenti* in mortario plumbeo factum imponatur.

Vel ℞. *ſucci rad. oxylapathi, ſcabioſæ, ana* Vnc. ij. *ol. roſac.* Vnc. iiij. *adipis porci veteris* Vnc. vj.

Coq. ad ſuccorum conſumtionem.

Poſtea adde *lithargyri auri* Vnc. j. ☿ *viui* Drach. vj. *terebinthinæ* Vnc. ß.

Agitentur in mortario plumbeo.

F. Linimentum.

Vel ℞. *lithargyri,* ☿ *viui, pulu. myrti ana* Vnc. j.

Tere cum *aceto* & adjecto *ol. roſ. q. ſ.*

F. Vnguentum.

Plura vide apud Aëtium, *tetrab. 1. ſerm. 4. c. 21.*

CAPVT XXIII.

De Varis.

Vari. PSydraciis cognata tabernacula ſunt Vari, Græcis ἴονθοι dicta, quoniam ſcilicet inſtar ἴονθου, id eſt, fimi dehoneſtamenta ſint faciei, eamque conſpurcent. Galenus, *2. meth. med. cap. 2.* inter ea nomina recenſet, quæ nec locum affectum repræſentant, neque cauſſam, quæ eas effecit. Ἄκνη etiam ſiue ἄκνα, à quibusdam, teſte Aëtio, *tetrab. 2. ſerm. 4. cap. 13.* nominantur, quamquam Hermolaus, *in gloſſemat. in Plinium*, legit ἀκμὰς, vt ſic affectus hujuſmodi vulgò à Græcis nominetur, quoniam maximè vigente ætate fieri cōſueuerit. Celſus, *lib. 6. cap. 5.* ſcribit: *Pene ineptiæ ſunt, curare varos, & lenticulas, & ephelidas. Sed vari lentulaque vulgo noti ſunt; eripi tamen fœminis cura cultus ſui non poteſt.* Galeno, *5. de comp. med. ſ. loc. cap. 3.* & *lib. de remed. fac. parabilib. cap. 51.* Ionthos eſt tumor durus & paruus in faciei cute, à craſſo ſucco cōgregatus. Qui quoniam ſeroſę humiditatis expers omnino eſt, idcirco pruriginoſus non eſt, neque ad ſui ſcalptionem ſtimulans.

Humor hic plerumque alimentarius eſt, poris cutis ſeſe inſinuans. Non rarò tamen humor excrementitius & atrabilarius ſanguis admiſcetur.

Signa Diagnoſtica.

Tumorem hunc vulgo notum eſſe, ex Celſo antea diximus.

Prognoſtica.

1. Nihil periculi habet, vt pro ineptiis putet Celſus, hunc tumorem curare velle.

2. Qui vari ex ſolo craſſiore alimento oriuntur, ſtabiles ſunt. Si verò humor excrementitius iis admiſceatur, ichorem tubercula profundunt, & ſuppurata in vlcera abeunt.

3. Si rubor ſit intenſius in facie cum puſtulis, malum curatu difficile eſt, & pæne impoſſibile: & licet puſtulæ remoueantur medicamentis fortibus, rubedo tamen manet, & magis intenditur.

4. Quando rubedo conjuncta eſt cum inflatione faciei & raucedine vocis, lepræ imminētis ſignū eſt.

Curatio.

Curantur hæc tubercula emollientibus, diſcutiētibus, & niſi cedant, etiam erodentibus.

Vt ℞. *farinæ lupinor. orobi ana* Vnc. j. *ſem. maluæ excortic. rad. ireos ana* Drach. ij. *ſalis ammoniaci* Drach. j.

Cum *mucilag. gummi tragachanthæ* F. Trochiſci, qui tempore vſus in lacte diſſoluantur.

Vel ℞. *mellis, aceti acerr. ana* Vnc. iß. Miſc.

Vel ℞. *lithargyri auri* Drach. iij. *terebinth.* Vnc. ß. *ol. commun. q. ſ.* Miſc.

Vel *amygdalis amaris* tritis & cum aceto mixtis, facies veſperi illinatur, & manè lacte abluatur.

Si duriores ſint vari.

℞. *ſaponis nigri* Vnc. ß. *ammoniaci*, *thuris, ana* Drach. iß.

Diſſoluantur in aqua, vt cerati craſſitudinem acquirant.

Vel ℞. *ſucci oxylapathi* Vnc. ij. *aceti ſcillitici* Vnc. ß. *gummi ammoniaci aceto diſſol.* Drach. ij. *boracis* Drach. iß. *alumin.* Drach. ß. Miſc.

Vel ℞. *rad. oxylapathi, helenij inciſar. ana* Vnc. j. *fol. hiſſopi, pulegij ana* Vnc. ß.

Coq. in *aceto* ad mollitiem & contundantur minutim. Adde *ſaponis mollis* Vnc. ß. *ammoniaci aceto diſſol.* Drach. ij. *myrrhæ, thuris, boracis ana* Drach. ß. Miſce.

CAPVT XXIV.

De Sudaminibus, & Sironibus.

SVdamina, Græcis ἱδρῶα, ſunt exanthemata in ſumma cute corporis hærentis, granis milii ſimilia, quæ ἑλκώδως cutem exaſperant. Nonnulli ἐκζέσματα quoque nominari putant. A Plinio, *lib. 23. cap. 4.* papulæ ſudorum appellantur. Rhaſes & Auicenna aſef vel cum articulo alaſef ſiue haſef & alhaſef nomināt. Affectus familiaris eſt pueris & iuuenibus, præſertim temperamento calidioribus, qui æſtatis tempore nimis mouentur & exercentur, in collo, ſcapulis, pectore, brachiis, & femoribus, frequentius tamen circa pudenda & anum accidens, vnde Hippocrates, *3. aphor. 21.* eum inter morbos æſtiuos refert. *Sudamina.*

Cauſſa.

Ortum autem habent Sudamina à ſudoribus multis bilioſis & mordacibus, qui cutem mordent, ſcabram reddunt, vlceroſè exaſperant, & in ea pruritum excitant. Oriunturque inprimis æſtate calida & humida, poſt vſum calidorum & acriorū, labores maiores, ab habitatione in loco calido & humido vento minus perflabili, ſudoribus nimiis, ſordibus & immunditie veſtium. *Cauſſa.*

Signa diagnoſtica.

Tubercula hæc manifeſta ſunt. In cute enim aſperitas *Sign. Diagnoſtica.*

ritas & puſtulæ pruriginoſæ apparent.

Prognoſticum.

Prognoſt. II. Affectus periculoſus non eſt:ſed plerumque naturæ ope ſine medicamentorum auxilio curatur.

Curatio.

Curatio. Veſtes idcirco adhibeantur mundæ, crebroque mutentur.

Si affectus ſit mitior, ſolius *aq.roſar.*aut *plantaginis*, quibus tamen *Camphoræ* granum vnum aut alterum addi poteſt, lotione curatur.

Si verò grauior ſit,& bilioſi humores in corpore abundent,ii alterandi & euacuandi.

Poſtea balneo hoc vtendum.

♃.*rad.oxylapathi,lil. alb.ana* ℔ ß.*bryoniæ*,Vnc.iij. *herbæ malvæ,violar.althææ,parietariæ,brancæ vrſinæ ana faſcicul.* j.*fumariæ* M.iij. *fl. nymphææ*, *roſ. rubr. fabar. ana* M.j.*furfur.*℔ ij.

Coq.in aq.dulci pro balneo.

Poſt balneum, ſi opus ſit, adhibeatur hoc vnguentum.

♃.*ol violar. roſar. nymphææ ana* ℔. ß. *ſucci limon.* Vnc. iij. *lithargyrij* Vnc. j. *ceruſſæ* Vnc. ß. *camphoræ* Drach.j.

Agitentur in mortario.

F. Linimentum.

Sirones. Pertinent huc & illæ puſtulæ, Germanis *Seuren* dictæ,quæ in vola manus,& plantis pedum oriuntur, in quibus minutiſſimum quoddam vermiculorum genus ſub cuticula latet, quod *Sirones* vel *Chirones* nominant. Naſcitur autem in hiſce locis potiſſimum,quod ichores craſſiores in ſcabie ſub cute eo loci craſſiore detinentur.

Signa. Cognoſcitur vermiculos hoſce in puſtulis latere, quod major pruritus quàm aliàs in hiſce locis percipitur.

Effodiuntur Chirones plerumque acu. Hinc ne renaſcantur,locus vino vel aceto,in quo *Sal,alumen* vel *nitrum* diſſolutum ſit,abluitur; vel lixiuio facto ex cineribus ramorum geniſtæ aut quercus. Poſt ablutionem & exſiccationem oblinatur hoc vnguento.

♃. *lapathi acuti,ſcabioſæ,abſinthij, tanaceti,fol.perſicorum,fraxini, hyoſcyami,nucis,iugland. ana* M j.

Contundantur omnia,& cum ſuccis iſtis ſumantur *axungiæ veteris porcinæ* ℔.ij bulliant omnia ad conſumptionem ſuccorum.

Poſtea adde *picis naualis* ℔. iß. Coletur totum per pannum.

♃ *myrrhæ,thuris,maſtichis ana* Vnc.ij.

Pulueriſentur ſubtiliter, & imponantur colaturæ, & moueantur cum ſpatula donec modum vnguenti acquirant. Et quando cum eo operari volueris, tunc Vnc. vj. vnguenti poteſt addi Vnc. j. *argenti viui* exſtincti cum ſaliua, aut cum albumine oui agitati. Et intra quindenam diem omnem talem, ſcabiem ſeu cirones cum pruritu curabis.

CAP. XXV.

Epinyctidibus & Terminthis.

Epinyctides. Ἐπινυκτὶς ita dicitur, ἐπειδὴ νύκτωρ ἐγένετο, id eſt, quoniam noctu oritur, vt Galenus, 2. *meth. med.cap.*2.& Celſus,*lib.*5.*cap.*28. tradit. Paulus tamen Ægineta, *lib.*4.*cap.*9. & Aëtius *tetrabib.*4.*ſerm.*2.*c.*61.non quod noctu oboriatur,ſed quoniam noctu vehementius hominem excruciet, ſic dici exiſtimant. Verùm vtraque ratio ſimul conſtare poteſt, & tuberculum hoc noctu enaſci, & noctu hominem excruciare. Paulus Ægineta ergo & Aëtius, *loco alleg.* definiunt Epinyctides, quod ſint vlcuſcula ſuâ ſponte erumpentia, φλυκταινοειδῆ, h. e. phlyctænis bulliſve ſimilia,ſubrubra,quibus diſruptis cruenta ſanies defluit.De die non magnopere excruciant, per noctem verò gravius magis, quàm pro ratione vlceris dolore torquent. Etſi verò Paulus & Aëtius per vlcuſcula Epinyctides definiunt; tamen procul dubio puſtulas in vlcuſcula abeuntes intelligunt. Neque ſolùm ex bilioſa & cruenta ſanie,ſed & aliis humoribus generantur. Ideoque Plinius, *lib.* 20. *cap.* 6.puſtulas liuentes & noctu inquietantes appellat. Celſus verò, *loco alleg.* clariſſimè eas deſcribit, inquiens: *Peſſima puſtula eſt, quæ* ἐπινυκτὶς *vocatur. Ea colore vel ſubliuida, vel ſubnigra,vel alba eſſe conſueuit. Circa hanc autem vehemens inflammatio eſt, reperitur intus exulceratio mucoſa,Color eſt humori ſuo ſimil.s. Dolor ex ea ſupra magnitudinem ejus eſt, neque enim ea faba maior eſt. Atque hæc quoq; oritur in eminentibus partibus, & ferè noctu. Vnde nomen quoque à Græcis ei* ἐπινυκτὶς *impoſitum eſt.*

Nonnulli Epinyctides Eſſere Arabum eſſe putant:ſed falluntur,vt ex *cap.ſeq.*patebit. Eſſere enim, niſi ſculpatur valde, nullum humorem effundit.

Cauſſa.

Cauſſæ huius tumoris ſunt ſalſus & ſeroſus humor,& pituita,cui modò ſanguinis & bilioſi ichoris aliquid, modò bilis atræ admiſcetur. Vnde etiam color non vniuſmodi eſt; & ob pituitam admiſtam puſtulâ apertâ mucoſa intus exulceratio reperitur. Et omnino humor ferè talis eſt, qualis carbunculi cauſſa,niſi quod nulla malignitas adeſt;neque etiam tumor tantus, quantus carbunculo. Neque enim, vt ex Celſo dictum, faba major. Quod verò noctu magis exacerbatur,cauſſa eſt humor ater,qui noctu magis moueri ſolet,& frigus nocturnum,quod poros cutis adſtringit. Cauſſa.

Signa Diagnoſtica.

Notas huius tumoris addere nou eſt opus; cùm ex deſcriptione Celſi modò propoſita ſatis cognoſci poſſit. Sign.Diagnoſtica.

Prognoſticum

Periculoſa quidem non ſunt iſta tubercula, roburque virtutis expellentis ſignificant: moleſta tamen ſunt ob dolorem, noctúrque inquietudinem pariunt,& aduſtum ac vitioſum ſuccum in corpore redundare ſignificant. Prognoſticum.

Curatio.

Ideoque vitioſus humor euacuandus: & ſi ſanguis abundet,vena ſecanda.Simul etiam talis victus ratio inſtituenda, quæ aduſtum humorem non generet. Curatio.

Topica quod attinet,tale balneum, vel lotio inſtitui poteſt.

♃.*malvæ,violar.parietariæ,brancæ vrſinæ,ana* M.iij. *ſolani* M j.*ſem.althææ.*4.*frig.maj.contuſ.ana* Vnc.j.

Coq.in aq.dulci pro Balneo.

Paulus & Aëtius laſerpitij liquorem aqua ſalita commendant,cùm abſque roſione ſiccet;vt & *cicutæ*, vel *hyoſcyami* folia cum melle trita *Coriandrum* item viride & *ſolanum*, trita & mixta,vel *oleæ ſilueſtris* folia trita.

Vlceribus ex puſtulis natis conuenit ſequens medicamentum.

 ♃.ceruſ

℞ *ceruſſa* Vnc. ß. *lithargyri* Vnc. iß. *ſem. fœnigraci* Vnc. ß. *roſar. ſucci endiuiæ q.ſ.*

Miſceantur donec mellis vel linimenti craſſitiem acquirant. Ab acribus verò, acidis & ſalſis abſtinendum.

Terminthus

Terminthus. Nonnulli ad Epinyctides & *Terminthum* referunt. Verum quid propriè Terminthos antiquorum fuerit, vix ſatis conſtat, niſi quantum ex Galeno habetur, qui 6. *epid. comm.* 3. *text.* 37. ſcribit: Terminthorum nomen nigras quaſdam puſtulas in cruribus maximè orientes, à figura coloris, magnitudinique ſimilitudinique, quam cum Terminthorum, id eſt, cicerum fructu, (vt vulgò vertunt, ſeu vt alij, & rectiùs, terebinthi fructu) habent, deriuatum, ſignificare.

CAP. XXVI.

De Eſſere.

Eſſere. TVmoris etiam genus eſt, in Græcorum & Latinorum ſcriptis non obuium, ſed ab Arabibus propoſitum, noſtris tamen regionibus etiam non infrequens, quod *Eſſere, Sora,* & *Sare* nominant, cùm ſcilicet tubercula parua, ad rubrum vergentia, duriuſcula, cum inſigni pruritu ſubitò vniuerſum corpus occupant, non ſecus ac ſi ab apibus, vel veſpis, vel culicibus, homo demorſus, aut vrticis percuſſus eſſet; non ità tamen poſt longum tempus iterum euaneſcunt, nulloque ichore vel alia humiditate affluente cutis priſtinam læuitatem & colorem recuperat. Nonnulli quidem tuberculorum hoc genus ad Epinyctides Græcorum referunt: verùm malè. Diuerſi enim omnino tumores ſunt Epinyctides & Eſſere; cùm Epinyctides humorem ex ſe effundant, quod non faciunt Eſſere, quæ ſine omni emanante humore euaneſcunt. Præterea Epinyctides, vnde & nomen habent, noctu potiſſimum affligunt: eſſere verò rarò noctu erumpunt, ſed plerumque de die. Curatio quoque illorum diuerſa eſt.

An Græcis hoc tumoris genus cognitum fuerit, dubium; cùm nullum hujus tumoris proprium genus in eorum ſcriptis occurrat; niſi quis forſan ad exanthemata vlceris expertia id referre velit.

Serapio, 5. *breuiarij cap.* 8. duplex huius tumoris genus conſtituit, pro cauſſarum ratione differens. Vnum ex ſanguine bilioſo deducit; alterũ ex phlegmate ſalſo nitroſo, ſed rarius. Alij, cùm nulla humiditas affluat, ab habitu vel vapore ſanguinis feruidi, vel bilioſorum & ſalſorum humorum miſtione, hoc tumorum genus oriri ſtatuunt.

Cauſſa.

Cauſſa. Cui ſeroſorum humorum natura nota eſt, ille non negauerit, à ſeroſis humoribus talia tubercula excitari poſſe, vtpote qui acres & valde mobiles ſunt, & facilè etiam euaneſcunt ac diſcutiuntur. Quod confirmat & illud, quod venæ ſectione, quæ potiſſimum efferueſcentiam ſeroſæ partis in ſanguine coërcet, hoc malum inprimis tollitur. Eſſe tamen huius ſeroſi humoris non vnam differentiam ſed nunc ſerum hoc eſſe mitius, nunc acrius & feruidius, nunc tenuius, nunc craſſius, pruritus, qui nunc major, nunc minor eſt, docet; ſicut & illud, quod ſæpe obſeruaui, tubercula hæc, dum ægri in calido loco ſunt, tunc emergere, & dum frigido aëri ſeſe exponunt, euaneſcere; nunc contra in frigido emergere, & in calido euaneſcere: quorum prius ideo accidere videtur, quod humor valde tenuis & mobilis eſt, & ab ambiente aëre frigido ſtatim intropellitur; poſterius verò quod humor ita mobilis & tenuis non eſt, ſed paulò craſſior, qui propterea in aëre frigido tranſpirare non poteſt, in calidiore vero tranſpirat.

Generatur verò iſte ſeroſus & tenuis humor plerumque vitio hepatis, quod ab aliqua cauſſa p. n. ad humorem hunc generandum diſpoſitum eſt. Efferueſcit autem iſte humor à cauſſis procatarcticis, quæ ſanguinem agitant. Hieme etiam & frigidis regionibus magis quam calidis accidit.

Signa Diagnoſtica.

Ex notis ſupra nominatis facilè cognoſcitur. Nimirum interdum vlceroſa laſſitudo præcedit, tum puſtulæ pruriginoſæ toto corpore erumpunt, ac ſi homo ab apibus punctus, vel vrticis percuſſus eſſet. Sign. Diagnoſtica.

Prognoſtica.

1. Tubercula hæc brevi temporis ſpatio, etiam nulla cura adhibita, ſpontè euaneſcunt, & non ſupparantur, nullaque humiditas ex iis effluit. Et ſi id accidat interdum, id potius ratione ſcalpturæ, ac ob vehementem pruritum, qui ægris moleſtus eſt, quàm tumoris accidit. Prognoſtica.

2. Interdum Eſſere febres bilioſas antecedunt, & propterea ij, qui hiſce tuberculis frequentius moleſtantur, curationem negligere non debent, ne in febres, & grauius malum incidant.

Curatio.

Topica vt adhibeantur plerumque opus non eſt, ſed ſi feruor ſanguinis & humorum venæſectione & alterantium exhibitione compeſcatur, tubercula euaneſcunt, & læuitas ac color naturalis cuti redit. Primò nimirum vena aperienda, & tantum ſanguinis detrahendum, quantum corporis conditio poſtulat. Poſtea, ſi opus ſit, bilioſus & ſeroſus humor detrahendus, *tamarindis, myrobalanis, rhabarbaro.* Poſtea exhibeatur *ſuccus* & *ſyrupus granatorum, ribes, de agreſta, ſerum lactis,* cum *emulſione ſem.* 4. *frigidorum,* & ſimilibus, *lac acidum.* Vtile etiam eſt ægrum balneo aquæ tepidæ immittere. Curatio.

Diæta etiam ſit refrigerans & humectans.

CAP. XXVII.

De Scabie.

EX materia aduſta etiam Scabies oritur, vt & Pruritus, qui ſcabiei & ſimilium affectuum veluti præludium quoddam eſt. Scabies autem Latinis Græcis ψώρα, notus ſatis affectus eſt, in quo non ſolum aliqua corporis turpitudo & deformitas adeſt, ſed etiam cutis intemperies cum tumore & exulceratione, vnde etiam cutis actiones læduntur. Inprimis verò in ſcabie ſumma cutis afficitur, atque ex ea, vt eſt apud Galenum, 4. *aph.* 17. tale quid adiicitur, qualis ſerpentum ſenecta. Vnde à pruritu etiam differt: in pruritu enim tantùm cutis, in qua ſcalpentibus nihil decidit, eſt aſperitas; in Scabie verò non ſolum eſt cutis aſperitas, verùm etiam intemperies cum tumore, à qua ſcalpẽdo promptè corpora furfuracea ſeparantur, & cum iis ichores etiam varij, & excrementa ſanioſa.

Cauſſa

Cauſſa.

…ſſa.

Quæ autem ſit cauſſa Scabiei, autores non planè conuenire videntur. Galen. *de tumorib. cap.* 13. ita ſcribit: *Scabies quoque & Lepra melancholici affectus ſunt.* & 7. *aph.* 40. melancholicos affectus eſſe cancros, elephantiaſes, lepras, & pſoras; quod aliis quoque in locis docuit. Auicennas verò 7. *quarti tr.* 3. *cap.* 6. ſcribit, materiam ſcabiei eſſe ſanguinem, cui admiſcetur bilis, quæ conuerſa eſt in melancholiam, aut phlegma ſalſum; cui etiam alij Arabes conſentiunt. Verùm enim verò etſi humor in ſcabie non ſemper ſit idem: tamen in omni aliquid humoris aduſti & melancholici calidi & ſicci admiſtum eſt. Præterea ſcabies alia eſt humida, alia ſicca. Humida, in qua materia humida & ſanioſa ſimul effluit; ſicca verò in qua parum vel nihil eiuſmodi materiæ emittitur. Atque de hac locutus videtur eſſe Galenus, vtpote in qua humor ille melancholicus magis exſuperat? Auicenna verò & reliqui Arabes de omni ſcabie. Etſi verò ſcabiei cauſſa proxima ſit humor acris & ſalſus: non tamen planè abſurdè Auicennas materiam ſcabiei ſanguinem eſſe dixit. Cùm enim ſcabies vniuerſalis corporis affectus ſit, non facilè ab alio humore proficiſci poteſt, niſi ſanguis etiam admiſceatur, ſed tamen ſanguis non poteſt eſſe ſimpliciter cauſſa ſcabiei, quamdiu nimirum ſuam benignam & temperatam naturam obtinet; ſiquidem benignus ac bonus dum eſt, non pruritum, nedum vlceroſos tumores excitare poteſt. Quapropter ſanguinem corrumpi, alióſque ipſi humores, qui mordaces & acres ſint, ſi ſcabiem gignere debet, ipſi admiſceri oportet. Bilis quidem flaua acris eſt & mordax, ſed vix eâ copiâ affluit, aut tam craſſa eſt, vt tales tumores excitare poſſit. Atra verò bilis & pituita ſalſa, ad ſcabiem producendam commodiſſimi humores ſunt. Ii enim cum craſſi, calidi & ſicci, ac mordaces ſint, ſi ad cutem protrudantur, in eâ hærent, atque calidam & ſiccam intemperiem, pruriginem, tumorem atque exulcerationem excitant.

Cauſſas autem primitiuas quod attinet, inprimis ad humores illos ſalſos, mordaces & acres gignendos, efficax eſt victus ratio, cibi nimirum praui, ſalſi, acres, & qui facilè corrumpuntur: hinc pauperes, qui prauis illis cibis vtuntur, frequentius ſcabie infeſtantur; vt & pueri ac in prima ætate conſtituti, vtpote qui in victu ſunt incontinentiores; vnde plura excrementa colligunt, quæ in ambitu corporis retenta corrumpuntur, atque acrimoniam acquirunt. Facilius autem ex cibis prauis gignuntur illi acres & ſalſi humores, ſi intemperies hepatis ſit calida & ſicca. Huc quoque pertinet corporis immundities, & negligentia in mundando corpore, ſi nimirum ſordes à cute non abluuntur, aut veſtes non mutantur, vnde ſordes in ſuperficie corporis hærentes, exitum non ita liberum excrementis permittunt, & acrimoniam acquirunt, alióſque humores corrumpunt. Oritur quoque ſcabies interdum poſt criſin, poſt morbos tùm acutos, tùm diuturnos, vbi ſcilicet natura humores prauos, quos alio modo euacuare & diſcutere non poteſt, ad cutem propellit. Contagium denique inter præcipuas ſcabiei cauſſas numeratur, quam cauſſam etiam Galen. agnouit, *lib.* 1. *de diff. febr. cap.* 2. & 4. *de differ. pulſ. cap.* 1. In ſuperficie enim cutis ſcabioſorum quædam viſcida & tenax humiditas colligitur, quæ per veſtes aut alio modo corpori communicata, humores in eo ſimili modo corrumpit, & ſimilem affectionem producit, in his præcipuè corporibus quæ ad ſcabiem iam ſunt diſpoſita. Et quidem ſcabies humida magis contagioſa eſt, vtpote in quâ plus talis humiditatis viſcidæ generatur.

Differentiæ.

Differentia.

Differentias ſcabiei aliqui plures recenſent, vtpote quod alia ſit recens, alia inueterata, alia totum corpus occupet, alia ſaltem manus & crura: ſed præcipua eſt quæ ab humorum differentia petitur, quod aliqua ex humore atro & melancholico oritur, & ſicca appellatur, in qua etſi alij humores cõcurrunt, humoris tamen illius maxima pars eſt, vnde ex partibus hac ſcabie laborantibus, vel nihil excernitur, vel ſi quid excernitur, eſt craſſum, ſiccum, & vlcera ac veſtigia vlcerum ſunt liuida & nigra: alia eſt humida, in qua abundat pituita ſalſa, è qua nimirum ſanies humida multa, ſubtilis, acris, aut etiam craſſa, copioſiùs emanat.

Signa Diagnoſtica.

Sign. Diagnoſtica.

Scabies notus affectus eſt, faciléque agnoſcitur, vt & eius differentiæ, præcipuè ex iis quæ modò dicta ſunt. Quæ tamen ſigna nonnihil mutantur, prout maior vel minor aduſtio eſt aliorum humorum.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Etſi verò ſcabies ob turpitudinem & deformitatem magis moleſta eſt, quàm ob aliud quod imminet periculum, & in ætate iuuenili ſæpe ab aliis morbis præſeruat, vel etiam alios morbos ſanat: tamen ſemper tuta non eſt. Si enim diuturnior ſit, in lepram migrare poteſt, & in ſenibus contumax eſt ac curatu difficilis.

2. Et inter ſpecies curatur difficiliùs ſicca, quã humida. Qualiſcunque itaque ſit, negligenda non eſt, ſed commoda curatione, vel ob deformitatem ſaltem, tollenda.

De Scabie intrò recurrente.

Ex ſcabie intrò recurrente varij morbi.

[¶ Scabies illa, quæ non ex contagio, ſed ex interno humorum vitio orta eſt, plerumque criticè quaſi erumpit, & ab interno viſceris alicuius vitio oritur, in quo vbi vitioſi humores generantur, à natura ad ambitum corporis protruditur: quem motũ ſi natura perficere non poſſit, vel in opere ſuo medicamentis intempeſtiuè exhibitis impediatur, varij morbi excitantur. De quartana ſuprà, *de Febribus*, dictum. Febres quoque aliæ ſæpe continuatæ ſatis periculoſæ; ſæpe etiam intermittentes, ſed plerumque inordinatæ; hoc modo oriuntur. Curaui hoc anno 1636. menſe Aprili, hîc, Virum quendam, habitu melancholicum, qui febre continuâ laborabat, cum tuſſi grauiſſima, quâ ſputum multum, & aliquoties etiam ſanguinem ſatis copioſum reiiciebat, & anhelitûs difficultate laborabat, vt non ſine cauſſa de phthiſi iam metus eſſet. Cùm verò medicamenta per octo dies non ſatis proficerent, de cauſſa morbi diligentiùs inquiſiui, vbi ille, quod antea me celauerat, ſe ante hunc morbum ſcabie laboràſſe ſignificauit, quæ vbi euanuerit, febris & tuſſis hæc ſecuta ſit. Quod cùm intelligerem, vt ſcabies iterum erumperet, dedi operam medicamentis ex fumaria, & ſimilibus paratis. Cùm ergo ſcabies iterum erumperet, & alia etiam medicamenta adhiberentur, & febris, & tuſſis ceſſauit, & iam ſanus viuit ſine vllo phthiſis metu.

Exemplum febris continuæ ex ſcabie intrò recurrente.

De Studioſo quodam *alibi* dixi, is cùm ſcabies, quâ laborabat, ad interna recurreret, ſtatim cæcus factus eſt, & per biduum nihil vidit, cum ſummâ pectoris anguſtiâ, reſpiratione difficili, & vrinis nigris. Qui cùm medicamentis idoneis, ad humorem aduſtum euacuandum exhibitis, vſus eſſet, vt fumariâ, & ſimilibus intra quatriduum viſum recuperauit. Idem poſt anni quadrantem eodem malo correptus,

Aliud Cæcitatis.

Item Epilepſia.

reptus, viſum non amiſit, ſed ſemel epilepſiâ correptus eſt. Medicamentis tamen idoneis adhibitis iterum euaſit.

Multa quoque alia incommoda ſæpius ex ea.

Vidi etiam multos, qui punctionibus pectoris, & nothâ pleuritide, item cachexiâ correpti ſunt ex ſcabie. Puer etiam 14. annorum, cùm intempeſtiuis cōtra ſcabiem inunctionibus vſus eſſet, vrinā reddidit nigram, viſu priuatus, & tandem epilepſiâ correptus eſt, eáque ſæpius recurrente mortuus. Quapropter ſcabies non ſuſque déque habenda, & ſi ab interno humorum vitio, & cacochymiâ oriatur, externa medicamenta, ante purgantium, & aliorum medicamentorum internorum neceſſariorum vſum, non adhibenda.

Idem etiam de achoribus infantium accipiendum.

Quod verò de ſcabie dictum, idem de achoribus infantium accipiendum. De iis Hippocrates, *lib. de morb. ſacr.* ita ſcribit: *Quibus erumpunt vlcera in caput, & in aures, & in reliquum corpus, & qui ſaliuoſi ſunt ac mucoſi, hi ipſi proceſſu ætatis facillimè degunt. Huc enim abit & purgatur pituita, quam in vtero purgari oportebat, & qui ſic purgati ſunt, comitiali morbo non prehenduntur.* Contrà ſi incautè Medici ac fœminæ intempeſtiuè adſtringentia & repellentia medicamenta adhibeât, & achores ſanent, infantes in febres, epilepſiam, conuulſiones, recurrente ad interna vitioſo humore, incidunt, interdùm etiam planè moriuntur.]

Curatio.

Curatio.

Principiò autem recta victus ratio habenda eſt, & à cibis humores aduſtos & ſalſos generantibus abſtinendum, vt ſunt ſalſa, acria, amara, olea & oleaginoſa. Contra verò cibi boni ſucci aſſumendi ſunt. In genere autem hoc obſeruandum, conuenientius eſſe, vt cibi, qui ſcabioſis exhibentur, potiùs elixi ſint, quàm aſſi aut frixi. Aſſa enim & frixa præcipuè acriorem humorem & ſicciorem generant.

Poſtea humorum acrimonia temperanda, & præcipuè hepatis intemperies ad naturalem ſtatum reducenda, humores quæ ſalſi & acres euacuâdi. Principiò itaque primæ viæ, leui aliquo medicamento ſunt euacuandæ. E. g.

℞. *Elect. diacathol.* Vnc. ß. *puluſ. ſenæ præpar.* Drach. ß. cum *ſaccharo.* F. Bolus.

Si adſit aliqua ſanguinis copia & humores paulò calidiores ſint, etiam non inutile fuerit, venam in cubito aperire. Solet enim natura humores vitioſos è maioribus illis venis internis ad ramos externos & ſubcutaneos expellere, qui inibi venâ apertâ cum ſanguine euacuantur.

Poſtea in ſcabie humidâ ex pituitâ ſalſa præparantia exhibenda ex *cichorio, agrimoniâ, lupulo capill.* ♀: Purgantia ex *agarico, rhabarb. fol. ſenæ.* In ſiccâ, præparantia ex *fumaria, borrag. bugloſſo, violis*: Purgantia ex *epithymo, polypodio, ſena, helleboro nigro*: vnde variæ in rem præſentem formulæ concinnari poſſunt.

℞. *rad. cichor.* Vnc. j *polypodii, lapathi acut. cortic. inter frangulæ ana* Vnc. ß. *ligni ſaſſafras, glycyrrhizæ raſæ ana* Drach. ij. *fumar. acetoſ. agrimon. ſcabioſ. ana* M j. *epithymi, flor. borrag. bugloſſ. ana* M ß. *paſſular.* Vnc. ß.

Coq. in ſ. q. aq. commun. vel etiam ſeri lactis pro ℔. ij.

Colaturæ clarificatæ adde *Sir. de Endiu. de cichor. cum rhabarb. ana* Vnc. ß. *aceti ſambuc.* Vnc. ij.

Miſc. dentur ſingulis dieb. Vnc. iiij. vel v.

Vel ℞. *rad. cichor.* Drach. vj. *glycyrrhizæ* Drach. iij. *fumariæ* M ij. *endiu.* M j. *flor. borrag. viol. bugloſſ. ana* M ß. *ſem. melon. endiu. ana* Drach. j. *fol. ſenæ* Vnc. j. *cortic. myrobal. citr.* [illegible] *ana* Vnc. ß. *polypodii q.* Drach. v. *agarici albiſſ.* Drach. iiij. *rhabarb. el.* Drach. ij. *ſpicæ* Scrup. j. *cinam. zinzib. ana* Drach. ß.

Coc. in ſ. q. *aq. ſcabioſ. & fumar.* pro ℔. ij. per noctem ſtent: poſtea colentur & clarificentur atque aromatiſentur, *ligni aloes, ſantal. rubr. ana* Scrup. j. Doſis Vnc. iiij. vel v.

Vel ℞. *decocti ſenæ* Vnc. ix. *ſir. de fumar. de epithym. de cichor. cum rhabarb. ana* Vnc. ij. Miſce, aromatiſetur cum *cinnamom. & ſpec. diat. abb.* Drach. ß. Doſis Vnc. iiij. vel v.

Vel ℞. *fumar.* M j. *flor. 4. cordial. ana* p. j. *epithymi* Drach. ß. *glycyrrh. raſæ* Drach. ij. *fol. ſen. el.* Drach. iij. *ellebor. nigri* Scrup. j. *polypod. q.* Drach. iij. *paſſul. enucl.* Drach. ij. *ſem. aniſi* Scrup. j.

Coq. pro Vnc. iiij. in colatura infunde *rhabarb. el.* Scrup. j. *cinamom.* Scrup. ß. *ſpicæ, ſchœnanthi ana* gr. iij.

Colaturæ expreſſæ adde *ſir. de fumar. byzant. ſimpl. an.* Drach. iij.

F. hauſtus, qui toties repetatur, quoties opus fuerit.

Si vlteriori purgatione opus fuerit, fortiora exhibeantur purgantia.

Vt ℞. *confect. hamech* Drach. iij. *elect. roſ. Meſues* Drach. j ß.

F. Bolus.

Vel diſſolu. in aq. vel *decoct. fumar.* Vnc. iij. & addatur *ſir. rupi de epithym. & de fumaria* Vnc. j. Miſc.

Poſt alias præparationes & purgationes vti licet infuſo hellebori nigri hoc modo parati;

℞. *rad. cichor. Polypod. querni ana* Drach. j ß. *fumariæ* M ß. *flor. borrag. bugloſſ. cichor. ana* p. j. *epithymi, paſſular. ana* Drach. ij.

Coq. pro Vnc. v. In colaturâ infunde per noctem *hellebori nigri veri* Drach. j ß. *cinamom.* Scrup. j. *ſem. dauci, aniſi ana* Scrup. ß. *caryophyll.* gr. v.

Colaturæ expreſſæ adde *ſir. de fumar. de cichor. cum rhabab. ana* Drach. iij. Aromatiſetur cum *ſpec. diarhod. abbat.* Scrup. j.

Inprimis verò valde vtile eſt *ſerum lactis* præſertim *caprini*, quod quidē in ſcabie humidâ primò exhiberi poteſt cum Vnc. j. *ſucci roſ.* vt ſimul purget, deinde per iv. aut v. dies ſaltem alteret. Si ſicca ſit ſcabies, addi poterunt Vnc. ij. vel iij. *ſucci fumar.* vel etiam Vnc. ij. *emulſionis ſem. melonum*, qua ratione efficaciſſimum ad ſcabiem & pruritum eſt medicamentum.

Vel etiam poterit hoc modo ſerum lactis parari.

℞. *ſeri lactis caprin.* ℔. ij. *myrobalan. contuſor.* Vnc. j. *epithymi* Drach. j ß.

Infundantur per noctem. Manè colaturæ Vnc. j. aſſumatur.

Vel ℞. *rad. cichor. fumar. acetoſ. cimarum lupuli, agrimon. recent. ana* M j. *abſinth. roriſmar. ana* p. j.

Coqu. in ſ. q. lactis caprini recens mulcti ad part. quart. abſumtionem.

Poſtea inſtillentur *aceti ſambuc.* coch. ij. vel iij. vbi lac concreuerit, ſerum purius & ſincerius ſumatur manè per ſe, vel cum *ſirup. de cichor. rhabarbaro.*

Vbi corpus ſatis purgatum fuerit ſudorem prouocantibus opus eſt:

℞. *theriacæ, mithridat. ana* Scrup. j. *ſucci fumar. inſpiſſati* Scrup. ß. *ſir. de ſucco acetoſ.* Drach. ij.

Diſſolu. in *aq. fumar.* & manè ſumantur, & in lecto ſudor prouocetur. In hunc vſum ſola *fumaria* poterit vſurpari, vt & *pimpinella, aquileg. ſambucus.* Quod ſi ſcabies ſit contumacior, etiam *decocto ſarſaparillæ* vti poſſumus, quibus tamen commodè aq. vel *ſir. fumar.* admiſceatur.

Hæc vbi vſurpata fuerint, ad Topica accedendum. Imprimis hîc commodus eſt vſus balneorum tùm mineralium ac calidiorum, inter quas præcipuè ſulphureæ cōmendantur: quorum tamen vſus continuus cùm ſiccet, hac ratione interdum in ſcabie ſicca vtile eſt, per vices vſurpare dulcia & ſulphurea, ita vt bis dulcia vſurpentur, quater autē ſulphurea. Talium enim balneorum & ſolo ſeri lactis vſu

etiam

etiam contumax ſcabies curatur. Sed cum non vbique iſta balnea mineralia reperiantur, alia pro iis ſubſtituere licet, quæ facultatem digerendi, detergendi, & poros cutis extergendi atque purgandi vim habent, quæ ſi refrigerantibus, & dolorem ac pruritum mitigantibus admiſceantur, polychreſtum medicamentum efficitur.

Vt ♃. *alumin.* Vnc. j ß. *ſulph.* Vnc. ij. nitr. Vnc. j. ⊖ M j.

F. pulv. qui in aquæ calentis labrum coniiciatur.

Vel ♃. ⊖ *commun.* ℔. ß. *alum.* Vnc. iij. *vitr.* Vnc. iiij. *tart. nitr. ana.* Vnc. ij.

Contuſa coniiciantur in balneum.

In balneo etiam coqui poteſt *malua, fumaria, ſcabioſa, artemiſ. beta, radix oxylapathi,* & in ſacculo ſuſpendi *farina fabar. furfures.*

Poteſt & tale balneum parari: ♃. *rad. & fol. lapathi acuti,* M iij. *enulæ* Vnc. iii. *bryoniæ* ℔. ß. *malvæ, ſcabioſ. fumar. chelidon. ſaponar. ana* M ii. *hordei integri, lupinor. fabar. ana* ℔. ß. *furfur.* ℔. i. *flor. chamamel.* M iij.

Coq. pro balneo.

In eundem etiam vſum linimenta & vnguenta parantur, quorum magnus numerus paſſim apud autores occurrit. Componuntur ex detergentibus, vt dixi, & cutem purgantibus, qualia ſunt *nitrum, Iris, amygdalæ amaræ, abrotanum, elleborus, radix bryoniæ, lil. alborum, farina fabar. orobi, lupinor. terebinthina, ſulph. tartar.* His admiſcentur Anodyna, quæ pruritum & dolorem, qui ex aliis medicamentis excitatur, mitigant, vt *ol. roſac. anethin. chamæmel. pinguedo gallin. anſer vitulin. butyrum recens, axungia porci.* Addenda quoque, quæ cutis intemperiem corrigunt, vt ſunt *ſuccus acetoſæ, lac ſem. melonum.* Tenuium quoque partium medicamenta admiſcenda, vt *acetum, ſuccus limonum.*

Ex quibus omnibus & ſimilibus, prout poſtulat, varia componuntur medicamenta, pro ratione corporis affecti. Neque enim vnico medicamento facilè omne genus ſcabiei curari poteſt, & qui hoc tentant, vel negligentiæ, vel inſcitiæ accuſandi ſunt. Mitiora enim in ſcabie mitiori, in pueris, fœminis, delicatis & molliotibus conueniunt: in aliis fortiora. Alia etiam humida, alia ſicca ſcabies poſtulat.

Mitius eſt hoc:

♃. *lytharg. aceto roſ. prius diluti, rad. lil. alb. ana* Drach. ii. *ol roſ.* Vnc. ii. *farin. fabar.* Vnc i. *ſucci limon.* Drach. ii. *camphor.* gr. iiij.

Pulueriſanda ſubtiliſſ. pulueriſentur, & cum reliquis in formam linimenti miſceantur.

Vel ♃. *ſucci lapathi acuti. elenii, ana* Vnc. i. *limon.* Drach. vi. *terebinthin,* Vnc. i. *lytharg.* Vnc. ß. *ceruſſæ* Drach. ii. *ſalis commun.* Drach. ß. *ol. roſ. q. ſ.*

F. Linimentum.

Vel ♃. *axung. porcin.* Vnc. i ß. *ol. roſ.* Vnc. i. *terebinthinæ* Vnc. ß. *ol. tartar. è vitell. ouor. ana* Drach. i. *pulv. thuris* Drach. ii. *ſalis commun.* Scrup. i. M. diligenter.

Vel ♃. *butyr. rec. terebinth. ana* Vnc. iiii. *ol. roſ. myrtin., ana* Vnc. i. *ouor. vitell.* num. ii. *ceruſſæ* Vnc. i. *ſalis* Drach. ii. Miſc.

Vel ♃. *ſucci lapathi acuti, helenii, ana* Vnc. i ß. *aceti* Vnc. ß. *ol. roſ. ceræ, ana q. ſ.*

F. Vnguentum.

Vel ♃. *tereb. lotæ aq. roſar.* Vnc. ß. *ſucci aurantior. acetoſ.* Drach. iii. *oui vitell. i. butyri* Drach. ij. *ol. roſ. q. ſ.*

F. Linimentum.

Vel ♃. *tereb. lotæ in aq. ſcabioſ.* Vnc. j. *ol. roſac.* Vnc. ß. *butyri rec. axung. porcin. ana* Drach. ii. *ſalis* Drach. ß. *lithar.* Drach. j. *vitell. ouor. ij. ſucci limon.* Drach. vj. *ceræ q. ſ.*

F. Vnguentum.

Vel ♃. *ſucci lapath. acuti* Vnc. j. *terebinth. ſtyrac. liquid ana* Drach. jß. *rad. helenii* Drach. ij. *thuris* Drach. i. *oui vitelli. j. ſalis* Drach. j. *aceti* Drach. jß. *axung. porcin. ol. roſ. ana* Vnc. ß. *ceræ q. ſ.*

F. Vnguentum molle.

Vel ♃. *litharg.* Vnc. ß. *ceruſſæ* Drach. ij. *maſtich. thuris, ana* Drach. ij. *ſucci ex arantio pomo cum cortice inciſo expreſſi* Vnc. j. *ol. roſ. q. ſ.*

Ducatur in mortario plumbeo.

F. Vnguentum.

Pro diuitibus & delicatioribus ſolent componi *Vnguenta è pomis*, quæ Pomadas vel Pomata vocant, Vt.

♃. *cinam. carophyll. ana* Drach. iij. *flor. lauendul.* Scrup. ij. *nucis moſchatæ* Drach. ij. *ſtyrac. calamitæ* Drach. j. *benzoes* Drach. v. *camphor.* Scrup. j. *pomorum odoratorum* ℔ iß. *aq. roſ.* tantundem, *vini* Vnc. iiij. *axung. porcinæ rec.* ℔ j.

Coq. omnia & colentur, poſtea adde *moſchi* Scrup. ß. F. Linimentum.

Fortiora in adultioribus & confirmatâ ſcabie neceſſaria ſunt:

Vt ♃. *ſucci lapathi acuti* Vnc. j. *ſulphur. citrini* Drach. iij. *nitr.* Drach. ij. *ſtyrac. liquid. farinæ lupinor. ana* Drach. ijß. *ol roſ. q. ſ. ceræ parum.*

F. Vnguentum.

Vel ♃. *ſulph.* Vnc. ß. *nitr.* Drach. j. *ol. roſ. nucum, ana* Vnc. j. *ſucci limon.* Drach. ij. Miſc.

Vel ♃. *rad. enulæ, lapathi acut. ana* Vnc. j.

Coq. in *aceto*, & per cribrum trajiciantur. Adde *ſulphur. viui* Drach. j. ⊖ *lis cõmun.* Drach. ß. *ſucci limon.* Drach. vj. *vnguenti albi Rhaſis, vnguenti citrini ana* Vnc. ß. *ol. tartar. roſac. ana q. ſ. ceræ parum.*

F. Vnguentum.

Vel ♃. *vini boni odorati* ℔ jß. *ſulphuris.* Drach. iij. *thuris* Drach ij. ⊖ *lis* Drach. jß. *pingued. porci* Vnc. iiij. *ceræ* Vnc. jß.

Bulliant ſimul ad tert. part. conſumtionem; ſub finem adde *ſtyrac. liquid.* Drach. jß. Miſc.

♃. *rad. pimpinellæ, lapathi acuti, helenii ana* Vnc ß.

Infundantur in *aq. fumar.* & poſtea coquantur. Colaturæ fortiter expreſsæ adde *terebinthinæ* Vnc. iij *ol. roſ.* Vnc. ij.

Bulliant ad conſumt. medietatis. Deinde adde *ſulphuris* Vnc ß. *alumin.* Drach. ij. ⊖ *lis gemmæ,* ⦶ *ri, ana* Drach. ß *ol. ouor. ceræ ana* q. ſ.

F. Vnguentum.

Vel ♃. *butyri ſine ſale* Vnc iv. *terebinthin.* Vnc. jß. *ſulphuris* Drach. ij. ⊖. Drach. ß. *vitell ou.* j. Miſc.

Vel ♃. *tereb.* Vnc. iv. *ſulphris citrini* Vnc. ß. *rad. pimpinell. helenii, lapid. calaminar. an.* Drach. ß. ⊖. *gemmæ* Drach. iij. *litharg. ceruſſæ ana* Drach. j. *ouor. vitell. ij. alum.* Drach. ij. *aceti* parum. *ol. roſ.* q. ſ.

F. Vnguentum.

Nonnulli etiam ☿ viuum & ♎ tum, vnguentis, & limimentis contra ſcabiem admiſcent. Verùm cum inde periculum ægro conciliari poſſit, conſultius eſt, in ſcabie, quæ aliis medicamentis curari poteſt, ab argento viuo & ſublimato, quantum poſſibile, abſtinere.

Interdum & manuum vngendarum cauſſa globuli, ſapones, & ſmegmata parari poſſunt. E.g.

♃. *pulu. rad. Ireos,* Vnc. ß. *helenii* Drach. ij. *feculæ bryon. gerſæ ſerpentariæ ana* Drach. j. *thuris electi* Drach. ij. *ol. tartar.* Drach. ii j. *ſtyrac. liquid.* Drach. ij. *farin. lupinor.* Vnc. ß. *ſucci lapathi acuti* Vnc. iij. *ſapon. Veneti in aqu. roſ. & fumar. diſſolut.* q. ſ. *moſchi*, ſi libet, Scrup. ß. vel plus. Miſc. F. Maſſa, & ex eo globuli qui inuolvantur bombace.

♃. *aq. deſtillat. oxylapat* ℔ j. *ſucci plantag.* Vnc. ij. *aq. roſ.* Vnc. jß. *ſucci limonum* Vnc. j. *lithargyrii* Vnc. iij. *ceruſſæ* Drach. ij. ☿♎ *ti* Drach. vj ⊖ *commun.* Drach. ij. *ſulph.*

ſulph. Drach.jß.

Pulueriſanda pulueriſentur & cũ aquis miſceãtur. Stent in infuſ. horis xxiv. poſtea diſtillentur.

Aliud in omni ſcabie expertum.

♃. *rad. oxylapathi virid. heleni virid. ana* ℔ß. *ping. porci* Vnc.iij.

Contund. in mortario, & ad lentum ignem parum ebulliant, poſtea exprimantur fortiter, & F. Vnguentum.

De malo mortuo.

Malum mortuum. Peculiaris ſcabiei generis nonnulli Medici mentionem faciũt, quod *malum mortuum* appellant, quia corpus nigrum & quaſi mortificatum apparet; quæ eſt ſcabies cum liuore & nigredine, ac puſtulis cruſtoſis, nigris, fœdis, ſine ſanie, & ſenſu ac dolore, in coxis & tibiis præſertim, ex melancholia naturali exuſta ortum habens; & proinde vſum ciborum melãcholicorũ, lienis obſtructionẽ, retentionẽ hæmorrhoidum ſequitur, & proculdubio ſcorbutica malignitate nõ caret. Eſtque malum, vt affectus melancholici omnes, ſatis diuturnum, & curatu difficile.

Curatur autem humorem melancholicũ præparando, & conueniente modo purgando, ac vitium lienis, à quo pendet, corrigendo, de quo ſæpius, vt *de ſcorbuto*, & paſſim alibi diximus. Corpore euacuato continuentur medicamenta humorem melancholicũ temperantia, quibus & antiſcorbutica medicamenta addenda.

Deinde lauetur corpus hoc balneo parato ex *radicibus polypodii, oxylapathi, heleni, ireos, cortic. ſambuci, ebuli, abſinthio, fumaria, parietaria, malua.* Sub ingreſſum balnei detur *conſerua fumariæ*, vel *ſirupus* aut *aqua fumariæ* cum *theriaca.*

Poſtea inungatur locus affectus *vnguento diapompholygos*, vel tali:

♃. *ſucci fumariæ, oxylapathi, chelidonii, cochleariæ, naſturtii aquatici ana* Vnc.j. *pingued. porci antiq.* Vnc. iij.

Coqu. ad ſuccorum conſumtionem. Adde *ſulphur. viui* Vnc.ß. *ol. nucum* Vnc.j. *vng. diapompholygos* Vnc. jß. *thuris* Drach.ij. *terebinth.* Vnc.ß.

Miſc. in mortario plumbeo.

F. Vnguentum.

CAPVT XXIIX.

De Lepra Græcorum.

Lepra. Lepra ἀπὸ τῆς λεπίδος à ſquammis denominata, ſummus quidam Pſoræ ſeu ſcabiei gradus eſt. Mox autem in principio, ne quis Autorum lectione turbetur, obſeruandum, nos hîc de Græcorum Leprâ, non de Arabum loqui. Quem autem Arabes Lepram nominat, ille Græcorum eſt Elephantiaſis, de quâ cap. ſequenti, qui nil aliud eſt, quam vniuerſalis totius corporis Cancer, vt ex deſcriptione, quæ apud Auicenn. *tertia quarti, tr* 3.c.1. manifeſtum eſt, dum inquit: Lepra eſt morbus ortum habens ex bile atrâ per totum corpus ſparſa, vnde intemperies partium, forma & figura, & tandem etiam ipſa continuitas corrumpitur, & eſt cancer communis corpori toti.

Albaras nigra. Græcorum v. lepram nominat Arabes Albaram nigram, vt ex eodem Auicenn. *ſeptima quarti. tr.* 2.c. 9. apparet. Albaras nigra, inquit, eſt illud, quod etiã Impetigo excoriatiua, & eſt ſcabioſitas accedens cuti, aſpera, vehemẽs, & facit ſquamas ſicut piſciũ, cũ pruritu, atque eſt cum humore melancholico, & eſt de antecedentibus Lepram: quibus verbis manifeſtè Græcorum lepra deſcribitur. Eſt nimirum Lepra Græc. ſcabies in ſummo gradu, & à ſcabie ſolũ affectus vehementia differt. Vnde etiam P. Ægineta vno eodemque capite, (*lib.* 4. *cap.* 2.) de ſcabie & lepra agit. Auicennas autem, quẽ & nos ſequimur, peculiaribus capitibus de iis agit, de ſcabie nimirum *ſeptima quarti, tr.* 3.c.6. de lepra Græcorum autem *loc. alleg.* agit.

Maior n. in lepra eſt humorum corruptio & intemperies, quã in ſcabie, & in ſcabie ſolùm quædam corpora furacea decidunt, in lepra autem velut ſquammæ piſcium, ita ut à prurit u per ſcabiem ad lepram fiat tranſitus. Nam pruritus eſt leuis quædam cutis aſperitas, in qua, niſi fortè violentius ſcalpatur, nihil ex cute decidit. In ſcabie poſtea iam humor euidentior eſt, & ſcalpentibus furfuracea quædam corpuſcula decidunt. In lepra maior tumor eſt, & non amplius furfuracea corpuſcula, ſed ſquamoſa, ſeu ſcalpentibus ſeu non ſcalpentibus decidunt. Etenim in ſcabie materia eſt tenuior, & ſummam ſaltem cutem depopulatur: deinde in lepra materia craſſior eſt, & non ſolùm ſummam ſuperficiem, ſed etiam profundiora cutis depaſcitur.

Græcorum hanc Lepram procul dubio ſub impetiginis nomine propoſuit Celſus, *lib.* 5. *cap.* 28. non verò Lichenem Græcorum, quæ aliis Impetigo dicitur, intellexit, dum ita ſcribit: *Impetiginis verò ſpecies ſunt quatuor. Minimè mala eſt, quæ ſimilitudine ſcabiem repræſentat. Nam & rubet, & durior eſt, & exulcerata eſt, & roditur. Diſtat autem ea, quia magis exulcerata eſt, & varis ſimiles puſtulas habet: videturque eſſe in ea quaſi bullulæ quædam, ex quibus interpoſito tempore ſquamulæ reſoluuntur, certioribuſque hic temporibus reuertitur. Alterum genus peius eſt, ſimile papulæ ferè, ſed aſperius, rubicundiuſque, figuras varias habens. Squamulæ ex ſumma cute deſcendunt, roſio maior eſt, celerius & latius procedit, certioribuſque etiam, nonnunquam prior, temporibus & fit, & deſinit. Rubrica cognominatur. Tertia etiamnum deterior eſt, nam & craſſior eſt, & durior & magis tumet, in ſumma cute finditur, & vehementius rodit. Ipſa quoque ſquamoſa, ſed nigra procedit, & latè & tardè eminus ſerpit. In temporibus aut oritur, aut deſinit, neque ex toto tollitur, Nigra cognomen eſt. Quartum genus eſt, quod curationem omnino non recipit, diſtans colore: nam ſubalbidum eſt, & recenti cicatrici ſimile, ſquamulaſque habet pallidas: quaſdam ſubalbidas, quaſdam lenticulæ ſimiles: quibus demtis, nonnunquam profluit ſanguis. Alioqui verò humor eius albidus eſt, cutis dura atque fiſſa eſt, proceditque latius. Hæc verò omnia maximè genera oriuntur in pedibus, & manibus, atque vngues quoque infeſtant. Medicamentum non aliud valentius eſt, quàm quod ad ſcabiem quoque pertinere, ſub autore Protarcho retuli. Serapion autem nitri* P. ij. *Sulphuris* P. iiij. *excipiebat reſina copioſa, coque vtebatur.* Hæc Celſus. *Impetigo Celſi.*

Neque enim vllus autor ſeu Græcus ſeu Latinus, tot genera Lichenum conſtituit: quæ tamen facilè in Lepra Græcorum inueniuntur; neque vllum caput in Celſo occurrit, in quo de Lepra tractet, quæ tamen incognita ipſi, Hippocratis ſtudioſiſſimo, eſſe non potuit. Præterea Impetigo, etiam leuiſſima ſcabie peior, à Celſo ponitur: inſuper cuncta Impetiginis genera ſquammas emittere Celſus ſcribit, quod Lepræ Græcorum maximè proprium eſt, & nomen etiam λεπίδος, id eſt, ſquammis accepiſſe putatur; cùm contra Licheni Græcorum ſquammas nemo tribuerit.

Cauſſæ.

Cauſſa huius mali eſt atra bilis. Quanquam enim antiqui quidam etiam à pituitâ ſalſa Lepram oriri dixerint: tamen id non ita intelligendum eſt, quaſi *Cauſſa.*

à ſola

à ſola pituita ſalſa Lepra oriatur, & excitari poſſit; ſed cum interdum ſalſa pituita atræ bili admiſcetur. Ad Lepræ itaque generationem faciunt quæcunque atram bilem generant, & coaceruant. Quæ iam ex priori de ſcabie doctrina nota ſunt; vt victus incommodus, temperamentum ſiccum, ſuppreſſæ hæmorrhoides aut menſtrua, fonticuli, qui diu fluxere, prohibiti, febris quartana. Denique etiam ad Lepram eodem modo vt ad ſcabiem facit contagium. Etſi nonnulli Lepram contagioſam eſſe negant: tamen id ſine cauſſa euidenti facere videntur. Si enim ſcabies contagioſa, procul dubio etiam lepra, quæ peſſima ſcabies eſt, & quidem ſcabiei exceſſus, contagioſior erit.

Signa Diagnoſtica.

...a Dia-...ica.

Cognoſcitur facilè Lepra cùm eadem ſigna, quæ ſcabies, habeat. Hoc ſaltem peculiare obtinet, quod ſquammas emittit. Sudor eſt fœtidus, & malum minùs remediis cedit. Eſt nimirum cutis aſpera, arida & ſicca, adeſt pruritus, & ſeu ſcalpentibus ſeu non ſcalpentibus quædam corpora ſquammas piſcium referentia decidunt.

Prognoſticum.

...gnoſticũ.

Eſt autem difficile & contumax malum. Et niſi ipſi maturè obuiam eatur, in Lepram ſeu Elephantiaſin degenerat; ſi nimirum atra bilis ita coaceruetur in corpore, vt iam non ſolùm exteriores partes, ſed etiam interiores occupet.

Curatio.

...ratio.

Curationem quod attinet, cùm Lepra ſumma ſit ſcabies, eadem etiam, quæ ſcabies, medicamenta poſtulat; fortiora ſaltem. Quapropter Diæta rectè inſtituta euacuandum corpus, vt dictum, Epatis intemperies corrigenda, & materia cutem obſidens, digerentibus ac detergentibus medicamentis tollẽda. Inprimis hîc vtile eſt ſudores prouocare decocto ſarſæparillæ aut ligni Guaiaci. Galenus ad detergẽdum inprimis commendat, *libr. 6. de ſimpl. medic. fac.* balanum myrepſicam, quæ cùm validã adſtringẽdi vim habeat, ſi acetum coniungatur, vi adſtringente depoſita, egregiè munus detergendi & altius penetrandi in cutaneis affectibus præſtabit. Sulphur etiã hîc commodum eſt, ob vim detergendi. Reliqua ex priori de ſcabie doctrina patent, & dicentur plura, quæ etiam huc accommodari poſſunt, infra, *c. 40.* de Elephantiaſi.

CAPVT XXIX.

De Vitiligine, ſeu Leuca & Alpho.

Cvm capite præcedente Græcorum Lepram, Albaras nigram ab Arabibus appellari dixerimus, duas verò Albaras Arabes nominent, vnam albam, alteram nigram; & Albaras alba Arabum ſit λευκὴ Græcorum, λευκὴ verò Vitiligi nis ſpecies: lepræ Græcorum Vitiliginem ſubiicere placet.

...tiligo.

Diſputant equidem nonnulli operoſè, an Leuce & Alphus, & ſimilia quæ proponemus poſthæc vitia, ad morbos, an verò ad ſymptomata pertineant, & varia loca ex Galeno conquirunt, in quibus nunc hoc nunc illud aſſerere videtur. Verùm cùm nobis hoc libro propoſitum ſit, & de morbis & de ſymptomatibus partium externarum agere, de eo ſcrupuloſè nõ diſputabimus. Hoc monuiſſe ſufficiat, ſi receſſus à ſtatu naturali, ſiue ſit in intemperie, ſiue in organica conſtitutione, tantus ſit, vt actionẽ nullam lædat, nõ morbũ ſed ſymptoma eſſe; quo & colores mutati cutis referũtur. Etſi v. in prioribus libris partiũ morbos & ſymptomata ſeorſim propoſuimus: hîc tamen id commodè fieri non potuit, cùm interdum idem affectus pro receſſus à ſtatu naturali magnitudine modò morbus ſit, modò ſymptoma.

Vitiliginis autem vocabulo, vndecunque etiam deductum ſit, nullum genericum reſpõdens Græcũ habetur, ſed ſub ſe tres affectus complectitur, λεύκην ſeu Leucam, alphum vtrumque, album ſcilicet & nigrum. Ita enim enim ſcribit Celſus, *lib. 5. cap. 28. in fine: Vitiliginis tres ſpecies ſunt:* Ἄλφος *vbi color albus eſt ferè ſubaſper, & non continuus, vt quædam quaſi guttæ diſperſa eſſe videantur. Interdum etiam latius, & cum quibuſdam intermiſſionibus ſerpit.* Μέλας *colore ab hoc differt, quia niger eſt, vmbra ſimilis. Cætera eadem ſunt.* λευκὴ *habet quiddam ſimile alpho, ſed magis albida eſt, & altius deſcendit, in eaque albi pili ſunt, & lanugini ſimiles. Omnia hæc ſerpunt, ſed in aliis celerius, in aliis tardius.* Galenus verò, vt dictum, nullum commune nomen habet, quo Leucam & alphum complectatur, ſed vt diuerſos affectus proponit, *2. de ſympt. cauſſ. cap. 2.*

Apud Arabes occurrit vocabulum Albaras, quam illi in albam & nigram diuidunt, non vt morbum eumdem in ſuas ſpecies, ſed vt vocem in ſua ſignificata. Sunt enim diuerſi affectus, & Albaras nigra nihil aliud eſt, quàm Lepra Græcorum, & Celſi Impetigo. Alba verò Græcorũ λευκὴ quàm appellationem & Celſus retinet, & Vitiliginis ſpeciem conſtituit. Sicut & Plinius Vitiliginis albæ mentionem facit, *lib. 18. cap. 15. & lib. 31. c. 10.* nigræ verò, *l. 22. c. 25.* Nullam enim, quod ſpeciebus Vitiliginis, Leucæ & alpho reſpondeat, nomen apud Latinos occurrit.

λεύκην nimirum, vt Galenus, *3. de ſympt. cauſſ. cap. 2.* ſcribit, Medici ita nominant, ἀπὸ τῆς χροίας τὴν ὀνομασίαν θέμενοι, à colore nomen imponentes. Qualem enim locuſtæ carnem habent, fereque omnes oſtreæ, talem habent etiam, qui Leuca fœdatur. Ἄλφοι ἀπὸ τοῦ ἀλφαίνειν, quod eſt immutare, quoniã ſcil. cutis color immutatur, dicũtur: non tamen totius; ſed ſparſim magnæ maculæ per cutem, plerumq; in corpore, oriuntur. Eorum verò generatio, vt Galenus *ibid.* docet, ſimilis eſt generis, nimirũ ex vitioſo nutrimento. Non tamen ſub iis tota caro vitiatur, ſed in ſumma cutis ſuperficie οἷον λεπίδες τινὲς ἐπιπωμάζουσι, id eſt, veluti ſquammulæ quædam ſuperfigũtur, & quidem alphi ex pituitoſo, nigri ex melãcholico ſucco oriuntur. Non tamen veræ ſquammæ ſunt, ſed aſperitas quædam cum colore mutato in cute percipitur. In hoc enim differt Alphus niger à lepra ſeu Arabum Albaras nigra, quod in Albaras nigra ſunt excoriatio & ſquammæ, quæ in Alpho nigro non ſunt.

Alphus etiam appellatur Morphæa, proculdubio à μορφῇ, quod ſcilicet cutis color in album nigrum mutetur. Celſus Græcorum appellationes in diſtinguendis vitiliginis ſpeciebus vſurpauit, & primam ſpeciem Leucem ſeu Leucam nominauit: album verò ſimpliciter alphum appellauit, nigrum verò μέλανα. Morphæa.

Mutatio autem hæc coloris tam in leuca, quàm in alpho interdũ non ſolùm in cute conſiſtit, ſed & ad pilos extenditur, & vt Celſus, *loco alleg.* ſcribit, in leuca albi pili ſunt & lanugini ſimiles, & alphi cãdidi etiam cùm inueteraſcũt, vt Paulus, *lib. 4. cap. 6.* ſcribit, pilos albos producũt; nigri nigros. Scribitq; Io. Philippus Ingraſſias, *tract. 1. de tumoribus, cap. 1. p. 142.* ſe non ſemel vidiſſe, canos etiam ſenes, aliquã vel barbæ, vel ſuperciliorũ partem (vbi ſcilicet veteratus melas aterve alpus exſtiſterit) nigrã habuiſſe, vt & iuuenibus ex toto nigris, quampiã nihilominus partem leuca, vt inueterato alpho, affectam candeſcere.

Ex his quæ hactenus dicta ſunt patet, ob colorem quidem cognatos eſſe affectus leucam & alphum, aliàs tamen non parum differre; cum leuca non ſolùm cutis, ſed & carnis in colore, imò ſubſtantia, ſit mutatio: in alpho verò cutis aut cuticula potius ſaltem in colore mutetur.

Cauſſæ.

Cauſſa. De Leucæ enim generatione Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. ſcribit: Cùm caro longo tempore pituitoſo ſimul ac glutinoſo ſanguine nutritur, caro quidē adhuc manet, mutatur tamen eius forma & in alterā ſpeciem vertitur, fitque media quædam inter ſanguineā exſanguemq; carnem. Vbi autem talis eſt reddita, accidit ei, vt de cætero allatum ſibi nutrimentum non magis vel tētet in rubrā carnis ſpeciē mutare, quàm polypodes & locuſtæ. Ita fit, vt tum alba tum pituitoſa è toto quàm citiſſimè euadat; cùm nec ipſa poſſit nutrimentū ad ruborē vertere, & ſimul pituitoſū illud affluat. Ergo qualem ab initio locuſtę carnem habent, fereque omnes oſtreæ, talem ex tranſmutatione habēt, qui leuca fœdātur. Ita enim carnis vitium nominant à calore nomen imponentes, ſicut nigræ & calloſæ carni ab elephante nomen ferunt.

De alphorum verò generatione mox ſubiungit Galenus, quod eorum generatio cum prædictis vitiis ſimilis ſit generis: nō tamē ſubijs tota caro vitietur, ſed in ſummo corpore veluti ſquammæ quæpiam infigantur.

Alphus autem duplex, albus, qui à pituita fit, & Arabibus Morphæa alba dicitur; & niger, qui ab humore melāncholico generatur, & morphæa nigra appellatur. Nonnulli tamen alios quoque colores cōſtituunt, & cutem quandoque ad citrinum, quandoque ad rubrū, pro diuerſitate corrupti humoris, mutari dicunt. Et omnino id non de nihilo eſt. Cutis enim non rarò ad album ſolum vel nigrum, ſed ſæpe etiam ad citrinum colorem mutatur.

Cauſſæ antecedentes horum vitiorum ſunt humores eiuſdem generis in venis cumulati, & à natura ad ambitū corporis protruſi. Proueniunt verò iſti humores ex ſanguificationis vitio, quod fit ſeu ob victus prauam rationem, ſeu epatis aliquem morbum. Ad alphum tamen nigrum inprimis lienis vitium concurrit. Corripiūtur autem hoc malo frequentius viri, quàm fœminæ. In fœminis enim cum menſtrua purgatione vitioſi humores euacuari ſolent. Minus etiam pueri hoc malo infeſtātur, cùm corpora eorum calida & humida ſint, & proinde ad talium humorum generationem minus apta, ac rara, & inſenſibili tranſpirationi maximè idonea.

Signa Diagnoſtica.

Sign. Diagnoſtica Vitia iſta ex coloris cutis mutatione cognoſcuntur. Et quidem nigri alphi ſigna ſunt manifeſta, cùm maculæ nigricantes latæ quaſi ſquammoſæ hinc inde per cutē ſpargantur. Quia verò in leuca & alpho albo vtrobique color albus eſt, ſignis diſtinguenda ſunt hæc duo vitia. In alpho pili in loco affecto naturalem colorem retinent; in leuca verò albi, lanugini ſimiles exoriuntur. In Leuca etiam cutis eſt magis depreſſa. Præterea in alphis ſi cutis acu pungatur, ſanguis exit: in leuca autem ferè non ſanguis, ſed humor aqueus & albus effluit. Tandem etiam in alpho maculæ non ſunt continuæ, ſed disiunctæ; in leuca verò continuæ, ob æquale ſubiectæ cutis & carnis vitium.

Prognoſtica.

Prognoſtica 1. Vitiligo equidem periculum vitæ nullum infert: turpis tamen eſt affectio.

2. Si ab epatis vel lienis vitio foueatur, curatum difficilius malum eſt.

3. Leuca difficilior curatu eſt, quàm alphus: & antiquior etiam alphus facilius curatur, quàm recens leuce.

4. Leuce, quæ, quæ, dum fricatur, non rubeſcit, & ſi pungatur, ſanguinem non emittit, incurabilis eſt.

5. Incurabilis quoque eſt, quæ magnum locum occupat, diuturna eſt, & in ſingulas horas incrementū ſumit. Omne enim alimentum, quod affluit, corrumpitur.

6. Contra quæ adhuc aliquem ruborem habet, & exigua eſt, ſanabilis eſt.

7. Leuce, quæ in manu aut pede eſt, eſt difficilis curationis.

8. Alphus albus facilius curatur, quàm niger. Et omnino, quò color à colore corporis naturali magis recedit, eò malum curatu difficilius eſt.

Curatio.

Malum hoc curatur, ſi humor, qui ipſum excitat, abſumatur, præſteturque, ne ſimilis humor ad cutē effluat; quod fit, ſi & qui præſens eſt in corpore euacuetur caueturque, ne nouus generetur. *Curatio.*

In Leuce & alpho albo venæſectione opus non eſt. Neque enim ſanguis, ſed frigidi & craſſi humores abundāt: qui calefacientibus, incidentibus, & abſtergētibus medicamētis ex *hyſſopo, betonica, radicibus aperientibus, ſtœchade*, & id genus aliis paratis præparandi, poſtea medicamentis pituitā & euacuātibus *agarico, mechoacanna, turbith, colocynthide*, & ſimilibus euacuandi. Auicennas etiam vtitur vomitoriis & diureticis. Tandemque ad abſumendos humores frigidos & crudos theriaca adhibeatur.

Antequam Topica in Leuce applicentur, locus pannis aſperis prius fricandus, vt medicamenta rectiùs penetrare poſſint. Topica ipſa ita comparata ſint, vt abſtergant, diſcutiant, & ſanguinem ad partem affectam trahant, qualia ſunt rubificātia, quę in alpho ſunt commoda; fortiora & veſicantia, & quaſi cauſtica requiruntur in Leuce.

Abſtergunt *lupini, ſemen orobi, radix gentianæ, fabæ, ficus, amygdala amara, radix aſphodeli, albyſſum, nigella, ſulphur, pyrethrum radix cucumer. aſinini, bryonia.*

Sanguinem attrahunt, rubificāt, atque etiam veſicas excitant, *ſem. ſinapi, erucæ, thlaſpios, nitrum, euphorbiū, cantharides, radix dracunculi*, & alia alibi explicata.

Ex his varia fiunt compoſita.

♃. *rad. lapathi acuti, cucum. aſinini ana* Vnc. j. *chelidon. maj. fumariæ ana* M j.

Coq. in aqua & parte tertia aceti. Decocto locus abluatur. Poſtea illinatur hoc vnguento:

♃. *ſucci chelidon maj. lapathi acuti, fumar. ſcabioſæ, ana* Vnc. jß. *pulu ſinapi* Vnc. j. *adipis gallinæ* q. ſ.

F. Vnguentum.

Veſicatoria ſiue ex ſinapi, ſiue ex cantharidibus, ſiue aliis, in alpho tamdiu ſaltem in parte detineantur, donec mordicatio aliqua percipiatur. In Leuce verò euſque dum cuticula abſcedat, & veſicæ excitentur.

In alpho nigro in balneo locus illinatur puluere ſem. ſinapi cum aq. in formam pultis miſto, & tamdiu detineatur, donec mordicatio quædam percipiatur; vel puluis ſemin. ſinapi cum ſapone in aqua nonnihil diſſoluto miſceatur, & parti illinatur.

Vel ♃. *ſaponis albi* ℔. j.

Radatur & ſiccetur vt poſſit in puluerem redigi.

Addantur *farinæ fabarum, lupinor. ana* Vnc. iij. *ſem. ſinapi* Vnc. j. *medullæ panis albi* Vnc. jß.

Cum *ſucco lapathi acuti* miſceantur.

Impri

Imprimis verò bona victus ratione opus eſt, vt ſanguinis vitium emẽdetur. Vtendũ ergo cibis boni ſucci. Abſtinendum verò à ſalſis, fumo induratis, acidis, craſſis, viſcidis. Quotidie locus affectus manè fricetur, vel linteo aſpero, vel manibus ol. amygd. amar. madidis.

CAPVT XXX.

De Impetigine & Lichene.

IMpetiginem Celſi nihil aliud eſſe, quàm Græcorum Lepram, ſupra *cap.* 28. dictum. Impetigo verò apud Plinium, Latinoſque alios, & de qua hoc capite agere propoſitum eſt, Græcorum Lichen eſt.

[Margin: ntagra.] Ad Lichenas pertinet & Mentagra dicta, de qua Plinius, *lib.* 26. *cap.* 1. *Senſit & facies hominum nouos, omniq; æuo priore incognitos, non Italiæ modò, verùm etiam vniuerſæ propè Europæ, morbos: tunc quoque nec tota Italia, nec per Illyricum Galliaſue aut Hiſpanias magnoperè vagatos, aut alibi, quàm Romæ circaque, ſine dolore quidem illos, ac ſine pernicie vitæ: ſed tanta fœditate, vt quæcunque mors præferenda eſſet. Grauiſſimum ex his Lichenas appellauere, Græco nomine; Latinè, quoniam à mente ferè oriebatur, ioculari primùm laſciuia (vt eſt procax natura multorum in miſeriis alienis) mox & vſurpato vocabulo Mentagram, occupantem in multis totos vtiq; vultus, oculis tantùm immunibus, deſcendentẽ verò & in colla pectuſque ac manus, fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patreſq; noſtros. Et primùm Tiberij Claudii Cæſaris principatu in medio irrepſit in Italiam, quodam Peruſino equite Romano Quæſtorio ſcribà, cùm in Aſia apparuiſſet, inde contaginem eius importante. Nec ſenſere id malum fœminæ aut ſeruitia, plebſque humilis, aut media, ſed proceres veloci tranſitu oſculi maximè, fœdiore multorum, qui perpeti medicinam tolerauerãt cicatrice, quàm morbo. Cauſticis namque curabatur, ni vſque in oſſa corpus exuſtũ eſſet, rebellanti tædio. Aduenerunt que ex Ægypto genitrice talium vitiorum Medici, hanc ſolam operam afferentes, magna ſua præda. Siquidem certum eſt, Manilium Cornutum ex Prætoriis legatum Aquitanicæ prouinciæ, HS. CC. elocaſſe in eo morbo curandum ſeſe.* Hæc Plinius.

Reprehendunt equidem nonnulli Pliniũ, ſtatuũtque, etiã multis antequã Claudius imperaret annis lichenas fuiſſe Græcis notas; cùm Hippocrates, 3. *aph.* 20. & 2. *de morb. mulier.* lichenũ mentionem faciat, & veriſimile ſit, id malum etiã Italiam vexaſſe, cùm & Galenus, 5. *de compoſ. med. ſec. loca, cap.* 7. lichenum in mẽro mentionẽ faciat, neque tamẽ aliquid de exortu eorũ ſub Claudio meminerit, & plerique autores è quibus pharmaca contra hunc morbũ citat, ante Claudiũ vixerint. Verùm ſciendum, duplicẽ eſſe Lichenem, vnum cuius Hippocrates aliiq; Græci ante Claudiũ Imperatorem mentionẽ faciunt, quemque Plinius & Latini omnes, excepto Celſo, Impetiginẽ nominant; alterũ ante Claudii tempora incognitũ, quem alii λειχῆνα ἄγριον, lichenem feram, pleriq; Mẽtagram nominarunt. Quam diſtinctionẽ & Plinius obſeruaſſe videtur, *lib.* 20. *cap.* 1. *&* 9. & *lib.* 22. *c.* 25. & *lib.* 23. *cap.* 7. & alibi, & lichenes ſecundum antiquos Græcos ſic nominatos, Impetiginẽ; nouũ v. hoc genus Lichenas appellaſſe, ne vitioſæ nomenclaturæ cõpoſitionem, Mẽtagræ ſcil. cũ vulgo vſurparet. Et poſteriorẽ hanc lichenũ ſpeciem, contagioſam & epidemiã fuiſſe, ſatis innuere videtur Galenus, dum 5. *de compoſ. medic. ſec. loca, cap* 7. ex curatione lichenũ Pamphilum Romę plurima lucratũ eſſe, cùm in vrbe Mentagra appellatus morbus inualeſceret. Vtrũque genus huius morbi, Celſus, *lib.* 5. *c.* 28. Papularũ nomine complexus videtur, cum ſcribit: *Papularum duo ſunt genera; altera eſt, in qua per minimas puſtulas cutis exaſperatur, & rubet, leniterq; roditur, mediũ habet pauxillo leuius, tardè ſerpit; idq; vitium maximè rotundũ incipit, eadem ratione in orbem procedit. Altera autem eſt quam* ἀγρίαν, *id eſt, feram Græci appellant. In qua ſimiliter quidem, ſed magis cutis exaſperatur, vlceraturque, ac vehemẽtius roditur ac rubet. Interdũ & pilos remittit* Hęc Celſus; quæ omnia cum iis, quæ Galenus, 5. *de compoſ. med. ſ. loc. cap.* 7. Paulus, lib. 4. *cap.* 3. Aëtius *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 16. de Lichenibus ſcribunt, conueniunt.

[Margin: Lichen quid ſit] Eſt verò Lichen ſeu impetigo cutis aſperitas cum puſtulis ſiccis, & magno pruritu, ad vicina ſerpens & ſe extendens.

Cauſſa.

[Margin: Cauſſa.] Cauſſa eſt ſeroſus, tenuis & acris ſuccus, cum craſſiore humore mixtus. Generatur autem hic humor vel à praua victus ratione, & ſalſis atque acribus cibis, aut etiã ab aëris ambientis calore; qui poſtea ad ambitum corporis protruſus eã exaſperat, & ſuperficialiter quaſi exulcerat. Idque imprimis verno tẽpore accidit, vnde Hippocrates, 3. *aph.* 20. Lichenas inter vernos morbos numerat. Nonnunquam etiam hieme accidit, ſi ab aëre pori cutis conſtipentur, & acres ſalſique humores in ea detineantur. Poteſt tamen etiam ex contagio vitium hoc contrahi.

Differentia.

[Margin: Differentia] Eſt autem duplex Impetiginis genus, vt ſupra ex Celſo dictum, vnum mitius, in quo minùs & per minimas puſtulas cutis exaſperatur, habetque medium paulò leuius, tardeque ſerpit. Alterũ, quod ἀγρίαν, id eſt ferum, Græci appellant, in quo cutis magis exaſperatur & exulceratur.

Signa Diagnoſtica.

[Margin: Sign. Diagnoſtica] Cognoſcitur Impetigo, quod cutis dura, ſicca, aſpera, & quaſi ſquammoſa redditur, adeſt pruritus, & malum indies latius ſerpit, & ab exiguo initio ſeſe latius diffundit.

Prognoſtica.

[Margin: Prognoſtica.] 1. Affectus periculoſus non eſt, & recens ac mitis curatu facilis.

2. Quę verò fera eſt & ab humore peiore oritur Impetigo, difficiliùs curatur, & in leprã trãſire poteſt.

Curatio.

[Margin: Curatio.] Victus ratio talis inſtituenda, quæ humores tales vitioſos, ſalſos & acres non cumulet.

Deinde ſi indicio ſit, plures eiuſmodi vitioſos humores in corpore abundare, conuenientibus medicamentis alterandi & euacuandi ſunt.

Topica quod attinet, mitem & recentem Impetiginẽ ſanat ſaliua ieiuni hominis illita, vt & liquor qui ex viridibus lignis, dum vruntur, exſudat, parietariæ item folia, aut *radix oxylapathi* cũ aceto trita: vt & *gummi prunorum* illitũ; vtile eſt & *oleum ouorum,* & *ol. tartar. per deliq.* paratum, præſertim aliis miſtum:

Vel ℞. *ol. roſac.* Vnc. j. *terebinth. aq. roſ. lota* Vnc. iij. *ol. è vitell. ouor.* Drach. vj. *tartar. per deliq. parat.* Drach. ij. Miſc.

Vel ℞. *vng. diapompholygos* Vnc. j. *albi camphorat.* Vnc. ß. *ol. tartar. per deliq.* Drach. ij. Miſc.

Vel ℞. *ol. ceræ* Vnc. j. *ouor.* Drach. iij. *tartar. per deliq.* Drach. ij. Miſc.

Vel ℞. *thuris, ammoniaci, ana* Vnc. ß. *ol. de vitell. ouor.* Vnc. ij. *ceræ* Vnc. ß. Miſc.

℞. *ſulph. vini* Vnc.j. *thuris, myrrhæ ana* Drach.ij. *camphoræ ana* Drach.j.

Singulis ſubtiliſſimè tritis adde *boracis* Scrup. j. *aq. roſ.* ℔.ij. Deſtillentur.

Vel ℞. *farinæ cicer.* Vnc.j. *aluminis* Vnc.ß. *mellis* q.ſ.

F. Vnguentum.

℞. *rad. raphani excauat* q.v.

Impleantur ſale, ſinapi, & vino. Stent per noctē. Liquore Lichenæ illinantur.

Vel ℞. *cretæ pulueriſ.* & miſceatur cum *ſucco ſemperuiui* ad modum Linimenti, quo locus affectus inungatur.

Si verò Impetigo fera, contumax & diuturna ſit, valentiùs abſtergentibus opus eſt. Efficax hîc eſt liquor ex oleo tartar. per deliq. & ☿ vino deſtillatus.

Vt ℞. *ol. tart. per deliq.* ℔ ß. ☿ *vini* Vnc. ij.

Deſtilla per Retortam. Prodibit primò ☿, poſtea aqua ad lichenas contumaces vtilis.

Vel ℞. *terebinth. aq. roſ. lotæ* Vnc.j. *ol. roſacei* Vnc.ß. *pingued. porci* Drach.iij. *ſulph. viui* Drach.ij. *nitr.* Drach. ijß. *alumin ſacch. ſalis foſſil. ana* Drach.j. *ſem. ſtaphid. agriæ, lithargyrii, ana* Scrup.j. *vitell. ouor.* num.ij. *ceræ.* q.ſ.

F. Vnguentum.

Vel ℞. *farinæ lolii* Vnc.j. *ſem ſtaphid. agriæ* Drach. ij. *ſpumæ argenti* Drach.vj. *ceruſſæ* Drach.ij. *plumbi vſti, & ana* Drach.jß. *pingued. ſuillæ* Vnc.j. *ſucci ſcabioſæ, limonum ana* Drach.vj. ☿ *vini, ping. ſuillæ exſtinčti* Vnc. ß. *ol. vitell. ouor. tartar. per deliquium ana* Vnc. ij. Miſc.

F. Linimentum.

Vel ℞. *fol ſalicum, maluæ, lappæ, hederæ arboreæ ana* M j.

Coq. in vino rubro. Decocto locus lauetur, & poſt lotionem folium lappæ imponatur.

Vnguentum à Valeſco & Guidone commendatū.

℞. *ſem iuniperi conquaſſati* Vnc.j.

Coq. Colaturæ adde *axung. porcinæ* Vnc.vj. *terebinthinæ* Vnc.j.

Diſſoluantur omnia ſuper igne. Ab igne remota vbi refrigerata fuerint, aquoſitas effundatur & reſiduum in mortario diligenter agitetur, addendo Sulph. *vini* Vnc.j.

F. Vnguentum.

Quod ſi malum his medicamentis nondum cedat, ſed pars calloſa euadat, excoariatiuis vtendum, qualia Pamphilus Romæ olim vſurpauit, de quibus & aliis ad Impetiginem medicamentis videatur Galenus, 5. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 7. Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 16.

CAPVT XXXI.

De Gutta roſacea.

Gutta roſacea. COgnatus tumor eſt, quem Recentiores Guttam roſaceam, alij guttam roſeam, Arabes albedſamen vel alguaſen, alii etiam a lbuttizaga nominat, (Germani appellant, *in firnicht vnd kupfferin Angeſicht*, quod facies cupro ſeu æri cyprio polito colore ſimilis ſit) quæ eſt rubedo maculoſa, ſeu potiùs rubor cum tuberculis quibus malæ, naſus & facies defœdatur, ac ſi guttis roſeis conſperſa eſſet. Et ſumunt iſta tubercula interdum incrementum, vt facies inæqualis & horrida euadat, & naſus valde augeatur. Vixit ſuperiori adhuc anno, non procul à Dreſda, vir, cui hoc malo affecto naſus ita incrementum ſumſit, vt eum in legendo impediret; quod malum ipſum eò adegit, vt anno 1629. particulas quaſdam de naſo ſibi amputari curaret.

Nicolaus Florentinus, *ſerm.* 7. *tr.* 6. *ſumm.* 2. *cap.* 15. tres huius mali differentias conſtituit. *Aliquando enim*, inquit, *rubedo præter naturam abſque poſtulis, veſicis, vel vlceribus adeſt, & vocantur abſolutè rubra facies; & quandoque eſt cum puſtulis vel veſicis, & vocatur rubedo puſtuloſa vel veſicoſa; & quandoque eſt cum vlcere, & vocatur rubedo vlceroſa.* Et vltima differentia non multum videtur differre ab affectu, quem *Noli me tangere* vocant; quem deſcribunt, quod in facie, præſertim ſupra mentum, circa os & naſum oriatur, atque ita dici putant, quia ex remediis, etiam quæ congrua videntur, irritetur potiùs, quàm mitigetur, ac in ſauas partes depaſcendo feratur. Vnde etiam vno eodemque capite de *gutta roſacea* & *Noli me tangere* agunt. Eſt tamē & alius affectus, quem etiam, *Noli me tangere* vulgò appellant. De quo ſupra *cap.* 20. dictum.

Cauſſa.

Cauſſam agnoſcit hic affectus ſanguinem ferui- Cauſſa. dum eúmque craſſum, vitio epatis, quod ſanguinem talem producit, genitum, qui ad faciem potiſſimum delatus, vt aliàs, quemadmodum in Erubeſcentia, facilè ad faciem defertur, & diffūditur, cùm ob craſſitiem nec remeare, nec diſcuti poſſit, eo loci hæret & primò colorem faciei rubicundum, poſt etiam, ſi malum ſit diuturnius, rubras puſtulas generat. Intēperies autem iſta nonnullis vitio naturæ obtingit, qui quamuis ſobriè viuant, nihilominus tamen hūc affectum patiuntur. Plerumque tamen ij hunc contrahunt, qui poculis & ebrietati dediti ſunt; & quidem non ſolùm vini, ſed & cereuiſiæ potatores: nouique Studioſum, qui inſigniter hoc malo laborabat, in Italiam & Galliam poſtea profectus, vbi cereuiſiæ copia nulla eſt, domum reuerſo meliùs habuit. Eſt enim cereuiſia vino craſſior, & propterea etiam craſſiorem ſanguinem ſuppeditat.

Prognoſticum.

Difficulter hoc malum curatur, & præſertim ſi Prognoſti. facies ſit puſtuloſa, & quaſi exulcerata, ac plerumque hominem ad mortem vſque comitatur.

Curatio.

Non autem curatur, niſi epatis & ſanguinis vi- Curatio. tio ſublato. Quamuis enim cauſſa continens huius mali in facie diſcutiatur: tamen noua ſubinde materia ſuppeditatur. Itaque non ſolùm ſanguis, humorque климатbilioſus, qui plerumque admiſcetur, euacuandus, & cucurbiculæ cum ſcarificatione ſæpius ſcapulis affigendæ, ſed imprimis ſanguinis & epatis feruor temperandus, eius obſtructiones aperiendæ, de quo *lib.* 3. *Pract. part.* 6. *ſect.* 1. *cap.* 1. *de epatis intemperie calida, & ibid. cap.* 2. *de epatis obſtructione*, Imprimis hîc medicamenta è fragis & cichorio ac cichoræis parata vtilia ſunt.

Topica quod attinet, vbi facies ſaltem ruber, nōdum verò puſtulis inquinata eſt, ſint refrigerantia; vbi v. puſtulæ accedunt, etiam diſcutientia.

Adhibentur verò forma aquarum & liquorum, vel linimentorum & vnguentorum.

Vt ℞. *rad. ſigill. Salomon.* Vnc.iij. *fl. ſambuci, lil. conuall. fungor. amaror. an.* Vnc.vj. *tart. albi* Vnc. jß. *vini albi* ℔ iiij. *camphoræ* Drach. ij.

Stent in vino in infuſione dieb. x. poſtea deſtillentur.

℞. *farinæ tritici* q.v. *lactis caprini* ℔ ij.

F. maſſa, è qua coquatur panis in furno, qui iterum maceretur in lacte caprino horis 11.

Poſtea adde *album ouor.* num xx. *camphoræ* Vnc. j. *aluminis vſti* Vnc.ij. Deſtillentur. F. Aqua.

Vel ℞. *fragorum* ℔.j. *lactis caprini* ℔ ij. *album ouor.* num.xx. *ſem. cydonior.* Vnc.ij. *camphoræ* Drach. ij. *aluminis*, 🜹 *ana* Vnc.ß. Miſc. Deſtillentur.

Vtile eſt & *lac. Virginis* è parte vna lithargyri, & tribus aceti paratum. Efficacius eſt hoc.

℞. *lithargyri* Vnc.ß. *aceti* Vnc.iiij

Bul

Bulliant vſque ad tertiæ partis conſumtionem. Et in alia olla bulliant *ſalis, aluminis ana* Drach. ß. *thuris* Scrup. j. *aquæ roſ.* ℔ ß.

Miſce liquorem vtrumque, & per linteolum cola, & vſui ſerua.

Vel ♃. *ſulphur.* Drach. ij. *ſalis communis, camphoræ ana* Drach. ß. *ceruſſæ, litargyri argenti ana* Drach. ij.

Pulueriſata miſce diligenter cum *aq. fl. fabar. roſar. lil. alb. ſigill. Salomon. an.* Vnc. ij. Miſc.

Vel ♃. *camphoræ* Drach. j.

Affunde ſenſim in mortario agitando *ol. amygd. dulc.* Drach. iij.

Poſtea affunde *ol. tartar. per deliq.* Drach. ij.

Deinde adde *vitell. ouor.* ij. Miſc.

Hinc adde *ſacch* ♄ Drach. ß.

Miſc. diligenter.

Tandem ſenſim affunde *aq. fl. fabarum, lil. albor. fragor. ſine vino ana* Vnc. ij. Miſc.

Vel ♃. *lithargyri* Vnc. j. *alumin.* Drach. iij. *ceruſſæ* Vnc. ß. *aceti* Vnc. ij. *aq. roſ. plantag. ana* Vnc. iiij.

Bulliant ad tertiæ partis conſumtionem. Colentur. Colaturæ adde parum *ſucci limonum*, & mixtura hac veſperi facies illinatur.

Vel ♃. *nucleor. Perſicor. excortic. amygd. amarar. excort. ana* num. vj.

Contunde in mortario cũ pauco lacte, & inde lacteus ſuccus exprimatur, cui adde *alumen vſtum* quantitate nucis. Poſtea accipe *argentum viuum* piſi maioris magnitudine, quod cum ſaliua agitãdo, donec nigreſcat & quaſi mortificetur ducatur, idque priori liquori permiſce diligenter, quo ſub introitum lecti facies illinatur, & manè *aqua roſar.* vel *fl. fabarum* abluatur.

Vel ♃. *tartar. albiſſ. aluminis, nitri ana* part. iiij. *ſulphur.* part. j.

Contrita calcinentur, & in cella per deliquium inde oleum fiat.

Vel ♃. *nucleor. Perſicor. excort.* Vnc. iiij. *ſem. cucurbit. excort.* Vnc. ij.

Contundantur & inde oleum exprimatur, quo facies manè & veſperi inungatur, & poſtea *aq. fl. fabar. & ſigill. Salomonis* abluatur.

Vel ♃. *camphoræ, litargyri, aluminis vſti, ana* Drach. ß. *ſulphur. viui* Drach. jß. ⊕*li albi, thuris ana* Drach. j.

Pulueriſentur & cum *aq. roſ. & fl. fabarum* diligenter miſceantur.

Vel ♃. *ſulphur. viui* Vnc. j. *thuris el.* Drach. iij. *myrrhæ* Drach. ij. *camphoræ* Drach. j. *ceruſſæ* Drach. ß.

Pulueriſentur omnia ſubtiliſſimè, & affundatur *aq. roſar.* ℔j. & miſceatur, ac liquore iſto ſub introitum lecti facies illinatur, & manè *aqua infuſionis furfurum* abluatur.

Vel ♃. *ol. tartar.* Drach. j. *ſulphur.* Drach. ij. *camphoræ* Drach. ß. *ceruſſæ, lithargyri ana* Vnc. ß. *aq. roſ.* q. ſ.

Stent in vitro clauſo ad Solem.

Vel ♃. *ouum integrum* & impone quatriduum aceto fortiſſimo, donec cortex emolliatur. Poſtea albumen exime, & adde *thuris, maſtichis, ceruſſæ ana* Drach. j. Miſc.

CAPVT XXXII.

De Cruſta lactea, Achoribus, Fauis, Tinea, Ficu, Helcydria, Pſydraciis, & Phthiriaſi.

EXhumoribus miſtis generãtur & tumores ac vlcera in infãtibus, eorumque caput inprimis occupãtia, de quibus, *lib. 4. pract. part. 2. cap. 3. 4. 5.* inter morbos infantium actũ, quę hîc repetenda non cenſeo. Pauca ſaltem quædam monebo. Primũ eſt, quod

hîc propoſiti, & quos proximè explicauimus, affectus quidem à pleriſque ad tumores referũtur: quia tamen vlcus coniunctum eſt, imò vlcus magis morbi rationem habere videtur, quàm tumor, qui exiguus plane eſt, æquè cõmodè ad vlcera referri poſſent. Verùm cœptũ filum ſecundum autorũ plerorumq; ductum continuabimus. Deinde affectus propoſitos quod attinet, quid cruſta lactea, Achores, faui, & Tinea ſint, *alleg. loco* dictũ: helcydria, pſydracia, & alia capitis exanthemata à Galeno, *1. de compoſ. med ſ. loc. cap. vlt.* ſimul tractãtur: à reliquis verò Græcis diuerſis capitibus tradũtur. Halyabbas omnes Tineæ nomine complecti videtur, dũ *Theorica lib. 8. cap.* 18. ſcribit: *Tinea autem vlcera ſunt parua, quæ capiti accidunt: quibus eſt veſica, quæ ſpecies habet multas. Prima eſt, quæ fauoſa vocatur, & ex phlegmate fit ſalſo: cuius ſignum eſt; quoniam vlcus eſt quo capitis cutis perforatur foraminibus ſubtilibus, in quo humiditas eſt fauo ſimilis. Secunda ſicoſa & rotunda & dura: cuius in ſuperioribus rubor eſt, & in concauitate quiddam granis ſimile ficuum. Eſt & tertia, quæ vocatur ameda: & ſunt vlcera cum quibus in capite multa ſunt ſubtilia foramina, minora ſunt foraminibus, quæ in fauoſa ſunt, & ab his humiditas aquæ carni ſimilis egreditur. Eſt & quarta quoque ſpecies puſtula, ſed parua rubea: figura quarum vberibus ſimilis eſt mamillarum, à quibus humiditas fluit aquoſitati ſimilis ſanguinis. Quinta etiam eius eſt ſpecies ſicca & colore alba, lupino ſimilis, à qua quaſi cortices & ſquamæ fluunt albæ* Vbi quatuor humidas, & quintam ſiccam tineæ ſpeciem conſtituit, & ſub humidis non ſolùm achores & fauos, ſed & papulas ac ficus comprehendit. Papulæ autem dicuntur puſtulæ paruæ, à quibus humiditas effluit aquoſo ſanguini ſimilis, ſic dictæ à figura, qua papillis mammarum ſimiles ſunt. Appellantur & ἑλκύδρια. Etſi enim nomen hoc in genere vlcuſculum ſignificat: tamen puſtulis vlceroſis in capite in ſpecie hoc nomen tribuit Galenus, *1. de compoſ. medit. ſec. loca, cap. vlt.* & quidem adhuc ſpecialius papillis dictis id tribuit Alexander, *lib. 1. cap. 7.* Paulus Ægineta *lib. 3. cap. 3.* Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 1. cap. 70.* Celſus etiam vlcuſculi nomine in ſpecie achores & fauos intelligere videtur, dum, *libr. 5. cap. 28. tit de puſtularum generib. & ear. curat. pag. 457.* ſcribit: *Ex puſtulis verò nonnunquam etiam vlcuſcula ſunt aut aridiora, aut humidiora; & modò tantùm cum prurigine, modò etiam cum inflammnatione, aut dolore. Exitque aut pus, aut ſanies, aut vtrumque. Maximeque id euenit in ætate puerili, rarò in medio corpore ſæpe in eminentibus partibus.* Σύκωσις verò ſeu ficus, eſt tumor à fici ſimilitudine ſic dictus, quod in cauitate eius granis ficuum ſimile quid reperitur, rotundus, ſubdurus, rubicundus, vlceroſus, à quo aliquando exiguum & glutinoſum quid effluit, in mento & barba maximè erumpens, aliquando & in capillo proueniens. Vnde Celſus, *lib. 6. cap. 3.* duas ſpecies eius conſtituit, dum ſcribit: *Eſt etiam vlcus, quod à fici ſimilitudine σύκωσις à Græcis nominatur. Caro excreſcit, & id quidem generale eſt. Sub eo verò duæ ſpecies ſunt; alterum vlcus durum & rotundum eſt, alterum humidum & inæquale. Ex duro exiguum quiddam & glutinoſum exit: ex humido pus, & mali odoris. Fit verò vtrũque in his partibus, quæ pilis conteguntur. Sed id quidem quod calloſum eſt & rotundum, maximè in barba: id verò quod humidum, præcipuè eſt in capillo.* Naſcitur & in ano, & tum Latini mariſcam appellant. Σύκωσις

At omnino magna, præcipuè apud Arabes, hîc occurrit nominũ varietas. Neque ea tamẽ ſolũ, ſed & in cauſſa expliquanda diſcrepãtia. Galenus enim, *de tumorib. p. n. cap. 16.* pituitam ſalſam; *libro* verò *1. de compoſ. med. ſ loc. c. 10.* humorẽ miſtũ ex tenui ſeroſoq; ac mordaci, & ex craſſo glutinoſoq; etiã ſucco, cum achoris, tũ faui cauſſam eſſe ſtatuit. Paulus Ægineta,

lib.3.cap.3. nitroſam ſalſamque pituitam vtriuſque affectus cauſsã eſſe ſcribit Alexander, *lib.1.cap.8.* tres humores poſuit, bilem, pituitã, & humorẽ melãcholicum. Et omnino res eò redit, quod affectus hi ex ſalſa nitrioſaque pituita oriũtur, cui nunc bilis, nũc ſanguis, nunc humor melancholicus admiſcetur.

Pſydracia. In ſpecie Pſydracia quod attinet, Autor libri *de med. facilè parabil. lib. ad Solonem* definit ea, quod ſint paruæ efflorẽſcentiæ factæ in capite, ſimiles veſicis eminentibus in ſuperficie. Quem imitati Alexand. Trallianus, *lib.1.cap.5.* & Paulus Ægineta, *lib.4.cap.3.* Pſydracia inter capitis affectus numerârunt, & Pſydracia hoc modo definiuerunt: ψυδράκια μὲν εἰσὶ μικρὰ ὑπεροχαὶ φλυκταίναις ὅμοιαι ὑπερκείμεναι τῆς ἐπιφανείας, id eſt, *Pſydracia exigua quadam eminentiæ ſunt, veſiculis vel puſtulis (Phlyctænis) ſimiles, ſummæ cuti ſuperpoſitæ.* Introductorius tamen Galeni etiam toti corpori tribuit Pſydracia, dum ſcribit *cap.15. Pſydracion autem communiter dictum eſt, quod circa totum corpus & circa oculi album, ſit efflorẽſcentia, in ſummo rubicunda.*

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa huius tuberculi eſt humor ex ſanguine bile & ſalſo nitroſoque humore mixtus.

Signa ex deſcriptionibus traditis facilè ſumi poſſunt: nec periculum minantur Pſydracia.

Curatio.

Curatio. Curantur ſeqq. compoſitionibus, vt Al. Trallianus, *lib.1.cap.5.* & P. Ægineta, *lib.3.cap.3.* docent.

℞. *ſpumæ argenti, ceruſſæ ana* Vnc. ß. *alum. fol. rutæ virid. ana* Drach ij. Cum *aceto* & *oleo* trita illine.

Vel ℞. *rutam & alumen*, Tere cum *melle*, & capiti raſo impone.

CAPVT XXXIII.

De Strumis & Scrofulis.

Struma. EST deinde aliud tumorum genus, quod non ex humore ſimpliciter, in corporis partes externas effuſo ſeu per eas diffuſo excitantur, ſed in quo materia tumoris cauſſa peculiari membrana concluditur, atque humor, qui hoc tumoris genus excitat, in aliam ferè ſubſtantiam mutatur. Inter tumores hos primò ſunt ſtrumæ & ſcrofulæ; & quidem de Strumis in collo, & bronchocele, *libr.2. Pract. part.1. cap.25.* egimus, vbi etiam non pauca in genere de ſtrumis dicta ſunt. Hîc tamen etiam in genere aliquid dicendum; quia, vt mox dicetur, non ſolùm collum, ſed & alias plures partes occupant.

Etſi verò non incómodè ad ſcirrhum hoc tumorum genus referri poſſit: tamen hoc communi nomine non appellatur, ſed χοιράδες ſeu ſcrofulæ hi tumores dicuntur, à porcis deſumpta appellatione, qui frequentius hoc malo corripiũtur. Paulus Ægineta tamen, *libr.6.cap.35.* aliam nominis rationem tradit, ἀπὸ τῶν χοιράδων πετρῶν à chœradibus petris, dum ſcribit: eſt enim χοιρὰς ſaxum ſub mare nigrum, aſperumque, & aliquantulum eminẽs, vt porco nanci ſimile videatur. Cui quidem ſcopulo ob tumoris aſperitatem hic morbus adſimilari potuit. Videntur quidem nonnulli aliquam differentiam conſtituere inter ſcrofulas & ſtrumas, dum ſcribunt. Scrofulas eſſe induratos, & intra membranam aliquam concluſos in glandulis tumores, qui ſi ex carne generarentur, tum eſſent ſtrumæ dicendæ: ſed plerique hanc differentiam negligunt. Eſt enim Struma ſcirrhoſus glandularum tumor, vt definit Galenus, *14. meth. med. cap.11.* & quidem peculiari membrana concluſus. Subiectum enim ſtrumarum ſunt glandulæ, & quidem in ceruice & collo frequẽtiſſimè oriuntur, interdum tamen etiam in axillis & inguinibus. In mãmis quoque ſubortas ſtrumas, Meges quidam Cheirurgus, cuius Galenus etiam, *lib.6. meth. med. cap. vlt.* mentionem facit, obſeruauit, vt ſcribit Celſus, *lib.5.cap.28.* Ita & in meſenterio ſtrumas reperiri, *lib.3. Pract. par.3. cap.5.* dictum. Si ſit in gutture, peculiari nomine Bronchocelen, bocium, & herniam gutturalem nominant. Eſt is tumor colli grandis & rotondus, inter cutem & aſperam arteriam, in quo caro, modo humor aliquis melli adipive ſimilis includũtur. Differunt tamen ſcrofulæ ab aliis blandulosis tumoribus, primò quidem numero, quod in ſcrofulis plures glandulæ intumuerunt, & vna ex altera dependet in ſuperficie cutis inſtar vuarum ex eodem racemo dependentium; deinde quia ſcrofulæ profundiores radices habent, quàm alii glanduloſi tumores.

Cauſſa.

Ortum autem habet ſtrumæ ex humore pituitoſo, ſecundum alios etiam melancholico, aut ex pituita & melancholia miſto: vnde ſcrofulis maximè corripiuntur pituitoſi, melancholici, guloſi, qui frigidis ac humidioribus cibis veſci ſunt ſoliti, & aquas frigidas biberunt. Hinc in regionibus quibuſdam, vbi incolæ crudis aquis & niualibus vtuntur, omnes ferè ſtrumoſi ſunt. Generantur vero ſtrumæ non ſubitò & confertim, ſed paulatim, & primò influit materia ad vnam glandulam, in qua excitatur tumor mollis & laxus: hinc ad aliã, in qua itidẽ mollis tumor excitatur, qui porrò induratur, donec tandem multę glandulæ racematim quaſi ex loco affecto dependent. *Cauſſa.*

Aëtius, *tetrab.4. ſerm.3. cap.5.* ex Leonida duplicem generationis modum proponit, dum ſcribit: *Strumæ ſunt carnes ſubcandida, facilè augeſcentes, in membrana cõtentæ, & in ſumma, glandulæ induratæ, quæ in collo, ſub alis, & inguinib. oriuntur, vbi glandulæ vaſis ſubſtratæ ſunt, vt in aliis quoq; iam relatis glandulis. Aliquando etiam, ſed rarò tamen, ex carne eorundem locorum fiunt, quæ affinitate quadam ad ſtrumarum naturam vertitur, & materiæ acceſſione augetur.* primò enim glandulæ dictarum partium, nõ ſecus ac aliæ quæuis partes, ſiccata pituita, vel humore melancholico, aut vtroque miſto ad ſcirrhi modum indureſcunt. Interdum verò ipſa glanduloſæ carnis ſubſtantia ſiccata indureſcit, quæ tamen humore melancholico vel pituitoſo deinceps imbuta, præter naturam increſcit. Galenus tamen, quia vterq; generationis modus in idem ferè incidit, hanc differentiam plerumque neglexit, & *libr. de tumor. p.2. cap.11.* induratis glandulis affectũ Strumam nominari ſcribit.

De cauſſis tamen, *allegato loco*, monuimus, Platerũ ſtatuere, vix ſolam pituitam & humorem melancholicum ad ſtrumas generãdas ſufficere; cùm ex his ſolis ſi eſſent, nõ tam diuturni eſſẽt, ſed putridini obnoxij, vel in pũs vt alii tumores mutarẽtur; ſed è ſucco partes has nutriente ortũ ſtrumas ducere. Cùm enim glãdulæ, quàm aliæ carnes, craſſiore ſucco nutriãtur, ſi is quantitate excedat, varios tumores generari. Verùm etiamſi hoc omnino concedendũ ſit: tamen impoſſibile nõ eſt, quin aliquid humoris pituitoſi & malancholici glandularum alimento admiſceatur.

Includitur autem ſtrumarũ materia peculiari mẽbranæ, quam facultas formatrix, quæ omnibus partibus viuentibus inſita eſt producit. Dũ enim ab affluente humore ſuperfluo membrana aliqua diſtenditur, vel etiam rũpitur, natura eam extendit, & dilatat, ac nouæ quaſi membranę ſtructurã aggreditur.

Dif

Differentiæ.

...rentia. Diſtinguuntur ſtrumæ à nonnullis in malignas & benignas, vt benignæ ſint, quæ ſunt citra inflammationem & citra dolorem, malignæ autem, quæ inflammationem & dolorem habent, & medicamentis magis exaſperantur. Verùm ſciendum, malignas dictas ſtrumas nõ propriè ſtrumas eſſe, ſed tumorẽ ex ſtruma & cancro quaſi miſtum, vtpote qui non ſolùm fiat ab humore pituitoſo & melancholico, ſed etiam atram bilem admiſtam habeat. Diſtinguuntur etiam hoc modo, quod aliæ ſtrumæ ſint liberæ, aliæ infiltratæ. Liberæ dicuntur & ſimplices, quæ nulli vaſi ſunt complicatæ & colligatæ: quæ verò vel cum vena inſigni aut neruo connectuntur, iiſque implicantur, infiltratæ, aut forſan commodiùs implicatæ dicuntur.

Reliqua quæ de Strumis dicenda eſſent, allegato loco, *lib. 2. Tract. par. 1. cap. 25.* propoſita ſunt, quæ ibi videantur.

CAP. XXXIV.

De Ganglio, & Nodis.

ΓΑ'γγλιον Græcis, quam vocem & Latini retinent, à nonnullis inter affectus capitis numeratur. Verùm à Paulo Ægineta, *lib. 4. cap. 16. & lib. 6. cap. 39.* & Aëtio *tetrab. 4. ſerm. 3. cap. 9.* pluribus partibus tribuitur, neruoſarumque partium affectus eſt, atque ab autore definitionum Medicarum definitur, quod ſit νεύρου παρὰ φύσιν συστροφὴ σωματοποιουμένη, *nerui præter naturam conuolutio ſeu nodus, qui in vnum corpus coaluit.* Eundem tumorem Guido, *tractat. 2. doctr. 2. cap. 4.* Lupiam appellare videtur; ſcribitque Tagaultius, *Inſtitut. Cheirurgic. lib. 1. cap. 13.* ex Philagrij curatione apud Aëtium patere, Recentiorum Lupiam, Auicennæ glandulam, & Græcorum Ganglion, eundem omnino affectum eſſe.

Quo nomine autem Germanis appellentur hi tumores, non ſatis planum eſt. Si Græcorum & Recentiorum Ganglij & Lupiæ, vt & glandularum Auicennæ, deſcriptiones & ſigna, imò curationem perpendamus, Ganglium eſt is affectus, qui Germanis *Vberbein* appellatur, ita dictus, non quod os ſit, ſed quod tumor ſupra os ſit, loco ſcilicet, vbi oſſa tantùm cute teguntur, vel quod oſſis duritiem referat. (...bein.) Platerus tamen non eos tumores, qui ex neruis oriuntur, quoſque paſſim ſub ganglij nomine deſcribunt autores, *Vberbeine* appellat, ſed peculiare tumoris genus, vbi perioſtio abraſo vel exeſo, nouum quaſi os priori adnaſcitur. Tumor verò quem ille ſub Ganglij nomine proponit, qui ſcilicet circa articulos, præcipuè genua, naſcatur, aliàs anguſtiore, aliàs latiore termino, vniuerſum interdum articulum comprehendens, eiúſque motum interdum adeo ſiſtens, vt membrum vel planè non, vel non integrè moueri poſſit, tumor is eſſe videtur, quem Germani appellant *Gliedſchvvam*, quod ſcilicet quaſi fungus quidã ſub cute circa articulos, inprimis genu naſcatur, qui nõ ſemper rotundus eſt, ſed ſæpe totũ genu ambiat; cùm tamen ganglion ſemper ſit tumor rotundus, vt Ambr. Paræus, *lib. 6. cap. 20.* ſcribit. (d... ...vvam.)

Sed quod ſupra etiam dixi, magna eſt in nominibus confuſio. Ideóque quod Io. Tagaultius, *lib. 1. Inſtit Cheirurg. cap. 2.* monet, res ipſa eſt attendenda, nominibus verò parum fidendum: cùm eadem vox ſæpe apud varios autores variam ac longè diſſidentem habeat ſignificationem.

In pluribus quidem corporis partibus oritur Ganglion, præcipuè tamen in iis, quæ mouentur, ſecundum articulos nempe in manibus & pedibus, iiſque in locis vbi oſſa tantùm cute veſtita ſunt, & vbi tendinum, ligamentorum, neruorúmque eſt concurſus. Aëtius tamen caput & frontem addit, vt & cubitos; in quibus tamen rarius accidat.

Cauſſa.

Ex ictu autem vel labore originem habere docent Paulus & Aëtius; quod de cauſſa euidente intelligendum. Verùm quomodo cauſſæ iſtæ euidentes hos tumores producant, non ita planum. Vulgò plerique ex lenta & craſſa pituita, vel melanchólia oriri ſtatuunt: ſed rectius ſtatuitur occaſione ictus, extenſionis, aut laboris nimij, à quibus neruus vel tendendo nimis extenditur, vel etiam ſecundum membranam quaſi rumpitur, partis neruoſæ nutrimentum exſudare quaſi & circa fibras & neruoſæ partis ſubſtantiam adhæreſcere, & à facultate partium earum formatrice in hanc ſubſtantiam mutari, & peculiari membrana regi. Quo modo & in oſſibus eorum nutrimentum, ſi perioſtium aperiatur, in oſſeum nodum mutari ſtatuit Platerus. Vt enim in arboribus ſi cortex vulneretur, vel quocunque modo aperiatur, natura alimentum tranſſudans non temerè diffluere ſinit, ſed in nodum mutat: ita etiam ſi membranæ oſſa vel partes neruoſas inueſtientes rumpantur, alimentum natura per viam apertam temerè diffluere non ſinit, ſed tumorem membranæ peculiari incluſum ſub cute inde format. Cauſſa.

Ganglium verò quod Platerus deſcribit, non ex vnius nerui vel tendinis vitio, ſed iis in locis vbi tendinum, ligamentorum, neruorúmque concurſus eſt, & præcipuè circa genu accidit, cùm iſtæ partes propter motum nimium valdè exercentur, aut dum vulnera ſanantur. Si enim ſuccus harum partium, tendinum ſcilicet, neruorum, membranarum, ligamentorum, occaſione cauſſarum dictarum ex iis diffluat, ac luxuriare incipiat, earúmque fibris adhæreſcat, in fungoſam talem materiam, quæ ſæpe totum articulum ambit, mutatur, & Germanis inde *der Sliedtſchvvam* nominatur.

Fieri tamen etiam poteſt, vt in partem talem debilem humor vitioſus in corpore abundans influat, & ſucco illi craſſo partes has alente miſceatur, & viâ apertâ vna affluat, ac tumorem augeat.

Signa Diagnoſtica.

Tumor iſte naſcitur in partibus, quæ non carne multa, ſed cute tantùm teguntur; ideóque altè non deliteſcit; eſtque nunc durus, nunc mollis, nunc major, nunc minor, interdum oui etiam magnitudinem æquat vel ſuperat, doloris eſt expers; ſi tamen fortius prematur, torporis quemdam ſenſum exhibet; ad latera trudi & moueri poteſt, ſed non prorſum & retrorſum. Sign. Diagnoſtica.

Ganglium, quod Platerus deſcribit, eſt tumor, plerũque in genu, mollis, ſine dolore, & colore alieno, à paruis initiis increſcens, qui interdum ita incrementum ſumit, vt totum articulum comprehendat, vnde accidit, vt æger ſtare aut rectè incedere non poſſit, nec in inceſſu terram attingere, vel ſaltem extremis digitis poſſit.

Prognoſtica.

1. Morbus hic diuturnus eſt, & ſæpe multos annos durat, ægróſque vſque ad mortem comitatur.
2. Qui in juncturis ſunt articuli, membri totius motum impediunt.
3. Ganglium etiam circa articulum, niſi medicamentis tolli poſſit, incurabile eſt. Sectionem

enim non admittit, cùm facilè fieri poſſit, vt ſectione neruus, tendo, vel ligamentum lædatur.

Curatio.

Curatio. Vniuerſalibus præmiſſis, vt tumor emolliatur, & diſcutiatur, aut ſi hoc fieri non poſſit, ſuppuretur, aut exſcindatur, opus eſt. Ergo ſi Ganglium vel Nodus ſit recens, & folliculus, cui includitur, adhuc ſit tener, danda opera primùm, vt cyſtis rumpatur. Ideoque manu fricandus tumor, dum incaleſcat & mollior fiat, poſtea lamina aliqua, vel alia re ſolida comprimatur, tamdiu vt cyſtis rumpatur, & materia in eo incluſa diſpergatur. Hinc lamina plumbea loco affecto imponatur, & faſcia arctiſſimè conſtringatur, nec ante diem decimum amoueatur. Alij ammoniacum diſſolutum forma emplaſtri primùm illinunt, poſtea laminam plumbeam applicant. Oribaſius hoc vſus eſt:

♃. *ceruſſæ, reſinæ piceæ, olei veteris, ammoniaci, galbani ana* Vnc. j. *ceræ* Vnc. iiij. Miſc.

Vel ♃. *aloes, myrrhæ, ana* Drach. vj. *lithargyri auri* Vnc. j. *ladani* Vnc. ß. *ammoniaci, adipis vitulini, vulpini ana* Drach. vj. *ol. lil. alb.* Vnc. ij. *ceræ* q. ſ.

F. Empl.

Vel ♃. *calcis viuæ adipis anſerin. ana* Vnc. j. *ammoniaci* Vnc. ß *terebinthinæ* Vnc. j. Miſce.

Vel. ♃. *empl. oxycrocei* Vnc. j. *mucilag. ſem. althaæ, fœnigræci ana* Vnc. ß. *galbani, ſagapeni, ammoniaci aceto diſſol. ana* Drach. iij. *reſinæ* Drach. vj. *ceræ alb.* Vnc. ß. Miſc.

F. Empl.

♃. *gummi ammoniaci, bdellij, galbani aceto diſſol. ana* Vnc. iß. *ol. lil. alb. chamæmel. laurini, ſpir. vini ana* Vnc. ß. *pulv. rad. ireos, ſulph. viui ana* Drach. ß. Miſc.

F. Emplaſtrum.

Si hiſce medicamentis non cedant Ganglia, ad ſuppurantia accedendum.

Vt ♃ *rad. lil. alb. althaæ, ana* Vnc. iß. *filicis,* Vnc. j. *caricar. ping.* num. x. *rad. ſcillæ* Vnc. j. *fl. meliloti, ſambuci ana* p. j.

Coq. in *iure pedum veruecis* addita aceti aliqua quantitate. Poſtea contundantur & per ſetaceum traiiciantur, & addatur *farinæ tritici, lupinorum ana* Vnc. ß. *axung. ſuillæ veteris, anatis, anſeris an.* Vnc. ij. *fecis ol. lil. alb.* Vnc. iij.

F. Cataplaſma.

Sectio. Poſſunt & ſectione tolli ganglia & nodi, ſed non niſi ij, qui in capite, fronte, aliiſque locis extra articulos conſiſtunt: qui verò in articulis conſiſtunt, non tutò ſecantur, cùm metus ſit, ne partes ſubjectæ neruoſæ lædatur, & membri motus tollatur. Sicut nec ea ganglia ſecare licet, quæ circa jugulares venas ſunt, ob hæmorrhagiæ metum. Modus autem ſectionis hic eſt. Primò paruum vulnus in cute ad cyſtin vſque faciendum, per quod ſpecillum digitum craſſum in extremo rotundum, in medio cauum, inter cutem & cyſtin immittendum, & ad ganglii vſque radicem circumducendum, hinc ſuper eo cutis decuſſatim quantum ſatis incidenda, & à cyſti ab angulis verſus radicem diducenda; & ſi quæ hæmorrhagia ex vaſis craſſioribus circa radicem ſectis suboriatur, conueniente modo ſiſtenda; hinc tumor totus cum membrana extrahendus, nihilque eius relinquendum, aut ſi quid relictum fuerit, cauſticis medicamentis abſumendum.

Nodi calloſi ſeu oſſei Platero in ſpecie ſic dicti difficulter curantur, & nunquam etiam, ſi inueterati & indurati ſunt. Qui curabiles ſunt, emollientibus modò propoſitis curandi. Vtilia etiam hîc ſunt Cataplaſmata parata ex *radicib. mandragoræ, foliis cicutæ, hyoſcyami, vrticæ mortuæ,* coctis in aceto, & cum axungiis emollientibus miſtis.

Si nodi iſti verſus articulos tendant, eorumque motum impediant, & ſint in locis nudis & oſſibus ſaltem tectis, cutis aperienda, & ferro acuto nodus continuato ictu ab oſſe abſciendendus, vulnúſque conueniente modo curandum.

Ganglia in ſpecie ita dicta, ſeu fungoſi illi tumores, qui circa articulos, imprimis genua oboriuntur, idque totum interdum comprehendunt, eiúſque motum impediunt, difficilis ſunt curationis. Sectio enim, cùm citra læſiouem tendinum, ligamentorum & neruorum fieri non poſſit, locum hîc non habet. Ideoque tentandum, vt emollientibus & digerentibus diſcutiantur: cauendum tamẽ ſemper, ne ſuppuratio aliqua ſequatur, quæ hiſce in locis incurabilia vlcera, à quibus neruoſæ partes circa articulos corrumpuntur, excitare ſolet.

Vtilia hic quoque ſunt medicamenta antea propoſita. Vel paretur fomentatio ex *radic. althaæ, lil. albor. bryoniæ, cucumeris aſinini, cyclaminis, foliis malvæ, althaæ, vrticæ mortuæ, hyoſcyami, chamæpityos, ſaluiæ, primulæ veris, fl. chamæmeli, ſambuci, cheiri, meliloti, ſemin. lini, fœnigræci, baccis lauri.*

Vel ♃. *nucleor. nuc. iuglandium* Vnc. iij. *farinæ lupinor.* Vnc. iß. *pulu. rad. ireos, lumbricor. ana.* Vnc. j. *mellis* q. ſ.

F. Cataplaſma.

Vel ♃. *picis naualis* Vnc. ij. diſſolue in *ol lumbricor. irini ana* Vnc. iß. Adde *ladani, maſtichis ana* Drach. ij. *bdellij, ſtyracis calamitæ, ana* Drach. j. *pulu. lumbricor. terreſtr.* Drach. ß. Miſc.

Vtile eſt & emplaſtrum diaſulphur Rulandi: inprimis verò thermæ naturales ſulphureæ.

CAPVT XXXV.

De Meliceride, Atheromate, & Steatomate.

HOc peculiare habet hoc tumorum genus, quod materia, quæ in iis continetur, peculiari tunica aut folliculo clauditur. Accipiunt autem nomen à materia contenta. Si enim materia, quę intus concluditur, ſit melli ſimilis, Meliceris, (Latini mellifavium dicere poſſent,) ſi pulti frumentaceæ, quæ ἀθήρα dicitur, Atheroma; ſi ſebo, Steatoma appellatur. Meliceris enim, vt ex Galeno, 14. *meth. med. cap.* 6. Aëtio, *tetrab.* 4. *ſerm.* 3. *cap.* 7. Paulo Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 36. & Celſo *lib.* 7. *cap.* 6. patet, eſt tumor citra dolorem, materiam melli ſimilem pellicula neruoſa concluſam continens. *Meliceris quid ſit.* Atheroma verò eſt tumor cõcolor citra dolorem; in tunica neruoſa humorem pulticulæ ſimilem continens. *Atheroma quid ſit.* Steatoma verò eſt tumor itidem membrana peculiari humorem ſebo ſimilem continens. *Steatoma quid ſit.*

De meliceride autem notandum hîc, alium morbum eſſe à meliceria, cuius mentionem facit Aëtius *lib.* 5. *cap.* 28. μελικηρία enim, vt ipſe Celſus habet, eſt vlceris genus, quod à faui ſimilitudine ita dicitur, aliis etiam κηρίον Fauus appellatur, quem *de morbis infantium, part.* 2. *cap.* 3. explicauimus, eſtque vlcus foraminulentum, capiti præcipuè peculiare, è foraminibus ſaniem melli ſimilem fundens, à pituita ſalſa ſeu nitroſa ortum habens. μελικηρὶς verò de qua hîc agimus, abſque omni foramine, in quacunque parte corporis contingat, intus ſub membrana neruea ſubſtantiam melli ſimilem continet.

Cauſſa.

Omnes autem hi tumores ad pituitoſos referuntur, ac a pituitoſo humore, qui lentè temporis progreſſu in materiam nunc melli, nunc pulti, *Cauſſa.*

ti, nunc ſebo ſimilem mutatur, excitari vulgò dicuntur.

Platerus peculiarem, vt etiam, *lib. 2. Tract. par. 1. cap. 25. de ſtrumis*, diximus, de cauſſis horum tumorum opinionem habet. Non enim ex humoribus excrementitiis tales humores generari putat, (ex eiuſmodi enim excrementis ſi tale quid naſceretur, non tam ſtabile, ſed putredini & corruptioni obnoxium futurum exiſtimat) ſed ex ſucco alimentari ſeu nutriendæ parti dicato. Si enim humor craſſior ſit, quàm nutriendæ parti carnoſæ conueniebat, tumores duriores, quàm Sarcomata exſiſtunt, interdum progigni, & quidem ſi is admodum craſſus ſit, Scirrhum generari. Sin verò tumor non adeo durus ſit, tandem in abſceſſum deſinere, in quo diuerſa materia, pro ſucci huius, qui tumorem hunc genuit, diuerſitate & miſtione cum aliis humoribus, generetur; qui tamen non vt alij abſceſſus à ſanguine geniti, ſuppuretur, & in pus conuertatur, ſed in aliam ſubſtantiam propriæ incluſam veſiculæ. Atque hoc modo melicerides, atheromata, & ſteatomata generari ſcribit. Addit verò, ad generationem talium tumorum id non minimum facere, ſi ſucco, qui carnem nutrire debet, nutrimenti alterius partis, quæ craſſo admodum ſucco ali debuit, portio ab ea abſcedens, in carnoſas ſedes cum illarum nutrimento delata, talem duritiem in illis gignat. Quod eo etiam probare conatur, quod in eiuſmodi abſceſſibus ex illis tumoribus genitis aliquid aliarum partium ſubſtantiæ ſimile inueniatur. nunc pilum, nunc vnguem, nunc os, nunc glandulam referens, quæ vix ex aliis, quàm ex ſucco haſce partes vel in cute vel carne vicina nutriente huc cum proprio carnis nutrimento delato naſci potuiſſent. Ex eodem prouenire putat, ſi quid in abſceſſu reperiatur quod fauum, pultem, vel mel referat. Illud enim prouenire ex pinguiore ſanguinis parte, quæ pinguedinem efficit: hoc verò ex ſucco carneo, nondum in pus mutato, ſed in talem tenacem humorem maturatione vi caloris excoctum fuiſſe; qui ſi vlterius torreatur, ſuccúſque ille magis terreus ſit, aliud quid, vt carbones, calculos, ſimiliáque referat. Hæc ſi propriæ membranæ incluſa ſint, illa quoque membranoſo ſucco hinc proueniente naſci ſcribit.

Verùm circa hanc opinionem quædam notanda ſunt. Primò enim nondum hinc cauſſa patet, cur non in omnibus corporibus, neque in omnibus partibus ex ſucco, quo nutriuntur, tales tumores fiant. Ideóque cauſſa reddenda, cur humor ille è partibus effluat, atque inde ſub cute tumor excitetur. Eam eſſe puto, quod membrana, quæ quamlibet partem tegit, & ambit, à cauſſa ſiue externa & violenta, ſiue interna, ſeu rumpitur, ſeu eroditur & exulceratur, (quod in generatione nodorum in oſſibus in perioſtio fieri concedit Platerus) vt ita via aperta alimentum ſeu ſuccus nutriens effluens non amplius in parte affecta ſiſtatur & concludatur, ſed per viam apertam exſudet. Quod tamen natura, quæ nunquam otioſa eſt, temerè fieri non permittit, ſed ipſam membranam vlterius extendere, effluentémque ſuccum concludere incipit; ſicut in arboribus fieri videmus, vbi cortice externo læſo, ſimili planè modo nodus formatur. Deinde ſuccus, qui materiam tumori præbet, primò parti alendæ dicatum eſſe facilè concedo, quin tamen progreſſu temporis vitioſi humores eò non propellantur, ipſe Platerus negare non poteſt. Nec opus eſt, vt ſtatim in pus mutetur; cùm vitioſi humores alimento permiſti, ſine corruptione & in pus mutatione diu ſuã naturam ſeruare poſſit, vt in cachexia & ſcabie ac ſimilibus cutaneis affectibus patet. An verò diuerſa illa materia, quæ in tumoribus talibus reperitur, à partium vicinarum, pilorum, vnguium, oſſium, proprio alimento in alienum locum confluente, & cũ proprio partis affectæ alimento ſeſe miſcente ortum habeat, valdè dubito. Neque enim ad pilorum, vnguium, oſſium, & ſimilium formationem ſufficit materia, ſed inprimis facultas formatrix neceſſaria eſt, quæ in parte carnoſa carnem, in membranoſa membranam, nõ oſſa format, & ſuæ cuique parti peculiaris eſt: quæ ſi finem ſuum ob materiæ ineptitudinem aſſequi non poſſit, ſimile quid format, & in parte carnoſa carni, in membranoſa membranæ quid ſimile efficit.

Signa Diagnoſtica.

Omnia hæc tubercula à paruulo incipiunt, & diu ac paulatim excreſcunt, ac tunicula ſuæ includuntur. Et Meliceris quidem figurá rotũdior eſt, magiſque extenditur, & ad digitorum compreſſionem, ob minorem humoris craſſitiem, celerius cedit, & amotis digitis pari celeritate reuertitur. Etſi enim P. Ægineta, *lib. 6. cap. 36.* ſcribit, quod meliceris tangentibus veluti corpus quoddam laxum cedat, & tardè quidem diffundatur, citò autem rurſus colligatur: tamen procul dubio textus deprauatus eſt, aliquidque ſcribentium incuria omiſſum, quod ex eo apparet, quod ſigna atheromatis planè omittit. Proculdubio igitur ita legendum, & omiſſa ex Aëtio ſupplenda. Steatoma aliis durius eſt, & ad tactum renititur, fundumque ſolidius habet. Atheroma autem tangentibus velut corpus quoddam laxum cedit, & tardè reuertitur. Meliceris autem celeriter cedit, citò autẽ rurſum colligitur. Et licet Steatoma durum ſit: tamen à ſtruma differt, quod non ita, vt ſtruma, durum eſt, neque ſicut ſtruma inæqualem tumorem habet. *Sign. Diagnoſtica.*

Quid verò intus habeant hi tumores, vt coniectura præſagiri poteſt, ita certò cognoſci, niſi cum eiecta ſunt, non poteſt. Celſus, *lib. 6. cap. 7.*

Prognoſtica.

1. Periculum equidem coniunctum non habent hi tumores; ſæpe tamen diu durãt, & ſine noxa circumferuntur ac negliguntur. *Prognoſtica.*

2. Sæpe ſponte tamen in abſceſum deſinunt. Quod ſi non fiat, non tam difficulter, vt ſcrofulæ & ſcirrhi, curantur.

3. Qui ſunt eleuati, & ad motum contactúmq; expoſiti, facilè curabiles ſunt. Qui verò profundius inſerti ſunt, & ad motum non expoſiti, difficilius curantur, & in Cheirurgiæ aggreſſione ſummam diligentiam expetunt, propter imminentes ſanguinis eruptiones, ac neruorum puncturas. Plerique enim Cheirurgi ob imperitiam ſubſtratos neruos cum tumoribus eiuſmodi reſcindunt.

Curatio.

Etſi tumores hi nominibus differant, & peculiarem ſinguli materiam contineant: tamen eamdem ferè curandi rationem habent. Vniuerſalibus nimirum præmiſſis & corpore à vitioſo humore expurgato, materia tumoris cauſſa vnà cum tunica tollenda: quod fit, ſi materia vel diſcutiatur, vel ſi id fieri non poſſit, ſuppuretur, vel exſcindantur tumores. In meliceride triplex hoc remedij genus locum habet; atheroma diſcutientibus & ſuppurantibus curatur, ac ferè ſectione opus non habet. *Curatio.*

Vt ♃. *ladani, bdellii, galbani, ammoniaci, propoleos, terebinth.* partes equales Miſc.

Vtile eſt & emplaſtrum ex *ammoniaco, pirethro,* & *oleo ſuccini* factum, quo ruptum vidi tumorem talem

in

in maxilla, atque filamenta alba longa, qualia in cancris interdum reperiuntur, extracta fuiſſe.

Calx viua quoque cum axungia vel oleo mixta vtilis eſt.

Vel ℞. *picis naualis* Vnc. j. *ammoniaci*, *ſulph. ana* Vnc.ß.Miſc.

Vel ex *radic.cyclaminis* & *axungia ſuilla* ac momen- *ſu'ph*.F. Emplaſtrum.

Si ſponte non aperiatur tumor, ſectio inſtituenda, ita vt cyſtis, ſeu melleam, ſeu pultaceam, ſeu adipoſam, ſeu quamcunque aliam ſubſtantiam continens, eximatur & tollatur. Cutis autem non tranſuerſim, ſed rectà vel ſubobliquè ad folij myrti figuram ſecanda, & membrana humorem continens à cute & ſubiecta parte liberanda, cauendo (quod fiet, ſi vno impetu cutis non diſſecetur) ne membrana illa ſeu cyſtis lædatur, humórque, qui in ea continetur, diffluens, operationem impediat, eiúſque, vel humoris aliquid, relinquatur. Et ſi hoc accipat, & aliquid remanſerit, cathæreticis abſumendum. Si enim aliquid de tunica illa relinquatur, tumor regeneratur.

Si in capite huiuſmodi tumores fuerint, folliculo exemto pericranium ſecetur, & caluaria abradatur, ne vlla radix tumori nouo generando idonea relinquatur. Si ſectionem æger admittere nolit, aut ob venas commodè fieri non poſſit, medicamentis cauſticis cutis perrumpenda. Folliculo exemto vlcus conſolidandum, & ſi plus æquo laxa ac extenſa cutis fuerit, vt commodè coire non poſſit, ſuperfluum abſcindendum.

CAP. XXXVI

De Teſtudine, Talpa, ſeu Topinaria, & Natta.

PErtinent huc & tumores, qui quidem ad meliceridas, atheromata, & Steatomata referuntur: quia verò priuatim capiti accidunt, peculiaria iis impoſita ſunt nomina, quæ tamen apud Antiquos Græcos, vel Latinos nõ exſtant, ſed à Recentioribus Barbaro-Latinis excogitata ſunt; puta Teſtudo, Talpa, ſeu Topinaria, Natta.

Teſtudo. quid ſit Teſtudo ſcilicet eſt tumor magnus, mollis, vel non valde durus, in capite, latiore forma in modum teſtudinis, à cuius ſimilitudine accipit nomen, vel caſtaneæ in principio, poſtea verò in formã oui excreſcens, in quo mollis materia, tunica quadam obducta, continetur, (vnde ab autoribus ad meliceridas refertur) quæ caluariæ ita inhæret, vt ipſam plerumque vitiet, ipſíque cariem inducat.

Talpa. Cognatus huic tumor eſt Talpa, ita dictus, quod ſicut talpa ſub terra deambulat, ita hic ſub cute cranium depaſcit. Nonnulli ex illis Latino-Barbaris teſtudinis nomine hunc tumorem comprehendunt, nec de talpa peculiarem mentionem faciunt. Alij verò de eo peculiariter tractant, & Vigo *lib.* 2. *tract.* 3.*cap.*1. expreſsè Talpam à Teſtudine diſtinguit; & materia etiam differunt, quæ in Talpa eſt craſſior, quàm in Teſtudine. Igitur ſicut Teſtudinem ad Meliceridem referri poſſe diximus, ita Talpa ad Atheromata referri poteſt. Nonnulli Topinariam appellant. Alij tamen Topinariam affectum diuerſum & pueris familiarem eſſe dicunt, qui fiat ex phlegmate dulci, quod declaret viſcoſitas ſaniei & albedo eius, aliquando ex phlegmate miſto cum ſanguine, quod declaret color, qui non rubeus, & citò ad maturitatem deuenit, aliquando verò ex melancholia, vel cholera, vt hac de re ſcribit Gulielmus Placentinus, *lib.*1.*Cheirurg. cap.*5. Io. Philippus Ingraſſias, *de tumorib. tract.*1.*cap.*1. hunc tumorem ad Hydrocephalum intrepidè reducendum cenſet. Verùm cùm Hydrocephalus fiat ex aqua, nec ſanguinem admixtum habeat, nec ſuppuretur, id concedi non poteſt.

Natta. Tandem eſt alius tumor, quem Natam, Nattam, & Naptam appellant, magnus, & mollis, ſine dolore & colore, in dorſo præcipuè excreſcens, quandoque tamen in humero & aliis partibus erumpens, à tenui quidem radice pendens, ita tamen incrementum ſumens, vt aliquot libras pendat, & melonis vel cucurbitæ quantitatem æquet; qui cùm non ſemper eaſdem figuras habet, ideo etiam diuerſis nominibus ab autoribus appellatur. Materia quidem in eo interdum videtur carnoſa, ſed non verè caro eſt, verùm adipi ſimilis, ideoque ad Steatomata referri poteſt.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſam horum tumorum ad pituitam ſalſam, vel cum bile mixtam referunt. Verùm cùm ad Meliceridas, Atheromata, & Steatomata hi tumores referantur, commodè etiam ſtatuitur, eos tandem cauſſam, quam dicti humores habent, habere: ſaltem hîc copia materiæ maior eſt, vnde etiam tumores maiores ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Sign. Diagnoſtica. Cognoſcuntur hi tumores facilè ex deſcriptionibus ſupra traditis. Sunt enim tumores molles, vel nõ valdè duri, lati & magni, peculiari tunica cõcluſi.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si in capite ſunt huiuſmodi tumores, periculoſi ſunt, ob cranij vicinitatem, cùm cranium corrodant, & corrumpant, præcipuè circa ſuturas.

2. Si magna adſit cranij corruptio, ſatius eſt ſinere talem tumorem, quàm curare.

3. Qui abſque cranij corruptione ſunt, tutiùs curantur.

4. Vt in tumoribus *proximo capite* explicatis ita & in his, niſi tota tunica cum humore extrahatur, perfecta ſanitas ſperari non poteſt; cùm ſi aliquid relinquatur, inde nouus tumor pullulet.

Curatio.

Curatio. Vniuerſalibus præmiſſis & corpore euacuato, materia tumorem conſtituens tollenda: quod fit digerentibus & reſoluentibus medicamentis, vel ſuppurantibus, vel Cheirurgia.

Si tumor ergo ſit ſine vlcere & oſſis corruptione, diſcutientia adhibeantur. Diſcutientia autem talia ſunt, quæ in ſcrofulis & tumoribus vſurpari ſolent. Sed rarò diſcutientibus hi tumores curantur. Si diſcutientibus tumores hi tolli non poſſint, maturantia & ſuppurantia adhibenda, qualia *præcedente capite* ſunt propoſita.

Vel ℞. *capar. ſub cinerib. coctar. vitell. ouor. ad duritiem coctor. ana* num. iij. *axung. porcinæ*, vel *butyri ſ. ſale* ℔.ß. *rad. althææ ad mollitiem coctar. & minutim contuſar.* ℔j. Miſc.

F. Cataplaſma.

Perfecta tamen puris generatio non eſt expectãda, cùm pus facilè acredinem & malignitatem augeat ac cranium corrodat. Ideóque quamprimùm aliqua ſuppurationis ſigna adſunt, tumor maturè aperiendus. Inciſura vel ſimplex vel forma crucis facienda, pro tumoris magnitudine. Pure euacuato vlcus detergendum conuenientibus medicamentis, ex. gr. tali,

℞. *fari*

℞. *farinæ hordei* Vnc.ij. *myrrhæ* Vnc. ß. *ſarcocollæ* Vnc.j. *mellis* q.ſ. Miſc.

Mundatum vlcus carne implendum & conſolidandum.

Si os corruptum ſit, radendum, & vt in carie oſſium fieri debet, curandum.

Curatio verò per Cheirurgiam eodem modo inſtituenda, vt *capite præced.* dictum.

CAPVT XXXVII.

De Verrucis.

Svnt deinde & alij tumores, qui non ex humoribus, ſed ex ſolida ſubſtantia ortum habere dicuntur. Verùm cùm fidem vel ex parte nutriente ſucco vitioſo & luxuriante, vel humoribus excrementitiis iiſ admixtis ortum habeant, hoc tumorum genus illis, qui modò explicati ſunt, ſubiungemus.

Et primò quidem oriuntur quidam parui tumores inſtar monticulorum in cute, qui Verrucæ ſeu pori dicuntur. Latinis enim Verruca propriè eſt editior montis pars; & vt Gellius, *lib.* 3. *cap.* 7. Catonis dictum interpretatur, aſpera: vnde & verrucoſa loca dicuntur, quæ inæqualia ſunt & diuerſas partes eminentes habent. A variis autem formis Verrucæ diuerſas ſortiuntur appellationes. Alia enim dicitur *ſeſſilis*, Græcis, μυρμηκία, Latinis formica, quæ altioribus radicibus fixa eſt, infrà lata, ſuprà tenuis, minúſque ex cute ſeſe exſerit, & ſtabilis eſt, nec, vt aliæ, mobilis. Ita verò appellatam cenſent vel à colore ſubatro, qualis eſt in formicis, vel quod, dum ſtringitur, ſenſum exhibeat morſibus formicarum ſimilem; naſciturque plerumque in manibus aut etiam pedibus, nec eſt ſine dolore: in hac quandoque pilus vnus & alter, inprimis in facie, apparet. Alia dicitur *penſilis*, quod exiguo quaſi pediculo vt de chorda dependeat, vnde Græcis ἀκροχορδὼν dicitur, baſin exiguam habet, longum & grande caput. Hanc, ſi non ſit eiuſdem coloris, ſed thymi florem referat, minórque ſit & magis inæqualis, ac parua, Thymum appellant. Si verò maiores ſint hæ verrucæ, à ſimilitudine, quam habent cum ficus fructu, Ficus appellantur.

Referri huc etiam poſſunt Condylomata, & criſtæ ani, de quibus *lib.* 3. *Pract. part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 10. *de morbis inteſtini recti*, dictum.

Eſt & aliud genus verrucæ, ſeſſili ſimile, quod Clauum appellant Græc. ἧλον. Sunt illæ verrucæ albæ, rotundæ, clauorum capiti ſimiles, atque in digitis plantíſque pedum plerumque oriuntur, vt moleſtiã ac dolorem inter progrediendum excitent. Hoc Verrucæ genus, quia in ambitus illius cutis concoloris centro fuſcam aut nigram maculam habet, pupillæ inſtar, ac ob id oculo picæ ſimilis eſt, à Germanis *Elſteraugẽ*, quaſi picæ oculus nominatur.

Naſcuntur autem Verrucæ in diuerſis corporis partibus: frequentiùs tamen in manibus & pedibus, & plerumque plures ſimul.

Cauſa.

Oriuntur autem omnes, ſecundum vulgatam doctrinam, ex materia craſſa melancholica & pituitoſa, quam cùm natura non poſſit diſcutere, ex ea hoc genus tumorum format.

Platerus verò, vt cognatos tumores, ita & verrucas ex ſucco cuti & cuticulæ alendo deſtinato gigni ſtatuit, hoc modo. Vt in illorum ſubſtantia conſiſtens adhuc durities calloſas & cicatrices gignit: ſic in porum cutis vnum pluresvé portio illius irrumpens, cuti adhærens, radicibúſque, portiunculam exiguam porum adimplentem duram ac calloſam generat, quæ nunc extra porum effertur, in verruca penſili, aliàs in eo permanet, in verruca ſeſſili, vti & clauo in pedibus. Quod autem ſuccus ille in poros ſe ingerat, illorum dilatatio & amplitudo cauſſa eſſe poteſt: quod vti à variis cauſſis prodit, ita in pedibus cute vno loco validius preſſa, poróque ſic ampliato, caluus facilè gignitur. In manibus quoque cum plerumque ſe verrucæ offerant, ab externis iniuriis hoc prodire credibile eſſe ſtatuit.

Ex contagio etiam eas oriri ſtatuunt nonnulli, vt ſi ex reſecta verruca ſanguis cadat in aliam partem, in ea generetur Verruca, & ſi quis linteo fuerit vſus, quo ſanguis qui ex verrucis effluxit, collectus & deterſus eſt, & in eo ſuccreſcere verrucas.

Signa Diagnoſtica.

Verrucæ è deſcriptionibus traditis facilè cognoſcuntur, vt & eorum differentiæ, vt peculiaria ſigna tradere opus non ſit; vulgóque ſatis noti tumores ſunt. *Sign. Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

1. Verrucæ ſæpè ſuâ ſponte deſinunt, ſine vllius medicamenti ope. *Prognoſtica.*

2. Myrmeciæ & claui tamen ſine curatione vix vnquam deſinunt.

3. Acrochordones faciliores ſunt curatu, cùm radices exiliores habeant: reliquæ autem cum latiore radice in tantum fortiora & efficaciora medicamenta requirunt.

4. Acrochordon ſi exciſa eſt, nullam radiculam relinquit, idcóque ne renaſcitur quidem. Thymo Clauóque exciſis ſubter rotunda radicula naſcitur, quæ penitus deſcendit ad carnem, eáque relicta radice rurſus oritur. Myrmeciç latiſſimis radicibus inhærent, ideóque ne exſcindi quidem ſine exulceratione magna poſſunt. Celſus *lib.* 5. *cap.* 28.

Curatio.

Tolluntur autem Verrucæ vel medicamentis, vel Cheirurgia. Medicamenta vel occulta proprietate quadam hoc præſtant, vel ipſarum alimentum exſiccant, vt verrucæ poſtea marceſcant & euaneſcant. *Curatio.*

Fallopius commodat *folia ſalicis* aut ſuccum eorum. Si verò deſint viridia ſalicis folia, vtitur puluere foliorum ſalicis cum aceto ſimplici, vel ſcillitico miſto. Vtũtur etiam *ſcrofularia, radice dracunculi, ari, cyclamini.* Commendant quoque *radices chelidonij* recentes, quarum ſucco verrucas illinunt. Alij verrucas primò aliquoties feſtuca adurunt, & poſtea naſturtium & ſinapi applicant. Portulaca etiam aliqui à proprietate tolli verrucas exiſtimant. Tolluntur & Verrucæ, ſi cum *nigella* & *vrina* fricentur; ſi lauētur liquore ex foliis verbaſci collecto, & cum floribus appoſito: decocto ex *ſinapi, ſulphure*, & *ſale* facto cum aceto: ſi *folia ſabinæ* in vino macerata per dies tres continuos imponantur: ſi *herba Roberti, ruta* & *millefolium* ſimul trita applicentur. Vtile eſt & *cichorium verrucarium*, quod inde nomen accepit; itẽ ſuccus lacteus è caulibus dentis leonis, vt & aliarum plantarum intybacearum: *Aqua è ſarmentis vitium*, dum vruntur, exſudans: *farina cicerum.*

Efficaciſſimum etiam eſt, ad verrucas & clauos in pedibus, hoc emplaſtrum,

℞ *picis naual.* Vnc.j. *galban. acet. diſſ.* Vnc.ß. *ſal. ammon.* Scrup.j. *empl. diachyl. magni* Drach. jß.
Miſc. F. Empl.

Verùm ſi talia non iuuent, ad fortiora, & quæ

vim

vim cauſticam habent, imò ipſum ignem actualem, eſt accedendum. Cautè tamen cauſtica adhibenda, imprimis in locis neruoſis, & ita, vt ſolam verrucam attingant. Ideóque prius pars circum circa cera vel emplaſtro aliquo munienda.

In hunc finem adhibetur lac ficus & tithymali, & quidem lac tithymali efficax eſſe in ſeipſo compertum habere ſcribit Valeſcus de Taranta. Calx viua cum ſapone miſta etiam vtilis eſt, quod medicamentum efficacius erit, ſi vitriolum calcinatum vel viride æris addatur, vel cauterium ex lixiuio ſaponis paratum.

Vt ℞. *Albumen oui coctione indurat. viridis æris aluminis, ana* Drach. j. Miſc.

Vel *allium viride* recens contuſum verrucæ applicetur, & ſupra pileolus ex cera imponatur, & faſcia inuoluatur.

Vel ℞. *Auripigmentum*, & miſceatur cum oxymelite vel lacte tithymalli atque opponatur verrucæ. Vtile etiam eſt *ol Vitrioli & ſulphris*. Et ol. quiden ⊕ miris modis hîc commendat Io. Andreas à Cruce, atque hoc modo applicat: Cultellum exiguum ex ligno aloës aut ſimili parat, & in ol. vitrioli intingit, atque verrucam eo modo liberat, quo aliàs per ſcalpellum ferreum liberatur.

Cheirurgia, qua verrucæ tolluntur, deſcribitur à Galeno, 14. *method. med cap.* 17. Paulo Ægineta, *lib.* 6. *c.* 87. Rhaſe, *lib. diuiſion. cap.* 114. Fit autem ea vel extractione, vel exciſione, vel aduſtione. Extrahuntur aut euelluntur vel penna, cuius circulus par ſit verrucæ, qua vndique ſtringitur verruca, & poſtea circũagitur, atque ita cũ radice euellitur. Idē fiſtula argentea præſtare poteſt. Quidam ſuctu ac dentibus Romæ eas euellebat, vt Galen. *loc. alleg.* docet.

Exſcinduntur vel vinculo, penſiles ſcilicet verrucæ, filo nimirũ ſerico, aut alio forti, aut ſeta equìna, arctius ſubinde vinculum conſtringendo, donec verrucæ excidant. Et ſi aliqua radix remanſerit, cauterio abſumenda: vel ferro ſeu ſcalpello idoneo, ita, vt verruca circum circa prius ſcarificetur, & poſtea acuto ſcalpello vel phlebotomo radicitus exſcindatur.

Actu aduruntur vel bacillo betulæ accenſo, vel ſtilo ferreo candente per canalem, ne partes vicinæ lædantur, applicato. Vel ſi lamina ferrea ad magnitudinem verrucæ perforata verrucæ ita applicetur, vt ſola verruca per foramen appareat, & poſtea candente ferro, vel ignis flamma aduratur. Aduſtione facta eſchata tollenda, & vlcus conueniente modo ſanandum. Fallopius, ſi alia non ſint ſatis efficacia, vrit verrucam ſulphure hoc modo. Accipit mediam teſtam nucis iuglandis, & eam ad magnitudinem verrucæ perforat, atque parti, in qua eſt verruca, parte conuexa applicat, ita vt arctè verrucam comprehendat, & verruca per foramen in cauitatem teſtæ promineat. Poſtea ſulphur in teſtæ cauum imponit, atque incendit; quo liquato atque accenſo verruca tantum adurenda eſt, quantum æger ferre poteſt; atque ſi vna vice tolli tota non poteſt, ter vel quater repetenda eſt aduſtio. Vbi locus fuerit ſanatus, foliis ſalicis per aliquot dies fricandus & tegendus, ne reuiuiſcat verruca.

De Thymis, & criſtis ani dictum eſt, *lib.* 3. *Pract. part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 10.

CAP. XXXIIX.

De Cornibus.

Cornua. PLurimi ad verrucas etiam referunt Cornua, eaque ſtatuunt eſſe verrucarum quoddam genus oblongum & inſtar cornu recuruum. Verùm longè latius ab Arabibus, & poſterioribus Medicis, nomē hoc extenditur. Auicennas, *ſeptima quarti, tract.* 3. *cap.* 14. de cornibus ita ſcribit: *Cornua ſunt additiones ſpiſſæ, curuæ, naſcentes ſuper iuncturas in extremitatibus, propter vehementiam operationis; & cura eorum eſt inciſio, vt remoueatur ex eis illud, quod non dolet; deinde adminiſtrentur ſuper reſiduum medicinæ vehementer acutæ, ex medicinis verrucarum, donec cadat: deinde conſequatur butyrum coctum.*

Auenzoar, *lib* 1. *cap.* 5. hæc habet: *Audiui dici à patre meo, quod cuidam viro vidit naſci in dorſo ſuo os ad ſimilitudinem vnius cornu, quod erat minoris duritiei oſſis naturalis. Et ipſe pater meus purgauit humores groſſos in ipſo, & poſtea poſuit medicinas exſiccatiuas ſuper os, in quod cecidit dictum os, ſicut cadunt cornua cerui in vere. Et mihi etiam fuit ortum os, vnum ſuper dorſum, magnum mihi inferens dolorem: & purgaui me ab humoribus groſſis; & poſui ſuper ipſum reſolutiua, ita quod reſolutum fuit pro maiori parte, & illud modicum, quod remanſit, non impediuit me in aliquo in operationibus naturalibus exercendis. Ergo vbicunque inueneris ſimile, facias ſicut dixi. Et cum purgas iſtos, noli ipſos purgare ſolùm cum virtutibus medicinarũ, ſed cũ ipſis medicinis propriis. Et de melioribus mineris ad purgandum hos, eſt lapis Lazuli, ſed in magnete eſt abſque dubio magnum iuuamentum in hoc, ſed ego ipſum non ſum operatus, quia ſufficit mihi lapis lazuli, & ego commendo opera eius.*

Ex Recentioribus verò quidam inter affectus capitis cornua enarrant, de quo Lanfrancus, *tract.* 3. *doct.* 2. *cap.* 3. ſcribit: *Vidi quoque cranei manifeſtas eminentias, ſicut cornua. Nam vidi hominem, qui ad me venit pro conſilio, qui habebat in capite ſeptem eminentias, vnam alia maiorem, & diuerſis in locis. Quarum aliqua erat ita magna, & acuta, ſicut cornu capreoli, vel longitudinis pollicis, & multum lædebat cutem. Et miratus fui quomodo cutis non fuerat vlcerata. Quum ergo vidi, quod habebat à craneo ſuam originem, & radicem, non me voluī de cura intromittere, ſed ægro conſului, ne ſe poneret in manu alicuius, propter curam, quoniam mihi impoſſibilis videbatur.* Io. Philippus Ingraſſias verò, *de tumorib. tract.* 1. *cap.* 1. refert, ſe vidiſſe Panormi nobilem quandam puellam virginem, quamplurimis recuruis, ſimúlque in ſummo exacuatis excreſcentiis cornuum vitulorum inſtar, in omnib. ferè artubus, præcipuéque manuum, cubiti, & genuum correptam, etiam in capite & fronte: *Veruntamen*, inquit, *non ſub cute, ſed ſuper ipſa oborti erant tumores illi, & quidem nouo quodam generationis ordine. Etenim velut lapidis generatio contingit in veſica, vt ſcilicet alia ſuper aliam velut tunica aduenientè, in magnitudinem increſcat. Ita & in illis aſpeximus plurimas veluti oſſeas cruſtas, ſibi inuicem inhærentes, non ſecus etiam, ac ſi auellanarum cortices dimidios, alteri ſuperimponas, minorem tamen maiori, vt in acutum, Pyramidiſque effigiem coniungantur. Tacti autem circa baſin maximopere dolebant, & in tantum firmiſſimè, ac ſumma duritie inhærebant, vt nemine Medicorum aliquo remediorum genere ſuccurrere valente, ad nos tandem, poſt multos iam ſui morbi atque ortus horum annos, conſanguinei venerint. Continuò enim & magnitudine & aliis nouis enaſcentibus numero etiam augebantur. Quam Dei opt. max. gratia pauciſſimis diebus ad ſanitatem reduximus, priſtinamque pulchritudinem. Cùm tamen turpiſſima euaſerit, dæmonium potius, quàm hominem præ ſe ferens; vſque adeo vt parentes libentius mortem, quàm vitam illi optarint.*

Iulius Cæſar Scaliger, *Exercit.* 199. *ſect.* ſcribit: *Cornua hominibus adnaſci, ægritudo eſt, non monſtrum, de qua Principi Aboali, atque maximo viro Abumera narrantibus, equidem propter eorum auctoritatem adducebar, vt crederem, donec vnum vidimus in dorſo remigis cuiuſdam, qui in Ligurum trireme diu fuerat.*

Alexander Benedictus, *ana lib.* 1. *cap.* 14. narrat, ſe vidiſ-

ſe in Creta, vulnerato ſagitta genu, cornu nigrum rupicapræ capiti ſimillimum prodiiſſe, materiamque, quæ in oſſis ſubſtantiam conuerti debuiſſet, in corneam naturam aëris afflatu facilè conuerſam fuiſſe, concinnéque gummi modo indureſcentem.

Et Fallopius, *de partibus ſimilaribus cap. 7.* ſcribit interdum quaſi cornu in integris oſſibus, non in fracturis, naſci, quod quidem cornu excreſcat extra carnem & cutem, idque ſe vidiſſe Patauij in femore cuiuſdam nobilis, ex cuius crure excreuit quaſi paxillus longus.

...atio Luſi- cornu ...aneo

[¶ Zacutus, *de Prax. Med. adm. lib. 2. obſeru. 79.* refert, pauperem quendam natura melancholicum, diu de dolore calcanei dextri conqueſtum eſſe, & duritiem aliquam ibi ſenſiſſe, quæ poſtea in tumorem magnitudinis caſtaneæ paruæ excreuit, durum, aſperum, & liuidum, qui octo menſium ſpatio ita increuit, vt palmi longitudinem æquaret, & verum cornu referret. Qui poſtquàm de conſilio Medicorum, iuxta finem, nullis ſuperuenientibus ſymptomatibus, præciſus eſt, ac corpus ſingulis annis bis purgatum, biennio ſanus vixit. Poſtea ſubitò eodem in loco intolerabiles dolores ſenſit, & ſex menſibus cornu iterum excreuit, durum, acutiſſimis aculeis circumſeptum, longitudine palmi vnius & dimidij. Quod cùm iterum reſectum eſſet, in parte ima cauerna relicta eſt, è qua ingens humoris nigri fœtidi copia effluxit, adeò mordacis, vt vicinam carnẽ exederet. Corpus equidem medicamentis humori melancholico euacuando aptis purgatum fuit, & ſudorifera è radic. China exhibita, verùm ſine fructu. Ideóque ad intercipiendum fluxum fonticuli excitati fuerunt, vnus in crure ſano, quatuor digitis infra genu, in parte externâ, alter in crure affecto, octo digitis ſupra genu, ſeu in femore, in parte infernâ: ſingulis menſibus purgatus fuit, atque ita cornu non recreuit, & vlcus ſponte ſanatum, ac cicatrice obductum eſt.]

Huc pertinent procul dubio Nodi Plateri, de quibus *ſupra cap. 34.* dictum, qui ſunt tumores duriſſimi, firmiter oſſibus ſubiectis inſiſtentes, qui ab illis loco moueri nõ poſſunt, quaſi nouũ os priori accreuiſſet: quales tumores circa tempora & frontem, tibiarumque longitudinem, in nudis illis regionibus naſcũtur. Incipiuntque hi tumores aliàs per ſe, aliàs morbi alicuius comites ſunt, vt luis Venereæ, & Cephalææ cuiuſdam.

...atio. Cornua hæc & Nodi difficulter curantur, & toto vitæ tempore ſæpe durant. Si tamen prope articulos ſint, eorúmque motum impediant, aut premendo cõtinuum dolorem efficiant, amputanda ſunt, quod tutius fit, cum in nudis oſſibus ſola cute obductis conſiſtunt. Cutis primò aperienda, & cornu ſeu nodus denudandus, poſtea ferro acuto ab oſſe abſcindendus, & vulnus conueniente modo curandum.

CAPVT XXXIX.

De Fungis.

...gi. QVem Latini Fungum appellant, Arabes Fater & Fatera nominant, & inter tumores cerebri referunt. Galenus obiter eius mentionem facit; dum ita *lib. 1. de loc. affect. cap. 1.* ſcribit: *Iam vero ex his etiam, quæ adnaſcuntur rebus affectæ ſedis notæ petuntur. Quippe res adhærentes eſſentiæ proprietatem obtinent; quemadmodum fungi* (μυκύτας Græci vocant) *ſi fracto capite meninx fuerit affecta.* Facit quoque eius mentionem Auicẽna, *3. quarti, tract. 3. cap. 1.* dum inquit: *Et quando frangitur cranium, & egreditur velamen, & fit apoſtema, quod nominatur Fatera.* Et egimus de hoc tumore, *lib. 1. pract. part. 1. c. 25.* Verùm, vt ad Clariſſ. Guilielmum Fabriciũ aliquando ſcripſimus, vt ex *Centur. 2. obſeruat. eiuſdem, obſ. 35.* videre eſt, ex membranis cerebri equidem frequentiſſimè, attamen etiam in aliis partibus hoc tumoris genus naſcitur, vt hiſtoriæ duæ à me ibi adductæ teſtantur. Prior hæc eſt. *Hiſtoria.* Puer quidam annos natus circiter decem, ex ſaltu pedem ſiniſtrum ad terram vehementius alliſit, atque in planta è regione minimi digiti, læſit. Hunc tumor primò ſupra malleolum externum conſpectus fuit, qui à ruſtico quodam imperito (forſan luxationis alicuius reponendæ gratia adhibito) poſtea deorſũ pulſus fuit. Hinc tumor paulatim incrementũ ſumſit, ita vt totũ pedium prehẽderet, cutemq; inſigniter diſtenderet, & pedes digitorũ magno interuallo ob tumorem interiectum diſtarent. Cutis tamen colore ſanæ parti planè fuit ſimilis. Tẽtata, vt fieri ſolet, à variis varia, ſed omnia fruſtrà. Tãdem ad Cheirurgum peruentum: qui cùm ſuppurationem, ob inſignem loci mollitiem, factã eſſe crederet, & dolores increſcerent, aperuit locum. Parum ſanguinis, puris verò nihil effluxit: mox verò proſiliit quaſi pinguedo quædã, quæ vulnus claudebat. Sequentibus diebus fungi nigro ſeroſo ſanguine plenæ, copioſius erumpere cœperunt: & in planta pedes verſus digitũ minorem vna nocte quaſi *νέκρωσις* incidit tanta, quæ dimidium talerum æquaret. Aperta illa, nihil tamen putridi decidit, & nihil mortuæ carnis ſeparari potuit, ſed fuit caro quaſi ſpongia aduſta, cruenta, ſanguine turgens & diſtillans. Cœperunt & aliis in locis, ad latera, & ſupra talos fungi ſe efferre, fœdo & horrẽdo aſpectu, vt pars illa pedis magnitudinem capitis pueri ſuperaret. Tandem ad ſectionem peruentum, & pedium vſque ad os nauiculare & calcis præciſum eſt. Quod abſciſſum fuit, caro erat tota fungoſa, partim putrida & corrupta, partim coagulata, denſa, & viſcidæ pinguedini poroſæ ſimilis, pondere ferè libr. iiij. Verùm ſequentibus diebus ſpõgioſa caro iterũ magna vi prorupit, & quantum interdiu auferebatur, tantum noctu iterum ſuccreuit. Denique tumor magnus ad ſiniſtrum inguen, loco, quo glandulæ ſunt, in fumore exortus eſt, ſpecie planè ſimilis ei, qui in pedio ab initio conſpiciebatur; qui & ipſe poſtea ſua ſponte ruptus eſt, ex quo magna ſpongioſæ carnis copia excreuit. Nõ ita multò poſt puer vitã cũ morte cõmutauit.

Altera hiſtoria hæc eſt. Puer duodecim annos natus dentium dolore vehementer laborauit. Deuentum tandem ad extractionem: extractus eſt vnus ex dentibus ſuperioribus. Oritur poſtea tuberculum in palato propè illum dentem, magnitudine nuclei pruni. Iſtic cùm eſſet molle, nec ſpontè aperiretur, pus ſubeſſe credebatur: apertus fuit, nihil, niſi aliquot guttæ ſanguinis, effluxit. Poſtea verò caro ſpongioſa, nigricans prorupit; quæ vſque adeo increuit, vt non ſolùm os promineret, ſed & per nares excreſceret, pueroque tandem mortem afferret.

Fungi quoque, ex gurgulione enati, qui totum palatum impleret, ad anteriores dentes ferè pertingeret, hiſtoriam refert Guiliel. Fabricius, *Centur. 2. obſeruat. 19.* Et alius, *ſeq. obſeru.* meminit, qui ex gurgulione ortus, oui gallinacei magnitudinem æquauit, & foramina nariũ in palatũ deſinẽtia adeo oppleuit, vt difficulter æger ſpirare & verba diſtinctè proferre potuerit.

Adhuc alium etiam ex aure pullulantem vidit & curauit Guilielmus Fabricius, *Cent. 5. obſeru. 1.* Et de alio fungo ex ipſo centro vmbilici nato tractat *Cent. 5. obſeru. 62.* Hoc tumoris genus ad Nactas ſeu Naptas referendas cenſet Guilielmus Fabricius, *Cent. 3. obſeru. 36.* Verùm quid Naptæ ſint, ſupra *cap. 36.* dictum. Et licet fungoſi quid in Natta dicto tumore contineatur, & in genere hi tumores fũgoſi nominari poſſint: tamẽ cute illud tegitur; fungi verò propriè dicti, de quibus iam agimus, extra cutem nudi prominent, & creſcunt:

Ideóque etiam integris membranis cerebri non naſcuntur, ſed iis vulneratis, contuſis & læſis.

Subiectum horum tumorum eſt membrana aliquo modo læſa ſeu vulnerata ſeu contuſa.

Cauſſæ.

Cauſſa. De Cauſſa & modo generationis Fungorum ſcribit Io. Philippus Ingraſſias, quod fieri ſoleat hic fũgus non ſecus ac in lucernis, hiemali præſertim tempore, fũgus in ellychnii vertice oboriri ſolet, futuræque pluuiæ, vel mulierculis, preſagium; quemadmodũ Virgilius, 1. *Georg.* & Plinius quoq; *lib.* 18. *in fine*, teſtãtur. Etenim cùm aër humidus eſſe cœperit, fauilla, quæ cum fumo ſolet egredi, prohibita, ob aëris craſſitatem in lucernis reſidet, & quaſdam velut fungorum imagines imitatur. Ita igitur in diſcooperta reuelatáque cerebri membrana quædam prius ſubſtantia goſſipinæ lanuginis imaginem repreſentat. Deinde verò per halitum diſcuſſi vapores fumiq; ob aëris frigiditatem in ea ſubſtantia conglobati, paulatim ab interiori calore deuruntur ſiccantúrque, donec fungo quoque, ſimilis ſubſtantia appareat, alteratam eſſe ab aëre membranam ſignificans.

Verùm enim verò concedendum equidem eſt, ab humore ſuperfluo per læſas membranas quaſi exſudante huiuſmodi fungos generari, ſed quod materia eà ibi ab aëris frigiditate ſaltē detineatur, & à calore ſimpliciter exſiccetur, falſum eſt. Neque enim tã ſubitò hoc modo fungi generari & incrementum ſumere poſſent. Sed à facultate formatrice partium, humorem exſtillantem in carnem mollem, quæ fungi inſtar eſt in arboribus, mutari, naturámque, quæ nunquam otioſa eſt, humores affluentes, quos ob eorum copiam & ineptitudinem ac partis debilitatem, in eius alimentum ac ſubſtantiam conuertere nequit, in hanc ſubſtantiam mutare & formare, vero conſentaneum eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa Dianoſtica. Facilè cognoſcitur hoc tumoris genus. Ex læſa enim & contuſa ſeu vulnerata membrana caro mollis, fungoſa & pallida, cute non tecta, expullulat, & ſubitò incrementum magnum ſumit.

Prognoſticum.

Prognoſtici. Malum hoc periculoſum eſt, & curatu difficile, ac niſi rectè tractetur, facilè in cancri naturam abit.

Curatio.

Curatio. Vniuerſalibus præmiſſis, quæ huius loci explicare non eſt, fungus ipſe tollendus, quod fit, vel medicamentis exſiccantibus, atque erodentibus, vel exciſione.

Medicamenta exſiccantia tutiora ſunt, quàm erodentia: cùm erodentibus materia facilè exaſperetur, & cancri naturam induat. Parantur autem talia ex radicibus ariſtolochiæ rotundæ, Iridis Florentinæ, angelicę, acori veri, fol. ſabinę, cardui bened. roriſmarini, plantagin. equiſeti, geranij, fl. roſ. rubr. maſtiche, thure, myrrha, tutia præpar. plumbo vſto, ſacch. ♄, lapide calaminari, cineribus ranarum & cancrorum.

Exſcinduntur autem vel ligatura, quæ fit filo ſerico aut alio forti, vel ferro. Vbi fungus vel ligatura vel ferro ſublatus, pulueres ex enumeratis medicamentis inſpergendi ſunt. Vide de hiſce operationibus Guiliel. Fabricium, *locis alleg.* nimirum *Centur.* 3. *obſ.* 1. & *Cent.* 5. *obſ.* 62.

CAPVT. XL.

De Tumoribus malignis & venenatis; ac in ſpecie de Elephantiaſi.

EST tandem tumorum ab humoribus oriundorũ genus quoddam, quod malignitatem coniunctam habet. Inter quos primò occurrunt variolæ & morbilli. Verùm cùm de iis actum ſit, *de febrib. libr.* 4. *cap.* 12. hîc nihil addimus, ſed Lectorem eò remittimus. Deinde Bubones & Carbunculi peſtilentes; de quibus cùm itidem *loco alleg. c.* 6. actum ſit, hoc loco eo labore ſuperſedere poſſumus. Pertinet tertiùm huc tumores Venerei, de quibus ſuo loco inter morbos malignos agetur. Tandem Elephantiaſis, de qua ſolùm hoc loco agemus.

Quam Arabes lepram vocant, Græcis Elephantiaſin nominari, *ſupra, capite* 28. dictum eſt. Appellatur autem Ἐλεφὰς, Ἐλεφαντίασις & Elephantia ab Elephante; ob ſimilitudinem, quam hic morbus habet cum Elephante, nimirum, vt nonnulli putant, quod eo morbo laborantes, magni vt Elephantes, fiant; quæ inepta eſt notatio, cùm Elephantiaci non maiores fiant (niſi quis non ad magnitudinem corporis Elephantiaſi laborantium, ſed morbi magnitudinem reſpiciat, quod ſcilicet ſicut inter quadrupeda maximum animal elephas eſt: ita inter morbos hic maximus & ferè inuictiſſimus exiſtit. De qua re Macer, *de virib. herbar. cap.* 15. ait: *Elephās.*

Eſt lepra ſpecies, Elephantiaſiſque vocatur,
Qua cunctis morbis maior ſic eſſe videtur,
Vt maior cunctis Elephas animantibus exſtat:)

Vel quod malũ in crura ſerpens, efficiat ea Elephantis ritu ferè rigida & æqualia: vel quod inter alios morbos vehemens ac validus ſit, veluti Elephas, vel quæ cõmodiſſima videtur explicatio, quod membra & cutis hoc morbo laborantium tumida, ſcabra, rugoſa, tuberoſa, & inæqualis, vt Elephantum, reddatur. Galenus, *de tumorib. cap.* 14. malum hoc, cùm incipit, etiam σατυριασμὸν nominari ſcribit, eò quod hoc morbo affectorum facies ſimilis reddatur Satyrorum dictorum faciei. Nam labia Elephantiaſi laborantiũ fiunt craſſa, naſuſque tumet, atque ideo depreſſus apparet, aures tabeſcunt, maxillæ rubore perfunduntur, in fronte hinc inde tumores quaſi quædam cornua apparent; quanquam alij ea etiam de cauſſa σατυριασμὸν hoc malum nominari cenſeant, quod in ortu huius mali ægri Satyrorum more ſunt valde libidinoſi. Aliam tamen & diuerſam ſimilitudinis rationem ex Archigene refert Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 120. quoniam videlicet malæ faciei iiſdem cum rubore attolluntur, & muſculis maxillaribus veluti conuulſionem patientibus mentum ipſum dilatatur; quemadmodum etiam ridentibus euenire ſolet, ſimilitudine quadam ad picturas Satyrorum, quos ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι Cœl. Rhodiginus, *Antiq. lect. lib.* 19. *c.* 25. ita nominatos putat, quod ore hiante labiiſque diductis inſtar ridentium cantent & ludant. Nonnulli & tertiam appellationis huius cauſſam afferunt, nimirum quod Elephantiaſi laburantes Satyris in Venerem propenſione & libidine ſimiles ſint.

Λεοντίασις etiam appellatur, vel quod, vt Leo, inuictum aut malum ſit, vel quod, vt eſt apud Aëtium, *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 30. frons ægrorum cum tumore quodam laxior reddatur, ad ſimilitudinẽ pellis flexilis ſuperciliorũ Leonis; vel quia hoc morbo affectorum anima ſpirituſve non ſecus ac leonũ anhelitus, quemadmodũ & excrementa, fœteant; vel quoniã hoc morbo laborantes turpiſſimam & terribilem faciem habeãt, vt leonum inſtar terrorem ex improuiſo adſpicientibus incutiant. Noſtris appellatur hoc malũ diui Lazari, quod Elephantiaci ita vlceribus ſcateant,

teant,

teant, ſicut Lazarus ille mendicus, cuius in hiſtoria Euangelica, *Luc.* 16. *c.* fit mētio vlceribus plenus fuit.

Graue autem hoc malum eſt, & veluti vniuerſalis ac totius corporis Cancer, vnde plura morborũ genera complectitur. Adeſt enim primò magnitudo aucta, & tumor hinc inde in corpore, præcipuè in partibus externis, quarum etiã pulchritudo & figura hinc corrumpitur; adeſt etiam calida & ſicca intemperies, partes exulcerantur, & corrumpuntur, vt tandem decidant. Totam huius mali ideam Celſus *lib.* 3. *cap.* 15. deſcribit ita: *Totũ, inquit, corpus afficitur, ita vt oſſa quoque vitiari dicantur. Summa partes corporis crebras maculas, crebroſque tumores habent. Rubor harum paulatim in atrum colorem conuertitur. Summa cutis inæqualiter craſſa, tenuis, dura, molliſque, quaſi ſquamis quibuſdam exaſperata, corpus emarceſcit, os, ſura, pedes intumeſcunt. Vbi vetus eſt morbus, digiti in manibus pedibuſque ſub tumore conduntur, febricula oritur, quæ facilè tot malis obrutum hominem conſumit.*

Cauſſa.

Cauſſa continens eſt atra bilis, eaque malignitatis non expers, in totum corpus diffuſa. Diſputant autem de humoris huius atri generatione autores prolixè, & in varias ſententias abeunt. In eo quidem omnes conſentiunt, ex aliorum humorum aduſtione hunc humorem generari; in eo verò diſſentiunt, ex quorum humorum aduſtione fiat. Auicennas, *tertia quarti, tract.* 3. *c.* 1. omnes complexus videtur, dum quinq; ſpecies huius humoris pouit. Prima eſt, quæ ex ſanguine fit: ſecunda, quæ ex humore melãcholico: tertia, quæ à bilis amaræ aduſtione: quarta, quæ ex pituita cõbuſta fit: quinta, quæ ex chyli, craſſa, calida, & ad exuſtionem apta parte fiat, vt ex ſalſis carnibus, piſcibus, & ſimilibus. Verùm etſi negandũ non ſit, aduſtionem humorum hîc adeſſe, & ſalſos humores huius mali cauſſam eſſe: tamen cùm plurimi alij tumores & vlcera ex aduſtis humoribus fiant, omnino ſpecifica hîc cauſſa quærenda, quæ tamen explicari facilè non poteſt; ſed in occulta malignitate conſiſtit. Humor autem is per omnes venas diffunditur, & ſine putredine febris inductiua per totum corpus diſpergitur & alimento miſcetur.

Ad huius autem humoris generationem, multa ſunt, quæ faciunt. Nonnulli à primo ortu morbi huius ſeminaria contrahunt, qui vel ex Elephãtiacis parentibus nati ſunt, vel concepti fluentibus menſibus vitioſis & corruptis, atque ad atram bilem declinantibus. Deinde etiã membrorum nutritioni dicatorũ, purà Epatis & Lienis intemperies calida & ſicca, vnde ſanguis & humores aduruntur, inter mali huius cauſſas meritò numeratur. Præterea etiam facit huc vſus frequentior ciborum ſalſorum, acrium, craſſorũ; aër itidem calidus & ſiccus: aut craſſus & nebuloſus: vnde in aliis regionibus frequentius hoc malum eſt, in aliis rarius. Scribit quidem Lucretius *lib.* 6.

Eſt Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media, neque præterea vſquam.

Verùm etſi frequentior ſit hic morbus eo loci, vt etiam Galenus, *lib.* 2. *ad Glauc. cap.* 10. teſtatur, dum ſcribit, in Alexandriã, ob regionis feruorẽ, & victũ incommodum incolarum, vt qui edant farinam elixatam, & lentem, & cochleas, & plura ſolita, & carnes aſininas, & alia quædam, quæ craſſum melancholicũ humorẽ generant, plures Elephantiaco morbo corripi: tamẽ etiã in aliis regionibus reperitur. In Germaniã in quibuſdam regionib. frequentes ſunt Elephãtiaci; in Hiſpaniã verò & Africã frequẽtiores; in Narbonenſi Gallia & Aquitania plures reperiũtur, quàm in reliqua Gallia. Plinius, *lib.* 27. *c.* 1. ſcribit, Elephantiaſin ante Pompeij tempora non accidiſſe in Italiã. Conſuetudo quoque & conuerſatio cum Elephantiacis huc pertinet. Inquinatur enim aër, qui inſpiratione attrahitur, ex membrorum fœtore & vitiatã ſpiritus exhalatione. Vnde homines meritò auerſantur hoc malo laborantes, & ipſi etiã neceſſarij & domeſtici, ægrorum conuerſationẽ deuitant, eadémque de cauſſa ex conſortio hominum ſeparantur, & ad loca aprica, in quibus & ipſi commodiùs & ſine aliorum periculo viuant, amandantur. Imprimis autem contagioſus eſt coitus cum leproſo aut leproſâ, aut cum eâ, quæ antea cum leproſo rem habuit. Ad eaſdem cauſſas pertinet etiam melancholicarum excretionum retentio, vt menſium hæmorrhoidum ſuppreſſio, vlcerum diuturnorum exiccatio. Humor enim talis, ſi diu in corpore detineatur, in dies peior euadit tandémque malignitatem hanc acquirit, & in corpore retentus in venas reſtagnat, ſanguiniſque maſſam inficit. Apprehendit præterea hoc malum frequẽtius viros quàm fœminas, atque inter hos illos magis, qui craſſum ac viſcoſum, ad atram bilẽ tendentem ſanguinem habent, & qui victu craſſo atque inordinato vtuntur.

Signa Diagnoſtica.

Quantum autem ſigna attinet huius mali, etſi aliqua ex Celſo antè enumerata ſint: integram tamen ſignorum & Symptomatum hiſtoriam enumerare vtile eſt. Itaque vbi imminet hoc malum, adeſt ſegnities, ſpiratio tarda & difficilis, motus difficilis, aſſidua alui cõſtrictio, vrinæ veluti iumentorũ lotia, reſpiratio tarda, fœtida, procliuitas in ♀ rem. Vbi malum iam ad cutem progreſſum fuerit, calor natiuus & floridus in facie mutatur, rubræ ſubliuidæq; puſtulæ oriuntur, malæ craſſiores fiunt & mentum, ſub linguâ venæ varicoſa fiũt ac nigreſcunt, pili defluũt, adeſt ſitis ingẽs, oriſque ſiccitas diurna & nocturna. *Sign. Diagnoſtica.*

Sunt autem, vt aliorum morborum, ita etiam huius mali quædam tempora: Principium, cum vitioſus humor & malignitas adhuc viſcera obſidet; Incrementum, quando malum iam foris ſe prodit, & ſymptomata indies augentur; Status, cùm membra exulcerantur, & iam tota ſymptomatum ſyndrome apparet, quam mox ſubiungemus. Primò oculi apparent exactè rotundi, & obtutus eorum fixus eſt ac immobilis, quod accidit ob adipis conſumtionem & muſculorum extenuationẽ; palpebræ & aures contrahuntur; ſupercilia decidunt, naſus intumeſcit extra, & ſimus redditur, ob humoris affluxũ, & intus conſtringitur, vnde meatus comprimitur & reſpiratio impeditur, vt quaſi per nares loqui videantur; color faciei eſt liuidus, aſpectus terribilis; tubercula & puſtulæ rubræ apparent ſub ſuperciliis, circa aures variiſque in facie locis, nodique inſtar granorum duri ac rotũdi; labra fiunt craſſa, oſſa iuxta aures prominent, pili capitis decidunt, & ſi euellũtur, pars albæ cutis ſimul euellitur, quod certiſſimum eſt lepræ ſignũ. Prodit & ſe hoc malum in aliis partibus: venæ ſub linguâ intumeſcunt & nigricant, ac glandulæ linguæ circumiacentes tumores rotundos habent, inſtr ſcrofularum quæ ſuibus accidunt. Anhelitus fœtet, vox eſt rauca, clãgoſa & obſcura, ob pulmones & partes reſpirationi inſeruientes, craſſis & aduſtis humoribus obſitas, & arteriæ ſiccitatem atque aſperitatẽ. In manibus muſculi extenuantur, præcipuè inter pollicem & indicẽ, cum illi muſculi naturaliter in montoſum ac manifeſtum tumorem attollantur, ipſorũ depreſſio ac emaciatio, quæ fit ob alimenti defectum, in ipſis manifeſtior eſt. Vngues finduntur: Stupor adeſt & ἀναισθησία in tibiis & pedũ ſuris, ita vt quamuis acubus ibi pungantur, nõ ſentiant, ob materiã vitioſam partẽ opplẽtẽ & ſpirituum acceſſum prohibentẽ. Idem interdũ etiam in digitis manuum & pedũ euenit, in quibus etiã frigiditas, ſenſuſq; priuatio quædam percipitur: interdum etiã ille ſtupor & dormitatio, vti appellant,

toti cuti, inter iſtos digitos, vſque ad brachium accidit,& à pede ſe extendit vſque ad genua & coxas, imò per vniuerſum corpus ſenſus in Elephantiacis imminuitur. Nerui enim & pori omnes à craſſitie humorum obſtructi & occluſi ſpiritui animali tranſitum non concedunt. Sub cute in quibuſdam locis ſentitur formicatio, ac ſi vrticæ affricarentur, ac titillationes, quaſi vermes ibi reperent, ob fumos & vapores aduſtos ſub cute aſcendentes. Cutis ipſa tota eſt vnctuoſa, vt aqua ei effuſa vix hæreat, ob adipis ſub cute liquationem,& excrementorum pinguium in eam effuſionem. Quibus aliis & alia ſigna addunt. Iubent acciipere aliquot grana ſalis, & ſuper ſanguinem proicere,quod ſi ſanguis ſit infectus, ſtatim reſoluitur ſal, ſi non infectus, non reſoluitur. Iubent etiam ſanguinem infundere in aq. limpidiſſimam,ſi inſuper natauerit,corruptus eſt,ſi fundum petat,non eſt corruptus. Alii ſanguinem in panno lineo poſitum abluunt. Si enim dum nigricantia quædam, aſpera,& arenoſa quaſi corpora appareant, arguit Lepram. Verùm ſunt & alia ſigna, nihilq;ferè incommodi eſt,quod non huic malo coniungatur,in quo nihil ferè intus & extra ſanum eſt. Sed tamen præcipuè facies conſideranda, nullusque facilè leproſus iudicandus, niſi faciei figura corrumpatur. Et cùm in quibuſdam Rebus publ. annua inſtituatur Elephantiacorum examinatio, atque illæ propriæ Medici partes ſint, danda ei opera eſt, & magna cautio adhibenda, ne imprudentia & præcipitato iudicio os in exilium trudat,qui hoc malo infecti non ſunt, aut eos, qui infecti ſunt, cum ſanis magno periculo cõuerſari permittat. Quod adſequetur, ſi ſigna ſupra enumerata omnia in conſpectu habuerit, & quæ propria & inſeparabilia ex iis, quæ verò cum aliis morbis cõmunia ſint,perpenderit. In quorum examinatione diligẽtem operam præſtitit Franciſcus Valeriola, *in enarrat. l. 6. enarrat. 5.* qui locus videri poteſt.

Non prætereundum hîc & illud,quod habet Marcellus Donatus,*hiſtor.med.memorabil. lib.1. c. 4.* è quo quanta ſit ſanguinis corruptio in leproſis, occaſio cogitandi dari poteſt. *Annibal*,inquit, *Pedemontanus, Phrygio, cùm per biennium incurabili lepra vexaretur, pleuritide correptus fuit,cui ſectâ venâ hoc mirandum accidit: Aqua calida vrnæ menſuram excedẽs,in quam ſanguis ad* Vnc. vj. *pondus fluxit, cùm deferbuiſſet,haud ſecus ab ipſo denſata eſt,quàm ſi aqua lac, ſanguis verò coagulum eſſet,ita vt conſiſtentia coagulato lacti perſimilis videretur, colorem verò proprium referret,cuius ne gutta quidem inconcreta ſeorſim ab alio reperiri potuit.* Cauſſam huius rei refert autor citatus in craſſitiem & lentorẽ ſanguinis, qui aquæ permiſtus vtriuſque actuali caliditate, diſtributioni in miſtione opitulante, cùm deferbuiſſet,coagulationi occaſionem præbuerit. Idẽ & hîc accidiſſe putat, quod venit, cùm reſciſſæ pellium partes ad glutinum parandũ in aqua coquuntur. Vbi enim refrigeratur illa aqua, ſtatim cogitur, ob ſucci lentorem & viſciditatem; quod etiam accidit in eduliis, quæ ex pedibus animaliũ parantur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Ex quo patet, malum hoc eſſe grauiſſimum ac difficile, & reuerà non niſi incipiens & initio curam recipere, quanquam cum difficultate. Confirmata enim & inueterata Elephantiaſis curationem planè reſpuit. Si enim Cancer, qui particularis ſaltem morbus eſt, curam non recipit, multo minus curationem recipiet Elephantiaſis, qui vniuerſalis totius corporis cancer eſt, vixque vllum repertum eſt remedium, quod mali huius magnitudinem ſeparare poſſit.

2. Morbus nimirum ipſe magnus eſt,magna humorum corruptorum copia, & ſummus in corpore ardor,tantus ſcilicet,vt ſi quis breui temporis aſpcio pomum recens contineat, illud corrugetur & areſcat, ac ſi aliquot dierum æſtu exiccatum fuiſſet. Et ipſa illa malignitas diu iam radices egit. Nam tardius ſe prodit hoc malum, neq; ante quam malignitas humorum viſcera obſederit ac corruperit. Virtus contra debilis eſt,vt ex actionibus omnium facultatum læſis ſatis apparet.

3. Quapropter quemadmodum perfectè à malo eiuſque diuturnitate victi fruſtra manus adhibemus: ita abſtinere ab iis, qui eiuſmodi affectione corripi & tentari videntur,planè eſt hominum deſperantiũ. Humanum enim vt Aëtius,*tetr.4.ſerm.1.c.121.* ſcribit,& plenum beniuolentiæ ſignum eſt, in extremis malis etiam vſque ad experimenta venire, ad difficultatem affectionis compeſcendam.

Curatio.

Curationem quod attinet, in recenti adhuc Elephantiaſi curandâ, ante omnia neceſſarium eſt, vt vitioſi humores è corpore tollantur: quod tamen fruſtrà tentabitur, niſi prius etiam diæta talis inſtituatur,qua non plures vitioſi humores colligantur, ſed potius vitium,quod eſt in humoribus & corpore, emendetur. Faciunt id refrigerantia & humectantia, contraria nimirum intemperiei p. n. quæ eſt calida & ſicca. Sorbitiones conueniunt,quæ temperari poterunt *acetoſa,bugloſſ. borrag.* quibus etiam, vt & aliis cibis, admiſceri poterit C. C. quod peculiarem vim eam malignitatem oppugnandi habet. *Curatio.*

Cibi ſint boni ſucci & coctu faciles, carnes, elixæ potius,quàm aſſæ, aut ſi aſſæ ſint,adhibeantur cõdimenta,vt & aliàs, ex *acetoſa,lactucâ,ſucco citri, granatorum, aceto roſ. capparibus.* In primis commendantur *cremor hordei*, cum *lacte amygd. dulc.* Vitentur contra ſalſa ac ſale & fumo indurata, frixa, aduſta,aromarica, piſa, fabæ, cepæ, allium, ſinapi,carnes leporinæ, ceruinæ, bubulæ, ſuillæ,piſces, quæ carnem lentam & viſcoſam habent, & omnia quæ humorẽ craſſum, melancholicum, & aduſtum generant. Et cùm ægri ſubinde ſitiant, à vino verò caliditas & ſiccitas augeatur,vinum merum hîc nocet; cereuiſiâ verò plerumq; humores craſſi generantur. Ideoq; alium potum, quibus quotidie ſine incommodo vti poſſint, excogitare neceſſarium eſt. In quo genere primas obtinet pomaceum,ſeu potus è ſucco malorum dulcium maturorum,ac deinde bene defæcatus. Hic enim potus non ſolùm Elephantiacis,ſed etiam melancholicis & hypochondriacis, aliiſq; quibus iecur & meſenterium morbo cauſſam præbent, vtiliſſimus eſt. Humorem enim melancholicum temperat, eius vapores diſcutit,cor recreat, & lætitiam generat, viſcerumque ſiccitatem temperat, ac bonum alimentum præbet. Alius potus qui omnibus calidis naturis & morbis vtilis eſt, modò ventriculus ferat, hoc modo parari poteſt:

℞. *aq. puræ* ℔. vj. *ſacchari* Vnc. vj. *ſucci limon. aut citri.* Vnc. iij.

Prout ægri ventriculus, caloris robur, & ſapor exigit, *ſantali citrin.* Drach. ij. bulliant parùm,poſtea adde *cinam.* Drach. j. Colentur.

Tenuioris fortunæ homines ptiſanam vel hordeũ decoctum cum ſemine fœniculi vſurpare poſſunt. Efficacior potus eſt talis.

℞. *acetoſæ, calendulæ, vlmariæ ana* P. j. *pimpinell.* Drach. ij. *raſur. eboris, C. C. ana* Drach. j. *paſſular. mundatar.* Vnc. ij. *glycyrrhizæ raſæ* Vnc. j. *hordei* ℔.j.

Coq. in aqu. ℔. viij. ad duarum conſumtion. Colatura condiatur *Sir.* vel *Iulepo violarum.* Vel ℞. *rad. cichor.* Vnc. j. *vuar. paſſar.* Vnc. iij. *glycyrrh.raſæ* Vnc. ß. *C. C. ſem.fœnic. ana* Drach. j.

Coq. in aq. ℔. viij. ad tertias ferè. Colatura condiatur *Sir. violaceo.*

Deinde

Deinde prout opus eſt vena ſecetur, corpuſq; purgetur, pro ratione circumſtantiarum, V. g.

℞. *Caſſ.æ* Vnc. j. *elect. diacathol.* Drach. ij. *ſem. fœn.* Scrup. ß.

Cum *ſacch.* F. Bolus.

Vel ℞. *El. diacathol.* Vnc. ß. *confect. Hamech.* Drach. j. vel Drach. ij. *cõſeru. borrag.* Drach. ß. *ſacchar.* q. ſ. F. Bolus.

℞. *rad cichor. ſcorzon. ana* Drach. iij. *acetoſ. borrag. bugloſſ. fumar. ſcolopendr. ana* P. j. *flor cordial.* P. ij. *ſem 4. frig. maior. fœnic. ana* Drach. ß. *fol. ſenæ el.* Vnc. ß. *polypod. q. epithymi ana* Drach. ij. *paſſul. mundatar.* Vnc. ß.

Coq. in ſ. q. *aq. ſimpl.* In colaturæ Vnc. iiijß. infundatur *rhabarb.* Drach. jß. *cinamomi* Drach. ß.

Colaturæ expreſſæ adde *ſir. de fumar. borrag. ana* Vnc. ß. Miſc.

Vel ℞. *rad. cichor. rhabarb. monach. helenij, ana* Vnc. ß. *acetoſæ, fumar. ſcabioſ. bugloſſ. capill. ♀. ana* M. j. *flor. borrag. bugloſſ. ana* M ß. *glycyrrhizæ raſæ, paſſul mundatar. ana* Drach. vj.

Coq. in ſuffic. q. aq. ſ. Colaturæ ℞. ℔. ij. Infundantur in eâ *fol ſenæ polypod. q. ana* Vnc. j. *cortic. ellebori nigr.* Vnc. ß. *ſem fœnic. aniſi, ana* Drach. ij *citri* Drach. j. *epithymi* Drach. v. *cinam* Drach. j.

Poſtea leniter ebulliant & colentur, & cum ſaccharo dulcorentur, de quo ſumat æger ſingulis vel alternis diebus Vnc. ij. vel iij. cum iure pulli. Vel aliæ præparationes & purgat. inſtituendæ, ex *ſero lactis, fumaria ſcolopendr capillis ♀, borrag. bugloſſo, violis, cichorio, endiuia, acetoſa, ſcabioſa, thymo, ſcordio, glycyrrhiza, oxylapatho &c. Ex epithymo, polypodio, fol. ſena, helleboro nigro &c.* Sunt autem purgantia & præparãtia ſæpius repetenda, neque vnico aut altero digeſtiuo aut purgatione malum tam contumax vincitur.

Sunt autem etiam interea medicamenta vſurpanda cardiaca, & malignitatem extinguentia, vt

℞. *conſ. bugloſſ. borrag. tunicis, viol. nymphææ, roſar. ana* Drach. ij *fol. auri* iij. vel jv. vel etiam plura, *C. C. præparat.* Drach. I. *theriacæ opt.* Scrup. iiij. *Sir. de pomis vel borrag.* q. ſ. F. Elect.

Vel ℞. *Conſ. flor. borrag. bugloſſ. roſar. ana* Vnc. jß. *ſpec. diarhod. abb. theriacæ opt. ana* Drach. ij.

Cum *Sir. de pomis* F. Elect. de quo æger ſingulis diebus manè ad quantitatem nucis iuglandis ſumat, & ſingulis ſeptimanis bis vel ter, mox aſſumpto Electuario, deſcendat in labrum aquâ dulci plenum, in quo ſedeat horâ j. Balneum autem ita temperatum ſit, vt neque poſt egreſſum è balneo, nec in ipſo balneo ſudor cieatur. Si enim ſudor moueatur, iam calidius balneum eſſe indicio eſt. Plerique ægros mox ad naturales & minerales aquas ablegant. Verùm cùm valde ſiccent, ſæpe plus nocumenti, maximè in principio morbi, vbi calor & ſiccitas adhuc vigent, inde oritur. Commodius eſt aq. dulcis balneum, quod ſiccitatem temperat, excrementa diſcutit, & cutem laxat. Poſt balneum tali vel ſimili medicamento corpus inungatur:

℞. *ſucci ſolani, ſcabioſ. ana* Vnc. j. *rad. lapathi acuti* Drach. vj. *acet. roſ.* Vnc. j. *rad. helẽ pimpinell. ana* Vnc. ß. *ol. roſ.* Vnc. jv. *cortic. hellebori nigri in petiâ ligat.* Drach. iij.

Coq. ferè ad ſuccor. conſumt. Poſtea abiecto helleboro nigro

℞. *butyri rec.* Vnc. jß. *pingued. viperæ,* vel ſi non habeatur, *theriac.* Vnc. j. *plumbi vſti* Vnc. ß. *lithargyri ceruſſa, ana* Drach. ij. *thuris* Drach. jß. *ſtyrac calamit. nitri ana* Scrup. ij.

Miſce, & cũ *ſucco limon.* in mortario plũbeo piſtillo plumbeo agitentur, donec linimenti formã acquirat.

Poſt balneum hoc remedio, quod nonnulli pro ſecreto habent, vtantur: *Milui* deplumati abſciſſum caput & pedes ac viſcera exempta in olla nouâ comburunt, & de puluere illo aliquid in liquore quodam exhibent, carnes verò in tres partes diuiſas, tribus continuis diebus comedendas exhibent.

Solenander ſe hoc felici ſucceſſu vſum eſſe ſcribit. Accipit duas aut tres *viperas*, aut ſi haberi non poſſint, alios ſerpentes, & viuos diſſecat, atque adiecto hordeo multo in aqu. coquit, donec hordeum crepet. Hordeo illo & ipſa etiam carne ſerpentũ pullos gallinaceos multos alit, nullumque aliud iis alimentum præbet, quo vbi aliquot dies nutriti fuerint, implumes euadunt, & tandem rurſum plumis veſtiuntur. Hac poſtea carne & iuſculis paulatim ægrum alit. Et vſitatum fuit antiquis remedium ex viperis. Corpore enim purgato, vere potiſſimum, receperunt viperas, & cauda ac capite abſciſſis, ac cute abiectâ, carnes ægris comedendas dederunt. Verùm monet Iulius Palmarius, Fernelium quamuis diligentiſſimè ſtuduiſſet, aliquos viperarum vſu reſtituere, nunquam tamen in tota vita voti compotem factum eſſe. Huius monitu etiam ipſe Palmarius viperas aliter atque aliter paratas, & ipſam etiam Teriacam exhibuit, ſed nullo ſucceſſu. Etſi enim per initia prodeſſe videatur hoc remedij genus: tamen ſaltem Elephanticũ virus eo in cutem detrudi, atque omnia ſymptomata ſic exaſperari ſcribit, vt auctâ putredine membratim quaſi dilacerentur. Verùm cùm antiqui valde cõmendarint vſum viperarum, & eundem etiam recentiores prædicent, hac in re experientia conſulenda.

Antiqui quoque caſtratione loco remedij vſi fuerũt, & multos hoc modo ſanatos eſſe ſcriptũ reliquerunt, quod ideo exiſtimat fieri Valeſcus de Tarantâ, quod cũ Lepra ſit nimia ſiccitas, per teſtium ablationem corpus humectetur, & quaſi effœminetur, ac humiditas retineatur.

Atque vt hæc cõcludamus, vna Elephantia, vt ſcribit Palmarius, præ aliis morbis longis, remediorũ varietate & viciſſitudine gaudet. Suntque in hoc affectu, ſi quo in alio, ab omnibus ferè remediis induciæ quædam & intermiſſio ſæpe ægro concedenda, deinde eadem repetenda, & noua addenda; cùm vix vnquam conualeſcat, qui in vnico remedio, quamlibet generoſo, ſpem ſalutis collocat. Iulius Palmarius magnam ſpem ponit in *Hydrargyro*, quod neque viperis, nec Theriaca, neque ferro, neque igne hîc minus valere ſcribit. Verùm cùm omnia hîc ponere longioris operæ foret, & plura talia idem Palmarius, *lib. de Elephantiaſi*, annotauerit; multa etiam collegerit Aëtius *tetrab. 4. ſer. 1. c. 121. & ſeqq.* plura quoque in *Roſa Anglicâ*, apud Foreſtum, atque alios habeantur, & mira quoque multa de Elephãtiaſi collegit Schenckius, *lib. 6. obſeru.* Autores iſtos conſulere licet. Hiſtoriam fœminæ leproſæ, quã auro potabili exuberato ſupra ſphæram exaltato, quod ita vocat, nec reductili, & Antimonio Alexãd. Suchtenij curauerit, recenſet Petrus Palmarius, *in lapid. Philoſophico dogmaticorũ c. 34.*

CAPVT XLI.

De Tumore flatulento.

Atque ita hactenus Tumores omnes ab humoribus oriundos explicauimus: proximũ iam eſt, vt de tumoribus à flatibus ortis dicamus. Peculiares enim à Flatibus ſeu ſpiritu flatulento tumores oriuntur, quos Græci πνευματώσεις, & ἐμπνευματώσεις, & ἐμφυσήματα, Latinis Inflationes appellant. Duplici autem modo, vt Galenus, *4. de rat. vict. in acut. comm. text. 21.* docet, generatur, collecto ſpiritu flatulẽto in quibuſdam cauitatibus vel ſenſui expoſitis, vel ratione contemplabilibus. Per cauitates autẽ ratione contẽplabiles, vt idem explicat, *2. ad Glauc. cap. 5.* intelligit ipſos ſimilarium poros atque interpoſita ſimilaribus ſpatiola.

Cauſæ.

Cauſſa proxima & coniuncta huius tumoris eſt flatus vel ſpiritus flatulẽtus. Gignitur autẽ ille à calo- *Cauſſa.*

re debili, vt Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 4. ſcribit, imbecilloque. Etenim vt abſolutum frigus vaporem haudquaquam excitat: ſic vehemens calor vaporem diſcutit. Materiam flatibus præbet humor craſſus, pituitoſus, vel melancholicus. Eandem præbens & cibi ac potus flatulenti, aër frigidus, humidus, nebuloſus, vita otioſa, euacuationes ſuppreſſæ. Facit etiã ad flatuum cumulationem partis denſitas, quæ vapores tranſpirare non ſinit.

Differentiæ.

Differentia. Sunt autem tumorum flatulentorum plures differentiæ, pro partium affectarum imprimis ratione, dum interdum ſub cute & circa membranas muſculorum flatus colliguntur, interdum in membranis viſcerum, interdum in ipſis viſcerum cauitatibus, ventriculi, vteri, abdominis, ſcroti.

Signa Diagnoſtica.

Sign. Diagnoſtica. Flatulentus tumor cognoſcitur, quod pars quidem in molem nunc maiorem, nunc minorem attollitur, ſæpe etiam ex diſtenſione dolor excitatur; in partibus tamen nulla grauitas ſentitur; & niſi cauitate aliqua flatus concludatur, vix vno in loco flatus perſiſtit, ſed hinc inde vagatur. Si digito tumor premi poteſt, foueam nullam relinquit, ſed vel prementi digito tumor renititur, vel flatus aliò migrat, & ſi manu percutiatur, ſonitum inſtar tympani edit, & quò maior eſt cauitas, in qua flatus continetur, eò ſonus maior eſt.

Differt Emphyſema ab Oedemate, quod Oedematis cauſſa ſemper in poris & ſpaciis partium ratione contemplabilibus hæret; Emphyſematis verò cauſſa ſæpe in cauitate aliqua colligitur. Et licet interdum etiam flatulentus ille ſpiritus per minima partium interſtitia diſperſus eſt: tamen, vt dictum, œdemata preſſa foueam relinquunt; emphyſemata verò in foueam non concauantur: œdemata quoque, ſi manu percutiantur, ſonum non edunt, quod faciunt Emphyſemata.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Flatulenti tumores ſi ſint parui, & à cauſſa pertinaci non foueantur, periculo carent.

2. Si flatulentus tumor ſit magnus, magnam caloris debilitatem arguit, & materiæ multitudinem; ideoque periculoſior & contumacior eſt.

3. Si flatulenta materia in muſculis detineatur, curatu eſt difficilis; cùm in omnes ferè muſculi partes ſpiritus diſpergatur, conſtringatur, & intercludatur ab ambientibus membranis, pluribúſque aliis corpuſculis vſque ad cutem protenſis, vt Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 3. *cap.* 2. ſcribit.

Curatio.

Curatio. Flatus, qui partem diſtendit, tollendus: & ne generetur, & ad partem confluat, præſtandum, & dolor, ſi quis adſit, mitigandus. Ideóque talis diæta inſtituenda, quæ ad flatuum generationem non facit; materia, è qua flatus generatur, euacuanda, & partis, quæ flatum generat, calor roborandus & corrigendus, de quo locis, qui mox allegabuntur, pluribus dictum.

Flatus diſcutiunt calida & ſicca, qualia ſunt, *ſemen carui, cumini, aniſi, fœniculi, dauci, milii; baccæ iuniperi, lauri; chamæmelum, anethum, ruta, calamintha, maiorana.*

Vt ℞. *ſem. carui, fœniculi, cumini, ana* Vnc. j. *rutæ calaminthe, fl. chamæmel. ana* M. iß. *ſem. milij* Vnc. iij.

F. Sacculus vnus vel duo, qui vino calente irrigentur, & per vices imponantur.

Vel ℞. *rutæ, betonicæ, ana* M j. *parietariæ* M ß.

Coq. in lixiuio ad mollitiem & contundatur.

Contuſis adde *pulu. fl. chamæmeli, farinæ fabar. ana* Vnc. ij. Coq. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *ol. rutacei, anethini, chamæmelini ana* Vnc. j. *de ſtill carui, fœniculi, cinnam. ana* Scrup. ß. *ceræ parum.*

F. Vnguentum.

CAPVT. XLII.

De Tumoribus à partibus ſolidis aliò procidentibus, vel incumbentibus in genere.

RESTAT vltimum tumorum genus, quod partes ſolidæ & viuentes excitant. Eæ enim ſi extra ſuum in alium locum procidant vel incumbant, partes incumbentes ac imprimis cutem eleuant, & ita tumorem excitant. Faciunt autem hoc primùm oſſa. Etenim ſi hæc vel in luxationibus ſuis ſedibus excidant, vel ſi fracta ſitum mutent, partem incumbentem in tumorem attollunt. Verùm, vt de tumoribus hiſce aliquid in ſpecie dicatur, opus non eſt. Vt enim à luxatione & fracturis pendent, ita ex iis cognoſcuntur, iiſque curatis euaneſcunt.

Pertinet huc etiam gibboſitas, de qua *lib.* 2. *Pract. part.* 2. *cap.* 21. actum.

Peculiaris etiam tumoris ab oſſibus orti fit mentio à Galeno, *lib. de tumoribus, cap.* 14. & 15. & 14. *meth. m. cap.* 17. quem ἐξοστώσεις nominat, exoſſationem dicere poſſes, oſſium nimirum in temporibus præcipuè & aliis partibus eminentias: quæ cùm ad nodos & cornua, ſupra, *cap.* 38. propoſitos tumores referri poſſint; de iis vt hoc loco aliquid addatur, opus non eſt.

Deinde à partibus mollibus ſuo loco motis & procidentibus, tumores excitantur. Huc pertinet tumorum genus, quod vuææ procidentia excitat, de quo *lib.* 1. *part.* 3. *ſect.* 1. *c.* 25. actum: Hernia inteſtinorum, de qua *lib.* 3. *part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 6. & hernia vmbilicalis, de qua *ibid. part.* 10. *cap.* 2. actum: Vterina procidentia, & hernia, de qua *lib.* 4. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 16. & 17. dictum.

Duo ſaltem adhuc reſtant tumorum genera à partibus viuentibus orta, alterum ab arteriis, alterum à venis; quorum illud Aneuriſmatis, hoc Varicum nomine appellatur, quos tumores ſeqq. duobus capitibus explicabimus, & iis Tractatum de tumoribus concludemus.

CAPVT. XLIII.

De Aneuriſmate.

ANεύρυσμα, ſic dictum non ἀπὸ τοῦ νεύρου, ſed ἀπὸ τοῦ ἀνὰ καὶ εὐρύνειν, quod eſt ſupra dilatare; quod vocabulum & Latini retinent, cùm alio deſtituantur, (quæ enim Arabum interpretes vſurpant, qualia, sũt Hyporiſma, Emboriſma, Emboriſmus, aporiſma, à Græco vocabulo corrupto ortum habent.) tumorem eſſe ab arteria p. n. affecta ortum, extra dubium eſt. Quanquam enim Autor definitionum Medicarum Aneuriſmã eſſe dicit venoſi vaſculi relaxationem: tamen proculdubio venoſum pro arterioſo tunc ſumitur, cùm notiſſimũ ſit, Veteres arterias ſæpe venas appellaſſe. *Aneuriſma.*

Quid autem ſit Aneuriſma, & ex qua cauſa oriatur, non ita planũ. Galenus quidem, *de tumorib. cap.* 11. ita de Aneuriſmate ſcribit: *Ore autem in arteria facto, affectio aneuriſma appellatur. Fit autẽ vulnerata ea, cùm ad cicatricem deuenerit, quæ ei adiacet cutis; manet verò arteriæ vlcus, ea neque conglutinata, neque ad cicatricem ſimul perducta neque à carne obſtructa.* Et 5. *meth. med. c.* 7. ſcriptum

ſcriptum reliquit: *Niſi producta caro prius locum, qui circa præciſam arteriam eſt, impleuerit, ſed locus vacuus aliquis ſuperfuerit, utique aneuriſma vocatum ſequitur.* Eandem ſententiam Græci alii ſequuntur. Ita enim de aneuriſmate ſcribit Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 3. cap. 10. Aneuriſma in qualibet corporis parte fit, ſed in gutturis frequentius, ubi tumorem Beronchocelem appellatum producit. Accidit ſæpiſſimè mulieribus in partu, propter violentam ſpiritus detentionem: ſed & in capite circa arteriarum locos, in reliquo corpore, ubi arteriæ vulnerantur: ſicut quãdo imperiti Medici venum cubiti ſecturi, ſimul ſubiectam arteriam diſſecant.* Idem Paulus, *lib. 4. cap. 6.* docet.

Eandem ſententiam à Græcis mutuatus eſt Auicen. dũ *quarta quarti, tract. 2. cap. 16.* ſcribit: *Et quãdo non deſuper coarctatur locus arteriæ poſt ſolutionem continuitatis eius, & inuenit vacuitatem, peruenit res ad Emboriſmum, quod nominatur mater ſanguinis.* Et poſtea: *Et multoties quidem non incarnatur arteria, & incarnatur illud, quod continet arteriam, & coarctatur ſuper eam. Quare ſanguis non poteſt facere curſum ſuperfluum, imò egreditur ex eo aliquid vſque ad fines cutis, quantitate, quam capit, & quando cum facilitate comprimitur, redit & occultatur, ſicut accidit ruptura.*

Quam ſententiam poſteriores plerique Medici ſequuntur. Imò Platerus, qui aliàs in examinandis Veterum opinionibus liber eſſe ſolet, ſcribit, non ſolùm ex dilatatione arteriæ, clauſa adhuc & integra ea manente, aneuriſma oriri, ſed frequentius, ſi non ſemper, ſi in exterioribus fiat, ab illius apertura manifeſta aliquã procedere. Tunc enim ſanguinem tenuem & ſpirituoſum ex arteria erumpentem ſub cutem, eam in tumorem attollere, illicque ſinum ſibi formare, inque arteria eo ferè modo, ſicut naturaliter in ſinus craſſæ cerebri membranæ arteriæ ſeſe exonerare ſolent; hîc præternaturaliter ſanguinem cum ſpiritu in illius diaſtole effundendo, & in ſyſtole rurſum in ſe rapiendo pulſationem hanc in hoc tumore efficere.

Verùm opinionem hanc nunquam probare potui, ideoque eam iam anno 1606. cùm Galeni libellum de tumoribus interpretarer, reieci, aliamque propoſui, quam etiam ex prælectionibus illis, tractatui *de Inſpectione vulnerum* inſeruit Clariſſ. Dn. D. Bernhardus Sueuus. Etenim ſi ex ſanguis arterioſi ſub cutem effuſione fieret aneuriſma, certè ſanguis ille in latum & longum, & circumcirca ſeſe diffunderet, cutemque alieno colore tingeret: ſicut id fieri videmus in contuſionibus & Venæſectione minùs rectè peracta, quando vena vel tota pertunditur, aut vulnus venæ ob ſanguis impetum non rectè clauditur. Tunc enim ſanguis ſub cute ſæpe ad extremam vſque manum effũditur, & cutis colore rubro, viridi, flauo tingitur. Id quod multò magis arteria aperta fieri deberet; cùm ſanguis arterioſus ſit tenuior, & maiore cum impetu effluat: quod tamen non accidit in aneuriſmate, in quo tumor ille ſuis limitibus, & quaſi in veſica continetur, neque cutis alieno colore tingitur. Deinde ſi ex ſanguine ſub cutem effuſo fieret aneuriſma, progreſſu temporis in loco alieno conſiſtens putreſceret, vt in Ecchymomate fieri ſolet, vt ſupra *cap.* 17. diximus.

Antonius Saporta equidem, *lib. 1. de tumorib. præt. natur. cap. 43.* ſoluere has obiectiones conatur, dum ſcribit: *Sanguis ſi omnino ſua propria vaſa relinquat, & in magnum vel ſenſilem ventrem ſe reiiciat ab influentis caloris influxu deſtitutus, neceſſariò putreſcet: ſed in aneuriſmate, quod ab aperta arteria fit, non ita ab illius calore, & à reliquo, qui in ipſa continetur, ſanguine, eſt abalienatus, vt ipſius natiuus calor & color pereat, neque in amplum ventrem eſt expulſus, vt putreſcat. Fouetur enim à vitali ſpiritu in arteria contento, cùm ipſius materia adhuc ſit continuus. Nam quamuis diuiſa ſit arteria, & ſanguis tumorem faciens egrediatur, non tamen, continua exiſtente, quæ arteriam tegit, carne & cute, in amplũ ſpatiũ ſemper ſe ita inſinuat, vt putreſcat, & à natura legibus diſtituatur.* Verùm hoc modo antiquos ab hiſce obiectionibus non liberat. Etenim ſi à ſpiritu vitali & calore arteriæ ſanguis, qui effluxit, foueri poteſt, cur nõ idem etiam fit, ſi vena pertũditur, sãguiſque, vena nondũ conſolidata effluit? Neque ſolùm sãguis, vbi in magnam & ſenſilẽ cauitatẽ effunditur, putreſcit, ſed etiam vbi ſub cutem effunditur. Præterea, vt diximus, ſanguis iſte arterioſus non circumcirca, vt venoſus, effunditur, quod tamen multo magis facere deberet, cum ſit tenuior & ſpirituoſior. Neque enim ſufficit, quod Platerus ſcribit, ſanguinem ſub cute ſibi ſinum formare, inſtar eorum in quos ſe arteriæ in craſſa cerebri membrana inſinuant, cutemque ſanguini extra arteriam effuſo eſſe illi loco arteriæ, & ſanguinem citra corruptionem in arteriam remeare poſſe. Etenim ſinus illi à natura facti ſunt, membraniſque exactè clauſi, vt nihil omnino ex iis effluere poſſit. Talem verò ſinum ſanguis arterioſus ſibi nullo modo formare poteſt, ſed vbi ex arteria excidit, vndequaque ſeſe diffundit, & cum ſub cute omnia ſint εὔῤῥοια facilè, quò via aperta eſt, in vicinas partes erumpit, quod & ſanguinem venoſum, qui craſſior eſt, facere videmus, ſanguiſque ille in alieno loco putreſcit. Quod vel hiſtoria illa, quam Antonius Saporta, *de tumorib. præt. natur. lib. 1. cap. 43.* pro aneuriſmate venditat, oſtendit. Neque enim morbus ille, quem deſcribit, aneuriſma fuit, ſed ſanguinis arterioſi ex ruptura arteriæ in vicina loca effuſio, & corruptio. Ita autem ille: *Cùm Ioannes Fabri acutiſſimus & ſedulus Palatii Monſpelienſis Scriba, præcipuam iuuentutis partem in comeſſationibus, frequenti atque intempeſtiuo meracioris vini potu transegiſſet, cœpit circiter quinquageſimum ætatis annum ægrè reſpirare, & cordis moleſtiſſima palpitatione laborare. Ad huius morbi depulſionem fuere non ſolùm à nobis, ſed & à noſtra Academia præſtantioribus Medicis præſcripta varia præſidia. Quæ cùm contumax & peruicax morbus, ob perſeuerantem malam victus rationem prorſus contemneret, deterius habuit, & tranſactis aliquot menſibus, quibus Medicorum conſilio nullo medicamento vſus eſt, (volebant ii curationis partem chronici affectus naturæ committere) cœpit de illius parte, quæ eſt ſub ſiniſtra homoplata, queri. Inſpecta & optimè animaduerſa doloris ſede, tumor inſignis mihi apparuit, tactu mollis & cum pulſatione, & digitis preſſus totus ferè deliteſcens, & his ablatis recurrens. Cùm verò hic morbus iam altas radices egiſſet, eſtque deploratus, vitam cum morte commutauit. Vt autem & conſtitutionis morbi, & eius cauſſæ certiores eſſemus, tumore tentatam partem diſſecuimus, ex qua ſanguis copioſus, ſed olidus proſiliit, quo planè euacuato & deterſo, apparuit nobis prima arteria ſub corde ex magna ad caput aſcendente orta, maximè dilatata & dilacerata. Hæc deſcendens inter coſtalium muſculorum regionem perreptat. In muſculorũ ſpaciis coaceruatus ſanguis temporis diuturnitate putreſcens, illius loci vertebram & coſtam ita labefactauit, vt carioſa à nobis viſa ſit.*

Alius ergo generationis huius tumoris modus quærendus. Autor *libri definit. Medic.* per arteriæ relaxationẽ Aneuriſma definit. Fernelius quoque, *Patholog. lib. 7. cap. 3.* Aneuriſma arteriæ dilatationẽ eſſe dicit, ſanguine ſpirituoſo plenam. Verùm modum non explicant. Neque enim credendum eſt, vtraque tunica arteriæ dilatata Aneuriſma fieri; ſed altera ſaltem. Habent enim arteriæ duplicem membranam; vnam externã quæ tenuis, rara, & mollis eſt, rectas fibras plurimas, paucas verò obliquas, trãſuerſas nullas habens; alteram internam, quæ craſſa eſt, denſa ac dura, habens fibras transuerſas, rectis & obliquis carens. Ideoque ſi vel extẽſione, quod facilè fieri poteſt, cùm ſit durior tunica interna rumpatur, vel ſectione aperiatur, non facilè, vt durior, coaleſcit, externa verò vt mollior, facilè coaleſcit, & quia mollior eſt, fibriſque obliquis & tranſuerſis caret, à ſanguine & ſpiritu vitali exitum imperioſè quærente extenditur, atque ita hoc tumo-

ris genus excitatur, in quo impetus ſanguinis & ſpiritus vitalis ipſo actu deprehendi poteſt. Neque quod obiicit Platerus, alicuius momenti eſt; dum ſcribit, ſectione ſola in cute, quę tumori obducitur, facta, ſãguinem illico delituiſſe, & mox proſiluiſſe, atque tanta ſæpe copia, vt nullo pacto à quodã amplius ſiſti potuerit, ſed largius, & pæne vniuerſo ſanguine exhauſto, mortem ſubitaneam ægro attulerit. Equidem ſi ex vtriuſque arteriæ tunicę dilatatione aneuriſma fieri ſtatueremus, aliquid ponderis hęc obiectio haberet. Verùm cùm ex ſolius externæ tunicæ dilatatione, interna ſeu ſectione ſeu ruptura aperta, aneuriſma fieri ſtatuamus, nullo modo concedimus, ſub cute tota ſãguinẽ arterioſum deliteſcere, ſed quia tunica externa ſupra modum extenſa eſt, ita arctè cuti ſimul extenſæ cohæret, atque cum ea colauit, vt cutem ſine arteriæ tunica externa ſecare ferè impoſſibile ſit.

Aneuriſmatis cauſſa proxima. Atque ita proxima cauſſa Aneuriſmatis eſt arteriæ tunicæ internæ apertio, exterioris verò dilatatio. Aperietur autem frequentiſſimè ſectione, dum imperiti Cheirurgi pro vena arteriam, vel cum vena arteriam perforant. Id enim ſi fit, externa tunica faciliùs, vtpote mollior, & venarum tunicis cognata, coaleſcit, interior verò, vt durior, aperta manet, vnde per foramen ſanguis & ſpiritus vitalis erumpere conatur, atque ita externam tunicam diſtendit, & hoc tumoris genus efficit. Idem accidere poteſt, ſi à vehementi ſanguinis arterioſi impetu, vel cauſſa externa violenta, nimiaque arteriæ diſtenſione interna tunica arteriæ rumpatur, externâ, quæ ad extenſionem magis apta eſt, ſaluâ & incolumi.

An verò arteriarum illa pulſatio, cuius mentionem facit Platerus, *de cordis palpitatione*, & de qua ex Fernelio & Lud. Mercato, *libr. 4. Pract. part. 2. ſect. 3. cap. 9.* egimus, ad aneuriſma referri poſſit, vel debeat, dubito. Cùm enim vtriuſque arteriæ membrana tunc ſit integra, varicibus potius in venis affectus cognatus, quã aneuriſma eſſe videtur.

Signa Diagnoſtica.

Sign. Diagnoſtica Agnoſcitur aneuriſma & ab ecchymoſi diſcernitur, quod in aneuriſmate color eſt cuti reliquæ ſimilis, tumorque eſt mollis & laxus, digitorumque cõpreſſioni plerumque cedit, ſanguine in arteriam recurrente, vnde mox rurſum effluit. Sentitur etiam pulſus in aneuriſmate. Quanquam Paræus annotat, in aneuriſmate interdum, ſi magnum ſit, nec pulſum percipi, nec ſanguinem compreſſum ad interiora redire; quod ipſe etiam in fœmina quadam obſeruaui: motus tamen & ſtrepitus quaſi bullientis aquæ cum percipitur, idque non ſolum cùm digitis premitur, ſeu etiam aliàs, & ſibilus ille non ſaltem digitis ſentitur, ſed etiam admota aure, quod fit ob ſpiritus vitalis per anguſta meantis motum. Quæ ſigna omnia non à ſanguinis ſub cutem effuſione, ſed ab arteriæ dilatatione proueniunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Aneuriſmata omnia ſunt difficilis curationis.

2. Ea tamen, quæ minora ſunt, ac recentia, curationem admittunt. Antiqua verò & maiora, cùm ſanguis ille adſtrigentibus repelli, & arteria conſolidari non poſſit, atque ita non niſi ſectione curanda ſunt, vix vllam curationem recipiunt. Aperto enim tumore, & ſecta, quod neceſſarium eſt, arteria, ſanguis arterioſus cum ſpiritu vitali ἀθρόως & cum magno impetu effluit, vt æger in diſcrimen & mortem præcipitetur. Suntque annotata exempla, vbi ægri inter Cheirurgorum imperitorum manus aperto aneuriſmate exſpirarunt.

3. Neque tumor aneuriſmati coniunctus aliquid periculi inſignis habet, ſed cum eo diu vita produci poteſt. Noui vicinam meam quandam, cui imperitus Cheirurgus, dum venam ſecare deberet, arteriam aperuit, quæ iam vltra trigeſimum annum aneuriſma nucis iuglandis magnitudine in cubiti flexura interna habet, & aliàs ſatis commodè hactenus valet. Itaque præſtat plerumque, leuius hoc incommodum tolerare, quàm periculoſæ curationi ſe ſubiicere.

Curatio.

Ergo mox in principio, dum aneuriſma excitari animaduertimus, (neque enim ſubitò fit, ſed ſenſim dilatatio illa exterioris arteriæ tunicæ fit) mox adſtringentia ac repellentia imponenda, vt impetus ſãguinis compeſcatur, & arteriæ foramen apertum claudatur. *Curatio.* In quẽ vſum etiam commodè adhibetur lamina plũbea, quæ repellit, denſat, ac conſtringit arteriam laxatam. Adhibeantur quoque cataplaſmata adſtringentia, & emplaſtrum contra rupturam. Et quia aneuriſma etiam interdum oritur arteria ſecta, danda opera, vt ſi arteria ſeu ſtudio ſeu incuria ſecta fuerit, mox rectè coaleſcat: quòd cùm ob ſanguinis arterioſi impetum non ita facilè fiat, vt in venis, ad arteriæ vulnus conglutinandum ſeq. medicamentum valde vtile eſt.

℞. *thuris* part. ij. *aloes* part. jß. Miſc.

Cum *albumine oui* conquaſſato, & *pilis leporis* excepta vulneri arteriæ imponantur. Eius generis quoque alia medicamenta parantur, ex *radic. ſymphyti maior. maſtiche, thure, malicorio, acacia, hypociſtide, myrto, gallis, aloe, terra ſigil. bolo Armeno, lapide hæmatite, emplaſtro diachalciteos.*

Si hoc modo incrementum aneuriſmatis prohiberi non poſſit, nonnulli quidem ſectionem ſuadent, & tumore aperto arteriam incidendam vinculiſque duobus intercipiendam & diſſecandam inter duo vincula, & vincula non ſoluenda docent, donec natura vulnus carne obduxerit, & iam omnis fluxionis ac hæmorrhagiæ metus abſit. Modum autem aneuriſma ſecãdi tradit Ægineta, *de re med. lib. 6. cap. 37.* his verbis: *Si ex apertione tumor factus eſt, ſectionẽ rectam in longitudinẽ cuti infigimus: deinde diſparatis per hamulos labiis, excoriantes, & per apta ad hoc inſtrumẽta à membranis repurgantes, arteriam nudabimus, & acus ſub ea transmiſſione, & per duo fila deligatione vſi, vbi primus intermediam arteriæ partem ſcalpello punxerimus, & quod continetur in ea euacuauerimus, ſuppurante curatione vtemur, donec deligata filiorum vincula excidant. Si verò ex arteria ruptione dilatatio facta eſt, totum ipſum, quantum eius fieri poteſt, vnà cum cute, digitis prehendere oportet: deinde acum infra apprehẽſum traiicere, qua duplex filũ trahat: & poſt traiectionem ipſam duplicis fili anſam diſſecare, & ſic per duo fila tumorem hac illac deligare. Quod ſi timor ſit, ne fila dilabantur, etiam alia acus tranſmittenda eſt, quæ priorem per totum premat, ſimiliterque duplex filũ trahat & anſa diſſecta, ſic per quatuor fila tumorem deligabimus: aut aperto iuxta medium tumorem, poſt excretionem eius, quod in ipſo continetur, cutem amputamus, eo quod deligatum eſt relicto & ſplenio vino ac oleo imbuto, impoſito, curatione per linamenta vtemur.* Verùm quis non videt, hanc curationem non ſolùm crudelẽ valde, & quã pauci ferant, ſed & eſſe non ſine periculo, neque ægrum ſanare. Etſi enim ligetur arteria: tamen poſtquam fila ſoluuntur, metus eſt, ne vel hæmorrhagia, vel nouum aneuriſma fiat. Ideoque tutius eſt tumorẽ ſaltẽ vinculis ac medicamentis conſtringere ac comprimere, vt amplius augeri non poſſit.

CAPVT XLIV.

De Varicibus.

VArix, Græcis κιρσὸς, (quod Medicorum nomen *Varix.* eſt. Ariſtoteles enim 3. *de hiſtor. animal. cap. 11 & 19.*

&

& Plutarchus, *in vita Caij*, ἰξίαν nominant) vt Galenus, 10. *method. med. cap. vlt.* definit, & ex eo transſcripſit Paulus, *libr. 6. cap. 82.* & Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 48.* ὀνομάζεται ἡ ἀνευρυσμένη φλέψ. Varix nominatur, quæ venæ dilatatio eſt. Accidunt autem varices in variis corporis partibus, frequētiſſimè in cruribus, aliquando tamen etiam in temporibus, vt Paulus habet, *loco allegato*, aliquando in ima ventris parte ſub vmbilico, nonnunquam circa teſticulos & ſcrotum, qui tumor in ſpecie κιρσοκήλη nominatur.

Cauſa.

Generantur ex ſanguine melancholico copioſo, quem, vt Galenus, *lib. de atra bile, cap.* 4. natura ſæpenumero ad eas, quę ſunt in cruribus, venas trāſmittit, à quo diſtentæ ac dilatatæ varicoſæ redduntur, & cutis, quæ huiuſmodi venas attingit, tempore procedente nigreſcit. In quibus autem copia tantum ſanguinis influit, qui melancholicus non ſit, incumbens quidem in venas, quæ ibi natura imbecilliores ſunt, eas dilatat, nullo ferè tali colore tingit, quod accidit, vbi ſanguis melancholicus varices procreatit. His namque periculum imminet, ſi quis venas affectas excidere aggrediatur, ne melancholia corripiantur. Hoc enim ſæpius fieri viſum eſt, non modò in varicibus, verùm etiam in hæmorrhoidibus, qui ex eiuſmodi humore conſiſtunt: quemadmodum iis inſanientibus ſuperuenientibus, ſolutio inſaniæ fieri ſolet, 6. *aph.* 21. Vix tamen bonus ſanguis ſola copia varicos efficit, ſed ſi is copioſus & ſimul craſſus ſit, qui pondere ſuo ad crura vergit. Vnde etiam non ante pubertatem fiunt varices, vt Hippocrates, *in Coacis prænot. verſus finem*, docet; cùm craſſior & melancholicus ſanguis citius in corpore non generetur: viris etiam tantùm, mulieribus rarò varices in cruribus accidere, Plinius, *l.* 11. *c.* 45. ſcribit. Qui etiam calui ſunt, iis varices magni non fiunt; quibus verò caluis exſiſtentibus varices ſuperueniunt, ij rurſus capillati fiunt, 6. *aph.* 34. Quod tamen Galenus falſum eſſe ſtatuit, *in comm.* niſi quis forſan appellatam Medicis madaroſin, id eſt, capillorum defluuium nominet. Hæc enim cùm à vitioſis humoribus ortum habeat, vt & ophiaſis & alopecia dicta, ſi ij ipſi praui humores in crura translati varices faciant, ægri capillos recuperare & recipere poſſunt. Nam ſi prius à vitioſis humoribus capillorum corruptis radicibus eorum fiebat iactura, meritò nunc iiſdem aliò migrantibus, ad naturalem ſtatum capilli reuertentur.

Cauſſæ remotiores ſunt omnes, quæ ad ſanguinis craſſi & melancholici generationem faciunt, & imprimis lien non rectè ſe habens ad varicum generationem facit. Adiuuant tamen fluxionem ad hanc partem, ictus, conatus, iter longum pedibus factum, labores, & ſimilia.

Signa Diagnoſtica.

[Sig]na Dia[gnost]ica. Varices facilè cognoſcuntur, cùm in membrorum, præſertim crurum, ſuperficie, venæ turgentes oculis conſpiciantur, & pars aut liuida aut nigra appareat, & preſſus tumor retrocedat, ſed mox reuertatur.

Prognoſtica.

[Pro]gnoſtica. 1. Varices per ſe nihil periculi afferunt, ſed potius ab aliis morbis, præſertim melancholicis, præſeruant & liberāt; de quo Hippocrates, *aphor.* 21. ſcribit. *Inſanis ſi varices vel hæmorrhoides ſuperuenerint, inſaniæ ſolutio.* Et totū corpus à feculento ſanguine per eas expurgatur.

2. Si verò intempeſtiuè tollantur, vt Galenus, *de venæſect. aduerſus Eraſiſtratum, cap.* 6. & *lib. de atra bile, c.* 4. docet, inſania, pleuritis, renum dolor, fluxus hæmorrhoidum, tuſſis, & ſanguinis expuitio, apoplexia, cachexia, hydrops, & alij morbi oriuntur.

3. Interdum varices in Elephantiam Abrabum, de qua *cap. ſeq.* dicetur, tranſeunt.

Curatio.

Niſi ergo varices ſint maximi, venæ & cutis ob extenſionē extenuata, vt ruptura, ſanguiniſque profuſio, & mors metuenda ſit, & niſi inflammentur, & valde doleant, aut vlcus magnum & malignum adſit: nullo modo ſanandi ſunt, ne iis ſanatis grauiora mala accidant: cùm ea ſanare dicantur, quæ hominem omnino liberant, non quæ alium generant affectum priore periculoſiorem, vt Galenus, 6. *aphoriſm.* 26. docet. *Curatio.*

Itaque ſi curare libeat varices, cum cautione id faciendum, ſanguis mittendus, corpus purgandum, idque non ſemel, ſed bis vel ter; epatis & lienis vitia, ſi malè affecta ſint, & cauſſā varicibus præbeant, prius corrigenda. Poſtea adſtringentibus, exſiccantibus, & digerentibus medicamentis, faſciiſque & ligaturis, quę ſanguinem à partibus inferioribus ad ſuperiores detrudant, vtendum.

Hæc ſi non profuerint, Antiqui ad ſectionem accedebāt. Caium Marium, qui ſepties Conſul fuit, ſtātem ſibi varices extrahi paſſum eſſe vnum hominem, Oppius autor eſt, vt refert Plinius, *lib.* 11. *cap.* 45. Vnum, inquit, hominem, quia primus, temporéque illo ſolus. Poſt eum verò, & alij quoque ſtantes & abſque vinculis paſſi ſunt. Ita enim Cicero, 2. *Tuſculan. quæſt.* (verſus medium): *At verò Caius Marius Ruſticanus vir, ſed planè vir, cùm ſecaretur, principiò vetuit ſe alligari: nec quiſquam ante Marium ſolutus dicitur eſſe ſectus. cur ergo poſtea alijs valuit auctoritas. videſné igitur opinionis eſſe, non natura malum? & tamen fuiſſe acrem morſum doloris, idem Marius oſtendit: crus enim alterum non præbuit; ita & tulit dolorem vt vir, & vt homo, maiorem ferre ſine cauſſa neceſſaria noluit. totum igitur in eo eſt, vt tibi imperes.* De eodem *in vita Caij Marij* Plutarchus ſcribit: *Exemplum eſt, quod cùm ex ambobus cruribus laboraret, & plena varicibus haberet, ferretque ægrè animo illorum deformitatem, Medicum ſibi ad alterum crus adhibuit; & inter medendum nec ſe mouit, nec ſuſpiria emiſit, ſed cùm tacitus fixiſque oculis incidendum ſe exhiberet, moras quaſdam dolorum inter incidendum perferre non formidauit. At Medico alterum crus curare volenti minimè adſenſum præbuit, dicens: Noſco remedium iſtis doloribus indignum.* Et forſan hæc ſunt, de quibus Seneca, *lib.* 11. *epiſt.* 79 inquit: *Ille, qui dum varices exſecandas præberet, legere librum perſeuerauit.* Verùm hodie remedium hoc ob deformitatem auertendam nemo facilè admittet. Modum ſectionis docet P. Ægineta, *lib. 6. cap.* 82: *Lotum hominem,* inquit, *laqueo in ſuperna femoris parte circumdato, ambulare iubemus, repletam autem venam atramento ſcriptorio aut collyrio, ſecundum ſitum ipſius, ad trium aut paulò amplius digitorum longitudinem notamus, & reclinato extentis cruribus homine, alterum laqueum ſupra genu circundamus, & eleuata in faſtigium vena ſcalpello in loco, quem notauimus, ſecamus, non altius, quàm per cutem, vt ne venam diuidamus: & labiis ſectionis per hamulos diſtentis, & membranas per incurua ſcalpella ad herniam aquoſam parata excoriatis, nudataque venâ, & vndiquaque expuſſa, femoris vincula ſoluimus, & eleuato per cæcum hamulum vaſe, acum duplex filum trahentem ſubiicimus, ſinumque fili diſſecamus, & diuiſa in medio vena per venæſectorium ſcalpellum, ſanguinis quantum opus eſt euacuamus: deinde vno filo ſuperiorem vaſis partem conſtringimus, & crure in directum extento, manuum expreſſione ſanguinem, qui in crure eſt, euacuamus: & poſtea rurſus infernè vas conſtringimus, aut partem venæ inter vincula interpoſitam præſectam auferimus;*

aut

aut etiam manere permittimus, donec ſuâ ſponte vnâ cum vinculis excidat: & linamentis ſiccis inditis, & ſplenio vino ac oleo imbuto impoſito deligamus, ac ductu ſuppuratorio medicamentorum, quæ linamentis excipiuntur, curamus. Nec me clam eſt, veteres quoſdam vinculis vſos non eſſe, quidam ſtatim nudatum vas excidunt, quidam ex profundo exiētum ipſum, cum violentia extrahunt ac abrumpunt. Verùm optimus eſt relatus Cheirurgiæ modus, omniũque ſecuriſſimus. Quia in imo ventre conſiſtentes varices ſimiliter tractamus; itemque eos qui in temporibus conſiſtunt. Hæc Ægineta.

C. Celſus, *lib. 7. cap. 31.* duplicem Cheirurgiâ varices curandi rationem docet, dum ſcribit: *Vena omnis, quæ noxia eſt, aut aduſta tabeſcit, aut manu exciditur. Si recta eſt, ſi quamuis tranſuerſa, tamen ſimplex: ſi modica eſt, melius aduritur. Si curua eſt, & velut in orbes quoſdam implicatur, pluresque inter ſe inuoluuntur, vtilius eximere eſt. Adurendi ratio hæc eſt: Cutis ſuperinciditur, tum patefacta vena tenui & retuſo ferramento candente modicè premitur, vitaturque, ne plagæ ipſius ora adurantur, quas reducere hamulis facile eſt. Id interpoſitis ferè quaternis digitis per totum varicem fit, & tum ſuperimponitur medicamentum, quo aduſta ſanantur. At exciditur hoc modo: Cute eadem ratione ſuper venam inciſa, hamulo ora excipiuntur, ſcalpelloque à corpore vena diducitur, caueturque, ne inter hæc ipſa lædatur: eique retuſus hamulus ſubiicitur, impoſitoque eodem ferè ſpatio, quod ſupra poſitum eſt: in eadem vena idem fit, quæ quò tendat, facilè hamulo extento cognoſcitur. Vbi iam idem, quacunque varices ſunt, factum eſt, vno loco adducta per hamulum vena præciditur: deinde quà proximus hamulus eſt, attrahitur & euellitur, ibi rurſus abſcinditur. Ac ſic vndique Varicibus crure liberato, tum plagarum ora committuntur, & ſuper emplaſtrum glutinans adiicitur.*

Auicennas, *lib. 3. fern. 17. tr. 1. cap. 18.* ſcindit cutem, donec appareat varix, & quidem ſecundum longitudinem, non verò obliquè, vel ex tranſuerſo. Hinc extrahit totum, qui in ea eſt, ſanguinem; deinde mundificat ſcindendo in longitudine. Aliquando verò extrahi cum acu & incidi ſcribit. Addit etiam meliorem eſſe extractionem cum cauterio, quàm exciſionem.

Verùm quia varicum per exciſionem curatio non ſolùm aſpera & difficilis eſt, ſed & plerumque propter ſanguinis effluxum, qui operationem impedit, non feliciter ſuccedit: Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, *de operationib. cheirurg.* aliâ ratione, longè meliori, nimirum abſque ipſorum extractione, varices curare docet, hoc modo. *Cùm tria ſint conſideranda,* inquit, *quæ ad varicem conſtituendum concurrunt, ſãguis fluens, fluxus, & venæ dilatatio: itaque tria etiam indicantur, fluentem nimirum ſanguinem intercipiendum, fluxũ euacuandum, & venam ampliatam adſtringendam eſſe. Ad curſum ſanguinis intercipiendum, in principio & fine varicis vinculum iniicere oportet; quod fit volſella recuruata, aut hamo, aut duobus ſummis digitis vena apprehenſa, & eleuata, inde acu filum trahente per infernam venam tranſmiſſa & alligata, in quam partem inciditur cutis, vt vena appareat, & ligari poſſit, & non inciditur, cùm extra eminet. Poſſemus quoque eum modum ad intercipiendum adminiſtrare, quo vtuntur fabri in ſanguine in equis intercipiendo, ad cõprimendam venam cum parua lamina ferrea ad venam forcipe adſtricta. At verò ad iam fluxum ſanguinem euacuandum Hippocrates docet, quo modo id faciẽdum ſit,* in libro de vlceribus ad finem, *quo loco præcipit, non eſſe ſecandam varicoſam venam magna fiſſura, ne fiat magnum vlcus propter varicis influxum; ſed varicem ipſum alias atque alias compungendum eſſe, vbi opportunum eſſe viſum fuerit, ait Hippocrates, ex quibus compunctionibus ſanguis, qui iam fluxit, & replet euacuatur, idque ſenſim fit, non autem confertim & cum periculo: euacuatur autem, ſi non totus, ſaltem pro maiori parte, ita vt vena etiam aliqua ex parte ſubſideat. Quo facto ad tertium ſcopum deueniendum eſt, qui eſt venæ dilatationem adſtringere. Soleo ego medicamentum conficere ex tragacanthis in vino granatorum aut omphacio maceratis, inde verè puluere addito ex bolo Armena, maſtiche, & ſanguine draconis, paribus portionibus, donec liquati ſeu emolliti tragacanthi craſſeſcant, vt cera, ita vt manus vola ad candelæ conformationem reducantur: quo facto, imponitur medicamentum per longitudinem varicis, & ſuper id arundinis cortex, qui ſua cauitate medicamenti conuexitati reſpõdeat, & medicamentum comprimat, per longitudinem apponitur, & vinculis, aut faſcia anguſta circum crus adſtringitur; ita enim compreſſione tum faſciæ, tum arundinis, & medicamenti adſtrictione adſtricti varicis fuere, vt quaſi contabeſcere videantur. Interdum ſucco hypocyſtidis condenſato fui vſus. Vltimò adhuc mitiori vſus ſum Cheirurgia, præſertim in exiguo varice, ſiquidem dimiſſis vinculis, & Hippocratis compunctionibus, tantummodò vſus ſum medicamento propoſito, per longitudinem varicis, & portione arundinis deſuper adſtricta: aut ſpongia contorta oblonga craſſitie, quantus varix eſt, filo circunducta, & in ſucco granatorum, aut hypociſtidis expreſſa, & faſcia anguſta rectè alligata: cui rei benefaciunt quoque fructus immaturi ligni guaiaci contuſi & impoſiti; quæ omnia adſtrictione ſanguinem intercipiunt, & venas adſtringunt, exſiccando verò euacuant. Poſtremò ad præſeruationem caliga vſus ſum ex pelle canina confecta, quæ exactè circum crus adſtringatur & induatur.* Hæc Fabricius.

Varicis monſtroſi hiſtoriam & curationem deſcribit Guil. Fabricius, *cent. 4. obſeruat. 85.* quæ talis eſt. Vir quidam robuſtiſſimus laborauit vlcere maligno & inueterato in tibia ſiniſtra, vnà cum varice ingentis magnitudinis. Craſſitie enim brachium ad carpum æquauit, & ſpithama ferè fuit longa: incepit autem in ipſo poplite, & pedem verſus deſcendendo gyrum, & circumuolutiones duas effecit. Sed quod notandum, quamprimùm tibiam in altum eleuauit, protinus retroceſſit ſanguis; in terram verò poſita iterum deſcendit, & quidem in ipſo momento: & ſanguis, in ſumma, fluxit & refluxit, non aliter, ac ſi in tubulo quodam nunc in hanc nunc in illam partem proiectus fuiſſet. Curationem autem ſic aggreſſus eſt. Inſtituta optima victus ratione, aliquoties item expurgato corpore, & vena brachii eiuſdem lateris inciſa, ægróque in ſcamnum collocato, in ipſo poplite cutem blandè ab ipſa vena ſeparauit. Deinde filo reduplicato, mediante acu incuruata varicem amplexus eſt, & in inferiore parte varicis eodem modo proceſſit. Sed antequam filum ſtringeret, nodumque faceret, tibiam ex ſcamno in terram collocandam iuſſit: idque eo fine, vt ſanguis pro more deorſum flueret. Tandem filum ex ſuperiore parte varicis primò arctè ſtrinxit, nodúmque effecit, poſtea quoque ex inferiore parte. Quo facto, varicem propemodum ſuperiorem, vt ſanguis in varice, veluti in ſacculo oblongo contentus, affluere poſſet, ſcalpello incidit. Cùm verò copioſior, quàm pro magnitudine varicis decebat, afflueret, & locum attentè inſpiceret, repertus fuit ductus cæcus, qui ex inferiori parte ligaturæ varicem ingreſſus eſt. Ille cùm filo ligari non potuerit, nonnihil vnguenti eſcharotici ad ipſius oſtium, poſtea puluerem ſuum ſanguinem ſiſtentem cum albumine oui copioſè applicuit, omniáque faſcia oxycrato madida ligauit, & in ſequentem diem vſque reliquit. Demum vulnera aliorum more curauit. Sic penitus vir ille diuino fauore conualuit.

CAPVT XLV.

De Elephantiaſi Arabum.

QValis affectus ſit Elephantiaſis & Elephantia Græcorum, Lepra Arabum *ſupra, cap. 40.* dictum

ctum eſt; nimirum quod ſit tumor malignus totius corporis, & quaſi cancer vniuerſalis. Et tractant de iſto Auicennas, *lib. 3. fen. 3. tract. 3. cap. 1.* Rhaſes *lib. 6. ad Almanſor. cap. 35.*

phantia ... bum. Alterius verò Elephantiæ, cuius ne verbo quidem meminerunt Græci, Arabes mentionem paſſim faciunt, quæ Varicibus cognata ſit, atque ex iis ortum habeat, & tantùm pedum tumor ſit. Agunt de hac Auicenna, *lib. 3. fen. 22. tract. 1. cap. 18.* vbi etiam de varicibus tractat: Rhaſes *ad Almanſ. lib. 9. cap. 93.* Diſſentit tamen ab his, & Græcos ſequitur Haly Abbas, *libr. 8. theoric. cap. 15.* & *4. practic. cap. 3.* qui Elephantem dicit eſſe morbum omnia corporis mébra corrumpentem, & quaſi cancrum vniuerſalem. Verùm nec ipſe ſibi conſtat, cùm *lib. 8. theoric. cap. 18.* ſcribat: *Vlcera, quæ in pedibus & cruribus fiunt, Elephas vocantur. Et Elephanticus morbus apoſtuma eſt melancholicum, quod in cruribus fit & pedibus, & eius ſignū eſt, quod pedis figura elephanti figuræ ſimilis ſit.* Reliqui omnes ſeorſim de Lepra & Elephantia agunt, & Elephantiam pedum tumorem eſſe dicunt, à ſanguine melãcholico & pituitoſo & varicibus ortum, ob quē pedes ægri pedibus elephantis figura & craſſitie ſimiles fiunt. Atque tumoris hoc genus in medicantibus ſæpe conſpicitur, qui in viis publicis ſtipem petendo victum quærunt.

...a. Affectus ipſe ſatis manifeſtus eſt, cùm crura ægrorum ſint tumida, rubicunda, liuida, nigra, vlceribus ſæpe ſcatentia.

...noſtica. Rarò verò curatur, non ſolùm quia ægri plerumque tenuioris ſortis vix medicinam adhibent, ſed & quia ex toto corpore humorum melancholicorum copia eò detruditur.

...atio. Ideo nulla ſanatio ſperari poteſt, niſi humores vitioſi è corpore crebrò euacuentur, & vitioſæ viſcerum diſpoſitiones, vnde humores illi praui ſuppeditantur, corrigantur; & vt ſcribit Auicennas, *loco allegato*, ſumma curationis eſt aſſiduario curationis. Quod qua ratione fieri debeat, hactenus ſæpius explicatum.

Hoc verò vbi factum fuerit, adſtringentibus & ſiccantibus tumoris augmentum prohibendum; & quod factum, reſoluentibus fortibus diſcutiendum,

Si verò malum diuturnum & confirmatum ſit, vix ſalutis aliqua ſpes ſupereſt. Videatur Rhaſes, *9. ad Almanſ. cap. 93.*

...umma Antonius Saporta, *de tumorib. p. n. lib. 4. cap. 25.* iſta, quæ Mauritani de Elephantia dicunt, cuidam tumori manuum, ſed præter eorum mentem, applicat. Neque enim cùm Mauritani de Elephantia loquuntur, vnquam manuum, ſed tantùm pedum mentionem faciunt. Interim negandum non eſt, quod aliquoties obſeruaui, & *lib. 2. Pract. part. 1. cap. 25.* monui, (etſi hondum autorem viderim, qui huius tumoris in ſpecie mentionem faciat) ſæpe manus, reliquo corpore ſaluo, ita intumeſcere, vt digitis preſſæ, œdematis more, foueam relinquant. Quod malum proculdubio ab humoribus frigidis & craſſis ortum habet. Et niſi initiò ei occurratur, rarò curatur: cùm ægri vniuerſales corporis euacuationes, ſine quibus malum non tollitur, plerumque reſpuant, & tædium longioris curationis non perferant.

Vniuerſalibus ergo corporis euacuationibus præmiſſis, & viſceribus, in quibus vitioſi humores generantur, roboratis, fortiora diſcutientia adhibenda ex *chamæmelo, radice iridis, ariſtolochia rotunda, fl. cheiri, ammoniaco, bdellio, opopanace*, & ſimilibus.

CAPVT XLVI.

De Tumoribus particularibus.

...res ...ulares. Fit & aliorum tumorum apud Medicos paſſim mentio, ſed qui vel ad hactenus enumeratos referri poſſunt, vel inter affectus corporis humani particulares explicati ſunt, vt propterea de iis in ſpecie plura addere opus non ſit. De tumorib. cerebri egimus, *lib. 1. Practica. part. 1. cap. 28.* de fungis cerebri, *ibid. cap. 26.* de hydrocephalo, *ibid. cap. 29.* de palpebrarū tumoribus, *ibid. part. 3. ſect. 2. cap. 2. 3. 4. & 5.* de ophthalmia, *ibid. cap. 12. & 13.* de vngue oculi, *ibid. cap. 14.* de tunica annatæ, *ibid. cap. 17.* de cancro corneæ, *ibid. cap. 19.* de ſuggillatione oculor. *ibid. cap. 22.* de encanthide, *ibid. cap. 31.* de aurium inflammatione, *ibid. part. 3. ſect. 3. cap. 2.* de cancro narium, *ibid. ſect. 4. cap. 2.* de polypo, *ibid. cap. 3.* de labiorum tumoribus, *lib. 2. Pract. part. 1. cap. 1. & 2.* de gingiuarum tumoribus, *ibid. cap. 10.* de oris inflammatione, *ibid. cap. 18.* de gurgulion. inflammatione, *ibid. cap. 21.* de tonſillar. inflãmat. *ibidem cap. 22.* de angina, *ibid. cap. 24.* de ſtrumis in collo, & hydrope gutturis *ibid. cap. 25.* de pulmonis inflammat. *ibid. part. 2. cap. 3.* de tuberculis pulmonum, *ibid. cap. 9.* de mediaſtini inflammatione, *ibid. cap. 13.* de diaphragmatis tumoribus, *ibid. cap. 14.* de pleuritide, *ibid. cap. 16.* de gibboſitate, *ibid. cap. 21.* de inflammatione ventriculi, *lib. 3. part. 1. cap 12.* de tumoribus frigidis ventriculi, *ibid. cap. 13.* de inflammatione inteſtinorum, *ibid part. 2. ſ. 1. cap. 2.* de tumoribus inteſtini recti, & in ſpecie de hæmorrhoidibus, condylomatibus, thymis & ficubus, *ibid. cap. 10.* de meſenterii inflammatione, *ibid. part. 3. cap. 4.* de tumoribus omenti, *ibid. cap. 7. & 8.* de lienis inflammatione, *ibid. cap. 5.* de ſcirrho lienis, *ibid. cap. 6.* de inflammatione epatis, *lib. 3. ſect. 1. cap. 4.* de ſcirrho epatis, *ibid. c. 5.* de hydrope Aſcite, *ibid. part. 6. ſect. 2. cap. 3.* de renum inflammatione & tumoribus, *ibid. part. 7. ſect. 1. cap. 8. & 9.* de inflammatione veſicæ, *ibid. part. 8. ſect. 1. cap. 4.* de tuberculis in meatu vrinario, *ibid. cap. 9.* de teſtium tumoribus, *ibid. part. 3. ſect. 1. cap. 3.* de hernia, & ſcroti tumoribus, *ibid. cap. 7.* de tuberculis & verrucis penis, *ibid. cap. 9.* de vmbilici inflammatione, *ibid. part. 10. cap. 3.* de muſculorum abdominis inflammatione, *ibid. cap. 9.* de puſtulis pudendi muliebr. *lib. 4. part. 1. ſect. 1. cap. 4.* de vteri condylomatibus, *ibid. cap. 5.* de pudendi verrucis, *ibid. cap. 6.* de cancro vteri, *ibid. cap. 11.* de vteri hydrope, *ibid. ſect. 2. cap. 11.* de tumore vteri à ſanguine, *ibid. c. 12.* de inflammatione vteri, *ibid. c. 13.* de vteri ſcirrho, & cancro, *ibid. cap. 14.* de tumoribus teſticulorū in feminis, *ibidem cap. 20.* de cruſta lactea, achoribus, & fauis, *tract. de morb. infant. part. 2. c. 3.* de tinea, *ibid. cap. 4.* de phthiriaſi, *ibid. cap. 5.* de hydrocephalo, *ibid. cap. 6.* de ſiriaſi, *ibidem cap. 7.* de aphthis, *ibidem cap. 13.*

De tumoribus flatulentis egimus etiam in ſpecie libris prioribus. Nimirum *libr. 1. Pract. part. 3. ſect. 2. cap. 2.* de inflatione palpebrarum. De inflatione ventriculi, *lib. 3. part. 1. ſect. 1. cap. 11.* de dolore colico, *ibid. part. 2. ſect. 2. cap. 4.* de lienis inflatione, *ibid. part. 4. c. 4.* de inflatione epatis, *ibid. part. 6. ſect. 1. c. 3.* de tympanite, *ibid. part. 6. ſect. 2. cap. 4.* de hernia ventoſa, *ibid. part. 9. ſect. 1. cap. 7.* de Satyriaſi & Priapiſmo, *ibid. ſect. 2. cap. 3.* de vteri inflatione, *lib. 4. cap. 10.* de capitis inflatione, *tract. de morb. infant. part. 2. cap. 6.*

De tumoribus à partibus mollibus ſuo loco motis ortis, diximus etiam in ſpecie, & quidem de vuæ procidentia, *lib. 1. part. 3. ſect. 2. cap. 25.* de hernia inteſtinorum, *lib. 3. part. 2. ſect. 1. cap. 6.* de hernia vmbilicali, *ibid. part. 10. cap. 2.* de Vteri procidentia, & hernia vterina, *lib. 4. part. 1. ſect. 2. cap. 16. & 17.*

[¶ Equidem de Atrophia ſcorbutica ſuo loco egimus. Cùm verò in genere de magnitudine totius aucta *ſuprà, cap. 4.* dixerimus, etiam quæ de Atrophia in genere dici poſſunt, huic loco ſubiungenda. *De Atrophia in genere.*

Cùm corpus, quantum debet, non nutritur, ſed ob nutritionem denegatam, imminuitur, in genere quidem atrophia appellari poteſt. Peculiares tamen atrophiæ ſpecies, peculiaria quoque nomina habent. Quæ *Peculiares quædam Atrophiæ ſpecies.*

ab

ab vlcere pulmonis fit, propriè phthiſis & labes dicitur. A febre hectica maraſmus & marcor nominatur. Quæ ſine his cauſſis accidit, ἰσχνότης & λεπτότης, corporis extenuatio dicitur. Hîc Atrophiæ vocabulo in generali ſignificatione vtimur, & eo omnē corporis præter naturam extenuationem, ob nutrimenti defectum, complectemur.

Atrophia in genere quid. Eſt autem Atrophia duplex. Primò totius corporis: deinde partis alicuius, vt brachij, pedis. Atrophia totius, in genere ita ſumpta, eſt corporis totius p. n. extenuatio ob fruſtratam, ſeu denegatam eius nutritionem.

Cauſſa.

Eius cauſſa. De cauſſis Atrophiæ hoc primò notandum, eam quæ totum corpus obſidet, vel ſuo modo ſecundum naturam eſſe, vel præter naturam. Quæ etiam ſecundum naturam, eſt maraſmus ille ſenilis. Nullum enim animalium naſcitur, quod non ſenectuti ſit obnoxium; ac in ſenectute marceſcat & contabeſcat. Verùm cùm Atrophia illa nullâ arte prohiberi poſſit, ſaltem de Atrophia, quæ corporibus quibuſdam præter naturam accidit, dicemus.

1. Ratione nutrimenti. Cùm autem duo ad nutritionem concurrant & neceſſaria ſint, nutrimentum, & facultas nutriens; in his duobus etiam cauſſa nutritionis imminutæ, & conſequenter Atrophiæ, quærenda eſt. Alimenti ratione corpus contabeſcit, ob eius vel defectum, vel prauitatem. Si enim tantum, quantum quotidie inſenſibiliter diſcutitur, non iterum aſſumatur, corpus contabeſcit. Si verò in venis quidem ſanguinis ſufficiens copia ſuppetit, is tamen vitioſus eſt: à partibus vel non attrahitur, vel attractus aſſimilari non poteſt. Ob nutrimenti defectum corpus extenuatur & marceſcit, cùm in eius, quę quotidie per inſenſibilem exhalationem diffluit, ſubſtantię locum, non aliud, vel non ſufficiens nutrimentum reponitur. Cùm autem proximum totius corporis nutrimentum ſanguis ſit, ob defectum ſanguis inprimis nutritio læditur. Sanguis autem deficit primò coctionis primæ vitio, cùm chylus, à quo ſanguis generari debet, in ventriculo non ſufficiente quantitate generatur: id quod accidit in ſanis in inedia diuturna; in ægris verò, quando, ob appetitum deiectum, ægri cibum auerſantur, aut dum, ob morbum, cibo exiguo & parum nutriente aluntur. Quod etiam accidere poteſt, ſi cibus aſſumptus ſeu crudus, ſeu in chylum mutatus, per aluum ſtatim reiicitur, & ad hepar non peruenit. Idem fieri poteſt, ſi, ob quemcunque ventriculi morbum, coctione eius labefactatâ, chylus vel paucus, vel imperfectus generatur. Deinde ſanguificationis læſæ cauſsâ nutritio non fit, cùm hepatis vel lienis vitio ſanguis non bonus generatur. Id quod in cachexia, leucophlegmatia, tympanitide, aſcite, atrophia ſcorbutica, ſcabie diuturna accidit. Cauſſæ autem ſanguificationis ſuo loco, *lib. Practic.* ſunt expoſitæ. Vnde accidit, vt licèt ſufficiens cibi quantitas fuerit aſſumpta, nutritio tamen non fiat; idque rurſum duabus de cauſſis accidit, quia ſc. alimentum nutriendis partibus non apponitur, vel, licèt apponatur, non rectè tamen aſſimilatur. Non apponitur partibus, vel quia chylus in ventriculo non ita elaboratur, vt in bonum ſanguinem mutari poſſit: vel quia, licèt chylus in ventriculo rectè elaboratus ſit; tamen vitio hepatis in bonum ſanguinem non cōuertitur: vel quia, licèt chylus in ventriculo, deinde sāguis generetur: tamen à cauſſis quibuſdā diſcutitur & abſumitur; quales ſūt minima exercitatio, vigiliæ, curę, dolores, & morbi, qui colliquāt, diſcutiunt alimētū, vt copioſa per aluū, ſudores, ſanguinis fluxum, euacuatio, item quies immodica, cibi, & medicamenta ſiccantia, febres, potiſſimùm acutæ & malignæ. Partibus verò non rectè aſſimilatur nutrimentum, quia aliquâ vitioſâ qualitate præditum eſt, ob quam partibus rectè aſſimilari non poteſt; & ita fit fruſtrata nutritio ob errorem externum, vel ratione obiecti, quia nimirum ſanguis talis eſt, vt à facultate nutriente vinci & aſſimilari perfectè non poſſit.

Ratione verò facultatis, non fit ſufficiens nutritio, ob caloris natiui & humidi radicalis defectum. Calore enim natiuo natura, vt inſtrumento proximo, in nutriendo vtitur. Idque accidit inprimis ob cordis affectus præter naturam, atque inprimis eius caliditatem & ſiccitatem, ſeu primariò cor laboret, id quod fit in febre hectica; ſeu partium vicinarum vitio, quòd in vlcere pulmonis accidit. Cum enim, vt modò dictū, vis altrix calore innato, tanquam præcipuo inſtrumento, in retinendo, concoquendo, agglutinando, & aſſimilando vtatur, calor verò innatus à calore influēte foueatur; ſi temperies cordis ſeſe non rectè habeat, etiam calor ille influens, & per conſequens etiam calor innatus ſeſe nō rectè habet, atque ita non commodum facultatis nutrientis inſtrumentum eſſe poteſt. Et quod febres hecticæ lentè & ſenſim præſtant, id febres ardentes & colliquantes ſubitò præſtare poſſunt, quarum calore non ſolùm alimentum & ſubſtantia corporis abſumitur & colliquatur, ſed & cordis & totius corporis temperamentum in calidius & ſiccius conuertitur. Idem accidit ob labores nimios, curas, morbos diuturnos, & omnino omnes cauſſas, quæ humidum radicale abſumere, calidumque natiuum debilitare poſſunt. 2. Facultat. nutrient.

Accidit autem Atrophia præcipuè in partibus mollioribus, pinguedine, & carne; & quidem pinguedo primò abſumitur, deinde etiam carnes extenuantur. Partes verò duriores, vt membranæ, cartilagines, & inprimis oſſa, etſi quoque ita exſiccari poſſint: tamen ita extenuari & imminui non poſſunt, vt inde totum corpus decreſcat. Ideóque etiam extenuatio & atrophia corporis, in iis maximè partibus apparet, in quibus multa eſt pinguedo, & plures maiores ſunt muſculi, vt in oculis, temporibus. Subiectum

Quæ in partibus accidit Atrophia, varia eſt. Accidit ea priuatim ſæpe in artubus, brachiis, cruribus. Pertinet huc atrophia oculi. Atrophia particula.

Cauſſam quod attinet atrophiæ particularis, ſicut atrophiæ totius, cauſſæ vel in aliquo principali viſcere, cuius actio totius corporis nutritioni neceſſaria eſt, conſiſtit; aut certè vniuerſalis eſt, & totum corpus exſiccare poteſt: ita priuatæ alicuius partis atrophia priuatam & ſaltem eam partem attinentem cauſſam habet. Sunt tamen cauſſæ eædem, quę vniuerſalis atrophiæ, nimirum facultatis nutricis imbecillitas, & alimenti defectus. Læditur facultas, dum pars refrigeratur, & proprio calore deſtituitur. Hoc enim ſi accidat, neque pars alimentū attrahere, neque retinere, neque alterare, neque aſſimilare poteſt. Refrigeratur autem pars, & calor torpeſcit, non ſolùm ab aëre externo, vt & aqua frigida, ſed & ob quietem, in paralyſi, aut ob viarum, per quas ſpiritus influunt, anguſtiam. Nutrimentum deficit præcipuè ob viarum, per quas affluit, anguſtiam. Idque accidit plerunque à cauſſis externis, cùm venæ quæ ſanguinem parti pro nutrimento aduehunt, comprimuntur ab oſſibus luxatis, aut vicino aliquo tumore & callo, vel cùm venæ nutrimentum aduehentes diſſecantur. Videatur etiam Galeni *liber de Marcore.* Cauſſa e qua [illegible] Nutricis imbecillitas. Nutrimenti defectus.

Signa Diagnoſtica.

Corporis totius, vt & partis alicuius extenuatio viſui patet, vt multis ſignis opus nō ſit. Nam ſi totum corpus valde atrophiâ laboret, facies contabeſcit, tēpora collabuntur, oculorum ſedes caua & profunda redditur, nares acutæ fiunt; qualem faciem quia Hippocrates *in Prognoſtic.* deſcripſit, vulgò Hippocraticam nominant. Sign. Diagnoſtica.

nominant. Coſtæ omnes fiunt conſpicuæ, ſcapulæ & claviculæ eminent, collum extenuatur, & larynx extuberat: venter collabitur, clunes fiunt flaccidæ, crura, brachia, manus, pedes emaciantur. Quia verò atrophia à plurimis cauſſis dependet, eæ omnes inquirendæ ſunt, vt rectè curatio inſtitui poſſit. Ideóque inquirendum, an cauſſæ externæ, inedia, curæ, mœſtitia, labor nimius, & ſimiles præceſſerint. Si tale nihil præceſſerit, de cauſſis internis requirendum; an febris hectica, vel putrida aliqua adſit, vel adfuerit, necnon quomodo ventriculus, lien, hepar, ſeſe habeant, inueſtigandum. Ex horum enim viſcerum morbis quæ cauſſa atrophiæ ſit, facilè cognoſcitur.

Prognoſtica.

[Prog]noſtica. 1. Quò atrophia eſt recentior, eò faciliùs curatur; quò verò diuturnior, eò difficiliùs.

2. Vbi humor ſaltem alimentarius abſumptus eſt, facilis curationis ſpes eſt: difficiliùs verò curatur atrophia, in quâ carnis ſubſtantia iam abſumpta eſt; adhuc difficiliùs, vbi membranoſæ & fibroſæ partes iam exſiccatæ ſunt. Imò talis atrophia tam curari nō poteſt, quàm in ſenibus curationem non ſuſcipit.

3. Si calor natiuus nondum adeò debilitatus eſt, quin reparari poſſit, ſalutis ſpes eſt; cùm cauſsâ ſublatâ, & calore inſtaurato, corpori nutritio iterū accidat.

4. Et omninò, quid de curatione ſperandum ſit, è cauſſis præcipuè coniectandum. Si enim eæ tolli poſſint, ſanitatis recuperandæ ſpes eſt; ſi non, etiam ſalutis ſpes nulla eſt.

Curatio.

[In]dicationes [...]curatio. [...]anis. Curationem atrophiæ quod attinet, cùm exſiccatum ſit corpus, & pendeat à deficiente nutritione, humectatio indicatur. Humectatur autem corpus, ſi detur opera; vt alimentum è venis ad omnes corporis partes pertrahatur, attractum verò retineatur, & corpori apponatur. Cauſſæ verò omnes, ſeu ſint euidentes & externæ, ſeu internæ, remouendæ ſunt. Ideóque ſi inedia præceſſerit, cibus idoneus iterum exhibeatur; ſi labor nimius, curæ ſollicitudo, & ſimilia, illa omnia amouenda. His enim cauſſis ſublatis, & victu idoneo exhibito, corpus facilè inſtauratur.

In ægris verò, ſi ob appetitum deiectum, morbúmque aliquem, vel alimentum abſumatur; vel facultas debilitetur, eo morbo ſublato, ægróque rurſum cibum ſumente, inſtauratio corporis ſequitur. Quomodo autem morbi ventriculi, hepatis, lienis, pulmonis, & alij curandi, *in Practica Medicina* abūdè docemus. E quibus etiam hoc patet, fruſtra, vbi corpus vitioſis humoribus repletum eſt, ſoli nutritioni operam dari. *Impura enim corpora quantò plus nutries, tantò magis lædes*, vt Hippocrates, *2. aph. 10.* ait. Nā corrūpuntur etiam boni ſucci & cibi à prauis humoribus, atque ita cacochymia augetur. Ideóque vitioſi humores primò præparandi & euacuandi ſunt. Et omninò in omni atrophiæ curatione, cauſſæ, à quâ ea pendet, prima ratio habenda eſt, atque in eius amotione primò laborandū. Poſtea quomodo corpus extenuatum per alimenta refici poſſit, cogitandū. Quod tamē ipſum etiā rectè inſtituendum. Primò itaq; offerenda alimenta, quæ citò & facilè coquuntur: deinde quæ modicū nutriunt, quamuis difficiliùs & tardiùs coquantur. Iis, qui nec febre, nec obſtructione laborant, nec capite dolēt, nec hypochondria diſtenta habent, commodiſſimè lac exhibetur, inprimis muliebre, deinde ouillum, tertiò vaccinum, addito pauco ſaccharo, item ſucci & iuſcula carnium, vt perdicum, gallinarum, carpi, veruecinæ, vitulinæ, cum pane, & inprimis iura conſummata & inſtaurantia dicta. Vtiles etiam ſunt emulſiones ex amygdalis, hordeo, cum farina tritici. Præcipuè hîc vtile eſt, quod paratur ex pulpa contuſa capi, amygdalis, ſaccharo, lacte, & farina oryzæ. Plurimùm etiam commendant nucem Indicam, huiúſque vnius vſu corpora extenuata pingueſieri ſcribunt. Vinum in marcore frigido prodeſt, in torrido verò fugiendum.

In modo verò refectionis & nutritionis obſeruandus eſt *aphoriſm.* Hip. *7. ſect. 2.* *Quæ longo tempore extenuata ſunt corpora, lentè reficienda ſunt; quæ verò breui, breuiter.* Nam vt Galenus explicat, quæ breui tempore extenuata ſunt corpora, ob humorum & ſpirituum euacuationem, non ex ſolidorum colliquatione id perpeſſa ſunt; quæ verò longo tempore axtenuata ſunt, iis carnes liqueſcunt, & graciles redduntur etiam aliæ partes, per quas concoctio & diſtributio, ac ſanguificatio in toto corpore perficitur. Quare tantum non poterit concoqui alimentum, quanto indiget corpus. Ob id talia corpora longiori tempore reficere oportet, atque tenuiter, quod lentè nominauit Hippocrates. In quibus autem ſoli humores & ſpiritus ſunt euacuati, in iis celeriùs & pleniùs licet reficere, cùm fundamentum præſtet ſolidarum partium robur. Nota de modo refectionis.

Diæta. Poſt ſomnum frictiones lenes inſtituantur, manibus ol. amygdalar. dulc. inunctis. Vtile eſt & aquæ balneum. Euidenter enim exſiccatos humectat, quod facilè iis, qui ſub Sole iter fecerunt, aut aliquo quouis modo ſeſe exercuerunt, & nimis calefacti ſunt, vt & qui vigiliis, curis & aliis modis exſiccati ſunt, videre licet. Et omnino Galenus pluribus paſſim de balneis agit, vt nobis, quibus balneorum non magna cura eſt, nimis curioſus videri poſſit. Verùm Romanorum in balneis curam hodie multi imitātur Aſiatici, qui omnes ſuas delicias in balneis ferè conſtituunt, veterūque hac in re magnificentiam in ædificiis imitantur, luxúmque vel ſuperare æmulantur. Ibi enim in balneis habentur omnia, quæ tum ad ſanitatem, tum ad voluptatem deſiderari poſſunt. De qua re videatur Proſper Alphinus, *de Medic. Ægyptior. lib. 3. cap. 15. 16. & ſeqq. vſque ad finem eius libri.*

Curatio Atrophiæ particularis. Particularis autem atrophiæ curationem quod attinet, eam diligenter docuit Galenus, *in libr. de offic. Med. cap. 3. text. 32. & 14. meth. med. cap. 16.* Cùm enim partes priuatæ marceſcant & extenuentur ob impeditum alimenti affluxum, calorémque partis languidū, Medicus operam dare debet, vt parti robur & calorē reſtituat, ſanguiníſque ad partem affluxum concitet. Robur & calorem parti reſtituunt membri moderata frictio, motus, & aquæ calidæ perfuſio. Eadem quoque ſanguinem ad partem alliciunt. Debet autem frictio, & perfuſio aquæ calidæ eouſque continuari, donec rubicundior & tumidior pars fiat, non tamen eò vſque, donec iterum detumeſcat. Poſſunt & partes foueri, vel etiam, ſi earum fert conditio, immergi balneis ex ſaluia, ſummitatibus iuniperi, leuiſtico, lauēdula, malua, althæa, paratis: Quibus vbi pars fomentata fuerit, poſtea inungatur oleis vel vnguentis conuenientibus.

Vnguenta. Vnguenta & emplaſtra talia multa habentur: ℞ *Vnguenti dialthææ, Aregon. Martiati*, an. ℥j. ß. *ol. laurin. ſpicæ caſtorei*, an. ʒ ij. *piperis, pyrethri*, an. ʒ ij. M. F. Vnguentum.

Vel ℞. *Pingued. human. taxi*, an. q. v. *pulu. ſabinæ*, q. ſ. F. Vnguent.

Vel ℞. *Bdellij, opopanacis*, an. ℥j. Diſſoluantur in vino, & colentur. Adde *pingued. porci* ℥iij. *adipis anſerin. gallin.* an. ℥j: *ol. oliuar. antiq.* ℥iiij. *terebinthin. ceræ* an. ℥ j. Miſc. ſuper ign. & coq. ad vini conſumpt. Tandem adde *pulu. maſtich. thur. fœnigr.* an. ℥ j. F. Vnguent.

Emplaſtra. Poteſt & tale Emplaſtrum imponi: ℞. *ceræ, reſin. terebinth.* an. ℔. j. Miſce ſuper ign. Poſtea add. *maſtich. thur. galban. croci, piperis long. cinnamon. nuc. moſchat. macis, caryophyllor. zedoariæ, galangæ, zing. granor.*

*granor.paradiſi,ſem.vrtic.*an ℥.ß.F.Emplaſtrum.

Vel ℞.*Folior.leuiſtici rec.ſummitat.ſabinæ,iuniperi,*an. M.ij.*fl.chamæmel.*M.ß.*g.iuniper.*℥ ß. Conciſis & contuſis affund. *ol.laurin.*& *lilior.*q.ſ.vt omnia contegantur,*axungiæ porcinæ* ℥ iij.*vini* ℥ ij. Coq. ad humiditat. conſumption. Adde *ol.ſpicæ,de bacc.iunip.* an. ʒ j. *puluſinapi* ℥ j.*rad.pyrethr.*ʒ iij.*ſinapi* ʒ ij. *ceræ* q.ſ. F. Linimentum.

Fotus. Quibus pinguia moleſta ſunt,his hac aquâ membrũ foueri poteſt:℞.*Caſtor.*ʒ j.*piper.long.pyrethri, granor. paradiſi.*an.ʒ ij.*coccognidij* ſeu *vrticæ,*℥ ß,*erucæ* ʒ j. ß. *baccar. iuniper.*M.j.*ſaluiæ,menthæ,origani, ſerpilli, hyperici.*an.M.j.*ſpir.vini* ℔.iij.Deſtillentur,vel ſaltẽ diu, aliquot ſc.diebus,ſtent.in infuſione.Poſtea colentur.

Dropax. Poſt hæc Antiqui quarto quôque die Picationes adhibebant.Erat autem Dropax,ſeu Picatio, medicamentum ex pice oleo diſſolutâ paratum, quo tepido pars extenuata illinitur,ibíque retinetur,donec refrigeſcat.Hinc aufertur,iterúmque adhibetur, ídque toties repetitur, donec pars rubeſcat & turgida fiat. Hinc,picatione ablatâ,membrum ol.amygdal dulc.vel aliquo adipe inungitur.Veſperi idem repetitur; atque hoc modo tractatur pars tamdiu, donec iterum craſſior fiat.

Percuſſio. Quod niſi picatione obtinebatur,Antiquiqui Græci remedium, quod *ἐπίκρουσιν* & *κατάκρουσιν* id eſt, percuſſionem nominant,vſurpabant.Partem enim gracilem ferulis quibuſdam in hunc vſum paratis percutiebant,quoad turgidior & rubra euaderet. Deinde pingui aliquo medicamento illinebant. Noſtri ad percuſſiones illas vtuntur vrticis vrentibus.

PARS II.

De Vlceribus.

CAPVT I.

De Vlceris natura & differentiis.

ETſi vocabulum ἕλκος Vlcus, in genere accipitur, pro omni ſolutione continui in parte molli, vt apud Galenum, 13. *meth.med.cap.vlt.*videre eſt,& hoc modo etiam vulnus propriè dictum complectitur;quo modo Celſus,*lib.5.&6.*ſæpe ſine diſcrimine vulnus & vlcus accipit:tamen propriè & in ſpecie *Vlcus quid propriè.* Vlcus dicitur ſolutio continui cum imminuta magnitudine,in parte molli, à materia erodente ortum habens. Differunt nimirum in eo vulnus & vlcus, quod in vulnere ſaltem eſt ſoluta vnitas, nihil verò neceſſariò de parte amiſſum eſt;in vlcere verò ſemper aliquid de parte affecta imminutum & amiſſum eſt,ſi non plus,ſaltem cuticula. Etenim cùm vlcus ſit à cauſſa erodente, fieri non poteſt,quin aliquid à parte auferatur. Etſi enim interdum in vlcere caro aliqua ſuperflua excreſcit: tamen nihilominus cutis, imò ipſa naturalis caro deeſt; & vlcus illud non eſt morbus ſimplex, ſed compoſitus, & cum magnitudine aucta coniunctus. Poſſuntque cum vlcere varij morbi, intemperies, inflammatio, eryſipelas, caro ſupercreſcens, & alij morbi, coniungi, qui tamen ad eſſentiam vlceris non pertinent, ſed tolli poſſunt, vlcere manente, cuius eſſentia ſolùm in ſolutione continui cum partis affectæ aliqua diminutione conſiſtit.

Subiectum. Subiectum vlceris eſt pars mollis ſeu carnoſa, vocabulo carnis latè accepto, quod nõ ſolùm carnẽ muſculoſam,ſed eam quoque,qua inteſtina,veſica,& alia viſcera conſtant, comprehendens. Ad differentiam nimirum cariei,quæ eſt in oſſibus.

Cauſſæ.

Cauſſ. Cauſſa proxima eſt materia quæcunque erodendi vim habet, quæ ſub ſe non ſolum humores acres in corpore genitos cõprehendit,ſed & externas cauſſas erodendi vim habentes, qualia ſunt medicamenta & venena erodentia.Nam falſum eſt,quod nonnulli vlcera ſolùm à cauſſis internis oriri ſtatuunt;cùm experientia doceat,eadem ab externis quoque cauſſis excitari.Ita teſte Galeno,*4.meth.med.cap.9.*& ipſa experientia notiſſimũ certè eſt,ab igne, aqua,oleo, & aliis ſuccis feruidis,in combuſtionibus nõ vulnera,ſed vlcera excitari;quemadmodum & medicamenta ac venena ſeptica & cauſtica vlcera excitant. Sic venenoſi & cõtagioſi vapores vlcera pariũt,quo modo ſcabies per contagium ſcabiem parit, dum ſcilicet contagium cuti communicatum eam erodit.Eodem modo vapores à pulmonibus phthiſicorũ inſpiratione hauſti pulmones exulcerant, & phthiſin per contagium pariunt.Eadem ratione virus & venenum Venereum corpori alicui affricatũ vel communicatum illud inficit atque exulcerat. Neque alicuius momenti eſt, quod talia vlcera ad vulnera potius reducere conatur Euſtachius Rudius. Differentiam enim vulnerum & vlcerum hoc modo confundit, cùm vlcera & vulnera in eo non ſolùm differant, quod illa cum ſubſtantiæ amiſſione,hæc ſine eius amiſſione fiát,ſed etiam,quod vulnera à cauſſa incidente, pungente, rumpente, atque contundente fiant;hæc verò à cauſſa erodente, ſiue illa ſit externa,ſiue interna.Id quod manifeſtum eſt in medicamentis ſepticis.(Nam quis vlcus eſſe neget,quod ab eſulæ ſucco excitatur?)A quibus nõ multùm differunt contagiũ in ſcabie,lue venerea,phthiſi. Quamuis enim, quod obiicit Rudius, talia venena etiam humores inficiendi vim habere non negamus, qui corrupti poſtea vlcera promoueant:tamẽ ipſi illi contagio vis omnis erodẽdi deneganda non eſt;quãuis poſtea vbi corruptio humorum in corpore accedit,vlceris incrementum promouetur.

Differentiæ.

Differen. Vlcerum differentiæ aliæ ſunt eſſentiales, aliæ accidentales.Eſſentiales ſunt,quę ab ipſa vlceris forma, ſubiecto, & cauſſa efficiente ſumuntur. Quæ ab vlceris forma ſumũtur,petũtur ab eius figura,magnitudine,& ſimilibus. Alia enim vlcera ſunt magna, alia parua,lõga,breuia,lata,anguſta:alia recta,obliqua,intorta, fiſtuloſa, æqualia,in quibus caro in omnibus partis affectę partibus æqualiter abſũta eſt; inæqualia, in quibus maior carnis pars in hoc loco,minor in illo eſt ablata.A parte affecta vlcera alia ſunt externa, alia interna;alia ſuperficialia,alia profunda: & quidem in hac vel illa parte.Differentiæ à cauſſis è capite ſequẽti,in quo de cauſſis vlcerum dicetur,patebunt.

Accidentales verò vlcerum differentiæ ſunt,quę ab iis, quæ extra vlceris naturam & conſtitutionem ſunt,deſumuntur;quales ſunt quæ vel ab vlceris ſitu, vel tempore ſumuntur, vt quod quædam recentia ſunt,quædam antiqua.

Non immeritò huc referenda & ea differentia,quæ à cauſſis accidentalibus, & quæ vlceribus omnibus communes non ſunt,ſumuntur, vt quod vlcera quædam ſunt cum fluxione coniuncta, quædam affluxũ carent;quædam ſunt puta,quædam ſordida,corrodentia, depaſcentia, & ſerpentia.Hæ differentiæ enim à cauſſis pendent. Quò pertinent & differentiæ,quæ ab accidentibus & ſymptomatibus vlcerum ſumuntur, quod ſcilicet alia ſũt doloris expertia,alia cum dolore coniuncta,

coniuncta, prurientia, pungentia, vrentia; alia curatu facilia, alia difficilia & rebellia, Græcis δυσεπούλωτα; alia benigna, alia κακοήθη & maligna. Quo referenda & vlcera Cheironia & Telephia dicta. Præter has tamen differentias, quæ propriæ vocari poſſunt, aliæ adhuc dantur impropriæ, & vlcerum potius cum aliis morbis complicationes, quàm differentiæ, nominandæ. Quales differentiæ ſiunt, quod vlcera quædam cum dolore, intemperie, phlegmone, callo, gangræna, cancro, vermibus, oſſe corrupto coniunguntur.

Atque ex his quidem fontibus vlcerum differentiæ & diſtinctiones petuntur. Verùm cũ nonnulla vlcerum genera è pluribus fontibus petuntur, ne ſine methodo de vlceribus agamus, ſatis commodè hoc ordine de vlceribus doctrina tractari poteſt: ſi nimirum primò dicatur de vlcere ſimplici, ſeu in genere conſiderato; Secundò de vlcere cum intemperie; Tertiò, de vlcere cum humorum affluxu; Quartò, de vlcere ſordido; Quintò, de vlcere cum tumoribus; Sextò, de carne excreſcente & luxuriante; Septimò, de vlcere liuido & calloſo; Octauò de vlcere ſinuoſo & fiſtula; Nonò, de vlcere cum vermibus; Decimò, de vlcere cum oſſium carie; Vndecimò, de vlceribus dyſepuloticis, malignis, Telephiis, Cheironiis, Phagedæna; Duodecimò, de dolore cum vlcere; Decimotertiò, de tibiarum & aliarum partium vlceribus. Quibus Decimoquartò addemus de ambuſtionibus; & Decimoquintò de Gangræna & Sphacelo doctrinam.

CAPVT II.

De Vlcere ſimplici.

PRimo ergo loco agemus de vlcere ſimplici, & quas vlcus in genere conſideratum cauſſas habeat, quæque eius ſecundum formam ſuam, cauſſas, & locum affectum ſint differentiæ: quibus ſignis vlcus eiuſq; eſſentiales differentiæ cognoſcantur: quid de curatione prædicendum ſit; & quid vlcus in genere indicet, quamque curandi rationem requirat.

Cauſſæ.

[C]auſſa. Cauſſam proximam vlceris eſſe materiam corrodendi vi præditam, ſeu in corpore genitam, ſeu corpori extra aduenientem, capite præced. diximus.

Illa autem vel in corpore generatur, vel extra illi obuenit. Prioris generis ſunt humores quicũque acres & erodendi vi præditi in corpore geniti. Generatur autem iſte humor vel extra partem affectam, vel in ipſa parte affecta. Extra partem affectam generatur humor bilioſus, pituita ſalſa, ſerum ſalſum, nitroſum & acre, atra bilis. Hi enim ſi in corpore ſint geniti, & ad partem aliquam confluant, eam erodere & exulcerare poſſunt. Quibus autem de cauſſis tales humores in corpore generentur, *lib. 2. Inſtitut. de cauſſ. morbor.* & alibi diximus. Fluunt autem ad partem affectam, vel per attractionem, quorum vtrũque, quibus de cauſſis fiat, ſupra, *part. 1. cap. 5. de Inflammatione*, dictum. Et inprimis ex interno humorum vitio tempore verno vlcera varia, vt & ex intempeſtiuis exercitationibus oriri ſolent. Si enim, vt Galenus, 3. *aph.* 20. ſcribit, tempus vernum impurum corpus ſuſcipiat, tale quiddam vere contingit, quod in exercitationibus fieri videmus. Etenim quamuis ex ſe ſint ſaluberrimæ: attamen ſi hominem vel pituita, vel flaua bile, vel atra, vel etiã ipſo ſanguine plenum, volueris ad exercitationem perducere, ei aut comitialem, aut apoplexiam, aut, ſi non hæc, vaſis in pulmone ruptionem, aut acutiſſimam febrem exercitatione efficies. Quibus verò purgationis humorum in profundo latentium loco exercitatio imperata fuerit, ea ad cutem cacochymiam; id eſt prauorum humorum copiam euocans, & ſpargens, vlcera & ſcabiem excitat. Nam & hoc innuit Hippocrates, cum dicit, Impurgatum ſi exerceas, vlcera exoriuntur. Sic ſanè verno tempore aëris ambientis calor humores fundens euocat ad cutem perſimili exercitationum effectu. Nec verò exercitationem effectis ſolùm, ſed ipſius etiam naturæ operibus ſimilia sũt veris effecta. Illius ſiquidem partes ſunt, tum occultam illam toto corpore perſpirationem efficere, qua corporis excernantur ſuperuacanea, tũ etiã per morbos variis modis corpus expurgare. Hæc Galenus. In ipſa verò parte acrimoniam acquirunt humores, ob aliquam eius intemperiem, & hoc modo eum pus ipſum, coctione & mora in parte acrius euadit, & quidem eò acrius, quo humor, è quo generatur, acrior eſt; tum ſanguis, qui à parte affecta corrumpitur & putreſcit.

Cauſſæ verò extra corpori aduenientes ſunt medicamenta ſeptica & cauſtica. Imò nec ipſum ignem actualem hinc excludo: cùm eſchara relicta ad vlcera potius, quàm vulnera pertineat. Referendum huc & contagium, quo modo vapores è phthiſicorum pulmonibus exhalantes ab aliis inſpiratione attracti pulmones exulcerant, phthiſinque excitant; & ſordes atque inquinamenta ſcabioſorum, leproſorum, & lue Venerea laborantium, cuti communicata, eam exulcerant ac ſimile vitium generant. Non rectè verò inter cauſſas proximas & immediatas refertur illa attritio, quæ fit in intertrigine, & attritione à calceis. Ab attritione enim ſolùm humor attrahitur, qui cutẽ poſtea erodit, aut veſicam in ea excitat. Quæ autem ſpecialium vlcerum ſpeciales cauſſæ ſint, ſuo loco poſtea dicetur, vbi ſuæ cuiuſq; vlceris cauſſæ explicabuntur.

Signa Diagnoſtica.

Vlcera externa viſui & tactui patent, nec ſignis, quibus cognoſcantur, opus habent. *Signa Diagnoſtica.* Interna verò, cùm ſæpe lateant, cognoſcuntur ſpecillo, ſi ad ea via detur, tactu, vel ab excrementis, dolore, actione læſa. Excrementa enim partem affectam indicant, & ſi per quẽcunque corporis meatum, ſeu anum, ſeu veſicam, ſeu nares, ſeu aures, pus aut aut ſanies effluat, vel vomitu aut tuſſi & ſputo reiiciatur, vlcus aliquod intus latere indicio eſt. In qua autem parte lateat, doloris proprietas & ſitus, ac partis læſæ ſignum eſt, pulſans alteriæ. Situs doloris ſimiliter ipſam partem exulceratam manifeſtabit. Si in parte exulcerata ſenſus vel motus læſus fuerit, neruoſæ partis affectæ indicium eſt. Si mordicatio à ſumto cibo ſentiatur, ventriculum exulceratum eſſe indicatur. Cauſſæ etiam externæ hîc ſigna ſuppeditant. Si quis cantharides hauſerit, veſicam exulceratam eſſe; ſi medicamentum, vel quid vrens, vt aquam fortem biberit, fauces & ventriculum exulceratum eſſe, indicio eſt. Vide *Inſtitut. lib. 3. part. 2. cap. 4.*

An vlcus magnũ vel paruum, rectum vel obliquũ, vel alterius figuræ ſit, vt & reliquæ ſimiles differentiæ, in externis vlceribus viſu & ſpecillo cognoſcuntur. In internis verò facilè cognoſci non poſſunt. An tamen vlcus magnum vel paruum ſit, puris copia docebit, quæ in magno vlcere maior eſt, in paruo minor.

Cauſſas quod attinet, & quidem internas, ſi ab humorum affluxu vlcus originem habeat, ſigna cacochymiæ vel in toto, vel vitioſæ epatis, lienis, aut alterius viſceris conſtitutionis aderunt. Quæ ſi abſint, & cõtra intemperies & imbecillitas partis affectæ adſit, in ipſa parte affecta cauſſam vlceris generatam fuiſſe indicio eſt. Qui autem humor vlcus efficiat, an bilis, an pituita ſalſa, an ſeroſus humor, an atra bilis, è cuiuſque vlceris ſignis, & inprimis pure ac ſanie, quæ effluit, vt & colore vlceris ac dolore, pũctione, mordica-

tione patefiet; & docebunt id ſigna ſpecialiũ vlcerum.

Externæ verò cauſſæ ex relatione ægri cognoſcuntur, qui docebit, an ab acri & erodente medicaměto, aut veneno, vel ipſo etiam igne læſus fuerit, an cum aliquo vlceribus contagioſis laborante conuerſatus & ab eo infectus fuerit.

Vlcerum tempora etiam ſua ſigna habent. Dum n. ſanies aquoſa, cruda, & tenuis copioſior primùm effluit, principiũ eſt, quod & ipſum tamen ſenſu, tactu, & viſu, vt & ex cauſſis vlcerum cũ externis tum internis præſentibus, & ſequentibus ſymptomatibus, dolore, prurítu deprehenditur. Vbi pus poſtea & ſanies melius coqui incipit, eiuſque copia minuitur, incrementũ eſt. In ſtatu pus optimũ eſt, & in declinatione maximè minuitur. Eadem tempora tamen etiam ex dolore, pruritu, actionibuſque læſis cognoſcuntur, quæ ſi augeantur, vlcus augeri; ſi remittant, & omnia ad naturalem ſtatum redeant, vlcus imminui & in declinatione eſſe indicant. Quod ipſum & viſus & tactus in partibus externis docebunt. Specialium verò vlcerum ſigna ſuis locis poſtea proponentur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Quid de curatione vlceris ſperandum ſit, ex ipſius vlceris magnitudine ac grauitate, & partis affectę conditione cognoſcitur.

2. Nam ſi vlcus ſaltem cutem occupat, & ſuperficiale eſt, faciliùs & breuiori tempore curatur. Quanto verò profũdius eſt, & quo pars, quę afficitur, cute nobilior eſt, eò difficiliùs curatur.

3. Ob id vlcera, quę in extremitatibus muſculorum ſunt, periculoſiora ſunt, quàm quæ in muſculorum medio.

4. Hac ipſa de cauſſa periculoſiora ſunt vlcera, quę in parte nobili ſunt, & ad partem nobilem, vt & neruum, venam, arteriam, pertingunt. Et omnino interiora exterioribus magis periculoſa ſunt.

5. Vlcera, quæ partem principem, aut principi vicinam in conſenſum trahere poſſunt, ſæpe ægro mortem afferunt.

6. Faciliùs curantur vlcera, ad quæ medicamenta, quæ adhibenda ſunt, faciliùs pertingunt, iiſque faciliùs adhærent: difficiliùs verò curantur, quibus medicamenta rectè applicari non poſſunt, & quibus non facilè adhærent.

7. Difficulter curantur vlcera in partibus, quæ naturaliter multis humiditatibus & excrementis ſcatẽt.

8. Vt & ea, quæ ſenſum exquiſitum habent, & partes ſenſu exquiſito præditas in conſenſũ trahere poſſunt.

9. Sicut & illa, quæ ab aëre externo vel aliis de cauſſis neceſſariò alterantur.

10. Periculoſa etiam & diuturna ſunt vlcera, in quibus oſſium caries metuenda eſt.

11. Vlcus magnum, cæteris paribus, difficiliùs curatur, quàm paruum. In vlcere enim magno multæ partes aëri externo obiiciuntur, & ſubiectæ partes, venæ, arteriæ, nerui, magis læduntur. Item anguſta & oblonga vlcera facilè, rotunda difficilius curantur.

12. Si corpus purum ſit; & viſcera præcipua bene conſtituta, ipſaque pars affecta aliàs rectè ſeſe habeat, de facili vlceris curatione ſpes eſt. Contrà ſi corpus ſit cacochymicũ, viſcera præcipua malè affecta, & pars exulcerata malè affecta, difficilem curationem, & vlcus diuturnum futurum, meritò conicitur.

13. Hinc vlcera, quæ aliis morbis ſuccedunt, plerumque difficulter curãtur, cùm natura vitioſos humores qui in corpore ſunt, ad partem externam depellat & tranſmittat.

14. Vt & quæ ad viriditatem vel nigredinem tendunt; cùm partis affectæ colorem debilem & pæne extinctum id ſignificet. Et morituris paulò ante mortẽ vlcus pallidum, liuens & aridum apparet, propter caloris natiui extinctionem.

15. Vbi poſt longum ſaniei prauæ fluxum pus bonum apparere incipit, bonam ſanitatis recuperandæ ſpem præbet, ſignumque eſt, & naturæ robur ſeſe iam colligere, & materiam in melius mutari.

16. Et omnino ipſum pus, quid de Vlceris curatione ſperandum ſit, indicium ſuppeditat. Si enim pus, quod quotidie excernitur, bonum ſit, facilis curationis ſpem præbet: malum verò pus contrarium ſignificat. Pus enim bonum & humorum, è quibus generatur, bonam conditionem, & partis affectæ robur ſignificat. Malum vero contrarium indicat. Pus autem bonum mediæ eſt inter craſſum & tenue conſiſtentiæ, album, læue, æquale, ac quàm minimè fœtidum. Malum verò eſt, quod valde tenue, & fluidum eſt, pallidũ, liuidum, feculentum, mali odoris.

17 Sanies & ipſa, quæ humor eſt pure tenuior, & aquoſior, ex vlceribus, vt & vulneribus quandoque efflués, quid de curatione ſperandũ ſit, indicat. Sanies enim multa, tenuis nimis, pallida, liuida, nigra, mali odoris, & quæ cutem vicinam erodit, vlcus difficile curatu indicat. Si verò ſanies ſit mediocriter craſſa, non multa, ſubrubra, aut ſubalbida, faciliùs curari vlcus indicat.

18. Si vlcera annua fiãt, aut diuturniora, os abſcedere neceſſariũ eſt, & cicatrices cauas fieri. Hippocrates, *6. aph. 45.* Si enim Medicus ex arte curationem vlceris inſtituat, nihilque neceſſarium intermittat, nihilominus vlcus longo tempore nõ curetur, aut cicatrice obductum recrudeſcat, in oſſe corrupto cauſſam, cur vlcus nõ ſanetur, eſſe ſignificat: aſſiduus quoque excrementorum in vlcere diuturnò generatorum affluxus, os ſubiectum facilè corrumpere poteſt. Ob partis enim diuturno vlcere obſeſſę intemperiẽ, & os abſcedens, vlceris cauitas non repleri, nec ſatis carnis excreſcere poteſt, vnde cicatrix caua efficitur.

19. Si vlcus, poſtquam carne impletum eſt, ipſique cicatrix induci debet, recrudeſcit, metus eſt, ne in fiſtulam abeat.

20. Vlcera, quæ ſunt in pedibus & manibus, glandularum ſub axillis vel inguinibus inflammationes & tumores in corporibus plethoricis & cacochymicis accerſere interdũ ſolent. Defluxuram enim ad vlcus in manu vel pede materiam, ipſæ etiam laxiores & imbecilles prius recipiunt & imbibunt.

21. Vlcera crurum plerumque difficilia curatu ſunt, inprimis ſi lienis vitio foueantur. Tum enim craſſi & melancholici humores & vlcus affluentes eius curationem impediunt.

22. Vlcera diuturna & inueterata non ſine periculo curãtur, niſi corpus diligenter purgetur, & victus ratio bona obſeruetur; cuius rei exemplum habet Guil. Fabricius, *centur. 3. obſ. 39.* de quodam viro, cui cùm vlcus inueteratũ in crure ſiniſtro ab Empirico *ἀμεθόδως* curatum fuiſſet, poſt menſes aliquot pleuritide in ſiniſtro latere correptus, atque inde mortuus eſt, & morbo durãte talia exſpuit, qualia antea ex vlcere effluere ſolebãt. De pure etiam ex vlcere in brachio per vrinam euacuato, videatur Ambroſ. Parǽus, *lib. 17. c. 51.*

Reliqua prognoſtica in ſpecialibus vlcerum differentiis tradentur.

Indicationes.

Cùm vlceris eſſentia in ſoluta vnitate, & magnitudine partis affectæ imminuta conſiſtant: ſoluta vnitas vnionẽ; id, quod amiſſũ & imminutũ eſt, ſui inſtaurationem indicat. Vlcus nimirum vt vlcus replendum carne, & vniendum, ac cicatrice claudendum. Quãdo verò vlcus cum cauſſã coniungitur, quæ vel vlcus ab initio excitauit, vel eius, ſine quo nõ, in curatione rationẽ obtinet, cauſſa primò remouẽda. Partis verò affectæ temperiẽ, vt & ſanguinem affluentem, bene ſe habere

habere oportet. Si verò vitium aliquod in his ſit, id corrigendum; de quo poſtea in ſpecialibus vlcerum differentiis dicetur.

Si itaque humor, qui vlcus excitauit, adhuc adſit, is euacuãdus. In omni enim affectu, in quo cauſſa adhuc præſens eſt, à cauſſæ remotione curatio inchoanda. Deinde, quia in principio ſãguinis aliquid extra propria vaſa excidit, imò ſæpe cum eo alii humores vitioſi in corpore eò fluunt, ne quod in poris partium hæret, putreſcat, & inflammationem pariat, ſanguis is concoquendus, & in bonum pus mutandus. Vnde etiam Galenus, *libro de totius morbi temporib. cap. 3.* vlcera ſua tempora habere ſcribit, & in principio ſaniem tenuem, incoctam, & aquoſam excerni, quæ in augmento coctionis beneficio craſſior fit, & in ſtatu tandem in pus bonũ & album mutatur. Ac propterea in principio vlceris concoquentibus, quæ vulgò digeſtiua appellant, opus eſt. Sordes præterea, quæ in vlcere generari ſolent, cùm eius curationem impediant, abſtergendæ. Vbi vlcus mundum fuerit, cauitas carne replenda. Tandem vlcus cicatrice claudendum.

Partium tamen affectarum etiam habenda ratio. In vlceribus enim partium externarum, ærugo, æs vſtum, vitriolum, antimonium, & ſimilia locum habent, quæ non admittuntur in partibus internis. Si etiam pars ita comparata ſit, vt aliis rebus tranſitum præbeat, qualis eſt gula, medicamenta ita paranda ſunt, vt parti adhæreant. Partes exquiſito ſenſu præditæ acria medicamenta non ferunt, quæ ea, quæ ſenſum hebetiorem habent, ſuſtinent. de quibus paſſim in vlceribus particularibus dicetur.

Quomodo autem vlcus carne repleatur, docet Galenus, *3. meth. med. cap. 3.* Ad carnis nimirum generationem neceſſaria eſt Efficiens, & Materia. Efficiens Natura eſt, quæ vti in toto corpore, ita etiam in ſingulis partibus neceſſarium alimentum attrahit, retinet, cõcoquit, apponit, aſſimilat. Materia eſt ſanguis purus & ſincerus, qui ex cibo & potu generatur. Verùm quia in omni coctione duplex excrementum generatur, vnum tenuius, quod inſenſibiliter exhalat, vel per ſudorem diſcutitur, alterum craſſius: id etiam in carnis in vlcere generatione accidit, & ſi in parte relinquãtur, eam humectabunt & carnis generationem impedient. Ideoque excrementa hæc in vlcere abſtergenda & ſiccanda ſunt. Atque id eſt, quod vulgò ex Galeno, *3. meth. med. cap. 4. & 4. meth. med. c. 5.* ac aliis locis paſſim dicitur, omne vlcus exſiccationem requirere. Et Hippocrates, *in princip. lib. de vlcerib.* ſcribit: *Quod ſiccum eſt, ad ſanum: quod madet, ad vitiatum propitius accedit.* Et ſic vlceris curatio naturæ opus eſt, quæ ex affluente ſanguine carnem amiſſam inſtaurat, & vlceri repleto cicatricem inducit. Medicus ſaltem impedimenta, quæ naturæ in opere ſuo obſtaculo ſunt, remouet, dum excrementa abſtergit, & exſiccat; & dum hoc facit, carnem generare & cicatricem inducere dicitur.

Curatio.

tio. Principio ergo, ſi corpus ſit plethoricum vel cacochymicum, ſanguinis copia imminuenda, vel corpus euacuandum, ne humores ad partem affectam amplius fluant. Simul quoque victus ratio bona inſtituatur, ne parui humores in corpore generentur. Rerum etiam reliquarum nõ naturalium ea ratio inſtituatur, ne vlceri aliquid incommodi afferatur.

Deinde cùm vix fieri queat, quin in poris partis ex venis ſanguinis effuſi & humorum aliquid hæreat, vt illud coquatur & in pus mutetur, digeſtiua ſeu ſuppurantia medicamenta vſurpanda, quæ in corporibus mollioribus mitiora eſſe debent, qualia parantur ex oleo roſar. & vitellis ouor. in minùs mollioribus ex *terebinthina, oleo ouorum, roſarum, maſtichin. vitell. ouor.* in ſiccioribus *ex reſina terebinthina,* vel *abietina, pulu. thuris, ſem. lini, tritici, fœnigraci, ping. ued. gallinæ.*

Deinde abſtergentia vſurpanda. Sæpe tamen accidit, vt vno medicamento duobus ſcopis ſatisfacere, & coquere ſcilicet & abſtergere poſſimus. Vnde tum miſcenda ſunt ſuppurantia cum detergentibus, atque ita ſuppurantia fiunt calidiora & ſicciora, quàm aliàs ſolent. In miſtione tamen hac temporum habenda ratio; cùm in principio ſuppurantia, in fine detergentia præualere debeant. Et quidem tutius eſt, ſtatim à principio abſtergentia cum ſuppurantibus miſcere, quàm ſolis ſuppurantibus vti. Natura enim nuquàm otioſa eſt; ſed in principio etiam ad carnis generationem ſeſe accingit, & excremẽta ſegregat quæ propterea abſtergenda ſunt: neque facilè ſolis ſuppurantibus vtendum, cùm facilè fieri poſſit, vt eorũ vſu vlcus humidũ & ſordidũ reddatur. Quę forſan cauſſa fuit, quod Galenus ſuppurantiũ in vlcerũ curatione mentionem nõ facit. Ideoque cõmodiſſimè ſuppurantibus, ſeu digeſtiuis dictis addũtur ſtatim thus, reſina terebinthina, & abietina, oleũ maſtichinũ, ſuccus apii, & ſimilia.

Talia autem medicamenta variè pro variorum corporum conſtitutione parari poſſunt. In corpore molli & humido tale fiat.

℞ *ol. roſacei* Vnc. j. *terebinth.* Drach. ij. *vitell. oui* j. Miſc.

Siccius eſt ſequens.

℞ *ol. maſtich terebin. ana* Vnc. ß. *oui vitell* j. Miſc.

Adhuc fortius.

℞ *reſinæ abietinæ* Vnc. j. *ol. roſacei* Drach. vj. *pulu. thuris* Drach. j. Miſc.

Si maiore abſterſione opus ſit,

℞ *mellis roſac.* Vnc. j. *terebinth.* Vnc. ß. *ſucci apii* Vnc. j. *pulu thuris, farinæ hordei, ana* q. ſ. Miſc.

Vlcere mundato Sarcotica vſurpanda, de quorum facultate, *in Inſtitionib. lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 9.* dictũ. Sũt autem ea triplicis ordinis. In primo ordine eſt *farina hordei, fœnigraci, fabarum, thus, manna thuris.* In ſecundo ordine eſt, *reſina terebinthina, abietina, laricea, mel deſpumatum, mel roſatum, aloe, farina lupinorum, orobi, pompholyx.* In tertio ordine eſt *farina erui, mel crudum, rad. ariſtolochia, iridis, myrrha, ♁ chalcitis.*

E compoſitis *vnguentum Baſilicum maius & minus Galeni, vnguent aureum, de tutia, de matriſylua* De emplaſtro, quod ex hydrelæo & argenti ſpuma præparatur, videatur Galenus *1. de comp. med. ſ. gen. cap. 6.*

Vel ℞ *myrrhæ, aloes, ana* Vnc. ß. *thuris* Vnc. j. *maſtich.* Vnc. ß. *gummi elemi* Drach. ij. *terebinth* Vnc. j. *colophon.* Vnc. ß. *ol.* q. ſ. F ſ. a. Vnguentum.

Ex his ergo, eliget Medicus, quæ cuique corporis conſtitutioni conueniunt: ſiquidem corpus, quò eſt humidius, minùs ſiccãtia, & abſtergentia; contra verò ſiccus, valentius ſiccantia requirit.

Frigidioribus quoque anni temporibus paulò calidiora, calidioribus minùs calida vſurpanda. Si enim imbecilliora, quàm par eſt, medicamenta applicentur, ſaniei magna copia in vlcere colligitur, & caro mollis ac flaccida generatur. Si vero validiora & nimis ſiccantia adhibeantur, vlcus aridum redditur, labia eius rubicunda euadunt, caro conſumitur, ſanguinolenta quandóque excernuntur, & mordicatio quædam in parte percipitur. Si verò pars exulcerata & ſicca redditur, ſicut naturaliter eſſe ſolet, & ex vlcere neque ſanies, neque pus effluat, bonuſque color in carne appareat, medicamenti ſarcotici commodi ſignum eſt.

Forma medicamenti ipſius etiam hîc attenda videtur. Vel enim liquida & humida, vel ſicca applicari ſolent. In corporibus duris & ſiccis, & vbi caro durior generanda, pulueres ſarcotici, qui vlceri inſperguntur, commodiſſimi ſunt:

Vt ℞ *thuris* Vnc. ß *ſang. dracon. colophon. ana* Drach. ij. F. puluis.

Vel ℞ *thuris* Vnc. ß. *aloes* Drach. ij. *ſang. dracon. ſarcocollæ ana* Drach. j. F. puluis.

Si verò corpora ſint molliora, humidis vtimur. De linimentorum tamen & vnguentorum præparatione

obſeruandũ,ne nimis ſint mollia. Talia enim à calore partis liquantur,& facilè diffluunt. Ideoque ſi vlcera non ſint profundiora,(in talibus enim,quæ eò penetrare poſſunt,requiruntur) ſed in ſuperficie corporis hæreant,medicamentis craſſiore conſiſtentia præditis vtendum. Præterea vnguenta nimis humida propter oleoſam naturam emolliunt , & carnem nimis laxam & ſubiectæ diſſimilem , præſertim in corporibus ſiccis,generant.

Vbi vlcus carne repletum fuerit,cicatrice claudendum,cutis ſeu eius loco cicatrix generanda , eiuſque beneficio continuitas ſoluta vnienda. Vt verò in carne generãda natura eſt opifex,materiam ſanguis ſuppeditat:ita etiam in cute generanda idem accidit.Medicus ſaltem impedimenta per medicamenta remouet. Quod verò vulgò docetur,materiam,ex qua fit cicatrix,eſſe carnem, quæ ita ope medicamentorum alteranda,& ſiccantium ac adſtringentium vſu denſanda ſit,vt cuti ſimilis euadat ; ſi de principali agente intelligitur , falſum eſt. Vt enim vis σαρκοποιητικὴ in carne ſolùm carnem generat , & amiſſam inſtaurat; ita ſolùm vis cutifica,vt ſic dicam , in cute cutem generat. Vnde nunquam vllius epulotici vſu , vel ſolo ſarcoticorum vſu, in medio vlcere cicatrix producitur,ſed ex vicina cute circa vlceris labia oriri incipit, & ſenſim extenditur , donec tandem tota caro cicatrice obtegatur. Hinc etiam vlcera non rarò abſque vllo Epuloticorum vſu ad cicatricem perducuntur. Epuloticorum tamen vſu natura adiuuari poteſt. Si enim ſoli naturæ actio hæc permittatur,tardè cicatrix generabitur;non,vt Fallopius putat , quod caro , ex qua cicatrix generanda ſit,tam humida ſit,vt à natura partis cutaneæ non poſſit ſiccari:ſed quod vis cutifica in cute vicina non poſſit ſanguinem affluentem, qui eſt humidus,niſi tardè,in cutem,ſubſtantiam ſcilicet ſiccam,mutare ; quod facilius præſtabit adiuta à medicamentis epuloticis, quæ vim ſiccandi habent. Qualia autem ſint Epulotica medicamenta,qualeſque facultates habeant,docet Galenus, 3.*meth.med.cap.*4.& 5.& 4.*de compoſ.med.ſec.gen.cap.*1.Dictumque eſt ea de re etiam *in Inſtitutionib.lib.*5.*part.*1.*ſect.*1.*cap.*9. Quanto nimirum cutis ſiccior eſt carne, tanto etiam epulotica ſarcoticis ſicciora eſſe debent. In actiuis verò cùm calida,tùm frigida eſſe poſſunt.

Sunt autem Epulotica etiam trium generum , mitia,mediocria,& fortiora. Mitia ſunt,*cadmia lota , cortex thuris,aloë , cyperi radix , plumbum vſtum & lotum.* Compoſita,*vnguentum de lithargyro,de minio , de ceruſſa, diapompholygos,ceratum de minio.* Mediocria, *fl.roſ.rubr. balauſtia,galla immatura,malicorium,bolus Armenus , terra Lemnia ac ſigillata,myrobolani, ſanguis draconis , minium plumbum.* E compoſitis, *vnguentum de tutia, diapompholygos,emplaſtrum diapalma , gryſeum,de lapide calaminari.* Fortiora ſunt , *chalcitis,ſarcocolla , alumen ſciſſile,æs vſtum , æris ſquamma.* E compoſitis ſunt, *vnguentum de tutia , cerotum de bolo Armeno.* In iis verò eligendis,& vlceris conſtitutio , & corporis natura conſideranda. Accidit enim,vt vlcera, quæ cùm eſſent ſordida , nihil mordicationis à medicamentis percipiebant,poſtea pura reddita ab iis mordeantur. Quapropter tunc,& cùm vlcus planè purum eſt,à valentioribus abſterſoriis ad mitiora deueniendum:ſicut rurſum in ſordidis ad magis abſtergentia tranſeundum , niſi ex mordicatione ſordida facta fuerint. Hoc ipſum enim interdum Medicis imponere ſolet, vt ad abſterſorium valentius ſe conferant ; vnde iterũ vlcus eroſum & ſordidum apparet,carne medicamento colliquata ipſum fœdante. Nam in prauam ſaniem degenerat caro colliquata. Itaque diligenter perpendere oportet,vtrum vlcus carne, quæ ſubeſt , exeſa ac colliqueſcente ſordidum euaſerit, an quia medicamẽtum ſordibus auferendis aptum requirat , impoſitum autem tale non ſit. Indicat autem vlceris maior facta cauitas,tum oræ rubentiores calidioreſque , cum medicamenti acrimonia ſordidius redditur. Deinde conſiderandum, an conſtitutio corporis ſit mollis & humida,an verò ſicca. Molli enim mitiora;ſicciori fortiora applicanda.

Vſurpanda vero Epulotica, vt Galenus , 13. *meth. med cap.*5 docet,quando vlcus carne non omnino repletum fuerit,ſed adhuc parum deeſt. Etenim cùm natura nunquam ſit otioſa , ſed etiam tum cùm cicatricem producere incipit, ſimul caro adhuc incrementum ſumat,ſi Epulotica tum demum adhiberentur,cũ vlcus iam carne planè repletum eſſet,metuendum, ne antequam cicatrix abſoluatur,interim caro adhuc incrementum ſumat,& ita cicatrix eminentior fiat. Cùm enim cutis neruoſa ſit ſubſtantia, non ita regenerari poteſt,vt caro, ſed loco eius ſimile quid cuti generatur,quod cicatricem appellamus.

Notandum & hoc,medicamenta epulotica, & actu & poteſtate ſiccandi vi prædita eſſe debere ; ideoque emplaſtra ad cicatricem inducendam cõmodiſſima eſt.

Gabriel Fallopius,*lib.r.de Vlcerib.c.*13. hoc *vnguentum* proponit,quod *de tutia magiſtrale* nominat,& optimum inter omnia,quæ ipſe viderit,eſſe ſcribit.

℞.ol.roſac.omphacini ana Vnc.vj.*myrt.in.vnguenti populei,ana* Vnc.iij.*fol.plantagin.ſolani hortenſ.ana* M ij.

Inciſis herbis omnia miſceantur per octo dies , & quotidie agitentur. Hoc facto colentur, & colaturæ adde *cera* Vnc.iiij.Miſce ſuper igne, donec liqueſcat: poſtea baculo miſce,& cùm tepidum eſt , adde *lithargyri auri* vel *argenti* Vnc. vj.*ceruſſa* Vnc. ij.*tutia prap.* Drach.ij.*plumbi vſti* Drach.vj.*æris vſti rubri* Drach. iij. *camphora* Drach.iß.

Ducantur in mortario per duas horas.

Puluis Epuloticus.

℞.rad.tormentill.biſtorta,ariſtoloch.rotunda, cupularum glandium,teſtar.ouor.coml.uſt.thuris , ſanguin. draconis ana Vnc.ß.*lapidis calaminaris* Drach.j. *lithargyri* Drach. ij. F.puluir.

Vtile eſt & ſequens Emplaſtrum ſæpiſſimè à me probatum.

℞.vnguenti diapompholygos,empl.diapalma , gryſei ana Vnc.j.*gummielemi* Drach.ij.*ſacch.* ♄ Scrup.j. *cera* parũ. F.Emplaſtrum.

CAPVT III.

De Vlcere cum intemperie.

VErùm ſæpe accidit , vt vlcus non ſit ſolitarium & purum,ſed alij p.n.affectus ipſi coniungantur, vnde etiam curatio variatur. Itaque de hiſce vlceribus in ſpecie agendum.

Et primò quidem ſæpe intemperies cum vlcere coniungitur,quod cùm accidit , curatio vlceris impeditur. Cùm enim cauſſa efficiens curationis vlceris ſit natura partis, & materia ſanguis:ſi pars intemperata ſit,neutrum ſeſe rectè habere poteſt ; nec vlcus carne impleri,nec cicatrice claudi poteſt , niſi caro ſubiecta naturaliter ſeſe habeat,vt Galenus,3. *meth. med cap.*8. docet. *Vlcus cum intemperie.*

Quæ autem intemperierum ſibi differentiæ , *in Inſtitutionib. lib.*1.*part.*1.*cap.*3.dictum,quæ etiam hîc locum habent,poteſtq; cum vlcere concurrere intemperies calida,frigida,humida,ſicca;calida humida ; calida ſicca; frigida humida ; frigida ſicca. Et quidem poteſt eſſe intemperies vel cũ vel ſine materia. Verùm de intemperie cum materia dicitur capitibus ſequentibus. Hoc itaque de intemperie ſine materia ſaltẽ agemus.

Cauſſa.

Talis autem intemperies vel ante vlceris exortum adfuit,vel ipſo vlcerationis tẽpore excitata fuit. Quæ autem intemperierum ſint cauſſæ,itidem *loco allegato* dictum. *Cauſſa.*

dictum. Quæ vt vlceribus applicemus; intemperies calida in vlceribus excitatur ab aëre calido, faſciarum & inuolucrorum nimia copia, medicamentis nimis calidis. Frigida contra ab aëre frigido, ſi vlcus faſciis & inuolucris contra externi aëris frigiditatem non ſatis muniatur, vt & à medicamentis frigidis. Humidam intemperiem inducunt aër ambiens humidus, vnde in nonnullis locis aër vlceribus valde inimicus eſt, affluxus humorum, de quo capite ſequenti. Siccam aër ſiccus, medicamenta nimis ſiccantia & alimenti penuria. Compoſitarum intemperierum compoſitæ cauſſæ ſunt.

Signa Diagnoſtica.

1. Diagno-ſt. Calidæ intemperiei ſigna ſunt, quod cauſſæ calefacientes præceſſerint, & quod non ſolùm labia, ſed & ipſa caro vlceris rubicundior apparet, atque ipſe æger calorem in vlcere percipit, quem plerumque dolor ſequitur; frigida medicamenta applicata iuuant, calida nocent; vlceris excrementa acria ſunt, & mordicant.

Frigidam intemperiem cauſſæ frigefacientes præceſſerunt, in ea labia vlceris ad albedinem vel liuiditatem deflectunt, & mollia ſunt, atque vlceri calida vtilia, frigida noxia ſunt,

Si intemperies ſit humida, cauſſæ humectantes præceſſerunt, caro mollis, flaccida apparet, & aliquādo nimium excreſcit; excrementa vlceris ſunt multa, ſiccantia iuuant, humectantia nocent.

Sicca tādem intemperies ex eo cognoſcitur, quod cauſſæ exſiccantes præceſſerunt, labia vlceris ſicca & ſqualida ac dura apparent; excrementa vlceris ſunt pauca vel nulla. Humectantia ſunt vtilia, ſiccantia nocent.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Cum, vt Galenus, *4. meth. med. cap. 1.* docet, temperatam carnem ſubiectam ad vlcera ſananda prorſus eſſe oporteat, ægrè ſanabilia vlcera euadunt propter partis ſubiectæ intemperiem.

2. Vlcera cum intemperie calida, frigida, humida, non ita difficulter curantur. Vna enim opera, & eodem tempore iiſdémque medicamentis & intemperiei occurrere, & vlcus curare poſſumus.

3. Vlcera verò cum intemperie ſicca curata ſunt difficilima; quoniam, poſthabita vlceris aliquandiu cura, ſoli intemperiei auertendæ Medicum intentum eſſe oportet.

Curatio.

Curatio. Intemperies alterationem per contraria indicat. Curatio tamen ita inſtituenda, vt vlcus, quantum fieri poteſt, non negligatur. Si tamen vtrique ſimul ſuccurri non poſſit, ei, quod magis vrget, magis intentum eſſe oportet. Cùm autem intemperies cauſſæ rationem habeat, & ea præſente vlcus curari nō poſſit: intemperies prius tollenda, niſi vna opera intemperies tolli, & vlcus ſanari poſſit. Si intemperies ſit cum materia, etiam vniuerſalibus opus eſt, de quibus *cap. ſeq.* dicetur.

Intemperiei calidæ cura. Intemperiem verò ſine materia, de qua hoc capite agimus, quod attinet, & quidem calidam, calida refrigerantia indicat, mitiora vel valentiora, pro exceſſu caloris. Et quamuis vlcus ſiccantia medicamenta requirit: quia tamen ipſa caliditas etiam humores abſumendo vlcus ſicciùs reddit, mitioribus ſiccantibus vtendum. Eadem tamen ſimul adſtringendi vi prædita ſint, vt fluxio, quam calor facilè excitare ſolet, inhibeatur. Præterea cùm calor dolorem parere ſoleat, ſimul vim dolorem mitigandi, aut certè nullam facultatem, quæ dolorem excitet, obtineat, ideóque ſiccandi & abſtergendi facultate careant. Quapropter vtilia ſunt medicamenta ex *ſucco & aqua roſacea plantaginis, endiuia, aceto, ſantalo, bolo Armeno, ſolano, plumbo, vſto, cadmia, ſaccharo* ℔, *ol. roſaceo, terebinthina aq. plantag. ſæpius lota* Vel adhibeatur *vnguentum roſaceum, refrigerans Galeni, de ceruſſa, de ſolano, ſantalinum album.*

Vt ℞. *ol. roſac terebinth. aq. roſ. vel plantag. ſæpius lota ana* Vnc. j. *farina hordei*, q. ſ.

F. Linimentum,

Vel ℞. *plumbi vſti, pompholygos lotorum ana* Drach. iß. *ol. roſ. viol. ana* Vnc. iß. *cera* q. ſ.

F. Vnguentum.

Medicamenta autem refrigerantia non ſolùm ipſi vlceri, ſed etiam partibus circumiacentibus & vicinis imponi poterunt. Ideóque iis nō ſolùm vnguēta dicta illiniri, ſed & faſcia *poſca*, vel *ſucco plātaginis, lactucæ, aut ſolani*, vel *decocto ex myrto, corticibus granatorum, bauſtiorum, ſantalo, plantagine, bolo Armeno*, & ſimilibus cum vino auſtero parato madefacta imponi.

Intemperie calida ablata, vlcus, vt ſolet, ſarcoticis curandum: quæ tamen minùs calida & ſicca eſſe debent, ne calida intemperies reuocetur.

Frigida vlceris intemperies calefacientia requirit, qualia ſunt *oleum hyperici, nardinum, irinum, chamæmelinum, rutaceum, anethinum, ſirupus & mel roſatum, reſina abietina, laricea, ſpiritus vini, ceratum de betonica.* Et quidem linimenta & vnguenta ex his parata ipſi vlceri imponuntur. Extra verò & partibus vicinis imponantur fomenta ex *decocto ſaluia, hyſſopi, abſinthij, origani, ruta, mentha, fol. lauri, fl chamæmeli*, parata cum vino generoſo; vel eædem inungantur calidis modò dictis, aut *ceratum de betonica* imponatur. *Frigidæ.*

Intemperies ſicca humectantia requirit. Vtilis eſt hîc aqua tepida, ſi ea vlcus, vel potius vlceris vicinæ partes perfundantur aut fomententur. Quanquam enim Hippocrates, *in lib. de vlceribus*, docet, quod vlcera vniuerſa humectare non oportet, niſi vino; & addat ſiccum ſano eſſe propius, humidum non ſano; & Galenus, *3. meth. med. cap. 4.* & *1. de compoſ. med. ſec. gen. cap. 6.* ſcribit, nullum humectans vlceribus conuenire, minimè verò aquam: tamen hæc omnino intelligenda ſunt de vlcere, quatenus vlcus, cui nullo modo humectantia vtilia ſunt. Si verò intemperies ſicca, quæ curationem impedit, vlceri coniungatur, neglecta ad tempus quaſi vlceris curatione, ſiccæ intemperiei occurrendum, donec parti affectæ priſtina intemperies reſtituatur. *Siccæ.*

Humida tandem intemperies ſiccantia indicat. Et quia aliàs vlcus ſiccantia requirit, ſarcotica fortiora, quàm in vlcere ſimplici, vſurpanda: qualia ſunt *radices cyperi, marrubiū, ſpuma argenti, plumbū vſtū, chalcitis, ferri ſquama, æris ſquama*, & his ſimilia, è quibus pro intemperiei magnitudine idonea cuique vlceri medicamenta paranda. Quò enim vlcus humidius, eò fortiùs exſiccantia requiruntur: contrà ſi minùs humidum ſit, mitiora exſiccantia adhibenda; quod fit, *oleo, reſina, cera* addita. Quò enim plus horum medicamētis exſiccantibus additur, eò magis eorum vis retunditur: quò minus, eò magis eorum vis integra manet. Lauari verò prius poteſt vlcus ad ſordes detergendas vino, vel poſcâ, in quibus adſtringentia & ſiccantia, vt *rad. cyperi, hypericū, abſinthiū, roſa, betonica, ſaluia* coſint: poſtea ex dictis medicamentis aliquid inſpergi, vel ex iis cum oleo & cera vnguentum parari, quod ſine calefactione ſuper linamentum extendi poſſit, (Græci ἔμμοτον vocant) atque huic tandem emplaſtrum aliquod durius vel ceratum imponi. Compoſita & Emplaſtra habet Galenus, *1. de compoſ. med. ſec. gen. cap. 13.* Modus autē humectationis ſit, vt vbi pars rubeſcere attollique incipit, à perfuſione deſiſtas. Si enim vltra continuetur, quod attractum eſt, diſſipabitur. Modus autem, quo aqua tepida parti applica- *Humida.*

tur,triplex eſt,ſicque fotu, perfuſione, balneo. Fotus fit ſpongia,panno,ſtupa, aut goſſipio. Moduſque hic maxime commodus eſt. Perfuſio autem & balneum ita commodè non adhibentur. Vtilius quoque eſt, ſi hydrelæo tepido pars foueatur,quàm aqua, imprimis tempore hiberno. Etſi enim aqua tepida actuali calore calefaciat:tamen poſt fotum partem refrigerat, ſimulque calorẽ diſſipat,quod prohibet oleum admiſtum, lentore ſuo poros cutis obſtruendo. Poſt fotum aliquod Cataplaſma humectandi vi præditũ imponatur.

Vt ℞.*fol.maluæ ad mollitiem coctor.* Vnc.ß.*farinæ hordei,tritici ana* Drach.ij.*amygd.d.contuſar.*Drach. iß.*mellis cocti* Drach.j.*croci*,Scrup.ß. *pingued. porci* q.ſ.M. in mortario.

F.Cataplaſma.

Vel oleo dicta pars foueatur.Vel fiat vnguentum ex *ſucci maluæ* part.j.*olei dulc.*part.ij.*ceræ alb.*q.ſ.

Si verò vlcus ſiccum ſit, & pars atrophia laboret, neque aquæ perfuſio ſufficiat,danda opera primò, vt æger boni & multi ſucci cibis,& qui facilè diſtribuũtur,alatur,vt alimentum parti affectæ abundè ſuppetat;deinde ſi opus ſit,etiam dropacibus & aliis modis ad partem trahatur.

Intemperie ablata ſarcoticis vtendum, & quidem minùs ſiccantibus,ne pars affecta in intemperiem ſiccam relabatur,vt docet Galenus, *4. meth. med. cap. 1.* Ideoque Sarcoticis pulueribus pinguedines & olea quædam ac cera admiſceri debent.

Vt ℞.*thuris,maſtich.ana* Drach.j.*terebinth.* Vnc j. *ol. roſac.* Vnc.iß.*ceræ* p.ſ.

F.Vnguentum.

CAPVT IV.

De Vlcere cum humorum affluxu.

Vlcus cum affluxu humorum.

VErùm rarò intemperies ſola vlceri accidit, ſed plerumque ea intemperies eſt cum materia & humorum affluxu.

Quot autem cauſſæ ſint affluxus humorum,ſuprà, *part.1.cap.1.de tumoribus in genere*, dictum. Nimirum ad partem exulceratam humores confluunt vel à toto corpore,aut à parte aliqua vitioſos humores generãte,dum natura,vel copia,vel qualitate humoris,ſtimulata eos expellit, & in partem exulceratã deponit;vel dum pars ob dolorem aut calorem humores attrahit; vel dum ad partem loco inferiore poſitam humores ſua ſponte defluunt, aut aliàs ad partem imbecillem & ignobilem mouentur: quæ omnia quibus modis accidant,*alleg.loco* dictum.

Ex affluxu humorum ad partem vlceratam excrementorum varietas prouenit.Galenus, *in lib.de totius morbi temporibus*, hæc excrementa diuidit in ſaniem & pus. Celſus quoque *lib.5.c.26.*præter ſanguinem omnibus notum, etiam ſaniem & pus ex vulneribus & vlceribus exire ſtatuit,ſcribitq; *quod ſanies ſit ſanguine tenuior, varie craſſa,& glutinoſa,& colorata. Pus craſſiſſimum,albiſſimumq; glutinoſius & ſanguine & ſanie. Exit, inquit,ſanguis ex vulnere recenti,aut iam ſaneſcente. Sanies eſt inter vtrumque tempus. Pus ex vlcere iam ad ſanitatem ſpectante. Rurſus & ſanies & pus quaſdam ſpecies Græcis nominibus diſtinctas habent. Eſt enim quadam ſanies,quæ vel* ἰχὼρ, *vel meliceria nominatur. Eſt pus, quod* ἐλαιῶδες *appellatur.* Ἰχὼρ *tenuis, ſubalbidus, ex malo vlcere exit,maximeque vbi neruo læſo inflammatio ſecuta eſt. Meliceria craſſior & glutinoſior, ſubalbida, melliſque albo ſubſimilis fertur. Hæc quoque ex malis vlceribus, vbi nerui circa articulos læſi ſunt,& inter hæc loca maximè, ex genibus,* ἐλαιῶδες *tenue, ſubalbidum,quaſi vnctum colore atque pinguedine, oleo albo non diſſimile, adparet in magnis vlceribus ſaneſcentibus.* Alij tamen aliter his nominibus vtuntur. Si tamen propriè loqui velimus, Pus, Græcis πύον, eſt illud vlceris excrementum, quod ex ſanguine vel carne contuſa aut liquata ortum habet, & apparet in vlceribus aliis excrementis vacantibus, vel iam ab excrementis aliis mundatis. Reliqua excrementa omnia,quæ ab aliis humoribus proueniũt, etſi ichoris ſeu ſaniei nomine comprehendi poſſint: plerique tamen ſaniem & ſordes diſtinguunt, ſaniemque, quam nonnulli virus quoque appellant, excrementa tenuia & aquoſa,ſordes verò excrementa craſſiora nominant;vt ita ex tenui excremento vlcus humidum,ex craſſo ſordidum reddatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Vlcera cum humorum affluxu cognoſcuntur primò ex tumore,qui non ſolùm in labiis,ſed & vicinis partibus apparet.Deinde ex dolore,qui, ſi præcipuè neruoſæ partes afficiuntur,ægro moleſtus eſt.Tertiò, è copia excrementorum,quæ maior, quàm pro magnitudine vlceris eſſe ſolet.Tandem etiam,licet omnia,quæ ad curationem neceſſaria ſunt,adhibeantur, ſanatu difficilia ſunt;cùm humores affluentes curationem impediant.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Omnia,vt modò dictum,vlcera cum affluxu humorum difficulter curantur;cum ex humorum affluxu vlcus humidum reddatur, incrementum ſumat, intumeſcat,dolorque excitetur.

2. Quò affluxus humorum maior,qui affluit,deterior eſt,eò vlcus difficilius curatur.

Curatio.

Curatio.

Principio ergo cùm vlcus curari non poſſit, niſi fluxio tollatur, fluxio ipſa eiuſque cauſſæ tollendæ, & proinde ſiue in toto ſiue vitio epatis aut lienis humor vitioſus generetur,eius generatio prohibenda,humórque,qui affluit, conuenienti modo præparandus & euacuandus; de qua re alibi ſæpius dictũ. Deinde,ne humor ad partem affectam confluat,reuellendus,intercipiendus,repellendus. Inter reuulſoria auxilia imprimis locum habent fonticuli in parte contraria excitati,qui humorem,qui ad partem affectam confluit,alio loco euacuant.Et hi fonticuli ſæpe neceſſarij ſunt in vlceribus diuturnis.Cùm enim natura iam diu adſueuerit humores vitioſos per partem exulceratam euacuare,ſi vlcus planè claudatur, & aliquid humorum vitioſorum cumuletur, facilè fieri poteſt,vt in venas regurgitet, & in nobiliorem aliquam partem ruat, quod fonticulo præcaueri poteſt.

Intercipiunt verò Defenſiua dicta quæ ſupra partem exulceratam in parte ſana verſus vaſorum radicem,in locis vbi venæ maiores & magis conſpicuæ ſunt,imponuntur,quæ vaſa,per quæ humor affluit, conſtringunt,humorem retrò pellunt; & parantur è ſiccis & adſtringentibus, *bolo Armeno.ſang draconis. fl. roſ.rubr.balauſtiis,cortic.granat.myrto, alumine cum albumine oui,ol.myrtino,roſaceo, poſca, vino auſtero,aquis adſtringentibus*: è quibus Cataplaſmata vel alia medicamenta parantur.

Ipſi verò parti affectæ repellentia apponenda, vt humores,qui in vaſis partis affectæ adhuc fluctuant, repellantur. Ideóque pars exulcerata vel ei vicinæ abluendæ *aqua aluminoſa,aqua vel decocto plantaginis, roſar.balauſtior.radic.cyper.,pentaphyll.*,& ſimilium, vicinæ verò inungendæ *vnguento de bolo*.Medio verò vlceris puluis exſiccans imponendus,è *lithargyro,tutia, plumbo, corallis,bolo Armeno,chalcitide,vnguentum album Rhaſis,diapompholygos*.Summa,ſarcotico hîc debent eſſe fortiora,quàm in vlcere ſimplici & fluxio-

ne non tentato, vt humore in partis poris hærentem exſiccent, citra mordicationem tamen, ne dolor excitetur.

Vt ♃. *terebinth.* Vnc. j. *ſebi taurini* Vnc. ß. *plumbi vſti* Vnc. j. *tutiæ præp.* Vnc. ß. Miſc.

Si tamen materia ſit cruda & mordax, aliquid thuris ad coctionem humoris promouendam addendum.

De forma medicamentorum hoc obſeruandum, ne ſint conſiſtentia humida, non oleoſa & pinguia; cùm partem magis laxent & humectent, vt Galenus, 1. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 6. & 4. *de compoſ. med. ſec. gen. c.* 1. *&* 13. docet. Non tamen in eodem medicamentorum genere ſemper perſiſtendum. Sæpe enim accidit, vt quod ſemel atque iterum profuit, poſtea, humore aliquo modo exſiccato, amplius vtile non ſit, ſed mordicationem excitet, atque ideo tum medicamentum mutandum, & mitius adhibendum.

Poſtquam vlcus carne repletum fuerit, epuloticis tandem cicatrix inducenda.

Guido, *tractat.* 4. *cap.* 2. laminam plumbi tenuem perforatam talibus vlceribus imponit. In laminam enim plumbum redactum refrigerat, & in talibus vtile eſt, ſi commoda ligatura accedat, quæ humorem ex parte affecta exprimit, eiuſque in partem exulceratam influxum prohibet.

CAPVT V.

De Vlcere ſordido, putrido, & corroſiuo.

ſordi- VLcera humida & cum affluxu humorum plerumque ſordida, Græcis ῥυπαρὰ dicta, fiunt, ſi nimirum illud craſſum & mucoſum excrementum, quod in ſpecie ſordes appellant, effluat; & putrida, ſi idem grauem & cadauerosum odorem exſpiret. Sordida enim & putrida vlcera, vt Guido, *tract.* 4. *doct.* 1. *cap.* 3. ait, ſaltem ſecundum magis & minus differunt. Si enim excrementa vlceris ſimpliciter craſſa & ſordida ſint, ſordidum vlcus dicitur; ſi verò etiam putredinem concipiant, vt ſubiectam carnem & partes molliores putrefaciant & corrumpant, vt inde graueolens vapor exſpiret, vlcus putridum dicitur.

Cauſſa.

a. Cauſſæ huius vlceris proximæ ſunt humores praui, maligni, & calorem extraneum ac humidum, putredinemque concipientes. Et quidem hi vel aliunde ad partem affectam confluunt; vel in ipſa parte tales euadunt, ob partis intemperiem, vel debilitatem, vſum intempeſtiuum humidorum & vnctuoſorum ac emplaſticorum medicamentorum, debiliter exſiccantia adhibita, & omiſſa, quæ requirebantur, ſiccantia. Contra tamen etiam vlcera redduntur ſordida ob abſtergentia fortiora, quæ ſanam carnem colliquant.

Interdum humor tantam acrimoniam acquirit, vt non ſolùm partem exulceratam, ſed & vicinam ſanam erodat, atque indies latius ſerpat, quæ vlcera corroſiua, ſerpentia, & depaſcentia nominantur.

Signa Diagnoſtica.

Dia- Vlcera ſordida viſu facilè agnoſcuntur; cùm ſordes quædam copioſæ, viſcidæ in iis appareant, caro flaccida & mollis reddatur, & ſæpe nimis excreſcat. Si putredo accedat, fœtor grauis & cadauerosus percipitur. Si vlcus corroſiuum & ſerpens ſit, pruritus & dolor percipitur, & vlcus continuò maius euadit.

Cauſſarum ſigna quod attinet, ſi à toto corpore vel parte aliqua humores affluant, id è ſignis *capite præcedente* propoſitis apparet. Si pars ſit debilis & intemperata, id etiam è ſuis ſignis cognoſcitur & viuidus partis color non apparet. Si à medicamento debili vlcus ſordidum factum fuerit, vlcus albidum apparet, & albedo illa ſicut tela quædam totum vlcus ambit. Contra ſi vlcus à fortiore abſtergente ſordidum factum fuerit, vlcus cauum magis efficitur, & rubicundius indies euadit, & pus ſubtile, paucum ac calidum effluit.

Prognoſtica.

1. Si ob ſordium copiam & craſſitiem tranſpiratio impediatur, partis corruptio ſequitur, & ex ſordido vlcere poſtea depaſcens & putridum euadit. Prognoſtick.

2. Si putredo in vlcere augeatur, tandem gangræna & ſphacelus ſequitur.

Curatio.

In ſordidis & putridis vlceribus primò victus ratione opus eſt, & corpus ab omnibus prauis & vitioſis humoribus purgandum. Ipſis verò detergentia medicamenta adhibenda, qualia ſunt *mulſa, aqua ſalſa,* & quæ parantur ex *ſucco apij, abſinthij, farina hordei, orobi, myrrha, melle roſato.* Imprimis verò *ſpiritus vini* in putridis vlceribus detergendis & mundandis egregiè prodeſt, qui propterea reliquis medicamentis admiſcendus. Curatio.

Vt ♃. *ligni Guaiaci, cortic. eiuſd. ana* Vnc. j. *rad. ariſtol. long. centaur. min. abſinth. agrimon. ana* M j. *cortic. thuris, myrrhæ ana* Vnc. ß.

Coq. omnia in *ſ. q. vini.*

Col. adde *mellis deſpumati* Vnc. iiij. *ſpir. vini* Vnc. j. Miſc.

Vel ♃. *rad. ariſtol. longæ* Vnc. j. *abſinth. centaur. min. agrimon. ana* M ß.

Coq. in *vino.*

Col. adde *farinæ orobi* Vnc. ß. *pulv. myrrh.* Drach. ij. *mellis roſ. col.* Vnc. ij. *ſpirit. vini* Vnc. j. *terebinth.* q. ſ.

F. Linimentum.

Si ſaltem ex vnctuoſorum & oleaginoſorum medicamentorum vſu vlcus ſordidum euaſerit, & nulla grauior ſorditiei cauſſa adſit, leniora abſtergentia ſufficiunt. Sicci͏oribus enim medicamentis adhibitis, vlcus facilè mundatur.

Si ex validiorum medicamentorum vſu vlcus ſordidum euaſerit, mitiora imponenda, vt *vnguentum diapompholygos.* Fortiora ſunt *vnguentum Apoſtolorum, Ægyptiacum.*

Vel ♃. *decocti hordei* ℔ j. *mellis roſ. col.* Vnc. ij. Miſc.

Vel ♃. *terebinth. mell. roſ. ana* Vnc. ß. *farinæ hord. orobi, myrrhæ ana* Drach. j. *pulu. rad. ireos* Drach. ß. Miſc.

Vel ♃. *ſucci apij, abſinth. ana* Vnc. j. *farinæ hordei, orobi ana* Drach. j. *terebinth.* Vnc. j. *myrrhæ* Drach. ij. *mellis* Vnc. j. Miſc.

Vel ♃. *agrimoniæ, centaur. min. ana* M. ß.

Coq. in *vino.*

Colaturæ adde *ſucci apij* Vnc. ij. *mellis roſ. col.* Vnc. j. *farinæ hord. orobi ana* Drach. iß. *terebinth. ſpir. vini lotæ* Vnc. ij. Miſce.

F. Linimentum.

Si putridum ſit vlcus, abluendum *oxycrato, lixiuio, muria,* ac imponenda medicamenta ex *farina orobi, rad. ariſtoloch. longæ, ſcilla* in vino coctis & cũ *melle* miſtis.

Cauum verò vlcus, ſordidum & putridum *vnguento de bolo Armeno*, vel alio refrigerante inungendum, ne ex calidorum medicamentorum vſu & mordicatione humorum affluxus concitetur.

Si putredo maior fiat; metuendumque, ne pars ipſa corrumpatur, medicamenta fortiora, quæ in capi

capite de gangræna & ſphacelo proponentur, vſurpanda.

Si vlcus corroſiuum ſit,& partes ſanæ etiam corrodantur,quod corruptum eſt,auferendum, vel inciſione,vel cauterio ſeu actuali,ſeu potentiali,donec ad ſanam carnem peruentum ſit, & viuum à corrupto ſeparetur. Verùm de hiſce infra plura de *phagedæna & gangræna ac ſphacelo* dicentur.

CAPVT. VI.

De Vlcere cum tumoribus.

Vlcus cum tumore. EX affluxu humorum ad partem vlceratam non ſolùm intemperies generatur,ſed & tumores ſæpe occidunt.

Cauſſa.

Cauſſa. Nulla verò alia horum tumorum cauſſa eſt, quàm quæ antea *de Vlcere cum affluxu humorum*, & ſupra, *part. 1. de tumoribus*, explicata eſt. Pro diuerſitate autem humorum affluentium varij tumores excitantur,inflammatio,eryſipelas, œdema, cancer. Qui autem humores hos tumores excitent,ſupra, *de tumoribus*,dictum.

Signa.

Signa. Qualis etiam tumor ſit,& quid periculi portendat, ex allegatis locis patet; neque ea,quæ ibi dicta ſunt,hîc repetere opus eſt.

Curatio.

Curatio. Curandi ratio etiam ibi tradita eſt;quæ ita tamen hîc inſtituenda eſt, ne vlcus negligatur. Si ergo vel ſanguis copia peccet,vel vitioſi humores in corpore abundent, ii primò euacuandi ſunt. Deinde ipſius partis affectæ habenda eſt ratio. Poſtea loco affecto applicanda medicamenta, quæ humorem tumoris cauſſam vel diſcutiant,vel in pus mutent.

Itaque in inflammatione primùm applicandum Cataplaſma ex *malis cidoniis* coctis cum *myrti* puluere,vel ex coctis *lentibus* cum *farina hordei & cortic.granator.*ac *roſis rubris.* In augmento addantur *fl. chamamel.farina fabar.*In ſtatu,*malua,althæa, farina ſem. lini, fœnigraci.*

Vt ♃.*farina hordei*,Vnc.ij.*pulu.fl.chamamel.* Vnc. j. *farina ſem.lini,fœnigr.ana* Drach.vi.

F.Cataplaſma.

Si tumor ad ſuperficiem tendat, adiuuanda ſuppuratio cataplaſmate ex *malua,althæa,ſem.lini, fœnigr. tritici*,& aliis maturantibus.

Vt ♃.*malua,althæa ana* M i.

Coq.in aq.ad mollitiem & contundantur,

Contuſis adde *farina ſem.lini,fœnigraci ana* Vnc. j. *tritici* Vnc.ß.*pingued.ſuilla,ol.roſac.ana* Vnc.j.Miſc.

Si eryſipelas coniungatur, extra & in vicinis locis ea medicamenta imponenda, quæ de eryſipelate ſupra,*part.1.cap.7.*propoſuimus.Vtiliter hîc imponitur partibus externis *aq. flor. ſambuci, & ſolani.* Hoc ſaltem addimus,interdum accidere,vt in eryſipelate, ſi non rectè curetur,& poros obſtruentia, ne humor diſflari poſſit,intempeſtiue adhibeantur, aut humorum nimius affluxus fiat,puſtulæ interdum,imo maiores veſicæ in parte affecta excitentur,è quibus ruptis,ſanies aquoſa effluit,parſque poſtea exulceratur, & niſi rectè tractetur,affectus in diuturna & cacoethe vlcera,præſertim in cruribus, imò in gangrænam ſæpe degenerat. Quod ſi accidat, refrigerantibus, ſiccantibus &adſtringentibus opus eſt.

Vt ♃ *fol.plantag.*M j.*fl roſ.rubr.*M ß.

Coq.ad mollitiem & contundantur.

Contuſis & per ſetaceum traiectis adde *farina hordei* Vnc.iß.*pulu.balauſtior.*Vnc.ß.

Cum *ol.roſ.*

F.Cataplaſma.

Inprimis hîc vtile eſt *vnguentum diapompholygos*,cui ſi libet aliquid adhuc *ſacch.*♄ addere licet.

Si tumor ſit frigidus, tale Cataſplaſma imponi poteſt.

♃.*fol.malua,althæa,ana* M j.

Coq.in *lixiuio ad mollitiem* & contundantur.

Adde.*pulu.rad.althæa* Vnc.j.*fl. chamameli* Drach. x. *ol.lil.albor.*q.ſ.

F.Cataplaſma.

Si cancer vlceri accedat, nulla alia cura adhiberi poteſt,quàm quæ de cancro vlcerato tradita eſt.

Reliqua quæ de his dici poſſunt, petantur è *parte 1.de tumoribus.*

CAPVT VII.

De Carne in vlceribus excreſcente & luxuriante.

NOn rarò accidit, vt in vlceribus caro luxuriet, & nimis,quàm par eſt, excreſcat, quod malum ὑπερσάρκωσις nominatur; quod vbi accidit, impedimento eſt,ne vlcus cicatrice claudi poſſit. *Carnis excreſcentia in vlceribus.*

Accidit autem hoc vel ob abundantiam ſanguinis ad partem affectam confluentis, vel ob ſarcotica nimis debilia,& minùs,quàm par eſt, exſiccantia, adhibita.Prius ſit accidat,caro ipſa ſeſe rectè habet,& ſaltem copioſior eſt.Ex poſteriore cauſa ſi proueniat caro nimia, ipſa caro non ſolida,ſed laxa & ſpongioſa eſt. *Cauſſa.*

Curationem quod attinet,prius ſi accidat, inedia ægro imperanda, & ſiccantia imponenda. Si ab ſarcoticorum & detergentium nimis debilium vſu caro luxuriare incipiat, valenter detergentia, cicatricem inducentia,& ſi opus ſit,etiam ſeptica vſurpanda.Talia ſunt *ſpongia vſta,ſicca linamenta* impoſita,*cortex thuris,galla,aloë,tutia,alumen vſtum.* Et quidem in pedum digitis, quando ex vnguium excreſcentium compreſſione caro luxuriare incipit, vt ſine dolore nec calceos induere,nec incedere homo poſſit,ſolùm *alumen vſtum* inſperſum carnem illam tollit. Fortiora ſunt *ærugo, chalcitis,☿præcipitatus,& ☿♎tus.* Ideoque vbi minore exſiccatione opus eſt, imponantur linamenta ſicca, vel hoc decocto imbuta. *Curatio.*

♃.*gallarum,cortic.thuris,maſtich.ana.*Drach. j. *fl. roſ. rubr.balauſtior.ruta ana* M ß.*aluminis* Drach.ij.

Coq.in *vino.*

Vel ♃.*gallar.cortic.granat.ſpongia combuſta ana...*

F.puluis inſpergendus.

Inprimis vtilis eſt hæc aqua viridis,quæ carni luxurianti illita, vel per linamenta impoſita,eam ſine dolore tollit,& cicatricem generat.

♃.*alumini crudi,virid.æris ana* Drach.ij. *Aqua viridis.*

Coq.in *vini* Vnc.xviij.ad quartæ partis conſumtionem.

Coletur;deinde

♃.*camphora* Drach.j.

Soluatur in *ſpir. vini* Vnc.j.& priori adde

Fortiora ſunt hæc.

♃.*aq.plantag.roſar.ana* Vnc.v.☿♎ Drach.j.

Bulliant & colentur per linteum craſſius. In colatura madefiant linamenta concerpta, vel pannus lineus, iterumque exſiccetur, & vſui ſeruetur.

Vel ♃.

Vel ♃. *gallar. balauſtior. ana* Drach. j. *ſang. dracon. ceruſſæ, æruginis ana* Drach. ß. *alumin. vſti, thuris, myrrhæ ana* Drach. j. F. puluis.

CAPVT VIII.

De Vlcere liuido & calloſo.

callo- INterdum accidit, vt vlceris labia fiant dura, calloſa, & liuida. Fit autem hoc à nimis ſiccantibus, vel aëris externi refrigeratione, vel humorum calidorum affluxu.

Quacunque autem de cauſſa id accidat, vlcus curari non poteſt, nec cicatrice claudi, niſi durities illa tollatur, & pars vlcerata ad naturalem ſtatum reducatur. Itaque ſi durities ſit minor, emollientia & diſcutientia vſurpanda, ex *mucilag. ſem. lini, fœnigraci, ol. amygd. d. lumbricor. pingued. gallinæ, anatis.*

Vt. ♃. *mucilag. ſem. althææ, fœnigr. ana* Drach. ij. *terebinth.* Vnc. j. *ol. amygd. d. lil. alb. ana.* Drach. iij. *ceræ* q. ſ.

F. Vngu. molle.

Vtile eſt & *emplaſtrum diachylon ſimplex.*

Si verò durities maior fuerit, & medicamentis emollientibus ac diſcutientibus non cedat, qua ratione curandum ſit tale vlcus, docet Galenus, dum 4. *meth. cap. 2.* ita ſcribit: *Cùm labra tantùm vlceris decolorata duraué pluſculum fuerint, excidenda ea ſunt ad ſanam vſque carnem. Cùm verò amplius progreſſus eiuſmodi affectus eſt, deliberatio incidit, excidendum ne omne id ſit, quod præter naturam viſitur, an ſpacio potius curandum. Proculque dubio eſt, ægri animum hoc caſu conſulendum eſſe; alij enim longiori tempore curari citra ſectionem malunt: aliqui quiduis ſubire, dummodo citius ſanentur, ſunt parati.* Citiſſimè enim imò tutiſſimè talia vlcera ſanãtur, ſi caro dura & liuida conueniente inſtrumento vſque ad ſanam exſcindatur. Nã & dolor breuior eſt, nec parti vlla praua qualitas, vt fit erodentibus medicamentis, inducitur. Commodè etiam durities eiuſmodi cauterio actuali abſumitur.

Si verò æger nec inciſionem, nec vſtionem ferre velit, caro dura erodentibus medicamentis abſumenda, quæ alibi ſunt propoſita. Vtilis eſt & *aqua viridis* præced. capite deſcripta, & puluis *ibidem* traditus. Fortius eſt *oleum* [illegible] *li.*

In partibus tamen neruoſis cautè fortioribus medicamentis vtendum: vicinis verò partibus, ne dolor excitetur, & nouus affluxus fiat, defenſiua medicamenta applicanda.

Si labia vlceris ſint liuida & nigra, ſcarificanda ſunt, & ſanguis vitioſus extrahendus: poſtea ſpongia ſicca imponenda, & tandem medicamenta exſiccantia, vt *Aqua viridis*, vel *puluis* capite præcedente deſcriptus, aut ſimile medicamentum.

CAPVT IX.

De Vlceribus ſinuoſis.

ſinuo- SI pus ac ſanies diu in apoſtemate vel abſceſſu cõtineatur, atque acris ſit, aut ob moram talis euadat, cuniculos quaſi agit, & Sinum, Græcis *κόλπον* dictum, efformat. De ſinibus autem quia ſupra, *parte 1. c. 6.* dictum, actum hîc agere opus non eſt. Pauca ſaltem adhuc monebimus. Primum eſt, non ſolùm vlcera ſinuoſa fieri, ſed etiam ſæpe vulneribus vlcera ſinuoſa ſuccedere; quod inprimis Cheirurgorum negligentia accidit, & quidem non rarò in cruribus. Si n. in locis eiuſmodi, vbi maiores muſculi ſunt, vulnus non ita deligetur, vt per vulneris orificium pus expellatur, pondere ſuo ſecundum ductum muſculorum deſcendit, & cuniculos agit, inprimis ſi diutius retentum acrius euadat. Atque in tali ſinu, cùm pus omne ligatura verſus ſuperius orificium vix pelli poſſit, neceſſarium eſt, ſinum in parte inferiore aperire, quo facto & puri exitu parato, talia vulnera poſtea facilè ſanantur.

Ideoque ſecundò notandum, ne vel in vulneribus vel vlceribus fiſtulæ generentur, ligatura expreſſiuâ vtendum eſſe, quæ ſcilicet à vulneris vel vlceris fundo incipiat, & in eius orificio deſinat, ita tamen, vt quantò propius ad orificium accedit, tantò laxior ſit.

Tertiò & hoc monendum, cùm talia vlcera ſinuoſa plerumque ſordida euadunt, vtiliter ſpiritum vini admiſceri, qui maximam vim eiuſmodi vlcera mundandi & detergendi habet. Felicem periculoſi ſinuoſi vlceris curationem habet Franciſcus Valleriola, *obſeruat. lib. 5. obſeruat. 1.* & aliam *ibid. obſeru. 7.* quæ ibi videatur. Medicamenta tamen (nam ob multas rationes ſectionem inſtituere noluit) quibus vſus eſt, apponere libet. *Primùm,* inquit, *poſt vniuerſalia & totius habita ratione ad procurationem vlceris venientes, quoniam & ſordidum, & cauum, & ſinuoſum erat, deterſione & impletione indigebat: at quoniam impleri cauitas nequit, non prius deterſo vlcere, detergendum prius vlcus fuit. Neque enim impleri aut agglutinari vlcus poteſt, niſi purum ſit, vt Galenus ait. Ad mundificandum itaque ichores ac ſordes, quorum onuſtum vlcus erat, variis proceſſimus auxiliis, à debilioribus ad fortiora progreſſi.*

♃. *decoctionis hordei integri* ℔ ij. *mellis roſat. col.* Vnc. iiij.

Miſce, fiat iniectio intra vlcus per ſyphonem rectum: abſque mordicatione detergit & eluit vlceris ichores. Verùm cùm & craſſa ſanies ſordida multa ineſſet, maiore deterſione nobis opus habere viſum eſt. Itaque hoc altero fortiore vſi ſumus, nempe Ægyptiaco vnguento præfato admixto, adiecta portiuncula aquæ vitæ, nempe Vnc. ij. *Interdum & poſt dies aliquot, vbi hoc ſecundo decocto vſi eſſemus, nec ſatis pro voto deterſio procederet, hac iniectione nobili & efficaci vtendum cenſuimus.*

♃. *ligni ſancti ſubtiliſſimè pulueriſati, corticis eiuſd. ana* Vnc. ij. *ariſtol. long. centaur minor. abſinth. agrimon. caudæ equinæ, fol. oleæ, myrti, pimpinellæ, conſolidæ maior. an.* M j. *cortic. thuris, myrrhæ, ſarcocollæ ana* Vnc. ß. *vini rubri odoriferi* ℔ iij. *mellis deſpumati* Vnc. iiij.

Fiat omnium decoctio: ex cuius colatura fiat iniectio intra vlcus, addendo hora iniectionis aquæ vitæ el. Vnc. j. *pro qualibet vice: vbi id animaduerſione dignum & obſeruatione viſum eſt, aquam vitæ cum præfato decocto potentiſſimam eſſe & efficaciſſimam in detergendis ſordidis vlceribus ſine morſu, iiſdemque exſiccandis, & ad glutinationem promouendis. Quin ſi cum præfato decocto adiiciantur aquæ vitæ opt. libræ duæ, & in alembico vitreo in M. B. deſtillentur, mirabilem inde elici liquorem ad vlcera ſordida tum glutinanda: quod crebro experimento nobis exploratum eſt. Mira namque profectò aquæ vitæ vis eſt in detergendis vlceribus & glutinandis, præſertim neruoſarum partium, vt diuturna obſeruatione nobis eſt comprobatum, vt qua nihil eſt præſtantius. Cùm verò carnem regenerare vellemus in hoc vlcere, altera hac iniectione vſi ſumus, cuius eſt vis & modicè detergere, & carne cauitatem implere, vnde ſarcotica dici meritò poteſt.*

♃. *fol. plantag.* M ij. *agrimon. herbæ Roberti, fol. pentaphylli ana* M j. *ſummitat abſinth.* num iij. *conſolidæ vtriuſque, caudæ equinæ, ceterach, hyperici ana* M. ß. *betonicæ* M j.

F. decoctio in aqua: in fine coctionis adde vini rubei adſtringentis ℔. ij. *roſ. rubr. fol. myrti, hordei integri ana* p. ij.

De colatura cape ℔ iiij. *quibus adde farinæ fabar.* Vnc. j. *orobi* Vnc. ß. *thuris, maſtich. ſarcocollæ, reſinæ pini ana* Vnc. j. *myrrhæ, ariſtol. rotund. ana* Drach. vj. *irid. Fl.* Vnc. ß. *mellis roſ. col.* Vnc. iiij.

Miſc. & ex hoc liquore fiat iniectio intra vlcus; detergit enim

enim commodè,& carnem generat,vt ex ingredientium natura intueri licet,& docuit euentus. Hoc ſequente vnguento poſt iniectionem intra vlcus cum turundis,ſpleniis, ac liciniis vtebamur commodè:

♃.ſucci plantag.Vnc. iiij. agrimon. Vnc.ij. abſinth. Vnc.j.vini rub.Vnc.iiij.ol.roſati omphacini ℔ j.

Coq.ſimul ad vini & ſuccorum conſumptionem, in fine addendo farinæ fabar.Vnc.iiß.orobi Vnc.iß.thuris,maſtiches, ſarcocollæ,reſinæ pini ana Vnc.j.myrrhæ el.Iridis Fl. ariſtol.rotund.an Vnc.ß.terebinth.in vino albo lotæ Vnc.iij. mellis deſpumati Vnc.iiij.ceræ q.ſ.

F.Vnguentum,quo linamenta liciniaque impleta vlceri imponi iubebamus. Puluere item ſarcotico hoc poſt completam vlceris deterſionem intra vlcus feliciter vſi ſumus:

♃.aloës el.Drach.ij.thuris,cortic.eiuſd.myrrhæ,ſarcocollæ ana Drach.j.rad.irid.Fl.Scrup.iiii.

F.omnium puluis tenuiſſimus; admouendus cauo vlceri ad impletionem cauitatis. Quin & fotu exſiccãdo vlceri accommodato,& ad cicatricem inducendam idoneo,poſt præfata vtendum duximus.

♃.fol.plantag.M ii.abſinth.M ß.fol.oleæ,lentiſci,ſummit.rubi,ana M i.fol.betonicæ M ß.fl.chamæmel. meliloti, hyperici ſtœchad.roſ.rubr.anthos,fol.ac gran.myrti ana Mi.

F.decoctio in aq.ſ.q.

Adde in fine vini rub.adſtringent.℔ iiii.

F.fomentum parti affectæ ante applicationem apparatum bis in die. Quin & altero hoc,cùm primum non ſatis prodeſſe videretur,vſi ſumus.

♃.centaur.min.M j.roſ.rub.p.iß.myrrhæ groſſo modo contritæ Drach. iij.alumin.rupini.Vnc.j.

Bulliant omnia ſimul in vino rubro craſſo pro fotu cum filtris infuſis & expreſſis, vt docet. Fotum hunc conſequebatur iniectio adſtringens & epulotica:

♃.fol.plantag.hederæ recent fl.roſ.rubr.ana p.j.granor. myrti conquaſſator.p.iß.fol.& fl centaurii min.p.j.aluminis rupini Vnc.j.cortic.granator.Vnc.iß.

F. omnium decoctio in vino rubro. Coletur. De colatura iniici in vlcus cum ſyphone recto iubemus, probè iam mundificato vlcere:quæ ſanè mundificatio cum præordinatis iniectionibus,tum vero maximè ſequenti vnguento celerrimè omnium perfecta eſt;miram namque in detergendis ab ichoribus & ſorde vlceribus vim habet:conſtat autem his:

♃.ſucci apii ℔ ß.(mirabile eſt in detergendis vlceribus) mellis el. Vnc.iiij. farinæ hordei Vnc. ij. orobi.Vnc. ß. myrrhæ el.Drach.ij.terebinth.Vnc.iß.

Decoquantur omnia ſimul.F.Vnguentum,quo licinia imbuantur,& in vlceris cauitatibus induantur: optimè vlcera & citra morſum purgat.

Ad carne implendum vlcus hoc ſumus emplaſtro vſi:

♃.lithargyri auri Vnc.vj.ol.roſati omphacini ℔ iß.aceti roſati ℔ ß.

Coq.ſimul lento igne,perpetuò cum baculo agitando, donec aquirat nigrum colorem, ad bituminis & cerati conſiſtentiam. F.Magdaleon, ex quo fiat emplaſtrum ſupra vlcus ponendum. In fine verò curationis emplaſtro diachalcitidis cum emplaſtro è pompholyge vſi ſumus: in quo tanto curando vulnere cauo nihil magis profuiſſe poſt illius deterſionem deprehendimus,quàm vt puluinis paulò craſſioribus vndique ad vlcus admotis,quà cauitates ſuberant,carnem diſſitam & hiulcam fortiter inſtitiis preſſis ſubditæ carni apprimeremus:id enim glutinationem maximè procurat, ſi quid aliud,vt nos experientia docuit.

CAPVT X.

De Fiſtulis.

Fiſtula. ASinuoſe vlcere fiſtulæ ſaltem eò differunt,quod præterea calloſæ & duræ ſunt. Ideoque poſt vlcera ſinuoſa de fiſtulis agemus.Si ſinus non celeriter curetur,pus cuniculos porrò agit, pars callum contrahit, duriorque efficitur,nec ſubiectis agglutinari poteſt:quod malum Fiſtula poſtea dicitur. Eſt enim Fiſtula ſinus anguſtus & longus, ſeu vlcus ſinuoſum,anguſtum & calloſum plerumque,ac proinde non facile curam recipiens.

Cauſſa.

Ortum autem habent Fiſtulæ plerumque ex abſceſſibus. Hi enim ſi vel ob corporis impuritatem & humorum prauorum copiam, vel Medici imperitiam nimis diu producantur, & non benè curentur, profundiores,pure cuniculos agente,& calloſi euadunt. *Cauſſa.*

Differentia.

Porrò Fiſtularum magna eſt diuerſitas.Aliæ enim profundæ ſunt,aliæ rectæ,aliæ per carnem tranſuerſim tendunt;aliæ ſimplices,aliæ verò ab vno orificio incipientes duplices aut etiam triplices ſunt,ſeu plures ſinus habent;aliæ deſinunt ad os,aliæ ad partem neruoſam;aliæ ad venas vel arterias. *Differentia.*

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur autem Fiſtulæ in genere imprimis ſtylo immiſſo in ſinum,quo & quò tendat,& quàm altè pertingat,diſcimus. Simul extracto ſtylo cognoſcimus,an humidior, an verò ſiccior ſit fiſtula. Quod ſi obliqua fuerit,vt ſtylus rectâ adigi nequeat, plumbeam virgulam,aut potius ceream candelam,quæ flecti poſſit,immittemus. Apparet præterea caro,quæ fiſtulam circundat, alba, ſicca,dura & ſine dolore;aut cum dolore paruo, niſi iuxta neruum ſit;pus,quod egreditur,eſt crudum,interdum etiam cum fœtore. An verò vnus,aut plures ſinus tales ſint, ſpecillo explorandum eſt;quod pus etiam,quod emittitur,aliquando teſtatur. Nã ſi plus puris,quàm probabile ſit vnico ſinu contineri & generari,effluat,aut ſi, vbi æger ſitum mutauit,pus, quod antea ſubſtiterat, iterum fluere incipiat,plures ſinus adeſſe, altiuſque fiſtulam penetrare indicio eſt. Sed ſi plura ſunt orificia, fiſtulæ,per ſtylum non ita facilè explorari poteſt,an ſit vna fiſtula,vel plures:ſed tùm per ſyringam, ſiſtulam aut ſiphonem liquor per vnum orificium iniiciendus eſt, qui ſi per orificia omnia effluit,vna fiſtula eſt. Si verò per omniâ non redditur,plures fiſtulæ ſunt. Quod color quoque illius,quod effluit, teſtatur. Si enim humiditas,quæ effluit per plura orificia, eiuſdem coloris ſit,vnam fiſtulam adeſſe indicat: ſi verò diuerſi coloris ſit,plures arguit. Sed quò pertingant fiſtulæ, & in quam partem deſinant,ita cognoſcitur. Si illud, quod ſtylo tangitur,molle eſt,& pus,quod effluit,eſt album & copioſum;in ſolâ carne tunc hærere fiſtulã indicat. Si verò ad neruum pertingit, magnus dolor percipitur,cùm exploratur profunditas ſinus, & pus, quod euacuatur,album quidem eſt,ſed tenuius,& in minore copia,& actio illius membri,ad quod neruus tendit,difficilior redditur. Si ad os penetret, dolor in exploratione adeſt,& illud,ad quod extremitas ſpecilli tendit,durum eſt,ac renititur. Quod quidem æquale & leue percipitur,ſi os nondum carioſum & corruptum ſit,ſi verò putredo ipſum etiam os aggreſſa fuerit,aſperum & ad tactum inæquale percipitur,ac pus effluens nigricat,& mali odoris eſt. Si verò ad venam vel arteriam pertingat ſinus,& quidem illa non ſit eroſa,quaſi fex egreditur. Sãguis enim per poros venæ vel arteriæ tranſudans miiicetur cum humiditate vlceris,atque inde,quod emanat,feculentum apparet. Si verò vena vel arteria fuerit eroſa, ſanguis quandoque erumpit & effluit:Rubicundior, cum ſaltu & titillatione,ſi fuerit,ex arteriâ;craſſior & obſcurior, ſi fuerit ex venâ. *Sign.Diagnoſtica.*

Progno

Prognoſtica.

...ſtica. 1. Fiſtulæ ſimplices recentes, quæ in carnoſis ſolùm ſunt partibus, nō profundæ, in corporibus iuuenilibus & boni habitus, faciliùs curantur; difficilius verò, in quibus plures partes ſunt eroſæ, quæ ſunt antiquæ, ſenſu nō prǽditæ, profundæ, flexuoſæ & varios ſinus habentes, membris nobilibus vicinæ, & in corporibus ſenilibus, ac quæ malis humoribus abundant.

2. Sicut & eæ malæ ſunt, ac difficulter curantur, imò ferè inſanabiles ſunt, quæ ad muſculorum capita, venas, arterias, neruos, oſſa, articulos, vertebras dorſi pertingunt; quæ ad ventrum cauitates, vt thoracem, aut abdomen, aut etiam ad viſcera, vt pulmonē, vterum, inteſtina, item in veſicam penetrant. Tales enim fiſtulæ vel medicamenta non ferunt, vel etiam ad eas medicamenta pertingere non poſſunt.

3. Imò quædam fiſtulæ ne curari quidem debent, quæ nimirum antiquæ ſunt, & à partibus nobilibus remotæ, ac per quas humores ſuperflui ac vitioſi expurgari iam diu conſueuerunt. Tales enim fiſtulæ, cùm homines à multis morbis præſeruent, claudēdæ non ſunt; cùm clauſæ multorum morborum fiant cauſſa, vt eſt apud Hippocratē, *lib. 6. Epid. comm. 3. text. 39.* verùm etiamſi claudantur, rurſus aperiendæ ſunt.

Curatio.

...ratio. Eſt autem Curatio illarum duplex: Vna vera & perfecta: altera palliatiua ſaltem, quam vocant, imperfecta, quâ nimirum fiſtula exiccatur, intus, & extra conſolidatur; manente nihilominus ſinu. Quam curam innuiſſe viſus eſt Galenus, *lib. de tumorib. cap. 4.* dum inquit: *Coërcetur tamen ſinus ſiccatus à medicamentis, vt habere ſanitatem irreprehenſibilem pars videatur. Siquidem perpetuò quis accurato victu vtens, ſalubre fere & ſuperfluitatibus vacans corpus habet, cohibitus manet ſinus. Superfluitate verò aliquâ collectâ rurſus repletur, iterumque fit, qui ab initio fuit abſceſſus; rurſus verò vt conuenit, medicamentis euacuatur, ſiccaturque & coërcetur, & ſemper longè faciliora ei nec omnia fiunt, quàm iis, quæ primò abſcedunt. Neque enim quæ diuelluntur, dolent partes; etenim iam diſtant, celerrimeque replentur, facilè fluorem ſuſcipiente ſinu.* Atque hanc curationem non omninò ſpernendam eſſe exiſtimat Hieron. Fabricius ab Aquapend. ſed interdum bene ſibi ſucceſſiſſe ſcribit, etſi non ſemper. Perficitur autem hæc cura purgato primum corpore & diætâ ordinatâ, poſtea ablatis turundis ac fiſtulâ, & alligatâ nouâ ſpongiâ imbutâ liquore valdè exiccante; vt aqua thermarum, lixiuio, aq. calcis & ſimilibus. Hoc enim modo os fiſtulæ coaleſcit, vt ſana videatur fiſtula, quæ quidem interdum operâ natiui caloris planè coaleſcit, ſed plerumque tamdiu ſolùm clauſa manet, quando diu ſuperflui humores in corpore non colliguntur. Poſtquam enim iterum aliquid humoris in ſinu colligitur, fiſtula etiam iterum aperitur.

Vera autem curatio fiſtulæ hoc modo perficitur. Vniuerſalia primò non prætereunda, ſed diæta rectè inſtituenda, corpuſque ab humoribus ſuperfluis expurgandū, & præcauendum, ne plus humoris affluat. Quo facto, antequam ad topica deſcendatur, nonnulli potiones exhibent, quæ partes interiores ſiccent, roborent, & fiſtulam ad conſolidationem præparent ac expurgent. Tales potiones duas deſcripſit Tagaultius:

♃. *agrimon.* p. iij. *plantag.* part. ij. *fol. oliuæ* part. j.

Conciſa & contuſa coqu. in vino albo: propinetur ſingulis diebus cyathus vnus.

Vel ♃. *oſmundæ* part. iij. *gentianæ* part. ij. *centaur.* part. i.

Coq. eodem modo in vino albo, quæ potio etiam corrupta oſſa expellit.

Alii hanc commendant potionem.

♃. *ſaniculæ, artemiſ. veronic. conſolidæ Sarracenicæ, pyrolæ ana* Vnc. i. *ſabinæ* Vnc. iß. *equiſeti* Vnc. ß.

Coq. in vino albo, F. potio, quam ſi efficaciorem reddere velimus, poſſumus inter propinandum ſingulis doſibus miſcere *ocul. cancri præpar.* Scrup. ß.

Nam ſabina & oculi cancror. ad expellenda oſſa, pus, corruptas venas, & ſimilia, valdè vtilia ſunt.

Vel ♃. *conſolidæ Sarracenicæ, ſanicul. veronicæ, ana* Vnc. i. *rad. tormentill* Vnc. ß. *caryophyllatæ, carduibened. ana* Vnc. jß.

Coq. in vino.

Poſtea ante omnia danda opera eſt, vt callus remoueatur. Cùm autem medicamentorum pro calli amotione adhibendorum applicationem plerumque impediat orificii fiſtulæ anguſtia, illud dilatandum eſt; quod fieri poteſt vel igne, vel ferro, vel cōmodius & abſque dolore per penicillos ex *ſpongiâ, medullâ ſambuci, radicib. gentianæ, ariſtolochiæ, bryoniæ,* vel etiam *rapi* exiccati. Hæc enim in pyramidalē figuram efformata, & parte acuminatâ in fiſtulam immiſſa, humiditatem fiſtulæ imbibunt, & craſſiora redduntur, atque ita pedetentim orificium abſque dolore dilatant: quæ etiā interdùm cùm callus, dilatationē impedit, imbuūtur & illinuntur medicamentis, quæ callū auferre apta nata ſunt. Callus enim in orificio præcipuè fiſtulæ externo oritur, in ipsâ nimirum cute, vtpote quæ faciliùs dureſcit, & tenuior redditur, quàm caro, quæ mollior eſt, & excrementa illa ac humores affluentes faciliùs recipit. Interdum tamen etiam ipſa caro in cauitate fiſtulæ occalluit. Callus, qui eſt in orificio fiſtulæ, & tactu & oculis patet. An verò in ipſo etiam ſinu ſit callus, ſtylo explorari poteſt. Cùm enim ſtylus immittitur, nullus aut exiguus planè dolor ſentitur, & ſanguis nullus exit, duritieſque quædā percipitur, ſi callus adeſt. Qui ſi abſit, dolor excitatur, ſanguis exit, & durities nulla ſentitur.

Vbicunque autem ſit callus, remouendus eſt: quod fit vel medicamentis, vel ferro, vel igne. Medicamēta autē aliàs mitiora ſunt adhibenda, qualia ſunt emollientia, & digerentia; aliàs fortiora, qualia ſūt detergentia. Aliàs etiam fortiſſima, qualia ſunt cauſtica. In ætate puerili & carne molliore ſola emollientia & digerentia ſufficiunt, quæ illum & parti infarctam ac impactam materiam, quæ callum cōſtituit, diſſipant; quibus aliquid etiam tùm abſtergentium admiſcere licet. Talia ſunt *cinis ficuum, cum pingued. anſer.* mixtus: decoctio *rad. filicis, agrimoniæ, fol. oliuæ, diachylū magnū, vnguentum Apoſtolorum.* Sed plerumque fortioribus opus eſt, quæ detergendo, aut etiam vrendo callum abſumunt. Valentiora ſunt *ſphondilii radix* circūcirca abraſa, *aſphodeli, ſerpentariæ, brioniæ, decoctum lupinorum,* & imprimis *centaurium minus.* Vtuntur etiam aliqui radice *hellebori nigri,* eamque tribus diebus fiſtulę imponūt. Verùm de hac monet Antonius Chalmætęus, eam non ſatis tutum eſſe remedium, maximè ſi fiſtula ſit in aliquâ thoracis parte. Cùm enim aliquando ſemel tantū fiſtulā in ſpinâ dorſi propè cordis regionē helleboro impleuiſſet, ægrum in frequentem incidiſſe lypothymiam. Fortiora adhunc ſunt *Vnguentum Ægyptiac.* ☿ *ium vſtum, præcipitatum, ol. ſulphuris, trochiſci de minio, chalcitis, miſy, ſory,* è quibus in vſum præſentem compoſita efficere licet.

Expertiſſimum eſſe ſequ. ſcribit Celſus, *lib. 5.* quod etiam Paul. Ægineta, *libr. 4. c. 49.* habet: quo loco etiam plura videre licet.

♃. *æruginis* Drach. xij. *ammoniaci* Drach. ij.

Diſſoluatur aceto ammoniacum, eique ærugo miſceatur.

Vel ♃. *lixiuii fortis* Vnc. iiii. *decocti lupinor.* Vnc. i. *mellis roſ. colat.* Vnc. iß. *alumin.* Vnc. ß.

Miſce, cuius vim ſi efficaciorem velimus reddere, ☿rii præcipitati Drach. ß. addenda.

Vel ℞. *aceti vini opt.* part. iij. *olei antiquiſſ.* part. ij. *lithargyri* part. j.

Teratur lithargyrum cum aceto in mortario. Poſtea omnia coquantur, donec picis colorem & conſiſtentiã acquirant, ex quo deinde penicilli fieri poſsũt.

Vel ℞. *lithargyri* ℔ß.

Bulliat in aceto & aq. roſ. deinde coletur per filtrũ.

Poſtea ℞. *tartari calcinati* q. ſ. Diſſolu. in aceto deſtillato. Miſce aquas & F. lac Virginum.

Vel ℞. *Vnguenti Ægypt.* Vnc. ß. ♎ti Drach. ß. *lixiuij* Vnc. j. *aq. roſ.* Vnc. ij. *plantag.* Vnc. iiij.

Bulliant nonnihil.

Vtilis etiam eſt aqua viridis ſupra deſcripta.

Si tamen horum medicamentorum commodã applicationem, quod plerumque fit, impedit anguſtia & altitudo fiſtulæ, ea vel tota aperienda eſt, vel medicamenta in profundum vſque iniicienda ſunt. Dum animus eſt, aperire fiſtulam, primò ſtylus immittatur, & ſuper ipſum ea aperiatur. Si autem non licet totam fiſtulam aperire, medicamenta iniiciẽda ſunt, eaque vel liquida, vel ſicca. Liquida iniiciuntur per ſiphonem, & diluuntur *lixiuio*, *mulſo*, *aquâ marina*, *calcis*, *aquis thermarum*, *aq. vitæ* ſeu *ſpiritu vini*, de quo obiter hoc notandum, eum, ſi aliis conuenientibus medicamentis admiſceatur, valde vtilem eſſe ad detergenda & exiccanda ſordida vlcera, vt eſt videre apud Valeriolam *lib. 4. obſeruat.* 10. & *lib. 5. obſeruat.* 7. & 8.

Sicca autem in puluerem rediguntur, & calamo ori fiſtulæ admoto inflantur; imprimis ſi fiſtula breuior ſit, & intra carnem: ſi tamen longior ſit, ex parte oppoſitâ etiam aperiri poteſt, vt vtrinque medicã. immitti poſſit. Vbi hoc non eſt prætereundũ, de quo in curatione ſinus antea monuimus, dandã eſſe operam, vt orificium fiſtulæ pateat verſus inferiora, vt humores liberius effluere poſſint, aut ſi non patet, eò loci aperiendam eſſe fiſtulam, niſi obſtet inſigne aliquod impedimentum.

Fiſtulæ apertio. Sed cum ſemper medicamentis non cedant fiſtulæ, atque interdum hac in re plus auxilij & cõmodi afferat manuum opera, nonnunquam etiã ad ferrũ & ignem accedendum. Aperiendus nimirum totius ſinus eſt, quod tamen in illis fiſtulis, quæ ad magnas arterias, vel neruos, vel tendines, vel membranã coſtas ſuccingentem, vel alias partes ſimiles pertingũt, tentare tutũ non eſt. Vbi autem id facere licet, ſinu per ſpecillum aut liquorẽ immiſſum explorato, totus; qualis quidem eſt, aperiatur. Apertâ fiſtulâ callus ſeu medicamentis, ſeu acie ſcalpelli aut nouaculæ, vſq; ad carnis probæ præſentiã detrahi debet: quod non ſolũ ex colore, ſed ex ſanguine etiam & doloris ſenſu percipitur. Iidem calli præduri potiſſimũ ferro candẽte expeditius & minori dolore tolluntur. Verũtamẽ ignis ita homines terret, vt pauci hoc remediũ admittant. Interim autẽ dũ hæc ſeu per medicamenta cauſtica, ſeu per ferrum aut ignẽ fiunt, circumcirca munienda eſt pars defenſiuo aliquo refrigerãte ac repellente, ne dolore excitato fiat inflammatio.

Reſiccata iam atque aduſtâ fiſtulâ mitigatorio aliquo medicamẽto, & quod cruſtam reſoluit atque deiicit, vtendum. Si autem fiſtula in os deſinat, id ſectione detectum diligenter abradendum eſt, ſi quid in eo corruptum eſt & nigrum. Et quidem ſaltem in ſuperficie. Nam ſi altius caries os corruperit, terebra ſquama excindenda eſt, niſi ſponte ſecedat: quod ſi ad medullam vſque penetrârit, forcipe inciſorio eximendum eſt, quod corruptum eſt. Si denique os planè corruptum ſit, totum eximendum eſt, quod in paruis quidem oſſibus fieri poteſt, in aliis verò non itẽ. Oſſe iam purgato, poſtea exhibenda ea, quæ dicuntur incarnantia. Quibus ſi fiſtula non cedat, ſignũ eſt, nondum omne, quod corruptum erat, ablatum fuiſſe. Profundius itaque aperienda fiſtula, & os diligentius abradendum, ac mundandum: quod ſi neque tum ſanatur fiſtula, procul dubio ea ad profunda corporis penetrat, vt eius terminum inuenire non ſit poſſibile. Naturæ itaque tunc negotium relinquendum eſt: quam tamen etiam medicamentis adiuuare poſſumus, in quem vſum ſequens præſcribit Nicol. Florentinus, quod oſſa fracta & corrupta extrahere, malam carnem erodere, & fiſtulam ſanare dicit.

℞. *Salem toſtum, tartari, agricum.*

Puluериſentur, & puluis melle exci piatur, atque fiſtulæ imponantur.

Ablato iam callo, ſi adhuc quid ſordidum reſtet, medicamentis detergentibus & ſarcoticis eſt vtendum. In quem finem *pimpinella, virga aurea, centaurium minus, radix ariſtol.* & ſimilia adhibenda.

℞. *terebinth. ſpiritu vini lota*, Vnc iij. *ſucci apii* Drach. iij *pimpinellæ* Vnc. ß. *mellis roſat. colati*, Vnc. iiß.

Coqu. ad dimid. ferè ſuccorum conſummationem.

Poſtea adde *ariſtol. rot.* Drach. i. *farinæ lupinor.* Drach. iii *myrrhæ* Drach. i.

Quod medicamentum vel turundis inungatur, vel alio modo fiſtulis adhibeatur.

Miraculoſa & lectu digna per preces deuotas fiſtulæ curatio exſtat apud Auguſtinum, *libr. 22. de Ciuitat. Dei cap.* 8.

CAPVT XI.

De Vlcere verminoſo.

Vermium ortum. Nonnunquam & vermes in vlceribus generantur. Quæ autem cauſſa ſit generationis vermiũ, *in Inſtitutionib. lib. 2. part. 2. cap. 9.* & *lib. 1. Pract. part. 2. ſect. 1 cap.* 5. dictum; quæ & hîc locum habent. Oriuntur enim vermes in vlceribus ſordidis, & quæ non, vt fieri debebant, mundantur, & à pure ac ſanie purgantur; præcipuè æſtate & aëre calido ac humido.

Signa Diagnoſtica.

Sign. Diagnoſtica. Si vulnus ſit patens, vermes viſui patent. Si verò ob vlceris anguſtiam vermes videri non poſſint, ex aliis tamen ſignis cognoſcuntur, morſu & punctionis ac doloris quodam ac motus ſenſu. Plerumque etiam fœtor quidam in talibus vlceribus percipitur.

Curatio.

Curatio. Curandi ratio in eo conſiſtit, vt vermes tollantur, & putredo vlceris inhibeatur. Si ergo in propatulo ſint vermes, idoneis inſtrumentis extrahendi. Si verò in abſcondito lateant, aut pertinaciter parti adhęreant, necandi ſunt medicamẽtis, quæ ſimul etiã putredinẽ & humiditatem nimiam partis tollere poſſunt: quod præſtant medicamenta ex *abſinthio, marrubio, dictamno, filice, ſcordio, matricaria, centaur. min. fol. perſicor. lupinis, gentiana, felle taurino, aloes, myrrha* parata.

Vt ℞. *abſinth. centaur. min. marrubij ana* Mß.

Coq. in *aq. ſ.* Col.

℞. ℔ß. *mellis* Vnc. ij. *aloes* Drach. ii. Miſc.

Vel ℞. *rad. gentian.* Vnc. ß. *elleb. alb.* Drach. ii. *dictamni Cretici, abſinth. centaur. min. ana* M. ß.

Coq. in *aq. ſ.*

Col ℞. Vnc. vi. *elixir propr.* Drach. ii. Miſc.

Vel ℞. *calcis viuæ* q. ſ.

Extinguatur cum *aceto vini*.

Poſtea teratur cum *oleo roſac.* vt fiat Cataplaſma.

Vel ℞. *aloes* Drach. ii. *myrrhæ pulueriſ.* Drach. j. *farinæ lupinor.* Drach. ii. *fell. taurini* Vnc. ß. *flor. æris* Drach. j. *mellis* q. ſ. F. Linimentum.

Vel ℞. *farinæ lupinor.* Drach. iij. *elixir. propr.* Drach. ii. *fell. tauri* Drach. iii. *mellis* q. ſ.

F. Linimentum.

CAP.

CAPVT XII.

De Vlcere varicoſo.

...s vari-...um. DE Varicibus equidem ſupra, 1. *part. cap* 44. dictum eſt. Accidit tamē interdū, vt vlcus ſcū varicibus coniungatur, quod vlcus varicoſū nominant. Quod malum ex ſignis varicis & vlceris facilè cognoſcitur.

Non poteſt autem ſanari vlcus varicoſum, niſi prius varices ſanētur, vt docet Galenus, 4. *meth. c.* 2. Ideoque ſi tale vlcus aggredi libeat, primùm curatio ad varicem eſt dirigenda. Quæ quomodo perficienda ſit, *alleg. loco* dictum. Vlceris autem varicoſi curati hiſtoria exſtat apud Guil. Fabricium, *cent. 4. obſeruat.* 85. quam hiſce verbis refert. *Anno* 1589. inquit, *cum ex Gallia ad paternos lares reuerſus eſſem, ad quadragenariū quemdam, hic in vicinia, virum robuſtiſſimum & optimo corporis habitu præditum,* Adolphus auff dem Bruch *nomine, vocatus fui. Laborabat ille vlcere maligno & inueterato in tibia ſiniſtra, vnà cum varice ingentis magnitudinis: craſſitie enim brachium meum ad carpum æquabat, & ſpithamā ferè erat longa: incipiebat autem in ipſo poplite, & pedem verſus deſcendendo gyrum, & circumuolutiones duas efficiebat. Sed quod notandum, quamprimùm tibiam in altum eleuabat, protinus retrocedebat ſanguis; in terram verò poſita tibia, iterum deſcendebat, & quidem in ipſo momento; & vt verbo dicam, ſanguis fluebat, & refluebat non aliter, ac ſi in tubulo quodam, nunc in hanc nunc in illam partem proiectus fuiſſet.* *...otia va-...s mon-...ſi.*

Porrò cùm vlcera varicoſa, niſi prius abſciſſo varice, conſolidari nequeant, curationem ſic aggreſſus ſum. Inſtituta optimā victus ratione, aliquoties item expurgato corpore, & vena brachij eiuſdem lateris inciſa, ægroque in ſcamno collocato, in ipſo poplite cutem blandè ab ipſa vena ſeparaui. Deinde filo reduplicato, mediante acu incuruata varicem amplectebar, in inferiore parte varicis eodem modo proceſſi. Sed antequam filum ſtringerem, nodumque facerem, tibiam ex ſcamno in terram collocandam iuſſi: idq; in eum finem vt ſanguis pro more deorſum flueret. Verebar enim, ne ſanguis ille propter fluxum & refluxum ſubtilior factus, incommodum aliquod procrearet. Tandem filum ex ſuperiori parte varicis primò arctè ſtrinxi, nodūque effeci; poſtea quoque ex inferiori parte. Quo facto, varicem prope nodum ſuperiorem, vt ſanguis in varice, veluti in ſacculo oblongo contentus, effluere poſſet, ſcalpello incidi. Cùm verò copioſior, quàm pro magnitudine varicis decebat, efflueret, & locum attentè inſpicerem, repertus fuit ductus cæcus, qui ex inferiori parte ligatura varicem ingrediebatur. Ille cum filo ligari non poſſet, nonnihil vnguēti eſcharotici ad ipſius oſtium, poſtea puluerem noſtrum ad ſanguinem ſiſtendū albumine oui copioſè applicui, omniaque faſcia oxycrato madefacta ligaui, & in ſequentem diē vſq; reliqui. Demū vulnera aliorum vulnerum more curaui. Interim quoq; circa vlcus nihil, quod neceſſe videbatur, prætermiſi, & corpus per interualla expurgaui. Sic diuino fauore conualuit, & ab eo tempore in hodiernum diem vſq; optima ſanitate fruitur: vlcus quin etiam clauſum remanſit. Hæc Fabricius.

CAPVT XIII.

De Vlcere cum oſſis carie.

...s cum ſe-...orrupto. ACcidit interdum etiam, vt vlceri os corruptum ſubſit. Corrumpuntur autem oſſa & cariē contrahunt, vel à cauſſis internis, humorum nimirum excrementitiorū lōgo ad oſſa affluxu, vel ſaniei prauitate & acrimonia, aut etiam occulta proprietate, ſicut in lue venerea ſæpe accidit, vt oſſa carioſa fiāt, cute integra manente. Externæ cauſſæ ſunt aër ambiens, frigidus in primis, contuſio, inciſio, medicamenta acria.

Signa Diagnoſtica.

Si os in propatulo ſit, corruptio eius facilè patet, quia, vt Celſus, *lib* 8 *cap.* 2. ſcribit, quod vitiatum eſt, primò ferè fit pingue, deinde vel nigrum vel carioſum. Etſi verò os lateat & in abſcondito ſit, tamen ſignis eius corruptio ſeſe prodit. Et ſi fiſtula præceſſerit, aut vlcus diuturnum adfuerit, puris & ſanie cōtactu os corrumpitur, de quo Hippocrates, 6. *aphor.* 45. *Si vlcera annua, aut etiam diuturniora fiant, os abſcedere eſt neceſſe, & cicatrices cauas fieri.* Deinde quod vlcera talia ad cicatricem quidem perducuntur, ſed paulò poſt iterū renouantur, cicatrice rupta. Humor enim & ſanies, quæ ex oſſe corrupto exſudat, cicatricem erodit, & vlcus renouat. Itaque ſi vlcus aliquod ſæpius renouatur, ſemper de oſſe corrupto ſuſpicionem præbet, vt ait Galenus, 6. *aphor.* 45. & Paulus Ægineta, *lib. 4. cap.* 10. Idq; ſæpe videre eſt in dentium carie, è quibus ſanies per foramina oſſis maxillæ exiſtillat, & extra in maxilla vlcus excitat: quod etſi ſanetur, tamen poſt tēporis aliquod interuallum iterū cicatrix rūmpitur. Tale ergo vlcus ſi in maxilla appareat, ſæpiuſq; renouetur, dentes inſpiciendi, & ſi aliquis carioſus ſit, extrahēdus eſt. Nō enim integrè ſaneſcit vlcus, antequā dens, qui vlceri cauſsā præbet, extrahatur. Tertiò, caro vlceri ſuperpoſita eſt flaccida & mollis. A ſanie enim ab oſſe exſudāte emollitur: aliquādo etiā ob humorem vitioſū ex oſſe affluente liuida euadit, 7. *aph.* 2. Quartò, ſanies ex vlcere efluēs copioſior eſt, quā pro vlceris magnitudine, tenuis etiā, fœtida, & praua; Galenus, 3. *de fract. t.* 18. & ſi linimentū ſiccū vlceri immittatur, vt ad os vſque pertingat, altero die extractum fœtet. Tandē, ſi ſpecillū in vlcus vſq; ad os immittatur, id non glabrum, læue, & durū, ſed inæquale, aſperū ac molle deprehēditur. *Signa Diagnoſtica.*

An autem caries profunda vel ſuperficialis ſaltem ſit, explorare docet Celſus, *lib.* 8. *cap.* 2. hoc modo: *Si ſpecillum,* inquit, *tenue in foramen demittatur, quod magis vel minus intrudo, vel in ſummo cariem eſſe, vel altius deſcendere teſtatur. Nigrities quidem etiam colligi poteſt ex dolore, & ex febre; quæ vbi mediocria ſunt, illa altè deſcendiſſe non poteſt: vbi verò magna, altè deſcendit. Manifeſtior tamen adacta terebra fit. Nam finis vitii eſt, vbi ſcobis nigra eſſe deſiit.* Hæc Celſus.

Prognoſtica.

1. Omnis oſſium caries curationem vlceris impedit, nullumque vlcus perfectè ſanari poteſt, cui os corruptum ſubeſt. *Prognoſtica.*

2. Propter os ægrotans caro liuida, malum, 7. *aph.* 2. Nam, vt Galenus *in comm.* explicat, non mediocrem oſſium labefactionem, ſed inſignem corruptionem ſignificat.

3. Si iuxta neruoſas partes, vt in manibus & pedibus, vel in iuncturis & magnorum oſſium capitibus, ſit oſſium caries, vel circa muſculorum capita ac neruos, & tendines, non facilè curatur; cùm operationes Chirurgicæ tutò inſtitui non poſſint.

4. Eodem modo ſeſe res habet circa magnas arterias & venas.

Curatio.

Præter Indicationes, quā vlcus præbet, caries oſſis indicat, id, quod corruptum eſt, eſſe auferendum. Neque enim quod mortuum eſt, corrigi & emendari poteſt. Nam quod in partibus carnoſis & mollibus eſt Sphacelus, in oſſibus eſt caries. *Curatio.*

Vt verò os corruptū tolli poſſit, primò detegendū & denudandū eſt, ſi carne operiatur, vlcere abſciſſo. Sectio tamen, vt modò dictū, ſæpe fieri nō poteſt, ob

neruos,muſculos,tendines,arterias,& venas maiores. Tum ergo os,quantum fieri poteſt, detegendum eſt, *radice gentianæ* vel *rapi* immiſſa. Caro ſuper iacens etiã cauſtico medicamento ſeu cauterio potentiali abſumi,& os detegi poteſt,eo modo,quo fonticuli excitari ſolent.

Os corruptum vbi detectum fuerit, auferendum, vel cheirurgia,vel medicamentis. Cheirurgia neceſſariò vtendum,quando corruptio oſſis eſt profundior, in ſuperficie, aut quando citam curationem expetimus,vt in oſſibus thoracis. Natura enim tardè,& vix 35.aut 40.dierũ ſpacio oſſa corrupta ſeparat. Aliàs ſeparatio oſſis corrupti à ſano medicamentis tentari poteſt.

Medicamenta autem,quæ os corruptum à ſano ſeparant,valde ſiccantia eſſe debent,vt humiditates ſuperfluas in oſſe corrupto abſumant,ipſumque os ſanũ ſiccent, vt virtus expultrix ab eo,quod vitioſum eſt in eo,ſeparet,& vis oſſifica os ſeu callum generet, qui os corruptum protrudat.

Medicamenta ad oſſa corrupta.

Mitiora ſunt,*rad.peucedani, vitis albæ,ireos, mirrha, aloe,alumen.* Fortiora,*radix ariſtoloch.rot.dracontii,cortex, panacis,pini,pumex vſtus,ſcoria æris,chryſocolla, ſpiritus vini.* Fortiſſima,*euphorbium*, quo nullum præſtantius, & quod citius os corruptum tollat,ſe inueniſſe ſcribit Fallopius;*chalcanthum vſtum,cinis ficulneus,calx, aqua fortis, oleum* ⊖*li, ſulphuris.*

Ex iſtis medicamentis compoſita fiunt, quæ vel forma pulueris,vel cum melle,reſina, cera, vnguento Ægyptiaco,vel alio miſta,forma vnguẽti applicãtur.

Efficax eſt hic puluis.

℞.*rad.ariſtol.rot.ireos,myrrhæ,aloes,cortic.panacis,terræ Erythridis vſtæ,ſcoriæ æris,cortic.pini,partes æqual.*

Miſta omnia *melle* excipiantur.

F.Vnguentum. Vtiliſſimus eſt & hic puluis.

℞.*mumiæ,ſarcocollæ,ana* Drach.ß.*euphorbii* Drach j.

F.puluis.

Vel ℞.*rad ariſtol.rotund.peucedani ana* Vnc.ß.*cortic. pini* Drach.ij. *agarici alb.lumbricor. terreſtr. præp.ana* Drach.jß.*euphorbij* Drach.j.

F.puluis,aut cum *melle roſato* vnguentum.

Vt & hoc oleum. ℞.*ſulph.citrini* ℔.j.

Ponantur ad ignem lentum,vt liqueſcat, cui adde *tartar.vſti pulueriſ.*℔ ß.

Miſce diligenter donec frigida euadant. Poſtea pulueriſentur,& ſuper lapide in locum humidum ponãtur,donec liqueſcãt. Hoc oleo oſſa corroſa inũgantur.

Vel ℞.*rad.ariſtoloch.long.bryon.peucedani,iridis Fl.an.* Drach.j.*euphorbij* Scrup.j.F.puluis,qui oſſi inſpergatur.

Vel ℞.*pulu.rad.peucedani,ariſtoloch.rot.opopanacis,euphorbij ana* Drach.ß.*terebinth.* Vnc.jß.*ceræ* Vnc.ß.

Coq.ad ceroti conſiſtentiam.

Vel ℞.*rad.ariſtol.vtriuſque,bryon.peucedani,iridis Fl. ana* Vnc. ß.*centaur. min.cortic. pini ana* Drach.iij. *aloes* Drach.ij.*fl.æris* Drach.iß.Affunde *ſpir.vini* q.ſ.

Extrahatur tinctura.

Si verò tanta ſit oſſis corruptio, vt medicamentis tota tolli non poſſit,Cheirurgia opus eſt,& vel abraſione,vel vſtione os corruptum tollendum. Duo autẽ ad abraſionem hîc ſunt inſtrumenta:ſcalprum, & terebra. Scalpro locus eſt,vbi os non ita altè corruptũ eſt. Terebra verò vtendum,ſi caries profundiùs penetret. De raſione Celſus,*lib.8.cap.2.* ſcribit : *Qui radit hæc,audacter imprimere ferramentum debet,vt & agat aliquid,& maturiùs deſinat. Finis eſt,cùm vel ad album os, vel ad ſolidum ventum eſt. Albo finiri ex nigritie vitium, ſoliditate quadam ex carie manifeſtum eſt. Accedere etiam aliquid cruoris integro,ſupra dictum eſt. Si quando autem altius deſcenderit, vtrumlibet dubium eſt. In carie quidem expedita cognitio eſt. Specillum tenue in foramen demittitur,quod magis minuſvé intrando,vel in ſummo cariem eſſe, vel altius deſcendiſſe teſtatur. Nigrities colligi quidem poteſt etiam ex dolore & ex febre. Quæ vbi mediocria ſunt,illa altè deſcendiſſe non poteſt. Manifeſtior tamen adacta terebra fit. Nam finis vitij eſt,vbi ſcobis nigra eſſe deſiit. Igitur ſi caries altè deſcendit,per terebram,vrgendu crebris foramina demittenda candentia ferramenta ſunt,donec inde ſiccum os ex toto fiat. Simul enim poſthac & reſoluetur ab inferiore oſſe quodcunque vitiatum eſt,& is ſinus carne replebitur:& humor aut nullus poſtea feretur, aut mediocris. Sin autem nigrities eſt,aut ſi caries ad alteram quoque partem oſſis tranſit,oportet excidi. Atque idem in carie quoque ad alteram partem oſſis penetrante,fieri poteſt. Sed quod totum eximendum eſt. Si inferior pars integra eſt, eatenus quod corruptum eſt, excidi debet. Item ſiue pectoris os,ſiue coſta carioſa eſt,inutilis vitio eſt,& excidendi neceſſitas eſt.* Hæc Celſus.

E quibus patet,Antiquos poſt abraſionem,os etiã aduſſiſſe;cùm vſtio præſtantiſſimum ad excrementitias humiditates abſumendas ſit remedium.

In cauterio tamen adhibendo cauendum, ne caro vicina ſimul aduratur. Ideoque per fiſtulas ferreas, quibus caro defendatur,cauteria applicanda,quarum plures in promtu habere oportet,vt poſtquã vna incaluit, alia frigida adhibeatur, vel ſi vna vti libeat, poſtquam incaluit,in aquã frigidã immittenda. Quicquid humoris ex iſto oſſe exſudat,ſpongia vel linteo abſtergendum,ne vicinas partes corrũpat. Poſt vſtionem ad inflammationem prohibendam &dolorem leniendum,primò aqua roſacea cum albumine oui imponenda,hinc oleum roſaceum cum oui vitello, poſtea butyrum cũ melle roſaceo. Ipſi verò oſſi aduſto, puluis ex rad.peucedani, ariſtoloch. euphorbij, aut aliud ex antea propoſitis medicamentum imponendum,donec os corruptum ſeparetur & abſcedat.

Poſt corrupti oſſis ablationẽ puluis aliquis exſiccãs,& quales ſunt cephalici dicti,inſpergendus. Hinc vlcus carne replendũ,& tandẽ cicatrice claudendum.

CAPVT XIV.

De Vlcere dyſepuloto,cacoethe,Telephio,& Chironio.

Vlcera dyſepulota.

NOminãtur quoque paſſim à Medicis Vlcera dyſepulota,cacoëthe, Telephia,Cheironia,& Phagedæna:quæ qualia ſunt, hoc & ſequenti capite explicandũ. Vlcera δυσεπούλωτα ſeu ægrè ſanabilia in genere omnia dicuntur ea, quæ ægrè ſanationem recipiunt,& cicatrice clauduntur. De quibus rectè curãdis Galenus tum quartũ librum methodi medendi,tũ quartum de compoſitione medicamentorum ſecundum genera conſcripſit. Et quidẽ id quatuor de cauſſis accidit,vt Galenus,*4.meth.med.cap.*1.docet. Nam ægrè ſanabilium rebelliumque vlcerum alia propter vlceratæ partis intemperiem, alia propter affluentẽ humorem talia fiunt. Intemperies autem ipſa rurſus bifariam diducitur,cum aliàs in qualitate ſola naturę modũ egreſſa ſubdita caro ſit,aliàs etiam cũ neceſſario quodam tumore. Pariter affluxus humorum bifariam diuiditur,nempe in confluentis ſucci tum prauam qualitatem,tum quantitatem. Interim verò miſcentur dictorum affectuum, aut aliqui, aut pariter omnes. Idem Galenus tamen,*6.aph.*45. quintã cauſſam addit,dum ſcribit, vlcera longo tempore manere nõ ſolùm propter humorum affluxũ,aut propter diſpoſitionem in membro contractam ex humoribus influentibus,verùm etiã ob aliquam paſſionem oſſis eo in loco corrupti. Quanquam enim vlcera, quibus os corruptum ſubeſt,interdum curentur,&cicatrice obducantur:tamen ea ſanitas firma nõ eſt,ſed vlcus poſtea iterum renouatur;atque id tamdiu accidit,quamdiu os carioſum non ſanatur.

Galenus tamen,1.*de compoſ.med ſec.gen.cap.*18.inter

ter vlcera δυσεπούλωτα, ſeu quæ ægrè ad cicatricem producuntur,& κακοήθη ſeu maligna diſtinguit,& dyſepulota ea nominat,quæ ex humorum confluxu vel multorum,vel acrium oriuntur, ſine eo, quod locus affectus huiuſmodi iam diſpoſitionem habuerit,vt licet bonum ſit, quod influit,tamen ipſum corrumpat: quæ verò dictam diſpoſitionem iam obtinent,cacoëthe ſeu maligna nominat. Vt ita dyſepulota vlcera in genere dicantur omnia,quæ ægrè, quacunque etiam de cauſſa,ſanantur; nunc verò in ſpecie ea, quæ ſine praua partis affectæ diſpoſitione ex humorum affluxu talia fiunt. Quia verò vlcerum ægrè ſanabilium omnes differentiæ & cauſſæ hactenus expoſitæ ſunt, vt de iis plura addamus,opus non eſt.

...ia mali-

Vnam ſaltem vlcerum difficulter ſanabilium cauſſam,quam aliquoties obſeruaui, non prætereundam puto. Nō rarò accidit,vt in diuturnis vlceribus cutis extenuetur,& panniculus carnoſus ac pinguedo abſumatur:quod ſi fiat,vlcus non ſanatur,cū cutis ſubiectæ carni nullo modo agglutinari poſſit. Cùm enim venæ capillares ad cutim tendentes ſint eroſæ, ſanguinem conſolidationi neceſſarium,ad cutem deferre non poſſunt.

Cognoſcitur hoc,quod cutis non ſolùm ad tactum extenuata percipitur, ſed & color in liuidum & obſcurum mutatur,& cutis quaſi areſcit.

Medicamētis verò nihil perficitur,ſed cutis vel cauſtico medicamento erodenda,vel quod aliquoties fieri curaui,vlcus ſecundum longitudinem ferro, quod facilè,aperiendum.

Cheironia vlcera.

Cheironia & Telephia vlcera quod attinet,χειρώνιον ἕλκος,à Chirone Centauro nomen accepit:appellationis tamen rationem alij aliam tradunt. Zenodotus,vt refert Eraſmus Roterodamus,*Chil. 2.centur. 8. prou.21*.exiſtimauit,Chironem ictum ab Hercule vulnus immedicabile accepiſſe in pede,vnde & perierit, vt ita immedicabilia vlcera Chironia dicantur. Plinius verò,*lib.25.c.6*.& Ouidius, *Faſtor. lib. 5*. non ab Hercule,vt amico,vulneratum Chironem putant,ſed Chironi hoſpitio ab Hercule excepto fortè ſagittam Herculis in pedem incidiſſe, ipſique vulnus periculoſum & venenatum intuliſſe,& Centaurea,quę inde à poſteris Cheironium dicta eſt, Chironem ſemetipſum ſanaſſe;atque eum fuiſſe primum Cheirurgiæ antiquioris Medicinæ partis inuentorem, & a manibus manuumque opere nomen accepiſſe. Vt ita Cheironium vlcus dicatur vlcus contumax & malignum, quod ob contumaciam Chirone aliquo in curando opus habeat,quodque à Chirone primò curatum ſit.

Celſus,*libr.6.cap.28*, definit *vlcus Chironium, quod magnum eſt,& habet oras duras,calloſas, tumentes. Exit ſanies,non multa,ſed tenuis. Odor malus,neque in vlcere,neque in eius tumore eſt. Nulla inflammatio, dolor modicus eſt;nihil ſerpit;ideoque nullum periculum affert;ſed non facilè ſaneſcit. Interdum tenuis cicatrix inducitur,deinde iterum rumpitur,vlcuſque renouatur. Fit maximè in pedibus & cruribus.*

Idem Celſus,cùm Telephiorum vlcerum mentionem nōn fecerit,procul dubio eadem cum Chironiis eſſe putauit. Quod & Paulus facit,dum *lib.4.cap. 46.* ſcribit: *Inueterata,& quæ vix cicatricem recipiunt vlcera, nonnulli Chironia nominarunt,tanquam Chirone ipſo ad ſanitatem indigentia: alij Telephia,propterea quod Telephus in tali vlcere diutius perſeuerarit.* Qui cùm Chironium & Telephiū vlcus non in eroſione,verùm in eo,quod malignum & contumax eſt, vt conſeneſcere cum ægro ſoleat,conſiſtere putarint,diſſentiunt à Galeno, qui,*2.meth.med.cap.2.*&*14.meth.c.17*.phagedænam in eroſione conſiſtere,huiuſque ſpecies Cheironium & Telephium eſſe putauit.

Vbi ſciendum,vt Galenus,*6.aph.45*.docet, vlcera, quæ ſemper maiora & deteriora fiūt,omnia Phagedænas Antiquos nominaſſe, quo modo accepta Phagedæna,Chironia & Telephia Phagedænæ ſpecies dici poſſunt. Quidā verò poſteriores ea diſtinguere cogitarunt,propriā ſingulis dantes appellationē,& quædā eorum Chironia nominantes,quædā Telephia,quædam Phagedænas. Vt ita Phagedæna pro vlcere corrodente accepta,modò genus ſit ad Chironia & Telephia vlcera;modò erodentis vlceris quædam determinata ſpecies, à Chironio Telephioque differens,quæ ſcilicet carnē ipſam præter cutē excedit,non adeo tamen maligna,vt Chironia,Telephiavè,aut Cācer eſt.

Telephia vlcera

Telephia nimirum vlcera eadem ſunt cū Chironiis, ita dicta à Telepho,qui tali vlcere longo tempore afflictus eſt. Et quod de Chironiis Galen. *4.de cōp. med. ſec.gen.c.4*.ſcripſit, *nominant Chironia vlcera non mediocriter maligna contumaciavè ſed maximè talia*; id etiam de Telephiis accipiendum.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Ortum autem habent talia vlcera ab humore melancholico,atræbilis nonnihil admixtum habente.

Signa Diagnoſtica.

Sign. Diagnoſtica.

Cognoſcuntur talia vlcera, quod labia ſunt malè colorata,& plerūque rubēt,ac pruriunt;& licet vlcus leuiſſimè tractetur vel abſtergatur, dolor percipitur; circūiacentes partes tument, vlcuſque indies dilatatur,& non ſolùm cutis,ſed & caro ſubiecta eroditur.

Prognoſticum.

Prognoſticum

Hoc vlcerum genus omne contumax & curatu difficile eſſe,iam antea dictum.

Curatio.

Curatio.

Curationē quod attinet,vniuerſalibus præmiſſis, & humore vitioſo euacuato,ac diætę recta ratione inſtituta,vlceri medicamenta applicanda ex frigidis ſiccis,adſtringentibus, & ſimul diſcutientibus compoſita, qualia ſunt *plantago,ſolanum,ſummitates rubi, flor. roſar.nuc.cupreſſi,balauſtia,cortex granator.maſtiche,cortex thuris,plumbum vſtum,lithargyrum*,& ſimilia.

Primò ergo lauetur & foueatur vlcus hoc vel ſimili decocto.

♃.*plantag*.M j.*fl.roſ.rubr.balauſtior.nuc.cupreſſi*, *ana* Vnc.ß. *baccar.myrti,cortic.granator. ſumach ana* Drach. iij.*alumin.vſti* Vnc. ß. Coq.in *aq*.

Colatura vlcus abluatur.

Vel ♃.*ſucci rubi*, *plantag. ſolani*, *virgæ paſtoris ana* Vnc.iiij.*album.ouor*.num.vj.*aluminis* Vnc.iiij.

Deſtillentur in alembico plumbeo. Aquâ vlcus abluatur & foueatur. Partes etiam vicinæ defenſiuo aliquo illinendæ.

Poſt vlceris ablutionem imponatur vnguentum diapompholygos; vnguentum album camphoratum; de minio.

Vel ♃.*tutiæ prap*.Vnc.ß.*plumbi vſti, ceruſſa lota ana* Vnc.j.

Miſceantur in mortario plumbeo,affundendo ſenſim ſuccum vel aq.plantag.donec fiat maſſa.

Poſtea adde *boli Armeni* Drach.iij. *ol. roſ. ceræ ana* q.ſ. F.Vnguentum.

Plura huiuſmodi medicamenta *cap. ſeq.* videantur.

CAPVT XV.

De Phagedæna.

Phagedæna.

QVia etiam,vt dictum,Phagedænæ fit mentio inter vlcera,quid ea ſit,explicandum. φαγέδαινα,ἀπὸ τοῦ φαγεῖν,ab edendo,dicitur,nomenque hîc ſeu tumor ſeu vlcus ab exedendo & erodendo accepit, quod vici

vicinas partes erodat. Et quidem propriè vlcus eſt. Quia tamen vlceris oræ atra bile turgidæ in tumoré attolluntur, à nonnullis etiam ad tumores refertur, & à Galeno, *in lib. de tumorib. cap.* 14. eius fit mentio. Nos inter vlcera hîc explicabimus. De nomine tamen notandum, id non ſemper eodem ſignificatu accipi. Interdum enim, vt Galenus, *6. epid. comm. 3. t. 57.* teſtatur, Phagedæna multorum ciborum appetitum & eſum ſignificat; vnde ab autore definition: Medicar. definitur, quod ſit conſtitutio, in qua multum appetentes cibum, ſumenteſq; immodicum, non ipſum retinent, ſed vbi eiecerint, rurſus appetunt; quo modo & ab Aureliano, *lib. 3. Chronic. cap. 3.* definitur. Vt ita hoc modo accepta Phagedæna nihil ſit aliud, quàm caninus appetitus: & propterea Plinius, *lib. 20. c. 5. & 13. lib. 30 cap. 9. libr. 35. cap. 15.* diſtinctionis gratia, quando de vlcere loquitur, vlcerũ nomen addere, & Phagedænas vlcerum appellare ſolet. Præterea Phagedænæ nomẽ interdum apum quamdam luem ſignificat, de qua Columella, *lib. 10. cap. 13.* Verùm Phagedænam hoc loco de vlcere accipimus, de quo Galenus, *de tumorib. cap.* 14. ait: *Quæcunque ex vlceribus depaſcuntur, atque circumiacentia corpora attingunt, quod ſanum eſt ea continens erodentia, omnia hæc à Græcis φαγεδαινικὰ nuncupantur. Quæ verò ex vtriſque compoſita ſunt, ab vlcere ſcilicet & tumore carnem ambiente, φαγέδαιναι vocantur.* Depaſcitur quin etiã herpes circum vicinas partes; verùm ſolius cutis exulceratio exiſtit: phagedæna verò vnà cum cute, quæ ſubiecta ſunt, attingit.

Nome.

Diuerſus etiam affectus eſt Νομὴ à νέμω quod paſcere ſignificat, dicta propterea, quod pergere paſcendo id vitium ab ægris particulis ad eas, quæ integra ſunt, ſoleat, atque harum ſemper aliquid ægris adiicere, atque ita non à ſubſtantia rei indicatæ, ſed ab acceſſorio, quod eſt paſcere, appellatio indita, vt Galenus, *5. meth. med. cap. 4.* docet. Nomen enim putredinem depaſcentem ſignificat, etiamſi vlcus minimè ſerpat. Phagedæna verò ab acribus erodentibuſque humoribus eſt, etiam ſine putredine.

Phagedæna quid ſit.

Quid autem Phagedæna ſit, iam dicendum. Eſt autem Phagedæna, in ſpecie & propriè ſic dicta, vlcus quod depaſcitur & erodit ſubiectam carnem, & quæ circa ſunt, & ex ſanis partibus ſubindé aliquid depopulatur, atque ægris adiicit; vt ex *6. aph. 46.* videre eſt, & Galeno, *de tumorib. cap.* 12. Phagedæna nimirum, quam Barbari Vlcus ambulatiuum appellant, vlcus eſt tumidum, profundum, partes vicinas & carnẽ ſubiectam erodens. Habet enim tumorem circa labia, quo

Differentia eius à Nome

ἀπὸ τῆς νομῆς diſtinguitur, quæ ſine tumore vicina exedit. Quanquam & aliter diſtinguitur à Nome, quod in Phagedæna eroſio ſit à maligna qualitate & acrimonia humoris ſolùm: in Nome verò ſimul putredo coniuncta eſt. Eſt quoq; vlcus profundũ, & non ſolùm cutem, verùm etiam carnem erodit; qua ratione differt ab Herpete, qui ſolam cutem erodit.

Cauſſa.

Cauſa.

Ortum habet hoc malum ab humore aduſto & bilioſo ferè iam in naturem atræ bilis degenerante, vel à bile cum pituita ſalſa humoréque ſeroſo & acri mixto: qui humor non tam tenuis eſt, vt ille, qui Herpetem afficit, neque tam craſſus, vt ille, qui Cancrum. Proueniunt autem hi humores vel ab aliquo membro præcipuo, calida & ſicca intemperie laborante, vel in ipſa parte affecta calida & ſicca p. n intemperie prædita aduruntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Signa iam explicata ſunt, & ex hoc & anteced. capite colligi poſſunt.

Prognoſtica.

Progn.

1. Vlcera hæc difficilis ſunt curationis, vnde & in genere Cacoëthe nominantur.

2. Alia tamen aliis ſunt maligniora; qua de cauſſa neceſſe eſt, in promptu eſſe varia medicamenta viribus differentia. Neque enim vnico medicamẽto omnia talia vlcera facilè quiſquam curauerit.

3. Exedentia vlcera, cum intemperie epatis calida & ſicca, vel lue venerea cõiuncta, difficulter curantur.

4. Depaſcentia vlcera niſi rectè & maturè ſanentur, ſæpe in exulceratum cancrum degenerant.

Curatio.

Curatio.

Circa curationem huius vlceris notandum eſt, vt aliàs etiam ſæpe dictum, nihil in eo, vt & in aliis morbis profici, manente adhuc cauſſa. Itaq; primò ea victus ratio inſtituenda eſt, quæ tales humores aduſtos non ſolùm non generat, ſed etiam eorum acrimoniam retundit atque corrigit: poſtea humores illo praui è corpore educendi ſunt.

Deindt & hoc obſeruandum, quod an notat Galenus, *alleg. loco, c. 4. lib. de compoſ. med. ſ. gen.* ad Aſclepiadis medicamentum, dum inquit: *Rectè Aſclepiades ad finem ſcripti medicamenti hæc verba adiecit: & hanc triduo ſoluito, fomentiſque mitigato, idemque Emplaſtrum ablutum emollito, rurſumque imponito. Niſi enim diutius cuti pharmacum adhæſerit, nihil efficit. Quod pleroſque Medicos latuit, arbitrantes, ſi ter de die ſaniem ab vlcere deterſerint, melius ſe facturos iis, qui bis idem faciunt.* Et certè hac in re vulgò ſæpe peccatur, dum pleriq; exiſtimant, ſe quam optimè ægris conſulere, ſi de die ter aut quater tale vlcus abſterſerint. Verùm cùm medicamentũ nõ agat, niſi à calore natiuo in actũ duducatur; atq; in malignis & diuturnis vlceribus partes affectæ calor ſit valde debilis, multo tempore eget ad vim medicamenti excitandam. Vnde medicamentum idẽ loco affecto diutius inhærere debet, neq; vbi à calore partis affectæ vix eius vis excitata eſt, vt iam agere incipiat, eius actio interturbanda, & nouũ medicamentum applicandum eſt. Qua in re tamen conditio humoris vlcus excitantis conſideranda. Si enim valde acris ſit, ſæpius abſtergendus, ne vlceratæ parti inhærens eam magis corrumpat.

CAPVT XVI.

De Vlcere cum dolore.

NOn ſolùm autem cauſſæ vlcera fouent & augẽt, ac morbi quidam iis coniunguntur, ſed & dolor vlceribus ſæpe accidit: qui propterea ſtatim leniẽdus; cùm dolor attrahat, vlcus augeat, ac vt inflammationes & eryſipelata accedant, in cauſſa eſt. De dolore autem in genere, *lib. 1. Practic. part. 3. ſect. 1. ſect. 1. cap. 2.* dictũ. Vt hîc ſaltẽ de dolore vlcerum agamus, oritur dolor in vlceribus plerumque ab humore acri & erodente. Cùm verò, vt *in Inſtitutionib. libr. 5. part. 2. ſect. 3. cap. 8. & loco alleg.* dictũ, dolor auferatur, vel tollendo, cauſſã, vel dolorẽ propriè leniẽdo, vel ſenſum auferẽdo: vltimus modus non adeo tutus eſt, & non ſine partis detrimẽto adhibetur, ac non niſi maxima vrgẽte neceſſitate eo vtendũ. Proptera tutiſſimũ eſt, cauſſã doloris auferre, aut ſi id nõ niſi longiore tẽpore fieri poſſit, & metuendũ ſit, ne interea vlcus augeatur, & deterius reddatur, anodyna vſurpãda. Quæ qualia ſint, *allegato loco* dictum. Vtilia hic ſunt, *vitellus oui, crocus, terebinthina, ol. roſaceum, abietis reſina,* è quibus miſtis linimẽta fiũt, vlceri imponenda. In ambitu verò vlceris, *pinguedo gallinæ, anſeris, anatis, mucilago, ſem. lini, fænigr. althææ, ol. amygd. dulc. chamæmelinum, anethinum, violarum,* imponenda.

Vel ♃. *maluæ, althææ ana* Mj.

Coq. ad mollitiem & contundantur. Contuſis &

per

per ſetaceum traiectis adde *farinæ hordei* Vnc.j.*ſem.lini fœnigr.ana* Vnc.j *ol.roſar.* Vnc.ij.*chamamelin.lil.alb.ana* Vnc.j. *mucilag. ſem. althaa, aq.fl.ſambuci extr.* Vnc.iß. *croci* Scrup.j.*vitell.ouor.*ij.

F.Cataplaſma.

Vel ♃.*micar.panis albi* Vnc.ij.

Maceretur lacte Adde *farinæ hordei ſem.lini ana* Vnc.j. *pulu.fl.chamamel.*Vnc.ß.*ol.roſar.*Vnc.j.ß.*nymphaæ*Vnc. ß.*vitell.oui*j.*croci* Scrup.j.Miſc.

F.Cataplaſma.

Si ad cauſſam verò medicamenta accommodare libuerit,cùm frequentiſſimè à calidis & acribus humoribus dolor in vlceribus oriatur,ad eum tollendum adhiberi poſſunt *ſuccus* vel *aq,deſtill.ſolani. plantag.hyoſcyami,ſemperuiui,oleum roſ.albumen oui cum aqu. roſ.*Hinc Cataplaſmata ex *malua,plantagine ſolano oleo roſac.*imponi;vel *vnguentum exalbumine oui,ol.roſar. & lithargyro*,diligenter in mortario plumbeo tritis ; & poſtea cum ſucco ſemperuiui ad ſucci conſumtionem coctis ;vel ouum integrum cum oleo roſaceo & terebinthina in mortario plumbeo diligenter miſtũ; vel vnguentum album camphoratum.

Si ad narcotica accedere neceſſitas cogat , oleum papaueris,hyoſcyami,mandragoræ,de ranis; vel ſuccus hyoſcyami cum lacte applicari poterunt.

CAPVT XVII.

De Tibiarum,& aliis particularibus vlceribus.

ATque hæc in genere de vlceribus per compendium dicere voluimus,quę quis facilè ad priuatarum partium vlcera applicare poterit. Neque opus eſſe putamus,vt de ſingularum partium vlceribus dicamus,cùm de iis in libris ſuperioribus actum ſit ,vt mox dicetur.Hoc ergo capite in ſpecie ſaltem de tibiarum vlceribus dicemus. Frequenter enim accidit, vt humores praui præſertim melancholici,tum pondere ſuo ad crura tendentes , tum à natura eò, vt ad partes externas,depulſi,vlcera excitent,idque præſertim poſt Eryſipelata crus frequentius infeſtantia accidit,& pręſertim in fœminis,vbi procul dubio vteri vitium concurrit;& ſcio quibuſdam familiis talia vlvlcera familiaria eſſe,vt omnes fœminæ in ea,etſi aliàs bene habere videantur , vlcera alia diuturna in cruribus habeant.Et omnino maturè hiſce vlceribus occurrendum eſt. Niſi enim ſtatim ſanentur , natura adſueſcit ad has partes vitioſos humores in corpore cumulatos amandare,qui poſtea , ſi vlcus occludatur & corpus non diligenter & ſæpius purgetur , alios morbos grauiores,præcipuè in ſeneſcentibus excitãt. Solent etiam neglecta incrementum ſumere ,partes vicinas corrumpere,calloſa fieri,vt ita,ſi iis non maturè ſuccurratur,incurabilia poſtea fiant.

biarum cera.

Vt autem vlcera hæc rectè curentur , primò corpus diligenter ab humore vitioſo purgandum,& lienis,quod plerumque ſubeſt,vitium corrigendum , ac purgatio aliquoties repetenda.

Poſtea ipſi vlceri *vnguentum diapompholygos* imponendum,quod in hoc vlcerum genere,ſemper efficaciſſimum deprehendi,eo vſque,donec pus bonum & album appareat.

Deinde hoc Emplaſtrum:

♃.*vnguenti diapompholyg .empl. diapalma,gryſei ana* Vnc.j.*gummi elemi* Drach.ij.*ſacch.*Б Scrup.j.

M.in mortario plumbeo.

Quibus duobus medicamentis ſæpe feliciter diuturna crurum vlcera ſanaui.

Vel ♃.*ceruſſa* Vnc.ij.*lithargyri* Vnc.j.*ol.roſ.* ℔. *cera* Vnc.ij.

In mortario plumbeo diligenter miſceantur.

Poſtea adde *tutia aq. ſolani prap. thuris , plumbi uſti ana* Vnc.j.

Iterum in mortario ducantur.

F.Vnguentum.

Vel ♃. *cera .reſina ana* Vnc.j.*ſeui caſtrati* Vnc.ij. *picis nauali,s olei ana* Vnc.iij.*maſtich.thuris , myrrha ana* Drach.iij.*lithargyri* Vnc.jß.*ceruſſa* Vnc.ß.

Olea,reſina ,cera , & ſebum ſimul liquefiant,& ad iuſtam conſiſtentiam coquantur : poſtea addantur reliqua.

Vel ♃.*cera alba,terebinth.reſina,ana* Vnc.j.*thuris,maſtich.ana*.Drach.ij.*ſtyrac. calamit.* Drach.iij. *gummi elemi* Drach. vj. *ariſtol.rot.* Drach.ij.*ſucci millefol. betonica ana* Vnc.ß.*ol.roſ.*q.ſ.

F.Vnguentum.

Primò a.cera , reſina,terebinthina , & olea ſimul diſſoluantur:poſtea affundantur ſucci , & cùm infrigidari incipit ,pulueres.

Vel ♃.*ol.roſar.*Vnc.xij.*ceruſſa* Vnc.iij.*lithargyri* Vnc. iiij.ß.*thuris, maſtich.ana* Drach.ß. *ſang.dracon.* Vnc.ß. *myrrha,ſarcocolla ana* Drach.ij.

Coq. parum vſque ab rubedinem ; poſtea ab igne amoueantur,& immergatur lintheum antiquũ,quod materia emplaſtri imbutum eximatur ,& extendatur. F.Sparadrapus.

De relinquarum partium vlceribus ,iam in prioribus libris Practicæ actum. Nimirum *Libr.* 1. *part.*3. *ſect.*2.*cap.*18.de vlceribus adnatæ,& corenæ tunicæ: *ibid.ſect.*3.*cap.*3.de vlcere aurium:*ibid.ſect.*4.*cap.*1. de narium vlceribus. *Libro II.part.*1.*cap.* 3. de labiorum vlceribus:*Ibid.cap.*16.de gingiu.vlceribus:*Ibid.cap.*21: de gurgulionis exulceratione:*Ibid.cap.*22.de tonſillar.vlceribus:*Part.* 2. *cap.*1. de aſperæ arteriæ vlceribus:*Ibid.cap.*12.de pulmonis vlceribus : *ibid.cap.*18. de fiſtulis thoracis:*Part.*4.*cap.*3.de vlceribus cordis: *Libro II.part.*1 .*ſect.*1. *cap.* 1. de vlceribus œſophagi: *Ibid.cap.*17.de vlceribus ventriculi:*part.*2.*ſect.*1. *cap.* 9. & 10. de vlceribus inteſtinorum : *part.*3.*cap.*5.de abſceſſibus & vlceribus meſenterii:*ibid.*.7.de vlceribus Pancreatis:*ibid.cap.*8.de vlceribus omenti : *Part.* 4.*cap.*8.de lienis vlceribus:*part.*7.*cap.*8. de vlceribus: *ibid.cap.*9.de vlceribus veſicæ:*Part.*7.*cap.*11.de vlceribus renum. *Part.*8.*ſect.*1.*cap.*6.de vlceribus veſicæ: *ibid.cap.*9.de vlceribus meatus *vrinarii*:*Part.*8. *cap.*5. de teſtium vlceribus : *ibid. cap.*6.de ſcroti vlceribus: *Ibid.cap.*8.& 10.de penis vlceribus: *Part.* 10.*cap.* 3.de vmbilici vlcere:*ibid.cap.*7.11 de abdominis vlceribus. *Libr. IV. part.* 1 *ſect.*1. *cap.*4.8.de vlceribus ceruicis Vteri:*Ibid.cap.*10.de fiſtulis colli vteri:*Ibid.cap.* 11.de cancro vteri : *Ibid. cap.*12.de gangræna & ſphacelo vteri:*ſect.*2.*cap.*14.de vteri cancro:*Ibid.cap.*19.de vlceribus vteri:*Ibid.cap.*20.de teſtium muliebr.vlceribus:*Part.*3.*ſect.*1.*cap.*7.de cancro mammarum:*cap.*8. de vlceribus & fiſtulis mammarum:*Ibid.cap.*11.de vlceribus papillarum.

CAPVT XIIX.

De Ambuſtionibus.

VLceribus non immeritò ſubiungimus Ambuſtines,quæ etiam vlcera excitant. Sæpe enim accidit, vt caſu aliquo fortuito,vel aqua , vel oleo feruente,vel metallo liquefacto membra perfundantur, vel in ignem,aquam,vel oleum feruens aliquis incidat.Quod vbi accidit,dolor veſicæ , exulcerationes excitantur. *Ambuſtio.*

Sunt enim Ambuſtorum tres gradus ſeu differentiæ.Aliquando enim ardor & dolor ſaltem in parte affecta ab ambuſtione excitatur,& niſi ſtatim remedia adhibeantur , cuticula à vera cute ſeparatur,& *Differentia eius*

abſcedit, ac veſicæ excitatur, in quibus aqua limpida continetur: aliàs etiam ſtatim & in momento veſica attollitur, ipſaque cutis aduritur, exſiccatur, torretur, & contrahitur, nulla tamen cruſta vel eſchara inducitur. Aliàs verò ipſa cutis; imò interdum ſubiecta caro, aduritur, exſiccatur, & eſchara inducitur, & cutis nigra euadit, ſenſum nonnihil amittit, & poſtquam eſchara decidit, vlcus ſatis profundum relinquitur. Ignis enim continuum ſoluit, doloremque excitat: & quia partes humidæ in cute vi ignis reſoluuntur, & exſpirare conantur, cuticulæ v. denſitate retinentur, eam attollunt, & veſicam excitant. Interdum verò vi ignis aliquid humidi in parte remanet, vnde cutis contrahitur: aliquando verò humidum partis planè diſſipatur & exſiccatur, eſcharaque inducitur. Id quod accidit pro rerum comburentium varietate. Minùs enim comburit aqua, & quidem magis vel minùs, prout magis vel minùs feruida eſt. Non etiam magnam ambuſtionem efficiunt ſtipulæ, ſtramen, linum, & ſimilia, niſi ambuſtio continuetur. Plus oleum, pinguedines, vernix, pix, mel, cera. Adhuc vehementius comburunt plumbum, ſtannum liquefactum, ferrum & alia metalla ignita, vt & ipſe ignis actualis, pulueris tormentarii, & ignis fulminaris. Quò enim ignis eſt in ſubiecto denſiore, & ita plures eius atomi concurrunt, viſque eius eſt condenſata, & quò diutius actio ignis continuatur, eò maior fit cõbuſtio. Si verò ignis ſit in ſubiecto rariore, atque ita eius atomi diſperſæ & parum vnitæ, actio quoque eius breuius durat, minor fit ambuſtio.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

De ſignis Diagnoſticis aliquid dicere opus non eſt; cùm ipſa ambuſtio per ſe manifeſta ſit. Gradus etiam eius, & quouſque peruenerit, ex iis, quæ modò dicta ſunt, patent.

Prognoſtica quod attinet: 1 Quò leuior eſt ambuſtio, eò faciliùs curatur & minora mala affert: quò verò grauior eſt, eò difficilius curatur, & grauiora mala excitat. Sæpe enim partis inflammatio, imò *νέκρωσις*, humido radicali abſumto, & calore natiuo diſſipato, inde oritur, vlcera difficilia excitantur, partis motus aboletur, ac turpes cicatrices relinquuntur.

2. Ambuſtio à fulmine etiam periculoſa eſt, & plerumque lethalis.

3. Quo corpus purius eſt, eò faciliùs curatur ambuſtio. Si verò ſit vel plethoricum vel cacochymicum, facilè ex dolore & calore affluxus fit humorum, & inde inflammationes, vlcera putrida; & alia mala excitantur.

4. Ambuſtio etiam nunc magis nunc minùs periculoſa eſt; pro affectarum partium ratione. Si enim vna pars ſaltem amburatur, minus periculi adeſt, quàm ſi plures, aut totum corpus amburitur. Vbi enim plures partes vel totum corpus ambuſtum eſt, rarò ægri conualeſcunt, ſed vehementia ſymptomatum miſerè moriuntur.

5. Si ambuſtio ita profunda ſit, vt ad maiores venas, arterias, neruos penetret, periculoſa eſt. Cùm enim vaſa exſiccata contrahantur & claudantur, ſanguis ac ſpiritus ad partem affectam confluere non poſſũt, vnde atrophia, gangrena, ſenſus & motus ablatio excitatur.

6. Abdominis combuſtiones difficulter curantur. Cutis enim ibi eſt mollior; & muſculi illi varios ob motus variè extenduntur & contrahuntur.

7. Si ambuſtio ad inteſtina vſque penetret, lethalis eſt.

8. Periculoſa quoque eſt inguinum ambuſtio, cùm loca ea ſint humida & humorum affluxui opportuna.

9. Oculorum combuſtiones quoque periculoſæ ſunt. Quamquam enim leues ſint, tamen vel cæcitatem vel viſus deprauationem, aut certè imminutionem inducere poſſunt.

10. Si partes capillatæ paulò grauiùs comburantur, glabræ manet, & in cicatrice duriore inducta nulli pili generantur.

Curatio.

Equidem quidam, ex trito illo Medicorum axiomate, contraria contrariorum ſunt remedia, ambuſta refrigeranda, & propterea ambuſtis partibus ſtatim refrigerantia imponenda eſſe cenſent. Verùm ex vulgari, ſed falſa, opinione, ſententia hæc ortum habet, nimirum ambuſtionem eſſe ſaltem alterationem, & qualitatis calidæ inductionem; cùm tamen ipſe ignis eiuſque atomi parti ambuſtæ communicentur, & empyreuma, vt omnes confiteri neceſſe habent, inducatur. Quid enim aliud eſt empyreuma hoc, quod omnes euocandum docent, quàm minimæ ignis particulæ, quæ in partem ambuſtam ſeſe penetrarunt? Et ipſa experientia docuit, frigida ambuſtiones non curare, ſed iis ſummopere, igneis particulis in penitiora retruſis, dolorem augeri, inflammationes, imò gangrænam & ſphacelum excitari; calida verò, quæ empyreuma euocant, prodeſſe, vnde etiam vulgò notum eſt, partes ambuſtas non frigidæ immergendas; ſed potius igni parumper admouendas eſſe. Quod etſi reprehendere videatur Platerus: tamen vſu edoctum vulgus id facit, annotauitque iam olim illud Ariſtoteles, *ſect. 1. probl.* 56. Neque quæ applicantur calida, vt anodyna applicuantur; cùm non quæuis anodyna id præſtent, vt mox ex cura patebit: ſed ea ſaltem, quæ empyreuma euocandi vim habent. Attractionem verò facit ſimilitudo, atque ignis externus intrinſecum & inuſtum à ſe parti ignem foras euocat, vt rectè loquitur Ambroſius Paræus, *lib. 11. cap. 9.* *Curatio.*

Prima ergo in ambuſtionis curatione cura ſit, Empyreuma euocare. Eodem nimirum modo, ſicut *parte. cap. 15. de Pernionib.* diximus, vt partes refrigeratæ nõ rectè curantur, ſi igni admoueantur, vel aquæ calidæ immergantur; cùm dolor inde longè intenſiſſimus, imò ſæpe gangræna & ſphacelus excitetur, ſed ſi niue primò fricentur, vel aquæ frigidæ immergantur, frigus extrahatur: ita ſi calidis empyreuma euocetur, quod ſimilitudinis ratione fit, malum hoc tollitur. Quod vt rectè fiat, ſecundum gradus ambuſtionis ſuprà propoſitos curatio inſtituenda.

Primò ergo ſi leuis combuſtio ſit, præcauendum, quantum fieri poteſt, ne puſtulæ oriantur. Id enim ſi fiat, ab omni malo æger iam liberatus eſt. Faciendum autem id maturè, ideoque quicquid medicamenti ad manus eſt, ſtatim vſurpandum, & propterea membrũ, ſi ita eius conditio fert, igni parumper admouendum eſt, vel in aquam calidam immergendum, vel ſpongia aut linteo duplicato aqua calida madido fouendum, vt empyreuma ratione ſimilitudinis extrahatur; vel ſtatim lintheum vernice tinctum membro ambuſto imponendum; vel linteum lixiuio aut aqua, in qua calx viua exſtincta ſit, madidum. Mox cœpæ in mortario cum ſale contuſæ membro ambuſto imponendæ. Vel hoc vnguentum: *Ambuſtio leuis cura.*

Vel ℞. *cœpæ crudæ* Vnc. jß. *ſalis, ſaponis Veneti ana* Vnc. ß.

Miſceantur in mortario, affundendo *ol. roſ.* q. ſ.

F. Vnguentum.

Vel ℞. *ſaponis Veneti* Vnc. iij. *cœpæ crudæ* Vnc. j. *ſalis* Drach. vj. *ol. ouor.* Vnc. ß. *roſac. amygd. dulc. ana* Vnc. jß. *mucilag. ſem. cydon.* Vnc. j. Miſc.

F. Vnguentum.

Vel ℞. *corticem viridem ſambuci,* aut *prima ſambuci germina,* contundantur, coquantur in *butyro rec. ſ. ſ.* Colentur.

Vel ℞.

Vel ♃ *calcem viuam* aqu.roſ.ſæpius lotam, & cũ *ol.roſ.*

F.Linimentum.

Vel ♃.*ol.lini,oliuar.ana* Vnc.iß.*ſalis*, Vnc.ß.*album, ouor.*num.ij.Miſc.

Vel ♃.*butyri Maial.ſ.ſale,ſaponis Veneti, vernicis ana* Miſc.

Vel ♃.*ol roſar.* Vnc.iij.*camphor.*Drach.iij. *album.ouor.*num.iij.Miſc.

Vel ♃ *ſucci cœpar.*Vnc. iij.*ol.roſ. butyri rec. ſ. ſale, ping.porci*, Vnc.j.*calcis lota aq.roſ.*Vnc. ß. *mucilag. ſem. cydonior.aq.roſ.extr.*Vnc.j.*terebinth.*parum.

F.Linimentum.

Vel ♃.*cortic.medii viridis ſambuci*,Vnc.iß.*ol.lini,roſac.ana* Drach.vj.*vernicis,ping.porci ana* Vnc.j.*cera* Vnc. iß.*thuris puluerif.*Vnc.j.

Coq.in aq.aliquandiu,& cum refrigerata fuerint, pinguedinem collige,& loco vnguenti vſurpa.

E *calce* ſæpius,& vel duodecies,lota,& aqua priore ſemper abiecta,varia vnguenta ad combuſtionem vtiliſſima fiunt. Miſcetur enim vel cum *butyro ſine ſale*,vel *ol.roſar.*aut *hyperici*.Interdum alia adduntur, vt *mucilago ſem.cydonior.pſylli,album. oui*, *cera alba*.

Vtilia ſunt & hæc.

♃.*ſucci cortic. med. ſambuci*, Vnc. iß.*cremoris lactis* ℔.j.

Coq.ad conſiſtent. iuſtam. Adde *mucilag.ſem. cydon.aqu.ſolani extr.butyri ſ.ſ.ceruſſæ ana* Vnc.ß.Miſc.

F.Vnguentum.

Vel ♃.*ol.lini* Vnc.iiij. *cera noua* Vnc.ij.*album. ouor.* q.ſ. Miſce ſuper igne.

F.Vnguentum.

Ad omnia ambuſta ſananda iam maximè valet hoc.

♃.*ol.oliuar.*part.j.*album ouor.*part.ij.

Conquaſſentur diligenter & exactè miſceantur, vt F.Vngu.album; quo locus ambuſtus cum pluma gallinæ ſæpius de die illinendus, vſque dum cruſta ſpontè decidat,nec vlla ligatura externa adhibenda.

Ambroſius Paræus in Noſocomio Pariſienſi hoc feliciter vſurpari ſcribit.

♃.*lardi conciſi* ℔j.

Liquefiat in *aqu.roſ.*& coletur per linteum rarũ. Lauetur quater *aq.plantag.*vel altera conueniente.

Poſtea add.*vitel.ouor.rec.*num. iij.

F.Vnguentum.

Vel ♃.*cancros q.v.* Contunde viuos in mortario.

Poſtea ſume *butyrum recent ſ.ſale*, feruefiat, & deſpumetur.Calefacto inice cancros contuſos,& coq. donec rufeſcant.

Poſtea coletur,& vnguentum vſui ſeruetur, quod eſt efficaciſſimum.

Omnibonus Ferrarius,de *arte medic.infant. lib.* 4.*c.* 25.hoc tanquam ſecretum,& quod ſæpius feliciſſimè expertus ſit,commendat, etſi iam puſtulæ eleuatæ ſint.

♃.*album ouor.*ij.*ol.roſar.*Vnc.ij. *aq. roſ.* Miſce diligenter.

Poſtea panniculus albus lineus vel ſericus, raræ texturæ, iſto linimento madefactus parti ambuſtæ imponatur,& nunquam auferatur,donec malum ſanatum ſit,ſed quotidie bis aut ter ſaltem linteum iterum illinatur & madefiat. Quarto die elapſo,loco albumin.ouor. vitelli eorum ſumantur, & ita vſus continuetur,donec videatur nouæ cuticulæ regeneratio fieri. Tunc verò forfice paulatim de die in diẽ, vbi noua cuticula generata fuit,panniculus abſcindendus,donec totus ablatus ſit, quo ablato nullum veſtigium læſionis apparebit.

Vel ♃.*cortic.medii ſambuci q.v.* Coq. in *oleo oliuarum*.Col.adde *ceruſſa* part.ij.*plumbi vſti,lithargyri ana* part.j.

Miſce diligenter in mortario plumbeo.

De omnibus tamen vnguentis hoc notandum,ita comparata eſſe debere,vt tenaciter parti non adhæreant,ſed facilè abſtergi & remoueri poſſint. Neque enim vlcera hæc ferunt vt fortiter abſtergantur, ſed ferè linteo ſubtiliſſimo parti admoto à pure mundari debent.Si verò vnguenta tenaciter adhæreant, & ægro dolorem,& medico moleſtiam in abſtergendo pariunt.

Veſicæ & puſtulæ ſi eleuentur, nec tamen malum grauius,non ſtatim aperiantur, ob cutem denudatam dolor excitatur,& curatio tardius perficitur.Sed tertio demum die,vbi cuticula regenerari iam incipit,aperiendæ,non verò diutius apertio protrahenda,ne humor contentus acrior fiat, & cutem erodat.

Ad primum hunc gradum plerumque pertinet (Nam ſi ſit maior pulueris tormentarij copia,vehementius lædit) ambuſtio, quæ fit à puluere tormentario,quæ hoc ſæpe peculiare habet, vt grana huius pulueris cuti faciei infixa maneant,& deformitatem pariant.Quod ſi fiat,(aliàs enim ſi pars ſaltem à flãma pulueris læſa ſit,nec grana cuti immiſſa & impacta, vt aliæ combuſtiones ſanandæ) ſtatim acu aut alio inſtrumento commodo grana extrahenda.Quod ſi omnia ſtatim extrahi non poſſint: permittendum, vt puſtulæ eleuentur;ita enim facilius reliqua grana extrahentur. Si verò Cheirurgus non ſtatim in principio vocetur,& combuſtione iam ſanata maculæ relictæ fuerint, veſicatorium è cantharidibus & fermento imponendum,& veſicæ excitata forcipe incidendæ, puluis eximendus, & locus (quod aliàs etiam in talibus combuſtionibus faciendum *decocto fœnigraci & fl.chamameli* à nigredine diligenter abluendus. Poſtea hoc vel ſimili linimento vtendum.

Ambuſtio à puluere tormentario.

♃.*gummi elemi* Drach.j.Diſſoluatur in *ol.ouor. roſar.hl.alb.ana* Drach.ij.*vng.baſilici* Drach.iij.*butyri, ſ. ſale* Vnc.j.Miſc.

Guil.Fabricius,*lib.de Combuſtionib.cap.*6.etiam *puluere præcipitati* vtitur.

Sed rectè monet Paræus,puluerem pyrium,ita ſæpe in cutem & carnem penetrare, iis non inſigniter læſis,vt nullis remediis, non phœnigmis, non veſicatoriis,non ſcarificatione, non cucurbitulis, aut corniculis eximi,& inde elici queat, adeo vt ſæpe eius impreſſa maneant veſtigia, vt ipſa experientia teſtatur.

Ad dolorem verò leniendum partes vicinæ hoc vnguento illinantur.

♃.*ol.amygd.d.roſar.cera alba ana* Vnc.j.

Liquefiant ſuper igne, & adde *camphora* Scrup.j. *mucilag.ſem.cydon.*parum Miſc.

Pertinet huc & ambuſtio,quæ fit à fulmine. Cum verò fulmen malignam & venenatam qualitatem coniunctam habeat,id quod ex tetro odore & ſumma vi nocendi & interficiẽdi patet,vt & ex eo,quod canes animalium fulmine occiſorum carnes non attingunt:ſtatim homini à fulmine tacti pulu. aliquis bezoardic.vel theriaca,vel aqua bezoardica, exhibẽda,ſudorque prouocandus. Arteriæ quoque, labia, lingua,nares,inungendæ vino in quo theriaca diſſoluta ſit,& carpis ac cordi epithema cordiale imponendum:loco verò ambuſto applicanda vnguenta ex *cæpis,foliis ruta,& theriaca.* Exhibendi etiam ſunt ſirupi,conſeruæ,& pulueres cordiales.

Ambuſtio à fulmine.

Si eſchara inducta ſit, ea ſcapello maturè remouenda,& tale vnguentum adhibendum.

♃.*pulu.rad.vincetoxici,angelica ana* Vnc.ß. *fol.ruta, ſcordii ana* Drach.j. *theriaca* Drach. ij. *ſpir. theriacalis* Drach.iij.*mell.roſac.*Vnc.ij.Miſc.

Vlcere mundato puluis hic ſarcoticus inſpergendus.

♃. *rad.angelica vincetoxici ana* Vnc.j.*myrrha,maſtich. thuris,folior.ſcordij ana* Vnc.ß.*aloës ſuccotrina* Drach.ij.

F.pul

F.puluis,qui irroretur *ſucco Nicotianæ veræ* & *ſaniculæ*,& F.Trochiſci,qui in vmbra ſiccentur,atque, vbi opus,iterum in puluerem redigantur.

Si quæ oſſa etiam fracta ſint,non illa vulgata Cataplaſmata adſtringentia vſurpanda, ne veneni euaporatio impediatur, ſed aliud ex *farina fabar. hordei, lupinor.rad.angelicæ,vincetoxici,fol.rutæ, ſcordii,theriaca*. Idque ſingulis diebus renouandum, donec veneni vis victa & diſcuſſa ſit. Supra verò locum defenſiuum apponendum,ne vapores venenati per vaſa ſurſum ad cor aſcendant.

Secundi gradus combuſtionis curatio.

Si verò combuſtio tam vehemens ſit,vt non ſolùm veſicæ excitatæ ſint,ſed & cutis combuſta,exſiccata & contracta ſit,medicamenta empyreuma tantùm extrahentia non ſufficiunt,nec ſolùm adhibenda,ſed talia applicanda,quæ cutem exſiccatam emolliunt. Ideoque ſtatim omnes puſtulæ incidendæ, vt humor calidus & acris effluat,hinc ſtatim loco affecto tale vnguentum imponatur.

℞.*vnguenti baſilici* Vnc.j.*ol.roſac.amygd.lil.albor.ana* Drach.iij.*vitell.ouor*.num.ij.Miſc.

Vel ℞.*butyri ſ.ſale rec.pingued gallinæ rec.ana* Vnc.j. *ceræ nouæ,ol.lil.alb.ana* Vnc.ß.

Liquefiant ſuper igne,& admiſce *croci* Scrup.j.*mucilag.ſem.cydonior*.Vnc.j.Miſc.

Vel hoc Fabricii:

℞.*butyri rec.ſ.ſale,aq.roſ.lotæ* Vnc.iij.*ol.violar.de vitell.ouor.amygd.d.ana* Vnc.ß.*farinæ hordei* Vnc.jß.*croci* Scrup.j.*mucilag.ſem.cydon*.Vnc.j.*ceræ* q.ſ.

F.Vnguentum.

Vel aliud ex anteà propoſitis.

Vel ℞.*lithargyri,ceruſſæ,vel minii* q.v.

Ebulliant in aceto.Aceto per filtrum traiecto,adde *ol.viol.vel ouor*.q.ſ.& diligenter miſceantur, Poſtea

℞.*pulpæ malor. dulc.ſub prunis coct*.Vnc. ij.*farinæ hord.ſem.fœnigr.ana* Vnc.ß.

Cum *lacte* fiat Cataplaſma;cui adde *croci* Scrup.ß. Miſc.

Supra verò locum ambuſtum tale defenſiuum imponatur:

℞.*pulu.boli Arm.ſang.dracon.balauſt.fl.roſ rub ana* Vnc.ß.*ol.roſ*.Vnc.iij.*ceræ* Vnc.jß.*aceti* parum.

F.Vnguentum.

Ipſum membrum poſtea faſcia *oxycrato* madida inuoluendum,aut linteum *oxycrato* madidum imponẽdum;vt dolor leniatur,& influxus humorum prohibeatur. Vulgò *muria* illa *acida*,in qua *braſſica capitata* ſeruatur,vti ſolent.

Tertii gradus ambuſtionis curatio.

Si tandem cutis non ſaltem exſiccata nonnihil, ſed & omne humidum radicale in ea abſumtum, & calidum innatum diſſipatum ſit,imò ipſa caro & venæ,arteriæ,nerui combuſti, vt gangræna partis metuenda ſit;primò puſtulæ & veſicę omnes incidendę, & aqua in iis contenta exſiccanda.Poſtea danda opera,vt eſchara ſtatim primo vel ſecundo die ſeparetur, aut ſi id fieri non poſſit, pluribus in locis ſcalpello incidenda, vt humori exitus, medicamentis verò ad partem affectam aditus detur.Statim ergo linimentum Guil.Fabricii proximè deſcriptum imponendũ.

Vel ℞. *butyri ſ. ſ. aq. roſ. loti*, Vnc.iij.*vngu.baſilici* Vnc.j.*mucilag.ſem.cidon.aqu.roſ.extr.ol.amygd.d.lil. alb.ana* Vnc.ß.*vitell.oui* j.Miſc.

Vel ℞.*butyri ſ.ſ.ol.roſ, ping.porci ana* Vnc.j. *vitell. ouor*.ij.Miſc.

Vel ℞.*mucilag ſem.cidon.aq.pariet.extr*.Vnc.ij,*ol.lil. alb*.Vnc.j.*vitell.oui* j.*ceræ q.ſ*.

F.Vng.molle.

Supra linteum verò de ſeq. emulſione modicum imponendum.

℞.*ſem.cucurbitæ ex cortic*.Vnc.ij.*cydon*.Drach.ij.*fœnigr*.Drach.j.*aq.puræ* ℔ vj.

F.Emulſio.

Adde *ſaponis Veneti albi* Vnc.ß.*camphoræ* Scr.ß.Miſc.

Defenſiua hîc, præcipuè ſi pars iam intumeſcere incipiat,non adeo commoda ſunt, præſertim ſi gangræna immineat;cùm tranſpirationem prohibeant.

Si gangræna iam incipiat,curatio inſtituenda,vt *capite ſequ*.dicetur;& ſi quid planè combuſtum, maturè ſeparandum,ne putredo partes ſanas corripiat.

Vbi eſchāra,quod combuſtum eſt,ſeparatum fuerit,vlcus mundandum, carne implendum, & cicatrice claudendum, vt hactenus de vlcerum curatione dictum, & *cap ſequ*. dicetur. Cicatricem tamen inducentia non nimis ſicca ſint,ne turpis & rugoſa cicatrix fiat.

Guil. Fabricius ad cicatricem in ambuſtis inducendam his vſus eſt:

℞.*empl. palmei* Vnc. ij. *pingued. gallinæ, anſerinæ* Vnc.ß.

Liquefiant ſimul.

Deinde admiſce *aluminis vſti,plumbi calcinati,lithargyri auri,lapid.calaminar.an*.Drach.j.

Terantur in mortario plumbeo,addendo *mucilag. ſem cydon.fœnigraci an*.q.ſ.

F.Vnguentum.

Vnguentum alabaſtrinum etiam hoc in caſu ſæpiſſime magno emolumẽto vſurpauit, cuius hęc eſt deſcriptio:

℞.*lapid.alabaſtrit.calcinati*, Vnc.jß.*pumicis albi calcin*.Vnc.ß.*alumin.vſti* Drach.ij.

F.omnium tenuiſſimus puluis,Poſtea

℞. *ceræ albæ, ſebi hircini, ol. amygd.dulc.lil. alb.ana* Vnc.j.*è vitel.ouor*.Vnc.ß.

F.Vnguentum;quod emollit,dolorem lenit,& cicatricem pulchram inducit.

Si venæ & arteriæ, vt & nerui, combuſti ſint,ne pars atrophia ob defectum alimenti corripiatur, ſed vaſa conſtricta aperiantur, ſequenti vnguento illinenda.

℞.*ſucci lumbricor*.Vnc.ij.*pingued.human. gallinæ,vrſi ana* Vnc.j.*ſpir.vini* Drach.ij.Miſc.

Si partes natura diſſitæ combuſtæ ſint,vt palpebræ,labia,digiti,ne coaleſcant,ſicca linimenta aut laminæ plumbeæ ſubtiliſſimæ interponendæ.

Tandem etiam partium affectarum habenda eſt ratio eligendis medicamentis.Faciei enim ambuſtæ nõ conueniunt medicamenta ex cœpis,ſapone liquida, vt & vernice; cùm facilè oculi inde lædi poſſint. Ideoque faciei Vnguentum Omniboni Ferrarii anteà propoſitum, vel ex ſapone aliquod ſpiſſius,ne diffluat,imponendum.

Vt ℞.*ol.roſar.amygd.dulc.ana* Vnc. ß.*ſaponis Veneti* Vnc.j.Miſc.

Oculorum combuſtio

Si oculi ſint læſi,ſtatim *lac muliebre* vel aliud tepidum inſtilletur;aut tale collyrium:

℞.*aq.roſ*.Vnc.iij.*plantagin*.Vnc.j.*ſem.cydon. fœnigr. ana* Drach.j.

Stent in loco calido & colentur.

Si combuſtio ſit vehemens & cruſta excitata,cauendum ne palpebræ retrahantur,quod magnam deformitatem afferret. Ideoque fomentatio per emollientia inſtituenda.

℞.*rad.althææ,maluæ ana* Drach.vj.*fol.althææ,maluæ,fl. meliloti, ſambuci ana* M ß. *ſem fœnigr, lini,cydonior,ana* Vnc.ß.

Coqu.& decocto palpebræ foueantur.

Poſtea inungantur hoc vnguento:

℞.*mucilag.ſem.cydon.fœnigr.ana* Drach.ij *ol.amygd. d.pingued.human.ana* Vnc.j.*gummi elemi* Drach.j.

Liquefiant ſuper igne,& colentur.

Vel ℞. *ol. lil. alb. ouor.ana* Vnc.ß.*pingued. humanæ* Drach. vj. *gummi elemi* Drach. ij.*ceræ nouæ* Vnc. j.*croci* Scrup.j.

F.Vnguentum.

Sæpius verò cutis vtraque manu extendatur.

Articulorum combuſtio.

Articuli & iuncturæ ſi comburantur,cùm ſint par-

tes

tes ferè excarnes, neruoſæ, & magno ſenſu præditæ, ne affluxus humorum fiat, & grauius malum excitetur, vniuerſales euacuationes non omittantur. Topica verò non ſint acria, è cœpis, ſapone, & ſimilibus; ſed lenientia & anodyna: ac præcauendum, ne nerui contrahantur, & articulus incuruetur.

Vt ℞. *ol.lil.alb.amygd.d.lumbricor.ana* Vnc.j.*pingued. galline, human.ana* Vnc. ß. *vngued.dialthææ* Drach.vj. *gummi elemi* Drach.ij.Miſce.

F.Vnguentum.

Ferulæ quoque vel alia inſtrumenta blandè & ſine dolore membro adaptanda, vt cōtractio impediatur.

Si verò nerui contracti ſint, & iuncturæ incuruatæ vniuerſalibus præmiſſis, pars affecta primò fouenda decocto emolliente, parato è *rad. althææ, bryoniæ, lil.alb. fol.althææ, maluæ, cammæpytios, fl. chamameli, hyperici, ſemin.lini, fœnigræci.*

Poſtea inungatur hoc vnguento:

℞. *vngu.dialthææ.*Vnc.j. *pingued.gallinæ, human.anſeris ana* Vnc.ß. *ſucci lumbricor.* Vnc.j Miſc.

Et imponendum *empl.diachyl.ſ.& de meliloto.*

Simul etiam membrum contractum idoneis inſtrumentis ſenſim extendendum, quæ depinguntur *in Cheirurgia* Gualtheri Ryff, & ap.Guil.Fabricium, *in tract.de combuſtion.* quæ ibi videantur.

[Ing]uinum [com]buſtio

Si inguina comburantur, cùm ſint loca illa humida, laxa, & fluxionibus opportuna, ac ob glādularum vicinitatem facilè humores confluant, & gangræna excitetur, medicamenta magis ſicca ſint, quàm in aliis partibus. Ideoque ſi puſtulæ gullę eruperint, medicamenta ex ſapone, cœpis, & calce vtilia ſunt. Puſtulæ verò ſi iam ſint eleuatæ, maturè aperiantur. Poſtea imponatur hoc vnguentum:

℞. *vngu.roſacei* Vnc.j. *baſilici* Drach.vj. *ol.vitell.ouor. lil.alb. ana* Vnc.ß. *myrrhæ, aloës, ana* Drach.j. Miſce.

Super vnguentum tota pars tali cooperiatur cataplaſmate:

℞. *farinæ hordei, fabar. orobi ana* Vnc. j. *pulu.roſar.* Vnc.ß.

Cum *mell.roſ.* vel *oxymel.ſ.*

F.Cataplaſma.

Si verò combuſtio magna ſit, & gangræna metuenda, medicamenta, quæ *cap.ſeq. de gangrena* proponentur, vſurpanda.

[C]icatrices [præ]cauen[d]æ.

Cicatrices etiam turpes ſæpe poſt combuſtionem relinquuntur, ob nimiam ab igne exſiccantionem. Quod ſi metuatur; id præcauendum emollientibus toto curationis tempore adhibitis: valdè verò ſicca cicatricem inducentia non vſurpanda. Fouenda nimirum pars decocto modò de contractura membrorum propoſito. Poſtea inungenda hoc linimento:

℞. *ol. ouor. lil.alb. ana* Vnc.ß. *pingued.human. gallinæ, piſcis thymali ana* Drach.iij. *ol.myrrhæ* Drach.ß. *ſucci lumbricor.* Vnc.ß. Miſc.

de Diæta.

[Di]æta.

Diætæ ſimul recta inſtituatur ratio. Victus ſit refrigerans & humectans, vtaturque æger iuſculis, in quibus endiuia, acetoſa, lactuca, borrago cocta ſint: contrà à calidis, acribus, ſalſis abſtineat. Vinum non bibat, ſed aquam hordei, vel cereuiſiam tenuem. Si opus ſit, etiam venæ ſectio & corporis purgatio inſtitui poteſt.

CAPVT XIX.

De Gangræna & Sphacelo.

Gangræna equidem & Sphacelus, nec tumores nec vlcera ſunt: imò nec morbus Sphacelus eſt, ſed ipſa partis *νέκρωσις* & mortificatio; gangræna verò intemperies inſignis, ad mortificationem tendens, quæ etiam ſine tumore inuadere poteſt: quia tamen frequentiſſimè tumores ſubſequitur, & præſertim inflammationes, nonnulli inter tumores de gangræna & ſphacelo agunt; alii, quia vbi pars gangrena corripitur, neceſſariò vlcus accedit, & poſt ſphacelum vlcus relinquitur, inter vlcera de gangræna & ſpacelo tractant: quos & nos ſequimur, ac propterea ſub finem tractatus huius de vlceribus, de gangræna & ſphacelo agere volumus.

Gangræna quid ſit

Eſt autem *Gangræna* quam vulgò *den heiſſe Brand*, & Ignem S. Antonii vel Marcelli nominant, partis imperfecta mortificatio aut corruptio, ad *νέκρωσιν* ſeu mortificationem tendens, cui niſi celerrimè ſuccurritur, membrum planè emoritur, omnemque ſenſũ ac vitã amittit, nihilque, ſeu ſecetur ſeu vratur, percipit; quæ *νέκρωσις* iam ita perfecta, à Latinis applicatur *Syderatio*, è Græcis *σφάκελος*, à Germanis *der kalte Brandt*, adeò vt hæc duo mala non niſi magnitudine differant. Nam in ſphacelo pars omni ſenſu & vitâ deſtituta eſt, planeque emortua: in gangrænâ verò nondum adeſt perfecta partis corruptio, neque perfecta mortificatio, ſolùm molliores partes inuadit: ſphacelus verò, vtpote qui eſt perfecta ac integra partis corruptio, non ſolùm molliores partes, putà cutem, carnem, venas, arterias, neruos inuadit, ſed & ipſa oſſa intacta non relinquit. In ſphacelo tamen etiam primò molliores partes corrumpuntur, & non ſolum oſſa, ſed & venæ, arteriæ, ac nerui ſalui relinquuntur: ſi tamen pars putrida non ſeparetur, fieri non poteſt, quin & partes ſolidiores putredine inficiantur.

Differentia Gangrænæ & Sphaceli

Cauſſa.

Cauſſa

Cùm ergo in gangræna & ſphacelo membri fiat mortificatio, in gangrænâ quidem incipiens, in ſphacelo verò perfecta, atque mortificatio partis à deſtructione caloris natiui dependeat, ſicut contra ex huius integritate vita: quicquid calorem natiuum partis deſtruit, illud etiam cauſſa gangrænæ & ſphaceli eſſe poteſt. Calor autem natiuus deſtruitur, cùm vel à contrario corrumpitur, vel ſuffocatur, vel diſſipatur, vel ob defectum alimenti extinguitur. Deſtruitur à contrario vel agente qualitate manifeſtâ & frigore, vel occultâ, vt à veneno. Suffocatur prohibitâ tranſpiratione. Diſſipatur à maiore calore. Extinguitur, ſi pabulum neceſſarium denegetur, vt ita quinque cauſſæ ſint generationis gangrænæ & ſphaceli. Nimirum frigus nimirum, venenata qualitas, prohibita tranſpiratio, calor externus vehemens, alimenti caloris influentis defectus.

Primò enim videmus non rarò tempore hyberno per niues & glaciem iter facietibus extrema pedum, manuũ, aures, nares emori, ob frigoris externi vehementiam: ita euenit interdum ob medicamenta nimis refrigerantia in phlegmone aut Eryſipelate incautius adhibita partem gangrænâ aut ſphacelo corripi. Quanquam hunc caſum malim ad tranſpirationem prohibitam referre.

Maxima quoque vis calorem innatum deſtruendi eſt, iis, quæ venenoſa ſunt, & occultâ vi corpus noſtrum deſtruunt. Etenim interdum humores in corpore noſtro adeo degenerant, & tantam malignitatem acquirunt, vt iis partibus, in quas à natura detruduntur, *νέκρωσιν* inducant, quod videmus fieri in carbunculis. Ita & morſus & ictus venenatorum animalium partes corrumpunt & putrefaciunt. Quod præſtant quoque medicamenta ſeptica, quæ carnem corrumpendi vim habent, non ſatis prudenter adhibita, præcipuè in locis calidis & humidis, vt in emunctoriis, pudendis, & ſimilibus locis.

Tertiò, prohibita trāſpiratio etiā gangrænam excitat. Cùm enim calor noſter perpetuā ventilatione indigeat, ſi illa denegetur, ſuffocatur à copia vaporum. Hæc de cauſſa non rarò in magnis inflammationibus, præcipuè in partibus humidis, gangræna accidit, calore natiuo extincto; vt alias etiam videmus exiguam flammam, aqua aut oleo copioſiore affuſo extingui, & ſub cucurbitula non perforata aut vaſe quocunque tecto flammam ſuffocari, quæ ſub perforata & vaſe aperto ſeruatur. Idque inprimis accidit, ſi in febribus, præcipuè malignis, cum impetu humores ad aliquam partem ſeu protrudantur ſeu ruant. Ita memini hìc cuidam ciui febre maligna laboranti, ex humoribus ad ſcrotum protruſis, ſcrotum totum inflammatum & ſphacelo correptum fuiſſe, vt neceſſariò totum auferetur, & teſtes nudi propenderent, qui tamen gangræna ſedata poſtea carne ex inguinibus ſuccreſcente iterum tecti ſunt. Inflammationem etiam, quam ſequitur, excitant interdum vulnera, eaque non ſolùm magna, ſed & ſæpe exigua, quæ nullius momenti videntur. Ita refert Hericus ab Heer, *lib. 1. obſeruat. med rarar. obſeru.* 12. ſe virum ætatis annum quinquageſimum nonum agentem, qui cùm vngues pedum reſecaret, & ad viuum vſque penetraſſet, mox gangræna correptum interire vidiſſe. Et alios duos Illuſtres viros, qui cum callum pedis amputandum curaſſent, gangrænam, quā mox excepit mors, incurriſſe. Quò etiam faciunt medicamenta emplaſtica, in magnis inflammationibus, præcipuè in locis humidis intempeſtiuè applicata, quæ frequenter ſuffocationem caloris natiui inducunt.

Quartò etiam calor præter naturam & extraneus gangrænam inducit, humidum radicale & calorem natiuum abſumendo. Sic interdum poſt magnas vſtiones gangræna ſequitur.

Denique alimenti, ſanguinis ſcilicet ſpirituſque influentis, qui ad inſitum fouendum neceſſarius eſt, defectu, oritur Gangræna. Cùm enim calidum innatum perpetuo nutrimento, ceu flamma oleo, indigeat, ſi illud denegetur, marceſcit & extinguitur vt flamma in lucernā deficiente oleo. Atque hoc modo gangræna externis corporis partibus accidit, interdum in atrophia, tabe, & ſimilibus morbis diuturnis corpus extenuantibus. Eadem de cauſſa, ſi maiores articuli luxati non bene reponantur, os luxatum comprimit vicina vaſa, & ſanguinis ac ſpirituum in partes ſubiectas influxum prohibet, vnde tabes & macies earumdem ſequitur, & procedente tempore non rarò gangræna. Ita compertum eſt, ex magno tumore circa venam cauam, qua diuaricata in crura deſcendit, comprimente illam, & ſanguinis deſcenſum in crus impediente, gangrænam ortam eſſe. Hoc modo etiam gangræna accidit, ſi pars aliqua nimis arctè & diu vinculis conſtringatur, aut nimis adſtringentia parti alicui imponantur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Cognoſcere gangrænam non difficile eſt. Nam color in parte mutari, & ad nigram conuerti, caro flacceſcere, pulſus & ſenſus imminui, calor aboleri incipit. Quæ ſymptomata, quò magis ad perfectam corruptionem & ſphacelum gangræna tendit, magis augentur & euidentiora fiunt. In perfectā enim corruptione & ſphacelo vita & ſenſus planè abolita ſunt: nullus percipitur pulſus, pars, ſiue ſecetur, ſiue vratur, non dolet, caro frigida apparet, fit mollis & flacceſcit, vt digitis cedat, dum premitur: quæ tamē poſtea exiccatur, fit nigra, liuida & planè emortua, ac graueolens eſt inſtar cadaueris, cutis, ſi digitis prehendatur, à ſubiectā carne ſeparari videtur. Monet autem hoc loco Ambroſius Paræus, ne Medicus, vbi ex ſignis his gangrænam & ſphacelum deprehendit, ea, quæ agenda ſunt, ampliu s differat, deceptus motu, qui interdum aliquis in membro etiam emortuo reliquus eſt. Mouentur enim ſphacelo corruptæ partes non integri muſculi motu, ſed quia ſaltem muſculi caput adhuc integrum eſt, quod dum mouetur, vnà continuum ſibi tendinem, & caudam ſuam, etſi iam emortuam, trahit.

Atque hæc ſigna, quæ in perfectā corruptione & ſphacelo apparent, in omni eadem ſunt, ex quacumque etiam cauſſa, ſiue ex frigore, ſiue ex venenatā qualitate, ſiue prohibitā tranſpiratione, ſiue calore extraneo, ſiue alimenti defectu originem traxerit; niſi quod talia ſymptomata in ſphacelo ab occulta cauſſa & venenata orto, vt delirium, ſyncope, & ſimilia, ſint grauiora. At in gangræna & mortificatione adhuc incipiente, ſignorum & ſymptomatum, prout gangræna ex diuerſis cauſſis ortum habet, notatur diuerſitas. Nam in grangæna, quæ ex frigore oritur, ſubitò acutus & pungens dolor oritur, rubor in parte apparet, qui paulò poſt in nigrum colorem mutatur, calorque, in parte erat, extinguitur, ac frigus & ſtupor cum horrore quaſi per quartanas percipitur. Deinde in gangræna, quæ ex venenato & maligno humore in corpore, quem natura ad externa protrudit, proficiſcitur, adeſt febris continua, maximuſque naturæ cum morbo conflictus, vnde ſyncope, delirium, & ſimilia ortum habent, oriturque talis gangræna plerumque in partibus extremis, vt digito magno pedis, cum puſtula quædam ſeu veſica, ſub qua eſt macula nigra, quæ ſæpe ſubitò in tibiam notam & coxam deriuatur.

Quæ autem ingentes inflammationes, plerumque ob prohibitam tranſpirationem, ſequitur gangræna, ex eo cognoſcitur, quod color ille floridus, qui ſolet adeſſe in inflammationibus, in pallidum & liuidum mutatur. Dolor ille pulſans, qui antea infeſtabat, ceſſat, ſenſus hebetatur, oriuntur puſtulæ grandiores, plenæ ichore referente carnis loturam. Quæ ferè eadem apparent, vbi à calore extraneo ortum habet gangræna. Si denique ob defectum alimenti aut intemperiem ſiccam gangræna partem corripiat, nullus adeſt dolor, inflammatio, tumorque, ſed potius macies, corpuſq; ſtatim refrigeratur, & accidit hæc gangræna plerumq; in pártibus extremis, vt tibiis & pedum digitis. Vbi autem puſtulæ tandem exoriuntur, & pars liuida euadit, tùm dolores accidunt, & febris excitatur. Si autem ex cōſtrictione & ligatura eueniat gangræna, pars tumet & diſtenditur, atque exoriuntur puſtulæ maiores, ichore loturæ carnis ſimili plenæ. Sed cauſſas euidentes facilè poſſumus ab ægris percipere.

Prognoſtica.

Prognoſtic.

1. Gangrænam periculoſum eſſe malum, cuiuis facilè patet. Niſi enim citiſſimè auxilium feratur, in ſphacelum breui degenerat, & pars planè emoritur. Qua de cauſſa nullus hìc cunctationi locus eſt, ſed ſtatim ſuppetiæ ferendæ, quod non ita difficulter fiet in vegeto adhuc & iuuenili corpore, vbi ſpiritus vitales adhuc ſunt integri, imprimis vbi muſculi & nerui nondum ſunt læſi.

2. Gangræna autem, quæ fit cum affluxu venenoſorum humorum occulta qualitate, difficilioris curationis eſt, quàm quæ fit ſine affluxu. Pauci enim a tali gangræna euadunt.

3. Sunt & illæ gangrænæ periculoſiores, quæ in partibus humidis incipiunt. Citius enim calidum innatum à copia humorum in talibus partibus abundante ſuffocatur.

4. Qua

4. Quâ de cauſſa etiam gangræna quæ in hydropicis oritur, rarò ſanatur, ſed plerumq; degenerat in ſphacelum; & quæ à cauſſa antecedente oritur, etiam periculoſior eſt, quã quæ à primitiua, vtpote in quâ viſcera magis afficiuntur.

5. Sphacelus verò longè adhuc periculoſius malũ eſt. Nec enim pars ſphacelo correpta in integrum reſtitui poteſt, ſed & mox exſcindenda & à viuâ ſeparanda eſt. Quod niſi fiat, etiã partes ſanæ vicinæ inficiuntur, & putredo tandem in reliquũ corpus ſerpit, vnde præſentiſſima mors imminet, quam præcedunt deliria, vigiliæ, ſyncope, cõuulſiones, ructus, ſingultus, totoq; corporr frigidus erũpens ſudor, aliiq; inter loquendum, alij veluti ſomno oppreſſi moriatur.

Curatio.

[…]ratio. Curatio Gangrænæ vt rectè inſtituatur, primò diætæ & cauſſæ antecedentis, ſi adeſt in corpore, habenda eſt ratio antequam ad topica accedamus. Dietam plerique refrigerantem & ſiccantem præſcribere iubent; quod etſi veriſſimum ſit de gangræna, quæ cum affluxu humorum fit, & magnas inflammationes ſequitur: tamen variãda quoque interdum diæta eſt, pro varietate cauſſarum, vt mox in ſpecie dicetur.

Ita quoque ſanguinis euacuatio & humorũ vitioſorum præparatio ac purgatio inſtitui debet, pro ratione humorum peccãtium. Hoc generale eſt, vt cordis habeatur ratio, illudq; contra vapores malignos ex parte putreſcente exhalantes, muniatur. Hinc medicamẽta cor confortantia ex *borrag, bugloſſo, carduobenedict. acetoſella, bolo Arm. terra ſigillat. lap. Bezoar, citro, theriacâ, Mithridatio, ſpec. diamarg. frigid. Elect. de gemmis, confectione de hyacyntho, alchermes*, & ſimilibus exhibẽda.

Vel ♃. *aq. ſcabioſ. acetoſ. roſ. borrag. carduiben. ana* Vnc. jß *ſir. acetoſ. citri. granator. ana* Vnc. j *ſpec. diamarg. Arm. frigid. boli. terra ſigill. ana* Scrup. j. Miſc. F. potus.

Vel ♃. *conſ. roſ.* Vnc. ij. *acetoſ. borrag. tunicis ana* Vnc. j. *cortic. citri condit. rob. ribes ana* Vnc. ß. *margarit. præpar. ſi. boli Arm. terra ſigill. ſpec. cordial. temperat. ana* Scrup. j. *ſir. acetoſ. citri* q. ſ. Miſc.

Topicis quoque extra cor muniatur.

Vt ♃. *aq. roſ.* Vnc. ij. *borrag. acetoſ.* Vnc. iß. *car bunc.* Vnc. j. *aceti ſcordii* Drach. vi. *ſpir. roſ.* Scrup. ß. *macis ligni aloes, cortic. citri ana* Drach. ß. *croci* Scrup. ß. *camph.* gr. vj. Miſc.

F. Epithema, quod cordis regioni applicetur.

In gangræna etiam plerumque pars ſana muniri debet, & danda opera ſemper, ne putredinem ipſa cõcipiat. In hunc vſum defẽſiua dicta è *bolo Arm. & terrâ ſigill.* adhibeantur, quibus propter malignitatem *ſcordium* admiſceri poteſt.

Vt ♃. *boli Arm.* Vnc. j. *terræ ſigill* Vnc. ß. *C. C. V. præparat.* Drach. j. *camph.* Drach ß. *ceræ* Drach. vj. *ol. roſ.* Vnc. jv. *aceti roſ.* Vnc. j. *ſucci ſcord.* Vnc. ß. *album. oui.* j. Miſc.

F. Vnguentum.

Vel ♃. *boli Arm. terra ſigill. ana* Vnc. ß. M. cum *aceto ſcordii.*

Sequenti Guilielm. Fabricius frequentius vtitur.

♃. *farina hordei* Vnc. iv. *boli arm.* Drach. ii. *pulu gal. lax. nuc. cupreſſ. cortic. granat. ana* Drach. iß. Cum *oxymel. ſimpl.* q. ſ. F. Cataplaſma.

[…]angrana à […]mia refri[…]ratione. Sed vt iam ad ſpecialem curationem veniamus, primò qua ratione gangræna à refrigeratione nimiâ ortum habens curanda ſit, dicemus. Verum vt notum fiat, quomodo omnes tractandi ſint, qui nimiùm refrigerati ſunt, ſiue iam ſit gangræna preſens, ſiue ſaltem immineat, à principio rẽ breuiter perſequemur.

[…]frigerato[…]m curatio. Si itaq; nimium quis refrigeratus ſit, ita tamen, vt gangræna nondũ præſens ſit, neq; tùm pars ſit liuida & frigida, ſed potius rubor ſit in parte, dolorq; vehemẽs & vrens, tùm non mox igni admouẽdus eſt homo, ſed paulò remotius ab eo collocãdus, vt ſenſim ſeſe calor colligat. Quin imò, modò pars planè frigore non rigeat, vt nullus amplius ſanguis ſubiit, mox niue fricanda, aut etiã frigida abluenda ſunt membra refrigerata, vnde ſenſim incaleſcere, & priſtinũ calorẽ recuperare incipient. Quod incolæ regionum ſeptẽtrionalium in vſu habent, qui homines refrigeratos rigidos & penè emortuos primò aquæ frigidæ ſolent immergere, vt manus, pedes, naſum, & alia membra refrigerata, antequam hoſpitium ingrediuntur, niue abluere & fricare. Et vt ab internis partibus calor fortius ad exteriora ſe pandat, frigusque omne expellatur, vtile eſt ſorbitiones ex vino confectas exhibere & vinum cum Theriaca propinare. Septentrionalium regionum incolæ *Hidromel* cum *puluer. inam caryophyll. zinzib.* & ſimilium aromatum exhibet, vnde ſudor in lecto prouocatur: In quem finem etiam nonnulli lagenas aqua calida plenas corpori extra applicãt. Poſtea vbi dolor & refrigeratio nonnihil mitigata ſunt; lenes frictiones manibus, ol. chamæmel. amygd. amarar. anethino inunctis, adhibendæ ſunt, & partes fouendæ lacte dulci, in quo etiã coqui poſſunt folia & baccæ lauri, roſmarinus, chamemel. ſaluia, origanum, ſtœchas & ſimilia. *Raparum* etiam *decoct.* vtile eſt, & vulgò ad membra ex refrigeratione dolentia vtuntur decocto rapar. prius frigore congelatarum.

Poſtea ad calidiora accedendum, vt *oleum de lateribus, de terebinth. de cera, ſemen vrticæ, naſturtium.* Si autem non ſolũ metus ſit de gangræna, ſed etiam ea iã præſens, membrumque iam emori incipiat, danda opera vt calor in parte conſeruetur, & ab aliis ad eã reuocetur. Vnde hîc defenſiuorũ vix aliqua vtilitas, ſed potius ſcarificationes adhibendæ, & fouendæ partes calidis medicamentis modò enumeratis, quibus addere poſſumus *ſcabioſam, ſcordium, rad. Vincetoxici.* & ſimilia. Adhibentur quoque partibus *theriaca, Mithridatium, trochiſci de vipera, lixiuium*, in quo *ſcordium* ſit coctum, *aquæ theriacales.*

Secundò ſi ex affluxu humorum malignorum aut maligna qualitate gangræna originem habeat, diæta refrigerante & ſiccante inſtituta, & cibis citro, limonibus, granatis conditis exhibitis, euacuatis quoque per venæſect. aut medicamẽta purgantia, ſi opus ſit; & morbi natura ac vis id ferãt, humoribus prauis (fortia tamen hîc ſemper cauenda) malignitas depellẽda eſt, & ab interioribus ad exteriora materia praua propulsãda, & talis ferè curatio inſtituenda, qualis in malignis febribus ſolet, nimirũ exhibenda medicamenta ex *citro, acetoſa, roſis, borragine, ſcordio, carduoben. dictamno Cretico, vincetoxico, angelica, theriaca* etiam & *Mitridatio.* Dandáque opera, vt ſudor his medicamentis prouocetur, & venenum à membris nobilibus ad exteriora propellatur. Quod vt felicius & facilius fiat; per topica quoque materia maligna ad exteriora trahenda. *Gangrana ex affluxu humorum malignorum.*

Vbi etiam, ſi venenum extra corpori adhæſerit, vt ab ictu venenatorum animalium, defenſiua, adhibenda, ne venenum latius ad partes interiores & nobiliores ſerpat. Si autem materia maligna in corpore genita ſit, nullo modo defenſiua adhibenda ſunt, ſed ſolùm ea ad exteriora euocanda, in quem finem ſcarificationes parti affectæ adhiberi, cucurbitulæ etiam & hirudines applicari poſſunt, atque præterea pars ablui decoctis ex medicamentis malignitati & putredini reſiſtentibus, vt *abſinthio, ruta, dictamno, vincetoxico, angelica,* imprimis *ſcordio*, quod in omni gangræna vtiliſſimum eſt, & à putredine præſeruandi magnã vim habet. Alij ad attrahendum vtuntur *radice raphani, ſemine naſturtii*, & ſimilibus.

Si verò extra corpori aduenerit venenum, & per ictũ, morſum, aut aliũ contactum in partem affectam transfuſum ſit, medicamenta, quæ fortiter venenum attrahunt, exiccant, & abſumunt, ſunt vſurpanda; in quem finem commodiſſimè cauterium actuale

adhibetur. Parte affectâ ſeu ſcarificatâ, ſeu aduſtâ, amplius medicamenta putredini reſiſtentia & [illegible] prohibentia, materiamq; prauam porrò attrahentia ſunt applicanda, vt Emplaſtrum ex iam enumeratis medicamentis, cui fermentum, alliumque ſub prunis coctum admiſceri poteſt. Tandemque ſedata gangræna, ſi quod ex ſcarificatione aut vſtione vlcus adeſt, medicamentis ex *ſucco apii, melle roſato*, quibus aliquid *ſpiritus vini* addi poteſt, mundificandum, & cætera, quæ vlceri conueniunt, porrò agenda.

Gangræna ab inflammatione.

Tertiò gangræna, quæ magnas inflammationes ſubſequi, & à copia ſanguinis ac humorum partis natiuum calorem ſuffocantium oriri ſolet, curatur hoc modo. Diæta primò tenuis & refrigerans inſtituenda. Sanguis & humores, qui in partem influunt copioſius, venæſectione, ſcarificatione, cucurbitulis, purgantibus, aliisq; cõmodis remediis, è toto corpore euacuandi, & ne in partem affectam confluant, aliò reuellendi & deriuandi ſunt; circumque partem affectam defenſiuum aliquod applicandum, vt ſupra, *part. 1. cap. 5. de Inflammatione* dictum.

Mox ſanguis & humores, qui in parte corrumpuntur, natiuumque calorem ſuffocant, euacuandi ſunt ex parte affecta, vt cauſſa tollatur, & membro priſtinus calor atque vigor reſtituatur.

Quapropter pars ſtatim, cùm periculum in mora ſit, & ſanguis qui iam corrumpi incipit, ob copiam & craſſitiem per medicamenta vix digeri ac diſcuti poſſit, ſcarificanda eſt multis ſectionibus, & iis ſatis profundis, ac ſanguis corruptus ſatis copioſè euacuandus. In magnitudine tamen & profunditate inciſionum reſpiciendum ad ipſius affectus magnitudinem, & prout affectus putredini & ſphacelo vicinior fuerit, eæ ſunt moderandæ. Aliqui etiam hirudines admouent, aut cucurbitulas minores, ſi ſanguis ſatis copioſè per ſcarificationes ſolas non euacuatur. Facta inciſione pars abluẽda eſt *aqu. ſalſa*, aut *lixinio*, cui etiam *lupini* aut *aloe* addi poſſunt, ſimulq; coqui, vt ſi qui adhuc hæreat in parte ſanguis craſſior, abluatur, materiæ putridæ reliquiæ euacuẽtur, & omnino putredini reſiſtatur. In hunc vſum hæc decoctio vſurpari poteſt quâ membrũ affectũ, quoties noua medicamenta applicantur, abluendum.

℞ *lixiuii fortiſſ. aceti opt. ana* ℔ ij. *ſcordii, abſinth. lupinor. contuſor. ana* M ß. *rad. ireos, ariſto. rot. vincetoxic. ana* Vnc. ß. Coqu. omnia ad tertiæ part. conſumtionem. Colat. adde *aloes, myrrhæ, pulueriſator. ana* Vnc. iß.

Rurſum ſemel atque iterum ebulliant. Tandem adde *mellis roſat.* Vnc. j. *ſpir. vini opt.* Vnc. iij. Miſce.

Vbi pars abluta fuerit, imponendum *Vnguentum Ægyptiacũ*, quod primas hîc obtinet, & efficaciſſimũ eſt ad putredinẽ tollendã, & ſeparandã carnẽ mortuã à ſanâ. Quod ſi maior corruptio ſit, tale, quod etiam mali gnitati reſiſtit, componit Guiliel. Fabricius.

℞ *axung.* Vnc. iiij. *mellis opt. & cum decocto abſinth. & ſcordii deſpumati* ℔ j. *aceti ſcill.* Vnc. vj. *alum. ſal. Armen. ana* Vnc. ß. *ſucci rutæ, ſcordii, ana* Vnc. ij. Coq. ad ſpiſſitudinem. Poſtea adde *theriac. opt. Mithrid. ana* Vnc. ß. *camph.* Drach. j. Miſc.

Vtilis eſt & hæc aqua, ſi in ea pannus madefiat, & loco affecto imponatur, quæque in gangræna ſcroti, de qua ſupra dictum, feliciter adhibita fuit.

℞. ⊕li Vnc. j. *ſummit. querc.* M j. *thuris* Vnc. ß. *camphoræ* Drach. ij. *vini* ℔ iß.

Coqu. ad tertiæ part. conſumtionem. Colentur.

Non ſolùm autem Ægyptiacum vnguentum applicandum eſt, ſed & ſupra vnguentum inſuper Cataplaſma, quod reſoluat, exiccet, & putrefactionem inhibeat, quale Iohan. de Vigo, *tract. 1. lib. 2. cap. 17.* deſcribit, & commendat, quo etiã alij plerique Cheirurgi vtuntur. Atq; hæc omnia tepide ſunt applicãda, & quidem eò vſque donec putredo ſedetur.

Quod ſi malum his remediis non cedat, ad valentiora medicamenta accedendum, cauſtica nimirum, vtpote *trochiſcos Andronis, Polyidæ, Muſæ, Paſionis*, qui aceto & vino ſoluti parti imponuntur. Multi quidẽ hîc ante omnia commendant arſenicum: verùm reiicit & improbat illud non ſine cauſſa in curatione gangrænæ Guil. Fabricius, vtpote quod non ſolum vim ſepticam, & putrefaciendi ac carnes quaſi liquãdi habet, ſed & grauia inducit ſymptomata, dolorem ingentem, deliria, ſyncopen, & ſimilia, vaporibus malignis partibus principibus communicatis. Tutius eſt cauterium actuale, vtpote quod inhibet putredinem, partem exciccat & roborat, vſurpare.

Commendatur & hoc: ℞ ☿*rium*, ſoluatur in aqua forti, ſoluto adde *ſalis* 🜹 & *vngu. roſati camphorati* q. ſ. F. Vnguentum.

℞. ☿*rium*, ſolue in aqua forti, ſolutum præcipita cum *ol. tartar.* præcipitatum ablue. Vel ſolùm ☿rius ſolutus cum aq. fl. Trinitatis miſceatur & panni in eo liquore madefacti imponantur.

Cruſta quocumq; modo inducta tollenda eſt iis medicamentis, quæ ſupra, *part. 1. c. 13. de Carbunculo*, fuêre tradita. Neq; tamdiu expectandum, donec natura corruptum à ſano planè ſeparet, ſed ſumma pars cruſtæ, vel cultelli vel ſcalpelli acie incidatur ad partem ſanã vſque, vt medicamentis ad penitiora & reliqua corrupta via pateat. Nam ſi expectemus donec ſpontè cruſta liberetur, fieri poſſet, vt ſub cruſta noua putredo cõtrahatur. Reliqua deinde cura ordine, vt in vlceribus conuenit, inſtituenda eſt.

Gangræna a calore nim[io].

Quartò, à calore nimio ſi eueniat gangræna, frigida diæta præſcripta, & calidis humoribus attemperatis atque euacuatis, ſi à cauſſa interna malum originem trahat, membrum affectum ſcarificandum, & decoctione tali abluendum.

℞ *aq. endiu. acetoſæ, lactucæ, ſolani, aceti ana* ℔ j. *ſir. acetoſ. ſ.* ℔ ij. *lupinor.* Vnc. ß. *ſcordii* M ß. *ſalis* Vnc. iij.

Coq. ad tertiæ partis conſumtionem.

Poſt *Ægypt. Vnguentum* & dictum modò Catapl. imponendum, & reliqua, quæ modò præſcripta, expedienda ſunt. Vbi tamen hoc obſeruandum, non niſi maxima vrgente neceſſitate ad cauterium actuale accedendum eſſe, ne vi ignis caliditas extranea, gangrænæ cauſſa, augeatur.

Gangræna atrophiam partis.

Quintò, ſi deniq, ex alimenti & ſanguinis ac ſpirituum defectu, & primò quidem ob ſiccitatem & atrophiã, denegato neceſſario parti nutrimento, oriatur gangræna, cibi calidi & humidi, concoctu faciles & plurimum ac bonum ſanguinẽ generantes exhibẽdi, & extra quoque corpus vnctionibus ex oleo dulci, aut amygd. dulc. humectandum, atque omnia vitãda, quæ corpus exiccant. Ad ipſam verò partem iam gangræna affectam omnibus modis attrahendum eſt alimentum. Vnde defenſiuis hîc locus non relinquitur; cùm ſanguine ac ſpiritibus ad partem affectam aditum præcludant. Non ſolum igitur ſupra partem affectam *ſucco lumbricorum terreſtrium*, qui ex lumbricis primò aqua, poſtea vino lotis, atq, in vas magnum cũ copioſo *oleo amygd. dulc. & viol.* inditis, ac ſuper cineribus calidis calore lento liquatis, & poſtea colatis cõficitur, & ad atrophiã atque extenuationẽ partium ſummè efficax eſt, membra vngenda ſunt, ſed & ipſa pars affecta eo leniter fricanda; cui etiam cucurbitulæ nõ ſcarificatæ apponi debent. Cõmodiſſimũ autẽ eſt, ſi putredo iã adſit, ea adhibere, quæ ſimiliter & attrahũt, & putredini reſiſtũt, qualia ſunt *aqua ſalſa* cum *ſcordio* cocta, *pix liquida*, cum *farina lupinorum orobi, ſcordio, myrrha* & ſimilibus. Quod ſi iam proceſſerit gangræna, ſcarificanda pars eſt, & *Ægyptiacum vnguentum*, atque illud quod ex pice, & modò enumeratis componitur, apponendum eſt.

Gangræna ex interceptione ſanguinis & ſpirituum.

Porrò ſi ex interceptione ſpirituum, vel etiam ſanguinis, gangræna contingat, quæcunque etiam cauſſa ſit, quæ ſanguinem & ſpiritus intercepit, ea

pro

protinus tollenda, vt ſi à vinculo ſit illa interceptio, illud laxandum, & poſtea medicamenta putredini reſiſtentia, & ſimul illud, quod eſt corruptum, diſcutientia ex *farinâ fabar. orobi, lupinor. aloës, ſcordio &c.* imponenda. Et ſi iam inualuerit gangræna, locus ſcarificandus, & cætera, quæ in gangrænis requiruntur, agenda. Si adſt. ingens & repellens medicamentum ſit in cauſſa, illo ſublato, frictionibus, lotionibus, & inunctionib. calor reuocandus. Ita & in gāgræna ab aliis cauſſis ſpiritus intercipientibus orta procedendum. Ipſius enim gangrænæ curatio vix quicquam variat, cauſſarum remotarum ſaltem diuerſa eſt.

[Spha]celi cura-tio. Sed ſi malum eò vſque deuenerit, vt iam membrū planè emortuum & ſphacelo correptum ſit, ex quacunque etiam cauſſa ortum habuerit malum, vna curandi eſt ratio. Cùm enim quod planè emortuum eſt in corpore, vitam recuperare non poſſit, & iam rei præter naturam planè habeat rationem, vna indicatio eſt, illud, è corpore tollendi & amputandi. Quod ſi fieri ob loci incommoditatem non poſſit, iam deſperata res eſt. Etenim ſunt partes aliæ aliis aptiores, vt abſcindātur, v. gr. digiti, pedes, manus, genitalia, ſine minori periculo abſcindi poſſunt. Verùm ſi in thorace vel ventre malum ſit, exſcindi partes non poſſunt, atque imprimis ſi plures particulæ inficiantur. Nam interdum non tantū membrū tollendū eſt, ſed aliquid ſaltem ex eo. Interdum verò mēbrū planè amputandū eſt, cùm nimirū putredo omnes illius mēbri partes circumcirca corripuit: quod in quibuſdam expeditè & ſine periculo præſtare licet, vt in ſcroto; in aliis difficultate & periculo amputatio non caret, vt in pedibus, brachiis & manibus. Sed qua ratione ea amputatio & corrupti ablatio inſtitui debeat, iam doceamus. Fit autē hoc pluribus modis. Aliqui defenſiuo ſupra partem ſanam prius applicato carnē mortuā propè ſanam multis ſectionibus rectis & obliquis ſcarificant; & quidem ſatis profundè, vſque ad os. Vulneribus poſtea puluerem ex arſenico & ſublimato inſpergunt, vt pars emortua à ſanâ ſeparetur. Verùm in hac carnis corruptæ extirpandæ ratione, vt nuper etiam monuimus, arſenicū ſuſpectū eſt, & loco eius alia vrentia medicamenta ex cinere ſarmentorum & calce viuâ adhibenda. Cruſta facta ſcalpello tollenda, neque expectandū, donec ſpontè ſeparetur. Vt tamē mortuū ſiccetur, & à ſano facilius ſeparetur, Fallopius hunc ſparadrapum applicat;

℞. *aloes, myrrhæ, acaciæ, galliæ moſch. aliptæ moſch. ſantal. omnium, ligni aloes, cymini, alum. in. ana* Drach. j.
F. puluis, Cuius.

℞. Vnc. j. *picis nauali, reſinæ pini, colophon. ana* Vnc. ij. *thuris, maſtiches, ſtyracis, liquid. ana* Vnc. ß. *gummi arabici, tragacant. ana* Vnc. ß.

Liquentur omnia, in liquatâ impone linteum, donec omni ex parte medicamento imbuatur. Reliqua poſtea peraguntur vt in aliis vlceribus. Alii cauterio actuali, quod corruptum eſt, adurunt, vſque dum dolor percipitur in parte, & reliqua deinceps, vt artis, peraguntur.

Verùm monet Fallopius, ne dum multa caro emortua eſt tollenda, vtamur ſolo cauterio actuali, cum maximus ex adustione illâ excitetur fœtor. Alij ſectione & nouaculâ amputant corrupta, & poſtea ad euitandā hæmorrhagiā & exiccandas atque abſumēdas reliquias etiā cauteriū actuale, ſi opus eſt, applicant. Sed hactenus hæc curādi ratio procedit, cùm mēbrum totum non corruptum, neque etiam os auferendum eſt.

...ſuffi mē-... corrupti ...bſcindenda. Nam ſi tantum membrum ſit corruptū atque amputandū, neque cauterio actuali, neq; potentiali, neque nouacula id expediri poteſt, ſed integri membri, nēpe pedis, manus amputatione opus eſt. Verùm qua ratione hæc amputatio fieri debeat, nō vna eſt autorū ſententia. Celſus, *lib. 7. cap. 33.* ſuadet, vt ſectio fiat inter carnem ſanam & mortuā, ac potius aliquid ex ſano tollatur, quàm de mortuo relinquatur, ne malum, quod relinquitur, ſanum corrumpat. Quam curandi rationē plures ex recētioribus improbant, ob pericula, quæ ſectionem in parte ſanâ ſequuntur, ſanguinis nimirùm immodicam profuſionem & dolorem ingentem, atque hinc dependētia animi deliquia. Hæc itaque vt vitarent, ſectionē inſtituere iubent in parte corruptâ. Fallopius quidem diſtantiam vnius digiti à ſanâ parte nouaculâ incidit carnem mortuā vſque ad os, quod poſtea ſerrâ mox tollit, & amplius ferramentis ignitis vaſa magna & carnē vſque ad doloris ſenſum adurit. Hieronimus Fabricius itidem portionem ſanæ carnis, quanta eſt latitudo vnius digiti, relinquit, & nouacula etiam in carne mortuā ſectionē inſtituit, & partem poſtea ferramentis adurit eodem modo ad hæmorragiam prohibendam & reliquias putredinis abſumendas.

Verùm hoc loco monendum eſt, aliquando adhuc ſerpere putredinem, & partes vicinas inficere, aliquando verò iam putredinē ceſſare, neque in vicina amplius ſerpere, quod vbi ſit, circum partem corruptam circulus exactè rubeus & exquiſiti ſenſus apparet. In caſu poſteriore quidem non incommoda videtur eſſe illa curandi ratio in parte corruptâ & mortuâ. Hoc modo enim pericula illa, quæ comitantur ſectionē in parte viuâ, ſanguinis profluuium nimirum, dolor & deliquia animi præcauentur, cùm per partem corruptam ſanguis non effluat, atque eadem nullum ſenſum habeat. Si quid autem carnis mortuæ reliquū eſt, id, cum putredo non amplius ſerpit, etiāſi cauteria non adhibeantur, ſpontè poſtea abſcedit, & à natura ſeparatur, idoneis medicamentis adhibitis. Sed ſi adhuc ſerpat putredo, neque dum natura ſponte ſanum à corrupto ſeparare incipiat, non ſine præſenti periculo in parte corruptâ ſolùm inſtituitur ſectio. Nam non rarò in partibus interioribus & imo membri corruptio longè altius & longius penetrat, quàm in cute apparet. Muſculi enim & eorum vaſa in interioribus partibus, cum ſint calidiora, quàm extra, facilius putredinem concipiunt. Quapropter ſi quis incîſionem adhuc in parte mortuâ inſtituere velit, cùm multū putredinis relinquat in interioribus, vel ægro mortem relictâ putredine, quæ ſemper latius ſerpit, acceſſit, vel eundem iteratâ ſectione temerè cruciat. Neque refert, quod dolor excitatur in parte ſanâ. Nā vt Celſus ait, *alleg. loco*, non quicquā intereſt an ſatis tutū ſit præſidium, quod vnicū eſt. Et: Extremis morbis extrema ſunt adhibenda remedia. Veruntamē dolor aliquo modo leniri, & ſenſus obſcurari poteſt arctis ligaturis, ſpiritum animalem aliquamdiu intercipientibus, vt poſtea dicetur: & vt nouaculâ acutiſſimâ ſectio ferè peragitur, antequam æger id percipiat. Sed nec omnem dolorem cauere illi ipſi poſſunt, qui in parte corruptâ ſectionē faciunt. Nam vbi os ſerrâ reſecatur, tum dolores acutiſſimi accidunt, perioſtii ſeu membranæ oſſa ambientis cauſſâ, quem dolorem ſi quis vitare velit, ea in parte ſerrâ inciſionem faciat neceſſe eſt, qua ipſa mēbrana emortua ſit: quod ſi faceret, procul dubio eò loci ipſum etiam os corruptum eſt, & putredo in vaſis & muſculis, quę facilius putredinem cōcipiunt, tanta relinqueretur, quæ nec cauterio poſtea extingui poſſet. Neq; ipſi cauteres ſine dolore corrupta tollunt, quorum certè plures adhiberi debent, ſi omnis, quæ relicta eſt, caro mortua tolli debet. Cauteres præterea habent etiam hæc incōmoda, vt vehementi illo calore adipē humores liquefaciāt, partes vehementer calefaciant, vnde in ſentientibus partibus inſignis dolor excitatur, & caro plerumque vi ignis ita abſumitur, contrahitur & corrugatur, vt magna pars oſſis nuda emineat, quod non rarò nouam ſectionem requirit. Hæmorrhagia etiam non tantoperè eſt extimeſcenda. Nam ſi vinculis vaſa in terci-

percipiantur, vt dicetur, non tàm multum ſaguis profluit. Et quamuis copioſius nonnullis ſanguis efflueret, id ex ægri commodo potius, quàm incommodo eſſet. Hac ratione enim ſanguis, qui in vaſis aliquid putredinis fortè cõcepit, euacuatur, atque hoc modo omne periculum tollitur, & præcauetur, ne putredo latius ſerpat, aut iterum inualeſcat.

Quâ ratione igitur ſectio inſtitui debeat, vt breuiter cõplectamur, Vniuerſalia, ſi malũ ferat inducias, prætermittenda, atq; imprimis virium habenda eſt ratio. Æger itaque primò ouum ſorbile cum buccellâ panis toſti vino imbuti aſſumat, & odoramentis ac epithematibus aliiſque medicamentis cordialibus roboretur. Aliqui antequam ſectionem aggrediuntur, medicamentum aliquod narcoticum exhibent ad ſẽſum ſopiendũ. Quos tamen reprehendit Fallopius, atque leuia ſoporifera nihil prodeſſe exiſtimat, valida autem eſſe periculoſa. Hinc ægro collocato & ab adſtantibus vel vinculis etiam comprehenſo, tractiſq; ſurſum verſus ſanam partem muſculis, ſupra illã partem, in quâ ſectio fieri debet, arctiſſimè membrũ vinculis conſtringendum. Quâ ligaturâ primò ſanguinis fluxus nimius prohibetur, ſecundò ſenſus partis ſpiritu animali interclùſo, nonnihil ſopitur, tertiò muſculi ſurſum attracti, ſectione peractâ & vinculis ſolutis, deorſum iterum deuoluuntur, vt extrema oſſium contegant.

Locus amputationis

Locum amputationis quod attinet, in digitis manuum pedumque rectiſſimè in articulo fit ſectio. Nã in articulo, ſi ita fert malum, minore cum periculo fit amputatio, & minore cũ dolore. Nerui enim & tendines inciſi ſurſũ contrahuntur, carne conteguntur, neque vlla ſequitur conuulſio. Sin autẽ in pedibus malleolũ tranſcendat ſphacelus, paulò infra genu crus abſcindendum, vt ægro tibia lignea cõmodius poſſit adaptari. Quâ de cauſſa in tibiâ non ſemper proximè partem emortuam amputatio eſt facienda, ſed ſæpè plus etiam de parte ſanâ amputandũ. Si enim multum de tibiâ relinquatur, id ægro oneroſum eſt, & in motu impedimentũ affert. Contra vero in brachio quàm minimum ſanæ partis amputandum, ſed propè locum corruptum ſectio inſtituenda.

Locus igitur conueniens vbi fuerit electus, nouaculâ acutâ vſque ad os ſectio faciẽda, & ſi fieri poteſt, ipſũ etiam perioſtium diſſecandũm, ac ſi muſculorum quædã portio aut quid carnis inter duo oſſa lateat, ne poſtea ſectioni, quæ ſerrâ fit, impedimentũ afferat, cultro idoneo illa etiam caro diſcindenda. Mox ſerrâ (niſi ſectio in articulo fiat: tùm enim membrum nouaculâ ſolùm amputari poteſt,) quanta fieri poteſt celeritate os amputandum. Peracta membri amputatione proximum eſt, vt ſanguinis, vbi ſatis fluxerit, profluuium ſiſtatur. Pleriq; cauterio vaſa adurũt. Verum hoc valdè reprehendit Paræus. Nam crudele id eſſe exiſtimat, cùm ſummum dolorem inferat; ſi in viua carne vt debet, ſectio facta fuerit, & neruoſis partibus praua accidentia ſuperueniũt: cui accedit, quod illa vſtione plurimũ ſanę carnis abſumitur, vnde oſſa denudatur, & caro ac cicatrix cum ſumma difficultate, aut etiam planè non obducitur. Ille igitur aliam viam ſiſtendæ hæmorrhagię init, roſtro nimirum coruino vaſa comprehendit & attrahit, & quàm arctiſſimè ligat. Vaſis conſtrictis ſeu ligaturâ, ſeu, ſi ita libet, cauterio, ſoluenda vincula, & membro ſtuppæ albumini oui imbutæ, & puluere ſanguinem ſiſtendi vim habente cõſperſæ imponendæ. Plerumque tamen etiã ſine cauterio & ligatura tali ſanguis hoc modo ſiſti poteſt.

Vt ℞. *farinæ volatilis* Vnc. iij. *ſang. dracon. thuris, aloës ana* Drach. ij. *boli Arm. terræ ſigill. gypſi ana* Drach. j. *ranarum aquatilium preparat.* (alii alboreas illas in hunc vſum magis commendant) Vnc. j. *pilor. minutiſſimè inciſor. ſpongiæ raræ torrefactæ ana* Drac. ij. F. puluis.

Poteſt etiam vaſis ſanguinem fundentibus commodè fungus ille, Cheirurgis ad ſanguinem ſiſtendũ vſitatus, qui *Crepitus lupi* dicitur, imponi. Alii Emplaſtra ex *ſang. drac. bolo Arm. terra ſigill. farinâ volatil.* & ſimilibus cum *pice* conficiunt.

Poſtea defẽſiuis, qualia ſupra recenſuimus, truncus mẽbri amputati muniẽdus, quale & ſequẽs eſt, quod cum ſtuppis ac faſciis oxycrato imbutis applicatur:

℞. *boli Arm. terra ſigill. ſang. dracon. maſtich. gypſi, ol. roſ. myrtini, ana* Vnc. j. *album. ouor.* num. iij. *aceti* q. ſ.
F. Vnguentum.

Atque hic primus apparatus eſt, ſeu prima obligatio, quæ ante ſecundũ aut tertiũ diem æſtate, hyeme ante quartũ nõ eſt ſoluenda, niſi quid valdè vrgeat.

Interim membrum collocandum figura media in puluinis, pilis ceruorũ, aut farina frumẽtacea infarctis. Prima ligatura ſoluta, primoque apparatu ablato, iterum cum albumine ouor. vt antea, puluis ſanguinẽ ſiſtens eſt applicandus, & oſſiũ extremitates linamento arido concerpto tegendæ, tandemque digeſtiuo aliquo vlnus obligandum.

Atque hæc cura eouſque continuanda, donec non amplius quid mali metuendum eſt ab hæmorrhagia, & vulnus iam purulentũ euadat. Tum enim his medicamentis relictis, mundificantibus vtendum. Guilielm. Fabricius hoc ex ſucco apii vnguentum commendat, non ſolùm ad gangrænam, verùm etiam ad alia vlcera ſordida & maligna.

℞. *ſucci apii, ſcordii, arnogloſſ. rutæ ana* Vnc. ij. *mellis roſ. colati* lb j. Coq. ad conſiſtent. Sirupi.

Poſtea admiſce *farinæ lupinor. pulu. radic. ariſtol. rot. angelicæ, vincetoxici, theriacæ ana* Vnc. ß. *aq. vitæ* Vnc. j.
F. Vnguentum.

Interim dãda opera, vt labra vulneris cõtrahantur, poſtea caro oſſa tegat, ipſiſque quaſi puluinaris loco ſit. Paręus & alii decuſſatim ſuunt labra vulneris: ſed cõmodior videtur ſutura, quam ſiccam vocant, ſeu per glutinum, quæ hoc modo fit. Linteum conuenientis figuræ & magnitudinis glutino ex medicamentis adſtringentibus, emplaſticis & viſcoſis, vt ſunt *Bolus Armenus, ſanguis draconis, gummi tragac. ſarcocolla, maſtiche, oui album, &c.* inducitur.

Vt ℞. *maſtich. ſang. drac. boli Armen. ſarcocollæ, farinæ volatilis ana* Vnc. ß. *reſinæ pini* Drach. ij.
Miſc. cum *albo oui*. Ex hoc linteo fiunt Emplaſtra, quæ vtrinque extremitati vulneris applicentur.

Vbi Emplaſtra ſiccata fuerint, atque cuti tenaciter adhæſerint, anſulas ex filo duplicato vel triplicato applicamus, iiſque labra cõtrahimus; quod etiam ſuturâ ratione fieri poteſt.

Tandem danda opera, vt extrema oſſium, quæ à ferri & aëris contactu læſa fuêre, decidant. In quem finem alii ferro candente extremitates eorum (cauendo tamen, ne caro, & aliæ partes ſentientes lædantur) adurunt: alii *Emplaſtro de betonicâ* vtuntur, & aliis catagmaticis medicamentis. Atque 30. vel 40. diẽ quicquid de oſſe corruptum eſt, abſcedet. Caro ſi luxuriet, aluminis puluere & ſimilibus reprimenda, & tandem cicatrix inducenda. Cùm autem interea dolores ægrũ infeſtent, & metuendum ſit, ne conuulſiones ſuperueniant, partis reciſæ truncus, imò ceruix & tota ſpina inungenda eſt medicamentis, quæ aliàs neruoſi generis affectibus ſolent applicari, confectis è *ſaluiâ roremarino, maiorana, ruta, lauend. anetho, chamæmelo, hyperico, baccis lauri, oleo lumbricor. vulpino, terebinth.* & ſimilibus.

Gangræna ſcorbutica.

Non prætereunda Gangræna ſcorbutica, de qua *libr. 3. Pract. part. 5 ſect. 2. cap. 4.* dictum. Quæ incipit plerumque circa pedis extremum, cum nigris & purpureis maculis, & lituris quaſi, & hinc paulò poſt vlcus cruſtoſũ & gangrænoſũ, ſiccum, neque ſaniẽ, neq; pus reddens apparet, digitiſque vnus vel alter pedis emori incipit, & lineę rubræ, ac purpureę liturę ſupra iuncturã pedis, ſecundum tibiæ longitudinem, apparent.

tent. Exempla huius morbi aliquot vidi. Differũt autem gangræna hæc & ſphacelus, à gangræna & ſphacelo vulgò noto non paucis. Gangræna enim illa vulgò nota ferè ex cauſſis manifeſtis ortum habet, & è mẽbro tali ſphacelo emortuo fœtidus ac aquoſus humor effluit, membrũ molle ac putridũ redditur, & grauem ac cadauerosũ de ſe fœtorem emittit, multumq; breui tẽpore ſerpit, & plerumq; hominẽ citò iugulat. Gãgræna verò ſcorbutica ferè ſine cauſſa manifeſta inuadit, lentè ac tardè ſerpit, ac non niſi longo tẽpore hominem trucidat. Vidi enim Nobilẽ Virum vltra menſes tres, Pædagogum quẽdã verò vltra ſex menſes cum malo hoc vitam protrahentẽ. Pars hæc gangræna affecta planè ſicca eſt, nihilque effluit, & cùm corrupta ferro aufertur, licet caro rubra offeratur, color tamen ille ruber paulò nigrior eſt, & ſequenti die & ipſa planè emortua deprehenditur; nullus quoque fœtor percipitur. Præterea vbi malũ primò vnum ſaltem pedem apprehendit, poſtea, abſque omni cauſſa manifeſta, in altero etiã crure & pede maculæ ac lituræ rubræ, vel purpureæ apparere incipiunt, & paulò etiam poſt illius pedis digitus vnus vel alter liuidus redditur, & planè emoritur, tandẽq; homo plerumq; apoplexia, quod Nobili illi accidit, vel epilepſia accedente moritur.

Aliquando tamen ſubitò hoc malum inuadit, quando humores praui, ira, terrore vel ſimili cauſſa agitati, ad digitos pedum, & primò quidem vnum ſaltem, ſubitò & in momento quaſi detruduntur, eodẽ modo vt Eryſipelas ſeu Roſa exoriri ſubitò ſolet; humorq; is, cùm prauam qualitatẽ habeat, vel etiã eã ab aliquo animi affectu acceperit, partẽ quã occupat, emori facit ſubitò, vnde à nonnullis hæc gangrænæ & ſphaceli ſpecies Syderatio in ſpecie appellatur, cũ alias in genere etiã gãgræna Sydeatio appellari ſoleat. Occupat autem iſte humor tendines ferè, vnde acerbiſſimi dolores oriũtur, diu noctuq; affligentes, qui cũ nõ ita facilè vt caro, putreſcant, lentè etiã ſerpit illa gangræna, & ad aſpectum externum interdũ vix menſis ſpacio aliũ articulum occupat, etſi intus ferè omnes pedis tendines iam infecti ſint; duratque hoc malũ ſæpe ad anni quadrantem, antequam hominem iugulat, ac rarò curatur, cũ humor ille prauus tendinibus ſeſe penitus inſinuauerit, atq; ideo facilè tolli non poſſit. Ita vir quidam Nobiliſſimus, aliàs corpore cacochymico præditus, ac eryſipelati obnoxio, ex terrore, natura ſubitò vitioſos humores ad digitum pedis minimum detrudente, gangræna correptus eſt, quæ poſtea ſenſim & reliquos digitos, ac ferè totũ pedem cum ſummis doloribus apprehendit, vnde poſt tres menſes diem ſuum obiit.

Eius generis fuit & gangræna, quã quidam ciuis hic, annos ſupra 30. natus, menſe Ianuario anni 1633. correptus fuit. Cõqueſtus eſt is primò de dolore brachij ſiniſtri circa cubitũ, quem cũ nõ magni faceret, dolor ad manũ deſcendit, eaq; frigido tumore correpta, & tandem ſubitò puniceo colore infecta eſt, vt manifeſta iam mortificationis & gangrænę apparuerint indicia. Idoneis tamen, de quibus poſtea dicam, medicamẽtis adhibitis, manui calor naturalis reſtitutus eſt, & tumor euanuit, ac tantũ in minimi digiti apice cuticula rugoſa euaſit, quã apertã parum humoris effluxit, & cutis ſubter pallida apparuit, atq; ita digiti apex gangræna corruptus eſt, quæ tamen & ipſa ſine articuli diminutione curata fuit. In curatione hoc notatione dignum, quod ab eo digito in totam manum exquiſitiſſimi dolores extendebantur, vt nullo modo lecto æger ſe committere auderet, ſed noctu ſedens dormiret. Dum etiam à Chirurgo digitus tractaretur, tanti dolores aderant, vt ne minimum attactum ferre poſſet. Intumeſcebant præterea pedes, & facies nonnihil tumidior erat.

Nec verò mirabitur, tumorem aliquem prauum ad membrũm aliquod à natura detruſum id ſubitò mortificare poſſe, cui, quæ alias in Medicina fiunt, nota fuerint. Certè cauterium potentiale è lixiuio, è quo ſapo paratur, intra vnius, vel ad ſummũ duarũ horarũ ſpacium, partẽ, cui imponitur, mortificat: cũ tamen ſaltem è ſale lignorum & calcis viuæ daretur. Quid ergo mirum, humorem aliquem ſimilis naturæ, ſalſum, acrem, malignum, à cæteris, quibus diluebatur & temperabatur, vt Hippocrates, *de priſca Medicina*, docet, ſeorſim exſiſtentem ſimile quid efficere?

Gangræna ſcorbutica affectorum, quorum exempla recenſui, nemo conualuit, præter illum ciuem, cui gangræna digitũ minimũ manus ſiniſtræ apprehenderat; quẽ & ipsũ pro ſcorbutico nõ ſine cauſſa habui. Medicamenta autẽ quibus ille curatus eſt, hæc ſunt.

℞. *aq. apoplect. ſpir. bacc. iunip. ana* Vnc. ij. *abſinth. cer. iſcr. ...* Vnc. ß. *aq. ſaluia, lauendulæ ana* Vnc. j. Miſce.

Hæc aqua ſæpius præparata, quã pars affecta illita, vel lintea ea madefacta impoſita fuere.

℞. *conſ. cochlear.* Vnc. iiß. *betonic. ſaluiæ ana* Vnc. iß. *ſpec. cordial. temp. pleres arch. ana* Scrup. j. *rob. iuniper.* Drach ij. *ſir. de betonic.* Vnc. j. F. Elect.

℞. *conſ. cochlear.* Vnc. iij. *ſaluiæ* Vnc. ij. *ſpec. diaxyloaloes* Drach. j. *cort. citri condit.* Vnc. ß. *rob. iunip.* Drach. ij. Cum *ſir. betonicæ* F. Elect.

℞. *ol. è bacc. iunip.* Vnc. j. *lumbricor.* Vnc. ij. *irini* Vnc. j. Miſce.

℞. *eſſent. carduibened. abſinth. ana* Drach. ij. *cochlear.* Vnc. ß. *elix. propr.* Drach. j. *ſpir. naſturt. aq.* Scrup. j. Miſc.

℞. *rad. fœniculi, aſparagi ana* Vnc. ß. *pimpinellæ* Drach. ij. *herb. ling. ceruinæ* M. j. *chamædr. chamæpyt. cuſcutæ ana* Mß. *ſem. aniſi fœniculi ana* Drach. ij. *bacc. iunip.* Drach. iß. *flor. bugloſſ. epaticæ ana* p. j. *paſſul. min.* Vnc. j. Coq. in *aq. ſ.* ad Vnc. vij. Colat. adde *ſacch.* Vnc. iiß.

Rurſum ſemel atque iterum ebulliant ad conſiſtentiam ſirupi liquidi. Adde *aq. cinamomi* Vnc. ß. Miſc.

℞. *rad. aſparagi, fœniculi ana* Vnc. ß. *pimpinell. cichor. ana* Drach. iß. *herb. capill. ♀ agrimon. ling. ceruinæ, chamædr. ana* Mß. *ſem. aniſi, aquileg. ana* Drach. ij. *fl. borrag. bugloſſ. ana* p. ß. Coq. in *aq. ſ. q.* ad ℔ß. Col. adde *ſacch. albiſſ.* Vnc. ij.

Rurſum ſemel atque iterum ebulliant. F. Sirupus liquidus. Adde *aq. cinamomi* Vnc. ß. Miſc.

℞. *trochiſc. de capparib. de rhabarb. ana* Scrup. iß *extr. abſinth. gentian. ana* Scr. j. *ol. cinamomi* gutt. ij. F. pilulæ.

℞. *trochiſc. de rhabarb. cappar. lacca ana* Scrup. ij. *extr. abſinth. gentian. ana* Scrup. j. *ceterach.* q. ſ. F. pilulæ.

℞. *pil. tartarear. cum ſcammon. de rhabarb. ana* Scr. j. *extr. pil. aggreg.* Scrup. ß. *ol. caryophyll.* gutt. j. Cum *aq. betonicæ* F. pilulæ.

℞. *elixir. propr. cum ſucc.* Drach. j. *eſſent. cochlear.* Drach. ij. *chamædr. ceterach, abſinth. ana* Drach. j. Miſc.

℞. *fol. lauri, betonic. ſaluiæ, maioran ana* M. ij.

Dentur in charta pro lotione manus.

℞. *trochiſc. de rhabarb. capparib. ana* Scr. j. *extr. cichor.* Drach. ß *centaur. minor. carduibened. an.* Scr. ß. F. pil. xlv.

℞. *fol. betonicæ, lauri, maioran. ſaluiæ, roris mar. ana* M. ij. *fl. ſambuci, lauendulæ ana* M j. *ſtœchad. Arab.* Vnc. ß.

Coq. in vino pro fomentatione manus.

℞. *empl. neruini* Vnc. iij. *ol. ſtillat. ſaluiæ,* Scr. j. *maioran.* Scr. ß. Miſc. F. Empl.

℞. *elixir propr.* Scrup. ij. *eſſent. cochlear. chamædryos ana* Drach. ij *extr. helenii, ligni aloes, ana* Scrup. ß. Miſc.

℞. *fol. lauri, betonic. ana* M ij. *maioran. ſaluiæ, origani ana* M j. *fl. ſtœchad. Arab.* Vnc. ß.

Coqu. in *vino* pro fomentatione manus.

℞. *rad. aperient.* Vnc. ß. *agrimon.* M ß. *fol. ſen. el.* Vnc. j. *mechoacannæ* Vnc. ß. *zinzib.* Drach. iß. Coq. in *aq. ſ.* In Col. Vnc. iiij. Diſſolue *mannæ* Vnc. ß. Iterum coletur. Adde *ſacch.* Vnc. j. F. Sirupus. Fuit & hoc Cataplaſma vſurpatum.

℞. *farinæ fabar.* Vnc. j. *pulu. ſcord. rutæ, ſaluiæ, abſinth. ana* Vnc. ß. F. Cataplaſma.

Digitus etiam minimus cũ annulari ſæpius inunctus fuit *oleo lumbricorum*, quod paratur, ſi lumbrici loti indantur vitro, ideoque maſſæ panis includatur, qua in furno cocta liquor è lumbricis reſolutis colligitur, & filtratur.

Ad vlcus verò poſt gangrænam in minimo digito ſanandum hoc vnguentum adhibitum fuit.

♃ *ol. laurini, mellis, terebinth. ana* Drach. ij. *butyri maial. gummi elemi ana* Drach. j. M.

Alia Cura.

Nobili cuidam, cui calceus pedem attriuerat, puſtula nigra in planta pedis dextri eo loci oborta eſt. Quam cùm negligeret, mox gangræna ſecuta eſt, quę eo loci carnem Imperialis magnitudine apprehendit. Quod vbi animaduerſum, ſtatim caro affecta ſcarificata, & puſtula forcipe inciſa, & vnguẽtum Ægyptiacum loco affectò impoſitum fuit. Hinc defenſiuũ Vigonis pedi applicatum, quod hoc modo paratur.

♃ *ol. roſar. omphacini, myrtini ana* Vnc. iij. *ſucci plantag. ſolani ana* Vnc. ij.

Coqu. ad ſuccor. conſumt. & colentur.

Adde *cera alba* Vnc. j. ß. *farina lentium, fabar. hordei ana* Vnc. ß. *ſantal. omn. ana* Drach. ijß. *boli Arm.* Vnc. j. *baccar. myrti, fol. eiuſd. ana* Drach. j. Miſce.

F. Vnguentum.

Quo locus affectus inungatur.

Hinc vnguento panni lieni ſeq. aqu. madefacti ſuperimpoſiti fuêre, & ſæpius repetiti:

♃ *lixiuii tonſorum* ℔. jv. *lupinorum craſſiuſculè contritorum* M iij.

Coq. vſque dum lupini molleſcant. Lixiuium coletur, & in col. diſſolu. *croci* Scrup. ij. Miſc.

Scarificatio loci affecti, & vnguenti Ægyptiaci cũ defenſiuo appoſitio prima die ter repetita, aqua etiam applicata fuit.

Sequenti die caro corrupta exciſa fuit, & eadem præſidia adhibita.

Tertio die carne putrida in totum amota, ſequens digeſtiuum impoſitum fuit.

♃ *mellis puri* Vnc. ij. *farina fabar.* Drach. ij. *myrrhæ el.* Vnc. ß. *album ouor.* ij. *croci* gr. vj. Miſc.

F. Vnguentum.

Vnà etiam adhibitum fuit Emplaſtrũ Vigonis tale:

♃ *fabar. orobi, lentium, lupinor. ana* Vnc. iiij. *ſucci abſinth.* Drach. vj. *ſalis commun.* Vnc. ß. *oxymel. ſimp.* q. ſ.

Coq. lento igne, & F. Emplaſtrum. Horum medicamentorum, per aliquot dies vſu continuato, æger perfectè ſanatus fuit.

PARS III.

De Cutis, capillorum, & vnguium vitiis.

SECTIO I.

De Cutis vitiis.

CAPVT I.

De cutis colore mutato in genere, & in ſpecie de nigredine à Sole contracta.

Natura de ſalute corporis humani ſollicita id, quod optimum eſt, ſemper agit, & propterea vitioſos humores, qui in corpore cumulantur, à membris principibus & vaſis maioribus, ad ambitum corporis expellit, vnde varia tumorum, tuberculorum, & puſtularum, vt & vlcerum genera, ſicut etiam variæ maculæ & coloris mutationes oriuntur. Cùm verò de tumoribus, tuberculis, puſtulis, & vlceribus, parte prima & ſecũda egerimus, & ſimul exanthematum & macularũ quarumdam mentionem fecerimus, quæ ibi videantur, de iis, quæ reſtant, hac parte agemus, ſimulque de capillorum & vnguium vitiis tractabimus.

Et quidem primò cutis vitia quod attinet, coloris eius mutationes variæ fiunt. Primò vniuerſales & totius corporis, vt in cachexia, ſcorbuto, ictero, febre alba Virginũ, de quibus alibi diximus. Deinde particulares, in ſuggillatione, eryſipelate, gutta roſacea, impetigine, lichene, vitiligine; de quibus omnibus, *de tumoribus*, actum eſt; vt Nigredo à Solis aduſtione cõtracta, Maculę grauidis in facie apparẽtes, vt & Ephelides & Lentigines, quæ ſunt maculæ fuſci coloris, quæ lentes colore & figura referũt. Præterea & Næui ſeu maculæ ab ortu contractæ; de quibus iã dicendũ. *Coloris mutati.*

Et primò quidem inter maculas haſce eſt affectus ille, qui Ephelis nominatur. Vbi tamen, quod ſupra quoque dictũ, monendũ; multa tuberculorũ & macularum eiuſmodi genera vulgo etiam nota eſſe, quibus tamẽ nominibus ab Antiquis appellati ſint tales affectus, nõ ſatis cõſtare. Id quod vel ex Celſo apparet, qui, *lib. 6. cap. 5.* ſcribit: *Pæne neptia ſũt, curare Varos, & lenticulas, & ephelidas. Sed eripi tamen fœminis cura cultus ſui non poteſt: Ex his autem quas ſupra poſui, vari, lenticulaque vulgò nota ſunt: quamuis varior ea ſpecies eſt, quam φακὸν Græci vocant, cùm ſit ea lenticula rubicundior, & inæqualior. ἐφηλὶς verò à pleriſque ignoratur, quæ nihil eſt, niſi aſperitas quædam, & durities mali coloris. Cetera non niſi in facie, lenticula etiam in alia parte nunquam naſci ſolent.* Et omnino puto vel mulierculis noſtris etiam hos affectus notos eſſe: qui tamen affectus Antiquis Vari, lenticulæ, ephelides fuerint, non ſatis cõſtare. Si ἐφηλὶς vel ἠφηλὶς Galeno, *de ſimpl. med. fac. lib. 7. § Coſtus*, per η ſcribitur, procul dubio à Sole nomẽ habet, vt ſint maculæ quædam à ſole contractæ. Verùm Celſus ἐφηλὶς (niſi vitium codicis ſit) per ε ſcribit, & aſperitatem ac duritiem mali coloris eſſe ait; quod maculis illis non conuenit. Euſtachius Rudius, *de affect. part. extern. tract. 2. libr. 2. cap. 4.* Ephâlida Græcorũ Panum eſſe dicit, & panum quidem quamcumque corporis partem inficere poſſe, præſertim inguina, abdomen, dorſum, collum, & mediam pectoris regionem, vt plurimum tamen ipſam frontem deturpare, ſcribit. Verùm quia Celſus Ephelida inter eos affectus refert, qui non niſi in facie apparent, eas maculas latas, quæ circa inguina, pectus, abdomen, dorſũ, & collum apparent, eaſq; fuſcedine quadam, modò ſubcitrina, modò ſubrubra, modò ad nigrum vergente tingunt, vulgoque notæ ſunt, ad alphum nigrum commodius referri poſſe, ſupra *part. 1. libr. 29.* diximus. Panum etiam malè Ephelida appellat, & panum ac ephelida eumdem affectum eſſe falsò ſtatuit Rudius; cùm ex Celſo, *libr. 5. cap. 18.* Plinio, *libr. 24. cap. 4. & 9.* aliiſque Medicis clarum ſit, panum eſſe Græcorum Phygethlon, & interdum etiam Phymata ſub Pani nomine cõprehendi. Verùm & alii quidam, autoritate antiquorum neglecta, maculas illas in facie, præſertim in fœminis, Panos appellant. Hippocrates hoc macularũ genus ἔφηλιν nominari ſcribit, *in libro, de his, qui vterum non gerunt, pag. 245. in codice Fœſii*, dum ait: ὅσαι ἐγγαστρὶ ἔχουσι ἔφηλιν ἐπὶ τῷ προσώπῳ ἴσχουσι θήλυ ὡς ἐπιτοπολὺ κύουσι: *Quæ vtero gerentes maculam in facie veluti ex Solis aduſtione habent, eæ fæmellas plerumque geſtant.* Vbi rectè additur, ὡς ἐπιτοπολὺ; cùm ſæpe obſeruatum, etiam grauidas, quæ maſculos geſtarunt, hiſce maculis in facie fœdatas fuiſſe, vt potius conceptionis

ptionis in genere, quàm ſexus concepti hæ maculæ indicium; vnde etiam *Kindsflecken* Germani nominant.

Cùm autem duplex Ephelidum genus ſit, vnum à cauſſis externis, alterum ab internis, de hoc ſequenti; de illo verò præſenti capite agemus. Et quidem Ephelidum primum genus eſt notus ille affectus, nigredo ſcilicet illa, quam Germani *Sommerbrandt* appellant, in facie, manibus, & partibus aliis radiis Solis expoſitis, ab ardore Solis contractus. Et patiūtur hunc affectum tam viri quàm fœminæ; imprimis tamen fœminæ, quæ cutem teneriorem habent; ac præcipuè verno tempore. Cùm enim cutis tempore hiberno calori non ſit ita adſueta: ſi tempore verno ſubitò Solis radiis exponatur, quæ antea erat alba, rubeſcere cum nigredine quadam incipit.

Cognoſcitur hic affectus per ſe ex cauſſa quę prægreſſit. Et non maculis quibuſdam facies conſpergitur, ſed totius color mutatur.

Præcauetur autem à Sole aduſtio & Nigredo, ſi à facie vmbraculis & aliis tegumentis radii Solis auertantur, manus verò Cheirothecis tegantur; vel facies & manus inungantur albumine oui cum aq. roſ. conquaſſato, vel mucilag. ſem. cydonior. vel pſyllij aqu. roſ. extracta, aut gummi tragacanth. aq. roſ. ſoluto. Vel illinatur facies Emulſione ſem. 4. frigid. maiorum. Vel vngatur hoc vnguento.

℞. *vnguenti pomati* Vnc. ij. *ceruſſæ in aq. roſ. diſſol.* Drach. j. *maſtiches* Drach. ß. *mucilag. ſem. pſyllij* Vnc. j.
F. Linimentum.

Atque talibus medicamentis præcipuè opus eſt tempore verno, vbi facies tenera vix ſatis à calore Solis & aëris muniri poteſt.

Si autem facies à calore Solis iam ambuſta quaſi & nigredo contracta ſit, natura quidem ſponte, dum nouam cuticulam in aduſtum locum reponit, hoc vitium temporis progreſſu mutare ſolet, ſi interea facies à radiis Solaribus tegatur. Verùm cùm mora iſta fœminis plerumque tædioſa ſit, medicamentorum opera priſtinum colorem ſibi maturè reſtitui poſtulant. Vulgò fœminæ foliis ceraſi recentibus faciem abſtergere ſolent. Aliæ vtuntur aq. roſ. in qua camphora diſſoluta eſt. Aliæ gummi ceraſorum in aceto diſſolutum cum pauxillo farina auenacea vſurpant.

Vtiles hîc etiam ſunt aquæ fl. fabarum, maluæ, lil. albor. & paratæ ex ſeminibus quatuor frig. maior. cum lacte deſtillatis. Amygdalæ amaræ quoque vtiles ſunt.

Vel ℞. *ſucci plantaginis, ſolani ana* Vnc. j. *lithargyri auri, argenti ana* Drach. j. *plumbi vſti* Vnc. ß. *tutiæ prap.* Drach. vi. *camphora* Drach. ß. *ol. roſac. cera ana* q. ſ.
F. Vnguentum.

℞. *rad. lil. alb. ſub cinerib. coct.* Vnc. ij. *rad. ſerpentaria, ſigill. Salomon. ſem. melon. ana* Drach. ij. *mucilag. ſem pſylli* Vnc. j. *vng. citrini* Vnc. ß.
F. ſ. a. Vnguent.

CAPVT II.

De Ephelidibus in grauidis.

Ephelides grauidar.

ALterum genus Ephelidum eſt, quod grauidis inprimis accidit, & ortum habet ex ſanguine menſtruo retento, qui, cùm ex retentione plerumque aliquid vitij contrahat, varia ſymptomata in grauidis excitare ſolet, tum etiam has in facie maculas ex vitioſo humore eò protruſo genitas.

Nonnunquam tamen Virginibus, & fœminis nō grauidis, maculæ tales in facie erumpunt, ſi tempore menſtrui fluxus cibos quoſdam colorandi vim, vt loquuntur, habentes, vt radices Carottæ & betæ rubræ & ſimiles comedant, quas maculas tales parere experientia docuit.

Signa Diagnoſtica.

Sign. Diagnoſtica.

Ephelides ingrauidis cognoſcuntu r quod ſint maculæ fuſcæ, frontem imprimis deturpantes, & in longum ac latum ſeſe extendentes, ſæpeque palmi longitudinem æquantes, omnis aſperitatis expertes.

Prognoſticum.

Prognoſtic.

Ephelides in fœminis conceptionis ſignum ſunt, vt ſupra ex Hippocrate, *de iis quæ vtero non gerunt*, dictum, & rarò curantur, & ſi tollantur, ſubinde recurrunt, & quibuſdam vſque ad partum durant, & poſt partum euaneſcunt; nonnullis etiam poſt partum remanent; nonnullis etiam ante partum, vbi fotus iam grandior fit, vt alia ſymptomata, quæ grauidas in principio conceptionis infeſtare ſolent, euaneſcunt.

Curatio.

Curatio.

Equidem opus eſſet, vt humores praui, qui antecedens huius affectus cauſſa ſunt, eumque fouere ſolent, euacuarentur; ſed cùm in grauidis iſtas euacuationes inſtituere non liceat, topicis medicamentis contentum eſſe oportet. Vtiles hîc ſunt *baccæ lauri*, ſi decorticentur, in puluerem redigantur; & cùm melle in formam vnguenti miſceantur, quo facies in balneò illinatur.

Vel ℞. *pulu. bacc. lauri* q. v. & cum *aq. fungorum* in formam pulmenti redigantur, quo facies in balneo illinatur.

Vel ℞. *camphora* Drach. j. *nitri* Drach. ij.
Miſc. cum melle, & facies miſtura inungatur.

Vtilis eſt & emulſio ex *ſem cannabis* facta.

Ad maculas in Virginibus, eo tempore, menſes fluunt, ℞. *ſuccum* ex inciſa *radice bugloſſi* expreſſum, & eo maculas illine.

CAPVT III.

De Lentiginibus.

Lentigines.

HVc pertinent & Lentigines, quas Germ. *Sommerſproſſen, Sommerflecken*, & *Laubflecke*, à foliorū aridorum colore, nominant, & ſunt maculæ lentes colore referentes, quibus, in fœminis præcipuè, facies inprimis, interdum & manus, brachia, & thoracis pars ſuperior aëri expoſita, nunc denſius, nunc rarius, quaſi guttatim, conſperſa eſt, ſine omni dolore & moleſtia, in quibuſdam æſtatis ſolùm tempore apparentes, hieme verò euaneſcentes, in quibuſdam etiam perennantes.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Ortum autem habent ex ſanguine aduſto epidermidem occupante. Et accidit hoc imprimis in corporibus rubeis & temperatura bilioſis, & maximè æſtate, vbi vapor ille ſanguinis magis aduritur. Vnde maculæ iſtæ plerumque tempore hiberno euaneſcunt, æſtate iterum apparent. Erumpunt quoque maximè iis in partibus, quæ aëri externo expoſitæ ſunt, facie, collo, manibus, ſuperiore parte thoracis; quia & cuticula à Sole magis aduritur, & aër, ambiens vapores illos aduſtos in cute detinet.

Platerus exiſtimat, ſuccum, qui pilos cuti infixos

alere debebat, ad poros cutis delatum eos efficere. Hic enim inquit, illis prius aſſimilatus, coloreque antequam illorum radicibus opponitur nonnihil correſpondens, ſi ab iis vlterius in pororum ambitum aliquouſque diſpergatur, maculas eiuſmodi colorem fuſcum plus minusve ad pilorum colorem, du illis aſſimilatur, adipiſcitur, nonnihil inclinantem procreat. Quæ diffuſio huius ſucci in poros, à colore externo nimium illum attrahente, poroſque ſimul dilatante, interdum proficiſcitur, ſi tunc ſuccus pilos enutriens non tantùm pilorum radicibus ſe affigat, ſed & vlterius diffuſus, illicque ſubſiſtens maculas illas ſubfuſcas plus minusve, pro cutis coloris diuerſitate, efficiat. Verùm cùm facies pilis careat, nō credibile, ſuccum pilis nutriendis dicatum maculas tales efficere, ſed ſufficit ſanguinis aduſti portio in melancholicum quaſi humorem degenerans ad maculas producendas. Platerus quoque pororum nimiam à natura laxitatem opitulari exiſtimat, vt illorum cauſſa ſuccus non ſolùm pilos alat, ſed & maculas has producat: verùm malo hîc aſſentiri Euſtachio Rudio, qui potius ob denſitatem cutis lentigines oriri putat, & propterea quia genæ aliis partibus rariores ſunt, ideoque, quamuis ad eas plures aduſti vapores perueniant, non tamen in iis detineri, ſed leniter euaporare, atque ita in iis lentigines non ita copioſas fieri: quia vero frontis cutis eſt denſior, & vapores in ea non facilè recipiuntur, recepti verò magis retinentur, ideo in fronte copioſiores ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Sign. Diagnoſtica. Cognoſcuntur Lentigines facilè, quod ſint maculæ lentis magnitudine, colore fuſco, crebris quaſi guttis diſperſæ, & his familiares, qui rufo ſunt pilo; & faciem, collum, manus, & corporis partes Soli & aëri expoſitas corripiunt.

Prognoſticum.

Prognoſtic. Lentigines vt nihil periculi habent, ita plerùque hiberno tempore euaneſcunt. In nonnullis tamen corporibus æſtate ſemper redeunt; in quibuſdam etiam perennes ſunt.

Curatio.

Curatio. Galenus ad has maculas laudat *coſtum* cum melle & aqua; vt & *braſſicæ ſemen*. *Amygdalæ* quoque *amaræ* vtiles; vt & *oleum ouorum*. Efficaciſſima eſt *aqua ſcrofulariæ* è tota planta deſtillata. Item *aqua è florib. Satyrii maculoſi*, & *oleum tartari per deliquium paratum*.

Vel ♃. *fl. ſambuci, fabar. part. æqual.*

Affunde lac caprinum tepidum. Stent in loco frigido per diem. Poſtea deſtillentur.

Deinde ♃. *farinæ fabar.* q.v.

Humectetur cum iſta aqua, & veſperi facies miſtura illa illinatur.

Manè facies abluatur *aq. fl. ſambuci & fabar.* cui aliquid *camphoræ* in ſpir. vini diſſol. additum ſit.

Vel ♃. *mellis* Vnc. iv. *ol. amygd. d.* Vnc. j. *pulu. rad. iridis* Drach. ij. *boracis* Vnc. ß. Miſc.

F. Vnguentum.

Vtile eſt & *Lac. virgineum* dictum, quod ita paratur.

♃. *lithargyri* Vnc. iv.

Coq. in *aceti opt.* ℔. iij. ad tertiæ partis conſumtionem. Refrigeratum coletur per filtrum. Poſtea

♃. *Salis gemmæ* Drach. iij.

Coqu. in aq. clara ad tertię part. conſumt. Coletur. Tandem

♃. *aquæ huius* part. ij. *aceti prioris* part. j. Miſc.

Vel ♃. *vnguenti citrini recentis* Vnc. iij. *amygd. d. dulciſſ. piſtatarum, farinæ fabar.* ana Drach. j. *oſſis ſepiæ, C. C. farinæ hordei* ana Drach. ii.

Incorporentur cum melle & miſceantur.

Vel ♃. *fl. fabar. rec.* q.v.

Affunde *lact. caprin.* q.ſ.

Stent in infuſ. per diem & noctem.

Poſtea colentur & exprimantur, atque in colaturā noui flores iniiciantur, iterumque per diem & noctē in infuſione ſtent & colentur. Id quinquies repete. Poſtea adde *medullæ panis recentis* q.ſ. vt fiat inſtar pultis, & *lacte caprino* addito deſtill. Aqua iſta facies manè & veſperi abluatur.

Vtilia etiam ſunt quædam, quæ *cap. ſeq.* proponentur.

CAPVT IV.

De Coſmetica.

Etſi verò hactenus de variis cutis maculis tollendis *capp. præced.* dixerimus: fœminæ tamen pulchritudinis ſtudioſæ hiſce non contentæ ſunt, ſed præterea & nitorem ac pulchritudinem quandam expetūt. Quapropter & de Coſmeticis medicamentis quædā adiiciemus. Sunt autem medicamenta illa duplicia, alia obſoletum, opacum vel nigricantem colorem emendant, cutemque elegantiorem & nitidiorem reddunt; quæ improbanda planè non ſunt, cùm id, quod aëris iniuria, vel alia de cauſſa, pulchritudini deceſſit vel deeſt, re vera homini præſtent, coloremque pulchrum ſtabilem inducant, atque ea propriè Coſmetica dicuntur: alia ſunt palliatiua, quæ Fuci dicuntur, cùm naturali colori albus vel rubicundus acquiſititius obducitur, & appingitur, qui aliquandiu ſaltem durat, & ſpectantium oculos fallit. De prioribus ſaltem medicamentis dicemus. Poſteriora verò vſurpare cùm nec honeſtum nec pium putemus, non attingemus. Nam primum genus quod attinet, id reiiciendum omnino non videtur, cùm nihil fuci inducat, ſed ſaltem naturalem corporis nitorem, quacunque de cauſſa amiſſum, reſtituat. Præcipuè in fœminis id conceditur, quæ cùm viris prudentiâ, robore corporis & fortitudine, & aliis quibuſdam, nonnihil inferiores ſint, pro illis, vt Anacreon canit;

Φύσις δίδωσι κάλλος,
Ἀντ' ἀσπίδων ἁπασῶν,
Ἀντ' ἐγχέων ἁπάντων.
Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον,
Καὶ πῦρ καλή τις οὖσα.
Natura donat illis
Decoram habere formam,
Pro parmuliſque cunctis,
Pro lanceiſque cunctis.
Nam flamma cedit illi,
Ferrumque, ſi qua pulchra eſt.

Et Plato, *in Phædro*, κάλλος ἐκφανέστατον καὶ ἐρασμιώτατον εἶ), *pulchritudinem omnium rerum illuſtriſſimam & maxime amabilem* eſſe dicit; & pulchram faciem θεοειδὲς πρόσωπον, diuina quadam forma illuſtrem nominat. Alterum verò à fœminis, præcipue Chriſtianis, omnino reiiciendum; recteque ſcribit Cyprianus, *tract.* 2. *de habitu Virgin. Non virgines*, inquit, *tantùm, aut viduas, ſed & nuptas puto, & omnes fœminas admonendas, quod opus Dei & factura eius & plaſma adulterari nullo modo debent, adhibito flauo colore, vel nigro puluere, vel rubore, aut quolibet denique lineamenta natiua corrumpente medicamine.* Et poſt: *Manus Deo inferunt, quando illud, quod ille formauit, reformare & transfigurare contendunt, neſcientes, quia opus Dei eſt omne, quod naſcitur, diaboli, quodcunque mutatur.*

Prio-

Prioris generis autem medicamenta ferè detergentia ſunt, quæ ſuccum, cuti fuſcum colorem conciliantem, ex ea extergunt, nouumque, qui nitidum colorem illi conciliet, alliciunt. Quibus interdum & emollientia quædam adduntur, quæ cutem duram, craſſam & aſperam, emolliunt & leuiorem reddunt, & manibus præſertim mollitiem conciliant.

Vtrique ſcopo *lac* ſatisfacit, præcipuè, *aſininum* & *caprinum*; cuius vires cùm non ignoraret Poppæa, Domitij Neronis Imperatoris coniux, inſano luxu ducta, quingentas ſecum per omnia trahebat fœtas aſinas, & balneorum ſolio totum corpus illo lacte macerabat, vt erugaretur, teneſceret, & candidius ſeruaretur, referente Plinio, *libr.* 11. *cap.* 41. & *libr.* 28. *cap.* 12.

Detergunt, *radices ſerpentariæ* ſeu *dracontii maioris, ſigilli Salomonis, ſcrofulariæ, cucumeris aſinini, lil. alb. iridis, cyclaminis; flores fabarum, lil. alb. ſambuci, amygdalæ amaræ, pineæ, ſemin.* 4. *frig. maj. phaſcoli, oryzæ, farina fabarum, cicerum, lupinorum, amylum, albumen ouorum, lac, camphora, ſal. & ol. tartar, thus, myrrhæ, mica panis albi, glans vnguentaria.*

Et radicibus *Serpentariæ* fit gerſa dicta, quæ nihil aliud eſt, quàm fecula vulgò vocata. Eodem etiam modo è radicibus ſigilli Salomonis & Scrofulariæ fecula ſeu gerſa parari poteſt. E glande vnguẽtaria ſeu balano myrepſica oleum exprimitur, quod *oleum de been* appellatur.

Ex enumeratis etiam modò ſimplicibus pleriſque fiunt Aquæ deſtillatæ, & varia compoſita.

Vt ♃. *rad. ſigilli Salomon. ſerpentariæ, ſcrofular. ana* Vnc. iß. *ireos* Vnc. j. *fl. fabar.* Vnc. ij. *maſtich.* Vnc. j. *boracis* Drach. ij. Deſtillentur.

♃. *medullæ panis triticei* ℔. iij *album. ouor. conquaſſat.* num. xij. *lactis caprini* ℔. iiij. Deſtillentur.

Vel ♃. *oryzæ* ℔j.

Maceretur in *aq. fl. fabar.* donec rumpatur; poſtea adde *maſtichis el.* Drach. vj. *boracis* Drach. ij. Deſtilla.

Vel ♃. *medullæ panis albi* ℔j. *rad. ſigill. Salomon.* ℔ß. *lactis caprini* q. ſ. Deſtillentur.

Vel ♃. *fl. ſambuci, fabar.* partes æquales.

Affunde *lac caprinum*, & cola. Stent in loco frigido per octiduum; poſtea deſtillentur. In vſu ♃. *fabas* excorticatas, redigantur in pollinem, & aquæ immergantur, & aquâ poſtea facies abluatur, ac per ſe exſiccari ſinatur. Tandem diſſolue *Camphoram* in Spiritu Vini & miſce cum *aq. ſambuci*, & aqua iſta facies abluatur.

Vel ♃. *album ouor.* num. xxiv. *cinamomi* Drach. ij. *lactis aſinæ vel caprini* ℔ ij. Deſtillentur.

Vtiles ſunt & emulſiones è *ſeminibus quatuor frigidis maiorib. amygdalis amaris, & pineis* paratæ.

Decocta quoque fiunt, quibus facies abluitur, ex *fabis, ciceribus, lupinis, oryza.*

Vel ♃. *rad. lil. alb. ſigill. Salomon. borrag. ana* Vnc. j. *maluæ, ſaponariæ, parietariæ, violar. ana* p. ij. *fabar. excort.* M. j. *fl. maluæ* Mß.

F. decoctio, qua facies abluatur.

Linimenta præterea & vnguenta vſurpantur, inter quæ ſunt pomacea ſeu Pomata vulgò dicta. *Oleũ Talei* hodie in multorum ore eſt, & præcipuè in gynecæis magnatum in vſu. Verùm ad fucos potius pertinere videtur, quàm ad vera Coſmetica; niſi ad abſtergendum adhibeatur, & poſt vſum, quando in publicum prodeundum eſt, abluatur.

Non ſolùm verò faciei, ſed & manibus fœminæ delicatiores & laboribus non adſuetæ, vt molles & albæ fiant, adhibent medicamenta quædam parata ex medulla panis albi, farina hordei, cicerum, lupinorum, melle, quibus aqua ſubactis, vel cum ſapone molli & melle mixtis manus abluunt.

Vel ♃. *farinæ cicerum, fabar. amygd. dulc. ana* Vnc. ij. *rad. iridis Fl.* Drach. ij. *mellis, aq. roſ. ana* q. ſ. Miſc.

Vtile eſt & hîc *vnguentum pomaceum.*

Vel fiat talis ſapo.

♃. *ſaponis Veneti* ℔j.

Diſſoluatur *in aq. roſ.* Adde *pulu. rad. ireos Fl.* Vnc. j. *farinæ cicerum* Vnc. iß. Miſc.

Pleraque etiam alia medicamenta, quæ ad faciem nitidam reddendam modò propoſuimus, & hîc vtilia ſunt.

Plura talia videantur apud Rondeletium, *in tractatu de Fucis.*

De cicatricibus turpibus emendandis.

Ad Coſmeticam non immeritò refertur cicatricum turpium emendatio. Cùm enim ex ſolutione continui vel vulnere vel vlcere facta, ex ſucco cutem nutriente ad partem vniendam ſimile quid cuti generetur, quod cicatricis nomine venit, ea toti quidem cuti ſimilis eſt, ab ea tamen colore, ſæpe etiam figura diſcernitur, quod nunc altior euadit & eminet, nunc depreſſa eſt, & foueam quaſi, atque ita æqualitatem quandam relinquit, ac deformitatem parit, quæ progreſſu temporis nonnihil immutari ſolet, dum cicatrix cuti ſimilior indies redditur. Quod tamen ſi citius expetatur, medicamentis quibuſdam id præſtari poteſt, qualia ſunt *oleum myrrhæ*, quod fit ſi ex ouo duro vitellus eximatur, & myrrha impleatur, atque in locum humidum ponatur, donec in liquorem abeat; quod & oleum myrrhæ deſtillatum præſtare poteſt. Vtilis eſt & humor, qui ex ouis, dum aſſantur, exſudat, *oleum* item *è vitellis ouorum, pinguedo thymali piſcis*, quem vulgò aſciam vocant, *oleum* expreſſum *è nucleis perſicorum, amygd. amar. ol. de been.* Vel fiat vnguentum ex *borace, camphora, & pingued. humana*; aut ex *lithargyro & oleo roſaceo, ol. amydal. amar.* cum *melle* mixto, vel fiat vnguentum ex ſucco vel radice cucum. aſinini, & melle, eoque per diem cicatrix inũgatur, ſequẽti verò die lacte, idque ita per vices fiat.

Cicatrices turpes emendantia.

Vel ♃. *mucilag. ſem. fenigr. pſylli, ana* Drach. ii. *ol. tartar. per deliq.* Vnc. ß. *roſac.* Vnc. i. *ceruſſæ, boracis ana* Drach. i. Miſc.

Vel ♃. *rad. ſerpentariæ, ſigill. Salomon. ana* Drach. iij. *amygd. amar. nucl. perſicor. ana* Drach. i. *teſtar. ouor. combuſtar.* Drach. ß. *thuris, myrrhæ el. ana* Drach. i. *ſacch. cãdi* Drach. iii. *mucilag. ſem. fœnigraci* Vnc. i. *ol. è vitell. ouor. pingued. hum. ana* q. ſ. Miſce.

F. Linimentum.

Quod ſi cicatrix profunda ſit, medicamentis emendari non poteſt, vt cuti reliquę æquætur, ſed ſectione vel medicamento aliquo corrodente cicatrix tollenda, & cauitas, quantum opus, carne replẽda, & poſtea noua cicatrix inducenda eſt.

Inprimis verò poſt variolas ſæpiſſimè turpes cicatrices in facie relinquuntur, quæ inſignem turpitudinem pariunt, & propterea, vt emendentur, ſæpe Medicorum opera imploratur.

Cicatrices poſt variolas.

Vtilia verò ſunt ad eas tollendas, medicamenta modò propoſita, vt & illa, quæ hoc ipſo capite antea, ad faciem nitidiorem reddendam, ſunt tradita. Inprimis commendatur ex iis pinguedo thymali ſeu aſciæ piſcis.

A Foreſto feliciter vſurpatum fuit hoc:

♃. *ol. amygd. d.* Vnc. iß. *lil. alb.* Vnc. j. *axungiæ capi, ping. hirci ana* Vnc. ß. *ſarcocollæ* Drach. ß. *farinæ oryzæ, lupinor. ana* Drach. j. *lithargyri auri* Drach. ß. *pulu. rad. bryoniæ, ireos ana* Scrup. j. *ſacchari thaberzet* Drach. j.

Conterenda conterantur in pollinem, & cribro tenuiſſimo excipiantur, & gummi diſſoluta addantur ſi libet, tandem commiſceantur in mortario ſuper infundendo *aq. roſ. lil. alb. fabar. ana* q. ſ.

Continuò agitando & incorporando, per pannũ laneum manibus emulcendo, traiiciantur, & exibit vnguentum molle.

CAPVT V.

De Næuis maternis.

Næui materni. EST & aliud macularum genus, quod cutem defœdare ſolet, idque à prima origine contractum, quodque infans in vtero contraxit, vnde Næui, Maculæ, & Notæ maternæ atque originales nominantur, Germanis *Muttermahlo der Anmahl*. Sũt autem maculæ hæ variæ, coloris nunc rubri, nunc fuſci, nunc alterius, huius vel illius figuræ, nunc in hac, nunc in illa corporis parte.

Cauſſa.

Cauſſa. E quidem reperiuntur, qui à fortuito humorum concurſu tales maculas in corpore excitari credunt. Verùm talia fortuitò non fiunt, ſed ab imaginatione matris maculas iſtas pendere, & ab ea fœtum ſignari, vt loquuntur, ipſa experientia docet. Autoritate Philoſophorum & Medicorum varias congerere non eſt neceſſe, neque etiam omnia conformationis vitia, quæ occaſione imaginationis fiunt, hîc recenſere opus eſt. Mulierculis enim notum, infantes nonnullas maculas fragorum vel ceraſorum inſtar, vel rubras inſtar vini rubri vel ignis habere, quod talibus rebus matri oblatis imaginatio tales colores fœtui impreſſerit. Et ipſe noui fœminam, cui grauidæ ſub moro ſtanti, mora aliquot in dorſum inciderunt, vnde infans ex ea natus totidem excreſcentias mororum figuræ ſimiles in dorſo habuit. Qua ratione autem imaginatio id præſtet pluribus *in tractat. de conſenſu Chymic. cum Ariſtotel. & Galenic. cap. 14 & lib. 4. Pract. part. 2. ſect. 4 c. 7.* hac de re actum eſt, quæ hîc repetere opus eſſe non puto.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Difficulter hoc macularum genus curatur; & quamuis interdum nonnihil obſcurari videatur, tamen ſolet recrudeſcere. Et referunt nonnulli, eas, quæ occaſione ceraſorum, fragorum, vuarum contractæ ſunt, eo tempore, quo fructus iſti matureſcere ſolent, quaſi efflorescere rurſum.

2. Si tamen mox fœtu edito medicamenta adhibeantur, interdum tolluntur.

Curatio.

Curatio. Vulgò fœminæ ad maculas tollendas vtuntur ſanguine ſecundinæ, & ea adhuc calente maculas abſtergunt. Alij etiam poſtea ſanguine menſtrua vtuntur.

Poſſunt tamen & alia medicamenta detergentia, hactenus ad alias faciei maculas tollendas propoſita, hîc vſurpari. Alij ſaliuam matris ieiunam adhibent, alii ſæpius ex matris vbere lac inſtillari præcipiunt. Quæ ſi non ſufficiant, ad erodentia & cauſtica quoque medicamenta, vel etiam manualem operationem & abraſionem cuticulæ accedendum. Vtile etiã eſt, ſi mater ſem. ſinapi ſingulis diebus manè maſticet, & eo maculam fricet. Quidam eam partem vmbilici, quæ infantulo poſt vmbilici debitum nexum decidit, adſeruant, hancque exſiccatam, ac deinde ex aq. herbæ Chriſtophorinæ madentem maculæ imponunt, ter in die, tamdiu, donec ea penitus euaneſcat. Commendatur etiam aqua deſtillata è garyophyllata mõrana, ſi ea infans ex vtero egreſſus lauetur, & maculæ deinceps eadem aqua abluantur.

CAPVT VI.

De Maculis volaticis infantium.

LIbelli Practici germanici, vt in Gabelchoueri *Practica*, & *Promptuario Medico* VVittichii, & aliis videre eſt, faciunt inter morbos pueriles mentionem affectus, quem *den Flug* appellant, quem, quia nũquam vidi, in *tractatu de morbis infantium* præterii. Der Fliungen kinder. Quia autem nonnulli ſunt, qui eum ſe vidiſſe ſcribunt, eius hoc loco mentionem faciam. Deſcribunt autem, quod ſint maculæ quadam volaticæ, rubræ, vel purpureæ in cute hinc inde ſerpentes, quæ ſi orificium aliquod, os puta, nares, oculos, aures, nates attingant, & eouſque penetrent, malum lethale fieri. Ideoque vt id præcaueatur, recipiunt *aquam roſarum*, & pauxillum *croci* admiſcent, atque ea omnia orificia illinunt, & maculas etiam ipſas circumcirca. Saltem verſus pedes corpus non illinunt, vt per pedes maculæ iſtæ euaneſcant. Quæ maculæ, ſi dantur, proculdubio Eryſipelatis ſpecies ſunt, & propterea non ſolùm iſtud linimentum ad orificia corporis adhibendum, ſed & expulſiua medicamenta, quæ aliàs in Eryſipelate vſurpari ſolent, vſurpanda eſſent.

CAPVT VII.

De Maculis à Germanis Epaticis dictis.

QVod ſæpe monui, nec hîc præterire poſſum, multa tuberculorum & macularum genera vulgo etiam paſſim apud omnes Nationes hodie nota eſſe, quę quibus nominibus à Græcis vel Latinis appellata ſint, ignoratur: cùm tamen credibile non ſit, apud Antiquos ea non exſtitiſſe. Siquidem cauſſæ iiſdem ſeculis viguerunt.

Vulgo notus eſt affectus, quem Germani *leberflecke* nominant; proculdubio, quod ex epate ortum habere credant, maculæ ſcilicet fuſcæ, vel ex flauo nigricantes, latæ, palmi magnitudine, inguina inprimis, & pectus ac dorſum occupantes, imò totum pectus interdum obtegentes, cum cutis quadam leui aſperitate, quæ ſquammas aut furfures quaſi emittit, quæ tamen non vno loco hærent, ſed hinc inde diſſeminantur, & modò euaneſcunt, modò rurſum emergunt. Leberfl. Eas vnicus, quantum memini, clare deſcribit, Reinerus Solenander, *ſect. 5 conſil. 11.* ſed ſine nomine. Platerus etiam earum mentionem facere videtur, dum ſcribit, dari maculas fuſci coloris, palmæ amplitudine, interdum certis ſedibus corporis, & quidem certis temporibus obortas, certiſque deſinentes. Verùm rem obſcurat, dum cauſſam & curã in Lentigine quærere iubet. Sunt enim Lentigines & hæ maculæ diuerſi affectus, & diuerſas cauſſas habent, vt ex iis, quæ ſupra *cap. 3. de Lentiginibus.* dicta ſunt, & hoc capite dicentur, patebit. An ad Vitiliginem & Alphum nigrum, quod ſuſpicor, referri poſſint, penes Lectorem eſto iudicium. Nos rem iſtã hoc capite, ſiue nomine Græco vel Latino (Germanicum enim, vt ipſæ iſtæ maculæ vulgo notiſſimum eſt) explicabimus.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa harum macularum eſt humor ſiccior & melancholicus, cum alimento partium ad cutem delatus, ſeu ſanguis feculentior & craſſior, qui cùm totus aſſimilari non poſſit, id, quod excrementitiũ eſt, ad

ad cutem detruditur. Etſi verò ab epate ſicciore ſanguis ille feculentior generetur, vnde etiam à Germanis *Liberflecke*, Epaticæ maculæ, dicuntur: tamen lien proculdubio, cùm & ipſe ſuo modò ſanguificet non extra culpam eſt. Vnde obſeruaui, poſt maculas iſtas, ſi diu durent, quartanas obortas fuiſſe. Facit etiam ad macularum harum generationem victus ratio & vitæ genus ad ſanguinem ſiccum & feculentum, & humorem melancholicum generandum apta, de qua alibi diximus.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Ipſæ quidem maculæ per ſe nihil periculi coniunctum habent, neque aliquam moleſtiam, aut viſui obuiam deformitatem pariunt, cùm non in facie & manibus, vt lentigines, ſed in locis, veſtibus tectis oboriantur.

2. Ratione tamen cauſſæ, à qua pendent, & vitioſæ epatis ac lienis conſtitutionis, alios morbos præſagiunt, & non rarò tertianæ & quartanæ febres maculas has ſequuntur.

3. Etſi quoque iſtæ maculæ facilè, vt dicetur, tolli poſſint: tamen niſi vitium ſanguinis & viſcerum, à quibus vitioſus ſãguis generatur, tollatur, paulò poſt iterum efflorescunt & redeunt.

Curatio.

Cùm ergo maculæ iſtæ ſemel ſublatæ, niſi cauſſa, à qua pendent, tollatur, redeant, humor vitioſus ille euacuandus, medicamentis paratis ex *radic. polypodii, cichorii, borrag. ceterach, cuſcuta capillo ♀, agrimonia, ſoliis ſenæ, rebabarbaro, rad. gialapa*: idque aliquoties repetendum. Si opus ſit, etiam vena aperiri poteſt.

Verùm cùm purgantia ſaltem humores, qui in venis collecti ſunt, tollant, eorum verò generationem non præcaueant: inprimis danda opera, vt illa vitioſa epatis & lienis conſtitutio, à qua generatio iſtorum humorum pendet, emendetur: id quod optima victus ratione perficitur, qua ſenſim illa ſicca epatis & lienis conſtitutio in meliorem reſtituitur. Itaque vtendum cibis boni ſucci, carne hœdina, agnina, vitulina, gallinacea, ouis, & ſimilibus, hordeo, tritico, pomis bene maturis, prunis, paſſulis, amygdalis. Vitandi verò craſſi, ſalſi, acres, & mali ſucci cibi, vt carnes fumo induratæ, & ſimiles. Bonorum enim ciborum vſu viſcerum conſtitutione in meliorem ſtatum redacta, vitioſi humores amplius non generabuntur, ſed ſanguis bonus & temperatus.

Topica verò quod attinet, manè partes maculis iſtis fœdatas fricare vtile eſt. Inprimis verò ante balnei ingreſſum, *aquam* vel *ſirupum fumariæ* cum pauxillo *theriacæ* ſumere commodum eſt. Poſt ſudorem locus illinatur ſem: ſinapi cum aqua calida in formam pultis redacto, quod tam diu ibi relinquatur, donec in parte feruor & punctio quædam percipiatur, poſtea aqua calida abluatur.

Vel hac maſſa illinatur:

℞. *ſaponis albi* lbß. radatur & ſiccetur.

Poſtea adde *ſem ſinapi* Drach. jß. *farinæ fabar. lupinor. ana* Vnc. ij. *medullæ panis albi* Vnc. j.

Cum *ſucco fumariæ* vel *lapathi acuti*. Miſce, & vtere.

CAPVT VIII.

De Pruritu.

Etſi Pruritus cum aliis affectibus pluribus cõiungatur, vt ſcabie, impetigine, lepra, & ſimilibus, eorumque ablatione & ipſe tollatur: aliquãdo tamen ſolus homines vexat, & adeo moleſtus eſt, vt etiam Medici auxilium implorare cogat, de quo hoc capite agemus.

Eſt autem Pruritus dolor, ab excremento tenui & acri inter cuticulam & cutem hærente excitatus. Etſi enim dum pars pruriens ſcalpitur, voluptas non ad pruritus naturam pertinet, ſed ſcalpturam ſequitur, dum partes, quæ à materia acri mordebantur, ad ſtatũ naturalem & priſtinam æquabilitatem confertim redeunt. Vt enim dolor excitatur à ſubito motu ad ſtatum præternaturalem: ita voluptas percipitur à ſubito motu ad ſtatum naturalem. Ipſi verò pruritus poſt ſcalpturam ceſſat, quod materia, quæ cauſſa doloris erat, euacuatur, & quia ſolutio continui, quæ dolorem excitat, ſolutum eſſe & quietem, ſi fortior fiat ſcalptura, deducatur.

Cauſſæ.

Cauſſa nimirum proxima pruritus eſt excrementum ſalſũ, mordax, & acre, ſincera ſcilicet aut atrabilis, vel pituita ſalſa. Quod excremẽtum etſi in ſcabie quoq; adſit: in pruritu tamen eſt tenuius, & per minimas particulas ſeſe inſinuat. Hæret autẽ inter cutẽ & cuticulã, & propterea acrimonia ſua ſentiẽtes in cute particulas ſtimulat, & ad ſcalpendum irritat. Et quidẽ vt excrementũ iſtud in cute hęreat, facit cùm excremẽti natura, quod etſi ſit tenue, tamen lentorem quendam & viſciditatem habet, qua partibus pertinaciùs adhæret; tùm ipſius cutis denſitas, ob quam exhalare non poteſt. *Cauſſæ.*

Colligitur autem iſtud excrementum ob epatis caliditatem & ſiccitatem, ciborũque acrium & multorum atomatum vſum. Hinc ſenes, qui præcipuè in iuuentute epar calidius habuerunt, & cibo ac potu calidiore vſi ſunt, in ſenectute pruritum, & tandem ſcabiem ſentiũt. Vide Galenum, 1. *de ſympt. cauſſ. cap. 6.*

Differentiæ.

Pro humoris autem varietate, & locorum affectorum ratione, quædam pruritus eſt differentia. Prout enim materia magis vel minùs acris eſt, eo maior ac contumacior pruritus excitatur. Interdum pruritus in cute totius corporis percipitur, interdum in partibus quibuſdam. *Differentiæ.*

Prognoſtica.

1. Pruritus plerumque ſcabiei futuræ prodromus eſt. Nam ſi pruritus diu duret, materia tandem copioſior colligitur, & putredinem concipiens acrior redditur; cuticulamque erodit, & puſtulas excitat. *Prognoſtica.*

2. Quò humor, qui pruritum excitat, peior, eo deterius eſt malum. Nimirum qui ex ſanguine aduſto aut bile excitatur pruritus, citius finitur: qui ex ſalſa pituita prouenit, durat diutius: diutiſſimè verò qui à melancholia aduſta ortum habet.

3. Pruritus, in quo magna in ſcalpẽdo eſt voluptas, malus eſt; quia à bile acri oritur.

4. Pruritus in ſenibus rarò curatur; præſertim decrepitis. Nam cùm ea ætas talibus humoribus ſalſis cumulãdis apta ſit, corporis illa diſpoſitio vix mutari & in meliorem ſtatum traduci poteſt. Si tamen diligens cura adhibeatur, quandoque ſanatur; refertque Mercurialis, *de morb. curan. cap. 3.* Leonellum Pium, octuagenarium, à maximo pruritu beneficio medicamentorum fuiſſe liberatum.

5. Hippocrates, *in Coacis*, pruritum in tabeſcentibus ſi alui ſuppreſſioni ſuccedat, eſſe lethalem ſcribit. Etenim ob pruritus moleſtiam tabidi, neque dormire neque quieſcere poſſunt; vnde coctio nulla fit, morsque ipſis acceleratur.

Curatio.

Curatio. Pruritus cùm dolor ſit, ipſe, ſi vehementior ſit, & vigilias excitet, vireſque proſternat, mitigationem & anodynum; cauſſa verò, à qua pendet, ſui euacuationem indicat. Et quidem cauſſa proxima, cum ſit humor ſalſus in cute hęrens, is à cute euacuandus. Quia verò cauſſa iſta proxima fouetur ab humore ſimili in venis contento, & is euacuandus. Et cùm is generetur ob prauam & vitioſam viſcerum diſpoſitionem, ea emendanda, atque ita generatio talium humorum præcauenda.

Pruritum tollunt humectantia, quæ materiam illam acrem pruritus cauſſam mitigant. Humores verò excrementitios è cute euacuant detergentia, emollientia, & rarefacientia. Antecedentem cauſſam tollunt purgantia. Vitioſam viſcerum diſpoſitionem emendant alterantia, & imprimis bona victus ratio.

Itaque primò humor ſalſus, nitroſus & acris præparandus & euacuandus. Præparant eum medicamenta refrigerandi & humectandi vi prædita, quęque ſimul viſcidum humorem attenuant: qualia ſunt, cichorium, endiuia, borrago, bugloſſa fumaria, lupus, capillus Veneris, rad. aſparagi, polypodii, epithymium, & ex his parati Sirupi, inprimis de lupulo, fumaria, cichorio, byzantinus ſ. capillor. Veneris.

Euacuantur verò humores foliis ſenæ, polypodio, elleboro nigro, rad. gialapa, ſir. de polypodio compoſito, el. diacatholico, confectione Hamech, extr. ellebori nigri, melangogo. Formulæ alibi, vt & *capite de ſcabie*, ſunt propoſitæ.

Nonnunquam & venæſectio, ſi ætas & vires ferũt inſtituenda. Et quia non rarò accidit, vt vel hæmorrhoides vel menſes detenti malo huic occaſionem præbeant, hæmorrhoides vel menſes prouocare tum vtile eſt.

Ad humorum verò aduſtorum, vt & ipſorum viſcerum feruorem temperandum, nihil vtilius eſt ſero lactis caprini, quod ad libram j. vel etiam ij. aut iij. exhiberi poteſt. Efficacius erit, ſi aliquid ſucci vel ſirupi fumariæ addatur. Inprimis verò ad viſcerum intemperiem corrigendam, & ſanguinis, boni generationem facit, bona diætæ ratio. Aër ſit temperatus, ad frigidum & humidum declinans. Cibus boni ſucci facilis concoctionis, & qui non facilè corrumpatur, poteſtque alterari borragine, endiuia, inprimis lactuca, quæ præterea & ſomnum conciliat, qui in hoc affectu maximè vtilis eſt. Vitentur verò acria, ſalſa, amara, acida, dulcia, pingula, præſertim frixa.

Topica quod attinet, ad ipſum pruritum leniendum ac mitigandum, & humoris acrimoniam temperandam, ac humores etiam nonnihil diſcutiendos, eſt vtiliſſimum aquæ dulcis tepidæ balneum, in quo æger mane ante cibum per dimidiæ vel integræ horæ ſpacium ſedeat: quia ſimul viſcerum calorem & ſiccitatem temperat, poroſque rarefacit. Ad materiam verò potentius diſcutiendam vtilia ſunt balnea medicata, ſcilicet ſulphurea; atque vtile fuerit, alternis vicibus vti balneo modò ſalſæ & ſulphureæ. Ita enim & pruritus mitigabitur, & pori laxabuntur, atque excrementa in cute abſtergentur & euacuabuntur. Ad diſcutiendum verò vſurpari poteſt oleum commune vel amygd. dulc. cum ſulph. & ſale; item oleum coſtinum. Vel abluatur corpus decocto apii, parietariæ, rad. oxylapathi, ſem. orobi, lupinor. cicerum alborum, furfurum.

Vel ℞ *farinæ lupinor.* Vnc. iij. *ſulphuris* Vnc. ij. Miſce cum *aceto* & corpori illine.

Vel ℞ *lithargyri, ſulphur. terebinth. ana* Vnc. jß. *ſucci maluæ, parietariæ ana* Vnc. j. *ol. communis* q. ſ. Miſc.

Poſt vſum verò talium balneo tepido aquæ dulcis vtendum.

Plura petantur è *part.* 1. *cap.* 27. *de ſcabie*, cùm pleraque medicamenta, quæ ſcabiem, præcipuè ſiccam, curant, etiam in pruritu vtilia ſunt.

CAPVT IX.

De Malo odore.

TAndem inter affectus cutis non prætereundus videtur malus odor, qui interdũ è partibus externis corporis per cutẽ exſpirare, & cùm adſtãtibus, tùm ipſi homini, cui id accidit, moleſtus eſſe ſolet. *Malus o...* Corpus enim humanũ, dum ſecundũ naturã ſe habet, nõ olet, neq; vllũ odorem exſpirat, qui quidẽ ab homine percipiatur. Nam animal quodcunque odorẽ aliquem ſui generis exſpirare, docet Theophraſtus, *lib. de odoribus*, & probat id experientia, dum videmus canes heri veſtigia odoris beneficio legere, & feras inueſtigare. Si verò odorem ab aliquo exſpirare percipiatur, id præter naturam eſt. Et quod de Alexandro Magno, *in vita eius*, refert Plutarchus, eum bonum odorem emiſiſſe, id rarum eſt, niſi veſtibus potius id fuerit tribuendum.

Prauos verò & fœtidos odores ſæpe è corpore humano exſpirare, non rarò obſeruatur. Loca autem, è quibus fœtor ille exſpirat, ſunt os, alæ, pudẽda, & pedes præcipuè. Quod verò aures & nares etiam fœtent interdum, id fit ex eorum vlceribus. Nonnunquam tamen & ex toto corpore eiuſmodi fœtor exhalat. De oris fœtore, *libr.* 1. *part.* 1. *cap.* 19. dictum.

Non autem hîc in genere, quæ odoris ſit natura, tum etiam qua ratione ſuauis vel ingratus odor generetur, diſputare libet, cùm id ex Phyſicis peti poſſit. Hoc loco ſcire ſufficit, odorem inſuauem & fœtorem ex ſuperflua humiditate putreſcente, vaporemque talem exhalante prouenire.

Alarum fœtor *Hircus* appellatur. Auicennas *ſeptima quinti, tract.* 3. *cap.* 23. ſcribit, quod cauſſam huius fœtoris nonnulli ſtatuerint eſſe reliquias ſeminis, quæ in generatione ſuperfluæ fuerint, & in hunc locum delatæ ſint. *Hircus* Quam ſententiam etſi Auicennas reiicit, & ab aliis huius odoris cauſſa ponitur pororum cutis eo loci adſtrictio, ob quã vapores liberè nequeant tranſpirare & exhalare: tamen conſtrictio pororum non ſufficit; aliàs enim ſenibus eſſet hic affectus magis familiaris. Et nõ videtur eſſe abſurda iſta ab Auicenna reiecta opinio. Animaduertimus enim hunc affectum virginibus nubilibus, ſi motu incaleſcant, eſſe maximè familiarem. Et omnino teſtes & ſemen talem odorem ſanguini imprimendi vim habere, cognoſci poteſt ex hircis, & caſtratis animalibus. Inprimis tamen hic fœtor iis familiaris eſt, qui corpus habet humidius, quod putredini maximè eſt obnoxium. Licet enim totus ſanguis non putreſcat, circa emunctoria tamen, excrementitii vapores facilè putredinem concipere poſſunt.

Eadem de cauſſa & pudenda non nullis olent, ob humores excrementitios, qui ab epate venisque ad emunctoria in inguinibus ſita deponuntur, è quibus vapores fœtidi exhalãt. *Pudẽ fœtor.*

Fœtent & pedes nonnullis. Cùm enim natura ad extremas haſce partes humores excrementitios detrudere ſoleat, pedes verò veſtibus & calceis tegãtur, vt vapores inde exhalantes liberè exſpirare non poſſint, putredinem concipiunt, atque inde iſte fœtor contrahitur. *Pedũ*

Tandem, ſed rarius, totum corpus (niſi id fiat à ſudore, quod frequentiſſimũ eſt) fœtet, & qui toti corpori interdum adſcribitur, potiùs alarũ eſt. De Thaide tamen exſtat epigramma Martialis, *lib.* 6.

Tam malè Thaïs olet, quàm non Fullonis auari

Teſta

Teſta vetus, media, ſed modò fracta via.
Non ab amore recens hircus, non ora Leonis.
Non detracta cani transtyberina cutis.
Pullus abortiuo nec cùm putreſcit in ouo,
Amphora corrupto nec vitiata garo.
Virus vt hoc alio fallax permutet odore,
Depoſita quoties balnea veſte petit:
Pſilothro nitet, aut acida latet oblita creta,
Aut tegitur pingui terque quaterque faba.
Cùm bene ſe tutam per fraudes mille putauit,
Omnia cùm fecit, Thaida Thais olet.

Prognoſtica.

noſtica. 1. Turpe hoc vitium eſt, & adſtantibus moleſtum, & quod conuerſationi incommodum eſt, ac vxores maritis ſæpe ingratas reddit.

2. Idem tamen etiam corporis nimium humidi, & multa humida excrementa cumulantis indicium eſt; quale in febribus & aliis putredine ortis morbis facilè eſt obnoxium.

Curatio.

atio Curatio vel ipſum fœtorem reſpicit, qui ſuaui odore tegi & palliari poteſt, vel ipſam cauſſam, quæ vera curatio eſt. Itaq; eorũ, qui hoc vitiũ patiuntur, corpus, conueniente modo, venæſectione, ſi opus & purgatione euacuandum, & nimia eius humiditas exſiccanda. Vtilis inprimis hîc eſt *aloë roſata*, quæ corpus ſiccat, & potenter à putredine præſeruat.

Diæta etiam ita cõparata ſit, vt ad ſiccũ vergat, & putredini reſiſtat. Cibi propterea cõdiantur *aceto, ſucco citri, aurantiorum, aq. roſar. aceto roſaceo.* Abſtinendum verò à cibis, qui facilè corrũpuntur, quales ſunt *cucumeres, melones, melopepones, ficus,* & ſimiles. Piſcium quoq; præſertim molliũ, vſus nimius vitandus. Exercitationes corporis etiam non negligantur. Somnus non ſit nimius.

Poſtea animaduertendum, è qua parte fœtor exhalet, & propterea pars ea ſæpius mũdanda & abluẽda, *decocto hordei, ſcabioſæ, rad. ireos, aloes, myrrhæ, ligni guaiaci, cortic. citri, ſantali, ligni aſpalathi;* & poſtea imponendũ ceratũ ex *ſtyrace calamita, benzoë, cinamomo, garyophyllis, myrrha, aloe, cũ reſina & ol. lauẽdulæ* ſubactis.

Cùm verò etiam antequam cauſſa planè tollatur, fœtor ille omnibus moleſtus ſit, ſuaueolentibus obſcurari, deprimi, & quaſi palliari poteſt. Alæ ergo & inguina, prout opus, linimẽto vel vnguẽto aliquo ſuaueolẽte inungi poſſunt, parato ex *rad. irid. Fl. cinamom. ligno aloes, garyophyllis, gallia moſch. ſtyrace calamita, ol. lauendula,* vel *balſamo vri, garyophyllorum, cinamomi,* vel pluribus miſtis, addito *moſcho & ambra*, ſi libet. Sub alis etiam pila odorata ſeu pomum ambræ geſtari poteſt. Si pedes ſingulis diebus lauentur aqua vel lixiuio, in quo *folia lauri, origani, ſaluiæ, fl. roſar. chamæmeli, rad. iridis*, cocta ſint, fœtor ille facilè tollitur; Vel abluantur pedes *vino*, in quo *alumen* diſſolutũ ſit. Poſt lotionem etiam *ξηράσματα* Græcis dicta adhibere licet, quæ vt Plinius, *libr.* 13. *cap.* 2. ſcribit ſiccis odoratis cõſtant, ſuntq; aſpergines medicamenti alicuius ſicci & in puluere triti, quibus & pedes fricare, & aliquid de iis inter digitos pedum inſpergere licet.

℞. *fol. lauri, origani ana* Vnc. j. *fl. roſ. rubr. rad. iridis Fl. cyperi ana* Vnc. ß. *farinæ fabar. lupinor. ana* Vnc. ij. *ſalis ſiccati* Vnc. j. F. puluis.

Eadem ratio eſt, ſi totum corpus fœtidum odorem exſpiret. Tũc enim frequenter balneis ex herbis odoratis modò dictis vtendũ. Et niſi hic fœtor ſuperari poſſit, veſtimentis odoratis, pilis odoratis, balſamis, & ſimilibus vtendũ. Verũ præſtat cauſſam fœtoris tollere, quàm odoribus fœtorem obfuſcare velle; cũ odoramenta, niſi planè fortia, ſe ſe fœtori miſceant, eiuſq; vehiculum fiant, & ingratum odorem efficiant. Et omnino ille optimè olet, qui nihil olet.

Memorabilis verò hiſtoria fœtoris totius corporis exſtat *in epiſt. Med.* Clar. Dn. D. Gregorij Horſtij, *libr.* 2. *ſect.* 10. vbi D. Sigiſmundus Snitzerus ad D. Andream Libauium ſcribit, quod virgo quædam Auguſtana, annorũ 17. Bambergam in monaſteriũ S. Sepulchri miſſa fuerit, vt ordini iſti manciparetur. Hanc vt monaſteriũ vix ingreſſam, fœtorem cæteris monialibus ſummè aduerſũ inſtar putreſcentis cadaueris emiſiſſe, ſiue in eodem cũ cæteris verſata fuerit contubernio, ſiue in ſua crypta (cellam vulgò vocant) latuerit: hanc enim prætereuntes odoraſſe. Diligenti verò habita inquiſitione, ſe intellexiſſe ſcribit fœtorẽ illũ nõ ab oris, ventriculi, vteri, aut alterius corporis partis vitio manare, ſed eũ eſſe vniuerſi corporis *ἰδιοσυγκρασίαν*. Libauius tamen in epiſtola reſpõſoria *συγκρασίαν* illam nõ admittit, cũ eius cauſſam reddere ſit ſupra humanũ captũ, ſed acceſſoriũ quiddam forinſecus iſtã ſubſtantiæ alteratiõnẽ induxiſſe, vel talẽ adſperſiſſe labẽ putat. Et quidẽ eã labem in vtero cõtractam eſſe, ex cõtaminato ſanguine ſemineq; & cõſtitiſſe & nutritũ eſſe intra parentem: vel aliquid paſſũ eſſe matris nauſea, & cõſternatione affectuq; grauis in vtero latitantem embryonem. Præterea putat, conſternatam forſan fuiſſe matrem ſepulchro, ſuperueniſſe vnctioni cadaueris, ſordibus putridis ex aluo decumbentiũ redditis nauſeam cõcepiſſe, aut ſimilibus fuiſſe grauiter affectam. Plura videantur in allegata Libauij epiſtola.

Aliud exemplum fœtoris totius corporis habet Libauius, *in ſeq. epiſtola*, vbi ſcribit compertum ſibi eſſe, quandam iuuenculam in matrimonio viuentem tempore fluentium menſium ferè peius cloacis olere, maritumque tunc afflictum degere.

PARS III.

SECTIO II.

De Capillorum & Vnguium vitiis.

CAPVT I.

De Pilorum natura.

POſt cutis vitia meritò capillorum vitia ſubiungimus. Sunt enim pili cuti infixi, nec vllibi extra cutem reperiuntur. Neque pilorum vitia prætereunda ſunt, cùm & ipſi corporis partes ſint, etſi ignobiliores. Cũ enim vngues, vngulas, & cornua in animalibus, & pennas in auibus, partes corporis eſſe nemo facilè negauerit, neque facilè quis dixerit, pauonis caudam & varias auium variè coloratas & figuratas pennas quid excrementitiũ eſſe: pilos etiã corporis partes eſſe, negãdũ non eſt. Id quod eorũ cõformatio, figura varia, coloreſq; varij ſatis docent. Probat idẽ & eorũ vſus: vt & morbi, de quibus poſtea dicetur, ac inprimis Plica illa Polonica: & tãdẽ ipſa vis effectrix & cõformatrix, quam pili, vt aliæ partes, habent, vt mox dicetur, euidenter id oſtẽdit. Et licet pili abſciſſi regenerantur, ideo tamen partes non eſſe, negandũ non eſt. Nam & vngues, & vngulæ, in cancris chelæ, in brutis quibuſdã cornua amittuntur, ac renaſcuntur: imò in homine etiam dentes. Equidẽ vulgò docetur, pilos generari, dũ à calore

corporis noſtri fuliginoſi craſſique vapores è tertia coctione in corporis noſtri partibus eleuantur, & ad poros cutis pelluntur, in quorũ anguſtiis dũ hereãt, conglutinentur, donec tandem poro repleto alius atq; alius vapor ſubiẽs hunc impellat, quẽ viciſſim alius atque alius, atque ita è poro extrudatur, & pilus formetur, qui poſtea, ſimilibus vaporibus ſuccedentibus, pilum protrudentibus, eiuſque radici ſeſe agglutinantibus, prolongetur.

Pilorum generatio. Verùm ſi hoc modo pili generarentur, cauſſa reddi non poſſet, cur non in omnibus corporis partibus pili naſcerentur, & in quibus naſcuntur, in aliis copioſiores, in aliis pauciores, & cur alij ſempe augeatur, alij nihil augeatur. In collo & facie nulli pili naturaliter naſcuntur; in capite & genis copioſi, vt & in pudendis, ſub alis, in palpebris, & ſupra palpebras. Pili in capite & barba ſemper creſcunt, & prolõgantur: qui verò in palpebris ſunt, eandẽ longitudinẽ ſeruant, & præterea ſemper recti manent. Deinde cauſſa dari non poſſet, cur viri ſaltẽ barbam, nõ verò fœminæ etiã habeant, cùm tamen fœminæ in capite prolixiſſimos ſæpe capillos alant. Præterea pili ex Ariſtotele, 3. *de hiſtor. animal. cap.* 12. diſtinguuntur in congenitos, quales ſunt capitis, ciliorũ & ſupercilio rũ, & poſtgenitos, qui demum ætatis progreſſu proueniunt: cuius rei ratio dari nulla poſſet, ſi ex vulgata doctrina è vaporibus erumpentibus orirentur.

Alia ergo ortus pilorum cauſſa quærenda eſt, in qua inueſtiganda etiam Galenus curioſus fuit, ita vt hic Dei opt. maximi rerũ omniũ opificis, quod aliàs rariſſimè facere ſolet, mentionẽ fecerit, eiuſq; hac in re omnipotentiã & ſapientiã examinare, Mo ſemque refutare conatus ſit, *vt* 11. *de vſu part. cap.* 14. videre eſt.

Si rem verò diligenter penſitemus, nullo modo concedere poſſumus, quod pili ſaltem fiãt ab excrementis vel vaporibus è corpore exhalantibus, & in certis locis hærentibus, ſed à facultate formatrice & piliſica pilos generari ſtatuendum eſt, ob cauſſas modo enumeratas. Et capillos non ſaltem ex fuliginibus quibuſdam, ſed ex materia longè ſolidiore, & vnguibus ac cornibus cognata generari, docet vel illud, quod pili nõ facilè corrũpuntur, ſed poſt mortẽ etiã diu integri conſeruantur. Cuius rei hiſtoriam refert Gabriel de Zerbis, *in libro anatomia corp. hum. titulo, anatom. capillor. folio* 5. his verbis: *Nos vidimus & tetigimus Romæ cadauer mulieris in via Appia ex oppoſito viæ, vbi erat ſepultura Ciceronis: & ideo æſtimatum fuit a pluribus illud eſſe tunc cadauer Tulliolæ, Ciceronis filiæ dilectiſſimæ ſicut per inſcriptionem potuit intellig; quod cadauer de tumulo extractum, in quo maxima parte myrrhæ & demum mumia præſeruatum creditur a corruptione, à temporibus Ciceronis vſque ad Sixtum IV. Pontificem maximum, quod tempus ſubſequenter fuit vſque prope annum milleſimum quingenteſimum: cuius cadaueris iner int capilli conſeruati & ornati in infula aurea, vt moris erat eo tempore, in ea ætate. Quod quidem cadauer, quod etiam à tota communitate curialium viſum fuit, remotum à loco illo, & Romam delatum, in tribus diebus, remoto conſeruante, putruit, & ad demixtionem elementorum deuenit.* Et omnino ſicut vngues in hominibus, vngulæ & cornua in quadrupedibus, pennæ variegatæ & coloratæ in auibus, à facultate formatrice formantur, & ſi decidunt, eodem modo regenerantur: ita & pili à facultate formatrice ſeu piliſica partibus certis à Creatore inſita generãtur. Vnde etiam pilorũ illa varietas prouenit. Pili enim, vt diximus, in capite & barba indies augentur & prolongantur: non verò ita, qui in palpebris & ſuperciliis ſunt, qui ferè ſemper eandẽ longitudinẽ ſeruãt. Præterea pili in palpebris ſemper recti ſtant, eorumque ſi vel longitudo augeatur, vel rectitudo incuruetur, viſui cõmodum afferũt. Viri habent barbã; fœminæ non habent. Vſui nimirũ certo Creator eos omnino deſtinauit, itaq; facultatẽ piliſicã aliis partibus dedit, aliis non dedit, quæ pilos certa quantitate, figura, & colore format. In hominibus & animantibus ſub pedibus pili nulli ſunt, vni verò lepori ſub pedibus pili ſunt, vt teſtatur Ariſtoteles, 3. *de hiſtor. anim. cap.* 12. Inſuper & iſtud pilos in animalibus à facultate formatrice prouenire arguit, quod vi imaginationis pilorum forma & coloratio mutari poteſt, vt ex hiſtoria Iacobi, *Geneſ.* 30. patet.

Materia pilorum. Materia pilorum, vt omnium aliarũ corporis partium, ſanguis eſt, vt etiã Adrianus Spigelius, *de hum. corp. fabrica, lib.* 5. *cap.* 10. ſtatuit; id quod vel in plica Polonica apparet, in qua pili ſecti ſanguinẽ fundũt: ſed is ignobilior. Natura enim boni œconomi, ſuum cuique in familia diſtribuentis, officio fungitur, & nobiliore ſanguinis parte nobiliores corporis partes alit, reliquũ in ignobiliores diſtribuit, in vngues ſcilicet & pilos in hominibus, in brutis in pilos, vngulas, cornua, pennas, de quo etiam *in Inſtitut. lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 1. *c.* 3. dictũ. Etſi verò ex ignobiliore ſanguinis parte pili proueniunt, vnctuoſa tamen ea eſt, ſi cum Chymicis loqui libeat, oleaginoſa, & quaſi ſulphurea, vt ex eorum accenſione apparet, & neſcio quam cum ſemine cognationem habet: vnde ſalaces & laſciui piloſi ſunt; ad Venerẽ inepti glabri, eunuchi & effœminati barbã non producunt. Qui Venere frequenter vtuntur caluifiunt, contrà eunuchi non caleſcunt.

Pilorum vſus E quibus etiam facilè, quis pilorum vſus ſit, colligere licet. Equidẽ quoſdam ſuos habere vſus certum eſt, cùm pili in capite eius quaſi naturale tegumentũ ſint, pili in palpebris iuo modo viſioni inſeruiant, atque cilij vel excidentes viſioni incommodent, capilli capitis & barba, præcipuè in Viris, homini ornamentũ præſtet, virumque venerandũ quaſi reddat. Verùm cum pili ſub alis, in pudẽdis, in cruribus, neque ad tegumentum neque ad ornamentũ facta ſint, aliũ adhuc vſum in procreatione pilorũ natura quæſiuit, vt ſcilicet quod eſt ignobilius in ſanguine, in iis generandis abſumeretur; vnde etiam in aliis pili copioſiùs, in aliis parciùs proueniunt, vt & infantes in pleriſq; partib. pilis nudi ſunt, qui ætatis progreſſu generantur, materia pilorum cumulata.

CAPVT II.

De Pilorum vitiis, & primò de Caluitie & Barbæ defectu.

CVm ergo pili à facultate formatrice ſeu piliſica generentur, habent ſuam naturalem cõſtitutionem, quæ in naturali magnitudine & copia, figura, & colore conſiſtit: quam ſi amittãt, variis vitiis laborant; quæ ſi morbos appellare libeat, nõ repugno. Et primum quidem vitium in defectu eſt, qui vel naturalis eſt, & ſecundũ ætatem pleriſq; accidit, vel præter naturam. Prius appellatur *Caluities*; ſecundi generis ſunt *pilorum defluuium, Alopecia, Ophiaſis*. Equidem in his omnibus vitiis eſt pilorum, qui antea aderant, defluuium, atq; ita in genere omnia hæc vitia ſub nomine defluuij comprehendi poſſent: verùm vſus obtinuit, vt nomen defluuii pro quadam pilorum decidentiæ ſpecie accipiatur, vt poſtea dicetur.

Primò caluitium quod attinet quale πάθος eſt in arboribus foliorum decidentia, tale in animalibus caluities, imò & ipſis arboribus: vnde Ariſtoteles, 5. *de gen. animal. cap.* 3. ſcribit: *Calui omnium maximè animalium homines apertè efficiuntur. Quod genus affectionis generale quodammodo eſt. Nam & plantarum aliæ ſemper frondent, aliæ frondem amittunt. Et aues, quæ certo tempore ſe abdunt, & latent, pennas amittunt. Qualis affectus caluitium in hominibus eſt, quibus accidit, vt caluęſcant. Cùm enim paulatim & frondes, & pennæ, & pili defluant, vbi*

vniuer

vniuerſim hic affectus euenerit, vocabula accipit hæc, calueſcere, defrondeſcere, depenneſcere. Et Columella, *de re ruſtica, libr. 4. cap.* 33. nouellam caſtaneam muribus & talpis infeſtatam ſæpe calueſcere ait. Eſt autem Caluities in homine glabrities ſeu defectus pilorum in ſyncipite, ex defectu alimenti ortum habens. Atque is plerumque ætatis progreſſu naturaliter, nõnullis tamen præter naturam accidit, quod tum præternaturale & vitioſum habeatur.

Cauſſa.

De cauſſis caluitiei equidem Medici valde diſſentiunt; verùm ſi generationis pilorum in capite modum perpendamus, res non difficilis videtur. Cùm enim materia & alimentum pilis præcipuè à cerebro ſuppeditetur, pilorum equidem huius defluuij proxima cauſſa eſt alimenti neceſſarij defectus; ille tamen à cerebri conſtitutione prouenit, ſi nimirum illud ſiccius euadat. Id quod Hippocrates docuit, 6. *epid. comm.* 3. *t.* 1. vbi ſcribit: *Cerebri conſumptio, & propterea caluitium.* vbi, vt Galenus, *in comm.* docet, per cerebri conſumtionẽ, ea diminutio eius intelligenda, quæ ex ſiccitate in ſeneſcentibus accidit. Si enim cerebrũ ſiccius euadat, nihil ſuperflui in eo relinquitur, quod pilis alendis ſufficiat. Idẽ docet Ariſtoteles, qui 5. *de gener. anim. c.* 3. ſcribit, caluitiem fieri ob inopiam humidi calidi pinguis, id eſt, humidi alimẽtalis. Excrementitia enim humiditas in ſenibus potius ſuperat, quàm deeſt. Et quidem, vt dictũ, caluitiũ naturale pleriſque eſt, quia ætatis progreſſu in omnibus cerebrũ ſiccius redditur: nonnullis verò præmaturè caluitiũ accidit, quibus ex cauſſa aliqua præternaturali vel violenta cerebrũ præmaturè exſiccatur; quę cauſſæ plures eſſe poſſunt. Præcipua inter eas eſt nimius Veneris vſus, qui potenter cerebrũ exſiccat. Vnde ante Veneris vſum nemo calueſcit, & Eunuchi caluitiũ non patiuntur, 6. *aph.* 28. quia ſemen non excernunt, vt & pueri. Fœminæ etiã nunquã aut rarò calueſcũt, (duas tamen mulieres caluas ſe vidiſſe teſtatur Albertus Magnus, *libr.* 19. *de animalib. cap.* 6.) quia humidiorẽ corporis conſtitutionẽ habent, ideoque & cerebrũ in iis tam facilè non exſiccatur, & fœminæ ſemen non ita copioſum, vt mares, emittunt. Exſiccant etiam cerebrũ præmaturè vigiliæ nimiæ, ſtudia, curæ.

Quod verò Actuarij ſententiam attinet, qui *lib.* 2. *met cap.* 5. nimiam humiditatem caluitiei cauſſam ponit, eam ſi cum Hippocratis, Galeni, Ariſtotelis ſententia conciliare libeat, commodius explicari non poteſt, quàm ſi dicatur, humiditatis quidem alimentalis defectum caluitiei cauſſam eſſe; excrementitiam tamen humiditatem facere, vt facilius accidat. Eodẽ modo ſicut arborum folia quidem decidunt, ob alimenti neceſſarii defectum; faciliùs tamen & copioſius decidunt, ſi aduentitia humiditas accedat.

Signa Diagnoſtica.

Caluitium equidem per ſe oculis patet. Qua ratione tamen ab aliis pilorum decidentiæ ſpeciebus differat, explicandum. Differt caluitium ab Alopecia & Ophiaſi ſeu Area, quod vitia hæc vaga ſint, neque in certis capitis partibus pili decidunt; caluitium verò ſemper in ſyncipite accidit. A defluuio verò capillorum in ſpecie dicto differt caluitium, quod in defluuio capillorum pili omnes, vel maxima eorum pars, paſſim in vniuerſo capite decidat; in caluitie verò ſaltem in capitis parte anteriore.

Prognoſtica.

1. Caluitium equidem per ſe nihil periculi adfert, niſi, quod facit, vt caput externis aëris iniuriis faciliùs lædatur, & naturæ noſtræ mortalis ad interitum properantis prodromus & indicium ſit: turpitudinẽ tamen, præſertim ſi maturius accidat, parit, pleriſque ingratam; ferturque Caium Iulium Cæſarem Imperatorem, literis & armis clarum, caluitium, tã iniquo animo tuliſſe, vt poſt plurima fruſtra pertentata remedia, poſtremò à Senatu obtinuerit perpetuã Laureæ geſtationem: qui ſi hodie viueret, facilè capillitio tegumento ex alienis pilis confecto, quod hodie non paucis in vſu eſt, caluitium tegere poſſet.

2. Caluitium autẽ ſiue ſenectute ætatis progreſſu, ſiue præmaturè oriatur, curationem non admittit; ſicut nec dentium caſus in adultis, cùm alimentales illius humidi defectus reſtitui nullo modo poſſit.

3. Qui calui ſunt, iis varices ſuperueniunt, ij rurſus capillati fiunt; 6. *aphor.* 34. Verùm aphoriſmus hic vel falſus eſt, vt Galenus, *in comment.* docet: cùm nemo ignoret, caluitium eſſe affectionẽ inſanabilẽ; falſum etiam eſſe, magnos varices caluis nunquã ſuperuenire, ſicut & varicibus ortis caluitium ceſſare: niſi fortè, vt nonnulli aiunt, appellatam Medicis madaroſin, id eſt capillorum defluuiũ, caluitiũ nominet: Hæc enim cùm à vitioſis humoribus ortum habeat, vt & ophiaſis & alopecia dicta, iiſdẽ ipſis prauis humoribus in crura translatis varices facere, & homo capillos recuperare & recipere poteſt. Nam ſi prius à vitioſis humoribus, capillorum corruptis radicibus, eorum fiebat iactura, meritò nunc iiſdem aliò migrantibus, ad naturalem ſtatum capilli reuertentur.

Curatio.

Curabil.

Etſi verò Caluities iam facta curari non poſſit: quia tamen & valetudini incommodat caluitiũ & deformitatem parit, danda opera, vt, quantũ fieri poteſt, præcaueatur & retardetur. Quod alia ratione fieri non poteſt, quàm alimenti pilorũ, quod deficere incipit, refectione, & ad cutem capitis attractione. Ideoq; danda opera, vt humidum pingue ac calidũ, quo pili nutriuntur, cõſeruetur, & ad cutem attrahatur. Quidam etiam moderatè adſtringentia addunt, ſi à calore capitis cutis rareſiat. Verùm cùm ex alimenti defectu caluities oriatur, & ob ſiccitatem aliàs cutis meatus ſubſideant, & conniueant, adſtrictione opus non eſt, ſed ſi adſtringentia adhibeantur, alimentum pilorum affluens reprimeretur.

Quę autem medicamenta intemperiẽ capitis & cerebri ſiccitatẽ corrigant, *l.* 1. *Pract. par.* 1. *c.* 4. propoſita ſunt. Vt verò alimẽtũ ad capillorũ radices attrahatur, frictiones medicamentis præmittendæ ſunt, quæ tamen moderatæ eſſe debent, vt alimentum ſolum attrahant, non diſcutiant. Debent autem calida eſſe & ita attrahentia, cum moderata adſtrictione, quibus alimentum ad capillorum radices attrahatur & detineatur. A Dioſcoride, *libr.* 1. *cap.* 110. & Galeno, 7. *de ſimp. fac.* §. *Ciſtus*, cõmendatur Ladanum, magis tamen ad pilorum defluuium, quàm caluitium: plerique tamen eo etiam ad caluitium vtuntur, præſertim eius oleo, quod hoc modo parant:

℞. *Ladani opt.* in tenuiſſimas partes concisi ℔ i.
Affunde *aq. roſ.* Vnc. vj. *ol. amygd. d.* Vnc. iiij.

Coq. & coletur toties, vt clarum fiat. Vel diſſoluatur *Ladanum* in *ol. maſtichino* & coletur. Vtilis eſt & lotio capitis cum decocto fœnigræci. Plura in hunc vſum medicamenta videantur apud Galenum, 1. *de compoſ. med. ſec. loca, cap.* 1. Et in *capp. ſeqq.* plura proponentur.

Diæta.

Diæta.

Inprimis verò ad caluitiei retardationem facit recta diætæ ratio. Cibi nimirũ ſint boni alimẽti, & pinguis

guis ſucci,facilisque concoctionis. Abſtinendum verò à ſalſis,acribus,acidis,auſteris,vt fructibus horariis,qui paucum & fluidum alimentum præbent. Potus etiam ſit talis,qui bonum ſuccum præbeat. Abſtinendum verò à vino potenti & antiquo exſiccandi vim habẽte. Venus in hoc affectu maximè nocet. Noxiæ ſunt & vigiliæ,mœror,curę,&animi ſollicitudo.

De Barbæ defectu.

Barba defectus.

Barbam Viri ornamentum eſſe,ſupra diximus. Ea ergo ſi in Viris deſit,inſignem turpitudinē parit. Deficit autem vel omnino,vt in eunuchis,& quibuſdá, qui corpore planè fœmineo ſunt præditi,vel tardiùs erumpit,aut non ea copia,quá ſolet ,erumpit. Quæ omnia accidunt, vel ob materiæ defectum,vel ob cutis,è qua erumpere debet,denſitatem,aut aliam conſtitutionem,quæ barbæ ortum impedit.

Cùm autem in Viris barbæ defectus,ea ætate,qua barba prouenire debet, aliquam turpitudinem & deformitatem pariat,& qui ætate iam ſunt adultiore,ad autoritatem aliquam conciliandam,barbam expetat; non raró Medicorum opera eo nomine imploratur. Verùm ſucceſſus raró voto reſpondet,aut certè tardiùs,cùm ſcilicet natura eam ſpontè molitur. Vnum tamen atque alterum medicamentum apponere libet:plura ex *ſeqq capp.* peti poſſunt.

℞. *ol in quo abrotanum ſit coctum* Vnc.ij. *cineris apum vel veſparum* Drach. j. *ſtercoris murium* Scrup.j. *mellis* Vnc.j. *ladani* Drach.iij. *pingued.vrſi* q.ſ.

F.Linimentum.

Vel *artemiſia* in oleo coquatur,& oleo locus illinatur;quod prodeſt ad barbæ tardiùs prouenientis ortũ.

Vel ℞. *pulu.ſem.nigellæ* q.v. *ol.euor.* q.ſ Miſc.

Vel lauetur locus frequenter decocto *abrotani,capillor.♀,polytrichi aurei,roris m. xini,arūdic.rūdinis*. Poſtea illinatur vnguento parato è *ladano*.

Et ſi verum eſt,quod quidam exiſtimant, medicamenta hæc,quæ modò enumerauimus,& enumerabimus,nō omnia ſaltem manifeſtis qualitatibus,&cauſſas defluuij pilorum tollendo pilos generare,ſed etiá occulta vi capillos producere: talia medicamenta in barba producenda inprimis locum habent , vbi pili barbæ non defluxerint,ſed nondum creuerint.

Vulgò etiam notum eſt,ad barbam citius producendam facere,ſi prima lanugo ſæpius abradatur,quò alimentum ad pilorum radices copioſius allicitur.

Ad prouocandam barbam ſequentia etiam medicamenta commendantur.

℞. *ol.anethini,de ſpica ana* Vnc.v. *com.tr.abrotani* Mij. *ſcillæ* Drach.iij. *vini opt.* Vnc.iij.

Bulliant ad conſumt.vini & vtere.

Vel ℞. *ol.de caryophyllis hortenſ.de ſpica odorat. ana* Vnc.iij. *de roſis* Vnc. iv. *caryophyllor.* Drach. j. *ladani* Drach.ii. *vini odorati* Vnc.ii.

Bulliant omnia ad conſumt. vini. Adde *moſchi* Scrup.i.Miſc.

CAPVT III.

De Pilorum defluuio.

Pilorum defluuium.

ETſi,vt antea quoque dictum, omnis capillorum decidentia pilorū defluuiū nominari poſſit:tamē vſus obtinuit,vt in ſpecie capillorum defluuium appelletur pilorum in capite decidentia ſparſim facta, ita vt non in vno loco,ſed vel omnes in toto capite, vel plurimi hinc inde decidant.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa huius defluuii non eſt vna,ſed plures ſunt, nimirùm vel alimēti inopia,vel humorū prauitas,radices pilorum arrodens,vel cutis raritas,pilorum alimentum non admittens. Priores duæ cauſſæ locum habent in phthiſicis,in quibus ſi capilli decidant, id, vt Galenus, *in comm.aphor.* 10 *ſect.* 5. *docet*, fit, quoniá maximus alimenti defectus eſt,&nonnunquá humorum corruptio. Idem accidit plerumque in febribus malignis,iis inprimis,in quibus cerebro ſimul affecto ægri delirio tentantur. Nam & in his febribus ægri valde extenuantur,& neceſſariū corpori alimentum deeſt,& humores praui capillorum radices erodunt. Ob humoris etiam prauitatem iis , qui Venerea lue laborant,capilli decidunt;quod & nonnullis accidit, qui venenum hauſerunt,feruntq;ei,qui ſalamandram attingit , pilos decidere. Ob raritatem verò cutis interdum etiá capilli decidunt,quod fœminis, præſertim tēpore æſtiuo,accidit. Vnde & iis,qui ex Germania in Italiá vel alias regiones calidas peregrinantur, capilli quandoq; defluunt. Ab ambientis enim calore cutis rareſcit,acciditq; vt materia , è qua pili generari debent,ſimul tranſpiret.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Capillorum defluuium in ſpecie ſic dictum, facilè ex pilorum decidentia cognoſcitur. A caluitie verò, Alopecia, & Ophiaſi diſtinguitur, quod in Caluitie ſolùm in ſyncipite capilli defluūt,in Alopecia verò & Ophiaſi areatim decidunt,in defluuio verò in vniuerſa corporis regione æqualiter,modò plures,modò pauciores,excidunt. Ob quam cauſſam verò decidāt, è cauſſis , quæ præceſſerunt , cognoſcitur. Si enim morbus præceſſerit,qui alimentū corporis abſumere aptus natus eſt,ex alimēti inopia pilos decidere credibile eſt. Si verò humores praui & maligni morbum aliquem excitant,etiam à prauitate humorum defluuium capillorum proueniſſe argumento eſt. Si denique cauſſæ cutem rarefacientes præceſſerint,à cutis raritate pilorum defluuium prouenire probabile eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Inter reliquas decidentiæ capillorum ſpecies, defluuium hoc in ſpecie ita dictū,facillimè curatur; niſi cauſſa talis ſit,quæ amoueri non poſſit. Cutis enim aliquá difficulter curabilem diſpoſitionem p.n. nondū contraxit. Itaq;capillorum defluuium , quod accidit poſt febres acutas & malignas facile ſanatur, vbi febre ſanata alimētum corpori iterum ſuppeditatur;& capilli,qui defluxerunt, plerumque etiam ſine medicamentis reſtituuntur.

2. In tabe verò talis alimenti defectus,& tale humorum vitium,nullo modo emendari poteſt. Ideoq; capillorum vitium tunc non ſolùm non tollitur,ſed & ægri moriuntur Ideóque in tabidis capillorum defluuium,inſtantis mortis indicium eſt. 5. *aph.* 11 .

3. Si capilli ex cutis raritate deciderunt , denſantium vſu nõn difficulter reſtituuntur.

Curatio.

Curatio.

Capillorum defluuium curatur,cauſſa,à qua pendet , ſublata. Si ergo ex alimenti inopia pili deciderint,indicatur,dandam eſſe operam,vt alimentū ſufficiens in corpore generetur,& generatum ad cutem capitis trahatur. Si ab humoribus prauis ſit defluuiū, & ii quidem à toto corpore ſuppeditētur, ſunt euacuandi;ſi verò ſaltem ſint ad capillorum radices,diſcutiendi Si humor ſit venenatus, vt in lue venerea, veneno illi occurrendum. Si à cutis raritate proueniat capillorum defluuium,cutis denſanda.

Si ergo ex inopia alimenti capillorum defluuium ortum habeat,in primis laborandum, vt bona victus ratione inſtituta ſáguinis boni ſufficiens copia generetur

retur

retur. Vt is verò ad locum affectū trahatur, inprimis frictiones præſtant. Imò verò ante omnium ferè topicorum vſum capitis frictiones adhibendæ, vt docet Galenus, *lib. 1. de compoſ. med. ſec. loca, cap. 2.* Frictio enim & alimentum ad caput attrahit, & cutem roborat ac denſat.

Si ex prauitate humorum proueniat defluuium capillorum, præmiſſis, ſi opus, vniuerſalibus purgationibus, caput ſæpiùs fricandum, & diſcutientia adhibenda. Diſcutientia tamen moderata ſint, inprimis ſi alimenti inopia concurrat, ne nimio eorum vſu alimentum quoque diſſipetur & cutis nimium rareſcat. Ideoq; & ladanū vnguentis cōmodè admiſcetur.

Si à cutis raritate dependeat defluuium, cutem denſantia applicanda. Galenus inprimis *ladanum, oleum lentiſcinum & myrtinum* mixta commendat. Vel ſoluatur *ladanum* in vino & vſurpetur.

Et omninò *ladanum* in omni ferè capillorum defluuio vtiliter adhibetur. Verùm quia craſſioris conſiſtentiæ eſt, vt per ſe inungi non poſſit, in liquido aliquo, vino vel oleo diſſoluendum; & quidem tale oleum eligendum, quod cauſſæ ſatisfaciat.

Verùm cùm vnguenta & olea multis moleſta ſint, nec caput vnguento aut oleo delibutum geſtare placeat, lotiones capitis gratiores ſunt, quæ parantur ex *abrotano, capillis ♀, polytricho aureo, lentiſco, roſis, roremarino, ladano.*

Et quod ſub finē capitis præcedentis monuimus, id hîc omninò repetendum, nōnullos, nec ſine cauſſa, ſtatuere, medicamenta quædam facere, vt pili regenerentur, non ſolùm manifeſta qualitate cauſſas pilorū defluuij tollendo, ſed & occulta & peculiari vi ad capillorum generationē facienda, qualia experiētia ſaltem cognita ſunt. Talia ſunt, *herba capillares omnes, abrotanum, radix arundinis, lapathi acuti, lappa maioris, aſarum, ladanum, mel,* & aqua inde deſtillata, *apes* contritæ cum alueolis, vel puluis & cineres illarum, vt & *veſparum, muſcarum, talparum, murium, erinacei terreſtris, pinguedo vrſi, ſerpentis.*

E quibus varia parantur compoſita.

Vt ℞. *cort. rad. arundin. vſtor. cinerum apum ana* Drach. ij. *abrotani combuſti* Drach. j. *ladani* Drach. ij. *mellis* Vnc. ß. *ol. amygd. d. pingued. vrſinæ ana* q. ſ.

F. Linimentum.

Ad defluuium capillorū poſt morbos hoc vtile eſt.

℞. *capill. ♀, abrotani, polytrichi aurei, ana* Mß *fol. myrti, roſar. abſinthii ana* p. ij.

Coqu. in *ol. comm. & vini rubri* ſ. q. ad vini conſumtionem. Colentur & exprimantur.

℞. *olei huius* Vnc. iiij. *ladani* Vnc. j. *maſtich.* Vnc. ß. Miſce ſ. a.

Vel ℞. *rad. bardanæ* Vnc. vj. *capill. ♀* M. iij. *abrotani* M j.

Affunde *vini albi* q. ſ. Deſtillentur in Veſica Deſtillato; ſi libet, addatur *aqua mellis.*

Vel coquantur *radices bardanæ* in lixiuio, & eo caput abluatur.

CAPVT IV.

De Alopecia, & Ophiaſi.

PEculiare capillorum decidentiæ genus, quod Ἀλωπεκία & ὀφίασις nominatur. Alopecia quidem, quòd vulpibus familiaris ſit hæc pilorum decidentia. Ophiaſis verò à figura, quòd partes glabræ & pilis deſtitutæ tortuoſæ inſtar ſerpentum videntur. Vtrique huic affectui commune eſt, quòd areatim pili decidunt; vnde etiam in genere hoc malum Area vocatur. Celſusq; eodem capite, de areis, alopecia, & ophiaſi agit. Arearū autem nomen ab areis ruſticis impoſitum. Vt enim illæ certis locis diſtinctæ, & vbi

opecia. hiaſis. a.

plantis vacuæ ſunt, nudæ ſunt: ita etiam in areis cutis certis locis glabra apparet. Differunt hi affectus ſaltem figura. Nā Alopecia nullam certam figuram habet, ſed, vt Celſus ait, ſub qualibet figura dilatatur. Ophiaſis verò ſerpentis modo tortuosè ſerpit, & modò ab occipitio extenſa, vtrinq; ad aures vſq; ſerpit, latitudine ferè duorum digitorū; modò aures prætervecta ad ipſam vſq; frōtem ſerpentis inſtar progreditur. Præterea in Ophiaſi maius cauſſæ vitiū eſt, vt nō ſolùm radices capillorum, ſed & cuticula erodatur, eouſque ſcilicet, quò pilorum radices pertingunt. Atque ita Alopecia & Ophiaſis definiri poſſunt, quod ſint capillorum defluuium areatim factum, à prauo & corrupto humore pilorum radices erodente ortum habens. *Alopecia & Ophiaſis definitio.*

Autor libri de medicamentis facilè parabilibus, Alopeciam & Ophiaſin ad affectiones refert, quæ pilorum colorem vitiant. Verùm ſciendum, hoc non proprium eſſe arealis pilorum defluuij, ſed coloris in pilis mutationem, vel Alopeciam & Ophiaſin præcedere, cùm ſcilicet ex vitioſa nutritione pili primùm albi euadunt, poſtea verò decidunt; vel poſt Alopeciam & Ophiaſin colores pilorum mutari. Vbi enim poſt areas pili renaſcuntur, albi vel flaui naſcuntur; ſicut in equis, poſtquam pili ex vlcere ex attritione nato deciderunt, pili albi renaſci ſolent, quod ob vitioſam nutritionem & cutis imbecillitatem accidit. Monet & hoc Celſus, *lib. 6. cap. 1.* Ophiaſin ad vnum capitis capillum, Alopeciam ad ipſam quoque barbam extendi.

Cauſſa.

Cauſſa vtriuſque mali eſt humor prauus & acris, capillorū radices erodens, cuiuſcumq; etiam ille ſit generis. Plerumq; tamen fit hoc malum à pituita ſalſa, aduſta, vel putrefacta. Vnde Galenus, *de diff. ſympt. cap. 4.* hæc vitia deprauatam capitis cutis nutritionē ſequi ſcribit. Quod autem nunc Alopecia nunc Ophiaſis excitatur, ſeu pili nunc aream rectam, nunc tortuoſam cōſtituunt, cauſſa eſt materiæ copia & qualitas. Si enim ſit copioſior & tenuior, in pluribus & maioribus locis æqualiter pilos erodit; ſi paucior & miſta cū craſſo humore, inæqualiter ac tortuosè fit pilorum defluuium, quia humores, cùm ſint inæquales & miſti, non expeditè & rectè fluunt, ſed obliquè ſerpendo pilos erodunt. *Cauſſa.*

Cauſſæ remotiores ſunt epatis & capitis caliditas, & inprimis primæ & ſecundæ coctionis vitium; ob quod ſalſi & acri humores generantur; quod licet omni ætati accidere poſſit, in puerili tamen magis accidit, & tineam, achores, ac fauos ſequitur, ob cauſſas *de morbis infantium* explicatas.

Interdum & externæ ac malignæ cauſſæ ad morbi huius generationem faciunt: inter quas Galenus, *libr. 1. de compoſ. med. ſec. loc. cap. 2.* fungos refert; cùm ad vitioſorum & corruptorum humorum generationem multum faciant. Pertinet huc & venenum Gallicum, quod & ipſum pilorum radices erodit; quod & alia venena præſtare poſſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Qua ratione hæc pilorum decidentia à caluitie & capillorū defluuio differat, iam ante dictum. Alopecia verò ab Ophiaſi ipſa areæ figura cognoſcitur, & quod in Alopecia ſolùm pili decidunt abſque cutis læſione. In Ophiaſi verò non ſolùm capilli decidunt, ſed & cutis excoriatur. Ipſe etiā cutis color mutatur, & in quibuſdam albidior, in quibuſdam pallidior, in quibuſdā nigrior apparet, & ſi pūngatur, ſāguis ſeroſus exit. De differentia Alopeciæ & Ophiaſis Celſus, *lib. 6. cap. 4.* hæc habet. *Ea area, quæ ἀλωπεκία nominatur, ſub qualibet figura dilatatur: fit & in capillo & in barba. Id verò, quod à ſerpētis ſimilitudine ὀφίασις appella-*

tur, incipit ab occipitio, duorum digitorum longitudinem non excedit, ad aures duobus capitibus ſerpit, quibuſdam etiam ad frontem, donec ſe duo capita in priorem partem committant. illud vitium in qualibet ætate eſt, hoc fere in infantibus.

A tinea verò, Alopecia & Ophiaſis differunt, quia in Ophiaſi excoriatio in cute eſt ſuperficialis, & cum ſanatur, pili renaſcuntur. In tinea verò excoriato & vlcerario profundior eſt, & ita ſæpe cutis corrumpitur, vt pili non renaſcantur.

Cauſſarum ſigna quod attinet, qualis humor peccet, color cutis oſtendit: qui vt accuratiùs cognoſcatur, capilli, qui reliqui ſunt, abradedi, & cutis leuiter fricanda: alia quoque ſigna, quis humor in corpore abundet, docebunt. Pili quoque, qui renaſcuntur, colore, quem habent varium, pro humoris peccantis natura, quis humor mali huius cauſſa ſit, docebunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Alopecia & Ophiaſis etſi periculi multum non afferant, turpitudinem tamen pariunt; & apud Romanos ſerui, qui area detinebantur, & potiſſimum alopecia, viliori pretio vendebantur; & noſtra ætate areæ, quia ſuſpicionem luis Venereæ pariunt, pro turpibus habentur.

2. Verum autem Ophiaſis, an verò Alopecia, faciliùs, vel difficiliùs curetur, autores diſſentiũt. Celſus & Auenzoar faciliùs curari ſcribunt Ophiaſin, quàm Alopeciam. Contrà Alexãder, *libro 1. cap. 2.* & Serapio, *lib. 1. cap. 1.* Alopeciam faciliùs, quàm ophiaſin curari docent. Verùm Celſus de Alopecia infantium ferè loqui videtur, quæ ætatis decurſu & mutatione per ſe ſæpe ſanatur. Si verò in adultis vel etiã in eadem ætate per ſe cõparentur alopecia & ophiaſis, omnino ophiaſis difficilioris curationis eſſe videtur, vtpote quæ à materia & craſſiore & deteriore ortũ habet, & quæ non ſolùm capillorum radices, ſed & ipſam cutem erodit, quod non fit in Alopecia.

3. Quò tamen malum vtrumque antiquius eſt, eõ difficiliùs curatur, quò recentius, eò faciliùs.

4. Si per frictionem locus rubeſcat, curationis ſpes eſt; & quidem quò citius, eò facilioris: ſi verò non rubeſcat, nulla curationis ſpes ſupereſt.

5. Peius quoque eſt arearum genus, quod denſam cutem & ſubpinguem, & ex toto glabram fecit.

6. Alopecia & ophiaſis à lepra incurabilis eſt, quæ verò eſt à morbo Gallico non curatur, niſi morbo hoc curato.

7. Spes futuræ ſanationis affulget, ſi arearũ extremitates capillis reſtantibus finitimę iterũ pilos emittere incipiant. Partes enim ſanis vicinæ minùs à naturali ſtatu receſſerunt, ideòque etiã citius ad naturalem ſtatũ redeunt, & capillos producere incipiunt.

Curatio.

Curatio. Si humor vitioſus in toto corpore abundet, is primùm euacuandus: alias continuò malum fouet. Ita ſi lues venerea coniuncta ſit, ea primùm curanda; cùm areæ, niſi ea ſublata, tolli non poſſint. Sicut etiam viſcerum intemperies, à qua vitioſorum humorum generatio pendet, corrigenda. Cauſſa antecedente ſublata, continens arearum cauſſa tollenda; quod Galenus facit per reprimentia & digerentia. Simul verò dãda opera, vt naturalis tẽperies cuti reſtituatur.

Primò ergo vniuerſum corpus conuenientibus medicamentis pro peccantis humoris natura eſt purgandum. Deinde Galenus ad particularem capitis euacuationem apophlegmatiſmo quoque adhibet, qui alibi explicati ſunt.

Ad materiam vero, quæ adhuc in fluxu eſt, & in principio, dũ areæ nondũ factæ ſunt, Galenus quoq; repellentia vſurpat. Id quod & Auicenna docet; & medicamenta ad Alopeciam etiam moderatè adſtringendo capitis cutem roborare debere ſcribit, dum *ſeptima quarti, tract. 1. c. 6.* inquit: *Et oportet, vt ſit in illis medicinis conſortatio, & prohibitio, vt non recipiat caput materiã malignam.* Aliàs, & ſi iã præſens ſit alopecia & ophiaſis, repellẽtia locũ nõ habẽt; ſicut nec in ſcabie.

Si verò areæ iam factæ ſint, & materia cuti impacta, digerentibus vtendum. Sint autem illa calida, tenuium partium, & non valdè ſicca. Si enim nimis ſiccantia vſurpentur, non ſolum vitioſi humores, ſed & ipſum pilorũ alimentũ diſcutitur. Imò cùm intemperies cutis in confirmatis areis ſit calida & ſicca, frigida & humida, medicamenta reliquis admiſcenda.

Medicamenta autem iſta, quæ cauſſam proximam huius mali tollunt, μετασυγκριτικὰ nominantur, de quorum apparatu Galenus, *lib. 1. de compoſ. medic. ſec. loc. cap. 2.* & *libr. 14. method. medic. c. 12.* agit. Primò nimirum ſi pili corrupti adhuc adſint, ii extrahendi vel volſellis, vel dropaciſmo, vel locus nouacula radatur. Deinde lauetur caput lixiuio, in quo *capill. ♀, polytrichum, abrotanum,* & ſimiles plantæ coctæ ſint. Poſt lotionẽ locus fricetur linteo neq; nimis molli, neque nimis ſicco, donec cutis rubere incipiat. Quod vbi factũ, topica adhibeantur. Sunt autẽ talia medicamẽta, *ſinapi, naſturtium, rad. lil. albor.* quæ etiam locis cõbuſtis depilatos capillos reſtituere feruntur, *ſemen erucæ, nitrum, oleum laurinum, pix liquida, ſulphur, puluis & cinis abrotani, radix cyclaminis, hellebori, ſem. ſtaphis agr. ſimus columbinus,* & quæ potentiſſima ſunt, *thapſia atque euphorbium*; quæ ipſa tamen quò ſunt recẽtiora, eò ſunt acriora, quò vetuſtiora, eò magis acredinem deponunt. Eligenda autem ex his cuique affectui cõuenientia, eaque rectè adhibenda. Neque enim modò enumerata medicamenta omnia omnibus areis, & quocunque tempore, modo, ætate conueniũt, ſed cuique ſua, ſuumque cuique tempus eſt & modus; & incipienti ac paruo malo debilia, inueterato verò fortiora adhibenda, corporibus mollioribus, vt pueris & fœminis debiliora, adultis & viris fortiora applicãda.

Compoſita longa experientia examinata, & probata habet Galenus, *lib. 1. de compoſ. med. ſec. loca, cap. 1.* vt Heræ, Critonis, Oreſtini, Orthonis Siculi, Cleopatræ, Archigenis, Aſclepiadis, Dionyſidori, Sorani, aliorumque Galenus ipſe hæc commendat.

℞. *fol. arundinis Græcæ vſtor.* Vnc. ß. *erinacei vſti* Drach. j. *muſcerdæ* Drach. ij. Cum *aceto* trita illine.

Vel ℞. *cineris arundinis vſtæ, pilor. capræ vſtor. adianthi, adipis vrſini, picis liquid. cedriæ* partes æquales. Et hoc admirabile vocat.

Vel ℞. *murium domeſticor. vſtor. panniculi linei vſti, dentium equin. vſtor. adipis vrſin. medullæ ceruinæ. cort. arundin.* partes æqual. *mellis* q. ſ.

F. Vnguentum.

Vel ℞. *euphorbii, thapſiæ, olei laurini ana* Drach. ij. *ſulph. viui, ellebori vtriuſque ana* Drach. j. Adde *ceræ* Drach. vj.

Quod *oleo laurino* aut *veteri* vel *pice liquida* liquetur, & miſceatur, quod medicamentum omnium fortiſſimum eſt, & inueterato malo conuenit.

In mitiori malo, ſufficit medicamentum paratum ex *abrotano*, vel *radicibus arundinis vſtis, oleo veteri, laurino*, vel *pice liquida* exceptis.

Vel ℞. *ſem. erucæ, naſturtii, nitri,* partes æquales, & cum *oleo laurino* vel *pice liquida* miſceantur.

Eſt & hoc mitius, quod pueris & fœminis conuenit.

℞. *abrotani, cineris radicis & cortic. arundinis, thuris,* partes æquales, *adip. vrſini, ol. amygd. amar. ana.* q. ſ.

F. Linimentum.

Quod ſi fortius expetatur, addatur *ſpuma maris, ſulphur viuum, fel taurinum, ſemen erucæ, nitrum*, vel etiam *thapſia.*

Vel ℞. *ſinapi, thapſia, ſem. naſturtii.* part. æqual.

Subtili

Subtiliter puluerisatis adde *ol. laurini*, *reſinæ*, *ana* q.ſ.

F.ſ.a.ad ignem emplaſtrum.

Et exſtant talia medicamenta paſſim plurima apud Valeſcum de Taranta, Rondeletium, Hollerium, Trincauellium,& alios Practicos.

In vſu etiam fortiorum hoc obſeruandum, vt in principio liquidiora & molliora,& oleorum admixtione,quæ fortiorum vires nonnihil exſoluunt,temperata adhibeantur; & poſt primi medicamenti vſum videatur,quam alterationem in parte affecta effecerit, & prout opus, poſtea eius vehementia vel minuatur vel augeatur. Alteratio autem facta ex eo præcipuè deprehenditur, ſi attendatur, an cutis poſt medicamenti vſum rubicundior ſit facta nec ne, aut an cum leui vel fortiore frictione rubeſcat. Cauendum enim omnino, ne repetito fortiorum medicamentorum vſu cutis exuratur. De compoſitorum vſu hoc etiam monendum,ſi capilli planè deraſi ſint, conueniunt magis medicamenta forma ſolidiore,qualia ſunt emplaſtra. Si verò non ſint deraſi, liquida, & mollia, qualia ſunt linimenta & vnguenta.

Detinenda autem ſunt topica medicamenta debiliora in capite diu noctuque,vt vim ſuam exſerere poſſint. Si verò ſint fortiora, euſque, dum in cute aliqua alteratio ab iis percipiatur, & dolor aliquis oriri incipiat. Ideoque in vſu fortiorum quotidie locus affectus ſemel atque iterum inſpiciendus, & ſi fortius locum medicamenta affecerint,ad mitiora redeundum,& locus adipe anſerino,oleo anethino,vel ſimili anodyno medicamento illinendus. Si enim diutius fortiora detineantur, cutem adurunt. Scribitque Chriſtophorus à Vega, ſe vidiſſe non paucos ex vſu validorum medicamentorum deductos ad perpetuam caluitiem, & ad mortem vſque manſiſſe imberbes.

Diæta

Diæta. Plurimum quoque facit ad Alopeciam & Ophiaſin curandam bona diætæ ratio, quæ talis ſit, vt bonus ſanguis generetur,& prauorum humorum prouentus prohibeatur. Itaque cibi ſint boni ſucci,qui prauos humores ad benignitatem deducant. Vino æger,antequam corpus purgatum ſit,abſtineat; cùm prauos humores in corpore detentos ſecum in venas rapiat. Vbi verò corpus ſufficienter purgatum fuerit,vinum concedi poteſt temperatum & ſubdulce,cùm bene nutriat, & bonum ſanguinem generet. Aër,in quo verſatur æger,ſit calidus.

CAPVT V.

De Tinea capillorum.

Tinea capillorum. INter affectus,in quibus capilli decidunt,non prætereundus & is,in quo capilli quidem non integri,ſed particulatim & fruſtillatim,à vermiculis quibusdam eroſi & abſumti decidunt. Pauci quidem autores affectus huius mentionem faciunt: neque is Platero, experientiſſimo aliàs Medico, notus fuiſſe videtur,cùm ſcribit, à vermiculis viſum pæne effugientibus capillos capitis & barbæ radi & findi, aliquos dicere. Eſt tamen affectus vulgo apud nos notus,& mihi ſæpe viſus ac ad curandum oblatus. Germani noſtri *Haaranilben oder Milen* nominant, quale genus vermiculorum vix viſu obuiorum, & quos viuere non niſi ex motu cognoſcitur,in caſeis, melle,ſi panis aliquid ei admiſceatur,cera vetuſta, prunis & ceraſis exſiccatis,& aliis rebus naſcuntur. Eſtque procul dubio vermiculorum hæc ſpecies ex eorum genere, quod Ariſtoteles omnium minimum eſſe,& in cera vetuſta & lignis naſci ſcribit, ac ἀκαρὶ nominat, 5.*de hiſtor.animal.cap.*32. Latinum vocabulum cùm nullum aliud ſuppetat,*Tineam* appellare libet,quòd ſicut veſtes à tinea,ita & ab his vermiculis capilli,in quibus naſcuntur,erodantur.

Cauſſæ.

Vt pediculis & aliorum vermium generibus ſua certa,è qua naſcuntur, materia eſt, neque quoduis è quolibet generatur, quæ non niſi experientia cognoſci poteſt: ita & hoc vermiculorum genus naſcitur,vt diximus,in cera,melle,caſeis vetuſtis,ceraſis& prunis exſiccatis,vt & capillis,& frequenter in barba. Proculdubio autem ab excrementitio quodam humore,qui cùm alimento pilorum in capillos penetrat, atque in iis à calore capitis fotus in vermiculos abit,qui poſtea capillis adhærentes, (cùm vnde generati ſunt,inde ali cupiant,) pilos corrodunt,vt fruſtillatim decidant. Cauſſa.

Signa Diagnoſtica.

Affectus hic per ſe manifeſtus eſt. Pili enim breuiores fiunt,& inæquales,dum alii magis,alij minùs decurtantur. Vermiculi hi in extremitatibus eorum hærent,eoſque indies arrodunt,& decurtant; an verò etiam in medio hæreant, viſus conſulendus. Color etiam capillorum,ſi ſint ij nigri,mutatur,& propter vermiculos iſtos adhærentes, quaſi cinereus in quibusdam locis euadit. Signa Diagnoſtica.

Prognoſticum.

Affectus equidem hic nihil periculi habet, turpitudinem tamen parit,præcipuè in barba, dum pili inæquales,alij breuiores, alij longiores ſunt, & barba ipſa ſordida videtur. Curatu tamen non ita facilis eſt. Prognoſtică.

Curatio.

Ad curationem opus eſt medicamentis, quæ vermiculos iſtos abſtergunt,materiam, vnde generantur,digerunt & diſcutiunt. Neque abs re videtur, vniuerſum corpus purgare; cùm ab humore vitioſo alimento pilorum permixto vermiculi hi oriantur. Curatio.

℞. *geniſtæ*, Vnc.j. *myrrhæ* Drach.ij. *aceti* q.ſ.

Coq.parum,& Colaturæ pili illinantur.

Vel ℞. *ſem.vrticæ pulueriſ.* Maceretur in aceto, & eo pili madefiant.

Vtile eſt & decoctum *fœnigræci* & *ſcabioſæ* cum lixiuio paratum. Vt & *ſcilla* cum *foliis myrti* & *ſaluiæ* in *oleo* cocta.

Vel ℞. *allii,centaurii min.* part.æqual. Coq.in aceto. Adde *fel.bubulum.*

Vel ℞. *vrticam maiorem*, coquatur in lixiuio, & eo caput abluatur.

Vel ℞. *abrotani,rad.garyophyllatæ,abſinth.*

Coq.in aceti & aquæ ſ.partib.æqualibus, & cum decocto capilli abluantur.

CAPVT VI.

De Pilorum fiſſura.

INterdum quoque capilli in capite & barba finduntur,& diuiduntur,vt qui antea ſimplices erant bifidi appareant. Quod vitium proculdubio accidit ab Fiſſura pilorum.

ab humore acri capillos in extremitate findente. Cùm autem deformitatem aliquam pariat, emendandũ hoc vitium. Quod fit, ſi pars illa, quæ remanet, circa extremitates felle inungatur, poſtea rurſum decocto herbarum capillarium, abrotani, arundinis, & ſimilium abluatur.

CAPVT VII.

De Canitie.

Canities. CAnum hominem in ſenectute reddi, naturale eſt: interdum tamen præmaturè & intempeſtiuè canities, etiam nondum ſenibus, imò interdũ nec viris, oboritur. Accidit præterea canities ſenſim & lentè. Obſeruatum tamen eſt, quoſdam ſubitò Canos euaſiſſe. Ita refert Scaliger, *Exercit.* 312. hiſtoriam, quæ ſub Franciſco Gonzaga accidit. Is affinem ſuum ſuſpectum coniurationis cùm in turri ad quæſtionem & ſupplicium adſeruari iuſſiſſet, nunciatum eſt manè totum eum repentè canum factum. Et ex Lemnio, *lib. 2. cap. 2. de complex.* Hadriano Iunio, *comm. de coma*: Lud. Viue, *in ſomnium Scipionis*; Cœlio Rhodigino, *antiqu. lect. lib. 3. cap. 24. & lib. 13. cap. 17.* Cuſpinianus plures hiſtorias eorũ, qui ſubitò ex metu cani facti ſunt, recenſet, ſicut refert Io. Schenckius, *lib. 1. obſeruat.* Atque de iſta, quæ ante legitimum tempus aduenit, canitie, hoc loco nobis eſt agendũ. Hæc enim quia & pulchritudinẽ naturalẽ homini eripit, & valetudinis nõ ſatis rectæ indicium eſt, meritò Medici curæ ſubiicitur. Canitiem, quæ ſeneſcentibus accidit, & naturale ſenectutis decus eſt, fucis & pigmentis tegere & diſſimulare velle, meretricium eſt & luxurioſum.

Cauſſa.

Cauſſa. Naturalem canitiem accidere ex temperamẽti corporis, & ſanguinis, qui pilos alit, mutatione, extra dubium eſt. Quî autem fiat, vt hęc in ſanguine & alimento mutatio in iuuentute vel viridi ætate quandoque eueniat, hîc inquirendũ. Ariſtoteles, 5. *de gen. animal. c.* 5. alimentũ, quod capillos canos producit, cùm nõ concoquatur, putreſcere, & albã canitiem eſſe ſcribit, quòd ſitus curioſus ferè albus eſt. Canitiemq; ita ex defectu caloris natiui deducit, qui cùm non poſſit humores concoquere, illi à naturali calore deſerti magis ab externo & alieno calore tenentur, atque ita putreſcant, ex qua putredine albi fiant. Ariſtotelis ſententiam ſequi videtur Galenus, qui, *lib. 2. de temperam. cap.* 5. docet, pilos albos fieri, quòd alimentum, quo nutriuntur, veluti ſitus eſt pituitæ, quæ ſpacio computruit. Et quod Ariſtoteles putredinem appellat, ipſe ſitum, quem nos mucorem vel muciditatem dicimus, (qualis affectio pani in diebus canicularibus accidit, qui inde mucidus appellatur) appellat. Et eam ob cauſſam quoque in temporibus homines magis caneſcere ſcribit; quoniam ſynciput ob ſiccitatem pronius eſt ad caluitiem: tempora verò ob humiditatem, & proinde ex putredine, ad ſitus generationem proniora ſunt ad canitiem. In eo ſaltem Galeni ſententia ab Ariſtotelis diſcrepare videtur, quod Ariſtoteles in genere loquitur, & nullius humoris mentionem facit; Galenus verò ex ſolius pituitæ putredine canitiem prouenire ſcribit. Et omnino tutius eſt, hîc per pituiãt, humorem ſimpliciter crudum, quàm propriè dictam pituitam intelligere, & cruditatem quamdam potius, quàm putredinem propriè dictam canitiei cauſſam eſſe. Nimirum, vt noſtrã ſententiam de hac re, de qua alii prolixè diſputant, breuiter proponamus, cùm capilli, vt ſupra dictum, non generentur & alantur ex vaporibus ſeu excrementis vaporum forma eleuatis, ſed vt aliæ partes ex ſanguine: extra dubium eſt ſanguinem in ſenectute non tam floridum ac temperatum, vt in iuuentute, generari, ſed corpore iam ad mortem properante eum etiam minus probum prouenire, quod, vel coloris corporis floridi, qui in ſenibus accidit, mutatio, & marcor ille indicat. Itaque non mirum eſt, cùm ſanguis, qui pilos nutrit, etiam deterior reddatur, capillorum quoque colorem mutari; neque pilos, cùm naturalem ſuam conformationem & nutritionem ad mortem hominis vſque habeant, ex ſitu ſaltem aliquo, qui putreſcentibus rebus accidere ſolet, tale aliquid pati. Præter naturam verò hic color mutatur in Vitiligine & Leuca, procul dubio, quod in iis alimentũ non probum, ſed excrementis, præcipuè pituitoſis, repletũ pilis ſuppeditatur. In iis verò, qui præmaturè caneſcũt, procul dubio etiam aliquod vitium eſt in humoribus; ſi non in toto, tamen in capite, & cerebri temperie. Neque impoſſibile eſt, eos, qui præmaturè caneſcunt, ob ſemen, aut in teſtibus diſpoſitionem aliquam tale quid pati; & omnino ſemen ac teſtes ad capillorum mutationem aliquid facere, ſupra diximus. Cùm verò affectus animi, præcipuè metus & terror inſignes in humoribus mutationes efficere poſſint, & cerebrum quoque valde afficiant: non mirum eſt, vt breui temporis ſpacio ex illa in humoribus facta mutatione canities producatur. Si enim ex nebula, vel aëre, aut vento vitioſo arbores afflante foliorum color mutatur, & ea exareſcunt, ipſa arbore & partibus aliis ſaluis manentibus, non impoſſibile eſt, capillorum etiam, vt corporis noſtri partium ignobiliſſimarum, colorem ex humore vel ſpiritu eos ſubitò peruadente mutari. Id quod vel illud confirmat, quod Hollerius, *Perioche* 1. ſcribit, derepentè pilos exalbuiſſe vapore hydrargyri.

Signa Diagnoſtica.

Mutatio coloris capillorum in album per ſe patet, nec ſignis opus habet. Et ſi ætate iam inclinante capilli caneſcant, naturale eſt, & mutatio hæc ſenſim & lentè progreſſu ætatis fit. Si verò ante ætatem ſenilẽ id accidat, etſi ſenſim, præternaturale eſt. Multò magis præternaturale eſt, ſi homo ſubitò caneſcat. Signa Diagnoſtica.

Prognoſtica.

1. Naturalis canities, quæ in ſenectute accidit, emẽdari non poteſt; ſicut nec ſenilis marcor. Imò nec à Medico tentari debet, vt ſupra dictum: cùm canities ſenibus potius ornamentum, quàm turpido ſit. Prognoſtica.

2. Præternaturalis verò & corrigi debet; cùm affectum aliquem p. n. & vitioſam, inprimis in cerebro, diſpoſitionem ſignificet: & poteſt, cùm ſi illa vitioſa diſpoſitio emendetur, pilorum etiam color mutetur.

3. Canities, quæ à vitiligine eſt, curato illo morbo, etiam emendatur.

Curatio.

Canities ſenilis, vt diximus, emendari non poteſt, neque etiam fuco pallianda; & meritò qui id tentat, ridetur. De quo, Martialis, *lib. 5. Epigram.* Curatio

Mentiris iuuenem tinctis, Lentine, capillis,
Tam ſubitò coruus, qui modò cygnus eras.
Non omnes fallis: ſcit te Proſerpina canum,
Perſonam capiti detrahet illa tuo.

Quæ verò à vitiligine & alpho fit canities morbo illo ſublato tollitur, & præcipuè ſi medicamẽta capillos prolõgantia adhibeãtur. Tũ enim nouis pilis è probo alimento ſuccreſcentibus, veteres illi cani abolentur.

Si verò intẽpeſtiuè & immaturè canities immineat, aut ſubitò inuadat, vt præſeruetur & curetur, danda opera

opera, vt bonus ſãguis in toto corpore & capite proueniat, qui pilis probum alimentum præbeat, ſimulque vitioſi humores, ſi qui adſint, vacuetur. Nec prętermittatur paticularis capitis euacuatio per ſternutatoria & errhina. Poſtea vſurpentur medicamenta calorem natiuum corporis, & inprimis cerebrum, roborantia: de quibus ſuo loco dictum.

Ab Arabibus hæc confectio commendatur.

℞. *myrobalan. nigro. abſq. nucleo* Vnc. v. *zingib. ammeos ana* Drach. x. Irrorentur *butyro*, Deinde adde *ſaccharum penidium* ad quantitatem mediæ partis. Detur huius medicamenti ſæpe Drach. j.

Topica quod attinet, Galenus quidem, 1. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 5. proponit medicamẽta & tenuiũ partium; cùm illi propoſitũ ſit ſitum illum diſcutere, & ſuperfluas in cute humiditates exſiccare. Verùm niſi ſubinde tale alimentũ affluat, quod capillos naturalis coloris iterũ generet, talia parũ proſunt. Alii ergo ſaltem capillos tingentia & denigrãtia medicamenta vſurpãt. In qua re tamen, quid honeſtas permittat, attendendũ, ſimulq; cauendum, ne cerebro aliquid dãni afferatur. Cùm enim medicamenta denigrãtia pleraque vim adſtringẽdi habeãt, & ſint frigida, apoplexiã, epilepſiam, ſudorem grauem, catarrhos, & ſimilia mala inducere poſſunt, idque mulieribus quibuſdam accidiſſe obſeruauit Galenus.

Inter talia autem medicamenta præ cæteris laudat Galenus *cadmiam*, vtpote quo medicamento capilli denigrentur, ſitus diſcutiatur, & mala diſpoſitio capitis emendetur & *oleum de coſto, de colocynthide, de nigellâ, de ſinapi.*

Poſt inunctionem aliquot horis, lauetur caput lixiuio ex cinere fabarum, cortic. nucum, in quo lithargyrum ſit coctum, vel lixiuio, in quo pulpa colocynthidis ſit cocta, quæ ab omnibus commendatur. Laudatur & *oleum oliuarum ſilueſtrium, myrobal. omnis generis*, quæ tum ſumtæ, tum extra adhibitæ canitiem retardare feruntur, *galla, acacia, fœnum græcum, ſemen hyoſcyami, ladanum, ſuccus corticũ nucum iugland. virid. folia & rad. cappar.* cum lacte coctæ, tritæ, & cataplaſmatis forma applicatæ per noctem; *cortex radicis ilicis* ad mollitiem coctus & impoſitus, *ſaluia, calcanthum.*

Sunt autem talia medicamenta continuanda, & licet primis diebus non proſint, ab eorum vſu tamen non eſt deſiſtendum, ſed in eo perſeuerandum.

De tinctutis eiuſmodi etiam hoc notandum, ſi ſtabiles eſſe cupias, commodũ eſſe, vt lotio capitis præmittatur, decocto eiuſmodi facta, quæ tincturæ ingreſſum dat, & vt firma maneat facit; ſicut tinctores pannorum nigros pannos tincturi, eis primò rubia rubrum colorem, vel iſatide cœruleum inducunt. Pili ergo tingendi prius abluantur lixiuio, in quo alumẽ cochæ ſolutum ſit. In eligendis etiam medicamentis danda opera, vt talia medicamenta eligantur, quæ odore non ingrata, ſed potius ſuauia ſunt.

Certum & multo vſu probatum eſt hoc.

℞. *lixiuii* ℔ß. Coq. in eo *lithargyri auri* Vnc. iiij. decocto hoc ſpongia imbuatur, atque eo per quartam horæ partem capilli cani madefiant in loco calido. Mox caput madidum linteo per horam tegatur; poſtea capilli & caput abluatur lixiuio ſimplici non forti. Idque bis in ſeptimana faciendum.

Mercurialis ſequens medicamentum intra menſem, & paucioribus etiam diebus capillos omnes denigrare ſcribit.

℞. *myrobalan. nigror.* Vnc. j. *paſſul. nigr.* Vnc. ij. *vini adſtringent.* ℔iij.

Coqu. in duplici vaſe lento igne, ad conſumtionem duarum tertiarum.

Deinde adde *ſucci cortic. nuc. iuglang. virid.* ℔ß. *ſumach, acacia ana* Vnc. j. *garyophyllor.* Vnc. jß. *moſchi* Scrup. j.

Coqu. iterum in duplici vaſe per dimid. diem. Hoc medicamento ſub noctem capilli illinantur, caputque panno nigro tegatur. Manè vero abluatur vino, in quo myrobalani nigræ ebullierint. Scribitque Auicenna, ſi *cariophylli* huiuſmodi medicamentis addantur, eos ſatis ſtrenuè tingere, & prohibere, ne tinctura cerebro noceat.

Vel ℞. *folia vitis & cortic. radicis eiuſd. & parietariam*, Coq. in aqua, deinde adde *alumen, gallas, & vitriolum*, Miſc.

Vel ℞. *nuces virides* menſe Iunio, eaſque contunde & admiſce *aluminis ſciſſi* ℔ß. & in olla noua affundãtur *olei* ℔iij. & ſtent in digeſtione diebus 20. Poſtea colentur, & oleo caput illinatur.

Vel ℞. *pomum colocynthydos*, perforetur, & ſemina eximantur, ac repleatur *ol. laurino & ſemine hyoſcyami*, Stent per noctem & oleum exprimatur, quo capilli illinantur.

Vel *lixiuii menſura* v. *lithagyri* Vnc. ij. *fol. ſaluia* M ij. Coq. ad conſumt. quartæ partis pro lotione capitis.

℞. *tartar.* Vnc. j. *litargyri* Vnc. ß. *ſucci ſaluia* q. ſ.

Miſce in mortario plumbeo, F. Vnguentum. quo cum pectine plumbeo capilli illinantur. Verùm plura addere operæ pretium non eſt, cùm paſſim exſtent plurima.

Solent autem denigrantia non ſolùm ad canitiem tegendam vſurpari, ſed in Germania noſtra è nobilibus quibuſdam virginibus, vt ſeu exoticum & peregrinum quid habere videantur, ſeu à plebeiis puellis, quibus capillorum color flauus vel aureus gratus eſt, differant, niger capillorum color expetitur. Sic ſuum cuique pulchrum. Et perinde mihi hæ Virgines facere videntur, ac ille Æthiops, qui in aula Principis cuiuſdam Germani erat, qui ſæpe dum in Gynæceo virginem candidam, ſimulque catellum nigrum videbat, virgini dicebat; non tu pulcra es, ſed canis iſte pulcher eſt; *Gaudet ſic cocolor atro*, vt Iul. Cæſar Scaliger ait.

Rectius aliarum Virginum iudicium eſt, qui colorem flauum ſeu aureum capillorum expetunt. Conciliatur autem flauus capillorum color, ſi capilli abluatur, vel potius ſcopæ ſeraceæ madefiant aqua vel lixiuio, in quo *flores geniſtæ, vel verbaſci lutei, ſtœchadis citrinæ, chamæmeli, cortex citri, rad. curcum. gentianæ*, infuſa fuerunt. *Lupini* etiam in aqua cocti capillos flauos reddunt; vt & *aqua & oleum mellis*. Vtuntur etiam vulgò ad capillos pectinandos lixiuio à cineribus ſarmentorum vitis, quod efficacius erit, ſi in eo flores ſtœchadis citrinæ vel verbaſci infundantur. Verùm paſſim talia plura exſtant. *Capilli flaui quomodo reddantur.*

CAPVT VIII.

De Furfuratione & Porrigine.

Neque hîc prætereunda vitia, quæ quidem ipſis capillis non accidunt, ſed tamen circa capillos & in cute capillata fiunt, cuiuſmodi ſunt Phthiriaſis, & Furfuratio. Verùm cùm de Phthiriaſi, *lib. 4. de Morb. infantium cap.* 9. actum ſit, reſtat, vt de Furfuratione agamus.

Furfuratio. Furfuratio, Græcis πιτυρίασις, Latinis etiam Porrigo, affectus eſt, cùm ſcalpentibus furfuribus ſimilia ex capitis cute decidũt, & quidem plerumq; cute ea, quę ſub capillis eſt, interdum etiam è barba & ſuperciliis.

Cauſſæ.

Cauſſa. Cauſſa huius affectus ſunt humores ſeroſi & ichores, non ſolùm pituitoſi, ſed & bilioſi, cum humore, qui pilis materiã præbet, ad caput elati, vnde & ſolùm in locis piloſis capitis furfuratio oritur. Materia enim

enim hæc per poros cutis exitũ quærente, partes tenuiores diſcutiuntur, craſſiores verò & lentæ in cute & circa pilos hærent, & in materiã furfuribus ſeu ſquamis ſimilem abeunt. Cauſſæ antecedẽtes sũt eæ omnes, quæ humores ſeroſos in capite generare poſſunt, Attrahitur autem materia ad caput, in iis præcipuè, qui cerebrum habent calidius.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Ipſe affectus ſe prodit facilè, dum caput ſcalpitur, fricatur, pectinatur. Tunc enim ſquammulæ quædã quaſi furfures decidunt.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Affectus hic nihil periculi coniunctum habet, imò à nonnullis pro ſani cerebri, excrementa à ſe expellentis, indicio habetur, turpitudinem tamen & moleſtiam aliquam parit.

Curatio.

Curatio. Vitioſi humores ſi in corpore abundent, euacuandi ſunt, & ne rurſus generentur, præcauendum. Ad ipſum verò caput diſcuſſoria medicamenta adhibenda ſunt. Nonnulli & quædam adſtringentia admiſcent, vt pars affecta roboretur, ne humorem affluẽtem facilè recipiat. Verum metuendum, ne tranſpiratio in capite impediatur, & excrementa in eo grauiora mala excitent.

Itaque, vt Galenus, 1. *de compoſ. med. ſec. loca*, *cap.* 5. docet, caput cum *decocto fœnigræci, betæ ſucco* ac *nitro* lauandum. Vel caput decocto ex *ſemine melonum*, *farina cicerum, lupinorum,* & *fabarum* abſtergendum. Vel lauetur *decocto cicerum* & *maluæ* addito *aceto*. Dum caput lauatur, ſaponis loco *amygdalæ amaræ* contritæ vſurpari poſſunt.

Si malum ſit pertinacius, caput primò abluatur modò dictis medicamentis; hinc panno aſpero fricetur, & poſtea hoc vnguento illinatur.

℞. *hyſſopi viridis, adip. annatis, ana* Vnc. ß. *pulpæ colocynthidis, ol. chetrini ana* Vnc. j. *thapſiæ* Drach. ij. *ladani* Vnc. ij.

F. Vnguentum.

Vel caput *decocto betæ* & *centaurii min.* lauetur, addito aceto & melle.

Vel ℞. *rad. althææ, fol. betæ ana* Mj. *pulpæ colocynthid.* Vnc. ß. *nitri* Drach. ij. Coq. in ſ. q. aquæ ad quartę part. conſumtionem. Sub finem adde *vini* ℔ j.

Poſt ablutionem caput inungatur ſeq. vnguento.

℞. *chalcanth. fellis tauri, ana* Drach. iß. *nitri*, *ſulphuris ana* Drach. ij. *ol. roſac.* Vnc. ij.

Miſce ſuper igne lento, & addita *cera* ſ. q.

F. Vnguentum molle.

Plura videantur apud Galenum, *loco allegato*, vt & apud Paulum Æginetam, & Alexandr. Trallianum.

CAPVT IX.

De Plica.

Plica Polonica. Tandem inter capillorum vitia non prætereundum id, quod quidem non in omnibus locis notum, facilè tamen primarium eſt, quod Plica appellatur, quod ſcilicet capilli planè inter ſe complicentur, Polonis *Gvvodzice*, quod Clauum: Roxolanis Koltum, quod paxillum ſignificat, dicitur; vnde quoque à nonnullis Helotis nominatur. Alij vocant morbũ cirrorũ. Germanis *VVichtelzöpffe*, quod ſuperſtitioſè crediderint, ab infantibus nõ baptiſatis (hos enim Antiqui *VVichetelm* appellarũt) tales cirros necti: item *Marenflecht*, *Marenvvirtlung*, *Marenlocht*, *Schrottlinſzopffe*, *Iudleſopffe*, quod ab Incubo Iudæi ſpecie necti putentur, appellantur.

Familiaris hic morbus & quaſi endemius inprimis Polonis eſt, ita quidem, vt neceſſitas eos coegerit, conſilium & auxilium Medicorum Patauinorum implorare. Eius ergo hiſtoriam malo illorum, quam meis verbis deſcribere. Ita autem D. Laurentius Starnigelius, Academiæ Zamoſcienſis Rector, & Eloquentiæ Profeſſor, ad Academiæ Patauinæ Profeſſores Medicos ſcribit, vlt. d. Octobr. Anni 1599.

Excellentes & Magnifici Domini, amici cariſſimi & obſeruantiſſimi.

Pro coniunctione ea, quæ nobis in vltima Sarmatia verſantibus, propter optimarum artium commune vinculum cum Excell. & Magnif. D. V. intercedit, nouella Zamoſcenſis Academiæ Rector, ſcribendum eſſe duxi, ad Excell. & Magnif. D. V. vetuſtate quidem & præſtantia, nobiliſſimæ Academiæ Patauinæ, claros, eruditione tamen ac vſu maiores & clariores. Cauſſam autem ſcribendi attulit mihi nouitas apud nos morbi & ſumma eis medendi difficultas. Peto, vt epiſtolam hanc meam & legant beneuolè, & lecta conſilium iudiciumq; ſuum amicè perſcribant; qualem morbum exiſtiment, quæ præcepta dent: cuiuſmodi medicinam faciendam putent eius depellendi. Res ita habet. Inter Vngariam, & Pocutium, prouinciam regni Poloniæ, quæ montibus, ex quibus fluuii complures erumpunt, inter ſe diſtinctæ ſunt, eueniebat, vt pleriſque hominibus vnus & alter cirrus excreſceret, cum vicinis ſibi crinibus, in ſe introrſus implicatus & denſus. Et tum quidem nulla re moleſtus erat. Nunc ſerpere cœpit is morbus, & latè per totum Regnum Poloniæ, magno omnium malo, magnoque cruciatu diuagatur. Infringit oſſa; laxat artus: vertebras eorum infeſtat: membra conglobat ac retorquet: gibbos efficit: pediculos fundit; caputque aliis atque aliis ſuccedentibus ita opplet, vt nequaquam purgari poſſit. Si cirri radantur, humor ille & virus in corpus relabitur, & affectos, vt ſupra ſcriptum eſt, torquet: caput, pedes, manus, omnes artus, omnes iuncturas, omnes corporis partes exagitat. Expertum eſt, qui tales faſciculos implicatorum perarctè inter ſe crinium deraſerint, eos oculis capi: aut defluxibus ad alias partes corporis grauiſſimè torqueri. Purgationibus vſitatis ſi illi medeare, ægreſcit & exſuperat magis, quod noxios humores nequeat ſuperare purgatio, ſed commotos per totum corpus diſpergat: tanto enim dolore omnium deinceps membrorum hac affecti peſte ardent, vt ad cruciatus acerbitatem nihil poſſit eſſe acrius. Maximam partem fœminas inuadit: viros etiam, qui Gallicum in morbum propendent: tum liberos ab his procreatos, qui lue Gallica fuerunt infecti. Eos etiam, qui porriginem capitis, quam vulgus tineam vocat, medicamentis repercutientibus repreſſerunt: præterea fœminas, quæ menſtruis temporibus non ſatis purgantur. Quarum quædam, dum in ætate adoleſcentiore fluxum ſanguinis per nares, menſtruo modico, nimis profuſum, identidem habuiſſent, ætate prouectiore, eo fluxu per nares ceſſante, in ipſum morbum cirrorum delapſæ ſunt. Quidam, quanquã perrarò, cùm aliquot annis hoc genere morbi cruciati exagitatique fuiſſent, nec caput raſiſſent; vexationemque eius omnem, & pædorem & ſpurcitiem, non ſine ſumma moleſtia, & nauſea penè intolerabili pertuliſſent, tandem virulentis illis cirris decidentibus conualere; maxima tamen pars perit. Quæſita ſunt & tentata varia remediorum genera, ſed nullum eſt ſatis idoneum adhuc repertũ: quæſita etiam vis & natura morbi, & cauſſa: ſed ne

de

de hac quidem etiamnum quidquam liquet. Homines agreſtes, Erinacei diſcerpti circumligatione releuari compererunt: & ad auertendum penitus morbum, ex Erinaceo ipſo eſcam ſibi conficiunt; ſed ne hoc quidem tanti eſt. Lotionem præterea ſibi parant ex decoctione foliorum Vrſi brancæ, qua cum abluunt caput, cirri, de quibus eſt ſupra ſcriptum, erũpunt, magnaque vis pediculorũ. Cum exhalatione fuliginoſa, ex qua naſcuntur crines, communicat, videturque cum tinea affinitatem habere: atque cruciatu oſſium, cum Gallica lue: cum arthritide, artuum dolore: cum ſpaſmo, contractione miſerabili membrorum. Vt nihil aliud dicam, Excell. & Magn. D. V. hoc in genere artis eruditi & ſapientes, facilè colligent, quàm neceſſaria ſit hæc deliberatio: & quanto beneficio ampliſſimum Regnum Poloniæ ſibi obſtringent, cum eiuſmodi viroſæ peſti, quæ violentiſſimè diuexatur ſolerti ſuo ingenio, remedium præſens inueſtigauerint, inuentumque literis mandarint. Multi variarum medicinarum primi auctores in perpetuitatis laude viuunt huius medicinæ ab Excell. & Magn. D. V. inuentæ gloria, veſtra propria erit, vos illuſtrabit, & cum omni conſequentis poſteritatis ætate floreſcet. Exſpecto humaniſſimum reſponſum; ſed ſi minus, quàm par eſt, neque verbis, quibus opus fuit, morbi vim expreſſi, peto ignoſcant Excell. & Magn. D. V. homini alio artis in genere verſanti. Adumbratio quædam hæc morbi eſt, interiora illius, acri ingenii ſui acie, Excell. & Magnif. D. V. diſpiciant & contemplentur. Bene valere Excell. & Magnif. D. V. opto. Zamoſcij, die vltima menſis Octobris, Anno M D.XCIX.

Referunt tamen alii, etiam aliis regionibus hunc morbũ eſſe familiarẽ. Ex obſeruationibus Schenckii enim videre eſt, Briſgois & Alſatis hunc etiã morbũ notũ eſſe. Ita enim Schenckius, *obſ. med. lib.* 13. ſcribit: *Horridum quoddam, impexum, atque intricatum capitis atque barbæ capillitium, apud noſtros haud infrequens; ceterum veteribus cuiuſcunque ætatis Medicis incognitum obſeruare licet, quo affecti prælongas capillorum tricas & cincinnos mirificè intricatos, digiti ſæpe craſſitie, ex reliquo capitis & barbæ capillitio, ad humeros, pectus, & aliquando ad vmbilicum vſque demiſſos propendere videas, aſpectu planè horrifico, & Gorgoneum caput præferente. Quos illi magna religione prorſus incultos, nec ferro præſcindere, nec pectine explicare ſuſtinent. Perſuaſi omnino, grauiſſima capitis morborũ fomẽta, velut apoplexiæ, paralyſeos, maniæ, & cũprimis cephalalgiæ pertinacis, cõſimiliumq; materiã iiſdẽ alentis abſumi. Quæ ſiue ſuperſtitione, ſiue multa hominum obſeruatione ducti, quiduis potius quàm eorumdem culturam aut præſectionem, velut prorſus infauſtam & lethalem admittunt; factiſque de experimento & hiſtoria periculis, ſententiam ſuam mordicus tuentur. Qui ex his elegantiores haberi volunt, tricas huiuſmodi, capitis quidem intra pileũ, barbæ verò ſubtus pectorale, conuolutos, prius recondunt, ne conſpiciantur. Alii verò etiam inter congreſſus publicos, nec ſi celare velint, poſſunt, nec ſi poſſunt, volunt. Adeo & geſtantiũ & conſpicientium animis indubitata fide inſedit, vt citra opprobrium aut vituperium, velut rem maximè ad vitam ſuſtinendam neceſſariam, conſpiciendos ſinant. Sed enim quoſdam per vniuerſam vitæ ſuæ curſum eo modo aluiſſe adnotatum eſt, ſperantes ſeſe à difficillimis impendentibuſq; ſibi morbis vindicari poſſe. Sunt qui ad eoſdem ſubnatos, nunquam, vbi inuiolatos cuſtodiuiſſent, recidiuam ſe paſſos fuiſſe conſtanter affirment. Vulgus etiam, ſi in tales incidere contingat, ſtatim de occulto aut latente atque difficili aliquando capitis malo eoſdem ſuſpectos habet. Quæ in rerum ſuperſtitio experientiam, an verò experientia ſuperſtitionem conuincat, ad iudicium meum nunc non reuoco. Ego certè, vt nihil diſſimilem, vt in vulgi ſententiam propendo: ita ſeminarium huiuſmodi morborum, nõ tam inde argui, quàm ali, atque ne inuadant, hoc modo præueniri poſſe, de pilorum generationis cauſſis, euentibus, & curationibus, recepta Medicorum ſententia, doceri poſſe, accedente, quæ ex vulgo conſtat, & quaſi per manus tradita eſt, atteſtatione, ſentio. Europæis aliis innotuiſſe hoc capillorum vitium nondum comperi, vt nec pleriſque Germaniæ partibus Briſgois, Alſatis, Belgis, nonnulliſque Rheni tractibus quaſi endemium, vt popello noſtro notum eſt ſatis. Ciues hîc ipſe nouimus ſupra triginta, quorum aliqui vel hodie quoque ſuperſunt hoc capillitio inſignes. Vulgus Marenflechte, Marenvvurkung, vnd Schrötlins zopff, quaſi dicas contorſiones pilorum, vel Incuborum tricas, ſeu cincinnos, vocat; quod putet Incubos & Faunos noctu eoſdem ſugendo tractare. Alii Marenlock, hoc eſt, ſcrofarum tricas nominãt, quod his ſimiles à ſcrofarum collo enatas & propendentes aliquãdo obſeruent.*

Quod hiſtorias in ſpecie attinet, duas ipſe recenſet, vnam ex Io. Stadlero, Medico, alteram ex Moccio, & quidẽ propriis illorum verbis. Prima eſt talis *In memoriam mihi reuocas Nobilem Caſparum ab Hornſtein, Commendatoris Sigiſmundi in Alſatia, & in Burgundia Prouincialis, piè defuncti fratrem, quem cum Commendator ob impexam, contortam, & inexplicabilem barbam, quã horrificam præ ſe ferebat, aliquando acrius reprehenderet, ſuaque à menſa, virum 50. circiter annos natum, niſi eã præcideret, remouendum minaretur, non tam menſa primari, & aula excedere ſe velle liberè tum reſpondit, quàm inexplicabili planeque Gorgonea ſua carere velit. Accidit hoc anno Chriſti 1564. quum Friburgo Alſchuſam ob peſtem concederem.* Hæc ex Stadlero.

Altera talis eſt: *Nuper dum temerè quidam huiuſmodi tricas abſecat vetula, tridui decurſu ſupremum clauſit diem. Vſque enim adeo fatale clamitant iis, quibus incõſultò & friuolè læduntur. Licet alii alia quoque obtendant: ſcimus enim cui Comitiſſæ innotuerat, quæ monſtroſo hoc capillitio donata, ſæpiuſcule ceruicetenus reſciderat.* Hæc ex Moccio. Atque hucuſque Schenckius.

Audiui ego à quodam Duce militum, Vngaris hoc malum etiam nõ ignotum eſſe, atque hoc morbi genere nõ ſolùm homines, ſed & equos laborare; ſeque adduxiſſe ex Hungaria Dreſdam vſque equum, qui talem cirrum ſeu plicam ad pedes vſque pendulam habebat.

Ad Epiſtolam illam Rectoris Academiæ Zamoſcienſis, reſpondet peculiari libro, quem de Plica ſcripſit, Hercules Saxonia. Conſultationem quoque, Patauii 15. Cal Ianuar. anno 1599. habitam, edidit Io. Thomas Minadous, eãque de Helotide inſcripſit. De eadem quoque conſultationem edidit Rodericus à Fonſeca, quæ in 1. *conſult. eiuſd. tom.* 1. eſt: quæ omnia apud autores iſtos videri poterunt. An verò multùm Poloni his Italorum conſiliis adiuti ſint, penes ipſos ſit iudicium. Ingenuam puto confeſſionem Viri Clariſſimi, Domini D. Ioannis Preuotii, Medic. Profeſſoris in Gymnaſio Patauino primarii, qui in conſilio, Illuſtr. & Generoſ. Dn. Nicolao Sapieha, Magni Ducatus Lituaniæ ſupremo Vexillifero, & Comiti in Coden &c. dato, quod paulò poſt ſubiungam, ita ſcribit; Veneni huius natura ignoratur, vt verè mihi dixiſſe videatur vir Illuſtriſſimus, ruſticis prædia ſua incolentibus plura comperta eſſe de Plicæ origine, progreſſu, & curatione, quàm autoribus, qui de ea ſcripſerunt, quorum nulli hactenus contigit, Plica laborantẽ perfectæ ſanitati reſtituiſſe. Patauii plurima certè Profeſſores ibidem Medici tentarunt remedia; ſed omnia fruſtra. Ipſe idem Dn. Comes mihi retulit, quemdam Medicum Patauinum, ſignatura morbi quaſi adductũ (qui enim Plica perfecta laborant, quaſi ſerpentes pendulos è capite, & caput Gorgonis quaſi habere videntur) ſibi aliquot viperas comedendas exhibuiſſe; ſed nullo ſucceſſu. Alium Pſilothrum paraſſe, idque lixiuii loco clam ſibi ſuggerere voluiſſe, ſed monitũ à Germano, Medicinæ Studioſo, cui morbus hic planè incognitus non erat, & qui periculum, quod ex pilorum omnium eradicatione ſequuturum fuerat, agnoſcebat, illud reſpuiſſe. Etſi verò perfectam huius morbi cognitionem mihi arrogare

non

non auſim, atque alias morborum à cauſſa occulta pendentium perfecta cognitio non detur; tamē quæ ex cōuerſatione cum Domino Comite antea nominato, qui eodē morbo laborabat, de eius natura cognoui, & quid de eius cauſſa mihi videatur, breuiter proponam, atque hoc modo iis, qui in regionibus, quibus morbus hic familiaris eſt, viuunt, anſam dabo, vt quæ de hoc morbo cognita habent, in publicum proferant.

Nouus morbus mihi eſſe non videtur. Etſi enim Italiæ & pleriſque Europæ regionibus hactenus ignotus fuerit: tamen nullam video eſſe cauſſam, cur Poloniæ non multis retrò ſeculis familiaris eſſe potuerit, cùm cauſſæ, quæ eum hodie producunt, & tum adeſſe potuerint, Medici verò, qui eam deſcriberent, tum defuerint.

De natura autem eius principiò hoc monendum, morbum hunc nominetenus quidem à capillorum intricatione notum eſſe. Plicam tamen iſtam ſaltem criticum quaſi quiddam eſſe, ortum ex materiæ vitioſæ è corpore expulſione, & Plicam iſtam nihil periculi ægro afferre, ſæpeque ſine omni damno ad mortem vſque circumferri: id verò quod maximum ægro periculum minatur, eſt humor ille vitioſus, qui in corpore adhuc hærens grauiſſima illa ſymptomata, quæ in hiſtoria huius morbi ſupra enumerata ſunt, excitat, quę poſtea materia ad capillos detruſa ceſſāt.

Deinde & hoc hiſtoriæ addendum, in iis, qui eo grauiter laborant, non ſaltem capillos vitiari, ſed & vngues, præcipuè in pedibus, & maximè pollicibus, qui ſcabri, longi & nigri fiunt inſtar cornu hircini, quod in nominato Domino Comite obſeruaui, & aliis idem etiam accidere audiui.

Vitium autem hoc non ſine cauſſa ad morbos refertur, cùm pili è partium numero planè excludendi non ſint. Et quidem inter morbos conformationis, cùm pili nec figuram, quam naturaliter habere debent, retineant, nec ſinguli ſeorſum, vt debebant, exiſtant, ſed inter ſe variè complicentur; & ex multis pilis [illegible] cirrus fiat. Intemperiem tamen pilorum etiam [illegible], negandum non eſt; cùm humor præternaturalis affluat, & pili tales ſecti ſanguinē fundant.

Cauſſas quod attinet, primò quæ de incuborum, infantium non baptizatorum, & aliorum ſpectrorum in texendis hiſce plicis opera vulgò creduntur & traduntur, fabuloſa & ſuperſtitioſa eſſe, quiuis facilè perſpicit. A veneficio, vt alios morbos plurimos, ita & hoc capillorum vitium interdum prouenire poſſe, vel obſeruatio Dn. D. Chriſtophori Rumbaum, ciuis mei, quam in obſeruationibus Io. Schenckij ſenioris, *l. 7.* exſtare, Hercules Saxonia refert, his Rūbaumi verbis. *Anno 1590. vxori viri cuiuſdam, qui ex fecibus cereuiſiæ vinum aduſtum arte elicere ſolebat, Vratiſlauiæ, dum nimio ſubitoquè terrore propter incendium vicinorum ædium puerpera, ex menſium & lochiorum retentione peripneumonia corriperetur, in pulmonis abſceſſum phthiſinque ipſius incuria terminante, dum diu à me fruſtra cura eius: [illegible] quædam empirica acceſſit, ſuamque operam offerens auxilium præſens pollicita eſt. Quam dum ipſa non admitteret, indignabundam diraque comminantem domo excluderet, ſordes capitis, pexis, plicatis, compoſitiſque prius pro more capillis ſatis prolixis, aqua calida eaque ſimpliciſſima abluere tentauit. Verùm ad primam aquæ affuſionem, lateris alterius cincinni omnes, quaſi obducti adeo intricati ſunt ſubitò, vt nullo poſtea modo ingenioſè extricari poſſent, donec vitam cum morte commutauit. Atque hoc non niſi faſcino factum o[illegible]*

Verùm rarum hoc eſſe puto, & à cauſſa interna vitium hoc prouenire, vel id docet, quod etiam bruta iis in locis eo corripiantur. Qualis autē ille humor ſit, explicatu difficilimum eſt. Plerique ad humorem quemdam viſcidum huius mali cauſſam referunt. Verùm rem non tangunt. In multis enim corporibus & multis regionibus viſcidi humores generantur, qui tamen talem morbum non producunt. Neque enim dolores artuum, conuulſiones, & alia ſymptomata, ſaltem in humorem viſcidum referri poſſunt, neque ratio reddi, cur ſolùm ad capillos materia hæc detrudatur, & non ad alias partes. Quæ autem huius humoris natura ſit, corporis noſtri nutritio, & aliorum morborum generatio, nos aliquo modo docere poterit. Etſi enim omnes partes nutriantur ſanguine: tamen vt diuerſæ plantæ ex eadem terra quælibet ſibi familiare alimentum attrahit, teſte Hippocrate, *lib. de natur. hum. in text.* 1. ita etiam ex eadem maſſa ſanguinis in venis contenta, ſingulæ partes ſibi familiare nutrimentū attrahunt. Accidit præterea, vt ſi ſanguis minùs purus ſit, excrementitiū illud magis ad vnam, quàm ad alteram partem feratur. Id quod vel in Arthritide videre eſt, vbi materia illa ſeroſa, ſalſa, tartarea, aut quomodocunq; appellare libeat, magis ad articulos, quā ad loca carnoſa fertur. Documentū huius rei etiā præbet lapis oſteocolla, qui in fracturis oſſiū cōmodè exhibetur, quum eum ipſa oſſa attrahant, adeo vt cōpertum ſit, ex eius nimio vſu callos nimis magnos excreuiſſe. De qua re vide Guil. Fabriciū, *cent. 1. obſ. 91.* Ideoq; exiſtimo, in iis locis, vbi morbus hic endemius eſt, vitiū [illegible] loci & aquis ineſſe, quæ in Poloniā ex montibus Vngariæ defluunt (in Briſgoia, ſi ei regioni familiare hoc malum eſt, ex Alpibus) quod copioſum pilis nutrimētū ſuppeditat, reliquis verò partibus corporis inutile, imò noxiū, quod cū natura expellit ad pilos, reliquū corpus ab omni moleſtia liberatur, pili verò ſaltē vitioſi fiunt. Atq; id in mea ſententia me confirmat, quod Illuſtris Dn. Comes Nicolaus Sapieha mihi retulit, [illegible] fuiſſe in Polonia ruſticū, qui hoc morbo laborantes balneo curabat, cuius vſu primis ſeptem diebus ægri planè [illegible] toto corpore euadebant, pilis vna que [illegible]entibus, qui eiuſdem balnei vſu adhuc ſeptem diebus continuato, iterum decidebant, atque ita ægri ſanitatem recuperabant. Et quidem aquarum [illegible] nullarum admirandas vires eſſe, paſſim ex naturali [illegible] patet. Ita in Alpibus Rhetiæ, [illegible] vitio, bronchocele & [illegible] incolis adnaſcuntur, materia vitioſa ad glandulas in collo, & non in alium locum detruſa.

Non tamen aërem planè excluſum velim, qui & ipſe magnam in corporibus noſtris alterandis vim habet; facitque vt in hiſce vel illis regionibus & corporibus, hi vel illi humores generentur. Licet is hanc vim non ex ſe, ſed ex vaporibus, qui ex aquis & terra, quam aqua alluit & perluit, attolluntur, accipiat. Atq; hac ratione malum hoc non Poloniæ toti, ſed certis eius locis endemiū eſt, cū ibi ſemper graſſetur, neq; in alias regiones inde diſſeminetur; nullo verò modo epidemium, vt vult Hercules Saxonia, *Pract. Med. lib. 10. de Plica, cap. 7.* quem morbi epidemii & endemii naturam non rectè adſequi & deſcribere, iam *in Inſtit. lib. 2. part. 1. c. p. 11.* dictum.

Defertur autem ad pilos iſta materia, non forma vaporū, vt nonnulli volunt, ſed cū ipſo ſanguine, qui vt aliarum partium omnium, ita etiam pilorum nutrimentū eſt, vt ſupra, *capite* 10. docuimus. Quod vel ex eo patet, quod pili in plicā diſſecti ſanguinē fundunt. Quod tamen, etiam interdū in vicinis regionibus quidam hoc morbo laborant, id vel à genio illius loci cognato, vel à parentibus prouenire poteſt. Vt enim arthritici arthriticos generant; ita & plica laborantes vitioſam ad eūdem morbū generandū diſpoſitionē, in ſobolem transfundere poſſe, impoſſibile nō eſt, doceatq; id experientia. Filius prædicti Domini Comitis ſexennis primùm, iam plicas aliquot in pilis capitis habebat, idemq; etiam aliis accidit. Noui militem ſenem, qui plicā in occipitio habebat, & de cauſſa morbi interrogatus (nam Germanus erat è

Thuringia ortus) reſpondebat, morbum hunc ſibi hæreditarium eſſe, matrem enim ſuam ſeptem plicas duarum vlnarum lõgitudine ad mortem vſq; habuiſſe. Idem referebat, cum in Vngaria militaſſet, & à Turcis captus fuiſſet, herum, pro more gentis, omnes pilos, & vnà plicam abſcindi curaſſe, indeque ſe cœcum euaſiſſe. Cùm verò per interpretem hero cœcitatis cauſſam expoſuiſſet, & impetraſſet ab eo, vt pilos renaſci ſineret, viſum poſtea recuperaſſe.

Signa Diagnoſtica.

Signa addere opus nõ eſt, cùm illa ſatis ex hiſtoria huius morbi ſupra recenſita pateant. Vt cauſſas eorum, quæ in hoc morbo accidunt, paucis reddamus, primò, ſi materia iſta morbo huius, ſiue maligna ſit, ſiue ſimpliciter ad alendas corporis partes reliquas, præter pilos, inutilis, copioſius in venis cumuletur, à natura, cui moleſta eſt, à partibus nobilioribus ad exteriores protruditur, vnde oſſa infringuntur, artus laxantur, caput, pedes, manus, omnes, omneſque artus & iuncturæ dolore infeſtantur, cõuulſiones excitantur, & membra contrahuntur. Si verò natura fortior victrix ſit, tandẽ eã ad capillos, capitis præcipuè, cũ quib. materia hæc maximam cognationem habet (ſicut in arthriticis cauſſa arthritidis cum articulis) protrudit, vnde furfures & pediculi in capite copioſè generantur, & ex materiæ nimia copia & luxurie ipſi capilli inter ſe cõplicãtur, vt nulla arte vel labore ſeparari queãt, ſecti etiam ſanguinem fundant.

Prognoſtica.

1. Ipſum malum, niſi materia ad capillos detrudatur, ſatis periculoſum eſt, & grauiſſimi morbi ac ſymptomata, in omnib. pæne partibus, ad quas materia detruditur, excitantur, vt modò dictum.

2. Si verò natura rectè agens & quaſi per criſin materiam hanc ad capillos detrudat, vitium quidem iſtud capillorum excitatur, ab aliis verò malis homo immunis eſt, cum quidquid vitioſi eiuſmodi materiæ in corpore ſupereſt, natura ad capillos detrudere ſoleat, & multi cum talibus plicis ſatis commodè ad finem vſque vitæ viuunt.

3. Si verò tales plicæ temere præcidantur, cœcitas & alia grauiſſima mala inde excitantur; neque id fabuloſũ eſt, ſed ipſa experientia ſæpe id docuit; vt vel militis illius, cuius ſupra *de cauſſis* mentionem feci exemplum docet. Accidit autem hoc, non, quod nonnulli volunt, quod plicis iſtis reſectis, caput aëri frigido exponatur: cùm id pileo, vel alio tegumẽto impoſito facilè præcaueri poſſit: ſed quia locus, in quem natura vitioſos humores protrudere, ſolita erat, tollitur, materieq; exitus denegatur, eiuſque euacuatio impeditur. Atq; idem accidit hîc, quod in vlceribus antiquis. Hæc enim niſi corpus bene mũdetur prius, non ſine periculo ſanantur; ſicut & fonticuli, ſi aliquandiu fluxerint, non ſine periculo occluduntur.

4. Si tamen in corpore vitioſa talis materia nulla amplius reliqua ſit; temporis progreſſu ipſæ plicæ ſpontè decidunt; & propterea etiam tali amplius materia non præſente, quod tamen cognoſcere difficile eſt, plicas reſecare liceret.

Curatio.

Curationem huius morbi perfectam omnino incognitam eſſe puto. Quod ideo proculdubio accidit, quod in illis Poloniæ locis, quibus morbus iſte endemius eſt, pauci Medici hactenus vixerint, qui ex iis, quę vulgo de hoc morbo eiuſq; curatione nota ſunt, methodum artificioſam conſtituere potuerint.

Hoc primò certum eſt, purgationes & venæſectionẽ parum in hoc prodeſſe, ſed ſæpe nocere. Ita enim Rector Academiæ Zemoſcienſis ad Medicos Patauinos ſcribit. Purgationibus vſitatis ſi huic morbo medeare, ægreſcit & exſuperat magis, quod noxios humores nequeat ſuperare purgatio, ſed commotos per totum corpus diſpergat. Tanto enim dolore omniũ deinceps mẽbrorum, hac affecti peſte ardent, vt ad cruciatus acerbitatem nihil poſſit eſſe acrius. Idẽ confirmat Hercules Saxonia, qui *loco alleg.* ex epiſtola Illuſtriſſimæ cuiuſdã matronæ Polonæ, quæ hoc morbo laborabat, ſcribit, illam vena in cubito ſecta, confeſtim ſæuiſſimos in eo brachio dolores cũ tumore œdematoſo paſſam eſſe: pari quoq; ratione in pedibus vena aperta, dolores acerbiſſimos in vtroq; crure ad malleolos excitatos fuiſſe. Idem, *ibid.* ſcribit, Illuſtrem quemdã Capitaneum Polonũ, Ioachimũ de Ocieſno, ſibi retuliſſe, ſe multos vidiſſe cœcos, quoſdam claudos, alios aliter affectos, qui in hos affectus purgationibus in initio adhibitis inciderint. Id quod etiam in ſcorbuto accidit, cuius ſymptomata plerumque purgantium vſu exaſperantur.

Tutiſſimum ergo fuerit, experientia duce operam dare, vt materia illa vitioſa quàprimum ad capillos, quo tendit, euocetur. Qua in re ipſa tutiſſimum fuerit, iterum experientiam ſequi, qua conſtat, lotiones è planta, quæ brancæ vrſinæ nomine nota eſt, parata plurimum poſſe.

An internis medicamẽtis idem præſtari poſſit, mihi ſanè incognitum eſt. Brancæ tamen vrſinæ mentio in memoriam mihi reuocat potum, qui in patria mea vrbe Vratiſlauia, proculdubio ex Polonia eo delatus, in vſu eſt, & ex branca vrſina paratur; & vulgo nomine Polonico *Barſioz*, ſeu vt Germani pronũciant *Barzſch* appellatur, quo febricitantes, & inprimis helluones poſt pocula heſterna in iuſculis & potu ad ſitim ſedandam vtuntur. Paratur autẽ hoc modo. Folia brancæ vrſinæ ſiccata coquuntur in aquę ſ. q. vt decoctum ſaltem colorẽ flauum, non puniceũ, contrahat. Decocto fermẽti aliquid, vel panis biſcocti ex puluere brancæ vrſinæ cum fermento acido panis ſiliginei parati, additur, & in loco tepido aliquot diebus efferueſcere & fermentari permittitur, donec ſaporem acidiuſculum contrahat. Potus verò iſte an aliquid ad expellendam materiam in hoc morbo præſtet, experiẽtia conſulẽda eſt. Eorũ a. qui in iſtis locis viuunt, fuerit, medicamẽta, quæ vſus profuiſſe docuit, in publicũ conferre, vt experientiis collocatis tandẽ methodus hunc morbum curandi conſtitui poſſit.

Cæterùm cum plica nonnulla ſymptomata cum Scorbuto habeat communia, vt ſunt artuum dolores, contractiones, & ſimilia, & vtroque morbo laborauerit Illuſtriſſimus Dn. Comes Nicolaus Sapieha, hiſtoriam eius morbi hîc apponere libet, quæ iis, quæ modò de Plica, *lib. 3. Pract. de ſcorbuto*, diximus, lucem aliquam addet.

Hiſtoria morbi Generoſi & Illuſtriſſimi Dn. Nicolai Sapieha, Comitis in Coden, Vexilliferi ſupremi magni Ducatus Lituaniæ &c.

Plicam Illuſtr. Dn. Comes, proculdubio in patria, ex cauſſa cũ popularibus communi contraxit: ſcorbutum verò ex variis in diæta erroribus, in variis & moleſtis per totã pæne Europam itineribus commiſſis, & hos ſequente Quartana. Cùm enim æſtate, vt ipſe mihi retulit, per mõtes Pyrenęos è Gallia in Hiſpaniã iter feciſſet, & in eo vinũ corruptum & vermiloſum ex vtribus bibiſſet, ſequente autũno in Hiſpania in Quartanã incidit. Cuius lõgitudinis cũ eſſet impatiẽs methodicæ curationis pertęſus, militi cuidã ſe curandum commiſit, qui ſumſit aliquot pocula

vini Hiſpanici fortiſſimi, & in id puluerem omnis generis aromatum conіecit, vinumque id ipſi ad ſatietatem, imò pæne ad ebrietatem bibendum præbuit, quo febrem continuam accendit, quæ quidem non diu durauit, & Quartanam ſuſtulit, talem tamen viſceribus & humoribus dyſcraſiam impreſſit, è quâ poſtea Scorbutus ortus eſt. Qui cùm ipſum in patria grauiter affligeret, nec tamen, quid morbi eſſet, ſatis intelligeret, Patauium profectus, Medicorum clariſſimorum curæ ibi ſe commiſit. Verùm valetudinem, quam ſperauerat, non recuperauit, ideoque in patriam cum ſequenti Conſilio dimiſſus eſt.

Conſilium Clar. & Excell. Dn. D. Iohannis Preuotij, Profeſſoris Medicinæ in Gymnaſio Patauino Primarij.

De morbis, quos multiplices patitur vir Illuſtriſſimus, prolixè agere neque eſt mihi conſilium, cùm a præſtantiſſimis viris fuſiſſima oratione de iis diſceptatum eſſe non neſciam; neque permittit ratio aut mea valetudinis nondum confirmata aut exoptata ſalutis à viro Illuſtriſſimo, cui auxilia magis, quam verba, neceſſaria eſſe, non dubitò. Perſtringam ergo rem totam breuiſſimè, & quid de ea ſentiam ingenuè eloquar, non vt iudicium meum interponam grauiſſimorum virorum ſententiæ, ſed vt Illuſtriſſimi viri petitioni morem geram, & ſi qua re illius ſalutem adiuuare poſſum, Chriſtiani hominis officio non deſim. Duplex igitur ægritudinum genus Illuſtriſſimum Dominum male afficere videtur; alterum manifeſtiſſimum à cauſſis vulgo notis & confeſſis pendens; alterum occultum, cuius cauſſa adhuc obſcura, neque ſatis à quoquam explicata eſſe videntur. Manifeſtus eſt Catarrhus materia craſſa, tenacis, alba, ſæpius inſipida, rarò mordacis ad oris partes, interdum etiam ad ſtomachum defluentis. Præterea dolor eximius infimi ventris per longa interualla repetens cum ventris adſtrictione, & quodam tenſionis ſenſu circa vmbilici, hypochondriique præſertim ſiniſtri, nonnunquam etiam lumborum regionem moleſto, qui quidem copioſi flatus, mucoſique excrementi euacuatione deſinere conſueuit. His addenda nephritis, & vigiliæ; hæc quidem ſatis familiaris & frequens, cum plurimas noctes ducat inſomnes; illa verò iam olim valde moleſta, cum vrina rubore, ardore, & arenularum excretione. Quorum omnium malorum cauſſas à praua internorum viſcerum conſtitutione, indeque ortis varij generis excrementis deriuari manifeſtum eſt; Cerebrum quippe humidius non ſine aliqua innati caloris imbecillitate, ab ingenti vulnere Pariſiis accepto contracta, plurimum pituitæ progignit; accedente potiſſimum conſenſu viſcerum naturalium; hinc iecoris caliditate ſua multos vapores eleuantis, hinc ventriculi frigidi, & aduentitia humiditate affecti alimentum totius corporis crudiori ſucco inquinantis, caputque replentis, hinc lienis, & meſenterii obſtructi ſurſum effumantis. Itaque pituita in capite congeſta partim ſua copia & pondere viam ſibi ad decliues partes parat; partim expultricis conatu deturbata ad os ſtomachumque ruit, dentium alueolos laxat, moleſtiamque in deglutiendo ſubinde excitat. Eadem in ventriculo magis adaucta ob propriam ipſius intemperiem, infert inappetentiam, & ex agitatione debilique calore in flatus verſa, dolorem inteſtinorum cum alui ſtypticitate, ob impeditam præcipuè fibrarum tranſuerſarum flatu diſtentarum contractionem, qua fecum deſcenſus adiuuatur. At feruidior halitus aduſti ſanguinis, & vtriuſque bilis à iecore locisque obſtructis exſurgens ſomnum perturbat, nocturno potiſſimum tempore, quo ex ſpirituum & ſanguinis ad interna recurſu maiores fieri contingit euaporationes. Nec mirum, aliquando ſuccendi febrem non modò ephemeram ex doloris vehementia, ſed etiam periodicam tertianæ ſpuriæ naturam referentem; ſiquidem auctis interdum obſtructionibus, copioſa ac difformia excrementa omnis generis ſibi permixta nullo negotio corrumpuntur. Ex hac porrò multiplici colluuie renibus calidioribus communicata, ibique retenta & concreſcere potuerunt arenulæ, tenuiorum partium à valido calore abſumptione, & generari nephriticus dolor copioſa materia ad vreteres impacta, facilemque ac citum exitum non habente.

Occultarum vero ægritudinum aliæ ſimpliciter ſunt tales, de quarum exiſtentia dubitari poteſt: aliæ ſunt ſolummodò occulta quo ad eſſentiam & naturam, cum reuocari non debeat in controuerſiam, an Illuſtriſſimus Dominus illis detineatur. Simpliciter occultum eſt veneficium, de quo habet vir Illuſtriſſimus non irrationabiles dubitandi cauſſas; cum in ſuis lectis ſæpe repertas referat admirandas figuras magicas, oſſeas, cereas, alteriuſque materiæ; ſigna item & characteres, quibus venefici ad hominum perniciem abutuntur; habuerit denique potentiſſimos & iniquiſſimos hoſtes, à quibus propriam ſalutem omni inſidiarum genere oppugnatam fuiſſe non dubitat. Cum itaque veneficio variè immutari poſſe corpora confeſſum ſit, ac iidem frequenter accidant effectus, quos etiam naturales humorum motus in malè affecto corpore edere conſueuerunt: fit, vt medici nulla habeant propria ſigna, quibus conſtanter explorare & affirmare poſſint, abeſſe, vel adeſſe veneficium. Quod in caſu Illuſtriſſimi viri omnino fatendum eſt. Neque enim audeat vllus, niſi proteruus & de Philoſophia Chriſtiana malè ſentiens, dubitare, in relatæ ſuſpiciones veneficium frequenter comitentur; vt propterea veneficium non adeſſe, nulli euidenti argumento conuinci poſſit. Ac ſi fortaſſe quiſpiam dicat, ſupernacaneam eſſe hanc dubitationem, cum in varia & ſatis manifeſta humorum vitia referri poſſint omnia, quæ patitur accidentia; ſciat à cauſſa ſupernaturali variè affectos, licet naturales effectus edant, non ita corrigi & compeſci poſſe medicis auxiliis, quemadmodum vitiati, prauiue impetum à naturali & ſenſibili cauſſa ſumentes corriguntur; vt ſi veneficii cognitio ad proximam morbi cauſſam aſſequendam non valde referat: plurimum tamen faciat ad prædicendam curationis facilitatem, morbique exitum præſagiendum. Vtinam à viro Illuſtriſſimo abſit hæc infectio, quæ ſanè pertinaciſſimam omni ex parte atque impeditiſſimam redderet curationem. Duo verò alia ſunt occulta mala quibus affici virum Illuſtriſſimum planè affirmo: ſcorbutus, & plica; quorum natura vti abſtruſa eſt, & à nemine hactenus demonſtrata; ita manifeſtiſſima ſunt accidentia. Ac plicam quidem ex capillorum cirris inexplicabilibus (vt alias notas breuitatis ſtudio prætermittam) omnes agnoſcunt & fatentur: cauſſam verò propriam omnino ignorant, licet de communi aliquid probabiliter dicant, ad perfectam mali curationem conſtituendam ſatis eſſe non poteſt. Certum eſt, lento aliquo excremento tertiæ coctionis capitis, per ſuturas & poros exſudante capillos conglutinari atque calamiſtrari, quo per capillorum abſciſſionem cohibito, incidente liberius aere in apertos poros, grauiſſima ſubſequantur accidentia: certum quoque eſt, vitioſarum aquarum potu, aut halitibus aëri permixtis longa mora eam labem tandem contrahi, vt propterea fontium fluminumque Illuſtriſſimo viro notiſſimorum incolis endemium ſit hoc malum: neque dubitari poteſt, eos, qui capite ſunt imbecilliori, citius grauiuſque infici. At illud planè occultum eſſe videtur, cuius generis ſit illud excrementum, quo veneno infectum; qua ratione capiti potius, quam aliis partibus infeſtum, cur tractu temporis ſponte euaneſcat; remediis autem euocantibus & alexipharmacis non cedat, vnde eximiam illam & planè admirandam conglutinandi vim obtineat. Neque enim in manifeſtas cuiuſuis humoris qualitates primas aut ſecundas referri hæc poſſunt; licet pro maiori aut minori prauorum humorum generatione magis aut minus ſerpere poſſe, atque confirmari luem fatendum ſit. Hoc totum dici poteſt, quod in omnibus aliis venenis explicandis vſu venit; eas aquas, earumque halitus veneno infici hac proprietate donato, quod capiti ſit infeſtius, capillorum radici tenacius infigatur, eos mire vinciat & intorqueat, remediiſque omnibus pertinaciſſimè reſiſtat, ob ignoratam peculiarē eius veneni naturam & generationem, vt verè mihi dixiſſe videatur vir Illuſtriſſimus, ruſticis prædia ſua incolentibus

plura

plura comperta eſſe de plica orgine, progreſſu & curatione, quàm autoribus, qui de ea ſcripſerunt, quorum nulli hactenus contingit, plica laborantem perfectæ ſanitati reſtituiſſe. At Scorbutus paullò grauius malum cenſendum eſt, cum in totum ſanguinem ſerpat, eiuſque corruptione inualeſcente inferre tandem poſſit interitum; quem incurata intactaque plica nulli fortaſſe vnquam attulit. Vt meritò ſollicitus ſit de hoc malo vir Illuſtriſſimus ac ſeriò doleat, vix aliquam illius haberi rationem in hac vrbe, vbi ſcorbuto infectus vix aliquando comparuit. Ego licet duos Hollandos, & vnum Anglum ſcorbuto exquiſito affectos partim Venetiis, partim Pataui viderim; nullam mihi adhiberi cupio fidem: ſed ex iis, quæ Foreſtus, Eugalenus, Sennertus *de Scorbuto verè & oculata fide innumeriſque hiſtoriis comprobata ſcripſerunt, abſque dubio affirmo Illuſtriſſimum Dominum Scorbuto detineri. Nam ſi labiorum tumorem, & putridarum gingiuarum flacceſcentiam, confirmati ſcorbuti accidentia, excipias; omnia alia adſunt ſcorbuti indicia, nempe multus & diuturnus olim vſus ſalitarum fumoque induratarum carnium, quibus militaris vita in ſeptentrionali tractu valde addicta eſt; adhac vacillatio dentium cum aliquo gingiuarum pruritu; partium, præcipuè internarum, continua & ingens laſſitudo; ſiniſtri hypochōdrii atque meſenterii tenſio; lataque exanthemata, modo ſubliuida, modo rubra toto corpore hinc inde continuò efflorescentia ſine febre, quod pathonomicum ſcorbuti Symptoma eſſe cenſetur. Accedit, virum Illuſtriſſimum adhinc triennium manifeſtè laboraſſe ſcorbuto, & medicum, qui eius præerat curationi, in ſcorbuti cognitione exercitatiſſimū diſcedenti liberè dixiſſe, nō contemnendas eſſe ſcorbuti reliquias, quibus opportunè occurrendū eſſet. Cæterū ſcorbuti nomen ideo fortaſſe parui faciunt Italiæ medici, quod dicta omnia accidentia in euidentes neque inſolentibus & olim inauditis nominibus appellatas cauſſas referri poſſe animaduertant. Nam aduſtæ ichoribuſque contaminatæ melancholiæ redundantia (qualem in Illuſtriſſimo viro adeſſe oſtendunt iecoris æſtus, lienis imbecillitas, familiaris hæmorrhoidum fluxus, multuſque ſalſi ac terreni cibi vſus) laſſitudinem parere poteſt, magis autem in partibus internis, ad quas humor ſua grauitate procumbit: adhæc vires infringit, corpuſq; eneruat & extenuat alimenti corruptione: viſcera naturalia ſui copia atque craſſitie tendit, obſtruitq; diffuſi ichoris cum ſanguine feruido permixtione varias exoriri maculas non eſt mirandum, & ſua tenuitate feruidior illa exuſti humoris pars ad ambitum corporis facilè feratur; & irritata internorum viſcerum expultrice facultate per cutem laxam, poroſam, imbecillem haud ægrè expurgetur. Itaque nihil cauſſæ eſſe videtur, cur nouo & inuſitato Scorbuti nomine in rebus notis explicandis abutamur. Verùm quàm multos ægros huiuſmodi ratiocinatio perdiderit legere eſt apud Scorbuti Scriptores; qui paſſim & vno ore affirmant, nullum ſcorbuto affectum, qui remediis manifeſta qualitate duntaxat agentibus, melancholiamque aduſtam euacuantibus, contemperantibus, viſcerumque obſtructiones tollentibus, tametſi à Celeberrimis viris adminiſtratis curatus fuerit, perſanatum fuiſſe; eo quòd melancholicus ſanguis peculiarem & propè indicibilem in Scorbuto contrahat corruptionem, quæ propriis Alexipharmacis melancholiam aduſtam alioquin irritantibus & efferantibus, ſi manifeſtas qualitates ſpectes, expugnari debeat. Nam cochlearia, beccabunga, quædam naſturcii & Sii genera omnia acerrima; quibus ſolis cedit Scorbutus; cum tertium caliditatis gradum attingant, ac deſiccent; vitia melancholiæ aduſtæ, omneſque eius cauſſas vehementer augerent, niſi alexipharmaca qualitate ſcorbuticæ ſanguinis corruptioni aduerſarentur. Atque huius corruptionis comitem eſſe dictam macularum efflorescentiam in cute, ex eo colligitur, quod in aliis regionibus meridionalibus, in quibus aduſti humores ſæpe dominantur, tales efflorescentiæ non apparent ſine febre. Cum itaque Scorbuti vox aliquid vtile deſignet ad curationem; non eſt explodenda tanquam inſolens & inaudita veteribus medicis, quibus æque incognitum fuit plicæ, luis venereæ, & morbillorum nomen. Quod ſi hæc ita ſunt, concipere poteſt vir illuſtriſſimus aliquam ſpem melioris ſanitatis ratione catarrhi, doloris ventris & vigiliæ, ope remediorum Italicorum: in Plica autem & Scorbuti cura proficere quid poſſit non intelligo. Plicæ remedium eſt incognitum, & ſcit vir Illuſtriſſimus neminem hactenus vel hîc vel alibi medicorum ope ab hoc malo perfectè liberatum eſſe. Et quod Illuſtriſſimus Vir à Medicis expectare non poteſt, beneficio naturæ fortaſſe conſequetur intra 4. vel 5. annos; cum obſeruatum ſit, adultos vel 14. vel 17. anno plica per ſe decidente neque ampliùs renaſcente liberari. Scorbuti verò alexipharmacis caret Italiæ, in quam illata ægerrimè propagantur; & vix in alterum annum conſeruatur. Quid ergo faciendum? Id nempe, vt optima cum ratione inchoatæ curationi, quæ ventriculum poteſt corroborare, caput ſiccare, virulentum plicæ excrementum vtcunque foras trahere, ope decocti, & extremo aquarum thermalium vſu, nec non calidorum oleorum ad ſtomachum ſtillicidio inſiſtat ferè vſque ad Aprilis finem, aut initium Maii; ſi tamdiu vim perferre poterit horum exiccantium medicamentorum: Tum verò curando ſcorbutico incumbat, id eſt, vtatur herbarum aperientium decoctis, admixta alexipharmacorum ea copia, quam indicauerit medicus in hac curatione exercitatus. Omninò curatio Scorbuti in eo erit præcipuè poſita, vt quæ obſtructiones reſerant, (quorum delectus medici, qui curæ præerit, iudicio relinquendus eſt) antiſcorbuticis remediis perpetuò contemperentur. Quorum cauſſa proficiſcendū puto ad Septentrionalia loca, & maturè proficiſcendum, vt herbas adhuc vigentes & ſucci plenas reperiat: aiunt enim antiſcorbuticas herbas ſucco magis, quā Decocto aut alia ratione opitulari. Medicum noſtra ætate celeberrimum, atque in Scorbuti cognitione atque curatione exercitatiſſimum,* Danielem Sennertum *adeat; huius conſilio ſe committat; atque adeo ab eo, poſt Deum, ſalutem periculoſiſſimi mali ſperet: Viuit VVitteberga, vbi nota & familiaria ſunt Scorbuti antidota. Quod ſi ante hyemem hydrotico capitali decocto rurſum decreuerit vti ad capitis ventriſque roborationem, & craſſi cuiuſcunque excrementi euocationem, id ſpōtaneæ plicæ curationi accelerandæ proficuum fore arbitror. Iecur quantumuis æſtuare videatur, atque valida refrigerantia poſtulare: ſatius eſt tamen æſtiuo tempore victu refrigerante vti quam medicamentis; ſiquidem languidus & excarneis ventriculus horum vſu nullo negotio exſoluitur; & refrigerantium vſu efferari plicam obſeruatum eſt. Atque hæc ſunt Illuſtriſſime Domine, quæ mihi ſcribenda viſa ſūt, vt petitioni tuæ ſatisfacerem. Abſtinui à remediorum cenſu; quod omnia in Italia ſumenda iam prudentiſſimè præſcripta & continuè vſurpata, vixque vlla mutatione facta continua eſſe ſciam: quæ verò in Saxonia vel alibi ad Scorbuti curationem præſcribentur, explorato ſtatu, in quo Vir Illuſtriſſimus eſſe comperietur poſt itinerum labores, & continuandæ adhuc curationis periculum faciendum, varia ratione accommodanda erunt ad corporis neceſſitatem, viroque expertiſſimo ne inſinuari quidem ſine arrogantia poſſunt: Faxit Deus Opt. Max. vt Illuſtriſſimi Viri vota atque itinera bene fortunent.*

Ioannes Preuotius.

Verùm in patriam reuerſus, cùm nullam morbi alleuiationem ſentiret, ſed is indies ingraueſceret; Conſilium Clariſſimi Domini Preuotii ſecutus, litteras ad me 28. die Maii anno 1628. Codnâ ſcripſit, ſuūque propoſitum de itinere VVittebergam, valetudinis gratia, ſuſcipiendo, iis mihi aperuit. Cùm verò cognati & amici in tanta corporis imbecillitate iter diſſuadent, nec viuum huc venturum putarent, iter ad autumnum vſque diſtulit. Verùm cùm morbus indies inualeſceret, tandem viæ ſe accinxit, & menſe Nouembri eiuſdem anni, lectica geſtatus, itinere per Poloniā & Sileſiam circiter centum milliar. Germanic. confectio huc VVittebergam venit; ſed vix ſemiuiuus. Nam cute tātùm & oſſib. hærebat, nec manus aut pedes mouere poterat, imò nec caput. Verum malo

hiſtoriam eius ſtatus & morbi Medici eius domeſtici, quem ſecum ex Italia duxerat, Viri Excellentiſſimi, Domini *Franciſci Miſtrucii*, Foroiulienſis, Med. Doctoris, verbis, quàm meis, recenſere, qui morbum Domini Comitis hoc modo deſcriptum mihi exhibuit.

Inter præclara illa, quibus olim ſingulari cum admiratione floruit antiquitas, præclara ſemper & laudabilis ea fuit conſuetudo, Vir Clariſſime, cùm Delphos proficiſceretur, vt de ancipiti aliquando ab Apollonis Pythii Oraculo toto terrarum orbe celeberrimo reſponſum acciperent. Veterum more Generoſus ac Illuſtriſſimus Comes, Dominus Nicolaus Sapieha, generalis vexillifer Magni Ducatus Lituaniæ, de propria incolumitate ſollicitus, poſt tot tamquè varia medicamenta experta, poſt tot reſponſa accepta, & in propria patria Polonia, & in Italia, tandem hoc tempore VVittenbergam (non Delphos, ſed alteras mehercule Athenas) confugit, vt Vos iam conſulat, pene dixerim, ſapientiſſima medicinæ oracula; à vobis omnino, ſi humanitus vnquam opem, quam ſtudioſè implorat conſecuturus. Hiſtoriam ego (poſtquam id mihi imponitur) ſummatim profectò, diſtinctè tamen recenſebo, & pauca illa, quæ ad malum huiuſmodi profligandum in mentem veniet, ea qua decet modeſtia præſcribam, omnia alioquin ad iudicium tuum perſpicaciſſimum referens, tanquam ad lydium lapidem elegantiùs expolienda.

Principalis affectio, de qua valde ſollicitatur Illuſtriſſimus, tanquam illa, quæ bis aut ter mortem præ foribus eſſe denunciauerit, eſt pertinax & crudelis dolor totius ventris inferioris, modò in dextro, modò in ſiniſtro hypochondrio, modò circa vmbilicum perſiſtens. Iam ſeptimus agitur annus, ex quo immanes iſti cruciatus ſuos habent recurſus adeò pertinaces, vt & ægrum & medicum (liberè dicam) iam ferè in deſperationem egerint, tantum abeſt, vt hactenus vllo medicamento ceſſerint. Iam annus cum dimidio eſt elapſus, ex quo ego curæ Illuſtriſſimi ſum addictus, in quo tempore, qualiter morbus ſe habuerit, tantummodo dicam, ne fiat inanis repetitio antecedentium, quæ (vti mihi relatum fuit) eundem ferè ſemper ſeruarunt tenorem. In iſto itaque temporis ſpatio ita ferè res ſe habuit. In menſe Iulij ex Italia venimus Gracouiam, vbi Illuſtriſſimus ſtatim curæ cuiuſdam Medici ſcorbuti curationem profitentis ſe commiſit, qui poſtpoſito Hippocratis conſilio, quod ſub cane & ante canem difficiles ſunt medicationes, nullo habito reſpectu, quod Illuſtriſſimus tunc temporis potius indigebat quiete, propter multa ex tam longo itinere perpeſſa incommoda, quàm noua medicamentorum agitatione, cepit illi medicamenta iſta ſcorbutica exhibere, veluti ſyrupum cochleariæ, ſuccum eiuſdem herbæ, & alia huius ordinis, additis pulueribus & potionibus aliquibus purgantibus, in quibus medicamentis, ſine vllo apparente beneficio, per ſex hebdomadas perſeuerauit Medicus iſte. Tandem videns Illuſtriſſimus, quod nihil boni cum illo ageretur, cogitauit de diſceſſu, & ita circa finem Auguſti Lublinum venimus; vbi quamprimùm immanes iſti cruciatus adorti ſunt illum in toto ventre inferiori, lumborum regionem pertingentes, qui non niſi poſt longas difficultates, & multam eductionem, tum per ſuperiora, vomitus ſpontanei beneficio, tum per inferiora, clyſterium frequenti vſurpatione, materiæ cuiuſdam mucoſæ, albæ, inſipidæ, modò tenuis, amaræ, flauæ, aliquando fuſcæ, & copia flatus intermiſerunt: in quo dolore aluus, adeò erat adſtricta, vt nec clyſteria, alioquin purgantia, niſi maxima cum difficultate redderet: vrina pariter rubra maximo conatu excernebatur, cum ingenti dolore circa renes, quæ poſtea miteſcente dolore copioſior fluebat cum multa excretione arenularum rubrarum. Ita ſedato dolore circa finem Octobris Lublino venimus Codnam, quæ eſt ciuitas Illuſtriſſimi; ſed non longè poſt noſtrum aduentum redeunt obſtructiones, recrudeſcunt dolores cum frequenti animi deliquio, (veluti & modò illi contigit in itinere,) vt de ſalute penitus deſperaretur; in quibus etſi ſubtus adhibitis mollientibus & ſuperiùs vſurpatis vacuantibus, aluus recludatur ac excrementa omnis generis, veluti ſupra dictum eſt, eiiciantur aliqua euidenti leuatione, non minori vehementia, redit tamen morbus, nouis ſemper ſuccedentibus obſtructionibus, nec huc uſque extirpari potuit, immo in menſe Auguſti proximè præterito, poſt aſſumptum decoctum Chinæ per dies quadraginta circiter, adeo inualuit morbus, ita dolores crudeliter illum torſerunt, vt nec lecto dimoueri, vix loqui, vix ſpiritum trahere poſſet; & in ipſo itinere inter tuſſiendum ter adeo interturbata fuit reſpiratio, vt de ſuffocatione omnino dubitaretur. Sciendum præterea eſt, quod præter intolerabiles dolores, qui in omnibus ventris partibus ſentiuntur, alij etiam aliquando in toto dorſo extenduntur, & ad extremos artus, maximè vero ad brachiorum & pedum articulos tranſeunt; immo in iſto itinere tantos ac tales ſenſit dolores circa iſtas partes, poſt ventris inferioris cruciatus, vt antehac nunquam tales paſſus fuerit; nam, veluti & modo potuiſti obſeruare, vir Excellentiſſime, vix ſomnum capere, vix illas loco mouere potuit; ad quos dolores tandem ſequuta eſt paralyſis, non quidem legitima, manuum ac pedum, cum tabe & ſqualore omnium membrorum, vti inſpicienti apparet. Obſeruandum etiam eſt, quod iſti dolores frequentiùs modò recurrunt, quàm facerent præteritis annis, quibus modo, veluti & antea, occurrebat aliquando: adnectitur pruriginoſa flaueſcentia ac excreſcentia gingiuarum, cum maculis quibuſdam rubris, inſtar morſus pulicum, in dorſo præcipuè & cruribus apparentibus, quæ ſenſim ad liuorem tendentes, tandem euaneſcunt. Et quamuis dolores abdominis aliquando intermittant; nihilominus perſeuerat macies & ingens laſſitudo totius corporis ſtat paralyſis & dolor iuncturarum cum tanta alui adſtrictione, vt nec tantillum quidem ſpontaneè excernat: quare ſæpe aloe roſata, & interpoſitis diebus clyſteribus eſt ſtimulanda, quod ſi vel vnica dies intermittatur euacuatio, iam cruciatus emergunt; & mirabile eſt, videre, quantam copiam excrementorum omnis generis, ſed præcipuè bilis & phlegmatis mucoſi ſingula die indeficienter beneficio horum medicamentorum excernat: nihilominus tamen morbus obſtinatè perſiſtit. Iſtis purgantibus medicamentis & roborantia adnectimus, veluti rotulas ex ſpeciebus aromat. roſar. diarrhodonis abat. additis coralliis, & margaritis, confectionem hiacynthi, Alchermes, & alia huius ordinis, nec propterea aliquid hactenus profecimus. Quantum verò ad dubia illa, quæ per litteras tibi enodari ſignificaſti, iſtud habet. Quantum ad hæmorrhagiam illam, quam ante quatuor annos eſt paſſus; non ex vlla viſcerum debilitate, non enim poſt ipſam iterum forſan conualuiſſet, veluti ſatis commodam duxit valetudinem per annum fere cum dimidio in Italia; non ex hæmorrhoidum retentione, ſimul enim & hæmorrhoides ſuas habebant periodos ſingulo menſe, quæ à medio anno tantummodo omnino intermiſerunt, vnde arte illos debui prouocare ter aut quater; reſtat itaque vt hæmorrhagia iſta ex ſanguinis acredine & tenuitate à capite ſuper calefacto contracta occaſionem habuerit. Quantum ad plicam, quam in capite geſtat, poſt annum ferè ſe manifeſtauit, quàm iſti dolores inciperent, nec eſt hæreditaria, nam nullus ex proſapia ante illum talem habuit affectionem. Quantum ad capitis deſtillationem, illa continua fuit, & adhuc perſeuerat in maxima copia, veluti apparet ex iis, quæ per nares & palatum continuo excernuntur, cuius maxima pars ad ventriculum delabitur, inde ad inteſtina, vnde forſan non leuem ſuſcipiunt fomitem dolores ſupra dicti. Pulſus alioquin ſemper obſcuri cum aliqua frequentia pro intenſione, & remiſſione dolorum ſuſcipiunt variationem. Victus ratio vt plurimum, præcipue in paroxyſmo dolorum, ad libitum aſſiſtentium potius, quam medici conſilio fuit inſtituta ex contuſo caponis, ouis ſorbilibus recentibus, ex iuſculis aromatibus conditis. Vinum bibit Italicum bonæ ſubſtantiæ. Appetitum habet adeo deiectum, præcipuè in doloribus, vt vel odor carnium illi pariat nauſeam: ſitim geſtat continuam, propterea fere ſemper excedit in vini potu. Noctes vt plurimum ducit vigiles, & ſi quid dormit, id totum eſt inquietum,

rum, & phantaſmatum plenum. In Italia quomodo fuerit medicamentis tractatus, iam ſcripta vidiſti omnia. Hæc itaque ſunt ſymptomata, quæ ſæuiſſimè affligunt virum hunc Illuſtriſſimum. Ab eis quoad fieri licet vendicari exoptat, & ſi humanitus vnquam auxilium eſt expectandum, non aliunde profectò quam abs te in tantis ærumnis exoptat & ſperat; abs te, inquam, Sennerte præſtantiſſime; quem ego inter denſiora difficilium morborum dumeta (vt ita dicam) in prouincia iſta Saxonica, tanquam in horto amœniſſimo fragrantiſſimam candidioris medicinæ roſam florere video, & pro virili parte inprimis admiror. Hactenus D. Franciſcus Miſtruccius.

Atque omnino his malis omnibus, Illuſtr. Dn. Comes tenebatur. Et quidem maximè ipſam affligebat pertinax alui obſtructio, quæ niſi vel clyſteribus, vel medicamentis purgantibus moueretur, planè ſubſiſtebat. Ad aluum mouendam, magnam aloes roſatæ copiam ſecum ex Italia attulerat, Verùm cùm ejus vſu aluum magis ſiccare ſcirem, eius vſum vt continuaret diſſuaſi. Cùm aluum deiciebat, pituitam viſcidam & tenacem magna copia egerebat. Simul ventris dolores acerbiſſimi ſæpiſſimè ipſu infeſtabāt; qui in dolores articulorū, & hi rurſum in illos terminabantur. Quod ſi doloribus ventris ingruentibus copiosè vomeret, quod nō rarò accidebat, dolores mitiores erant, & citius remittebāt. Aderat præterea mēbrorū omnium paralyſis, vt & linguæ quandoque, vt ſatis commodè loqui non poſſet. Paralyſin tamen, vt dictum, articulorum dolores grauiſſimi cum tumore aliquo comitabantur. Per interualla etiam ipſum infeſtabat ſymptoma, quod illum valde terrebat, ſuffocationis & ſtrāgulationis cuiuſdam quaſi metus, cuius *de ſcorbuto cap. 4.* mentionem fecimus, quæ proueniebat à vapore ſtyptico muſculos laryngem mouentes contrahente, & quaſi conuellente. In corpore, dorſo præcipuè, maculæ liuidæ apparebāt, dentes vacillabant, imò etiam quidam iam exciderant. Conſpiciebatur quoque in volis manuum perpetua rubedo, procul dubio à caliditate & ſiccitate epatis proueniens, inducta ab intempeſtiuo medicamentorum calefacientium & ſiccantium vſu. Non enim ſolùm decocto Chinæ 40. diebus, ſed & aliis huiuſmodi medicamentis vſus fuerat. Noctes pleraſq; totas inſomnes agebat. Aderat febris nullum typum obſeruans, quales fere ſcorbuticæ eſſe ſolent. Talem cùm acciperem hunc ægrum, de ſanitate perfectā recuperandā vix aliquid, imò ne de vita certā ſpem facere potui. Cùm tamen valetudinis gratia tantum iter ſuſcepiſſet, ei, quantum potui, mea opera prodeſſe conatus ſum, atque Dei beneficio & ope, tantum effeci, vt aluus ſuum officium rurſus faceret, feces naturalem conſiſtentiam acquirerent, dolores ventris & articulorum ceſſarent, brachiis quoque & manibus motus reſtitueretur, vt non ſolùm alia iis officia præſtare, ſed & literas ſcribere poſſet. Venter quoque, qui planè extenuatus erat, iterum augeri, imò pingueſcere cœpit.

Reſtabat tamen & pertinaciter perſeuerabat pedum paralyſis, & contractio, quæ nullis medicamentis, vt nec thermarum Teplicenſiū vſu, in quas Anno 1619. menſe Iunio delatus eſt, tolli potuit, & vt mihi videtur, vix vnquam integrè tolletur.

Medicamenta autem, quibus vſus ſum, in hos ſcopos directa fuerunt, vt ſcilicet aluus laxa iterum redderetur, cacochymia ſenſim euacuaretur, vitium humorum & diſpoſitio viſcerum ſcorbutica antiſcorbuticis medicamentis emendaretur, & ſymptomata vrgentia tollerentur.

Materiam medicam quod attinet, formulas omnes medicamentorum, quæ ſingulis ferè diebus adhibita fuēre, apponere, prolixum nec operæ pretium foret, cùm, ſtantibus iiſdem Indicationibus, eadē medicamenta, formulis tamen nō rarò mutatis ſæpe repetenda in morbo diuturno & contumaci fuerint. Materiam ergo ſaltem medicamentorum Indicationibus reſpondentem è formulis extractam ſubiungemus: quæ tamen nec omnia in omnibus medicamentis, ſed pro re nata & circumſtantiarum ratione nunc hęc nunc illa adhibita adfuēre. Formulam tamen vnam atque alteram addemus.

Ad alum leniendam, quæ niſi irritata vix ſuum officium faciebat, magnam quidem, vt antea dixi, aloës roſatæ copiam ex Italia ſecum adduxerat: verùm cùm eius vſu inteſtina potius exſiccari animaduerterem, eius vſum diſſuaſi. Itaque clyſteribus, quibus valde adſuetus erat, ſæpius vſus eſt (paratis è *rad. althææ, polypod. q. foliis parietariæ, mercurialis, brancæ vrſinæ, malua, althæa, centaurio minore, fl. chamæmeli, ſambuci, ſem. anethi, fœnigr. lini, cumini, el. diacathol. diacarthamo, bened. laxatiua, hiera ſ. ſir. roſ. ſol. ol. chamamel. ſambuci, lilior. albor. vitellis ouorum.*

Sirupi verò laxatiui parati fuēre è *radicib. polypodii q. filicis, cichorii, cortic. tamariſci, rad. cat par. fumar. agrimon. endiuia, chamædry, ceterach, ſem. carthami, paſſulis, fol. ſenæ, agarico, zedoariæ, galangæ, cortic. citri, fl. cordial. mannâ, cremore tartar. ſacchari ſ. q.*

Pilulæ, ex *maſſa pil. Aquapend.* cum *ſpec. diacarthami.*

Ad vitium humorū & diſpoſitionē Scorbuticā emēdandam, antiſcorbuticis & aperientibus vſus eſt.

Vt ℞. *aqua ſcorbuticæ noſtræ*, lib. 3. Practic. deſcriptæ, Vnc. iiij. *cochleariæ, borraginan.* Vnc j. *conſeru. cochleariæ* Vnc. jß. *betonicæ* Vnc. ß.

Stent per noctem. Manè colentur.

Adde *tartar. vitriol.* vel *miſturæ ſ.* Dra. ß Miſc.

Item, ℞. *ſucci recēt expreſſi cochleariæ, beccabungæ, naſturtii aqu. an.* ℔ij. *rad. cichor. recent. cond.* Vnc. vj. *Salis tartar.* Drach. ß.

Stent in digeſtione vaſe clauſo diebus aliquot. Poſtea colentur.

Colaturæ adde *ſacch. albi* Vnc iiij. *conſ. borrag. betonicæ fumariæ ana* Vnc. ij.

Stent iterum in digeſtione per diem & noctem. Poſtea colentur.

Item, ℞. *miſturæ ſ.* Vnc. jß, *rob. iuniperi* Vnc. j. *ſucci cochleariæ, naſturtii aquat. beccabungæ, an.* Vnc vj. *ſpec. diarrhod. abb.* Drach. ij. *ſir. borraginis, tunicis, acetoſ. citri an.* Vnc. jß. *aq. cinamom.* Vnc. ß.

Stent in digeſtione. Poſtea quod clarum eſt effundatur.

Item, ℞. *miſturæ ſ.* Vnc. jß. *rob. iunip.* Vnc. ij. *extr. calami aromat.* ſcrup. j. *ro i* ſcrup. ß. *conſ. cochlear.* Vnc. iij. *fumariæ, acetoſæ an.* Vnc. jß *ſucci citri rec.* Vnc. iiij. *aq. ſcorbutic.* Vnc vj *cochleariæ* Vnc. iiij. *cinam.* Vnc. ß.

Stent in digeſtione. Poſtea colentur.

Vſus eſt & *pil. è trochiſc. de cappar. extr. cichor. ceterachi gentianæ.*

Item *cremore tartar. tartar. vitriol.*

Præſcriptæ quoque rotulæ, è *ſpec. aromatici. roſ. diarrhod. abb. plires archont. extr. ireos, helenii, eryngii, puluere zoardico.*

Vt & hic puluis

℞. *ſpec. diaireos* Drach. j. *calami aromat. ſem. naſturtii, erucæ, croci. an.* Scr. j. *cinam.* Drach. j. *crem. tartar.* Drach. ij.

F. puluis.

Electuaria vſurpauit, parata è *conſerua cochlear. betonicæ, ſaluiæ, cichor. chamædryos, chamæpityos, cortic. citri conditi, rad. condit. ſcorzoneræ, rob. iniperi, confect. alchermes, ſir. borrag. tunicis, acetoſ. citri.*

Vſurpauit & *vinum cochleariæ*, quod paratur, ſi *cochleariæ viridis* manipuli aliquod minutim contundātur, & affundātur Vini Rhenani libræ aliquot, & ſtēt in cella in vitro diebus tribus, & poſtea colētur. Item hoc: ℞. *abſinthii* p. iij. *conſerua cochleariæ* Vnc. iij. *naſturtii aquat. viridis contuſ.* Mj. *cortic. citri ſiccor.* Drach. vj.

Affunde *Vini Rhenani* ℔iiij.

Stent in vitrio diebus aliquot. Poſtea, quod clarum eſt, effundatur.

Tandem cùm à Dn. Büttnero, Pharmacopœo Gorlicenſi induſtrio, nactus eſſem *ſpiritum cochleariæ*, quem, vt & ex aliis plantis pleriſque per fermentationem & deſtillationem artificioſè parat, vt plantæ odorem & ſaporem retineat, & vt ſpiritus vini flammam concipiat; æger verò aliorum medicamentorum ferè tædium & nauſeam concepiſſet, frequentiſſimè & cum commodo eo ſpiritu vſus eſt.

Vt lieni quoque proſpiceretur, qui non parum laborabat, emplaſtrum ad lienem impoſitum fuit.

Dolores ventris & articulorum ferè reciprocè oriebantur; & cùm dolores vẽtris remitterẽt, dolores articulorum inchoarent, contrà, vbi dolores articulorum ceſſarent, ventris oborirentur: vtriq; auertebantur maxima ex parte, cùm copioſè, quod ſæpiſſimè accidebat, humorem acidum, ſalſum, amarum, pæne incredibili copia, reiiceret.

Ad dolores ventris leniendos præſcripti ſunt clyſteres *ex althæa, chamæmelo, ſem. fœnigr. anethi, lini, ol. amygd. d. anethino, chamæmel. melle roſac. el. de baccis lauri*. Et fomenta ac cataplaſmata ex iiſdem & ſimilibus ventri impoſita, & *emplaſtrum de bacci lauri*. Vſurpauit & *decoctum fl. chamæmeli* cum *manna & ol. amygd. dulcium*.

Ad dolores articulorum in manibus & pedibus vſurpatæ ſunt fomentationes & cataplaſmata è *rad. althææ, fl. chamæmeli, hyperici; abſinthio, betonica, naſturtio aquat. farina ſem. lini, fœnigraci, lumbricis terreſtr. ol. ſambuci, chamæmeli, vnguento dialthææ*.

Vxor generoſa illuſtr. Dn. Comitis ad dolores eiuſmodi leniendos in Patria in vſu eſſe dicebat cataplaſmata è *radicibus raphani ruſtici* tuſis & coctis, idque aliquoties, cùm ratione non caret, non ſine fructu impoſitum.

Vſurpatæ etiam fuerunt fomentationes è *radicibus helenii, althææ, bryoniæ, fol. lauri, ſaluiæ, roris marini, chamæpityos, fl. cheiri, lauendulæ, primulæ veris, ſtœchad. Arab. baccis iuniperi*. Vt & inunctiones, ex *rad. althææ, & bryoniæ* ac *lumbricis terreſtrib.* ad mollitiem coctis, addito *ſucco cochleariæ, & naſturtii aquatici, vnguento de bdellio, terebinthina, ol. lil. alb. chamæmelino*, vt & vnguento Valeriolæ, quod habetur *lib. 4. obſeruat. 4. eiuſdem*; Vt & hoc:

℞. *ſucci beccabungæ, naſturtij aquat. ana* Vnc. iß. *ol. lilior. alb. an.* Vnc. ij.

Coq. ad ſuccor. conſumt. Adde *ol. terebinth.* Vnc. ß. *deſtillati è baccis iunip. vngu. è bdellio an.* Vnc. j. *gummi eleni, hederæ an.* Drach. iij. *pingued. human.* Vnc. ß. Miſc.

Item vnguentum paratum è *rad. ireos. Flor. fol. ſaluiæ, primulæ veris, tanaceti, artemiſiæ, betonicæ, baccis lauri, iuniperi, ſemine erucæ, fl. lauendulæ ſpicæ*, coctis in *Vino & oleo lumbricor. vulpino, rutaceo, ſucco naſturtii aquat.* & colatis, atque additis *ol. deſtill. iuniperi, ſagapeno, bdellio, ſtyrace calamita, gummi elemi, pinguedine vulpina & humana, cera*.

Emplaſtrum etiam *meum nerũum* additum fuit, cuius hæc eſt deſcriptio:

℞. *fol. lauri, betonic. roriſmar. chamæpyt. primul. veris an.* M j. *fl. lauendulæ* M ß. *ſummit. hyperici* M. j. *lumbricor. vino lotor.* Vnc. iij.

Coqu. in *vino bono*. Colaturæ adde *ol. chamæmel.* Vnc. iij. *irini.* Vnc. jß.

Coqu. ad Vini conſumt. Deinde adde *terebinth. claræ* Vnc. iij. *ſeui hircini* Vnc jß. *gummi elemi* Vnc. ij. *tacamahacæ diſſol. picis naual. reſinæ an.* Vnc. j.

Iterum coq. Adde *lithargyri* Vnc. iij. *ceræ* q. ſ.

F. Emplaſtrum, cui ſub finem adde *ol. terebinth. è baccis iunip. an.* Vnc. iß. *roris mar. ſaluiæ deſtillator. an* Dra. j. Miſce.

Ad linguæ paralyſin vſurpatæ fuerunt oris collutiones ex *aqua ſaluiæ, roris marini, extr. calami aromatici, oxymel. ſcillitico, ol. deſtillat. nuc. moſchatæ*. Inunctiones linguæ ex *theriaca, extr. caſtorei, calami aromat. ol. nuc. moſch. ſaluiæ, ſem. ſinapi*. Trochiſci ex iiſdem etiam parati fuerunt.

Ad gingiuarum vitia & dentium vacillationẽ præſcripta vnguenta è *fol. aquilegiæ, ſaluiæ, menthæ, nuc. moſch. fl. roſ. rubr. alumine, melle*; collutiones oris ex *decocto radic. filicis, biſtortæ. fol. naſturtii aquat. virid. ſaluiæ, menthæ, aquilegiæ, thuri, aq. ſaluiæ, mẽthæ, alumine, melle roſato*.

Atque iſtis quidem medicamentis, etſi, vt ſupra dictum, ſcorbuti vitium maxima ex parte expugnatum ſit, niſi quod pedum paralyſis fixa maneret; Plica tamẽ antiquum obtinuit, niſi quod vnus pedum vnguis ad meliorem ſtatum rediit.

CAPVT X.

De Vnguium vitiis.

PRimò, cùm vngues naturalem ſuam conſtitutionem, vt aliæ corporis partes, habeat, leues & plani ſint, coloremq; habeant ex albo rubentem, & duritiem ac craſſitiem debitam: ſi hæc naturalis eorum conſtitutio mutetur, morboſum eſt.

Vngues inæquales, craſſi, rugoſi.

Et primò quidem vngues interdũ inæquales, craſſi, ac rugoſi euadunt. Quod accidit ex ſucco, quo vngues nutriuntur, copioſius affluente. Tum enim non ſolùm elongãtur, ſed & craſſi, inæquales, & rugoſi euadunt. Id quod accidit, ex validis laboribus, quibus vngues circa radices quaſi commouentur, atques alimentum ita copioſiùs attrahunt. *Vngues inæquales & rugoſi.*

Vitium hoc facilè emendari non poteſt; niſi cauſſa externa illa ceſſet. Tum enim temporis progreſſu, vnguibus illis craſſis & inæqualibus ſenſim reſectis, alii meliores ſuccedunt.

Vnguium ſcabrities.

Deinde & vngues ſcabri ac malè colorati & craſſi euadunt; quod vitium vnguiũ ſcabrities & lepra appellatur, in quo vitio & magnitudo & figura ac conformatio eorum vitiatur. *Vnguium ſcabrities & Lepra.*

Generatur autem iſtud vitium, ex humoribus vitioſis & excrementitiis alimento vnguium ſeſe permiſcentibus. Sũt autẽ ii inprimis melancholici, quod vel ipſe vnguium color docet, aut tartarei quiddam habentes, vnde durities illa prouenit.

Vitium hoc oculis patet, & turpitudinem potius, quàm periculi aliquid affert; apprehenſionem tamen, quæ vnguibus fit, lædere poteſt, ſimulq; etiam indicat, vitioſi humoris aliquid in corpore deliteſcere, quod Natura ad vngues detrudit, ſicut iis, qui plica polonica laborant, vitiũ hoc etiam accidere diximus.

Curatur autem hoc vitium, ſi, quod emendari non poteſt, abradatur ſenſim, & humor excrementitius diſcutiatur. Recenti vitio *decoctum orobi & lentium* conuenit; vel cataplaſmata ex eorum farina paratum: vel ſulphur cum oleo & aceto imponatur. Atriplicem vngues ſine vlcere eximere ſcribit Plinius, *lib. 20. cap. 20*. Chelidonium minus cum pice idem præſtat, Vel imponatur vnguentum aut emplaſtrũ factum ex *pice, cera, reſina, maſtiche, colophonia*, vel *paſſula* cum *opopanace* imponantur: Vel *naſturtium* cum *ſemine lini*. Fortiora ſunt *radices & folia ranunculi*.

Vel ℞. *reſinæ* Vnc. ß. *terebinth.* Drach. ij. *ceræ nouæ, ſebi hircini an.* Drach. v. *maſtich.* Drach. jß. *thuris* Dra. ij.

F. Emplaſtrum.

Plura videantur apud Paul. Æginetam, *libr. 2. cap. 81*. Auicennam, *7. quarti, tract. vlt. cap. 14*.

Vngu

Vnguium color mutatus.

Nonnunquam verò ſolus color vnguium vitiatur, iique liuidi, flaui, nigri euadunt. Quod vitium accidit, non ſolùm ob ſubiectæ carnis coloris mutationē, vt nonnulli exiſtimant, ſed quia ipſorum vnguium alimentum vitioſum & tali colore præditum eſt. Nōnunquam etiam vngues maculis quibuſdam albis exilibus, in iunioribus præcipuè, hinc inde notantur, quæ plerumque circa radicem exortæ, vnà cum vngue creſcente locum mutant, donec tandem cum vngue reſecantur, habentque ortum à craſſo ſucco alimento ſe permiſcente.

In coriariis quoque ob calcis & lixiuii, & in tinctoribus ob tincturarum tractationem frequenter color vnguentium naturalis in alienum mutatur, qui ſæpe diu perſeuerat.

Vitium hoc quidem periculum nullum adfert: turpitudinem tamen parit, & hominibus, præſertim fœminis, ingratum & moleſtum eſt.

Vt verò tollatur hoc vitium, humores vitioſi, ſi in toto lateant, euacuandi; deinde ex ipſis vnguibus tollendi Fiet hoc, ſi vngues ſuccreſcentes frequentiſſimè reſecentur, donec omne illud, quod vitiatum eſt, tollatur. Ipſi verò vngui emplaſtrum, modo *de lepra vnguium* propoſitum imponatur.

Peculiaris verò eſt coloris vnguium mutatio cùm ex contuſione ſanguis ſub vnguem effunditur, & per vnguem tranſlucens colorem rubrum vel nigricantem, vt in ſuffuſionibus fieri ſolet, parit. Quod ſi accidat, Auicennas vnguem perforare, & ſanguinem ſuffuſum educere iubet. In qua re tamen cautione opus eſt, ne in perforatione cutis ſubiecta neruoſa lædatur, & dolor excitetur. Vngue perforato, vel etiam non perforato, imponatur *dictamnum Creticum* cum piſciū glutine. Vel *emplaſtrum baſilicum*, vel *radix ſigilli Salomonis* contrita. Vel ♃. *ſagapem* q. v. Miſceatur in mortario cum *oleo nucum*, vt fiat emplaſtrum, & ſupraponatur.

Curuatura vnguium.

Curuaturæ vnguium inter vnguium vitia etiam nōnulli mentionē faciūt, & quidē eius, quā in extremitatibus vngues curui & adūci quaſi, vt in auibus, redduntur, eamq; à ſiccitate nimia vnguium ſubſtantiam contrahēte deducunt. Verùm rarus hic affectus eſt, neque vbi datur, à ſiccitate prouenit, ſed à vitioſa materia, ob quam copioſiùs affluentem, vngues ita vitioſi creſcunt; id quod in Plica Polonica accidere diximus. Ideoque eorum alia curandi ratio non eſt, quàm vnguium ſcabrorum & leproſorum.

Hoc non infrequens eſt, præcipuè in pedibus, vt vngues ad latera nimiū excreſcant, & ſubiectam cutem perforent, vnde caro eò luxuriare incipit, quæ impedimentum & in calceis induendis, & in inceſſu affert. Quod ſi accidat, *alumen vſtum* inſpergendum, quod carnem ſuperfluam tollit; poſtea vnguis, qui nimium excreuit, reſecandus.

Fiſſura vnguium.

Nonnunquam & ſoluta vnitas vnguibus accidit, vt vel in longum findantur, vel per tranſuerſum, velut in duas laminas diſſecti ſint.

Id quod vel à cauſſis externis, vt vulneribus accidit, vel ab humorum vitio, quod interdum in lue Venetea & lepra euenit.

Si à vulnere ſit fiſſura, vulnus curādum. Vngues tamen ſecti vniri nequeunt, ſed dum creſcunt integer vnguis fiſſo ſuccedere ſolet; modò caueatur, ne, qua parte vnguis fiſſus eſt, cute ſubiecta coaleſcat. Hoc n. ſi fiat, nunquam interger vnguis, ſed ſemper bifidus ſuccreſcit. Si ab alio morbo & vitioſis humoribus ſit fiſſura, morbus ille curandus, & topica, ac vngui ea adhibenda, quæ ſcabritiei conueniunt.

Vnguium caſus.

Tandem etiam interdum vngues decidere ſolent, digiti extremitate nuda relicta: quod vitium ad morbos in numero meritò refertur; cùm ſine cauſſa vngues à partiū numero excludātur, vtpote qui ſuā naturalem cōformationē & vſū habeant, & vt aliæ partes nutriantur, totique cohæreant. Cur autem vngues decidant, id primò, & præcipuè, ex vitio alimenti prouenit, quod vbi in alienam naturam declinat, ita quidem, vt non ſolùm ſimpliciter vitioſum ſit alimentū, id quod in ſcabritie, & aſperitate vnguiū accidere ſolet, ſed vt acre ſimul ſit, ac radices vnguium erodat; eodem modo, quo in Apoplexia, ophiaſi ac pilorum defluuio, pilorum radices erodi ſolent, vngues decidunt. Sic nō rarò poſt vlcera & vulnera circa radices vnguium decidere ſolent vngues, pure eorum radices erodente. Et vbi vnguium radices à pure eroſi fuerint, etſi vngues ſponte non decidant, tamen ab vngue nouo ſuccreſcente protruduntur. Ita compertum eſt, poſt febres malignas & peſtilentes non ſolùm capillos defluxiſſe, ſed & vngues decidiſſe: id quod & poſt venena ſumta, & in lue Venetea accidiſſe obſeruatum eſt. Deinde idem ex inopia alimenti prouenire poteſt, quomodo iter per niues facientibus & in aqua gelida manus diutius detinentibus vngues decidiſſe compertum eſt, vel conſtipatis manuum poris alimentum vnguis aduehentibus, vel calore natiuo eorum exſtincto.

Vitium autem hoc, quod viſui obuium eſt, non ſolùm deformitatem parit, ſed etiam apprehenſionem, cui vngues inſeruiunt, lædit; præterea, cùm vngues digitorū apices contra externas iniurias quaſi muniant, inermes quaſi & externis iniuriis facilè obnoxii hoc modo digiti redduntur. Itaque curationem hoc malū non immeritò poſtulat. Non tamen omnes vngues decidui reſtitui poſſunt. Etenim ſi à prauo humore tota vnguis radix exeſa ſit, & malum iam diu durauerit, aut ſi propter inopiam alimenti vngues deciderint, vix reſtitui poſſunt. Si verò radix tota eroſa non ſit & malum recens, curationis ſpes ſupereſt. Tū igitur vngues tegere oportet pileo ex *ladano, ammoniaco, bdellio*, & *cera* parato.

Reduuia.

Tandem non ipſorum vnguium, ſed cutis vnguibus proximæ vitiū eſt, quod Latini Reduuiam, Græci παρονυχίαν nominant, quod iuxta vngues fit. Longè verò aliud vitium eſt hæc παρονυχία Græcorū, quàm ille morbus, qui ſupra, *part. 1. cap. 14.* deſcriptus eſt, atque inter inflamationes numeratur, & Arabibus etiā Paronychia dicitur. Iſta enim Paronychia, vt ibi dictū, grauis & periculoſus morbus eſt: paronychia verò Græcorum, de qua iam agimus, ſeu Reduuia, leuiſſimus eſt affectus, qui nihil damni affert; & Medici cura pæne indignus videtur; quod patet ex Galeno, qui *comment. 2. de nat. hum. ſub finem* diſputans; an ille liber ſit Hippocratis, ſcribit; Sabinum & reliquos, qui librū illū reiiciunt, in eo exigua pauxillaq; peccata animaduertere, maiora autem & conſideratione digna negligere, ritu illorum prauorum Medicorū, qui cùm παρονυχίαν ægrotantium conſiderant, magna deinde & difficilia mala per inſcitiam negligunt.

Neque eſt vt quis putet, Paronychiam Græcorum & Arabum eſſe eumdem affectum, & quod Reduuia ſit praua & incipiēs Paronychia, qualē Græci deſcribunt, ſine tumore, ſine inflammatione, ſine inſigni

dolore, quę ſpecies quædam ῥαγάδων ſit, & à Græcis deſcribitur. Si verò iam facta ſit, in inflammationem & abſceſſum periculoſum mutari, qualis ab Arabibus deſcribitur, & Panaritiũ ipſis nominatur. Experientiæ enim hæc non reſpondent. Neque enim Panaritium Arabum à talibus fiſſuris incipit; neque Reduuia & Paronychia Grecorum vnquam in Panaritium mutatur.

Reduuia quid ſit. Eſt igitur Paronychia ſeu Reduuia leuis quædam cuticulæ ad vnguium radices fiſſura.

Prouenit ab humore falſo cuticulam eo loci erodente.

Vitium ipſum per ſe patet, neque quid periculi habet coniunctum, niſi quod leui quodã dolore moleſtum eſt, cùm cuticula fiſſa cutis nudetur.

Curatur autem *portulaca, malua radice & ſemine oleo violarum, roſaceo.*

Fiſſuræ manuum.

Fiſſura manuum. Vltimo loco mentionem facere libet fiſſuræ manuum, quæ accidit pręcipuè ſub initium hiemis, cùm manus teneriores frigori, cui nondum aſſuetæ ſunt, exponuntur, vnde inprimis circa iuncturas fiſſuras cõtrahũt; id quod tamẽ interdũ etiã pedibus accidit.

Curantur autem feliciſſimè hoc vnguento.

℞. *lithargyri argenti, myrrhæ, zingib.* partes æqual.

Pulueriſentur ſubtiliſſimè & cum *ceræ virgineæ, mellis, & ol. commun.* q. ſ. F. Vnguentum, cui odoris gratia *moſcus & ambra* addi poteſt.

PARS IV.

De Vulneribus.

CAPVT I.

De Vulneris natura, cauſſis, & differentiis.

INter affectus p. n. corporis externos, & qui ſenſibus obuii ſunt, reſtant Vulnera, Fracturæ, & Luxationes; de quibus iam ordine dicemus. Et primò vulnus quod attinet, eſſe ſolutionem continui in parte oſſe & cartilagine molliore, extra dubiũ eſt. Interdũ tamen latè, interdum ſtrictè accipitur. Latiſſimè ſumit Celſus, dum *lib. 5. cap. 6.* ſcribit: *Peius vulnus eſt, quod etiam colliſum, quam quod totum diſciſſum eſt, adeo, vt acuto quoque, quam retuſo telo vulnerari cõmodius ſit.* Latè dũ ſolutæ vnitati, factæ à re acuta, tribuitur, & quidem omni, ſiue punctim, ſiue cæſim ea facta ſit, quomodo Galenus, *6. meth. med. c. 1. & ſeqq.* & neruos punctos vulneratos nominat. Strictè, dũ à punctura diſtinguitur, vt vulnus ſit ſoluta vnitas in parte molli à re ſecante cæſim facta; pũctura verò ſoluta vnitas in parte molli à re ſecãte punctim facta. E quo patet, ſolutionẽ cõtinui in parte molli latius patere, quàm vulnus ſeu cæſim ſeu pũctim factũ. Poteſt enim in parte molli quoque vnitas ſolui à re nõ acuta, ſed dura & graui, idque vel cute integra apparente, vel etiã rupta, quod fit in vulneribus, à ſclopetorũ globulis inflictis. Deinde quoque partis mollis vnitas ſolui poteſt à tẽſione, quæ Ruptura in ſpecie in partibus ſimilaribus appellantur, in compoſitis verò ἀπόσπασμα, vbi abruptis ligamentis filamentiſque illis fibroſis, quibus partes inter ſe connectuntur, rumpuntur. E quibus patet, vulnus eſſe ſolutam vnitatem in parte molli à re ſecante & acuta factam. *Vulnus*

Si verò, vt rectè Guido, *lib. 2. Cheirurg.* & Fernelius *lib. 7. meth. medend. cap. 6.* monet, vulnus ſordidũ fiat, atque aliquid de vulneratæ partis ſubſtantia à pure erodatur, tunc vulnus in vlcus abit, aut certè vulneri vlcus coniungitur. Impugnat quidem hanc ſententiã Rudius, *lib. de vulneribus, cap. 1.* ſed fruſtra. Neque enim quod ille ſine ratione putat, abſurdum eſt, vnum morbum in alium mutari; aut vnum alii accedere. Vulnus & vlcus vtrumque eſt ſoluta vnitas in parte molli, ſed vulnus ſola ſectione abſoluitur, vlcus verò fit ab eroſione, & proinde in vlcus aliquid de ſubſtãtia partis amittitur. Si ergo in vulnere à parte aliquid de ſubſtantia carnis erodatur & abſumatur, omnino concedendum eſt, iam etiam vlcus adeſſe. Quod tamen non ita accipiendum eſt, quaſi quãprimũ quarta die pus in vulnere apparet, vlcus adeſſe dicatur. Pus enim illud prouenit à ſanguine extra venas effuſo, aut alimento in venis capillaribus & ſpatiis partium hærente, neque aliquid tunc de ſubſtãtia partis eroſum eſt. Si verò quacunque de cauſſa tanta puris copia colligatur, vt aliquid de ſubſtantia partis erodatur, vlcus adeſſe negari non poteſt; cùm omnia, quæ ad eſſentiam vlceris requiruntur, tum adſint, & tum curatio non amplius vt in vulnere ſimpliciter, ſed vt in vlcere inſtituenda.

Cæterùm cùm vulnus ſit è morborum numero, quæ actiones ab eo lædantur, non ſine cauſſa diſquiritur. Rectè autẽ reſpondetur, omnes partis actiones & vſus, ad quos deſtinata eſt ea pars, à vulnere lædi, ſiue pars illa eas perficiat, ſeu vt ſimilaris, ſeu vt inſtrumẽtalis. Actiones organicas à vulnere lædi ſæpiſſimè (ſi nimirũ pars motui deſtinata vulneretur) manifeſtum eſt; cùm membrum vulneratum debito modo moueri amplius non poſſit. Vena etiam diſſecta amplius ſanguinem ad partem alendam aduehere nõ poteſt, nec arteria ſanguinem vitalem & ſpiritus, aut neruus ſpiritus animales.

Temperamentum verò partis equidem proximè & immediatè à vulnere non læditur, mediatè tamen, dum nimirum vaſis diſſectis & ſanguine effuſo ſimul calor partis diſſipatur, & neceſſarius ſãguinis ac ſpiritus & caloris influentis, qui ad partis temperamẽtum neceſſarius eſt, influxus impeditur. Quibus de cauſſis omnibus partis attractio, coctio, nutritio, & expulſio lęditur. Atque hinc accidit, vt partis tẽperamento mutato, plura, quàm aliàs conſueuerunt, in ea generentur excrementa. Ideo etiã prouenit, vt pus nõ ſtatim in vulneris principio, ſed poſtea, circa quartũ ſcilicet diem, generetur, vbi ſcilicet calor partis diſſipatus iterum reſtituitur.

Vſus quoque in partibus vulneratis læditur. Cutis vulnerata partes ſubiacentes amplius tegere non poteſt, peritonæum diſſectum inteſtina, cornea tunica oculi humores non amplius continet; venę & arterię diſſectæ non amplius ſanguinem, nec nerui ſpiritus animales vehere poſſunt.

Differentia.

Differentiæ vulnerũ aliæ ſunt eſſentiales, aliæ accidentales. Eſſentiales, ab ipſa vulneris natura ſumũtur, nimirum à forma, cuius ratione ſecundum figuram alia ſunt recta, alia obliqua, & quidẽ variæ figuræ; ſecundũ magnitudinẽ, alia parua, alia magna, alia profũda, alia ſuperficialia. Quò referri poteſt & illud, quod vulnere inflicto vel aliquid de ſubſtantia partis abſciſſum, vel nihil abſciſſum eſt. Quanquam ſi rem accuratè æſtimare velimus, nec hę ſunt propriæ & eſſentiales differentiæ; cùm non ab ipſa vulneris eſſentia, ſed potius quibuſdã vulnerũ accidentibus, vt magnitu- *Differentia.*

gnitu

gnitudine,figura petantur. A parte affecta,quæ nunc, eſt caro muſculoſa,nunc neruus,nunc ligamentum, tendo; nunc hæc vel illa pars afficitur. Et quidem in vna parte multum refert,in qua particula partis vulnus ſit, v. g. an in principio,an in fine,an in medio muſculi ſit vulnus;an in viſcere aliquo parenchyma, vel vaſa in eo ſint vulnerata. A cauſſa, quod vulnus inflictum eſt vel cæſim,quod in ſpecie vulnus appellatur,vel punctim,quod pũctura in ſpecie dicitur,vel cum punctura adeſt inciſio; vel ſimul adeſt inciſio & contuſio;vel omnia hęc tria,inciſio,punctura,& contuſio coniunguntur.

Accidẽtales verò differẽtiæ ſunt,quæ ab iis, quæ extra definitionem vulneris ſunt,petuntur. Galenus, *3.meth.med.cap.vlt.* ad tria capita eas redigi,& eas deſumi docet, vel à generationis modo, quod ſcilicet totũ ſit inciſum,vel totũ diſruptũ;vel pars inciſa,pars diſrupta. Secundò,à vulneris ſitu,vbi ſcilicet in vulnere obliquè inflicto altera pars vulneris in conſpectu eſt,altera ſub cute latet. Tertiò à tempore, quod aliud vulnus eſt recens,aliud vetus.

Sunt & accidẽtales ſeu potius impropriæ quędã, ab iis,quæ vulneri cõiunguntur,petitæ differentiæ, quod ſcilicet vulnus eſt venenatum,quod gladio venenato,vel morſu venenati animalis eſt inflictũ:quod vulneri Inflammatio vel eryſipelas acceſſit,aut fractura vel luxatio coniuncta eſt:vel hæmorrhagia,dolor,aut aliud ſymptoma coniungitur.

Cauſſæ.

1. De cauſſis vulnerum multa dicere opus non eſt. Vulneris cæſim facti cauſſæ ſunt omnia,quę incedẽdi vim habent,enſis,vitrũ,& ſimilia. Puncturæ,quæcunque acuta ſunt,ſagittæ,acus,dentes animaliũ. Rũpunt,quæcunque partem mollẽ diſtendũt,& in partes contrarias diuellunt,vt vehemẽtis ponderis eleuatio vel geſtatio,caſus,percuſſio,vociferatio, & ſimiles. Contundunt,grauia ac dura & retuſa,vt lapis, lignum,plumbum,& inter hæc globi plumbei è ſclopetis emiſſi perforandi vim habent.

CAPVT II.

De Signis Diagnoſticis.

s Dia-ita.

EQuidem vulnus ipſum per ſe ſenſibus manifeſtũ eſt,nec ſignis,quibus cognoſcatur, opus habet. Verùm etſi qui locus in cute vulneratus ſit ſenſui pateat:tamen ſi vulnus ad interiora penetret,quæ intus partes vulneratæ ſint,ſæpe obſcurũ eſt. Id autem cognoſcitur primò ex partium ſitu, deinde actione læſa, & vſu, tertiò ſymptomatibus ſuperuenientibus, quartò excretis. Si enim capitis vulnus profundius ſit inflictũ,cerebrum eſſe vulneratum:ſi thorax totus gladio tranſfoſſus,pulmones vulneratos eſſe indicio eſt,& inde reliquis partibus. Ad quã rem cognoſcendã partiũ ſitus ex Anatomia diſcendus eſt. Secundò actiones læſæ partẽ vulneratam monſtrant. Ita vulnere in pube accepto,ſi vrina ſpõtè profluat, ſphincterem veſicæ læſum eſſe indicat. Videndum tamen hic an actio aliqua per conſenſum alterius partis lędatur. Ideoque alia ſigna coniungenda ſunt. Si vulnere in abdomine accepto,inteſtina procidant, peritonæum diſſectum eſſe argumento eſt.

Excreta quod attinet,ſi chylus excernatur per vulnus,vẽtriculum,vel inteſtina tenuia:ſi feces alui,inteſtina craſſiora:ſi vrina,veſicam vulneratã eſſe ſignũ eſt;ſi per vulnus thoracis aer egrediatur, pulmones vulneratos eſſe ſignificat. An vena vel arteria vulnerata ſit,sãguinis effluxus indicat;cùm qui ex arteria profluit,ſaliendo effluat,& magis rubicundus ſit.

Ab accidẽtibus quoq; ſuperuenientibus pars vulnerata ſignificatur. Ita dolor vehemens ſtatim ſuperueniens neruum vulneratum eſſe indicat.

CAPVT III.

De Prognoſticis & euentu vulnerum prædicendo.

ANtequam Medicus curationem vulneris aggrẽditur,omnino de Prognoſticis prius ſollicitus eſſe debet. Primò nimirũ præcognoſcendũ,an vulnus ſanabile ſit,vel inſanabile. Et quidem ſi ſanabile, an facilis an difficilis curationis,& an ægro integra & priſtina ſanitas poſſit reſtitui,an verò ſanatus alicuius membri actionem læſam ſit paſſurus. Sæpe enim accidit,vt tẽdine aliquo diſſecto, partis alicuius motus amittatur;cerebro vulnerato memoria aut ratiocinatio lædatur. Præterea an breui,an longo tempore vulnus poſſit ſanari.

Si verò vulnus ſit inſanabile,an lethale ſit, & ad mortem vergat,an verò in vlcus longum ſit degeneraturum.

Tandem etiam mutationes vulneris, ſiue ad bonũ ſiue ad malum,& quando futuræ, ſunt prædicendæ.

Primò autem diligenter explicandum;

Quæ vulnera ſint lethalia,quæ non.

Etenim magni momẽti eſt hęc quæſtio,& Medico diligenter atque acutè penſitanda ac cognoſcenda. Cùm enim nõ rarò in iudiciis & foro vita nonnullorũ ob vulnera aliis inflicta periclitetur,& à iudicibus Medicorũ ſententia hac de re requiratur,danda diligens opera,vt Medicus talem ſententiã de Qualitate vulneris ferat,qua innocens non condemnetur, nec reus abſoluatur.

Principio autem tenendum, non omne vulnus, quod mors ſequitur,lethale eſſe dicendum;ſed id ſolùm,quod ſuapte natura mortem adfert. Talia autem vulnera ſunt duplicia. Nã lethale,vt Galen. *5. aph. 2.* & *aph.* 18. docet,interdũ accipitur de iis,quæ ex neceſſitate, interdum verò de iis, quæ ferè & vt Hippocrates loquitur, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ſunt lethalia, ac ob quæ,vt Hippocrates per *aphor.* 18. *ſect.* 6. *in Coacis*, limitat,vulnerati ἀποθνήσκουσι μάλιστα, moriũtur plerũq; ſeu ferè;quomodo lethale Galenus, *5. aph.* 2. pro eo, quod periculoſum,ac ſæpe morte terminatur, accipi ſcribit. De priore autẽ genere inprimis quæritur. Quod n. vulnus in aliis aliquando curatũ eſt, id pro ſimpliciter lethali haberi non poteſt. Quando a. pro lethali vel non lethali habendum ſit,poſtea dicetur. Ideoq; ſecũdò,vulnera ſimpliciter lethalia haberi nõ poſſunt,vbi ſuperueniẽtibus grauib. ſymptomatibus (quæ tamẽ nõ neceſſario & ſẽper vulnerib. talibus ſuperueniũt) ęger moritur,vt cùm vulneribus articulorũ & neruoſarũ partiũ inflammatio,delirium,& alia ſymptomata accidũt,aut ob cachochymiã in corpore latentẽ febris occaſione vulneris accenditur. Et omnino multa ſæpe incidũt,quæ morbos ſuapte natura ſanabiles inſanabiles reddũt. Sicut nec ea,quorũ ſanatio diu protrahitur,quorũque occaſione tandẽ accidit,vt æger lenta morte pereat, pro lethalibus ſimpliciter habẽda. Id quod accidit,vbi pulmone vulnerato vulcus & phthiſis ſubſequitur, aut thorace vel ventriculo vulnerato;quæ ſæpe poſt longũ temporis ſpatium ægro mortis cauſſæ fiunt. Cùm enim talia vulnera in aliis ſanata fuiſſe obſeruatum ſit,pro ſimpliciter lethalibus haberi non poſſunt. Sed ea demũ vulnera ſimpliciter lethalia ſunt,quæ paucarũ hora-

rum

rum vel dierum ſpatio, neceſſario ægre mortem inferunt, nec vlla arte ſanari poſſunt. Ideoq; diſtinguendum inter vulnera lethalia, & inſanabilia. Lethalia enim omnia inſanabilia ſunt, ſed non omnia inſanabilia lethalia. Inſanabilia enim, vt dictum, ea ſiunt, quæ quidem ſanari non poſſunt, nec tamen ægro ſubitò mortis cauſſa ſunt, cùm, etſi non ſanentur, æger tamen nō ſolùm multas ſeptimanas, ſed & annos viuere poteſt. Tale vulnus fuit illud, quod deſcribunt Matthias Cornax, *in epiſtola reſponſoria ad D. Ægidiũ Hertogh*, & Iul. Alexandrinus, *in annotat. ad Galeni lib. 6. meth. med. cap.* 4. Cùm n. ruſticus quidã in Bohemia, in venatione lato venabulo vulnus in vẽtriculo accepiſſet, illud cõſolidari nõ potuit, ſed labia vulneris tractu tẽporis occalluere, vt vulneratus per multos annos ſuperuixerit, & per inſtrumentum applicatũ, quando liberet, ventriculum euacuare potuerit.

Quæ autem vulnera ſimpliciter lethalia ſint, iam diſpiciendum. Cùm verò mors à calidi natiui defectu & exſtinctione, accidat; calor autẽ natiuus dupliciter exſtinguatur, vel ſenſim, quod fit in morte naturali, & morbis diuturnis, vt phthiſi, & ſimilibus; vel ſubitò & violenter: poſteriore modo vulnera mortem, vtpote violentam, afferre neceſſe eſt.

Exſtinguitur autẽ calor innatus, vel quia ſpiritus vitales diſſipantur, vel quia ſuffocantur. Ergo omnia vulnera, quæ lethalia, & ex neceſſitate mortem violentã inferũt, ſpiritus vitales ſubitò vel ſuffocant, vel diſſipant & corrumpunt. Quia verò cor ſpirituũ vitaliũ & coloris natiui officina eſt, primò cordis vulnera omniũ maximè & celerrimè mortem violentam afferre poſſunt. Et quidem, vt Galenus. 5 *de loc. affect. cap.* 5. ſcribit, ſi ad ventriculum cordis, ſiniſtrum præcipuè, vulnus penetret, hominem ſtatim interire neceſſe eſt; ſi verò vulnus non ad ventriculũ vſque pertingat, ſed in cordis ſubſtantiã vulnus cõſtiterit, viuere quidem aliquandiu homo poteſt, ſed tamen mori morte hac violenta neceſſe eſt.

Secundò, hominem mori, neceſſe eſt, ſi in vicinis pulmonibus vas aliquod vulneretur, & ex eo ſanguis copioſus ad cor effundatur, idq; obruat, & calorem eius ſuffocet.

Tertiò, omnia vaſorum magnorũ vulnera interna, quæ nulla arte occludi poſſunt, quia faciunt, vt ſanguine ſeu ex venis ſeu arteriis copioſè effuſo, ſpiritus ſubitò diſſipentur, hominem citò iugulant.

Quartò, omnia vulnera lethalia ſunt, quæ reſpirationem ſubitò tollunt, cordiſque ventilationẽ impediunt, & ita vt calor natiuus in corde ſuffocetur, ac vt homo eo ferè modo, quo Apoplectici mori ſolent, moriatur, faciũt. Talia vulnera ſunt primò vulnera cerebri, ſed nõ omnia, cùm multa vulnera cerebri nõ ſint lethalia, vt poſtea dicetur, & *lib.* 1. *Tract. part.* 1. *cap.* 23. dictum. Verùm magna & ea, quæ in cauſſa ſunt, vt ſpiritus animales ſubitò diſſipentur, vel ſanguine è vaſis effuſo principium neruorum occludatur, atque ita ſpirituũ animalium influxus prohibeatur, vel ex eodem inflammatio cerebri aut febris excitetur. Idq; non ſolùm præſtant ipſius cerebri vulnera, ſed & capitis percuſſiones aut cõtuſiones vehemẽtes, quibus vaſa cerebri & circa cerebrũ rumpuntur, ſanguiſque ex iis ad principium neruorum effunditur, ibique ſubſiſtens influxum ſpirituum animalium prohibet. Quod & fieri poteſt, ſi ſinus cerebri lædantur, & ex iis ſanguis ad baſin cerebri effundatur; vt & in vulneribus oculorum, ſi tam profundè penetrent, vt vel vaſa cerebri, vel quæ ſunt in baſi vel circa baſin cerebri aperiant, & vt ſanguis ad baſin cerebri effuſus influxum ſpirituum animalium, principio neruorum compreſſo, impediat. Etſi enim, ſi ſanguis ſupra cerebrum effundatur, cranio perforato & aperto effundi poſſit: tamen ſi ad baſin effundatur, euacuari non poteſt.

Videtur tamen adhuc alius eſſe modus, quo in cerebrum vel circa cerebrũ effuſus ſanguis, mortẽ intra paucos dies affert, ſi euacuari non poteſt. Cùm enim ſit extra vaſa, ferè circa quintũ diem putreſcere incipit, vnde febres, deliria, conuulſiones excitantur, vt in phrenitide ferè, moriatur.

Quod à cerebri vulneribus fit, idẽ à ſpinali medulla, ſi in parte ſuperiore, & quidem tota diſſecetur, accidit. Tum enim motus partium inferiorum omnium, atque ita thoracis etiam aboletur, ægriq; ſuffocantur.

Atque ad hos quatuor modos omnia vulnerum lethalium genera referri poſſe exiſtimo. Ideoque ſi quod vulnus in aliquam corporis interiorem partem penetret, atque inde æger breui temporis ſpatio moriatur, vulnus illud lethale fuiſſe iudicandum eſt, & ſi diligenter inquiratur, ad aliquod horum lethalium vulnerum genus referri poſſe exiſtimo: ſiue vulnus illud facultatem vitalem ipſam immediatè, ſiue alio morbo vel ſymptomate interueniente lædat. Nam vt Nicolaus Boërius, *deciſion.* 323. *num.* 16. è Felino ſcribit, par eſt, aliquem ex vulnere, & ex infirmitate ab ipſo cauſſata mori. Quod tamen ita accipiendum, ſi vulnus morbum illum vel ſymptoma, quod mortis cauſſa eſt, neceſſariò attrahat.

Reliqua verò vulnera, quæ ad horum modorum aliquẽ referri nõ poſſunt, non ſimpliciter nec neceſſariò lethalia eſſe puto. Quod vt clarius fiat; omnium partium vulnera, quæ lethalia perhibentur, iam in ſpecie perpendere liber.

Septem verò partium vulnera lethalia eſſe cenſet Hippocrates, dum 6. *aph.* 18. ſcribit κύστιν διακοπέντι, ἢ ἐγκέφαλον, ἢ καρδίην, ἢ φρένας, ἢ τῶν ἐντέρων τι τῶν λεπτῶν, ἢ κοιλίην, ἢ ἧπαρ, θανατῶδες. *Cui veſica perfectã fuerit, aut cerebrum, aut cor, aut ſeptem tranſuerſum, aut tenue quoddam inteſtinum, aut ventriculus, aut iecur, lethale eſt.* Quem tamen aphoriſmum tum limitat, tùm ampliat, *in Coacis, aphor.* 509. *in Cod. Fœſii*, dum inquit: ἀποθνήσκουσι μάλιστα ἐκ τῶν τρωμάτων, ἤν τις ἐγκέφαλον τρωθῇ, ἢ ῥαχίτην μυελόν, ἢ ἧπαρ, ἢ φρένας, ἢ καρδίην, ἢ κύστιν, ἢ φλέβα τῶν παχειῶν. Θνήσκει δὲ, ἢν ἐς ἀρτηρίην καὶ πλεύμονα μεγάλαι σφόδρα αἱ πληγαὶ γένωνται, ὥστε τοῦ πλεύμονος πληγέντος, ἔλασσον τὸ διερχόμενον πνεῦμα κατὰ στόμα γίνεσθαι, ἢ τὸ ἐκπῖπτον ἐκ τοῦ τρώματος. Θνήσκουσι δὲ καὶ οἱ ἐς τὰ ἐντὸς νεῦρα, ἤν τι τῶν παχέων, ἢν ἐπικαρσίως ἡ πληγὴ γένηται καὶ μεγάλη. Εἰ δὲ μικρὴ καὶ εὐθεῖα, περιγίνονται ἔνιοι. ἥκιστα δὲ θνήσκουσιν οἱ τιτρωσκόμενοι ἐν οἷσι ταῦτα μὴ ἔνι τῶν σώματος μορίων, ἢ προσωτάτω. *Ex vulnere ferè mors contingit, ſi cui vulneratum fuerit cerebrum, aut ſpinalis medulla, aut iecur, aut ſeptum tranſuerſum, vel cor, aut veſica, aut quædam grandis vena. Mors quoque ſubit, ſi in arteriã & pulmonem inſignes valde plagæ inflictæ ſunt, ita vt percuſſo pulmone, minor ſit qui per os prodit ſpiritus, quam qui per vulnus excidit. Intereunt verò, quibus nerui interiores, ſiue tenuis aliquis, ſiue craſſus, vulnus acceperit, ſi plaga tranſuerſa fuerit & magna: quod ſi parua & recta, nonnulli periculo eximuntur. Minimè autem ab his vulneribus mors impendet, quæ in corporis partes, in quibus hæc non ſunt, aut ab his quàm longiſſimè abſunt, infliguntur.* Limitat quidem, dum non ſimpliciter talia vulnera lethalia eſſe ſcribit, ſed μάλιστα, *maximè, ferè.* Ampliat verò, dum addit medullam ſpinalem, venas, quæ craſſiores ſunt, aſperam arteriam, & pulmonem, ac interiores neruos. Ideoq; harum partium vulnera ordine cõſiderabimus. Reliquarum enim minimè per ſe lethalia eſſe, extra, dubiũ eſt, idq; ipſe Hippocrates, *allegato aph.* 509. *in Coacis*, docet. Celſus, *lib.* 5. *cap.* 26. ſententiã Hippocratis ad hunc modum expreſſit: *Seruari non poteſt, cui baſis cerebri, cui cor, cui ſtomachus, cui iecinoris portæ, cui in ſpina medulla percuſſa eſt, cuiq; aut pulmo medius, aut ieiunum, aut tenuius inteſtinum, aut ventriculus, aut renes vulnerati ſunt, cuivé circa fauces grandes venæ vel*

Vulnera lethalia ex Hippocrate.

arteria præciſa ſunt. Vix autem ad ſanitatem perueniunt, quibus vlla parte pulmo, aut iecinoris craſſum, aut membrana, quæ continet cerebrum, aut lien, aut vulua aut veſica, aut vllum inteſtinum, aut ſeptum tranſuerſum vulneratum eſt. Hi quoque in præcipiti ſunt, in quibus vſque ad grandes, intuſque conditas venas, in aliis vel poplitibus mucro deſedit. Periculoſa etiam ſunt vulnera, vbicunque venæ maiores ſunt, quoniam exhaurit hominem profuſione ſanguinis poſſunt. Idque euenit non in aliis tantum, atque in poplitibus, ſed etiam in his venis, quæ ad anum teſticuloſque perueniunt. Præter hæc malum vulnus eſt, quodcunque in alis, vel fœminibus, vel inanibus locis, vel in articulis, vel inter digitos eſt. Item quodcunque muſculum aut neruum, aut arteriam, aut membranam, aut os, aut cartilaginem læſit. Quia verò, quod Hippocrates, *6. aph.* 18. dixit eſſe θανατώδες, lethale id *in Coacis, aph.* 509. per ἀποθνήσκουσι μάλιστα, *moriuntur ferè*, explicat; quæ harum partium vulnera lethalia ſint ſimpliciter, quæ non, videndum.

Primò, *Cerebri* vulnera inter lethalia refert Hippocrates, *6. aph.* 18. In *Coacis* tamen id limitat, & μάλιστα id fieri ſcribit. Neque enim omnia cerebri vulnera lethalia ſunt. Vidit ipſe Galenus vulnera talia curari, *8. de vſu part.* 10. *6. aph.* 18. Exempla quoque habentur apud Valleriolam, *lib.* 4 *obſeruat.* 10. *lib.* 5. *obſeru.* 9. *lib.* 6. *obſeruat.* 4. Guil. Fabricium, *cent.* 4. *obſeru.* 1. 2. & 3. & longum catalogum Medicorum, qui vulnera cerebri ſanata viderunt, recenſet. Ioan. Andr. à Cruce, *de vulnerib. lib.* 1 *tract.* 2. *c.* 14. *de cerebro ſauciato.* Imò obſeruatum eſt, particula cerebri amiſſa, ægrum nihilominus conualuiſſe: cuius rei variæ hiſtoriæ annotatę à Medicis, Anton. Muſa Braſauola, *comm. in Hippocr. aph.* 18. *ſect.* 6. Nicolao Maſſa, *lib.* 1. *epiſtol.* 11. Falloppio, *de curand. vulnerib. cap.* 45. Franciſco Arcæo, *de curand. vulner. lib.* 1. *cap.* 6. Io. Andræa à Cruce, *libr.* 1. *de vulner. tract.* 2. *cap.* 14. Ambroſ. Paræo, *lib.* 9. *cap.* 22. & aliis quę pleraque collegit Schenckius, *lib.* 1. *obſ.* 40. & 42. Notatu etiã dignæ ſunt hiſtoriæ de periculoſiſſimis cerebri vulneribus, quæ exſtant apud Cabroliũ, *obſeru.* 16. 22. & 34. Henricũ Petræum, *tom.* 2. *diſput. harmonic. diſp.* 36. *quæſt.* 10. Guil. Fabricium, *paſſim in centuriis obſeruationum*, Matthiã Glandorpium, *in ſpec. Cheirurg. c.* 22. *obſ.* 5. Et ipſe cum Cheirurgo curaui fabrũ lignariũ, qui in oſſe ſiniſtro ad ſuturam coronalem, ſecuris ex alto proiectæ acie vulnus pollicis ferè lõgitudine in cerebrum penetrans acceperat, ita vt particula cranij effracta ſtatim eximi poſſet, & cerebri portio nucis iuglandis ferè magnitudine propẽderet. Conualuit tamen, cerebri illa portione extra propẽdente ſenſim abſcedente. Et quod mirũ, toto morbi decurſu, nec de dolore capitis, nec de vllo ſymptomate conqueſtus eſt, & ambulare ſine impedimento potuit. Et tot huius rei exẽpla paſſim nota ſunt vt plura congerere ſuperuacaneum ſit. Contrà ex vulneribus cerebri plurimos mori, quotidiana teſtatur experientia.

Ad cerebri vulnera pertinent & illa, quæ ſeu ipſi cerebro, ſeu partibus vicinis cranio concluſis, per oculi orbitam infliguntur, vt poſtea dicetur.

Cur autem vulnera cerebri interdum ſint lethalia, interdum non, inquiſitione dignum eſt. Nonnulli cenſent, ea vulnera, quę in ventriculos non penetrãt, non eſſe lethalia, ea verò quæ in cerebri ventriculos pertingunt, eſſe lethalia, idq; ob ſpirituum, qui in vẽtriculis contineantur, diſſipationem ſubitam. Ac videtur id ſenſiſſe Galenus, dum 6. aph. 18. ſcribit, adoleſcentem Smyrnę in Ionia, accepto in altero ventriculorum anteriorum vulnere, ſuperſtitem fuiſſe, ſed ad temporis quidẽ momentum viuere potuiſſe, ſi vtrumq; ſimul cerebri ventriculũ vulnus violaſſet. Verùm etiã cerebri ventriculis violatis homines ſuperuixiſſe, hiſtoriæ allegatæ docent; nec ratio bona eſt. Neque enim in cerebri ventriculis ſpiritus animales generantur, & continentur, vt Recentiores ſatis demõſtrarũt; nec cerebri ventriculi ita interſtitiis ſeparati & diſtincti sũt, vt vno vulnerato, ſpiritus, ſi in vẽtriculis cõtinerentur, nõ ex altero quoq; exire poſſet.

Sententiam meam, vt aperiam, cerebri, etſi ſit pars nobilis, vulnera eſſe lethalia non exiſtimo, quatenus cerebrum lædunt, ſed quatenus ob vulnera cerebri, cordi & facultati vitali, quæ ad vitã vnicè neceſſaria eſt, vis infertur. Cerebrũ enim non eſt ſedes & inſtrumentũ facultatis vitalis, ſed animalis. Vnde vt teſtatur Braſauolus, *in comm. aph.* 18. *ſect.* 6. & alii, ex vulneribus cerebri ſenſus interiores interdũ læduntur, homoq; memoriã amittit, & ſtupidus euadit, ſalua manente vita. Si verò ob cerebri vulnera facultas vitalis periclitetur, mortẽ ſequi neceſſe eſt. Fit autẽ hoc vbi neruorum principium (vnde Celſus, *alleg. loc.* nõ ſimpliciter vulnera cerebri eſſe lethalia dixit, ſed cùm baſis cerebri vulnerata eſt) occluditur, ſeu obſtructione, ſeu compreſſione, ſeu diſſectione, atque ita homo denegato ſpirituum animalium influxu, apoplecticorum more, moritur; vel membranis cerebri & neruis vellicatis conuulſio excitatur. Nam & ipſa conuulſio, ſi ſit vehemens, grauiſſima ſymptomata, continuos dolores, vigilias, lipothymiam & ſyncopen, difficilem reſpirationem, & tandem ſuffocationem excitat, vnde tandem homo iugulatur. Quomodo in capite vulnerati, non quidem primo die ſtatim moriũtur, ſed poſtea, vbi ſanguis è vaſis ſuis effuſus in cerebrum, vel circa cerebrum putreſcere incipit, cerebrique inflammationem, febrem, delirium, conuulſioneſque excitat, atque ita ægrum è medio aufert.

Faciunt autẽ hoc vulnera, quocunque modo & via cerebro infligantur, ſiue nimirum per cranium, ſiue per oculi orbitam, ſiue alia via ad cerebrum penetrent. Allegatur quidem ex Paræi *lib.* 9. *cap.* 9. hiſtoria Heinrici II. Regis Galliæ, qui anno Chriſti 1559. in haſtiludio, à fractæ & diſſultantis lanceæ trunco vulnus ſupra dextrum ſupercilium in cute muſcula frõtis ad minorẽ vſq; oculi ſiniſtri angulũ accepit, multis eiuſdem trunci fruſtulis in oculi ſubſtantiã depactis, oſſibus tamen integris. Verùm cùm oculi orbita integra fuerit, nec vulnus oculi ad cerebrũ penetrarit, non ex oculi vulnere, ſed ex commotione cerebri mortuus eſt, quod ipſa cranij apertio demonſtrauit. Cùm enim vndecimo ab ictu die mortuus eſſet, cranio aperto, in parte ictui oppoſita ad mediam occipitis ſuturam, effuſi inter craſſam & tenuẽ meningem ſanguinis copia reperta eſt, quæ putreſcens & cerebrum corrumpens, procul dubio Regi mortis cauſſa fuit.

Oculi verè lethale vulnus nuper in ciue quodam hîc vidi, qui gladio acuto, ad externũ dextri oculi angulum, vulnus, ſaluo oculo, per orbitam, quã neruus opticus oculum ingreditur, in cerebrum vſque profundè penetrans accepit, vnde vaſis paſſim diſciſſis, magna ſãguinis copia in cerebrũ effuſa eſt, è quo vulnere ipſe apoplecticorum more ſtatim attonitus concidit, & circiter horam nouam poſtea mortuus eſt.

Secundò, *ſpinalis medullæ* vulnera quod attinet, cùm ſpinalis medulla, in partibus ſub cerebro ſitis, cerebri vices gerat, & cum cerebro ſubſtantiam & membranas communes habeat: eodem modo, vt cerebri vulnera, ſpinalis medullæ vulnera lethalia eſſe poſſunt; ſi nimirum ſuperiore parte vulneretur, qua læſa, ſpirituum animalium in totum corpus influxus lædi, & hinc in omnibus capiti ſubiectis partibus, quæ à ſpinali medulla neruos accipiũt, ſenſus & motus tolli, & per cõſequens etiã reſpiratio aboleri poteſt. Noui lanium quendam, qui boues mactaturus, eos non ſecuri, quod vulgò fieri ſolet, percutiebat, ſed exiguũ cultellum, eo in loco, quo caput vertebris collo coniungitur, in ſpinalem medullã adigebat, vnde bos attonitus quaſi ſtatim concidebat. Faciunt autẽ hoc præcipuè ea vulnera, quæ tranſuerſim totam ſpinalem medul-

bri vul-

Vulnera ſpinalis medullæ.

medullam diſſecat, atque ita influxum ſpirituum animaliũ in partes inferiores omnes prohibent, vel vniuerſalem & lethalem corporis conuulſionem pariũt. Qualia vulnera ſunt præcipuè, quę infliguntur collo parte interiore, qua vertebræ quodammodo ſunt diſiunctæ, neque altè admodum vniuntur, ſed tanquam vinculo quodam mucoſo neruoſoq; ad faciliore motũ alligantur, quo fit, vt dum vulneratur collum ictu vehementi, medulla ipſa attingi queat. Si verò inferiore loco vulnera ſpinali medullæ infligantur, non neceſſariò ſunt lethalia, & quò diſpoſitiones p.n. plus ſunt in ſpinæ parte inferiore, eò minùs noxiæ, vt Galenus, *4. de loc. affect. cap. 3.* docet. Etſi enim & tum dolor, vigiliæ, inflammationes, & alia, quę mortem ægro afferre poſſunt, ſuperuenire queant: tamen ea vulnera ſimpliciter lethalia non habentur; cùm talia ſymptomata non ſuperueniant.

Cordis Vulnera. Tertiò, *Cordis vulnera* inter lethalia recenſentur, & quidẽ rectè; cùm cordis vulnera omnia neceſſariò vel ſimpliciter ſint lethalia, vtpote quę caloris natiui officinam & fontem lædunt; idque in confeſſo apud omnes eſſe ſcribit Galenus, *6. aph.* 18. Et quidem cordis vulnus magnũ & profundũ, & quod in ventriculos eius penetrat, ſubitò necat; quod verò exiguũ, & in carne ſaltem cordis ſubſiſtit, neque ad ventriculos penetrat, non ita multo poſt ægrum tollit. Vẽtriculis enim apertis ſubita fit ſanguinis arterioſi effuſio, ſpirituumq; vitalium diſſipatio; idque inprimis ſiniſtro ventriculo aperto. Si verò vulnus in cordis ſubſtãtia ſubſtiterit, neque ad ventriculos penetrauerit, homo quidem totam diem interdũ viuere poteſt, mox tamẽ vtpote in loco calidiſſimo, & ſanguine ac ſpiritu turgente, inflammatio, & hinc ſyncope ac mors ſequitur. Neque compertum eſt, vnquam quemquam corde vulnerato euaſiſſe. Etſi verò obſeruatum ſit, in corde tumores & vlcera reperiri: tamen iſta cum ſenſim fiant, vita aliquandiu cum iis perſiſtere poteſt, etſi tandem & ipſa homini mortem afferant. Vulnera verò, cùm ſubitò œconomiam cordis turbent, cum iis vita diu perſiſtere nõ poteſt. Et quanquam Galenus, *de decret. Platon. & Hippocratis, cap. 4.* refert, victimas ad aras, corde exſecto, clamaſſe: tamen id tamdiu ſaltem durat, quamdiu ſpiritus vitales in arteriis ſuperſunt, quibus exhauſtis, paulò poſt animal concidit & moritur. Nam, vt Ariſtoteles, *libr. 3. de part. animal. cap. 4.* ſcribit, cor ſolùm viſcerum atque omnium corporis partium nullum vitium patitur graue; idq; recta ratione. Cùm enim principium corrumpitur, nihil eſt, quod cæteris, quæ inde pendent, præbere poſſit auxilium. Et inprimis, vt dictum, ſiniſtro cordis ventriculo, qui ſanguinis & ſpiritus vitalis officina eſt, vulnerato, æger mox erit. Si autẽ dexter vẽtriculus vulneretur, ægrum aliquandiu vitam protrahere poſſe, hiſtoria mira, attamen vera, in Bibliotheca Academiæ Gronningenſis, tabulæ penſili inſcripta, comprobat, vt eam deſcribit Gothofredus Hegenitius, *in Itinerario Froſic. Hollandico, pag. 16.* his verbis:

Nicol. Mulerius, Lectori S.

Creditum hactenus fuit, corde vulnerato non poſſe quemquam vel ad vnius horulæ momentum vitam producere. Quam ſententiam ratio firmat & experientia. Cùm enim vita noſtra à ſpirituum incolumitate dependeat, quorum officina fabricaque in ipſo corde ſita eſt, corde vulnerato, ſpirituum generationem impediri, ac prorſus ceſſare neceſſum eſt. Verùm hiſtoriam valde memorabilem hoc loco proponere viſum fuit: hiſtoriam, inquam, militis, qui in corde ſaucius, vitam vltra quindecim dies ſuſtentauit; qualis nec in veterum nec in recentiorum Medicorum obſeruationibus nulla nobis hactenus occurrit. Andreas Haeſenanger, Illuſtriſſ. Comitis VVilhelmi à Naſſau, Friſiæ, Groningæ, Omlandiæ &c. Gubernatoris coborti prætoriæ adſcriptus, vulnus in pectore à commilitone accepit Anno 1607. die 22. Auguſti, ſub veſperam; obiit die 8. Septembr. hora vna poſt exortum Solis, qui erat dies decimus ſextus à vulnere inflicto. Defuncti cadauer prætoris militaris iuſſu, vulneris explorandi gratia, à me & duobus Cheirurgis, Caſpare & Luca Hulteno apertum & examinatum fuit, præſente & ſpectante Viro Strenuo & Nobiliſſimo Bernardo Hoornchens, ſpectantibus etiam nonnullis aliis imæ ac melioris ſortis militibus. Ecce, aperta pectoris cauitate, euacuataque haud parua materia purulentæ minimè fœtentis copia, deprehendimus admirabundi, vulnus in cordis vſq; ſinum dextrum penetraſſe, iſtamque cordis partem ferè totam contabuiſſe, ſiniſtra parte manente incolumi, in qua continetur primaria ſpirituum vitalium officina. Huius igitur vnius beneficio vita Andreæ ad decimum ſextum diem conſeruata fuit. Et ne fortè huius narrationis dubia eſſet apud nonnullos fides, eam teſtimonio ſuo manuumque ſubſcriptione muniuerunt Viri nobiliſſimi & ampliſſimi, Bernardus Hoornchens, præſidii vrbani præfectus, & Petrus Pappus, Prætor militaris. Qui etiam hiſtoria huius luculentam fecit mentionem, in eruditis ſuis ad diſciplinam militarem commentariis. Actum Groningæ, die 22. Iunii, Anno 1627.

Bernardus Hoorkens. Atteſtor vt ſupra. Actum 22. Iunij, 1627.

Petr. Pappus von Tratzberk, hiſtoriam hanc veram, & de ea mihi bene conſtare atteſtor.

Ideoque quod refert D. Matthias Glandorpius, *in ſpec. Cheirurg. c. 33.* de Sanctorio Sanctorio Profeſſore Patauino, quod cor cuniculi inſtrumento acuto perforarit, viuo permanẽte cuniculo ad multos menſes; id procul dubio de dextro cordis ventriculo accipiẽdũ, accedente eo, quod inſtrumentum ſine dubio non latum, ſed anguſtum & acutum fuit.

Quartò *Pulmonis vulnera* inter lethalia refert quidem Hippocrates, *loco alleg. in Coacis*, non tamen ſimpliciter omnia pulmonis vulnera lethalia eſſe pronunciat, ſed ipſe limitationem addit, ſi nimirũ vulnus ſit magnum, vt pulmone ſauciato minùs ſpiritus per os prodeat, quàm excidat è vulnere. Atque omnia vulnera pulmonis lethalia non eſſe, ſæpe docuit experientia, qua conſtat, multos per thoracem totum & pulmones fuiſſe perfoſſos, & nihilominus conualuiſſe. Et ipſe vidi exemplum in Studioſo quodã, qui anno 1623. menſe Iulio, noctu vulnus accepit, gladio anguſto in dextro thoracis latere, circa coſtam tertiam prope axillam in pectus adacto, & è regione prope ſpinam exeunte, ita vt ſpiritum cum ſono magno per vulnus emitteret, qui tamen menſis ſpatium conualuit, & nunc etiam, anno 1634. quo hæc ſcribo bene valet. Imò longè periculoſius pulmonis vulnus curatum fuiſſe refert Guiliel. Fabricius, *ſent. 2. obſeru. 32.* ex hiſtoria ab Abele Roſcio ſibi communicata, quæ talis. *Pulmonis Vulnera.* *Erat apud Delphinates in vrbe Calmuntii quidam ſecundum pectus grauiter ſauciatus, vulnere punctim facto, inter pectoris coſtas quintam ac ſextam, non procul ab oſſe ſterno, cui cùm gladius lato mucrone pulmonem ipſum leuiſsimè perfodiſſet, in ſua extractione & exitu, neſcio quomodo in gyrum facto, ſecum pulmonis portiunculam per vulnus foras eduxit, quare ſtatim à cunctis adſtantibus morti proximus ad indicatus fuit æger. Interim Medicus cum Cheirurgo accerſitus iuſſit quamprimum eam lobi pulmonis partem, quæ forâs prominebat, prius bene vino lotam in pectus retrudere. Sed eam dum tractaretur leuiter liueſcere animaduertens, amputare fecit ferreo candente inſtrumento. Reliquum verò in pectus benignè retruſit Cheirurgus, dilatatis prius cuneo ad id ex tempore parato ligneo, coſtis. Deinde vulnus ex arte & Medici præſcripto curatum fuit, ſimul externis adhibitis, & intrà propinatis quibuſdam pectora-*

pectoralibus ex vulnerariis decoctis per aliquot dies, conualuitque æger, qui deinde in multos annos vitam protraxit pulmonibus ac thorace ſemper ſanis, & ab omni noxa prorſus immunibus. Pulmonum itaque vulnera per ſe incurabilia ſemper aut lethalia non exiſtere patet; niſi inflammatione vulnus profundum ſit affectum; vel vbi magna vaſa aut bronchia læſit, aut prope cor attigit. Et plures tales hiſtorias è Franciſco Valleriola, *lib.4. obſeru.10.* Nicolao Maſſa, Fr. Arcæo, Fallopio, Foreſto, collegit Schenckius, *lib.2. obſeru.* extántque ſimiles apud Guiliel. Fabricium, *cent.3. obſeru.36.* & *cent.1. epiſtol. 52.* & alios; quas omnes recenſere hîc prolixum foret. Similem etiam hiſtoriam refert CL. Dn. D. Gregorius Horſtius, *lib.3. obſeru.11.* his verbis: *Vir nobilis iuuenis Abraham à Schleinitz, Eq. Miſnicus, ſtudiorum gratia nobiſcum Gieſſæ viuens, anno 1613. in feriis Natalitiis ciuis cuiuſdam ædes aggreditur, aliis in ipſa domo conuitiis atque comminationibus huic tumultui occaſionem præbentibus, & per ianuæ rimam acutiori gladio transfoditur, introeunte vulnere non procul à ſterno circa 3. vel 4. coſtam ſuperiorem, eodémque rurſus ſub ſcapula non procul à ſpina exeunte. Vocatus ego circa horam primam noctis, pulſum maximè debilem, reſpirationemque difficilem adeſſe video, quam ob cauſſam parum ſpei, propter grauem pulmonis vaſorúmque magnorum læſionem, ſupereſſe puto. Sed quid fit? vomitu ſponte ſuperueniente ſymptomata grauia deſinunt, vires ſenſim recolliguntur, nihil ſputi purulenti ſeſe offert, tuſſis etiam, difficiliſque reſpiratio non vrgent, nec admodum calor & ſitis per primam ſeptimanam ægrum afficiebant, vulneribus interim more ſolito tractatis, optimè cocti puris copia mediocris quotidie profluebat. His ad menſem ſecundum continuatis, & vulneribus externis perfectè purificatis & conſolidatis, imminens ſuffocatio laborantem prehendit, ita vt aſthmate quaſi periclitaretur, tuſſi etiam, atrophia & hectica febri plurimum affligitur, donec tandem vomica pulmonum rumperetur, & cum tuſſi 5. vel 6. libræ purulentæ materiæ reiicerentur: quo facto, conuenientibus remediis pulmonum exulceratione curata, tabes, febris hectica, reliquáque ſymptomata remiſerunt, & æger perfectæ ſanitati reſtitutus eſt.*

Ea nimirum pulmonis vulnera lethalia non ſunt, in quibus ſaltem pulmonis ſubſtantia, non verò magna vaſa læſa ſunt, neque adeo magna ſunt, ita, vt nec reſpirationem aboleant, nec facultatem vitalem ſubitò proſternant; ſeu inſigni hæmorrhagia ſpiritus diſſipando; ſeu ſanguine in pulmones & cor effuſo, cor ſuffocando. Contrà, ſi vulnus pulmonis ſit magnum, & non ſolùm ſubſtantia pulmonis, ſed & magna in eo vaſa, venæ ſcilicet arterioſæ & arteriæ venoſæ inſignes rami vulnerentur, vulnera ea lethalia ſunt, vtpote in quibus ſanguis & ſpiritus vitalis profunditur & diſſipatur; vel à copia ſanguinis pulmones & cor opprimuntur, & homo ſuffocatur. Hippocrates, *allegato loco in Coacis*, aliam adhuc mortis cauſſam addit, quæ tamen tam ſubitò, vt in priore & modò enumerato caſu, homini interitum non affert, vbi vulnere magno, non quidem vaſa ſanguinem continentia læduntur, ſed aſpera arteria; vt propter vulneris amplitudinem copioſior exſpiratio per vulnus, quàm per os, fiat; tum enim cor ob ſympathiam afficitur, ſpiritus vitales diſſipantur; pulmo & cor ab aëre ambiente alteratur & offenditur. Afferunt quidem mortem & ea vulnera pulmonis, in quibus vel pulmonis ſubſtantia exulcerari incipit, & phthiſis excitatur, vel in quibus ſanguis in thoracis cauitatem effuſus, ibi putreſcere incipit, & vel febrem, vel empyema excitat. Verùm quia hoc non ſemper nec in omnibus vulneribus pulmonis accidit: neque etiam cùm accidit, ægri neceſſariò moriuntur, iſta de cauſſa vulnera ea pulmonis lethalia neceſſariò habenda non ſunt. Refert enim Felix Platerus, *lib.3. obſeru. p.690.* quemdam à vulnere pulmonis phthiſicum factum, nihilominus curatum fuiſſe & conualuiſſe. *Articularius quidam*, inquit, *ciuis noſter, cùm à famulo in thorace infima ſede vulnus profundum punctim cultro factum accepiſſet fœtidiſſimum pus, cuius tetro odore tota vicinia inficiebatur, & pulmonum portiunculas aliquot, in quibus aſperæ arteriæ rami cartilaginei manifeſtè patebant, per vulnus reddidit. Quibus diu perſeuerantibus, licet penitus contabeſceret, tandem tamen, puris effluxu remittente, vulnus occluſum eſt, ipſeque ſanitati reſtitutus. Tabellarij munus deinceps multos annos obiens, quadraginta annos ſuperuixit incolumis, etſi, vti veriſimile, magna pulmonum parte in vno latere careret.*

Quintò *aſperæ arteriæ vulnera* non lethalia eſſe, ſed *Aſpera arteria vulnera.*
ſanari poſſe, vel laryngotomia, de qua *l.2. Pract. part.1. c.24* dictum, docet. Nimirum ea ſanantur, quæ magna non ſunt, & in quibus membranæ ſaltē, quibus annuli aſperæ arteriæ connectuntur, vulnerantur, cuius rei exempla collegit Schenckius, *lib.2. obſeru.* Ipſe quoque bis talia vulnera ſanata vidi. Si verò ipſi annuli cartilaginei vulnerentur, ob duritiem pars coaleſcere non poteſt, vt docet Hippocrates, *6. aphor. 19.* & *7. aphor.28* & Galenus, *5. meth. med. cap.7.* Non tamen ſubitam, ſed lentam mortem talia vulnera afferunt, dum vel ab aëre per vulnus confertim in pulmones ingrediente pulmones alterantur & debilitantur, vel carũcula aliqua vulneri ſuccreſcit, quæ ſpiritum intercipiendo tandem hominem ſuffocat. Ea verò arteriæ aſperæ vulnera ſaltem ægrũ iugulant, in quibus venis & arteriis iugularibus læſis, ſanguis confertim in pulmones irruit, reſpirationem intercipit, atque ita hominem ſuffocat: quod tamen accidit non ob vulnus arteriæ aſperæ, ſed ob vulnus venæ iugularis, vel arteriæ ſoporalis vicinæ.

Sextò, *diaphragmatis vulnera* inter lethalia refert *Diaphragmatis vulnera.*
Hippocrates. Diſtinguit autem Galenus, *5. meth. med. cap.9.* inter vulnera diaphragmatis, quæ neruoſæ eius parti, & quæ carnoſæ infliguntur, & illa ſtatuit eſſe lethalia hæc ſanabilia. In *6. aph.18.* tamen neruoſæ diaphragmatis partis vulnera non ſemper lethalia, ſed magna ſolùm talia eſſe ſcribit. Planè enim grauia tum ſuperueniunt ſymptomata, delirium, reſpiratio difficilis, febris, conuulſio, & quod Ariſtoteles etiam, *3. de partib. animal. cap.10.* annotauit, riſus Sardonius, vt ridendo ægri moriantur. Cùm enim diaphragma neruos ex tertia & quarta ceruicis vertebra accipiat, hi verò cum ramulis in muſculos, qui maxillas & labia mouent, propagatis permiſceantur, ſi, qua parte ad diaphragma perueniunt, fuerint conuulſi, ſecum ramulos illos muſculorum faciei contrahunt, quibus maxillæ & labia hinc inde præter voluntatis imperium agitata, ſpeciem riſus excitant, qui inter ſigna lethalia, exemplo Tichonis, *5. epid.* ab Hippocrate refertur.

Neque tamen ipſa diaphragmatis in parte neruoſa etiam vulnera ſemper lethalia ſunt, ita quidem, vt homo eo loci vulneratus ſtatim intereat: etſi integrè ſanari & diu ſuperuiuere iſto modo vulneratos ſit impoſſibile. Notabilem huius rei hiſtoriam, quam etiam *lib.2. Inſtitut. part.2. cap.13.* & *lib.2. Pract. part.2. cap.15.* recenſui, Socer meus, Dn. D. Andreas Schato, p.m. quondam in hac Acad. VVittebergenſi Medicinæ Profeſſor, annotauit, quæ nec hîc prætereunda eſt. *Anno 1582. 20. Septembr. Studioſus quidam, Heinricus Buſchernouius, Reualienſis Liuonus, è Saxonia inferiore VVittebergam reuertens, & melancholia laborans, ante portam ſuo ſe gladio confodit. Ex vulnere tamen illo intra menſes duos ſanus euaſit. Verùm anno ſequenti, 28. Aprilis, iterum malè habere cœpit, vomuitque ſequentibus diebus crebrò; primò aquam, & quicquid aſſumſiſſet cibi, poſtea viridia, tandem die 2. Maij planè nigra, magna copia, & poſt vltimum vomitum eodem die 2. Maij exſpirauit. Corpus apertum eſt, deprehenſúmque, vulnus per pulmonem & diaphragma penetraſſe, & vt videbatur, transfoſſũ erat diaphragma in nerueo circulo. Pulmonis ferè nihil repertũ eſt in ſiniſtro latere cõfoſſo, præter exiguã portiũculã, quæ ſuprà coſtis adnata erat; reliquũ proculdubio per vulnus cũ pure exierat. Ventriculus totus adſcenderat in ſiniſtrum thoracis latus,*

cor cum capſula de ſua ſede depulerat in dextrum latus, vbi & viuus ille ac poſt vulnus ſanitati reſtitutus, manu impoſita, cordis pulſationem obſeruari iuſſerat.

Non abſimilem habet Ambroſ. Paræus, *lib. 9. cap. 30.* cuiuſdam Capitanei, glande è manuario tormento emiſſa, in diaphragmate, ſed parte eius carnoſa vulnerati & transfoſſi, qui octauo demum ab accepto vulnere menſe mortuus eſt, in cuius cadauere aperto animaduerſum fuit, magnam coli inteſtini partem flatu multo turgidam ipſi per diaphragmatis vulnus in thoracem irrepſiſſe.

Ventriculi vulnera.

Septimò, *ventriculi vulnera* quod attinet, inter lethalia ſimpliciter, & quæ hominem ſubitò iugulant, plerumque recenſenda non ſunt: cùm paſſim exempla vulnerum ventriculi curatorum exſtent. Notiſſima eſt, & à Iul. Alexandrino, *in cap. 4. libr. 6. therapeut. meth. Galeni* & Matthia Cornace, *in epiſtola reſponſor. ad D. Ægid. Hertogh*, recenſita, de ruſtico Bohemo, qui vulnus, & quidem lato venabulo, in ventriculum accepit, qui tamen ſuperuixit; quam ſupra etiam retulimus. Nec ignota eſt hiſtoria alia de ruſtico Bohemo, quam cùm alij, tùm Crollius, *in præfat. Baſil. Chymic.* his verbis annotauit: *Anno 1602. Pragæ vidimus in noua vrbe, in quodam Bohemo ruſtico nomine Matthæo, circiter 36. annos nato: qui dum per biennium mira & inaudita quadam gutturis dexteritate multoties apud bibulos iuſtæ magnitudinis ferreum cultrum in guttur ſuum ſatis amplum, ceu vaginam, corneo manubrio prius intrudendo, inſtar præſtigiatoris dedita operâ occultaret, ſuperbibendo bonum hoc nomine impetratum cereuiſiæ hauſtum, & poſtea eundem iterum pro libitu (ſingulari arte) cuſpide retraheret neſcio qua ſua infelici & dementi temeritate poſtridie Paſchatos eiuſdem anni, eundem eatenus deglutierit, vt planè in ſtomachum deſcenderet, & ab ipſo nullo amplius artificio retrahi poſſet: & poſtquam ex apprehenſione indubitatæ mortis ſubſecutura quaſi ſemimortuus dictum cultrum ſeptem integras ſeptimanas & duos dies in ſuo ventriculo hoſpitatus eſſet, vſu & adiumento emplaſtrorum attractiuorum è Magnete & aliis, cuſpis eiuſdem, naturali impulſu, iuxta orificium ſtomachi exitum moliri cepit, quo deprehenſo, inſtanter petitum fuit à patiente, (multis tamen propter imminens vitæ periculum factum diſſuadentibus) vt incidendo extraheretur quod tandem precibus, in omnis fortunæ & valetudinis dubiæ tamen euentum, à primario Regni & Vrbis Cheirurgo Floriano Matthis Brandeburgenſi, die Iouis poſt feſtum Pentecoſtes hora ſeptima matutina impetratum, & feliciter Dei nutu præſtitum fuit. Color exciſi cultri pollices tranſuerſos nouem longi, nunc inter rariora Cæſaris repoſiti (compluribus hominibus tàm in aula Imperatoris; quàm in vrbe incredibilis miraculi inſtar commonſtrati) ita fuit immutatus in ſtomacho, ac ſi per illud tempus in igne iacuiſſet. Ruſticus autem ſpacio paucarum ſeptimanarum adhibitis legitimis ab experto Cheirurgo remediis, ſine vlla vlteriori ægritudine & moleſtia ſemper bene comedens, bibens, & dormiens; vt mihi aliquoties referebat, Dei auxilio, & multorum erga egenum liberalitate, contra determinatam aphoriſmorum medicorum aſſertionem, priſtinam ſanitatem integram gratis recuperauit, & paulò poſt nuptias celebrauit.*

Ea autem ventriculi vulnera præcipuè ſunt lethalia, quæ orificio eius ſuperiori infliguntur; cùm neruos habeat inſignes à ſexta coniugatione cerebri oriundos, & maximum cũ cerebro & corde conſenſum obtineat, eóq; affecto, facilè lethalia ſymptomata excitari poſſint. Refértque Beniuenius, *de abditis morb. cur. c. 110.* fullonem quemdam pugno vnico ſtomacho cuiuſdam iuuenis violentius impetito hominem interemiſſe.

Inteſtinorum tenuium.

Octauò, *Inteſtinorum tenuiorum vulnera* ab Hippocrate inter lethalia referuntur. Et præcipuè ieiuni inteſtini vulnera inter omnia inteſtinorũ vulnera maximè lethalia ſunt, ob vaſorũ magnitudinẽ, & tunicæ illius inteſtini nerueam ferè ſubſtantiam, vnde plerumque magna ſequuntur inteſtinorum tormina & dolores, ſingultus, animique defectus, vt videre eſt ex hiſtoriis, quas habet Valleriola, *libr. 2. obſeruat. 8. & 9.* Et quidem maximè inſanabilia ſunt tenuiorum inteſtinorum vulnera, ſi per tranſuerſum tota diſſecentur, cùm nullo modo labia inter ſe diſſidentia coniungi & coire poſſint.

Craſſorum verò inteſtinorum vulnera minùs periculoſa ſunt, & præcipuè ſi non ſint magna, & ſæpè talia vulnera curata fuiſſe, paſſim obſeruationes Medicorum exſtant, quas Schenckius *in ſuis obſeruationibus* collegit.

Epati vulne

Nonò, *Epatis vulnera* etiam inter lethalia numerat Hippocrates; quod tamen limitatione indiget. Nam vulnerato epate, & abſciſſa eius parte, hominem ſeruari poſſe, tradit Ægineta, *lib. 6. cap. 28.* Et Hiſpanum iuuenem, cui magna epatis portiuncula per ilei dextri vulnus erumpebat, ſanatum fuiſſe, refert Gemma, *Coſmocritic lib. 1. cap. 6.* Et Nobilem poſt inflictum circa epatis regionem vulnus, & particulâ ex eius ſubſtantia abſciſſa & extracta, ſanum euaſiſſe, ſcribit Bertinus, *lib. 13. c. 7.* Idem etiam alij obſeruarunt. Guiliel. Fabricius, *cent. 2. obſeru. 34.* refert, quod Heluetius quidam triginta annorum ætatis, in conflictu quodam gladio Heluetico è regione hepatis percuſſus fuerit, maximúmque vulnus longitudinis ſpithamæ acceperit, eíque fruſtum hepatis ablatum fuerit. Qui tamen, quamuis ſæuiſſimis ſuperuenientibus ſymptomatis, Dei beneficio integrè conualuit. Et Matthias Glandorpius, *in ſpecul. Cheirurg. obſeru. 34. pag. 166.* habet hiſtoriam iuuenis in epate inſigniter vulnerati, qui tamen conualuit. Ii tamen ſaltem conualeſcunt, quibus ſuperficies tantùm aut ſubſtantia epatis ſine magnorum vaſorum læſione vulnerata eſt. Si enim vas aliquod maius vulneratum ſit, æger non euadit, & ob largam ſanguinis effuſionem, homo, antequam vulnus glutinetur, moritur. Et alij quidem vitam nonnihil protrahunt: alij breui interuallo moriuntur. Nam, vt refert Hippocrates, *5. epidem.* cuidam iaculo percuſſo in epar, ſtatim color cadauerum ſeſe ſparſit, oculi introceſſerunt, difficultas ferendi ac æſtuatio conſecuta eſt, & eadem die vitam cum morte commutauit. Alter puer à mulo in epate percuſſus, quarto die mortuus eſt, qui ſpiritum denſum habuit, nec quicquam intellexit, & febre detentus fuit.

Lienis vulnera

Decimò, *Lienis vulnera* eodem ferè modo ſeſe habent, vt Epatis. Equidem ſi parenchyma ſaltem lienis, ſine vaſorum læſione, vulneretur, ægri euadere poſſunt. Si verò vaſa lienis vulnerentur, vulnera talia nõ ſolùm periculoſa, ſed & lethalia ſunt. Cùm enim lien venas, & inprimis arterias copioſas habeat, iis vulneratis ob ſanguinis effuſionem & ſpirituum diſſipationem ægros perire neceſſe eſt.

Veſica vu nera.

Vndecimò, *veſicæ vulnera* in catalogo vulnerum lethalium apud Hippocratem reperiuntur. Diſtinctione tamen & hîc opus eſt. Nam exiguum vulnus carnis interuentu coaleſcit, vt Galenus, *6. aphor.* 18. & experientia docet. Si verò veſica tota perfoſſa ſit, quod vulnus eſt Hippocrati διακοπὴ, periculoſius eſt. Et quidem id imprimis, quod fundo veſicæ, & parti eius nerueæ infligitur: ob doloris enim acerbitatem, ſuperuenientem inflammationem, & febrem continuam, homo paulò poſt moritur. Quæ verò collo eius, quod carnoſum eſt, infliguntur, ſanabilia ſunt, vt vel litothomia docet. Obſeruatum tamen eſt, etiam veſicam in fundo vulneratã ſanatam fuiſſe, cuius rei exẽpla habentur *in obſeruat.* Schenckij. Neque enim veſica tota neruea eſt, ſed exterior eius membrana carnoſior eſt, vnde Hieron. Fabricius ab Aquapendente, & Spigelius eã pro muſculo veſicæ conſtrictorio habent. Raro tamen integrè ſanatur tale vulnus veſicæ, etſi æger non moriatur, ſed callo inducto fiſtula manet, per quã vrina excernitur. Diu tamen cum eiuſmodi vulnere homo ſuperſtes eſſe poteſt. Ideóque, quod ſuprà quoque dixi,

aliud

aliud eſt vulnus lethale, aliud inſanabile.

De omnibus tamen viſcerum, quorum hactenus mentionẽ fecimus, vulneribus hoc obſeruãdũ, etſi exempla curatorũ talium vulnerũ aliqua obſeruata ſint: tamen rarò id accidit, & inter ea illa numeranda, de quibus Auerrhoës ait, in curatione morborũ interdũ miracula fieri. Cùm enim talibus vulneribus internis idonea medicamẽta applicari non poſſint, ſed totum negotiũ naturæ cõmittendũ ſit, ſi ea non planè fortis ſit, vix æger ſanatur, ſed plerũq; inflãmatione, cõuulſionibus, animi deliquiis & eiuſmodi ſymptomatib. ſuperuenientibus moritur. Ideoque rectè Hippocrates, *6. aphoriſm. 8.* talia vulnera lethalia eſſe, &, in *Coacis*, μάλιστα, id eſt, maxima ex parte & plerumq; ex talibus vulneribus homines mori dixit. Ideoque ſi ex tali vulnere æger paulò poſt moriatur, cauſſa mortis vulneri imputari debet; cùm à Medico multum opis ſperari non poſſit, vt poſtea etiam dicetur.

Tandem *venarũ grandium vulnera* Hippocrates inter lethalia recenſet, & quidem rectè. Per φλέβας autẽ venas & arterias intelligit; per παχεῖς, grãdes intuſq; latentes, quas alibi αἱμοῤῥοῦς, id eſt, ſanguinem fundentes nominat, quales ſunt, vena caua, magnaque arteria, & earũ grandes rami. Tales enim venæ & arteriæ cùm ligatura conſtringi non poſſint, ſanguinẽ & ſpiritibus copioſiùs effuſis, vires ſubitò deiiciũtur, vel ſanguis extra vaſa ſua elapſus, ſi exitũ non habet, in corpore detentus in grumos concreſcit, putreſcit, prauamq; & malignã naturã induit, febrem, gangrænam, & grauiſſima ſymptomata excitat, & tandẽ mortem affert. Et quidem in arteriis periculum hoc grauiſſimum eſt; cùm ſanguine & ſpiritu vitali effuſo, vires deiiciantur, homoq; de vita periclitetur, nec arteriæ ob perpetuum motum & ſubſtantiam duriorem facilè coaleſcant.

Atque hæc ſunt vulnera, quæ Hippocrates lethalia eſſe rectè ſcribit. Quorum tamen, vt dixi, quædam ſunt ſimpliciter vel omninò lethalia, quæ Proſper Farinaceus, *tit. de homicid. quæſt. 125. part. 1.* definit, quę non requirunt curã & cõſilium Medicorũ, ſed ſunt talia, ex quibus vulneratus ſtatim moritur, id eſt, ob quæ, quamuis omni arte & induſtria à Medico curẽtur, nihilominus æger ſtatim moritur. Alia nõ omnino mortalia, vel ad mortem certa, quæ idem Proſper Farinaceus definit, ex quibus vulneratus non ſtatim moritur, & ex quibus quandoque etiam nõ moritur.

Quæ autem vulnera poſterioris generis lethalia ſint, id eſt, è quibus etſi aliqui interdũ conualeſcunt, hic vel ille tamẽ ex iis reuera mortuus eſſe dici poſſit: ex ſuperioribus, quæ de ſingularũ partiũ vulneribus lethalibus diximus, quidẽ patet: hoc tamẽ addẽdum, ex euentu maximè iudicari, an vulnus aliquod tale actu lethale fuerit. Etſi enim ruſticus aliquis robuſtus, aut homo aliàs exactè ſanus ex vulnere aliquo conualuerit: tamen non neceſſariũ eſt, vt inde ex ſimili vulnere, ſenex, puer, fœmina, vel alius debili corpore præditus conualeſcat; ſed etſi ille à ſimili vulnere ſanatus fuerit, hic ex eo neceſſariò mori poteſt. An autem talia vulnera periculoſa in hoc vel illo lethalia fuerint nec ne, ſex conjecturis inueſtigare docet Nicolaus Boërius, *deciſion. 323. num. 11.* Prima eſt breuitas temporis, ſi ſcilicet paulò poſt æger moriatur: de quo termino etſi plures ſint opiniones, principalem tamen eſſe dicit, ſi æger intra triduũ mortuus fuerit. Alij tamen hunc terminum ad diem quintum vel etiam octauum extendunt. Quod verò aliqui terminum hunc ad menſem octauum vel annum etiam extendunt, id mihi probabile non videtur; & tempus etiam reſpexiſſe videtur lex Moſaica, Exod. *cap. 21.* Secunda coniectura eſt, perſeuerantia vomitus & febris & aliorum ſymptomatum ab initio ſignificantium mortem. Et rectè ac ex Medicorum & ipſius Hippocratis ſententia. Habent enim vulnera magna & lethalia decretorios ſuos dies, inſtar morborum acutorum, vt docet Hippocrates, *2. Prorhet.* in quibus bona vel mala accidere ſolent. Itaque ſi grauia ſymptomata, qualia ſunt, conuulſiones, vomitus, ſingultus, delirium, ſyncope, & ſimilia, quæ aliàs in vulneratis mortem præſagire ſolent, ſtatim ab initio ægrũ inuadant, vel die critico ſuperueniant, & poſteà continuò perſeuerent, indicio eſt, ea vulnera neceſſariò inducta fuiſſe, ideoque vulnus omnino lethale fuiſſe. Tertia cõiectura eſt, latitudo & profunditas. Equidẽ vulnus magnum per ſe periculoſius: poteſt tamen magnũ non eſſe vulnus, in quo pars nobilis nulla læditur. Quarta cõiectura eſt qualitas inſtrumenti, quo inſtructus quis vulnus intulit, & ex eo animũ occidendi habuiſſe conuincitur. Verùm cõiectura hæc ad forũ Iuridicũ, non Medicum pertinet, qui nõ de animo vulnerantis, ſed ſimpliciter de vulneris qualitate ſunt ſolliciti. Quinta & ſexta eſt, continuus dolor, vnde ſuperueniat conuulſio. Verùm hæ coniecturæ ad ſecundam pertinent. Atque ita an quis ex vulnere periculoſo, & illorum genere, quæ μάλιστα & ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, id eſt, ferè ſemper ſunt mortalia, mortuus ſit, Medicus ex ſex iſtis propoſitis conjecturis duabus præcipuè vtitur & concludit, quod vulnus illud per ſe fuerit lethale. Primò ex temporis breuitate, quo vulneratus mortuus eſt. Deinde ex ægri ſtatu, qui ſẽper, poſtquã vulneratus eſt, in deterius vſque ad mortem vergeret, & ſymptomatibus grauibus ac lethalibus, quę vel ſtatim, vel die critico, vulneri ſuperuenerunt, & continuò ægrum afflixerunt. Quibus nõ immeritò tertia addi poteſt, nimirũ ſi nihil commiſſum vel omiſsũ ſit, quod vulnus lethale reddere potuerit: Ex his enim colligere eſt, & vulneris conditionẽ talẽ fuiſſe, vt ægro mortẽ afferre potuerit, ægerq; eam diſpoſitionẽ habuerit, vt vulneri ſuperãdo par nõ fuerit.

Atque hæc & harum partium vulnera meritò lethalia habentur.

Reliquarum partium lethalia non eſſe, rectè pronunciat Hippocrates, & docet experientia, maxima interdum & periculoſiſſima vulnera curari, cuiuſmodi hiſtoriæ recenſentur à Valleriola, *lib. 4. obſeruat. 10.* & paſſim ſimiles in obſeruationibus Guil. Fabricij, aliiſque Medicorum ſcriptis exſtant.

Accidit tamen ſæpe, vt vulnera è quibus aliis conualeſcunt, nonnullis ſint lethifera, & non pauci ex leuiſſimis etiam vulneribus moriantur; ſcribitque Hippocrates, *2. Prorhet.* ex cuiuſuis generis vulneribus mori hominem contingere; cuius rei exempla paſſim occurrunt. De Philæ puero, *libr. 7. epid.* ſcribit Hippocrates, quod ex ſola oſſis denudatione in frõte, vno die febre ſuperueniente, & oſſe liuore contracto, mortuus fuerit. Idem refert, Theodori cuiuſdam puerum ex oſſis denudatione nullius pæne momenti, vigeſimo tertio die mortuum eſſe. Et magnæ nauis præfectum quendam, cum anchora manus dextræ indicem & os colliſiſſet, inflammatione ac conuulſione ſuperueniente, decimo tertio die vitam cum morte commutaſſe. Telephanem etiam ex Harpeli liberta filium, plagam in pollice pedis accepiſſe, ex qua inflammationem & vehementem dolorem conſecutum fuiſſe, quo remittente, ægrum in conuulſionem incidiſſe, & tertio die mortem obiiſſe. Sic & Æmiliũ Lepidum, incuſſo pollice lumine cubiculi, exſpiraſſe animam ſcribit Plinius, *lib. 7. nat. hiſtor. cap. 53.* Caium Affidium in Senatum euntem, offenſo dũtaxat pede, in Comitio mortem obiiſſe. Petrus Foreſtus, *lib. 6. obſeru. Cheirurg. obſ. 50.* refert, Conſulem quendam Alcmarinum, cùm pedes more ſolito lauaret, & cultello ſcriptorio callum ſub planta pedis abradere ſtuderet & exſcindere, ſe vulneraſſe, & ſtatim ſubſequente ſpaſmo exſtinctum fuiſſe. Sæpe etiam vulnerib. gangræna ſuperuenit, eaq; lethalia facit. Ita refert P. Foreſtus, *obſeruat. Cheirurg. lib. 6. obſeru. 49.* quendã tibiam ad

ad rem duram alliſiſſe, ipſamq; cum contuſione & vulnere læſiſſe, quem deinde gangræna ſuperueniẽs ſuſtulit. Et Guiliel. Fabricius, *obſeru. cent. 5. obſ.* 2. duo exempla recenſet, vnũ de operario quodã, qui ſpina pedẽ punxit, alterum de fœmina, quæ ſpina apicem indicis dextri vulnerauit, qui ambo gangræna ſuperueniẽte mortui ſunt. Et Ioan. Matthæus *in quæſt. Medic. quæſt.* 27. ſcribit, Freudenbergæ, opido ditionis Naſſouicæ, quemdã graſſatorẽ, in humero haud adeo profundè vulneratum, mortuũ fuiſſe. Alium quoq; in Comitatu Oldemburgico, in media femoris regione, cultello leuiter vulneratum, confeſtim interijſſe. Et Lemgouię ciuis filium à Studioſo in brachiũ gladio percuſſum, præter omnium opinionem poſt horã exſpiraſſe. Et Horatius Augenius, 1. *tom. epiſt. lib.* 9. *epiſt.* 2. plures hiſtorias recenſet eorum, qui ex paruo & leui vulnere perierunt. Atque huius rei exempla alibi etiam paſſim nota ſunt.

Accidit autem id ob varias cauſſas, quas etiã Hippocrates, 2. *Prorhet.* attingit his verbis: *Qui de vulneribus cognoſcere volet, quemadmodum ſingula finien, primùm quidem eum hominum ſpecis ſcrutari oporte: tum eas, quæ meliores ſunt ad vulnera, tum quæ deteriores. Deinde ætates noſcere, in quibus ſingula vulnera curatu difficilia exiſtunt: locos item in corporibus perſpectos habere, quantum alii ab aliis differunt: ſed & alia qualia in ſingulis accidũt, tum bona tum mala noſſe oportet. Si quis n. omnia hæc nouerit, is ſanè ſciet, etiam quomodo ſingulorum euentus continget. Qui verò non nouerit hæc, non noſſe poterit, quales fines vulnerum erunt.* Nos eas hoc ordine recenſebimus.

Vulnera ſanabilia ex quibus cauſſis fiant lethalia.

Primò enim, ſi gladius vel telum, aut quodcumq;, quo vulnus inflictum eſt, ſit venenatum, leue etiam ad ſpeciem vulnus mortem afferre poteſt.

Secundò, εἴδεα τῶν ἀνθρώπων vt Hippocrates loquitur, perpendere oportet, qui enim robuſto ſunt corpore & ſani, ii etiam grauiſſima vulnera perferunt, & ab iis ſæpe non magno negotio ſanantur, & licet grauia ſuperueniant ſymptomata vt morituros putes, tamen præter ſpem & exſpectationem euadunt. Quò pertinet apparatus & corporis diſpoſitio vitioſa, & præſens cacochymia. In tale enim corpus ſi vulnus aliquod incidat, natura irritata, vitioſos humores ad vulnus detrudere ſolet, vnde accedentibus aliis morbis ac ſymptomatibus, vulnus, quod in corpore ſano ac puro ſanabile fuerat, lethale euadere poteſt. de quo Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 2. Fingamus, inquit, aliquẽ ad nos venire, cui tantum cutis acu ſit puncta, hunc hominem, ſi is ſit, cui facilè vulnera ſaneſcunt, etiamſi citra medicamentum, nudoq; mẽbro, ad opera cõſueta dimittas, nihil ſentiet mali: ſin cui vulnera difficulter ſanantur, quiq; vel plethoricus ſit vel vitioſis ſuccis prematur, primùm quidem dolebit, poſt eum tum pulſu particula infeſtabitur, tũ phlegmone, & compertum eſt, ex talibus leuibus vulneribus conuulſiones, inflammationes, gangrænã, imò mortem ſecutam fuiſſe.

Tertiò, conſideranda eſt ætas, cuius ratione etiam vulnerum euentus variè ſe habet. Quæ enim grauia ac difficilia, imò lethalia ſunt in ſene vel puero, ea in iuuene aliquo non lethalia, imò vix mediocria eſſe poſſunt.

Quartò, vulnus aliàs ſanabile lethale fieri poteſt, ob Cheirurgi defectum, vel eius negligentiam & imperitiam: ita ob hæmorrhagiam, in defectu Cheirurgi, qui illud obligare debebat, homo de vita periclitari poteſt, etſi vulnus aliàs non fuerit lethale. Sic ſi vulnera cerebri, neruorũ, articulorũ, imperitè & negligenter tractentur, accedente inflãmatione, conuulſione, gangræna, & ſimilibus malis, homo iugulari poteſt, etſi vulnus, ſi rectè tractatũ fuiſſet, fuerit ſanabile.

Quintò, interdũ tam ſubitò grauia accedunt ſymptomata, vt quamuis Medicus & Cheirurgus omnem diligentiam adhibeant, antequam ſedari poſſit, alij morbi & ſymptomata, quibus homo iugulatur, accedant. Ita dolor ſæpe in parte exquiſiti ſenſus vulnerata humorum affluxum concitat, humorum affluxus inflammationem, inflammatio febrem, gangrænã, & inde mortem. Idq; eo facilius accidit, ſi vulnus ſit in parte quidem per ſe ignobili, ſed quę nobilem facilè in conſenſum trahere poſſit.

Sextò, & aëris conſtitutio, ac loci proprietas, hîc peculiarem vim habent. Ita vulnera capitis, quæ in plurimis locis lethalia nõ ſunt, in aliis lethalia ſunt, quæ tamen alij aliter recenſent. Vidus Vidius *lib. 6. de curat. morb cap.* 10 *pag.* 249. ſcribit, Florentiæ vulnera capitis pleriſque eſſe lethalia, cauſſamq; in aërem frigidum tenuem refert: Piſis verò & Lugduni paucos ex iis interire, cùm cœlum ibi ſit craſſius. Amatus Luſitanus, *centur. 6. curat.* 100. ſcribit, Florentiæ & Bononiæ capitis vulnera eſſe periculoſa, non ita verò in ſaxo Raguſæo. Et Ambroſius Paræus teſtatur, Lutetįę, quàm Auenioni capitis vulnera eſſe difficiliora.

Septimò, diætæ mala ratio, vulnera non adeo periculoſa lethalia reddere poteſt; ſi nimirũ æger vel praui ſucci cibis veſcatur, vel ira commoueatur, terrore conſternatur, rideat immoderatiùs, vtatur Venere. Exempla huius rei, tum apud alios occurrunt, tum quædam recẽſet Guiliel. Fabricius, *cent. 1. obſeruat.* 22. *centur. 5. obſeruat.* 75. *& centur. 1. epiſtolar.* 1.

Atque ad hoc cauſſæ genus, & in ſpecie ad terrorẽ ſubitum, vel iram vehementẽ, referenda ſunt illa minima vulnera, ob quæ tamẽ intra paucas horas multi exſpirarunt. Etſi enim neruis, punctis, & conuulſione excitata, homo ſubitò mori poſſit: tamen cùm in his nulla conuulſio, aut ſimile graue ſymptoma apparuerit, credibile eſt, ob iram vehementem, aut terrorem mortuos eſſe; cùm hi animi affectus magnam corpus afficiendi vim habeant. Cuius rei paſſim exempla exſtant. Suidas ſcribit, quemdam natura timidum, audita Herculis fama, ſe abduxiſſe metu in ſpecum; deinde, cùm aliquando proſpectaret, & Herculem fortuna prætereuntem videret, exanimatum concidiſſe. Ita Iulia, Pompeij vxor, conſpecta veſte mariti ſanguine maculata, mortua ſubitò fuit. Lentulus quoq; inſpirato morte Pompeij audito, ſubitò exanimatus eſt, teſte Plutarcho. Nonnulli conſpecto ſuo ſanguine in venæ ſectione vel vulneribus in animi deliquium incidunt. Et Manlius, *in loc. com. ſub. 5. præcept.* hanc hiſtoriam refert: *Morio,* inquit, *propter exceſſum aliquem commiſſum, ad confictum ſupplicium productus fuit, quaſi capitis ſupplicio afficiendus foret. Adeſt lictor, gladium quidem ſtringens, vt terrorem illi iniiceret, bacillo verò ceruicem morionis leuiter percutiens, miſerum hominem exanimatum non ſine ſtupore adſtantium concidere facit.* Et Io. Matthæus, *in qu. Med. qu.* 27. hanc recenſet. *Cùm,* inquit, *in aula Illuſtr. Principis Erneſti Friderici, Marchionis Badenſis, eius Celſitud. cubicularius Io. Beckler, iuuenis plethoricus, gladio obtuſo, vt eſſe ſolent, quibus pugiles ſe exercent, ab imberbi adoleſcente, in palpebra inferiore leuiter contũderetur, ira & indignatione percitus, ægerrimeq; ferens, quod à puero & diſcipulo ſuo vinceretur, in grauiſſimam conuulſionem epilepticam incidit, quæ quatuor vel quinque horarum ſpacio vitæ finem fecit.* Ipſe etiã memini Studioſũ quendã, aliàs ſatis animoſum, cui Cheirurgus, me præſente & iubente, venã aperiri debebat, dũ is pro more brachiũ ligaret, & ſcalpellum venæ admouere vellet, in lipothymiam incidiſſe, & de ſella, in qua ſedebat, decidiſſe, antequam ſcalpellum venæ admotũ eſſet: cùm tamẽ neque febre, neque alio morbo, qui ipſi lipothymiã inducere potuiſſet, laboraret.

Octauò tãdem & inflammatio ſuperueniens vulnera interna lethalia reddit. Equidem vulnera Inflammatio neceſſariò non comitatur: quia tamen in internis, ea, quæ externis, medicamenta adhiberi non poſſunt; ſi pars aliqua interna, præcipuè neruoſior & exquiſiti ſenſus, vulneretur, excitatur dolor, hinc fit

humo

humorum affluxus, ex hoc inflammatio, febris, gangræna & alia mala oriuntur, quæ vulneratum intra paucos dies iugulant. Vnde fit, vt vulgus etiam ſeptimum & nonum diem in vulneribus obſeruet, cùm intra hos iſta ſuperuenire, & iſtis diebus maximum periculum ægro afferre ſoleant.

Nonnulli adhuc aliam cauſſam addunt, nimirum ſtellarum influentiam. Ita Fr. Valleſius, *in comm. ad text. 95. lib. 4. epid.* cauſſam, cur vulnera leuia etiam interdum fiant lethalia, dicit eſſe malignum ſiderum adſpectum. Quod & Quercetanus, *in ſclopet cap.* 3. docet, Ferrariæ & Florentiæ hac de cauſſa vulnera capitis plerumque eſſe lethalia. Verum cauſſa hæc admitti non poteſt, neque ratio facilè reddi, cur Ferrariæ vulnera capitis ſint lethalia, non verò in vicino Rhodigio aut Bononia.

Atque ex his fundamentis proculdubio etiam ICti pronunciant, quæ vulnera per ſe non lethalia ſint. Nicolaus Boërius, *alleg. loco, n.* 18. ſex coniecturas proponit, ex quibus colligi poſſit, vulnus per ſe lethale non fuiſſe, ſed culpa ſuperueniente tale factum eſſe. Prima eſt, ſi vulneratus deceſſit poſt longum tẽpus, ad quod non conſueuere vulnerati vitam præcisè extendere. Secunda eſt, ſi nulla periculoſa ſymptomata adfuerunt in principio, aut ſi quæ adfuerunt, remanſeruntque, ægerq; ita valuit, & actiones omnes perfecit eo modo, quo non ſolent, qui lethaliter vulnerati ſunt. Nam ſi iam reconualeſcere viſus ſit, & poſtea moriatur, alia cauſſa & culpa mortuum eſſe, credibile eſt. Quæ tamen omnia de vulnere per ſe non lethali intelligenda ſunt. Tertia coniectura eſt, ſi æger non eam vitæ rationem inſtituit, quam vulnerati debent, ſed ſe aëri frigido expoſuit, poculis indulſit, ira commotus, vel terrore conſternatus, Venere vſus eſt. Quarta eſt, ſi Medici iudicare velint, vulnus non eſt lethale, quibus tanquam expertis in ſua arte credendũ eſt. Quinta eſt, quando vulneratus non adhibuit Medicum, vel Medicum imperitum, quæ paria ſunt. Quod tamen, vt dictum, de vulnere ſimpliciter non lethali intelligendum. Si enim vulnus per ſe ſit lethale, etſi non vocetur Medicus, tamẽ inde non licet colligere, quod æger ſanari potuiſſet. Sexta eſt, ſi æger fortis naturæ fuerit. Hac enim bene cuſtodita raro perit. Vulnera verò non lethalia quod attinet, quando conſtat ac certum eſt, vulnus per ſe non fuiſſe lethale, vulneratus verò moriatur, etiam breui tempore, illum nõ ex vulnere, ſed alia de cauſſa mortuum eſſe colligitur.

Atque hæc Medicorum de vulneribus lethalibus & non lethalibus doctrina eſt. Alia v. quæſtio eſt apud ICtos, an vulnerans homicidij reus agi & condemnari poſſit. Illi enim non ſolùm qualitatem vulneris, vt Medici, ſed & intentionem, ac animum vulnerantis, & alias circumſtantias perpendunt, de quibus ICtorum libri conſulantur.

Reliqua Prognoſtica.

Etſi verò ex hactenus dictis facilè pateat, quid de cuiuſque vulneris euentu præſagiri poſſit: tamen adhuc quædam addere libet. Quamuis enim vulnera, præter ea, quæ diximus, hominem non ſubitò iugulant: tamen alia aliis periculoſiora, vel curatu faciliora, aut difficiliora ſunt. Id quod æſtimandum primò ex ipſa partis ſubſtantia. Partes n. carnoſæ omnium facillimè coaleſcunt, reliquę venæ, arteriæ, nerui, tendines, membranæ difficiliùs. Vniuntur tamen & renaſcuntur, ſed tardius. Galenus venas in capite, eaſq; ſatis multas & magnas renaſci vidit, 1. *de ſemine cap.* 13. Arteriam quoq; vniri, 5. *meth. med. cap.* 7. Secundò ex partis actione & vſu. Quò enim pars nobiliorem & toti corpori magis neceſſarium & vſum & actionẽ præſtat, eò eius vulnera ſunt periculoſiora. Quæ etiam partes continuò mouentur, difficulter coaleſcunt. Quò etiam pars exquiſitiore ſenſu eſt prædita, eò faciliùs ei vulneratæ dolor, inflammatio, delirium, conuulſio, & alia ſymptomata accidunt. Tertiò, ex ipſa vulneris magnitudine. Quartò, ex iis quæ vulneri accedunt. Nimirum

1. Quò pars nobilior afficitur, aut quæ nobiliorem in cõſenſũ trahere poteſt, eò vulnus periculoſius. *Prognoſtica.*

2. Vulnera, quę ſunt in muſculis, longè ab articulis & temporibus, faciliùs curantur, quàm ea quæ sũt in neruis, tendinibus, partibus membranoſis, & articulis. Neruorum enim & neruoſarum partium vulnera ſunt plerumque periculoſa, cùm ob dolorem, inflammationes, conuulſio, & alia grauia ſymptomata iis facilè accidant, & propterea peritum & diligentem Cheirurgum requirunt.

3. Vulnera partium internarum omnia ſunt periculoſiora vulneribus partium externarum.

4. Vulnera magna ſunt periculoſiora paruis, cæteris paribus.

5. Quin etiam, inquit Celſus, *lib. 5. cap.* 26. confert aliquid ætas, & corpus, & vitæ propoſitum, & anni tempus: quia facilius ſaneſcit puer vel adoleſcẽs, quàm ſenior, valens, quàm infirmus, neque nimis tenuis, neque nimis plenus, quàm ſi alterum ex his eſt; integri habitus, quàm corrupti. Item: facilius ſaneſcit exercitatus, quàm iners, ſobrius & temperans, quàm Vino Venerique deditus.

6. Faciliùs curantur vulnera tempore verno, quàm hyeme aut æſtate.

7. Vulnus quoque periculoſius eſt, quod contuſionem coniunctam habet. Ideoque acuto telo vulnerari tutius eſt, quàm obtuſo.

8. Tutiſſima & facillimè curatu vulnera ſunt, quæ ſecundum lineam rectam facta ſunt; difficiliùs verò curantur, quæ ſunt obliqua, difficillimè, quę ſunt orbicularia.

9. Si neruus, aut vena, aut arteria ex toto fuerit inciſa, minus periculum impendet, quàm ſi ex parte ſit inciſa. Modò non ſint venæ & arteriæ notatu dignæ, & in profundo corporis ſitæ. Si enim neruus ſit totus præciſus, conuulſionis periculum nullum eſt: quod imminet, ſi neruus ex parte ſaltem incidatur. Ita ſi vna & arteria præcipua ſit tota præciſa, hæmorrhagiæ periculum tollitur, cùm vas contrahatur. Si verò arteria vel vena vulneretur, & non tota diſſecetur, hæmorrhagiæ periculoſæ ſæpe ſuboriuntur. Si tamen inſignis arteria vel vena diſſecetur, pars illa, in quam fertur, caloris penuria laborat, & interdum etiam atrophia corripitur.

10. Vulnera, quæ vltimum acutorum terminum, præcipuè diem quadrageſimum, tranſierunt, per ſe lethalia non ſunt, ſed ſi æger moriatur, fit id vel ob prauam corporis diſpoſitionem, aut ægri in diæta, aut Medici in curatione errores. Difficulter tamen talia vulnera curantur; cùm cauſſam grauem ſubeſſe indicent, quæ vulneris conglutinationem impedit.

11. Malum vulnus eſt, ex quo aliquid exciſum eſt, & ex quo caro alia parte abſciſſa eſt, alia depẽdet.

12. *Quibus cum vlceribus tumores conſpicui non admodum conuelluntur, aut inſaniunt: quibus verò repentè euanuerint, ſiquidem poſtica parte factum ſit, conuulſiones & tetani accidunt; ſi verò à fronte, inſania, lateris dolor acutus, empyema, & dyſenteria ſi rubicundi fuerint tumores.* 5. *aph.* 65. Et *ibid. Aph.* 66. *Si magnis vulneribus & prauis tumor non appareat, ingens malum.* Quod Celſus *lib. 5. cap.* 26. ita reddidit: *Nimis verò intumeſcere vulnus periculoſum; nihil intumeſcere, periculoſiſſimum eſt. Illud indicium eſt magnæ inflammationis; hoc corporis.*

13. Magno vulneri inflammationem ſuperuenire mirum non eſt, quæ propterea terrere non debet, modò non diu duret. Paruo verò vulneri inflammationem

tionem ſuperuehire;eamque diu durare, periculoſũ, vtpote quæ conuulſionem & deliria excitare ſoleat.

14. Quinto iam die, quanta inflammatio futura eſt,ſe oſtendit.Quo die rurſus detecto vulnere conſiderandus color eſt.Qui ſi liuidus,aut pallidus, aut varius,aut niger eſt,ſcire licet, malum vulnus eſſe, idque quandocumque animaduerſum eſt, terrere nos poteſt. Cornelius Celſus,*lib.5.cap.26.*

15. Conuulſio in vulnere pernicioſa.Hippocrates,*5.aph.2.*

16. Vomitus quoque bilioſus nõ voluntarius & non conſuetus,vel ſtatim,vbi qui vulneratus eſt,vel dum inflammatio manet, malum ſignum eſt, quoniam neruoſarum partium vulneratarum indicium eſt.

17. Si vulnus in brachio,manu,vel alia parte tantum ſit,vt ob præciſas venas & arterias amplius epatis & cordis influxum ſuſcipere nullo modo poſſit, pars extrema emoritur,& propterea,ne gangræna ſanæ parti communicetur,maturè abſcindenda.

18. Vulnera, quæ hydropicis & cachecticis accidunt,difficulter ſanantur:quoniam, vt Hippocrates, *de vlceribus*,ait,quod ſiccum eſt, ad ſanum magis accedit,quod humidum,ad vitiatum.

19. Quò vulnus maius eſt,eò plus temporis, cæteris paribus,ad ſanationem requiritur; quò minus, eò breuius;ita quidem,vt quædam 24.horarum, alia plurium dierum ſpatio ſanentur.

20. Vulnus,quod difficulter expurgatur, difficiliùs & tardius ſanatur;quoniam id, quod ſanationi impedimento eſt,difficulter tollitur.

21. Vulnus in parte,quæ ad ſuſcipiendum humorum influxum prompta eſt,difficiliùs curatur.

22. Omnia vulnera, quæ alios affectus complicatos habent,difficiliùs curantur. Natura enim à pluribus affectibus plus læditur,& faciliùs ei eſt, vnicum affectum tollere & corrigere,quàm plures. Et quidem,quò affectus, qui coniungitur, plus partis temperamentum lædit,eò vulnus difficiliùs curatur.

23. Extranea omnia in vulnera hæretia,ſi à principio ſtatim extrahi nõ poſſint,curationem retardant.

24. Habent & vulnera ſuos dies criticos, de quo Hippocrates *in Coacis prænot.*ait: *Incipere febrem in capitis vulnere quarta die,aut ſeptima,aut vndecima, valde lethale:indicaturq; autem plerumq; ſi quarta vulneris die inceperit,ad vndecimam;ſi ſeptima, ad decimam quartam, aut decimam ſeptimam;ſi vndecima,ad vigeſimam.*Et *lib. de cap.vulnerit.*Vbi commiſſum fuerit erratũ in curatione,vtplurimum in hyeme ſperuenire febrem ante decimam quartam aſſerit,æſtate verò poſt ſeptimam: item aliquos perire aut æſtate ante ſeptimam, hieme verò ante decimam quartam.Et 4.*de popular.*refert, filio Metrophanti capite vulnerato duodecima febrem ſuperueniſſe,& circa vigeſimam quartam mortuum eſſe.Et 5.*popul.*refert, Autonoimum ex capitis vulnere mortuum decimo ſexto die: & famulam in I.mila decimo quarto, cui febris octauo die ſuperuenerat:& filiam Nerei ab amica ludente percuſſam lata manu in ſyncipur, quæ tunc vertigine capta eſt,& ſine ſpiritu erat,& cùm domum veniſſet, ſtatim vehementi febre correpta eſt, & capitis dolore ac rubore circa faciem,nona periiſſe,cùm ſeptima die circa aurem dextram pus proceſſiſſet graueolẽs ſubrubrum amplius cyatho. Et filio Philes ex vulnere capitis nona die febrem ſuperueniſſe,& dein mortuũ eſſe:& Ariſtippũ in ſupernum ventrem violenter & grauiter ictu ſagittæ percuſſum ſeptem diebus mortuum. Et paſſim ex Hippocrate videre eſt, eum etiã in vulneribus dies criticos obſeruaſſe.Equidem vulnera,vt vulnera,dies criticos non habent; cùm vulnus ſit morbus ſine materia:quatenus verò ipſi aliquid materiæ,quæ coqui debet,accedit, aut quædam humorũ turbatio occaſione vulneris cõtingit, eatenus quiddam criſis etiam habere poteſt.Natura enim & ipſa ſtatis diebus & quod coqui debet coquit,& turbationem humorũ ſedat. Ideoq; vbi in diebus criticis nulla in peius fit mutatio,ſed omnia rectè procedunt,& ſymptomata,quæ prius aderant, ſedantur, felicis ſanationis ſpem præbet. Si verò contrà hiſce diebus aliquid mali,vt dolor,inflamatio,febris ſuperueniat,aut quæ antea aderant,nõ minuantur,ſed intendantur,vel mortis, vel difficilis ſanationis ſignũ ſunt.Et rarò omnino motus eiuſmodi in vulneribus ad bonum tendunt; cùm indicium ſit, naturam non potuiſſe motum humorum, qui ex vulnere accidit, ſedare,ſed irritatam humores vel ad partem vulneratam, vel principem aliquam expulituram. Ideoque vbi motus eiuſmodi in vulnere animaduertitur, potius malum,quàm bonũ aliquod præſagiendum eſt. Quapropter dies iſtos Criticos in vulneribus obſeruare vtile eſt, vt per eos vtiles naturæ actiones cognoſcamus,eaſq; nõ impediamus. Abſtinendũ etiam hiſce diebus ab omnibus, quæ motum aliquem humorum iſtis diebus excitare poſſunt.

CAPVT IV.

De Curatione Vulnerum & primò de Indicationibus.

Solutæ vnitatis prima communiſq; Indicatio eſt vnitio;ſeu ſoluta vnitas,partes,quæ ſeiunctæ ſũt, vniendas eſſe indicat,quatenus quidem vulnus ſimplex affectus eſt. Si verò alij affectus,ſeu cauſſæ, ſeu morbi,ſeu ſymptomata cõiungantur; tot Indicationes dantur,quot ea ſunt,quę vulneri coniunguntur, & ita affectũ compoſitum conſtituunt. Quæ quidem multa eſſe poſſunt.Aliquando enim telum vel aliud corpus in vulnere hæret, quod quia extraneum eſt, cauſſæ rationem habet,& vt ea, quæ è cauſſis internis ſunt toto genere p.n.ſui ablationem indicat.

Si aliquid de carnis ſubſtantia amiſſum ſit,duplex datur Indicatio,ſcilicet,quod diuiſum eſt, vniendum eſt,quod deeſt,regenerandum. Si cutis & caro contuſa ſint,quod contuſum eſt,in pus mutandum, vt abſcedat.Ita etiam de reliquis, qui vulneri coniunguntur,affectibus ſeſe res habet.

Primò autem agemus de ſimplici vulnere,& ſolutione continui, quæ telo allata eſt, cui nihil adhuc alterius mali ſuperuenit;quia tamen interdum telum vel aliud peregrinum corpus cum vulnere inflictum in eo hæret,de iis tollendis ſimul agemus.

Vulneris autem ſimplicis,vt diximus, communis Indicatio eſt vnio,vt docet Galenus,*art.med.c. 90.*& vt idem *3.meth.med.c.4.*habet, vulnus ſimplex agglutinari tantùm poſtulat.Eſt autem agglutinatio iſta & vnio ſolius Naturæ opus,huiuſq; vnius opera partes vulneratę,vt & fractæ,diſiunctæ iterum coaleſcunt& conglutinantur.Cùm a. ad id medium quoddam & q.gluten requiratur, vtitur natura ad eam rem ipſa materia,qua partes nutriuntur, ſanguine ſcilicet.Hic enim ad partem nutritionis gratia attractus,& in poris parietum & labiorum vulneris hærens, in ſubſtãtiam parti vulneratæ ſimilem,carnem ſcilicet mutatur,atq; ita eius beneficio,quæ diſiuncta erant, coaleſcunt,atq; ex duobus vnum fit. Perficit autem hoc in carne vis σαρκοποιητική, in cute vis cutifica, & in qualibet parte Natura medium eiuſdem generis ad glutinandum,quod diſiunctum eſt,generat.

Atq; hoc quidem opus etſi ſolius Naturæ ſit:Medicus tamen hac in re Naturæ miniſter eſt; ac niſi Medicus naturę ſubſidio veniat,ipſa in multis ſine ſuo fruſtratur,nec conglutinationem moliri poteſt.

Ea autem quæ Medico hac in re agenda ſunt, ad

quatuor

quatuor capita reduxit Galenus, *art. med. cap.* 90. *Coaleſcere facit*, inquit, *ea, quæ inuicem diſtant, & priſtinam vnitatem reſtituit ipſa Natura: noſtrum verò opus eſt, applicare extrema diſtantium partium, atque in vnum coacta conſeruare, & tertiò hoc cauere, ne quid labiis vulneris incidat, & quartò ipſam partis ſubſtantiam ſalubrem conſeruare.*

Atque ita in vulnerum curatione quatuor à Galeno præcipuè Medici officia recenſentur. Primò videndum, ne quid incidat in partem affectam, quod conglutinationem impedire poſſit. Secundò, vt extrema in vnitate ſoluta iterum rectè coniuniungantur, & ſibi mutuò applicentur, & extrema coniuncta ſeruentur. Tertiò, vt ipſius partis temperamentum & calor innatus conſeruetur, vt is in agglutinatione Naturæ neceſſarium auxilium præſtet. Quibus non immeritò Quartum addimus, ſcilicet vt ſymptomata, quæ ſuperuenire poſſunt, præcaueātur & corrigentur, & omnia, quæ Naturæ in glutinando vel vulnere impedimento eſſe poſſunt, tollantur.

Verùm cùm vnitatis ſolutæ magna poſſit eſſe differentia, hi ſcopi non ſemper in omnibus partibus eodem modo perficiuntur. Primò vulnera, de quibus iam agimus, quod attinet, ſi quid extraneum, vt grumi ſanguinis, vel pili, vel aliquid ex armorum genere, aut oſſium particulæ, aut aliud quid alienum in vulnere hæreat, illud eximendum & extrahendum eſt. Vnum enim fieri non poſſunt, inter quæ aliquid diuerſi generis intercedit. Et quidem nō ſolùm in principio aliena è vulnere extrahenda, ſed etiam poſtea cauendum, ne quid alieni vulnus incidat.

Vbi iam aliena, ſi quæ affuerint, extracta, labra vulneris committenda & coniungenda ſunt, quod quomodo fieri debeat, mox dicetur.

Coniunctis, quæ diſtabant, partibus, reliquū opus, vt ſcilicet vniantur & coaleſcant, Naturæ eſt. Hæc enim ſola illa conglutinat. Cùm verò natura in glutinando partis temperie & calore innato eius vtatur, danda opera, vt temperies & calor innatus partis conſeruetur, aut ſi debilitatus ſit, reſtituatur. Materia autem carnis, per quam partes coniunguntur, cum ſanguis ſit: danda opera, vt ſanguis, qui affluit, nec qualitate, nec quantitate peccet. Si enim ſanguis vitioſus eſt, carnem bonam generare non poteſt. Si verò ſit copioſior, caro nimis luxuriat, & multa excrementa generantur: ſi ſit parcior, non ſufficientē materiā ſuppeditat. Cùm verò pars vulnerata tū ex dolore, tū ex vulnere fiat imbecillior: neceſſariò in parte vulnerata aliqua excremēta & ſanies proueniunt: & ſi ſanies in medio adductorum labiorum prouenit, aut etiā locus quiſpiam medius interfuerit, qui ſanie quidem ſit vacuus, ſed aëre plenus, nō poteſt vlcus eiuſmodi ſola diſſidentium partium coniunctione conglutinari, ſed vt coëat, carne prius impleri poſtulat. Tum itaq; medicamento ſarcotico opus eſt.

Atque ita in curatione vulnerum perficienda laborandum, 1. ne quid extranei in vulnere & inter labia eius hæreat, vel relinquatur.

2. Vt dehiſcentes vulnerum partes coniungantur.

3. Vt coniunctæ ita ſeruentur.

4. Vt inter ſe coaleſcant.

5. Quod præſtare cùm naturæ opus ſit, inprimis requiritur, vt vulneratæ partis temperies & robur conſeruetur.

6. Vt omnia ſymptomata, & quæcunque coalitum impedire poſſunt, tollantur. Atque ita etſi vulnus, quatenus vulnus ſaltem conſideratum, ſimplex affectus eſt, & vnam ſaltem vnitionem indicare videtur: tamen reuera plures indicationes adſunt, vt modò dictum.

CAPVT V.

De Rebus alienis è vulnere eximendis.

PRimò ergo danda opera, ne alieni quid in vulnere ſit quod eius vnionem & glutinationem impediat. Ideoque primò ſanguis non ſtatim ſupprimendus, & quicquid in venis minoribus diſciſſis hæret, vt effluat, permittendum. Ita enim & minus puris generatur, & putredinis ac inflammationis periculum auertitur. Quod etiam vulgo notum eſt, qui ex ſimplicibus vulneribus vel ſugendo ſanguinem extrahere, vel digito partem vulneratam premendo exprimere ſolet. Deinde, quando pili ſunt circa vulnus, abradendi, ne intra labia vulneris incidant. Tertiò, ſi arena vel terra, vel ſimile quid intra labia vulneris hæreat, vino abſtergēdum. Quartò, ſi grumi ſāguinis ſint in vulnere, cùm vnitionem impediant, dolorem excitent, & putreſcentes febrim pariant, lana vel linteo molli abſtergendi, vel etiam ferreo inſtrumento eximendi. Qua in re tamen vis non adhibenda primo apparatu, neque totus ſanguis concretus ſimul eximendus, inprimis ſi hæmorrhagia metuatur; cùm grumi ſanguinis venarū orificia obſtruant, & ſub iis vaſa eualeſcant; ſed ad ſecundam vel tertiam deligationem id differendum, vbi poſtea naturam ipſam, quæ, quod alienum eſt, expellere incipit, adminiculantem habemus. Quintò, oſſicula etiam fracta, ſi in vulnere ſint, eximenda. In prima tamen deligatione non niſi ea, quæ planè libera ſunt, vt ſine vi eximi poſſint: quæ verò adhuc aliis oſſibus adhærent, in iis Naturæ conatus exſpectandus, & videndum, an ea iterum cum reliquo oſſe vnitura, an verò ſeparatura ſit in vulnere, illud eximendum quod & faciendum, ſi aliud teli vel armorū genus, quod vulnus inflictum eſt, in vulnere hæreat. Antequam verò telorum extractionem tentemus, videndum, an æger telo extracto victurus ſit, necne. Si enim nulla vitæ ſpes ſuperſit, teli extractio non eſt tentanda, nè Cheirurgus ægro mortem acceſſiſſe videatur, & in ipſis Cheirurgi manibus æger exſpiret, quod fit in vulneribus cordis, cerebri, & quidem baſis eius, venæ cauæ, vel arteriæ magnæ. Obſeruatum enim eſt, tales ægros telo in vulnere relicto integrum diem adhuc vixiſſe: telo verò extracto ob hæmorrhagiam ſubitò exſpiraſſe. Vbi verò ſpes eſt, ægrum ex vulnere conualiturum, vt primùm telum extrahatur, laborandum. Tela enim, vt & globi plumbei, etſi aliquando ſatis diu in corpore hæreant: tamen rariſſimè vulnus integrè, telo in corpore adhuc deliteſcente, ſanatur.

Tela autem rectè extrahere ſatis difficile eſt, oriturque illa difficultas potiſſimùm ex loco, in quem illa in corpus immiſſa penetrauerūt. Ideoque ei, qui rectè tela ex corpore extrahere aggredi voluerit, duo ſunt inprimis neceſſaria, ſingularum corporis partiū ſubſtantiam & naturam, figuram, ſitum, & connexionem perſpectam habere. Deinde telorum diuerſitatem ex materia, magnitudine, & figura cognoſcere: & omnino neceſſarium, in telorum extractione cauere, ne venæ, arteriæ, nerui, tendines lacerentur. Turpe enim fuerit & parum artificioſum, vt Ambroſ. Paræus rectè ait, ſi plus manus Cheirurgi, quàm ferrum noceat. Vt autem expeditè tela extrahantur, æger ea figura conſtituatur, quam obtineat, cùm vulneraretur. Quod ſi fieri non poſſit, iacens ita collocetur, vt quàm maximè ad eam figuram accedat. *Telorum extractio.*

Eximuntur a. tela duobus modis, vel extractione, vel impulſione, id eſt, vel ea via qua tela venit, vel & qua tendit. Extrahitur per partem, qua immiſſum eſt *Quot modis eximantur tela.*

nulla facta ſectione, vel facta ſectione. Etenim ſi telum non altè penetrauit, ſi vaſa magna & loca neruoſa non tranſiit, & è regione, ſeu qua tendit, os, venas, arterias, aut neruos habuerit, & ſi non metus ſit à magna laceratione: ea via, qua in corpus penetrauit, & quidem ſine ſectione retrahi poteſt.

Si verò periculum eſt, ac metuendum, ne corpus laceretur, ſi telum eadem via, qua ingreſſum eſt, retrahatur, dilatandum vulnus, vel ſectione, vel etiam ſine ſectione, eo ſcilicet inſtrumento, quod ὑφιλοειδὲς Celſus, *lib. 7. cap. 5.* nominat, aut roſto olorino aut ciconiæ, aut aliis dilatatoriis inſtrumentis, quò faciliùs telum retrahatur. Extrahitur autem telum vel manibus, ſi id fieri poteſt, vt cùm exſtat, & in ſola carne infixũ eſt; vel volſella, cùm altiùs hæret, quàm vt manibus apprehẽdi poſſit, vel aliis inſtrumentis, quæ Græcis βελουλκὰ dicuntur, cuiuſmodi ſunt forcipes longę, denticulatæ, rectę, incuruę, extrema parte latæ, rotundæ: quibus recentiores Cheirurgi varia nomina à figura indiderunt, & roſtrum coruinum, ciconiæ, anatis, anſeris appellarunt, quorum figuræ exſtant apud Ambr. Paræum, *lib. 10. cap. 18.* & Io. Andream à Cruce.

Si verò teli mucro in membro maiorem, quàm mediam partem, penetrauit, & ſpacium, per quod telum retrahendum eſt, ſit maius, quàm quod adhuc tranſeundum fuerat, & neque os, neque neruus, neque vena aut arteria id prohibeant: commodius eſt, ea parte, in quam tendebat, ſectione facta, eò telum impellere, atque per vulnus recens factum extrahere. Hoc enim modo faciliùs extrahitur, & vulnus faciliùs ſanatur; cùm vtrinque medicamento locus pateat. Si tamen telum nimiis latum ſit, ab altera parte educere non expedit; ne ingenti vulneri ipſi quoque ingens vulnus adiiciamus. Si quoque inter duo oſſa telum iniectum ſit, proxima membra habenis in diuerſas partes diducenda, vt laxius ad euellendum inter oſſa detur ſpatium.

Res alienas e vulneribus extrahuntur.

Si verò carni fruſtulum aliquod oſſis, vel ſpina, vel feſtuca, vel ſimile quid inhæſerit, quod nec manu, nec inſtrumentis extrahi valeat, medicamentis hac vi præditis id extrahendum. Commendatur in hunc vſum *lacertarum capita* contrita & impoſita, à Dioſcoride, *libr. 2. cap. 58. anagallis, dictamnum Cretic. ariſtolochiæ rotundæ radix, anemone, radix narciſſi, gladioli, arundinis, ſagapenum, galbanon ammoniacum, pix, reſina pini,* & ſimilia emplaſtri forma adhibita.

Commendatur & *emplaſtrum Auicennæ*, quod componitur ex *fermenti, mellis* aut *propoleos ana* ℔ß. *viſci q.* Vnc. iij. *ammoniaci* Vnc. ij. *olei antiquiſſ.* Vnc. iij.

Vt & vnguentum ex *betonica & leporis pinguedine.*

Vel ℞. *ceræ nouæ* ℔j. *colophon. reſinæ flauæ ana* Vnc. iiij. *ammoniaci* Vnc. ij. *bdellii* Vnc. j. *ſuccini citrini* Vnc. iij. *ol. è vitell. ouor.* Vnc. iiij. *lapid. Magnetis* Vnc. v.

F. ſ. a. Emplaſtrum.

Vel ℞. *ceræ virgin.* Vnc. jv. *terebinth.* Vnc. ij. *lap. Magnetis* Vnc. jß. *fabar. excort.* Vnc. j. *axung. lepor.* Vnc. ß.

F. ſ. a. Emplaſtrum.

Vel ℞. *reſinæ pini* Vnc. ij. *picis aridæ* Vnc. j. *ammoniaci, ſagapeni, gummi elemi ana* Vnc. ß. *rad. ariſtol. rot. dictãni albi ana* Drach. jß. *dictamni Cretici* Drach. iij. *ol. veteris,* vel *fecis ol. lil. alb.* q. ſ. F. Ceratum.

Vel ℞. *olei oliuar.* ℔jß. *ceræ nouæ* ℔j.

Liquefiant ſimul. Adde *lithargyri auri* ℔jß.

Coquantur. Poſtea admiſce *galbani, opopanacis, ana* Vnc. j. *ammoniaci, bdellii, ana* Vnc. ij.

(Gummata hæc aceto diſſoluuntur.)

Deinde adde *rad. ariſtol. rot. maſtich. myrrhæ, thuris, lapid. calaminaris, ana* Vnc. ij.

Denuò lento igne coquantur.

In fine adde *ol. laurini, terebinthinæ ana* Vnc. iiij.

Agitando coq.

Deinde per linteum traiiciantur in aq. *frigidam*, & malaxando cùm *ol. chamamelino* vel *terebinthinæ.*

F. Emplaſtrum.

Vt ℞. *cæpas narciſſi* num. ij. *rad. arund.* Vnc. j. *gladioli* Vnc. ß. *fol. verbaſci,* Mj. *ſtercoris columbini putrefacti* Vnc. j. *rad. cucum. agreſt. ariſtol. rot. dictamn. alb. ana* Drach. iij. *dictam. Cretici* Vnc. ß. *farinæ erui parum, mellis* q. ſ.

F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *ceræ, terebinth ana* Vnc. vj. *colophoniæ,*

Vel *ceræ, terebinth. ana* Vnc. vj. *colophoniæ, picis naualis ana* Vnc. j. *ceruſſæ, vitriol. Romam ana* Vnc. jv. *lapid. hæmatitæ, magnetis ana* Dra. ij. *maſtich.* Vnc. ß. *thuris, camphoræ, mumiæ ſang. dracon. ana* Vnc. j. *ol. iuniper.* Vnc. jß. *ouor* Drach. vj. *caryophyllor.* Drach. ij. *hyperici* Vnc. ß. *lũbricor.* Vnc. j.

F. Emplaſtrum.

Plura de telorum extractione videantur apud Celſum, *lib. 7. cap. 5.* & Paulum Æginetam, *lib. 6. cap. 38.*

Si verò nullo artificio telum, vel quicquid armorum eſt, è vulnere extrahi poſſit, totum negotiũ Naturæ eſt committendum, quæ ſæpe in hoc genere miracula quaſi patrat, & p. n. corpori immiſſa, per vias quaſcunque poteſt, expellit. Cuius rei paſſim hiſtoriæ occurrũt. Hippocrates, 5. *epidem.* cuidam, qui iuxta inguina ſagitta percuſſus fuerat, cuſpidem poſt ſex annos eduxit. Guiliel. Fabricius cuidam cultrum, qui ſpinæ dorſi infixus erat, poſt biennium extraxit, *Cent. 1. obſeru. 62.* Simile quid & memorabile hîc VVittebergæ accidit. Cùm enim Studioſus quidam ad naſi radicem internũmque dextri oculi angulum cultro vulneraretur, cultri vi fracti dimidia pars digiti ferè longitudine inibi in oſſe infixa inhæſit; quod & cùm nec Cheirurgus animaduerteret, neque etiam autor vulneris aliquid de fracto cultro ſignificaret, vulnus citò cõſolidatum eſt. Accidit tamen, vt poſt anni quadrantem in ſuperiore parte palati ante columellam æger quemdam dolorem perciperet, & poſtea vlcus ibi aperiretur; de cultro tamen latente nec æger nec Cheirurgus quid cogitabant, ſed fortaſſe à carie oſſis vulnerati vlcus illud apertum putabant. Euenit tamen paulò poſt, vt poſt columellam nigri quid promineret, quod laminam oſſis carioſi eſſe putabant. Cùm verò æger cõſilii cauſſa ad me accederet, iuſſi, vt Cheirurgus lima, quid eſſet, exploraret, qui mox ferrum id eſſe deprehendit, atque ita cuſpidem cultri prominere animaduerſum eſt. Vlcus verò illud ante columellam procul dubio acies cultri motu ſuo aperuerat. Etſi verò Cheirurgus extractionem tentaret: tamẽ cùm latiore ſui parte culter adhuc oſſibus inhæreret, extrahi nõ potuit, ſed naturæ negotium committendum fuit, cuius ope accidit, vt culter indies magis promineret. Tandem cùm culter digiti ferè longitudine in faucibus promineret; motumque aliquem eius, quod antè non factum, (cùm ſenſim ſaltem ipſo non animaduertente quotidie ſeſe demitteret) æger manifeſtè perciperet; atque in magno periculo ſe conſtitutum animaduerteret, ac metueret, ne cuſpide culter in viſcera irrueret, cum Cheirurgo ad me accurrit, & conſilium petit. Subitò verò tum cultri fragmentum, ſuopte motu liberatũ ac decidens, à Cheirurgo cuſpide apprehenſum & extractum eſt, parumque abfuit, quin in gulam delaberetur. Cùm verò oſſe eroſo foramen in parte ſuperiore palati relinqueretur, quod ſermoni impedimentum afferebat, præter medicamenta idonea abſtergentia & exſiccantia, tandẽ lamniam auream, inſtar clypei, quæ in dorſo prominentiam & globum habebat, parari, & ſpongiolã illi alligari curaui, qua per ſpõgiã foramini impoſita, & hærente ac foramen claudente, ſatis commodè locutus eſt Caro tamen poſtea in labiis vulneris, licet tardè, augeri, & foramen anguſtius nonnihil fieri cœpit. Qua lamina inſtructus ipſe hinc abiit. Foramen tamen illud maxima ex parte carne expletum eſſe, ipſumque iam concionatorem, etiam ſine aurea illa lamina

mina, agere, mihi relatum fuit. Et apud Guil. Fabricium, *cent. 2. obſeruat.* 74. Claudius Deodatus vulneris hiſtoriam refert, quod acuto gladio, ſeu pyloro ſeu inteſtinorum tenuium principio (vt Cheirurgi præſentes quidem putarunt: quod tamen Guil. Fabricius negat, & inteſtinum colum, quod parte ſiniſtra reni annexum eſt, vulneratum fuiſſe exiſtimat) inflictum, & miraculosè ſanatum fuit. Cùm verò, poſt vulnus cicatrice obductum, æger circa partem affectam dolorem pungitiuum & tumorem perciperet, accidit, vt cùm ſub finem anni expeditis negotiis domum rediturus medio in itinere aluum exonerare cogeretur, inflicti enſis extremum apicem per aluum excluderet.

Verùm cùm nunc rarius ſagittis vulnera infligantur, Cheirurgica etiam ſagittarum extractio hodie raro requiritur: ſed cùm ferè ſclopetorum globis infligantur, maior hodie neceſſitas Cheirurgis incumbit, globulos plumbeos ſclopetis corpori immiſſos extrahendi, de quo poſtea dicetur.

CAPVT VI.

De Apparatu ad vulnera obliganda neceſſario.

SI in vulnere nihil alieni hæreat, aut quod in eo hæſit, extractum eſt, danda opera, vt labra vulneris coniungantur. Cùm verò ad id præſtandum quidam apparatus neceſſarius ſit; qui tamen in fracturis etiam curandis maxima ex parte requiritur: primò aliquid in genere de deligatione ex Inſtitutionibus repetemus.

Ad deligationem pertinet Faſciatio, ſpleniorum iniectio, ferularum adaptatio, illaqueatio ſeu laquei iniectio, obligatæ partis recta collocatio.

De Faſciatione.

Faſcia. Eſt autem faſcia longum & latum vinculum: faſciatio commoda faſciarum circa membrum curandum circumductio & conuolutio.

De faſciis verò prolixè ſatis egit Galenus, *in libr. de faſciis*, qui hac de re cognoſcendus eſt. Vt pro inſtituti noſtri ratione quædam breuiter dicamus; Faſciæ fiant ex linteis prius aliis vſibus ex parte attritis, vt ſint tractabiliores: validis tamen, ne rumpantur. Quanquam enim materia faſciarum triplex eſſe poſſit, linea, lanea membranacea, ſeu coriacea: linearum tamen hodie ferè tantùm vſus eſt. Sint autem mundæ, leues, molles, quæ neque conſutiones habeant, neque exſtantias.

Faſciarum differentia. Sunt autem variæ faſciarum differentiæ, quæ ſumuntur à figura, longitudine, latitudine. Figuræ ratione differunt, quod quædam glomeratæ ſunt, longè & æqualiter latæ, & in orbem conuolutæ: aliæ ſciſſæ, quæ vno quidem conſtant linteo, ſed eo vel extremis vel mediis partibus ſciſſo: aliæ aſſutæ, quæ ex faſciis & habenis in varia capita deſinentibus cõſtant. Longitudine faſciæ differunt, quod aliæ ſint longiores, aliæ breuiores: ita & latitudine.

Deligationis differentia. Sunt autem deligationis, quæ faſcia fit, duæ differentiæ, vna ſimplex, altera compoſita, ſiue multiplex. Simplex æqualis eſt tantùm rotunda, quæ membrũ affectum in orbem vndique ſine vllâ in partem alterutram declinatione complectitur. Simplex verò inæqualis in Aſciam & Simam diuiditur: quæ tamen ſaltem ratione maioris & minoris differunt; quod Aſcia parum à rotunda declinat, ſima verò multum. Variæ faſciationis multæ ſunt differentiæ, ſumtæ à partium, quæ vinciuntur, vel quorundam animalium, vel aliarum rerum ſimilitudine; de quibus Galen. *lib. de faſc. & comm. 2. in lib. de iis, quæ in Med. fiunt. t.* 7.

Faſciatio quomodo in ſtituenda. Vt autem rectè faſciatio inſtituatur, primò conſiderandum, vnde deligatio incipienda. Aliàs enim à parte affecta, aliàs à loco ſano parti affectæ vicino, aliàs à parte oppoſita deligatio inchoanda. Deinde qua ratione faſcia ſit circumducenda. Aliàs enim faſciatio incipienda ab extremo faſciæ, aliàs à medio faſciæ. Tertiò videndum, vt faſcia partem neque nimis comprimat, neque nimis laxa ſit. Laxior enim partem non ſatis continet; nimiâ compreſſione dolorem & inflammationem parit.

Faſciationis vſus. Hæc vt rectè autem peragantur, faſciationis vſus docet. Faſciationis vſus autem duplex eſt, vnus per ſe, alter ex accidente ad ſanationem facit. Per ſe ad ſanationem facit faſciatio, quæ partes diſiunctas adducit, dilatatas contrahit, diſtorta dirigit, membrum conformatum & partes coniunctas continet, humorem influentem repellit, aut qui influxit, exprimit. In ſinuoſis enim abſceſſibus à fundo inchoatur deligatio, & deſinit ad orificium vlceris. Extenuatæ partes ita obligandæ ſunt, vt partes ſanæ comprimantur, & ſanguis ad extenuatas compellatur, quod fiet, ſi à parte ſana vel oppoſita inchoetur faſciatio, vnde verſus partem attenuatam paululum laxetur, tandem circa partem extenuatam laxiſſimè circumuoluatur. Contra in dilatatis, & vbi influxum humorum reprimere opus eſt, in loco affecto deligatio inchoanda, & conuolutiones primæ duæ aut tres arctiores ſint.

Ex accidente autem inſeruiunt faſciæ, dum, vt medicamenta contineant, quæ curationis gratia applicantur, adhibentur. De hiſce videatur Hippocrates, *lib. de fract. comm. 1. t. 21. lib. 2. de iis, quæ in medicatr. fiunt, t.* 30. 31. 32. 33.

De Spleniis.

Splenia. Ad deligationem quoque adhibentur Splenia, quæ ſunt panni linei complicati, à ſplenis figura ſic dicti. Antiquis, quia ex pluma inter duos pannos conſuta parabantur, plumaceoli nominabantur; dicuntur & puluilli, quod puluinaris formam referant, & plagulæ. Differunt autem ratione figuræ, longitudinis, latitudinis, & craſſitiei. Figura triplex eſt, propoſitionis ſcilicet eorumdem modo. Aliàs enim parti ſecundum longitudinem rectè, aliàs obliquè, aliàs tranſuersè imponuntur. Et quidem nunc duplicia, nunc triplicia, nunc quadruplicia, nunc ſingula, nũc plura; pro vſu, quem præſtare debent, ad deligationem firmandam, membra craſſitudine inæqualia aut partes graciles & concauas æquandas & explendas, vt tota deligatio æqualis euadat; partes item à faſciarum & vinculorum onere defendendas, & ſaniem ichoreſq; exprimẽdos & imbibendos. Et imponuntur nonnumquam ſicca; nonnumquam liquore aliquo, morbo & affectæ parti idoneo, imbuũtur & madeſiunt. de quibus vide Hippocratem, *3. de iis, quæ in Medicatr. fiunt, t. 1. 2. 1. de fractur. t.* 32. *& 3. de fractur. t.* 21. *& Galenum in comment.*

De Ferulis.

Ferulæ. Ad deligationem nonnunquam & adhibentur ferulæ, aſſulæ ſcil. leues, quæ oſſibus fractis & luxatis, poſtquam reſtituta fuerunt, adaptari ſolent. Hippocrates & alij antiqui parabant ex ligneo ferulæ fruticis cortice, vnde & nomen habent. Hodie in defectu ferulæ ex tenuibus ligni aſſulis, vel arborum corticibus, vel conglutinata papyro & corio duriore conficiuntur. Monet tamen hîc Guiliel. Fabricius, *cent. 4. obſer.* 98. cortices arborum, inprimis recentes,

centes, loco ferularum in fracturis adhibendas non eſſe. Cum enim exſiccantur, circa fracturam contrahi, doloreſque excitare, oſſaque nonnunquam ſuo loco iterum mouere.

Hippocrates requirit ferulas leues, æquales, planas, in extremitate ſimas, id eſt, ex inferiore parte extremitatum leuiter deraſas, vtrinque ſubiecta faſciatione paulò breuiores, ne partem vltra faſciationem comprimant. Fracturæ autem circumquaque imponuntur, vt non minori, quàm digiti ſpatio, diſtent; & ita adaptantur, ne ferularum fines ſupra prominentia articulorum capita, aut neruos articulis vicinos collocentur, aut cutem nudam attingant. Vide Hippocratem *de iis, quæ in Medicatr. fiunt, t. 11. 1. de fract. t. 40. 2. de fr. text. 5. 7. 11. 64. 69. 71. & Galen. in comm. P. Æginet. lib. 6. cap. 99.*

Partibus quoque extremis vulneratis grauiter, aut fractis aut luxatis, præcipuè manibus, nonnunquam capſulæ ex leui ligno ita fabrefactæ, vt membri figuræ reſpondeant, vel ex ferri albis laminis, aut corio duro, chartâ conglutinatâ, adaptantur, vt partes adductas & coniunctas contineant, ne nutent, & rurſum diſſiliant atque excidant.

De Laqueis.

Laquei. Ad deligationem quoque pertinet laqueorum iniectio ſeu illaqueatio. Eſt autem laqueus propriè vinculum ita nexum, vt attractum vel pondere preſſum claudatur. Vſuſque eius eſt ad fracta & luxata extendenda, ad repoſita ſuo loco continenda, ad partes conſtringendas & arctè vinciendas. Differentiæ laqueorum ſunt variæ, nomina ſortitæ vel ab inuentoribus, vel ab vſu, vel alicuius rei ſimilitudine & figura, vel nectendi modo, vel effectu: quæ cum ſine delineatione vix ex ſola deſcriptione percipiantur, conſulatur ea de re libellus *de laqueis*, qui vulgò Oribaſij perhibetur.

De Membri deligati apta collocatione.

Membrum deligatum vt collocandum. Poſtquam membrum affectum ritè deligatum eſt, ſupereſt, vt aptè collocetur. Apta autem collocatio in eo conſiſtit, vt pars eam poſitionem habeat, quæ naturalem eius figuram conſeruat, ſine dolore eſt & ad morbi curationem apta. Collocabitur autem ita membrum, ſi omnes eius partes, oſſa, muſculi, nerui, venæ, arteriæ eum ſitum habeant, vt neque diſtendantur, neque comprimantur: ſi molliter & æqualiter ſituetur membrum: ſi in cauo vlcere vel vulnere orificium, quantum fieri poteſt, deorſum ſpectet, vt ſanies expurgetur: ſi denique deligationis modus in collocatione ſeruetur, & deligatio nec laxetur, nec ſtringatur. Et quidē vt in collocatione fiat apta mēbri figuratio, ad duo inprimis reſpiciendum, ad articulos & ad muſculos, vt ſcil. reſpectu articulorum membrum mediam, quam Galenus paſſim appellat, figuram habeat, quæ ſine dolore eſt, in qua ſcil. & naſcimur, & ſingula membra, cum otiamur, continere conſueuimus, & in qua muſculi nulli agunt, quæque æqualiter diſtat ab extremis articulorum motibus, ſeu extenſionibus & inflexionibus: reſpectu verò muſculorum, vt ſcil. ex vna parte muſculos & eius fibras habeat integras, nec fibræ aut totus muſculus diſtorqueatur.

Collocatio autem fit vel repoſitione, vel ſuſpenſione. Reponitur aptè membrum, quando ſtabilimētis quibuſdam, plumis, velleribus aut pannis mollibus ita fulcitur, vt quietum ſit, & acliuè, æqualiter ac molliter ſemper iaceat, ne vel motu concutiatur, vel fluxione tentetur, aut in ea ſanies & ichor retineatur. Hinc cruri fracto atque deligato canalem extento poplitéà coxa ad pedem Hippocrates ſupponit: noſtri Cheirurgi ex ſtramine quædam fulcimenta, aut ex charta inſtar canalis conuoluta & intus ſtuppâ repleta, ac panni lineí vtriuſque extremitati inuoluta, applicant, quibus totum membrum firmiter continetur, ne incautè moueri poſſit.

Suſpenditur verò membrum vel ægro iacente vel ambulare iam incipiente. Etſi enim, dum in lecto iacet æger, ſufficiat, ſi vigilans manum molliter accliuem habeat: tamen ne dormiens eam incautius moueat, faſciâ ſuſpenſam habere conuenit. Inprimis verò vbi iam æger ambulare incipit, opus eſt, vt brachium *tæniâ*, quam Celſus mitellam vocat, inuolutū geſtet, cuius capita anguſta collo iniiciantur, latitudo verò, qua parte brachium inuoluit, tanta ſit, vt totum continere poſſit, ne vlla eius pars ſit, quæ non æqualiter fulciatur. Atque hîc ad manus rectè fulciendas ſæpè opus eſt capſulus illis, quarum modò facta eſt mentio, in quas manus, deligata collocatur, & hinc cum capſula faſciæ imponitur.

CAPVT VII.

De Vulneratarum partium faſciatione.

Atque vt hæc vulneribus applicemus, Cheirurgus vulnus obligaturus, primò de ſanguine, ſi copioſiùs fluat, ſiſtendo, ſollicitus ſit. Verùm cùm nō omnibus vulneribus hæmorrhagia inſignis accidat, ſed ſolùm, vbi vaſa maiora vulnerata ſunt, de hęmorrhagia ſiſtenda *infra cap.* 14. dicemus. Iam ipſam vulnerum faſciationem quod attinet, vulnerum labia, cùm ſint disiuncta, adducenda & coniungenda sūt, & vbi adducta, coniuncta ſeruanda, quod ſine ſolutione continui fit duobus modis, vel faſciatione, vel glutine aut ſutura per glutinum.

Primò faſciationem quod attinet, ea vulneribus ſecundum longitudinem membri factis, & non admodum profundis conuenit; & vbi ſperamus, ſola faſciatione labia coniungi poſſe, non temerè inſtituenda eſt ſutura. Sit autem faſcia linea nec dura nimis nec mollis, cuius latitudo ea eſſe debet, vt ſemel iniecta nō vulnus tantū, ſed etiā vtrinque aliquid ad oras eius cōprehendat. Si verò vulnus longius fuerit, melius anguſta & ſtricta faſcia, id eſt, trium digitorum, deligatio perficiſcitur. Deligatio autem hæc abſoluitur faſcia duorū capitū vel gemini principij, & in vulneribus non admodū longis mediū faſciæ vulneris parti oppoſitæ primū imponitur, & circumductio ab ea inchoatur, & verſus vulnus ducitur, ac ſupra vulnus ſtringitur; quo modo labia vulneris rectè adducūtur: poſteą ambo faſcię capita hincinde obuoluūtur, ita vt inferior pars per inferiorē mēbri partē circūducatur, ſuperior verò per ſuperiorem, vt ab affecta parte humores exprimantur. Ligatura hæc ſupra affectum locum arctior ſit, quàm in partibus vicinis: & ſic nec nimis laxa, nec nimis arcta. Si enim nimis laxa eſſet, non contineret adducta vulneris labia: ſi nimis ſtricta, dolorem, affluxum humorum & inflammationem pareret. Terminus ergo adſtrictionis ſit bona ægri tolerantia. Et hyeme ob frigus plures circumuolutiones fieri poſſunt: æſtate pauciores, ne pars propter plures faſcię circuitus incaleſcat. Nodus longè à vulnere faciēdus, vel potius faſciæ capita cōſuenda ſunt. Vt autem in magnis vulneribus facilior fiat labiorum adductio, plumaceolus ſeu puluillus vel lintea multiplicata, de quibus ſupra dictū, vulgò quadrata adhibent, ſed ex doctrina Auicennæ, *quarta quarti tr. 1. cap. 8.* commodiores sūt puluilli triangulares, qui bini, vtrinq; vnus, apponūtur, ita vt amborū latera ſecundū vulneris lōgitudinem *Faſciatio.*

nem diſpoſitas (quos proinde vulneris longitudinem excedere oportet) ſeſe reſpiciant. Faſcia enim ſuper triangularis pulvilli angulum ducta, impellit puluillum, vnâ cum ſubiecto labio ad contrariam partem, & vt Auicennas loquitur, coarctat ſuper fiſſuram tantum; quod non ita fieret, ſi puluilli iſti quadrati eſſent.

De Sutura vulnerum per glutinum.

ura per ...num. Cum verò in tranſuerſis & longis vulneribus ſola faſciatio ad vulneris labia adducenda & continenda non ſufficiat, ſuturâ opus eſt. Verùm cum in vulneribus faciei puncturæ deformitatem pariant, & in aliis longis ac magnis vulneribus ante glutinationem vulneris ſuturæ rumpantur; corpora etiam tenera ſuturam, quæ acu fit, non ferant: quædam glutinatio ſeu ſutura per glutinum inuenta eſt, quæ ſine partis vulneratæ vlla per acum diuiſione & punctura labia vulneris adducit.

Eſt autē apparatus talis. Lintea comparãtur valida, æqualia, mollia, quadrangularis vel triangularis vel alterius figuræ, prout vulneris ſitus & membri, cui applicari debent, natura requirit, quæ in parte, quâ vulnus reſpiciunt, complicentur aut ſuantur ſubtiliter, & fila per latitudinem eorum aliquoties traiiciantur. Linteis iſtis annectuntur anſulæ è filo duplicato vel multiplicato & contorto cerâ oblito, ea diſtantia, quam ſuturæ habere ſolent, aut etiam minore. Linteis iſtis inducatur glutinum, è medicamentis adſtringentibus & viſcoſis compoſitum, qualia ſunt albumen oui, bolus Armenus, thus, maſtiche, ſarcocolla, farina volatilis, gypſum, tragacantha, corallia, reſina pinguis:

Vt ℞. *Boli armeni ſarcocell. maſtich. ſang. drac. an.* Dra. ij. *cum alb. oui miſceantur.*

Vel ℞. *farin. volatilis maſtich. an.* Drach. ß. *bol. armen. corallior. ſarcocollæ an.* Drach. j. *ſang. drac.* Scrup. ij. M. *cum alb. oui.*

Et ſi metuamus, ne glutinum ſeparetur, quod fit inprimis ob ſaniem è vulneribus effluentem, reſina pini vel piceæ reliquis admiſcenda, quæ humiditatem non admittunt.

Vt ℞. *ſang. dracon. thuris, maſtich. boli armen. reſinæ pini, an.* q. v. cum alb. oui commiſceantur.

Lintea hoc modo glutine inducta & anſulis ſuis inſtructa, duo vtrinque ad latera vulneris, pollicis diſtantia, ita apponenda, vt anſulæ ſibi rectâ reſpondeant, & tam diu relinquenda, donec glutino ſiccato lintea cuti firmiter adhæreant; quod 4. vel 5. horarum ſpatio fieri ſolet. Linteis cuti iam tenaciter inhærentibus, anſulæ ſeu fila mutuò colliganda & conſtringenda, vt vulneris labia rectè vniantur. Quo modo ſine omni dolore, ſine cicatrice & deformitate quæ fit ex punctura acus, labia vulneris adducuntur, & longiore temporis ſpatio, quàm ſutura, quæ fit acu, adducta & vnita ſeruantur. Hoc ſaltem incommodi habere videtur hoc ſuturæ genus, quod ante ſex vel ſeptem horas (citius enim non exſiccatur ac firmiter adhæreſcit) nullius vſus eſt. Vnde nonnulli prius ſuturam adhibent, poſtea glutinum. Verùm mora iſta multum damni afferre non poteſt. Et ſi aliquid damni metuatur, pro glutino emplaſtrum parari poteſt, quod ſtatim adhæreſcit, quale à Cæſare Magato, *lib. 1. de vuln. cap. 59.* deſcribitur:

℞. *lacrymæ abietinæ* Vnc. iiij. *liquoris vlmini* Vnc. iij. *reſinæ pini, picis Græcæ, naualis, ceræ an.* Vnc. j. *ammoniaci, maſtich. tacamahacæ an.* Drach. x. *ſarcocollæ, ſang. dracon. gummi iunip. hederæ an.* Drach. vj. *rad. conſolidæ mai. ariſtol. rotund. biſtortæ. tormentillæ an.* Drach. ij.

Gummi, quæ liquari patiuntur, cum portione lacrymæ abietinæ ad ignem liquefiant, deinde reliqua, quæ ad ignem liquari ſolent, f. a. liquefacta addantur, & optimè ac diligenter commiſceantur, vt in vnum corpus redigantur. Omnia deinde in alembicum coniicito, ac balnei calore liquorem extrahito; cúmque exiſtimabis feces omni humore aqueo eſſe exutas, ipſis adhuc præ calore liquefactis pulueres reliquos addito, ac diligenter commiſceto, rurſus deſtillato, donec omnis prorſus humor exierit; dein balneum, detracto igne, refrigerari permittito. Accidit enim, vt materia, quæ in vaſe continetur, in ſolidum veluti ceratum coëat, quod eſt valdè tenax, neque calore humani corporis funditur, vt muneris ſui obliuiſcatur.

Sequenti & ego vti ſoleo, quod minori opera parari poteſt.

℞. *boli Arm. maſtich. ſang. dracon. thuris an.* Drach. j. *gummi tacamahacæ* Drach. ij.

F. puluis, qui piſtillo calido alutæ inducatur, vt F. Emplaſtrum.

Suturam hanc per glutinum applicandi modum etiam peculiarem habet Cæſar Magatus. Cerati talis partem extendit ſuper linteum ex tela noua tenui, deinde forcipe ex linteo hoc tot partes longitudine digitum æquantes, vel etiam longiores, latitudine verò ligulam adſtrictoriam, in extremitatibus verò paulò latiores, quot puncta requiri in vulnere videntur, vel non multò pauciores, abſcindit, primámque in vulneris medio applicat, ita tamen vt vni ſaltem lateri vulneris dimidia ſui parte adhæreat, reliqua libera ſit. Huic è latere, ſed ex oppoſito, aliam applicat, atque ita per vices procedit, vnam in dextra, alteram in ſiniſtra parte applicando: poſtea partes, quæ liberæ ſunt, nec dum cuti adhærent, vnam quidem dextra, alteram ſiniſtra manu apprehendit, & vtramque verſus oppoſitum labium contrahit, donec labia ad mutuum contactum adducantur. Poſtea vtramque portionem, quam manu continebat, oppoſito labio, cui non adhærebat, applicat, & vt rectè adhæreant omni ex parte, curioſè ſtudet, & ſic in reliquis etiam procedit, ita vt inter vnam & alteram tantum ſit interuallum, quantum aliàs interpuncta intercedere ſolet.

Et omnino exercitatus Cheirurgus, qui emplaſtris talibus cuti tenaciter adhærentibus, quorum varia componi poſſunt, labia vulnerum coniungere nouit, is ſutura illa cruenta & dolorifica, quæ acu fit, in omnibus ferè vulneribus, etiam in primo apparatu, facilè carere poteſt. Et certè præſtaret, Cheirurgos ad hũc ſuturæ modum aſſueſieri, qui in cruenta illa ſutura ſæpiſſimè multos errores committunt, dùm conſuendo plus doloris excitant, quàm quod vulnus fecerat; & craſſioribus acubus vſi, plus ex carne apprehendunt, quàm ſatis erat, & ita ſæpe labra vulneris contorta & conuoluta relinquunt, ita vt non cutis cuti & caro carni committatur, ſed cutis inter carnem media conſtituatur; aut ſi hæc vitare velint, vix ſummo margine cutem apprehendunt, vt vulnus cauum relinquatur, & ſutura paulò poſt diſſoluatur.

De Sutura & Fibulis.

Atque hæ omnes partium carnoſarum & mollium *συνθέσεις* ſine ipſarum vulneratione fiunt. Eſt deinde & alia, quæ fit ipſarum continuitatem ſoluendo. Non ſolùm enim antiqui, ſed & hodie Cheirurgi in vulneribus tranſuerſis & magnis, & omnino in iis, in quibus ſola faſciatio ad oras vulneris adducendas non ſufficit, ſuturâ & fibulis vtuntur. *Sutura.*

Ad ſuturam tribus inſtrumentis opus eſt, acu, filo, & canali extremâ ſui parte feneſtrato. Acus ob faciliorem penetrationem requiritur triangularis cuſpide, qualibus pelliones ferè vtuntur, mediocriter craſſa, ne rumpatur, aut difficilius penetret, & caudâ parum excauatâ, ne filum eius tranſitum remoretur. Filum nonnulli ex ſerico requirunt: alij tamen reiiciunt, quod cutem facilè rumpat, & ex lino cóque duplicato ſumunt; *Ad suturam quæ requiruntur. Acus. Filum.*

ſumunt, vt firmum ſit, & non rumpatur; idque non nimis tortum, ac cera oblitum, æquale & conſiſtentia mediocri. Et cum acus per alterum vulneris labrum eſt tranſacta, per alterum etiam traiicienda ſit, ne labrum, quod ſecundo loco acus traiicieda eſt, ſubſequatur, & ab altero nimis diducatur, inſtrumentum extra apponitur, quod cannulam aut canaliculum appellant. Canalis nimirum aurichalceus aut argenteus, in extremo feneſtratus, vt per feneſtram acus tranſeat, & canali obnitenti & oppoſito vulneris labrum innitatur, ne dum acus adigitur, commoueatur, nec ad fili & acus protractionem deducatur. Poteſt tamen & ſummis digitis, indice ſcilicet & medio, labium contineri, & cum altero conſui, modò filum expeditè tranſeat, quod fiet, ſi in cauda acus circa foramen ſit excauata, vt dictum, & filum ſecundum craſſitiem proportionem cum acu habeat.

Cannula.

Sutura autem hoc modo fit: In medio vulneris acu duplex filum trahente, ſi vulnus ſit magnum, vulneris labia transfiguntur, & facto nodo filum paulò ſupra nodum reſecatur. Deinde in mediis vtrinque ſpatiis alij punctus ſimplici filo fiunt, & facto nodo ſimiliter abſcinditur; idque continuandum, donec labia vulneris rectè conſuta ſint. Quæ ſutura interſciſſa vocatur, quod poſt ſingulos punctus facto nodo filum abſcinditur. Videndum autem, ne nimis rara, nec nimis crebra ſit ſutura. Nimis enim rara non continet: nimis crebra dolores & inflammationes parit. Itaque tale interuallum inter vnum & alterum punctum relinquatur, vt cutis ducentem quaſi ſubſequatur. Nonnulli ſtatuunt, inter ſingulas ſuturas intercedere debere latitudinem digiti tranſuerſi. Verùm raro tot ſuturis opus eſt: neque omnia vulnera eumdem numerum ſuturarum requirunt, ſed vt vulnera magis vel minus dehiſcunt, ita crebrioribus & rarioribus opus eſt ſuturis. Comprehendi tamen nonnunquam non cutem ſolùm, ſed aliquid etiam ex carne, vbi ſubeſt, vtile eſt, quò ſutura fiat firmior, neque cutem abrumpat. Cauendum tamen ſedulò, ne acu tendines pungantur.

Suturæ primus modus.

Sutura interſciſſa.

Atque hic modus ferè vulgatiſſimus & commodiſſimus eſt, in quo, quod tamen in reliquis etiam locum habere poteſt, illud ſaltem adhuc ex Celſi *lib.5.cap.26.* monendum, ſuturas ita faciendas eſſe, ne oræ ipſæ quidem inter ſe ex toto ſe contingant, vt ſi quid intus humoris concreuerit, ſit, qua emanet. Vnde Cheirurgi etiam turundas ſeu penicilla, vnguentis conuenientibus illita, immittere ſolent: vt humores, qui in parte vulnerata colligi ſolent, effluere poſſint; deinde vt medicamenta ad fundum vulneris penetrare queant.

Turundarum quidem vſum in vulneribus articulorum & manuum reiicit Felix VVirtzius, *lib.2. Cheirurg.cap.11.* Verùm non ſine cauſſa iſtam opinionem refutat Guil. Fabricius, *cent.8.obſeru.76.* eamque abſurdam & periculoſam eſſe quatuor exemplis docet. Primum eſt ciuis cuiuſdam Colonienſis, cui neglectis turundis vulnus, quod manu acceperat, ſuperficie clauſum fuit, vnde circa quartum diem dolor exortus fuit, quem ſecuta febris, inflammatio, & phlegmone, ita vt variis in locis exulcerata ſit manus, & non niſi magno labore reſtituta fuerit.

Turundarum vſus.

Secundum eſt ciuis Lauſannenſis, qui ſcalpello volam manus punxit. Et quia vulnus propter ſui anguſtiam turundis apertum minimè retinuit Cheirurgus, grauiſſima ſecuta ſunt ſymptomata, & æger vix poſt diuturnos cruciatus ſanitati reſtitutus fuit.

Tertium eſt ruſticæ cuiuſdam Hildenæ, quæ ſpina ſummum indicem punxit. Cùm verò propter cauſſam antea allatam vulneris ſuperficies coaluiſſet, & pus circa partes neruoſas collectum fuiſſet, exortus eſt dolor, ex mox ſecuta inflammatio, atque gangræna, hincq; ſphacelus. Quæ tamen abſciſſo ad metacarpum digito conualuit.

Quartum eſt ruſtici prope Lauſannam, qui malleolo ſpinam ſibi infixit. Morbo autem neglecto, & punctura nimis citò clauſa, exortus eſt dolor, mox ſecuta inflammatio & gangræna: tandem ſphacelus totam tibiam inuaſit & occupauit. Cùm verò abſciſſionem tibiæ recuſaſſet, intra paucos dies exſtinctus fuit.

Patet ergo, vulnera anguſta, etiam ſi in partibus neruoſis ſint, turundis tantiſper, donec vulnus fuerit ſatis expurgatum, aperta retinenda eſſe. Cùm enim in quolibet vulnere, vt poſtea dicetur, pus colligatur, ſi ei exitus non patet, retinetur, paulatimque incaleſcit, & acre fit, vnde in parte vulnerata, præcipuè neruoſa, ſequitur dolor, qui ſanguinem, & humores attrahendo grauiſſima ſymptomata excitat.

Monet tamen hîc Fabricius, turundas, ea induſtria, vt ad minimum ſuperficiem vulneris, donec reliquæ partes ſauciatæ, veluti caro & nerui, ſatis expurgatæ fuerint, hiantem retineant, adaptandas & fabricandas eſſe, ita tamen, ne partes neruoſas compungant. Quapropter profunditatem vulneris diligenter obſeruandam eſſe, & ne acies turundæ fundum vulneris, præcipuè ſi neruus aut neruoſum quid detectum fuerit, comprimat, operam dandam eſſe. Anguſtiſſimis autem vulneribus, quia turundam craſſam non excipiunt, ex illis verò nimis ſit flexibilis hinc & inde reflectatur, & fundum vulneris minimè attingat, ſe fruſtum fili aurei aut argentei, pro vulneris profunditate longum, carbaſo inuolutum & vnguento aliquo anodyno & digeſtiuo inunctū ſe imponere ſcribit.

Vbi vulneris labia hoc modo coniuncta fuerint, vulgò, nec malè, oui albumen agitatum, ſtupa exceptum, cum ſequ. puluere imponere ſolent.

℞ *thuris* part.ij. *ſangu. dracon.* part.j.

F. puluis.

Vel ℞ *boli Armeni, terræ ſigill. an.* Drach. vj. *thuris, maſtich. ſarcocollæ an.* Drach. iiß. *myrrhæ, aloes, an.* Drach. iß. *tragacanth. ſangu. dracon. an.* Drach. j. *farinæ hordei, fabar. an.* Drach. ß.

Fiat puluis, qui cum albumine oui agitato miſceatur, & ſtupa excipiatur, vulnerique imponatur, ſupra quod alia ſtupa ſolo albumine oui madida imponēda. Neque ſine ratione adhibetur hoc medicamentum, cùm ſanguinis profluuium ſupprimat, dolores ſedet & inflammationem prohibeat. Si tamen fluxus ſanguinis nimiis, vel affluxus humorum metus non ſit, non eſt opus iſto apparatu; cùm ſtupæ & medicamenta iſta tenaciter parti adhæreant, & ſiccata eam contrahant, ac ei moleſtiam pariant, & cùm remoueri debent, dolorem faciant.

Etſi verò hæc, quæ diximus, de ſuturis ſufficere poſſunt: libet tamen & alios, qui apud autores occurrunt, ſuturarum modos addere. Nam & deinde & alius ſuturæ modus, qui prorſus ea ratione perficitur, qua pelliones pelles conſuere ſolent, vulneratis inteſtinis & venis & arteriis diſſectis accommodatus.

Suturarum modi alij.

Eſt adhuc alia ſutura, quæ fit duabus acubus, qua vtitur Celſus, eamque deſcribit, *lib.7.cap.16.* quæ ibi videatur.

Fit & Fibularum apud antiquos mentio. Si enim in carne, vt Celſus, *lib.5.c.26.* ſcribit, vulnus eſt, hiatque, neque in vnum facilè oræ attrahuntur, ſutura quidem aliena eſt, imponendæ verò fibulæ ſunt, ἀγκτῆρας Græci nominant, quæ oras paulum tantùm contrahant, quò minus lata poſtea cicatrix ſit. Et cum notiſſimus fuerit modus vniendi vulneris oras per fibulas, factum, vt fibularum nec materia nec forma ſatis ab antiquis deſcripta ſit. Guido, quem plurimi

rimi ſequuntur, factas fuiſſe fibulas ſcribit è ferreis quaſi circulis aut ſemicirculis ab vtraque parte recuruis, quorum hami labris vulneris vtrinque infixi ſibi ad amuſſim reſpondeant. Verum cum hoc modo infigere & infixos tenere eiuſmodi hamos in ſentiente carne & cute nihil aliud fuiſſet; quàm tot aculeos pungentes cum intolerabili dolore ibi ſeruare, non eſt credibile, antiquos per fibulas tale inſtrumentum ferreum cuti infixum ſummos dolores excitans intelligere. Probabilior eſt Gabrielis Fallopij opinio, qui, *tractatu de vulneribus in genere, cap.* 12. fibulam docet eſſe ſuturam illam, quam interciſam ſupra nominauimus, & quæ hodie eſt frequentiſſima, quâ ambo labia vulneris acu filum duplicatum trahente traiiciuntur, & ſuper vulnus tribus inuolutionibus ambo fili capita colliguntur, & in nodum nectuntur. Et quanquam apud autores fibulæ aureæ & ferreæ nominantur: tamen ſciendum, fibulæ vocem eſſe generalem, quæ omne inſtrumentum res aliquas coniungens ſignificat. Ita Cæſar, 4. *de bello Gallico*, fibulis tigna coniuncta dicit.

Erat tandem adhuc vna apud antiquos ſuendi vulnera ratio, ſed quæ parum commoda videtur, & propterea in vſu eſſe deſiit, qua tot acus fila trahentes per vulneris labra vtrinque traiiciebant, quod ad vulneris coniunctionem eſſent neceſſariæ, poſtea filum circa vtramq; extremitatem acus ſupra vulnus reuoluebant, eo planè pacto, quo mulieres, dum acus ſuas in veſtibus aſſeruare ſolent, fila circa vtramque extremitatem obuoluunt.

Circa vulnerum deligationem & hoc obſeruandum, inquirendum eſſe, an vulnus ſimplex & vnicũ ſit, an verò reduplicatum. Interdum enim accidit, vt licet in cute vnum vulnus ſit, in muſculis tamẽ ſub cute ſint duo vel tria. Hoc enim ſi fiat, & Cheirurgus vnum ſaltem vulnus curet, reliquũ, quod latet, negligat, pus in altero colligitur, & dolorẽ, inflammationem, febrem, aliaque grauia ſymptomata excitat: cuius rei duas hiſtorias annotauit Guil. Fabricius, *cent.* 4. *obſeruat.* 84. & 85. Vbi etiam docet, qua ratione ſinus ille latens aperiri poſſit, ac inſtrumenta ad eam rem idonea depicta exhibet.

CAPVT VIII.

De Medicamentis ad vulnera curanda neceſſariis.

ATque hæc Cheirurgi officia ſunt, quæ circa vulnerum curationem præſtare debet: ipſa verò partiũ vulneratarũ vnio & coalitus Naturæ opus eſt, quæ etiam ſæpe, ſine vlla medicamentorum ope, quod præcipuè in vulneribus internis accidit, ea, quæ diſiuncta ſunt, glutinat. Cùm verò Natura ſit efficiens cauſſa conglutinationis, ſanguis materia: duo hæc, vt rectè ſeſe habeant, neceſſe eſt. Primò equidem cùm facultas quidẽ per ſe nõ lædatur, fine tamen ſuo fruſtretur, niſi inſtrumẽtũ, quod hîc temperies partis & calor innatus eſt, ſeſe rectè habẽt: vt pars vulnerata temperiem ſuam naturalem habeat, curãdũ. Deinde vt ſanguis in iuſta quãtitate affluat, & nec deficiat, nec abundet, & bonus ac purus ſit. Qui enim vitioſus affluit, tantum abeſt, vt ad glutinandũ aptus ſit, vt etiã multa praua ſymptomata excitet. Ideóque ſi impurus ſit, corrigendus, & vitioſi humores vacuandi. Recta quoque victus ratio inſtituenda, & omnes praui ſucci cibi, è quibus vitioſus ſanguis generari poſſit, vitandi. Hæc vbi ita curata ſunt, iã in ſanãdo vulnere Naturæ duo ſunt officia: Primò, vt pus debitũ generet; deinde, vt ea, quæ diſiuncta ſunt, conglutinet. Primò enim, etſi Galenus eius rei expreſſã mentionẽ non facit, dũ de vulneribus curandis in genere agit: tamen Rhaſes, 13. *contin*entis, *c.* 14. Auicenna, *quarta quarti, tract.* 3. *c.* 2. & Celſus, *lib.* 5. *c.* 26. pus ex vlcere iam ad ſanitatẽ ſpectante fluere, primóque pus mouendum, hinc purgãdum & implẽdum, tandémque cicatrice vulnus claudendũ docet. Atque felix experientia iſtam curandi rationem approbauit, & medicamenta, quæ eo fine applicantur, Digeſtiua vulgò nominantur. Neque deeſt ratio. Cùm enim è venis minimis in parte vulnerata diſſectis aliquid affluentis pro parte nutrienda ſanguinis effluxerit, & in poris partis hæreat, neque tamen parti apponi poſſit, in pus à natura mutatur. Preterea ipſa vulneratio contuſionẽ aliquã adiunctã habet, & pars diſſecta ab aëre ambiente alteratur. Itaque quod alteratum eſt, abſcedere & in pus mutari neceſſe eſt. Medicus ergo naturæ hac in re ſuccurrere debet, & medicamenta, quæ puris illã generationẽ adiuuẽt, adhibere; quæ vulgò Digeſtiua vocant; poſtea Sarcotica ſeu glutinantia applicare. In praxi tamen hîc diſcrepare videntur autores: Alij enim, digeſtiuis dictis & ſuppurantibus neglectis, ſtatim ſiccantia adhibent, Balſama ſcilicet vel naturalia, vel artificialia, de quibus poſtea dicetur; quibus & vulnus illinunt, & quæ in profundum inſtillant, & per turundas imponunt. Alij pus mouentia, quæ digeſtiua vocãt, præmittunt. Videturq; Hippocrates ipſe vtramque viam approbaſſe, *dum lib. de vlcerib.* ſcribit: *Recentiora vulnera omnia cùm ipſa, tum circumſita partes, minimè inflammatione tentantur, ſi quis quàm citiſſimè ſuppuret, neque pus vulneris oſculo interceptum ſupprimatur: aut ſi quis inhibeat, ne ad pus niſi neceſſarium, idque pauciſſimum deueniat, ſed quàm maximè ſiccet medicamento non moleſto.* Et ipſa experientia docuit, vtramque curandi rationem finem ſuum aſſequi. Non tamen ſine diſcrimine vtraque medicamenta vſurpanda videntur.

Nam cùm digeſtiua illa vulgaria ſint humidiora, ſi incautè & nimis diu adhibeantur, materia nõ ſolùm digeri, ſed & putreſcere incipit, & vulnus in vlcus ſordidum degenerat. Etenim cùm Natura & coctionis & carnis generationis autor ſit; calor natiuus, & tẽperies partis, eius inſtrumẽtũ, conſeruanda, dandáque opera, vt medicamenta tẽperiei partis reſpondeant. Et proinde licet prior curandi ratio in partibus carnoſis locum habere poſſit, vtpore quæ ſint humidiores, & in quibus plus ſanguinis in pus mutandi in poris partes hæret, qui vt dolor & inflammatio præcaueatur, quàprimum in pus mutari debet; quod naturæ opus facilè ſicciora medicamenta impedire poſſent. In partibus tamen ſiccioribus, ſicciora illa commodiora videntur, quæ cùm temperamentum partis conſeruent, ipſa etiam neceſſariam puris generationem promouent. Itaque tutiſſimum eſt, non ſemper vni medicamento confidere, ſed pro natura & temperie partis ea componere, & digeſtiua ſarcoticis & glutinantibus miſcere, cùm experientia teſtetur, talia longè felicius, quàm mera ſuppurãtia vſurpari, ſicut Fr. Arcæus, Balſamo ſeu vnguento ſuo, quod mox proponeretur, mox inter initia adhibito grauiſſima vulnera ſe feliciſſimè curaſſe ſcribit; cuius vſum & ego feliciter ſæpe expertus ſum. Ideóque digeſtiua talia iam ſubiungam, quæ non merè ſuppurantia ſunt.

Parentur nempè digeſtiua ſeu pus mouentia medicamenta è *vitellis ouorum, butyro, ol. roſac. maſtichino, reſina terebinthina vel abiegna, farina triticea, thure, maſtiche.* *Digeſtiua ſeu pus mouentia.*

Vt ℞. *terebinth. vino albo lota* Vnc. ij. *vitell. oui* j. *farine hordei, mellis ana* q. ſ.

F. Vnguentum.

Vel ℞. *terebinth. vino lota, butyri maialis ſ. ſale ana* Vnc. j. *thuris, maſtich. ana* q. ſ. Miſc.

Vel ℞. *terebinth.* Vnc. ß *thuris* Drach. j *butyri ſ. ſale*

Vnc.j.*vitell.oui j*.Miſc.

Vel ♃ *ceræ citrin*.Vnc.j.*ol*.Vnc.iiij.*thuris,maſtich. an*. Drach.ij.*butyri ſ.ſale q.ſ.vitell.ouor.ii*. Miſc.

Vel ♃.*ol.roſ*.Vnc.ß. *tereb*. Vnc.j.*vitell.oui i*.Miſc.

Vbi iam pus bonum apparet, proximum eſt, vt quod vulneratum & disiunctum eſt, cõglutinetur.

Partium vnio quomodo fiat. Partium autem diſiunctarum in vulneribus vnionem duplici modo fieri,ex Galeno, *artis med.cap.* 91.& 3.*meth.med.c*.4.docetur,nimirũ vel vnione vera,quæ eſt per medium eiuſdẽ generis, non alterius ſubſtãtiæ interuentu,vel per mediũ diuerſæ ſubſtantię. Vnionẽ priorem appellant κτ̀ πρῶτον σκοπὸν, ſecũdum primam intentionem; quoniam talis vnio & à Medicis & à Natura intenditur; alteram κτ̀ δεύτερον σκοπὸν, ſecundùm intentionem ſecundam,quoniam Medicus & Natura cùm non poſſint, quod primariò intendunt,aſſequi,agunt,quod poſſunt.

Priore modo coaleſcunt partes molles & caro, duræ verò altero,oſſa ſcilicet & cutis, quorũ illa per callum,hæc per cicatricem vniuntur. Ad priorem vnionem requiritur ſubſtantia eiuſdẽ generis,ac facultas agens fortis,quæ in altera deſunt. In partibus enim carnoſis & mollibus ſanguis copioſus adeſt, calorq; in iis eſt fortis,ac propterea leui mutatione ſanguis in carnem,qua vulnus coaleſcat, mutari poteſt. In partibus verò ſpermaticis dictis & durioribus,vt pote quarũ natura à ſãguine lõgiùs abeſt,& quarũ partiũ calor eſt debilior, idẽ nõ regeneratur, ſed ſimile. Pro cute enim fit cicatrix,cuti quidẽ quã ſimillima,ſed ea durior & denſior, pro oſſe callus.

Atque hanc Galeni & vulgatam diſtinctionem etiam ſuo modo ſecutus ſum *lib.* 5.*Inſtit.part.* 2.*ſect*.2. c.4. Verùm declaratione quadam omnino opus habere videtur. Nititur autem illa inprimis diuiſione partium in ſpermaticas & ſanguineas, quã ſtatuitur,partes quaſdam ex ſemine,quaſdam ex ſanguine generari. Imò ſunt quidã,inter quos Cæſar Magatus,*lib*.4.*c*.15.qui ſanguinem partium ſpermaticarum immediatum alimentum eſſe negat,ſed neceſſe eſſe ſcribit, ſi ſanguis ſpermaticas partes nutrire debet,vt prius ſemen fiat.

Verùm quæſtionẽ iſtam,de qua prolixè cùm alii, tum Andr.Laurentius,*lib. anatom.c. qu.* 7.agit, pluribus hoc loco agitare non libet. Veriorem ſententiã hanc eſſe puto,partium omnium primã in vtero delineationẽ fieri à facultatẽ formatrice è ſemine,vnde Hippocrates, *libello* περὶ ἀρχῶν ſcribit, quod genitura in 7.diebus habeat,quæcunque habere debet, πάντα μέλεα, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὰς χώρας, καὶ τὰ ὦτα, καὶ τὰ γυῖα, καὶ τῶν χειρῶν οἱ δάκτυλοι καὶ τὰ σκέλεα, &c. *omnia membra, oculorum regiones,aures,manus, manuum digitos, crura, pedes, pedum digitos, pudendum, &c.* Cùm verò ſeminis moles ſit exigua, impoſſibile eſt, quod totius corporis moles ex ſemine eam,quam debet,magnitudinem acquirat. Ideoque poſtea partes nutrimentum & incrementum ſumunt ex ſanguine materno in vtero, & poſtea fœtu in lucem edito ex ſanguine augentur, & ad finem vſque ſanguine nutriuntur. Id quod manifeſtè apparet ex eo,quod etiam oſſa,vbi raduntur, ſanguinem, qui ipſorum alimentum eſt,effundunt.

Quod verò nonnulli ſpermaticas dictas partes ſemine nutriri aiunt,falſiſſimum eſt. Quomodo enim ex tantillo ſeminis corpore tãta moles corporis formari,nutriri,& augeri poteſt? Et ſemen nullibi generatur,niſi in ſuis propriis vaſis. Imò pueri, quorum tamen oſſa nutriuntur & augentur, nullum ſemen generant. Nec ſufficit,quod dicit Laurentius, ſanguinẽ valde immutatũ & diuerſas alterationes paſſum dealbatum,incraſſatumque nihil aliud, quàm ſemen eſſe. Falſiſſimum enim hoc eſt. Neque enim vllibi ſemen,quàm in ſuis organis generatur,neque aliæ ſubſtantiæ, etiam ſi albedine ſemini ſimiles ſunt,ſemen ſunt.

Ideoq; etſi partes illæ albæ & ſicciores,quas vulgò ſpermaticas vocant,ex ſanguine plures mutationes paſſo generentur & nutriatur: tamen tenera ex ſanguine generãtur & nutriuntur. Itaque verũ quidem eſt,carnẽ quę ad vulneris partis carnoſę glutinationem generatur,eſſe priori planè ſimilẽ,vtpote in quã ſanguis facillimè,ob materiæ cognationem, & partium carnoſarum robur mutatur: quod verò cutis & oſſa ac reliquę partes ſpermaticæ per heterogeneum qui vniantur,non facilè dixerim,ſed ſine abſurditate dici poſſe puto, cicatricem eſſe cutem, & callum os. Etſi enim diuerſitas quædam inter cicatricem,cutem,callum,& os apparet:tamen diuerſæ ſubſtantiæ non ſunt, ſed diſſimilitudo illa inde prouenit,quod sãguis multis & operoſioribus mutationibus indigeat,vt fiat cutis,neruus,os, quàm vt caro fiat,& calor harũ partiũ ſit debilior, quia à vulnere debilitatus fuit. Quapropter facultas formatrix quidẽ cutẽ & os generat,ſed non tam bonæ notæ,vt ea ſunt,quæ in prima formatione ſunt generata. Interim etiãſi cicatrix & callus nonnihil à priore cute & oſſe diſcrepãt, alterius tamẽ generis appellãda non ſũt. Idq; etiã ideo,quod cicatrix non niſi à facultate cutifica,callus nõ niſi ab oſſifica generatur,& propterea etiam,vt ſupra *part.* 2.*c*.2. dictũ,nunquam ex carne cutis, ſed ex cute cutis generatur,& quidẽ ſæpe magna eius portio,vt in mẽbris abſciſſis videre eſt. Quis enim illud,quod caro manus amputatę tegitur,nõ cutem, ſed quiddã diuerſũ nominare velit. Etſi verò partiũ diſiunctarum cõiunctio & cõglutinatio ſolius naturæ opus ſit: vt tamen Natura id faciliùs præſtet,Medicus ipſi ſubſidio venit,medicamenta quędã adhibendo, cũ externa,tũ interna. Externa ſunt σαρκωτικὰ ſeu carnem generantia,& κολλητικὰ ſeu glutinantia, de quibus *lib*.5.*Inſtitut.part.* 1.*ſect*.1.*c*.9. pluribus actum. Etſi verò vt diuerſa,vt eo loco dictũ, proponuntur: tamen cũ vulneratarũ coniunctio carnis medio fiat; idem,vt ibi dictum,medicamentum, pro diuerſitate corporum & partiũ vulneratarũ, nunc ſarcoticum, nunc glutinatorium,nunc epuloticum eſſe poteſt.

Quã vi autem iſta medicamenta in vulnerũ ſanatione proſint,diſpiciendũ. Galenus, 3.*meth.med.c*.4.prolixè hac de re agit,docetq;, quod in corporis noſtri partibus duo excrementa proueniant,alterũ tenuius,quod plerũque per inſenſibilem tranſpirationem,nonnunquam etiam per ſudorem euacuatur;alterũ craſſius, quod extrinſecus corpori adhæreſcit,& ſordium nomine indigitatur. Craſſius itaque ſi in vlcere hæreat,illud ſordidũ reddere, tenue verò vlcus nimis humidũ efficere, & ita naturæ in carnis generatione impedimento eſſe, ac proinde ſordes detergendas & humiditatem exſiccandam eſſe. Atque ita ſarcotica eſſe,quę moderatè calefaciũt & ſiccant,& ſordes citra morſũ detergunt,ac nullo modo adſtringũt: Sarcoticorũque & glutinantium medicamentorũ finem eſſe,nullam inter partes iũgendas,niſi humiditatem permittere, vt idem Gal. 2.*de compoſ.med.ſec.gen c*.21.docet. Adſtringere non debere,ne id,quod influit,repellant, ſordeſq; parti affectæ impingant;non nimis verò ſiccare, ne quod influit,abſumant,ſed modicè ſaltem,vt,quod affluit, in carnem concreſcat. Et hæc communis ferè eſt de ſarcoticorum & vulnerariorum medicamentorum ſententia. *Sarcotica.*

Recentiores v.quidam vi Balſamica id præſtare ſtatuũt,(vnde & linimenta quędam,quę ad vulnera ſananda adhibentur, Balſama vulneraria appellant) quę verò iſta vis ſit,nõ ſatis explicant: quod ſi rectè explicetur,nõ ita abſurda hęc opinio videtur. Nam docet Gal.aliique Medici paſſim, Cheirurgo maximè

ximè in eo laborandum eſſe, vt partis vulneratæ naturalis temperies conſeruetur. Cùm enim vulneratarum partiũ glutinatio naturæ opus ſit; Natura verò, vt inſtrumento, in hac, vt & in aliis actionibus naturalibus, partis calido natiuo & temperie vtatur: ſi illud rectè ſeſe habeat, & vegetum ac robuſtum ſit, vulneris ſanatio feliciſſimè perficitur, & calidi huius natiui beneficio interdum nonnulli ex periculoſiſſimis vulneribus conualeſcunt. Si verò partis temperamentum vitietur, & pars debilior fiat, natura nec alimentum affluens rectè concoquere, nec aſſimilare, nec excrementa expellere poteſt, vnde ad partem affectam fit humorum confluxus, excrementa in ea cumulantur, & inde multa mala ac ſymptomata attrahuntur. Vnde Hippocrates, *lib. de vlceribus*, ſcribit: *Quod ſiccum eſt, ſano; & quod humidum, vitiato & non ſano propius eſt.* Itaque mihi veriſimile videtur, medicamenta ſarcotica & glutinantia, & in ſumma vulneraria, equidem ſiccare, non tamen iſtam eorum vnicam & primariam operationem eſſe; cùm multa vulnera, modò temperamentum partis ſaluum ſit, etiam ſine talium medicamentorum ope ſanentur, & Natura excrementa, quæ in debita quantitate proueniunt, ſponte expellat. Sed probabile mihi videtur, medicamenta iſta ideo vulneribus ſanandis prodeſſe, quòd non ſolùm ſiccent & humiditatem nimiam in vulnere abſumant, ſed & temperamentum & calidum natiuum partium, quod Recentiores quidam Balſamum vocant, vi ſua cuique parti cognata & familiari, quam itidem Balſamicam nominãt, conſeruent. Hinc adeo fit, vt quia partium omniũ non eſt idem temperamentum, & calidum natiuum cuique parti propriũ, non eadem medicamenta vulneraria omnibus partibus vulneratis ſint vtilia, ſed alia carnoſæ parti, alia neruoſæ vulneratæ conueniant; ſicut gummi elemi omnibus partibus neruoſis, & inde etiam capitis vulneribus eſt vtiliſſimum, vt aliquoties dictum.

Quod vel illud etiam mihi perſuadere videtur, quòd in vulneribus, præcipuè articulorum, vbi ſymptomata praua imminent, Chirurgi noſtri, qui peritiores ſunt, non ſolùm vnguentis & emplaſtris contenti ſunt, ſed & ſupra iſta Cataplaſmata felici ſucceſſu imponunt, quæ quia ipſum vulnus non attingunt, excrementa in eo non exſiccare poſſunt, ſed partis temperiem & calorem natiuum ſaltem fouent & cõſeruant. Et vidi ſæpe in vulneribus neruorum, in quibus ob partis temperiem debilitatam fit humorum affluxus, & ob alimenti affluentis coctionem imperfectam magna excremẽtorum copia colligitur, (Germani Chirurgi appellant das Gliedvvaſſer) talium cataplaſmatum vſu vulnus ad meliorem ſtatum reductum fuiſſe, & amplius tantam excrementorum copiam nõ effudiſſe. Parantur autem iſta cataplaſmata è *radic. althææ, farina ſem. lini, fœnigr. fabarum, pulu. fl. chamameli, & m. l'oii, betonicæ,* & ſimilibus.

Neque tamen ex hoc, quod diximus, medicamentorum vulnerariorum præcipuum officium eſſe, vt calorem natiuum partis conſeruent, & roborent, ſequitur, quod vno medicamento omnium partium vulnera ſanentur. Sed vt Galenus, ratione ſiccitatis, quæ ipſi præcipua eſt, pro vario variarum partium temperamento varia adhibet ſiccantia; ita etiam pro varietate temperamenti partium ſingularium temperies & calor diuerſa requirit medicamenta, ita quidem, vt quod vni parti vtile & commodum eſt, alteri noxium eſſe poſſit, & quod carnoſæ parti vtile eſt, neruoſæ damnum afferre poſſit. Partes enim carnoſæ multo calore præditæ ſunt, ideoque etſi minus calidis foueantur, nihilominus ſatis roboris habent: partes verò exſangues calidum debilius habent, ideoque magis calidis fouendæ, imprimis cùm vulnere magis debilitentur. Imò accedere poteſt, vt etſi in qualitatibus primis quædam medicamenta ſimilia videantur, ſubſtantiæ tamen modo, ob quẽ vires ſuas alia citius amittunt, alia diutius conſeruant, diſcrepent, imò tota ſubſtantia & occulta proprietate differant. Dari autem talia medicamenta, Galenus, 1. *de compoſ. med. ſec. loca cap.* 1. docet, atq; in eos inuehitur, qui talia medicamenta dari negant. Taliũ autem medicamentorum ratio facilè reddi non poteſt, ſed experientia docet, alia ad vulnera, & præcipuè harum vel illarum partium aliis eſſe vtiliora, etſi qualitatibus primis non multum diſcrepent. Interim manifeſtas qualitates in talibus medicamentis, quæ à tota ſubſtantia ſimul operantur, non planè eſſe inutiles exiſtimo, ſed ad humiditatis nimiæ in vulnere exſiccationem cõmodas. Et ſicut dantur medicamẽta, quæ totius ſubſtantiæ proprietate certis partibus ſunt accommodata, alia epati, alia cerebro, alia pulmoni: ita etiam non abſurdum eſt, dari medicamenta vulneraria, quæ certis partibus ſunt dicata, alia carni, alia neruis, alia cerebro &c. Et certum eſt atque experientia conſtat, gũmi elemi omnibus partibus neruoſis vulneratis, vt & cerebro, eſſe vtiliſſimum: betonicam capiti. Ita non inutile fuerit & in vulnerariis medicamentis eligendis delectũ quendam habere; in qua re & ægri natura perpendenda, cùm experientia doceat, etiam in vulneribus quędã medicamenta quibuſdam naturis eſſe magis vtilia, quædã noxia. Quod quidẽ ſola experientia inueſtigatur; & quod Galenus, 3. *medic. meth. c.* 8. de ſiccantibus habet, id de omnibus vulnerariis medicamentis verum eſt, nimirum ad excrementa & ſtatum vulneris reſpiciendum eſſe. Si enim pauciora excrementa in vulnere generãtur, & aliàs vulnus ſeſe bene habet, vtilis hoc & accommodati medicamenti indicium eſt: ſi verò multa excrementa cumulentur in vulnere, medicamenti non accõmodati ſignum eſt. Interim manifeſtas medicamentorum qualitates non negligendas, ſed eas etiam corporis totius partis temperamento idoneas eligẽdas eſſe putamus; nec in hac re aëris conſtitutionem negligendam, ſed temporibus calidioribus frigidiora, frigidioribus calidiora vſurpanda eſſe.

Medicamenta vulneraria.

Medicamenta autẽ vulneraria & ſarcotica ac glutinantia parantur è *radice conſolida maior. biſtorta, tormentilla*; foliis, *alchimilla, burſa paſtoris, virga aurea, balſamina, verbena, veronica, hyperici, millefolii, ſanicula, cauda equina, vlmi, plantaginis, betonica, cupreſſi, piloſella*; flor. *roſar. rubr. hyperici, balauſtiis*; fructibus, *nucibus cupreſſi*; gummi, lacrimis, ſuccis, *thure, aloe, maſtiche, lacrima abietina, reſina terebinthina, pini, laricis, pice arida, liquore follic. vlmi, gummi elemi, iunip. hedera, tragacanthi, tacamahaca, caranna, ſarcocolla, ſanguine draconis*; terris, *ſigillata, bolo Armeno*; corticibus *thuris*; lapidibus, *hæmatite, corallis*;

E quibus parantur varia compoſita.

Linimenta & vnguenta.

Linimenta & vnguenta. Vtiliſſimum eſt hoc Fr. Arcæi:

℞ *terebinth. claræ, gummi elemi an.* Vnc. iß. *ping. caſtrati* Vnc. ij. *porcina antiqua* Vnc. j.

Liquefiant ad ignem. F. Linimentum.

Vel ℞ *reſina, ceræ, terebinth, ol. roſ. an.* Vnc. ij. *thuris, maſtichis, myrrha, an.* Drach. ij. F. Vngu.

Vel ℞ *terebinth.* Vnc. ii. *reſina alba, olibani, colophon. an.* Vnc. iiß. *maſtich.* Vnc. i. *croci* Drach. i. *ceræ* ℔ß. *olei commun.* ℔iß. F. ſ. a. Vnguentum.

Vel ℞ *ſuccor. recent. alchimilla, ſanicula, conſolida Saracenica*, q. v.

Ad ignem poſitis adde *pingu. ſuilla veteris, butyri maial. an.* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ℞ *reſina alba* Vnc. iii. *butyri maial.* Vnc. vi. *ſucc. alchimilla* Vnc. i. *ſanicula pyrola an.* Vnc. ß. *tragopogi oli oliuar. an.* Vnc ii.

Succi primò cum oleo coqu. ad conſumt. humiditatis, deinde adde reſinam, poſtremò butyrum. Denique colentur, & agitentur, donec refrigeſcant.

Vel ℞. *Herb. pyrolæ, ſerpentariæ, ſaniculæ, veronicæ an.* Vnc. j. *fl. hyperici centaur. min. an.* Drach. vj.

Conſcindantur minutim, & lagenæ vitreæ includantur. Adde *ol. oliuar.* Vnc. j. *pingued. porcinæ* Vnc. iij. *butyri ſ. ſ.* Vnc. iiij.

Stent in loco calido aut B. M. per 8. dies. Poſtea coqu. ad conſumtionem humiditatis. Colentur. Hinc adde *terebinth.* Vnc. ß. *maſti. h. thuris, myrrhæ an.* Vnc. ß. *aloes epat.* Vnc. j.

F. Vnguentum.

Vtile eſt & vnguentum Cæſaris Magati tale.

℞. *ol. noſtri ex hyper.* ℔j. *ceræ aq. balſami lotæ* Vnc. iij.

Liqueſiant ſimul in vaſe vitreo ſtricti orificij. Liquefactis adde *Balſami noſtri* ℔j. *gummi elemi* Vnc. iij. *balſami Peruuiani, tacamahacæ, caranna an.* Vnc. ij. (quæ quidem gummi ſeorſum ſolui debent oleo noſtro de hyperico,) *ammoniaci, galbani, itidem diſſolutar. an.* Vnc. ß. *myrrhæ, thuris, aloes, gummi hederæ an.* Drach. ij. *rad. conſolidæ ariſtoloch. biſtortæ, torment. ana* Drach. iß. *dictamni Cretici* Drach. iij. *ſordii* Drach. ij. *humanæ pingu. præp.* Vnc. ij. *pingued. ygm* Vnc. j. Miſc. F. Vng.

Balſama. Aſſeruetur in vaſe vitreo vel argenteo ſtricti oris.

Olea & Balſama Naturalia, vt *de Tolu, de Peru*, & ſimilia. Et artificialia.

Vt ℞. *ol. laurini*, Vnc. ij. *maſti. h. olibani, ſebi hircini an.* Vnc. j. Miſce.

Vel ℞. *antheræ roſ. alb. rubr. lil. alb. an.* q. ſ.

Affunde *ol. oliuar.* ad ſufficientiam, & radiis Solis in vitro bene obturato expone per 14. dies.

Vel ℞. *terebinth. ol. laurini an.* Vnc. iiij. *ouor. ꝯ vitell.* Vnc. ij. *roſac.* ℔ß.

Miſce & Soli exponantur, vſque dum flauum colorem acquirant.

Vel ℞. *terebinth.* ℔j. *galbani, gummi elemi, hederæ, thuris, maſtich. myrrhæ an.* Vnc. ij. *aloes, xyloaloes, galangæ, caryophyllor, cinam. nuc. moſch. cubebar. an.* Vnc. j. *aquæ vitæ* Vnc. iij.

Macerentur ſimul per diem & noctem. Poſtea bis diſtillentur, & oleum illud diſtillatitium tanquam balſamum precioſum aſſeruetur.

Vel ℞. *liquoris veſicarum vlmi depurati & præparati* ℔j. *mellis opt. depurati* Vnc. iij. *ſucc. tormentillæ, conſolidæ mai. conſol. mediæ an.* Vnc. iiij.

Miſce, & coq. lento igne ad ſuccorum conſumtionem; deinde infra ſcriptos pulueres adde.

℞. *ſangu. dracon. boli armeni orient. mannæ thuris, equiſeti, maſtich. an.* Drach.

Miſce, & fiat puluis tenuiſſimus; quem ſupradictis adde.

Præparatio liquoris veſicarum vlmi ita fit: Menſe Majo huiuſmodi veſicæ colliguntur, antequam intus vermiculi oriuntur; & hoc liquore vitrea phiala impletur, linteoque obturatur, poſtea facienda fouea in terra, per altitudinem duorum palmitum, vel trium, & fundo foueæ ſal communis per altitudinem trium digitorum inſpergitur, ſuper quem phiala ponenda, dein fouea terra explenda, ita, vt phiala non appareat; & ſic per ſpacium 25. dierum relinquenda, deinde feces à ſubſtantia clara ſeparandæ, & quod clarum eſt ad vſum ſeruandum, quod etiam per ſe appoſitum glutinat.

Aliud Balſamum.

℞. *thuris, myrrhæ, ſarcocollæ, gummi iunip. Arab. hederæ, elemi, maſtich. ſangu. dracon. balſami Peruuiani tacamahacæ, carannæ an.* Vnc. iß. *lacrimæ abietinæ, liquoris folliculor. vlmi an.* ℔j. *reſinæ pineæ* ℔ß. *rad. tormentillæ, biſtortæ, iridis, ariſtol. rot. conſolidæ, dictamni albi an.* Vnc. ß. *baccar. iunip. lauri an* Drach. vj. *ſpir. vini opt.* ℔iij.

Mixta deſtillentur, & aquam, ſpiritum, ac oleum ſeorſim excipias, quæ omnia ad glutinationem vulneris faciunt.

Aliud Balſamum.

℞. *olei antiquiſſ.* Vnc. iiij. *terebinth. Venetæ* Vnc. xß. *tritici integri* Vnc. ij. *hyperici* Vnc. iiß. *rad. carduiben. valerianæ an.* Drach. x. *pulu. ſubtiliſſimi thuris* Vnc. ij. *hypociſtid.* Drach. ß. *boli Armeni, ſangu. dracon. an.* Vnc. ß. *pulueris lumbricor. terreſtr.* Drach. ij. *conſolidæ maior. equiſeti* M. ß.

Radices & herbæ craſſo modo contendantur, deinde in vas ponantur, & vinum album effundatur, & poſtquam ita fuerint infuſa, oleum & frumentum addatur, omniaq; ad vini conſumt. coquantur. Poſtea forti facta expreſſione, addantur pulueres & terebinthina, & iterum parum bullire ſinas, & deinde in vitreo vaſe ad vſum ſerua.

Vel ℞. *terebinth.* ℔ij. *olei communis* ℔iii. *laur.* Vnc. vi. *cinam.* Vnc. ii. *euphorbii, garyophyllor. bacc. lauri, gummi hederæ, ſagapeni, ammoniaci, opopanacis, galbani an.* Vnc. i. *thuris, maſtich. an.* Drach. ii.

Deſtillentur ſimul. Fiat Balſamum pro vulnerib. neruorum.

Vel ℞. *terebinth. claræ* ℔ii. *olei lini* ℔i. *reſinæ pini* Vnc. vi. *thuris, myrrhæ, aloes, maſtich. ſarcocollæ an.* Vnc. iii. *macis, lign. aloes an.* Vnc. ii. *croci* Vnc. ß.

Ponantur hæc omnia in retortam, deſtilletur primò lentiſſimo igne, & exibit aqua clara: paulò poſt verò ſequetur oleum rubicundum: tum augmenta ignem ſemper magis magiſq; intendendo ad finem deſtillationis. Quo facto, ſepara oleum ab aqua, & vtrumque ſeorſim ſerua. Aqua ſuccedente tempore rubeſcit, & oleum acquirit rubini colorem. Oleum valet vulnerib. præcipuè verò partiũ neruoſarum oſſium, venarum: citò enim & ſine dolore conſolidat.

Aliud.

℞. *lumbricorum terreſtrium* q. v. indantur vaſi muſco pruni ſilueſtris repleto, quo perreptando muſcũ à ſordibus purgentur, adiice etiam illis ouorum aliquot vitellos ad duritiem coctos & inciſos quib. veſcantur. Lumbricorum ſic præparatorum poſtea ℞. ℔i. contundantur in mortario. Adde *ol. roſar.* ℔i.

Coq. Poſtea colentur. Colat. adde *maſtich. myrrhæ, an* Drach. ii. *rad. ireos, ſarcocollæ an.* Drach. vi. *terebinth. mellis roſati an.* Vnc. iß. Miſc.

Vel ℞. *ol. oliuar.* ℔i. *terebinth.* Vnc. iii. *flor. hyperici, verbaſci, an.* q. ſ. vt fiat maſſa. Cui affund. *vini alb. opt.* Menſ. iß.

Coq. ad vini conſumt. Ponantur poſtea ſpecies ad Solem per menſes duos, vt fiat oleum ſeu balſamum.

Vel. ℞. *rad. conſolidæ maior.* q. v.

Affunde in olla noua *olei oliuar.* ad eminentiam. Coq. & exprime. Succum expreſſum iterum coque, tamdiu vſq; dum nulla aquoſitas remaneat. Poſtea ℞. *huius olei* part. iii. *ol. terebinth.* part. i. *flor. hyperici, chelidon maj. an.* q. ſ. miſceantur & calefiant, atque indantur lagenæ vitreæ, ponanturque per 46. dies in fimum equinum, & habebis balſamum, quem calidè vulneri inſtillabis.

Vel ℞. *ol. oliuar.* ℔i. *fl. hyperici, betonicæ, prunellæ centaurei an.* Mi.

Contundantur herbæ & cum oleo vitro includantur, & calore Solis per 40. dies digerantur. Poſtea exprimantur. Expreſſum liquorem vſui reſerua.

Sequens oleum ad partium neruoſarum vulnera maximè in Hiſpania commendari ſcribit Hieron. Fabricius.

℞. *ol. vetuſtiſſ.* Vnc. iii. *tereb. puræ* Vnc. viii. *frumenti integri* Vnc. iß. *ſem. hyperici* Vnc. ii. *rad. carduiben. valerianæ an.* Vnc. i. *thuris pulueriſ.* Vnc. ii.

Radices & herbę craſſo modo cõtũdantur, in ollam ponantur, & tantũ vini albi ſuperfundatur, vt omnia in vino mergantur: & per biduũ facta infuſione, oleũ & fragmentũ adiiciantur, & coq. omnia ad vini conſumtionem; mox facta forti expreſſione, addatur terebinthina & thus; iterum parum bulliant, ſeruenturque in vaſe vitreo. Modus vtendi talis eſt.

Abluto

Ablatò prius vulnere vino albò frigidò, ſtatim inungitur totum vulnus oleò prædicto calente: quod ſi hoc fieri commodè nequeat, per ſiphonẽ intra vulnus immittitur, & confeſtim labia vulneris ad mutuum contactũ adducuntur, deligatura, aut ſutura, aut glutino: deinde partes circũſtantes prædicto oleò ſimiliter inunguntur, ſupra vulneris verò labia iam reducta linteum imponitur prædicto oleo madens; & ſupra hoc aliud vino nigro expreſſum, mox alia lintea ſicca, deinde faſcia ſuperligatur.

[...]m Hi[...]

Vtile eſt & oleum, quod *oleum Hiſpana* appellant; & ſic paratur.

♃. ol. oliuar. antiqui ℔ iiij. *de terebinthina* ℔ ij. *thuris* ℔ j. *valerianæ, hyperici, carduibẽn. an.* ℔ ß, *myrrhæ el.* Vnc. j. *cocci infectorij* Vnc. iiij. *reſinæ pini recent.* Vnc. iij. *Vini maluat.* ℔ iij.

Valeriana colligatur menſe Maio, & abiiciatur radices. Hypericon colligatur menſe Iulio cum flor. & ſeminibus. Herbæ igitur manibus confractæ, & in mortario aliquãtulũ cõtuſæ, infundatur in vino maluatico poſito in olla terrea vitro obducta, cuius tertia pars omnibus in ea poſitis vacua permaneat, per quatuor horas, deinde ſuperpone coccum infectoriũ aliquãtulum fractũ in mortario vna cũ oleo, & abſq; cooperimento bulliant lento igne, donec vinum ferè euanuerit, idque animaduertatur, ne herbæ comburantur. Auferatur poſtea ab igne, & dum adhuc valde calet, ſacculo vino maluatico madefacto exprimantur herbæ. Et vas, in quo facta fuit ebullitio, diligẽter abſtergatur, neque enim penitus exſiccetur, nam debet relinqui vinum, quod adhæret, & in eodem rurſus oleum, ad ignẽ ponatur cũ oleo de terebinthina, vel abietina lacrima. Et quando ebullire iã incipit, addatur myrrha tenuiſſimè pulueriſata, & in mortario cũ aliquantulo ex oleo in vaſe exſiſtente ad ignẽ liquefacta. Addatur pariter reſina eodem oleo liquefacta, prius tamen percolata, & thus tenuiſſimè pulueriſatũ, omniaq; curioſe miſceantur, & vbi parumper bullierint, auferatur vas ab igne, & vbi refrixerint, ſeruetur in vaſe vitreo, nulla facta colatura, & Soli per 15. aut 20. dies exponatur.

[...]m de [...]rico, [...]ati.

Commendat & Cæſar Magatus *oleum ſuum de Hyperico*, quod ſic operoſe paratur.

♃. ſummit. hyperici M iij. *ophioglosſi, conſolidæ maior. equiſeti an.* M j. *vini albi odori & potentis* ℔ v.

Contũdantur herbæ, & dicto vino macerentur 24. horis, ore vaſis diligenter obturato; deinde facta expreſſione & colatura, par quantitas dictarum herbarum aſſumatur, & fiat altera infuſio, & ſic tertiò. Facta poſtrema expreſſione, & colat. adde vino dicto

Olei antiqui ℔ vj. *ſummit. hyperici* M ij. *ophioglosſi, herbæ Reginæ vulgò appell. conſolidæ maior. carduibened. an.* M j. *rad. dictamni albi, conſolidæ maior. ariſtoloch. rotund. tormentillæ, biſtortæ an.* Vnc. ß. *grani tinctorij* Drach. ij. *ſem. hyperici* Drach. vj.

Miſc. Contuſis contundendis, macerentur balneo calentis aquæ, ore vaſis obturato, per 24. horas, poſtea bulliant duplici vaſe ad vini conſumt. Deinde facta expreſſione & colatura, ſacculo prius vino albo optimo madefacto, adde oleo

Summit. hyperici M j. *ophioglosſi, herbæ Reginæ, conſolidæ, matriſyluæ an.* M j.

Miſce. Contuſis herbis, & facta infuſ. in balneo calentis aquæ per 24. horas poſtea facta expreſſione, & col. vt prius, par quantitas dictarum herbarum accipiatur, & fiat altera infuſio, vt ſupra, & ſic tertiò, factaque poſtrema expreſſione & colat. adde oleo

flor. hyperici M ij. *betonicæ, pimpinellæ, piloſellæ, Trinitatis an.* M j.

Ex his fiant tres infuſ. vt ſupra. Facta vltima expreſſione & col. adde oleo

folliculor. hyperici M ij. *conſolidæ, centaurei minor. viticellæ, vincæperuincæ an.* M j.

Et f. pariter tres infuſ. hac ratione; tribus diebus vas, quod vitreũ eſſe debet, Soli exponatur, quarto verò die balneo calentis aquæ detineatur, vt ibidẽ 24. horas moretur, poſtea f. expreſſio & col. & oleo rurſus addantur,

folliculor. hyperici, qui iam ad maturitatem peruenerint M iij. *centaurei minor.* M j. *fructus Balſaminæ* num. vj.

Fiat vt ſupra. Facta poſtrema expreſſione, & col. oleo adde

dictamni Cretici Vnc. j. *rad. dictamni albi conſolidæ maior. ariſtol. rot. Iridis Illyricæ, arundinum, biſtortæ. tormentillæ an.* Drach. vj. *grani tinctorij* Drach. ij.

F. tres infuſiones hac ratione, exponatur vas Soli per dies ſex; poſtea per duos dies in balneo calentis aquæ detineatur, inde fiat expreſſio, & col. & ſic fiat tertio. Tandem facta poſtrema expreſſione & col. adde oleo

ol. ſtillat. de terebinth. de lacrima abietina an. ℔ ß. *ſem. hyperici* Vnc. j. *rad. conſolidæ, ariſtoloch. dictamni albi, tormentillæ, biſtortæ, irid. an.* Vnc. ij. *granor. tinctor.* Vnc. j. *myrrhæ, thuris an.* Vnc. iß. *ſarcocollæ, gummi iunip. aloës an.* Vnc. ß. *pomor. balſaminæ* num. xij. *balſami Peruuiani* Vnc. ij.

Poma incidantur, cætera contundantur, & cũ oleo miſceantur, & vas toto tempore hiberno detineatur ſub fimo equino, inde extrahatur, & facta expreſſionẽ atque colat. vſui ſeruetur in vaſe vitreo orificio bene obturato.

Balſamum vulnerarium Magati.

Balſamum vulnerarii Magati.

♃. gummi elemi Vnc. iiij. *balſami Peruuiani* Vnc. iij. *gummi tacamahacæ, carannæ, liquoris in veſiculis vlmi contenti an.* Vnc. ij. *olei laurini, ſtyrac. liquid. myrrhæ an.* Vnc. iß. *thuris albi, gumm. hederæ an.* Vnc. j. *laſeris odorati, ladani, ſtyracis calamitæ pinguis, ammoniaci, bdellii, opopanacis, galbani, ſarcocollæ an.* Drach. vj. *rad. ariſtol. rot. imperatoriæ, angelicæ, dictamni albi, conſolidæ, acori, iridis, tormentillæ, biſtortæ, ſem. hyperici, citri, cortic. citri. an.* Vnc. ß. *cinamomi caryophyllorum, nucum, myriſticar. macis an.* Vnc. i. *maſtic. aloës, ſangu. draconis, grani tinctorij an.* Vnc. ß. *dictamni Cretici* Vnc. j. *olei glandis vnguentariæ* Vnc. iij. *bacc. iunip.* Vnc. iß. *ceræ* Vnc. j. *ex reſina pinea* Vnc. iß. *terebinth. claræ. lacrimæ abietinæ an.* ℔ iß. *aq. ardentis opt.* ℔ vj.

Miſce, diligenter liquatis gummis, quæ liquari poſſunt ſeorſim, cũ portione terebinthinæ, cæteris verò aridioribus groſſo modo pulueriſatis, coniiciunturq; omnia in retortã, quæ, balneo calentis aquæ per tres dies detineatur, inde luto obducatur, & in æſtuario maneat, donec exſiccatum ſit lutum, poſtea igne cineritio ſic extrahatur oleum; exibit autẽ primò aqua, quod balſami aquam voco, quæ ſeorſim debet ſeruari, deinde oleum, quod Balſamum dicitur.

Oleum Hyperici.

Valde etiam iuuat *oleum hyperici*, quod paratur hoc modo. *♃. ſummit. hyperici iamiam matureſcentis* Vnc. iij. macerentur in vino odorifero diebus tribus, bulliant deinde in vaſe duplici obturato orificio vaſis. Poſtea exprimantur & recentis hyperici par pondus iniiciatur, iterum maceretur, coq. & exprimatur. Repetatur tertio: ſi vnum minuitur, aliquid adde. Poſtea

♃. terebinthinæ Vnc. iii. *olei veteris clari* Vnc. vi. *croci* Scrup. i.

Coq. in vaſe duplici vſque ad conſumt. vini, poſtea exprime, & à ſedimento purgatum oleum repone ad vſum.

Balſamus D. Mindereri.

Balſamum ſequens à D. Raimundo Minderero valde commendatur.

♃. terebinth. Cypriæ, ol. hyperic. an. q. v.

Liquefiant ſimul. Singulatim etiam liqueſcat *gummi, elemi* q. ſ. ad iuſtam conſiſtentiam, & addatur. Quãdo ferè refrigerata fuerint, adde parum *ol. ceræ deſtillati*. Miſc.

Balſamus Henr. ab Heer ad vulnera & vlcera.

[Henr. ab Heer. *obſ. Med. oppido var. obſ.* 10. valde laudat hunc balſamum. ♃. *Flor. thapſi, hyperici, folior. prunellæ*, an. Mj. Coq. in *ol. ſem. hyperic. expreſſ.* & *vini rubr. veter.* part. æqual ad vini omnimodam conſumptionem, h. e. dum liquoris gutta igni iniecta ſine vllo ſtridore flammam concipiat. Seruetur ad vſum. Si libet, eoſdem flores ſæpius immacera, & poſt 40. dierum inſolationem, aut ignis calorem, iterum exprime; quod quò ſæpius facies, efficacius multò oleum comperies. Adde, ſi vis, *lapidem calaminarem*, ſepties vino, demum in hoc oleo poſt ignitionem extinctum.]

In Balſamorum tamen, præcipuè calidorum, vſu cautione opus eſt, vt etiã monet Guil. Fabricius, *cent. 3. obſeru.* 97. non ſolũ, quia vulneris labiis nimis citò conglutinatis, pus, quod poſtea generatur, intus detinetur, & grauia ſymptomata excitat: ſed etiam, quia eiuſmodi Balſama non omnium partium temperamento æquè conueniunt.

Emplaſtra.

Emplaſtra.

Vtile eſt emplaſtrum Fr. Arcæi.

Vt ♃. *ol. roſ. viol. chamameli*, an. Vnc. j *axung. gallinæ, medullæ crurum vituli*, an. Vnc. ß. *vermium terreſtr. vino lotor.* Vnc. j. *butyri recent.* Drach. vj. *mucilag. althea* ℔ß.

Bulliant omnia ad conſumtionem mucilaginis; deinde colentur.

Colaturæ adde *lithargyri* Vnc. iiß. *minii* Vnc. iij. Cum *cera alba* q. ſ.

F. Cerotum, addendo *terebinth.* Drach. x. *maſtich.* Vnc. ß.

Vel ♃. *ſucci rec. betonic. agrimon. ſaniculæ, alchimillæ, conſolidæ Sarracen.* an. Vnc. ß. *ceræ albæ, ſebi hircini ana* ℔ß. *reſinæ opt.* ℔j.

Coq. In fine adde *maſtich.* Vnc. j.

F. Emplaſtrum.

Vel ♃. *ceræ, reſinæ, picis, vitrioli, ceruſſæ, thuris albi* an. Vnc. iiij. *terebinth.* Vnc. vj. *myrrh. rubr. ol. iunip. ouor. ana* Drach. ij. *camphoræ* Drach. iß.

F. Emplaſt. addendo *ol. roſ.* q. ſ.

Vel ♃. *ceræ nouæ, reſinæ ana* ℔j. *ſebi hircini, ping. porci ana* Vnc. iij. *terebinth.* Vnc. ij. *aceti* Vnc. iij.

F. Emplaſtrum.

Vel ♃. *lithargyri argent. ol. roſ. ana* ℔ß. *mucilag. ſem. lini, rad. ireos ana* Vnc. ij.

Coq. ad iuſtam conſiſtentiam. Adde poſtea *thuris, maſtich. ana* Vnc. j. *ceræ. terebinth. ana* Vnc. ij.

F. Emplaſtrum.

Vel ♃. *ceræ* Vnc. iij *reſinæ, picis ana* Vnc. ij *thuris albi, vitrioli, ceruſſæ ana* Vnc. iv. *ol. è bacc. iunip. ouor. ana* Vnc. ij. *camphoræ* Drach. iß. *terebinth.* ℔ß.

F. Emplaſtrum.

Sequentia ad puncturas maximè valent.

♃. *ol. oliu.* Vnc. ij. *reſinæ, adip. vrſini, ſebi hircini, taurini ana* Vnc. iß. *pingued. vngulæ bouinæ*, Vnc. iiiß. *butyri maial.* Vnc. vj. *litharg. argenti* ℔j. *ſquamæ æris* Vnc. iß. *maſtich.* Vnc. j. *ceræ nouæ* vel *ol. eiuſd.* Vnc. iiij.

F. ſ. a. Empl.

Maximè etiam commendat, & ad vulnera recentia ſananda, reſque alienas vulneri infixas extrahendas, vt & in vlceribus fœdis & putridis optimum eſſe ſuum Emplaſtrum ſcribit Raimundus Mindererus, quod vocat *Emplaſtrum Opoteldoch magnum colcotharinum*. Deſcriptio, quæ exſtat *in tractatu de calcantho, cap.* 7. hæc eſt.

♃. *ceræ nouæ mundiſſimæ* ℔j *terebinthinæ mundæ*, vel ſi mauis *Cypriæ* aut *Venetæ*, Vnc. vj. *gummi elemi* Vnc. iij. *ol. hyperici, myrtini ana* Vnc. iß.

Liquefiant ſimul omnia, & poſtquam diffluxerint, adde eis ſequentia, *gummi ammoniaci mundiſſimi, galbani, opopanicis ana* Drach. iij. *colophoniæ* Drach. vj. *mumiæ ſelectæ, ſuccini albi pellucidi ana* Drach. ij. *olibani albi, maſtich. purificatæ, ſang. draconis, ſarcocollæ à recrementis purgatæ, ana* Drach. iß. *aloes epaticæ* Drach. ß. *myrrhæ* Drach. j.

Diſſoluantur gummi in aceto, iunganturque ſimul commodè ac ſecundum artem, agitando ſingula, ac vbi fermè refrixerint, paulatim ac ſtudioſè iniice *lapidis Magnetis præparati* Drach. vj. *croci* ♂ *ex arte ſine corroſiuo parati, tutiæ prep. ana* Vnc. j. *lapid. calaminar. prep.* Vnc. v. *lithargyri auri* Vnc. j. *colcotharis indulcati ſeu terræ vitrioli mortuæ ac dulcificatæ*, Vnc. ij.

Redigantur l. a. in emplaſtrum, quod frigefactum dureſcat, ita vt diſſiliat. Vſus eſt talis. Supra prunas digitis tractandum, vt molleſcat, hinc pars illius in placentæ modum diducatur, illaque vulnus obtegatur, & quotidie bis iterum abſtergatur, malaxetur & rurſus vulneri imponatur. Et ſic vna eius particula aliquot vulnera ſanari poſſunt.

Tandem vulnus cicatrice claudendum. Qua ratione autem cicatrix inducatur, ſupra, *part.* 2. *ſub finem.* dictum. Cicatricemque etiam inducunt quędam emplaſtra ex modò propoſitis. *Epulotic.*

Vtilia ſunt & emplaſtra, quæ commendat Fr. Arcæus, *lib.* 2. *cap.* 5. Leoninum, & nigrum. Leonini hæc eſt deſcriptio.

♃. *ceruſſæ* Vnc. iij. *ol. roſ.* ℔ß. *vnguenti baſilici* Vnc. j.

Bulliant ſimul lento igne baculo agitando, vſque dum fiat cerotum, cui adde *viridis æris pulueriſ.* Drach. iij.

Bulliant iterum quo ad colorem flauum aut ſubrubeum. F. Cerotum. Nigri hæc eſt deſcriptio.

♃. *lithargyri* ℔i. *ol. antiqui, aceti fortiſſimi ana* ℔iii. Miſc. ad ignem, F. Empl.

CAPVT IX.

De Cæſaris Magati & Ludouici Septalii curandi vulnera methodo iudicium.

Atque ex his, quæ hactenus diximus, patet, qua ratione vulnera primo obliganda ſint, & qui in iis curandis primus ſit apparatus. Quo verò modo porrò tractanda ſint, iam diſpiciendum. Equidem Antiqui, qui de vulneribus curandis ſcripſerunt, vt & Cheirurgi, qui vulnera tractarunt, nec in iis, quæ porrò agenda ſunt, diſcrepant; vt mox dicetur, ſed omnes eadem ferè via incedunt. Superioribus primùm annis Cæſar Magatus, in Ferrarienſi Gymnaſio Medicinæ Profeſſor, *libris duobus de rara medicatione vulnerum*, quibus diligenter & accuratè omnia, quæ de vulneribus dici poſſunt, perſecutus eſt, nouam, & à nullo hactenus attentatam, & qua feliciſſimè ac citius, quàm ab antiquis & hactenus factum, ea curentur, ſanandi vulnera methodum promittit. Cæſarem Magatum laudat, commendat, & defendit Ludouicus Septalius, *libr.* 8. *animaduerſ. Medicarum*, Vtrique ob ſtudium artem medicam iuuandi, & ægros à moleſta curatione liberandi, ſua meritò laus debetur. Nec me tamen in publica commoda peccaturum puto, ſi vtriuſque opinionem, ſine obtrectatione, hoc loco perpendendam propoſuerim.

Primò Cæſar Magatus, *de Vulnerib. lib.* 1. *cap.* 33. accuſat Galenum, quod Indicationem maximi momenti prætermiſerit, in aliis verò minoris momenti totus occupatus fuerit, ſcribitque, quod Galenus ſolùm de excrementis genitis fuerit ſollicitus cauſſam verò, vnde illa generantur, deſpexerit; abſumtionem excrementorum deſiderauerit, ſed eorum generationem inhibere neglexerit, nimirum de temperamento & calore partis parum ſollicitus fuerit.

Si enim temperamento & robori partis conſulatur, non poſſe colligi excrementa tam copioſa putat, quæ curioſam hanc; imò noxiam diligentiam requirant. Calorem autem foueri & roborari exiſtimat, ſi eius difflationem prohibeamus, eiuſque qualitatem conſeruemus: difflationem autem prohiberi, ſi defectum illius naturalis tegumenti, cutis puta vulneratæ, ſuppleamus, & quidem medicamento, quod qualitate temperamento partis amicum ſit. Ita enim & calorem foueri, & qualitatem ſimili qualitate cõſeruari. Atque ex iis tandem concludit, vulnera rariùs, quàm hactenus factum, detegenda, ne ſcilicet calor partis ab ambiente aëre lædatur, ſed ſub perpetuo tegumento ſaluus ſeruetur, foueatur, & augeatur, & ita nouam vulnera curandi rationem proponit, de qua iam aliquid dicendum. Equidem quæ dixi, ferè totius rei ſumma ſunt: quia tamen Autores modo citati prolixè hac de re agant, res paulo clariùs explicanda.

Status autem controuerſiæ hic eſt: An præſtet vulnera ſingulis diebus, ſi non bis, ſemel detegere, abſtergere, nouiſque medicamentis impoſitis iterum obligare: an verò vix ſeptimo die ſemel ſaltem id facere. Priorem vulnera curandi rationem Antiqui Medici & Cheirurgi omnes ad hæc vſque tempora ſecuti ſunt. Poſteriorem verò & nouam curandi vulnera rationem ſe primùm Romæ vidiſſe ſcribit Cæſar Magatus *in Præfat. lib. 1. vuln.* quæ etſi ſuſpecta & parum firmis rationibus niti ſibi videretur, miros tamen euentus quotidie conſpiciens, cœpiſſe ſemetipſum fundamenta & rationes, quibus firmaretur, accuratè perſcrutari. In duobus autem nouam iſtam vulnera curandi rationem à vulgari & communi diſcrepare *ibid.* ſcribit. Primum eſt, vt rarò ſoluantur vulnera; alterum, vt turundæ ſeu penicilli ac linamenta ablegentur. De vtroque ſeorſim agemus.

An vulnera crebrò vel rarò detegenda ſint?

...era ...di ...s Ma... ...g Se...

Primò tamen eorum vulnera curandi modum proponemus. Si offeratur vulnus in corpore ſano alioquin & boni habitus, in quo nec ſit vas magnum nec neruus læſus, ſed in carne ſimplici, & ſanguinis, quantum ſatis, effluxerit, iubent vulneris labia coniungere, & ad mutuum contactum adducere. Labiis vnitis, & ad mutuum contactum adductis, vulneri aliquid imponunt, quod & tegumenti loco ſit, & calorem natiuum foueat, & ſimul vim ſiccandi cum aliqua adſtrictione habeat, quò affluens ſanguis pro vulneratæ partis nutritione ab omni ſuperflua humiditate expurgetur, & ad quandam viſciditatem deducatur. In hunc vſum adhibent *reſinam terebinthinam*, vel *abietinam*, quibus, ſi ſolidiores ſint, addunt *ceræ* portionem aliquam ad conſiſtentiam acquirendam. *Tacamahacam* quoque in hunc vſum commendant, quam vt melius extendi poſſit, emolliunt *oleo momordi a*, vel *hyperici* quarta vel quinta parte. Laudant & *Balſamum Peruuianum*, cui, ſi ſolidius ſit, conſiſtentiam dant cera addita. Vtuntur & *ſucco cõtento in folliculi vlmi* inſpiſſato, item *cerato barbaro, diapalma, de betonica, tacam ahaca*; vel alio emplaſtro parato è ſuccis vel decoctis plantarum vulnerariarũ additis *aloe, ſarcocolla, ſang. dracon. reſina terebinthina, abiena* exceptis. Ex his medicamentis aliquid linteo, quod vulneris magnitudini reſpondeat, & aliquid de adiacentibus partibus comprehendat, inducunt, ac vulneri imponunt. Super hoc verò tot lintea duplicata vel triplicata, quot ſatis ſunt ad ſeruandum calorem naturalem partis, & ad arcendas iniurias aëris ambientis, applicant. Atque hoc modo vulnus obligatum ante quartum, quintum, imò ſeptimum diem non ſoluunt; & ſic vnam ſæpe deligationem ad vulnus aliquod curandum ſufficere, interdum bis vel ter deligatione facta ſanari poſſe vulnus ſcribũt. Vt tamen conſpurcata lintea quandoque detrahantur, mundaque illorum loco imponantur, concedunt; modò id fiat citra vulneris detectionem. Simul etiam caſus quoſdam excipiunt, in quibus hæc curandi ratio ſimpliciter locum non habeat, ſed antiquo modo vtendum ſit, de quibus infra dicemus.

An vulnera crebrò vel rarò detegenda ſint?

Atque iſtam nouam curandi rationem antiquæ longè præferunt, & primò eam faciliorem & tutiorem eſſe argumentis quibuſdam & rationibus probare conantur; deinde rationibus quibuſdam antiqui ad frequentiorem vulnerum detectionem adducti videntur, infringere nituntur; & quæ contra nouam curandi rationem obiiciuntur, ſoluere tentant: de quibus ordine dicemus.

Et 1. quidem vt ſuam iſtam nouam methodum faciliorem & tutiorem, & perquàm multò plures, quàm vulgatam illam, ſanentur, probent, primò ad experientiam prouocant, & in ſpecie de vulneribus capitis ſcribit Ludouicus Septalius, quod cùm in magno valetudinario Mediolanenſi ſpacio vnius anni plerique ex vulneratis in capite, vulgari modo, frequenti vulnerum ſolutione, turundis, liciniis, frequentioribus terebrationibus & ſcalpturis curati interiiſſent; poſtea noua hac curandi ratione adhibita, vnguento ſcilicet vulneri impoſito, labiis oleo abietino inunctis, & ſolùm bis vel ter vulnere detecto, ſemelque tantùm terebratione inſtituta, è quatuordecim in capite vulneratis vnum ſaltem interiiſſe. Et Cæſar Magatus, *lib. 1. cap. 40.* cõtuſa capitis vulnera cum oſſis introceſſione viginti dierum ſpacio modo illo ſanata fuiſſe ſcribit. Eodem temporis ſpacio vulnus capitis cum membranarum ſectione ſanatum fuiſſe. Vulnus pila plumbea fulmine bellico exploſa capiti inflictum, ſicut ad penitiores anterioris cerebri partes globulus peruenerit, nec inueniri & educi potuerit, triginta diebus, duobus aut tribus ſolutionibus integrè ſanatum fuiſſe.

Rationes quibus motus Magatus nouum ſuum curandi vulnera modum antiquo præferendum eſſe putat.

Deinde his rationibus, quas breuiter proponemus, vtitur Cæſar Magatus, *libr. 1. cap. 7.* Prima eſt, quod iſta noua vulnera curandi ratio ea, quæ ad ſanandum requiruntur, optimè & maxima cum ſecuritate præſtat; calorem ſcilicet innatum, quo natura ad ſuppurationem, carnis generationem, & glutinandum vulnus, vt præcipuo agente, vtitur, quique ob ſanguinis effuſionem & detectum ac vulneratum naturale tegumentum, diſſipatus & imbecillior redditus eſt, & ab aëre externo obtunditur & alteratur, fortior & vegetior redditur, dum in hac noua curandi methodo vulnera tecta ſeruantur. Cũ n. vulnera rariùs deteguntur, artificiale iſtud tegumentum naturalis tegumenti, quod cutis eſt, defectum ſupplet, & ita calor natiuus nec difflatur & diſſoluitur, nec ab aëre ambiente alteratur. Et circa hanc rationem miratur Septalius, quod Galenus hunc principalem ſcopum, qui eſt calorem innatum ſeruandi, omiſerit, & impedimentis ſaltem tollendis intentus fuerit.

Secundò ideo nouo hoc modo vulnera feliciſſimè curari exiſtimant, quia eo maximè auertuntur ea quæ vulnerum ſanationem remorantur & impediunt. Nam cùm inter ea, quæ maximè impediunt vulnerum curationem, ſit humorum confluxus ad partem vulneratam, iſtum hoc nouo modo maximè præcaueri putant. Cùm enim affluxus fiat vel tranſmiſſione, vel attractione ratione doloris aut caloris, vtrumque nouo iſto modo auerti. Etenim ſi rariùs vulnus detegatur, ob tegumentum calorem ſeruari & roborari; neque dolorem concitari, quod in frequenti vulnerum contractione & deterſione fieri ſoleat. Iſta enim incommoda omnia in nouo iſto

modo effugiuntur, dum pars à conueniente ſitu non niſi rariſſimè dimouetur, non ſoluitur, niſi rarò, neque ſæpe deligatur; & quod *cap.* 32. addit, ſi quis flatus aut humor partem diſtendat, atque hinc dolor concitetur, celeriter à calore robuſtiore diſcutitur.

3. Tertiò, ex iis, quæ vulnerum curationi obſtant, eſſe maximè expoſitionem vulneris aëri ambienti, à quo innatus calor alteratur & debilitatur. Hoc autem præcaueri, ſi vulnus rarius detegatur.

4. Quartò, cùm Hippocrates, *de fractur. ſect.* 3. *t.* 7. eam curationem laudet, ſub qua oſſa minimè abſcedunt: id hoc nouo modo fieri, & proinde eum perfectiſſimum eſſe ſtatuit; idque ſuo exemplo probat Magatus, cùm hoc modo capitis vulnera cum inſigni oſſis læſione, vt quilibet magnā oſſis portionem abſceſſuram iudicaret, curauerit, ita vt nihil abſceſſerit.

5. Quintò ideo hunc nouum curandi modum præferendum putat, quod pauciora ſub eo excrementa, quàm ſub communi & vulgari, generentur; quod experientia manifeſtum eſſe ſcribit.

6. Sextò & hoc adfert Cæſar Magatus, *lib.* 1. *cap.* 32. quod peregrina corpora, quæ à Cheirurgis in principio educi nō potuerūt, & naturę opus requirunt, facilius propellantur, ſi vulnera rariùs detegantur, idq; ideo, quod calor naturalis in iſto nouo modo rectiùs ſeruetur, foueatur, & augeatur, vt ratione prima dictum.

7. Septimò & hoc *loco allegato* profert; quòd medicamenti primo apparatu adhibiti vis in hoc nouo modo vſque ad perfectam agglutinationem optimè perduceret, præſertim ſi ſit eius eſſentiæ, vt non promptè diſſipetur. Neque etiam ab excrementorum miſcella id corrumpi poſſe putat, cùm effatu digna excrementa non generentur.

II. *Rationes quibus moti reiiciunt antiquum curandi modū Magatus & Septalius.*

II. Antiquam curandi vulnera rationem itidem reiiciunt experientia & ratione ducti. Experientia quidem, quod, vt antea dictum, ægri pauciores & minùs feliciter ſub antiqua, quàm noua medendi ratione conualeſcunt. Rationes autem has afferunt.

1. Prima eſt, quod ſub communi & vulgato modo pars vulnerata ambienti aëri exponatur, atque inde calor eius naturalis diſſoluatur, offendatur, ac debilitetur; inde & pars ad affluxum humorum ſuſcipiēdum obnoxia reddatur, & coctio in ea minùs feliciter perficiatur, atque ita copioſiora excrementa, impedimento naturæ futura, generentur.

2. Deinde ex frequenti vulneris ſolutione, contractione, & motu partis, deterſione neruorum medicamentorum impoſitione ac deligatione noua dolorem excitari, qui fluxionis cauſſa ſit, inquiunt. Fieri enim minimè poteſt, ait Cæſar Magatus, *lib.* 1. *c.* 52. quin, dum partē tractamus, aliquis excitetur dolor, & quidem eò maior, quò vulnus maius eſt, & in parte exquiſito ſenſu prædita. Partem enim in vulneris ſolutione & noua obligatione à ſitu priore dimouere cogimur. Medicamenta detrahimus, pus abſtergimus, medicamenta noua imponimus, vulnus iterum obligamus, quæ operationes omnes ſine dolore perfici non poſſunt.

3. Tertiò obiiciunt, quod, ſi vulnus ſæpiùs ſoluatur, & detegatur, multum caloris & ſpirituum exhalet.

& 4. Tandem etiam naturam, quoties ſoluitur & detergitur vulnus, toties interturbari, & à proprio munere diſtrahi exiſtimant.

III. *Rationes cur antiqui vulnera ſæpe detexerint & earum refutatio Magati.*

III. Cauſſas & rationes, ob quas antiquis neceſſariū viſū fuit, & hodie vulgo neceſſariū videtur, vulnera ſepius detegere & medicamēta noua imponere, hoc modo infringere conatur Cæſar Magatus, *lib.* 1 *c.* 1. & Lud. Septalius, *lib.* 1. *animadu. med.*

1. Primò pro vulgata ſentētia hoc affertur, quod in cauis vulneribus ſemper duplex excrementi genus, craſſum & tenue generentur, vt ex Galeno, 3. *meth. med. c.* 9. patet, & proinde ſemper habeatur, quod exſiccari & abſtergi debet, ac propterea vulnus quotidie ſoluendū ſit, vt pus abſtergi, & noua medicamēta imponi poſſint. Quæ n. primò apponūtur, vires ſuas integras diu ſeruare nō poſſunt, cū à calore partis diſſoluātur, & ab excrementorū permiſtione corrūpātur. Si verò excrementa non exſiccentur & expurgentur, in vulnere retenta carnis generationem & vulneris conglutinationem impediant, atque acriora euadant, imò ſæpe putredinem concipiant, vnde dolores, inflammationes, abſceſſus, vermes, gangræna prouenire poteſt.

Ad hoc autem ita reſpondēt, primò quod è pure nihil periculi immineat; cùm non neceſſariò in vulneribus magna eius copia generetur, ſed tum ſolum vbi ob frequentē eorum detectionem calor natiuus debilitatur. Neque ea abſumenda variorum medicamentorum impoſitione opus eſſe dicunt, cùm internarum partium vulnera, epatis, pulmonum, linguæ, & aliarū, in quibus turundas aut linamēta vnguētis illata applicare non licet, à natura nihilominus ſanentur. Et licet admittatur, vt Cæſar Magatus, *l.* 1. *c.* 34. ſcribit, quod duo excrementa, tenue ſcilicet & craſſum, in vulnere generētur; ob id tamen crebram vulneris detectionem non eſſe neceſſariā putat. Tenue n. excrementū partim per inſenſibilem halitum digeri, partim à calore extra vulnus propelli; craſſum verò à principio adeo eſſe exiguum, vt medicamentis, quæ ipſum detergant, non indigeat: procedente verò tempore cum pure confundi, & à natura cum eo expelli.

Secundò & ea de cauſſa vulneris frequentior detectio neceſſaria cēſetur, quod interdū manuali operatione opus eſt; cùm in cauitate vulneris multa excrementa colligātur, quæ à medicamentis expurgari non poſſunt, ſed manus operatione abſtergēda ſunt.

Id verò negat Cęſar Magatus, *c.* 44. vbi ſtatuit, excrementa in vulnere genita, partim per halitum inſenſibiliter digeri, partim ſenſibiliter à natura per vulnus expelli, quando idoneus adeſt effluxus, non autem in cauitate vulneris detineri.

Tertiò, ideo vulnera ſæpius detegenda eſſe vulgò ſtatuitur, vt pro vario vulnerum ſtatu varia medicamenta imponi poſſint; primò ſuppurantia ſeu digeſtiua, deinde abſtergentia, carnem generantia, quandoque carnem ſuperfluam detrahentia, tandem cicatricem inducentia. Quæ omnia cùm vno medicamēto perfici non poſſint, ſæpiùs vulnera ſoluenda ſunt, vt cuique vulneris ſtatui conuenientia medicamenta imponi poſſint.

Ad hoc argumentum reſpondere conatur Cæſar Magatus, *lib.* 1. *c.* 44. in antiquo quidem curādi modo hoc neceſſarium eſſe, ſed nō in nouo, vtpote in quo excrementorū cura pro maiori parte ipſi naturę cōmittitur: & *c.* 37. ſcribit, ſe naturæ totum negotium committere, & ſatis eſſe, vt medicamentum vicem gerat tegumenti & naturalē calorē foueat ac tueatur, & eandē medicinam poſſe in omnibus vulneribus tegumenti rationē ſubire. Et ſe obſeruaſſe dicit, ſolius digeſtiui vulgaris ope vulnera ſuppurata, expurgata, & carne repleta fuiſſe. Medicamenta autem ſola corpulentia, dum caloris effluxum prohibent, & ab externis iniuriis defendunt, id præſtare putat: non verò multum referre, quæ qualitas corpulentiæ adiuncta fuerit; præſertim cùm eligantur plerumque medicamenta, quæ caloris ſint temperati, naturę noſtræ cognati. Tandemq; concludit Magatus, quolibet medicamēto conuenientis corpulētiæ, quod deleteriū & corruptiuum non exiſtat, aut adeo acre ac mordax ſit, vt fluxionem conciteт, poſſe omnia vulnera caua, quæ ſanabilia ſunt, carne repleri.

Quartò, ideo etiā vulnera frequentius detegenda eſſe cenſetur, vt cognoſcatur, qui effectus appoſiti medicamenti fuerit, & num quantum ſatis exſiccarit, necne, & an vulnus humidum, necne, vt ſiccatia proportione humiditati reſpondeant, cū humidiora vulne

vulnera ſiccioribus medicamentis ſint curanda, vt Galenus, *3. med. meth. cap. 3.* docet.

Ad hoc verò reſpondent Cæſar Magatus & Ludouicus Septalius, iſtam ob cauſſam non opus eſſe frequenti vulneris detectione, cùm in iſta noua curandi methodo excrementorum cura non medicamentis, ſed naturæ & naturali calori committatur, & in eo ſolùm fouendo laboretur.

5. Quintò, & ea de cauſſa frequentior vulneris detectio neceſſaria videtur, vt ſtatus vulneris cognoſcatur, & quæ ſuperuenire poſſent ſymptomata præcaueantur, & ea, quorum mentionem facit Hippocrates, *1. prædict. text.* 18. 5. *aphor.* 65. 66. 67. 6. *aph.* 4. cognoſcantur.

Ad quod reſpondent, iſta omnia aliis modis cognoſci poſſe, ex pruritu, dolore, fœtore, dolore pulſante, febre horrifica, grauitate in parte, vel ſimilibus. Et omnino oculos mentis acutius videre, quàm corporis oculos.

6. Sextò & ea de cauſſa vulnus ſæpius ſoluendum videtur, vt faſciæ & puluini ac linteamina impoſita mundentur: quod Hippocrates, *lib. de offic. Medic. ſect.* 2. & Galenus, *in comment.* præcipit; cùm ſordes eiuſmodi pruritum, dolorem, & inflammationem tandem excitare poſſint.

Ad quod reſpondet Septalius, & faſcias quidem permutari poſſe cōcedit, modò vulnus nō detegatur.

7. Septimò ea quoque de cauſſa faſciæ & tegumenta vulneris ſæpius mutanda videntur; vt halitus praui in vulnere geniti exhalare poſſint, qui concluſi partem vulneratam malè afficiunt, eiúſque temperamentum immutant.

Verùm & ad hoc reſpondet Magatus, non tot & talibus linteis, neq; adeo arctè deligandā eſſe partē vulneratā, vt vapores praui ſupprimantur. Et ſi pus exitū habeat, multo magis vaporoſa excremēta difflari poſſe. Ac licet retineantur, nūquam tantum afferre dānum, quātū ex vulneris detectione prouenit.

...nin ge- ...e opi- ...Ma- ...& Se-

Verùm enimuerò vt meā de iſta controuerſia ſententiam aperiam, equidem Virorum Clariſſimorū & cum honoris præfatione nominandorum, Cæſaris Magati & Ludouici Septalij, laudi nihil detractum volo: nodum tamen in ſcirpo mihi quærere, & cauſſis non ſufficientibus moti antiquū ſanandi vulnera modum reprehendere, & nouum cōmendare videntur. Primò enim ipſi fateri neceſſe habent, antiquo iſto curandi modo per tot retrò ſecula multa & grauiſſima vulnera feliciter curata fuiſſe. Deinde nec hoc diffiteri poſſunt, nouum iſtum modū ſolùm locū habere in vulnere ſimplici, vulnerato ſani boníque habitus exſiſtente, in quo neq; magnū vas ſit inciſū, neq; neruus læſus. Id quod & nos admittimus. Talia enim vulnera cùm nihil periculi coniunctū habeant, & à ſola natura etiam ſine medicamentorum ope curari poſſint, non probamus eorū ſeu curioſitatem ſeu intempeſtiuam diligētiam, qui ſine vrgente cauſſa vulnus ſæpiùs, & quotidie, non ſolùm ſemel, ſed bis vel ter detegunt; & concedimus, ac vulgo id notū eſt, leuia eiuſmodi vulnera, vel lardo, vel ſimili re impoſita, & vix bis deligata, ſpontè & à natura ſanari. Cōtrà verò ipſi agnoſcunt, & fateri neceſſe habēt, multa dari vulnera, in quibus curandis talia naturæ impedimēta afferuntur, vt ſi ea à Medico non tollantur, natura ad vulnus vniendum par non ſit, & proinde ſimplex ille apparatus in iis non ſufficiat. Et omnino ſi aliquid in vulnere agendū, quod ſine manuali operatione perfici nō poſſit, ſi medicamentū neceſſariū imponendū ſit, & periculum adſit, cui ſtatim ſuccurrendum ſit, ſolutionem vulneris cōcedūt. Si enim, vt Septalius caſus hos ponit, corpus ſit cacochymicum; vel vas aliquod magnū ſectum, aut neruus læſus, ſi caro ſimul ſit cōtuſa, quæ ſupputatione opus habeat; ſi vulnus ſit anguſti orificij, neq; pus exitum habeat; ſi os aliquod ſit læſum, aut nobilis pars detecta, & proinde manuali operatione opus ſit; ſi multum puris & excrementorū in vulnere generetur, à quibus dolor, partis corruptio, inflammatio, vermiū generatio prouenire poſſit; ſi caro luxuriet; ſi dolor vehemēs adſit; ſi inflāmatio vel gāgræna metuatur; ſi oſſiculū vel aliud corpus, quod eximendū eſt, in vulnere hæreat: aut, vt caſus hos recenſet Cæſar Magatus, *libr. 1. c.* 38. ſi caro nimiū excreſcat; ſi hæmorrhagia vrgeat, ſi gangræna & corruptio partis immineat, ſi ingēs putredo & ſordities adſit, excrementa multa cumulentur, inflammatio partis immineat, peregrinum corpus in vulnere hęreat, abſceſſus ſuperueniat, dolor adſit, pruritus, fœtor, oſſa fracta ſint: in iſtis caſibus omnibus ſimplicem illam deligationem non ſufficere, ſed antiquorū illum operoſiorem apparatum neceſſarium eſſe vltrò cōcedūt.

Quapropter cùm exceptiones regulā ſuperent, eiq; derogent, rariſſimè illum nouum curandi vulnera modum ſufficere, & plerumque grauiſſima mala, ſi vulnus demum quarto, quinto, vel ſeptimo die ſoluatur, ſuperuenire poſſe putamus. Ideóque etiamſi libenter concedimus, vulnera citra neceſſitatem non ſæpiùs detegenda & aëri ambiēti temerè exponenda eſſe: tamen cautio quoque adhibēda, ne ſi tardiùs & rariùs detegātur, mundētur, & medicamenta neceſſaria imponātur, dāni & periculi aliquid ægro attrahatur. Itaque affirmatur quidem, ſed non probatur, nouā iſtam curandi vulnera rationē antiqua eſſe faciliorē, breuiorem, minùs moleſtam, & tutiorem. Sit enim, quod ſit minùs moleſta, breuior & facilior: tutior tamen non ſemper eſt. Quis enim eam tutò in vulneribus illis profundis & anguſtis, quæ pūgendo & telo acuto non craſſo inferuntur, adhibere, & vulnus tale, tegumento aliquo ſaltem impoſito, naturæ committere, & ante ſeptimum diem non ſoluere auſit? Equidem naturæ vulneris conglutinationem moliētis intentio tum etiā recta eſt; ſed accidere poteſt, vt in ſuperficie vulnus conglutinet, antequā in profundo ſit cōglutinatū, vnde in profundo pus colligitur, quod magna pericula affert, & proinde tale vulnus iterū aperiēdū ſit, vt experiētia ſępiùs docuit.

Verùm, vt in ſpecie vtriuſque partis argumenta conſideremus, primum ea argumenta, quæ Viros Clariſſimos, Cæſ. Magatum, & Lud. Septalium in hanc ſententiam adduxerunt, perpendemus.

Examen ſpeciale rationum Magati & Septalij.

Primò experientiam quod attinet, habet eandem pro ſe etiā antiquus curandi modus; cùm nemo negare poſſit, infinitos grauiſſimè vulneratos eo curatos fuiſſe. 1. Non tamē impedio, quin quilibet experiētiam cōſulat, & inquirat, an melius aliquid inuenire poſſit; modò id ſine ægri damno & periculo fiat. Quod verò in ſpecie de vulneribus capitis affert L. Septalius, & plures in valetudinario Mediolanenſi conualuiſſe, quàm antiquo illo modo, ſcribit, non in ſpecie explicat; qualia hæc vel illa fuerint. Poſſunt enim vulnera capitis alia eſſe lethalia, alia curabilia. Cæſar Magatus verò etſi vulnerū capitis, quorū exēpla affert, qualitates deſcribit: tamen id non probat, ægros ob nouū iſtū curandi modū ſanatos fuiſſe, & nō conualituros fuiſſe, ſi antiquus modus adhibitus fuiſſet. Ipſe enim rectè ſæpiùs inculcat & clarè ſcribit; quod vulnera curat, naturam eſſe, non Medicum, aut medicamēta: namq; ſi pus mouere oporteat, hoc à natura perfici; ſi caro ſit generanda, & callo oſſa fracta firmanda, hæc eius eſſe opera; ſi agglutinandū, id eam præſtare; ſi excrementa expellenda, hoc eſſe eius munus. Et ob robur naturæ ſæpe miracula in vulneribus accedunt, imò, quod ipſe c. 37. probat, fortē naturam etiam errores Cheirurgi in curādis vulneribus tolerare & vincere. Et poſſunt procul dubio Cheirurgi, qui antiqua methodo vtūtur, ſimilia exēpla producere. Studioſus ille, qui per thoracem, pulmone

mone vulnerato, transfoſſus fuit. cuius *lib. 2. Practic. part. 2. c. 11.* & ſupra, *c. 3. de pulmonum vuln.* mentionem feci, intra menſis ſpacium curatus fuit, cuius vulneris cura, cùm internum fuerit, naturæ potiſſimum, & neque antiquo neq; nouo curandi modo adſcribi potuit. Vulnus œſophagi 24. die cicatrice obductum fuiſſe, refert Glandorpius, *in ſpeculo Cheirurg. obſeru. 30.*

Deinde equidem ipſi facilè concedo, crebras iſtas terebrationes, quę interdũ exercitii potius, quàm neceſſitatis cauſſa inſtitui videtur, nõ ſemper tutas eſſe, & ſæpe ægro plus damni, quàm commodi adferre. Quod verò capitis vulnera, non niſi ante quĩntũ vel ſeptimum diem detegenda ſint, non facilè conceſſerim; cùm talia vulnera partes varias tranſeant, & varia excrementa cumulent, & plerumq; ſanguis inter cranium & crebri membranas colligatur, qui proptereà maturè euacuandus: qua de cauſſa quoque terebratio & perforatio cranii interdum neceſſaria eſt, ne retentus putreſcat, ac grauia ſymptomata, imò mortem ægro afferat: quod etiam facilè fieri poſſet, ſi tam rarò vulnera iſta saluerentur & detegerentur.

Secundò rationes, quas adferunt Cæſ. Magatus, & ex eo Lud. Septalius, tanti momẽti non ſunt, vt propter eas vulgatus vulnera curandi modus reiiciendus ſit. Primò maximè hoc vrgent, & in eo ferè fundamentũ iſtius ſententiæ poſitũ eſt, calorem partis vulneratæ conſeruandũ eſſe, & Galenum accuſant, quod maximi momenti Indicationem omiſerit, & in aliis parui momenti rebus, excrementorũq; in vulnere generationi intentus fuerit: cùm ſi calor innatus ſeruetur, pauca etiã excrementa, quæ vulneris glutinationi obeſſe nõ poſſint, generentur. Vbi libenter cõcedimus, fatemurq; Naturam, vt aliorũ morborum, ita & vulnerum eſſe medicatricem, eamque ſolam caloris innati beneficio, non verò medicamenta, glutinationem vulneris perficere, & propterea calorem & temperiem partis naturalem ſtudioſè ſeruandam & fouendam eſſe. Id quod etſi Galenus, vbi ex profeſſo de vulnerum curatione agit, præteriit (an bene vel malè, iam non diſputo) tamen aliis in locis paſſim inculcat, nullam fieri poſſe vulneris ſanationem, niſi pars ſuam naturalem obtineat; & ea ipſa medicamenta, quæ dicuntur ſarcotica, ad partis calorem cõſeruandum comparata ſunt, vt *cap. præced.* dictum. Verùm duo hîc quæruntur, primum eſt, an nouo iſto medendi modo rectiùs calor natiuus conſeruetur, quàm antiquo, & an in antiquo modo neceſſariò plura, in nouo pauciora excrementa generentur; alterũ eſt, an ſolius caloris natiui conſeruatio ad ſanandum vulnus ſufficiat. Vtrumque negamus. Primũ quod attinet, monſtrabitur in ſequentibus argumentis, raram vulnerũ detectionem calori innato ſæpe plus officere quàm prodeſſe, contra verò frequentiorem & quoties opus eſt, vulneris detectionem, calori innato non officere: ideoque nõ ob vulneris detectionem, ſed ob caloris debilitatem, aut conſtitutionem partis aut corporis, excrementa generari. Cum enim in vulnere ſanguis effundatur, hinc calor & ſpiritus diſſipatur, parſque debilior redditur, vnde etiam in coctione, quę in parte fit, plura excrementa generantur. Et quod nunc pauca, nũc plura excrementa in vulnere generantur, non fit ideò, quia vulnus rariùs vel frequentiùs detegitur, ſed quia totum corpus & pars vulnerata ad excrementa plura vel pauciora generanda diſpoſita sũt. Quantũ verò ad alterum calorem innatum ad vulnus ſanandũ ſolum non ſemper ſufficere, apparet, cùm tot impedimenta ſæpe obiiciantur, vt niſi ea à Medico, & quidem ſæpiſſimè ſingulis diebus, remoueantur, nullo modo natura finem ſuum aſſequi poſſit. Pus inprimis & excrementa, quæ in vulnere colligũtur, euacuanda ſunt, iiſq; etiam interdum, & vbi opus, per turundas exitus parandus; medicamenta, quæ calorem foueant, excrementa exſiccent, eaũque generationem impediant, & vulneris glutinationem adiuuent, ſæpiùs imponenda; cùm ſemel impoſita à pure & ſanie abluantur, ac debilitentur, & aliàs à calore partis eorum vis diſſipetur. Et quanquam Galenus, vbi de medicamentis ad vulnera ſananda neceſſariis agit, in ſpecie medicamentorum calorem naturalem fouentium & conſeruantium mentionem non facit: (quod fieri debuiſſe, non inficior) tamen paſſim alibi monet, calorem & temperiem partis vulneratæ eſſe conſeruandam, & niſi temperies partis ſeſe rectè habeat, vulneris ſanationem felicem fieri non poſſe, & medicamenta illa ipſa, quæ paſſim proponit excrementorum vulneris exſiccationem, calorem fouent. & *c. præced.* dictum, mihi videri, medicamenta illa digeſtiua & ſarcotica ac glutinantia potius ad caloris natiui conſeruationem, quàm ad illud quid præſtandum comparata eſſe.

Secundum quod Magatus pro ſuo nouo curandi vulnera modo affert, eſt, quod affluxus humorum nõ cõcitetur, cùm & partis calor ſeruetur, neque dolor, qui fluxionem cõcitat, frequenti cõtrectatione excitetur. Verùm vt in ſequenti ratione dicetur, in rara iſta vulneris detectione calor partis non melius conſeruatur, quàm in antiquo modo. Dolorem verò, qui in vulneris detectione, mũdatione & deterſione, ac medicamentorũ nouorũ impoſitione & deligatione noua excitetur, quod attinet, Cheirurgi periti eſt, ita partem vulneratam tractare, vt quàm minimus dolor excitetur. Neque in puris euacuatione pars comprimenda, ſed id leuiſſimè detergendum: niſi fortè vulnus ſinuoſum ſit. In talibus enim vulneribus compreſſio ſinus & vtilis & neceſſaria eſt; imò ad pus exprimendũ fundo ſinus etiam puluilli imponendi. Ac tum commodum, quod ex momentaneo illo dolore oritur, longè maius eſt, quàm incommodum.

Tertiò nec id alicuius momenti eſt, quod in nouo iſto modo pars vulnerata rariùs aëri ambienti obiiciatur, quàm in vulgari. Commodum enim, quod ex vulneris mundatione ac medicamentorum neceſſariorum applicatione oritur, longè maius eſt; quàm damnũ, quod aër ambiens admiſſus affert. Quod incommodum tamen magna ex parte præcaueri poteſt, ſi vulnus non in frigido aëre, ſed calidiore vel temperato detegatur, idque non ſæpius fiat, quàm neceſſitas poſtulat; atque ante vulneris detectionem omnia, quæ ad nouam deligationẽ neceſſaria ſunt, prius apparentur, omniaque quàm celerrimè peragantur.

Quartò nec ob id noua iſta curandi ratio antiquæ præferenda eſt, quod in vulnere capitis, os quod abſceſſurum putabatur, ſeruatum fuit. Nondum enim probatũ, quod idem non futurum fuiſſet, ſi antiquus curãdi modus adhibitus fuiſſet; cùm quotidie obſeruetur, etiam eo adhibito, oſſa, quæ abſceſſura videbantur, iterum reliquis agglutinari.

Quintò affirmat quidem Magatus, quod ſub nouo iſto modo pauciora excrementa colligantur, quàm ſub antiquo: ſed id non probat, ac ſemper præſupponit calorem innatum rectiùs conſeruari, ſi rariùs detegantur vulnera, quàm ſi frequentiùs. Atque excrementa quidẽ plura prouenire vitioſa partis coctione cõcedimus: ſed hoc negamus, quod ea ſolùm fiant à debilitate caloris ab aëre cõtracta; cùm eius plures cauſſæ eſſe poſſint, nimirum vitioſorum humorum in corpore abundantia & ad partem vulneratam cõfluxus, vaſa magna plurimum, ſanguinem fundentia læſa, partis contuſio, & ſimiles aliæ.

Ad ſextum argumentum reſpondemus, & concedimus quidẽ, quod oſſiculorum, & peregrinorũ corporum à natura feliciùs fiat expulſio; ſi calor partis ſit fortis: hoc tamen iterũ probandũ, & non præſupponendũ eſt, quod calor innatus rectius conſeruetur & roboretur in rara illa vulnerum detectione, vt ad primum argumentum dictum eſt.

Tan

Tandem & hoc affert, ſed non probat, Magatus, quod vis medicamenti primò appoſiti ad perfectam agglutinationem integra durare poſſit: de quo poſtea in cauſſis, ob quæ vulnera ſæpiùs detegenda ſint, ratione prima dicetur.

Iam etiam argumenta perpendenda ſunt, ob quæ antiquam vulnera curandi methodum reiiciunt. Experientiam quod attinet, adhuc ſub iudice lis eſt, veri modo palma debeatur; cùm negari non poſſit, infinitos antiquo modo hactenus curatos eſſe. Et omnino hîc notandum, in curatione vulnerum multa ſæpe arti & artifici tribui, quæ potius naturæ tribuenda eſſent, quæ eſt morborũ medicatrix. Et cõfitetur ipſe, Cæſar Magatus, *libr. 1. c. 31.* naturam robuſtam etiam errata corrigere, nocentia ſpernere: idque ſeipſum expertum fuiſſe, qui ludens & quaſi per otium obſeruare voluerit, quid natura in robuſtioribus corporibus præſtare potuerit; ideóque medicamenta minùs commoda adhibuiſſe, ægrúmque nihilominus naturæ ope conualuiſſe.

Rationes verò, quas contra antiquum modũ obiicit, quod attinet, prima hæc eſt, quod ambienti aëri pars vulnerata ſæpius obiiciatur, vnde calor eius debilitetur, & hinc copioſiora excrementa cumulẽtur. Verùm quod ambienti aëri crebriùs in vulnus admiſſo toties imputatur, & ea ſaltem de cauſſa copioſiora excrementa in vulnere colligi dicitur, id non probatur. Copioſa enim excrementa nõ ab aëre proueniunt, ſed alias cauſſas habent. Aëris enim exiguus ille appulſus, qui tamen, quantum fieri poteſt, vitandus, & operatio in loco calido propterea peragenda, tam magnam alterationem afferre non poteſt. Deinde excrementa etiã colliguntur, quia ſanguis & humores è vaſis elapſi, neceſſariò in pus & ſaniem mutantur, etſi partis temperies ſalua ſit. Ipſam autem partis temperiem ab ipſo vulnere & vaſorum ſectione atque apertione, ſanguiniſque & ſpirituũ effluxu lædi, negari non poteſt, atque id ipſum prolixè probandum ſuſcipit Cæſar Magatus, *libr. 1. cap. 9.* Atque hæc ipſa partis, ob vulnus inflictum, debilitatio & intemperiei mutatio, cauſſa eſt, vt non ſtatim primis diebus in vulneribus pus generetur, ſed quartò plerumque primùm die, vbi ſcilicet natura vires collegit, partiſque calor redintegratus eſt. Præterea corpora, quibus vulnera infliguntur, non ſemper exactè ſana ac pura ſunt, ſed ſæpe cacochymica, etſi exactè ſana videantur; quæ etſi leue aliquod vulnus accipiunt, id in iis in vlcus degenerat, propter humores vitioſos, ad partem vulneratam affluentes.

Quod ſecundò obiicitur, ex frequenti vulneris ſolutione, contrectatione & motu partis dolorem, & hinc fluxionem ad partem vulnere affectam excitari, ad id iam anteà reſponſum eſt. Nimirum peritum Cheirurgum facilè dolorem iſtum præcauere poſſe, & licet aliquis dolor ex vulneris detectione excitaretur: tamẽ incommodũ & dolor, qui ex retentis excrementis oriretur, longè maior & periculoſior eſſet.

Tertiò fruſtrà metuit Magatus, ne in vulneris detectione ſpirituum & caloris diſſipatio fiat. Nam ſi quæ ſpirituum & caloris diſſipatio fit, ea fit cum ipſa ſanguinis profuſione. Hæc verò vbi ſubſtitit, vaſorũ orificia iterum conniuent, vt de tali ſpirituum diſſipatione metus nullus ſit; & natura aliàs de ſpirituum & caloris conſeruatione ſollicita excrementa expellit, vtilia retinet, vt in criticis euacuationibus fieri videmus.

Quartò tandem & hoc obiiciunt, quod quoties ſoluuntur & deteguntur vulnera, toties turbetur & à proprio munere diſtrahatur natura. Verùm fruſtra hoc metuitur. Neque enim natura breui illo temporis ſpacio, quo vulnus iterum obligatur, in opere turbari poteſt, niſi magna alteratio accedat. Turbatur potiùs, ſi vulnus ab excrementis non mundetur.

3. Cauſſas, quibus addicti fuêre antiqui, & ad noſtra vſque tempora Cheirurgi omnes, vt vulnera toties ſoluerent, ſolidè non refutant Cæſar Magatus & Lud. Septalius.

Nam primò, quod ideo vulnera ſæpiùs detegenda eſſe ſtatuitur, vt excrementa illa, quæ neceſſariò generantur, euacuentur; id quidem non neceſſarium eſſe ſtatuunt, cùm tenue excrementum partim per halitum digeri, partim à calore extra vulnus propelli poſſit; craſſum verò, ſi quod generetur, cum pure conflari, & à natura cum eo expelli. Verùm falſum eſſe experientia docet, quod tenue excremẽtum ſemper per halitum digeratur, cùm ſæpe vulnus valde humidum reddat, & magna copia effluat. Craſſum verò etſi puri miſcetur, tamen ſponte totum non euacuatur, & ſi euacuatur, tardius id fit, & propterea retentum acrimoniam acquirit, & dolorem ac nouum affluxum parit; ideóque maturè, antequam hoc fiat, euacuandum & abſtergendum, & propterea vulnus, quoties opus, detegendũ. Neq; etiã Natura excrementa hæc expellit. Natura quidem vtile ab inutili ſeparat; at vbi excrementum iam ab vtili ſeparatum eſt, & in vulneris cauitate hæret, non amplius in naturæ poteſtate eſt, nec natura id expellere poteſt, ſed vel ſpontè & pondere effluit, vel à ſuccreſcente carne protruditur: quod ſi non fiat, in vulnere relinquitur. Neque etiam ſemper pars vulnerata ita poteſt collocari & ſituari, vt pus deorſum tẽdens grauitate ſua ſpontè effluat. Omnia enim vulnera partibus corporis anterioribus inflicta ad talem ſitum, qui ſpontaneo puris effluxui commodus ſit, inepta ſunt, cùm commodũ non ſit, ægrũ pronũ iacere. Poſterioris etiã partis corporis vulnera etſi ita cõparata ſint, vt facilè pus inde effluere poſſit; tamẽ decubitus in partem vulneratã commodus non eſt, ſed moleſtus & laborioſus; cùm tota corporis moles partem affectam premat. Et multo magis in vulneribus capitis caluariam penetrantibus talis ſitus facilè haberi non poteſt, vt omne pus ſponte ſua & põdere grauitatis effluat, etſi vulnus rariùs detegatur.

Verùm nondum cedit Magatus, ſed *toto cap. 33. lib. 1.* probare conatur, non neceſſarium eſſe, vt vulnera ſæpius detegãtur, abſtergendorum excrementorum craſſorum gratia, & monſtrare nititur, excrementa craſſa, & pus etiam, ſine abſtergentium vſu euacuari poſſe. Et primò quidem ex Galeno hoc affert, quod *13. meth. med. cap. 5.* ſcribit: *Quin ſi pus aliquod notabile in ſuppurante particula ſit contentum, non expedit, quod nonnulli faciunt, protinus incidere, imò exhalationẽ moliri medicamentis ad id valentibus, quorum vſus ex affectu ſit coniectatus:* hinc concludit, quod abſtergẽtibus nõ opus ſit, ſi diſcutientibus pus poſſit diſcuti. Verùm vt iam de eo non diſputem, an ſatis tutum ſit, in abſceſſibus pus diſcutientibus abſumere velle, ſit ſanè, vt hoc fieri poſſit: tamen ad id medicamentis valentibus & fortibus opus eſſe ipſe ſcribit. At quãdo talia in vulneribus puris diſcutiendi gratia adhibentur? Deinde ſcribit, quod in abſceſſibus ruptis ſępe ſinus notabiles & copioſum pus emittẽtes, carne repleantur, nulla abſtergente in cauitatem immiſſo, ſed ſoli oſculo admoto medicamento, ex quo nihil eius ad fundum poſſit peruenire. Verùm reſpondeo, hoc non ſemper fieri, ſed ſæpe medicamentis abſtergentibus iniectis opus eſſe; aut ſi talia non adhibeantur, ſinum comprimendum eſſe, vt pus effluat & exprimatur, idque ſæpe faciendum eſſe, atque ea de cauſſa vulnus etiam ſæpe detegendum, nec pus in tali ſinu detinendum eſſe. Tandem etiam interna vulnera ſanari dicit, etiamſi ſordes & excrementa non abſtergantur. Verùm reſpondeo, hoc non ſemper fieri, ſed in iis ſaltem partibus, in quibus pauca excremẽta colliguntur, & patentem ac pronum exitum habent. Aliàs ſi excrementa detinentur, vulnera illa nõ ſanantur;

tur, id quod in pulmonibus ſæpe fieri videmus, in quibus ex retentis excrementis vlcera & tandem phthiſis generatur. Et quidem ita ſæpe vulneris parietibus pus & excrementa tenaciter adhærent, vt ſponte non effluant, ſed manuali etiam operatione detergenda ſint.

Tertiò quod ideo vulnus detegendum ſit, vt pro vario vulneris ſtatu nunc digeſtiua, nunc abſtergentia, nunc carnem generantia, nunc eandem ſuperfluam abſumentia adhiberi poſſint: ad id quidem reſpondet Cæſar Magatus, iſta mutatione medicamentorum opus non eſſe; cùm totum negotium naturæ committatur. Satis eſſe, ſi tegumentum ſaltem, quod corpulentia ſua caloris effluxum prohibeat, vulneri imponatur, quod calorem conſeruet, & propterea vno medicamento diuerſis temporibus vulnus aliquod curari poſſe. Verùm falſa hîc principia præſupponuntur. Primum eſt, quod natura omnia, quæ ad vulneris ſanationem neceſſaria ſunt, ſola præſtare poſſit. Equidem natura coquit, aliena ſeparat, carnẽ generat: verùm excrementa ſeparata ſola non poteſt expellere, ſed ſæpe ea tenacia ſunt & parti adhærent; neque etiam illa per ſe ſponte ſemper effluunt, aut membrum ita locari poteſt, vt ſponte effluant, vt modò etiam dictum. Ideóque tum medicamentis opus eſt, quæ ea abſtergant, imò ſæpe manuali opera, quæ ea detergat. Alterum eſt, quod natura in opere ſuo, nullis medicamentis; quibus adiuuetur, indigeat; quod falſum eſſe, ipſa experientia conſtat, quæ docet, digeſtiua in principio vtilia eſſe, in morbi progreſſu noxia: id quod ipſe Cæſar Magatus confitetur, qui *lib.* 1. *cap.* 37. ſcribit, ſe obſeruaſſe, digeſtiui vſu vulnera ſclopetorum grauiſſima inflicta ſuppurata, expurgata, & carne repleta fuiſſe, ſed poſtea ob nimiam humiditatem, ſupercreuiſſe carnem, quæ erodentibus indiguerit. Tertium, quod hinc conſequitur, etiam falſum eſt, quod vnicum medicamentum toto morbi tempore ſufficiat, modò corpulentia ſua tegumenti loco eſſe poſſit. Hoc enim ſi ita ſe haberet, loco emplaſtri corium aliquod imponere liceret, aut quodcunque emplaſtrum pro quocunque vſurpare, modò non deleterium, acre & mordax ſit: quod tamen nemo prudens Medicus fecerit. In qua re etiam ſibi expreſsè contradicit Magatus, qui, *cap.* 36. *eiuſdem libri*, rectè ſcribit, non quodlibet tegumentum vtcunque paratum aptum eſſe ad tuendum & roborandum calorem naturalem, ſicut cuiuſque partis temperiei conuenit, & quod in vna parte decens tegumentum eſt, in alia parte inconueniens imò noxium tegumentum eſſe poſſe.

Quartò, cùm vulgo doceatur, ideo etiam frequentius vulnera eſſe detegenda, vt effectus medicamenti cognoſcatur, & an vulnus ſit humidum nec ne, vt conuenientia ſiccantia apponi poſſint; ad id reſpondet Cæſar Magatus, iſta ſollicitudine opus non eſſe, cùm totum negotium Naturæ committatur. Verùm malè hoc ſtatuitur. Natura enim quidem ſemper id, quod optimum eſt, intendit: tamen ſemper, quod intendit, obtinere non poteſt, vel quia debilis eſt, vel quia obiecti, in quod agit, copia obruitur: ideóque & temperies partis vulneratæ fouenda eſt medicamentis, & quidem aliis alio tempore, & excrementa, quibus natura obruitur, exſiccanda & euacuanda. Itaque naturæ omnem rem committere, & otioſum ſpectatorem eſſe, temerarium eſt; cùm facilè fieri poſſit, vt humiditate in vulnere abundante, id in vlcus degeneret.

Quintò & ea de cauſſa vulnerum paulò frequentior detectio neceſſaria eſt, vt vulneris ſtatus cognoſcatur, & ſuperuentura ſymptomata præcaueantur. Equidem & iſtam cauſſam reiicit Cæſar Magatus, & ex aliis ſignis, pruritu, dolore, fœtore, & omnino rectiùs artificioſa coniectura & oculis mentis, quàm corporis cognoſci poſſe ſtatuit, cùm illi acutius quàm hi videant. Verùm coniecturæ iſtæ ſæpe ſunt incertæ. Imò quædam vulneribus accidere poſſunt, quæ non niſi oculari inſpectione innoteſcunt, vt fungi cerebri, vermes in vulneribus, caro ſupercreſcens. Et licet quædam tandem ſignis ſe prodant, tamen non tutum eſt, vt Medicus otioſus ſpectator ſit, donec talia ſigna, dolores, febres, fœtor & ſimilia accedunt. His enim ſuperuenientibus æger plerumque in magno periculo verſatur, quod oculari inſpectione prænoſcere & auertere par erat & tutius; & ſæpe vnius diei, imò paucarum horarum ſpacio graue aliquod malum ſuperuenire poteſt. Ita refert Paræus, vulnera ſibi viſa, in quibus, niſi quotidie ſoluerentur, & medicamenta noua imponerentur, vermes oriebantur.

Sextò & ea de cauſſa vulnus interdum ſæpius detegendum, vt faſciæ, puluilli, & linteamina mundentur. Sed id non magnifaciunt Cæſ. Magatus & Ludouicus Septalius, aut ſi omnino faſcias mutare libeat, id concedunt, modò vulnus non detegatur. At cogitare debebant, ſi faſciæ immundæ fiunt, multò magis vulnus & propiora vulneri tegumenta immunda futura; cùm ſanies ea maximè, quæ vulnus proximè contingunt, inquinet.

Tandem cùm & ea de cauſſa frequentior vulneris detectio, & faſciarum ac puluillorum mutatio neceſſaria videatur, vt halitus praui in vulnere ex pure & excrementis geniti, exhalare poſſint, qui detenti & concluſi partem vulneratam afficiunt, eámque immutant: Reſpondet Septalius, non tot & talibus linteis vulnus obligandum eſſe, vt vapores illi ſupprimantur: & ſi pus exitum habeat, multò magis vaporoſa illa excrementa diſſlari poſſe putat: & ſi omnino retineantur, non tantum allatura damnum, quantum ex vulneris detectione & aëris ambientis alteratione prouenire poſſit.

Verùm quocunque modo etiam vulnus obligatur, (quod tamen ita obligandum eſſe, vt ab externis iniuriis defendatur, ipſi concedunt) facilè vapores illi detineri, imò ipſis linteaminibus & faſciis ſeſe inſinuare poſſunt, & hinc fœtore ſuo partem vulneratam offendere. Et hoc ipſum in quæſtione eſt, an pus omne euacuari poſſit, niſi vulnus ſæpius detegatur. Alteratio quoque, quæ fit ab aëre externo, tam noxia eſſe non poteſt; cùm nullius prauæ qualitatis ſit particeps, quam ea, quæ à vaporibus putridis & fœtidis, è pure & ſanie ortis, prouenit.

An turundarum & penicillorum in vulneribus curandis aliquis vſus ſit?

Alterum, in quo Cæſar Magatus & Ludouicus Septalius ab Antiquis & aliis Medicis ac Cheirurgis diſſentiunt, eſt, quod turundarum nullum in vulneribus vſum eſſe ſtatuunt. Vtitur autem Magatus ad id probandum his rationibus, *lib.* 1. *c.* 5. *An tu- darum ſit ne- rius.*

Prima ratio eſt hæc, quia turundæ neque ideo adhibendæ ſunt, vt vulneris oras apertas ſeruent, neque vt per eas medicamenta vulneris lateribus adhæreant. Prius hoc modo probat, quod antequam vulnus conglutinatum ſit, ora eius ſemper pateant, ita quidem, vt nec, ſi vellemus, claudi poſſint. Alterius vſus gratia etiam non opus eſſe turundis putat, cùm medicamenta ita liquari poſſint, vt commodè in vulnus inſtillari queant. *Ratio Magat- quibus tu- rundarum vſum probat.* 1.

Secunda ratio eſt hæc, quia ſint partis vulneratæ naturæ infeſtæ & pondere moleſtæ; vnde etiam natura in iis expellendis ſemper laboret. 2.

Tertia eſt, quia partem diſtendant, comprimant, dolorémque excitent, & propterea nouas fluxiones pariant. 3

Quarta eſt, quod penicilli & turundæ prauis humoribus 4.

moribus imbuantur & inquinentur,& malā qualitatem acquirant, qua partem vulneratam lædant; præterea quoque puris euacuationem impediant, & vt prauam & malignam qualitatem acquirat, faciant.

Quintò, Hippocratem & Galenum nunquam, cùm de vulneribus curandis ſcribunt, eorum mentionem feciſſe dicunt, vt ex 14. *method. med. c.* 4. & *de fract. ſect.* 3. *comm.* 21. videre ſit.

Contrà, qui turundas vſurpant, his rationibus nituntur, Prima eſt, in vulneribus ideo neceſſarium eſſe turundarum vſum, vt earum ope vulneris orificium ſeruetur apertum,& puri exitus pateat.

Secunda eſt, ea de cauſſa turundas eſſe vſurpandas, vt earum ope medicamenta vndique tangant vulnus,& ad fundum eius vſque perueniant.

Tertiò, ea etiam de cauſſa turundæ videntur neceſſariæ, quod iis præcaueatur, ne pars ſuperior vulneris claudatur, antequam profunditas vulneris ſit impleta.

Ad iſtas rationes reſpondent, & ad primam quidem, quod non plura excrementa in vulnere, ſi rectè curetur, generētur, quàm à natura facilè expelli poſſint. Deinde etſi generentur excrementa: turūdæ tamen potius exitum puri occludant, quàm patefaciant. Ad alterum verò, quod turundis opus non ſit; cùm medicamenta, ſi liquida ſint, ipſa ad vulneris fundum penetrare poſſint; neque etiam toties repetita medicamentorū impoſitione opus eſſe. Ad tertiam reſpondent, quod aſſiduus excrementorum effluxus, per externas partes vulneratas impediat labiorum coitionem, antequam cauitas carne ſit repleta.

Verùm vt de iſta controuerſia meā ſententiam aperiam, equidem libenter concedo, in iis vulneribus, quæ ſunt ſuperficialia, recta,& parum puris generant, turundas non eſſe neceſſarias, nec earū impoſitione temerè vulneris curationem retardādā eſſe. Sed ſi vulnus ſit profundum, obliquum, vt puri exitus rectus non pateat,& multū puris generetur, omnino videntur turundæ neceſſariæ, vt puri exitus apertus per eas paretur, & via relinquatur, vt medicamenta ad interiora vulneris per ea penetrare poſſint,& nè vulneris orificium citius conglutinetur & coaleſcat, antequam quod in imo eſt vulneris conglutinetur: quæ ſi negligantur, & pus atque excrementa in vulnere detineantur, maximorū dolorum & periculorum cauſſę eſſe poſſunt, vt eius rei *ſupra, c.* 7. aliquot exempla è Guil. Fabricio ſunt propoſita.

Quæ verò ad iſta reſpondent, & quæ obiiciunt, non magni momenti ſunt.

Primò enim quod dicitur, turundas non eſſe neceſſarias vt vulnus apertum ſeruetur, cùm orę eius ſemper ſe pateant: id omnino negatur. Sæpe enim vulnera, pro vario ægri ſitu, quem habuit, dum vulneraretur, ſunt obliqua & anfractuoſa, vt etſi vulneris parietes & labia nondum coaluerint, ita tamen ſe contingant, imò premant, vt puri liber exitus non pateat.

Secundò ea ipſa de cauſſa,& cùm vulnera non recta ſunt, medicamenta ita facilè ad fundum penetrare non poſſunt. Et licet vulnus tortuoſum & obliquum non ſit: tamen non ſemper commodum eſt, medicamenta nimis fluida vulneri inſtillare, cùm à ſanie facilè abluantur: ſed interdum craſſioribus & viſcidioribus opus eſt, quæ turundis illita, diutiùs & firmiùs vulneratis partibus adhærent, & proinde vim ſuam rectiùs exſerunt.

Tertiò, quod nunquā orificium ſuperius conglutinetur, antequam inferior vulneris cauitas coaleſcat,& propterea orificium turundis apertum ſeruare opus non ſit, falſum eſt, & experientia ſæpiſſimè contrarium docet, ac Guil. Fabricius, *centur.* 4. *obſeruat.* 7. exempla duo recenſet vulnerum, quorum orificia fuêre citò ſanata, vulnere intus nondum ſanato, vnde pus intus collectum fuit,& vnde grauia ac periculoſa mala excitata. Et quod dicunt, continuum excrementorum effluxum facturum, vt orificium vulneris non claudatur, ſuis præſuppoſitis cōtradicunt; cùm antea ſtatuerint, exiguam omnino puris copiam in vulnere generari.

Quartò, turundæ nec nimis craſſæ eſſe debent, vt partem nec premant, nec diſtendant, & omninò nullo modo ei moleſtiam aliquam & dolorem pariant, neque etiam puri exitum intercludant; & ſi interdum tale quid accidat, quale quid Ludouicus Septalius, *libr.* 8. *animaduerſ. n.* 10. allegat ex Hippocrate in hiſtoria Maſſilienſis, errata artificum arti imputanda non ſunt; cùm forſan vulnus non toties quoties opus fuit, detexerint. Vbi tamen hoc monendum, etſi danda ſit opera, vt vulnera ſine moleſtia omni & dolore,& certè, quantum fieri poteſt, cum minimo, curentur: tamen omnis moleſtia, vt in aliorum morborum, ita etiam in vulnerum curatione, abeſſe nequit. Et ſi omnia, quæ qualemcumque moleſtiam pariunt, omittenda eſſent, & ſuturæ, ac faſciæ & deligatio omittenda eſſent. Semper inter duo mala eligendum eſt minus.

Quintò, nec ideo turundæ omittendę ſunt, quod pure inquinatæ partem vulneratam lædant. Nam quoties hoc modo conſpurcatæ ſunt, detrahendæ ſunt; quod ipſum ratam illam vulnerum detectionem impugnat.

Tandem etſi Hippocrates & Galenus expreſsè in vulnerum curandorum ratione turundarum mentionem non fecerint: tamen nec eorum vſum prohibuerunt; ſed potius ex iis, quæ Galenus de vulnerum curatione præcipit, turundarum etiam vſus quandoque probari poteſt.

His ergo in omnibus vltrò citroque agitatis, res eò redire videtur,& ſumma rei hoc eſt: Leuia vulnera,& in quibus pus multum non generatur, Naturę committi poſſe,& non multùm referre, etſi talia vulnera rariùs detegantur. Vt verò in vulnerib. grauioribus,& in quibus plurimùm excrementorum prouenit, quis otioſus ſpectator & cunctator ſit,& ſoli Naturæ rem omnem committat, non ſuaſerim; cùm ex neglecta vulneris detectione neceſſaria tantum vna die damni & periculi ſuboriri poſſit, quantum poſtea integro menſe non emendari queat.

Turundæ etiam, vt, vbi opus non eſt, vulneri imponantur, vel tales vulneri indantur, quæ dolorem pariant, fluxionem concitent, puris effluxum impediant, non ſuaſerim: vbi tamen neceſſitas & cauſſæ ſupra propoſitæ earum vſum poſtulauerint; eas ſine damno omitti non poſſe cenſeo. Quia tamen Experientia extundit artem; Exemplo monſtrante viam: non obſto, quin aliquis & hanc viam experiatur, ſed, vt dixi, ſine ægri periculo, & vt ipſe Magatus, *in fine cap.* 40. *lib.* 1. monet, à leuioribus & facilioribus inchoando, atque ab his ſenſim ad grauiora & difficiliora progrediendo.

CAPVT X.

De Vnguento armario.

Vnguentum armarium.

ISta, quæ *capite præced.* de Cæſaris Magati & Ludouici Septalij ſententia, de curatione vulnerum, dicta ſunt, me vnguenti Armarij vulgò dicti admonent. Vt enim illa carnis vulnera ſimplicia, vt *cap. præ-*

praced. dictum, ſine multo apparatu & frequenti vulneris detectione, ac multorum medicamentorũ applicatione ſolius Naturæ beneficio ſanantur: ita & vulnera, quæ vnguento armario ſanari dicuntur, ſolius Naturæ ope ſanari exiſtimo. Cùm autem à nõnullis contrarium ſtatuatur, quid de vnguento armario ſentiendum ſit, inquirere hoc loco libet.

Primò autem Vnguenti armarij deſcriptiones, deinde eius vſum, & quæ pro eo defendendo afferri ſolent, proponemus. Plerique autem Paracelſo hoc vnguentum tribuunt, aut certè ab eo propalatum ſcribunt.

Paracelſi deſcriptio.

Paracelſus ipſe, *Archidox. Magica, lib.* 1. hanc habet deſcriptionem.

℞. *vſnea* Vnc. ij. *mumia* Vnc. ß. *pingued. humana* Vnc. ij. *ſang. human.* Vnc. ß. *ol. lini*, Drach. ij. *roſac. boli Armeni. ana* Vnc. j.

Miſc. F. Vng.

In quod lignum ſanguine ex vulnere imbutum & exſiccatum imponit, & vulnus ſingulis diebus faſcia noua vrina vulnerati madefacta obtegit. Ad arma verò inungendas addit adhuc

mellis Vnc. j. *ping. tauri* Drach. j.

Deſcriptio vnguenti armarii Porta.

Iohan. Baptiſta Porta, *Mag. nat. lib.* 8. *cap.* 12. de eo ita ſcribit: *Vnguentum armarium, olim à Paracelſo Maxiliano Cæſari datum, & ab eodem expertum maximè charum ab eo habitum quandiu vixit, cuius aula nobilis mihi communicauit. Si adlatum fuerit ferrum, quod ſauciauit, aut lignum eiuſdem ſanguine madefactum, ſanabitur æger, etiamſi longè abierit.*

Cape vſnea, ſiue muſci concreti in caluaria aëri derelicta adipis humani ana Vnc. ij. *mumia, ſanguinis humani an.* Vnc. ß. *ol. lini, terebinth. boli Armeni ana* Vnc. j.

Omnia ſimul in mortario terantur; in vrna oblonga & anguſta ſeruentur. Immerge ferrum in vnguentum, & ita relinquatur: æger manè ſui ipſius vrina eluat vulnus, nulloq; addito deligetur, & ſine dolore aliquo ſanabitur.

Crollii deſcriptio.

Crollius & ipſe Paracelſo id tribuit, ac vnguentum Sympatheticum ſeu ſtellatum Paracelſi nominat, & id ita ſcribit.

℞. *adipis verris aprugni, vrſini ana* Vnc. iiij.

Quò ſeniora animalia, eò melior adeps. Vtriuſque animalis adeps prius in vino rubro per dimidiam horam lento igne bulliat, poſtea effunditur ſuper aquam frigidam & cochleari colligitur pinguedo innatans, quicquid fundum petit abiiciatur.

Poſtea ℞. *lumbricorum ex vino vel aqua lotorum ſextarios duos, torrefiant in olla tecta in fornace piſtoris, cauendum tamen ne adurantur, poſtea terantur in puluerem.*

℞. *huius pulueris, cerebri aprugni ſiccati, ſantali rubri odorati, mumie, hematit. ana* Vnc. j.

Demum accipe Vſnea è cranio hominis violenta morte peremti, abraſa Luna creſcente, & in bona domo exſiſtente, Veneris ſi fieri poſſit, non Martis aut Saturni, ad põdus duarum auellanarum circiter. Et omnibus tritis & inuicem mixtis cum adipe ſecundum artem vnguentum fiat, in vitro clauſo, vel pyxide diligenter ad ſuos vſus reſeruandum.

Si fortè lapſu temporis vnguentum exſiccaretur, dicto adipe vel melle Virgineo humectari & emolliri de nouo poteſt. Paretur vnguentum Sole in libra exſiſtente.

Vſus.

De efficacia autem & vſu eius ſcribit: *Perficitur hac cura per medicamenti huius vim Magneticam attractiuam à ſideribus cauſſatam, qua mediante aere vulneri adducitur & coniungitur, vt ſpiritualis operatio in effectum deducatur. Fit inquam propter coniunctionem aſtralem & elementalem: vt enim calor Solis concordat ſe cum terra, ita Perſicaria cum morbo: abeunte Sole abit calor, ita hic etiam.*

Tria ergo ſunt, quæ cauſſantur per hoc vnguentum tam mirabilem effectum. 1. Sympathia Naturæ. 2. Influentia corporum cæleſtium, ſuas operationes per elementa perficiens. 3. Balſamum, quod ſanandi virtute præditum cuilibet homini naturaliter inditum eſt. Hoc vnguento ſanantur omnia vulnera, quocunque telo, ictu, iactu, cuicunque etiam ſexui inflicta, (ita tamen vt nec nerui vnum è tribus principalioribus membris læſum ſit) modò telum haberi poſſit: etiamſi patiens multis milliaribus à nobis abſit. Et quia eſt conglutinantis, ſuppurantis & renouantis natura, non permittit, ſi debito modo applicetur, vllum noxium ſymptoma ſuperuenire.

Modus vngendi. [margin note partly cut off: "Modu candi guen…"]

1. Vngatur telum, quo homo vulneratus eſt, ſingulis diebus ſemel, ſi neceſſitas vrgeat, & vulnus ſit ingens: alioquin ſecundo aut tertio die inunxiſſe ſufficit, ſeruetur in mundo linteolo & loco tepido non nimis calido, ne damnum inferatur patienti: cauendum etiam ne deſuper telum cadat, nec ventus afflet in loco frigido, alioquin patiens ad inſaniam redigeretur.

2. Antequam telum vngas, conſidera, an punctim vulnus factum ſit, quod ſi eſt, vngatur defenſorium illud ſuperius (& non inferius) deſcendendo, alioquin nocumentum adferretur ægrotanti.

3. Si verò non poſſis cognoſcere, quàm profundè, vel quomodo defenſorium in carnem introiuerit, poteris illud totum perungere, alioquin ſufficit locum teli, quo aliquis læſus, inunxiſſe.

4. Non eſt neceſſe conſuere vulnus, more barbitonſorum, ſed ſolùm linteolo mundo quotidie circumligare, in patientis vrina prius madefacto.

5. Quo die quis inungit telum, abſtineat à Venere.

6. Ante inunctionem teli, vulnerato etiam citiſſimè ſiſtitur ſanguis.

7. In fracturis & ruptura oſſium aliquid pulueris ſymphyti maioris poteris addere vnguento, vel de radicibus ellebori nigri.

Habito telo, quo quis læſus, & cupias ſcire, vtrum patiens ſit moriturus vel ſuperuicturus, ſic experiere: Si illi telo ſupra carbones calefacto, in tantum quod poſſis manum deſuper tenere, puluerem è ſantalo rubro & hæmatite aſperſeris, ſi ſudat guttas ſanguinis, morietur patiens, ſin minus, euadet.

Si verò ſcire volumus, vtrum patiens ſe rectè gubernet in potu & aliis requiſitis: hoc cognoſcitur, quando in defenſorio maculæ ſanguinis apparent, ſin minùs tùm bene ſe gerit.

Notandum inſuper 1. Non habitis armis vel telo, nihilominus quamlibet cutis aperturam & læſionem violentam, per quam ſanguis egreditur, hoc vnguento ſanari poſſe, ita vt lignellum ſaliceum in apertura cruenta madefiat, & poſtquam ſanguis adhærens ſiccatus eſt (non ad Solis vel ignis calorem, ſed ſponte & per ſe) demum infigatur ſupradicto vnguento in pyxide aſſeruato, intus relinquendo.

2. Si vulnus magnum & profundum eſſet, ſingulis auroris mundificari poteſt, & recento linteolo ligari, ſine omni alio vſu extraneorum oleorum, vnguentorum, & ſimilium: & tunc ſanatur hoc vulnus quocunque modo inflictum per ſe, & ſufficit lignellum ſemel tantùm in apertura ſeu vulnere cruento prius madefactum vnguento pyxidis infixum manere, vſque ad ſanationem plenariam.

3. Attamen quoties vulnus aliquod nouum ſanandum eſt, requiritur ſemper recens lignellum.

4. Si verò vulnus nollet ſanguinem emittere, tamdiu lignello ſcarificandum, donec ſanguis effluat: ſic etiam in dolore dentium ſanando, dens dolens tamdiu ſcarificetur ſcalpello, donec ſanguinem emittat, ſcalpellum poſt exſiccationem ſanguinis vngatur hoc vnguento, ſic confeſtim ſedatur dolor. Si equus ſit clauo transfixus in pede, extrahatur primo clauus & inungatur, & citò curabitur pes equi, ſine ſuppuratione.

Eodem modo poſſunt omnia animalia carnem & oſſa habentia curari.

Gabelchoueri deſcriptio.

Oſvvaldus Gabelchouerus, in *Practica Germanica.*

℞. *pingued. apri vrſi an.* ℔ j.

Eaque lique facta *vino rubro* infundit. Pinguedini huic addit

puln. lapid. hæmatit. Vnc. j. *ſantali rubri* Drach. vj. *lumbricor. præparat.* Drach. ij. *vſnea quantum haberi poteſt.*

Miſcet, vt F. Vngu. de cuius vſu ferè eadem, quæ Crollius habet.

Alij hanc deſcriptionem habent.

Deſcri-

♃. *lardi aprugni ad ignem liquefacti, & ſupra aquam fuſi* q.ſ. *pulueris lumbricor. terreſtr. præparat. lapid. hæmatit. ſantali rubri, vſnea de cranio humano ana* q. ſ. Miſc. ad ignem.

Io. VVittichius vſneam omittit, & parum referre putat, ſiue ea adhibeatur, ſiue omittatur. Mumiã quoque & adipem ac ſanguinem non addit. Quod & alij faciunt. Et noui ipſe quendam, qui curam hanc promittebat, qui vnguentum hoc ſaltem ex *pingued. porci domeſtici* paucisque aliis, nulla vſnea, nec vlla re è corpore humano petita, quoties libebat, componebat

Deſcri-

Polypragmon ille Iac. Colerus, *lib.* 18. *Oeconomia, c.* 154. hanc deſcriptionem tradit.

♃. *pingued. verris aprugni, domeſtici, vrſini an.* ℔ß. *muſci è cranio humano* p.j *lumbricor. terreſtr.* Mẽſ. *quartar. lapid. hæmatit.* Vnc. ij. *ſantali rubri, rad. conſolida maior. ana* Vnc. iij.

Miſce. Fiat cum Vino vnguentum.

De tempore etiam parandi medicamenti non conueniunt. Crollius Sole in libra exſiſtente parare iubet. Alij anguſtioribus adhuc terminis tempus hoc includunt, & 10. ac 11. diem Septembris definiunt. Alij quocunque tempore parant.

Vſus v-

Modus autem vtendi hoc medicamento, cùm antea à Crolleo prolixè ſit deſcriptus, eũ repetere opus non eſt. Summa eſt, non ipſum vulnus hoc vnguento vngendum eſſe, ſed telum, ſeu inſtrumentum quodcunque, quo vulnus fuit inflictum, aut ſi id haberi nequeat, aliud telum, vel lignum, inprimis ſalignum, vel aliud quid vulneri immiſſum, & ſanguine hominis vulnerati infectum & commaculatum. Nihil etiã referre putant, ſiue æger præſens ſit, ſiue ad multa milliaria abſens: neque ipſius vulnerati vllam, ſed ſaltem armorum inunctorum curam habent. Aliqui tamen, vt ſingulis diebus vulnus vrina vel vino abluatur & mundetur, præcipiunt.

Ne quis autem de effectu huius medicamenti dubitet; primò ad experientiam prouocant, ſcribitq; Rudolphus Goclenius Iunior, ſe poſſe nominare Imperatores, Reges, Principes, Comites, Nobiles, quorum autoritas atque fides in dubium non ſit vocanda, qui de efficacia huius vnguenti teſtimonium perhibeant.

Rationes pro vnguento armario.

Deinde actionis huius naturales cauſſas reddi poſſe putant patroni huius vnguenti, & imperitos fatuos nominat Crollius eos, qui de efficacia huius medicamenti dubitant, aut curam hanc ad veneficia referunt. Vt autem probent, naturali modo illam curam perfici, primò prolixè probant, dari actiones, quę non contactu corporeo intercedente, ſed per occultã ſympathiam & Magnetiſmum; vt vocant, fiant. Ita Magnes trahit ferrum, etſi id corpore non tangit; & mouetur verſus polum. Aſtra in hæc inferiora, quæ corpore non attingunt, agunt; torpedo per haſtam tangentis manuum afficit. Nonnulli felis etiam ciſtæ incluſæ, & quam non vident, præſentiam non ferunt, & niſi vel felis amoueatur, vel ipſi è conclaui, in qua felis eſt, exeant, in lipothymiam incidunt. Canes heri veſtigia agnoſcunt, vt & ferarum, eorumque ductu eas inſequuntur. Taxi vmbra noxia eſt homini. Et talia plurima, quæ in natura obſeruantur, occultarum actionum exempla congerunt; quas quia in Magnete ſunt manifeſtiſſimæ, ab eo Magneticas in genere vocant.

Alterum, quod præſupponunt, eſt, dari quendam ſpiritum mundi per totum mũdum diffuſum, qui ſit vector & vehiculum occultarum potẽtiarum & actionum, quiq; omnes mundi partes connectat, & mirum inter eas conſenſum excitet.

Tertiò autem vires ipſius Vnguẽti Armarij quod attinet, duplicem in eo vim eſſe ſtatuũt, vnam in ipſo vnguento, vulnera ſcil. conſolidandi & glutinandi, alteram, quæ in telo inuncto ſit, & potentia iſtã ad vulnus deferat. Priorem vim à compluribus è quibus componitur, hoc medicamentum deducunt, & ſiderum influxu, & coniunctione Aſtrali & Elementali. Ideóque, vt dictum, nonnulli certo anni tempore ac ſiderum poſitu hoc vnguentum conficiunt. Alteram verò vim deducunt à balſamo naturali, qui cũ ſanguine telo, vel inſtrumento vulnerati impreſſo, & ſãguine vulnerati maculato inhæreat. Hoc enim Balſamum, propter ſympathiã, quam habeat cũ parte vulnerata, vim illam medicamenti, mediante ſpiritu mundi, vulneri communicare. Atque huius rei & alia exempla afferunt. Zenith quod appellant, iuuenculorum in ignem proiectũ grauiter virginẽ, è qua effluxit, lædere aiunt: Secundinas malè tractatas fœminę, à qua exierunt, damnum inferre. Quanquã nec hîc ſat clarè ſeſe explicent. Scribit enim Crollius, curã hanc perfici per medicamẽti huius vim Magneticam attractiuam à ſideribus cauſſatam, quæ mediante aëre vulneri adducatur & coniungatur. Et mox tria eſſe dicit, quæ cauſſentur per hoc medicamentum tam mirabilem effectum. 1. Sympathiam Naturæ. 2. Influentiam corporũ cœleſtium ſuas operationes per elementa perficientem. 3. Balſamum, quod ſanandi virtute præditum cuilibet homini naturaliter inditum ſit.

Rationes contra vnguenti armarii defenſores.

Verùm enim verò, vt noſtram ſententiam de iſto vnguento aperiamus, primò illud id ſuſpectũ reddit, quod non vna eius compoſitio circumfertur, ſed plures, & in quibuſdam ea omittuntur, à quibus alii omnẽ huius medicamenti vim deducunt, & ex deſcriptionibus variis ſupra allatis patet. Ita VVittichius vſneam & adipẽ ac ſanguinẽ omittit, quę tamen alii pro baſi & præcipua parte huius medicamenti habent. Et nihilominus omnes eundẽ effectũ pollicentur, & quiſq; ſuũ ad omnia vulnera, quocunque teli genere, ſeu punctim, ſeu cæſim, ſeu iactu, ſeu lapſu inflictũ prædicat; etſi Goclenius & Crollius, vulnera, quæ ſunt in neruis, arteriis, & vno è membris principalioribus, vt corde, cerebro, excipiunt.

Quod alii contra huius medicamenti compoſitionem obiiciunt, quod nimirũ autores huius vnguenti vſneam è cranio hominis ſuſpẽſi, mumiam, ſanguinem humanũ calentẽ, adipem humanũ adſciſcãt, & in ſanguine humano, & adipe totius negotii ſuccũ & neruum eſſe cẽſent, idq; ſuperſtitioſum putãt; id meum quidem non facio: cùm notiſſimũ ſit, adipem & cranium humanũ, mumiã, vſneam à Medicis aliis ſine ſuperſtitione in curãdis morbis vſurpari: hoc tamen moneo, cùm ſagæ & malefici, vt ex Apuleio, *lib.* 2. & 3. *metamorphoſ. Ouid.* & Nicolao Remigio, *dæmonolatria lib.* 1. *c.* 16. & *lib.* 2. *c.* 1. & aliis, qui de ſagis ſcripſerũt, patet, humano ſanguine & carne, aliiſq; humani corporis partibus ad ſua maleficia vti ſoleant, cauendũ eſſe cuiq; qui talibus vti vult, vt medicamento effectus naturalis cauſſa nõ ſuperſtitioſè vtatur, & ita diabolo, qui & animæ & corporis humani hoſtis eſt, gratificetur, eiq; incautè inſeruiat, quod fieri poteſt, ſi ad eos effectus talibus vtatur, qui non ſunt in rerũ iſtarum naturali poteſtate; & propterea, ſi ii conſequatur, diabolo potius, homini per talia ſuperſtitioſas inſidias ſtruenti, quàm ipſi rei imputandi & adſcribendi ſunt.

Effectum huius medicamenti quod attinet, eum non ſemper voto reſpondere, vel *obſeruatio* 25. *cent.* 3. apud

apud Guiliel. Fabricium oſtendit. Et ſit, vt multos, qui cura hæc vſi ſunt, conualuiſſe, etiam magni viri teſtentur: tamen nō plus teſtari poſſunt, quàm hęc: Quendam vulneratum fuiſſe; ipſi adhibitam curam iſtam per vnguentum armarium; eundē cōualuiſſe: an verò vi huius medicamenti conualuerit, hoc teſtari nō poſſunt. Multa enim ſępe cū effectu aliquo coniungi poſſunt, quæ eius cauſſa non ſunt. Itaque vt nō ſequitur; Iſto ambulante coruſcauit: ergo ambulatio eſt cauſſa coruſcationis. Ita non ſequitur; hic vulneratus ſanatus fuit, & adhibuit vnguentū armarium; ergo vnguentū armarium eſt cauſſa ſanationis; niſi monſtretur, ab iſto vnguento neceſſariò hunc effectū ſecutum eſſe. Et nullibi fallacia cauſſæ frequentior eſt, quā in Medicina, ac ſæpiſſimè alicui medicamento morbi alicuius ſanatio tribuitur, quæ nō ab eo prouenit, ſed à Natura, aut antea vel ſimul adhibitis aliis medicamētis. Et eſt Medicinę longè alia, quā aliarum artium, ratio. In aliis enim artibus effectus in ſolidum ab artifice pendet, & ſi quid ab eo benè vel malè fit, id omne (niſi forſan materię & ſubiecti ineptitudine, cū nō ex quolibet ligno fiat Mercurius; aut inſtrumenti ratione aliquid vitij accidat) artifici imputandū & adſcribendū, cùm, vt *in Inſt. lib. 1. c. 1.* dictū ſubiecta aliarū artiū nihil agant, ſed obſequiū ſaltē pręſtent: Medicinę verò ſubiectū innatam quandā potentiā habeat, qua à Medico adiutum plerumq; ſpontè ad ſanitatem tendit; vnde ab Hippocrate, *6. epid. comm. 5. text. 1.* νόσων φύσιες ἰατροί, *Natura morborum medicatrices* dicuntur.

Itaque res eò redit, & hîc non ſtatus controuerſiæ eſt, an vulnerato, qui conualuit, cura per vnguentum armarium adhibita fuerit; ſed hic eſt, an vnguentum armarium ſanationis cauſſa fuerit, de quo iam diſpiciendum.

Cùm autem, vt ſupra dictum, conglutinationis vulneris Natura cauſſa ſit, nullius verò medicamēti vi, quocunque nomine veniat, & ſæpe etiam lardo, vel alia re nō magni momenti, impoſito, vulnera multa, ſine aliorum medicamentorū & Medici ope, ſanētur: propterea in cura etiā, quæ per vnguentum armarium adhiberi creditur, cōglutinatio vulneris ſoli Naturæ, vt proximę & principali cauſſæ, adſcribenda eſt. Quod cùm ita ſeſe habeat, & nullo modo negari poſſit: iā quęritur, an iſta in cura ſoli Naturę vulneris ſanatio adſcribenda ſit; an verò etiam vnguenti armarij aliqua efficacia ſimul cōcurrat. Mihi prius probabilius videtur, ideo, quod certum eſt, vt modò dictum, vulnera ſępiſſimè à Natura nullo cōcurrente medicamento, ſanari; id quod etiā vulnera interna, quib. nulla medicamenta adhiberi poſſunt, teſtantur. Et huc tota illa Cæſ. Magati vulnera curandi ratio, de qua *c. præcedente* dictum, tendit, vt negotium Naturæ cōmittatur, calor & temperies partis, quę inſtrumentū eſt, integra ſeruetur, neq; præter neceſſitatem medicamentis ea moleſtetur. Et interdum tā periculoſa vulnera, Naturę inprimis beneficio, nullo vel haud magui momenti medicamēto adhibito, ſanantur: vt miraculo potius, quā medicamentis adſcribendum id videatur. Cuius rei obſeruationes exempláq; paſſim nota ſunt. Neq; tamen ita audaces ſunt huius vnguenti patroni, vt vim eius ad omnia vulnera extendant; cum, vt paulo antè dictū, Crollius & Goclenius vulnera membrorum principaliorū, item neruorū & arteriarū excipiant; & nemo adhuc inuentus, qui ad ſclopetorū vulnera iſto vnguento vti auſus fuerit. Quis verò eſt, qui negare auſit, vulnera alia leuiora à ſola Natura ſanari poſſe? Si tamen aliquid, quod vim naturæ excedere videatur, in cura iſta per vnguentum armarium accidat, videndum, ne ope diaboli, pacto ſeu implicito allecti, id præſtitum fuerit.

Cùm ergo Natura ſola & proximè vulnera glutinet; medicamenta verò, vt ſupra monſtratum, nihil aliud præſtent, quàm vt calorem natiuum & temperiem partis naturalem conſeruent, vel impedimenta, quæ naturæ in opere ſuo obſtant, remoueant: iam videndum, an vnguentum armarium iſta præſtare poſſit.

An Vnguentum armarium in ſtans agere poſſit.

Vbi mox prima difficultas occurrit, an nimirum omnino medicamentum, quod non ipſi vulneri, ſed telo, aut rei alii ſanguine ex vulnere maculato inūgitur, prodeſſe poſſit, inprimis ſi vulneratus abſens ſit, & à telo inuncto aliquot milliariū ſpacio remotus. Equidem ad id probandum duabus vtuntur rationibus, vt ſupra etiam dictū. Prima eſt, quod dentur actiones ab occultis qualitatibus, & in diſtans, quas Magneticas vocant; deinde quod per ſpiritum mundi vis vnguenti ad vulnus, vt multorum rerum ſympathia & antipathia, deferatur.

Verùm neutrum id, quod debet, probat. Primò enim etſi concedimus, dari tales actiones, neq; ſemper, quæ mutuò agunt & patiuntur, ſeſe corporibus contingere: tamen an id fiat in vnguento armario, atque an à telo inuncto vis aliqua ad vulnus per lōgum locorum interuallum perueniat, probandum adhuc eſt. Nec enim ſequitur, dantur aliarum rerum tales actiones mirabiles, ergo & vnguentum armarium talem vim habet. Et id non fieri, facilè perſpiciet, qui reliquas eiuſmodi actiones, quæ ad diſtans fiunt, conſiderabit. Cùm operari ſequatur eſſe, vt inter agens & patiens quædam fiat coniunctio & mutuus contactus, neceſſarium eſt. Cū autem res, inter quæ eſt actio, non omnes corporibus ſeſe contingant, vt alio modo ſe contingant neceſſe eſt: qui duplex eſt. Vel enim res, quæ ad diſtans agere dicitur, aliquid de ſuo corpore & ſubſtantia, quod effluuium ſeu ἀπόρροιαν antiqui vocabant. Medici vbi de contagio agunt, μίασμα appellant, (videatur *lib. 4. de febrib. c. 4. & Inſt. lib. 2. part. 1. c. 12.*) vbi ſcilicet minutiſſimæ partes & atomi è corpore effluunt, & mediante vel aëre, vel alio corpore, ad aliud corpus transferuntur, idque vi, quam corpore integro cōmunem habent, afficiunt. Talia autem corpuſcula & effluuia nullum regularem motum habent, ſed pro motu aëris inordinatè hinc inde mouentur, & à flatu quocunque variè diſpe guntur, ſicut in candelarum exſtinctarum & aliarum rerum accenſarum fumo videre eſt. Alia verò corpora, quæ in diſtans agere dicuntur, equidem nihil de ſuo corpore, quod ad aliud corpus transferatur, ſed ſpeciem ſaltem emittunt; quo modo per ſpecies ſenſibiles lucem, ſonum, odorem, corpora etiam diſtantia afficiuntur. Et probabile eſt, plures eſſe eiuſmodi ſpecies, quàm quot noſtris ſenſibus percipiuntur. Atque id vulgò virtute vel virtuali contactu fieri dicitur. Virtus tamen ſemper præſupponit ſubſtantiam, à qua ea fluit. Sic exſtincta flamma, ceſſat illuminatio. Deinde idoneum ſubiectum requiritur, per quod propagetur, quod ſi non ſit, actio ceſſat. Ita interpoſito corpore opaco, inter lucidum & viſum noſtrum illuminatio ceſſat. Tertiò vis hæc & orbiculariter diffunditur, & ad certam diſtantiam. Phyſici vocant ſphæram actiuitatis: quæ in aliis maior, in aliis minor eſt. Maxima in rebus lucidis, minor in ſonoris. Quò tamen corpus lucidum maius eſt, eò etiam maior ſphæra actiuitatis. Hinc ſtellæ omnium longiſſimè & latiſſimè lumen de ſe ſpargunt.

Actio in ſtans du;

Quæritur ergo iam, quia certum eſt, vnguentum armarium, quo telum inunctum eſt, corpore abeſſe à vulnerato, an horum modorum altero eū tangat. Tertium uon datur. Neque enim per accidens & qualitatem aliquam id fieri poteſt; cùm accidens de ſubiecto in ſubiectum non migret, nec ſe in diſtans & aliud corpus diffundat. Neutro id fieri poſſe dico.

entum ulum agit per um ecum.

Primò enim cùm effluuia corporea nullum certum motum habeat, ſed ad motum aëris inordinatè hinc inde moueantur, quomodo rectà ad vulneratũ tendent? Neque eſt, vt quis ad ſimilitudinem ſubſtantiæ cõfugiat. Quanquam enim corpuſcula talia minima tandem ſui generis ſeſe applicant, vt in tonitru & fulgure videre eſt: tamen dum primùm è corpore exhalant, hinc inde inordinatè vagantur. Multò minus ad ſpiritum Mundi confugere licet, quo vectore corpuſcula hæc è telo vncto ad vulnus perueniant. Dicuntur enim iſta de ſpiritu Mundi, ſed nõ probantur, imò rationibus ſat firmis oppugnantur. Præterea cũ cura hęc in lõginquum & per milliaria aliquot, vt volunt, ſe extendat, ſi per corpuſculorũ effuſionem fieret, cùm perexiguũ vnguẽti, & multò minus adhuc balſami illius naturalis, telo adhæreſcat, vnguentũ illud cum balſamo facilè in auras auolaret, & euaneſceret, & ita ſublato curationis fundamento curatio ipſa ceſſaret.

entum trium agit per is.

Si verò per ſpecies vel actionem Magneticã hãc actionem fieri dicant, probandum primò eſt; quod tales ſpecies huic vnguento inſint, (ſimplicibus enim quibuſdam & rebus naturalibus, non arte cõpoſitis, Naturæ vim ſpecies eiuſmodi emittendi dedit) & monſtrãdum quę ipſorum natura, quæ ſphæra actiuitatis ſit. Neque enim credibile, vim vnguẽti per duodecim milliaria circumcirca, & ita orbiculariter ſe extendere. Magnetẽ quod attinet, à quo actiones has Magneticas appellare ſolent, Magnes equidẽ ferrum nõnihil à ſe diſtans attrahit, ſed lõgiſſimè remotũ & vltra ſphæram ſuæ actiuitatis nõ trahit; quod & in aliis actionib. eiuſmodi occultis & Magneticis fieri notum eſt. Magnes etiam, & huiuſmodi alia recta linea vires ſuas exſerunt, quę tamen nõ in infinitum extenduntur, & ſępe etiam obiectũ aliarum rerum intercipiuntur. Ita radij Solares ab obiectu corporis opaci excludũtur. Quis ergò credat, è pauxillo vnguento & ſanguinis tantillo, corpuſcula tot vel ſpecies per ciſtam, in quam telum inunctum concluſum eſt, perrũpere, per lõgum interuallum, etiam duodecim milliariũ, deferri, mõtes & muros penetrare, & ad cubiculo incluſum vulneratum rectà tendere, & multiplices, quibus vulnus inuolutũ eſt, faſcias peruadere, ac vulneri ſeſe inſinuare? Magnes ipſi ferro admouetur: at vnguentum hoc non vulneri, ſed armis inungitur; & Magnes quidem ſimpliciter ferro applicatus id attrahit; in vnguento verò rectè vſurpando quàm ſuperſtitioſi vngendi modi adhibeantur, antea dictum. Et in aliis etiam magna inter Magnetem & vnguẽtum armariũ apparet diuerſitas. Magnes corpus naturale eſt, habetq; ſuum naturalem effectum, quem ſemper eodem modo edit. Vnguentum armarium res ex variis cõpoſita eſt, atque ab aliis aliter, & ex aliis rebus, vt ſupra dictum, conficitur. Vnguentum etiam plures effectus edere debet, omnia nimirum ad vulneris ſanationem neceſſaria præſtare, vulnus à dolore liberũ ſeruare, eiq; etiam, ſi nõ rectè aſſeruetur, vel inquinetur, dolorem inferre. Si enim id, quod aliàs Naturę opus eſt, in vulnerib. curandis pręſtare debet, omnino vt multa agat neceſſe eſt; nimirum, quod alienũ & cõcoquendum eſt, cõcoquat, pus & excrementa expellat, carnem generat. Imò Medici & Medicamentorũ officium pręſtare deberet; quod eſt varium. Neque enim corpora, quæ vulnerãtur, eodem modo diſpoſita ſunt, ſed alia ſana, alia plethorica, vel cacochymica; partes variæ, caro, nerui, membranæ, quæ diuerſi generis medicamenta requirunt; quorũ omnium vires ſuſtinere debet vnguentum armarium. Et ſi quis vno tẽpore plura vulnera diuerſis in partibus, quod ſæpe fit, à diuerſis armis accipiat, vnum ne telum vngere ſufficit, & vis ne eius ad omnia vulnera feretur, aut omnia ne tela inungenda erunt? & anne vnguentũ quodlibet faciet ſuum officiũ, & hoc ad iſtud vulnus, quod hoc telo inflictum eſt, rectà perget, illud ad aliud, quod alio telo illatũ eſt.

Cauſſa etiam reddenda eſſet, cur in pyxide non idem præſtet hoc vnguentum, quod telo inunctum præſtare dicunt. Neque enim eſt, vt dicant, balſami illius, qui eſt in ſanguine, beneficio vim medicamẽti ad vulnus deportari. Nam ſi totus ſanguis ille in atomos reſolueretur, non ſufficeret ad ſpacium tale implendum. Neque probarunt hactenus, quod ſpecies tales sãguis ex ſe emittat. Et ſi sãguinis beneficio vis medicamẽti ad vulnus deferatur, cur nõ etiã aliarũ rerũ, in quas ex vulneratis copioſiſſimè ſæpe ſanguis effunditur, vires ad vulnus deferret? quod fieri non videmus.

Quæ verò in ſpecie de ſecundinis, & primo Virginũ ſanguine menſtruo afferunt, eoque non rectè tractato, fœminis damnũ afferri ſtatuunt; ea ad muliercularũ ſuperſtitionem pertinent. Si enim in homine ſecundinæ in ſordida loca abiectæ fœminæ damnum afferunt, cur non idem fit in brutis, in quibus ſecundinæ in fimum adiectæ ſæpe putreſcunt? Et quocunque loco defodiãtur ſecundinę, tamẽ putreſcunt. Cur molæ, quas comburunt fœminæ, nihil damni fœminæ afferunt? cur primus meſtruus ſanguis combuſtus virgini noceat, non reliquus?

His ita ſe habentibus, non opus eſt operosè diſputare, quas vires hoc vnguentum in vulnere curãdo habeat; cùm nullas ab vnguento hoc ad vulnus peruenire, hactenus ſatis probatum ſit. Et ſi vnguẽtum hoc vel temperiem, vel calorem innatum partis (Balſamum illi vocant) conſeruandi & fouendi, vel excremẽta exſiccandi vim haberet, commodius eam exſereret, ipſi vulneratæ parti, quàm telo inũctũ. Inſuper ſi, quod nonnulli volunt, ſuccus & neruus huius medicamenti eſt in ſanguine & adipe humano, cur nonnulli etiam ad aliorum animaliũ, v. gr. equorũm, vulnera adhibent? Quanta enim inter hominem & equum eſt diuerſitas.

Quod verò, ne id hîc prætercam, Crollius & nõnulli alij à cœlo vim huius vnguenti deducunt, & propterea certo cœli poſitu id parare iubent: nec iſtud cauſſæ huic patrocinatur. Neque enim probarunt, cœlo vel ſtellis aliquibus vim ſanandi vulnera ineſſe, aut ſi ineſſet, vnguento huic ſeſe ita immiſcere, vt quaſi vincta & concluſa circumferri, & quando libet in vſum trahi poſſit.

Modum etiam vtendi hoc medicamento quod attinet, ille quoq; nullo fũdamento nititur, nec ſuperſtitione caret. Primò enim, cũ totam ſanationis cauſſam in eo ponant, vt vis medicamenti beneficio balſami naturalis, quod in ſanguine ſit, ad vulnus deducatur: cur telũ quo homo ſauciatus eſt, vel aliud telũ, vel lignũ vulneris ſanguine cruentatum ſolùm inungũt: nõ verò induſiũ, vel alias veſtes ęgri, vel lapidẽ, vel aliud quodcũq;, in quod ſanguis effuſus eſt. Si nõ pactũ aliquod cũ diabolo implicitũ ſubeſt. Deinde cur, ſi vulnus ſit punctim factũ, illinunt gladiũ in cuſpide verſus capulũ; ſi verò cęſim, ab acie verſus tergũ: ſin appareat quouſq; gladius in vulnus penetrauit, eouſq; eum inungunt, quouſque penetrauit: ſi non, totũ inungunt? quę omnia ſuperſtitioſa ſunt, quorũ nulla ratio dari poteſt. Si enim facultas medicamẽti naturalis eſt, quid iſte modus vngendi ad rẽ facit, & an nouam vim & qualitatem addit? Si vires naturales ſunt, ceremoniis nullis opus eſt; vt in omnib. rebus naturalibus patet. Magnes ferrũ trahit, & ferrũ illitũ Magnete ad polum mouetur, nullis adhibitis ceremoniis. Præterea alij telum ſingulis diebus inungũt, alii alternis vel ternis, alij vnica vnctione sũt cõtenti. Alii, ne inũgẽdo aberret, telũ aut lignum ſalignũ, quod eius vicẽ gerit, vnguento in pyxide aſſeruato ad integrã ſana-

tionem planè immergunt, ipſum telum ſed planè negligunt, qui arma, aut quod vicem eorum gerat, vnguento immergunt. Alij telum inunctum in loco temperato quocunque aſſeruant, aliqui etiam ciſtæ includunt. Omnes verò hoc ſedulò cauent, ne telum in loco nimis calido ſit vel frigido, vel ſordibus inquinetur. Hoc enim ſi accidat, curationem impediri, & dolorem grauiſſimum in vulnere ægro conciliari. Quæ omnia ſunt friuola & ſuperſtitioſa. Cùm enim antea ſatis probatum ſit, nullam vnguenti armarii, longè à vulnere diſſiti, in vulnus eſſe poſſe actionem, etiam dolorem excitare non poterit. Et proinde ſi is pro arbitrio curantis accidit, cacodæmonis ope id contingit. Certè vulneratorum ſanguis non ſemper in munda loca, ſed ſordida ſæpe effunditur, tempore hiberno congelatur, lintea cruentata calida aqua eluuntur, ligna cruore conſperſa comburuntur, & tamen æger nihil mali inde ſentit.

Tandem planè impoſſibilia hoc vnguento tribuūt, & eas vires, quæ omnes in medicamento vno naturali non reperiuntur. Affirmant enim hoc vnguento omnia vulnera, ſeu cæſim, ſeu punctim, ſeu caſu, ſeu iactu inflicta, curari poſſe. Verum magna eſt vulnerum, pro variis circumſtantiis, diuerſitas, & proinde ad ea ſananda non vnicum, ſed varia medicamenta requiruntur. Vulnus telo acuto inflictum ſine multi puris generatione curatur: at in eo, quod contuſum eſt, quicquid contuſum eſt, in pus abire oportet. Partium maxima quoque eſt diuerſitas. In parte carnoſa præcipuè in homine ſano & bene habito facilè vulnus curatur: at longè difficiliùs curatur vulnus cerebro, neruis, tendinibus, & ligamentis, inprimis grandioribus, quales ſunt in poplite, inflictum. Promittunt quoque curationem vulnerum ſine omni dolore: quod in omnibus partibus præſtare impoſſibile eſt. Certè ſi neruus punctus ſit, nemo præſtabit, ne vllus dolor ſit ægro moleſtus.

Atque vt hæc concludamus, ſanatio vulneris, quę vnguento armario tribuitur, vt dictum, plerumque ſolius Naturæ, quæ non ſolùm leuia, ſed & grauiſſima vulnera ſæpe curat, opus eſt: quod vel ex eo patet, quod tot diuerſæ huius vnguenti deſcriptiones habentur, & quod nonnulli loco vnguenti armarii compoſiti, ſaltem lardo aut pinguedine porci vtuntur, & nihilominus vulnera ſanantur, quod ſe vidiſſe teſtatur antea allegatus Iohan. Colerus, *in Oeconom. dicto loco.* Si verò adhibito iſto medicamento, vulnus aliquod grauiſſimum ſanetur, quod ſi naturæ vires omnino ſuperare videatur, vi ipſius dæmonis ex pacto ſeu explicito ſeu implicito ad curationem hanc allecti id accidit. Neque ſuſpicionem huius rei tollit illud, quod nonnulli dicunt, omnia ſimplicia, quæ ad compoſitionem huius vnguenti adhibentur, eſſe planè naturalia, nullos in compoſitione vel inunctione adhiberi characteres, vel coniurationes & incantationes. Nam non ſolùm ſub characteribus & conſecrationibus, aut certo verborum modo, ſuum pactum occultare poteſt Diabolus, ſed & ſub rebus naturalibus, ſi ipſo iubente (quod fit in pacto primo & explicito cui implicitè alii, qui eadem adhibent, incautè ſe admiſcere poſſunt) res naturales ad alios, quàm à Deo creatæ ſunt, vſus adhibentur, atque actiones diabolicæ ac magicæ ſub magneticarum actionum velo obuoluuntur, & obtruduntur. Poſito ergo, (quod tamen plerumque naturæ beneficio fieri diximus) vt hoc vnguento vulneratus ſanetur: diabolum tamen, vt perdat animam, corpori aliquo modo prodeſſe, impoſſibile non eſt, imò credibile, cùm infenſiſſimus hominum hoſtis ſit, iſque, quocunq; modo poteſt, ad nocendum paratiſſimus, & proinde, quantum poteſt, à Deo Creatore benefico, & mediis ab eo ordinatis, hominem ad res ſuperſtitioſas deducit.

CAPVT XI.

De Alterantibus medicamentis, & potionibus vulnerariis.

DVplicia medicamenta ad vulnera ſananda vſurpari, externa & interna, ſuprà dictum. De externis hactenus actum; de internis hoc capite agemus. Sunt autem illa duplicia, quædam alterantia ſaltem, quędam in ſpecie vulneraria dicta. Alterantia ſunt refrigerantia, incraſſantia, & leniter, ne obſtructiones pariant, adſtringentia; quæ ideo adhibentur, vt prohibeant, ne humores facilè incaleſcant, fluxiles fiant, & putredinem concipiant. Talia parātur è *cichorio, endiuia, acetoſa, plantag. tormentilla, roſis, portulaca, nymphæa, borragine, ſantalis; ſucco citri, granatorum, C. C. margaritis, coraliis.* E quibus decocta, aquæ deſtillatæ, ſirupi, electuaria, potiones parantur. *Interna medicamenta vulnerum duplicia.*

Deinde vſurpantur quædam medicamenta, potiones inprimis, quæ vulneraria dicuntur. De quibus tamen Autores diſſentiunt. Nonnulli, inter quos Balduin. Ronſſæus, *in epiſtol. medic. epiſtol. 66.* eas quidē admittunt in iis partibus vulneratis, ad quas eiuſmodi potiones pertingunt, vt ſunt gula, ventriculus, & inteſtina, & tunc topicorum medicamentorū ferè locū habent; in partibus verò externis eas reiiciunt, iſtis de cauſſis. Primò, quod in Hippocratis & antiquorū Medicorum ſcriptis nulla harum potionum fiat mētio. Secundò, quod ob ſitus diſtantiā, ad extremos artus, vel caput penetrare poſſe non credunt, imò nec ad inteſtina craſſiora, quibus ſcil. vulneratis, medicamenta per clyſteres commodiùs iniiciantur, quàm potanda exhibeantur; imò adſtringentia, quæ plerūq; admiſcentur, impedire putant, vt medicamenta iſta, ad partes penitiores non penetrent. Tertiò, quod inter medicamenta, è quibus potiones parantur, ſint cùm calida & aperientia, vt *betonica, veronica, artemiſia, garyophyllata, carduus benedictus, &c.* tùm frigida & adſtringentia, *vt ſymphitum, pyrola, equiſetum, ſanguiſorba, tormentilla, &c.* vt ita non ſatis conſtet, cuius facultatis eſſe debeant medicamenta, è quibus hæ potiones parantur, & quas vires illæ potiones habeant. Quartò, cùm tamen pleraque ſint adſtringentia, exhibita plus damni, quàm commodi allatura putant; cùm epar atque alia viſcera nobiliora obſtruunt. *An potiones vulnerariæ vſurpandæ ſint. Negatio.*

Verùm enim verò negandum equidem non eſt, apud antiquiores Medicos, quantum ego quidē memini, de hiſce medicamentis mentionem ferè non fieri: poſterioribus tamen frequens eorum vſus fuit. Attamē ea, quæ Galenus, *5. meth. cap. 9.* de potionibus in vulneribus thoracis habet, ea huc quadrare videntur: & facit potionum harum mentionem Autor *libri de dynamidiis, tit. de plaga,* qui exhibet ex vino *piloſellam, plantaginem, fragariam garyophyllatam, pimpinellam, hederam terreſtrem, betonicam, agrimoniā.* Et *titulo de vulnerib. ſanand.* præſcribit *piloſellam, agrimoniam, hederam terreſtrem.* Et in Antidotario Meſues, *ſub finem diſtinction 11.* poſt emplaſtra talis potio exſtat: *Affirmatio.*

℞. *garyophyllatæ, rad. artemiſiæ, pimpinellæ, camomillæ, pentaphylli, herbæ venti, violarum, caulis rubri, cannabis, teneritatum rubi ana* M j. *rubea* ad pondus omnium.

Bulliant hæc omnia in vino vſque ad medietatem: poſtea colent. Colaturæ adde tertiam partem *mellis:* iterum ebulliant & colentur.

Equidem Chriſtophorus Georgius de Honeſtis, *in comm.* antiquos codices hoc habere hoc medicamētū ſcribit; & Io. Manardus, *in comm. in hunc locum* ſe neſcire ſcribit, quo caſu hæc mixtura in hunc locum irrepſerit, & potus emplaſtris additus fuerit. Idem tamen

men Chriſtoph. Georgius de Honeſtis, *eod. in loco*, ſiue Meſues ſit, ſiue alterius, in multis tamen aliis autoribus deſcriptam reperiri: & Io. Manardus, *eod. in loc.* potiones eiuſmodi ad vulnera noua & antiqua eſſe vtiles, ſeque eas non ſemel expertum eſſe, ac curauiſſe iis ſolis peſſima & deſparata vlcera ſcribit. Eaſdem vſurparunt & alii, non ſolùm Empeirici, ſed & doctiſſimi & peritiſſimi Medici ac Cheirurgi, Guido, *part. 2. Cheirurg. parua, cap. 9.* Io. de Vigo, *lib. 3. cap. 19.* Io: Anglicus, Nicolaus Maſſa, *epiſt. 28.* Io. Tagault. *libr. 2. Inſtitut. Cheirurg.* Io Andr. à Cruce, *de vulner. tract. 2. libr. 4. cap. 4.* Fallopius, *de vulnerib. cap. 14.* Petrus Andr. Matthiolus, *in libr. 4. Dioſcorid. cap. 16.* Ambroſ. Paræus, *libr. 18 cap. 28.* Hier Fabricius ab Aquapendente, *lib. 2. Cheirurg. cap. 23.* Ludouic. Septalius, *animaduerſ. medicar. lib. 8. num. 181.* aliique plurimi, quos experiētia docuit, potiones has ad vulnera curanda maximè vtiles eſſe. Ideoque experientiæ refragari, & medicamenta vſu longo probata reiicere aut negligere, nefas ſit. Nam, vt Galenus, *5. de loc. affect. cap. 3.* ſcribit: *Præſtat ea, quæ fiunt, quomodo fiant, quærere, quàm, quòd fiant, negare.* Neque id ſatis eſt ad medicamenta reiicienda, quod in antiquorum libris eorum mentio non fiat. Nam multa & vtiliſſima medicamenta poſteriores inuenerunt, quæ antiquis fuerunt ignotiſſima. Neque eo fine adhibentur, quo topica, aut potiones illæ, quantum mentionem facit Galenus *4. method. medend. cap. 7.* Ideoque etiamſi extra, vt alia topica, vulnus non attingunt; tamen per venas ad ipſa vulnera penetrare poſſunt. Neque ob vim adſtrictoriam, quam ex iſtis medicamentis quædam habent, metuendum, vt propterea ad exteriora membra penetrare non poſſint, aut in viſceribus obſtructiones paritura ſint. Aliorum enim, quæ vim potius aperiendi habent, admixtione incommodū hoc facilè euitari poteſt. Nec tandem omnium medicamentorum vires ſaltem à primis & hinc ortis qualitatibus æſtimandæ ſunt, ſed & à tota ſubſtantia ortis proprietatibus, quas ſola experientia ſuggerit. Vires autem horum medicamentorum, etſi facilè definiri non poſſint, ſed experientia manifeſtentur: tamen de eo inter autores conuenit, ea non eſſe vſurpanda in principio, & vbi periculi nihil in vulnere imminet, ac topica ad ſanationem integram ſufficiunt, vt & vbi febris & inflammatio adeſt, quæ horum, cùm plerumque calida ſint, vſu facilè augeri poſſunt: ſed cùm aliis de cauſſis, tùm inprimis ob vitioſam partis conſtitutionem, vulnera curationem non facilè ſuſcipiunt, vnde non ſolùm in vulneribus, ſed & vlceribus ac fiſtulis feliciter vſurpantur. Multum enim refert, quomodo pars vulnerata, & ſanguis in ea ſeſe habeat, & quæ nocent vulneribus, omnia ferè ſanguinis vitio communicantur, vt docet Tagautius, *Inſtitut. Chirurg. lib. 6. cap. 12.* Atq; cùm videamus, cibos alios eſſe vulneratis commodiores, alios noxios: cur non etiam ea medicamenta ægris propinemus, quæ faciunt, vt omnia in ſanguine, & circa partem affectam rectè ſeſe habeant? Qua de re Ambroſ. Paræus, *loco antea allegato*, ſic ſcribit: *Natura tali potione adiuta planè mira feciſſe mihi non rarò viſa eſt in carioſorum oſſium correctione, & vlcerum conſolidatione. Hæ namque potiones etſi humores noxios per aluum non expurgent: valde tamen efficaces ſunt detergendis vlceribus, & ab omni excrementitiorum humorum colluuie vindicandis, ſanguini defæcando, & ab ichoribus, omnique impuritate repurgando, fractis oſſibus agglutinandis, & neruis vnioni reſtituendis.* Et mox: *Hæc medicamenta admirabili & propè diuina vi ſua ſic ſanguinem expurgant, vt ex eo tanquam è materia apta & laudabili caro, quæuiſque alia ſubſtantia deperdita promtè reſtitui & reponi poſſit, & pars priſtinæ vnioni reddi.* Et P. Andreas Matthiolus, *in lib. 4. Dioſcoridis, cap. 16.* ait: *Eiuſmodi potionibus vidi ego cùm thoracis tum inteſtinorum vulnera ſanari, quæ lethalia & nullo prorſus auxilio curari cenſebantur.* Et omnino id agunt hæc medicamenta, vt ſanguinis nimiam humiditatem, quæ ad glutinationem parum apta eſt, abſumant, probam pro generatione carnis materiam ſuppeditent, & affluxum ad partem vulneratam moderata adſtrictione inhibeant. Et Guido de Cauliaco, *tr. 3. doctrin. 1. cap. 1.* ſui ſeculi ſtylo ita ſcribit: *In antiquis vlceribus, in fiſtulatis & canceratis, nec non & in ſanguine congelato in interioribus, ac in ſanie congregata in pectore, & in glandulis intrinſecis, & crepaturis quandoque conceſſi.* Quæ eadem ex eo habet Io. Tagautius, *lib. 2. Inſtitut. Cheirurg.* Et in his caſibus audacter ſe illis potionibus vti ſcribit Ioh. Andreas à Cruce, iiſque magis in diuturnis, fiſtuloſis & malè morigeratis. Et Ludouicus Septalius, *loco allegato*, ſcribit: *Vbi copioſiora indies excrementa generari viderimus, vel ob errata in victu, vel exuberantiam prauorum humorum in toto, vel ob malitiam vulneris; euacuato corpore & tranſacto inflammationis tempore, placet vti aliqua vulneraria potione plures dies donec abſumtam materiam viderimus.*

Simplicia autem, è quibus parantur, varia ſunt. Io. Andr. à Cruce à Germanis quatuor tantùm herbas in hunc vſum extolli & commendari ſcribit; *alchimillam, garyophyllatam, vincam peruincam*, & *Trinitatis herbam*, quæ ſpecies trifolij ſit. Verùm multo plures plantæ in vſu ſunt. Nimirum *conſolida maior, & minor, ſanicula, conſolida Sarracenica, agrimonia, pyrola, veronica, artemiſia, plantago, ſabina, equiſetum, ophiogloſſum, quinquefolium, potentilla, verbena, braſſica rubra, nepetha, virga aurea, centaurium minus, hypericum, tanacetum, ſerpentaria, herniaria, ſcordium, fragaria, radic. tormentillæ, pimpinellæ, ariſtolochiæ vtriuſque, dictamni albi, valerianæ, biſtortæ, gentianæ, rhabarbari, Rhapontici; fl. lil. conuallium, hyperici, roſarum; oculi cancrorum, ſperma ceti, lignum lentiſcinum, mumia, macis, bolus Armenus.*

Materia potionum vulnerariorum.

Ex his parantur varia compoſita, imprimis potiones & pulueres. In quibus tamen parandis hoc in genere obſeruandum, vt eæ plantæ quæ parti vulneratæ aut vicinæ appropriatæ ſunt, ex. gr. in vulneribus capitis *betonica roſa*, in vulneribus pectoris *veronica*, in vulneribus epatis & circa epar *agrimonia*, in vulneribus renum aut circa renes *fragaria*, eligantur.

Potiones.

Potiones vulnerariæ.

Vt ℞. *artemiſiæ rubræ*, Vnc. j. *fol. hederæ arbor. herb. pyrolæ, ſaniculæ maior. minor. alchimillæ, conſolid. Sarracenicæ. ana* Vnc. j. *bellid.* Vnc. ß.

Concidantur & infundantur in *vini opt.* ℔ ß. *aq. f.* ℔ jß.

Stent in Balneo clauſo per 3. horas in calore. Poſtea eximantur & ſtent per noctem. Manè adde

ſacchari Vnc. iiij *nuc. moſch. ocul. cancror. mumiæ ana* Drach. ij.

F. Potio.

Vel ℞. *alchimillæ, ſaniculæ, conſolidæ Sarracen. hederæ ſylueſt. artemiſ. rub. ana* Mj.

Affunde vini boni menſ. iiij. Coq. in olla clauſa lento igne, vſque ad quartæ partis conſumtionem.

Vel ℞. *herbæ pyrolæ* M iiij. *fol. hederæ terreſtr.* M iij. *rad. gentianæ albæ* Vnc. iiij.

Conciſis affunde *cereuiſiæ veteris*, q. ſ.

Stent per noctem. Poſtea deſtillentur.

Vel ℞. *conſolidæ Sarracenicæ cum toto* Mj.

Coq. in vino bono ad tertiæ part. conſumtionem. Detur manè & veſperi hauſtus.

Vel ℞. *herbæ tormentillæ, fragariæ, ſaniculæ, matriſilue, pyrolæ, ana* M j.

Coq. in cereuiſ. quæ detur ægro.

Vel ℞. *herb. pyrolæ, vincæ peruincæ, prunellæ, artemiſ. rubr. pimpinellæ, ægrimon. ana* M ij.

Coq. in vino ad dimidias. Detur vulnerato hauſtus manè & veſperi.

Vel ℞. *ligni lentiſcini, viſci quercini ana* Vnc. ij. *rad. conſolidæ, ariſtoloch. centaureæ, rubiæ, valerianæ, tormentillæ, biſtortæ ana* Vnc. ß. *aq. communis chalybeatæ* ℔ xij.

Miſc. & fiat infuſio ſ.a. per 24. horas, poſtea bulliant duplici vaſe ad conſuintionem medietatis, & cùm ad conſumtionem tertiæ partis fuerit peruentum, adde *rad. petroſelini, ſummitat. rubi, cannabis, piloſellæ, Trinitatis, vincæ peruincæ, equiſeti, fragariæ, flor. lil. conuallium ana* M ß. *rhapontini* Drach. ij. *cinamomi* Vnc. ß. In fine verò decoctionis adde *vini aromatici* ℔ iij.

Deinde facta expreſſione & colatura, cum *ſaccharo* fiat veluti mulſa.

Vel ℞. *ligni Guaiaci præparat.* Vnc. iiij. *cortic. Guaiaci, ſarſa parillæ ana* Vnc. ij. *ſantali citrin. rad. tormentillæ, biſtortæ, valerianæ, dictamni albi, conſolidæ ana* Vnc. ß. *aquæ commun.* ℔ xvj.

Miſc. & F. infuſio ſ.a. per 24. horas. Poſtea bulliant duplici vaſe, ad conſumtionem tertiæ partis, tunc adde *equiſeti, betonicæ, piloſellæ, dictamni Cretici, pyrolæ, potentillæ, ſummit. rubi, herb. Trinitatis, fragariæ ana* M ß. *cinamomi* Vnc. ß.

Bulliant ſimul, donec remaneat ℔ vj. & in fine ebullitionis adde *vini albi opt.* ℔ iij.

Facta deinde expreſſione & colatura, cum *melle* vel *ſaccharo* fiat veluti mulſa. Si tamen febricitaret vulneratus, detrahendum eſſet vinum.

Commendatur etiam ſequens potio Nobilium Bernenſium, qua ſola ſæpiſſimè grauiſſima vulnera curari dicuntur, cuius mentionem etiam facit Guiliel. Fabricius, *cent. 4. obſeruat.* 84.

℞. *pyrolæ, virgæ aureæ, artemiſ. ſaniculæ, betæ rubr. an.* q. v.

Colligendæ ſunt plantæ M. Auguſto & in vmbra ſiccandæ, poſtea pulueriſandæ. Pulueris ſume part. æqual. & miſce. Tunc

℞. *pulu. huius cochl.* j.

Ebulliat in *vini albi* Menſ. j detur vulnerato hauſtus tepidè ter in die. Continuetur vſque ad conſolidationem. Debili ægro dentur cochl. ij.

Alia potio.

℞. *Gallitrici, pyrolæ, vincæ peruincæ, conſolid. Sarracen. matriſilu. ſaniculæ, veronicæ, alchimillæ, hederæ arbor. artemiſ. an.* M iij. *albi Græci menſe Martio collecti* Vnc. ij. ß. *Cereuiſiæ veteris & acidulæ* vnius vrnæ proportionem. Stent in digeſtione per 14. dies; poſtea per Veſicam deſtillentur, & reſeruа pro vſu in vitris bene munitis. Dantur iij. cochlearia ſingulis vicibus, ter in die.

Pulueres. Parantur in hunc vſum & pulueres.

Vt ℞. *nuc. moſch.* Vnc. j. *ocul.* ♋ Vnc. j ß.

Fiat puluis, detur ʒ ß. vel ʒ j. cum vino.

Vel ℞. *corall. rubr.* Drach. iij. *margarit. ſpodij an.* Drach. vj. *ocul.* ♋ Vnc. ij. M. F. puluis.

Detur vulnerato de iſto puluere Drachma vna in Vino aut aqua.

Electuaria. Electuaria talia parari poſſunt.

Vt ℞. *conſ. roſ. rubr. betonic. an.* Vnc. ij. *tormentillæ conſolidæ an.* Vnc j. *macis* Drach. ij. *corall. rubr.* Drach. j. *oculor.* ♋ *præp.* Drach. ß. Cum *Sir. acetoſæ*, F. Electuar.

Vel ℞. *ſucci plantag. equiſeti, ſaniculæ, piloſellæ, veronicæ an.* Vnc. ij. *rad. conſolid. maior.* ſub cinerib. coctar. & per ſetaceum traiectar. ℥ j. *ſacchari albi* ℔ j.

Coq. ad Electuarij conſiſtentiam. Sub finem addendo *conſ. roſar.* Vnc. j. *tormentillæ* Vnc. ß. Miſce.

Non tamen his potionibus ſolis fidendum, & reliqua topica medicamenta negligenda ſunt. Id enim ſi fiat, vulneratus in graue periculū incidere poteſt, cuius rei hiſtoria eſt apud Guiliel. Fabricium, *cent. 4. obſeruat.* 85.

CAPVT XII.

De Diæta vulneratorum.

Atque hæc de Cheirurgia & medicamentis ad vulnerum curationem in vniuerſū neceſſariis dicta ſint. Reſtat, vt aliquid de diæta, quæ vulneratis obſeruanda eſt, dicamus. Aer ſit temperatus ſeu tepidus, de quo Celſus, *lib. 5. cap. 26. Locus in quo cubabit, tepidus eſſe debebit.* Frigidus verò vulneribus omnibus valde inimicus eſt. Calidus licet vulneri ſatis commodus eſt: tamen quia corpus calefacit, humores commouet, & ad motum aptos reddit, atque ita facilè fluxionibus, quæ aliàs in vulneribus facilè accidere ſolent, occaſionem præbere poteſt, vulneratis vtilis non eſt, de quo Celſus, *lib. 5. cap.* 26. Opportuniſſimum tempus curationis vernum eſt, aut certè neque feruens, neque frigidum. Siquidem vulnera & nimius calor & nimium frigus infeſtat. Si verò talis natura non detur, arte parandus eſt. Sit etiam aër purus: fœtidus verò & quouis modo inquinatus vitandus. *Diæta vulneratorum.*

Cibum & potum quod attinet, cùm ſanguine caro, & quicquid ad vulneris glutinationem neceſſarium eſt, generetur, tales ſint, è quibus ſanguis bonus & purus generetur, & nullo modo multis excrementis & prauis ſymptomatibus occaſionem præbeat. Cibi ergo ſint boni ſucci & facilis coctionis: vitādi verò cibi praui ſucci, allia, cæpæ, ſuilla caro, piſa; & omnino calidis, acribus, mordacibus, & mali ſucci cibis abſtinendum. Sumantur etiam cibi ea quantitate, qua poſſint à natura coqui, & quæ moderatam ſanguinis quantitatem ſuppeditant. Si enim copioſior ſanguis generatur, materiam fluxioni, inflammationi, & aliis ſymptomatibus ſuppeditat. Et quidem ea quantitate cibus adſumendus, vt ſanguinis non tantum ad partem vulneratam confluat, quantum tempore ſanitatis fluere conſueuit; cùm pars vulnerata imbecillior reddita, tantam ſanguinis copiam, quàm ante, conficere & ſibi aſſimilare non poſſit; vnde vel inflammatio, vel excrementorum copia generabitur, vulnuſque nimis humectabitur. Cibi etiam ita comparati ſint, vt humorum fluxionem potius cohibeant, quàm excitent, & omnino tales eſſe debent, vt ſi quod vitium ſit in humoribus, illud corrigant potius, quàm augeant. Et ſi quid mali accidat vulneri, vt illi aduerſetur cibus, danda opera. Non tamen in omnibus vulneribus eadem forma victus conuenit. Nam ſi vulnus ſit in parte carnoſa, & nullum adſit inflammationis periculum, plenior cibi offerri poteſt; at in partibus neruoſis, & vbi inflammationis periculum imminet, tenuior victus præſcribendus, vt minor ſanguinis copia ad partem vulneratam affluat, & inflammationi materia ſubtrahatur. Et quidem quò maius periculum in vulnere adeſt, eò victus ſit tenuior: vbi verò periculum minuitur, paulatim ad pleniorem adſcendere licet. Quanquam ergo Hippocrates, *libr. de affect.* ſcribit: *vulneratos fame affligito*: id nō ſimpliciter accipiendum, ſed ſemper ad periculum, inprimis inflammationis, coniunctum attendendum *Cibum*

dum

dum,& quò id maius vel minus,eò tenuior vel plenior victus præſcribendus, vt ex eodem Hippocrate, *libr. de fractur. comm.* 1. *text.* 44. & *comm.* 3. *t.* 12. & Galeno, *in comm. ibid.* videre eſt. Dandum tamen hîc etiam eſt aliquid ætati, tempori, regioni, conſuetudini, temperaturæ, ſecundum *aph.* 17. *ſect.* 1.

Potum quod attinet, in noſtris regionibus ſatis commodè bibitur cereuiſia, potus pura ex hordeo, vel tritico paratus; quæ nunc tenuior, nunc craſſior, pro vulneris conditione eligenda. Vinum, in vulneribus periculoſis, & vbi inflammationis periculum imminet, locum non habet; cùm humorum, ob tenuitatem & caliditatem, ſit vehiculum. Ideoque Hippocrates, *lib. de vlcerib. t.* 1. ſcribit: *Medicus cibus & aqua potio, quàm maximè omnibus vulneribus, magis tamen recentibus quàm vetuſtis confert, tum ſicubi in vulnere inflammatio adeſt, aut metuitur, aut vbi periculum eſt, ne quid vitietur, vel cùm articuli vulnera inflammatione tentantur, aut vbi conuulſionis metus impendet, & venter vulnus accepit.* Itaque adſuetis, & vbi cereuiſiæ copia nón eſt, vel aqua ſimplex exhibenda, vel medicata, *ſucco granatorum, ſemine coriandri, cortic. citri*, vel *aqua hordei*, aut è toto citro deſtillata. Vbi inflammationis periculum tranſiit, vinum ὀλιγοφόρον exhiberi poterit. In grauioribus vulneribus medicati potus ex herbis vulnerariis parari poſſunt.

Motum & quietem quod concernit, quies vulneratis conuenit, & præcipuè parti vulneratæ. Motus enim humores commouet, & ad fluxum aptos reddit, & membri vulnerati motus dolorem in eo concitat. Ambulare tamen leniter, ſi crura ſalua ſint, non nocet de quo Celſus, *lib.* 5. *cap.* 26. *Optimum etiam medicamentum quies eſt. Mouere & ambulare, niſi ſanis alienum eſt: minus tamen his eſt periculoſum, qui in capite, vel brachiis, quàm qui in inferioribus partibus vulnerati ſunt. Minimeque ambulatio conuenit, femore, aut crure, aut pede laborantibus.*

Motus quoque animi nimii ſunt vitandi, & inprimis ira. Ideoque ii, qui ægrum & iram concitare poſſint, nec admittendi, nec eorum faciẽda mentio, ſed potius ad moderatam lætitiam ac animi tranquillitatem æger diſponendus. Venus, ſi quid aliud, vulneratis noxia. Vigiliæ immodicæ nocent; cùm humores accendant, & cõmoueant. Aluus ſit aperta, & ſi ſubſtiterit, clyſteribus lenibus laxanda.

CAPVT XIII.

De prohibenda ad partem vulneratam fluxione.

ATque hæc de generali vulnerum curatione dicta ſint; quæ tamen interdum ſecundum ſubiectorum varietatem, partis vulneratæ naturam, & morborum ac ſymptomatum ſuperuenientium rationem varianda eſt de quo iam dicemus.

Et primò quidem ſæpe accidit, vt corpus, quod vulneratum eſt, non exactè ſanum ſit; ſed vel plethoricum & cacochymicum, & proinde metuendum ne vel ſanguis abundet, vel humores vitioſi in corpore tumulati occaſione vulneris ad partem affectam ruant, & varia mala excitent. Danda ergo diligens opera, vt affluxus humorum ad partem vulneratam præcaueatur. Præcauetur autem fluxio primò, ſi omnes cauſſę quę fluxionem excitare poſſunt præcaueantur; & proinde omnia, quæ partem vulneratam p.n. calefacere, in ea dolorem excitare, aut laxam & ad fluxum intercipiendam aptam reddere poſſunt, humores item calefacere, fundere, & ad motum faciles reddere queunt, tollendæ. Diætæ quoque ea ratio obſeruanda, ne vllo modo nimis copioſum ſanguinem, vel prauos humores generet.

Deinde partis imbecillitati ſuccurrendum roborantibus; dolor, ſi is adſit, mitigandus; ſi calor alterandus; & tandem ſanguinis copia imminuenda, ac vitioſi humores euacuandi. Id quod venæ ſectione, vel purgatione perfici poteſt.

Itaque ſi ſanguis in corpore abundet, vt metuendus ſit eius ad vulnus defluxus, ſanguinem, niſi antea multùm fluxerit, mittere vtile eſt; de quo Celſus, *lib.* 5. *cap.* 26. *Medicus*, inquit, *debet mittere ſanguinem ad ſiccitatem mouendam.* Et: *Fluat ergo ſanguis multus ad ſiccitatem abundantiorem; ſed niſi fluxit, quantum ſatis, ſecetur vena, ſi vires venaſ. ctionem ferant.* Idque inprimis faciendum in vulneribus magnis, in quibus ob dolorem ſãguinis affluxus metuitur: vbi etiam ſanguis mittendus; etiamſi in corpore adeò non abundet. Vnde Hippocrates, *in lib. de articulis*, in coſtæ colliſione ſanguinem è cubito detrahit; vbi Galenus, *in comment.* addit: *Etiamſi in corpore ſanguis non redundet, in huiuſmodi plagis ad venaſectionem deueniendum eſt.* Et *lib.* 2. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* ad capitis dolorem ex ictu maximè venæſectionem cõmendat. *Venæſectio.*

Vt autem venæſectio non ſolùm euacuationem, ſed & Reuulſionem præſtet, in longinqua & contraria parte vena aperienda, vt alibi de Reuulſione dictum. Faciendum autem hoc citiſſimè, & primo ſtatim die, & quidem antequam vllum medicamentum adhibeatur, vt ſanguinis ad partem vulneratam affluxus præcaueatur.

Emittendus autem ſanguis pro abundantia eius & virium ratione. Itaque ſi antea multum ſanguinis effluxerit, omittenda venæſectio. Quod ſi verò parum vel nihil ſanguinis effluxerit, ſanguis emittendus, ſemper tamen pro virium ratione: quas definiunt ætas, habitus corporis, anni tempus, & alia, de quibus ſuo loco dictum.

Si verò humores vitioſi in corpore abundent, purgatione opus eſt. Nam cùm eò feliciùs & citiùs vulnus ſanetur, quò pars magis ſana & benè conſtituta eſt; & mala partis vulneratæ conſtitutio ſanationem impediat: omnino danda opera, ne vitioſi humores ad partem affectam confluant. Itaque cùm vulneris occaſione facilè fieri poſſit, vt ad partem affectam confluant, ſi in corpore reperiantur, ſtatim euacuandi ſunt. Idque faciendum in magnis vulneribus, & vbi metuendum, ne ob dolorem praui humores ad partem vulneratam ruant, vt & in iis vulneribus, vbi ſectio & dilatatio facienda, & os abradendum eſt, & omnino in omnibus, vbi dolor eſt vehementior. Praua verò vulnera & dolore carentia etiam ſine purgatione ſaneſcunt. Si tamen aluus ſit adſtricta, clyſtere laxanda eſt. *Purgatio.*

Equidem nonnulli ſunt, qui purgationes in vulneribus abhorrent, & metuunt, ne humores ab iis agitati ad partem vulneratam magis confluant. Verùm admittunt eas Hippocrates, *lib. de affectionib. de fracturis, t.* 48. *comm.* 3. & Galenus; 4. *meth. med. cap.* 4. & 6. Et ratio id ſuadet. Si enim calidi & tenues ac biliosi humores in corpore abundent, ſanguinem ad motum aptum reddunt, & facilè ex dolore & vigiliis incaleſcunt, atque inflammantur, & febri occaſionem præbent. *An vulnerati ſint purgandi.*

Etſi verò omnes humores vitioſi, qui in corpore abundant, euacuandi ſunt, tamen, vt diximus, inprimis calidi & bilioſi ac ſeroſi, qui ad fluxum magis apti ſunt, & ad inflammationes ac eryſipelata generanda faciunt; & febres facilè excitant. Statim autem inprincipio inſtituenda eſt purgatio; antequam nimium affluxus concitetur, & febris accedat. Si verò febris iam acceſſerit, purgatio non commodè, aut certè cum periculo inſtituitur.

Ac

Ac proinde in vulneribus ad purgandũ vtiliſſimè adhibentur *manna, ſirupus roſ. ſolut. rhabarbarum, fol. ſenæ*, & ex compoſitis, *tryp: era Perſica, el. de pſyllio, roſarum Meſue*. A calidiſſimis vero medicamentis purgantibus adſtinendum, ne fluxus humorũ concitetur, & partem vulneratam ad inflammationem diſponant. Qua ratione autem purgatio rectè inſtituenda ſit, alibi dictum.

CAPVT XIV.

De Venarum & arteriarum vulneribus, & de hæmorrhagia in vulneribus ſiſtenda.

PArtes ipſas vulneratas quod attinet, ſæpe ob eas aliquid peculiare in curatione vulnerũ agendũ. Quomodo priuatarum partium vulnerum curatio rectè inſtituenda ſit, ſuis locis, quę poſtea allegabimus, dictum. In genere venarum, arteriarũ, neruorum, ac partium neruoſarum vulnera peculiarem curationem requirunt.

Hæmorrhagia vulnerũ. Et primò quidem venarum & arteriarum maiorũ vulnera hoc peculiare habent, quod inſignis hæmorrhagia eas comitatur, quæ animi deliquiũ, & alia ſymptomata excitare poteſt. Fluit autem ſanguis vel ex venis, vel arteriis, & quidẽ nunc maioribus, nunc minoribus, & vel ex vna vel ex pluribus. Et licet prima hęmorrhagiæ cauſſa ſit vulnus vaſi inflictum: tamen non rarò accidit, vt ſanguis aliquandiu ſiſtatur, poſtea tamen ſubitò iterum erũpat, quod præcipuè accidit ex animi commotione & ira. Quò pertinet & aduerſarij, à quo vulnus inflictũ eſt, præſentia; qua de cauſſa aliquoties ſanguinem, qui iã ſubſtiterat, iterum fluere incepiſſe compertum eſt. Ac memini, cùm frater fratrem vulneraſſet, & ad vulneratum alter, dũ vulnus deligaretur, accederet, (etſi iam reconciliati eſſent) ſubitò ſanguinẽ, procul dubio ob occultam animi commotionem, erupiſſe; cùm verò aditu poſtea prohiberetur, ſubſtitiſſe.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Cùm autẽ ſãguis fluat vel ex venis, vel ex arteriis, qui ex venis profluit, craſſior eſt, nigrior, obſcurior, & minùs calidus, ac ſine maiore impetu & pulſu æqualiter effluit, ac minùs vires deiicit, cęteris paribus. Qui autẽ ex arteriis prouenit, cũ impetu exſilit potius, quàm fluit, aut calidior, feruens, tẽuis, magis flauus, ſpumoſus, nec citra pulſus inſignẽ mutationẽ, ac viriũ imbecillitatẽ & deiectionem funditur. Si maius vas ſit apertum, maiore copia & impetu ſanguis effluit; minore, ſi minus vas ſit vulneratum. Quæ autem venas vel arteria, & an vna vel plures ſint vulneratæ, ex Anatomicis cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Hæmorrhagia nimia in vulneribus valdè periculoſa eſt. Sanguis enim vitæ theſaurus eſt, & cùm ſpiritus vitales euocentur, inde pulſus imbecillitatẽ, paruitatẽ, frequentiam, & inæqualitatem, & nõnunquã intermiſſionem, animi deliquiũ, ſyncopen, partium extremarum refrigerationem & ſudores, conuulſionem, ſingultum, deliria, & tandem mortẽ ipſam affert. Vnde Hippocrates, 5. *aph.* 3. ait: *Ex copioſo ſanguinis fluxu conuulſio aut ſingultus accidens, malum*. Et 7. *aph.* 9. *Ex ſanguinis profluuio delirium, aut etiã conuulſio, malum.* Et quidem periculoſius eſt, ſi delirio conuulſio coniungatur, quàm ſi ſolùm delirium adſit.

2. Inprimis verò id præſtat ſanguinis arterioſi effuſio; vtpote cùm quo caloris influentis plurimũ, & ſpiritus vitales, qui ad vitam conſeruandam maximè ſunt neceſſarii, effunduntur ac diſſipantur.

3. Præterea & ob id periculoſiora ſunt arteriarũ, quàm venarum, vulnera, quia difficiliùs ſanantur & conſolidantur, propter ipſarum duritiem, motum perpetuum, ac ſanguinis arterioſi impetum.

4. Longè etiam periculoſiora ſunt arteriæ vulnera, maioremq; & curatu difficiliorem hæmorrhagiã afferunt, quæ ſecundùm arteriæ longitudinem, aut tranſuerſim vel obliquè inflicta ſunt, quàm quibus tota arteria diſciſſa eſt, vt ipſa experientia teſtatur; ita quidẽ, vt Medici ſuadeant, ſi hæmorrhagia ſiſti nõ poſſit, & arteria tota non ſit diſſecta, vt tota per tranſuerſum diſcindatur. Etenim ſi arteria tota per tranſuerſum ſit diſciſſa, in ſe cõtrahitur, eiuſq; orificia conniuent, & propterea faciliùs coaleſcunt, & à carne circũiacente faciliùs teguntur & occludũtur, neq; dũ arteria dilatatur, vulnus ita diſtrahitur. Si verò arteria ſecundum longitudinẽ, vel obliquè, aut etiã non tota diſciſſa ſit, cùm aſſiduo dilatationis ac contractionis motu mouentur, hoc motu, & inprimis diſtenſione, vulnus magis dilatatur, & in qualibet diaſtole hiat, vnde ſanguis cum impetu effunditur & exſilit.

Curatio.

Vt in omni hæmorrhagia nimis, ita etiam in ea, quæ fit ex vulnere, duplex indicatio occurrit, vna, quam ipſa vaſa vulnerata ſuggerunt, quæ vnionem & glutinationẽ poſtulant; alteram, quã hæmorrhagiã ſuggerit, quæ ſi nimia ſit, & vires deiiciat, vt ſiſtatur, etiã antequam vaſa occludantur, & vniantur, poſtulat. Cùm enim ad vaſorũ vnionẽ temporis ſpatiũ aliquod requiratur, atque interim æger de vita periclitari poſſit, ſtatim ſanguis ſiſtendus eſt. *Curatio.*

Vt ergo ſanguis, etſi vulnus vaſis nondum coaluerit, fluxus prohibeatur, omnia ea præſtãda ſunt, quæ eius motũ impedire ac inhibere poſſunt. Impeditur ſanguinis fluxus, ſi conuenientibus remediis & deligatione orificium vulneris occludatur. Quo modo ſi ſanguis cohiberi non poſſit, & per vulnus etiã quocunque modo clauſum perrumpat, ob ſanguinis maiorẽ impetum omnia ea remouenda, quæ ſanguinis impetum conciliare poſſunt, qualia ſunt, ſanguinis nimia copia expultricẽ irritans, ira, potus vini, humoros calidi & tenues efferueſcentes, motus; ſicut & arteriæ, ſi tota diſciſſa non ſit, motus; membri ſitus decliuis, & ſimilia; quò pertinet etiam dolor & calor in parte, qui ſanguinem attrahit; & ſanguis ad partem vulneratam impetuoſè ruens aliò auertendus.

Primùm ergo, ut vulneris orificium occludatur, dãda opera. Fit autem hoc duobus modis, vel labiorum vaſis vulnerati cõiunctione, vel orificii obſtructione. Labia vulneris cõiunguntur vel digitis orificiũ vulneris tamdiu cõprimendo, quouſque ſanguis grumeſcit, & ita ipſe vaſis orificiũ obſtruit, ac ora vaſis conniueant & ſubſideãt, vel faſciis orificia in vicẽ adducenda. Verùm rarò tã diu digitũ in vulnere detinere licet, donec ſanguinis grumus cõcretus orificiũ obſtruat; neq; id locum habet in arteriis vulneratis, cùm arterioſus ſanguis ob tenuitatem, caliditatem, & arteriæ motum difficulter in orificio vulneris concreſcat. Neque etiam venæ, ſi ſint profundiores, facilè faſciis conſtringi, vel eorũ orificia digitis cõprimi poſſunt. Tutiſſimum ergò eſt, operã dare, vt orificiũ vaſis ſanguinem fundentis obſtruatur. Id verò vt artificioſè fiat, digito orificium vulneris occludatur, quantum fieri poteſt; aut ſi ipſum orificium vaſis digitis attingi nõ poſſit, ramus ſanguinẽ fundens, quã ad vulnus tendit, proximè digi-

ro arctè comprimendus,& vulnus ab omni humiditate mundandũ,hincq; ſtatim medicamentum ſãguinem ſiſtens imponendum. Quod vt recte fiat,nõ temerè (qua in re à Cheirurgis nõ rarò peccari vidi) vulnus magna medicamentorum adſtringentium mole ſaltem obruendum,ſed danda opera,vt ipſum orificium ſtatim & arctè obturetur. Hoc enim niſi fiat,etſi magna moles huiuſmodi medicamentorum imponatur:tamen ſi orificium vaſis non ſit obturatũ & obſtructum,per id ſanguis erumpit ,& reliquum illum apparatum omnem eludit. Ad ſanguinem autẽ hoc modo ſiſtendum vix quicquam cõmodius eſt, vt quotidiana teſtatur experientia , quàm fungus ille exſiccatus,quem crepitum lupi appellant , qui paſſim in vineis creſcit. Cùm enim naturæ ſit ſicciſſimæ,& ſanguinẽ effluentem ,quod humida faciũt, quæ propterea ad ſiſtendum ſanguinem parum vtilia ſunt,nõ admittat,vt in vaſe ſubſiſtat & hæreat, facit. Imprimis verò vtiliſſimus hic eſt,ſi prius filo cõſtringatur , & onere impoſito vel torculari in ſe comprimatur & cogatur. Ita enim poſtea vbi vulneri imponitur,ſeſe dilatat iterum,& orificium vulneris obſtruit.

...ia.

Si tamẽ huic ſoli fidere nõ libeat,pulueres adſtrictorii vulneri priùs inſpergi poſsũt. Galenus hoc medicamẽtũ ad ſiſtendũ ſanguinẽ p҄ reliquis cõmendat,& omniũ,quæ nouerit ,optimũ eſſe,& mirari ſe ſcribit, 5. *meth.med.cap.*4. ſi cui melius inuenire contingat:

♃.*thuris* part.j.*aloës* part.jß.

F.Puluis; huius q.ſ.miſce cũ *albumine oui* ad mellis cõſiſtentiã. Miſturam hãc molliſſimis *pilis leporis* excipe,eãque vaſi & toti vulneri impone. Poſtea cõuueniente modo faſcia vulnus obliga,& tertio demũ die ſolue. Vbi medicamentũ adhuc vulneri adhæret, aliud adhuc ſuperponito. Sin prius ſua ſpõte linamentum decidat,radicem vaſis digito blandè comprimens,vt ſcilicet nihil confluat,hoc quidem ſuſpenſa manu adimito,alterũque imponito. Quouſq; enim Medicamentũ è ſanguine fuerit remollitum, nõ probè ſedata fluxio eſt. Vide Galenũ, *loco allegato.*

Sunt tamen & alii pulueres etiam vtiles:

Vt ♃.*boli Armen.ſang.dracon.thuris,aloës ſuccotrina*,part.æqual F.puluis.

Guil.Fabricius ſæpe hunc feliciter vſurpauit.

♃.*farina volatilis* , Vnc.iij.*ſang.dracon.thuris ana* Vnc. ß. *boli Oriental. terra ſigill ana* Drach. ij. *gypſi* Drach.vj.*ranar.aquatil.præparat.*Vnc.j.*muſci cranei human.* Vnc. ß .*pilor.lepor.minutiſſ.inciſor.* Drach. j.*pulu. album.ouor.in* ☉ *diligenter exſiccat.ſpuma maris,ſpongia noua torrefact.ana* Vnc.ß.

Miſc.F.puluis ſubtiliſſimus.

Vel ♃. *muſci pruni ſylueſtr.rad.vrtica,ſerpentaria ana* Vnc.ß.

F.puluis,qui vulneri inſpergatur.

Vel ♃.*vitriol.*pulueriſ.q.ſ.includatur linteolo & vulneri imponatur.

Vel ♃.*aloës,thuris,farina volatilis,telar.aranear.boli Armen.pilor.lepor.ana* Drach.j.F.puluis.

Vel *vrtica mortua* pulueriſetur & vulneri inſpergatur.

Neque ab vſu iſtorum medicamentorum deſiſtẽdum,donec caro,quæ gignitur,circa vas ſit producta,vt eius orificium claudat. Hoc enim niſi fiat ,ſẽper adhuc hæmorrhagia metuenda eſt.

...con-...mor-...,Ma-

Cæſar Magatus , *libr.*1.*cap.* 63. miros effectus præſtare hanc cum *albuminibus ouorum* ſubactis permixtam aquam.

♃.*ſucci plantag.vua acerba,cydonior.granatorum acidorum , aceti ex vino nigro,ana* ℔j.*ſucci expreſſi ex ſtercore aſinino recenti* ℔j.*album.ouor. ſubaſt.*num.xxx. *equiſeti,fragaria,piloſella,lingua ſerpentina,Trinitatis,pyrola,vinca peruinca,potentilla , aricula vrſi recenti ana* M j.*rad.recent,cõſolid.maior.*℔j.*cẽtaur.magni* ℔ß.*corticis granator.balauſtior. gallarũ quercus immaturar. gummi Arab.tragacanthi,ſarcocolla,thuris albi gũmoſi ana* Vnc. ß.*rad tormentilla,biſtorta,boli Arm.terra ſigill.ſang.dracon.terra Samia ana* Drach.iij.

Miſce,cõtuſis cõtundendis ,& pulueriſatis pulueriſãdis,poſt triduanã macerationẽ duplici vaſe eliciatur aqua ſecũdũ artẽ. Verùm dubito an aqua hęc deſtillata inſignem vim adſtringendi habeat,cùm ea pars medicamentorum ſimpliciũ,in quibus eſt vis adſtringendi,vix per alembicum adſcendat.

Efficacior eſt aqua ex alumine deſtillata,hoc modo:

Aqua aluminis.

♃.*aluminis optimi* q.v.pulueriſatũ veſicæ bubulæ indito & aquæ calidę in aheno iniicito , vt alumen diſſoluatur. Aquã hãc per alẽbicũ deſtilla,opus tamdiu cõtinuãdo,(nõ vlteriùs) vſque dũ caput mortuũ in fũdo reſideat. Quod de nouo deinde eſt in veſica bubula diſſoluendũ,vſque dũ tota ſubſtantia aluminis in aquam fuerit per deſtillationem conuerſa.

An in hæmorrhagia vulnerum cauſticis vtendũ.

Quod ſi his nõ ſiſtatur ſanguis,cauſtici nõnulli vtuntur:quæ cruſtã inducũt, atque ita eius beneficio vaſis orificiũ claudũt. Verùm modus hic ſatis tutus nõ eſt. Cùm enim quantũ particulæ aduſtũ eſt in cruſtam , tãtùm parti de naturali carne decedat:cùm cruſta decidit,iterũ orificium vaſis nudum & carne deſtitutũ relinquitur,& ſępe noua hęmorrhagia,quę nõ facilè ſupprimi poteſt,excitatur. Ea ex his tutiùs vſurpari poſſunt , quæ vſta vim cauſticã obtinent, nõ vſta vim inſignẽ adſtringendi,vrendi verò paruam habent,quale medicamentũ eſt *vitriolum* crudũ, quod propterea nonnulli crudum in pulverem redactũ vulneribus ad hæmorrhagiã ſiſtendũ inſpergũt ; alij verò in aqua diſſoluũt,& lintea hac madefaciunt,ac vulneri imponũt. Et inprimis chalcanthũ ſeu pulueriſatũ,ſeu in conueniẽti liquore diſſolutũ vtile eſt in vulneribus ; vbi neq; compreſſione neq; fũgo illo,qui crepitus lupi appellatur, vel etiam , ſi opus ſit,vſtione,orificium vaſis claudi poteſt. Chalcanthum autẽ,præcipuè in liquore diſſolutum , & vas ipsũ læsũ penetrat. Cauendũ tamen,ne nerui ,ſi adſint,lædantur. Ideoq; in talia profunda vulnera,ſi adſint nerui,pòtius alia medicamẽta ſanguinem ſiſtendi vim habẽtia,per clyſteres auriculares ,ſeu inſtrumenta idonea iniicienda.

Vitrioli vis in hæmorrhagia.

Interim tamen vtile fuerit & vniuerſalia quam præſidia,quæ ad ſanguinem ſiſtendum faciũt ,adhibere , reuellentia nimirum,intercipientia,& medicamenta quædam interna ſanguinem ſiſtentia.

Venæſectio.

Reuellũt,venęſectio in loco cõtrario inſtituta,quę tãtùm inſtitui debet,hæmorrhagia nõ eſt magna,& vires validæ. Vt tamẽ vires cõſeruẽtur,& expeditior fiat reuulſio , ſanguis non vna vice euacuandus ,ſed pluribus.

Si verò vires venæſectionem non ferant,cucurbitulæ tum ſiccæ tum ſcarificatæ,prout opus,in locis remotis & oppoſitis affigendæ.

Intercipientia

Intercipientia verò adhibẽtur ſanguinem ad partem affluentem repellendi incraſſandi cauſſa,viaſq;, per quas fluit,anguſtiores reddẽdi. Talia applicãda vaſis,per quæ sãguis ad partẽ vulneratam tẽdit, & ita ſupra partem verſus vaſis radicem ,præcipuè, vbi fieri poteſt,locis exterioribus,vbi venæ ſub cute ſaltẽ latẽt,nec multa carne tegũtur ; de quo Hippocrates, 5.*aphor.*23.*Frigido in his vtẽdũ,vnde fluit aut fluxurus ſanguis eſt,non quidẽ eodem loci,ſed ad ea loca, vnde influit,amoto : & ſi quæ partium inflammationes aut deflagrationes ad rubrum ſanguineumvè colorem tẽdunt,recenti eſfloreſcente ſanguine,iiſdem ipſis adhibito.* Parantur autem è medicamentis frigidis & adſtringentibus,*poſca,vino auſtero,aq.roſ plantaginis,quercus, ſolani,farina hordei,pulu.myrtillorum.bolo Armeno,ſãg. draconis,maſtiche,fl.roſ. rubr.balauſtiis ,albumine oui.* E quibus varia parãtur medicamẽta,quorum formulę

ſupra

ſuprà, *part.1.c.3.* inter defenſiua in inflammatione ſunt propoſita. Medicamento impoſito, faſcia, quæ verſus radicem venarum ſtringat, pars deliganda, & ligatura ante tertium vel quartum diem, aut non prius ſoluenda, donec ſangui ſiſtatur. Auicennas, *quarta quarti, tr.2.cap.18.* hoc medicamentum, quod non ſolùm vrendi, ſed & adſtringẽdi & carnem generandi vim habet, proponit.

℞ *chalcanthi, gypſi ſubtiliſſimè pulueriſ. & per ſetaceum cribrati, ana* Drach. xx. *thuris pulueriſ.* Drach. vj. *aloës, glutini ſicci, an.* Drach. viij. *arſenici* Drach. iiij. (mallem hìc *mercurium ſublimatum* ſumere. Cùm multi rerum Chymicarum & metallicarum ignari, ſæpe vbi ſublimatum in genere legitur, & Mercurius ſublimatus intelligendus eſt, ipſi Arſenicum ſubſtituat.) Omnia ſubtiliſſimè puluериſentur, linamento excipiantur, & orificio vaſis imponantur. Nonnulli huic medicamento *ſanguinem draconis* & *hypociſtidem* addunt.

Interna verò medicamenta ſanguinem ſiſtentia ſunt vel frigefacientia & incraſſãtia, vel narcotica. Frigefacientia & incraſſantia parantur è *myrto, roſis, portulaca, lactuca, berberis, ribes, cichorio, cydoniis, granatis, tormentilla, coralliis, bolo Armeno, terra ſigillata,* è quibus pulueres, aquæ, ſirupi, hinc potiones, & electuaria parantur.

Sunt etiam quædam, quæ occulta proprietate ſãguinem ſiſtere dicuntur: quomodo *aqua fragorum* ad hæmorrhagias commendatur. Et *radix pſeudomelanthii* ſub lingua detenta ſanguinem ſiſtit. Nonnulli & *radices cichorii fl. albo* commendant. Alii *iaſpidem* vel *lapidem hæmatitem* in manu tenere præcipiunt.

Stupefacientia non facilè exhibenda, niſi vires conſtent, ne eæ ex profuſione ſanguinis labentes, amplius deiiciantur; ideoque ſi eæ id ferant, granum vnum vel alterum *laudani opiati* exhibendum.

Vt ſanguis autem ſuppreſſus maneat, non parùm facit partis vulneratæ ſitus, qui talis eſſe debet, vt membrum ſurſum ſpectet, ea dolore careat. Nam dolor facilè ſanguinem attrahit, & vt iterum erumpat facit, & ad locum decliuem ſanguis faciliùs fluit.

Si hoc modo ſanguis non ſiſtatur, vinculum vaſi ſanguinem fundenti, inprimis verſus radicem, qua ramus epar vel cor ſpectat, iniiciendum docent, nudandaſque venas vel arterias, ac hamo prehendendas eſſe, mox filo, præſertim ſerico, ligandas, & fortiter ſtringendas, hinc vulnus carne implendum, priuſquam vinculum decidat, præcipiunt. Niſi enim caro prius locum, qui circa vas eſt impleuerit, ipſumque vaſis orificium clauſerit, vinculo decidente facilè iterum hæmorrhagia ſequitur. Verùm hæc faciliùs præcipiuntur, quàm præſtantur & opere perficiuntur. Si vena vel arteria vulnerata ſanguinem fundens tota diſcindi poſſit, ſanguis faciliùs ſiſtitur. Retrahitur enim & in ſe contrahitur vas ex vtraque parte, & à circumiacentibus corporibus eius orificium tegitur ac clauditur.

Verùm tutiſſima & facillima, ſi rectè inſtituatur, ſanguinem ſiſtendi ratio eſt, quæ fit per medicamẽta ſanguinem ſiſtentia, & orificium vaſis claudentia, quæ antea propoſuimus.

Vbi ſanguis ſubſtiterit, ante tertium diem vulnus vix ſoluendum, & ſi vulnus ſoluatur, tamen ſi ſanguinis fluxus adhuc metuatur, non planè tollẽdum medicamentum, ſi à pure & ſanie nondum ſit madidum. Si verò madidum ſit, & ſponte ferè decidat, aliud imponendum, ſi adhuc fluxus ſanguinis metuatur. Qua in re tamen cautè agendum, & altera manu pars vaſis verſus radicem comprimenda, vt ſanguinis fluxus prohibeatur, altera verò manu medicamentum detrahendum, vulnus madidum detergendum, & nouum medicamentum imponendum.

Si verò vaſa interna vulnerata ſint, vt nec ligatura conſtringi, nec medicamentis impoſitis obſtrui & obturari poſſint, medicamenta, ex iis, quæ ſanguinem infrigidandi, incraſſandique vim habent, quæque modò propoſuimus paranda, victuſque ſimilis, vt diximus, præſcribendus.

Vbi verò iam ſanguis ſubſtiterit, & in grumos concreuarit, danda opera, ne putreſcat, ſed diſſoluatur; quod qua ratione præſtandum ſit, dictum eſt *lib.2. part.2. cap.6.* & ſuprà, *part.1. cap.16* quæ ibi videantur. Hoc enim capite ſolùm de hæmorrhagia vulnerum ſiſtenda agere nobis propoſitum eſt.

Diæta.

Diæta. Diæta etiam ita ordinanda, vt ſanguinem ſiſtat; ideoque cibi parandi ex *oryza, amylo, hordeo, pyris, ribes, cydoniis, ſorbis, meſpilis, lactuca, endiuia.* Abſtinendum à vino. Cauendum ab ira, & animi commotione, & motu vehementiore; ideoque aduerſarius, qui ægrum vulnerauit, non admittendus.

CAPVT XV.

De Vulneribus neruorum & tendinum in genere, & de punctura neruorum.

Neruorum vulnera. Deinde & neruorum, tendinum ac ligamentorum vulnera ita comparata ſunt, vt peculiare quid in eorum curatione attendendum veniat. Neruos primò vt & tendines quod attinet, (namque de neruis dicemus, & tendinibus applicari poſſunt) alterius naturæ ſunt quàm caro, ideoque etiã, vt poſteà dicetur, alia quàm caro vulnerata, medimenta requirunt; præterea ſenſum, vt & tendines, exquiſitum habent, & propterea læſi dolores & cõuulſiones pariunt. Sunt autem vulnera neruorum duplicia, punctura, & inciſio, prout inſtrumentum vulnerans punctim vel cæſim vulnus infert.

Signa Diagnoſtica.

Sign. Diagnoſtica. Cognoſcitur autem nerui vulnus primò ex loci vulnerati conſideratione, & ex anatomia, quæ, quibus membris nerui inſerantur, docet. Qua de cauſſa etiam conſiderandum, an vulnus ſit in capitibus muſculorum, an verò in finibus eorundem, an ſupra articulos, vel in ipſis articulis. Si enim in muſculorum capitibus ſit, neruũ; ſi in finibus & propè articulos, tendinem vulneratum eſſe, indicio eſt. Deinde, ex dolore vehementi, qui ſtatim poſt acceptum vulnus ægrum infeſtat, niſi neruus tranſuerſim totus ſit diſſectus. Habent enim nerui exquiſitum ſenſum, & propterea iis punctis ſtatim in parte vulnerata dolor vehemens oritur, & hinc inflammatio; & cerebro in conſenſum tracto ſæpe conuulſiones & deliria excitantur. Tendines verò etſi minùs exquiſito ſenſu prediti ſunt, quia tamen & ipſi ſenſu non carent, itidem iis punctis dolores & hinc conuulſiones excitantur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnia neruorum vulnera periculoſa ſũt, propter ſenſum exquiſitum, quem habent, & conſenſũ cum cerebro. Punctura tamen periculoſior, eſt quàm ſectio, vt poſtea dicetur.

2. Tendinum vulnera minùs periculoſa ſunt, quàm neruorum.

3. Conuulſio,

3. Conuulſio, quæ in vulnus incidit, lethalis eſt. 5. *aporiſ.* 2. Quod de partium neruoſarum vulnerib. intelligendum. Θανάσιμον tamen ſeu lethale, vt Galen. *in comm.* explicat, hîc non id, quod ex neceſſitate & ſemper mortem affert, ſed quod periculoſum eſt, & crebrò modum mortem affert, ſignificat.

4. Quib. ſunt cum vulnerib. (neruorũ puta) tumores conſpicui, ij non admodũ conuelluntur nec inſaniunt. Quib. verò repentè euanuerunt, ſiquidẽ poſtica parte factũ ſit, conuulſiones & tetanus accidunt: ſi verò anteriore, inſania, lateris dolor acutus, empyema dyſenteria, ſi rubicundi fuerint tumores. 5. *aph.* 65.

5. Imò aphoriſ. 66 *ſect.* 5 ſupra de vulneribus in genere allegatus, hîc inprimis locum habet: *Si magnis & prauis exiſtentibus vulneribus tumor non conſpiciatur, ingens malum.* In nullo enim vulnerum genere faciliùs excitantur inflammationes, quàm in vulneribus neruorum. Ideóque ſi adſit fluxionis cauſſa & occaſio, nec tamen tumor ſuperueniat, materiam vel à medicamentis repellentibus aliò pelli, & in penitiorib. partib. detineri, vel à natura aliò trudi indicio eſt.

6. Sæpe tamen nulli tumores in eiuſmodi vulnerib. apparent, ſi nimirum Medicus omnes fluxionis cauſſas adimat, aut natura ipſa impetũ humoris ſedet. Et omnino bene ſperandũ eſt, ſi vſque ad ſeptimũ nihil mali ſuperueniat. Signum enim eſt, naturam humorum motum & exagitationem ſedaſſe. De quo Gal. 2. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 2. *Si vſque ad quintum vel ſeptimum morbi diem nec phlegmone tentetur vacetq; prorſus dolore, nullam ſentiat tenſionem; in poſterum tutus erit.*

7. Nerui vulnerati putredinem quoque facilè concipiunt; cùm calorem maximè debilem habeant, & ſiccæ naturæ ſint, & ab humidis facilè lædantur; vnde aqua & oleum neruis inimica ſunt. Neq; iſta putredo & corruptio ſaltẽ in parte vulnerata continetur, ſed & partib. vicinis, imò remotioribus communicatur. Vnde vulnerata manu aut digito in brachio & humero; vulnerato crure, in femore non ſolùm dolores, ſed & abſceſſus fieri ſolent, neq; ſaltẽ vni lateri, ſed & oppoſito malũ communicatur. Imò in toto corpore humores corrũpuntur, vnde febres, laterum dolores, & dyſenteriæ excitari ſolent. Et quod hoc loco non prætereundũ, non ſemper inflãmationis aut putredinis adſunt indicia; imò nec dolores vehementes adsũt, ſed ſæpe latenter & ſubitò conuulſio inuadit. Materia enim vitioſa ſubtilis & praua latenter per neruos ad cerebrum defertur, vt in epilepſia id fieri videmus, à partib. extremis aura venenata ſine inſigni dolore in partib. per quas trãſit, adſcendente. Cuius rei multa exẽpla occurrunt, vt vulnerati, ſine dolore & inflãmatione, ſubitò cõuulſione correpti interierint. Itaque in neruorũ vulnerib. etſi inflammatio nulla adſit, tamen non fidendum, ſed curatio diligenter inſtituenda.

Curatio.

De neruorum vulneratorum curatione diligenter agit Gal. 6. *meth. med. c.* 2. In omni verò neruorũ vulnere, cùm dolor & inflammatio facilè immineat, danda opera, vt dolor leniatur, & inflammatio prohibeatur. Ideoque ſi opus ſit, & ſanguinis miſſione, & acrium ac tenuium humorum expurgatione eorũ affluxus ad partem affectam inhibendus. Ipſum verò vulnus, vt excrementa liberè effluere poſſint, apertum ſeruãdũ. Potiſſima enim in vulnerib. neruorum doloris cauſſa eſt materia excremẽtitia concluſa, quæ diutius retẽta quantitatem prauam acquirit, neruoſque vellicat & putrefacit. Itaq; medicamẽta, quæ ἔναιμα dicuntur, & vulneribus cruẽtis ac partiũ carnoſarũ conueniunt, & citò vulnus claudunt, hîc non conueniunt. Non conueniũt quoque aqua & frigida; cùm vt Hippocrates, 5. *aph.* 18. ſcribit, *frigidum ſit inimicum oſſibus, dentibus, neruis, cerebro, dorſali medullæ; calidum verò amicum.* Imò nec alia medicamenta actu frigida neruis vulneratis admouenda. Cùm enim nerui partes ſint exangues, pauco innato calore præditi, & exquiſitiſſimo ſenſu donati, frigido, quod eſt mordax & dolorificum, vt Hippocrates, 5. *aph.* 18. ſcribit, facillime offenduntur; vt etiam Galenus, 6. *meth. med. cap.* 3. docet. Sed nec tepida ſatis commoda ſunt. De quo Galenus, 6. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 2. *Oleum, quod fouemus, ſatis calens eſto, ne talem vulneratam partem offendat. Sicut enim frigidum huiuſmodi affectibus eſt maximè contrarium: ſic tepens non omnino vtile.* Et poſt: *Propter quod & ego fomentum ex oleo calente ſatis vſurpare malui, tepidum ſemper vitans; hoc autẽ magis frigidum.* Si tamẽ neruus ſit detectus, Galen. tepida magis, quàm valde calida adhibet, 6. *meth. med. cap.* 3.

Etſi verò ad dolorem leniendum calidum humidum ſit vtiliſſimum: quia tamen ſub humectantib. nerui facilè putreſcunt, neruorum vulnerib. accommodatiſſima medicamenta ſunt, quæ in actiuis ſunt temperata, aut nonnihil ad calidum accedunt, in paſſiuis verò ſiccant; & partium tenuium, quæ calorẽ neruorum debilem roborent, excrementa abſumãt, & exſiccent. De quo Gal. 6. *meth. med. cap.* 2. *Facultas medicamentorum neruorum vulneratorum tum tenuis eſſe debet, tum modicè excalfaciens, & quæ ſiccare citra dolorem poſſit; cùm ſola hæc trahere ex profundo ſaniem, neque contracta neque demorſa particula poſſit.* Et poſt: *Nerui vulnerati medicamenta poſtulant, quæ tepidum calorem excitent, & valenter ſiccent, & quæ ex ſubſtantia ſua natura & trahendi vim habeant, & tenuium ſint partium.* Idem docet 3. *de compoſ. med. ſec. gen. c.* 2. Et talia medicamẽta etiam hoc habẽt beneficij, vt licet facultate ſiccãdi ſint prædita, orificium tamen vulneris non conglutinẽt; cũ & vim attractricẽ habeant, & adſtrictoria deſtituantur. Naturę tamẽ vulnerati habenda eſt ratio, & mollioribus corporibus debiliora, duris fortiora ſunt adhibenda. Habenda quoq; eſt ratio materiæ exſiccãdę, & pro copia humiditatis conuenienter ſiccantia eligenda. Nam vt Gal. *proximè alleg. loco* 3. *de compoſ. med. ſec. loca, c.* 2. ait, copioſa humiditate auctum inſigniter exſiccante, paruâ, modicè hoc faciente, quemadmodum multâ, admodum reſiccante, non tamen extremè neque in ſummo exſiccari deſiderat. Siccitati enim quãtitatẽ humiditatis copia reſpondere cõuenit. Si quæ etiã ſint ex medicamentis exſiccantib. & tenuium partium ad vulnera neruorum vtilia, quæ adiunctã habent inſignem caliditatem & acrimoniã mordacẽ, ac propterea dolorem facilè ac fluxiones excitare queunt, qualia ſunt balſama deſtillata, ſpiritus, olea: eorum caliditas & acrimonia, niſi ſpontè ſtatim euaneſcat, id quod in ſpiritu vini accidit, aliorum permiſtione temperanda & mitiganda.

Medicamenta autem talia neruis vulneratis vtilia proponit Galenus, 6. *meth. cap. c.* 2. *&* 3. & *de compoſ. med. ſec. gen. c.* 3. 4. *&* 7. & proponentur etiam mox *de neruorum punctura.*

Vt verò dolor leniatur, partis temperies ſeruetur, & affluxus humorũ ac inflammatio prohibeatur, nõ ſolùm conuenientia medicamenta parti affectæ imponenda, de quibus mox dicetur, ſed & partes à vulnere vſq; ad principiũ neruorũ, intermedię oleo calente ſunt inungendæ & fouendæ; *ol. lumbricorum* ſcilicet, *liliorum alborum, vulpino, coſtino, de caſtoreo,* & ſimibus: Id quod Gal. 6. *method. c.* 3. præcipit, & propterea ſi neruus ſit ex iis, qui in collo prodeunt, brachium à vulnere vſque ad axillas & collum inungendum. Si verò neruus ſit ex iis, qui in crure habentur, bubones & inguina inungenda, adſcendum

dendumq; per ſpinam ad caput & collum.

Verùm cùm prognoſtica, vt & medicamentorum iſtorum vſus non nihil variet, ſi neruus pūctim vel cæſim vulneratus ſit, de punctura & inciſione neruorum in ſpecie dicemus, è quibus quæ in genere de curatione vulnerum neruorum dicenda videbantur, clariùs patebunt.

De Neruorum punctura.

Punctura neruorum.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Cognoſcitur autem neruum punctim vulneratū eſſe ex ipſo teli genere & vulneris conditione, ſi nimirum id anguſtum ſit, nihilominus ſtatim grauis dolor ſubſequatur, atq; hinc pulſatio, inflammatio febris, conuulſio: quæ ſymptomata neutiquam accidūt, vbi neruus ex toto præciſus eſt. Nam cùm neruus totus tranſuerſim diſſectus amplius cum cerebro non continuetur, id in conſenſum trahere nequit, atq, ita dolor & cōuulſio excitari nō poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Punctura neruorum inter neruorum vulnera periculoſiſſima eſt. Nam, vt Gal. *art. med. cap* 92. ſcribit, *nerui & tendinis punctura propter ſenſus vehementiam, & quoniam hæc pars principio continuatur, prompta eſt ad neruorum conuulſionem excitandam, ac tunc præſertim, cùm nihil exſpirat, obcæcato cutis vulnere.* Et 6. *meth. medic. cap.* 2. *Vbi punctus eſt neruus, neceſſe eſt dolorem inuadere, quàm reliquis partibus maiorem, tum ex neceſſitate ſuperuenire phlegmone neceſſe eſt.*

2. Eò tamen periculoſior eſt nerui pūctura, quò in corpus impurius & malè diſpoſitum incidit. De quo Gal. *6. de loc. affect. c.* 2. ſcribit: *Quod ſi quis, cui vulnera facilè ſaneſcunt, acu pūgatur, is, etſi citra medicamentum, nudoque membro ad opera conſueta abeat, nihil mali ſentiet: ſi verò cui vulnera difficulter ſanantur, & qui vel plethoricus eſt, vel vitioſis ſuccis premitur, is primò quidem dolebit, poſt etiam tum pulſu particula infeſtabitur, tùm phlegmone.*

3. Si in neruorum puncturis tumor apparet, & poſtea diſpareat & euaneſcit, conuulſionem ac delirium oriuntur, vt antea è 5. *aphor.* 65. dictum.

Curatio.

Curatio.

Quæ in aliarum partium vulneribus omnibus Indicatio communis eſt, id nimirum, quod ſolutum eſt, eſſe vniendum, ea & in neruorū punctura locum habet. Quia tamen, vbi punctus eſt neruus, propter ſenſus, quem habet, acrimoniam, maior, quàm reliquis partibus, dolor accedit, & hinc inflammatio: in neruorū punctura id inprimis Medico agendum, vt dolor præcaueatur & mitigetur, ac inflammatio prohibeatur. Id autem prohibetur, ſi excremēta in vulnere, quæ dolorē afferre poſſūt, non cumulentur. Nō cumulabūtur autem ſi ex toto corpore vitioſi humores ad vulneratū locum non confluant, & ſi quæ in vulnere colligūtur, in eo non retineantur, ſed ſtatim euacuentur. Quod præſtabitur, ſi cutis, vt & carnis, quę neruo incūbit, vulnus ſeruetur, aut ſi vulnus non ſatis pateat, amplius reddatur, & cutis latius duabus ad angulos rectos ſectionibus incidatur, vt per id excrementis, quæcunq; in vulnere generantur, liber exitus pateat.

Itaque in neruorū punctura tria inprimis agenda ſunt: corpus à vitioſis humorib. purgetur, dolor leniatur, excrementis exitus paretur, eáq; tollantur.

Qua ratione corpus vniuerſū purgandū ſit, ſepius dictū. Parti verò vulneratæ medicamenta imponenda, quæ & dolorem mitigent, & saniei exitū parent, inq; alto latentia excrementa foras trahant; & ſi vulnus nimis anguſtū ſit, id vel ſectione decuſſatim facta, ita vt punctura ſit ſectionū centrum; vel turūdis, quæ cutem dilatent, neruum tamen non tangāt, ampliandum.

Ad dolorem tamen leniendum, nec aqua calida, & humida conueniunt; cùm aqua & frigida omnia ſint neruis inimica, & calida ac humida facilè putredinem in neruis excitent, ſed potius vtendū oleo tenuis ſubſtantiæ, vt *lumbricorum.* Vtile etiam fuerit partem circa vulnus oleo calente tenuiſſimarū partium non adſtringente inungere, aut ſi talis copia non detur, oleo lilior. alb. lumbricor. vel chamęmel. anethino, de meliloto. Quod ſi dolor nondū ceſſet, & inflāmatio immineat, commodū fuerit cataplaſma aliquod ad dolorem leniendū imponere paratum è *farina hordei, fabarum, eru, lupinorum, betonica, flor. chamæmeli, oleo bene maturo.* Talia n. cataplaſmata dolorem ſedant, ex ſiccant, & diſcutiunt, putredini reſiſtunt, calorem natiuum fouent ac roborant; & proinde in vulneribus neruorum & tendinum vtiliſſimè adhibentur; & inprimis talia vſurpanda, cùm nerui inflammari & putreſcere incipiunt, & tū cataplaſmata illa cū oxymelite vel lixiuio parāda, ac ea ferè curatio inſtituēda, qualis gāgręnę incipienti conuenit.

Itaque in eo omnes autores conſentiūt, & praxis ipſa atque experientia id docet, in pūcturis neruorū eſſe abſtinendū à frigidis, adſtringentibus, humidis, & vtendum eſſe calidis, ſiccis, tenuem ſubſtantiam habentibus, ſeu vt Gal. ait, eò omne conſilium dirigendum, vt medicamentorū facultas ſit tum tenuis, tum mediocriter excalefaciens, & quæ ſiccare citra dolorem poſſit. Nam ſola hæc trahere ex profundo ſaniem, neque contracta, neque demorſa particula, poſſunt.

Verùm et ſi hoc quidem extra dubiū ſit, medicamenta, quæ puncturis neruorū adhibentur, talem, qualem modò diximus, facultatem, nimirū ſaniem exſiccare & diſcutere, atque ex alto trahere: an tamē præterea nihil agant, nulloque alio fine adhibeatur, de eo dubito. Et vt id faciam, ea quæ ſuprà, *c.* 8. de ſarcoticis dicta ſunt, faciunt. Cùm enim eo loco mōſtrauerim, non abſurdum eſſe ſtatuere, ſarcoticorum medicamentorum eum inprimis eſſe vſum, vt calorem, cuiuſcunque partis roborent, vt natura in carnis generatione eò rectiùs ſuū officium præſtare poſſit: id inprimis in neruis, tendinib. & ligamentis vulneratis neceſſarium eſt. Cùm enim eorum calor longè debilior ſit, quàm partiū carnoſarum, in vulneratis is adhuc magis debilitatur, & proinde alimentū affluens rectè coquere, & ſibi aſſimilare non poſſunt, ac proinde id in ſaniem mutatur, & quò maior eſt debilitas, eò copioſiùs talis ſanies effluit. Præterea cùm neruoſæ partes expuiſitum ſenſum habeant, facilè dolore corripiuntur, cuius occaſio ex reliquo corpore vitioſi humores confluunt. Hinc ſæpe accidit, vt ex articulis vulneratis, inprimis in cubito vel genu, præcipuè ſi accedat inflammatio, nullum pus laudabile generetur, ſed magna ſaniei copia effluat, quam Cheirurgi noſtrates *das glidvvaſſer*, aquam articularem, nominant, atque imperitiores ipſius articuli genuinum humorem eſſe exiſtimant, & propterea eius affluxum, neſcio quibus medicamentis, obſtruere conantur; cùm tamen in omnibus totius corporis articulis non tantum humoris contineatur, quantum vna die è tali vulnere interdum effluit, & fluxus ille nullo modo ſiſti poſſit, niſi parti vulneratæ ſua temperies naturalis reſtituatur. de quo etiam monet Io. Langius, *in præfat. epiſt. med.* & *lib.* 1. *epiſt.* 3.

Talia autem medicamenta, quæ experientia neruorū & tendinū vulneribus, inprimis pūcturis vtilia eſſ docuit, ſunt *oleum* bene maturum, *bimum potius quàm*

quàm recens, lumbricorum, rutaceum, lil. alb. coſtinum, de caſtoreo; terebinthina, (ſola in pueris, fœminis, & qui molliore ſunt corporis habitu, in ſiccioribus verò, cui aliquid *euphorbii* admixtum ſit;) *ammoniacum, galbanum, radix ariſtolochia rot. dictamnus*, & omnes radices amaræ ſine adſtrictione; *propolis*, eodem modo vel ſola vel cum *euphorbio*; loco euphorbij & *ſagapenum* admiſceri poteſt, *oleum deſtillatum terebinthinæ, lacrima abietina, balſama artificialia alia*. Commendat etiam Galenus emplaſtrum, quod paratur ex *cera part.* j *terebinthinæ, picis, ana part. dimid. euphorbij part.* xij; de quo videatur Galenus, *6. meth. medio. cap. 2.* vbi diligenter & prolixe de euphorbij in neruorũ vulneribus vſu agit, quarum ſumma eſt: cùm vſum euphorbij mẽſura nemo cõprehendere poſſit, cùm propter variã euphorbij ętatem, tum propter varias naturas corporum; attendendum eſſe, quale ſit euphorbium, an recens, an vetus, & quã proportione miſcendum. Vetus enim, quod nouo flauidius & pallidius eſt, ſed conſiſtentia durius & ſiccius, minùs efficax eſt, & quamuis ad annum tertium vim aliquã retinet, quarto quinto, aut ſexto iam exſoluitur, & procedente tempore planè elangueſcit. Recens itaque cum *cera* triplo commiſcetur.

Vt ♃. *euphorbii* Vnc. j. *ceræ* Vnc. iij. *olei* Vnc. x. *vel* xij.

Veteraſcens autem copioſiùs admiſcendum, & pars vna ac dimidia adiicienda, vel etiam duæ: trimũ autem vel quadrimum, vel duplicatũm prioris pondus, vel æquale ceræ. Qua in re tamen vſus attendẽdus. Si enim vulneratus ipſe morſum ſenſiſſe dicat, & partes puncturam ambientes calidæ appareant, tum ipſa punctura magis, quàm par eſt, tumida, & ora inflammatione ſubafficiantur: medicamentũ iuſto fortius eſt, & propterea vel olei copioſioris mixtura eius vis remittenda, vel vetuſtius euphorbium ſumendũ. Si contrà eueniat, vis medicamenti adaugenda, vel copioſiore, vel recentiore euphorbio admixto. Quæ enim miſtura triplum ceræ habet, valentiſſima eſt; quæ quintuplum, inualidiſſima; quæ quadruplum, mediocris.

Galenus, vt ex *3. de compoſ. med. ſec. gen. cap. 2.* videre eſt, & alia vſurpanda cenſuit, *ſulphur. vinum, calcem viuam lotam, arſenicum, ſandaracham, pompholyga, ſquamam æris, chalcitidem vſtam*. Sed in his omnibus ſaltem vim ſiccandi ſpectauit, & talia ſolum medicamenta componere voluit, quæ excrementa è vulneribus neruorum euocarent & abſumerent. Verùm mihi, vt antea dictum, probabilius videtur, talia medicamenta eſſe eligenda, quæ calidum natiuum neruorum, quod tùm per ſe, tùm maximè in vulneratis neruis debile eſt, ſimul roborent & augeant.

Itaque recentior ætas longè tutiora medicamẽta tam arte chymica parata, quàm è peregrinis regionibus allata; imò & in noſtris obuia, & quæ citra dolorẽ, quem facilè fortiora illa antiquorum inducunt, officium ſuũ faciunt, quæq; ſeu neruus denudatus, ſeu tectus ſit, tutò applicantur, (cùm in neruo denudato antiqua illa omnia tutò adhiberi nõ poſſint) inuenit, qualia ſunt *balſamum Peruuianum, ol. deſtillatum reſinæ terebinthinæ, & abietinæ, ceræ oleũ* ſeu *balſamũ hyperici, ſpiritus vini, gummi elemi, tacamahaca, carannæ*: quę omnia eã, quam à Galeno, & antiquis propoſita obtinent, corrodẽdi vim nõ habent, & ſimul vim balſamicam, vt Recentiores loquuntur, qua illa deſtituuntur, obtinent, & non ſolùm excrementa abſumunt, & calorẽ natiuũ partis vulneratæ valde roborant, & omnia neruis amica ſunt. Cæſar Magatus, *lib. 2. de vulneribus, cap. 5.* has formulas tradit:

♃. *ammoniaci, opopanac. ſagapeni aq. ardenti ſolutor. propoleos, terebinth. ana* Vnc. ß. *ol. tenuium partium, bimi aut trimi, in quo lumbrici terreſtres bullierint* Vnc. iß.
M. F. Vngu.

Vel ♃. *terebinthinæ claræ, lacrimæ abietinæ an.* Vnc. j. *tacamahacæ* Vnc. ß. *carannæ* Drach. ij. *balſami Peruuiani* Drach. iij. *propoleos* Drach. vj. *ol. noſtri de hyperico* Vnc. j.
M. F. Vngu.

Vel ♃. *ſagapeni, opopanacis, propoleos an.* Vnc. ß. *tacamahacæ* Drach. iij. *ol. ſtillat. terebinth. vel lacrimæ abietinæ* Vnc. j. *ſulphuris ignem non experti* Drach. iß.
M. F. Vngu.

Vel ♃. *tacamahacæ, opopanacis, propoleos, abietinæ lacrimæ ana* Drach. ij *balſami artificialis* Drach. vj.
M. F. Vng.

Vel ♃. *balſami artificialis, ol. noſtri de hyperico ana* Vnc. ß. *aquæ ardentis, aut aquæ balſami* Drach. iij Miſc.

Vel ♃. *diachyl. gummati* Vnc. j. *tacamahacæ, carannæ, ſagapeni, propoleos, reſinæ pini, picis naualis an.* Drach. iij. *balſami arte facti* Vnc. ß. *euphorbij* Scruph. ij.
Miſc. F. Cerotum.

Vel ♃. *fermenti vetuſti* Vnc. iß. *ſtercoris columbini, aut ſulphuris* Drach. j. *aq. ardentis, aq. balſami* q. ſ. vt medicamentũ acquirat mellis conſiſtentiam. Miſc.

Vel ♃. *ol. de terebinthina vel abietina lacrima.* Vnc. j. *ſagapeni, propoleos, an.* Vnc. ß. *euphorbij* Drach. j. Miſc.

Et ſi, quod imponitur, medicamentũ ſi tenuis ſubſtantiæ, ſeu vt Chymici loquũtur, volatile, quod facilè diſſipari poſſit, admiſcẽda *terebinthina gummi elemi*; vel ſuperponendum emplaſtrum *è gummi carannæ, tacamahaca, ol. hyperici* compoſito diſſoluto.

Diæta.

Diætæ quoque ratio habeatur. Aër, in quo æger verſatur, calidior ſit; cùm frigidum neruis ſit inimicum. *5. aph.* 18. Ideoq; etiam neruorum vulnera nõ nimis ſæpe & ſine cauſſa detegenda, & cùm detegũtur, cãdela accenſa, vel vas carbonibus ignitus plenũ in propinquo eſſe debet, & ipſa noua deligatio feſtinãda & citò perficienda. A vino æger abſtineat. Pars affecta leniter & molliter collocanda, & in quiete detinenda. Nã vt Celſus ait, *lib. 5. c. 26.* optimũ etiã medicamentũ quies eſt: moueri & ambulare, niſi ſanis, alienum eſt. Imò riſum in vulneribus partiũ neruoſarũ multum periculi & damni afferre poſſe, teſtantur duæ hiſtoriæ annotatæ à Guiliel. Fabricio, *cent. 1. obſeruat. 23.* Ita & animi affectus vitentur. A Venere, vt nocentiſſima, æger abſtineat, vt vel hiſtoria iuuenis illius apud Guiliel. Fabricium, *cent. 1. obſeru. 22.* docet, qui iam propemodum ſanatus hanc ob cauſſam obiit. *Diæta.*

CAPVT XVI.

De Neruis caſim vulneratis, & Ligamentorum vulneribus.

SI verò neruus vel tẽdo non punctim, ſed cæſim vulneratus ſit, vidẽdum, an ſecundũ longitudinẽ, an verò per tranſuerſum: & quidem neruus vel totus diſſectus, vel ex parte tantùm vulneratus ſit, & quantum cutis ſuperiacentis ſit diuiſum.

Signa Diagnoſtica.

Dolor, ſi neruus ſit cęſim vulneratus, ſed non totus diſſectus, non eſt ita magnus, ac ſi punctim vulneretur. Plerumque tamen etiam ſatis magnus eſt. Si verò neruus totus præciſus ſit, nullus dolor percipitur, ſenſus tamen vel motus partis, in quam neruus inſeritur, aufertur. Si etiam tendo totus diſſectus ſit, motus membri aufertur. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si neruus ſecundum longitudinem ſit vulneratus, conuulſionis metus tantus non eſt, cũ fibræ nõ ita afficiãtur: ſi verò tranſuerſim ſit vulneratus, non tamẽ totus diſciſſus, omnia quidem ea ſymptomata, dolores ſcilicet, inflammationes, conuulſionem, deliria afferre poteſt, quæ nerui punctura: quia à fibris diſſectis iis, quæ non diſſectæ ſunt, noxa communicatur, inde dolores, fluxiones, inflammationes & alia mala; malumque tandem ipſi cerebro communicatur, vnde conuulſiui motus & deliria.

2. Si verò neruus totus diſſectus ſit; æquidem tantum periculum non affert, nec conuulſionis vllus metus eſt: aliud tamen incurabile malũ ſubſequitur, nimirũ partis, in quã neruus inſeritur, debilitas in ſenſu & motu; cũ ſpiritus animalis per neruum ampliùs integrè ad eam partem ferri non poſſit.

3. Si tendo aliquis vulneratus ſit, ſed non totus diſſectus, motus debilitatem in parte, quam mouet, parit: ſi verò totus ſit diſciſſus, partis illius motus planè aboletur & tollitur.

4. Si copioſa ſanies effluat; partis affectæ malè conſtitutæ, inflammatæ, & omnino periclitantis indiciũ eſt. Fluit autem iſta ſanies pro partis affectæ ratione varia, nunc inſtar aquæ ſe habens, nunc ſero lactis ſimilis, nũc alba & lactea quaſi; ex tendinibus craſſior & glutinoſior inſtar albuminis oui; ac memini quidã Studioſo in genu valdè vulnerato quotidie è vulnere materiam oui albumini ſimilem, ſed tamen nõnihil albidiorem & paulò craſſiorem; & omnino tamen qualem Celſus, *lib. 5. c. 26.* deſcribit, & melicerã appellat, quod albo melli ſit ſimilis, ea copia effluxiſſe, vt oui teſta eã vix capere potuiſſet.

Curatio.

Curatio.

Curandi ratio in pleriſque quidem eſt eadem cũ eâ, quæ *c. præcedente* eſt propoſita, quædam tamen peculiariter attendenda. Nerui cæſim vulnerati plerũque nudi & cute denudati ſunt. Danda igitur opera, ne frigido aëri, qui neruis inimicus eſt, exponantur. Ideoq; vt proprio tegumento & ſuperiacente cute tegantur, quantum fieri poteſt, danda opera; & proinde, ſi neruus ſit ſecundum longitudinem vulneratus, faſcia vulneris labia adducenda & coniungenda; ſi verò per tranſuerſum; & neceſſitas id requirat, ſutura adhibenda; diligẽter tamen cauendo, ne, ſi acu fiat ſutura, (quod tamen facilè euitari poteſt, vt ſupra dictũ) neruus ipſe acu tangatur. Si enim ſuendo pũgatur, eadem ſymptomata accidere poſſunt, quæ alias in neruorũ pũctura oriri ſolent. Ita tamen vulnus adducendũ, vt ſaniei liber exitus pateat; quod ſi opus eſt, turunda fieri poteſt; ne ea detenta neruum corrumpat & putrefaciat. Nerui vulnerati quoque fortia illa & mordacia medicamenta ex euphorbio, & ſimilibus, non ferũt. Ideoq; ad talia eorum vulnera Galen. vſus eſt medicamento ex calco viua ſæpius lota cum oleo roſaceo multo miſto, vt & medicamento ex pompholyge, ſi cum largo oleo roſaceo miſceatur. Verùm tutiſſima sũt medicamenta à Recentioribus inuenta, quorum *c. præcedente* facta eſt mentio. Ipſum verò vulnus extra tegi poteſt *emplaſtro diachalciteos* ſeu *diapalma*, vel *neruino*, aut alio conuenientc, Galenus, *lib. 3. de compoſ. medic. ſec. gen. cap. 3.* huiuſmodi emplaſtra proponit; & apud Recentiores etiam plurima exſtant, cuiuſmodi etiam ſupra *cap. 8. de medicamentis vulnerariis*, propoſita ſunt. Vtile eſt & hoc *vnguentum de vermibus* dictum.

℞. *centuarei minor. plantag. minor. cynogloſſæ, piloſellæ, conſolidæ maior. minor. caudæ equinæ, mille folij an.* M j. *vermiũ terreſtriũ* ℔ß. *ol. commun.* ℔j. *Vini aceti* Vnc. iv. Subigantur ſimul, & ita ſeptem diebus fermententur. Deinde illis addatur *ſebi Arietis à pellibus emundati* ℔j. *picis naualis, reſinæ ana quart. vnum, gummi ammoniaci, galbani, opopanacis aceto diſſolutor. ana* Drach. ß.

Simul omnia moderato igne decoquantur, ad vini & aceti conſumtionem, & colentur. Vbi verò perfrixerint, adde *terebinthinæ* Vnc. iß. *thuris maſtich. ſarcocollæ an.* Drach iij. *croci* Drach. ij.

Agitentur ſpatula, vel piſtillo in mortario moueantur, & ſi videbitur, ad conſiſtentiam *cera* addi poteſt.

Et cùm ob caloris naturalis in neruis inopiam, vix bona fieri ſoleat ſuppuratio, ſed potius putredo & humorum corruptio, cataplaſma, quod putredinem inhibet, imponendum, quod & hanc vtilitatem præſtat, vt neruum, cui frigus inimicum eſt, ab externi aëris iniuria tueatur. Vtile eſt & hoc.

℞. *farinæ fabar. hordei, erui, pulu. fl. chamameli, roſ. rubr. an.* q. v. Cum *oxymel. ſ.* & *ol. roſato lumbricato.*

F. Cataplaſma.

Et cùm in neruis tranſuerſim vulneratis, non verò per totum diſſectis, facilè cerebrum per fibras integras in conſenſum trahatur, & conuulſio excitetur, conuulſio, quantum fieri poteſt, præcauenda, iis, quæ hactenus ſunt propoſita, medicamentis, & quæ infra, *c. 23.* proponentur, auertenda; aut ſi id fieri non poſſit, nec medicamenta ſufficiant, neruus totus diſſecandus, vt conuulſio auertatur. Etſi enim pars inde debilitetur, & vel ſtuporem vel motus læſionem patiatur: tamen præſtat hoc incommodum, quàm mortem, pati.

De Ligamentorum vulneribus.

Ligam. vulner.

Ligamenta, cùm ſenſu deſtituuntur, vulnerata nec dolorem nec conuulſionem pariunt, neque per ſe ſuos affectus cerebro cõmunicant. Et inprimis ligamenti, quod ab oſſe ad os tendit, vulnus maximè periculo vacat: quod verò muſculo inſeritur, quia neruos & tendines in conſenſũ trahere valet, ſi rectè nõ curetur, plus periculi afferre poteſt. Quia enim & ipſa ligamenta debilẽ calorẽ habent, nõ facilè vulnera ferũt, ſed proptè multa excrementa cumulãt, quę putredinẽ contrahere, & alia mala excitare poſsũt. Ideoq; ex medicamẽtis ad neruorũ & tẽdinũ vulnera vtilibus maximè ſiccãtia adhibenda: & quidẽ tutò ea vſurpare licet; cũ pars hæc ſenſu deſtituatur, neque ab eorũ acrimonia facilè offendatur. Cũ tamen, vt *capite præced.* dictũ, mihi videatur, talia medicamenta non ſolũ exſiccandi, ſed & partiũ calorem debilem fouendi & roborandi gratia adhiberi: talia ſiccantia vſurpanda, quæ calorem harum partium debilem nullo modo debilitent & diſſipent, ſed potius foueant & roborent.

CAPVT XVII.

De Articulorum vulneribus.

Articul. vulnerat.

NEruorum vulneribus cognata ſunt articulorum vulnera; quæ ſcilicet in cubito, genu, aut articulis digitorum accidunt: quæ ſunt aut cum luxatione, aut ſine ea.

Prognoſtica.

Prognoſt.

1. Sunt autem talia vulnera omnia periculoſa; cũ articuli ad recipiendas fluxiones ſint valdè idonei, vtpote partes excarnes, cauę, & qui mẽbranis ac tẽdinib. mẽbranaceis cõnectuntur, & facilè doloribus tentãtur, vnde inflammationes, vigiliæ, deliria, conuulſiones

uulſiones excitantur; & talia vulnera in vlcera cacoëthe facilè degenerant, vt Galenus, 5. *meth. med. c.* 6. ſcribit.

2. Et periculoſiora adhuc ſunt in parte interna; cùm eo loci grandiora vaſa & nerui contineantur; vnde & hæmorrhagiæ inſignes & conuulſiones facilè excitantur.

3. De iiſdem vulneribus etiam ſcribit Hippocrates, 2. *Prorrhet. Vulnera, quæ in articulis fiunt; ſi penitus abſciſſi nerui ſunt, qui continebant, abſque dubio claudos reddent. Sin dubium eſt, quomodo nerui affecti ſint, ſi quidem ex acuto telo recta plaga eſt, ea transuerſa melior. Quod ſi graue fuerit & retuſum quod vulnus inflixit, nihil ineſt diſcriminis. Sed & vulneris altitudo aliaq; ſigna huiuſmodi conſideranda ſunt. Pus ſi ad articulum accedat, duriorem eum reddi neceſſe eſt. Quod ſi etiam tumores ſimul perſeuerauerint, neceſſe eſt, eum locum in multum tempus durum eſſe, & ſano quoque vlcere tumorem permanere, ſimulq; ea inflecti & extendi, vbi recuruato articulo curatio adhibita eſt. At quibus neruus exciſurus eſſe ſperatur, iis cum maiore fiducia claudicationem prædixeris, idq; tum maximè, ſi quis neruorum inferiorũ exſolutus fuerit. Neruus autem exciſurus his indiciis deprehẽditur, ſi pus album craſſumq; & diuturnum ſub eo effluit, doloreſq; ac inflammationes ad articulum circa initia oriuntur. Quæ etiam contingere ſolent, vbi ôs exciſurum eſt.*

4. Idem *allegato loco* ſic ait: *Quæ in cubitis diſciſſa ſunt præcipuè cum inflammatione, ad ſuppurationem ſectionemque & vſtionem perueniunt.*

5. Vulnera autem hæc periculoſiora fiunt, ſi accedat luxatio. Neque enim ſine vitæ periculo articulus tũ reponi poteſt, ob dolores huiuſmodi vulnera perpetuò comitantes. Ideóq; ſe Medicus prognoſtico munire debet, ne apud vulgũ malè audiat. Aliàs enim ſi articulũ reponat, & is repoſitus maneat, mortẽ affert ægrotãti, videturq; vulgo ad paruum vulnus mors ſecuta. Vbi enim accidit cũ tali vulnere luxatio, diſtractionẽ patiũtur neruoſę partes circa articulos, vnde dolores ſæui & fluxiones fiũt: ſi verò reducatur articulus, rursũ extenduntur eædem partes, atque ita inflammationes & conuulſiones accidere, atq; cerebro cõmunicari neceſſe eſt; ſimulq; ex tot diſtractionibus & extẽſionibus orto affluxu materiæ calor ſuffocatur, & gãgręna ac ſphacelus ſequitur. Quapropter ſi tale vulnus offertur, periculum vitæ adſtantibus exponat Medicus, & febrem futurãque breui conuulſionẽ, ſi reductio fiat, prænunciet. De quo Hippocrates, *lib. de articulis, t.* 74. de oſſe tibiæ verba faciens, ſcribit: *At enim quibuſcunque tibiæ oſſa luxata vulnere facto penitus è pedis articulis eminent, ſiue extra vergant, reponenda non ſũt; ſed permittendum, vt qui velit Medicus ea reponat. Scire enim licet hos, ſi repoſita permanſerint, eſſe morituros: paucorumq; dierum vitam ipſorum futuram. Pauci enim ex ipſis ſunt, qui ſeptem dies pertranſeant. Quæ namq; ipſos perimit, conuulſio eſt. Adde quod euenit etiam, vt & tibia & pes gangræna corripiatur. Hæc ita eſſe euentura, certò ſciendum eſt.* Et de oſſe cubiti, *text.* 76. *ait. Eadem ratio eſt, ſi oſſa quoque cubiti ad articulum manus vlcere facto ſiue in interiorem, ſiue in exteriorem partem manus emineant. Certò enim ſciendum eſt, intra paucos dies ea morte, qua ſuperiùs dictum eſt, eum eſſe moriturum, cui repoſita oſſa permanſerint.* Et de oſſe femoris, *text.* 77. *Si verò os femoris ad genu vulnere facto prolapſum ſit, repoſitum ac ſubſiſtens violentiorem mortẽ maturius afferet, quàm ſuperiùs dicta.* Et poſtea: *Eadem verò ratio eſt de articulis circa gibbum cubiti, & de cubito, & de brachio. Quæcunque enim ex his luxata vulnere facto eminuerint, ea omnia, ſi repoſita fuerint, mortem inducunt.*

6. Articuli tamen minores ſi reducantur, non neceſſariò mortem afferunt, ſed plurimi ſeruantur, de quo Hippocrates, *lib. de articul. t.* 78. *At verò quibus articuli digitorum vel pedis vel manus luxati vulnere facto exierint, non oſſe quidem fracto, ſed in ipſa cohærentia auulſo, iis ſi repoſiti permaneant, conuulſionis quidem periculum impendet, niſi rectè curentur.* Et Galenus, 3. *de fract. t.* 16. *Si verò parui articuli, quemadmodum circa digitos reperiuntur, neque tunc quoque res periculo vacabit, qui tamen, ſi euadant, plerique ob diligentiam magnam in cura adhibitam id conſequuntur.* Et poſtea: *Expectandum tamen eſt, articulos circa digitos, qui reponuntur, abſceſſuros eſſe; plerumque enim ita contingit, ſi vel quæuis inflammatio ſubſit. Quare ſi non propter vulgi imperitiam Medico verenda eſſet accuſatio, nullum penitus reponere oportebat.* Quæ omnia vt Medicus euitet, ægróque mortem non accerſat, repoſitionem articuli non ſuſcipere debet. Si verò non reponet articulũ, inſcitiæ à vulgo arguetur, vtpote qui ægrum claudum vel mancum effecerit. Quapropter & tunc prognoſtico ſe munire debet Medicus.

Curatio.

Curatio horum vulnerum, ſi ſint ſine luxatione, eadem ferè eſt quæ neruorum. Labia nimirum vulneris quidem adducenda ſunt; non tamen penitus, ſi vulnus ſit profundius, vt humoribus, qui facilè colliguntur, effluxus pateat. Et cùm articuli inprimis paucum calorem habeant, optimè ab externi aëris iniuriis defendendi. Quapropter non ſolùm illa vnguenta & emplaſtra, vt in aliis vulneribus, pręſertim neruoſis, vſitata imponenda, ſed & cataplaſmata quorum ſupra, *cap.* 8. facta eſt mentio. V. gr. *Curatio.*

℞. *puluer. rad. althææ*, Vnc. ß. *betonicæ, fl. chamameli meliloti ana* Vnc. j. *farinæ ſem. lini, fœnigræci ana* Vnc. iß. *fabar.* Vnc. j.

F. Cataplaſma.

Affluxus quoque humorum præcauẽdus, & propterea totum corpus diligenter euacuandum, & affluentes humores intercipiendi & auertendi.

Multum quoque refert, vt membrum rectè ſituetur & locetur; vt dolor & affluxus humorum præcaueatur, & membri actio conſeruetur.

Si ergo antica humeri pars vulnerata fuerit, alæ diploma craſſius ſubiiciatur, & aliquo inuoluatur, quod cubitum ſuſtineat, & caput humeri altiùs impellat. Proprio enim pondere deorſum tractum humeri caput facit, vt vulnus tardiùs ſanetur. Si articulo cubiti vulnus inflictum, brachium neque extenſum ſeruandum, neque nimis inflexum, ſed figura media collocandum, quæ angulum obtuſum referat. Qui ſitus vt ſeruetur, & ab ægro aut dormiente, aut non cogitante mutetur, vel deligationibus idoneis, vel etiam inſtrumentis ligneis adaptatis conſeruandus. Carpo in manu vulnerato, vel digitorum articulis, manus ſemiflexa continenda, & digiti non extenſi, ne cicatrice inducta rigida manus permaneat, & cõtracta lędatur. Si femoris articulus ſit vulneratus, ſupinus æger decumbat, & idoneis puluillis ac deligationibus caput iſchij in proprio loco cõtineatur, & dum cicatrix inducitur, mandãdum ægro, vt interdũ huc atque illuc femur moueat, ne cicatrice inducta motus læſio ob eam accidat. Genu vulneratum extenſum rectâ figura locandum, vt claudicatio euitetur.

Si verò cum luxatione ſit vulnus, ſi articulus magnus luxatus eſt, repoſitio omittẽda, & claudicatio ac periculũ ægro prędicendũ, & fluxio omnib. modis auertenda, dolorque mitigandus, membrique is ſitus eligendus, qui ęgro maximè cõmodus & gratus videtur & minimũ doloris affert; modò membrũ nõ dependeat, ne affluxioni occaſio detur. Vulnus verò, vt reliqua vulnera, curandũ; non tamen vt reliqua vulnera deligãdũ. Cauendũ etiã ab aëre frigido. Cataplaſmata quoq; nõ ipſi vulneri, ſed partib. vicinis imponẽda: ne vllo modo pars pẽd- *Vulnus cum contuſione.*

uetur & oneretur. Et cùm fluxiones facilè ad has partes fiant,& propterea curatio longiùs protrahatur,crebris purgationibus,vt & ſudoriferis,corpus ab omnibus vitioſis & ſuperfluis humoribus mundandum.

CAPVT XIIX.

De Vulnere cum contuſione.

Vulnus cum contuſione.

CVm etiam inſtrumenti,quo vulnus infligitur, conditio, vulneris differentiam aliquam afferat,nec id prætereundum.Nam vulnera alia inſtrumentis acutis infliguntur , alia obtuſis; quod non parum curationem variat.Et quidem curatio vulnerum inſtrumentis acutis inflictorum ex iis, quæ hactenus dicta ſunt,ſatis patet:quid peculiare vulnera obtuſis inſtrumentis illata habeant,hoc capite dicemus.Solutæ autem vnitatis illa ſpecies, quam inſtrumenta obtuſa in parte molli efficiunt , Contuſio appellatur. Et quidem propriè Contuſio appellatur, quando integra ſuperficie partis ſeu cute, quæ ſub ea ſunt partes molles contunduntur , & quaſi comminuuntur, cuius contuſionis etiam ſuprà *part.*1.*cap.*16 aliqua facta eſt mentio.Interdum tamen non ſolùm pars intus contunditur,ſed & extra in ſuperficie vulneratur,vbi vulnus cum contuſione coniungitur,de qua contuſione agere huius loci eſt, quam tamen ita tractabimus , vt , quid in omni contuſione agendum ſit,pateat.

Cauſſa.

Cauſſa.

Fit autem contuſio in vulneribus , quando telum,aut inſtrumentum,quo vulnus infligitur,non ſolùm incidendi & ſecandi,ſed & contundendi vim habet:id quod fit,quando telum aut inſtrumentum eſt retuſum , aut graue , aut quando homo rei duræ alliditur:quo modo etiam ſine vulnere & cum vulnere pars mollis contundi poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Sign.Diagnoſtica.

Cognoſcuntur vulnera cum contuſione ex inſtrumento,quo vulnus illatum fuit,ſi ſcilicet obtuſum & graue fuerit;deinde ex dolore & colore liuido partis.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1.Vulnus cum contuſione periculoſius & curatu difficilius eſt,quàm id,quod eſt ſine contuſione. Partes enim contuſæ & ſanguis effuſus diſcuti,vel in pus mutari debent:quod antequam fiat , vulnus curari non poteſt.

2. Et ſi pars contuſa & ſanguis ex ruptis vaſis effuſus putreſcere incipiat, gangrænam excitare poteſt.

Curatio.

Curatio.

Cùm nullum vulnus,cui alius affectus , qui eius curationem impedit,coniunctus eſt , ſanari poſſit, niſi is remoueatur , & pars ipſa rectè ſeſe habeat: facilè hinc patet , ad contuſionem primam curam dirigendam eſſe. Vbi verò contuſio ablata eſt , reliqua cura antea propoſito modo peragenda.

Cùm autem id, quod contuſum eſt, in integrum reſtitui non poſſit,& ſanguis,qui è vaſis effuſus eſt, in loco alieno hæreat,& facilè corrumpatur:danda primò opera,vt vtrũque tollatur,& ſeu diſcutiatur, ſeu in pus mutetur.Et cùm ad partem contuſam ob dolorem facilè humorum affluxus fiat, primò vniuerſales reuulſiones , inprimis venæſectio, ſi opus ſit,inſtituendæ.

Deinde,ne plus humoris ad partem affectam confluat,defenſiua & repellentia adhibenda,de quibus ſupra , *part.* 1. *cap.* 16. dictum ; quæ talia eſſe debent , vt humorem affluentem non admittant, ſimulque eius aliquid abſorbeant & exſiccent.

Vbi de affluxu humorum amplius metus non eſt, danda opera, vt id,quod contuſum eſt, & ſanguis, qui è vaſis effuſus,in parte contuſa hæret , quamprimùm in pus mutetur,docente id Hippocrate,*lib. de vlceribus* : *Si quid,*inquit, *carnis colliſum attritumque à telo fuerit , ita curandum eſt , vt quàm celerrimè ſuppuretur Nam & minùs inflammatione prehenditur,& neceſſe eſt colliſam detritamque à telo carnem in pus conuerſam tabeſcere,deinde nouam creari.* Quæ autem pus mouentia ſint,alibi dictum.In eorum verò vſu, cùm calida ſint & humida, attendendum , ne nimis humida apponantur;cùm eorum vſu facilè putredo & partis corruptio excitari poſſit.Ideoque diſcutientia quædam addenda.

Vt ℞.*rad.althææ* Vnc.j.*cucum.agreſtis.*Vnc.ß.*origani,ſummit.anethi.ana* Mß,*caricarum,*num.vj.

Coq.ad mollitiem & per ſetaceum traiiciantur.

Adde *pulu. fl.chamameli farina ſem. lini, fœnigraci, ana* Vnc.ß.*ſanguinis dracon.* Drach. iij. *ſtyrac. liquid. galbani,myrrhæ ana* Drach.ij.*croci* Scrup.j.*ol. hyperici, pingued.porci,ana* q.ſ.Miſc.

F.Cataplaſma.

Cataplaſmata autem talia non ipſi vulneri , ſed circumcirca,vbi pars contuſa eſt, imponenda ſunt. Quod ipſum docuit Hippocrates , *libr. de vlceribus,* dum ſcribit ; *Vbi cataplaſmate vulnus muniendum eſſe videtur , reduci a plaga debet , & proximis partibus imponi,vt pus euadat,& quæ dura ſunt emolliantur.*

Ipſi verò vulneri digeſtiuum ex *reſina terebinthina,& vitellis oui* paratum,vel *triapharmacum,* aut *vnguentum baſilicum,*vel ſimile ex iis , quæ ſupra propoſita ſunt,inungendum,& deſuper linamenta eodem digeſtiuo illita imponenda.

Pure genito vulnus conuenientibus medicamẽtis detergendum,&tandem deterſum carne implendum ac conſolidandum eſt.

Si verò quod contuſum eſt,in pus non mutetur, ſed tertio,quarto,aut quinto die tumor cum dolore oriatur,& indies augeatur,dolorque pulſatilis excitetur , ægerque tactum eius loci non bene ferat, tandemque calor in parte floridus exſtinguatur , & pars ad flauedinem tendat,dolor & pulſatio remittant , atque alia imminentis gangrænæ indicia adſint, pars ſcarificanda , & *vnguentum Ægyptiacum* imponendum,ac curatio inſtituenda,vt *allegato cap.* 16.*part.*1 & in imminente gangræna fieri ſolet, de quo *part.*2.*cap.*19.dictum.

Si verò non ſolùm caro,ſed & nerui, tendines & ligamenta contundantur:nerui quidem & tendines ſi ſint contuſi abſque cutis contuſione, oleo calente ſunt fouendi,quod diſcutiendi vim habeat,vt *rutaceo,irino,anethino,ſampſuchino.*Si verò ſimul cutis ſit contuſa,primò *albumen oui* cum *roſaceo* mixtum , ad dolorem leniendum,imponendum. Dolore nonnihil lenito pars vino adſtringente tepido fouenda, & poſtea,quod athletis,quibus talis contuſio ſæpe accidit,in vſu fuiſſe frequenti ſcribit Galenus , cataplaſma ex *farina fabarum* & *oxymelite* imponendum.Laudantur etiam *folia vlmi* oleo incocta & applicata,vt & *cinis ſarmentorum vitis* cum *pingued.gallinæ* & *aceto* permiſtus. Et ſi dolor vehementior ſit coniunctus *pix liquida* cum *oxymelite* & *farina fabacea* miſceri, coqui , ac calens imponi poteſt: ſi verò magis exſiccare libeat , *farina erui,*vel *puluis rad Ireos*

Illyricæ

Illyricæ admiſceri, locuſque *oleo chamæmelino, anethino, irino, rutaceo* inungi debet.

Vel fiat vnguentum ex *galbano & myrrha*. Humida verò & quæ facilè putredinem inducunt, omnia fugienda. Exhibenda quoque medicamenta quædam interna, vt *radix ariſtolochiæ, gentianæ, helenii, centaurium minus, ammoniacum* cum *melle*.

Si verò in neruo vel tendine poſt contuſionem vel contorſionem, ob craſſorum humorum confluxum durities remaneat, atque inde torpor & ſtupor in parte excitetur, emollientia & digerentia imponenda, qualia ſunt *radix althææ, lil. albor. bdellium, ammoniacum, galbanum, diachylum magnum.*

Si tandem ligamenta contundantur & contorqueantur, medicamenta, quę calefaciendi, diſcutiendi, & partis calorem roborandi vim habent, imponenda; qualia ſunt *oleum maſtichinum, nardinum, irinum, ſpicatum. emplaſtrum barbarum, nigrum.*

Vel ℞ *ol. maſtich. nardini, ſpicati ana* Vnc. j. *bdellij* Drach. ij. *croci* Scrup. j. *ceræ* q. ſ.

F. Vnguentum.

CAPVT XIX.

De Vulneribus morſu animalium illatis.

...tera ex ...ſu ani...ium.

AD vulnera cum contuſione pertinent & ea, quæ morſu animalium, & globulis bombardarum inferuntur; de quibus propterea in ſpecie agere libet. Et quidem vulnera morſu animalium illata quod attinet, agemus de iis hoc capite quatenus veneni expertia ſunt. De morſu verò animaliũ venenatorum poſtea, *cap.* 21. dicetur. Accidit enim interdum, vt homo à cane, ſimia, equo, aſino, vel aliis animalibus non rabidis, vel etiam homine alio mordeatur. Omnem autem feræ morſum quoddam virus habere ſcribit Cornelius Celſus, *lib.* 5. *cap.* 27. Quod de feris facilè negari non poteſt. Etenim cũ ſaliua animalium magnam vim habeat, & ſi quid vitioſi in corpore eſt, id facilè imbibat, cum morſu vulneri inferri facilè poteſt. Accedit & hoc, quod animalia, dum mordent, plerumque irata ſunt. Cùm verò ira, vt notiſſimum, magnam humores commouendi & corrumpendi vim habeat, vitium iſtud humorum facilè ſaliuæ, & per eam vulneri communicari poteſt; idque multo magis accidit, ſi homo ſit phreneticus. Et ſi omnino nihil virulenti ſit in vulnere à morſu animalis inflicto; ipſa tamen contuſio, quæ omnia vulnera periculoſiora & curatu difficiliora reddit, vulnera iſta grauiora facit. Nam cùm dentes animalium non ita acuti ſint, vt gladius, vel cultrum, vel aliud armatum genus, dum vulnerant, ſimul contundunt.

...noſtica.

Quàm periculoſa autem ſint vulnera etiam ab homine morſu illata docet Guillielmus Fabricius tribus exemplis, quæ, *cent.* 1. *obſeruat.* 84. & 85. recenſet, quorum primum eſt de mercatore inter pocula morſu alterius in apice dextri indicis vulnerato, cui ex morſu illo tota manus fuit inflammata, & gangræna jam incipiens ſecuta, cum conuulſionibus, febre ardentiſſima, ſyncope, & inquietudine: alterum de Medico à muliere phrenetica, qui incautè, linguæ explorandæ gratia, digitum in os ipſius immiſerat, demorſo, cui ex morſu illo dolor vehemens non ſolùm in digito, ſed & toto brachio exortus eſt: tertium viri ab alio furioſo ira percito ad primam articulationem pollicis grauiter morſi, cui itidem ſtatim dolor vehemens per totum brachium exortus eſt, & ſecuta febris ac ſyncope.

Similem hiſtoriam recenſet Matthias Glandorpius, *in ſpeculo Cheirurg. obſeruat.* 49 de viro quodam, qui dentibus alterius irati, in pollice circa primum articulum ſauciatus fuit, vnde maximus dolor, inflammatio totius manus; febris continua, corporis inquietudo, lipothymiæ frequentes, & intenſus capitis dolor ortus eſt.

Et omnino vulnera periculoſa ſunt, tum ex ſe propter contuſionem, tum quod ſaliua iratorum animalium maligni aliquid coniunctum habet, & eò magis periculoſa ſunt, ſi partes neruoſæ, quales ſunt digiti, mordeantur.

Curatio.

Cùm, vt dictum, in omni vulnere à morſu animalium illato contuſio adſit, & nunc maior, nunc minor, prout dentes animalis ſunt acuti magis, quales canis, ſimiæ, ſciuri; alij minus acuti, vt hominis, equi, aſini; & ex contuſione illa dolor inferatur: & contuſionis & doloris habenda ratio. *Curatio.*

Primò ergo ſanguis diligenter è vulnere exprimendus, & venæ ſectio vel purgatio, ſi opus ſit, inſtituenda; ac ne maior affluxus humorum fiat, & malum partibus ſuperioribus communicetur, defenſiuum aliquod ex oxycrato, vel aliud, parti ſuperiori imponendum; ipſi verò vulneri ad dolorem leniendum, ſuppurationem promouendam, vulnuſque apertum ſeruandum, tale medicamentum applicandum.

℞ *ouum* j. *butyri* Vnc. ß. *croci* Scrup. j. *ol. violar. roſac. ana* Drach. ij. Miſc.

Vel *rad. althææ*, Vnc. iß. *fol. maluæ, flor. chamæmel. meliloti an.* M ß. *abſinthii* p. ij.

Coq. ad mollitiem & contundantur. Contuſis adde

vitell. oui j. *ol. roſac. chamæmel. an.* q. ſ.

F. Cataplaſma.

Si virulentia aliqua metuatur, *ſcordium* addi poteſt, vt & *theriaca*. Proinde tale vnguentum parandum.

℞ *vngu. baſilici, butyri rec. an.* Vnc. ß. *theriacæ* Dr. j. *ol. roſac.* Vnc. j. *vitell. oui* j. Miſc.

Deinde, vt porrò, quod contuſum eſt, in pus mutetur, vtendum *melle roſaceo, reſina terebinthina*, cum *vitello oui*, vel *vnguento baſilico*. Vel, ſi malignitas metuatur, hoc:

℞ *pulu. myrrhæ, rad. ariſtol. rot. iridis Fl. aloes an.* Drach j. *angelicæ* Drach. ß. *theriacæ in ſpir. Vini diſſol.* Drach. ii. Cum *melle roſato.*

F. Linimentum.

Tandem deterſo & mundificato vulnere, carne id replendum & cicatrice claudendum, vt aliàs fieri ſolet.

Si gangræna iam immineat, curatio, vt *de gangræna* dictum, inſtituenda.

Glandorpij parens in caſu antea allegato, præter vniuerſalia & interna, hæc topica adhibuit. Primò hoc vnguento inunxit filamenta & calidè vulneri cum *emplaſtro citrino* impoſuit.

Vt ℞ *terebinth. Venetæ aliquoties lotæ* Vnc. j. *pulu. lumbric. terreſtr.* Scrup. ij. *thuris* Drach. ß. *vitell. oui* j. Miſce.

Manus ad carpum vſque inuncta fuit *ol. roſato.*

Dolore incrementum ſumente ſeq. catapaſma tepidè applicauit.

℞ *ſcordii, alliariæ an.* p. iiii. *abſinth. comar. hyperici ſaluiæ, amaraci an.* p. ii. *roſ. rubr.* p. iii *flor. chamæmel. meliloti an.* p. i. *medullæ panis ſiligin.* Vnc. iii. *furfurum* Vnc. i. *farinæ lupinor.* Vnc. iß.

Cum ſ. q. *Vini* fiat Catapl. in fine addendo *ol. rutæ* Drach. vi. *roſati lumbricat.* Vnc. iß. *vitell. oui* i. *croci* Scrup. i. Miſce.

Dolore adhuc nihil remittente, circa carpum & cubitum defenſiuum hoc applicauit.

℞.vng.roſat.champhorat.ſantalini an. Vnc. ß.*ol.roſati cum ſucco ſolani* ʒiij.*bili Armeni* Drach.ij.*pulu.roſ.rub.*Drach.j.*aceti roſati parum,*Miſc.

Dolore nonnihil ceſſante, neruus ſeu potius tendo niger conſpectus fuit, ideo ſeq. puluerem inſperſit:

*℞.rad.ariſtol.rot.peucedan.iridis an.*Scrup.j. *C.C.V. prap.pulu.lumbric.terreſtr.eburis an.*Scrup ß,

Miſc.F.puluis ſubtiliſſimus. Supra quem impoſuit filamenta illita *emplaſtro diapompholyg.*tecta *emplaſt.diapalma.*Et ſic metus, qui aderat, pollicem amputandi, depulſus fuit, & portio tendinis magna exciſa, oſſiculumque primum planè carioſum cum vngne extractum fuit. Quia autem digiti manus propter diuturnam deligationem, vt & pollex, motu deſtituebantur, fomentationibus, balneis & linimẽtis adhibitis, digiti motum recuperarunt, & pollex, licet immobilis manſit, de nouo vngue donatus fuit.

CAPVT XX.

De Sclopetorum vulneribus.

Vulnera Sclopetorum.

AD contuſa vulnera referimus etiam ea, quæ ſcolpetis infliguntur. Vbi ſtatim in principio diſcutienda quæſtio,

An vulnera ſclopetorum globis inflicta aliquam malignitatem vel empyreuma ex puluere pyrio vel globo impreſſum habeant?

Tres opiniones de vulneribus ſclopetorum.

In tres omnino ſententias hîc abeunt autores. Primi ſtatuunt, vulnera ſclopetorum globis inflicta eſſe venenata. Alii venenata quidem eſſe negãt, empyreuma tamen & combuſtionem habere dicũt. Alii denique neutrum adeſſe concedunt, ſed omne id, quo differunt hæc vulnera à vulneribus acuto telo illatis, eſſe à partium, quas globus tranſiit, cõtuſione & dilaceratione. Quas ſententias ordine videbimus.

Prima.

Primò eorum, qui vulnera hæc venenata eſſe ſtatuunt, opinio ſatis antiqua eſt, & poſt bombardas inuentas opinioni huic curandi vulnera ſclopetis inflicta methodus ſuperſtructa fuit. Nam Io. de Vigo, *parte 2.practic.Cheirurgiâ libr. 1.cap.de vulnere venenoſo,* ſcribit. *Si vulnus cauſſatum fuerit ab inſtrumento iam dicto la bombarda, tunc cauterizatio fieri debet cum oleo ſambucino vel lini tantummodò.* Scribitque Paræus, *libr.10.Cheirurg.apologiſmo 1.* ad ſua tempora vſque vſitatũ fuiſſe, talia vulnera oleo ſambucino calidiſſimo, cui nonnihil theriacæ admiſtum ſit, inurere; atque hanc curandi rationem ſe quoque initio ſecutam fuiſſe, donec fortuito quodam caſu aliud edoceretur, de quo *allegatus locus* videatur.

Rationes quibus prima opinio probatur.

Qui autem hanc opinionem ſequuntur, venenoſitatem in vniuerſum probant ex morbis & ſymptomatibus prauis, qui ſuperueniãt, qualia ſunt partium corruptio & gangræna, vlcera herpetis naturam referentia, tremor cordis, febres malignæ, vulneris labra liuida ſeu nigra; deinde ex curatione, quod Alexipharmaca in his vulneribus profuiſſe compertum, & quod vulnera hæc diu aperta ſeruãda ſunt, more aliorum vulnerum venenatorũ. Tandem & hoc nonnulli prætendunt, quod compertum ſit, omnes, qui in quibuſdam præliis globis eiuſmodi vulnerati fuerunt, periiſſe, vel vix, & non niſi maximo labore fuiſſe ſeruatos, etſi vulnera adeo magna & periculoſa non videantur, quæcunque etiam à Cheirurgis adhiberetur diligentia.

Venenoſitatem verò alii deducunt à puluere illo pyrio, cuius vi globi proiiciuntur; alii à metallo, è quo globi parantur; alii à veneno, quo globi hi inficiuntur. Conſtat enim hic puluis ex Sulphure, nitro, & carbonibus; quorum priora calida eſſe, & dum igniuntur, ſummè calida fieri, & ſi flammam concipiant, tandem venenoſitatem acquirere dicũt. Quod vel ex eo etiã patere exiſtimãt, quod qui puluerem iſtum conficiunt, os & nares occludant, ne venenoſis huius pulueris halitibus lædantur. Qui verò ex metallo venenoſitatem deducunt, illi metalla omnia venenata & corpori noſtro inimica eſſe ſtatuunt; alii etſi globos iſtos per ſe venenatos non dicant, eos tamen veneno infici poſſe, idque variis gentibus vſitatum fuiſſe, paſſim ex authoribus variis probant, vt Theophraſto, *de plantis, lib.9.cap.15.*Dioſcoride, *lib.9.cap.20.* Plinio, *lib.12.c.53.* Paulo Æginera, *lib.6.cap.*88.& aliis modernis ſcriptoribus. Nonnulli hîc ad conuenientiam fulminis & ictus bombardæ confugiunt, atque ſicut certum eſt, in fulmine vim venenatã ſæpe ineſſe, quod fœtor & mira hominem & bruta ſubitò iugulãdi vis, atque alii maligni eius effectus ſatis teſtantur: ita ſimile quid in ictu bombardæ ineſſe putant.

Secunda…

Secundò multi fuerunt & ſunt, qui empyreuma ſeu combuſtionem partium his vulneribus coniungi ſtatuunt Atque hinc tot apud Cheirurgos vulgò circumferuntur medicamenta, quæ Cheirurgi noſtri *Puluerleſchung*, id eſt, pulueris pyrii ſeu empyreumatis exſtinctoria nominant, quod ſcilicet perſuaſum habent, in tali vulnere eſſe empyreuma, quod primò omnium exſtinguendum ſit. Id verò his rationibus probare conantur, primò quod globi iſti, dum proiiciuntur, à puluere pyrio inflammentur, & empyreuma contrahant. Secundò, ex ipſo globuli motu, qui cùm ſit celerrimus & velociſſimus, inde globum calefieri putant; quod ipſum etiam Ariſtoteles docuiſſe videtur, qui *1.de cœlo, cap.7.text.41.*& *1.meteor.text.3.*ob vehementem motum ferrum calefieri, & plũbum in ſagittis liqueſcere, ac ligna & lapides igniri ſcribit; quod & ipſa experientia docet, cùm notum ſit, attritu lignorum ruſticos interdum ignem excitare, & molarium rotarum axes, niſi pinguedine madeant, ignem concipere. Tertiò etiam id ipſum in globis iſtis experientia confirmat; cum ſæpe compertum ſit, à globis iſtis in pagis ſtraminea tecta flammam concepiſſe, domoſque integras conflagraſſe. Quartò & alia, quæ in combuſtionibus accidere ſolent, in his vulneribus apparere dicunt, ipſum vulnus nigreſcere, acres, tetros & nigros ichores inde effluere, & inflammationem, vt in ambuſtionibus fieri ſolet, ad nonum vſque diem augeri, & hinc imminui.

Rationes bus alter… opinio ſta… litur.

Tertia. R… tiones pro… tia opinio… defenſione… Venenum… prouenire… puluere.

Tertiò, qui venenum & ambuſtionem in vulneribus adeſſe negant, his rationibus vtuntur. Et primò quidem contra venenoſitatem, quæ vulneribus inſit, hoc modo pugnant. Primò aiũt, ſi venenum vulneribus talibus inſit, illarum fuiſſe vel à puluere pyrio, vel à globo. A puluere pyrio non poſſe, ex eo patet, quod res, à quibus componitur, venenatæ non ſunt. Componitur enim ex ſulphure, nitro, & carbonibus: quorum nullum venenatum eſt. Etenim & ſulphur & nitrum medicamentorum internorum loco vſurpari, & ab antiquis & à recentibus Medicis, ita notum eſt, vt probatione non indigeat. Multò minus carbones illi venenati ſunt. Et licet puluis iſte accendatur: tamen inde venenoſitatem acquirere non poteſt; cùm ignis venenoſitatem potius abſumat, quàm inducat. Et puluerem

rem hunc non eſſe venenatum ; milites multi ſatis probant, qui eo cum aceto ad peſtem curandam vtuntur: idemque in peſte ad eam arcendam in domibus accendi ſolet. Imò ipſe effectus & experientia id ſatis probat, quæ teſtantur, plurimos à globis eiuſmodi vulneratos nullū ſymptoma, quod veneni alicuius poſſit eſſe indicium, pati.

Neque etiam à globo plumbeo venenum prouenire poteſt. Plumbum enim, præcipuè integrum, nihil veneni adferre, manifeſtum eſt, & patet ex eo, quod multi tales globos corpori immiſſos interdū aliquot annorum ſpacio ſine omni damno in corpore circumferunt; imò nonnulli plumbeos globos deglutitos per aluum rurſum ſine omni noxa reiecerunt. Et plumbum, atque ex eo varia medicamenta parata extra ad antiquorum vlcerum curationem feliciter adhiberi, notiſſimum eſt.

Globos verò tales, vt poſtea dicetur, veneno infici poſſe, non negatur; ſed hoc non in omnibus talibus vulneribus contingit, vt paulò poſt dicetur.

Ambuſtionem etiam nullam adeſſe hoc modo probant. Primò enim ſi ambuſtionem inferrent hæc vulnera, ipſi globi igneſcere, & inde liqueſcere deberent; cùm tamen globi iſti integri & nihil tale paſſi è vulneribus extrahantur. Secundò, in rebus, quæ magis ſunt combuſtiles, combuſtio hęc percipi deberet, & in veſtibus primò eorum, qui hoc modo vulnerātur, cōbuſtio iſta appareret; cū tamē nulla cōbuſtionis in iis, ſiue lanea, ſiue linea ſint, veſtigia appareat. Imò qui naues vel alia ædificia cōtra iſtorum globorum ictus defendere conantur, ſaccos lana vel ſtupa plenos appendunt, qui nullo modo à globis iſtis etiam maioribus accenduntur. Neque eſt, vt hîc quis reſpondeat dicatque, diuerſā eſſe rationem partium corporis humani & veſtium, ac ſimilium rerum. Talia enim, ob amplitudinem meatuum, tenuiſſimam exhalationem peruadare, intacta ſubſtantia; corpus humanum verò ob denſitatem lædere, idemque hîc fieri, quod in fulmine, quod illæſa vagina gladium colliquat. Verùm magna fulminis & globi hîc eſt diuerſitas. Tota enim actio fulminis eſt à ſpiritu potentiſſimo, & ſubſtantia ſubtiliſſima omnia penetrante: at talem ſpiritum cum globo plumbeo coniunctum eſſe, nōdum eſt probatum; ſed tota actio hîc globi eſt, qui neque raras comburit, neque ligna, & alias denſas, in quas impingit. Tertiò, cùm vix vlla res detur magis inflammabilis, quàm puluis ille pyrius maximè φλογώδ-ς, ſi globi hi corpus humanum comburerent, multo magis puluerem pyrium accendere deberent; quod tamen non accidit, teſte ipſa experientia, quæ docet, etſi à globo tali vas puluere tormentario plenum trajiciatur, puluerem tamen non accendi. Si verò eueniat, vt globo è bombarda emiſſo accendatur puluis pyrius, id accidit, quia vel flamma ipſa ad puluerem penetrauit, vel is ad ferrum vel lapidem alliditur, atque ignis ſcintillis, tanquam è ſilice excuſſis, accenditur. Quartò, ſi loco globi plumbei papyrus vel ſtupa ſclopeto indatur atque explodatur, nulla combuſtionis in iis, ſeu à puluere pyrio, ſeu à motu contractæ veſtigia apparent (niſi quòd interdum à puluere contaminantur, & nigreſcunt,) & ſæpe ex ipſis vulneribus integrè extrahuntur. Quintò, vulnerati hoc modo nullum calorem aut aduſtionem percipiunt, ſed dolorem tantùm ex cōtuſione & dilaceratione. Sextò, quod nec à flamma pulueris nec à motu globi iſti incaleſcant, vel illud etiam docet, quod globus è cera confectus & ſclopeto eiectus nō liqueſcit, ſed & ipſe aſſerem ligneū duos digitos craſſum penetrat: ex quo vnico ſatis patet, globos iſtos non vi ignea, ſed impetu ſaltem, quicquid præſtant, efficere.

Deciſio opinionum omnium.

Vt verò de controuerſia meam ſententiam aperiam, tertiam opinionem, ob rationes pro ea allatas, verò conſentiam eſſe puto. Quæ verò pro prioribus duabus opinionibus allata ſunt argumenta, facilè ſolui poſſunt.

Priores enim, qui defendunt vulnera iſta eſſe venenata, id eo non probant, quòd primò grauia hoc modo vulneratos infeſtant ſymptomata. Ea enim omnia ex contuſione, niſi rectè curetur, aut ſi nimis magna ſit, & hinc putredo excitetur, prouenire poſſunt. Etenim cùm globus iſte ſumma violentia partes, in quas impingit, penetret, quicquid obuium eſt, collidit, contundit, & lacerat, qua vi non ſolùm venæ capillares & arteriæ ac nerui per carnem paſſim ſparſi dilacerantur, ſed & maiora rumpuntur & contunduntur, vt naturalis confluxus ſanguinis & ſpirituum prohibeatur, vnde partes contuſæ calore vitali deſtitutæ facilè corrumpuntur & putreſcunt. Neque etiam tremor cordis, & ſimilia ſymptomata, in omnibus hoc modo vulneratis accidunt. Quod verò ſecundò alexipharmaca interdum profuiſſe compertum eſt, id non de omni vulnere ſclopetario verum eſt, ſed de iis ſolùm, cùm ex contuſione, & hinc ſequente putredine magna, ac omnino gangræna imminente, cor à putridis vaporibus, à vulnere per arterias adſcendentibus, læditur, & proinde alexipharmacis ab iis munitur & roboratur. Quod verò vulnera iſta diu aperta ſeruanda ſunt, non ideo fit, vt venenum euacuari poſſit, ſed vt pus, quod continuò è partibus contuſis generatur, euacuetur, id quod tardiùs fit; cùm id quod contuſum eſt, multum ſit in hiſce vulneribus. Tandemque quod in præliis nonnullis vulnerati plerique vel mortui vel difficulter curati ſunt, non ideo accidit, quod vulnera globis inflicta venenata fuerint; cùm in aliis præliis plurimis nihil tale obſeruatum ſit; ſed accidit vel ob aëris conſtitutionem vitioſam, vel ob vitioſam corporis conſtitutionem, & prauum in iis humorum apparatum, qualis ſæpe in caſtris eſſe ſolet.

In ſpecie verò venenoſitas horum vulnerum neque ex puluere pyrio, neque ex globo probari poteſt. Nam, vt antea etiam dictum, neque ſulphur, neque nitrum, neque carbones venenati ſunt; proinde ex iis venenati nihil componi poteſt. Exhiberi ſulphur & nitrum tutò, patet ex Dioſcoride, *lib. 5. cap. 85*. Hippocrate, *de nat. mulie͏bri*, & aliis cùm antiquis, tùm recentioribus. Accenſio verò eorum & ignis venenoſitatem, ſi quę adeſſet, potius diſſiparet, quàm induceret. Neque qui puluerem iſtum parant, os & nares obſtruunt ob venenoſitatem, ſed ob puluerem, qui illis moleſtus. Neque. Neque omnes id faciunt.

Deinde multò minùs à plumbeo venenoſitas induci poteſt. Etſi enim id in corpore diu detentum & reſolutum, inſtar aliorum metallorum, ſi æruginem contrahant, nocere poteſt: tamen vt in momentaneo iſto tranſitu venenum aliquod corpori ab eo imprimatur, fieri nullo modo poteſt. Et ſupra dictum globulos eiuſmodi interdum multis annis in corpore ſine omni incommodo & damno geſtari; imò è plumbo multa vtilia medicamenta ad externa vlcera parantur.

Hoc verò vltrò & facilè concedimus, globulos iſtos, vt & arma, veneno infici poſſe. Etſi enim plūbum ſatis denſum ſit: tamen cùm ferrum, quod adhuc ſolidius eſt, veneno infici poſſit, quidni & plūbum poſſit. Et nullum de illa re dubium eſt, atque teſtantur id hiſtoriæ tùm antiquæ tùm recentes, earum gentium, quæ adhuc ſagittis vtuntur: prodideruntque id Dioſcorides, *lib. 6. cap. 21.* & Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 88.* Et

Vrgeri

Vngere tela manu, ferrumque armare veneno.

Virgilius, *libr.* 10. *Æneid.* & *alibi* dixit. Et Ouidius, *lib.* 3. *Triſt.*

Nam volucri ferro tinctile virus ineſt.

Sed de hoc non eſt quæſtio. Verùm de hoc quæritur, an omne vulnus ſclopeti globo inflictum ſit venenatum: quod negatur. Ideoque ſicut non concludere licet, quia gladio venenato venenatum vulnus infligitur, ergo omnia vulnera gladio inflicta eſſe lethalia: ita quoque non licet concludere, ſi quædam vulnera ſclopetorum globis illata ſunt venerata, ergo omnia talia eſſe. Neque eſt, vt quis cũ Paræo, *libr.* 10. *apologiſmo* 2. exiſtimet, igni ſatis ſuperq; virium eſſe ad veneni vim omnem diſſipandam, ſi quod glandi affuſum aut adiectum fuerit. Nam, vt poſtea probabitur, & ipſe Paræus concedit, globi iſti bombardarij nullo modo tantum calorem concipiunt, vt ab eo, tanquam igne, venenum, ſi quod adſit, poſſit diſſipari.

Qua ratione autem hi globi infici poſſint, an inunctione ſolùm, quod Paræus concedit, an verò ipſius ſubſtantiæ venenatæ infuſione, quod ille negat, non diſputo. Non tamen impoſſibile eſſe puto, ſubſtantiam aliquam venenatam, ſi non vegetabilem tamen mineralem, dari poſſe, quæ in fuſione plumbo admiſceri & permanere poſſit: de quo tamen acriter non pugno, neque, talia vt cognoſcam, laboro.

Quod verò fulminis exemplo ſuam opinionem probare volunt, non eſt ea conuenientia fulminis & ictus bombardarum, quam putant. Equidem fulmini venenoſitatem ſæpe ineſſe negari non poteſt. At in ictu bombardico nihil tale ineſt, vt ex eius compoſitione antea probatum; neque flamma ex accenſo puluere ad ipſum vulnus penetrat, ſed quicquid globus præſtat, id violentia & motu præſtat, modo aliorum violenter proiectorum, vt ſagittæ & lapides è fundis proiecti. Qua verò ratione motu violento proiecta talia præſtent, diſputare huius loci non eſt. Et ſi quæ eſt fulminis & bombardarum ſimilitudo, ea potiùs in igne à puluere pyrio accenſo & eiaculato eſt, quàm in ipſis globis plumbeis.

Tandem quod in quibuſdam prælijs globis eiuſmodi vulnerati plerique interierint, neque id venenoſitatem horum vulnerum probat. Neque enim, vt ſupra etiam dictum, in omnibus prælijs id accidit, ſed plurimi à periculoſiſſimis eiuſmodi vulneribus ſanantur. Id verò ſi quandoque accidat, vel malitiæ hoſtium, qui eiuſmodi globos veneno infecerunt, vel corporum prauæ diſpoſitioni, aut ipſi etiam aëri vitioſo adſcribendum. Etenim notiſſimum eſt, ob prauam victus rationem corpora militum ad peſtẽ & alios morbos eſſe diſpoſita; quibus ſi vulnera infligantur, facilè fieri poſſunt, lethalia; ſicut hydropicorum & aliorum cacochymicorum vulnera periculoſa eſſe ſolet. Aërem verò, cùm ex anni conſtitutione, tum ex caſtrorum ſordibus impurũ & vitioſum, vulnera periculoſa facere poſſe dubium nõ eſt. Et omnino in talibus vulneribus, corporũ praua diſpoſitio, & aëris vitioſa conſtitutio, plus periculi afferunt, quàm in alijs ſine globo inflictis vulneribus. In iis enim ſuppuratione tanta opus non eſt; in contuſis verò hiſce vulneribus omnino ſuppurantibus opus eſt, neque ſine iis vllo modo talia vulnera contuſa ſanari poſſunt, quæ in corporibus malè diſpoſitis facilè putredinem, & hanc ſequentes febres & praua ſymptomata excitare valent. Neque enim nouum hoc vulneris genus. Nam licet bombardarum inuentum & iſta globulorum plumbeorum eiaculatio noua ſit: tamen vulneris modus nouus non eſt, ſed Hippocrati & Galeno quoque cognitus, nimirum contuſio. Non tamen in ſolis ſuppurantibus periti Cheirurgi ſubſiſtunt, ſed putredine imminente, quæ gangrænam facilè inducere poteſt, vnguentum Ægyptiacum & alia, quę gangrænam auertunt, medicamenta vſurpant, vt poſtea de curatione dicetur; quæ tamen ita comparata eſſe debent, ne ſuppurationem planè impediãt; cùm nullum vulnus contuſum ſanari poſſit, niſi quod contuſum eſt, in pus mutetur.

Alteram verò ſententiam quod attinet, eorum, qui combuſtionem vel empyreuma his vulneribus coniungi ſtatuunt, nec illi firmis rationibus nituntur. Quod enim Germani noſtri medicamenta, quæ his vulneribus in principio adhibentur, *Puluerleſchung*, id eſt, empyreumatis ex puluere pyrio exſtinctoria appellarunt, id falſa hypotheſi nititur, & qui hanc appellationem his medicamentis indiderunt, falsò crediderunt, empyreuma his vulneribus coniunctum, idque primùm reſtinguendum eſſe. Medicamenta v. illa omnia nihil aliud præſtant, quàm quod vel id contuſum eſt in pus mutant, & putredinem prohibent, vel inflammationem, ſi quæ immineat, auertũt. Quod verò hæc alia ſint, quàm ſuppurantia, quæ in alijs vulneribus & vlceribus adhiberi ſolent, non mirum. Nam ſupra, *part.* 1. *cap.* 16. & antea, *cap.* 18. *de vulnere cum contuſione*, dictum, in contuſionibus ſuppurantia illa calida & humida locum non habere, ſed eò eorum vſu putredinem & hinc gangrænam ſæpe excitari, & propterea magis exſiccantia & putredini reſiſtentia, interim naturam in pure generando roborantia, requiri.

Rationes verò, quæ pro hac ſententia afferuntur, parùm ſolidæ ſunt. Primò enim quod globos iſtos à puluere tormentario accenſo igniri quaſi ſtatuunt, falſum eſt, & ſuprà argumentis pro tertia opinione adductis ſatis probatum, nullo modo globos iſtos à puluere iſto calefieri & igneſcere. Deinde, quod opinantur, eos motu caleſcere, atque ad id probandum Ariſtotelem teſtem citant; ſcribit equidem Ariſtoteles *locis allegatis*, quod motus & ligna & lapides, & ferrum ignire ſoleat, & confirmat id experientia. Sed vt hoc fiat, duo corpora dura & ſolida diu mutuò atteri neceſſe eſt. Quod verò plumbum vel aliud metallum ex motu per aërem incaluerit, & ignitum redditum fuerit, nunquam experientia docuit. Hoc enim ſi fieret, etiam ſagittæ, quæ ſæpe ferreis aut æreis cuſpidibus munitæ ſunt, per aërem traiectæ incaleſcere & igniri deberent. Quod verò tertiò dicunt, à globis iſtis ſtraminea tecta & domos accendi, id verum eſt, ſi flamma, quæ cùm globo è bombarda emittitur, tectum tangat, aut ſi fomes aliquis ignem fouens globo alligetur, quod incendiarij facere ſolent. Abs flamma verò illa aut materia igniaria ſi ſit, & ſi globus ſaltem ſtramen tangat, nec id, vt nec lana, nec ſtupa, nec ipſe puluis pyrius, accendi poteſt, vt antea in argumentis pro tertia ſententia allatis dictum eſt. Neque hîc diſtinctio Quercetani, quam habet *in Sclopetario, c.* 1. locum habet, vbi ſcribit, ſi globus eminus & è longinquo è bombarda emittatur, vel partem veſte tectam feriat, ambuſtione & vredine id vulnus carere: ſi verò cominus & in partem nudam vulnus à globo tali infligatur, cum vredine & ambuſtione coniunctum vulnus eſſe poſſe. Nam etſi barbam & capillos, vel etiam veſtes, flamma illa è puluere pyrio accenſo è ſclopeto erumpens è propinquo lædere poſſit: tamen non credibile eſt, flammam per exiguũ illud vulnus cutis, per quod globus in corpus penetrat, ſimul in profundum corporis cum globo irrumpere. Neque differentia apparet inter vulnera cominus & eminus per globos illata; niſi quod à globo è propinquo emiſſo, qui maiore vi ferit, grauior fit contuſio, quàm ab eo, qui è longinquo venit, & debiliùs ferit. Quartò verò quod ea, quæ

in

in vulneribus hiſce apparent, attinet, ea omnia non ab empyreumate, ſed à contuſione proueniunt, & apparent quoq; in aliis vulneribus, in quibus nullũ omnino empyreuma & combuſtio adeſt. Et quod circa nonum demũ diem vulnus melius habere, & quod corruptum eſt ſeparari incipit, id non ſaltem in ambuſtis, & vbi eſchara eſt, accidit, ſed & in contuſionibus, cùm, vt id, quod cõtuſũ & corruptũ eſt, in pus mutetur, etiam certum temporis ſpacium requiratur. Neque id, quod iſti in hiſce vulneribus pro eſchara habent, vera eſchara eſt, cùm nullo modo, vt eſchara, durum ſit, ſed caro valde contuſa, quę ſtatim emoritur, vnde & nigra euadit; interdum tamen etiam à calore pulueris tormentarii, quo globus infectus eſt, denigratur.

...rum à ...s infli... natura. Ex quibus omnibus patet, quænam ſit horum vulnerum natura; nimirum quod ſit tantùm cũ contuſione inſigni & dilaceratione partium, per quas tráſit. Et licet pars cominus & è propinquo poſſit à flamma pulueris accenſi comburi, tamen id ad ipſum vulnus non pertinet, neque pars intus comburitur. Globulos hos quoque veneno infici poſſe non negamus, ſed hoc non eſt de eſſentia horum vulnerũ, ſed accidentarium quid; ſicut ſi quis gladio venenato vulneratur, id de eſſentia vulneris non eſt.

Quod verò omnes decipit, eſt iſtud, quod alia ſymptomata his vulneribus accidant, & vulnera iſta aliam curationem requirant, quàm vulnera ſagittis illata. Verùm animaduertere debuiſſent, magnam inter vulnera iſta eſſe differentiam. Sagittæ enim acutæ ſunt, & ſcindendo vulnus inferunt; at globi iſti rotundi ſunt & obtuſi, ac proinde rumpendo ac cõtundendo lædunt; vnde facilè partis cõtuſæ corruptio & praua ſymptomata ſequuntur.

Differentia.

...ntia. Differentiæ horum vulnerum ſumuntur à magnitudine vulneris, quod ſcilicet alia ſint magna, alia parua, alia ſuperficialia, alia profundiora; à parte affecta, quod interdum cutis & caro ſaltem vulneratur, interdum etiam nerui & tendines, aut maiora vaſa rumpuntur, imò oſſa franguntur; alia, à modo, quod nunc homo ex vna parte ſaltem vulneratur, nunc corpus vel pars aliqua tota perforatur; interdũ etiam globus partem tranſiit, interdum in parte adhuc hæret; interdum ſolùs globus in corpus penetrauit; interdum armaturam, vel alias res, per quas tranſiit, ſecum in corpus rapuit.

Signa Diagnoſtica.

...a- Signa, quibus hæc vulnera in genere cognoſcuntur, tradere non opus eſt; cùm ſatis ſit, cognitum habere, aliquem à globo bombarda emiſſo vulneratum eſſe. Quæ autem partes vulneratæ ſint, vel ſtylo immiſſo explorandũ, vel è ſitu partiũ ex anatomia noto cognoſcendum. Partes neruoſas læſas eſſe, dolor manifeſtauit. An verò venenatum vulnus eiuſmodi ſit, ex ſymptomatibus ſuperuenientibus cognoſcitur, ſi ſcilicet color carnis præter ſolitum ſit liuidior, accedat totius corporis grauitas & torpor; tremor & palpitatio cordis, animi deliquia, & huiuſmodi ſymptomata alia cauſſa adſit, à qua talia ſymptomata proficiſci poſſint. Quod tamen ipſa etiam globi, ſi in promptũ ſit, conſideratio, docere poteſt. Etenim ſi globus ab aliis colore vel alia re differat; veneno infectum eſſe ſuſpicio eſt; eaque confirmatur, ſi globus igne fortiore fundatur; & attendatur, an aliquid atrum fœtidum exhalet; vel ipſi globulo iterum congelato extra adhæreat; eiuſque colorem mutet.

Vulnus tale in gangrænam degenerare cognoſcitur ex tarda maturatione & puris generatione, coloris partis floridi exſtinctione, & ad flauum & liuidum declinatione, doloris præter cauſſam remiſſione, & pulſatione ceſſante, ac ſtupore partis, aliiſque gangrænæ ſignis ſuprà, *part. 2. cap.* 18. propoſitis.

Prognoſtica.

Vt verò Prognoſtica, quæ cum aliis vulneribus habent communia, quæque ſupra, *cap.* 3. propoſita ſunt, hîc non repetamus, *Prognoſtica.*

1. Vulnera iſta omnia, cùm inſignem contuſionem coniunctam habeant, ſunt longè periculoſiora, quàm vulnera, quæ gladio, vel telo infliguntur. Ideoque ex quibus vulneribus gladio inflictis multi ſanantur, puta ventriculi, inteſtinorum, veſicæ, ex iis ſolopeto illatis rarò quis conualeſcit.

Etſi verò vulnera iſta vulneribus gladio inflictis longè ſint periculoſiora: tamen æger non facilè deſerendus; cùm & hîc Natura ſæpe miracula quaſi facere ſoleat, & eos, qui iam ſepulturæ tradendi videbantur, cõualuiſſe obſeruatum ſit. Cuiuſmodi hiſtoriæ paſſim exſtant & notæ ſunt, & ſingularem etiam obſeruationem & curationem huiuſmodi *libro 5. obſeruat.* ſubiicit G. Fabricius.

3. Quod plures partes & nobiliores ſunt vulneratæ, contuſæ, & dilaceratæ, & inprimis ſi oſſa ſimul fracta & comminuta ſint, eò vulnus eſt periculoſius & curatu difficilius.

4. Quò pertinent & eæ partes, quæ principes in conſenſum facilè trahere poſſunt, quales ſunt iuncturæ, item magna vaſa vulnerata, à quibus excepti non ſolùm vapores, ſed & humores vitioſi ac corrupti, communicantur, & febres ac lipothymiam & ſyncopem, imò & diarrhœas excitãt. Id quod obſeruauit in Comite Mansfeldio Ambr. Paræus, qui, vt *lib. 10. cap.* 12. & *lib. 16. cap.* 49. refert, purulentam & fœtidam ſaniem, è vulnere in ſiniſtro brachio accepto, per aluũ reddat. Imò in aliis quoque vulneribus accidit, vt ſanguis & ſanies per aluũ & veſicã excernatur, ſicut eius rei exemplũ habet Ambr. Paræus, *allegato lib. 16. cap.* 49. Et ſimile exemplũ *libr. 2. Pract. part. 2. cap. 16. quæſt.* 5. attuli, vbi & de via, per quam hoc fieri poſſit, egi.

5. Vulnera talia ſi incidant in corpus cacochymicũ, multò periculoſiora ſunt, quàm ſi in ſanum incidant. Vnde in exercitibus, in quibus morbi epidemii graſſantur, plerique hoc modo vulnerati moriuntur. Imò aliàs in caſtris vulnera iſta curatu difficiliora & periculoſa euadunt; cùm aer è ſordibus caſtrorũ plerũque inquinatus ſit, & milites, in defectu ciborũ meliorum & potus commodi, plerumque praua diæta vtantur: & cibis quibuſuis obuiis veſcantur, aquaſque corruptas bibant.

6. Vulnera hæc cum oſſium fractura longè periculoſiora & curatu difficiliora ſunt, quàm quæ ſine ea.

7. Vulnera eiuſmodi ſi à globo venenato infligãtur, valde periculoſa ſunt, & plerumque lethalia; inprimis ſi ad partes interiores penetrent. Sæpe tamen quæ in ſpeciem ſunt parua, nihilominus hominem iugulant.

Curatio.

Vulnera hæc tres præcipuè Indicationes habent. Prima eſt, globi, ſi adhuc in parte hæreat, extractio; ſecunda, contuſæ carnis in pus mutatio; tertia, quæ vulneribus reliquis communis eſt, vt vulnus carne repleatur, & tandem cicatrice claudatur. *Curatio.*

De globorum extractione.

Globorum extractio.

Primò ergo globuli è vulnere extrahendi. Idque vel primo apparatu, vel ſi id tum non liceat, nec fieri poſſit, reliquo curationis tempore faciendum. Solent autem globi ea via, qua ingreſſi ſunt, & ea qua tendunt, extrahi. Nam ſi globus altè penetrauerit, vt oppoſitæ parti vicinior ſit, & per cutem ac carnē ſubiectam tangatur: parte inciſa per illam globus extrahendus. Si autem ita altè non penetrauit, vt ex parte oppoſita commodè extrahi poſſit, ſpecillo, ea parte, qua globus venit, immiſſo, globus inquirēdus eoque reperto extractio commodo inſtrumento tētanda; quæ varia ſunt, & longitudine & latitudine differentia.

Tria autem ad extractionem requiruntur. Primò, vt inſtrumento via dilatetur. Deinde, vt globus apprehendatur. Apprehendit autem inſtrumentū globum vel vt forceps, vel vt extremitate ſua ſe in globum infigit, aut eum cauo ſuo comprehendit, aut ſerrata extremitate apprehendit. Atque hinc inſtrumentorum varietas naſcitur, quorum alia apprehēdunt, & foras trahunt, quatenus globis infiguntur; alia globos comprehendunt, quatenus latiora & caua in extremo ſunt; alia quatenus in extremo ſerrata ſūt, quorum alia recta, alia incurua, prout rectè vel obliquè vulnus proceſſit. Tertiò globus apprehenſus inſtrumento manu Cheirurgi cum inſtrumento extrahatur. Inſtrumenta ad hanc rem idonea apud Paræū extſtāt, *libr.* 10. *cap.* 14. & Ioh. Andr. à Cruce, & Guil. Fabricium, *cent.* 1. *obſeru.* 88. vbi extrahendi globum modum facilem cum inſtrumentis depictis tradit, & vulgare illud inſtrumentum forma terebræ ad globos plumbeos extrahendos noua inuentione commodius & aptius reddit. Cùm enim, ſi vulgaris terebra globo infigitur, globulus facilè vnà circūuoluatur, & circūuertatur: ille, vt hoc prohibeat, primò fiſtulam argenteam, ferream, vel æneā optimè politam oleo roſaceo inunctam lentè vulneri immittit, & ad globulū vſque protrudit. Hinc alteram fiſtulam ſeu cannulam immittit in extremitate dentatam ſeu ſerratam, ita quidem, vt dentes ex ſiniſtro in dextrum vergant, quæ impediant, ne, dum terebra globulo infigitur, circumuoluatur. Tādem per hanc ſecundam fiſtulam terebra immittitur, & cùm ea ſatis globo infixa fuerit, telū cū globo & vtraque fiſtula ſeu cānula extrahitur. Quod ſi globus ſpecillo inueniri non poſſit, vt interdum in valdè profūdis vulneribus accidit, vulnus diu apertū ſeruandū, & ſuppurantia medicamenta vſurpāda, mēbrūque ita collocandū, vt ſuo pōdere globus exire poſſit. Atque ita nonnunquā tela vel globi, qui aliquandiu in corpore latuerūt, tandem tēporis progreſſu vel artis opera extrahūtur, vel à natura expellūtur. Cui propterea, ſi globus inueniri non poſſit, vel in extractione periculum aliquod ſit, negotium committendū; inprimis cùm plumbei globi ſine dāno diu in corpore geſtari poſſint; quod in ferreis aut æneis non accidit, qui, cùm rubiginem vel æruginē contrahunt, vulnus ſanari non permittunt.

Si tamen in parte aliqua nobili, aut quæ nobilē in conſenſum trahere poſſit, globus hæreat, & ex vulnere per ſe de vita periclitari videatur: Cheirurgus globi extractionem tentare nō debet; cùm hoc modo ægro nihil auxilii afferat, ſed mortem, quam vulnus per ſe allaturum erat, acceleret.

Non ſolùm verò globi è vulneribus extrahendi, ſed quia ab iiſdem ſæpe feſtucæ ligni, papyrus, fragmenta & fruſta armorum ac veſtimentorum & huius generis alia in vulnus rapiuntur, ea omnia primò eximenda ſunt. Et quidem iſta extractio commodiùs fit in initio ſtatim, cùm tùm dolor adhuc ſit minor, vt & inflammatio. Si tamen talia primo apparatu extrahi non poſſunt, in ſequentibus id faciendum.

De medicamentis, ad ſclopetorum vulnera neceſſariis.

Medic. ad ſclop. vulne.

Fieri equidem poteſt, vt in vulneribus etiā venæſectione aut purgatione opus ſit. Verùm cùm iſtud vulneribus hiſce nō proprium ſit, ſed cum aliis vulneribus commune, ea, quæ ſuprà de vulneribus hac in re dicta ſunt, etiam hîc locum habent.

Prima ergo cura ſit, vt id, quod contuſum eſt, in pus mutetur, & à carne ſana ac partibus ſanis ſeparetur. Verùm cùm contuſæ partes facilè putredinē cōcipiant, & gangrenę periculum immineat, vulgata illa in aliis tumoribus & vulneribus digeſtiua & ſuppurātia hîc ſimpliciter locū non habēt, præſertim ſi neruoſæ partes cōtuſę ſint, quæ eiuſmodi humida & ſimpliciter oleoſa ac pinguia nō tolerāt, ac ſicciora requirūt: ſed talia vſurpāda, quæ quidē ad carnis cōtuſæ in pus mutationē faciunt, putredinē tamen non inducunt. Quæ medicamenta ſimul etiam dolorem leniendi vim habent. Quercetanus, *in Sclopetario*, vt incommoda omnia, quæ ex vulgarium ſuppurantiū vſu prouenire ſolēt, præcaueat, ſingulis vnciis ſuppurant[illegible] ſeu digeſtiuorū drachmā vnam Mercurii præcipitati addit. Verùm cautione hac in re opus eſſe, neque quid temere agendū puto. Etſi enim, vbi putredo præſens eſt, & gangræna iam imminet, vt Mercurius præcipitatus admiſceatur, non diſſuadeo: tamen in quocūque vulnere ſclopeto inflicto id nec neceſſariū nec ſemper tutū eſt: cùm experientia teſtetur, multa talia vulnera ſine Mercurii admixtione curari, & ſint alia tutiora medicamēta, quæ putredinem inhibere poſſunt. Et ſi loca neruoſa vulnerata ſint, facilè inſignem dolorem Mercurius præcipitatus excitare poteſt.

Ambroſius Paræus ſequens linimentum ſeu Balſamum inſtar ſecreti à Cheirurgo quodam, ob felicem vulnera ſclopetis inflicta curandi rationem celebri, accepit.

℞. *ol. lil. albor. vel violar.* ℔ iiij.

In iis coquantur *catelli* duo nuper nati ad oſſium diſſolutionem.

Poſtea adde *lumbricorum terreſtr. vino lotorum* ℔ j.

Coq. ſimul, & colentur ſine forti expreſſione.

Colaturæ adde *terebinthinæ Venetæ*, Vnc. iij. *ſpir. vini* Vnc. j. Miſc.

F. Linimentum.

Cui mira vis eſt ſedandi dolorem & pus maturandi.

Vtile eſt & hoc.

℞. *ol. ſem. lini, lil. alb. ana* Vnc. iij. *vngu. Baſili* Vnc. j. Miſc.

Commodum eſt & *oleum è ſemine cannabis* expreſſum.

Vel ℞. *ol. cannabis, lini ana* part. iiij. *mollis* part. j. *aluminis* part. ß.

Miſc. ſuper igne.

Vel ℞. *ol. cannabis* ℔ j. *lini* Vnc. iij. *ſucci plantag. ſolani ana* q. ſ.

Coq. ad ſuccorum conſumtionem.

Vel ℞. *ol. cannabis, lini ana* Vnc. iij. *roſac.* Vnc. j. *maſtich.* Drach. vj. *camphoræ* Drach. ß.

Coq. ſimul & miſceantur, ac calidè vſurpentur.

Vel ℞. *ol. lini, cannabis, ana* Vnc. iiij. *lil. alb. chamameli, roſac. ana* Vnc. iij. *terebinth.* Vnc. j.

Miſc.

Miſc. & liquefiant.

Vel ♃.*terebinth.* Vnc. iiij. *thuris, maſtich. ana* Drach. iij. *myrrhæ* Drach. j. *ol. hyperici* Vnc. ij. *vitell. ouor.* num. ij. *croci parum.* Miſc.

Vel ♃. *mellis, terebinth. ana* Vnc. iiij. *alumin. croci* ♀ *ana* Drach. ij. *rad. ariſtol. rot. puluerif. aloës ana* Vnc. ß. Miſc.

Vel ♃. *terebinth. mellis ana* Vnc. iij. *vitell. ouor.* vj. Coq. ad linimenti conſiſtentiam.

Si putredo immineat, ſequentia vſurpari poſſunt.

♃. *ol. cannabis, picis liquidæ, terebinthinæ ana* Vnc. ij. *ol. roſac. maſtich. thuris ana* Vnc. j. *aluminis* Drach. ß. *galbani, nitri, ſal. armoniaci ana* Vnc. j. *viridis æris, ol. lumbricor. terreſtr. pulueris lumbricor. ol terebinth. vitrioli albi, camphoræ ana* Drach. j. *ol. lini* Vnc. ij. Miſc. & liquefiant ſuper igne.

Vel ♃. *ol. cannabis, lini ana* ℔j. *ſalis Armoniac. vitrioli albi ana* Vnc. ß. *vernicis* Vnc. iij. Miſc. ſuper igne.

Vel ♃. *ol. lini, cannabis, ana* Drac. vj. *ſal. Armoniac. vitrioli albi ana* Vnc. ß. *theriacæ, Mithridat. ana* Drach. ij. Liquefiant ſuper igne.

Si maior putredinis & gangrænæ metus ſit, *Mercurii præcipitati* aliquid addi poteſt.

Vt ♃. *vnguenti Baſilic. maior. Meſue* Vnc ij. *butyri rec.* Vnc. j ☿ *precip.* Drach. ij. Miſc.

Vt verò affluxus humorum præcaueatur, partibus remotioribus, è quibus is accidere poteſt, defenſiua applicanda.

Vt ♃. *boli Armeni, ſanguinis drac. ana* Vnc. j. *thuris, fl. roſar. ana* Vnc. ß. *album. ouor.* iij. Cum *oxyrhod.* q. ſ.

Miſc. & ſupra partem loco remotiore imponantur.

Vel inungantur illę partes ſeq. vnguento.

♃. *ol. roſac. de cortic. ſambuci, maſtich. ana* Vnc. ii. *boli Armeni* Vnc. ß. *vnguenti ſantalin.* Vnc. i. *aceti roſ.* q. ſ. Miſc.

Neque inutile fuerit, ipſi parti vulneratæ cataplaſma aliquod imponere, quod calorem partis foueat, ſuppurationem adiuuet, & putredinem prohibeat.

Vt ♃. *rad. althææ* Vnc. i. *conſolid. mai.* Drach. vi. *fl. chamæmel. meliloti, hyperici ana* Mß. *abſinth.* p. iii.

Coq. ad mollitiem & contund. Adde *farinæ hordei, fabar. ana* Vnc. iß. *vini* q. ſ.

Coq. iterum.

F. Cataplaſma.

De applicatione horum medicamentorum hoc etiam monendum, apud nonnullos in vſu eſſe, vt ſi globus membrum aliquod totum penetrauerit, ita vt vulnus vtraque parte pateat, medicamenta per ſetonem aut ſetaceum è cannabi, lino, vel ſerico parato, Germani *Durchzug* nominant, adhibere, & quoties vulnus detegunt, hinc inde ſetonem illum trahendo mouere, & nouo medicamento illinire. Verùm cùm hoc modo & puri exitus præcludatur, & dolor excitetur, non ſatis tutum eſſe horum ſetonum vſum, patet, cùm idem per turundas vtrinque immiſſas præſtari poſſit, & vulnera, quæ vna ex parte ſaltem patent, ſine horum vſu curentur. Penicilli tamen ſeu turundæ ipſæ non nimis craſſæ eſſe debent, ne puri exitum impediant, doloremque pariant.

Et quidem per initia vulnus ſemel de die obligaſſe ſufficit: cùm vix aliquid, quod euacuari neceſſarium ſit, detur. Vbi verò pus fluere incipit, bis de die obligandum, & cùm ea copia fluit, vt, niſi ſæpiùs euacuetur, ægro moleſtiam & dolorem pariat, etiam ter de die vulnus aperire, & à pure mundare opus eſt. Vbi rurſum copia eius minui incipit, bis de die vulnus detegere ſufficit. Et tandem vbi exigua eius copia effluit, & vulnus carne impleri incipit, ſemel, vt initio, vulnus detegere & obligare ſatis eſt.

Inprimis verò hîc opera danda, vt ſaniei, quæ copioſa in hiſce vulneribus ex partium contuſione, vt & fragmentis oſſium, quæ natura expellere conatur, colligitur, exitus pateat: id quod turundis, ſi opus ſit, etiam canis, præſtari poteſt. Exitum etiam puris adiuuant, idque expellunt, ſi ſplenia ſeu lintea triplicata aut quadruplicata craſſiora imo ſinui imponantur, & poſtea arctiore ligatura pus ac ſanies exprimatur.

Interdum ſaniei tanta copia colligitur, & ſinus tam profundi ac tortuoſi ſunt, vt ſanies omnis nec effluere, nec exprimi poſſit: itaque tum ſinus incidendus, vt ſanies effluere, & ſinus mundari poſſit.

Neque hîc inutiles ſunt vulnerariæ potiones. Cùm enim vlcera detergant, & ab excrementitiorũ humorum colluuie liberent, & vt omnia in vulneribus aliena ex iis faciliùs & citiùs à natura protrudantur, faciant; ſi in vllo vulnerum genere iis opus eſt, in hiſce maximè neceſſariæ ſunt. De iis verò ſupra *cap.* 11. dictum.

Poſtquam iam cõcoctio in vulnere apparet, quod ante tertium vel quartum diem vix accidit; cùm ob vehementem partis contuſionem calor eius valde debilitatus, & ſpiritus exhauſti ſint; & cùm neque iam dolor inſignis & inflammatio apparet, atque id, quod contuſum eſt, maxima ex parte in pus mutatum eſt, vulnus abſtergendum, carne implendum, & tandem cicatrice claudendum. Et quidem vbi vulnus purum fuerit, neceſſaria eſt omnino carnis generatio; cùm contuſa caro in pus mutetur, & vulnus neceſſariò cauum fiat.

Et quidem abſtergentia quod attinet, ea mitiora vel fortiora eſſe debent, prout maior vel minor puris copia fluit, & vulnus vel purius, vel ſordidius eſt. *Abſtergentia.*

Vt ♃. *decocti hordei, ſucci plantagin. apii, agrimon. centaurii minor ana* Vnc. i.

Coqu. & in fine adde *terebinthinæ* Vnc. iii. *mellis roſati* Vnc. ii. *thuris, maſtich. an.* Drach. i. *croci* Scrup. i. Miſc.

Vel ♃. *farinæ orobi* Vnc. iß. *thuris, rad. ireos an.* Dr. vi. *ſucci apii* Vnc. iii. *mellis* q. ſ.

Miſc. ſuper igne.

Vel ♃. *farinæ hordei, lupinor. an.* Vnc. i. *thuris, myrrhæ, aloës an.* Dnc. ß. *pulu. rad ireos* Drach. ii. *ſucci apii, abſinthii an.* Vnc. iii. *terebinth.* Vnc. ii. *mellis* Vnc. i.

Coqu. ad ſuccorum conſumtionem. Si vulnus ſit ſordidius, vnguentum Ægyptiacum addi poteſt.

Vt ♃. *farinæ orobi* Vnc. i. *myrrhæ, thuris an.* Vnc. ß. *terebinth. ſucci apii an.* Vnc. ii. *vngu. Ægyptiaci* Vnc. ß. Miſce.

Si ſinus ſit profundior, vtile fuerit eum abluere decocto *centaurii minor. equiſeti, conſolidæ mai. ariſtol. ireos, thuris,* cum *Vino* parato, addita ſ. q. *mellis.*

Ad carnem verò generandam antea propoſita medicamenta vſurpentur. Vtile eſt & hoc in hiſce vulneribus. *Carnem generantia.*

♃. *ol. maſtich.* Vnc. iß. *reſinæ abietis* Vnc. i. *mannæ thuris,* Vnc. ß. *equiſeti, tormentillæ, conſolidæ maior. hyperici, plantag. betonicæ, an.* Mß. *lumbricor. terreſtr. vino lotorum* Vnc. ii. *vini* q. ſ.

Coqu. ad vini conſumtionem. Poſtea colentur cum forti expreſſione. Adde *ceræ, ſeui hircini, an.* Vnc. iiii. *thuris, myrrhæ, maſtichis, aloës an.* Vnc. ß.

Miſce, F. Vngu. quod vulneri imponatur, idque *emplaſtro diapalmæ* tegatur.

Si globus veneno infectus fuerit, vulnus hoc ad vulnera venenata pertinet, de quibus *ſeq. cap.* dicetur.

Si vulnerata pars gãgræna corripi incipiat, curatio

ratio inſtituenda,vt gangræna,ſupra *part. 1. cap. vlt.* dictum.

Vulnera cum oſſium fractura.

Inprimis verò vulnera à ſclopetis inflicta curatu difficilia reddit,cũ oſſa in brachiis, femore, & tibia frangũtur,imò in plurima fragmenta ſæpe cõminuũtur,in quibus cum neruoſæ partes plerumque læduntur,& à fragmentis oſſiũ punguntur,inde dolores acutiſſimi,conuulſiones,gãgræna oritur. Quod ſi accidat,vulgares Cheirurgi frequenter ad amputationẽ totius membri properant. Verùm etſi interdũ,vt totius ſaluti proſpiciatur,hoc faciendũ ſit:tamen quandiu adhuc aliqua ſanationis ſpes ſupereſt, id nõ faciendum;cùm Natura & in his vulneribus miracula præſtare ſoleat.

Curandi ratio eſt eadem, quæ fracturarum cum vulnere, de quibus *part. 5. cap. 2.* dicetur. Prima nimirum cura eſſe debet,vt magna oſſium fragmenta ſuo loco reſtituantur, & coniungantur. In ferulis tamen quæ in oſſium fracturis aliàs applicari ſolent, adhibendis, cautione opus eſt,cùm ex earum vſu facilè dolor,conuulſio,inflãmatio & gangræna excitari poſſit,quibus malis aliàs hæc vulnera obnoxia ſunt;ſicut nec illa cataplaſmata glutinatoria, quæ tenaciter parti adhærẽt,eáque arctè cõſtringũt, facilè locũ habent;cùm partẽ conſtringant & dolorem pariant.Commodum ergo eſt, vt poſtquã oſſa compoſita & cõiuncta ſunt, membrũ locetur & firmetur in lamina plumbea, vel corio madefacto, vel aſſeribus illis ſeu ſchidiis,quas plauſtrarij,dũ tubulos rotarũ excauant,terebra caua exſcindunt,ſi aqua prius madefiant.Hæc enim omnia & partem fractam retinere,& nihilominus,quantum libet, flecti poſſunt,ne dolorem inferant.

Loco verò Cataplaſmatum illorum emplaſtrum aliquod vel cerotum imponi poteſt.

Vt ♃.*reſinæ ceræ an.* ℔ß.*pulu. cortic. tiliæ* Vnc. iß. *terebinth.* Vnc.ij.*boli Armeni* Vnc.j.*ſucci geranij* Vnc.ij.

Coq.ad ceroti conſiſtentiam.

Vel ♃.*mucil.ag.rad.conſolidæ maior.viſci pomor. an.* Vnc.iij.*oſteocollæ,boli Armeni an.* Vnc. iß. *ſucci geranij* Vnc.vj.*pulu.cortic.tiliæ* Vnc.ij.*vitell. ouor.xx.terebinth.* ℔ß.*ol.lumbricor.* Vnc.iij.Miſc.

Plura eiuſmodi proponentur infra,*part. 5. de fracturis.*

Diæta.

Diæta.

Aër ſit ſiccus;in reliquis temperatus, & potius ad calidum, quàm frigidum, declinans. Victus ſit tenuior:ita tamen,vt viriũ & conſuetudinis habeatur ratio;& vt in omnium vulnerum,ita in hoc precipuè genere cibi ſint boni ſucci:ab omnibus verò cibis,qui prauum ſuccum præbent, accuratè abſtinendũ.Æger vino,niſi planè adſuetus ſit, abſtineat. Qui enim ei adſuetus eſt,potum aquæ, ſi cereuiſia non ſuppetat,non facilè feret. Caueat quoque vulneratus ab ira,corporis motu nimio,cùm quies, vt Hippocrates,*de vlceribus*,docet,omnibus vulneratis vtilis ſit, labor noxius;vt & Venere. Et omnino ſi in aliis vulneribus diæta accurata opus eſt, in hoc vulnerum genere inprimis requiritur.

CAPVT XXI.

De Vulneribus venenatis.

Vulnera venenata.

TAndem curationem peculiarem etiã requirunt vulnera venenata,ſiue venenum globis,ſagittis, telis,aut quocunque venenatorũ armorum genere, ſiue animalium,vt canis vel lupi rabidi,vel alterius venenoſi morſu,ſiue ictu ſcorpionis,aſpidis,vel alterius venenoſi animalis inferatur. Et quidẽ vulnera, quæ à ferarum venenatarum morſibus vel ictibus inferuntur,plus nocent vi venenata,quàm vulnere, quæ plerũq; per ſe nõ ſunt magni momenti:at vulnera, quæ telis venenatis inferũtur, non ſolùm vi venenata,ſed vt vulnera etiam ſæpe ſunt periculoſa.

Lues venerea [?]

Hoc loco non prætereunda lues è ſcarificatione contracta,quam luem nouã Morauicam, & Brunnæ luem appellarunt, quod Brunnæ Morauiæ oppido primò anno 1577. innotuerit,de qua peculiarẽ libellum edidit Th. Iordanus, quẽ *lib. 6. obſeruat.* inſeruit Ioan. Schenckius. De eadem lue tractatum ſcripſit Io. Sporiſchius, atque inſcripſit de ſcarificationis ſymptomatibus. Facit quoq; eiuſdem mentionẽ Ioã. Crato,*in epiſt. à Scholzio collect. epiſtol.* 139. Summa rei hæc eſt:*Omnes quotquot anno 1577. die Luciæ*(ex ſeqq. tamen colligo,quod non ſolùm,qui primo die brumæ ſcarificationes has adhibuerunt, hoc malo ſint correpti,ſed omnes,qui à bruma vſque ad vernum ſolſtitium iis vſi ſunt) *Brũnæ publicum balneum ingreſſi ſunt, & ſcarificationes adhibuerunt, illico correpti putantur. Neque citò noxam perſenſere,ſigna labis receptæ non ſtatim emerſerunt. Sunt, quibus octiduum occultatum malum,aliis duabus ſeptimanis,aliis menſtruo temporis ſpacio,pro robore nimirum tam agentis, quàm renitentis paſſi,delituit:demum publicè ſe extulit. Interim inſueta quadam ignauia ſeu torpore grauati,pigri,inertes ad conſueta munia obeunda,animo quoque abiecto,triſtes vultu conſpiciebantur;natiuus faciei color in pallidum,vigor oculorum in toruum,circulo fuſco ſicut menſtruatis mulieribus deformem,ſubitò immutatus. Manifeſtis tùm ſe prodidit ſignis. Veſtigia cucurbitularum turgeſcentia,extemplo ardor inuaſit immenſus & immedicabilis, quem fœdè abſceſſus & vlcera exceperunt putrida,ſanie tabeque fluitantia;circum circa puſtulæ,palmum quoque latæ,achoribus floridæ,quibus dehiſcentibus,acu aut medicamentis apertis,profluxit pituita tenuis,ſeroſa,marcida, ſanieſque mucoſa:aliis etiam acris & erodens:tum caro cucurbitæ ambitu circumſepta,corroſa,putreſcens,tetrum ut è Telephiis ac phagedanicis vlceribus inuexit fœtorem. Vbi admiratione dignum initio, quod è tot affixis cucurbitulis, cùm alii decem plus minus,tres quoque tantùm nonnulli apponi iuſſiſſent,una duntaxat,aut ad ſummum duæ(ſocrui Laurentii Sartoris è quindecim tres) ex iis omnibus in fœdam tranſiuerint vomicam. Nonnullis vniuerſum corpus puſtulis conſperſum,facies informis,triſte ſupercilium, horrẽdus vultus,dorſum, pectus, abdomen, pedes,loci,à ſummo ad ima porriginoſa ſcabie,cruſtaceiſque vlceribus ſupra cutem paulum eleuatis,duum cruciatorum nummum vel vnguis pollicis amplitudine, ambitu rubente, candida ſuperficie polluta,& deturpata,cernere erat. Manabant hæc quoque pingui liquore,mucore lento,qui non pus,ſed ſaniem referebat lucidam, ἢ τὸ πύῳ ἴκελον. Imò ſcabie ſublata & curata, maculæ atræ,diuerſæ quàm ab impetiginibus aut vitiliginibus plumbei & fuſci coloris,remanſerunt. Progreſſu morbi in capite calli concreuere,qui ſummo cum dolore rupti vel diſſecti, melleum quippiam & tenax,ceu ex coniferis arboribus laticem exſtillare videmus, lentum inquam & viſcidum marceſcentis pituitæ argumentum, exſudabant. Abſceſſus hi ſordidi vereque cacoëthes,poſtquã magna difficultate expurgati,& non minore carne rurſum producta,coaluiſſent, nouum prorupit ſymptoma. Vniuerſi corporis artus,brachia,ſcapulæ,cubitus, humeri, ſuræ, tibiæ, pedes imi,puncturis quibuſdam,quaſi aculeis,intenſiſſimè vellicabantur,ac ſi ferris diſcinderentur,potiſſimùm vbi tibia maximè excarnis lacertorum non fulta thoris à ſolo perioſtio veſtitur. Membra pondere grauia fulcra poſtulabant,imò & paralyſi quibuſdam minata ſuccollatorum beneficio erigi neceſſe habebant. Nulla tam quies, doloribus noctè dieque indeſinenter torquentibus. Et hi dolores non vnius aut alterius diei ſpacium, ſed per integrum menſem durauerunt. Caput quoque non fuit immu-*

ne. Nam præter achores ſupra recitatas, gummata & callos, verrucis grandibus ſimiles, doloribus vehementibus infeſtabatur, circa regionem occipitij potiſſimum, qui præter virium imbecillitatem, vigilias, etiam dementiam quibuſdam inuexerunt, quæ vix, muco purulento maleque olente per nares multos dies ſtillante, miteſcere cœpit. Toto interim morbi decurſu ἀπόσιτοι πάντων γευμάτων διετέλουν *nec Cereris nec Bacchi muneribus voluptatem vllam capiebant. Conuerſationem omnem auerſabantur, verecundia ne ſuffuſi, aut indignatione commoti, quod horrenda labe, nullo ſuo merito, & ſpe auxilii exigua, aſperſos ſe cernerent. Morbus hic durauit vſque ad æquinoctium vernum, Solis in Arietis ſignum ingreſſu, circa quod tempus manifeſtè deſiiſſe, & Paſchatis feriis prorſus interiiſſe iudicatus eſt, eò quod deinceps nullus hac labe ex integro adſperſus deprehenſus fuerit.*

De morbi huius origine duæ fuerunt præcipuæ ſententiæ. Alij enim putarunt eſſe nouũ morbi Gallici genus, contagione propagatum in Laconico balnei; alij per ſcarificationẽ hoc venenum cõmunicatum fuiſſe exiſtimarunt. Inquiſiuit ea de re dilgenter Magiſtratus oppidanus, ſed nihil certi inuenit. Io. Sporiſchius, *in alleg. tractatu*, neutram cauſſam admittit, ſed hoc malum originem duxiſſe putat cacochymia pituoſa, ab anni eius conſtitutione in corpore cumulata, ſcarificationẽ verò nimiã & minimè cõgruam hoſce humores vitioſos ad loca ſcarificata attraxiſſe. Vtq; id probet, multa de ſitu eius vrbis, victu & morbis incolarũ ſcribit, atq; ex his omnib. humoris pituitoſi copiam collectam fuiſſe probat.

Et omnino nõ ita planũ eſt, vnde ille morbus fuerit contractus. Si n. è ſcarificatione ortũ habuit, cauſſa nõ patet, cur infectio hæc ſaltẽ à bruma vſque ad æquinoctium vernũ durauerit, (niſi quis eã cauſſam reddere voluerit, quod poſt hoc tẽpus nemo, ob periculi metum, hiſce balneis vſus eſt, vel quia balneũ hoc pene dirutum & innouatum eſt) & cur non omnes partes, quibus cucurbitulæ ſcarificatæ affixæ fuerunt, exulceratæ ſint. In hiſtoriis enim infectorẽ notat Thomas Iordanus viro cuidam, cùm quinque cucurbitulas affigi iuſſiſſet, duo ſaltèm loca, ceruicem ſcilicet & ſiniſtri lumbi regionem, exulcerata fuiſſe. Famulæ quidam, quæ ſeptem cucurbitulas affigi curauit, ſub vna ſaltem dextræ ſcapulæ affixæ exulceratam cutem fuiſſe: atque idem aliis quoque accidiſſe. Contra eos verò, qui ex vitioſo humorum apparatu hoc malum ortum habuiſſe exiſtimant, id pugnat, quod cùm tria publica balnea Brunnæ tunc fuerint, illi ſolùm, qui in Adami illius balneo ſcarificatione vſi sũt, infecti fuêre; quod in reliquis omnino etiam accidere debuiſſet, ſi à vitioſis humoribus in corpore collectis malum originem duxiſſet. Sporiſchij verò ſententia, quatenus ab humore pituitoſo luem hanc exortam fuiſſe ſtatuit, nullo modo aſſenſum meretur. Facilè enim cuiuis hiſtoriã & ſymptomata huius morbi conſideranti patet, cauſſam huius morbi venenatam fuiſſe.

Secunda tamen ſententia mihi probabilior videtur. Nam, quod & Crato monet, cùm nemo præter eos, qui ſcarificatione, & quidẽ in iſto, non alio balneo vſi fuerunt, infectus ſit, per vulnera ſcarificatione inflicta venenũ aliquod corpori illatũ fuiſſe, veriſimile eſt, ſiue id venenũ acie ſcalpelli infecto, ſiue cucurbitula, ſiue venenato balnei vapore, ſiue aqua corpori illatum fuerit. Sagittas enim à multis nationib. veneno infici notiſſimum eſt: quod & in ſcalpello fieri potuit, ſiue id malitia balneatoris, ſiue incuria factũ ſit, dũ idem ſcalpellum, quo impurum aliquem hominẽ ſcarificauit, aliis adhibuit; cùm notũ ſit, venã ſectam malè cecidiſſe, quæ ſcalpello, quo alteri vlcus apertum fuerat, peracta fuit. Potuit venenum hoc ſcalpello communicari à cote vel loro, quibus inſtrumenta iſta affricari ſolent, ſi à vapore balnei ſordiũ aliquid & maligni ipſi adhæſiſſet. Contagium etiam cucurbituli adhærere potuit, quę non ſemper ea, quæ debent, diligentia mundantur. Et tandem impoſſibile non eſt, vt vapor balnei ſeſe cuti recens ſcarificatæ, vel aquæ, qua loca ſcarificata abluuntur, inſinuare potuerit, qui non ſemper purus eſt, ſed variorũ hominum ſudoribus & ſordibus inquinatus. Quò etiam facit, quod è lapidibus illis, quibus ad Laconicum calefaciendum aqua affunditur, magna vaporis copia attollitur, qui non ſemper puri, ſed ob ſordes balnei & loci perpetuam humiditatem ad vitium diſpoſiti ſunt.

Atque in iſta ſententia me confirmat hiſtoria ſimilis ſcarificationis, quæ annis abhinc non ita multis in Franconia accidit, quæ exſtat *lib. 2. epiſtol. Medic. ſect. 6.* Clariſs. Dn. D. Gregorij Horſtij, qua infecti ſcatebant puſtulis & vlceribus quaſi cancroſis, non tantùm in locis ſcarificatis, ſed toto ferè corpore, patiebantur artuum dolores immenſos, dolores ὀστοκόπους, tanta cũ debilitate, vt non niſi ſuffulti lecto exire poſſent. Quod malum à maleficio nequam Balneatoris ortũ habuit, qui vt in eius confeſſione ibidẽ exſtat, tribus vel quatuor ſeptimanis, loro ſeu coti illi ligneæ corio obductæ, in qua ſcalpella ſua acuere ſolebat, puluerem cadmiæ foſſilis metallicæ, ſeu Cobalti, & μυοκτόνῳ affricauit, atque ſcalpella gryllis impegit: Bufones etiã exſiccauit, poſtea puluerem eorum in aqua macerauit, quam cum puluere lapidibus illis, quibus in balneis aqua ad calefaciẽdum Laconicum infundi ſolet, infudit.

Hiſtoria alia ſimilis affectus.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Vulnera venenata ſi ex animalibus venenatis inflicta ſint, ex relatione ægri innoteſcunt, & vel ex eo, quod à talibus animalibus prouenerint, quod venenata ſint, cognoſcuntur. Si verò telo, vel alio armorũ genere, vel globulo plumbeo vulneratus ſit ęger cognoſcitur id ex eo, quod in loco vulnerato doloris & punctionis ſenſus maior eſt, partis vulneratæ color naturalis mutatur, & in liuidum ac nigrũ degenerat, & ſtatim ſymptomata grauia præter rationem vulneris ſequuntur; in toto corpore nũc ardor, nunc obſtupeſcentia, & cordis anguſtia, interdum & tremor & lipothymia percipitur. Quamprimũ enim venenum per venas & arterias receptum eſt; ſeſe in totũ corpus diffundit, & membra principalia inprimis cor, quæ venenorum natura eſt, oppugnat, vnde varia ſymptomata excitantur. Quæ quidem generalia venenati vulneris ſigna ſunt; quibus poſtea plurima alia ſymptomata, pro veneni cuiuſque natura, accedunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Omne vulnus, quod venenato armorum genere, vel à venenoſo animali inflictum, eſt, longè grauius & periculoſius eſt, quàm quod veneno caret. Et vulnus etiã exiguum venenatum mortem afferre poteſt; cùm aliàs magna vulnera ſanari poſſint.

2. Et quidem quò ſymptomata ſunt plura & grauiora, & magis contumacia, optimiſq; etiam adhibitis remediis non cedunt, eò ſunt periculoſiora; ac plerumq; lethalia. Si verò ſymptomata ſunt pauciora ac minùs grauia, & adhibitis remediis mitigantur, eò maior ſalutis ſpes eſt.

3. Quò vulnus venenatum cordi propitius eſt, eò periculoſius eſt, vt & quod cerebro vicinum eſt.

Curatio.

Curatio.

Vulnus, quatenus vulnus, quas Indicationes ſuppeditet, & quomodo curandũ ſit, ex iis, quę hactenus dicta ſunt, ſatis patet. Si verò vt venenatum ſpectetur, danda opera primò, ne venenum ad interiora,

præcipuè cor penetret; deinde, vt eius vis alexipharmacis infringatur. Primò ergo attendendum, an telum venenatū adhuc intra vulnus hæreat. Omnis ſiquidē fruſtra tentatur curatio, niſi id extrahatur; ideoq; , vt manus opera quāprimùm eximatur, laborādum. Quod ſi extrahi non poſſit, emplaſtris, quæ venenum euocare poſſunt, ea admiſcenda, quæ tela & alia peregrina à vulneribus extrahere valent, de quibus ſupra, c. 8. dictum. Deinde ne venenum ad interiora & cor penetret, primò, vt Celſus, *lib. 5. cap. 7.* docet, ſupra vulnus id membrum deligandum eſt, non tamen nimis vehementer, ne membrum torpeat, aut, quod interdum imperitorum Cheirurgorum culpa fit, gangræna corripiatur. Deinde venenum ipſum extrahendū & ad exteriora euocandum. Antiqui ad euocandum venenum ſuctiones adhibebant, & qui id præſtabant, Pſylli appellabantur, exiſtimabantq; eos proprietatē quandam habere venenū ſuctu attrahendi, & eidem reſiſtendi, cùm tamen id ſaltem audacia præſtaret: de quo Celſus, *lib. 5. cap. 27.* ſcribit: *Si ne id quidem eſt,* (hoc eſt, ſi deſit cucurbitula, vel ſimile quid) *homo adhibendus eſt, qui vulnus exſugat. Neque ſanè ſcientiam præcipuam habent hi, qui Pſylli nominantur, ſed audaciam vſu ipſo confirmatam. Nam venenum ſerpentis, vt quædam etiam venatoria venena, non guſtu, ſed vulnere nocent.* Et mox: *Ergo quiſquis exemplum Pſylli ſecutus, id vulnus exſuxerit, & ipſe tutus erit, & tutum hominem præſtabit.*

Illud, ne intereat, antè debebit attendere, ne quod in gingiuis, palatoue, aliavé parte oris vlcus habeat. Euocant tutius & extrahunt venenum cucurbitulæ, præcipuè in morſibus & ictibus venenoſorum animaliū; quæ eò potentiùs venenum extrahunt, ſi ſcarificationes, præſertim profundiores, adhibeantur. Poſt amotas cucurbitulas, gallinæ vel aliæ aues podice, vel per medium diſſectæ, calentes adhuc vulneri imponendæ. Et ſi locus neruoſus non ſit, in venenatorum animalium morſibus caro circumcirca exſcindenda, imò abſcindenda, refertque Galenus, vinitorē quendam à vipera morſum confeſtim læſum digitum falce abſcidiſſe, atque ita periculum omne euitaſſe & euaſiſſe. Abluere quoque vulnus vtile fuerit *aceto* vel *vino*, in quo *theriaca* ſoluta ſit, aut decocto *flor. chamæmel.* vel *rad. oxylapathi*. Imò in morſibus animaliū, ſi locus neruoſus læſus non ſit, efficaciſſimum eſt cauterium actuale, quod vi ignis & venenū abſumit, & ne ad interiora penetret, prohibet. Si æger cauterium actuale non admittat, potentiale ſeu cauſtica medicamēta adhibenda: vt tamen eſchara citò decidat, curandum, & niſi fiat, ſcalpello liberanda, nec vlcus ſtatim glutinandum. Ideoque vlceri *cæpa* cum *ſale*, vel *allium ſylueſtre*, vel *ruta* imponenda.

Quæ tamen ipſa, etſi cauſtica non ſint præmiſſa, ad extrahendum venenum ſunt imponenda, putà *cæpa, allium ſylueſtre, ruta, ſtercus columbinum, nuces inglandes* cum *allio, ſale,* & *melle*, vt tradit Conciliator, *l. b. de remed. venen. c. 4.* quæ ſeu ſumtę, ſeu extra impoſitæ à venenis ſeu ſumtis, ſeu morſu & ictu animaliū venenatorum illatis liberare poſſunt, *hypericum, vincetoxicum, helenium, raphanus, dictamnus, ariſtolochia longa* & *rotunda*. Vtilia etiam ſunt *carduus benedictus, ſcabioſa, ruta, gentiana, ſcorzonera*; & omnino omnia ſimplicia, quæ venenum attrahunt, vel qualitate manifeſta, vt caliditate, vel occulta & peculiari ſimilitudine. De prioribus hoc notandum, ne in partibus neruoſis acribus valde vtamur, & dum vnū periculū vitare volumus, in aliud incidamus, & dolorem ac conuulſionem excitemus. Ideoq; in talib. partib. tutius eſt, ea medicamenta applicare, quæ ſubſtantiæ proprietate venenum euocant. Neque etiam ſolùm acrium vſus diu continuari debet, ſed vbi per diem vnum atque alterum continuata fuerint, alia poſtea mitiora imponenda.

Compoſita varia ſunt. Vtilis eſt *Theriaca*, aliis medicamentis mixta: quam quod nonnulli ideo ſuſpectā habent, quod propter frigiditatem opij venenum ad interna pellere poſſit, ridiculum pæne eſt, in tanta veritatis luce. Vel inſtilletur *oleum Matthioli*, quod deſcribit ille *in comm. in præfat. lib. 6. Dioſcorid.* aut *Magni Ducis Hetruriæ*, vel *ſuccus ſcorzoneræ*.

Guido in vulneribus venenatis hoc emplaſtrum laudat.

℞. *galbani, ſagapeni, opopanacis, aſæ fœtidæ, myrrhæ, piperis, ſulphuris ana* Vnc. iß. *ſtercoris columbini, anatis ana* Vnc. ij. *calaminthæ, mentaſtri ana* Vnc. j.

Diſſoluantur gummi *vino*, & Miſc. omnia cum *melle*, & *oleo antiquo*.

F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *terebinth. aq. vel ſucco ſcorzoneræ lotæ* Vnc. ij. *propoleos* Vnc. ij. *ol. Matthioli* Vnc. ß. *de terebinthina* Drach. ij. *præcipitati* Drach. iß. *ſcordii, rad. ſcorzoneræ ana* Scrup. iiij.

Miſc. & F. Vngu.

Vel ℞. *ammoniaci, galbani, bdellii ana* Vnc. ß. *ſtymacis liquidi* Drach. iij. *myrrhæ, ſulphuris ignem non experti ana* Drach. ij. *euphorbii, præcipitati ana* Drach. j. *ol. Matthioli, de terebinth. ana* Drach. ij.

Diſſoluantur gummi *aceto ſcillitico*, & cum reliquis miſceantur, atque cum *propoli*, ac *pice nauali* q. ſ. F. Ceratum.

Vel ℞. *rad. ſerpentariæ, ariſtol. rot. ana* Vnc. j. *tabaci, ſcordij ana* Mj. *thuris, myrrhæ, ſulphuris ignem non experti ana* Vnc. ß. *dictamni Cretici, rad. angelicæ, dictamni albi ana* Drach. iij. *ol. de terebinthina* Vnc. ij. *Matthioli* Vnc. j. *ceræ, picis naualis ana* q. ſ. Miſc.

F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *ſummit. hyperici* M ij. *carduibened. ſcordii, tabaci, vincetoxici ana* Mj. *rutæ* p. j. *rad. ſerpentariæ* Vnc. ij. *rumicis* Vnc. iß.

Contundantur, & emplaſtri modo applicentur.

Vel ℞. *ol. oliuar. mellis ana* Vnc. ij. *calcis viuæ* Drach. ij. *rad. ariſtol. rot.* Drach. j.

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *cæpar. allii, porri ſectilis ana* Vnc. iij. Coq. & contund. Adde *rad. ſerpentariæ, aſphodeli ana* Drach. ij. *theriacæ* Vnc. ß. *ol. ſcorpion.* Vnc. j Miſc.

Vel ℞. *cineris clauellati, calcis viuæ ana* Vnc. ij. *abſinthii, ariſtoloch. rutæ, allii, cæpar. ana* Vnc. j. *ficuum* n. xx. *ſtercoris caprilli, ol. euphorbii, ſcorpion. ana* Vnc. iij. *mellis* ℔iß. *aceti vini* ℔j. Miſc.

F. Emplaſtrum.

Plura eiuſmodi *libro ſequenti; de venenatorum animal. morſibus*, proponentur.

Exhibenda ſimul, & ſtatim quidem accepto vulnere, alexipharmaca, quæ à veneno cor muniant, idque ad exteriora expellant. Et quidē ſi veneni ſpecies cognita ſit, ei ſua alexipharmaca opponenda, de quib. *lib. ſeq.* Si verò lateat, vniuerſalia illa alexipharmaca, *lapis bezoar, theriaca, Mithridatium, aqua theriacales*, & huius generis alia paſſim nota exhibenda.

Iiſdem etiam extra cor muniendum, & propterea non ſolùm *Theriaca* & *Mithridatium*, ſed inprimis *ol. Matthioli* regioni cordis & arteriis illinendum, vt & *oleum Magni Ducis Hetruriæ.*

Veneno extracto ad vulneris ſanationem accedendum. Ad quam vtile eſt hoc vnguentum.

℞. *ceræ picis, nigræ, reſinæ, axungiæ arietis, ol. antiqui ana* Vnc. iij. *galbani* Vnc. vi.

F. Vnguentum.

Poſtea cura, vt in reliquis vulnerib. peragenda.

Si verò ex ſymptomatibus prauis, vt ſudoribus frigidis, animi deliquiis, & ſyncope cognoſcatur, venenum iam ad penitiores corporis partes & cor penetraſſe, pars vulnerata non nimis affligenda, ſed potius corpori & cordi proſpiciendum.

CAPVT

CAPUT XXII.

De Vulneribus particularibus.

ATque hactenus de vulneribus in genere,& eorum in vniuerſũ curatione dictũ eſt. Cùm verò vulnerum curatio pro varietate partium vulneratarum non parum diſcrepet, iam in ſpecie de ſingularũ partium vulneribus agendum eſſet. Verùm cũ in prioribus libris de iis actũ ſit, actum agere opus non eſt, Actum enim *lib. 1. part. 1. c.* 21. 22. 23. 24. 25. de capitis & cerebri vulnerib. *Ibid. part.* 3. *ſect.* 2. *c.* 9. de palpebrarum vulneribus, *c.* 20. de vulneribus oculorum. *Ibid. ſect.* 3. *cap.* 5. de vulneribus narium. *Ibid. ſect.* 5. *cap.* 3. de linguæ vulneribus.

Lib. 2. *part.* 1. *c.* 4. de labiorum vulnerib. *Ibid. part.* 2. *cap.* 4. de apertione vaſor. pulmonis. *Ibid. cap.* 11. de pulmonum vulnerib. *Ibid. cap.* 15. de vulneribus diaphragmatis. *Ibid. c.* 17. de thoracis vulneribus. *Ibid. cap.* 22. de ſpinalis medullæ vulneribus. *Ibid. part.* 4. *cap.* 3. de cordis vulneribus.

Lib. 3. *part.* 1 *ſect.* 1. *cap.* 1. de œſophagi vulneribus. *Ibid. c.* 16. de ventriculi vulneribus. *Ibid. part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 8. de vulneribus inteſtinorum. *Ibid. part.* 4. *cap.* 4. *cap.* 7. de lienis vulnerib. *Ibid. part.* 6. *ſect.* 1. *cap.* 7. de epatis vulnerib. *Ibid. part.* 7. *ſect.* 1. *c.* 11. de renũ vulneribus. *Ibid. part.* 8. *ſect.* 1. *cap.* 5. de veſicæ vulnerib. *Ibid. part.* 9. *ſect.* 1. *cap.* 5. de teſtium vulnerib. *Ibid. c.* 11. de penis vulnerib. *Ibid. part.* 10. *cap.* 15. de abdominis vulneribus.

Lib. 4. *part.* 1 *ſect.* 2. *cap.* 1. de Vteri vulneribus egimus.

CAPUT XXIII.

De Morbis & ſymptomatibus, quæ vulneribus accidunt.

CVm verò non rarò accidat, vt alij morbi, vt & ſymptomata varia, vulneribus accidant & ſuperueniant, quæ peculiares Indicationes ſuppeditant,& tum curationem ad ſe trahunt, ægri vires deiiciunt,& vulnera curatu difficilia & periculoſa reddunt: de iis quoque agendum, & qua ratione ea tollenda ſint, dicendum.

De Febribus.

Et primò quidem non rarò Febres vulnerib. ſuperueniunt. Et verò peculiari tractatu de Febribus egimus: tamen cùm multum referat, febrium, quæ vulnerib. ſuperueniunt, differentias rectè cognoſcere,& auertere, de iis in ſpecie aliquid hîc dicemus. Primò verò diligenter inquirendum, quæ febris, quæ vulneri ſuperuenit, ſit natura, & quæ cauſſa. Febres enim tales ſunt variæ, aliæ ephemeræ, à ſpirituum agitatione & efferueſcentia ſãguinis ortæ, propter irã, terrorẽ, & omnino humorũ ac ſpirituũ cùm animi tùm corporis motu agitationẽ. Deinde etiã dũ pus, præſertim copioſius, generatur, febres accidunt, ſecundũ *aphor.* 47. *ſect.* 2. Tertiò ex inflammatione. Quartò interdum & putridæ febres generantur ex putredine in parte vulnerata. Quintò, ex vitioſo humorum apparatu.

Primum febriũ genus ſtatim in principio inuadit,& vt dictum, ex motu animi & corporis, atque hinc orta ſãguinis & ſpirituũ agitatione prouenit. Quò pertinet & dolor vehemẽs, qui humores agitando,& vigilias excitando, eos & ſpiritus accendere & febrim excitare poteſt. — *[margin: ...es. / Primum febrium genus agitatione humorũ.]*

Cognoſcuntur autem hæ febres, quod ſtatim cũ vulnere inuadũt. Quia tamen & putridæ interdum ſtatim etiã à principio inuadere poſſunt, qua ratione ephemeræ à putridis diſcerni queant, ex iis, quæ *lib. 1. de febrib. cap.* 6. diximus, patet. — *Signa.*

Febres hæ quidem ex ſe nihil periculi ægro afferunt, neque tamen ſalutem etiam ægro promittere poſſunt, cùm tunc fluxionis & inflammationis, quæ ſuperuenire ſolent, tempus nondum præterierit. — *Prognoſticũ.*

Febris verò hæc peculiarem curationem nõ poſtulat, ſed modò æger bona diæta tegatur, ſponte euaneſcit. Cauſſæ tamen eius, ſi adhuc præſentes ſint, aut recurrere poſſint, omnes amouendæ. Aliàs enim facilè periculũ aliquod attrahere poſſunt. Et cùm aliàs circa quartũ inflãmationes & fluxiones accidere ſoleant; tales febres, ſi eo vſque protrahantur, mala illa attrahere & augere poſſunt. — *Curatio.*

Deinde, dum pus generatur, & præcipuè copioſiùs, febres fiunt, vt Hippocrates 2. *aph.* 47. ſcribit. Tùm enim, quod in parte vulnerata redundat, & in ſubſtantiã partis mutari nequit, putreſcere incipit, fitq; quaſi ebullitio. Natura tamen facit, quod poteſt, & quod in ſubſtantiam partis mutari nequit, quantũ poteſt elaborat,& ne planè corrũpatur, in pus mutat. Ex hac igitur ebullitione calor quidam ſanguini in venis & arteriis cõmunicatur, qui vbi ad cor peruenit, febrem accẽdit, quæ ephemeris potius plurium dierũ, quàm verè putridis eſt ſimilis. — *Febris ex puris generatione.*

Itaque ſigna putredinis abſunt, vt & inflammationis,& inuadunt hæ febres eo tempore, quo pus generari ſolet, inprimis circa quartum diem. Calor eſt multus, ſed ſuauis, pulſus magni, celeres, & frequentes, vrina parum à naturali ſtatu recedit, nullumque prauum ſymptoma coniungitur. — *Signa.*

Febris hæc per ſe periculi nihil habet, ſed paulò poſt ceſſat. — *Prognoſticũ.*

Idq; vt eò citiùs fiat, exitus puri parandus, eoque citius, quo in nobiliori parte, aut cum nobili conſentiente continetur: ſimulque danda opera, vt affluxus humorum omnis præcaueatur. — *Curatio.*

Tertiò nonnunquam febres ex inflammatione, quæ parti ſuperuenit, accẽduntur, nunc ephemeræ, nunc putridæ, prout ſaltem ſpiritus incaleſcunt, calorque cordi communicatur, vel etiam vapores putridi in venas & arterias trans fuſi ad cor penetrãt; idque calefaciunt. — *Febres ex inflammatione.*

Cognoſcuntur autem tales febres ex ſignis inflammationis, de quibus *part.* 1. *c.* 5. dictũ. An verò febris ſit ephemera vel putrida, cognoſcitur ex ſignis ephemerarũ & putridarũ, de quib. *lib.* 1. *de febribus* dictũ; & præcipuè in ephemera aberunt ſigna putredinis in vrina, quæ in putridis apparent. Calor etiã in putridis eſt maior & acrior, quã in ephemeris, ac ſymptomata ſunt grauiora, maiorq; viriũ deiectio. — *Signa.*

Febres autem hæ cùm ab inflammatione totæ pendeant, pro inflammationis etiam magnitudine ſunt maiores vel minores,& magis vel minus periculoſæ. — *Prognoſticum.*

Tolluntur verò inflammatione ſublata,& curantur, vt aliæ febres ſymptomaticæ, de quibus ſuo loco dictum. Inprimis danda opera, vt per refrigerantia & conuenientia alterantia curetur, ne putredo in humoribus excitetur, aut ſi iam præſens ſit, inhibeatur & ſedetur. — *Curatio.*

Quartò accidunt etiam vulneribus febres accenſæ ex putredine humorum in ipſo vulnere, quæ iis, quæ ex pure fiunt, maximè cognatæ ſunt. — *Febres ex putredine humorum.*

Cognoſcũtur tales febres ex quantitate & qualitate excremẽtorũ vulneris. Magna enim copia ſaniei effluit, eaq; putridũ quid potius, quã pus bonũ refert, coloris varij & mali, mali odoris & fœtida, — *Signa.*

da. Et licet magna puris vel ſanici copia non effluat: tamen ſi materia, quæ effluit, ſit praua, color partis mutetur, partiſque dolor & grauitas adſit, materiam vitioſam quidem adeſſe, ſed non expurgari indicio eſt. Interim febris ſignà aderunt, quæ putredinis notas in vrinis exhibent, vel non exhibent, prout materia venis & arteriis magis vel minùs communicatur.

Prognoſticũ. Atque febres tales magis vel minùs periculoſæ ſunt, prout put redo fuerit maior vel minor, & in parte nobiliore vel ignobiliore; ac mitioribus vel grauioribus ſtipata ſymptomatibus, & quò faciliùs vel difficiliùs materiæ vitioſæ effluxus parari poteſt.

Curatio. Curatio in eo conſiſtit inprimis, vt putredo quàprimum in parte affecta coërceatur, & materiæ vitioſæ omni modo exitus paretur. Putredine enim ſublata febris poſtea facilè euanoſcit.

Febris ex vitioſo humorũ apparatu. Tandem eſt febrium genus, quod in vulneratis ex vitioſo humorum apparatu oritur. Si enim corpus vulneratum ſit impurum, facilè fieri poteſt, vt febris occaſione vulneris in eo accendatur. Fit autem hoc dupliciter. Primò ex ſpirituum & humorum poſt vulnus acceptum commotione. Vt enim in corporibus impuris aliàs ex animi & corporis motibus, quod & in partu in fœminis accidit, febres accenduntur: ita idem in vulneratis fieri poteſt. Deinde ex putredine in parte vulnerata febris accenditur. Vt enim in puerperis ex lochiis ac ſecundis retentis febres accenduntur, idque eò faciliùs, ſi corpus ſit impurum: ita ſi putredo in parte vulnerata accendatur, vaporeſque praui venis communicati vitioſos humores in iis offendant, facilè febris oritur. Febres autem tales ſunt variæ, pro vario vitioſorum humorum apparatu, aliquando intermittentes, aliquando continuæ: prout vitioſorum humorum apparatus vel extra venam cauam vel in ea hæret, & quidem plerumque tertianæ continuæ vel intermittentes, ſimplices vel duplices, rarò quotidianæ, rariſſimè quartanæ.

Signa. Cognoſcuntur hæ febres, quod & calor, & vrinæ, & pulſus, putredinis certa indicia exhibent. An autem ex commotione humorum ſaltem, an verò ex putredine in parte vulnerata ſint accenſæ, cognoſcitur ex eo, quod ſi ex commotione ſaltem humorũ ſit febris, ſtatim in principio talis febris inuadit, & in vulnere nihil vitij deprehenditur. Si verò ex putredine in vulnere proueniat, non mox in principio, ſed temporis progreſſu oritur, & putredinis in vulnere ſunt indicia. Qualis autem febris ſit, è propriis febrium ſignis cognoſcitur.

Prognoſtic. Febres hæ aliæ aliis ſunt periculoſiores, vt ſuo loco de febribus dictum: & intermittentes ex ſe periculo vacant; continuæ verò ſunt periculoſiores, & quidem nunc magis, nunc minùs, pro putredinis ratione. Quia tamen ad vulnera hæ febres accidunt, omnes aliquid periculi afferunt. Cùm enim antea pars vulnerata ſit debilis, nunc febris accedens debilitatem, & hinc dependens periculum auget; & facilè fieri poteſt, vt ad partem affectam fluxio excitetur, vel ob calorem ea de cauſſa debilitatum plurima in ea excrementa generentur, atque hinc alia malia excitentur.

Curatio. Curationem verò harum febrium quod attinet, etſi à vulnere occaſionem ſumſerint: tamen quia apparatus vitioſus humorum eorum cauſſa præcipua eſt, curandæ eæ febres eo modo, de quo ſuo loco dictum.

De Inflammatione.

Inflammatio. Sæpiſſimè verò vulneribus accidit Inflammatio, interdum & Eryſipelas. Et quidem inflammatio ſæpiſſimè vulneribus accidit, præcipuè partium neruoſarum; cùm ob dolorẽ affluxus ſanguinis ad partẽ affectam concitatur; deinde cùm ſanguis, quod non ſatis effluxerit, putreſcit, & facilè inflammationem concitat, quam ſufficiens ſanguinis effluxus præcauet, de quo Hippocrates, *lib. de Vlceribus.* Si ſtatim pro valetudine ſanguis plus minuſvè è plaga fluxerit, & ipſum vulnus, & quæ iuxta ſunt, minùs inflammatione premuntur.

Si ergo inflammatio metuatur, & ſanguis non ſatis fluxerit, ſtatim vena in loco oppoſito ſecanda, & pro viribus ægri ſanguis euacuandus. Imò ſi inflammatio iam adſit, & vires ferant, ac neceſſitas poſtulet, venæſectio, & purgatio quoque, prout opus, institui poteſt.

Si à dolore excitata ſit inflammatio, vt is tollatur, & ſimul affluxus humorum reprimatur, danda opera. Auicennas in hunc vſum inprimis commendat cataplaſma, quod paratur ex *malo Punico* in vino adſtringente coctò, in mortario contuſo, & in formam cataplaſmatis redacto. Poteſt etiam Cataplaſma fieri ex *farina hordei*, *lenticula paluſtri*, *auricula muris*, *oleo roſaceo*. Si his inflammatio non cedat, reliqua cura, vt *part. 1. cap. 5. de inflammatione* dictum, peragenda.

De Eryſipelate.

Si eryſipelas vulneri ſuperueniat, id ex ſignis *part. 1. cap. 7. de Eryſipelate* traditis patet. Qua ratione autem curãdum ſit, ex iis, quæ *ibidem* dicta ſunt, manifeſtum eſt. Equidem Hippocrates, *lib. de vlceribus*, docet, vbicunque vlceri ſuperuenerit eryſipelas, purgandum corpus eſſe. Et quidem ſi bilis abundet, ne eius ad vulnus affluxus fiat, omnino eã euacuare vtile eſt. Quia tamen Eryſipelas, quod Roſam nos appellamus, potius à ſanguine tenuiſſimo & peculiariter corrupto ortum habet, ſudorifera maximè vtilia ſunt; vt *ibidem* dictum. Hippocrates parti affectæ glaſti folia vel ſuccum cum limo imponit. Poſſunt & Cataplaſmata ex *farina hordei* & *aqua ſambuci*, atque alia, quæ *allegato loco* ſunt propoſita, parti affectæ applicari. *Eryſipela*

De carne ſuperexcreſcente.

Interdum etiam accidit, vt caro luxuriet, & vltra modum excreſcat, quæ res cicatricis inductionem impedit, aut vt cicatrix turpis fiat, facit. Accidit autem hoc Medici incuria, qui minùs, quàm par eſt, ſiccantia medicamenta adhibuit. Quod ergo ſuperfluum eſt, tollendum, vt vulnus cicatrice claudi poſſit. *Caro ſuperexcreſcens.*

Eſt autem hoc opus Medici, qui medicamentis fortiter ſiccantibus, detergendus, & ſi opus eſt, etetiam nonnihil erodentibus carnem ſuperfluam abſumit.

Quibus autem medicamentis hoc fieri poſſit, *parte 2. cap. 7.* dictum, quæ ibi videantur. Inprimis vtilis eſt Aqua viridis ibi propoſita, quæ & carnem ſuperfluam abſumit, & cicatricem inducit.

De Hæmorrhagia.

Multa quoque ſymptomata vulneribus accidũt, quæ partim vires deiiciunt, partim curationem difficilem reddunt. Et primò quidem ſæpiſſimè ingens hæmorrhagia & ſanguinis profuſio accidit, quæ non ſolùm vires deiicit, & interdum vitam homini eripit, ſed & curationem impedit. Quamdiu enim ſanguinis fluxus durat, in curatione nihil proficitur. Accidit autem iſta hæmorrhagia venis maioribus vulneratis, vt & arteriis, non ſolùm *Hæmorrhagia.*

lum magnis, ſed & mediocribus. Verùm de ſymptomate hoc ſupra *cap.* 14. dictum, quæ ibi videantur.

De dolore cum vulnere.

Sæpiſſimè etiam dolor vehemens vulneribus accidit. Etſi enim nullum ferè vulnus ſit ſine dolore: tamen non rarò ille tolerabilis eſt. Interdùm verò planè vehemens; id quod accidit maximè, cùm nerui & partes neruoſæ vulneratæ ſunt; & omnino dolor vehemens ſtatim poſt vulnus inflictum exortus nerui aut neruoſæ partis vulneratæ indicium eſt.

Excitatur autem dolor in vulneribus nunc ob errores ægri in diæta, dum ille prauo victu vtitur, vt braſſica piſcibus ſalſis, carne ſuilla, aut ſimilibus, partem vulneratam aëri frigido exponit, eamque nimis exercendo mouet; interdum Cheirurgi incuria; qui nimis calida vel acria medicamenta adhibet, partem nimis arctè ligat, non rectè locat, turundas nimis longas vel craſſas in vulnus intrudit, pus nimis diu in vulnere relinquit, aut oſſis fragmentum alias partes pũgit. Interdum etiam, ſine his cauſſis omnibus, ab interno humorum affluxu dolor excitatur, aq; is interdum ſubitò cum horrore vel frigore inuadit; id quod ſæpe ſecuturæ magnę inflammationis, vel etiam gangrænæ imminentis indicium eſt; idq; inprimis, ſi cum dolore pungente ardor quidam in vulnere percipitur.

Grauium autem malorum dolores nimij in vulneribus cauſſæ eſſe ſolent. Præterquam enim quod vigilias excitant, vireſque deiiciunt, etiam affluxus humorum ad partem vulneratam cauſſæ ſunt, vnde inflammationes, febris, & interdum quoque gangræna, excitantur. De quo paſſim monet Galenus. Nihil eſt, quod phlegmonem magis augeat, quàm dolor, ſcribit 5. *meth. medic. cap.* 4. Et 3. *meth. medic. c.* 2. & 6. ob dolorem fluxionibus partes laborant. Et 13. *meth. medic. cap.* 5. dolor & membri, in quo phlegmone reſidet, calor, etiamſi purum ab excrementis ſit totum corpus, fluxionis cauſſæ fiunt.

Vt ergo dolor tollatur, diligenter inquirendum, an ægri vel Cheirurgi culpa is concitatus ſit, & ſi quæ talis cauſſa reperitur, ea ante omnia amouenda. Si talis cauſſa nulla adſit; aſt aliquid externũ vulneri inhæreat, illud extrahendum. Si à puris retenti copia dolor proueniat, ei exitus liber patefaciendus. Si verò ab humorum affluxu nimio, id quod fit in inflammatione, dolor excitetur, humorum influxum nimium prohibentia, rarefacientia & anodyna vſurpanda. Vtile eſt hîc *oleum roſaceum* cum *albumine oui*, vel *vitellis oui*, prout res poſtulauerit, & in quo *lumbrici terreſtres* cocti ſint; item *oleum chamæmelinum, lini, amygdal. dulcium, lumbricorum, ſambucinum*: Cataplaſma ex *foliis maluæ, rad. althææ, farina hordei, fabarum, & furfuribus*. Si dolor ſit maior, *oleum de papauere, de nymphæa*, cataplaſma è foliis vel radice *ſolani* & *axungia ſuilla* vſurpandum.

Exempli gr.

℞ *olei amygd. d. roſacei, chamæmel. an.* Vnc. j. *vitell. oui* j, *croci* Scrup. ß. Miſc.

Vel ℞ *rad. althææ* Vnc. ß. *fol. maluæ* M j. *fl. ſambuci* p. ij.

Coq. omnia ad mollitiem & per ſetaceum traiiciantur. Adde

pulu. fl. chamæmel Vnc. ß. *farinæ hordei* Vnc. j. *fabarum ſem. lini an.* Vnc. ß.

F. Cataplaſma.

Cui, ſi libet, *oleum roſac. chamæmelinum, lil. albor. maſtichin. vngu. d. althææ* addi poſſunt.

Si dolor his medicamentis non ſedetur, neruum aliquem inſigniter læſum eſſe indicio eſt. Itaque cura, vt ſupra *cap.* 15. *de vulneribus neruorum* dictum, inſtituenda.

De Conuulſionibus & conuulſiuis motibus.

Inſigne etiam & periculoſum ſymptoma ſæpe vulneribus accidit, Conuulſio, ſeu motus conuulſiui, de quo ſymptomate nonnulli prolixè de vulneribus agere ſolent. Verùm cùm de conuulſione in genere, *lib.* 1. *Tract. part.* 2. *cap.* 20. ſatis ſuperque dictum: hîc ſaltem ea, quæ conuulſioni, quæ vulneribus ſuperuenire ſolent, propria ſunt, proponemus. *Conuulſio.*

Cauſſas conuulſionis quod attinet, in vulneribus fiunt conuulſiones vel à punctura neruorum, eorumque dolore ingenti, vel ab acri & maligno ſeu humore ſeu vapore partem aliquam neruoſam aut cerebri membranas vellicante; ad quem expellendum, cùm Natura inſurgit, contractionem iſtam excitat. De quo Hippocrates, 5. *aph.* 65. *Quibus ſunt cum vulneribus tumores conſpicui, ii non admodum conuelluntur & inſaniunt. At iis de repente euaneſcentibus, ſi quidem poſtica parte factum ſit, conuulſiones & tetani accidunt.* Et Galenus, *art. medic. cap.* 92. *Nerui*, inquit, *& tendinis punctum, propter ſenſus vehementiam, & quoniam hæc pars principio, id eſt, cerebro conuectitur, promta eſt ad neruorum conuulſionem excitandam. Ac tum præſertim, cùm nihil extrorſum exſpirant, obcæcato cutis vulnere.* *Cauſſa.*

Et quidem materia conuulſionem excitans interdum acrimonia ſaltem id præſtat, interdum etiam malignitate; id quod in vulneribus & ictibus ac morſibus venenatis accidit.

Sunt autem ſatis periculoſæ conuulſiones & conuulſiui motus in vulneribus. De quo Hippocrates, 5. *aph.* 2. *Conuulſio*, inquit, *quæ vulneri ſuperuenit, lethalis.* Et 5. *aph.* 3. *E copioſo ſanguinis fluxu conuulſio aut ſingultus, malum.* *Prognoſtica.*

Quæ autem ratio ſit conuulſiones curandi, dictum eſt *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 28. quæ eo loci videantur. Hoc loco nihil aliud monemus, niſi hæc. Primò in conuulſionibus & conuulſiuis motibus, qui vulneribus accidunt, ſiue per ſe, ſiue per conſenſum, & omnino quocunque modo cerebri, ſpinalis medullę, & neruorum ex his progredientium rationem habendam, & proinde ceruicem & collum, totamque ſpinalem medullam conuenientibus medicamentis inungendam eſſe; qualia *allegato loco* ſunt propoſita; Cęſar Magatus, *lib.* 1. *cap.* 77. hoc commendat: *Curatio.*

℞ *olei laurini, ligni iuniperini, bacc. iuniperi, pingued. humanæ lumbric. terreſtr. an.* Vnc. iiij. *olei fl. roris marini, fl. lauendulæ, fl. ſaluiæ an.* Vnc. ij. *petrolei, de terebinthina an.* ℔ß. *laterum, glandis vnguentariæ, quod de been vocant, ana* Vnc. iiiß. *myrrhæ, thuris, ladani, benzoi, gummi iuniper. an.* Vnc. iij. *cinam. caryophyllor. macis, nuc. myriſticæ an.* Vnc. iß. *bdellii* Vnc. ii. *ammoniaci, opopanac. galbani an.* Vnc. j. *tacamahacæ Indæ, carannæ an.* Vnc. iiij. *caſtorei, croci an.* Drach. vi. *rad. Imperatoriæ, angelicæ, valerianæ, acori, coſti, an.* Vnc. ß. *ſtyracis calam. pinguis* Vnc. iß. *pinguedi. leonis, taur. an.* Vnc. ij. *aq. ardentis opt.* ℔ii. Miſce.

Deinde, ſi ex puris vel aliorum excrementorum retentione conuulſio accidat, danda opera, vt omnibus modis ſaniei & excrementis exitus pateat, liquorque aliquis in vulnus inſtilletur, qui vim habeat abſtergendi & abſumendi: extra quoque aliquid imponendum, quod vim ex alto trahendi habeat, qualia ex ſuperioribus, præcipuè de neruorum vulneribus, nota ſunt.

CAPVT XXIV.

An liceat Chriſtiano periaptis & ſigillis appenſis, vel ſimilibus modis, ſe ab armis inuiolabilem præſtare.

An Chriſtiano liceat ſe ab armis inuiolabilem reddere.

CVm nihil hodie apud milites frequentius ſit, quàm ſe contra armorum & globorũ tormentariorũ ictus pentaculis quibuſdam ac ſigillis & characteribus obfirmare & inuiolabiles reddere, antequã à doctrina de vulneribus abeamus, cõcluſionis loco addere & diſcutere libet quæſtionem; An Chriſtiano, ſalua pietate & conſcientia, liceat, tali modo ſe inuiolabilem reddere.

Etſi verò in arcana eiuſmodi hominum inquirere nec cupio nec operæ pretium duco, hoc tamen vulgo etiam notum eſt, eiuſmodi homines ſe non ab omni violentia firmare & munire poſſe, ſed ſaltem contra ictus gladiorum & aliorum eiuſmodi armorum, vt globulos bombardarum, ita vt talia arma cutem penetrare nullo modo poſſint. A fuſtibus verò & maiorum tormentorum globis violari, imò necari poſſe, etſi cutis non facilè vulneretur. Imò ferunt, partes quaſdam eſſe, quæ inuiolabiles reddi non poſſint, inprimis oculos. Deinde & hoc vulgò fertur, nonnullos non ſolùm ſeipſos, ſed & alios ita obfirmare & impenetrabiles reddere poſſe, vt nullo armorum genere ſint violabiles; imò quoſdam efficere poſſe, vt butyrum nec cultro, nec gladio, nec ſecuri ſcindi poſſit. Tertiò & hoc dicitur, inſcios etiam ab aliis contra omne armorum ac telorum genus inuiolabiles reddi poſſe.

Modi varii quibus nonnulli ſe armis impenetrabiles reddunt.

Modos autem varios ſeſe hoc modo inuiolabiles reddendi habent, quos nec cognitos habeo, nec cognoſcere cupio. In genere ſaltem vnum atque alterum, qui vulgò circumferuntur, referre libet, vt de reliquis etiam inde iudicium fieri poſſit. Primò, nemini ferè ignotum eſt, ſigilla ſeu pentacula circumferri variis figuris & characteribus inſignita, & ignorabiliter literata, vt Apuleius loquitur, quæ à militibus de collo ſuſpendi & corpori alligari ſolent, vt iis ab armis inuolabiles ſe præſtent. Nonnulli characteres eiuſmodi ſaltem chartæ inſcribunt, eoſque corpori appendunt. Noui que virum, qui referebat, ſe ſchedam eiuſmodi canis collo appendiſſe, eumque ſclopeti tormentarii globo cominus eiaculato petiiſſe, qui nullo modo læſus fuerit. Sunt qui ſchedas eiuſmodi deuorant. Exſtat in publico quodam ſcripto eiuſmodi artificium, (ſi ita præſtigias has diaboli appellare licet) quo vir quidam generoſus ſeſe contra omne armorum genus muniuerit. Quod an in herois illius, qui fortiter & feliciter in Hungaria pro Chriſtianis contra Turcas militauit, laudẽ aut vituperium cedat, cuiuis liberum eſto iudicare. Ego hoc ſaltem addo, magnos etiam ſæpe viros, Principes ac heroës in hoc genere falli, & deceptoribus, qui talia venditãt, & ſæpe pro magno pretio obtrudunt, nimis incautè fidem habere, nec ſatis, quàm periculoſam rem tractent, perpendere. Modum autem illum, cùm planè ſuperſtitioſus & impius ſit, ego meis ſcriptis ad poſteritatem propagare nolo: vt tamen ſuperſtitio pateat, in genere eum delineabo. In ſacris natalitiis Chriſti ſub mediam noctem in charta Pergamena virginea literæ I. N. R. I. inſcribuntur; & ſcheda eiuſmodi globulis ex maſſa panis triticei includitur, qui clam altari imponuntur, vt certis & diuerſis tẽporibus tres Miſſæ ſuper eis celebrentur. Globulus huiuſmodi vnus manè cum quibuſdam precibus deuoratur, qui hominem eo die ab omni vulnere immunem præſtat.

In eodem libello docetur, quemadmodum die Veneris ante Solis exortum, ex hominis ſuſpẽſi vel rota necati cranio muſcus cum certis precibus detradendus ſit, qui ſi in veſte ſub ſiniſtra axilla inſitus geſtatur, hominem eodem modo inuiolabilem præſtet.

Sunt, qui cutem vulnerant, & ſchedas eiuſmodi vel alias res vulneri imponunt, idque conglutinãt. Et ſunt procul dubio modi eiuſmodi plurimi militibus paſſim noti, in quibus indagandis ego curioſus eſſe nolo.

Autores huius rei.

De autoribus ſi inquirantur, primi plerumque ignoti ſunt, & ab incautis militibus per manus iſta traduntur. Etſi ad primum perueniretur, is procul dubio malus dæmon eſſet, vt poſtea dicetur. Carnifices huiuſmodi κακοτεχνίας ſæpe autores agnoſcunt; vt plerumque hoc hominum genus Magiæ deditũ eſt. Ita ars Paſſauienſis dicta, *die Paſſauiſche Kunſt*, quod in exercitu illo, qui circa Paſſauium collectus poſtea anno 1611. in Bohemiam irrupit, & Pragam occupauit, primò innotuit, & per totam Germaniã paſſim diſſeminata eſt, à carnifice eius loci primò militibus communicata dicitur.

Rationem huius rei ſi inquiras, primò experientiam prætendunt, & magnos etiam viros, Principes ac Heroes allegant, qui ſuis experimẽtis probatum dederint, hoc modo ab omni armorum genere quẽ ſe inuiolabilem præſtare poſſe. Deinde nonnulli ex aſtris huius effectus vim & cauſſam deducunt, vnde certis conſtellationibus eiuſmodi ſigilla, periapta ac pentacula, quæ appellant, conficere docent.

Verùm enim verò, equidem hoc negamus, talia ita fieri, & à magnis etiam viris vſurpari: ſed de hoc iam quæſtio eſt, an talia naturaliter fiant, & an fas ac pium ſit, hominem Chriſtianum hoc modo ſe inuiolabilem & impenetrabilem reddere; an verò vi Magica & diabolica atque ex pacto cum diabolo fiat, quicquid fit, & proinde illicitum atque impium ſit, hoc modo ſe inuiolabilem præſtare.

Non licitum.

In qua quidem quæſtione poſteriorem ſententiam defendimus, & vim atque efficaciam hanc ex pacto cum diabolo, atque ita ab ipſo malo dæmone proficiſci, & eum, qui ſeſe huius generis medio aduerſus armorum impetum minuit, rem impiam tentare ſtatuimus. Etenim primò certum eſt neque in metallis, neque in chartis per ſe hanc vim ineſſe, ſed characteribus demum notata iſtud præſtare. At figurarum & characterum nulla talis vis & efficacia eſſe poteſt. Ergo à vi ſuperiore ea proueniat neceſſe eſt: & proinde vel à Deo & bonis Angelis, vel à diabolo. At nullibi in ſacris literis exſtat, quod Deus per ſe vel bonorum Angelorum miniſterio talia ſe effecturum promiſerit, vel effecerit. Et quis à bonis Angelis verborum ſacrorum abuſum, & talia ſuperſtitioſa, qualia ſupra ſunt relata, probari credat? Ergo à dæmone hæc prouenire credendum. Is nimirum, vt homines à Dei cultu abducat, & ſibi obnoxios reddat, paciſcitur cum aliquo, ſi à Deo ad ſe deſciſcat, eum ab armorum omnium vi immunem & inuiolabilem ſe præſtiturum, ſi periaptum tale geſtet, vel characteres chartæ inſcriptos deuoret. Cuius pacti ſeſe obnoxios reddunt, qui eoſdem characteres vſurpant. Sunt enim characteres illi alphabetum diaboli & teſſera quaſi militaris, à qua ſuum auxilium implorantes agnoſcit. Etſi verò nõnulli hîc ab omni idololatria, ſuperſtitione & impietate ſeſe immunes eſſe, & nihil commercii cum diabolo intercedere putant: tamen valde falluntur, dũ mediis nõ à Deo, ſed à diabolo ordinatis vtũtur.

Ratium

Eſt

...m cum ...lo dæ...

Eſt enim pactum cum diabolo duplex, mediatum & immediatum, ſeu explicitum & implicitum. Immediatum & explicitum eſt, cùm quis mediis ab ipſo diabolo immediatè traditis vtitur: immediatum verò ſeu implicitum, cùm quis mediis à diabolo præſcriptis, ſed non à diabolo ipſo acceptis, ſed per manus ab aliis traditis vtitur: quorum vtrumque prohibitum eſt, & contra legem Dei, quæ prohibet alienos Deos habere, pugnat. Neque eſt, quod hîc nonnulli obiiciunt, dicuntque, non eſſe veriſimile, quod pacta cum aliis à diabolo inita ad alium tranſeant, & eadem impietate obſtringant, cùm pacta efficiat paciſcentium conſenſus. Etenim in pacto iſto quod dixi, implicito non omnis aſſenſus abeſt. Cùm enim, qui eatenus adhuc mente ſanus eſt,

Vt poſſit rupem & puteum vitare patentem, facilè agnoſcat, characteres iſtos vel verba à ſe iſtam vim non habere, omnino antequam iis vtatur, inquirere debet, qua vi id, quod præſtant, agant. Quod ſi negligit, implicitè in pactum cum dæmone tranſit, qui pollicitus eſt, ſe iſtud præſtiturum, qui ex ſuo præſcripto iſtis characteribus & verbis vſus fuerit; neq; ab impietate liber eſt. Id quod vel ſequentes duæ hiſtoriæ teſtantur. Refert Martinus del Rio, *diſquiſit. Magic. lib. 2. quæſt. 27. ſect.* 1. de Henrico Cornelio Agripppa, qui cùm Louanii commenſalem haberet nimis curioſum, accidit, vt peregrè abiret aliquãdo Agrippa, & vxori, quam poſtea repudiauit, claues muſei traderet, addita prohibitione, ne quẽ ingredi ſineret. Cùm verò importuna & inſtanti petitione copiam ingrediendi impetraſſet adoleſcẽs, ac in libellum cõiurationũ incidiſſet, & in eo legiſſet, ianua pulſatur, & cum ille legendo pergeret, iterũque ianua pulſaretur, nec iuuenis reſponderet, dæmon ingreditur, quæritque cur vocatus eſſet, territoque ob metum iuueni nec reſpondenti fauces & ſpiritum interclufit. Vt enim qui lingua peregrina aliquid legit, ipſe quid legat non intelligit, quod adſtans aliquis intelligere poteſt, ita etiamſi iuuenis hîc ſe diabolum aduocare neſciuit, diabolus tamen teſſeram ſuam & pactum agnoſcens adfuit.

Alteram refert Heinricus Brucæus, *in miſcellaneis Smetii, libr. 5. epiſtola* 17. quam ſe à D Næuio accepiſſe, & de ea innumeris ciuibus ibi conſtare ſcribit, & eſt hæc Lipſiæ, puella non intelligens quid ageret ob ætatem, dum nutricis actionem totã, qua in ciẽdis tempeſtatibus vſam ſæpius videat, imitaretur, fulgura tonitruaque excitauit, quibus villa haud procul ab vrbe diſſita conflagrauit. Puellã in Senatum adductã deliberatum fuit, an in eã iure animaduerti poſſit: Iureconſultorum autem ſententiis decîſum, non poſſe puniri, cùm ob ętatem, quid egerit, planè ignoraſſet. Quæ hiſtoria ſatis docet, etiã quem incautè & pæne ſine aſſenſu poſſe in huiuſmodi pactum cum diabolo ſe immittere. Cùm enim puella iſta, etſi ob ætatem non intelligeret, quid ageret, ceremoniis à Dæmone ſagæ alicui traditis & præſcriptis vteretur, dæmon ſtatim ex pacto adfuit, & tempeſtatẽ illã excitauit. Quæ ſi adultior aliquis, qui facilè intelligere potuiſſet, in eiuſmodi ceremoniis non eã vim ineſſe, perpetraſſet, à ICtis procul dubio nõ fuiſſet abſolutus. Ideoq; nemo, qui mentis cõpos eſt, cùm facilè intelligere poſſit, ceremonias tales, verba, & characteres ea, quæ præſtare dicuntur nec vi ſua & naturali, nec à Deo aut bonis Angelis conceſſa agere; ſed vim eã à Dæmone malo habere iis vtetur; & is, qui iis vtitur, ab impietate, magia, & idololatria immunis & liber eſſe non poteſt.

...torum an ...a vis.

Verùm cùm nonnulli ab aſtris iſtas vires deducere conentur, ac ſigilla varia ſub certo aſtrorum poſitu componere doceant: & iſta opinio examinanda. Equidem inter ſigilla Arnoldi Villanouani, & Paracelſi, *in libr. Archidox. Magic.* nullum reperitur, quod hominem ab armis inuiolabilem reddere poſſet, & propterea recentius diaboli inuentum hoc videtur: quia tamen effectuum illorum omnium, qui à ſigillis eiuſmodi promittuntur, eadem eſt ratio, omnino aliquid de ſigillis iſtis dicendum videtur. Si enim in genere demonſtrauerimus, nullam vim naturalem talium ſigillorum eſſe, ſimul demonſtratum erit, nec ſigilla, quæ contra vulnera vſurpantur, ſuam ab aſtris vim habere.

Sub Aſtrologiæ nomine Magica talia venditari, non nouum eſt, ſed olim iam in Orientalibus vſitatum fuit. de quo Plinius, *libro* 30. *nat. hiſtor. cap.* 1. ait: *Magia fraudulentiſſima artium plurimum in toto terrarum orbe plurimiſque ſeculis valuit. Autoritatem illi maximam fuiſſe nemo miretur: quandoquidem ſola artium tres alias imperioſiſſimas humanæ mentis complexa in vnam ſe redegit. Natam primò in Medicina nemo dubitat, ac ſpecie ſalutari irrepſiſſe, velut altiorem ſanctioremque, quàm Medicinam. Ita blandiſſimis deſideratiſſimiſque promiſſis addidiſſe vires religionis, ad quam maximè etiam nunc caligat humanum genus. Atque vt hoc quoque ſuggeſſerit, miſcuiſſe artes Mathematicas, nullo non auido futura de ſe ſciendi, neque ea è cœlo veriſſimè peti credenti. Ita poſſeſſis hominum ſenſibus triplici vinculo in tantum faſtigium adoleuit, vt hodie etiam in magna parte gentium præualeat, & in Oriente Regum Regibus imperet.*

Atque vtinam in Oriente iſta ſuperſtitio ſubſtitiſſet, & cum Monarchia pereũte periiſſet. Verùm poſtea ſuperſtitio hæc in alias quoque regiones propagata eſt. Iam enim Galenus, *lib. 9 de ſimp. med. fac. cap. de lapidib. §. iaſpis*, docet, vſitatum eſſe iaſpidi draconem inſculpere & annullis inſerere ad confortationem ventriculi. Alexander Trallianus, *lib.* 10. *in fine*, Herculis erecti ſuffocantis Leonem imaginem lapidi inſculptam ac annulo aureo incluſam colicæ mederi ſcribit: atque *ibidem* quaſi rem ſacram & non niſi ſacris hominibus communicandam; commendat. Decimoſeptimo vel vigeſimo primo die Lunæ accipere iubet annulum ferreum, ac circulum ipſius octangulum efficere, atque in octangulum inſcribere, φεῦγε, φεῦγε ἰοὺ χολή: ἡ κορυδαλλὸς ἐζήτει, *fuge, fuge, heu bilis: alauda quærebat.* Subiectum autem ſignum in annuli caput ſcribere iubet. Et *lib.* 10. *cap.* 1. contra podagram commendat laminam auream, in qua Luna in libra vel leone conſiſtente, inſcriptus ſit verſus Homeri: τετρήχει δ' ἀγορά: ὑπὸ δ' ἐστοναχίζετο γαῖα. Qualia paſſim alia quoq; habet Trallianus. Plurimos verò tales characteres propoſuit Paracelſus, *in lib. archidoxeos Magic.* Ipſe tamen, *in lib. de philoſoph. occulta, c. de characterib.* omnibus de characteribus, ſignis, pentaculis, ſigillis præfert duo: vnum, in quo certæ figuræ inſcribitur nomen Adonai; alterum, in quo itidem peculiari figuræ inſcribitur quinque ſyllabarum nomen Dei tetragrammaton. Atque hęc ſigilla contra dæmones omniſque incantationes prodeſſe & mira præſtare ſcribit. Atque iterum vtinam dico, ſuperſtitio iſta, quæ Regum Regibus in Oriente imperauit; non etiam Chriſtianis Principibus, Nobilibus, & magnis Viris imperaret, aut non inuenirentur, qui Magica iſta Principibus & Nobilibus ſub Aſtrologia venditarent, & tanti Viri diligentiùs in iſta inquirerent! Nam facilè inuenirent, ea nec probabili rationi niti. Etſi enim nonnulli conati ſint, affectuum horum cauſſam è cœlo deducere: tamen nec in modo conſtant, nec probabile quid afferunt:

Conciliator, *differenti.* 101. ex illo Ptolomæi, *in centiloquio: vultus ſub lunarum ſubiectos eſſe vultibus cœleſtibus*, id eſt, ſpecies animalium mundi inferioris ſubiici cæleſtibus imaginibus, ſtatuit, cæleſtem ſcorpionem in inferis dominari ſcorpionibus, ſerpentem ſerpentibus.

Verùm

Verùm ſit ſanè,(quod tamen nondum ab iis probatum)ſcorpiones inferiores ſubiici ſigno Scorpii in cœlo:ſed quid hoc ad ſcorpionē gemmę inſculptum? Certè ſculptus vel pictus canis, vel ſcorpius, non eſt ſub eodem genere cum cane vel ſcorpione animali.

Alii vim illam inſtillari ſigillis à cœlo & ſtellis dicunt, ſpiritumque aſtralem in ea influentem & immiſſum,in mundo ſublunari,metallis,lapidibus, & plantis illis ſe non accommodare tantùm,verùm etiam in eorum ſubſtantiam occultè ſe ingerere,cū quibus mutuum & ſympatheticum in prima creatione adeptus eſt conſenſum, familiaritatem,mox & continuationem.

Verùm concedatur ſanè, cœlum & ſtellas non tantùm,quod vult in hac quæſtione Eraſtus, *part. 1.diſput.aduerſus Paracelſ.pag.151.* hæc inferiora calefacere,& illiminare,atque hoc modo vt cauſſam generalem & communem tempore quolibet vnum effectum rebus cunctis demittere:ſed ſtatuatur etiam,certas ſtellas peculiares vires per occultas influentias in hæc inferiora ingerere, & ea,cum quibus habent familiaritatem,peculiariter afficere,atque aliam ſtellam cum adamante, aliam cum alia planta habere familiaritatem; verùm quid ad hoc faciunt figuræ & characteres inſculpti & adſcripti, cùm ſtellæ vires ſuas rebus merè naturaliter, ſine omni noſtro præſcripto & artificio,communicent? Cur illas ſuas vires aſtra non æquè in metalla vel gemmas integras,nulliſque characteribus inſignitas infundunt, quàm in eas, in quas tales characteres inſculpti ſunt? Certè Pæonia iuſto tempore collecta,aliæque plantæ,atque alia omnino omnia, quæ amulctorum naturalium loco vſurpantur,vires ſuas exſerunt,magnes trahit ferrum & mouetur ad polum,ſine omni figura vel charactere inſculpto. Vnde rectè Galenus ſtatuit,Iaſpidem eaſdem vires habere, ſiue illi ſignum Scorpii inſculpatur, ſiue non.

Henr. Cornelius Agrippa ab hac ſententia non multum diſcrepat,qui *libr.1.de occulta Philoſoph.cap.33.* ita hac de re ſcribit: *Omnes,* inquit, *ſtellæ ſuas proprias habent naturas,proprietates,conditiones:quorum ſignacula & characteres per ſuos radios etiam in iſtis inferioribus producunt,in elementis,in lapidibus,in plantis, in animalibus & eorum membris. Vnde vnaquaque res à diſpoſitione harmonica, & à ſua ſtella ipſam irradiante ſortitur ſpeciale aliquod ſignaculum,ſeu characterem ſibi impreſſum, illius ſtellæ ſiue harmoniæ ſignificatiuum, ac ſpecialem in ſe continentem virtutem,ab aliis differentem, vel genere,vel numero praiacentis materiæ. Habet itaque qualibet res ſuum characterem ad aliquem peculiarem effectum ſibi à ſua ſtella impreſſum,maximè ab illo,qua in ipſa præ cæteris obtinet principatum:& hi characteres has ſtellarum ſuarum proprias naturas, virtutes & radices in ſe continent atque retinent,earumque conſimiles operationes in res alias,ſuper quas reflectuntur,producunt,& ſtellarum ſuarum influxus prouocant adiuuantque, ſiue planetarum,ſiue etiam ſtellarum fixarum,& imaginum,& ſignorum cœleſtium, quoties videlicet in debita materia, ſuo tempore debitiſque ſolennitatibus fuerint fabricati.* Miras quoque ibi literas & characteres ſingulis Planetis proprios depingit. Si quis ergo vires alicuius ſtellæ expetat, rem ſtellæ illi ſubiectam,v.gr.ſi Solarem vim quis expetat,aurum ſumendum eſſe; atque characterem illius planetæ,eo tempore,quo eius planetæ vires vigent,inſculpendum eſſe docet. Verùm meræ petitiones principii ſunt. Primò enim multas eiuſmodi vires hiſce ſigillis tribuit Agrippa & alii,vt paſſim ex eorum deſcriptionibus videre eſt,quæ certè nullius ſtellæ ſunt naturales. Paracelſus, *libr.4.Archidox. Magic.* docet ſubulam ſacrificare,eique certos characteres depictos inſcribere, affirmatque,ſi quis parieti creta circulum inſcribat, & in eius centrum ſubulam infigat,omnes muſcas eo loci in circulum illum ſeſſuras,& ibi permanſuras,donec ſubula iterum è pariete euellatur. Credat Iudæus Apella,non ego.

Sunt tamen,qui hodie etiam id non ſolùm credunt,ſed aliis etiam publicis ſcriptis perſuadere conantur, & vim hanc per characteres illos ab aſtris deduci opinantur. Monſtret verò quænam ſtella imperium iſtud in muſcas habeat. Beelzebub quidē muſcarum Deus dicitur. Et procul dubio potius huic parent muſcæ,quàm ſtellis. Alius ſigillum parat cum figura Saturni ſenis ligone terram fodientis; quæ Saturnum repræſentare debet,& quibuſdam numeris,idque ſi in ſiniſtra ocrea (cur non in dextra,vel in brachio?)geſtetur, præſtare ſcribit,ne quis à ſuo equo aliquid damni patiatur, difficilem præterea partum accelerare.

Deinde vnde probabunt,illos miros & ignorabiles characteres,quos apud Cornelium Agrippam, Paracelſum & alios videre eſt,ſtellarum certarum eſſe characteres? neque ſolùm characteres, ſed & alias figuras. Saturnum pingunt ſpecie ſenis cum falce vel ligone. Iouem inſtar Regis cum ſceptro. Quid hiſce figuris cum planetis hiſce? Et quæ cauſſa eſt,cur ſtellæ vires ſuas metallo tantùm communicat,ſi hæ figurę inſculpantur & non aliæ? Et quis primùm docuit,hoc charactere hanc,iſto illam ſtellam gaudere? Eadem ratio eſt aliarum figurarum, de quibus omnibus probandum,eas certarum ſtellarum figuras eſſe. Præterea,quid præter characteres faciunt verba,quæ non ſolùm in fabricatione horum ſigillorum pronunciātur,ſed & ſigillis inſculpuntur & imprimuntur, ex *libr. Archid. Magica*,& ſigillis Arnoldi de Villa noua videre eſt?

Alii ita ſe expedire conatur,dū dicūt,Indiuidua, cùm incipiunt eſſe ſub determinata conſtellatione accipere mirabilem quandam facultatem operandi vel patiēdi,præter eā,quā habēt à ſpecie. Sed ſit hoc ita:tamen gemma vel metallum non tunc fieri incipit,cum ſculpitur,ſed antea erat,& quidem indiuidua ſubſtantia erat,atque ex ipſorum etiam ſententia aſtralis ſpiritus & vis in ſubſtantiam, cum qua *συμπάθειαν* habet, ſeſe inſinuat. Inter ſubſtantias nimirum naturales eſt occulta quædam familiaritas & *συμπάθεια*, non verò inter ſubſtantias naturales & figuras artificiales.

Alii in ea ſunt ſentētia,figurā quidem non eſſe principium operationis,ſed tamen ad operationem plurimùm conferre. Nam deformis figura in animo hominis triſtitiam,pulchra gaudium adfert:& per inſtrumenta artificium,pro ratione figurarum, variæ fiunt operationes, aliæ per ſerram, aliæ per ſecurim.

Verùm nec alicuius ſunt momenti. Quæ enim eſt pulchritudo vel deformitas in imaginibus & characteribus hiſce? Et cùm pulchra delectent,cùm videntur,quomodo hæc hominem delectare poterunt,cum veſtibus tecta geſtentur aut rarò adſpiciantur? & quid ad illam pulchritudinem varia nomina & quidem ignota faciunt? Inſtrumenta artificum quod attinet,facit figura quidem ad operationes, quæ fiunt per motum localem:non verò ad operationes,quæ per alterationes fiunt. In his figura nihil poteſt; gemmæque,ſi quas vires naturales habent,illas ſub quacunque figura exſerunt; ſcribitque Galenus de iaſpide,*loco ſuprà allegato*,ſe eius vim æquè expertum fuiſſe ſine figura draconis vel Scorpii,ac cum ea.

Neque alii etiam quid probabile ſaltem pro characterum & ſigillorum viribus hactenus adferre potuerunt. Et qui poſſent tam abſurdorum dogmatum rationes & cauſſas reddere? cùm ſigilla non

ſolùm

ſolùm morbos depellere, ſed alia etiam hominibus omnibus gratioſum reddere; alia ſcientiam, ingenium, memoriam, alia Principum fauorem, alia victoriam in bello & cauſſis ciuilibus, alia felicitatem in aucupio, piſcatura, venatione, mercatura; alia amicos fidos conciliare, alia hominem ad ſummos honores euehere, alia omnium votorum hominem compotem reddere, & quæ neſcio quæ alia præſtare ſcribant?

Rudolphus Goclenius Iunior hîc ſe variè torquet, *in Synarthroſi Magnetica*, & tandem inter ſigilla diſtinguit: & illa, quorum autores perhibentur Ragaël, Chaël, Tetel, Hermes, Salomon, reiicit; alia verò commendat, ea ſcilicet, quæ ſub certo ſiderum poſitu & concurſu fabrefacta ſint, & vires ſuas recipiant è ſtellarum influxu, & ex connexu & continuatione cauſſarum naturalium, naturaliter, citra vllam impietatem & ſuperſtitionem. Quis autem ille cauſſarum naturalium connexus ſit, & qua ratione ſigilla hæc & imagines vires ſuas à cœlo accipiant, nullibi explicat. Experimentis quidem hæc clara & patefacta eſſe dicit. At idem Chaël, Ragaël & reliqui Magi pro ſuis ſigillis contendere poſſent: & cui hodie ignotum eſt, ſigillis talibus ſeſe plurimos ab armis inuiolabiles reddere? Itaque hîc non quæritur, quid fiat; ſed quæritur, à quo agente hæc præſtantur, an à cauſſa naturali, an à malo dæmone.

A cauſſa verò naturali tales vires & effectus non prouenire poſſe, cuiuis accuratè, & ſine præiudicio rem penſitanti, facilè patet. Duo enim ſunt in iſtis ſigillis, Materia, & Characteres, quorum neutri vis illa adſcribi poteſt. Materia à natura eſt, & vires iſtas non habet; quod ipſi confiteri neceſſe habent.

Equidem hîc ad ſigillorum efficaciam probandam ad amuleta confugiunt, & illorum vim prætendunt. Verùm ſit, vt omnia illa, quæ de amuletis ſcribuntur, vera ſint, ſicut quædam vera eſſe certum eſt: quid verò hoc ad ſigilla, in quibus ſi metalla, characteres & ſimilia, conſideres, illa talem vim non habere extra dubium eſt. Et pæonia, vngula alcis, & ſimilia, vim, quam habent, exſerunt, etiam characteribus nullis inſignita; id quod de Iaſpide quoque ſe expertum eſſe Galenus, *loco allegato* ſcribit.

Characteres verò ab artifice ſunt, & vires iſtas nec ab artifice, nec à ſeipſis habere poſſunt. Characteres enim ſunt ab idea in mente artificis, quæ in exteriora non agit. Ex ſe verò nihil niſi figuræ ſunt. Figurarum autem in agendo nulla eſt efficacia, vtpote quæ qualitates ſaltem quantitatis ſunt. Omnis enim agendi vis eſt principaliter à ſubſtantia, quæ per ſuas qualitates eſt efficax. Atque actio eſt inter contraria eiuſdem generis; qualia non ſunt naturalia & artificialia, inter quæ characteres. Nec artificialia in naturalia agunt, eaque alterant & afficiunt, quatenus talia; ſed in ea agunt, quatenus materiam naturalem habent: & contra res naturales non alterant aut afficiunt res artificiales, quatenus tales; ſed quatenus ex materia naturali conſtãt. Et proinde imagines vel nomina inſculpta materiæ nihil per ſe præſtare poſſunt, materiaque, ſi afficiatur à cælo, æquè afficitur, ſi nullam imaginem ſculptam habeat, nullamque peculiarem vim cœleſtium corporum influxus recipiendi characteres, figuræ ac verba materiæ inſculpta ei ſcribere poſſint.

Ad obiectionem equidem hanc reſpondere conatur Rodulphus Goclenius Iunior, dum *in Synarthroſi Magnetica* p. 162. ſcribit: *Non ſtatua, qua talis, nec ſigillum, nec imago, qua talis, poteſt aliam ſtatuam aut qualitatem efficere, ſigilla ſiquidem artificialia ab arte nullam vim acquirunt, ſed virtus eis inſtillatur & infunditur à cœlo & ſtellis: radius, inquam, ille cæleſtis & ſpiritus aſtralis in ea influens & immiſſus, in mundo ſublunari, metallis, lapidibus, ac plantis illis, ſe non accommodat tantùm, verùm etiam in eorundem ſubſtantiam occultè ſe ingerit, cum quibus mutuam ac ſympatheticam in prima creatione adeptus eſt familiaritatem, nexum, & continuationem. Hic autem ſpiritus influit ſine vlla adiuratione, conſecratione, dæmonumque inuocatione, ſed naturali prorſus modo.* Sed nihil reſpondet. Hoc enim ipſum vtpote quod eſt in quæſtione, probare debet, quod in metalla & chartas ignorabiliter ſignatas & literatas vis cæleſtis talis, quæ ſigillis tribuitur, influat. Hîc Rhodus! hîc ſaltandum. Etſi enim non negamus, ſtellas in hæc inferiora occultas habere influentias, & propterea fruſtra prolixè probatur, ſtellas nõ ſolùm motu & lumine, ſed & occulta influẽtia in hæc inferiora agere: tamen de duobus inprimis quæritur. Prius eſt, an ſtellæ vim habeãt, tales caſus fortuitos & effectus, qui non ſunt naturales, ſed à voluntate & arbitrio hominũ pendent, producendi. Alterũ eſt, cur vim illam nõ metallis integris, ſed characteribus ſaltem inſignitis cõmunicent. Quid enim characteribus hiſce cum ſtellis? quid Marti in cœlo cum imagine viri armati? quid Saturno cũ ſene ligonem gerente? & ſic de cæteris Planetis. Eodẽ modo res ſe habet de ſignis Zodiaci & reliquis aſteriſmis, quibus nomina ex hominũ arbitrio & volũtate docẽdi cauſſa impoſita ſunt, qui aſteriſmũ, quem piſcẽ aut ſagittarium nominant, alio nomine appellare potuiſſent: ſicut hoc ſeculo Hollãdi ſignis illis meridionalibus, quæ in ſuis nauigationibus obſeruarunt, liberrimè & pro ſuo arbitrio nomina impoſuerunt. Ita & ſigna aſteriſmos illos denotantia ex arbitrio hominum ſunt impoſita: neq; vlla eſt neceſſitas, cur vis alicuius ſtellæ in characterem talem hominum arbitrio impoſitum, ſi certo tempore ſculpatur, ſeſe inſinuare debeat.

Res ergo eò redit, ex naturali cauſſa vim aliquã ſigillis & characteribus talibus adſcribi non poſſe, & ſi aliqua (nam de hoc ipſo dubium eſt, & multa de his prædicantur, quæ reuera experientiæ non reſpondent) ſicut Paracelſus, Arnoldus de Villa noua, Thurneiſſerus, & recentiores alij multa de his producunt, in iis efficacia deprehẽdatur, ea vel imaginationi adſcribenda, omnibuſq; notum eſt maximã vim eſſe imaginationis: vel ſi abs hac ſit, à cauſſa ſupernaturali illa pendeat neceſſe eſt: & quidem à dæmonibus, qui characteribus talibus, vi pacti quod olim cum ſuis cultorib. inierunt, ſignis his tacitè inuitantur & aduocantur. A gentilibus enim ſuperſtitioni & idololatriæ deditis talia ortum habent, dæmoneſq; talia ſigilla & characteres quaſi teſſeras militares ſibi conſtituerunt. Et proinde ex pacto ſiue implicito ſiue explicito valent, eò nimirum, quod diabolus cum eo iniit, qui primus ab eo hanc diſciplinam hauſit. Agit nimirum id diabolus, vt conſtitutas à ſe ſuperſtitiones confirmet ac ſtabiliat, eaſq; hominũ mentibus inſerat, vel inſertas confirmet & propaget, ac hominem à Creatore ſuo mediiſq; ab eo creatis & in ſalutem hominũ ordinatis, ad ſe quocunq; modo auertat. Ideoque talia nihil aliud ſunt, quàm noctuæ quædam diaboli, quibus ad aucupia animarum humanarũ vtitur. Ac proinde tolerãdum nõ eſt, quod Phædro, *in Cheirurgia minore*, ſcribit, in tali cute characteriſtica maiora & miraculoſiora deliteſcere abſcõdita maiorum Patrum & antiquorum Prophetarum, quàm fas ſit profari. Debuiſſet homo temerarius prius demõſtrare, vel à Deo & natura, vel arte characteribus & verbis cõſtellatis, quæ appellat, tantã vim inditam eſſe, quàm in alios Medicos ita debaccharetur, eaſque blaſphemos, alaſtores, qui honorẽ Deo in ſũmis & miraculoſis characteriſticæ curæ operationibus detrahant, nominaret. Is Deum honorat, qui Dei opera, qualia ab ipſo condita ſunt,

con

contemplatur, admiratur, & celebrat. In Deum verò iniurius eſt & impius, qui rebus vires, quas nec à Deo, nec ab arte acceperunt, tribuit.

Et partes primi ac antiqui Prophetæ, quos cura characteriſtica vſos ſcribit, non ſunt ii, quorum in ſacris literis fit mentio, cùm talia ſuperſtitioſa ipſos adhibuiſſe, nullo argumento probari poſſit, ſed illi, quorum in *Aſclepio Hermet. Triſmegiſt.* fit mentio, his verbis: *Quoniam prodaui multum errabant contra orationem Deorum increduli & non aduertentes ad cultum religionemque diuinam inuenerunt artem, qua deos efficerent cui inuenta adiunxerunt virtutem de anima mundi conuenientem, eamque miſcentes. Et quoniam animas facere non poterant, euocantes animas dæmonum vel angelorum eas indiderunt imaginibus ſuis diuiniſque myſteriis, per quas ſola idola & benefaciendi & malefaciendi vires habere potuiſſent* Atque alii omnes, qui characteres iſtos probauerunt & defenderunt, damnatæ Magiæ & ſuperſtitionibus dediti fuere, Platonici ſcilicet, ſtudioſiſſimi dæmonum cultores, Cornelius Agrippa, Paracelſus, & ſimiles de Magia infami ſuſpecti.

Neque valet, quod dicunt, talia fieri ſine dæmonũ inuocatione & adiuratione, aliiſq; modis illicitis, ſed vi naturali operari. Nã primò ipſis probandũ erat, peculiares virtutes talibus ſigillis, quas metalla & gemmæ ex ſe non habent, ineſſe: quod niſi probauerint, mediis illicitis & à Deo non ordinatis, ac in natura non propoſitis vtuntur. Deinde etſi pactum cum diabolo & coniuratio explicita non accedit: implicita tamen adeſſe poteſt, agnoſcitque diabolus iſtas quaſi teſſeras ſuis cultoribus ſemel propoſitas. Et quis eorum, qui omnem ſuperſtitionem & idololatriam in talibus ſigillis abeſſe defendunt, nobis explicare poteſt, quid illi miri characteres, & vt Apuleius nominat, ignorabiliter literati, & ignota verba, quæ apparent in ſigillis à Paracelſo, *in Archidoxi Mag. & alibi*, propoſitis ſignificent; aut fidem ſuam interponere, illas figulas & ignota verba non diaboli teſſeras eſſe, quibus ſuos cultores ſibi deuinxit? Turcicam ſcripturã Germanus non intelligit, ſed Turca, ſicut nec Turca Germanicam, ſed Germanus. Ideoque etſi miros characteres & ignorabilia verba, non quiuis homo intelligit: diabolus tamen, vt autor iſtius alphabeti & ſcripturæ, iſta intelligit, & iis aduocatus opem ſuam præſtat. Æſtimet ergo hæc & habeat in pretio quiſquis ſit: mihi maximum illud & primum Dei præceptum in mente: *Non habebis Deos alienos.*

Atque cùm ex his clarè pateat, ſigillorum & periaptorum nullas vires naturales eſſe etiam hinc manifeſtum eſt, ea hominem ab armis inuiolabilem reddere non poſſe, cuius gratia hæc prolixius attulimus, & neque à cœlo, neq; ab alia cauſſa naturali habere, quicquid ipſis tribuitur, ſed omne hoc purũ putum dæmonis inuentum eſſe; & propterea ſine idololatria vſurpari non poſſe. Deus hominis corpus condidit, vt mollè ſit, & dolorem ac ſolutionem continui pati poſſit: aliter ergo qui id diſponere & comparare vult, Dei ord ini ſeſe opponit, & diaboli ope vtitur. Etenim omnino effectus huius cauſſa, vel in Naturam, vel in Deum, vel in homines vel in diabolum referenda eſt. In Naturam referri non poteſt. Ea enim homines corpus format tale, vt à quocunque armorum genere violari poſſit. Nec Deo hic effectus tribui poteſt, qui ſine miraculo ordinem naturæ non mutat. Neque à Deo tale quicquam vnquam factum à ſacra hiſtoria & ſcriptura patet; etſi Dei iuſſu difficillima, cõtra varios hoſtes, à ſuo papulo bella geſta ſint. Neque ab hominibus talis effectus prouenire poteſt, quos tale aliquid ex ſe præſtandi vim nillam habere, notiſſimum eſt. Neque etiam, ſi media illa conſideres, illa talem effectum vllo modo producere, & naturæ ordinem inuertere poſſunt. Sunt enim vel characteres, vel verba, vel ſimile quid, quibus nec a Deo, nec à Natura tales vires conceſſæ ſunt. Ideoque eò res redit diaboli ope talia præſtari. Quanquam enim multi sũt qui putant, ſibi nihil commercii cum Diabolo intercedere, etſi talia media vſurpent: tamen ſcire debent, talia media primitùs nec à Deo, nec ab hominibus inuenta, ſed à diabolo ſuggeſta eſſe iis, qui cũ eo pactum iniuerũt, & proinde qui illis vtuntur, pacti huius ſe participem facere, vt ſuprà diximus.

Periaptis ergo eiuſmodi malum dæmonem ſaltem homines ludificare, vel ex eo patet, quod cùm homines hoc modo ſe optimè contra omnia arma munitos putant, alii inueniuntur, qui inuiolabilitatem iſtam tollere & ſoluere, vt loquuntur, poſſunt, vnde cùm minimè opinantur, in iſta ſua ſuperſtitione pereunt.

Etquidem modi illi ſoluendi plerumque nullius momenti ſunt, mihi quidem non cogniti: ſed tamen ex vulgi relatione conſtat, iſta periapta contra globos argẽteos nõ valere, item hominem inuiolabilem eſſe non poſſe, ſi globus plumbeus in ore maſticetur nonnihil: ſi gladii cuſpis in igne calefiat, & ſeuo inungatur, ſi gladius terræ vel pani infigatur, & ſi quæ ſint eiuſmodi alia, in quib. curioſũ eſſe, meum non eſt. Hoc certè inde patet, diabolum eſſe; nec pacta ſeruare, & ſæpe fallere, & dum artẽ iſtã hominibus communicat, non id agere, vt iis proſit, ſed cùm ſe corpus ab iniuriis tutum præſtiturum promittit, animæ inſidiari. Cuius rei multi caſus exſtãt; & inter eos notabilis eſt ille, qui menſe Februario anno hoc 1634. Miſniæ accidit. Ibi enim cùm inter pocula miles quidam, cum ſolenni illa hodie militũ adiuratione, vt me diabolus auferat, iactaret, ſe ab omnibus armis inuiolabilem & impenetrabilẽ eſſe, vtque eius rei documentum ederet, pectus nudum gladio breui bis magna vi feriret, vt etiã gladius incuruaretur, nec quicquã læderetur, atq; idẽ tertia vice tẽtaret, tũ gladius ſubito in pectus penetrauit, & in ipſum cor adactus eſt, atq; ita miſerè miſer homo periit.

Miles ergo Chriſtianus & pius iſtis mediis illicitis, vtpote à diabolo profectis, nõ vtatur, ſed licitis corpus ſuam protegẽdi artibus contẽtus ſit: cætera Deo commẽdet, in cuius manu eſt vita noſtra, & ſine cuius voluntate ne capillus quidem de capite noſtro decidit.

PARS V.

De Fracturis.

CAPVT I.

De Fracturis earumque curatione in genere.

QVod in parte molli eſt vulnus, id in dura & oſſe eſt *Fractura*, propriè Græcis ἄγμα & κάταγμα, quæ eſt oſſis diuiſio ſeu ruptura à cauſſa externa violenter irruente. Scripſerunt autem prolixè & accuratè de Fracturis inprimis Hippocrates, *de Fracturis*, & Galenus, *in comment.* & *6. meth. med. cap. 5.* & *6.* atque inter Recentiores Hieronym. Fabricius ab Aquapendente, *de operationibus Cheirurgic. tit. de oſſium fracturis*, qui videantur. Nos rem breuiter contrahemus & proponemus. *Fractur*

Differentia.

Differentia.

Differentias tradit Galenus, *6.meth.med.cap.5*. Aliàs enim franguntur oſſa in traſuerſum, quæ inprimis & propriè Fractura dicitur, & quidem ſi ita frãguntur, vt nullo pacto extrema cohæreant, & è directo non iaceant, in ſpecie huiuſmodi fractura καυληδὸν, à fracti caulis ſimilitudine appellatur. Paulus Ægineta ſcribit, τὸ καυληδὸν κάταγμα dici etiam ῥαφανηδὸν & σικυηδὸν, à ſimilitudine fractę radiculæ & cucumeris. Si verò os non ſaltem in duas partes fractũ, ſed & in plures contritum ſit, fractura eã συντελεσμα, *Comminutio* dicitur, Galeno etiam καρυηδὸν, quod ſit facta in modum contuſarum nucis teſtarum. Si verò ſecundum longitudinem, ſicut ligna, oſſa findantur, παραμήκης, recta, propriè *Fiſſura*, Galeno σχηδακηδὸν, nominatur. In capite hæc ſolutæ vnitatis ſpecies peculiaria nomina habet, de quibus Hippocrates, *lib. de vulnerib. capitis*, & *lib. 1. Pract. part. 1. cap. 23.* videatur.

Fracturarum hañ & aliæ ſunt differentiæ. Quædam enim ſunt magnæ, quædam paruæ; quædã ſimplex & vnica, quædam multiplex, quædam æqualis, quædam inæqualis; & nonnunquam vno, nunc vario modo oſſa franguntur. Et quidem à figura & aliarum partium ſimilitudine ab antiquis nomina iis indita ſunt, & vt dictum, καυληδὸν, ῥαφανηδὸν, σικυηδὸν κάταγμα dictum; interdum & ἀλφιτηδὸν, vbi in multas tenues partes, farinæ inſtar, os comminutum eſt; item καλαμηδὸν, arundinata fractio; εἰς ὄνυχα, ad vnguis formam. Quas tamen appellationes plerumque neglexit Hippocrates, & vſitatis nominibus vſus eas oratione interpretari & circumloqui maluit. Aliquando omnes oſſis fracti partes iterum coaleſcunt, interdum verò oſſis fracti aliqua pars abſcedit.

A parte affecta quoque variæ ſumuntur differẽtiæ. Alia enim eſt cranii fractura, alia humeri, alia brachii, alia femoris, alia alius partis. Et quidem in brachio vel vnum os, vel vtrumque, vlna ſcil. & radius frangitur. Eodem modo ſeſe res habet in crure. Frãguntur & oſſa naſi, claviculæ, coſtæ, patella.

Sunt deinde & accidentales differentiæ, quòd os fractum vel in ſua ſede manet, vel ſuper aliud os effertur, quod fractura eſt recens, vel vetus. Sunt & aliæ impropriæ differentiæ, vt quod fractura cõiungitur interdũ cum vulnere, interdũ cũ luxatione, interdum cum aliis affectibus. Interdum enim fit fractura cute & carne ſuperiacente integra; interdum earũ vulnus accedit. Interdum quoque cum fractura luxatio articuli vicini accidit. Accedunt interdũ fracturæ dolor inſignis, tumor, & inflammatio; interdum verò hæc abſunt.

Cauſſæ.

Omnia autem oſſa frangere poſſunt, quæ ita oſſa inflectere conantur, vt ea, cùm flexibilia non ſint, neceſſariò frangantur. Galenus, *2. de fractur. text. 9.* ad quatuor cauſſas ea omnia reducit, dũ ſcribit: *Vel aliquid eſt, quod contundere poteſt, ſi vehementi impetu deferatur: id autem procul dubio corpus aliquod eſſe debet, quod durum ſubſtãtia ſit, & mole nõ exiguum. Vel aliquid, quod non cutem ſolùm, vel quod aliquid etiam, quod ſubeſt cuti vſque ad oſſa, ſed quod oſſa etiam ipſa diuidat: quod ſanè malum ipſe ἕδραν, quaſi deſeſſionem dicas, in libro de vulneribus capitis, vocat. Quinetiam ex alto loco deſilientes nonnulli vel tibia, vel femoris os fregerunt, quæ ſicciora ipſis, neque admodum denſa fuerint: nam in palæſtra nos quoque vidimus ex circumtortione, hoc eſt, κατὰ ἴλλωσιν, ita enim clarè dici poſſet, fracturam contigiſſe in quodã, cui cum fracta eſſet tibia vnà cum ſura magno cum vulnere oſſa denudata ſunt. Fractura enim ea euenit, cùm tibia cruri aduerſarii luctantis per trãſuerſum fuiſſet ſubiecta, vt vtraque eius capita & iuxta pedem & iuxta genu deorſum violenter deprimerentur: id quod in lignis quoque, quæ à nobis ipſis circumtorquentur, videre licet. Si enim ligna aliqua ſupra femur noſtrum impoſita ex vtroque capite deorſum vehementer manibus vrgeamus frangi, ea in media parte cernemus.*

Facit tamen oſſium fracturam etiam ipſa oſſium cõſtitutio, quæ nũc fragilis eſt, vt etiam parũ impetũ ſuſtinere non poſſit, nunc verò durior, vt nõ niſi maiore impetu frangi queat: oſſa etiam fragilia reddit caries, & inprimis, quæ luẽ Veneream ſequitur, & qui ſępius inũctionib. mercurialibus vſi ſũt. Memorandæ & raræ fragilitatis hiſtoria exſtat apud Marcellum Donatum, *de hiſt. med. mirabil. lib. 4. cap. 5.* & eſt hæc: *Vincentius Morellus, illuſtris Poeta nobiliſq; Patricÿ D. Dionyſii de Pietis, auriga cum aliis conſeruis luſitans, arrepta è menſa dimidiÿ mali aurantii parte, in ſocium antecurrentem proiecit, maius ſibi malum, quàm alteri parans: eo namq; in brachio valido motu os humeri dextri ita perfractum fuit, vt rupti oſſis capita inuicem diſiuncta, manifeſtè tactu deprehenderentur: at auditu mirum, vix oſſe illo ferruminato, cùm priores operationes nõdum obire poſſet, nocte media lectulo cubãs expergefactus, brachiũ alterũ demiſit vt matulã ſuſciperet: qua in motione os brachii ſiniſtrum circa mediã ipſius partem diſruptum fuit, quod pariter ope medica occaluit. Laborauerat hic vir antea per plures annos lue Gallica ſæuiſſima, atq; caput, crura, brachiaq; tophacei tumores occuparãt, qui tãdẽ ex illitione ex vnguento cũ hydrargyro delituiſſe videbãtur. Quãobrem brachii oſſa carie exeſa, & vitiata adeo facile admirãdaq; fractioni occaſionẽ præbuiſſe eſt cenſendum.* Similes duæ habentur apud Schenckium, *lib. 5. obſ. 8.* ex obſeruatione D. Camerarii. Fuit enim à Capiuaccio cõmemoratũ aliquãdo, quod quidã nucleũ amygdalinũ pauimento illidere volẽs, fregerit brachium. Quemadmodũ & alius quidam, tundens aliquid non grauiter malleo, itidem brachium fregit. Aliæ duæ hiſtoriæ reperiuntur apud Guil. Fabriciũ, *cent. 2. obſeru.* Prima eſt Philiberti Sarrazeni Medici Lugdunenſis, qui ad Guil. Fabriciũ, *obſeru. 66.* ita ſcribit: *Vir quidã Lugdunẽſis ſexagenarius ex arthritide pituitoſa in articulis humeri & cubiti dextri, iam ferè bimeſtre ſpacium obtuſo dolore torquebatur: nullis vtitur remedis, ſolam ſibi partis illius quietẽ imperat, dum brachium affectum faſcia obuolutum, & pectori innixum continuo haberet. Is alioquin ſanus & valens, in publicũ hora circiter diei octaua progreſſurus, dũ cheirothecã in manum affectæ partis induere leuiſſimo conatu admititur, brachii os quatuor aut quinq; digitis infra humerum tranſuerſim effregit. Vocatus ego cõfeſtim rem nõ ſine admiratione conſpitio, exploro, & per Cheirurgum os ipſum reſtituo, quæ conueniebant remedia, iubeo admoueri. Elapſo triduo ægrotum reuiſo, nũ appoſitè reſtituta eſſet omnia exploraturus remotis faſciis & aſſulis, naturalẽ oſſis ſitum rediiſſe vidimus, & appreſſis digitis perſenſimus. Sed ecce paulò inferius circa cubiti articulũ noua ſe, & nõdum cõſpecta obtulit oſſis eiuſdẽ fractura, dolores vrgent clamoſi, reſtitutioni itidem ſedulo incumbimus. Inde placata omnia, & nũc bellè quieſcit, nondũ tamen ab eo tempore explicata faſcia, nec viſũ, vti ſe habeat pars ea. Miratus ſũ diu tantã oſſiũ fragilitatẽ in eo homine, qui ſe vllis oſſiũ affectibus, vel à lue Venerea, vel aliunde contractis, laboraſſe pernegauit.*

Altera habetur *obſeruat. 68.* his verbis: *Philiberta Braclea Seguſiana, vbi quinquageſimum nonum ætatis ſuæ annum attigiſſet, ſua ſponte, nullaq; vi extrinſecus illata oſſibus confractis, anno 1606. ſublata fuit. Hæc cùm die Dominico ſacro iuxta ritum & patriæ cõſuetudinẽ manè recentem ſubuculam indueret, ſublato corpore iacente, & manibus ſurſum exporrectis, brachii os magno dolore rũpi & conteri ſenſit, ſic vt Cheirurgi opera fuerit opus, qui vbi fractorum oſſium extrema aptè cõpoſuiſſet, & faſciis deligaſſet, adhibitis præterea extrinſecis congruis remediis*

affectum hunc feliciter curauit. Sed miſella hæc non tam citò ab his liberata fuit anguſtiis, quàm adhuc citius ſeuerioris mali impetum debuerit ſuſtinere; ipſi namque cùm tandem aliquando domeſticorum ſuorum ope è lectulo, in quo iam dudum decumbebat, ad ignem eſſet itura, vbi induere primùm tibias conaretur, ancilla, quæ illi tunc temporis miniſtrabat, admotis manibus opē ferens os dextri cruris in tranſuerſum confregit: quod iterum Cheirurgus reparauit. His in ærumnis miſerrima illa biennium vixit, cumq; toto hoc temporis tractu variis fracturis innumeriſque doloribus indies conficeretur, eam tandem huic luci eripi contigit. Et ſcribit Autor huius obſeruationis, quod neque à lue Venerea vel alio morbo in hac muliere tales fracturæ cauſſatæ fuerint, cùm nunquã tali aliquo morbo laborauerit. Cauſſam autem veram eſſe putat venenum aliquod occultum, ab inſigni humorum corruptela profectum, quod totam oſſium ſubſtantiam quoque verſum permeans inenarrabili modo eam corruperit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Facilè fractura per tranſuerſum vel obliquè facta cognoſcitur, quia tactu oſſis fracti extremitates ſeparatæ deprehenduntur, & in fracturæ loco cauitas non naturalis deprehenditur. Præterea corpus, mēbrumque fractum debito modo moueri non poteſt. Dolor etiam antequam oſſa componuntur, acerbus exoritur, dum oſſis fracti extremitates partes ſentientes pungunt. Quod vt rectius cognoſcatur, mēbrum ſanum, vt brachium cum brachio, crus cum crure, comparandum eſt. Sæpiſſimè etiam ob os fractum membrum breuius redditur, dū muſculi inferiorem oſſis partem ſurſum trahunt. Et plerumque fracturæ vulgo etiam notæ ſunt, & cauſſæ violentæ oſſa frangendi vim habentes præceſſerunt.

Fracturæ verò per longū factæ difficiliùs cognoſcuntur: deprehenduntur tamen ex membri craſſitie præternaturali, & inæqualitate ac dolore.

Oſſa etiã ſæpe abſcedunt, dum ſcilicet omnes eius particulæ reponi non potuerunt, & quæ à carne denudantur: id quod cognoſcitur ex oſſis nigritie, ſi id conſpectui pateat, vel mobilitate oſſis, ſi aliis oſſibus non adhærere deprehendatur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Fractura oſſium ſecundum longitudinem facta, faciliùs curatur, quàm quæ facta eſt per obliquum aut tranſuerſum. Operoſa enim oſſium repoſitione opus non eſt, ſed ſufficit, ſi oſſa quaſi hiantia iterum coniungantur.

2. Inter fracturas tranſuerſas & obliquas ea facillimè curatur, & minùs periculoſa eſt, quę eſt ſimplex & æqualis, & in qua fracta oſſa ſuis ſedibus mota non ſunt.

3. Illæ fracturæ, in quibus capita fractorū oſſium ſunt retuſa, minùs sūt periculoſæ: in quibus verò sūt acuta, peſſimæ ſunt; quia neq; facilè cōmittuntur, & nullo retuſo innituntur, carnemq; vulnerant, interdū neruum quoque aut muſculum. Celſus, *lib.* 5. *c.* 7.

4. Difficiliùs verò curatur fractura, vbi os in multa fragmenta diuiſum eſt, & quò plura fragmenta, sūt; & vbi eminētiæ acutæ, quę partes vicinas pūgūt.

5. Quò fractura maior & oſſa fracta grandiora, eò difficiliùs & tardiùs curatur fractura.

6. Vbi oſſa duo coniuncta, vt in brachio radius & vlna, in crure tibia & fibula, ambo fracta sūt difficiliùs curatur, quàm ſi alterū ex his ſaltem fractū ſit. Si enim os vnum integrū maneat, muſculi minùs contrahi poſſunt, qui ab integro oſſe tenſi ſeruantur. Et vbi os fractū repoſitum eſt, ſi alterum ſit integrū, id fracto fulcri quaſi loco eſt, & plus ab eo opis, quàm à faſciis & ferulis, eſt. Contrà verò ſi vtrumque os fractum ſit, omnia in repoſito continendo curioſiùs fieri oportet.

7. Quæ fractura in oſſis medio eſt, leuior habēda, quàm quę capiti oſſis ſeu ſuperiori ſeu inferiori propior eſt. Cùm enim prope caput inferius ſint plures tēdines, prope caput verò ſuperius pl ures nerui: maiores dolores excitantur, & curatio redditur difficilior. Si verò prope articulū ſit fractura, omnium periculoſiſſima eſt; cùm ibi ſint tendines, & nerui, & ligamenta, & pars fracta eo loco commodè ligari nō poſſit, in loco etiam exſangui & frigido calor ſit debilis. Et licet fractura in iſto loco conſolidetur: tamē membri illius in motu impedimentum relinquit, ob caſſum, qui tendines aut muſculos q. ligat.

8. Fractura recens ad conſolidationem aptiſſima eſt Si verò tempus aliquod protrahatur, curatio omnino difficilior redditur; non ſolùm, quia accedente inflammatione extenſio partis, quæ requiritur, fieri ſine periculo nō poteſt, ſed & quia occalleſcunt extremitates oſſium, vt poſtea nunquã coaleſcere poſſint; idq; præcipuè accidit in ſenibus. Ideoque danda opera, vt quamprimum extremitates oſſium inter ſe coaptētur. Ita enim facilè poſtea coaleſcēt. Omnino enim ſi fracturæ dolor, & inflammatio accidant, curationem difficiliorem reddunt.

9. Fracturæ oſſis alicuius inſignis conueniens curatio ſi vltra ſeptimū diem protrahatur, periculū eſt, ne ex oſſibus aliquod ſyderetur. Gal. 6 *de fract. t.* 37.

10. Ita & ſi carnis contuſio & vulnus fracturæ coniungatur, fractura periculoſa eſt, & eò periculoſior, quo vulnus maius eſt, præſertim ſi grādiores muſculi, vt femoris & humeri, vulnerati ſint. Inflãmationes enim facilè accedunt, & tandē gangræna ac ſphacelus. Curamq; etiã id difficiliorem reddit, quod ferulę & ſimilia, quæ ad fracturas repoſitas cōtinendas neceſſaria ſunt, non ita commodè adaptari poſſunt, ſed tamen vulneris ſanandi cauſſa ſeruendum eſt.

11. Si oſſa ita fracta ſint & cōminuta, vt in antiquū ſtatum reduci nequeant, perfecta ſanitas ægro promitti non poteſt. Etſi enim oſſa coaleſcant: tamen mēbrū breuius, & ad priſtina officia ineptū redditur.

12. In quibus oſſa reſtitui nequiuerunt, ſcire licet, hæc abſceſſura eſſe, atq; etiam ea, quæ carne omnino nudata ſunt, Hippocrates, 3. *de fract. text.* 44. Abſcedunt autē oſſa nunc citius, nunc tardius. Citiùs ſeparantur oſſa, quę citius areſcunt, & à ſuccreſcente carne citius propulſantur. Et ideo paruum os citius abſcedit, & quod in extrema eſt parte, & quod rarius eſt; inde accidit, vt intra decimum quartum diem talia oſſa ſeparentur. Maiora verò oſſa & ſolidiora tardiùs abſcedunt. Nam & tardiùs areſcunt, & à ſuccreſcente carne tardiùs propulſantur, vnde ante quadrageſimū diem nō abſcedunt, nonnunquã & ſexageſimū, & ad multos menſes abſceſſus differtur. Imò nonnunquam oſſium valde comminutorū fragmēta poſt multos an. prorumpunt, vt exemplo docet Guiliel. Fabricius, *cētur.* 4. *obſeruat.* 97. Atque ipſe noui militum Ducem quendam primariū, qui ad Noribergam globo per dextrum brachiū traiectus eſt, quo os humeri ipſum fractum eſt, è quo vulnere adhuc hoc anno 1634. oſſium fragmenta erumpunt.

13. Ætas quoq;, corporis temperatura & habitus, morbi tolerantia, vitæ genus, anni tempus, regio & cœli ſtatus, & omnino omnia, quæ vires determinare poſſunt, curationem faciliorem vel difficiliorem reddunt? Et propterea fracturæ ſanatio in iuuenibus facilior eſt, in ſenibus & decrepitis difficilis, imò ſępe impoſſibilis.

14. Fracturæ cum inflammatione & carnis contuſione periculoſæ ſunt, cùm eæ integrè curari, antequam illa curentur, non poſſint.

15. De tempore conſolidationis fracturæ nihil certi prædici poteſt; cùm id variet ſecundū ętatē, habitum

itum corporis,& anni tempus, ac alias circũſtantias. In iuuenibus n bono corporis habitu præditis, bonã diętã ſeruãtibus,& tẽperato cœli ſtatu oſſa citius cõſolidãtur. Tardius verò in ſenib. & debiliorib.
16 Naſi, maxillæ, iuguli, pectoris, ſcapularum oſſa, coſtæ, oſſa ſpinæ, tali, calcis, manus, & plantæ pedis intra vigeſimum & vigeſimum quartum diem conſolidantur. Crurum & brachiorum intra trigeſimũ quintum & quadrageſimum diem.

Curatio.

ratio. Fractura ſimplex cùm ſit ſolutæ vnitatis ſpecies, etiã cõmunem & vniuerſalem Indicationem habet, id quod diſiunctũ eſt, eſſe niendũ. Etſi verò vnitio illa Naturæ opus ſit, vt in vlneribus: tamen vt Natura opũ ſuũ aſſequatur plura adhuc neceſſaria sũt. Nimirũ cũm oſſa fracta ſerũq; ſuo loco dimouẽatur, ſi id accidat, oſſa fracta ſuo loco reſtituẽda, & ad amuſſim coaptãda sũt. Dende hoc modo coniũcto ſunt ſeruãda. Quæ ſi dextre à Cheirurgo fiãt, vnitio poſtea oſſiũ, ſeu calli generatio Naturæ opus eſt. Medicus tamen naturæ opem ferre debet: quod fit, ſi partis naturalem temperiem cõſeruet, & inflãmatio, ac omnia ſuperuenienta ſymptomata, quæ naturam in opere ſuo turbare pterant, auertantur.
Oſſa fracta curanda neceſſa.

Primò ergo, vt Cornelius Ceſus, *lib.* 8. *cap.* 7. docet, animaduertendũ ac conſiderandũ eſt, vtrũ fracta oſſa proprio loco exciderint, nec ne; cùm nõ ſemper, vbi trãſuerſim frangũtur oſſa, ſua naturali ſede excidant. Cognoſcitur autem oſſa ſuo loco dimota nõ eſſe, ſi in fracturæ loco nulla cauitas percipitur, nec punctionis ſenſus, nec membrum breuius apparet. In hac ergo fracturæ ſpecie non opus eſt, vt membrum extendatur, & de oſſiũ repoſitione ac coaptatione laboretur. Facilè enim fieri poteſt, ſi id tentetur, vt dolores excitẽtur, & oſſium fractorum capita & eminentiæ mutuò atterantur & frangantur: ſed danda ſolùm opera, vt oſſa fracta in ſua naturali ſede detineantur & vniantur, vt mox dicetur.

Si verò oſſa fracta loco ſuo exciderint, ita vt vnũ ſupra alterũ efferatur, prima cura eſſe debet, vt fracta oſſa loco ſuo reſtituatur. Fit autem hoc duabus primariò operationib. quarũ altera κατάτασις vel ἀντίτασις extenſio; altera verò διόρθωσις conformatio ſeu oſſiũ in ſuum locum repoſitio appellatur. Nemo autem has operationes rectè perficiet, niſi qui naturam oſſiũ & fracturarum differentias cognitas habuerit. Oſſiũ natura è Galeni, *de oſſibus*, & aliorũ Anatomicorum libris, atq; inprimis ex αὐτοψίᾳ cognoſcenda eſt. Fracturæ differentias tradidit Gal. *lib.* 6. *meth. med. cap.* 5.

Primò ergo in fractorum oſſiũ reſtitutione opus eſt partis extenſione. Etenim cùm citra muſculi præciſionẽ, aut oſſis fracti partes è ſuo loco dimouẽtur, aut articulus è ſuo loco excidit, muſculus, cuius initiũ ei parti annexũ eſt, in quã vel pars oſſis fracti inclinat, vel articulus procidit, totus ad ſuũ caput retrahitur, atque ita eam illius membri partẽ, quę ipſi coniuncta eſt, ſecum rapit. Vnde fieri non poteſt, vt vel fractum os rectè conformetur, vel luxatum ſuæ ſedi reponatur, antequam tantum retrahatur, quãtum in hanc vel illam partem è ſuo loco dimotũ eſt. Alioquin, ſi ſcil. non recta fiat extenſio, in fracturis ex attritione rũperentur oſſium eminentiæ, & ita in ſuas cauitates reponi non poſſent, ſed vel exterius ad oſſium latera hærerent, vel inter oſſa fracta remanerent, & coaptatio oſſium impediretur.

Extenſio quomodo fiat. Itaque vt os fractum rectè conformari queat, vtriuſq; partis oſſis fracti retrorſũ ſeu in diuerſa diſtractione, quæ Græcis ἀντίτασις dicitur, opus eſt. Vt autem extenſio iuſta fiat, opera danda, vt fiat cum dolore nullo vel minimo. Fiet verò hoc, ſi membrum extendendum ea figura locetur, in qua muſculi nõ agũt, ſed otioſi & omnes laxati ſunt, vt omnes muſculorum ipſius fibræ directè extendi poſſint: quo modo & minore extenſione opus eſt, & minore cũ dolore opus perficitur.

Fit autem extenſio hæc & diſtractio vel vnius tãtùm operã, vel pluriũ; & quidem manibus tantùm, vel habenis, faſciis aut machinis. Vbi digitus fractus eſt, vel aliud mẽbrum tenerũ, vnius operã extenſiõ fieri poteſt, vnã fracti mẽbri partẽ dextrã, alteram ſiniſtra manu præhendentis, & inuicem diducentis: vel duorũ, vt vnus membri fracti partem teneat, alter extendat. Si verò maius & robuſtius aliquod membrum fractum, plurium opera neceſſaria eſt, ita quidẽ, vt alter vtraque manu vnam membri fracti partem, alter itidẽ vtraq; alterã præhendat, & in diuerſa trahendo cõtendant. Nõnunquam verò faſciis linteis & habenis circũpoſitis & vtrinq; mẽbro fracta ad laquei figurã adaptis opus eſt, quas plures in diuerſa trahant: nõnunquã verò, & quoties maiore, ſed ſine violentia, extenſione opus eſt, vnã cũ hiſce machinamenta adhibenda, de quibus Hippocrates, 2. *de fr. tex.* 40. *& ſeq.* & Oribaſius, *de machin.* Paræus, *lib.* 15. *cap.* 7.

Eſt autem extenſio vel æqualis, vel inæqualis. Æqualis ea eſt, in qua ab vtroque latere oſſis fracti æqualiter membrũ extenditur. Inæqualis autem, quã ab vno latere mẽmbrũ magis extenditur: quæ locum habet, vbi alterutrũ tibiæ vel cubiti os tãtùm fractũ eſt. Illud enim latus magis extendendum eſt, in quo os fractum continetur.
Extenſio quotu. plex.

Διόρθωσις verò ſeu conformatio eſt oſſis fracti in ſuum locũ repoſitio, & extremitatũ oſſis fracti recta coaptatio, quæ fit, ſi, poſtquam mẽbrum eatenus extenſum eſt, vt in reponenda oſſa tangere nõ poſſint, Cheirurgus ambabus manib. vtrũque membrũ apprehendat, & quod in dextram partem prolapſũ eſt, in ſiniſtrã, & cõtra, quod in anteriorem prolapſũ eſt, in contrariam, & cõtra detrudat, atque oſſium eminentias in ſuas cauitates recõdat, donec extremitates oſſium rectè vnitæ, & in ſuas ſedes depulſæ ſint, & membrũ naturãlem figurã recuperauerit. Nõ ſunt autem eminentiæ oſſiũ cum impulſu in ſuas cauitates intrudendæ, ne rũpantur, ſed potius ſpõte ſua, extẽſione laxatã, manibus Cheirurgi leniter directę in ſuas ſedes recedãt. Atque hæc omnia quãprimùm facienda sũt, antequam inflammatio accedat. Si enim inflammatio acceſſerit, & membri extenſio ac oſſiũ repoſitio tentetur, facilè conuulſio excitatur.
Conformatio

Si verò Cheirurgus vocatus fuerit, cùm iã inflammatio ceperit, & ob eam reductio oſſium tentari nequeat, omni modo cõtra inflãmationem pugnandũ, eaque vt quamprimùm tollatur, iis medicamentis, quæ ſupra, *parte* 1. *cap.* 5. *de inflammatione*, ſunt propoſita, danda opera. Interim de parte affecta ſollicitum eſſe oportet, ne fluxionem promtè recipiat id quod fit repellentibus, etſi pars eo modo locetur, & tractetur, vt nullus dolor inferatur. Tranſacta inflammatione poſtea danda opera, vt oſſa reducantur.

Si verò oſſium fractorum extremitates extra cutem prorumpant & emineant, qua ratione talis fractura curanda ſit, dicitur capite ſequenti. His peractis diſpiciendum an oſſa rectè compoſita ſint. Cognoſcitur autem id, vt Hipp. 3. *de offic. Medic. t.* 24. ait, ſi dolor ęgrũ amplius nõ ita infeſtat, ſicut prius, ſi oſſiũ eminentiæ inter ſe cõiunctę partẽ amplius nõ pũgant; ſi dũ pars fracta manu tangitur, nulla cauitas, nulla eminentia & inæqualitas percipitur, & ſi fractũ membrũ cũ pari ſano, id eſt, humerus cũ humero, femur cũ femore, crus cũ crure cõparatur, ei penes figuram & magnitudinem ferè ſimilis ſit. Ferè quidem; quia ſecundũ craſſitiem poteſt eſſe aliqua diuerſitas; cũ propter dolorem & affluxũ humorum factum membrum plerumque intumeſcat. Vbi

Vbi oſſa conformata eſſe deprehenditur, intenſio ſenſim remittenda, & aptâ deligatione, vt oſſa coaptata, vnita & rectè cōformata maneant, præſtandū. Quod duabus aliis operationibus perficitur, nimirum deligatione, & membri collocatione. Vnde alii quatuor operationibus fracturarum curationem abſolui ſcribunt: extenſione, conformatione, deligatione, & membri collocatione.

Fracturarum deligatio. Antequam tamen faſcia membro fracto iniiciatur, medicamenta aliqua ad affluxum humorū & inflammationem prohibendam, atque etiam calli generationem adiuuandam imponi ſolent, in quo Autores varii ſunt. Hippocrates cerato roſaceo vtitur: Celſus pannis oleo & vino tinctis: alii primò fracturæ *ceratum roſaceum* cū linteo latiore, deinde linteū vino nigro auſtero aut ſucco granatorū madidū imponūt: alii ſtuppas albumine oui cōquaſſato madefactas & expreſſas: alii, quod hodiè eſt frequentiſſimum, panno lineo illinunt miſturam ex *albumine oui* & puluerib. adſtringētibus ex *bolo armeno, ſanguine Draconis, roſis, balauſtiis, radicibus conſolidæ, thure* & ſimilibus paratā, eamq; imponunt. Quæ medicamēta eo vſque in ſingulis deligationibus cōtinuātur, donec nullus amplius inflammationis metus ſit, & fractura iam ſtabilis eſſe incipiat: poſtea admouentur æſtate *emplaſtrum diapalma*, hieme *barbarum* vel aliud conueniens. Atque hæc medicamentorū diuerſitas nō ſine cauſſa ab authoribus inducta fuiſſe videtur. Vbi enim indicatio eſt firmandi fracturam, & dolor ac inflammationis metus id non prohibet, albumen oui & cataplaſma adſtringentia vſurpantur: ſi verò dolor vrget, *ceratum & oleum roſaceum* ac *vinum* vſurpandum.

Vel ℞. *Capitis mortui à ſem. lini, ſem. lini pulueriſ. butyri rec. ſ. rad. ſymphyti maior. ana* Vnc. iij. *boli Armeni, ceruſſæ ana* Vnc. j. *album. ouor.* num. xv.

F. Cataplaſma.

Ponatur ſuper fracturam, & poſt 2. dies renouetur. Repetatur quinquies.

Vel ℞ *farinæ volatilis* ℔ß. *maſtich. gummi Arab. ana* Vnc. j. *mumiæ, boli Armen. ana* Vnc. ß. Cum *album. ouor.* F. Catapl.

Vtile eſt & *empl. Vigonis*, quod tradit *lib. 8. cap. 6.* Guil. Fabricius, *cent. 4. obſeruat. 99.* hoc Empl. vtitur.

℞. *empl. Slotani* Vnc. iij. *pulu. rad. ſymphyti maior. roſ. rubr. myrtillor. ana* Drach. ij. *lapid. oſteocollæ præp.* Drach. vj. Miſc. lento igne cum modico *ol. roſac.* F. Emplaſtrum.

Vulnus Chirurgorū in fracturis ſæpe ſtatim ab initio aut poſt paucos dies *empl. oxycroceū* applicare ſolet. Verùm hoc nō fit ſine periculo, vt exēplo docet, *loco allegato* Fabricius. Cùm enim hoc emplaſtrū partem affectam calefaciat, & ſanguinē ac humores attrahat, pruritum, dolorem, inflammationem, & gāgrænam, præcipuè in corpore bilioſo & cacochymico, inducere ſolet.

Poſtquam medicamenta idonea impoſita ſunt, deligatio inſtituenda, quæ nec nimis laxa ſit, ne oſſa ſuo loco iterū dimoueri poſſint; nec nimis arcta, ne alimēti affluxū prohibeat, & dolorē excitet. Perficitur verò duabus faſciis, quarum prior, quæ nō incōmodè oxycrato humectatur, ſupra fracturam iniicienda, & circa eam bis terve conuoluenda ſurſum verſus, ita vt multū ſanè partis cōplectatur, vt ea oſſa repoſita cōtineātur, & confluxus ſanguinis ad locū affectū prohibeatur. Altera priore dimidio longior cōtrario modo circūducenda, primūq; fracturæ iniicienda, & ab ea incipiens deorſum aliquoties circūuoluenda, iterūq; ſupra fracturam ducenda, & tandē verſus partem ſanam ſuperiorem ducenda. Ita enim ſi à prima faſcia verſus vnā parte muſculus diſtortus fortè eſt, à ſecunda emendatur, humor ex parte exprimitur, & sāguinis tam ex inferioribus, quam ſuperioribus influxus præcauetur. Deligationes enim omnes eas vires habent, vt ex iis partibus, quibus primùm iniiciūtur, humores exprimant in eas, in quas finiuntur.

Ferulæ fracturæ benda. Atq; hæc, quę hiſce duabus faſciis, quas Hippocrates ὑποδεσμίδας appellat, fit deligatio, Hippocrati ἐπίδεσις dicitur. Vt verò in magnis oſſibus deligatio ſit ſtabilior, plagulæ ſeu ſplenia inſuper apponuntur, & poſt earū appoſitionē duabus faſciis æqualibus, quas ἐπιδέσμους appellat Hippocrates, deligatio firmatur, quarū vna ab inferiore parte ſurſū dextorſū vel ſiniſtrorſū fertur altera deorſū via priori auerſā: quæ deligatio Hippocr. ἐπίδεσις dicitur. Et omnino cauendū, ne ligatura laxior ſit, quę oſſa in ſuū locū repoſita nō ſatis contineat, neque arctior, quæ dolorem excitet, ſed vtroque amborum incommodo media eligenda, vt vtriuſq; commodo fruamur: & ſi paucis complexibus fractura ſatis contineri nō poteſt, ſecuritatem iniectionis numerus præſtat.

Et vt oſſa repoſita omninò firmiter contineātur, nec loco ſuo moueantur, ferulę inſuper iniiciuntur, ſi loci affecti natura patiatur. Etenim cum faſciæ & ſplenia inflexibilia nō ſint, fracturā firmā & directam ſeruare nō poſſunt; ſed facilè fieri poteſt, vt tùm vigilantibus, tùm dormientibus membrū moueatur. Vt igitur, in motibus, qui nō animaduertūtur, membrū firmū teneatur, opus eſt iis, quæ rigida ſunt, & non flectūtur, & tamē minus pōderoſa ſūt. Qua enim ad finē vt Hieronymus Fabricius loquitur, in mūdo nō poterat Hippocrates eligere poſt plagulas meliora inſtrumenta, quam ferulas, quæ & rigidæ ſūt, ac inflexiles & leues. Verùm cū ferula deſtituamur, eius loco ligneis tabellis tenuibus vtimur. Nōnulli corticibus arborum loco ferularū vtuntur. Verùm ſi quis iis vti velit, videat, ne virides ſint, ſed probè exſiccati. Virides enim, cùm exſiccantur, circa fracturam cōtrahuntur, doloreſque excitant, atque oſſa nōnunquā ſuo loco iterum dimouent, vt exēplo peculiari docet Guilielmus Fabricius, *cent. 4. obſeruat. 98.*

Membri ſitu. Tandem membro canalis, ſi opus ſit, adhibendus, de quo Hippocrates & Galenus *de iis, quæ in medicat. fiunt. text. 18.* mēbrumq; rectè collocandū, videndūq; vt poſitio ſit mollis, æqualis & ſurſū verſa: mollis, ne membrū fractū eā parte cōprimat, neque dolorē & inflammationem excitet: æqualis, vt dolorem nullum inferat, nec membrum diſtorqueat: ſurſum verſa, ne humores pondere ſuo deorſu tendentes ad locū affectū affluant. Inprimis autem danda opera vt media articulorum figura & muſculorum figuratio obſeruetur: quem ad finem etiam capſulæ quædā interdum, quæ membrum fractum toto curationis tempore capiant, adhibentur. Hippocrates, *3. de off. Medic. t. 3. & 30.* in recto ſitu membri conſtituendo tria iubet animaduertere, quietem, medium, & cōſuetudinem. Quietem quidem, vt talis ſitus eligatur, qualē homo ſeruare ſolet, cùm totiùs eſt poſitura inter extremā extenſionem & cōtractionem, nō tamen ſemper exactè, ſed qui ad mediū proximè accidit. V. g. in brachio pro medio ſitu habetur, qui non in cubito rectum angulum conſtituit, ſed obtuſum & porrectionē accedit, ſicut videmus homines quieſcentes & otioſos brachiū nō penitus media inter porrecta & tota curuata habere, ſed ad porrectionē magis accedentia; quæ figura cùm à dolore maximè abſit, ipſis gratiſſima eſt. Tādem etiā cōſuetudo ſpectāda, quia nō alius habitus faciliùs fertur, quàm cui adſueuimus. Quibus quartum ex eodem Hippocrate, *1. de fract. t. 1.* addere poſſumus, nimirum eum muſculorum ſtatum eligendum, ſub quo non magna vi fracta oſſa in diuerſum deducuntur, & cum membrum ſub eo habitu continetur, illud dolore omni vacat. Vtrumq; autem præſtat, qui ita figurat, vt muſculorū fibræ directę intendātur. Directæ autē

intenduntur

intenduntur, cùm in vna membri parte vniuerſus muſculus collocatur. Nam ſi muſculus, qui ſuū habet initium in parte interiore, ita collocetur, vt medius ab interiore parte, extremus ab exteriori, vel ſic, vt medius à ſuperiore, extremus ab exteriore ſitus ſit, hoc pacto circa mēbrū conuolutus extēditur.

Bona autem deligatio cognoſcitur, vt Hippocrates, 1.*lib.de fract.* ait, primò ex ægri querimonia, vbi, nū prematur, rogaueris, atque is reſpōdeat, ſe premi quidē, ſed leuiter, idque præſertim, qua fractura eſt. Hæc itaque ſic habere, neceſſe eſt fateatur, qui rectè eſt alligatus Si verò patiens abundè ſub faſciis vrgeatur, celerrimè ſoluendæ ac aptius deligandæ, ne ex arctiori vinculo praua ſymptomata eueniant. Sin faſciarum circuitus iuſto laxiores, & nihil ſe premi reſpondeat patiens, arctius vinciendæ; cùm laxa vincula non prohibeant membrum, quò minus, qua fractura eſt, deprauetur.

Alia moderatæ deligaturæ ſigna ſunt: ſi eadem die ac nocte, qua deligatus fuerit, ipſe ſibi videatur non leuius, ſed valentius adſtringi; poſtridie verò tumor mollis ac puluus in mēbri extremitate oriatur. Paruitas enim tumoris ac mollitiei aliquid ſub vinculo ab affecta parte ad membri extremū eſſe expreſſum, indicat. Siverò nullus tumor appareat, nō ſatis fuiſſe adſtrictum indicat: & ſi tumor magnus ac durus, id eſt, qui tactui non cedat, in membri extremitate adſit, valentius arctatum fuiſſe indicium præbet.

Ergo ſi probæ deligationis ſigna adſint, nulluſq; dolor inſignis, nulla inflāmatio vel exulceratio, ſuſpecta ſit, reliquū opus, quod eſt callum, per quē fracta oſſa cōiunguntur, gignere, naturæ, cuius id opus eſt, cōmittendum, & deligatio ante tertiā diem non ſoluenda. Tertiò verò die ſoluantur & iterū obligētur faſciæ, tùm vt arctius ſtringantur, tum vt exitus pateat humoribus & vaporibus ſub cute cōrentis: qui vt diffletur, & ne pruritus excitetur, aut ſi pruritus infeſtet, vult Hippocrates aqua calida membrū eſſe perfundendū, vt pori aperiantur. Si autē tardius ſoluatur deligatio, magna ſæpe incōmoda, nimirum partis exulceratio, putredo, gāgræna, inde oriuntur, imò vitæ periculū; quorū exēpla annotauit Guilhelmus Fabricius, *cent.* 2.*obſeruat.* 91. & proptereà monet, vt ſecundo aut certè tertio die ſemper deligatio ſoluatur: & quanquā poſt ſeptimum non ſit ideo neceſſariū toties fracturam ſoluere, ſe tamen de quarto in quartum faſcias ſoluere, partemque affectā inſpicere ſolere, ſcribit. Atque hęc deligatio cōtinuanda, donec callus genitus & fractura ſanata ſit: quod in femore 40. diebus, in humero & tibia 30. in radio & cubito 20. in oſſibus digitorum 15. diebus præter propter fieri ſolet. Tēpus enim, vt in Prognoſticis dictū, hoc in omnibus ita determinatum non eſt, ſed pro ætatis, corporis conſtitutionis, anni temporis & ipſius fracturæ ratione variat. Citiùs enim coaleſcit fractura in puero & iuuene, quàm in ſene; neruo citius, quàm æſtiuo tempore.

Interim dum hæc fiunt, vniuerſalia medicamēta non ſunt negligenda, nimirum venæſectio, & purgatio, prout nimirum hæc vel illa ægri conſtitutio requirit. Atque hæc omnia eo fine peraguntur, vt oſſa cōglutinentur. Fit autem hoc calli beneficio, qui an ſit quiddā heterogeneum, an verè ſimilis oſſibus ſubſtantia, ſupra, *part.* 4.*c.* 4. dictū. Calli verò, quo oſſa conglutinantur & coaleſcunt, generatio Naturæ opus eſt: Medicus tamen Naturæ opem ferre debet, quod fit, ſi caueat, nē aliqua inflāmatio, vel ſimile accidens, quod mēbri ſubſtantiā & temperiē lædat, ſuperueniat, ipſumq; alimentum per ſiccantia medicamenta diſponatur, vt in callum eò citius mutetur. Fit autē hoc ferè per ſuprà propoſita medicamenta, in quorū locū diebus poſterioribus etiā veniunt *emplaſtrū diapalma, balbarum, oxycroceum, nigrum,* & alia

'li genero.

Deinde det operā, vt materia idonea ſuppeditetur generando callo. Quapropter exhibēdus cibus paulò plenior, boni & tenacioris nonnihil ſucci, qualis ex oryza, tritico, & ſimilibus conficitur. Verùm quia ante duodecimum diem vix callus generari incipit, & præterea initiò multa ſymptomata metuenda ſunt: non mox per initia plenior victus, ſed tenuior exhibendus; imò, ſi opus, ſanguis detrahēdus, aut purgatio inſtituenda, & demum, vt dictum, vbi callus generari incipit, plenior cibus exhibendus.

Solent etiam intus quædam medicamenta exhiberi, quæ ad callū citius generandum & inducendū faciunt, vt *puluis* & *ſuccus radicum agrimoniæ*. Plurimi miris modis cōmendant *lapidem oſteocollam* dictū, cuius in puluerem redacti Drachmam vnam cum *aq. ſymphyti* ſæpius exhibent. Verùm in iuuenibus, & iis qui boni ſunt habitus, callum nimis auget: quapropter cautè & nō niſi in adultioribus exhibendus. De qua re, vt & de vſu viſcidorum ciborum, quos pleriq; in fracturis exhibendos cenſent, legi poteſt Guilielmus Fabricius, *centur.* 1.*obſeruat.* 90. 91. & 92.

Poſſunt etiam parari decocta è *rad. conſolidæ, agrimon. primula veris, ſerpentariæ.*

Vt ℞. *rad. ariſtol. conſolidæ, ſerpentar. ana* Vnc. j. *gerani* j M. *ſabinæ* Mß. *macis* Vnc. ß. *zedoariæ, galangæ, an.* Drach. ij.

Coq. in vino in vaſe duplici. De colatura æger bis de die bibat.

Idem Fabricius, *centur.* 3.*obſeruat.* 90. hoc medicamentum vſurpat.

℞. *lapidis oſſifragi diligenter præparati* Vnc. j. *cinam. el.* Drach. iij. *ſacchari* Vnc. ij.

M. F. puluis ſubtiliſſimus. Dentur Drach. ij. in iuſculo carnis ſingulis diebus manè.

Externa talia laudat.

℞. *ol. lumbricor.* Vnc. ij. *granor. iuniperi* Drach. ij. *ſucci lumbricor.* Vnc. j.

M. F. Linimentum, quo inungatur fractura.

℞. *Empl. Vigonis ad fractur. oſſ.* Vnc. ij. *oxycrocei* Vnc. ß. *lapid. oſteo. ollæ prep.* Vnc. iß. *lumbricor. prep.* & *pulueriſ.* Vnc. j. Cum *ol. lumbricor.* q. ſ.

F. Empl. quod ſuperponatur.

Vbi callus iuſtæ magnitudinis generatus fuerit, medicamentis roborantibus confirmandus eſt. Ideoque tale emplaſtrum imponendum:

℞. *ol. roſacei* Vnc. ij. *ceræ* Vnc. iijß. *pulueris reſinæ* Vnc. iij. *colophoniæ, maſtich. thuris ana* Vnc. ß. *nucum cupreſſi, rad. erythrodani ana* Drach. j *croci* Drach. ß. Miſc.

F. Ceratum, quod ſuper linteum vel alutam extendatur, & applicetur.

Diæta.

Diætam quod attinet, bona victus ratio, vt in vulneribus, etiam obſeruanda. Si enim natura à cibi copia vel qualitate non offendatur, & in callo generando partes ſuas rectiùs exſequetur. Præcipiunt quidem nonnulli, vt cibi viſcidi exhibeantur, è pedibus, capitibus, & inteſtinis animalium. Verùm metuendum eſt, ne ex eiuſmodi cibi chylus craſſus & viſcoſus generetur, qui poſtea in epate & venis obſtructiones pariat, & totum ſanguinem inficiat, ſicut eius rei exemplum refert Guil. Fabricius, *cent.* 1.*obſeruat.* 92. de quodam viro quadragenario, qui talibus cibi vſus in cachaxiam & tandem hydropem incidit, & hydropicus mortuus eſt. Et conſtat experientia, multos ægros ſine talium ciborum vſu ſanatos fuiſſe. Diæta.

CAPVT II.

De Fractura cum vulnere.

Fractura cum vulnere.

INſignis fracturæ differentia, & quæ curationem non parum variat, eſt fractura cum vulnere. Accidit autem illa, cùm oſſium fractorum eminentiæ acutæ incumbentem carnem perforant. Quod cũ fit, membrum breuius, quàm prius erat, redditur: vbi autẽ oſſa denudata in ſuam ſedẽ reſtituta ſuerũt, ad priſtinam longitudinem membrũ redit. Interdũ tamen à telo ſecante tales fracturæ accidũt, cùm eo non ſolùm caro, ſed & ipſum os ſcinditur.

In fracturis autem his cum vulnere interdum os nudatum eſt, interdum non eſt nudatum: deinde interdum os ſeu fragmentum aliquod abſceſſurum eſſe metuimus, interdũ nihil abſceſſurum ſperamus.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Sunt autem tales fracturæ longè periculoſiores iis, quę fiunt carne & cute ſuperiecta integra manẽte. Nam perforatio illa cutis & carnis dolorem & inflammationẽ excitat, & muſculi, qui iam inflammatione tentantur, duplicẽ extenſionem pati cogũtur, vnam, quæ fit ex inflammatione, alteram ex hac, quæ iis, dum redeunt ad priſtinam longitudinem, accidit.

2. Periculum autem hoc eò maius eſt, quò pluris & maioris momenti partes conteruntur & perforãtur, vt muſculi, nerui, venæ, arteriæ.

3. Vnde fractura in femore & humero cum vulnere & oſſis excitu maximè periculoſa eſt. de quo Hippocrates, 3. *de fractur. text.* 47. *Illi autem ferè non euadunt, quibus oſſa, aut brachii, aut femoris extra exiere. Nam cùm pragrandia ſint ea oſſa, & plurimùm medulloſa: atque cùm multa preterea ſint, & magni momenti ea, quæ vulnerantur, nempe nerui, muſculi, & venæ, vnde & ſi ea reponas, conuulſiones concitari ſolent. Sin autem minimè reponas, febres acutæ ſuboriũtur bilioſæ, cum ſingultu & nigritia. Illi tamen non minùs euadunt, quibus neque reponimus, neque reponere tentamus. Præterea verò & illi potius euadunt, quibus inferius os, quàm quibus ſuperius extra excidit. Superſtites etiam & illi ſunt interdum, quãuis rarò, quibus ea reponuntur.* Et text. 41. *Conuulſio tamen magis, ſi reſtituentur, quàm ſi reſtitui non poterũt, induceretur.* Et Celſus, *libr. 8. cap.* 10. ait: *Grauius aliquando eſt, cùm oſſis fractura carnis quoque vulnus acceſſit, maxime que ſi id muſculi femoris, aut humeri ſenſerunt. nam & inflammationes, multò grauiores, & promtiores cancros habent. Augetur periculum, ſi os à parte domeſtica egrediatur, in illa enim partes maioris momenti reperiuntur, quàm in ſylueſtri.* Vnde Hippocrates, 3. *de fractur. text.* 47. ſcribit: *Nec parum inſuper refert, in exteriorem ne brachii, aut femoris partis os erumpat, cùm multæ ac præcipuæ venæ per interiorem femoris partem deferantur, quarum ſi aliquæ conuulnerentur, hominem iugulant, pauciores verò per exteriores.*

4. Fractura cum vulnere ſi à telo ſcindente facta fuerit, periculoſa eſt, ſi os magnum, vt femoris vel humeri præſciſum ſit. Talia enim oſſa, præſertim ſi inciſio ſit recta, ægrè coaleſcunt; quoniam à telo ſecãte pori oſſis, per quos alimentum ad calli generationem tranſcẽdebat, quodãmodo obſtruuntur, atq; ita callus tardius generatur. Præterea cùm talis fractura ſit æqualis, oſſa fracta difficillimè immota ſeruantur, atque ita coalitus impeditur.

Curatio in genere.

Duæ hîc dantur Indicationes. Prima eſt, vt oſſa loco ſuo reſtituantur & cõiungantur: altera eſt, vt vulnus ſanetur. Repoſitio hîc omnino difficilis eſt propter partes vulneratas, quæ ſine dolore & cõuulſionis metu extẽdi nõ poſſunt. Reponẽdi tamẽ ratio eſt, vt primò extenſio ſufficiẽs fiat, ſed ſine violẽtia, quæ ſi nõ ſufficiat, firma ferramenta, vectibus ſimilia magnitudine differẽtia, ad manũ ſint, ex quibus cõueniens aliquod inferiore parte humiliori oſſis fracti parti; ſuperiore verò ſuperiori, vectis inſtar, adhibeatur, atque ita oſſa fracta in locũ ſuum cõpellãtur: de quo Hippocrates, 3. *de fractur. text.* 39. Si os etiã, quod ſuper alterum excidit, vecti idoneum locũ non relinquat aut ita acutum ſit, vt vectis effugiat, ſcalpro excauendum, donec vecti locus fiat, & firmiter hæreat. Et quidẽ iſta omnia ſtatim & primo die peragenda ſũt, antequam inflammatio ſuperueniat. Hæc enim ſi accedat, ſine inſigni periculo extenſio & repoſitio talis inſtitui nõ poteſt. Si tamen ab initio ſtatim Cheirurgus nõ adſit, & iam præſente inflammatione demum vocetur, repoſitionẽ donec inflammatio pręterierit, differat. Interfui curationi ruſtici, qui arbore, glandes decuſſurus, decidens crus fregit prope talum, vt os prominens talo inſiſteret. Cùm verò idonei Cheirurgi copiã ſtatim nõ haberet, inflãmatio & gãgręna acceſſit, quæ cutẽ & carnem omnem pæne circa talum abſumſit. In vrbem vectus, vbi gangræna ſedata fuit, os promimens vecti eleuatum, & in ſuum locum reſtitutum eſt, & poſtea reliqua, quæ neceſſaria fuerũt, peracta, ac fractura & vulnus ſanatum.

Si verò oſſis aliqua particula promineat, vt faci[illegible] ſuam ſedem reponi non poſſit, ſed ob variam fractionem alia oſſis portio alteri impedimento ſit, neque etiam validiorem extenſionem partiũ molliũ ob doloris & cõuulſionis metũ, tentare liceat, & oſſa vicina corpora in conformatione dilacerare, doloremq; inducere queant, ea abſcindere iubet Hippocrates, 3. *de fract. t.* 4. vel ſcalpro inciſorio, vel ſerra, prout opportunũ erit. Ita etiã ſi qua oſſis portio carnem diſrũpat, doloreſq; excitet, vt tentare repoſitionem citra maiorem diſruptionem & maximos cruciatus nõ liceat, etiã os præſcindere oportet. Ne tamen, quod ex neceſſaria artis operatione accidit, Medici errori imputetur, prædicendũ, partem illam breuiorem futuram. Quod etiam Hippocrates, *de fractur. text.* 37. monet, dum inquit: *Noſſe quoq; id cõuenit, neceſſe eſſe, ibi corpora breuiora fieri, vbi oſſa fracta & imminuta, id eſt, præciſa curantur.* In tali autem fractura, quæ cum cutis & carnis ſuperiacentis vulnere cõiuncta eſt, videndũ etiã, antequã oſſa coniũgantur, & poſtquam coniuncta ſunt, ne quid inter oſſa fracta hæreat, quod conglutinationem impedire poſſit: ſed ſi quid, ſiue oſſis particula, ſiue aliud quid inueniatur, eximendum; iſtud tamen cum violentia nõ faciendũ, ne doloris inflammatio, aut cõuulſio excitetur. Ideoq; ſi in principio ſine dolore & violentia id præſtari non poteſt, differre conſultius eſt. Natura enim omne alienum tandẽ protrudit; quæ tamen attrahentibus iuuari poteſt.

Deligatio quomodo ſtituenda.

Qua ratione autem deligatio fracturæ talis cum vulnere inſtitui debeat, neque antiqui neque recentiores inter ſe cõueniũt, dũ alii fracturam, vt aliàs cũ ſine vulnere eſt, deligare ſolent, vt ita quoque vulnus tegatur, & deligationem tertio quoque die ſoluũt; alii faſcias ita circũducunt, vt vulnus ab iis nõ cõprehendatur, ſed nudũ relinquatur, vt vulnus quotidie curare liceat, neq; totã fracturã toties deligare opus ſit. Alii faſciis pauciorib. vtũtur, & vulgato modo deligãt; alii latiores & plures faſcias adhibẽt, vt numero faſciarũ idem præſtent, quod paucioribus arctè circũdatis Alii ferulas negligũt, alii eaſdem adhibent; & ex his alii procul à vulnere eas applicãt, alii etiam ſupra vulnus, ſed eam partem, qua ſupra vulnus ponitur, perforãt, vt pus exire, & medicamẽ-

ta per foramen applicari poſſint. Cæſar. Magatus, *lib. de vulnerib. cap. 6.* ſuæ methodi inſiſtit, & vulneris hîc etiam nullam habet rationem, & niſi quid aliud ſuperueniat, quod cogat aliter facere, ſolutionem differt ad decimum quintum, & non rarò ad trigeſimum diem, prout qualitas fracturæ & vulneris ſuadere videtur; & quanto fractura longius ſolutionem differt. Neque ſe pure deterreri ſcribit, quod in vulnere generatur. Nam ſi hoc modo curetur, in multò pauciore quantitate id generari, ob calorem tegumenti roborantis, & quod generatur extra vulnus à natura propelli ſcribit: idque vt faciliùs fieri poſſit, omnia lintea è regione vulneris minutis quibuſdam ſectionibus pertundit, per quas ſanies genita extra poſſit propelli.

Etſi verò in talibus encheirematis ſæpe variis modis ad eundem finem perueniri poſſit: tamē Hippocrates & omnes peritiores Cheirurgi pro indubitato habent, deligationem primam ita eſſe inſtituendam, ne vulnus nudum relinquatur, ſed faſcia comprehendatur. Itaque primò quidem faſcia ipſi vulneri iniicienda: ſecus ſi fiat, humores à parte ſuperiore verſus vulnus comprimuntur; atque praua ſymptomata inde excitantur. Cuius rei periculum vel in homine ſano facere licet. Si enim partem aliquam ſupra & infra deliges, mediamque intactam relinquas, pars illa media humoribus à vicinis membris ad eam compreſſis in tumorem attollitur, & ex influxu humorum colorem mutat. Et licet in prima deligatione membrum totum faſciis inuoluatur: nihil tamen periculi metuendum; cùm primis tribus diebus vix multum ſaniei aut puris effluat. Poteſt tamen & in hac deligatione obſeruari, vt faſcia paulò latior vſurpetur, quàm aliàs, ſi vulnus abeſſet, fieri ſolet, & compreſſio tanta quidem fiat, quanta ſufficiens eſt ad oſſa retinenda, paulò tamen minor, quàm ſi vulnus non adeſſet, ne compreſſa vulnerata parte dolor & inflammatio excitetur; & numerus faſciarum conſtrictionem laxiorem compenſare poteſt; cùm tutius ſit, ſæpiùs faſcias circumducere, quàm comprimere.

Tertiò die deligatio ſoluenda, & primo modo quidem iterum inſtituenda. Commodiſſimè tum in emplaſtrum vel cataplaſma, quod fracturæ imponitur, foramen inciditur, imò in faſciis ipſis in medio foramen relinquitur, vt & in ferulis, ſi quæ apponuntur, vt medicamenta idonea vulneri applicari, idque mundari & expurgari poſſit, ſine fracturæ ſolutione, qui deligationis modus depictus exſtat apud Ambr. Paræum, *lib. 14. cap. 18. & 23.* Cùm enim oſſa fracta, quæ cutem perforare ſolent, non ita ſemper acuta ſint, vt gladij, accidit, vt ſimul caro contundatur, quæ cùm neceſſariò in pus mutetur, pus copioſum generatur, quod ſi retineatur, id quod fit, ſi vulnus totum obligatur, acre euadit, & pruritum ac dolorem, atque alia mala excitat. Et licet natura ſit robuſta: generatio tamen puris copioſi non poteſt præcaueri; cùm omne, quod contuſum eſt, neceſſariò in pus mutandum ſit. Et licet Magatus omnia lintea vulneri ſuperpoſita minutis ſectionibus pertundit, vt puri exitus pateat: tamen incommoda omnia, quæ ex puris retentione proueniunt, præcaueri hoc modo non poſſunt. Si enim ante diem decimum quintum, vel etiam trigeſimum lintea illa & faſciæ non mutentur, certè à pure & ſanie inquinantur, vnde in parte vulnerata pruritus, dolor, & exulceratio ſequi poteſt. Si verò faſciæ integræ ſeruentur, ac propterea tertio quoque die ſoluendæ ſint: metuendum, ne pus retentum interea aliquid mali excitet, & ne in tot ſolutionibus ac nouis deligationibus oſſa ſuo loco dimoueantur, & quæ compoſita ſunt, iterum deprauentur: quod facilè vitari poteſt, ſi deligatio rariùs ſoluatur, & vulnus apertum ſeruetur. Poteſt tamen, quoties vulnus curatum eſt, id faſcia noua obduci; quæ medicamenta & ſplenia contineat, vulnuſque ab externo aëre defendat, quæ toties ſolui poteſt, quoties opus, & quidem ſine membri fracti agitatione & motu.

Ferulæ quoque non apponendæ, ne vulnus comprimant, & dolorem ac inflammationem pariant, & ſi eas applicare libeat, vulneri non apponantur; poteſtque ferularum vſum faſciarum multitudo explere. Atque hæc ita ſimpliciter peragenda ſunt, ſi nec os nudatum, nec aliquod fragmentum oſſis abſceſſurum ſperamus.

CAPVT III.

De Fractura cum vulnere, in qua os nudatum non eſt, fragmentum tamen oſsis aliquod abſceſſurum metuitur.

INterdum tamen accidit in fractura cum vulnere, vt os nudatum non ſit: os tamen aliquod fractum abſceſſurum metuamus. Id quod fit, cùm oſſa arefacta & marcida facta ſunt, vt ſano oſſi agglutinari non poſſint, aut in fractura ita à reliquo oſſe ſeparata, vt cum eo amplius coniungi nequeant. Tum enim natura id, quod ſibi moleſtum eſt, aliiſque oſſibus vniri non poteſt, foras protrudere conatur, neque finem facit, donec è corpore ſit expulſum: id quod ſæpe longiore demum tempore perficere poteſt.

Accidit autem hoc, cùm oſſa vel à ſanie corrumpuntur, vel ab aëre externo alterantur, vel etiam in fractione ita ab oſſibus reliquis ſeparantur, vt cum iis amplius coniungi non poſſint.

Signa Diagnoſtica.

Signa autem oſſis abſceſſuri proponit Hippocrates, *3. de fract. text.* 18. Primum eſt, quod ſanies copioſior, quàm pro magnitudine & conſtitutione vulneris effluit. Secundò, labra vulneris nō coëunt, & ſi coiuerint, iterum rumpi quaſi & ad excretionem ſtimulari videntur, & laxa quaſi & ſpongioſa euadunt, & tacita quædam motio in parte vulnerata percipitur. Neque enim natura vulnus integrè ſanat, vbi aliquid intus eſt, quod reliquis agglutinari non poteſt. Tertiò, ſi os carne nudatum ſit, omnino receſſurum indicio eſt; cùm ab aëre externo alteretur & corrumpatur, ac venæ & arteriæ, quæ alimentum deferunt, ad id amplius non excurrant. Quartò etiam oſſa abſceſſura indicatur, ſi os in multas particulas comminutum ſit. Neque enim tunc omnes facilè conglutinantur. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

1. Citò futuræ abſceſſionis ſignum eſt, ſi caro bona in parietibus oſſis ſani generatur. *Prognoſtica.*

2. Tempus autem, quo oſſa recedere ſolent, varium eſt. In ætate enim tenera & tempore æſtiuo, & ſi os nō adeo magnum ſit, viginti, triginta, aut quadraginta dierum ſpacio abſcedit. Si verò os ſit magnum, in ætate adulta, tempore hiemali, vix ſexageſimo die, aut etiam tardiùs, os abſcedit.

Curatio.

Si os, quod abſceſſurum eſt, ſuo loco motum ſit, & in ipſo vulnere conſiſtat, ſtatim, vt ſupra, *c.* 4. di- *Curatio.*

ctum, volſella extrahendum; ſi quidem ſine dolore & violentia extrahi poſſit; alioquin Naturę negotiũ committendum, quæ ſenſim id, quod agglutinare non poteſt, ſeparat. Quæ tamen à Medico adiuuanda eſt, & propterea deligatio laxior inſtituenda, & ſæpius ſoluenda, ne pus detineatur, ſed facilè effluat. Ferulæ etiam eo loco, quo os abſceſſurum eſt, non imponendę, ne dolorem comprimendo pariant. Medicamenta etiam vulneri imponenda, quæ oſſa & omne alienum è vulnere extrahunt, qualia ſupra, *loco allegt.* ſunt propoſita.

Si verò inſignis oſſis portio ſit abſceſſura, ideo quod oſſis fracti partes non potuerint cũ aliis componi (quæcunq; enim oſſa repoſitionem effugerint, ea abſceſſura eſſe, noſſe oportet, itemq; ea, quæ carnibus nudata ſunt, ſcribit Hippocrates *lib. de fractur. text.* 3.) tales partes vulneratæ omnino leniter tractandæ ſunt. Etenim propter motum & compreſſionem accidunt dolores vehemẽtes, pungentibus diffracti oſſis particulis non rectè compoſitis vicinas partes ſentientes. Vnde deligatio, quæ aliis fracturis conuenit, in hiſce maximos dolores excitaret.

Hæc igitur incommoda vt euitaret Hippocrates, *lib. de fract. text.* 31. non vtitur faſcia, ne comprimat partem, & ne, ſi attollatur pars, dolorem excitaret, ſed facta repoſitione oſſium, quæ fieri poteſt, & ablatis, quæ poſſunt, oſſium fragmentis, vulneri apponit picatum ceratum, aut aliud cruentis vulneribus aptum; deinde, quoniam fluxionis periculum imminet, ex debilitate partis & dolore, vt & fluxio repellatur & pars roboretur ac fractura ſtabiliatur, circumponit ſplenia duplicata, ſeu plagulas è tenui linteo, latitudine quidem dimidia palma non minores, longitudine verò paulò breuiores, quàm vt bis circa vulneratum membrum circumduci poſſint, ſeu paulò longiores, quàm vt ſemel ſaltem mẽbrum ambiant. Longiores enim ſi eſſent, membrum, dum medicamenta innouantur, attollendum eſſet. Si verò breuiores eſſent, fracturam non ſtabilirent & firmarent. Panni iſti linei vino auſtero madidi, & tot numero quot ſunt neceſſarij, ne vllus locus vacuus detur, ita membro applicandi, vt eorum capita per affectum locum ducantur, non in orbem, ſed paulò inclinati, ſic, vt à contraria parte, à qua inceperunt, ad X. literæ ſimilitudinem inter ſe committantur, & decuſſatim ſe interſecent, ducendo dextrum caput ad ſiniſtram partem, & ſiniſtrum ad dextram. Quæ ſplenia, cùm non ſint admodum longa, & auferri poſſint vt pars non attollatur, valdè commoda ſunt. Loco vini tamen & alia medicamenta, quæ eundem vſum præſtare poſſunt, adhibere licet.

Poteſt tamen etiam deligatio adhiberi, quæ vnica circa vulnus obuolutione abſoluitur, & faſcia, quæ duplici triplicivè linteo in plagulæ modum contexta, ac oris ſuis dexterrimè conſuta eſt, tam lata, vt totum vulnus contegere poſſit, perfici poteſt.

Quoniam verò deligatio, qua oſſa compoſita contineri debebant, hîc locum non habet, ideo capſulæ ligneæ, canales, aut ſimilia machinamenta adhibenda, quæ partem fractam in ſuo loco contineant. Attendendum tamen, ne quid durum immediatè parti applicetur, ſed inter partem vulneratam & machinamenta illa mollia ſplenia interponantur, vt nulla fiat compreſſio. Videatur Hippocrates, *de fract. tex.* 23.

Tandem ſi oſſium fractorum extremitates extra cutem prorumpant & emineant, omnino danda opera, ne ab aëre alterentur & corrumpantur, vt poſtea ea abſcindere neceſſe ſit, & propterea laborandum, vt quamprimùm reponantur, & naturali ſuo tegumento, quod cutis eſt, tegantur. Quod qua ratione fieri debeat, ſupra, *cap.* 2. dictum.

CAPVT IV.

De Affectibus p.n. qui Fracturis accidunt.

CVm verò varij affectus p.n. fracturis ſuccedere ſoleant, quæ partim curationem remorantur, partim poſt curatam fracturam remanent, & tollendi ſunt, de iis etiam dicendum. Sunt autem affectus tales plures, dolor, inflammatio, & hanc ſubſequens gangræna, pruritus, excoriatio atque exulceratio, membri figura deprauata, callus iuſto maior vel minor, membri extenuatio, gracilitas & debilitatio, de iam dicemus.

Dolor.

Dolor ſi adſit, omnino is leniendus, ac tollendus; *Dolor.* aliàs enim eius occaſione humores ad partem affectam confluunt, & inflammatio ac alia mala excitantur. Vt is verò tollatur, cõſiderandum, à qua cauſſa proueniat, & ſi fieri poſſit, ea ſtatim tollenda. Perpendendum ergo, an ab oſſe aliquo pungente dolor ſit, an à faſciis nimiùm adſtrictis, an ex membri ſitu prauo, an ex humorum affluxu.

Si ex oſſe pungente dolor ſit, id quod ex leui partis contrectatione & pungente dolore cognoſcitur, faſciæ reſoluendæ, & os pungens vel in locum ſuum reponendum, vel, ſi fieri poſſit, eximendum, aut præcidendum. De quo Celſus, *lib.* 8. *cap.* 10. *Interdum fractura quibuſdam veluti aculeis carnem vexat, quo à prurigine & punctionibus cognito, aperire id melius, eoque aculeos præcidere neceſſe habet.*

Si ex faſciarum nimia adſtrictione dolor oriatur, deprehenditur id ex tumore, qui in extremitate partis apparet, ægerque ſe vehementer premi conqueritur. Tunc ergo faſciæ quamprimùm ſoluendæ, & deligatio laxior inſtituenda.

Si ex ſitu membri prauo dolor oriatur, id ęger facilè detegit, & ſitus mutationem poſtulat, quæ ita inſtituenda, vt æger iam ſine dolore ſe eſſe fateatur.

Si ex humorum affluxu ſit dolor, ea eius curandi ratio eſt, quæ incipientis inflammationis, vt iam dicetur.

Inflammatio.

Si enim ex affluxu humorum dolor excitetur, & *Inflammatio.* inflammatio incipiat, inflammationi occurrendum eo modo, qui ſupra, *part.* 1. *cap.* 5. traditus eſt. Membrum nimirum vinctum ſoluendum, & fouendum *oleo roſaceo*, vel ſimplici vel cum *albumine oui* miſto. Vel tale cataplaſma imponendum.

℞. *farina hordei* Vnc. iij. *pulu. rad. althææ, fl. chamamel. an.* Vnc. iß. *roſ.* Vnc. j.
Coq. in *aq.* & *vini auſteri* q.ſ.
Adde *ol. roſac.* Vnc. iij.
F. Cataplaſma. Reliqua *allegato loco* videantur.

Antequam verò inflammatio ſedata fuerit, pars non deliganda, aut certè non arctè deliganda, nec ferulæ nec huiuſmodi machinamentorum aliquid imponendum, niſi vt membrum fulciant, & medicamenta contineant.

Gangræna.

Non rarò quoque fracturis, præcipuè iis, quæ *Gangræna.* cum vulnere ac carnis contuſione fiunt, propter inflammationem ſubſequentem Gangræna accidit, Quæ qua ratione curanda ſit, ſupra, *part.* 2. *cap.* 19. dictum.

Pruritus

Pruritus & excoriatio.

Si verò à ſanie pruritus in vulnere & excoriatio atque exulceratio excitetur, aqua temperatè calida vſurpanda, vt ſanies abluatur & euocetur ac diſſipetur; poteſt & modicè ſalſa recipi, quæ potentiùs abſtergit.

Poſtea inungatur locus *vnguento albo camphorato, roſaceo, de lithargyro, diapompholygos*, & ſimilibus: quibus etiam *ſuccus plantaginis* vel *ſolani* addi poteſt.

CAPVT V.

De diſtortis & malè compoſitis oſsibus.

NOn rarò etiam accidit, vt poſtquam oſſa fracta iterum coaluere, priſtinam & conuenientem figuram non recipiant, ſed diſtorta ſint, vnde membri motus impeditur, & claudicatio in pede, vel in brachiis apprehenſio læditur. Fit autem hoc vel ob Cheirurgi oſſa componentis & fracturam deligantis imperitiam, aut negligentiam, vel ægri motus inordinatos.

Emendatur hoc vitium, ſi quidem callus ſit recens, & non vltra ſex menſes concretus, æger ætate florenti & robuſtus, os fractum non adeo magnum, & actio membri non læſa; ſi callus iterum frangatur, & oſſa rectè coaptentur & componantur. Fit autem hæc calli fractio facilius, ſi callus prius diebus aliquot foueatur decocto herbarum emollientium, putà *rad. & fol. althaa, malua, caricar. pinguium*; & cataplaſma poſtea ex iiſdem, aut emplaſtrum emolliens imponatur. Vel vnguẽtum aliquod emolliens adhibendum.

Vt ℞. *vngu. dialthaa* Vnc. iß. *bdellii, maſtich. terebinth. ana* Vnc. ß. *medulla crurum vituli, olei amygd. d. chamamel. pingued. gallina, an.* Drach. vj. *mucilag. ſem. lini, fænugr. an.* Vnc. j. *cera* q. ſ.

F. Vng. molle.

Callo ſatis emollito, à duobus miniſtris membrum in diuerſa trahendum, & extendendum eſt; Cheirurgus verò loco, quo fractura eſt, id quod eminet, in ſuam ſedem compellat, & ſi parum valuit, ab ea parte, in quam oſſa inclinant, inuolutam lana tegulam obiiciat, atque ita deligando adſueſcere iterum vetuſtæ ſedi cogat; aut os omnino frangat, modo fieri poteſt, vel etiam ſi Cheirurgus fractum membrum, quà callus eſt, genu ſuo imponat, & os vtrinque vtraque manu deprimat. Capita deinde oſſium rectè coaptanda, & fracturæ nouæ conueniens curatio inſtituenda.

Si verò callus iam antiquus ſit, & valde induruerit, æger ſit debilis aut ſenex, optimum eſt, vt Albucaſis conſulit, illi manum nõ admouere, propter periculoſa, quæ ſubſequi talem curationem ſolent, ſymptomata. Satius enim eſt, vel deformem vel claudum annos multos adhuc viuere, quàm crudeli cura lethalia ſymptomata attrahere. Imò impoſſibile eſt, ſi callus ſit vetuſtus & induratus, eum frangere; ſed ſi id tentetur, potius in alio loco os frangetur, quàm vbi callus eſt, atque ita grauia mala ægro attrahentur, & quod cupit, deformitas & tortuoſitas membri non corrigetur, cùm callus tortuoſus emendari non poſſit.

CAPVT VI.

De Callo iuſto minore vel maiore corrigendo.

INterdum quoq; accidit, vt iuſto minor vel maior callus generetur. Et quidem iuſto minor generatur callus, ob craſſi illius alimenti, quo oſſa nutriuntur, & è quo callus generatur, penuriam & paucitatem, quæ eſt vel à victu tenui, vel quia æger cibis callo generando aptis vſus non eſt, vel quia faſciæ nimis adſtrictæ, aut medicamenta nimis adſtringentia adhibita affluxum alimenti impediuerunt. *Callus iuſto minor.*

Cognoſcitur autem callus iuſto minor tactu, quo exiguus deprehenditur, & membrum ad motum debile eſt, ac cauſſæ, quæ modò enumeratæ ſunt præceſſerunt. *Signa.*

Vt autem callus maior generetur, victus plenior & cibi ſuccum craſſum & viſcidum generantes exhibendi, faſciæ laxanda, & pars aqua calida perfundenda, donec rubeſcat. Hoc modo enim ſanguis copioſior ad partem affectam allicitur, vt copioſior callo generando materia ſuppetat. Imponenda etiam ſunt medicamenta & dropaces modicè calefacientes, & alimentum copioſius ad locum affectum attrahentes. Exhibendus quoque *lapis oſteocolla* ʒj. pondere cum *aq. ſymphyti maior.* in marmore tritus, in ptiſana, iuſculo carnis, vel vino, qui ſingularem virtutem habet callum generandi, vt exemplis probat Guiliel. Fabricius, *cent. 1. obſeru.* 90. *Quid agendum, vt callus maior generetur.*

Contrà interdum callus iuſto maior generatur, quod fit ex alimento, præcipuè craſſiore, copioſiùs affluente, vt & incauta exhibitione lapidis oſteocollæ, qui etſi inſignem callum generandi vim habet, ſenſibus tamen & adultis potius conuenit, quàm iuuenibus. His enim ſi exhibeatur, callus iuſto maior generatur, & exemplo docet Guilielmus Fabricius, *allegato loco.* *Callus iuſto maior.*

Cognoſcitur autem callus ipſo tactu, quo facilè deprehenditur, tum ex dolore, qui ex compreſſione muſculorum neruoſarumque partium oritur, vnde & pars ad motum inepta redditur, inprimis ſi prope articulum fractura facta ſit. *Signa.*

Imminuitur autem callus iuſto maior diſcutientibus & digerentibus medicamentis, vt frictionibus ex *ſale nitro & oleo*, & perfuſione ac fomentatione facta aqua ſalſa, vel decocto *fol. beta, malua, perietaria, ſaluia, fl. chamameli, meliloti*; aut cataplaſma ex his paratum imponendum. *Callus quomodo imminuatur.*

Vel inungatur pars hoc vnguento.

℞. *ping. anſeris, vrſi, humana ana* Vnc. ij. *ſucci lumbricor.* Vnc. j. *ammoniac.* Drach. j. Miſc.

Si tamen durior callus ſit, emollientia digerentibus addantur; & ante applicationem cataplaſmatum aliquo decocto locus affectus foueatur.

Vt ℞. *rad. althaa*, Vnc. j. *lil. alb. bryonia ana* Vnc. ß. *flor. althaa, malua ana* Mj. *chamameli, meliloti ana* Mß. *ſem. lini fœnigr. ana* Vnc. ß.

Coq. pro fotu, & ex magnate fiat Cataplaſma.

Fiant autem fomentationes non ſolùm donec pars rubere & intumeſcere incipiat, ſed & vt pars iterum detumeſcat & corrugetur.

Victus ſit tenuior, neque ſibi craſſi multi dentur.

Guilielmus Fabricius, *cent. 1. obſeruat.* 91. cùm ex vſu lapidis oſteocollæ alicui callus nimis increnerat, his medicamentis vſus eſt. Primò fouit callum ſeq. decocto emollienti bis in die.

℞. *rad. & fol. althaa, bryonia, lil. alb. branca vrſina, fl. chama*

chamæmeli, meliloti ana M.j. *abſinth. vulgar. roſ. rubr. ana* Vnc.j.

Coq. in parte vna *aceti*, & partibus quatuor *aquæ*, ad conſumtionem tertiæ partis.

Poſtea ſeq. vnguento callum inunxit.

℞. *axungia humana, vrſi, anſeris, ana* Vnc. ij. *ſucci lumbricor. aceti ſcillitici ana* Vnc.j. Miſc.

F. Vnguentum.

Poſt inunctionem ſequens emplaſtrum ſupra alutam extenſum applicauit.

℞. *empl. de ranis cũ ☿ rio, de mucilag. an.* Vnc.j. Miſc.

His per ſex dies proceſſit, callumque non ſolùm emolliri, verùm etiã manifeſtè diminui vidit. Poſtea loco emplaſtri laminam plumbeam adaptauit & firmiter faſcia ſuperligauit. His remediis diuino fauore callus emollitus, reſolutus, extenuatus & depreſſus, ægerque priſtinæ ſanitati reſtitutus fuit.

CAPVT VII.

De Membri gracilitate & debilitate.

Membri gracilitas & debilitas.

TAndem non rarò accidit, vt poſt fracturam mẽbrum gracile & debile maneat: quod fit vel ob alimenti penuriam, dum à longa & varia faſciarum adſtrictione venæ alimentum parti afferentes conſtringuntur; quò etiam faciunt diuturna membri quies & à motu ceſſatio.

Danda ergo omni modo opera, vt copioſius alimentum ad partem attrahatur. Ideóque quantum licet membrum mouendum, & ad conſuetos motus reducendum, ac fouendum decoctis, quæ alimentum ad partẽ affectam ſaltem attrahant, non diſſipent. Vtiles ſunt & dropaciſmi.

Vel ℞. *ol. coſtini, chamæmel ana* Vnc. ß. *caſtorei, vng. Martiati, ping. humana ana* Vnc.j. Miſc.

Oſſa fracta ſi non coaleſcant.

Interdum quoque accidit, præſertim in ſenibus, vt fracta oſſa non coaleſcant; cuius rei hiſtoriam habet Guillielmus Fabricius *cent. 3. obſer. 92.* Cui planè ſimile quid in Viro docto ſexagenario, qui adhuc in viuis eſt, nuper hic accidit. Is eodem planè modo ſeſe habet, vt Virille quem Guil. Fabricius deſcribit. Dextra enim manu quidem ſcribere poteſt, ſed ſi brachium dextrum, quod fregerat, totum antrorſum vel retrorſum mouere cupit, ſiniſtræ manus adminiculo opus habet.

Accidit autem hoc, ſi oſſa compoſita immota non detineantur; id quod in Viro etiam hoc, cuius modò mentionem feci, cauſſa fuit. Nam cùm eſſet carnoſus, & humerus, quem fregerat, ſatis arctè ligari non poſſet, atque ipſe noctu inquietus iaceret, præterea ſudoribus, quibus medicamenta impoſita madefiebãt, pæne diffluerent, oſſa cõſolidata nõ fuerunt.

Fracturæ autem tales poſtea vix curantur, (niſi non diuturnæ ſint, in quibus conſueta medicatio adhibenda, & *lapis oſteocolla* exhibendus; cuius rei exemplum habet Guilielmus Fabricius, *cent. 3. obſeru. 90.*) cùm extremitatibus oſſium fractorum callus obducatur, ob quem oſſa amplius coaleſcere nequeunt. Nonnulli tales fracturæ etiam inueteratas curari poſſe putant, & ſcribit de iis Cornelius Celſus, *lib. 8. cap. 10. Si vetuſtas* (oſſa ſcilicet, quæ non conferbuerunt) *occupauit, membrum extendendum eſt, vt aliquid lædatur. Oſſa inter ſe manu diuidenda, vt concurrendo exaſperentur, vt ſi quid pingue eſt, tradatur, totumque id quaſi recens fiat. Magna tamen cura habita, ne nerui muſculive lædantur. Tum vino fouendum eſt, in quo malicorium decoctum ſit, imponendumque idipſum oui albo miſtum. Tertio die reſoluendum, fouendumque aqua, in qua verbena decocta ſint. Quinto die idem faciendum, ferulaque circumdanda. Cætera & antè & poſt eadem facienda, quæ ſuprà ſcripſi.* Sed periculoſa eſt hæc curatio, &, quod ipſe Celſus metuit, facilè nerui & muſculi lædi poſſunt, indeque inflammatio vel conuulſio excitari.

CAPVT VIII.

De Brachii fractura.

ATque hæc in genere de fracturis dicta ſint. Quia verò oſſa, quæ franguntur, varia ſunt, & ſecundum fractorum oſſium varietatem cura nonnihil variat, de fracturis in ſpecie aliquid dicemus. Reliquæ verò differentiæ, quia nihil aut parum ad cognitionem aut curationem faciunt, & omne, quod de iis dici poteſt, in iis quæ hactenus in genere de fracturis dicta ſunt, contineantur, eas prætermittemus, & ſaltem differentias, quæ à ſubiecto, & oſſium fractorum diuerſitate ſumuntur, proponemus. Et quia frequentiſſimè franguntur brachium, humerus, crus, femur, de iis primò dicemus, poſtea & reliquorum oſſium fracturas ſubiungemus.

Brachium. Et quidem brachij fracturam quod attinet, quia brachium cum manu apprehenſionis & multorum laborum organum eſt, externiſque iniuriis expoſitum, ſæpiſſimè frangi ſolet.

Conſtat autem brachium ſeu pars illa, quæ eſt à cubito ad carpum, duobus oſſibus, quorum maius & inferius cubitus ſeu vlna; minus verò, & quòd cubito ſuperior, radius nominatur. Frangitur autem nunc vtrumque os, nunc vnum ex iis.

Prognoſtica.

1. Faciliùs curatur fractura brachij, vbi vnum ſaltem os fractum eſt, quàm vbi vtrumque, vt ſuprà, *c.1. Prognoſtico 6.* dictum. *Progn.*

2. Si vnum ſaltem os brachij fractum ſit, facilior eſt curatio, ſi ſuperius ſeu radius, quàm ſi inferius ſeu cubitus frangatur. Superius enim minore extenſione indiget. Et ſi inferius, cubitus ſcilicet, integrum ſeruetur, baſis quaſi ſeu fulcri loco eſt, quod os fractum immotum ſeruat. Deinde, quia faciliùs reponitur; niſi in vicinia manus. Tertiò quia oſſe cubiti integro ſeruato mitellà ſeu faſcia tutiùs ſuſpenditur.

3. Peſſima verò fractura eſt, ſi ambo oſſa ſimul frangantur. Nam primò nullum fulcrum & ſuſtentaculum habent: deinde maiore extenſione opus habent; cùm nerui & muſculi magis verſus principia contrahantur; cùm non ſit, à quo extenſi ſeruentur: tertiò, quia vicinæ partes magis læduntur.

4. Brachij autem oſſa plerumque intra dies 30. coaleſcunt: quanquam, vt ſuprà dictum eſt, ætas ab ætate, natura á natura differat.

Curatio.

Curatio. Quæ ad aliarum partium fracturarum curationem requiruntur, & hîc neceſſaria ſunt. Ad extenſionem autem minore vi opus eſt vbi radius fractus fuerit; maiore, vbi cubitus; maxima, vbi vtrumque os. Et quidem ſi ambo oſſa ſint fracta, æqualis extenſio facienda; ſi alterutrum verò ſolùm ſit fractum, ea in parte, vbi os fractum eſt, fortior extenſio inſtituẽda. Extenſione facta, admotis prominentibus palmarum partibus os fractum dirigendum & componendum. Oſſe fracto repoſito, fractura conueniente modo, vt ſupra dictum, faſciis circumdanda, & alia, quæ in genere de fracturæ curatione dicta ſunt, peragenda,

da,& tandem brachium rectè collocandum ac ſituãdum. Et quidem, vt Hippocrates, 1. *de fract. t.* 21. iubet, in collocatione cura adhibenda, ne manus inferior, ſit cubito, ne ſi brachiũ dependeat, ſanguis verſus fracturam confluat, ſed paulò ſaltẽ ſublimior, ne tamen dolor vllus inferatur. Ea quoque figura brachiũ collocandũ, quæ muſculos nullo modo peruertat, & dolorem pariat. Ideoque brachiũ extendi, nec totum curuari debet, neque etiam ſupinũ neq; pronum collocãdum. Hi enim extremi quatuor habitus ſunt, atque extenſio flexioni & curuaturæ eſt contraria, ſupinum prono: duo verò alij modi ſunt, vnus inter extremam flexuram & extenſionem, angularis Hippocrati dictus, alter inter pronum & ſupinum. Et omnino ſi rectè locetur brachium, muſculi, qui anteriore parte cubiti oriũtur, toti ab interiore parte ſiti erunt; qui ab exteriore, in hac ſimiliter continebuntur, atque ita extenſio & peruerſio muſculorũ nulla erit. Et quidem brachio ita deligato & ſituato, cõmodum eſt, vt æger ad decimum vſque diem in lecto ſe contineat. Cùm autem diutius in lecto æger non libens cubet, ſed ambulare iam cupiat, à ceruice brachium ſuſpendendũ per mitellam latam mollemque, multam brachij cum parte palmæ æqualiter ſuſtinentem, ita, vt quæ coniuncta ſunt, oſſa nullo modo de loco demoueantur.

CAPVT IX.

De Humeri fractura.

Prognoſticum.

[Progn]oſticũ. Humeri os quadraginta diebus coaleſcit. Cùm enim ſit grandius, longiore tempore ad callum generandum opus habet.

Curatio.

[Cura]tio. Prima ergo, vt in omnibus fracturis, cura debet, eſſe, vt oſſa fracta ſuo loco reſtituantur, & coniuncta ſeruentur. Quod vt præſtetur, primò extẽſione opus eſt, quæ quomodo fieri debeat in hoc morbo, accuratè deſcribit Hippocrates, 2. *de fract.* & *offic. Medic.* Summa eſt, vt æger ſeu ſedens ſeu iacens ita immotus contineatur, ne extendenti cedat: atque humerus circa alam contineatur, & fractum os in diuerſum trahatur. Quod ſi manuum opera expediri non poſſit in adultioribus, ob muſculorum eius loci craſſitiem & robur, machinis & laqueis opus eſt, de quibus *allegato loco* Hippocrates. Facta extenſione, oſſa conuenienter componenda; quod hîc non difficulter fieri poteſt. Oſſibus fractis directis idonea medicamenta, de quibus ſupra, *cap.* 1. dictum, imponenda, & poſt faſciæ iniiciendæ, incipiendo à fractura, attẽdendumq; vt ſemper in ea figura ligetur membrũ, in qua manere debet, id eſt, vt cubitus cum humero rectum angulum con ſtituat, ne in mutando ſitu faſcia vna parte comprimat, in altera laxior ſit, & oſſa peruertantur. Hippocrates ſeptimo aut nono die ferulas alligat, eò, quod in humero ob muſculorum, quibus continetur, magnitudinem, quæ circa fracturam ſunt, diuturniori tempore ex toto gracilia fiant, laxaque. Tum enim demum opportunè ad ferulas venitur. Cauendum autem, ne ferulæ articulorum extremitates tangant, & proinde, vt Celſus, *lib.* 8. *cap.* 10. ait, extrinſecus eſſe eæ longiſſimæ debent, à lacerto breuiores, ſed ſub ala breuiſſimæ. Si verò primis ſtatim diebus, quod Recentiores plerique faciunt, ferulæ iniiciantur, laxè adſtringi debent, à ſeptimo verò ac nono poſtea reſoluendæ & arctius conſtringendę. Tandem membrũ rectè collocandũ, & ne humerus peruertatur, lata faſcia humerũ excipiens in orbem circa pectus agatur, & cùm humerum quieſcere oporteat, prima multipliciter implicita inter latus & cubitum ſubiiciatur, ne humerus attingat latus, ſed in medio ſpaciũ ſit, quò compulſus habena ad pectus adducente minimè deprauetur. Æger ſupinus iaceat, manu ſupra ventriculũ poſita, & humero, ne ſuſpenſus maneat, puluinaria mollia ſubiicienda, cubitus verò à collo ſuſpendendus, vt angularis figura ſeruetur, nec inter dormiendum dimoueatur.

CAPVT X.

De Cruris fractura.

Crus ea pars eſt, quæ à genu ad pedem extenditur. Conſtat autem duobus oſſibus, quorum quod craſſius eſt & internam cruris regionẽ occupat, Tibia; quod tenuius & exterius eſt, Fibula nominatur. Franguntur autem hæc oſſa interdum ambo ſimul, interdum vnum tantum, & fractura accidit vel in medio, vel in ſuperiore aut inferiore parte. *Cruris fractura.*

Signa Diagnoſtica.

Si vtrinque os ſit fractũ, facillimè id cognoſcitur; cùm totũ crus inflecti poſſit. Nec difficulter cognoſcitur fractura tibiæ, ſi ea tota fracta ſit; quoniam totum hoc os in conſpectum, vt in loco excarne, facilè venit. Si verò fibula ſola frangatur, id non ita facilè cognoſcitur; quoniam multa carne tegitur: Fracta tamen pars ad interiora inclinat. *Sign. Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

1. Si alterum os tantùm fractum ſit, cura facilior eſt, quàm ſi vtrumque fractum eſt. *Prognoſtica.*
2. Si fibula tantùm fracta ſit, curatur faciliùs & æger citius pedi inſiſtere poteſt; cùm faciliùs crura extendantur, & tibia maximam oneris corporis partem ſuſtineat.
3. Si tibia fracta ſit curatur difficiliùs; cùm maiore extenſione opus ſit, & homo multò tardius incedere audeat.
4. Oſſa autem hæc plerumque intra quadrageſimum diem conferuent.

Curatio.

Siue ergo vtrumque ſiue vnum os frangatur, crus, quantum opus eſt, extendendum, vt ſine damno oſſa ſuo loco reſtitui & coniungi poſſint. Quod plerumque duo viri robuſti, ſi in diuerſa crus trahant, vnus in partem ſuperiorem, alter in inferiorem, præſtare poſſunt. Et iactantiæ eſt, vti machinamentis, vbi res non exigit. Quod ſi exſequi non poſſint, habenis vel machinis paſſim deſcriptis & notis vtendum. Et vbi ſatis extenſum crus fuerit, oſſa fracta reponenda. Poſtea conuenientia medicamenta imponenda, & faſciis, vt in genere dictum, crus inuoluendum eſt, quæ & latiores, & longiores eſſe debent, quàm in brachio: & omnino ita ſituandum & componendum, ne in vllam partem peruerti poſſit, neque oſſa fracta deprauari queant, cum vel lectum ſternere, vel aluum exonerare hominem oportet. De ſitu tibię etiam videatur Guil. Fabricius, *cent.* 1. *obſeruat.* 93. Tandem crus rectum & extenſum ſuper puluinari aut re molli & plana collocandum, *Curatio.*

&

& ferulæ ac canales adhibendi, vt *cap. 1.* in genere dictum. Qua in re obſeruandum, ne ſuper eminentes oſſium extremitates applicentur, vel ſuper eum tendinem, qui à crure ad pedem tendit & calci annectitur. Hæ enim partes, cùm ſenſum exquiſitum habeant, compreſſionem non ferunt, ſed compreſſæ dolent, ac inflammantur.

Venæſectione & purgatione etiam hîc interdum opus eſt, vt in brachij fractura.

Victum quod attinet, magis omnino ad diutius, vt Hippocrates præcipit, extenuare corpus oportet, vbi crus, quàm vbi brachium fractum eſt, quanto illud maius eſt & craſſius, quàm hoc, & neceſſe etiam eſt corpus quieſcere atque iacere.

CAPVT XI.

De Femoris fractura.

Femoris fractura.

FEmoris os omnium, quæ in corpore humano ſunt, maximum eſt & craſſiſſimum ac longiſſimum, & ipſum etiam frangi poteſt, vel in medio, vel in extremitatibus & vicinis locis.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

An femoris fractura neceſſariò claudicationem afferat.

1. De femoris fractura Celſus, *lib. 8. cap. 10.* ſcribit: *Si femur fractum eſt, fieri breuius oportet; quia nunquam in antiquam ſedem reuertitur, ſummiſque digitis poſtea eius cruris inſiſtit. Sed multa tamen femoris debilitas eſt, vbi fortuna negligentia quoque acceſſit.* Quam Celſi ſententiam ita intelligendam cenſet Peccettus, *lib. 4 cap. 24.* Non quod nullo pacto in priſtinam ſedem femoris fracta oſſa reſtitui poſſint, & bene coaptari, ideo neceſſariò breuius, ſed vbi minùs, quàm ſit opus, pars diſtendatur, & quando non bene & ad amuſſim oſſa coaptentur: cùm multo videamus indies, qui femoris fracturam paſſi ſunt, bene ea ferruminata, rectè abſque vlla claudicatione ambulare. Verùm idem docent Auicennas, *lib. 4. ſen. 5. tract. 3. cap. 14* Guido de Cauliaco, *tractat. 5. doctrin. 1. cap. 7.* Io. de Vigo, *lib. 6. cap. 14.* Andr. Veſalius, *Cheirurg. lib. 2. c. 14.* atque alij. Scribitque Guilielmus Fabricius, *cent. 5. obſ.* ſe neminem, qui ex huiuſmodi fractura ſine claudicatione euaſerit, præter vnicam puellam, cui nouam & peculiarem curandi rationem adhibuit, vnquam vidiſſe. Idque præcipuè accidit, ſi femur propè coxam frangatur. Et de ea autores allegati intelligendi ſunt. Sin verſus genu aut in medio os femoris frangatur, & diligens cura adhibeatur, non adeo difficulter & ſine claudicatione fractura ſanari poteſt. Quód verò ſi verſus coxam femur frangatur, claudicatio plerumque accidit, hæ ſunt cauſſæ, vt eas recenſet Guilielmus Fabricius. Prima eſt, quia os femoris non rectum eſt, vt ſunt oſſa tibię & brachij, ſed naturaliter in externam partem veluti in arcum dilatatum eſt: quapropter ſi fractum fuerit, facilè verſus internam partem incuruatur. Verſus externam verò veluti in arcum extuberat. Secundò adſunt nerui & muſculi ex interna parte femoris quàm maximi & robuſtiſſimi, qui quamprimùm os fractum eſt, verſus originem ſuam trahentes illud, quod iam antea, vt dixi naturaliter, incuruatum eſt, facilè & ita quidem in arcum trahunt, vt extremitates ipſius circa fracturam ſeſe diſiungant, & verſus externam partem protuberent. Tertiò, quia vnicum eſt os, quapropter non tam facilè in loco ſuo detineri poteſt, ac ſi aliud ſibi, vt brachia & tibiæ, adiunctum haberet. Quartò, cùm pars maximè ſit carnoſa, & os veluti in medio puluinari ſitum, difficulter beneficio ferularum & ſpleniorum in loco ſuo retineri poſſe, experientia docet: præſertim ſi fractura in obliquum facta fuerit. Validiſſimi enim nerui ac muſculi oſſa, quamuis ab initio rectè repoſita fuerint, extra locum tamen iterum trahunt. Si quis tamen methodum ſequatur, quam ipſe Guil. Fabricius proponit, facilè euitari poſſe ſcribit, ne crus breuius euadat & claudicatio ſequatur.

2. Femur quinquaginta demum diebus conferuet; & coaleſcit; cùm vt antea dictum, omnium oſſium maximum ſit, & propterea longiore tempore opus ſit, vt callus generetur, quo coaleſcat.

Curatio.

Curatio.

Femore fracto, ſi oſſa ſuo loco dimota ſint, valida extenſione opus eſt; cùm muſculi, qui femur circumdant, maximi ſint, & facilè muſculi robuſti, cùm verſus ſuum principium contrahuntur, vincula, quibus fit extenſio, ſuperent. Quod ſi fiat, crus breuius redditur, quod omnino turpe & incommodum eſt. Etenim brachium, etſi breuius ſit, celari poteſt; neque noxa adeo magna erit: at femur breuius redditum claudicationem turpem efficit.

Extenſione ſufficienti facta, muſculi, vt validiſſimi, facilè fracti oſſis partem inferiorem ad ſuperiora adducunt. Id tamen vt rectiùs & decenter fiat, extenſione ſufficienti facta, prominentibus palmarum partibus, vt in aliis fracturis, dirigatur os & comprimatur. Poſtea medicamentum neceſſarium imponatur, & fractura conuenienter deligetur, atq; vtile hîc eſt conſcindere aliquot lintea, eaque in orbem circa coxam & illa, vt inguina etiam, & quod inter anum & genitale eſt, inuoluere; cùm ob alias cauſſas, tum ne externæ ferulæ nudam partem offendant.

Canalis [illegible]

Canalis, qui femori adaptatur, vel oſſis totum excipere debet, vel nullo modo adhiberi. Si enim canalis adaptetur, qui breuior ſit, quàm vt vltra poplitem pertingat, noxam magis, quàm opem, afferet. Prohiberi enim non poterit, quin corpore aut crure moto femur quoque moueatur. Popliti quoque moleſtus erit, & genu curuari permittet. Si quis verò genu curuet, femoris quoque vincula moueri neceſſe eſt, & muſculos alio atque alio modo figurari, ac oſſa fracta dimoueri. Ideoque vtiliſſimum videtur, femur in canalem coniici, qui à coxa ad pedem vſque pertingat. Canalis verò hic pluribus vinculis per conuenientia interualla femori & cruri alligandus, & vtrinque à lateribus, ne membrum in alterutram partem declinet, panni apponendi, & omnino id agendum, vt totus pus, femur ſcilicet cum crure & pede, molliter & ſine dolore iaceat, firmiter tamen, ne æger vel ob impatientiam, vel inter dormiendum eum mouere poſſit.

Obſeruandum etiam eſt, tam in fractura femoris, quàm cruris, vt imus calx, quantum fieri poteſt, cōtineatur, & rectè locetur. Nam ſi dependente pede crus reliquum fulciatur, neceſſe eſt, oſſa gibba in priore parte pedis conſpici: ſin calx iuſto ſublimior collocetur, reliquo corpore leniter ſuſpenſo, os in priore parte cruris iuſto magis ſimum neceſſariò ſe oſtendet, idque adeo, ſi calx hominis naturaliter eſt grandior.

Sicut & hoc in fractura femoris & cruris notandum, quod ſi ob faſcias vel ferulas magis adſtrictas, vel quacunque de cauſſa, tumor iuſto maior in poplite vel partibus inferioribus exoriatur, id quod vrget & nimis premit, relaxandum eſſe, partem verò tumidam fouendam vel inungendam eſſe iis, quæ vim dolorem leniendi, digerendi, & leniter repellendi habent, qualis eſt ſuccida lana vino

&

& oleo madida, vel ſimilia medicamenta.

Cùm tamen, vt dictum, etſi iſta curatio inſtituatur, plerumque ſequatur claudicatio: nouam & artificioſam methodum curandi fracturas femoris proponit Guiliel. Fabricius, *alleg. loco*, eamque exemplo declarat, ſcribitque fracturam femoris curã ad rationem, quæ pro difficilima ſemper habita fuerit, ad eam facilitatẽ ſe redegiſſe, vt quiuis etiam tyro in arte ſine dubitatione talem fracturam curaturus ſit; dummodò diligentiam adhibuerit, & inſtrumentis aptis inſtructus fuerit. Curandi autem iſta ratio cum inſtrumentis depictis videatur *loco allegato.*

CAPVT XII.

De Fractura Naſi.

Atque hæc oſſa, puta crus, femur; brachium, & humerus, frequentiſſimè franguntur. Accidit tamẽ interdum, vt & alia oſſa frangantur, de quibus iam ordine, à capite ad pedes gregrediẽdo, dicemus.

...a ſu- Et primò Naſi fracturam quod attinet, accidit ea vario modo, vt Hippocrates, 2. *de articul. tex.* 37. docet. Aut enim pars eius abrũpitur, ipſe tamen ſeruatur perpetuus, vt neque deorſum inclinetur, neque in alteram partem conuertatur; aut horum alterum ſit, idq; aut in parte eius, quæ cartilaginoſa prominet, aut in reliqua, quę oſſibus continetur. Nonnunquam in medio naſo, quà acutus eſt, caro iuxta os contunditur ſeu conteritur, vel paulum etiam os læditur, non tamen multum; nonnunquam etiam vulnus fracturæ accedit.

Prognoſtica.

...ſtica. 1. Naſus ex omnibus corporis partibus facilimè componitur, & niſi protinùs dirigatur, dirigi poſtea non poteſt, ſed peruertitur.

2. In naribus callus citò increſcit. Nam decem diebus ſaneſcit, niſi corrumpatur. Hippocrates, 2. *de articulis.* Alij tamen decem & octo, alij viginti diebus id fieri dixerunt: quod pro varia corporum conſtitutione accidit. Differt enim Natura à Natura.

Curatio.

...tio. Si igitur fractus naſus in inferiorem partem æqualiter demittatur, ſimulq; reddatur, in nares aliquid indẽdum, quod dirigat, vt ſpecillum ſeu ſpatha dicta; aut quod fractum eſt, eleuandum eſt digito in nares immiſſo; & in naturalem ſedem reſtituendum. Extrinſecus etiam ab vtraque parte naſum apprehendere ac ſurſum ducere oportet.

Vt verò quæ conformata narium ſunt oſſa in ſua naturali ſede contineantur, vel linamenta cõparata, vel lintei raſura, vel ſimile quid linteo inuolutũ, aut corium, vel cannula plumbea aut argentea pellicula molli obuoluta in nares immittenda.

Si verò in vno tantùm latere naſus fractus ſit, dirigere etiam conuenienter ab ea parte, quæ declinat, & in naturalem ſedem reſtituere oportet, tum digitum vel inſtrumentum commodum in narem, qua parte læſus eſt, immittendo, tũ etiã extra dirigendo. Ne verò quod cõpoſitum eſt, iterum deprauetur, & os deſideat, in narẽ læſam vel linamenta vel penna anſerina grandior gummi illita & molli pellicula obducta, vel fiſtula aut cannula è plumbo vel argẽteo molli pellicula obducta nari immittenda. Neque multum refert, quid immittatur, modò præſtet, ne os naſi fractum ſubſideat, & molle ſit, atque odoris grauis expers. Neq; etiã ſpõgia, aut res ſimiles, quę humorem imbibendo craſſeſcunt & dilatantur, immitendæ, ne dilatatæ partem diſtendant, & oſſa cõpoſita, iterum ſuo loco moueant. Quod immittitur illiniri debet emplaſtico aliquo medicamento, ex *manna thuris, gummi tragacanthæ, maſtiche, ol. roſaceo.*

Si verò iuxta cartilaginẽ naſus fractus & in obliquum diſtortus ſit; habenula digitum lata glutine aliquo, qualia de ſutura ſicca in vulnerib. propoſuimus; naſo ea parte, in quã inclinat, agglutinanda; poſtea intendenda, quantum expedit; vt naſus rectè dirigatur. Longa autẽ ſit hæc habena, vt poſtea infra aurẽ obducta circa caput obducatur. Et licet eius extremitatem ad frontem agglutinare. Hæc enim iuſtè dirigit naſum; & remitti ac intendi poteſt. Etſi intra nares impoſitæ turundæ dolorem excitẽt, tollendæ, & tandiu nares habena directę ſeruandæ. Poſt decimum quartum verò habenæ demendæ; & ceratum imponendum, ac curandum, ne callus plus iuſto excreſcat.

Si oſſa naſi minutim fuerint confracta, quantum licet ſingula in ſuam ſedem reponenda; vel idoneis inſtrumentis compellenda, neque facilè, & niſi nullo modo agglutinari poſſit, os aliquod eximendum cùm deformitatem pariat. Poſtea ceratum aliquod vel aliud medicamentum ad oſſa confirmanda imponendum.

Si fracturæ vulnus accedat, emplaſtrum aliquod, cruentis vulneribus conuenit imponendum: & talia vulnera facilimè ſanantur.

Si intra nares vlcus aliquod excitari incipiat, turundæ conuenientibus medicamentis inunctæ immittendæ, & omnino cauendum, ne carnis aliquid intra nares excreſcat. In quem finem etiam vtilis eſt canalis plumbeus immiſſus.

De fracturarum harum deligatione autores diſſentiunt, atq; alij eã admittunt, alij omnino reiiciunt. Et omnino tutius videtur, deligaturam & faſcias omnino omittere; cùm vel nihil pręſtent, ſi laxę ſint; vel, ſi fortius conſtringant, naſum diſtorqueant, & ſimum efficiant, ac facilè emplaſtris idoneis naſi oſſa fracta ſine omni deligatione in loco ſuo contineri poſſint. Et nullo alio in caſu deligatio cõuenire videtur, quã ſi in medio naſo, quà acutus eſt, caro circa os contuſa ſit, & os emineat, vt cõpreſſus ea parte naſus naturalẽ figurã acquirat. Verùm & hîc vinculum etſi prodeſſe videatur; tamen neceſſariũ non eſt, cùm ceratum vel emplaſtrum ſufficiat. Et omnino ſi faſciã admouere libet, ea medio naſo iniicienda, cuius vtraque capita ad poſteriorem capitis partem colligentur. Deligatio.

Ambroſius Paræus hoc vtitur.

℞. *thuris, maſt. ch. boli Armeni, ſang: dracon: an.* Vnc. ß. *alumnis rocha, reſinæ pini an.* Drach. ij.

Puluериſentur ſubtiliſſimè, & cum *oui albumine* incorporentur. Plura videantur apud Hippocratem, 2. *de articul. à tex.* 36. ad 46.

CAPVT XIII.

De Maxillæ fractura.

Interdum & maxilla inferior frangitur; id quod facilè cognoſcitur. *Maxillæ fractura.*

Prognoſtica.

1. Maxillæ oſſa, ſi primis diebus inflammatio accedat, intra viginti dies conſolidantur, & dentes integri remanent. *Prognoſtica.*

2. Si verò cura diutius protrahatur; dentes vitiantur, & inutiles redduntur.

Curatio.

Curatio. Si maxillæ os ita per tranſuerſum fractum ſit, vt tamen aliqua ex parte oſſa inter ſe cohæreant, digitis vtrinq; tã ſcilicet ori immiſſis, quàm extra applicatis, os cõprimere & in ſuá ſedem cõpellere oportet. Maxillam verò in ſuam ſedem eſſe reſtitutam, ex eius & dentium æqualitate apparet.

Si verò maxilla tota tranſuerſim fracta ſit, quod tamen rarò accidit, & quidem os ſuper os emineat, dens ſuper proximam dentem excedat, digitis in os immiſſis, & extra etiam manu adhibita, oſſa fracta componenda; & niſi ſimplici compreſſione id fieri poſſit, primùm extenſio, miniſtro retrò continente, & Medico antè extendente, fieri debet, & poſtea oſſa inter ſe componenda. Maxillæ rectè reſtitutæ ſignum eſt, ſi dentes ſuo naturali ſitu iterum diſpoſiti conſpiciantur.

Dentes, qui alueolis ſuis commoti ſunt filo aureo, argenteo, vel ferreo proximis annectendi ſunt, donec iterum ſtabiliti fuerint.

His peractis medicamentum aliquod fracturæ cõueniens extra maxillæ imponendum, & vt oſſa fracta compoſita ſuo loco ſtabiliatur, extra ferula ex corio ſeu alia conueniente materia maxillæ longitudini correſpondens apponenda. Poſtea conueniens deligatura inſtituenda, quæ fit faſcia duabus extremitatibus fiſſa, duos digitos lata, media quoque ſui parte in longitudinem inciſa, vt vtrinq; mentum complectatur. Quatuor ergo faſciæ in extremitatibus fiſſæ cùm ſint capita, duo inferiora ad ſummũ caput deducantur, ibiq; deligentur, vel pileolo nocturno aſſuantur, ſuperiora verò duo tranſuerſim traducta ad imũ occiput deligentur, vel eidẽ pileolo adſuantur.

Non decumbat æger in fractam maxillam, ſed in ſanam, non tamen huic, ſed capiti innixus, ne illa cõpoſita iterum diſtorqueatur. Maxilla quoque immobilis ſeruetur, ideoq; æger non multũ loquatur, nec duriores cibos maſticet, ſed mollioribus, & liquidis nutriatur, donec callus obduret. Si aliquid iterum loco ſuo motum fuiſſe obſeruetur, tertia die deligatio ſoluenda, & ſi quid exciderit, in locum ſuum reponendum.

CAPVT XIV.

De Fractura clauiculæ, ſeu iuguli.

Clauicula ſeu iuguli fractura. HIppocrates, *de articul. text.* 62. fracturæ clauiculæ ſex differentias recenſet. Vel enim clauicula per tranſuerſum frangitur, vel per longitudinem. Si per trãſuerſum, id accidit vel prope humeri articulũ, vel magis verſus os pectoris abrumpitur; deinde iuguli os ita frangitur, vt ea pars, quæ à pectore eſt, ſurſum feratur, quæ verò à ſummitate lati ſcapularũ oſſis, deorſum, quod plerumq; accidit; vel contrà, quę prope ſcapularum os, ſurſum, quæ prope pectus eſt, deorſum feratur, quod rariùs euenit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Cognoſcitur autem huius oſſis fractura potius tactu, quàm viſu; vt & ex dolore.

Prognoſtica.

Prognoſticũ. 1. Si per tranſuerſum frangatur clauicula, curatur faciliùs; ſi per longitudinem, difficiliùs. Nam quod tranſuerſim fractum eſt, facilè extenſione & digitorum compreſſione in naturalem ſedem reuertitur; reliqua fractura ſẽper quid eminentiæ habet, quod ægrè coaptari poteſt. Prætęrea, qui iugulũ faſcia in orbẽ excipi, atque ita, quod in longitudinem fiſſum eſt, in ſuam ſedem compelli nequit; contrà ligatura, quod in tranſuerſum fractum eſt, in ſuam ſedem faciliùs compellitur.

2. Iuguli fractura equidem nihil humeri commiſſuram, aliamvé partem lædit: quia tamen, quantũuis magna diligentia adhibeatur, faſcia collũ & iugulũ, vt brachia & crura, obuolui arctè nequit, deformitatem callus relinquit; quia in oſſe raro callus facilè maior fit: ſed tantùm in principio deforme videtur, propter nouitatem, procedente verò tempore, cùm ei adſueſtimus, minor deformitas videtur.

3. Coaleſcit autem facilè os iuguli, vt alia oſſa rara, & quidem ad ſummum viginti diebus ferruminatur.

Curatio.

Vt autem hæc fractura curetur, miniſtri duo ad extenſionem requiruntur, quorũ vnus vtraque manu humerũ, qui clauiculæ fractæ adiacet, ad poſteriora, alter oppoſitum humerum vel collũ potius in oppoſitũ verſus ſe trahat, vt ita extenſio fiat. Quæ vbi facta eſt, Cheirurgus digitis oſſa fracta ſuo loco reſtituat, id quod altius eminet digitis comprimendo, id verò, quod depreſſum eſt, attollendo, aut quomodocunque opus eſt, in ſuam naturalem ſedem reſtituendo. Aliqui, vt facilior fiat reſtitutio, globũ axillę ægri ſubiiciunt, qui eius cauitatem repleat; deinde verò valdè cubitũ coſtis apprimunt, atque ita os ſedi ſuæ reſtituunt. Si verò oſſis fracti extremitates ita depreſſæ ſint, vt ſurſum reduci hoc modo nequeant, æger reſupinandus eſt in puluinari duriore ipſius ſpinæ inter ſcapulas ſubiecto, humeri verò manuum innixu ita deprimẽdi ſunt, vt fracti oſſis extrema depreſſa eleuentur, eo vſque, vt in ſuum naturalem ſitum reſtitui poſſint. *Curatio.*

Si verò clauicula in plures partes comminuta ſit, & fragmentũ aliquod carnem pungat, ac difficilem reſpirationem afferat: cutis eo loco incidenda, & fragmenta extrahenda, vel aculei præcidendi & detrahendi, ac oſſa cõplanata coniungenda, labia vulneris committenda, medicamentumq; fracturæ idoneum, & quod ſimul inflammationẽ inhibeat, imponendum. Si verò plura fragmenta oſſis, cute integra, deprehendantur, quæ tamen acuta non ſint, nec pungant, ferula ex corio vel alia conueniente materia paranda, & conueniente medicamento illinenda, ac fragmentis illis apponenda.

Compoſitis rectè fractę clauiculæ oſſibus medicamentũ fracturæ vtile, qualia ſupra, *c.1.* ſunt propoſita, imponendum. Hinc plagulæ tres conuenientis craſſitiei & longitudinis, vt cauitatem, quæ ſupra & infra clauiculam eſt, expleant, parandæ, quarum duæ lateribus, tertia craſſior prominenti fracturæ imponenda. Ita enim & os fractum eminens deprimetur, & nec ſurſum, nec deorſum, nec ad latera è ſuis ſedibus oſſa fracta compoſita dimoueri poterunt. Hinc deligatio recta inſtituenda, quæ fiat faſcia palmum lata, ſufficientis longitudinis, duplex caput habẽte, decuſſatim iniecta, quæ circũducenda ſæpiùs, quàm valentiùs, & ita obuoluatur, vt brachium in poſteriora deducat. Cauitas etiam ſub axilla parti affectæ vicina replenda eſt linteaminibus conuolutis. Ita enim faciliùs æger deligationem fert. Imperandum etiam eſt ægro, vt in quiete maneat, & ipſe brachium in poſteriora reflectat. Non ſoluatur autem faſcia ante ſeptimum diem, niſi pruritus vel aliud quid vrgeat; & ſi indies fiat laxior, quotidie nonnihil adſtringatur.

CAPVT

CAPVT XV.

De Scapulæ fractura.

[…]ula fra[…]

OMoplata, quæ Latinis Scapula, ſeu os illud angulare, à tergo ceruicis vertebris vicinum, dorſoq; & thoraci non per articulationem, ſed tantùm muſculorum interuentum cohærens, & à parte anteriore cum humero & iugulo per articulationem commiſſum; de quo videantur Anatomici, frangi qualibet ſui parte poteſt, rariùs tamen in proceſſu illo, qui Acromion dicitur; ſæpius iuxta ſpinam & in aliis ſuis extremitatibus.

Signa Diagnoſtica.

[…]a Dia[…]tica.

Si acromion frangatur, viſu & tactu id, & inæqualitas quædam percipitur, inprimis ſi pars ægra cum ſana comparetur. Si latior ipſius pars & in extremitatibus frangatur, tactu cauitas quædam deprehenditur, & punctorius dolor in parte percipitur, brachium verò è directo poſitum ſtupor prehendit.

Prognoſtica.

[…]oſtica.

1. Fractura, quæ in ſummo humero ſeu acromio eſt, difficiliùs curatur, quàm in aliis ſcapulę partib.

2. Si fractio ſit in homoplatæ ceruice, aut humeri de articulatione, vix ſanatur. Cùm enim circa hūc articulum ſint venæ & arteriæ axillarum, & nerui ex ceruicis vertebris orti, facilè inflammatio & grauiſſima ſymptomata accidunt.

3. Scapulæ os fractum intra dies viginti quatuor conſolidatur.

Curatio.

[…]tio.

Si os fractum ſcapulæ adhuc cohæreat, manu Cheirurgi in ſuum locum reſtituendum. Quod ſi nō facilè fiat, & maiore vi opus ſit, pila ex linteo ſub axillam ponatur, & miniſter deorſum humerum trahat, cubitum ad coſtas adducendo, Cheirurgus verò manu fracturam comprimat & componat. Si verò os fractum ſcapulæ non cohæreat, modò ligamentis & perioſtio adhuc cohæreat, & pungendo non excitet, etiam ſuo loco reſtituendum. At ſi penitus & ab oſſe & à perioſtio ac ligamentis ſeparata ſint, & carnes pungant, cutis & caro incidi, & fragmenta eximi debent. Si verò non pungant, relinquen da nam Natura, quod reliquis non cohæret, tandem ſponte expellit, etſi interdum poſt longum tempus id fiat; ſicut Ambroſius Paræus, *lib.14.c.9.* refert cuidam Marchioni è ſcapula vulnerata oſſium quędam fragmenta poſt annos ſeptem, cicatrice reſerata, erupiſſe. Oſſibus ritè compoſitis, medicamenta idonea fracturæ imponenda, & deligatio conueniens inſtituenda, & ſi ſummum humeri fractum ſit, pila ſub ala vincienda, & deligatio ante diem ſeptimum, niſi quid aliud ſuperueniat, non ſoluenda. Æger in oppoſito latere cubet, & partem in quiete detineat.

CAPVT XVI.

De Sterni fractura.

[…]i fra[…]

STernum & ipſum interdum frangitur, lapſu vel percuſſione.

Signa Diagnoſtica.

[…] Dia[…]tica.

Quod cognoſcitur ex dolore & inprimis inęqualitate, quę tactu comprehenditur, & ad digitorum compreſſionem os fractum intrò cedit, & ſtrepitus quidam auditur, & cauitas, qua os fractum eſt, animaduertitur. Difficultas quoque ſpirandi, tuſſis, & ſanguinis ſputio plerumque accedit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Perículoſa eſt fractura ſterni, cùm ob pleuram, quam ſimul facilè lædit, & nobiles partes ſuppoſitas, grauia mala attrahere ſoleat.

2. Conſolidatur autem viginti vel viginti quatuor diebus cum ſpongioſum & rarum ſit.

Curatio.

Curatio.

Vt os hoc fractum & depreſſum ſuæ ſedi reſtituatur, ægro reſupinato puluinar ſub ſpinam è regionē fracturæ ponendum, & à miniſtro vtrinque humerus deprimendus, Cheirurgus verò coſtas vtrinque manu comprimat, & oſſa fracta in ſuum locum reducat. Hinc medicamenta, quæ aliis fracturis adhiberi ſolent, quæ inflammationem prohibent, fracturæque conglutinationi inſeruiunt, imponenda, & deligatio decuſſatim faſciis idoneis ſupra humeros inſtituenda, quæ non ſit nimis arcta, ne reſpirationem impediat.

CAPVT XVII.

De Coſtarum fractura.

Coſtarum fractura.

FRanguntur quoque interdum coſtæ ex cauſſis violentis, caſu vel percuſſione.

Coſtæ autem, vt Celſus, *lib.8.c.9.* ſcribit, interdum ſic finduntur, vt ne ſummum quidem os, ſed interior eius pars, quæ rara eſt, lædatur, interdum ſic vt eas totas is caſus perruperit. Et quidem fracta oſſa interdum intrò declinant, interdum extra eminēt; interdum, etſi totà franguntur, proprio loco non dimouentur, interdū etiam caro circa coſtas colliditur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Si coſta tota non eſt fracta, nec ſanguis exſpuitur nec febricula ſequitur, nec quicquam ſuppuratur, niſi admodum rarò, nec dolor magnus adeſt: tactu tamen is locus leuiter indoleſcit.

Si verò coſta quidem fracta ſit, fractę tamen extremitates neque intrò ceſſerint, neque in exteriorem partem compellantur, pauci admodum febricitant. Sed neque multi ſanguinem ſpuerunt, nec multis item contractum pus in thorace.

Si verò coſta & tota fracta ſit, & extremitates loco motæ, quædam inæqualitas & cauitas tum viſu tum tactu deprehenditur, ſtrepitus quoque quidam auditur. Quibus accedunt & alia ſymptomata. Adeſt dolor grauis, & pręcipuè ſi interna coſtę pars fracta ſit, iſq; pleuriticorū dolorem æmulans, reſpiratio eſt difficilis, tuſſis moleſta, & nonnunquam etiam ſanguinis ſputum ſuperuenit, dum ex vaſis ruptis ſanguinē effluentem pulmo imbibit, febris accidit. Pręcipuè verò duo mala fracturam coſtarum comitari ſolent. Primum eſt carnis ſuperiacentis coſtæ inflatio, quæ & tactu & viſu deprehenditur, & ſi manu locus cōprimatur, aëris cedentis ſtrepitus auditur. Cui niſi ſuccurratur maturè, ſecūdò inflāmatio, & febris, atq; abſceſſus ſuccedere ſolet. Cuius rei cauſſa eſt carnis ab oſſe ſeparatio, & imbecillitas partis ictu inducta, quę alimētū, quod doloris ratione attractū copioſius affluit, ſatis cōcoquere nequit, quod partim crudum ideo remanet, partim in vapores & flatus reſoluitur.

reſoluitur. Malum hoc interdum & coſtarum corruptio ſequi ſolet. Cùm enim caro ab oſſe abſcedit, ſuccedit in locum aër, cuius contactu os offenditur & corrumpitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si ſimplex ſit fractura abſque partium vicinarum contuſione, periculo vacat, & coſtæ intra 20. diem coaleſcunt.

2. Si verò caro circa coſtas atteritur, periculoſum malum eſt, ob ſymptomata, quæ diximus accedere, & ſæpe lethale. De quo Hippocrates, 3. *de articul. t.* 61. *Si contuſio*, inquit, *ſiue attritio, quæ circa coſtas fit, negligatur, etſi in id malum deterius non incidat, carnem tamen magis mucoſam habet in loco attritio, quàm prius, & vbi talis relinquitur, nec curatione ad bonum habitum reſtituitur, res peior eſt, ſi mucoſa circa os ipſum relinquantur, cùm caro non amplius ſimiliter os attingat, & ipſum os morbis opportunius redditur, ob eiuſmodi autem cauſſas oſſa multis vitiantur, quia malum diutius extrahitur.*

3. Periculoſa etiam eſt fractura, ſi coſta intrò compellatur, & pleuram pungat vel vulneret, & tunc omnia ferè ſymptomata, quæ pleuriticos infeſtare ſolent, ſuperueniunt; & vix ante quadrageſimum diem cura abſoluitur.

Curatio.

Curatio. Si coſta tota fracta non ſit, vel ſi tota ſit fracta, proprio tamen loco non dimota, nec incumbentium & vicinarum partium contuſio adſit, medicamentum aliquod fracturæ & inflammationibus conueniens lene imponendum, ex *thure*, *farina volatili*, *bolo Armeno*, *albumine oui*, & ſimilibus.

Si verò fracta coſta extra promineat, manu comprimenda, & in naturalem ſuum ſitum reducenda: hinc itidem idoneum medicamentum imponendũ.

Si verò fracta coſta intrò vergat, danda opera, vt in ſuum locum reducatur. Primò ergo videndum, an tuſſi & ſpiritus retentione, an verò manuum opera coſta fracta in locum ſuum reſtitui poſſit. Quod niſi ſuccedat emplaſtrum aliquod attrahens, & quod adhæret, imponendum, & cum impetu auferendum, vt coſta in locum ſuum reducatur.

Conueniens huic vſui etiam eſt hoc emplaſtrum.

℞. *farinæ volatilis* Vnc. ij. *tragacanth. thuris puluerif. an.* Drach. v. *viſci quern.* (*glutinis ſcil.*) Drac. vj *ichtyocollæ* Vnc. iß *album ovor.* Vnc. ij. *aq. roſ.* q. ſ. Miſc.

Vel emplaſtrum ex *terebinthina, reſina, pice nigra, farina hordei* vel *fabarum, maſtiche, aloe* compoſitum. Et talia emplaſtra ſæpiùs applicanda, & auellenda ſunt, donec æger melius ſpiret. Et memini, me ante aliquot annos vietori, cui in latere dextro à pertica, quã pro dolij vinculo parando flectere volebat, reciprocante, coſta fracta & depreſſa erat, ita vt difficulter reſpiraret, tuſſiret, nec ſe erigere valeret, tali emplaſtro impoſito coſtam in ſuum locum reduxiſſe.

Nonnulli quidem cucurbitulis coſtas fractas in ſuum locum reducere conantur: verùm improbãt id pleriq; Medici; cùm metus ſit, ne plus humoris attrahatur, & aliàs caro ſupra coſtas inſtari ſoleat. Si verò fragmentum coſtæ membranã pungat, atque inde acerbiſſimi dolores & alia praua ſymptomata oriantur, atque ipſa mors metuẽda ſit, pars, qua coſta fracta eſt, incidenda, vt fragmenta purgantia vel eximere vel præcidere liceat. Si etiam contuſio adſit, vena ſecanda, ne inflammatio accedat.

Coſtis in locum ſuum reductis, natura quidem ſponte callum generat: cui vt ſubueniatur, emplaſtrum aliquod ad fracturam oſſium conueniens imponendum, inter quæ & hoc vtile.

℞. *puluer. myrtillor. roſ. rubr. ana* Vnc. j. *farinæ hordei, orobi, lentium, fabar. maſtich. ana* Drach. ij. *cupular. gland. nuc. cupreſſi, cortic. granat. balauſt. ana* Vnc. ß. *hypociſtid. acaciæ, cortic. thuris, ſang. dracon. terræ Lemniæ, aloes, myrrhæ ana* Drach. ij. *olei myrtini, roſac. omphacini ana* Vnc. ix. *ceræ, terebinth. claræ ana* ℔ ß.

F. Emplaſtrum.

Nonnulli in morbi progreſſu faſcias *aq. roriſmar.* imbuunt, quam efficaciſſimam in oſſium fractura eſſe ſcribunt.

Si caro humida & flaccida ſit, medicamenta antea propoſita imponenda, & locus faſciis ac plagiis cõſtringendus, vt caro oſſi coniungatur. Et ſi ob Medici vel ægri negligentiã malum inueterauerit, & caro mucoſa reddita fuerit, vt metuendum, ne oſſa, cartilagines, & mẽbranæ lædantur, danda opera, vt ſuccus ille mucoſus cataplaſmatis digerentib. de quibus mox dicetur, diſcuti poſſit. Quod ſi adſequi non liceat, ferrum candens optima medicina eſt, cauendo tamen, ne os calefiat, aut interiora lædantur.

Si ad ſuppurationem, quod contuſum eſt, tendat, materia reſoluenda & euacuanda cataplaſmate ex *farina hordei, fabar. orobi, fl. chamameli*, & ſimilibus.

Vt ℞. *farinæ fabarum, hordei, ana* Vnc. ij. *abſinth.* Vnc. ß. *pulu. fl. chamamel. meliloti ſambuci ana* Vnc. j. Coq. in *aq. ſ.* Adde *ol. chamamel. roſac. ana* Vnc. j.

F. Cataplaſma.

Si verò materia hiſce medicamentis diſcuti non poſſit, omnis mora vitãda erit, ne os vitietur, & propterea, qua parte maximè tumet, pars aperienda vel ſcalpello, vel candente ferro, vt puri exitus paretur.

Diæta.

Curatio. Victus ſit in principio tenuis, & talis, qualis in aliis acutis requiritur. Æger quieſcat, non tuſſiat, non ſternutet, quantum poteſt, non loquatur multũ, non rideat, non iraſcatur. Vide Hippocratem, 3. *de articul. t.* 54. *& ſeqq.* Galenum, *in comm.* & Ambroſium Paræum, *lib.* 14. *cap.* 12.

CAPVT XIIX.

De Spinæ dorſi fractura.

Spina dorſi fractura. INterdum etiam accidit, vt à cauſſis externis & violentis ſpina dorſi & eius vertebræ frangantur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Si ſpina dorſi frangatur, cauitas eo loci apparet, & dolor ac punctio ſentitur; cùm neceſſe ſit ea fragmenta ſpinoſa eſſe, vt Celſus *lib.* 8. *c.* 9. ait. Et ſi quis proceſſus illorum, qui extuberant, frangatur, tactu id deprehenditur, cùm huc atque illuc moueri poſſit. Præterea ſi homo pronus inclinatur, magis dolet, quàm ſi ſtat erectus. Nam cutis extenditur, & fragmentis acutis colliditur: ſi verò ſtat erectus, cutis laxatur, & ab aculeis oſſium minùs pungitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Proceſſus vertebrarum facilè ſe, niſi aliud malum accedat, conſolidatur; cùm ſint oſſa ſpongioſa & rara.

2. Aliàs fractura hæc plerumque lethalis eſt; ob ſpinalis medullæ, & membranarum ac neruorum læſionem, inprimis ſi iuxta vertebras ceruicis fractura contingat.

3. Et ſi in colli vertebris fractura accidat, brachiorũ & manuũ paralyſis ſequitur; ſi autẽ in parte inferiore, femorũ, crurum, ac pedum; idq; lethale eſt. Si verò motus & ſenſus non omninò fuerit aboli-

tus

tus, aliqua adhuc ſalutis ſpes ſupereſt.

4. Si in vertebrarum fractione voluntaria fecum egeſtio fiat, & vrinæ ſuppreſſio, lethale ſignum eſt.

Curatio.

uratio. Etſi ſpes in anguſto ſit, tamẽ ne æger ſine auxilio deſeratur, apophyſes fractæ ſuo loco reponendæ, ſi non ſint planè abruptæ, & medicamenta imponẽda, quæ dolorẽ leniunt, inflãmationem prohibent, & glutinationẽ oſſiũ adiuuant, qualia hactenus ſæpius ſunt propoſita, Si verò proceſſus planè à perioſtio ſit abruptus, cutis incidenda, & fragmẽtũ detrahendũ, atq; vulnus poſtea conueniente modo ſanãdum. Quod etiam faciendum, ſi aliarum vertebrarũ fractarum fragmenta ſpinalem medullam eiuſque neruos comprimant, aut pungant. Aliàs enim vitæ periculum imminet.

is ſacri, oſſis coccy- fractura. Ad fracturas ſpinæ pertinet & fractura oſſis ſacri & oſſis coccygis, quæ ſi ita cõparata ſint, vt inde ſpinalis medulla lædatur, malum ferè lethale eſt. Si verò ſalutis ſpes ſuperſit, immiſſo in annum digito vſque ad locum fractum, os fractum expellendum; extra verò altera vel miniſtri manu oſſa æquanda & in ſuum locum reponenda, & poſtea medicamenta fracturæ conuenientia imponenda.

CAPVT XIX.

De Fractura oſſium manus.

ractura oſ- m manus. OSſa manus, quę in oſſa carpi, meta carpij, & digitos diuiduntur, etiã nonnunquã frangũtur.

Signa Diagnoſtica.

nà Dia- ſtica. Fractuta in hiſce oſſibus facilè & viſu & tactu agnoſcitur; cùm hæc oſſa fracta vtplurimùm vel ad exteriora, vel ad interiora declinent.

Prognoſticum.

gnoſticũ. Oſſa hæc non difficulter, & quidem intra viginti dies, perfectè coaleſcunt & ſanantur.

Curatio.

ratio. Æger læſam manum ſuper æqualem & læuem tabulã extendat. Deinde miniſter oſſa fracta extendat: Cheirurgus verò oſſa manu in ſuam ſedem reſtituat. Vbi oſſa cõpoſita fuerint, medicamentum, quale in fracturis adhiberi ſolet, imponendum; poſtea faſciæ pars obuoluenda. Et quidẽ ſi digiti fracti ſint, ſanis vicinis alligandi, vt ab iis in ſuo loco quaſi à ferula adiecta contineantur. Tandem glomo ex linteo conuoluto manus vola cõplenda eſt. Ita enim oſſa cõpoſita faciliùs in ſuo loco cõtinẽtur, & digiti in media figura conſeruantur. Si verò digitis vel extenſis vel cõtractis callus generetur, manus officium in comprehendendo læditur. Manus quoque cũ brachio à collo faſcia idonea ſuſpenſa in quiete detineatur.

CAPVT XX.

De Coxendicis fractura.

xendicis actura. COxẽdicis os tribus oſſibus conſtat, quorũ primum eſt os ilium, alterum iſchion, tertium os pubis, quæ etiam in infantibus ſeparari poſſunt: in adultis tamen ita cohærent; vt vix diuelli poſſint: Franguntur autẽ iſta oſſa, vt ſcapulæ, vel in extremitatibus, vel ſecundum longitudinem, vel in medio.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur iſta fractura ex dolore, qui tactu & compreſſione inprimis exaſperatur, cauitate & inæqualitate, punctura & ſtupore in crure eiuſdẽ lateris. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſticum.

Oſſa hæc viginti quatuor dierum ſpacio conſolidantur. *Prognoſticũ.*

Curatio.

Oſſa fracta, qua poſſunt, diligentia cõponenda, & in locum ſuũ reſtituenda ſunt, ac poſtea medicamẽta idonea imponenda. Si verò oſſis fragmentũ aliquod abruptum ſit, & pungendo dolorem excitet, atq; inflãmationis metus adſit, nonnulli ſuadent, vt cute inciſa in primo ſtatim apparatu fragmentũ eximatur. Verùm cùm vix ſub cute ſolùm, ſed ſub ipſis muſculis talia fragmenta lateant; ſine periculo talis ſectio non inſtituitur. Et qui eam tentare velit, omnino caueat, ne muſculorũ capita, vel vas aliquod inſigne, aut neruum illum grandiorem, qui in femoris & cruris muſculos porrigitur, lædat. *Curatio.*

CAPVT XXI.

De Fractura patellæ in genu.

PAtella & ipſa interdum frangitur, & quidẽ nunc ſecundum longitudinẽ, reſpectu totius femoris, nunc in tranſuerſum, nunc in obliquum; & nunc in duas, nunc in plures partes comminuitur: & rurſum nunc cum vulnere, nunc ſine vulnere. *Fractura patellæ in genu.*

Signa Diagnoſtica.

Fractura huius oſſis facilè innoteſcit, ex oſſium fractorum diſtantia, quæ tactu deprehenditur, incedendi impotentia, cauitate, quæ in loco fracturæ & viſu & tactu percipitur, & crepitu ac ſono, qui in eius contrectatione & motu animaduertitur. *Signa Diagnoſtica.*

Prognoſtica.

1. Patella equidem, vt alia oſſa rara, facilè coaleſcit, modò rectè coniungatur, & coniuncta ſeruetur. *Prognoſtica.*

2. Et ſi ſecundum longitudinem ſit fractura facta, oſſa facilè cõiunguntur, & coniuncta puluillis & faſciis non difficulter in ſuo loco retinentur. Cùm enim circa patellã ſeptimi, octaui & noni tibiã mouentium muſculorum extremitates concurrant, & in validiſſimũ tendinem deſinant, qui patellæ implantatur; muſculi verò ſua ſponte verſus ſuam originem trahi ac moueri ſoleant: etiam non magna induſtria adhibita, fractura ſecundum longitudinẽ facta in locum ſuũ reduci poteſt, & oſſa arctiſſimè coniunguntur, atque ita nulla calli extuberantia, & hanc ſequẽs claudicatio, facilè metuenda. Parœus equidem, *lib.* 14. *c.* 22. neminem ſibi viſum fuiſſe ſcribit, cui os hoc fractũ eſſet, qui non per vitæ reliquũ claudicauerit: idq; ideo, quod inducta calli concretione cõſolidatio liberam genuflexionẽ impediat. Verùm etſi hæc de tranſuerſa fractura facilè concedi poſſint: tamen rectè ſtatuit Guil. Fabricius, *cent.* 5. *obſeru.* 88. nõ ſemper præcipuè in fractura ſecundũ longitudinem, id eſſe neceſſarium, cùm non neceſſariò ſemper callus ita

ita protuberans naſcatur, vt motus impedimentum in genu & claudicationem afferat, videamuſque in aliorum oſſium fracturis naturam tam eleganter callum generare, vt ſæpe vix veſtigium fracturæ appareat: quod inprimis accidit, vbi perioſtium integrum eſt, quod materiam calli retinet, ne nimis excreſcere & protuberare poſſit.

3. Si verò fractura in transuerſum vel obliquũ facta eſt, vix vlla induſtria ea curari poteſt, vt nulla claudicatio ſequatur. Etenim cùm ſeptimus, octauus & nonus tibiam mouentes muſculi ſurſum verſus coxam trahant, tendo verò, qui ſub genu tibiæ oſſi inſeritur, patellam deorſum trahat, oſſa patellæ fractæ ita diſiunguntur, vt vix vlla arte coniungi, aut coniuncta retineri poſſint, vnde callus extuberat, & muſculi tibiam mouentes læduntur, atque hinc æger tibiam vix eleuare poteſt, & claudicatio ſequitur.

Curatio.

Crus primò extendendum eſt. Hinc à Cheirurgo patella ſeu in duas ſeu plures partes fracta coniungenda, & emplaſtrum vel cataplaſma fracturæ conueniens, quod oſſa compoſita retineat, imponendũ, membrumque conuenienter deligandum, & impoſitis torulis ſtramineis, vt in fractura cruris fieri ſolet, membrum immobile tenendum; & omnino cauendum, ne crus flectatur. Hoc enim ſi fieret, fragmenta compoſita ſuo loco iterum dimouerentur.

Si fragmentum aliquod oſſis acutum à reliquo oſſe ſeparatum ſit, quod cutem pungat, nonnulli, vt de aliis fracturis hactenus diximus, cutem incidendam, & os eximendum docent.

Si ſymptomata grauia ſuperueniant, iis occurrendum, vt in aliis fracturis.

CAPVT XXII.

De Fractura oſſium pedis.

Fractura oſſium pedis. TAndem & oſſa pedis interdum franguntur; cuius quot ſint oſſa; videatur apud Anatomicos. Oſſa autem pedis, vt & manus, non frangi ſcribit Hippocrates, 2. *de artic.* niſi acuta vel graui quapiam re carnoſæ partes vulnerentur. Sunt enim duriora: & quæ acuta ſunt, & valde grauia, ſi oſſa hæc frangunt, cutem incumbentem ſaluam non relinquunt. Et Paulus, *lib 6. cap.* 106. ſcribit, talum nullo modo frangi, non tantùm ob duritiem, ſed quia vndiquaque eſt munitus.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Si pedis oſſa frangantur, viſu & tactu id facilè deprehenditur; cùm hæ partes excarnes ſint, & ſi fractæ aliquò emineant, id viſu & tactu facilè agnoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Ipſa horum oſſium fractura per ſe periculoſa non eſt: quia tamen non niſi à cauſſa valida & violenta valdè franguntur, partes incumbentes & vicinæ carnoſæ & neruoſæ ſimul contunduntur & vulnerantur, vnde grauiſſimi dolores & inflammationes ac alia mala oriuntur.

2. Plerumque autem diebus viginti conferuent; niſi quæ cruri vicina ſunt. Ea enim cùm ſint maiora, longiùs tempus requirunt.

Curatio.

Curatio ferè eadem eſt, quæ oſſium manus fractorum. *Curatio.* Commoda nimirum primò extenſio facienda eſt, & oſſa, ſiue in ſuperiorem ſiue inferiorem partem emineant, in naturalem ſedem cõpellenda ſunt: quod commodiſſimè fit, ſi æger pede fracto tabulæ planæ panno obductæ inſiſtat. Deinde idonea medicamenta, quæ fracturæ requirunt, adhibenda. Tertiò faſciis pes inuoluẽdus. Et cũ pedi ferulæ ob inæqualitatẽ loci cõmodè imponi non poſſint, ſplenia loco affecto imponenda, & faſciis locus vinciendus, vt oſſa cõpoſita in ſua ſede contineantur. Situatio tamen & collocatio aliter inſtituenda, quàm in manibus. Cùm enim manus datæ ſint ad apprehenſionem, curua figura digitos collocandos eſſe antea, c. 19. diximus. Cùm verò pedes ad ambulandũ & ſtandum dati ſint, recta figura ſituandi, non curua, ne eorum actio deprauetur.

Atque hæc etiam de Fracturis breuiter dicta ſint. Cùm enim erudítiſſimi hac de re Hippocratis libri de Fracturis & Articulis, & in eos doctiſſimi Galeni cõmentarij exſtent, illos integrè deſcribere, quod à nonnullis factum video, operæ pretium non duco: ſed ad eos Lectorem remitto.

PARS VI.

De Luxationibus.

CAPVT. I.

De Luxationibus in genere.

MVlta omnino in corpore humano oſſa ſunt, quæ vario modo inter ſe connectuntur & componuntur. Præcipuè tamen componuntur per ſymphyſin & articulum. Symphyſis eſt oſſium vnio ſine motu. Per articulum verò coniunctio ad motum compoſita eſt. Eius duæ præcipuè ſunt differentiæ, Diarthroſis & Synarthroſis. Diarthroſis eſt cum motu manifeſto; Synarthroſis cum obſcuro: de quo videantur Anatomicorum libri.

Cum ergò oſſa, quæ per articulum coniunguntur, ſede ſua excidunt, morbus in Græcis ἐξάρθρημα, Latinis luxatio appellatur, quæ eſt articuli è ſuà ſede, quæ acetabulum dicitur, in alienam prolapſus, quo motus arbitrarius impeditur. *Luxatio quid.* Vbi per articulũ, vt etiam Hippocrates & Galenus, 1. *articul. text.* 1. docent, non quiddam aggregatum ex duabus oſſium extremitatibus inuicem connexis, ſed caput articuli ſolum intelligitur. *Articulus quid.*

Cauſſa.

Cauſſæ autem Luxationis ſunt vel internæ vel externæ: Internæ ſunt humores, qui ad articulos decumbententes ligamenta vel laxant, vt oſſa è ſuis ſedibus excidere patiantur, vel replendo decurtant & contrahunt, vt oſſium capita è ſuis ſedibus extrahant. *Cauſſa internæ.* Quò referenda ſunt vitia hæreditaria; cum experientia doceat, ſæpe à gibboſis, gibboſos, à claudis, claudos generari. Externæ autem cauſæ violentæ, ictus, lapſus, extenſio violenta & ſimiles, quæ oſſa ſedibus ſuis expellere vel extrahere poſſunt. *Externæ.* Idq;

aliquando in ipſo pa rtu etiam fieri; & brachia vel crura luxari poſſunt, dum ab oſtetricibus imprudentibus cum violentia infantes extrahuntur. Imò in ipſo vtero materno, ex percuſſione, caſu, compreſſione infantibus oſſa luxari poſſunt, vt Hippocrates, 3. *de art.* 88. & 94. & 4. *de articul. text.* 2. & 3. innuere videtur. Cauſſæ verò omnes cuiuſcunque ſint generis, luxationes excitant, vel *τάσει*, vel *ὤσει βιαίᾳ*, tenſione vel impulſione violenta. Frequentiſſimè fit luxatio à violentâ impulſione, cum à foriſecus incidentibus cauſſis, vt caſu, ſaltu, percuſſione & ſimilibus oſſa violenter è ſedibus ſuis expelluntur. Reliquæ cauſſæ omnes ad tenſionem referendæ ſunt, quando ſcilicet oſſium capita excipientes cauitates, quas Græci *κοτύλας* nominant, vel anguſtiores vel ampliores & laxiores redduntur. Anguſtâ fit hæc cauitas, cum humor vel materia aliqua ſinum articuli occupat, & os ſede ſua expellit, quod in articulorum doloribus interdum accidit. Amplior verò & laxior fit articulatio, quando franguntur ſinum includentia ſupercilia. Ita enim oſſa liberius vagari atque excidere poſſunt. Laxior etiam fit articulatio, quando humor aliquis ligamenta nimis emollit & laxat, ac totam articulationem laxiorem reddit. Idem euenit, vbi ligamenta nimis tenduntur aut rumpuntur.

Magis autem & faciliùs luxantur oſſa in pueris & adoleſcentulis, quorum ligamenta ſunt molliora & debiliora, quàm in adultis, quorum ligamenta ſunt firmiora & validiora. Item accidit in iis, quorũ corpora ſunt emaciata & quæ debiliora ligamenta habent: qui verò carnoſi ſunt & bene habiti, iis articuli non facilè excidunt; cum articulus vndique arctè à robuſtioribus muſculis conſtringatur. Facilius quoque ii articuli luxantur, qui ad plures motuum differentias compoſiti ſunt; qui autem pauciores motuum differentias habent, non ita facilè è ſuâ ſede excidunt. Articuli etiam, qui vnico ligamento continentur, faciliùs luxantur, quàm qui duplici. Oſſa quoque maiora difficiliùs & non niſi à cauſſa violentiore luxantur; minora facilius. Tandem oſſa alia faciliùs, alia difficilius, pro articulationis ratione è ſua ſede prolabũtur, vt poſtea in ſpecie patebit. In genere hoc tenẽdum, quod articuli qui in planiore ſunt ſinu faciliùs luxantur, difficilius verò, qui in profundo ſinu reconduntur.

Differentia.

[Diffe]rentia. [A ſu]biecto. Differentiæ propriȩ ſumuntut vel à ſubiecto, vel à forma, vel à cauſſa efficiente. A ſubiecto, quod oſſa, quæ luxantur, coniunguntur vel per ſynarthroſin & cum motu obſcuro, vt dum latum ſcapularum os ab humero, aut clauicula à ſummitate lati ſcapularum oſſis, aut radius à cubito recedit, quam luxationem Arabum Interpretes diſiunctionem vocant, cum oſſa veluti dehiſcant; vel per Diarthroſin cum motu manifeſto, quæ luxatio maximè propriè ita dicitur. Eſt etiã peculiaris, ſed impropriè ſic dictæ luxationis ſpecies, quando epiphyſes oſſium ob oſſe, cui impoſitæ ſunt, diuelluntur, id quod iuuenibus potiſſimum accidit.

[A fo]rma. A formâ, quod articulus nunc totus ſuâ ſede excidit, quæ Luxatio nomine generis ἐξάρθρημα ſeu Luxatio dicitur; interdum verò ex parte ſaltem, & vſque ad ſinus ſeu acetabuli marginem prolabitur, quæ Græcis παράρθρημα, Latinis Subluxatio dicitur: ad quam luxationis differentiam pertinet & Elongatio illa, cum luxatis & longioribus factis ligamentis articulus quidem ſecundum longitudinem à ſua ſede aliquando recedit, non tamen ex toto excidit.

A varietate verò ſitus, in quem articulus prolabitur, tres imprimis differentiæ petuntur. Prima eſt, ſi quod in ſuperiori loco naturaliter collocatum eſt os, in inferiorem excidit, vel contra. Secunda eſt, ſi dextrum fiat, quòd in ſiniſtro oportebat eſſe collocatum, vel contra à ſiniſtro in dextrũ excidat; quod alii exterius aut interius nominant. Tertia eſt, ſi quod in anteriori loco collocatum erat, in poſteriorem prolabatur, & contra; quod in poſteriore ſitum erat, in anteriorem excidat. Ac quarundam partium articuli in omnes differentias luxari poſſunt: quidam in certas tantum differentias, non omnes. Sic cubitus, manus, femur, in quatuor differentias prolabuntur, nempè in interiorem, exteriorem, anteriorem & poſteriorem: ſupra autem non poſſunt. Genu in tres ſitus excidit, interiorem nimirum, exteriorem & poſteriorem iuxta poplitem, ſed in priorem ſeu anteriorem excidere oppoſita patella prohibet. De quibus in ſeqq. in ſingularum partium luxationibus dicetur. *A ſitus varietate.*

A cauſſa efficiente differentia ſumitur, quod luxatio nunc fit à cauſſis externis, vt lapſu, percuſſione, ſaltu, curſu & omninò violentiâ membri diſtorſione, extenſione & impulſione; nonnunquam verò à cauſſis internis, vt dum humor in cauitatem articuli lapſus eum à ſede ſuâ expellit. *A cauſſa efficiente.*

Sunt & impropriæ quædam differentiæ, ſeu potius aliorum affectuum præter naturam cum luxationibus complicationes, vt quod inflammatio, fractura, vulnus, vel aliud quid luxationi coniungitur. *Impropriæ differentiæ.*

Signa Diagnoſtica.

Articulus in alienam ſedem elapſus facilè viſu & tactu cognoſcitur. Tumor enim in parte, in quam articulus excidit, apparet; cauitas verò in loco, è quo articulus prolapſus eſt. Idque eò faciliùs apparet, ſi corpus non admodum craſſum & pingue ſit, aut locus ſit excarnis. Deinde ſi luxatio ſit perfecta, membrum illud breuius redditur; cum articulus nõ amplius in ſua cauitate incluſus, ſed extra prolapſus, ſurſum trahatur. Nonnunquam tamen membrum longius euadit, vt poſtea in ſpecie dicitur. Cum ergò luxatum membrum ſemper ſano diſſimile in ſitu, figura, & longitudine fiat, ſemper affectum membrum cum ſano ſimili & cognomine comparandum eſt, brachium cum brachio, crus cum crure in eodem homine. Vbi tamen attendendum, vt mẽbrum, cum quo fit comparatio, ſanum ſit, neque aliquod vitium habeat. Tertiò quia articulationes propter motum factæ ſunt, ſi articulus è ſuâ naturali ſede excidat, articuli motũ lȩdi neceſſe eſſe. Ideoque vbi luxationis ſuſpicio quidem eſt, motus tamen non læditur, luxationem nondum factam eſſe, concludendum. Tandem quia articulus è ſuâ ſede elapſus partes ſentientes, in quas prolapſus eſt, tendines puta, neruos, muſculos comprimit, dolor inde excitatur. *Signa Diagnoſtica.*

Atque hæc perfectæ luxationis ſigna ſunt: ſi verò ſaltem ſit Subluxatio, ſigna propoſita vel erunt remiſſiora, vel aliqua eorum aberunt.

Si luxatio articuli ſit per Synarthroſin coniuncti, in qua oſſa dehiſcunt, cognoſcitur ea ex craſſitie, membri ſolito maiore, & quâ capita oſſium conſiſtunt, extuberantia maiori.

Cauſſas quod attinet, externæ & violentiæ ex ægri relatione patent, & luxatio inde proueniens, ſubitò accidit. Si verò propter ligamentorum laxitatem luxatio fiat, ſenſim ea accidit, & luxatum mẽbrum huc atque illuc inordinatis motibus mouetur & vacillat, & dum articulus in ſuam ſedem impellitur, membrum quidem naturalem longitudinem *Signa cauſſarum.*

acquirit,quo rurſum dimiſſo,ſtatim longius euadit. Si digitis etiam caput oſſis luxati in contrariam partem truditur,facilè etiam reſilit.Circa articulum vndique cauitas gignitur,vt ſi digitus in articulum adigatur,facilè & nullo reſiſtente corpore,ac ſi omnia eſſent vacua,intrò ſubit.

Vbi Epiphyſis aliqua à ſuo eſſe auulſa eſt,cognoſcitur id ex motus impotentia & ex crepitu,cùm attrectantur & mouentur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. In corporibus puerorũ & adoleſcentum,& omnino mollioribus oſſa luxata faciliùs reſtituuntur: reſtituta tamen minùs fideliter retinentur.Contrarium accidit in adultis & corporibus durioribus.

2. Articuli,qui paucioribus motuum differentiis dicati ſunt,difficilius reponuntur,ſed melius continentur.

3. Quò longiùs à ſuo ſinu articulus excidit, eò difficiliùs reſtituitur;quò propriùs,eò citiùs.

4. Luxationes, in quibus oſſium ſupercilia franguntur,peſſimæ ſunt Etſi enim ſuo loco articuli reſtituuntur:tamen non diu perſiſtunt, ſed leuiſſimâ de cauſſâ iterum excidunt.

5. Articuli, qui ob ligamentorum laxitatem elapſi ſunt,etſi reponuntur, tamen rurſum facilè elabuntur.

6. Quibus luxationibus dolor ingens,inflammatio,aut vulnus accidit,eæ curatu ſunt difficiles,nec periculo carent,& ſine conuulſionis,imò mortis periculo reſtitui non poſſunt. Quare ſi repoſito oſſe nerui diſtendantur, rurſum id protinus expellendum eſt,vt Celſus conſulit.

7. Vetuſtæ luxationes & quæ iam callo obduruerunt,& quibus lentus humor oſſium cauitatem repleuit,nunquam vel certè difficilimè ſanantur.Itaque omnis luxatio ſtatim reponenda eſt.

8. Quibus in pueritia articuli exciderunt, neque repoſiti ſunt, ii minùs, quàm cæteri creſcunt.

9. Membrum etiam quodcunque diuturna luxatione laborans,quanto minus naturali motu moueri poteſt, eò magis extenuatur, & contabeſcit;tum quia ob motum intermiſſum calor natiuus membri hebetatur,tùm quia ab articulo luxato vaſa comprimuntur,& ſanguinis & ſpirituum neceſſarius influxus impeditur.

10. Capitis luxatio mortem affert, ob ſpinalis medullæ ſtatim in primo eius exortu compreſſionem & influxum animalium ſpirituum prohibitum.

De reliquorum articulorum prognoſticis poſtea in ſpecie dicetur.

Curatio.

Curatio.

Os luxatum,& quod è naturali ſede excidit, in naturalem locum repoſitionem indicat. Indicationi autem huic ſatis fit,curanturque luxationes, ad oppoſitam partem ei,è qua facta eſt permutatio,intendendo atque impellendo. Quæ articulorum è ſuis ſedibus elapſorum repoſitio τῶν ἄρθρων ἐμβολὴ & ἀρθρεμβολὴ appellatur. Tribus autem modis oſſium luxatorum repoſitio perficitur, vel Cheirurgi aut eius miniſtrorum manibus, qui ſimpliciſſimus eſt & Palæſtricus appellatur,ſic dictus, quod in Palæſtra vſitatus eſſet,ſi quando gladiatorum membra luxarentur; atque cõuenit in mollibus corporibus, & vbi recens malum eſt:vel vulgaribus quibuſdam inſtrumentis,vt habenarum,faſciarum, laqueorum, ſcalarum,ſedilium,forium biſidarum auxilio, articuli in ſuas ſedes compelluntur;qui modus Methodicus nominatur,& conuenit pueris, fœminis, & maſculis iam robuſtioribus, & luxationibus antiquioribus:vel per organa & machinas quaſdam ſingulares perficitur, & Organicus nominatur, & ad robuſta corpora ac luxationes antiquas, & omnino eas, quæ prioribus duobus modis reſtitui non poſſunt,adhibetur. De machinis autem talibus videatur Hippocrates, *de articulis, & fracturis*, & Oribaſius,*de machinis*.Alij duos modos ſaltem conſtituũt, Palæſtricum,& Medicum, & ſub Medico methodicum & organicum complectuntur.

Quot o- tiones ... xatorum poſiti.n. requira Extenſi

Quocunque autem modo oſſis luxati reſtitutio perficiatur,quatuor ad eam operationes ſunt neceſſariæ,extenſio,repoſitio,deligatio ac membri repoſiti confirmatio,& collocatio. Primò enim cùm, vt de fracturis diximus,muſculi contrahantur,membri luxati extenſione opus eſt,quæ ſtatim poſt luxationem factam,aut ſi Cheirurgus tardiùs vocetur,quãdo metus inflammationis tranſiit,eò vſq; fieri debet,vt inter oſſa aliquod liberum ſpacium relinquatur,ne articulus ſeu caput oſſis atteratur, aut ſinus ſupercilia frangantur, & in extenſione commoda membri figuratio obſeruanda, muſculique ex vna parte integri ſeruandi, & non diſtorquendi; ne ſcilicet caput muſculi ſit in parte interna, finis in externa. Fit autem extenſio vel manibus Cheirurgi aut miniſtrorum,vel habenis,laqueis & faſciis, vel organis & machinis, vt dictum.

Repoſitu...

Extenſione ſufficienti facta,os, quod è ſuo loco elapſum eſt,in eum reponendum:quæ opera Græcis μοχλία & μόχλευσις dicitur, oſſis ſcilicet luxati & extenſi in ſuam ſedem compulſio. Vt autem rectè fiat iſta operatio,& articulationum naturæ, & qua ratione omnia oſſa in corpore coniungantur, & luxationum differentiæ notæ eſſe debent. Neque enim certò ſciet Cheirurgus,in quem locum os luxatum impellere debeat, ſi non prius rectè cognouerit,è quo loco naturali illud exiderit. Conſiderare nimirum debet Cheirurgus, vnde articulus primò exciderit,quem in prolapſu progreſſum habuerit,& quo demùm peruenerit:& à fine prolapſus,ea via,qua prolapſus eſt,retrò ad eum, è quo prolapſus eſt, articulum compellere; vt ſi articulus è ſiniſtro verſus dextrum excidit, impellere verſus ſiniſtrum debet:ſi è dextro verſus ſiniſtrum elapſum eſt, verſus dextrũ:quod verſus anteriora excidit,verſus poſteriora:quod verſus poſteriora elapſum eſt, verſus anteriora impellendum eſt.Atque huius μοχλίας tot modi ſunt,quot articuli,ex.grat.alio modo humerus,alio pes,alio vertebræ in ſuum locum reducuntur,atque aliter humerus, quando in alam excidit, aliter quando in partem anteriorem Placidè autem, & ſi opus ſit adhibiti prius laxantibus & emollientibus medicamentis,in ſuũ locum os compellendũ ne fiat contuſio vel attritio capitis & ſinus inter ſe, aut dolor atq;inflammatio excitetur, vitandaq; capitis oſſis circumrotatio,ne frangatur.

Articulum autem rectè repoſitum eſſe cognoſcitur,ſi membrũ & iuncturã naturalem figuram, longitudinem,amiſſumq;motum recuperauit,& omnino ſi cum membro cognomine & ſimili ſano iterũ conuenit, dolorque, qui ante aderat,ceſſet.Solet etiam plerumq; ſtrepitus & ſonus quidam audiri, dum os in cauitatem redit. Verùm ſigno huic ſoli non fidendum, fit,enim aliquando ſtrepitus,& ſonus auditur ob ſuperciliorum oſſis abruptionem, quæ fieri poteſt,quando oſſis caput, ſuperciliis ita alliditur, vt aliquid ex iis abrumpatur;& tum, cum pars ſupercilij abrupta citius ſinum ingreditur, quàm articulus,repoſitio recta fieri non poteſt.Strepitus etiam & ſonus excitari poteſt,cum in violenta repoſitione articulus ſeu oſſis caput ſinui alliditur,

eamque contundit, vnde cartilago à reliquo oſſe ſeparatur, & motus fit difficultas. Signa ergo reliqua omnia coniungenda ſunt.

Repoſito in ſuam ſedem articulo, intenſio remittenda, & vt muſculi ad ſeſe redeant permittendum; membrumque poſtea ita firmandum, vt articulus iterum ex ſua ſede egredi non poſſit: quod ferè eodem modo vt in fracturis perficitur. Primò enim antequam deligatio inſtituatur, medicamenta adſtringentia apponantur, quæ influxum humorum & inflammationem prohibent, & laxata ligamenta contrahunt, ac partem roborant, ex bolo, ſanguine draconis, corticibus granatorum, balauſtiis, roſis, thure, farina volatili, & ſimilibus, cum albumine oui miſtis, ſi ea dolor ſit magnus, quæ ſimul cum vi adſtringendi dolorem leniunt, vt oleum roſac. maſtichinum, & ſimilia.

Vel ♃. *ſymphyti maior. farinæ fabar. boli Armeni ana* Vnc. iij.

Macerentur in aceto & ſiccentur. Poſtea

♃. *lithargyr. ceræ, reſinæ an.* Vnc. iiij.

Liquefiant ſuper igne, & adde prædicta in aceto macerata, atque vltimò *tragacanthæ* Vnc. ij.

F. Emplaſtrum.

Vel ♃. *ceræ nouæ* Vnc. iij. *viſci querni maſtiches, reſinæ pini ana* Vnc. ß. Miſc.

Hinc conuenienter membrum deligandum per faſcias & ſplenia, vt de fracturis diximus, & prolixè Gabriel Fallopius, *tract. de luxat. cap.* 5. docet, vt os in ſua ſede contineatur, affluxuſque humorum prohibeatur. Si opus ſit, & membri figura ac ratio id patiatur, etiam ferulæ vel canales è denſâ chartâ vel corio vel alia conuenienti materia imponendi.

Tandem membrum molliter, æqualiter, & vt collocatio mediam ac naturalem figuram ſeruet, collocandum, ne dolor excitetur, & vſque ad quartum vel ſeptimum diem, niſi pruritus, dolor, vel aliud ſymptoma vrgeat, immotum ſeruandum: & poſtea conuenientibus medicamentis roborandum.

CAPVT II.

De Luxatione cum dolore, inflammatione, vulnere, fractura.

ACcidit verò interdum, vt luxatio non ſit ſola, ſed alii affectus præter naturam, dolor, inflammatio, vulnus, fractura coniungantur. Si verò antequam medicus vocetur, iam dolor & inflammatio partem affectam prehenderit, articuli luxati reſtitutio non prius tentanda, donec dolor & inflammatio ſedata fuerit. Si enim antequam hoc factũ fuerit, ea tentetur, metuendum eſt, ne ex neruorum diſtenſione conuulſio, vel aliud periculoſum malum oriatur. Ideoque antequam tentetur articuli repoſitio, prius dolor leniendus & inflammatio ſedanda iis medicamentis, quæ ſupra ſunt repoſita. Si poſtquam articulus repoſitus fuerit, & deligatio ſoluatur, pruritus adſit, locus aquâ tepida perfundendus, vt humor pruritus cauſſa diſcutiatur, & dolor leniatur. Aliàs, & ſi pruritus nullus adſit, à perfuſione calida abſtinendum, ne ligamenta laxentur: aut potiùs dum deligatio ſoluitur, locus decocto roborante aliquo fouendus,

Vt ♃. *fol. myrthi, quercus, abſinthii, an.* Mj. *fl. roſ. rubr.* Mß. *corticum granator.* Vnc. j. *balauſtiorum, muſci querni ana* Mß.

Coquantur in vino auſtero.

Si luxationi vulnus coniunctum ſit, id valde periculoſum eſt, & ſæpe homini mortem affert; cùm ex diſtenſione neruorum & muſculorum dolor, inflammatio, conuulſio, febres acutæ excitentur, & eò maius periculum eſt, quò membrum maius eſt, neruique & muſculi circa id maiores: vnde humeri femoriſque luxatio cum vulnere plerumque mortem affert. Eò etiam maius periculum eſt, quò vulnus articulo propiùs. Ideoque Hippocrates repoſitionem oſſium luxatorum, eorumque deligationem auerſatur, ſoliſque dolorem lenientibus, & inflammationem tollentibus initio vti iubet, nihilque ex his tutò reponi poſſe putat, præter digitos, manus, & plantas, atque in his ipſis etiam diligenter omnia peragenda eſſe præcipit. Neque enim vel digitus, in quo minimũ periculi eſt, reponi debet, cùm inflammatio adeſt, ſed vel antequam inflammatio accedit, vel cùm iam ſedata eſt. Multo verò magis in aliis articulis id faciendũ: de quibus omnibus Hippocrates, 4. *articul. text.* 16. & 17. *At enim quibuſcunque oſſa tibiæ luxata vulnere facto penitus è pedis articulis emineat, ſiue intrò vel extra vergant, reponenda non ſunt: ſed permittendum, vt qui vel è medius ea reponat. Scire n. licet hos, ſi repoſita permanſerint, eſſe morituros paucorumque dierum vitam ipſorum futurã. Pauci n. ex ipſis ſunt, qui ſeptem dies pertranſeunt. Quæ namque ipſos perimit, conulſio eſt. Adde, quod euenit etiam, vt & tibia & pes gangræna corripiatur. Hæc ita eſſe euentura, ſciendum certò eſt.* Et ibid. *text.* 28. 29. 31. quæ loca ibi, vt & Galenus, *comment.* videantur. Ac propterea ſtatim inter initia, & antequam inflammatio accedit, in fractura cum vulnere tentandum, an mediocri extenſione (validam enim nullo modo fert) articulus in ſuam ſedem reſtitui poſſit. Quod ſi ex ſententia ſucceſſerit, in eò imprimis laborandum, vt inflammatio prohibeatur. Si verò repoſito articulo inflammatio aut conuulſio acceſſerit, articulus iterum (ſi ſine violentia fieri poſſit) è ſua ſede exturbandus. Aut ſi hoc periculum metuamus, tutius eſt, præſertim in articulis maioribus, repoſitionem differre, donec inflammatio ceſſauerit, & eius metus præterierit. Vbi iam inflammatio ceſſauit, quod circa ſeptimam vel nonam diem fieri ſolet, vtrumque adſtantibus ſignificandum ac prædicendum; & periculum, quod ex repoſitione inſtat, & debilitas partis, ob quam homo claudus mancuſque redditur, ſi articulus non reſtituatur: & ſi ipſi reſtitutionem articuli vrgeant, ea ſine vlla violentia tentanda. Vulneris poſtea curatio, vt in fractura cum vulnere inſtituenda. Membrum ipſum verò ita collocandum, vt æger, quantum fieri poteſt, ſine omni dolore ſit. Videatur de his Hippocrates, *loco allegato.*

Nonnunquam etiam accidit, vt fractura luxationi coniungatur. Itaque cautus ſit Cheirurgus, & ſi fractura prope articulum offeratur, attendat, an articulus ſaluus vel luxatus ſit, ne dum fracturam curat, luxationem negligat. Ita memini vicini mei filio, puero nouem annorum circiter, cùm ei vas, in quam cereuiſiam à coctura calentem infundere ſolent, in femur incidiſſet, & os femoris fractum, & articulum fuiſſe eiuſdem luxatum, quod cum Cheirurgus non attendiſſet, & ſolam fracturam curaſſet, articulumque coxendis non reſtituiſſet, claudus puer euaſit. Si autem luxatio cum fractura ſit, membrum communi modo extendendum, & articulus luxatus in ſuum locum reponendus, oſſa verò fracta conformanda & componenda ſunt. Et primò quidem articulus luxatus, ſi fieri poteſt, reponendus, deinde fractura curanda, & vtriſque idonea medicamenta, de quibus hactenus diximus, imponenda, ac deligatio conueniens inſtituenda. Quod ſi ante fracturæ curationem articulus ſine

peri

periculo ſuo loco reſtitui non poſſit, primò fractura curanda, deinde, vbi callus generandus eſt, danda, vt etiam articulus luxatus reſtituatur.

Luxationis antiqua curatio. Tandem ſi luxatio, ob ſuperuenientem inflammationem, vel vulnus aut fracturam coniunctam ſtatim reſtitui non potuit, ſed circa articulum calloſa durities contracta ſit, locus fouendus vel aquâ ſimplici calidâ, vel decocto emolliente, parato ex althæa, malua, floribus chamæmeli, ſem. fœnigr. & ſimilibus. Poſt fotum verò inungendus articulus vnguento dialthææ, vel alio emolliente, aut Cataplaſma tale imponendum.

℞. *rad. althææ, cucumeris aſinini, ana* Vnc. iij. *fol. maluæ, althææ ana* Mj.

Coq. ad mollitiem & per ſetaceum traiiciantur. Adde *farin. ſem fœnigræc. lini, ana* Vnc. ß. *olei amyg. dulc. pingued. ſuillæ* q. ſ.

F. Cataplaſma.

Si induratio maior ſit, decoctis addenda radix cucumeris aſinini, & imponendum diachylum magnum.

Vbi membrum ſatis emollitum fuerit, ſi opus, digerentia adhibenda, betonica, ſaluia, hyſſopus, chamæpitys, Emplaſtrum de betonica, & ſimilia. Vel ſuffitus è lapide pyrite aut molari, vel thermæ bituminoſæ & ſulphureæ, ſi earum copia detur. Denique vbi quicquid durum fuerit emollitum & diſcuſſum eſt, articulus conuenienti modo ſuo loco reſtituendus, & reliqua, vt ſupra *cap. 1.* dictum, peragenda.

CAPVT III.

De Mandibulæ luxatione

Mandibulæ luxatio. Atque hæc in genere de luxationibus per compendium dixiſſe ſufficiat Iam in ſpecie de præcipuorum articulorum luxatione aliquid dicendum.

Et primò quidem maxillæ luxationem quod attinet, cum cura omnibus animalibus, crocodylo fluuiatili excepto, qui teſte Ariſtotele, 1. *hiſtor. animal. cap.* 11. & 1. *hiſt. animal. cap.* 7. ſuperiorem maxillam mouet, ſolam inferiorem mobilem fecerit, illi etiam ſolùm luxationem competere, facile patet. Quæ tamen nec ipſa facilè luxatur, ob arctiſſimam eius cum oſſibus capitis coarticulationem, & validiſſimum muſculorum eam ſurſum trahentium robur. In quã verò partem mandibula luxari poſſit, eius ſtructura & inſertio haud obſcurè docent. Structuram enim quod attinet, proceſſus habet ſede poſteriore in quolibet latere duos, quorum prior antrorſum diductus, latus, tenuis in mucronem quaſi deſinit, poſterior verò retrorſum fertur, & capitulum longum ac tranſuerſum efformat: ille oſſi iugali inſeritur, hic verò in ſinum ſecundum oſſi temporũ inſculptum adaptur.

Differentia.

Differentia. E quibus manifeſtiſſimè apparet, mandibulam inferiorem non poſſe luxari in partem poſteriorem; quia obſtant proceſſus mamillares oſſis temporum: nec dextrorſum (in adultis præcipuè) quia caput maxillæ ſiniſtrum impedit: neque etiam ſiniſtrorſum; quia impedimento eſt caput maxillæ in latere dextro. In adulteris, dixi. Nam mandibulam inferiorem in infantibus bifidam eſſe, & in medio mento copioſa cartilagine iungi, ex Anatomicis notum. Quæ cartilago ſi ab affluentibus humoribus laxetur, vel mentum etiam percutiatur, vt os à cartilagine ſeparetur: forſan maxilla in dextram vel ſiniſtram partem luxari poteſt, quod tamen raro accidit, & propterea non attenditur. In adultis verò, quia iſta cartilago adeo in oſſeam naturam degenerauit, vt nullo modo, nec coctione quidem ſeparari queat, imò ne minimum quidem lineæ & commiſſuræ alicuius veſtigium ferè remaneat, ſed os vnum continuò videatur, medici ſolùm in partem anteriorem luxationem fieri poſſe rectè aſſerunt. Accidit autem iſta luxatio, ſi proceſſus anterior & acutus, roſtro ſimilis, qui Corone Græcis nominatur, infra iugale os elabatur, vt eo ita humilior fiat, vt ſurſum in ſuum locum amplius redire non poſſit. Aliàs enim, etſi proceſſus hic oſſi iugali humilius demittatur, nõ tamen ſtatim fit luxatio, ſed ore operto is in ſuum locum reuertitur. Fit verò iſta luxatio vel in vno duntaxat latere, cùm ſolum pars eius dextra vel ſiniſtra elabitur; vel in vtroque latere ſimul, cùm totum maxillæ inferioris os in vtroque latere è ſede ſua excidit.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa verò luxationis frequentiſſima, imò ferè vnica, eſt nimia oris apertio & diductio, ſiue id fiat oſcitando, ſiue graue aliquod onus dentibus apprehendendo & in altum eleuando, ita vt proceſſus nominatus oſſe iugali humilior fiat, vt dictũ, & ſimul in latus conuertatur. Neque enim reditu in ſuam ſedem prohibetur, niſi in latus conuertatur. Accidit tamen hoc ipſum raro & difficulter, & raro maxilla luxatur, etiam ob muſculorum, quibus ſuperioribus partibus alligatur, robur. Ab vtroque enim proceſſu maxillæ inferioris oriuntur tendines neruoſi & validiſſimi, quibus muſculi illigantur, qui Crotaphitæ & Maſſeteres dicuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Maxillam è ſede ſuâ excidiſſe in genere cognoſcitur, quia inferior maxilla in anteriorem partem prominet, proceſſuſque oſſis roſtrum referentis extat iuxta maxillam. Si n. proceſſus roſtrum referens ex oſſe iugali excidat, neceſſe eſt, vt ibi etiam emineat, quod in homine non ita obeſo & viſu & tactu facilè cognoſcitur. Os manet apertum, vnde loquela impeditur, & ſaliua eo inuito effluit.

Si ex vna tantùm parte maxilla luxata fuerit, ipſa cum mento in contrariam partem, quâ luxata non eſt, inclinatur, os diſtorquetur, vnde dentes nec cõmitti poſſunt nec etiam paribus ſuis reſpondent, ſed ſub inciſoriis canini conſiſtunt: in parte luxatâ ſolùm eminentia quædam cõſpicitur, temporaliſque muſculus rigidus apparet.

Si verò in vtroque latere maxilla ſit luxata, tota cum mento, & quidem recta, in partem anteriorem ſiue ad pectus prominet. Dentes interiores longius quidem, quàm ſuperiores excedunt: è regione tamẽ ſibi inuicem, inciſorii inciſoriis, canini caninis reſpondent; iuxta malas in vtroque latere eminentia quædam apparet, quam proceſſus acutus roſtro ſimilis efformat; muſculi temporales, quorum tendines hic proceſſus excipit, imò totus ab illis ambitur, intenti, rigidi, ac duri conſpiciuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Maxillæ luxatio periculoſum malum eſt, & maxilla luxata, docente Hippocr. 2. *de art.* & Galeno, *in comm.* citiſſimè reponenda eſt; cùm muſculi temporales hiſque inſerti nerui, & conſequenter ipſum cerebrum

rebrum, facilè in conſenſum trahantur. Habent enim muſculi temporales maximum cum cerebro cõſenſum, & neruos à cerebro è tertia coniugatione accipiunt, vnde non ſolum dolores, inflammationes febres continuæ, ſopores torpidi oriuntur, ſed ipſa quoque mors haud rarò circa diem decimum acceleratur.

2. Quibus maxilla non reponitur, ſolet aluus bilem prauam atque exilem reddere, ac ſi euomant, vomitus purus eſt.

3. Maius tamen periculum imminet, difficiliorq; eſt repoſitio, ſi maxilla vtraque parte, quàm ſi vna ſaltem luxata fuerit; cùm muſculi omnes, quibus maxilla continetur, tum intendantur.

Curatio.

Maxilla luxata, vt in ſuam ſedem reponatur, indicat. Quod quomodo fieri debeat, docet Hippocrates, *2. de artic. t.* 15. *&* 16. his verbis: *Debet alter caput luxati continere; alter inferiorem malam, hiante homine, quantum moderatè poteſt, ad mentum, & intus & extra digitis apprehenſam prius aliquantiſper hac illac agitare, & tùm ipſe manu in latus promouere, tum ægro iubere, vt luxatam malam tenens promoueat. & promouenti obſequatur quam maximè. Deinde ſtudium adhibendum eſt, vt tribus figurationibus ſimul repente decutiamus. Nam & à diſtortione in naturalem ſitum promouenda, & ſimul retrò agenda inferior mala eſt. Æger verò his obſequendo, committere os, non hiare amplius debet. Ac repoſitio quidem hæc eſt, quæ ne aliis quidem figurationibus fieri poteſt. Medicina verò poſtmodum breuis ſufficiet; plagula enim cerato impoſita laxam deligationem ad hibemus. Tutius tamen adminiſtrationem hanc exercemus, ſi homo ſupinus reclinetur, caputque obfirmat ſubiecto ſcorteo puluino benè farcto, vt quam minimum cedat.*

Nimirum videndum primò, an maxilla in partem vtramque vel vnam luxata ſit. Si vtraque maxillæ pars prolapſa fuerit, in humili aliqua ſede æger collocetur, eiuſque caput vel ad parietem, interiecto tamen duriuſculo aliquo puluinari vrgeatur, vel à miniſtro à tergo ægri collocato vel ægro ſupino iacente, vt ex figura apud Hippocrat. *loco allegat. text.* 17. videre eſt, à miniſtro ad caput ſtante firmiter apprehendatur, atque immotum teneatur.

Poſtea Cheirurgus vtriuſque manus pollicem linteo obuolutum dentibus molaribus imponere, reliquis verò digitis maxillam ad mētum extra apprehendere, & repoſitionem modo motuque contrario, quod excidit, tentare debet: id quod præſtare poterit, ſi primò maxillam, eò quod muſculi temporales proceſſum acutum ſurſum rapuerunt, deorſum trahat. Secundò quia in partem priorem maxilla prolapſa fuit, eandem in partem poſteriorem adigat. Tertiò quia deorſum tracta fuit, ſurſum eandem pellat. Quas operationes omnes peritus Chirurgus citiſſimè & in momento perficere poteſt.

Si verò maxilla ex vnâ tantum parte è ſede ſua excidit, eadem reponendi ratio eſt. Hoc tantùm peculiariter obſeruandum, quod maxilla deorſum tracta atque retrorſum compulſa, poſtea etiam ad latus oppoſitum agitanda, ſimulque ſurſum propellenda eſt.

Repoſitione facta, ceratum ex cera & oleo roſaceo ad maxillæ capita ſeu tempora applicandum, & ſi fortior facta fuerit diſtenſio, vt inflammatio prohibeatur, adſtringentia medicamenta cum albumine oui, vel alia, vt in aliis luxationibus imponenda.

Tandem conueniens deligatio facienda, quæ è mente incipiat & verſus capitis verticem tendat, eaque ante diem tertium non ſoluenda. Æger à ſermone multo, oris diductione, & oſcitatione, durorumque ciborum maſticatione abſtineat, & liquidis contentus ſit.

Si inflammatio, vel aliud graue ſymptoma immineat, ei conuenienter, vt ſæpius dictum, occurrendum. Et ſi oculorum ac ceruicis dolor coniungatur, etiam ſanguis è brachio mittendus, monente Celſo, *libr.* 8. *cap.* 11. & tempora ac ceruix oleo roſarum lumbricato inungenda.

CAPVT IV.

De Clauiculæ luxatione.

Clauicula luxatio.

Clauicula quoque interdum ſede ſua dimouetur, id quod Galenus *in lib. Hippocratis, de artic. comm.* 1. *text.* 62. ſuo exemplo probat, vbi prolixè recenſet, quomodo ſibi 35. annos nato, in Palæſtra hic articulus ita luxatus fuerit, vt inter acromium & iugulum trium digitorum interuallum intercederet; & quid circa ſe actum ſit.

Luxatur autem clauicula vel contra ſternum, vel contra ſcapulæ acromium. Vtrumque tamen rarò accidit, propter firmam cum vtroque oſſe connexionem.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Non facilè verò huius oſſis luxatio cognoſcitur, ſcribitque Ambroſius Paræus, *lib.* 15. *cap.* 11. ſe multos Cheirurgos nouiſſe, qui decepti iuguli luxationem pro ſummi humeri luxatione habuerint. Cognoſcitur autem, quod humeri quaſi apex intumeſcit, & in loco, vnde clauicula exceſſit, manifeſta cauitas apparet. Accedit dolor, inflammatio, & brachium mouendi ac ſurrigendi, aliorumque motuum, qui humeri opera obeuntur, impotentia.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Os hoc difficulter reponitur, & in naturalem ſedem reuertitur, ſed plerumq; magis vel minùs à ſuperiori parte prominet.

2. Niſi verò reſtituatur, in aliquo motu brachij æger deficiet, & manum neque ad caput, neque ad os promouere poterit.

Curatio.

Curatio.

Os hoc pro varietate luxationis, variam reſtitutionem requirit. In genere brachium extendendum, & clauicula in ſuum locum repellenda. Quod fit, ſi ſupinus iaceat, puluinari duriuſculo ſcapulis ſuppoſito, vt ſcapula thoraxque ad exteriora protuberet, & attollendo, deprimendo, aut protrahendo brachium antrorſum, retrorſumque, prout opus, & manus volâ comprimendo, os hoc in ſedem ſuam compellatur. Poſt idonea medicamenta & ſplenia multiplicia imponenda, ac pars arctius vincienda: quam tamen arctam deligationem pauci omnes omnino homines ferunt. Galenus verò tam validam deligationem ſe ſuſtinuiſſe ſcribit, vt arteriarum ſub iugulo ſibi perceptilis motus eſſet.

CAPVT V.

De Spina, & coſtarum luxatione.

Spinæ & coſtarum luxatio.

NOn rarò & vertebræ ſpinæ luxantur, & præcipuè eæ, quæ ſunt in dorſo, vnde gibboſitas.

Cum

Cum autem hac de re *lib.2.part.2.cap.11.*egerim,actum agere nolo,ſed lectorem ad eum locum remitto.Duo ſaltem addo.Primum de fractura ,quæ fit ad exteriora,ſi ſit recens ,& à cauſſa violenta facta,eam ſtatim eſſe reponendam Cheirurgi opera:de qua re agunt Hippocrat. *lib. 4. de artic.* Galen. *in comment.* Paulus Ægineta,*lib.6.cap.*177.Oribaſius,*de mach. c.*35.Celſus,*libr.8.cap.*14.Paræus,*libr.*15.*cap.*15.*&* 16.

Vertebrarum in externa luxatio.

Quia verò infantibus ſenſim ſæpe hoc malũ ſubrepit,& nõ rarò eſt hæreditarium , plerumq; incurabile eſt.Si quę tamẽ ſalutis ſpes ſupereſt,fit curatio cõmodis emplaſtris,quæ adſtringãt & partem affectã roborent:quibus lamina ferrea imponatur,quæ ſenſim vertebras in locũ ſuum compellat.Debet autem lamina illa tam lõga & lata eſſe,vt totum gibbũ cõprehendat,& vt fortius comprimat,pars interna,qua gibbo imponitur,goſſipio arctè ſutura frequenti cõpreſſo, repleri & linteo obduci debet. Lamina autẽ iſta thoraci è tela linea vel goſſipina parato inſeri, & in ſui ita debet , vt dũ induitur,partem affectam comprehendat.Thorax hic ligulis conſtringi debet, in reliquis quidẽ partibus mediocriter , circa partẽ autem affectam arctiſſimè , vt lamina imminentes vertebras comprimat;& ſi luxatio ſit in vertebris lũbotum, thorax hic non ſolùm thoracem ,ſed ventrẽ quoque inferiorem vſque ad pudenda comprehendere debet.

Emplaſtrum tale fieri poteſt.

℞.*ol.commun. pingued. porci ana* Vnc.iij.*ſeui ceruini* Vnc.jß.

Liqueſiant & miſc.ſuper igne. Hinc iniice *minij* Vnc.i i.

Coquantur agitando continuè,donec nigreſcere & craſſeſcere incipiant.Mox adde *picis* Vnc.ij.

Poſtea ſenſim inſperge *vitrioli albi puluer ſati* Vnc, ij.Hinc adde *lithargyri* Vnc.ij.

Tandemque vbi ad craſſitiem iuſtam ferè cocta fuerint,adde *tacamahaca* Vnc jß.

Iterum agitentur & coquantur ad Emplaſtri conſiſtentiam.

Guillielmus Fabricius, *centur. 5.obſeru.67.* tale proponit:

℞.*Empl. Slotani* Vnc.ß.*cera noua* Vnc. ij. *oſteocolla* Vnc j.*pulu.rad.conſolida maior.terra ſigill.ana* Drach.iij. *pulu.balaſtriorum , nucum cupreſſ.roſ.rubr.ana* Drach.j. *ol.roſ.*aut *maſtichin*.q.ſ. Miſc.

Antequam verò talia Emplaſtra & lamina imponantur,vtile fuerit,prius aliquo temporis ſpacio ſequenti decocto partem fouere,& vnguento illinire, vt emolliatur,ſi quid induratum ſit,& ad repoſitionem aptius reddatur.

Vt ℞.*ſaluia,althaa,flor.chamamel.meliloti , hyperici, ana* Mj.

Coquantur prò fomento.

℞.*olei lumbricorum irini,lil.alb.ana* Vnc. j.*vnguenti Agrippa* Vnc.ß.*dialthaa* Vnc.j.Miſc.

Vertebrarum introrſum luxatio.

Secundò ſi vertebræ introrſum ſunt luxatæ ,difficilior earum reſtitutio omnino fieri poteſt. In tenellis tamen corporibus,ſi malum ſit recens,emplaſtrum aliquod tenaciter cuti adhærens,loco affecto applicari,atque eo vertebræ luxatæ extrahi poſſunt.

In adultis extremum remedium potius tentandũ eſſe cenſet Guil.Fabricius,*cent.5.obſeru.69.*quàm ægrum derelinquere,qui aliàs vt morbi vel miſeram vitam acturus,vel moriturus ſit.Nimirum,vt docet Fabricius,nouaculâ inciſio vſque ad ipſam appendicem vertebræ deſcendentem fiat;mox per idem vulnus iterũ immiſſâ nouaculâ duæ aliæ fiãt inciſiones,vna ad dextrum,altera ad ſiniſtrũ latus appẽdicis: deinde tenaculis ad negotium hocce aptis apprehenſa appendice ,trahatur in altum,& reponatur vertebra in ſedem naturalẽ. Interim autẽ dũm hæc fiunt,ſpina vt extenſa ſit,neceſſe eſt,faciliùs enim in ſitũ naturalem reſiliet vertebra.Vulnus aut exiguũ aut magnũ, ſecundum dislocationis magnitudinem infigendum eſt.Si enim vnica vertebra impreſſa fuerit,paruum ſufficiet vulnus: ſin duæ aut plures ,magnum vt ſit neceſſe eſt , quò ambæ vertebræ luxatæ apprehẽdi poſſint.Si hæmorrhagia obſtiterit ;ita vt ſtatim poſt inciſionem factam operatio fieri nõ poſſit,ſtupis arctè cõtortis,& albumine oui madefactis, nec non puluere ad ſanguinem ſiſtendum aſperſis, ſiſtendus eſt.Vbi hoc obſeruandum ,totum vulnus, præſertim ex vtraque parte appendicis , ſtupis iſtis quàm diligentiſſimè adimplendum eſſe.Id verò , vt commodè fiat, ex ſtupis contortis hunc in modum fiant puluilli multi,quorum vnus poſt alterum vulneri intrudatur,donec impletum fuerit. Applicetur poſtea Emplaſtrum aliquod tenaciter adhærens , & faſcia ligetur.Poſt horas aliquot ,cùm ſanguis ſubſtiterit,clementer , ne ſanguis iterũ prorumpat,eximendæ ſunt ſtupæ. Poſtea adhibenda eſt tenacula, quemadmodum dictum eſt.Tenacula autem fortis & dentata ſit,quemadmodum vtimur in extractione calculi. Si duæ luxatæ fuerint vertebræ , ambæ & quidem duabus tenaculis apprehendendę ſunt.

Duo itaque ſint Cheirurgi,qui æqualiter , vnoquoq; cum conſenſu in altũ trahant.Videat præterea Cheirurgus, ne inciſiones ad latera appendicis nimis profundè fiãt, propter neruos , qui ad latera vertebrarũ ex ſpinali medulla prodeũt.Neceſſe præterea eſt,vt operatio hæc fiat ab initio morbi, dum vires adhuc conſtant, & antequam pars affecta inflãmatione & intumefactione ſit obſeſſa. Nec quicquam intereſt,an æger,vt aliquando fit,ſine loquela & intellectu fuerit. Quod ſi ab initio Cheirurgus vocatus non fuerit,ſecundâ ,tertiâ,aut quartâ demũ die,ante operationem fouendus eſt locus decocto *betonica,primula veris,ſaluia,chamameli,meliloti,roſarum* & *granorum iuniperi* , quibus emollientia nonnulla, veluti *maluam,althaam*,addere poterit,deinde repoſitionem tentare.Poſt operationem dorſum *oleo roſaceo* & *lumbricorum* inungendum ; vulnus quinetiam more aliorum contuſorum vulnerum tractandum eſt.

Operationem hanc non ſatis tutam eſſe,& cui pauci ſe ſubiiciant mihi videri,allegato loco ſcripſi. Quamquam Guiliel. Fabr. cum Celſo , *lib. 3.cap.*33.aſſerat,nihil intereſſe,tutumnè ſit remedium nec ne,quod vnicũ;& putet,operationẽ hancce tam periculoſam nòn eſſe;cùm in medio dorſi non dentur magna vaſa venarum & arteriarum ,nerui præterea in appendicibus exiles.

De coſtarũ luxatione dictum *lib.2.part.2.cap.*25.

CAPVT VI.

De Humeri Luxatione.

Hum xati

HVmeri os capite ſuo rotundo cartilagine vndiq;obducto ſinui ceruicis ſcapulę perfectiſſima omnibuſq;motibus obeundis abſoluendiſq; accommodatiſſima articulandi ratione cõmittitur. Et cùm ſinus hic non altè ſatis pro excipiendo humeri capite exſculptus ſit,ne frequentibus luxationib.articulus hic fieret obnoxius,prouida natura ligamentis validis & peculiari proceſſu cauit;atq;inſuper præter cartilaginẽ,qua ſinũ hũc incruſtauit,aliã in ambitu adiũxit,quæ ſinui quidem haudquaquã adnaſcitur,ligamentis tamẽ adſtricta craſſior incipit,ſenſimque verſus centrum extenuatur.Si tamen cauſſa violenta accedat, articulus hic reliquis & frequentiùs & faciliùs excidit.

Differentia.

Differentia.

Excidit autem articulus deorſum ferè ſeu ſub alâ. Cum enim,vt Galen.1.*de artic.text.*2. cauſſas huius rei reddit, ſex circumcirca omnem dearticulationẽ ſint loca,ſupra & infra,ante & retrò,extra & intra: huius articuli pars interior,qua planè ſurſũ vergit, carnoſam muſculi partẽ ſuperiectam habet, qui deltoides à Δ literæ ſimilitudine à quibuſdam vocatur: qua verò ad collum verſus declinat,ſcapulæ dorſum, vbi ex iuguli coniunctione ſummus humerus efficitur, qui ἀκρώμιον appellatur: qua intrinſecus ſpectat,proceſſus ille ſcapulæ occurrit,quem ob formã anchoralem alij,quidam cornicularem appellãt, qui perfectè vetat, quo minus eam in partem excidere articulus queat. Vt autem in poſteriorem partẽ prolabatur,cum inde ſcapula ipſa incumbat:quis noſtrũ eſt,qui vel concipere animo poſſit? Reliquæ igitur quatuor partes ſunt,quæ tutela carent:in quas elabi poſſe articulum veriſimile eſt. Hippocrates, *allegato loco*,aliam humeri,quam ſub axillam, luxationis ſpeciem non admittit,imò apertè negat,in priorem partem excidere poſſe. Galen.tamẽ id quinquies vidit,ſemel in Aſia,quater Romæ. Nec mirum,cùm in vrbibus,vbi vixit Hippocrates,vix tot homines fuerint,quàm Romæ in vno vico,& proinde etiã plura morborum exempla occurrerint,præcipuè accedente Palæſtræ vſu, quo membra variè contorquebantur & peruertebantur.

Paræus,*lib.*15.*cap.*21.29.*&* 30.duas adhuc differentias addit,ſcil. ſurſum & extrorſum. Verùm ſunt eæ rariſſimæ, poſſuntque de iis allegata loca videri.

An verò humerus ſaltem luxationem perfectã,an verò etiam ſubluxationem patiatur, dubium. Hippocrates,1.*de artic.text.*21.id negat;neq;id ſine cauſſa & ratione. Cum enim caput huius articuli rotũdum ſit,& in cauitates inſeratur,quæ oras in orbem habent,in iis conſiſtere non poteſt. Et omnino hoc verũ eſt,ſi luxatio à cauſſa violenta externa accidat. Si verò humores craſſi in ſcapulæ ſinũ confluant, ibidemq;ob moram diuturniorem concreti & indurati hæreant,humeri caput ſenſim ſua ſede protrudere, & imperfectam luxationem efficere poſſunt. Hoc tamen in humero rariùs accidit, in coxendice frequentiùs.

Cauſſa.

È quibus iam patet,cauſſam perfectæ luxationis humeri eſſe cauſſam violentam,caſum, percuſſionẽ, brachij vehementem extenſionem aut diſtorſionem: ſubluxationis verò humorem craſſum in ſinum ſcapulæ illapſum.

Signa Diagnoſtica.

Humerum ſub alam prolapſum eſſe,facilè cognoſcitur,& monſtrat id certiſſimum,propriũ,& inſeparabile ſignum, nimirum quid rotundũ ac durũ ſub axilla ſenſibiliter tactui obuium. Quibus tamen & alia accedunt, non propria,ſed communia. Etenim & cauitas inſolita in ſummo humero apparet;ſed id commune ſignum eſt,& humeri prolapſi & lati ſcapularũ oſſis. In qua re non rarò Medicos decipi Gal. tùm ſuo tùm aliorum exemplo prolixè docet, 1. *de artic.text.*61. Monſtrat eundem humeri prolapſum eiuſdẽ cum ſani collati diſſimilitudo,proceſſus ſcapulæ ſuperioris acuta quaſi protuberantia, cubiti à coſtis ſolito maior receſſus, & ad eaſdem reductio difficilis & dolorifica,eiuſdẽq;cùm ſano collati (niſi tamẽ humerus deorſum prolapſus à muſculis ſurſũ trahatur,) exſuperans longitudo & inæqualitas;brachij ad quemcunque motum impotentia. Quod tamen ſignum nec ipſum inſeparabile eſt;cùm muſculi circa humerum quocunque modo ſeu à luxatione ſeu ab alia cauſſa læſi ad motum apti non ſint.

Si in partẽ anteriorem humerus prolapſus ſit,in parte poſteriore inſolita cauitas; & in anteriore nimia protuberantia conſpicitur,humeri caput in pectus detorquetur,cubitus ad partes poſteriores vergit,& difficulter ad anteriores porrigitur,& ſigna in alam luxati cubiti deſunt.

Prognoſtica.

1. Humeri caput in priorem partem prolapſum faciliùs reponitur,quàm ſi in alam prolabatur.

2. Antiqua humeri luxatio difficilimè reponitur, & repoſita iterum excidit.

3. Qui repoſito humero,(quod tamen & de aliis articulis verum eſt) partibus,quæ iuxta ſunt, nulla inflãmatione affectis,protinus humero vti ſine dolore poſſunt, hi nulla cura & prouidentia ſibi opus eſſe arbitrantur. At Medici eſt,eorum opinionẽ corrigere;cùm his faciliùs humerus iterũ excidat,quàm quibus vicinæ partes inflammatione corripiuntur. Hi enim articulis vti non poſſunt.

4. Quibus humeri caput reponi non potuit,ſi adhuc creſcunt,humerus nõ æquè augetur ac ſanus; & quamuis aliquid augeatur, altero tamen breuior redditur. Quod accidit,ob muſculorum & venarum compreſſionem,& quia totus articulus immobilis eſt. Quibus verò ætate iam adulta humeri caput erumpit,neque reſtitutum eſt,pars,quæ ſupra articulum eſt,extenuatur,& gracilioris habitus fit.

Curatio.

Vt articulus humeri in alam elapſus in ſuam ſedem,è qua elapſus eſt,reſtituatur,tria agenda sũt, vt Galenus,1.*de articul text.*5.docet. Primò in priorem partem caput humeri impellendũ;deinde in ſuperiorem;tandem in poſteriorem: vt nimirum contrariũ iter luxationi moliatur. Etenim caput humeri à proprio ſinu recedens primò in partem priorem impellitur:ſecundò ſuo pondere deorſum fertur;tertiò retrò in alam à muſculis trahitur. Si verò in priorem partem humerus elapſus ſit,cõtraria via in poſteriorem impellendus. Vt tamen à muſculis,quibus detinetur, explicetur,prius aliqua extenſio,modica tamen,humeri facienda.

Modi autem reponendi,vt ex Hippocrate, 1. *de articulis*,& aliis autoribus videre eſt,varij ſunt,è quibus præcipuos & maximè vſitatos,& qui minorem apparatum requirunt,tutiſſimiq;ſunt,recenſebimus.

Modus primus reponendi humerum luxatum. Primus modus fit circũducendo caput humeri circa ſcapulæ ceruicẽ,quando ſcilicet Cheirurgus manũ arctiſſimè ponit ſub axillã,humerumq;altera manu circũrotat, vt medij digitorum nodi eundem in ſuã cauitatem impellant. Qui modus equidem periculo nõ vacat,ſi quidem per illam circũ volutionem non ſolùm neruoſa & membranoſa corpora, ſed & ipſa ſinus ſupercilia atteri,imò cartilago ſinũ ambiens nõ abſq; graui noxa velli lædive facilè poteſt:in pueris tamen,aliiſq; corporibus mollioribus,ſuũ habet locum,modò Cheirurgus eũ cautè adminiſtret.

Modus ſecundus. Secundus modus fit per calcem,hac ratione. Æger humi reſupinandus eſt;& inter alæ cauitatem,inter caput humeri & coſtas, pila mediocris quantitatis è corio vel alia quadam materia non admodum molli confecta adaptanda: Cheirurgus verò ægro ex aduerſo ſedens calcem dextro,ſi dexter humerus luxatus ſit,vel ſiniſtro,ſi ſiniſter,ſuper pilam alæ ſubiectam applicet,& ambabus manibus humerum deorſum (cùm caput eius vi muſculorum ſurſum raptum ſit,) trahat:calce verò humerũ ad anteriora ſimul

muſq; ſurſū propellat, tandemque retrò humeri caput in ſcapulæ cauitatem adigat, id quod facilè præſtare poterit, cùm muſculi motū hunc nō ſolùm plurimùm adiuuēt, ſed ſæpiſſimè ſoli eundē planè perficiant. Hunc reponendi modum faciliorem reddere poſſūt duo miniſtri, quorum alter faſcia vel habena ſcapulam ſurſum verſus caput ægri trahat, hacq; ratione motum deorſum facilitet: pede verò ſummum humerum premat, atque ſic, ne ſcapula, dum Cheirurgus humerū deorſum trahit, ſequatur, impediat: alterum verò brachium oppoſitum ſanū apprehendat, hacq; ratione, ne totum corpus ad extenſionē à Cheirurgo in affecto latere factā vnà ſequatur, prohibeat. Atque hic modus quia fit via prolapſui contrariâ, & quidē cū extenſione, propè naturalis, tutus, nec adeo laborioſus eſt. Quia tamen impulſu caret, à conueniente modo recedere eum Galenus ait.

Tertius modus fit per ſcalam, atque etiam tutus & ſatis commodus eſt. Erigitur nimirū ſcala firma ac ſtabilis, ſuper cuius gradū altiorem rotundū quoddam corpus, quod ęgrotantis alæ adaptari, humeriq; caput propellere poſſit, deligatur: ad ima ſcalæ ſubſellium locatur, quod æger adſcendit; poſtea ala ſuper corpus illud rotundum ponitur, luxatū brachiū à Cheirurgo deorſum trahitur, humeruſque hinc inde commouetur. Interim ſanum brachium à miniſtro ex oppoſita parte ſimul validiſſimè deorſū trahitur, & vnà ſcabellum pedibus ęgrotantis ſubtrahitur, vt pendulus à ſcala permaneat, hacque ratione humerus reſtituatur.

Quartus modus.

Quartus modus ab hoc modo non multum differt, qui piſtillo perficitur. Inuoluitur nimirum piſtillū molli aliqua faſcia, atque inter latus & humeri caput demittitur. Sit autem eius lōgitudinis, vt homo ſtās pæne ex eo pendeat. Quod ſi breuius fuerit, homo ſedeat ſic, vt vix iniicere humerū ſuper piſtillū poſſit. Deinde humerus & brachiū iuxta piſtillum extendatur; corpus verò alter in alterā partem adigat, manibus ad collum datis iuxta iugulum. Verùm modus hic adeò tutus non eſt, cùm piſtillum ſub axilla facilè cedere poſſit, periculumque ſit, ne ad extenſionem in vtroque latere factam corpus in hanc vel illam partem labatur.

Quintus modus.

Quintus modus commodior videtur, qui fit per humeri ſuppoſitionem, (ſubhumerationem vocant) hunc in modum. Validus quidam & altioris ſtaturæ miniſter ægrotantis alam ponat ſuper acuminatam humeri ſui partem, humerumq; luxatum verſus pectus ſuum citiſſimè & validiſſimè trahat, vt æger ab eius humero quaſi pendeat, quo modo & brachium extendetur, & humeri caput ad anteriora mouebitur. Interim alius miniſter à tergo ęgroti ſtās ſummum humerū, ne ſcapula vnà conſequatur, premat, concutiat, motuſq; iſtos violentos manibus ſuis ita regat, vt humerus luxatus in ſuam ſcapulæ inſculptam cauitatē reponatur. Si patiens leuis fuerit, puer vel aliud graue pondus à tergo ipſi appendatur, ne ad humeri extenſionē totum corpus conſequatur, omniſque Cheirurgi actio impediatur.

Sextus modus. Nouus modus humerum reponendi.

Sextus modus, qui ab Hippocrate commodiſſimus habetur, deſcribitur ab eo 1. *de artic. text.* 19. quem adhuc cōmodiorem facit Ambr. Paræus, *lib.* 15. *cap.* 17. qui ibi videatur. Cui tamē modo adhuc aliquod artificiū accedere poteſt, ſi æger in ſcamno immotus ſedeat, habeaturq; duo ligna, lata digitos quaternos, aut quinos, craſſa duos; vnū erectū perpēdiculariter baſi ſuæ, quæ in forma crucis formata ſit, infigatur, eius longitudinis, vt ſi ſcamno, in quo ſedet, ſtatuatur, ſub axillā eius ferè pertingat, quod in ſuperiore ſecundū longitudinem acumē habeat, in quo alterū immitti poſſit. Alterū verò ſit ferè tres vlnas longū, & in extremitate vna aliud lignū ex trāſuerſo dimidiæ ferè vlnæ longitudinē præfixū habeat. Lignum hoc excauatum nonnihil ſit vlnę longitudine ab extremitate, cui aliud lignū præfixum eſt, vt ligno alteri erecto inſeri poſſit: altera verò extremitate ſcamnum attingat. Iam æger immotus in ſcamno ſedeat, & ei lignū illud longum alteri perpendiculariter erecto innitens ita admoueatur, vt lignum illud tranſuerſū ſub alam ægri, in qua parte luxatio eſt, arctè immittatur, æger brachiū læſum ſupra lignū illud tranſuerſū verſus ſcamnum extendat. Hinc faſcia vel laqueus (commodiſſimè vſurpatur mantile longum) brachio affecto ſupra cubitum iniiciatur, & vſque ſub cubitū brachium eo inuoluatur, ita vt faſcia in duas anſas deſinat, ex vtraque parte brachij & ligni tranſuerſi. Iam extremitati ligni trāſuerſique ſcamno incūbit, machina attractoria, quales ad arcū in baliſtis tendendum vſurpantur, applicetur; qua de cauſſa lignum illud tranſuerſum paxillo igneo per tranſuerſum immiſſo non procul ab extremitate, inſtrumenti verò illius attractorii vnci duo in parte ſuperiore duab. anſis laquei ſeu mātilis iniiciatur. Quod vbi factū, machina illa circūagenda, vt in arcu tendēdo fieri ſolet. Ita enim brachiū ſenſim extenditur, & deorſum verſus trahitur, atque articulus elapſus in locū ſuum promouetur, in quem vel ſpōte motu ſuorum muſculorum trahitur & illabitur, vel Cheirurgi opera manu eò impellendus eſt.

Qui modus ab Ambi effigie è Paræo delineata in eo differt, primò, quod loco columnæ B. duplici ligno conſtructæ habetur columna è ſimplici ligno, quæ in ſuprema parte habet apicem, qui ſpathæ A. ſinui in inferiore parte excauatę immittitur. Deinde quod ſpathæ illius ſeu Ambi loco eſt lignū, quod ab humero vſque ad ſcamnum, in quo æger ſedet, pertingit. Tertiò, quod ſpatha illa, quæ ſub humerum immittitur, non habet caput rotundum, ſed lignum tranſuerſū præfixum, quod ſub alā mittitur. Quartò quod brachiū non alligatur ambi ſeu ſpathæ, ſed ſolùm ei incumbit: faſcia verò quæ brachio luxato circumiicitur, ex vtroque brachii latere infra machinæ illi attractoriæ annectitur.

Plures reponendi modos, qui paſſim apud autores occurrunt, breuitatis ſtudio omittimus. Et licet ex his, quos enumerauimus, & aliis, nunc hoc nunc illo vti, prout præſtò & ad manum ſunt. Neque enim tutum eſt diu repoſitionem differre, donec operoſa inſtrumenta conquirantur.

Humerus anteriorem partem luxatus.

In anteriorem partem ſi fuerit humerus luxatus, iiſdem ferè modis, quibus in alam prolapſus reſtituitur, extēdēdo nimirū humerū, eiuſq; caput in diuerſa trahendo, & in cauitatem ſuam impellendo. In hoc ſolùm differt, quod in hac luxationis ſpecie humerus deorſū tractus in partem poſteriorem pellendus ſit. Pręcauere etiam ſedulò debet Cheirurgus, ne caput humeri in ipſa actione in alam procidat. Id quod fiet, ſi ala pila vel glomo quodā iuſtę magnitudinis expleatur. Et hāc operationem facilitare poteſt miniſter à tergo ægrotantis ſtās, & laqueo ſeu faſcia valida & lata ſcapulā, ne ad extenſionem humeri à Cheirurgo factam ſimul conſequatur, ſurſū trahens.

Humero repoſito medicamenta phlegmonē coërcentia, ligamentaq; laxa & mollia conſtringentia adhibenda, de quibus *parte præced. de fracturis*, & ſupra, *cap.* 1. *de luxationib. in genere*, facta eſt mentio. Cōmodiſſimus faſciandi modus eſt, ſi pila è linteis vel ſtupa confecta, & medicamentis cōuenientibus imbuta, ſub alam, ne humeri caput eò redeat, ponatur, hanc prima faſcia excipiat, poſtea ſemel vel bis circa articulum circumuoluatur, hinc ad ſcapulam ducatur, iterumq; ad articulum deſcendat, & tandem, vt brachium magis ſurſum trahat, & conſeruet, ad alterius lateris ceruicem vergat, ibidemq; ligetur, nec ante tertium vel quartum diem, niſi inflammatio aliud iubeat, ſoluatur. Solutā verò vel adiecta faſcia, cera-

tum

tum aliquod, *diapalma* videlicet, ſi æſtas fuerit, vel, ſi hiems, *barbarum* aut *oxycroceum* imponatur.

atum ularū atio. Tandem non prætereunda hîc eſt ſummitatis lati, ſcapularum oſſis luxatio de qua Hippocrates, 2. *de articul. text.* 62. hæc habet. *Iis autem, quibus ſummus humerus auulſus fuit, os quod auulſum eſt, eminere conſpicitur. Eſt autem os iuguli & ſcapulæ nexus. Quippe cùm hac in parte diuerſa hominis ab aliorum animalium natura ſit. Medici igitur in hoc vulnere maximè decipi conſueuerunt. Cùm enim os auulſum emineat, ſuperhumeralis humilis & concaua apparet: vt ab illis quaſi humerus prolapſus ſit, cura adhibeatur. Multos quidem ego noui Medicos in aliis ſanè non malos, qui dum huiuſmodi humeros conantur reponere, excidiſſe eos rati, multa damna vexãdo attulerunt, neque prius deſtitere, quàm vel ſentẽtiam mutarint, vel repoſuiſſe ſe articulum exiſtimantes, quid facere deberent amplius, ignorarint. His curatio ea eſt, qua aliis huiuſmodi; ceratum, plagulæ, linteæ: & deligatio in hunc modum facta. Vrgendum deorſum os eminens eſt, eaque in parte plagulæ quam plurimæ imponendæ, ac deprimendæ quammaximè ſunt, brachiumque ad coſtas in ſuperiorem partem annectendum, atque ita detinendum. Hoc enim nullo modo maximè fit, vt accedere ac coire auulſum os poſſit. Sciendum tamen probè eſt; & prædicendum etiam tuta hæc eſſe, ſi alioqui volueris: propterea quod nullum neque paruum neque magnum nocumentum ex hoc vulnere humero euenit: ſed locus tantum deformior euadit: Quippe cùm neque hoc os in priſtinam ſedem ſimili modo, vt natura erit, reſtitui queat: ſed neceſſe omnino ſit, vt paulò vel multò turgidius in ſuperiore parte efficiatur, neque aliud aliquod in eundem planè ſtatum redeat, quod communicans cum altero ac cohærens à priſtina cohærentia auulſum fuerit. Paucis diebus dolor in ſummo humero ſedatur, ſi rectè deligetur.* Hæc Hippocrates. Videatur etiam Galenus, *in comment.*

CAPVT VII.

De Cubiti & Radii luxatione.

CVm humeri capite inferiore Cubitus & Radius coniunguntur. Cubitus per γίγγλυμον, hoc eſt, eam articulationis ſpeciem, qua oſſa iũcta ſeſe inuicem excipiunt & excipiuntur. Sinus enim habet humerus parte inferiore duos, quorũ anterior ſiue minor proceſſum cubiti exteriorem ſuſcipit; poſterior verò ſiue maior poſterior eiuſdem proceſſui dicatus eſt. Pro radio verò excipiendo humerus etiam caput peculiare, exterius dictum, obtinet.

Differentiæ.

E quibus facilè colligere licet, Cubitum nõ ſolùm perfectè & integrè luxari, ſed & ſubluxari poſſe: deinde in omnes quatuor loci differentias luxari poſſe, antroſum, retrorſum, extrorſum, introrſum. Radius verò vti interdum cubitum in quamcumque partem luxatam ſequitur, interdũ verò in ſuo loco perſiſtit: ita nonnunquam ſolus à cubito, abſque vlla eius luxatione, recidit.

Cauſſæ.

Vt aliarum partiũ luxatio à cauſſis violentis fit, ita & hæc. Et cubiti quidem in anteriorem partem luxatio vtplurimũ ex violenta & ſubita brachij extenſione fit: in poſteriorem ex violenta brachii inflexione; & ad extra vel intra ex brachii peruerſione. Subluxationis cauſſę ſũt humores ad articulũ fluentes, qui cauitates tam parti inferiori oſſis humeri, quàm etiam ipſi cubito aut radio inſculptas ſenſim implent, cubitumq; vel radium ẽ ſua ſede protrudũt.

Signa Diagnoſtica.

In quã partem cubitus luxatus ſit, viſu tactuque facilè deprehenditur. Si enim in partem anteriorem prolapſus fuerit, brachium eſt extentũ, nec curuari poteſt; in parte anteriore tumor inſolitus, in poſteriore verò cauitas inſolita cõſpicitur. His contraria eueniũt, ſi in poſteriorẽ partem fuerit luxatus, brachiũ nimirũ curuum eſt, nec vllo modo extendi poteſt, tumor in poſteriore, cauitas verò in anteriore parte apparet. Luxatio in partẽ exteriorẽ, protuberantiã quoq; in exteriore, ſinũ verò in interiore parte efformat. Contrà verò eminentia iuſto minor in interiore; cauitas in exteriore parte conſpicitur, ſi in interiorem partem cubitus excidit. *Signa Diagnoſtica.*

Si radius cubitũ ſequatur, iiſdem ſignis cognoſcitur. Si verò à cubito ſolùm extra luxationem recedat, hiatus & diductio id patefacit, locus cauus eſt, digitoq; ſinum inuenire facilè licet.

Prognoſtica.

1. Cubitus vti ob firmam ac ſtabilem cum humero coarticulationem ligamentorũq; copiam ac robur non facilè elabitur: ita prolapſus difficulter reſtituitur. *Prognoſtica.*

2. Cubitus luxatus niſi citiſſimè reponantur, nõ ſolùm varia & periculoſa ſymptomata, dolorẽ nimirũ intenſiſſimum, inflammationem, febrem, conuulſionem, ſed nonnunquam etiam mortem adfert.

3. Omnium luxationum, quæ in gibbo cubiti fiunt, maximè periculoſa & dolorifica eſt, quæ in poſteriorẽ fit partẽ. Paulus Ægineta *de re medic. lib. 6. cap.* 115.

4. Cùm os cubiti ab altero oſſe diducitur, non facile reſtituitur. Neque enim duo oſſa, quę bina inter ſe coniunguntur, vbi dehiſcunt, facilè in priſtinum locum redeunt; ſed neceſſe eſt, oſſibus ſic diductis partem reddi tumidam, & oſſa citò callo circumdari.

Curatio.

Cubitus in partẽ anteriorem imperfectè ſiue ſubluxatus moderata extenſione & ſolo cubiti influxu facilimè reſtituitur. Perfecta v. luxatio difficiliorem habet repoſitionem, maioremque requirit apparatũ. Primò enim extenſio & quidem obliqua, ne altum cubiti ſupercilium humeri caput lædat, à duobus miniſtris, quorũ alter ſummũ humerũ ſurſum, alter verò cubitum deorſum, vel ſolis manibus, vel neceſſitate exigente habenis trahat, fieri debet. Deinde corpus aliquod rotundum à lacerti parte collocandũ, ſuper quod poſtea Cheirurgus brachium inflectendo, & citiſſimè cubitum ad poſteriora impellendo eum in ſuum locum reſtituat. *Curatio.*

Cubitum in partem poſteriorem luxatum Hippocrates, 3. *de fractur.* nonnunquam ſola cubiti extenſione ſubita & diutina ſe curaſſe affirmat: quę ſi nõ ſufficit, conueniente extenſione facta cubitus ad interiora pellendus.

In partem exteriorem vel interiorem prolapſus cubitus facilimè reponitur, ſi facta extenſione ab ea parte, in quã prolapſus eſt, in contrariũ impellatur.

Idem reponendi modus obſeruandus eſt in radij repoſitione, ſi cubitum luxatum fuerit ſecutus. Si verò ab eo ſolùm diſceſſerit, prominentib. palmarum partibus comprimendus, brachiumq; ad naturalem figuram reducendum. Facta repoſitione medicamenta conuenientia adhibenda, congruaque deligatio facienda, vt in genere ſuprà, *cap.* 1. dictum.

CAPVT VIII.

De Manus & digitorum eius luxatione.

Manus & digitorum luxatio.

MAnus nomine hîc brachiale & poſtbrachiale, ſeu carpum & metacarpiũ intelligimus. Connectitur autem carpus cũ cubito & radio per diarthroſin, cùm motus ibi ſit manifeſtus; cũ metacarpio verò, cùm ibi nullus motus manifeſtus ſit, per ſynarthroſin aut dubiam articulationem. Metacarpiũ ſeu poſtbrachiale connectitur cum digitorũ oſſibus iterum per diarthroſin, quia rotunda quatuor metacarpij oſſium capita ſuperficiem primorum digitorum oſſium leuiter excauatam conſpicuè ſubintrant. Et hoc modo etiam ipſa digitorũ oſſa inuicẽ vniuntur.

Differentiæ.

Differentia.

Vnde facilè colligere licet, carpum in omnes quatuor partes, anteriorem nimirum, poſteriorẽ, & ad latera luxari poſſe. Metacarpij oſſa omnia quidẽ introrſum & extrorſum luxantur, ad latera verò mediorum duorum oſſium prolapſum impediunt duo extrema oſſa indicẽ & minimum digitũ reſpicientia; quæ duo verò ſolùm in latus ab oſſium vicinia liberum excidere poſſunt. Digitorum oſſa iterũ quatuor modis, introrſum nimirum, extrorſum, & ad latera luxantur.

Cauſſæ.

Cauſſa.

Vt aliarum luxationum, ita & carpi, metacarpij, ac digitorum luxationis cauſſa eſt motus violentus aliquis ictus, caſus, peruerſio, & contorſio.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Signa omnium partium manus luxatarum ferè communia ſunt. Siue enim carpi, ſiue metacarpij, ſiue digitorum oſſa in partem anteriorem luxata fuerint, tumor eò loci in anteriore parte apparet, digitique flecti nequeunt.

Si in partem anteriorem exciderint, tumor etiam in poſteriore parte conſpicitur, digitiq; ob tendinũ & neruorum ad ipſos tendentium compreſſionem extendi nequeunt.

Si verò ad latera luxatio facta fuerit, tumor in ea parte, in quam prolapſus factus eſt, & depreſſio eius, è qua excidit articulus, apparet.

Prognoſticum.

Prognoſticũ.

Luxatio harum partium periculoſa non eſt, cùm facilè reſtitui in ſuum locum poſſint.

Curatio.

Curatio.

Cardi oſſa, in quamcunq; partem luxata fuerint, etiam abſq; omni extenſione in ſuum locum reponi poſſunt, hunc in modum. Ægri manus ſuper tabulã vel menſam, & quidem prona, ſi ad poſteriora, ſupina verò ſi ad anteriora facta fuerit luxatio, ponatur. Poſtea Cheirurgus vel palma, in corporibus ſcilicet tenerioribus, vel pedis calce, in corporibus robuſtioribus, articulum luxatum validiſſimè in contrariam partem impellat.

Eadem in metacarpij & digitorum oſſibus reponendis ratio obſeruatur; niſi quod miniſter aliquis altera manu digitos, altera verò brachium apprehendens leuẽ faciat extenſionem. Repoſitis oſſibus medicamenta inflammationẽ prohibentia articuloſque firmantia adhibenda, membrumque conuenienter deligandum & reponendum eſt.

CAPVT IX.

De Femoris luxatione.

FEmoris os omnium in corpore humano maximũ & longiſſimum parte ſuperiore capite ſuo ſat magno, craſſo, & exactè ſemigloboſo, coxendicis ſinui pro excipiendo hoc capite ſat amplo & profundo, nõ ſolùm exactiſſimè per enarthroſin committitur, ſed firmiſſimo ligamento quoq; ex ipſius coxẽdicis ſinu prognato & in anguſtum capitis femoris ſinũ implantato ipſi validiſſimè vnitur, eũ in finẽ, vt femur eò faciliùs & expeditius flecti, extendi, in latera moueri, & circũuerti, nec facilè prolabi poſſit. *Femoris luxatio.*

Cauſſæ.

Femoris luxationis perfectæ cauſſæ ſunt eædem, quæ luxationis humeri, nimirũ externæ & violentæ, caſus, ictus, vel alia violenta & indecens femoris extenſio ac diſtorſio. Imperfectæ verò luxationis cauſſæ ſunt humores ad articulum hunc affluentes, eundemque ſenſim è ſua ſede protrudentes. *Cauſſ.*

Differentiæ.

Excidit autem hic articulus in quatuor partes, anteriorẽ, poſteriorem, ſed rariùs, cum acetabuli ſupercilium hac in parte altius ſit; in partem exteriorẽ & interiorem ſæpiſſimè, cùm eò loci ſupercilium humilius ſit. Nonnunquam & femur ſubluxationẽ admittit, à cauſſa interna; vnde cũ P. Ægineta, *lib. 6. de remed. c.* 118. ſcribit, coxæ articulationẽ tantùm luxationem, nõ ſubluxationẽ pati, id de ea ſolùm quæ à cauſſa externa & violenta eſt, intelligendum. Videmus enim nõ rarò ab affluxu humorũ nonnullis ligamenta in femore laxari & emolliri, vt oſſis femoris caput in acetabulo firmiter continere non poſſint; vnde ſubluxatio quædam ſequitur. *Differ.*

Signa Diagnoſtica.

Si in partem anteriorem femur fuerit luxatum, tumor circa inguina apparet; cùm caput femoris ad pubem incumbat; nates contra propter muſculos cũ femore ad pubem cõtractos rugoſæ videntur; vrina, ob veſicæ à femoris capite cõpreſſionem, ſupprimitur, crus externum nec curuari nec ad inguina adduci poteſt; cùm in ipſo flexu ſit femoris caput. Laborat etiã homo ſi poplitẽ flectere cogatur, propter muſculũ priorẽ, qui oritur ab oſſe quod ad ilia pertinet. Ille enim cõprimitur, tenſuſq; attollitur à femoris capite, cúmq; extendi amplius non poſſit, renititur. Aliàs quod calcem & vniuerſum crus ſani longitudinem æquat. Nam femur è ſuo cauo recedens in priorem partẽ & paulò inferiùs venit; quo fit, vt læſum crus ſani longitudinẽ æquet, id quod præſertim ipſis accidit ad calcem; digiti pedis non facilè extendi, nec ad terram conuerti poſſunt, vnde in inceſſu æger calci ſolùm inniti cogitur. Quibus verò ætate iam robuſta articulus in hanc partem elapſus nõ reſtituitur: hi, cùm dolor deſinit, & articulus adſueſcit eo in loco contineri, in quem procidit, recti protinus ingredi poſſunt ſinè baculo; ac rectè ex toto. Propter inguinis enim inflexibilitatẽ crure toto ingreſſu magis recto vtũtur, quàm cùm ſanum erat. Nonnunquã etiam pedem per terram trahunt; cùm *Signa femoris luxationem ...*

ſupe

ſuperiores commiſſuras, quæ ad inguen & quæ ad poplitem ſunt, non facilè flectant, quanquam pede toto ambulant. Quibus verò tenera ætate articulus, elapſus minimè reſtituitur, iis femoris os magis minuitur, quàm tibiæ aut pedis. Minimū autem femur imminuitur: minuitur tamen caro vbique, præſertim à poſteriore parte.

In partem poſteriorem ſi os femoris luxetur, dictis contraria ſigna adſunt, caput nimirum femoris in nates prolapſum è tumore circa illas partes viſu tactuq; deprehenditur; inguina cōtrà laxiora apparēt. Crus affectum, ob muſculorum caput femoris ambientium cōpreſſionem & tenſionē extendi nō poteſt, ſanoq; breuius redditur: calx terram nō attingit, vnde etiam ægri nec ſtare nec progredi poſſunt, ſed præcipites retrorſum prolabūtur, eò quod corpus in illā partem prolabitur, femoriſq; caput extra propriū locum conſtitutum corpori fulciendo è directo oppoſitum non ſit. Curuare tamen homo crus poteſt, ſi dolore nō prohibeatur. Cùm enim femoris caput vi cum tota ceruice in magnum muſculum natium, qui articulationē hanc extendit, expellatur, hic muſculus prolapſum femori caput admittens omnium maximè torquetur, cùm ſub ipſo premátur diſtendaturque. Quam neceſſe eſt inflammatione ipſum prehendi. Procedente autem tempore, cùm muſculus hic ab inflammatione ſoluatur, contrahitque humorem quendam glutinoſum, pars eius, quę articulum contingit, occalleſcit, & poples citra dolorem inflectitur. Inſuper capite femoris in poſteriorem partem luxato, crus & ſpes moderatè recta apparent, & neq; hac neque illac multum inclinant.

Cæterùm cùm ætate iam adulta os femoris prolapſum reſtitutū nō fuerit, vbi dolor ceſſauit, & articulus volui in carne conſueuit, ambulare quidē poteſt homo: cogitur tamen vehementer, dum ambulat, ad inguina curuari, idq; duplici de cauſſa; quia & crus multò breuius redditur, & multū calx abeſt vt terrā contingat. Nam ſi vel maximè tentet eo pede ſuſtineri, nulli alteri rei innixus, cadet vbique in partem poſteriorem. Si verò ætate tenera articulus hoc modo luxatus repoſitus nō fuerit, femoris os breue efficitur, vitiaturq; crus vniuerſum, & minùs augetur, ac gracilius redditur, cùm nulli vſui ſit.

Si femur in partem exteriorem luxatum ſit, id his ſignis cognoſcitur. Inter anum & ſcrotū cauitas & gracilitas, in clunibus contrà tumor quidam cōſpicitur. Crus eo, quod femoris caput in locum altiorē exciderit, breuius redditur. Genu cum tibia intrò ſpectat. Calx terram non attingit, vnde cùm incedere vult æger extremis ſolum digitis innititur.

Et ſi adultis iam hic articulus non reſtituatur, ſed caro, in quā articulus excidit, occalleſcat, dolorq; propterea ceſſat, ingredi abſq; baculo poſſunt, ideoque cùm crure vtatur, his caro minùs offenditur. Quibus autem tenera ætate hoc infortuniū accidit, diligentem curā poſtulant. Nam ſi negligantur, crus vniuerſum inutile efficitur, & minimè augetur, caro etiam totius cruris magis imminuitur, quàm in ſano.

Tandem femoris in interiorem partē luxatio hoc modo cognoſcitur: Crus longius eſt, ſi cum altero conferatur, idq; duplici de cauſſa. Oſſi enim quod è coxa ſurſum procedit, ad pectinē femoris caput inhęret, ceruixq; articuli cauo ſuſtinetur. Rurſus ab exteriore parte clunis cauus apparet, vtpote, quod femoris caput in interiorem partem exciderit. Extra rurſus femur iuxta genu ſpectare cogitur in partem exteriorem: ſimiliter crus & pes; cùm in omnibus luxatis oſſibus altera extremitas ſemper in contrariam partem ſpectet, atque ea quæ prolapſa eſt.

Quibus hoc modo prolapſus eſt articulus, neque repoſitus, dum grediuntur, crus in exteriorem partem circumagunt. Cùm enim vitiatum crus longius reddatur, & ob imbecillitatem flectere promptè os nequeant, & ob dolorem recuſent, ſupereſt, vt in orbem circumagant.

Plura de his videantur apud Hippocratem, *3. de artic. à t. 68. vſque ad t. 105.* quæ omnia huc transcribere breuitatis ſtudio nolo.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Magnum femori periculum eſt, ne vel difficulter reponatur, vel repoſitum rurſus excidat. Celſus, *lib. 8. cap. 20.*

2. Antiqua femoris luxatio, quæ iam callum contraxit, & in qua ſinus humoribus eſt oppletus, incurabilis iudicatur.

3. Si ob humoris copiam in cauo collectā præter naturam id extendatur ligamentum, vt faciat femur ſua ſede moueri, vel ſi idem ligamentum ita ab humore laxetur, vt os in ſua ſede non poſſit cōtinere, etſi os repoſitū fuerit, tamen in loco ſuo non manet, ſed rurſus excidit, ſi nimirū humor remaneat. Si verò humor exſiccetur, articulus in ſua ſede remanere poteſt. De quo Hippocrates, *6. aph. 60. Quibus diuturno dolore iſchiatico vexatis femoris caput coxa excidit, iis femur contabeſcit & claudicat, niſi vrantur.*

4. Idem fit, ſi ligamentum iſtud abrumpatur.

5. Si femur luxatum non reponatur, vicinæ partes ſenſim emaciantur. Nam & arteriæ ac venæ conſtringuntur, & comprimuntur, vt ſanguini ac ſpiritibus liber ad partes illas tranſitus nō pateat, & quia pars debito modo nō mouetur, calor marceſcit, vnde nutritio partis non rectè perficitur; & os femoris pro reliquorū oſſium proportione non augetur.

Curatio.

Curatio.

Cùm eodem ferè modo, quo humerus cum ſcapula, etiam femur cum oſſe coccygis iungatur: idem etiam ferè in vtriſque eſt reponendi modus. Æger ſubiecto puluinari vel culcitra in ſcamno aut mēſa collocandus, pronus quidē, ſi extrorſum aut retrorſum luxatio facta ſit ſupinus, ſi introrſū, & in latus, ſi antrorſum. Fitq; illa repoſitio interdū ſolis manibus abſq; vlla extenſione, vt vel primò femoris caput circa ilia tandiu circumrotetur, donec in ſuum acetabulum perueniat: (qui modus tamen ita tutus nō eſt) vel ſecūdò, in luxatione ſcilicet in partē interiorem facta, crus citiſſimè & validiſſimè ad inguina flectatur, atq; hac ratione prolapſum femoris caput extrorſum in ſuū locum pellatur. Si verò hiſce modis nihil proficiatur, æger ſemper ita collocandus eſt, vt pars, in quā prolapſū eſt femoris caput, ſit ſuperior; ea verò, à qua receſſit, ſit inferior, poſtea conueniēs fieri debet extenſio: tandem verò femur ſemper via prolapſui contraria in ſuum acetabulum impellendum. Quomodo verò legitima & conueniens extenſio vel manibus in corporibus ſcilicet mollibus, luxatione recēti, vel etiā habenis, laqueis, ac ſimilibus, in corporibus ſcilicet robuſtis, & luxatione antiqua facienda, ex iis, quæ *part. praeced. c. 11. de femoris fractura*, dicta ſunt ſatis patet. Et quidem extenſio quatuor luxati femoris ſpeciebus cōmunis eſſe poteſt: at capitis femoris in ſuū locum impellendi & reſtituendi ratio variat, pro partium, ad quas excidit, varietate. Nam quod introrſum excidit, extrorſum compellendū: quod extrorſum, introrſum; & ſic de reliquis. Vbi os repoſitū fuerit, quod ex libera & ſine dolore cruris motu cognoſcitur, medicamenta, de quibus ſuprà, *c. 1.* in genere dictum, articulo imponenda, & faſciis articulus in ſuo loco continendus. Straminei etiam toruli, vt in fracturis, adhibendi, & vtrumque femur colligandū, vt luxatum membrū in ſuo loco contineatur. Atq; hic apparatus ante quartum diem

non ſoluendus. Et æger ſatis diu in lecto ſe contineat, nec deambulet, ne intempeſtiua deambulatione os iterum excidat.

Plura videantur apud Hippocratem, Paul. Æginetam, *libr.6.cap.119.* Ambroſ. Paræum, *libr. 15. à cap. 39. ad cap. 48.*

CAPVT X.

De Luxatione Patellæ.

FEmur parte ſua inferiore duo inſignia capita in poſteriorem partē vergētia obtinet, quib. in duos tibię ſinus ſuperficiales tantū minimeq; profūdos, ac lęui cartilagine incruſtatos inſeritur. Habet pręterea etiā parte poſteriore ſinum quendam, cui tibiæ tuber inter duos ſinus eminens inſeritur. Ne verò ob laxiorē hāc, quę fit per γίγγλυμον, articulationem, genu frequentibus luxationib. obnoxiū ſit, femoris & tibiæ oſſi anterius patella propoſita eſt, iiſq; beneficio craſſiorum tendinum muſculorum tibiā extendentium firmiter annexa. Præterea tibiæ oſſis ab externo latere fibula adſtat, quæ parte ſuperna in latere interno ſinum habet cartilagine tectum, à quo capitulum laterale, quod ſuperiore tibiæ appendice ſubſiſtit, excipitur: parte inferna verò acuto ſuo angulo in ſinum externum & oblongum inferioris tibiæ appendicis inſeritur, malleolumque externum conſtituit. Cùm ergo plures hîc articulationes concurrant, etiam luxationes plures accidere poſſunt.

Patella luxatio. Et primò quidem patella, cùm à lateribus nullū habeat obſtaculum diſlocationem eius impediens, in partem ſuperiorem, inferiorem, exteriorem, & interiorem facilimè luxari poteſt: in poſteriorem verò nunquam; cùm tibiæ & femoris oſſa, quæ ipſa tegit, obſtent.

Cauſſæ.

Cauſſa. Cauſſæ huius luxationis ſunt caſus ab alto, ſaltus, percuſſio, indecenſque tibiæ diſtenſio.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Patellæ luxatio facilè viſu & tactu cognoſcitur, cruſque rectè flecti & moueri non poteſt.

Prognoſticum.

Prognoſticū. Cùm laxior ſit hæc articulatio, patella facilè ſedi ſuæ reſtitui poteſt.

Curatio.

Curatio. Vt patella in ſuam ſedem reponatur, æger firmiter in planitie erectus ſtet: Cheirurgus verò manib. patellā à parte, in quā prolapſa eſt, in eam, è qua excidit, cōpellat. Vbi ſuo loco reſtituta eſt patella, medicamenta idonea imponenda, & ſpleniis poplitis cauitas explenda, ne crus flecti poſſit. Mox canalis, præſertim à latere, in quod exciderat, ad ipſius patellæ figuram, circumponenda, vt æger genu flectere non poſſit. Vbi periculum amplius non eſt, ne patella iterum excidat, æger ſenſim genu rurſum flectere adſueſcat.

CAPVT XI.

De Luxato genu.

Genu luxatio. GEnu non ſolùm ſubluxari, ſed & perfectam luxationem pati poteſt: & quidem frequenter in partem interiorem & exteriorem; rarò in poſteriorem; rariſſimè verò in anteriorem, & non niſi à cauſſa violentiſſima, cùm patella oppoſita id prohibeat, prolabitur.

Cauſſæ.

Accidit hæc luxatio etiam à percuſſione, caſu, ſaltu, curſu vehementiore & indecente tibiæ extenſione, vel contractione & diſtorſione. *Cauſſ.*

Signa Diagnoſtica.

In quam partem genu luxatum ſit, facilè cognoſcitur: ſiquidē in latere, in quod articulus erupit, protuberantia, cauitas verò in latere, è quò diſceſſit, viſu tactuq; deprehenditur: figura deprauatur, crus eſt extentum, nec flecti poteſt; vnde motus neceſſariò deprauatur, vel omnino perit. *Sign. Diagnoſti.*

Prognoſtica.

1. Genu ſi cum cubito conferatur, articulus, quæ in genu eſt; ob eius iuncturæ modū ſæpius excidit & faciliùs reponitur. Oſſium enim quib. vterq; articulus continetur, ſtructura arctior eſt in cubito, laxior in genu. Præterea multi proceſſus, multique ſinus inter ſe commiſſi vndique cubiti commiſſuram adſtringūt: at in genu femoris tubercula in exiguos tibiæ ſinus coniicitur. *Progn.*

2. Eadem de cauſſa luxatio genu minùs periculoſa eſt, nec inflammatio facilè accidit. Nam cum inflāmatio oriatur ob vim, qua oſſa expelluntur, & iterum reponuntur, & hinc excitatum dolorem, quia in genu articulus & ſinu vi magna excidere & reponi poteſt, inflammationis periculum non eſt.

Curatio.

Genu in partem interiorem & exteriorem luxatū mediocri extēſione vel manibus, in luxatione recenti & corpore puerili, vel habenis, in luxatione nō ita recenti & corporibus robuſtioribus, facta, oſſiūque in contrariam, è qua exciderunt, partem manu facta impulſione, non ita difficulter reſtituitur. *Cura.*

Retrorſū verò facta luxatio cōmodè reſtituitur, ſi ęger reſupinus in ſcamno collocetur, & miniſter aliquis glomum linteum in poplitis cauitatem, qua parte os protuberat, collocet, oſq; prolapſum anteriora verſus fortiter impellat. Cheirurgus verò crus ægrum ambabus manibus apprehendat, ſubitoque ita inflectat & curuet, vt calx nates contingat.

Genu ſubluxatum nulla vel exigua facta extenſione, & in contrariam partem impulſione, in ſuum locum reponitur.

Vbi repoſitum eſt os, quod ex cruris libera extēſione & cum altero genu cōparatione cognoſcitur, conuenientia medicamenta imponenda, & deligatio inſtituenda, ægerque ab inceſſu abſtinebit, donec à noua luxatione metus nullus amplius ſit.

CAPVT XII.

De Fibulæ diſtractione.

FIbula tibiæ adhæret, & vt capite præced. dictum, ſuprà ad genu, infra ad aſtragalum. Diſtrahitur autem à tibia tribus modis, nimirum in partem anteriorem, & in vtrumque latus. *Fibula diſt.*

Cauſſæ.

Fit autem hęc diuulſio ex iis cauſſis, à quib. genu luxari *Cauſſ.*

luxari diximus; iuprimis cùm inter incedendum in loco lubrico pes non firmatur, ſed introrſum vel extrorſum nutans diſtorquetur. Idem ex caſu ab alto vel percuſſione fieri poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Tumor in parte, in quam fibula diuulſa eſt, apparet, & viſu ac tactu deprehenditur, motuſq; læditur.

Prognoſticum.

Repoſitio fibulæ facilis eſt.

Curatio.

Cheirurgi enim manibus in ſuam ſedem facilè cogi & deduci poteſt, eam in partem prolapſui cõtrariam adigendo. Poſtea deligatio conueniens, appoſitis ei parti, in quam fibula prolapſa eſt, plagulis, inſtituenda; & quies aliquot ſeptimanarum ægro imperanda, donec ligamenta iterum confirmentur.

CAPVT XIII.

De pedis & eius oſſium ac digitorum luxatione.

PEdis nomine omnem illã corporis humani partẽ ab inferiore tibiæ parte ad extremos vſque pedis digitos exporrectam intelligimus, quæ varia variis modis inuicem coarticulata, ligamentiſque mẽbranoſis connexa, continet oſſa, talum nimirum, calcem, os nauiculare, tarſum, metatarſum & digitorum oſſa. De quorum omnium luxationibus iam dicendũ eſſet. Verũ quia tarſi, metatarſi, & digitorũ pedis oſſa hîc eodem ferè modo, quò carpi, metacarpij, & digitorum manus oſſa inter ſe inuicem vniuntur; iiſdem quoque luxationibus ſubiecta ſunt, eaſdem cauſſas habent, iiſdem ſignis dignoſcuntur, & eodem modo reponuntur; Os verò nauiculare eadem, quæ tarſi oſſa, pati poteſt: operæ pretium non eſt, multa de his addere, ſed ea, quæ de manus oſſibus dicta ſunt, his etiam applicari poſſunt. Quædam ſaltem de tali & calcis luxatione, cùm his oſſibus nulla in manu reſpondeant, addere libet.

Differentia.

Talus, vulgò aſtragalus dictus, cum tibia & fibula per γιγλυμον iunctus, perfectè & imperfectè in omnem partem, exteriorem nimirum, interiorem, anteriorem, & poſteriorem luxari poteſt.

Calx verò, ſiue calcaneus, talo ſubſtratus, frequẽter quidem anterius & poſterius, rarò verò ad latera promouetur.

Cauſſæ.

Luxatio harum partium fit à violento caſu, ictu, aut alia inconueniente pedis diſtorſione. In ſpecie verò calx luxatur, & ab aſtragalo diuellitur, ſi quis ex alto deſiliens grauiter in calcem labatur & impingat, vel inter ſaltandũ calci vehementer inſiſtat. Cauſſa.

Signa Diagnoſtica.

Talus ſi in partem exteriorem prolapſus ſit, ima pars pedis in interiorem conuertitur; ſi in interiorem, contraria ſigna adſunt. Si luxatus ſit in partem anteriorem, latus tendo calci ſubtenſus durus eſt & intentus, peſque minor fit, & breuior; in poſteriorem contrà calx ferè conditur, planta maior, peſque longior euadere videtur. Signa Diagnoſtica.

Calcis luxatio ex dolore, figura partis deprauata, actioneque læſa facilè cognoſcitur.

Prognoſtica.

1. Talus ſicuti facilè luxatur, ſic facilè etiam reponitur; ſed ob multitudinem oſſium iuncturas cõponentium difficulter confirmatur. Prognoſtica.

2. Calcis luxatio maximè periculoſa eſt; ſiquidẽ venæ, arteriæ, & nerui grandiores, quos excipit, nec non tendo, qui ei annectitur, facilè in conſenſum trahuntur, vnde deliria, tremor, conuulſio, febres, & alia plurima mala excitari poſſunt.

Curatio.

Tali repoſitionem commoda præcedat extenſio, ſiue illa fiat manibus miniſtrorum, quorum alter pedem, alter verò tibiam apprehendat; ſiue habenis vel aliis machinamentis deorſum trahentibus. Poſtea Cheirurgus articulum in partem contrariam, è qua excidit, compellat, conuenientemque deligationem inſtituat. Æger in hac luxatione diutius in lecto detinendus, vt muſculi diſtenti ligamentaque laxiora reddita, iuſtum robur acquirant, totique corpori ferendo paria eſſe poſſint: id quod ante diem quadrageſimum vix contingit. Curatio.

Calcaneus etiam leui extenſione facta in priſtinũ locum reponitur: repoſitus ita vinciendus, vt humores abundantes ab eo ad alias partes depellantur; tamdiu etiam in quiete detinendus æger, donec articulus hic reſtitutus probè confirmatus fuerit.

Plura de luxationibus videantur apud Hippocratem, *in libris de articulis, & fracturis*, & Galenum, *in comment.* Oribaſium, *de machinamentis*, Celſum, *libr. 8. cap. 11. vſque ad finem libri.* Gabrielem Falloppium, *tract. de luxationib.* Ambr. Paræum, *lib. 15.* & alios.

Concluſio.

DE libro iſto,quem nunc accipis, *Lector beneuole*, abſoluendo ferè omnem cogitationem depoſueram. Etſi enim ſuperiores quatuor non paucis doctis Viris, quorum mens ab inuidia libera eſt, non ingratos fuiſſe ſciam: reperti tamen etiam ſunt, quorum calumnias & obtrectationes euitare non potui; quocunque etiam modo me compararem. Si enim aliquid præter vulgatas opiniones, veritatis inueſtigandæ ſtudio,liberè propoſui,Nouator & Paradoxologus ipſis habeor.Si veterum ſententias recenſeo & explico,ex aliis mea tranſcripſiſſe dicor.Vicerunt tamen amicorum ſeu preces ſeu monita, vt laborem hunc in manus reſumerem,& criminationes iſtas floccipenderem.Cùm enim infelicius nihil ſit iis ingeniis,vt rectè I. Cæſ.Scaliger,*exercit*.306.cenſet,quæ mordicùs ſentiunt,Maiores noſtros nihil ignoraſſe,mancipium alienarũ opinionum nunquam eſſe volui.Contrà nec me puduit,ab aliis diſcere,& quædam ex iis in mea ſcripta transferre: quod omnibus ſeculis ab omnibus viris doctis factitatum video,neminemque adhuc inuentum exiſtimo,qui omnia,quæ in publicum edidit,in ſuo cerebro nata eſſe gloriari potuerit. Inuenient tamen, qui volent, in meis aliqua, eaque à veritate non aliena, quæ in aliorum ſcriptis forſan non ita ſunt obuia.Verùm omnibus placere impoſſibile, & vt Iul.Cæſ.Scaliger, *Epidorpid.lib*.3.ait:

Qui ſeuit,ab alto pluuiam ſatis precatur:
At iter faciens imbribus imprecatur atris.
Non ſæpe Deus placet;& tu placere credis?

Ideoque inuidorum obtrectationibus nihil motus,& librum hunc quintum Practicæ in publicum edo, ac ſextum iam in manus ſumam, & in eo, quouſque Deo Opt.Max.placuerit,progrediar.In quo ipſo etiam etſi non pauca,quæ obtrectationi maleuolorum & inuidorum obnoxia eſſe poterunt,dicenda erunt:proferam tamen ea liberè,& veritatis patrocinium nec hîc deſeram, nec Zoili conuiciis me ab hoc labore ad ſerram contentionis cum eo reciprocandam auocari patiar, ſed poſteritati,quæ ſine affectu iudicabit,iudicium omne relinquam.

Paſcitur in viuis liuor,poſt fata quieſcit.

TIBI SIT GRATIA ET GLORIA,
DOMINE IESV.

DANIE

DANIELIS
SENNERTI
D. ET MEDICINÆ PROFESSORIS,
DE ARTHRITIDE
TRACTATVS.

GENEROSIS, STRENVIS, MAGNIFICIS, NOBILIS. Q. VIRIS,

DN. IOACHIMO A' LOSS, IN PILNIZ, GRAVPA, SCHONFELD ET IESSEN,

Rom. Cæſar. Majeſt. à Conſiliis, Sacr. Rom. Imper. Theſaurario, ac Sereniſſimi Electoris Saxon. Conſilij intimi Præſidi,

DN. GEORGIO A' VVERTHERN,

in Beichlingen, Wieche, Frohndorff, & Brucke, Cæſar. Majeſt. & Sacr. Rom. Imp. Ianitori Hæreditario, ac Prouincialis ſupremi Iudicij, quod Lipſiæ eſt, Præſidi,

DN. NICOLAO GEBHARDO

à Miltiz in Steinberg, Borſten-Otten- & Burkersdorff,

NECNON

MAGNIFICO, NOBILI ET AMPLISSIMO VIRO,

DN. IOANNI TIMÆO, I.V.D.

& Comiti Palatino Cæſaræo,

SERENISSIMI ELECTORIS SAXONIÆ CONSILIARIIS INTIMIS,

PATRONIS ET FAVTORIBVS SVIS HONORANDIS,

HVNCCE

DE ARTHRITIDE TRACTATVM,

OBSERVANTIÆ ERGO

D. D.

DANIEL SENNERTVS, D.

DE ARTHRITIDE.

CAPVT I.

De Natura Arthritidis.

Nomen.

ARthritis, Græcis ἀπὸ τοῦ ἄρθρου, id eſt, articulo, dicta. Latinis morbus ſeu dolor articularis, à loco affecto nomen accepit. Barbari, quos ita vocant, Guttam appellant, quod à fluxu quaſi guttatim facto excitetur hoc malum. Et ſunt ex recentioribus etiam, qui eos ſequûtur, imò hac appellatione omnibus præferunt, ſed minus rectè, vt infra, *quæſt. prima*, dicetur.

Ἄρθρον quid?

Etſi verò ἄρθρον, vt ab Autore Definit. Medicar. & Iſagoges definitur, ſit σύμβολη vel σύνθεσις, compages & compoſitio oſſium ad motum comparata: tamen hic per articulum non accipitur ipſa oſſium compages ac σύνθεσις & vnio, vel extremitates oſſium, quæ coniunguntur, vel ſpatium inter oſſa, quæ articulo coniunguntur, ſed partes, quæ ipſum articulum coniungunt & ambiunt, præcipuè ſenſu præditæ, nimirum, membranæ, ligamenta membranoſa, & extremitates muſculorum, partibuſque his inſerti neruí.

Arthritidis differentia pro varietate articulorum

Cum verò articuli ſint varii, ab eorum differentia, & varietate partium affectarum arthritis quoque varia nomina accepit, & ſi pedes afficiatur, dicitur Podagra; ſi manus, Chiragra; ſi coxendix, Iſchias; ſi genu, Gonagra: vocabulis hiſce pleriſque à loco affecto & ἄγρα, quod capturam ſignificat deductis, vt Podagra nihil aliud ſit, quam pedũ, Chiragra verò manuum captura; cum hæc membra morbo hoc quaſi capta, & irretita detineantur: vnde etiam à Luciano, *in Tragopodagra*, ſic loquens Podagra introducitur:

—— παρὰ δὲ τοῖς πολλοῖς βροτῶν
ποδάγρα καλοῦμαι, γιγνομένη ποδῶν ἄγρα:
—— à pleriſque autem hominum
Podagra vocor exiſtens pedum captura.

In cæteris verò articulis ſpeciale nomen non habet. ſed communi generis nomine Arthritis appellatur; ſicut & in genere Arthritis dicitur, cum plures articulos ſimul dolor occupat. Plura quidem talia vocabula finxerunt quidam, & inter eos Ambroſius Paræus, *de arthrit. cap. 1.* & ſi malum in maxillæ articulo fuerit, Siagonagram; ſi in ceruice, Trachelagram; ſi in ſpina dorſi, Rachyſagram; ſi in humero, Homagram; ſi in cubito, Pechyagram nominant. Verùm vocabula iſta apud Græcos non occurrunt, nec vſu trita ſunt; licet ipſi pluribus in partibus arthritidem generari poſſe paſſim doceant.

Mentagra quid?

Occurrit etiam apud Plinium, *lib. 27. cap. 1.* vocabulum Mentagræ, ioculari, vt Plinius ait, primum laſciuia inuentum (eſt enim vitioſa vocabuli compoſitio ex Latina & Græca voce, & aliena à conſuetudine eruditorum) mox tamen vſurpatum: verum affectus iſte ad Arthritidem non pertinet, ſed fuit faciei quædam fœditas, & praua ſcabies ad lichenes pertinens.

Græca vocabula & Latini retinuerunt, cùm ab iis & morbum acceperint. De quo Plinius, *lib. 26. cap. 10.* Podagra, inquit, morbus rarior ſolebat eſſe non ſolùm patrum auorúmque memoriâ, verùm & noſtrâ, peregrinus & ipſe. Nam ſi Italiæ fuiſſet antiquitus, Latinum nomen inueniſſet.

Notandum tamen hic, etiamſi Podagræ vocabulum propriè de pedum dolore accipitur: tamen interdum, vt etiam Crato, *conſil. 253.* confitetur, ab vno membro deſumpta appellatione pro omni arthritide podagra accipitur; cum fieri ſoleat, vt pedes ferè primo & frequentiùs hoc morbo corripiatur, & raro cùm alii articuli afficiuntur, immunes ſunt. Hinc quoque Dialogum ſuum, qui eſt de Arthritide, Lucianus, Tragopodagram inſcripſit. Ita qui de laude Podagræ ſcripſerunt, Cardanus, & alii, omnes de Arthritide in genere egiſſe videntur; imò Medici quidam, qui propriè de arthritide agũt, tractatus ſuos de Podagra inſcripſerũt.

Arthritis quem locum frequentius inuadat

Frequentius nimirum pedes hic dolor, & quidem maximè ac primum plerumque pollicem pedis inuadit. Natura enim, quantum poteſt, humores vitioſos ad extremas & remotas partes depellere ſolet; ſuntque pedes etiam à caloris fonte remotiores, & magis in motu, quo humores ad eos trahuntur. Vnde etiam Galenus, *6. aphor. 28.* ſcribit, eos, qui arthritide, id eſt, omnium articulorum doloribus corripiuntur; primò fieri Podagricos. Vt plurimum verò hoc accidit, non verò ſemper. In quibuſdam enim arthritis incipit in manu, quibuſdam in genu, quibuſdam in aliis articulis. Et quamuis primò pedes prehendit: tamen poſtea etiam plerumque in brachiis digitorum articulos, vel loca circa carpum & metacarpium occupat, vt & cubiti articulos inuadit, aliquãdo & ceruicem & maxillæ articulum. Et quidem malum hoc initio plerunque vnum articulum, vel in pede, quod frequentius accidit, vel alibi occupat, poſteà verò crebro morbi inſultu viſceribus debilitatis, ac calore natiuo labefactato, & materiâ indies magis cumulatâ, plures articulos inuadit, & res eò ſæpe redit, vt vix vllus ſit articulus, & oſſium compages in toto corpore, quæ à malo hoc libera ſit: & vt Lucianus *in Tragopodagra* ſcribit:

Malum hoc *τὸ λυπρὸν καὶ ταλαίπωρον δέμας*
Χειρῶν ἀπ' ἄκρων εἰς ἄκρας ποδῶν βάσεις
Afflictum & miſerum corpus
Manibus ab extremis in extremas pedum plantas excruciat.

Imò ſæpè res eò redit, vt humor ille vitioſus nõ ſolùm in articulos omnes, ſed & alias partes ſentiẽtes effundatur, ſicut nõnullis in dentes effuſũ ibi dolorẽ, aliis ad pectus, ſpuriam ibi pleuritidem excitâſſe, obſeruatum.

Arthritis periodus.

Solet verò malum hoc non continuum eſſe, ſed per interualla & periodos affligere, dum materia cumulata per certa interualla ad articulos detruditur, quæ quidem initio ſunt longiora, ita vt ſæpe ægri per menſes ſex, ſæpe etiam integrum annum ab Arthritide ſint liberi: poſtea viſceribus & calore debilitato & humoribus vitioſis pluribus cumulatis per breuiora interualla malũ redit, interdũ poſt menſes tres, interdũ ſingulis menſibus, imò nõnullos lecto perpetuò affigere ſolet.

Arthritis definitio.

Eſt nimirum Arthritis in genere definita *dolor partiũ circa articulos, à defluxu humoris ſeroſi & acris è venis & arteriis in eas effuſi excitatus*, ſeu, ſi alio modo cùm tumor iam cõcurrit, definire libeat, *tumor circa articulos, ex defluxu humoris ſeroſi, & acris per venas & arterias eò facto ortus, & propter tenſionem membranarum circa articulos & acrimoniam humorum eos vellicantem, dolorem & motum impeditum coniunctum habens.*

An per... ſanabilis? ... vero arthritis ... ſit?

Et quia ea huius morbi natura eſt, vt vbi ſemel hominem infeſtauit, vix vnquam ita corpori benè proſpici poſſit, quin leui de cauſſa, dataque occaſione reuertatur, & quidem per periodos, nunc annuas, nunc ſeme

ſemeſtres, nunc menſtruas recurrat: doctiſſimi Medici non pauci in definitione etiam addunt; quod ſit dolor vel tumor per certa interualla recurrens. Quod ſi quis ideò omittendum cenſet, quod is, qui primùm arthritide laborat, & ita paroxyſmos plures per interualla recurrentes non paſſus eſt, reuera arthritide laboret: is tamen hoc negare non poteſt, quod ea eſt huius morbi natura, vt in primo etiam paroxyſmo per interualla recurrere aptus natus ſit; ſicut qui Tertiana vel Quartana febre primùm corripitur, reuera Tertiana vel Quartana laborare dicitur, etſi plures paroxyſmos tertia vel quarta die recurrentes non expertus ſit.

Franciſcus India equidem eos reprehendit, qui per dolorem arthritidem definiunt, vtpote qui morbum negligentes per ſymptomata hoc malum definiunt. Verùm non nouum eſt, affectus, in quibus ſymptoma & morbus concurrunt, per ſymptomata, vt magis vrgentia, ægris moleſta & manifeſta, definire. Ita phrenitis per delirium, pleuritis per dolorem definitur; etſi vtrobique morbus, inflammatio ſcil. adſit. Ideóque præſtantiſſimi quique Medici antiqui & recentiores ſuos de hoc affectu tractatus de articulorum dolore inſcripſerunt. Neque etiam hîc ita commodè per tumorem arthritis ſemper definiri poteſt, cùm ſæpe nullus tumor euidens in partibus externis appareat, & tamen tùm dolor ſit vehementior, quàm vbi pars intumuit. Ipſe verò India valde errat, dum malum hoc per defluxum definit. Neque enim arthritis defluxus eſt, ſed ex defluxu generatur.

…omnis ar-… …orum… …r arthri-… …tici de-…

Porrò quanquàm arthritis omnis, quæ circa articulos accidit, dolor appellari poſſet, atque hoc modo etiam dolori, qui in luxatione, contuſione, ictu, vulnere, qui in lue venerea eſt, qui virginibus, dum menſtrua erumpunt, aut grauidis partui vicinis in coxa accidunt, & omnibus omnino doloribus, qui circa articulos contingunt, hoc nomen attribui poſſet: tamen non tàm latè hîc vocabulum arthritidis accipimus, ſed κατ' ἐξοχὴν peculiarem doloris ſpeciem, quam Germani *das Zipperlein* appellant, ex humoris ſubito in articulos influxu, & quidem in penitiores articuli partes ſeſe inſinuante, ortam & per interualla recurrentem hoc nomine accipimus.

…ritidis …tum.

Subiectum Arthritidis, ſi per dolorem definiatur, ſunt tantùm partes membranoſæ, ac ſenſu præditæ circa articulos. Cùm enim membrana adæquatum tactus ſubiectum ſit, etiam hîc partes, quæ dolore corripiuntur, quatenus membranoſæ ſunt, eum patiuntur: à quibus nec ligamenta membranoſa excludimus.

…omnia li… …ota ſin… …tiant?

Nam licet Galenus ligamenta omnia ſenſu carere doceat: tamen membranoſis ligamentis ſenſus denegandus non eſt, quæ puncta ſentire, experientia docet, ipſáque arthritis euincit. Neque ratio, quæ affertur, quod ſcilicet perpetuo dolore & nunquàm ceſſantibus cruciatibus obnoxius futurus ſit homo, ſi ligamenta ſentientia oſſibus allidérentur, magni momenti eſt. Etenim natura ita partes illas muniuit, & optimè conſtituit, vt nihil tale accidat. Hinc manibus quotidie apprehendimus, pedibus ambulamus, in quibus tendines, nerui & membranæ ſunt plurimæ, & tamen dolorem nullum percipimus. Si verò per tumorem definiatur, omnes partes articulum coniungentes, eúmq; ambientes ſubiectum Arthritidis dici poſſunt. Quod autem circa articulos dolores hi magis, quàm alibi excitantur, cauſſa eſt, quod venæ, & arteriæ, quæ finibus ſuis humores illos acres, quos natura expellere conatur, quique in medio venarum & arteriarum ductu effluere non poſſunt, effundunt in hæc loca, in quibus membranarum & neruorum eſt concurſus, & quod humores ad articulorum ſedem peruenientes in anguſtioribus hiſce locis, vbi omnes, quæ eò deſinunt, partes ſibi mutuò connectuntur & implicantur, hærent, cùm alibi liberè magis moueri & vagari poſſint.

Equidem & in alias partes iſte humor quandoque diffunditur, ſcribitque Author innominatus *libelli de Podagra, ſcriptis Medicorum Principum additi*, §. 8. non ſolùm manus, pedes & articulos omnes huiuſmodi fluxiones infeſtare, verùm etiam in ipſum caput, in ipſum iecur, in ipſum quandoque cor facere impreſſionem. Hieronymus Capiuaccius etiam *in conſil. à Scholtzio collectis conſilio 226.* facit mentionem podagrici doloris in latere, ob quem æger diu in tergo decumbere coactus eſt, nec latera mouere potuit. Et retulit mihi vir Nobilis, virum quendam podagrâ afflictum etiam grauiſſimos in membro virili dolores percepiſſe: & nobilis fœmina narrauit, cognatæ ſuæ arthritide laboranti etiam margari (ita appellabat, nec incommodè) in fronte erupiſſe, vt inſtar arenæ & granorum ſalis abſtergi poſſet. Verùm cauſſa equidem arthritidem pariens, ſi copioſa ſit, etiam in alias partes, præter articulos, diffundi poteſt, alibi tamen, quàm in articulis, arthritidem non parit.

Cur arthritici raro conuulſionem patiantur?

Quæri autem hoc loco non ſine cauſſa poteſt, qui fiat, quòd arthritici rariſſimè conuulſionem patiantur, ſed ſaltem dolorem, cùm tamen neruoſæ partes hîc afficiantur, & quidem ab humore acri vellicentur, vt meritò conuulſio excitanda videatur. Thomas Eraſtus, *diſput. 4. contra Paracelſ.* cauſſam eſſe putat, quòd humor neruis circumfuſus aqueus ſit & pituitoſus, eóſque

Sententia Eraſti.

proptereа magis laxet, quàm tendat, atque hæc ſi non ſit cauſſa, quæ ſit, ſe neſcire, ingenuè fatetur. Verùm hæc cauſſa vera cauſſa omnino non eſt, neque humor arthritidem excitans ſimpliciter aqueus & pituitoſus eſt, qui potiùs laxet, quàm tendat partes, vt poſtea probabitur, & vel ex dolore patet, qui acerbiſſimus eſt. Ideóque cauſſam huius rei eſſe puto in loco affecto,

Authoris.

quòd ſcilicet non ipſi nerui, quatenus partibus motui dicatis, muſculis putà, inſeruntur, motuíque inſeruiunt, afficiuntur, ſed membranæ & ligamenta membranoſa potiùs, quæ partes motui dicatæ non ſunt, ac proptereа licèt grauiſſimos dolores patiantur, nullum tamen motum conuulſiuum excitant, niſi forſan cerebro in conſenſum tracto, ſicut hoc in dentium, oculorum, pleuræ, coli, & ſimilibus doloribus videre eſt, in quibus non nerui motui dicati, ſed membranæ potiùs afficiuntur, ſine omni conuulſione. Idem in arthritide accidit, in qua partes membranoſæ, quæ circa articulos ſunt, & extremitates articulorum connectunt, ab humoribus affluentibus ſeu diſtenduntur, ſeu vellicantur.

Nonnulli quidem ſtatuunt, ipſam cauitatem ſeu ſpatium, quod eſt inter extremitates oſſium, humores affluentes recipere, idque ſpatium verum cauſſæ arthritidem parientis ſubiectum eſſe. Verùm falſum hoc eſt, vt *quæſtione 3.* dicetur.

Arthritidis ſymptomata.

Cauſſa proxima doloris arthritici, vt in aliis etiam partibus, eſt continui ſolutio, quam inducit affluxus humorum acrium in partes membranoſas circa articulum, eas vel diſtendendo, vel acrimoniâ ſimul pungendo & vellicando.

Dolorem comitatur motûs impotentia, & motu articuli dolor irritatur & augetur. Tumor quoque, & plerunque cum rubedine & calore, ſuperuenit, & deprehenditur præcipuè in articulis extremis; nonnunquam tamen citra rubedinem tumor ſaltem œdematoſus apparet. In coxendice & Homoplata, vtpote locis carnoſis, tumor extra vix apparet, ſed humor qui affluxit, carne tectus latet. Febris quoque, continua inprimis, in arthritide ferè ſemper, ſæpe in podagra, & gonagra cum dolore inuadit, & æger primò horrore corripitur, mox calor ſuperuenit, cuius cauſſâ ægri ſiti vexantur, pulſúſque mutatur, & vrinæ fiunt rubicundiores, quæ ſæpe in principio ſunt aqueæ. Qualis autem ſit febris, quæ arthritidem comitatur, de eo diſſentiunt Autores, vt *quæſt. 4.* dicetur. Superueniunt interdum & alia ſymptomata, & inter ea vigiliæ & ſpaſmus.

Si arthritis diu duret, & ſæpius ægrum affligat, tandem tophi & nodi in articulis generantur, è craſſiore ſeroſi humoris parte, ſponte etiam ad coagulationem tendente, & ſi cutis aperiatur, exit materia aliàs fluida & alba, aliàs gypſi & calcis inſtar friabilis, aliàs tophi & calculi inſtar dura.

Graſſatur etiam malum hoc interdum populariter, cauſsâ ex communi vel aëris vel victûs vitio in pluribus generatâ. An verò ob mori fructûs defectum id acciderit aliquando, de eo *quæſt.* 5. dicetur.

CAPVT II.

De cauſſis Arthritidis.

Cauſſa Arthritidis.

CAuſſa proxima doloris in arthritide eſt ſolutio vnitatis in partibus membranoſis circa articulum. Prouenit illa, non (vt Capiuaccius vult) ſaltem à compreſſione partium ſentientium circa articulum, factâ à ligamentis humore præter naturam repletis. Etenim ligamenta ſolidiſſima & denſiſſima ſunt, vt ita ipſa inprimis humores non admittant, & dolor ſæpè maximus eſt, cùm tumor vllus vix apparet, ac longè maior, quàm vt à ſola compreſſione fieri poſſit. Fit potiùs hic dolor à diſtentione & vellicatione ac punctione in partibus ſentientibus circa articulum.

Solutio vnitatis in arthritide vnde contingat?

Quæ autem eius diſtentionis ac vellicationis punctionisque cauſſa ſit, explicare difficillimum eſt, ob diſſidentes hac de re Medicorum ſententias. Alii enim ab intemperie quoque ſolâ arthritidem generari docent; alii à flatu; alii ab humore tantùm, eumque alii pituitam eſſe ſtatuunt, alii bilem, alii pituitam cum bile, alii cum ſanguine mixtam, alii ſanguinem crudum & aquoſum, alii ſerum, alii omnes hos humores admittunt. Et quidem hunc humorem alii à capite deffluere ſtatuunt, aliique rurſum ab internis partibus, alii ab externis, inter cranium & cutem, alii è venis, alii per vtramque viam, de quibus pluribus infra *quæſtione* 7. dicetur.

Arthritidis cauſſa proxima.

Breuiter vt rem hic complectamur, cauſſa proxima arthritidis eſt humor partim ſentiētes partes circa articulum diſtendens, partim pungens ac lancinans, nimirum ſeroſus, non tamen aqueus, ſed ſalſus & acris, &, vt Chymici appellant, tartareus, in ſanguificatione in liene & hepate genitus, & à natura per venas & arterias in partes circa articulos protruſus. Et omninò peculiaris naturæ eſt hic humor, & alius quam qui in aliis partibus inflammationem pariunt, & ortum habet ex alimento, quod plantæ è terra attrahunt. Eſt enim in omni terra aliquid ſalinum, & mineralis naturæ particeps. Quod ſiue ſal terræ, ſiue tartarum cum vulgo Chymicorum nominetur, mihi perinde eſt, modò de re conſtet.

Sal terræ & tartarum an differant.

Mihi tamen non planè idem eſſe videtur, an ſal terræ, an verò tartarum appelles. Etenim ſal corpus ſui generis ſimplex eſt, tartarum verò (vt quidem à Chymicis in genere hoc loco accipitur) è ſale & terra, imò ſulphure etiam compoſitum, vnde etiam terrarum talium differentiæ conſtituuntur, & humoris arthritidem patientis diuerſitas in variis locis & corporibus oritur. Atque ex ſalis huius copia, vel paucitate, & cum aliis ſuccis miſtione variæ terrarum differentiæ oriuntur, vt alia ſit lutoſa, alia limoſa, argillacea, tophacea, calcaria, in alia marga dicta, in alia creta, in alia aliud quid abundet, & eſt in nonnullis terris, in quibus etiam vulgo frumenta creſcũt, huius ſalis tanta copia, vt etiam ex iis ſpiritus, qui metalla ſoluit, deſtillari poſſit. Iſtud ſal vel tartarum à plantis cum ſuo alimento è terra attrahitur, & hinc in homines, quibus plantæ illæ in potum vel cibum cedunt, deriuatur, atque niſi conuenientе modo ſeparetur & excernatur, ſanguini tandem permiſcetur, & cùm corpori alendo ineptum ſit, tandem in articulos ob cauſſas, quæ poſtea dicentur, depellitur. Et accedit humor hic ſalſus, qui arthritidem excitat, ſæpe ad ſpirituũ, quos Chymici dicunt, ferè naturam, quales ſunt vini & aliorum vegetabilium, ſale volatili præditorum, item ſalis, vitrioli, nitri, aquæ fortis, qui etſi ſint tenues, ſubtiles, & aquæ naturam referant: tamen in ſe ſalem mordaciſſimum continent. Ac non minùs in arteriis, quàm venis continetur, vnde etiam, cum ſit ſubtiliſſimus, acerbiſſimos & acutiſſimos dolores excitat. Neque enim opus eſt, vt humores illi ſemper craſſo modo corpus lædant, ſed ſæpe ſpirituoſi fiunt, vt infrà etiam *in cauſſis* de vino dicetur. Et rem ita ſeſe habere multa docent. Primò ipſa doloris vehementia & atrocitas, quæ non ab humore pituitoſo, aqueo, vel etiam ſanguine partes diſtendente prouenire poteſt; ſed ab humore acri, mole quidem ſæpe exiguo, poteſtate verò maximo & efficaciſſimo. Deinde quòd in articulis tandem tophi & nodi generantur, è quibus materia calcis inſtar, qualem etiam vina quædam non defecata deponunt, eximitur & egreditur, id quod in aliis tumoribus non accidit, qui potius in pus, quam tale quid mutantur, & proinde arthritidem aliam peculiarem, quàm alii tumores, cauſſam habere ſatis indicat. Tertiò cauſſæ idem arguunt, cùm nihil magis ad arthritidis generationem faciat, quàm vinum, quod ſale & tartaro tali maximè abundat, cùm nulla planta ſit, vt infrà etiam dicetur, quæ id quod ſalſum, argilloſum & calcarium eſt in terra, magis attrahat, quam ipſa vitis, etſi & aliæ plantæ, vt triticũ & hordeum eandem materiam, non tantâ tamen copiâ attrahunt. Imò materia hæc quandoque etiam in aqua continetur; vnde interdum abſtemii, aut qui ob paupertatẽ vinum non bibunt, arthritide laborant, & in quibuſdam locis cereuiſia arthriticis maximè noxia eſt, ſiue id fiat ob frumentum ibi proueniens, ſiue ob aquam.

Atque hinc accidit, vt arthritis multis locis ferè endemia ſit. Et iis ipſis in locis, vbi arthritis quaſi endemia eſt, quod in multis Morauiæ locis accidit, incolæ præter arthritidem etiam calculo, colica, & inde nata paralyſi & membrorum contractione, atque epilepſia laborant, qui affectus penè omnes non ab humore aqueo, ſed acri & ſalſo proueniunt. Tandem & hoc docet, humorem hunc ſeroſum eſſe quod arthritis ad ſuppurationem non deducitur. Sanguis enim facilè in pus mutatur, vt & alii humores; ſeroſorum verò & ſalſorum humorum eſt, vt ſi planè ſint tenues, toti reſoluantur, vel ſi tartarei & craſſi quid admixtum habeant, in tophos & calculos mutentur.

Materia hæc, cum potius ad mineralium, quàm vegetabilium naturam accedat, alimentum corpori idoneum nullo modo præbere poteſt, atque ita vel in prima ſtatim, vel in ſecunda coctione expelli debet: quod vbi accidit, arthritis non generatur, vnde multi vini potatores & helluones ab arthritide immunes ſunt, quod ideò euenit, quia viſcera coctioni dicata robuſta habent, quæ omne, quod eſt excrementitium in cibis & potu aſſumptis, exactè ſeparant, & per conuenientes vias euacuant. Si verò materia hæc non ſtatim euacuetur, ſed in corpore retineatur, hinc inde in corpore protruditur, donec tandem ad articulos pellatur.

Fruſtra ergò, vt *quæſt.* 5. pluribus docebitur, ab aliis bilis, pituita, melancholia, ſanguis hic accuſatur. Etſi enim fieri poſſit, vt in vno corpore hic, in alio iſte humor abundet, & ſimul ad articulum dolentẽ confluat: tamen ſeroſus ille humor, quem natura expellere cupit, & ad articulos protrudit, prima motus cauſſa eſt, dolorque poſtea etiam alios humores ad locum affectum concitat, & proinde, ſi corpus ſit plethoricum, ſanguis; ſi cacochymicum, alii etiam humores ad locum affectum mouentur. Interim illi ipſi humores prima arthritidis cauſſa non ſunt, & ſi abſque humore

An bi- tuita, melan- ſit Arth- cauſſa

humorē illo ſalſo & ſeroſo fuiſſet, ad articulos nunquam fluxiſſent, cùm multi ſint plethorici & cacochymici, qui tamen non ſunt arthritici. Rectè proinde ſcribit Mercatus, etſi ſucci abundent, & vitioſi ſint, ob id non protinus in affectus articulares eos degenerare, & arthritidem producere. Sed humor, qui arthritidem producere debet vt dictum, ſeroſus, ſalſus, acris & tartareus eſt, & peculiarem ad articulos habet ῥοπὴν.

id requi- rad quā- ti fluxio- ?

Cum verò ad quamlibet fluxionem requiratur materia fluens, terminus à quo, terminus ad quem, via per quam, & de materia arthritidis cauſſa modò dictum ſit: reſtat, vt de termino à quo, ſeu loco, in quo materia generatur, viâ per quam fluit & termino ad quem, ſeu parte recipiente dicamus.

Et vt de parte recipiente primum agamus, vt poſtea cauſſas & internas & externas coniūctim explicare poſſimus: primò pars recipiens hic ſunt articuli & pedum præcipuè, à quibus podagra ferè incipit, cæteris partibus omnib. propemodum imbecilliores, vt pote qui calore imbecilliori ſunt præditi, cum ex oſſibus, ligamentis, cartilaginibus, tendinibus, neruis, membraniſque conſtent, & à calore longius abſint, externis etiam cauſſis, earúmque iniuriis valde ſint expoſiti, & à laboribus atque exercitiis magnis debilitentur, atque hinc ad recipiendos affluentes humores ſint promptiſſimi.

recipiens onu Ar-

culorum cillitas odo ad itidem rat ?

Sola tamen articulorum imbecillitas ad arthritidem etiam non ſufficit, ſed fluxio omninò neceſſaria eſt. Qui enim, vt Galenus, *6. de tuend. ſanit. cap.* 13. habet, nihil colligunt ſuperflui, iis manent imbecillæ partes ſemper in tuto. Cuius rei euidentiſſimum argumentum eſt, quod aliqui ſex menſibus, pluribúſque infirmis partibus laborant; cùm ſi ſola infirmitas id efficeret, perpetuò laboraret pars infirma, cui ægrotationis cauſſa nunquam abeſſet. Nunc quoniam perpetuò non laborat, manifeſtum eſt, aliud quippiam interuenire, quod eius affectûs gignendi cauſſa ſit, quod certè eſt nil aliud, quàm quod vel qualitate vel quātitate redundat. Imbecillitatem tamen partium, quam plerique Medici ad arthritidis generationem neceſſariam eſſe ſtatuunt, negat Carolus Piſo, *lib. de morb. ab illuuie feroſa conſil. 1. de arthrit.* dum ſcribit, Medicos paſſim fruſtra laborare, quando monent, imbecillitatis partium recipientium habendam eſſe rationem, cùm, quod articuli reliquis membris facilius promptiúſque ſerum ſponte ſuâ efferueſcens recipiant, admittántque, id non ſit ab eorum imbecillitate, ſeu intéperie aliqua, hoc eſt laxitate vel raritate, verùm ab ipſa conformatione, eaque non in cauitate poſita, ſed potius in coniunctione vaſorum omnium finibus, quam conformationem immutare minimè eſt in noſtra facultate poſitum. Statuitque, articulos ſolum hoc nomine efferueſcens ſerum admittere, atque imbibere, quia in iis ſiſtantur, terminentúrque vaſorum internorum propagines externæ. Scilicet ebullitionem primùm incipere in maioribus vaſis, interníſque, hinc excidere in minores, tandémque in extremos ſurculos, qui cùm non habeant, vbi refundant imbibitum humorem, inde eum in articulis in quibus externa vaſa ferè vniuerſa terminantur, ſiſti, congeríque. Quæ omnia, etſi veritati valdè conſentanea videantur, duo tamen monenda ſunt. Primum eſt, quod etſi verum eſt, maiores illos truncos venæ cauæ ac arteriæ, hinc inde ramis ſparſis, maximam partem in articulos terminari: tamen ſunt rami etiam non pauci, qui hinc inde in carnes & alias partes terminantur & nihilominus materiam arthritidis ad illas partes non transfundunt. Præterea etiam materia arthritica non ſemper ad extremos vſque articulos effunditur, ſed ſæpe etiam in media via, in coxendice, genibus, cubitis ſubſiſtit. Alterum eſt, quòd licèt illa conformatio vaſorum, ob quam ea in articulos terminantur, mutari non poteſt; laxitas tamen & debilitas partium in quas inſeruntur, mutari aliquomodo poteſt roborantibus, etſi curationis pars minor, vt dictum, hic ſita ſit.

Cur humor arthritidis cauſſa potiùs ad articulos, quàm alias partes moueatur.

Cæterum præter articulorum imbecillitatem alia adhuc mihi ſubeſſe cauſſa videtur, cur hic humor ad articulos potius quàm alias partes moueatur, quam vt paradoxum ſaltem æqui Lectoris iudicio libero ſubmitto. Sanguinem in corpore noſtro non eſſe planè homogeneum, ſed diuerſas partes obtinere, & diuerſis illis partibus diuerſas corporis partes ali certum eſt, temperatiore carnem, craſſiore oſſa, ſubtiliore pulmones, & ita reliquas corporis partes ſibi conueniens nutrimentum ex ſanguine attrahere. Id quod etiam lapis oſteocolla dictus, quod inſignem fracta oſſa glutinandi vim habet, probare videtur qui, ad oſſa potius, quàm alias partes aſſumptus penetrat, & facit, vt calli breui tempore generentur, imò in iuuenibus callum nimis magnum producit, vt ex Guilhelmi Fabricij, *cent. 1. obſ. 90. & 91.* videre eſt. Neque hæc ſolum fiunt in corpore ſano, ſed & ipſi humores vitioſi non quiuis ad quaſuis partes inclinationem habent & pelluntur, ſed alij ad alias, id quod cùm alij morbi, tum inprimis Plica Polonica docet. Ideóque cum rectè ſcribat Hercules Saxonia, *lib. de Plica cap.* 26. humorē Plicæ cauſſam habere proprietatē articulis, ligamentis, tendinibus, neruis, mēbraníſque omnibus aduerſariā, cum pilis autē, & extrema cute familiaritatē aliquam: etiā me rectè ſtatuere poſſe puto humorem arthritidis cauſſam familiaritatem aliquam, & naturæ cognationem habere cum oſſibus, membranoſis verò partibus eſſe aduerſum, ſi non occulto modo, acrimoniâ tamen & facultate vellicante ac lancinante. Veriſimile enim eſt, cùm oſſa, vt & ligamenta, ac tēdines, ſanguine magis terreſtri, & cum tartareo humore cognationem habente alantur, alios etiam humores tartareos tàm craſſos, quàm ſubtiles magis ad articulos, quàm alias partes detrudi, & præcipue ad articulos partium extremarum; cùm natura, quantum fieri poteſt, vitioſos humores à regiis viis ad remotiſſimas partes propellere ſoleat. Etſi enim interdum natura non ſtatim ad extremos pedum vel manuum articulos materiā arthritidis cauſſam protrudit, ſed in medio articulo aliquo ſubſiſtit, tamen poſtea, cum dolores incipiunt, eadem, ſi adhuc fortis ſit, materiam per eaſdem vias, per quas influxit, rurſus in maiores per venas repellit, & hinc ad extremos vſque articulos depellit. De qua re plura, vt & an in ipſis oſſibus aliquid, quod ad paroxyſmum arthriticum excitandum faciat, deliteſcat, infrà in *quæſtione* 8. dicentur.

Secundò vbi autem humores arthritidis cauſſa generentur, & per quas vias in articulos perueniant, variæ & diſcrepantes Medicorum ſunt ſententiæ, de quibus *quæſt.* 7. dicemus. Paucis vt rem complectamur, cùm omnes tumores, & humorum in parte aliqua præter naturam collectio duobus modis fiant, vel per congeſtionem, quâ humor ſenſim in parte colligitur & cumulatur, vel per affluxum; priorem modum in arthritide locum habere, non putamus. Si enim per congeſtionem, & ſolam partium imbecillitatem humor in articulis colligeretur, non tàm ſubitò, facilè atque euidenter dolor ac tumor naſceretur, & perpetuò laboraret pars infirma, vt pote cui ægritudinis cauſſa nunquam deeſſet. Cùm a. arthritici perpetuò non laborent, ſed nonnulli ſex menſibus liberi ſint, poſteà iterum materia affluat, & quidem ſubitò cùm ſcilicet vitioſus humor in corpore collectus eſt, qui naturam ad expulſionem ſtimulat: facilè hinc patet, arthritidem per collectionem, quæ ſenſim fit non generari. Rectè proinde ſcribit doctiſſimus Solenander, *ſect. 4. conſil.* 24. humor qui paulatim nutricationis particulæ vitio colligitur,

An arthritis per collectionem humoris generetur?

& apponitur, ſi quando dolorem excitare, & motum impedire poſſet, articularem tamen morbum excitare nemo Medicorum dicet. Hoc tamen interim non nego, in iis, qui pedibus aut aliis articulis nunquàm ſe-re valent, ad mali diuturnitatem & continuationem articulorum imbecillitatem aliquid conferre poſſe. Pars enim debilis alimentum ſibi non rectè aſſimilat, ſed excrementa colligit, & propterea etiam affluentes humores facilius recipit, & difficulter diſcutit.

Arthritidis diuturnitas vnde?

Felix Platerus quidem peculiaris cuiuſdam arthritidis mentionem facit, qualis ferè etiam infrà *quæſt.* 6. ex Eraſto mentionem faciemus, quæ excitetur non à materiâ, quæ aliunde affluxit, ſed ab excremento circà regionem articulorum ex ſanguine congeſto, loco affecto ex multis fluxionibus debilitato, noua excrementa illic congerente,& dolorem non adeò grauem, ac tumorem potius œdematoſum,quàm alium, proferentem, ſtatuitque, eos, qui ſic affecti ſunt, à podagra rarò immunes eſſe, & nunc ob affluentem, nunc ob congeſtum humorem ſemper illius quædam indicia ſecum circumferre, aliquidque pati.

Arthritidis ſpecies peculiaris.

Verùm non peculiaris hæc arthritidis ſpecies eſt; & ſi ab arthritide, quam deſcripſimus, differt, non arthritis eſt, ſed tumor potiùs in pedibus œdematoſus. Vnde ipſe Platerus confitetur, quòd rarius primò incipiat, ſed aliam, quæ ex affluxione fit, ſequi ſoleat. Nimium ex dolore & diuturno ac frequenti humorum affluxu articuli debilitantur, vt etiam affluens alimentum rectè concoquere,& ſibi aſſimilare non poſſint; vnde multa excrementa colliguntur, quæ congeſta tumorem œdematoſum citra grauem dolorem excitant. Qui tumor tamen, ſi dolor arthritidi proprius abſit, arthritis propriè non eſt; Si autem vera arthritis coniungatur, pars debilitata humorem, qui affluxit, difficulter, & non niſi longo tempore diſcutere poteſt, vnde accidit, vt antequam vnus humor diſcutiatur, quod Hippocrates vix ante 40. diem fieri ſcribit, alius humor affluat, & ita perpetuò quaſi arthritide laborare æger videatur, aut etiam, ſi per breuia interualla affluxus fiat, continuò reuerà laboret.

Quomodo verò & vnde affluxus iſte fiat, itidem Autores diſſentiunt. Verùm ſi autoritate ſepoſitâ remipſam, & quæ circa ægros fiunt, attendamus, facilè perſpicimus, per venas & arterias affluxum hunc fieri. Solent enim inſtante paroxyſmo in arthriticis vaſa, quæ ad manus & pedes tendunt, & extremis articulis inſeruntur, manifeſtè intumeſcere. Deinde morbus hic ſubitò inuadit, & affluxus ſubitò fit, quod non niſi per venas & arterias accidere poteſt. Præterea ex vno loco facilè in alium migrat, præcipuè ſi parti affectæ refrigerantia & repellentia applicentur, & qui dolor nunc pedem affligebat, pede liberato nunc alterum pedem vel manum affligere incipit. Aut ſi natura ſuccumbat, humoreſque iſtos vitioſos expellere non poſſit, iis circa viſcera, & præcipuè circa cor hærentibus,cordis anguſtiæ & animi deliquia excitantur, vt aliquoties obſeruaui, quæ non ceſſant, donec humor vitioſus iterum in alium articulum depulſus fuerit: qui humoris motus non niſi per vaſa communia fieri poteſt. Præterea febres cùm continuæ, tùm intermittentes interdum in arthritidem terminantur; quod fieri non poſſet, niſi materia in venis eſſet. Tandem ſolet febris accidere, & pulsús mutatio fieri, quæ humorem in venis & arteriis contineri indicant.

Vnde affluxus fiat.

Quomodo & vnde affluxus in Arthritide fiat

Cùm itaque humor hic arthritidis cauſſa in venis & arteriis contineatur, & ex iis in articulos effundatur, procul dubio in coctione aliqua ſanguinis eum generari, neceſſum eſt, & quidem tali, è quâ venæ & arteriæ humorem, quem continent, accipiunt: id quod ſtatuimus fieri in hepate & liene, ſanguificatione ibi ſuo modo læſa.

Vbi humor Arthritidis cauſſa generetur?

Cauſſæ autem, ob quas generatur hic humor, duæ ſunt, primò iecoris & lienis aliquod vitium, & inprimis caliditas & ſiccitas, deinde & præcipuè alimenta & potus, quæ materiam talem tartaream ſuppeditant.

Ob quas cauſſas generetur.

Primum quod attinet, equidem ventriculus etiam aliquid huc conferre poteſt, ſi in eo non rectè chylus elaboretur, & poſt hanc coctionem feces tartareæ pleræque non mox ſeparentur; vnde etiam omnes Medici in præcauenda arthritide magnam primæ coctionis rationem habendam eſſe præcipiunt: non tamen proximè illa ventriculi coctio læſa ad arthritidem facit, ſed lienis ac hepatis concoctio accedat neceſſe eſt. In his enim ſi aliquod vitium ſit, quod quidem facilè & determinatè explicari vix poteſt, fit vt partes inutiles, ſalſæ ac tartareæ, quæ chylo inſunt, non rectè ſeparentur, ſed ſanguini permiſtæ maneant, & cum eo ad venas deriuentur. Atque ob hoc viſcerum horũ vitium accidit, vt à cibis & potu ſæpe non adeò malæ notæ alii facilè offendantur, alii contrà, qui viſcera robuſta habent, in quibus & ſanguinis coctio & excrementorum ſeparatio rectè perficitur, etſi cibo arthritidi generandæ apto vtantur, & vino eoque etiam minùs ſalubri ſeſe repleant, arthritide non corripiantur.

Quæ autem illa intemperies hepatis ac lienis ſit, non ita facilè explicari poteſt. Si quis tamen eam calidam & ſiccam eſſe ſtatuat, cum eo non pugnabo. Quomodo autem calida & ſicca intemperies id præſtet, non ita clarum. Franciſcus Valleſius per eam intemperiem fortiter exprimi aquam à reliquis ſuccis ſtatuit; quod probabile non eſt, niſi commodè explicetur. Hoc enim libenter concedimus, ſi hepar ſit calidius & ſiccius, pro elixatione moderata aſſationem quandam fieri, atque ita ſanguinem acrem generari. Alii, & ſatis cõmodè, ſtatuunt,hepar, & lienem calidũ vehementer & intemperãter attrahere ſeroſum & ſalſum in cibo ſuccum, qui in prima coctione ſeparari & euacuari debebat, atque ita eum ſanguini permiſceri. Imò forſan etiam in ipſo hepate & liene intemperato ſanguis non bene elaboratur, atque aliquid in eo relinquitur, quod meritò ſeparari debebat, quod poſtea in venis cumulatum arthritidis cauſſa eſt.

Quænam intemperies hepatis ac lienis ad arthritidem faciat.

Atque omnino tale quid in hepate ac liene accidere puto, quale quid in renibus accidit. Multi enim ſunt, qui caſeo & aliis cibis, qui calculo generando apti perhibentur, veſcuntur, tamen calculum non generant; alii contrà, quibus inſita eſt renum arenoſa calculoſaque conſtitutio,vt Fernelius appellat, ſeu vis in renibus λιθοποιητική, ab iis facilè offenduntur. Non diuerſo modo puto ſeſe rem habere in arthritide, & eſſe in arthriticorum viſceribus quandã vitioſam conſtitutionem, ſalis ſeu tartari illius effectricem, exiſtimo, ob quam humor ille arthritidis cauſſa producitur, qui vbi abundat, poſtea ad articulos protruditur. Atque hæc vitioſa conſtitutio quibuſdam à parentibus communicatur, aliis ex cibi & potus ſimilis vſu, & in diæta erroribus contrahitur.

Deinde etſi facultas viſcerum benè conſtituta ſit; tamen ſi cibus & potus tali tartarea materia abundat, omnis à natura euacuari non poteſt,& cùm nec in prima coctione, nec in ſecunda, vt par eſt, ſeparetur, ſanguini permiſta manet.

Interim quantum fieri poteſt, à natura alteratur, & ſpiritualeſcit, ſi ſic loqui liceat, aut, vt Mercatus loquitur, attenuatur & funditur, & in tenuem, ac ſpirituoſum, & acrem humorem mutatur, qui poſtea à naturâ ad articulos detruditur. Articuli enim, vt antea dictũ, partes debiles ſunt, & extremæ, oſſeæ & exſangues, ad quas natura non ſolùm ſeroſos humores detrudere ſolet, ſed etiam quæ aliquã cognationem habent cum humore affluente. Imbecillitas autem articulorum eſt vel natiua, vel adſcitia. Natiua eſt, cùm vel ipſi articuli in prima ſtructura ſunt laxiores, mollioreſque, & ad recipiendum humores affluentes aptiores, vel à parentibus vel auis arthriticis hæreditario iure intemperiem

Imbecillitas articulorum duplex.

& debi

& debilitatem contraxerunt. Adſcititia verò eſt, cùm articuli debilitantur vel à labore nimio, aut aëris exceſſu, aliíſque cauſſis articulos alterantibus.

...humor ...articulos ...uatur.

Vt autem humor, qui in venis & circum viſcera cumulatus eſt, ad articulos moueatur, accidit, quia natura à vitioſorum humorum copiâ ſtimulata ad expellendum inſurgit. Si tamen aliquid accedat, quod humores moueat, faciliùs paroxyſmus excitatur. Id quod euenit, ſi quis irâ, terrore, vel alio vehementi animi affectu percellatur, aut ſi quis eadem die valde calefiat, & rurſus refrigeretur, vel immoderatè exerceatur, vel balneo vtatur. Quod faciunt & ſudoris conſueti retentio, aut aëris ambientis in qualitatibus exceſſus, & mutatio, & præcipuè ea, quæ fit circa anni tempora, conſtatqúe experientiâ, circa initium veris & autumnum ſanguinem in corpore moueri & agitari, ac ſi quid vitioſi ſit in eo, ad partes ignobiliores depelli, vnde ſcabies, eryſipelas, febres, arthritides, & pro corporum varia diſpoſitione multi alij morbi oriuntur.

...ſa antecedentes.

E quibus omnibus cauſſas antecedentes, procatarcticas & omninò remotas externas & internas inuenire facile eſt, quæ qualeſcunque ſint, vel ad materiæ & humoris arthritidem producentis generationem faciunt, vel articulos & viſcera debilitant; vel, vt humores moueantur & concitentur, præſtant.

Cùm autem hæ variæ ſint, & aliquæ pluribus modis ad arthritidis generationem concurrant, ſecundum res non naturales dictas conſiderari poſſunt.

...ër.

Aërem primò quod attinet, dictũ iam maximè vernô tempore arthritidem excitari Aër deinde autumno, ob humorum, qui eo tempore fit, motum & mutationem. Et quidem præcipuè tempore verno arthritis infeſtare ſolet; cùm humores hyberno tempore cumulati tum fundi & moueri ſoleant; quod elegantibus verſibus deſcripſit Lucianus, *in Tragopodagra*, qui infrà videantur.

Poſſunt idem interdam & aliæ aëris anomaliæ efficere, & ſicut humida aëris conſtitutio aliàs catarrhos & fluxûs: ſic etiam arthritidem ſæpè inducit. Et proculdubio arthritidis illa epidemia, cuius, ex Athenæo infrà, *quæſt.5.* mentionem faciemus, ab aëris aliqua peculiari conſtitutione inducta fuit.

Deinde inprimis diæta ad arthritidis generationem multum facit, & præcipuè vini ac maximè generoſi potus, quo multi ſibi arthritidem attrahunt, vnde Q. Serenus ſcribit.

Ennius ipſe pater, dum pocula ſiccat iniqua;
Hoc vitio tales fertur meruiſſe dolores.

Nihílque eſt quod arthriticis plus obſit, quã potus vini, id quod experientia teſtatur. Nihil enim plus tartareæ illius, aut quomodocũque appellare libet, materiæ arthritidi generandæ aptæ, quàm vinum obtinet.

Quæ etſi, vt modò dictum, in corporibus quibuſdam robuſtioribus ſeparatur: tamen arthritici, qui viſcerum aliquam debilitatem habent, vt exemplo helluonum ſibi aliquid in vini potu indulgeant, non habent; ſed commodius eſt iis à vino abſtinere. Contrà verò abſtinentiâ à vino multi ab arthritide liberati ſunt ſcribítque Trincauellius, *de rat. cur. partic. hum. corp. aff. lib. 12. cap. 2.* ſe nouiſſe Medicum ſenem Venetiis, qui cùm non parum infeſtaretur à podagra, & ad ſenium vſque ſolùm primum ad quinquennium ſibi ipſi interdixiſſet, liber tandem ab omnibus iis moleſtiis ita euaſit, vt ampliùs vſque ad vltimum ſenium, imò ad mortem horum dolorum expers fuerit.

...vitiis ab...ſtiâ à ...curata.

Quendam etiam Franciſcum Pechium quinquagenarium podagricum in carcerem à Marchione quodam coniectum, & ibi annos viginti detentum, poſtea à podagra ſaluum egreſſum eſſe, ſcribit Franciſcus Alexander, *in Apollinis radio primo, in deſcriptione Diacorallii.* Refert quoque Solenander, *ſect. 5. conſil. 1.* viduam quandam gente Hiſpanam, cùm vſum vini, quo tamen pro more gentis pauciſſimo & dilutiſſimo vſa fuerat, omiſiſſet, podagrâ ampliùs tentatam non fuiſſe. Et ſunt tales hiſtoriæ plures notæ eorum, qui vel in carcerem coniecti, vel ad paupertatem redacti à vino neceſſariò abſtinuerunt, & ab arthritide liberati ſunt. Nimirum cùm, vt ſupra etiam dictum, arthritidis proxima cauſſa ſit quiddam minerale quaſi, ídque ad alendum corpus planè ineptum, quale in omni terrâ, etſi in alia plus, in alia minus, reperitur, attrahit id potentiùs vitis, quam alia vlla planta, (quod patet vel ex tartaro, quod copioſius in vino, quàm vlla alia planta reperitur, & quòd vites iis in locis, in quibus aliæ plantæ non proueniunt, neque ſatis alimenti habent, creſcunt, ferè ſale illo terræ contentæ) quod poſtea cum vino, etſi variè mutatum, in corpus humanum deriuatur, ibíque cumulatum arthritidi materiam præbet.

Alij tamen etiam cibi & potus ad arthritidem generandam faciunt, reperiuntúrque aquæ interdum, quæ ad arthritidem faciunt, & in iis locis, vbi arthritis endemia quaſi eſt, non ſolùm diuites, qui vinum bibunt, ſed & pauperes, aquæ potores, arthritide corripiuntur. Scribit etiam Iulius Alexandrinus, *lib. 15. ſalubrium cap. 6.* ſe nouiſſe quendam podagricum, cui eſu cyprinorum podagra erat perpetuò parata, vt in manu illi eſſet accerſere, quando vellet, eo pacto. Porrò vina non omnia ſunt eiuſdem generis. Quædam enim in terra arenoſa proueniunt, & huius tartareæ materiæ minus continent. Talia ſunt, quæ ad vicinum oppidum *Ieſſen* creſcunt, Gornbergenſia dicta, quæ etſi ab incolis eius loci ſatis liberaliter bibantur; tamen non audiui aliquem ibi eſſe arthriticum. Talia vina & in aliis multis locis proueniunt. Contrà quæ in terra pingui, limoſa, argilloſa, lapidoſa, & mineralem margam, tophum, aut minerale aliquid aliud admixtum habente creſcunt, ad arthritidem generandam ſunt paratiſſima, qualia ſunt vina Morauica, Bohemica, Vngarica, Auſtriaca pleraque. Et licèt vina, quæ arthritidem non generant, plus ſæpè tartari in vaſe deponunt, quàm illa quæ arthritidem producunt, imò ſi diſtilentur, plus tartari in iis inueniatur, quàm in his, ſicut Vratislauiæ, vt ad me Clariſſimus Dn. D. Doringius perſcripſit è viginti quatuor menſuris vini Rhenani, ferè vnciæ tres tartari, è Tocauienſis verò, inter Hungarica generoſiſſimi, totidem menſuris vix drachmæ duæ tartari in deſtillatione repertæ ſunt; tamen id nihil his, quæ diximus, obſtat. Habent enim illa ſalem illum ſeu tartarum ſuperficialiter ſaltem, vt ſic dicam, & craſſo modo commixtum; aut, vt cum Chymicis loquar, ſalem adhuc fixum; hæc verò volatilem exactiſſimè permixtum, ita vt ſal illud & tartarum ſpirituoſum quaſi factũ ſit; vnde illud faciliùs vel in ventriculo, vel in hepate ſeparatur, & per aluum aut vrinam excernitur; hoc verò cum ſpiritu vini miſtum in ipſam maſſam ſanguinis tranſit, & in penitiſſima corporis penetrat. Et poſſe ſales, qui fixi erant, volatiles fieri, Chymicorum deſtillationes probant, & tartarum ſpirituoſum quaſi poſſe fieri, & per alembicum eleuari, ſpiritus vini tartariſatus docet; imò etiam metalla in aquis fortibus & ſpiritibus ita ſolui poſſunt, vt non ſolùm per chartam colentur, ſed & in alembicum eleuentur. Quia tamen ille ſal, quamuis ſubtilis ſit, alendo corpori ineptus eſt, vtpote mineralis naturæ, quæ ad alendum animalia apta non eſt, particeps, etiamſi cum ſanguine in venas penetrat; tamen vt ἀνεπιτήδειον & inutile à naturâ tandem è venis & arteriis eiicitur, & ad articulos protruditur. Itáque an vinum podagræ generandæ ſit aptum, inprimis, ex loco natali & effectu iudicandũ, vt & ex potentia, Quò enim potentiora ſunt vina, eò ſal hîc exactiùs & ſubtiliùs ipſis permixtus, & magis ſpirituoſus eſt. Sicut id in ſpiritu vini tartariſato apparet, qui ſimplici ſpiritu vini potentior eſt,

Cyprinorum eſu commota podagra.

Vina ſalubria.

Vina inſalubria.

Quæ tamen omnia ita accipienda ſunt, ſi ob viſcerum, vt antè etiam dictum, intéperiem & debilitatem id quod in vino eſt excrementitiũ & tartareũ non ſeparetur. Si enim ſeparetur, innoxium erit vinum. Imò ſi quod vinum dari poſſet, quod talis materiæ tartareæ parùm obtineat, & viſcera debilia & excrementa hæc non benè ſeparantia roboret, atque ita coctionem adiuuet, excrementorum ſecretionem & euacuationem promoueat, illud non ſaltem non noxium, ſed & vtile fore, ſi moderatè bibatur, concedimus. Tale vinum Pucinum nonnulli eſſe ſtatuunt, & propterea ad præcauendam arthritidem commendant. Verùm an in omnibus hoc locum habeat, dubito, & propterea experientiam conſulendam cenſeo.

Pucinum vinum.

[Suprà quidem de cauſſa, ob quam vina quædam Arthritidem generent, aliquid diximus: rem tamen adhuc clarius explicare libet. Vinum arthritidem inducere, non quatenus vinum, ſed quatenus quiddam ἀνεπιτήδειον, & corpori noſtro alienum & inutile, quod propterea ad articulos detruditur, in ſe continet, planum eſſe puto. Idque patet vel ex eo, quòd vina quædam Arthritidem non generant, qualia ſunt noſtra Gornbergenſia, & multa alia, quæ in hiſce regionibus in locis arenoſis creſcunt. Etſi enim ea pro potu quotidiano, & quidem ſatis largiter potentur; nemo tamen inde arthritidem contrahit. Contrà Morauica, Bohemica, Auſtriaca, Vngarica, vt & aliarum regionum plurima, ad arthritidem generandam ſunt aptiſſima. Imò non ſolùm vina, ſed & aquæ, in quibuſdam locis Arthritidem generant. Ita retulit mihi Cl. Dn. D. Tobias Knoblochius, Iglaniæ in Morauia, vbi aliquot annis medicinam fecit, non ſolùm lautioris fortunæ homines, qu vina bibunt; ſed & pauperes, qui vinum vix guſtârunt, arthritidi, colicæ, & epilepſiæ, morbis ei loco endemiis, eſſe obnoxios.

Vinum quomodo generet arthritidem.

In quibuſdã locis etiam aqua arthritidem generant?

Quid autem illud ſit, quod quædam vina ad arthritidem generandam apta facit, inquirendum. Vbi primò notandum, nihil nutrire, de quo alibi dictum, niſi quod ab animatis prouenit. Ideoque reliqua, mineralia, metalla, terrarum varia genera, ad corpus noſtrũ nutriendum inepta ſunt, & propterea ſi aſſumantur, vel per vrinam, vel per aluum euacuanda ſunt; quod niſi fiat, in articulos deponuntur, & Arthritidem generant. Vites ergo, quæ creſcunt in terra arenoſa, & minùs pingui, præter ſuccum alimentarem, quod attrahant non habent: quæ verò creſcunt in locis argilloſis, lapide calcario, vel alia terra pingui, non ſolùm ſuccum vegetabilem, ſed & mineralem quaſi, & corpori noſtro inutilem, attrahunt, qui non incommodè Tartarus appellatur, ſubſtantiam ſcilicet ex ſale fixo & volatili, & terrea, ac minerali ferè materia conſtantem, qualis non ſolùm parietibus doliorum adhæret, ſed & vini ſubſtantiæ admiſcetur. Et omnino ea ſalium natura eſt, vt alia corpora in minimas atomos redigant, & ſibi aſſocient. Videmus hoc in ſolutione metallorum in aqua forti, in quibus metalla, corpora aliàs craſſa, ſali aquarum ſoluentium ita vniuntur, vt per chartam bibulam tranſire poſſint. Idem videmus in ſolutione margaritarum, coralliorum, oculorum cancri, quæ dum ſali aceti adhærent, aquæ per minima permiſcentur, & per chartam colari poſſunt; præcipitata verò amplius non liqueſcunt. Exemplum etiam eſt in vitriolo, quod in aqua ſolutum, etiam per chartam percolari poteſt; vbi verò vitriolum calcinatur, & ſal extrahitur, terra remanet, nullo liquore amplius ſolubilis. Ita in thermis aquæ terrea ſubſtantia permiſta eſt, & ita quidem, vt nullo ſenſu agnoſci poſſit. Vbi tamen ea poſtea canalibus ligneis & lapideis adhæreſcit, & ſeorſim conſiſtit, aquâ ampliùs ſolubilis non eſt. E quibus patet, ſine ſale non generari arthritidem; & procul dubio dolores atrociſſimi à ſale fiunt: ſal tamen ſolus & purus id non præſtat; cùm multa vina ſint, quæ ſalem etiam habent, arthritidem tamen non generant; ſed præterea concurrit materia argilloſa, calcaria, marga, vel minerale quid, quod vitis cum nutrimento è ſolo attraxit, concoxit, & cum materia alimentari per minima miſcuit, vuiſque communicauit; vnde illud etiam vinum ex vuis expreſſum accipit ac retinet. Hinc videmus, in arthriticorum articulis interdum tophos generari, & quaſi calcem inde eximi, quæ nihil aliud eſt, quàm materia illa mineralis, quam ſal vini ſecum rapuit, & quæ tandem, vt alendo corpori inutilis, ad articulos detruditur. Quò ergo (vt ad quæſtionem, cur vina alia generent arthritidem, alia non generent, veniamus) vinum aliquod plus habet huius materiæ, eamque per minima permiſtam, eò ad arthritidem generandam potentius eſt. Quod fit primò, ratione ſoli, vbi ſcilicet vinum creſcit in terra limoſa, argilloſa, calcaria, marga, vel alia minerali. Deinde ſi vina non planè tartarum deponãt, ſed turbida quaſi maneant; id quod accidit in vinis, primò recentibus, & nondum tranſuaſatis: deinde in quibuſdam, quæ nunquam clareſcunt planè, qualia ſunt Vngarica: tertiò ſi tartarea illa materia ita vino per minima permiſta eſt, vt nec in prima, nec in ſecunda coctione, à corpore noſtro ſeparari poſſit; id quod accidit in vinis generoſis & fortibus plerunque, & quæ in locis calidioribus creſcunt. Vina enim non generoſa, etſi & ipſa tartaream materiam continere poſſint: tamen quia calor regionis non tam potens fuit, vt in vite & vuis eam per minima cum ſpiritu, qui eſt in vino, miſcere potuerit, faciliùs etiam poſtea vel in prima, vel in ſecunda coctione ſeparatur, & vel per aluum, vel per vrinam excernitur. Si verò ab aëre regionis calidioris, qui potentiùs coquit, materia illa tartarea cum ſale & ſpiritu vini permiſta ſit, ſecretricis facultatis vim effugit, & cum parte alimentoſa in totum corpus ſeſe penetrat. Quia tamen ad alendum inepta eſt, tandem à natura ad articulos detruditur, & arthritidem generat. Et ita rem ſeſe habere, vel Vngarica vina docent. Etſi enim, experientiâ teſte, ad arthritidem generandam ſint aptiſſima: tamen, vt *ſuprà*, dictum, obſeruatum, in deſtillatione vini Vngarici & Rhenani, plus tartari è Rhenano, quàm Vngarico collectum fuiſſe. Quod nulla alia de cauſſa accidit, niſi quia in Vngarico vino materia illa tartarea ita exactè per minima cum ſpiritu vini permixta eſt, vt cum eo etiam per alembicum tranſire poſſit.]

Quid illud ſit quod vina quædam ad arthritidem generandam apta facit.

Qua... arthri... genere... minus.

Carolus Piſo inter cauſſas, à quibus materia arthritidis in venis cumulatur, etiam ponit humidos & aquoſos cibos, vt iuſcula, fructus horarios & ſimiles. Verùm ex falſâ hypotheſi hoc facit, dum ſerum putam putam eſſe aquam ſtatuit; cùm tamen experientia contrarium doceat, & nemo vnquam ex ſolo ciborum humidorum & aquoſorum vſu arthriticus factus ſit, neque aquoſi humores tantos dolores excitare poſſint.

An ci... midi... ſi artu... parian...

Facit ad arthritidem generandam etiam conſuetarum euacuationum ſuppreſſio. Vnde Hippocrates, *6. aph. 29.* ſcribit, mulieres non laborare podagrâ, niſi menſes ipſas defecerint, de quo tamen infrà *quæſt. 9.* dicetur. Ita idem Hippocrates ſcribit, *6. epid. ſect. 8. text. 51.* Abderis Phaëtuſa Pythii coniunx antea per iuuentam fœcunda erat, viro autem eius exulante diu menſes defecerunt, ex quo poſtea dolores & rubores ad articulos exorti ſunt. Idem quoque in Thaſo Namyſiæ Gorgippi coniugi contigit. Hinc etiam ſæpe ii in arthritidem incidere ſolent, quibus antiqua tibiarum vlcera aut fiſtulæ ani conſolidantur, & aliarum partium fluxiones ſupprimuntur. Humores enim, qui vlcera crurum diuturna & fiſtulas ani excitare ſolent, ſunt ipſi etiam ſalſi, & propterea ſi ſupprimantur, arthritidem producere poſſunt.

Euacu... nes ſol... preſſe

Atque hîc plurimi in recenſendis cauſſis externis & remotis ſolent eſſe prolixi; & nullam rerum non naturalium præterire. Verùm etſi quodcunque etiam in

An om... rebus n... turalibu... vatã a... tidem... cere p...

n rebus non naturalibus vſu pandis peccatum cacochymiam inducere poſſit: non ita tamen omnis comparata eſt, vt arthritidem producere valeat. Atque è reliquis rebus non naturalibus nulla ferè per ſe arthritidem inducit, niſi quòd ex nimio motu, ira, terrore paroxyſmus concitatur; & ſudorum retentio etiam ad eandem inducendam facit, & ſi conſueti ſint, arthritidis imminentis indicium eſt. Venus tamen nimia cùm articulos & partes neruoſas, tùm totum corpus debilitando plurimum ad arthritidis generationem facit. Hinc poëtis Podagra Bacchi & Veneris filia dicitur. Hinc antiqui verſus:

Λυσιμέλους βάκχου καὶ λυσιμελοῦς ἀφροδίτης,
Γεννᾶται θυγατὴρ λυσιμελὴς ποδάγρα.
E ſoluilumba Venere, ſoluilumbóque
Baccho credita eſt ſaluilumba Chiragra.

Vt Iulius Cæſar Scaliger, *in Aͅrá* vertit. Et Latini Poëtæ verſus:

Vt Venus eneruat vires; ſic copia vini
Et tentat greſſus, debilitátque pedes.

Interdum etiam hæreditaria podagra eſt, & non ſolùm articulorum, ſed & viſcerum humores vitioſos generantium debilitas à parentibus & auis, liberis ac nepotibus communicatur; ſiue id accidat à ſemine vitioſo, ſiue quòd materia ſanguinis in podagricis eſt podagrica, à qua ſpiritus vitales generantur & omnes partes alimentum capiunt. Fieri tamen etiam poteſt, vt à parentibus podagricis liberi non podagrici generentur; vel demum nepotes podagrici fiant. Nonnulli quidem ſunt in ea opinione, quòd liberi, qui in ipſo paroxyſmo arthritico concipiuntur, fiant arthritici, contrà qui extra paroxyſmum arthriticum concipiantur, ſint ſalui. Verùm pauci forſan in ipſo paroxyſmo arthritico generant; ſicut etiam epileptici extra paroxyſmum epilepticos generant. Neque illa ipſa materia, quæ paroxyſmum excitat, communicatur liberis, ſed ſolùm diſpoſitio vitioſa, quæ ſola non ſufficit ad producendam arthritidem, ſed humorum vitioſorum affluxus præterea requiritur. Ideóque ſi liberi diætam exactam ſeruent, accidere poteſt, vt illa debilitas à parentibus contracta aboleatur vel corrigatur, ac humores arthritidi generandæ apti non generentur. Contrà fieri poteſt, vt licèt filius non ſit podagricus, tamen nepos podagrâ laboret, ſi nimirum illud vitium & imbecillitatem ab auo per patrem communicatam erroribus diætæ augeat, & quæ exſpiratura erat, ſi bonâ diætâ vſus fuiſſet, erroribus diætæ quaſi exuſcitetur. Quibus & hoc accedere poteſt, quod ſeminis paterni vitium à bonitate ſeminis materni corrigi & emendari interdum poteſt. Poſſunt præterea ſemina morbifica ſua tempora habere, in quibus demum ſeſe produnt, vt in intoxicationibus & veneno canis rabidi videre eſt, vel etiam vires ſuas amittunt & euaneſcunt.

E quibus omnibus cauſſam reddere non difficile eſt, cur diuites potius quam pauperes arthritidi, quæ propterea Germanis etiam diuitum morbus appellatur, ſint obnoxij. Rarò enim compertum habetur, ruſticos vel mendicos arthritide laborare, vnde arthritis quoque *Θεὰ μισόπωχος* id eſt, pauperes odio habens nominatur. Et in fabula eſt apud Iouianum Pontanum, *lib. 5. de ſerm. cap. 1.* podagram aliquando peregrinantem in ruſculum diuertiſſe, atque cùm ibi caſulas inertiſſimè ædificatas, ſqualidas ſitu, & nihil præter marras, bidentes, raſtros & alia inſtrumenta ruſtica vidiſſet, hoſpitium hoc auerſatam fuiſſe, & in vrbe hoſpitium quæſiuiſſe. Delatam verò in vrbem ad primum ingreſſum in officinam fabri ferrarij incidiſſe, & illam quoque, vt ſibi incommodam, præteriiſſe: tandem cùm in vrbe progreſſa ad domum quandam perueniſſet, ante cuius veſtibulum choreæ agitabantur, atque conuiuia, interrogaſſe, cuius ædes eſſent, & cùm reſponſum accepiſſet, otij eas eſſe, inhabitaríque ab hominibus deſidioſis, ſomnóque & vino marcentibus, è veſtigio domum ingreſſam dixiſſe: Hæc domus, hæc patria eſt: Et cùm ſolicitudinem ac laborem ante fores videret ſatagentes, iuſſiſſe procul eas abigi, & curas inde exulare, cum primíſque ſobrietatem & abſtinentiam. Etenim pauperes & ruſtici plerunque ſimplici & pauco cibo contenti ſunt; cùm contrà diuites ciborum varietate delectentur, vinúmque, & plerunque liberalius, bibant, imò ſæpè crapulæ & vino deditì ſint. Præterea ruſtici laboribus exercentur, quibus viſcerum calor excitatur, & ſi quid vitioſorum humorum adſit, diſcutitur; cùm diuites plerique otio magis indulgeant. Inſuper diuites rarò Medicis, vt par eſt, obtemperant, ſed ad placitum & palatum medicamenta ſibi præſcribi poſtulant, eáque rarò, quantum opus eſt, continuant, nec diætæ rationem, quàm debent, obſeruant. Tandem etiam Medicis quidem vtuntur, ſed eos ſæpiſſimè mutant, & non rarò Empiricis vel aliis parum doctis ſe committunt, qui interdum ea medicamenta adhibent, quorum vſu morbus potiùs radices agit, quàm euellitur.

Solet verò malum hoc ferè viros inuadere, & inprimis ab anno 30. ad 50. quòd nimirum iſtâ ætate ob calorem acriorem ſalſus & tartareus humor magis cumulatur, & poſtea ſenes maximè affligere, ob caloris natiui debilitatem, & facultatis expultricis imbecillitatem. Fœminis enim plerunque minus temperanter viuunt Viri, labores maiores ſuſtinent, venere magis vtuntur & læduntur. Fœminæ contrà temperatiores ſunt, & præterea menſtruas euacuationes habent, per quas natura vitioſos humores ſimul expellere ſolet. Vnde etiam Hippocrates, *6. aphor. 29.* mulieres non laborare podagrâ, niſi menſes deficiant, ſcribit. Verùm nec fœminæ ſemper, nec Viri, qui ſupra & infra eam ætatem ſunt, ab hoc malo immunes ſunt, & licèt pueros Hippocrates, *6. aphor. 30.* podagrâ non laborare ſcribat, ante Veneris vſum, & omnino rarum ſit, pueros arthritide laborare: tamen id quoque aliquando accidiſſe compertum eſt: ſicut & id obſeruatum, eos, qui ſupra 50. annum ſunt, quandoque arthritide corripi, vidíque nuper Virum doctum, annos 62. natum, qui primò podagrâ correptus fuerat. Nec etiam Eunuchi, quos Hippocrates, *6. aphor. 28.* excipit, ſemper ab hoc malo immunes ſunt, vt *quæſt. 9.* dicetur.

Quinam Arthritidi obnoxij.

CAPVT III.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica arthritidis.

IPſum malum per ſe patet, ægrique conqueruntur de dolore circa articulos in pedibus, manibus, genibus & aliis partibus, cui poſtea accedit tumor, rubor, & plerunque febris. Et quidem cùm primò inuadit arthritis, ferè pollicem pedis & plerunque ſiniſtri inuadit. Et in aliis articulis dolor ferè in loco affecto conſiſtit. In Iſchiadico verò dolore non ſolùm in articulo, quo femoris caput coxendici inſeritur, ſed per neruos & membranas vſque ad nates, quà nerui à lumbis & oſſe ſacro exoriuntur, ſurſum fertur, & deorſum in ſuram & pedem extenditur, ſecundum nerui ductum. In aliis etiam articulis, vtpote in ſummo iacentibus, tumor, calor & rubor manifeſtè percipitur: In Iſchiadico verò dolore eadem non apparent, quòd locus affectus ſit in profundo, & eius loci ſumma cutis venis conſperſa non ſit. Summa: in arthritide præcipuè ægro moleſta ſunt dolor, & motûs impotentia, Hinc ſequuntur vigiliæ, virium deiectio, & alia Symptomata, quæ eleganter deſcripſit Lucianus *in Tragopodagrá*, his verſibus.

Ἐπιδεσμοχαρὲς, κατακλινοβατὲς,
Κωλυσιδρόμα βασανασεργάλα,
Σφυροπρηστοπύρα, κονισαφέδαφα,

Δοιδυκοφόβα, γονυκλαυσταγρύπνα,
Περικονδυλοπωροφίλα
Γονυκαμψεπικυρτοποδάγρα.
O gaudens faſciis, humililectipeta,
Curſiueta, talorum tortrix,
Calcicrematrix, malè humi tanga,
Piſtilli ſonum timens, genufraga, inſomnis,
Circa articulos tophos inſerendi cupida,
Curuigenuflexa Podagra.

Signa cauſſarum. In recenſendis verò ſignis, quibus cauſſarum differentiæ & humores diuerſi diſcernantur, plerique Medici ſunt ſatis prolixi, & operosè recenſent ſigna arthritidis ex ſanguine, bile, pituita & atra bile. Verùm cùm, vt ſupra dictum, iſti humores arthritidem propriè non excitent, ſed ſaltem vel ab humore, qui arthritidis cauſſa eſt, agitati, vel dolore partis affectæ attracti ad partem affectam confluant, hoc labore hîc ſuperſedebimus. Si tamen omninò propter curationem rectè inſtituendam affluentis humoris cognitio requiri videatur, ea ex generali de inflammatione doctrina patet, in qua, quæ phlegmone pura, quæ œdematodes, quæ eryſipelatodes, quæ ſcirrhodes ſigna habeat, traditur; & facilè ex humoris in corpore dominantis ſignis alibi explicatis, tumoriſque qualitatibus, atque iis quæ iuuant & nocent, quis humor vna affluat, cognoſcitur.

Agnouerunt tamen hîc doctiores Medici, etiam ij, qui à diuerſis humoribus arthritidem prouenire ſtatuerunt, quòd ſignis, quæ à colore, calore, & ſimilibus accidentibus ſumuntur, parum fidendum ſit, cùm occurrant plurima, quæ tàm coloris, quàm caloris & frigiditatis membri cauſſa eſſe poſſunt, contra materiæ peccantis naturam. Humor enim, vt Guainerius ait, vera arthritidis cauſſa, exiſtens in profundo membri, ſuperficiem membri plerunque non mutat, & ſic membri color nullum dat indicium: ſed poteſt fieri, vt humor in corpore abundans ex dolore ad locum affectum concitetur, & tumorem efficiat, qui tamen arthritidis cauſſa non eſt.

CAPVT IV.

Prognoſtica.

Prognoſtica Arthritidis. I. Arthritidis plerunque morbus lethalis non eſt. Etſi enim vires à doloribus & vigiliis multum debilitantur, vt ægri tandem ſuccumbant: tamen hoc non fit, niſi longo tempore. Et arthritici ſæpe diu viuunt, & ſenectutem attingunt, eâ de cauſſâ, quod natura humores vitioſos, ex quibus alij morbi periculoſiores progenerari poterant, ad articulos per certa interualla protrudit, atque ita partes principes vitioſis humoribus liberat.

II. Si tamen periculoſæ inflammationes, vel pernicioſæ febres accedant, vel natura ſuccumbat, vt humores vitioſos ampliùs expellere non poſſit, æger de vitâ periclitari poteſt. Et ſi quid tale periculoſum coniungatur cum vehementi articulorum dolore, delirium putà, tremor cordis, difficultas anhelitus, ac ſudor frigidus & pulſus paruus ſuperuenerit, ægrum eodem vel altero die moriturum indicio eſt.

III. Etſi verò arthritis plerunque morbus lethalis non eſt, curatu tamen difficilis eſt, & vulgò Medicorum opprobrium habetur. Quanquam enim, ſi recens ſit morbus, non adeò difficulter curatur: tamen ſi diu protrahatur, & ſæpius inuadat, curatu fit difficilior, cùm articuli, imò viſcera, doloribus & vigiliis, imò affluxu humorum, debilitentur. Atque vt morbus hîc radices agat, ipſi ægri ſæpè in cauſſa ſunt, dum inuadenti primò morbo non occurrunt, imò eum occultant, & alij alias morbi ſui cauſſas prætexunt, de quo eleganter Lucianus, in *Ocypode*:

Γελῶ δὲ τοὺς πληγέντας ὑπ' ἐμοῦ,
Καὶ μὴ λέγοντας ἀτρεκῆ τῆς συμφορᾶς,
Ἀλλ' εἰς ματαίαν πρόφασιν ἐξησκημένους,
Ἅπας γὰρ αὐτὸν βουκολεῖ ψευδοστομῶν,
Ὡς ἐνστοτικὼς ἢ προσκόψας ποιβάσιν,
Λέγει φίλοισι, μὴ φράσας τὴν αἰτίαν.
Ὃ μὴ λέγει γάρ, ὡς δοκῶν λαθεῖν τινάς,
Χρόνος δέ γ' ἕρπων μηνύει κἂν μὴ θέλῃ.
Ridere verò ſoleo eos, quos torqueo:
Dum proloqui veram mali cauſſam haud volunt;
Aliamque fictam in promptu habent, qua ſe tegant.
Quilibet enim ſe decipit mendacio:
Luxatum alicubi, aut grauiter alliſum pedem
Dum dictitat, veramque cauſſam ſupprimit;
Quod enim ipſe celat, aut latére alios cupit:
Hoc tempus inuito arguit eo pòſt tamen.

Eſt autem hîc morbus poſtea curatu difficilis, tùm ob diætæ errores, à quibus ægri non abſtinent, tùm ſæpe ob Medicorum imperitiam, qui vel veram morbi cauſſam ignorant, vel medicamenta parùm idonea adhibent, quibus articulos & viſcera magis debilitant, quàm roborant. Interim tamen per ſe non planè impoſſibilis curatu eſt arthritis, docéntque id exempla multorum ab arthritide liberatorum, de quo *quæſt.* 10. dicetur.

IV. Quicunque aut ſenes ſunt, aut circa articulos callos tophóſque concretos habent, aut ærumnosè viuunt, aut ſiccam aluum habent, hi omnes curari non poſſunt arte humanâ, quantum ego noui. Hippocrates, 2. *Prædiction.*

V. Si in arthritide contingat luxatio, difficulter ſanatur, aut prorſus eſt inſanabilis. Etſi enim articulus reponi poſſit: tamen quia articulorum ligamenta facta ſunt laxiora, perfecta ſanatio vix ſperanda. Si etiam in luxatione, quæ ſequitur arthritidem, cauitas articuli materiâ tophaceâ repleatur, incurabilis morbus eſt. Articulus enim reponi non poteſt, antequam materia tophacea illa tollatur, ea verò vix tolli poteſt.

VI. Inter omnes arthritidis ſpecies iſchiadicus dolor grauiſſimus eſt, & ob doloris magnitudinem & ob ſymptomatum ſuperuenientium grauitatem. Vigilias enim propter dolorem grauiſſimum infert, febres accendit, interdum luxatio articuli incidit, vnde claudicatio & totius cruris tabes ſequitur. Si enim ex affluentis humoris multitudine articulus ſuo loco excidat, claudicationem fieri neceſſe eſt. Quia verò os ſuâ ſede elapſum muſculos, venas, arterias comprimit, alimentum ſpiritúſque in partes inferiores influere non poſſunt, vnde earum tabes ſequitur.

VII. Etſi verò iſchiadicus dolor ſit vehementiſſimus, tamen in principio faciliùs, quàm cæteri, curationem admittit, quia medicamentorum vis ad vaſa, per quæ fluit in coxendicem humor, facilius, quàm ad extremos articulos penetrare, atque ita humor affluens faciliùs euacuari poteſt. Si verò humor ſemel affluxerit, & in coxendicem ſeſe inſinuauerit, difficulter curatur; quia remedia diſcutientia propter articulo incumbentem carnem penetrare, quò debent, nequeunt.

VIII. Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, rurſúmque incidit, iis mucores ſuperueniunt, 6. *aph.* 59. id eſt, excrementa mucoſa ex debili partium neruoſarum calore ſuccreſcunt.

IX. Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, iis crus contabeſcit, & claudicant, niſi vrantur. *Ibid. aph.* 60. Contabeſcit quidem crus, quia malè nutritur, ob caloris natiui ex humorum vitioſorum diutino affluxu debilitatem; & quia venæ atque arteriæ ſuo loco dimouentur & comprimuntur, & alimentum cruri rectè afferre non poſſunt. Claudicant verò, quia crus ob ἀτροφίαν robore deſtituitur, & ob luxationem fit breuius, atque ob ligamentorum laxitatem os femoris non firmiter ſtabilitur.

X. Quibus

X. Quibus hæreditaria eſt arthritis, vix vnquam ab ea integrè liberantur, & ſi velint liberari, longè exactiore diætâ, & accuratiore medicamentorum vſu opus habent, quàm alij.

XI. Si podagricis varices ſuperuenerint, ſoluitur podagra. *Auicennas*: quia humores ad articulos fluere conſueti ad exteriores iam cruris partes deriuantur.

XII. Si arthritis ſuas periodos ſeruare conſueta, non reuertatur, grauiſſimorum & ſæpe lethalium morborum cauſſa eſt; niſi materia per prophylaxin detrahatur, quod præſtare difficillimum. Materia enim, quam in articulos natura detrudere ſolebat, ſi ob debilitatem naturæ ampliùs expelli non poſſit, vel circa viſcera & partes principes hæret, vel ad pulmones, inteſtina, aut alias partes protruſa grauiſſima ibi mala excitat.

...ur cur ...ritis ci... ...interdũ ...a 40. ...ſinia...

XIII. Ipſum paroxyſmum quod attinet, de eo ſcribit Hippocrates, *6. aph.* 49. quibuſcunque morbi podagrici fiunt, iis ſedatâ in 40. dies inflammatione finiuntur, modò (vt Galenus *in comm.* addit.) Medicus in curatione nihil deliquerit, & ægri ſint obedientes. Cùm enim humores in arthritide per ligamenta, membranas & neruos diſperſi ſint, ac partes hæ ſint denſiores, ac frigidiores, quàm carnoſæ, non mirum eſt, longius in his tempus ad diſcuſſionem humoris requiri, quàm in partibus carnoſis. Aphoriſmus tamen hic ſaltem intelligendus de vltimo termino, cùm experientia teſtetur, multos intra pauciores, quàm quadraginta dies ſanari. Mitior enim alia eſt arthritis & breuior, quæ breui tempore ſoluitur. Alia acerbior & diuturnior, quæ longiore. Nonnulli cauſſam in humores referunt, ſtatuúntque arthritidem, quæ ex bile proueniat, eſſe breuiorem, quæ ex pituita, longiorem. Verùm ſit ſanè, vt aliàs ſanguis, aliàs pituita, aliàs bilis ſimul confluat; tamen is ipſe humor ſalſus, qui proxima arthritidis cauſſa eſt, nunc eſt tenuior, vt faciliùs diſcuti poſſit, nunc craſſior. Cui accedit ſecundò partis robur & debilitas. Quò enim pars robuſtior eſt, eò humorem, qui affluxit, faciliùs diſcutit, quò verò debilior, eò tardius; vnde accidit, vt qui primùm arthritide laborare incipiunt, paroxyſmos breuiores habeant, qui diutiùs, longiores, niſi diligentem ſui curam habeant. Quò ſæpius enim membrum arthritide corripitur, eò magis debilitatur. Tertiò ipſi ægri etiam non eandem diætæ rationem obſeruant, vnde qui eam accuratam ſeruant, faciliùs liberantur, alij diætæ erroribus paroxyſmos ſibi prolongant, & nouæ fluxioni cauſſam præbent.

XIV. Quò plura & frequentiora ſubſequuntur ſymptomata, eò difficiliùs morbus curatur. Interdum enim ratione vehementiſſimi doloris, ægri repellentia & ſtupefacientia intempeſtiuè expetunt, quæ humorem ad articulos fluentem ad partes nobiliores repellunt, vnde accidit, vt ægri in cordis anguſtias, lipothymiam, vel alia mala incidant, imò in vitæ periculum coniiciantur, & tunc ſolùm ſalutis ſpes eſt in eo, vt humores illi, ſi fieri poſſit, iterum ad articulos repellantur.

...tionis ...ritidis ...uor mo...

XV. Sunt autem quatuor modi ſolutionis arthritidis. Primò enim & frequentiùs reſoluitur materia, & quidem tota, vt nullum ſui relinquat veſtigium, vel maximâ ex parte, vt ſui veſtigium aliquod relinquat. Secundò, ſed quod rarius eſt, in puri quid ſimile mutatur materia. Neque enim verum pus eſt, ſed ſanies quædam ſeu ichor reſudat, & extrà carnem & cutem erodit.

...arthritis ...ſuppura...

Cur autem arthritis rariſſime ad ſuppurationem veniat, conſideratione dignum eſt. Nonnulli ſunt in ea ſententia, ideò id fieri, quia articuli ſunt remoti à fonte caloris, tantúmque caloris, quantum ad ſuppurationem requiritur, non habent. Sed veram hanc cauſſam non eſſe, patet ex eo, quòd interdum in ipſis apicibus digitorum inflammatio oritur, quæ tamen ad ſuppurationem venit. Verior ergo cauſſa eſſe videtur, ipſius humoris huius ſalſi & ſeroſi natura, qui in pus non mutatur, ſed vel totus diſſipatur, vel ſi quid relinquitur, in tophos concreſcit. Tertius modus eſt, cùm ob loci debilitatem materia diutius in parte affecta hærens tandem in tophum & nodum mutatur. Et de tali arthritide ſcribit Galenus, 10. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 2. Poſtquam producti fuerint calli, ne ſperaueris ad priſtinam conſtitutionem exactè redire articulum poſſe; & Poëta:

Tollere nodoſam neſcit Medicina podagram.

Quartus modus eſt, cùm humor aliò transfertur, id quod interdum accidit ad membra nobiliora, pulmones, cor, cerebrum, quæ peſſima eſt permutatio, ob quam ægri moriuntur, niſi materia ad articulos retrahatur; aliquando ad ignobiliora, vt varices, ſicut *Prognoſt.* 11. dictum; aliquando euacuatur è corpore, & vt Rhaſes 11. *contin.* ſcribit: aliquando ad inteſtina fertur, fluxúmque alui excitat, & inteſtina excoriat, qui fluxus aliquando ad finem vitæ durat, & viribus paulatim deficientibus propter febres & dolores, ægri maraſmo conſumpti moriuntur.

CAPVT V.

Indicationes & Curatio.

Indicatio & Curatio arthritidis.

CVm affectuum præter naturam perfecta curatio in cauſſarum ablatione conſiſtat, Authores verò de cauſſis arthritidis, vt *ſuprà* dictum, diſſentiant, non mirum etiam eſt, de curatione alios aliter ſentire, eámque variam proponere; quæ diſcrepantia, vt aliquoties iam dictum, non poſtrema cauſſa eſt, vt tam pauci arthritici ſanentur, cùm quilibet hîc hoſtem, quem ſibi ſæpe finxit, impugnandum ſuſcipiat, eum verò, qui reuera hoſtis eſt, negligat. Patet hoc paſſim è conſiliis Medicis, quæ etiam pro Illuſtriſſimis Viris data ſunt, non ſingula ſaltem, ſed aliquammulta, in quibus pleriſque, conquiſitis hinc inde ſententiis, res eò plerunque redit, curationem præcipuè ad caput, vt membrum mandans, & articulos, vt mẽbrum recipiens, dirigendam eſſe. Ita vnius Fernelij, Medici aliàs doctiſſimi & experientiſſimi, authoritas plurimos à veritatis inueſtigatione abſtraxit, &, vt multi ægri parum idonea medicamenta nanciſcerentur, fecit. Nos, ſaluo aliorum iudicio, iis fundamentis, quæ *ſuprà* propoſuimus, inſiſtentes, curandi rationem breuiter proponemus.

Cur pauci arthritici ſanentur.

Arthritidis curatio.

Conſiſtit autem Curatio in genere ita dicta in duobus. Primum eſt, vt præſens paroxyſmus, ſeu dolor, tumor, motûs impedimentum, & alia quæ ægro arthritide laboranti moleſta ſunt, tollantur. Alterum eſt, vt præcaueatur, ne paroxyſmus ſemel ſublatus redeat.

Et primùm quidem arthritidem præſentem curandi rationem quod attinet, tria ſunt præcipuè, quæ in paroxyſmo amoueri cupit arthriticus, dolor, tumor, & motûs impedimentum. Cùm verò hæc tria omnia ab humore p. n. in articulum illapſo ortum habeant, tota paroxyſmi ablatio in eo conſiſtit, vt humoris influxus inhibeatur, & qui illapſus eſt, tollatur. Humore enim iſto ſublato & dolor ceſſat, & tumor euaneſcit, & motus partis redit. Quia tamen dolor ſæpè valde ægrum cruciat, neque eum æger facilè ſuſtinere poſſit, donec humor eius cauſſa tollatur, dolor interdum leniendus eſt, etiam antequàm cauſſa planè tollitur. Atque ita tota arthritidis ægrum affligentis curatio conſiſtit in cauſſæ ablatione, & doloris lenitione.

Primum quod attinet, cùm fluxus à motu & ebullitione quaſi ſanguinis & humorũ in venis ſumat initiũ, illa humoris ebullitio & motus ſiſtendus primò, ac humores ad partem affectã fluentes cũ impetu non ſolùm aliò auocandi, atque auertendi, ſed & è corpore eua-

cuandi ſunt. Hoc enim niſi fiat, dolor magis exacerbatur. Poſtea verò humor, qui influxit, diſcutiendus. Et quia dolor inprimis moleſtus eſt, is interdum etiam, cauſſa non ſublatâ, leniendus.

Ideoque ſi cauſſa aliqua, vel externa in ambientis aëris intemperie poſita, vel corporis denſitas occaſionem dederit, ea amouenda, imò etiam contrario modo corrigenda.

Venæſectio.

Venæſectio. Secundò ſi ſanguis in corpore abũdet, qui & ab humoris motu commoueatur, & quaſi ebulliat, & à dolore ad partem affectã attrahatur, atque ita vt συναίτιον ad arthritidem concurrat, & malum augere poſſit, ac præterea febris immineat, vel comitetur, venæſectio, ſi vires ferant, inſtituenda, vt affluxus ad partẽ affectam minuatur, & imminenti febri fomes ſubtrahatur, non nimia tamen quantitas euacuetur. Si verò à ſanguinis copia periculum nullum immineat, aut etiam pituitoſus humor abundet, venæſectio potiùs noxia eſt, quàm vtilis; cùm tum ſanguinis euacuatione ſpiritus diſſipentur, & calor natiuus abſumatur, vnde calor in parte affecta humores vincere & ita facilè diſſipare non poteſt, vnde & ægri tardiùs conualeſcunt, imò interdum tophi in articulis generãtur. Et ſi omnes aut plurimi articuli afficiantur, baſilica in dextro vel ſiniſtro brachio aperienda. Si vnus tantum articulus, in oppoſito vena ſecanda. Vt ſi in dextro brachio articuli afficiantur, in ſiniſtro brachio vena aperienda; ſi in ſiniſtro, dextri brachij vena tũdenda. Si dexter pes laborat, vena dextri brachii ſecanda; ſi ſiniſter, vena in eodem latere in cubito aperienda. Hoc enim commodius eſt, quàm venã in pede lateris oppoſiti aperire. Illâ enim Venæſ. ctione humores fluẽtes reuellũtur, hâc tãtùm deriuantur. Eadẽ ratio eſt, ſi dolor ſit in coxẽdice.

Venæſectione in brachio in dolore Iſchiadico præmiſsâ, ad deriuandũ vena cõmodè in poplite aperitur, aut iuxta malleolum interiorẽ, vel etiam exteriorem, in vena illic apparente, quam ob inſignem quam affert, ſi tunc & in tempore ſecetur, vtilitatem, Iſchiadicam vocant, quæ & ſæpè ſola hunc affectũ ſanat. Plerunque autẽ in crure dolente ſecatur, licèt & in ſano apertam admodum profuiſſe, ſubitòque omnem dolorem ſuſtuliſſe, ſcribat Platerus.

Quia verò malum vrget, & fluxus velociter fit, etiã ſtatim venæſectio, ſi eâ opus ſit, inſtituenda; & ſanguinis quantum opus, ſi vires ferant, vnicâ vice detrahendum. Si tamen vires largiorem venæſectionem non ferant, repetitis vicibus tantum detrahendũ, quantum plenitudini reſpõdeat. Venæſectionis vicariæ poſſunt *Cucurbitulæ.* eſſe cucurbitulæ, quæ incipientibus doloribus parti ſanæ oppoſitæ vel diſtanti affigantur cum ſcarificatio- *Hirudines.* ne. Hirudines etiam in aſſuetis hæmorrhoidibus appoſitæ, ſanguinem exhauriendo commodum aliquod afferunt.

Purgatio.

Purgatio. His reuulſionibus per ſanguinis euacuationẽ factis inſtituenda eſt purgatio, de quâ etſi alij aliter ſentiãt, vt poſtea *quæſt.* 11. dicetur; tamen plerũque cõmodè adhibetur. Statim a. inchoantibus vel etiam imminẽtibus doloribus, antequam iiſdẽ, vt & vigiliis, aut febre aucta vires debilitentur, inſtituẽda, neque hîc coctionem aliquam exſpectare, aut præparationẽ præmittere opus eſt; quod ſuperiorũ ſeculorũ Medici plurimi fecerunt, qui primò lenientibus vſi ſunt, deinde præparantibus ſeu digeſtiuis, vt vocãt, aliquot dies, tandem purgantibus, quæ humores ab articulis trahunt. Cùm enim humores iam antea in motu ſint, ac tenues, & turgentium naturam referant, & natura ipſa eos vt ſibi moleſtos à bono ſanguine ſeparare conetur, ac metuẽdum ſit, ne (vt dictum antequam talia peragantur, humores ad articulos ruant, & dolore, vigiliis vires deiiciantur & febris ſuperueniẽs purgationem prohibeat, ſtatim purgatio inſtituenda. Et vnicum purgans exhibitum plerunque minùs ventriculo nocet, quàm toties repetitæ digeſtiuæ potiones, quæ ventriculum reſoluunt & labefactant, vt auctis poſtea cruditatibus maior ad articulos affluxus fiat.

Alterantia.

Altera- Si tamen humores ſint nimis calidi & acres, temperari poſſunt iuſculis alteratis cichorio, endiuia, taraxaco, portulaca, acetoſa, & medicamentis ex his paratis, nec inutilis eſt conſerua roſarum cum ſpeciebus diatrionſantalon.

Vt ℞. *Conſeru. roſ.* vnc. iij. *ſpec. diatrionſant.* Drach. j. *corall. rubr.* Scrup. j. Cum *ſyr. granator.* F. Electuar.

Vel ℞. *Margar. prap.* Drach. j. *corall. rubr. prap. ſantal. omnium*, an. Drach. j ß. *roſ. rubr.* Drach. j. *oſſ. de cord. cerui* Scrup. j. Fiat Puluis.

Vel cum *ſaccharo in aq. roſ. diſſoluto* rotulæ.

Verùm de purgatione duo inprimis monenda. Primò vt aptum tempus, vt antea diximus, eligatur, & eà non nimis diu differatur. Etenim ſi iam ad ipſos articulos influxerit totus humor, fruſtra inſtituitur purgatio, neque humor facilè reuocatur. Ideoque vt is, qui ad articulos fluxurus eſt, ad aluum vertatur & per eam euacuetur, mox in principio paroxyſmi, imò etiã quamprimum is inſtare animaduertitur, purgatio inſtituenda. Hoc modo enim humor, qui in fluxu eſt, & qui fluxurus erat, per conuenientia loca euacuatur, & ne ad partem affectã ruat, impeditur, ac doloris & tumoris incremẽtum prohibetur, & ita, quod influxit in parte affecta, faciliùs diſſoluitur. Teſtaturque ipſa experientia, curationem hanc multis profuiſſe. Ita de ſe ſcribit Petrus Bayerus, ſe à quatuor hominibus ad ſellam geſtatum poſtquã aluum quater depoſuiſſet, ſumpto ſuo electuario Caryocoſtino à doloribus alleuiatum fuiſſe, & ſine adminiculo alterius ire potuiſſe.

Deinde conſiderandum, quibus medicamentis purgatio ſit inſtituenda. Nonnulli à validioribus medicamentis abſtinendum cenſent, & nonniſi lenioribus vtendum vel calidioribus in minima quantitate, cùm fortis purgatio humorum copiam à partibus ignobilioribus & externis trahat ad internas & nobiliores, & accidat aliquando, vt nonnulli à vehementi purgatione in febres ardentes malignas & lethales incidant. Quod vt libenter concedimus, & vehementioribus purgantibus humores antea feruidos non magis accẽdendos, aut motum naturæ planè interturbandũ, cenſemus, ita etiam cauendum putamus, ne humores ſaltem agitentur, & in venis commoueantur, & non educantur, ac ſufficienter euacuentur. Quod vbi fit, poſtea maiore impetu ad partem affectam ruunt, vtpote ad quam natura anteà eos detrudere conabatur, & ad quam ſimul à dolore attrahuntur. Purgantia itaque in principio paroxyſmi, vel imminente eo, paulò fortiora eligi debent, talia tamen, quæ ventriculum non offendant. Si enim, vt modò dictum, leniora ſumantur, humores ſaltem commouentur, & nihil effatu dignum euacuatur, vnde poſtea maior ad partem affectam fit confluxus.

Ne autem durante purgatione ad partem affectam confluxus fiat, & humor purgatione motus ad partem affectam ruat, præcauetur, ſi pars affecta ſublimiori loco in lecto ponatur, donec purgatio abſoluta ſit, vel, quod certius, defenſiuum purgante exhibito ſup.a caput partis aff ctæ imponatur. Ex gr. ſi dolor ſit in manu, defenſiuum ad humerum apponendum, poteſtque id parari è *floribus roſarum, balauſtiis, radicibus biſtortæ, tormentillæ, conſolidæ maioris, corticibus granatorum, bolo Armeno*, cum albumine oui, & aqua roſarum vel aceto miſtis. Et ne

Et ne cataplaſma hoc ſiccatum & induratum dolores excitet, atque ita fluxum concitet, parum vnguenti Comitiſſæ, aut olei roſacei omphacini addi poteſt. Aut loco cataplaſmatis faſcia ſatis longa poſcâ, in qua muſcus quernus, roſæ rubræ, vel alia adſtringentia modò enumerata cocta ſint, madida parti ſuperiori, exempli gratia in podagra parti ſupra genua, induci poteſt. Atque iſta defenſiua tādiu cōtinuanda, quamdiu purgatio durat, etiam per diem integrum.

Quibus autem in ſpecie medicamentis purgatio inſtituenda ſit, in genere definiri non poteſt; cùm magna ſit corporum varietas. Licèt enim humor proxima arthritidis cauſſa ſeroſus, ſalſus, & tartareus ſit: tamen & ipſe in diuerſis corporibus diuerſo modo conſtitutus eſt, & ſecum alios humores in corpore abundantes rapit. Imò in eodem corpore ſemper eadem medicamēta non cōueniunt, cū non ſemper ſit idē corporis ſtatus. Ideoq; præſentis Medici eſt talia præſcribere.

Ad humores autem ſeroſos & ichores bilioſos euacuandos comparata eſſe debent, qualia ſunt: *Syr. roſ. ſolut. de ſpina ceruinâ, domeſticus vulgò dictus, manna, mechoacanna, ſena, ſemen carthami*; & hinc cōpoſita: *Elect. diachatol triphera Perſica, de ſucco roſar.* In fortioribus etiam medicamenta ex hermodactylis vſum habent, atque inter ea electuarium Caryocoſtinum Bayri, cuius infrà *de præſeruatione* fiet mentio.

Vel ℞. *Hermodactyl. turbith elect.* an. Drach. iij. *diagr.* Drach. j ß. *zingib. maſtich.* an. Drach. j. *ſacch.* Drach. vj. F. Puluis.

Doſ. Drach. j. vel Drach. j. ß. cum iure carnis. Vel vſurpentur pilulæ Rhaſis, quæ, vt ille ſcribit, *in 9. ad Manſorem, cap.* 90. lecto decumbentes ſurgere, moueri & ambulare faciunt, quæ hoc modo componūtur,

℞. *Aloës* Drach. j. *ſcammon.* obol. dimid. *roſar. rubr.* obol. vnum, *hermodactyl.* Drach. dimid.

Fiant pilulæ, quæ vna vice porrigantur, habito tamen reſpectu virium ægroti.

Verùm etſi ſeroſus humor proxima cauſſa ſit athritidis: tamen quia is alios etiam vitioſos humores in corpore ſecum rapit, præſertim dolore accedente, præſentis Medici etiam eſt cuilibet ægro in rem præſentem varia medicamēnta purgantia præſcribere.

Vomitoria.

[Vomi]toria. Vomitus etiam in aſſuetis vtilis eſt, & cùm is breuiore viâ humores euacuet, non ita metus eſt, ne ad partem affectam ruant.

Vomitoria tamen hîc tàm fortia vix dare licet, vt ex ipſis venis euacuent, ſed ſatis eſt, ſi talia exhibeantur, quæ primas vias & partes ventriculo vicinas euacuent. Etenim ſi humores multi vitioſi circa ventriculum, lienem, & hepatis cauum, ac in locis vicinis conſiſtant, facilè fieri poteſt, vt commotis in toto corpore humoribus & ii ad venas penetrent, & ad partem affectam ruant. Poſt vomitoria verò etiam purgationes inſtituere licet; imò ſi vna purgatio non ſufficere videtur, ea iteranda eſt. Franciſcus India, *lib. 2. de Gutta podagr. cap.* 3. miris laudibus hîc effert vomitorium, quod parat ex ſufficienti quantitate pulueris ſcopæ regiæ, cum aqua ſtillatitia aurantiorum immaturorum tepida exhibitum; quod bilem & pituitam per ſuperiora & inferiora cum commodo ægri euacuare ſcribit.

Sudorifera.

[Sud]orifera. Corpore purgato danda opera, vt ſudor prouocetur, vel ſponte, vel adhibitis medicamentis. Si enim, vt rectè Crato, *conſil.* 24. ſcribit, quàmprimum intus ſudor detinetur, aut inhibetur, maximè ſi conſuetus fuerit, imminet paroxyſmus podagricus: etiam proculdubio augebitur paroxyſmus, & prouocabitur, ſi in eo ſudor detineatur, & reliquiæ humoris ſeroſi in venis non diſcutiantur; & contrà breuior fiet paroxyſmus, ſi per ſudorem ſerum diſcutiatur. Verùm cùm in arthritidis inuaſione fiat quaſi quædam humorum ebullitio, & plerunque etiam febris adſit, calida ſudorifera, qualia ſunt *theriaca, Mithridatium*, & ſimilia, vix conueniunt, cùm humores magis accendantur. *Cornu cerui* verò vel crudum, vel ſine vſtione præparatum, commodè exhibetur, aut ſolum, aut cum aq. cardui benedict. Vtile eſt & *Antimonium diaphoreticum.* Si verò corporis conſtitutio, & humorum diſpoſitio id ferat, decoctum Saſſafras, vel ſarſæ parillæ, vel Chinæ exhiberi poteſt, quod tamen cichorio, endiuia, ſoncho, dente leonis temperare licet. Ea verò, quæ in paroxyſmis vtilia ſunt ad humores ſeu ſenſibiliter, ſeu inſenſibiliter diſcutiendos, omnia in curatione locum non habent. Vtile etiam decoctum bardanæ radicis, ſeu lappæ maioris, cùm incidat, diſcutiat, ſudores & vrinas moueat, refertque Foreſtus, Vaſtellium Penſionarium Mechlinenſem cùm in lecto decumberet ex doloribus articulorum, vt nullum membrum mouere poſſet, bibiſſe cereuiſiam calidam, in quâ radix lappæ maioris cocta erat, quâ epotâ cùm nullis remediis à Medicis curari poſſet, plurima minxit alba inſtar lactis, & à doloribus liberatus fuit.

Sudorifera qualia eſſe debeant?

Vel ℞. *Sarſa parilla* vnc. j. *ligni ſaſſafr.* vnc. ß. *rad. caryoph.* vnc. j. *ſantali citrini* Drach. ij.

Infund. in aq. lib. iij. horis 24. poſtea coq. Detur manè hauſtus vel decocti ſolius, vel cum C. C.

Topica.

Corpore ite conueniente modo euacuato, & cauſſâ antecedente, quæ morbum auctura fuerat, ablatâ, iam ad ipſam doloris lenitionem, & cauſſæ continentis, doloris ac tumoris ablationem, adeoque topica accedendum. Si verò, antequàm iſta vniuerſalia præmiſſa fuerint, ſtatim topica adhibeantur, plus damni, quàm commodi inde æger percipit. Vel enim materia, quam natura ad articulos depellere conatur, ad interiora repellitur, vnde grauia ſymptomata excitantur: vel articulis impingitur, dolorque exaſperatur: vel pars effœminatur, laxaturque, atque ita fluxus augetur. Quæ cùm vulgò non obſeruentur, & topica ſæpè non ſatis tēpeſtiuè & cautè adhibeantur, plus pleruque damni, quàm vtilitatis inde ægri percipiunt; vnde etiam vulgata ſententia orta eſt, optimum eſſe, articulis dolentibus nihil adhibere. Et reuera præſtat nihil applicare, & naturæ rem committere, quàm medicamenta minùs idonea vſurpare. Topica.

Topica autem, quæ applicantur, vel dolorem ſolum reſpiciunt, vel cauſſam ſimul doloris, humorē ſcilicet, qui affluit & affluxit, dolorémque & tumorē excitat.

Dolorem lenientia.

Dolor plerunque in hoc morbo grauiſſimum ſymptoma eſt, & ægris moleſtiſſimū, quem maximè diris deuouent, vt in Luciani Tragopodagra *mox in principio* videre eſt; & propterea etiam maximè ablatū cupiunt. Et omnino neceſſarium eſt, vt eius rationem habeat Medicus, quia, ſi nimius ſit, vigilias concitat, vires deiicit, & attrahēdo humores malū auget, atque ita curā ad ſe meritò trahit, 12. *meth. med. cap.* 1. & propterea ſui lenitionē per anodyna indicat. Habent autē dolorē leniētia ſeu anodyna & hoc cōmodi, quòd partes laxando, faciunt vt humor, qui antea ſaltem ad partes laxando, faciunt vt humor, qui antea ſaltem ad partes laxando, faciunt vt humor, qui antea ſaltem ad interiores circa articulum partes fluebat, etiam iam ad ambientes partes & carnoſas diffundatur. Vnde arthritici dolores, antequam pars intumeſcat, ſunt vehementiſſimi; mitigantur verò, vbi pars intumeſcit. Dolorem lenientia.

Anodyna autem qualia propriè ſint, alibi dictum in Inſtit. quæ ſcilicet partem affectam demulcent & laxant, cauſſam verò ipſam non diſcutiunt. Et parentur

tur hîc ex lacte caprino ex vberibus recens mulcto, pane albo & lacte cum vitellis ouorum, & momento croci, ex foliis altheæ, maluæ, braſſicæ, calidè impoſitis; ex ſemine maluæ, altheæ, cydoniorum, pſyllii, & præcipuè ex mucilaginibus eorum, caſſia fiſtulari extracta cum decocto vel aqua ſolani, quæ, vt Auicennas ait, præſtantiſſimum eſt remedium, cui, ſi humores calidi affluant, aliquid olei vel aquæ roſarum addi poteſt; ſi frigidi, oleum chamæmelinum. Pro caſſia etiam roob ſambuci vſurpare licet; ex pane albo & vino, & quidem ſi humor ſit calidior, vino rubro, ſi frigidior, vel mistus, vino albo cum puluere flor. chamæmeli & oleo roſaceo; è caſeo ouillo recenti impoſito, & ſæpius immutato; è ſtercore bubulo primo vere recenti, vt & aqua ex eo deſtillata. Vtiliſſimum quoque remedium eſt *mucilago ſeminis pſyllii* aquâ roſarum vel ſolani extractâ, cui aliquid interdum aceti addi poteſt, commendaturque hoc medicamentum multùm à Serapione & aliis.

In morbo incipiente Solenander ſumit craſſiores ſtipites cicutæ, eoſque ſale implet, & argillâ vel paſtâ obturatos in locum humidum ponit, vt ſal liqueſcat, quem liquorē in vitro aſſeruat, & pannis loco dolenti applicat.

Vſus etiam eſt ſæpiſſime cataplaſmate hoc:

℞. *Maluam integram* cum radicibus conciſam minutim, eamque in æquis vini & aceti partibus coque in fictili nouo ad tertiæ partis conſumptionem, deinde admiſce *ſecalis craſſiores furfures*, quantum ad conficiendum cataplaſma ſufficit, idque calidum loco dolenti applica.

Foreſtus refert, quendam aquaticæ lenticulæ, & floribus chamæmeli lacte coctis parum farinæ hordei addidiſſe, & in formam cataplaſmatis redegiſſe, & appoſuiſſe ad ſedandum dolorem, cum miraculo quaſi. Vtile eſt & oui luteum cum oleo violat. in formam linimenti ſubactū; vt & aqua ſpermatis ranarum, quæ forſan etiam aliquam vim narcoticam habent. Adrianus Spigelius apud Morauos in vſu & nobile experimentum pro ſanandis illicò doloribus podagricorum Vlmariæ cum radicibus & floribus deſtillatæ aquam eſſe ſcribit; quæ & Sileſiis in frequenti vſu eſt. Commodum etiam eſt decocto parietariæ partem affectam fouere.

Vſurpantur à plurimis etiam olea & pinguedines. Verùm hîc non ſine cauſſa monendum, pinguibus talibus cautè vtendum eſſe. Cùm enim arthritis ſæpe cum eryſipelate, quantum ad cauſſam, aliquā cognationem habeat; at verò notum ſit, pinguia omnia, quæ poros oblinunt, in eryſipelate potiùs nocere, quàm prodeſſe: idem etiam in arthritide metuendū videtur, ne ſi per pinguia pori oblinantur, humore intus detento, dolor augeatur; id quod ipſa experientia teſtatur. Et vir quidam honeſtus in vicinia mihi retulit, ſe in podagricis doloribus ſedandis in ſuo corpore nihil vtilius percepiſſe, quàm caſeum ouillum planè recentem impoſitum, verùm ſæpè renouatum. Quamprimum enim à calore partis calefactus pingueſcere & quaſi butyrum fundere caſeus incipiebat, dolorem indè ſibi augeri dicebat.

℞. *Medull. panis tritic.* ℔ ß. Coq. *in lact. rec. q. ſ.* ad conficiendum cataplaſma: Adde *mucilag. ſem. alth.* vnc. ij. *farinæ ſem. lini, fœnigraci*, an. Drach. ij. *pulu. flor. chamæmeli, meliloti*, an. vnc. j. *croci* Drach. j. *ol. roſac. chamæmel.* an. vnc. ß. Miſce.

Vel ℞. *Lactis recenter mulcti* vnc. j ß. *medullæ panis tritici* Drach. v. *farinæ hordei* vnc. j ß. *hermodactylor. vulgator.* ʒ. vj. *croci* Drach. j. *ol. chamæmel. q. ſ.* Fiat Cataplaſma.

Vel ℞. *Panis albi* vnc. vj *lact. q. ſ.* Miſc. ad ignem, Adde *vitellos ouor.* ij. *ol. roſac.* vnc. ij. *croci* Scrup. j. M.

Vel ℞. *Farin. hord, fabar. orobi*, an. vnc. j. *ſem. lini* Drach. vj. *pulu. flor. chamæmel.* Drach. iij. *meliloti* Drach. ij. *croci* Scrup. j. Coq. in *ſ. q. aq. flor. chamæmeli*: Adde *vitellos ouor. duor. ol. chamæmel. roſar.* an. vnc. j. Miſce.

Vel ℞. *Pulpæ panis tritici* vnc. ij. *pulu. flor. verbaſci* vnc. j. Coq. *in lacte*,

Adde *flor. caſſiæ* vnc. j. Miſce.

Vel ℞. *Sem. lini, fœnigraci* part. æqual.

Extrahatur mucilago *aquâ roſarum*.

Adde *vitellos ouorum duos, aceti* parum.

Inſperſa farina fabarum, F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Farinæ hordei, ſem. lini, fœnigraci, fabarum, pulu. flor. chamæmel.* an. vnc. ß, *rad. altheæ* vnc. j. *ol. roſac. chamæmel.* an. vnc. j ß. *vitellos ouor.* num. iij. *roob vini* vnc. j. Miſce. Fiat Cataplaſma.

Vel ℞. *Flor. verbaſci* q. v.

Infund. in ſ. q. vini rubri per duos menſes, deinde deſtillentur. Deſtillatâ aquâ locus foueatur, & deinde inungatur oleo ſeu liquore è floribus verbaſci, vitro clauſo ad radios ſolis tempore æſtiuo collecto.

Vel ℞. *Gemmas corylí*, exprimatur ex iis oleum eodem modo, vt ex ſemine lini parari ſolet. Corpus, quod poſt olei expreſſionem remanet, comburatur, & ex cineribus aquâ purá ſal eliciatur, qui oleo expreſſo miſceatur. Oleum cum ſale mixtum clarificetur transfundendo id per pyxidem ligneam, ſicut pictores oleū lini pro ſuo vſu clarificare ſolent; & euadit præſtans ad dolores leniendos medicamentum.

Verùm ipſa anodyna pro qualitate humoris nonnihil variari poſſunt, & in humore calidiore frigida quædam addi, vt roſæ, & earū aqua, aqua plantaginis & ſimiles. In cauſſa verò frigida flores chamæmeli, meliloti, abſinthium, ſemen lini, fœnigraci addi poſſunt.

Narcotica.

Si anodyna non ſuffecerint, narcotica vſurpanda, quæ cùm ſtuporem parti inducant, non ſolùm protinus dolorem compeſcunt, ſed & calore ſuo, quem obtinent, ſimul humores reſoluunt, atque ita cum commodo & tutò, nec cum periculo, vti creditur, vſurpātur, ſicut Platerus, *lib. 2. Pract.* ſcribit: ac propterea, ſicut & alii plurimi, hyoſcyami & mandragoræ ac papaueris folia recentia contuſa vel priùs decocta admota commendat; ſunt vtilia & illorum olea, ac ſuccus ex illis expreſſus, pro fotu vſupatus, vt & radix mandragoræ, ſemenque hyoſcyami cum aliis cataplaſmatis formâ applicata. Nicotianæ etiam folia recentia contuſa & parti dolenti impoſita dolorem leniunt. Idem Platerus, vt & alii Autores ad opium accedunt, idque aliis anodynis admiſcent, & Vnciis duabus illorum Drach. j. opii addunt. Si etiam in ſpiritus vini ſimplicis, vel croci infuſione flaueſcentis vnc. iiij. camphoræ Scrup. j. & opii Drach. j. diſſoluatur, eoque liquore pars dolens illinatur, efficaciſſimum ſcribit eſſe remedium. Antidota etiam opiata, vt theriaca, Mithridatium, philonium, recentia addi poſſunt, præſertim ſi opii quantitas augeatur.

In vſu tamen opiatorum non diu perſiſtendum, cùm calido natiuo & neruis ſint inimica.

Idem tamen Platetus, *lib. 1. Pract. cap. 5. de tactus laeſ.* ſcribit, ab externo narcotico cuti applicato cutem ſtupidam & indolentem reddi poſſe, ſe nunquam deprehendere potuiſſe, licet vt aliquid certi cognoſceret, maſſam opii emollitam parti podagrâ dolēti applicârit.

Exhibita quidem narcotica dolorem etiam facilè ſedant; verùm cùm motum humorum ad externas partes impediant, facilè aliquid incommodi excitare poſſunt, & dolorem longiorem efficere, cùm dolor paulò poſt recurrere ſoleat.

E. G. ℞. *farin. hord.* vnc. iiij. *medull. panis tritici* vnc. iij. *lactis q. ſ.*

Coqu. ad conſiſtentiam cataplaſmatis: adde *ol. roſac.* Vnc. j. *vitell. ouor.* num. iij. *opij* Scrup. j. Miſce.

Vel

Vel ℞. *Medull.panis triticei q.ſ.* Affunde cremoris lactis q.ſ. adde *croci* Drach.j.*thuris*,Drach.ß.*pulu. lumbricor.terreſtr.*Drach.ij.*vitell.ouor.*num.iv.*ſem. hyoſcyami,papau.alb.*an.Drach.iij.

Bulliant in vaſe duplici per horam dimidiam.

F. Cataplaſma.

Vel ℞.*fol. hyoſcyami* M iij. *baccar. ſolani* Vnc.j.

Coquantur ad mollitiem & contundantur:inſpergatur *farin.hord.* Vnc.j.ß. *ol.roſac.*parum.

F. Cataplaſma.

Vel ℞.*farin.hord.medull. panis alb.*an.Mß.*fol.hyoſcyami,malu.violar.* an.Mj.*flor.chamamel.cortic.papau.alb.* an.M.ß.*ol.lumbricor.papauer.*an.Vnc.j.

F. Cataplaſma.

Si libet,opij & croci an.Drach.j.addere licet.

Vel ℞. *rad.mandrag.fol. hyoſcyami*, an.q.ſ. Coq.& contundantur:adde *farinæ fabar.& ol.roſac.q.ſ.*

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Vitrioli crudi* ℔ij.*ſpiritus vini* ℔iij. *aq.ſambuc.* ℔ij.

Miſce ſimul in cucurbita vitrea bene lutata, appoſitóque alembico & recipiente, in quo ponantur *ſem. hyoſcyami contuſi* Vnc.ij.*flor. verbaſci, ſambuci, chamamel.* an.M.ij.

Fiat deſtillatio igne aperto, per gradus, donec vitrum igniatur. Poſt deſtillationem ſpiritus cum phlegmate à ſeminibus & floribus ſeparetur, & vſui in vitro ſeruetur.

Vel ℞.*fol. hyoſcyami* Mj. *ſolani, ſemperuiui, capit. papaueris hortenſ.* an.M.ß.*radic. mandragor.* Vnc.j.*flor. chamamel. verbaſci* an.Pj.*ſem.pſyllij* Vnc.j ß.*hyoſcyami* Drach.j.

Coquantur in lacte pro fomento.Remanentiæ contundantur,& additâ:*farinæ ſem.lini* Vnc. j. *hord. ol. roſacei* an.Vnc.ij.

Fiat Cataplaſma.

Nonnulli huc referunt & aquæ frigidæ perfuſionem, & quidem authoritate Hippocratis, qui 5.*aph.* 25.ſcribit:*dolores articulorum podagricos,conuulſiones,& horum plurima frigida aqua largè affuſa leuat,& dolorem ſoluit. Nam modicus torpor dolorem ſoluit.* Scribítque Donat.Anton. Ferrus,*tract.* 2. *de podagra cap.*9. ſe hoc remedium ſæpius expertum eſſe, & cùm alia remedia nihil profeciſſent,ad aquæ frigidæ perfuſionem, tanquàm ad extremum remedium perueniſſe, & ſtatim dolorem ſedatum fuiſſe. Verum enim verò negari equidem non poteſt,aquam frigidam parti affectæ affuſam non ſolùm repellere, ſed torporem quendam inducere, atque ita dolorem lenire: verùm metuendum eſt,ne calor innatus partis hoc modo deſtruatur, & imbecillitas parti concilietur,ob quam poſtea malum grauius reddatur,& præterea humor parti impingatur,& in ea condenſetur, aut etiam ex violenta repulſione humores ad interiora ruant.

Repellentia.

Repellentia. Topica verò,quæ ad cauſſam diriguntur, quod attinet,& primò repellentia,etſi ea à nonnullis commendantur: tamen ſola hîc vix locum habent. Cùm enim natura ipſa motum hanc inſtituat, & humores vitioſos è partibus internis ad externas & ignobiliores depellat,ſi is motus impediatur,& humores ad partes internas & principes repellantur, id cum vitæ periculo accidit, & peſſima exoriuntur ſymptomata, quæ non ceſſant,niſi natura humorem vitioſum ad alium articulum iterum expellat.

Præterea cùm dolor mitigetur, cùm materia ad externas,quæ circa articulum ſunt, partes diffunditur,ſi per repellentia ad interna repellantur,dolor augetur; vnde nonnulli etiam nec externam auram, etſi non adeò frigida ſit,ferre poſſunt, ſed membrum affectum tegant neceſſe eſt,ſi dolorem mitiorem experiri velint. Inſuper ſi materia iam ex parte influxerit, repellentium & refrigerantium vſu incraſſatur,& parti impingitur,malúmque difficiliùs curatu redditur. Si tamen à ſubito & nimio humorum affluxu, præſertim calidorum,in principio dolor valde augeatur, & is curam totam ad ſe trahere videatur,ac propterea eum moderati, & repellere nonnihil animus ſit, repellentibus quidem vtendum,ſed non ſolis,verùm cum anodynis miſtis,& præmiſſâ venæſectione & purgatione. Sicut contrà in principio nimis laxantia non vſurpanda, cùm affluxum humorum promoueant, ſed affluxum humorum nonnihil remorantia vſurpanda. Itaque tùm lactucam, ſemperuiuum, portulacam, violariam, plantaginem,roſas,& ex iis parata addere licet; vt & aliquid ceti.

Vt ℞. *farin.hord.*Vnc.iij. Coq. in *oxycrato*, Adde *vitell.ouor.*ij.*croci*,Scrup.j.Miſce.

Vel ℞.*Mucilag. ſem.pſyllij aquâ roſ.extract.* Vnc.ij. *mucilag. ſem.alth.*Vnc.j. *farin.hord.q.ſ. vitell.oui vnius.*

F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Aq. ſperm.ranar.*Vnc.iv.*ſolani, flor.ſambuci, plantag.*an.Vnc.ij. *camphor.*Scrup.ß. Miſce.

Si libet,*mucilag. ſem.pſyllij & cydon.*an. Vnc.j. addi poteſt.

Vel ℞. *Succi hyoſcyami, ſemperuiui, lactucæ* an. Vnc. ij.*farinæ hordei* Vnc.j.*vitell. oui vnius, ol. roſac.* Vnc.ij. Miſce.

Vel ℞.*Roſar. rubr.*M.j.*farin. ſem. fœnigr. fabar.hord.* an.Vnc.j.*ſantali rubr.*Drach.j ß. *flor.chamam.*P.j.Coctis & contuſis addantur *vitell.ouor.* ij.*aceti* Vnc. iv. *ol.roſac.q.ſ.*

Fiat Cataplaſma.

Vel ℞. *Aq.ſolani,plantag.ſperm. ranar.* an. Vnc. ij. *ol. roſac.chamamel.*an.Vnc.j.*lactis vaccini* Vnc iij. *farin. fabar. alth.hord.*an. Vnc.j. *vel q.ſ. croci* Scrup. j. *vitell. ouor.*num.ij.*opij* Scrup.ij.

Fiat Cataplaſma.

Nonnulli *C.C. vſtum & præparatum* in *aqua flor.verbaſci* macerant,vel coquunt, & in colatura pannos lineos imbuunt,eóſque parti dolenti imponunt.

Vel ℞. *Verbaſci recentis* ℔vj.*vini* ℔ij.

Macerentur per dies tres,poſtea deſtillentur.

Vel ℞. *Flores verbaſci*, iiſque ampullam vitream reple,& orificio obturato Soli expone. Sic enim in liquorem diffluunt, qui linteo parti affectæ impoſitus dolorem lenit. Si oleâ adhibere libet.

℞. *Ranas quinque, lumbricorum terreſtrium vino lotorum* Vnc.iij.Coq.*in ol.roſaceo.* Colentur.

Diſcutientia.

Vbi autem fluxionis impetus præteriit, ac pars intumuit,ea ſimul miſceantur, quæ humorem euocant, leniter diſcutiunt, atque ita aliquid cauſſæ tollunt. *Diſcutiëtia.* Hic autem Medici plerique prolixi eſſe ſolent in recenſendis & diſtinguendis medicamentis, quæ cauſſæ calidæ, quæ frigidæ, imò quæ omnibus humoribus conueniunt. Verùm etſi non negamus,ad humoris affluentis conditionem aliquo modo reſpiciendum eſſe: tamen præcipua cura eſſe debet, vt humor ille ſeroſus & acris,qui proxima & principalis doloris cauſſa eſt,à partibus in articulis penitioribus ad externas euocetur,& inſenſibiliter diſcutiatur; id tamen ita fiat, vt humorum(vt dictum modò)quos is ſecum rapit, quique ratione doloris ſimul attrahuntur, & vulgò pro proxima arthritidis cauſſa habentur, etiam ratio habeatur. Imò ipſe humor ille ſeroſus prima mali huius cauſſa in aliis magis,in aliis minùs calidus eſt.Ideóque ſi humor qui affluit,ſit calidior, diſcutientia ita comparata eſſe debent,vt quidem humorem leniter diſcutiant,affluxui tamen nouo occaſionem non præbeant. Et humor talis calidus,cùm ſit ſimul mobilis &tenuis, facilè diſcutitur,nec fortioribus medicamẽtis indiget. Si verò humor ſit minùs calidus, vel frigidior, tutiùs calidiora adhibere licet. Neque enim metus eſt, vt

tum facilè nouus fluxus concitetur, & calidiora medicamenta ad humorem talem diſcutiendum requiruntur.

Quibus verò medicamentis humor ille ſeroſus & tartareus, vt appellatur à Chymicis, extrahendus & diſcutiendus ſit, non ſine cauſſa diligenter inquirendum. Etenim diximus *de conſ. & diſſ. Chym. & Gal. cap. 15. p. 381.* medicamenta cauſſæ ſuo modo debere eſſe ſimilia. Nam non quodlibet à quolibet patitur, nec quodlibet cuilibet vnitur. Gummi Arabicum, tragacanthæ, ceraſorum ab aquâ ob naturæ conuenientiam diſſoluuntur, non verò ſulphur & alia ſulphurea ac oleoſa. Sulphur ab oleo diſſoluitur, non verò ab aqua forti, etſi id argentum & alia metalla ſoluere poſſit. Manus pice vel terebinthinâ ſordidæ non aquâ, ſed oleo vel aliâ pinguedine mundantur. In ambuſtis non frigidam aquam adhibere licet, ſed oleum lini, vernix, & ſimilia, quæ empyreuma illud extrahunt, adhibenda. In eryſipelate ſeu roſa dicta non pinguia & oleoſa imponenda, ſed lixiuium, oleo temperatum, ſapo in aq. ſambuci diſſolutus, & ſimilia, quæ poros non claudunt, illum tamen ſubtilem & calidum humorem extrahunt ac diſcutiunt. Eadem in arthritide eſt ratio, & cùm ea non ab aqueo humore, nec etiam ab oleoſo aut ſulphureo, vt Chymici loquuntur, ſed acri & ſalſo originem habeat, ad eum extrahendum & diſſipandum potiùs ea, quæ ſalem volatilem in ſe continent, quàm pinguia & oleoſa exhibenda. Et experientia iam multos docuit, à pinguibus dolores arthriticos augeri. Hinc Chymici non ſine cauſſa commendant ſalem armoniacum ſæpius ſublimatum, in vino vel alio conueniente liquore diſſolutum, & parti impoſitum. Alij ſalem vrinæ, itidem in vino vel alio liquore diſſolutum. Et cum Adr. Spigelius ſcribat, ſe vidiſſe vrinam humanam veterem parti dolenti, etiam adhuc perſtantibus inſignibus doloribus, fomenti loco impoſitam mirabiliter profuiſſe, multò magis id ſal vrinæ præſtaret. Imò nonnulli & aliis ſalibus ad euacuandum iſtum humorem vtuntur. Noui etiam, qui ſpiritum ſalis aliis liquoribus temperatum adhibet. Commodiſſimè aquâ Vlmariæ temperatur, & parti dolenti pennâ illitus humorem ita extrahit, vt etiam vaporis formâ exhalare videatur. Imò quidam etiam ea commendant, quæ ad phœnigmos & veſicatoria vſurpari ſolent, atque anodynis ea miſcent. Neque hæc recentiorum, & Chymicorum ſaltem inuenta ſunt, ſed plantas ſale volatili & acri abundantes in arthritide curanda iam antiquis in vſu fuiſſe, vel ſola iberis ſeu lepidium docet, cuius radices tuſas cum axungia veteri miſtas iſchiadicis magno cum commodo apponi ſcribunt, vt patet ex Dioſcoride, ex Damocrate, cuius carmen apud Galenum, 10. *de comp. med. ſec. loc.* legitur. Aëtio, *tetrab. 3. ſerm. 4. cap. 2.* & aliis. Et de ſinapi ſemine ſcribit Alex. Trallianus, quendam, ſolo ſinapi cum ficubus ſiccatis miſto in magnis doloribus à frigido humore ortis, vtentem dolore liberatum fuiſſe. Nonnulli raphanum agreſtem comminutum commendant, & vidi quibuſdam profuiſſe. Cuius acrimonia ſi metuatur, & feruor inde aliquis excitetur, coqui priùs parum poteſt.

Laudatur & liquor limacum

℞. *Limac. ex teſtis ſuis exemptas* num. xxv. *gran. ebuli recent. ſalis* ana q. ſ.

Fiat S. S. S in vaſe mundo ſubtus pertuſo, ponatur in cellam, & ſupponatur vas, quod excipiat liquorem deſtillantem; quo panni imbuantur, & parti affectæ applicentur.

Commendatur & hoc ſuffumigium.

℞. *Ligni aloës, ſuccini, thuris, gummi juniperi, ſem. hyoſcyami, ſtyrac. calamit. gummi tacamahaca, animæ*, an. Drach. j.

Pulueriſentur craſſiuſculè, puluis ſupra ignitos carbones proiiciatur, & fumus parte affectâ per dimidiam horam excipiatur. Quercetanus, *Pharmacop. reſt. cap. 7.* quatuor habet aquas antipodagricas.

Prima eſt:

℞. *Aquæ ſpermatis ranarum, tapſi barbati, ſalicis* ana ℔ ijß. *vrinæ pueri vinum bibentis* ℔ iij. *theriac. recent.* Drach. ijß. *vitrioli, ſalis fuſi, aluminis* an. Vnc. iv.

Deſtillentur ad ſiccitatem per cineres. Adde *ſalis vitrioli* Vnc. j. ß. *camphor. croci* an. Drach. ij. Miſce.

In aqua iſta linteola madefiant, & parti dolenti applicentur, ac ſæpè renouentur.

Secunda:

℞. *Salis, vrinæ pueri*, an. q. v. Deſtillentur.

Tertia:

℞. *Fol. & flor. ſambuci viridium* ana ℔ j.

Contundantur & macerentur in ſ. q. vini per dies 3. in Baln. poſtea deſtillentur.

Quarta:

℞. *Spir. vini rectific.* ℔ ij. *mellis puriſſ.* ℔ j.

Deſtillentur in balneo vaporoſo, & duo liquores, alter aqueus, alter ſulphureus, ſeorſim colligantur.

Remanentiis adde *croci integri* Vnc. jß. *terebinth. Venet.* Vnc. ij. *tartari ad albed. calcinati* ℔ß. *ſalis fuſi* Vnc. j. *phlegmatis vitrioli* Vnc. iv. *lixiuij ſarmentorum vitis* ℔ ij.

Macerentur horis 24. deinde deſtillentur ad ſiccitatem. Fecibus remanentibus adde primam aquam & deſtillentur. Tandem liquores omnes miſce, & in baln. vaporoſo deſtilla.

Andreas Libauius *Apocalypſ. Hermet. part. prior. cap.* 8. omnibus præfert aquam, in quâ æs & ferrum extincta, & poſtea Mercurius vitæ maceratus ſit.

Vel ℞. *Sapon. Veneti* Vnc. jß. *ſpir. vini, aq. flor. ſambuci* an. Vnc. ij. Miſce.

Vel ℞. *Cancror. fluuial.* num. viij. *granor. junip.* M. j. *myrrhæ, thuris* an. Vnc. j. *vini optimi* ℔ j. Deſtillentur.

Vel ℞. *Maſtich. thuris, myrrhæ, ammoniaci, bdellij* an. Vnc. ij. *vitriol.* ℔ j. *mellis* ℔ ij. *tartari* Vnc. jß. *ſpir. vini opt.* ℔ iv. Deſtillentur ſ. a.

Solenander *conſil. 24. ſect. 4.* ſcribit, ſe nouiſſe quendam ſenem podagricum, qui ſibi hoc modo medicinam faciebat. Cùm tumor & dolor magnus, locúſque rubens erat, accipiebat ſalem, cinerem, vrinam pueri, & acetum, in iis commiſtis, & agitatis madefactum & expreſſum pannum laneum album applicabat aliquoties. Sedato iam magna ex parte dolore, morbo declinante, coquebat ſulphur viuum, & puluerem hellebori albi in oleo ſeminis lini, eóque affecta loca illinebat. Idem Solenander iſtud multis profuiſſe ſcribit. Adnaſcitur ad quercûs radices, vt plurimùm autumno fungus quidam rubens, tener, & pro ratione radicis arboris magnus, ſatis, quem propterea ὑπόδρυν nominat, ille procul dubio, cuius ſuprà *lib. 3. pract. part. 2. ſect. 2. cap. 7.* de dyſenteria facta eſt mentio: iſtum in tenues particulas ſectum cum trito ſale in ollam teſtaceam indit, ita inſpergens ſalem tritum, vt particularum ſtrata quælibet ſalem intermedium recipiant. Sic permixtim conditum fungum in penu ſubterraneo ſeponit, muriam, quæ tandem inuenitur in olla, liquefactam colligit, eáque aſſeruatâ affectos articulos illinit. Verùm quia ſiccat vehementer & diſcutit, laxatámque ab humore partem mirificè roborat, monet, principio, priuſquam dolor inualuit, eius vſum eſſe vtiliorem, aut iam declinante paroxyſmo ad materiam abſumendam, partique robur, & firmitudinem addendam, potiſſimùm ſi aliquoties interponatur fotus & lotio partium ex decocto verbaſci, abſinthij, chamæmeli, herbæ paralyſeos, ſaluiæ, chamæpityos, artemiſiæ, roriſmarini, meliloti, & id genus aliarum, quæ incidere, abſtergere, diſcutere, ſiccare mediocriter & roborare valent.

Commendatur & hoc Emplaſtrum.

℞. *Gummi Carannæ* Vnc. jß. *tacamahacæ* Drach. vj. *emplaſtri oxycrocei* Vnc. ix. *ceræ albæ* Drach. v. *pulueris conſolid. maioris* Drach. ij. gr. xv. Cum *oleo chamæmel.* F. ſ. a.

F. ſ. a. Emplaſtrum, quod loco dolenti applicatum valde extrahit materiam, & dolori ſuccurit.

Et talia medicamenta plurima magnâ copiâ apud Platerum *lib. 2. Pract.* & alios paſſim extant.

De iis tamen hoc monendum cenſeo, in topicis omnibus applicandis ſigna à iuuantibus & nocentibus diligenter attendenda eſſe. Etſi enim proxima cauſſa arthriditis ſit humor ſeroſus, ſalſus, tartareus, aut quomodocunque appellare libet: tamen non eſt de nihilo, quod Chymici monent, vt infrà *quaſtione 6.* dicetur, varia eſſe ſalium in plantis & terrâ genera, ſeu, vt Platerus loquitur humorem arthritidis cauſam ichoribus humorum excrementitiorum, qui eum vehementiorem reddant, permiſceri. Vnde non ſolùm in diuerſis indiuiduis, ſed & in eodem ſecundum ætatem non ſemper eadem doloris ratio eſt. Vnde Q. Serenus.

Quædam haud ſunt rabidæ medicamina digna podagræ.
Cui ter tricenas ſpecies Epidaurius ipſe
Dixit ineſſe Deus.

Tandem ad diſcutiendas reliquias fiant fomentationes ex artemiſia, origano, abſinthio, betonica, calamintha, floribus ſtœchad, Arabicæ, lauendulæ, chamæmeli, meliloti, in vino & aqua coctis, quæ ſimul partem roborant. Monet autem hic Crato, *conſil.* 240. vt pedes quàm minimè humectentur, ſed vapor ſaltem pedibus excipiatur. Et reuera commodiſſimæ ſunt eiuſmodi fomentationes. Si tamen paulò plures plantæ in aqua coquantur, & aliquid ſalis addatur, vel etiam lixiuium affundatur, nil incommodi ab humectatione expectandum, aut ſi omnino quid damni metuamus; ne humiditas aquea poſt balneum in parte affecta relinquatur, trochiſci ſequentes carbonibus ignitis iniiciantur, & fumus parte affectâ excipiatur.

℞. *Gummi iuniperi, thuris*, an Drach. ij. *ladani, benzoës*, an. Vnc. j. *cinamomi caryophyll. nuc. moſch.* an. Drach. ß.

Pulueriſata excipiantur *gummi tragacanth*, & F. trochiſci.

Commendatur etiam plurimùm balneum è ligno iuniperi, vt & ex decocto vulpis integræ, adiectis ranis & lumbricis, & herbis anteà enumeratis.

Vel vngantur pedes conuenienti aliquo linimento vel vnguento. Galenus. *2 de ſimp. med. fac. cap.* 18, vt & alij authores, plurimùm commendant oleum ſalitum parti affectæ affricatum. Omnibus enim, ait Aëtius *tetrab. 3. ſerm. 4. cap.* 21. qui hoc modo fricantur, inſitus calor augetur, quod præter naturam eſt, diſcutitur, recrementaque conſumuntur, & affecta membra redduntur robuſtiora, vt doloribus ampliùs non ſint obnoxia; maximè ſi diligenter ſingulis diebus manè & veſperi per omnem vitam hoc præſidio vtantur. De quo confidenter & proculdubio ἀπερ̣ϕολιτικῶς auſus eſt pronunciare Philagrius, vt Aëtius *loc. alleg.* ſcribit, quòd etiam ſolum ſufficiat iis, qui vel maximè circa diætam delinquunt, aut immodicè refrigerantur, aut ægrotant ex labore, aut re venereâ nimiùm ſunt vſi, aut quemcunque alium exceſſum admiſerunt. Quia autem oleum & ſal non facilè miſcentur, ſal primò vino calido humectandum, & hinc cum oleo in mortario diligenter miſcendum, & ſemper; & antequam hoc linimentum in vſum trahatur, ſal oleo benè admiſcendum. Neque etiam ſaltem inunctio ſufficit, ſed articuli benè fricandi ſunt, vt medicamenti vis penetret.

℞. *Caſtorei, thuris*, ana Drach. jß. *medull. ceruinæ, adipis anſer.* an. Drach. iij. *ol. maſtich menthæ*, an. Vnc. ijß. *bdellii, galbani aceto diſſolut* an. Vnc. ß. *farinæ ſem. lini, fœnigraci*, an. ℥. iij ß. *ceræ q. ſ.*

Fiat Emplaſtrum. Flavij Clementis pharmacum, cuius vſu homines toto corpore deſtructos à podagra, chiragraque adeò conualuiſſe fertur vt citra noxam ambulauerint, deſcribit Galenus 7. *de comp. med. ſec. gen. cap.* 12. vbi & alia huius generis pharmaca habet, vt & 10. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 2.

Vel ℞. *Gummi pini*, Vnc. j. *picis nigræ*, Vnc. ij. *ceræ*, Vnc. jß. *pingued. galli veteris*, Vnc. j. *pulv. hermodactyl. ſulph. viui*, an. Vnc. iij. Fiat Emplaſtrum & tertiâ die renouetur.

Henrici Stapedii *in conſil. Scholtzii, conſ.* 238. ſunt ſequentia. ℞. *Baccar juniperi, althææ*, an. Vnc. ij. *fol. lauri, myrti, ſalviæ, betonicæ, ſtœchados, origani, calaminthæ, maioran. roſmarin.* an. M. ß. *ſem. lini. fænigr.* an. vnc. ij. Fiat decoctio in lixiuio è ſarmentis vitis, addendo ſalis communis ℔j.

Poſtea ſequenti oleo inungantur. ℞. *Rad. pyreth. nuc. moſch. caryoph. contuſor.* an. Drach. ij. *flor. ſalv. hyſſopi, roriſmarini ſtæchad. Arabic. ſpicæ nardi*, an. Drach. j ß. *rad. ariſtoloch. hermodactyl.* an. Vnc. j. Affunde *ſpir. vini* ℔j. *vel q. ſ.* Macerentur per diem, poſtea adde *terebinth. opt.* ℔j. ß.

Deſtillentur in alembico vitreo. Alexand. Trallianus & alij hoc commendant, & eo multos non ſolùm, quibus pituitoſus humor, ſed & quibus bilis affluxerat, valetudinem recuperâſſe teſtantur.

℞. *Thymi, origani, ſatureiæ, calaminthæ*; an. q. v.

Coq. in *aceto acerrimo*, decocto calido partes affectas ſæpe perfunde ac foue.

Ad Tophos.

Si materia jam in tophos concreuerit, equidem eos diſſoluere difficilimum eſt; verùm ſi nondum inueterati ſint, non omninò nulla ſanationis ſpes eſt. Poſſunt autẽ ad tophos diſcutiendos adhiberi non ſolùm externa & topica, ſed & interna. Interna ſunt antidota illa ſuprà propoſita, inter quæ præcipuè vtilis eſt antidotus Tralliani ex Centaurio. Scribit etiam idem Trallianus, quendam, cùm tophos habere cœpiſſet, decocto chamæpityos ſumpto prohibuiſſe, ne ampliùs generarentur. Externa ſeu topica ad nodos diſſoluendos vtilia ſunt ammoniacum aceto diſſolutum. *Ad tophos.*

Vel ℞. *Empl. diachyli ſimpl.* Vnc. j. *ammoniaci, galbani, bdellij, ſagapeni*, an. Drach. j. *ol. irini, liliorum alborum*, an. Vnc. ß. *pulv. ireos*, Drach. j.

Fiat Emplaſtr.

Vel ℞. *rad. bryoniæ, cucum agreſt. iridis*, an. Vnc. ij. *alth. lilior. albor. ſub cinerib. calid. coctar.* an. num. iv. *ſem. vrticæ, ſinapi, naſturtij*, an. Vnc. j. Terantur *cum adip. anſerin. & ol. amygd. dulc. ſ. q.*

F. Cataplaſma.

Galenus & alij id, quod è caſeo veteri conficitur, plurimùm commendant. Nam cute ſpontè diſruptâ, abſque ſectione articulos citra noxam quotidie lapidibus liberatos reficit.

℞. *Caſei veteris & acris*, Vnc. iij. vel q. v. intingatur *in iuris carnis ſuillæ ſalſa* ſ. q. & in mortario ſubactus parti affectæ imponatur. Alij pedes ſuum ſalſos in aqua ad mollitiem planè coquunt & poſtea admiſcent caſei antiqui partes duas, naſturtij partem vnam, & emplaſtrum inde conficiunt, quod valde commendant.

Vel ℞. *ſucci tabaci* Vnc. iij. *ceræ citrinæ* Vnc. ij. *reſinæ pini* Vnc. jß. *terebinth.* Vnc. j. *ol. chamæmel. q. ſ.* Fiat cerotum molle.

Vel ℞. *mellis, axung. vrſinæ, aceti acris* an. ℔j. *ſerpentes & teſtudines montanas*. vnum & alterum. Coq. in vaſe vitreato lento igne ad *aceti* conſumptionem, poſtea colentur, & adde *ceræ* vnc. iij.

Liquefiant ſimul & vſui ſeruentur, & loco affecto ad ignem illinantur.

Vtilia etiam ſunt luta emollientia & reſoluentia quarundam thermarum, qualia ſunt D. Petri & Bartholomæi in agro Patauino, quibus manè & veſperi

pars affecta per horam & amplius fouetur, & poſtea thermis abluitur.

Eraſiſtratus Sicyonius efficax ad tophos remedium hoc parabat.

℞. viſci querni ℔jß. thuris, ceræ, tædarum pingu. reſinæ pini, an. ℔j.

Liquabilia liquabat & cum pinguibus tædis agitabat ac miſcebat, à quibus cùm omnis pinguedo effluxiſſet, ab igne ablatum liquorem percolabat, thuſque in tenuiſſimum puluerem contritum inſpergebat, & aſſiduè, donec in maſſam manus non inquinantem redigeretur, agitabat. Plura vid. apud Trallian *lib.* 11.

CAPVT VI.

De Dolore Iſchiadico.

Dolor Iſchiadicus. DOlor iſchiadicus equidem arthritidis ſpecies eſt, vt de eo præter ea, quæ hactenus dicta ſunt, nihil dicendum videatur. Verùm cùm & ratione partis affectæ aliquid peculiaris habeat, & in curatione proprii quid obſeruandum veniat, de eo pauca dicemus.

Sunt quidem nonnulli, qui per Iſchiadicum dolorem alium affectum ab arthritide differentem accipiũt, qui inter chronicos affectus eſt, & accidit iis etiam, qui podagrâ vel chiragrâ nunquam laborarunt, ab excrementis illîc congeſtis, vel in eam partem influentibus, & plerumque ſenſim & paulatim. Verùm de iſto affectu hîc agere nobis propoſitum non eſt, pertinetque is ad ambulandi ob coxæ vitium impotentiam, quæ latiùs ſe, quàm arthritis extendit, de quâ ſolùm hîc agere nobis propoſitum eſt, & proinde etiam de iſchiadico dolore tantùm vt arthritico hîc agemus.

De loco autem affecto hîc quædam diſcrepantia eſt. Aëtius *tetr.* 3. *ſerm.* 4. *cap.* 1. ex Archigene ita ſcribit: Iſchiadici propriè dicuntur, quibus dolor circa iuncturam quandam vertebrarum innititur. Antecedit autem & quaſi auſpicatur hoc malum aliquando vicinorum muſculorum dolor, & maximè lumborum; aliquando verò ab ipſa iunctura initium fit affectionis: iam verò quandoque contingit, vt vertebræ dolore ferè ſublato circa poplitem ſolùm affectio hæreat, aliis verò iuxta talum; quibuſdam verò totum crus æqualiter dolore affligitur, multis item circa inguina dolor figitur, & tum ſanè veſica ipſa moleſtiam tranſſumens, vrinæ difficultatem inducit, & tunc maximè totum crus à coxendicibus vſque ad calcaneum dolorem perfert.

Fernel. *lib.* 6. *de part. morb. & ſympt. cap.* 18. Iſchias, *inquit*, omnium vehementiſſima ſedem non habet in eo articulo, quo femoris caput in coxendicem inſeritur, ſed altiùs, ad ſummam natem, quà nerui à lumbis & oſſe ſacro emergentes feruntur in crura, dolor atrox non in ſola eſt coxendice, ſed in femur quoque & in ſuram, & in extremum pedem exporrigitur, quocunque nimirum ab affecta coxendice diductus ramus pertingit. Alii, vt Platerus, Iſchiadicum dolorem articulo coxæ cum femore tribuunt.

Verùm ſciendum, circa coxendicem, vt & in humero interdum accidere aliquando dolorem, qui quidem ſæpè vehementiſſimus eſt, non tamen propriè articularis, cùm non ſit in articulo, quia membranam muſculorum occupat, neque etiam in vno loco cõſiſtit, ſed ad partes inferiores plerunque deſcendit. Et talis ferè dolor eſt Iſchiadicus, quem Aëtius ex Archigene deſcripſit. Atque hunc dolorem ex humore ſeroſo acri à capite ſub cute defluente, & circa membranam vel neruum aliquem hærente ortum habere concedo: eum tamen dolorem propriè arthritidem non eſſe, ex eo patet. Primò, quòd non circa articulum ſẽper, ſed & in mediis ſpatiis intra articulos conſiſtit. Ita curaui hîc virũ nobilem, qui talem dolorẽ in ipſis muſculis, qui ſunt inter genua & coxendicem, patiebatur. Similes dolores ſæpè in pectore accidunt, & pleuritidem notham quandam excitant. Deinde quòd certis interuallis rarò redeunt, ſed ſæpè, poſtquàm ſemel atque iterum hominem afflixerunt, poſtea toto vitæ tempore non reuertuntur. Tertiò, quòd ii, qui dolores hos patiuntur, arthritide in aliis partibus non affliguntur, quod in verâ arthritide accidit. Qui enim diu arthritide laborant, rarò ſolâ podagrâ corripiuntur, ſed poſtea etiam dolores in manibus & aliis articulis patiuntur.

Tandem etiam arthritis vera plerunque & ferè ſemper ſibi tumorem adſciſcit; at verò dolores hi nullum tumorem habent coniunctum, non ſolum vbi ſunt in loco profundo, ſed etiam vbi ſunt in loco non profundo, vt in humero ſæpè accidit, idque ea de cauſſa euenit, quia humor non ex venis, quibus pars illa nutritur, vt in vera arthritide, affluit.

Nos verò non de dolore iſto hîc agemus, ſed qui propriè arthriticus eſt. Dolor autem iſte Iſchiadicus hoc proprii habet, quòd latiùs, quàm in aliis articulis, & ſæpè ad vicina loca diffunditur, id quod accidit primò, quòd os coxendicis amplum eſt, vnde etiam tribus nominibus diſtinguitur, & vbi lateribus oſſis ſacris connectitur, os ilium dicitur; ad cotylam, iſchiũ; anteriore parte, os pubis. Deinde quòd nerui, qui à lumbis & oſſe ſacro ad eam articulationem veniunt, in diuerſas partes diſtribuuntur. Ideoque dolor coxendicis in omnia loca ſeſe diffundit interdum, inque neruos à coxendice deductos pertingit.

Eſt autem hoc malum curatu difficile propter loci profunditatem & amplitudinem, ac materiæ multitudinem, quam locus amplus capit. Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, turſuſque incidit, iis mucores ſuperueniunt, 6. *aphor.* 59. Et quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, iis crus contabeſcit, & claudicant, niſi vrantur, *ibid. aphor.* 60. Si enim ab influente humore ligamenta relaxantur, coxa excidit, & in cauitatem illapſus humor lentus redditur, imò ſæpè in lapideam duritiem concreſcit. Vnde quia venæ & arteriæ ſuo loco dimouentur, & comprimuntur, ἀτροφία in cruribus ſuccedit. Si etiam in ætate iuuenili quem iſchias apprehendit, vitam breuiorem promittit, quia dolore & inediis æger marceſcit, vnde etiam φθίσις ἰσχιαδικὴ nomen accepit.

Curationem quod attinet, ad reuulſionem commodiſſimè vena baſilica in eodem latere aperitur; deriuationis autem gratiâ iſchiadica. Et quidem ſi dolor magis extrorſum vergat, quæ eſt ad malleolum externum; aut ſaphena, quæ eſt ad malleolum internum, ſi dolor magis introrſum vergat.

Scribit etiam Hippocrates 6. *epid. ſect.* 5. *t.* 6. cùm adſunt κέδματα, venæ poſt aures ſcarificandæ ſunt; quem locum Galenus & alii de fluxionibus in coxendicem explicant: præceptum tamen Hippocratis verum eſſe non putant. Hippocratem verò defendit Stegghius, & cum ratione, iſtud, quod procul dubio experientiâ obſeruauit, Hippocratem propoſuiſſe putat. Cùm enim cauſſa mali per foramen nuchæ vel viam Fernelii in coxendicem deſtillet, ad fontem mali tollendum circa aures rectè remedium adhiberi ſtatuit. Verùm etſi iſta concedantur: tamen κέδματα iſta non ſunt dolores iſchiadici propriè dicti, qui ad arthritidem pertinent, ſed ii, quorum ſuprà facta eſt mentio.

Purgationes fortiores hîc locum habent, atque vtile eſt hîc Electuarium Caryocoſtinum, pilulæ arthriticæ, fœtidæ, de hermodactylis. Crato equidem *conſil.* 247. iſchiadicos dolores purgantia non ferre ſcribit; cùm humores magis in ea loca decumbant: verùm de inſufficiente purgatione hoc eſt accipiendum.

Et videntur hîc vomitoria purgantibus per aluum commo-

commodiora eſſe, cum per locum à parte affecta remotiorem humores vitioſos euacuent.

Repellentia hîc planè locum non habent; cùm metuendum ſit, ne horum vſu ſanguis & alij humores verſus partem affectam repellantur, ibique cumulentur.

Præmiſſis vniuerſalibus attrahentia & reſoluentia medicamenta imponenda, eaque fortiora, quæ humorem è profundo in ſuperficiem euocent, qualia parantur ex herbis diſcutientibus, fol. ſambuci, ebuli, lauri, rutæ, betonicæ, chamæmelo, chamæpity, roſmarino, meliloto, ſem. ſinapi, ſtaphidis agriæ, cantharidibus, pice, ſulphure, terebinthina, ammoniaco, galbano, bdellio, opopanace, euphorbio.

Celebre medicamentum eſt, quod fit ex iberide ſeu lepidio, cuius ſuprà facta eſt mentio, vt & naſturtio hyemali, & piperitide.

Vt ℞. *Iberidis, piperitidis, naſturtij aquat.* omnium vel vnius M. IV. Coq. in *vino*, Aſperge *farinam lupinorum, orobi, fabarum*, an. ℥j. *puln. rutæ ſiccæ* Drach. ij. *flor, chamamel.* Drach. j. *rad. coſti* Drach. j ß. *ol. terebinth.* Vnc. ß. *lumbricor.* q. ſ. Fiat Cataplaſma.

Vel ℞. *Sinapi aceto accerrimo diſſol.* Vnc. ij. *fermenti menti acris* Vnc. ß. *pulu. hermodact.* Drach. ij. *mellis* Vnc. iij. *terebinth.* Vnc. IV. *ol. laurini, de ſpica* an Vnc. ij. *farin. ſem. fœnugræc.* Vnc. j. ß. *terræ formicar. cum ouis* ℔ j. *fol. lauri, ſaluiæ, rutæ, roriſmarini*, an M. ß. *lumbricor. tereſtrium præp.* ℔ ß.

Terra formicar. cum ouis & lumbricis ac herbis in vino albo coquantur, poſtea colentur, & reliqua admiſceantur.

Vel ℞. *Rad. ſigill. B. Mariæ* (quæ ad iſchiadicum dolorem inprimis commendantur ſectæ & coxendici appoſitæ) Drach. vj. *emplaſtri diachyl. ſimpl.* Vnc. ß. *croci in ſpiritu vini diſſolut.* Drach. ij. *terebinth.* Vnc. j. *ol. de ſpica* q. ſ. Fiat Emplaſtrum.

Vel ℞. *Ceræ citrinæ, terebinth. abietis*, an Vnc. iij. Liqueſcant ſimul; vbi refrixerunt, Adde *pulu. ſeminis vrticæ, hermodactyl.* an Drach. ij. *rad. ariſtoloch. rotund. flor. chamamel. iridis Florent.* an Drach. ij ß. *myrrhæ.* Drach. ij. *croci* Scrup. IV.

Malaxentur manibus axungiâ porcinâ inunctis. Fiat Emplaſtrum.

Vel ℞. *Ceræ, viſci querni, terebinth. irid. ſiccæ, myrrhæ, galbani*, Cum *oleo lumbricor.*

Fiat Ceratum,

Quibus ſi dolor non cedat, cucurbitulæ cum multa flamma apponantur, vel veſicatoria.

Si ne ſic quidem malum tollatur, de Hippocratis conſilio. *6. aph. 60.* pars affecta vrenda, quod & Celſus probat, dum *lib. 4. cap. 20.* ſcribit, vltimum eſt, & in veteribus quoque morbis efficaciſſimum, tribus aut quatuor locis ſupra coxam cutem candentibus ferramentis exulcerare. Partem enim calefaciendo craſſos viſcidos humores diſſoluit & euacuat, ac ſi, quod fieri debet, vlcera aperta ſeruentur, materia vitioſa per ea affluit. De modo vrendi vide P. Æginetam, *lib. 6. cap. 76.* Albucaſ. *part. 1. cap. 43.*

Nonnulli & arthritidis vertebrarum dorſi in ſpecie mentionem faciunt: & concedimus eam interdum dari, quæ etiam eandem cauſam & curationem habet, quam aliæ arthritides. Videndum tamen hic ne decipiamur, ac quemcunque dorſi dolorem pro arthritide habeamus. Sæpè enim accidit, vt ex materia ſeroſa, & è capite defluente, in dorſo, & præcipuè ſecundum ductum muſculi cucullaris dicti deſcendente, & ad ſpinam in fine eius muſculi hærente dolor excitetur: qui tamen arthritis non eſt; cùm non in partibus ad articulum pertinentibus accidat, ſæpè etiam momentaneus ſit, ac dormientes affligat, à ſomno verò ſurgentes deſerat & euaneſcat, quod in verâ arthritide non accidit.

CAPVT VII.

De Ratione præcauendi Arthritidem.

MVlti quidem id vnicè agunt, vt à doloribus arthriticis liberetur; Liberati autem parum ſolliciti ſunt, quâ ratione obtinere poſſint, ne iiſdem doloribus iterum corripiantur, & neque medicamenta, quibus malum hoc præcaueant, vſurpant, neque à diætæ erroribus ſibi temperant, & ita malum recens inueteraſcere ſinunt, vnde non mirum, paucos podagricos ſanari. Verùm præcautio non minus quàm curatio in ſpecie ita dicta neceſſaria eſt. *Ratio præcauendi arthritidem.*

Conſiſtit autē ea in tribus, primum eſt, vt caueatur, ne materia, quæ ad articulos fluere poſſit, colligatur, Secundum, vt ſi quæ collecta ſit, tollatur, antequàm ad articulos ruat. Tertium, vt articuli eam non facilè recipiant. Si verò, quod nonnulli faciunt, quis ſaltem articulis roborandis operam dare velit, interim permittere, vt materia vitioſa in corpore cumuletur, plus damni, quàm commodi inde ſentiet. Si enim materia vitioſa in corpore adſit, nec ad articulos conſueto modo protrudatur, retenta in corpore ad alias partes nobiliores fluere, & grauiſſimorum morborum cauſſa eſſe poteſt. *In quibus conſiſtat?*

Primum præſtat bona diætæ ratio, & medicamenta viſcerum intemperiem corrigentia. Secundum ſanguinis miſſio, purgantia, & alia ſeroſos & tartareos humores tollentia. Tertium articulos roborantia.

Et primò diætam quod attinet, omnino in præcauenda arthridide ea plurimùm poteſt & maximi momenti eſt, & ſine ea medicamenta, etiam generoſiſſima, nihil proficiunt, Et quod tàm pauci arthritici ſanantur, maximam partem ob eorum in diæta licentiam accidit. Contrà ſola victus ratio malum iſtud ſæpe expugnare poteſt, ſcribitque rectè Crato, *conſil. 161.* Ego podagricis, *inquit*, nihil niſi rectam victus rationem conſulendam arbitror. Quæ enim medicamenta vel materiam ipſam exhaurire, vel calorem roborare poſſunt? Et Solenander, *ſect. 1. conſil 20.* Obſeruamus, *inquit*, multos curâ & diligentiâ liberos ſe reddidiſſe, hos, quod abſtemij facti eſſent, illos, quia Venerem nullam habuiſſent; nonnullos, quòd vſi eſſent continuò hoc aut illo medicamento; quoſdam, quia hunc vel illum cibum tanquam noxium vitaſſent. *Primum præcautionis membrum, diæta.*

Diætæ autem ratio conſiſtit in recto ſex rerum non naturalium vſu. Et primò aërem quod attinet, vitetur omnis aëris in qualitatibus exceſſus, qui humores in corpore vitioſos vel retinere vel fundere poteſt, & in primis frigidus, qui tranſpirationem & perenne illud vaporum effluuium retinet; imo & ſerum ab habitu corporis in centrum compellit, vbi poſtea facilè efferueſcit, & agitari incipit. Ideoque arthritici contra externas aëris iniurias veſtibus idoneis ſeſe accuratè muniant, caueantque, ne frigus externum habitum corporis denſet, vaporumque effluuium prohibeat. Et ſi habitus corporis fortè denſatus ſit, crebris, ſed lenibus frictionibus rarefaciendus.

Imprimis verò cibi & potûs accurata habenda ratio. Cùm n potus & cibus materiâ arthritidis ſuppeditare ſoleat, niſi æger à cibo & potu ſibi noxio abſtineat, aut circa eum errores committat, fruſtrà ſanitatem ſperat. Et cùm ægri ipſi animaduertant, qui cibi ſint noxii, (ſicut ſuprà de quodam diximus, qui ex Cyprinorum eſu ſemper in arthritidem incidebat) ab iis omnino abſtineat æger Quantitas etiam cibi ea ſolùm aſſumenda, quæ viribus reficiendis & conſeruandis ſatis ſit. Et omninò non plus cibi ſumēdum, quàm rectè in ventriculo, epate & liene concoqui poſſit, quod fiet, ſi ea ſolum cibi quantitas ſumatur, vt *ἀνορεξίη* Hippocratis adſit, i. e. vt de menſa ſurgens plura ſemper *Cibi Quantitas.*

ſemper appetat, nunquam verò ita ſeſe cibo repleat, vt nullum eius deſiderium relinquatur. Cùm enim in his coctionibus, quod excrementitium eſt, ſeparari ſoleat, ſi coctiones iſtæ non rectè perficiantur, excrementa multa, eaque tartarea ſanguini permiſcentur, quæ poſtea, vt inutilia, ſuo tempore à natura ad articulos detruduntur. Aut ſi in vna menſa aliquid peccatum ſit in quantitate, in ſequenti menſa detrahendum. Semel etiam in ſeptimanâ à cœna abſtinere, vel parciſſimâ eâ vti commodum eſt. Cibus etiam nouus non ſumendus, niſi prior concoctus ſit. Cœna prandio ſemper parcior ſit. Ciborum quoque varietas in vna menſa vitanda, quæ non minus, quàm ciborum nimia copia, noxia eſt.

Qualitas.

Panis ergo ſit purus & fermentatus. Caro verueciná, hædina, vitulina, & ſimiles boni ſucci. Conceditur & bubula iunior, præſertim in calidioribus, ſcribitque Alex. Trallianus, *lib. 11. cap. 1.* quòd nôrit quoſdam, qui fluxione copioſiſſimâ acri laborabant, maximè carnibus bubulis adiutos fuiſſe. Nonnulli gallinarum & caponum carnibus abſtinendum putant, idque ideo, quia multi ſint nutrimenti. Verùm cibus boni & multi ſucci vix aliquem in arthritidem conijcit, modò debitâ quantitate ſumatur. Alij ideò gallos, capones & gallinas podagricis nocere putant, quòd & ipſi podagrâ quandoque laborent; quod ſanè etiam accidere poteſt, ob cauſſam, quam iam dicam. Mihi enim maximè vero conſentaneum videtur, id euenire, quòd galli & gallinæ arenam etiam & calculos vorant, eóſque in ventriculo concoquunt, è quibus facilè aliquid ſalſi, terreſtris & tartarei in ipſum ſanguinem deriuari, atque poſtea homini arthritidis materiam præbere poteſt. Cui ſententiæ fauere videtur Crato, *conſil. 246.* dum caponem peculiarem humorem habere ſcribit, quem natura ad articulos depellit. Piſcium vſus ſit parcus: à Cyprinis verò & mollibus piſcibus, vt anguillis & ſimilibus, planè abſtinendum; vt & à cibis, qui aluum obſtruendi vim habent, vel ventriculum refrigerant. Caſei etiam multi vſus tutus non eſt. Abſtinendum & à leguminibus, præter hordeum, quæ terreum ſuccum multum continent. Et quia, vt Crato, *conſil. 247.* ſcribit, inter vinum & braſſicam naturalis quædam antipathia eſſe perhibetur, vtile creditur, ſi podagrici (vtpote quibus vinum noxium) frequenter braſſicâ & pane hordeaceo fruantur. Scribitque Plinius, *lib. 20. cap. 9.* Inuenio & à podagra liberatos edendo braſſicam, decoctúmque eius bibendo. Pomorum vſum plurimi non ſine cauſſa damnant, atque Medicos monent, ratione & obſeruatione ducti, vt morbis articularibus obnoxiis interdicant vſum pomorum. Habent enim poma humorem copioſum, eúmque plerunque acrimoniæ alicuius participem, & penetrandi vi præditum (ob quem etiam maculæ à ſucco pomorum è pannis lineis difficulter eluuntur) & propterea humores facilè mouent. Vitentur etiam pinguia, & inprimis frixa, vtpote quæ non ſolùm malum nutrimentum præbent, ſed & alios cibos corrumpunt. Vt & cibi nimiis aromatibus conditi.

Gallina, galli, & capones arthriticis noxij.

Braſſica arthriticis vtilis.

In potu verò eligendo inprimis cautione opus eſt. A vinis Morauicis, Auſtriacis, Hungaricis & ſimilibus, quæ arthritidem generare certum eſt, planè abſtinendum. Alia verò, quæ in ſanis arthritidem facilè non generant, omnino parcè bibenda, cùm & ipſa aliquid tartareæ materiæ contineant.

Inter quæ vina ſalubria etiam Hiſpanicum craſſum rubrum, quod de Alecante vocant, vel vinum tinctum, refert Solenander, *ſect. 4. conſil. 24.* eiúſque, vt minùs noxij, mediocrem vſum arthriticis concedit. Alij & Pucinum laudant. Vt & quod è Valle Telina affertur; cùm non ita articulos feriendi vim habeant.

Et ſi ab his etiam vinis ſeſe lædi ſentiat æger, vino planè, ſi poteſt, abſtineat: cùm fieri poſſit, vt ad podagram diſpoſitis ea etiam vina noceant, quæ alij ſine damno bibunt. Scribitque Paulus Ægineta, *de re medic. lib. 3. cap. 78.* Multos noui, qui à ſolo vino penitus abſtinuerunt, & omnes opem ſenſerunt. Quidam enim in principio morbi perfectè liberati ſunt: quidam poſtea & tardò, & neque valde doloróſè exacerbari ſunt. Si igitur nihil aduerſi ex hoc contingat, aut in futurum timeatur, per totam vitam à vino abſtineant. Qui verò propter debilitatem aut perfrigerationem aliquantulum ſuccubuerunt, vbi ad biennium à vino abſtinuerint, hinc modicum & aquoſum perpetuò bibant. Oportet autem eos, qui à vino abſtinent, pro vino aniſi decoctum bibere, aut alicuius eiuſmodi ſeminis, abſtinendo quantum eius fieri poteſt à fructibus, pomis & reliquis refrigerantibus. *Hæc Ægineta.*

Et reuera rem ita ſeſe habere, ſuprà *cap. 1.* exemplis probatum eſt. Atque in noſtris regionibus, qui volunt, longè faciliùs, quàm in Græcia & alibi, à vino abſtinere poſſunt; cùm paſſim cereuiſiæ ſatis commodæ habeantur, quæ vini vicem ſupplere poſſunt. Et quamuis à vino planè abſtinere plurimis durum, imò noxium videatur: tamen, ſicut rectè ab Hippocrate, 2. *aph. 50.* dictum eſt, ad inſueta etiam quandoque mutatio facienda eſt. Si qui verò à vino planè abſtinere nolunt, vel propter valetudinis incommodum non poſſunt, id quod plerunque accidit, bibant vinum Rhenanum, non tamen forte, neque etiam crudum; vel etiam Pucinum, aut ſimile, neque tamen copioſè. Ideòque non diſplicet conſilium Solenandri, qui *ſect. 4 conſil. 24.* in vſu vini, temperamenti, conſtitutionis corporis, ætatis, conſuetudinis habendam eſſe rationem ſuadet; cùm magna ſit corporum varietas, & quod vni eſt vtile ac ſalubre, alteri poſſit eſſe noxium ac inutile. Itaque in vſu vini inprimis attendendum, quid commodi vel damni æger ex eo percipiat. Si enim nocere vinum animaduertatur, penitus omittendum, aut ſi ſine damno omitti non poſſit, parciſſimè bibendum. Et qui in vſu vini ſibi non temperare, ac modum ſeruare poteſt, ei vinum potiùs interdicendum, quàm permittendum. In paroxyſmi verò initio à vino planè abſtinendum. Neque etiam vinum bibendum ventriculo vacuo, ſed cùm cibus ſolidior iam aſſumptus eſt. Bibere etiam vinum inter prandium & cœnam maximè noxium; cùm facilè ad hepar penetret, & fluxiones excitet.

Potus quantitas.

Potûs tantum ſaltem aſſumatur, quantum ſedandæ ſiti ſatis ſit, non verò fluctuationem ciborum efficiat.

Somnus & quies.

Somnus & quies moderata ſint: ſomnúſque non mox à cibo ineatur, nec vltra ſeptem vel octo horas extendatur; non tamen etiam ſeptem horis breuior ſit.

Exercitium corporis.

Exercitia corporis ſint moderata, & ante cibum ineantur. Et ſi quo in morbo verus eſt aphoriſmus Hippocratis: ἄσκησις ὑγιείης ἀκορίη τροφῆς, ἀοκνίη πόνων: *exercitium ſanitatis eſt, non ſaturari cibo, & impigrum eſſe ad labores,* hoc in morbo verus eſt. Et commodiſſimum eſt iis, qui præſtare poſſunt, ante prandium interdum ad ſudorem vſque ſe exercere. Poſt motum tamen & exercitium, non priùs cibus vel potus ſumendus, donec calor motu contractus euanuerit. Et ſi in quietis & motûs exceſſu peccandum, præſtat in motu, quàm in quiete excedere. Otio enim & deſidiâ calor minuitur, vires langueſcunt, coctiones deprauantur, excrementa non euacuantur & diſcutiuntur. Vnde Galenus, *6. aphor. 28.* non minùs deſidiam, quàm crapulam arthritidis cauſſam ponit. Et videmus homines laboribus deditos rarò arthritide corripi. Frictiones etiam matutinæ exercitij loco eſſe poſſunt. Multum ſtare, vt & nimiùm deambulare vel equitare, podagricis valde noxium.

Eodem modo vt exercitium & motus: ita & ſomnus ac vigiliæ moderatæ eſſe debent. Vigiliæ tamen vtiliores,

liores, quàm ſomnus nimius, modò vires non deiiciant, aut cruditates pariant. Nec etiam ſtatim à ſumpto cibo dormiendum.

Repletionem & inanitionem quod attinet, curandum, vt aluus quotidie officium faciat, & ne humores in primis viis cumulentur, eccoprotica medicamenta, quæ leniter aluum ſubducunt, ſæpius vſurpanda. Sudores matutini vtiliſſimi ſunt, & ad præcauendam arthritidem commodiſſimi, cùm ſeroſos humores è corpore tollant. Itaque quocunque modo fieri poteſt, ægri ad eos aſſuefaciendi, qui propterea ſtragulis de nocte ſeſe diligenter munire debent, vt ſi non ſudor, mador tamen corporis ſub auroram ſequatur. A Venere nimiâ abſtinendum, quæ cum Baccho Arthritidis parens, & vt Scaliger ex Græco vertit. Ex ſoluilumba Venere, ſoluilumboque Baccho, nata eſt ſoluilumba Podagra. Nimio enim Veneris vſu totum corpus debilitatur, ſpiritûs, calorque natiuus diſſipatur, vnde omnes coctiones læduntur, & multa excrementa cumulantur.

Affectus animi immoderati, imprimis ira & terror, vitandi ſunt, & lætitiæ potiùs indulgendum.

Atque iſta Diætæ ratio cauſa eſt, cur diuites & nobiles frequentius, quàm pauperes, & ruſtici arthritide corripiantur. Abundant enim diuites omni ciborum & ferculorum copiâ, vnde non ſolùm varios cibos in eadem menſâ plerunque miſcent, ſed & plus cibi aſſumunt, quàm concoquere poſſunt, vnde cruditates generantur, & præcipuè in vini potu ſibi nimium indulgent. Deinde exercitia laborioſa ipſis deſunt, quibus humores excrementitij, & præcipuè ſeroſi in corpore euacuantur. Præterea medicamenta plerunque abhorrent, & iis non niſi ad palatum comparatis vtuntur.

Et omnino quæ aliàs in genere à Medicis de bonâ Diætâ præcipiuntur, arthriticis maximè obſeruanda, de qua prolixè agunt Alexand. Trallianus, *lib.* 11. *cap.* 1. Andreas Gallus, in *conſil. à Scholtzio collectis, conſil.* 270. Et Petrus Andreas Matthiolus, *ibidem conſil.* 210. Antonius Ferrus, *de podagra, tractat.* 3.

Præter tamen bonam Diætæ rationem etiam neceſſarium eſt, ne humores vitioſi cumulentur, vt nulla inſignis in viſceribus adſit intemperies. Itaque ſi aliqua hepatis vel Lienis intemperies adſit, aut ventriculus frigidior non rectè coquat, eæ intemperies conuenienti modo, vt ſuo loco dictum, corrigendæ. Niſi enim viſcera iſta ſint benè conſtituta, etſi in Diæta parum aut nihil peccetur; tamen etiam cibus bonus aut iuſta quantitate ſumptus, in vitioſum humorem conuertitur, aut talem ſanguinem, qui purus non eſt, ſed vitioſos humores admiſtos habet, ſuppeditat. Cùm contrà qui viſcera bene conſtituta & robuſta habent, quæ id quod vitioſum eſt in cibo & potu, exactè ab vtili ſanguine ſeparant & per conuenientes vias euacuant, multos Diætæ errores vincere poſſunt, ſicut videmus mutos helluones vinum, idque non ſemper ſalubre, quotidie ingurgitare, & nihilominus arthritidi non eſſe obnoxios.

Verùm cùm impoſſibile ſit, vt is, qui non ſibi ſoli, ſed aliis etiam viuit, & vel publico ſeruit, vel in aliis negotiis conſtitutus eſt, & interdum in aëre inclementiori verſari, aut iter facere, aut peregrè apud alios viuere neceſſe habet, interdum in Diæta non delinquat, atque inde excrementa in corpore colligantur: Medici eſt, hac etiam in parte præcauere, ne excrementa illa in corpore cumulentur, & poſtea paroxyſmum excitent; quod fit, ſi maturè è corpore tollantur.

Vena ſectio.

Primò ergo etſi à ſanguine, quatenus talis, non oriatur proximè arthritis; tamen quia ſuo modo ad arthritidis generationem concurrere poteſt, dum vel ad feruorem & efferueſcentiam ſerì, ſi abundet, facit, vel neceſſariorũ medicamentorũ exhibitioni impedimento eſt, ſanguis euacuari debet. Quibus verò natura debilius aut frigidius eſt corpus, illi læduntur magis ex ſanguinis euacuatione, quam vt opem inde ſentiant, vt Paulus Ægineta *l.* 3. *c.* 78. ſcribit. Vt & ij, quos crebra iam fluxio ſæpe occupauit. Crebris enim doloribus & vigiliis, ſpiritus diſſipantur, viréſque deiiciuntur. Commodiſſimè autem fit ſanguinis euacuatio tempore verno & autumnali. Apud nonnullos tamen ſæpius repetitâ venæſectione opus eſt. Si enim æger ſe cibo paulò copioſiore refecerit, ad primam quamque aëris alterationem humorum efferueſcentia & motus accidere ſolet. Quia verò in præſeruatione non ad ipſam partem affectam reſpicimus, ſed ſaltem ſanguinem abundantem euacuare animus eſt, commodiſſimè è vena cubiti aperta ſanguis emittitur in podagra & vniuerſali arthritide. Si verò in ſolo brachio ſit malum, vt in Chiragra, commodè in crure vena aperitur.

Sunt qui podagrâ laborantibus ſingulis menſibus venas ad pollices pedum aperiunt, idque aliquoties repetunt, & noui, qui id cum commodo fecerint. Neque ratione hoc inſtitutum carere videtur. Solet enim natura vitioſos humores maximè ad extremas corporis partes & venas protrudere, & præcipuè eas, ad quas aſſueuit fluxionem concitare. Ideóque cum credibile ſit, naturam in podagra laborantibus tartareos illos humores maiore copiâ ad venas in pollicibus pedum, quam alias partes mittere, venâ ibi apertâ ij commodè euacuantur. Neque eâ euacuatione vires valde deiici poſſunt, modò non ſit nimia. Et fauere huic ſententiæ etiam id videtur, quod Coſtæus, *in Auicenam, lib.* 3. *fen.* 22. *tract.* 2. *cap.* 5. ſcribit, ſe vidiſſe quendam, cui factâ à Medico in crure vſtione ater planè humor effluxerit copioſius & frequens, quo demum euacuato ſedata affectio prorſus fuit. Alij in eundem vſum plantis pedum ſingulis menſibus ante nouilunium cucubitulas ſine ſcarificatione apponunt. Et noui Virum nobilem, qui ſolo ferè harum vſu podagram præcauet.

Ipſam verò humoris ſeroſi & tartarei euacuationem quod attinet, fit ea per aluum, per ambitum corporis, ſenſibiliter, inſenſibiliter; per vrinas, per fonticulos. *Humoris ſeroſi & tartari euacuatio*

Purgatio.

Purgatio per aluum medicamentis ſeroſum humorem euacuantibus inſtituenda, quæ maximum commodum affert. *Purgatio.* Compertumque eſt, arthriticos quoſdam è nullo medicamento alio tantam, quantam ex repetitis purgationibus, percepiſſe vtilitatem; ac purgantia ſæpe profuiſſe ſine aliis medicamentis, cùm reliqua medicamenta omnia ſine purgatione parum proſint. Neque aliquid incommodi ex eiuſmodi purgantibus metuendum eſt, præcipuè ſi medicamenta iſta non ſint admodùm vehementia. Vnde non ſine cauſsâ ſanctè affirmat Solenander *ſect.* 4. *conſil* 24 plus ſpirituum reſolui doloribus, vires magis confici, artus grauiùs infirmari, denique totius corporis facultates magis atteri ab vno vnius paroxyſmi in articulos humorum influxu, quàm à ſepties iteratis vſu compertis moderatiſque medicamentis purgantibus.

Et quidem iſta euacuatio commodiſſimè fit vere ac autumno, paulò ante æquinoctium, quo tempore aliàs humores moueri ſolent. *Quando inſtitui debeat.* Imò ſi quis diligentiam in præcauenda arthritide adhibere velit, ter vel etiam quater ſingulis annis purgationem inſtituere poteſt. Quæ purgatio cum venæſectione & recta victûs ratione ad præcauendam arthritidem multum facit: de quo Galenus, *de rat. cur. per venaſ. cap.* 7. Complures, *inquit,*

inquit, ipſe ſanaui, qui tribus quatuorve annis per interualla pedum laboraſſent doloribus, exundante humore veris initio expurgato & ſanguine diminuto. Illud tamen ſciendum, in omni victus ratione eos moderatos eſſe oportere. Nam intemperantes, vinoſóſque, ac ventri gulæque deditos neque purgatione, neque ſanguinis miſſione maximoperè adiuueris. Nam per vitæ intemperantiam vitioſorum humorum copiam colligunt. Verùm his ne manum quidem admouere tentandum eſt. *Hæc Galenus*.

Quibus medicamentis. Quibus autem medicamentis iſtæ purgationes inſtituendæ ſint, conſideratione dignum. Sunt quidem nonnulli, qui hîc ſuos pulueres Aurelios, & mercurialia medicamenta, quæ & vomitum mouent, & per aluum purgant, commendant. Ego vt iis quis vtatur ad præſeruationem, nulli author ſum; faciat id ſuo periculo, qui volet. Multò minus alicui author eſſe poſſum, vt in conſiliis nonnullis extare video, vt Mercurium vitæ vno menſe quater ſemper poſt Lunæ mutationes accipiat, atque inde vomitus & ſedes exſpectet. Cùm enim medicamenta illa mercurialia maximas humorum agitationes efficiant, ſimúlque viſcera debilitent, plus nocent, quàm proſunt. Neque quiſquam ſibi perſuadeat, curationem iſtam præſeruatoriam vno menſe abſolui poſſe.

Alij ſaltem leniſſimis iſtis medicamentis vtendum cenſent. Verùm ea peccantem humorem vix ſatis ſemper educunt. Vt tutum, ita vtile eſt, iis medicamentis vti, quæ quidem ventriculum & alia viſcera non lædunt; humorem tamen peccantem, quantum ſatis, euacuant. E quibus nec *ſcammonium*, nec *turpethum*, nec *hermodactyli* planè excludendi, *Sena* verò, *agaricus*, *rhabarbarum*, inter ea omnino locum habent.

Præter has autem ſolennes euacuationes etiam ſingulis menſibus, imò breuioribus interuall s quædam lenia medicamenta vſurpanda, quæ materiam ſenſim ad inteſtina deriuant, aluúmque laxam ſeruant. Imò ſi vel ſingulis ſeptimanis bis horâ vnâ ante cœnam vel ſcrupulum vnum pilularum lenium, vel aliorum huiuſmodi medicamentorum aliquid æger ſumat, non parum commodi inde percipiet. Talia ſunt *ſyr. roſar. ſolut.* & *mel. roſ. ſolut. ſyr. de ſpina ceruina*, vulgò domeſticus dictus, *ſemen carthami*, *ebuli*, *aloë*, *agaricus*, *rhabarbarum*, præcipuè vbi ichores bilioſi abundant. Quæ tamen ſola cùm, vt dictum, non ſufficiant, niſi quis etiam ſingulis annis bis vel ter paulò fortiora ſumat, vere & autumno paulò fortior purgatio inſtituenda.

Formulas iſtorum medicamentorum hîc multas ſubiicere operæ pretium non puto; cùm cuiuſque conſtitutioni propria rectiſſimè à præſenti Medico præſcribantur. Et licèt humor ille ſeroſus & tartareus proxima huius mali cauſſa ſit; admiſcent ſe tamen ei nunc hi, nunc illi humores vitioſi, qui propterea ſimul euacuandi. Et ſunt medicamenta purgantia pauca, quæ non ſimul etiam ſeroſum humorem euacuent.

Electuarium Caryocoſtinū Bayri. Celebratur hîc valde Electuarium Caryocoſtinum à Petro Bayro inuentum & commendatum, *Pract. lib.* 18, *cap.* 1. Etſi ei componendo proculdubio antiqui, Aëtius & Paulus Ægineta, occaſionem dederint, in quibus ſimilia habentur. Componitur autem hoc modo:

℞. *Hermodactyl. albor. à cortice ſuperior. mundat. diagryd*, an. Drach. ij. *coſti*, *cymini*, *caryophyllorum*, *zingiberis*, an. Drach. j.

Fiat Puluis.

Cuius doſis Drach. j. plus vel minus. Vel trita & cribrata miſceantur cum *ſyrupo facto ex melle & vino albo coctis*, donec formam ſyrupi bene cocti acceperint, & fiat Electuarium. Doſis eius à Drach ij. ad Vnc. ß. Scribítque Bayrus, quamprimùm ſenſerit ſigna repletionis, ſe ſumpſiſſe hoc Electuarium, idque ter aut quater in anno, atque hoc modo viginti ſex annis ab iſtis doloribus, quibus antè fuerat tentatus, non fuiſſe moleſtatum. Atque non incommodum eſt medicamentum, vbi tantum humorum iam collectum eſt, vt paroxyſmus imminere videatur. Vtiles etiam ſunt pilulæ Rhaſis ſuprà *in curatione* deſcriptæ, vt & hæ:

℞. *Chamæpit.* Vnc. ß. *chamadr. ſtœchad. Arab.* an. Drach. iij. *hermodactyl.* Vnc. ß. *ſem. hyperici* Drach. j. *aloës hepaticæ* Vnc. ß. Cum *terebinth. Cypriâ*,

F. Pilulæ.

Hermodactyli an ſeruanda arthritici venia [partially cut off]. Quæ autem frequentiùs, & ſingulis, vel alternis, aut tribus vel quatuor ſeptimanis vſurpantur medicamenta, mitiora eſſe debent. Scribit hîc Adrianus Spigelius, ſe in præſeruatione ab arthritide nunquam in purgatione vti hermodactylis: cùm non opus ſit educere humores ex iis partibus, in quas adhuc nihil influxit, ſed vult, vt contenti ſimus iis, quæ ex maioribus venis humores euacuant; niſi forſan antiqua & nodoſa podagra, quæ frequentiores habet inſultus, aut iam, vt dictum, paroxyſmus immineat. Quæ vt de iis purgationibus, quæ breuioribus interuallis & frequenter inſtituuntur, vera eſſe concedimus; ita in illis purgationibus, quæ ſingulis annis bis vel ter fiunt, purgantibus hermodactylos commodè admiſceri putamus, iiſque omnes exercitatiores Medici ad noſtra vſque tempora vſi ſunt, vtpote qui procul dubio experientiâ didicerunt, hermodactylos peculiarem vim habere humores iſtos arthritidem parientes euacuandi, ſcribítque Author innominatus *Libelli de Podagra*, qui inter Principum Medicorum ſcripta reperitur, quòd experientiâ cognouerit, in podagra quouis etiam humore peccante purgationem, quæ fit per hermodactylos, ſummè eſſe vtilem. Vnde etiam pilulæ Rhaſis, & Electuarium Caryocoſtinum Bayri hermodactylos recipiunt. Vt verò talia medicamenta ſine nauſea ſumi poſſint, formulæ eorum mutandæ, & nunc formâ pulueris, nunc pilularum, nunc electuariorum, nunc rotularum vel morſulorum ſumi poſſunt.

Vomi[tus]. Non incommodus eſt etiam vomitus, ſi natura eum facilè ferat; cùm bilem & pituitam in primis viis hærentem optimè excludat & euacuet.

Antipodragica Medicamenta.

Antipodagrica medicamenta [partially cut off]. Corpore purgato deinceps antidoti antipodagrici vſurpandi, vt reliquiæ humorum, quæ purgantia ſubterfugerunt, per eos abſumantur, corpúſque vnâ operâ ad ſudores matutinos diſponatur, aut humores ſeroſi inſenſibiliter diſcutiantur, vt poſtea de viribus horum medicamentorum dicetur. Antiquis in magno vſu iſta fuere medicamenta, & valde ab iis commendantur; extántque plurima apud Aëtium, *tetrab.* 3. *ſerm.* 4. *cap.* 47. Alex. Trallianum, *lib.* 11. *c.* 62. Et inter recentiores etiam paſſim talia occurrunt.

Theria[ca]. Inter illa primò eſt Theriaca, de qua Author *lib. de Theriaca ad Piſon. cap.* 15. ſcribit: Maximè verò prodeſt, quando quis ipſam ſanus adhuc frequenter accipit; propterea quòd ſuperfluos humores abſumat, & totius corporis temperamentum immutet. Et paulò poſt: Conſulo, *inquit*, vt in talibus morbis theriacâ vti velit; quoniam & ſuperfluum humorem exiccat, & alium colligi non permittit, vnde plurimi ex hac in principio prorſus à podagra liberati ſunt.

Antid[otus] *quatuor* [re]*bus*. Antidoti ex quatuor rebus conſtantis, nonnullis *Myſterium* appellati, deſcriptionem hanc habet Aëtius, *loc. alleg.*

℞. *Gentian. baccar. lauri*, *myrrhæ*, part. æq. Fiat Puluis.

Detur ſingulis diebus cochleare dimidium in *aqua calida*.

Aliam deſcriptionem habet Oribaſius, *loco allegato*.

℞. *Chamedryos* lib. j. *gentian. ariſtoloch. rot.* an. Vnc. ix. *ſem. rutæ ſextarium*. Contundantur & cribrentur. Detur quotidie cochleare.

Ex ſeptem rebus. Quod ex ſeptem rebus conficitur, habet eiuſmodi.

℞. *Hyperici* Vnc. j. *centaur. chamæpit.* an. Vnc. iij. *gentianæ* Vnc. v. *ariſtoloch. rotundæ*, Vnc. j. *agarici*, Vnc. iij. *petroſelini*, Vnc. j. *mellis Attici*, ℔ v.

Datur

Datur autem ʒ j. ex *aq. cyathis* iij.

Inprimis verò Aëtius commendat antidotum ex centaurio, ſcribitque; ſe multos eius vſu ſanatos nouiſſe, & eſſe adeò ſalutare podagricis, vt quoſdam per quindecim annos podagrâ correptos eius vſus ad iter pedibus faciendum præparauerit, & eſſe ſtomacho gratam, aluo conferentem & vrinas cientem.

Paratur autem hoc modo:

℞. *Coma centaur. minor. rad. centaur. major. triſſaginis, gentianæ, ariſtol. rotund.* part. æq. *puta* ℔ j. Detur ʒj. diebus quadraginta ex *aqua calida*, in ſequentibus autem diebus anni 325. ʒß. eodem modo præbeatur.

Idem Aëtius antidotum ex hyperico valde laudat, vt quæ ſanet podagras, coxendicum morbum & omnes articulorum morbis implicatos, per annum puta, foueat ſtomachum, viſum acriorem reddat, reliquos item ſenſus clariores & illuſtriores faciat, euacuet leniter vrinam, etiam comitiali morbo proſit, à grauibus capitis doloribus liberet, ſplenem & hepar in ſcirrhum induratum emolliat.

Paratur autem hoc modo.

℞. *Triſſag.* dodrantem, *centaurei* beſſem, *ariſtoloch. rotund.* ſeptuncem, *rad. gentian.* ſexuncem, *coma hyperici* quincuncem, *petroſelini* trientem, *mei* quadrantem, *rhapontici* ſextantem, *agarici* ſextantem, *mellis deſpumati* ℔ iij.

Alex. Trallianus hunc antidotum Heracliti Philoſophi multis valde probatum commendat.

℞. *Spicæ nardi, folij*, an. Vnc. ij. *gentianæ, ariſtoloch. longæ, rotundæ, myrrhæ opt. baccar. lauri, rhapontici*, an. ℥ß.

Doſ. Drach. j. Tempus optimum ver incipiens & autumnus, & quidem in frigidioribus tempus vernum, in calidioribus autumnus.

Idem Trallianus omnibus antidotis præfert diacorallium, quod ita paratur.

℞. *Corallior.* Drach. ij. *myrrhæ Troglodyticæ* Vnc. iv. *caryoph.* Vnc. ß. *rhapontic.* Vnc. j. *folij* Vnc. ß. *rad. pæoniæ tantundem, ariſtoloch. rotund. longæ*, an. Vnc. ij *ſpicæ nardi* Vnc. iv. F. Puluis.

Exhibet verò manè Scrup. j. ex *aqua tepida*, & hinc à cibo abſtinere iubet hor. vj. (poſſunt tamen & pauciores ſufficere) facitque initium Calendis Ianuarij, & quidem per centum dies exhibet, (*ob diuturnam indicantis perſeuerantiam; vt explicat Capiuaccius.*) Deinde intermittit 30. dies (*propter vires, vt eæ roborari & colligi poſſint, vt idem docet.*) Deinde iterum per centum dies exhibet, & rurſum per triginta intermittit. Cùm ducentos & ſexaginta dies, potiones autem ducentas abſoluerit, exhibet iterum, ſed non ſingulis, verùm alternis diebus, & in centum ſexaginta diebus octoginta potiones propinat. Et poſtea rurſum in ducentis & ſexaginta diebus octoginta potiones exhibet, ſingulis diebus duobus interpoſitis exhibens, donec trecentas & ſexaginta quinque potiones fuerint abſumptæ. Cauere autem, qui hoc antidotum ſumunt, iubet, iram, Venerem, vinum adſtringens & dulce, omniáque amara olera, piſcium capita, cancros, aſtacos, ſepias, betam, leporinas carnes, legumina omnia, præſertim fabas. Atque talia antidota plura apud Paul. Æginetam, Aëtium, & Trallian. *locis alleg.* exſtant.

Ex his poſtea ſuperioribus & noſtro ſeculo aliæ tales compoſitiones variæ ortæ ſunt. Thomas Eraſtus duas ſibi communicatas, & magnis elogiis celebratas ſcribit: Vna profecta à Medico Italo, qui puluerem Iouis eam appellauit, & à Doctore Conrado Geſnero communicata fuit, ita paratur:

℞. *Ariſtoloch. rotund. vera, rhapontici veri*, an. Vnc. j. *ſem. petroſel. Macedonic.* Vnc. ß. *comar. chamædryos, centaur. minor. hyperici*, an. Drach. x. Fiat Puluis.

Primo menſe detur quotidie ʒ. j. ex *aqua tepida*, poſtea ʒß. per integrum annum, ſemel atque iterum ſingulis menſibus purgatione interiectâ, vel agarici puluere pituitoſis ad purgandum intermixto.

Altera à Dn. D. Chriſtoph. VVirſungo, Medico Auguſtano, communicata ita paratur:

℞. *Ariſtol. rot. vera, gentian. rhapontic. ſeu centaur. major.* (*ego mallem rhapont. veri*) *comar. chamædr. chamæpit. part. æq.* F. Puluis.

Per annum dimidium ſumatur ʒ. j. per reliquum anni tempus ʒ ß.

Doctor Iohannes Matthæus è libro antiquo manuſcripto hunc ſibi communicatum producit.

℞. *Rhapontici*, Vnc j. *agarici*, Vnc. ij. *valerian.* Vnc. iij. *ſem. petroſel. Macedon. mei*, an. Vnc. v. *gentianæ, ariſtoloch.* an. Vnc. vij. *chamædryos*, Vnc. ix. F. Puluis.

Donzellini hic eſt.

℞. *Chamædryos, iuæ, centaur. minor. majoran. ſaluiæ, betonic. gentianæ, ariſtoloch. rot.* an. Vnc. j. *Guajaci optimi*, Vnc. viij. vel ℔ j.

F. Puluis.

Atque hoc vno perfectè podagram curari ſcribit Donzellinus, modò quis non Sardanapalum imitari velit.

Cratonis hic eſt.

℞. *Ariſtoloch.* Vnc. j. *centaur. minor.* Drach. iij. *gentian.* Drach. vj. *mei*, Drach. v. *hyperici* Drach. vj. *petroſel. Macedonic.* Vnc. ß. *agarici* Drach. ij. *rhapontici, vel ſi haberi non poteſt, rhabarbari* Drach j. F. Puluis.

Cuius ſcrup. ij. manè exhibet in *aqua iuæ arthetica* vel *betonicæ*, cum *ſyr. de iua* vel *betonicâ*, in Ianuario dies quinque, in Februario totidem, in Martio duobus, in Majo tribus, in Iunio vno, in Iulio duobus, in Auguſto vno, in Septemb. Octobri, Nouembri, Decembri duobus. Verùm nihil refert, etſi ſæpius ſumatur, quin potiùs vtile eſt.

Doctoris Manardi talis eſt.

℞. *Chamædr. dictamni Cretici, iuæ, rad. centaur. major. ariſtoloch. rotundæ*, an. Vnc. ij. *corticum internorum iugland.* ℔ j. Fiat Puluis. Doſis Drach. j. per dies quadraginta.

Eraſto hic tribuitur.

℞. *C. C. vſti, oſſium bubulor. nucleor. citri, dactylor. mandibular. lucij*, part. æq. *Corallior. vſtor. eboris vſti, an. part. dimid.*

Fiat puluis, cui, ſaporis gratiâ, addatur aliquid *cinamomi, macis, caryoph.* Et cum *ſaccharo*, F. Tragea.

Iohannes Anglicus puluerem hunc, quem Sarracenicum appellat, valde commendat.

℞. *Iuæ ſeu chamæpityos*, Vnc. j. *oſſium ihumanor. combuſtor.* Drach. ij. *glycyrrh.* Drach iij. F. Puluis.

Neque tamen ad puluerum formas ſimpliciter ægri adſtringendi ſunt, ſed poſſunt ex iiſdem medicamentis ſimplicibus cum *ſaccharo* vel *ſyrupo aliquo conueniente* electuaria parari, vel pilulæ, quæ commodiſſimè plerunque cum terebinthina Cypria parantur, cùm plerique arthritici etiam calculo ſint obnoxij, vel extracta, vel eſſentiæ dictæ, ſeu extracta liquida, vel vinum aut cereuiſia medicata, vt hoc modo etiam palato ægri inſeruiatur.

Antonius Gallus, Medicus quondam Pariſienſis, hoc Electuarium valde laudat:

℞. *Valerian.* Drach. j. *agarici* Drach. ij. *mei* Drach. iij. *ſem. petroſelini Macedonic.* ʒiv. *hyperici* Drach. v. *gentianæ* Drach. vj. *ariſtol. rot.* Drach. vij. *centaur. minor.* Drach. viij. *chamædr.* Drach. ix. *oſſium humanor. ex articulis exemptor. medicè reſiccat.* ʒx. Cum *oxymel. ſcillitici ſ. q.* Fiat Electuarium.

Cuius doſis ʒ j. per integrum annum.

Vel ℞. *Conſerua chamæpit.* Vnc. iij. *chamædryos, folior. betonicæ*, ana ℥jß. *ſem. hyperici, rad. ariſtol. rotundæ*, an. Vnc. ß. *angelicæ* Drach. ij. *oſſium humanor. præparat. corall. rubr. præp. eboris præparati*, an. Drach j. *caryophyll. cinam.* an. Drach. ij. Cum *ſyr. betonicæ*.

F. Electuarium.

Poſſunt & recentiorum medicamenta, magiſteria, feculæ, ſales addi, vt & margaritæ, oculi cancri.

Vt ℞ *Rad. mei vel imperator. hyperici*, an. Vnc. j. *fecula ari*, Drach. ij. *ſalis chamadryos, chamapit. chærefoly, imperatoria*, an. ℈. j. *magiſter. corall. ocul. cancr.* an. Drach. ß. *margaritarum*. Scrup. j. *ſacchari*, ad pondus omnium. F. Puluis.

Ad ſudores matutinos ciendos dantur etiam *ſyrupi è baccis ſambuci* cum *ſacchara* præparati cochlearia duo. Si libet aliquid *Cornu Cerui* addi poteſt.

Crato commendat hoc deſtillatum, cuius cochlear vnum quotidie vel ſæpius in ſeptimanâ ſumendum.

℞. *Meliſſa, valeriana, baccarum iunip.* an. q. v.

Aſpergantur *vino bono dulci*, & macerentur in *aquâ meliſſa*, ac poſtea deſtillentur.

In corporibus etiam frigidis commodè vſurpari poteſt aqua vitæ illa, quâ Gisbertus Horſtius Hollandus, olim Romæ celebris Medicus, frequenter vſus eſt, & hoc modo paratur.

Aqua vitæ Giſberti Horſtii.

℞. *Anthos, centaur. min. flor. chamamel. chamadryos, hyperici, chamapit. aſari*, an Vnc j. *cort. rad. ebuli* M. j. *ireos* Vnc. j. *theriaca* Vnc. ß. *cinam. nuc. moſch. galanga, macis, zingiberis*, an. Drach. jß. *hermodactylor. aloes hepatica*, an. Drach. j. *agarici* Vnc. ß. *colocynthid.* Drach. iij. *myrobal. omnium*, an. Drach. ij. *ad polypod. q.* Vnc jß. *folior. ſena elect.* Vnc. j. *ſem. aniſi, dauci, fœniculi* an. Drach. j.

Infund. in *ſpiritu vini*, vt is digito ſupereminent, per biduum, poſtea deſtillentur in Balneo Mariæ. Hanc aquam manè podagricis exhibebat ab ℥j. ad ℥iij.

Decoctum chamadryos.

Omnium verò hactenus dictorum medicamentorum inſtar, plurimorum iudicio eſſe poteſt *decoctum chamadryos*, quod propterea etiam Carolo V. imperatori Genuenſes Medici valdè commendarunt: refertque Solenander, *ſect. 5 conſil.* 1. compertum eſſe, quoſdam, qui hoc decoctum ſexaginta diebus bibiſſent, penitus liberatos & ſanitati reſtitutos fuiſſe: cùm antea non ſolùm pedum, ſed & manuum articulos iſto morbo haberent occupatos & impeditos. Nec mirum. Craſſos enim humores attenuat, abſumitque; per vrinam excrementa promouet, per ambitum corporis, vel per ſudores euidenter, vel inſenſibiliter per tranſpirationem diſcutit; viſceráque interna & neruoſum genus omne, imò totum corporis habitum roborat. Quia verò de chamædryos decocto, & Genuenſium Medicorum conſilio prolixè agit Veſalius, *in ſua de radice china ad Ioachimum Rœlandts epiſtola circa finem*, locum integrum adſcribere libet. *Non improbari mihi poteſt*, inquit, *ſuo tempore adhibitum medicamentum inſtar Numinis cuiuſdam à Genuenſium Primatibus commendatum, & quod non ſine maximis pollicitis ad perpetuum morbi articularis exilium ante menſes aliquot Doctori Marſilio Collæ, Cæſarianis Equis Præfecto, & meliori valetudine ob multas, quibus præditus eſt, animi dotes, digno miſſum fuit, & nunc iterum Cæſari quoque ita oblatum, vt illum poſthac, (modo medicamen iſtud in vſum poſuerit) articulari morbo non apprehendendum, certiſſimè prædicetur. Continet autem vniuerſa deſcriptio me herculè ſatis empiricè, aliud nihil, quàm initio purgationem inſtituendam, deinde chamadryos, ſeu humilis quercûs adhuc vireſcentis, ſi ad manum ſit (cum ego reſiccatam interim, vt in aliis herbis ſiccandi facultate donatis, præferendam duxerim) folia conſcindenda, vinoque albo dein incoquenda, & eius decoctionis manè cyathum vnum offerendum, tribus ante prandium horis; licèt interim tantò magis à medicamento ſperandum eſſe addatur, quantò eius potus prandium diutius anteceſſerit. In victûs ratione ab acidis ſalſiſque interdicitur, & vini illius potus ad ſexaginta dies præſcribitur; hoc adiecto, deſtillatitium humilis quercûs liquorem, ſeu aquam vinô illi in viribus (quod mihi ridiculum videtur) conferri, ac proinde quibus decoctum minùs placeret, aquam porrigendam. Aliud in vniuerſum nil habet huc tranſmiſſa ſchedula, præter inſignem & turgentem titulum, & hominum magnum ſibi ſubiectum catalogum, qui illius vſu annos aliquot ab articulari morbo immunes vixêre, & qui, cùm tranſmitteretur, eius vſum aggrediebantur, in quorum claſſe Cardinalis Deria Anteſignanus occurrebat.* Hactenus Veſalius. E cuius verbis apparet, ipſum in laudes huius decocti non planè conſentire. Et credibile eſt, non omnibus prodeſſe: ſi tamen vires eius, ſuprà propoſitæ, perpendantur, facile inde apparet, in arthritide ſanè perquàm commodum eſſe. Hoc verò rectè monet Veſalius aquam deſtillatam decocto conferri non poſſe; cùm aquæ deſtillatæ (vt multi falsò putant) non omnes ſimplicis facultates habeant: ſiquidem non omnes eius partes in alembicum eleuantur.

Cham- pluri- dis poteſt.

Pluribus autem modis chamædrys in vſum trahi poteſt. Alij accipiunt *vini Rhenani* quartas menſurales duas, *aqua puriſſima* quartam dimidiam, *mellis roſacei* quartæ vnius ſextam vel quartam partem.

Coq. ad carbones in fictili, & deſpumentur. Tum add. *chamadryos* M. iiij. *chamapit.* M. ij. *herba paralyſ.* M. j.

Coq. in vaſe duplici horas tres.

Alij recipiunt *chamadryos, dum floret lecta & bene aſſeruata* M. j. *vini* ℔ iij.

Coqu. in vaſe duplici horis 5. Colentur.

Commodius autem eſſet, *ſi chamadris* cum muſto deferueret, atque ita vinum chamædrytes ſine coctione pararetur.

Et ſi quis vinum metuat, poterit hydromel vel etiam cereuiſiam chamædrytem eodem modo parare.

Continuandus autem vſus huius vini, hydromelitis vel cereuiſiæ ad dies ſexaginta, corpore prius purgato, ſinguliſque diebus manè vnus hauſtus ſumendus.

Poſſet etiam ex chamedry eſſentia, (vt vocant) parari, eaque per dies plures vſurpari.

Medica- ta ſimp

Verùm certis formulis hîc neminem alligari velim, ſed pro re nata, & ægri conſtitutione ea concinnari. Præcipua, è quibus medicamenta hæc componuntur, vt ex hactenus propoſitis formulis patet, ſimplicia ſunt: *chamapitys*, in omnibus articulorum affectibus vtiliſſima, vnde etiam ſua arthetica à quibuſdam appellatur, & ex eius Drach. j. cum terebinthina format pilulas Lobelius, eáſque in omni arthritide commendat, *chamadrys*, de cuius viribus antea dictum, *hypericum, ariſtolochia rotunda, longa, centaurium minus, rhaponticum verum, gentiana, meum, radix artemiſia*, ſi cum cibo loco radicum petroſelini coquatur, cuius ſolo vſu multos ab articulorum doloribus liberatos eſſe, ſcribit Abrahamus Seylerus, *in conſiliis Scholtzii, conſil.* 335. quibus addi poſſunt *oſſa humana, corallium, oculi cancri, & alia hactenus* enumerata, pro cuiuſque corporis conſtitutione.

Rectè enim hîc monet Aëtius de theriaca & ſimilibus calidis medicamentis, ea iis, qui calidiore ſunt temperamento præditi, non ſolùm nihil opis afferre, ſed & reſolutiones immedicabiles ſæpe inducere. Statuunt quidem nonnulli hîc, id ſaltem de ſummè calidis intelligendum eſſe; cùm & Galenus, *5. de tuend. ſanit.* exponens verba Hippocratis, quibus vini potum interdicit calidis, id non de abſolutè calidis; ſed de ſummè calidis dixiſſe: certum tamen eſt, ad corporum & temperamentorum diuerſitatem hic eſſe attendendum, & calida etiam tempore autumnali commodiùs, quàm verno dari, ideóque in calidioribus corporibus *cichorium* admiſceri ſolet; ſcribítque etiam de cichorio Andreas Spigelius, ſe experientiâ edoctum eſſe, in cauſſa calida nil magis conuenire, quàm puluerem foliorum cichorij ſylueſtris menſe Majo collectorum & in vmbra ſiccatorum, ad Drach. j. datum. Vtiles tamen ſunt & radices primo vere collectæ, & poſſunt eædem, vt & folia cum aliis hactenus enumeratis medicamentis miſceri.

Quomodo an- tip. dagric. med. came- ta arthritis proſint

Quâ ratione autem pulueres & antidota iſta antipodagrica arthriticis proſint, conſideratione dignum eſt, mouétque hac de re quæſtionem Thomas Eraſtus, & quærit, quomodo iſta medicamenta capitis intemperiē frigidam & humidam corrigere, vel humores in eo genitos diſſipare poſſint. Sed ex anticipata opinione & hypo

hypo

hypotheſi quæſtionem hanc mouet; dum præſupponit humores arthritidis cauſſam à capite defluere, quod falſum eſſe, infrà *quæſt.* 7. monſtrabitur. Qui rectè de arthritidis cauſſa ſentit, facilè animaduertit, quis hîc Medici ſcopus ſit, in exhibendis hiſce antidotis. Cùm enim tartarei illi humores in prima & ſecunda coctione generentur, atque hinc in venas deriuentur, & tandem ſuo tempore in articulos protrudantur, in exhibendis iſtis medicamentis hic ſcopus Medico eſt propoſitus, vt coctiones ventriculi & hepatis promoueat, & ſi quæ excrementa, quod Eraſtus etiam confitetur, in ventriculo, viciniſque ei partibus, puta venis meſaraicis, liene, hepate, generentur, ea abſtergant, conſumant, in halitum diſſoluant, & per ſudores ac vrinas euacuent: rectéque ſcribit Carolus Piſo, humoris feroſi per ſpiracula cutis, ſiue ſenſilem, ſiue etiam inſenſilem tranſpirationem, ſeu expurgationem tanti æſtimandam eſſe, vt in eâ ſolâ, præcautionis omniū fluxionum arthriticarum momentum omne poſitum ſit. Id quod egregiè iſta medicamēta, ſi cōtinuentur, præſtāt.

...coctum ...ici & ...um idē ...rt, quod ...odagri- ...medica- ...it

Verùm hîc non ſine cauſſa quæritur, annon idem per decoctum ligni Guajaci, ſarſæparillæ, Chinæ & ſimiliū præſtari poſſit; cùm & talia egregiè ſudores moueant, vnde etiam à plurimis vſus horum decoctorum arthriticis præſcribitur. Verùm, ſaluo cuiúſque meliori iudicio, non parum hac de re dubito. Etenim, vt Crato rectè, *epiſt.* 115. ſcribit, ſudorifera illa, præcipuè è ligno Guajaco, crebrò exhibita humidum radicale abſumūt; quod nullo modo medicamenta antea enumerata faciunt, quæ ſolùm humores abſtergunt, eóſque per madorem matutinum, vel leuem ſudorē, aut etiam inſenſibiliter diſcutiunt. Præterea decocta talia, cùm in magna quantitate ſumantur, viſcera, quæ aliàs plerunque intemperie ſiccâ in arthriticis laborant, ampliùs ſiccant. Inſuper medicamenta illa antipodagrica hactenus enumerata pleraque amara ſunt, & propterea vim tartareos illos humores, & biliosos ichores qui circa hepar & lienem colligūtur, abſtergendi habent, quæ decoctis illis deeſt, cùm ſolùm extenuent, ſiccent, humores fundant, & ſudores moueant. Vnde non ſine cauſſa Ioannes Crato, *conſil.* 353. ſcribit, experientiam vulgi ſequi, falli non minus eſſe, quàm in iſtis potionibus Chinæ, ſarſæ & ſimilium decoctionum ſpem ponere. Si quid enim iuuare videntur, hoc ratione victus præſtare, & ſummos homines, qui toties decocta iſta hauſerint, perſuaſione aliorum deceptos fuiſſe & proinde ad eundem lapidem non bis impingendum. Et omnino ſi vitioſa aliqua conſtitutio in viſceribus eſt, & vis iſtum humorem generandi, videndum diligenter, ne talium vſu illa augeatur, ſicut certum eſt, calculoſam illam diſpoſitionem in renibus calidis & ſiccis medicamentis ad calculum frangendum intempeſtiuè exhibitis augeri. Scribitque etiam Manardus, *lib.* 16. *epiſt.* Guajacum mirificè exiccare, ideóque temperaturā ſiccis non parum obeſſe.

Chymici etiam hîc ſua medicamenta commendant; quidam arcanum tartari podagram radicaliter tollere ſcribunt. Paratur autem hoc modo:

...canum tari.

℞. Sal tartari depuratum: de hoc acetum deſtillatum aliquoties per deſtillationem abſtrahe, nouū ſemper recipiendo, donec de ſua acredine nihil poſt ſe relinquat amplius. Deinde huius ſalis parti vni adde boli communis partes tres, & per retortam vitream benè lutatam, recipiente maiori adaptato, ſpiritum inde deſtilla. Eius parti vni affunde ſpir. vini partes duas, olei ſulphuris partem octauam, olei vitrioli rubri partem decimam ſextam. Omnia bene commiſta in vitro Hermeticè ſigillato per tres menſes continuè circulentur.

...itius calc. viuæ.

Frater Baſilius Valentinus miris laudibus extollit ſpiritum calcis viuæ. Verùm non ſolùm operoſa eſt compoſitio, ſed etiam hoc perpendēdum, annon facilè viſcera offendere poſſit; cùm vis cauſtica inſignis ſit in ſale calcis viuæ, vt vel e cauteriis potentialibus, quæ è lixiuio è calce viua parantur, patet.

Fonticuli.

Fonticuli quidem etiam aliquid ſeroſi humoris, ſeu ſaniem quandam quotidie euacuant: verum experiētia teſtatur, remedium hoc, cum ſudoribus & inſenſibili tranſpiratione nullo modo cōparandū eſſe; & notū eſt, multos aliquot fonticulos habere, & nihilominùs arthritide laborare, quia non ſufficiūt ad humorē illum, qui in vaſis eſt, totum exhauriendum, multò minus id, quod quotidie circa viſcera colligitur, & poſtea per venas in articulos effūditur, euacuare poſſunt; præſertim ſi errata in diæta, & inprimis nimius potus accedat.

Si tamen arthritis ex vlcere diuturno in cruribus conſolidato, & euacuatione ichoris, quæ per id fiebat, ſuppreſſâ ortum habeat, fonticulum in crure excitare vtile eſt. Ita etiam ſi in brachio fonticulus fuerit, atque ex eo ſanato oriatur arthritis, fonticulus iterum aperiendus eſt.

Articulos Roborantia.

Tertium præcautionis membrum, articulorum roboratio.

Tertium præcautionis arthritidis caput in roboratione articulorum conſiſtit, vt plerique docent, ne affluentem materiam facilè recipiant. Verùm Carolus Piſo, vt ſuprà etiam dictum, fruſtra hic laborari cenſet eâ in re, quæ non ſit noſtri arbitrij & iuris, cùm, vt exiſtimat, iſta imbecillitas nō conſiſtat in intemperie aliqua, vel cauitate, & laxitate, ſed naturali conformatione, & vaſorum in extremos articulos terminatione. Et licet hoc quoq; modo impediri poſſit, ne humor iſte in articulos influat: tamen tātum abeſſe ſtatuit, vt hinc commodi aliquid æger percipiat, vt etiam in vitæ diſcrimen inde adduci poſſit, materiā ad pulmones, vel aliud nobile viſcus tranſlatā.

An ſit neceſſaria.

Verum enim verò non equidem eſt de nihilo, humores præcipuè in articulos fluere, ideò quod vaſa in eos terminantur, & ſi materia illa in articulos fluere ſolita in mēbra nobiliora transferatur, ægrum in grauia pericula conijci poſſe, dictúmque eſt ſuprà inter prognoſtica, malum eſſe, ſi materia ad articulos fluere conſueta in corpore ſubſiſtat. Ac proinde huic remedio, ſeu modo præcauendi arthritidem ſoli non fidendum, niſi etiam detur opera, vt humores illi vitioſi in corpore non generentur, vel ſi geniti ſint, frequenter euacuentur. Interim tamen & hoc verum eſt, ſi articuli imbecilles & malè diſpoſiti ſint, frequētiùs ægros laborare, neque à paroxyſmo tàm facile liberari. Quâ autem in re iſta articulorum imbecillitas conſiſtat, & ſuprà dictum & infrà *quæſt.* 8. dicetur. Ideóque ſi aliquid ſit in articulis, vel ex paroxyſmo relictum, vel ex vitioſa nutritione collectum, id abſumēdum, atque ita articulo ſua temperies & naturalis conſtitutio reſtituitur, & ſic roborari dicitur. Vtilia ergo ſunt hîc adſtringentia & moderatè calefacientia & ſiccantia. Non tamen talia adhibenda, antequam dolor & tumor planè euanuerint, & tophi etiam non adſint. Hæc enim ſi præſentia ſint, adſtringentia potiùs nocent, quàm proſunt, dum humorem parti affectæ impingunt, eumque indurant.

Vinaceorum vtilitas.

Ad articulos autem roborandos & reliquias humorum in iis abſumendas vtilis eſt & cōmendatur à multis vinaceorum vſus, de quibus quia integrū libellum ſcripſit Antonius Donatus ab Alto Mari, eā de re conſuli poteſt. Hoc ſaltem non prætereundum, commodiſſimè vſurpari tempore Vindemiæ recentia, & quidē ex vuis benè maturis; quorum cùm in multis locis copia non detur, alia medicamenta pro iis vſurpanda ſunt. Nonnulli tamen etiam exiccatis vtuntur, & ea in vino rubro & aqua coquunt, ac inter coquendum ſaluiam, betonicam, chamæpityn, primulam veris, & eiuſmodi alia, vt & lumbricos terreſtres, addunt.

Balnea articulos roborantia.

Articulos etiam roborant balnea. Etſi n. à nōnullis reijciātur, ideò quod actuali humiditate & calore humores ad pedes alliciant: tamen incōmodū hoc facilè præcaueri poteſt, ſi in aqua coquatur plantæ calefacientes & ſiccantes, pedéſque roborantes, quales ſunt betonica,

ca, ſaluia, chamæpitys, roſæ, geranium, erica, folia quercûs, ligna & baccæ iuniperi, pinaſtri fructus.

Lotio pedum Andernaci, quam multis profuiſſe ſcribit, hæc eſt:

℞. Lixiuium ex fagi cineribus paratum, quod ter quatérue coletur. Deinde adde vini tantundem, alumnis Vnc. ij. Calefiant ad ignem.

Vel ℞. *Artemiſiæ, abſinthij, origani, flor. chamam.* an M. ij. *alumnis, ſalis* an. M. j. *lixiuij è cineribus fagi parati q. ſ.* Coq. pro balneo.

Ad partes roborandas etiam vtile eſt balneum è ligno iuniperi, ſi ramenta eius in aquâ chalybeatâ coquantur, donec aqua tingatur, & lixiuij colorem contrahat. Poſſunt tamen etiam vnciæ aliquot ſalis vel aluminis addi.

A balneo articuli illinẽdi oleo ex acinis vuarũ expreſſo, vel myrtino, vel roſatum, vel alio, de quibus mox.

Thermæ articulos roborantes. Inprimis verò thermæ à plurimis commendantur, etſi ab aliis inprobentur; de quo *quæſt.* 12. dicemus. Vtiles autem ſunt, ſi rectè vſurpentur, ſulphureæ, ſalſæ, nitroſæ, vitriolatæ, & ex parte etiam aluminoſæ. Si enim alumen abundet, cautè vſurpandæ, cùm poros cutis adſtringant, & corpus ad ſudorem in arthriticis maximè neceſſarium ineptum reddant, & ſi quid in parte affecta ſuperſit, quod per inſenſibilem tranſpirationem exhalare & diſcuti poſſit, ad neruoſas & membranoſas partes retrudant, doloréque ita renouent, id quod Fabricio accidit *cent. 1. obſ.* 8; Thermæ verò arthriticis conuenientes ſunt Hirſchbergenſes & Landeccenſes in Sileſia, Carolinæ in Bohemia, Badenſes in Auſtria, Mattiatæ, nunc VViſbadenſes, non procul à Moguntia, Emſenſes ad Fluuium Lanum, Aquiſgranenſes. Inprimis verò vtile eſt lutum thermarum quarundam, quo exſorbetur materia, quæ in partibus his hæret, partéſque roborantur.

Vbi thermæ deſunt, fomenta & balnea artificialia parentur. Commendantur plurimùm lotiones ex aqua aluminoſa. Commodius tamen eſt, ſi alumini ſal & ſulphur addatur, vt ſiquid adhuc materiæ ſuperſit, reſoluatur.

Vel ℞. *flor. ſtœchad. Arab. ſaluiæ, thymi, geranij,* an. M. j. Coq. *in aq. communi vel ferrata.* Colaturæ adde *ſulph. nitri,* an. Vnc. ij. *alumin.* vnc. j.

Iterum coquantur, & decocto partes foueantur.

Vel ℞. *Fol. chamæpit. beton.* an. M. j. *flor. roſar. ſylueſtr. ſtœchad. Arab. herbæ paralyſis, pedis columbini* an. M. ij. *vitis ſolis albi,* Vnc. j. Coq. pro fomento, vel balneo.

Vnguenta & emplaſtra. Vulgatum & multis vſitatum eſt vnguentum, cuius etiam ſuprà *de Curatione* facta eſt mentio, quod fit è ſale torrefacto (alij malunt ſalem iuniperi) & ſ. q. olei communis vel roſar. in formam vnguenti miſtis, quo articuli bene fricari debent.

Solenander hoc vſus eſt poſt lotiones.

℞. *olei omphac.* Vnc. ij. *maſtichin.* Vnc. j. *ſalis torrefacti* Drach. ij. *boli Arm.* Drach. iij. *ſang. dracon. hypociſtid. thuris, maſtich.* an Drach. ij ß.

Terantur ſingula per ſe prius ſubtiliſſimè, Tum cum oleis in mortario miſceantur in formam linimenti.

Vtile eſt etiam Emplaſtrum diachalciteos, ſeu diapalma impoſitum. Eſtque in omnibus articulis, quicunque etiam humor affluat, commodum, ſcribitque Solenander *ſectione 4. conſil.* 25. ſe nouiſſe quoſdam, qui aliàs frequenter podagræ paroxyſmis tentari conſueuerant, vſu huius Emplaſtri continuo & purgationibus per interualla aſſumptis quinquennium integrum ab iſtis doloribus liberatos fuiſſe. Atque emplaſtrum hoc non inquinat, non pruritum aut puſtulas excitat, neque odore aut aliâ qualitate moleſtum eſt. Aptatur autem ad formam membri. In pedibus ex aluta tenui (vulpina magis probatur) fiunt calcei, qui intus emplaſtro Diachalcitidis obducuntur, pedibúſque aptantur. Eadem aluta emplaſtro hoc inducta genibus, carpis, & aliis partibus applicari poteſt.

Socci etiam linei in vino cum ſale loti & ſiccati pedibuſque obducti vtiles ſunt.

Thomas Eraſtus lapidem ſabuli commendat, ſi cum oleo myrtino, & radicibus geranij in puluerem redactis miſceatur, & cataplaſmatis formâ imponatur. Monet tamen idem, non antea eo vtendum eſſe, quàm manifeſtè conſtet, nihil excrementi in articulis reliquum eſſe, quod in tophum indurari valeat. Ideóque ſuadet, ante ipſius vſum, ceratum ex bryoniâ ab Aëtio, *tetrab.* 3, *ſer.* 4. *c.* 43. deſcriptũ, aliquoties prius imponere, vt minus ſit periculi, quod Aëtius valde laudat.

Verùm de omnibus topicis pedes roborantibus hoc notandum, iis qui rectam victûs rationem ſeruant, & conuenientibus euacuationibus non vtuntur, ſine commodo, imò cum damno adhiberi; iis verò qui temperanter viuunt, & conuenientibus euacuationibus vtuntur, non ſine vtilitate adhibentur.

Venarum exciſio. Aëtius *alleg. loco. cap.* 24. ad Podagræ præcautionem etiam venarũ, quæ ex ſupernis in pedes deferuntur, exciſionem laudat, eodem modo factam, ſicut varices in cruribus exſcindi aliquando ſolent. Verùm, vt rectè Hieron Fabr. ab Aquap. *de operat. chirurg.* ſcribit, varicum extractio & exciſio non modò aſpera eſt & difficilis, ſed etiam plerunque non feliciter ſuccedit, propter ſanguinem effluentem. Præterea partes inferiores ex venarum exciſione facilè contabeſcere poſſunt. Inſuper etſi hæ venæ exſcindantur: tamen parum commodi inde ſperandum eſſet. Si enim vitioſi humores in corpore cumulẽtur, & ad pedes fluere ſint conſueti, via ipſis occluſa, ad partem aliquã nobilem, ferri & alium affectũ periculoſiorem excitare poſſent.

Poſſunt etiã interna medicamenta ad articulos roborandos exhiberi, illa ſcilicet, quæ ipſis ſunt appropriata, chamæpitys, chamædrys, betonica, primula Veris, ſaluia, roſmarinus & alia huius generis ſuprà propoſita.

Atque hæc arthritidem præcauendi ratio eſt, quam breuibus complexus videtur Rhaſes, dum ita ſcribit; *Si podagricus ſeruauerit bonum regimen, & aliquando vtatur Mithridatio, vel alio ſuperfluitates conſumente, & circa loca iuncturarum vſus fuerit ſtipticis, releuabitur.*

CAPVT VIII.

Conſolatio Medica in Arthritide.

Cōſolatio Arthritic. CVm ægri à Medico non conſolationem, ſed conſilium & auxilium expetant, præter officium Medici eſſe videtur, de conſolatione in dolore articulari aliquid ſcribere: & nihil etiam hac de re in medium proferre, niſi idem vir clariſſimus, Iohannes Crato, ciuis meus, trium Imperatorum Medicus, feciſſet *in conſil. à Scholtzio collectis.* Eum ergo ſecutus aliquid hâc de re in medium afferam. Etenim omnis quidem generis auxilia ſæpe adhibentur neque tamen ſemper Medicus ſic quod cupit, obtinet. Interdum etiam æger ea omnia, quæ exactè obſeruare debet, vel vitæ conditionis & officij, vel etiam aliarum corporis partiũ ratione obſeruare non poteſt, ac proinde etſi tùm perfectam ſanationis ſpem æger concipere non poſſit, aliquid tamen, quod eum ſoletur, habet.

I. Arthritis à multis aliis malis ac morbis preſeruat, & roboris naturę indiciũ eſt, quod vitioſos in corpore humores è regiis & publicis viis ad extremas & ignobiliores corporis partes depellit; & contrà, vt etiã ſuprà *in Prognoſt.* dictum, ſi natura ſucũbat, atq; ampliùs hos humores expellere non poſſit, tum febres & alij morbi periculoſi ſequi ſolent. Vnde non vulgares Medici cenſent, arthritidem ſæpe ad diuturnitatem vitæ facere, ac ſi malè curetur, mortem accelerare. Etenim natura vitioſos humores, vt modò dictum, ad articulos deponit. Si verò corpore non ſatis purgato, vel vbi diætæ exacta ratio non obſeruatur, vel ob diuturnitatem morbi, aut ætatis ratione vires

vires iam debiles ſunt, Medicus ſaltem in articulis roborandis laboret, facilè accidere poteſt, vt materia, quam natura ad articulos detrudere ſolebat, in corpore retenta ad partes principes conuertatur, & morbos periculoſos excitet, imò mortem acceleret.

II. Interim de vitâ homo non periclitatur in arthritide, vt in aliis morbis, febribus ardentibus, & aliis, ſputo ſanguinis, pleuritide, peripneumonia, hydrope, epilepſia, apoplexia & pluribus aliis, ſed tempore non ita longo elapſo homo ad conſueta negotia redit, & ſæpe ita, ac ſi nunquam malè valuiſſet.

III. Temperantiam etiam & ſobrietatem, ſi quid aliud, maximè arthritis ſuadere poteſt. Cùm enim dolor in arthritide ſit ſæuiſſimus; nullâ verò, omnium Medicorum conſenſu, & ipſius experientiæ teſtimonio, re arthritis rectiùs præcaueri vel mitigari poſſit, quam frugali Diætâ, quæ facit, vt non ſolùm prauis humoribus materia non ſuppeditetur, ſed etiam viſcerum intemperies optimè corrigatur; prudentis eſt, rationi potiùs hîc, quàm affectibus obedire, & illud cogitare;

Nocet empta dolore voluptas,

& quòd voluptas illa, quæ in liberiore Diætâ percipitur, non digna ſit & tanta, quæ tanto cruciatu & dolore redimi debeat. Et licèt conuiuia & ſodalitia omnia vitare graue videatur: tamen illud cogitandum, ſodales eiuſmodi in morbo poſtea nihil auxilij afferre poſſe, ſed (vt eſt *in Tragopodagra Luciani, in fine*) potiùs laborantem deludere & irridere. Imò dum arthritidis occaſione bonæ diætæ homo aſſueſcit, non ſolùm dolores arthriticos præcauet, ſed & alios morbos, qui ex Diætæ erroribus proueniunt, vitat, & non rarò ad ſenectutem homo peruenit. Qui verò vel Diætæ legibus ſe ſubiicere nolunt, vel vitæ conditionis & officij ratione eam ſeruare nequeunt, ij non Medicos & Medicinam, ſed ſe ipſos accuſent; cùm rectè ſcripſerit Galenus, *de cur. rat. per venæſ. cap. 7. Ei, qui rectam victûs rationem ſeruare nequit, medicamenta præſcribere ſuperuacaneum eſt.* Si verò homo bonam Diætam obſeruet, nec tamen à morbo hoc liberetur, bonâ tamen conſcientiâ niti, & in diuinâ voluntate acquieſcere poteſt. Hinc rectè ſcribit Crato, *loco alleg.* cùm obſeruatio diligens atque moderatio prudens in victu ſemper iuuet, nunquam lædat aut fallat, eam negligere non modò extremæ ſtultitiæ atque amentiæ eſſe, verùm neglectionis noſtræ, quam pietas vetat, putemus. Et cùm culpâ noſtrâ nihil admiſſum fuiſſe, quo dolor ſit accerſitus vel auctus, conſcientia teſtis fuerit, ſummã conſolationẽ eſſe, abeſſe à culpa nobis perſuadeamus, atq; neceſſaria rectè ferre, neque DEO repugnare placidè ſtudeamus.

IV. Soletur arthriticos & hoc, quòd, vt ſua cuique eſt calamitas: ita etiam ſua cuique eſt commoditas, & quòd arthritis Diuitum morbus dicitur. Quanquam enim arthritici iſtum dolorem patiuntur: tamen plerique in re ſatis lauta, vel ſaltem mediocri viuunt, cùm contrà ſint multi, qui etſi hoc dolore vacant, aliis quotidianis moleſtiis ob paupertatem premuntur. Podagra, vt Cardanus *in encomio Podagræ*, ſcribit, vnguenta ſentit, cantûs & citharas audit, in mollibus ſtratis, puluinis ſericeis, intra aurum & gemmas, ac pictas tabellas ſuperba decumbit, audit fabellas, deguſtat vina generoſa, delicatioréſque cibos. Offeruntur flores gratioſi, veſtes variegatæ, & quicquid ambitioſum à ciuibus vel ipſis Regibus multorum ſpatio annorum congeſtum eſt. Et Podagra adeò beata, vt qui eâ detinetur, præter dolorem ipſum, beatam vitam ducat.

V. Etiam de eo ſibi gratulari poſſunt arthritici, quòd non, vt in reliquis morbis pleriſque illa ſuperior animæ vis & mentis operationes corrumpuntur & læduntur, ſed plerunque eæ ſaluæ ſunt. Et certè plurima eruditorum virorum monumenta Podagræ debemus, quę, ſi ſani fuiſſent, vix edidiſſent. Et, vt Cardanus *loco alleg.* ſcribit: noſtræ ætatis vir magnæ eruditionis Eraſmus è cubili podagræ quicquid legi meretur, exprompſit.

VI. Eſt & aliud commodum, quod arthritis ſecum fert, nimirum quòd hominem à multis aliis moleſtiis liberare poteſt, laboréſque inanes & curas grauiores demere, vt Cardani verbis vtar, vt ſi ſeruiendum ſit tumultuoſæ Reipubl. ſi graui Principi & moroſo, ſi imprudenti amico, vnde meliùs ſumitur excuſatio, quàm à Podagra? Habet Podagricus maximam temporis partem in ſua poteſtate: nulla honeſtior excuſatio laboris, quàm à Podagra. Et ſi tua res agitur, deſeruit te dolor, dicis.

Tandem licèt ab arte & optimâ Diæta multum auxilij ſperari poſſit: tamen cùm temperies viſcerum diuturnitate & grauitate dolorum ita euerſa eſt, & articuli ita debilitati, vt nulla integræ ſanitatis recuperandæ ſpes ſuperſit, iis quæ diximus commodis interea fruatur æger, & patientiâ animum obfirmet, ad exemplum illius magni Imperatoris, Caroli V. qui dicere ſolebat: *Gedult, vnd ein vvenig Schreien, Sindt vor die Gicht die beſten Artzneyen.* Eſſe patientem, & parum præ dolore clamare, ſunt optima contra arthritidem remedia.

Verùm cùm Medici non ſit, ex ægri morbo & doloribus iocum facere, in hunc ſenſum plura non addo. Qui verò in Arthritidem elegantes iocos cognoſcere cupit, legat Tragopodagram Luciani, quam huic tractatui in fine adiecimus. Quæ tamen, vt & à Medico legatur, non indigna eſt; cùm huius morbi vehementiam ἐμφατικῶς exprimat, cauſſam, & quidem rectiùs quàm nonnulli Medici, tradat, tempúſque inuadendi, curandi difficultatem, Empiricorum iactantiam & vana promiſſa, tandémque ægro neceſſariam Patientiam eleganter deſcribat.

QVÆSTIONES Controuerſæ

DE ARTHRITIDE.

QVÆSTIO I.

An Arthritidis nomen etiam Podagram, Chiragram & reliquos articulorum dolores comprehendat?

ARTHRITIDEM ἀπὸ τοῦ ἄρθρου Græcis dici, & proinde omnibus, de quibus agimus, articulorum doloribus conuenire, à Barbaris verò etiam Guttam, ſed minus rectè, appellari, ſuprà dictum. Sunt tamen è Recentioribus, inter quos eſt Franciſcus India, Medicus Veronenſis, *lib. 1. de Gutta podagrica, c. 1.* qui nomen Guttæ Barbaricum eſſe negant, vt quod ſit veluti genericum nomen omnium ægritudinum, quæ per deſtillationem producuntur in articulis pedum, manuũ, coxarum & ſimilium corporis partium, ideóque Guttæ nomen generis nomen mereri, arthritidem verò de Podagra, vt genus minimè prædicari poſſe docent, ideò quòd Galenus, *6. aph. 18.* ſcribat, ferè omnes, qui articulari affectione corripiuntur, priùs podagricos fieri. Et ſunt etiam alij Medici, qui articularem dolorem alium faciũt, & à Podagra & Chiragra planè diſtinctum Cardanus, *in aph. 29. ſect. 6.* ſcribit, non eſſe eundem articulorum morbum, atque Podagram, additque, quod arthriticos pueros non paucos viderit, podagricum verò nullum, neque meminerit legiſſe aliquem qui viderit, Galenúmque reprehendit, quòd diſcrimen inter arthritidem & podagram non docuerit.

Luc. Mercatus verò, *lib. 4. de int. morb. cur. c. 18.* pluribus hac de re agit, & arthritidem ſeu articularem morbum à podagra, chiragra, iſchiade diſtinguit, docét-

que, peculiarem eſſe arthritidis naturam, quæ non conſiſtat in dolore, ſed in eo, quòd plures aut omnes articulos occupat: item arthritidem non requirere eam articulorum imbecillitatem, quæ neceſſaria eſt in podagra, chiragra & iſchiade, ſed multò leuiorem ſufficere, contrà requirere longè maiorem copiam, atque eſſe podagrâ, chiragrâ, & iſchiade longè rariorem. Habere etiam hoc peculiare arthritidem, quòd incipiat cum tumore & deſinat in dolorem; cùm in podagra, chiragra & iſchiade contrarium eueniat, & pars primò dolore corripiatur, hinc intumeſcat; præterea non requirere 40. dierum ſpatium ad reſolutionem, idque ideo quòd partes minùs ſint imbeciles, & humor in partibus hæreat, quæ ad reſolutionem aptiores ſunt: Tandem etiam rariſſimè aut nunquam reuerti, cùm radicitus materia omnis diſcutiatur; niſi forſan vitæ intemperantia nouam plenitudinem colligat. Cauſam enim arthritidis eſſe ſtatuit peculiarem, internam quidem plenitudinem vaſorum, præſertim ſanguinis; externam verò omnem occaſionem, quæ articulis laborem & exercitium adfert inſuetum, quo ipſi incaleſcunt, laxantur & dilatantur, ac humores fuſi efferueſcentes & commoti in ipſis confluunt, quos facilè pars labore effecta laxa & imbecilla, alliciat aut ſuſceptet.

Verùm enim verò Franciſci Indiæ opinionem quod attinet, equidem vocabulum Guttæ Latinum eſt, non Barbarum: ſed id pro fluxione & catarrho, aut arthritide vſurpare velle, contra vſum Latinæ linguæ eſt; & proinde Barbaris meritò accenſetur, qui id pro Arthritide vſurpat, aut vocabulo Arthritidis præfert. Et licèt Galenus. *6. aph.* 28. ſcribat, ferè omnes, qui arthriticâ affectione corripiuntur, priùs podagricos fieri, non tamen eo probatur, Arthritidis nomen omni articulorum dolori non conuenire. Etenim & in pedibus ſunt articuli. Et interdum nomen hoc generis in ſpecie ſumi de eo articulorum morbo, cùm omnes vel plerique articuli afficiuntur, ſuprà *cap.* 1. diximus, id quod non accidit, niſi quis priùs podagrâ corripiatur. Rectiùs longè Guainerius, *de ægritud. iunctur. cap.* 1. Ego, *inquit*, cùm artheticam (ita enim eius ſeculi Medici ob linguæ Græcæ ignorantiam morbum hunc appellabant) ab artu vel articulo nomen traxiſſe videam, quibus in locis dolores iuncturarum fiunt, omnes tales ſiue cùm tumore, ſiue non, artheticos appellare volui, quod veteres quoque omnes fecerunt.

Cardanum verò & Mercatum quod attinet, cauſam nullam video, cur non podagram, chiragram, & Iſchiadicum dolorem & alios articulorum dolores arthritidis nomine, vt ſpecies ſub genere, comprehendi velint, aut ſi plures vel omnes ferè articuli ſimili affectu, quo pedes, manus, genua, & coxendix laborare ſolent, corripiantur, arthritis dici non debeat. Interim hoc non negamus, non omnem articulorum morbum aut tumorem arthritidem propriè dici, & accidere interdum, vt vitioſi humores, (non ſanguis, vt vult Mercatus) alterius generis, quam ij, qui arthritidem propriè dictam producunt, in corpore cumulentur, & nunc cum febre, nunc ſine febre ad partes articulis vicinas depellantur, atque ibi tumores, & interdum etiam dolores excitent. Qui tamen tumores non ſunt proprè arthritis, cùm, vt ipſe Mercatus ſtatuit, non incipiant à dolore & deſinant in tumorem, ſed contra à tumore incipiant, & poſtea dolor accedat. Multò minùs hi tumores ſolum arthritidis nomine dignandi, & contrà nomen hoc illis articulorum doloribus, de quibus hactenus dictum, denegandum. Præſertim cùm iſti tumores non per interualla, vt arthritis, redeant, ſed etſi ſemel hominem infeſtârint, poſtea toto vitæ tempore non reuertantur. Itaque ſi Cardanus, Mercatus, vel alij hos etiam tumores arthritidem nominare velint, ſciant, antiquos non quoſcunque & à quacunque cauſſa ortos tumores & dolores articulorum arthritidem nominâſſe, & Hippocrates. *6. Epid. comm. 4. text.* 13. eos, qui in Æno ex erui nimio eſu genuum dolore laborabant non ἀρθριτικοὺς, ſed γυιαλγεῖς nominat; de quo *quæſt. ſeq.* dicetur.

QVÆSTIO II.

An omnis dolor circa articulos Arthritidis nomine dignandus ſit?

SVnt quidem nonnulli in eâ ſententiâ, omnem, qui circa articulos accidit, dolorem Arthritidem appellandum eſſe; cùm ſi ſint alij eiuſmodi dolores, nullibi à Medicis explicentur, neque quiſquam de articulorum dolore non arthritico commentatus ſit. Et licèt quædam vel ſecundum magnitudinem, vel ſecundum durationem ad tempus occurrat differentia, eam ſpeciem non variare putant.

Verùm rectè ſcripſiſſe puto Galenum *3. aph.* 15. & 16. ſi tantus fuerit ſqualor, vt articularem humorem exiccet & conſumat, motûs profectò præ ſiccitate difficultatem & ferè etiam dolorem fortè fecerit, nunquam tamen affectionem arthritim appellatam commiſerit, niſi quis omnem articulorum dolorem ita vocitare velit. Neque enim Hippocrates ipſe illos, qui orobi nimio eſu dolores eiuſmodi contraxerant, ἀρθριτικοὺς ſed γυιαλγεῖς appellat. Ideoque licèt de doloribus eiuſmodi ab autoribus vno in loco vix tractetur, ſparſim tamen eorum fit mentio. Non rarò enim accidit, vt vitioſi humores in corpore cumulati per febrem, aut etiam ſine febri ad articulos, & inprimis genua protrudantur, & ibi dolores ſæpe ſatis diuturnos excitent, quales procul dubio ij fuerunt, quorum Hippocrates *in epid.* mentionem facit, qui ſi non ſemper, tamen cùm æger pedes mouere cupit, dolorem excitant: quibus tamen propriè Arthritidis nomen propriè acceptæ non competit. Sic in hydropicis, cachecticis, humores ſeroſi in pedes delabentes tumorem excitant, qui & ipſi, dum pedes mouentur, dolores pariunt, qui tamen dolores non ſunt Arthritici: Neque humor per venas tum in partem affectam influit, ſed per poros in abdomine in eam ſenſim deſcendit. Et ſi rem accuratè æſtimemus, tales tumores non ipſas partes articulum conſtituentes & connectentes occupant, ſed potiùs humor extrà partibus hiſce circumfunditur, & inter cutem & partes articulum conſtituentes hæret. Ita in luxatione articulorum, in vulneribus, contuſionibus, ſæpe humores ad articulos affluunt, ibique tumorem & dolorem excitant, qui tamen Arthritidis nomine non eſt dignandus. Ita quibus articuli exiccati & indurati ſunt, quos vulgò contractos vocant, in ſcorbuto & aliis morbis, hi eos extendere & mouere ſine dolore non poſſunt, nec tamen Arthritici nominantur.

Ideoque arthritis propriè & in ſpecie dicta iſte articulorum dolor ſaltem appellandus, cùm peculiaris humor ſuprà deſcriptus in viſceribus ventris inferioris genitus, atque in venis & arteriis cumulatus ſubitò per eas in articulos influit, atque præcipuè in ſentientes circa articulos partes ſeſe inſinuat, ibique partim vellicando, partim diſtendendo dolorem excitat.

QVÆSTIO III.

Quo in loco humor arthritidem excitans conſiſtat?

PLurimi quidem ſunt in eâ ſententiâ humorem arthritidis cauſſam præcipuè in cauitate illâ ſeu ſpatio, quod eſt inter extremitates ſeu capita oſſium, quæ per articulationem coniunguntur, conſiſtere, & humores affluentes per venas ad cauitates iſtas articulorum

lorū primò cōfluere, hinc partes omnes circūiacentes, oſſa & cutem occupare, vnde fiat, vt abſcedētibus à ſe inuicē oſſibus, ligamenta neruiq; & tēdines adeò tendātur, vt dolor & cruciatus maximus inde excitetur. Afferūtque pro ſua ſententia primò illud, quod Hipp. *6. aph. 49.* ſcribit, Arthritidē non finiri ante diem 40. humoreſque, qui affluxerunt, non citiùs diſcuti, vtpote qui hæreant in parte calore deſtitutâ; cùm ſi in partibus carnoſis, & quæ multas venas ac arterias habent, conſiſterent, facilè reſolui poſſent. Secundò, probare id volunt eo quòd ex affluxu humorum in cauitatem articuli oſſa inuicem à ſe diſcedant, atque ita diſtendendo tēdines & membranas dolorem efficiant. Tertiò, quòd ex motu articuli dolor augetur. Quartò, quòd dolor in profundo primùm percipitur, priuſquàm intumeſcant partes externæ, poſtquam verò humores ſibi viam ad exteriora parārunt, demum partes externæ in tumorem attolluntur.

Verùm contraria ſententia, quæ ſtatuit, primò in ipſas partes articulo incumbentes fluxionem fieri, & hinc forſan aliquando, ſed rariùs, in articuli cauitatem ſeu ſpatium tranſſudare, omnino vero magis conſentanea eſt, docetque id primò ipſa arthritidis generatio. Cùm enim affluxus humoris arthritidem generantis fiat per vaſa alimentum partibus advehentia, vt poſtea probabitur, neceſſarium eſt, vt humor vitioſus, qui in articulum illabitur, primò in partes articulo incumbentes eumque connectentes influat, hinc verò, ſi tanta ſit eius copia, in articuli cauitatem ſeſe inſinuet. Secundò, oſſa per ligamenta validiſſima ita connnectuntur, vt nullum ferè ſpatium relinquatur, in quod materia ſeſe inſinuare poſſit. Tertiò, ligamenta valdè craſſa & ſolida ſunt, vt humores affluentes non facilè admittant, multò minus in ipſam cauitatem articuli primò influere ſinant. Quartò, ſi materia in ipſam cauitatem illaberetur, & hinc oſſa inuicem abſcederent, membrum longius euaderet; quod tamen non accidit. Quintò, in nodoſa arthritide tophi, qui interdum ex articulis eximuntur, non in ſpatio inter oſſa reperiuntur, ſed circa ligamenta, & partes articulum ambientes. Sextò, ſi humor in ipſum articulum primò illaberetur, hinc verò partibus externis communicaretur, nullus vel obtuſus dolor excitaretur; cùm oſſium capita toto illo ſpatio, quo inuicem connectuntur, perioſtio non tegantur, ſed cartilagine ſaltem obducantur, & nulla membrana vel neruus eò loci ſit. Septimò tumor, qui externas partes occupat, & ab articuli iunctura aliquando ſatis latè ad vicina extenditur, non in ipſo articulo, ſed partibus circa articulum humorem arthritidis cauſſam contineri ſatis docet. Tandem ſi in ipſâ inter oſſa cauitate contineretur humor, fieri non poſſet, vt, quod ſæpe accidit, refrigerantia & repellentia medicamenta humorem ſtatim à loco affecto in vaſa, & hinc in alia loca pellerent.

Quæ a. pro contraria ſententia afferunt, facilè ſoluuntur. Nam primò quòd humores in arthritide tardiùs ſæpe diſcutiuntur, cauſſa eſt, non quòd humores in cauitate inter oſſa continentur, ſed quòd in locis exſanguibus, & pauco calore præditis hærent, atque ipſe humor ad perfectam diſcuſſionem ineptus eſt. Neque tamen hoc ſemper verum eſt, ſed ſæpe etiam ſatis breui temporis ſpatio diſcutitur materia, cùm ſcilicet ea eſt pauca, tenuis, pars calore fouetur, nec materia ineptis topicis incraſſatur.

Deinde non ideò dolor excitatur, quia articuli elongantur, & à ſe inuicem abſcedunt, ſed quia humor acris in membranoſas partes influens eas diſtendit & vellicat. Tertiò, licèt dolor magis excitatur, dum articulus mouetur: tamen id non ideo accidit, quia humor in articulo ipſo continetur. (Eſt enim is, vt iam dictum, ſenſus expers) ſed quia partes membranoſæ circa articulum antea ab humore præter naturam diſtentæ magis diſtenduntur. Tandem nec illud probat humorem primò in articuli ſpatium excidere, quòd dolor, cùm morbus inuadit, in profundo primùm percipitur, priuſquàm intumeſcant partes externæ, quod cum accidit, dolor mitigatur. Verum quidem eſt, hæc ſæpe ita accidere, ac initio nullum aut certè exiguum tumorem apparere, interim dolorem in alto ſæuire, & eſſe grauiſſimum, qui poſtea lenitur, cùm partes externæ intumeſcunt. Sed id non ideò accidit, quòd in ipſam articuli cauitatem humor illabatur, & hinc ſibi viam ad externa paret, cùm oſſium extrema omni ſenſu, vt antea etiam dictum, deſtituantur, ſed ideò euenit, quòd humor vitioſus totus primò per extremitates vaſorum ad partes neruoſas & membranoſas circa articulum affluit, eaſque valde affligit, poſtea verò, cùm pars humoris etiam in partes carnoſas diſtribuitur, dolor fit mitior; cùm humor in plura loca diſtributus minùs potenter agat, & partes illæ laxiores ſint, ac minore cum dolore diſtendantur & vellicentur: ſicut hoc idem in dentium dolore fieri videmus, qui primò maximus eſt, cùm vniuerſus humor ad dentes & neruos ipſi inſertos affluit, poſtea verò, cùm pars eius in vicinam maxillam & gingiuas diſtribuitur, dolor mitigatur. Hoc interim, vt antea etiam dictum, non negamus, tandem etiam aliquid materiæ in ipſam cauitatem articuli tranſſudare poſſe, ſi affluxus diutius duret. Neque contra noſtram ſententiam faciunt vltimi duo aphoriſmi Hippocratis, *ſect. 6, Quibus longo coxendicum dolore conflictatis femoris ſummum coxâ excidit, rurſumque recidit, iis mucoſa ibidem pituita colligitur.* Et: *Quibus diuturno dolore iſchiadico vexatis femoris caput coxâ excidit, iis femur contabeſcit, & claudicant, niſi vrantur.* Nam non ideò articulus iſte excidit, quòd ab humore in cauitatem eius illapſo os loco ſuo detrudatur, ſed (vt Galenus *in comm.* docet) quia à pituitoſo humore imbuta & permadeſcentia articulationis vincula laxiora redduntur.

Quæ autem partes ſint circa articulum, quæ humorem affluentem ſuſcipiunt, nec de eo planè omnes idem ſentiunt. Capiuaccius & alii quidam ſtatuunt, ad ligamenta ſolùm affluxum hunc fieri, & ligamenta in arthritide repleri, non verò neruos & tendines; cùm ſi partes hæ replerentur, conuulſiones fierent. Has enim partes ſaltem per conſenſum ligamentorum affici, dum ab iis humore repletis comprimantur. Verùm ligamenta tam dura & ſolida ſunt, vt credibile non ſit, ea præcipuè humorem affluentem recipere, & ab eo repleri. Et non ideò dolor excitatur, quòd ſaltem partes neruoſæ & membranoſæ à ligamentis humore præter naturam repletis comprimantur. Non enim, ſi hæc cauſſa eſſet, tam atrox & acerbus dolor eſſe poſſet; ſed quia humor acris & mordax partes ſentientes pungit & vellicat. Vt enim in aliis partibus membranæ, perioſtia & nerui doloris ſubiectum ſunt: ita etiam in arthritide doloris proximam cauſſam continent. Quòd autem conuulſio non excitatur, cauſſa ſuprà iam propoſita eſt; quia nimirum non afficiuntur partes motui, ſed ſenſui ſaltem dicatæ membranæ, vel etiam ipſi nerui motui non dicati ſecundum membranas.

QVÆSTIO IV.

Qualis ſit febris, quæ arthritidem comitatur?

PLerique quidem ſtatuunt, febrem eam ſolùm eſſe ſymptomaticam. Verùm cùm febres ſymptomaticæ ſint eæ propriè, quæ aliarum partium, præcipuè viſcerum, inflammationes ſequuntur, cùm ſcilicet calor ille, qui eſt in membro affecto, vel etiam putridæ fuligines cordi communicantur, caloremque in eo accendunt, atque ita focus febris eſt in alia parte affecta: facilè hinc patet, febrem arthritidi coniunctam ſymptomaticam non eſſe, ſed primariam. Eſt enim in

febre, quæ arthritidem comitatur, focus febris non in parte affecta, ſeu parte arthritide laborante, ſed in magnis vaſis. Imò febris arthritidem vel præcedit, vel cum ea inuadente ſimul inuadit; non verò arthritidem ſequitur. Ideoque febris hæc ad febres continuas primarias, quas comitatas hodie appellamus, meritò refertur, eas ſcilicet, quæ non ſunt ſolitariæ, ſed alium morbum, & quidem ab eadem cauſſa pendentem, coniunctum habent; cùm nimirum ex motu humoris, quem natura ad partem aliquam detrudere, vel in habitum corporis expellere conatur, febris accenditur, aut certè materia, quæ ad partem aliquam mouetur, ſimul putrida eſt, vt febrem accendat. Atque vt in eryſipelate, pleuritide, variolis, morbillis & ſimilibus affectibus, id accidit: ita & in arthritide euenit, quam febris talis ſæpe diem vnum antecedere ſolet, aut certè cum ea inuadit, etſi parua ſit ſæpe, & propterea ab ægris, præcipuè dolorem attendentibus, non animaduertatur. Eſt autem febris hæc continua, quæ tamen matutino tempore nonnihil remittit, circa veſperam verò intenditur, quod fit à ſanguinis ad interiora recurſu, ſeu ſpontaneo, ſeu ab ambientis aëris frigore excitato, omnibus febribus continuis familiari.

Ipſa verò febris, pro natura humoris, qui cum humore arthritidis cauſſa proxima interdum concitatur, aliis atque aliis diebus augeri ſolet. Humor autem iſte, qui febrem accendit, non ſolùm in venis, ſed & in arteriis quandoque continetur, & cum putredinis in vrinis ſigna ita euidentia non adſunt: imò vrinæ in principio ſæpe ſunt tenues, & perſpicuæ inſtar aquæ, ſedimento carentes, quales & aliis morbis, qui ex motu ſeroſi humoris proueniunt, ſunt familiares.

QVÆSTIO V.

An defectus mororum Podagram producat, ſeu mori fructus Podagram ſanent?

OCcaſionem huic quæſtioni dedit Athenæus, qui *Dipnoſophiſt. lib.* 2. ſic ſcribit: Pythermus, vt inquit Hegeſander, memoriæ tradidit, æuo ſuo moros annos 20. fructum non edidiſſe, & popularem morbum podagram graſſatam ita fuiſſe, vt non ſolùm viros, ſed etiam pueros, virgines, eunuchos, mulieres is morbus corripuerit; quin & eam ægritudinem adeò vehementer ſæuiiſſe in greges, vt ouium partes duas morbus ille afflixerit. Vnde putant, nonnulli id accidiſſe ob mororum totis 20. annis defectum, & mori fructui vim podagram arcendi tribuunt. Ac verum quidem eſt, mora ventrem laxare, & ventriculo calido ac æſtuanti prodeſſe; verùm quòd peculiari vi podagricis proſint, nec ratio nec experientia perſuadet. Neque ideo probari poteſt, quod cùm 20. annis mora deeſſent, populariter podagra graſſata fuit. Probabilius enim eſt, ob inſignem aliquam aëris ἀνωμαλίαν, quæ totis 20. annis viguit, vt ſingulis annis moris noceret, vitioſos humores arthritidi generandæ aptos cumulatos fuiſſe. Et patet hoc vel ex eo, quòd non ſolùm homines, ſed & oues, quæ tamen mori fructibus non veſcuntur, à morbo hoc non fuerint immunes.

QVÆSTIO VI.

Quænam ſit Arthritidis cauſſa?

CAuſſam equidē Arthritidis proximā eſſe diximus continui partium circa articulum ſolutionē, ab humore, qui in eas influxit, prouenientem, dum partes illas vel diſtendit, vel pungit & lancinat, vel vtrumque præſtat. Ea de re tamen Medici non parum diſſentiunt, & de cauſſa proxima arthritidem excitante alii aliter ſtatuunt; quem Medicorum diſſenſum non poſtremam cauſſam eſſe puto, quod parùm feliciter arthritis ſæpe curatur. Vbi enim de cauſſa morbi non ſatis conſtat, curatio rectè inſtitui non poteſt.

Et primò quidem nonnulli etiam intemperiem nudam inter cauſſas arthritidis numerant, idque etiam Coſtæus, *in Auicenna lib.* 3. *fen.* 22. *tractat.* 2. *ca.* 5. affirmat, ea de cauſſa, quòd interdum abſque tumore omni, qui intemperie cum materia coniungi ſolet, dolor ſentiatur. Verùm intemperies ſola, qualiſcunque etiam, proxima affectûs huius cauſſa non eſt, cùm intemperies, quæ tam diuturnum dolorem interdum excitat, ſola non ſubſiſtere, neque etiam tàm acerbi doloris cauſſa eſſe poſſit. Deinde ipſe tumor, ſæpe ſatis manifeſtus, præter intemperiem affluxum humorum adeſſe ſatis indicat. Et quamuis in principio nullus ſæpe tumor extrà apparet, id tamen non ſatis euincit, nullum intus eſſe humorem. Sicut in pleuritide, dentium, aliarumque partium doloribus multis humor intus latens ſolo dolore, nullo verò tumore ſeſe prodit. Præterea purgantia & ſudorifera medicamenta ad morbum hunc curandum & præcauendum non parum momenti habent, quæ ad puram intemperiem non eſſent neceſſaria. An in... vires n... cauſ... thriti...

Et quamuis Paræus hiſtoriam ſui morbi referat, quâ probare vult, nudam intemperiem arthritidem inducere poſſe: tamen ea non ſatis probat, omnem affluxum humorum abfuiſſe; cùm externi aëris qualitates humorum affluxum concitare poſſint.

Petrus Salius Diuerſus equidem, *de affect. partic. cap.* 17. Iſchiadis aut arthritidis à ſiccitate mentionem facit, cuius cauſſam nec Galenus, nec alius poſt eum nouerit, ſed ſolùm Hippocrates, *lib. de aff. intern.* Per ſiccitatem autem non intelligendam eſſe ſcribit intemperiem ſiccam partium articulum ipſum conſtituentium, videlicet oſſium, ligamentorum, & tendinum, ſed conſumptionem eius glutinoſæ humiditatis, quâ naturaliter nutritur & ad faciliorem motum ſubungitur articulus ipſe, ne ad motum ineptus reddatur. Hanc enim humiditatem ſi contigerit quacunque de cauſſa exſiccari, tum articuli motus impeditur, difficultaſque motûs ac dolor vnà ſuccedit. Huiuſmodi affectum, ſi in coxæ articulo fiat, ab Hippocrate iſchiadicum dolorem appellari ſcribit, ſe verò in quocunque alio articulo etiam gigni poſſe, animaduertiſſe.

Verùm non ignorauit hunc affectum Galenus, ſed arthritidem vetam eſſe negat, ac ſaltem quoddam motûs impedimentum eſſe docet, dum 3. *aph.* 16. expreſsè ſcribit, ſi immodicè factæ ſiccitates conſumant articulorum humiditatem, difficilem ſanè quendam motum ob ſiccitatem fieri, fortè verò & dolorem nonnunquam; Eam verò paſſionem, quam arthritidem vocant, haudquaquam fieri, niſi quiſpiam omnem articulorum dolorem arthritidem nominare velit. Deinde, quod pace tantorum virorum dixero, ſit ſanè, vt talis dolor & motûs, impedimentum à ſiccitate fiat: tamen de eo dubito, an ab humiditatis eius ſolùm, quo oſſium capita inunguntur, abſumptione hic dolor fiat. Toto enim ſpatio, quo coniunguntur, oſſa nullo perioſtio inueſtiuntur, & propterea ſenſu deſtituuntur, ac proinde eò loci dolor excitari non poteſt. Vero magis conſentaneum videtur, ſi motûs quoddam impedimentum vel dolor ob ſiccitatem in articulis excitetur, id fieri ob tendinum, muſculorum extremitatum & ligamentorum exiccationem, ob quam ad motum inepta fiunt membra, & ſi moueri debent, violenter extendi neceſſe eſt, quæ violenta extenſio dolorem parit.

Cum ergo à nuda intemperie non fiat arthritis, porrò diſpiciendum, à quâ materiâ excitetur. Nonnulli quidem, vt Guainerius & Matthæus de gradibus ventoſitatis, ſeu flatûs mentionem faciunt. Verùm flatus An flatus

flatus dolorem tantum & ſæpe tam diuturnum in hiſce partibus rexcitare non poteſt, niſi quis per flatum ſpiritum intelligere velit, de quo poſtea dicetur. Et licèt dolor ſit ſæpe mobilis & vagus: tamen id euenit non à flatu, ſed ab humore, qui ad motum etiam aptiſſimus eſt.

Ad arthritidem etiam nonnulli referunt eum affectum, qui Arabibus Nakir dicitur, quem Albucaſis, *lib. 2. cap. 93.* ita deſcribit: Ægritudo hæc in terra noſtra appellatur Nakir, & eſt dolor, qui accidit in quibuſdam membris, deinde permutatur de membro ad membrum, vt huius morbi exemplum vidi ego tale. Vocatus ſum ad mulierem quandam infirmam in quadam villa, & detexit brachium ſuum, & vidi inflationem paruam in vena brachii, & poſt horam vnam vidi illam inflationem procedere cum focili, ſicut ſerpit vermis aſcendendo ad humerum celerius, quàm credi poteſt, & mouebatur, ſicut argentum viuum, cùm currit de loco ad locum. Receſſit ergo dolor ex loco, qui primò doluerat, & fixus eſt in humero. Deinde, vt narrauit mihi, reuoluebatur in toto corpore, quemadmodum & ego facilè deprehendere potui. Miratus ergo ſum velocitatem decurſionis eius de membro ad membrum, & ego quidem antea nunquam videram hanc ægritudinem, quæ eſſet qualis in hac muliere. Multos quidem vidi, qui ſenſerunt dolorem permutari de membro ad membrum, ſed non hoc modo, aut hac celeritate. Nec ego aliam hîc cauſſam conijcere poſſum, quàm quòd mulier fuit Sole & laboribus exhauſta, quales ſunt, quæ ex villis, ſicci corporis, detectarum venarum. Hinc ergo apparet ſenſui illa ventoſitas permutata, & eſt neceſſe vt non appareat ſecundum hunc modum in illis, qui ſunt delicioſi & corporibus humidis, occultarum venarum. Cùm ergo molitis curationem eius, & ſentit patiens illum dolorem, tunc ſi eſt, apparet oculis, vt ſuprà diximus; tunc ſtringe ſuper ipſum & ſub ipſo velociter, & ſeca ſuper ipſum, donec egrediatur ventoſitas coarctata, & cauteriza locum. Si autem non videris locum affectum & dolorem, tunc cura ipſum cum excuſſione corporis, & quopiam remedio, quod expellit ventoſitates & extenuat eas. Commodæ autem ſunt pilulæ fœtidæ, de ſagapeno, & ſimiles. *Hæc Albucaſis.*

Verùm morbus hic arthritis non eſt. Neque enim eſt ſaltem circa articulos, ſed oritur à flatu ſeu ſpiritu furioſo è vaſis effuſo, & per ambitum corporis diſcurrente. Sunt quidam, qui motum hunc flatuum & ſpirituum in ipſis venis factum putant. Et verum quidem eſt, in vaſis & viſceribus ſæpe flatus tales magno cum impetu diſcurrere, ſicut Anton. Benivenius, *de abd. morb. & ſanat. cauſſ. cap. 81.* refert, Ludouicum Nicolinum adeo à vento, viſcera & ſtomachum impetente affectum fuiſſe, vt non ſolùm viſcera & pectus, ſed ſcapulæ etiam incredibili extenderentur dolore, & ſpiritûs magna ac miſerabilis fieret anguſtia, vnde etiam tertio die è vita emigraret. Verùm in hiſtoria illa Albucaſis flatuoſum illum ſpiritum è vaſis in ipſum ambitum corporis effuſum fuiſſe, credibile eſt. Cum enim motus ille cum dolore magno coniunctus fuerit, in vaſis ſpiritus ille ſolùm contineri non potuit, vtpote quæ ſenſu deſtituantur.

Nonnulli, & non malè, hunc affectum, ſi non eundem, cognatum tamen eſſe putant illi, quem VVierus, *in libell. Germanico de morb. incognitis*, peculiari tractatu deſcripſit, & à VVeſtphalis *die Fahren oder ſeuffende Fahren*, à Dithmarſis, *die Katten*, in agro Brunſuicenſi *dieguten Kinder*, in Göttingenſi *die guten Hæden* nominari ſcribit, de quo etiam Epiſtolam ad Petrum Foreſtum ſcripſit Henricus à Bra, Campenſis Medicus, quæ *libro vigeſimo obſ. Foreſti* annexa eſt. Noſtri homines plerunque ad incantationem referunt, & neſcio quid nati à ſuccubis dolores illos parere putant; cùm tamen dolores tales vagi etiam cauſſas naturales habere poſſint, & à flatu quodam acri, ſeu ſero acri ex humore ferè ſcorbutico genito per partes membranoſas & muſculos vagante ortum habeant. Vnde etiam patet, ad dracunculos veterum, cum hîc vermis nullus ſubſit, commodè referri non poſſe. VVeſtphali ad curationem vtuntur præcipuè, vt peculiari medicamento, lumbricis terreſtribus, de quo vide VVierum, *loco alleg.*

Verùm plura de hoc affectu non addimus, cùm ad arthritidem, de qua iam agimus, propriè non pertineat. Hoc ſaltem non prætereundum cenſemus, in hiſtoriis arthriticorum, quos Foreſtus *lib. 29.* affert, etiam *obſ.* 14 mentionem facere cuiuſdam Hugonis Cornelii, Zythepſæ Delphenſis, annor. 28, qui cùm ab agricultura laſſus, ac ſomno oppreſſus in terram decubuiſſet, atque aliquot horis dormiuiſſet; euigilans in manu ſiniſtra circa carpum intenſiſſimum dolorem ſenſit, qui totum dein brachium occupauit, vt neque manum, neque digitos mouere potuerit, qui ſubrigidi quaſi videbantur: mox circa pedem eodem dolore fuit affectus, cui acceſſit quoque febris valde intenſa. A quibus tamen omnibus medicamento purgante & alterante ac topicis adhibitis intra ſeptem dies ſanatus fuit. Vbi & alterius cuiuſdam mentionem facit, qui cùm in horto valde ebrius pernoctaſſet ſupra terram, cùm euigilaſſet, febre correptus fuit, cum ſæuiſſimis doloribus, ac breui extinctus fuit. Verùm mihi non videtur, affectûs iſtos propriè fuiſſe arthriticos, ſed febres acutas è vaporibus è terrâ exhalantibus, quos vterque in ea dormiens exceperat, contractas, in quibus natura vitioſi humoris partem ad extrema detruſit, à quo dolores non ſolùm in articulis, ſed totô brachio, membranis muſculorum ibi affectis, excitati fuerunt; fuitque humoris huius ea prauitas, vt alteri ægrorum etiam mortem ſtatim attulerit.

Cùm ergo nec nuda intemperies nec flatus ſolus arthritidis cauſſa eſſe poſſit, Medici quidem plerique in eo conſentiunt, humorem eſſe arthritidis cauſſam: verùm quis humor ille ſit, maximè diſſentiunt. Aliqui omnes quatuor humores, ſanguinem, bilem, pituitam, melancholiam arthritidis cauſſam eſſe poſſe putant, & id eo præcipuè probare conantur, quòd in arthritide varii tumorum colores, dolores diuerſi, accidentia varia apparent, terminus declinationis non ſit vnus, curandique ratio varia, pro cauſſarum varietate, inſtituenda eſt. Nimirum, vt Pet. Sal. Diuerſi *de aff. part. cap. 16.* verbis vtar, color aliis eſt rubicundus, aliis flauus, aliis albus. Tumor aliquando eſt notabilis magnitudinis, quandoque vix apparet. Dolor quandoque eſt moleſtus quidem, ſed non multum, quandoque autem eſt acerrimus. Hicque nonnunquam citò ſoluitur, ille longiùs protrahitur. Symptomata autem multoties ſequuntur mala, vt caliditas ingens & feruor in loco affecto. Aliquando a. vel nulla eſt caliditas, vel frigiditas ineſt moleſta illique ab aëre calidiore, hi à frigidiore læduntur. Modus curandi nonnunquam admodum variat, quoniam in his calida iuuant, in illis frigida; illique à frigidis, iſti à calidis exacerbantur. Præterea quidam ex ſanguinis, quidam ex pituitæ, alii ex bilis, nonnulli ex atræ bilis euacuatione ſedantur. Quæ omnia indicare videntur, arthritidis cauſſam modò eſſe calidam, modò frigidam, modò diuerſam eſſe materiam.

An humor & qualiſnã?

An omnes quatuor?

Verùm hæ rationes id quod debent, non ſatis probant. Etenim etſi pro vario humorum apparatu varii humores ad partem affectam confluere poſſint: tamen ii prima arthritidis cauſſa non ſunt, ſed cum ſero ſalſo ad partem affectam rapiuntur, vel à dolore attrahuntur. Et non illum humorem, qui tumorem parit, præcipuam arthritidis cauſſam eſſe, vel ex eo patet, quòd in principio, antequàm pars intumeſcit, maximus dolor eſt, parte verò intumeſcente dolor remittit.

Neque etiam rationi conſentanea eſt hæc opinio. Etenim multi plethora & cacochymiâ laborant: neque tamen vnquam arthritide corripiuntur. Et in ſpecie ſanguinem quod attinet, ille ſuâ abundantiâ nullo modo arthritidem generat. Eſt enim ſanguis naturæ theſaurus: ideoque etſi redundat, non facilè natura eum ad partem aliquam depellit, præcipuè partes exangues, quales in arthritide afficiuntur. Neque etiam ſi eò protruderetur, cùm ſit mitis & benignus, tantos & tam acerbos dolores pareret; qui tamen in principio ſtatim adſunt, antequam pars intumeſcere & rubeſcere incipit. Et ſi eſſet ex ſanguine arthritis, cur non tumor ſuppuraretur; cùm nullus humor faciliùs in pus mutetur, quàm ſanguis?

An ſanguis?

An melancholia?

De Melancholia res plana etiam eſt, eamque pauci arthritidis cauſſam eſſe ponunt. Cùm enim ſit humor craſſus, non facilè in anguſtiſſimas iſtas vias ſeſe inſinuare poteſt.

Bilem verò, nec ſine cauſſa, nonnulli vrgent, & ab ea, non ſolum à pituita, etiam arthritidem prouenire dicunt, idque probare volunt ex ſignis, quæ in arthritide adſunt. Eſt enim plerunque dolor acerrimus, & ſimilis pungitiuo, victus ad ſiccum & calidum vergens præceſſit. Exercitia fuerunt valida. Habitus corporis eſt gracilis. Temperatura biliosa, atque ipſe æger ad iram procliuis. Verum enimuerò hoc quidem negari non poteſt, iſta interdum ægris ita accidere, & dolorem ſæpe eſſe tàm acrem, vt ad pituitam & crudum humorem nullo modo referri poſſit, ſed calidum potiùs humorem arguat. Sed de hoc iam quæſtio eſt, an omnis humor p. n. calidus bilis ſit, quod negandum cenſemus, ſtatuimuſque cum Carolo Piſone, dari etiam cacochymiam ſeroſam (etſi eam ille non rectè explicet) ac ſeroſum etiam humorẽ poſſe eſſe calidiſſimum, & ſub eo etiam comprehendi ichores illos acres, quos Hippocrates & Galenus, vt *infra* dicemus, ita nominant, ſeu, ſi cum Chymicis loqui libeat, ſalem illum tartareum, aut ſpiritus ſalium tartareorum. Neque etiam omnes, qui arthritide laborant; ſunt habitu corporis gracili, & temperaturâ bilioſâ.

An pituita ſec. Fernelium?

Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 19.* humores reliquos omnes reiicit; & non ſanguinem, non bilem, non melancholiam, ſed tantùm humorem frigidum, pituitoſum, aut ſeroſum arthritidis cauſſam eſſe, omnemque arthritidem frigidam, & à frigido humore prouenire ſtatuit. Atque in eo quidem rectè ſentit, quod vnius morbi vnicam ſaltem cauſſam eſſe ſtatuit; ſed in eo valde errat, quòd eum humorem frigidum eſſe docet, cùm omnia ferè ſymptomata, quæ arthriticis accidunt, contrarium doceant, dolor ſcilicet acutiſſimus, ardor, motus ſubitus, & alia. Licet enim, cùm humor hic moueri incipit, frigus aliquod oboriatur, quo totum corpus perhorreſcit: tamen id frigidæ materiæ indicium certum non eſt, cùm etiam humores calidi, cum per partes ſentientes mouentur, frigoris & horroris ſenſum inducere poſſint, vt in febribus bilioſis manifeſtum eſt. Errat deinde etiam in eo, quòd pituitam & ſeroſum humorem pro vno habet; vt & in eo, quòd ſeroſum humorem ſimpliciter frigidum eſſe docet. Etſi enim in ſeroſo humore multæ partes aqueæ ſint, tamen etiam multæ partes acres & ſalſæ inſunt, quibus à ſimplici & pura aqua differt.

Hauſiſſe autem hanc opinionem videtur Fernelius è Galeno. 10. *de comp. medic. ſec. loc. cap. 2.* vbi ſcribit, humorem, qui arthritidem excitat, aliàs quidem ſanguinem eſſe, vt plurimùm verò pituitoſum, aut ex pituitoſo & bilioſo mixtum, aut etiam ex ſanguine cum iſtis permixto. Aut ſi quis exactiùs interpretari velit, non pituitoſum humorem, ſed qui crudus appellatur, vt plurimùm circa articulos prædominari, nonnunquam eſſe craſſum ad ſimilitudinem puris craſſioris. Vbi verò in articulis moram traxerit, non ſolùm craſſiorem, ſed & viſcoſum reddi.

Galenum & Fernelium ſequuntur plurimi alij Medici, & humorem pituitoſum, frigidum, crudum & ſeroſum pro eodem habent, & arthritidis cauſſam eſſe docent. In quo omnes errant; cùm nec tantus dolor è tali frigido & crudo humore prouenire poſſit, & arthritis ſubitò inuadat, & ſæpe iterum deliteſcat, & in alium locum moueatur, ad quod præſtandum humor pituitoſus & craſſus, & qui craſſo puri ſit ſimilis, aptus non eſt. Præterea cùm in principio, cùm nullus tumor apparet, dolor ſit vehementiſſimus, eum ab humore ſubtili & acri anguſtiſſima etiam loca penetrante, ac mẽbranas pungente, non verò à craſſo & frigido humore fieri indicio eſt. Neque tophi, qui in arthriticis generantur cauſſam arthritidis pituitam eſſe ſatis docent; cùm eiuſmodi tophi potiùs ab humore tartareo, & terris mineralibus cognato, quam crudâ pituitâ fiant. Thomas Eraſtus equidem, *Diſp. 4. contra Paracelſ.* ſcribit, ſe tantùm ſemel vidiſſe Podagram à pura pituita genitam in quodam nobili ab Helmſtadt, qui abſque omni dolore ægrotabat, ſi in quiete manus & pedes ſeruabat; nullus rubor conſpiciebatur, ſed tumor albus, laxus ſatis, tametſi articuli nodos haberent, & multis retrò annis pedibus inſiſtere non potuiſſet. Verùm affectus iſte tum temporis non fuit Podagra verè dicta, ſed tumor œdematoſus, quô pedes longo & diuturno humorum affluxu laborarunt: Quod verò in principio ſanguis cum pituita, (aut potiùs ſeroſus humor) in pedes defluxerit, eoſque corruperit, ipſe Eraſtus confitetur.

An mixt. iuxt. Piſone

Carolus Piſo, *in lib. de morb. ab illuuie ſeroſa, in conſiliis duobus de arthritide*, vnicam arthritidis cauſſam eſſe ſtatuit colluuiem ſeroſam. Quæ ſententia, ſi rectè explicetur, omnino vera eſt. In eo autem fallitur, quòd ſerum iſtud putam putam aquam eſſe putat; cùm Symptomata & ea, quæ arthriticis accidunt, longè aliud doceant.

An cum mi. Mer…

Alij, inter quos Mercurialis, cùm agnoſcant, ab humore pituitoſo & crudo dolores tam vehementes & atroces excitari non poſſe; cùm certum ſit, dolores vehementiſſimos fieri à cauſſa calida: neque etiam pituitoſum & crudum humorem ad motum, qui in arthritide ſubitaneus eſt, eſſe idoneum, neque in partes iſtas membranoſas ſeſe inſinuare poſſe, poſterius ex allegato Galeni loco aſſumunt, & arthritidem ex pituita cum bile mixta fieri, & pituitæ, vt craſſæ, bilem quaſi vehiculum admiſceri ſtatuunt. Verùm nec hæc opinio, niſi illa pituitæ & bilis miſtura pro ſeroſo humore ſumatur, ſatisfacit. Cùm enim ipſi agnoſcant, dolorem atrocem requirere cauſſam calidam, is à bile pituitæ permiſtâ fieri non poteſt; cùm acrimoniam bilis pituita obtundat & temperet potius, quàm augeat.

An ex ſecun. Merc.

Ludouicus Mercatus cùm agnoſceret, humores vitioſos, etſi abundent in corpore, non ſtatim arthritidem, ſed alios etiam morbos generare, ipſe etiam ad cruditatem confugit, & vt humores vitioſi arthritidem generent, crudos eſſe debere, ſtatuit. Verùm cùm iterum agnoſceret, cruditatem ad arthritidem generandam ſimpliciter non ſufficere, varia de cruditate comminiſcitur, ſtatuitque, eam ſolùm cruditatem arthritidi generandæ aptam eſſe, quæ à caloris raritate & tenuitate fiat, (vbi an propriè loquatur, cuiuſuis iudicio relinquo) eamque tribus modis fieri. Primò cùm pars pinguior ab eo ſeparatur atque educitur. Secundò ob diſſolutionem eius à calore externo. Tertiò quòd ei admiſceatur aliquid incoctum, ſed calidum. Tandem tamen concludit, cruditatem humorum non eſſe qualemcunque, vt reliquas, quæ febres, defluxiones, & cæteros morbos procreant, ſed aliquid ſortiri peculiare, ob quod magis in hunc affectum, quàm alios commigrat, idque fieri ſtatuit, cùm humores fiunt tenuiores cum fuſione & mordacitate, quibus

facilè

facilè ab aliis partibus reiiciantur, donec ad articulos deueniant. In quo rectè omnino ſtatuit, humorem iſtum peculiare quid habere, quo arthritidem, non alios morbos generat. Hanc autem humoris, quam ille appellat, cruditatem aut conditionem potius (neque enim omnis humor, qui præter naturam eſt, rectè crudus dicitur) ſi diligenter perpendamus, competit certè humori ſeroſo, ſalſo & tartareo ſuprà à nobis deſcripto, vtpote qui tenuis eſt, mordax, fuſus, ſeu, vt Chymici dicunt, à ſale tartareo reſolutus. Vt ita rem agnouiſſe, verbis exprimere non potuiſſe videatur Mercatus.

Ambroſius Paræus, *lib.* 17. *cap.* 2. cùm & ipſe animaduerteret, humorem, qui arthritidem generat, omnino eſſe alterius naturæ, quàm eos, qui phlegmones, œdematis, eryſipelatis aut ſcirrhi autores ſunt, ſtatuit, eum non notioris ac melioris naturæ eſſe, quàm qui peſtem, luem Veneream, aut epilepſiam facit, idque probare conatur, 1. eo quòd hic humor nunquam ad ſuppurationem venit reliquorum humorum more, 2. Quòd dolores longè acerbiores efficit, quàm alii humores, ita vt ægri partem ſibi quaſi vri ſæpe dicant, 3. Quòd in nodos mutatur, quod aliis humoribus non accidit, 4. Quòd nullis remediis ferè cedit, ſed iis irritatur & efferatur potiùs, vt ægri ſibi longè melius eſſe dicant, non appoſitis remediis, quàm appoſitis. 5. Quòd Galenus ipſe, *de theriaca ad Piſon. cap.* 15. theriacam arthriticis omnibus ex vſu eſſe dicit, vtpote, vt putat Paræus, quæ malignitatem humoris obtundat. In quo quidem rectè ſentit Paræus, non vulgares humores, bilem, pituitam, melancholiam arthritidem efficere, ſed peculiare quid humorem arthritidis cauſſam obtinere, id quod rationes ab ipſo allegatæ ſatis probant, vt verò ad malignitatem peculiarem & occultam qualitatem hîc confugiamus, opus non eſt, neque id rationes allatæ probant. Nihil enim hîc maligni apparet, ſed doloris vehementia ab acrimonia humoris prouenit, qualis etiam interdum in dentium, aurium & aliarum partium dolore accidit. Et licèt Galenus theriacam ad arthritidem commendet; tamen id non facit, vt malignitatem humoris expugnet, ſed potiùs vt humores vitioſos abſumat, qualia etiam medicamenta alia ſuprà *in curatione ſunt* propoſita. Hoc interim non negamus, humorem, qui Arthritidis cauſſa eſt, etiam peculiarem malignitatem interdum obtinere poſſe; id quod in Scorbuto & Plica Polonica accidit. Attamen non quatenus malignus eſt, arthritidem producit, ſed quatenus eam diſpoſitionem habet, quam etiam humores Arthritidem excitantes obtinent, qui omnis malignitatis ſunt expertes.

Vt tandem etiam Chymicos conſulamus, equidem omnino ab iis aliquid lucis in hac doctrina ſperamus. Verùm eam vix à Paracelſo & eius aſſeclis aſſequemur, qui etiam rem planam plerunque obſcurant. Paracelſus enim, vt ſolet, variè hac de re loquitur: Nam *in tractat. de Podagra pag.* 540. Podagram dicit eſſe morbum, cuius ſedes ſit ſynouia, quæ vbi exaltetur, podagra excitetur. Morbum eſſe liquorem mineralem, ſeu ſuccum acetoſum, quales ſunt, alumen, vitriolum, acetum, berberis, acacia; cùm enim hæc ſalia ſynouiæ ſint aduerſa, ſi in homine generentur & ſynouiæ permiſceantur, ſynouiam ebullire, & poſtea mira de cœli influxu ſubiungit, quæ vt hîc referam, digna vix puto, ſicut & ea, quæ *lib.* 2. *de Podagr.* habet. *In Paramiro* ad Mercurium præcipitatum refert hunc morbum. *In lib. de morb. tartar. cap.* 19. ad tartarum. Petrus Seuerinus, *Idea medic. cap.* 12. docet, excitatas radices podagricorum affectuum ſi in ſanguine ſedem habeant, efferueſcere & ſpirituales ac vaporoſas tincturas ad loca domeſtica mittere, ibique fructus radicum matrices nactas prædeſtinationum reuolutiones doloroſa ſymptomatum calamitate abſoluere. Doloris autem differentias, vt planè dicam, quod ille affectatâ verborum pompâ obſcurat, prouenire à diuerſitate ſalium, quorum alii ſunt acriores, alii minùs acres. Recipi autem has ſpirituales ac vaporoſas tincturas à ſuis matricibus, id eſt, partibus illis, quæ obnoxiæ ſunt educationibus fructuum podagricorum reſolutorum, affinitatemque generis cum iis habent, & hoſpitem aduenientem admittunt, id eſt, articulis, vel ſynouiâ manuum ac pedum.

Verùm rem planam verbis obſcurant, & veris falſa miſcent. Nam quæ de ſynouiæ ebullitione & efferueſcentia afferunt, figmentum eſt iſta Paracelſi ſynouia, de quâ *de conſ. & diſſ. Chymicor. cap.* 15. dictum. Quod verò de ſpiritibus ſalſis dicunt, veritati conſentaneum eſt, ſi rectè explicetur; vt mox dicetur. Sicut & id tolerari poteſt, quod ex ſalium differentiis, quæ in vegetalibus & mineralibus apparent, dolorum differentias in arthriticis explicare conantur; cùm dogmatici etiam Medici, & inter eos Experientiſſimus Felix Platerus ſtatuat, humorem arthritidis cauſſam non ſimpliciter aquam eſſe, ſed qualitate alienâ imbutum, & ichoribus humorum & excrementis, quæ eum vehementiorem reddant, permiſtum. Sicut & id potiùs perpendendum, quàm reiiciendum putamus, quod obſcuris tamen verbis tradit Seuerinus, humores excrementitios alios ad alias partes moueri, & humorem arthritidis cauſſam peculiarē ad articulos *ῥοπὴν* habere, vt etiam ſuprà dictum.

Vt ergo hæc tandem concludam, patet ex his, quæ hactenus dicta ſunt, nec ſanguinem ſimpliciter, nec pituitam, nec melancholiam, nec aquam proximam arthritidis cauſſam eſſe. Si verò omnia ea, quæ arthriticis accidunt, quæque ab hiſce humoribus deduci non poſſunt, vt ex hactenus dictis manifeſtum eſt, perpendam, aliter ſtatuere non poſſum, quàm humorem ſalſum, acrem, ſubtilem, & ſpirituum ſalinorum naturam plerunque referentem, arthritidis cauſſam eſſe. Appellet eum iam quis bilem, pituitam bili permiſtam, ſalem, tartarum, vel prout libet, per me licet, modò res rectè explicetur. Ego vocabulum ſeri, ſalis & tartari vſurpabo, vt rem à bile & pituitâ vulgari differentem peculiari etiam vocabulo explicem. Serum autem non ſolùm eſſe humorem aqueum etiam Antiqui agnouerunt, ſcribitque Galenus, *6. Epid. comm. 3. t.* 38. ſanguinem *ἰχωροειδέα* & ſeroſum non ſolùm vocari ab Hippocrate & Platone aquam & aqueam humiditatem morſu carentem, ſed mordacem & erodentem, qui ſcilicet ſpirituum ſalinorum naturam refert, & propterea partes ſentientes pungit & mordicat, & acutiſſimos dolores in iis excitat. Eſt nimirum in terra, è qua Plantæ, quibus & homo & alia animalia nutriuntur, aliquid ſalſum quod mineralibus reſpondet, & non incommodè, ſal terræ appellari poteſt, quod tamen vix purum & ſolum reperitur, ſed aliis corporibus miſcetur, vnde varia terrarum genera ortum habent, & proinde pro terrarum varietate varium eſt, limoſum, argilloſum, &c. tandemque in plantis & animalibus tartarum nominatur, & in hominem transfunditur. Verùm id etſi in plantis & homine in variis coctionibus ſubtile & volatile fiat, niſi antea tale ſit, ſicut id etiam ex ſale vrinæ patet, ac tandem etiam ipſi ſanguini miſceatur: quia tamen à prima origine ad corpus noſtrum alendum ineptum, & (vt Hippocrates loquitur) *ἀνεπιτήδειον*, tandem, niſi mox per aluum in prima coctione excernatur, aut poſtea per ſudores vel vrinam euacuetur, cumulatum & naturæ moleſtum ad articulos, vt qui quandam cum tali materia cognationem habent, protruditur, vbi ſuâ acrimoniâ acutiſſimos dolores excitat. Neque quem moueat, quòd hanc materiam modò ſpirituoſam, modò tartaream, & ad tophos etiam generandos aptam eſſe dicimus. Nam, vt cum Chymicis loquar, è corporibus poſſunt fieri ſpiritus, & rurſum è ſpiritibus corpora. Materia hæc in ſuâ origine, & dum in terra eſſet, corpus fuit, &

Autoris ſententia.

quiddam

quiddam quaſi terreum & minerale; attenuatum verò poſtea fuit in variis in plantis & homine coctionibus, & ſpirituoſum quaſi factum eſt. Quod Galenici etiam quidam agnouerunt, & inter eos Cardanus, qui *in aph. 49. ipſi 47. ſect. 6. Hipp.* ſcribit: materia, arthritidis ſcilicet cauſſa, eſt quaſi ſpiritus. Et Lucianus *in Tragopodagra, πνεῦμα βίαιον* appellat. Poſtea tamen humor hic tenuis aut ſpiritus, vbi locum idoneum nactus eſt, oſſa ſcilicet, & circa articulos loca, iterum in corpus abit & coagulatur, ſicut ſpiritum vitrioli & aliorum ſalium ſpiritus iterum coagulari poſſe, & in corpora redire, Chymicis notiſſimum eſt. Si quis tamen ſtatuere velit, in ipſa terra eſſe ſalem volatilem, quem plantæ attrahant, id huic ſententiæ nihil officit; ſed res eòdem redit.

QVÆSTIO VII.

Vbi humor Arthritidis cauſſa generetur, & per quas vias in articulos influat.

QVo in loco humor arthritidis cauſſa generetur, & per quas vias in articulos influat, Medici valde diſſentiunt: quæ diſſenſio curationem non parum difficilem reddit, & non ſine cauſſa Fernelius, *lib. 6. de part. morb. ſympt. c. 18.* ſcribit; ex rei huius ignoratione hactenus dolorem articulorum pro incurabili derelictum eſſe, nuncupatumque Medicorum opprobrium.

Noſtram hac de re ſententiam ſuprà breuiter propoſuimus: Quia verò non pauci doctiſſimi Medici aliter ſentiunt, (vt in hac humanæ mentis caligine in grauiſſimis controuerſiis fieri ſolet) eorum opiniones breuiter proponere & perpendere libet.

Et primò quidem Fernelium quod attinet, ſtatuit is, errare eos, qui humorem arthritidis cauſſam ex intimis corporis partibus in articulos erumpere putant. Quomodo enim, *inquit*, à viſceribus interniſque ſedibus poſſet humor ſincerus aliquiſpiam per ora venarum in articulos purus excidere, aut ſi etiam cum humore ſanguis effluat, cur in articulis collectus phlegmonen non excitat? Sed neque humor crudus, qui per alios ductûs, quàm per venas fertur, in articulis arthritidem faciet. Nam crudi humores in cachexia è viſceribus in pedes decumbunt, vnde intumeſcunt, podagram non excitant. Ipſe verò ſtatuit, originem & fontem huius mali caput eſſe, è quo pituitoſus humor, iſque tenuis in articulos defluat. Et quidem non in cerebro, vtpote cuius excrementa vel forâs per nares, vel per palatum in aſperam arteriam atque pulmones, aut in ventriculum interioreſque ſedes illabuntur, ſed partibus externis capitis, & extra calvariam poſitis hunc humorem colligi & per ſumma corporis ſub cute deorſum decurrere docet. Cùm enim venæ multæ ab externis iugularibus deductæ eò excurrant, ſua tenuia atque ſeroſa excrementa ibi deponere, cumque capitis cutis craſſa, denſaque ſit, & humores per eam facilè non exſpirent, temporis progreſſu ibi cumulari, & per ſumma corporis ad articulos defluere exiſtimat.

Fernelij opinionem ſequuntur plurimi alij Medici, quorum alij tantùm in capite inter cranium & cutem capitis humorem arthritidis cauſſam colligi, & hunc vnicum locum eſſe ſtatuunt, vnde materia ad articulos defluat: alij etſi etiam alias vias addunt, hanc tamen Fernellij coniungunt, & pauci omnino ſunt, qui non etiam ſimul à capitis hoc loco materiam hanc defluere credant.

Verum enim verò quod Fernelius de altera opinione conqueritur, quòd ob eam euenerit, vt arthritis ferè pro incurabili derelicta ſit, Medicorumque opprobrium nuncupata, ego, ſaluo cuiuſque iudicio, potiùs de Fernelij opinione verum eſſe exiſtimo, & eum Medicum, qui fontem huius mali ſaltem in capite quærit, vero fonte neglecto, vix vnquam arthritidem curaturum puto. Etſi enim verum ſit, dolores quoſdam vagos & varios ex humore ſeroſo ab externa capitis parte ſub cute per ſumma corporis delabente hinc inde excitari: arthritis tamen inde non generatur, neque materia illa circa articulos, ſed muſculorum membranas ferè ſubſiſtere ſolet. Humoris verò arthritidem excitantis generationis longè alia ratio eſt. Is enim ob diætæ errores & viſcerum debilitatem in ſanguificatione generatur; aliquando & ex menſium ac hæmoroidum ſuppreſſione ſuppeditatur; & in venis ac arteriis cumulatur, vnde etiam cùm moueri & efferueſcere incipit, arthritidi ferè febris coniungitur; imò interdum febres in arthritidem terminantur, atque hinc quoque euenit, vt in arthritide humoris in venis peccantis ſatis manifeſta indicia vrina exhibeat. Hinc ipſe Galenus docet. 3. *aphor.* 20. in tuberculis & articulorum doloribus profundum corporis expurgari, vitioſis humoribus à partibus principalibus ad ambitum corporis protruſis. Neque aliud firmis rationibus probari poteſt. Quæ cùm ita ſeſe habeant, & humor arthritidis cauſſa in venis & arteriis contineatur, ratio nulla reddi poteſt, quâ neceſſitate, vel naturæ vel morbi, humores iſti neceſſariò prius in caput debeant aſcendere, antequàm in pedes ferantur, præſertim cùm patês & recta via ſit, quâ per venas & arterias moueri & in eos ferri poſſint. Et quòd materia arthritidis cauſſa non extra vaſa, ſed per vaſa ad articulos feratur, patet quoque ex eo quòd venæ in articulis, quos inuaſura eſt arthritis, ſub initiũ arthritidis turgent & intumeſcunt; quòd humor arthritidem excitans, ſi repellentia intempeſtiuè applicentur, in venas & arterias recurrit, & vel ad partes nobiles regurgitat, febreſque acutas, cordis anxietates & alia mala ſymptomata excitat; vel ſubitò in alium articulum transfertur; vnde dolor, qui modò pedem infeſtabat, mox, ſi repellentia incautè apponantur, in manu ſeſe exſerit, quod non niſi per vaſa moto humore fieri poteſt. Neque enim poſſibile eſt, vt humor, qui in digito pedis erat, ſub cute ad manum ſubitò feratur. Et ſi humor ſub cute per ſpatia deflueret, in partibus per quas tranſiret, dolorem excitaret, vt ſæpe animaduertitur in doloribus illis ab humore ſeroſo extra cranium deſcendente ortis, dolorem primò in capite, hinc in collo, deinde in ſcapulis, ac dorſo excitari, tandemque humorem ac dolorem vſque ad crura deſcendere; quod non accidit in arthritide. Inſuper ſæpe accidit, vt homo ex ira, aut terrore ſubito in arthritidẽ coniiciatur, quod certè accidit humoribus in venis & arteriis ſubitò commotis: Si verò ſub cute capitis illi ſenſim cumularentur, id accidere non poſſet. Et ſi ſub cute capitis fons & origo huius mali eſt, cur non curatio præcipuè ad eam ſedem dirigitur, & veſicatoria, cauteria, ac ſetacea ceruici applicantur; cùm vix commodior locus, quam hic detur, materiam inter cranium & cutem capitis collectam euacuandi? Præterea ſi origo humoris ſemper eſſet in externa capitis parte, etiam ſigna eius ibi cumulati & deſcendentis adeſſe deberent; quæ tamen in plurimis non animaduertuntur, quos capite planè ſaluo arthritis inuadit. Fernelius quidem inter ſigna cumulati humoris recenſet capitis grauitatem & ſomnolentiam, dolorem externum capitis & qui contactu, præſertimque inuerſis capillis excitetur, tumorem œdematoſum, vt ceram mollem, cuti præſertim ad occipitium ſubiectum: defluentis verò humoris ſigna ponit dolorem à ceruice vel per humeros in cubitum & manus, vel per dorſum in coxendices, genua pedeſque ſenſim deuolutum, ſenſu interdum frigoris oborto. Verùm negari quidem non poteſt, hæc ſigna adeſſe; vbi humor ſeroſus in capite cumulatur, & per externas corporis partes delabitur: ſed rarò

appatent in arthritide; cùm experientiâ conſtet, eos qui arthritide laborent, capite plerunque optimè valere. Nec qui arthritide corripiuntur, defluxum illum humorum à capite & dolorem hinc prouenientem percipiunt, vt modò dictum. Et ſit ſanè, vt in principio arthritidis etiam caput in quibuſdam, quibus id debilius eſt, offendatur, & grauitas in eo vel dolor percipiatur: tamen id non ſatis probat, humorem arthritidis cauſſam in capite generari; cùm eadem ſæpe in febribus accidant, licet febris cauſſa in capite non generetur, ſed per conſenſum tum caput afficiatur. Dum enim humores in arteriis & venis efferueſcunt, & moueri incipiunt, partim ſuopte impetu hinc inde vagantur, quod turgentium proprium eſt, partim à naturâ hinc inde protruduntur, & præcipuè debiles partes occupant, donec tandem in vno loco certam ſedem figant. Quapropter non mirum eſt, in quibuſdam, quibus caput debilius, & aliàs defluxionibus excitandis obnoxium eſt, in primâ arthritidis inuaſione aliquid humoris ad articulos ruituri per venas capillares ſub cutem in capite effundi, atque ibi dolorem & alia ſymptomata excitare. Quod tamen ſententiæ Fernelij nihil patrocinatur; cùm ij ipſi humores non ſub cute capitis, quod ille vult, geniti & collecti ſint, ſed ſubitò per venas & arterias, quæ à iugularibus externis ad caput mittuntur, eò effunduntur. Et ſit ſanè, vt reuera in collo dolores arthritici propriè dicti excitentur: tamen id non fit à materia ſub cute ſenſim collectâ & eò defluente, ſed quia per venas capillares, quibus articuli illi nutriuntur, eò humores effunduntur. Vt enim per venæ cauæ & arteriæ truncum deſcendentem ad pedes iſti humores feruntur: ita per aſcendentẽ ad caput & vicinas partes iidem mitti poſſunt. Et quòd ſymptomatum in ægris quædã diuerſitas apparet, ex eo accidit, quòd humor nunc per truncum venæ cauæ & arteriæ adſcendentẽ, nunc per deſcendentem præcipuè, nunc per vtrumque fluit & mouetur. Cùm n. per aſcendentem mouetur, àntequam ad manus per axillares ramos perueniat, facilè aliquid, per iugulares cùm internas tùm externas in caput aſcendentes, etiam in cerebrum & ſub cutem protrudi poteſt, vnde nonnullos vigiliæ, alios ſomnolentia, alios alia ſymptomata infeſtant. Quod verò ille humor, qui digitos pedis infeſtat, ſub cute capitis collectus, aut eò è venis & arteriis effuſus fuerit, & hinc ad pedem defluxerit, nullâ firmâ ratione probari poteſt. Quæ n. recta via eſt, per quam è capite ſub cute ad digitos pedis ſubitò & recta fluere poſſit? Nam cùm materia à capite ſub cute deſtillat, hinc inde diſpergitur, & hinc inde dolores excitat, non verò rectà ad extremos pedes tendit: neque etiam ſi per hanc viam flueret, ſubitò in manum, quod ſæpe accidit, viâ mutatâ, aſcendere poſſet.

Et in ſpecie ſomnolentiam quod attinet, & ſi quæ ſunt id generis alia ſymptomata, quæ in ipſo cerebro fiunt, ea neque in omni arthritide apparent, neque ſi apparent, Fernelij opinionem confirmant, ſed potiùs conuellunt, & materiam non extra cranium generari & moueri, ſed ex ipſis venis effundi docent. Fit enim ſomnolentia à materiâ intra cerebrum cumulatâ, non extra caluariam collectâ, quæ ſi in arthritide adſit, aliquid materiæ etiam per venas & arterias in ipſum cerebrum effundi docent.

Tandem conſtat experientiâ, morbos alios, & præſertim acutos, quorum materia in venis & circum viſcera hæret, transmutari in arthritidem, & tum vrinas craſſas imminentis arthritidis ſignum eſſe, teſtaturque Auenroës, 7. *collig. cap.* 3. ſeipſum factum eſſe arthriticum ex morbo acuto, cùm natura per criſin humores ad articulos, & præſertim ad pedes expuliſſet, quod non fieret, ſi arthritis à materia à capite defluente generaretur. De quâ re plura quoque poſtea in examine opinionis Plateri dicentur.

Neque ea, quæ contra alteram ſententiam, quam ſupra propoſuimus, & veritati conſentaneam exiſtimamus, profert Fernelius, magni momenti ſunt. Nam cùm quærit, quomodo humor ſincerus per ora venarum ad articulos fluere queat, id in dubium vocat, quod quotidie in ægris fieri videmus. Natura enim ſanguinem, vt vitæ theſaurum, retinet, & ne à vitioſis humoribus inquinetur & corrumpatur, eos variis modis è venis & arteriis expellit. Certè in alui fluxibus & purgationibus ſolos humores vitioſos è vena caua ad meſaraicas, & hinc ad inteſtina protrudit: per ſudores criticos humores vitioſos, & quidem ſinceros, ſæpe fœtidos & malè coloratos per orificia venarum in cutem deſinentium expellit. Idem præſtat in eryſipelate, ſcabie, variolis, morbillis, aliiſque morbis plurimis, in quibus natura, vt corpus ſanum conſeruet, vitioſos humores à bono ſanguine ſegregat, eoſque per orificia venarum expellit. Neque tamen ſeroſus ille humor ſemper ſincerus ad articulos defluit, ſed ſæpe ſanguinem, ſæpe alios humores ſecum rapit. Quod verò Fernelius addit, ſi ſanguis vna efflueret, phlegmonen excitaturum, id reuera ſæpe accidit, quod ipſe Fernelius confiteri neceſſe habet, dum de chiragra ſcribit; *Dolor huic ineſt pulſans, cum tumore, rubore, calore, atque turgentibus plerunque venis.* Et de Podagra: *Tumor, vt in chiragra, adeſt, tùm partis, tùm venarum ambientium rubor, calor, dolorque pulſans*; quæ omnia inflammationis ſigna ſunt. Vnde etiam Hippocrates, 6. *aph.* 49. hoc nomen arthritidi tribuit, dum ποδαγρικὰ ἀποφλεγμαίνοντα appellat. Non tamen omnis inflammatio neceſſariò ſuppuratur, & quòd humores in arthritide non ſuppurantur, id non locum, vnde defluant, indicat, ſed potiùs ipſius humoris naturam arguit, vtpote qui ad ſuppuratiõe ineptus eſt, ſeroſus ſcilicet, ſalſus & tartareus, cuius pars tenuior diſcutitur, craſſum verò quod relinquitur, in tophos & nodos abit. Nihil enim ſuppuratur, niſi ſanguis, aut quod ſanguinis naturam participat & admixtum habet.

Neque etiam illud probat humorem à capite deſcẽdere, quod cum horrore, ſeu leui frigore morbus hic interdum inuadit. Horror enim & frigus hoc non humoris à capite ſub cute deſcendentis, ſed humoris potius è venis effuſi indicium eſt, ſicut idem in febribus & eryſipelate accidere videmus.

Alij, vt Euſtachius Rudius, etiam à capite materiam hanc defluere putant, verùm non ſolùm extra cranium, inter cutem & pericranium, per ſpatia, quæ ſub cute ſunt, ad articulos defluere, ſed & intra caluariam, per externam ſpinalis medullæ ſuperficiem deſcendere, alij etiam per mediam ſpinalis medullæ ſubſtantiam fluere, docent. Verùm ſi hæc fierent, potiùs paralyſis aut conuulſio inde excitaretur, & in medio ſpatio, per quod fluerent humores, etiam nerui afficerentur.

Alij vtramque opinionem coniungunt, & humorem partim à capite, partim per venas fluere docent; quæ communiſſima ferè ſententia eſt, quam prolixè explicat Platerus, qui humores arthriticos dolores excitantes vel intra venas, vel extra venas defluere docet. Intra venas quidem, cùm ſanguineus humor arthritidem, calidam nonnullis dictam, excitat, febrem ſynocham coniunctam habentem. Vt enim ſanguine ſubtili in ſuperficiem cutis effuſo eryſipelata, quæ febris ſynocha comitatur, excitantur: ita dum in articulorum ſedes effunditur, articulorum dolor, quem febris eadem comitatur, gignitur, ita quidem, vt qui vtrique morbo obnoxij ſunt, podagrâ inuadente eryſipelatis opinione ſe conſolentur. Quæ omnia ſunt veriſſima.

Extra venas tamen etiam congeſtos humores ſeroſos & excrementitios arthritidem excitare, eorumque originem à capite eſſe, ibique defluxionũ ſcaturiginẽ exiſtere, & ab eo in partes ſubiectas defluere ſtatuit.

Congeri autem ibi nonnunquam in illius ſede interiore intra caluariam, præbente ei materiam ſanguine crudo & impuro. Tum enim partem eius ad nutritionem inutilem, & excrementitiam ſenſim in cerebro cumulari, quæ cùm poſtea delabitur, dolores dictos pariat, quos grauedo capitis, eiuſdémque dolor nonnunquam, aliáque accidentia, coaceruatæ illic materiæ indicia, comitentur. Sanguinem autem excrementitium fieri docet, vel primæ vel ſecundæ, vel etiam tertiæ coctionis, quæ fit in cerebro, vitio, ob cerebri ſcilicet intemperiem aliquam aut imbecillitatem. Illuuiem autem hanc & humores vitioſos in capite congeſtos, vel ob copiam nimiam commotos defluere, vel à frigore externo & humiditate aëris exprimi & fundi, vel à calore Solis aut balnei, meatibus reſeratis, & facultate expultrice irritatâ, concitari tradit.

Eundem tamen ſeroſum & excrementitium humorem extra caluariam quoque inter ipſam & cutem congeri,& in inferiores partes defluere ſtatuit.

Vias autem,per quas defluxus iſte à capite fiat, varias eſſe docet. Humorem intra caluariam collectum in cerebri baſi ex tribus cauitatibus, caluariæ fundo impreſſis, nunc per foramen oſſis cribroſi tranſcolari, & è naribus ſtillare,coryzámque excitare ſtatuit;nunc in mediam cauitatem, quæ multis foraminibus palatum ſpectat,ferri,& vel per nares emungi, aut ſcreatu è faucibus exſpui, vel in oculorum ſedem deſcendentem per lachrymas exſtillare; nunc in mediâ hac ſede neruorum ductum, quorum aliqui per hæc foramina peruadunt, ſequi: nunc in poſteriorem caluariæ cauitatem,quæ humilior & amplior eſt, delatam, per magnum occipitij foramen ſpinalis medullæ deſcendere in habitûs corporis locum aliquem, & vel in carnoſis partibus alicubi, vel circa articulorum regionem ſubſiſtere, & defluxionum dictos dolores aut articulorum parere.

Extra verò caluariam collectum humorem ſub cute deorſum defluentem,prout ſe vel articulorum,vel carnoſis ſedibus inſinuat,varia dolorum genera proferre ſtatuit,Quæ omnia pluribus explicat.

Verùm enim verò vt iſta, quæ de motu humorum extra venas profert, in quo cum Euſtachio Rudio conſentit, libenter admittimus: ita vt arthritidem inde generari credamus, adduci non poſſumus. Primò enim materia, quæ in cerebro generatur, & coryzam,aut ſputum copioſum excitat, & per nares ac fauces reiicitur,longè alterius naturæ eſt, quàm quæ arthritidem parit; ac fieri non poſſet, quin ſi materia tam acris & ignea quaſi in cerebro generaretur, grauiſſima induceret ſymptomata. Præterea ſiue ſecundum neruorum, ſiue ſecundum ſpinalis medullæ ductum humor hic deſcenderet, fieri non poſſet, quin priùs vel conuulſionem, vel paralyſin, vel dolorem aliquem in tranſitu pareret, antequam in extremos pedum digitos perueniret, ibique dolorem excitaret,cùm tamen ſæpè contrarium, & præcipuè in huius morbi initio,fieri, & in pedibus ſubitò dolorem excitari videamus,nullo alibi dolore, vel ſymptomate apparente. Deinde ex materiâ ſub cute capitis cumulatâ Defluxionum dolores, quos ita rectè appellat Platerus,& ab arthriticis doloribus diſtinguit,(etſi in eo errat, quòd hos Defluxionum dolores ſolùm in carnoſis muſculorum locis fieri ſtatuit;cùm æque circa articulos fiant)in carnoſis locis & membranis muſculorum excitari poſſe equidem libenter concedo: arthritidem verò propriè dictam per certa interualla recurrentem, certúmque durationis tempus habentem inde generari, mihi perſuadere non poſſum. Etenim ſi inter carnem & cutem delaberetur humor, priùs propinquas capiti partes & articulos occuparet; cùm,vt Galenus, 2. *de diff. febr. cap.* 11. expreſsè docet, quæ a capite fiunt fluxiones, capiti vicinas partes, aures,oculos,dentes, gingiuas, & vicinas glandulas, aut pectus & pulmones, ac dorſi muſculos occupare ſoleant, vnde tales à defluxione dolores mox in primo à capite humoris deſcenſu,in collo, in ceruice,ac ſcapulis percipiuntur, in digitos verò pedum, quos Arthritis maximè infeſtare ſolet, vix vnquàm deſcendunt, humore illo ſeroſo tenui in via euaneſcente: quod in arthritide non accidit,in qua ſubitò in extremis plerunque pedum digitis dolores primùm & ſubitò excitari ſolent. Nam quòd Solenander, *conſil.* 24. *ſect.* 4. cuidam nobili Vito ſub finem hyemis arthritide laboranti ideò humores à capite motos fuiſſe ſcribit,quòd non ſubitò ſint aucti, ſed paulatim creuerint,& de articulo in articulum, de pede in pedem, de hoc in genu tranſierint, occupârint inde manus, ac in cubiti iuncturas ſeſe inſinuârint, id mihi parum probabile videtur. Etenim ſi humor à capite defluxiſſet, primò cubitos, hinc manus; primò genua, hinc pedes infeſtare debuiſſet,cùm tamen contrarium factum ſit. Vero magis conſentaneum eſt,id ab humoris naturâ & copiâ factum fuiſſe. Cùm enim craſſior fuerit,tempore hyberno tardiùs motus eſt: cùm verò magna eius copia cumulata fuerit, primò natura ad extremas partes eum depulit, quem cùm totum capere non poſſent, etiam ad propiores poſtea detruſit. Neque etiam vllam viam video,per quam rectà humor hic extra caluariam cumulatus in pedes feratur, & non hinc inde,vt dolores illi ex defluxionibus, vagetur. Et ſit ſanè, interdum cerebrum etiam quædam ſymptomata pati, & dolorem primò in nucha incipere, deinde humerum,hinc cubitum, & tandem manum occupare; tamen nondum id, quod debet, probatur, nimirum extra caluariam, inter cutem & carnem,hunc humorem deſcendere. Primò enim quomodo podagra in pedibus fiat, hoc modo non monſtratur. Deinde etſi intra venas & arterias humor fluat, poſſunt eadem ſymptomata in cerebro (quæ nulla fieri poſſent, ſi humor extra cranium ſub cute moueatur)& dolor in nucha, humero & cubito produci. Dum enim humorem illum vitioſum per truncum venæ cauæ & arteriæ adſcendentem natura conatur expellere, facile aliquid per venas & arterias iugulares in cerebrum influere, ibique aliqua ſymptomata excitare poteſt, & antequam ad manus perueniat, facilè accidere poteſt, vt per ramos in nucham, & humerum ſparſos aliquid in eas partes extrudat. Et cùm omnes in toto corpore articuli, & partes circa illas ſuum nutrimentum è venis & arteriis capiant, nullus eſt articulus in toto corpore, in quem non etiam humor arthritidis cauſſa per eadem vaſa influere poſſit,vt cæcas atque occultas & ex remotiſſimis partibus vias quærere opus non ſit. Et vt tandem hoc etiam largiar,poſſe fieri,vt ſeroſi eiuſmodi humores in venis abundantes etiã in caput protrudantur,& ſub cutem effundantur,atq; ingruente paroxyſmo Arthritico,& naturâ ad expulſionẽ ſeſe accingente,etiam moueantur, & per ceruicem ad dorſum deſcendant: tamen non illi humores ſunt,qui arthritidem pariunt, ſed ſub cute deſcendentes, ac membranas in ambitu corporis vellicantes, dolores vagos excitant, imò interdum etiam pleuritidem ſpuriam pariunt, ſed frictionibus,diſcutientibus, & ſudoribus facilè tolluntur,perſeuerante nihilominus arthritide.

Franciſcus India,Medicus Veronenſis, *de Gutta lib.* 1 *cap.* 4. rem hanc valde intricatam reddit, dum ſcribit membra, quæ has ſuperfluitates emittunt, varia & plura eſſe,caput præcipuè, ventriculum,inteſtina, iecur, & renes: & quidem à capite potiſſimùm & à cerebro iſtas fluxiones fieri; quoniam licèt ab inteſtinis,& à ventriculo & aliis membris iſti humores originem trahunt,antequam ad partes juncturarũ fluant, priùs in caput adſcendere, & poſtea ab illo ad ſubiectas partes tranſmitti.A toto autem corpore non negat

gat quidem humores iſtos prouenire. Si enim, inquit, corpus omnino à ſuperfluitatibus immune ac liberum eſſet, humor minimè influeret. Immediatè tamen à toto corpore materiam ad articulos fluere negat, cùm fieri non poſſit, vt humor qui in ventriculo, vel inteſtinis, vel in iecore, aut liene reperitur, confeſtim ab his partibus ad articulos fluat, niſi ab irritamento naturæ per vias ad articulos ducentes propellatur. Vias autem iſtas ſtatuit eſſe venas, muſculos & neruos. Venas nimirum ad manus & brachia nutrienda deſtinatas humores excrementitios, qui per totum corpus exiſtunt, ad digitorum manuum ligamenta, tendines & articulos deferre. Muſculos verò, qui à ſcapulis & ſpinæ apicibus oriuntur, & qui humeris implantantur, eadem excrementa ab inferioribus corporis partibus ſuſcipere, & ad digitorum manuum ligamenta deducere. Quæ verò à capite fluit materia, eam per neruos ab illo deſcendentes ad manuum digitorum articulos protrudere. Poſtea tamen negat, à ſolo capite humorem deferri ad partes corporis inferiores, vtpote ad genua, crura, & ad pedum digitorum ligamenta atque articulos, ſed propter conſenſum venarum & neruorum ſpinæ dorſi & renum cum genibus, cruribus & pedibus, quandoque etiam deferri à ſpina dorſi & à renibus ad genuum ligamenta, & ad pedum digitorum articulos.

Verùm in hac opinione non pauca falſa continentur. Primò enim cùm à toto corpore materia ad aliquem locum fluere dicitur, non intelliguntur omnes omninò corporis partes, ventriculus, inteſtina, hepar, renes & aliæ, ſed venoſum genus in toto corpore. Etſi enim excrementitij humores in ventriculo, inteſtinis, liene & hepate generari poſſint: tamen vbi cumulantur, tandem in venam cauam cum perpetuo illo ſanguinis commeatu, vt & in arterias diſtribuuntur, & hinc ad externas corporis partes protruduntur, vt in ſcabie & aliis affectibus pluribus videre eſt. Humores ergo vitioſi ſi in arthriticis cumulentur, non eſt opus, vt per tantas ambages, per muſculos & neruos ad articulos deducantur, cùm via propinqua ſit per venas & arterias, à quibus vt aliæ corporis partes omnes, ita etiam articuli ſuum nutrimentum accipiunt. Præterea per neruos humores in articulos defluere vero planè non eſt conſentaneum. Neque enim nerui facilè tantam humorum copiam admittunt; neque poſſibile eſſet, ſi materia iſta à cerebro reciperetur, & per neruos afflueret, quin grauiſſima mala priùs, antequàm arthritis exoriretur, excitaret. Equidem hæc incommoda effugere conatur India, dum *cap.6.* ſcribit, materiam quæ fluit, non interiùs neruos replere, ſed extra ſolùm diſtendere. Verùm hoc non eſt per neruos defluere. Neque etiam hoc modo incommoda iſta euitat, dum non monſtrat, quomodo continuo à capite ductu ſecundùm neruorum progreſſum materia hæc fluere poſſit, vt tamen in via neque conuulſionem, neque paralyſin, neque dolorem vllum excitet. Et quorſum iſtis per muſculos ambagibus opus eſt, cùm via recta, vt ſæpius iam dictum, è venis & arteriis ſit in articulos?

Peculiarem ſententiam habet Adrianus Spigelius, *in lib. de arthrit.* Qui cùm agnoſceret, omnino per venas & arterias hunc affluxum fieri, nec tamen etiam eam opinionem, quæ humores à capite defluere aſſerit, deſerere vellet, ſimúlque animaduerteret, eum fluxum neque extra cranium, neque intra & à cerebro fieri poſſe, ſtatuit tum à capite, tum ab hepate fieri fluxionem, ſed in eo ab aliis diſſentit, quòd eam fluxionem quam à capite fieri putat, rarò ſub cute, vt docet Fernelius, nunquam verò per foramen medullæ, quo ſpiritus continentur, vel per foramen nuchæ ſupra membranam externam ſpinalis medullæ fieri docet, ſed per venas & arterias iugulares, non ſolùm externas, ſed etiam internas, per quas ab infernis partibus hepate præſertim, fertur humor in capitis externas internáſque partes, remeare in venam cauam, & arteriam magnam, vel eius ramos ſub iugulo conſtitutos, atque ſic in articulos deuolui ſtatuit.

Verùm enim verò in eo quidem rectè ſentit Spigelius, quòd per venas & arterias humorum fluxum in arthritide fieri docet, vel eo edoctus, quod obſeruauit, ſi ante vniuerſalem corporis euacuationem externa remedia repellentia vel refrigerantia pedi vel manui applicentur, materiam ad nobiles partes refluxiſſe, febréſque acutas, & alia mala excitâſſe. Sed quòd materia è cerebro primùm in venas & arterias regurgitet, non probat, & ſine vlla firma ratione profert; contrà potiùs ea, quæ arthriticis accidunt, teſtantur, humorem hunc neque in cerebro generari, neque cumulari, ac inde in venas & arterias regurgitare; cùm ſi hoc accideret, humor tam acris, tantóſque dolores efficere potens, grauiſſimos in cerebro affectus excitaret. Quæritque ambages hîc Spigelius, cùm multa doceant, in hepate & liene ſanguificationis officinis humores hos gigni, atque inde in venis & arteriis cumulari, & per eas in articulos tandem protrudi, vt eos à cerebro petere opus non ſit.

Nonnulli à toto corpore humores ad articulos effundi ſtatuunt. Verùm ij nihil aliud hîc per totum intelligere poſſunt, quàm venas & arterias per totum diſperſas.

Verùm vt prolixam hanc diſputationem tandem concludamus, & in pauca cõtrahamus. Hoc primò certum eſt, in viſceribus ventris inferioris materiam arthritidis cauſſam generari, imò ſæpe diu ibi circa lienẽ & inteſtina ac hepar ſtabulari, donec tãdem in venam cauã transferatur. Rectéq; ſcribit Mercatus, ſe ex vẽtris doloribus articulorum dolores ſubortos conſpexiſſe, & Authores non contemnendos idem ſcripſiſſe; quod & ipſe in hypochõdriacis & ſcorbuticis factũ non ſemel vidi. Vnde etiam diarrhœæ intempeſtiuè ſuppreſſæ in arthritidem mutantur. Et quòd ab inteſtino colo humor arthritidẽ excitans fluere poſſit, docet Hippocrates & Galenus, *6. epid. com. 4. text. 3.* De viis res plana eſt, vt etiam *de Scorbuto* dictum: Nimirum ex colo per meſentericas arterias humor hic in arteriæ magnæ truncum transferri poteſt, atque hinc ad articulos detrudi.

Secundò & illud certum eſt, concedúntque id Medici quique doctiſſimi, humorem arthritidis cauſſam per venas, & arterias moueri, (alij ſemper, ſæpiſſime verò, ij qui à capite etiam humorem defluere ſtatuunt) réſque adeò plana eſt, vt Thomas Eraſtus, qui tamen alteram viam etiam à capite defendit, *diſp. 4. contra Parac. pag. 261.* ſcribat, eum tantùm de hac re dubitare poſſe, qui quid fiat quotidie, non ſatis attendit, aut præiudicatam habet in animo opinionem.

Hæc cùm certa ſint, hoc iam dubium eſt, an hæc via non ſufficiat, & an alia detur, & an à capite etiam ſub cute defluentes humores arthritidem excitent.

Tertiò tamen & hoc certum eſſe puto, ac ſuprà ſatis probatum, quandoque initium fluxionis non eſſe à capite. Cùm enim pars mittens & recipiens ſuis ſymptomatibus ſeſe prodat, in multis verò arthriticis nulla capitis grauitas, nullus dolor, nec alia ſymptomata congeſti ibi & cumulati humoris indicia appareant: ſtatui non poteſt, à capite humorem defluere. Præterea nec illa arthritis, quæ ex colicâ fit, à capite, ſeu à cerebro ortum habet, vt *ſuprà* monſtratum; ſicut nec illa, quæ ex diarrhœâ intempeſtiuè ſuppreſsâ prouenit.

Quartò ergo hoc verè dubium relinquitur, an aliquando à materiâ ſub cute capitis cumulatâ defluente arthritis oriatur. Quod quidem plurimi doctiſſimi Medici, quibus ſuum iudicium relinquo, affirmant: ego tamen, vt credam perſuaderi non poſſum, ob rationes ſuprà propoſitas, quas hîc repetere opus non eſt, inprimis cùm omnium ſymptomatum, quæ arthriticis accidũt, rationem optimè reddere poſſim, etſi ſtatuam, humorem

humorem arthritidis cauſſam ſolùm intra vaſa moueri, & per ea in articulos fluere; præcipuè ſi illud attendatur, humorem hunc nunc potiſſimùm per truncum venæ cauæ & arteriæ magnæ deſcendentem, nunc etiam per aſcendentem ſimul fluere, atque inde varia ſymptomata circa caput excitari. Quid ergo opus eſt, iis viis neglectis, quas natura ceu canales motui & fluxui humorum deſtinauit, inſuetas & inſolitas quærere? Et vt vnum ſaltem attingam, Eraſtus quidem *loco allegato* pro certo ſigno defluentis à capite humoris hoc habet, quòd ægri plerumque manifeſtè ſentiant, humorem ex capite per ceruicem, latera, dorſum, inſtar aquæ defluere, cum horrore ſeu leui frigore. Verùm hoc ſignum mihi parum firmum videtur. Accidit enim iſte horror non ſolùm in arthritide, ſed ſæpe etiam in febribus, eryſipelate, variolis, morbillis, morborúmque horum imminentium indicium eſt; cùm ex venæ cauæ & arteriæ trunco in dorſo maximè, per ramos ab iis ortos & venarum arteriarum extremitates vapor ex vitioſo humore, vel etiam pars eius tenuior in dorſi partes protruditur. Etſi enim procul dubio idem etiam in aliis partibus accidit: tamen in dorſo primùm horror excitatur, ob ſpinalem medullam, & neruos ab ea prodeuntes ſenſu exquiſito præditos ibi plurimos; per quam medullam etiam rigor nunc aſcendere nunc deſcendere videtur, de quo Hippocrates *5.aph.69.*

QVÆSTIO VIII.

An in ipſis articulis quid colligatur, quod ad producendum paroxyſmum aliquid faciat?

VT de hac quæſtione cogitarem, non ſolùm Paracelſus ejuſque aſſeclæ, qui ex Synoviæ ebullitione arthitidem deducunt, ſed & admirandæ quædam arthritidis curationes occaſionem dederunt. Guilhelm. Fabric. *cent.1. ep.47.& ſeq* refert, quoſdam per torturam ab arthritide liberatos fuiſſe, vt eam nunquam paſſi ſint. Equidem per terrorem, vt & gaudium, à paroxyſmo arthritico multos liberatos fuiſſe, paſſim notum eſt. Quomodò verò homo hoc modo ab arthritide perpetuò liberari poſſit, cauſſam reddere non ita facile eſt, niſi ea in loco affecto quæratur. Et ſunt hujus rei hiſtoriæ aliæ etiam. Clariſs. Dn. D. Dôringius mihi retulit, fuiſſe ciuem Gieſſæ, qui doloris impatientiâ ſecuri maximum pedis alterutrius digitum ſibi amputauit, & hinc ab arthritide totus immunis vixit. Andreas Libavius etiam, *ad Schnitzerum epiſt.73.in Ciſta Medica Hornungi,* talem hiſtoriam refert. Patiens erat hoſpes publicus: Medicus quidam Nobilis eques, qui pactus 300. florenis ſanationem promiſit, & recepto Autographo curam aggreſſus eſt. Patiens juſſus eſt pedes imponere trunco ligneo. Aderant fortes ſervi Nobilis, qui ſedentem tenerent. Ipſe Nobilis ferreo malleo inſtructus, ſex clauis pedes affixit ligneo trunco, moxque miſerabiliter clamantem ægrotum reliquit, & ſe in equos conjecit. Interim crebrò expiſcatus eſt, num morbus fuiſſet reuerſus, cognitóque jam elapſo triennio non rediiſſe, ipſe repetiit hoſpitium, & iocatus cum hoſpite cognouit de ſanato morbo. Itaque Chirographum produxit, & ſe Medicum fuiſſe oſtendit, propoſcitque Soſtron. Conſenſit hoſpes, licèt crudeliter tractatus, equitem tamdiu pauit cum ſuis, donec trecenti floreni eſſent conſumpti.

E quibus hiſtoriis omnibus colligi videtur, mineram aliquam in loco affecto latitare, quæ ſuo tempore ad paroxyſmum excitandum aliquid faciat. Etſi verò eâ de re aliquid certi ſtatuere difficile eſt: meas tamen cogitationes, paradoxi ſaltê loco, proferam, ad quas neminem adſtrictum cupio, ſed cuique ſuum iudicium relinquo.

Partes corporis quælibet vt ſibi conuenienti alimento nutriuntur, ita etiam in neutris & ægris corporibus humores, qui ad eas quandã analogiã habẽt, alij ad alias partes feruntur, vnde vitioſa nutritio accidit. In ſanis, quod aliarum partium nutritioni inutile eſt, in vngues & pilos in homine abſumitur, in brutis quoque in vngulas & cornua. In ægris vitioſi humores etiã ad definitas ſibi partes ferũtur, id quod cùm in aliis morbis, tũ in Plica Polonica videre eſt, in quâ humor ille vitioſus non ſolùm ad capillos capitis propellitur, quos inuiſcat & conglutinat, ſed & ad ỹgues pedũ, qui inde duri & nigri fiunt. In fracturis oſſium oſteocolla lapis aſſumptus ad oſſa tendit, & in callũ, interdum etiã nimis magnum, abit, vt exemplis id docet Guilhelmus Fabricius, *cent.1.obſ.90 91.* Si ergo humores arthritidi generãdæ apti ſanguini ſint cõmixti, credibile eſt eos ad articulos ferri, & cum alimento oſſiũ in eorũ ſubſtãtiam ſeſe inſinuare, atque ibi excrementum oſſibus proprium, futuræ arthritidis mineram & rudimentum, colligi. Non obſcurè hoc docuiſſe videtur Galenus, dũ *5.aph.39.* ſingulas corporis partes vt ſuum nutrimentum, ita etiam excrementum habere, & ſuperfluum derelictum ſimilem naturæ partis humorem eſſe docet. Et quidem iſtud excrementum tartareum præcipuè in oſſium epiphyſibus colligi veriſimile eſt, quæ reliquis oſſium partibus poroſiores ſunt, & ideò quoque, vt habet Andreas Laurentius, *lib.2.c.4.* conſtructæ ſunt, vt ſint tanquam ventres oſſium, in quibus coquatur oſſium alimentum, quod ſenſim in eorum cauernas percoletur. Si ergo humor vel excremẽtum tale in oſſibus colligatur, affluente ſimili humore efferueſcit, quod cùm fit, in vicinas partes diffunditur, & dolorem in iis excitat; atque id maximè fit in epiphyſibus, è quibus ligamẽta oriũtur, & quibus partes circa articulos ſenſiles connectũtur. Si verò idẽ humor vel excrementum diſſipetur, vel alio modo effundatur, ægrũ ab arthritide planè liberari credibile eſt. Vnde etiam non ſine cauſſa medicamenta humores circa articulos abſumentia & exiccantia valdè commendantur. Poſſet ad huius ſententiæ confirmationem & hoc afferri, quòd arthritici ſunt pluuiarum vates, vt loquuntur, & aëris ac tempeſtatis mutationes in pedibus percipiunt, & vt vulgus loquitur, habent Almanach in pedibus. Quod quidem accidere putat Iohannes Anglicus, *in Roſa Anglica,* quia in iuncturas, propter earum vacuitatem & dilatationem, intret aër ille liberiùs. Verùm ratio hæc nullius momenti eſt; quia dolor non fit in cauitate iuncturarum, & aliæ partes maiores habent cauitates, quæ nil tale ſentiunt: ſed proculdubio dolor hic ideò accidit, quia aëris inſtantes mutationes humores excrementitios in articulis hærentes commouent.

Et ſi quis Paracelſi & aſſeclarum eius ſententiam in meliorem partem interpretari velit, & hîc anſa præbetur. Paracelſus enim, & Petrus Seuerinus ex ſynouiæ ebullitione ac efferueſcentiâ arthritidem generari docent, vbi ſi per ſynouiam non naturalem humorem, ſed excrementitium quid in articulis collectum intelligunt, idem quod hactenus dictum, docent. Clariùs idem explicat Quercetanus, *in conſilio de Arthritide & calculo,* vbi ſtatuit, tartarum congeſtum & contentum in iuncturis cauſſam proximam ac immediatam eſſe arthritidis, eámque aliquandiu in iuncturis contineri, & otioſam manere; vbi verò fiat noua fluxio, quæ eam commoneat, paroxyſmum excitare; non aliter, ac dum calci viuæ aqua affunditur, fit quædam ebullitio & ardor.

QVÆSTIO IX.

An pueri, eunuchi, virgines & mulieres Arthritide laborent?

SCribit quidem Hippocrates, *6. aph.* 28. Eunuchi Podagrâ non laborant, nec calui fiunt, & *ibid. aph.* 29. Mulier podagrâ non laborat, niſi ipſi menſes defecerint; & *ibid. aphor.* 30. Pueri podagrâ non laborant ante Veneris vſum. Verùm rectè Galenus, *in comm. ad aphor.* 28. ſcribit: Eunuchos podagrâ non tentari Hippocratis quidem temporibus erat verum; nunc verò propter nimium tum otium, tum vitæ intemperantiam non habetur verum. Hippocratis enim temporibus pauci omnino laborabant podagrâ, propter temperantiam vitæ, & moderationem ſummam. Noſtrâ verò ætate in tantum auctis deliciis & luxu & voluptatibus, vt nihil ſuprà addi poſſe videatur, infinita eſt podagrâ laborantium multitudo, nonnullis nunquam ſe exercentibus, ſed malè coquentibus, ſeque inebriantibus, nullóque præſumpto cibo fortia vina potantibus, & venere immoderatâ vtentibus, aliis verò etſi non in omnibus, in vno tamen & altero ex his peccantibus. Et *aphor.* 29. de Mulieribus ſcribit: Hoc olim erat verum, antequam menſtrua defeciſſent, mulieres podagrâ non tentari, propter peccatorum, quæ ſuperiori ætate mulieres admittebant, paruitatem. Nunc verò ob eorum magnitudinem nonnullæ podagrâ affligantur. Et Seneca, *epiſt.* 95. egregiè ſcribit: Mulieres, cùm virorum licentiam æquârint, corporum quoque virilium vitia æquauerunt. Non minùs peruigilant, non minùs potant, & oleo & mero viros prouocant, æquè inuitis ingeſta visceribus per os reddunt, & vinum omne vomitu remetiuntur, æquè niuem rodunt, ſolatium ſtomachi æſtuantis; libidine verò nec maribus cedunt, pati natæ. Quid ergo mirum eſt, maximum Medicorum in mendacio prehendi, cùm tot fœminæ podagricæ ſint. Beneficium ſexûs ſui vitiis perdiderunt, & quia fœminam exuerunt, damnatæ ſunt morbis virilibus. *Hac Seneca.* Quibus accedit & hoc, quòd arthritis, cùm hodie ſit tam frequens, ab auis & parentibus in liberos & nepotes vtriuſque ſexûs deriuatur. Et exſtant talia exempla multa paſſim, quæ Hippocratis aphoriſmis derogant. Iuuenem nobilem Sileſium ante annos aliquot hic literis operam dantem noui, nondum annos 18. natum, & quem Venerem nunquam expertum credo, qui ſæpiſſimè podagrâ laborabat. Ant. Muſa Braſauol. *ad aphor.* 31. *lib.* 6. ſcribit, ſe vidiſſe Alphonſum Daſſonium, Iuuenem Magnificum quindecim annorum Podagrâ laborantem, qui Venerem ſe exercuiſſe negabat. Et Hollerius, *ad eundem aphor.* ſcribit, ſe vidiſſe annos tantùm 10. natos habuiſſe Podagram. Et Michaël Paſchalius, *meth. cur. morb. lib.* 1. *cap.* 15. ſe vidiſſe nobilem puerum ſeptem aut octo annos natum laborantem non ſolùm podagrâ, ſed & arthritide, cui tamen non fuit hæreditarius morbus articularis. Ant. Muſa Braſſauolus, *ad aphor.* 28. *lib.* 6. Hippocr. refert, ſe vidiſſe Venetiis Eunuchum 40. ferè annorum Turcam, qui articulorum dolores patiebatur. Vidit idem Scholiographus *ad cap.* 63. *lib.* 1. *Holler. de morb. intern.* De mulieribus arthritide laborantibus exempla referre opus non eſt; cùm ea ſint paſſim præ oculis.

QVÆSTIO X.

An Arthritis ſit curabilis?

VVlgaris multorum eſt opinio, arthritidem eſſe incurabilem. Et reuerà multi reperiuntur, quos ad mortem vſque morbus iſte comitatur. Vnde etiam accidit, vt arthritici multi, quaſi in morbo deſperato, nullos Medicos conſulant, & propterea etiam ab erroribus Diætæ non abſtineant. Verùm habentur contrà exempla eorum, qui vel Medicorum ope, vel bonâ Diætâ, vel temerario aut fortuito caſu ab arthritide liberati ſunt, & poſtea ab ea planè immunes vixerunt. Porphyrius, *in vitâ Plotini*, ſcribit, Rogatianum, Senatorem Romanum, Platonicum, Plotini diſcipulum, diætæ frugalitate eò perueniſſe, vt cùm acriter anteà podagrâ vexaretur, neque progredi poſſet, niſi ſellâ vectus, robur inde reſumpſerit, & cùm manus antè extendere non valeret, ita conualuerit, vt his expeditiùs vteretur, quàm qui artificia quotidie manibus tractant. Suprà etiam ex Trincauell. *lib.* 11. *cap.* 2. *de rat. curand. partic. corp. hum. affect.* retuli, Medicum quendam ſenem Venetiis quinque annorum à vino abſtinentiâ ab arthritide vſque ad mortem liberum fuiſſe. Et ex Franciſco Alexandro, quendam Franciſcum Pecchium podagricum in carcere 20. annos detentum, ex eo à podagrâ ſaluum egreſſum fuiſſe. Et Marcus Gattinaria, *capite de cura dolor. iunctur. à cauſſa calidâ*, de ſeipſo ſcribit, quòd, cùm incepiſſet pati podagram, vſus fuerit tali regimine, ſcilicet dimiſerit vinum per duos annos, feceritque ſingulis menſibus euacuationes, & acceperit aliquam pilulam diuerſoriam, eáque vteretur bis in hebdomada, vt natura diuerteretur in tranſmittendo materiam ad iuncturas, & potiùs tranſmitteret per viam ſeceſſûs, & cum tali regimine curatus fuerit, vt nunquam poſtea paſſus ſit tales dolores. Scribit quoque Carolus Piſo, *in lib. de morb. ab illuu. ſeroſa, in conſil. de arthrit.* Virum quendam, qui perpetuis arthritidis querelis infeſtam tranſegiſſet adoleſcentiam, & ex conſilio Nicolai Piſonis in flore ætatis ſibi vini vſum, quanquam Præfectus Vinariæ cellæ principalis, admirandæ temperantiæ exemplo, prorſus interdixiſſet, iam à 30. annis ab iis doloribus ſeſe liberâſſe. Et alios etiam ſeu vitæ inſtituto, ſeu ad paupertatem, & hinc vitæ frugalitatem redactos à Podagra liberatos fuiſſe, hiſtoriæ teſtantur. Mirum hoc eſt, cuius tria exempla Guilhelmus Fabricius, *cent.* 1. *obſ.* 79. recenſet, arthriticos grauium facinorum ſuſpectos torturæ grauiſſimæ multoties ſubiectos fuiſſe, cùm verò innocentiam ſuam conſtanter affirmarent, criminis abſolutos fuiſſe, ſimúlque podagrâ, quâ antè grauiſſimè laborabant, perpetuò liberatos. Sicut & illud, quod *cent.* 1. *epiſt.* 47. recenſet, decubuiſſe quendam tetricum & maledicum podagrâ laborantem, qui nec lecto affixus à maledicentiâ ſibi temperare poterat. Quod cùm homo quidam feſtiuus, qui & ipſe eius petulanti linguâ læſus fuerat, perciperet, ſub crepuſculum veſpertinum, cùm fortè ægrotus à familia ſolus eſſet relictus, clàm ædes ipſius laruatus, Æthiophis inſtar, ingreditur, & ad decumbentis lectum accedit; ægrotus formæ inſolentiâ, ſolitudine, crepuſculo ipſo perterritus, quis ſit, & vnde venerit, quærit; alter nihil reſpondens propiùs lectum accedit, & brachiis, quæ & ipſa arthritide laborabant, arreptum dorſo iniicit, atque ita pendentem vociferantémque extra cubiculum effert, pedes illius gradibus, per quos deſcenſurus erat, identidem allidens; vbi in areæ pauimentum ventum eſſet, ibi onere depoſito hominem ſiſtit in pedes, nihil locutus, tantùm intuens, mox accurrit, quaſi correpturus denuò, atque extrà domum elaturus. Ibi, qui priùs pedibus inſiſtere, præ morbo, non poterat, nec in plano ambulare, nedum per gradûs aſcendere, gradûs curſu repetit, ſuperat, & ad cubile contendit, & per feneſtras clamore totam viciniam excitat. Accurritur: ille anhelus, & metu penè exanimatus narrat, à ſpectro ſe è lectulo extractum, & extra cubile elatum, tractatum miſerrimè, & niſi nomen IESV ingeminâſſet, de ſe actum omninò fuiſſe. Et quod mirum, qui priùs podagricus fuerat, inde conualeſcit, nec vnquam poſtea po-

dagrâ fuit tentatus. Habetque ibi aliam hiſtoriam Fabricius de quodam malefico podagrico, qui cùm duceretur ad ſupplicium, capite plectendus, in medio itinere allatum eſt de veniâ Principis clementer conceſsâ nuntium inſperatum. Illo ſic affectus eſt miſer, vt qui extremorum membrorum omnium vſu penè carebat, ſtatim alacri & expedito motu ſe in pedes dederit, annoſque poſt à multos liber ab omni arthritidis moleſtiâ vixerit. Memini etiam hîc olim iuuenem nobilem podagrâ laboràſſe; cùm autem fortè noctu ædes vicinæ incendio conflagrarent, ille præ metu lecto ſe eripit, per ſcalas decurrit, & in aliam domum fugiturus, in foueam, quam glacies hyberna formauerat, & aquâ plena erat, pede ægro incidit, & ita non ſolùm à paroxyſmo, ſed & à podagra multis annis liberatus fuit. Neque ſolùm exempla eorum, qui vel diætâ accuratiore, vel terrore aut gaudio ſimilibuſq; modis ab arthritide liberati ſunt, habentur, ſed & eorum, qui medicamentorum ope conualuerunt. Cardanus, *de curat. admir. Num.* 16. quatuor exempla recenſet eorum, quos ab arthritide liberârit. Et habentur etiam alia exempla, quorum quædam habet Schenkius, *lib. 5. obſeru.* Scribit quoque Solenander, *ſect. 5. conſil.* 1. Et ab aliis nouimus curatos, & nos non paucos in multos annos immunes etiam leuiore curatione reddidimus, qui antea ſingulis ſemeſtribus & frequentiùs etiam tentabantur, quorum quidam adhuc ſuperſtites, qui fidem facere poſſunt. Et notabile eſt hoc, quod recenſet Carolus Piſo *allegato loco*, hunc in modum: Cornelius quidam Perdeus Picardus, in Rhetoricis eruditus, à ſeptimo ætatis anno arthritidi obnoxius fuit, eique ſæpius quotannis recurrenti atque ſtudia interturbanti: Qui cùm Carolum Piſonem conſuleret, & rogaret, vt importuno dolori leuamentum afferret, is ſpe non vanâ adoleſcentem recreauit, ſi modò paucis hiſce præceptis obtemperantem ſe redderet, ſcilicet demenſo quidem & præſertim potu quotidiano ſenſim tertiam minimùm partem detraheret, inprimis à vino prorſus abſtineret, tum verò ſeſe accuratè ſemper ab aëris iniuriis & præſertim frigore defenderet, prætereaque ita ſe muniret ſtragulis de nocte, vt quotidie ſub finem ſecundi ſomni ſi non ſudor, certè mador dimanare poſſet, deque ſyrupo roſarum pallidarum ter quaterue menſe repetito illuuiem omnem ſeroſam repurgaret. Paruit adoleſcens per biennium & ampliùs, atque fomitem morbi præter omnem opinionem circumcidit, vixitque liber prorſus ab omni dolore articulari.

Certum ergo eſt ex quotidianâ experientiâ & Medicorum obſeruationibus, multos ab arthritide non ſanari, contrà etiam plurimos ſanatos fuiſſe. Qui autem ſanabiles, docuit Hippocrates. 2. *Prorrh.* De podagricis hoc dico, *inquit*, quicunque aut ſenes ſunt, aut circa articulos callos tophaceos concretos habent, aut ærumnosè viuunt, ſiccam aluum habentes, hi omnes ſani fieri non poſſunt humanâ arte, quantum ego noui. Sanat quidem hos optimè dyſenteria, ſi ſuperuenerit, ſed & aliæ eliquationes valde proſunt, quæ ad infernos locos repunt. Qui verò iuuenis eſt, & circa articulos nondum callos tophaceos habet concretos, & accuratè viuit, & laboris amans eſt, & animum bonum habet ad obediendum pro ſtudiorum ratione, hic ſanè Medicum intelligentem nactus ſanari poterit. *Hac Hippocrates.* Inſanabili tamẽ arthritidi meritò etiã eam annumeramus, quæ hæreditaria eſt. Nam vt alij morbi hæreditarij, ita & arthritis hæreditaria difficulter expugnatur.

Cauſſæ autem, cur multi qui ſanari poſſent, non ſanantur, plures ſunt. Primò n. ſæpe cauſſa eſt in Medico, qui morbi huius, eiuſque cauſſæ, non ſatis gnarus eſt. Cùm n. multi de natura huius morbi malè ſentiant, ac falſas opiniones foueant, non etiam mirum, ſi eum non rectè curent: cùm morbi incogniti nulla curatio rectè inſtitui poſſit. Multi etiam Medici telis plumbeis contra hoſtem tam potentem & pertinacem pugnant. Deinde cauſſa eſt in ægris, qui in tribus peccant. Plerique n. ſibi perſuaſum habent, malum hoc eſſe incurabile, & propterea de Medico & medicamentis non ſunt ſolliciti, ſed morbum, qui in principio curari poterat, radices agere permittunt. Secundò qui Medicos conſulunt, etiam in tribus peccant, primum eſt, quòd veros Medicos plerunque negligunt, & imperitis credunt, atque empiricos conſulunt, quorum operâ morbus redditur deterior. Secundum, quòd vſum medicamentorum non ſatis diu continuant. Vt n. illa vitioſa in corpore diſpoſitio, quæ ad arthritidem facit, tum ipſi humores vitioſi, qui ſenſim colliguntur, tollantur, non ſatis eſt, ſi æger ſemel vel bis ſingulis annis purgetur, ſed diuturnâ continuatione medicamentorum opus eſt, vnde antiqui pulueres ſuos arthriticos per integrum annum exhibuerunt. Tertium, quòd plerique arthritici ſaltem de dolore leniendo ſunt ſolliciti, & modò à paroxyſmo liberati ſint, iam ſe ab eo euaſiſſe putant, parùm de eo ſolliciti, quâ ratione præcaueri poſſit, ne eâdem rurſum corripiantur. Tandem & hæc, ac ferè præcipua, cauſſa eſt, quòd pauci exquiſitam & accuratam diætæ rationem ſeruant, & potiùs morbum, cui aſſueuerunt, tolerare volunt, quam ſeuerioris diætæ legibus ſe adſtringere. *Sie eſſen vnd trincken vvas ihnen ſchmecket, vnd leiden vvas ſie kœnnen*, vt Germani noſtri loquuntur. Et plerique ſibi ab vſu vini non temperant, cuius vſus niſi omittatur, nulla perfectæ curationis ſpes in plurimis ſupereſt. Atque hinc accidit, vt potiùs diuites & nobiles, quàm pauperes & ruſtici, arthritide laborent; cùm illi diætâ tenuiore vtantur, & vinum non bibant hi verò vinum liberaliùs ingurgitent, & aliis multis modis in diæta, plus quàm pauperes, peccent. Nec tamen hoc etiam negandum, quod nonnulli, etſi errores inſignes in diæta non committant, ab arthritide tamen vix liberari poſſunt, ideò quòd maxima alimentorum pars ob viſcerum debilitatem in vitioſos humores conuertitur, ſicut videmus aliis alibi vitioſos humores colligi. Cùm ergo viſcerum illam imbecillitatem corrigere ſæpe impoſſibile ſit, etiam arthritis inde proueniens vix curabitur.

QVÆSTIO XI.

An purgare liceat in principio paroxyſmi Arthritici?

DIuerſæ hac de re Medicorum ſunt ſententiæ. Alij enim affirmant, incipiente arthritide purgantia exhibenda eſſe, idque ideò, vt humores per ea ab articulis reuellantur, & ita dolores minuantur, atque paroxyſmi breuiores fiant: prouocantque ſimul ad experientiam, quâ conſtet, purgantibus exhibitis in principio paroxyſmi ægros à dolore fuiſſe liberatos, ſicut ſuprà de Petro Bayro diximus, qui de ſe ſcribit ſe fuiſſe adeò impotentem, vt ſolam linguam mouere poſſet, & à quatuor hominibus in ſellam locandus fuerit, ſumpto à ſuo electuario caryocoſtino, & poſtquam venter quinquies ſolutus eſſet, à dolorib. ita fuiſſe alleuiatum, vt abſque alterius adminiculo ad ſellam ire & ab eadem redire, & eodem die ambulare per Muſéum potuerit.

Alij in contrariâ ſunt ſententia, ſtatuúntq;, ſi purgante medicamento humores moueantur, ſæpe vehemẽtiùs & maiore impetu ac copiâ ad articulos & partẽ affectam ruere, & ſic maiores dolores excitare. Ac prouocant ipſi quoque ad experientiam, quâ compertum ſit, non ſolùm dolores ex vſu purgantium auctos fuiſſe, ſed & ſi calidiora & validiora fuerint purgantia,

tia, iis fuiſſe humores accenſos, & ad partes internas ac nobiles tractos, ac febres ardentes & lethales excitâſſe.

Ludou. Septalius *lib.7. animaduerſ. num.*177. ſe annorum 45. experientiâ comperiſſe ſcribit, purgationes initio factas in arthritide aliquibus bene ceſſiſſe, aliis nihil profuiſſe; ideóque ille hanc diſtinctionem adhibet, cùm in arthritide adſit & materia fluens, & robur partis expellentis, & imbecillitas recipientis, ſi præualuerit copia materiæ, aut robur partis propellentis, citra controuerſiam, quamprimùm illam materiam euacuandam eſſe, & ab articulis auocandam, aut vomitu, aut medicamento purgante. Quòd ſi laxitas & imbecillitas articulorum ſit cauſſa fluxionis, ita ut leui occaſione, quacúnque quantitate materiam in corpore collectam ad articulos tentet natura profundere, dato medicamento purgante & fluxionem concitari, & naturam imbecilliorem reddi.

Verum enim verò hoc quidem verum eſt, nunc maiore, nunc minore cum impetu ad hanc vel illam partem, materiam ruere; verum huius fluxionis cauſſa nunquam eſt ſola articulorum imbecillitas, vtpote quæ ſaltem ad faciliùs recipiendam materiã partem diſponit, non verò ad partem affectam humorem trahit vel allicit; ſed quòd nunc ad hanc, nunc ad illam partem faciliùs ruit, id potiùs facultati expultrici aſcribendum, quæ nunc huic, nunc illi viæ & parti aſſueſcit. Ideoq; ſi metuamus, materiam magno cum impetu ad partem ruituram, non ſtatim purgatio omittenda, ſed talis exhibenda, quæ non ſolùm humores mouere, ſed & euacuare poſſit. Tutiſſimum tamen hîc eſt, quod Septalius ſuadet, experientiam conſulere. Nam ſi ſemel atque iterum tentatâ purgatione dolores exacerbentur, & diutius durent, ab illâ inpoſterum abſtinendum. Si verò dolores minuantur, & paroxyſmus leuior fiat, poſthac etiam audacter purgare licet. Commodiſſimum verò eſt, ſtatim in principio purgare. Cùm enim impetus humoris tum nondum ad partem affectam adeò magnus ſit, facilè humor aliò auocatur; ſi verò iam cum impetu ad partem affectam ruat; difficiliùs reuocatur. Ne verò febris aliqua accendatur, conditio humorum, & natura purgantium perpendenda, & ita ea temperanda, ne quid tale accidat.

QVÆSTIO XII.

An thermæ Arthriticis vtiles ſint?

THermæ à multis Medicis Arthriticis commendandantur, & multi etiam ægri ad eas, tanquam ſacram anchoram, confugiunt, vnde dolorum omnium & cruciatuum leuamen ſperant. Contra tamen ſæpe experientia docuit, nonnullos in ipſis thermis in paroxyſmum & dolores Arthriticos incidiſſe, quoſdam etiam ex vſu thermarum peiùs habuiſſe. Itaque cùm vtrumque verum ſit, nimirum thermas Arthriticis nunc prodeſſe, nunc nocere, primò ſciendum, à thermis ſolis neminem integram ſanitatem ſperare poſſe. Neque etiam Arthritis, vt ſuprà dictum, à ſolâ articulorum imbecillitate prouenit, neque vt depellatur, ſufficit, ſaltem articulos roborare. Deinde quòd thermæ nunc iuuant, nunc nocent, id non thermis ſimpliciter aſcribendum eſt, ſed ægrorum conſtitutioni, & diætæ rationi in iis obſeruatæ. Etenim ſi corpus antea rectè euacuatum fuerit, & reliquiæ ſaltem, quæ ſuperſunt, abſumendæ, atque articuli roborandi ſint, cum ægri commodo adhibentur thermæ. Reliquias enim humorum in articulis potentius, quàm alia medicamenta, fundunt & diſſipant, partéſque ita roborant, ac præterea calorem natiuum, ſi temperatus earum fit vſus, corporis fouent. Si verò corpus impurum ſit, & adhuc multis vitioſis humoribus ſcateat, thermæ eos liquant & fundunt, vnde interdum ægri in ipſis thermis in arthritidem incidunt, atque ita ab earum vſu deſiſtere coguntur, aut humores fuſi in alias partes & viſcera delati periculoſa mala excitant. Ita etiam plus nocent, quàm proſunt thermæ, niſi recta diætæ ratio in iis obſeruetur.

ΤΡΑΓΟΠΟΔΑΓΡΑ ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ.

Τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος.

Ποδαγρός.
χορὸς Ποδαγρῶν.
Ποδάγρα.
Ἄγγελος.
ἰατρώ.
Βάσανοι.

PODAGRA TRAGICE PRODUCTA A LUCIANO.

Perſonæ colloquentes.

Podager.
Chorus Podagricorum.
Podagra.
Nuncius.
Duo Medici.
Tortores.

INTERPRETE

M. ERASMO SCHMIDIO,

Græc. & Math. Prof.

ὁ ΠΟΔΑΓΡΟΣ.

Ὦ στυγνὸν ὄνομ', ὦ Θεοῖς στυγούμενον,
Ποδάγρα, πολυστένακτε, Κωκυτοῦ τέκνον,
ἣν Ταρτάρου κευθμῶσιν ἐν βαθυσκίοις,
Μέγαιρ' ἐριννὺς γαστρὸς ἐξεγείνατο;
μαζοῖσί τ' ἐξέθρεψε, καὶ πικρῷ βρέφει
εἰς χεῖλος ἐστάλαξεν Ἀληκτὼ γάλα.
Τίς τὴν δυσώνυμόν σε δαιμόνων ἄρα
εἰς φῶς ἀνῆκεν; ἦλθες ἀνθρώποις βλάβος.
Εἰ γὰρ τεθνεῶσιν ἀμπλακημάτων τίσις
Βροτῶν ὀπηδεῖ, τῶν ἔδρασαν ἐν φάει:
οὐ Τάνταλον ποτοῖσιν, οὐδ' Ἰξίονα
Τροχῷ στροβηλὸν, οὐδὲ Σίσυφον πέτρῳ
ἔδει κολάζειν ἐν δόμοισι Πλουτέως:
Ἁπλῶς δὲ πάντας τοὺς κακῶς δεδρακότας
Τοῖς σοῖς προσάπτειν ἀρθροκηδέσιν πόνοις.
Ὥς μου τὸ λυγρὸν καὶ ταλαίπωρον δέμας,
Χειρῶν ἀπ' ἄκρων εἰς ἄκρας ποδῶν βάσεις,
ἰχῶρι φαύλῳ, καὶ πικρῷ χυμῷ χολῆς,
Πνεύματι βιαίῳ τῷδε διασφίγγον πόρους,
ἔστηκε, καὶ μεμυκὸς ἐπιτείνει πόνους:
Σπλάγχνων δ' ἐπ' αὐτῶν διάπυρον τρέχει κακὸν,
Δίναισι φλογμῶν σάρκα πυρπολούμενον,
Ἅποια κρατὴρ μεστὸς Αἰτναίου πυρὸς,
ἢ Σικελὸς αὐλὼν ἁλιπόρου διασφάγος;
Ὅπου δυσεξέλικτα κυμαλέμβος
σήραγξι πετρῶν σκολιὸς εἱλεῖται κλύδων.
Ὦ δυσέκμαρτον πᾶσιν ἀνθρώποις τέλος,
ὡς, εἰς μάτην σε πάντες ἀμφιθάλπομεν,
Ἐλπίδι ματαίᾳ μωρὰ βουκολούμενοι!
ὁ Χο. Ἀνὰ Δίνδυμον Κυβήλης
Φρύγες ἔνθεον ὀλολυγὴν
Ἁπαλῷ τελοῦσιν Ἄττει:
Καὶ πρὸς μέλος κεραύλου
Φρύγιοι κατ' ὄρεα Τμώλου,
Κῶμον βοῶσι Λυδοί.
Παραπλῆγες δ' ἀμφὶ ῥόπτροις
Κελαδοῦσι Κρητὶ ῥυθμῷ
Νόμον εὐὰν Κορύβαντες.
Κλάζει δὲ βρίθουσα σάλπιγξ
Ἄρει κρέκουσα θοῦρον
Πολεμικὴν Ἄτην.
ἡμεῖς δὲ σοὶ, Ποδάγρα,
Πρώτοις ἔαρος ἐν ὥραις
Μύσται τελοῦμεν οἴκτους,
Ὅτε πᾶς χλοηκόμοισι
Ποίαις τέθηλε λειμών;
ζεφύρου δὲ δένδρεα πνοαῖς
Ἁπαλοῖς κομᾷ πετήλοις.
Ἁ δὲ δύσγαμος κατ' οἴκους

PODAGER.

O Odioſum nomen, ô Diis inuiſum,
Podagra, planctibus-abundans, Cocyti filia:
Quam Tartari latibulis in tenebroſiſſimis
Megera Faria ventre edidit:
Vberibuſque enutriuit, & amarulento infanti
In labium inſtillauit lac Alecto.
Quiſnam abon inabilem te Dæmonum
In lucem produxit? Veniſti hominibus noxa.
Si enim demortuos delictorum vltio
Homines ſequitur, quæ patrarunt in vita:
Non Tantalum potibus (fugacibus,) neque Ixionem
Rota verſandum, neque Siſyphum ſaxo
Oportebat punire in domibus Plutonis:
Sed ſimpliciter omnes mala operatos
Tuis mancipare membra-infeſtantibus doloribus.
Quum meum afflictum & miſerum corpus
Manibus ab extremis in extremas pedum plantas,
Ichore malo, & amaro ſucco bilis,
Spiritu vehemente iſto perſtringens poros,
Effecit, & luctans intendit dolores:
Viſceribuſque in ipſis ignitum diſcurrit Malum,
Vorticibus flammarum carnem ignis-more-depaſcens,
Veluti crater plenus Ætnæi ignis,
Aut † Siculus canalis æquorei interſtitij, † Sica[...] Fretum
Vbi confuſè fluctuans
Ob-fiſſuras petrarum obliquus voluitur æſtus.
O cautu-difficile omnibus hominibus Malum,
Quam in vanum te omnes circummulcemus,
Spe vana ſtolidè lactati!
Per Dindymum Cybeles CHO[...]
Phryges furioſum vlulatum
Tenero perficiunt Atti:
Et ad cantum Cornicinis,
Phrygij ad montes Tmoli
Feſtum-hilare peragunt clamando Lydi.
Furore-perciti autem circa tympana
Reſonant Cretico rhythmo
Carmen Euan Corybantes.
Clangit autem (flatus) plena tuba
Marti reſonans aſpero
Bellicoſam Aten.
At nos tibi, Podagra,
Primo Veris tempore
Myſtæ (tui) ſacrificamus eiulatus-miſerabiles,
Quando omne germinantibus
Herbis viret pratum;
Zephyrique arbores flatibus,
Teneris comant foliis:
Et infeliciter-nupta ad ædes

Hominum

Hominum garrit Hirundo;
Et nocturna in ſilvis
Ityn gemit lacrymoſis
Attica luctibus Luſcinia.
O mihi dolorum opifer, ô tertij pedis
Vicem ſortite Bacule, ſuffulci meum
Inceſſum tremulum, & dirige viam
Plantamque, leuiter ut innitar ſolo.
Corripe miſer membra è ſtratis,
Et linque adium inferius conclaue;
Diſſipaque ab oculis nocturnam caliginis profunditatem,
Progreſſus foràs, & ad Solis lumen,
Limpidam auram ſpiritus ſereni trahe.
Decima enim iam hac cum quinta eſt die,
Quando tenebris concluſus abſque Sole,
Cubili in incompoſito affligor corpus.
Animus equidem mihi & prompta voluntas adeſt
Greſſus alternandi ad fores progreſſo:
Sed corpus languidum non inſeruit deſideriis,
Et tamen propera anime; ſciens, quòd
Inops (ſit quiuis) podagricus. Ambulare ſiquidem ſi quis (velit
Nec tamen poſſit, hunc inter mortuos refer.
Sed eia.
Quinam iſti (ſunt) baculos verſantes ambabus manibus,
Capita foliis Actea coronati?
Quemnam Dæmonum ducunt feſtum chorum?
Num Phœbe Pæan tuum venerantur numen?
At non coronantur Delphica folio Lauri.
Aut num aliquis hymnus Bacchanalium decantatur?
At non impoſitum eſt hederaceum ſignum comis.
Quinam nobis, ô Hoſpites, veniſtis?
Dicite, & promite veracem ſermonem. (ô amici.
Quanam autem eſt (Dea,) quam hymno-celebratis? Dicite
R. *Tu verò, quiſnam exiſtens? nos, & quorum (cauſſa) compel- (las?*
Prout enim te Baculus & inceſſus coarguunt.
Myſten videmus inſuperabilis illius Deæ.
Vnus ſum & ego, Dea illa non-indignus.
R. *Cypriam quidem Venerem*
Guttis delapſam ab ætheris
Enutriuit decentem ſtructuram
Marinis in fluctibus Nereus.
Oceani autem ad fontes
Iouis coniugem Olympij
Albiulnam latis (in) ſinibus
Iunonem educauit Tethys.
Verticibus autem capitis in immortalis
Parturijt Virginis imperterritam indolem
Saturnius, longè præſtantiſſimus Cœleſtium,
Gloriæ-excitatricem Mineruam.
At noſtram Deam opulentam
Senex delicatis in vlnis
Primam fouit Ophion.
Poſtquam ceſſauit quidem obſcurum (diluculi) lumen,
Orta-eſt verò fulgida Aurora,
Et omnia-illuſtrans Solis jubar:
Tunc etiam Podagra apparuit potens.
Poſtquam enim ilibus eam enixa (fuit)
Parca, Clotho tunc abluit,
Riſitque omnis fulgor cœli,
Vehementérque intonuit ſerenum cœlum:
Ipſamque lacte-abundantibus vberibus
Beatus enutriuit Pluto.
Quibus autem ſacris initiat miniſtros (ſuos?)
R. *Non ſanguinem copioſum profundimus ab ore ferri;*
Non capilli promiſſi ligatur flexibus ceruix;
Neque creperis aſtragalis percuti-ſolent terga;
Neque crudas laceratas carnes paſcimur taurorum:
Sed quando vlmi vere progerminat tener flos,
Et garrula Merula ſuper ramis cantat:
Tunc per mēbra acutū iaculum quoddā infigitur myſtis,
Non-apparens, laténſque, penetrans ſub receſſus artuum;
Pedem, genu, cotylam, talos, coxas, femora,
Manus, ſcapulaſque, brachia, oſſium-proceſſus, carpos,

Μερόπων θροεῖ χελιδών·
Καὶ νύκτερος καθ' ὕλαν
Τὸν Ἴτυν στένει δακρύοις
Ἀτθὶς γόοις ἀηδών.
Ὤ μοι πόνων ἀρωγὸν, ὦ τρίτου ποδὸς
Μοῖραν λελογχὸς βάκτρον, ἐξέρειδέ μου ὁ Πο.
Βάσιν τρέμουσαν, καὶ κατίθυνον τρίβον
Ἴχνος τε, βαιὸν ὡς ἐπιστήσω πέδῳ.
Ἔγειρε τλῆμον γυῖα δεμνίων ἄπο,
Καὶ λεῖπε μελάθρων τὴν ὑπώροφον στέγην·
σκέδασον δ' ἀπ' ὄσσων νύχιον ἀέρος βάθος,
Μολὼν θύραζε, καὶ πρὸς ἡλίου φάος
Ἀθόλωτον αὔραν πνεύματος φαιδροῦ σπάσον.
Δέκατον γὰρ ἤδη τοῦτο πρὸς πέμπτῳ φάει,
Ἐξ οὗ ζόφῳ σύγκλειστος ἡλίου δίχα,
Εὐναῖς ἐν ἀστρώτοισι τείρομαι δέμας.
Ψυχὴ μὲν οὖν μοι καὶ προθυμία πάρα
Βάσεις ἀμείβειν ἐπὶ θύρας ὡρμημένῳ·
Δέμας δὲ νωθρὸν οὐχ ὑπηρετεῖ πόθοις.
Ὅμως δ' ἐπείγου θυμέ· γιγνώσκων ὅτι
Πτωχὸς ποδαγρῶν. Περιπατεῖν μὲν ὃς ἂν θέλῃ,
Καὶ μὴ δύνηται· τοῦτον ἐν νεκροῖς τίθει.
Ἀλλ' εἶα.
Τίνες γὰρ οἵδε βάκτρα νωμῶντες χεροῖν,
Κάρηνα φύλλοις Ἀκτίας καταστεφεῖς;
Τίνα δαιμόνων ἄγουσι κωμαστὴν χορόν;
Μῶν Φοῖβε Παιὰν σὸν γεραίρουσι σέβας;
Ἀλλ' οὐ στέφονται Δελφίδος φύλλῳ Δάφνης.
Ἢ μή τις ὕμνος Βακχείων κωμάζεται;
Ἀλλ' οὐκ ἔπεστι κισσίνη σφραγὶς κόμαις.
Τίνες ποθ' ἡμῖν, ὦ ξένοι, βεβήκατε;
Αὐδᾶτε, καὶ πρόεσθε νημερτῆ λόγον.
Τίς δ' ἐστιν, ἣν ὑμνεῖτε; λέξατ' ὦ φίλοι.
Σὺ δ' ὢν τίς; ἡμᾶς, καὶ τίνων προσεννέπεις; ὁ Χο.
Ὡς γὰρ σε βάκτρον καὶ βάσις μηνύετον,
Μύστην ὁρῶμεν τῆς ἀνικήτου Θεᾶς.
Εἷς εἰμι κἀγὼ τῆς Θεᾶς ἐπάξιος. ὁ Πο.
Τὰν μὲν Κυπρίαν Ἀφροδίταν
σταγόνων προπεσοῦσαν ἀπ' αἰθέρος,
Ἀνεθρέψατο κόσμιον ἁρμογὰν
Ἁλίοις ἐνὶ κύμασι Νηρεύς.
Τὰν δ' Ὠκεανοῦ παρὰ παγαῖς
Ζηνὸς παράκοιτιν Ὀλυμπίου
Λευκώλενον εὐρέσι κόλποις
Ἥραν ἐτιθήνατο Τηθύς.
Κορυφαῖσι δὲ κρατὸς ἐν ἀφθίτου
Ἐλόχευσε Κόρης ἄτρομον φυὰν
Κρονίδας, μέγ' ἄριστος Ὀλυμπίων,
Τὰν ἐγρεκύδοιμον Ἀθάναν.
Τὰν δ' ἡμετέραν Θεὸν ὀλβίαν
Ὁ γέρων λιπαραῖσιν ἐν ἀγκάλαις
Πρώταν ἐλόχευσεν Ὀφίων.
Ὅτ' ἐπαύσατο μὲν σκότιον φάος,
Ἀνέτειλε δὲ λαμπετὴς ἠὼς,
Καὶ παμφαὲς ἀελίου σέλας·
Τότε καὶ Ποδάγρας ἐφάνη κράτος.
Ὅτε γὰρ λαγόνων ἐκ τεκοῦσα
Μοῖρα, Κλωθὼ τότ' ἔλουσεν,
Ἐγέλασε δ' ἅπαν σέλας οὐρανοῦ,
Μέγα δ' ἔκτυπεν αἴθριος αἰθήρ·
Τὴν δ' εὐγλαγέτοις ἐνὶ μαζοῖς ὁ Πο.
Ἔνολβος ἐθρέψατο Πλούτων. Χο.
Τίσι δ' ἐν τελεταῖς ὀργιάζει προσπόλους;
Οὐχ αἷμα λάβρον προχέομεν ἀπὸ στόματος σιδάρου·
Οὐ τριχὸς ἀφέτοιο λυγίζεται στροφαῖσιν αὐχήν·
Οὐδὲ πολυκρότοις ἀστραγάλοισι πέπληγε νῶτα·
Οὐδ' ὠμὰ λακιστὰ κρέα σιτεόμεσθα ταύρων·
Ὅτε δὲ πτελέας ἔαρι βρύει τὸ λεπτὸν ἄνθος,
Καὶ πολυκέλαδος κόσσυφος ἐπὶ κλάδοισιν ᾄδει·
Τότε διὰ μελέων ὀξὺ βέλος τι πέπηγε μύσταις,
Ἀφανὲς, κρύφιόν τε, δεδυκὸς ὑπὸ μυχοῖσι γυίων·
Πόδα, γόνυ, κοτύλην, ἀστραγάλους, ἰσχία, μηρούς,
Χέρας, ὠμοπλάτας τε, βραχίονας, κόρωνα, καρπούς,

ἔδει,

ἔσθει, νέμεται, κρατεῖ, φλέγει, πυροῖ, μαλάσσει,
Μέχρις ἂν ἡ Θεὰ τὸν πόνον ἀποφυγεῖν κελεύσῃ.
Πο. Εἷς ἆρα κἀγὼ τῶν κατωργιασμένων
Ἔλαθον ὑπάρχων; ποῖ γὰρ ἱκέτω πρόθυμος
Δαίμων φανεῖσα· σὺν δ᾽ ἐγὼ μύσταις ὁμοῦ
Ὕμνων κατάρξω, τὸ ποδαγρῶν ᾄδων μέλος.
Χο. Σῖγα μὲν αἰθὴρ καὶ νήνεμος ἔστω,
Καὶ πᾶς ποδαγρῶν εὐφημείτω.
  Ἴδε πρὸς θυμέλας κλινοχαρὴς
Βαίνει δαίμων, σκίμπωνι βάσιν στηριζομένη.
  Χαίροις μακάρων πολὺ πρᾳοτάτη,
Καὶ σοῖς προπόλοις ἵλαος ἔλθοις
Ὄμματι φαιδρῷ· δοίης δὲ πόνοις λύσιν ὠκεῖαν
Ταῖς δ᾽ εἰαριναῖς ὥραις.
Πο. Τίς τὴν ἀνίκητόν με δεσπότιν πόνων
Οὐκ οἶδε Ποδάγραν, τῶν ἐπὶ χθονὸς βροτῶν;
Ἣν οὔτε λιβάνων ἀτμὶς ἐξιλάσκεται·
Οὔτε χυθὲν αἷμα βωμίοις παρ᾽ ἐμπύροις·
Οὐ ναὸς ὄλβου περικρεμὴς ἀγάλμασιν·
Ἣν οὔτε Παιὰν φαρμάκοις νικᾶν σθένει,
Πάντων ἰατρὸς τῶν ἐν οὐρανῷ Θεῶν·
Οὐ παῖς ὁ Φοίβου πολυμαθὴς Ἀσκληπιός.
Ἐξ οὗ γὰρ ἔφυ πρῶτον ἀνθρώποις γένος,
Τολμῶσι πάντες τοὐμὸν ἐκβαλεῖν σθένος,
Κυκῶντες αἰεὶ φαρμάκων τεχνήματα.
  Ἄλλος γὰρ ἄλλην ἐπ᾽ ἐμὲ πειράζει τέχνην.
Τρίβουσιν ἀρνόγλωσσα, καὶ σέλινά μοι
Καὶ φύλλα θριδάκων, καὶ νομαίαν ἀνδράχνην·
Ἄλλοι πράσιον· οἱ δὲ ποταμογείτονα·
Ἄλλοι κνίδας τρίβουσιν· ἄλλοι σύμφυτον·
Ἄλλοι φακοὺς φέρουσι τοὺς ἐκ τελμάτων,
Σταφυλῖνον ἑφθόν· οἱ δὲ φύλλα Περσικῶν,
Ὑοσκύαμον, μήκωνα, βολβούς, σίδια,
Ψύλλιον, λίβανον, ῥίζαν ἐλλεβόρου, νίτρον,
Τῆλιν μετ᾽ οἴνου, γυρίνην, κολλάμφακον,
Κυπαρισσίνην κηκῖδα, γύρειν κριθίνην,
Κράμβης ἀπέφθου φύλλα, γύψον ἐκ γάρου,
Πυριάθους ὀρείας αἰγός, ἀνθρώπου κόπρον,
Ἄλευρα κυάμων, ἄνθος Ἀσίου λίθου·
Ἕψουσι φρύνους, μυγαλᾶς, σαύρας, γαλᾶς,
Βατράχους, ὑαίνας, τραγελάφους, ἀλώπεκας.
Ποῖον μέταλλον οὐ πεπείραται βροτοῖς;
Τίς οὐχὶ χυμός; ποῖον οὐ δένδρου δάκρυ;
Ζώων ἁπάντων ὀστᾶ, νεῦρα, δέρματα,
Στέαρ, αἷμα, μυελός, οὖρον, ἀπόπατος, γάλα;
Πίνουσιν οἱ μὲν τὸ διὰ τεσσάρων ἄκος·
Οἱ δὲ τὸ δι᾽ ὀκτώ· τὸ δὲ δι᾽ ἑπτὰ πλείονες.
Ἄλλος δὲ πίνων τὴν ἱερὰν, καθαίρεται·
Ἄλλος ἐπαοιδαῖς ἐπιθετῶν ἐμπαίζεται·
Ἰουδαῖος ἕτερον μωρὸν ἐξᾴδει λαβών·
Ὁ δὲ θεραπείαν ἔλαβε παρὰ τῆς ὠράνης.
Ἐγὼ δὲ τούτοις πᾶσιν οἰμώζειν λέγω·
Καὶ τοῖς ποιοῦσι ταῦτα, καὶ πειρῶσί με,
Εἴωθ᾽ ἀπαντᾶν μᾶλλον ὀργιλωτέρα·
Τοῖς δὲ φρονοῦσι μηδὲν ἀντίξουν ἐμοί,
Ἤπιον ἔχω νοῦν, εὐμενής τε γίγνομαι.
  Ὁ γὰρ μεταλαβὼν τῶν ἐμῶν μυστηρίων,
Πρῶτον μὲν εὐθὺς εὐστομεῖν διδάσκεται,
Τέρπων ἅπαντας, εὐτραπέλους λέγων λόγους,
Πᾶσιν δ᾽ ὁρᾶται μετὰ γέλωτος καὶ κρότου,
Ὅτε ἐπὶ λουτρὰ φερόμενος βαστάζεται.
Ἄτη γάρ, ἣν Ὅμηρος εἶφ᾽, ἥδ᾽ εἰμ᾽ ἐγώ,
Βαίνουσ᾽ ἐπ᾽ ἀνδρῶν κρᾶτα, καὶ βάσεις ποδῶν
Ἁπαλὰς ἔχουσα· παρὰ δὲ τοῖς πολλοῖς βροτῶν
Ποδάγρα καλοῦμαι, γινομένη ποδῶν ἄγρα.
  Ἀλλ᾽ εἶα μύσται πάντες ὀργίων ἐμῶν,
Γεραίρεθ᾽ ὕμνοις τὴν ἀνίκητον Θεάν.
Χο. Ἀδαμάντινον ἦθος ἔχουσα Κόρα,
Πολυσθενές, ὀβριμόθυμε Θεά,
Κλῦε σῶν ἱερῶν μερόπων ἐνοπάς.
Μέγα σὸν κράτος ὀλβιόφρον Ποδάγρα,
Τὰν καὶ Διὸς ὠκὺ πέφρικε βέλος·
Τρομέει δέ σε κύμαθ᾽ ἁλὸς βαθείης·

Edit, depaſcitur, occupat, vrit, inflammat, eneruat,
Vſquedum Dea dolorem abire iuſſerit.
PO. *Vnus vtique & ego admodum-initiatorum*
Ignarus ſum. Igitur veniat propitia
Dea apparens: vnaque ego(cum)myſtis pariter
Hymnos exordiar, Podagrorũ decantãs(ſolitum)carmen.
CH. *Tranquillus igitur æther, & ſine-ventis ſit,*
Et quiuis Podagrorum fauſta canat.
Ecce ad aras(ſuas)lecto-gaudens
Venit Dea, baculo greſſum firmans.
Salueas Dearum longè-benigniſſima,
Et tuis famulis propitia venias
Vultu læto: déſque doloribus ſolutionem citam
Hocce verno tempore.
PO. *Quis inuictam me dominam dolorum*
Ignorat Podagram in terra mortalium?
Quam neque thuris vapor placat;
Neque effuſus ſanguis aras ad incenſas; (narijs;
Non templum diuitiarum vndique-ſuſpenſis-ornatum do-
Quam neque Apollo medicamentis expugnare valet,
Omnium Medicus in cœlo Deorum;
Non filius Apollinis doctiſſimus Æſculapius.
Poſtquam enim enatum-eſt primum Hominibus genus,
Conantur omnes meam elidere potentiam,
Miſcentes ſemper medicamentorum artificia.
Alius enim aliam in me experitur artem.
Terunt Plantagines, & Apia mihi,
Et folia Lactucarum, & ſilueſtrem Portulacam;
Alij Marrubium; alij Potamogitonem;
Alij Vrticas terunt; alij Symphytum;
Alij Lentes afferunt ex paluſtribus(lectas;)
(Alij) Paſtinacam coctam; alij folia Perſicorum,
Hyoſcyamum, Papauer, cepas-agreſtes, mali-punici-cor-
Pſyllium, Thus, radicem Ellebori, Nitrum, (tices,
*Fœnum græcum cum vino, *Gyrinem, *Collamphacum;*
Cypariſſinam Gallam, Pollinem hordeaceum,
Braſſicæ decocta folia, Gypſum ex Garo,
Stercora montanæ capræ, humanum oletum,
Farinas fabarum, florem Aſij lapidis:
Coquunt rubetas, mures-araneos, lacertas, feles,
Ranas, hyænas, tragelaphos, vulpeculas.
Quale metallum non exploratum-eſt mortalibus?
Quis non ſuccus? Qualis non arborum lachryma?
Animalium quorumuis oſſa, nerui, pelles,
Adeps, ſanguis, medulla, lotium, ſtercus, lac?
Bibunt alij numero quaterno pharmacum:
Alij octono: ſed ſepteno plures.
Alius verò bibens Hieram, purgatur:
Alius incantamentis impoſtorum deluditur:
Iudæus alium ſtultum excantat nactus:
Alius verò remedium petit ab Hirundinis-nido.
Ego autem his omnibus plorare impero,
Et facientibus hæc, atque irritantibus me,
Soleo occurrere multò iracundior.
Iis verò qui-cogitant nihil aduerſum mihi,
Benignam adhibeo mentem, faciliſque fio.
Qui enim communicat meis myſteriis,
Primùm quidem ſtatim bona-verba loqui docetur,
Oblectans omnes, facetos dicens ſermones,
Et ab omnibus viſitur cum riſu & plauſu,
Quando ad balnea geſtatus portatur.
Aten enim quam Homerus nominauit, ea ſum ego,
Incedens per hominum capita, & plantas pedum
Teneras occupans: à pleriſque autem hominum
Podagra vocor, exiſtens Pedum captura.
Sed agite myſtæ omnes ſacrorum meorum,
Honorate hymnis (me) inuictam Deam.
CH. *Adamantinam mentem habens Puella*
Multipotens, duri-animi Dea,
Audi tibi dicatorum hominum voces.
Magna tua potentia, opulenta Podagra,
Quam & Iouis velox horrere-ſolet telum;
Tremuntque te fluctus maris profundi:

Tremit

Tremit rex inferorum Pluto:
Faſciis-gaudens, humililectipeta,
Curſueta, talitorquula,
Malleoloſtammicrema, malchumitanga,
Piſtilliterimens, genufraga-inſomnis,
Circa-articulos-tophos-inſerendi-cupida,
Genucurviflexa Podagra.
NVNC. *Domina (opportunè quippe obuiaſti pede,)*
Audi. Nuncium enim non inane fero:
Sed eſt res verbis congrua.
Ego enim, vt præcepiſti, lento pede
Vrbes perreptans, omnes exploraui domos,
Cognoſcere cupiens num quis tuã non veneretur poteſtiam.
Et aliorum quidem quietum inueni animum:
Superatorum ô Regina, tuarum vi manuum:
At duo hi viri audaces confidentia,
Loquebantur populis, & iuramentis-affirmabant,
Quod non ſit tua potentia venerabilis,
Sed (quod) eiectam mortalium te facturi-ſint è-vita.
Quapropter validè poſtquam-conſtrinxi faſcia pedem,
Quinto-die venio, ſtadia emenſus duo.
POD. *Quàm celer volaſti Nunciorum mihi citiſſime!*
Sed cuius terræ fines inuia relinquens
Venis? apertè indica, vt ſciam celeritatem.
NVNC. *Primùm quidem reliqui quinque graduum ſcalam,*
Trabium trementem diſſolutis compagibus:
Inde me excipit clauis-coactum ſolum,
Duris impulſibus renitens pedibus:
Quod emenſus plantis dolentibus ego,
Stratam ſilicibus ingreſſus-ſum viam,
Et difficilem-perambulatu acutis prominentiis lapidum:
Poſt quam incidens in-lubricam prolapſione viam,
Feſtinabam in anteriora: ſed ſolutum meos
Trahebat retrò cœnum malè-firmos malleolos,
Per quod tranſeunti liquidus è membris ſudor
Fluebat, (quoad) greſſum meum imbecillem eneruato.
Vnde me excipit toto corpore defatigatum
Lata quidem via, ſed non tuta:
Nam alia inde, alia illinc vehicula
Properabant, cogebant, impellebant vt-currerem.
Ego verò languidum leuiter attollens pedem,
Tranſuerſus aſcendebam introitus limen anguſtum,
Donec currus præteriret rotis-actus.
Myſta enim quum-ſim tuus, citò currere non valebam.
POD. *Non in vanum, optimè, negotium hoc tibi*
Rectè peractum eſt: Tua autem promptitudini
Pari pretio rependam gratiam,
Eſto autem tibi munus animo-gratum hoc;
Deinceps triennio-ſemel tentaberis, à lenibus doloribus.
At vos impuri, & Diis inuiſiſſimi,
Quinam exiſtentes, & quibus progeniti,
Audetis Podagræ obniti potentiæ?
Cuius neque Saturnius nouit vincere robur.
Dicite ô peſſimi. Nam & Heroum ego
Domui plurimos, idque ſciunt Sapientes.
Priamus Podarces podager fuiſſe celebratus-eſt.
Obiitque Achilles podager exiſtens, Pelei (filius.)
Bellerophontes podager (me) ſuſtinuit.
Thebarum Dynaſtes Oedipus, podager erat.
Ex Pelopidis podager erat Philiſthenes.
Pœantis filius podager exiſtens duxit claſſem.
Alius Podarces Theſſalorum erat dux,
Qui poſtquam cecidit Proteſilaus in prælio,
Quamuis podagricus exiſtens & æger, duxit claſſem.
Ithacæ Regem Laërta filium Vlyſſem
Ego interfeci, non aculeus Paſtinacæ-marinæ.
Itaque minimè gauiſuri ô miſerrimi
Dignam patiemini pœnam (iis) quæ patraſtis.
Syri quidem ſumus, è Damaſco genere;
Fame autem multa & paupertate preſſi,
Terram & mare peragramus errabundi;
Habemus autem vnguentum ex-paterno-munere hocce,
Quo ſolamur dolentium cruciatus:

Τρομέει βασιλεὺς ἐνέρων Ἀΐδης:
Ἐπιδεσμοχαρὲς, κατακλινοβατὲς,
Κωλυσιδρόμα, βασανιστραγάλα,
Σφυροπρηστιπύρα, μογισαψεδάφα,
Δοιδυκοφόβα, γονυκλαυσαγρύπνα,
Πειρικονδυλοπωροφίλα,
Γονυκαμψεπίκυρτε Ποδάγρα.
Δέσποινα, Καιρίῳ γὰρ ἤντησας ποδὶ, — ἀγγε.
Ἄκουε, ἔπος γὰρ οὐκ ἐτώσιον φέρω.
Ἀλλ' ἔστι πρᾶξις τῶν λόγων συνέμπορος.
Ἐγὼ γὰρ, ὡς ἔταξας, ἠρέμῳ ποδὶ
Πόλεις ἰχνεύων, πάντας ἠρεύνων δόμους,
Μαθεῖν ποθῶν εἴ τις σὸν οὐ τιμᾷ κράτος.
Καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἥσυχον εἶδον φρένα,
Νικωμένων ἄνασσα σαῖν βίᾳ χεροῖν:
Δύω δὲ τῶδε φῶτε τολμηρῷ θράσει,
Ἐφραζέτην λαοῖσι, καὶ κατωμνύτην,
Ὡς οὐκ ἀεὶ ἔστι σὸν κράτος σεβάσμιον,
Ἀλλ' ἔκβολόν βροτῶν σε θήσουσιν βίου.
Διόπερ κραταιῶς συνοχμάσας δεσμῷ πόδα,
Πεμπταῖος ἥκω, στάδια διανύσας δύο.
Ὡς κραιπνὸς ἔπτης ἀγγέλων ὤκιστέ μοι! — ἡ Πο.
Τίνος δὲ καὶ γῆς ὅρια δυσβάτου λιπὼν
ἥκεις: σαφῶς μήνυσον, ὡς ἴδω τάχος.
Πρῶτον μὲν ἔλιπον πέντε βαθμῶν κλίμακα, — ἀγγε.
Ξύλων τρέμουσαν διαλυτοῖσιν ἁρμογαῖς,
Ὅθεν με δέχεται κορδυβαλλῶδες πέδον,
Σκληροῖσι ταρσοῖς ἀντερεῖδον κρούμασιν:
Ὅπερ διανύσας ἴχνεσιν ἀλγεινοῖς ἐγὼ,
Ἐστρωμένην χάλιξιν εἰσέβην ὁδὸν,
Καὶ δυσπάτητον ὀξέσι κέντροις λίθων:
Μεθ' ἣν ὀλίσθῳ προσπεσὼν λείας ὁδοῦ,
Ἔσπευδον εἰς τὸ πρόσθε: διάλυτος δέ με
Ἔσυρεν ὀπίσω πηλὸς ἀσθενῆ σφυρὰ,
Δι' ἧς περῶντι νότιος ἐκ μελῶν ἱδρὼς
Ἔρρει, βάσιν μου σαθρὰν † ἐκλυομένῳ. — †.Suſpectum.
Ὅθεν με δέχεται πᾶν δέμας κεκμηκότα
Πλατεῖα μὲν κέλευθος, ἀλλ' οὐκ ἀσφαλής:
Τὰ μὲν γὰρ ἔνθεν, τὰ δ' ἐκεῖθεν ὀχήματα
ἤπειγεν, ἠνάγκαζεν, ἔσπερχε τρέχειν.
Ἐγὼ δὲ νωθρὸν ἐλαφρὰ κουφίζων πόδα,
Δόχμιος ἔβαινον εἰσόδου πέζαν στενὴν,
Ἕως ἀπήνη παραδράμῃ τροχήλατος.
Μύστης γὰρ ὢν σὸς, ταχὺ τρέχειν οὐκ ἔσθενον.
Οὐκ εἰς μάτην, βέλτιστε, πρᾶξις ἥδε σοὶ — ἡ Πο.
Ὀρθῶς πέπρακται: τῇ δὲ σῇ προθυμίᾳ
Ἴσαισι τιμαῖς ἀντισηκώσω χάριν.
Ἔστω δέ σοι δώρημα θυμῆρες τόδε,
Ἐξῆς τριετίας πειράσῃ κούφων πόνων.
Ὑμεῖς δὲ μιαροὶ, καὶ Θεοῖς ἐχθίστατοι,
Τίνες πότ' ὄντες, καὶ τίνων πεφυκότες,
Τολμᾶτε Ποδάγρας ἀνθαμιλλᾶσθαι κράτει;
Τῆς, οὐδ' ὁ Κρονίδας οἶδε νικῆσαι βίαν.
Λέγετ', ὦ κάκιστοι. Καὶ γὰρ ἡρώων ἐγὼ
Ἐδάμασα πλείστους, καί γ' ἐπίστανται σοφοί.
Πρίαμος Ποδάρκης, ποδαγρὸς ὢν κλῄζετο.
Ἔθανε δ' Ἀχιλλεὺς ποδαγρὸς ὢν ὁ Πηλέως.
Ὁ Βελλεροφόντης ποδαγρὸς ὢν ἐκαρτέρει.
Θηβῶν δυνάστης Οἰδίπους, ποδαγρὸς ἦν.
Ἐκ τῶν Πελοπιδῶν, ποδαγρὸς ἦν ὁ Πλεισθένης.
Ποίαντος υἱὸς ποδαγρὸς ὢν, ἦρχε στόλου.
Ἄλλος Ποδάρκης, Θεσσαλῶν ἦν ἡγεμὼν,
Ὃς ἐπείπερ ἔπεσε Πρωτεσίλαος ἐν μάχῃ,
Ὅμως ποδαγρὸς ὢν καὶ πονῶν, ἦρχε στόλου.
Ἰθάκης ἄνακτα Λαρτιάδην Ὀδυσσέα
Ἐγὼ κατέπεφνον, οὐκ ἄκανθα τρυγόνος.
Ὡς οὔτι χαιρήσοντες ὦ δυσδαίμονες,
Ἴσην πάθητε κόλασιν οἷς δεδράκατε.
Σύροι μὲν ἐσμὲν, ἐκ Δαμασκοῦ τὸ γένος, — ἰσ.
Λιμῷ δὲ πολλῷ καὶ πενίᾳ κρατούμενοι,
Γῆν καὶ θάλασσαν ἐφεπόμεθα πλανώμενοι:
Ἔχομεν δὲ χρῖσμα πατροδώρητον τόδε,
Ἐν ᾧ παρηγοροῦμεν ἀλγούντων πόνους.

ἡ Πο. Τί δὴ τὸ χρῖσμα; καὶ τίς ἡ σκευή; φράσον.
Ια. Μύσης με σιγᾶν ὅρκος, οὐκ ἐᾷ φράσαι,
Καὶ λοισθία θνήσκοντος ἐντολὴ πατρός,
Ὃς ἔταξε κρύπτειν φαρμάκου μέγα σθένος,
Ὃ καὶ σὲ παύειν οἶδεν ἠγριωμένην.
ἡ Πο. Εἶτ', ὦ κατάρατοι, καὶ κακῶς ὀλούμενοι,
Ἔστιν τις ἐν γῇ φαρμάκου δρᾶσις τόση,
Ὃ χρισθὲν οἶδε τὴν ἐμὴν παῦσαι βίαν;
Ἀλλ' εἶα, τήνδε σύμβασιν συνθώμεθα,
Καὶ πειράσωμεν, εἴτε φαρμάκου σθένος
Ὑπέρτερον πέφυκεν, εἴτ' ἐμαὶ φλόγες.
Δεῦτ', ὦ σκυθρωπαὶ πάντοθεν ποτώμεναι
Βάσανοι, πάρεδροι τῶν ἐμῶν βακχευμάτων,
Πελάζετ' ἆσσον. Καὶ σὺ μὲν ποδῶν ἄκρους
Φλέγμαινε ταρσούς, δακτύλων ποδῶν ἄχρι:
Σὺ δέ, σφυροῖς ἔμβαινε: σὺ δέ, μηρῶν ἄπο
Ἐς γόνατα λεῖβε πικρῶν ἰχώρων βάθος;
ὑμεῖς δὲ χειρῶν δακτύλους λυγίζετε.
Βα. Ἰδ', ὡς ἔταξας, πάντα σοι δεδράκαμεν.
Κεῖνται βοῶντες οἱ ταλαίπωροι μέγα,
Ἅπαντα γυῖα στρεβλῷ στρεβλούμενοι.
ἡ Πο. Φέρετ', ὦ ξένοι, μάθωμεν ἀτρεκέστατον,
Εἰ χρισθὲν ὑμᾶς φάρμακον τόδ' ὠφελεῖ;
Εἰ γὰρ σαφῶς τόδ' ἐστὶν ἀντίξουν ἐμοί:
Λιποῦσα γαῖαν, εἰς μυχοὺς εἶμι χθονὸς,
Ἄϊστος, ἀφανής, πύματα ταρτάρου βάθη.
Ἰδοὺ κέχρισται: κοὐ χαλᾷ φλογμὸν πόνων.
Ια. Οἴμοι, παπαί γε: τείρομαι, διόλλυμαι:
Ἅπαν πέπαρμαι γυῖον ἀσκόπῳ κακῷ.
Οὐ Ζεὺς κεραυνοῦ τοῖον αἰωρεῖ βέλος:
Οὐδὲ θαλάσσης τοῖα μαίνεται κλυδών:
Οὐδὲ στροβητῆς λαίλαπος τόση βία.
Μὴ καρχάρου πορθεῖ με δῆγμα Κερβέρου;
Μή τίς μ' ἐχίδνης ἰὸς ἀμφιβόσκεται;
Ἢ διαβρεχὴς ἰχῶρι Κενταύρου πέπλος;
Ἐλέαιρ' ἄνασσα. Φάρμακον γὰρ, οὔτ' ἐμόν,
Οὔτ' ἄλλο, δύναται σὸν ἀναχαιτίσαι δρόμον,
Ψήφοις δὲ πάσαις πᾶν ἔθνος νικᾷς βροτῶν.
ἡ Πο. Παύσασθε Βάσανοι, καὶ πόνους μειώσατε
Τῶν μετανοούντων εἰς ἐμὴν ἔριν μολεῖν.
Γιγνωσκέτω δὲ πᾶς τις, ὡς μόνη θεῶν
Ἄτεγκτος οὖσα, φαρμάκοις οὐ πείθομαι.
Χο. Οὔτε Διὸς βρονταῖς, Σαλμωνέος ἤρισεν βία,
Ἀλλ' ἔθανε ψολόεντι δαμεῖσα θεοῦ φρένα βέλει;
Οὐκ ἐρίσας ἐχάρη Φοίβῳ Σάτυρος Μαρσύας,
Ἀλλὰ λιγὺ ψαίρει κείνου περὶ δέρμα ἡ πίτυς;
Πένθος ἀείμνηστον δι' ἔριν τοκάς ἔσχε Νιόβη,
Ἀλλ' ἔτι μυρομένη, προχέει πολὺ δάκρυ Σιπύλῳ;
Μαιονία δ' Ἀράχνη Τριτωνίδος ἦλθεν εἰς ἔριν,
Ἀλλ' ὀλέσασα τύπον, ἡ νῦν ἔτι νήματα πλέκει.
Οὐ γὰρ ἴσον μακάρων ὀργαῖς, θράσος ἐστὶ μερόπων,
Ὡς Διός, ὡς Λητοῦς, ὡς Παλλάδος, ὡς Πυθίου.
Ἤπιον, ὦ πάνδημε φέροις ἄλγημα Ποδάγρα,
Κοῦφον, ἐλαφρόν, ἄδριμυ, βραχυβλαβὲς, ἀνώδυνον,
Εὔφορον, εὔληκτον, ὀλιγοδρανὲς, εὐπερίπατον.

Πολλαὶ μορφαὶ τῶν ἀτυχούντων:
Μελέται δὲ πόνων, καὶ τὸ σύνηθες,
Τοὺς ποδαγρῶντας παραμυθείσθω.
Ὅθεν εὐθύμως, ὦ συνναύκληροι, λήσεσθε
Πόνων. Εἰ τὰ δοκηθέντ' οὐκ ἐτελέσθη.
Τοῖς δ' ἀδοκήτοις πόρον εὗρε Θεός,
Πᾶς ἀνεχέσθω τῶν πασχόντων
Ἐμπαιζόμενος, καὶ σκωπτόμενος.
Τοῖον γὰρ ἔφυ τόδε πρᾶγμα.

ΤΕΛΟΣ.

Quodnam illud vnguentum? & quæ eius præparatio? edic. POD
Sacrum me tacere iuramentum, non eloqui ſinit, MED
Et vltimum morientis præceptum Patris,
Qui ſanxit arcanam-tenere medicamenti magnam vim,
Quod & te ſedare valet ſæuientem.
Ita, ô execrandi & malè perdendi, POD
Eſt aliqua in terris pharmaci operatio tanta,
Quod illitum valeat meam compeſcere potentiam!
Sed eia, hocce pactum compromittamus,
Et experiamur, vtrum pharmaci (veſtri) robur
Potentius exiſtat, an-verò mea flamma?
Huc-agite ô triſtes vndecunque conuolantes
Tortores, aſſidentes meis furoribus,
Admouemini propius: & Tu quidem pedum extremas
Inflamma plantas, ad digitos pedum vſque:
Tu verò malleolis inſinuare: Tu verò à femoribus
Ad genua deſtilla bilioſorum ichorum copiam:
Vos autem manuum digitos conſtringite.
Ecce! vt præcepiſti omnia tibi perfecimus. TOR
Iacent clamantes miſeri valdè,
(Per) omnia membra afflictione contorti.
Agite ô hoſpites, cognoſcamus quàm-veriſſimè, POD
An illitum vos pharmacum hoc iuuet?
Si enim verè hoc eſt aduerſum mihi:
Relicta terra, in ſinus abeo terræ, (abyſſos.
Incognita, non-amplius-apparens, (ad) infimas Tartari
Ecce inunctum-eſt: ſed non laxat flammam dolorum. MEI
Heu mihi, papæ: excrucior, diſpereo;
Omnia transfixus-ſum membra cæco malo.
Non Iupiter fulminis tale attollit iaculum:
Nulla maris ita furit procella:
Neque verticoſi turbinis vis tanta.
Num aſper vaſtat me morſus Cerberi?
Num quod me Echidnæ virus circumdepaſcitur?
Aut madefacta ichore Centauri tunica?
Miſerere ô-Regina. Pharmacum enim neque meum
Neque aliud, poteſt tuum inhibere curſum.
Sed ſuffragiis omnibus omnem gentem vincis mortalium.
Ceſſate, Tortores, & dolores minuite, POD
Quum-pœniteat-eos in contentionem mecum veniſſe.
Cognoſcat autem quiuis, quod ſola ex-Diis
Nullo-linimento-demulcenda, pharmacis non obtemperem.
Non Iouis tonitribus Salmonei contendit robur, CH
Sed periit fumoſo domitum Dei mente iaculo:
Non certamine-facta gauiſus-eſt cũ-Phœbo Satyrus Mar- (ſyas,
Sed ſtridulum agitatur eius circa cutem Pinus:
Luctum perpetuum propter contentionem fœcunda habuit
Niobe,
Et adhuc lugens profundit multam lacrymam in-Sipylo:
Mæonia autem Arachne Mineruæ venit ad certamen,
Sed quum perdidiſſet modulum, etiamnum fila nectit.
Neq; enim par eſt Beatorum potentiæ confidẽtia Hominũ.
Vt Iouis, vt Latonæ, vt Palladis, vt Pythij. (dagra,
Lenẽ, ô vbiq; gentiũ-celebrata afferas (nobis) dolorem ô Po-
Leuem, facilem, non-acutum, breuem, haud-ſæuientem,
Tolerabilem, facile-deſinentem, parum-validum, ambula-
tiones-non-impedientem.
Multi ſunt modi miſerorum:
Sed exercitia dolorum, & conſuetudo
Podagricos ſoletur.
Ideóque æquo-animo, ô complices, obliuiſcimini
Dolorum. Si ea-quæ-placent non fiunt.
Tamẽ etiã-præter-ſpẽ-accidẽtibus viã inuenire-ſolet Deus
Quiuis ſuſtineat Podagra-laborantium.
Deludi & derideri.
Talis enim huius morbi natura eſt.

FINIS.

DANIELIS SENNERTI
D. ET MEDICINÆ PROFESSORIS,
PRACTICÆ MEDICINÆ LIBER SEXTVS.

Xx VIRIS

VIRIS AMPLISSIMIS, CONSVLTISSIMIS, ET PRVDENTISSIMIS, REIPVBLICÆ WITTEBERGENSIS CONSVLIBVS AC SENATORIBVS,

Dominis & Amicis honorandis.

SI Patria eſt, vbi bene eſt, *Viri Ampliſſimi, Conſultiſſimi, Prudentiſſimique Domini & Amici honorandi*, VVittebergam non immeritò Patriam dixero. Equidem Vratislauia, Sileſiæ metropolis, & inter ſplendidiſſimas Germaniæ vrbes non poſtrema, me in lucem hanc prodeuntem primùm excepit, poſtea nutriuit, fouit, Religionis Chriſtianæ, & bonarum literarum rudimentis primùm imbuit, & felicitatis, quæ in hac vita mihi obtigit, prima autor exſtitit; & omnino vera Patria eſt. Quia tamen vix tertiam vitæ partem in ea tranſegi, reliquo verò tempore me maximè VVitteberga ſuum habuit, atque in ea ſic ſatis bene mihi fuit, non immeritò eam alteram Patriam dixero. Neque eſt, cur me in ea tandiu vixiſſe pudeat, vel pœniteat. Etſi enim multæ in Germania vrbes ſunt, quæ ædificiorum ſtructurâ & ſplendore, mercimoniorum varietate, diuitiis & opulentia ei ſuperiores ſunt, & aliis, quæ vulgo magni æſtimari ſolent: tamen & ipſa habet, quibus glorietur, & quibus pluribus Germaniæ vrbibus par eſt, quaſdam etiam antecellit. Etenim Vrbs hæc ſatis antiqua eſt, & à VVitekindo ad hanc Albis ripam, ad Sorabos in officio continendos, exſtructa, & inde VViteburgum, quaſi VVittekindi, vel VVitti (quod ipſum nomen etiam apud veteres occurrit) burgum, id eſt, caſtrum, dictum eſt: quæ appellatio literâ vnâ atque alterâ mutatâ poſtea in VVittebergam abiit. Etſi vero oppidum hoc, circa annum Chriſti 800. præter propter conditum, aliquandiu non adeo celebre fuit: inclaruit tamen poſtea, & celebrius factum eſt, cùm Electores Saxoniæ Electoralem ſedem hic conſtituerent, quam BERNHARDVS, Vrſi filius, ſibi in ea elegit: vnde & hodie inter Electorales Saxoniæ ciuitates prima eſt. Acceſſit eidem & aliud poſtea ornamentum, quod BERNHARDI II. Electoris poſteri familiæ ſuæ ſepulturâ hanc vrbem honorarunt. Cùm enim ALBERTI I. Electoris vxor, Helena, OTTONIS Brunſuuicenſis filia, Cœnobium Franciſcanorum, vbi hodie Hoſpitale, ſeu Xenodochium eſt, anno 1238 ſuis ſumptibus extruxiſſet, in eius templo ſepeliri, monumentúmque ſibi poni voluit. Sepulti ſunt poſtea in eodem templo ALBERTVS II. & vxor eius, AGNES, Filia Imperatoris RVDOLPHI; Iutta Brãdeburgica, RVDOLPHI I. Elector. vxor; KVNIGVNDA, Regis Poloniæ filia, ſecunda RVDOLPHI I. vxor; RVDOLPHVS I. Elector; RVDOLPHVS II Elector; VVENCESLAVS, Elector; RVDOLPHVS III. ALBERTVS, Elector, CÆCILIA Carrarienſis, Patauina, VVENCESLAI, Electoris, vxor; & BARBARA, Ducis Lignicenſis & Bregenſis filia, ſecunda coniunx RVDOLPHI III. Electoris, & alij Duces Saxoniæ eorúmque vxores & liberi, omnes 20. numero. Cùm verò poſtea Electorale Axioma à Ducibus Anhaltinis ad Marchiones Miſniæ, & Landgrauios Thuringiæ tranſlatum eſſet, FRIDERICVS III. Sapiens dictus, primus inter Marchiones Miſniæ Elector Saxoniæ factus arcem VVITTIKINDEAM, verſus occidentem in hoc oppido ſitam, arduâ ſtructurâ, & magno ſumptu ædificauit, & ipſi contiguum Templum, cuius fundamenta RVDOLPHVS II. Elector iecerat, planè elegans, in hanc, qua hodie conſpicuum eſt, formam exſtruxit, & pauimentum marmore Rochlizio, & ſtatuis, monumentis, picturíſque artificioſis exornauit. In quo Templo Ipſe, & IOANNES, Elector, Frater, cum vxore Anhaltina, ſepultus eſt eorúmque monumenta & hodie in eodem exſtant. Idem FRIDERICVS III. ripas Albis ligneo ponte iunxit; oppidum incendio deformatum turribus, muris, aggeribus & foſſis mu-

niuit; quam ſtructuram poſtea IOHANNES FRIDERICVS, & nouiſſimè Sereniſſimus Saxoniæ Elector, Dn. IOHANNES GEORGIVS, Dominus noſter Clementiſſimus, ita perfecit, vt iam ſatis fortis propugnaculi loco haberi poſſit. Idem quoque FRIDERICVS III. Cœnobium Auguſtinianum ædificauit, cui noua ſtructura ab AVGVSTO, Electore Saxoniæ adiecta eſt, quæ hodie Collegium Auguſti dicitur. Exſtruxit quoque Collegium vetus & nouum dictum, Lectionibus Theologicis, Medicis, & Philoſophicis deſtinatum. Et quod primo loco dici debebat, & inter omnia huius ciuitatis ornamenta maximum eſt, Academiam, ſeu Publicam Scholam anno 1502. fundauit & aperuit; è qua quantum commodi in totum Chriſtianum orbem hactenus redundarit, ego hîc non dicam, ne affectibus quid dare videar, neque hoc inſtituti mei eſt, & res ipſa id loquitur. Acceſſerunt huic oppido & alia ornamenta, Dicaſterium & Iudicium Prouinciale, in quo ab Aſſeſſoribus, viris grauiſſimis, partim ex equeſtri, partim è Doctorum & Profeſſorum ordine electis, ſingulis trimeſtribus ius dicitur: cui adiunctum eſt & aliud Iudicium, in quo ad varias Iuris controuerſas quæſtiones quotidie ferè reſpondetur, quod Scabinatum vocant. Nec prætereunda inter decora huius vrbis Superintendentia Circuli Electoralis, & Conſiſtorium Eccleſiaſticum, in quo cauſſæ matrimoniales, & aliæ Eccleſiaſticæ controuerſiæ diiudicantur. Et ſunt plurima alia diuinæ miſericordiæ & beneficentiæ in hanc vrbem indicia & monumenta. Inter quæ nec poſtremum hoc eſt, quòd in iſto ciuili bello, quod maximam Germaniæ partem vaſtauit, hæc vrbs ad hunc vſque diem nihil hoſtile paſſa & experta eſt. Quod vt magnum eſt DEI beneficium: ita ipſi cum paucis Germaniæ vrbibus eſt peculiare. Vnde euenit, vt Academia hæc, quod pluribus accidit, nunquam, diu ante iſto bello, tota diſſipata fuerit, ſed & docentes omnes & diſcentes ſat frequentes, etiam in mediis iſtis Germaniæ tumultibus, ſemper in ea reperti ſint, nec ciues ſua deſerere, & hoſtilem vim fugere neceſſe habuerint, ſed alios potiùs, patriâ extorres, & exules plurimos hoſpitio excipere potuerint.

Quæ omnia cùm ita ſeſe habeant, inter beneficia, quæ DEVS Opt. Max. in me indignum contulit, facilè primum iudico, quòd præter omnem ſpem me in Profeſſorum huius Academiæ numerum adſciſci, & totis his 33. annis maxima ex parte ſaluum & incolumem præſtare, & laboribus meis clementer benedicere voluit. Equidem ſi diuitiis inhiare voluiſſem, forſan alibi melius viuere potuiſſem: verùm cùm non qui multum poſſidet, ſed qui iis, quæ habet, contentus eſt, diues ſit: & hac in parte mihi bene fuit, & eſt, quod DEO gratias agam. Quæ omnia gratiora & acceptiora mihi reddita ſunt, quòd non ſolùm Profeſſorum huius Academiæ amicitiam, ſed & Senatorum & Ciuium huius oppidi inſignem ſemper beneuolentiam expertus ſum. *Melius* enim *eſt*, vt *Prouerb.* 15. dicitur, *vocari ad olera cum charitate, quàm ad vitulum ſaginatum cum odio.*

Cùm itaque VVitteberga me tot nominibus ſibi deuinctum habeat, mearum partium ſemper eſſe iudicaui, non ſolùm Collegis, ſed & Senatoribus & Ciuibus huius oppidi mutuâ beneuolentia & amore reſpondère. Et ſpero ſanè Vos de mea ipſorum commodis inſeruiendi promptitudine nunquam dubitaſſe, ſed vel ex eo illam cognouiſſe, quod non ſolùm ægrotis quotidie curandis opera mea nunquam defuit, ſed & peſte, & ſæpe ſatis grauiter, hîc graſſante, quod ſæpius, quàm ſexies, dum hic Profeſſorem ago, factum memini, vrbem nunquam deſerui. Vt tamen in Senatum huius Ciuitatis beneuoli affectus & amoris peculiare aliquod exſtaret monumentum, Veſtro, *Viri Ampliſſimi, Conſultiſſimi, & Prudentiſſimi*, nomini Librum hunc Sextum & vltimum Practicæ Medicinæ inſcribere volui. Quæſo ergo, hoc mei in Vos affectus indicium eo, quò à me profectum eſt, animo accipite, & Sennertum Veſtrum amare pergite. DEVS Opt. Max. vrbem hanc, & omnes, qui eam incolunt, porro etiam forti ſua manu ab omnibus calamitatibus defendat ac tueatur. SIT PAX VVITTEBERGA, INTRA MVROS TVOS, & PROSPERITAS IN DOMIBVS TVIS. Kal. Decembr. Anno Chriſti M. DC. XXXV.

V. V. Amplitud.

Studioſiſſ.

DANIEL SENNERTVS, D. Facult. Medic. Profeſſor & Senior, & Sereniſſ. Elect. Saxon. Medicus.

LIBRI

LIBRI SEXTI DE MORBIS OCCVLTIS, PARS PRIMA.

DE MORBIS OCCVLTARVM QVALITATVM in genere.

CAPVT I.

An dentur actiones à totâ ſubſtantiâ, ſeu qualitatibus occultis.

FORMAS per qualitates efficaces eſſe, tritum Philoſophorum, & ab omnibus conceſſum axioma eſt. Quot verò qualitatum illarum genera ſint, & vnde quæque oriantur, non ita planum eſt. Earum autem differentiæ inueſtigantur, ſi inquiratur, An dentur actiones in rebus naturalibus, quæ ad qualitates manifeſtas, ſeu primas dictas, ſiue ſimplices, ſiue ab iis oriundam temperiem reduci non poſſunt. Equidem nonnulli in eo valdè laborarunt, vt omnium ferè, qui in Naturâ rerum occurrunt, effectuum cauſas ad qualitates primas reducerent. Quod & Pelops, Galeni Præceptor, tentauit, qui ambitione magnâ iactauit, ſe omnium talium (de fluuiatilium cancrorum cineris vi contra canis rabidi morſum tractat ibi Galenus) cauſſas nouiſſe. Verùm Galenus eum, *lib. 11. de ſimpl. med. facult.* meritò reprehendit. Et qui id tentant, illis plerunque euenit id, quod de Epicuro & Aſclepiade Galenus, *lib. 1. de natural. facult. cap. 14.* ſcribit, vt rationes vel ineptas & ridiculas afferant, vel ea negent, quæ etiam experientiâ confirmatâ ſunt. Itaque Galenus actiones à manifeſtis qualitatibus ab iis, quæ à totâ Subſtantiâ fiunt, diſtinguit. Etenim, *lib. 3. de ſimpl. med. facult. cap. 6.* ſcribit; *Et alio in loco ſanè in aliis tractatibus demonſtratum eſt à nobis, amicitias quaſdam, pugnantiáſque qualitatum omnibus rebus ineſſe, ac quod familiare eſt, expeditè aſſimilari; quod verò contrarium eſt, ad internecionem ducere tùm animalia, tùm plantas; præterea familiaritates illas à totius Subſtantiæ proprietate oriri.* Et *lib. 5. de ſimplic. medic. facult. cap. 1. Oſtenſum eſt,* inquit, *medicamenta eſſe nata alterare aut vnâ qualitate, ſcilicet aut calefaciendo, aut frigefaciendo, aut humectãdo, aut ſiccando, aut dictarum coniugatione quâdam, aut totâ ſuâ Subſtantiâ, ſicut complura lethalium venenorum, nec pauca alexiteriorum, ſeu amuletorum, tùm purgantia omnia.* Quod etiam repetit, *eodem lib. cap. 17. 18. 19. 23.* Idem docet *6. 8. & 9. de ſimpl. med. facult. 1. de compoſ. medic. ſecund. gen. cap. 16. lib. 2. de compoſ. medic. ſecund. loca cap. 2. lib. 13. meth. med. cap. 6. & alibi.* Idem alij Clariſſimi quiq; Philoſophi & Medici docuerunt. Alexander Aphrodiſæus, *in Proœmio Problematum,* infinita in rerum naturâ exiſtere ſcribit, quæ ſolâ experientiâ cognoſcantur, & propterea à Medicis arcanæ proprietates appellentur, eoſque reprehendit, qui talem effectum & cauſſas ex elementorum qualitatibus afferre conantur, eoſque prauè ſolutiones componere quamplurimas, quæ inutiles & improbabiles planè ſint, docet Auicennas, *fen. 2. doct. 2. ſum. 1. cap. 15.* vbi de iis, quæ totâ ſubſtantiâ agere dicuntur, tractat, illarum operationem non prouenire ex qualitatibus primis, neque ex temperamento inde orto, ſed à formâ ſpecificâ, poſt complexionem adueniente, ſcribit; quem Meſues & alij Arabes ſequuntur.

Fernelij.

Superiore verò ſeculo prolixè & eruditè ſententiam hanc defendit Ioan. Fernelius, Medicus doctiſſimus, *in libris duob. de abdit. rer. cauſ.* qui *in præfat. lib. 2.* ſcribit; multos quidem atomos Democriti ridere, ſed Democritum, ſi vitam cum morte commutare poſſet, multò magis hæc, quæ putamus elementa, (quatenus ſcilicet ex iis effectuum omnium naturalium cauſſas nonnulli deducere conantur) ſuo more riſurum. Acutiſſimus Iul. Cæſ. Scaliger, *exerc. 218. ſect. 2.* ad manifeſtas omnia deducere qualitates ſummam impudentiam eſſe ſcribit, & *exerc. 101. ſect. 14.* Cardanum ita alloquitur: *Quis te malus genius Alexandræus adegit eò, vt miſerè diceres, ſolâ elementorum permiſtione fieri poſſe, vt ferrum trahatur à Magnete?* Et *in lib. 1. de plantis,* de Saporibus agens, hæc habet: *Quod ſi quis dicat, ex qualitatum quatuor conſpiratione confici saporẽ, reſpõdeat; an in elemento quopiam, quà elementũ eſt, ſapor inſit: non ſanè ineſt. Cæterùm quemadmodum neque vita prodit ab elementis, neque riſus, neque ſenſus, neque intellectio, neque motus voluntarius, ſed à formis aliis, quàm elementaribus; ita ſapor quoque. Et ſi nihil eſſet, quod nobis perſuaderet, alias eſſe qualitates occultas ab elementaribus, ſaltem in venenis decuit acquieſcere.* Idem Scaliger, *exerc. 218. ſect. 8.* ait: *Eorum namque multa diuerſas habent ab elementorum qualitatibus proprietates, quæ omnino latent animos temperatos, illudunt curioſis.* Et Th. Eraſtus, *de occult. med. proprietat. cap. 4.* ſcribit; Eos, qui omnia ad manifeſtas qualitates deducere conantur, nihil conſequi, quàm quod ab omnibus veritatis ſtudioſis, & rerum naturalium ſcientibus meritò derideantur. Mihi ſi, quod ſentio, liberè dicendum, vix vllam rei Phyſicæ damnoſiorem, & quæ optima ingenia irrito & inani labore magis fatigauerit, in Phyſicam irrepſiſſe puto opinionem, quàm illorum, qui omnium eorum, quæ in rebus naturalibus accidunt, cauſſas è qualitatibus manifeſtis, & quatuor elementis reddere conati ſunt.

Iul. Cæſ. Scaligeri.

Th. Eraſti.

Autoris.

Exempla occultarum qualitatum.

Verùm ne hoc ſine ratione pronuntiaſſe, & laudati modò Viri ſine cauſsâ ſtatuiſſe videantur, rem ipſam penſitemus. Occurrere profectò multas actiones admirandas in rerum naturâ, & multa in naturâ fieri, quæ ſupra vires elementorum ſunt, adeo notum eſt, vt hominis vel imperiti & ignari, vel impudentis ſit, talia negare, vel in dubium vocare. Magnes trahit ferrum, & quidem Magnes Armatus vix vnciarum duarum plus quàm libram ferri trahit, & id continuò à ſe pendulum ſuſtinet, nec vnquam decidere permittit. Nonnulli ita feles aueiſantur, vt etiam alicuius ciſtæ incluſæ & quam nunquam viderunt, præſentiam ferre non poſſint, vt niſi ea

ea amoueatur, frigidi ſudores ipſis erumpant, & animi deliquium immineat. Quæ ſit medicamentorum purgantium vis, nemini ignotum, putà, aliquod è fortioribus paucorum ſaltem granorum ſumptum purgans è corpore humores copioſè euacuat. Quàm pauca opij grana in corpore mutionem efficiant, & quantam narcoſin excitent, nec tyrones Medicorum latet. Notiſſimum itidem, quæ venenorum vis ſit, & quomodo aſpidis, ſcorpij, & aliorum venenatorum animalium tantilla veneni portio in corpus humanum immiſſi id totum immutet, hominique citam mortem afferat. Veneni canis rabidi exigua portio, vbi in corpus humanum ſeu morſu, ſeu ſaliuâ delatum penetrauit, quàm longo tempore deliteſcere, & quàm grauia ſymptomata excitare poſſit, *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 16. dictum. Quàm admiranda etiam phalangij, ſeu tarantulæ morſus inducat ſymptomata, *ibid. c.* 17. relatum. Et quid multa de aliis venenis afferre opus eſt? Exigua particula veneni peſtilentis, quamdiu in fomite aliquo deliteſcere, & corpori humano communicatum, quàm ſubitò hominem iugulare poſſit, quotidiana experientia teſtatur. Et certè ſi nihil aliud perſuaderet, quàm fruſtra & temerè multi inſtituerint, omnia ad manifeſtas qualitates deducere, ſaltem venena & eorum remedia docere poterant, vt modò è Scaligero, *exerc.* 218. *ſect.* 8. dictum.

Rationes pro occultis qualitatibus.

Ex quibus omnibus concludimus, actiones has longè alias & diuerſas eſſe à qualitatum manifeſtarum actionibus. Primò enim toto genere diuerſæ ſunt hæ actiones. Elementa ſaltem calefaciunt, frigefaciunt, humectant, ſiccant. At hæ actiones longè aliæ ſunt. Magnes trahit ferrum, ſcammonium purgat, opium ſoporem inducit, venena varia & grauiſſima ſymptomata, & quidem alia alia in corpore humano excitant, imò hominē ſubitò iugulant. De quo Galenus 6. *Epid. comment.* 6. *text* 5. *&* 3. *de Temperam. cap.* 4. expreſsè ſcribit, quod deleteria nequaquam eodem modo agant, quo ignis & aqua, ſed totius naturæ ſuæ contrarietate. Et *lib.* 5. *de ſimpl. med. facult. cap.* 1. 12. *&* 19. ſcribit, quod ſint, quæ totâ Subſtantiâ nobis contraria ſunt. Secundò modo agendi planè ab elementis diſcrepant. Neque enim elementa, eorumque qualitates ſuas vires in exiguo corpore inſigniter exercere poſſunt. Etſi enim ſummè calidus eſt ignis, nix ſummè frigida; tamen, vt rectè Galenus, 3. *de Temper. cap.* 4. ſcribit, ſi quod horum prorſus exiguum eſt, nullum euidentem in corporibus noſtris excitant effectum; imò ne in majore copiâ talia, vel calida, vel frigida, vt piper, nix, aqua frigida hominem enecant. Tertiò eadem elementa tàm ſubitas in corpore mutationes non efficiunt; at venena quædam in minimâ quantitate hominem enecant ſubitò, vel grauiſſima ſymptomata excitant, idque citiſſimè præſtant, de quo Galenus, *lib.* 1. *de ſem. cap.* 16. ſcribit: *Minima portiuncula humoris lethalium venenorum, quæ Deleteria appellantur, vbi animalis corpus ingreſſa fuerit, totum id momento temporis immutat, ſibique ſimili affectione alterat.* Idem, 3. *de locis affect. cap.* 7. inquit: *Quis crederet, vel à Scorpionis infixo aculeo, vel à phalangiorum ictibus totum corpus ingenti & inuſitatâ mutatione affici, niſi ſæpe numero id accedere videret, præſertim minimam quandam rem feris in ipſum demittentibus?* Et paulò poſt: *Marinæ turturis, quemadmodum & terreni ſcorpii aculeus in partem extremam, acutiſſimam illam quidem finitur, vbi nullum foramen eſt, per quod venenum deiici poſſit: neceſſe eſt tamen, vt excogitemus ſubſtantiam quandam eſſe, aut ſpiritualem, aut humidam, quæ vt mole minima, ita facultate quàm maxima eſt.* Et Ælianus, *lib.* 9. *de Anima. cap.* 57. refert, morſuum veſtigia, quæ aſpis imprimit, tam obſcura & parua eſſe, vt indicia vix acri oculorum acie deprehendantur. Et Iul. Cæſ. Scaliger, *exerc.* 153. *ſect.* 11. Vt & Hieron. Mercurialis, *lib.* 1. *de venen. cap.* 6. ſcribunt, In Nubiâ, & quæ eſt Æthiopia ſub Ægypto, venenum eſſe, cuius grani vnius decima pars hominem, vel vnum granum decem homines, intra horæ quadrantem enecet, aut vnum vni homini propinatum, illum ſtatim interimat.

CAPVT II.

De Nomine & Naturâ occultarum qualitatum.

CVm ergo ex his pateat, dari effectûs multos in naturâ, qui à qualitatibus manifeſtis deduci non poſſunt, rectè in Scholis Phyſicorum & Medicorum qualitates diuiduntur, quòd aliæ ſunt manifeſtæ, aliæ occultæ. Manifeſtæ ſunt, quæ ſenſibus externis, tactui imprimis, ſunt obuiæ, eoque perceptibiles, quales ſunt caliditas, frigiditas, humiditas & ſiccitas, & aliæ ex elementis proximè ortæ. Occultæ ſeu abſtruſæ & abditæ qualitates ſunt, quarum quidem vim ex operatione & effectu percipimus, eas tamen ipſas ſenſu non apprehendimus. Qualis vis eſt in medicamentis purgantibus, item venenis, quorum noxa, quam inferunt corpori, etſi ſatis manifeſta eſt, earum tamen actio ſenſibus externis non percipitur, ſed latenter & occultè corpus afficit Qualitates has ſpecificas, alij proprietates, alij ſubſtãtiæ proprias facultates. Galenus paſſim à totâ ſubſtantiâ agẽtia, ſeu ſubſtantiæ proprietates, *ἰδιότητας τῶν οὐσιῶν*; vel totius ſubſtantiæ familiaritate, & ſimilitudine agẽtia nominat, & de iis aliquando ſe librum ſcripturum, *lib.* 11. *de ſimpl. med. fac.* pollicetur, imò 6. *Epid. comment.* 6. *text.* 5. allegat illum librum, in quo de iis, quæ *κατὰ τὴν ἰδιότητα τῆς ὅλης οὐσίας* proſint vel noceant, dictum ſit; qui tamen iniuriâ temporum ad nos non peruenit.

Man qual

Occu litat.

Quam occul. Nom

Quid autem ſint à totâ ſubſtantiâ agentia, aut cur dicantur talia, non ita planum eſt. Galenus primis qualitatibus ea opponit, & tùm paſſim alibi, tùm 5. *de ſimplic. med. facult. cap.* 1. ſcribit: *Oſtenſum eſt, medicamenta alterare nata eſſe, aut vnâ qualitate, ſcilicet aut calefaciendo, aut frigefaciendo, aut humectando, aut ſiccando, aut dictarum coniugatione quâdam, aut totâ ſubſtantiâ ſuâ.* Et *ibid. cap.* 19. *Alterant*, inquit, *medicamenta, aut vnâ qualitate, aut duarum coniugatione, aut denique totâ ſubſtantiâ.* Quæ tamen tota illa ſubſtantia ſit, non explicat, niſi quod alibi *ἰδιοσυγκρασίαν* nominat. Ludouicus Mercatus, *tom.* 1. *lib.* 1. *part.* 2. *claſſ.* 1. *artic.* 2. *quæſt.* 35. duplex temperamentum ſtatuit, vnum, quod ex qualitatum primarum mutuâ alteratione reſultet, alterum quod ex comminutione ſubſtantiarum elementorum ad minima fiat, quâ totum efficiatur, quod ſibi ſit vndiquaque ſimile, confuſas in ſe continens qualitates; ſeu quod ſit ſubſtantiæ quidam modus, qui grauitatem, duritiem, craſſitiem, mollitiem, & ſimilia alia accidentia præ ſe ferat. Atque duobus hiſce temperamentis duplex morbi genus opponi ſtatuit; qualitatum illi intemperiei, morbos intemperiei, huic morbos à totâ ſubſtantiâ, ſicut prolixiùs hanc ſententiam *loco alleg. & in Inſtit. lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 4. videre eſt. Verùm temperiem cum miſtione videtur confundere, aut ſi omnino aliæ adhuc qualitates, præter primarum temperiem, in miſto reperiantur, ita vt in vno miſto ſit plus ignis, in alio plus aquæ, in alio plus terræ, atque in eodem miſto aliud ſit craſſius, aliud tenuius, aliud durius, aliud mollius, qui ſubſtantiæ modi dici poſſunt: tamen accidentia illa potiùs patiendi, quàm agendi ſunt principia, & materiam ſpectant, & ſi quid tale miſtum agit, illud per temperiem agit primarum qualitatum, neque ab iſto ſubſtantiæ modo tàm nobiles actiones deduci poſſunt, neque ex eo ratio reddi, cur Magnes trahat ferrum

Agen totâ Su tiâ q

Sent Gale.

Merca

fertum, rhabarbarum purget bilem, opium ſit narcoticum. Non multùm ab hac ſententiâ diſcrepat Andr. Cæſalpinus, qui *lib. 3. art. med. cap. 2.* quid ſit agere ſecundum totam ſubſtantiam, hoc modo explicare conatur. Primò ſupponit, non poſſe accipi per totam ſubſtantiam formam miſti, è temperamento prodeuntem. Nam piper & alliũ in quarto gradu eſſe calida & ſicca, non tamen eſſe deleteria, vt auripigmentum. Deinde ſtatuit, totam ſubſtantiam ſignificare non ſolùm formam, ſed ſimul materiam. Tertiò per formam accipit temperamentum proprium ex calido, frigido, humido, ſicco, & eſſentiam omnium effectricum facultatum eſſe primas qualitates, & omnes actiones & paſſiones ſimilarium eſſe opera primarum qualitatum, ſtatuit. Per materiam autem intelligit conditiones materiales, vt craſſum, tenue, graue, leue, materiam metallicam aut plantarum, aut animalium, vnde facilitas ad agendum vel patiendum. Quæ facilè mutantur in ſubſtantiam corporis noſtri, familiaria dici, ſcribit, vt alimenta; quæ difficilè, inimica, vt medicamenta; quæ nullo modo, inimiciſſima, vt venena. Vnde concludit, differre primas qualitates à totâ ſubſtantiâ, vt formam per ſe ſumptam, & adiunctâ materiâ, vel vt totum & partem. Piper igitur & allium, etſi habeant temperamentum noſtræ naturæ maximè contrarium: quia tamen habent materiam familiarem, leuem & tenuem, facilè conuertibilem, inde eorum feruorem exſtingui, nec eſſe deleteria. Cantharides verò ob craſſitiem integras vires retinere ad veſicã, & exulcerare. Auripigmenti materiam eſſe maximè grauem, & metallicam, nec conuerti poſſe à noſtro calore, ideoque non extingui eius feruorem, ſed inſtar ferri igniti corpori noſtro incumbere totâ ſubſtantiâ. Verùm cum ipſe animaduerteret, à materiâ actionem nullam prouenire, dubitat, quomodo actio à totâ ſubſtantiâ materiæ adſcribi poſſit, reſpondétque ad primas qualitates pertinere omnem actionem, ad materiam propenſionem, facilitatem & difficultatem, ad patiendum ſympathiam & antipathiam, v. g. aërea cum ſpiritibus conuenire, oleum cum reſinis & pinguibus, aquea cum humoribus, terrea cum ſolidis, proprietates autem totius ſubſtantiæ magis in materiâ conſiſtere, quàm in temperamento. Tandem quatuor materias conſtituit, quæ totâ ſubſtantiâ aut conueniant cum corpore noſtro, aut alienæ ſint. Primò medicamenta purgantia conuenire ſcribit cum humoribus, quos trahunt, non formâ; cùm nulla ſit ſimilitudo ſubſtantiæ in temperamento hellebori & atræ bilis, colocynthidis & pituitæ, ſed materiâ. Purgantium enim materiam facilè conuerti in humores, quos trahunt ob affinitatem. Trahunt, inquit, humores temperamento calido, ſed ſimilitudine ſubſtantiæ proprios humores. Eadem purgantia aliena ſunt à corpore noſtro totâ ſubſtantiâ, quæ non nutriunt. Secundò alimenta conuenire cum corpore noſtro, ſtatuit, & temperamento, quod mediocre eſt, & materiâ, quæ facilè conuertitur. Tertiò, ait, ſunt malefica & venena, ex toto aliena, & temperamento & materiâ. Tandem alexiteria ſtatuit, partim conuenire cum venenis, partim cum corpore noſtro. Cum venenis conuenire materiâ inalterabili, cum corpore noſtro temperamenti mediocritate.

Verùm mirum, tantum, vt habetur, Philoſophum & Medicum, in quæſtione tàm graui tàm craſsè philoſophatum eſſe, & tàm grauiter erraſſe. Nam primò valde errat, quod formam ſtatuit temperamentum proprium ex calido, frigido, humido, ſicco. Forma enim ſubſtantia eſt, temperamentum accidens. Deinde non minùs errat, quòd omnes ſimilarium actiones & paſſiones opera primarum qualitatum eſſe ſtatuit, atque à caliditate etiam vim purgandi deducere conatur. Etenim dari effectus, qui ad nullas qualitates manifeſtas reduci poſſunt, ſuprà ſatis probatum, vt hîc repetere opus non ſit. Tertiò & in eo grauiter impingit, quòd totam ſubſtantiam potiùs materiam, quàm formam eſſe dicit, eamque ſaltem facilitate vel difficultate agendi deſcribit. Equidem libenter concedimus, quòd qualitates primæ, pro variâ materiæ diſpoſitione, vario modo agunt, & quòd ignis in ferro candente vehementiùs vrit, quàm in ſtipulis verùm dum de actione à totâ ſubſtantiâ diſputatur, non quæſtio eſt de facilitate vel difficultate agendi, ſed de ipſa actionũ naturâ, vbi rectè ſtatuimus, & ſupra ſatis probauimus, planè & toto genere differre actiones, quæ à qualitatibus primis, & quæ à totâ ſubſtantiâ fieri dicũtur. Actiones enim Magnetis, purgãtium medicamentorũ, venenorũ, alexipharmacorũ omnes diuerſiſſimæ ſunt ab actionibus, quæ à qualitatibus primis proueniunt, & pẽdent à ſuis formis, non à materiâ. Diſtinxit certè clariſſimè Galenus actiones à totá ſubſtãtiâ dictas ab actionibus qualitatum primarum. In libris *de ſimpl. med. facult.* plurima loca ſunt, in quibus diſtinguit agentia à totâ ſubſtantia ab agentibus per primas qualitates. Et 13. *meth. med. cap.* 6. venena ab eâ, quam ibi tractat, methodo eſſe ſeiuncta, nec methodo inueniri poſſe naturas eorum, docet. At certè & qualitates primæ, à quibus Cæſalpinus omnem vim agẽdi, & ſecundæ, à quibus facilitatẽ & difficultatẽ agendi deducit, methodo inueniuntur, & iis ſua medicaméta per Indicationes inuenta opponuntur, & propterea methodo curantur. Id quod non ſolùm allegato loco, ſed & *ad Thraſybulum cap.* 8. negat Galenus, vbi ſcribit: *Eorum, quæ contrariâ qualitate ſunt, methodus eſt; eorum verò, quæ totâ ſubſtantiâ ſunt aduerſa, methodus non eſt, ſed omnia per experientiam ſunt inuenta.* Methodus enim eſt per Indicationem, hæc autem ſupponit naturam Indicantis notam. Actio igitur à totâ ſubſtantiâ eſt, quæ non prouenit à primis qualitatibus, vtpote, quæ ſunt accidentia, & pertinent ad diſpoſitionem ſubiectæ materiæ, in rebus naturalibus compoſitis, ſed quæ ab ipſa rei eſſentiâ prouenit. Equidem totius ſubſtantiæ nomen totum miſtum ſignificat, cui definitionem & indiuiduationem tribuit, & ab illa proficiſcitur operatio propria: primariò tamen illa fluit à formâ, & quidem, vt Auicennas ait, à formâ elementis superueniente. Quartò & hoc falſum, quod ea ſaltem, quæ facilè conuertuntur in ſubſtantiam corporis noſtri, familiaria dicantur; quæ verò difficulter mutantur, medicamenta; quæ nullo modo, venena, & corpori noſtro inimiciſſima ſint. Etenim dantur multa terrarum & lapidum genera, quæ nullo modo in ſubſtantiam corporis noſtri mutantur, & tamen nullo modo venena ſunt, ideò, quia formâ illa, & vi agendi noſtro corpori aduerſa deſtituuntur: contra verò cicuta, napellus & ſimilia non ita ſunt craſſa, grauia & denſa, vt lapides, & nihilominus maximam agendi & corpori noſtro nocendi vim habent. E quibus omnibus apparet, falſa eſſe pleraque, quæ de quatuor generibus eorum, quæ totâ ſubſtantiâ cum corpore noſtro conueniunt, aut ab eo aliena ſunt, dicuntur. Falſum enim purgantia per calorem trahere: Hunc verò humorem ob materiæ diſpoſitionem. Quæ enim conuenientia in materiâ eſt hellebori albi cum atrâ bile? Quæ ſcammonii, cum cum bile flaua? Quæ mechoacannæ, & gummigotte cum ſeroſis humoribus? Falſum, vt dictum, quod venena ideò ſunt venena, quia ſunt immutabilia. Dantur enim, quæ ſunt mutabilia, & nutriunt, vt cicuta, quæ ſturnis, elleborus, qui coturnicibus alimentum eſt: & tamen ſunt venena. Contra dantur lapides & terræ, quæ ſunt immutabiles, & tamen non ſunt venena. Falſum tandem, quod alexiteria conueniunt cum venenis materiâ inalterabili, cum corpore noſtro mediocritate temperamenti. Nam multæ plantæ ſunt alexiteriæ, quæ à corpore noſtro alterantur, & multa dantur alexipharmaca, quæ non ſunt temperata, vt ruta, angelica, ſcordium, theriaca, Mithridatium, & plurima alia.

Franciſc. Valleriola.

Rectiùs longè de totâ ſubſtantiâ ſenſit & ſcripſit Franciſcus Valleriola, *in comment. in libr. Gal. de Conſtit. art. pag.* 421. Verba eius integra adſcribere libet : *Non enim*, inquit, *ab Heracly lapidis aut qualitatibus elementaribus, aut miſcellâ ex illis ferri attractio fit, ſed magis ab illius ſubſtantiâ, & ſpecificâ formâ, peculiarique illâ vi ac poteſtate cœleſti illius formæ inditâ, per quam id cœlitus operatur. Vt à nullo Philoſophorum alia reddi effectionis huius ratio vſquam poſſit, quàm quod hæc ſubſtantia id virium à formâ ſuâ ſpecificâ cœlitùs illi attributa habeat, vnde id ſuapte naturâ efficere queat. Vt ſcammonio bilem detrahendi, cnico pituitam, elleboro atram bilem. Itaque quæcunque merito ſua ipſorum formæ vnum quippiam agunt, quod illi peculiare ſit ac proprium, id quidem à totâ ſubſtantiâ iure merito operari dicentur: quod in nullam aliam, quàm in propriam rei agentis ſubſtantiam referri ea actio poſſit. Nam cùm forma rei diuinius aliquid temperamento ſit, vt & Plato & Meſueus, Auicennáque voluerunt, neceſſarium quidem eſt, quod à formâ eſſentiali (quæ tota rei ſubſtantia eſt) efficitur, id ſublimiore quodam modo, atque etiamnùm occultiore fieri: nempe quod occulta ſit nobis ea ſubſtantia atque forma, vnde operatio ceu à propriâ cauſſâ manat. Vnde haud immeritò cæcam eam cauſſam, cæcámque poteſtatem, eamque etiam proprietatem, quæ talem naturam inſequitur, vocare ſolemus, quòd ſenſibus noſtris obuia ea natura non ſit, minúſque perſpecta, atque ob id apertam talium actionum rationem reddere minimè valemus, niſi hanc vnam tantùm, à verâ cognitione atque ſcientiâ valde ſemotam, quòd hoc illi ſubſtantiæ atque naturæ proprium ſit; vt equo hinnitus, grunnitus ſuibus, bobus mugitus, ouibus balatus, elephantis barritus, canibus latratus, homini riſus. Cur verò ſic? nemo quiſquam, niſi qui ſolus omnia nouit, Deus opt. Max. idémque ſapientiæ fons ſciuit vnquam, præter id ſolum, quòd proprietates hæ & actiones ſuas formas & rerum naturas, quibus inſunt, perpetuò ſequantur.* Summa: Valeriola in eâ ſententiâ eſt, & quidem rectè ſentit, agentia à totâ ſubſtantiâ ita dicta eſſe, quòd virium harum nulla alia cauſſa ſit, & reddi poſſit, quàm forma ſubſtantialis. Quæ ſententia ipſa tamen aliquâ adhuc explicatione indiget. Etenim & ipſæ elementares qualitates à ſuis formis fluunt. Verùm cùm de agentibus à tota ſubſtantia dictis ſermo eſt, non quæritur de elementis, vt corporibus ſimplicibus, aut de miſtis ex elementis ſimpliciter, ſed de rebus naturalibus compoſitis perfectioribus, quæ alias ſupra elementa formas habent. In his ergo etſi quoque dentur actiones, quæ à temperie qualitatum primatum fluunt: tamen quia qualitates primæ ab elementis pendent; elementa verò in corporibus naturalibus aliis non rei ſubſtantiam perficiunt, quod formæ nobilioris eſt, ſed materiæ loco ſunt, & nobiliori formæ ſubiacent; actiones hæ, quæ ab occultis proprietatibus, quarum proxima & vnica cauſſa eſt forma, proueniunt, à tota ſubſtantia fieri dicuntur.

Occultæ qualitates cur ita dicantur.

Occultæ verò hę qualitates nominantur, quod ipſæ ſenſibus non ſunt obuiæ. Etenim quòd à formis ſuis fluunt, ipſis cùm omnibus qualitatibus propriis commune eſt; Et quòd ignis calefacit, nulla alia cauſſa dari poteſt, quàm quòd vis hæc à forma eius fluit: ſed in hoc eſt diuerſitas, quod qualitas, per quam ignis calefacit, caliditas puta, nobis manifeſta eſt, & tactu perceptibilis, & propterea ignis calefacere, quia calidus, aqua humectare, quia humida dicitur; At in agentibus tota ſubſtantia dictis qualitas illa, qua mediante forma agit, ignota, occulta, & abſtruſa eſt, v.g. quia in magnete qualitas, per quam ferrum trahit, occulta eſt, ſtatim ad formam ipſam recurrimus, & à tota ſubſtantia ſeu forma magnetis actionem illam prouenire dicimus, qualitatem verò ipſam occultam nominamus.

Occultæ qualitates an reiiciendæ.

Etſi verò nonnulli qualitates has, quia occultæ nominantur, derident, ac ignorantiæ aſylum appellant: tamen imbecilla mentis noſtræ acies ad inueſtiganda naturæ penetralia hoc modo potiùs accuſatur, quàm qualitates hæ culpantur. Si enim vera qualitatum harum origo, de qua non ita multi ſolliciti fuerunt, inquiratur, eius cognitio non minùs certam ſcientiam parit, quam qualitatum manifeſtarum notitia: Et vt Auicennas, *de virib. cord. tract.* 1. *cap.* 10. loquitur, ſicuti ſciens ignem propter caliditatem calefacere, verè ſcit, & non ignorat: ita qui ſcit magnetem attrahere ferrum, quia virtutem habet, cuius natura eſt, attrahere ferrum, procul dubio ſciens eſt, & non ignorans. Et poſtea: *Ignorantia cauſarum*, inquit, *penitus huius virtutis in magnete non eſt mirabilior, quàm ignorantia cauſſarum diſponentium res ad rubedinem, aut citrinitatem, aut corpus aut animam. Sed à rebus quidem conſuetis admiratio cadit, & negligit anima de ipſis inquirere. Quod autem rarò eſt, excitat admirationem, & inducit ad inquirendum, & ad ſpeculandum de cauſis eius.* Et mox: *Si ignis eſſet res difficilis inuentionis, & de longinquis partibus afferretur, admiraretur vtique vulgus de propretate eius ampliùs, quàm de proprietate corporum cæterorum, & inquireret attentiùs de cauſis proprietatis ipſius, quàm de cauſis aliarum proprietatum, quoniam ipſius operationes valde mirabiles ſunt. Etenim præſentia eius extrahit viſum de potentiâ ad actum, & tangi ſe prohibet, & aſcendit ſurſum, & aſcendere facit ea, quæ vincere poteſt, & generatur ex modico ipſius in vnâ horâ quantitas magna, & corrumpit omne illud, cui obuiat, & tranſmutat ad ſui ſubſtantiam; nec etiam minuitur, ſi accipiatur ex eo. Et hæc quidem in veritate mirabiliora ſunt, quàm tractus ferri à magnete, vel quam cætera proprietates. Sed quoniam iſta vſitata ſunt, & quotidie apparentia, cadit ab eis admiratiu, & ſollicitudo perquirendi cauſſam ipſorum. Actio verò Magnetis, quia rara eſt, & inuſitata, inducit admirationem, & prouocat ad inquirendum de cauſâ ipſius.* Interim in hâc humanæ mentis caligine, æquè forma ignis, ac magnetis nobis ignota eſt, & vt Scaliger, *exer.* 307. *ſect.* 29 ait: *Forma res diuina eſt, cuius exquiſita cognitio nos latet. Quare vlterior diſquiſitio moroſi atque ſatagentis animi eſt. Humanæ ſapientiæ pars eſt, quædam æquo animo neſcire velle.*

CAPVT III.

De qualitatum Occultarum Origine.

Origo qualitatum occultarum.

ETſi verò hæ qualitates occultæ ſunt: tamen cùm, ſi ad cauſſas ſuas reducuntur, ſcientiam pariant, vt modò dictum, omnino qualitatum harum origo diligenter inueſtiganda. Quanquam autem qualitatum occultarum originem inuenire longè difficillimum ſit, & à paucis tentatum: tamen in ea re aliquid conari, omnino operæ pretium eſt. Sunt verò variæ & diuerſæ de origine qualitatum occultarum, ſententiæ. Primò enim reperiuntur quidam, qui nomen qualitatum occultarum admittunt, dum verò ad rem ventum eſt, & de origine earum inquiritur, ad elementa, & eorum qualitates relabuntur, & ex eorum miſtione & temperie occultas qualitates deducunt, occultáſque qualitates à peculiari primarum temperie, quam Græci *ἰδιοσυγκρασίαν* nominant, prouenire, ſeu eſſe idem cum peculiari illa temperie, aut *ἰδιοσυγκρασία* exiſtimant. A ſententia hac an Galenus planè alienus fuerit, dubito. Equidem quid in libro illo, quem de agentibus à totius ſubſtantiæ proprietate ſcripſit, ſenſerit vel ſcripſerit, non ſatis conſtat; cùm librum illum iniuria temporum nobis eripuerit. In aliis tamen ſcriptis, etſi actionem à qualitatibus primis actioni à tota ſubſtantia ſæpe opponit, vt *cap. præced.* dictum: tamen nonnunquam etiam omnium remediorum effectuum cauſſas temperiei quatuor qualitatum attribuiſſe videtur. Nam *in lib.* 1. *de elem. cap.* 7 ſcribit; corpora noſtra alterari tantùm calefacta, refrigerata, exſiccata, humectata. So-

las enim has qualitates totas tranſmutari per totam ſubſtantiam. Et cùm *in lib. 3. de temper. c. 3.* dixiſſet, quatuor corporis facultates, attractricem, retentricem, alteratricem & ſegregatricem eſſe effectus totius in quouis corpore ſubſtantiæ, addit, totam illam ſubſtantiam conſtare è calido, frigido, humido, ſicco, inter ſe miſtis. Et *cap. 4.* principij loco obſeruandum eſſe docet, cuiuſlibet corporis proprietatem quandam temperamenti eſſe, quæ huic quidem naturæ ſit conueniens, ab hac verò diſſentiens; atque hinc deducit, cur alia aliis nutrimenti, vel pharmaci loco ſint, ex. gr. cicutam ſturno, veratrum coturnici eſſe nutrimentum, quæ homini ſint medicamenta; ſiquidem coturnicum & ſturnorum temperies aſſimilare ſibi veratrum & cicutam poſſit, quod hominis temperies non poſſit.

Eodem ferè modo poſteriores plurimi, etſi experientiâ conuicti, qualitates occultas dari, fateri neceſſe habeant, vbi tamen ad rem, & quæſtionem de earum origine ventum eſt, ſubinde ad qualitatum primarum temperamentum relabuntur, réſque naturales ſaltē per miſtionem elementorum & temperamentum conſtitui, & per temperiem qualitatum primarum ſolùm differre credunt. A quâ ſententiâ non alienus videtur Th. Eraſtus, qui, *de occult. med. qual. lib. 1. cap. 12.* duo occultarum qualitatum genera conſtituit, quarum alterum formæ tribuatur, alterum temperamenti proprietatem conſequatur, quorum prius rebus ſaluis abeſſe non poſſit, nec remanere poſt formæ ablationem, ſed quæ certæ ſpeciei indiuiduis omnibus ſemper adſit; alterum verò genus, quale eſt medicamentorum, temperamenti ſobolem & accidentia eſſe ſtatuit: ἰδιοσυγκρασίαν tamen *ibid. c. 13* ita explicat, dùm ſcribit, quòd ea dicantur manifeſtis qualitatibus agere, quæ ex ſuperantibus in miſtione qualitatibus agunt; quæ verò non vnâ duntaxat, duabúſque qualitatibus in miſtione cætera ſuperantibus agant, ſed totiùs materiæ ex tot & talibus partibus concretæ & miſtæ vi nos afficiant, ea totâ ſubſtantiâ agere. ſeu, vt *ſeq. cap.* ſeſe explicat, dùm dicit, ſe per totam ſubſtantiam, totumque temperamentum, non tantùm temperiem ex mutuâ qualitatum primarum actione & permiſtione ortam, & in abſtracto conſideratam, intelligere, ſed vnâ cum hâc ſubiectam quoque materiam comprehendere, hoc eſt, temperiem in tot & talibus materiæ partibus inſidentem; ſeu ex tot & talibus materiæ partibus conflatam ſic nominare. Ex quibus omnibus patet, plurimos, etſi occultas qualitates admittunt, ſubinde tamen ad elementa, eorúmque miſtionem recurrere.

Verùm enimuerò diximus iam alibi ſæpius, è qualitatibus primis quocunque modo miſtis & temperatis occultas qualitates tantarum virium, & quæ ſupra facultatem ſint ſuorum principiorum, oriri non poſſe. Neque enim, ſiue ſeparatæ ſiue quocúque modo coniunctæ qualitates primæ, imò elementorum formæ & materiæ conſiderētur, tales effectus, qui ſupra omnem eorum potentiam, ſortem & conditionem ſunt, quales in purgantibus, venenis. & alexipharmacis animaduertuntur, edere poſſunt, ipſéque D. Iohan. Freytagius, quod acceptamus, agnoſcere neceſſe habet, ex inſcrutabili & indicibili menſurâ & proportione elementorum ad miſtionem concurrentium, & inde reſultante temperie occultas qualitates non oriri, & proportionem qualitatum manifeſtarum ignoratam, ex apertis non facere occultas, aut temperiem talem, quæ occultæ qualitatis nomen iure ſibi vendicet; & manifeſtas eas non induere occultarum naturam, nec eſſentiam mutare propter vllum miſtionis modum eſſe & manere elementares qualitates etiam ſub incognitâ craſeos menſurâ, & ſemper ſequi miſtum naturam prædominantis elementi, nec peculiarem illam elementorum in miſtis menſuram producere vim aliam, quàm quæ ab elementaribus qualitatibus contemperatis reſultare queat; & vt hæ permiſtiones non mutant naturam, neque eſſentiam exaltant, ita nec actionem, quæ eiuſdem conditionem & virtutem ſuperet, hoc pacto edere valere: cum vniuerſalis & infallibilis ſit veritatis regula: Quod nihil agat vltra vires ſuæ ſpeciei. Et omninò argumentum, quo vtitur I. C. Scaliger, *ex. 304. ſect. 20.* ad probandum, animam non oriri ex elementis, generale eſt, quod hic etiam locum habet. *Eſt*, inquit ille, *in anima poteſtatibus, quod nunquam fuit in poteſtate elementi cuiuſquam. Ac nihil eſt in quapiam re, quod non fuit actu in ſuis principiis. Principia namque ſunt actus eorum, quorum ſunt principia; at in animâ eſt facultas ad mouendum antrorſum, retrorſum, dextrorſum ſiniſtrorſum, quod in elemento nullo. Alia quoque longe illuſtriores ſunt anima potentia, qua non ſunt in elementis.* Quod enim Scaliger dicit de facultate animæ, idem dicere poſſumus de facultatibus magnetis, medicamentorum purgantium, venenorum, & aliis. Nihil enim agit vltra virtutem ſuæ ſpeciei, & nihil poteſt cauſare vltra actum ſuum adæquatum, cùm is potentiæ virtutem impleat. Et licet aliæ vires ſint in miſto, quam in ſingulis ſimplicibus ſeorſim ſumptis: tamen vires eæ non ſunt aliæ, quàm elementares, & quas ſingula elementa coniunctim conſiderata habent, id eſt, qualitatum primarum temperies. Etenim ſiue duo, ſiue quatuor, ſiue plures ad cœnam ἀσύμβολοι conueniant, omnes eſurire neceſſe eſt. E. g. ſi quatuor colores miſceantur, color quidem à ſingulis quatuor diuerſus oritur, nihil tamen aliud oritur, quàm color, non vis, qualis eſt in opio, ſcammonio, & ſimilibus. Eodem modo licet qualitates quatuor primas miſceas ac remiſceas, aliæ quidem qualitates ſeu temperies oriuntur, quàm ſimplex ſiccitas, caliditas, frigiditas, humiditas, tamen nulla alia inde oritur qualitas, quàm elementaris, ſeu elementare temperamentum.

Neque alicuius eſt momenti, quod dicunt, qualitates manifeſtas tàm nobiles edere actiones, quatenus à forma ſpecifica & nobiliore diriguntur. Equidem formæ illæ nobiliores & ſuperiores etiam temperie qualitatum elemētarium ad certas actiones edendas vtuntur, ſed eas ſui generis. Et omninò diligenter hîc ratio inſtrumentorum explicanda, & monſtrandum, quòd nullum inſtrumentum, etiam dùm ad effectum nobiliorem dirigitur, ab agente ſuperiore vltra virtutem ſuæ ſpeciei agit. E. g. ſtatuarius dùm è ligno ſtatuam facit, vtitur ad eam rem inſtrumento non vno, ſed variis ad diuerſos vſus, circino ad dimetiendum, ſerrâ ad ſecandum, dolabra ad dolandum, ſcalpro ad ſuperflua tollenda, malleo ad impellendum. E quibus omnibus actionibus tandem ſtatua emergit. Ita natura ad varias actiones vtitur peculiaribus inſtrumentis, videt oculo, audit aure. Et quamuis calore, vt inſtrumento generali, ad plures actiones vtitur: tamen illæ actiones primariò calori non ſunt adſcribendæ; ſed animæ, quæ chylificâ vi chylum, αἱματοποιητικῇ ſanguinem, σπερματοποιητικῇ ſemen generat. Et ſicut ſerrâ, quiſquis eâ etiam vtitur, non aliud quàm ſectio fit: ita calor ille nihil aliud agit, quàm calefaciat, quanquam pro vtentis principalis ratione nobilior effectus ſequatur. Et aduerſarij, quomodocunque ſe torqueant, tamen ipſa veritas ipſos eò adigit, vt veritatem fateantur, vnde D. Iohan. Freytagius ita ſcribit: Principium, quod operatur, eſt forma; principium quo, eſt qualitas. Itaque ipſa actio non inſtrumento, ſed principali efficienti aſſignanda. *Et mox*: Etſi nulla forma ſubſtantialis operetur, niſi per qualitates: tamen non ſequitur, harum duntaxat operâ fieri nobiles iſtas operationes, quandoquidem longè ſit ſupra earum virtutem & conditionem iſta agendi poteſtas. Sic calor, quando dirigitur à forma ignis, vrit; cùm verò vt inſtrumentum, animæ inſeruit, talia patrat opera, quæ longè excedunt ſuæ naturæ conditionem. Viuificat enim, generat, producit ſpiritûs, chylificat, adeoque vitæ autor & conſeruator eſt. Nec enim accidens id per

Inſtrumenti natura & ratio.

per ſe efficit, quod ſuâ naturâ ſublimius eſt, & perfectio effectûs non excedit perfectionem efficientis. Quamobrem vti vis inſtrumenti dependet à directione cauſſæ principalis, ita maximè illæ actiones, quæ inſtrumenti, ſeu elementarium qualitatum potentiam ſuperant, proficiſcuntur à formarum principaliter agentium virtute, adeò, vt ſi maximè verum fuerit nullam formam ſubſtantialem agere, niſi per qualitates miniſtras; tamen ipſa cauſalitas efficientis principalis nequaquam his inſtrumenti ſaltem munere fungentibus adſcribi poſſit.

Formæ non ſolùm qualitatibus manifeſtis pro inſtrumentis vtuntur.

Quæ confeſſio etſi ſatis ingenua ſit; tamen nondum probatum, quod nobiliores illæ & ſpecificæ formæ ſaltem qualitatibus elementaribus vtantur. Vt enim, vt modò dixi, nulla alia actio ſerrâ fieri poteſt, quàm ſectio; ita nulla alia actio à calore, quàm calefactio; ad alias verò actiones natura aliis qualitatibus vtitur. Neque enim illæ formæ ſpecificæ ſunt ſteriles, ſed vt ab elementorum formis fluunt caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas: ita ab his ſui generis nobiliores qualitates. Et vt faber non dolat ſecuri, ſed dolabrâ; ita formæ illæ ad ſingulas actiones ſui generis qualitatibus vtuntur. Magnes non trahit ferrum caliditate, frigiditate, humiditate & ſiccitate, aut ex his ortâ temperie; ſed occultâ qualitate. Eodem modo opium non manifeſtis qualitatibus, aut ex his ortâ temperie, ſed qualitate occultâ narcoticum eſt. Nimirum, vt res eſſentiis differunt, ita etiam operationibus & inſtrumentis. Et quomodo actiones tales à qualitatibus elementaribus, aut ex elementorum miſtione ortis qualitatibus, quatenus à forma ſuperiore & ſpecifica diriguntur, prouenire poſſunt, cùm ſæpiſſime à formis illis ſeparentur, & actiones tales edant, dum ab illis formis ampliùs non diriguntur? Ita opium narcoſin inducit, vbi iam à papauere, cuius ſuccus eſt, ſeparatum eſt. Rhabarbarum purgat, dum anima & forma rhabarbari ſpecifica ampliùs non adeſt. Venenum canis rabidi hominis corpori immiſſum longo poſt tempore integrum in corpore conſeruatur, & poſt longum temporis interuallum ſeſe exſerit, etſi canis rabidus dudum occiſus ſit. Et à qua forma ſuperiore diriguntur peſtilentis & aliorum venenorum actiones?

Falſa opinio de origine qualitatum occultarum D. Iohan. Freytagii.

Quæ omnia, cùm ita plana ſint, vt negari non poſſint, & ipſe aduerſarius concedere neceſſe habeat, ab elementorum qualitatibus, quocunque modo temperatis, non aliam vim, quàm elementarem prouenire, & infallibilem veritatis regulam eſſe; Nihil agere ſupra virtutem ſuæ ſpeciei: Ipſe nouum originis modum qualitatum harum comminiſcitur, eumque vt cramben, non bis, ſed multò ſæpiùs coctam & recoctam aliquoties reponit, & omnis ſuæ de origine formarum, & qualitatibus occultis opinionis fundamentum conſtituit: nec tamen vllâ ratione eum vnquam probat. Ideóque qua facilitate ab eo proponitur, eadem facilitate negari poteſt. Ait enim, in qualibet miſtione nouam formam educi, & ſemper manentibus priorum gradibus, alios aduenire, & ſimul cum his nouas qualitates emergere, & materiam primò formas vniuerſales, iiſque mediantibus, particulares, donec tandem ad indiuiduorum peruentum ſit, aſſumere, atque ita primò formas eſſentiæ, deinde exiſtentiæ inducere, & quidem primas propter poſtremas. Seu, vt alibi ſcribit, naturam ad rerum generationem primò recipere formas eſſentiæ, deinde exiſtentiæ, ſeu educere primò formas vniuerſales, iiſque mediantibus particulares, donec ad indiuidualem & exiſtentiæ perueniat. Primas illas eſſe propter poſtremas, neque illarum eſſentias propter vltimæ inductionem perire, vel aboleri, ſed vt nobiliori formæ nobilius eſſet ſubiectum, ſuo rigore ſepoſito, quaſi materiæ vicem recipientes, eiuſdem ſe ſubmittere poteſtati; & ex hac qualitatum à diuerſis formis ortarum contemperatione, corporumque ſeruatis formis, materiæ ſeu potentiæ naturam quodammodo induentibus, miſtione oriri indicibilem quandam ἰδιοσυγκρασίαν, quæ rectè occultæ qualitatis nomen quodammodo mereatur.

Refut.

Verum quod aliàs ſemper fieri ſolet, vt qui veritatem ſemel impugnare ſibi propoſuit, quicquid etiam fingat & comminiſcatur, in multa abſurda incidat; id etiam hîc euenit, & falſa falſis, abſurda abſurdis cumulantur. Primo enim quidem verum eſt, formas nobiliores requirere nobiliorem materiam, & ad illam materiæ diſpoſitionem, vt ſit formæ ſpecificæ idoneū ſubiectum, etiam pertinere formas illas inferiores; tamen iam quæritur, quænam illarum formarum natura & origo ſit; an nimirum talis, qualem ille comminiſcitur, ſcilicet ex variâ elementorum miſtione ac remiſtione, & an occultæ qualitates proueniant ex qualitatum à diuerſis illis formis ortarum contemperatione. Vtrumque falſum & abſurdum eſſe dicimus. Primo enim, ſi formæ illæ ab elementorum formis variè miſtis & remiſtis proueniunt ſimpliciter, elementares ſunt, & vt modò probatum, nobiliorem, quàm elementa, effectum edere non poſſunt. Sit enim, vt primò elementa ſimplicia miſceantur, forma, quæ inde emergit, non niſi elementaris erit: miſta hæc, quæ talem formam habent, iterum miſceantur, iterum nihil quam elementare proueniet; & fiat hoc ſæpius, tamen ex elementaribus formis non niſi elementares emergent. Si verò dicat, formam iſtam eſſe nobiliorem, quàm elementares, iam non ſimpliciter ab elementis erit, & ſi nobilior eſt, mecum ſentit. Sed quæ talis formæ nobilioris origo? Dicit, naturam eam ex elementis educere. Quænam verò natura? Si agens eiuſdem ſpeciei, potiùs inducitur, aut materiæ communicatur, quàm educitur, & ita rurſum mecum ſentit. Aliud agens non vniuocum ſi afferat, & ſimpliciter dicat, educi è potentiâ materiæ, verba affert, nihil rei, & figmento illo de eductione formarum è potentia materiæ alibi ſatis refutato errorem ſuum palliare conatur. Et hoc modo omnes formæ originem ſuam materiæ primæ debent. Si enim primò è potentia materiæ educuntur formæ elementorum, ex his miſtis aliæ formæ, atque ex his iterum aliæ: omnes conſequenter è materia prima orirentur. Et omnino varia miſtorum miſtio & remiſtio, & inexplicabilis qualitatum inde ortarum contemperatio nihil niſi elementare producit.

Miſtu plex.

Et ne in vocabulo Miſti aliqua ambiguitas lateat, intelligendum Miſtum, vel propriè dictum, & ſimpliciter, & quatenus tale, vel impropriè ita dictum. Si miſtum propriè ita dictum, & quatenus tale intelligatur, miſceantur ſanè, vt dictum, primò quatuor elementa, atque inde miſta aliquot emergant, ea tamen nil præter elementa habebunt. Hæc miſta rurſum miſceantur, & remiſceantur, quoties & quomodo licet, nihil niſi elementare inde emerget, & tale miſtum proinde nobiliores actiones, quàm elementa, edere non poterit. Neque enim in miſtione aliam naturam induunt, nec eſſentiam mutant propter varium miſtionis modum. Sunt, manentque elementa ſub quocunque miſtionis modo. Si verò per miſtum intelligatur ſpecies aliqua perfecta corporis naturalis, v. g. Adamas, magnes, ferrum, aurum, corallia, &c. tum rectè illud Scaligeri vſurpatur, quod, *exerc.* 30. *ſect.* 20. habet. *Quin iſtis*, inquit, *edico ſimul, omnem formam cuiuſcunque perfecti miſti, etſi non eſt anima, vt in adamante, naturam eſſe quintam, aliam à quatuor elementis.* Et ſi modo ab Aduerſario propoſito res naturalis fieret, & mediantibus formis primis perueniretur ad particulares, tandemque ad indiuiduantes; omnium viuentium formæ, tàm plantarum, quàm animalium, ex elementis excuderentur. Id quod in Alexandro acriter reprehendit idem I. C. Scaliger, *exerc.* 307. *ſect.*

ſect.12. Si, inquit, vt illa belua carnifices animarum temerè litigant, animæ conflarentur ex elementorum formis, ipſæ formæ corruptæ plus poſſent, quàm integræ. Quòd ſi integræ ab iſtis intus in compoſito ſeruantur, neceſſe eſt, ab aliqua potentia ab eis diuerſa & miſceri ad certos fines, & certis finibus contineri. Non enim ex illis actu exiſtentibus fieri poteſt vnum per ſe, niſi à poteſtate ſuperiore, quam ἀρχὴν τῶν ζώων appellat Ariſtoteles. Et quæ de gradibus & remiſtione formarum dicuntur, figmenta ſunt. Formæ enim non recipiunt magis & minus, ſed earum eſſentia ἐν ἀτόμῳ conſiſtit. Summa: modus ille generationis rerum naturalium, quem D. Freyt. fingit, & toties inculcat, cum rerum natura non congruit. Non enim, v.g. dum generatur pæonia, primò miſcentur elementa, atque hinc formæ educuntur vniuerſales. His rurſum miſtis, & refractis aliæ formæ particulares, iiſque rurſum miſtis & mediantibus educitur forma indiuidualis ſeu exiſtentialis pæoniæ. Nunquam in natura hoc factum, neque fiet. Sed ſi in terram ſemen à pæonia generatum, vel radix eius coniiciatur, atque calore Solis foueatur, radiculas primùm anima in ſemine exiſtens agit, & per eas humorem alimentarium è terra pro plantæ pæoniæ formatione neceſſarium attrahit, atque ex eo caulem, folia, flores, & omnia, quæ ad pæoniæ conſtitutionem ſunt neceſſaria, format.

Deinde eadem eſt qualitatum ratio. Etenim ex miſtione elementorum nihil niſi elementare oritur, neq; ex qualitatum primarum contemperatione aliæ, quàm elementares, qualitates proueniunt. Et quid opus eſt, à qualitatum è diuerſis formis ortarum indicibili contemperatione deducere qualitates occultas? Hoc enim modo non eſſent ſimplices eæ, ſed compoſitæ. Sunt verò omnino & planè ſimplices, & à ſuis formis ſimplicibus ortæ; cum formæ illæ vltimæ non ſint ſteriles & otioſæ, ſed ſui generis qualitates producant. Nam, vt ab ignis formâ ſimplici fluit caliditas, ita à ſimplici forma magnetis fluit vis trahendi ferrum, quæ ſimplex eſt qualitas; à forma illa, quæ eſt in rhabarbaro, fluit qualitas & vis bilem purgandi, quæ ſimplex eſt; & eadem qualitatum aliarum occultarum ratio.

Et quocunque ſe vertat, vltimum eius refugium eſt materia prima, è qua tàm formas, quàm qualitates omnes educi putat. Ita enim, *de morbis totius ſubſtantiæ theſ.17.* ſcribit: Cùm certũ ſit, formam rerum, ſeu ſeparabilem, qualis anima humana, ſeu inſeparabilem, vt cæterarum rerum, nullam generare qualitatem in re, niſi ex ſubiectæ materiæ potentiâ, neceſſe eſt ex elementarium corporum materiâ, omnibus communi, eiúſque potentiâ, tàm educi qualitates occultas, quàm ex forma ignis cum materiæ primæ coniunctione ſummus calor, ceu manifeſta qualitas pronaſcitur. Quo quid abſurdius vix dici poteſt. Etenim qualitates nec manifeſtæ nec occultæ, nec cuiuſcúnque generis educuntur è potentia materiæ primæ, ſed fluunt ab ipſarũ formarum eſſentiâ; Deúſque non creauit formas & animas otioſas, inefficaces, & viribus deſtitutas, ſed ſuis qualitatibus, & proprietatibus ac viribus inſtructas, quas illæ adæquato ſuo ſubiecto, non materiæ primæ, communicant. Et annè vis videndi cùm in aliis animalibus, tùm in homine, item imaginatio, memoria, & reliquæ qualitates ac proprietates animæ educuntur è potentia materiæ primæ, ſeu elementaribus corporibus omnibus communi?

Sunt poſtea nonnulli, qui à cœlo infundi iſtas qualitates exiſtimant. Verùm cùm iidem negare non poſſint, omnes qualitates & proprietates à formis ſuis fluere, concedere neceſſe habent, etiam hás qualitates, etſi à cœlo prouenirent, mediantibus formis ſuis prouenire. Verùm alibi pluribus probatum eſt, formas non prouenire à cœlo.

Quæ omnia ergo cùm falſa ſint, rectiſſimè ſtatuitur, vt omnes alias qualitates & proprietates, ita etiam has à formis ſuis prouenire. Verùm quænam illæ formæ ſint, porro inquirẽdum. Quod vt expeditius & facilius fiat, primò qualitatum harum ſecundum ſubiecta ſua differentiæ, ſeu ſubſtãtiarum quibus hæ qualitates inſunt, differentiæ inueſtigandæ ſunt, è quibus apparebit, non omnes eandem habere originem. Sunt enim corpora alia viuentia, alia non viuentia; & non viuentium alia vitam habuerunt, vt rhabarbarum, abſinthium; alia non habent, nec habuerunt. *Occultarum qualitatum differentia.*

Primò ergò nullo modo negandum eſſe puto, quod viuentium quædam ſint, quæ occultas vires habent, quæ immediatè ab earum forma fluunt. Ita torpedo viua tangenti ſtuporem inducit, mortua etiam in cibum venit. Echeneis, piſcis viuus, nauem ſiſtit, mortuus verò id non præſtat, & ſi nauis piſcibus talibus mortuis operiretur, non ſiſteretur. Et procul dubio tales occultæ proprietates in natura plures ſunt, quæ nos latent.

Deinde ſunt quædam, quæ non viuunt, quæ tamen ſuas & ipſa actiones habent, quæ à formâ ipſarum ſpecificâ proculdubio proueniunt. Sic magnes trahit ferrum, & ad polum mouetur, aliíque lapides & gemmæ ſuas à formis ipſarũ ſpecificis profluẽtes habent vires.

Tertiò ſunt quædam, quæ vixerunt, ſed non ampliùs viuunt. Sic rhabarbarum emortuum iam purgat; Pæonia radix medetur epilepſiæ; Cornu cerui venenis reſiſtit.

Quartò quædam à viuentibus proueniunt, vitam tamen non habent, quæ nihilominùs occultas qualitates & vires inſignes, tàm ad morbos inducendos, quàm curandos obtinent. Et quidem alia generantur in iis naturaliter, vt aloë, ſcammonium, ſuccus napelli, cicutæ, venenum ſcorpionis, aſpidis, ſerpentis: alia præter naturam, vt venenum canis rabidi, peſtilens.

E quibus iam manifeſtum euadit, non omniũ qualitatum occultarum eandem originem eſſe poſſe. Equidem, omnes rerum naturalium proprietates ſuis ſubiectis per formas, à quibus fluunt, inſunt, & à rebus ſubiectis incolumi earum ſubſtantiâ ſeparari non poſſunt: ab aliis tamen formis aliæ qualitates fluunt, & aliæ formæ aliam habent materiam, & ſubiectum, in quo etiam hæ qualitates reperiuntur.

Materia autem iſta eſt vel remota, qualis ſunt elementa, vel vltima & proxima, vel mediata, reſpectu formæ ſpecificæ. ἐσχάτη ſeu οἰκεῖος ὕλη, ſeu materia proxima non niſi vna vni formæ ſubſtantiali & ſpecificæ ſubiicitur, & cum forma hac ſimul eſt, & ſimul interit. Econtrà quandiu materia hæc ſalua eſt, anima manet, illâ abolitâ, anima aboletur, vel abſcedit. Talis materia in animalibus eſt corpus calido innato & influente perfuſum, quod ſi mutatur, animal, cùm anima ampliùs idoneum ſubiectum non habeat, emoritur. In plantis equidem calor influens actu non percipitur: quiddam tamen in plantis eſſe, quod ei reſpondeat, ex eo patet, quod planta deficiente idoneo ſubiecto, & humido alimentali deſtituta emoritur. *Materia quotuplex.*

Eſt tertiò & materia quædam media, quæ formâ ſpecificâ non ampliùs præſente manere poteſt, quam calidum innatum præcipuè in viuentibus conſtituit; à qua illæ medicamentorum, à plantis & animalibus ampliùs non viuentibus petitorum occultæ vires fluunt. Vt ita claſſes quædam ſint occultarum qualitatum, à diuerſis cauſis pendentium: quam differentiam qui neglexerit, & in genere de omnium harum qualitatum cauſis inquirere voluerit, valdè errabit.

Primò enim ſunt occultæ qualitates à viuentibus fluentes, & quidem omnibus eiuſdẽ ſpeciei indiuiduis propriæ. Etſi enim de modo actionis etiam in his aliquid dubij moueri poſſit; tamen, quia actiones iſtæ non niſi in viuentibus reperiuntur, non verò in mortuis, & quidẽ omnibus eiuſdem ſpeciei indiuiduis, ſtatuimus, eas qualitates occultas è formis viuentiũ ſpecificis prouenire, & ortum habere. Exemplũ harũ qualitatum & actionum ſuppeditat echeneis, ſeu remora, *Occultæ qualitates ſoli alicui ſpeciei viuentium propriæ.*

cuius

cuius vim tum alij, tum inprimis Plinius, *lib.* 32. *cap.* 1. admiratur: *Ruant*, inquit, *venti licet, & ſæuiant procellæ, imperat furori, viresque tantas paruus admodum piſciculus compeſcit, & cogit ſtare nauigia, quod non vincula vlla, non machinæ pondere irreuocabili iacta. Infrenat impetus, & domat venti rabiem nullo ſuo labore, non retinendo, aut alio modo, quàm adhærendo. Hæc tantilla eſt ſatis contra tot impetus, vt vetet ire nauigia. Sed armatæ claſſes imponunt ſibi turrium propugnacula, vt in mari quoque pugnetur velut è muris. Heu vanitas humana! Cum roſtra illa, ære ferroque ad ictûs armata ſemipedalis inhibere poſſit, ac tenere reuincta piſciculus.* Hæc Plinius. Id quod tamen viuus ſaltem præſtat, non verò mortuus Torpedo, quam vim habeat, notiſſimum eſt: nempè, quod non ſolùm tangentes alligat, ſed per ipſum etiam rete obtorpeſacientem grauedinem piſcatorum manibus inducit. Ac narrant quidam, periclitatum ſæpe, ſi quis, cum viua elabitur, ſupernè interea manibus aquam agitet, vim ad manûs remeantem & obſtupefacientem penetrare: eadem tamen mortua in cibum etiam nonnullis cedit. Quàm admirandæ baſiliſci viuentis vires ſint, videatur in *Epit. noſtra Phyſ. l.* 7. *cap.* 10. Mortuus tamen idem ſine periculo tractari poteſt.

Occulta proprietates indiuiduorum.

Secundò ſunt miræ & occultæ qualitates, quæ in rebus quibuſdam viuentibus, ſed non omnibus eiuſdem ſpeciei, ſed aliquibus tantùm indiuiduis reperiuntur. Ita alij caſeum, alij aliud genus cibi auerſantur, eoque non niſi cum damno valetudinis vtuntur. Reperiuntur, qui roſarum odore offenduntur. Nonnulli felis præſentiam etiam latétis, & quam non vident, ferre non poſſunt. Et ſunt omninò eiuſmodi occultæ qualitates quibuſdam indiuiduis propriæ, plurimæ, & hinc ortæ Sympathiæ & Antipathiæ multæ, quæ non toti ſpeciei communes ſunt, ſed certis ſpeciebus propriæ, quarum cauſſa propterea non eſt forma illius ſpeciei, vtpote, quæ communis eſt omnibus eiuſdem ſpeciei indiuiduis, ſed ad potentias & impotentias naturales reducenda eſt, & à corporis illius indiuiduis peculiari conſtitutione pendet. Vnde etiam obſeruatum, eiuſmodi qualitates interdum cum ætate mutari, & quibuſdam id, quod in iuuentute fuit ingratiſſimum, & quod non ſine periculo iuuenes vſurpaſſent, in virili, vel ſenili ætate fieri gratiſſimum. Imò obſeruatum eſt, quoſdam vſu longo venenis, quæ aliàs homini lethalia ſunt, aſſueuiſſe. Quo modo Mithridates longo ſuæ antidoti vſu corpus ſuum ita diſpoſuit, vt venena ampliùs ei nocere non potuerint. Quæ omnia accidunt, non mutatâ formâ hominis, vtpote, quæ nullam mutationem patitur; ſed corporis diſpoſitione peculiari mutatâ. Ita &, quòd quidam homines venenis reſiſtunt, id non prouenit ab anima humana (aliàs enim omnes homines venenis reſiſtere poſſent) ſed à peculiari corporis proprietate.

Occulta qualitates rerum naturalium inanimatarum.

Tertiò ſunt occultæ qualitates, quæ in rebus inanimatis animaduertuntur, quæ cùm ſint certæ rerum naturalium ſpecies, qualitates illæ meritò ab illarum formâ ſpecificâ deducuntur. Talis qualitas & vis eſt in magnete trahendi ferrum, idque in medio aëre pendulum, ſiue adhærens ſeruandi, & vis mouendi ſeſe verſus polum. Tales vires proprias omnes habent gemmæ, metalla, mineralia, vt paſſim ex autoribus, qui de gemmis, lapidibus, mineralibus ac metallis ſcripſerunt, notum eſt.

Occulta qualitates viuentium mortuorum.

Quartò ſunt occultæ proprietates in rebus naturalibus, quæ antea vixerunt, ſed iam amplius non viuunt, Quales paſſim in plantis & animalibus, quibus loco medicamentorum vtimur, apparent. Neque enim viuis animalibus vel plantis ferè vtimur in Medicina, ſed iam emortuis, Ita bufonibus exſiccatis vtimur ad extrahendum venenum; cinis cancrorum fluuiatilium medetur morſui canis rabidi: Alcis cornua, & vngulæ contra epilepſiam vtiles ſunt: Cornu cerui, & os de corde cerui contra venena vſurpantur: cranium humanum contra epilepſiam medetur; rhabarbarum, agaricus, mechoacanna, helleborus albus & niger, atque aliæ plantæ purgandi vim habent: radices pæoniæ contra epilepſiam vtiles ſunt: ſcordium veneno aduerſatur, ſunt aliæ plurimæ inſignes plantarum vires.

Occul[…] litate[…] quæ in[…] tibus p[…] nerant[…]

Quintò reperiuntur tales qualitates in iis, quæ ſecundum naturam in viuentibus, tàm animalibus, quàm plantis generantur. Hùc pertinent venenum ſcorpionis, aſpidis, ſerpentis, tarantulæ, & aliorum animalium venenatorum: item lapis bezoar, moſchus, zibethum, caſtoreum, & ſi quæ huius generis alia ſunt, quæ in animalibus ſecundum naturam generantur. Huc referendi plantarum ſucci, lacrymæ, & gummi, aloë, ſcammonium, elaterium, euphorbium, gummi gotte, opium, ſuccus cicutæ, & huius generis plurima alia.

Occul[…] litate[…] quæ p[…] viuen[…] gener[…]

Tandem ſunt ea, quæ in viuentibus, animalibus præcipuè, præter naturam generantur. Tale eſt venenum canis rabidi, & aliorum animalium rabidorum, & venena alia, quæ in corpore humano generantur; quo & peſtilens venenum referri poteſt.

Cùm ergo qualitatum occultarum tot diuerſa ſint ſubiecta, procul dubio etiam à diuerſis cauſis pendent, de quo ordine dicemus. Priora autem duo genera cùm ad propoſitum noſtrum & morborum occultorum cauſſas & curationem eorundem non faciant, ea hoc loco prætermittemus, & pauca de iis dicemus, vt & de tertio genere; de quarto, quinto & ſexto, vt diligentius agamus, propoſiti noſtri ratio requirit.

Occu[…] quali[…] viuen[…] Specie[…] priæ[…] cauſ[…]

Primò enim eæ proprietates admirandæ, quæ viuentibus omnibus & ſemper competunt, meritò ab animabus deducuntur, quarum, quæ ſit origo, alibi pluribus dictum; ſummum, quod in prima rerum creatione omnes ſint cum plantis & animalibus creatæ, & nunc etiam plantarum & viuentium generatione multiplicentur, vireſque à Creatore inſitas habeant.

Occul[…] propr[…] ful n[…] cauſ[…]

Secundi generis qualitates, quòd ſcilicet quidam caſeum, alij hunc vel illum piſcem, alij feles, alij aliud aliquid auerſantur, & omnino omnes indiuiduorum cum certis rebus ſympathiæ & antipathiæ non à formis ſpecificis pendent; cùm non eiuſdem ſpeciei, imò nec pluribus indiuiduis competant, nec eſſentiales potentiæ ſint, ſed naturales potentiæ vel impotentiæ.

Poten[…] plex.

Sciendum enim, hîc potentiam eſſe duplicem: Eſſentialem & Naturalem dictam. Eſſentialis à forma ſpecifica immediatè fluit & pendet, & ſicut forma nec mutatur, nec gradus recipit, ita nec potentia eſſentialis, & à forma inſeparabilis eſt, ſicut forma ab ipſa; & eſſentialis illa potentia animæ omnibus viuentis partibus ineſt, v. g. anima humana ſemper vim habet mutandi cibum in chylum, chylum in ſanguinem, videndi, audiendi, ratiocinandi, & in quacunque parte corporis illam potentiam habet, & vt alicubi Scaliger. ait: ſi oculus eſſet in pede, homo videret in pede. Eſſentialis autem illa potentia ſine potentia naturali in actum erumpere non poteſt, & ſine naturali ad agendum vim nullam habet, ideoque certas operationes in certis membris perficit; coquit in ventriculo, recoquit in iecore, perficit in venis, digerit in membra, mutat in corpus, vt I. C. Scaliger, *exerc.* 317. *ſect.* 29 ait. Potentia iſta naturalis accidens quoddam ſubiecti eſt, poteſtque permutari cum impotentia naturali, Ita potentia eſſentialis videndi animæ nunquam mutatur, sed in actum deduci non poteſt, niſi in oculo, & quidem ſano, ac potentiam naturalem habente, & ad viuendum rectè diſpoſito, Et quamdiu hæc potentia adeſt, oculus videt; ſi verò permutetur cum impotentia naturali, id eſt, ſi adſit diſpoſitio vitioſa in oculo, oculus non videt, vel malè videt, & ſi

Eſſent[…]

eſſentialis potentia adſit; quæ poſtea morbo oculi ablato, iterum ſe exſerit. Sic homo omnem cibum, qui homini in alimentum datus eſt, appetendi & coquendi eſſentialem potentiam habet. Quod verò quidam caſeum, quidam alios cibos auerſantur, & ſi eos aſſumant, reuomant, & malè afficiantur, id ab impotentia naturali eſt, & peculiari ventriculi diſpoſitione prouenit. Sic homini eſſentiale eſt, vt ſit diſciplinæ capax, iſtúdque eſt hominis proprium πάθος, nullis gradibus diuiduum, ſicut anima indiuidua eſt: nihilominùs propter potentiam & impotentiam naturalem innumeræ hîc occurrunt differentiæ, & quot capita hominum ſunt, tot ſunt ſententiæ. Alij enim ingenioſiſſimi ſunt, & diſciplinarum omnium capaciſſimi; alij mediocri ingenio præditi; nonnulli adeò ſtupidi, vt vix homines eſſe videantur. Idem in plantis accidit. Omnes enim pyri, v. g. eſſentialem potentiam habent pyra generandi: quod verò pyri quædam infrugiferæ ſunt, vel non ſingulis annis pyra ferunt, id non prouenit à potentia eſſentiali, quæ eadem ſemper eſt, & non mutatur, ſed accidit ab impotentia naturali. Sic plantarum etiam ſecundum regionum varietatem magna eſt varietas. Perſica apud nos edulia ſunt: at in Perſiâ venenata. Arum in Cyrenenſi agro ſaporem acrem non habet, qualem quidem in aliis paſſim regionibus, ſed adeo mite eſt, vt in ciborum vſum veniat. Elleborus pro diuerſitate regionum, in quibus naſcitur, potentius, vel imbecillius purgat, & in tractu Tridentino nullâ purgandi vi pollet, vt teſtatur Matthiolus, *in lib. 6. Dioſcor. cap. 9.* Scorpiones quoque in calidioribus regionibus ictu interficere notum eſt: in aliquibus verò, vt in agro Tridentino, nullum ictu venenum relinquere, refert idem Matthiolus; *loco alleg.* Huc pertinet, quòd homines quidam à venenis non amplius læduntur, & vt Theophraſtus, *lib. 9. de hiſt. plant. cap. 13.* refert, quidam helleboro ita adſueſcunt, vt ab eo amplius non purgentur: & Mithridates crebro vſu ſui antidoti effecit, vt venena amplius ipſi non nocerent. Itaque licèt actiones ſeu operationes viuentium ſecundum magis & minus differant; tamen non ob id ſtatuendum eſt, quod potentia eſſentialis gradûs habeat. Differentia enim illa eſt propter potentiam naturalem, quæ magis & minus recipit, & quicquid in viuentibus agit, eſſentiali potentiâ, ſimúlque naturali præditum eſt: ſi verò non agit, vel malè agit, non negandum eſt, quod eſſentiali potentiâ præditum ſit, cum quod agere non poſſit, ab impotentia naturali proueniat. Cum verò ad impotentias naturales pertineant ea omnia, quæ ad morboſam conſtitutionem quamcunque pertinere diximus: iſtæ occultæ qualitates non pendent vel ab intemperie, vel à morbo aliquo organico, vel à ſoluta vnitate, ſed ab occulta & inexplicabili diſpoſitione. Equidem, quod quis cibum non appetere, vel non coquere poteſt, id prouenire poteſt ab intemperie ventriculi manifeſtâ: Sed quod quis, qui omnes alios cibos ſumit, vel coquit, ſaltem caſeum, vel panem, vel hunc, vel illum piſcem auerſatur, id omninò ab occulta qualitate prouenit.

Tertium genus occultarum qualitatum, quæ ſunt in rebus, quæ non viuunt, quæ tamen ſuas formas ſpecificas alias ab elementis habent, meritò ab illis ipſis formis ſpecificis deducitur. Ita ob formam ſuam ſpecificam magnes trahit ferrum: habéntque gemmæ ſingulæ, vt & metalla, ac mineralia ſuas occultas proprietates, & vires, quæ à forma ipſarum ſpecifica fluunt.

Quartò verò medicamentorum illorum, quæ ab animalibus & plantis etiam mortuis petuntur, vires & occultas qualitates quod attinet, eas proximè & immediatè non fluere ab anima & forma ſpecifica ſeu animalium, ſeu plantarum, certum eſt; cum anima in medicamentis illis ampliùs non adſit. Neque etiam poſſunt prouenire & pendere à miſtione elementorum ſimpliciter, & temperie qualitatum primarum; cum illarum actiones ſint toto genere ab iis diuerſæ, & ſupra earum vires, neque etiam dirigantur ab anima, vtpotè ampliùs non præſente. Cum verò omnis qualitas præſupponat formam, & has qualitates à forma quadam fluere & pendere neceſſe eſt. Illa autem nulla alia eſſe poteſt, quàm quæ anteà ſubiectum ſeu οἰκείαν ὕλην formæ nobiliori, perfectæ & ſpecificæ ſuo modo, & pro ſua parte (ſuo modo, inquam, ne quis cauillandi occaſionem habeat. Nam forma hæc cum ſua materia ἐσχάτην ὕλην, quæ cum forma ipſa corrumpitur, non planè abſoluit, cum in animalibus & calor influens, & in plantis quiddam ἀνάλογον requiratur) conſtituebat. Cum enim nobilior forma nobiliorem requirat materiam, & ſicut formæ τιμιότητι καὶ ἀτιμίᾳ, vt Ariſtoteles loquitur, differunt, ita etiam materiæ illæ differant, & ſingulis ſpeciebus ac formis propriæ ſint; materiarum illarum differentia & diuerſitas non niſi per formas diuerſa eſſe poteſt, quæ cuique formæ ſpecificæ ſuam οἰκείαν ὕλην conſtituunt. Quæ quidem formæ per ſe conſideratæ, etſi veræ formæ ſunt, quæ materias ſuas informant; tamen reſpectu animæ & formæ ſpecificæ rationem materiæ immediatæ habent. Animâ autem decedente remanent aliquandiu & formæ officio funguntur, & facultatum atque operationum, quæ in rebus plurimis amplius non viuentibus deprehenduntur, neque tamen ex elementorum qualitatibus, vel formis prouenire poſſunt, autores ſunt: quæ Ariſtotelicorum etiam præſtantiſſimorum eſt ſententia. Imperitè ergo, ac ineptè ab Aduerſario hæc ſententia, vt noua traducitur, dum ſcribit; nouam & vero non conſentaneam eſſe opinionem, formam principalem & ſubſtantialem ineſſe rei per aliam formam ſubſtantialem, quæ permanere poſſit, priore recedente; cum forma ſubſtantialis & ſpecifica, quæque ob materiæ commodiorem diſpoſitionem præcedat formam nobiliorem, non maneat cum ea, quando ſuperuenit; id quod in ouo pateat, cuius forma pereat, quando generatur pullus, neque res vna duabus ſubſiſtat actibus ſubſtantialibus. Etenim ludit hic vocabulo formæ ſubſtantialis. Si enim per formam ſubſtantialem ſpecificam intelligit, imputat mihi, quod nec ego, nec Philoſophorum vllus vnquam ſtatuit, formam ſpecificam ineſſe rei per aliam formam ſpecificam; cùm res vna duas formas ſpecificas habere non poſſit. Si verò per formam ſubſtantialem intelligit eam, quæ quocunque modo ad rei pertinet eſſentiam, pro falſa & noua ſententiâ traducit eam, quæ eſt veriſſima & antiquiſſima. Formæ enim tales ſubordinatæ ſuâ naturâ formæ ſunt: dum tamen adeſt rei naturalis ſpecifica forma, habent rationem materiæ, ſeu ad materiæ proximæ diſpoſitionem pertinent, iiſque ſubordinatæ ſunt, nec iis corruptis aut recedentibus neceſſariò ſtatim pereunt. Cùm enim, vt Ariſtoteles, *2. de gener. animal. cap. 3.* ſcribit, vt animæ nobilitate atque ignobilitate inter ſe differunt; ita etiam materiam earum differre neceſſe ſit: certè differentia hæc non niſi per formas diuerſas eſſe poteſt, cum materia à materia per ſe non differat, ſed per formam. Atque idem ſenſit ac ſtatuit Iac. Schegkius, *de occult. med. proprietat.* Iacob. Zarabella, *lib. de gener. & interit. cap. 2. & alij.*

An dentur formæ ſpecificæ ſubordinatæ.

Ratio etiam contra hanc ſententiam allata nullius momenti eſt, quòd ſcilicet forma illa, quæ nobiliori & ſpecificæ materiâ præſtat, eâ ſuperueniente non remaneat. Falsâ enim nititur hypotheſi, quaſi primò è materia educatur forma generica, hinc ſuperueniat forma ſpecifica:

ſpecifica: cùm tamen cum ſemine illud σῶμα τὸ τῶν ἄστρων στοιχείῳ ἀνάλογον, quodque ſemina facit fœcunda, propagetur; & anima ſui domicilij & corporis architecta ſit: quâ decedente non ſtatim totum corpus, quod fabricauit, corruere, & omnia in eo ſimul aboleri neceſſe eſt.

Formarum ſpecificis ſubordinatarum origo.

De formarum autem harum origine quid ſtatuendum ſit, equidem res non plana eſt, & ei, qui illam inquirere conatur, via non ſatis trita calcanda eſt. Hoc in genere verum eſt, quod Ariſtoteles, 5. *de generat. animal. cap. 7.* ſcribit: *αἱ ἀρχαὶ μεγέθει οὖσαι μικραὶ, τῇ δυνάμει μεγάλαι εἰσι*, id eſt, *principia, quamuis parua magnitudine, tamen facultate ſunt magna*: ideóque non immeritò in ipſa rerum generatione, & ipſo ſemine origo harum formarum quærenda, & ita ſtatuendum: Creatorem rerum ſapientiſſimum, vt omnibus rebus in prima creatione formas ſpecificas dedit, ita etiam iiſdem, & quidem diuerſis diuerſam, & cuique propriâ dediſſe materiam, & in materia illa cuique ſpeciei proprias ſuas ſimul formas; (& quidem duplici fine, nimirum primò, vt formæ ſpecificæ habeant ſubiecta, in quibus eſſe, ſubſiſtere, & actiones ſuas perficere poſſint; ſecundò, vt animâ ſeu formâ illâ ſpecifica decedente homini certos vſus præſtarent, & vel in alimentum, vel in medicamentum cederent:) & voluiſſe, vt ſicut formæ illæ ſpecificæ multiplicantur & propagantur, ita etiam formæ hæ ſubordinatæ propagarentur. Quæ ſententia, ſi cui non placet, ſtatuat, quod alijs placere video, animas viuentium eam vim habere, vt tales formas, quæ ad ſuum ſubiectum & domicilium conſtituendum pertinent, producant, quæ etiam ipſis amplius non præſentibus manere poſſint. Quicquid tamen ſtatuatur, formæ hæ in ſemine latent; de quibus etiam illud, quod Seneca, *l. b. 3. quæſt. nat. cap. 29.* habet, dici poteſt, cùm ſcribit: *natura gubernante, vt arbores, vt ſata, ab initio mundi vſque ad exitum, quicquid facere, quicquid pati debent, incluſum eſt: vt in ſemine omnis futuri ratio hominis comprehenſa eſt. Et legem barbæ*, inquit, *& canorum nondum natus infans habet. Totius enim corporis & ſequentis ætatis in paruo occultóque lineamenta ſunt.*

Formarum harum ſubiectum.

Cùm autem quælibet forma ſuum ſubiectum & aliquam materiam requirat, cum qua ſimul eſt & interit, etiam de harum formarum ſubiecto inquirere operæ pretium eſt. Hoc autem in plantis & animalibus nihil aliud videtur eſſe, quam ſpiritus ille inſitus, humidúmque radicale, quæ coniunctim ſumpta vulgò Calidi natiui, à recentioribus, Chymicis præſertim, Balſami naturalis nomine appellantur. Experientia enim ipſa docet, quandiu plantæ, vt & animalium partes balſamicam iſtam ſubſtantiam obtinent, vires ſuas integras retinere: quamprimùm verò eam amittunt, atque carioſa euadunt vel putrida, ſtatim ἐξίτηλα fieri, & vires ſuas amittere, & reliquum corpus relictum inutile eſſe. Id quod etiam pharmaceuticæ & Chymicæ ſeparationes docent. Si enim coctione vel infuſione ea ſubſtantiæ pars, in qua vis purgandi eſt, ſeparetur & extrahatur, vtile medicamentum paratur, reliquum verò corpus planè ineſſicax relinquitur. Vnde Meſues etiam, *de ſimpl. med. cap. de Rhabarb.* Rhabarbarum, è quo vis purgandi extracta eſt, animam (formam rectiùs dixiſſet: nam animam perdidit, cum è terra euulſum exſiccaretur) perdidiſſe, ſcribit. Et proinde rectè concluditur, in corpore illo, quod à reliquo ſeparatum eſt, ineſſe formam, facultatis purgatricis cauſſam; cum facultates propriæ à formis non ſint ſeparabiles, & vbi illæ reperiuntur, meritò ibi etiam formas, à quibus pendent, eſſe, colligatur. Nec quem turbare debet, quod in ſucco, a corpore reliquo ſecreto, formam ineſſe dico. Si enim in puluere poteſt manere integra, cur non etiam in ſucco? Nam, vt Schegkius, *de occult. medic. facult. cap. 1.* ſcribit: in minutiſſimas partes diuiſio rei non corrumpit ex neceſſitate ſubſtantiam rei ſic comminutæ in puluerem. Neque tamen omnia, quæ in talibus exanimatis corporibus reperiuntur, formæ illius reliquæ proprium ſubiectum ſunt, vt manifeſtè videmus in rhabarbaro, & alijs purgantibus, in quibus vis purgandi cum ſubiecto ſuo à reliquo corpore ad purgandum inutili ſeparatur. Equidem in viuente planta totum eius corpus animæ ſubiectum eſt, & indiget anima plantæ eo toto ad actiones ſuas exercendas. At anima decedente, forma quæ remanet, & vires medicamentoſas habet, non totum corpus, ſubiectum eſt, ſed aliqua eius pars præcipuè.

Neque eſt, vt quis, ne formam aliquam in corpore mortuo reſiduam concedere cogatur, ad id confugiat, dicatque, proprietates illas, quæ à forma ſubſtantiali inſeparabiles ſunt, in extractis non eſſe, ſed tantum vis, ... agentis qualitatem quandam eſſe productam, quæ ſit accidens alterius ſubiecti, ſimilis tamen aliquo modo, eandémque appellationem habens, quam habet, a quo proficiſcitur. Etenim vbi eædem operationes ſunt, ibi meritò idem agens eſſe dicitur. Ideóque ibidem non qualitatem nouam aliquam productam, ſeu ipſam illam proprietatem adeſſe dicimus, quod vel ex eo patet, quod videmus, liquores illos, quibus in extrahendis viribus medicamentorum vtimur, ſeparari poſſe, vi medicamenti integrâ manente in corpore, ſeu ſucco, qui ex planta vel alio medicamento extractus eſt. Qui ſuccus, cùm pars illius medicamenti fuerit, vires illas in proprio & primo ſubiecto eſſe, & proinde non communicatam aliquam & nouam qualitatem, ſed illam ipſam naturalem proprietatem, proprio ſubiecto inhærentem eſſe, meritò quis dixerit.

Oc[illegible]

Quintam claſſem qualitatum occultarum conſtituunt ea, quæ in plantis & animalibus ſecundum naturam generantur: qualia ſunt plantarum ſucci, gummi & lacrymæ, vt aloë, myrrha, ſcammonium, euphorbium, opium; & quæ in animalibus generantur, vt moſchus, Zibethum, lapis Bezoar, lacryma cerui, venena item animalium. Quamuis enim ea omnia hominibus vel medicamenti, vel veneni loco ſint: tamen plantis & animalibus ſunt domeſtica & cognata. Tales autem qualitates omnes, earúmque effectus, non proximè ab anima, ſeu viuentium forma ſpecifica, ſed forma ipſarum propria pendent; cùm à viuentibus ſeparata, nihilominùs ſuos effectus, & ſuas operationes habeant. Vnde autem formæ iſtæ proueniant, etſi explicare non ita facile eſt: tamen tutiſſimum videtur, ſtatuere, res iſtas formas ſuas ab anima cuiuſque ſpeciei accipere, & formas iſtas quodammodo animæ incluſas eſſe. Vt enim anima habet vim chylificam, αἱματοποιητικὴν, oſſificam, carnificam: ita etiam alij ſucci in alijs viuentibus producuntur, vt oleum in oleâ, vinum in vite, eodémque modo ſucci illi venenati, medicamentoſique, quos modo commemorauimus, à ſua cuiuſque ſpeciei anima producuntur. Et ſicut vinum, etſi anima vitis amplius non animatur, nihilominus λόγον ὕλης & formam illam, quam à vite accepit, vt corpus naturale, per multos annos retinet: ita & modò enumerati ſucci ſuas formas & vires integras diu poſſident; imò cognationem aliquam, & conſenſum cum eius ſpeciei formis habent, motúſque iis ἀναλόγους perficiunt. Vnde vinum in dolijs, dum vites florent, efferueſcere ſolet. Talium nimirùm omnium ratio in ſemine latet, & vt antea ex Ariſtotele, 5. *de gener. animal. cap. 7.* diximus: Principia quamuis parua magnitudine, tamen facultate ſunt maxima; idque inprimis de ſemine verum eſt: & quod anteà ex Senec. *lib 3 quæſt natural. cap. 29.* de homine diximus, id etiam hic verum eſt, quod ſcilicet in ſemine omnis futuri corporis ratio comprehenſa eſt.

Sexta claſſis eſt venenorum, & malignorum humorum,

...tarum ...tum ...qua in ...bus p. ...antur

rum, qui in corporibus animalium præter naturam generantur, vt venenum canis rabidi, peſtilens, elephantiacum, & ſimilia, de quibus infra ſuo loco dicetur de venenis in corporibus animalium genitis.

Capvt IV.

An ad ſanitatem etiam qualitates occultæ pertineant?

...ulta ...tes ...d ſa... ...per... ...tur.

CVm rectum ſit index obliqui, & de morbis occultarum qualitatum nobis dicere propoſitum ſit; priùs omnino diſpiciendum, an occultæ qualitates etiam ad ſanitatem pertineant, ſeu, an ſimilarium partium, quatenus tales, ſanitas & naturalis conſtitutio pendeat ſaltem à primarum qualitatum temperie, an verò aliæ adhuc, & occultæ qualitates ad eam rem pertineant Affirmatur poſterius, *lib. 1. Inſtit. cap. 3.* neque, vt puto, ſine ratione. Cùm enim omnia, quæ pertinent ad propriam cuique formæ ſpecificæ materiam & ſubiectum conſtituendum, etiam ad eiuſdem ſanitatem conſtituendam pertineant, qualitates verò occultæ in homine proueniant à forma illa, quæ viuenti cuique proximam materiam conſtituit, etiam eas ad ſanitatem pertinere, omnino ſtatuendum eſt. Reperiri autem tales qualitates in viuentibus, negandum non eſt. Si enim in plantis emortuis qualitates occultæ reperiuntur, eædem in viuentibus adfuerunt, nec fruſtra in iis adfuerunt, ſed vt in emortuis homini ſunt loco medicamenti, ita etiam in viuentibus ad eorundem actiones, & ad eius ſpeciei ſanitatem vtiles & neceſſariæ fuerunt. Si in cornu cerui mortui quædam eſt occulta proprietas, etiam eadem in viuo adfuit. Si verò tales qualitates occultæ in plantis & brutis animalibus ad eorum ſanitatem pertinent, cur eædem homini omnium viuentium nobiliſſimo denegandæ ſunt? Et eſſe in eo tales qualitates, variæ ſympathiæ & antipathiæ docent. Vnde enim ille conſenſus quorundam medicamentorum cum quibuſdam partibus prouenit; vt, quòd agrimonia eſt cognata hepati, euphragia oculis, pulmonaria pulmoni, niſi à conuenientia qualitatum, (ſed non elementarium) quæ eſt in vtriſque? Vnde accidit, vt hic odorem roſæ, alter alterius rei, etiam ſuaueolentis, ferre non poſſit, niſi à qualitatibus occultis? Qualitatum elementarium nulla cum odoribus cognatio eſt. Vnde accidit, vt nonnullis peſtilens venenum non noceat, alios facilè inficiat? Cum itaque quicquid corporis parti alicui ſecundum naturam ineſt, ad ſanitatem eius pertineat; qualitates verò occultæ partibus corporis noſtri ſecundum naturam inſint: eas ad ſanitatem ipſam pertinere, manifeſtum eſt. Id quod demonſtraſſe oportuit.

...D. Verùm negat id D. Iohan. Freytag. & quidem ea ratione, quod, ſicut per qualitates primas miſtio perficitur, taliſque diſpoſitio, quæ formæ recipiendæ capax, & idonea ſit, inducitur, & forma, niſi illa præuia ſit, non educitur, vel inducitur: ita etiam per nullam aliam, quàm illam, in re conſeruetur, & conſequenter nullas actiones ad ſui, totiuſque ſubiecti conſeruationem edat, niſi per hanc. Exiſtimátque, temperaturam, quæ formam præcedit, & cuius vltima diſpoſitio ſit quaſi formæ emerſio, etiam pro conſeruanda eadem forma neceſſarium eſſe apparatum, & hâc pro ſuo inſtrumento vti, in eá que vitam & ſanitatem conſeruari; occultas autem qualitates, vt non generant, ita neque conſeruare corpus, nec ſanitatis eſſentiam conſtituere. Etſi enim forma has qualitates occultas ad peculiares & ſæpe admirandas actiones edendum in ſubiecto generauit: tamen per eas nec vitæ actiones exercere, nec ſubiectum conſeruare putat. Neque enim, inquit, venenum per hoc, quod necat, per id, quod trahit bilem, rhabarbarum, vel braſſica, quod vitem amat, ſui integritatem conſeruant, aut miſtum, vel vitam rei, quæ vitalis eſt, tuentur, quia id ab integritate rei dependet. Affert & hanc rationem, quòd actiones hæ intercipi poſſunt, & ſuſpendi, manente rei integritate: actio verò vitalis & conſeruatio miſti, à caloris inceſſabili miniſterio dependens re ſaluâ nequaquàm ſuſpendi poteſt.

Verùm meræ petitiones principij, & ignorationes elenchi ſunt hæc omnia, quæ proferũtur. Primò enim, vt de opinione illa de eductione formarum, & de diſpoſitione materiæ, ad quam forma emergat, nihil dicam; cum ea ad quæſtionem hanc parum faciat, & formæ non è diſpoſita materia emergant, ſed potiùs formæ præſentes iam ſibi materiam diſponant, & ſui domicilij architectæ ſint, idque tale conſtituant, quale ad actiones ſuas edendas neceſſarium eſt: de eo quæſtio eſt; an ſubiectum cuiuſque, & inprimis hominis, (de huius enim ſanitate quæritur, non de rhabarbari, non de ſerpentis, quæ impertinenter affert) in quo conſeruatur forma, & in quo, & per quod ſuas operationes perficit, & quidem, quatenus vt ſimilare conſideratur, diſpoſitio ſaltem per qualitatum primarum temperiem abſoluatur. Ille hoc affirmat, ſed ſine ratione: ego nego, eâ ratione, quod, ſicut à multis formis in aliis rebus naturalibus, ita etiam in homine longè nobiliores actiones pendeant, quàm quæ per qualitates primas perfici poſſunt, & ad actiones varias, variis inſtrumentis opus ſit. Equidem in homine, vt & in aliis animalibus, vna eſt anima, & nulla fit in eo actio, ſeu naturalis, ſeu animalis, quæ non ab ipſa anima fluat. Quòd verò diuerſas & varias actiones actu edit, id omne prouenit à varietate inſtrumentorum, neque anima vno inſtrumento ad varias, neque variis ad vnam, ſed ad ſingulas actiones propriis inſtrumentis vtitur: ſicut & in artificialibus nemo ſerrâ vel malleo ſcribit, ſed pennâ opus habet, nec pennâ ſecat, ſed ſerrâ. Idem perſuadent miræ ſympathiæ & antipathiæ partium corporis noſtri cum aliis rebus. Imò ipſe Aduerſarius concedere neceſſe habet, formas has generare qualitates occultas ad peculiares & ſæpe admirandas actiones in ſubiecto edendas. Quod dum concedit, neceſſe eſt, ſimul concedat; eas ad ſanitatem cuiuſque rei pertinere. Cum enim ſanitas ſit naturalis partium diſpoſitio, ea, quæ ſecundum naturam ſunt, exercendi vim habens: per has verò qualitates natura mirandas actiones naturales edat: certè ad ſanitatem eas pertinere, manifeſtum eſt. Solutio.

Quod verò ideo eas ad ſanitatem non pertinere putat, quia per eas forma nec vitæ actiones exerceat, nec ſubiectum conſeruet: petitio principij, & ignorantia elenchi eſt, neque probatio idonea. Etenim de ſanitate hîc quæritur; ille de vita reſpondet: cùm hæc duo longè differant, poſſitque res viuere, etſi non ſit ſana, queántque diſpoſitiones ad ſanitatem neceſſariæ variè mutari, vitâ manente. Neque ea ſaltem ad ſanitatem neceſſaria ſunt, quæ ad vitam totius ſpectant, ſed etiam quæ ad cuiuſque partis naturalem conſtitutionem pertinent. Deinde vitæ actio vocabulum ambiguum eſt. Aliquando enim ſumitur pro omnibus operationibus, quas viuens exercet; aliàs ſaltem pro actionibus vitalibus in ſpecie dictis, quæ naturalibus & animalibus opponuntur. Primo modo ſi accipiatur vitalis actio, falſum eſt, quòd occultæ qualitates ad vitæ actiones non pertineant: cum etiam in viuente eæ qualitates otioſæ non ſint, & partes corporis ſingulæ penè cum aliis rebus conſenſum vel diſſenſum habeant. Etenim, etſi res venenata, (ita enim dicere debuiſſet, non venenum. Venenum enim ſanitatem non habet, nec vitam.) v. g. napellus vel ſerpens, per qualitatem occultam homini noceat: tamen quin illa ipſa qualitas occulta ad diſpoſitionem

naturalem napelli vel ſerpentis pertineat, negandum non eſt. Res enim omnes naturales primò ſui gratiâ conſtitutæ ſunt, vt mundi perfectionem compleant, & quicquid in iis qualitatum eſt ſeu manifeſtatum, ſeu occultarum, id omne ad earum naturalem conſtitutionem pertinet: quod verò illæ qualitates aliis rebus gratæ, aliis noxiæ ſunt, id ſecundarium & accidentarium eſt. Ita quicquid qualitatum in braſſicâ eſt, id omne ad braſſicæ naturalem conſtitutionem neceſſarium eſt, & per eas qualitates braſſica actiones ſibi proprias edit. Quod verò vitem viuam oleris huius odor fugat, vt quidem Theophraſtus & Plinius referunt; (nam inſignis error mnemonicus eſt, dùm ſcribit D. Freytag. quod braſſica vitem amet) id accidentarium eſt, habétque ſuam naturalem conſtitutionem, etſi feratur, vbi vitis nulla eſt. Et quòd qualitates hæ ipſæ ad ſanitatem cuiuſque rei pertineant, ipſa experientia docet, quæ læſis iſtis qualitatibus, lædi ſanitatem docet. Ita occultæ vitis qualitates læduntur à braſſicæ odore. Aliàs enim vitis braſſicam non fugeret. Eodem modo nonnulli ægrotant, & in lipothymiam incidunt ob felis præſentiam. Sed forſan hæc ductu Aduerſarij extra oleas, cùm de hominis ſanitate agendum ſit. Summa: quicquid ad partium corporis humani naturalem diſpoſitionem pertinet, id ad eius ſanitatem pertinet. Sanitas enim eſt ſeu potentia naturalis exercendi naturales actiones, pendens à conſtitutione partium ſecundùm naturam; ſeu diſpoſitio partium corporis, naturalis, naturales actiones exercendi vim habens. Sed ad conſtitutionem partium corporis humani naturalem, pertinent & occultæ proprietates, & earum beneficio multæ actiones perficiuntur. Ergo qualitates occultæ etiam ad hominis ſanitatem pertinent.

CAPVT V.

An dentur alij, præter intemperiem, in partibus ſimilaribus morbi?

An dentur in partibus ſimilaribus morbi occultis? Fernelij ſententia.

POſtquam capite præcedente monſtrauimus, ad ipſam ſanitatem etiam pertinere qualitates occultas; iam idem de morbis, quorum gratiâ hæc inſtituta quæſtio & tractatio, probandum. Tria dari morborum genera, intemperiem in partibus ſimilaribus, morbos organicos, & vnitatem ſolutam, paſſim è Medicorum libris patet. An verò præter hos aliud adhuc detur morbi genus, & quidem in partibus ſimilaribus, controuerſum eſt. Equidem nemo ante Fernelium, quod ſciam, inuentus qui alios, quam intemperiei morbos, in partibus ſimilaribus dari ſtatuerit. Is primus, præter intemperiem, aliôs in partibus ſimilaribus reperiri morbos, docuit, quos totius Subſtantiæ nominat, & de re, vt *initio cap. 10. lib. 2. de abdit. rer. cauſſ.* ſcribit, perquàm obſcurâ, intricatâ, nulláque hactenus arte comprehensâ agere aggreſſus eſt.

Eius argumenta.

His autem præcipuè vtitur argumentis, ad probandum, dari tales morbos. Primum proponit *lib. 2. cap. 9. de abdit. rer. cauſſ. Si quæ ſunt*, inquit, *in parte ſimilari, præter temperiem, quibus ſanitas illius & integritas ſeruetur, neceſſe fuerit, in bona illorum conſtitutione ſanitatem; in malâ morbum collocare. Atqui duo in vnaquaque parte ſimilari inſunt temperamento præſtantiora, materia & ſpecies, ſeu forma, & vt in eorum naturali conſtitutione ſanitas, ita in eorum præternaturali conſtitutione morbus continetur; tùm contrariorum eadem ſit ſubiecta materia.* Et quidem de materiæ morbis pluribus agit *in eod. cap.* Sequente autem 10. *cap.* de morb. totius Subſtantiæ ita ſcribit: *Tota rei ſubſtantiæ perfectio eſt, & integritas, quâ res vnaquæque conſiſtit. Hæc quoties mutatur, & de perfectione decidit, res tota continuè perfringitur, ipſaque illius deceſſio morbus eſt totius Subſtantiæ, ea ſcilicet, quæ nondum conſummata fuerit. Nam perfecta, conſummatáque corruptio & interitus eſt.*

Alterum argumentum à cauſſarum morbificarum natura ſumit, *eod. in loc. Si*, inquit, *vt ex Galeno de ſimpl. med. facult. conſtat, medicamenta nos afficiunt aut ſimplicibus qualitatibus, aut totâ Subſtantiâ, neceſſe eſt, aliàs qualitates, aliàs totam ſubſtantiam mutari. Hæc autem mutatio, ſi multùm de optimo ſtatu recedit, & naturæ limitem prætergreſſa ſit; totius ſubſtantiæ morbus erit.* Et paulò poſt: *Dum vel aër, vel medicamenta totius proprietate nos afficiunt, corporis noſtri neque qualitates, neque temperamentum, ſed totam ſubſtantiam primò ac per ſe mutant. Cùm enim omnis actio ſit ex contrariis, quatenus ſub vno eodémque genere comprehenduntur, illorum qualitates, corporis noſtri qualitates; tota verò ſubſtantia illorum, totam corporis ſubſtantiam afficiet; neque fieri poteſt, vt qualitas in ſubſtantiam, aut ſubſtantia in qualitatem primùm & per ſe agat. Eſto igitur, quis iam deleterium medicamentum hauſerit, qui è vita ſit exceſſurus. Id quidem ſenſim artuum omnium, maximéque principum, ſpiritûs, humores, totámque ſubſtantiam labefactabit, atque corrumpet; tùm tandem mors ſequetur, atque interitus. Partium autem corruptio & infectio tanta, quæ actionem primò per ſe lædit, morbus eſt, iſque verè ſimilaris, quod tùm omnis inſtrumenti ratio integra perſiſtat. Atqui intemperies non eſt. Idipſum igitur ſit oportet ſimilaris morbi genus, quod nos ſubſtantiæ corruptionem appellamus.* Atque cauſſarum hoc genus latius *allegato capite, & ſequentibus* pluribus deducit ac explicat.

Tertium argumentum è curandi ratione petit, dùm *lib. 2. cap. 9.* ſcribit: *Medicamenta, quæcumque hominum ars ac induſtria inuenit, morbis curandis idonea vel ex primis, vel ex ſecundis, vel ex tertiis qualitatibus originem & vires habent, quibus etiam nonnulli quartas adiiciunt. Primæ illorum vires & facultates intemperiei morbis ſuccurrunt ac medentur, ſecundæ immoderationis materiæ, tertiæ & quartæ iis, qui totius ſubſtantiæ vim roburque diſſoluunt.* Et *eod. in lib. cap. vlt. Vt repletio inanitione, inanitio repletione, omniſque intemperies intemperie curatur contrariâ, ſic & ſubſtantiæ morbus medicamentis profligatur totius ſubſtantiæ proprietate contrariis. Vnicuique, ſiue in Epidemiorum, ſiue in contagioſorum, ſiue in venenorum genere ſit, peculiare quoddam remedium opponitur, ſecretâ facultate efficax.*

Fernelium ſequitur Argenterius, *in lib. de morb. gener. cap. 14.* qui tribus potiſſimum argumentis vtitur ad probandum, quòd in ſimilaribus alij dentur morbi, quàm intemperiei. Primum ſumit à cauſſis toto genere nobis aduerſis: ſecundum à medicamentis totâ ſubſtantiâ agentibus: tertium ex eo, quòd dantur actiones læſæ partium ſimilarium, quæ non pendent à morbis intemperiei. *Annon*, inquit, *etiam morbos oriri in partibus ſimilaribus, concedit Galenus, quos ad primas qualitates minimè referre poſſumus: quales ſunt febres peſtilentiales, morbus Gallicus, & alij, qui maligni vocantur, & quæ venena ea, quæ toto genere lethalia dicuntur, concitant, contra quos non calidis, frigidis, humidis ſiccis, ſed iis, quæ tota ſubſtantiâ agunt, pugnamus? Quod ſi genus hoc medicamentorum ponit Galenus, quod à tota ſubſtantia vel à tota natura, non ob euidentes qualitates corporis ſimilaris mala propellit; cur etiam non eadem in corpore mala ſtatuimus, quibus ea mederi ſolent? Alioquin profectò fruſtra erunt excogitata hæc alterius eſſe naturæ, quàm alia, quorum effectus ad manifeſtas qualitates rediguntur.* Et ibidem: *Atque hi ſanè morbi ſimilarium propriè exiſtunt, non minus profectò, quàm illi, quos primarum qualitatum exceſſus committit: quippe, cum attractiones, retentiones, coctionéſque nutrimenti, atque etiam excrementorum ipſorum expulſionem in ſingulis partibus perperàm obiri, atque rarò*

Arg

ipſas

ipſas quoque partes per malignos morbos inſigniter lædi, & homines denique ſæpius extingui, quàm à manifeſtis qualitaibus fieri poſſit, quotidiana doceat experientia.

Fuchſius, *lib. 3. Inſtit. ſect. 1. cap. 4.* diſputationem hanc Fernelij pro ἀκριβολογίᾳ Philoſophicâ habet, quam ſtudio Galenus, & qui huius ſectantur dogmata, Medici euitare voluerint, vt, qui tùm materiam, tùm formam ſub temperamento complecti maluerint; atque ita concedit, dari morbos in ſimilaribus, à morbis temperiei manifeſtis diuerſos, qui per ea, quę totâ ſubſtantiâ ipſis contraria ſunt, curentur. Sed eos ad morbos intemperiei refert, duplicémq; intemperiem dari, ſcribit, vnam primarum qualitatum, aliam, quæ ex miſtione primorum corporum fiat, quæ tota ſubſtantia appelletur. Verùm ſuprà iam dictum, miſtionem, & temperaturam non eſſe confundenda, & nullam aliam dari temperiem, niſi ortam è quatuor primis qualitatibus; neque illum modum ſubſtantiæ, qui ex miſtione corporum elementarium oritur, poſſe tot, & tantarum virium, quæ paſſim in rebus naturalibus occurrunt, cauſſam eſſe. Quod ipſum tandem agnoſcit Fuchſius, dùm ſcribit, ſe non negare, alias qualitates, vt vocant, ſpecificas, & vires peculiares, corporibus à DEO Opt. Max. eſſe inditas, quas commiſtioni primorum corporum acceptas referre non poſſumus.

Contra ſunt alij, qui Fernelij hanc ſententiam planè reiiciunt, & nullos alios, præter intemperiei morbos, in partibus ſimilaribus dari, ſtatuunt, inter quos non poſtremus fuit Thomas Eraſtus, qui anno 1575. peculiari diſputatione Fernelij ſententiam impugnauit. Vtitur autem his præcipuè contra Fernelium argumentis. Primò arguit Fernelium, quod totam ſubſtantiam non rectè definiuerit, nec in ea definiendâ ſibi conſtiterit, Galeníque autoritate abuſus ſit; cùm ſecundùm Galenum nec ſpecies ſeu forma, nec ex ſpecie & formâ compoſitum, nec ſpiritus, & congenitus nobis calor tota ſubſtantia ſit, ſed cuiuſque rei materia aptè temperata. Deinde cum tria ſint morborum genera, primum partium ſimilarium, alterum organicarum, & tertium vtriſque commune, & ipſo Fernelio fatente, morbi ſubſtantiæ non poſſint referri inter inſtrumentarios & ſolutæ vnitatis; probare conatur, etiam ad ſimilares referri non poſſe, & eo quidem argumento, quòd, ſi eſſent morbi ſimilares, actionem partium ſimilarium primò & per ſe læderent; at hæ cum in proprio ſimilarium temperamento conſiſtant, lædi non poſſunt, temperamento non mutato. Nihil enim in parte ſimilari actionibus deſeruiens ineſſe ſtatuit, præter temperamentum & formam, ſeu animam. At forma ſeu anima non ægrotationi obnoxia eſt: ergò ſolum temperamentum morbis obnoxium erit: & proinde nullus alius morbus partium ſimilarium dabitur, quàm intemperiei. Tertiò ad argumenta Fernelij reſpondet, negátque, tria in ſimilaribus morborum genera conſtituenda eſſe, quia ex tribus, materiâ, formâ & temperamento compoſita ſit. Cùm enim morbus eius rei ſit vitium, quæ actionis propinquiſſima cauſſa eſt, neque materiæ, neque formæ, ſed compoſito per ſe & propriè accidere, vt propinquiori actionum cauſſæ, & proinde in ſimilari parte nullos alios morbos ineſſe, quàm vnitatis & temperationis. Forma enim immutabilis eſt; materia verò nullius actionis cauſſa proxima, ſed temperamentum.

Deinde etiam alij hos morbos impugnauerunt, & inter eos Comes Montanus, *de morb. lib. 3. cap. 15.* qui inprimis hoc argumento vtuntur, eóque ſimul primam rationem Fernelij impugnant. Corruptio ſubſtantiæ vel formæ, inquiunt, eſt aut in termino & abſoluta, aut in via. Si in termino & abſoluta, non morbus eſt, ſed interitus, ſic ipſomet Fernelio ſtatuente. Si in via, non eſt corruptio, ſed alteratio corruptioni præuia, & per conſequens morbus ex intemperie, cùm alteratio motus ſit in qualitate.

Alij hoc argumentum ita proponunt. Concedunt quidem, in parte ſimilari tria inueniri, materiam, formam & temperamentum; omnia tamen hæc tria ad ſanitatis naturam pertinere negant. Cùm enim duplex ſit partium conſtitutio, vna eſſentialis, altera accidentalis; illa, quæ ex materia & forma reſultat, hæc, quæ illam inſequitur, & accidentium certa diſpoſitio eſt, per quam forma compoſiti eſt efficax: ſanitas non in eſſentiali, ſed accidentali conſtitutione collocanda eſt. Sanitas enim & morbus accidentia ſunt, quæ rei eſſentiâ ſaluâ permanente permutari variè poſſunt; vnde idem homo nunc ſanus, nunc æger eſt: forma verò, à qua rei eſſentia pendet, intendi & remitti non poteſt, ſed conſtituta eſt in indiuiſibili, vnde, vt modò dictum, formæ corruptio & abolitio non morbus eſt, ſed rei interitus, nullúſque morbus dari poteſt, qui, manente re formam corrumpat, ſed formâ, quæ vbi eſt, vel tota eſt, vel non eſt, ſublatâ, ipſum totum corrumpitur: quod verò corruptum eſt, ſanum vel ægrum dici non poteſt, cùm non entis non ſint accidentia. Atque ita, cùm parte ſimilari integrâ manente, eius forma corrumpi non poſſit; ſolùm verò temperies, re ſaluâ manente, variè alterari & mutari poſſit; concludunt, nullum in parte ſimilari formæ vel ſubſtantiæ totius, ſed ſaltem temperiei morbum dari.

Et omnino hi autores rectè contra Fernelium concludunt, ſi per morbos formæ, vel totius ſubſtantiæ intelligendi ſint ipſius formæ, vel ſubſtantiæ partis corruptio, nullo modo hos morbos concedi poſſe. Etenim formæ ipſæ ſunt immutabiles, & ſaluo ſubiecto corrumpi non poſſunt, ſed formâ corruptâ pars emoritur, atque ita ampliùs nec ſana nec ægra dici poteſt. Et proinde, licet Fernelius rectè probet, ad partis ſimilaris conſtitutionem præter temperiem etiam formam & materiam pertinere: tamen id ſaltem de eſſentiali conſtitutione intelligendum eſt, ad quam ſanitas & morbus non pertinent; cùm, eſſentiali hâc conſtitutione ſaluâ manente, pars nunc ſana, nunc ægra eſſe poſſit.

Verùm hoc modo nondum Aduerſarij Fernelij probarunt, nullos alios dari in partibus ſimilaribus, (præter vnitatis ſolutæ) quàm intemperiei morbos. Hoc enim, quod Eraſtus & Comes Montanus, & alij præſupponunt, nihil ad ſanitatem partis ſimilaris (præter vnitatem) requiri, quàm temperiem; omnéſque actiones partis ſimilaris perfici ſaltem eius temperie, nondum probatum, ſed id ipſum eſt κεινόμενον, & *cap. præced.* demonſtratum, alias adhuc ad ſanitatem partis ſimilaris qualitates, quàm temperiem primarum requiri. Et probant id etiam reſolutiones chymicæ, quibus ex plantis & animalium partibus efficiuntur medicaméta occultis qualitatibus prædita. Et proinde alia adhuc in partibus ſimilaribus præter téperiẽ dantur, quorũ receſſus à naturali ſtatu ſimilẽ morbum iis inducit.

Et dari tales morbos, probant reliqua Fernelij argumenta. Inter quæ primũ eſt id, quod à cauſſis morbificis ſumitur. Si enim dantur cauſſæ morbificæ, quæ alio modo, quàm temperie primarum qualitatum, partes ſimilares afficiunt, etiam dabuntur morbi alij, ab intemperiei morbis in partibus ſimilaribus. At dari agentia à tota ſubſtantia, & quorum actio in nullam manifeſtam qualitatem, aut harum temperiem referri poteſt, planũ eſt, & ſuprà ſatis probatum; monſtrántq; id cùm multa medicamenta, tùm inprimis venenorum varia genera, quæ non notis & elementaribus, ſed longè diuerſis qualitatibus corpus noſtrum afficiunt; id quod neque ipſi Aduerſarij negare poſſunt. Cùm verò omnis actio ſit inter cõtraria eiuſdẽ generis, & omne agens agat in ſuum cõtrarium, corpúſq; quod afficit, ſibi ſimili qualitate afficiat & alteret, illíq; ſibi ſimilẽ qualitatẽ inducat: inde certò cõcluditur, à medicamẽtis & venenis occulto modo agentibus non tẽperiẽ immediatè & pro-

ximè mutari, nec intemperiem è manifeſtis qualitatibus exortam, ſed occultam & ab intemperie diuerſam qualitatem ac diſpoſitionem induci.

Contra Tho. Eraſtum. In hoc argumento ſoluendo varij multis modis laborant. Thomas Eraſtus, *in alleg. diſp. theſ.* 57. ſcribit: non rectè concludi, aliquid totâ ſubſtantiâ nobis inimicum eſſe; Ergò totius ſubſtantiæ morbum generare. E. g. effluuia peſtifera totâ ſubſtantiâ nobis inimica eſſe: ſolùm tamẽ calefaciendo, putrefaciẽdo, erodendo nos offendere. Atque ita concedit, dari quidẽ actiones à tota ſubſtantia, ſeu occultis qualitatibus, læſionem tamen, quam inducunt, notam & manifeſtam eſſe ſtatuit. Idem Comes Montanus, *de morb. lib. 3. cap.* 16. ſentit, qui dari agentia à tota ſubſtantia quidem concedit, actionem tamen illarum tantùm per qualitates primas, & temperiem fieri, exiſtimat, docetque, quando mutatio tantùm fit in qualitatibus primis, tùm actionem illam vocari per vnam vel duas qualitates: ſed quando aliæ etiam, ſecundæ & tertiæ mutantur, tùm illam actionem prouenire à tota ſubſtantia, & omnino actiones omnes iſtas fluere à temperie docet. Sed cùm agnoſcat, negari non poſſe, quòd dentur actiones, quæ ab intemperie non proueniunt, rem in dubio relinquit, & nihilominus ſtatuit, quomodocunque res agant, ſiue per temperiem, ſiue per formam à temperie diuerſam, morbos non eſſe, ſed potiùs cauſſas morborum, & non morbos totius ſubſtantiæ, ſed à Galeno ſaltem receptos inducere, v. g. morſum canis rabidi vulnus infligere, & intemperiem calidam & ſiccam inducere, quæ tandem ægrum in furorem agat.

Hieron. Capiuaccium. Eodem modo Hieronymus Capiuaccius, *in tract. de lue Vener.* agnoſcit in lue Venerea actionẽ à tota ſubſtantia, & quæ ſit ſupra elementorum qualitates, quæque peculiariter ſit corpori humano aduerſa, & non niſi alexipharmacis deleri poſſit: at proprietatem illam ſaltem in excremento præter naturam, quod à toto genere lædere potens ſit, ſtatuit: ſed quod morbum aliquem nouum, præter vulgò receptos, producat, negat, notoſque tantùm morbos intemperiei, tumores, vlcera, & ſimiles inducere, ſtatuit.

Verùm hoc modo argumentum iſtud non ſoluitur. Etenim, etſi negandum non ſit, venena, & alia occultis qualitatibus primis, quas cum occultis habent, agere, intemperiem inducere, exulcerare; tamen actiones iſtæ ab iis non proueniunt, quatenus venenata ſunt, & occultis qualitatibus agunt, ſed quatenus & ipſa temperiem ſuam elementarem habent. Aut licet, vbi occultis qualitatibus calidum innatum eſt deſtructum, tota œconomia corporis collabatur, & tandem putredo, febres, vlcera, tumores, & alij morbi ac ſymptomata excitentur: tamen id facit venenum non per ſe, ſed per accidens. Interim quæritur, annon venena, quatenus talia, & quatenus peculiari proprietate agũt, peculiari modo etiam in corpus noſtrum agant, & peculiarem qualitatem præter naturam in id inducant? quod omnino affirmatur. Cùm enim res quælibet ſecundum naturam ſuam agat, calor calefaciat, non refrigeret, nec purget; frigus refrigeret, non calefaciat, nec ferrum trahat: omnino etiam occultæ qualitates ſecundum propriam naturæ ſuæ rationem agent, venena cor infeſtabunt, non purgabunt, rhabarbarum purgabit, non trahet ferrum, nec eâ qualitate, quâ purgat, calefaciet vel frigefaciet; & omnino qualitatem quælibet ſibi ſimilem patienti imprimet. Et concedere actiones occultarum qualitatum, negare verò ab iis occultam aliquam inprimi, & ſtatuere, ſaltem manifeſtas qualitates ab iis induci, contradictio in adiecto eſt. Etenim ſi manifeſtam ſaltem qualitatem inducit, actio non eſt occulta, ſed manifeſta. Deinde cùm omnis actio ſit inter contraria, & agens cupiat ſibi aſſimilare patiens; nec verò, vt Thomas Eraſtus, *th.* 59. ſcribit, qualitas in ſubſtantiam, vel ſubſtantia in qualitatem primò agat: neceſſarium eſt, vt, quia medicamenta à tota ſubſtantia aliis, quàm manifeſtis qualitatibus agunt, alias etiam, quàm manifeſtas qualitates afficiant, & ſibi ſimilem affectionem inducant.

Euſtac. Rudij ſententia. Ad veritatem proximè acceſſit, eam tamen non planè aſſecutus eſt Euſtachius Rudius, vbi, *de morb. occult. lib. 1. cap.* 7. inquirit, quo pacto venena corpus noſtrum corrumpant, & contra Fernelium diſputat. Vbi quidem rectè docet, quòd qualitas formam primò non afficiat; cum fieri non poſſit, vt qualitas in ſubſtantiam agat: ſicut & hoc rectè ſtatuit, deleteriorum formas eſſe principia agendi, proprietates verò, ſeu occultas qualitates, ab iiſdem formis fluentes, eſſe inſtrumenta; & has proprietates, cùm noſtri corporis proprietatibus omnino contrariæ ſint, in eas procul dubio agere poſſe. Quæ mea planè ſententia eſt, in quam ſeu inuiti, ſeu inſcij tandem veriſſimo principiorum Phyſicorum ductu nonnulli delabuntur. Veruntamen ex præconcepta opinione aliquomodo ad qualitates primas delabitur, dum ſcribit, proprietates nobis contrarias à manifeſtis qualitatibus in propria actione adiuuari & roborari. Iſto enim qualitatum primarum auxilio occultæ qualitates nullo modo opus habent. Etſi enim hoc concedo, venena quædam, vt & alia qualitatibus occultis prædita, etiam qualitatum primarum exceſſum habere: tamen ſingulæ qualitates, quod ſuum eſt, agunt, & occultæ etiam ſine primarum auxilio ſuas actiones perficiunt. Et ſicut magnes trahit ferrum ſine caloris vel frigoris auxilio: ita aſpidis venenum ſine auxilio caloris, qui in tantilla quantitate nullus inſignis eſſe poteſt, ſolum occultâ & venenatâ ſuâ proprietate malignam qualitatem corpori noſtro imprimit, & occultas noſtri corporis proprietates impugnat. Et cùm dicit, qualitates occultas in ſuis actionibus adiuuari, concedit, occultarum qualitatum propriam & primariam, à primarum qualitatum actione diuerſam, eſſe actionem.

D. Ioh. Freyt. mentio refutatur. Hæc omnia etſi plana ſint, ex ipſo Ariſtotele, *lib.* 1. *de generat. & corrupt. cap.* 7. *text.* 57. deſumpta, vbi Ariſtoteles & eius interpretes clarè docent actionem eſſe inter contraria eiuſdem generis: tamen ne victas veritati manûs porrigere cogatur D. Iohan. Freytag. fit hîc venerandæ antiquitatis deſertor, Nouator & Paradoxologus. Nihil tamen ſolidi contra principium Ariſtotelis affert, verùm ne nihil dicat, aliquid, vel ad rem nihil pertinens, dicit. Nam cùm Ariſtotelis canon de cauſis efficientibus immutantibus agat, ille de formæ informatione, & actionibus, quæ per emanationem fiunt, aliquid affert. Cùm ſermo ſit de antipathiâ, ille exempla ſympathias inducit. Cùm de actionibus naturalibus, quæ ſunt inter contraria ſub eodem genere, tractetur, ille de potentia obedientiali, (quo ſuam in Philoſophia inſcitiam egregiè prodit) quæ DEI & artis reſpectu talis eſſe dicitur, aliquid producit, & potentiam obedientialem etiam in actione rerum naturalium inter ſe imperitè ponit: quæ reſponſione digna non ſunt. Certum enim eſt, Ariſtotelis canonem eſſe veriſſimum, de actione immutatiua ſeu corruptiua dicta, & in actione tali non quidlibet agere in quodlibet, ſed in determinatum, & omne tale agens patienti imprimere qualitatem ſibi ſimilem. Talia autem agentia non ſunt ſolùm ea, quæ primis qualitatibus alia afficiunt, ſed inter ea etiam, quæ à tota ſubſtantia, ſeu occultis qualitatibus agunt. Hoc enim modo venena non lapidibus, non metallis, non lignis, ſed animatis ſunt venena. Et quidem, quod vni animalium ſpeciei venenum eſt, non omnibus animalibus venenum eſt. Et quæ hoc modo agunt, non manifeſtas ſeu primas qualitates corpori inducunt, ſed ſibi ſimili affectione id alterant, vt Galenus loquitur. Venenorum enim natura non in qualitatibus primis, ſed occultis conſiſtit. Et ſi venena ſaltem primas qualitates corpori imprimerent, etiam alia qualitati-

bus

bus primis prædita, idem quod venena agere poſſent, quod tamen non accidit.

Vnum atque alterum tamen, quod affertur, non prætereundum videtur. Primò ait: *Non quia innumerabilia indicibilium venenorum genera in nos agunt, occultis ſuis & aduerſis qualitatibus, idcirco innumeræ quoque occultæ qualitates, & innumera ex his ſanitates occultarum qualitatum, & ex harum à venenis læſione innumeri morbi incogniti & indicibiles ſtatuendi*, id quod abſurdum videtur. Verùm abſurdum hic nullum eſt, niſi quæ ipſe fingit. Primò enim, etſi non ſunt innumeri morbi occulti, & forſan nec 80084. quot miſturas humorum poſſibiles commentus eſt Sanctor. Sanctorius, *lib. 7. meth. vitandor. error. cap. 9.* tamen ſat multi ſunt. Alius enim occultus & malignus morbus inducitur à virulentiâ venerea, alius à contagio peſtilenti, alius à morſu canis rabidi, alius à morſu aſpidis, alius à morſu ſcorpij, alius à viperæ, alius ab ictu tarantulæ. Non tamen ſequitur, quòd etiam tot neceſſariæ ſint in homine ſano occultæ qualitates, & tot ſanitates. Rectum enim vnum, obliquum varium & multiplex. Sicut nimirum temperies primarum qualitatum vna qualitas eſt, & in qualibet parte vna, variis tamen modis, & à variis intemperiebus & cauſſis à naturali ſtatu deflectere poteſt: ita etiam naturalis illa diſpoſitio, quæ eſt ab vna vel pluribus qualitatibus occultis, variis modis & à variis venenis mutari poteſt. Et licet plura ſint venenorum genera, & ſpeciales actiones venenorum inter ſe differant: in genere tamen conueniunt, vt omnia ſint calido natiuo, & naturali conſtitutioni contraria, eamque corrumpant. E contrà vna theriaca multis venenis reſiſtit. Ac quamuis plures eſſent tales qualitates in corpore: non tamen eſſent plures ſanitates. Sanitas vna eſt formaliter ſumpta: cauſſæ verò eius multæ, & propterea etiam multa morborum genera, quæ eam lædere poſſunt. Et poſito, ſed non conceſſo, quòd nulla detur in corpore noſtro talis occulta qualitas, ad ſanitatem eius pertinens, quæ in venenoſis morbis mutetur: tamen cum venena ſibi ſimili affectione corpus noſtrum alterent, vt Galenus, *1. de ſem. cap. 16.* loquitur, atque illa qualitas & diſpoſitio maligna corpori à veneno impreſſa ſit præternaturalis, atque actiones eius lædat, cur morbus corporis dici non poſſit; cùm ei morbi definitio competat? Nam quod allegatum Galeni locum, vbi docet, *quòd minima portiuncula lethalium venenorum, quæ δηλητήρια appellantur, vbi animalis corpus ingreſſa fuerint, momento temporis id immutant, ſibique ſimili affectione alterant*, falſa interpretatione corrumpere conatur, fruſtra laborat. Etenim, quod ſcribit, Galenum dicere, *totum alterari, non ſaltem qualitates occultas, ſed maximè manifeſtam, in qua vita fundatur*, pueriliter in vocabulo *Totum* ludit. Neque enim Galenus per totum intelligit vniuerſam totius corporis conſtitutionem, cùm videamus, in lue venerea, veneno canis rabidi, ictu tarantulæ, & aliis venenis, non ſtatim omnem corporis conſtitutionem mutari; imò ſæpe temperiem qualitatum primarum vix permutari, id quod ex eo manifeſtum eſt, quòd ſæpe à veneni vi citiſſimè homo jugulatur, antequam vlla, quæ homini interitum afferre poſſit, mutatio in qualitatibus primis (vtpotè quæ longius tempus requirit) facta fuerit: id quod ipſe concedere neceſſe habet, dum ſcribit, quod peſte infecti ſubitò moriantur, ex veneni pernicie, quod cordis vitalem, inſitum & influentem ſpiritum rapidiſſimè corrumpat. Sed dum dicit Galenus, totum momento temporis immutari, eius hæc mens eſt, in toto corpore ſubitam alterationem fieri: id quod ex eo patet, quòd ſtatim poſt addit; *alexipharmaca totum corpus immutare*. Vbi certè non docet, ab alexipharmacis omnem corporis temperiem & naturalem diſpoſitionem euerti, ſed ſaltem iſtam à veneno inductam alterationem aboleri.

Neque etiam temperiem primò mutari, (hæc enim in momento mutari non poteſt) dicit Galenus, ſed talem qualitatem corpori à veneno induci, quali ipſum præditum eſt. Et venena non ſunt venena per qualitates primas, ſed per occultas. Et proinde, dum ſibi ſimili affectione corpus noſtrum alterant, non primas qualitates inducunt, ſed occultas & venenatas. Id quod patet ex eo, quòd Galenus ſtatim ſubiungit; alexipharmaca contrariâ venenis alteratione corpus afficere. Etenim, alexipharmaca, vt pluribus in locis Galenus docet, non agunt qualitatibus primis, ſed totâ ſubſtantiâ, & qualitatibus occultis. Cùm ergo alexipharmaca alterationi venenorum contrariam alterationem inducant, venenorum actio non in qualitatibus primis conſiſtit.

Deinde, quòd ſcribit: *quia venena omnia directè ſubſtantiam noſtram humanam, maximè iuxta temperiem qualitatum, & præcipuè calidi & humidi, in qua ſanitas & vita fundatur, diripiunt & corrumpunt, & cordi vitalique facultati in calido natiuo, eiuſque ſpiritu & humido archigeno; in corde potiſſimum radicato, depeculantur, celeriterque vi ſuâ pernicioſâ; & potenter corpus & naturam noſtram peſſundant, & in ſuam naturam immutando corrumpunt, non occultas qualitates corrumpunt, ſed manifeſtas temperiei morbos producunt*: Primò petitio principij eſt, quòd putat, venena humanam naturam mutare directè, iuxta temperiem qualitatum primarum: ſibi enim ſimili affectione corpus noſtrum alterant, & proinde venenatam qualitatem corpori imprimunt. Deinde malè confundit vitam & ſanitatem; cum vita abſque ſanitate eſſe poſſit, & æquè ægri viuant, ac ſani. Vnde etiam tandem apparet, falſum eſſe, quod ex noſtra ſententia ſequi putat, quod calore natiuo, in quo vita conſiſtit, ſaluo, quiſquam perire poſſit. Petitio enim principij eſt, quòd calidi natiui ſeu ſpiritûs inſiti eſſentia ſaltem qualitatum primarum temperie abſoluatur; cùm, vt ſuo loco ex Ariſtotele dictum, ſpiritus ille inſitus ſit σῶμα τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ ἀνάλογον. Et poſito, ſed non conceſſo, quod calidum innatum ſit elementare, tamen corde à veneno læſo, totam eius œconomiam, & ita etiam temperiem, labefactari, neceſſe eſt. Atque ita primum argumentum pro morbis occultarum qualitatum, quos Fernelius totius ſubſtantiæ vel formæ appellat, ſaluum eſt. *Secundi.*

Secundi argumenti Fernelij confirmatio.

Secundum argumentum ſumitur, vt dictum, à curandi ratione. Cùm enim dentur medicamenta à tota ſubſtantia, vt appellant, non qualitatibus manifeſtis, ſed occultis agentia, dantur etiam neceſſariò morbi occultarum qualitatum; cùm contraria contrariorum ſint remedia. Vnde rectè Argenterius: Niſi darentur morbi occulti, fruſtra inuenta eſſent remedia totâ ſubſtantiâ agentia. Nam ſi omnes morbi partium ſimilarium eſſent morbi temperiei, poſſent ij medicamentis contrariâ intemperie præditis expugnari. At hoc non fit: ſed ſæpe manifeſtæ qualitates ad impugnandos morbos non ſufficiunt, ſed opus eſt medicamentis occultis qualitatibus agentibus, vt quotidiana experientia teſtatur. Id quod expreſsè docet Galenus, *1. de ſem. cap. 16.* dum ſcribit, quòd venenorum antidota & alexipharmaca contrariâ lethalibus alteratione totum etiam corpus immutent.

Contra Tho. Eraſtum.

Verùm & in hoc argumento ſoluendo nonnulli laborant, ſed fruſtra. Thomas Eraſtus, vt *ex lib. 5. Miſcell. Smetij. Epiſt. 6.* videre eſt, eò audaciæ venit, vt ſcribat, non poſſe vel vnius hominis exemplum produci, qui à peſte medicamentis virtute ſpecificâ agentibus ſit liberatus. Et quæ latente virtute dicuntur profuiſſe, vel vacuando, vel concoquendo, vel refrigerando, vel ſiccando cuncta profuiſſe. Additque, ſi tales eſſent proprietates in illis omnibus, quæ ab autoribus laudantur, infinita ferè, ac nihil ſimile inter ſe habentia pharmaca eadem eſſent poteſtate prædita:

dita: quod fieri nullo modo poſſit. Verùm magna hæc eſt pertinacia & audacia, ita ipſi experientiæ reluctari, quâ ſatis conſtat, non ſolùm peſtem, ſed & alios morbos malignos ac venenatos nullo modo curari poſſe remediis ſolùm manifeſtis qualitatibus, quæcunque eæ ſint, agentibus; ſed opus eſſe alexipharmacis, quæ ſola experientia ſuggerit. Et illud ipſum, quod contrà obiicit Eraſtus, ſententiam noſtram roborat potiùs, quàm infringit. Si enim, quod experientiâ conſtat, infinita ferè medicamenta nihil ſimile inter ſe, vel ratione primarum vel ſecundarum qualitatum habentia eâdem vi peſti reſiſtendi prædita ſunt, neceſſariò concluditur, peculiarem vim & facultatem, à primis qualitatibus diuerſam, in quâ omnia iſta conueniunt, iis ineſſe.

Comitem Montanum. Comes Montanus, *lib. 3. de morb. cap.* 16. cùm videret, negari non poſſe, dari medicamenta occultis qualitatibus agentia, aliò confugit, & ſtatuit, talia medicamenta non morbos expellere, ſed cauſſas ſaltem morborum; ipſos verò morbos ab iis inductos, ſi opus ſit, ſaltem curari medicamentis manifeſtis qualitatibus agentibus. Ita in veneno canis rabidi cauſſam magis trahere ad ſe curam, quàm morbum, qui ſit intemperies calida & ſicca, & ideò non ſolum iis, quæ manifeſtâ vi venenum hoc extrahunt, ſed & iis, quæ totâ ſubſtantiâ agunt, vtendum eſſe. Verùm enimuerò negandum quidem non eſt, alexipharmaca etiam cauſſæ aduerſari, eamque impugnare, & è corpore expellere poſſe. Interim & hoc verum eſt, quod Galenus, *lib. 1. de ſem. cap.* 16. ſcribit, quod deleteria corpus noſtrum ſibi ſimili affectione alterant, & ſibi congeneres qualitates, & malignam diatheſin ipſi inducunt. Quæ enim eſſet aliàs actio venenorum, & quomodo corpus noſtrum tam vehementer læderent, cùm in manifeſtis qualitatibus ſæpe exigua mutatio appareat? Et quomodo cauſſa, vt Comes Montanus putat, plus quam intemperies manifeſta inducta vrgeret, & curam ad ſe traheret, ſi ſaltem manifeſtis qualitatibus læderet? Certè ob damnum & vitæ periculum, quod corpori infert, magis vrget. At hoc facere non poteſt, niſi diſpoſitionem corporis ad vitam neceſſariam ſummoperè euertat. At hoc, vt ipſe confitetur, non facit intemperie manifeſtâ, quæ primis diebus ſæpè exigua & nullius momenti eſt; ergo id facit occulto modo diſpoſitionem naturalem corporis noſtri euertendo, ipſique contrariam malignam inducendo, & nemo rei Medicæ peritus facilè iudicauerit, quòd venena ſæpe, etiamſi è corpore ſint exturbata, nihilominus malignas diatheſes poſt ſe relinquant.

Anton. Santorellum. Tandem vt hæc concludamus, & iis, quæ modò, & *cap. praced.* diximus, hoc addamus, Antonius Santorellus, *in antipraxi Medic, lib. 5. cap. 4.* etiam ſtatuit, quod antidota oppugnent cauſſam morbi, non morbum: illa autem etſi occulta ſit, producat effectum manifeſtum. Idque conatur exemplo magnetis & purgantium medicamentorum declarare. Nam, *inquit*, magnes trahit ferrum qualitate nobis occultâ, medicamenta purgant occultâ vi; at effectus, vt tractio, manifeſtus eſt. Atque ita etiam putat, venenatam cauſſam occultam effectum manifeſtum producere. Verùm dicit, ſed non probat, quòd antidota ſaltem cauſſam morbi oppugnent, non morbum, quod ſupra refutatum. Deinde quòd cauſſas occultas attinet, & earum effectûs, diſtinguendum eſt primò inter motum localem & alterationem. Etenim motus ferri ad magnetem eſt localis. At hîc quæritur, quamnam alterationem venena in corpora inducant? Præterea diſtinguendum eſt inter effectum proximum & remotum. Etſi enim motus localis, quo ferrum ad magnetem mouetur, manifeſtus ſit: tamen motus ille ferri non eſt effectus proximus occultæ qualitatis, ſed remotus. Etenim ſicut veneno ſumpto hominem vomere vel mori, manifeſtum eſt, interim vomitum & mortem actio aliqua præcedit, quâ venenum occulto modo hominem afficit: ita etſi manifeſtè ferrum ad magnetem mouetur: tamen actio alia occulta præcedit, quâ magnes ferrum afficit, eique qualitatem imprimit, ob quam ferrum ad magnetem mouetur, eaque qualitas ignota nobis eſt æquè, ac illa, quam venenum corpori noſtro imprimit: quod etiam Scaliger, *exerc.* 102. *ſect.* 6. docet: vbi ſtatuit, quod ferrum ad magnetem potiùs, tanquam matricem ſuam, moueatur, cuius abditis principiis perficiatur. Itaque etſi venenatas cauſſas multi effectûs ſequuntur: tamen cùm illi plures & toto genere diuerſi ſint, patet, eos omnes non proximè à veneno prouenire, ſed mediante aliâ proximâ cauſsâ, à quâ calor natiuus corporis, & præcipuè cordis, læditur. Hoc enim læſo, ampliùs corpus & humores à natura regi non poſſunt, vnde excitatur putredo, inde febres, tumores, vlcera. Et tumores proximè excitantur à facultate expultrice, non à veneno. Ita purgantis medicamenti effectus ſeu purgatio manifeſta eſt, ſed illa non fit immediatè & proximè à medicamento purgante, ſed à facultate expultrice. Actio verò purgantis medicamenti in humorem expurgandum omnino occulta eſt.

Tertium argum. E quibus Tertium argumentum oritur, ab ipſis actionibus læſis. Cum enim omnes actiones læſæ fiant vel à morbo partis, quæ illam actionem perficit, vel ab errore externo; dentur verò actiones læſæ, quæ neque ad morbos intemperiei, neque externum errorem referri poſſint: hinc ſequitur, dari alios, præter intemperiem, morbos, in illis partibus, à quibus actio illa prouenit. Negari autem non poteſt, in morbis malignis, peſtilentibus, & venenatis, ſæpe nullam alicuius momenti intemperiem dari, interim varias actiones lædi, vires deiici, imò hominem de vita periclitari. Ergo aliquam aliam, præter intemperiem, in parte mutationem adeſſe, neceſſe eſt, ob quam tantæ actionum læſiones fiant.

Et quocunque ſe vertant, qui hos morbos negant, eos ipſos tamen, ſeu inuiti, ſeu inſcij concedere coguntur. Vnde Mercurialis, qui, *de venenis cap.* 2. morbos hos ad morbos intemperiei referre conatur *de venenis cap.* 1. definit morbum pernicioſum in hunc modum: *Morbus venenoſus eſt diſpoſitio præter naturam cor offendens immediatè, & vehementer eius actiones lædens, ob vim veneficam.* Et Euſtachius Rudius, *de occult. morb. lib. 1. cap.* 2. definit morbum occultum, quòd ſit affectus præter naturam, qui ab eâ cauſſa, materiaque creatur, fouetur, atque dependet, quæ humano corpori, eiuſque præſertim innato calori totâ ſuâ naturâ nobis ignotâ aduerſaria exiſtens, ipſum pro ſuo poſſe corrumpit, & in propriam naturam conuertit. Cùm enim definitio definiti eſſentiam explicare, & cum eo conuerti debeat: ſi morbus, qui definitur, eſt occultus & venenoſus, certè affectus ille ſeu diſpoſitio præter naturam, non ſolùm intemperies eſt qualitatum primarum, ſed & ipſa occulta & venenoſa eſſe debet. Deinde, cum cauſſa occulta ſit & venefica, & à qualitatibus primis diuerſa, neceſſe eſt, vt diſpoſitionem etiam occultam & venenoſam, à qualitatibus primis diuerſam, inducat.

CAPVT VI.

Quinam ſint illi alij, præter intemperiem, in partibus ſimilaribus, morbi?

Quinam ſint occulti morbi? ATque hactenus ſatis firmis, vt opinor, argumentis, probatum eſt, dari in partibus ſimilaribus alios, præter intemperiem, morbos: proximum iam eſt, vt explicemus, quinam illi ſint. Id enim, quia non ſatis rectè, clarè, & accuratè à Fernelio factum, totam hanc de hiſce morbis doctrinam plurimis ſuſpectam reddidit.

reddidit. Cùm enim viderent, quædam in enumeratione horum morborum falſa proferri à Fernelio, etiam ea, quæ vera ab eodem proferuntur, ſimul reiecerunt. Ita autem de morbis totius ſubſtantiæ, quos ita appellat, docet Fernelius, *lib. 1. Pathol. cap. 7. Totius*, inquit, *ſubſtantiæ morbi ſunt, qui partium ſubſtantiam primùm & per ſe oppugnant. Horum alii manifeſti ſunt, alii occulti.* Manifeſti, qui partium corporiſque ſubſtantiam manifeſtis è cauſſis demoliuntur. Eiuſmodi ſunt vlcera maligna, phthiſis, iecoris, lienis, aliarumque partium putredo, ex primarum qualitatum intemperie nata, & ſpiritûs innati diſſolutio per vigilias, labores, inedias, atroceſque dolores, & natiui caloris exſtinctio, in ſtrangulatu, vel in penetrabili, extremoque frigore. Occulti morbi ſunt, qui cæcis ex cauſſis totam ſubſtantiam oppugnant, quorum poſtea differentias recenſet. Idem docet *lib. 2. de abdit. rer. cauſſ. cap. 10. & 11.*

Verùm etſi, quantum ad poſterius morborum totius ſubſtantiæ genus, rectè docuerit Fernelius, idque dari argumenta *cap. præced.* allata ſatis probent: tamen prius genus nullo argumentorum genere probari poteſt. Argumenta enim, quæ *cap. præced.* attulimus, ſaltem probant, dari morbos, & ab occultis qualitatibus ortos, & per occultas qualitates curabiles. Argumenti verò primi Fernelii, quo ad prius morborum totius ſubſtantiæ genus probandum vtitur Fernelius, nullum robur eſſe, *cap. præced.* dictum. Neque enim ipſius ſubſtantiæ mutatio & corruptio morbum parit, ſed rei interitum. Res verò corrupta ampliùs neque morbum neque ſanitatem patitur. Si verò corruptio non ſit perfecta, ſed via ſaltem ad eam, eſt alteratio & morbus intemperiei; aut ſi illa à cauſſa occulta proueniat, pertinet ad morbos occultarum qualitatum, non verò eſt formæ corruptio. Et vt in ſpecie illos manifeſtos morbos, quos inter morbos totius ſubſtantiæ refert Fernelius, videamus, primò inter eos numerat maligna vlcera, phthiſin, & partium putredinem. Verùm ſiue vt vlcera ſimpliciter, ſiue vt maligna conſiderentur, id morbi genus, quod Fernelius vult, non conſtituunt. Nam vlcera ſunt morbus ſolutæ vnitatis cum ſubſtantiæ amiſſione, & plerunque cum intemperie. Si verò vt maligna conſiderentur, appellantur ea vlcera maligna, vt Galenus, *de compoſ. med. ſecund. gen. lib. 4. cap. 8.* docet, in quibus pars vlcerata malam quandam diſpoſitionem contraxit, quæ humores affluentes etſi boni ſint, corrumpit, & vt ideo vlcera ad cicatricem difficulter perueniant, facit. Si ergo diſpoſitio ea eſt intemperies ſaltem, nullum nouum morbum inducit, ſed eſt morbus intemperiei. Si verò maligna aliqua diatheſis ſit à cauſſa maligna parti exulceratæ inducta, tùm quidem alius ab intemperie morbus, verum non, quod vult Fernelius, manifeſtus, & à manifeſtis cauſſis lædens, ſed occultus, & ad poſterius morborum totius ſubſtantiæ genus, quod Fernelius conſtituit, non ad prius pertinens. Id quod ipſe Fernelius, *lib. 7. Pathol. c. 9.* de malignis vlceribus loquens confitetur, dum ſcribit, illorum præter vulgare humoris vitium cæca quoque malignitatis cauſſa ſtatuenda, quæ vix abigi profligarique poteſt. Talia ferè ex peſtilentia relinqui ſolent.

Secundò hîc recenſet pulmonis, hepatis, lienis, aliarùmque partium putredinem, ex primarum qualitatum intemperie natam. Verum putredo illa vel iam facta eſt, & tùm pars non amplius ægrotat, ſed corrupta eſt, vt fit in ſphacelo, aut ſi non ſit tota corrupta, vlcere laborat; vel eſt in fieri, quæ cùm inducatur, fatente Fernelio, ex qualitatum primarum intemperie, nihil aliud erit, quàm alteratio & morbus intemperiei. Illa autem putredo, quæ eſt in humoribus, non morbus eſt, ſed morbi cauſſa.

Tertiò loco inter morbos totius ſubſtantiæ à manifeſta cauſſa ortos ponit ſpiritûs innati diſſolutionem per vigilias, labores, inedias, atroceſque dolores, & natiui caloris extinctionem in ſtrangulatione, vel penetrabili, extremóque frigore. Et omninò diſſipatio ſpirituum vitalium & influentium actiones lædit, idque multò magis præſtat ſpiritûs innati diſſipatio. Etſi verò de modo, quo ſpirituum defectus actiones lædat, non omnes idem ſentiunt: tamen cùm, vt ipſe Fernelius *lib. 4. Phyſiol. cap. 5.* docet, ſpiritus ille inſitus ad partis ſimilaris conſtitutionem pertineat, & partis ſimilaris eſſentiam compleat, & ſpiritûs tùm inſiti, tùm influentes ad temperiem cordis perficiendam neceſſarij ſint: eorum defectus omnino intemperiem aliquam in corpore inducit, atque ita morbum parit, qui defectus ſi ſit maximus, pars emoritur planè. Si tamen, de quo ſuo loco diximus, in calido illo aliquid, quod ſupra primas qualitates ſit, contineatur, eius defectus etiam morbum aliquem occultum parit.

Ex quibus omnibus patet, eos, quos à cauſſis manifeſtis excitari, ſcribit Fernelius, totius ſubſtantiæ & formæ morbos, non nouos eſſe, ſed iam vulgò cognitos: & relinquitur, nō alios, præter morbos intemperiei, in partibus ſimilaribus dari morbos, quàm eos, qui ab occultis & malignis qualitatibus inducūtur, & iiſdem curantur, id quod argumentis *præced. cap.* propoſitis, ſatis probatum eſt. Agnouit procul dubio hoc Argenterius, ideoque dum, *lib. de morb. gener. cap. 4.* diſputat de morbis in partibus ſimilaribus, quos ad qualitates manifeſtas referre non poſſumus, illorum, quos à cauſſis manifeſtis ortos recenſet Fernelius nullam mentionem facit, ſed ſaltem febrem peſtilentem, morbum Gallicum, & alios, qui maligni vocantur, nominat, & quos venena ea, quæ toto genere lethalia dicuntur, concitant, & contra quos non calidis, frigidis, humidis, ſiccis, ſed iis, quæ totâ ſubſtantiâ agunt, pugnamus. Verùm quæ illorum morborum natura ſit, nec ipſe, nec alius quod ſciam, ſatis clarè explicauit. *Veri occulti morbi.*

Primus (abſit vero verbo inuidia) anno 1607 in diſputatione publicâ docui, à cauſſis, occultâ, malignâ & venenatâ vi agentibus corpori noſtro ſimilem qualitatem induci, atque imprimi, atque inde diſpoſitionem præter naturam ortam rectiùs morbum occultarum qualitatum, quàm totius ſubſtantiæ ſeu formæ, vtpote quæ non afficitur, appellari. Quam ſententiam alij quidam docti Medici à me mutuati & ſecuti ſunt. Si quis tamen cum Fernelio morbos totius ſubſtantiæ ſeu formæ appellare velit, per me licet; modò hoc teneat, eos non ita appellari poſſe, quòd ipſam formam immediatè afficiant; (quod fieri non poſſe, ſupra probatū) ſed quòd illas nobiles qualitates, quibus forma, præter qualitates primas, vtitur, mutant, hiſque contrarias inducunt. Dari autem & induci tales occultas & malignas diatheſes corpori noſtro, *cap. præced.* probatū. Quibus vt hoc ſaltem addam, ſæpiſſimè tales diatheſes malignas ac peſtilentes relinqui, ipſa experientia docet. De ſudore Anglico referunt, quod nonnullos, qui ex hoc morbo euaſerant, per duos vel tres annos, nonnullos per omnem vitam reliquam cordis palpitatio maxima comitata eſt; & infra de lue venerea dicetur, quod nonnulli, cùm planè ſanati, & benè valere ſibi viderentur, poſt vigeſimum & trigeſimum annum in eundem morbum relapſi ſint: quod procul dubio à malignâ diatheſi relictâ accidit. Neq; Galenus hanc occultam & malignam diatheſin ignoraſſe videtur. Nam, *lib. 1. de ſem. cap. 16.* ſcribit, quòd minima particula lethalium venenorum, vbi animalis corpus ingreſſa ſunt, totum id momento temporis immutant, ſibiq; ſimili affectione alterant. Et 2. *Aph. 22.* ita ſcribit: Medicamenta, quæ à rabido cane demorſis à Medicis adhibentur, duobus modis Medici appellant; interdum aduerſum rabiem remedia, tanquam affectionem, quæ rabiem generat, dicerent; interdum non remedia, ſed rabiei futuræ amuleta. Quibus verbis diſtinguit Galenus remedia, quæ cauſſæ opponuntur, & pro *Autoris ſententia.*

& prohibent, ne ab ea maligna diſpoſitio corpori inducatur,& ea, quæ affectionem, diſpoſitionem & morbum à veneno canis rabidi corpori iam inductum, expugnant.

Morbi occulti ad manifeſtas qualitates reduci non poſſunt.

Etſi verò nonnulli laborant, vt morbos ex occultis qualitatibus ortos ad vulgò nota illorum genera reducant: tamen inanem operam impendunt, vt ex Comite Montano, qui *lib. 3. de morb. cap. aliquot* hâc de re agit, videre eſt. Nam falſum eſt, quòd primò ſtatuit; cauſſam febris peſtilentis, & peſtis eſſe ſaltem inſignem putredinem, vt pluribus *lib. 4. de febr. cap. 1.* probatum eſt. Deinde quòd dicit, inquinamentum illud non eſſe morbum, ſed cauſſam morbi, concedimus. At hoc falſum eſt, quòd cauſſa illa ſaltem excitet vulgò nota morborum genera, intemperiem, inſtrumentarios,& ex ſoluta vnitate. Quanquam enim in corpore peſte laborante fieri poſſit, vt quandoq; omnia morborum genera in eo excitentur: tamen hoc non ſemper fit, & multi peſte ſubitò moriuntur, in quibus nulla morbi intemperiei, inſtrumentarii & ſolutæ vnitatis adſunt indicia. Et ſi in quibuſd m id accidit: tamen ii morbi non proximè, ac immediatè & per ſe à peſtilenti veneno inducuntur, ſed per accidens; cùm à veneno calido natiuo debilitato humores putredinem concipiant, & inde ex humoribus corruptis varia morborum genera excitentur. Interim quæritur, quid venenum per ſe & quatenus tale agat, & quænam illa mutatio ſit, quam excitat, vbi homo ſubitò, nullo alio morbo manifeſto apparente, moritur. Eundem errorem errat Comes Montanus, quando tubercula illa & maculas in variolis & morbillis pro morbo primario habet. Sunt enim illa tubercula & maculæ ſaltem ſecundarium quiddam, quod per *κρίσιν* à natura in ambitum corporis protruditur. Morbus verò primarius eſt febris maligna, ob quam ægri magis, quàm ob variolas & morbillos, vbi erupeunt, periclitantur. Et eundem errorem toties errat Comes Montanus, vt ferè nauſeam legenti pariat. Agnoſcit enim venenum canis rabidi à tota ſubſtantia agere: negat tamen alios, quàm vulgo notos & receptos morbos inducere, morbumque, quem inducat, calidam & ſiccam intemperiem eſſe ſtatuit. Verùm ſi ita eſſet, cur non alij morbi calidi & ſicci idem præſtarent, quod morſus canis rabidi? Et ſi morbus eſt intemperies calida & ſicca, cur illi adhibentur medicamenta calida & ſicca? Et cùm concedat, hunc morbum, vt & alios nominatos, fieri à qualitate abdita, quid, quæſo, qualitas illa abdita per ſe agit? Nam vt calefaciat & ſiccet, non qualitatis abditæ, ſed manifeſtæ proprium eſt. Eadem ratio eſt omnium aliorum morborum venenatorum, luis venereæ, elephantiaſis & ſimilium. Licet enim variæ intemperies, tumores, vlcera & ſimilia in iis appareant: tamen hæc ſolùm fiunt per accidens, quando ſcilicet, œconomiâ corporis per venenum turbata, humores corrumpuntur, & ad ambitum corporis protruduntur. Interim quodlibet venenum per ſe, & quatenus tale, ſibi ſimili affectione, vt Galenus loquitur, corpus alterat, ipſique malignam diatheſin imprimit, quæ propterea etiam alexipharmacis propriis extinguenda eſt. Imò illi ipſi tumores & vlcera ſui veneni proprietates retinent. Vnde alio modo curandi carbunculi & bubones peſtilentes, alio modo bubones & tumores Venerei, alio modo tumores & vlcera elephantiacorum.

CAPVT VII.

De Cauſſis, & Differentijs occultorum morborum in genere.

Morbi occulti qui?

Atque ita, vt verbo me expediam, morbi occulti[1] ſunt diatheſes præter naturam corpori noſtro à cauſſis occultis, & aliâ, quàm primis qualitatibus, ratione agentibus impreſſæ; quæque à remediis occulto modo agentibus curantur. Quæ cauſſæ cùm ſint variæ, ab ipſarum etiam varietate differentiæ morborum occultorum commodiſſimè petuntur; cùm aliàs eorum natura abdita & incognita ſit. Antequam autem ad ſpeciem deſcendamus, primò cauſſarum illarum varietatem in genere in quaſdam claſſes diſtribuere libet.

Cauſſa occultæ differe...

Primò cauſſarum illarum natura eſt varia, & propterea etiam varios morbos inducunt. Interdum enim cauſſæ illæ non inducunt morbum lethalem, contagioſum tamen. Ita ſæpe obſeruatum, febres cum catarrho, tuſſi, vel alio modo populariter graſſatas fuiſſe, ex ægris tamen vix centeſimum, aut ducenteſimum mortuum fuiſſe. Ita in lue venerea eſt occulta virulentia, quæ tamen hominem non ſtatim iugulat, ſed multos longo tempore vexat. Eodem modo elephantiaci & leproſi non ſtatim moriuntur. Deinde dantur interdum febres malignæ ſatis periculoſæ, dantur peſtilentes, imò ipſa peſtis. Præterea dantur venena, quæ ſeu hauſta, ſeu extra in corpus immiſſa hominem ſtatim iugulant. De qua differentia poſtea, *part. 2. cap. 1.*

Cauſſa... internæ

Deinde cauſſæ illæ occultæ, malignæ, & venenatæ, quæque aliis, quam elementaribus viribus corpus noſtrum afficiunt, vel in corpore noſtro generantur, vel extra illi adueniunt. In corpore noſtro humores malignos & peſtilentes, & qui non minùs, quàm venena extra ſumpta lædunt, generari poſſe, ipſa experientia docet; cùm ſæpiſſime in obſidionibus, in caſtris, & aliàs ſæpe in annonæ caritate, à cibo minùs commodo varia malignorum morborum & febrium genera, imò ipſa peſtilentia ortum habeat. Pertinet huc ſcorbutus, elephantiaſis, & venenum, quod in canibus rabidis generatur, & ſi qui ſunt ſimiles morbi, ab interno humorum vitio ortum habentes.

Externæ

Cauſſæ verò morborum occultorum, quæ extra corpori humano adueniunt, variæ ſunt. Primò enim aër poteſt variis qualitatum exceſſibus humores corrumpere, vel etiam malignis vaporibus, & inquinamentis infici, quæ ſi homo cum aëre, quem inſpiratione ducit, attrahat, maligni & peſtilentes morbi in corpore humano generantur.

Prima... ſa. ...

2. Cõta...

Secundò aquæ & aëris vitio cognatum eſt contagium, quod ab aliis, qui contagioſis morbis laborant, tum per aërem, tum aliis modis aliis corporibus communicatum, eoſdem in iis morbos excitat. Tales morbi ſunt ſæpe febres malignæ & peſtilentes, epidemiæ, ipſa peſtis, ſcorbutus, elephantiaſis, lues Venerea, qui omnes per contagium in alios transferri poſſunt.

3. Vene... aſſum...

Tertiò ſunt venena aſſumpta quocunque modo, quæ omnino ſunt varia, & ſumuntur vel à mineralibus, vel à plantis, vel ab animalibus.

4. Extr... municat...

Quartò etiam ſunt venena extra communicata & corpori noſtro immiſſa morſu & ictu venenatorum animalium, vt morſu rabidorum animalium, ictu ſcorpii, tarantulæ, ſerpentium & ſimilia; imò ipſo viſu vel halitu & effluuio occulto communicata, quale venenum eſt Catablepæ, & Baſiliſci. Quò pertinent vnguenta venenata, & alia, quibus ſagittæ, gladii, veſtes & alia, quæ hominem attingere poſſunt, illinuntur & inficiuntur. Tandem, ſi libet, poſſunt huc & morbi per veneficia illati referri. De quibus omnibus in ſpecie poſtea dicendum erit.

Venena aliæ partes aduerſa...

Deinde & alia morborum ab occultis qualitatibus ortorum eſt differentia, à partibus nimirum corporis, quas occultæ qualitates infeſtant petita. Etſi enim venena in ſpecie ita dicta præcipuè cordi vim inferant: tamen ſunt & aliæ occultæ malignæ qualitates, quæ non primariò cor petunt, ſed aliis partibus infeſtæ ſunt. Equidem peſtilens venenum ſcorpii, ſerpentis, & ſimilium, quia hominem mox iugulare poſſunt, primariò cordi inimica ſunt: Verùm dantur & aliæ

occultæ qualitates, corpori noſtro inimicæ, eique noxiæ, quæ cor primariò non lædunt, nec vitam ſtatim auferunt. Ita aura maligna epilepſiam excitans, opium, ſolanum, atque alia, quæ dementant, vt Galenus, *de ſimpl. med. facult. cap. 19.* loquitur; item torpedo & ſimilia, cerebro & ſpiritibus animalibus ſunt inimica; lepus marinus pulmoni eſt aduerſus; hepati inimica eſt virulentia venerea; hepati procul dubio etiam fuit aduerſa herba illa, cuius Galenus, *lib. de purg. med. fac. cap. 4.* mentionem facit, quam in Thracibus Bythiniam incolentibus nouerat homo quidam, quam ſi quis aſſumpſiſſet, ſanguinem primò, tum vitam emittebat, de qua plura *allegato loco* videantur. Ita cantharides veſicæ inprimis inimicæ ſunt.

Tertiò à modo vel vi potius actionis nonnulli quaſdam differentias conſtituunt. Cùm enim formæ agant per qualitates, & , vt Euſtachius Rudius, *lib. 1. de morb. occult. cap. 7.* hâc de re docet, cùm omnis actio atque corruptio à contrario & in contrarium neceſſariò fiat, & ſubſtantiæ nihil omnino ſit cõtrarium, omnino impoſſibile eſt, vt ſubſtantiæ ac formæ, quibus nihil eſt contrarium, mutuò per ſe agant ac patiantur. Eapropter deleteriorum venenorum formæ ſunt quidem reuerà principia agendi, inſtrumenta verò ſunt virtutes quædam occultæ ab iiſdem formis fluentes. Hæ itaque proprietates cùm corporis noſtri proprietatibus omnino contrariæ ſint, in eas procul dubio agere non poſſunt. Quæ omnia rectè Rudius. Vt enim formæ venenorum ſunt diuerſæ; ita & proprietates, vel occultæ qualitates. Verùm cum eæ nobis ignotæ ſint, non niſi ex effectu agnoſcuntur, & proinde differentiæ non aliæ, niſi ipſorum venenorum conſtitui poſſunt. Deflectit tamen poſtea ab iſta veritate Rudius, & cum vulgo ad manifeſtas qualitates relabitur, dum ſcribit, *quod, ſi dicamus, has proprietates, nobis contrarias, à manifeſtis qualitatibus in propria actione adiuuari ac roborari, à veritatis tramite, & à Galeni ipſius authoritate recedere non ita videbimur.* Et mox: *cum omnia deleteria venena manifeſtis qualitatibus prædita ſint; ideo iure maximo quis poterit arbitrari, ea proprietatibus ipſis à manifeſtis qualitatibus adiutis noſtrum corpus labefactare & corrumpere.* Etenim etſi id omnino rectè ſtatuit, deleteria venena proprietatibus ſuis à formâ fluentibus corpus noſtrum corrumpere, & quidem additâ ratione firmâ, quod ſcilicet, ſi qualitates manifeſtæ, dum excedunt, tantam corpus noſtrum corrumpendi poteſtatem habent, tantò maiores vires habituras proprietates, quæ ab ipſa forma fluunt: tamen fruſtra & ſine omni cauſſa in auxilium aduocat qualitates manifeſtas. Ipſa enim experientia teſtatur, deleteria venena, vt & alexipharmaca, ſine qualitatum manifeſtarum ope operationes ſuas in corporibus noſtris perficere. Ita magnes, nullâ qualitate manifeſtâ adiutus, per occultam qualitatem ferrum trahit. Ita lapis Bezoar ſine qualitatum primarum ope venenis reſiſtit. In venenis quoque plurimis nullus primarum qualitatum exceſſus animaduertitur. Et ſi in venenis quibuſdam qualitatum primarum exceſſus ſunt, actiones illæ, quæ à qualitatibus manifeſtis proueniunt, planè ſeparatæ & diuerſæ ſunt ab occultarum qualitatum actionibus, & cum iis nihil commune habent. Imò, vt ſuo loco dicetur, inter venena malè quædam recenſentur, quæ potiùs erodendo vel putrefaciendo, vi manifeſtâ, quàm occultis qualitatibus agunt. Neque enim aqua fortis hauſta, etſi hominem necare poſſit, propriè venenum eſt. Ideoque illas venenorum, & occultorum morborum differentias, quas nonnulli à qualitatibus primis petunt, & venenorum illam in calida & frigida diuiſionem hoc loco omittemus, & venena ipſa ſaltem attendemus; cùm, vt rectè ibidem loquitur Rudius, vnumquodque venenorum genus aut potiùs ſpecies ſuum habeat peculiare remedium alexipharmacum ſiue Bezoarticum, quod ad deſtruendum non manifeſtâ qualitate, ſed occultâ proprietate, potentiaque dirigitur.

CAPVT VIII.

De ſignis occultorum & venenatorum morborum in genere.

Signa Diagnoſtica.

Occultorum morborum Signa Diagnoſtica. 1.

Morbus occultus & venenatus primò cognoſcitur à cauſſis occultis & venenatis præcedentibus. Si enim de cauſſa occulta, maligna, & venenata conſtet, ægerque cum aliis, qui morbo contagioſo & maligno laborant, conuerſatus ſit, ſi eum venenum aliquod ſeu hauſiſſe, ſeu morſu vel ictu animalium venenatorum accepiſſe, certum ſit, morbo occulto & maligno eum laborare indicium eſt.

2\. Deinde & hoc morbi occulti & maligni ſignum, & quaſi character eſt, quòd morbi & ſymptomata, quæ ſuperueniunt, ſunt magna, rara, & in aliis morbis non obuia v. g. ſi accidat hydrophobia, nimia aliqua ſaltandi cupiditas, ſi animi deliquia frequentia, pulſus magna mutatio, virium proſtratio, & ſimilia ſymptomata accedant, quorũ cauſſæ in morbum manifeſtum, qui coniungitur, nullo modo referri poſſunt. Et licet quidam morbi occulti non ſint periculoſi, & pauci inde moriantur, id quod in febre illa catarrhoſa, quæ anno 1580. & 1616. vt & febre illa epidemiâ, quæ 1616. cuius mentionem *lib. 4. de febr. cap. 9.* fecimus, graſſata eſt, accidit; tamen febres tales ſunt epidemiæ, contagioſæ & plerunque lentam malignitatem coniunctam habent, quæ etiam propterea alexipharmacis extirpanda eſt. Summè autem malignorum & venenatorum morborum tanta eſt vehementia, vt ægrum vel mox iugulent, vel æger non niſi cum magno labore & difficultate à morbo liberetur & conualeſcat.

Tertiò & id morbi occulti & maligni indicium eſt, ſi medicamenta, quæ manifeſtis qualitatibus agunt, non iuuant, ſed occultâ ſolùm qualitate agentibus, & alexiteriis morbus curatur.

Signa differentiarum.

Differentias quod attinet, an cauſſa maligna in corpore genita fuerit, an verò extrà acceſſerit, ex corporis conſtitutione, antè actâ victûs ratione, cum aliis conuerſatione, & ipſius morbi malignâ naturâ, ac ſpecialibus venenorum ſignis cognoſcitur. v. g. ſi quis vitioſis ſcatet humoribus, prauâ ratione victûs vſus fuerit, morbo maligno ſeorſim corripiatur, cum nullo morbo aliquo contagioſo infecto conuerſatus fuerit, neque vlla alia veneni hauſti, vel ab animali aliquo venenato communicati adſit ſuſpicio; eum apparatu interno humorum vitioſo ægrotare indicium eſt.

Contra ſi quis integrâ ſanitate fruatur, & nulla cacochymiæ ac prauæ corporis diſpoſitionis ſigna adſint, & ſubitò morbo maligno & occulto corripiatur: eum morbum illum à veneno extrà communicato contraxiſſe, ſuſpicio eſt. In qua re tamen cautè pronunciandum, cùm venena, poſtquàm totam corporis œconomiam turbarunt, multa ſymptomata excitent, quæ cum aliis morbis ſunt communia; & ſæpe latens in corpore cacochymia ſubitò mota ea ſymptomata inducat, quæ venenis hauſtis ſunt ſimilia. Ita cholera oborta ſæpe veneno hauſto ſimilia ſymptomata inducit. Cuius rei exemplum eſt, *5. epid. Athenis*, inquit Hippocrates, *virum cholera corripuit, vomebat, deorſumque egerebat, & dolebat, & neque vomitus, neque per aluum ſeceſſus ſiſti poterat, & ex lecto moueri non poterat, & oculi caliginoſi & caui erant, & conuulſiones tenebant, quæ ab inteſtinis profectæ ad ventriculum tendebant, aderat ſingultus.* Quæ ſymptomata ſæpe etiam venen-

veneno hauſto accidunt. Si tamen veneni hauſti certa ſint indicia, vel æger ab animali venenato morſus vel ictus fuerit, de veneno extra communicato ampliùs dubium nullum eſt, nec aliis ſignis opus eſt. Verùm de ſingulis venenorum ſignis infra dicetur, quæ etſi in plurimis differant, plurima tamen etiam habent communia. Nam, vt Dioſcorides, *lib. 6. in præfat.* ſcribit: ferè vires venenorum in affectus conſimiles corpus tandem redigunt; & difficile eſt, vni veneno proprium ſignum inuenire, quod hauſtum, guſtatumve virus prodere poſſit.

Signa partis affectæ. Quæ verò pars præcipuè laboret, & afficiatur, è ſymptomatibus potiſſimùm cognoſcitur. Si cor inprimis venenum petit, facultas vitalis deiicitur, pulſus fiunt debiles, accidunt cordis palpitationes, animi anguſtia & defectus, ac ſyncope. Si cerebrum, ſenſûs & motûs læſio accidit, torpor & ſudor grauis, vel vigiliæ, mentis alienatio & deliria, & ſimilia facultatibus animalibus læſis ſymptomata. Si hepar maximè afficiatur, color totius corporis mutatur, maculæ & puſtulæ in ambitu corporis apparent, vrina inſigniter in ſubſtantia & colore mutatur, atque alia ſanguinis corrupti apparent indicia.

Prognoſtica.

1. Euentus morbi occulti & maligni è natura cauſſæ veneni, & partis affectæ conditione cognoſcitur. Quò enim cauſſa maligna potentior eſt, & membrum affectum nobilius, eò morbus breuior futurus eſt: quò verò debilior eſt cauſſa, & pars affecta ignobilior, eò longior. Itaque quæ cor ipſum ſtatim inuadunt venena, citiſſimè vel hominem iugulant, vel ſuperantur; tardiùs, quæ cerebrum; tardiùs adhuc, quæ hepar. Hinc videmus, cum elephantiaſi, morboque Gallico nonnullos multos annos vitam trahere: multi etiam deliri, ſtupidi ſine motu multos annos viuunt; modò non reſpiratio tollatur. Si enim ab affectibus cerebri etiam motus thoracis, & hinc reſpiratio tollitur, hominem ſtatim interire neceſſe eſt.

2. De Euentu autem morbi quid boni vel mali ſperandum ſit, è cauſſæ vehementia coniectandum. Equidem omnis morbus occultus ſuſpectus eſſe debet, & omnis malignus ac venenatus, cæteris paribus, intemperie manifeſtâ periculoſior eſt. Quæ enim extra communicantur corpori noſtro venena pleraque, magis periculoſa ſunt, quàm quæ intus generantur, cæteris paribus. Nam fieri poteſt, vt materiæ malignæ intùs genitæ magna ſit copia, & propterea plus periculi afferat, quàm deleterij alicuius extra aſſumpti exigua portio. Quanquam inter externa quædam ſint, quæ minimâ etiam copiâ maximam vim nocendi habent, vt ex venenorum deſcriptione ſuo loco patebit.

3. Et quidem in morbis contagioſis & epidemiis, præcipuè nouis, ipſa experientia conſulenda. Si enim videamus quidem multos paſſim ægrotare, cẽteſimum verò, vel milleſimum etiam quenquam vix mori, de ægri cuiuſcunque etiam ſalute non facilè deſperandum: Si verò paſſim multi moriuntur, quemcunque etiam ægrum in periculo eſſe, prædicendum.

4. Certiſſima tamen ſalutis & mortis præſagia præbent ſuperuenientia ſymptomata, & virium robur. Quò enim ſymptomata ſunt grauiora, & plura, vireſq; magis deiiciuntur, eò maius periculum metuendum eſt. Quò autem ſymptomata ſunt mitiora & pauciora, vireſque magis conſtant, eò maior ſalutis ſpes eſt.

Reliqua prognoſtica ex ſpeciali morborum occultorum & malignorum tractatione patebunt.

CAPVT IX.

De Curatione morborum malignorum, venenatorum, & occultorum in genere.

QVamuis Galenus morborum, qui à totius ſubſtantiæ proprietate proueniunt, curationem potiùs experientiâ, quam methodo conſtare affirmet: id tamen ſolùm de ipſis medicamentis, quæ non ratione, ſed experientiâ inueniuntur, intelligendum eſt. Interim ipſa morborum curatio ſuas habet indicationes; ſuamque methodum. Sunt autem, vt in aliis morbis & in his indicationes vel Præſeruatoriæ, vel Curatoriæ.

Præſer. morbo. malig. Præſeruatoriæ inprimis locum habent in morbis contagioſis, de quo ſuo loco infra dicetur. Vt & in his, qui ab interno humorum apparatu proueniunt; ſiquidem ſi is maturè euacuetur, & humorum putredo & corruptio præcaueatur, ipſi morbi præcauentur. Alia verò venena cùm homini plerunque fortuitò offerantur, medicamentis vix auerti poſſunt. Si quis tamen ſibi à veneno metuat, alexipharmacorum vniuerſalium crebro vſu ita corpus contra omnia venena obfirmare & munire poteſt, vt à nullo damnum percipiat; quod Mithridatem Ponti Regem ſuâ confectione ſæpiùs ſumptâ feciſſe legimus, quâ adeò à venenis ſe inuiolabilem præſtitit, vt cùm vellet veneno ſeipſum perimere, non potuerit. Et de Agrippina ſcribit Suetonius, quòd eam filius Nero venenis illis adeo exquiſitis tentare non auſus ſit, quòd ſentiret antidotis præmunitam. Aliàs vix doli omnes ſatis vitari poſſunt. Quâ de re tamen prolixè agit Cardanus, *lib. 3. de venen. cap. 1.* & dicetur de eo etiam aliquid infra, *part. 5. cap. 5.*

Curati. Si verò materia maligna & venenata in corpus initaſerit, ſiue iam ſenſibiliter ſeſe exſerat, ſeu lateat adhuc, & mala, quæ inferre ſolet, timeamus, danda opera, vt quamprimùm è corpore tollatur, & ſi tolli ſtatim non poſſit, eius vis infringatur, & inducta ab eo qualitas maligna expugnetur. Primò nimirum laborandum eſt, vt ipſa cauſſa maligna & venenata tollatur. Id autem non vno modo fieri poteſt, ſed pluribus, prout ſcilicet venenum vel eſt in corpore genitum, vel ore ſumptum, vel extra corpori communicatum. Si enim malignus & venenatus humor in corpore genitus ſit, is tollendus vel purgatione, vel ſudoriferis, vt poſtea dicetur. Si venenum cum aëre attractum ſit, per ſudorifera diſcutiendum. Si hauſtum, aut quocunque modo ſumptum adhuc in ventriculo hæreat, per vomitum reiiciendum: quod commodiſſimè præſtant pinguia & oleoſa hauſta, quæ ſimul vim veneni hebetant, & ventriculum & inteſtina ab eo defendunt. Si è ventriculo ad inteſtina vſque peruenerit, per aluum expurgandum, ſeu clyſtere infuſo, ſeu medicamento leni purgante ſumpto. Si verò iam vltra hepar penetrauerit, per ſudorifera diſcutiendum. Si verò ictu, morſu, aut quocunque modo per contactum corpori extra illatum ſit, quamprimùm retrahendum, extrahendum, & omni ſtudio, quo fieri poteſt modo, id agendum, ne in corpus penetret; quod commodiſſimè fit attrahentibus variis, vel vacui ratione, vel calore, vel dolore, vt ſuo loco dicetur. Vinculis quoque ſi fieri poteſt, ſuperioribus partibus iniectis prohibendum, ne venenum per vaſa ad interiora ſerpat.

Quocunque verò modo venenum in corpus admiſſum ſit, ſimul ſtatim alexipharmaca exhibenda, vel veneno propria, vel communia, quæ corroborant, & contrà veneni vim minuunt, ipſiuſque veneni vim impugnant; & ſi quæ mala diatheſis ab eo corpori impreſſa ſit, eam expugnant, & tollunt. Equidem ſi venenum notum ſit, cuique veneni ſpeciei ſua alexipharmaca opponenda. Si verò ſint ignota, vel ſpecifica deſint, communia alexipharmaca, quæ omnibus venenis reſiſtunt, vſurpanda. Si verò venenum aliquod etiam aliquem primarum qualitatum exceſſum coniunctum habeat, ei etiam contraria alteratio opponenda, prout opus. Et inprimis in acribus venenis hauſtis pinguia & vnctuoſa vtilia ſunt, quæ partium internarum ſuperficiem oblinunt, ne à veneno facilè lædi poſſit: & omni operâ in quolibet maligno & venenato morbo, quantum fieri poteſt, iis remediis vtendum,

qui

qui & ſecundum manifeſtas & occultas qualitates rei deleteriæ & malignæ contraria ſunt, aut ſi ſimplex tale non inueniatur, quod indicantibus exactè reſpondeat, plura miſcenda & conueniens medicamentum parandum. Quâ in re tamen hoc ſemper attendendum, vt in talibus morbis ſemper maior qualitatum occultarum, quàm manifeſtarum habeatur ratio. Si etiam venenatum medicamentum vnum præcipuè membrum petat, eique inimicum ſit, talia medicamenta vſurpanda, vel admiſcenda, quæ illi membro dicata ſunt.

Cùm verò, vt Galenus, 5. *de ſimpl. med. facult. cap.* 18. ſcribit, non obſcura ſit alteratio, quæ fit per totius ſubſtantiæ facultatem; ſiquidem (vt ipſe quidem cauſſam huius rei reddit) facultates, quæ deleteria medicamenta alterant; naturam habent mediam inter corpora perpetientia, & deleteria medicamenta, ſeu venena, vt videlicet ſit eadem proportio corporis ad facultatem alexiteriam, ſeu alexipharmacum, quæ illius ad deleteria, & rurſum deleterij ad alexiterium, quæ alexiterij ad corpus: ea propter omnia propemodum, quæ deleteriis aduerſantur, ſi largius ſumpta fuerint, grauiter animantis corpus oblædunt. Quapropter eâ moderatione quantitatis omnes id genus facultates exhibere oportet, vt neque copiâ nimiâ corpus offendant, neque exiguitate ſuâ à deleteriis vincantur.

Circa hanc curationem morborum malignorum & venenatorum hoc etiam in genere monet Euſtachius Rudius, *lib.* 1. *de morb. occult. & venen. cap.* 12. conſiderandum eſſe, an affectum corpus, cum veneni pernicies ipſum corripuit, purum & integrè ſanum ſit, aut potiùs plethorâ, vel vitioſorum excrementorum copiâ, ſeu cacochymiâ, vel obſtructione, vel aliâ cauſſâ præter naturam correptum ſit. In hoc enim curando non antè eſſe vſurpanda remedia illa morbo venenato conuenientia, quàm plethora, cacochymia, obſtructio aliæve cauſſæ arte remotæ ſint. Et id quidem in valde pernicioſis, & citò interimentibus deleteriis quàm citiſſimè peragendum eſſe docet; in iis verò, quæ longiores dant inducias, exquiſitiùs & longiori tempore adhiberi poſſe, præſertim vbi deleterij vis in corpore reſidens altiores radices egerit. Additque hanc rationem, quòd plethora, & aliæ enumeratæ cauſſæ præter id, quòd occultam perniciem fouent, antidotorum etiam vires infringunt, & permeare vſque ad adfectum membrum non ſinunt. In vitioſorum enim excrementorum copiâ, & cacochymia, præſertim quæ ventriculum, primas vias & viſcera occupant, occultas medicamentorum vires quaſi frangi & hebeſcere.

Verùm enimuerò non planè vero conſentanea eſt hæc opinio. Equidem hoc non negandum, magis periclitari eos, qui, vbi maligno vel venenato morbo corripiuntur, plethorâ, cacochymiâ, vel alio præter naturam vitio laborant, ob cauſſas modò enumeratas, & quia in vitioſis humoribus venenum ſeſe faciliùs diffundit, & multiplicat, & humores illi præter naturam ſeſe habentes vbi corrumpuntur, grauiorem affectum generant. De hoc tamen quæſtio eſt, an in tali caſu priùs humorum vitium tollendum, an verò priùs veneno occurrendum ſit? Prius negandum, poſterius affirmandum cenſemus, præſertim in venenis, quæ extra corpori adueniunt. Etenim cùm ei, quod magis vrget, ſemper primò occurrendum ſit, & extra controuerſiam ſit, à veneno præſentiſſimum vitæ periculum homini imminere, & venenum vel ſtatim hominem iugulare vel, ſi non ſtatim hominem interimat, eam impreſſionem in corpore relinquere, quæ poſteà vix vllâ arte tolli poſſit: manifeſtum euadit, quòd veneno ſtatim occurrendum ſit. Si enim priùs in plethorâ, cacochymiâ, vel obſtructionibus tollendis laborare velimus, venenum interea hominem vel interimet, vel ita corpori ſeſe inſinuabit, vt poſtea nullâ arte expelli poſſit. Hoc tamen concedimus, ſi venenum aliquod longiores det inducias, neque homini ſtatim interitum afferat, poſtquam ſemel atque iterum alexipharmaca ſunt exhibita, poſtea in plethorâ vel cacochymia, vel obſtructionibus tollendis laborandum eſſe, vt venenum, quod reliquum eſt, faciliùs tolli, & humores ita corrumpi non poſſint. Et tùm quidem, ſi venam ſecare libet, in eâ parte, vel illi vicinâ ea aperienda, per quam venenum vel morſu vel ictu animalis venenati corpori immiſſum eſt.

Ipſa verò medicamenta, quod attinet, dicuntur ea Græcis ἀλεξιτήρια & ἀλεξιφάρμακα, ab ἀλέξω, quod eſt arceo & depello, vel auxilior. Alexiteria enim & alexipharmaca arcent & depellunt venena, & contra ea auxiliantur. Arabibus dicuntur Bezahartica, à Bezaar, vocabulo ſeu Perſico, ſeu Arabico, quod etſi κατ᾽ ἐξοχὴν & quaſi principatum inter alexipharmaca is obtineat, lapidi Bezoar tribuitur: tamen in genere idem quod alexipharmacum ſignificat; & quidem ab Arabibus interdum ſine adiectione vſurpatur; cùm verò refertur ad certum venenum, dicitur Bezoar eius; ſic moſchus napelli Bezoar dicitur.

Alexipharmaca duplicia.

Talia autem alexipharmaca ſunt duplicia, alia ſpecialia, quæ cuique veneni ſpeciei priuatim aduerſantur: alia communia, quæ omnibus omninò venenis ſunt contraria. De illis poſteà dicemus in ſingulis ſpeciebus. Vniuerſalia ſeu communia ſunt:

Simplicia.

Radices; *angelicæ, valerianæ, vincetoxici, contraieruæ, tormentillæ, ſucciſæ, zedoariæ, pimpinellæ, ſcorzoneræ, plantaginis, gentianæ, heleni, dictamni albi, ariſtolochiæ rotundæ, imperatoriæ, biſtortæ.*

Cortices; *citri, fraxini.*

Herbæ; *carduus benedictus, dictamnus Creticus, ruta, ſcordium, acetoſa, galega, veronica, calendula, abſinthium, plantago, hypericum, ſaluia, ſcabioſa, verbena.*

Flores; *hyperici, calendulæ, roſarum, anthos, borraginis, bugloſſi.*

Fructus; *citri, aurantiorum, baccæ iuniperi, nuces iuglandes.*

Semina; *citri, hyperici, fraxini, napi, ocymi, acetoſæ.*

Succi; *balſamum, ſuccus citri, granatorum.*

Ab animalibus ſumpta; *lapis bezoar, vnicornu, cornu cerui, os de corde cerui, lacryma cerui, margaritæ.*

Terræ & lapides; *bolus Armenus, terra Lemnia, ſigillata, corallia, ſmaragdus, hyacynthus.*

Compoſita.

Compoſita.

Mithridatium, theriaca, puluis Saxonicus, diaſcordium Fracaſtorij, antidotus Matthioli, vt & Fernelij & Palmarij amuleta, quæ deſcribuntur à Iulian. Palmario, *lib.* 1. *de lue vener. cap.* 7. & ſimilia, quæ paſſim apud Medicos, præſertim in tractatibus de peſte exſtant.

Diæta.

Diæta.

Diæta ita comparanda eſt, vt vires conſeruet, non deiiciat.

Cibi quoque corrigendi ſunt ſucco citri, granatorum, acetoſæ, corallis, margaritis. In venenis hauſtis lac commodus cibus eſt.

Veneno quocunque modo in corpus admiſſo non ſtatim dormiendum. Neque enim tempus, quod auxiliis deſtinatum eſſe oportet, ſomno tribuendum: & per ſomnum venena ad interiora ſerpunt, hominemque iugulant. A motu etiam abſtinendum, ſi venenum vel ore ſumptum, vel extra corpori immiſſum ſit.

Verùm hæc omnia, quæ modò in genere de occultis morbis diximus, è ſpeciali de iis tractatione clariora fient.

PARS SECVNDA.

De morbis occultis, malignis, & venenatis ab interno humorum vitio.

CAPVT I.

De malignitate & veneno in genere.

POSTQVAM ergo in genere de morbis occultis diximus, iam in ſpecie de iis agendum. Cùm verò occultorum morborum variæ ſint differentiæ, vt *part. 1. cap.* 8. dictum, & poſteà etiam dicetur; quædam adhuc de eorum naturâ in vniuerſum ſpeciali tractationi præmittenda. Probatum autem ſatis eſt parte præcedente, dari morbos alios in partibus ſimilaribus, præter morbos intemperiei, qui quidem vulgò morbi totius ſubſtantiæ vocantur, nobis clariùs morbi occultarum qualitatum dicuntur. Probatum itidem hactenus, nullos alios dari morbos in partibus ſimilaribus, præter intemperiei morbos, quam qui ab occultis qualitatibus proueniunt, iiſdem curantur, & occultas qualitates in corpore lædunt, aliáſque præter naturam inducunt. Cauſſæ autem, quæ tales morbos generant, & à quibus etiam horum morborum differentiæ petendæ ſunt, cùm malignæ, venenatæ, imò venena appellentur, primò omnino in genere adhuc diſpiciendum, quid malignum, quid venenum & venenatum ſit, & dici debeat.

Malignum quid.

Malignum, Græcis κακόηθες, quod, ſi verbum verbo reddas, mali moris eſt, dicitur, quod à ſimplicium morborum conſuetudine alienum, deteriora, quàm pro morbi natura, habet ſymptomata, atque curationem difficiliorem. Sic vlcera κακοήθη appellantur, cùm pars exulcerata talem καχεξίαν & malam diſpoſitionem habet, vt bonum etiam alimentum, quod affluit, corrumpat. Ita non rarò febres, etſi non ſint peſtilentes, tamen dùm praua inferunt ſymptomata, malignæ appellantur. Sic 1. *Epidem. comm* 1. *text.* 24. vbi Hippocrates agit de illa conſtitutione, quæ nullo modo peſtilens erat, ſed vulgaris ſolummodo, morbóſque & eorum ſymptomata deſcribens, hæc habet: *Sudabant inſuper, at non toto corpore, magna extremitatum perfrictio vigebat, vt vix incaleſcerent*: Galenus *in comm.* addit: Nos in præſagiis didiciſſe, hæc eſſe malignarum febrium ſymptomata. Et paſſim Galenus maligna ea nominat ſymptomata, quæ febribus nullatenus peſtilentibus communia ſunt. Contra negari non poteſt, etiam peſtilentes febres interdum nominari malignas. Ex quo apparet, malignitatem diuerſis morbis tribui: vnde etiam nonnulli malignitatis vocem æquiuocam eſſe ſtatuunt.

Malignitas quid.

Puto tamen ita ſine abſurditate in genere malignitatem definiri poſſe, quòd ſit morbo aduentitia qualitas, eum ſupra & præter eius naturam curatu difficilem, vel periculoſum reddens. Etenim ſi quis in febre valde ardente non dormiat, viribus deſtituatur, appetitu careat, & ſimilia, quæ pro ratione febris ſunt, ſymptomata patiatur, id mali moris non eſt. Sunt enim talia ſymptomata febri ardenti propria. At ſi quis febre non adeo ardente, ſed leui in ſpeciem laboret, & nihilominùs vigilet continuò, non appetat, viribus deſtituatur, & animi deliquio corripiatur: id iam mali moris eſt. Hæc enim omnia præter naturam febris illius accidunt. Ita ſi quis vulnus exiguum accipiat, vel vlcere exiguo laboret, quod ex ſua natura facilè aliàs curari poteſt, nihilominùs ob prauam corporis diſpoſitionem, vel gladium, quo inflictum eſt, venenatum, curationem difficulter recipiat, vel etiam mortē inferat: id vulnus vel vlcus κακόηθες nominatur.

Verùm iſta κακοήθεια nunc à manifeſtis, nunc ab occultis qualitatibus prouenit, v. g. ſi vulnus vel vlcus in partem ſaltem intemperie manifeſtarum qualitatum, & cacochymià laborantem incidat, tale vulnus vel vlcus κακόηθες euadit, ob manifeſtam qualitatem. Ita ſi quis febre non ardente corripiatur, eique bilis acrior in ventriculum effundatur, eiúſque orificium afficiat, & appetitum deiiciat, morsúmque ventriculi, & animi deliquia excitet: talis febris etiam maligna appellari poteſt, etſi à manifeſtis cauſſis talis fiat.

Contra verò, ſi quis à venenato animali mordeatur, vel gladio venenato vulneretur, id vulnus vel vlcus etiam malignum appellatur, ſed à cauſſa occulta. Sic ſi febre quis in ſpeciem miti corripiatur, humor tamen putreſcens, febris cauſſa, venenatam quaſi, & occultam qualitatem habeat, à quâ grauia ſymptomata inducantur, & vitæ periculum immineat, eæ quoque febres malignæ appellantur, ſed à cauſa occulta. Quæ κακοηθείας ſpecies cùm non parùm differant, ſi meo arbitrio nomina ipſis imponenda eſſent, ego prius genus, vbi omnis occulta qualitas abeſt, ſed ob partis affectæ diſpoſitionem, aut cauſſæ vim maiorem, manifeſtam tamen, morbus curatu difficilis & grauis euadit, κακοήθειαν in ſpecie, & talem morbum Mali moris: contrà verò, vbi ab occultis qualitatibus morbus difficilis curationis, vel periculoſus euadit, Malignum appellandum eſſe cenſerem. Quomodo etiam plerunque ab authoribus malignitatem hodie accipi video: & de malignitate hoc modo acceptà, & ſolum ab occultis qualitatibus fluente hoc loco nobis agere propoſitum eſt.

Malig. differt a veneno.

Ex quibus etiam apparet, malignitatem differre à veneno: cùm malignitas quiddam alij morbo coniunctum vel ſuperueniens ſit; venenum autem ſit, quod morbum occultum perniciosâ vi principaliter inducere poteſt, ſine alterius morbi interuentu vel coniunctione, vt mox dicetur. Vnde etiam differentias inter febrem malignam & peſtilentem & peſtem conſtituere non eſt difficile. Febres enim malignæ & peſtilentes ſunt, vbi morbus non excitatur ſine putredine, & proinde non ſine febre, & malignitas tanta non eſt, vt per ſe, niſi humores putreſcant, & febrem excitent, homini nocere, morbúmq; generare poſſint; at inter malignas in ſpecie dictas & peſtilentes ſaltem maioris & minoris ratione differentia eſt. Peſtis verò propriè appellatur, cùm materia peſtilens etiam ſine febre per ſe & proximè homini nocere, eúmq; tandem iugulare apta nata eſt, etſi poſtea, ſi morbus paululùm det inducias, neq; à peſtilenti veneno homo ſtatim perimatur, febris plerunq; & eam comitantia alia ſymptomata accedant. Ita venena hauſta, v.g. cicuta, napellus, propriâ vi, ſine febre, hominem iugulare poſſunt.

Febres malignae & pestilentes differentia.

Veneni natura.

Cùm autem & ipſum veneni nomen ambiguum ſit, & non ſolùm cicuta, nappellus, arſenicum, ſerpentes & ſimilia, quæ hominem certò interimunt, venena appellentur, ſed & lues Venerea virulenta dicatur, cum qua homo diu viuere poteſt: vt iſta omnia clariora fiant, iam in quo veneni natura propriè conſiſtat, dicendum. Et primò nomen quod attinet, duo apud Græcos occurrunt vocabula, δηλητήριον & φάρμακον. Illud ſemper in malam partem acceptum fuit; hoc olim in bonam & malam, vt vel ex verſu Homeri, 4. *Odyſſ.* apparet:

φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Imò veneficia & incātationes nomine pharmaci apud antiquos comprehenduntur, vt in Ecloga Virgilij, cui Pharmaceutriæ nomen, accipitur. Hodie tamen plerunque in bonam partē accipitur nomen pharmaci. Græcis

iſtis

iſtis vocabulis Latinum venenum reſpondet, quod etiam olim μέσον fuit, & in bonam & malam partem acceptum, (ſicut & alterum Poëtis magis vſitatum, virus; vnde Virgilius.

Ille malum virus ſerpentibus addidit atris.) vt ex Vlpiano & Cajo ICtis, *ff. l. 3. tit. 2. leg 14. & lib. 18. tit. 1. l. 35.* apparet, vbi mala medicamenta & venena nominantur. Et idem Caius, *ad leg. 12. Tab. de verbor. ſignif.* ait: Qui venenum dicit, adiicere debet, vtrum bonum eſſet, an malum: Verùm hodie veneni vocabulum plerunque in malam partem accipitur.

Quid autem venenum ſit, & quibus hoc nomen tribui debeat, non ita planum eſt, ob autorum hac de re varias ſententias. Primò interdum hæc vox transfertur ad omnia ea, quæ nocere poſſunt. Ita ille vinum appellabat venenum: in ſacris aſpidum venenum in linguis calumniatorum eſſe dicitur, & Horatio venenata dicta ſunt: & itidem in ſacris Saluator noſter inferno venenum eſſe dicitur. Verùm hæ ſignificationes huius loci non ſunt. Neq; enim quodcunq; hominem interimere poteſt, venenum propriè dicitur, neq; qui gladio iugulatur, vel aquâ ſuffocatur, veneno periiſſe Medicis dicitur. Nimis etiam amplè veneni vocem extendit Dioſcorides, dùm *lib. 6.* venenis accenſet aquam frigidam, lac coagulatum, taurinum ſanguinem, & ſimilia, quæ copiâ vel ſuffocando, vel alio manifeſto modo necant. Talia enim, quæ vi manifeſtâ agunt, etſi corpori, præſertim maiore quantitate ſumpta, nocere poſſint, inter venena propriè dicta referri non poſſunt. Vnde etiam quamuis aqua fortis pota hominem iugulare poſſit; multa extrà corpori impoſita, illud erodere, calorem naturalem extinguere, & ipſam partem mortificare poſſint, vt lapides corroſiui dicti, & ſimilia alia multa: propriè tamen venena non dicuntur, ſed ea ſolùm, quæ occultis qualitatibus homini noxia ſunt.

Verùm & hoc modo acceptum veneni vocabulum dupliciter accipitur, latè & ſtrictè. Latè accipitur de omnibus, quæ occulto modo homini nocere poſſunt. Ita definit Cardanus, *lib. 1. de venen. c. 1.* venenum, quod ſit, quod aptum eſt nocere vehementer nobis occultâ agendi ratione. Quo modo veneni nomine etiam comprehenduntur maligni humores in corpore geniti, atq; alij etiam per contactũ immiſſi: vnde dicitur venenũ epilepticum, Venereum, elephantiacum, etſi hominem non ſubitò iugulent, atq; hoc modo venenum & malignitas idẽ eſt. Quæ acceptio ſatis vulgata eſt, atq; ij ipſi, qui ſtrictiorem ſignificationem magis probant, ab hac generali vocis vſurpatione non ſemper abſtinent, ſed ſæpè venenatos humores appellant, qui propriè maligni dicendi eſſent. Strictè enim & propriiſſimè ea dicuntur nonnullis venena, non quæ ex putredine & corruptione prauam & naturæ noſtræ inimicam qualitatem acquiſiuerunt, ſed quæ ſuâ naturâ, abſque vlla accedente corruptione, talia ſunt, vt homini inſigniter & occulto modo nocere poſſint, ſiue ſint è mineralium, plantarum, ſiue animalium, ſiue ab iis petitorum numero.

Si quis tamen etiam id, quod ex corruptione occultam, & non minorem, quàm modò dictam, nocendi vim habet, venenum appellare velit, cum eo non pugnabo. Vt ita venenum ſit, quod occulto modo, & per ſe inſigniter & vehementer corpus noſtrum lædendi; & hominem in vitæ periculum coniiciendi vim habet.

Venenũ qualitas an ſubſtan-

Cæterum cùm venenum, etiam in ſpecie & ſtrictè acceptum, & vt qualitas, & vt ſubſtantia conſiderari poſſit, quomodo definiendum ſit, adhuc dubitatur. Per qualitatem venenum definit Capiuacius, *de venen. c. 1.* dùm dicit, venenum eſſe qualitatem corruptiuam confertim corporis humani, putatque, venenum, quo Baſiliſcus hominem interficit, vt & venenum, quo ſerpens ille, cuius mentionem Auicenna facit, & Conciliator, *lib. 1. de venen. c. 1.* qui ab homine haſtâ percuſſus, cum interemit, nudam & ſinceram qualitatem eſſe, quæ per medium illud ligneum brachio hominis communicatur, & deinde toti corpori. Contra Euſtach. Rudius, *l. 2. de morb. occ. c. 1.* Venenum qualitatem eſſe negat, diſputatque, omne venenum corpus eſſe. Etſi enim ipſa actio proueniat à qualitate, tamen cùm nullum accidens, nec vlla qualitas per ſe queat ſubſiſtere, omniſque actio illi attribuatur, vt in ſubiecto ſubſiſtit, vniuerſum opus ipſi ſubiecto, tanquam præcipuo agenti tribuendum eſſe, ſtatuit. Ad actiones verò illas, quæ videntur à nuda qualitate proficiſci, vt modò de Baſiliſco & ſerpente illo, qui mediante haſtâ militem occidit, dictum, quo modo & torpedo, ſi tridente à piſcatore tangatur, eius manum ſtupefacit, reſpondet dupliciter Rudius. Primò non ſolùm rem incorpoream à re venenata communicari, ſed halitum vel vaporem tenuem, aut humorem, in quo vis iſta inhæreſcat, quod corpus ſubiectum ſit vel vehiculum venenatæ qualitatis; & dùm ſerpens ille militem per mediam haſtam interfecit, id ita factum eſſe putat, nimirum in ea parte haſtæ, quæ ſerpentem attigit, aliquem humorem veneficâ qualitate infectum immiſſum fuiſſe, & mox ab eo dictum halitum, corpuſculaque tenuiora eâdem infecta qualitate tranſmiſſa, quæ per haſtam repentè ad vltimam vſque partem in hominis tandem manum recepta, eum infecerint & interfecerint. Verùm cum ipſe agnoſcat, vix poſſibile eſſe, vt corpus, quamuis ſubtile ac tenue in momento quaſi temporis per ſolidum lignum penetrare poſſit; & Galenus, *de locis affect. lib. 6. cap. 2.* ſcribat, res quaſdam ſolo tactu per qualitatis vim, ea, quæ eis vicina ſunt, alterare poſſe, idque accidere in marina torpedine, cui tàm vehemens ſit potentia, vt per piſcatoris tridentem tranſmiſsâ ad manum alteratione, derepente manum torpidam reddat, reſpondet ſecundò, non qualitatem illam à torpedine in haſtam ſeu tridentem deferri torpedine relictâ, ſed torpedinem propriâ qualitate tridentem alterare, ac ſimilem illi, quam poſſidet, in tridente producere qualitatem; hâc autem tridente affecto, dum manum piſcatoris tangit, ipſam torpidam reddere.

Quæ controuerſia etſi in ſpeciem leuis eſſe videtur: tamen omnino grauiſſima eſt, neque tantùm venena concernit, ſed omnem ſympathiæ & antipathiæ rerum naturalium rationem complectitur, quam clarè explicare omnium difficillimum eſt, & à paucis tentatum. Fecit eius mentionem Iul. Cæſ. Scaliger, *exer. 344. ſ. 5.* vbi tandem concludit, talia per ſpecies fieri, & habere ſe ſpecies tales, ſicut radium cõtinuò promotum, qui etiam per & vltra phialæ vitrum propagatur. Vt ergo quæſtio rectè explicetur, ex eod. Scaligero, *exerc. 71.* vt & aliis Philoſophis, tenendum, qualitates alias eſſe Materiales & Reales, alias Intentionales dictas. Qualitatem realem eſſe viriditatem in arbore: Intentionalem eſſe viriditatem ab arbore in parietem vel veſtem immiſſam. Qualitatem materialem eſſe colorẽ in vino rubro: intentionalem in menſa productũ, cùm lumen per vitrum vino rubro plenum tranſmittitur. Vbi tamen quid per intentionale intelligatur, eſt explicandum. Etſi enim intentionale plerunque accipitur pro eo, quod ab operatione noſtræ mentis dependet, & ſine ea nihil eſt: interdum tamen etiam accipitur pro re, quæ etiam ſine noſtræ mentis operatione exiſtit; alterius tamen rei primariæ ſpecies eſt, eámque repræſentat. Sic lumen lucis imago eſt; imago in ſpeculo, hominis; color viridis, qui in veſtibus ſub arbore iacentis eſt, alterius coloris, qui in foliis arborum eſt, imago eſt. Ac poſteriori quidem modo hîc intentionale accipitur, pro ente ſcilicet ſuo modo reali, & quod extra animi noſtri operationem, & ſine eâ ſuum eſſe habet, alterius tamen primarij accidentis imago eſt, & aliàs ens ſpiritale vel ſpiritalis qualitas, aut

Qualitates duplices Reales. Intentionales.

Intentionale quid.

aut ſpecies appellatur. Et quidem ſpecies tales ab ente primario, quaſi radius continuus promotus, vt Scaliger, *exerc.* 344. *ſ.* 5. loquitur, fluunt, & in orbem diffunduntur ac propagantur. Atque non exigua inter qualitates materiales, & ſpecies has ſpiritales eſt differentia. Nam illæ inſunt ſuo ſubiecto, & cum eo, & ad eius motum mouentur, nec ab eo ſunt ſeparabiles, & ſucceſſiuè in ſubiecto recipiuntur, nec ſunt plures eiuſdem in eodem ſubiecto numero differentes, non confuſæ, ſed diſtinctæ: at ſpiritales illæ ſpecies à corpore à quo oriuntur, in orbem rectà, quaſi radij, diffunduntur; non mouentur ita cum aëre, vt qualitates, quæ aëri propriè inſunt; in eodem ſubiecto numero plures non confuſæ inſunt, quod è plurium candelarum pluribus vmbris apparet, multæ earum etiam per ſolida corpora tranſeunt, vt vel ex ſono, qui ſolidos parietes, & magnete, qui etiam per tabulam ferrum trahit, apparet. Interim non ſunt inefficaces, ſed vires earum rerum, à quibus fluunt, obtinent, ſicut lumen lucem repræſentat, magnes trahit ferrum, vmbra taxi noxia eſt. Et quamuis vulgò ſaltem inter ſpecies ſenſibiles harum ſpecierum fiat mentio: tamen procul dubio multò plures ſunt, quàm quæ ſenſibus humanis apprehenduntur, & per eas multæ rerum ſympathiæ & antipathiæ, & mirandæ operationes atque actiones, quæ hodie à nonnullis Magneticæ dicuntur, accidunt. Differunt autem iſtæ ſpecies ab atomis illis, quas Democritus, Epicurus, Lucretius, & poſt eos alij Philoſophi & Medici ſtatuerunt, & corpuſcula tenuia, & minima eſſe dicunt, quæ nullo modo, vt Fracaſtorius, *de Sympathiâ & antiph. cap.* 5. ſcribit, negandæ ſunt. Hæ enim atomi & minima corpuſcula à corporibus, à quibus fluunt, non niſi magnitudine differunt, & eandem eſſentiam, qualitates, & vires cum iis habent. Species autem ſpiritales omnino eſſentiâ ab iis differunt. Quid autem ſint iſtæ ſpecies, non facilè explicatu eſt. Vulgò qualitates dicuntur. Verùm hoc non placet Fracaſtorio, *alleg. loco*, qui ſubſtantias eſſe ſtatuit, & eiuſdem rationis cum formis illis, quarum ſunt ſpecies, nec differre ab iis, niſi modo ſubſiſtendi. Eatenus enim materiales eſſe dicit, quatenus craſsâ quâdam exiſtentiâ in materia ſunt, & certos terminos poſcunt: cùm autem ingenitum ſit omnibus formis, ſeſe propagare, & has formas materiales, cùm per eum modum & exiſtentiam, quâ ipſæ ſunt, ſeſe propagare non poſſint, tenuem & ſuperficialem ſui vel partem vel gradum producere, quem εἴδωλον vocant, qui ob tenuitatem ſui & contrarium non habet, ac momento gignitur ac propagatur, ceu ſoboles quædam. Verùm nemo facilè dixerit, lumen & lucem Solis eſſe eiuſdem eſſentiæ cum forma Solis, aut colorem, qui eſt in re, cum eo, qui eſt in ſpeculo. Quomodo verò, ſi ſunt qualitates, in momento gignantur & propagentur, cum aëre, per quem diffunduntur, non ita moueantur, vt eius qualitates mouentur, eiuſdem ſpeciei plures numero ſint in eodem aëre, nec confundantur, nemo etiam facilè explicabit. Vt ita hîc cum eodem Fracaſtorio ſequentibus verſibus (quos etſi aliquoties in meis ſcriptis allegaui, tamen digni ſunt, vt nec hic præteriri debeant) nobis conquerendum ſit:

Quid dicam miſerum me agere, & quam ducere vitam,
Irrequietum animi & quærentem indagine vanâ
Naturam ſemper fugientem, quæ ſe vbi paullùm
Oſtendit mihi, mox ſpecies in mille repentè
Ceu Proteus conuerſa, ſequentem eludit & angit,
Mœrentem ſeniique horas, caſſumque laborem?
Nuper enim tenues ſpecies, ſimulacraque rerum,
Quæ fluere ex ipſis dicuntur, perque meare
Omnia, dùm ſector, meditans, tacituſque requiro
Auia ſyluarum, & ſecreta ſilentia ſolus:
Cognoui tamen his ſpectris illudier ipſis;
Vt ſensûs feriant noſtros, ſemperque laceſſant,
Perque fores, cauLaſque animi ludantque meentque,
Ac remeent, ipſamque nec inter ſomnia linquant.

Nam quæ obſcuritas naturæ in ſpeciebus ſenſibilibus occurrit, eadem in omnibus aliis eiuſdem ſpeciebus ſpiritalibus; quarum multò plures ſunt, quàm quæ ſenſibus noſtris percipiuntur, & vulgò creditur.

Venenu quot m dicatu.

Atque vt hæc, quæ hactenus diximus, ad propoſitum noſtrum applicemus, ſciendum, venenum interdum ſumi pro re venenata, interdum pro vi agendi, & corpus noſtrum occulto modo lædendi. Poſteriore modo conſideratum, ſeu ipſa venenoſitas, omninò eſt qualitas. Si verò priore modo conſideretur, venenum duplicis naturæ eſt. Quædam enim venena corpora eſſe, certum eſt: & per contactum corporalem agere; & licet omnia corpora, quæ afficiunt, non tangant corpore ſuo; minima tamen corpuſcula & atomos ex eo mittunt, quæ corpus noſtrum afficiunt, & talia corpuſcula inordinatè hinc inde mouentur, & cum ipſo aëre agitantur, id quod in contagio peſtilenti contingit. Verùm in omni veneno hoc non accidit. Neque enim credibile, cùm miles ille haſtâ ſerpentem interfecit, & mediante haſtâ à ſerpente infectus & occiſus eſt, aut cùm torpedo per tridentem manum piſcatoris ſtupefacit, id fieri, quòniam minima corpuſcula ſolidam haſtam penetrent. Ergo aliud quærendum, quod à ſerpente vel torpedine fluens, ipſum ſolidum lignum momento permeare, & tangentem per lignum afficere poſſit. Hic aliud nihil dari poteſt, quàm ſpecies illa ſpiritalis, quæ in quibuſdam etiam corpora ſolida penetrat. Etſi enim in lumine id non fit, quod obiectu rei opacæ intercipitur; tamen in aliis id fieri, experientia docet. Sonum enim ſolidiſſima corpora penetrare, notiſſimum: ita etiam magnes ferrum per intermediam tabulam trahit & mouet; quod in venenis etiam quibuſdam fieri, abſurdum non eſt.

Poſtquàm ita in genere malignitatis & veneni naturam explicauimus, iam ad morbos occultos, malignos, & venenatos in ſpecie explicandos accedimus. Vt autem omnes formæ latent, & nobis in hâc mentis humanæ caligine ignotæ ſunt, ita etiam differentiæ horum morborum latent, & non niſi ex effectis & cauſſis cognoſcuntur. Ideoque ſuo loco quodlibet venenum ſuis ſignis deſcribemus. Hoc loco, differentias morborum occultorum, à cauſſis petitas, proponemus.

Differ. morbor. occult.

Cauſſæ autem illæ occultos morbos, malignos & venatos inducentes, generantur vel in corpore, vel extra corpus. E prauis humoribus in corpore generatis proueniunt febres malignæ variorum generum, vt & peſtilentes, imò ipſa peſtis. Quæ extra homini obueniunt cauſſæ malignæ & venenatæ, variæ ſunt. Primò enim aër, ſeu inſpiratione attractus, ſeu tranſpiratione in corpus admiſſus, occulto modo corpus afficere, & morbos malignos & venenatos excitare poteſt. Secundò etiam aqua vitioſa hauſta maximè noxia eſſe poteſt. Tertiò contagium eſt, quod vel in aërem transfuſum, vel alio modo corpori noſtrò communicatum, illud occulto modo lædit. Quartò ſunt venena, quæ intra corpus quocunque modo aſſumpta, illud corrumpendi vim habent. Quintò, quæ extra admota, & in corpus penetrantia illud eodem modo lædunt. Quò pertinent morsûs & ictûs venenatorum animalium. Huc etiam referenda ſunt ea venena, quibus nonnulla animalia, ſeu viſu, ſeu ſibilo, ſeu alio modo, atque ita vel halitu venenoſo, vel ſpecie ſpiritali emiſsâ homini nocent, aut eum planè occidere valent, vt torpedo, ſerpentes quidam, baſiliſcus, vmbra taxi. Ad venena extra corpori illata pertinent & vnguenta venenata, quibus vel ſagittæ & gladij inficiuntur, vel quæ, vt & pulueres, per occultos cutis meatûs, etiam cute integrâ in corpus penetrant, qualia vnguenta & pulueres ſparſos etiam peſtilentiam induxiſſe, obſeruatum eſt; imò per odores venenatos

natos homines ſubitò interemptos fuiſſe, annotatum. Quò referri poſſunt & veneficia. Venena autem iſta omnia propriè dicta proueniunt vel à mineralibus, vel plantis, vel animalibus, & quædam ex his tàm ſumpta, quàm extra admota homini nocere poſſunt.

Et proinde totam iſtam tractationem ita diſponemus, vt primò agamus de iis morbis, qui ab humoribus malignis & venenatis, in corpore noſtro generatis, oriuntur: ſecundo de iis morbis malignis & venenatis, qui ab aëre & aquis ortum habent: tertio de iis, qui à contagio: quartò de iis, qui à metallis & mineralibus proueniunt: quintò de plantis venenatis; ſextò de animalibus venenatis: ſeptimò tandem, cùm & veneficia ſummam vim nocendi habeant, de iis quoque aliquid addemus.

Capvt II.

An maligni & venenati humores in corpore noſtro generentur.

PRimò ergo morborum occultorum genus, quod ab interno humorum vitio prouenire diximus, quod attinet, principio inquirendum; an tale morborum genus detur, & an humores in corpore noſtro ita degenerare poſſint, vt malignitatem & venenoſitatem acquirant? ſunt enim eâ de re diſſentientes Medicorum opiniones, Mercurialis, *lib.* 1. *de venen. cap.* 14. ſimile quid veneno quidem in corpore noſtro generari poſſe concedit, verum autem venenum in eo generari poſſe, negat, idque inprimis hâc ratione probare conatur. Cùm, *inquit*, autor omnium in corpore noſtro ſit calor, venenum generabitur vel à calore naturali, vel præternaturali; non à natiuo, quia hic ſemper eſt autor vitæ & ſalutis, non autem veneni & perniciei: non à calore præternaturali, quia nihil agit ſupra potentiam propriam. Vis autem veneni maior eſt, quàm facultas, aut potentia caloris præternaturalis.

Pluribus etiam contra Fernelium, aſſerentem in corpore noſtro generari venena, diſputat Iacob. Greuinus, *lib.* 1. *de venen. cap.* 1. Vtitur autem his rationibus. Prima eſt, ſi ex longa putredine, aut alia quadam cauſſa occulta venenum in corpore noſtro generari poteſt, fatendum eſſet, omnes morbos in corpore ortos ex veneno originem habere; ſiquidem bona pars eorum ex putredine ob intemperantiam, qua quotidiè vtimur, longo tempore collectâ oritur. Deinde negat, quòd vel ſemen, vel ſanguis menſtruus corruptus, vel humores, qui lepram generant, venenati dici poſſint; quia non principaliter cordi infeſti ſunt, quod vel ex eo patet, quòd tales morbi ſæpiùs reuertuntur, & cùm iis homo diu vitam protrahere poteſt. Tertiò illa ſymptomata, quæ in epilepſia, ſuffocatione vterina, vt & lepra accidunt, non prouenire à venenatis qualitatibus, ſed manifeſtis. Lepram etiam ab humore malancholico, terreo, frigido, ſicco, partium naturale temperamentum labefactante ortum habere. Quartò addit & hoc, quod veneni vocabulum propriè de iis accipiatur, quæ exteriùs accidunt, inter quæ, & naturam noſtram tantum ſit odium, vt nihil in corpore noſtro contineri poſſit, quod ſit aptum aliquo modo, vt in venenum degeneret. Inprimis verò Platerus, *in quæſt. med. quæſt.* 43. prolixè hâc de re agit, & pro negatiua & affirmatiua ſententiâ plures rationes proponit, quæ allegato loco videri poſſunt. Prima eſt hæc, quòd, ſi ex humorum putredine ſeu corruptione peſtis proueniret, non tot annis peſtis ceſſaret, ſed vt reliquæ febres, ſingulis annis graſſaretur, cùm ſemper humorum corruptio in corporibus humanis inueniatur. Secunda; ſi ex humorum corruptione originem traheret peſtis, non ij, qui optimis humoribus ſunt præditi, inficerentur, ſed cacochymici ſaltem; cùm tamen contrarium fieri, experientia teſtetur, & contra ij, qui peſſimis humoribus ſcatent, & ſcabie & aliis vlceribus affliguntur, vt plurimùm ſalui viuant. Tertia, quia in peſte nulla humorum corruptionis ſigna apparent, ſed vrina ſæpe eſt ſanorum ſimilis, ſicut & ſanguis plerunque bonus è peſte infectorum venis effluit. Quarta; curatio etiam à reliquarum putridarum febrium curatione longè differt, & nec purgatione, nec venæ ſectione tutò vti licet. Et *quæſt.* 44. vbi expreſsè negat, quòd venenata qualitas febrem peſtilentialem accendens in corpore humano gigni poſſit, hiſce argumentis vtitur. Primum eſt, quod multorum annorum decurſu in tot hominum millibus interdum nulla peſtis ſe prodat; cùm tamen intereà tot vitia in humoribus in variis corporibus ſeſe offerant. Secundò, quòd, qui ex hâc lue euadunt, plerique citra medicamentorum vſum, & præſertim eorum, quæ corpus ab illuuie eiuſmodi humorum expurgant, ſanantur.

Controuerſia autem iſta facilè decidi poſſet, ſi cum Rudio ſtatueremus, ſaltem ea venena eſſe, quæ ſuâ naturâ talia ſunt, non verò ex corruptione vim corpori noſtro inimicam acquirunt. Talia enim cùm omnia extra corpus noſtrum generentur, dici poſſet, venenum in corpore noſtro non generari. Verùm cùm humores corrupti eandem ex corruptione vim nocendi interdum acquirant, quam alia, v. g. venenum ſcorpii, aſpidis, & ſimilium, ex ſua natura habent, nihil obſtat, quin etiam venenati dici poſſint. Atque fuit in ea ſententia Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 5. *de conſtitut. art. cap.* 19. 3. *epid. comment.* 3. *agr.* 4. 6. *epid. comment.* 2. *text.* 38. *Ibidem comment.* 6. *text.* 5. 1. *Prorrhetic. comment.* 2. *text.* 17. *de cib. bon. & mal. ſucc. cap.* 1. Et quidem 6. *de loc. affect. cap.* 5. ſcribit: *Reliquum eſt, vt inueſtigemus, an in animalibus corruptio aliqua naſci poſſit adeo vehemens, vt veneni tùm qualitatem, tùm vires aquet: an id iam Medicis enodatum diſcuſſumque eſſe videatur, qui hanc ſolent proponere quaſtionem: vtrùm ſint propria nota veneni, nec-nè. Nam qui maximè videntur ſuper hac ambiguitate diſputaſſe, ij eoſdem fieri affectûs concedunt, & à lethalis veneni potione, & à corruptione, qua à corpore ortum habet: verùm facilè diſcerni poſſe eos, qui venenum ſumpſerunt, ab iis, qui aliunde affecti ſunt. Cùm enim homo ſuaptè naturâ probis humoribus abundans, ac ſanorum more educatus, derepentè moritur, (vt lethali aſſumpto veneno fieri ſolet) deinde corpus aut liuens, aut nigricans, aut varium eſt, aut diffluens, aut putredinem moleſtam olet, hunc venenum ſumpſiſſe aiunt. Igitur, ſi eiuſmodi affectibus nos infeſtari fateamur, qui ex nobis metipſis accepto ſua originis impetu, ſimiles ſint his, qui pernicioſo epoto veneno eueniunt: nihil mirum, ſi vitiatum ſemen, aut menſtruum huiuſmodi, cùm retinetur, aut putreſcit, corporibus, vt afficiantur idoneis grauia inferat accidentia. Quippe facilè intelligitur à canibus, quantam habeat vim afficienda rei aptitudo; cùm enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, ſolus canis eo affectu corripitur: atque tanta ſit in ipſo humorum corruptio, vt ſolum eius ſputum, ſi humanum corpus contigerit, rabiem excitare poſſit. Vt igitur ab exiguo initio, ſputi videlicet qualitate, aucta quadam in corpore diſpoſitio; quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, diſcerni poteſt; idque poſt ſex menſes, cum nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: ſic eodem modo vitioſo humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis principalium partium aliqua conſentit, à qua deinde vniuerſum corpus celeriter alteratur.* Si ergo in aliis animalibus id accidat, negandum non eſt, quin & in humano corpore idem fieri poſſit. At in canibus venenum generatur, quod ſummè contagioſum eſt, & hominem in extremum periculum deducit. Vt iam taceamus, ex aliis rebus corruptis, vt cadaueribus

tibus animalium, venenum peſtilens emergere poſſe.

Neq; effugere poteſt hic Mercurialis, quòd dicit nõ venenum, ſed veneno quid ſimile ſaltem in corpore noſtro generari. Equidem negandum non eſt, humorum in corpore humano corruptorum magnam eſſe differentiam, & quoſdam potiùs malignos, quam venenatos dicendos eſſe. Interim nec hoc negandum eſt, etiam tales humores, qui idem quod venena extra aſſumpta præſtent, generari poſſe. Et Galenus expreſsè venenatam vim in corpore noſtro generari poſſe ſtatuit, dùm ſcribit, *6. epid. comm. 2. text. 38.* Non ſimpliciter tenuem & aquoſum ſanguinem ab eo ichorodea vocari ſuſpicandum eſt, ſed eum, qui venenoſa & malignâ facultate præditus ſit. Idem ſtatuit *lib. de conſtitut. art. cap. 19.* quando inquit, vel copia humorum, vel grauitas, vel obſtructio, vel corrumpens vitus hominis corpori innaſcitur. Et omnino res plana eſt. Cùm enim ſimilitudinem humorum corruptorum cum venenis Mercurialis ipſe in tribus conſtituat, primò in celeritate mortis; quandoquidem tùm venena epota, tùm humores in corpore veneno ſimiles celerrimè enecant; ſecundò eadem afferunt ſæpe ſymptomata, animi deliquia, deliria, extremarum partium refrigerationes, ſudores diaphoreticos, & huius generis alia; tertiò cùm æquè corrumpant humores in corpore: certè hinc apparet, non ſaltem ſimilitudinem quandam eorum eſſe; ſed eandem naturam. De quo Galenus, *3. epid. comm. 3. ægrot. 4.* ita ſcribit: *Vt epoto lethali veneno quidam poſtridie vel tertia die moriuntur, qualitate eius, non copiâ, mortem afferente; ita & hic æger ſtatim tertiâ die cenſendus obiiſſe à qualitate ſuccorum virulentorum, non à phrenitide peremptus.*

Ad rationem verò Mercurialis reſpondemus, quòd ad rei generationem non ſaltem agens externum, ſed materia diſpoſita, agens primarium in ſe continens, requiritur, cui potiùs generatio, quàm inſtrumentario agenti tribuenda. Ita concurrente calore generantur variarum vermium genera, generantur plantæ variæ, quarum generatio non calori externo, vt primario agenti, ſed ipſi materiæ, & latenti in eâ cauſſæ adſcribenda. Eodem modo dùm generatur venenum in corpore, calor corporis noſtri, ſeu naturalis, ſeu præternaturalis, cauſſa externa & adiuuans eſt, primaria verò in ipſa materia latet, vt *capite ſequenti* dicetur.

Rationes verò Greuini quod attinet, nec illæ alicuius momenti ſunt. Primò enim, quòd dicit, ſi ex longa putredine venenum generatur, omnes morbos ex interno humorum vitio natos fore venenatos, nulla eſt conſequentia. Non enim quæuis corruptio ad venenum generandum ſufficit, ſed determinata, vt *cap. ſequenti* dicetur. Deinde, quòd humores illos, à quibus epilepſia, ſuffocatio vterina, & lepra proueniunt, non vult dicere venenatos, ideo quod hominem non mox iugulant, cauſſa ſufficiens non eſt. Neque enim neceſſarium eſt ad veneni eſſentiam, vt hominem interimat, ſed ſatis eſt ad naturam veneni conſtituendam, vt ſit aptum nobis vehementer nocere occultâ ratione, vt ſuprà, *cap. 1.* cum Cardano venenum definitum. Et ſi omnino tales humores venenatos appellare noluerit, malignos tamen eſſe concedat, neceſſe eſt. Et proinde tertiò falſum, quòd à manifeſtis qualitatibus dependeant, vt ſatis de epilepſia, ſuffocatione vterina, lepra probatum. Et tandem, licet non eam vim habeant ſemper humores maligni intus geniti, quam venenum extra: interdum tamen non minorem nocendi vim habent, & hominem æquè citò iugulant, vt in peſtilentia & peſtilentibus febribus apparet. Id quod *allegato loco* Galenus manifeſtè docet, inprimis *6. de loc. affect. cap. 5.* In quo loco in alienam ſententiam detorquendo fruſtrà laborat Greuinus. Neque enim, quod vult Greuinus, ex aliorum ſententia loquitur Galenus, neque ex vehementi actione ſaltem ſimilitudinem aliquam in humoribus putridis inquirit, ſed humores ita corripi poſſe ſtatuit, vt non minus, quàm venena extra genita vniuerſum corpus celeriter alterare, hominémque citò interficere poſſint. Atque eius hanc mentem fuiſſe, ex anteà *allegato loco 3. epid. comment. 3. ægr. 4.* clarè patet.

Plateri verò rationes quod attinet: primò, quòd non ſingulis annis peſtis graſſatur, etſi paſſim multa humorum vitia accidant, cauſſa eſt, quia non ſingulis annis ea humorum corruptio, quæ ad peſtem neceſſaria eſt, in corporibus hominum reperitur, ſed longâ ſæpe digeſtione, & fermentatione quaſi opus eſt, donec ad illum ſummum corruptionis & venenoſitatis gradum humores perueniant; vnde ſæpe variolæ, morbilli, dyſenteriæ epidemiæ, febres malignæ præcedunt, donec tandem humor ad ſummum corruptionis gradum, qui in peſte eſt, perueniat. Secundò, quòd cacochymici non ſemper peſte corripiuntur, cauſſa eſt, quia non quæuis humorum corruptio ad peſtem producendam ſufficit, ſed determinatâ & peculiari opus eſt. Et cùm in ſcabie & ſimilibus affectibus humores vitioſi ad ambitum corporis protrudantur, intus non facilè corrumpuntur. Tertiò etiam non ſemper per inſignem putredinem peſtis inducitur, vnde etiam non opus eſt, vt putredinis ſigna in vrina ſemper appareant; imò plerunque ea peſtis, in quâ nulla ſigna putredinis adſunt, non genita eſt ab interno humorum vitio, ſed à contagio communicata: in ea verò, quæ à vitioſo humorum apparatu genita eſt, ſigna putredinis adſunt. Quartò licet multi ſine medicamentis à peſte euadant: non tamen ſine euacuatione humorum conualeſcunt. Natura enim ipſa ſæpe eos per ſudores, carbunculos, bubones, ad ambitum corporis protrudit, vel etiam è corpore planè eiicit.

CAP. III.

Quomodo in corpore noſtro maligni & venenati humores generentur?

QVomodo autem in corpore noſtro maligni & venenati humores ac vapores generentur, inquirere longè difficillimum. Et quæſtio hæc è difficillimis, quæ in tota medicinâ occurrunt, non poſtrema eſt. Primò verò loco inter recentiores controuertitur; an ad veneni in corporibus noſtris generationem ſemper putredo requiratur, an verò etiam abſque ea id generari poſſit? Gerardus Columba, *lib. 1. de febr. peſtil. cap. 31.* ſtatuit, venenum non generari ſine corruptione & putredine, his rationibus motus. Primò, eodem modo generatur in corpore humano, quo in cane rabido, teſte Galeno, *6. de loc. affect. cap. 5. & 2. prorrhet. text. 17.* At in cane rabido venenum nunquam fit, niſi poſt ſummam humorum eius corruptionem. Ergo & in homine eodem modo generatur. Imò nec venenum cum ſaliuâ canis in corpus humanum admiſſum actu fit venenum generanti ſimile, niſi poſt ſummam humorum corruptionem. Et vt Galenus *ibid.* ſcribit, vbi ab exiguo initio ſputi, videlicet qualitate auctâ, quædam in corpore diſpoſitio ad magnitudinem notatu dignam peruenerit. Docétque paſſim Galenus, humores, licet ſenſim diſponantur, vt venenum fiant, nunquam tamen venenum dici poſſe, niſi poſtquam ſummam & malignissimam naturam ſint conſecuti. Ita *3. epid. comment. 3. text. 75.* ſcribit: *Longo tempore cauſſa, quæ rabiem efficit, augetur: quæ vbi tandem eò peruenerit, mortem affert repentinam. Ita in hac phrenitide vitioſus humor coacervatus fuit, veneno lethali aſſimilis, in corporibus vicinis paulatim aliquid agens: quæ quando vitio iam aliquo pacto opportuna erant, humórque*

An an... ni gen... tionem... putred... per.ſit... ceſſaria

ipſe

ipſe euaſerat maligniſſimus, lethale repentè apparuit ſymptoma. Secundò humor, qui ex corruptione fit venenum, vel indiget excellenti putredine, & ſumma corruptione, vt fiat venenum, vel mediocri, vel omninò leui. At non mediocri vel leui; aliâs enim putrida omnia eſſent venenata, & omnes febres putridæ eſſent malignæ. Ergo ad venenum generandum ſumma putredo requiritur. Tertiò, quia, ſi humor naturalis à ſtatu corpori noſtro amico ad deleterium debet mutari, neceſſe eſt, vt ſummâ fiat corruptio & tranſmutatio. Si enim parua ſufficeret, omnes humores corrupti eſſent venenati.

Contra, & rectè Hercules Saxonia, *de phenigm. ſect.2. cap 10. & de febb. cap.37.* defendit, venenum in corpore noſtro generari poſſe, non ſolùm ſine inſigni putredine, ſed etiam abſque omni putredine. Et quidem ad id probandum variis rationibus vtitur, quæ tamen cùm omnes non ſint eiuſdem ponderis, firmiores ſaltem adducemus. Primò ſi venenum plantarum & animalium ſine valida putredine, imò interdum ſine omni putredine generatur, impoſſibile non eſt, quin & in corpore humano ſine inſigni putredine, imò ſine omni putredine idem fiat. Secundò, quia venena generantur non ſolùm in corporibus calidis & humidis, quæ ad putredinem ſunt aptiſſima, ſed & in calidis & ſiccis, frigidis & ſiccis. Tertiò, ſi venena, quatenus putrida, nocerent, manifeſtâ potius qualitate, quàm totâ ſubſtantiâ nobis eſſent inimica, quod falſum. Quartò excellens & inſignis putredo non poteſt diu latere in corpore, quin morbum excitet: ſed humores, qui excitant hyſtericam paſſionem & rabiem, diu ſæpe latent in corpore. Id quod Galenus, *loco paulò ante allegato, 6. de loc. affect. cap.5.* docet, & exempla veneni canis rabidi declarant. *Vt ab exiguo*, inquit, *initio ſputi rabidi canis aucta quadam in corpore diſpoſitio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, diſcerni poteſt, idque poſt ſex menſes, cùm nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: Sic eodem modo vitioſo humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis partium aliqua conſentit, à qua deinde vniuerſum corpus celeriter alteratur.* Vbi clariſſimè docet, venenum iam fuiſſe genitum, antequàm ſeſe in toto corpore prodit. Et omnino manifeſtum eſt, ſæpe ſine putredine venenum generari. Etenim peſtilens venenum in aëre generatur, propagatur, augetur, non tantùm in conſtitutione humida, ſed etiam in ſicca, quæ ab omni putredine eſt aliena: & in febribus malignis ac peſtilentibus ſæpe minor putredo, quàm in aliis putridis, quæ malignæ & peſtilentes non ſunt, apparet: cùm tamen, qui contrarium ſtatuunt, ſummam putredinem ad venenum generandum requiri, doceant. Quintò, vbi adeſt putredo inſignis, in vrina ea ſeſe prodit; quod tamen non ſemper fit in febribus peſtilentibus, ſeu peſte, vbi ſæpe multi extinguuntur, antequàm vlla putredinis ſigna in vrina vel alibi in corpore appareant. E quibus omnibus manifeſtum fit, etſi concedi poſſit, putredinem aliquando ad venenum generandum concurrere poſſe: tamen id ſimpliciter & ſemper non eſſe neceſſarium.

Rationes verò Gerhardi Columbæ non id probant, quod probare debent. Cùm enim probare deberet, venenum generari ſine ſumma putredine; ille probandum ſuſcipit, venena non generari poſſe ſine ſumma corruptione & immutatione humorum, quod libenter concedimus. Verùm latius longè patet res, corruptio & immutatio, quàm putrefactio. Etenim quotieſcunque aliqua res generatur, mutatio & alterius corruptio fit, ſed non ſemper putrefactio: id quod in variis humorum in corpore mutationibus apparet. Equidem aliquando etiam putrefactio in corporibus noſtris accidit, ſæpe tamen mutationes in variis corruptionibus fiunt ſine omni putredine. Cùm enim fiat mutatio & corruptio in ventriculo, inteſtinis, venis meſaraicis, hepate, corde, cerebro, teſtibus, & omnibus omnino partibus, ſi & materia & efficiens ſeſe rectè habet, omnia rectè peraguntur, ſi verò ſiue in ipſo agente & inſtrumento actionis, ſiue obiecto & materia aliquod vitium ſit, etiam opus, quod perficitur, vitioſū eſt. Hinc ſæpe ſine omni putredine, ſumptis melonibus, fungis, & ſimilibus, peſſimæ fiunt corruptiones in ventriculo, quæ interdum choleram excitant, & niſi ille vitioſus humor ex vitiata in ventriculo coctione genitus mox per vomitum aut aluum euacuatur, ſed in reliquum corpus penetrat, quò diutius retinetur, eò peior euadit, & in ſingulis coctionibus vitium illud exaltatur. Atque ita in ſingulis coctionibus fit mutatio, ſed non putrefactio. Et proinde concedimus, ad generationem veneni ſummâ corruptione opus eſſe: vt autem ea ſemper fiat per putredinem, non opus eſſe putamus.

Quomodo venena in corpore noſtro generentur.

Rudij opinio.

Quomodo autem generetur venenum in corpore, explicare, hoc opus, hic labor eſt; imò pauci ſunt, qui glaciem hanc frangere conati ſunt. Euſtachius Rudius hac de re aliquid propoſuit, cuius diſcurſum hîc adducere libet. Ille autem ita, *lib.1. de morb occult. cap.1.* de venenorum in corpore noſtro generatione ſentit. Dum in corpore, *inquit*, venenum gignitur, neceſſe eſt, vt fiat ex priuatione, quæ quidem, cùm ſubiectam materiam ſupponat, neceſſe eſt, vt venenum fiat ex aliquo ſibi contrario, quod ex materia & forma conflatum ſit, & forma priore recedente, corruptaque materia illius veneni forma ſubſternatur: (ſeu, vt *lib. 3. pract. cap. 30. de febri peſtilenti* loquitur; forma prior, & materia illius veneni formæ ſubſternitur) & ita huius generatio illius corruptio ſit. Hæc autem generatio, quæ veneni generationem præcedit, naturalis non eſt, qualis eſt cibi, dùm ex eo chylus procreatur, aut ſanguinis, dùm in carnem commigrat: ſed quemadmodum, quod generatur, eſt quiddam præter naturam; ita & corruptio præcedens præter naturam eſſe debet, & aliquid præter naturam, vt quod corrumpitur, non conuertatur in excrementum naturali perſimile, ſed fiat excrementum naturali omnino diſſimile, & adeo diſſimile, vt naturam acquirat humanæ naturæ penitus aduerſariam. Cùm autem corruptiones variæ ſint; & putredo etiam ſuos gradûs habeat, porrò ſtatuit, ad veneni generationem non ſatis eſſe putredinem, quatenus putredo, ſed vt venenum fiat, ingens debet eſſe ac penitus maligna. Hæc enim, inquit, ſola ea eſt, cuius fimus & inquinamentum eſt venenum, ſummámque ſapit malignitatē. Non enim omnes æquè prauæ ſunt putredines. Deterior enim eſt, quæ in venis nobilioribus, ac puriori ſanguini continendo dicatis fit, quàm quæ in venis chylum continentibus, & extra venas ſuboritur. Deterior etiam eſt alimenti, quàm excrementi putredo. Cùm autem natura magis intenta ſit illius, quàm huius generationi, rationabile eſt, vt dùm alimentum putreſcit, potentiorem cauſſam habeat. Et tandem concludit; non putreſcens humor venenum eſt, ſed fimus illius & inquinamentum, & hoc, quod ſupereſt, humoris putredini, illud eſt, ex quo venenati halitûs in cor elati periculoſa efficiunt ſymptomata, & vitalem præſertim facultatem deiiciunt.

Eius examinatio.

Verùm hoc modo rem non ſatis explicat. Primò enim præſupponit, omne venenum per putredinem generari, quod tamen falſum eſſe, paulò ante monſtraui. Deinde ſit ſanè, vt non ipſe humor putreſcens, ſed illud inquinamentum & corpus, quod poſt putredinem relinquitur, venenum ſit: tamen non explicat, à quo corporis illius, quod relinquitur, formâ ortum habeat. Dùm enim ſcribit, quòd, vbi recedit forma prior, materia illius veneni formæ ſubſternatur, veneni quidem formam nominat, ſed vnde ea proueniat, non explicat. Et licet quis ea, quæ, *de morbis occultis lib.1.c.7.* de formarum in rebus venenatis, extra corpus noſtrū, ſeu à natura tales ſint, ſeu ex corruptione tales fiant,

origine diſputat, coniungat: tamen dubio non ſatiſfaciunt. Recte enim quidem ibi diſputat, quod, ſicut viuentia ab ipſa anima & virtute formatrice, quæ in ſemine, ſpirituoſoque corpore continentur, procreantur, & ſicut in viuentibus è putri materia ortis innatus rei putreſcentis calor cum extraneo coniunctus, virtute propria, cum ſit accidens, ſubſtantiam producere non poteſt; ita in mixtorum vita carentium generatione, ſola elementa non ſufficiunt. Cùm enim agentia naturalia vltra proprias vires operari nequaquam valeant, & elementa omnium corporum ſint imperfectiſſima, impoſſibile omnino ſtatuit, vt ex illis mixta, & præſertim quæ perfectiora, vt aurum, argentum, & id genus alia perficiantur, ſed aliud agens nobilius requirant. Verùm in eo inueſtigando iam deficit, dùm primum efficiens cœlum eſſe ſtatuit. Alibi enim iam monſtrauimus, proximam cauſſam rerum naturalium cælum eſſe non poſſe, ſed ſaltem vniuerſalem & communem. Et ipſe Rudius hoc fatetur & agnoſcit, dùm expreſsè ſcribit, quòd cœlum tanquam agens vniuerſale ad hoc vel illud mixtum efficiendum non determinatur aut contrahitur, ſed ad ea ſeſe habet indifferens. A qua re tamen determinetur, aut potiùs quodnam ſit proximum & determinatum efficiens, non explicat, ſed ad qualitates primas relabitur, & vt fiat aurum, non plumbum, hoc prouenire à tali caliditate & tali frigiditate, ac paſſiuarum ſine temperamenti totius apparatu, quæ ſunt in minera ipſi cœlo ſubordinatæ, tanquam inſtrumenta illius ad particulariter agendum, putat; cùm tamen expreſsè ſupra ſcripſerit, ſola elementa ad hæc corpora efficienda non ſufficere, & vt corporum omnium imperfectiſſima, vltra vires proprias agere non poſſe. Et cùm ipſe Rudius concedat, temperamenti illum apparatum ſaltem eſſe inſtrumentum, cœlum verò eſſe cauſſam vniuerſalem: neceſſarium omnino eſt, adhuc dari cauſſam efficientem propriam & particularem. Quomodo autem res naturales per corruptionem fiant deleteria, non explicat, niſi quòd *lib. 2. de morb. occult. cap.* 1. ſcribit dum venena in corpore gignuntur, neceſſe eſt, vt fiant ex priuatione. Sed quid priuatio illa includat, non explicat.

Autoris ſententia.

Cùm ergo, quomodo venenum in corpore noſtro generetur, nondum explicatum videam; tentandum, an hæc glacies frangi, eaq; fractâ in veritatis pelagus perueniri poſſit. Cùm autem omnis error, qui in corruptionibus noſtri corporis, fit vel efficienti vel materiæ adſcribendus ſit: ab efficiente quidem tale quid fieri poſſe aliquando, concedo, ſed rariùs, vbi ſcilicet anteà à veneno maligna aliqua qualitas & diſpoſitio corpori vel parti alicui impreſſa eſt, quæ affluentes humores ſibi ſimili diſpoſitione inficit & corrumpit. Frequentiſſimè verò venenatos humores in corpore noſtro generari puto materiæ ratione.

Alimentorũ vitium.

Cùm enim in ſingulis coctionibus nouæ miſtiones fiant, neq; formâ vnâ ſublatâ, omnes ſubordinatæ pereant, neq; (vtor verbis Octauiani Roboreti, Medici Tridentini, *de febr. petech. cap.* 7. ne ſolus Nouator videar) in qualibet rei mutatione & corruptione fiat reſolutio ad materiam primam, verùm quando aliquid corrumpitur, forma tantùm, determinatumq; illius formæ, quæ corrumpi dicitur, temperamentum ſeu ſubiectum cum ſuis accidẽtibus pereat; aliæ verò formæ ſubordinatæ cum propriis quoq; ſuis accidentibus integræ manere poſſint: accidit, vt ſæpe aliqua forma manifeſtetur & ſeſe exſerere incipiat, quæ anteà latebat. Et quòd Hippocrates, *libr. de priſc. medic.* de δυνάμεων, & potentiis humorum ſcribit, id etiam de venenorum natura hîc verum eſt. *In homine*, inquit, *ineſt & amarum & dulce, & ſalſum & acidum, & acerbũ & inſipidum, aliaq; ſexcenta, quæ pro copiâ & viribus varias habent facultates. Et hæc quidem mixtione & mutuâ inter ſe contemperatione neque cernuntur, neque moleſtiâ quenquam afficiunt. At vbi horum ſecretum quippiam fuerit, & per ſe exſtiterit, tùm & conſpicuum fit, & hominem moleſtiâ afficit, &c.* Eodem enim modo ſeſe res de venenis habet. Cùm enim homo veſcatur animalibus & plantis, plantæ è terra, quæ fimo & excrementis animalium & pluuiâ fœcundatur, vel fluuiorum inundationibus, ſuccum, à quo nutriuntur, attrahant; res corpori noſtro aduerſas vbique reperire in fimo & excrementis animalium, in terrâ, in pluuiis, in aquis eſt. Quæ quando cum alimento in corpus noſtrum veniunt, non ſemper tota excernuntur, ſed cum eo ſæpe in corpus ſeſe penitiùs inſinuant, & vires ſuas retinent. Exemplo ſit iſtud, quod Hippocrates, *6. epid. comment. 5. text. 25.* ſcribit: *Mulier, capra, elaterium aut cucumerem edentes, pueris purgatio.* Etenim ſi mulier vel capra quodcunque medicamentum purgans, vt Galenus, *in comment.* explicat, ſumpſerit, lac eorum purgans redditur. Vbi primò ex purgante fit chylus, hinc ſanguis, tandem lac, & nihilominùs in tot mutationibus vis purgatrix cum proprio ſubiecto (ſine hoc enim eſſe non poteſt) integra & incorrupta ſeruatur, quæ, vbi lac infans hauſerit, ſeſe exſerit. Cogitemus iam, quos ſæpè malignos ſuccos è ſtercoribus & excrementis animalium plantæ è terrâ trahant. Conſideretur præterea, quot homines fungis, melonibus, cucumeribus, fructibus fugacibus, & aliis eiuſmodi cibis veſcantur, quæ qualis ſint naturæ, & quàm prauum alimentum ſuppeditent, notiſſimum; adeo, vt de iis Galenus ſcribat, etſi probe coquantur in ventriculo, tractu tamen temporis procreari in corpore ſuccum, qui à lethali veneno parùm abeſt. Perpendamus inſuper, quàm ſæpe malignæ ac venenatæ pluuiæ, nebulæ, ac rores in plantas decidant, quibus bruta veſcuntur: quot animalia plantis & animalibus venenatis veſcantur; ſicut conſtat, ſturnos cicutam depaſcere, coturnices veratrum, anates bufones aquaticos deuorare, iiſque nutriri; ciconias ſerpentibus victitare, gallinas araneas, imò ſcorpiones deglutire, lupos piſces etiam ſerpentes. His ergo omnibus cùm rurſum cibi loco vtatur homo, venenata illa ſubſtantia, (quæ non omnibus, ſed homini ſaltem, & ita reſpectiuè venenum eſt) quæ in plantarum & animalium alimentum ſubiit, etſi per varias coctiones in varias formas mutata, tandem in hominis alimentum cedit, & aliis miſta ſæpe longo tempore non nocet: at vbi ab aliis ſecreta fuerit, & ſola extiterit, tùm homini nocere incipit, & venenum euadit, & præcipuè ſi copioſiùs & ſæpius tale alimentum ſumptum ſit. Etſi enim exiguâ quantitate & rariùs talia maligna in corpus aſſumpta, à natura vinci, & in tot coctionibus alicubi expelli poſſint; tamen ſi ſæpius & copioſiùs in corpus ingerantur, tandem nocere poſſunt. Vnde rectè Matthiolus, *in præfat. in lib. 6. Dioſc.* cùm quærit, an animalia eiuſmodi venenatis animalibus victitantia, ab hominibus cibo accepta, ei nocere poſſint,

An animalia venenatis victitantia edenda ſint.

reſpondet, pleroſque quidem aſſerere, huiuſmodi animalia, ſi comedantur, non modo veneno non inficere, ſed nullam prorſus noxam inferre, & corpus nutrire; ſe tamen credere, quòd, licet venenum concoquatur, & tranſmutetur in eorum animalium ſubſtantiam, quorum id perpetuò cibus eſt, non tamen eſſe poſſe, quin caro, quæ ex eiuſmodi fit alimento, ſi edatur, omni prorſus careat nocumento. Et videmus, quomodo ſæpe in annonæ caritate, & defectu boni alimenti, in obſidionibus, caſtriſque, vbi homines aquis, frumento, atque aliis cibis corruptis, & praui ſucci vtuntur, dyſenteriâ, malignis ac peſtilentibus febribus, & tandem ipsâ peſte corripiantur. Et quòd cibi talibus humoribus malignis materiam præbeant, patet vel ex eo, quòd tales humores non ſemper, & in omnibus corporibus generantur, ſed tùm, vbi homines eiuſmodi prauis cibis vſi ſunt: id quod in caſtris & obſidionibus frequentiſſimè accidit; vnde etiam ma-

ligni

ligni eiuſmodi morbi caſtris quaſi proprij ſunt,& propterea à nonnullis Caſtrenſes appellantur.

Imò etiam exigua maligni humoris quantitas, vbi is ab aliis ſecretus fuerit, ſeorſim exſtiterit, facilè alios humores inquinat; cùm omnis forma ſui multiplicatiua ſit: id quod non ſolum è ſeminibus ſpontè ortorum viuentium, in atomis & minimis corpuſculis latitantibus patet, vt cùm à Doctiſſ. Fortunio Liceto, *in lib. de ſpontan. viu. ort.* tùm à me *in eodem tractatu* monſtratum; ſed & in venenis verum eſt, id quod exemplo veneni canis rabidi probat Galenus, *6. de loc. affect. cap. 5.* quod ab exiguo initio ad magnitudinem notatu dignam ſenſim adſcendit, tandémque totum hominem alterat.

Quæ ſi cui non ſatisfaciant, & alicui id adhuc ſcrupulum moueat, quomodo è ſemine & ſanguine etiam bono, extra ſua vaſa elapſo, putreſcente & corrupto, venenata materia generari poſſit; ille primò δυνάμεις & ἀκρότητας humorum Hippocratis in mentem ſibi reuocet, cogitétque, in homine eſſe amara, ſalſa, & ſexcenta alia, (è quibus procul dubio qualitates occultæ non ſunt excludendæ) quæ mixtione mutuâ & contemperatione inter ſe neque cernuntur, neque quempiam moleſtiâ afficiunt; at vbi ab aliis ſecreta fuerint, & per ſe & ſeorſim exſtiterint, conſpicua fieri, & hominem moleſtiâ afficere. Faciat quis periculum in carne vel ſanguine humano, vel etiam alterius animalis, quo homines nutriri ſolent, eáque in vitro concluſo, vt nihil externi accedere poſſit, digerat, & videbit, vbi maſſa illa ſanguinis vel carnis diſſoluta fuerit, quàm praua & homini noxia materia inde generari poſſit. Idem euenit in aliis rebus, braſſicâ, cancris, ouis, & aliis rebus quamplurimis, quibus quotidiè ſine noxa veſcimur. Omnia enim hæc, ſi putreſcant & reſoluantur, ac ſingulæ eorum partes ſeorſim exiſtere incipiant, quàm magnum & intolerabilem fœtorem de ſe exhalent, & quàm noxiæ euadant, notum eſt. Si ergo ſanguis intus corrumpatur, cur non idem præſtare poſſit?

Semen in ſpecie quod attinet, primò hoc tenendum, rei optimæ corruptionem eſſe peſſimam, ideo quòd optima δυνάμεις illas Hippocratis, etiamſi aliis permiſtas, habent potentiſſimas, quæ vbi ſeorſim exiſtunt, & à mediocritate receſſerunt, maximè lædere poſſunt. Neque enim incommodè miſta, ſiue ſaltem ſimpliciter & vt talia, atque ex elementis ſolùm compoſita, conſiderentur, ſiue etiam vt qualitates occultas, & formas elementis nobiliores includunt, perpendantur, harmoniæ Muſicæ comparari poſſunt. Vt enim, etſi in ea vocum & ſonorum eſt diuerſitas; tamen ſi inter eos iuſta ſeruetur proportio, ſuauiſſimam harmoniam & concentum, audientem mirificè delectantem, pariunt, ſi verò proportio illa turbetur, & vna vel plures voces diſſonent, auditui ingratiſſimus ſonus inde oritur; ita etiam, ſi in miſto ſeu qualitatum primarum, ſeu occultarum proportio, quæ naturæ cuiuſque rei conueniens eſt, ſeruetur, omnia ſe rectè habent; ſi verò qualitatum vna vel plures proportionem excedant, actiones rectè perfici non poſſunt, & grauiſſima oriuntur ſymptomata, atque inde accidit, vt, quod anteà vel toti corpori, vel parti alicui gratum & amicum erat, iam ingratum & inimicum, imò noxium euadat. Atque inde adeò euenit, vt in ipſa doſi medicamentorum Bezoardicorum proportio quædam inter ea & corpus noſtrum requiratur, quæ ſi obſeruetur, homini ſunt grata & vtilia, eiúſque corpus à venenis tuentur: ſi verò maiori quantitate exhibeantur, etſi eandem vim habeant, tamen quia potentiâ ſuâ & actiuitate proportionem corpori noſtro conuenientem non obſeruant; corpus noſtrum diſſoluunt, eique nocent.

Deinde & de ſemine hoc obſeruandum, ea ſymptomata, quæ in fœminis à ſemine retento fieri dicuntur, non ſemper à ſemine, ſed ab aliis humoribus, circa vaſa ſeminalia cumulatis, fieri, vt *lib. 4. Pract. part. 2. ſect. 3. cap. 4.* dictum. Etenim ſemen in ſuo loco non putreſcit & corrumpitur, & viri multi ſæpe ſemen diu retinent, nec aliquid mali patiuntur. Multæ etiam virgines moniales & aliæ ſunt, quæ Venere non vtuntur, nec tamen ſuffocatione vteri laborant. Vnde credibile eſt, materiam, quæ tam grauia ſymptomata in fœminis excitat, non ſemen eſſe, ſed alios humores prauos, qui circa vaſa genitalia fœminarum, & inprimis tubam vteri dictam collecti ſunt. Obſeruatum enim eſt, teſtes in mulieribus interdum pilâ maiores, imò pugno grandiores, luteo, croceo, ſeroſóque humore grauiſſimè olente turgentes, repertos fuiſſe, vt *alleg. loc.* dictum.

Caput IV.

De Cauſſis morborum occultorum, malignorum, & venenatorum, ab interno humorum vitio ortorum, in ſpecie.

Atque hæc in genere quidem, quomodo humores maligni & venenati in corpore noſtro generentur, dicta ſunt: de cauſſis tamen adhuc quædam in ſpecie addenda ſunt. Cùm autem omne, quod in corpore noſtro præter naturam generatur, vel cauſſæ efficientis, vel materiæ vitio proueniat, eædem cauſſæ & hîc perpendendæ. Primò cauſſam efficientem quod attinet, cùm in omnibus corporis partibus, tàm publicis, quàm priuatis, coctiones fiant, & quælibet pars ſibi conueniens opus producat: non mirum eſt, ſi actiones & coctiones eæ non rectè perficiantur, varia excrementa, & varios præternaturales humores generari. Nimirum vt alia fit coctio in ventriculo, alia in hepate, alia in corde, alia in teſtibus, alia in vtero: ita etiam alia excrementa, aliíque humores præternaturales, ſi coctiones illæ non bene perficiantur; in ventriculo, alij in hepate, alij in corde, alij in teſtibus, alij in vtero generantur. Imò cùm venæ & arteriæ ſanguinis ac ſpirituum locus ac receptaculum ſint, quæ, vbi ſuam naturalem conſtitutionem obtinent, ſanguinem & ſpiritûs in ſtatu naturali ſuo conſeruant; ita ſi illam naturalem conſtitutionem amittunt, & præternaturalem acquirunt, ſanguinem, & ſpiritûs ampliùs regere non poſſunt, ſed eos corrumpi ſinunt. Cùm autem ad naturalem partis cuiuſque conſtitutionem, & primarum qualitatum temperiem, & occultarum etiam naturalem diſpoſitionem requiri dixerimus; ſi vel hæ vel illæ mutentur, varij humores excrementitij, nunc qualitatum ſolùm primarum, & temperiei exceſſum; nunc etiam occultam malignitatem obtinentes generantur. Imò ſi intemperies aliqua in corpore noſtro excitetur, præſertim calida & humida, non ſolùm humores & excrementa, ſed & partes ipſæ ſolidæ corrumpi poſſunt; vt in vlceribus putridis, gangrænâ, & ſphacelo apparet, vnde maligni humores & vapores generantur: quod quâ ratione fiat, *cap. præced.* dictum. *Ad malignorum humorũ generationem facit 1. Diſpoſitio corporis.*

Præuia autem hæc diſpoſitio quibuſdam hæreditario quaſi iure à parentibus communicatur, vt prauos ſubinde humores generent, & totâ ætate penè, vel ſcabie malignâ, elephantiaſi ſimili, vel ſcorbuto conflictentur. Sicut videmus etiam vermes in quibuſdam plurimos vſque ad adultam ætatem generari; cùm in aliis, ne in infantibus quidem naſcantur. Accidit hoc in iis potiſſimùm, qui calidos & aduſtos & atros humores generant, qui venenatam naturam facilè induunt.

Deinde faciunt ad hanc partium naturalium conſtitutionem mutandam primò cibus & potus, ac medicamenta, *2. Cibus & potus.*

dicamenta, vt & venena, cùm qualitatum primarum exceſſu peccantia, tùm multò magis occulto modo corpori noſtro infeſta, quæ malignam & venenatam diſpoſitionem partibus corporis noſtri imprimere poſſunt: ob quam poſtea alimentum & ſanguinem in ſimilem qualitatem corrumpunt. Ita obſeruatum ſæpe eſt, veneno ſumpto longo interdum poſt tempore nonnullos morbis quibuſdam correptos fuiſſe, qui non aliunde prouenerint, quàm à mala diſpoſitione, à veneno corpori impreſſâ. Memini vicinam meam filio & filiæ quinquennibus circiter in balneum ituris ad ſudorem ciendum arſenicum pro cornu cerui incautè exhibuiſſe, vnde filius, qui parùm vomebat, intra ſex horas mortuus eſt, puella verò, quæ etiam arte adiuta multum vomebat, conualuit, ſed circa annum ætatis vigeſimum primum fœdiſſimâ ſcabie & cachexiâ correpta eſt, quæ nullo modo curari potuit, ſed ægræ mortem intulit; quàm non aliunde, niſi à diſpoſitione à veneno corpori, & inprimis hepati impreſſa proueniſſe exiſtimo. Ita luem veneream, cùm interdum integrè curata viſa eſſet, nec vllis ſymptomatibus ſeſe ampliùs proderet, poſt annum vigeſimum, imò trigeſimum recruduiſſe, obſeruatum eſt, itidem ob diſpoſitionem à virulentia illa hepati impreſsâ reliquam. Sic ij, qui carbunculos peſtilentes paſſi ſunt, etſi integrè curati ſunt, in partibus illis dolores ſæpe longo poſt tempore & diu percipiunt.

3. Cœlum & ſidera. Tertiò faciunt huc & ſtellæ ac ſidera. Etſi enim aſtra per ſe neque mala ſunt, neque mali quid intendunt, ſed totum hunc inferiorem mundum ſuo influxu benigno fouent: tamen per accidens nocere, & huic vel illi rerum naturalium ſpeciei vel indiuiduo noxia eſſe poſſunt. Sicut enim videmus, nunc calorem, nunc frigus nimium hiſce vel illis nocere, v. g. æſtum maiorem vitibus eſſe amicum, quaſdam verò alias plantas ab eo emori: ita etiam, cùm aſtra occultas influentias habeant, niſi eæ influentiæ proportionem, quæ corpori noſtro amica eſt, obſeruent, humores in eo corrumpi, neceſſe eſt. Quâ de re plura, *lib. 4. de febrib. cap. 4.* dicta ſunt.

4. Aër. Quartò inter has cauſſas, quæ corpus noſtrum afficiunt, eſt aër, qui non ſolùm interdum, vt venenatos vapores, qui corpus noſtrum inficiunt, in ſe continet, (quâ ratione de eo parte tertiâ dicemus) malignorum & venenatorum autor eſt morborum, ſed etiam, vt diſpoſitionem corporis noſtri, quâ omnes coctiones perficiuntur, mutat; quâ ratione hoc loco de eo agendum. Primò aër ad morbos inducendos poteſt facere manifeſtis qualitatibus, de quo Hippocrates pluribus 3. *Aphor. lib.* agit 1. *Aphor.* ibi ait: *Mutationes temporum potiſſimùm pariunt morbos, & in ipſis temporibus magnæ mutationes frigoris aut caloris, cæteraque ad proportionem.* Cùm enim aër cùm inſpiratione attractus, tùm per poros in corpus immiſſus, illud continuò afficiat; ſi intemperatus ſit, eandem intemperiem corpori noſtro imprimit, idque de naturali ſtatu deiicit. Et imprimis calida & humida aëris conſtitutio, ſi diu duret, cùm ad putredinem inducendam aptiſſima ſit, etiam morbos malignos & venenatos inducere poteſt, de qua re Galenus, 1. *de differ. febr. cap. 4.* ſcribit: *Peſtilentes morbos oriri, neceſſarium eſt, cùm aëris temperatura naturali habitu ad caliditatem & humiditatem immoderatam fuerit conuerſa*, & inſigne exemplum eius rei habetur apud Hippocratem, 3. *epid.* Etſi enim putredo ipſa per ſe venenum non producat: tamen quia per putredinem humores naturæ diſſimiles redduntur, & aliam planè naturam acquirunt; poteſt eâ mutatione aliquid naturæ noſtræ planè inimicum emergere, vt *cap. præced.* dictum. Ad corruptionem quoque concipiendam aër craſſus & humidus aptiſſimus, quo nomine aër Romanus infamis eſt, & ad febres malignas diſpoſitus, &, vt Galenus, 1. *epid. comm. 1. text. 25.* ſcribit ſemitertianæ febres prauæ Romæ familiariſſimæ ſunt. De quo etiam ſcribit Cæl. Aurelianus, *lib. 2. acut. cap. 10.* & *lib. 1. Chronic. cap. 3.* Quibus ſubſcripſit Plutarchus, *in Problematibus*, qui templum Æſculapij Romæ ideo extra vrbem ædificatum eſſe ſcribit, quod maior ibi aëris ſalubritas, quàm in vrbe haberetur. Poteſt tamen etiam aër occultis qualitatibus corpori noſtro nocere. Cùm enim & ſtellarum influxûs & omnes totius inferioris globi exhalationes excipiat, eæque ſæpe malignæ ſint: ſi is & inſpiratione continuè attrahatur, & per tranſpirationem in corpus ſeſe inſinuet, fieri poteſt, vt id ab occultis illis qualitatibus ſimili p. n. diſpoſitione alteretur, quod poſtea eandem humoribus & excrementis imprimit. Vnde qui in locis fœtidis & concluſis habitant, hac de cauſſa ſæpe malignis morbis infeſtantur.

Tandem inter cauſſas efficientes, humores corrumpentes, meritò referuntur imaginatio & animi affectus. Quantæ enim imaginationis vires ſint, *de conſ. & diſſenſ. Chym. cum Galen. cap.* 14. dictum, & ex errore & irâ multos in Eryſipelas, vulgò Roſam dictam incidere, notorium. Habet autem febris illa, cuius ſymptoma quaſi eſt Roſa, aliquid malignitatis, vt inuaſio, quæ inſtar peſtis ſe habet, ſatis teſtatur. Item ex terrore & timore etiam multos in peſtem incidiſſe, vulgo notiſſimum eſt. Obſeruaui etiam hoc tempore, dum hîc Profeſſorem & Medicum ago, quo plus quàm ſexies valde (vt leuiores infectiones, quæ ſæpiſſimè acciderunt, prætercam) hîc peſtis graſſata eſt, non paucos quoque ex ira in peſtem incidiſſe. Quod quâ ratione fiat, equidem explicare facilè non eſt, & dictum de eo *de febr. lib. 4. cap. 2.* Hoc maximè mihi probabile videtur, in peſtilentibus conſtitutionibus corpora, ſiue cœli ſiue aëris ambientis vi, ſeu aliis de cauſſis ad peſtilentem potiùs, quàm aliam corruptionem (vnde alij morbi penè omnes ſilent & ceſſant) diſpoſita eſſe plurima. Cui ſi imaginatio, terror, timor, vel ira accidat, facilè illa diſpoſitio in actum deduci poteſt. Imò etiam boni humores iiſdem animi affectibus corrumpi poſſunt. Et inprimis humor melancholicus & ater maximam vim alios humores corrumpendi, ſi moueatur, obtinet, & non ſine cauſſa ab humore melancholico & atro peſtilentiam prouenire, ſtatuit Platerus, *in quæſt. Medic. paradox. quæſt.* 45. Iram verò non à bile flaua, ſed humore atro prouenire, monſtraui *lib. 3. Pract. part. 3. cap. 3.* Ioachimus Olhafius. *diſquiſition. 1. de ſemin. peſtil. cap. 4.* hanc cauſſam reddit, quod timor & terror ad peſtem inducendam faciant, dùm ſcribit, vt terrore, præſertim ſubitaneo, ſpiritus à ſuperficie corporis confertim verſus cor abripiuntur, ſicque eò ſecum deuehunt halitum peſtiferum ſuperficiei corporis obuerſantem, qui cùm ſit naturæ ſpiritalis, ſyntimoriâ quâdam ſeſe vitalibus ſpiritibus conſociat; ita è contrario, ſpiritibus æquabiliter per totum corpus expanſis continuò remanentibus, quod fit animo benè compoſito, idem halitus non niſi temporis aliquo ſpatio exacto ad cor deducitur, interdum etiam à natura earum partium, quibus inhæreſcit, ita edomatur, vt nullum ſit inde peſtilitatis periculum; haud rarò tamen etiam, licet tardiùs, in peſtem manifeſtè erumpit. Qua de cauſſa apud Plutarchum legitur, *in lib. de Muſic.* Thaletam quendam Cretenſem à Lacedæmoniis peſtem fugaſſe ſolâ Muſicâ, quàm Excellentiſſimus Hieronymus Mercurialis, *in lection. de peſtilentia cap. 22.* (*pag.* 83.) nihil aliud fuiſſe exiſtimat, vt & militum, qui apud Homerum cantu peſtem fugabant, quàm ſpem, gaudium & lætitiam, quibus fiat, vt & animi & corpora valentius pugnent aduerſus morbum peſtilentem. Quin & Theophraſtus muſicâ viperarum & aranearum morsûs curari teſtatur: Idémque confirmat de iis, qui à tarantula ſunt demorſi, Matthiolus, *in lib. 2. comment. in Dioſcorid.* & Scaliger, *exercit.* 185. *aduerſus*

Cardanum. Nimirùm quia Muſica animum excitat, & ſpiritus ad corporis circumferentiam mouet, ac proinde venenum à corde ſic diſtrahitur, perque poros diſcutitur & diſſipatur, inquit Hieron. Montuus, *in Iuuenilib. cent. 2. de admirandis facultatibus, aphor. 96.* Sicut ergo in curatione morborum id præſtat Muſica; ita etiam in præſeruatione ſimile quid præſtare valebit, ſpiritibus ſic excitatis & probè compoſitis in vniuerſo corpore, ne frequenter commoti verſus cor ſecum abripiant ſeminaria peſtifera. *Hac Obbaſ.* Verùm cauſſa hæc ſaltem locum habet in timore & terrore, non verò in ira, in qua humores etiam ad ambitum corporis mouentur, vbi cauſſa à me antea allata potior videtur. Inter animi affectûs, qui humores corrumpere, ipſiſque naturam venenatam inducere poſſunt, Cardanus, *lib. 2. de venen. cap. 6.* etiam odium refert, affectum ex triſtitia & ira compoſitum, eumque acerrimè corrumpere humores; ſi quid aliud, ſcribit. Nam ira excalefacit, triſtitia refrigerat, quo ipſo motûs contrarij fiunt, & in qualitate & ratione loci, atque inde multos abditis, vt putantur, cauſſis perire exiſtimat. Nimirum:

Liuor tabificum malis venenum
Intactis vorat oſſibus medullas,
Et totum bibit artubus cruorem.

Secundò, & quidem præcipuè ad humores malignos & venenatos in corpore noſtro generandos facit materia. Neque enim virtus & facultas, etſi bene ſeſe habeat, è prauo obiecto & materia vitioſa bonum opus generare poteſt, ſed fit actionis fruſtratio ob externum errorem dicta. Itaque ad humores malignos & venenatos in corpore noſtro generandos facit imprimis victus ratio, & ex cibo ac potu praui ſucci, maligni & venenati humores, & ipſa interdum peſtilentia generatur, quæ ſæpe annonæ caritatem ſequitur, qualem Galenus, *lib. de cib. bon. & mal. ſucc. cap. 1. & lib. 1. de diff. febr. cap. 3.* ſe vidiſſe ſcribit, ſub Commodo Imperatore, & quales paſſim apud hiſtorias deſcriptæ exſtant. Cùm enim pauperes ob frugum penuriam, quicquid offertur, quantumuis prauum, neceſſitate coacti comedant, inde prauos humores colligunt. Etenim ex iis, quæ naturæ noſtræ apta non ſunt, nec chylus, nec ſanguis bonus generari poteſt, ſed vitioſi humores inde proueniunt, qui, quò diutiùs in corpore noſtro detinentur, & ſæpius mutantur, eò deteriores euadunt, & tandem naturam veneni induunt. De quo Galenus ſcribit, *lib. de ſucc. bon. & vit. cap. 8. Inter fructûs cenſentur cucumeres quoque & pepones, & melopepones, quorum nulli ſuccus bonus inſit, eò quòd, niſi aluum ſtatim ſubeant, corrumpantur ibi, humoremque ex corruptela hac faciant, qui non longè à mortiferis venenis abſit. In fructibus huiuſmodi ſola eſt cucurbita, quæ culpa vacet: eiuſdem tamen, ſi in ventre corrumpatur, ſuccus valde malus eſt; quod in moris quoque euenit, quæ ipſa etiam, ſi quidem antè, quàm corrumpantur, ſtatim deſcenderint, nihil incommodi afferunt, niſi quis aſſiduè his vtatur: quod in vniuerſum de fugacibus omnibus ſcire ac meminiſſe conuenit.* Et quod de cucumeribus & peponibus dixit Galenus, idem de aliis mali ſucci cibis etiam verum eſt. Idque non ſolùm præſtant ea, quæ, vt Hippocrates, *de priſc. medic.* loquitur, ἀνεπιτήδεια ſunt, & nobis inconuenientia, & ἄκρητα ac intemperati ſucci plurimum obtinent, ſed & cibi, quibus aliàs continuò veſcimur, quique boni ſucci ſunt, ſi corrumpantur, vt ſæpe in obſidionibus accidit. Tum enim extra iam contractum vitium in corpore humano emendari non poteſt, ſed in ſingulis coctionibus maius fit. Qui autem cibi boni, qui praui ſucci ſint, Galenus, *in lib. de cib. bon. & mal. ſucc.* docet. Imò cibi etiam boni, ſi non rectè coquantur in ventriculo, & iis, qui contrarij ſunt naturâ, miſceantur, prauus chylus generatur. Ex prauo verò chylo, ſeu ex bonis ſeu prauis cibis genito, nunquam fit bonus ſanguis, ſed ſæpiſſimè generatur inde humor, qui bilis praſinæ nomine vulgò appellatur, qui poſtea in hepate aduritur, & corrumpitur, ſanguinique poſtea permiſcetur, qui dùm quieſcit in venis, vix ſentitur; ſed agitatus vel animi vel corporis motu, deterior redditur, vlteriuſque corrumpitur, & à bonis humoribus ſeparatus, grauiſſimos morbos, imò ſubitam mortem ſæpe inferre poteſt.

Si enim cibi praui ſucci ſaltem malignos morbos inducere poſſunt, multò magis id præſtant ij cibi, qui iam in ſe malignam & venenatam qualitatem obtinent, quales ſunt interdum fungi, ranæ & ſimilia, à quibus nunc maligna diſpoſitio humoribus imprimitur, nunc etiam homo ſtatim iugulatur, de quibus poſtea de venenis extra aſſumptis dicetur.

CAPVT V.

De morborum ex interno humorum vitio ortorum differentijs.

Morborum occultorum ab interno humorum vitio differentiæ.

SVnt autem morbi ab interno humorum vitio orti varij, pro cauſſarum varietate. Sunt enim humores tales alij maligni ſaltem, qui quidem grauiora, quàm quæ à primis qualitatibus prouenire poſſint, ſymptomata inferunt, hominem tamen non enecant, ſed ita comparati ſunt, vt cum iis diu vita trahi poſſit; alij verò etiam in vitæ periculum hominem coniiciunt, aut homini vitam ſtatim eripiunt, & propterea venenati rectè nominantur. Prioris generis ſunt humores, qui epilepſiam, hydrophobiam, choream S. Viti, maniam etiam, ſecundum Platerum, ſcorbutum, colicam, & dyſenteriam malignam, elephantiaſin, gangrænam, interdum ſuffocationem vterinam, & febres malignas, ſimpliciter ita dictas, inferunt: poſterioris generis ſunt, qui febres peſtilentes, & ipſam peſtilentiam generant.

Epilepſia.

Primum genus quod attinet, primò Epilepſiam non ab obſtructione ventriculorum cerebri, ſed ab humore vel vapore, membranis cerebri & neruoſo generi peculiariter infeſto, excitari, *lib. 1. pract. part. 2. cap. 31. quæſt. 1.* ſatis monſtratum eſt, vt eâ de re hîc plura addere opus non ſit.

Hydrophobia.

Secundò, Hydrophobia, etſi vulgò pro eodem affectu planè cum rabie canina, quæ demorſis à cane rabido accidit, habeatur: tamen obſeruatum, etiam ſine morſu canis, vel alterius animalis rabidi ab interno humorum vitio hydrophobiam generari poſſe. Cuius quinque exempla recenſet Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 6. cap. 1.* & vnum Petrus Salius Diuerſus, *de affect. particular. cap. 19.* De quo *lib. 1. pract. part. 2. cap. 16.*

Chorea S. Viti. Tarantati.

Tertiò Chorea S. Viti dicta huc pertinet, quâ qui laborant, perpetuo & inſano quodam ſaltandi deſiderio tenentur. Quò pertinet & eorum affectus, qui à Tarantulis demorſi ſunt, qui itidem admirando ſaltandi deſiderio tenentur. Neque enim ab vlla manifeſta qualitate huius ſymptomatis cauſſa reddi poteſt. Egimus autem de his affectibus *lib. 1. pract. part. 2. cap. 17.*

Mania.

Quartò, cùm in Maniâ tàm enormia accidant ſymptomata, quorum cauſſæ à qualitatibus manifeſtis ſufficientes dari non poſſunt, & videamus eos talia ſymptomata pati, qualia interdum, quibus philtra exhibita ſunt, patiuntur: non ſine cauſſa Platerus in maniæ cauſſis reddendis manifeſtis qualitatibus contentus non eſt, ſed vt mania excitetur, neceſſarium eſſe putat, vt humor ater peculiarem & occultam diſpoſitionem inducat; de quâ re *lib. 1. pract. part. 2. cap. 15.* dictum.

Quintò

Catarrhi, Tuſſes, Angina, Pleuritides malignæ.

Quintò dantur interdum & catarrhi, tuſſes, anginæ, pleuritides, & peripneumoniæ epidemiæ ac malignæ: verùm cùm iſti affectûs ferè ſemper febrem malignam coniunctam habeant, actum de iis *lib. 4. de febrib. cap. 17.*

Scorbutus.

Sextò, etſi Scorbutus ab humoris melancholici colluuie rectè deducitur: tamen cùm in hypochondriaca affectione, quartana, aliiſque ab humore melancholico ortis morbis non eadem ſymptomata, quæ in ſcorbuto, conſpiciantur, ſcorbutus etiam contagioſus ſit, & peculiaria requirat remedia: vero conſentaneum eſt, humorem melancholicum occultam & peculiarem corruptionem ſuſcipere, antequàm ſcorbutum inducit, vt *lib. 3. pract. part. 5. ſect. 2. cap. 2.* dictum.

Colica maligna.

Septimò etiam Colicæ malignæ & peſtilentis, quæ in Italia exorta, multas Romanorum prouincias afflixerat, mentionem facit Paul. Ægineta, *lib. 3. cap. 43.*

Dyſenteria maligna.

Octauò pertinent & hûc Dyſenteriæ illæ epidemiæ, qualis anno 1513. poſt æſtatem calidam & ſiccam, & hîc etiam anno 1624. itidem æſtate ſiccâ & calidâ graſſata eſt; quæ non pauciores è medio ſuſtulit, quàm febres malignæ: quanquam epidemiis illis dyſenteriis febris ferè coniungatur. Et ſolent iſtæ dyſenteriæ ſæpe adeo malignæ eſſe, vt paulò poſt in peſtem degenerent. De qua dyſenteria etiam *lib. 3. pract. part. 2. ſect. 2. cap. 7.* dictum.

Suffocatio vterina.

Nonò, Suffocationem vteri, vt & epilepſiam ex vtero, à vapore maligno per venas, arterias, & neruoſum corpus ad ſuperiores partes eleuato, ortum habere, & earum actiones variè, prout in hanc vel illam partem fertur, lædere, & vaporem hunc quidem exiguum, efficaciâ verò potentiſſimum eſſe, *lib. 4. pract. part. 2. ſect. 3. cap. 4. & 7.* dictum.

Elephãtiaſis.

Decimò hûc etiam referenda Elephantiaſis, quæ quidem ab atra bile, ſed malignitatis non experte, excitatur. De qua *lib. 5. pract. part. 1. cap. 40.* dictum.

Gangræna maligna.

Vndecimò, etſi Gangræna ſæpe à manifeſtis cauſſis proueniat, tamen interdum etiam ab humoribus malignis, in corpore genitis, excitatur. De qua Fernelius, *lib. 2. de abdit. rer. cauſ. cap. 15.* ita ſcribit: Obſeruatum fuit, extremum pedem ſphacelatum aliquando fuiſſe ſine cauſſa externa, ſine tumore, aut rubore conſpicuo, oborto primùm dolore immaniſſimo, mox ſenſum in eo ac motum periiſſe, & partem totam liuore contabuiſſe, exulcerationemque fœdam inſecutam eſſe, quæ acerrima cauſtica, atque medicamenta ſine ſenſu admitteret non multò poſt arteriam brachij dextri, deinde etiam ſiniſtri pulſare deſiiſſe, & ita ſenſim vniuerſo corpore obſeſſo, miſerũ extinctũ ſine febre, ſine ſymptomatibus admodũ grauibus. *Hæc Fernel.* Tot igitur, tamque præſentium malorum quis intemperiem aut ſimplicem, aut cum materia cauſſam eſſe ſtatuit? Quis non potiùs venenatam labem in partes omnes propagari putet, quæ extremam hanc perniciem inferat? vt addit Euſtachius Rudius, *lib. 2. de morb. occult. cap. 1.* Eiuſmodi gangrænæ etiam mentionem feci *lib. 5. pract. part. 2. cap. 19.* Quò pertinet & gangræna ſcorbutica, de qua *eod. lib. & lib. 3. pract. part. 5. ſect. 1. cap. 14.* egi. Et Barthol. Maggius, *de vulnerib. ſclopetor.* ſcribit, ſe vidiſſe in iuuene, febre aliquâ maligna correpto, tandem materiam illam ad dextrum crus delatam, crus vniuerſum ſuâ malitiâ infeciſſe, & ad ſiderationem deduxiſſe, nullo apparente vel tumore, vel rubore, nulloque dolore percepto.

Bubones, Carbunculi.

Duodecimò hûc referendi & Bubones, & Carbunculi, qui, etiamſi ſæpe à corruptione humorum, à contagio proueniente, ortum habent: tamen interdum etiam ab interno humorum apparatu proueniunt, de quibus *lib. 2. pract. part. 1. cap. 8. & 13.* actum.

Febres malignæ.

Decimò tertiò ſunt etiam Febres malignæ variorum generum, Petechialis, cum variolis, morbillis, cephalalgiâ, tuſſi, catarrho, pleuritide, peripneumoniâ, eryſipelate: quæ ſi ſint priuatæ & ſporadicæ, nullum dubium eſt, quin ab humorum vitioſo apparatu proueniant, qui contrahitur cùm aëris vitio, ob inſignem in qualitatibus exceſſum, tùm ex victu prauo, & cibis mali ſucci, potu aquarum corruptarum. In talibus enim febribus omnibus, quia varia ſymptomata apparent, quæ à febre, quæ ſæpe in ſpeciem lenta eſt, prouenire non poſſunt; ideò occultam malignitatem iis adiunctam eſſe, rectè ſtatuitur. Non rarò tamen febres etiam tales ſunt epidemiæ, ſi nimirum cauſſa malignum humorum apparatum generans communis præceſſerit, aut ipſæ febres hæ contagioſæ fiant. De quibus febribus *lib. 4. de febr.* pluribus dictum, quæ ibi videantur.

Febres peſtilentes & peſtis.

Decimo quarto. Tandem humores in corpore noſtro ſæpe ita corrumpuntur, vt non ſolùm maligni euadant, ſed ita exitioſi fiant, vt non minus ſubitò hominem iugulandi vim habeant, quàm venena aſſumpta. Tales humores ſunt, qui peſtilentes febres, & peſtem, & in iis bubones, ac carbunculos peſtilentes excitant. Etſi enim Donatus ab Alto Mari, & Horatius Augenius id negant, exiſtimantque morbos illos, qui poſt annonæ caritatem excitati ſunt, fuiſſe ſæpiſſime epidemios; & quamuis ſymptomata & morbi adiuncti in omnibus non fuerint iidem; tamen id accidit ſaltem ob variam diſpoſitionem corporum: interim ipſe morbus principalis fuit communis, & vera peſtis, non peſti ſimilis, cùm plures inuaderet & occideret, ipſique peſtis definitio competeret, de quo *lib. 4. de febrib. cap. 2.* dictum.

De quibus affectibus omnibus cùm allegatis locis egerim, non opus eſſe puto, vt hoc loco iterum de iis agatur.

CAPVT VI.

De ſignis morborum à malignis & venenatis humoribus in corpore noſtro genitis, ortorum.

Signa morborum malignorum interno morum. A cauſ. Aër.

COgnoſcitur autem, morbum ab interno aliquo humorum vitio, eoque maligno & venenato originem traxiſſe, primò à cauſſis præcedentibus, quas *cap. 4.* expoſuimus. Nimirùm ſi aër naturalem conſtitutionem diu non obſeruauerit, humores inde corruptos fuiſſe, colligitur, de quo Galenus, *lib. 1. de diff. febr. cap. 4.* ſcribit: *Peſtilentes,* inquit, *morbos oriri neceſſarium, cùm aëris temperamentum à naturali habitu ad caliditatem & humiditatem immoderatam fuerit conuerſum.* Talem aëris conſtitutionem deſcribit Hippocrates, *3. epid. comment. 3. Annus,* inquit, *auſtrinus, pluuius, à ventis in totum ſilens, cùm paulò ſuperioribus annis ſqualores præceſſiſſent, ſub arcturum flatûs auſtrini, multum pluit. Autumnus nimboſus, nubilus, largè pluens. Hyems erat auſtrina, humida, lenis. Multò poſt Solis reuerſionem, circa æquinoctium, boreas ſpirauit, & ninxit non ita diu. Ver rurſum ſine ventis: pluit multùm & continenter vſque ad canem. Æſtas ſerena & calida erat, magni erant æſtûs. Eteſiæ paruæ diſperſim ſpirabant: ſub arcturum rurſum ſpirante boreâ multum pluit.* Quæ anni conſtitutio auſtrina & humida peſtem ſæuiſſimam excitauit; quam, *alleg. loco,* deſcribit Hippocrates. Ita Octauianus Roboretus, *de febre petechiali, cap. 1.* cùm anno 1590. ſicciſſima atque admodum calida eſſet æſtas, autumnus magnâ ex parte auſtralis, hanc verò hyems admodùm frigida & niuoſa excepiſſet, factum eſſe ſcribit, anno 1591. vt Tridenti non ſolùm plerique è plebe, ſed ex primoribus multò magis febre petechiali grauiſſimâ corriperentur. Et tales obſeruationes paſſim in Medicorum libris extant, & cuilibet eas annotare promptum eſt. In dyſenteria aliquoties præſagiẽda me iudicium non fefellit. Si enim ver naturalem conſtitutionem non ſeruet, ſed æſtiuam conſtitutionẽ obtineat, &

calidum

calidum ac ſiccum ſit, humores inde aduruntur, & malignitatem concipiunt, vnde dyſenteriæ epidemiæ excitantur, quæ fructuum horatiorum eſui adſcribi non poſſunt; cùm menſe Maio, vbi nulli adhuc tales fructus maturi fuerunt, talem dyſenteriam, anno 1624. graſſatam, eáque etiam infantes lactantes correptos fuiſſe, obſeruarim.

...ſtica. Deinde, vbi morbus aliquis malignus & peſtilens graſſatur, & præceſſerit annonæ caritas, ſiue ex frugum defectu communi, ſiue in obſidionibus & caſtris, & homines prauo victu vſos eſſe, notum ſit; de internâ humorum corruptione nullum eſt dubium. Si etiam nulla cauſſa externa, quæ corpori malignitatem vel venenoſitatem communicare potuerit, præceſſerit, & homo cum nullo ſimili morbo laborante conuerſatus ſit, & nihilominùs malignitatis & venenoſitatis indicia adſint, ab interno humorum vitio exortum eſſe morbum ſignificat. Adſunt etiam prauorum humorum indicia; cùm contrà externa venena hominem etiam optimè ſanum lædere poſſint. Verùm quâ ratione venena intùs genita, ab iis, quæ extra aſſumpta ſunt, diſcerni poſſint, pluribus infra, *part.5.cap.3.* explicatur.

Euentum morbi quod attinet, etſi humorum vitium ab initio plerunque non eſt tam vehemens, vt illud, quod à cauſſis externis ſummam iam vim habentibus accidit: tamen ſi diu humores in corpore detineantur, peſſimam tandem etiam corruptionem inducere poſſunt, & quò diutius humores in corpore detinentur & fermentantur, eò peiores & noxiores euadunt. Vnde variolæ, morbilli, dyſenteria, & aliæ febres malignæ epidemiæ, ſi diu durent, tandem in peſtilentes, & ipſam peſtilentiam degenerant. An autem æger moriturus vel conualiturus ſit, ex collatione virium cum morbo manifeſtum euadit, vt ſuo loco, *de febrium malignarum & peſtilentiarum prognoſticis*, dictum.

CAPVT VII.

De præſeruatione & curatione morborum malignorum, ab interno humorum vitio ortorum.

...uatio ...is ...is ex ...hu- ...vi-

QVâ ratione morbi maligni, ab interno humorum vitio orti, & *cap.4.* enumerati, curandi ſint, locis ibi allegatis dictum, quæ hîc repetere opus non eſt. Videantur loca allegata. Pauca ſaltem addere libet. Primò hoc non prætereundum, quemlibet, ſi vel ex aëre, vel victu prauo aliquod malignum humorum vitiū in corporibus humanis excitatum fuiſſe, colligat, & imprimis, ſi morbus aliquis malignus epidemius graſſari incipiat, dare operam debere, ne in morbum illum incidat. Quod fiet præcipuè, ſi conueniente modo corpus maturè euacuauerit, & ; ne humores putredinem concipiant, laborauerit. Etenim ſæpius accidit, vt humores vitioſi, antequàm in actum erumpant, & corpus manifeſtè lædant, in corpore lateant. Hi ergo lenibus medicamentis, quæ ſimul putredini reſiſtunt, euacuandi ſunt: in quem vſum commodiſſimæ ſunt pilulæ de tribus dictæ, rhabarbarum, ſyrupus roſarum, de tribus & ſimilia. Idque aliquoties per interualla faciendum, ſimúlque ſi notum ſit, à qua cauſſa vitium illud contractum ſit, ei contrariis alterantibus reſiſtendum, & ...o. alexipharmaca idonea vſurpanda. Quam ad rem vinum medicatum abſinthio, carduo benedicto, ſcordio, cortic. citri, zedoariâ, radic. helenij, inprimis vtile eſt, vt & elixir. proprietatis dictum. Plura eiuſmodi recenſentur *lib.4 de febrib. cap.5.* Imò vt poſt purgationes ſudores interdum cieantur, non inutile eſt. Inprimis verò in morbis malignis, epidemiis, ab interno humorum apparatu præcauendis hoc diligenter attendendum, vt quiuis timorem, terrorem, iram, imaginationem de eiuſmodi morbis attentiorem caueat. Ab huiuſmodi enim affectibus humores latentes excitari poſſunt, vt in actum erumpant, id quod ſæpe obſeruatum, & ipſe cùm aliàs, tùm hoc ipſo anno 1634. multos in peſtem incidiſſe memini, cùm ne minima ſuſpicio adeſſet, eos cum vllo peſte infecto conuerſatos fuiſſe, ſed ex terrore, imò etiam irâ, humoribus vitioſis in corpore latentibus agitatis, & in actum deductis, in peſtem incidiſſe.

De curatione nihil addere libet, niſi pauca de febris malignæ acutæ, ex interno humorum apparatu coortæ, curatione. Equidem de ea ſatis, *lib.4. de febrib. cap.6.* dictum. Quia tamen qui in aliorum erroribus inquirendis lynceus videri vult, in ſuis verò ſæpe cæcus eſt, de febris malignæ curatione controuerſiam à multis vltrò citróque agitatam nouo quodam modo ſoluere conatur, *in aurora medicor.* nouamque interpretationem aphoriſmi 22. ſect. 1. affert, aliqua de genuino illius aphoriſmi ſenſu afferre hoc loco non præter rem fuerit, cùm ille fundamentum curationis febrium malignarum acutarum contineat. D. Iohann. Freytag.

Ita autem aphoriſmus ille ſeſe habet: *πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινέειν μὴ ὠμὰ, μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ, τὰ δὲ πλεῖστα οὐκ ὀργᾷ. Concocta, maturaque medicari oportet, non cruda; nec per initia: niſi materia turgeat, vtplurimùm verò non turgent.* Cuius aphoriſmi, quem Galenus pro oraculo habet, quis genuinus ſenſus ſit, & quid cruditas, quid concoctio, quid turgentia humorum ſit, (è quorum explicatione ſenſus huius aphoriſmi pendet) *lib.5. Inſtit. part. 2. ſect. 1, cap.6. & de febrib. lib.2. cap. 6.* dictum. At D. Freytag. *in Auror. Medicor. cap.16. pag.81.* ita de cruditate & concoctione docet: *Cruditas*, inquit, *humorum dicitur, vel ratione ſubſtantiæ & qualitatis ſimul, vel quoad ſolas qualitates. Cruditas verò illa, quâ & iuxta ſubſtantiam & qualitates humor dicitur crudus, eſt ipſius ſubſtantiæ corruptio, humoriſque in venis potiſſimùm putrefactio, quâ ſibi diſſimilis quoad ſubſtantiam & qualitates reducitur, ad eum ferè modum, qui in tumoribus præter naturam accidit. Quoad ſolas qualitates cruditatem, quæ neceſſaria præparationis ratione conſideratur,* ſtatuit, *eſſe in primis vel ſecundis qualitatibus, vt frigiditate, caliditate, craſſitie, viſciditate, tenuitate, acrimoniâ. Cruditas ſubſtantiæ & qualitatum,* (ita pergit) *vel recipit mutationem ad vtilem, naturaque benigniorem ſtatum, vel non. Eam recipiunt humores ſanguinei in venis, videlicet ipſe ſanguis, eiúſque partes; non recipiunt cæteri humores, videlicet bilis, pituita, melancholia, quatenus tantum à ſanguinis natura receſſerunt, vt alimentitia benignitatis nihil ampliùs obtinentes, ad recrementitiam conditionem abierint. Sanguis itaque & eius partes putreſcentes per concoctionem & dominium caloris natiui, quod putredinem ceſſare facit, manente ſubſtantiâ ad vtiliorem quendam ſtatum reduci poſſunt, vt videlicet pars eius, quæ non planè ſibi diſſimilis ſit facta, ſaluetur conſeruatione humidi in ſicco, reliquum verò, quod integrè ſeruari nequit, in humorem puri phlegmonarum reſpondentem conuertatur. Tale venarum eſt excrementum in vrinis ſubſidens, & abſceſſuum puri reſpondens. Fit enim pus, Galeno teſte, ex ſanguine in ſemivitioſam mutationem degenerante. Cum itaque,* (ita enim tandem concludit) *ſolus ſanguis illam admittit, quam Hippocrates ad purgationem expectare iubet, concoctionem, ſequitur, aphoriſmum hunc, quo cocta purgare præcipit, non cruda, intelligendum tantùm de horum affectuum curatione, qui ex ſanguine, ſanguiniſue partibus putreſcentibus oriantur, non verò de iis, qui cæterorum humorum vitio nati ſunt, quod nullâ naturæ vel artis ope ad benigniorem vtiléimque corpori ſtatum perduci, nec in pus legitimum, aut ei finitimum quippiam in venis aut extra eaſdem conuerti poſſint.*

Explicatio aphor 22. ſect. 1.

Verùm inſignis in hac de coctione & cruditate doctrinâ error occurrit. In eo quidē rectè ſentit, cruditatē hîc eſſe ſubſtantiæ corruptelam, ſeu humorum in venis putrefactionem, quæ coctione corrigēda eſt. Vbi ſciendum, coctionem dici dupliciter, vel reſpectu naturalis corporis ſtatûs, quæ nihil aliud eſt, quàm alimenti pro corpore noſtro alendo perfectio, qualis fit in vētriculo, hepate, & ſingulis corporis partibus, vt & excrementorum naturalium elaboratio, putà fœcum alui, vrinæ, bilis in hepate. Et huius coctionis reſpectu dicuntur cocta, quæ, vt alere poſſint, apta ſunt, vel ſi ſint excrementa in coctionibus genita, ſi naturalem modum obſeruant. Cruda verò dicuntur, vel quæ ita nondum ſunt cocta, vt corpus nutrire poſſint, ita tamen ſunt diſpoſita, vt talia fieri poſſint; vel ſi ſunt excrementa, ſi eam, quā habere debent, naturalem perfectionem non obtinent; ita fæces alui, ſi ſint nimis liquidæ, dicuntur crudæ; vrinæ item, ſi ſint tenues, aquoſæ, dicuntur crudæ; bilis ſi nondum naturalem ſuam conſtitutionem eſt aſſecuta, ſed adhuc iuſto tenuior eſt, dicitur cruda. Deinde crudi dicuntur humores, qui per putredinem à naturali ſuo ſtatu deſciuerunt, cuius putredinis repreſſio coctio appellatur, non quidem ideo, vt tales humores ad eum ſtatum iterum veniant, quo corpus alere poſſint, (nunquam enim eum habuerunt) ſed vt commodiùs è corpore euacuari poſſint, & expulſioni aptiores reddantur, nec naturæ ampliùs ita ſint moleſti. Atque de hac poſteriori cruditate & coctione aphoriſmus iſte Hippocratis eſt intelligendus.

Coctio duplex.

Qui autem iſti humores ſint, ſi quæratur, rectè reſpondetur, omnes humores, qui in venis continentur, ſiue alimentares, ſiue excrementitij ſint, ſi putredinem concipiant. Errat proinde inſigniter nouus iſte interpres, dum ſcribit, aphoriſmum hūc tantùm intelligendum eſſe de horum affectuum curatione, qui ex ſanguine, ſanguiniſque partibus putreſcentibus oriūtur, non verò de iis, qui cæterorum humorum vitio nati ſunt, vtpotè, quia nullâ naturæ vel artis ope ad benigniorem vtilémq; corporis ſtatum perduci, nec in pus legitimum, aut ei finitimū quippiam, in venis, aut extra eaſdem conuerti poſſit, quique nec ante nec poſt putredinem in meliorem ſtatum beneficio caloris natiui mutari, quorúmque corruptio nec naturâ, nec arte edomari poſſit. Equidem hoc verum eſt, coctionem ſaltem iis humoribus competere, qui à natura caloris natiui beneficio in meliorem ſtatum redigi poſſunt. Quòd verò ſolus ſanguis talis ſit, falſum. Etenim ſi hoc ita ſe haberet, aphoriſmus hic ſaltem de febribus ſynochis ſeu continentibus accipiendus eſſet; cùm tamē clarum ſit, & à nemine negetur, Hippocratem loqui de febribus acutis, quæ inprimis à bile ortum habent. Et cum de iis humoribus crudis loquatur, qui turgere poſſunt, clarum eſt, ad ὀργασμὸν ſeu turgentiam maximè aptos eſſe humores bilioſos. Turgere enim eſt, vt Galenus, *in comment. in hunc aphoriſmum, lib. 22. ſect. 1. & 4. aphor. 1. ac. 10. & 1. de criſ. cap. 9. & alibi* docet, quando humores motu vehementi agitati ab vno loco ad alium hinc inde inordinatè mouentur, hominémq; hinc inde ruentes moleſtant, & dolores & titillationes in variis partibus excitando non ſinunt quieſcere, quemadmodum animalia laſciuientia in libidinem incenſa dicuntur ὀργᾶν, cùm ad coitum ruunt, & loco ſtare nequeunt. Talem autem humorum motum nō accidere in febribus ſynochis ſeu ſanguineis, vtpote, quæ inter omnes continuas mitiſſimæ ſunt, ſed acutis bilioſis, extra controuerſiam eſt. Erroris autem huius hæc inprimis cauſſa eſt, quòd opinatus eſt, ſolum ſanguinem ad meliorem ſtatum, ſi corrumpatur, reduci poſſe, reliquos verò, præter ſanguinem, humores nullâ naturæ vel artis ope ad benigniorem ſtatum reduci poſſe. Etſi enim humores excrementitij in ſubſtantiam corpori alendo vtilem conuerti non poſſint: tamen, quod in omnibus excrementis natura facere ſolet, & hîc facit, iiſq; quantam poteſt, perfectionem inducit, & vt hominem minùs moleſtent, efficit, eoſque à reliquo & vtili ſanguine ſeparat, & ad euacuationē aptos reddit. Id quod in pleuritide & omnibus tumoribus manifeſtum eſt. Primò enim ſæpe ichores tenues, vel ſanguis, vel flaua bilis, vel etiam æruginoſa aut viridia exſpuuntur, quæ tandem, ſi morbus lethalis non eſt, in meliorem ſtatum deducuntur, & in pus album vel ei finitimum mutantur, vt ex *2. prognoſt. text. 41. 45. 46. 47.* videre eſt. Ita etiam in inflammationibus aliis, ſi eæ putæ non ſint, humores ſanguini admiſti in pus laudabile quidem, vt in phlegmone putâ, mutari non poſſunt; interim eum, quem poteſt, ſubſtantiæ modum, natura iis inducit. Primarium verò coctionis opus eſt, humores vitioſos ab alimentariis ſeparare, ſeu talem diſpoſitionem iis inducere, vt è corpore, ſeu naturæ, ſeu medicamentorum ope facilè ſeparari poſſint.

Error D. Freytag. de cruditate & coctione.

Turgentes humores qui.

An ſoli ſanguini competat coctio.

Docuit hoc manifeſtè Galenus, qui, *lib. de febr. diff. cap. 6.* in febribus omnibus putridis humores putreſcentes nouum ſubſtantiæ modum acquirere, ſcribit, eúmque varium pro humoris naturâ, & virtutis robore vel imbecillitate. Vt enim in muſto & cereuiſia videmus, dum à ſpiritu intùs agitante efferueſcunt, omnia confunduntur, & purum cum fæcibus miſcetur, feruore verò illo ceſſante, fæces à ſubſtantia vini vel cereuiſiæ ſeparantur: ita etiam, dum in venis & arteriis à putredine humorum feruor concitatur, humores vtiles cùm inutilibus confunduntur; dum autem natura putredinem & feruorem illum ſedat, coquere dicitur; quod vbi factum, humores illi ampliùs ita moleſti non ſunt, & ab vtilibus ſegregati, poſtea facilè ſeu à natura, ſeu arte per ſudores, vrinas, aluum euacuantur. Atque hæc doctiſſimorum Medicorum eſt ſententia. Galenus, *in 2. de rat. vict. in acut. text. 44.* ſcribit: *Nempe bilioſa cruda ita appellauit, quoniam & excrementorum coctionem appellat, quanquam mutata nutrire non poſſunt. Namquoniam & talia euincit natura, cocta conſueuit appellare Hippocrates: cruda, quæ non ſunt euicta, Ob id & pus in phlegmonis, quæ coquuntur, fieri ait, quanquam pars nulla ex pure alimoniam capit.* Et mox: *Sic igitur bilioſorum humorum copia exiſtit, vt ſanguinis, qui in phlegmone eſt, in pus migrantis, intelligentibus nobis coctionis nomen in ſuo vniuerſaliori ſignificato.* Idem Galenus etiam expreſsè *aphoriſmum 22. ſect. 1.* de bilioſis humoribus interpretatur, & *4. de rat. vict. in acut. text. 43. Nebula enim non oſtendit coctionem niſi in bilioſis.* Ideóque de his præceptum eſt; non eſſe purgandos crudos, vt explicat Chriſtoph. à Vega, *de art. med. lib. 2. cap. 3.*

Neque ideo, quia putredo illa in venis fit, ſanguinem, ſanguiniſque partes ſaltem putreſcere, dicēdum. Etſi enim negandum non ſit, etiam boni ſanguinis partem aliquam corrumpi: faciliùs tamen, & primò ſemper putreſcunt humores vitioſi. Qua de re egregiè ſcribit Fernel. *lib. 4 pathol. cap. 6.* his verbis: *Cùm putredo venas inuadit, licet earum ſanguinem, non tamen omnes eius partes æquè occupat. Cùm enim non omnino ſimplex ſit, ſed ex multorum humorum permiſtione compoſitus; & ſero multo perfuſus,* (adde & hoc; & ſæpe in ſtatu præternaturali varios humores vitioſos permiſtos habeat,) *primò quidem illius portionem putredini magis obnoxiam prehendit, ab hac deinde aliam illi permiſtam atque confuſam, quæ minùs, quàm illa ſit vitioſa; hocque modo ſenſim obrepens, ſimul cum calore præter naturam augetur, & inualeſcit, nec antea deſinit, quàm omnes ſanguinis partes putredini obnoxias abſumpſerit.* Et mox: *Omnibus, quæ putreſcere apta ſunt, abſumptis, putredo, calorque febrilis ceſſat, manet tamen pars melior ſanguinis; quæ quoniam minùs erat putredini obnoxia, huic inuiolata reſiſtit, eaque licet putrida permiſceretur, illius tamen contagione minimè computruit, ſed dumtaxat incaluit: reſtinctâ proinde, ſedataque putredine in priſtinam illam puritatem redit.*

redit. Atque tũ vrinæ puræ ac prorſus laudabiles apparent, quæ craſſæ, turbidæ, ac ſine ſedimento fuerant. Itaque eâ putredine (niſi fortè extremo exitio fuerit) neque ſanguis vniuerſus, neque totus labefactatur. Nam ſolutâ febre non omnino exhauſtæ venæ manent, ſed aliquid in his etiamnũm ineſſe deprehenditur, idque vtile & alendo corpori idoneũ, quod tamen olim miſcebatur putredini. Id ipſum contingit, etiamſi nihil ſanguinis recès genitum, nihilque cibi toto morbo ſumptum fuerit, quod in extremè acuto fieri iubet Hippocrates. Hac propemodum ratione putret ſanguis in ſynochâ putridâ: nec multò ſecus in cauſo, in continua tertianâ, in aliiſve continuis: Hæc Fernelius.

ror D. ag. de ſcentia. Deinde idem Author valde errat de turgeſcentiâ, dum ſcribit, *p. 86. non tantum turgere humores calidos, acres, ſubtiles, bilioſos, malignos in acutis, ſed & craſſos, frigidos in chronicis, dum multitudine nimia periculum ſuffocationis minantur, naturámque ad excretionem ſolicitant.* Communis enim Medicorum eſt ſententia, & apud omnes in confeſſo, humores, qui in principio morborum acutorum ideo euacuandi ſunt, quòd turgeant, eos ſaltem eſſe, qui inordinato & concitato motu ab vna parte in aliam ruunt, magnáque moleſtiâ ac dolore ægrum afficiunt, vt ipſe quoq; quieſcere loco non poſſit; cuiuſmodi humores non ſunt craſſi & frigidi, ſed calidi, tenues & acres, nimirum flaua bilis. Imò ſibi manifeſtè & euidenter contradicit, dum poſtea, *pag.* 136. ſcribit, *Solis acutis morbis accidere humorum ὀργασμόν, & in horum principio tantùm purgationem eradicatiuam conuenire, Galenus in comment.* 24. *ſect.* 1. *docet: illi humores duntaxat turgere, hoc eſt, in corpore impetuosè diſcurrere, & errabundè huc illuc vagari poſſunt, qui acrimoniâ ſuâ interiora ſtimulant, vt de parte in partem compellantur, nec certo loco diu commorentur, & qui tenuitate & mobilitate ſuâ corporis ductus penetrante, vndiquaque facilè deferri, adigi, & oberrare poſſunt, ad quod inepti ſunt craſſi & frigidi.* Et mox: *Proinde neceſſum eſt, ſolis morbis acutis, ab humorum ſubtilium, acriumque copia natis, propriè accidere turgeſcentiam, & propter hanc ipſis competere purgationem.*

rudi hu-es purgã-itio. Alteram verò Aphoriſmi partem quod attinet, grauiſſima quæſtio inter Medicos agitatur, an, cùm cruda purgare prohibeat Hippocrates, turgentes verò excipiat, ſolum turgentes, an verò etiam alios purgare in principio liceat. In quo nodo quaſi Gordio ſoluendo plurimi doctiſſimi viri laborarunt, vt in *Inſtitut. lib.* 2. *part.* 2. *ſect.* 2. *cap.* 6. *& lib.* 4. *de febr. cap.* 6. pluribus dictum eſt. D. Freytag. verò hunc nodum non ſoluere laborat, ſed gladio ſecat, atque etiam extra ὀργασμὸν in initio febrium acutarum ac malignarum purgandum cenſet. *Animas*, inquit, (ſeſquipedalibus verbis, quæ in Medico ridet meritò I.C. Scaliger, *in Apiculis*) *negotiantur, qui extra ὀργασμῷ procellas coctionem ſemper præſtolandam eſſe docent, priuſquàm purgationi accingantur.* Et hanc rationem reddit: *Si enim ea ſit materiæ morbificæ indoles, vt citius, quàm matureſcat, & naturæ dominium recipiat, ægrum vitæ poſſeſſione deiiciat, & animâ exſuat, quâ luxati ingenij vertigine aguntur, qui in ipſo ægrimoniæ frontiſpicio ſalutares ad purgandum manus continuò non extendunt? Præſtat crudam initio diripi, cum virium & naturæ qualicunque quaſſatione, quàm permittere, vt adulta & ætatem necta, jugulandi potentiam fœneretur.* Poſtea tamen hanc diſtinctionem adhibet, eaque hunc nodum ſe ſoluiſſe putat. *Si*, inquit, *extrinſecùs incidente cauſsâ, à maligna ſideris facie, vel auræ veneficâ impreſſione febris ſuſcitetur, virus allectum & hauſtum abſque vlla comperendinatione, momento quolibet ocyus, ab interiori viſcerum cordiſque territorio foràs alexipharmacis & diaphoreticis propulſandum erit. Si verò ab interiore pravitate, humorumque malignâ corruptione, & à genuina integritate in vappam & rancorem apoſtaſiâ ſit genita, omnino æquum fuerit, majoribus vacuationum præſidiis humorem adulteratum, & propriâ malitiâ intoxicatum continuò auerruncare, & foras nullâ expectatâ concoctione, proiicere quod reliquum eſt à virore, quantum res patitur, vindicare, ad ſymmeteriam deducere, & quæ intaminata ſunt, tueri conuenit. Quæ niſi quiſpiam accuratè internoſcat, & in curandi munere ob oculos poſita ritè ſequatur, Plutonis granaria ampliſſima meſſe ſuffarcinabit, multóſque, qui exitium rectâ curatione enauigare, & elabi potuiſſent, Libitinæ conſecrabit.*

Verùm ſi hac ratione, & diſtinctione controuerſa iſta componi potuiſſent, non tot diſputationibus opus fuiſſet, nec, vbi quæritur, nùm in principio febrium acutarum & malignarum purgandum ſit, tàm de humoribus à contagio externo corruptis, quàm de intùs genitis quæritur. Et falſum, quòd omnes humores, qui febres acutas & malignas excitant, ſi ab interno vitio à naturali conſtitutione degenerauerint, & putredinem & malignitatem contraxerint, ſtatim maioribus vacuationum præſidiis expurgandi ſint. Id enim ſi verum eſſet, non rarò in acutis, & quidem in principio, purgantibus vtendum eſſet, quod præcipit Hippocrates, ſed frequentiſſimè: cùm frequentiſſimè febres acutæ & malignæ ab interno humorum apparatu & vitio ortum habeant. Equidem è primis viis in talibus febribus ſaburram humorũ lenientibus medicamentis tollendam eſſe; imò & vomitum interdum concitandũ, quem vel ipſa quoque natura quandoque inſtituit, facilè conceditur. Verùm de hoc non quæſtio eſt, ſed de electiuè purgantibus, quæ vltra hepar, ad venas pertingũt, quęque ipſe maiora vacuationũ pręſidia nominat. De his verè ſcripſit Hippocrates, quòd in acutis raró ſit purgandum, & ſaltem in initiis, ac non niſi materia turgeat: eamque ſententiam Galenus oraculi loco habuit, & omnes doctiores Medici cum eo conſentiunt; nititurque ea ratione & experientiâ. Etenim, ſi crudos humores purgare quis aggrediatur, plus damni, quàm commodi ægro attrahet. Nam vt in inflammatione cruda, etſi ea aperiatur, nihil educitur, quia vtile ab inutili nondum ſeparatum eſt: ita etiam in putreſcentibus humoribus in venis ſeſe res habet, qui cùm in venis cum bonis mixti adhuc ſint, nec dùm coctione formam quandam meliorem, quâ ad euacuationem apti reddantur, adepti, nec dum à bonis ſeparati, ſi purgantia exhibeantur, mouentur quidem, ſed non feliciter emouentur; vnde ſaltem in corpore humorum perturbatio maior excitatur, & illa humorum efferueſcentia ac fermentatio, quæ fit in putredine, purgantibus magis augetur, quàm ſedatur.

Refutatur.

An electiuè purgantiâ in morborum principio exhibenda?

Neque ratio ipſius alicuius momenti eſt. *Præſtare*, inquit, *crudam materiam initio euacuari, cum virium & naturæ qualicunque quaſſatione, quàm permittere, vt adulta & ætatem nacta iugulandi potentiam aſſequatur.* Affirmatur hoc, ſed non probatur, & principium petitur. Nam de hoc ipſo controuerſia eſt, an ex purgatione in principio factâ plus commodi, quàm damni in ægrum redundet. Plus autem nocere, quàm prodeſſe ægro purgationem in acutorum initio inſtitutam, ex rationibus modò allatis patet. Cùm enim vtiles humores à vitioſis nondum ſint ſeparati, neque ad meliorem ſtatum deducti, aut fine ſuo fruſtrabuntur purgantia medicamenta, aut, ſi fortiora ſint, corpus liquefacient, calidum innatum diſſoluent, humores magis turbabunt, & confundent, vnde vires deijciuntur, vt poſtea morbum vel planè non vincere, vel non niſi longo tempore, poſſint. Talis infelicis purgationis exempla ſæpe occurrunt, & duos eiuſmodi ægrotos, qui facilè potuerunt errores Medicorum purgantium crudos humores detegere, recenſet Chriſtophorus à Vega, *de art. med. lib.* 2. *cap.* 3. *p.* 360. Et licèt ea interdum naturæ morbificæ indoles ſit, vt citiùs, quàm matureſcat, & naturæ dominium recipiat, ægrum jugulare poſſit: tamen non ſequitur, quòd Medicus ideo purgãte medicamento ea non aggredi debeat. Caſus enim eiuſmodi deſperatus eſt, & Medicus, niſi turgeat talis materia, coctionẽ non promouebit, ſi cru-

D. Freytag. nis.

dam purgare inſtituat,ſed potiùs impediet,& omnino mortem accelerabit. Quæ omnia apud antiquos tam certa fuerunt, vt Galenus, *art.med.cap.*89. cùm duas Indicationes in febribus putridis eſſe, docuiſſet, alterationem, ſeu coctionem,& euacuationem,dùm euacuationes enumerat,purgationem omiſerit,quia, vt Ioh. Baptiſta. Montanus, Doctiſſimus Medicus, in *comm.* ait,præſuppoſuit febrem,& in omnibus febribus maximè debemus ſemper cauere à fortibus ſolutiuis.

Minoratiua purgatio an locū habeat.

Quæ cùm ita ſeſe habeant,facilè hîc patet,falſa eſſe, quæ ille de minoratiuâ purgatione,quam appellat,affert,& ab antiquorum Medicorum ſententia aberrare, quantumcunque ſub venerandæ antiquitatis ſchemate ea venditare conetur. Quæ tamen vt clariora fiant, in ſpecie rationes, quas ille pro ſua opinione affert, perpendendæ ſunt.In genere tamen prius duo monenda. Primum eſt,vt etiam modò dictum, non quæſtionem hîc eſſe de medicamentis illis lenioribus, quæ primam corporis regionem euacuant, & vltra hepar non penetrant. Humores enim in ea corporis regione contentos in principio morbi euacuari poſſe, extra dubium eſt. Deinde non eſt quæſtio de humoribus non putreſcentibus. Hos enim,cùm reliquis permixti ita non ſint,in cuiuſuis morbi principio euacuari poſſe concedimus.Sed de putreſcentibus cōtrouerſia eſt; cùm,vt ipſe Aduerſarius loquitur, potiſſima cruditas, quæ in humoribus malignis conſideratur, omnium Medicorum iudicio,ipſamet eorum putredo ſit. Cùm verò humores putreſcant in venis & bonis miſti efferueſcant,& ebulliant quaſi, quæritur: An tunc eos,& quidem in vena caua,vltra hepar exiſtentes,purgare liceat in initio morbi. Reſpondimus autem iam antea ex Hippocrate, non licere,niſi turgeant.Neque Aduerſarij rationes aliud probare,monſtratum. Etſi verò alij & alios caſus excipiant:tamen, cùm illi omnes, *lib.5. Inſtitut.part.2. ſect.1.cap.6. & lib.2. de febrib.* refutati ſint,iam ſaltem de humorum copia,quam ille excipit,& de minoratiua purgatione, & an crudos humores copiâ peccantes in initio febris,non expectatâ coctione euacuare,tùm in malignis,tùm in aliis acutis febribus liceat,iam diſpiciemus.

Pro affirmatiuâ rationes D. Freytag.

1. Prima illius ratio eſt hæc.Cùm humores excrementitij,præter ſanguinem,coctione ad nullam conditionem,quâ naturæ ſint vtiles,reduci poſſint, ſed ſemper excrementitij, & præternaturales maneant, cauſſam nullam eſſe putat,cur non ante eorum corruptionem, & vehementiorem putredinem initio ſtatim euacuandi ſint, priuſquàm maiorem ex putredine labem acquirant, venenatique & exitioſi fiant. Omnis enim humor in corpore humano, quò magis putreſcit, eò vicinior veneno,& naturæ infenſior euadit;ſolúmque ſanguinem partim ad naturalem ſtatum reduci, partim in pus mutari, cæteros autem humores putreſcentes nec in externis partibus, nec in venis, vllo naturæ artiſque beneficio corrigi poſſe,putat.

2. Secundò, naturam hîc ducem ſequendam exiſtimat,quæ tales humores,etiamſi crudos,antequàm grauiorem putredinem concipiant, continuò à ſe reiicit, & in peſte, carbunculis,exanthematibus, tumoribúſque,variolis & morbillis, diarrhœis excitatis, initio expellit. Idem ergo Medico faciendum exiſtimat; cùm vrgens neceſſitas plus valeat ad indicandam purgationem,quàm cruditas humorum ad prohibendum.

3. Tertiò,cùm omnis humor excrementitius,velut bilis,aut pituita excrementitia, iam ante putredinem à ſanguineis humoribus ſegregata, & ad expulſionem deſtinata ſit,& antequam actu fieret morbi cauſſa, ſui remotionem indicarit: ideo cùm iam corruptione incipiat morbum procreare, continuò etiam ſui eiectionem poſtulare,neque vllam coctionem, quam nullam admittit,expetendam eſſe,opinatur.

4. Quartò,ſi crudorum morborum purgatione,inquit, morbum futurum præcauemus, cur non initio, cùm morbum excitare incipit, antequàm longiore morâ pernicioſiores euadant,pari emolumento foras exturbantur?

Refutatio. In genere.

Verùm ad hæc argumenta in genere & ſpecie reſpondeo. In genere, quod error ille eius ex eo totus fluit, quòd ſolùm ſanguinem coctionem recipere putat, quod nemo vnquam doctiorum Medicorum docuit. Ita enim antiqui & recentiores docuere de coctione. Coctio eſt vel alimenti, quæ fit nutritionis cauſsâ, quâ ratione chylus in ventriculo, ſanguis in hepate coquitur,& ſanguis in ſingulis partibus in eandem ſubſtantiam mutatur;vel humoris excrementitij. Qui humores excrementitij vel ſaltem qualitate peccant,cùm aut nimis ſunt tenues,aut craſſi, aut viſcidi, qui propterea,vt commodiùs euacuentur, ad mediocritatem reducendi ſunt: quam eorum reductionem nonnulli quidem concoctionem, ſed nimis latâ ſignificatione,appellant, plerique præparationem appellare malunt. Auicen.*lib.1. fen.tr.2. cap.2.* æquationem nominat,id eſt,reductionem ad quandam mediocritatem ſubſtantiæ;cùm craſſa ſcilicet attenuantur, viſcida inciduntur,tenuia incraſſantur, acria & feruida temperantur: vel peccant ſubſtantiâ, cùm putredine corrumpuntur;(quod tamen & ſanguini competit) quorum concoctionem Galenus, *art.med. cap.89.* appellat alterationem,quæ putredinem finiat, manente adhuc ſubſtantiâ. Hanc coctionem,*loc.alleg.* Galenus, & cum eo omnes Medici non ſolùm in febribus à ſanguine ortis,ſed omnibus omnino febribus putridis, à quocunque humore excitatis,fieri ſtatuit; quâ putredo finitur,humores in meliorem ſtatum reducuntur, à bonis ſeparantur,& licet non ad alendum corpus vtiles fieri poſſint;(neque enim vnquam tales fuerunt)tamen aptiores ad euacuationem, quàm cùm putreſcunt,redduntur. Et proinde eſt falſum,quod toties repetit,humores excrementitios nullum naturæ dominium, ſiue coctionem recipere,ſed magis magiſque putreſcentes deteriores fieri.In lethalibus quidem febribus hoc verum eſt: at in iis,quarum euentus ſalubris eſt, contrarium euenit,vbi natura humori dominans,eum in ſtatum & ſubſtantiæ modum meliorem reducit. Id quod non ſolùm in vrinis in febribus putridis apparet, ſed & in pleuritide,peripneumoniâ,vbi primò ſanguinea, ichoroſa,flaua eiiciuntur, quæ poſtea in pus laudabilius conuertuntur. Idem apparet in fluxionibus alui, vbi excrementa præter naturam tandem ad naturalem conſiſtentiam & modum educuntur.

In ſpecie

Atque ex iſtis, quæ in genere de coctione dicta ſunt,primo eius argumento reſpondere facile eſt, nimirum falſum eſſe, & recens figmentum: Humores excrementitios coctionem non recipere. 1.

In ſecundo argumento,quo dicitur, naturam imitandam eſſe,quæ in febribus malignis & peſtilentibus ac peſte humores noxios per carbunculos, bubones, exanthemata,morbillos, & diarrhœam expellit, multi errores ſunt.Primò enim de purgatione per aluum hîc quæſtio eſt:at ille carbunculos,bubones,exanthemata, morbillos,& eiuſmodi alia affert, in quibus per ambitum corporis fit euacuatio,ad quam procurandam naturam imitandam, & alexipharmaca exhibenda eſſe, quæ humores vitioſos ad ambitum corporis propellant,facilè concedimus.Longè alia ratio eſt peſtilentis malignitatis, quàm humorum ſimpliciter putreſcentium. Neque enim variolas & morbillos & eiuſmodi alia ſine coctione natura expellit, ſed per criſin, quæ nulla fit ſine coctione, hanc euacuationem inſtituit. Sunt enim variolæ & morbilli euacuationes criticæ in febribus ſui generis,quæ non mox initio crudâ materiâ accidit;ſed quarto vel ſeptimo etiam die eiuſmodi erumpunt,& cùm eruperunt, ipſa febris & ſymptomata miteſcere incipiunt. Illud verò planè abſurdum eſt, quòd naturam in diarrhœa, quæ initio febrium acutarum interdum accidit,imitandam cenſet.Sunt enim eiuſmodi 2.

iuſmodi euacuationes non criticæ, ſed ſymptomaticæ, de quibus Galenus, 4. *aphor.* 22. ſcribit. *Cùm morbus aliquis incipit, ſi quid excernatur, id tunc naturâ ratione & lege non excernitur, ſed ſunt omnia eorum, quæ in corpore fiunt, affectuum ſymptomata. Quamdiu enim à cauſſis morbum facientibus grauatur natura, & humorum adeſt cruditas, tunc, vt aliquid rectè euacuetur, fieri omnino non poteſt, ſiquidem vt bona fiat criſis, coctionem præceſſiſſe oportet, & ſecretionem ſecutam fuiſſe, tandemque euacuationem.* E quibus patet, omnem ſymptomaticam euacuationem per ſe malam eſſe, quam imitari Medicus nullo modo debet. Et licet aliquando bene cadat: id tamen ex accidente fit, & naturæ robori adſcribendum. Verùm quia rarum eſt, vt in ſymptomaticis eiuſmodi euacuationibus vires conſeruentur, nec, quando conſeruari poſſint, certò præcognoſcere licet: ſunt ideo illæ ſemper timendæ, & nunquam à Medico in exemplum trahendæ, ideoque ab initio, niſi materia turgeat, nobis purgare non licet; qua de re videatur Ioh. Baptiſta Syluaticus, *contr.* 25.

3 Tertiò, quòd putat, ſi ante putredinem bilem & pituitam ſtatim ex purgare licet, ideo etiam, cùm putreſcere cœpit, ſtatim euacuandam, nec vllam coctionem, vtpote quam nullam ſuſcipere poſſit, exſpectandam eſſe, & in eo valde fallitur. Equidem longè alia ratio eſt vitioſorum humorum, antequam putreſcant, & febrem inducunt, alia, poſtquàm putreſcere cœperunt, & iam actu febrem excitant. Illi enim propriè crudi non ſunt; cùm cruditas, vt ipſe confitetur, quæ in humoribus morbificis conſideratur, omnium Medicorum iudicio ipſamet putredo ſit; & proinde eos, antequàm putreſcunt, ſtatim euacuare licet. Quamuis enim in venis ſint: tamen cum ſanguine vtcunque confuſi ſunt, & perindè ſeſe habet res, vt in vino, in quo fæces, antequam muſtum efferueſcere cœpit, vel vbi iam deferbuit, facilè è vino ſeparari poſſunt. At putridorum humorum longè alia ratio eſt. Illi enim ſanguini planè permixti ſunt, nec, niſi putredo & efferueſcentia illa humorum ceſſet, ſeparari poſſunt; perinde, vt, cùm muſtum feruet, vel quando vinum, ſi fæces non exactè ſeparatæ ſint, iterum efferueſcere incipit, nemo fæces illas, antequam efferueſcentia illa & ebullitio ceſſet, ſeparare poteſt. Vt verò ſeparentur excrementitia à bonis, coctio efficit, quam ille ſine ratione, & contra Medicorum authoritatem humoribus excrementitiis denegat.

4. Ad quartum argumentum eadem eſt reſponſio. Fallitur enim, quòd putat, ſi vitioſos humores licet purgare, vt morbi præcaueantur, etiam purgare licere in initio febrium, antequàm humores morborum cauſſa fiant. Etenim illi humores, quos, vt febres (nam de his ſermo eſt in iſto aphoriſmo, & in tota hac controuerſia) præcaueantur, euacuamus, crudi, ipſius confeſſione, non ſunt; cùm putridi non ſint. At putreſcentium & febrem iam actu excitantium longè alia eſt ratio, neque corruptio illorum, & putredo vlterior purgatione, ſed coctione, Hippocratis, Galeni, & omnium Medicorum ſententiâ, quæ putredinem ſiſtit, prohibetur. Et ſi natura coctionem procurare non poſſit, febris talis lethalis eſt; & de tali humorum cruditate, & talibus febribus expreſsè ſcribit Galenus, 2. *aph.* 39. *In morbis exitialibus non modò quando vigori ſunt vicini, nihil mouere oportet, ſed temporibus præcedentibus nihil mouere conuenit, ſed abſiſtere; cùm morborum lethalium non ſit incipienda curatio.*

ſenſio argument. Sal. uiani cō. D. Freyini. Potuiſſet verò D. Freyt. ſi libuiſſet, à Medicis præſtantiſſimis, atq; inter cæteros à Sal. Saluiano veritatê cognoſcere. Verùm anticipatæ falſæ opiniones nec veritatem agnoſcere permiſerunt, ſed & vt eorum ſententias & argumenta oppugnaret, effecerunt. Cùm enim primò ſcripſiſſet Saluianus, eam euacuationẽ verè bonam eſſe, quæ humorem, qui morbum facit, educit; talem autem antè ſtatus finem vel declinationem vniuerſalem fieri non poſſe; ille reſpondet: Saluiani minorẽ eſſe veram de continente & proxima cauſſa, non de antecedente ſtultumque exiſtimat, expectare, donec antecedens degeneret in continentem, quod ne fiat, minoratiuâ purgationẽ ſtatim euacuandã eſſe. Continentem autem cauſſam eos humores eſſe ſtatuit, qui in maioribus vaſis; antecedentem verò, humores, qui ſunt à viſceribus ituri. Illam, ſi coctionis capax ſit, naturæ permittendam, & ad criticam euacuationẽ reſeruandam eſſe. Hanc verò, ne continentem foueat & augeat, minoratiuâ purgationẽ euacuandã eſſe. Verùm ſtatum controuerſiæ vel non intelligit, vel ſubdolè peruertit. Non enim quæſtio eſt de humoribus in primis viis conſiſtentibus, ſed de iis, qui iam in venis conſiſtunt, putridi ſunt, & febris acutæ cauſſa continens. Ipſo enim fatente, cruditas eſt humorum putredo. Quod verò putat, ſi ea humorum putridorũ in venis multitudo ſuppetat, vt natura coctionem vel non tentare, vel non perficere poſſit, naturã, quæ etiam in initio ſymptomaticã euacuationem inſtituit, imitandam eſſe; iterum iam ſtatum controuerſiæ mutat, & de cauſſa continente, quam antea naturæ relinquendã eſſe dixit, vt coquatur, diſputat. Sed iam antea reſpõſum eſt, omnes tales euacuationes per ſe malas eſſe; quia tamen per accidens interdum bene cedunt, equidem, niſi nimiæ ſint, de conſilio Aetij, non ſunt ſupprimendæ, nec tamen Medico imitandæ. Et tales febres, in quibus crudorum humorum, febrem acutam excitantium, tanta in venis copia eſt, vt eam natura vel non aggredi, vel non abſoluere, & vincere poſſit, lethales ſunt, & minoratiuâ purgatione periculum hoc modo non minuitur, ſed potiùs augetur; & mors acceleratur. Quamuis verò in febribus lethalibus materia ita diſpoſita ſit, vt nullam coctionem recipere, & à natura vinci non poſſit, neque periculum illud purgatione in principio morbi inſtitutâ vitari poſſit: tamen in febribus, è quibus ægri euadunt, coquitur, & à natura vincitur materia, vt experientia docet. Nemo enim ægrorum in febribus acutis ſine coctione materiæ conualeſcit. Et ipſe ſibi in hac re contradicit. Etenim ſtatuit, excrementitios humores nullã coctionem recipere poſſe: Interim docet, ſi copioſa ſit materia, partem eius minoratiuâ purgatione eſſe euacuandam, vt reliqua à natura faciliùs vinci poſſit. Si planè coctionẽ recipere non poteſt, quomodo vincere poteſt?

Secundum argumentum Saluiani eſt hoc: Tum optima eſt vacuatio, cùm naturam habemus adiuuantem. Sed hoc non contingit, niſi in vltima parte ſtatûs. Ergo tum ſaltem erit purgandum. Minorem probat, quia in principio & augmento humores boni & mali miſti ſunt, eoſque natura tunc coquere intendit, in quo operè natura turbatur, ſi exhibeatur pharmacum purgans. Ad quod argumentum id inprimis reſpondet, naturam non ſemper expectare coctionem materiæ, ſed ſi eius onere preſſa ſit, eamque aggredi nequeat, initiò euacuationem inſtituere. Verùm ad hoc iterum reſpondeo: natura rectè agens ſemper expectat coctionem; dum verò interdum & rarò aliquid coacta agit, ea imitanda non eſt, cùm nec naturæ ſemper id feliciter cedat, multò minùs Medicus felicem ſucceſſum ſperare poſſit. *Secund.*

Tertiò ita argumentatur Saluianus: Humores dum coquuntur, non ſunt mouendi, quòd agitatio impediat coctionem. Ad quod reſpondet, hoc argumentum procedere, ſi humor ſit quietus, nec irritet magnopere, & coctionem recipere, ipſeque æger cum viribus ad ſtatum perſiſtere poſſit, alioquin in principio ex materia per purgationem mota, ſed valde imminutâ plus commmodi accidere naturæ ad ſuperandum, quam ex retentione eiuſdem in quiete. Verùm dicitur hoc, ſed non probatur, & hoc ipſum eſt, quod tot Prudentiſſimi Medici cum Hippocrate & Galeno negant. *Tertiū*

Reſponſio ad [illegible] Hipp. & Galeni.

Tandem vt opinionẽ, quæ non ſolùm multis videri noua poſſit, ſed reuerà noua eſt, venerandæ antiquitatis pallio tegat, primò Hippocratis autoritatem allegat, quem purgationem eradicatiuam in acutorum initio, ſi materia turgeat, vel in fine, dum in vniuerſum cocta ſit, neque ſponte naturæ euacuatur, *aph.22.ſect.1.* præcepiſſe putat; minoratiuam verò in acutis ſub principium conceſſiſſe, dum *aph.29.& 30.* ſcribit; *Incipientibus morbis, ſi quid mouendum videtur, moue; vigentibus autem quieſcere præſtat. Nam in morborum initio & fine remiſſiora ſunt omnia, in vigore verò vehementiora.* Verùm dicitur, ſed non probatur, quòd de alia purgatione Hippocrates *ſect.1. aph.22.* & de aliâ *ſect.2.aph. 29.& 30.* loquatur. Nam quod *aphoriſmo 29.& 30. ſect.2.* in genere proponit, *aph.22. ſect. 1.* in ſpeciem explicat, & caſum, in quo initio purgare liceat, proponit. Atque hoc modo aphoriſmos hos Doctiſſimi quique interpretes explicauerunt. Vt vnum & alterum ſaltem adducam, Philotheus, Græcus interpres, ita in *aphoriſm.29.ſect. 2.* ſcribit: ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι σκόπει, ἐὰν ὀργᾷ ἡ ὕλη, καὶ τότε κενώσει χρῶ. Τοῦτο γὰρ ἐστιν, ἤν τι δοκέῃ, ἢν δὲ μὴ ὀργᾷ, μὴ κενώσῃς. Κένωσιν δὲ ἐνταῦθα λέγει, καὶ φλεβοτομίαν, καὶ κάθαρσιν. Πλὴν εἰ δοκεῖ ἐν ἀρχῇ, κάθαιρον τῇ κενώσει, ἵνα εὑρίσκουσα ἡ φύσις ὀλίγην τὴν ὕλην, σύντομον ποιήσηται τὴν πέψιν, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ὕλης. id eſt, *Quod autem dicit, tale eſt, quod animaduerte, an turgeat materia, tunc euacuatione vtere. Hoc enim eſt, ſi quid videtur: Non verò ſi turget, non euacuabis. At hic euacuationem dicit & venæ ſectionem & purgationem. Veruntamen ſi in principio videtur, euacuatione purgabis, vt natura paucam materiam inueniens breuem faciat coctionem & materiæ immutationem.* Eodem modo hunc Aphoriſmum interpretantur Antonius Muſa Braſſauolus, Chriſtophorus à Vega, & alij.

Deinde adducit loca ex Galeno, *4. & 5. de tuend. ſanit.* in quibus eos, qui venæ ſectionem reformidant, vel non admittunt, vberiùs & exquiſitiùs purgare iubet. Verùm Galenus de tuendâ ſanorum valetudine loquitur, in quorum corporibus humores non ſunt crudi, vtpote nondum putridi: quæſtio verò hic eſt de febribus putridis acutis. Secundò eodem modo Galenus, *1. de febr. differ.* in aëris ſtatu peſtilenti purgatione vſus eſt, ad corpora à peſte præſeruanda, non in peſtis curatione. Tertiò locus, quem allegat ex Galeno, *3. de method. med. cap. 12.* quòd quidam poſt peſtilentiam curati fuerint, quòd præexſiccatum, totúmque corpus repurgatum fuerit, nihil ad rem facit. Agit enim ibi Galenus de vlceribus aſperæ arteriæ, & quoſdam ab iis conualuiſſe, dicit, quibus, cùm peſte laborauerant, corpus præexſiccatum, perpurgatúmque fuerat. Sed quid hoc ad purgationem in febrium acutarum principiis? Quod tandem dicit, Galenum, *lib.3. Meth. med.* præcipere, purgante medicamento reuocandos reuellendóſque humores eſſe, itidem nihil ad rem facit. Humores enim ij cùm crudi & putridi non ſint, quouis tempore tutò euacuantur.

Itaque vt paucis multa complectar, non quæſtio eſt, an humores vitioſos, qui nondum putredinem conceperunt, nec febrem acutam excitant, ſtatim expurgare liceat; quod nemo negat: ſed de hoc quæritur, an in febribus putridis acutis humores in vena caua exiſtentes, qui iam putredinem conceperunt, ſine præuia coctione, niſi turgeant, in principio morborum euacuare liceat. Quod nego, & ab Hippocrate & Galeno negatum dico, & ſi vllum locum ex Hippocrate, Galeno, & tota veneranda antiquitate, quam toties in ore habet, reipsâ tamen deſerit & impugnat, adduxerit, quo contrarium probet, erit mihi magnus Apollo.

PARS TERTIA.

De morbis occultis, ortis ab aqua, aëre, & de contagio, & morbis contagioſis in genere.

CAP. I.

De morbis occultis, malignis, & venenatis ab aquâ ortis.

POSTQVAM morbos occultos & malignos ab interno humorum vitio ortos explicauimus; ſequitur iam, vt de iis, qui à cauſſis externis proximè excitantur, agamus. Inter cauſſas autem illas prima eſt Aqua. Vt verò aquæ vitioſæ hydropem, dyſenteriam, alióſque morbos interdum inducunt; ita etiam quandoque malignos morbos excitant. Aquæ vitio ſcorbutum produci, dubium non eſt. De quo Balduinus Ronſſæus, *de Scorbuto, epiſt. 1. In Hollandiâ,* inquit, *tum ob patrij ipſius ſoli, (vtpote quod ab aliis planè diuerſum eſt glebâ nec argilloſâ, nec ſabuloſâ, nec arenoſâ, ſed cauâ quodammodo & pumicis modo rarâ) tum aqua ipſius, quæ terræ naturam induit, qualitatem, ſcorbutus ſæpiſſimè inuadit, & quò ſunt lacuſtres magis atque paluſtres loci, hoc etiam frequentiores ſunt ſcorbutici.* Additque, *quamuis omnes ferè Hollandi ac Friſij eâdem penè victûs ratione vtantur, ac ſub eodem propemodum verſentur climate: alios tamen ſcorbuto citiùs atque frequentiùs apprehendi;* idque ideo, quia alij purioribus, alij impuris aquis vtuntur. Imò in caſtris ad febres malignas & peſtem excitandam etiam facere aquarum paluſtrium & corruptarum vſum, non ignotum eſt, & exercitus inuictos, ac ingentes copias aquæ pernicioſæ potu deletas fuiſſe, in annales relatum. Cùm enim aquæ paluſtres collectitiæ ac ſegnes ſint, nec moueantur, limúmque ferè admiſtum habeant, facilè putreſcunt, præſertim vere, cùm terra ſeſe aperit, vaporéſque ex ea exhalantes ab his aquis excipiuntur & colliguntur, nec tamen motu diſcutiuntur, ſed in iis retinentur, qui ſuperueniente æſtatis calore, poſtea magis corrumpuntur, & putredinem maiorem concipiunt. His accedunt varia inquinamenta à ranis, bufonibus, ſerpentibus, & eiuſmodi venenatis animalibus, quibus iſtæ aquæ inficiuntur. Imò interdum cadauera eiuſmodi animalium venenatorum, in aquis eiuſmodi paludoſis putreſcentia, eas inficiunt, quæ potæ magnum corpori inferunt damnum: id quod ſibi accidiſſe refert Auenzoar, *lib. 2. tract. 7. cap. 10.* Inſalubres & eæ aquæ ſunt, in quibus linum & cannabis macerantur, ſcribítque Petrus Pena, *in Aduerſar. pag. 226.* hanc aquam tantopere ſuâ malignitate nocere, vt epota ſit inſtar veneni, & ſic nullis antidotis, quantumuis tempeſtiuè datis, potuiſſe occurri fato Marchionis Alboſij, fratris Guiſiorum, eiúſque vxoris, ac quamplurimorum aliorum, qui prope Olbiã in Prouinciâ, cùm æſtates feruidas tranſmitterent, imprudenter aquam limpidã, ſed occultis & ſubterraneis cuniculis identidem in fontem illapſam, hauſiſſent. Reperiuntur quoque fontes, quorum aquę hauſtæ hominem enecant. Stygis fontis aquæ apud Poëtas & Hiſtoricos eo nomine infames ſunt. Terraconæ etiam fuiſſe fontem, Neptunum vocatum, è quo qui imprudenter bibiſſet, enecatus fuerit, & ob id obſtructum à veteribus narrat Vitruuius. De Lyco etiam fonte ſcribit Plinius, *lib.25. cap.2.* quòd, qui ex eo bibiſſet, vigeſimo die enecetur. Inſalubres etiam ſunt aquæ, quæ per metal

Morbi aqu.

Scorbu[tus] ab aqu[a].

Aqua[...] ſtru vi[...]

Fontes v[...] nati.

metallorum fodinas defluunt, cùm mineralium malignos vapores ſæpe excipiant. Et eſt Phyſicorum & Medicorum Axioma, tales eſſe aquas, quales ſunt terræ, per quas fluunt. Et quantum tales aquæ nocere poſſint, ex hiſtoriâ, quæ mox adducetur, patebit.

Sunt & aquæ, quæ licet hominem non interimant, certis tamen partibus peculiari proprietate nocent. Talis eſt aqua illa apud Euganem fluuium, quæ, vt Athenæus, *ex Theopompo, lib. 2. cap. 2.* refert, bibentiũ mentes turbat, & veluti ebrias reddit. Idem præſtat Lynceſtis aqua, & quæ in Paphlagoniâ, & in agro Caleno, vt narrat Plinius, *lib. 2. cap.* 103. Mentionem etiam facit autor libri de bonit. aquar. aquæ cuiuſdam in Æthiopia, Rubræ dictæ, quæ bibita & ipſa furorem induceret, & alterius in Suſis, quæ dentes excuteret; & iterum alterius in Ægypto, quæ bibentium capita depilaret.

Hûc pertinent & veneficia, quibus puteorum, fontium vel fluminum aquæ inficiuntur. Quod etſi nonnulli negant, ideo, quòd aquæ propter motum ad excipiendum venenum ineptæ ſint, & omnino negandum non ſit, quòd in fluuiis & fontibus continuò fluentibus id non facilè fieri poſſit: tamen aqua puteorum facilè inficitur, riuique & fluuij currentes, ſi detineantur. Et fontes ipſos infectos fuiſſe, hiſtoriæ teſtantur. Narrat enim Pauſanias, *in Phocicis*, quòd hellebori vi Cyrrhæi expugnati fuerint. Solon enim eius radices quamplurimas in Pliſtum amnem conijciendas curauit: atque vbi ſatis infectam medicamento aquam intellexit, quam priùs in vrbem influentem auerterat, in priſtinum alueum omnem repoſuit. Cyrrhæi cùm auidiùs de aqua illa bibiſſent, alui perpetuo profluuio laborantes, deſerere mænium præſidium coacti ſunt, & Amphyctionibus obſidentibus vrbem tradere. Mithridatem item Ponti Regem, fontes, ex quibus Romani bibere debebant, veneno infeciſſe, narrat ex hiſtoricis Appianus Alexand. *in bello Mithrid.* vnde Lucanus, *lib. 4 de bello Pharſ.*

O Fortunati, fugiens quos barbarus hoſtis
Fontibus immiſſo ſtrauit per rura veneno.

Idem narratur patraſſe Iuba, qui Afris iunctus erat, contra Romanos, eodem Appiano teſte, *lib. 2. de bell. ciuil.*

Quæ aquarum vitia diligenter peregrinantibus, & qui in caſtris viuunt, obſeruanda, & cauendũ, ne vitioſæ aquæ potu quis ſe in vitæ periculum conijciat. Et inprimis ij, qui pedibus iter faciunt, in magno æſtu cauti ſint, ne ad ſitim ſedandam quibuſuis aquis vtantur, & quemlibet cautum reddere poteſt hiſtoria, quã refert Ioh. Bruyerinus, *de re cibar. lib. 16. cap. 17. Agebat,* inquit, *Monſpeſſuli Rex Franciſcus (quod eſt Galliæ Narbonenſis oppidum, Medicinæ ſtudiô celeberrimum) inde aliquando venatum profectus, ducebat ſecum Annibaldum, qui hodie Oceani Gallici præfectus eſt. Illic verò (vt ſolent proceres aulæ) iuuenem à pedibus habebat, qui curſu itinereque contractam ſitim abolere cupiens, in fontem fortè incidit, ad quem deuolutus ac procumbens, auidiſſimè ex eius aqua bibit: protinúſque ab illo potu doloribus impatibilibus correptus, magnos eiulatûs edebat, quos, qui aderant, audientes ad eum acceſſerunt, vt tam ſubiti caſus cauſſas cognoſcerent, auxilióque eſſent miſero iuueni. Referente autem, potu aqua cuiuſdam fontis id contigiſſe, eo in tugurio quodam relicto, rem ad Annibaldum, vt erat geſta, deferunt. Is verò ad Regem, qui mox, vt erat rerum naturæ omnium curioſiſſimus, atque ſtudioſiſſimus, mittit quoſdam, qui fontem illum accuratè conſiderent, eóſque docet experimenta, quibus explorari queat vis illa aquæ: verùm, qui mandata acceperant, cùm ad riuum veniſſent, oculis quidem, tactûque omnia perluſtrabant, atque percontabantur. Nam guſtatum reformidabant omnes, alieno malo prudentes iam facti. Tandem linteum candidum in eam immerſerunt aquam, quam quodam colore infectam videbant: poſtea extractum luteo colore tinctum apparuit. Quare reuerſi linteum illud Principi oſtenderunt, qui ſtatim prudenter, & doctè cenſuit, aquam illam per metalla tranſire, à quibus & colorem & ſaporem, vimque exitialem referret.*

Aquarum vitia vt corrigenda. Cùm verò non vbique putarum aquarum copia ſuppetat, quâ ratione vitiũ aquæ corrigi poſſit, diſpiciendum. Omnium autem doctorum Virorum teſtimonio præſtãtiſſima, aquas corruptas (modò nõ ſint infectæ,) corrigendi ratio eſt coctio. Hac enim partes corruptæ quædam euaneſcunt, ac diſcutiuntur, reliquæ poſtea in fundo ſubſident, à quibus pura aqua ſeparari poteſt. Etſi enim aquæ ſæpe diuerſorum generum ſubſtantiæ, quæ eam inficiunt, immixtæ ſunt: ob minimatum tamen partium commixtionem ſenſûs noſtros fugiunt, ignis verò vi eæ ſegregatæ inter ebulliendum quidem ſubſiliunt, concurrenteſque miſcentur in omnem aquæ partem agitatæ, poſtea verò abeunte calore ſubſident. Plinius etiam, *lib. 31. cap. 3.* omnem decoctam aquam vtiliorem, & vitioſæ aquæ remedium coctionem eſſe, tradit, ſi ad dimidias partes decoquatur, inuentúmque hoc decoquendæ aquæ Neroni Principi tribuit. Verùm iam in Hippocrate, *6. epid. comm. 4. text.* 10. aquæ decoctæ fit mentio. Coctionis etiam vicem gerunt lapides, vel ferrum ignitum in aquâ extinctum.

Verùm cùm non ſemper in itineribus & caſtris occaſio detur aquas coquendi, alij interdum aquas corrigendi modi adhibendi ſunt. Si ex paludibus aqua ex neceſſitate bibenda, & metuendum ſit, ne ranarum ſemina, vel ſerpentium inquinamenta ei inſint, per linteum & ſtrophiolum ſaltem colanda eſt. Plinius, *lib. 24. cap. 31.* ſcribit, aquas nitroſas & amaras polentâ iniectâ corrigi, vt poſt duas horas bibi poſſint. Eſt verò polentã ex hordei farina parata, ἄλφιτον Græcis. Si aquæ inſalubres bibendæ ſint, mentaſtrum etiam tritum inſpergere iubet Plinius, *lib. 21. cap. 14.* Allio quoque magna vis eſt contra aquarum vitium. Qua de cauſſa nauigantes plerunque magnam eius copiam circumferre ſolent. Spiritus etiam vitrioli, aquæ admiſtus, eius vitia corrigit. Verùm cùm in exercitu magnâ aquæ copiâ opus ſit, nec modi illi, quibus priuatus quiſque vti poteſt, toti exercitui ſufficiant, vt vtilis aqua præparari poſſit, commodiſſimum eſt, foſſas facere, & arenam ac ſabulum interponere, vt per id aqua coletur, & purior reddatur.

Si quis verò aquam eiuſmodi vitioſam biberit, atque inde malè habeat; mox alexipharmacum ſumat. Si verò febris maligna aut peſtilens inde ſit contracta, curatio, vt ſuo loco dictum, inſtituenda.

CAP. II.

De morbis malignis ab aëris vitio.

Morbi maligni ab aëre. AB aëre etiàm morbos malignos, imò peſtilentes excitari, non ſolùm quatenus qualitatibus ſuis ad humorum corruptionem facit, de quo *parte præcedente* dictum, ſed etiam quatenus maligna miaſmata, & morborum malignorum ac peſtilentium in ſe continet ſemina, extra dubium eſſe puto, & dictum eſt eâ de re *lib. 4. de febrib. cap. 2.* vbi de cauſſis peſtilentiæ actum. Et febrem illam malignam, quæ ſudoris Anglici nomine innotuit, per aërem diſſeminatam fuiſſe, *ibidem cap. 15.* dictum. Etſi verò, vt eo loco dictum, inter authores controuerſia eſt, an aër morborum malignorum & peſtilentium cauſſa eſſe poſſit: tamen ſi res rectè explicetur, nihil dubij eſſe puto. Etenim ipſe aër, quatenus purum elementum eſt, nec putreſcit, nec alio modo ita corrumpi poteſt, vt malignus, venenatus, ac peſtilens euadat, ſed ſi talis euadit, id accidit, cùm μιάσματα, & inquinamenta maligna continet, per quæ & morbi peſtilentes ſæpe ex

vnâ regione in aliam transferuntur, & qui ea hauriunt, tam ſubitò moriuntur, ac ſi præſentiſſimum venenum hauſiſſent.

Aer quomodo malignus euadat Primus modus.

Duplici autem ratione malignus, venenatus ac peſtilens hoc modo aër euadit. Primò enim malignos vapores & *μιάσματα* è terrâ, aquis lacuſtribus, rebus putreſcentibus, vel locis infectis delata accipit, quod ſæpe è cadaueribus interfectorum euenit. Ita refert Ambroſius Paræus, *lib.* 10. *cap.* 13. anno 1562. in ciuilibus Galliæ bellis Pœnæ multa interfectorum hominum cadauera in puteum centum vlnas altum proiecta fuiſſe, è quo poſt duos menſes tam fœdus & venenatus vapor excitatus fuit, vt inde peſtis per viginti vndique circumcirca milliaria excitata fuerit, quæ multa millia hominum iugulauerit. Idem è locuſtarum mortuarum copiâ euenit; quod accidiſſe ſcribit Auguſtinus, *lib.* 3. *de ciuitat. Dei*, *cap.* 31. vbi tantam ex iis peſtilentiam ortam fuiſſe refert, vt in ſolo regno Maſſaniſſæ octoginta millia hominum perierint, & Vticæ ex triginta millibus iuniorum militum, qui ibi erant, decem permanſerint. Ad aëris corruptionem faciunt etiam aquarum inundationes; item loca paluſtria, quæ æſtiuo tempore morborum variorum cauſſa ſunt. Id quod in Atticâ peſte Diodorus Siculus, *lib.* 12. accidiſſe refert. Cùm, inquit, hyeme præcedente magni grauéſque imbres regionem inundaſſent, factum eſt, vt locis depreſſioribus aquarum multitudo reſidens in paludum modum ſtagnaret. Quâ æſtatis ſubſecutæ calore fractâ, craſſi grauéſque multi vapores aërem exhalationibus infecerunt. Nec ignorauit hoc Clearchus, Heracleinſium in Ponto Tyrannus, qui, vt refert Sabellicus, *lib.* 8. *Ennead.* vt ciues ſuos blandâ ratione è medio tolleret, ſub caniculæ exortum eduxit exercitum, vrbem Æſtacum oppugnaturus. Et ciues quidem in planiore paludoſo loco caſtra metari iuſſit, ipſe, quaſi ſummam moleſtiam toleraturus cum mercenariis, vmbroſa & excelſa loca aquis affluentia cepit, & in iis caſtra metatus eſt, & eò vſque expugnationem extendit, donec ciues ſuos perdidiſſet; quia æſtiuo tempore paluſtria morboſa ſunt. Vnde etiam Cambyſes apud Xenophontem, *lib.* 1. *Inſtit. Cyr.* monet, vt, ſi velit exercitum incolumem, caſtra in loco ſalubri metaret. Et cùm ob ſordes & inquinamenta aër inficiatur, non mirum eſt, quòd vrbes populoſæ ſæpe peſtilentibus febribus, & peſte ipſa infeſtantur. Vt aliarum vrbium mentionem non faciam, de Lutetia Pariſiorum, quam I. C. Scaliger lutoſam appellat, ſcribit Iulian. Palmarius, *in Epiſtol. & præfat. libro de peſtilente febre præmiſſa*: Vrbs hæc infinitis iam morbis, atque etiam peſtilentibus febribus obnoxia euadit. Nam præter luti & cæni, quę viis publicis aggeruntur, graueolentiam, cænoſâ præterea, ac fœtidâ aquâ omnes vrbis cloacæ redundant, quæ minimè in proximum Sequanam ſeſe exonerant, ſed aliæ quidem ad Templi, aliæ ad D. Martini, aliæ ad alias portas diuertunt: omnes vrbem & ſuburbia perreptantes, fœtido vapore viciniam inficiunt atq; contaminant, calido præſertim & æſtuoſo cœlo: ſed nec graueolentia vrbis purgamenta, quæ è viis publicis colliguntur, ſatis procul ab vrbe aſportantur, aut ſpecubus induntur, verùm in mediis ſuburbiis coacernata putreſcunt, tetriſque vaporibus aëra replent & inficiunt. Cum iis namq; & demortuos canes & feles, & altilium interanea, aliáq; eius generis cadauera putria inferunt, quæ grauem admodum fœtorem expirant, qui vel ſolus inducere peſtem poſſit. Qui latrinas purgant, vix vrbem egreſſi, fœtidiſſima hominum ſtercora iuxta vias publicas, ponè ſuburbia cumulant, aut iis vicinam terram ſtercorant, vnde omnia fœtore impleri, neceſſe eſt, qui prætereuntibus pro ſuffitu ſit, ſéq; in vrbem diffundat. Adde vini & aceti fæces reſiccatas extra vrbem exuri, ſed vix ad lapidis iactum, vnde malefico fumo vrbs oppleri ſolet. Poſtremò coriarij omnes in media vrbe recepti ſunt, vbi fœtidiſſimo adipe, dum coria inungunt, totam viciniam inficiunt. Denique Xenodochium publicum, in quod peſte correpti ſeſe recipiunt, in media vrbe ſitum eſt, propè ædem Mariæ ſacram, è quo peſte necati, in Trinitatis cæmiterium, quod à porta Dionyſiaca non longè abeſt, deferri ſolent per vrbem mediam. Multò plures hinc morbos, quàm è cuiuſque victu, originem habere, longâ experientiâ compertum habeo, eóſque multò grauiores, quàm eiuſdem generis diſperſos, qui à ſingulorum victu procedunt. Atque iſta, quæ de Luteria refert Iul. Palmarius, in plurimis aliis vrbibus populoſis locum habent.

Lutetia Pariſiorum cur morbis obnoxia.

E plantis quoque corruptis aër fit venenatus. Ita in foueis frumentorum aërem fieri venenatum, vt, ſi quis eum hauriat, ſubitò intereat, plurimi referunt. Villicum, qui cannas putridas euoluit, totum intumuiſſe, & vt veneno affectum curatum fuiſſe, narrat Amat. Luſitanus, *cent*, 3. *curat.* 84.

Exhalant & vapores malignos cauernæ & ſpecus, lacûs item, & putei ſubterranei. Plurimis Italiæ locis peſtilentem aërem exhalare, ſcribit Seneca, *lib.* 6. *quæſt. nat. c.* 28. Et Galenus, *in princip.* 1. *epid.* nominat *χαρωνείους βαράθρους*, & ſpiritus lethales Plinius, *lib.* 2. *cap.* 93. Et Mercurialis, *de venen*, *cap.* 13. ſcribit, ſe vidiſſe propter Romam ſpecûs multas, in quas ſi vel homo, vel animal aliud ingrediatur, illicò intereat. De Sardinia tradit Pauſanias & Geographi plurimi, quòd fertilis ſit Inſula, ſed ſoli, quàm cœli melioris, atque vt fœcunda, ſic penè peſtilens. Hinc Martialis:

Nullo fata loco poſſis excludere, cùm mors
Venerit: in medio Tybere Sardinia eſt.

Et Cicero Q. Fratrem monet, vt valetudinem curet, memor, quòd, cùm optimè valeret, tamen in Sardinia eſſet. Et in Epiſtolis Tigellium quendam Sardoum hominem eſſe, ait, patriâ ſuâ peſtilentiorem. Sunt enim in ea inſula multæ paludes, à quibus aër tempore æſtiuo planè peſtilens redditur. Et quidem exhalationes eæ malignæ non ſemper ſunt eiuſdem generis, ſed differunt ſpecie, id quod etiam monet Vidus Vidius, dum *Med. part.* 2. *ſect.* 2. *lib.* 1. *c.* 11. ſcribit: Neque aſpiratio exhalat ſimilis à quolibet auerno, ſed alia ab eo, qui in montibus Etruriæ, alia ab eo, qui prope Cumas, aliæ ex aliis putridis locis, qualis illa fuit, quæ ante decem & ſeptem annos Florentiæ & puerum & iuuenem interemit. Erat in vico D. Laurentij in quodam diuerſorio puteus, magna ex parte oppletus fimi, fæcis, ac ſordis: in hunc fortè incidit gladius, puer, vt ipſum extrahat, eò deſcendit, & ſtatim mortuus cadit. Idem accidit iuueni, qui puerum educere ex puteo tentauit. Idem & cani, quem in eundem puteum proiecerunt, qui hæc ſpectantes, periculum in cane potius, quàm in ſe facere voluerunt. (Simile quid VVinshemij in Franconiâ, Anno 1613. accidit. Cùm enim ciuis quidam in puteum diu concluſum, eum ad vſum mundaturus, deſcendiſſet, ſubitò mortuus eſt. Cùm verò & vicinus eius in eundem, vicino auxilium laturus, deſcendiſſet, & ille ſtatim interiit, atque idem tertio, puero, quid hiſce mali obtigerit, percontatum immiſſo, accidit, qui omnes cùm mortui per aliquem, licet totum os & nares contra venenoſos halitus probè munitum, & tamen vix ſeruatum, extracti eſſent, puteus terrâ obrutus eſt.) Neceſſe autem eſt, aſpirationem totâ ſubſtantiâ naturæ noſtræ alienam ex putri illa materia, quæ in puteo cõtinebatur, exhalauiſſe, quæ ſtatim interitũ attulit. Veriſimile autem eſt, hanc alterius ſpeciei fuiſſe, atque illam, quæ exhalat ab auernis, & alterius eam rurſus, quæ exhalat à foueis, vbi diu triticum ſeruatum eſt, cùm primùm aperiunt; adeò autem pernicioſa eſt, vt ſæpe hominem repentè enecet. Ita vt morbus quoque, licet idem genere ab omnibus excitetur, ſpecie differat.

Deinde

Deinde aër peſtilens euadit, cùm vapores & corpora minima, quæ aliàs in aëre vagari ſolent, (ſicuti aër inferior nunquam planè purus eſt) & per ſe maligna & venenata non ſunt, putreſcunt, ac corrumpuntur. Idque rurſum fit duobus modus, primò, cùm aër, ſeu potiùs miſta aëri corpora putreſcunt & corrumpuntur, ſi is concluſus ſit, & non ventiletur. Ita Iulius Capitolinus, *in Vero*, & alij annotarunt, in Babylonia quandam miræ vetuſtatis arcam adapertam fuiſſe, è qua tam pernicioſus halitus exſpirârit, vt inde peſtis ad Parthos vſque graſſans excitata ſit. Et in Campania è puteo quodam, qui diu concluſus fuerat, aperto, tàm venenatam auram exhalaſſe, vt aſtantes ſtatim perierint, refert Guainerius, *de peſte, cap.* 1. Deinde aſtrorum etiam influxus aërem corrumpere poteſt. Negant quidem id multi, & inter reliquos Petrus Paulus Pereda, *in Paſchalij meth. med. libr.* 2. *cap.* 9. eâ de cauſſa, quòd in cœlo corporibus noſtris contrarium nihil ſit, & aſtra omnia creata ſint, vt nobis ſeruiant. Verùm etſi omnes cœli influxûs boni ſint, ex accidenti tamen, & ſi nobis non ſint proportionati, nocere poſſunt, & ſicut calor, qui tempore æſtiuo excitatur, quidem per ſe bonus eſt; qui tamen, vbi vehemens eſt, & plantis & hominibus ſæpe noxius eſt: ita etiam fieri poteſt, vt occultæ illæ influentiæ per ſe quidem bonæ, & ad vniuerſæ naturæ conſeruationem neceſſariæ, ſi eam, quæ nobis conuenit, proportionem non obſeruent, nobis damnum inferant.

Cognoſcitur autem in aëre vitium eſſe, ſi eodem tempore, cùm anteà in victu communi nullûs error præceſſerit, multi inficiantur, & ij etiam, qui lautè vixerunt, & qui cum infectis non conuerſati ſunt, ſubitò morbo illo, qui graſſatur, epidemio corripiantur; ſi idem morbus ſubitò in vicinas regiones diffundatur, & non quidem vnum vel alterum ſaltem, quod per contagium fieri ſolet, ſed totam regionē inuadat.

Morbi autem iſti periculoſiſſimi ſunt; neque facilè quis ſibi ab iis immunitatem polliceri poteſt; cùm aëris vſu nemo carere poſſit, & propterea in talibus morbis æquè diuites, quàm pauperes, qui eodem in loco viuunt, corripiantur, & præterea morbi illi peſtilentes, qui ab aëre proueniunt, longè perículoſiores ſunt, quàm alij, hominéſque ſæpe inter ſua negotia, dùm ſani putantur, concidunt, & breui poſt pereunt.

In curatione autem Medicum hæc tria agere oportet: primò vitiū iſtud aëris auertere & præcauere: ſecundò, ſi iam præſens ſit, id corrigere; & tertiò, quomodo quilibet priuatim ſe contra id munire debeat, monſtrare.

Primò, ſi aër inquinetur à cadaueribus ſeu hominū, ſeu beſtiarum, vt ea maturè ſepeliantur vel amoueantur, Magiſtratûs officium eſt. Si lacus aliquis vel paluſtres aquæ fœtorem expirent, & eum auertere conuenit. Ita de Empedocle refert Laërtius, cùm Selinunciis ob vicini amnis fœtorem de peſtilentiâ metueretur, eū remedium inueniſſe præſentaneum, cùm riuulos è propinquis ſatis limpidis fluminibus deriuando, in ſordidum deduceret amnem, idque ſuo ære ac ſumptu, quibus inuicem permixtis acceſſionē purioris aquæ putridæ lacunæ emendatæ, motuque velociore reddito fœtida ſemina diſſipata ſunt. Hippocrates quoq; cùm ab Illyria peſtis Græcis immineret, accenſis ſyluis eam auertit, quâ de cauſſa Græcia ei ſtatuam pileo capite tecto locauit, æqualeſque cum Hercule Hippocrati honores decreuit, quòd ceu alter Hercules, monſtrorum domitor, peſtem à Græcia auerterit. Et omnino ad aëris vitia præcauenda & emendanda nihil præſentius & efficacius igne eſt, qui & imminentia peſtis ſeminaria auertit, & præſentia diſcutit. Itaque in peſtilenti ſtatu non ſolùm in publicis viis & plateis, ſed & priuatim in ædibus luculenti ignes accendi, præcipuè manè & veſperi debent. Vbi aër infectus eſt, commodiſſimū eſt fugere, & ſe in loca ſalubria conferre; cùm nemo immunitatem facilè ſibi polliceri poſſit. Quibus verò vel officij ratione, vel alia de cauſſa fugere non licet, ij in publicum prodire non debent, niſi & alexipharmacis ſeſe munierint, & eadem in ore geſtent, & naribus illinant, de quibus *lib.* 4. *de feb. cap.* 5. dictum. Si verò locus naturâ ſuâ peſtilens ſit, nemo, qui ſanitatem integram conſeruare vult, ſedem in eo figat. Quod ipſum monet Columella, *lib.* 1. *de re ruſtic. cap.* 3. vbi Porcij Catonis ſententiâ in emendo inſpiciendóque agro duo præcipuè eſſe conſideranda, ſcribit; ſalubritatem cœli, & vbertatem loci: neque ſanum facere debere ſumptûs in cultura ſterilis loci monet; nec rurſus peſtilenti, quamuis feraciſſimo & pingui agro dominum ad fructûs peruenire. Nam vbi ſit cum Orco ratio ponenda, ibi non modò perceptionem fructuum, ſed etiam vitam colonorum eſſe dubiam, vel potiùs mortem quæſtu certiorem.

Si quis autem peſte ex aëris vitio corripiatur, is ſtatim alexipharmacis & ſudoriferis, de quibus *lib.* 4. *de febb. cap.* 6. dictum, vti debet: Purgatio verò & venæ ſectio nullo modo locum habet: cùm vitium non ſit ab interno humorum apparatu, ſed ab aëre venenato, & corporibus communicetur, & propterea virium maxima habenda ſit ratio, quæ nec venæ ſectione, nec purgatione ampliùs deiiciendæ & proſternendæ.

CAPVT III.

De Contagio.

AEri occultos & malignos morbos inducenti cognatum eſt Contagium, quo licet & aliis modis, vt veſtibus & aliis rebus, morbi maligni & venenati ab ægris in ſana corpora deferri poſſint: plerumque tamen id fit per aërem. Cùm autem morbi, qui à Contagio excitantur, plures ſint, primò in genere de Contagio agendum. Equidem actum de Contagio etiam *in Inſtitut. lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 12. *& de febrib. lib.* 4. *cap.* 3. & hîc tamen quædam de eo addere neceſſarium videtur. Contagij autem nomen alij aliter accipiunt, & alij ad alia reſpicientes, contagium aliter, atque aliter definiunt. Hoc tamen extra dubium eſt, in contagioſis morbis plura concurrere, primò nimirum morbum, qui dicitur Contagioſus, alióſque ſimili morbo afficiendi vim habet: Secundò medium, per quod nouus morbus ſimilis in alio producitur: Tertiò, ipſam actionem, quâ morbus ſimilis in alio gignitur; & denique morbum, qui in alio excitatur. Morbum, qui in alio producitur, nemo facilè contagium dixerit, niſi valde impropriè. Reliquæ ſignificationes magis propriæ ſunt. Hinc alij ad morbum contagioſum reſpicientes, definiunt Contagium, eſſe affectionem præter naturam, quæ alteri corpori, à corpore præter naturam ſimiliter affecto, communicatur. Alij ad medium, per quod illa communicatio fit, habito reſpectu, quòd ſit inquinamentum, quo corpori alicui ſimilis affectus, quo aliud corpus laborat, communicatur. Alij non ad ipſum corpus & ſubiectum qualitatis, ſed ipſam qualitatem reſpicientes, definiunt contagium per qualitatem venenatam, quæ ſimilem morbum in alio producere poteſt. Alij denique ſeu ad contactum, ſeu ad actionem reſpicientes, definiunt Contagium, quòd ſit actio, ſimilem morbum, quo alius laborat, in ſano producens. Et quidem nonnulli, qui per actionem ſeu contactum definiunt contagium, ſe maximè propriè loqui putant. Verùm in definitionibus conſtituendis potiùs ad naturam rei definiendæ, quàm nomina, quæ non ſemper ſatis propria & commoda ſunt, reſpiciendum. Illud verò, quod hîc definiendum, eſt id, quod Græci μίασμα, νοσηρὸν ἀπόκριμα, & ἀπόῤῥοιαν nominant. Mihi itaque propterea

Margin notes: *Morbo aëris.* — *Cura.* — *Contagij nomen quot modis accipiatur.* — *Contagij varia definitiones.*

pterea commodiſſimè definiri poſſe videtur Contagium, quod ſit inquinamentum, ſeu corpus è corpore ægro emiſſum, quod in analogo animalis corpore receptum, ſimilem in eo morbum producere valet.

Quæ in contagio conſideranda. Quæ vt clariora fiant, & natura contagij rectè cognoſcatur, tria explicanda ſunt. Primò corpus ipſum contagioſum. Secundò ipſum μίασμα, per quod alteri morbus communicatur, & per quod aliud inficitur. Tertiò corpus, quod inficitur. Quod ſi ſecundum in ipſam qualitatem, quæ efficax eſt, & in ſubiectum, cui ea ineſt, diuidere velis, quatuor erunt conſideranda. Imò nec iſta duo, qualitas ſcilicet, & corpus ſubiectum, ad μιάσματος naturam explicandam ſufficiunt, ſed ipſa forma illius corporis, à qua qualitas illa fluit, addenda videtur.

Corpus contagioſum quod. Primò contagioſum corpus quod attinet, equidem contagium non ſolùm eſt in hominibus, ſed & ouibus, ſuibus, bobus id competere, manifeſtum eſt: veruntamen ſaltem in homine conſiderare contagium nobis propoſitum eſt. Deinde ſciendum, non quodlibet, quod aliquem morbum venenatum in alio excitat, contagioſum dici, ſed id ſolùm, quod ſimili morbo antea laborat. Ideóque etſi torpedo ſtuporem inducit, ſerpentes venenum homini inferunt: contagioſa tamen non dicuntur, quia ipſa non præter naturam id patiuntur, ſed venena illa animalibus hiſce natiua & familiaria ſunt. Illud itaque ſaltem contagioſum propriè dicitur, quod ægrum & morboſum eſt, atque affectum præter naturam, quo ipſum laborat, alteri ſano communicare poteſt. Neque tamen omnes morbi contagioſi ſunt, neque arthritide vel calculo laborans alium eodem morbo inficere poteſt; ſed illud corpus ſaltem eſt contagioſum, quod aliquid in ſe generare poteſt, quod in aliud eiuſdem ſpeciei tranſlatum, ſimilem in eo morbum producit.

Contagij ſemina. Secundò, cùm morbus, vt accidens, de ſubiecto in ſubiectum non tranſeat, neque qui peſte laborat, illum ipſum ſuum morbum alteri communicare poſſit; interim certum ſit, ab eo, qui peſte, vel alio contagioſo morbo laborat, alios infici: omnino aliquid dari neceſſe eſt, quod ab ægro in alium tranſeat, quo mediante ſimilis morbus in alio producitur. Illud autem, quo mediante hæc morbi communicatio & contaminatio, atque infectio accidit, Græci, νοσερὰς ἀποκρίσεις; & ἀποῤῥοίας ac σπέρματα, Latini inquinamenta, ſemina & ſeminaria nominant. Cùm autem vis agendi proxima ſit in qualitate, qualitas fluat à forma, forma cum qualitate inſit ſuo ſubiecto: hæc tria etiam in contagio & μιάσματι conſideranda ſunt; & præterea quomodo, & qua ratione in corpore ægro μίασμα illud generetur.

Qualitas contagij, &c. Qualitates illæ, vt & forma, à qua fluunt, vt omnes formæ, nos latent, & propterea meritò occultæ qualitates dicuntur. Habent autem ſe qualitates iſtæ cum ſuis formis inſtar fermenti. Vt enim exigua quantitas fermenti, maſſæ farinaceæ non fermentatæ miſta, facit, vt ipſa efferueſcat; & pauca quantitas fecum, vt totum vinum vel cereuiſia efferueſcat, efficit; ita & hoc μίασμα, vbi à corpore aliquo receptum eſt, id totum immutat, & ſibi ſimili affectione alterat. Qualitatem hanc nonnulli venenatam ſimpliciter appellant, ſed minùs rectè. Latiùs enim ſe contagium, quàm venenum extendit, neque omnes morbi contagioſi ſunt maligni & venenati, vt phthiſis, ophthalmia & ſcabies, ac ſimiles; neque contrà omnes maligni & venenati morbi contagioſi ſunt, ſicut, ſi quis venenum hauſit, vel ab animali venenato morſus eſt, morbo quidem venenato laborat, quem tamen alteri per contagium communicare non poteſt.

Subiectum contagij. Subiectum autem, cui qualitas hæc ineſt, eſt vel ſpecies ſpiritalis, vel corpus. Spiritalem ſpeciem eſſe non dixerim, cùm ei proprietates ſpecierum ſpiritalium, quas ſupra dixi, non competant, atque inter cætera nec hoc, quòd cōtagium non in orbem, vt radius, promouetur, nec certam ſphæram actiuitatis habet, ſed veſtibus atque aliis rebus variis adhæret, & aëris motu inordinatè mouetur, & ſæpe ventorum flatu in longinqua loca transfertur. Corpus ergo eſt, in quo iſta & qualitas & forma ineſt, & ſæpe exiguum, & proculdubio atomorum more è corpore infecto effluens, &, vt quidam è recentioribus rectè loquitur, morborum cōtagia per corpuſcula multiplicantur, quæ ſeminis inſtar totam morbi eſſentiam in ſe comprehendunt. In contagioſo autem hoc corpore duo imprimis requiruntur: primò, vt exactam miſtionem habeat, deinde, vt in parua etiam quantitate magnam agendi vim obtineat. Exactam miſtionem habere debet, vt etiam in minimas partes reſolutum, in iis eſſentiam ſuam integram retineat, & longo quidem tempore interdum: ſummam verò agendi vim, vt etiam in exiguâ quantitate corpora alia alterare, & ſibi ſimilia reddere poſſit. Etſi enim in multis morbis è corpore ægro variæ exhalationes & ſudores effluunt: tamen vel facilè reſoluuntur & diſſipantur, vel, quia occultis qualitatibus deſtituuntur, exiguam agendi vim habent, vt, etſi in aliis corporibus recipiantur, ea tamen inficere & inquinare non poſſint. Qualitas autem illa, per quam μιάσματα illa ſunt efficacia, ad nullam manifeſtam reduci poteſt; cùm nulla tantam habeat efficaciam: ſed occulta eſt, & in ſenſûs noſtros non incurrit, nec niſi effectu deprehenditur, & in minimâ mole maximam agendi vim obtinet. Fluit verò illa à ſui generis forma, & quidem peculiari, plerunque malignâ, & totius ſubſtantiæ proprietate naturæ noſtræ, aut certè determinatæ alicui parti aduerſa & inimica. Atque hinc accidit, vt pro formis in diuerſis μιάσμασι variis non idem contagium omnes æquè inficiat. Contagium enim, quod homines inficere poteſt, canibus, felibus, bobus, vel ſuibus non nocet, & μίασμα, quod ex oculis effluit, non pulmones afficit, ſed oculos, & contrà, quod è pulmonibus in phthiſicis exhalat, non oculis, ſed pulmonibus ſaltem nocet.

Quo… tagi… Quomodo autem contagium in corporibus contagioſis generetur, non ita planum eſt, & alij alias eâ de re opiniones habent. Plurimi in eâ ſunt ſententia, μιάσματα illa, & ſemina contagij ſaltem in rebus putreſcentibus generari, & ex iis effluere. Verùm enimuerò negandum non puto, ſæpe id accidere: interim id ſimpliciter neceſſarium non eſt, poteſtque ſeminium contagij & ſine putredine generari, & licet cum putredine generetur, tamen putredo per ſe, & quatenus talis, eius cauſa efficiens proxima non eſt. *Conn… tredi…* Etenim *primò* ad putredinem inducendam præuiæ alterationes, & longius temporis ſpatium requiritur; at contagium hauſtum quamprimùm hominem inficit, ſæpe interficit, & ſimilem humorem contagioſum in eo generat, aliorúmque venenorum pernicioſorum modo agit, antequam vlla putredo in corpore inducta fuerit. v.g. venenum peſtilens ſæpe non tàm in humores, quàm ſpiritûs agit. Nihilominùs verò talis homo à peſtilentis veneni contagio infectus, & ſubitò iugulatus, alios inficere poteſt, vt ipſa experientia teſtatur. Etſi enim venenoſitas & contagium non ſit idem, vt ſupra dictum, & contagium ſine veneno eſſe poſſit: tamen generationis modus idem eſt. Et ſi de peſtilenti veneno demonſtratur, id ſine putredine generari poſſe, etiam ſimul demonſtratum erit, contagium ſine putredine generari poſſe. Clarè autem, *lib. 4. de febrib. cap.* 1. demonſtratum, peſtilentiæ naturam nec in putredine conſiſtere, nec putredinem ad eius productionem ſimpliciter neceſſariam eſſe, vt actum agere hîc ſuperfluum putem. Hoc ſaltem addo, quòd quidam dicunt, quòd ſæpe in corpore humano latere poſſit contagium ſine manifeſtis eius ſignis, etiam cum putredine coniunctum, idque exemplo veneni canis rabidi probare conantur; quod, etſi in putredine conſiſtat, ſine damno & indiciis ali-

quibus

quibus ſatis diu in corpore latere poſſit: id omnino falſum eſt, & dubium per æquè dubium probatur. Cùm enim illi ipſi, qui à putredine ſola venenum & contagium in corpore noſtro generari ſtatuunt, putredinem illam excellentem, profundam, ſordidam eſſe dicant, & aliis nominibus eius atrocitatem deſcribant: quomodo talis putredo in arteriis & venis excitari poteſt, vt nulla eius nota in vrinis, pulſu, calore & aliis appareat? Equidem nonnulli, vt hîc effugium quærant, putant, venenum peſtilens poſſe latere in parte ignobili, & à corde remotâ, & tum notis nullis ſeſe prodere, ac nocere: poſtquàm autem mouetur cor ſubitò impetere, oppugnare, ac hominem interficere. Verùm ſi tota peſtilentis veneni natura conſiſtit in putredine, quomodo, ſi priùs in loco ignobili, & à corde remoto hæſit, putredo illa ad cor deferri poſſit, eaque excellens, vt nullæ eius notæ in vrinâ vel pulſu, vel caloris mutatione percipiatur? Quæ omnia cùm nonnulli viderent eſſe manifeſta, tandem eò deueniunt, vt dicant, peſtem, in quâ nulla putredinis indicia in vrina vel pulſu apparent, venenoſa potiùs qualitate nocere, quàm putredine, & proinde, cùm putredo ſit exigua, & hinc calor exiguus excitetur, eius nec in vrina, nec pulſu, ſigna apparere, & hominẽ mori, quaſi præſentaneo veneno hauſto. Verùm eo ipſo agnoſcunt, & fateri coguntur, venenum non eſſe in putredine, ſed in occulta & maligna qualitate, quæ quòd neceſſariò cum putredine ſemper coniungatur, nondum probatum. Itaque non ſine cauſſa argumentum hoc exaggerat Franciſcus Valleriola, *in append. loc. comm. cap. 2. Magno*, inquit, *errore eos duci oportet, qui putredinem vnam epidemiorum, peſtilentium, contagioſorum & venenatorum malorum cauſſam eſſe, arbitrantur. Hi enim magnis tenebris morborum cauſſas inuoluentes, omniaque permiſcentes atque perturbantes, vehementiſſimos quoſque & implicabiles morbos vel in plethoram, cacochymiam, vel in obſtructionem, vel tandem in ab his ortam putredinem, ceu in cauſſas proprias referunt: cùm in his, qui ex morbida excretione naſcuntur, morbis, maior quadam, & à putredine, obſtructione, plethora, aut cacochymia longè ſemotior ſubſit cauſſa, nempe tetra illa, morboſaque exhalatio, vim veneni habens, quæ totius ſubſtantiæ proprietate, non obſtructionis, aut putredinis interuentu ſubſtantiam noſtram labefactet, innataque antipathiâ perdat, idque confeſtim, exiguâ interpoſitâ morâ. Cùm enim aliquis integrè ſanus acceſſu ad peſte correptum peſte quoque inficitur, atque paucis poſt horis concidit (quod fieri ſæpe videmus) aut cùm quis à rabido cane demorſus, in rabiem & ipſe agitur, aut ſcorpionis compunctu, præſentiſve alicuius veneni hauſtu extinguitur, quis tàm hebes ſit, qui putredinem tàm repentinæ mortis cauſſam ſtatuat? Nam, quæ poſſit tam vehemens, tamque pernicioſa putredo in hominem incurrere, ſine alterius cuiuſquam rei concurſu, quæ tam citò hominem tollat? præſertim cùm, qui concidit, nec plethorâ, nec cacochymiâ, obſtructioneve eſſet correptus, ſed bene valens, ſanus, atque vegetus, bonoque nonnunquam habitu præditus, derepente & morbo peſtilenti corripitur, & confeſtim mortem obit. Hæc profectò in tali propoſito euentu referri in putredinem nullo pacto poſſunt. Magnâ certè pernicies, cacaque ac deleteria facultas quadam morbida excretioni copulata id facit, & hominem nullis eiuſcemodi cauſſis inquinatum breui temporis curriculo rapit, quemadmodũ interdũ hæ, quas cõmemorauimus, cauſſæ, nempe obſtructio, putredo, plethora & cacochymiâ, abſque morbida exhalatione, homines perdere magnitudine ſua ſolent.* Nimirum corruptio & mutatio rerum latiùs patet, quam putredo, vt alibi dictum. Neque omnis rei corruptio fit per putredinem, id quod vel in aceto apparet. Quamuis enim nonnulli id vinum putrefactum eſſe dicant: tamen falſum hoc eſſe, Zabarella, *de miſti gener. & inter. lib. 3. cap. 6. 7. 8.* & inprimis 9. pluribus docet. In vappam vini degeneratio putredo eſt; dum verò in acetum mutatur, vinum non putreſcit, ſed nouum ex eo miſtum conſtituitur, vnde & ab Ariſtotele, 4. *Meteor*, acetum æquè ac vinum inter miſta refertur. Et qui quid fixum & volatile ſit, nouit, facilè etiam intelliget, quomodo acetum generetur, nimirum non putredine corruptum & diſſolutum, ſed nouo modo miſtum. Neq; enim ex vino corrupto, & à quo ſpiritus ſeparati ſunt, fit acetum, ſed quò generoſius vinum eſt, eò fortius fit acetum. De quo pluribus, *lib. 9. Practic. part. 5. ſect. 2. cap. 2.* diximus. Nimirum ſal ille volatilis, qui erat in vino, in aceto figitur. Idem, & quod ad eiuſmodi generationem non opus ſit putredine, venena docent, quæ nec à putredine generantur, nec eſſentiam ſuam à putredine habent, quorum tamen tanta eſt potentia, vt in momento, etſi nondum putredo in corpus introducta ſit, hominem iugulare poſſint. Et poſito, ſed non conceſſo, quòd omne contagium generetur cum putredine: tamen non ſequitur, quòd contagium per putredinem ſit definiendum, aut quòd à putredine per ſe producatur, multò minùs, quòd eſſentia contagij in putredine conſiſtat. Multa enim in rebus putridis generantur, vt varia vermium genera, quæ tamen non à putredine, quatenus talis, ſed à calore, qui eſt in re putreſcente, generantur: qui tamen ipſe calor non eſt primarium vermium efficiens, ſed primarium ſaltem excitans, vt *de ſpont. viu. ortu* dicetur.

Secundò contagij eſſentiam nec in putredine conſiſtere, nec à putredine generari, docet illa in exiguâ mole magna vis, & exactiſſima miſtionis ratio, quæ talis eſt, vt etiam in exiguo corpore diu ſalua retineri poſſit, quale quid à putredine, quatenus talis, generari poſſe, nullo probabili ſaltem argumẽto probari poteſt, demonſtratque contrarium Fernelius, *lib. 2. de abdit. rer cauſ. cap.* 14. multorum venenorum exemplo, quæ, ſicut à putredine non generantur, ita nec contagium ab eadem generari poteſt, & inter cætera canis rabidi venenum & contagium exempli loco adducit, quod in corpus receptum ſpiritûs, ſanguinem, humores, partiumque ſubſtantiam labefactat, hinc ſenſim ſerpit longiùs in partes principes, ſed tam ſegniter, vt tarò ante diem vigeſimum, interdum non niſi anno ſymptomatis ſe prodat. Inter has tamen moras nec febris, nec malum aliud vllum, quod putredinis ſit indicium, percipitur, nec ſcit æger, quantâ pernicie laboret. Refertque ibi hiſtoriam, quòd quidam in lupum ſæuientem irruentes, trucidatum in varia obſoniorum genera apparauerint & coxerint. Omnes verò, quicũque eſitarunt, non multo poſt tẽpore rabie correpti ſunt. Quis verò credat, in tot coctionibus putredinem manere poſſe? Et ſit ſanè, quòd nonnulli obiiciunt, rabiem in canibus ab atra bile prouenire: tamen, cùm etiam alij morbi ſint, qui ab atra bile proueniunt, atrabilarium humorem peculiarem & occultam qualitatem ſuſcipere, neceſſe eſt, ſi debet rabiem inducere. Quod autem illa qualitas vel à calore, vel frigore, vel à putredine, quatenus talis, generetur, nondum probatum eſt.

Tertiò ad Contagium, quatenus tale, producẽdum, & eſſentiam contagij conſtituendam, putredo per ſe, nec vlla qualitas manifeſta ſufficit; cùm nihil agat vltra vires ſuæ ſpeciei. Nam in contagio, præcipuè morborum venenatorum & peſtilentium, etiam in minimo corpore tantam vim videmus, quæ nulli elemento, vel corpori ex elementis ſimpliciter miſto adſcribi poteſt.

Quartò, ſi contagium à putredine produceretur, & eſſentia contagij in putredine conſiſteret, cur non febres tertianæ, quartanæ, continuæ & intermittentes ſunt contagioſæ, & tales imprimis, per quas ſudores ſatis ſæpe fœtidi excernuntur? Illud itaque contagioſum, malignum, & omninò τὸ θεῖον Hippocratis aliam originem habet, de qua ſuprà dictum.

[Quod

Putredo non eſt de eſſentia cõtagij.
Cõtra ſententiã Zacut. Luſitanum: eius argumẽtum.

[Quod putredo non ſit de eſſentia contagij; monſtraui *ſupra*, & ſentiunt mecum alij etiam Medici Doctiſſimi, atque inter eos Vallerióla, *in appendic. locor. comm. cap. 2.* quem impugnat Zacutus Luſitanus, *de Medicor. Princ. hiſtor. lib. 1. hiſtor. 84. quæſt. 50.* atque adfert vnum argumentum, quod putat firmiſſimum, quod tale eſt. Nullus morbus dici poteſt contagioſus, niſi communicet vaporem ita notabiliter infectum, vt ſufficiat humores alterius inficere. Sed ea vaporis ita infecti copia à ſolo putrido calore moueri poteſt, vt ab vno corpore alteri communicetur. Igitur putredo neceſſariò concurrit in omni contagioſo affectu. Minorem probat, quia vt aliquid, ſiue benignâ, ſiue malignâ qualitate infectum, è corpore effluat, magna requiratur humorum agitatio, quæ non niſi à putreſcente calore fieri poſſit. Innatum enim emendare malitiam fomitis, nec ita agitare, nec pati ita infectum producere vaporem. Exurentem verò calorem, cùm ſit validus, diſſipare ſeminarium. Ergo ſolum calorem putredinoſum neceſſarium eſſe ad contagium.

Verùm primò ſtatum controuerſiæ non rectè format. Quæſtio enim hæc duplicem ſenſum habere poteſt, primò an putredo neceſſaria ſit ad materiam contagioſam generandam; ſecundò, an ad materiæ contagioſæ ex vno corpore in aliud translationem neceſſaria ſit putredo. Ad generationem materiæ contagioſæ neceſſariam non eſſe putredinem, nec in eo conſiſtere eſſentiam contagij, modò probatum. Quòd etiam ad diffuſionem materiæ, ſit neceſſaria putredo, argumentum Zacuti non probat, vtpote in quo maior & minor falſa eſt, & probatio minoris non firma. Maior eſt falſa, quòd ſcilicet nullus morbus dici poſſit contagioſus, niſi communicet vaporem infectum. Etſi enim multi morbi contagioſi per vaporem communicentur: tamen non omnes, ſed etiam per humores, ſordes, & alia inquinamenta non vaporoſa. Id quod manifeſtum in ſcabie, morbo Gallico, rabie canina, & multis ſimilibus apparet, in quibus cũ ægris tutò quis cõuerſari poteſt, cùm ex corporibus vapores cõtagioſi vt in peſte fieri ſolet, non exhalẽt, neque quis ab iis inficiatur, niſi vel ægri corpus tãgat, vel ſordes, quæ ab eius cute, veſtibus, vel ſtragulis ſunt cõmunicatæ, corpore ſuo excipiat. Et proinde fruſtra minorẽ probare conatur, quòd ſolus calor putredinoſus ad talem vaporẽ emittendũ aptus ſit; cùm talis vapor non ſemper requiratur. Et ſi eſſet talis vapor neceſſarius, etiam ab innato calore à corpore emitti poſſet. Nam calor innatus & per ſudores, & per inſenſibilem tranſpirationem, vitioſos humores & vapores è corpore expellit. Neque in peſte, morbo maximè contagioſo, calor talis putredinalis, tantæ agitationis autor, ſemper deprehenditur, vt *ſuperius* dictum.]

Reſponſio ad argumẽtum.

Vt verò per putredinem non generantur contagij μιάσματα; ita non agunt per putredinem, ſed occultâ qualitate vim ſuam exſerunt; atque contagioſorum vis eſt, qualis eſt rerum ſpirituoſarum & fermenti, cuius exigua quantitas breui temporis ſpatio maſſam farinæ peruadit, & vt vinum & ceruiſia efferueſcat, facit. Apparet etiam fermenti vis in aliis plurimis, præcipuè in fermentatione plantarum, quæ deſtillationis gratiâ inſtituitur. Eodem modo, ſi melli exiguum quid panis admiſcetur, magnam in eo mutationem excitat; acetum vinum in acetum mutat. Et tales mutationes variæ in rebus paſſim dantur, quæ nullo modo à putredine oriuntur, ſed ſpirituum & fermentationis operâ perficiuntur.

Contagium quomodo propagetur.

Contagium autem, & μίασμα iſtud ex infectis corporibus vario modo effluit, & diſſeminatur. Nonnunquam per poros cutis & ἄδηλον διαπνοὴν exhalat, aut cum ſudore effluit; nonnunquam cum excremento craſſiore & ſordibus cuti adhæret; nonnunquam per exſpirationem, & halitum è corpore exſpirat; aliquando per pus & ſaniem è tumoribus effluentem communicatur. Contagioſi enim illius inquinamenti non vna eſt ratio. Etenim interdum atomorum & minimorum corpuſculorum modo per aërem ſpargitur, & hinc inde vagatur, quo modo peſtilentiæ ſemina longè latéque diffunduntur. Per halitum etiam effunditur contagium phthiſicorum, quod poſtea per aëris inſpirationem attractum, pulmones ſimiliter corrumpit. Eodem modo effunditur contagium ophthalmicorum. At contagium ſcabiei & luis venereæ non per aërem diffunditur, ſed veſtimentis & aliis rebus adhærens aliis corporibus communicatur.

Fomes co- tij quid

Hinc accidit, vt contagioſum μίασμα duplici modo diſſeminetur, vel per fomitem ſaltem, vel per fomitem & aërem. Quanquam video, nonnullos eſſe, qui ſub fomite aërem etiam comprehendunt; cùm & ille ſemina contagij ab ægris corporibus excipere, & in ſana transferre poſſit. Verùm à pleriſque fomes ab aëre hîc diſtinguitur, & fomes appellatur, quicquid, præter aërem, πόρους illas ἀπορροίας, & ſemina illa contagij excipere, retinere aliquandiu, & alij rurſus communicare, idque inquinare poteſt. Semina enim illa contagij eſſentiam & formalem rationem, à qua vis illa inficiendi corpora aliâ pendet, in ſe continent: fomes verò non ſubiectum illius formæ eſt, ſed locum ſaltem inquinamentis & fomitibus illis contagij præbet. Talia ſunt omnia, quæ rara & poroſa ſunt, vt effluuia illa contagioſa excipere poſſint, putà lana, linum, goſſypium, & veſtes ex lana, lino confectæ, plumæ & pelles piloſæ animalium; vnde canes, feles, gallinæ, columbæ illis infectæ contagium poſſunt deferre, telæ aranearum & ſimilia. Imò parietes & muros foraminulentos contagium ſuſcipere poſſe, experientia conſtat. Contra, quæ ſolida & denſa ſunt, lapides, metalla, & ſimilia non facilè μιάσματα illa admittunt, modò pura ſint, nec ſordibus inquinata, quibus contagium facilè adhærere poſſit. Tanta tamen apud Hebræos lepræ contagij vis fuit, vt in ipſos parietes & lapides ſeſe inſinuarit, vt non ſolùm abradi muros, & nouâ calce induci oportuerit, ſed ſæpe tota ædificia deſtrui, neceſſarium fuerit. De qua re legatur *Leuit. cap. 13.*

Contag- in fom- aſſerua-

Ea autem contagij, præcipuè peſtilentis, vis eſt, vt longo tempore in fomite, vt veſtibus, eſſe poſſit, præſertim ſi non moueatur, aut ventis exponatur, vel aëri minùs frigido. Vbi verò talis fomes mouetur & excutitur, contagium iſtud aſtantibus communicari poteſt, obſeruatumque, veſtimentis & lectis peſtilenti contagio infectis poſt multos annos peſtem excitatam, imò in longinqua loca delatam fuiſſe. Accidere etiam poteſt, vt quis contagium in ſuis veſtibus circumferat, tamen ſi cutem eius id non attingat, ab eo non lædatur, à veſte verò eius excuſſum, & in aërem diſperſum aliis communicetur, eoſque inficiat. Obſeruatum quoque, eos, qui domi ſuæ concluſi metu peſtis planè delituerunt, ab aliis ſanis, etiam in veſtibus tale contagium circumferentibus, infectos fuiſſe. Imò aliquem in ſuo corpore contagium habere, idque alteri, antequàm ipſe ægrotat, communicare poſſe, lues Venerea docet. Si enim cum ſana muliere quis, quæ tamen paulò ante cum alio lue Venereâ infecto rem habuerit, congrediatur, fieri poteſt, vt is à muliere illa inficiatur, & luem Veneream contrahat, antequàm ea eodem morbo laborare cœperit. In coitu enim contagium illud ſuo membro haurire, mulieremque eo abſterſo liberare poteſt. Præter fomitem etiam per aërem propagari poteſt contagium per quem non ſolùm in priuatas domus, ſed etiam ex vna ciuitate in aliam, imò regione in aliam peſtilens contagiũ defertur. Id quod in peſte Attica accidit, quæ, vt Thucydides & Lucretius referunt, ab Æthiopia vſque Athenas propagata eſt. Promptiùs autem aër & fomes contagium recipit & defert, ſi nullum inſignem exceſſum

ceſſum frigiditatis & caliditatis habet. Calor enim vehemens effluuia illa rei contagioſæ totam eſſentiam in ſe continentia, & alios vim inficiendi habentia diſſipat. Frigus etiam eadem extinguit.

…tagij …entie. Ex hiſce autem modis, quibus ſemina contagij ab vno corpore in aliud transferuntur, differẽtia quædam contagij exoritur. Atque inde Fracaſtorius triplex contagij genus conſtituit, vnum per contactum, ſecundum per fomitem, tertium, quod grauiſſimum appellatur, ad diſtans. Verùm cùm contagium, quod per fomitem diſſeminatur, hominem in diſtanti ab ægro loco inficere poſſit, non rectè contagium per fomitem ei, quod ad diſtans appellatur, opponitur; cùm vtroque ſine contactu corporis ægri cõtagioſi homo infici poſſit. Rectiùs ergo diuiditur contagium in mediatum & immediatum. *…agium …ediatum.* Immediatum eſt, quòd ſolùm per contactum corporis ægri contagioſi inficit, quomodo is inficitur, qui cum ſcabioſo vel leproſo, eodem in lecto dormit, aut cum iis, qui Venereâ lue laborant, rem habet. Atq; hoc contagium in craſſa hæret materia, & non niſi per excrementa corpori ægro adhærentia alteri corpori communicatur. *…iatum.* Contagium verò mediatum eſt, quo æger mediante aliquo corpore inficitur, etſi ipſum ægrum corpus non attingat. Hoc modo ſcabies, lues Venerea, peſtis, per veſtes communicatur, peſtis etiam per aërem. *…agiũ per …* Si quis tamen contagium per fomitem & ad diſtans diſtinguere velit, & iſtud per fomitem nominare, quod per veſtes tantùm & ſimilia propagatur, atque in craſſiore eſt ſubſtantia, & in ſordibus è corpore emiſſis hæret, per aërem verò in diſtantia loca non diffundi poteſt, ſicut contagium ſcabiei & luis Venereæ in aërem non diffunditur, vt peſtilens; *…ſtans.* ad diſtans verò id appellare, quod non ſolùm veſtibus & ſimilibus rebus adhæret, ſed ita ſubtile & potens eſt, vt etiam in aërem diſpergi, & per eum in loca diſtantia diſſeminari poſſit, quale eſt peſtilens: cum eo non pugnarim.

…agium …modo in …m reci-…pr. Contagium autem, & præcipuè peſtilens, poſtquàm ex ægro corpore egreſſum, non per vnam viam in corpus ſanum admittitur. Aliquando enim per os & nares, cum ſpiritu, quem attrahit quis, in corpus ſanum attrahitur: aliquando etiam per poros cutis, quocunque modo corpori extrà adueniat, admittitur, & per hiantia venarum & arteriarum orificia in corpus ipſum penetrat.

…agium …quando …corpore …t. Poſtquàm μίασμα & ſemen contagij, quod ab ægro corpore effluxit, à ſano receptum eſt, non ſemper vires ſuas ſtatim exſerit, ſed in corpore ſæpe aliquandiu latet. Accidit hoc, & extra dubium eſt, in contagio canis rabidi, quòd non ſolùm menſes, ſed & annos aliquot in corporibus latuiſſe, obſeruationes Medicorum docent. De peſtilenti contagio quidem nonnulli dubitant; verùm & illud aliquandiu eodem modo, & plerunque quatuordecim dierum ſpatio in corpore latere poſſe, experientia docet; cùm ſæpiſſime obſeruatum ſit, etſi, vbi aliquis peſte in domo aliqua mortuus eſt, reliqui in alia loca fugerint, nihilque de ſupellectile ſuſpecta ſecum abſtulerint, nihilominus poſt temporis aliquod interuallum & ipſos peſte correptos fuiſſe; idque plerunque circa Nouilunium accidiſſe, ſæpius obſeruaui. Atque ipſa experientia mouit non ſolùm Venetos, & in aliis Italiæ locis Magiſtratum, vt hanc legem conſtituerent, ne quis ex infectis locis ad aliorum hominum conſortium intra quadrageſimum diem admittatur. Imò & hoc compertum eſt, in quibuſdam peſtilentibus conſtitutionibus, omnes ferè, qui in alia & tuta loca confugerunt, mortuos eſſe: id quod in peſte illa magna, quæ anno Chriſti 532. graſſata eſt, eueniſſe, teſtatur Carolus Sigonius, *lib.* 17. *Imperij occident.* Et quid mirum hoc ſit in peſtilenti veneno, cùm vt modò dictum, non ſolùm canis rabidi venenum, ſed & alia venena hauſta ſæpe diu in corpore latere poſſint, antequàm hominem occidant? Id quod doctiſſimi quique Philoſophi & Medici confirmant, & inter cæteros Theophraſtus, *lib. 9. hiſt. plant. cap.* 15. 16. de aconito loquens, & 17. de cicutâ tractans, de quo infra dicetur. Neque mirum hoc alicui eſſe debet, qui ea, quæ de ſpontaneo viuentium ortu cognitu ſunt neceſſaria, non ignorauerit. Vt enim in iis ſeminale principium alicubi diu latens, tandem idoneum locum nactum, ſeſe exſerit; ita etiam contagij ſemina, etſi aliquandiu deliteſcunt: tamen ſenſim & latenter ſeſe propagant, tandémque viribus auctis ſubitò ſe produnt & exſerunt. Et quidem nunc citiùs, nunc tardiùs vim ſuam proferunt, primò pro ipſius veneni natura, quod nunc craſſius, nunc ſubtilius & ſpirituoſius eſt. De quo Galenus, 3. *de ſimpl. med. facult. cap.* 22. *Longo etiam*, inquit, *pòſt tempore, à quo aſſumpta ſunt, nonnulla interimunt, potiſſimum, quæ craſſâ terrenaque eſſentiâ ſunt. Hæc enim corporibus noſtris inhærentia, inſidentiaque, dein temporis ſpatio putreſcentia erodunt, corrumpuntque vicinas corporis partes.* Imò occulta illa qualitas in venenis nunc maior, nunc minor eſt, vt ex variis venenorum generibus patet. Deinde etiam ratione corporis, quod contagium & venenum recipit. Cùm enim agens agat pro patientis diſpoſitione, & in contagioſis morbis vnum corpus, quàm aliud, contagio & veneno magis vel minùs reſiſtat; ideo quò corpus fortiùs reſiſtit, eò veneni actio ſeſe tardiùs exſerere poteſt, quò verò corpus eſt debilius, eò citius ſeſe prodit. Quò accommodari poteſt illud Galeni, qui, 1. *de differ. febr. cap.* 4. ſcribit: *Oportet toto hoc in ſermone repetere memoriâ, quòd nulla cauſſarum ſine patientis aptitudine agere poteſt: alioqui omnes, qui ſub Sole æſtiuo exercerentur, febricitarent, aut qui nimio motu exercerentur, aut vini potu grauantur, aut irâ excandeſcentes, aut triſtitiâ affecti, febricitarent. Alioquin etiam, vt arbitror, circa canis ortum omnes ægrotarent, & peſtilentiâ morerentur. At, vt diximus, magnam in generatione ægritudinum partem habet eius, qui paſſurus eſt, habilitas corporis.* Ad diſpoſitionem autem iſtam corporis patientis pertinent, Temperies corporis, in quâ calida & humida temperies ad putredinem ſuſcipiendam eſt aptior, ac peculiaris naturæ proprietas, ob quam alij magis, alij minùs contagio reſiſtunt.

Etſi verò nonnulli contrarium ſentiunt, & inprimis, peſtilens contagium aliquandiu in corpore latere poſſe, negant Hieron. Mercurialis, *lib. de peſte, cap.* 14. Andreas Cæſalpinus, *lib.* 1. *quæſt. Med.* 11. Iohann. Antonius Sarracenus, *de peſte, cap.* 6. Matthias Vnzerus, *in Catoptro peſtilent. lib.* 1. *cap.* 16. aliique: tamen argumenta, quæ pro ſua ſententia afferunt, non ſatis firma ſunt. *An venenum peſtilens aliquandiu in corpore latere poſſit.* Nam quòd primò aiunt, in corpore aliquandiu latere non poſſe venenum, cùm natura cum eo, vt hoſte infenſiſſimo, ſemper pugnet, id eatenùs tantùm conceditur, vbi veneni vis & copia tanta eſt, vt naturam ſtatim laceſſere poſſit. Si verò venenum ſit debilius, eiuſque copia minor, & proptereà naturam non irritet, etiam nulla inſignis pugna inter id & naturam ſtatim inſtituitur: ſicut aliàs etiam videmus humores vitioſos diu in corpore cumulari & deliteſcere poſſe, antequàm actu morbum excitent. Id quod etiam in venenatis & contagioſis humoribus accidere poſſe, vel exemplum veneni canis rabidi docet. Idque probat quoque Galenus, *in lib. de part. art. med. cap.* 5. *Sicut illi*, inquit, *qui à cane rabido morſi ſunt, ita etiam, qui venenum hauſerunt, quod non niſi poſt tempus aliquod interficit; videntur in ſtatu neutro verſari, id eſt, medio inter ſanitatem & morbum, qui manifeſtam quidem habent intemperiem, nondum tamen ægrotant, quippe, cùm adhuc poſſint obire ſolitas actiones, quique nullo alio morbo adhuc tenentur, qui ſenſibilis ſit, ſed inſenſibili tantùm.*

Nam quod Sarracenus, *in alleg. loco*, putat, eſſe differentiam inter venenum canis rabidi & peſtilens, quòd illud in craſſiore & denſiore materia inhæreat, vnde … etiam

etiam tardius ſeſe exſerat, hoc verò ſit tenuius, acrius, & proptereà breue, & facilè ſeſe quoquouerſum inſinuet; equidem iſtam differentiam non ſimpliciter negamus, interim experientia teſtatur, in vtroque veneno rurſum magnam occurrere differentiam, & neque omne venenum canis rabidi eſſe lentum, neque omne peſtilens ſuam vim ſubitò exſerere.

Verùm de hac quæſtione prolixè agit Ioachinus Oelhafius, Medicus & Phyſicus Dantiſcanus, *diſput.* 1. *de ſeminar. peſtil. intra corpus viuum latitante*: qui etiam, *diſput.* 2. ſcrupuloſè probare conatur, quòd peſtilens ſeminarium latitare poſſit circa ſuperficiem corporis, ſeu in continentibus externis, puta inter ipſam ſubſtantiam cuticulæ, & cutis ſub ipſa cute, intra panniculum carnoſum, aut etiam in pinguedine, in glandulis, in muſculis, in arteriis & venis, in neruoſo genere, & habitu corporis, in ventriculo & locis circa ventriculum, in omento, pancreate, in meſenterio & viis vicinis, in pulmonibus & partibus vicinis, in cerebro, in oculis, in auribus, in naribus, in ore, in vteri partibus, de quibus ſuum cuique iudicium relinquo. Hoc extra dubium eſſe puto, in iis locis præcipuè hærere, per quæ corpus ingreditur.

Corpora ad contagium recipiendum apta.

Tertiò in contagio etiam conſiderandum corpus, quod inficitur, & contagium recipit. Non enim agens in quodlibet agit, ſed in diſpoſitū & ſibi ſimile. Ideóque in contagio etiam inter corpus contagioſum, & quod contagium recipit, ac per id eundem morbum contrahit, ſimilitudo quædam requiritur, quæ eſt inter animalia eiuſdem ſpeciei & proprietatis. Etenim, etſi in veſtibus, lana, parietibus, contagium peſtilens hærere poſſit; tamen in iis ſimilis morbus non producitur; cùm non ſint animalia, niſi quòd, vt anteà etiam dictum, apud Iudæos etiam veſtes & lanæ, ac parietes ex contagio leproſi fiebant, vt non ſolùm veſtes comburi, muros abradi, & nouâ calce incruſtari, ſed ſæpe totas ædes deſtruere opus fuerit, quod an naturaliter acciderit, an pœna illa miraculosè à Deo Iudæis inflicta fuerit, Theologis diſquirendum relinquimus. Requiritur autem ſimilitudo non ſolùm generica, ſed etiam ſpecifica. Nam licèt animalia contagium ſuſcipiant: tamen idem contagium omnia animalia non æquè inficit. Peſtis, quæ in ſues contagio deriuatur, non boues, non homines; & quæ boues, non ſues & homines, & quæ homines, non ſues nec boues inficit & iugulat. Imò inter homines non omnes ad quodlibet peſtis contagium recipiendum æquè apti ſunt. Euagrius *hiſtor. Eccleſ. lib.* 4 *c.* 28. de peſte Antiochena refert, quòd certæ in eâ familiæ prorſus interierint, ſaluis manentibus reliquis vrbis incolis. Quin & familias, quæ hoc anno integræ manſere, ſequenti eo morbo affectas. Et Cardanus, *lib.* 8 *de varietat. rer. c.* 4. Baſilienſis peſtis mentionem facit, quâ ſoli Heluetij, non item Hiſpani, Itali, aut Galli, eâdem licet in vrbe viuentes, afficerentur. Et Ioh. Vtenhouius, *in hiſtoria peregrinationis Eccleſiæ Anglicæ*, *ſub finem cap.* 4. ſcribit de peſte quadam ſæuiſſima Hafniæ in Dania, Anno 1553. graſſante, breuique temporis ſpatio aliquot hominum millia proſternente, à qua tamē omnes immunes prorſus manſerint tum ex Anglia aduenæ, Belgæ, Germani, quamuis ij maiore ex parte incolerent ædes, quæ vel ab hominibus peſte enecatis, vel viuentibus, propter infectionem derelictæ fuerāt. Et narrauit mihi quidam fide dignus militum Dux, quòd, cùm paucis ab hinc annis in expeditione illa in Italiam, Duce Comite Mansfeldio, cum militibus ſuis Germanis Cremonæ diuertiſſet, in qua peſtis vehementer graſſabatur, & iā quatuor etiam Medici ea exſtincti erant, nullum ex ſuis militibus, etſi in domos infectas diuertiſſent, peſte correptum fuiſſe: quod & in Sileſiâ, Suidnitij ſuperiore anno accidiſſe, mihi narratum, cuius vrbis ciues plerique peſte extincti ſunt, ſaluis Svecicis & Saxonicis militibus. Etſi verò alij aliam huius rei cauſſam reddant: tamen nullam commodiorem dari poſſe puto, quàm ſimilitudinem inter corpus contagioſum, & id, quod peſte inficitur. Vt enim non quodlibet cuilibet venenum eſt, ita etiam non quodlibet cuilibet contagioſum. Et propterea quod vni venenum & contagioſum eſt, alteri huic ſimili etiam venenum & contagioſum erit. Vt enim duo ſimilia ſe habent ad aliquod tertium; ita tertium ſeſe habet ad vtrumque illorum. Et propterea etiam peſtis, quæ infeſtat boues, alium etiam bouem, non verò hominem vel ſuem inficere poteſt; & peſtis, quæ hominem corripit, alium etiam hominem inficere poteſt, non verò ſues vel boues. Et eadem de cauſſa accidere poteſt, vt vna peſtis vni familiæ, vel nationi, ob ſimilitudinem, quam inter ſe habent, non aliis familiis vel nationibus pernicioſa ſit. In qua autem re illa antipathia & ſimilitudo conſiſtat, nemo integrè explicabit. Sunt enim illæ corporum qualitates occultæ, quibus venenoſis reſiſtunt, & alexipharmacorum, vt & formæ, à quibus fluūnt, in hac humanæ mentis caligine nobis ignotæ, & non niſi ex effectu deprehenduntur.

Capvt IV.

De Contagioſorum morborum differentiis.

Contag... rum m... rum diſ... rentiæ.

SVnt autem contagioſi morbi plures. Et plerunque morbi Epidemij contagioſi ſunt. Etſi enim à cauſſa communi, vel victu prauo, vel aëre morbi communes & epidemij originem habeant: tamen plerique etiam per ſe contagioſi ſunt, & per contagium diſſeminātur, Non tamen ſoli morbi epidemij contagioſi ſunt, ſed etiam ſporadici, & cōtagium interdum vtriſque commune eſt. Equidem morbus cùm ſit accidens, de ſubiecto in ſubiectū non migrat, nec idem numero in aliud corpus tranſit; ſed in corpore tali ægro ob morbificam diſpoſitionem excremētum quoddam generatur, quòd vel vaporis formâ, & in minima corpuſcula reſolutum exhalans, vel per ſordes communicatum, in alio corpore ſimilem affectum producit. Ita Catarrhi ſæpe ſunt contagioſi, vnde vulgò etiam obſeruatur, quòd nemo libenter cum alio catarrho laborante ex eodem poculo bibat. Ita Febres malignæ & peſtilentes, ſeu ſolitariæ, ſeu comitatæ, & cum angina, pleuritide, peripneumonia, variolis, morbillis coniunctæ ſunt febres contagioſæ. Maximè verò contagioſa peſtis eſt. Sunt tamen & ſporadici ac priuati morbi interdum contagioſi. Sic ὀφθαλμία & lippitudo contagioſa eſt, cùm ex oculis lippientibus vapor exhalans in alterius lippientem intuentis oculis recipitur, & receptus in oculo ſimilem in eo diſpoſitionem inducit. Ita Phthiſis eſt contagioſa, cùm ex putreſcentibus pulmonibus vapor cōtagioſus exhalans cum aëre, qui inſpiratur, ab alio attractus, pulmones eius corrumpit. Et de tali putredine verum eſt, quod Galenus, *lib. de differ. febr.* 1. *cap.* 5. ſcribit: In totum cum iis, qui putridum exhalant, minimè tutum eſt conuerſari; quod de phthiſicis & de putredine contagioſa, non de omni accipiendum eſt. Chirurgi enim, qui gangrænas & ſordida vlcera tractant, neceſſariò cum iis, qui putridum exhalant, conuerſantur, nec tamen inficiuntur. Neque vapor putridus quamlibet partem, ſed eam, à qua exhalat, inficit. Ita Dyſenteria contagioſa eſt, imprimis per excrementa alui, vt ſi quis in loco, in quo dyſentericus aliquis aluum excreuit, & ipſe aluum excreturus deſideat, & per anum vapores illos contagioſos excipiat, facilè & ipſe dyſenteriâ corripitur. Quia tamen in dyſenteriis, præſertim epidemiis, maſſa ſanguinis infecta eſt, & ita per [illegible] corpus illa inquinamenta exhalant, cum iis conuerſari tutum non eſt. Scorbutus & ipſe contagioſus eſt, præſertim

Catarrh... *Febres ma... ligna & pe... ſtilentes.* *Ophthalmia.* *Phthiſi...* *Dyſente...* *Scorbu...*

ſertim ſi quis ſcorbuticus gingiuas fœtidas habeat. Tum enim facilè per pocula communia alij infici poſſunt. Scabiem quoque contagioſam eſſe, nemini ignotum eſt, quæ tamen ad diſtans non inficit, neque ſolùm conuerſatio cum ſcabioſo ſcabiem contrahit, ſed ſaltem ſi ſordes ſcabiei contagioſæ per veſtimenta, lectum communem, mantilia & ſimilia, ab aliis excipiantur. Tinea etiam contagioſa eſt, ita, vt ſi quis pileum vel mitram geſtet, quam antea tineâ laborans geſtauit, eodem morbo facilè corripiatur. Multo verò magis contagioſa eſt Lepra Arabum. Neque enim ſolùm per contactum, ſed ad diſtans etiam inficere poteſt. De quo Paulus Ægineta, *lib. 4. cap. 22.* Quoniam in contagioſis hæc eſt paſſio, non minùs, quàm peſtis, habitandum iis eſt quàm longiſſimè ab vrbibus, in frigidis & parùm habitatis locis. Demorſos etiam ab animali rabido ſaliuâ ſuâ alios inficere poſſe, ſuo loco dictum.

Scabies. *Tinea.* *Lepra Arabum.* *Rabies canina.*

Verùm cùm de morbis hiſce omnibus hactenus in ſuperioribus libris Pract. vt & lib. de febr. actum ſit, vnicus ſaltem adhuc morbus contagioſus, nondum explicatus reſtat: nimirùm lues Venerea; quam hoc loco explicandam ſuſcipimus.

Lues Venerea.

PARS QVARTA.

De lue Venerea.

Cap. I.

De Nomine & Origine Luis Venereæ.

Inter morbos contagioſos, poſt peſtilentiam & lepram Arabum, facilè primas obtinet Lues Venerea. Variis autem nominibus is morbus appellatur. Frequentiſſimum nomen eſt morbi Gallici, quod inde contraxit, quòd inter Gallos primùm in Europa innotuit. Cùm enim anno Chriſti 1493. & 1494. Carolus VIII. Galliarum Rex cum Alphonſo Rege ad Neapolim bellum gereret, morbus hic primùm in Gallorum caſtris ſæuire cœpit & innotuit, & propterea ab Italis Gallicus primò nominatus fuit. Nam quòd Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. cauſſ. cap. 1.* anno Chriſti 1496. id accidiſſe refert, id procul dubio ita accipiendum eſt, quòd iam non ampliùs hic morbus tum ſe continuerit Italiâ, ſed, vt ipſe loquitur, ferme totam Europam perrepſerit, & per cæteras eius prouincias latè ſe diffundere cœperit. Omnes enim autores alij in eo conſentiunt, primùm ad Neapolim in Gallorum caſtris dicto tempore hunc morbum innotuiſſe; & inde Gallicum appellatum fuiſſe. Galli verò, vt dedecus hoc à ſe amolirentur, & iniuriam in Italos retorquerent, Italicum & Neapolitanum morbum appellauerunt, quòd in Italia ad Neapolim primò innotuerit. Alij, quia ab Hiſpanis in Gallorum caſtra inuectus ſit, Hiſpanicum nominant. Alij etiam Indicum appellant. Rerum enim Indicarum ſcriptores referunt, in eâ Americæ parte, quæ longitudine in Septentrionem deſinit, & quam Floridam appellant; morbum hunc multis retrò ſeculis epidemium fuiſſe, & plurimos repentè abſque euidente cauſſa ſine contagione, ac ſi quis ſaltem cum muliere, cùm menſes fluunt, concubuerit, populariter inuadere ac corripere, ſcribunt. Fracaſtorius etiam Syphilidem appellat; nonnulli Pudendagram; nonnulli Variolam magnam, quod inſtar variolarum paſſim puſtulæ & tubercula erumpant. Plerique hodie ſine vllius nationis iniuriâ & infamiâ luem Veneream nominant, quòd ex Venere & concubitu cum impuris per contagium inprimis contrahatur.

Lues Venerea nomina. *Morbus Gallicus. Italicus. Neapolitanus. Hiſpanicus. Indicus. Syphylis. Pudendagra. Variola magna.* *Lues Venerea.*

Solent autem hîc autores diſquirere, an morbus iſte nouus circa 1494. ad Neapolim exortus, an verò antiquis etiam cognitus fuerit? Franciſcus Valleſius, *1. epid. comm. 1.* & Hieron. Reuſnerus, *de Scorbuto, exerc. 1.* & alij quidam Recentiores luem hanc antiquis non fuiſſe ignotam exiſtimant, eámque Hippocratem, *3. epid. ſect. 3.* (verba ſunt Reuſneri) non penicillo adumbraſſe, ſed viuis coloribus depinxiſſe putant: cùm varia ibi recenſeat ſymptomata, quæ in lue Venerea conſpiciuntur; qualia ſunt abſceſſus ac ſuppurationes carnium, neruorum, & oſſium denudationes, atque elapſus magni, fluxio collecta non puri ſimilis, ſed deterior pure, glabrities capitis & menti cum & ſine febri, ſacer ignis cum minimis vlcuſculis & inflammatione, praui & putridi fluxûs, membrorum dolor, circa fauces tubercula, linguæ inflammationes, abſceſsûs circa dentes, voces vitiatæ, impeditæ & inuolutæ, tabes incipiens, ardentes febres, &, quod omnium grauiſſimum, circa pubem & pudenda vlcera.

An ſit morbus nouus.

Verùm ne ſomniauit quidem Hippocrates eò loci de lue Venerea, ſed peſtilentiam longè grauiſſimam deſcribit, Galeni & omnium interpretum iudicio, & ipsâ hiſtoriæ euidentiâ teſte. Nam morbus ille vt plurimùm cum febre inuaſit, quod non accidit in lue Venerea; & fuit epidemius, cùm lues Venerea ſaltem per contagium, & nullo alio modo fuerit diſſeminata: longè etiam alia ratio morbi illius, quàm luis Venereæ curandæ fuerit.

Annotauit etiam Dodoneus, *in allegatum locum Beniuenij*, ab immundis & ſordidis mulieribus iam olim nonnullos vitia quædam contraxiſſe, teſtati Gulielmum Salicetum, Gordonium, & Valleſcum de Taranta, quorum hic vixit anno 1418. Salicetus verò claruit anno 1270. Gordonius, medio tempore. Imò ſacræ literæ teſtantur, eum, qui ſcortis adhæret, vermes & tineas pro mercede reportare. Verùm non puto, quòd illi morbi iidem cum lue Venereâ hodierna fuerint, quæ dicto tempore in Italia, in caſtris Gallorum, primò innotuit. Ideo etiamſi Paracelſus, *lib. de tumorib. & vlcer. morb. Gall. cap. 3.* anno 1478. & *lib. 1. de cauſſa luis Gall. cap. 3.* anno 1480. accidiſſe hoc ſcribit: tamen ab omnium aliorum relationibus diſcrepat; cùm in eo omnes conueniant, hunc morbum ante annum Chriſti 1493. Europæ notum non fuiſſe, etſi in India occidentali iamdiu antè endemius fuerit, atque ab Hiſpanis ex India in Italiam illatus ſit. Cùm enim Chriſtoph. Columbus anno 1492. menſe Septembri primam nauigationem in Indiam occidentalem ſuſcepiſſet, atque biennium ferè in eo itinere conſumpſiſſet, rediit in Hiſpaniam anno 1494. cuius milites cùm morbo illo in India infecti eſſent, & poſtea in Italica expeditione ſtipendia facerent, morbum hunc diſſeminarunt. Nam, vt de hac re Gabriel Fallopius, *de morb. Gall. lib. 1.* ſcribit, (qui patrem ſuum in eo bello fuiſſe refert) cùm ob annonæ caritatem Hiſpani multitudinem inutilem propellerent, Galli ſcorta, eorum pulchritudine allecti, clàm exceperunt, & ita eorum contagio infecti hunc morbum contraxerunt, qui poſtea primùm per eorum caſtra, & hinc per Europam diſſeminatus eſt.

Origo luis Venereæ.

In aliis tamen regionibus frequentiùs graſſatus eſt, & adhuc graſſatur; in aliis rariùs, cuius rei cauſſam, cùm odioſum ſit, inquirere ſuperſedemus. Hoc tamen certum eſſe puto, pauciores hoc morbo laborare in Germania, quàm in aliis quibuſdam regionibus. Narrat Gabriel Fallopius, *de morb. Gall. cap. 76.* Iacob. Carpum, qui primus ferè curationem

tionem per inunctionem ☿ij vſurpauit, ex ſola hac curatione ita diuitem factum fuiſſe, vt 40000. ſcutatorum aureorum, præter argentum, reliquerit. Refertque Capiuaccius, *in tractat. de lue Vener. cap. 12. in fine* ſe ē ſolius Gallicæ luis curatione vltra 18000. coronatorum lucratum eſſe. Et L. Septal. l. 7. animad. n. 186. ſcribit, Mediolani in Hoſpitali Brolij ſæpe numero vere ſolo ſeptingentos; reliquo verò tempore ſemper ducentos curari. Ego verò ingenuè fateor, me hiſce 34. annis, quibus hîc VVitebergæ, nec, benedictione diuinâ, ſine lucro, medicinam facio, non tot Coronatos, quot Capiuaccius eorum millia, lucratum eſſe ex huius morbi curatione, ob eorum, qui hoc morbo laborant, hoc loco raritatem.

Alij tamen etiam de origine diſſentiunt, & non ſolùm contagione ab Hiſpanis diſſeminatum hunc morbum eſſe putant, ſed epidemiorum morborum modo ex aëris vitio contractum exiſtimant; cùm multi paſſim in diuerſis regionibus ſine vllo contagio hoc morbo laborare cœperint, de quo poſtea.

CAPVT II.

Hiſtoria luis Venereæ.

Hiſtoria morbi Gallici.

VErùm de origine huius morbi poſtea, vbi de cauſis agetur, plura dicentur. Iam eius natura inquirenda, Quod vt felicius fiat, & vt pateat, de quo diſceptetur, primò eius deſcriptionem & hiſtoriam, è fide dignis, qui tum vixerunt, autoribus, inprimis Hieron. Fracaſtorio, & Anton. Beniuenio proponere libet. Cùm morbus hic primùm innoteſceret, suboriebantur puſtulæ diuerſi generis in membris genitalibus, interdum etiam in capite, in capilloſa eius parte potiſſimùm, interdum & in fronte, collo, thorace, mammillis, brachiis, cæteriſque partibus, & inde per totum corpus diffundebantur, aliis quidem planæ minimèque extantes, ſed ſcabræ in ſuperficie, & colore ſubrubido, à quibus ſquamæ reſoluebantur, & caro ſub ipſis calloſa apparebat: aliis variis ſimiles, figura rotunda, quæ augebantur ad magnitudinem calicis glandis, cuius etiam figuram referebant, & ab his quidem ſquamis leuioribus reſolutis prominebat caro rubicundior, in qua ichor virulentus, & grauis odoris effluebat. Nonnulli verò latioribus corripiebantur puſtulis, ſed quæ ſupra cutem non intumeſcerent, craſſiores ſquamas habentibus, è quibus etiam ſanies virulenta copioſior emanabat, & remotis ſquamis caro apparebat obſcurior & ſubliuens. Quibuſdam ſubalbidis ſquamis amotis cicatrici ſimile quid remanebat, à qua interdum profluens ſanguis difficultatem curationis oſtenderet, & ſimilitudinem ſiccæ ſcabiei repræſentaret, cæteris omnibus deterior morbus. Licet enim minus eroderet, ſerpendo tamen cæteris omnibus deterior in loca varia diffundebatur. Præter externas puſtulas & aliæ in interioribus locis, vt ore, faucibus, naribus, membriſque obſcœnis oriebantur, quæ in vlcera maligna & ſerpentia abierunt, quæ ſubiectas partes eroderent, & aliis naſum, aliis labia depaſcerent, aliis columellam abſumerent, palatumque perforarent, vnde vox rauca reddebatur. Nec oſſibus parcebat malum, ſed iis cariem inducebat, vnde quibuſdam cranium, aliis alia oſſa foraminulenta reddebantur. Neque ſolùm in externis, & viſu obuiis partibus puſtulæ illæ & morbi indicia apparebant, ſed & obſeruatum, in quibuſdam puſtulas ac fœda vlcera ipſa etiam viſcera occupaſſe. Quibus circa ſuperiora vigebat malum, iis deſtillationes prauæ contingebant, quæ modò palatum, modò fauces & tonſillas erodebant, quibuſdam nares, quibuſdam oculos. Præterea maximâ ex parte gummoſitates quædam per membra concreſcebant, magna deformitate. Nam ſæpe oui, ſæpe panis magnitudine prominebant, quibus apertis mucus ſaltem albus mucilaginoſus apparebat. Tenax is callus maximè in brachiis & cruribus accidebat, quibuſdam exulcerabatur, interdum integer vſque ad mortem perſeuerabat. Accedebant præterea dolores atroces cum maximo cruciatu, qui circa noctem exaſperabantur. Dolores autem illi circa excarnem oſſium ſedem in tibiis, homoplatâ, circa clauiculas, in ſcapulis, in capite circa frontem & tempora, nonnunquam etiam in ſterno ſeſe exſerebant; non tamen in ipſis iuncturis, ſed circa muſculos & neruos. In qua re tamen magna erat varietas. Quibuſdam enim ſine puſtulis dolores, quibuſdam ſino dolore puſtulæ, accidebant; maior pars vtriſque affligebatur: & quidem dolores iſti nunc puſtulas præcedebant, nunc ſequebantur, nunc cum iis oriebantur. Interim languebant membra omnia, macies corpus detinebat, cibi deſiderium deficiebatur, aderant vigiliæ, mœror & iracundia aſſidua, ac amor decubitûs. Quandoque & febricula comitabatur, ſed rarò. Sanguis, ſi vena aperiretur, erat mucoſus & corruptus, vrina craſſior, pinguis, & ſine febre etiam ſubrubens, aluus ægrè reddebatur, & fæces erant mucoſæ ac ſiccæ. Pilorum etiam caſus in hac lue frequens eſt, potiſſimùm in capite, circa tempora & occiput: item ſuperciliorum, ac in viris barbæ. Non rarò quoque bubones in inguinibus erumpunt, ob id Venerei & Gallici dicti, qui nunc rurſum euaneſcunt, nunc indurantur, nunc ſuppurantur. Condylomata etiam in pudendis mulierum, ac in viris in ano exoriuntur; ſciſſuræ & fiſſuræ præterea in manibus & pedibus interdum accidunt, & cutis craſſa in vola manuum à ſubiecta cute abſcedit. Vngues quoque interdum decidunt. Accidit tandem quandoque, vt virulenta materia in maribus per penem, in fœminis per pudenda effluat, qui virulentæ materiæ effluxus vulgò Gonorrhœa Gallica, ſiue virulenta appellatur, etſi reuerà ſemen non ſit: à quo fluxu penis meatus interior exulceratur, & caruncula quædam in meatu vrinario exoriuntur, vnde mictio ardens, & vrinæ ſtillicidium cum dolore excitatur. Atque hæc ſub primum exortum huius morbi eius facies fuit, quæ, vt Hieron. Fracaſtorius refert, poſt illa tempora mutata videtur. Poſt primam enim eius originem, elapſis annis viginti fere, cœpere pauciores videri puſtulæ, gummoſitates verò plures. Factæ etiam fuere puſtulæ ſicciores ac dolores acerbiores. Annis ſex elapſis iterum mutatio facta eſt, quippe cùm iam valde pauciores puſtulæ videntur, & dolores ferè nulli, aut multò mitiores, gummoſitates verò multæ, &, quod mirum in omnibus viſum eſt, pilorum caſus homines ferè ridiculos fecit, aliis ſine barba, aliis ſine ſuperciliis, aliis glabro capite in conſpectum venientibus. E quâ mutatione Fracaſtorius bene ſperabat, exiſtimabatque, ſenium iam huius morbi incepiſſe, nec longè poſt futurum, vt ne per contagium ſe propaget, quoniam materia indies fiebat craſſior, in qua ſeminaria tum pauciora, tum debiliora gignuntur. Verùm ſpes hæc eum valde fefellit, & morbus hic etiam hiſce temporibus durat, imò, vt nonnulli exiſtimant, penè grauior, quàm olim fuit.

CAPVT III.

De Natura luis Venereæ.

CVm ergo tanta morborũ & Symptomatum farrago in hoc affectu appareat, merito, quæ eius natura ſit, diligenter inueſtigandũ. De qua variæ variorum

autorum

autorum ſunt ſententiæ, &, vt hac de re Epiphanius Ferdinandus, *in hiſt. med. hiſt.* 17. ſcribit, autores, qui de morbo hoc ſcripſerunt, etſi ad numerum octogenarium accedant, (forſan etiam eum excedant) omnes penè de huius morbi eſſentia diſcordes ſunt, & vnuſquiſque pro ſuo arbitrio eum definit. Cùm enim antiquis hic morbus ignotus fuerit, neque ab iis deſcriptus, neque, vt aliàs fieri ſolet, antiquorum ſententias, quibus inſiſtant, habeant, Recentiorum quiſque ſua libertate vſus ſuam ſententiam propoſuit. Equidem de hoc dubium eſſe non puto, affectionem hanc eſſe contagioſam, malignam, & venenatam. Neque probatione operoſâ indigere videtur, & ex eo id ſatis patet, quòd in exigua mole materiæ, per quam contagione hæc lues contrahitur, tanta agendi vis & potentia eſt, qualem nulla qualitas prima, aut illarum temperamentum, è qualitatibus primis conflatum, habere poteſt. Et tanta omnino in hac lue morborum ac ſymptomatum varietas eſt, vt ad nullam manifeſtam cauſſam reduci poſſit. Itaque, vt in peſtilentibus conſtitutionibus, qualis fuit illa Attica apud Thucydidem, & illa, quam Hippocrates, 3. *epid.* deſcripſit, tanta fuit malorum multitudo, vt ad occultas qualitates & venenatam cauſſam confugiendum fuerit: ita etiam cùm tanta morborum ac ſymptomatum colluuies in lue Venerea appareat, vt omnium origo in nullam manifeſtam qualitatem referri poſſit, etiam hîc ad malignam & occultam qualitatem confugimus.

...es Venerea ... ab occulta ...ualitate.

...id ſit.

Etſi verò hæc ita ſeſe habeant, de hoc tamen autores adhuc diſſentiunt, an illa malignitas ſolùm in cauſſa conſiſtat; an verò etiam malignus morbus adſit aliquis. Capiuaccius, *de morb. Gall. cap.* 1. affectum hunc non morbum, ſed cauſſam eſſe putat, dum definit luem Veneream, quòd ſit excrementum p.n. toto genere, potens multifariàm lædere hominem, genitum ex humana ſubſtantia à ſimili.

...apiuaccij ...entia.

Ita etiam Hercules Saxonia, *de lue Venerea, cap.* 1. ſcribit, quòd lues Venerea ſit cauſſa, nón morbus, non ſymptoma; ideò, quia extrà humanum corpus in linteis, vel aliis id genus veſtimentis, in ſudore præterea, ſemine & ſanguine iam à corpore ſecreto poteſt exiſtere; in corpore verò humano etiam partes non viuentes, morbiſque non ſubiectas, humores nimirum & ſpiritûs inficit & obſidet.

...erculis ...xonia.

Aurelius Minadous, *de virulentia Vener.* nec morbum, nec cauſſam, nec ſymptomata eſſe ſtatuit. Morbum quidem ea de cauſſa, *cap.* 17. quoniam neque ſit intemperies, nec mala compoſitio, nec ſoluta vnitas. Cauſſam verò morbi eſſe negat, *cap.* 9. quandoquidem cauſſa præter naturam propriè eſt illa, inter quam & actionem læſam cadit medium, morbus nimirum, cùm morbus ſit id, quod proximè lædit actionem, cauſſa autem hæc lædat morbi interuentu. Inter virulentiam verò Veneream, & actionem læſam nullum cadere medium, ſed ipſam per ſe, ſuiſque viribus primùm & immediatè operationes vitiare & lædere putat. Quòd autem virulentia Venerea per ſe, & primò offendat operationes, hoc apud Medicos in confeſſo eſſe, & proptere a præſupponendum eſſe opinatur, & niſi virulentia hæc per ſe, & primò operationes læderet, non tot Medicos in perquirenda eius natura laboraſſe, putat Symptoma non eſſe, probat *cap.* 18. quia non ſit actio læſa, neque qualitas mutata, neque exiens mutatum. Actionem læſam non eſſe, eo probat, quia ipſa virulentia Venerea ſit id, quod lædit actiones. Neque etiam qualitatem mutatam, quoniam qualitates mutatæ ſequuntur actiones læſas. Et præterea tot morbi in hac virulentia conſpiciuntur, qui non ſunt ſymptomata.

...urelij Mi...dei.

Ipſe verò Aurelius Minadous, cùm omnes aliorum ſententias & definitiones reieciſſet, tandem ſe ad perfectam definitionem conſtituendam, maliqùe huius naturam explicandam accingit. Primò autem, *c.* 16. hoc fundamentum ſuæ opinionis præſupponit, nimirum morbum Gallicum non debere definiri per qualitatem, ſed potiùs nomine corporis, ideo, quia tranſeat de vno corpore in aliud, id quod proprium eſt corporum, non qualitatum, & quia alia corpora tangit.

Tangere enim & tangi, niſi corpus, nulla poteſt res,

vt Lucretius canit. Deinde ſi eſſet qualitas, eſſet vel manifeſta, vel occulta. Non aliqua ex manifeſtis, quod pluribus & rectè probat. Quòd verò non ſit occulta qualitas, nullum ſpeciale argumentum affert, ſed illud generale repetit, quia nimirum de loco in locum mouetur, & alia corpora tangit.

Hoc præſuppoſito poſtea, *cap.* 30. virulentiam Veneream quid corporeũ internum, & quidem ſpiritum ſeu vaporem eſſe ſtatuit, idque ideo, quia breuiſſimo temporis ſpatio defertur, communicatur & participatur. Talem tamen vaporem eſſe ſtatuit, qui occultâ qualitate & virtute à tota eius ſubſtantia, ſeu toto ſuæ naturæ modo præditus ſit, propter quam qualitatem non ſolùm quoſcunque humores corporis, ſed etiam omnes eius corporis partes inficere, corrumpere, & ad ſui ſimilitudinem conuertere poteſt. Quòd autem in ſpirituoſa ſubſtantia cõſiſtat hæc lues, porro probat, quia nonnulli inficiuntur non ſolùm congreſſu Venereo, ſed etiam oſculo, vel indumentorum vſu. Deinde quia nonnulli non aliam ex hac labe ſenſere noxam, quàm ſolum capillorum defluuium, quòd ſcilicet acribus vaporibus capillorum radices eroſæ ſint. Tertiò, quia nonnulli ſolo exercitio vehementi hanc virulentiam diſſiparunt. Vaporem tamen illum ſeu ſpiritum, excrementum propriè eſſe negat, *cap.* 20. cùm excrementum illud propriè ſit, quod redundat ex nutritione, & quod ab alio excernitur. Etſi ibidem concedat, excremẽtum communiter vocatum dici, quicquid in corpore ſuperfluum eſt, ſeu ſpiritus, ſeu humor, ſeu corpus aliud ſolidum, ſiue ſit vtile, ſiue inutile, ſiue ſecundum naturã, ſiue præter naturam. Vaporem hunc porro vagum, tenuem & viſcidum eſſe ſtatuit, *c.* 21. Atque eleuari à ſubſtantia ſpirituoſa, humoroſa, ſolida. Vaporem autem hunc totâ ſubſtantiâ contrarium, & præter naturã eſſe, probat *cap.* 22. pluribus, de quo poſtea dicetur. Tãdemque, *cap.* 27. definit virulentiam Veneream, quòd ſit vapor à tota ſubſtantia aduerſus facultati naturali, ſenſim agens. Et vt clariùs ſuam mentem explicet, nec lectorem dubium relinquat; ad quod rerum præter naturam genus referri hæc virulentia debeat, cùm antea nec morbum, nec cauſſam, nec ſymptoma eſſe, interim actiones primò lædere, dixerit; tandem, *cap.* 28. ſtatuit, eſſe errorem externum, idque hoc Syllogiſmo probare conatur: Quicquid primò lædit operationem, & non eſt de conſtitutione corporis, eſt error externus. Atqui virulentia Venerea primò lædit operationem, & non eſt de conſtitutione corporis. Ergo eſt error externus.

Nonnulli, vt breuiter ſe abſoluant, & cum omnibus ſentiant, dicunt, luem hanc eſſe congeriem omnium malorum, morborum ac ſymptomatum.

Lues Venerea pendet ab occultâ qualitate.

Ex difficili hac controuerſia vt nos expediamus, primò eos rectè ſentire, iam anteà probatum, & pluribus poſtea probabitur, qui qualitatem occultã & vim à tota ſubſtantia, vt vulgò loquuntur, pendentem hic admittunt. Neque enim aliter ſtatuere poſſunt, cùm extra dubium ſit, eſſe luem contagioſam, & malignam. Qualis dum eſt, duo præſtat, nimirum & corpus, à quo recipitur, alterat, & ad ſui ſimilitudinem immutat. Et quidem non alterat qualitatibus primis, vt mox dicetur, cùm non expugnetur qualitatibus primis; nec immutatio eſt ſemper cum putredine, cùm putredo non niſi longo tempore inducatur, hæc mutatio verò in momento quaſi fiat; neque exuſtio, vt Ioh. Baptiſta Montanus, & alij quidam ſtatuunt, cùm intemperies calida & ſicca non ſemper adſit, neque frigidis & humectantibus curetur; ſæpe etiam ſordida putredo adſit, in qua nulla eſt exuſtio.

Eſt morbus.

Quòd autem ſaltem in materia illa extra partes viuentes conſtituta hanc malignitatem eſſe, morbum verò ſimilem nullum adeſſe ſtatuunt, in eo valde errant. Equidem libenter concedimus, quòd μίασμα illud contagioſum à corpore lue Venereâ infecto emiſſum, etiam in veſtibus hærere poſſit, nec hoc negamus, quòd humores in corpore noſtro eodem inquinari poſſint: interim tamen haud ſequitur, quòd partes viuentes immunes & ſanæ maneant. Vt enim in febre putrida, etſi à calore febrili humores & ſpiritûs primùm incaleſcunt, poſtea tamen partes viuentes eadem intemperie corripiuntur: ita etſi humores in lue Venerea ab occulta illa malignitate primò inficiantur: tamen cauſſa nulla eſt, cur idem vitium partibus viuentibus communicari non poſſit.

Non calidus & ſiccus.

Quanquam autem nonnulli agnoſcunt, cauſſam iſtam otioſam eſſe non poſſe: tamen cùm vltra qualitates manifeſtas & primas non ſapiant, etiam virulentiæ Venereæ effectûs ad cauſſas manifeſtas reducere conantur. Ioh. Baptiſta Montanus, vt modò dictum, eſſentiam huius mali in calida & ſicca intemperie conſiſtere exiſtimat. Verùm curatio aliud docet; cùm calidis & ſiccis medicamentis, vt decocto ligni Guajaci, ac ſimilibus curetur. Deinde quòd putredo magna adſit in humoribus, quæ non prouenit à calida & ſicca intemperie.

Non frigidus & ſiccus.

Nicolaus Maſſa, *de morb. Gall. cap.5.* dicit, eſſe hepatis frigiditatem, ad aliquam ſiccitatem declinantem, cum qualitate occulta. Verùm de qualitate quidem occulta rectè ſcribit: non autem eſſe intemperiem frigidam, effectus docet, vt vlcera, caries oſſium, & ſimilia. Et quamcunque aliam intemperiem afferant: tamen nec morbis ac ſymptomatibus, quæ in hac lue apparent, nec curationi conſentaneum proferunt.

Sed occultus.

Itaque cùm ad nullam manifeſtam qualitatem actio virulentiæ Venereæ referri poſſit, meritò ab ea qualitatem occultam induci dicimus. Primò enim omnis cauſſa efficiens à ratione efficiendi cauſſa dicitur, & proinde hæc maligna qualitas non ſolùm humores, ſed etiam partes viuentes ad ſui ſimilitudinem alterat, & immutat. Deinde, licet cauſſa morbifica ſit ablata, & morbus hîc iam expugnatus videatur: tamen niſi maligna illa διάθεσις expugnetur, homo perfectam ſanitatem non recuperat. Obſeruatum enim, luem Veneream interdum poſt trigeſimum unnum recruduiſſe quod procul dubio accidit, non quòd humores vitioſi tandiu in corpore delituerint; (hi enim citiùs ſuis ſignis ſe prodidiſſent) ſed quòd διάθεσις illa maligna corpori impreſſa actu fuit, quæ poſtea ſenſim vitioſos humores produxit, & inquinauit, atque ita in actum erupit. Et Trincauellius, *lib.11. de curand. rat. particul. affect. cap.11.* refert, fœminam quandam edidiſſe fœtum Gallico morbo laborantem, cruſtoſiſque vlceribus vndique ſcatentem, cùm ipſa nunquam ſignum aliquod contractæ illius luis habuerit, ſed ſemper omnino integra fuerit. Et contra accidere poteſt, vt quis vlcus aliquod Gallicum habeat, quod tamen, vbi malignitas illa expugnata eſt, Gallicum ampliùs non rectè dicitur, ſed vulgaribus etiam medicamentis, vt alia vlcera, curatur.

Quæ omnia cùm ita ſeſe habeant, luem Veneream non ſolùm in humoribus, ſed etiam in partibus viuentibus exſiſtere, eámque non ſaltem in mutatione qualitatum primarum conſiſtere, ſed etiam qualitatem occultam malignam partibus imprimi, atque ita luem Veneream ad morbos, & quidem occultarum qualitatum referendam cenſemus. Quos morbos à Fernelio totius ſubſtantiæ dictos, non tamen vndiquaque rectè explicatos, vt ſupra diximus, ſi agnouiſſent Capiuaccius & Saxonia, non ille luem hanc per excrementum, hic verò per cauſſam definiuiſſent.

Senten: in Aurelij Minadoi examen.

Iidem etiam ſi cogniti fuiſſent Aurelio Minadoo, non defendere conatus eſſet, luem hanc non eſſe morbum, ſed errorem externum. Nam quod probare conatur, luem Veneream non eſſe morbum partium ſimilarium, ideo, quòd non ſit intemperies, neque mala compoſitio, neque ſoluta vnitas, in eo probando fruſtra fatigatur. Hæc enim omnia libenter concedimus. Hoc verò probare debebat, quòd nullum aliud detur morbi genus in partibus ſimilaribus, præter intemperiem qualitatum primarum. Dari verò tales morbos, quos Fernelius totius Subſtantiæ, nos rectiùs occultarum qualitatum nominamus, ſupra, *part.1.* ſatis probatum eſt, atque hic ipſe morbus, vt & alij venenati omnes docent, quòd ad nullum aliud genus, quàm ad qualitates malignas referri poſſit; ſequitúrque hoc ex ipſius Minadoi hypotheſi, & confeſſione, quam *cap.20.* habet, vbi ſcribit; virulentiam Veneream vim habere, non ſolùm omnes humores, ſed & omnes corporis partes inficiendi, corrumpendi & ad ſui ſimilitudinem conuertendi. Idem Minadous, ſi hos morbos agnouiſſet, non ita laboraſſet, ad quod rerum præter naturam genus virulentia Venerea referri debeat. Primò enim non opus fuerat, vitioſos illos humores, qui in corporibus lue Venereâ laborantibus reperiuntur, ac vim habent ipſos humores ac partes corporis alterandi & mutandi, è cauſſarum numero excludere. Nam quod ait, cauſſam id propriè eſſe, inter quam & actionem læſam morbus intercedit, id de cauſſa proxima verum eſt. Cauſſæ verò antecedentes etiam nocere poſſunt, vt obiecti vitioſi, & erroris externi rationem habent. Et in hoc ipſo morbo dum humores virulenti partibus malignam qualitatem imprimunt, inter ipſos & actionem læſam illa maligna διάθεσις & occulta qualitas intercedit. Ideóque quòd humorem illum, ſeu vaporem venenatum in lue Venerea immediatè actionem lædere putat, falſum; niſi humor is erroris externi rationem habeat. Omnes enim actiones læſæ accidunt in lue Venerea, dum inter eas & humorem ſeu vaporem malignum morbus medius intercedit, occultarum nimirùm qualitatum.

Lues Ve[…] nō eſt c[…]

Quòd verò negat, virulentiam Veneream eſſe qualitatem, & corpus eam eſſe ſtatuit, primò confundit cauſſam & morbum; deinde non diſtinguit inter qualitatem & ſubiectum eius. Dum enim dicimus luem Veneream, intelligimus vel ipſum morbum, vel eius cauſſam. Si morbum, eſt ille qualitas, vt omnes morbi, nimirum diſpoſitio p.n. partium; & quidem occulta ac maligna qualitas. Si verò ſumitur pro cauſſa lues Venerea, ſeu, quæ extra communicata hunc morbum inducit, ſeu, quæ eſt in corpore, quæ varios morbos ac ſymptomata excitat, & alios inficere poteſt, concedimus, cauſſam iſtam corpus dici poſſe. Verùm obſeruandum, humores iſtos, ſeu vapores non dici cauſſas, quatenus corpora, ſed quatenus qualitatem occultam & malignam obtinent, quod ipſe Minadous diffiteri non poteſt, dum, *cap.20.* ſcribit, vaporem illum, ſeu ſpiritum, quem virulentiam Veneream appellat, præditum eſſe occultâ qualitate & virtute, à tota illius ſubſtantia pendente, per quam non ſolùm quoſcunque humores corporis, ſed & omnes eius partes inficere, corrumpere, & ad ſui ſimilitudinem conuertere poteſt. Quæ enim quæſo, eſt iſta ſimilitudo, ad quam virulentia venerea non ſolùm humores, ſed & partes corporis conuertit, niſi ſit occulta qualitas, quâ vapor ille præditus eſt?

Quòd denique, *cap.38.* virulentiam Veneream ad errorem externum refert, ideo, quòd primò lædat operationem, & non ſit de conſtitutione corporis; antea verò negauit, nec morbum eſſe, nec cauſſam morbi, nec ſymptoma: fruſtra res p.n. multiplicat. Non enim dantur plures res p.n. quàm morbus, cauſſa, & ſymptoma. Et omnino virulentia Venerea, vt ille eam deſcribit, ad cauſſas pertinet duplici modo. Vel enim inducit ſimilem in corporis partes diſpoſitionem, vel alios

morbos

morbos excitat, dum partes erodit & exulcerat. Quòd verò luem Veneream pro cauſſa acceptam dicit eſſe vaporem, ſeu ſpiritum, id rectè accipiendum. Equidem nullo modo negari poteſt, quòd humor etiam ſit, cùm nimirum in concubitu corpori affricetur, veſtibuſque inhæreat. Talis tamen eius natura eſt, vt & aliorum contagioſorum humorum, vt, licet in vapores & minima corpuſcula reſoluatur; quodlibet tamen illorum totam eius eſſentiam contineat, alioſq; afficiendi vim habeat. Poteſtque hæc res declarari per moſchum, caſtoreum, & ſimilia. Ea enim, etſi ſunt corpora, & quidem humoroſa: talia tamen ſunt, vt, licet in minima corpuſcula reſoluantur, nihilominùs integras vires retineant. Eodem modo ſeſe res habet in lue Venerea, & aliis morbis contagioſis, in quibus etſi humor malignus & contagioſus in minima corpuſcula reſoluitur: quodlibet tamen illorum eandem eſſentiam & virtutem ac vim alios inficiendi obtinet. Quòd verò humorem illum, & vaporem non cauſſam, ſed errorem externum appellandum eſſe cenſet, in eo etiam fallitur. Error enim externus ad cauſſas pertinet, vnde ſymptomata ob errorem externum orta, dicuntur ſymptomata cauſſæ. Vbi & hoc notandũ, Medicos non tantùm cauſſam proximã nomine cauſſæ dignari, ſed & antecedentes, quæ nondum morbum efficiunt. Itaque ob humores vitioſos fit praua nutritio, etſi illi nondum intemperiem & vitioſam diſpoſitionem partibus impreſſerint. Quòd verò virulentiam Veneream, etiam conſideratam vt vaporem, cauſſam eſſe negat, ideò, quòd non mediante morbo, ſed proximè & immediatè actiones lædat, id quod nondum conceſſum eſt, præſupponit, & ita principium petit. Lædit enim hic ſpiritus ſeu vapor ipſam partis ſimilaris conſtitutionem, eique malignam qualitatem imprimit. Id quod ipſe negare non poteſt, dum, *cap.* 23. ſtatuit, à lue Venerea quidem multas actiones lædi, ſed non omnes in omnibus: læſionem verò functionis naturalis omnibus eſſe communem, & nullum dari, qui lue Venerea detinetur, qui non laboret aliquo vitio in actionibus naturalibus, atque hinc prouenire omnem illam colluuiem excrementorum, atque inde orta gummata, tumores, puſtulas, dolores, gonorrhœam, vlcera, cariem, & eiuſmodi alia mala: & quidem virulentiam Veneream peculiarem inimicitiam & diſſidium habere cum facultate naturali, ipſique aduerſam eſſe à toto ſuo genere, id eſt, à ſua forma, à facultate ſpecifica, à tota ſubſtantia, ab occulta proprietate. Inimicitiam autem autem aduerſus facultatem naturalem porrò deſcribit, quòd ſit à natura ſua deſtructrix ſpiritûs naturalis; quòd virulentia Venerea habeat qualitates indicibiles, impedientes generationem ſpirituum naturalium; eaſque non manifeſtas, ſed occultas. Cùm a. ad actionem naturalem requiratur anima, temperatiua, & calor innatus, ſeu ſpiritus inſitus, & calor influens, rectè porro concludit, non lædi animam, vtpote quæ nullo modo patitur, nec temperiem manifeſtam, vt hactenus probatum, ſed inprimis ſpiritum inſitum, ſeu calidum innatum. Quæ omnia cùm ita rectè dicantur, & virulentia Venerea ſit inimica ſpiritui inſito, & quidem non manifeſtis qualitatibus, ſed à ſua forma, à facultate ſpecifica, ab occulta proprietate, quã non ſolùm humores, ſed & partes ipſas viuentes, & in iis calidum inſitum ad ſui ſimilitudinem permutare conatur; certè qualitas ſimilis maligna partibus inducitur. Quæ vitioſa & maligna qualitas quid, quæſo, aliud eſt, quàm morbus occultus & malignus?

An ſit vapor vel ſpiritus.

Lues Venerea ſit morbus occultus & venenatus.

Quæ omnia cùm ita ſeſe habeant, rectè concluditur, luem Veneream eſſe morbum occultum & venenatum. Etenim & à cauſſis eiuſdem generis inducitur, tales effectûs immediatè edit, qui ad nullam manifeſtam intemperiem, ſed ſaltem occultam qualitatem referri poſſunt: neque etiam curatur medicamentis manifeſtis qualitatibus agentibus, & intemperies notas corrigentibus, ſed propriis & ſpecificis, id quod omnes Medici & hodie, & inprimis, qui ſub exortum huius morbi vixerunt, teſtati, & cum ſuo & ægrorum damno experti ſunt. Cùm enim vulgarem curandi rationem ſequerentur, atque nihil in curando hoc morbo præſtarent, deſpectui multis eſſe cœperũt, donec Hiſpani Medici ex Indiis allata medicamenta monſtrarent, & audaces Chirurgi ad hydrargyrum accederent.

Subiectum luis Venereæ quodnam. Non pudẽdã.

Verùm vt hæc omnia clariora fiant, quodnam ſubiectum huius morbi ſit, inquirendum, de quo Medici diſſentiunt. Nonnulli pudenda primariò affici exiſtimarunt. Per has enim partes plerunque ex impuro concubitu hoc malum concipitur, & morbi huius veſtigia, niſi perfectè curetur, imprimis circa pudenda apparent; glans facilè in Venere excoriatur, caro calloſa ſæpe longo tẽpore perdurat, accedit gonorrhœa, bubones in inguinibus erumpunt. Verùm etſi negari non poſſit, à pudendis ſæpe huius mali originem eſſe, & præcipuè ſeſe eò loci prodere: tamẽ non ſemper id accidit, ſed per oſcula etiam, ſudores, amplexûs, veſtes idẽ morbus contrahi poteſt; imò etiam infantes per lac, quod à nutrice ſugunt, infici poſſunt. Et qui hoc modo inficiuntur, iis in pudendis morbus non apparet.

Non cutis.

Nonnulli, vt Leonicenus, cutem ſubiectum huius mali eſſe, vt in ſcabie, lichene, & ſimilibus affectibus, ſtatuunt. Verùm non ſemper ſola cutis afficitur, ſed & aliæ partes, pudenda, fauces, oſſa, quæ carioſa fiũt, imò interdum etiam partes internæ.

Hercules Saxonia, *de lue Vener. cap.* 3. triplex ſubiectum ſtatuit, aliud in principio, aliud in medio, aliud in affectu confirmato. In principio ſtatuit affici ſpiritum naturalem, ſeu partem maſſæ ſanguineæ vaporoſam. Deinde ichores & humores excrementitios; tãdem alimentarios: in progreſſu autem morbi humores aduſtos; ex partibus ventriculum & hepar, atq; inde chylificationem & ſanguificationem lædi; in antiquo autem malo ſubiectum eſſe humores pituitoſos; ex partibus autem laborare ſimilares, oſſa, neruos, & mẽbranoſa corpora. Verùm libenter concedimus, prout malum vel recens, vel antiquum eſt, ita etiam nunc plures, nunc pauciores partes occupari & corrumpi: ſicut nec hoc imus inficias, humores excrementitios faciliùs corrumpi, quàm alimentarios; cùm natura vtiles humores ſemper magis tueatur, quàm excrementitios, in quos, ſine diſcrimine, ferè facilè hæc lues ſeſe diffundit. Verùm enimuerò non quæſtio hîc eſt, quid à virulentia iſta infici poſſit, ſed hoc quæritur; Quid morbi huius, quem adeſſe demonſtrauimus, ſubiectum ſit. Vt enim in febribus putridis etiam ſpiritûs & humores incaleſcunt, nec tamen febris ſubiectum ſunt: ita quoque, etſi humoribus etiam à virulentia Venerea qualitas maligna imprimatur: tamen ij ſubiectum morbi non ſunt, ſed ſolùm partes viuentes, ex quibus quænam ſubiectum huius morbi ſit, quæritur. Quod dum nunc hepar & ventriculum, nunc partes ſimilares morbi huius ſubiectum eſſe ſtatuit, in eo ſibi non conſtat. Siue enim recens, ſiue antiquus morbus ſit, ſubiectum idem eſt.

Non partes ſpermaticæ.

Fuerunt quoque nonnulli alij, qui partes ſpermaticas dictas, neruoſas ac membranoſas huius morbi ſubiectum eſſe ſtatuerunt. Verùm non ſolùm membranoſæ & neruoſæ partes, ſed & carnoſæ in hoc morbo afficiuntur.

An hepar.

Alij hepar primarium huius morbi ſubiectum eſſe ſtatuunt. Et hæc ſententia maximè veritati conſentanea eſt. Verùm cùm & aliæ plures partes afficiantur, commodè explicanda eſt, vt mox dicetur.

An omnes partes.

Aurelius Minadous, *de virul. Vener. cap.* 34. primò hoc præſupponit, nullum membrum eſſe peculiare in corpore noſtro, quòd perpetuò in virulentia Venerea ſit affectum; quod ſuo modo verum eſt, dum nunc

 hæc,

hæc, nunc illa pars afficitur. Deinde ſtatuit, hanc virulentiam aduerſari primò actionibus naturalibus, vel potiùs earundem facultatibus: quæ naturalis potentia cùm ſit in omnibus membris, etiam virulentiam Veneream non vni in ſpecie parti eſſe aduerſam, ſed omnibus, quibus illa ineſt. Addit & hoc tertium, quòd illa virtus naturalis, partibus naturalibus inſita, opera ſua exſequatur ſine influxu, & nulla detur facultas naturalis influens, ſicut datur animalis influens. Secundò in ſpecie eos refutat, qui hepar primum & perpetuum huius morbi ſubiectum eſſe ſtatuunt. Etenim, ait, accidere poteſt, vt quis poſt impurum congreſſum ſtatim exulcerationem pudendorum patiatur, quem certè nemo negabit lue Venereâ affectum; cùm tamen in eo hepar nondum laboret. Eadem ratio eſt de aliis partibus, quæ primò per contagium afficiuntur. Imò ſtatuit, parte vna externâ infectâ poſſe humores in corpore infici ſine læſione hepatis. Interim hoc negare non poteſt, quòd lues hæc propriiſſimè & potiſſimùm pateſcat, cum hepar afficitur; cùm hepatis operationes toti corpori ſint neceſſariæ. Idem, *cap.4.* etiam probare conatur, quòd hepar non ſit ſubiectum luis Venereæ. Cùm, inquit, facies ſit index & ſpeculum probatiſſimum internorum corporis affectuum; maximè tamen hepatis affectûs in eâ relucent. Si ergo perpetuò hepar in lue Venerea afficeretur, etiam color faciei vitioſus appareret ſemper, quod tamen experientiâ falſum deprehendimus. Vidimus enim & mares & fœminas hac lue inquinatas, quibus tamē color faciei floridus fuit, & lues in pudendis hæſit. Deinde putat, quòd ex congreſſu Venereo poſſint affici primùm pudenda, atque inde labem ſerpere per venas, per ſpiritûs ad reliquas corporis partes, & prout vna pars, quàm alia magis apta eſt, & diſpoſita ad recipiendam infectionem, ita nunc hanc, nunc illam, non verò hepar ſemper infici.

Autoris ſententia.

Ex hac controuerſia vt nos expediamus, primò ex actionibus læſis quænam pars afficiatur, & quæ facultas laboret, inquirendum. Etſi verò variæ actiones in lue Venerea læduntur: tamen non omnes in notitiam primi & proprij ſubiecti nos deducere poſſunt. Accidit quidem interdum, vt dolores in capite, circa muſculos & oſſa percipiantur, ſed id non eſt perpetuum: In ſenſibus quoque externis & internis quandoque læſio accidit, ſed tamen & hoc rarum eſt. Nonnunquam putridi vapores accenduntur, & hinc febris excitatur, quæ nonnullis Gallica appellatur: ſed & hoc raro euenit. Eodem modo ſeſe res habet in aliis morbis ac ſymptomatibus. Vna actio læſa eſt, quæ communis eſt omnibus, qui lue Venerea laborant, nimirum nutritio vitioſa. Hinc videmus, iis, qui hoc morbo detinentur, colorem corporis mutari & fœdari, eumque fieri nunc nigrum, nunc plumbeum, nunc liuidum. Excitantur paſſim in corpore varia tumorum ac tuberculorum genera, vlcera item, oſſa fiunt carioſa, capilli defluunt, quæ omnia à vitioſa nutritione accidunt. E quibus concludimus, luem Veneream eſſe primariò inimicam facultati naturali. Non verò mirum eſt, facultati naturali ſolùm hoc venenum eſſe aduerſum, cùm dentur & alia venena, quæ aliis facultatibus ſunt inimica. Ita peſtilens venenum & alia plurima cordi, cantharides veſicæ, ſolanum maniacum & opium facultati animali ſunt inimica.

Lues Venerea eſt facultati naturali inimica.

Vnde, vt rem paucis concludamus, poteſt quidem lues iſta per vnum membrum contrahi: ſi tamen in plura ex vno diffundatur, id fit, quia hepar infectum eſt. Quia tamen venenum hoc cum facultate naturali inimicitiam inprimis habet, eius verò ſeu fons, ſeu primaria ſedes eſt hepar, illud etiam à virulentia hac primariò infeſtatur, & per id reliquæ partes hanc labem contrahunt. Ideóque cùm, quod obiicit Minadous, faciei interdum color floridus eſt, malum hepati nondum communicatum eſt, ſed in pudendis, quæ primò infecta ſunt, adhuc hæret. Et virulentiæ huius nunc maior, nunc minor eſt vis, vnde etiam nunc citiùs, nunc tardiùs hepati communicatur. Prætereà lues hæc non in primis qualitatibus conſiſtit, ſed in occultis, vnde non mirum, malignitatem illam in ſanguine, ad ſpeciem etiam bono, conſiſtere poſſe. Verùm iſta omnia adhuc clariora è cauſſarum inueſtigatione fient.

Capvt IV.

De Cauſſis.

De cauſſis autem huius morbi duo explicanda ſunt. Primum eſt, quomodo hodie lues Venerea contrahatur. Alterum, quæ eius, vbi primùm innotuit, origo fuerit. Hodie quidem non aliter hoc malum contrahi, quàm per contagium, omnémque luem Veneream contagioſam eſſe, manifeſtum puto.

Lues Venerea ſaltem per contagium contrahitur. An ſemper contagioſa.

Hercules Saxonia, *lib. de lue Vener. cap.3.* ſtatuit, non omnem luem Veneream eſſe contagioſam, & plerunque minùs eſſe contagioſam vetuſtam ac confirmatam, quàm recentem & mediam, luémque Veneream, quæ tophis ſeſe prodit, non eſſe contagioſam. Idque probare conatur, primò, ratione, quia contagium in excremento mobili & calido eſt repoſitum, quando verò ex parte affecta nihil exſpirat, quod poſſit alteri communicari, affectus etiam contagioſus non eſt, & proptereà, quia in tophis tale excrementum non continetur, vel, ſi continetur, ad genitalia non transfertur, tùm morbus iſte non erit contagioſus. Deinde experientiâ. Scribit enim, quòd Nobilis quidam Patauinus, qui vigeſies ferè ligno Indico accepto, & ter inunctus hydrargyro nunquam ſanari potuit, etſi cum virginibus conſuetudinem haberet, eas nunquam infecerit: & ex Antonio Muſa refert, quendam, qui habebat vxorem laborantem lue Venerea circa mammas, nunquam luem Veneream contraxiſſe.

Verùm hic Saxoniæ aſſentiri non poſſumus, ſed omnem luem Veneream ſuo modo contagioſam eſſe ſtatuimus. Quod verò contra obiicit experientiam, non ſequitur, quòd, ſi quis lue Venerea laborans alium non inficit actu, morbus ipſe non ſit contagioſus. Nam vt effectus aliquis ſequatur, & agens eſt neceſſarium, & patiens diſpoſitum requiritur. Hinc videmus, multos cum peſte laborantibus conuerſari, & non infici. Non tamen licet inde concludere, quòd peſtis illa non fuerit contagioſa. Et Gabriel Fallopius, *de morb. Gall. cap.22.* refert, duodecim ſcholares cum vna meretrice rem habuiſſe, ex his tamen tantùm tres infectos fuiſſe. Et ipſe Saxonia ſolutionem huius argumenti ſuppeditat, dum ſcribit, morbum hunc non eſſe contagioſum, ſi ex parte affecta nihil exſpirat, quod alteri communicetur, quod in callis & tophis accidere poteſt, aut ſi, quod exſpirat, ab altero non excipiatur. Itaque etſi quis vlcus habeat in capite, vel tophum in crure, partes verò genitales ſint ſaluæ, non neceſſariò aliam concubitu infici. Quòd verò docet, luem Veneream inueteratam eſſe minùs contagioſam, quàm recentem vel mediam, ſuo modo concedi poteſt, & ex eo ipſo colligere licet, luem Veneream non ſolùm eſſe cauſſam, ſed etiam morbum. Cùm enim per cauſſam ſeu contagium hic morbus communicetur, fieri poteſt, vt cauſſa maximâ ex parte ſit ſublata, quod procul dubio in illo accidit qui toties decocto ligni Indici vſus, & ter inunctûs eſt. Et tales omnino, ſi nimirum morbus quidem adſit, ſed ſudoriferis & inunctionibus humores corrupti maxima ex parte euacuati ſint, non ita contagioſi ſunt, ac ij, qui nuper hoc malo fuêre infecti, in quibus nondum humores illi maligni ſunt euacuati.

Itaque concludimus, etſi non ſemper certis de cauſſis, qui hac lue laborant, alios inficiant: tamen hoc malo hodie neminem corripi, niſi qui per contagium ab alio fuerit infectus, & ita ſolùm per contagium hodie hoc malum propagari.

enerea origo.

Quomodo autem, & quibus à cauſſis morbus hic, vbi primùm in Europa innotuit, excitatus ſit, diuerſæ autorum ſunt ſententiæ; & cùm illi ipſi, qui ſub exortum huius morbi vixerunt, hac in re conuenire non potuerint, multò minùs nos, qui ab illo tempore jam vltra ſeculum remoti ſumus, eos conciliare poterimus. Itaque eorum opiniones ſaltem recenſebimus. Doctiſſim. Leonicenus & Fracaſtorius, vt & alij quidam, in ea fuerunt ſententia, morbum hunc ſub primum exortũ fuiſſe epidemium, & à cauſſa communi profectum; cùm ſub primum eius initium pueri, viri, ſenes, puellæ, mulieres inficerentur; & vt Hieron. Fracaſtorius, *de morb. Gallic. cap. 7.* ſcribit, etſi maxima mortalium pars morbum hunc contagione contraxerit, obſeruatum ſit, innumeros alios ſine vlla contagione per ſe infectos, morbum hunc perpeſſos fuiſſe. Impoſſibile præterea putat Fracaſtorius, tàm paruo tempore contagionẽ, quæ per ſe ſegnis eſt, nec concipitur facilè, tot terras peragrare potuiſſe, ab vna claſſe Hiſpanorum primò delatam; quando conſtat, aut eodem tempore, aut ferè eodem, & in Hiſpaniis & in Gallia, Italia & Germania, & tota ferè Scythia viſam fuiſſe. Quæ ſi ita ſeſe habẽt, cauſſa nulla eſt, cur morbum hunc primò epidemium fuiſſe, non concedamus. Hoc tamen me dubium habet, quòd nullus Medicus Germanorum, aut vicinorum locorum, annotauit, quòd circa illud tempus, quo in Italia hic morbus innotuit, etiam in Germania notus fuerit; cùm tamen ſudorem Anglicum, morbum Vngaricum, & ſimiles morbos nouiter ortos diligentiſſimè deſcripſerint.

erit epide- mor-

Quæ autem eius morbi epidemij, ſi talis fuit, cauſſa fuerit, illi ipſi autores diuerſas opiniones habẽt. Equidem in eo conſentiunt, ab aëris vitio originem habuiſſe: vnde autem aër vitium illud contraxerit, in eo diſſentiunt. Nonnulli in ea fuerunt opinione, ex magna Tiberis & aliorum fluminum inundatione, quæ tempore Adriani VI. Pontificis Romani accidit, hunc morbum originem habuiſſe. Æſtate enim ſequenti ex illa colluuie & ſordibus ab aquis relictis aërem putredine infectum fuiſſe, atque inde hunc morbum profectum fuiſſe putant. Verùm enim verò illi aquarum exundationi malum hoc imputari non poteſt; cùm illud Romæ potiſſimùm acciderit, morbus verò hic ad Neapolin primò innotuerit. Deinde exundationes aquarum peſtilentes potius morbos excitare ſolent, acciderúntque tales exundationes ante, etiam ſæpius, neque tamen talis morbus anteà inde excitatus eſt.

Probabiliùs alij (ſi morbus hic primùm fuit epidemius) cauſſam in aſtra referunt, ſcribítque hac de re Fracaſtorius, *lib. 2. de morb. contag. cap. 12.* quòd mirum videri non debeat, nouos atque inſolentes morbos certis temporibus apparere, idque exemplis & hiſtoriis variorum morborum probat. Et vt alios taceamus, auorum memoria graſſata febris illa fuit maligna, quæ ſudoris Anglici nomine vulgò nota eſt, qualem in nulla hiſtoria ante legimus. Quapropter mirum eſſe non putat, ſi & Gallicus morbus non priùs cognitus in noſtro orbe per multa ſæcula, nunc primùm eruperit; Venient, *inquit*, & aliæ ægritudines nouæ inuſitatæque, cùm tempus feret; ſicut & Mentagra apud antiquos, quæ poſtea ampliùs viſa non eſt. Hic idem morbus interibit, & extinguetur, mox etiam & nepotibus noſtris rurſus videndus renaſcetur, quemadmodùm & ætatibus præteritis viſum à maioribus noſtris fuiſſe, credendum eſt, de quo non pauca indicia etiamnum ſunt. Tonſor quidam, amicus noſter, libellum habebat experimentorum quorundam, antiquum ſatis, inter quæ vnum inter alia ſcriptum erat, cui titulus erat: Ad ſcabiem craſſam, quæ cum doloribus iuncturarum accidit. Is ergò cùm primùm recentiſſimus eſſet morbus, memor medicaminis, conſuluit Medicos quoſdã, num vti eo medicamento deberet in noua illa contagione, quam per ſcabiem craſſam ſignificari exiſtimabat: Medici autem inſpecto medicamine acriter prohibuêre, quòd ex argento viuo conſtaret, & ſulphure. Felix, niſi Medicos illos conſuluiſſet, incredibili quæſtu diues futurus. Patuit autem, nec experiri auſus eſt medicamentum, quod demum expertus, atque optimum agnoſcens, valde indoluit, quod ſerò eo vſus fuiſſet, quæſtu iam per alios ſibi abrepto. *Hæc Fracaſtorius.*

Cauſſam verò huius nouiter exorti morbi in coniunctionem Saturni, Martis & Iouis, quæ eo tempore accidit, refert. Alij anno 1483. Idib. Octobr. h. 2 pom. ſtatuunt, factam eſſe coniunctionem Martis, Iouis, Solis & Mercurij in ♎, in domo octaua, quæ eſt domus ægritudinis, Iouémque fuiſſe combuſtum, ac præterea eodem anno Cal. IXbris in eadem domo & ſigno factam eſſe coniunctionem Martis & Veneris, item Iouis & Veneris. Alij, vt Nicolaus Maſſa, *de Morb. Gall. cap. 6.* morbum iſtum in coniunctionem Saturni, Martis & Veneris, quæ ſub exortum huius morbi in Scorpio acciderit, referunt. Verùm vt non impoſſibile eſt, certas aſtrorum configurationes morbos quoſdam inducere: ita nemo facilè huius morbi, ſi epidemius fuit, cauſſam ſpecificam reddere potuit. Equidem aſtrorum effectûs omnes boni & benigni ſunt, nihilque mali per ſe ab iis proficiſcitur: per accidens tamen fieri poteſt, dum aërem & corpora hominum hoc vel illo modo alterant, vt malos affectûs producere poſſint, cùm ſuo modo & generationis & corruptionis rerum naturalium autores ſint; quòd verò hunc morbum in ſpecie producere potuerint, nondum explicatum puto; & ſperauit quidem Fracaſtorius iam ſuo tempore, morbi huius ſenium adeſſe, eúmque paulò pòſt ceſſaturum, *alleg. loc.* tum in Syphilide his verſibus:

Namque iterum cùm fata dabunt, labentibus annis
Tempus erit, dum nocte atrâ ſopita iacebit
Interitu.

Verùm ſpes illa ipſum fefellit; cùm iam vltra 140. annos durauerit, nihilque etiam, vt plurimi exiſtimant, de malitia illa remiſerit.

Alij contrà hunc morbum non fuiſſe epidemium, ſed ſporadicum & contagioſum exiſtimant. Et primò quidem id multos mouet, quòd ad hæc vſque tempora durauit; cùm morbi epidemij, qui aſtrorum influxu excitati fuerunt, paulò pòſt ceſſauerint. Ideóque hunc morbum, cùm iam vltra 140. annos durauerit, pro epidemio habendum non cenſent. Niſi forſan hæc in hoc morbo durationis ratio dari poſſit, quòd contagium huius morbi non vitatur, vt peſtilentiæ. Nam ſi alicubi peſtis graſſari incipit, omnes, quantum poſſunt & licet, conuerſationem cum ægris fugiunt, omnémque ſupellectilem infectam auerſantur; imò in Italia, ſi peſtis in Germania, vel vicinis regionibus aliis graſſari incipit, omnes vias publicas intercludunt, peregrinóſque omnes ſuſpectos aditu Italiæ excludunt. At plurimi ſcientes & volentes cum ſcortis ſuſpectis rem habent, & lupanaria publica meretricibus infectis plena tolerantur. Ideóque ſi ea diligentia & curioſitas, quæ in nonnullis locis tempore peſtilentiæ adhibetur, in infectis & ſuſpectis, à conſortio aliorum excludendis, etiam in vaga illa Venere coercenda adhiberetur, forſan & hic morbus, quamuis contagioſus, exſtirpari poſſet.

Iidem tamen, qui morbum hunc non epidemium, ſed ſporadicum contagioſum eſſe exiſtimant, rurſum de eius origine in varias ſententias abeunt. Fuerunt enim quidam in ea opinione, quòd primùm Valenciæ in Hiſpania Tarraconenſi ortum habuerit, vbi quidam elephantiaſi laborans noctem à nobili meretrice quinquagin

Lues Venerea quomodo in Europam inuecta ſit.

quaginta aureis emerit, eamque infecerit, atque inde factum fuerit, vt alij, qui cum eadem rem habuerint, inficerentur, atque ita breui tempore malum in plurimos diſſeminatum fuerit. Verùm alia elephantiaſis, alia luis Venereæ idea eſt, & propterea elephantiacus morbum hunc excitare non potuit.

Alij hunc morbum ex India primùm ab Hiſpanis in Gallicum exercitum ad Neapolim delatum eſſe, putant, qui hunc morbum in India epidemium eſſe aſſerunt, de quo ſupra *cap.* 1. dictum. Quam ob cauſſam verò in India quibuſdam regionibus epidemius ſit, an aëris, vel aquarum, vel victus vitio, nondum ab hiſtoricis explicatum.

L. Fiorauanti de lue Venerea opinio.

Leonhardus Fiorauanti, famoſus ſuo tempore in Italia Empiricus, peculiarem de huius morbi origine habet opinionem, quam apud nullum alium ſcriptorem reperi. Is enim in libro, Italico idiomate ſcripto, cui titulus, *Capricci medicinali di M. Leonardo Fiorauanti Libri tre*, ita de origine huius morbi cùm apud Indos, tùm in exercitu Gallico apud Neapolim, *lib.* 1. *cap.* 26. ſcribit: Cùm, *inquit*, inter Gallos & Hiſpanos ad Neapolim bellum eſſet, & magna annonæ, & præcipuè carnium eſſet penuria, malè feriati illi mercatores, qui victum caſtris aduehunt, clàm cadauera mortuorum militum in varia ciborum & obſoniorum genera apparauerunt, eaque vbique exercitui vendiderunt, quas carnes cùm inſcij ſatis longo tempore comediſſent, plerique hoc morbo correpti, & pleni puſtularum & dolorum euaſerunt, plurimis etiam capilli deciderunt. Remque ita ſe habere, ſe cognouiſſe ſcribit, è quodam Paſchali Gibilotto Neapolitano, homine ſene, & 98. annorum, qui ſibi retulerit, tempore, quo Iohannes, filius Renati, Ducis Andegauenſis, bellum geſſit contra Alphonſum, Regem Neapolitanum, circa annum 1456. ſeſe ſæpius à patre ſuo audiuiſſe, qui fuerat eiuſmodi mercator in exercitu Regis Alphonſi, quòd in ciborum defectu & penuria milites vtrinque ex eſu humanarum carnium, quas longo tempore comederant, hunc morbum contraxerint. Additque idem Fiorauanti, ſe, vt certior hac de re fieret, ſuem in domo ſua aluiſſe, eiuſque cibis omnibus aliquid de carne porcina admiſcuiſſe, atque intra paucos dies ſui ſetas & pilos decidiſſe, eamque puſtularum plenam euaſiſſe. Deinde ſe canem per duos menſes ſola carne canum aluiſſe, qui poſtea plenus dolorum & puſtularum euaſerit, piloſque amiſerit. E quibus experimentis concludi, quod omne animal ſi ſuæ ſpeciei carnibus alatur, morbo hoc, qui hodie Gallicus appellatur, corripiatur. Atque hanc ipſam cauſſam eſſe putat, quod Indiæ hic morbus epidemius ſit, vtpote in qua Anthropophagi carnibus humanis veſcuntur.

Verùm enimuerò, miror, tot Italos & Gallos, qui de morbo hoc ſcripſerunt, cauſſæ huius nullam mentionem feciſſe. Neque etiam relatio illius ſenis Neapolitani tempori quadrare videtur. Etenim morbus iſte non innotuit anno 1456. quo tempore Ioannes, Renati, Ducis Andegauenſis filius contra Alphonſum, Regem Neapolitanum, bellum geſſit, ſed in bello, quod Carolus VIII. Galliæ Rex cum Alphonſo, Neapolitano Rege, geſſit, circa annum 1493. vel 94. Deinde ſit, vt, ſi animal ſui generis animalium carnibus nutriatur, puſtulis & doloribus corripiatur, & pilorum caſum patiatur: tamen quæſtio adhuc eſſet, an morbus iſte ſit ipſiſſima lues Venerea, taliſque, qui per contagium, & præcipuè Venerem, in alios transferri poſſit. Neque enim luis Venereæ eſſentia in puſtulis & pilorum caſu conſiſtit, ſed in occulta malignitate, quâ ipſa etiam vlcera ab aliis vlceribus differunt. Cuilibet tamen promptum eſt, id quòd Fiorauanti expertus eſt, experiri. Et ſi res experientiâ confirmaretur, vt, ſi animal ſui generis carnibus nutriatur, luem hanc contrahat: inde ratio reddi poſſet, cur Indiæ populis morbus hic ſit endemius: nimirùm quòd eius incolæ carnibus humanis veſcuntur; etſi & hic dubium occurrat. Neque enim omnes Indiæ populi Anthropophagi ſunt, ideoque ex hiſtoriis Indicis inquirendum eſſet, an apud anthropophagos ſolùm, an etiam alios Indiæ populos hic morbus endemius ſit.

An... pinus

Andreas Cæſalpinus, *libr.* 4. *de morb. cap.* 3. ſcribit, ſe habere aliam hiſtoriam originis huius morbi, ab iiſmet traditam, qui interfuerunt, à milite nimirum Aretino, qui in eo bello militârit. Is referebat, oppidum in monte Veſuuio, quod Suma dicitur, vbi copia eſt vini generoſi, quod Creticum appellatur, clàm noctu ab Hiſpanis derelictum, obſidentibus Gallis, ſed vino infecto, admixto ſanguine, quem extraxerant ex iis, qui in hoſpitali S. Lazari laborabant. Ingreſſos enim Gallos, cùm ſe vino eo expleuiſſent, cœpiſſe laborare morbis ac ſymptomatibus elephantiaſin referentibus. Sed ſi hoc verum eſſet, potiùs elephantiaſis, quàm lues Venerea hoc modo excitata fuiſſet.

Aure... nadus

Aurelius Minadous *de virul. Vener. cap.* 30. peculiarem proponit opinionem, ſtatuitque, virulentiam hanc ex impuriſſimarum meretricum fœdiſſimis vteris primùm erupiſſe, idque eâ de cauſſa, quia nemo, qui purè vixerit, aut qui cum pura ſit conuerſatus, ab hac lue corripiatur. Proueniſſe verò hanc luem primò putat, cùm fœminæ impuriſſimæ redditæ ſunt, quando variam ſeminum commiſtionem admiſerunt. Sicut enim, inquit, vnus cibus ſano ventriculo ſanitatis cauſſa eſt, varietas verò ciborum ventriculum premit, & acidam, nidoroſamque cruditatem parit, excrementaque paſſim congerit; ita vnicum ſemen vni vtero tantùm familiare ac ſanum eſt, fœcunditatemque promouet, contra multitudo ac varietas ſeminum vterum ita afficit, vt praua, imò peſſima excrementa ſui corruptione producat, & ex ſordida illa ſubſtantia fiat explicatu difficilis corruptio, aut putredo, quæ excrementa tam venefica gignat. Cùm verò facilè intelligere potuerit, vagas illas libidines non ſolùm in bello ad Neapolim geſto, ſed & iam olim, quando Romæ publica lupanaria fuerunt, viguiſſe, neque tamen talem morbum excitatum fuiſſe, ille ſuam ſententiam non de quibuſvis mulieribus, ſed ſolùm Indicis accipi vult. Illas enim, mediantibus cœlo, aëre, aquis, & locis illis, ex peculiari victûs forma cõtraxiſſe hoc venenum, quod poſtea per Columbum & exercitum Hiſpanicum in Galliam, & hinc totum orbem diſſeminatum ſit.

Verùm enimuerò etſi negandum non ſit, corporum in diuerſis regionibus diuerſam eſſe conſtitutionem, & meminerim, me in hiſtoriis nauigationum legiſſe, quòd, cùm Europæi quidam Æthiopicas quaſdam puellas in littore maris ludentes offendiſſent, atque eas compreſſiſſent, ſtatim aliquot illorum mortui ſint: tamen quomodo res ſeſe in America habeat, vlteriore inquiſitione dignum. Et ſi quod tale vitium eſt in mulieribus, id non tam ex diuerſorum ſeminum commiſtione fieri probabile eſt, ſed potiùs, vt plurimi Autores referunt, ex eo, quòd, ſi quis in India cum muliere menſtruo laborante rem habeat, iſto morbo corripiatur. Id enim cùm vbique non ſalubre, & proptereà etiam peculiariter & ſeuerè Iudæis à Deo in ſacris literis prohibitum ſit, poteſt peculiariter in India nocere.

Lues V... ſaltem contag... contrah...

His ergo miſſis, hoc, quòd ab omnibus conceditur, retineamus, morbum hunc hodie non contrahi aliter, niſi per contagium, & inprimis concubitum cum infectis; vnde meritò Gabriel Fallopius, *de morb. Gal. cap.* 13. eas fœminas ſalsè irridet, quæ, cùm lue Venereâ laborarent, nihilominùs ſe caſtas venditabant, & ex aquæ benedictæ infectæ, aſperſione hunc morbum ſe contraxiſſe, dicebant.

Contag... in lue...

Contagium autem hoc, quo vnicè hodie hunc morbum diſſeminari diximus, varijs modis concipitur.

...rea quot modis contrahatur.

...uet Venerea ... hæredita-ria.

tur. Aliquando enim cum ſemine & ſanguine menſtruo à parentibus in fœtum transfertur, & morbus fit hæreditarius. Cùm enim ſanguis, è quo ſemen generatur, infectus & vitioſus eſt, ſimile & morbidum ſemen generatur, ſanguis etiam maternus impurus, quo fœtus alitur, eum inquinat: Quæ labes poſtea in lucē editis citiùs vel tardiùs ſeſe exſerit, pro maiore vel minore virulentiæ illius potentiâ. Quem quidem originis huius morbi modum ſi quis per contagium propriè fieri negare velit, quod non fiat per duorum corporum, ſcilicet ſani & ægri contactum, id per me licet: is tamen hoc nouerit, quòd tum malignitas illa in corpore infantis non generatur, ſed ab infectis parentibus per ſemen vel ſanguinem maternum ſoboli communicatur.

In lucem verò editis idem malum duobus modis contrahi poteſt. Primus eſt, cùm nutrimento & lacte à nutricibus impuris malum infantibus communicatur. Qui quidem modus omnium potentiſſimus eſt. Cùm enim lac ſuctum mutetur in ſanguinem, iſque totius corporis nutrimentum ſit, virus hoc modo in totum corpus diſpergitur, eique penitiſſimè ſeſe inſerit, & propterea raro, & non niſi difficulter curantur hoc modo infecti.

...n ad diſtās ...icere poſſit.

Alter modus eſt per contagium ita propriè, & in ſpecie dictum. Vbi primò quæritur, An etiam ad diſtans contagium in lue Venerea detur, ita, vt ſi quis nec infectum, nec fomitem contagium in ſe continentem, corpore ſuo contigerit, lue Venerea nihilominus infici poſſit. Equidem nullum exemplum huius rei datur, niſi quòd Manardus, *lib. 7. epiſt. 3.* docet, atque etiam alij quidam affirmant, dari ophthalmiam Gallicam. Verùm cùm ophthalmia aliàs ſæpius ſit cōtagioſa, non mirum eſt, ſi quis cum ægro ophthalmiâ Gallicâ laborante conuerſetur, eiuſque oculos attentè inſpiciat, illum quoque talem ophthalmiam poſſe cōtrahere. Hoc tamen concedi non poteſt, quod, ſicut peſtis per aërem ad loca diſſita ad alios transferri poteſt, ita etiam lues Venerea communicari poſſit. Experientia enim quotidiana teſtatur, Medicos, & alios multos cum infectis hâc lue familiariter conuerſari, nec tamen ab iis infici.

...omodo ...e Venereā ...trahatur.

Ergo potiſſimùm per contactum hoc malum contrahitur, & quidem frequentiſſimè per coitum Venereum, cùm partibus genitalibus nudis, mollibus & laxis virulentia illa ab alterius infecti partibus genitalibus communicatur. Quo modo ex India primùm à militibus Hiſpanis, ab Indicis mulieribus, morbo hoc laborantibus, infectis, luem hanc in Italiam delatam, in Gallorum caſtra diſſeminatam, & hinc in totam Europam ſparſam eſſe, Medicorum plurimorum opinio eſt, vt ſupra diximus. Et quamuis nonnulli, vt modò diximus, qui morbo hoc infecti ſunt, cauſſam hanc à ſe amoliri cupiunt: tamen multi, ſi non caſtè, tamen cautè viuunt, & non ſine cauſſa Gabriel Fallopius, *de morb. Gall. cap. 10.* irridet quaſdam caſtas, quales ſe venditabant, matronas, quæ ex aſperſione aquæ benedictæ inquinatæ ſe hunc morbum contraxiſſe dicebāt. Qui hoc credit, credat & illud, quod Auerroes, *2. collect. cap. 10.* ſcribit, fœminam in balneo grauidam factam ex ſemine, quod mali homines ibi proiecerant; aut cum Valleſio corrigat aphoriſmum 36. ſect. 6. ideo, quia multi Monachi podagrâ laborarunt ante vſum Veneris.

...per coitū ...fœminis ...omodo inficiantur.

...mina à ...iis.

Et quidem viri à fœminis infectis hoc malum contrahunt, quia in Venere propter ſpirituum concurſum, & per motum, vtero calefacto, vapores ex malignis humoribus in vtero eleuantur, qui à membro virili raræ conſtitutionis abſorbentur, & in venas recipiuntur. Vir verò infectus ſanam mulierem inficere poteſt, vel per membrum virile, ſi id infectum & exulceratum habeat, vel per ſemen, etſi membrum virile vlceratum non ſit, vel vtroque modo: Quanquam enim ſemen in viris non ſēper planē corruptū eſt; cùm videamus, multos viros infectos hâc lue generare: alteratum tamē, & infectum eſt, vnde non ſolùm ſoboles hanc luem contrahit, ſed & fœmina infici poteſt.

Alij contagij modi.

Etſi verò frequentiſſimè per coitum Venereum hoc malum contrahitur: tamen & aliis modis in alios contagione deriuari poteſt, nimirum per ſudores, ſi quis cum lue Venereâ laborante in eodem lecto dormiat, eiuſque ſudore madeſcat; deinde per ſordes & excrementa, ſeu ex vlceribus effuſa, & linteis, lectis, vel induſiis & veſtibus inhærentia, ſi quis in iis cubet, vel ea induat. Poteſt & per ſputum & ſaliuam idem morbus communicari, quomodo amatores oſculis meretricum hoc morbo laborantium, & infantes à nutricibus inficiuntur, vel ſi quis è poculo bibat, vel cochleari ſorbeat, quo paulò ante hoc morbo laborans vſus eſt. Infantes & alio præterea modo infici poſſunt, ſi nimirum mammas nutricis impuræ ore tangant, & quidem duplici ratione, vel quia lac infectum & vitiatum ſugunt, de quo anteà dictum, vel quia mammæ & papillæ nutricis exulceratæ ſunt. Contra nutrices ab infectis infantibus infici poſſunt, potiſſimum ſi aphthis illi malignis, aut oris aliquo vlcere laborant. Mammarum enim papillæ, dum ab infantibus ſuguntur, calefiunt, earumque pori magis aperiuntur, vnde virulentiam iſtam faciliùs immittunt.

Halitu verò, vt anteà etiam dictum, nemo facilè inficitur, & ſine periculo in eodem contubernio cum infectis verſari licet, neque Chirurgi & Medici, qui luem Veneream curant, & quotidie cum ægris conuerſantur, inficiuntur. Et ſi per inſpirationem, & ad diſtans lues Venerea eſſet contagioſa, totus orbis iam eſſet Gallicus, & morbus magis eſſet quàm epidemius, vt quidam ſcribit. Si quis tamen in lecto cum infecto dormiat, vt halitum eius è propinquo haurire poſſit, ei immunitatem ab hoc malo polliceri nolim; cùm ſciam, vxores à viris phthiſi laborantibus infectas, & poſtea mortuas fuiſſe.

Virulentia Venerea quomodo in corpus penetret.

Contagium hoc vbi in corpus receptum eſt, in partibus, in quibus primùm receptum fuit, non hæret, ſed aliorum venenorum more in penitiores corporis partes penetrat. Et quidem ſæpe mox, atque intra paucos dies ſeſe prodit, interdum diu latet; ſcribitque Fernelius, *de abdit. rer. cauſſ. lib. 2. cap. 14.* recurrere interdum & reuireſcere poſt trigeſimum annum, tantoque interuallo morbi fomitem quaſi ſopitum deliteſcere; & nihilominùs qui omnis mali expertes, ſeſeque prorſus ſanos putant, alias, cum quibus concūbunt, contaminare, prolemque gignere eâ lue correptam. Idem Ioh. Philippus Ingraſſias teſtatus eſt. Et Hercules Saxonia, *de lue Vener. cap. 11.* refert, ſe curaſſe virum Illuſtriſſimum, cui tophi morbi Gallici prouenerunt anno vigeſimo quinto ab accepta lue.

Quæ partes præcipuè afficiantur.

Quas verò præcipuè partes petat hæc virulentia, autores diſſentire, ſupra, vbi de ſubiecto actum, diximus. Plurimi quidem membranis potiſſimùm virulentiam hanc aduerſam eſſe ſtatuunt, ideo, quia dolores circa perioſtia maximè, & partes externas, vbi plures membranæ ſunt, in capite, tibiis, brachiis, ſterno exoriuntur, atque in iis, perioſtiis eroſis, tophi excitantur. Verùm non ſolùm partes membranoſæ laborant, ſed & aliæ, vt bubones, tumores, vlcera in variis partibus, oſſium caries, pilorum defluuium, gonorrhœa teſtantur. Et propterea communius ſubiectum quærendum, quod ſuprà hepar, & partes ſimilares, nutritioni dicatas, & cum hepate conſentientes eſſe diximus. Poſtquam enim contagium illud ad hepar vſque penetrauit, (etſi interim & vicinas partes ei, per quam contagium exceptum eſt, inquinare poſſit) eique malignam diſpoſitionem impreſſit, ſanguificatio læditur, & ipſi ſanguini, qui in hepate generatur, maligna qualitas imprimitur, atque ita cum ſanguine humores maligni generantur, qui cùm naturæ moleſti ſint,

ad

ad ambitum corporis protruduntur, atque ita non tantum dolores in membranis, ſed & in aliis partibus varij morbi ac ſymptomata excitantur. Et cùm nec oſſa immunia ſint, ſed ipſa ſæpe carie afficiantur, non mirum eſt, etiam perioſtia vicina affici, & dolores acerbiſſimos excitari.

Modus generationis luis Venereæ.

Ex quibus omnibus, qui ſit generationis huius morbi modus, facilè patet, nimirum vbi contagium hoc luis huius ſiue per ſemen & ſanguinem parẽtum, ſiue per lactis infecti ſuctionem, ſiue per coitum, ſiue per ſaliuam, ſiue per cibum & potum, ſiue per veſtes & linteamina corporis ſani parti cuicunque etiam, ab alio, morbo Venereo laborante, communicatum fuerit, primò pars, quæ contagionem accepit, inficitur, & læditur; hinc per eam malum in venas ſerpit, & per eas ad hepar penetrat; quod vbi prauam diſpoſitionem induit, & morbum malignum contraxit, ſanguinem vitioſum, luis Venereæ ſemina in ſe continentem, generat, quæ cùm corpori ſit inimica, à facultate expultrice à partibus nobilioribus ad ambitum corporis pellitur, atque inde nutritio in toto corpore læditur, vnde maculæ, tumores, & tubercula varia, vlcera, pilorum defluuium, dolores, atque alia mala excitantur.

Luis Venereæ definitio.

Tandem ex iſtis omnibus, quæ hactenus de Natura & cauſſis luis Venereæ dicta ſunt, hanc huius luis definitionem conſtituimus: *Lues Venerea eſt morbus occultus, & peculiariter malignus, contagione inductus, & contagioſus, hepati & facultati nutrienti inprimis aduerſus, & propterea nutritione in toto corpore læſa, varios morbos ac ſymptomata excitans.*

CAPVT V.

De differentijs.

Differentiæ.

A Nonnullis quidem plurimæ differentiæ huius morbi, & quidem à Braſſauola 234. recenſentur;
1. ſed multæ inter eas inutiles. Maximè neceſſariæ & vtiles ſunt hæ. Primò, ipſam morbi eſſentiam quod attinet, cùm ea ſit ignota, etiam ab ea per ſe nullam petere poſſumus differentiam. Quia tamen actiuitas ab eſſentia iſta & occulta qualitate pendet, hæ differentiæ inde petuntur, quòd nunc maior, nunc minor actiuitas eſt huius morbi. Et obſeruarunt Medici, aliquando poſt coitum impurũ ſtatim ſuperueniſſe ſymptomata Gallica, eaque mitiora, & paulò poſt ceſſaſſe etiam, ſine vllo remedio adhibito: interdum verò ſtatim grauiſſima ſymptomata ſuperueniſſe, & malum pertinax fuiſſe, nulloque modo, vel difficulter curari potuiſſe. Et ſcriptores huius morbi referunt, quòd morbus hic, vbi primò innotuit, longè grauiora habuerit ſymptomata, quàm nunc habet. Quæ autem huius rei cauſſa fuerit, non ita clarum. Potuit id accidere primò, à corporum, qui inficiebantur, diſpoſitione. Cùm enim in caſtris ad Neapolim primùm innotuerit, & fuerit ibi magna annonæ caritas, ac fames, etiã in corporibus illis procul dubio fuit prauus morborum apparatus, in quem cùm contagium hoc incideret, in eo vires & augmentum ſumpſit. Deinde ad eam rem & id facere potuit, quòd initio morbi huius curatio eius non nota ſatis fuit, vnde accidit, vt malignitas hæc ſemper deterior euaſerit. Accidit hoc etiam in peſte, in qua quò plures moriuntur, venenum ſemper vehementius euadit. Nam in corporibus ægrorum, niſi ab alexipharmaco impugnetur & expugnetur, fermentatur quaſi malignitas, & exaltatur.

Sub primum exortum hic morbus fuit grauior.

2. Secundò à cauſſis & modo contagij differentiæ petuntur, dum Venerea lues nunc eſt hæreditaria, & à parentibus cum ſemine & ſanguine in ſobolem deriuatur: nunc verò poſt ortum per coitum, oſcula, lac, veſtimenta, & ſimilia communicatur.

Tertia differentia ſumitur à morbis & ſymptomatibus ſuperuenientibus, quòd nunc morbus eſt cum 3 bubonibus, nunc cum gonorrhœa, nunc cum pilorum defluuio, nunc cum doloribus artuum, nunc cum aliis ſymptomatibus. Neque enim ſymptomata, quæ ſuperueniunt, & poſtea in ſignis recenſebuntur, eadem in omnibus ſemper apparent: ſcribitque Euſtachius Rudius, *lib. 5. de morb. occult. cap. 9.* ſe millies obſeruaſſe, plurimos iuuenes eodem die cum vno & eodem ſcorto coiuiſſe, & nihilominùs vnum gonorrhœâ, alterum bubone, alterum carie, alium capitis dolore, illum pilorum defluuio, alium alio diuerſo præter naturam affectu fuiſſe correptum. Id quod procul dubio accidit ob variam corporum indiſpoſitionẽ, & partium debilitatem, ac humorum varietatem. Partes enim debiles faciliùs humores vitioſos ſuſcipiunt, quàm robuſtæ. Aliud etiam corpus purius eſt, aliud impurius, & his vel illis humoribus ſcatet, qui cùm ab humore venenato corrumpuntur, alios etiam atque alios morbos ac ſymptomata excitant. Itaque ſi pro varietate morborum ac ſymptomatum, quæ interdum coniunguntur & complicantur, nunc pauciora, nunc plura, differentias enumerare liberet, multæ omninò conſtitui poſſent, quarum, vt modò dictum, 234. ſcrupuloſe potius, quàm vtiliter, Braſſauola recenſuit.

Quarta differentia eſt à tempore, quòd lues hæc a- 4.
liàs eſt recens, aliàs inueterata, alia in principio, alia in augmento, alia in ſtatu, alia in declinatione.

Gradus luis Venereæ.

E quibus, & præcipuè differentiâ à tẽpore, & morborum ac ſymptomatum, hunc morbum comitantium, varietate, quatuor gradus huius morbi conſtituit non incommodè Iulianus Palmarius, *de lue Vener. lib. 1. cap.* 4. Primus & leuiſſimus gradus eſt, cùm ſolùm ca- 1.
pitis & barbæ pili ſenſim, citra vllam aliam corporis
læſionem, decidunt. Alter gradus iam deterior eſt, 2.
cùm vniuerſa cutis crebris maculis minimè extuberantibus conſpergitur, iiſque interdum paruis, lentiginis inſtar, interdum multò latioribus, & vtriſque
modò rubris, modò flauis. Tertius adhuc grauior eſt, 3.
cùm non ſolùm maculæ, ſed veræ puſtulæ & tubercula erumpunt, primò quidem circa frontem & tempora, & ponè aures, deinde paſſim in capite; tandem ve-
rò in reliquo corpore. Quartus gradus eſt, cùm iam in- 4.
ueterata lues ſolidas partes, oſſa, vincula, membranas ac neruos adoritur & corrumpit; in quibus multa excrementa craſſa, glutinoſa, & maligna colliguntur, quæ cùm circa tendines, vel circa perioſtia conſiſtunt, membranaſque vellicant, & ab oſſibus diuellunt, cruciatus cieri ſolent implacabiles, circa noctem ingraueſcentes, à quibus excrementis etiam tophi ſenſim ſuccreſcunt, cruciatu multò grauiore, qui oſſium duritiem adæquant. Quòd ſi in oſſibus figantur, adeo ea amplificant & diſtendunt, vt fiant ſæpe oſſa monſtroſæ magnitudinis & figuræ. Quin & malignitas illa, & acrimonia ſenſim exedit, & carie conſumit oſſa, plerunque etiam illæſa cute impoſitâ: ſcribitque ibi Palmarius, ſe non paucos vidiſſe, in quibus illæſâ capitis cute pericranium & ſubiectum illi cranium ad meninges vſque putredine prorſus exeſum, carieque abſumptum deprehenſum fuerit, citra febrim vllam, citraque vomitionem: è quibus vnus & alter ſuperſtes viſi ſunt ſine cranio. De quibus mox plura in ſignis diagnoſticis & prognoſticis dicentur.

CAPVT VI.

De Signis Diagnoſticis.

E Tſi verò ex iis, quæ ſupra de hiſtoria huius morbi dicta ſunt, facilè huius morbi ſigna diagnoſtica haberi

habeti poſſint:tamen & hoc loco eadem in ſpecie proponenda ſunt. Primò autem hoc tenendum, ſigna, vt Galenus, *1. aph. 17.* tum alibi docet, quæ affectum aliquem certè ſignificare debent, quæ vulgò παθογνωμονικὰ appellantur, debere eſſe non ſolùm propria, ſed & inſeparabilia, ita vt iis poſitis ponatur affectus, iiſdem remotis remoueatur. Etſi verò, vt in aliis morbis pleriſque, in lue Venerea, non detur vnum ſignum, ex quo morbus cognoſci poſſit: tamen ſyndrome ſignorum idem præſtare poteſt. Quæ tamen illa ſyndrome in lue Venerea ſit, definire non facile eſt; cùm magna in hoc morbo ſymptomatum & morborum ſit congeries, & proptereà hic morbus cum aliis morbis cognationem habeat. Quæ res adeò facit, vt, cùm multi, vt ſupra dictum, eandem ferè ſignorum ſyndromen in morbo illo epidemio, quem Hippocrates, *3. epid.* proponit, viderint, luem Veneream ibi deſcriptam putauerint, alij eam ad elephantiaſin retulerint. Cur autem ſyndromen ſignorum in hoc morbo definire difficile ſit, cauſſa hæc eſt, quòd hepar & facultas nutrix totius corporis inprimis læditur. Cùm enim cor vel cerebrum læditur, facilè actiones eorum læſæ apparent, vtpote quæ ſimplices ſunt, & ad paucas partes adſtrictæ. Verùm cùm hepar toti corpori nutrimentum ſuppeditet, inde, ſi nutritio lædatur, varij morbi & ſymptomata accidunt. Etſi enim nutrimentum vnicum totius corporis ſit, ſanguis ſcilicet; innumerabilis tamen ferè, pro partium, quæ nutriuntur, varietate, ſeſe in ſingulis partibus offert varietas, cùm cuilibet parti nutrimentum peculiariter aſſimilari neceſſe ſit. Si tamen cauſſas præcedentes, ea quæ ſunt præſentia, & quæ iuuant ac nocent, ſeu remedia perpendamus, nec iſte morbus latere poteſt.

Dia- ...lea ...vnum.

Cauſſas quod attinet, primò, ſi parentes hoc morbo laborent, vel laborarint, & in infante quædam ſigna, quæ luem Veneream arguant, ſeſe offerant, de eo morbo dubitandi vix ampliùs locus eſt. Eodem modo ſeſe res habet, ſi infans nutricem hoc morbo laborantem ſuxerit.

Si verò quis ex ſanis parentibus natus, & ſanæ nutricis lacte nutritus ſit, & tamen morbi & ſymptomata aliqua adſint, quæ ſuſpicionem de hoc morbo præbeant, diligenter inquirendum, an is cum infectis quocunque modo rem habuerit. Quod ſi concedat, res ſalua eſt, & ampliùs de morbi ſpecie dubitandum non eſt. Si verò, quod ſæpe accidit, quis honoris ſui & dignitatis tuendæ gratiâ tale quid ſe perpetraſſe neget, in mariti, vel vxoris, ſi in coniugio viuat, conditionem & vitæ actæ rationes inquirendum. Ex iis enim non leues interdum de infectione coniecturæ haberi poſſunt. Si verò nulla talis coniectura adſit, porrò inquirendum, an cum morbo tali infecto in eodem lecto dormiuerit, vel eius veſtibus vſus ſit. Si verò ex hiſce omnibus nulla firma coniectura de hoc morbo haberi poſſit, ægri ſtatus præſens diligenter perpendendus, qui quidem alius eſt in morbo incipiente, alius in augmento, alius in inueterato; vnde etiam vulgò ſigna huius morbi incipientis, augeſcentis, & inueterati tradi ſolent. Et quidem morbum iam adultum cognoſcere, non ita difficile eſt, vt mox dicetur. Dum autem adhuc latet, & in prima herba eſt, eum cognoſcere non ita facile eſt. Vt enim herbæ & arbores iam adultæ vulgo etiam notæ ſunt; in primo verò gramine eas cognoſcere non niſi artificis & boni Botanici eſt: ita etiam morbus hic, dum variis iam morbis ac ſymptomatibus ſeſe prodit, etiam à vulgo agnoſcitur; ſed dum in obſcuro latet, non niſi ab exercitatis Medicis deprehenditur.

...uis venereæ ...cipientis ...gna.

Sunt tamen quædam ſigna, quæ morbum hunc etiam ſub primum initium, prodere poſſunt. Primum eſt, quòd ij, qui hoc morbo corripiuntur, ſtatim (nullis febris imminentis ſignis apparentibus) laſſitudinem quandam & grauitatem in toto corpore, & ſegnitiem interdum à ſomno percipiunt. Dolor adeſt vehemens & vagus, qui modò in capite, modò in muſculis, modò circa artûs percipitur, dolórque hic magis ſub noctem, quàm aliis diei partibus, eſt moleſtus. Color faciei floridus in alienum mutatur, ſcribúntque nonnulli, quòd ſub oculis appareat circulus liuidus, qualis in mulieribus menſtruatis conſpici ſolet. Accedit his mœror, timor, & qui anteà læti & faceti erant, triſtes & mœſti ſine cauſſa redduntur. Quæ ſigna omnia maiorem vim habent, ſi anteà ſigna luis Venereæ præceſſerint, & abſque conueniente & ſufficiente ratione euanuerint. Et quidem ſi lues per concubitum ſit contracta, nec dum tamen hepar planè occupauit, ſed adhuc in pudendis hæret, tum inprimis incipiens lues Venerea ſeſe prodit gonorrhœâ, vlceribus in pudendo, & bubone. Cùm enim vapor ille malignus teſtibus & vaſibus genitalibus primùm communicetur, ſemen corrumpitur, & ſeminis generatio in vaſibus genitalibus deprauatur. Vnde pro bono ſemine generatur humor fœtidus & corruptus, qui naturam ad excretionem ſtimulat. Vnde etiam gonorrhœa, etſi ita impropriè dicta, à gonorrhœa non Gallica facilè diſcernitur, quòd hæc Gallica cùm magno ardore etiam & dolore eſt coniuncta, interdum etiam cum inflammatione teſtium, & vaſorum varices referentium; materia, quæ excernitur, à ſemine eſt longè diuerſa; flaua nimirum, viridis, acris, atque glandem erodit, neque remediis, quibus vera gonorrhœa curatur, cedit. Deinde in pudendo puſtulæ magnitudine grani milij apparent, & aliquando coronam totam circundant, quæ vbi rumpuntur, relinquuntur vlcera alba, quæ procedente morbo fiunt profunda & calloſa, varij coloris, & cùm dolore coniuncta. Tertiò etiam bubones in morbo hoc ſeſe produnt. Etſi enim interdum etiam eryſipelas, ſeu Roſam præcedunt bubones: tamen tum cauſſæ Roſam excitantes præceſſerunt, timor, terror, ira, & bubo verſus crura per rubram quaſi lineam extenditur, & paulò pòſt eryſipelate erumpente euaneſcit. Si verò Bubo ſit Venereus, non extenditur ſecundum cruris longitudinem, ſed potiùs in obliquum, & vaſorum ſpermaticorum ſitum imitatur. In coitu enim impuro, facilè vaſa ſeminalia primò inficiuntur, quæ cùm à vena caua non longè ab ipſo hepate ortum habeant, virulentia iſta hepati facilè communicatur; quod affectum illam ipſam per eaſdem vias à ſe repellit; vnde tum bubones, tum gonorrhœa excitatur. Atque ita hi duo affectûs complicantur plerunque, & coniuncti certum luis Venereæ ſunt indicium, & vno ceſſante, alterum inualeſcit. Si verò abſque congreſſu Venereo lues hæc contrahatur, & quidem per oſcula, circa os vlcera, ſi ex lactatione infantis infecti, circa mammas inflammationes, puſtulæ & fiſſuræ; ſi ex veſtimentis & communi cubatione, in cute puſtulæ paſſim excitantur.

Luis augeſcentis ſigna.

Si verò malum iam augeatur & ingraueſcat, ipſaque virulentia iam hepati communicata ſit, atque inde nutritio in toto corpore deprauetur: omnis generis morbi & ſymptomata, ſupra, *cap. 2.* in huius morbi hiſtoria enumerata, oriuntur. Quæ quidem etſi ſingula per ſe huius morbi ſignum proprium & inſeparabile non præbeant: tamen ſi coniuncta ſumantur, & eorum peculiaris conditio diligenter conſideretur, malum hoc ſatis clarè detegere poſſunt. Vix enim datur alius morbus, in quo horum omnium ſyndrome ſit. Imò plurima ſunt lui Venereæ ita propria, vt in nullo alio morbo ad eum modum reperiantur. Bubones, qui & in incipiente interdum, & augeſcente hac lue conſpiciuntur, quâ ratione ab aliis bubonibus diſcerni poſſint, modò dictum. Puſtulæ Venereæ quædam ſunt cruſtoſæ, aliæ ſine cruſta. Cruſtoſæ inprimis huius morbi ſunt indicia: habentque interdum eminentiam, vt in fronte & capite arietis cornua referant, ſub quibus aliquando ſanies,

nies, aliquando nulla continetur, & apparent in facie, in capite, in barba, in toto corpore, inprimis verò circa pubem & coxas. Scribitque Fallopius, tumores eiuſmodi venereos à nō venereis hoc modo diſcerni, quòd Venerei, ſi fricentur, & tollatur pellicula, poſt triduum immutati apparent, benignæ verò puſtulæ, ſi fricentur, augentur attracto ſanguine, & eo quidem bono, ac alimentario. Ita tumores, qui gummata vulgò appellantur, ſi ſunt cum tumore coniuncti, aut partibus excarnibus & oſſibus firmiter adhæreſcunt, præſertim ſi ſint in capite, fronte, in anteriore tibiarum parte, certiſſimum ſunt luis Venereæ indicium. Materia enim Venerea etiam in humore craſſo virulentiam erodentem, & dolorificam coniunctam habet, qualis in aliis tumoribus, qui à materia craſſa oriuntur, non eſt. Vlcera verò etſi etiam in aliis morbis plurimis accidant: tamen ſi in pene inprimis, & præſertim in præputio, & circa glandem, & prope penis extremitatem, aut etiam in ore & palato, columellâ ac tonſillis, & quidem putrida ac fœtida excitantur, ac nullâ earum partium inflammatio præceſſerit, nec ſcorbuti adſint indicia: etiā morbi Gallici ſigna ſunt. Pilorum quoque defluuium non leue huius morbi indicium excitat. Si enim poſt ætatem puerilem, nullo alio morbo, quem defluuium capillorum ſequi ſolet, præcedente, capilli in capite, & inprimis in barba & ſuperciliis decidant, & ſimul puſtulæ vlceroſæ aut ſordida ſcabies conſpiciatur, hoc omninò non incertum morbi Gallici eſt indicium. Eodem modo rhagades & fiſſuræ in volis manuum, ac plantis pedum, ſi nulla alia cauſſa præceſſerit, non dubium huius luis ſunt indicium. Ita & verrucæ illæ modò depreſſæ ac latæ, modò oblongæ, & excreſcentiæ illæ, quas ficus, condylomata, & cruſtas appellant, ſi in partibus pudendis, aut ano conſpiciantur, ſatis certò hunc morbum detegunt. Dolores capitis etſi & in aliis morbis plurimis accidant: tamen ſi tubercula, & gummata in cute accedant, ſi gonorrhœa adfuerit, & ſuppreſſa ſit, ſi bubo euanuerit, & ij ſatis certum huius morbi ſignum ſunt. Dolores quoque in aliis partibus itidem hunc morbum detegere poſſunt. Si enim dolores non ſunt in ipſis articulis, ſed in regione ea, quæ in medio oſſium eſt, & prope articulos, vt in anteriore tibiarum parte, vel in oſſe humeri, quod eſt inter caput & cubiti articulum, iique ſint intenſiſſimi & & acerbiſſimi, & circa veſperam & noctu exacerbentur, certa etiam ſunt huius morbi indicia. Morbo huic quoque familiaris eſt illa deſtillatio, quâ per os & nares multa pituitoſa & aquea excernuntur, quibus & partes, per quas tranſeunt, exulcerantur. Inprimis verò morbi huius certum eſt indicium gonorrhœa illa Gallica, de qua anteà dictum. Eſt tandem & hoc certum huius morbi indiciū, ſi enumerati morbi & ſymptomata, medicamentis manifeſtâ qualitate agentibus & ex arte adhibitis, non tollantur, vel mitiora fiant, ſed potiùs in peius ruant: remediis verò illis propriis ac ſpecificis mitigentur.

Inueterata luis Venereæ ſigna.

Si denique inueteratum ſit hoc malum, omnis generis morbi ac ſymptomata accidere poſſunt, vlcera calloſa, fiſtuloſa, cancroſa, tophi in variis corporis partibus, oſſium caries in tibiis, brachiis, inprimis in cranio, oſſe palati ac naſi, febris hectica, tabes, phthiſis, cachexia, epilepſia, dentium caſus, ſurditas, cæcitas. Vidus Vidius, *lib. 2 de curat. membrat. cap.* 18. refert ſe vidiſſe Barcinonæ militem Hiſpanum, qui ex lue Gallica cariem cranij paſſus eſt, & poſtea in epilepſiam incidit, ſanie illâ à cranio carioſo deſtillante, & cerebri membranas vellicante, à quâ tamen liberatus eſt vſtione cranij ferro candente factâ. Et Foreſtus, *lib. 7. obſeruat. 9. in ſchol.* narrat, quendam lue Gallicâ infectum, etſi probè curatus videretur; tamen longo ac diuturnō capitis dolore afflictum fuiſſe, qui nullis remediis curari potuit, donec tandem cranio aperto ſub eo inuentum eſt, ſupra durâ matre, nigriuſculum quid, inſtar gurgulionis; qui vermis cùm eſſet ablatus, dolor ille ceſſauit, neque ampliùs rediit. Et Iohannes Schenckius, *ex D. Georgij Garneri obſeruat.* refert, quendam lue Gallicâ laborantem, malè curatum, magnâ inflammatione in palato, in oſſe cribroſo in columella, & omnibus partibus vicinis correptum fuiſſe, quæ mox in gangrænam, & hæc in cancrum abiuerit, vt quotidie aliquid ex partibus illis corruptis & putrefactis excerneret, & gurgulione, partibusque vicinis primò eiectis, deinde etiam cerebrum ipſum per os expuerit, maximo cum fœtore. Et Felix Platerus, *lib. 1. obſeruat.* narrat, Abbatem quendam ex lue Venerea cæcum, & mutum, & ſurdum factum, qui mentem aliorum non aliter intelligere, & percipere potuerit, quàm ſi illi ſupra brachium nudum literas digito vel ligno, ſententiam aliquam exprimentes, ducerent. Ex quibus ſingulis ſeorſim perceptis verbum, atque ex pluribus verbis ſententiam colligebat. Tam graui nimirum & horrendâ pœnâ Deus iuſtus iudex interdum vagas libidines punit.

Signa …ntiæ.

Virulentiæ huius differentias quod attinet, etſi formalis eius ratio ignota ſit: tamen penes agendi modum, & eius vehementiam eſt quædam differentia, quæ ex effectibus cognoſcitur. Interdum enim plures, interdum pauciores partes inficiuntur. Interdum contagium & vis agendi magna eſt, interdum minor, narratque Euſtach. Rudius, *de morb. occult. lib. 5. c.* 10. ſe nouiſſe quaſdam meretrices tam potenti veneno Gallico infectas, vt omnes, qui rem haberent cum iis, non ſolùm ſtatim eodem malo inficerentur, ſed omnino ſymptomatibus grauiſſimis corriperentur, quæ nullis remediis, nullâque arte tolli vel mitigari potuerint, imò nonnulli non multò pòſt diem ſuum obierint. Cognoſcimus autem vehementiam mali, ſi, vt modò dictum, alij ſtatim inficiantur, ſi dolor ſit ſæuiſſimus, ſi eroſio vſque ad oſſa penetret, ſi paſſim in corpore excrementa multa putrida fœtida prodeant. Quo plura enim & grauiora ſunt mala, eò maior virulentiæ huius vis eſt.

CAPVT VII.

De Prognoſticis.

VT autem, quid de euentu huius morbi ſperandum ſit, cognoſcatur, inquirendum, an morbus ſit futurus breuis, vel longus, an curatu facilis vel difficilis, & tandem quem habiturus ſit exitum.

An lu… ſit ceſſa…

Primò autem de morbo hoc in vniuerſum quæri ſolet à nonnullis Medicis, an finem aliquando ſit habiturus? Sperauit id quidem, vt ſupra dictum, Fracaſtorius, exiſtimauitque, iam ſuo tempore hunc morbum ſeneſcere, eumque paulò pòſt planè interiturum, eā inprimis de cauſſa, quòd epidemium eſſe putauit, & ab aſtris originem traxiſſe, quæ cœli impreſſiones nō perpetuò durant, ſed labente tempore mutantur: & quòd hunc morbū miteſcere videret. Nam, vt Iul. Palmarius, *lib. 1. de lue Vener. cap. 5.* hac de re ſcribit, narratum fuit, hunc morbū, cùm primò oriretur, tantâ fuiſſe ſorditie, vt, qui nunc graſſatur, vix illius generis eſſe putetur. Vlcera enim innumera in quernæ glandis ſpeciem & magnitudinem aſpera exporrectaque erant, ſpurcus ab iis profluens humor, fœtor verò tantus exhalans, vt, cuius nares attigiſſet, is mox infici crederetur: color puſtulis ex nigro vireſcens, ipſo aſpectu non minùs ægros, quàm dolore crucians. Fugiebant idcirco omnes eorum aſpectum, cōtactu verò ſic abſtinebant, vt morbi præterea nullius. Verùm fefellit Fracaſtorium ſpes iſta. Neque enim dum hunc morbum ſeneſcere, multò minùs ceſſare videmus; & quanquam puſtularum & vlcerum fœditas ſit tolerabilior; doloribus tamen & cruciatibus immanior euaſit, vt idem Palmarius ſcribit. Vero ſimile potius eſt, quandiu concubitus & conuerſationes

ſationes iſtæ cum infectis, & vagæ libidines durabunt; tandiu etiam hunc morbum duraturum, & per contagium propagatum iri. Ea enim veneni huius natura eſt, vt hominem non ſubitò iugulet: interim ij, qui iſto morbo laborant, contagioſi ſunt iis modis, de quibus ſupra dictum. Cùm ergo paſſim adhuc dentur multi, qui iſto morbo inquinati ſunt, atque alij cum iis conuerſentur, nulla adhuc ſpes eſt, morbum hunc paulò pòſt ceſſaturum; cùm effectus non ceſſet, niſi cauſsâ ſublata. Neque ratio, quam nonnulli, qui contrarium ſentiunt, afferunt, ſatis firma eſt. Aiunt enim, cùm morbus hic contagium ſit p. n. ac violentum, neceſſariò finem habiturum; cùm ea, quæ p. n. ſunt, ac vi fiunt, perpetuas cauſſas non habeant, ac propterea neceſſariò deſinant. Verùm facilis eſt reſponſio. Nihil equidem p. n. & violentum ex ſeſe eſt perpetuum: ſi tamen cauſſa perpetua ſit, & ipſum perpetuum eſſe poteſt. Itaque, licet, ſicut peſtis interdum extinguitur, & hic morbus extingui poſſet, ſi eadem, quæ in peſte præcauendâ & curandâ, adhiberetur diligentia, vt ſupra dictum: tamen quia ſemper dantur homines, qui hoc morbo laborant, alioſque inficere poſſunt; alij verò ab eorum conſortio non abſtinent; etiam hic morbus tamdiu continuabitur, quandiu contagium iſtud durabit. Rectè igitur hac de re ſcribit Euſtach. Rudius, *lib. 5. de morb. occult. cap. 11.* Si vnus, *inquit*, eſſet Mundi Princeps, aut vna multorum aduerſus hunc morbum conſpiratio, Medicorum ope hic morbus planè exſtirpari poſſet. Si nimirum ij, qui hoc morbo laborant, omnes Medicis curandi traderentur, interim ab aliorum hominum conſortio amouerentur, & idem cum hac lue infectis fieret, quod cum peſte infectis vel leproſis fieri ſolet, ſpes eſſet, morbum hunc extirpari poſſe: eâ etiam de cauſſa, quia lues Venerea non, vt peſtis, ad diſtans contagioſa eſt, ſed plerunquè per concubitum, interdum per oſcula & veſtes communicatur. Verùm nulla hîc adhibetur diligentia, &, vt idem Rudius ait, fures, latrones, homicidæ, & alij flagitioſi acriter puniuntur, at publicæ meretrices hâc labe refertiſſimæ, & quæ plus quàm mille homines indies perdunt, & integras familias ac ciuitates contaminant, fouentur, blanditiis deliniuntur, & ſplendidè conſeruantur. Sed hiſce miſſis, quid de quolibet ægro prædicendum ſit, videamus.

noſtica. 1. Lues Venerea plerunque ex ſe diuturnus morbus eſt, eâ nimirum de cauſa, quòd hepar præcipuè & facultas nutrix in eâ inficitur. Docet verò rectè Galenus, *5. de loc. affect. cap. 2.* quòd ex cordis morbis omnes citiſſimè pereunt, tardiùs ex cerebri affectibus: at vita diutiùs trahitur cum actionibus naturalibus læſis. Et quanquam lues Venerea etiam maligna ſit, & inter venena ſuo modo non immeritò referatur: tamen in agendo eius vis longè tardior eſt, quàm aliorum venenorum. Poteſt tamen etiam ad eius morbi longitudinem vel breuitatem facere aliquid veneni huius in corpore hoc vel illo vehementia vel debilitas, ac corporis diſpoſitio. Si enim venenum ſit vehementius, morbus periculoſior eſt, vt mox dicetur. Si quoque anteà corpus vitioſis humoribus ſcateat, malum augetur, & longius redditur. Et omnino tanta morbi huius interdum pertinacia eſt, vt, etſi planè extinctus interdum videatur: tamen poſt plures, imò triginta annos, eum nonnunquam recruduiſſe, obſeruatum ſit, vt ſupra dictum.

2. An autem hic morbus in aliquo ægro curatu facilis aut difficilis futurus ſit, ex morbi magnitudine & viribus ægri, vt in aliis morbis, æſtimandum. Primò ipſius morbi rationem quod attinet, etſi aliis morbis venenatis hic morbus longè mitior ſit: tamen quia non ex illorum numero eſt, qui ex intemperiebus manifeſtis pendent, ſed malignis & contagioſis, omnes in toto corpore humores inficere, imò omnes partes ſimilares inquinare poteſt, & hinc curatu difficilis eſt.

3. Curatu tamē facilior eſt recens hic morbus, quàm inueteratus. In recenti enim maligna illa qualitate ſaltem partes, per quas propagata eſt, & plerunque pudenda, afficit: in inueterato verò ipſa maligna illa qualitas etiam epati imprimitur, & ab hepate rurſum ſanguini, & per ſanguinem omnibus partibus ſimilaribus communicatur. Falſum enim eſt, vt ex ſuperioribus, quæ de natura huius morbi dicta ſunt, patet, quòd hepar hic in ſanguificatione lædatur, ob nullum morbum, ſed ſaltem ratione praui obiecti, quod cum ſanguine & aliis humoribus miſtum, illos inquinet, deprauet, vitioſos reddat, & in propriam naturam conuertat. Equidem negandum non eſt, quòd vitioſi humores etiam inquinant bonos: interim ex bono etiam chylo in hepate malè diſpoſito malus ſanguis generatur; quod vel ex eo patet, quòd per quamcunque etiam partem nutritio paulò pòſt per totum corpus inficiatur, quod fieri non poteſt, niſi hepate læſo.

4. Eos, qui ſemel ſanati, iterum hâc lue inficiuntur, vel nunquam, vel magna cum difficultate ſanari, ſe experientiâ didiciſſe, idque etiam alios Medicos obſeruaſſe, ſcribit Epiph Ferdinandus, *hiſt. 17.*

5. Etſi virulentiæ huius natura non conſiſtat in intemperie aliqua manifeſta: tamen ſi incidat in corpus calidum & ſiccum, & inprimis intemperie hepatis calida præditum, difficiliùs curatur. Etenim cùm lignum Guaiacum, ſarſaparilla, & ſimilia calida & ſicca ſint: illa intemperies calida & ſicca augetur, atque ita, etſi morbus hic ipſe non augetur, tamen aliud corpori damnum attrahitur, &, cùm medicamenta iſta propria tutò adhiberi non poſſint, niſi corpus anteà probè purgatum fuerit, ab iiſdem etiam ampliùs calefit, & ſiccatur.

6. Eandem ob cauſſam tempus anni calidum & ſiccum, quale eſt æſtiuum, curationi huius morbi minùs eſt idoneum; cùm vires tum exhauriantur.

7. Si etiam virtus ſit debilis, vt fortia neceſſaria medicamenta non ferat, aut ſi æger propter conſuetudinem, vel ob moroſitatem neceſſaria medicamenta non admittat, curatu difficilis redditur.

8. Si etiam febris, tabes, vel aliud graue ſymptoma aut morbus coniungatur, qui curationem impediat, morbus facilè tolli non poteſt, vt modò de intemperie calida tum hepatis, tum totius corporis dictum.

9. Si in artubus calloſi, ſcirrhoſi, & duri tumores, ac gummata vulgò dicta apparent, malum curatu difficile eſt, & non niſi valentiſſimis remediis extirpatur. Tales enim tumores nunquam apparent, niſi malum inueteratum ſit, & altiùs radices egerit, quarum pleræque in oſſibus ſubiectis hærent.

10. Bubones in inguinibus ſi ſint duri, & non ſuppurantur facilè, & qui modò erùpunt, modò euaneſcūt, curatu ſunt difficiles; quia materiam pertinacem, & naturæ in expellendo imbecillitatem ſignificant. Si verò facilè ſuppurantur, & vires ſint validæ, atque imprimis hepar robuſtum, morbi & materiæ benignioris ſunt indicium: & tales bubones, ſi diu aperti ſeruentur, integram ſanitatem afferre poſſunt.

11. Faucium aſperitas, quam raucedo, aut vocis obſcuritas, aut ablatio ſequitur, malum iam antiquum & pertinax indicant; quódque vix curabitur.

12. Vlcera in pene recentia facilè curantur; in ano verò, vel circa anum, difficiliùs. Malum enim iam inueteratum eſſe, indicant. Atque vlcera talia ab excrementis continuò humectantur, & medicamenta non ſatis commodè iis applicari poſſunt.

13. In artubus etiam & aliis partibus vlcera difficilimè curantur; quia malum iam inueteratum, & quod totum corpus inuaſerit, ſignificant.

14. Vlcera in ore & faucibus non facilè curantur; quia & malum iam antiquum arguunt, neque iis commoda medicamenta adhiberi poſſunt, & continuò ab excrementis à cerebro defluentibus humectantur.

15. Si oſſa naſi ſint eroſa, ſimúlque adſit febris len-

ta,malum incurabile ſignificat;cùm iam malum ipſi cerebro vel eius membranis ſit communicatum.

16. Verrucæ in hoc morbo,inprimis latiores, non facilè curantur,& malum curatu difficile arguunt.

17. Cutis color vitiatus, & capillorum defluuium, conuenientibus medicamentis adhibitis non ita difficulter curantur.

18. Dolores,præſertim in capite,& anteriore tibiarum parte,ſæpe pertinaces ſunt,vt nullis remediis,aut certè non niſi longiore tempore cedant.

19. Vertigines & epilepſiæ grauiſſimæ & pertinaces ſunt.Indicant enim, virulentiam Veneream ipſum cerebrum iam occupaſſe.

20. Deſtillationes quoque pertinaces ſunt; quia & ipſæ ſaltem in malo inueterato, & cerebro iam affecto accidunt. Quæ periculoſiores & grauiores ſunt, ſi in thoracem & pulmones delabuntur,eóſque exulcerant.

21. Aurium quoque tinnitùs plerunque pertinaces ſunt,& vix tolluntur; cùm in auribus varij anfractûs ſint,& virtus expultrix earum ſit imbecillior, nec medicamenta eò penetrare poſſint.

22. Gonorrhœa etiam plerunque diuturna eſſe ſolet,aut, ſi ſupprimatur, grauia mala ſubſequi ſolent, capitiſque & artuum dolores grauiſſimi.

23. Inprimis verò ipſius contagij,à quo æger morbum contraxit, natura vim & magnitudinem morbi manifeſtat. Habet enim venenum hoc nunc maiorem, nunc minorem actiuitatem,referúntque Medici, quibus tales ægri curandi ſæpius oblati ſunt, interdum ex decem robuſtis iuuenibus, qui cum eodem ſcorto rem habuerunt,ne vnum euaſiſſe. Ideóque ſi ſciatur,à quo vel qua malum hoc contractum ſit, Medicus de morbi euentu faciliùs iudicare poteſt.

24. Cæteris etiam paribus curatur faciliùs hoc malum,quod per Venereum congreſſum contractum eſt. Curatu verò difficilius eſt, quod infans cum lacte ſuxit;cùm virulentia cum lacte ventriculum ingrediatur, & hinc in hepate ſanguis virulentus generetur, qui poſteà totum corpus permeat, idque inquinat. Omnium verò difficillimè curatur malum hæreditarium, & à parentibus infectis cum ipſo ſemine & ſanguine communicatum.

25. Partes affectas quod attinet, ſi hepar ſolum ſit affectum,faciliùs malum curatur; cùm & virtutem expultricem habeat robuſtam, & medicamenta ad id faciliùs penetrare poſſint.Lien verò,renes,vterus, & artûs externi non ita facilè curantur; omnium verò difficillimè cerebrum & pulmones; quia & facultatem expultricem habent debiliorem, & medicamenta eò non facilè penetrant.

26. E quibus omnibus facilè colligere eſt,qui morbi euentus ſit futurus. Quò enim plures ac grauiores morbi & ſymptomata lui Venereæ coniunguntur, eò magis periclitantur ęgri,quò pauciores & leuiores,minùs.Atq; ij inprimis pereunt, quibus lui Venereæ putridæ & malignæ,Gallicæ dictæ,febres accedunt.Virulentia enim Venerea,dum humores corrumpit,iiſque malignam qualitatem inducit,febrem grauiorem reddit,& ſimul calorem innatum debilitat, vnde nec febris, nec morbus ille malignus à natura vinci poteſt.

27. Plurimi etiam pereunt ex corporis macie & febre hectica,vel potiùs lenta & putrida. Etenim & ipſa virulentia Venerea,& dolores ac vigiliæ, & alia ſymptomata calorē innatum debilitant, nutritionē lædūt, vnde tabes totius corporis ſequitur,cui ex humoribus prauis excitata lenta putrida febris coniungitur.

28. Sanguificatione etiam læſâ, nonnulli hydrope moriuntur.

29. Multi quoque propter catarrhos, ad fauces & pulmones delabentes, ac reſpirationem impedientes ac tollentes, moriuntur; vel à catarrho acri vaſis pulmonum eroſis, & ſputo primùm ſanguinis, deinde phthiſi excitatâ,intereunt.

30. Interdum ab acrimonia humorum vaſis eroſis, & ſanguinis vomitu, per aluum deiectione, vel per vterum nimio fluxu excitato,ægri moriuntur.

CAPVT VIII.

De Præſeruatione.

CVm tutius ſit morbum præcauere,quàm eundem curare;nonnulli Medici docere conantur,quâ ratione quis,etſi cum infecta rem habeat, ſe immunem præſtare poſſit.De qua re integro c.89.de morbo Gallico tractat Fallopius,ſcribitque, ſe nihil feciſſe videri poſſe,niſi doceat,quomodo quis,videns pulchram fœminam,& coiens cum ea etiam infecta, à lue Gallica præſeruetur,Deúmque immortalem teſtatur, ſe feciſſe experimentum in decem mille hominibus, & nullum eorum fuiſſe infectum:proponítque ibi duplex medicamentum, quo contagium receptum ſtatim extrahi, diſſipari,vel exſiccari poſſit.Eadem proponit Hercules Saxonia,*de lue Venerea cap.* 16. eáque valde probat,&, ſicut loquitur hac de re Aurel.Minadous, his medicamentis tāquam clypeo muniti multi cōfidunt,ſe poſſe maximè infectas meretrices penetrare, omnémque regionem liberè peragrare. Similia etiam medicamenta proponit Euſtachius Rudius,*lib.* 5. *de morb.occult.c.*13. *Præſeru.*

Verùm enim verò non credo, boni conſcientiâ iſta doceri poſſe,quibus tot homines ad libidinem animātur, quos ab ea forſan morbi huius metus abſterrere poterat.Ideóq. nihil de hiſce medicamentis dicemus. Eos ipſos tamen,qui talia docent,falli exiſtimat Aurel. Minad.*de virul.Vener.cap.*31. vbi fundamenta Fallopij ſubuertit.qui putat,luem hanc ſaltem cōmunicari per minima corpuſcula ſanioſa,quæ ſi abſtergantur,extrahantur,diſſipētur,morbū hunc auerti poſſe;docétque, contagium non ſolùm per externas pudendorū partes, verùm etiam maximè per internas ingredi, & corpus permeare, vaporéſque infectos & ſpiritûs per poroſitates quoque internas peruadere,& à venis admitti,& propterea ablutione,quæ ſolùm partes externas attingit, aliiſque medicamentis extrà impoſitis ſalutem & incolumitatem nemini ſibi polliceri,nec talia externa medicamenta intùs conceptam inquinationem tollere poſſe.Tutiſſima ergo hunc morbum cauendi ratio eſt, abſtinere à ſcortis,& meminiſſe, quòd ſcortatores & adulteros iudicabit DEVS, qui tamen etiam in hac ipſa vita iſto fœdiſſimo morbo eos punire ſolet. *An ſit*

Aliam tamen huius luis præcautionem habet Iul. Palmarius,per interna ſcilicet medicamēta,ſcribítque, ſe antidotum ſeu amuletum inueniſſe, cuius vſu hominum corpora aduerſus hanc luem tuta reddantur: omnes tamē Medicos ac Chirurgos orat ac obteſtatur, ne libidinoſis morem gerentes, iſtud medicamentum communicent & patefaciant,néve libidinum fautores ſe præbeant,ſed iis ſolùm, quibus cum ſuſpectis aut contaminatis neceſſariò conuerſandum ſit. Deſcribit autem iſtam antidotum *lib.*1.*cap.*8. Eſtque hæc:

℞. *Amuleti luis & Mithridatij veteris, deſcriptione Galeni,vtriuſque* Drach.vj *conſeru bugloſſ.flor geniſtæ arthos*,an.Drach.iij. Miſce,præbe Drach.j aut iſs.aut ij.ad ſummum manè, horis duabus ante cibum, octo aut decem dies continuos.

Si verò quis ſe infectum ſuſpicetur,maiori omnino curâ in præcautionem incumbendum monet. Itaque modò deſcriptum alexipharmacum arripiendum, eius Drach.j.aut iſs.manè & ante cœnam deglutiendæ,octo decémve dies continuos, cuius vis vt remotiores partes faciliùs attingat,eo deuorato Iulapij huius nonnihil ſtatim ſuperbibere expedit, quo veluti vehiculo quoquouerſum deferatur.

℞. *Aq. carduibened. pimpinellæ, ſucciſ.* an. Vnc.ij. *Syrup. de ſucco acetoſæ, de limonib.*an.Vnc.iſs.

F. Iula

℞. Iulapium, ad duas doſes, ſtatim poſt aſſumptam amuleti Drach. jß. manè & horis duabus ante cœnam hauriendas.

Verùm cùm omnia, quæ in illa antidoto habentur, medicamenta ſimplicia non luis huius Venereæ propria ſint, experientia conſulenda, an tanta eorum vis ſit, quantam Palmarius prædicat.

CAPVT IX.

De Indicationibus.

[…]ientia. QVæ in aliis morbis dantur Indicationes, eæ & in hoc reperiuntur. Nimirum quæ à morbo ſumitur, curatoria in ſpecie dicta; præſeruatoria, Quam cauſſa ſuppeditat; quò & vrgentia ſymptomata referuntur; & tandem vitalis, eæ etiam meritò in hoc morbo locum habent. In iis tamen explicandis autores varij ſunt, vtque quiſque de natura huius morbi ſentit, ita etiam de Indicatione & curatione docet. Nos iis, quæ ſupra de huius morbi natura propoſuimus, & firmiter probauimus, inſiſtentes, ita de Indicationibus in hoc morbo ſentimus.

Primò, cùm morbus iſte ſit occultus & malignus, hepati inprimis, & facultati nutrienti aduerſus, ideóq; genericam quandam indicationem ſuppeditat: ſpecifica verò & vtilis nulla inde peti poteſt, & proinde ſola experientia, quæ inuenit medicamenta occultâ qualitate agentia, vtilia medicamenta in hoc morbo ſuppeditauit. Et niſi Hiſpani ab Indis medicamenta talia, vt lignum ſanctum, ſarſamparillam, radicem Chinæ accepiſſent, & Chirurgorum audacia, ac imprimis Iacob. Carpus, vel caſu, vel per analogiſmum, dum Auicennam, Meſuen, & Theodoricum in puſtulis quibuſdam, & ſcabie cruſtoſa, argento viuo vſos fuiſſe legiſſent, ad Mercurium vſurpandum acceſſiſſent, forſan & hodie morbi huius remedia vera laterent. Etſi verò huius morbi remedia non tàm per Indicationes, quàm per experientiam, inuenta ſunt: methodus tamen in eo curando non planè excluditur, ſed ſuum etiam locum habet: cùm neceſſarium ſit, vt medicamenta illa experientiâ inuenta rectè applicentur; & præterea etiam tumores, vlcera, & ſimiles ex corruptione humorum orti morbi, ſuam, quâ curantur, methodum habeant. In hac re tamen cauendum, ne plùs ad manifeſtas qualitates, ac morbos notos, quàm ipſam occultam morbi naturam, reſpiciamus. In qua re tamen non pauci peccant, qui prolixi ſunt in variis intemperiebus curandis, humoribus præparandis, & curatione ad hos vel illos morbos dirigendâ; cùm tamen experientiâ conſtet, & in calida & in ſicca intemperie, & in exuſtione, vt loquuntur, & ipſa tabe, feliciſſimè vſurpari lignum Guaiacum, & ſimilia calida & ſicca, & malignitate expugnatâ reliqua non ita difficulter euaneſcere.

[…]ræſeruatoria. Secundò Indicationem præſeruatoriam quod attinet, eſt hîc imprimis ad malignitatem illam & virulentiam, humoribus impreſſam, reſpiciendum, & illa propriis medicamentis & alexipharmacis expugnanda. Si quæ tamen & alia in humoribus vitia ſunt, & ipſa emendare non inutile fuerit. Et cùm, ſiue corpus plethorâ oneretur, ſiue vitioſis humoribus ſcateat, malignitas faciliùs in id diſſeminetur, & putredini vberior materia ſuppeditetur, ac alexipharmacorũ vires hebetentur, expedit ſeu ſanguinem ſuperfluũ, ſeu humores vitioſos euacuare, vt reliqua medicaméta poſteà tutiùs, commodiùs, & maiori cum fructu adhiberi poſſint.

[…]uratoria. Tertiò morbi & ſymptomata, quæ morbo principali accedunt, & ex corruptione humorum oriuntur, varia, ſuo quæque modo tollenda.

[…]italis. Quartò vires conſeruandæ; cùm ſicut nullus alius morbus, niſi vires conſtent: ita nec hic curari poſſit, & fruſtra omnia tententur, niſi naturam ad minimum blandam habeamus.

Quatuor in luis Venereæ curatione agenda. Atque ita quatuor præcipuè in hoc morbo agenda: Primò, ſi ſanguis abundet, is imminuendus, ac ſi qui vitioſi humores abundent, ij præparandi & euacuandi, & omnino, ſi qui manifeſti morbi, qui propriæ curationi impedimento eſſe poſſint, vt obſtructiones & ſimiles, adſint, ij primùm tollendi. Secundò, malignitas & virulentia tàm humoribus inhærens, quàm partibus, & præcipuè hepati impreſſa, per propria huius morbi alexipharmaca expugnanda. Tertiò vires conſeruãdæ, & roborãdæ; & inprimis hepatis, quod in hoc morbo laborat, maxima habẽda ratio. Quartò morbi & ſymptomata, qui huic lui coniungi ſolent, tollenda.

An ſine ſudore curatio perfici poſſit. Hoc loco controuerſia expedienda; An nimirum ſine ſudore labes hæc curari poſſit. Nonnulli in ea ſunt ſententia, quòd lues iſta tolli poſſit, etſi ſudores non prouocentur. Idque primò eo probant, quòd lues hæc conſiſtat in qualitate quadam abdita, quæ non niſi corporis alteratione tollatur; cùm contraria contrariorum ſint remedia. Iſtam autem alterationem præſtare poſſe antidota & decocta adminiſtrata propriâ virtute, & ſine ſudore. Deinde experientiam adducunt, quâ conſtat, ſumptis talibus medicamentis, ſine ſudore nonnullos conualuiſſe. Tertiò hoc afferunt, quòd decoctum ligni bibentes interdum à natura feliciter euacuantur per vrinam, per aluum, non ſemper per ſudores.

Contra hos pugnat Aurelius Minadous, *de virul. Vener. cap. 39.* Et primò quidem, ſe nunquam obſeruaſſe, ſcribit, vt decoctum Medici iuſſerint ſine ſudore ſumere, vtpote ad quem & alexipharmaca omnia ipſa ſuâ naturâ inclinent, nec ipſa materia, vt per hanc viam expellatur, vtpote vaporoſa & halituoſa, inepta ſit; neque aliquem extitiſſe, qui huiuſmodi morbum penitus atque integrè ſine alicuius ſudoris auxilio ſuperauerit, præſertim ſi fuerit inueteratus. Cur verò ita ſtatuat, rationem hanc affert, quòd, ex ſua ſcilicet opinione, mali huius eſſentia non conſiſtat in qualitate, ſed in corpore malâ qualitate affecto. Et proinde, ſicut qualitas alterationem, ita corpus euacuationem indicare, ſtatuit, quæ quamuis multis modis fieri poſſit, commodiſſimè tamen per ſudorem inſtituatur; cùm hoc ipſum corpus ſit vaporoſum, & rectiſſimè ac facilimè per ſudorem diſcutiatur. Addit & hoc, cùm in corporibus hâc lue infectis magna excrementorum copia redundet, nec ſolùm in aliqua parte, ſed vniuerſo corpore; ſudor autem ſit euacuatio vniuerſalis, ea per ſudores commodiſſimè euacuari. Et inprimis hepati ſudores plurimùm prodeſſe ſtatuit. Cùm enim illud humorum, qui per vniuerſum corpus feruntur, officina ſit, & illi ſudoris operâ purgentur, & ab omni inquinamento liberentur, etiam hepar pollutum hoc modo mundari poteſt. Et quamuis natura interdum humores virulentos per partem aliquam aliam; vt aluum vel vrinam, euacuet, atque tum etiam eius conatus non impediendus ſit, ſed adiuuandus: tamen abſque ſudore vniuerſum corpus ab iſta lue liberari non poſſe, vnicumque ſudorem ab omnibus locis, tàm internis, quàm externis, citò, tutò, iucundè euacuare putat.

Deciſio. Verùm neutra harum opinionum veritatem planè attingit, & vtraque curationem imperfectam tradit. Etenim cùm detur Indicatio curatoria, ita in genere dicta, duplex: vna præſeruatoria, quæ ſumitur à cauſſa; altera in ſpecie curatoria dicta, quæ ſumitur à morbo: illi, qui ſine ſudore morbum hunc curari poſſe cenſent, quòd conſiſtat in abdita & maligna quadam qualitate, de curatoria quidam Indicatione rectè ſentiunt; cùm illa maligna qualitas non ſudore, vel aliis euacuationibus, ſed propriis alexipharmacis tollatur: præſeruatoriam tamen indicationem & cauſſam negligunt. Cùm enim certum ſit, in lue Venerea non ſolùm vitioſam & malignam in partibus, præcipuè hepate, eſſe diſpoſitionem, ſed & omnes corporis humores inquinatos:

eorum euacuatio requiritur, quæ commodiſſimè fit per ſudores, vt rectè Minadous probat. Quanquam enim inſenſibiliter etiam aliquid diſcutiatur, inſenſibilis tamen illa euacuatio non ſufficit, & nimis tarda eſſet. Aurelius Minadous verò de cauſſæ ablatione, & humorum vitioſorum euacuatione, quæ rectiſſimè fit per ſudores, bene ſentit; morbum verò ipſum, ſeu qualitatem illam malignam non ſolùm humoribus, ſed & partibus viuentibus impreſſam, negligit. E quo patet, quod diligenter notandum, de morbis occultis diſputationem non eſſe inter eas, quas Galenus Logicas appellat, ſed ipſam horum morborum eſſentiam concernere, morborúmque occultorum ignorantiam non ſolùm errores in theoria, ſed & in praxi parere. Itaque quamuis concedimus, rectè humorum euacuationem etiam per ſudores inſtitui: tamen alexipharmaca etiam ad diſpoſitionem illam malignam in partibus, inprimis hepate, neceſſariæ ſunt; & Fernelius, ac quem ſequitur Palmarius eandem ob cauſſam peculiaria alexipharmaca, vt dicetur, addunt, vt diſpoſitio illa maligna radicitùs exſtirpetur. Etſi enim omnes humores vitioſi ſint euacuati, & omnes morbi alij ac ſymptomata poſt eorum euacuationem ceſſent: tamen niſi diſpoſitio illa maligna è partibus tollatur, malum recrudeſcit, & ſæpe longo poſt tempore. Et hanc cauſſam eſſe puto, quòd non ſolùm decoctum ligni, ſarſæ parillæ, & ſimilium, ad ſudores ciendos manè exhibetur; ſed etiam ſine ſudoribus potûs loco propinatur. Ea ipſa enim medicamenta propria, quæ cauſſam occultam & malignitatem in humoribus oppugnant, humoréſque vitioſos per ſudorem euacuant, etiam diſpoſitionem partibus impreſſam eradicare valent.

Luis Venereæ curatio.

Tandem & hoc non prætereundum, Indicationes anteà propoſitas non neceſſariò in quouis morbo Gallico attendendas eſſe, ſed ſaltem in eo, qui iam totum corpus ferè inuaſit, & imprimis hepar occupauit. Si verò malũ recens ſit, non opus eſt, vel ſanguinem mittere, vel purgantia exhibere; cùm vitium nondum humoribus communicatum ſit, ſed ſatis eſt, contagium receptum abſtergere & euocare. Id quod & in ſcabie recenter contracta per contagium ſufficit. Vbi tamen attendendum, an puſtulæ illæ, ſeu caries Gallica, quam dicunt, immediatè à contagio & congreſſu Venereo proueniant; tunc enim externa medicamenta ſufficiunt: an verò hepate iam affecto oriantur; tum enim euacuationibus & alexipharmacis opus eſt.

CAPVT X.

De Curatione: & Primò Venæ ſectione.

Venæ ſectio.

PRimò ergo Præſeruatoriam Indicationem, ſeu cauſſarum amotionem quod attinet, & principio quidem ſanguinis miſſionem, equidem per ſanguinis miſſionem cauſſa morbi propriè & proximè non tollitur: tamen, ſi ſanguis in corpore abundet, iſque præſertim calidior, propria huius morbi remedia, quæ calida & ſicca ſunt, tutò adhiberi non poſſunt, niſi ſanguis abundans priùs minutus ſit.

Et quidem ſi materia virulenta nullum peculiarem, ad aliquam partem, motum habeat, inprimis baſilica vena aperiri poteſt. Si verò ad partem aliquam peculiariter motum habeat materia, & quidem ad inguina, ac natura bubonem protrudat, venæ ſectio cautè inſtituẽda. Si enim bubo ad ſuppurationem properet, venæ ſectio non facienda, & præcipuè in brachio, ne natura in expulſione turbetur, & materia ad interiora reuocetur. Obſeruatúmque, multos ex aperto bubone, & materia diutiùs per eum euacuata, integrè ſanatos eſſe: contra ex intempeſtiua venæ ſectione malum prolongatum fuiſſe. In venæ ſectione ergo naturæ motus attendendus, & vbi tumor ſpem ſuppurationis non præbet, in partibus inferioribus vena aperienda. Ita enim materia verſus inferiora retrahitur, & propter effluxum ſanguinis calidi poſtea faciliùs ſuppuratur. Eodem modo in pene vena aperienda eſt, ſi adſit in pudendis caries vel gonorrhœa, & omnino, ſi infra hepar partes laborent. Si verò ad caput materia ruat, & ibi dolores vehementiſſimos excitet, praua vlcera, capillorum defluuium, in brachio cephalica communiſſimè aperitur.

Cætera, quæ in venæ ſectione rectè adminiſtrandâ in genere proponuntur, præcepta etiam hîc obſeruanda; quæ cùm huius affectus propria non ſint, pluribus hîc non proponenda.

Si vires venæ ſectionem non ferunt, eius loco hæmorrhoides venis ani, vel cucurbitulæ conuenientibus locis applicandæ.

CAPVT XI.

De Præparatione & Purgatione vitioſorum humorum.

Humor. præpara. & purg.

DEinde ſi corpus ſit cacochymicum, humores vitioſi conuenientibus medicamentis euacuandi & præparandi ſunt; cùm in corpore impuro alexipharmaca, & huius morbi remedia propria parùm proſint, imò etiam damnum afferre, & corpus, licet ipſa lues expugnetur, aliis morbis obnoxium reddere poſſint. Non enim humores vitioſi, circa viſcera collecti, toti per ſudores diſcuti & diſſipari poſſunt, ſed tenuiore parte diſcuſſâ craſſior relinquitur, & ſicceſcit, ac viſceribus impingitur, ſæpe etiam acrimoniam contrahens, vaſorum ſubſtantiam labefactat. Vnde interdum lues iſta curatu pertinacior euadit, & hepatis ac lienis obſtructiones & ſcirrhi, affectio hypochondriaca, herpetes oriuntur.

Neque tamen ſolùm in principio & ante luis propriam curationem purgatio inſtituenda, ſed etiam toto curationis tempore, ſi vitioſa materia iterum colligatur, per interualla euacuanda. Si tamen lues iam ſit inueterata, & in externis præcipuè partibus hæreat, non temerè purgantibus fortioribus materia vitioſa ad interiora reuocanda, ne hepar, ventriculus, & alia viſcera lædantur ac debilitentur, ſed per loca conuenientia, quò natura vergit, euacuanda.

De humorum autem præparatione & purgatione etſi autores multi ſatis prolixi ſint: tamen cùm illa quæ de vniuerſali humorum præparatione ac purgatione ab iis dicuntur, non huic morbo propria, ſed omnibus à cacochymia pendentibus communia ſint, operæ prætium non videtur, in iſtis generalibus, quæ iam ex plurium aliorum morborum curatione nota ſunt, inhærere. Hæc ſaltem monemus; Primò in malo recenti eſſe attendendum, qui humores vitioſi in corpore, & imprimis in ſecunda eius regione abundent, eóſque præparandos & euacuandos eſſe. Si verò malum iam ſit inueteratum, quia in eo plerunque humores craſſi & aduſti colliguntur, ad eos inprimis medicamenta dirigenda eſſe. Deinde & hoc obſeruandum, ſimul ad intemperiem viſcerum eſſe reſpiciendum, & ſi quam intemperiem contraxerint, eam corrigendam, eáque propriis medicamentis roboranda eſſe. Tertiò eſt neceſſarium, vt ſemper aliquid præparantibus & purgantibus addatur, quod facultate ſpecificâ virulentiæ Venereæ reſiſtat. Ideóque de vulgaribus medicamentis purgantibus nihil addimus, cùm paſſim ſint obuia & nota, niſi hoc, non paucos Medicos teſtari, mechoacannam, quò pertinet radix gialapa, non ſolùm ob vim purgandi cũ commodo in hoc morbo exhiberi, ſed etiam, quia peculiari vi lui huic aduerſetur, ita, vt inter morbi huius antidota à nonnullis numeretur. Deinde à Chymicis imprimis ad huius morbi curationem & pur-

gationem

gationem etiam commendari ☿rium præparatum, de quo infra in ſpecie dicetur.

CAPVT XII.

De Propriis remediis, & Antidotis, ac Alexipharmacis luis Venereæ in genere.

i Venerea ...dota.

POſtquam corpus conueniente modo euacuatum, maxima curationis huius ſpes eſt in antidotis huius morbi propriis, vtpote, à quibus ſola perfecta ſanitas ſperari poteſt, ita quidem, vt, etſi varij morbi alij, ex corruptione humorum orti, huic morbo ſæpe coniunguntur: tamen ſi malignitas illa tollatur, paulò poſt vel ſponte euaneſcant, vel facile curentur; ſine verò horum remediorum ope nulla ab aliis medicamentis, quocunque etiam nomine veniant, perfecta curatio ſperari poſſit. Imò & hoc à pluribus obſeruatum, eiuſmodi medicamenta, etſi manifeſtis qualitatibus intemperiei calidæ & ſiccæ aduerſari videntur: tamen à multis, qui intemperie hepatis, imò totius corporis, calidâ & ſiccâ præditi fuerunt, & habitum corporis gracilem habuerunt, imò planè ferè contabuerunt, eiuſmodi medicamenta calida & ſicca feliciſſimo ſucceſſu vſurpata eſſe. Ex quo vel ipſo apparet, in hoc morbo potiùs occultæ malignitatis, quàm manifeſtæ intemperiei rationem habendam eſſe. Ideóque quamprimùm corpus aliquo modo præparatum & euacuatum eſt, maturè ad iſta luis Venereæ alexipharmaca accedendum.

Venerea ...pharma ...ne... ...tia.

Etſi verò nonnulli Medici medicamentorum illorum, quæ mox recenſebuntur, vires eleuare & extenuare velint, dum ſtatuunt, quòd decoctum ligni iuniperi, oleæ, buxi, fagi, & aliarum arborum idem præſtare poſſit, quod decoctum ligni Guajaci, modò tenuiſſima viuendi ratio, qualis cum decocto ligni Guajaci adhiberi ſolet, vſurpetur: tamen falſum id eſſe, experientia dudum docuit. Licet enim compertum ſit, ex victu tenuiſſimo miteſcere quædam huius morbi ſymptomata: tamen niſi propria auxilia adhibeantur, paulò pòſt recrudeſcere & ſæuior redire morbus viſus eſt. Etenim talia medicamenta cum tenui diæta quidem vitioſos humores abſumere, ſed malignitatem expugnare non poſſunt. Vt ergo hic morbus eſt occultus, qui non niſi ex effectis cognoſcitur: ita etiam remedia, quæ huic affectui medentur, non ratione inueniuntur, ſed ſolâ experientiâ.

...nam illa.

Quæ autem illa medicamenta ſint, Medici rurſum non planè conſentiunt. Plurimi maximam in hydrargyro ſpem ponunt, idque vnicum & proprium luis Venereæ alexipharmacum eſſe putant, alij id planè reiiciunt, de qua re infra dicetur. Alij, & pleriſque quidem vſu ligni Guajaci, ſarſæparillæ, radicis Chinæ, ligni ſaſſafras, curationem huius morbi aggrediuntur, alij & de his ipſis dubitant, imò quidam negant, ſolius Guajaci & ſimilium vſu luem hanc expugnari poſſe, & propterea aliorum permiſtione eorum vim exacuendam & augendam eſſe cenſent. Iul. Palmarius, *lib. de lue Venerea, cap. 13.* diſtinguit, nec eſſe tanti Guajacum putat, vt Venerei veneni radices & omnem perniciem vnum prorſus extinguat, nec ita imbecillum, vt nihil ſine aliorum ope & connexione perficiat. Eius quidem vnius vſu, abſumptis humoribus, omnia luis ſymptomata tandem ſopiri, atque prorſus deliteſcere ſcribit, ſed tamen venenatam mali labem quæ iam partibus ſolidis inſederit, in pleriſque eo præſidio non expugnari, prorſuſque extingui, ſed vt planè extinguatur latentis veneni pernicies, atque morbi reuerſio præcaueatur, alexipharmaca alia adhibenda eſſe cenſet. Quam ſententiam procul dubio hauſit à Fernelio, Præceptore ſuo. Eum enim, vt *lib. 1. de lue Vener. cap. 7.* primum auſum eſſe, ſcribit, omnem luis Venereæ curationem polliceri ſine hydrargyri vſu, & multa domi ſuæ alexipharmaca componenda curauiſſe, quæ aduerſus eiuſmodi perniciem cum Guajaco, aut etiam ſine eo adhibuit, &, vt *alleg. cap. 7.* ſcribit, duo eiuſmodi medicamenta, quæ præſtantiſſima & efficaciſſima reperit, quæ ipſe adiectis aliis remediis in vnum medicamentum redegit, quod hactenus neminem feſellerit.

Verùm cùm eiuſmodi medicamenta ex communibus alexipharmacis huic morbo non propriis componantur, ea primo loco non proponemus, ſed infra aliquid de iis dicemus. Primo verò loco trademus ea, quibus plerique Medici hactenus vſi ſunt, & quæ iam longa experientia huius luis alexipharmaca eſſe docuit, quorumque vſu non ſolùm humores vitioſi euacuati & ſymptomata profligata, ſed & ipſas morbi radices extirpatas fuiſſe, vt is ampliùs non rediret, multo vſu obſeruatum. Qualia ſunt lignum Guajacum, ſarſaparilla, radix Chinæ, lignum ſaſſafras, de quibus iam dicemus.

CAPVT XIII.

De Ligno Indico & Guajaco.

Lignum Indicum.

ET primò quidem agemus de ligno Indico, vtpote quod inter morbi huius remedia facilè principatum obtinet. Cùm enim in India morbus hic feratur eſſe endemius, etiam primarium remedium ex India petitum, quod lignum Indicum vocant. Eſt autem lignum huiuſmodi, vt ex Conſaluo Ouiedo, Nobili Hiſpano, Indicarum rerum ſcriptore, patet, duplex: vnum, quod vulgò notum, Guajacum dictum, alterum, quod palus ſanctus, ſeu lignum ſanctum appellatur. Etſi enim à plurimis hæc duo ligna pro eodem habentur: tamen nominatus modò autor & notis & locis vtrumque diſcernit, de quo videatur Fallopius, *de morb. Gall. cap. 39.* Cùm tamen vtrumque lignum ad morbum Gallicum expugnandum eaſdem vires habeat, (etſi ligno ſancto ad arthrididem & alios morbos maior vis eſſe feratur, & lignum ſanctum hodiè ad nos rarò afferatur) ſolùm de Guajaco dicemus.

Duplex: Guajacum Sanctum.

Inter cæteras ſuperioribus ſæculis repertas nouas Inſulas eſt etiam vna, cui Hiſpani inuentores Hiſpaniolæ nomen indiderunt. In ea cùm lues Venerea endemia eſſe feratur, atque vnicum eius morbi ibi remedium habeatur decoctum cuiuſdam ligni, quod hodie Guajacum, ab incolis cum hiatu Huajacum nominatur, Hiſpani eâdem lue infecti idem decoctum ſalutare experti ſunt, viréſque eius aliis poſteà detexerunt. Arbor fertur eſſe foliis fraxini, color ligni intùs nigreſcens eſt, ipſum lignum graue & ponderoſum, in aqua non fluit, ſed mergitur, reſinoſum eſt, & dùm accenditur, odorem non ingratum ſpirat; ſapor eius ſubamarus, cum leui acrimonia, linguam vellicante.

Ligni Guajaci electio.

De eius electione nonnihil dubij apud Medicos occurrit. Sunt nonnulli in ea ſententia, id quod albicat, reliquo præferendum eſſe; cùm quò minùs adoleuerit, eò magis albicet; quò verò magis adoleuerit, eò magis nigricet. Siccius autem eſſe, quod eſt annoſius; quod verò minùs annoſum, humidius, & ſucco magis abundans, & proinde efficacius. Verùm enim verò cùm duplex ſit in viuentibus humor, vnus primigenius, calidi innati, ſeu ſpiritûs inſiti ſubiectum, etiam ad flammam concipiendam aptus; alter alimentarius, aquoſior, & ad inflammationem minùs aptus: vires huius ligni, vt & aliarum plantarum, non æſtimandæ ab illo alimentario, & aquoſiore humore, ſed à calido illo inſito & humido primigenio. Qui

cùm in ætate prima cùm infantibus, tùm in plantis humido multo obruatur & obfuſcetur, multæ actiones in prima ætate infirmæ & imbecilles ſunt, quæ poſtea humido illo nonnihil abſumpto, & calore vegetiore reddito, progreſſu ætatis fortiores fiunt, ſoletque hic calor omnium actionum præcipuum inſtrumentum vſque ad florentem ætatem, & ἀκμὴν immutatus conſiſtere. Itaque etſi in Guajaco etiam idem calidum innatum & humidum radicale ſemper ſit, à quo vires eiuſdem dependent; tamen quia in tenello adhuc ligno vis iſta à copia humoris obruitur quaſi & cohibetur, minùs efficax eſt adoleſcens adhuc lignum eo, quod iam adultæ & confirmatæ ætatis eſt. Ac proinde ad huius morbi curationẽ non lignum ſubflauum, vel quod buxei coloris eſt, & vel ab immatura arbore, vel à ramis deſciſſum eſt, minuſque efficax, ſed potiùs nigricans eligendum, vtpote, quod magis reſinoſum eſt, & pingui illâ ac balſamicâ ſubſtantiâ abundat, in qua vis illa virulentiæ Venereæ aduerſa maximè reſidet. *Ætas huius ligni vt diſtinguenda.* Ætatem ergo huius ligni internoſcere, vtile eſt, vt efficaciſſimum eligatur. Etenim quod internâ quidem partem nigram habet, ſed fiſſuris veluti lineis quibuſdam colore fuſco, in orbem vt nigrum actis per longum interſectum eſt, efficax quidem illud eſt, ſed quod tamen vel ex arborum ramis deciſum eſt, vel certè ætatem maturam nondum attigit, atque ideo minoris efficaciæ eſt. Idcirco enim comparent lineæ huiuſmodi, quòd præpinguis illa ſubſtantia, quæ in medio arboris caudice maximè reſidet; nondum ita redundat, vt internas omnes ligni partes impleat. Quod verò totâ internâ parte nigricat, ſuperficie duntaxat albicante. id ſi integrum, ponderoſum, & odoratum exiſtat, leuique acrimoniâ linguam vellicet, & vel nullis lineis interſectum eſt, vel iis reſinâ plenis, ideoque, dum accenditur, præter odorem, quem ſpirat, gratum, reſinam etiam reddit ſubnigram, id ſummum maturitatis gradum aſſecutum, & ex arboris caudice deciſum ac propterea efficaciſſimum eſt. Si verò lineis diſtinctum, & foraminulentum eſt, & nec pondere, nec odore, nec acrimoniâ valet, nec incenſum reſinam ſudat, id ſenectutem iam attigiſſe, & propterea vires eius iam hebeſcere, indicio eſt.

Monet hic etiam L. Septalius, eſſe ſpeciem quandã Guajaci, quæ nunquam in vſum ducenda ſit, quæ nigrorem verum in medio non habet, ſed coloris eſt ſubobſcuri cum quadam viriditate, quæ decoctum facit omnino turbidum, quod nunquam clareſcit, tum maxima acredine & in gula, & faucibus ardorem excitat; ob craſſas autem & terreſtres partes maiori ex parte in ſplene, nonnunquam etiam in hepate obſtructiones inducit. Empirici ſylueſtre lignum ſanctum appellant. Sed cùm apud autores nullibi repererit duplicem hanc ſylueſtris & domeſtici differentiam, potiùs ratione ſoli has qualitates acquirere cenſet.

Si etiam cortex ſit craſſus, & ligno ita adhæreat, vt vix auelli & ſeparari poſſit, bonæ notæ lignum eſt. Si verò cortex facilè à ligno ſeparetur, vel vetuſtum eſt, vel aquâ marinâ emarcuit. Si etiam, dum abraditur lignum, pingue apparet, raſum maſticatum mordet, & amaritudinem poſt ſe relinquit, dum ſecatur, ſolidum, & ſuperficies æqualis, non aſpera & foraminulenta apparet, lignum bonum eſt.

Cortex ligni Guaiaci. Cortex eiuſdem ligni maiore acrimoniâ & amaritudine pollet, & propterea validiùs ſiccat, attenuat, & digerit, quàm lignum: verùm quia illa vis occulta, quæ huic morbo aduerſatur, eſt potiùs in humido illo pingui, ac ſubſtantia balſamica, ſemper lignum cortici præfertur: ac præterea cortex in calidis & ſiccis corporibus minùs commodè adhibetur.

Vires ligni Guaiaci. Vires ligni Guajaci quod attinet; eſt illud calidum & ſiccum, vt ex ſapore, odore & acrimonia percipitur, & quidem in ſecundo gradu, ac ſimul eſt tenuium partium, vnde vim habet craſſa attenuandi, lenta incidendi & detergendi, obſtructiones aperiendi, ac ſudores & vrinas ciendi, ſuperfluoſque humores frigidos diſſipandi & abſumendi. Verùm non ob iſtas qualitates præcipuè exhibetur lignum Guajacum, (cùm huiuſmodi qualitatibus prædita medicamenta etiam in Europa inueniantur, nec ex India ea tranſportare neceſſe fuiſſet) ſed inprimis ob vim illam peculiarem & occultam, quâ virulentiæ Venereæ aduerſum eſt. Et quidem inter alexiteria luis Venereæ lignum Guajacum primas obtinere, omnes ferè Medici conſentiunt. Quanquam enim Fernelius eius hanc vim extenuare nonnihil velit, ideo, quòd non omnes hoc morbo affecti eius vſu curantur: tamen cauſſa hæc ſufficiens non eſt, cùm nullum omnino reperiatur alexipharmacum, vel aliud medicamentum, quod deſperatos etiã morbos curet. Ipſi autem virulentiæ Venereæ occultâ qualitate & proprietate lignum hoc aduerſatur, ac humido radicali, & balſamo naturali, quod à virulentia hac facultati nutrienti aduerſa maximè læditur, amicum eſt, illudque roborat adeo, vt obſeruatum ſit, eorum quoque, qui hepar, & totum corporis habitum calidum & ſiccum habuerunt, & qui à lue Venerea penè contabuerunt, vt antea etiam dictum, vſu decocti huius ligni, licet caliditate & ſiccitate ipſis aduerſis, inſtauratos & habitiores ac corpulentiores redditos fuiſſe. *An lig. Guaia nutria* Nonnulli quidem ſcribere auſi ſunt, decoctum huius ligni non minùs nutrire, quàm nutriat ius pulli. Verùm hi nimij eſſe mihi videntur in laudando hoc ligno. Etſi enim vegetabile eſt, & aliquid forſan ſucci alimentaris in decoctum deponit: tamen in pullo plus eſſe alimenti homini idonei, quàm in ligno Guajaco, neminem ſanæ mentis facilè negaturum puto. Quòd verò nonnulli poſt morbum hunc corpulentiores fiunt, id ex accidenti eſt. Nam cùm ob virulentiam Veneream nutritio in toto corpore fuerit læſa, vbi illa diſcuſſa & extincta eſt, corpus iterum bene nutriri & augeri incipit: Id quod & in aliis quibuſdam morbis, inprimis febribus, accidit, ante quas cùm homines ob prauum nutrimentum non eſſent εὔσαρκοι, per morbum abſumptis vitioſis humoribus poſtea bene nutriri incipiunt, & corpulentiores fiunt.

[Fr. Arcæus, *lib. de curand. vulner. rat.* ad vlcera pulmonis & phthiſin etiam decoctum ligni Guajaci exhibet, ſcribitque, corpora, licèt extenuata, ab eo non offendi, ſed potiùs impinguari. *An de Ligni ... ci, Sa rilla, fras, Chinæ guefan Decoct iaci, S rilla, ral. non accid triunt* Imò ſunt nonnulli, qui ligno Guajaco vim nutriendi tribuunt, illudque non minùs nutrire, quàm ius pulli, ſcribunt. Eaſdem vires alij etiam ſarſæparillæ, ligno ſaſſafras, & inprimis radici Chinæ tribuunt. Verùm enimuerò, etſi compertum, in phthiſi, lue Venerea, ſcabie, & alijs morbis vſu horum decoctorum corpora extenuata iterum inſtaurata & pinguefacta fuiſſe, tamen hoc non per ſe accidit, quòd ſcilicet hæc decocta vim nutriendi, ſicut alia alimenta, habeant, ſed per accidens, quatenus ſcilicet cauſſam maciei tollunt. In phthiſicis res plana eſt. Cùm enim illa corporis extenuatio fiat ab vlcere pulmonis, vlcere vſu ligni Guajaci exſiccato, corpus iterum rectè nutriri incipit. Idem accidit in aliis morbis, lue Venerea, ſcabie, & ſimilibus. Cùm enim macies illa & atrophia à mala nutritione proueniat, mala autem nutritio plerunque ab acribus & ſalſis humoribus, qui & vtilem ſanguinem abſumunt, & corpori agglutinari prohibent, vitioſis humoribus iſtis per decocta eiuſmodi abſumptis, & per ſudores diſcuſſis, corpora iterum rectè nutriri incipiunt, imò pinguefiunt.]

Non ſolùm autem lignum hoc habet vim alterandi, & occulta qualitate malignitatem illam virulentiæ Venereæ, cùm humoribus, tùm partibus ſolidis impreſſam, extinguendi, ſed etiam euacuandi, cùm ſenſibiliter per ſudores, tùm inſenſibiliter, per inſenſibilem tranſpirationem. Ac proinde ratio per lignum Guajacum, & huic cognata medicamenta curandi morbum

morbum Gallicum maximè vſitata eſt. Etſi enim ob diuturnitatem curationis, & ſudandi labores, ac tenuem diætam, aliquam moleſtiam eis afferat: tutior tamen longè eſt illâ, quæ fit per hydrargyrum, in qua ſi peccetur, non leue periculum ægro imminet.

...itamēta ...no Gua-

Parantur autem ex ligno Guajaco varia medicamenta, eaque vel formâ liquidâ, vel ſolidâ, & in ſubſtantiâ. Verùm in forma liquida exhibita efficaciora ſunt; cùm facilè ad actum deducantur, & in totum corpus penetrent, ac omnium partium facultatem expultricem ad excretionem noxiorum ſtimulent. In ſolida verò forma cùm pars illa, in qua vis medicamenti præcipuè reſidet, à terreſtri & craſſa nondum ſeparata ſit, non ita facilè in actum deducitur. Decoctum propterea, vt commodiſſimum, maximè in vſu eſt. Si qui tamen propter diuturnum huius medicamenti vſum eius pertæſi ſint, ac nihilominus metuant, ne reliquiæ aliquæ humoris praui ſuperſint, aut vitæ genus decocti debito modo vſurpandi vſum ampliùs non admittat, iis etiam aliâ formâ ex hoc ligno medicamenta exhiberi poſſunt. Inter quæ extracta & ſpiritûs, vt dicetur, efficaciſſima ſunt, ac longè pulueribus præſtantiora.

...di ligni ...ndi ra- ...ſit in vi- ...oquendū.

Ligni autem huius decoquendi ratio varia eſt, cùm ratione liquoris, in quo fit decoctio, tùm qualitatis liquoris. Nonnulli enim in aqua, alij in decocto hordei, alij in aquis deſtillatis, alij in vino, alij in ſero lactis, alij in iure carnis lignum decoquunt. L. Septalius, *lib. 7. animadu. n. 204.* eos reprehendit, qui ſolo vino decoctum ligni fieri poſſe, negant; cùm nihil aptiùs ad extrahendum medicamentorum facultates ſit, ipſo vino, & aquâ (rectiùs ſpiritu vini dixiſſet) vini. Ideoque ille decoctum cum vino parat, quo in morbo inueterato cum malo habitu, & materiâ frigidâ prædominante vtitur, hoc modo: *Factâ infuſione corticis ligni ſancti optimi, craſſo modo contuſi ℥viij. in vini albi optimi ℔. medicinal. xxij. per duos dies excalefacto prius vino, & ſemper per duos illos dies in duplici vaſe, vel cineribus calente: Pòſt fit lento igne vel in duplici vaſe elixatio ad conſumptionem tertiæ partis; quo vtatur ægrotus, & manè loco ſyrupi, & pro potu in cibis; ſumet manè ℥vij. & poſt horam prolicīantur ſudores; in prandio autem, & in cœna non excedat ℥xiiij.*

Verùm etiamſi concedamus, vinum ad extrahendas vegetabilium vires commodiſſimum eſſe: tamen hoc negari non poteſt, quòd coctione vires vini euaneſcant, & vbi ſpiritus exhalauit, phlegma nauſeabundum, & ipsâ aquâ ſimplici minùs commodum relinquatur. Ideoque in ea ſum ſententia, vel lignum in aqua coquendum, & ſub finem decoctionis vinum addendum eſſe; vel lignum ſaltem in vino diutiùs infundendum, aut in duplici vaſe coquendum eſſe, vt nihil pereat, nullo verò modo ad tertiæ partis conſumptionem.

Ergo vulgatiſſimè & rectiſſimè decoctio fit in aqua pura, quæ & medicamenti caliditatem & ſiccitatē nonnihil corrigit, & diſtributionem ac ſudoris prouocationem adiuuat. Si tamen corpus, & præcipuè ventriculus ſit frigidior, ac debilior, ægerque vino aſſuetus, non incommodè vinum admiſcetur, vt modò dictum, & poſtea etiam dicetur. Nam vino admiſto ventriculus minus læditur, & medicamenti vis ad omnia membra faciliùs penetrat.

...gni ad a- ...am pro- ...tio.

Ligni etiam ad aquam diuerſa obſeruatur proportio, pro ætatis, corporis conſtitutionis, anni temporis ratione, ſumunturque *ad aquæ ℔xij. ligni ℥ij. vſque ad ℥xvj.* Si enim anni tempus & corpus ſit calidius, tutiſſimum eſt, minorem ligni quantitatem ſumere, & longiore tempore curationem tutò perficere, quàm medicamēto potentiore damnum aliquod ægro adferre; præcipuè primis curationis diebus, & priuſquàm humores in corpore ſuperflui imminuantur, & ſudor facilè ac exquiſitè fluere incipiat, ægerque decocto adſueſcat. Pòſt ſenſim plus ligni ſumi poteſt, quod niſi obſeruetur, æger facilè in periculum conijcitur. Scribitque Euſtachius Rudius, *lib. 5. de morb. occult. cap. 13.* ſe vidiſſe ægros, qui ob hunc errorem, nimiam ſcilicet quantitatem ligni, primis diebus adhibitam, in febrim inciderint, vt poſtea ab vſu decocti fuerit abſtinendū, magno cum eorum damno. Vbi verò nihil tale metuendum eſt, in adultis, & communiter, ligni raſpati, vel torno comminuti ℔j. affunduntur *aquæ lib. xij.* in olla fictili vitreata, & horis 24. in loco tepido maceratur. Poſtea vaſe tecto, lento igne coquitur, donec dimidia vel tertia pars remaneat. Decoctum hoc vaſe adhuc tecto refrigeſcere ſinitur, poſteà colatur.

Quâ ratione coctio inſtituenda.

Fallopius, *lib. de morb. Gall. cap. 46.* diſputat, an commodius ſit, coquere igne aperto, vel in vaſe duplici dicto, ſeu in B.M. illoſque reprehendit, qui ſtatuunt, decoctum in Baln. factum eſſe dilutius ſeu minùs potēs & quòd decoctum, quod fit in balneo, ſit præſtantius illo, quod fit in igne aperto, probare conatur exemplo aquarum deſtillatarum, quæ per Baln. præſtantiſſimæ parantur; cùm in his nulla aduſtio fiat, ſed maior eliquatio, quæ fit in calido humido, decoctum præſtantius reddat. Verùm aliud docet experiētia, quàm ratio confirmat. Etſi enim è quibuſdam plantis humidioribus, vt roſis, violis, lilio conuallium, & ſimilibus recentibus, quarū vis in parte volatili, vt Chymici loquuntur, conſiſtit, optimæ aquæ fiant, etiam ſine aquæ affuſione, in balneo: tamen in plantis calidioribus, & præcipuè in radicibus & lignis, quorum vis in parte oleoſa conſiſtit, nunquam earum vis per balnei calorē nimis mitem elici poteſt, id quod etiam in multis ſeminibus accidit, ſed opus eſt deſtillatione per veſicam, per quam vehiculo aquæ partes illæ fixiores eleuātur. Cùm ergo tota vis ligni Guajaci in parte illa oleoſa & reſinoſa conſiſtat, atque vt ea eliciatur, forti coctione opus ſit, eam calor B. lentus præſtare non poteſt, ſed coctione in igne aperto opus eſt; quæ tamen, ſi ſufficiens quantitas aquæ addatur, nullā aduſtionē inducit.

Quomodo decoctum ſit condiendum.

Nonnulli ſaporis gratiâ, & vt amaritudo & acrimonia minuatur, ſub finē coctionis vuarum paſſarū & glycyrrhizæ an. ℥j. addunt. Poteſt & ſaccharū & iulepus aliquis ſaporis gratiâ addi. Aurelius Minadous, *de virul. Vener. cap. 4.* melle inprimis decoctum dulcorandū ſtatuit. Mellis enim exiguam quantitatē, ſi ſimul concoquatur, & deſpumetur, omnem amaritudinē infringere, decoctūque maiorē vim abſtergendi, attenuādi, aperiendi, fundendique humores, ac mēbra roborandi, acquirere exiſtimat. Quod in corporibus pituitoſis, ac inprimis ventriculo frigido, locū habere concedimus: ita cùm mel facilè bileſcat, in corporibus billioſis, calidis & ſiccis non tutò vſurpari putamus, ſed cōmodius & tutiùs paſſulas, glycyrrhizam, aut etiam ſaccharum.

Nonnulli etiam in iis, qui hepar calidius & ſiccius habent, ſub finem decocto vnam atque alteram radicē cichorij, endiuiæ, ſonchi, M. j. vel ij. addunt. Verùm cùm decocta talia ſint diu continuanda, cauendum, ne talium admiſtione ingrata reddantur, ægroque nauſeā pariant. Deinde cùm decoctum ad plures dies ſufficiēs plerunque coquatur vnâ vice, tales autem herbæ additæ faciant, vt decoctum minùs diu duret; vt hoc præcaueatur, non toti decocto, ſed eius ſaltem ℔. j. herbæ tales addendæ.

Quidam non incommodè, præcipuè in aſſuetis, & quibus ventriculus debilior eſt, ſub finem coctionis vini albi ſubdulcis ℔as iij. addunt. Nonnulli tòtum decoctum in vino parant, ſed minùs rectè. Euaporat enim in decoctione vini pars optima, & phlegma ingratum relinquitur, vt antea dictum.

Monet quoque Aurelius Minadous, decoctū iſtud ligni cum vehiculo eſſe exhibendū, quod virtutem medicamenti ad membra præcipuè affecta dirigat, & capite magis laborātē cephalica, renibus laborātibus nephritica,

phritica, hepate, hepatica, liene, ſplenetica eſſe admiſcēda. Quod vt non planè improbamus: ita non ſemper neceſſariũ putamus, cùm decocti vis facilè per ſe in totum corpus penetret. Inprimis verò cauendum, ne eiuſmodi medicamentorum admiſtione decoctum nauſeabundum, & ægro ingratum reddatur. Quod cùm ipſe etiam animaduertat, rectè monet, talia medicamenta commodiùs ſeorſim in puluerem, vel bolum, vel aliam formam redacta, ſumi, quàm decocto permiſceri. Verùm de decoctis compoſitis infra dicetur.

Deſtillatum è ligno Guaiaco. Chymici cùm metuant, ne longâ decoctione, quæ fit vel ad dimidias, vel tertias, ſpirituoſæ ac ſubtiles partes exhalent & diſſipentur, atque ita virtus medicamenti minuatur, alio modo decoctum hoc parant, ita vt nihil virium pereat. Recipiunt ſcobem Guajaci, ac Retortæ indunt, & aq. f. q. affuſâ Retortam in cineres ponunt, & recipiens vas applicant, ac igne ſuppoſito primò digeſtionem, deinde deſtillationem perficiunt, ad dimidiæ partis aquæ conſumptionem. Quæ deſtillatur aqua, exhibetur ad ℥iiij. Commodiſſimum tamen eſt, ſi aqua deſtillata cum reliquo in decocto in retorta colato miſceatur. Ita enim integræ vires habentur. Supra decoctum in Retorta reliquum iterum aqua affundi, & per horas 12. digeri, ac poſtea deſtillari poteſt. Liquorque deſtillatus potus loco exhiberi. Et cùm interdum accidat, vt infantes infecti lue Venereâ naſcantur, vel à nutricibus inficiantur, deſtillatum hoc ſaccharo dulcoratum loco julepi ipſis exhiberi poteſt.

Decoctum ſecundum. Poſtquàm etiam primum decoctum vulgari modo paratum & colatum eſt, ligno poſt coctionem primam reliquo iterum aquæ ℔.xij. vel xviij. prout æger plus vel minus bibere ſolet, affunduntur & coquuntur ad part. tertiæ conſumptionem. Colatura pro potu ordinario in prandio & cœna exhibetur. Si potus iſte dulcior & ſuauior expetatur, paſſularum ℥iiij. vel plures addere licet, vel loco paſſular. ſem. coriandri præparat. ℥j. vel ij. & decoctum ſacchari ℥ij. vel iij. dulcorare.

Si tamen primo decocto herbæ aliquæ additæ fuerint, decoctum pro potu in menſa non è reliquiis primi decocti parandum, cùm nauſeabundum foret, verùm aliud decoctum recens, ſed dilutius parandum, vel vinum Guajacinum, quod fit, ſi ſumantur ligni ℔. iij. vel v. ſacchari albi ℔ iiij. vini albi ℔. c. 1. ligrúmque in vas ligneum indatur, & vinum calefactum affundatur.

Vinum Guaiacinum.

Decoctum tertium. Nonnulli & tertiâ vice lignum coquunt, & decoctum pro carnibus coquendis vſurpant. Poteſt idem decoctum etiam pro manuum ablutione, narium elutione, & vlcerum mundatione vſurpari.

Electuarium è Guaiaco. Quidam & aliis modis hoc lignum exhibent. Nonnulli in forma pulueris; alij Electuaria inde conficiunt. Ita Nicol. Maſſa, *lib. 2. de morb. Gall. cap. 6.* Recipit *ligni Indici ſubtiliſſimè præparat.* ℔. j. *& cum ſyrupo fumar coquit in formam electuarij*: cuius ℥ß. vel j. exhibet.

Vel ℞. *ligni Guajac. ſubtiliſſ. pulueriſati, ſarſaparill.* an. ℥j. *ſpec. diatrion ſantal. diarhod. abbat.* an. ʒij. *conſeru. cichor. roſar.* an. ℥vj. *Cum ſyrup. de cichor.*

F. Electuarium.

Alij cum ſyrupo conuenienti pilulas inde parant.

Verùm alij non ſine cauſſa hîc monent, talia medicamenta minùs efficacia eſſe, multóſque, qui recens fuerant infecti, cùm ex talium medicamentorum vſu ſanitatem ſperaſſent, morâ & cunctatione iſtâ & medicamenti debilitate in malum grauiſſimum incidiſſe. Minùs enim, vt dictum, talia medicamenta in corpus penetrant. Sub finem tamen curationis, vbi malum penè expugnatum eſt, ac metuitur ſaltem, ne praua aliqua diſpoſitio reliqua ſit, & ægris iamdiu continuatus decocti ligni potus nauſeam pariat, talia medicamenta ad reliquias omnes abſumendas vſurpari poſſunt.

Extractum ligni Guaiaci. Commodiùs extractum ex hoc ligno paratur, atque ex eo vel pilulæ vel rotulæ. Verùm poſt eius vſum liquore aliquo ſumpto opus eſt, cuius vehiculo extractum in totum corpus diſtribuatur & deducatur. Imò extracta hæc, ita etiam cenſente Hercule Saxoniâ, vix tam validas vires habent, vt poſſint morbum antiquum & maximum vincere, ſed iis meritò decoctum præfertur.

Oleum Guaiaci. Fortius oleum eſſe ſcribit Hercul. Saxonia, *de lue Venerea, cap. 27* Et in hoc oleo totam vim ligni alexipharmacam depoſitam eſſe putat, & ſe experientiâ comprobaſſe refert, huius olei beneficio morbum antiquum & maximum fuiſſe ſuperatum. Exhibet autem id variis modis. In corporibus emaciatis cum lacte, in aliis temperamenti calidioris cum conſerua roſarum, vel ſero caprino; in melancholicis cum conſerua borraginis, vel bugloſſi; in pituitoſis cum conſerua betonicæ; in tophis cum terebinth. & quidem pro doſi ℈ij. Verùm procul dubio non oleum fuit, quod exhibuit Saxonia, ſed extractum liquidum, ſeu tinctura, vt appellant. Oleum enim nullum per alembicum ex hoc ligno deſtillatur. Quod verò per retortam, ſeu deſcenſum, igne aperto, deſtillatur, ita comparatum eſt, vt intra corpus non commodè, imò vix tutò exhiberi poſſit.

Spiritus Guaiaci. Ego plus tribuo ſpiritui Guajaci, quem tamen parare non eſt cuiuſuis. Longiore enim & diligentiore digeſtione ac fermentatione indiget, vt parari poſſit.

Sunt etiam, qui folia & fructûs huius arboris in conſeruas & electuaria redacta vſurpanda cenſent, referúntque, Indos etiam hâc lue infectos, ea loco medicamenti vſurpare. Verùm etſi folia & fructûs in lue leui aliquid præſtare poſſint: tamen in inueterata & magna non ſufficiunt, nec idem quod lignum præſtare valent. Fructûs verò huius arboris etiam vim habere aluum vehementer mouendi, obſeruatum eſt. Et cùm recens ac leuis lues interdum ſolis purgantibus curetur: non mirum eſt, Indos, per purgantes hos fructûs, curari poſſe; inprimis cùm omnis vis alexipharmaca contra hunc morbum ei non ſit deneganda.

CAPVT XIV.

De Sarſaparilla.

Sarſaparilla. POſt lignum Guajacum primas in lue Venerea curanda obtinet radix, quam alij ſpartam paullam, alij ſalſaparillam, Hiſpani ſarſamparillam nominant, ob ſimilitudinem, quam cum ſmilace aſpera plantâ habet. Ob ſpinas quidem (dumus enim Hiſpanis Sarſa eſt) ſarſa, ob folia verò & ramos, parilla, quaſi vitis ſpinoſa nominatur. Imò Fallopius, *de morb. Gall. cap. 63.* in ea eſt ſententia, reuerâ eſſe ſmilacem aſperam, quæ & in Italia paſſim creſcat; & ſe eius vſu felici ſucceſſu plures à lue Gallica liberaſſe, ſcribit. Dioſcorides quoque, *lib. 4. cap. 139.* de ſmilace aſpera ita ſcribit: *folia & fructûs eius contra lethalia venena prius poſtque pota antidota ſunt, & traditum præterea eſt, ſi tritum eorum aliquid nuper genito infanti bibendum detur, nullum illi poſtea nociturum venenum.* Verùm ſit ſanè, vt Italica ſmilax aſpera contra hunc morbum, ſicut & alia venena, aliquid poſſit: tamen ipſe concedit, quòd non leuis inter hanc & Indicam ſit differentia.

Locus natalis ſarſaparillæ. Naſcitur verò Sarſaparilla in Peru, in ſepibus, vt in Europa ſmilax aſpera, vitis alba & nigra, ac lupus ſalictarius. Radix per terram longè latéque ſerpit, vt ſæpe ſex cubitorum longitudinem ſuperet, quæ in faſciculos colligata ad nos aduehitur. Bona & recens eſt alba, ſolida: quæ verò ruffa eſt, & cùm frangitur, pulueruleuta, minùs efficax.

Eius

Virtu. Eius vis, vt dixi, maxima etiam eſt in curando hoc morbo, atque experientiâ compertum, eius vſu, ſine Guajaco, multos curatos eſſe. Et quia temperatior eſt, & moderatè calida, ac nullius acrimoniæ; amaroris, aut adſtrictionis, vt & odoris perticeps, ſed obſcuram quandam dulcedinem habet, omni corporis conſtitutioni & ætati tutò adhiberi poteſt. Partium præterea eſt tenuium, ſudores prouocat, inſigniter exſiccat, putredini reſiſtit, nimiam humiditatem abſumit, corpus nonnihil laxat, & propterea ventriculum aliquo modo debilitare ſolet. Etſi verò valentius & efficacius ſit lignum Guajacum; ſarſa tamen in eo lignum ſuperat, quòd inſignē vim habet dolores Gallicos ſedandi, eoſque acutiſſimos, & pertinaciſſimos, ob inſignē tenuitatem, vim penetrandi & laxandi; nullúque dolorē tam contumacē, tamque diuturnum occurrere ſcribit Iul. Palmarius, quem non tandē aliquando ſopiat ac ſuperet, ſi quis decocto eius diutiùs & conſtanter vtatur. Imò nodoſi omnes luis tumores, modò oſſei non ſint, quacunque in parte conſiſtunt, exſtirpantur eius vſu, liquefactâ & ſudoribus profuſâ, aut minùs conſumptâ, & inſenſibili perſpiratione vacuatâ eorum materiâ. Scribitque *alleg. loc.* Fallopius, quòd, ſi poſt ſuperatum morbum reſtant vlcera, rhagades circa anum, duplo citiùs ea ſanare ſarſamparillam, quàm lignum Indicum; & breui quoque tempore tophos duriſſimos ea diſcuti. Monent tamen hîc nonnulli, Guajaco equidem hunc morbum perfectè curari poſſe, & in Guajaco omnia, quæ ad luem hanc curandam neceſſaria ſunt, reperiri, ſarſam verò ſolam, ſed cum ligno Guajaco, rad. Chinæ, & ligno ſaſſafras mixtam, hunc curare morbum: idque ideo, quòd ventriculum laxet, minùs calefaciat, omni acrimoniâ careat, & propterea non ita abſtergat, & cùm odore careat, ſpiritûs reficiendi vim non habeat. Verùm accuſationes hæ, à qualitatibus manifeſtis petitæ, non videntur ſufficientes. Equidem quòd Guajacum primas in hoc morbo obtineat, negandum non eſt. Interim à plurimis etiam obſeruatum, ſolius huius radicis vſu interdum luem hanc curatam fuiſſe. Et ſi forſan ventriculum nimis laxet, ei facilè occurri poteſt.

...m exhibi. Exhibetur autem & ipſa variis modis. Plerunque, vt Guajacum, in decocto. De quo notandum, qui ſumptui parcere nolunt, & decoctū efficacius expetunt, eos ſolum corticem, vt qui efficacior radicis pars eſt, ſumere, medullam verò interiorem abiicere debere, vtpote, quæ minùs efficax eſt, imò, vt à nonnullis perhibetur, frigidior, & quandam adſtringendi vim habet.

...ctio. Sumitur autem radix ſarſæparillæ, minutim conciſæ, eiuſque ℥j. affunduntur aq. ℔. ij. ſeu rad. ℥iiß. aq. ℔. iiij. nonnulli rad. ℥iiij. aq. ℔. vij. alij ℥iij. aq. ℔. x. affundunt. Neque enim ita ſtrictè aquæ ad radicem portio præſcribi, ſed ea pro morbi natura, & ægri ac anni temporis conditione variari poteſt. In lue enim inueterata potentiori decocto opus eſt, in recenti minùs potenti. Maceratur autem primò horis 15. vel 20. & poſtea coquitur ad dimidiæ partis conſumptionem. Decoctoque paſſulæ, glycyrrhiza, vel alia, prout opus, ſicut in decocto Guajaci, adduntur. Et quia decoctum ſarſæ ventriculum nonnihil laxat, plerunque mentha, betonica, vel aliud ventriculum roborans, addendum, aut, quod commodius videtur, ipſum Guajacum, aut, ne variorum mixtio nauſeam pariat, poſt ſumptum ſarſæparillæ decoctum, aliquod ventriculum roborans ſumendum.

...tum ſe-dum. Poſtquam decoctum primum paratum eſt, reliquiis iterum aq. ℔. xv. affunduntur, & ad tertias decoquuntur, decoctumque in prandio & cœna vſurpatur. Nonnulli etiam ſub finem decoctionis vini ℔. iij. addunt. Id tamen tùm ſolùm faciendum cenſet Fallopius, cùm vel æger domo egreditur, vt vires conſeruentur, vel quando ventriculus debilis eſt.

Poſſunt tamen etiam ex hac radice pulueres, electuaria, extracta parari, vt ex ligno Guajaco.

CAPVT XV.

De Radice Chinæ.

Mercatores Luſitani è Chinarum regione radicem quandam ad hunc morbum curandum ſuperiore ſeculo aduexerunt, quam Radicem Chinæ appellarunt. *Radix Chinæ.* Cùm enim & eam regionem lues Venerea inuaſiſſet, ſicut Americani Guajaci vſum ad hunc morbum profligendum monſtrarunt; ita Chinenſes ad eundem curandum hanc radicem vſurparunt, eiuſque vſum alios docuerunt. Eſt verò radix palmi longitudine, interdum craſſa ſatis, interdum tenuior, tuberoſa, ſubruffa, ponderis mediocris, quam recens effoſſam adeò tenellam eſſe ferunt, vt cruda & elixa mandi poſſit, apud nos napi ac rapi radices. Quod tamen ita credibile non videtur; cùm apud nos napi ac rapi radices exſiccatæ tantam duritiem nunquam acquirant. Ad nos diſſectæ adferuntur.

Vires eius quod attinet, nec ſapore nec odore pollet, & propterea in caliditate & frigiditate nullus eius eſt exceſſus, ſed potiùs temperata eſt, aut ſi quis eius eſt exceſſus, potius eſt in frigiditate. *Vires eius.* In ſiccitate tamen ad ſecundum extenditur, tenuis eſt ſubſtantiæ, cum aliqua tamen adſtringendi vi, & ſubſtantifica quadam humiditate, ita, vt eius vſu homines pingueſcant: vnde & decoctum eius facilè aceſcit. Cùm primùm à Luſitanis in Galliam & vicinas prouincias eſſet allata, mirè à mercatoribus laudata eſt, vt quæ tenuium partium digerendi vim habeat, vrinas & ſudores moueat, omnis generis excrementa abſumat, viſcera abſtergat, obſtructiones liberet, ſanguinem à corruptione vindicet, articulorum dolores tollat, lui Venereæ proſit, & quia temperata eſt, omni ætati, ſexui, quocunque tempore anni, ipſiſque adeo febricitantibus tutò adhiberi poſſit. Quæ facultates omnes cùm in ligno non ſint, à nonnullis tum temporis non ſolùm ad alios morbos curandos adhibita, ſed & ad Gallicum curandum ligno Guajaco prælata eſt. Quæ res ipſa fecit, vt Carolus V. Imperator, grauiſſimâ arthritide laborans, primus ferè huius radicis vſum, de quorundam Medicorum conſilio, experiri voluerit. Verùm experientia illam famam poſtea minuit, ſcribitque hac de re Iul. Palmarius, *de lue Vener. cap.* 14. multos magno ſuo incommodo radicem hanc ligno Guajaco prætuliſſe ſeque experientiâ cōperiſſe, quòd etiam in magna victûs parſimonia aduerſus hanc luem inefficax fuerit, ſæpe etiam eius decocto ita humeſcere ventriculus viſus ſit, & calor natiuus opprimi, vt lienteria grauis, magnaque cruditas non rarò ſubſecuta fuerit, quibus imbecillus inſiti caloris fomes inerat. Præter has incommoditates & vitia non rarò etiam lienis tumores atque duritiem diutiùs vtentibus inducere ſcribit. Neque etiam totâ ſubſtantiâ vel occultâ qualitate aduerſus luem hanc præcellentes vires habere concedit; cùm poſt eius vſum in morbi recidiuam, qui ſibi iam bene eſſe crediderunt, quotidie relabantur. Quod etiam confirmat Gabr. Fallopius, *lib. de morb. Gall. cap.* 60. qui & ter & quater ſe iſtâ radice ad hunc morbum curandum vſum eſſe, nihil verò eâ efficere potuiſſe, ſcribit; interim ſe feliciter eâ ad hydropem, ad contemperandam humorum mobilitatem, in lippitudinibus oculorum calidis, & intemperie calida ventriculi & hepatis vſum eſſe ſcribit. Et conſentiunt in eo alij quoque Medici, quòd radix hæc in morbo Gallico curando ligno Guajaco & ſarſaparillâ inferior longè ſit, quanquam ad calorem corporis noſtri conſeruandum & roborandum ac propterea ad

ad alios morbos, vtilis ſit. Et ſi forſan vnus aliquis, qui neque Guajaci decocto, neque hydrargyri inunctione ſeruari potuit, Chinæ decocto ad ſanitatem rediit, eius rei hanc cauſſam eſſe putat Iul. Palmarius, quod natura varietate remediorum gaudens & fortiorum pertæſa, tandem minùs efficacibus alleuiata fuerit. De recenti tamen radice refert Garzias ab Horto; eam inſigniter adeò calefacere, vt ſi quis eius decocto paullùm meraciore vtatur, aut calidum hauriat, ob nimium medicamenti calorem in maximos hepatis ardores, in eryſipelata, in phlegmonas, atque alia grauiſſima ſymptomata incidat. Verùm cùm ad nos inſipida, interdum etiam puluerulenta, aduehatur, non eſt, vt tale quid metuamus. Neque verò hoc ſolùm in hac planta, ſed & in multis aliis accidit, vt ſuccus ille alimentarius longè alias vires habeat, quàm plantæ exſiccatæ. Ideoque etſi forſan magnas ad luem Veneream curandam recens in China hæc radix vires habeat; non tamen neceſſarium eſt, vt eaſdem apud nos obtineat.

Decoctum Chinæ. Paratur autem decoctum ex hac radice ab aliis aliter. Iul. Palmarius vulgatam parandi rationem hanc eſſe ſcribit, vt radicis ℥iiß. in orbiculos ſectæ in olla fictili aquæ ℔. iiij. affundantur, & horis xij. macerentur, poſtea lento igne ad dimidiæ partis conſumptionem coquantur. Fallopius radic. ℥ij. in aq. ℔. xij. coquit ad dimidiæ partis conſumptionem. Sed pro morbi ratione proportio radic. & aquæ variari poteſt, & radic. ab ℥j. ad ℥iij: in aq ℔ xij. coqui. Monet tamen hîc Septalius, commodiſſimè decoctum hoc parari, ſi radic. recentior. non carioſæ, ℥j. coquatur in ℔. x. aq. & ℥ij. in ℔. aq. xij Scribit enim: Etſi multi Medici, vt nimiæ impenſæ rationem habeant, cùm multi totam illam decoctionem vnicâ die abſumere nequeant, vereantur autem, ſi in alterum diem conſeruent, ne aceſcat, dimidiam Chinæ portionē in dimidiatâ aquæ quantitate excoquunt, & aut dimidias, aut duas tertias conſumunt, ſic cenſentes & indemnitati crumenæ cōſuluiſſe, & decoctum æquè validum paraſſe; tamen maximè decipiuntur, & ſi guſtûs iudicium non ſubtraxerint, facilè cognoſcent, potentius multò eſſe primùm illud decoctum, quàm ſecundum; & ratio eſt in promptu, quia non ſatis eſt, dari proportionem radicis ad aquam, ſed ſpectandum maximè tempus coctionis, & actionis caloris ignis, & reactionis aquæ. Ad extrahendam enim facultatem ex duriſſima radice, & aquæ communicandam, cùm quatuor putà horarum ſpatium intercedere debeat, quantum conſumetur in abſumendis per elixationem ſex, octo, libris aquæ, ſi dimidiatâ quantitate impoſitâ, Chinæ putà ℥ß. ℔. vj. aq. dimidium conſumere ſinamus; aut duæ tertiæ partes, minori ſpatio, quàm duarum horarum abſumentur, minus aquâ actioni ignis reſiſtere valente? Neque verò quis dicere audeat, datâ minori ignis quantitate, & magis lento igne ſi fiat coctio, poſſe nos huic incommodo contrà venire: nam ad extrahendam vim hanc ex ſolidiori ſubſtantia, debita quoque ignis quantitas concurrere debet.

Decoctum ſecundum. Ex reliquiis alius potus pro prandio & cœna, vt ex ligno Guajaco, à nonnullis paratur. Palmarius tamen primâ coctione totam facultatem iſtius radicis in iuſculum transfundi exiſtimat, ideoque pro potu ordinario radicis alias ℥iij. in aq. ℔. viij. coquit, dum ℔. ij. diſcuſſæ fuerint, additque paſſulas & glycyrrhizam. Imò nonnulli etiam primum decoctum in prandio & cœna propinant, cùm guſtui non ingratum ſit.

Monent quoque nonnulli, vt non plus decocti ſemel paretur, quàm vnâ die abſumi poſſit, cùm refrigeratum facilè aceſcat. Ideo etiam id in cineribus tepidis aſſeruari iubent. Sed experientia docuit, etiam ad 4. dies durare. Quia tamen aceſcit, id ipſum docet, radicem hanc aliquid ſpirituoſi & alimentarij, quod fermētationis, & hinc aciditatis, cauſſa, eſt, in ſe habere.

Videatur etiam de hac Amatus Luſitanus, *centur.* 1. *curat.* 98. & inprimis *centur.* 2. *curat.* 31.

CAPVT XVI.

De Ligno Saſſafras.

Lignum ſaſſafras. Vires ei(us) AD luem Veneream curandam etiam vſurpant lignum, quod Saſſafras vulgò appellatur, quod ex Inſula Florida dicta apportatur. Saporis eſt aromatici, inſtar fœniculi. Calidum eſt & ſiccum in 2. gradu, tenuis ſubſtantiæ & vi aperiendi, diſcutiendi atque attenuandi præditum: ac propterea ab iis, qui in Indiam nauigarunt, commēdatur ad febres tertianas diuturnas, cachexiam, & hydropem, & ventriculum roborandum, doloreſque nephriticos. Laudatur & ad arthritidem, menſes aperiendos, & plures morbos alios, de quibus dicere huius loci non eſt. Vſurpatur & ad morbum Gallicum curandum. Minùs tamen efficax eſſe, quàm Guajacum, & ſarſamparillam, plerique Medici conſentiunt. Paraturque ex eo decoctum ferè, vt ex ſarſaparillâ.

CAPVT XVII.

De Saponaria.

Saponaria. TAndem quibuſdam Medicis ad hunc morbum curandum Saponaria commendatur, quæ eſt amara, acris, & vi abſtergendi, aperiendique prædita, & in morbo Gallico, qui aliis remediis profligari non potuit, & in pertinaciſſimis doloribus laudatur. Inuentum eſſe fertur Zapatæ, Empirici Hiſpani. Vſurpatur verò & in decocto, & in ſubſtantia. Decoctum paratur hoc modo:

Decoctum. ℞ Saponariæ virid. M. ij. Infundantur per noctem in ℔. viij. aq. Mox excoquantur ad cocturam ſaponariæ. Deinde ℔. j. cum ℔ß. aq. cum herba iam cocta excoletur cum expreſſione, quæ reſeruetur pro potione matutina, ad ſudores proliciendos, ſumendo ℥vij aut viij. Quod verò verò ſupereſt, dulcoretur cum paſſulis, aut ſaccharo pro potu cum cibis; æſtate, & bilioſis naturis addi poterit aut ſonchi, aut cymbalariæ M. j.

Sed guſtui ingratum eſt remedium. Euſtach. Rudius Recipit ſaponar. p. vj. vel etiam plures, & infundit in aq. ℔. xij & coquit ad dimidiæ partis conſumptionē. Verùm, quod etiam Septalius animaduertit, nimia ad tantillam ſaponariæ portionem eſt aquæ copia.

Puluis. In Subſtantia verò radix inprimis vſurpatur, eamque Rudius plurimùm in doloribus Gallicis antiquis commendat, atque ex ea hunc puluerem parat.

℞. *chamæpitios* ℥ij. *dictamn. alb.* ℥iß. *zedoar.* ʒvj. *rad. ſaponar.* ʒiij. *margarit. præparat.* ʒß.

F. puluis pro ix. doſibus. Sed quis ſumet pro vna doſi pulueris propemodum ʒiiij? Et reliqua medicamenta ſaponariam, quæ tamen baſis eſſe debet, longè ſuperant.

CAPVT XVIII.

De Alexipharmacis Compoſitis.

Alexipharmaca in Venerea. ETſi verò medicamenta hactenus enumerata omnia ad hunc morbū profligandū vtilia ſint: tamen alia aliis efficaciora ſunt, & præterea alia alias qualitates habent, quibus nunc huic, nunc illi ſcopo inſeruiunt, vt de ſimplicibus dictum. Ideoque rarò vnum medicamentum ex his, ſed pleranque plura ſimul vſurpantur. Equidem ſi morbus ſit ſimplex, neque viſcus aliquod labo. et,

laboret, & intemperies aliqua inſignis in parte aliqua ſit, quæ vſum Guajaci prohibeat, præſtantiſſimum inter omnia eſt lignum Guajacum, quod & occultis qualitatibus, & manifeſtis huic morbo reſiſtit. Si verò affectus aliquis coniungatur, ſarſamparillam, Chinámque addere ſæpe vtiliſſimum eſt. Adduntur & à nonnullis medicamenta multa alterantia, de quibus cùm ſuprà dictum ſit, hoc loco nihil de iis addimus, niſi hoc; cauendum eſſe, ne admixtione cichoraceorum & intibaceorum ac refrigerantium medicamentorum, quæ ad calorem ligni Guajaci, qui tamen ita formidandus non eſt, temperandum adduntur, ſudores, qui vnicè expetuntur, & qui plus commodi afferunt, quàm leuis calefactio damni, impediantur: Deinde ne aliarum rerum admixtione potio ingrata & nauſeabunda reddatur. Ideóque his miſſis, vt ſaltem de alexipharmacorum miſtione dicamus, ſi ægri natura ſit valde calida & ſicca, humores à capite ad pulmones & thoracem, aut alias partes impetuosè ruant, ſolùm lignum Guajacum non commodè adhibetur; cùm partes ampliùs calefaciat & exſiccet, & humores caliditate ſuâ fundat, ac moueat; ſed tum ſarſaparilla tutior eſt, & China adhuc commodior, quæ caliditatem ſimul temperat, adſtringendíque vim habet, quâ fluxiones ſiſtit. Contra ſi virtus ſit imbecillis, & oculorum debilitas adſit, ſalſa non commoda eſt, cùm ventriculum laxet, & oculorum aciem obtundat. Si magna adſit atrophia, (modò non à lue Venerea ortum habeat. tunc enim lue hâc, vt cauſâ, ablatâ ipſa macies quoque ceſſat, & corpus meliùs nutriri incipit) Guajacum & Sarſaparilla non ſatis tuta ſunt; China verò tum longè vtilior eſt, vtpote quæ ſubſtantificè, vt loquuntur, humectat. Præ cæteris tamen omnibus ad tabem commendat ſarſamparillam Lud. Septalius, *lib. 7. animadu. num. 214.* vt infra etiam *cap. vlt.* dicetur. Ita ſi atroces dolores ægrum infeſtant, aut gummatoſi tumores, aut inſignia vlcera coniunguntur, ſarſaparilla vtiliſſima eſt, quæ etiam tophos Gallicos diſcutit, ac dolores faciliùs ſedat, quàm ipſum lignum. Ita pro ægri conſtitutione, & morborum coniunctorum naturâ, nunc Guajacum ſolum vſurpare, nunc ſarſamparillam, nunc radicem Chinæ, nunc hæc omnia, & quidem in maiore vel minore quantitate, admiſcere vtile eſt. Additur interdum & cortex Guajaci, nunc ℥ iij. nunc ℥ iiij. pondere, ad ligni ℔.j. & in aq. ℔. xv. coquuntur. E. g.

℞. *lign. Guaiac.* ℔ß. *cortic. eiuſd. ſarſaparill.* an ℥iij. *radic. Chinæ* ℥iß.

Infund. hor. 24. in aq. ℔. xij. Poſtea coquantur ad dimid. part. conſumpt. pro hauſtu ſudorifero.

Reſiduo affund. aq. ℔. xij. Stent in infuſ. hor. 8. Poſtea coq. ad tert. part. conſumpt. pro potu in menſa.

Vel: ℞. *lign. Guaiac.* ℔.j. *cortic. eiuſd. ſarſaparill.* an. ℥iij.

Coq. in aq. ℔ xvj ad dimid. part. conſumpt.

Vel: ℞. *lign. Guaiac. radic. Chinæ*, an. ℥iß. *ſarſaparill.* ℥j.

Infund. in aq. ℔. vj. hor. 24. Poſtea coq. ad medietat.

Reſiduo affund. aq. ℔. x. Coq. ad conſumpt. ℔. iij. Colatura detur pro potu in menſa.

Vel: ℞. *ligni Guaiac.* ℥viij. *cortic. eiuſd.* ℥iiij. *ſarſaparill. lign. ſaſſafras*, an. ℥ij.

Coq. in aq. ℔. xij. ad conſumpt duarum tertiar. vt ſcilicet remaneant ℔. iiij. Sub finem add. vini ℔. iij.

Reſiduo affund. aq. ℔ xvj. Coq. ad conſumption. medietat. & ſub finem add. vin. ℔. iiij. F. potus in menſa.

Hoc loco non prætereunda eſt quæſtio, de vſu purgantium, dum decocta bibuntur: An nimirum ea decocto admiſceri, vel cum decocto ſimul vſurpari debeant. Alij enim planè ea reiiciunt, & purgantia nec decocto admiſcenda, nec ſeorſim vſurpanda eſſe, ſtatuunt, eâ de cauſſa, quòd corpora, antequàm accedant ad vſum horum decoctorum, diligenter purgari ſoleant. Deinde, quòd purgantia & ſudorifera motûs contrarios efficiant. Alij contra decoctis hiſce admiſcent purgantia, vt eorum auxilio ſanguis mundetur, & aluus continuò laxetur. Alij purgantia decoctis hiſce non admiſcent, ſed certis interuallis, octauo vel decimo quoque die, vel longiore etiam interuallo, prout opus eſt, purgant. Quæ vltima ſententia mihi veriſſima videtur. Etſi enim corpus ante decoctorum horum vſum purgetur: tamen facilè aliquid reſtare poteſt, & ſubinde etiam colligi; ac ſudores tantùm humores tenuiores purgant, craſſos verò relinquunt. Neque hoc modo motûs contrarij fiunt. Eo enim die, quo purgatio inſtituitur, ſudorifera non exhibentur. Si verò ipſis ſudoriferis purgantia admiſcerentur, tum motûs contrarij fierent. Et præterea purgantium admiſtione decoctum tot ſeptimanis vſurpandum nauſeabundum & ingratum redderetur. *An purgantia decoctis admiſcenda.*

Statuit quoque Hercules Saxonia, *de lue Vener. cap.* 38. ſingulis etiam diebus poſſe purgationem inſtitui, in iis ſcilicet, in quibus ſudor vel non poteſt, vel non debet excitari. Non poſſe ſudorem prouocari, exiſtimat in iis, qui vel ſunt vſque adeò cute durâ ac denſâ, vt nullo modo poſſint ſudare, vel quibus quamprimùm ſudorifera exhibentur, lipothymia vel ſyncope accidit. Non debere verò eos ſudare putat, quibus lues Venerea non obſidet artûs, neque cutem, neque corporis ambitum, ſed potiùs circa viſcera propriam poſuit ſedem. Verùm non videtur vero mihi conſentanea hæc opinio. Nam quòd putat, ideo quibuſdam eſſe exhibenda purgantia, quòd non poſſint ſudare ob cutis denſitatem, vel quod in lipothymiam ſtatim incidant, nec rationi, nec experientiæ conſentit. Etenim vix habet aliquis cutem tam denſam, vt pori ad ſudorem nullo modo pateant. Et licet primis diebus ſudor ſtatim non ſuccedat: tamen poſtquàm vſu decoctorum humores attenuantur, viæ & pori aperiuntur, poſtea ſequitur ſudor; inprimis ſi balnea illa Laconica, vt poſtea dicetur, adhibeantur. Poteſt æger ſudorem etiam ita moderari, vt in lipothymiam vel ſyncopen non incidat. Et qui ſudores non ferunt, nec purgationem facilè ferent. Tandem purgantia idem, quod illa ſudorifera, præſtare non poſſunt. Quòd verò in quibuſdam ſudorifera exhiberi non debeant, falſum. Etſi enim circa hepar & viſcera lues primariam ſedem habere poſſit: tamen fieri non poteſt, quin ſimul vitioſi humores in toto corpore abundent; cùm hepar hâc lue infectum virulentum ſanguinem generet, eúmque in totum corpus diſtribuat. *An purgantia ſudoriferorum loco eſſe poſſint.*

CAPVT XIX.

De Modo Vtendi his medicamentis.

Modum vtendi his medicamentis quod attinet, primò decoctum Guajaci exhibetur plerunq; manè & poſt meridiem, horis duabus ante cœnam. Manè quidem datur ab ℥v ad ℥viij. vel viiij. ante veſperâ ab ℥iiij. ad ℥vj. Puluis ad ʒij. Extracti ℈ij. Hauſtus tamen *Modus vtendi his medicamentis.* *Doſis decoctis*

tamen veſpertinus interdum omittitur, inprimis in principio, donec æger decocto adſueſcat. Quod enim ſupra de qualitate decocti moderanda dictum, id etiam de decocti quantitate exhibenda obſeruandum, ne nimiâ eius copiâ æger obruatur & offendatur. Quod niſi obſeruetur, accidit interdum, vt ægri in febres incidant, cruditates contrahant, atque inde diarrhœa, cachexia, & hydrops excitetur.

Eadem verò ratione eſt exhibendum decoctum ſarſæparillæ, radicis Chinæ, & decoctorum compoſitorum. Etſi enim nonnulli hîc varias doſes præſcribunt: tamen non peccabit, qui ad dictum iam modum ea exhibuerit.

Sudor. Et quidem poſt matutinum hauſtum danda opera, vt æger ſudet. Experientia enim docet, eos, qui ſumptis his medicamentis non ſudant, vix integrè ab hoc morbo liberari. Vt verò ſudor faciliùs fluat, æger ſumpto medicamento horam vnam dormiat. Ita enim medicamentum in actum deducitur. *Tempus ſudandi.* Tempus ſudandi quod attinet, primò ſatis eſt, ſi æger horam vnam ſudet, poſt ſenſim ad plures adſcendat. *Modi ſudandi.* Modi verò ſudandi varij ſunt. Plerique ægros in lecto ſudare permittunt, quod vt facilius fiat, lagenæ aquâ calidâ plenæ, vel lateres calidi panno inuoluti ſub axillas & latera ægri apponendi ſunt. Nonnulli mantellum ligneum parant, quale deſcripſit & depinxit, *in Exegeſ. chymiatr.* Andreas Tenzelius, qui tamen ſudandi modus non parùm moleſtus eſt. *Balneum.* Non ſine cauſſa verò omnibus ſudandi modis in hoc morbo præferunt plerique eum, qui fit in balneo & æſtuario, vtpote qui minorem moleſtiam ægris affert, cùm debiles ægri etiam in lecto ſudantes, balneo & æſtuario vti poſſint, calorque balnei queat intendi & remitti pro lubitu, ſiccum & humidum parari, vt ægri conditio poſtulat. Humidum tamen balneum, & aquæ calidæ vapore lentè calefactum, commodiſſimum eſt; cùm vapor ille calidus aquæ poros cutis aperiat & laxet, vt ſudor faciliùs, & abſque ægri moleſtia fluat. Sicca verò balnea planè laborioſa ſunt, & in corporibus ſiccis ac melancholicis vſurpari non debent.

Balnea duplicia. Balnea autem illa æſtuaria ſunt duplicia: Primò magna illa, in quibus ambulatur, qualia ſunt noſtra vulgò balnea dicta, in quibus plures ſimul ſudare & lauari poſſunt. Talia licet ad hunc morbum curandum in Italia Barbitonſoribus ſint vſitata, meritò tamen vitantur; cùm, ſi quis leuiter affectus illud, quod ex alio grauiter laborante exhalat, excipiat, magis infici poſſit, ſed commodius eſt, vt quilibet æger ſeorſim ſudet. Deinde ſunt balnea, ſeu æſtuaria parua, in quibus vnus ſolus concluſus ſudat. Talia parantur è ligneis tabulis compactis, quæ rurſum ſunt duplicia; alia, quæ rectâ hominem, ſine corporis inflexione, rectum capere poſſunt, quale deſcribit Iul. Palmarius, *de lue Venerea, cap. 17.* Formâ quadratâ ſeptem pedes altâ, quatuor verò longâ & latâ. Cuius deſcriptio ibi videatur. Apud nos alia ſunt in vſu, etiam ex aſſeribus, mutuis proceſſibus & ſinibus ſeſe excipientibus, compacta, quadrata, ſed oblonga, latitudine eâ, vt homo ſine impedimento ſedere, & brachia dilatare poſſit; altitudine verò duplici, vnâ vbi æger ſedet, tantâ, vt ſedens caput, quod arctè tabulis concluditur in collo, exſerere poſſit: reliquâ verò parte humiliore. Longitudo tanta eſt, vt ſi æger ſedens pedes extendat, tabulam vltimam non attingat. Habet autem & oſtiolum, per quod æger ingredi poteſt, & à tergo feneſtram, quæ pro vſus neceſſitate aperiri poteſt. Habet & aliud oſtiolum verſus pedes, per quod vas ferreum vel aheneum lapidibus vel ſcoriis ferri ignitis plenum immittitur. Tubulum verò in parte ſuperiore è directo vaſis, per quem vel aqua ſimplex calida, vel decoctum aliquod conueniens in lapides vel ſcorias ſenſim, quantum æger ferre poteſt, infunditur, vnde vapor exhalans, per corpus vſque diffuſus, ſudorem prolicit. Et quamuis in hoc modo caput exſeratur: id tamen non nocet, aut inutile eſt, etiam cum caput afficitur. Etſi enim prominet, tamen & ipſum ſudore ſatis copioſo perfunditur. Interim æger non illos prauos halitûs è corpore euaporantes iterum inſpiratione attrahit, ſed liberum & purum aerem, vnde refocillatur, vt ſudorem faciliùs & feliciùs ſuſtinere poſſit. Quocunque autem in balneo ſudor prouocetur, poſt ſudationem peractam balneum aperiri debet, vt ab aëre libero perflari, & praui illi vapores diſcuti poſſint.

Quando ſudandum. Tempus ſudandi commodiſſimum eſt matutinum. Interdum tamen & poſt meridiem ſudare licet. Qua in re ægri vires conſiderandæ. Reperiuntur enim, qui ſudorem etiam bis de die facilè ferunt; alij qui ſemel ſatem; alij, qui nec ſingulis diebus ſemel ſudationem tolerare poſſunt. Medicamenta autem ſudorem cientia ieiuno ventriculo ſumenda, & horâ vnâ vel alterâ poſt medicamentum ſumptum ſudor ciendus.

Quandiu. Sudandum autem tandiu, quandiu ægri vires ferunt, & ſi æger in balneo vel æſtuario ſudet, caloremque balnei ampliùs tolerare non poſſit, in lectum componendus, in quo poſteà ſudor ſponte, & ſine virium iactura, ampliùs fluit. Sudor poſtea detergendus, ac poſt ſudorem aër frigidus nullo modo admittendus.

Quoties. Quoties autem ſudandum, & quandiu horum medicamentorum vſus continuandus ſit, in genere definiri non poteſt. Vulgò docent, decocta hæc ad dies quadraginta continuanda: interdum tamen dies viginti quinque, aut triginta ſufficiunt; interdum & in grauiore morbo ad dies ſexaginta, & vltra in vſu horum medicamentorum perſiſtendum. Toties nimirum & tandiu ſudandum, donec morbi malignitas victa & vitioſi ac virulenti humores per ſudores diſcuſſi ſint, & omnia ſymptomata ceſſent inprimis gonorrhœa & cicatrices calloſæ. Quandiu enim hæc durant, in vſu horum medicamentorum ſubſiſtendum. Imò etiamſi omnia ſymptomata euaneſcunt: tamen per dies aliquot medicamenta ita continuare vtile eſt vt etiam partium diſpoſitio maligna tollatur, nec recidiua metuenda ſit.

Poſt meridiem verò, etſi ſudor non moueatur: tamen idem decoctum tum exhibitum vitioſos humores inſenſibiliter diſcutere, & virulentam diſpoſitionem cum partibus, tùm humoribus impreſſam expugnare poteſt.

CAPVT XX.

De Alexipharmacis aliis Communibus.

Alexipharmaca communia. VErùm nonnulli alexipharmacis iſtis puta ligno Guaiaco, Sarſaparillâ, radice Chinæ, & ligno ſaſſafras ſolis non fidunt, ſed etiam communia alexipharmaca addunt. Factitatum id primò à Fernelio, qui decoctum hauſturis opiatæ ſeu antidoti alexipharmaci ſui prius ʒ ß. vel ʒ. j. exhibet, quæ ita paratur:

Antid. Fernel. *℞ fol. ſcordij ℥ ß. poly montan. puleg. praſſij alb. origan. calaminth. hyperici, cẽtaur. minor ſtachad. chamæpithyos, chamædryos, ſpica nardi, an. ʒ ij. ſem. aniſi fœnicul. petroſelin. dauci, ſiſeris mõtan. rutæ, ocymi, hormini, thlaſpi, baccar. laur. iuniperi, ſem. pæon. maris, an. ʒ ß. radic. ariſtoloch.*

ariſtoloch rot. gentian. dictamn. valerian. aſari an. ʒ j. *nuc. moſchat. garyophyll. piperis. croci* an. ℈ iiij. *cinamom. myrrhæ caſtorei, ſtyrac. calamit.* an. ʒ iij. *mellis boni* q. ſ.

F. opiata.

Fernelium ſecutus eſt Iul. Palmarius, eius diſcipulus, qui, vt ſupra etiam dictum *lib. 1. de lue Vener. cap. 7.* ſcribit, Fernelium ab hydrargyri vſu alieniſſimum primum auſum eſſe huius luis curationem ſine illius ope polliceri; & multa domi ſuæ alexipharmaca componenda curaſſe, quæ aduerſus huius morbi perniciē cum Guajaco, ac etiam ſine hoc exhibuerit. E quibus præſtantiſſima & efficaciſſima, quæ comperit, duo deſcribit: Primum modò deſcriptum eſt: Alterum eſt hoc:

℞. *Morſûs Diaboli, ſcabioſæ, pimpinellæ, flor. calendulæ, verbaſci, plantaginis, meliſſæ, rutæ, geniſtæ, origani, flor. anthos, roſar. rubrar.* an. ʒiij. *ſem. citri. acetoſæ, fœniculi, carduibened. rad. dictamn. tunicis, tormentill. ariſtolochiæ rot. gentian. zedoariæ, doronici Roman.* an. ʒij. *cornu Cerui, raſuræ eboris, ligni aloës, ſantali citrin. cinamom. el.* an. ℥ß. *croc. caryophill. nucis moſchat.* an. ʒij.

Refertque primam compoſitionem vocaſſe opiatam maiorem, alteram minorem, atque alterius ʒß. cum conſeru. bugloſſi, pari pondere, & Mithridatij ℈ß. pro doſi exhibuiſſe, vel etiam ſine Mithridatio. Se verò, poſtquàm è viuis exceſſiſſet Fernelius, ex vtraque, adiectis etiam aliquot aliis medicamentis, quæ aduerſus venena valere, & ad ſudores ciendos aptiſſima eſſe compererit, vnam concinnaſſe, cuius deſcriptio eſt hæc:

[margin: ...idotus ...arij.] ℞. *Scordij* ℥ß. *morſus diaboli, ſcabioſæ, pimpinellæ, polij montani, pulegij, calamenti, praſſij albi odorat. origani, menthæ, hyperici, centaur. min. ſtœchad. chamædryos, chamæpithyos, plantaginis, meliſſæ, rutæ, thymi, ſampſuchi*, an. ʒij. *hyſſopi, ſaluiæ min. polypod. verbenæ, veronicæ vtriuſque* an. ʒij. *flor. betonic. calendulæ, verbaſci, geniſtæ, roris marini, iaſmini, ſaluiæ, roſar. rubr. hyperici, bugloſſi, borraginis, violarum, nymphææ*, an. ʒiij. *ſem. aniſi, petroſelini vtriuſque, dauci, granorum tinctoriorum, hyperici, ſileris montani, rutæ, leuiſtici, ocymi, baccar. lauri, iuniperi, ſem. pæoniæ vtriuſque, ſeſeleos*, an. ʒiß. *ſem. citrij, acetoſæ, carduibened. fœnicul.* an. ʒiij. *rad. pæoniæ maris, ariſtolochiæ rotund. gentianæ, calami aromatic. ireos Florentinæ, cyperi*, an. ʒj. *angelicæ, dictamni, tunicæ, tormentill. zedoariæ, doronici Roman.* an. ʒiiß. *margaritar. el.* ʒiiß. *C. C. raſur. eboris*, an. ℥j *ligni aloës, ſantali citrini, oſſis de corde Cerui, corallij vtriuſque* an. ℥ß. *cinamom. el.* ʒiß. *xylobalſami*, ſi haberi poteſt, ʒj. *lapidum omnium precioſor.* an. ʒß. *nucis moſchatæ, macis, caryophillorum, myrrhæ, ſtyrac. calamit. benzoini, croci, caſtorei*, an. ʒß. *ſucci glycyrrhizæ* ℥j. *ol. è ſem. fœnicul. aniſi, è ſaluia, mentha, iunipero, nuce moſchat. caryophyll. opobalſami rubri*, ex America allati, ſi ad manum eſt, an. ʒj.

Legantur ſingulæ herbæ, flores & radices, quo tempore viribus pollent maximis, ſiccentur, ac in papyraceis ſacculis aſſeruentur, tum in puluerem tenuiſſimum omnes redactæ vino & melle excipiantur, & in electuarium coquantur, donec Mithridatij benè præparati craſſitudinem aſſequatur. Poſſunt tamen flores ſaccharo condiri & aſſeruari, vt aliis miſceantur ſub coctionis finem. Mellis ℔. j. puluerum ℥ij. miſceatur. Seruetur in ampliſſimo vaſe terreo, cuius tertia pars vacet, ne ebulliat, aut efferueſcat: nec in vſum, qui mox tradetur, veniat ante triennium. Addit ibi & aquam cardiacam & puluerem alexipharmacum. Eorum deſcriptiones hæ ſunt: Aquæ Cardiacæ:

[margin: ...ua Car... ...ca Pal... ...rij.] ℞. *fol. ſaluiæ, menthæ, maioranæ, rutæ, hyſſopi, origani, ſummitatum betonicæ*, ana M. j.

Contrita omnia in fictile maiuſculum reconde loco calido, & aqua attractilidis, quem *carduum benedictum* vocant, obrue, ne extent, quotidiè rudiculâ agitentur, antequàm aceſcant (quod quarto quintovè poſt die contingit) expreſſus humor ſeruetur, & magma abiiciatur. Rurſus

℞. *fol. plantag. calendulæ, meliſſæ, verbaſci, hyperici, centaur. min. pimpinellæ*, an. M. ij.

His, poſt quatridui macerationem & expreſſionem, abiectis, rurſus accipies *ſcordij, morſûs diaboli, fœnicul. petroſelini, bugloſſi, borrag. angelicæ*, an. M. j.

Quibus dies totidem maceratis, expreſſis, & abiectis.

℞. *rad. angelicæ dictamni tormentillæ, betonicæ, zedoariæ*, an. ℥. ß. *cyperi* ʒ. iij. *nuc. moſchat. caryophill.* an. ʒ j. *ſem fœnicul. citri acetoſ. carduibened. baccar. iuniperi*, an. ʒ ij. *raſuræ eboris, C. C. ligni aloës ſantali citrini, cinamom.* an. ʒ j. *croci* ʒ ß.

Paratum puluerem expreſſo liquori commiſcebis.

Exin amuleti luis, Mithridatij ſelectiſſimi, an. ℔. j ß. theriac. veteris. ʒ iiij. pendes, & dicto liquori atque pulueri confuſa in alembico vitreo aut terreo vitrato recondita Iunij ardoribus ſex octouè dies expones, dum conferueant, & perfectè fermententur, tandémque fiat diſtillatio in diplomate igni quàm lentiſſimo. Si deſcripta ſimplicia olla noua indita cum aqua attractilidis dies quindecim fimo equino calente conferueant, præſtantior aqua elicietur.

℞. *Aqu. prædictæ* ℥ iij. *ſyrupi de limonibus & violati* an. ʒ vj.

Fiat doſis.

Pulueris deſcriptio.

℞. *Raſuræ eboris, cornu cerui iunioris, margaritarum el.* an. ʒ ß. *ligni aloës, ſantali citrin. oſſis de corde cerui*, an. ℈ j. *ſem. fœnicul. coriandri præparat.* an. ʒ j. *fol menthæ plantag. verbenæ pimpinell.* an. ℈ ij. *rad. tormentill. betonicæ zedoariæ*, an. ʒ ß. *flor. betonicæ calendulæ geniſtæ ſiccorum*, an. ʒ ß. *ſacchari roſati* triplum: fiat puluis tenuiſſimus. [margin: Puluis alexipharmacum Palmarij.]

Doſis cochlear j. initio paſtus, & ante ſudorifici cremoris hauſtum, ſi æger opiatæ vſum refugiat.

Et *cap. 13. lib. de lue Vener.* vbi diſputat: an ſolius Guaiaci vſu hic morbus poſſit percurari; an verò aliis medicamentis, operarum ſociis opus ſit, tandem diſtinguendo concludit, quòd nec tanta Guaiaci vis ſit, vt veneni Venerei radices & omnem perniciem vnum prorſus extirpare poſſit, nec ita imbecillum, vt nihil ſine aliorum ope perficiat. Eius quidem vnius vſu, abſumptis humoribus, omnia ſymptomata tandem ſopiri, atque prorſus deliteſcere, ſed tamen mali labem, quæ iam partibus ſolidis inſederat, in pleriſque eo præſidio expugnari prorſúſque extingui non poſſe.

Secutus procul dubio hos & Rondeletius, qui *de morbo Italico* commendat aquam ſuam theriacalem, quæ ſudorem in morbo Italico inueterato prolicit, & dolores curat, cuius hæc eſt deſcriptio: [margin: Aqua theriacalis Rondeletij.]

℞. *Theriacæ* ℔. j. *acetoſæ* M. iij. *flor chamill. puleg. granator carduibened.* an. ℥ ij.

Temperentur omnia in vino albo, ac deſtillentur.

De qua aqua ℥ iij. cùm *aq. acetoſ. & bugloſſi* ℥iij. propinentur, cum æger ingreditur lectum aut ſtupham.

Platerus quoque aliarum plantarum, præter Guaiaci, ſarſæpaullæ, Chinæ, ſaſſafras, decocta, idem in hac lue, quod illa præſtare poſſe, experientiâ comprobatum putat & proinde, ſed malè, in eam ſententiam delabitur, modò dicta medicamenta, quæ huius morbi

alexipharmaca putantur, potiùs ſudores mouendo, quàm occultâ vi, in curatione huius morbi operari, & propterea non ſolùm decoctum ligni buxi, iuniperi, cedri, cupreſſi, & ſabinæ, agallochi, rhodij, ſed etiam decoctum & aquas Theriacales, quæ in febribus peſtilentibus adhibentur, & hîc vtilia eſſe exiſtimat.

An theriaca in lue Venerea vtilis.

Aurelius Minadous, *de lue Venerea, cap. 53.* cùm multa in laudem theriacæ dixiſſet, tandem concludit, theriacam quoque contra virulentiam Veneream vſurpari poſſe, tanquam alexiterium præſtantiſſimum, non quidem ex eorum numero, quæ per ſe expellere dicuntur hanc virulentiam, ſed ex numero eorum, quæ eam pellunt ex accidenti, quatenus nimirum ſpiritûs conformi quadam ad ipſos proportione corroboret, ita vt ipſi iam validi, tanquam agens principale; vnà cum theriaca, veluti inſtrumento, malignitatem virulentiæ Venereæ vincere poſſint.

Trochiſci Cypheos.

Idem, *cap. 44.* trochiſcos Cypheos in hac lue commendat, vtpote, qui hepar, quod in hac lue maximè laborat, inprimis confortent, idque ab excrementitiis, qui in hoc morbo colliguntur, humoribus liberent, ad coquendum, extergendum, & ſiccandum excrementum valeant. Ideoque ſicut hanc compoſitionem Galenus omnibus aliis, ab Aſclepiade, Andromacho, aliiſque celeberrimis Medicis, ad hepaticos ſcriptis medicamentis, præferendam putat; ita ipſe eandem præ cæteris in hâc lue vſurpandam & magnifaciendam cenſet.

Verùm vt non diſſuadeo, vt quis communibus talibus alexipharmacis in hac lue curanda vtatur, cùm aliàs etiam moris eſſe ſoleat, cùm quis venenum hauſerit, vel quocunque modo acceperit, & quale ſit, ignoretur, theriaca, & communia alexipharmaca propinentur: ita nulli autor eſſe volo, vt in hiſce medicamentis ſolis confidat, & propria illa negligat. Et à paucis etiam Medicis id factitatum video, vtpote quos experientia docuit, ſine ligno Guajaco, ſarſaparilla, & ſimilibus, morbum hunc planè non exſtirpari. Neque ſequitur, quòd ideo, quia quidam morbo Gallico incurabili laborantes, ligno Guajaco curari non potuerunt, plus ſpei in hiſce medicamentis ponendum ſit. Qui enim illis propriis alexipharmacis curari non potuerunt, multò minùs his communibus curabuntur.

CAPVT XXI.

De Cura per Hydrargyrum.

De cura per Hydrargyrum.

Atque hoc primum medicamentorum ad luem Veneream curandam genus eſt, hicque primus morbum hunc curandi modus. Eſt enim & alius modus eundem morbum curandi, per Hydrargyrum, ſeu argentum viuum, qui quidem à Chirurgis & tonſoribus primùm in vſum tractus, poſtea quoque à Medicis doctis adhibitus eſt. Cùm enim, vt ſupra ex Fracaſtorio dictum, tonſores quidam inter medicamenta ab anteceſſoribus ad ſcabiem ſordidam, & cum articulorum doloribus coniunctam, etiam vnguenta, quæ ex Mercurio & ſulphure componuntur, inueniſſent, ea, aliis medicamentis parùm proficientibus, vſurpare cœperunt. Quorum vſus cùm non planè infeliciter cederet, à multis poſtea, etiam doctis Medicis, argentum viuum in curando hoc morbo vſurpatum eſt.

Argentum viuum vnde dictum.
Eius mirabilis natura.

Quanquam autem de hydrargyro, ſeu argento viuo, quod Chymici Mercurium nominant, hoc loco agere mihi propoſitum non eſt, ſed potiùs de huius in hoc morbo curandi vſu: tamen in genere pauca quædam de eo monebimus. Refertur autem argentum viuum inter metalla, & dicitur argentum, à colore, quo argentum refert; viuum verò, quòd perpetuò mobile eſt. Et omnino mirabilis eius natura eſt, quam multi docti viri admirantur, quæque Chymicorum multorum ingenia torſit, & labores luſit. Quamuis enim mortificatus, fixus, aut quocunque modo mutatus ſæpe videatur: tamen non difficulter ad priſtinam viuam naturam redigi poteſt. Et quanquam in minima corpuſcula redigatur, & per corium tranſmittatur, aut aliter in atomos & alienam formam reducatur: tamen in iis integram naturam & eſſentiam ſeruat, & in viuum ac priſtinum corpus redit.

Argentum viuum ſit calidum vel frig[idum].

De eius temperamento Phyſici & Medici, dum alij frigidum, alij calidum eſſe ſtatuunt, diſſentiunt. Vtrorumque rationes collegit Matthias Vnzerus, *in Anatom. Spagyr. Mercurij*, quas omnes hoc loco prolixè adducere, inſtituti noſtri non eſt, poteſtque is de eo, *loco alleg.* videri. Paulo poſt tamen quarundam mentionem faciemus. Ipſe verò Vnzerus, *cap. 12.* mediâ viâ incedit, ſtatuitque, rebus quibuſdam naturalibus ſæpe diuerſas, ac planè contrarias vires & facultates ineſſe, & quidem aliàs manifeſtas; aliàs occultas; & has pendere à forma ſpecifica, illas à primis elementorum qualitatibus. Id quod abſinthij, rhabarbari, aceti, & aliis exemplis probat. Atque horum etiam numero accenſendum putat Mercurium, qui conſiderari poſſit, & vt crudus; & vt præparatus. Crudum mixtas habere qualitates, partimque calidum, partim frigidum eſſe putat; eamque diuerſitatem diuerſis partibus materiæ, è quibus conſtat, tribuendam opinatur, quarum nonnullæ ſint admodum tenues, ſubtiles, puræ, ac ſpirituoſæ; quædam verò craſſæ, terreſtres & fœculentæ: Mercurium verò præparatum nihil frigidæ ampliùs qualitatis habere exiſtimat, vtpote quæ ignis externo, vel menſtruorum adhibitorum auxilio penitùs ſublatæ ſint, & propterea calidiſſimum eſſe.

Matth. [Vn]zeri op[inio].

Hercul. [Sa]xonia.

Idem ſtatuit Hercules Saxonia, *de lue Vener. cap. 39.* dum docet, medicamentum hoc exulcerare, & calorem ac inflammationem excitare poſſe; ex altera parte torporem, paralyſin, alioſque affectûs frigidos inducere, idque oriri ex temperamenti inæqualitate, & quòd ſit mixtum imperfectum, atque ſi per calcinationem præparetur, frigidam euolare ſubſtantiam, quod relinquitur, ignem eſſe.

Autoris [ſen]tentia.

Verùm valdè hi autores errant. Equidem negari non poteſt, dari medicamenta multa, quæ habent partes heterogeneas, quarum ratione diuerſos effectûs edunt, quæ etiam artis ope ſeparari poſſunt. Quòd verò argentum viuum tales habeat partes, falſum, neque dum adhuc vllus Chymicus repertus eſt, qui partes diuerſas in eo monſtrare, & arte in eo ſeparare potuerit. Totum enim homogeneum eſt, ſi quicquid aliud in natura, & vel totus euolat, vel totus manet; & quocunque etiam modo præparetur, tandem totus homogeneus reuiuiſcit. Et quicunque Chymicus partes aliquas heterogeneas in argento viuo, vt in rhabarbaro, oſtendit, erit mihi magnus Apollo. Neque præcipitatum alterius naturæ eſt, quàm crudum, neque præparatione aliquid amittit argentum viuum, & præparatum à crudo ſaltem formâ externâ differt, quam præſtant rerum alienarum admiſtio, quæ nunc ſunt partes ſalſæ, vt in Mercurio ſublimato & præcipitato accidit, nunc etiam aqueæ ſaltem, vt dum Mercurius per Retortam ſine alterius rei admiſtione in aquam redigitur, vt idem Vnzerus, *lib. 2. de Anatom. Mercurij, cap. 2. n. 4.* docet. Hæc enim aqua nihil aliud eſt, quàm argentum viuum, in minima corpuſcula, ſeu atomos, vi ignis, reſolutum, & cum vaporibus aqueis, ſeu aëre humido miſtum. In eo ipſo tamen nulli frigiditatis effectûs apparent, ſed potiùs caliditatis, & illa ipſa aqua, vt aliæ aquæ Mercuriales, aurum ſoluit. Eodẽ modo errat Saxonia, neque enim miſtũ imperfectum eſt argentũ viuũ, ſed corpus, quod perfectiſſimâ miſtionẽ habet, & nullâ etiã arte à Chymicis deſtrui poteſt, ſed vbiq; ſuã formã retinet, neq; dũ calcinatur,

Argentũ viuum homogeneum.

natur, (ſeu potiùs igni exponitur: neque enim propriè loquendo argentum viuum calcinari poteſt) frigidæ partes auolant, & igneæ relinquuntur, ſed ſi partes, quæ eleuantur, excipiantur, ſunt eiuſdem naturæ cum iis, quæ remanent, vt Chymicis notiſſimum eſt.

Itaque cùm hæc conciliatio locum habere non poſſit, videndum, vtri rectiùs ſentiant, an ij, qui calidum, an ij, qui frigidum argentum viuum ſtatuũt. Rectiùs verò omnino eos ſentire puto, qui calidum eſſe exiſtimant. Id enim patet ex maxima vi penetrandi, corrodendique, ita, vt etiam metalla penetret, ac erodat, & à Mercurio præcipitato ac ſublimato carnes, imò ipſa oſſa, corrodantur. Scribitque Libauius, *in tract. de Igne natura, cap. 30.* ſe ex relatione doctiſſimi cuiuſdam Medici cognouiſſe, Chirurgum quendam, ob crebrum vſum medicamentorum mercurialium mortuum, oſſa habuiſſe planè friabilia.

Quòd verò obiiciunt, primò, viuum & integrum non corrodere, eius rei cauſſa eſt, quòd ſeſe corpori inſinuare, atque in id agere non poteſt; cùm omnes eius partes arctiſſimè ſibi cohæreant, nec cum aliis corporibus miſceantur. Medicamenta verò ex eo præparata, vt Mercurius ſublimatus, præcipitatus, ol. Mercurij, & ſi quæ ſunt huius generis alia, maximam vrendi, ac corrodendi vim habent, non ſolùm ob admiſtionem ſalium, quæ tantilla eſt, ſed quòd in minima corpora eſt reſolutus, & cum ſalibus mixtus corpori adhærere, atque in eo ſeſe rerum admixtarum beneficio penitiſſimè inſinuare poteſt.

Secundò quòd ad tactum apparet frigidum argentum viuum, id ipſi cum chalybe, ære, plumbo, vino, rebus naturâ ſuâ calidis, quæ ex accidenti frigidæ percipiuntur, commune eſt.

Tertio, quòd ex effectibus etiam nonnulli argentum viuum frigidum eſſe colligere volunt, in eo valde falluntur, & effectûs, qui aliunde dependent, frigiditati tribuunt. Equidem qui aquas hydrargyro infectas in alpibus bibunt, variis fluxionibus laborant, & corripiuntur bronchocele. Aurifabri & alij, qui argentum viuum frequenter tractant, rarò ſunt ſani & viuaces, ſed ſtupori, tremori, paralyſi, conuulſionibus, lethargo, catarrhis ſuffocatiuis, & apoplexiæ obnoxij. Ita refert Fernelius, quendam aurifabrum ſolius hydrargyri vapore imprudenter admiſſo ſtatim ſtupidum, veternoſum, ac planè mutum euaſiſſe. Idem alteri cuidam accidiſſe narrat Ferdinandus Ponzettus, *lib. 1. de venen. cap. 3.* Et Foreſtus, *lib. 8. obſeru. 5.* ſcribit, cuidam iuueni artem fabrilem addiſcenti ex deauratione poculi cum argento viuo omnes è capite pilos decidiſſe, faciem ſupra modum pallidam, totumque corpus tremulum euaſiſſe. Idem & alij plurimi obſeruarunt. Et Iacobus Oethæus, *in ſuis obſeruat.* refert, Nobilem quendam iuuenem pediculis in pudẽdis laborantem, vnguentum Mercuriale ad eos abigendos vſurpaſſe, vnde illi membrum virile frigidum ac torpidum, & ad rem Veneream ineptum redditum fuit. Verùm fallacia hîc cauſſæ eſt: neque argentum viuum iſta præſtat frigefaciendo, ſed quia peculiarem & occultam vim, neruis ac cerebro inimicam, habet, qualis in aliis multis venenis ſtupefacientibus apparet.

4. Quartò etiam facilè ſoluitur id, quod obiicitur, nimirum damnum ab argento viuo corpori humano illatum calefacientium vſu curari, puta ſaluiâ, hyſſopo, origano, hormino, rutâ, caſtoreo & ſimilibus. Iſta enim medicamenta non ideo ad affectus præter naturam ex hydrargyro adhibẽtur, quod ſolùm calida ſunt, ſed quia cerebro & neruis ſunt amica, & præterea, quod ipſi concedunt, ſpecificâ proprietate. Mercuriali virulentiæ aduerſantur. Et quòd talia non ideo adhibeantur, quia calida ſunt, ſed quia peculiari vi neruis amica, id patet ex eo, quod alia calida, vt Zingiber, piper, & ſimilia, quæ ſpecificam proprietatem, neruoſo generi amicam, non habent, idem non præſtant.

De occulta verò Argenti viui vi & proprietate, duo inprimis dubia occurrunt. Primò an ſit venenatum. Deinde, an lui Venereæ curandæ rectè adhibeatur.

An Argentũ viuum ſit venenatum.

De priore quæſtione, an nimirum argentum viuum ſit venenatum, egimus iam antea, *in tractat. de Chymic. & Ariſtotelic. conſenſ. & diſſenſ. cap. 19.* vbi de Mercurio egimus, dictumque ibi, quòd Matthias Vnzerus, *de anatom. Spagyric. Mercurij*, prolixè probare conetur, Mercurium non eſſe venenatum: cum quo & alij conſentiunt, qui inprimis ad experientiam & doctorum Medicorum autoritatem prouocant. *Negatur.* Auicenna, *lib. 4. fen. 6. tract. 1. ſum. 1. cap. 2.* ſcribit, argentum viuum plurimos, qui id bibſint, non lædere: egredi enim cum diſpoſitione ſua per ventrem inferiorem. Idem Haly Abbas, *lib. 1. Pract. cap. 53.* Rhaſes, *in nonum ad Manſorem, de potu argenti viui*, ſtatuunt. Braſſauolus quoque *in lib. de ſtirpium examine*, teſtatur, ſe infantibus ad vermes expellendos Mercurium viuum dediſſe. Fallopius etiam, *de metallis, cap. 37.* ſtatuit, Mercurium citra noxæ cuiuſquam metum intra corpus aſſumi poſſe, refertque, bruta argentum viuum innoxiè deuorare. Cùm enim vermibus ſcatent, quod ex anhelitu cognoſcunt veterinarij, auellanæ nucis putamen dimidiatum, argento viuo repletum, & faucibus iniectum, ſi quatuor vicibus deglutiuerint, nullo grauiore morbo ſuccedente, curantur. Et pueris in extremo periculo conſtitutis, quibus cætera nihil profuerunt, duorum, triumvè milij granorum quantitate euidenti cum ſucceſſu ſe exhibuiſſe teſtatur. Idem, *de morb. Gall. cap. 76.* ſcribit, ſe vidiſſe mulierem, quæ libram Mercurij bibit, vt faceret abortum; & ſine noxa. Refert quoque Matthiolus, *in lib. 1. Dioſcorid. cap. 170.* (id quod ſe etiam, cùm medicinam ibi faceret, ſæpiſſimè obſeruaſſe, Euſtachius Rudius narrat,) in oppido Goritienſi nutrices ad interimendas ventris tineas, & vermes, argenti viui duo grana milij quantitate citra vllam moleſtiã puerulis propinare. Et obſtetrices, vbi in partu diu grauidæ laborant, ſtatim Mercurium ℈j. pondere cum nullo incommodo potandum exhibere. Et Georg. Agricola narrat, mulierem quandam marito ſuo ſæpius hydrargyrum, vt ipſum enecaret, fraudulenter præbuiſſe, ac nihilominùs eum incolumen perſtitiſſe. Imò obſeruatum, quoſdam ſitibundos noctu in tenebris vaſa argento viuo plena pro poculo arripuiſſe, & plenis faucibus argentum viuum magna quantite exhauſiſſe; id tamen ſine damno per aluũ reieciſſe. Additque Euſtach. Rudius, *lib. 5. de morb. occult. cap. 15.* & hoc, ſe vidiſſe, idque & alios obſeruaſſe, corpora quædam diſſecta fuiſſe, in quibus argenti viui in oſſium cauitate non exigua copia, ex inunctione in morbo Gallico, fuit collecta, qui nihilominùs poſt inunctionem multos annos vixere. Quod fieri non potuiſſe videtur, ſi naturâ venenum eſſet.

Affirmatur.

Verùm ab his diſſentiunt Galenus, Aëtius, Conciliator, Cardanus, Fernelius, Ferdinandus Ponzettus, Iul. Palmarius, quos, *loco citato, cap. 19. de conſ. & diſſenſ. Chymic. cum Ariſtotelic.* allegaui. Et adduxit Viros Clariſſimos in eam ſententiam ipſa experientia, quâ conſtat, argentum viuum non minùs, quàm alia venena, ſtuporem, conuulſionem, tremorem, paralyſin, epilepſiam, apoplexiam, lipothymiam excitare, imò interdum mortem afferre. Referuntque nonnulli, rarò viuaces eſſe illos, qui argenti viui venas effodiunt, & quamuis ſint robuſtiſſimi, & optimi temperamenti, in eo opere vix vſque ad quintum annum perdurare poſſe, ſed ob hauſtum venenatum halitum membrorum omnium tremore corripi.

Autoris ſententia.

Atque horum ſententiam omnino vero magis conſentaneã putamus, vtpote quam & ipſa experientia cõfirmat. Quod verò experientiam attinet eorum, qui argentum viuum ſæpe ſine damno propinatum & exhibitum fuiſſe ſcribunt, ea argentum viuum à vene-

noſitate non excuſat. Etenim, vt fiat actio, recta agentis ad patiens applicatio, & mora quædam requiritur, quæ cùm in allegatis exemplis defuerit, argentum viuum etiam nocere non potuit. Exhibetur enim hydrargyrum vel viuum vel præparatum. Si viuum ſumitur, minùs noxium, eſt. Nam cùm argentum viuum corpus exactiſſimè miſtum ſit, eiúſque partes minimæ ſibi pertinaciſſimè cohæreant, vnde etiam mobile eſt perpetuò, dum integrum & viuum eſt, corpori noſtro vel parùm vel nihil damni infert, ſed ſtatim per aluum excernitur. Eodem enim modo vt globus plumbeus, vel alius metallicus, ſi deglutitus integer ſtatim è corpore excernitur, nihil damni infert; ſi verò reſoluitur in minima, & æruginem contrahit, valde nocere poteſt; id quod hiſtoria illa de plumbo, quam Fernelius, *de lue Vener. cap.* 7. recitat, ſatis docet: ita etiam ſi argentum viuum integrum, mobile, ſibique cohærens aſſumitur, & ob mobilitatem ſuam ſtatim iterum è corpore excernitur, nihil damni affert; ſi verò in minima reſoluatur, & inprimis ſalium admiſtione, & eorum auxilio quaſi corpori affigatur, atque in id penetret, cùm intùs tum extra adhibitus, grauiſſima mala infert, vt vel ſublimatum & præcipitatum ſatis docet. Neque eſt, vt vim illam corrodendi ſalibus admiſtis quis adſcribat. Nam in fumo, qui, dum argentum inauratur, exhalat, nihil ſalis eſt, & tamen ille ipſe ſummè noxius eſt. Neque in ſublimato vel præcipitato tantillum ſalis, quod admiſcetur, tantum damnum inferre poteſt; cùm ſal, etſi in magna copia exhibeatur, nihil tale præſtet.

Mercurius præparatus. Præparatum verò Mercurium quòd attinet, ſcio equidem, quantis laudibus nonnulli Mercurialia medicamenta extollant. Nonnulli præcipitatum puluerem etiam Angelicum nominant; aliter præparatum Mercurium vitæ appellant. Laudantur à nonnullis & flores Mercurij argentei, de quo, *in conſenſ. & diſſenſ. Chymicor. pag.* 365. dictum; alij Mercurium dulcẽ commendant; & ita quidem, vt eum rectè præparatum & propinatum tam benignum eſſe ſcribant, quàm manna, tamarindos, caſſiam, & propterea eo etiam in leuiſſimis morbis, qui benignioribus medicamentis facilè tolli poſſunt, vtuntur. Verùm laudes iſtæ nimiæ ſunt; nec temeritas eorum laudanda, qui in quibuſuis morbis hydrargyrum exhibent; cùm habeantur paſſim exempla eorum, qui medicamentorum horum vſu non ſolùm in vitæ periculum ſunt coniecti, ſed etiam planè periêre. Vnde Guilh. Fabricius *in epiſt. ad D. Doringium, lib.* 3. *obſeruat. annexâ*, Mercurium vitæ dictum interdum Mercurium mortis, & Mercurium vitæ æternæ appellari poſſe cenſet. Quantum etiam Mercurius dulcis, qui tamen habetur mitiſſimus, interdum nocere poſſit, *alleg. loc.* dictum. Quod autem Hydrargyrum quandoque ſine damno exhiberi poteſt; fit, vel quia crudum, vel viui naturam retinet, & propterea in corpus noſtrum, vt modò dictum, parum agere poteſt, qualis eſt Mercurius dulcis, & flores Mercurij argentei, vel quia fixus eſt ſuo modo. Vt enim Metalla integra, etſi in corpus ſumuntur, illud non afficiunt, niſi reſoluantur: ita etiam cùm Mercurius fixus naturam metallorum fixorum quaſi induat; etiam ita non nocet, vt qui adhuc volatilis eſt, & in corpus ſeſe facilè inſinuare poteſt.

Mercurius præparatus in quibus morbis exhibendus. Non tamen in quolibet morbo vel corpore etiam præparatus Mercurius temerè vſurpari, & præſertim initio exhiberi debet, ſed in iis ſaltem, in quibus magna vitioſorum humorum copia eſt, quos ille euacuare poſſit, & vires adſunt fortes. Vt enim extra adhibitus Mercurius ſublimatus & præcipitatus in vlceribus ſordidis, ea mundat, & carnem ſanam, quandiu ſordes adſunt non aggreditur: ſi verò ſanæ carni imponatur, eam erodit: ita etiam ſi hydrargyrum intra corpus aſſumptum vitioſos humores, in quos agat, inueniat, partibus ipſis interioribus non facilè damnum infert, ſed in humores agit, & vt euacuentur, facit; ſi verò tales humores non adſint, etiam partes ſanas aggreditur. Verùm cùm hydrargyrum intra exhibitum non ſolùm ad luem Veneream, ſed & alios morbos plurimos abigendos vſurpetur, de eo plura hîc non dicemus, ſed de eo iam diſpiciemus, an & quomodo in lue Venerea prodeſſe poſſit.

An hydrargyrum in luis Venereæ curatione vſurpandum. Negatiua opinio. Alterum igitur quod attinet, an nimirum hydrargyrum in morbo Gallico adhiberi debeat, & tutò poſſit, & quâ vi agat, Medici valdè diſſentiunt. Equidem Epiphanius Ferdinandus, *hiſtoria* 17. inter nonaginta autores, qui de lue Venerea ſcripſerint, quatuor tantùm eſſe exiſtimat, qui hydrargyri vſum in hac lue improbarint, Caſparum Torellum, Montanum, Minadoum, & Fracaſtorium. Verùm multò plures ſunt, quos etiam recenſet Ioh. Baptiſta Syluaticus, *contr.* 34. qui ipſe Syluaticus etiam inter eos eſt, qui hydrargyrum Gallicæ luis eſſentiæ aduerſari negant. Etenim Vlricus ab Hutten, Eques & Medicus Germanus, *cap.* 4. *in lib. de morb. Gall.* vix centeſimum quemque ſuo tempore hydrargyro inunctum recidiuam euitaſſe ſcribit, durante ad paucos dies eius auxilio, Sebaſtianus Aquilianus, *lib. de morb. Gall. cap.* 4. curationem huius morbi hydrargyro factam ſophiſticam appellat, omnéſque eo inunctos recidiuam paſſos ſuâ ætate ſcribit. Gaſpar Torellus, S. Iuſtæ Epiſcopus, *in declamatione aduerſus hydrargyri inunctionem*, pernicioſum hoc appellat medicamentum, idque inſtar peſtis fugiendum cenſet. Ioh. Baptiſta Montanus, *tract. de morb. Gall.* Argentum viuum reprimere quidem per aliquod tempus morbum iſtum ſcribit, ſed malam qualitatem parti induere, minimè remouere, quare procedente tempore omnia deteriora, quàm prius euadant. Iohann. Fernelius, *lib.* 2. *de abdit. morb. cauſſ. cap.* 14. nihil minus ſe credere ſcribit, quàm confectum ex hydrargyro medicamentum luem Veneream ſanare poſſe; ſymptomata ſiquidem ſaltem ſuo iudicio auferat, radice neglectâ. Victor Fauentinus, *cap.* 7. *de morb. Gall.* mendacem, fallacem & periculoſam eſſe putat luis iſtius cum argento viuo curationem. Non magnifacit etiam curationem hanc Fallopius, vt ex libro eius, de morbo Gallico, *cap.* 76. patet. Apertè quoque curam hanc damnauit Bernardus Tomiranus, *lib.* 2. *de morb. Gall. cap.* 13. vt & alij quidam. Quorum ſententiæ, vt dixi, Ioh. Baptiſta Syluaticus ſeſe adiungit, ſcribitque ſe non credere, quòd argentum viuum ex toto hunc morbum ſanet, ſitque antidotus è diametro lui Venereæ repugnans. Praua quidem & vehementia quædam morbi accidentia poſſe ſedare hoc medicamentum, non negat; morbi verò Gallici eſſentiæ, quæ ſit occulta proprietas, hepati inimica, è diametro aduerſari, eámque ſuperare, ſe non credere. Etſi verò ſub primum huius morbi exortum Carpus, Chirurgus, primus (quem forſan ſecutus eſt tonſor ille, cuius mentionem facit Fracaſtorius) hoc medicamentum vſurpauit, eâ ratione adductus, quòd contra ſcabiem contumacem, & pleróſque alios cutaneos morbos rebelles hydrargyro vſos fuiſſe Medicos antiquos Arabes obſeruaſſet: tamen experientiam hoc remedium, vt optimum, minimè confirmaſſe, & propterea à plurimis Medicis reiectum fuiſſe. Etenim ſi inter morbi huius antidota eſt hydrargyrum, ſemper & vbique expectationi ſuffeciſſet, nec opus fuiſſet, vt ex tranſmarinis & remotiſſimis regionibus efficaciora remedia conquirerentur, quæ feliciſſimo cum ſucceſſu hactenus vſurpata ſunt, ita, vt de eorum in hoc morbo efficaciâ nemo ampliùs dubitet. Et licet vlcera Gallica ſanet hydrargyrum: tamen non ſequitur, quod eiuſdem virulentiæ ſit antidotum; ſicut neque ea medicamenta, quæ in peſte bubones vel carbunculos ſanant, eâ de cauſſa pro antidotis haberi poſſunt. Iiſdem conſentit Aurel. Minadous, *lib. de virul. Vener. cap.* 39. qui vſum hydrargyri in hoc morbo planè reiicit, & quidem tribus rationibus adductus. Prima eſt, quòd

neminem viderit eius vſu ſanitati reſtitutum; contra potiùs obſeruârit, non paucos ab hydrargyri vſu peiora ſymptomata paſſos eſſe, vſque adeo, vt ex auxilio putato maiora damna, quàm ex morbo ſe percepiſſe, affirmarint. Secunda, quòd nocet hydrargyrum ob nimiam frigiditatem. Tertia, quòd nemo explicare potuerit, quibus modis proſit in hoc morbo hydrargyrum. Quibus addunt nonnulli quartam, quòd per ſe ſit venenum. Quintam, quòd ex eius vſu multi mortui ſint.

[Aff]irmatiua [sen]tentia. Contra alij plurimi Medici hydrargyri vſum in hoc morbo valdè commendant. Et vt alios iam prætercam, ſcribit Epiphanius Ferdinandus, *histor.* 17. ſe iureiurando affirmare poſſe, ſe centum quinquaginta Gallicos omnis ætatis, ſexûs & varij temperamenti, & in variis anni partibus perſanaſſe, nullo relicto malo ſymptomate; nominátque alium Medicum experientiſſimum, Ioh. Laurentium Protopapam, qui ſibi iureiurando affirmârit, ſe plus quàm mille homines Gallicos curaſſe feliciſſimo ſucceſſu vnguento Mercuriali; Deóque agendas gratias eſſe ſcribit, qui tanto morbo tam mirabile remedium voluerit patefacere.

[Auc]toris ſen[ten]tia. Ex hac difficili controuerſia vt nos expediamus, primò hydrargyri vſum in huius morbi curatione non planè reiiciendum putamus, neque Minadoi, vel aliorum rationes antea allatæ id euincunt. Primò enim experientiam quod attinet, experientia hîc experientiæ opponi poteſt. Et plurimi Medici ſunt, qui ipsâ experientiâ edocti hydrargyrum in hoc morbo miris laudibus extollunt. Secunda ratio, quòd ideo ſit reiiciendus hydrargyrus, quòd ſit frigidus, falſa eſt. Effectûs enim hydrargyri, vt ſupra dictum, eum calidum, quàm frigidum potiùs eſſe docent. Tertiò de modo, quo agat, & morbum hunc curet; poſtea diſpiciemus. Et licet modus ille inueniri non poſſit, tamen experientia propterea non eſt neganda. Multa enim ſunt medicamenta occultis qualitatibus agentia, quæ quomodo agant, perfectè explicari non poteſt. Quartò etſi hydrargyrus venenatus ſit: tamen propterea in hoc morbo non planè reiiciendus eſſet; cùm & alia venenoſa in vſum medicum veniant, vt opium, cantharides, oleum ſcorpij & alia. Quintò verò, quòd nonnulli Mercurialibus medicamentis curari non potuerunt, non hydrargyro adſcribendum, ſed potiùs vel Medici imperitiæ, qui non dextrè hoc medicamentum adhibuit, vel ægri negligentiæ, aut inobedientiæ, vel morbi vehementiæ, qui nullo, etiam optimo, medicamento potuit expugnari.

[H]ydrargyrus [i]n lue Vene[re]a quando [v]ſurpandus. Vt verò hydrargyrum non planè reiiciendum, ita non incautè & temerè, ſed non niſi vrgente neceſſitate vſurpandum eſſe cenſemus, tum ſcilicet, vbi ligno Guajaco vel ſarſaparillâ morbus hic curari non potuit. Nimirum duabus inprimis de cauſſis ad hydrargyri vſum accedendum. Prima eſt, quando morbus ita pertinax eſt, vt medicamentis illis vſitatis cedere nolit. Deinde, cùm aliquid adeſt, quod vſum decocti ligni & ſarſæparillæ non admittit, inprimis renum ac hepatum calor & inflammatio. Scribítque Euſtach. Rudius, *lib.* 5. *cap.* 15. ſe curaſſe quoſdam, qui ſi vel tantillum Guajaci, etiam frigidis correcti, vſurpaſſent, ſtatim ardore vrinæ adeò correpti fuerint, vt earum partium inflammatione ſubortâ vix mortem effugerint. Ideóque in talibus caſibus interdum, velimus nolimus, ad hydrargyri vſum accedere cogimur, vt idem Rudius loquitur. Idque ſatis tutò ſæpe fieri poteſt, ita vt etiam infantes, à nutricibus in lactatione infectos, hydrargyro ſe inunxiſſe, & ſanaſſe ſcribat.

[Pr]ohibentia [i]nunctionem [h]ydrargyri. Nec tamen temere & inconſideratè ad inunctionem hanc accedendum, ſed priùs conſiderandum, an aliquod adſit prohibens. Primò enim non admittitur inunctio per hydrargyrum, quando vires ſunt debiles, & proinde in ſenibus rarò locum habet. Secundò, ſi corpus adhuc multis vitioſis humoribus ſcateat. Tum enim hydrargyrum non facilè penetrat, humoribúſque commotis graues morbos ac ſymptomata inducit. Ideóque corpus priùs euacuandum. Tertiò, ſi aër ſit nimis calidus, & ſi adſint Caniculares. Quartò, ſi corpus ſit emaciatum, ſi adſit febris, oris vlcera, ad anginam diſpoſitio. In iis quoque non conuenit hoc medicamenti genus, qui ante morbum Gallicum ſtuporem, tremorem, paralyſin, & articulorum dolores paſſi fuerunt.

An hydrargyrus luis Venereæ ſit alexipharmacum. Vt autem rectè vſurpetur hydrargyrus, primò, quâ ratione adhibendus ſit, & quid in hoc morbo præſtet, ac poſſit, inquirendum, qua in re cardo huius controuerſiæ vertitur. Vbi primò cum iis non ſentimus, qui hydrargyrum huius morbi alexipharmacum eſſe putant. Equidem id affirmat Quercetanus, *in Conſil. de lue Vener.* vbi ſcribit, Mercurium luis huius, præſertim inueteratæ, & vnicum, & verum, & ſolum alexipharmacum eſſe. A quo non multùm diſſentit Felix Platerus, qui occultis ſuis qualitatibus & proprietate huic lui aduerſâ venenatam iſtius morbi qualitatem Mercurium retundere ſcribit. Verùm ſimpliciter hoc admitti non poteſt. Cùm enim tria ſint in hoc morbo; primò, illa qualitas maligna, partibus nutritioni dicatis, atque inprimis hepati, impreſſa, ſeu morbus occultus; deinde vitioſi humores, in hepatema le affecto geniti, & à malignitate hac inquinati; tertiò morbi ac ſymptomata, quæ paſſim in corpore à vitioſis illis humoribus excitantur: ad vitioſos humores euacuandos, vt poſtea dicetur, & hinc etiam ad morbos & ſymptomata ab iis orta, tollenda, hydrargyrum facere poſſe quidem non negamus. Quòd verò ipſam malignam & virulentam diſpoſitionem, quod alexipharmaci eſt, expugnet, id eſt, quod negamus. Primò enim experientia id non confirmat, neque vllo argumento ſolido hactenus illa Mercurij vis alexipharmaca à quoquam probata; ſed quicquid præſtat, ſaliuatione & purgatione illâ violentâ facit, quod non eſt alexipharmaci; aliàs enim omnia medicamenta purgantia humores vitioſos, alexipharmaca appellanda eſſent. Hoc potiùs conſtat, quòd nonnulli Mercurialibus medicamentis ſanati, poſt longum temporis interuallum in hunc morbum relapſi ſunt, occultâ illâ & malignâ diſpoſitione in corpore relictâ. Deinde non eſſe hydrargyrum alexipharmacum, etiam ex eo patet, quod corpori noſtro nullo modo amicus eſt, ſed cerebrum, cor, & alia membra potiùs labefactat, & in faucibus grauiſſimos morbos ac ſymptomata excitat: quæ fruſtra à Mercurio amoliri, & ſaliuæ virulentiæ adſcribere conatur Platerus. Etenim tertiò, hydrargyrus ſaliuationem excitat, non ſolùm in morbo Gallico, ſed & in aliis corporibus, quæ lue Venereâ non laborant, & præterea oris vitia, inflammationem, exulcerationem, fœtorem, dentium læſionem, quod cuilibet experiri & obſeruare promptum eſt. Illud verò magis conſentaneum eſt, hydrargyrum eſſe ex euacuantium medicamentorum numero; cùm experientiâ conſtet, eius auxilio multos craſſos, viſcidos, & virulentos humores per os, interdum etiam per ſudores, vel alias vias expurgari, ac in hoc morbo non multum præſtare, niſi ſaliuatio ſequatur. Ideóque quando adhibetur, eo tantùm fine vſurpari poteſt, vt humores virulentos euacuet, quibus euacuatis cùm ſymptomata ab iis excitata euaneſcant, à pleriſque ad ſymptomata mitiganda exhiberi poſſe, ſtatuitur; cùm tamen per accidens ſaltem ſymptomata mitiget, vel tollat, virulentis humoribus, à quibus illa pendent, ſublatis. Quæ tamen cura, vt Fernelius ſentit, omnium acerbiſſima eſt, & tam dura, vt perire morbo quamplurimi malint, quàm tanto periculo, tam acerbo diſcrimine ſanari. In vlceribus autem externis & contumacibus hydrargyrum adhiberi poſſe, vulgò notum eſt.

Hydrargyrus quot modis euacuet.

Ad humores verò vitioſos euacuandos triplici modo vſurpari poteſt; vel ad aluum, & vomitum mouendum; vel ad ſudores ciendos; vel ſaliuationem & ſputationem excitandam.

Per aluum & vomitum.

De hydrargyro ad aluum vel vomitum mouendum exhibendo iam anteà etiam dictum. Atque in eo laudando multi ſunt Chymici, eúmque miris præconiis extollunt. Et Crollius Mercurium balſamum naturæ, & in quo & virtus incarnatiua, & regeneratiua, quæ mirabiliter renouet & purget ab omnibus impuritatibus, & propterea diuinum medicamentum, nominat; cui Beguinus aſſentitur, qui, *in lib.2.Tyrocin. Chym.c.3.* ſummum omnis corruptionis & putredinis alexipharmacum Mercurium eſſe ſcribit. A quibus etſi non planè diſſentit Platerus, dum docet, purgatione per ſumptum Mercurium facilè luem hanc ſanari poſſe, & quidem non longo tempore, ſed breuiſſimo, & bis terue vix propinatum, vnde copioſus & alui fluxus, & vomitus ſimul concitatur, aliquando etiam ſudores, vrinæque promouentur: tamen diffiteri non poteſt, id eum præſtare naturam violenter irritando, & non ſine periculo.

Cautè exhibendus.

Verùm velim Medicum potiùs timidum, quàm audacem & temerarium eſſe in medicamento hoc. Etenim quem venenum omnium rerum eſſe dixit Plinius, *lib.37.cap.6.* is nec corpori humano parcit, ſed ventriculum, hepar, inteſtina, & omnia viſcera offendit, & neruis inprimis, ac cerebro infeſtus eſt. Etſi verò præparatum miteſcere poſſe affirmant Chymici, &, ne noceat, eum præcipitant, ſublimant, ex eo flores, aquilam, Aurum vitæ & alia parant: tamen,

Naturam expellas furcâ: tamen vſque recurret.

Etenim, vt iam ex Platero dictum, violenter, & non ſine periculo purgat, & vt Fernelius, *lib.de lue Vener. cap.7.* hac de re ſcribit: Mercurio etiam præparato exhibito (præcipitatum procul dubio intellexit) ſtatim ex vniuerſi corporis ambitu omnis generis humores ſurſum ac deorſum prorumpunt, tanto impetu, támque violento, vt ex hauſtis ſpiritibus, fractiſque viribus, vel repentè moriantur ægri, vel aliquot dies ſine viribus, mortuis perſimiles, iaceant. Os interdum totum inflammatur, & gangrænam contrahunt vlcera putrida, ac valde fœtida, faucéſque interdum intumeſcunt, vt æger diebus aliquot nihil prorſus deglutire poſſit. Etſi mitiùs interdum agit: tamen ſatis violenter purgat.

Si verò mitiùs agat, vel crudi naturam retinet, vel fixus fere metalli fixi naturam induit. Prioris generis eſt Mercurius dulcis, de quo Angelus Sala: In adultioribus, *inquit*, parùm operatur, niſi magna doſi exhibitus, nimirum ad gr. xxxv. ac tum ſaliuationem facilè concitat. Idque verum eſſe, Medicus quidam mihi notiſſimus malo ſuo didicit, & expertus eſt; vt *de Conſenſ. & Diſſenſ. cap.18.* diximus. Si verò fixior ſit, aluum non mouet. Ergo mediam naturam habeat, neceſſe eſt, ſi debet purgare, vt naturam vellicare poſſit. Vbi tamen ſemper medium tenere difficile eſt. Inter illa tamen, quæ de Mercurio præparato diximus, medicamenta, Mercurius vitæ dictus facilè primas obtinet, ita vt plurium è Mercurio paratorum medicamentorum hîc mentionem facere opus eſſe non putem. Verùm de Mercurio vitæ notandum, eum non purum Mercuriale medicamentum eſſe, ſed aliquam partem Antimonij in eo contineri; id quod docet Vitrum & Regulus, quæ è Mercurio vitæ fieri poſſunt, nullâ verò arte è Mercurio ſolo parari queunt, ex antimonio verò fieri, notiſſimum eſt.

Quando exhibendus in lue Venerea.

Quando tamen Mercurium vitæ, & alia medicamenta Mercurialia adhibere libet, diligenter perpendendus canon Meſue: iſtud eſſe prudentiæ granum, ad medicinas fortes non deuenire, niſi vbi debiles non ſatisfecerint. Si ergo lues hæc ſit recens & mitis, quæ lenioribus purgantibus, & decocto Guajaci, vel Sarſæparillæ poſſit ſanari, ad hydrargyrum non temerè accedendum. Si verò malum ſit pertinax, & inueteratum, & virulenti humores in corpore multi adſint, ſine periculo medicamenta Mercurialia exhiberi poſſunt. Tum enim non facilè metus eſt, vt ipſum corpus humanum aggrediatur, cùm ſat vitioſorum humorum, in quos agat, habeat. Et ſæpe cogit neceſſitas ad vſum hydrargyri accedere, ac fruſtra nonnulli ſperant, debilibus medicamentis ſæpe repetitis idem effici poſſe, quod fortioribus ſemel & confertim ſumptis. Etenim experientia dudum docuit, tempus ſæpè fruſtra teri talibus medicamentis, ad pertinaces morbos exhibitis. Contra fortia medicamenta, atque inter ea hydrargyrum, ſemel atque iterum aſſumpta pertinaces morbos, quorum cauſſa circa ventriculum, iecoris caua, lienem, pancreas, omentum hæſit, & inde aliis partibus communicata fuit, feliciter expugnaſſe.

Medicamenta diaphoretica ex hydrargyro.

Secundò ex hydrargyro parantur medicamenta diaphoretica, nimirum Mercurij ſpiritus albus, ſeu oleum Mercurij album, ſeu rubrum, quorum gutta vna vel duæ in aqua theriacali, & ſpiritu Guaiaci, vel decocto ſimili propinantur ad ſudores mouendos, vt & alia ex hydrargyro parata & fixa medicamenta. Et modò id, cuius gratiâ exhibetur, hydrargyrus præſter, & ſudores moueat, humoréſque vitioſos per eos diſcutiat, non ita periculoſum medicamentum eſt.

Saliuatio hydrargyri.

Tertius modus eſt per ſaliuationem, & quidem plurimi in ſaliuatione omnem curationis huius morbi ſpem ponunt, adeo, vt Platerus ſcribat, niſi in curatione per hydrargyrum ſaliuatio eius vſu concitetur, tandémque ſuperueniat, curam non ſuccedere, neque conueniens eſſe, ob vitia, quæ ori in hac curatione contingunt, vel alia accidentia, inter quæ conuulſiones præcipuè metuendæ, quæ, ſi in illius vſu grauiter delinquatur, accidere interdum ſolent, eius vſum tantopere damnare, penitúſque reiicere, cùm poſtea in cura oris vitia iterum facilè corrigi poſſint. Contra Fernelius, *de lue Vener.cap.6.* hanc curandi rationem graphicè depingit, eiúſque incommoda deſcribit: Tanta, *inquit*, huius vnguenti crudelitas eſt, atque ferocia, vt ſecundo ſtatim, aut tertio die langueſcere incipiat æger. Quippe quòd in ſummo corpore eſt, & in toto corporis ambitu, ſummâ ſuâ tenuitate colliquat, & diſſoluit, ac tandem extremâ refrigerandi, quâ pollet, facultate, ad interna repellit: inde in ventriculum & thoracem, è quibus deinde ſurſum partium continuatione ad gulam & os compellit, tantâ, támque violentâ iniuriâ, vt dentes, quibus, vt & cerebro, peculiariter inimicum eſt, ſtatim omnibus vacillent, ac nonnullis liuidi decidant omnes. Quædam è corpore per ſudores diſſipat; quædam purgatoriâ vi in aluum deturbat, magnis torminibus. Atque, vt paucis complectar, omnibus certè, qui ita curantur, exulcerantur fauces; lingua & palatum intumeſcunt; gingiuæ, dentes, vacillant: ſputum per ora ſine intermiſſione profluit, omni prorſus fœtore olentius, tanto contagio, vt labia eius contactu vlcus contrahant, & intùs buccæ vlcerentur. Frigefacto ſtomacho, & turbato fœtore, appetentiâ cibi deſtituuntur ægri: cumque ſiti intolerabili crucientur, vix tamen bibere poſſunt, os alioqui totum vno occupante vlcere. Quin etiã lingua balbutiem, aures ſurditatem contrahunt, nonnullis immedicabilem. Fœtet omnis circumhabitatio.

Inunctio hydrargyri, quando vſurpanda.

Et ſanè acerba ſatis eſt ea curandi ratio, vt eam quis nõ facilè admittere debeat, ac propterea non vſurpanda in malo recenti ac leui, ſed in inueterato ac contumaci, & in quo priùs alia præſidia, vtpote decoctum ligni, & ſarſæparillæ, ac ſimilia fruſtra fuerunt tentata: neq; ad illũ accedendũ, niſi corpus anteà etiã diligenter ſit purgatũ, ne nimia virulentorum humorum copia ad os & fauces cõuertatur ac ruat. Neq; etiam cõuenit hæc cura ſenibus, nec quibus vires ſunt imbecilles, quique ſunt emaciati, & neruorum debilitate laborant, & caput habent imbecillum, ac deſtillationibus obnoxium,

xium, ne hydrargyro, vtpote ipſis infeſto, hæ partes magis debilitentur.

Ideóque, vt Herc. Saxonia, *de lue Vener. cap. 39.* hac de re ſcribit, nec ij probandi, qui ſine diſcrimine inunctionibus Mercurialibus vtuntur, nec cum illis ſentiendum, qui eorum vſum planè reiiciunt. Interdum enim hic morbus adeo contumax eſt, vt decocto ligni, etiam ad dies quinquaginta, & quidem bis vel ter de die ſumpto, non curetur, ſed etiam in deterius labatur. Cùm ergo decoctorum ampliùs ſumendorum, vt & ſudoris ac inediæ pertæſi ſint ægri, ne ſine auxilio relinquantur, commodius eſt, periculoſum, quàm nullum auxilium adhibere.

modo hy- gyrus ationem at. Quâ ratione autem hydrargyrus ſaliuationem excitet, autores diſſentiunt. Euſtach. Rudius, *lib. 5. de morb. occult. cap. 15.* pluribus hac de re diſputat; & primò meritò eos deridet, qui ſtatuunt, intenſiſſimâ frigiditate, aut reprimendi vi, ab externis partibus hydrargyrum humores in altum corporis repellere. Etenim repellentia craſſarum & ſiccarum partium ſunt; hydrargyrum verò tenuiſſimarum partium eſt. Neque alia medicamenta repellentia, imò nec aër frigidiſſimus, vel aqua frigidiſſima, tale quicquam præſtat. Neque ratio hîc dari poteſt, cur ad os, & non alias propinquiores partes repulſio fiat. Hoc ergo inquirendum, cur ad caput moueatur hydrargyrum, & præcipuè per os expurgetur. Plerique exiſtimant, neque id Platero diſplicet, hydrargyrum peculiari vi exſpuitiones concitare. Verùm modum non explicat. Neque id etiam placet Rudio. Ait enim, ſi totius ſubſtantiæ ratione, & peculiari proprietate ad caput mouetur hydrargyrum, facit id vel ſubſtantiæ ſimilitudine, vel contrarietate. Subſtantiæ ſimilitudine id fieri non poteſt; quia hydrargyrum cerebro & neruis potiùs nocet, quàm amicum eſt. Atque ideo ſicut cantharides veſicam, lepus marinus pulmones inuadit & infeſtat, etiam hoc modo hydrargyrum cerebrum petere videtur. Verùm Rudius iſtam ſententiam impugnat duobus modis, primò, quia ante probauerit, Mercurium non eſſe venenum; deinde, quia ex manifeſtis qualitatibus ſe reddere rationem poſſe putat, cur hydrargyrum caput petat. Vbi primò hoc ſupponit, Mercurium, vt opium, habere partes heterogeneas, & conflatum eſſe ex partibus diuerſæ naturæ, ita tamen, vt calidæ prædominentur; atque eſſe compoſitum ex ſubſtantia aërea & terrea, ſed calore quàm maximè attenuata, quæ fuliginis modo vix calorem paſſa, euolet in fumum, & diſſipetur. Humores igitur inter cætera omnia huiuſce facultatis medicamenta valentiſſimè extenuare, diſcutere, & humores ad motum conuertere, ac propterea purgare per ſudores, per aluum, per os, humoréſque ita partim purgatiuâ virtute, partim caliditate tenuium partium, ſecum trahere; atque ita accidere, vt tenuiores ad cutem profecti per ſudorem euacuentur; craſſi verò, & inepti, vt per ſudorem extenuentur, extenuati vnà cum hydrargyro in vaporem ſoluto in caput trahantur, & deinde deſtillationem promouentes, deorſum delabantur. Tandémque concludit, cùm hydrargyrum extrinſecùs illitum non permaneat in ventriculo, quemadmodum alia purgantia medicamenta, ſed caput petat, mirum non eſſe, ſi per os præcipuè expurget.

Verùm enim verò dubium hoc non ſoluit iſto modo, & magna rerum Phyſicarum & Chymicarum hæc inſcitia eſt. Primò enim hydrargyrum à venenoſitate abſolui non poſſe, ſupra dictum, & probatum, rationéſque contrariæ ſolutæ. Et ipſe Rudius, *cap. modo alleg.* tot & tanta mala, quæ Mercurius inducit, recenſet, vt omnia ad manifeſtas qualitates reduci non poſſint. *…rargyri …* Quæ vt in compendium redigam, erodendi vim hydrargyrum habet, cordis tremorem & imbecillitatem infert, animalem facultatem lædit, neruorúmque ſubſtantiam, & propriam huic vnitatem labefactat, vnde tremores immedicabiles, cruciatúſque graues excitantur, & multi, Mercurialibus medicamentis vſi, conuulſiones, epilepſiam & apoplexiam paſſi ſunt, Imò quoſdam poſt inunctionem in maniam & inſaniam incidiſſe, idem Rudius narrat. Quòd verò ad qualitates manifeſtas illam Mercurij operationem, quâ ſaliuationem excitat, reducere conatur, in eo fruſtra laborat. Primò enim partes illæ heterogeneæ, quas fingit in Mercurio, nullæ ſunt, vt ſupra etiam dictum, neque vllus Chymicorum eas hactenus monſtrare potuit, & ſiue vratur hydrargyrum, ſiue in aquam reducatur, ſiue aliam quamcunque formam externam induat, ſuam eſſentiam integram retinet, & facili negotio in priſtinam formam reduci poteſt. Deinde cauſam nullam reddit Rudius, cur Mercurius extra corpori illitus ad caput potiùs, quàm ad ventriculum moueatur, & eò ſecum humores rapiat. Quòd enim putat, eum in vapores reſolui, & ad caput ferri, falſum eſt; cùm integer & in ore & in aliis partibus colligatur.

Vero ergo magis conſentaneum eſt, hydrargyrum neruoſo generi, id quod tremores, quos inducit, ſatis indicant, & cerebro, infeſtum eſſe, & propterea per neruos ad cerebrum repere, ſecúmque vitioſos humores eò ducere, quem, vt & vitioſos humores, cùm natura & cerebri expultrix expellat, & in fauces detrudat, ſaliuatio hinc ſequitur. Et ſiue extra & foris applicatus, ſiue aſſumptus fuerit hydrargyrus, tamen ad caput repit, & ſputum copioſum excitat. *Hydrargyrus neruis inimicum.*

Sunt verò modi ad ſaliuam concitandam vſurpandi hydrargyri, varij; nimirum vel foris corpori admouetur per vnguenta, per emplaſtra, per epithemata & lauatoria dicta, per cingulum, per monilia & armillas, per ſuffumigia; vel intrò ſumitur, quibus tamen modis omnibus nihil aliud agitur, niſi vt hydrargyrus in minimas partes redigatur, vt faciliùs in corpus penetrare poſſit. Quocunque tamen modo comminutus fuerit, ſuam naturam ſeruat, & partes minimæ ſibi inuicem iterum facilè vniuntur, & ad priſtinam corpulentiam redeunt, vt obſeruatum ſit, in venis & oſſium cauitatibus eius magnam copiam quandoque collectam fuiſſe. *Modi vtendi hydrargyro.*

Vulgatiſſimus tamen modus eſt adhibendi Hydrargyri per inunctionem. Vt autem rectè inunctio perficiatur, quædam ante inunctionem, quædam in ipſa inunctione, quædam poſt inunctionem obſeruanda ſunt. Ante inunctionem corpus, ſi opus ſit, vel medicamentis purgantibus, vel venæ ſectione euacuandum. Etenim ſi vitioſi humores plurimi in corpore abundent, metus eſt, ne vſu inunctionum harum confertim ad fauces ruant, ægrúmque ſuffocent, vel ad cerebrum rapti apoplexiam, aut paralyſin excitent: ideóque prius pars aliqua eorum euacuanda eſt. Si etiam ſanguinis adſit copia, ne æger faucium inflammationem vel febrem patiatur, ſanguinem imminuere vtile eſt. Fallopius quoque, vt pars materiæ abſumatur, viſcera roborentur, & ob Hydrargyrum non offendantur, ante inunctionem diebus octo vel decem decoctum ligni exhibet. *Inunctio hydrargyrique modo instituenda.*

Ipſam inunctionem quod attinet, vnguentorum horum baſis eſt Hydrargyrus, qui eligendus eſt purus, aut ex cinnabari viuificatus, miſcendúſque cum pinguedine porcina, gallinacea, butyro, oleo, terebinthina, vt viuus ampliùs ad viſum non appareat; quod mortificare vulgò dicunt. Nonnulli etiam ad ℥vj hydrargyri addunt ſacchari rubri ℥iiij. Nonnulli quædam varia alia ad hydrargyri malitiam corrigendam, & quidem pro varia morbi conſtitutione alia atque alia miſcent, quæ tamen parum præſtant. Hærent enim illa ſeu oleoſa & vnctuoſa, ſeu alia in cute & corporis ſuperficie, nec hydrargyrum in penitiores corporis partes ſequi, nec eius malitiam corrigere poſſunt. *Argentum viuum, quomodo præparandum.*

Quæ

Quæ verò admiſcentur neceſſariò, eo fine admiſcentur, vt hydrargyrum in minima corpuſcula redigatur, & ita faciliùs ſeſe in corpus inſinuare poſſit. Nonnulli etiam in componendo hoc vnguento ad varia reſpiciendum cenſent. Ideóque Hercul. Saxonia, ſi tophi adſint, addit, quæ emolliunt, vt axungias & adipes anſeris, anatis, medullas crurum bouis, butyrum, oleum amygdalarum dulcium: ſi vlcera adſint, addere iubet pulueres ſiccantes, thus, myrrham, aloën, lithargyrum, ceruſſam; quæ ſi praua ſint, & cinnabarim præcipitatum addit. Præterea admiſcere præcipit medicamenta, quæ partes roborent. Addere inſuper iubet ea, quæ partes magis læſas & principales reſpiciant. Ideóque ſi articuli laborant, iuam addere; ſi hepar, hepatica; ſi ventriculus, ſtomachica iubet. Præter cætera verò ipſi probatur, vt inunctioni addatur oleum è ligno Sancto. Quæ omnia vt non planè improbamus, ita explicatione indigent. Primò ſi tumorum vel vlcerum inprimis gratiâ inunctiones inſtituantur, commodè ipſis medicamenta admiſceri poſſunt: verùm ſi præcipuè ſaliuatio, & per ſputum euacuatio intendatur, operoſâ iſtâ compoſitione opus non eſt. Deinde hydrargyrus ipſe ſi ſit ad minima redactus, facilè penetrat, nec adiuuantibus opus habet, nihílque eſt, quod eo faciliùs penetrare poſſit. Tertiò vix perſuaderi poſſum, quòd medicamenta extra inuncta ad ventriculum & hepar penetrent, eáque roborent. Hoc mihi præcipuè probatur, quòd vnguentis iſtis oleum Guajaci addendum cenſet.

Quantitas. Quantitas hydrargyri nunc maior, nunc minor vſurpatur pro morbi vehementia & virium robore. Vltra tamen ℥vij. non transſcendum, quæ etiam robuſtis corporibus ſufficiunt. In debilibus ſatis, ℥iij. iiij. v. vſurpare. Singulis verò vicibus ℥ij. vel ℥iij. vnguenti vſurpentur, ſeu pro ſingulis doſibus ℈ij. adſumantur. In pueris tenerioribus pro ſingulis locis vnguenti quantitas lentis magnitudine ſufficit.

Formula vnguentorum Mercurialium. Talia ergo vnguenta fieri poſſunt:

℞. *Mercurij* ℥vj. *adip. ſuill. ſ. ſale* ℔j.

Extinguatur cum hac pinguedine Mercurius, & exactè miſceatur. Deinde adde *medullæ cruris bouis* ℥ß. *terebinth.* ℥iij. *ol. eiuſd.* ℥j. *ligni Guaiac.* ℥ij. M.

Vel: ℞. *Terebinth. Venet.* ℔.j. *Mercurij viui* ℥vij. M. diligenter. Deinde adde *pinguedin. porc.* ℥viij. *ol. amygdal. dulc. & amar.* an. ℥ij *pulu. cinam.* ℈ij. *moſchi* g̃. vj. M. Fiat vnguentum.

Euſtachius Rudius hanc formam commendat, quâ feliciſſimo cum ſucceſſu vſus ſit plures annos Vtini, in magno illius ciuitatis Xenodochio, tantâ ſecuritate vt ne vnus eorum, quos curauerit, perierit:

℞. *Mercurij viui* ℥iß. *axung. ſuill. ſ. ſale* ℥ iij. *maſtich. pulueriſ.* ℥ j. *ol. maſtich.* ℥iß. *croci* ʒß. *pomor. dulc. mediocr. magnitud.* n. ij.

Primò axungia ſuilla miſceatur cum Mercurio exactiſſimè. Deinde addatur pulu. maſtich. ſubtiliſſ. vnâ cum ol. maſtich. & croco, & poſtea poma demum cocta, & à cortice ac nucleis mundata.

Vel: ℞. *Mercury ſaliuâ extincti* ℥iij. *ol. veteris* ℥iiij. *thuris, vt maſtich. vulgar. parat.* ℥ij. *maſtich* ℥j. *pingued. porci* ℥iiß. *ol. laurin.* ℥iß. *ceræ virgin.* ℥ij *vnguent. dialthææ* ℥iß. *ſagapeni* ℥j. *ceræ* q. ſ.

Fiat vnguentum.

Vel: ℞. *Mercurij* ℥ij. *axung. porc.* ℥iij. *terebinth.* ℥j. *puluer. ireos, thuris, maſtich.* an. ʒij. *ol. chamæmel. lil. albor. laurin* an. ℥ij. *ſtyrac. calamit.* ʒß. M.

Vel: ℞. *pingued. gallin. porc. vrſ.* an. ℥j. *ol. lilior. albor. laurin.* an. ℥ij, *Mercurij* ℥vj.

Miſceantur pinguedines in mortario. Poſtea addatur Mercurius & horâ vnâ in mortario ducantur. Deinde adde *thur. maſtich. myrrha, ammoniac. ſtyrac. pulu. ſtœchad. Arabic.* an. ʒß.

Fiat vnguentum.

Loca, quæ inunguntur, ſunt artûs & internodia, ac loca excarnia in manibus, cubito, pedibus, genubus. Quandoque in robuſtis & hepatis emunctoria, ac ſpina dorſi inungitur. Fallopius manûs excipit, & primò inungit pedes tranſuerſim, vbi eſt tarſus, poſtea internodia tibiæ, deinde media femora, medias vlnas, & media brachia, poſtea totum dorſum.

Tempus inungendi. Tempus inunctionis commodiſſimum eſt vernum, atque autumnus; hyems atque æſtas minùs commoda ſunt. Atque inſtituenda inunctio tempore matutino, ieiuno ſtomacho, in loco concluſo & calido, & incipiendum à partibus inferioribus, & ad ſuperiores tranſcendum. Rarò bis eâdem die inunctio inſtituitur.

Inunctus æger vel linteis inuoluendus, vel partes inunctæ ſtuphâ ex lino vel cannabe tegendæ, ægérque in lectum ponendus.

Inunctio quandiu continuanda. Tandiu autem continuanda inunctio, donec ſaliuatio vel alui fluxus, vel alia euacuatio ſuccedat, ac ſymptomata minuantur & ceſſent. Et quidem ſi alui fluxus accidit, is non ſtatim ſupprimendus: ne tamen inteſtina aliquid damni patiantur, cauendum, infundendo per clyſteres lac chalybeatum, vel ſuccum ptiſanæ cum lacte, vel decoctum hordei, & poſtea, ſi opus ſit, veniendum ad adſtringentia.

Sudores etiam nonnulli promouendos cenſent. Verùm ſi natura ad ſaliuationem tendat, ſudorem ciere non conuenit, ne contrarij motûs fiant. Si verò natura ſponte ad ſudores tendat, nec id prohibendum. Vltra tres dies tamen vnâ vice vix continuanda inunctio. Nonnunquam etiam ſtatim grauia ſequuntur ſymptomata, vt magna oris vlcera, linguæ ac faucium tumores ac inflammatio, deglutitio læſa, dentium commotio, maximus virulenti humoris ex ore fluxus, diarrhœa vel dyſenteria, & tunc ſtatim ab inunctione ceſſandum. Interdum tamen, ſed rarò accidit, vt nullum tale graue ſymptoma ſequatur, ſed tantùm ſudores & exanthemata per corpus multiplicentur.

Quid poſt inunctionem faciendum. Vbi inunctio iam perfecta eſt, ſputúmque bene procedit, partes inunctæ abluantur vino, in quo ſaluia, flores ſtœchad. Arab. roſmarin. chamæpitys, fol. lauri, calaminth. origanum, cocta fuerunt, poſtea imponendum aliquod emplaſtrum neruinum.

Tandem inunctione peractâ danda opera, ne Mercurius in corpore relinquatur, & aliquid mali vel ori, vel aliis partibus attrahatur. Ideóque Laconico ſudores promouendi, aurei nummi in ore retinendi, auri ramenta potanda, vel globuli aut pilulæ ex auri foliis paratæ deglutiendæ. Imbibitur enim Mercurius ab auro, & cum eo è corpore euacuatur, atque ita, ne quid mali excitetur, præcauetur.

Ad dolorem leniendum os & fauces lacte tepido, vel decocto hordei abluantur. Ad inflammationem prohibendam, decocto vel aquæ plantaginis, vel foliorum vitis, cum diamoro, & ſyrupo de roſis ſiccis vtatur æger. Dentes abluendi decocto vel aquâ ſaluiæ, aquilegiæ, vino auſtero. Poſt inunctionem à curatione non ſtatim deſiſtendum, ſed decoctum ligni, vtpote morbi huius alexipharmacum, adhuc diebus aliquot propinandum. Quod ſi intermittatur, facilè recidiua ſubſequi ſolet.

Emplaſtra Mercurialia. Secundò emplaſtra formâ Mercurij in hoc morbo adhibentur, quæ etſi minorem moleſtiam afferunt: tamen etiam minùs ad ſputationem euacuandam efficacia ſunt. Parantur autem ex eadem materia, ex qua vnguenta, quibus & cinnabarim admiſcere licet. Miſcetur verò hydrargyrum vel cum vſualibus emplaſtris, & diachylo ireato, de meliloto, vel componuntur noua. Eſt etiam in vſu emplaſtrum de ranis cũ Mercurio dictum. Emplaſtra hæc inducuntur linteis lineis, alutæ, & iiſdẽ locis, quibus vnguenta, applicantur, manibus præcipuè & pedibus, item emunctoriis, interdum

terdum & ſpinæ dorſi, & geſtantur continuò die ac nocte, atque tertio vel quarto quoque die renouantur. Minùs hæc cura moleſta eſt; & diebus ſerenis etiam domo egredi licet: curatio tamen ipſa minùs perfecta eſt, & propterea diutiùs continuanda.

Tertiò linteamina aquâ Mercurij madefacta iiſdem locis formâ epithematis imponuntur, & quia Mercurius ſublimatus commodiſſimè ſoluitur in aqua, Mercurio hoc modo ſoluto, eadem loca, quæ inungi ſolent, illinuntur: quæ medicamenta vulgò Lauatoria dicuntur, quæ parantur è Mercurij ſublimati ℥j. qui in liquoris alicuius ℔.ij. ſoluitur.

V.g. ℞. *Mercurij ♎ti.* ℥j. *aq. ſcabioſ. roſar. fumar.* an. ℥viij. *ſaluiæ* ℥ iiij.

Ebulliant & miſceantur.

Vſus huiuſmodi eſt: panno hoc liquore madido illinuntur genua ad pedes, & brachia à cubito verſus manus, idque fit manè, vt & ante veſperam, in loco calido, & diebus decem continuandum, donec ſputatio ſuperueniat.

Quartò cingula & armillæ conficiuntur ex Mercurio ſaliuâ extincto, & albumine oui excepto, quæ miſtura goſsypio inducitur, idque inſuitur corio vel panno, atque inde cingulum vel armillæ conficiuntur.

Quintò etiam ſuffumigio ex hydrargyro parato lues hæc curatur. Verùm magis periculoſa eſt hæc cura, quàm per inunctionem; imò nonnullis lethalis fuit, & propterea non adhibenda, niſi omnia reliqua fruſtra tentata fuerint, & non niſi corporibus robuſtiſſimis. Vehemens enim hæc curatio eſt, cùm, qui eam adhibent ægri, ſingulis diebus ℔.x. ſputi virulenti excernere ſoleant. Locum verò non habet in debilibus, emaciatis, calidâ & ſiccâ intemperie præditis, & in iis, qui difficultate ſpirandi laborant, ſeu deſtillationibus à capite in thoracem ſunt obnoxij, aut ſputo ſanguinis laborant, aut lienteriâ vel dyſenteriâ tentantur. Inprimis autem Medici vtuntur iſtis ſuffumigiis in ophthalmia Gallica pertinaci, & pilorum defluuio imminente, quod aliis medicamentis prohiberi non poteſt. Suffumigium enim hoc pilos firmat. Particularis tamen ſuffumigatio tùm inſtitui poteſt.

Notandum enim hîc, ſuffumigiorum in hoc morbo eſſe differentiam. Quædam enim ſunt vniuerſalia, quæ toto corpore excipiuntur, & propterea etiam totum corpus euacuant. Alia particularia, quæ certis tantùm partibus adhibentur. Deinde ſuffumigia alia parantur è medicamentis benignis, è thure, myrrha, oleo, cinamomo, ſtyrace calamit ſpica nardi, ſuccino, gummi ammoniaco, benzoë, ligno aloës, ambra, moſcho, gallia moſchata, & ſimilibus: quæ etſi certis partibus in ſuum vſum accommodari poſſint, morbum tamen ipſum Venereum non extinguunt.

Quæ ergò huic morbo propria ſunt, parantur è Mercurio inprimis, & ex Mercurio paratis, cinnabari, Mercurio præcipitato, ſublimato.

Vniuerſalia illa quod attinet, eorum, vt modò dictum, baſis eſt Mercurius quocunque modo paratus. Nonnulli & ſandaracham Græcorum, & auripigmentum addunt. Verùm cùm iſta venena perniciosiſſima ſint, non ſatis tutò adhibentur, neque etiam hunc morbum ſpeciatim curant.

Vt formulas aliquot addamus:

℞. *cinnabaris factitiæ* ℥iij. *myrrhæ, thur. maſtich.* an. ℥j. *aloës hepatic. ſtyrac. calamit. benzôes*, an. ℥ß. F. Puluis.

Vel: ℞. *cinnabar.* ℥iij. *myrrhæ, thur. ligni alôes, ladani, ammoniac.* an. ℥j M. *cum terebinthin.* F. Pilulæ.

Vel: ℞. *cinnabar.* ℥iij. *Mercurij præcipitat.* ʒiij. *thur. alôes, maſtich. myrrhæ, benzôes, ſtyrac. calamit.* an. ℥ß F. Puluis.

Sequentem formulam Neapoli in Hoſpitali incurabilium in frequenti vſu eſſe, refert Epiphanius Ferdinandus.

℞. *Lythargyri* ℥v. *antimon. cinnabar.* an. ℥j. *rhapontic.* ℥vj. *polypod. quercin.* ℥iij. *calam. aromat. cinamom. ladan. roſar. macis, nuc. moſch. aluminis, virid. æris, aloës* an. ʒiij. *minij, ſandarachæ Græcor.* an. ℥j. *carannæ* ʒij. *aq. roſar. & fl. citri* q.ſ. M.ſ.a.

Verùm videtur mihi formula ſine omni ratione concinnata, quæ multa inutilia & noxia etiam continet.

Tutior eſt, quam ipſe Ferdinandus proponit:

℞. *Cinnabar. Mercurij ♎ti* an. ℥j. *gummi oliu. ladani*, an. ℥ß. *nuc. moſch. baccar. laur. iuniper.* an. ʒiij. *thur. cinam.* an. ʒij. *ſampſuchi, calchanthi* an. ʒiß. *therebinth.* q.ſ. ad incorporandum. Fiat maſſa.

Suffumigia iſta parandi ratio.

Medicamenta autem iſta ſiue in puluerem, ſiue in pilulas, ſiue in trochiſcos redacta, hoc modo vſurpantur. Primò ægro, vt curam iſtam ſuſtinere poſſit (dignum patellâ operculum, & ita meritò tractantur, qui ſe libidinibus contaminant) exhibeantur duo oua ſorbilia, offa panis vino generoſo madidi, hauſtúſque vini, & cochlear conſeruæ roſarum. Hinc per horæ quadrantem quieſcat æger. Interim ille thalamus Venereus, ſeu carcer potiùs, ſudatorium nimirum, calefiat; in Laconico illo, ſeu ſtuffa ſicca paretur tentorium, ſeu papilio ex linteo denſo, ſub quo æger nudus in ſella humili ſedeat. Sub eodem papilione collocetur olla, ſeu vas, carbonibus ignitis plenum, in quos ſenſim vel puluis ille, vel pilulæ, vel trochiſci coniiciantur, vt fumus inde per totum corpus ſpargatur, & ab ægri nudo corpore excipiatur. Vbi fumus imminuitur, noua materia carbonibus inſpergatur, idque per horæ partem tertiam, quartam, dimidiam, aut etiam integrâ horam continuetur, prout ægri vires ferre poſſunt. Diligenter enim attendendum, ne æger animo deficiat, quod ſæpe accidere ſolet; quod ſi ex ſermone labante animaduertatur, mox æger extrahendus, & idoneis medicamentis reficiendus eſt. Vt verò deliquium animi præcaueatur, poteſt ægro permitti, vt per interualla aërem frigidum per arundinem attrahat, & nares extra papilionem exſerat.

Adhibentur autem hæc ſuffumigia vel ſemel, vel bis de die, & quidem diebus tribus, ſex, nouem vel pluribus, prout citiùs vel tardiùs ſuperuenit purgatio. Hâc enim, vel fluxu alui, ſuperueniente, ſtatim à ſuffitu ceſſandum. Poſtquàm ſatis ſub papilione ſudauit æger, linteis inuolutus in lectum collocandus, vt ibi horam vnam vel duas ſudorem continuet.

Particularia ſuffumigia.

Particularia verò ſuffumigia non toti corpori adhibentur, ſed ſaltem partibus exulceratis, vel dolore affectis. Sed tum ſaliuatio non mouetur, nec is eorum ſcopus eſt, ſed ad morbos ſaltem & ſymptomata in partibus externis tollenda vſurpatur, nimirum ob defluuium capillorum ſuffumigia capiti adhibentur, manibus & pedibus in doloribus, & cùm fiſſuras ac rhagadas patiuntur.

Medicamenta interna ſaliuationem mouentia.

Tandem etiam intrò ſumpto hydrargyro ſaliuatio concitari poteſt. Quod etſi Fernelio notum non fuerit: tamen à poſterioribus animaduerſum, & Mercurius etiam viuus à Rondeletio, Platero, & aliis, in hunc finem vſurpatur. Tales ſunt pilulæ Barbaroſſæ dictæ, quæ Mercurium viuum recipiunt. Exhibent autem Medici pilulas ex Mercurio paratas ita, vt vnâ doſi dentur Mercurij gr. vi. vel vij. eáſque ſingulis diebus ferè exhibent, ac tandiu, donec ſaliuatio ſequatur, eámque curam ad dies triginta continuant. Curandi tamen hanc rationem non facilè recipiendam eſſe, monet Platerus, & non niſi in morbo inueterato, quando cætera remedia præmiſſa nihil iuuant. Commodum ſimul etiam exiſtimat, ſi ſtatim, vt vel pondere ſuo, vel aliis admiſtis, per aluum excernatur. Verùm ſi id fiat, procul dubio ſaliuationem non mouebit. Ideo præſtat, ſi Mercurius, quocunque modo præparatus, minori doſi exhibeatur, quàm vt vel per vomitum, vel aluum purgare poſſit, ſi nimirum vel dimidia, vel tertia, vel

quarta

quarta ſaltem doſeos, quæ aliàs ad purgandum exhiberi ſolet, pars exhibeatur. Exempli gratiâ, præcipitatum vel turpetum gr. vj. pondere aliàs ad vomendum vel purgandum exhiberi ſolet; ſi verò ſaltem gr. iij. vel ij. vel j. exhibeatur, continuato vſu ſaliuatio excitatur. Ideóque qui talibus medicamentis vti velit; rectiſſimè fecerit, ſi primò integram doſin Mercurialis medicamenti ad purgandum exhibeat: ſecundo die dimidiam, tertio tertiam, quarto quartam partem, idque continuet, donec ſaliua & ſputum profluant: id quod tamen ita ſtrictè obſeruare opus non eſt. Et omnino tutius eſt in hoc morbo ea medicamenta Mercurialia exhibere, quæ non ſummâ violentiâ, nec tanto periculo aluum mouent, continuato tamen vſu ſputationem prouocant.

CAPVT. XXII.

De Diæta in luis Venereæ curatione obſeruanda.

Diæta. *Aer.*

Diæta in huius morbi curatione exactè obſeruanda. Aër primò, in quo æger verſatur, ſit calidus, vt & inſenſibilis tranſpiratio libera ſit, nec ſudores prohibeantur, ſed potius promoueantur, non tamen ita calidus, vt vires proſternat. Itaque in conclaui calefacto, ſi opus ſit, toto curationis tempore æger ſeſe contineat, nec aëri libero, niſi is anni temporis ratione calidior ſit, & tamen non ante meridiem, ſeſe committat. Quorum tamen vitæ genus non fert, vt domi ſeſe contineant, veſtibus aduerſus frigus externum ſeſe muniant, & quantum poſſunt, frigidum aërem vitent.

Cibus.

Cibum quod attinet, multus equidem in hoc morbo ſermo paſſim eſt de victu tenui. Verùm cùm victus tenuis ſit, qui vires quodammodo imminuit, vel qui vires parum debilitatas conſeruat, talis victus acutis morbis ſaltem conuenit, qui cùm non diu durent, vires etiam nonnihil debilitatæ ad eorum finem perſiſtere poſſũt. *An victus tenuis in lue Venerea conueniat.* Cùm verò morbus Gallicus ſit morbus chronicus, & curatio ad plures ſeptimanas extendatur, ſi vires tenui victu deiiciantur, ad finem morbi durare non poſſunt. Quod verò Medici pane inprimis, & vuis paſſis ægros cibant, cauſſam hanc eſſe puto, quòd ſimpliciſſimum cibum, eúmque boni ſucci, exhibere volunt. Cùm enim varietas ciborum facilè vitioſos humores ſuppeditet, carnes verò & piſces, ſimiléſque cibi faciliùs corrumpantur, quàm panis & vuæ paſſæ, ægris etiam varietatem ciborum, & carnes prohibere, eóſque ſolùm pane & vuis paſſis contentos eſſe voluerunt. Itaque ea victûs ratio & forma obſeruanda, quæ viribus conſeruandis, etſi non augendis, ſufficiat, nullo verò modo naturam oneret. Cibus etiam ſit boni ſucci, & ſimplex, quique excrementis generandis nullo modo materiam ſuppeditet, neque naturam à morbo impugnando ad ſui coctionem auocet. Ideóque non niſi duo fercula ægro concedenda, & cibus ſolùm bis de die exhibendus. Proinde vbi æger ad vſum medicamentorum præparatur, victus talis ſit, qui vires non minuat, ſed potiùs conſeruet, imò quodammodo augeat, vt euacuationes inſtituendas æger, & victum tenuiorem poſtea ſuſtinere poſſit. Cùm verò ſudorifera vel hydrargyrum adhibetur, ſi vires ferant, victu minùs pleno vtendum, ne alimentorum copiâ vis medicamentorum impediatur, ac ſuperflui humores in corpore potiùs abſumantur, quàm cumulentur, viæque, per quas expelli debent, omnes liberæ & patentes ſeruentur. Non verò victus ſit nimium tenuis, ne vires concidant, ſed ad perfectam morbi curationem, quæ longior eſſe ſolet, ſufficere poſſint. Et quamuis aliquid de conſueto victu in curatione huius morbi demendum ſit: tamen id non ſtatim faciendum in principio, nec ſubitò iſta facienda mutatio, ſed primis octo diebus paulatim aliquid de conſueto cibo detrahendum, ſicut & vltimis octo curationis diebus ſenſim ad priorem diætæ rationem redeundum. Semper tamen ad vires reſpiciendum, & quid eæ perferre poſſint, diligenter conſiderandum, earúmque, vtpote ſine quibus curatio perfici non poteſt, maior, quàm morbi, habenda ratio.

Quantum verò ad cibi quantitatem attinet, item ad vires & morbum reſpiciendum. Quò enim vires ſunt fortiores, eò minorem cibi copiam tolerare poſſunt. Vires autem demonſtrant corporis habitus, temperamentum, conſuetudo, ætas, anni tempus, regio & ægri ſtatus. De quibus ſuo loco dictum. Summa: quantum fieri poteſt, aliquid de cibo conſueto detrahendum, quod & Indiæ populi, à quibus modus hunc morbum curandi ad nos peruenit, facere dicuntur: ita tamen vt ſemper ad vires reſpiciatur. Si enim æger ſit robuſtus, corpus conſtitutionis frigidioris, vt facilè inediam ferre poſſit; caro poſt octo dies ampliùs non danda, ſed æger pane & paſſulis contentus ſit. Si verò vires ſint debiles, corpus gracile, bilioſum, raræ conſtitutionis, & os ventriculi εὐαίσθητον, etiam aliquid de carnibus concedi poteſt; nimirum caro pullorum & gallinarum, perdicum, vitulina, hædina & veruecina tenerior, vt & oua gallinarum. Caro verò ſuilla, quæ difficulter coquitur & diſtribuitur, ac materiam morbificam auget, maximè vitanda, vt & fructus horarij, ac piſces molles. Et quidem commodiſſimus cibus ſunt in hoc morbo vuæ paſſæ, & omnibus aliis cibis præferendæ. Præterea non facilè putreſcunt, & bonum ſuccum & alimentum ſuppeditant, malignitatémque vitioſorum humorum corrigunt. Vnde nonnulli in eâ ſunt ſententia, paſſulas non ſolùm cibi, ſed & medicamenti loco eſſe in hoc morbo. Et inprimis illæ maiores, Cybebæ dictæ, vtiliſſimæ ſunt, in quibus & maior alimenti copia & vis abſtergendi & roborandi.

Qualitas panis exhibendi.

De pane hîc nonnihil dubij eſt. Plurimi panem bis coctum commendant, imò ſolum admittunt. Quem vt corporibus fortioribus, quæ humidiora ſunt, & pituitâ atque excrementis, ad putredinem inclinantibus potiùs, quàm aduſtis, abundant, & qui dentes firmos habent, eoque ſunt aſſueti, non improbamus: ita etiam panis ſemel rectè coctus, & non nimis humidus, vt alimentum maximè familiare omnibus naturis, ſexui, ætati, & quouis anni tempore tutò permitti poteſt; neque ſi æger eum magis, quàm bis coctum appetat, aliquid moleſtiæ ipſi, panem vulgarem prohibendo, creandum eſt. Imò panis bis coctus ſua videtur habere incommoda. Diutiùs enim in ventriculo moratur, nec ita facilè coquitur, & omnino ad eum rectè coquendum maiore ventriculi robore, quod tamen plerunque Gallico morbo laborantibus languet, opus eſt. Præterea cùm lue Venerea laborantibus plerunque exuſti humores abundent, pane bis cocto ij augentur; contra à vulgari pane, vtpote humidiore, temperantur, ac tandem plus alimenti & ſanguinis boni ab eo, vtpote optimè temperato, ſuppeditatur, & in cibo optimè temperatum intemperato præferendum.

Plurimi etiam cibi quantitatem pondere metiuntur, & in vna menſa panis ℥iiij. carnis autem ℥ij. vel iij. ſufficere ſcribunt. Verùm non ita accuratè in omnibus id obſeruari poteſt, ſed naturarum & conſuetudinis non parua hîc habenda ratio.

Potus.

Potum quod attinet, de eo quoque autores non planè conueniunt. Nonnulli nihil niſi decoctum illud ligni & ſarſæpatillæ pro potu exhibendum cenſent, & vinum planè prohibent, idque non minùs, quàm in pleuritide, in hoc morbo denegandum putant, vinúmque ne delibandum eſſe toto curationis decurſu cenſent,

cenſent, ac tale eſſe vinum ligno, quale cicutæ, ſcribit Fernelius, *de lue Vener. cap.* 13. Ea autem inprimis de cauſſa vinum prohibent, quod corpus & humores, qui anteà aduſti ſunt, & qui ab vſu ligni incaleſcunt, eius vſu inflammentur. Verùm enimuerò ratio hæc non ſufficiens videtur. Etenim & decoctum illud ſecundarium tantum calefacere poteſt, quantum vinum aliquod tenuius & dilutius moderatè hauſtum. Ideoque vires hic conſiderandæ, & cùm vinum inſignem cum corpore noſtro conuenientiam habeat, & cor ac omnes partes, atque inprimis ventriculum roboret, in totum corpus facillimè diſtribuatur, citiſſimè nutriat, & ita naturam roboret, vt morbo ſeſe faciliùs opponere poſſit: eius vſus non ſimpliciter reiiciendus, inprimis in iis, qui minùs ſunt calidi, ac corpus pituitoſum, & crudis humoribus refertum habent. Vſus tamen vini ita moderandus, ne corpus vllo modo inflammet. Qui verò vino ſine damno abſtinere poſſunt, illi bibant decoctum illud ſecundarium, è ligno Guajaco paratum, idque ſatis liberaliter in menſa, & extra menſam, ſiti vrgente; qui ipſi tamen ventriculi roborandi cauſſa interdum vini hauſtum ſumant.

Eodem modo ſi per hydrargyrum inſtituatur curatio, eo tempore, quo nondum per os & ſaliuam euacuatio accidit, ægerque cibos maſticare poteſt, pane optimo & bonâ carne nutriendus eſt, eique vinum dilutius exhibendum. Vbi verò ſaliuatio incipit, & æger ampliùs maſticare non poteſt, ob dentes vacillãtes, ſorbitionibus & ptiſanâ hordeaceâ, & iure carnium cum pane æger nutriendus. Et cùm metus ſit inflammationis faucium, à vino abſtinendum.

Poſtquam verò cura abſoluta eſt, etſi ægro ad conſuetum victum redire liceat: tamen vt cibis boni ſucci, è quibus optimus ſanguis generatur, alatur, commodiſſimum eſt. Cùm enim corpus ſit extenuatum, venæque inanitæ, omnino videndum, ne corpus vel vaſa vitioſo ſanguine repleantur, ſed vt bono inſtaurentur, & repleantur, commodum. Non etiam concedendum, vt conualeſcens à minore quantitate cibi ad magnam ſubitò adſcendat, cùm omnis mutatio ad extrema periculoſa ſit. Et cùm metus ſit, ne medicamentorum calidorum & ſiccorum vſu hepar ſit calefactum, conſeruæ roſar. violat. ſpec. diatrion ſantalon, diarhod. abb. aliquot ſeptimanis exhibeantur, victuſque ratio, præſertim æſtiuo tempore, ſit frigidior, parata inprimis ex hordeo. Vtile eſt & ſerum lactis caprini. Si verò metus ſit, ne adhuc reliquiæ aliquæ huius morbi & diſpoſitio maligna in corpore ſuperſit, vinum Guajaco vel Sarſaparillâ medicatum exhibeatur, quod commodiſſimum tempore vindemiæ paratur, ſi pro ſingulo congio vini, Guajaci ℔j. & ſarſaparillæ ℥iij. addantur, & cum muſto conſueto modo deferuere ſinantur. Extra verò vindemiæ tempus medicamenta iſta ſaltem in vino macerari poſſunt. *...n Guajacum.*

Somnus non tantùm noctu conuenit, ſed etiam de die, dum ſudant ægri, concedi poteſt.

Exercitatio omnis vehementior noxia eſt. Cùm enim per eam vires labefactentur, & tranſpiratio ac diſſolutio corporis maior fiat, inde accidit, vt minore illâ alimenti copiâ, quæ in hoc morbo vſurpari ſolet, æger contentus eſſe non poſſit. A Venere verò, vt huic morbo aduerſiſſimâ, plane abſtinendum. Exercitij loco ſit ſudatio in conclaui, & frictiones, quæ vnâ operâ, cùm ſudores abſterguntur, fieri poſſunt. Animi affectûs ſint ad lætitiam compoſiti. *...citatio.*

Aluus vt aperta ſeruetur, danda opera, & cùm facilè ob pauciorem cibum occludi ſoleat, clyſteribus laxanda, & paſſulis cum foliis ſenæ. Imò per interualla quædam purgantia exhibere non ſolùm vtile eſt, ſed & neceſſarium. Etſi enim laxantia illa primas vias euacuant: tamen quia ad loca remotiora non pertingunt, & à ſudoriferis ſaltem tenuiores humores euacuantur, craſſi verò relinquuntur: vtile eſt, poſt ſeptem vel decem dies, vel etiam poſt longius interuallum, prout opus, medicamentum purgans, ægri corpori conueniens, exhibere. *...tis.*

CAPVT XXIII.

De Morbis ac Symptomatibus, quæ lui Venereæ coniungi ſolent, curandis.

Cvm varij morbi ac ſymptomata lui Venereæ coniungi ſoleant, nonnulli ſatis prolixi ſunt in explicando, quâ ratione ij morbi ac ſymptomata tolli debeant. Verùm cùm morbi illi plerunque manifeſti ſint, & de eorum curatione in ſuperioribus libris à nobis actum ſit, prolixè de iis hoc loco agere, operæ pretium non puto. Ideoque ſaltem pauca quædam, & ea præcipuè, quæ morbo huic propria ſunt, afferam: reliqua è ſuis locis petantur.

Vlcera.

Vlcera, penis imprimis, quæ huic morbo maximè familiaria ſunt, quod attinet, de iis in genere, *lib. 3. Pract. part. 9. cap. 11.* dictum. Vt pauca addamus, vnguento defenſiuo penis radice munitâ, vlcus abluendum decocto ſcabioſæ, marrubij, & præſertim ſaponariæ, & ligni Guajaci. Poſteà vnguento aliquo conuenienti vlcus inungendum. Inprimis vtilia ſunt vnguenta, quæ Mercurium recipiunt, ſeu viuum, ſeu ſublimatum, ſeu præcipitatum, ſeu cinnabarim. Et in penis vlceribus, & carie glandis, vt loquuntur, nullum præcipitato adhuc vtilius eſſe excogitatum medicamentum, ſcribit Hercul. Saxonia. Non tamen adhiberi debet, niſi vbi craſſæ ſordes adſunt: in vlceribus verò mundis locum non habent. Euſtachius Rudius, *lib. 5. de morb. occult. cap. 19.* duo inprimis vnguenta commendat. Primum eſt: *Vlcerum Vener. curatio in pene.*

♃. *ol. roſac. complet. amygdalar. dulc.* an. ℥ß. *vnguent. reſinæ* (quod paratur ex oleo puro, reſina pini, terebinthina, & cera citrina) ʒvj. *Vnguentum Mercuriale. 1.*

Mercurij præcipitat. ʒj. *ceræ* parum.

Miſce omnia, excepto Mercurio præcipitato, ſuper igne, & ab igne remota diligenter agitentur, donec refrigerentur, poſtea præcipitatum adde. Poteſt tamen pro vlceris, & partis eo affectæ ratione Mercurij præcipitati plus vel minùs addi.

Alterum eſt hoc:

♃. *ol. amygd. dulc. vnguent. roſac.* an. ℥iij. *ceræ nouæ* ℥j. *Mercurij præcipitati* ℥ß. Miſce. 2.

Atque iſta vnguenta non ſolùm ad vlcera penis, ſed & aliarum partium vlcera Gallica, ficûs, condylomata, & vocatas criſtas ſunt vtilia.

Vtile eſt & balſamũ Mercurij, quod hoc modo paratur:

♃. *Mercurij viui ſolut. ſpiritu nitri.* Ad ſolutionis huius ℔j. affunde *ol. oliuar.* ℥iij.

Stent in digeſtione octo diebus, poſtea oleum ſeparetur & vſui ſeruetur.

Vel ♃. *Vitellum oui j. ad duritiem cocti*, *mell.* ℥j.

Miſce ſuper lento igne, ebulliant, & adde *Mercurij* ♎*ati* ʒß.

Poſt mũdificationẽ & hoc vnguentũ vſurpari poteſt:

♃. *Aloës opt.* ℥ß. *croc.* ♂. ʒij *thur. minij*, an. ʒj. *mell.* ℥ß. *terebinthinæ* ʒij. *vitell. oui* 1. Miſce.

Vlcera autem occulta & latentia, vel ſub præputio conſtricto deliteſcere ſolent, vel ſunt in meatu interno penis. Si vlcus ſit ſub præputio cõtracto, vel per ſiphonem conueniens medicamentum iniiciendũ, & poſtea tenta vnguento imbuta ſtilo loco affecto applicanda: vel præputium ſecundum longitudinem diſſecandum, & neceſſaria medicamenta imponenda. *Vlcera latentia.*

Si verò vlcera ſint in ipſo membri virilis meatu, curatu ſunt difficilia, habentque coniunctas caruncular, ſeu carneas excreſcentias, quæ vrinæ emiſſionem impediunt. *Vlcera in penis meatu.*

pediunt. In vlcere ergo leuiore iniicienda aqua plantaginis, in qua alumen, lithargyrum, & ceruſſa cocta ſint. In grauioribus verò vlceribus vſurpetur hoc linimentum:

℞. *Mercurij præcipitat.* ℥j. *Mercurij* ♎. ʒj. *plumbi vſt.* ʒij.

Terantur in porphyrite cum aq. roſar. ſæpius abluantur, & in vmbra ſiccentur.

Poſtea ℞. *pingued. ſuill.* ℥vj. *ceræ alb.* ʒij.

Diſſoluantur ſuper igne, & addatur puluis, & *camphoræ* ℈ij. Fiat linimentum, quod candelæ *ex cera alb.* ℥v. *terebinthin.* ℥j. paratæ, illinendum, & candela meatui vrinario indenda. Vel emplaſtrum conueniens ſuper ſtylo paruo conuolutum immittatur. Carunculâ ſublatâ vnguentum exſiccans, & conſolidans immittẽdum.

In vtero. Si verò in vtero ſit vlcus, idque ſordidum & ſerpens, malum incurabile eſt. Leuiora verò curantur iniectionibus ex aquis aluminoſis, in quibus lignum Guajacum & Sarſaparilla coquitur, vel peſſariis ex ſucco plantaginis, cum puluere aloës, boli Armeni, ceruſſæ & ſimilibus. In ſordido valde vlcere vnguentum Ægyptiacum addatur, vel aliquid vnguenti Mercurialis. Tandémque vnguentum exſiccans & conſolidans, vt de tutia, vel ſimile, vſurpetur.

In vlceribus grauioribus vteri ſuffumigia vtiliſſima ſunt. Verùm cùm tubuli facilè à prunis nimium calefiant, hæ candelæ pro fumo Hercul. Saxoniæ vtiles ſunt.

℞. *Styrac. calamit. benzoës*, an. ʒvj. *ligni aloës* ℈vij. *thur. alb.* ℥j. *ladani* ʒiß. *ireos, caryophyll.* an. ʒij. *roſ. Damaſcen.* ʒvj. *cinnabar.* ʒij. *carbon. ſalicis* ℔ß. *aq. vitæ*, q. ſ.

Fiant candelæ.

Iiſdem medicamẽtis & inteſtinorũ vlcera curantur.

Faucium vlcera. Ad faucium verò vlcera cùm talia adhiberi non poſſint, fiat Gargariſmus è decocto ſarſæparillæ, cortic. Guajaci, fol. plantaginis, ſcabioſæ, myrti, roſis rubris, cortic. granator. ſumach, cui aliquid aluminis addatur. Decoctum fieri poteſt in aqua, & ſub finem aliquid vini auſteri addi. Poſt ablutionem vlcera abſtergenda oleo ſulphuris, conueniente liquore addito, vel aquâ aluminoſa compoſitâ, quæ ita paratur:

Aqua aluminoſa compoſita. ℞. *Mercurij* ♎*ati, aluminis rochæ*, an. ℥j.

Super lapide porphyrio terantur. Tritis adde *ſucci limon.* ℥iij *aq. plantagin.* ℔iß. *roſ.* ℥ix.

Coq. in vitro, ad quintæ partis conſumptionem.

Verùm cauendum, ne aliquid de talibus medicamentis deglutiatur. Efficax eſt & butyrum ♁ij dictum, ſi vlcus goſſypio, butyro madefacto, leniter tingatur. Verùm eâdem cautione hîc etiam opus eſt. Sed cum non ſemper præcaueri queat, ne quid in ventriculum delabatur, atque ita ſatis tutò talia medicamenta adhiberi non poſſint; contra verò alia medicamenta mitiora parùm efficacia ſint: vlcera hæc curatu difficilia ſunt, imò ſæpe incurabilia. Tutiùs auri ſolutio hiſce vlceribus adhibetur, hoc modo parata:

℞. *fol. auri* xv. *aluminis rochæ, nitri, ſalis fuſi*, an. ℥j.

Tere in marmore, affunde aliquot guttas ſpir. vitrioli, poſtea affunde ſpiritum vini ad duorum digitorum eminentiam.

Stentque in cineribus tepidis, tandémque ebulliant, vt folia auri ſoluantur, ac ſpiritus vini flaueſcat.

Spiritum vini deſtillando ſepara, alium iterum affunde & digere, idque toties repete, donec ſpiritus vini aurum ſoluat, & ſales in fundo relinquantur. Tandem ſpiritum vini deſtillando ſepara vſque ad ſiccitatem, & ſpiritum terebinthinæ affunde, & in loco calido octo diebus digere, donec aurum ſolutum ſit. Hac ſolutione affectum locum bis quotidie illine.

Narium. Nariũ vlcera curantur per errhina vel infuſa, pulueres inſperſos, ſuffumigia parata è Guajaco & cinnabari.

Fiſſuræ manuum & pedum.

Fiſſuræ manuum & pedum. Si in volis manuum & pedum adſunt rhagades & fiſſuræ, abluantur decocto ligni Guajaci, eius corticis, ſcabioſæ, ſcordij, pentaphylli: & ſi duritie adſit, etiam althææ & maluæ, aut radicis cucumeris agreſtis. Poſtea vnguentum vſurpetur è butyro, adipe anſeris, vel gallinæ, ammoniaco, bdellio, pomis, cui aliquid calcis viuæ vel præcipitati addatur, vel vnguentum anteà propoſitum.

Vel; ℞. *Pingued. porc.* q. l. Affunde *ol. tartari*, tantum. vt ab eo vnguentum acre fiat.

Quibus ſi malum non cedat, ſuffumigium particulare è cinnabari adhibeatur. Hercul. Saxonia, *de lue Vener. cap.* 30. ſcribit, ſe obſeruaſſe, mulierem quandam, quæ annis octo continuis manuum fiſſuras geſſerat, & inutiliter omnium & Venetorum & Patauinorum Medicorum operâ vſa fuerat, breui & facilè curatam fuiſſe ſucco herbæ, quam alij artemiſiam, alij tanacetum appellant, in omnes fiſſuras diligenter pennâ illito, & omni manuum lotione omiſsâ: eundémque ſuccum ſe vtilem deprehendiſſe in impetiginibus & vlceribus cruſtoſis.

Bubones.

De bubonibus, qui frequenter in lue Venerea in inguinibus erumpere ſolent, hoc in genere tenendum, dandam eſſe operam, vt expulſio materiæ, quam natura tentat, & ad partes ignobiliores detrudere conatur, adiuuetur; cùm hac euacuatione interdum natura ſeſe toto iſto morbo liberare ſoleat. Itaque ſi bubo non ſatis erumpat, & augeatur, nec ad ſuppurationem tendat, vt extrahatur & ſuppuretur, danda opera. Itaque crus, quod è directo eſt, fricandum, circa partes inferiores ſcarificandum, aut etiam vena eò loci aperienda. *Curatio bubonum.* Ipſi verò buboni medicamenta attrahentia fortiora imponenda. Vt:

℞. *Sagapeni, ammoniac.* an. ʒiij. *opopanac. bdellij*, an. ʒij. *ſinapi, piper. pyrethri*, an. ʒj. *ſapon. nigri* ℥ß. Miſce, ac cum cera & pice.

Fiat Emplaſtrum.

Si tamen natura mole & copiâ virulentæ materiæ prematur, vt totam expellere non poſſit, tum purgans medicamentum exhibere vtile eſt, vt natura parte oneris leuata reliquum faciliùs expellat.

Vbi tumor ſatis erupit, laborandum, vt, quamprimùm aperiatur, & diu apertus ſeruetur. Vt ſuppuretur, maturantia, quæ in inflammationibus adhiberi ſolent, imponantur, è mucilagine maluæ, althææ, ſem. tritici, lini, caricis, pingued. ſuilla, adipe anſerino, & ſimilibus, vel diachylum ſimplex, aut cum gummi compoſitum. Vbi pus confectum eſt, non expectandum, vt bubo ſponte aperiatur, ſed aperiendus maturè, ne virulentus humor detentus alias partes lædat. Aperto tumore digeſtiua dicta & abſtergentia imponenda, quibus interdum aliquid Mercurij præcipitati addere opus eſt, vlcuſque diu apertum ſeruandum.

In Bubonibus tamen frigidis non ita metus eſt, vt materia ad alias partes adſcendat, ſed ſi purgationes & ſudorifera, atque alexipharmaca idonea adhibeantur, interdum bubo ſine periculo planè deliteſcit.

Tumores gummatoſi & Nodi.

Tumorum gummatorum. Equidem tumores tales & nodi, qui in excarnibus locis, vt fronte, oſſe caluariæ, tibiarúmque exteriore ſede oriuntur, ſæpiſſimè, ſi morbus hic perfectè curatus fuerit, & ipſi euaneſcunt; inprimis poſt vſum ſarſæparillæ, quæ in hiſce morbis diſcutiendis efficaciſſima eſt, & poſt vſum inunctionum Mercurialium, quæ tumoribus talibus adhibentur. Si tamen poſt abſolutam curationem tumores tales & nodi remaneant, emollientia, attenuantia, & digerentia iis imponenda, & quidem fortiora, vt radices cucumeris agreſtis, bdellium, ſagapenum, opopanacum, & inprimis ammoniacum, vel diachylon cum gummi, aut ceratum Mercuriale. Vtile, & experientiâ probatum eſt hoc:

℞. Empl.

℞. *Empl. diachyl. c. gummi* ℥j. *diachyl. ſimpl.* ℥ß. *Mercurij ſaliua extincti* ℥j. *ol. Guaiac.* q.ſ.

Fiat Emplaſtrum.

Vel: ℞. *Ammoniac. opopanac. gummi hederæ in aq. vitæ diſſol.* ♃. *pingued. gallinæ, anſerinæ*, an. ʒiß. *medull. cruris vitul.* Vnc.j. *ladani, ſtyrac. calamit. liquid.* an. Drach.ij. *pulu. radic. hermodactyl. ireos*, an. ʒiij. *cinnabar.* ʒj. *argent. viui cum terebinth. miſti* ʒvj. *ol. lilior. & ceræ* q.ſ.

Fiat ceratum.

Lauatoria etiam ex Mercurio parata, ſupra enumerata, in his tumoribus locum habent.

Si iſta non ſatisfaciant, tumores cauſticis aperiendi, præſertim ſi non ſint in articulis, neruis, tendinibus; & locus apertus ſeruandus, ac os ſubiectum, quod plerunque læſum eſt, deradendum.

Tubercula & puſtulæ.

[...]rculorũ [...]ſtularũ.

Tubercula quoque, vt & puſtulæ paruæ, thymi, verrucæ, faui, cùm in aliis corporis partibus, tum præcipuè in capite, circa anum, penem, & pudenda, in morbo Gallico exoriri ſolent. Quæ etſi interdum poſt vniuerſalem curationem ſpontè euaneſcunt; tamen nónunquam etiam peculiarem curationem requirunt.

Quæ in capite ſunt eiuſmodi tubercula, abluenda ſunt ſæpe decocto ligni Guajaci, & præſertim corticis eiuſdem, & ſarſæparillæ. Nonnulli & oleum ſcorpionum ac viperinum vſurpant. Quibus ſi non cedant, vnguento aliquo Mercuriali inungenda, vel aqua aluminoſa compoſita, parata ex alumine rochæ, & Mercurio ♎to, quam alij etiam hoc modo parant:

℞. *Alumin. rochæ, Mercurij ♎ati*, an. ʒij.

Terantur. Adde *aquæ plantagin. roſar.* an. ℔j.

Coq. in vitro ad conſumpt. dimid. part. Poſtea ſtent diebus xv. vt alumen & Mercurius reſideant, & clara aqua effundatur, ac vſui ſeruetur.

Si puſtulæ ſint in ore, vſurpantur collutiones oris è decocto ligni, aut ſi adſit inflammatio, ex ſero lactis chalybeati, quibus roſæ, plantago, addi poſſunt. Et ſi puſtulæ ſint ſordidæ, ſcabioſa addatur, & alumin. gr. x. pro ſingulis ſeri vel decocti libris. Eſt & vtiliſſima aqua aluminoſa compoſita modò deſcripta. In oris tamen puſtulis eâ ſolâ vti tutum non eſt, ſed diluenda eſt triplo vel quadruplo aq. roſar. & plantag.

Puſtulæ verò ani & penis ſingulis diebus aliquoties fouendæ linteo madido decocto ligni Guajaci & ſarſæparillæ. In iiſdem aqua aluminoſa modò deſcripta vtiliſſima eſt: vel ſi pertinax ſit malum, vnguentum aliquod cum pulu. præcipitat. qualia ſunt ſupra propoſita, imponendum, vel præcipitatum cum quadruplo albumin. oui miſtum, quod ani excreſcentiis eiuſmodi impoſitum horarum 24. ſpatio eas extrahit & exſtirpat. Poſtea exſiccantia & refrigerantia imponenda. Nonnulli Gallicas verrucas forcipe præſcindunt, & poſtea radicem modò propoſitis medicamentis exſtirpant. Si etiam oleo vitrioli extremitas verrucæ tangatur, exſiccatur, & decidit.

Capillorum defluuium.

[...]illorum [...]uium.

Capillorum defluuium, quod huic morbo coniungitur, potiùs ex eroſione radicum capillorum, quàm aliis cauſſis cùm in capite, tum in barba accidit. Quod vt curetur, vniuerſalibus præmiſſis, primò capilli deradendi, ſi æger id ferat. Nam non omnes id admittunt, præcipuè religioſi, quorum morbos occultos eſſe oportet, vt ſcribit Herc. Saxonia, *de lue Vener. cap.* 38. Deinde non vſurpanda adſtringentia, quorum vſu malum deterius redditur, & vlcera capitis ac dolores inde recentâ materiâ ſequuntur; ſed potiùs vſurpanda, quæ materiam illam vitioſam, pilos erodentem, diſcutiunt & abſtergunt. Lixiuium putà, in quo lignum, & cortex eius, ſarſaparilla, fol. fumariæ, betonic. ſcabioſ. abrotani, abſinthij, pulegij, aſari, agarici cocta ſint. Et ſi cutis ſit arida, malua, althæa, parietaria addenda. Deinde reliqua medicamenta adhibenda, quæ *lib. 5. pract. part. 3. ſect. 2. cap. 3. & 4.* ſunt propoſita. Quæ omnia ſi non ſatisfaciant, ſuffumigia particularia, ad caput ſcilicet, & faciem, ex hydrargyro & cinnabari paranda, quo remedio ſpatio ſex vel nouem dierum defluuium pilorum inhibetur. Verùm plerunque, ſi vniuerſalia purgantia & euacuantia adhibeantur, & materia pilos erodens tollatur, ac lotiones idoneæ vſurpentur, ſpontè poſtea capilli in locum eorum, qui deciderunt, ſuccedunt. Plura videantur *loc. alleg. de Alopecia & capillorum defluuio.*

Dolores.

Dolores quoque atrociſſimi ſæpe eos, qui lue Venereâ laborant, infeſtant. Ij verò commodiſſimè tolluntur propriis huius morbi medicamentis. Inprimis verò ad eos tollendos vtilis eſt ſarſaparilla. Ideóque ſi dolores valde vrgeant, maior quantitas ſarſæparillæ, Guajaci verò minor, primis diebus ſumenda: & licet, quia maximam attenuandi vim habet ſarſaparilla, ſine viſcerum adſtrictione, materiâ fusâ & liquatâ dolores vſque ad ſecundam ſeptimanam augeantur: tamen ab vſu eius non deſiſtendum, ſed de eo æger monendus. Poſtea dolore ceſſante, ligni quantitatem augere licet. Poteſt & radix Chinæ ad dolores iſtos mitigandos addi. Per interualla verò ſingulis ferè ſeptimanis exhibeantur purgantia idonea. Locis verò dolentibus applicentur fomenta è ligno Guajaco, foliis pulegij, ſaluiæ, roriſmarini, flor. chamæmel. Vtilia etiam ſunt ol. lilior. albor. rutac. ſcorpion. viperinum, Guajaci. Si dolor vigeat, etiam laudanum opiatum exhibere licet. Quibus omnibus ſi dolor non recedat, vnguenta illa Mercurialia, quæ ſupra in vniuerſali curatione propoſuimus, locis dolentibus illinenda; vel cerâ additâ cerata inde formanda, & partibus dolentibus imponenda, vel alia emplaſtra ſupra propoſita, Quibus & caſtoreum, radic. hermodactyl. iridis; & alia medicamenta arthritica addi poſſunt. Præcipuè ceratum de ranis Vigonis ad eiuſmodi dolores ſopiendos vſitatum eſt. Vtile eſt & hoc Plateri ceratum:

Dolorum curatio.

℞. *Argent. viu.* ℥iij. Agitentur *cum terebinth. aq. vitæ lota* ℥j. Addendo *pingued. vrſin. medullæ cruris vitul.* an. ℥iß, *ol. lilior. albor. chamæmel. anethin. laurin. lumbricor. vel vulpini*, an. ℥ß. *ſpicæ vel terebinthin.* ʒij. *euphorb. thuris*, an. ℥ß. *ſtyrac. liquid.* ʒvj. *pulu. hermodact.* ʒij, *caſtorei* ʒj. *ceræ*, q.ſ. Fiat ceratum.

Lauatoria quoque dicta è Mercurio parata, ſupra propoſita, partibus dolentibus, præcipuè tibiis, adhibita dolores ſopiunt.

Gonorrhœa.

Curatio Gonorrhœæ.

Gonorrhœa, quæ in hoc morbo etiam frequens eſt in principio, & temerè non ſupprimenda; cùm natura per eum locum virulentam materiam expurgare conetur: quæ ſi ſupprimatur, caput petit, imò totum corpus inficit. Si verò, vbi decoctum etiam ad tertiam ſeptimanam vſque vſurpatum eſt, non ceſſet, oleis adſtringentibus ex maſtiche, mentha, roſa, myrto paratis lumborum regio, & perinæum inungantur.

Exhibeantur verò medicamenta è ſemine agni caſti, lactucæ, cannabis, quibus pulu. ſarſæparillæ. duplum addatur. Poſſuntque medicamenta iſta exhiberi vel formâ pulueris, vel cum ſyrupo de nymphæâ in formam electuarij redigi. Vtile etiam eſt, ſi ſingulis diebus exhibeantur nymphææ. Drach. ij. vel iij. cum terebinthin. ℈j. vel ij. Nonnulli ad gonorrhœam hanc etiam exhibent ☿rium præcipitatum viridem, vel reſinam Guajaci & terebinthinæ, quæ abluitur aq. violar. & addito vitello oui ac decocto ſarſæparillæ, in formam potabilem redigitur.

Tabes.

Tabis. Tandem non rarò euenit, vt vel vi morbi, vel curatione minus dextrè inſtitutâ ad ſummam tabem ægri deueniant, ad quam curandam vulgaria tabis medicamenta non ſufficiunt, ſed ſpecificis opus eſt. Quale remedium Ludouicus Septalius, *animaduerſ. lib. 7. n.* 214. proponit, atque eo ſe quàm plurimos & à morbo hoc, & à tabe tali omnino liberaſſe ſcribit. Sic autem paratur.

℞. *Sarſaparillæ el. minut. inciſ.* ℥ vj. Infundantur *horis 24. in aq. calid.* ℔ xv. loco calido, vaſe clauſo. Poſtea lento igne coq. donec ℔. v. abſumptæ. ſint. Hinc cochleari perforato extrahatur ſarſaparilla, & contundatur in mortario marmoreo. Contuſa eidem aquæ iniiciatur, addendo

Carn. vitul. macræ ℔. ij. *ſem coriandri præparat.* ℥ j. aut eius loco *ligni Guajaci raſi*, *tantumdem* aut *ſantali citrini inciſi* ℥ iij. pro corporis ægri & humorum conditione. Et vaſe operto iterum lento igne ebulliant, donec remaneant ℔. v. & in fine aromatizentur *cinam. el.* ℥ iij. Hinc fiat colatura cum forti expreſſione, quæ vſui reſeruetur in vaſe vitreo vel vitreato. De qua æger manè, horis 4. ante cibum, capiat ℥ vj. vel vij. veſperi autem, horis 3. ante cœnam, ℥ iiij. vel v. Quòd ſi æſtas ſit, aut ſi coniuncta febris hectica, addit hordei excorticat. ℥ iiij. atque in vſu huius medicamenti plurimis diebus perſeuerat, quandoque etiam ad centeſimum diem.

Reliqua petantur è curatione affectuum particularium & Fallopio, *de morb. Gall.* qui de morbis ac ſymptomatibus huic morbo coniunctis prolixè ſcripſit.

PARS QVINTA.

De Venenis externis in genere.

CAPVT I.

De natura Veneni.

De Veneni natura. EQVIDEM ſupra, *part.* 2. *cap.* 1. de venenis in genere actum eſt. Quia tamen ibidem dictum, etſi omne illud venenum appellari poſſit, quod occultis qualitatibus homini inſigniter nocere poteſt, ea tamen, quæ vim hanc à ſua natura, nullâ putredine aut corruptione præcedente, obtinent, propriè & in ſpecie à nonnullis venena appellari; qualia ſunt omnia, quæ extra homini adueniunt, eiuſque corpori immittuntur; ſiue ſint è mineralium, ſiue plantarum, ſiue animalium genere: de veneno in ſpecie hoc modo ſumpto quædam in genere adhuc addenda videntur.

Venenum propriè quid. Et primò monendum de venenis iſtis, autores, & præcipuè Galenum, non ſemper eodem modo de iis loqui, vt omnino adhuc explicatione indigeat, quæ res propriè in venenorum numerum referendæ ſint. Nam 6. *epid. comment.* 6. *text.* 5. κακόεργων, ſeu maleficorum duo genera conſtituit, dum ſcribit: *Cum tertium materiæ genus, & in medicamenta deleteria, hoc eſt, mortifera vocata, & ferarum venena diſtribuatur, duplex & iſta curantium materia eſt. Appellantur autem Græco vocabulo* ἀλεξιφάρμακα, *id eſt, medicamentorum auxilia, quæ mortiferis medicamentis aduerſantur: theriaca verò, quæ ferarum morſibus medentur. Verùm fortaſſe quis exiſtimauerit, & purgantium medicamentorum materiam inter mortifera eſſe cenſendam; nam & hæc vltra modum exhibita nos interficiunt. Id ſi conceſſerimus, conſequens erit etiam, vt alexipharmaca & theriaca in mortiferis enumeremus; quandoquidem & hæc nos perdere poſſunt, niſi quis ex ipſis omnino valde parum aſſumpſerit. Verùm eâ de cauſſa mihi plurima medicamenta vocare mortifera Medici videntur, quod ipſorum temporibus quibuſdam vtilitas neceſſaria ſit; ea verò appellare deleteria, quæ nullo vnquam tempore, neque ægrotis hominibus, neque valentibus opem ferunt.* Quo loco Galenus planè diuerſa facit θανάσιμα & δηλητήρια, & θανάσιμα ea dicit, quæ licet quandoque mortem inferant, quandoque tamen etiam prodeſſe poſſunt; δηλητήρια verò ea, quæ ſemper nocent, nec vnquam, nec ægris nec ſanis, proſunt. *θανάσ. & δηλητήρια d... runt.* Contra, *lib. 6. de compoſ. med. ſecund. loca cap.* 1. Δηλητήρια τῶν θανάσιμων ſpeciem quandam eſſe docet; quod priori contrarium. Si enim θανάσιμα ſunt, quæ quamuis necant quandoque tamen prodeſſe poſſunt; deleteria verò, quæ nunquam proſunt, eorum ſpecies eſſe non poſſunt. Idem tamen etiam docet 2. *de vict. rat. in morb. acut. comm.* 2. *text.* 12. dum ſcribit: *Purgantium omnium medicamentorum natura corporum, quæ expurgantur, naturis contraria eſt, atque vt quiſpiam dixerit, lethalis & deleteria. Vt autem ſucci papaueris, mandragoræque & hyoſcyami, & aliorum huiuſmodi multorum, quæ nobis & ſubſtantia & viribus aduerſa, corpus perimere nata ſunt, portionem exiguam aſſumentes, magnam percipiunt commoditatem; ſic & purgantium medicamentorum, quorum natura corporibus noſtris aduerſa eſt, exiguam aliquam præcidentes partem, ad ſuppetias ferendas vtimur.*

An B... dica & ... gantia ... nena Atque hinc exorta eſt quæſtio, quam prolixè tractat Euſtachius Rudius, *lib.* 2. *de morb. occult. cap.* 4. An nimirum Bezoardica medicamenta, vt & purgantia, inter venena referenda ſint. Et quidem ipſe vtrumque negat, idque probare conatur cùm autoritate Galeni, tùm ratione. Et Galeni quidem autoritatem quod attinet, adducit locum Galeni ex 6. *epid. comm.* 6. quem modò adduximus. Ratione verò probare vult, quod & Bezoardica & purgantia corpori noſtro ſint ſimilia. Et Bezoardica quidem corpori noſtro eſſe ſimilia, probat autoritate Auicennæ, qui, *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 4, ſcribit, quòd Bezoartica ſint medicinæ, quarum proprietas eſt, vt ſanitatem conſeruent, & virtutem in ſpiritu. Auerroëm verò reprehendit, quòd, 5. *collig. cap.* 23. ſcribit, quod Bezoardica, ſi reperiant in corpore venenum, non interficiant, ſed venenatum hominem ſeruent; ſi verò non reperiant in corpore, illum interficiant; idque experientiæ & rationi contrarium eſſe putat. Experientiæ quidem, quia Rex Mithridates confectione ſuâ continuò, ſine vlla læſione, vſus eſt; Antoninus verò Imperator theriacam abſque vllo mortis periculo ſumpſit. Rationi verò, quia, ſi Bezoardicum interficit, & vires diſſoluit, non præſente veneno, multò id citiùs faciet præſente veneno. Tum enim cor à duplici hoſte impugnari. Præterea Bezoardica cordi eam vim imprimunt, & illud adeo roborant, vt etiam poſtea exhibitum venenum facilè ſuperare poſſit, vt docet Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.* 14. Purgantia verò nobis proprietate ſimilia eſſe, probare conatur ex Galeno, 3. *de ſimpl. med. fac. cap.* 24. 25. 26. vbi docet, quod omne pharmacum purgans purgando humori ſimilem habeat proprietatem. Ex hoc enim concludit, ſi medicamentum purgans purgando humori habet ſimilem proprietatem, & ſuccus ille eſt nobis ſimilis ac familiaris: ergo ex conſequenti medicamentum purgans nobis ſimilem habet proprietatem.

Verùm vt pateat, quid de hac cõtrouerſia ſit ſentiendum, & quæ propriè venena ſint, primò ſciendũ, Galenum non ſemper eodem modo locutũ eſſe. Nam vt ex 3. *de temperam. cap.* 4. & *locis antea alleg.* patet, θανάσιμον ipſi interdum generale vocabulum eſt, quod

omnia

omnia ea, quæ homini mortem inferre poſſunt, complectitur; ſiue ſint deleteria, ſiue purgantia, ſiue alia: interdum verò ſpeciale eſt, & deleteriis opponitur, atque id ſignificat, quod interdum quidem interficit, quandoque tamen prodeſſe poteſt.

Deinde notandum, ea medicamenta, quæ ſemper nocent, nunquam proſunt, extra omne dubium venena eſſe, & dici debere: omnia tamen ea, quæ quandoque proſunt, è venenorum numero non excludenda, nec etiam ea omnia, quæ quandoque nocent, in venenorum numerum referenda eſſe. Nocentium enim, ſeu δηλητηρίων, in genere ita dictorum, quædam eſt differentia, quæ à paucis annotata eſt, obſeruata tamen magnam doctrinæ de venenis, & quæſtioni antea propoſitæ explicandæ lucem affert. Equidem Galenus, *lib. 5. de ſimpl. med. facult. cap. 19.* opium, myrrham, ſtyracem & crocum coniungit. Verùm cùm idem, *2. de rat. vict. in acut. text. 12.* opium mandragoræ, hyoſcyamo & aliis, quæ nobis à tota ſubſtantia & viribus aduerſa ſunt, rebus accenſeat: facilè patet, non in eandem claſſem opium, mandragoram & ſimilia deleteria cum croco, myrrha, ſtyrace, collocari poſſe. Ideoque ſciendum, quædam ſimpliciter eſſe venenata, quæ nunquam proſunt, ſemper nocent, de quibus Galenus, *5. de ſimpl. med. facult. cap. 19. Sunt, quæ totâ eſſentiâ nobis ſunt contraria, proinde ſi vel minimum eorum aſſumptum fuerit, omnino lædat, neceſſe eſt, ceu dryopteris, & pithyocampe, & thapſia, & ſolanum manicum, & hydrargyrus, & fungorum nonnulli, præterea ſaliua & fel venenatorum animalium. Nam talia omnia genere ſunt deleteria, non quantitate; & proinde nihil eorum in alexiterias antidotos inditur.* Deinde ſunt, quæ etſi venenatam qualitatem habent: tamen cum eâ etiam coniunctam obtinent facultatem aliquam, quâ prodeſſe poſſunt; qualia ſunt narcotica omnia, opium, hyoſcyamus, mandragora. Pertinent huc & purgantia, ipſius Galeni teſtimonio, *2. de ration. vict. in acut. text. 12.* præcipuè fortiora, helleborus, colocynthis, elaterium & ſimilia. Quæ quòd ex venenorum numero eximere conatur Rudius, quòd ſucco, quem trahunt, ſint familiaria, ſuccus verò ille noſtro corpori, valdè fallitur. Neque enim purgantia trahunt humores alimentarios, qui corpori noſtro familiares ſunt, ſed excrementitios, qui ei diſſimiles, ſiue ſecundum, ſiue præter naturam, in corpore noſtro generantur. Itaque venenum omne illud erit, vt antè etiam dictum, quod occultam, malignam & venenatam, & corpori noſtro peculiariter & per ſe noxiam qualitatem obtinet, ſiue coniunctam habeat aliquam qualitatem, ob quam in vſum Medicum trahi poſſit, ſiue non habeat.

...τηλημων ...ferentia.

...zoardica venenata.

Longè alia verò ratio eſt croci, myrrhæ, ſtyracis, & ſimilium; vt & omnium ſimpliciter Bezoardicorum: de quibus propterea, & purgantibus coniunctim, vnam quæſtionem non conuenienter mouet Rudius. Hæc enim nullam qualitatem occultam, corpori noſtro aduerſam, ſed potiùs vtilem habent, & ſaltem ex accidenti, ſi ſcilicet in nimia quantitate ſumantur, nocent. Vt enim primarum qualitatum temperies ſibi ſimilibus conſeruatur, & corpori noſtro conueniens eſt, ſi verò eæ qualitates exceſſerint, & intemperies inducatur, ea morboſa, imò lethalis eſſe poteſt: ita etiam medicamenta illa, crocus, myrrha, ſtyrax, Bezoardica & ſimilia, occultis qualitatibus nobis vtilia, ſi nimia quantitate ſumantur, illam, quæ à qualitatibus occultis pendet, corporis harmoniam turbant, & ita nocere poſſunt. Lætitia moderata eſt affectus animi, valetudini conſeruandæ vtiliſſimus: ſi tamen modum excedat, nocere poteſt, vt compertum ſit, quoſdam nimiâ lætitiâ exſtinctos eſſe. Eodem modo crocus cor roborat ſpiritúſque exhilarat; in nimia tamen quantitate ſumptus, idem, quod nimia lætitia, præſtare poteſt. De quo Amatus Luſitanus, *enarr. ad cap. 25. lib. 1. Dioſcor.* Eſt, *inquit*, crocus Medicina cordialis, quæ meritò tum intus, tum extra medicamentis cordi adaptatis miſceri debet; nam cor roborat & lætificat, & eâ de cauſſa riſum prouocat, & ita promouet, vt fabuloſum non ſit, hominem aliquando riſu & cachinno, ob nimium croci eſum, mori. Vidimus enim nos apud Mutinam à Campo, totius Hiſpaniæ celeberrimum emporium, mercatorem quendam, qui cùm plures croci ſarcinulas, ſiue inuolucra emeret, vt in Luſitaniam portaret, multum ex illo in olla, carnes iurulentas pro cœna continente, iniecit; qui poſt earum vſum in tam intenſum ac vehementem riſum prorupit, vt non multum abfuerit, quin riſu & cachinno tunc è vita diſcederet. Tunc enim Serapionem verum dixiſſe credidi, cùm, *capite de croco*, ex mente Raſis dicit: crocus pondere drachmarum duarum partum accelerat, & inebriat ebrietate forti, ſi cum vino miſceatur, & lætificat adeo, donec facit inſaniam excellenti lætitiâ. Eadem, quæ croci, Bezoardicorum eſt ratio. Summa: omnia, quæ nullam qualitatem occultam, corpori noſtro aduerſam, obtinent, licet quandoque, ſiue ob primarum, ſiue occultarum qualitatum exceſſum, homini noceant, ad venena referenda non ſunt.

De Croci nimio vſu noxio.

[Alexipharmaca etiam, & alia medicamenta, corpori noſtro vtilia, nimiâ quantitate ſumpta, noxia euadere poſſe, modò dictum, & in ſpecie de Croci nimio vſu noxio hiſtoriam ex Amato Luſitano recenſuimus: cui ſimilem habet Zacutus Luſitanus, *de Prax. Medic. Admir. lib. 3. obſeru. 139.* vbi narrat, Cocum quendam, vt ferculum elegantius redderet, & palato maiorem gratiam conciliaret, in auium iure quantitatem magnam croci diſſoluiſſe; quo cùm fœmina quædam vſa eſſet, in riſum ex interuallis lætabundum incidit, à quo nunquam liberari potuit.]

Hiſtoria Zacuti Luſitani.

Venenũ quid?

Itaque, vt antea etiam dictum, cum Cardano, *lib. 1. de Venen. cap. 1. & 4.* venenum definiendum eſſe putamus; quod aptum eſt vehementer nobis nocere occultâ agendi ratione. A qua non multum diſcrepat definitio Auicennæ, quam habet *2. prim. doct. 2. cap. 15.* Venenum eſt, quod corrumpit complexionem humanam, non ſolâ qualitate, ſed proprietate. Neque enim, quod diligenter notandum, de veneni eſſentia eſt, vt hominem ſemper interimat, ſed ſatis eſt ad veneni eſſentiam conſtituendam, vt ſit aptum vehementer nobis nocere occultâ qualitate, & agendi ratione. Sunt enim multa venena, quæ hominem non interimunt, humanam tamen naturam vehementer lædunt, cuius generis ſunt omnia illa, quæ inſaniam vel ſtoliditatem, & fatuitatem inducunt, licet hominem non interimant.

An venenum omne ſit cordi inimicum.

E quibus facillimè decidi poteſt illa quæſtio, in qua ſoluenda nonnulli anxij ſunt; An venenum omne ſit cordi inimicum. Etſi enim verum ſit, multa venena hominem ſubitò, quod non niſi corde affecto fieri poteſt, interimere: tamen etiam videmus, multa venena, vt narcotica, cerebro, & ſpiritui animali infeſta eſſe; leporem marinum pulmones, cantharides veſicam peculiariter exulcerare, lue Venereâ & elephantiaſi laborantes ſæpe multos annos ſaluâ vitâ (quod fieri non poſſet, ſi cor primariò afficeretur) ſupereſſe; multos hauſtis poculis amatoriis multos annos in amentia vixiſſe, multos epilepticos, aurâ malignâ, à partibus inferioribus aſcendente, & malo ſæpe recurrente, diu vitam trahere.

Itaq; illi nimis anguſtè venenũ definire videtur, qui dicunt, venenum eſſe id, quod occultâ proprietate hominem ſubitò interficiendi vim habet, ſeu, quod habet proprietatẽ humani cordis celeriter corruptiuã, & propterea ſtatuunt, omnia venena eſſe cordi, vtpote à quo vita

vita dependet, inimica. Neque vlla cauſſa eſt, quòd alia, quæ licet hominem non ſtatim interficiant, corporis tamen alicui parti occultâ qualitate nocent, v. g. quæ cerebro ſunt inimica, & amentiam vel ſtoliditatem inducunt, vel alio modo nocent, vt virulentia Venerea, inter venena referenda non ſint. Ideoque etiam Greuinus, *lib. 2. de venen. cap. 24.* venenum appellat omne id, quod, cùm in corpus ingreſſum eſt, vim infert naturæ, illamque vincit. Et, *lib. 1. cap. 1.* vtrumque coniungit, ac venenum definit, quod eſt in corpore humano vel perfectæ corruptionis, vel maximæ in eo noxæ cauſſa.

Quomodo venenum ad cor perueniat. Cùm ergo venena pleraque cordi, alia aliis etiam partibus contraria ſint, diſputat Conciliator, *de venen. cap. 3.* quomodo venenum ad cor veniat? Nam, *inquit*, aut trahetur à corde, ſicut ferrum à Magnete, aut ipſum tranſibit ad cor, aut vtroque modo, corde ſcilicet attrahente, & veneno currente. Quorum neutrum videtur poſſibile. Neque enim cor venenum, vt ſibi aduerſiſſimum, trahet, neque etiam venenum ad cor, vt ſibi inimicum, mouebitur. Reſp. quidem Conciliator: cor, dum ſanum eſt, nihil attrahere, niſi ſanguinem ſibi ſimilem, & ſpiritum; quando verò infirmum eſt, trahere ad ſe etiam qualitatem cõtrariam. Verùm enim verò homo etiam optimè ſanus à veneno lædi poteſt, neque cor priùs infirmum redditur, antequam venenum ad id perueniat, ſed ipſum à veneno debilitatur. Itaque alij duo, quos ponit, modi, magis probabiles ſunt. Prior eſt, quod, quia venenum omne, quoniam actiuum eſt, à forma, quam habet perniciosam & deſtructiuam cordis, quicquid tangit in corpore humano, conuertit in illam ſpeciem venenoſam, & deſtructiuam cordis, ac ſeſe multiplicat. Et omnino rerum ſpirituoſarum inſignis vis eſt ſeſe multiplicandi, non ſolùm per ſpecies, ſed ſæpe etiam per atomorum diffuſionem, ſicut manifeſtè apparet in moſcho, è quo pulueres & ſuffumigia, quibus pelles & veſtes odoratæ redduntur, parantur, vt mirum ſit, tantillum moſchi tot & tanta corpora odorata reddere poſſe.

Quâ ratione venena certas partes etiant. Sed tamen hîc dubium relinquitur, quomodo, dum venenum ſeſe multiplicat, non eodem modo ad partes omnes, æqualiter diffundatur, ſed nunc magis verſus cor, nunc verſus cerebrum, nunc verſus hepar. Vbi tenendum, quod Ariſtoteles, 1. *de gener. & corrupt. cap. 7. text. 51.* ſcribit, quòd agens & patiens genere quidem eadem & ſimilia ſint; ſpecie verò differant; talia autem contraria ſunt. Vnde Cardanus, *lib. 1. de venen. cap. 25.* ſcribit, ſimilitudinem in materia cum contrarietate in principiis vocari proprietatem occultam. Etſi enim contrarietas cum corpore noſtro in veneno adſit: tamen longè potentiùs & faciliùs operatur, ſi ſit ſimilitudo in materia. Vnde ſicut, vt moſchi odor diſſeminetur, & multiplicetur, non quæuis res ſunt idoneæ, ſed certa materia requiritur, vt ex confectione puluerum illorum moſchatorum & ſuffumigiorum patet: ita quò venena ratione materiæ cum ſpiritibus corporis noſtri maiorem cognationem habent, eò potentiùs lædunt; & quò venenum peſtilens in corporibus pluribus magis ac magis coquitur & exaltatur, eò nocentius fit. Et apud Suetonium *in vita Claudij Neronis Cæſaris*, legitur de muliere quadam, cui nomen erat Locuſtæ, quæ cùm venenum, quod fortaſſe ſegnius erat, perfectiùs coqui curaſſet, repentinæ mortis Britannici cauſſa fuit, cui hoc venenum ex Neronis mandato oblatum erat. Et talia artificia venena exaltandi & potentiorâ reddendi venenorum coctoribus non ignota ſunt. Veruntamen quæſtio hæc latiùs etiam extendi poteſt, & quæri; quomodo venena etiam ad alias partes, quibus præcipuè nocent, perueniant. Vbi tutiſſimum eſt, primum modum, qui per multiplicationem veneni fit, admittere: hoc tamen addere, etſi venenum aliquod per totum corpus diffundatur: tamen ei parti præcipuè nocere, cum qua inſignem habet ea antipathiam. Ita venena Gallica etiamſi per totum corpus diffunduntur, hepati inprimis nocent, opium cerebro. Nimirum venenum quodlibet cùm in corpus recipitur, ſeſe quidem diffundit & multiplicat: ad eam tamen partem præcipuè fertur, cum qua naturalem antipathiam habet.

Alter modus ſaltem in venenis lethalibus, & cordi inprimis aduerſis, locum habet, conſiſtitque in eo, quòd arteriæ cordis continuo aërem frigidum pro cordis ventilatione attrahunt. Quicquid ergo aëri permiſcetur, & in arterias penetrat, facilè ad cor transferri poteſt. Vnde etiam videmus, venena nonnulla, etſi tangantur, modò cutis ſit ſalua, & non in arterias penetrét, nihil nocere. Quamprimùm verò in arterias recipiuntur, ad cor penetrare, & hominem perimere.

An venena nutriant. Tandem cùm venena corpori noſtro ſint tam aduerſa, hoc loco non prætereunda quæſtio; An venena nutrire poſſint? Nonnulli id planè negant, imò Auerroës, *lib. de theriac. cap. 2.* ea, quæ hac de re vulgò dicuntur, penè deridet, vtiturque hac ratione, dicitque, quod ſi homo nutriretur veneno, totâ ſubſtantiâ ſibi contrario, ſequeretur, hominem nón ampliùs eſſe hominem. Nam quicquid nutritur, ſuo ſimili nutritur. Quòd ſi homo nutriretur veneno, neceſſum eſt, vt ſit ſimilis veneno. At ſi venenum humanæ naturæ contrarium eſt, ſequeretur, hominem, cùm veneni naturam induerit, non ampliùs eſſe hominem. Verùm hominem in vitium aliquod naturæ ſuæ contrarium degenerare poſſe, abſonum. Contrarium tamen teſtatur experientia. Marſos ſerpentes ſine periculó deuorare, refert Galenus, *de Theriac. ad Piſon.* & viperas ab Ægyptiis edi, idem, 3. *de alim. facult. cap. 3.* docet. Ophiophagos quoque Populos quoſdam, rubro mari finitimos, Candeos dictos, ſerpentibus victitare, teſtatur Plinius, *lib. 6. cap. 29.* Theophraſtus, *9. de hiſt. animal. cap. 18.* refert, Thraſiam herbariũ, & paſtores nonnullos helleboro ſine noxa vſos, atque integros interdum manipulos eſitaſſe. In Gualata, Lybiæ deſerta regione, bufonibus nutriri gentes quaſdam, in Buteri relationibus exſtat. Galenus, *lib. 1. de ſimpl. medic. fac.* refert hiſtoriam vetulæ, quæ nutriebatur cicutâ. Et Auicennas, *lib. 4. fen. 6. tract. 1. cap. 6.* è Ruffo refert, puellam quandam fuiſſe nutritam napello, vt interficerentur Reges, ſi cum ea coirent. A Rege Cambajæ filium veneno educatum, refert I. C. Scaliger, *exerc. 175.* narrantque alij, eum ita----venenoſum euaſiſſe, vt & muſcas accedentes ſolo halitu necaret, & vix vllam ex vxoribus, quæ cum illo rem habuerat, mortem in proximum diem effugere potuiſſe, ſcribit Ludouicus Barthema, *Indic. rer. lib. 1. cap. 2.* eundemque, quemcunque necare voluerat, ſolo ſputo in cutem coniecto interfeciſſe. Albertus Magnus, 1. *de animal. cap. 8.* narrat, quod Coloniæ fuerit puella, quæ quàm cito à matre aufugere poterat, angulos domus ſollicitè perquirebat, & quotquot poterat capere araneas, manducabat, quibus veluti optimo cibo nutriebatur. Et Cardanus narrat, ſe vidiſſe puellam trimam, quæ araneas mirâ cum voluptate ſine damno comedebat. Et ipſe noui ciuem quendam meum, qui ſanctè affirmabat, ſe puerum cum delectatione & ſine damno araneas deuoraſſe. Quæ omnia qui pro fabulis habet, ipſe ſe fabulam facit.

Sciendum ergo venenorum eſſe diuerſam naturam. Quædam enim v. g. arſenicum nihil in ſe alimentoſum continent, ſed tota ipſorum ſubſtantia aliena eſt à natura noſtra, atque talia nullo modo nutrire poſſunt. Deinde ſunt alia, quæ quidem venenata ſunt, partes tamen aliquas, quæ alere poſſunt, ſimul obtinent: tales ſunt plantæ & animalia, quorum non tota ſubſtantia venenata eſt, ſed vel ſuccus ſaltem vel pars aliqua. Tale venenum hominem nutrire poſſe, non impoſſibile eſt, ſi ſcilicet homo in iis ſumendis è

patua

parua quantitate ad maiorem continuò adſcendat, vt ita homo ſenſim iis adſueſcat. Vix tamen quenquam repertum fuiſſe credimus, qui ſolis venenis nutritus fuerit, & non alios cibos ſimul ſumpſerit, cùm vix talia tantum nutrimentum habeant, quantum corpus nutriendum requirit. Ea tamen ipſa venena non ſimpliciter nutrimentum ſunt. Nam homo, ſi omnia ſeſe bene habent, nutritur ſimili; at non omnis nutritio bona eſt, ſed ſæpe vitioſa. Etenim & qui cachexiâ, lue Venereâ, elephantiaſi laborant, nutriuntur, ſed vitioſè nutriuntur, ac vita ſæpe cum tali vitioſa nutritione diu conſiſtere poteſt. Quod ergo in lue Venerea & elephantiaſi accidit, cur non etiam in venenis quibuſdam accidere poſſit? Licet verò hominis talis corpus venenoſum euadat: non tamen homo eſſe deſinit. Animalia enim bruta, inprimis auium carnes, plantarum, quibus nutriuntur, ſaporem & odorem acquirunt, interim ſpeciem non mutant. Iacobus Greuinus equidem, *de Venen. lib. 1. cap. 1.* exiſtimat, impoſſibile eſſe, vt homo ſe paulatim ad vſum venenorum aſſuefacere poſſit, vt iis nutriatur, ſed naturam adſueſcere, vt primò paruam, deinde maiorem paulò quantitatem veneni è corpore expellere poſſit; ita vt tandem magnam etiam quantitatem, ſi offeratur, expellere queat. Verùm venena tota non expelli, vel puella illa, napello nutrita, docuit, quæ amplexu & halitu alios inficere poterat. Et Cambajæ Rex venenatus euaſit. Et ipſe Galenus, *loc. allegat.* aliam cauſſam non reddidit, niſi quòd natura veneno adſueſcat. Etſi enim procul dubio natura aliquam partem veneni expellit cum excrementis: tamen ſi frequentiùs & copioſius ſumantur; cùm omne expellere natura non poſſit, ſed aliquid cum nutrimento in totum corpus ſeſe inſinuet, ab eo procul dubio natura partes principes maximè defendit, & propterea id, vt in cachexia, morbo Gallico, & elephantiaſi laborantibus, ad ambitum corporis propellit.

CAPVT II.

De differentiis Venenorum.

POſtquam hæc in genere de natura venenorum, ita in ſpecie dictorum, quæ extra in corpus noſtrũ quocunque modo admiſſa, illud afficiunt, dicta ſunt, iam eorum differentiæ explicandæ.

norum
entia.
1.

Primò autem venena in ſpecie ita dicta à nonnullis diuiduntur in venena, quæ naturâ ſuâ talia ſunt, vt napellus, cicuta & ſimilia; deinde in venena, quæ quidem naturâ ſuâ talia non ſunt, ſed cùm putreſcunt & corrumpuntur, talia fiunt, vt carnes & piſces putrefacti. Tertiò in ea, quæ arte talia fiunt, vt Mercurius ſublimatus, aqua fortis & ſimilia. Verùm tertiam claſſem quod attinet, aqua fortis propriè venenum non eſt, ſed quicquid præſtat, corrodendo facit; Mercurius ſublimatus verò naturâ ſuâ talis eſt, vt ſupra *part. 4. cap. 21.* probatum eſt. Et omnino ſi ars, ſeu potiùs malitia hominum, qui Diaboli inſtinctu in venenis conficiendis occupantur, venena parat, nihil aliud præſtat, quàm vt naturalia venena miſceat & exaltet, qualia artificia, ſeu potiùs veneficia, in Italia præcipuè vſitata eſſe, ſcribit Greuinus, *de Venen. lib. 1. cap. 1.* Secundum verò genus quod attinet, eorum, quæ naturâ ſuâ non ſunt venena, ſed ſi corrumpantur & putreſcant, talia euadunt, quia talia ferè peſtem & peſtilentes febres excitant, dictum eſt de iis ſupra *part. 2. & 3.* De primo ergò genere hîc peculiariter tractandum eſt. Etſi verò talia homini venena ſint, v. g. napellus, cicuta, ſcorpius & ſimilia: tamen res ipſæ, quibus inſunt, rerum naturalium ſpecies ſunt, & à Deo creatæ, per ſe bonæ, & ad Mundi perfectionem abſoluendam & complendam pertinent, habentque ipſæ procul dubio etiam vtiles nobis vires, ſed quæ in hac humanæ mentis imbecillitate nobis ignotæ ſunt.

Secundò venena in ſpecie ſic dicta diuiduntur ratione originis, & corporum, quibus inſunt, vt & 2.
alia ſint in mineralium & metallorum genere, vt arſenicum & ſimilia; quædam è plantis, vt cicuta, napellus; quædam ex animalibus, vt vipera, ſcorpius. Secundum quam differentiam poſtea in ſpecie de venenis agemus, & venena omnia è mineralium, plantarum & animalium claſſe enumerabimus.

Tertiò vulgatiſſima eſt diuiſio, quâ venena diui- 3.
duntur, quòd alia agant qualitatibus primis & manifeſtis, alia occultis, alia occultis & manifeſtis ſimul. Et quidem quæ primis agunt, ſint alia calida, alia frigida, alia humida, alia ſicca. Calida nimirum, inquiunt, calidum natiuum diſſoluunt, humidum radicale abſumunt, inflammationes excitant; corrodunt. Frigida verò, vt opium, ſolanum ſomniferum, hyoſcyamus & ſimilia, corpus adeò refrigerant, & ſpiritûs adeò frigidos reddunt, vt penitus congelentur, & ſuas actiones exercere minimè valeant, vnde mors ſequitur. Sicca venena cordis humiditates & ſanguinem abſumunt, & quaſi in cruſtam conuertunt, quod efficiunt calx viua, & calchantum; aut partem à parte ſeparant, donec vſque ad cor perueniatur, id quod præſtat realgar. Humida venena membra ſtupefaciunt, & calorem ſuffocant, vt coriandrum recens, & ſimilia, quæ ſtupefaciendo & humectando ſpiritûs craſſos adeò, & immobiles reddunt, vt facilè mors ſequatur. Addunt nonnulli & qualitates ſecundas, quibus vel corrodunt vel putrefaciunt. Ita vitrum ſuâ acuitate, vt loquuntur, corrodit ventrem & inteſtina.

Venena an manifeſtis qualitatibus agant.

Verùm quàm trita & vulgata, & à doctis etiam Medicis propoſita eſt hæc diuiſio, tam falſa eſt, ſi ſimpliciter accipiatur. Nam primò, quod qualitatibus primis agit, propriè venenum non eſt, ſed id ſolùm, quod qualitatibus occultis & proprietate totius ſubſtantiæ nocet. Et venena non qualitatibus primis, ſed totius naturæ ſuæ contrarietate æſtimanda eſſe, tum alibi, tum *3. de temperam. cap. 4.* Galenus docet.

Secundò deleteriorum natura & ratio ſolâ experientiâ cognoſcitur, vt Galenus, *1. de ſimpl. med. fac. cap. de abrotano*, docet, quod non fit in qualitatibus primis.

Tertiò venena omnia ſunt cordi, vel alij parti peculiari, inimica; at frigida, calida, humida, ſicca, quatenus talia, nulli parti peculiariter inimica ſunt, ſed omnes afficere poſſunt. Et licet intemperies aliqua vni parti quàm alij magis nocere queat: tamen id non facit quatenus venenum.

Quartò dantur multa calida & frigida in tertio & quarto gradu, imò maximum habent qualitatum primarum exceſſum aqua frigida, glacies, nix, ignis & ignita corpora, quæ tamen non interficiunt; quia ſcilicet venenatam qualitatem, nobis aduerſam, non habent: & contrà reperiuntur, quæ ſecundo vel tertio tantùm gradu ſunt calida vel frigida, & tamen in venenorum numero ſunt.

Quintò ſi à primis qualitatibus dependeret veneni natura, omnia, quæ eundem primarum qualitatum exceſſum habent, eſſent venenata, quod tamen falſum. Nam allium, pyrethrum, ſinapi, ſunt calida in quarto gradu, nec tamen ſunt venena, vt auripigmentum.

Sextò, ſi venenorum natura à manifeſtis qualitatibus penderet, omnibus animalibus æquè eſſent venena: at cicuta ſturno alimentum, homini venenum eſt.

Errandi verò occaſionem multis præbuit, quod vim ſtupefaciendi in opio, mandragora, hyoſcyamo putarunt à frigiditate prouenire; cùm tamen ab occulta vi proueniat. Et aqua etiam frigidiſſima in magna copia pota, vel in qua homo natat, nihil tale præſtat.

Decepit eos & id, quòd multa ad venena retulerunt, quæ tamen venena non ſunt. Etenim ſi vitri acutæ particulæ venenatæ ſunt, cur non etiam acûs deglutitæ inter venena numerantur? Aquam fortem quoque, & ſimilia, venena propriè dici non puto, cùm ſolùm corrodendo noceant: aliàs enim ſales illi, qui ex lixiuio coquuntur, è quibus lapides corroſiui & cauteria dicta fiunt, venena eſſent.

Etſi verò negandum non ſit, quandam eſſe venenorum differentiam, vt alia venena ſaltem qualitatibus occultis noceant, primarum verò nullum inſignem exceſſum habeant; alia verò cum occultis qualitatibus etiam primarum inſigni exceſſu valeant, atque adeò inde factum ſit, vt autores diſcrepent, & idem medicamentum, v.g. euphorbium, modò occultis qualitatibus, modò primis nocere ſtatuant: tamen quæ propriè venena ſunt, ea inprimis occultâ qualitate nocent; vnde etiam non per alterantia, primis qualitatibus contraria, eorum noxa corrigitur, ſed per alexipharmaca; imò venenis valde calidis ſæpe alexipharmaca calida, vt theriaca, opponuntur. Si quæ verò ſunt, quæ ſaltem qualitatibus primis, ſeu calefaciendo & erodendo, ſeu frigefaciendo, nocent, ea propriè dicta venena nō ſunt. Quia tamen & hæc interdum inſigniter nocent, vt calx viua, aqua fortis, adeóque hominem occidere poſſunt, à Medicis plerunque inter venena referuntur. Et quanquam etiam multa venena frigiditate nocere dicuntur: tamen id reuerâ occultâ qualitate præſtant: vnde Galenus 3. *de temperam.c.4.* & 3. *de ſimpl.med.facult.cap.18.* opium, mandragoram, hyoſcyamum & ſimilia ſic dicta frigida, inter venena numerat. Summa: licet in eodem ſubiecto manifeſtæ & occultæ qualitates eſſe poſſint: tamen eorum effectûs non ſunt confundendi. Manifeſtis nimirum qualitatibus calefaciunt, frigefaciunt, humectant, ſiccant; occultis verò hominem interimunt, ſeu alio modo ei inſigniter nocent, & quælibet qualitas, quod ſuæ naturæ eſt, agit, ſine alterius directione. Quod clarè docuit Antonius Guaynerius, dum, *de venen.cap.1.* ſcribit: *Quòd ſi Auicennas & plurimi autores, de venenis tractantes, dixerunt, opium & euphorbium & plurima alia venena à qualitate operari manifeſta, ſciendum, quòd Auicennas & alij ſic ponentes conſiderauerunt venenum, quantum ad ſpecificam formam, quâ vna ſpecies differt ab alia: & ſecundum hanc conſiderationem dixerunt, quòd venenorum quoddam operatur, non quatenus calidum, aut frigidum, ſed quatenus tale, habens ſcilicet virtutem humanæ vitæ & ſanitati contrariam: aliud eſt, quod etſi à virtute, ſeu à proprietate agat, cum hoc etiam agit quatenus frigidum aut calidum, vt euphorbium & ſimilia.*

4. Differentia. Quartò, cùm formæ venenorum nos lateant, & eæ ſeſe per operationes prodant, commodiſſima & vtiliſſima eſt diuiſio, quæ ſumitur ab effectibus, quâ ſcilicet venena alia ſunt cordi inimica, qualia ſunt pleraque quæ hominem ſubitò enecant; alia ſunt inimica cerebro, vt ſolanum hypnoticum, maniacum, hyoſcyamus, opium, apium riſus, virus caninum, tarantulæ, torpedinis, cerebrum felis, venenum epilepticum, Mercurius, & eiuſmodi alia, cerebro & ſpiritibus animalibus inimica. Iecori peculiariter infeſta fuit planta illa, quæ ſanguinem euacuat, cuius mentionem facit Galenus, *lib. de purg.med.facult.cap.4.* vt & elephantiacum & Venereum. Quædam etiam vaſis genitalibus inimica ſunt, refértque Cardanus, *lib.3.de venenis.* Franciſcum Sforziam veneno debilitatum fuiſſe, vt poſtmodùm ſterilis euaſerit, & parùm ſuperuixerit. Lepus marinus pulmonibus; cantharides veſicæ imprimis nocent. Ita ſunt venena, quæ dyſenteriam excitant. Vnde accidit, vt venena, quæ morſibus vel ictibus venenatorum animalium inferuntur, alia faciliùs per venas, alia per arterias, alia per neruos in corpus penetrent. Scorpionis & ſimilium cordi inimicorum venenatorum animalium venenum ſtatim per arterias ad cor penetrat: canis verò rabidi venenum neque per arterias, neque per venas in corpus diffunditur, ſed per neruos inprimis: ſúntque alia etiam venena, quæ corde & hepate non læſo, ſtatim cerebrum petunt, & ſtuporem, torporem, conuulſiones excitant. Venenum verò Gallicum mox ad hepar diffunditur, corde aut cerebro non læſo. Hinc etiam accidit, vt ab aliis venenis alia ſymptomata inducantur. Alia venena torporem & ſoporem, alia conuulſiones, riſum, deliria varia, ſaltandi libidinem inducunt; alia in furorem agunt, alia mœſtitiam, triſtitiam, timiditatem pariunt; alia dolores vehementiſſimos, ardores, inflammationes, febres excitant; imò ipſe necandi hominem modus varius eſt. Alij enim accepto veneno facilè moriuntur; alij cum maximis doloribus & cruciatibus; alij citò, alij tardè & morte lentâ necantur.

Quintò ex hac diuerſitate venenorum aliæ venenorum differentiæ ortum habent, quòd ſcilicet alia eſſe dicuntur mortifera, alia non mortifera, ſeu lethalia & non lethalia. Quanquam enim nonnulli ſunt, inter quos Mercurialis, *lib. 1. de venen. cap.5.* qui ſtatuunt, omnia venena vel interficere, vel habere aptitudinem interficiendi; tamen id falſum eſſe ſupra, *cap.1.* diximus; cùm multa ſint venena, quæ ſolùm inſigniter lædunt, non interficiunt, qualia ſunt, quæ rationem adimunt, homines fatuos & deliros reddunt, qui tamen ſæpe multos annos viuunt. Lethalia autem venena ſunt, quæ plerunque hominem interimunt, ſiue breui ſiue longiori temporis ſpatio fiat. Et talia ſunt omnia, quæ membris ad vitam neceſſariis ſunt inimica. Ad vitam autem neceſſaria membra ſunt primò cor, à quo vita imprimis pendet: ideóque corde à veneno vehementer læſo, animal ſtatim emoritur: deinde hepar, quod alimentum toti corpori præparat. Tertiò, cùm ſine reſpiratione homo viuere non poſſit, ſine motu verò animali reſpiratio fieri non queat: ſi cerebrum ita à veneno lædatur, vt motus animalis omnis ſubitò aboleatur, etiam tum mors ſequitur. Poſt hæc tria principalia ſunt pulmo & ventriculus; hinc veſica & renes. Si igitur membrum aliquod horum valde à veneno lædatur, morbus is lethalis eſt. Si verò ſit venenū, quod membrum ad vitam non neceſſarium lædat, vel etiam membrum principale lædat, non tamen actionem ad vitam neceſſariam aboleat, id non lethale eſt. Talia sūt quæ fatuitatem & inſaniam inducunt: quò etiam pertinent philtra & pocula amatoria, item quæ epilepſiam vel paralyſin excitant. Quò referendum & venenum tarantulæ, quod inſanum ſaltandi deſiderium inducit.

Sextò, hinc adhuc alia oritur differentia. Cùm enim venena lethalia alia hominem ſtatim interimant, alia poſt aliquod interuallum, hinc venena diuidūtur, quòd alia ſint præſentanea, alia temporanea. Præſentaneū venenum eſt, quod hominem ſtatim, vel breuiſſimo temporis ſpatio interimit. Ita ſupra ex Scaligero & aliis dictum, quod granum Nubiæ inter decem homines diuiſum, ſpatio quadrantis horæ omnes interimat. Vidi infantem quadrimum Arſenico, quod mater incauta ipſi pro C.C. propinârat, ſumpto, intra ſex horas mortuum fuiſſe. Aconitum etiam celerrimè interficit. Et Chriſtophorus à Coſta, *lib.aromat.* mentionem facit veneni cuiuſdam, ex Maluarica planta ſumpti, quod tam ſubitò necat, vt ob eius ſubitam vim nullū adhuc contra eius perniciem antidotum Indi inuenire potuerint. Inter ea verò, quæ extra adueniunt, celerrimum habetur venenum aſpidum. Deinde ſunt alia, quæ licet certò occidunt: longiore tamen tempore id faciunt, quorum ſcilicet non ea, quæ priorū potentia eſt. Nonnulla tamen, etſi aliàs ſatis potentia ſint ad occidendū: tamen ſi in minore quantitate ſumantur, longiore tempore occidunt. Ita narrat Amatus Luſitanus, *centur. 2. curat.65.* famulum Arubas tabefactum intra annum obiiſſe, quòd carnem guſtaſſet gallinæ Arſenico ene-

ctæ.

ſtæ. Et quidem plerunque talia venena diu latent: vbi tamen poſtea ſeſe exſerere incipiunt, hominem ſubitò iugulant. Tale venenum eſt canis rabidi, quod non ſolùm menſes, ſed & annos latere poteſt, poſteaquàm verò ſeſe exſerit, & hydrophobia ſeſe prodit, vix vllo auxilio curatur. Nonnulli quidem talia venena putrefaciendo & erodendo lentè ſerpere putant: verùm rectiùs in occultas qualitates eorum vis refertur, quæ & ipſæ aliæ citiùs, aliæ tardiùs agunt. Quanquam hoc negandum non ſit, calore natiuo debilitato, putredinem ſequi poſſe.

venena ...am de- ... tempo- ſpatio ...ficiant.

Hoc loco quæſtio inter Medicos agitatur; An venena talia dentur, quæ definito & certo temporis ſpatio hominem interficiant? Vbi non is eſt ſtatus controuerſiæ, an venenum longo tempore poſt, quàm ſumptum fuit, hominem interficere poſſit: neque etiam, an venenum, quod ex ſua natura ita comparatum eſt, vt vnius vel paucorum dierum ſpatio iugulare poſſit, ſic præparari queat, vt tardè operetur, & longo, poſtquam aſſumptum fuit, tempore, hominem interimat. Vtrumque enim verum eſſe, experientia confirmat. Exemplum Claudij, quem Agrippina lento veneno tollere decernebat, eſt apud Tacitum, *Annal. lib.* 12. & Druſi, qui tali veneno ſublatus eſt, apud eundem, *Annal. lib.* 4. Inter recentiora verò exempla eſt id, quod refertur à Iouio, *hiſtor. part.* 1. *lib.* 2. de veneno illo, quo Cæſar Borgia vniuerſum Cardinalium Collegium interficere conatus eſt. Scribit enim, puluerem fuiſſe, qui non illicò, neque cum vehementia vitæ inſidiabatur, ſed exitiali morâ hominem è medio tollebat. E quo etiam patet, Chymicos nonnullos, qui medicamenta per ſe venenata nimis incautè & temerè exhibent, eo non ſatis firmiter probare, quod talia medicamenta innoxia ſint, quia eo, quo exhibita fuerunt, die, vel ſequentibus aliquot diebus, nihil noceant: cùm ab iis vitioſa diſpoſitio corpori imprimi poſſit, quæ longo demum tempore poſt ſeſe exſerat. Sed de hoc quæſtio eſt. An detur venenum, vel hominum malitiâ præparari poſſit, quod definito & certo temporis ſpatio interficiat. Qui id affirmant, primò nituntur autoritate Theophraſti, qui *in* 9. *de hiſtor. plant. cap.* 16. de aconito ſcribit: Componi, *inquit*, ita ferunt, vt certis temporibus poſſit occidere, videlicet, bimeſtri, trimeſtri, ſemeſtri, anno completo, interdum etiam biennio. Et quod magis mirum, *ibid. cap.* 19. refert, Ariſtophilum, quendam Pharmacopolam Plataicum fuiſſe, qui medicamentis Veneri impedimentum afferre, & quidem nunc ad vnum, nunc ad duos, nunc tres menſes poſſet, quique hoc remedio ad temperandos, compeſcendoſque adoleſcentum impetûs nimios vſus quandoque fuerit. Deinde ratione idem probant, quòd nimirum omnes res naturales actionum ſuarum circuitûs habeant; & per certa temporum ſpatia actiones ſuas abſoluant; id quod in criſibus, præcipuè in morbis, accidit, quæ certis temporum ſpatiis perficiuntur. Præterea, quia mors accidit, calido natiuo abſumpto, & humido radicali exſiccato, ea exſiccatio nunc vno, nunc duobus menſibus; nunc vno, nunc duobus annis fieri poſſe videtur.

Verùm enimuerò non probabile eſt, talia venena dari poſſe. Etenim etſi primò res naturales omnes ſuos circuitûs habeant, & actionum initia ac fines ſint: tamen ij plerunque in hâc humanæ mentis imbecillitate nobis ignoti ſunt, nec certis dierum ſpatiis exactè determinari poſſunt. Deinde ad actionem non ſolùm requiritur agens, ſed & patiens; & agens pro patientis diſpoſitione agit. Ideoque cùm hîc corpus humanum patiens ſit, cuius pro ratione temperaturæ, occultarum qualitatum, ætatis, & aliarum circumſtantiarum, nunc maior, nunc minor reſiſtẽdi vis eſt, non mirũ eſt, ſi idẽ venenum hunc citiùs, illum tardiùs iuguletEt patet ex hiſtoriis, ab eodem veneno eâdem quantitate pluribus in eodẽ cibo propinato, non omnes eodem tempore mortuos eſſe, ſed alios mox, alios poſt aliquot horas, alios poſt aliquot dies. Præterea non parum ſitum eſt in vomitu, quo venena vel citiùs vel tardiùs reiiciuntur, vt & in alexipharmacis, ſi vel tempeſtiuè, vel tardiùs propinentur; ſi efficacia vel minùs efficacia ſint, quorum vſu ſi venenum vel tardiùs vel citiùs euacuatur; aut eius vis vel magis vel minùs infringitur, accidit, vt homo vel citiùs, vel tardiùs iuguletur. Feci aliàs mentionem puellæ, cui cum fratre in balneum ituris à matre incauta pro cornu cerui arſenicum, ad ſudorem prouocandum, propinatum eſt. Puer, qui minùs vomebat, ſex horarum ſpatio interiit; puella, quæ plus vomebat, & cui ſuperſtiti plura alexipharmaca ſunt exhibita, vixit ad annum vigeſimũ primum, tertium ſcilicet climactericum, quo tam fœda ſcabie, & tantâ cachexiâ correpta eſt, vt nulla diligentiâ curari potuerit, ſed diem ſuum obierit. Similiter aliàs narraui, decem, ni fallor, ſtudioſos, qui cum piſces coctos in aqua, in qua glis ſuffocatus fuerat, comediſſent, omnes ægrotare cœpiſſe, & quatuor mortuos eſſe, non vno tamen tempore; reliquos conualuiſſe, alios tamen citiùs, alios tardiùs.

7. *Differentia.* Septimò, venena diuiduntur à variis modis, quibus ſeſe corpori noſtro inſinuant. Quædam enim ore ſumuntur, ſeu cibi, ſeu potûs, ſeu medicamenti ſpecie offerantur; quædam eidem extra adueniunt.

An externa venena etiam ſumpta venena ſint. Vbi quæſtio moueri ſolet, An quod extra adhibitum venenum eſt, etiam intùs ſumptum venenum ſit, & contra. Facit eius rei mentionem Celſus, qui, *lib.* 5. *c.* 27. ſcribit, eſſe venena quædam, quibus præcipuè venatores vtuntur, quæ non guſtu, ſed in vulnere nocent. Idem docet Galenus, qui 3. *de temperam. cap.* 3. ſcribit, non eandem eſſe venenorum rationem, cùm exteriùs applicantur, & cùm intùs aſſumuntur. Quemadmodum enim, ait, quæ intùs aſſumpta, perimunt, foris adminiſtrata non nocent: ſic neque quæ foris admota, occidunt, intùs aſſumpta idem præſtant. Idem aſſerit Plinius, *lib.* 29. *cap.* 4. dum ſcribit: *Sed & venenum aſpidum, ſi ſanguinem attingit, aut recens vulnus, ſtatim interimit; inueteratum vulnus tardiùs: de cætero potum quantalibet quantitate, non nocet, non eſt tabifica vis. Itaque occiſa morſu earum animalia cibis innoxia ſunt.* Inde quidam, inter quos Fabius Columna, *ſtirp. minus cognitar. part. alterâ, cap.* 18. ſcribit, quòd quædam venena ſint, quæ niſi ſanguinem vel ſanguineas partes attingant, non nocent; quædam verò intrò quomodolibet accepta, in parua etiam doſi, periculo non vacent, vt album elleborum, aconitum, napellus, ac ſimiles: ſerpentum verò venenum, niſi ſanguinem attingat, non nocere, iam ſatis exploratum ſit, etiam intrò ſumptum, niſi vlcere ſint inteſtina affecta. Verùm poſteriorem ſententiæ huius partem impugnat Cardanus, *lib.* 1. *de venen. cap.* 18. Quòd enim, quæ aſſumuntur, non ſemper exteriùs admota perimunt, præter experimentum, etiam rationem ſuadere ſcribit, quoniam minorem vim habeant: quòd verò venenorum, quæ exteriùs admota perimunt, vllum interiùs aſſumptum non occidat, ſe nondum nouiſſe dicit; & neque nunc inuentum eſſe, neque in poſterum vſque in æternum inueniri poſſe, quod interius aſſumptum non perimat, vulneri admota perimant tanquam venena. Scillam equidem, cæpas, allium & ſimilia ὀδυνηρὰ vulnera efficere ſæuiora, horum tamen nihil venenum eſſe. Et omnino ratio Cardano fauere videtur. An verò contrarium experientia teſtetur, obſeruare periculoſum.

Venenorum externorum differentia. Animalia. Venenorum autem, quæ extra corpori obueniunt, magna omnino eſt varietas. Quædam enim morſu animalium venenatorum communicantur, qualia animalia ſunt ſerpentes, viperæ, canes rabidi; quædam punctúrâ, vt ſcorpij & phalangij. Imò animalia quædam adeo venenata ſunt, vt non ſolùm contactu immediato, ſed etiam tantùm halitu venenato interficiant hominem, & non ſolum contactu corporali, ſed etiam virtuali,

virtuali, vt loquuntur, & per occulta effluuia & ſpecies ſpiritales occidant. Nota eſt hiſtoria militis apud Auicennam, *lib. 4. fen. 6. tract. 3. cap. 22.* qui cùm ſerpentem haſtâ vulneraſſet, mortuus eſt. Tale quid etiam I. C. Scaliger, *exerc. 200.* refert. In Lombardia, *inquit*, & agro Ferrarienſi ſerpentum magna copia eſt. Haud procul Dertona Palauicinum quendam, qui eſſet in venatione, & Hiſpanicâ lanceâ ſerpentem interfeciſſet, eum, eiuſque equum morte deletos audiui è fortiſſimo equite, Antonio Lazaro, qui ſub patruo meo Bonifacio ſtipendia faciebat. Simile narrat Matthiolus, *in præfat. in lib. 6. Dioſcor.* In agro Tridentino, *inquit*, ruſticus quidam, cùm eſſet in ſuis vineis, paruum quendam collem ſæpius adſcendebat; vt ibi vuarum cuſtodiam ageret. Hinc quâdam die ad collis pedem magnum & horrendum vidit ſerpentem, cuius capiti supernè haſtam ſatis longam infixit: at dum fixam feram ſe hinc inde fortiter contorquentem, & haſtæ circumvolutam pro viribus teneret, magno ſtatim tremore correptus eſt, quo maximè deterritus, vociferans viatores & circumſtantes colonos ad ſe ire rogabat. Quam vociferationem audientes, qui non longè aberant, ruſtici, eò curſu velociter contenderunt, & ipſum ferè ſemimortuum inuenerunt. Cognitâ tamen ex occiſo ſerpente ſui infortunij cauſſa, ad theriacam & alia antidota confugerunt, quibus ad vitam eum reuocarunt. Veruntamen duobus annis poſtea is vniuerſi corporis ſtupore in lecto ſemper decumbens ægrotauit, & eo præſertim brachio, quo perniciosum animal haſtâ occiderat. Ita refert Amatus Luſitanus, *centur. 1. curat. 62.* virum Anconitanum robuſtum, cùm vineam putaret, ſerpentem offendiſſe longum & craſſum, eumque lignis, lapidibus ac gladio interfeciſſe, à quo interfecto illico de capitis dolore queri cœpit, febricitauit, & cùm omnia indies grauiora fierent, die vndecimo obiit. Additque, *in Scholio*, alios quoque, cùm ſerpentes interfecerunt, prope obitum perueniſſe, at antidotis adiutos euaſiſſe, non ſine tamen chronico & graui morbo, totum corpus occupante, & præcipuè brachium illius manûs, quo interemptæ feræ fuêre. Qualia exempla refert Vidus Vidius, *de curat. gener. lib. 1. cap. 13.*

Saluia interdũ venenata. Poſſunt & animalia venenoſa ſua venena in plantas deponere, quæ inde venenatæ euadunt. Cuius rei aliquot hiſtoriæ exſtant. Mizaldus, *memorabil. centur. 1. aph. 1. & in hort. Med. camp. 3. areâ 1.* è Iohan. Bocatio refert, quendam, dum in horto iuxta ſaluiæ fruticem cum amaſiâ luderet, ac gingiuas & dentes foliis eiuſdem fricaret, & detergeret, illico mortuum conciidiſſe. Cùm verò amaſia veneficij argueretur à iudice, & illa decerpto folio ex ipſamet ſaluia oſtenderet, amaſium eo ipſo modo dentes deterſiſſe, obiit & ipſa. Vnde iudex de ſaluia malè ſuſpicatus, eam exſtirpari radicitùs iuſſit. In qua re dum horti colonus ſedulam nauaret operam, bufonem prægrandem ſub ea ſtabulari deprehendit, qui viroſo halitu & illuuie plantam inficiebat. Similem hiſtoriam recenſet Ambroſius Paræus, *lib. de ven. cap. 24.* Auditum, *inquit*, habeo à viro fide digniſſimo, exſtitiſſe mercatores duos, qui non longè ab vrbe Toloſana interim, dum pararetur prandium, in hoſpitij hortum cùm deambulandi cauſſa ſoli diuertiſſent, folia ſaluiæ legerunt, eaque illota, vt lecta erant, in vinum ſuum merſerunt. Nondum pranſi erant, cùm illis repentina vertigine prehenſis totum diuerſorium ſuſque deque verti viſum eſt: tum occæcati in ſyncopen lapſi ſunt, obortis per interualla conuulſionibus interruptam. Cæterùm labris linguaque nigricantibus balbutiebant, aſpectu toruo & horrido, cum effreni vomitu, ſudore frigido, mortis quæ mox illis in altum tumorem toto corpore ſublatis contigit, prænuntio. Cùm de veneno ipſis exhibito Iuſtitiæ eius municipij cuſtodibus iniecta eſſet ſuſpicio, manûs in hoſpitii dominum, omneſque conuiuas iniectæ ſunt; quæſtione habitâ, conſtanti & vnâ voce ſinguli reſponderunt, iiſdem mortuos illos cibatos potionatoſque, quibus & reliqui; hoc vno excepto, quod ſaluiam vino ſuo non affudiſſent. Quæſitum à Medico eſt, num ſaluia veneno infici poſſet; reſponſum eſt, poſſe. Atque id, quod per coniecturam tantùm pronunciatum, oculis verum compertum eſt. Subterraneum enim foramen ad eius radicem inuentum eſt, totum bubonibus differtum, qui inſtillatâ aquâ tepidâ illecti fidem fecerunt, venenum à ſe in plantam illam illatum. Referuntque autores, bubones inprimis ſaluiâ delectari, monentque ideo, rutam, quæ animalia venenoſa à ſe abigit, ſaluiæ comitem in hortis ſemper iungendam, nec ſaluiam illotam in cibo, poculis, vel medicamentis vſurpandam, eamque, quæ folia maculata & quaſi carbunculata habet, planè fugiendam eſſe.

Quædam venena etiam contactu, affrictu, illinitione & inunctione noxia eſſe, paſſim hiſtoriæ docent. *Venena tactu & in noxi.* Ita Cardanus, *lib. 1. de venen. cap. 15.* ſcribit, Turcas habere venenum præſentaneum, quod ſolo attactu hominem eodem die interimat. Et Scaliger, *exerc. 157.* ex Indicis hiſtoriis refert, Cambajæ Regem filium veneno educaſſe, qui adeo venenoſus factus eſt, vt muſcæ, quæ ſolo ſuctu cutem modò perſtringerent, turgidæ interirent. Et in iiſdem hiſtoriis legitur, Regem Indiæ adeo venenoſum fuiſſe, vt ſi in alicuius nudam cutem exſpueret, ſputo eum necaret, atque ita quoſcunque vellet, interimeret. Inprimis verò malitia hominum in venenis non ſolùm propinandis, ſed etiam iis, quæ externo contactu nocent, inueniendis & parandis, ſemper occupata fuit. De quo Plinius, *lib. 18. cap. 1.* conqueritur. Ad nocendum, *inquit*, præparant quidem ſe animalia; quod tamen eorum tela ſua, excepto homine, venenis tingit? Nos & ſagittas inungimus, & ferro ipſi nocentius aliquid addimus. Nos & flumina inficimus, & rerum naturæ elementa. Ipſum quoque, quo viuitur, aërem in perniciem vertimus, nec ab vllo, præter hominem, veneno pugnatur alieno.

Et quidem tela inficiendi mos vetuſtiſſimus eſt, & apud plurimas nationes vſitatus. *Toxica.* Vnde venena, quibus tela inunguntur, Toxica, à τόξῳ, vt eſt apud Dioſcor. *lib. 6.* appellantur. Quanquam, vt eſt apud Plinium, *lib. 6. cap. 10.* quidam à taxo nominata dicant venena, quæ nunc toxica dicuntur, quibus ſagittæ tinguntur. Duplicis autem generis toxica ſunt. Alterum, quo ſolùm in venatione pro occidendis feris vtuntur; alterum, quo etiam in bello contra hoſtes, quod genus Homerus, *Odyſſ. 1.* ἀνδροφόνον φάρμακον nominat. Sic, Neſſum ſagittâ hydræ ſanguine tinctâ infectum, Poëtarum fabulæ fingunt. Sanie viperæ & humano ſanguine ſimul mixtis & putrefactis, toxica ſua conficere Scythas quondam ſolitos, quibus ſpicula inungerent, eſt *in admirand. auſcult.* Idem ſucco venenatarum plantarũ fieri poteſt. Theophraſtus, *hiſt. plant. lib. 9. cap. 15.* ſcribit, radicem apud Æthiopas lethaliſſimam fuiſſe, quâ ſagittas inungerent ſuas. Simili veneni genere Charibes, ferociſſimum apud Indos occidentales populi genus, vtuntur.

Venena ...terna va... Neque ſolùm venena, quibus gladios & ſagittas, ſed & alias res inficerent, malitia hominum inuenit. Veſtes veneno infici poſſe, teſtantur Ardoynus, *lib. 1. de venen. cap. 8.* Guainerius, *de venen. cap. 22.* Ponzettus, *lib. 7. cap. 2.* & experientia id ſæpe docuit. Imò & hoc, quòd venena inuenta fuerint, quibus anſæ ianuarum inunctæ fuerunt, vt, quicunque eas contrectaret, periret. Refert etiam Eques, Pigafetta Vincentinus, *in ſuo itinerar.* in Tidore, Molucarum Inſula, veneficos quoſdam fuiſſe, qui obuiorum manûs vnguento quodam oblinirent, cuius vi ægrotaret ſtatim, & paulò pòſt etiam interirent, admonitoſq; à Rege Hiſpanos, ne noctu domu egrederetur, periculum euitaſſe.

eſtaſſe. Præterea libros, ſubſellia, ocreas, calcaria equitum, & ſtapedes veneno infici poſſe, vt homo interimatur, fertur. Mirum id quidem nonnullis & parùm credibile putatur; cùm improbabile videatur, venena extra illita per indumenta ad ipſam cutem penetrare poſſe. Verùm qui torpedinis vim, & ſerpentum illorum, qui per haſtas, quibus confoſſi ſunt, alios necarunt, de quo anteà dictum, perpendit, vt & illud, quod Scaliger, *exerc.* 186. refert, tantam aranei cuiuſdam vim eſſe, vt calcantibus per calceorum ſoleas venenum tranſmiſerit, non ignorat, is nec talia impoſſibilia eſſe, facilè credet. Hæc enim ſi natura præſtat, cur non artificia aut potiùs malitia hominum, è naturalibus talia præparare poſſit, quæ per ocreas & veſtimenta penetrent? Et referunt huiuſmodi exempla Nicol. Florentinus, *ſumm.4. tract.4. cap.5.* Guainerius, *de venen. cap.1. & 2.* Matthiolus, *in præfat. in 6. Dioſcor.* Greuinus, *lib.1. de venen. cap.1.* & alij. Hoc tamen etiam negare nolo, interdum non vnguenta aut pulueres talia præſtare, ſed malum dæmonem, ſagarum precibus adſcitum, permittente Deo. Dicetur enim infra, *part. vltim.* ſagas interdum & veneficas pulueribus quoſdam, & vnguentis, aliiſque nullius momenti rebus adhibitis, aliis morbos & mortem accerſere, qui nullo modo à rebus eiuſmodi inefficacibus, ſed ipſo Diabolo proficiſcuntur.

...a. Cæterùm non ſolùm contactu hominem veneno infici poſſe, ſed & venena dari, quæ hominem viſu ac odoratu interimant, vulgò fertur. Plinius, *lib.8. cap.21.* ſcribit, quòd iuxta Nilum ſit fera, quæ appellatur Catablepas, internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius vidêre, confeſtim exſpirantibus. Eandem & Baſiliſci ſerpentis vim eſſe, refert. Eundem Baſiliſcum ſerpentem Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.*8. deſcribit, refértque, quòd tantummodò conſpectus, & ſi quando ſibilat, auditus, videntes ſe & audientes necat. Quæ etſi Cardanus, *lib.1. de venen. cap.16.* pro nugis habet: tamen omnia pro nugis habenda non eſſe; & dari animalia venenata, quæ etiam afflatu, halitu, vel quocunque effluuio vicina enecent, hiſtoriæ teſtantur. De Baſiliſco verò illo ex ouo galli gallinacei orto diximus in *Epitom. Phyſ. lib. 7. cap.*10. & dicetur infra, *part.8. cap.*12. Et narrat Cardanus, *alleg. loc.* imaginem talis Baſiliſci lapideam poſitam eſſe Mediolani in porta Templi B. Mariæ ad Portam, & ouum illud galli in Saccenſi oppido diſciſſum anno 1524. Imò hominum malitia & ſcelus inuenit odores, qui ſeu floribus odoratis inſperſi, ſeu ſuffitu & vapore hominem iugulare poſſunt. Circumforaneum quendam ab alio eiuſdem farinæ homine olfactu floris caryophylli in publico foro interemptum eſſe, refert Matthiolus, *in præfat. in lib.6. Dioſc.* Et Ambroſ. Paræus, *lib.20. cap.7.* narrat, Clementem VII. Pontificem præeuntis venenatæ facis toxico per fumum in corpus admiſſo, infectum & inde extinctum eſſe. Et narrat Nicolus Florentinus, *ſerm.4. tract.3. ſumm.2. cap.9. & tract.4. cap.6.* repetit Mercurialis & Schenckius, *lib.7. obſeru.* Franciſcum Ordelaphũ, Capitaneum Foroliuij, genus veneni habuiſſe, quod iniectum ſupra carbones illicò interimebat omnes circumſtantes. Et Indiæ occidentalis ſcriptores referunt, arbores ibi eſſe, quarum fumus exitialis ſit. Noui quendam pictorem, qui cùm capſulam diu concluſam, in qua Realgar continebatur, aperuiſſet, ac naribus halitum excepiſſet, vertigine ac lipothymiâ correptus eſt, ac totâ facie intumuit, & alexipharmacis ſumptis curatus eſt.

...na an ...re poſ- ...dere. Verùm quâ ratione odoratu & viſu animalia venenata homini nocere poſſint, dubium. Nonnulli per ſimplicem qualitatem ſeu ſpeciem ſenſibilem id fieri poſſe exiſtimant, idque probare volunt eo, quòd multi odoribus læduntur & offenduntur, ita quidem, vt animo linquantur, cordis palpitatione, vertigine, & aliis ſymptomatibus corripiantur. Refert enim Bruyerinus, *de re cibar. lib.9. cap.12.* Iacobum Foroliuienſem Medicum ab allij odore, tanquam re peſtilenti, lædi conſueuiſſe. Nonnulli roſarum odorem ferre non poſſunt, ſed ab eo in lipothymiam cõiiciuntur, cuius rei exemplum habet Amatus Luſitanus, *centur.2. curat.36.* Et Franciſcum Venerium, Venetorum Ducem, feſtò die ſacra auditurum, Sacellani operâ recentes roſas illatas properè auferri iuſſiſſe, ne, quod ſibi priuatim ſæpe acciderat, in animi defectum incideret, narrat Zuingerus, *in Theatro.* Et Iul. Cæſ. Scaliger, *exerc.153. ſect.10.* Cardinalem quendam, qui, vt alij referunt, Oliuerius Caraffa fuit, à roſarum odore interiiſſe, narrat. Cuius generis exempla & alij referunt. Ideóque ſi odor ſuauiſſimi alicuius floris ob quandam naturalem contrarietatem quoſdam lædere poteſt, cauſſam nullam eſſe putant, cur non & venena idem præſtare poſſint. Deinde dicunt, ſi odor, quod multi Medici concedunt, nutrire poteſt; etiam concedendum eſſe, odorem poſſe corrumpere & occidere; cùm corruptio & nutritio, & odor bonus ac malus ſint contraria.

Eandem rationem etiam de viſu militare poſſe putant. Nam cùm ſint quædam homini adeo inimica, vt etiam viſa terrorem incutiant, ſyncopen excitent, & alia grauia accidentia inducant, cuius rei exempla non ſolùm paſſim apud autores, ſed & in communi vita occurrunt: non impoſſibile eſſe exiſtimant, dari animal, quod ſolo viſu hominem veneno interficere poſſit. Etenim ſi, quæ venenoſa non ſunt, ſolo viſu lædere & interficere hominem poſſunt; ab iis, quæ venenoſa ſunt, id multò magis poſſe fieri videtur. *An Viſu.*

Imò nonnulli ad auditum etiam hæc extendunt, & magis probabile eſſe hoc exiſtimant, ideo, quòd in vocis emiſſione halitûs quidam ex animalis vociferantis ore prodeant, qui cùm ex animali venenoſo ſint venenoſi, ſi in certa diſtantia ab homine excipiantur, fieri poſſe, vt ab his ipſis inficiatur. Fauere his videtur etiam Lucretius, qui, *lib.4. de rer. nat.* hæc habet: *An Auditu.*

Nec tamen hoc ſolis in odoribus atque ſaporum
In genere eſt, ſed item ſpecies rerum, atque colores
Non ita conueniunt ad ſensûs omnibus omnes,
Vt non ſint aliis quædam magis acria viſu.
Quin etiam Gallum nocte explodentibus alis.
Auroram clarâ conſuetum voce vocare
Nenu queunt rapidi contra conſtare Leones,
Inque tueri; ita continuò meminêre fugai;
Nimirum quia ſunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cùm ſint oculis immiſſa Leonum,
Pupillas interfodiunt, acrémque dolorem
Præbent, vt nequeant contra durare feroces.

Et *lib.6.*

Multa meant inimica per aures, multa per ipſas
Inſinuant nares infeſta atque aſpera odores.
Nec ſunt multa parùm tactu vitanda, nec autem
Aſpectu fugienda, ſaporéque triſtia quæ ſint.

Alij contrà iſta omnia negant, & nec olfactu, nec viſu, nec auditu per ſolam ſpeciem ſenſibilem & ſimplicem qualitatem hominem interfici poſſe, exiſtimãt, ſed id accidere per vapores, qui in corpus admittuntur. Ita Cardanus, *de venen. lib.1. cap.16.* odorem nullum occidere poſſe docet, & additâ ratione generali ſtatuit, ſenſibilia perturbare ſenſum poſſe, euertere non poſſe, aut corrumpere; quæ autem ſenſibus coniuncta ſunt, id facere.

Autoris ſententia. E qua difficultate vt nos expediamus; primò tenendum, etſi, vt anteà dictum, varij ſunt modi, quibus venena corpori communicantur: tamen omnem illam veneni rationem conſiſtere vel in qualitate materiali, vel in ſpecie ſpiritali, vt ſupra, *part.2. cap.1.* diximus. Quædam enim venena in forma atomorum & minimorum corpuſculorum, ſiue ea ſint in fumo & vapore, ſiue puluere, ſiue ſucco, ſiue vnguento, communicantur; & in talibus venenata qualitas non eſt niſi in illo corpore, tanquam in ſubiecto. Qualitas enim talis cùm pen-

dеat

deat à ſua forma,& illa ſit in ſuo corpore, forma illa & qualitas non mouetur,& aliò transfertur,niſi cum ſuo corpore. Verùm venena omnia hoc modo non inficiunt. Neque enim credibile;cùm torpedo per tridentem piſcatoris manum lædit, aut cùm ſerpens aliquis per haſtam, quâ transfoditur, eum,qui haſtam vibrat, interficit,id per minima corpuſcula fieri, atque ea in momento quaſi per ſolidum lignum penetrare poſſe: ſed tales actiones per qualitates ſpiritales fieri, omnino vero conſentaneum eſt. Ideóque concedimus quidem, dari qualitates ſpiritales, quæ homini nocere poſſunt,ſed tales non eſſe ſpecies ſenſibiles,cum Cardano ſtatuimus:& ſi nocere videntur vel odor, vel ſonus,vel ſpecies viſibiles:id non fieri à ſpeciebus iſtis, quatenus tales, ſed quatenus cum iis vel vapores & atomi venenatæ,vel aliæ qualitates ſpiritales venenoſæ coniunctæ ſunt.

Odorabilia quomodo ſint [illegible]

Et odorem in ſpecie quod attinet, an olfactus ſolam ſpeciem, an etiam quiddam materiale recipiat; deinde, an ſemper vaporis vehiculo odoris ſpecies indigeat,diſputatur à Philoſophis & Medicis,& de vtraque quæſtione *Epith. Phyſ.lib.7. cap.4.* dictum. E quibus concludimus,ſi quædam odore venenata ſunt,plerunque vapore potiùs id præſtare, quàm ſpecie. Et quod de vmbra arborum noxiarum quarundam Cardanus,*lib.1.de venen.cap.16.*ſcribit,neminem adeo ſtupidum eſſe, qui exiſtimet, vmbram ipſam venenatam eſſe,vt quæ ſolùm eſt carentia lucis,ſed vapores,ab arbore profluentes, eſſe noxias:Idem de odoribus etiam dicendum puto. Ita etiam colocynthis ſolo odore interdum purgat, non ſimpliciter, quatenus odorabilis, ſed quatenus ſubtiliſſimos vapores emittit, qui naribus excipiuntur. Ita pictor ille, cuius antea mentionem feci, non odore riſagallæ, ſed vapore eius læſus eſt. Sic aurifabri non ab odore,ſed vapore argenti viui ſtuporem contrahunt. Et omnia illa exempla vel ſerpentum,bufonum, vel aliorum animalium venenatorum, quæ halitu ſuo hominibus nocent, nihil aliud docent, quàm quòd halitûs quidam & vapores venenati ab iis exſpirant, qui ab homine excepti nocent, non quòd ſpecie odorabili interimant. Quod vel ex eo patet,quòd halitûs illi æquè nocent,ſi per os & fauces admittuntur,ac cum per nares attrahuntur. Et cum nonnulli ex odore capitis dolorem, vertiginem contrahunt, id nullo modo ſoli ſpeciei odoris,ſed vapori attribui poteſt.

Viſibilia quomodo noceant.

Multò minùs verò viſu ſolùm homo infici vel necari poteſt. Vbi tamen ambiguitas occurrit,an nimirum animalia alium intuendo enecent,an homo, dum animal venenatum aſpicit, enecetur. Nam qui hominem ab animali venenato interfici poſſe ſtatuunt,ſi id intueatur, exemplis vtuntur talibus, quòd nimirum quædam ab homine viſa terrorem incutiant,ſyncopen excitent, ſicut Plutarchus de Germanico refert, quòd gallum inſpicere non potuerat. Et narrat Marcellus Donatus,*de hiſt. med.mirab. lib. 6. cap.3.* Mantuanum quendam erinaceum terreſtrem videre non potuiſſe. Sed talia venena propriè loquendo non ſunt,ſed quicquid præſtant,terrore,quem inducunt,& peculiari antipathia præſtant, quæ certis rebus cum certis hominibus eſt. Et ſi hæc inter venena numerari deberent,etiam caſeus inter venena numerandus eſſet, quem quidam maximè abhorrent. De hoc maior dubitatio eſt an animalia dentur, quæ viſu hominem enecare poſſint. Plinius *lib.8. cap.21.* mentionem facit Baſiliſci ac Catablepæ,quam refert viſu ſolo, auditu vocis, tranſitu quoque propè homines interficere. Autor etiam libri de Theriac.ad Piſonem, *cap.8.* eius meminit,& Auicennas eum deſcribit,*6.tert.tract.3.cap, 21. 22. 23.* Verùm omnia iſta, quæ de Baſiliſco dicuntur, nugas eſſe putat Cardanus, *lib.1.de venen. cap.16.* vt modò dictum. Quicquid ſit, de quo ſuo loco dicetur, & dentur talia animalia,quæ etiam ad diſtans hominem necare poſſunt: tamen viſu id non præſtant. Neque enim viſus fit emiſſione, ſed receptione, vt ſatis à doctiſſimis Philoſophis & Medicis probatum. Sed ſi nocent talia animalia, halitu venenoſo hominem enecant. Idque vt per os & habitum corporis, aliaſque corporis partes fieri poteſt:ita, vt etiam per oculos fiat, impoſſibile non eſt;cùm halitûs illi, per oculos emiſſi, in mulieribus menſtruo laborantibus ſpecula inficiant,& ophthalmia contagioſa ſit. Si quis verò ab animalis venenati aſpectu terretur, & inde in lipothymiam vel ſyncopen incidit, id non à veneno euenit.

Omnium verò minimè ſono ſolo animal aliquod venenoſum hominem interimere poteſt; cùm ſonus nihil aliud ſit, niſi ſpecies ex aëre fracto exorta, ſed ſi ſibilo vel clamore aliquod venenoſum animal hominem interficit,id fit halitu, vel voce, vel alio modo è corpore emiſſo.

CAPVT III.

De Signis Diagnoſticis.

Signa Diagnoſtica Cardanus, *lib.2. de venen. cap.1.* triplicia facit;alia, quæ rem aliquam venenatam eſſe patefaciunt;alia,quæ venenum,dum ſumitur, indicant;alia,quæ venenum iam ſumptum detegunt.

Venenatorum ſigna.

Primi generis ſigna ſumi docet à ſapore,odore, colore,tactu,effectu.Saporem quod attinet, dicit, omnia venena ferè eſſe acria & amara, & ſaporis abominabilis. Verùm quis venena guſtare velit?Et ſit ſanè,naturâ pleraque venena habere ſaporem ingratum,idque ideo factum eſſe à natura,vt ſapore hoc homines à venenis abſterrerentur; tamen de omnibus verum non eſt. Et ſaporis expertia poſſe eſſe venena illa, quæ à veneficis interdum propinantur, ſatis docent, taléṁque fuiſſe puluerem,quo interfectus eſt Alexander VI. Pontifex Romanus,è Iouio notum. Inter ſimplicia de colchico Ephemero ſcribit Dioſcorides,*lib.4.cap.79.* quòd ſaporis ſuauitate & dulcedine imperitos alliciat. Et de aconito Aëtius,*2.tetrab.ſerm.3. cap.59.* refert, quòd ſit guſtu dulce,& adſtringens.

Secundò venena etiam praui odoris eſſe ſcribit Cardanus. Verùm & hoc falſum eſſe,ſpecialis tractatio venenorum docebit. Certè arſenicum nullum habet odorem grauem,& tamen venenum eſt.

Ita nec color quicquam certi docet;cùm notum ſit, res eodem colore præditas alias eſſe venenatas, alias non venenatas.

Itaque vix aliud ſignum certius datur, quàm ipſe effectus. Nimirum experientia docuit, ſerpentes,ſcorpiones,araneos,aconitum,napellum,cicutam,&huiuſmodi alia eſſe venenata. Si quis tamen aliquâ re muſcas,gallinas, canes interire videat, & rem aliquam ab eiuſmodi animalibus non attingi videat, & id venenum homini deleterium eſſe poſſe, non leuis ſuſpicio eſt.

Eodem modo nec venenum, dum ſumitur, certis notis patet. Equidem ſi talia ſigna adſint, & homo in ore aliquam inſignem mutationem,& ſaporem abominabilem percipiat, & in faucibus ardorem ſentiat, id omninò ſuſpectum eſt. Ac proinde ſi quis inſigniter malè habere incipiat, dicátque ſe in prandio vel cœna proximè præcedente ſaporem abominabilem, faucium ardorem, vel aliam in ore inſignem mutationem percepiſſe,id non leue in cibo vel potu propinati veneni indicium eſt.Si tamen hæc ſigna abſint, non licet inde concludere,hominem venenum non hauſiſſe. Fieri enim poteſt, vt nullo modo ſeſe ſapore veneni prodat.

Veneni præſentanei ſumpti ſi-

His miſſis,de ſignis veneni ſeu hauſti, ſeu extra in corpus immiſſi,dicemus. Et quidem veneni præſentanei

nei hoc commune ſignum eſt, quod ſubitò maximam in corpore mutationem efficit, & hominem in vitæ periculum conijcit. Etſi enim & ex veneno intùs genito varia & grauia ſymptomata excitari, imò homo mori poſſit: tamen multa ſigna ſunt, quibus diſcerni poteſt, an venenum intùs genitum; an verò extrà aſſumptum ſit. Primò enim intùs genita venena, antequam extremum periculum inferunt, ſeſe ſignis quibuſdam priùs produnt, cùm prauas humoribus diſpoſitiones imprimant, quas planè latere impoſſibile eſt. Si verò extrà venena ſint admiſſa, nullo tali ſigno præcedente homo alias ſanus in extremum periculum ſtatim conijcitur. Non tamen ex eo, quòd ſymptomata tardè vel longè ab aſſumpto cibo aut potu ſeſe produnt, concludere licet, venenum extrà fuiſſe aſſumptum. Si tamen id accidit, veneni ſumpti certum indicium eſt. Etenim venena variant, & alia citiùs, alia tardiùs ſeſe produnt, ſicut id è veneno canis rabidi manifeſtum eſt; & venena temporanea eſſe, antea dictum.

…eni intus …iti & ex… …n diffe… …tia.

Secundò modus inuadendi diuerſus eſt in veneno intùs genito & extrà aſſumpto. Nam in veneno intùs genito paulatim ſymptomata ſuperueniunt, neque omnia ſimul, ſed vnum poſt aliud. In veneno verò extrà aſſumpto multa ſimul apparent, & natura, à veneno ſtimulata, turbulentas vomitiones inſtituit, & omnia ſusque déque inordinato motu feruntur, naturâ omnibus viribus nitente, vt ſubitò hoſtem improuiſum vincat & à ſe repellat.

Tertiò venena aſſumpta non ſolùm multitudine ſymptomatum ſeſe produnt, ſed plerunque etiam talia ſymptomata habent, quæ ab intùs genito veneno prouenire non poſſunt, v. g. opij ſumpti ſigna ſunt ſtupor mentis & ſenſuum omnium; in toto corpore pruritus, color corporis citrinus, odórq; ipſius opij è corpore exſpirans: quæ ſimul iuncta in veneno intus genito non apparent. Ita ſi lepus marinus ſumptus ſit, accidit ſuffocatio, reſpiratio difficilis, tuſſis, ſanguinis ſputum, omnium piſcium abominatio, & ad eorũ conſpectum terror, totius corporis odor, qualis piſcium putrefactorum. Quæ etiam in veneno intùs genito nõ accidunt. Et firmiora ſunt talia ſigna, ſi ſymptomata iſta non ſenſim, ſed ſubitò ingruant, id quod in veneno intus genito raro accidit: præterea ſi coniunctim & ſimul omnia iſta appareant. Etſi enim ſopor grauis à cauſſa interna accidere poſſit, & pruritus etiam à cauſſa interna: tamen non ſimul accidunt, vt ſumpto opio. Et omnino multa ſymptomata in venenis externis aſſumptis coniungi poſſunt, quæ in morbo à veneno intus genito nunquam coniunguntur. E. g. ſi ſtatim in primo morbi inſultu vomitus & alui fluxus accidat, ſimúlque labia, fauces, vel etiam totum corpus intumeſcat, ſi difficultas reſpirandi, ſitis inextinguibilis, ſudor frigidus, ſtrangulationis & ſuffocationis metus cum ventris torminibus & dolore mox in principio adſint, id in nullo morbo ex veneno intus genito ſtatim in principio accidere poteſt.

Quartò eſt & hoc veneni extra aſſumpti ſignum, ſi ſymptoma aliquod mirabile, quale in nullo alio morbo accidit, cuiuſque nulla cauſſa reddi poteſt, appareat. E. g ſi quis nec piſciũ viſum ferre poſſit; ſi quis rideat, id quod in apio riſus euenit; ſi quis continuò ſaltare & tripudiare geſtiat, id quod cõtingit à tarãtulæ veneno.

Quintò eſt & hoc non leue veneni extra accepti indicium, quo etiam Galenus, *lib. 6. de loc. affect. cap. 1.* vtitur, ſi nimirum is, cui talia ſymptomata accidunt, corpore ſano, & bonis humoribus abundante præditus, cibiſque bonis nutritus fuerit. Non enim credibile eſt, hominem tali corporis conſtitutione præditum tam ſubitò in tam ſæuum morbum, tantis comitatum ſymptomatibus, incidere poſſe. Aliàs fieri poteſt, ſi quis ante paucas horas vel dies etiam cibis, qui difficulter coquuntur, vel facilè putreſcunt, & corrumpuntur, & cùm in ventriculo, tùm in hepate veneni quaſi naturam induere poſſunt, copioſè vſus ſit, vt in grauem morbum, ſæuis comitatum ſymptomatibus, incidat. Vbi non in venenum hauſtum, ſed cibos ſumptos cauſſa referenda eſt. Quod etiam faciendum, ſi quis vel ſciens vel inſcius cibos, cum quibus peculiarem habet antipathiam, ſumpſerit. Nam & tales vomitu, palpitatione cordis, ſyncope & ſimilibus ſymptomatibus corripi notiſſimum eſt.

Sextò venenum intus genitum ſeſe prodit plerunque cum febre. Cùm enim venenum diu in corpore latens ſenſim humores corrumpat, inde putredo fit, & tandem febris accenditur. A veneno verò extra aſſumpto grauia excitantur ſymptomata ſine febre. Cùm enim ad putredinem inducendã alteratio præuia requiratur, & ita temporis ſpatium: venenum nõ dat eas inducias, ſed ſtatim grauiſſima ſymptomata inducit. Itaq; cùm ſymptomata grauia cum febre putrida accidunt, & febrem ſubſequuntur, nulla de veneno aſſumpto ſuſpicio eſt, ſed potiùs ab interno humorum apparatu morbum illum fieri credibile eſt.

Septimò vbi contagium præſens eſt, & plures in eadem domo ſeu familia, non eodem tempore, ſed vnus poſt alterũ moritur, & morbus aliquis epidemius graſſatur, id omne veneni aſſumpti ſuſpicionem aufert. Etſi enim venena quædam ictu vel morſu animalium communicata rurſum contagioſa ſint, vt venenum canis rabidi & dryini ſerpentis: tamen peſtilẽtiæ & aliorum ferè contagioſorum morborum longè alia eſt ratio, habétq; ſe venenum canis rabidi, ſi per ſaliuã excipiatur, inſtar veneni extra aſſumpti. Nec à cane rabido tã ſubitò plures inficiuntur, quàm à veneno peſtilenti.

Octauò & illud veneni intùs geniti, non extra aſſumpti, eſt indicium, ſi morbus periodos certas, & quaſdam remiſſiones vel intermiſſiones habeat. Cùm enim intùs genita venena in humore aliquo ſuam ſedem habeant; humores verò ſuas periodos, quibus alij ſingulis, alij alternis, alij quarto quoque die mouentur & exacerbantur: ſi quid tale accidat, intus geniti veneni indicium eſt. Venena verò extra aſſumpta continuò hominem affligunt, nec vllam quietem aut remiſſionem concedunt, donec vel à natura vincantur, & è corpore expellantur, vel ipſa naturam vincant, & hominem iugulent.

Tandem & hoc modo cognoſcitur, venenum alicui exhibitũ eſſe, ſi id, quod vomitu reiicitur, cibo mixtum, cani deuorandum exhibeatur. Si enim inde vel lædatur, vel moriatur, certum id veneni indicium eſt. Nonnulli quidem & gallinis, id quod vomitu reiicitur, obiiciendum putant Verùm cùm gallinæ plurima venena ſine damno deuorent, id ſatis firmum ſignum non eſt.

Veneni ſumpti ſigna.

Summa: ſi in homine, qui ſanus fuit, nec prauis humoribus abundauit, ſubitò & actiones, & excreta ac retenta, ac qualitates mutentur, eum venenum accepiſſe, indicium eſt. Nimirum præſentaneo veneno ſumpto ructûs fœtidi & mali ſaporis accidunt. Vbi tamen attendendum, ne ob errorem in victu & ingurgitationem variorum ciborum, olerum, lactis, allij, ceparum, fructuum fugacium, piſcium frixorum, tales ructûs, vel etiam vomitûs & alui profluuia, de quibus mox dicetur, accidant. Statim pulſus & cordis motus, nullã aliã cauſſã eius mutationis apparente, valde mutatur, vires labuntur, & vel pulſus planè aboletur, vel valde deprauatur. Accedit cordis anguſtia, palpitatio, lipothymia, ſyncope, & tandem mors. Prætereà accidunt vertigo, conuulſiones, tremor, ſingultus, ſtupor, mordicatio & dolores ventriculi & inteſtinorum, vrina ſupprimitur; interdum ſitis accidit. Suboriuntur vomitûs materiæ prauæ, interdum & alui profluuium. Accedunt ſudores frigidi, extrema refrigerantur, lingua intumeſcit, labra nigricant, & inflammantur, interdum venter, imò & totum corpus intumeſcit ac inflatur, maculæ paſſim in corpore erumpunt. Et quidem iſta

iſta ſymptomata omnia ſunt atrociora, quàm ea, quæ à veneno intùs genito accidere ſolent.

Verùm non eadem ſemper ſymptomata in omnibus, qui venenum ſumpſerunt, accidunt. Equidem præſentanei veneni, & quod cordi præcipuè inimicum, hæc ſigna ſunt: tamen etiam venena ſunt, quæ alias partes lædunt, & non ita vehementer totum corpus turbant, de quibus poſteà dicemus.

Ipſam veneni ſpeciem quod attinet, refertur interdum ab ægrotantibus, interdum à familiaribus, quale venenum ſumptum ſit.

Venena, quæ vel morſu, vel contactu, vel aculeo animalium venenatorum inferuntur, ſeſe inprimis his ſignis produnt, quòd ſcilicet dolor partem ſtatim apprehendit, pars ipſa inflammatur, & tandem putreſcit, ac mortificatur.

Temporaneorum venenorum ſigna. Temporaneorum autem venenorum ſigna non ita certa ſunt, inprimis in principio, neque ſtatim ſignis manifeſtis ſeſe produnt, vt venena præſentanea. Coniecturæ tamen quædam dantur, quæ ex iis petuntur, quæ tum in ipſa ſumptione, tum poſt aſſumptionem ex effectis apparent. Hæc quod attinet, ægri plerunque in diuturnos morbos, quorum cauſſa nulla manifeſta reddi poteſt, incidũt; fatuitatem, inſaniam, epilepſiam, paralyſin, dolores vagos, tabem. Et in principio quidem lingua ſigna ſuppeditat, quæ ventriculi, pulmonis, & capitis affectus facilè indicant: quorum vnum ſumpto veneno tali affici neceſſe eſt. Quæ enim venena pulmonem afficiunt, tuſſim ſiccam, ariditatem linguæ, ſitim, ſanguinis ſputum & tandem phthiſin excitant. Quæ verò ventriculo inprimis nocent, nauſeam, dolorem, & inflationem ventriculi, fluxum alui pariunt, & linguæ color ac ſapor ab iis mutatur. Mutatur quoque color linguæ, ſi hepar afficiatur, præterea accidit ſitis, febris, cachexia, hydrops. Cardanus, *lib.* 1. *de venen. c.* 26. etiam à ſanguine emiſſo latentis veneni ſigna petit; ſi nimirum inſolitæ in eo mutationes appareant, ſcribitque, ſe & ſimilem ptiſanæ & viridem vidiſſe, bis album, ſimilem ſucco betarum ſemel, eúmque veneni occulti indicium fuiſſe putat. Ego in quodam Iuris Doctore ter ſanguinem vidi, cui ſerum inſtar lactis candidum innatabat. Nullum tamen latentis in eo veneni indicium animaduerti, ſed de ſcorbuto potiùs ſuſpectum habui. Qui etſi ſæpius febribus erraticis, non tamen diuturnis, laboraret, poſtea peſte tum graſſante correptus obiit.

An quis veneno interemptus ſit. An verò, qui mortuus eſt homo, veneno interemptus ſit, ſignis cognoſci poſſit, dubitatur. Negant equidem id multi, & experientiâ id probare volunt, atque eius rei exemplum ex Tacito afferunt, qui, *lib.* 3. *Annal.* de venefica Martia verba faciens, hæc habet: Vulgatum erat, miſſam à Cn. Sentio famoſam veneficiis, Martiam ſubitâ morte Brunduſij extinctam, venenúmque nodo crinium eius occultatum, nec vlla in corpore ſigna ſumpti exitij reperta. Idem de Alexandro & Cleopatra referunt, in quorum, licet veneno extinctorum, corporibus nullum penitus veneni indicium exſtitit. Plerunque tamẽ etiam in mortuis venena ſeſe ſatis produnt, de quo Galenus, 6 *de loc. affect. cap.* 5. Cùm, *inquit*, homo ſuapte naturâ humoribus probis abundans, ac ſanorum more educatus, derepentè moritur, vt lethali veneno aſſumpto fieri ſolet, deinde corpus aut liuens, aut nigricans, aut varium eſt, aut diffluens, aut putredinem moleſtam olet, hunc venenum ſumpſiſſe, aiunt. Et omnino fieri ſolet, vt ij, qui veneno mortui ſunt, paulò poſt mortem toto corpore colorem primò citrinum aut ſubuiridem, & poſt vnam vel duas horas liuidum aut nigrum acquirant, quod ab humorum ſubita corruptione accidit. Cuius rei exemplum habet Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 7. de quodam ſeruorum Imperialium, qui cùm à vipera morſus eſſet, ei totius corporis color ita mutatus eſt, vt porri colorem referret.

Alij & alia ſigna addunt, nimirum, quòd vngues poſt mortem nigri euadant, & facilè euellantur, capilli defluant, adeo vt interdum ſine vlla violentia integri manipuli euelli poſſint. Plinius, *lib.* 2. *cap.* 63. cadauera veneno interemptorum neque à feris, neq; ab auibus tentari aut deguſtari ſcribit: quod tamen ſignũ & peſte infectis competit. De quo Lucretius *lib.* 6. *de rer. natur.*

Multaque humi cùm inhumata iacerent corpora ſupra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul abſiliebat, vt acrem exiret odorem,
Aut vbi guſtârat, languebat morte propinqua.

Nonnulli inter ſigna veneni hauſti & hoc habent, quòd cor veneno interemptorum igne conſumi non poſſit. De quo Suetonius, *in Caligula*, vbi de Germanici obitu loquitur: Antiochiæ, *inquit*, obiit, non ſine veneni ſuſpicione. Nam præter liuores, qui in toto corpore erant, & ſpumas, quæ per os fluebant, crematique cor inter oſſa incorruptum repertum eſt, cuius ea natura eſſe exiſtimatur, vt tinctum veneno igne confici nequeat. Et Plinius de corde ipſo, *lib.* 10. *cap.* 37. ſcribit: negatur cremari poſſe in iis, qui cardiaco morbo interiere, negatur & veneno interemptis. Certè extat oratio Vitellij, quâ reum Piſonem eius ſceleris coarguit, hoc vſus argumento, palámque teſtatus, non potuiſſe ob venenum cor Germanici Cæſaris cremari. Et Auicennas, *de virib. cord.* ſcribit, Cor à venenis impensè congelari & exſiccari. Quæ ſuo loco relinquimus.

CAPVT IV.

De Prognoſticis.

1. Morbi omnes à veneno illati periculoſi ſunt, & niſi idonea remedia ſtatim adhibeantur, homini mortem afferunt: & omnino longè pauciores ex iis, qui venenum ſumpſerunt, ſeruantur, quàm qui pereunt. *Progno-*

2. Eſt tamen venenorum, vt ex ſpeciali de iis doctrina patebit, magna differentia, atque alia magis, alia minùs ſunt noxia, & alia citiùs, alia tardiùs hominem occidunt. Quæ enim cor ſtatim inuadunt, citiſſimè hominem vel enecant, vel ſuperantur. Quæ iecur & pulmones lædunt, diuturnos morbos pariunt. Quæ cerebro inimica ſunt, differunt. Quæ enim motum ſtatim tollunt, hominem, læsâ reſpiratione, citiſſimè etiam iugulare poſſunt. Quæ verò ſaltem ſenſus interiores lædunt, & vel memoriam abolent, vel fatuitatem inducunt, cum iis diu homo ſupereſſe poteſt.

3. Quò maior veneni copia ſumpta eſt, eò hominem faciliùs interimit; ſi verò prorſus exiguâ quantitate ſumptum ſit, hominem interficere non poteſt. Mediocri ſi ſumptum ſit, hominem quidem non ſtatim iugulat, ſed ſenſim in corpus penetrans, lentâ morte ipſum perimit.

4. Quid autem poſt venenum admiſſum ſperandum ſit, ſymptomatum copia & vehementia, vel paucitas & lenitas oſtendunt. Etenim ſi ſtatim ἀσφυξία & syncope, totius corporis, & inprimis extremorum, refrigeratio accidat, ſudor frigidus erumpat, oculi peruertantur, cerebrúmque, ob ſpirituum animalium læſionem, in conſenſum trahatur, & hinc cerebro affecto grauia facultatis animalis læſæ ſymptomata accidant, morbum lethalem ſignificat.

5. Quò tamen malum ſit erupturum, ex ſymptomatum imminutione vel incremento cognoſcitur. Si enim ſymptomata continuò augeantur, lethalis morbi indicium eſt. Si verò ſymptomata minuantur, ſalutis aliqua adhuc ſpes ſupereſt.

6. Lethalis etiam morbi indicium eſt, ſi venenum neque per vomitum, neque per alũum, neque alia ratione è corpore eiiciatur, & excernatur; neque idonea & neceſſaria medicamenta adhibita fuerint, aut ſi, quæ adhibentur, nihil proſint.

7. Si verò venenum vel foràs è corpore expellatur, vel in locum aliquem ignobilem propellatur, ſalutis ſpes eſt.

eſt. Ita è Studioſis illis, de quibus ſuprà dictum, qui piſces in aqua, in qua glis ſuffocatus erat, comederant, ij euaſerunt, quibus parotides erumpebant.

8. Si etiam idonea medicamenta ſtatim adhibita fuerint, & ex eorum vſu meliùs æger habeat, de vita ægri non deſperandum.

9. Etſi verò æger veneno accepto conualuiſſe, & de vita ampliùs periclitari non videatur: non tamen ſecurum eſſe, & extra omne periculum ſe conſtitutum ſibi perſuadere velit. Sæpe enim à veneno maligna diatheſis corpori imprimitur, quæ pertinaciter hæret, & longo pòſt tempore ſeſe exſerit.

10. Venena, quæ præſentanea ſunt, & temporanea euadunt, partémque aliquam erodunt vel corrumpunt, v.g. pulmonem, tardius occidunt, pro morbi, quem inducunt, ratione.

11. Venena temporanea, quæ nullam partem primario corrumpunt, ſed latentia ſeſe poſtea exſerunt, vbi ſeſe exſerere incipiunt, vix expugnari poſſunt, ſed hominem breui interficiunt. Etenim ſi præſentanea venena, etſi iis ſtatim medicamenta neceſſaria opponuntur, tamen rarò expugnari poſſunt: quantò maius ab iis periculum metuendum, quæ in corpore diu ſubſtiterunt, idque longo tempore inquinauerunt, neque remediis idoneis oppugnata ſunt. Vnde etſi venenum canis rabidi diu ſatis in corpore latere poſſit: tamen vbi ſeſe exſerit, & hydrophobia accedit, non diu ampliùs homo viuere poteſt.

Caput V.

De Præſeruatione à Venenis.

Præſeruatio. CVm autem venenum præcauere, quàm admiſſum expugnare & expellere, tutius ſit, antè curationẽ aliquid de præſeruatione dicendum. Conſiſtit autem præſeruatio illa in duobus. Primum eſt, vt omnis prudentia & diligentia adhibeatur, ne venena intra corpus admittantur. Secundum, vt contra ea alexipharmacis homo præmuniatur. Ferarum quidem morſus & ictùs aliquâ diligentiâ præcaueri poſſunt: caſus tamen illi ſæpe sũt fortuiti, &, vt Horatius, *lib.2. Od.13.* canit:

Quod quiſque vitet, nunquam homini ſatis
Cautum eſt in horas.

A venenis autem, quæ ore ſumuntur, vt maximè ſibi Principes viri, & Magnates caueant, opus habent, qui ſæpe cùm ab inimicis apertâ vi è medio tolli non poſſint, venenis clàm interficiuntur. Tradunt verò & præſcribunt iis nonnulli, & inter eos Cardanus præcipuè, *lib.3. de venen. cap.1.* varias regulas.

Regulæ ad præcauenda venena.

1. *Prima* eſt, vt fidiſſimos habeant famulos & ancillas.

2. *Secunda*, vt vitent conuiuia, in quibus cùm in cibo tum in potu facilè aliquid veneni exhiberi poteſt.

3. *Tertia*, vt neminem in culinam vel cellam, vel cubiculum, præter eos, qui iis præfecti ſunt, admittant.

4. *Quarta*, vt ſuſpectos cum famulis & familiaribus conuerſari non patiantur.

5. *Quinta*, Nullum cibum peculiarem ſibi parari iubeant, nec certis cibis ſoli delectentur; cùm facilè iis inprimis venenum admiſceri poſſit.

6. *Sexta*, Habeant, qui cibos prægustent. Atque hinc quidem hodie vſitatus apud Principes cibos prægustandi modus natus eſt: qui tamen ceremoniæ potiùs, quàm prægustationis loco eſt, cùm prægustatores illi vel nihil vel parùm guſtent, nec vlla mora temporis, experimento neceſſaria, interiiciatur.

7. *Septima*, Abſtineant à ferculis è pluribus ciborum generibus mixtis, & vario modo conditis, dulcibus, acribus, acidis, ſalſis nimis.

8. *Octaua*, In edendo cibi odorem & ſaporem explorent, & ſi quis ſapor ſuſpectus ſit, cibum illum non deguſtent.

9. *Nona*, Vitare & fungos decet, & ranas, ac huiuſmodi. Cùm enim per ſe venenoſa eſſe poſſint, interdum, ne malitia pateſiat, ſub his venenum tegitur: ſcribítque Cardanus, *alleg. loc.* Principem Iſtonij, & Borromæum, antiſtites, veneno ſublatos eſſe, & duos Patritios ſibi notos, veneno propinato, dum ranas comediſſent.

Decima, Nihil edendum, quod alieno cultro diſciſum eſt, aut quod cuſpide alieni cultri porrigitur. Ita è Cteſia, *in lib. de reb. Perſ.* referunt, quandam mulierem, Statyram nomine, maximè ſemper timuiſſe venenũ, & omni diligentia vſam, vt illud euitaret; factum tamen, vt quædam alia mulier eam veneno hoc modo interficeret. Cultelli partem alteram tantùm veneno infecit, & deinde coram Statyra diuiſit auiculam paruam coctam, & quâ auis tacta fuerat à veneno cultelli, oblatâ Statyræ, illico eam exſtinxit; cùm interim quæ pars auis non fuerat tacta à veneno, nullum detrimentum ipſi miniſtranti attulerit. 10.

Vndecima, Cibus ſumptus non auidè deglutiendus, ſed diligenter maſticandus. Ita enim maſticatione illâ diligenti, ſi quid veneni cibo admiſtum ſit, faciliùs deprehenditur. 11.

Duodecima, Potus non affatim & auidè hauriendus, ſed pitiſſando primùm deguſtandus. 12.

Decimatertia, Propterea etiam qui venenum timent, non ſumant cibum & potum, dum valdè eſuriunt vel ſitiunt. Cùm enim cibus & potus auidè deglutitus à venis ac viſceribus inanitis attrahitur, venenum cum iis in penitiora corporis facilè ſeſe inſinuat. 13.

Decima quarta. Qui ius aliquod hauriunt vel bibũt, patinam aut poculum non ad fundum vſque euacuent & exhauriant; cùm ſucci vel pulueres venenati, iuſculis vel potui miſti, plerunque ad fundum deſcendãt. Ita in Excerptis Senecæ, *lib.6. controu.4.* exemplum eſt cuiuſdam mariti, qui eodem poculo, quod ipſe hauſerat, vxorem venenauit, cùm prior ille potaſſet, & quod erat in fundo, vxori dediſſet, vnde ipſo incolumi manente, vxor extincta eſt. Sciuit, *inquit Seneca*, maritus, quam partem potionis hauriret, ſummis ſcilicet partibus leuis & innoxius humor ſuſpenditur, grauis illa & peſtifera pars ſuo pondere ſubſidit. 14.

Decima quinta. Habeant etiam, qui venena timent, veſtes, & maximè interulas plures, ciſtis incluſas, quas dum induere volunt, ad ignem ſiccent, & fumis odoratis imbuant. 15.

Verùm in iſta hominum multorum malitia & aſtutia nemo ſatis cautus eſſe poteſt, ſed, vt Plautus, *in Captiu. Act.2. ſc.2.* loquitur:

Qui cauet, ne decipiatur, vix cauet, cùm etiam cauet:
Etiam cùm caviſſe ratus, ſæpe is cautor captus eſt.

Longè faciliùs Princeps à venenis tutum ſe præſtare poteſt, ſi, vt Euſtachius Rudius, *lib.2. de morb. occult. cap.12.* ſcribit, Chriſtianam, integrámque vitam ducat, iuſtitiam adminiſtret, populum ſuum amet, miniſtros è præclara ſtirpe genitos, fideles, & non munerum, lucrique turpis cupidos, nec inuidos, ſed qui diu vitâ ac moribus anteà probati ſunt, eligat, in eóſque beneficia frequenter conferat. Hoc etiam cuilibet facere promptum eſt, vt ab iis cibis abſtineat, quos ſcit quandoque venenatos eſſe poſſe, putà fungis, ranis, anguillis, quæ interdum cum anguibus coëunt, & venenum ab iis accipiunt, herbis etiam, quas interdum veneno infici, obſeruatum eſt.

Qui tamen venenum metuunt, tutiſſimam præſeruandi & muniendi ſe contra ea rationem habent, quæ fit per alexipharmaca; quomodo ſe à venenis inuiolabilem antidoto ſuâ præſtauit Mithridates, Ponti Rex, adeo vt poſtea, vbi vellet, veneno mori non poſſet. Nonnulli quidem & in cibis aliquid auxilij quærunt, & ſuadent, vt cibi liberaliùs aſſumantur, vt eorum copiâ vis veneni frangatur, & vbi opus, vomitus faciliùs prouocetur, & vna cum cibo venenum eiiciatur. Conciliator, *lib. de venen. cap.4.* lac aſini præſta Alexipharmaca contra venena.

præſtare ſcribit, ne vis veneni viſcera erodat, & in ea penetret, & in quo prandio vel cœna aſinæ lac fuerit bibitum vel comeſtum, nullum, præter napellum, venenum nocere poſſe, docet. Et non ignotum eſt, circũforaneos quoſdam, vt vulgus decipiant, & merces ſuas pretioſius vendant, butyrum priùs magnâ copiâ eſitare, vel aliud pingue ſumere, & hinc venenum aliquod, omnibus ſpectantibus, potare, & illico antidotum exhaurire, & paulò pòſt domum reuerſos vomitum ciere. Verùm nec cibi ſemper ſufficiunt, & moleſtum eſt, nec ſalubre, cibum ſemper liberaliùs ingerere. Itaque, vt dictum, qui venenum timet, rectiſſimè facit, ſi alexipharmacis ſeſe munit.

Sunt autem illa vel externa vel interna. Inter externa ſunt Smaragdus, Adamas, Topaſius, de quibus Albertus Magnus ſcribit, ſi continuò geſtentur, vt cutem nudam tangant, facere, ne venenum vllum homini noceat. Iaſpidem etiam, quæ Gramatias & Polygrammatos appellatur, quæque virens Smaragdo perſimilis, ac purpureum in ſe quid continere videtur, albáque cingitur lineâ, ad venena quæuis pro amuleto geſtari, ſcribit Anshelmus Boëtius, *de gemm. lib. 2. cap. 202.* De lapide etiam ouum anguinũ referente, refert idem Anshelmus Boëtius, *lib. 2. de gemm. cap. 175.* quòd geſtatus putetur geſtantem ſecurum reddere, ne ab aëre peſtilenti, aut à veneno inficiatur, aiúntque, præſente veneno id ſudore prodere. Alij & Bezoar & corallia addunt.

Interna Simplicia. Verùm longè tutiùs eſt, interna medicamenta vſurpare. Simplicia paſſim nota ſunt, & ferè medicamenta, quæ venenatos morbos curant, de quibus, *cap. ſeq.* dicetur, etiam contra venena hominem muniunt. Tria tamen inprimis, magnopere commendari in hunc vſum, ſcribit Mercurialis, *lib. de venen. cap. 18.* Rutam ſcilicet, mali citrij tàm fructum, quàm ſemen, & malum cydonium. De Ruta ſcribit Athenæus, *lib. 3. Dipnoſoph.* Archelaum, quendam Regem Ponti, conſueuiſſe populos ſuos veneno interimere, atque ob id eos edoctos, conſueuiſſe, priuſquàm exirent domo, ſemper rutam edere, atque ita ſe defendiſſe à tyranni crudelitate. Refert idem de citriis, experientiâ probatum eſſe, homines fuiſſe venenatos, atque ex iis fuiſſe ſeruatos, qui priùs ederant citrium: pariter de cydonio narrat, venenum miſtum ipſi vires ſuas amittere.

Compoſita. Compoſita multa paſſim extant. Vulgaris antidotus eſt, quæ paratur è nucibus iuglandibus ſiccis duabus, rutæ foliis xx & ſalis momento. Cuius ſi ieiuno ſtomacho Drachmæ duæ ad Vnc. ß. ſumantur, hominem à veneno præſeruant. Et omnino omnia medicamenta, quæ ad præſeruationem peſtis paſſim extant, & *lib. 3. de febr.* ſunt propoſita, & hîc locum habent, vt & amuleta Fernelij & Palmarij, ſupra *part. 4. cap. 20.* propoſita. Et inprimis vtilis eſt Theriaca & Mithridatium. Scribitque Galenus, *lib. de Theriac. ad Piſon. cap. 16. & 1. de Antidot. cap. 16.* fieri non poſſe, vt iis vllum venenum noceat, qui quotidie theriacam fabæ Ægyptiæ pondere ſumpſerint.

An Bezoardica ad præſeruationem ſanis vſurpanda. De vtroque tamen hoc medicamento, Mithridatio ſcilicet & Theriaca, diſputatur à nonnullis, an hominibus ſanis propinanda ſint. Auerroës enim cùm *in lib. de Theriac.* tùm *lib. 5. Collect. cap. 32.* medicamenta Bezoardica ſaltem vtilia eſſe ſcribit, vbi corpus veneno infectum eſt; ſanis verò corporibus, ſi exhibeantur, nocere. Vnum tamen ſemen citri excipit, quod etiam ſanis corporibus vtile ſit. Et inprimis contra Theriacam tribus argumentis vtitur. Primum eſt, quod theriacæ vſu omnes ita diſponantur, vt nihil à veneno patiantur, & proinde fiant ſimiles veneno. Secundò, quòd theriaca attrahat venenum, atque ita cùm attractio fiat per ſimilitudinem, ſimilis ſit veneno, & propterea ſanis corporibus non conueniat. Tertiò, quòd potentiſſimum ſit medicamẽtum, & magnæ actiuitatis. Verùm rectiùs ſentit Galenus, qui locis modò allegatis, *lib. de Theriac. ad Piſon. cap. 16. & 1. de Antid. cap. 16.* theriacam, vt præſtantiſſimum medicamentum, ad tuendum corpora contra venena, commendat. Cui conſentit Auicennas, *lib. de virib. cord.* & omnes ferè alij Medici, imò ipſa experientia, quæ docet, vera & genuina alexipharmaca corporibus ſanis, etiam ad tuendum ea contra venena, tutò & cum commodo exhiberi. Nullo verò modo, quod vult Auerroës, ab alexipharmacis veris corpora ſana fiunt venenoſa, ſed potiùs ab iis acquirunt quandam proprietatem venenis repugnantem. Deinde non attrahit venenum theriaca, ſed impugnat. Tertiò, etſi ſit potentiſſima & magnæ actiuitatis: tamen certâ doſi & cautè adhibita, etiam in ſanis ſuum locum habet: id quod exemplo Regis Mithridatis, & aliquot Romanorum Imperatorum patet.

Hoc tamen notandum, alexipharmacorum eſſe quandam differentiam. Quædam enim, cùm nullum qualitatum primarum exceſſum habeant, vt lapis Bezoar, Terra ſigillata, bolus Armenus, Cornu Cerui, Smaragdus & ſimilia, omni ætati & corpori tutò adhibentur. Quæ verò calida & ſicca ſunt, vt Mithridatium & theriaca, cautiùs exhibenda, & videndum, ne nimio eorum vſu damni aliquid ægro attrahatur.

Capvt VI.

De curatione Venenorum in genere.

Generalis veneni curatio. Communis omnium morborum, à venenis extra admiſſis ortorum, Indicatio eſt, vt venenum per eam viam, per quam in corpus ingreſſum eſt, ſi poſſibile, reuocetur & expellatur; deinde, vt idoneis alexipharmacis expugnetur. Verùm cùm alia ore aſſumãtur, alia extrà corpori adueniãt & immittãtur, & quidẽ vario modo, de ſingulis eiuſmodi modis in ſpecie dicẽdũ. De alexipharmacis tamen, quia omnibus venenis ſunt communia, præter ea, quæ ſupra, *part. 1. cap. 9.* dicta ſunt, quædam adhuc in genere dicenda videntur.

Bezoard. occultis qualitatibus agunt. Et primò quidem diſpiciendum, quænam ſit alexipharmacorum & Bezoardicorũ medicamentorũ natura. Vbi principio hoc tenendum, quòd omnia alexipharmaca & Bezoardica occultis qualitatibus agant. Etſi enim à nonnullis ſcribitur, ſi venena ſunt frigida, à calidis primum eſſe auxilium; ſi calida, à frigidis; ſi humida, à ſiccis; ſi ſicca, ab humidis: tamen quia nulla res ideo propriè venenum dicitur, quia calidum, frigidum, humidum, ſiccum, ſed quia occultâ qualitatem, corpori noſtro inimicã, habet: ideo etiam nihil propriè eſt alexipharmacũ, quia calidum, frigidum, humidum vel ſiccum, ſed quia occultâ qualitate veneficæ qualitati reſiſtit. Interim incommodum non eſt, vt, ſi venenum aliquod etiam primarum qualitatũ exceſſum coniunctum habeat, vt illi qualitatum manifeſtarum exceſſui qualitates contrariæ opponantur.

Alexipharmaca qu[...] Quæ autem alexipharmacorum & Bezoardicorum natura ſit, non ita clarum. Galenus, *5. de ſimpl. med. facult. cap. 18.* ſcribit, quòd ſint media inter venena & corpora perpetientia. Auicennas, *lib. 2. tract. 1. cap. 4.* Bezoardicum ſic definit; quòd ſit remedium, quod pro ſua proprietate conſeruat ſanitatem & virtutem in ſpiritu, vt veneni noxam à ſe repellat. Ex quo colligi poſſe videtur, quòd Bezoardicum non agat in venenum, ſed ſaltem corpus roboret, vt ad venenum expellendum ſufficiat, atque ita per accidens ſaltem in venenatis morbis proſit. Euſtachius Rudius verò, *de morb. occult. lib. 2. cap. 7.* e Galeno, *5. de ſimpl. med. facult. cap. 18.* ſtatuit, Bezoardicum non ad corpus noſtrum, ſeu cor, ſed ad ipſum venenum dirigi, & totâ ſubſtantiâ venenis aduerſum eſſe. Etenim ſi venenum habet formam humani corporis corruptiuum,

priuam, etiam Bezoardicum formam habere debet, quæ ſit veneni formæ contraria, eamque oppugnet & deſtruat. Concedit tamen, Bezoardicum quadantenùs eſſe corpori noſtro ſimile, quadantenùs etiam contrarium; & proinde ſi maiore quantitate ſumatur, obeſſe, imò hominem planè necare poſſe.

Verùm neutra harum opinionum planè vera eſt; vtraque tamen aliquid veri continet. Nam quòd Bezoardica ſaltem per accidens veneno aduerſentur, quatenus cor roborant, falſum eſt. Et patet id ex eo, quia, ſi Bezoardicum ſaltem ex accidenti venenum expelleret, ſequeretur, quòd omne Bezoardicum, & omne, quod cor valde roborat, omni veneno ex æquo aduerſaretur, quod falſum. Nam primo dantur multa venena, quæ propria alexipharmaca requirunt, imò quodlibet venenum habet proprium alexipharmacum, ac dantur multa alexipharmaca, quæ contra vnum venenum proſunt, alterum verò expugnare & expellere non valent. Deinde non rarò accidit, vt, licet venenum non expellatur è corpore, nihilominus, quia ab alexipharmaco ſuperatur, ac eius forma deſtruitur, ampliùs nocere non poſſit. Tertiò, ſi alexipharmaca ſaltem ideo talia eſſent, quia ſunt cordialia, omnia cordialia eſſent alexipharmaca, quod falſum. Atque ita alexipharmaca cor non ſaltem roborant, ſed & venenum impugnant.

In altera verò ſententia hoc admitti non poteſt, quòd ſtatuunt, alexipharmaca eſſe cordi aliquo modo aduerſa, & propterea nimia quantitate nocere, imò occidere. Contrarium potius verum eſt, eſſe cordi ſimilia, non quidem ſicut alimenta, ſed occultâ qualitate. Vbi tamen quædam eſt differentia. Quædam enim, quæ alimentis ſunt propinquiora, vt poma citria, cydonia, meliſſa, & ſimilia, maiore etiam quantitate ſumpta non nocent. At quæ planè medicamentoſa ſunt, & fortiora, etſi & ipſa occultâ qualitate corpori noſtro ſint amica; tamen ob eam ipſam in certa doſi exhibenda ſunt, quæ ſi excedatur, harmoniam illam, quæ ex temperie manifeſtarum & occultarum qualitatum exſurgit, turbant, quod vel ex eo patet, quòd etiam alia, quæ ſaltem cordialia ſunt, homini nocere poſſunt, ſi nimiâ quantitate ſumantur; vt in croco res manifeſta eſt.

Cordialia & alexipharmaca quomodo differant. Ex quo apparet, quæ ſit differentia inter alexipharmaca propriè dicta, & cordialia medicamenta. Equidem & cordialia omnia in morbis venenatis ſunt vtilia; cùm cor roborent, vt veneno faciliùs reſiſtere poſſit: ipſum tamen venenum non adeo expugnant, ſicut alexipharmaca propriè dicta, qualia ſunt margaritæ, corallia.

Quæ tamen omnia de veris alexipharmacis, quæ pleriſque venenis contraria ſunt, accipienda; cuiuſmodi ſunt lapis Bezoar, Cornu cerui, vnicornu, & alia, quorum mox fiet mentio. Præter hæc enim dantur quorundam venenorum peculiaria remedia, quæ non alexipharmaca, ſed potiùs & ipſa venena ſunt, & niſi venenum contrarium, cum quo pugnent, in corpore adſit, hominem interimunt. Ita aconitum, aliàs omnium venenorum ocyſſimum, ſcorpionum ictibus aduerſari, datum in vino calido, ſcribit Plinius, *lib. 27. cap. 2. Et eſt*, inquit, *aconiti natura, vt hominem occidat, niſi inueniat, quod in homine perimat. Cum eo ſolo colluctatur, veluti pari intùs inuento. Sola hæc pugna eſt, cùm venenum in viſceribus reperit; mirumque exitialia per ſe ambo cùm ſint, duo venena in homine committuntur, vt homo ſuperſit.*

Quæ autem alexipharmaca ſint, ſupra, *part. 1. cap. 9.* dictum, atque etiam *lib. 4. de febr. cap. 5.* ſunt propoſita. Et extat omnino alexipharmacorum talium paſſim magna copia, vt iniuriâ conqueratur Plinius, brutis naturam abundè prouidiſſe, hominibus nouercam velut extitiſſe, quin potiùs benigna DEI prouidentia hîc admiratione digna eſt, qui vbique talia extare voluit, & quidem ita, vt, vbi in regione aliqua morbus aliquis quaſi familiaris exiſtit, ibi etiam dederit remedium, vt paria omnia eſſent in vniuerſo. Ita in Ægypto Ilides ſerpentibus oppoſuit; iiſdemque in Apulis & Lucanis ciconias; ſcorzoneram, in Comitatu Aguillenſi Scorzionibus dictis, quorũ veneno nec theriaca prodeſt; muſtelam in Zailam, Inſula, aduerſus ſerpentes quoſdam coronatos, quaſi Regulos dictos: in America, vbi lues Venerea viget, ligno Indico & Guajaco incolis prouidit. Imò non ſolùm dedit paſſim alexipharmaca Creator, ſed pleraque etiam cõmõnſtrauit, & oculis quaſi ſubiecit, figurâ, & formâ, maculis, colore: vt in ſcorpioide, quod ſemine caudæ ſcorpionis effigiem gerit; echio, quod ſemen viperino capiti ſimile profert.

Alexipharmaca communia. Notandũ verò hic, alexipharmaca quædam eſſe cõmunia, quæ omnibus venenis ſunt cõmunia, qualia allegatis locis ſunt propoſita, quædã autem certis venenis propria, quæ in ſpeciali de venenis tractatione proponentur.

Cordialia. Cordialia tamen medicamenta, cùm ſpiritûs & robur cordis conſeruent & augeant, vt veneno fortiùs reſiſtere poſſit, & ipſa in morbis venenatis curandis vtilia ſunt. Talia ſunt

Radices; *tormentillæ, dictamni albi.*

Folia; *borraginis, bugloſſi, acetoſæ, meliſſæ, ſcabioſæ.*

Flores; *borraginis, bugloſſi, violarum, roſarum, nymphæa, tunicis.*

Semen; *citri, ocymi.*

Ligna & cortices; *aloës, citri.*

Succi; *citri, granatorum, aurantiorum, cydoniorum.*

Aromata; *crocus, cinamomum, caryophylli.*

Ex animalibus; *Cornu cerui, os de corde cerui, ebur, margarita.*

Vt & *moſchus, ambra, corallia, hyacinthus, ſmaragdus, granati, ſapphiri, terra ſigillata, bolus Armenus.*

Quorum tamen plurima etiam venenis reſiſtunt.

Ex his compoſita & parata:

Syrupi; *borraginis, bugloſſi, de ſucco citri, granatorum, aurantiorum, acetoſæ, acetoſellæ, tunicis.*

Conſeruæ; *borraginis, bugloſſi, roſarum, violarum, tunicis, acetoſæ, acetoſellæ.*

Species & pulueres; *de hyacintho, de gẽmis, diamargariti, cordiales tẽperatæ, lætitia Galeni, exhilarãtes Raſis.*

Confectio; *Alchermes.*

Cæterum de hiſce medicamentis, & præcipuè alexipharmacis, monendũ primò, vtile quidẽ eſſe, vt in quocunq; veneno vniuerſalia illa alexipharmaca vſurpentur: verùm ſi venenum notum ſit, tutiſſimum eſſe, ipſi proprium alexipharmacum opponere.

Deinde monẽt hîc Autores, cùm alexipharmaca variè temperata ſint, vt frigidis venenis calida, calidis frigida, ſiccis humida, humidis ſicca opponantur: quod vt, vbi fieri poteſt, non improbo: ita ſemper magis ad vim alexipharmacam, quæ venenis propriè opponitur, quàm manifeſtas qualitates, reſpiciendũ cenſeo; & propterea etiam theriaca ac Mithridatium, quæ sũt calida, in calidis venenis nõ ſine fructu exhibẽtur.

Tertiò & hoc quidam monent, vt Bezoardica & cordialia rectiùs & citiùs ad cor penetrare poſſint, cacochymiã & plethoram priùs tollendã, & obſtructiones aperiendas eſſe; cùm ſi adſint, & vires alexipharmacorũ hebetent, & impedimento ſint, ne ad cor facilè penetrare poſſint. Verùm hîc vires veneni conſiderandæ. Si enim venenum potens ſit, quodque homini ſubitò nocere poteſt, nullo modo datur induciæ, vt priùs obſtructiones aperiri, & plethora vel cacochymia tolli poſſit, ſed ſtatim ad alexipharmaca accedendũ; quod niſi fiat, venenum incrementum ſumit, hominemque iugulat.

Tandem hoc etiam in omnium venenorum cura obſeruandum ex Auicenna, *6. 4. tract. 1. cap. 1.* ne, qui venenum ſeu ore hauſit, ſeu extra in corpus accepit, dormiat. Etenim, primò continuo medicamentorum vſu,

vſu, ſæpe vomitu, ſæpe aliis opus eſt; quæ in ſomno negliguntur: ſecundò neceſſarium eſt, vt diligenter attendatur, an ſymptomata, quæ à veneno excitantur, incrementum ſumant, vel decreſcant, quod in ſomno animaduerti non poteſt; tertiò in ſomno venenum ad cor & interiora facilè penetrat.

CAPVT VII.

De venenorum ore aſſumptorum curatione.

CVm autem venenorum ore ſumptorum, & extra in corpus immiſſorum curatio aliquid peculiare habeat, de vtriſque ſeorſim dicemus. Et primò curationem venenorum, quæ ore ſumpta ſunt, quod attinet, primò danda opera, vt venenum ſumptum quamprimum è corpore iterum euacuetur; quod commodiſſimè fit vomitu. Vomitoria tamen non ſint fortiora ac maligna, ſed leniora & parata ex iis, quæ ſimul lentorem obtinent, vt ſi quæ veneni ſit acrimonia & vis corrodendi, illa obtundatur, & partes internæ contra eam quaſi muniantur, ſimulque ipſum venenum iis immiſtum & inuiſcatum quaſi faciliùs eiiciatur. Talia parantur ex pinguibus iuſculis, oleo, butyro, lacte, decocto flor. geniſtæ, ſ. anethi, raphano & ſimilibus. Non inutile tamen fuerit, iis aliquid, quod contra venena pugnet, addere, vt Cornu cerui, lapidem Bezoar, & ſimilia: talia tamen, quæ vomitum non cohibeant. Et cùm periculum ſit in mora, nec ſemper operosè medicamenta componere liceat, quæ ad manum ſunt, vomitoria exhibere, donec alia parentur, neceſſarium eſt, ex aqua tepida vel cereuiſia, multo oleo vel butyro condita, lacte. Non autem ſatis eſt, ſemel vomitum prouocare, ſed tamdiu is continuandus, donec nulla ampliùs veneni in ventriculo indicia ex ſapore, odore, nauſea, dolore & morſu deprehendatur.

Curatio venenorum ore ſumptorum.

Vomitoria.

Si verò venenum ad ventriculum iam deſcenderit, quod facilè fieri poteſt, inteſtina eodem modo clyſteribus eluenda, & à veneno mundanda, vt:

℞. *Maluæ, parietariæ, althéæ*, an. M. ij. Coq. in ſ. q. aq. f.

Col. ℞. ℔. iß. *ol. dulcis*, Vnc. vj. *Electuar. de pſyllio* Drach. ij. M. F. Clyſter.

Aut ſi materia adhuc in inteſtinis ſuperioribus hæreat, nec tamen vomitu reiici poſſit, etiam leuia purgantia vſurpanda, caſſia ſcilicet, manna, & agaricus; vt:

Purgantia.

℞. *Radic. ſcorzoner.* Drach. ij. *fol. acetoſæ* M. ß. *agaric. alb.* Drach. ij. *zedoar. ſem. citri*, an. Scrup. j. *flor. cordial.* an. pug. j. Coq. in aq. ſ. Col. ℞. Vnc. iiij. Diſſolu. *mannæ*, Vnc. ij. Iterum colentur.

Adde *ſyrup. de cortic. citri*, Vnc. ß. Miſce.

Si ad vias vrinæ conuertatur venenum, naturæ hic motus adiuuandus emulſione ſeminum melonum, cui ſemen citri addendum, vel exhibitâ caſſiâ extractâ cum puluere glycyrrhizæ.

Diuretica.

Poſtquam venenum euacuatum eſt, aut etiam dum adhuc euacuatur, ſtatim danda medicamenta alexipharmaca, vel communia, vel propria, ſi venenum notum ſit, & ad manum illa ſint, de quibus poſtea in ſpeciali venenorum tractatione dicetur.

Ad venena tamen intùs ſumpta non ſolum vtilia ſunt alexipharmaca intra, ſed etiam quædam extra adhibita, qualia ſunt ol. ſcorpion. compoſit. quod à Gregorio Carauita, Chirurgo Bononienſi, inuentum, & à Clemente VII. & Paulo III. Pontificibus Romanis, in facinoroſis contra validiſſima venena probatum eſt, vt Vidus Vidius, *de curat. generat. lib.* 1. *cap.* 12. refert; vt & ol. Magni Ducis Hetruriæ.

Paratur autem oleum illud Carauitæ, vt à Matthiolo, *in præfat. in lib.* 6. *Dioſcor.* deſcribitur, hoc modo:

Ol. Carauitæ Matthioli.

℞. *ol. cōmun. ſui temporis vetuſtiſſ. menſe Majo, quo confici debet, collecti* ℔. iij. *fol. hyperic. virentis contuſ.* M. iij.

Simul macerentur per 12. dies in arena, quæ ex Sole ferueat, clauſo ore vaſis, ne reſpiret.

Deinde pone vas in balneum Mariæ, per horas 24. mox oleum ab herba exprimatur. Poſtmodum

℞. *Hyperici, chamadryos, calaminthæ, carduiben.* an. M. j.

Quæ omnia contundantur, & miſceantur cum oleo, & macerentur ſimul tribus diebus in B. M.

Deinde exprimantur. Poſtmodùm accipe *flor. hyperic.* M. iij.

Contundantur & macerentur per triduum cum oleo in B. M.

Deinde exprimantur, & ita fiat ter aut quater, vſque quò oleum ſanguineum apparet. Poſteà accipe *ſem. hyperic.* M. iij.

Contundantur, & macerentur in vino aliquantulum, in oleum iterum infundantur.

Poſtmodum in arena per octo dies inſolentur; deinde per tres dies macerentur in B. M.

Pòſt colentur, & exprimantur. Ita quatuor vicibus macerabis hyperici noua ſemina. Deinde

℞. *Scordij recentis, calaminth. centaur. min. cardui bened. verbenacæ, dictamni Cretenſ.* an. M. ß.

Contuſa omnia mergantur in oleum prædictum, & per biduum macerentur ſimul in B. M.

Deinde colentur & exprimantur. Poſtmodum ſumantur *zedoariæ, radic. diptamn. albi. gentian. tormentill. ariſtoloch. rot.* an. Drach. iij. *ſcordij*, M. j.

Contuſa omnia macerentur in B. per tres dies continuos, colentur & exprimantur. Infundantur denuò *ſtyrac. calamit. laſeris*, an. Drach. vj. *baccar. iuniper.* Drach. iiij. *melanthij* Drach. ij. *cinamom.* Drach. viiij. *iunc. odorat. cyperi*, an. Drach. iß. *ſantalor. alb.* Vnc. ß.

Contundantur & infundantur omnia in eodem oleo, per triduum continuum in B. macerentur.

Demùm colentur, & exprimantur, modo, quo antea dictum.

Poſtremò 300. ſcorpiones, in diebus canicularibus collecti, viui in vas vitreum ponantur; quod vas ponatur ſuper cineres calidos, & cùm ſudant & iraſcuntur, tunc ſuper infunde oleum in dicto vaſe, cauendo, nè cineres calidi frangant vas ſuo calore, obturato vaſis orificio macerentur ſimul tribus diebus, colentur, exprimantur, & proiectis ſcorpionibus rurſum in dicto oleo infundantur *rhabarb. myrrhæ, aloës hepaticæ*, an. Drach. iij. *nardic. Indic.* Drach. ij. *croc.* Drach. j. *theriac. el. Mithridat.* an. Vnc. ß.

Contundenda contūdantur, mox vltimò infundantur in oleo, per triduum continuum macerentur in B.

Deinde oleum non amplius percoletur, ſed recondatur perinde ac carpobalſamum.

Inunguntur autem hiſce oleis ea loca, in quibus pulſus arteriarum deprehenditur, in pedibus, manibus & temporibus, vt & regio cordis, atque inunctio tribus horis interpoſitis repetitur.

Sunt qui & ſuadeant, vt homo, qui venenum ſumpſit, in equi vel muli, aut aſini recens aperti, calentem adhuc ventrem immittatur, vt calore venenū ad partes exteriores euocetur: quo remedio ſunt vſi Alexander VI. Pontifex Romanus, & Cæſar Borgia, filius eius; ſed hic non bene conualuit, ille paulò pòſt interiit, cum miniſtrorum negligentiâ venenum in vino bibiſſent, quod aliis parauerant, cuius vis, priuſquàm id auxilium experirētur, iam ad viſcera penetrauerat, vt tum alij, tum Vidus Vidius, *loc. alleg.* ſcribit.

Tandem, ſi quæ reliquiæ veneni in corpore superſint, à corde & viſceribus auertendæ, & ad ambitum corporis pellendæ, & per ſudores euacuandæ; quod alexipharmaca itidem præſtant. Et omnino vtile & neceſſarium eſt, ab alexipharmacorum vſu non ſtatim deſiſtere, ſed ea aliquandiu continuare, donec etiam

maligna

maligna diſpoſitio corpori impreſſa expugnata ſit.

Victûs in Venenis vſus. Victûs quoque ratio talis inſtituatur, quæ medicamentis reſpondeat. Lac in cibo & potu valde vtile eſt, ſcribitque Cardanus, *de venen. lib. 3. cap. 5.* ſe Mediolani quinque filios mercatoris cuiuſdam, qui iam pro deploratis habebantur, lactis in cibo & potu vſu conſeruaſſe. Cibi etiam alij ſint pingues & vnctuoſi, vt butyrum, oleum, borrago, bugloſſa, ficus: & condiantur & conſpergantur cardiacis & alexipharmacis, C.C. corall. margaritis, hyacintho, ſmaragdo, zedoaria, croco, corticibus citri.

CAPVT VIII.

De Venenorum extra in corpus admiſſorum curatione.

Venena extra in corpus admiſſa curandi ratio. ETſi autem, vt ſupra dictum, venena in corpus extra variis modis immittantur; tota tamen curandi ratio conſiſtit in tribus. Primum eſt, vt venenum ſtatim extrahatur, nec ad interiora ſerpere permittatur; ſecundùm eſt, vt inhibeatur, ne ad interiora ſerpat, viæque ei occludantur; tertium, vt ſi quid veneni iam in arterias & venas ſeſe inſinuauit, & extrahi non potuit, alexipharmacis expugnetur.

Ven[illegible] trahentia. Primò ad venenum extrahendum, & medicamentis & Chirurgiâ vti licet. Medicamenta, quæ extrahunt, id præſtant vel qualitatibus manifeſtis, vel occultis.

Quæ manifeſtâ qualitate id præſtant, ſunt calida in tertio, vel etiam quarto gradu. Græcis ἐπισπαστικὰ & ἑλκτικὰ dicta, vt ſinapi, pyrethrum, ariſtolochia, cyclaminus, piper, bryonia, fel taurinum, calx viua, ſtercus caprinum, galbanum, opopanax, euphorbium, ſulphur, fermentum & ſimilia.

Vt: ℞. *Galbani, ſagapeni, myrrhæ, pyrethri*, an. Vnc. ß. *ſtercor. columbin.* Vnc. iij. *calaminth.* Drach. j.

Diſſoluantur gummi in aceto, & addito melle, ac oleo antiquo.

F. Cataplaſma.

Vel: ℞. *pulu. ariſtoloch. rotund. long.* an. Vnc. iß. *bryoniæ*, Vnc. j. *galban. ſagapen. myrrh.* an. Drach. vj. *ol. lauri, ſambuc.* an. q. ſ.

F. Ceratum.

Poſſunt tamen & quæ mitem habent calorem, hic vtilia eſſe, vt pulli vel hædi viui per medium diſſecti, & calentes adhuc impoſiti.

Occultâ qualitate extrahunt venenum, quæ ſimilitudine id faciunt, vt ol. ſcorpionum, aranearum, & ipſa animalia, quæ venenum intulerunt, impoſita, & ſimilia. De quo Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap. 10.* Demorſis à crocodilo, crocodilinum adipem ſummè contuliſſe nouimus, obtritis membris impoſitum. Muris aranei morſus ab eodem mure araneo contuſo & impoſito, ſine dolore ſanatur. Eodem modo & à vipera percuſſi liberantur, ſi quis illam atterat & vulneri coniungat. Sic Draco marinus diſſectus, impoſitúſque, ictui proprio medelam affert. Et paſtinaca, vt Plinius, *lib. 32. cap. 5.* ſcribit, contra ſuum ictum remedio eſt. Et de ſcorpione res nota, de quo Q. Serenus:

Et cùm vulnus atrox incuſſit ſcorpius ardens,
Continuò capitur, tunc digna cade retuſus
Vulneribuſque aptus, fertur reuocare venenum.

Exiſtimat quidem Cardanus, *lib. 2. de venen. cap. 10.* quædam antipathiâ & contrarietate prodeſſe, vt ol. ſcorpij in punctura aranearum, cum ſint inimica. Verùm ſi contrarietate id præſtarent, potiùs venenum à ſe intrò in corpus pellerent. Vero magis conſentaneum, vt dictum, talia ſimilitudine id præſtare; cùm & ſcorpius & araneus ſint venenata. Quod ipſe etiam concedit, cùm araneum mortuum ictui aranei imponi iubet; & ictui ſcorpij ſcorpiones contriti imponi, vel oleum ſcorpion. inungi ſoleat, vt & veſparum ictibus veſpæ contritæ imponuntur.

Quâ ratione autem illa medicamenta, quæ ex venenatis & alexipharmacis componuntur, qualia ſunt ol. Carauitæ, ſeu ſcorpion. compoſ. vt &, quòd mox proponetur, Cardani oleum, & ſimilia medicamenta, extra impoſita, proſint, dubium. Ego verò conſentaneum eſſe puto, talia medicamenta partim ſimilitudine venenum extrahere, partim extractum vi alexipharmacâ impugnare.

Ex quo patet, quid de eorum opinione ſentiendum ſit, qui ictibus & morſibus venenatorum animalium alexiteria extra non imponenda, ſed tantùm exhibenda cenſent. *An alexiteria venenoſis ictibus imponenda.* Alexipharmaca enim, ſi extra imponantur, tantum abeſſe putant, vt venenum extrahant, vt etiam intùs potiùs propellant ob contrarietatem. Quod de puris alexipharmacis verum eſſe, libenter concedimus. Verùm ſi aliquod medicamentum è venenis & alexipharmicis ſit compoſitum, vtrumque præſtare poteſt, venenoſitate ob ſimilitudinem attrahere, & vi alexipharmaca id impugnare; qualia ſunt oleum Carauitæ, & hoc Cardani, quod *lib. 3. de venen. cap. 14.* deſcribit:

℞. *ol. ſcorpion. hyperici complet.* an. ℔. ß. *bufones viuos magnos* n. iij. *verberatos virgulis, donec videantur augeri viribus, viperam, ſem. rutæ, ſcordij*, an. Vnc. iij.

Coq. in baln. hor. 2. Col. poſteà in Sole digeratur.

Tamdiu autem medicamenta extrahentia continuanda, donec dolor, vitioſus color, & reliqua ſymptomata circa locum affectum ceſſent, ac pus bonum apparere incipiat.

Venenum intercipientia. Secundò, ne venenum liberè ſerpere poſſit, prohibetur, ſi vaſa, quæ in locum affectum tendunt, loco ſuperiore vinculo rectè conſtringantur. Interdum etiam partem læſam præſcindere præſtat, quàm de vita periclitari, ſi nimirum talis pars ſit, vt ſine periculo vitæ abſcindi poſſit, vt digitus manûs vel pedis; id quod Paſtor ille apud Galenum, *3. de loc. affect. cap. 7.* fecit, qui à vipera in digitum morſus, illum abſcidit.

Alexipharmaca. Tandem ſi venenum iam in corpus penetrauerit, illud alexipharmacis oppugnandum & euacuandum, eodem planè modo, quem in venenis ore ſumptis, *cap. præced.* explicauimus. Et quidem maturè, & ſtatim in principio alexipharmaca exhibenda, cùm triplicem vſum habeant; ſcilicet, vt venenum, quod à vulnere in corpus diffunditur, à corde & viſceribus repellant; illud, quod ad interiora penetrauit, exſtinguant; & ſi quæ venenata diſpoſitio ab eo corpori inducta eſt, & illam tollant. Scribit quoque Cardanus, *de venen. lib. 2. c. 10.* quoſdam referre, quòd bibere vrinam propriam, ſecundum à morſu ſit alexipharmacum, in omni morſu & ictu venenato.

Monendum etiam hîc, ſi morſum vel ictum animalis venenati vlcus ſequatur, id non ſtatim conſolidandum, ſed diu apertum ſeruandum eſſe.

Quâ ratione vulnera venenata curanda ſint, dictum eſt *lib. 5. part. 4. cap. 21.*

Vbi etiam, quomodo ex ſcarificatione vlcera maligna & venenata contracta, curanda ſint, dictum.

Si venenum per vnguenta illatum ſit, euacuandum & extrahendum aliis vnguentis, vt oleo ſcorpion. Carauitæ, & aliis antea propoſitis.

Si venenum ſuffitu vel odore admiſſum ſit; tollendum contrariis ſuffitibus & odoribus, paratis ex myrrha, ſuccino, moſcho, ambra, zibetho, ruta, ligno aſpalathi, roſis, gummi animæ, ligno aloës, ſantalis, caryophyllis, croco, ſtyrace, atque odores ex iſtis, ore clauſo, naribus excipiendi ſunt; cùm maximè cerebrum afficiatur.

ciatur. Vtile eſt & balſamum rutæ, ſuccini. Maſticatoria quoque odorata vſurpentur. Nec negligantur alexipharmaca anteà propoſita.

Reliqua videantur in ſpeciali de venenis doctrina, quæ iam proponetur.

Morbi ex terrore contracti.

Generalem verò hanc de venenis doctrinam concludemus mentione eorum morborum, qui ex imaginatione, terrore, & ſpectris, quæ Cardanus vmbras nominat, oriuntur; cùm ex terrore illo ſæpe morbi grauiſſimi, & venenatis non diſſimiles excitentur. Cardanus, *lib.3.de venen.cap*.14. tribus modis id fieri docet; primò, cùm vna res ſub alterius ſpecie ab homine apprehenditur; ſecundò, cùm homo imaginatur, ſe videre aliquid, quod reuerà non videt, atque inde terretur; tertiò, cùm reuerà ſpectrum aliquod à Dæmone offertur, ſcribitque Cardanus, *allegato loco*, quòd, cùm homo à ſpectris talibus terretur, calor reuocatur ad interiora, & mens turbatur, & ideo homo amittit vocem; & ſi timor magis vrgeat, extrema refrigerantur, & contrahuntur, & pili cadunt, & ſi adhuc magis, corrumpuntur vngues, & denigrantur, & cadunt; & ſi corpus plenum ſit malis humoribus, grauiter ægrotant; ac ſi vires ſint imbecilles, aut aliquod impedimentum ex membro aliquo imbecilli, vitæ neceſſario, moritur æger; ſi non neceſſario, ſideratur. Et omnino grauia mala ex terrore induci poſſunt, eoque grauiora, quò corpus eſt impurius, habétque imaginatio magnam vim humores, etiam bonos, corrumpendi, multò verò magis vitioſos. Ita refert Felix Platerus, *Obſeruat. lib*.1. puellas quaſdam veris initio in prata extra vrbem excurriſſe, & cùm ad locum ſupplicij, vbi patibulum erat, perueniſſent, illicque cadauer non ita diu ſuſpenſi vidiſſent, vnam ex illis lapidibus aliquoties cadauer impetiuiſſe: quòd, cum ex impulſu fluctuaret, illa eum viuere, ſéque inuadere velle imaginata eſt, & territa ac mœſta, & melancholica domum reuerſa, & continuo timore diuexata, poſt dies aliquot in conuulſionem incidens, mortua eſt. Ibidémque narrat, quòd alia puella, ſedecim annorum, ſepulcrum recens apertum ingreſſa ſit, feretro iampridem illic putrefacto & aperto, in quo cadauer incorruptum matronæ cuiuſdam poſtquam manibus contrectaſſet, & aliquo modo brachia cadaueris eleuaſſet, ſubitò inde perterrefacta, domum reuerſa, conuulſionibus ex terroribus adeò fuerit diuexata, vt oculi ex ſua orbita prolapſi viderentur, tandémque vitam cum morte commutauerit. Idémque, *lib.1.Practic*.ſcribit, quòd puella quædam, quæ pendentem in cruce extra vrbem intuita eſt, in talem melancholiam incidit, quæ in conuulſiones deſinens, mortem illi intulit: & quòd mulier, quæ patibulum ſerò prætergrediens, metuénſque, ne vrbe illic excluſa pernoctari cogeretur, in diuturnam melancholiam incidit: & quòd alia, quæ cadauer furis, qui in carcere laqueo ſibi gulam fregerat, dolio, vt in profluentem proijceretur, intrudi conſpexiſſet, animo perculſa, miſerè multis annis melancholica vixit. Recenſet etiam huiuſmodi hominum, qui ex affectibus, qui videbantur leues, vel nulli, vi metûs & imaginationis, mortui ſunt, hiſtorias tres Henricus ab Heer, *obſeru.rarar.lib.obſeruat*.6. Primam Canonici, qui cùm non lethaliter decumberet, cùm ſe certò moriturum ſibi perſuaſiſſet, & propterea extremam inunctionem petiuiſſet, quintâ horâ poſt Medicorum, qui nulla lethalia ſigna animaduerterant, abitum, ſubitò, aſſiſtentibus non aduertentibus, exſtinctus eſt: Secundam, illuſtris Dominæ, quæ primo, quo quintò vterum ſe ferre ſenſit, die, indubiè ſe illo partu morituram prædixit, & ad mortem ſeſe præparare cœpit, ac menſe octauo, marito ſuo accubans, nihil vel illo, vel pediſſequis, in eodem cubili iacentibus, quicquam aduertentibus, ante auroram à marito mortua inuenta eſt: Tertiam Illuſtris virginis, quæ cùm non ita integrè valeret, Medico ab amicis vocato negauit, ſe vllis egere medicamentis, fatalem ſuum diem præ foribus eſſe, nolle ſe inutilibus remediis propediem ſepeliendum corpus fatigare; dixiſſe Cingaram, ante finem anni victuram, deſituram: vigeſimo octauo die, cùm omnibus ſanior videretur, reſpiratione, voce & mente conſtante, ſomno ſe dedit, à quo nunquam euigilauit.

Cardanus, *loc.allegat*. quòd nonnulli ex metu de vita periclitati ſunt, ideo accidiſſe putat, quòd cor nimis repletur, vt non poſſit dilatari. Ideóque primam eiuſmodi affectus, à metu inductos, curandi rationem eſſe, exiſtimat, vt quàm celerrimè ſanguis mittatur. Poſteà iubet, vt æger in balneum deducatur, ſic vt reſpiret frigidum aërem, & fricentur artûs, atque extrema aquâ calidâ, donec rubeſcant, & liberè reſpiret; dentur, quæ cor confirment, ac refrigerent, vt roſæ, ſantali, endiuia & ſimilia. Quæ omnia vt libenter concedimus, ſi malum ſolùm circa cor hæret; ita, cùm experientia doceat, cerebrum ſæpiſſime etiam in conſenſum trahi, atque inde conuulſiones & epilepſiam excitari, neceſſarium eſt, vt medicamenta antepileptica exhibeantur; vnde etiam noſtris hominibus vſitatum eſt, vt aquæ epilepticæ exhibeantur. Et pueris etiam, de Cardani, *alleg. loc*. conſilio, ſi ex terrore male habeant, aut ipſos aliquid mali paſſuros metuatur, danda, quæ comitiali morbo puerorum aduerſantur, Smaragdus, pœonia, cranium hominis, vngula alcis & ſimilia. Vtilis eſt & hæc aqua pueris:

℞. *aq.tiliæ, pæon.ceraſor. nigror.* an. Vnc.iß. *margaritar.præparat. corall.præpar. C.C.præparat*.an.Scrup.j.*fæculæ pæon*. Scrup.ß.Miſce.

PARS SEXTA.

De Venenis è Mineralibus & Metallis.

CAPVT I.

De Calce viua.

POSTQVAM hæc in genere de venenis dicta ſunt, proximum iam eſt, vt de iis in ſpecie agamus. Cùm autem venena inſint vel mineralibus & metallis, vel plantis, vel animalibus: ſecundum has tres claſſes etiam venena in ſpecie proponemus.

Et primò mineralia & metalla quod attinet, occurrit inter ea primo loco Calx viua. Quamuis verò negare nolim, in calce, vt in lapide, etſi ambuſto, qualitatem aliquam malignam ineſſe, atque eâ ratione inter venena referri poſſe: tamen non immeritò quis dubitauerit, an actiones omnes illæ, quibus homini nocet, à venenoſitate eius, annon verò potiùs quædam ab igne proueniant. Habet enim calx viua, quod & Scaliger, *exerc.5. ſect*.8. confitetur, & ipſa experientia probat, in ſe ignem, qui violentiorem inimicum, aquam putà, fugiens, adeo ſeſe exſerit, vt tangentis manûs adurat, & res vicinas accendere poſſit. Quæ partes igneæ cùm & corpus noſtrum intrûs adurere poſſint, vſtione illâ varia ſymptomata excitant. *Calx viua.*

Symptomata & Signa.

Calx viua, intra corpus aſſumpta, pernicioſa excitat ſymptomata. Ventriculum enim, aluum & inteſtina erodit & excruciat, ſitim inexplebilem, oris & linguæ ſiccitatem, faucium & gulæ aſperitatem, tuſſim, reſpirandi *Signa.*

randi

randi difficultatem, dyſenteriam, vrinæ ſuppreſſionem, & tandem frigiditatem extremorum, ſyncopen & præfocationem inducit. Id quod hiſtoriâ quadam pueri octo annorum probat Amatus Luſitanus, *centur.5.curat.91.* qui cùm eſſet conſuetus cretam edere, in calcem viuam incidit, eámque copioſè deuorauit, vnde intenſiſſimè febricitabat, ſitiebat & multum bibebat, ſed eius ſitis nunquam extinguebatur, ad fauces dolebat, & de ventre conquerebatur, non egerebat, nihil appetebat, vnde ſextâ die obiit.

Curatio.

…stit. Primùm ſtatim danda opera, vt calx viua vomitu reiiciatur, eiúſque acrimonia lenientibus & lubricantibus obtundatur, partéſque contra eius eroſionem muniantur. Itaque exhibendum decoctum tepidum violarum, item fol. maluæ, althææ, & ſem. maluæ, althææ, lini, oryzæ, cum ol. oliuarum dulc. vel butyro recenti, vt & lac pingue; item mucilag. ſem. lini, maluæ, althææ, pſyllij.

Venter quoque iiſdem leniatur, vt & caſſiâ extractâ. Vel iniiciantur clyſteres ex decocto hordei, fol. radic. & ſem. maluæ, althææ, mucilag. ſem. pſyllij, lini, caſſia, ol. violar. lini, nymphææ, & ſimilibus.

Inter antidota recenſetur fel capreoli, à Scrup. j. ad Drach. j. cum aqua calida datum, vt & fel ceruinum, Scrup. j. pondere eodem modo bibitum, terra Lemnia, Drach. ij. quantitate cum lacte ſumpta.

In cibo vtilia ſunt butyrum recens, iura pinguia carnium, in quibus maluam decoquere, & iis ol. amygdal. dulcium addere licet, lac tepidum, priſanæ cremor, oryza cum lacte cocta.

CAPVT II.

De Gypſo.

…ſum. Gypſo poto C. Proculejus, Auguſti Cæſaris familiaris, in maximo ſtomachi dolore mortem ſibi conſciuit, vt Plinius, *lib.25.cap.24.* narrat. Et Sabellicus, *lib.4.Ennead.9.* refert, quòd Conrado III. Imperatore Iconium obſidente, Emmanuel, qui tum Byzantij imperabat, facinus impium & deteſtabile commentus eſt. Gypſum contuſum & in ſpeciem farinæ redactum triticeis commeatibus immiſcuit, quos ex Byzantio mittebat in caſtra, eóque cibatu tanta vis militum breui conſumpta eſt, vt negotio infecto, obſidionem ſoluere coactus ſit Rex alioqui inuictus, qui ſuorum clade conſternatus, relictâ Aſiâ, domum per Thraciam abiit.

Symptomata & Signa.

…gna. Gypſum intra corpus ſumptum tuſſim vehementem, ariditatem linguæ & faucium, grauiſſimúmque circa os ventriculi & ſtomachum dolorem ac ſingultum, tenſionem in hypochondriis, colicam, ventris adſtrictionem excitat, ac prætereà torporem, delirium, mollificationem membrorum, anxietates, ſyncopen parit, & ſtrangulando iugulat.

Curatio.

…ratio. Statim danda opera, vt gypſum vomitu reiiciatur, ideóque exhibenda aqua tepida cum multo butyro, aut oleo amygdalarum dulcium, vel liliorum alborum: aut aqua mulſa, vel decoctum ficuum cum oleo. Et quia gypſum tenaciſſimum eſt, ſi vomitoria lenia non iuuent, fortiora vſurpanda, atque etiam ad elleboriſmum veniendum. Si ad inteſtina iam deſcenderit, clyſteres ex emollientibus iniiciendi. Auicennas etiam purgare iubet ſcammonio, vt & Rhaſes, qui, 8. *ad Almanſor.cap.proprio* ſcammonij Drach. j. cum pſyllij Drach. ij. ex iulepo dari iubet.

Poſtea etiam vſurpanda, quæ vias lubricas faciunt, vt decoctum maluæ, radic. & ſem. althææ, ſem. fœni græci, maluæ, althææ, iuſcula pinguia, vinum dulce cum multa aqua calida, lac caprinum, ſuccus maluæ, decoctum dactylorum & ficuum ſiccarum.

Specifica remedia ſunt origanum ex aceto mulſo propinatum, lixiuium è cinere ſarmentorum vitis, aut ficulneo cinere, cum vino dulci copioſo ſumptum. Scribítque Guainerius, quòd Bezoar gypſi ſit cinis ſarmentorum vitis, Drach. ij. pondere cum vino dulci, vel vino decoctionis hyſſopi ſumptus. Inter vera & propria gypſi antidota etiam refertur ſtercus muris, Drach. j. pondere ex vino potum. Laudatur & dictamnus cum oxymelite. Et vt ad alia venena delenda proſunt theriaca & Mithridatium; ita in hoc veneno conferunt, à Drach. ß. ad Drach. ij. cum vino generoſo exhibita.

Et quia gypſum ſumptum alui pertinaces obſtructiones ſequi ſolent, ea lenienda clyſteribus ex decocto maluæ, althææ, parietariæ, fl. chamæmeli, ſem. lini. caſſia extracta, & oleo anethino.

CAPVT III.

De Vitriolo.

Vitriolum, Græcis χάλκανθον (cui cognata ſunt chalcitis, miſy, ſory, melanteria, de quibus Dioſcorides, *lib.5.cap.74.75.76.77.78.* & Galenus, *lib.9. de ſimpl.med.fac.*) inter ſales, neque immeritò, refertur. Etſi enim non Sal purus & ſincerus ſit, ſed ſulphur etiam, & naturam metallicam æris vel ferri, & lutum minerale participat: ſal tamen facilè præualet. Inter venena propriè dicta referri vix poteſt, nec etiam à Dioſcoride, & pleriſque aliis autoribus, inter ea recenſetur; cùm vtiliſſima medicamenta, in quibus nulla venenòſitatis appparent indicia, ex eo parentur, de quibus Chymicorum libri. Imò crudum etiam, ℥ j. pondere ſumptum, aut cum melle linctum, latas ventris tineas enecat, & aduerſus ſumptum fungorum venenum, ex aqua, teſte Dioſcoride, prodeſt. *Vitriolum.*

Symptomata, & Signa.

Quia tamen crudum nauſeam & vomitum excitat quod alicuius malignitatis videtur indicium, & ſi copioſiùs ſumptum fuerit, aut non ſtatim vomitu reiiciatur, tandem ventriculum arrodit, inteſtina excruciat, dyſenteriamque excitat, & ſitim magnam infert: nonnulli inter venena eius mentionem faciunt; quos & ego ſequi volui, ac docere, quomodo, ſi quæ praua ſymptomata ex vſu vitrioli crudi, vel etiam ſalis vitrioli, accidant, iis occurrendum ſit. *Signa.*

Curatio.

Si ergo vitriolo ſumpto quædam mala ſequantur ſymptomata, danda opera, vt quamprimùm vomitu planè reiiciatur, quod fit decocto anethi, vel aquâ tepidâ, & oleo anethi, & ſimilibus. Sedato vomitu butyrum largiùs ſumatur, aut lac recens tepidum, cum ſaccharo & butyro, vel exhibeatur decoctum hordei, cum ſyrupo violatum. *Curatio.*

Si eroſio & cruciatus in inteſtinis percipiantur, clyſteres lenientes, ex decocto hordei, maluæ, oleo roſaceo & ſimilibus, iniiciantur.

Si tamen de malignitate aliqua metus ſit, antidoti loco exhibeatur terra Lemnia vel ſigillata, cum mucilag. ſem. cydonior. Drach. j. ex aqua hordei; vel corallium rubrum cum vino detur.

CAPVT

CAPVT IV.

De Aqua forti.

Aqua fortis. AQuæ ſeparatoriæ, aliàs aquæ fortes & regiæ, & aquæ chryſulcæ dictæ, quæ ad corrodenda & ſeparanda metalla ab aurifabris & Chymicis vſurpantur, à plurimis etiam inter venena referuntur. Verùm quicquid præſtant, potiùs corroſione, quàm venenoſitate facere videntur. Quia tamen ſatis grauia ſymptomata inducunt, quâ ratione iis occurrendum ſit, hic non prætereundum.

Symptomata & ſigna.

Signa. Statim enim violentâ ſuâ penetrandi vi, inſtar ignis faucium & linguæ, ventriculíque ac inteſtinorum tunicas erodunt, corrumpuntque, & niſi maturè ſuccurratur, enecant. Cuius rei exemplum in puella quadam, quæ cùm ſitiens per imprudentiam lagenam, in qua aqua fortis aſſeruata fuerat, arripuiſſet, illamque bibiſſet, diris miſerandiſque cruciatibus exſtincta eſt, obſeruauit Bruno Seidelius, *de morbis incurabilibus pag.* 13.

Curatio.

C o. Cùm aquæ hæ ſubitò in corpus diffundantur, citò ac maturè idonea auxilia adhibenda. Et quia omne periculum ab eroſione eſt, ſtatim lenientia & viſcida, quæ partes internas à corroſione muniant, ſimulque calori reſiſtant, exhibenda. Maximè vtilis eſt mucil. ſem. cydoniorum, quâ exhibitâ puer ille apud Foreſtum, *lib.* 15. *obſ.* 30. qui cùm aquam fortem inſcius bibiſſet, & gula præ ardore occluderetur, ſuffocationiſque periculum immineret, præter multorum opinionem euaſit. Efficax etiam eſt eclegma è mucil. ſem. cydonior. altheæ, & gummi tragacanthæ, aqua roſarum extracta, ac melle roſato & violato paratum; vt & gargariſma ex ſemine cydoniorum, altheæ, & cucumeris, flor. roſar. violar. & verbaſci, atque ex prunella, pulmonaria, ſanicula, in ſ. q. aquæ decoctis, & melle roſato, vel oxymelite ſcilitico addito paratum: quorum medicamentorum ope nauta ille, apud Balduinum Ronſſæum, *epiſt.* 9. qui cùm ſiti æſtuans, per errorem è vaſe, quod aquam vitæ continere ſuſpicatus fuerat, aquæ fortis tantum, quantum ſibi ſatis eſſe putaret, vno ſpiritu hauſiſſet, & perículoſiſſimis ſymptomatibus correptus eſſet, ſanatus eſt, ac conualuit.

CAPVT V.

De Antimonio.

Antimoniũ. ANtimonium pauci eorum, qui ex profeſſo de venenis ſcripſerunt, venenis adnumerant. Imò Matthiolus illud venenum non eſſe, acriter contendit. Contrà Iacobus Greuinus, *de venenis, lib.* 2. *cap.* 24. ſeu *tractat. de virib. Antimon.* id venenum eſſe probare conatur, idque eo inprimis, quòd ſtatim intra corpus aſſumptum, & ſupra & infra hominem fatigat, & humores non electiuè, vt alia purgantia, ſed ſerum in omni ætate, ſexu, & quouis anni tempore, nullo adhibito diſcrimine, tam in ſano, quàm in ægro, educit, magnemque præterea laſſitudinem & virium imbecillitatem perpetuò poſt ſe relinquit. Idem ſtatuit Gemma, *Cyclognomica, lib.* 2. qui ſcribit, ſe nominatim ſcriptos domi aſſeruare plures octoginta, cùm viros, tum fœminas, qui Antimonio perierint. Verùm quod infra de argento viuo dicetur, omnino etiam de Antimonio dicendum; id quidem non ex eorum venenorum numero eſſe, è quibus nulla vtilia medicamenta homini exhibenda parari poſſunt: interim malignitatis & venenoſitatis eſſe particeps, vt ſymptomata, quæ inducit, ſatis indicant, & ſi nihil aliud, vapores illi venenati, qui, dum igne liqueſcit Antimonium, exhalant, ſatis teſtantur.

Symptomata & Signa.

Nam dum igne liquatur, & ad vſus, ſeu Chymicos, ſeu alios, præparatur, adeo noxium vaporem exhalat, vt qui eum naribus & ore hauriunt, in ſuffocationem, paralyſin, epilepſiam & alia mala incidere poſſint. Sumptum verò ſtatim laborioſos & difficiles vomitus, & alui deiectiones, dolores colicos, lipothymiam, conuulſiones excitat. Signa.

Curatio.

Qui Antimonium in igne tractant, ne à vaporibus eius venenatis lædantur, edant butyrum cum ruta, vel bibant aquam zedoariæ, aut ſumant bolum Armenum, de quo mox. Vtile eſt & hoc electuarium: Curatio.

℞. *Allij, nucum ingland.* an. M. j.

Contundantur, & cum melle miſceantur.

Miſturæ huic addatur *theriaca* Vnc. j. *zedoar.* Vnc. ß. *caryophyllor. nuc. moſchat.* an. Drach. ij. *mellis deſpumati* q. ſ.

F. Electuarium, quod non ſolùm ad præſeruationem fumi, ſed & linimenti loco ad nares vſurpari poteſt.

Si verò Antimonium ſeu crudum, ſeu malè præparatum, ſeu malè exhibitum, praua ſymptomata excitat, primò decocto hordei, cum ſyrupo roſarum, ſimplicis infuſionis, ad abſtergendum vtendum; ſicut & clyſteres abluentes & abſtergentes vſurpandi.

Poſtea ventriculus & inteſtina, & partes nutritioni dicatæ, quæ plurimum ab Antimonio offenduntur, roborandæ, & malignitati alexipharmacis reſiſtendum. Vtilis eſt hîc vini potio, in quo caryophylli & maſtix cocta ſunt; cortices item citri, & aurantiorum conditi, & cydonia condita ſæpe eſitata.

Antidota, præter theriacam, ſunt bolus Armenus, cuius vim contra Antimonij malignitatem ſe in quatuor Chirurgiæ ſtudioſis probaſſe ſcribit Laurentius Ioubertus, *de peſte cap.* 19. quibus cùm ſtibio cathartico præparando non ſatis cautè incumberent, & eius aurâ venenatâ penè ſuffocati eſſent, ſingulis boli Armeni Scrup. ij. exhibuit. Vtile eſt & ol. caryophyllor. gutt. iij. quantitate, cum pauxillo vini ſumptum; vt & puluis, ex caryophyllorum, maſtiches, & C. C. præparati, an. Scrup. j. paratus, & cum ſucco cydoniorum exhibitus.

Extrà ventri applicetur emplaſtrum de cruſta panis, vel cruſta panis ſiliginei toſta, & vino Cretico, vel alio generoſo, aut aqua menthæ, conſperſa.

CAPVT VI.

De Magnete.

MAgnes an inter venena referendus ſit, autores diſcrepant. Nonnulli non omnem, ſed aliquam ſaltem eius ſpeciem venenoſam eſſe exiſtimant. Quidam non lotum venenoſum, lotum verò ad multa vtilem eſſe ſcribunt. Imò Garzias ab Horto, *aromat. lib.* 1. *cap.* 56. ſcribit: Non deleterius eſt hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradunt Indiæ Orientalis incolæ, Magnetem, paucâ quantitate ſumptum, adoleſcentiam conſeruare. Qua de re fertur Senior Rex Zeilan patinas ex Magnete iuſſiſſe confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc ipſe, cui mandatum erat negotium, mihi affirmauit. Verùm ſi hoc ita ſeſe haberet, non ſolùm argento appenſus, ſed etiam auro vix emeretur. Plura etiam de eius viribus medicis feruntur, quæ tamen pleraque fabuloſa videntur, de quo videatur Anshelmus Boëtius, *lib.* 2 *de gemmis, cap.* 257. Magnes. An ſit venenatus.

Alij

Alij contrà autores Magnetem ſimpliciter, & nullâ vel ſpeciei, vel loturæ mentione factâ, inter venena referunt, eúmque deleteriæ facultatis eſſe, atque intra corpus aſſumptum, mentem, & rationem perturbare, & melancholicam inſaniam excitare, vt & lunaticum morbum, ſeu epilepſiam inducere tradunt.

De re non ſatis comperta plura non addimus. De hoc tamen non dubitandum videtur, ſi diutius in corpore hæreat, eum, vt reliqua mineralia ac metalla, aliquam moleſtiã creaturum. Quod ſi accidat, quomodo omnibus ſymptomatibus occurrendum ſit, ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, facilè patet. Nimirum ſi in ventriculo adhuc hæreat Magnes, vomitu reiiciẽdus. Si verò ad inteſtina deſcenderit, clyſteribus lenientibus abluendus, aut ſi illi non ſufficiant, purgantibus euacuandus. Deinde exhibẽda, quæ antidoti loco habentur, Smaragdus nimirum, qui nouem dierum ſpatio ter cum vino propinetur. Cui & C. C. & corallia addi poſſunt. Nonnulli & alium cõmendant. Vtilis eſt & theriaca: vt & alia, quæ ſanguinẽ ac ſpiritus clarificant, qualia in curatione melancholiæ propoſita ſunt.

CAPVT VII.

De Adamante.

Odem modo ſeſe res de Adamante habet, qui à nonnullis etiam inter venena refertur: ab aliis verò inter ea non enumeratur; imò ex eorũ numero planè eximitur, de quo plura *lib. 3. Pract. part. 2. ſect. 2. cap. 7. quæſt. 2.* dicta ſunt, quæ ibi videantur. Hoc ſaltem repetò, hiſtorias, quæ Adamantem venenatum non eſſe probant, & numero plures, & euidentiâ facti digniores eſſe: quæ verò contrariũ ſtatuunt, dubiis non vacant. Ita etſi Bembus, *lib. 1. hiſtor. Veneta*, refert, quendam Triſtanum Cibeletum Cyprium, Ferdinãdi Regis Neapolitani legatum, Adamante, quem in annulo geſtabat, per os in ſtomachum recepto, ſibi mortem intuliſſe: tamen cum inſuper aquam fortem potârit, an potus aquæ fortis, vel Adamas, mortis cauſſa fuerit, dubium. Sic quidem ex Auentino referunt, venenum illud, quo Henricus VII. Luzelburgius, Romanorum Imperator, à Prædicatorum ordinis Monacho in Euchariſtia interfectus eſt, ex Adamante fuiſſe. Verùm vix credibile eſt, tantillum pulueris adamantis, quod hoſtiæ, quam appellant, vni admiſceri poteſt, tantam vim habere potuiſſe, ſed procul dubio venenum longè potentius fuit.

Quæ omnia etſi ita ſeſe habeant: tamen ne quid prætermiſſum videatur, ea, quæ ab Autoribus de ſymptomatibus & curatione eorum, qui Adamantem ſumpſerunt, tradita ſunt, addere libet.

Symptomata & Signa.

Signa. Symptomata Adamantis, in puluerem redacti, aſſumptionem conſequentia, vt autores tradunt, ſunt dolor vehementiſſimus ſtomachi & inteſtinorum, quẽ is continuum ſoluendo excitat, cui poſtea ſyncope accedit, quam tandem mors excipit.

Curatio.

Curatio. Primò omnium danda opera, vt ſtatim lapis iſte è corpore expellatur, quod in principio commodiſſimè accidit vomitu, qui ciendus butyro, ol. oliuar. dulc. iuſculis pinguibus gallinarum & caſtratorum, ac ſimilibus, quæ hactenus aliquoties ſunt propoſita.

Si verò iam ad inteſtina deſcenderit, clyſteribus lubricantibus, paratis ex iiſdem, vt decocto radic. althéæ, maluæ, ſem. lini, iuſculis carniũ pinguibus, oleo, butyro, abſtergendus. Poſtea dandũ cẽſent ſanguinem hirci recentem vel ſiccum, cum iure carnium pingui; quod niſi ideo fiat, vt vrina moueatur, procul dubio ex illo, quod vulgo creditur, factum, quòd ſanguis hirci Adamantẽ frangat. Nonnulli balſamum verum à Scrup. j. ad Scrup. ij. exhibendũ cenſent. Bibatur etiam vinũ clarum diureticũ. Quæ ſi non proſint, ad generalia venenorum remedia confugiendum, ſimulque vulneribus & vlceribus inteſtinorum, ab aſſumpto adamante inductis, ſubueniendum cenſent.

CAPVT VIII.

De Lapide Lazuli.

Lapidem Lazuli inter venena non ſolùm Ardoynus *lib. 2. de venen. cap. 71.* Guainerius, *de venen. cap. 8.* Euſtach. Rudius, *lib. 4. cap. 10.* & alij recentiores numerant; ſed & Græci ei δύναμιν μετρίως ἐσχαρωτικήν, καθαιρετικὴν τε, καὶ ἑλκωτικὴν, vim modicè exedentem, cruſtas gignentem, detergentem, & exulcerantem tribuunt. Quos ſecutus procul dubio Meſue, *de ſimpl. med.* ſcribit, quòd habeat vim adurendi, vlcerandi, putrefaciendi. Et Fuchſius, *lib. 1. Paradox. cap. 12.* vſum lapidis Armeni, qui lapidi Lazuli cognatus, in purgando concedit, lapidem Lazuli verò non ita facilè admittit, neque vllum ex veteribus Græcis autoribus lapidem Lazuli atræ bilis purgandæ gratiâ exhibuiſſe opinatur, vtpote qui ſine magno nocumento deuorari non poſſit. Verùm enim verò non ſimpliciter inter venena numerari poteſt, ſed ex purgantium ſaltem fortiorum, quæ omni malignitate non carent, numero eſt, & ab Arabibus & recentioribus in curatione morborum, ab atra bile ortorum, non infeliciter vſurpatus, vt ex Autoribus, qui mox allegabũtur, patet. Imò Meſues ei etiam tribuit vim confortandi, exhilarandi, & iuuẽtutem conſeruandi. Qua de cauſſa eum procul dubio Arabes in confectionẽ Alchermes acceperunt. De quibus lapidis Lazuli in medicina facultatibus, videatur Meſues, *lib. 1. de ſimpl.* Auicennas, *lib. 2. tract. 2. de virib. cord.* Alexander. Trallianus, *lib. 1. cap. 15.* Guainerius, *de Melanchol. & mania.* Antonius Muſa Braſſauolus, *de med. purgant.* Scaliger, *exerc. 272.*

Symptomata & ſigna.

Si tamen accidat, vt non rectè præparatus, vel nimia quantitate aſſumatur, ventriculi ſubuerſionem, & vomitum, inappetentiam, ventriſq; dolorem parit, &, vt nonnulli addunt, triſtitiam & ſollicitudinem inducit. *Signa.*

Curatio.

Curatio, vt reliquorum venenorum erodentium, conſiſtit in eo, vt primò vomitu reiiciatur, & clyſteribus lenientibus & abſtergẽtibus per aluum educatur. *Curatio.*

Deinde vt exhibeantur ea, quæ vim corrodendi temperant, inprimis lac tepidum, aſininum præcipuè, quod iis, qui lapidem hunc hauſerunt, ſeptem continuis diebus propinare iubet Conciliator.

Bezoar verò huius veneni ſuccinum, ad Drach. ij. ſumptum, eſſe, idem ſcribit.

CAPVT IX.

De Arſenico, Auripigmento, Sandaracha, & Realgare.

Arſenicum duplex eſt; alterum natiuum, alterum factitium. Natiuum, quod ſpontè oritur è metallis, iterum duplex eſt, auripigmentum, ſeu Arſenicum aureum citrinum, & Sandaracha, ſeu Arſenicum rubrum. Hæc ambo eiuſdem ſunt generis & facultatis. Nam in iiſdem mineris vel fodinis naſcuntur & reperiuntur, atque iiſdem qualitatibus venenatis prædita ſunt. Factitium itidẽ duplex eſt: aliud albũ & cryſtallinum, *Arſenicum, Auripigmentum. Sandaracha.*

cryſtallinum, quod fit ex auripigmẽto, ſeu arſenico citrino, & ſandaracha, ſeu arſenico rubro, per ſublimationem, & hoc vtplurimum abſolutè vocatur Arſenicum; aliud Realgar & Riſagallum dictum, quod fit ex auripigmento & ſulphure, vel ſolis, vel additâ calce viuâ, aut ſale, ſimul miſtis & combuſtis, ſeu calcinatis.

Realgar.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Intra corpus aſſumptæ quatuor illæ Arſenici ſpecies, eadem ferè inferunt ſymptomata, eáque grauiſſima. Quæ, vt modò exponentur, ſi ingruant, diligenter inquirendum, an tale quid aſſumptum fuerit. Sæpe enim factum, vt per errorem Arſenicum album ad glires necandos, vel alios vſus aſſeruatum, propinatum fuerit. Quod niſi ſtatim pateſiat, & medicamentis idoneis ægro ſuccurratur, de vita eius actum eſt. Ita refert Foreſtus, *lib.* 30. *obſeru.* 8. hiſtoriam de famula quadam, quæ per errorem Arſenicum, amylum aut ſaccharum eſſe exiſtimans, guſtauit; & aliam de quatuor pueris, quibus loco pulueris C.C. vſti, ad vermes occidendos, Arſenicum album à matre exhibitum fuit. Idem, *lib. eodem obſeru.* 5. narrat, quandam aromatarij cuiuſdam famulam, cùm chartulam, Arſenico repletam, in officina relictam inueniſſet, & iuri piſcium, pro ſaccharo, per imprudentiam, immiſcuiſſet, non ſolùm ſeipſam, ſed & heram & puerum veneno infeciſſe. Quale quid & hic apud vicinam meam accidiſſe, iam ſemel atque iterum ſupra retuli. Cùm enim duo eius liberi vomitu & grauiſſimis ventris torminibus torquerentur, vt de veneno propinato dubius ampliùs non eſſem, & quid cum iis actum fuerit, quærerem, materque reſponderet, ſe in balneum ituris, ſudoris ciendi gratiâ, C.C. præparatum, cùm ſyrupo fumariæ, exhibuiſſe, vt C.C. illud mihi monſtraret, iuſſi. Id cùm afferret, & mihi porrigeret, ipſo pondere ſtatim, non C.C. ſed minerale quoddam eſſe, deprehendi, Arſenicum verò eſſe ſtatim vidi.

Symptomata autem, quæ arſenico ſumpto excitantur, ſunt ventris & inteſtinorum cruciatus vehementiſſimus, vomitûs, ſitis inextinguibilis, linguæ, faucium & gulæ ariditas & aſperitas, ſpirandi difficultas, tuſſis, ſingultus, vomitus. Sequitur non rarò etiam dyſenteria & vrinæ ſuppreſſio. Interdum ſpaſmus & paralyſis accedit, & tandem mors ſuperuenit.

Sandaracha tamen mitior eſt, quàm auripigmẽtum. Mitiora quoque ſunt ſymptomata, quæ Auripigmentum ſequuntur, quàm quæ arſenicum album cryſtallinum, quod omnium perniciosiſſimum eſt. Mitius quidem Arſenico albo, ſed peius auripigmento eſt Realgar. Hinc ſymptomata affert iis ſimilia, quæ Arſenicum album ſequuntur, licet paulùm remiſſiora. Æſtuationes enim ingentes, exſiccationémque & conſumptionem humiditatis extremã inducit, ita, vt, niſi breui tempore ſuccurratur, æger aut moriturus, aut paralyticus, vel contractus in membris remaneat. Refertque Conciliator, *tract. de venen.* ſe vidiſſe & curaſſe iuuenem, qui cùm ipſi datum eſſet cum hepate porci aſſato Realgar tritum, mortem quidem euaſerit, ſed circa omnes iuncturas quaſi immobilis remanſerit.

Neque ſolum ore ſumptum, ſed & extra adhibitum Arſenicum & Realgar nocent. De Pictore, qui, cùm capſulam, Realgare repletam, diu concluſam, aperuiſſet, in lipothymiam incidit, & totâ facie tumidus euaſit, ac alexipharmacis curatus eſt, *ſupra* dixi. Amatus Luſitanus, *centur.* 2. *curat.* 34. narrat, iuuenem quendam Florentinum, qui cùm ſcabie, vniuerſum eius corpus occupante, fœdaretur, vnguento, cui Arſenicum commiſtum erat, præter Medicorum conſilium, ſe illeuiſſet, manè mortuum in lecto inuentum fuiſſe: & alium quendam, ob ſimilem inunctionem, in inſaniam deueniſſe.

Prognoſtica.

Progno.

1. Niſi ſtatim præſentaneâ operâ ſuccurratur, de vita periclitatur æger. Ita puer ille, vicini mei, de quo dixi, intra ſex horas mortuus eſt.

2. Quidam tamen non mox moriuntur, ſed longiore tempore vitam trahunt, at miſerrimam. Sic Amatus Luſitanus, *centur.* 2. *curat.* 65. refert de puero quodam, 12. annorum, qui Arſenico ſumpto paulatim tabidus ac marcidus factus, intra annum obiit. Similia exempla habet Foreſtus, *lib.* 30. *obſ.* 8. *in Scholio*, & *lib.* 18. *obſeru.* 28. *in Scholio*, vbi ſcribit, ſe nouiſſe, qui multos annos ſuperuixêre, ſed in magna miſeria, cruribus reſolutis, vt vix incedere poſſent. Ita puella illa, cuius fratrem poſt ſex horas mortuum eſſe dixi, cùm largiter vomeret, & alexipharmacis vteretur, euaſit quidem, vt ſana videretur; ſed anno ætatis 21. in fœdiſſimam ſcabiem, & grauiſſimam cachexiam incidit, vt nullâ diligentiâ adhibitâ curari potuerit, ſed diem ſuum obierit.

Curatio.

Curatio.

Curationem quod attinet, cùm omnes iſtæ Arſenici ſpecies eadem qualitate venenoſa præditæ ſint, eadémque inferant ſymptomata, iiſdem quoque opus habent remediis. Ratio curationis in hoc conſiſtit, vt primò ſtatim vomitus prouocetur. Prouocandus autem eſt vomitus, & ſæpe iterandus pinguibus, & acrimoniam venenorum ſimul hebetantibus ac obtundentibus, butyro nimirum, cum aqua calida, vel decocto ſem. rapi, atriplicis, in quo butyrum recens, aut ol. lini vel roſaceum ſit liquefactum, vel quocunque liquore pingui copioſo.

Deinde ſi cruciatûs inteſtina affligant, clyſteres ex decocto fol. maluæ, althææ, flor. violar. verbaſci, ſem. lini, maluæ, confecti, quibus & ol. violar. & pulpa caſſiæ admixta ſint, applicentur. Iidem parari poſſunt ex iure pingui, cremore priſanæ, lacte aſinæ, quibus mucilago ſem. pſyllij, maluæ, & cydoniorum addi poteſt.

Poſtea exhibeantur ea, quæ viſciditate & lubricitate ſuâ viſcera à vi arſenici erodente muniant. Vbi plurimum confert, & vtiliſſimum eſt lac bubulum, ſi in magna quantitate bibatur. Quâ ratione octo pueros, cuiuſdam ruſtici liberos, vt & Pſaltriam, & meretricẽ quandam Veronenſem, vnà cum patre & matre, quorũ illi ranas farinâ arſenico infectâ inuolutas, & oleo frixas, hi piſces in oleo, cum ſale & agreſtâ frixos, & Arſenico itidem infectos, ederant, liberatos eſſe ſcribit Ioh. Baptiſta Montanus, *conſil.* 367. Butyrum etiam, ac oleum copioſè ſumptum hic vtiliſſimum eſt, ſicut & ol. amygdal. dulc. ac iuſcula pinguia, cremor priſanæ, & oryza, cum lacte cocta, ínque cibis ſumpta. Dioſcorides, præter iura pinguia, ſuccum althææ & maluæ, cùm vterque vim lubricandi habeat, vt & decoctum ſeminis lini, tragi, orizæ, & lac cum aqua mulſa copioſum dare præcipit. Vtilis eſt & ſyrupus violaceus, cum decocto ſem. lini, aut maluæ, aut hordei.

Mercurialis, *de venen. lib.* 2. *cap.* 9. præ ceteris mirificè conferre ſcribit aquam, ſi is, qui ſumpſit arſenicum, ſtatim eam copioſè bibat, atque ſuam aſſertionem probare conatur exemplo, primò, canum, quos quandoque in cauernas, vbi arſenicum erat, à ſe miſſos, atque exanimes extractos, vbi copia bibendi aquam facta eſſet, reuixiſſe vidit; ſecundò, murium, quos, ſi accepto arſenico aquam biberint, liberari ferunt; tertiò, vulpium, de quibus Plutarchus, 6. *ſympoſiac. cap.* 2. refert, quòd vbi deguſtarint amygdal. amaras, præ inſigni ſiccitate intereant, niſi aquam bibant. Verum vt aquam non improbo; ita Foreſtus, *lib.* 30. *obſ.* 5. aquæ frigidæ potum rectè improbare videtur, quòd ea venenum nõ reprimat, ſed ipſum potius in corpore ſuâ frigiditate retineat. Tepida copioſè vſque ad vomitum bibita commodior videtur.

Tandem

Tandem ſpecifica huius veneni antidota exhibeantur. Talia ſunt primò cryſtallus foſſilis pulueriſatus, Drach. j. pondere ex ol. amygdal. dulc. recenti potus, quem pro præſtantiſſimo & proprio arſenicalis veneni antidoto habent Petrus Apponenſis, Guainerius, Matthiolus, & alij paſſim. Secundò ol. è nucleis pini, Drach. iij. pondere exhibitum in potu.

Vel: ℞. *pinear. contritar.* Vnc. iiij. atque infundantur in aq. ℔. j. horis aliquot, & poſtea exprimantur, atque poſtmodum expreſſa propinentur. Tertiò vtilis etiam eſt lapis Bezoar orientalis, quod probat hiſtoria illa, quam recenſet Claudius Richardus, *in deſcription. lapid. Bezoar, tractatui Iordani de peſte adiũcta*, de quodam adoleſcente, 20. annorum, qui, cum ipſi Viennæ in carcere Arſenici Drach. ß. cum ſaccharo exhibita, & mox ad horam lapidis Bezoar gr. x. in aq. borrag. in potu data eſſent, à morte conſeruatus eſt. Quartò Matthiolus antidotum vnam omnium præſtãtiſſimam contra mortiferam arſenici, & aliorum quoque venenorum, vim eſſe ſcribit pulu. Ferdinandi I. Archiducis Auſtriæ, quo Pragæ quidam ſuſpendio dãnatus, & alij alibi ſeruati fuerint. Sed deſcriptionem iſtius medicamenti non addit. Forſan eſt puluis Cæſaris rubeus dictus. Ponzettus expertum remedium cuiuſlibet veneni groſſi & ſicci, cui aſſociatur tuſſis, (quale Arſenicum eſt) eſſe ſcribit Serapinum, dũmodò odorem galbani habeat, & colorem rubrum clarũ, & interius album, Drach. j. pondere, vſque ad aureum, infuſum in aquã mellis, vel decocto rutæ; cum aliis verò medicamentis ſufficere Drach. ß. vſque ad Drach. j.

Curatio.

Curatio. Siue quis eſculenta & potulenta cupro infecta, ſiue ſquamam æris, ſiue æruginem ipſam aſſumpſerit, communis, vt hactenus de aliis venenis ſæpe dictum, curandi ratio eſt, vt quicquid aſſumptum fuerit, euomatur, & vomitus aquâ tepidâ, cum oleo oliuarum, vel oleo anethi, aut butyro, ac ſimilibus prouocetur: aluus vero clyſtere ex decocto maluæ, althéæ, violarũ, hordei, ſem. fœnigræci, pſyllij, althéæ, addito melle, oleo communi, roſar. amygdal. dulc. vel chamæmelino eluatur.

Poſtea accipiatur lac, & præcipuè aſininum, butyrũ recens, inſcula carnium pinguia, mucil. ſem. fœnigræci, pſyllij, althéæ, maluæ & lini, ſyrupus item & iulepus violarum, cum aqua frigida. Nonnulli pinguedinem ouium valde commendant. Hinc nonnulli ſuadent, vt imus venter ol. roſaceo calido, vel maſtichino inungatur; imò quidam ægros in balneum, in quo hircorum capita ebullirent, aut ingens limacum vel cochlearum numerus, vel in balneum ex oleo oliuarum immittendos eſſe cenſent.

Antidoti loco exhibeatur bolus Armenus, Drach. ij. quantitate, cum hydromelite, vel terra Lemnia aut ſigillata, Drach. j. quãtitate, cum vino. Vtilis eſt & ſuccus menthæ, cum potu datus; aut ſuccus apij, Drach. ij. quantitate cum vino ſumptus; item ſuccus radic. acori, Drach. ij. vel iij. quantitate, cum vino exhibitus: corallia rubra præparata, Drach. ij. pondere, cum vino data, puluis item zedoariæ, Drach. j. pondere exhibitus, & ol. aniſi, Scrup. j. quantitate, cum vino ſumptũ. Et præter hæc theriaca, Drach. ij. quantitate propinata.

CAPVT X.

De Ære, eiuſq; ſquama, flore, ære vſto, & viridi æris.

Æs. ÆS ſiue cuprum, Græcis, χαλκὸς, venenata qualitate etiam non caret, quâ & eſculenta & potulenta, (præſertim quæ aceto aut vino condiuntur) vt & cereuiſia, ſi in vaſis cupreis coquantur, aut diutiùs ſeruentur, imbuuntur. Quæ poſtea intra corpus aſſumpta, ventriculum turbant, nauſeam, vomitiones, ariditatem linguæ, & eroſiones ventriculi, doloremque & fluxus ventris excitant. Ipſius æris aſſumptionem præter dicta ſymptomata, aliquando & vlcera in teſtinorũ, difficultas anhelitûs & ſuffocatio ſequi ſolent.

vſtum. E cupro verò conficiuntur æs vſtum, flos æris, ſquama æris, & ærugo, ſiue viride æris, de quorum facultatibus Medicis Dioſcorides, *lib. 5. cap. 47. & ſeqq.* Galenus, *lib. 9. de ſimpl. med. fac.*

Intra corpus verò aſſumptum æs vſtum ventriculum ſubuertit, coctionem extinguit, & cruciatûs inteſtinorum infert.

ma æris. Squama æris, ſeu ſcoria cupri, eiuſdem ferè cum ipſo ære naturæ eſt, & in corpus aſſumpta, eadem ſymptomata, quæ æs, ſed aliquanto vehementiora, & iis quæ æs vſtum inducit, ferè ſimilia, excitat. Intolerabiles enim alui fluxiones mouet, aut noxias vomitiones concitat, obortis inde moleſtiſſimis alui & ventriculi punctionibus.

s æris. Flos æris quoque eadem ſymptomata infert, pulmonem inſuper coarctat, & interdum ſuffocat.

ugo. Ærugo, ſiue viride æris, intra corpus aſſumptum, pernicioſum venenum eſt, & grauiſſima infert ſymptomata, ferè ſimilia iis, quæ ſequuntur aſſumptionem arſenici. Eandem enim vim habet, & præter alia mala, vehementem dolorem pungentem, & corroſionem ac mordicationem in gutture, ſtomacho & inteſtinis inducit; vnde quandoque vomitus continuus, ac fluxus dyſentericus oritur, interdum & vrina retinetur. Poſtea guttur conſtringitur, reſpiratio intercipitur, adeo vt violẽter æger ſuffocetur & extinguatur; ſcribitq; Raſes, 20. cõt. c. 2. viridis æris aureũ vnũ vno die interficere.

CAPVT XI.

De Aurichalco & ſcobina Campanarum.

CVm Aurichalcum magna parte ex cupro conſtet, eandé in ſe retinet virulentiã, & cibis potionibuſque acidis, in eo coctis, communicat, & quocunq; modo ſumptum, vt æs, nocet, eademque ſymptomata inducit, ac eandem curationem poſtulat. Aurichalcũ.

Et cùm campanæ etiam ex ære, & aliis metallis conſtent, ſcobina earum veneni modo nocere poteſt. De quare Iac. Horſtius, *in commentar. ad Lemnium, de occultis naturæ miraculis*, ita ſcribit: Nobilis matrona, *inquit*, in ſummo vitæ diſcrimine conſtituta erat, vt quæ imprudens deliræ anûs conſilium ſecuta fuerat, quæ certam, vt ſolent, præſentemque ſtipulata ſalutem, ab exhibita ſcobina, vel raſura de campana, in vino rubeo, violento vomitu diuexabatur, & aluus vehementer ei ſubducebatur. Vnde corpus quaſi à veneno intumuit. Subſecuti immanes capitis & ventriculi dolores, vertigines & punctiones, tandem in phrenitidẽ incidit: quæ cùm nonnihil mentem recepiſſet, ſemper ſenſit roſiones in ventriculo, & lancinationes, quaſi acubus transfixus eſſet. Ego adhibitis catapotiis & hypagogis ſcobinam expurgaui, & dilucidè in chartam aſſumptam, aliis viſendam exhibui. Et omnino ſi quid tale ſumptum ſit, eadem curatio, quæ de ære propoſita eſt, conuenit. Scobina Campanarũ.

CAPVT XII.

De Ferro, ſcoria Ferri, & Ferrugine.

EQuidem ferrum, & præcipuè chalybs, ſæpe loco medicamenti exhibetur, non ſolùm Chymicè præparatus, ſed etiam crudus & limatus ſolùm, ſine omni noxa, imò cum ægrorum commodo. Aliquando tamen accidit, vt, ſi vel nimiâ copiâ ſumatur, vel diutius in corpore hæreat, ac in ferruginem quaſi mutetur, etiam noceat. Ferrum.

Symptomata & Signa.

Signa. Tum enim in ventre dolor vehemens, ſiccitas oris, & totius corporis inflammatio ſequi ſolet. Quandoque & vomitus & vehemens capitis dolor.

Curatio.

Curatio. Curatio eodem modo ferè perficitur, vt de ære modò dictum. Si enim ferrum vel ferrugo adhuc in ventriculo hæreat, vomitu, vt dictum, euacuandum. Si in inteſtina deſcenderit, clyſteribus lenientibus abſtergendum. Vel etiam lenientia & purgantia exhibenda, vt manna, pilulæ ſtomachicæ, & ſimilia.

Poſtea exhibendum lac, butyrum, & iura pinguia.

Bezoar eius plerique Magnetem, Drach. j. pondere, vel cum vino, vel cum ſucco Mercurialis, in pilulas conformatum, eſſe, ipſúmque ſe ei aſſociando extrahere ſcribunt.

CAPVT XIII.

De Plumbo.

Plumbum. Etſi plumbum, ſi integrum deglutiatur, & per aluum reddatur, nihil damni homini inferat, tamen ſi comminutum diu in corpore hæreat, & reſoluatur, grauiſſima ſymptomata inducit. Quod etiam intelligendum de plumbo vſto, de recrementis ſeu ſcoria plumbi, & aliis, quæ è plumbo fiunt, de quibus Dioſcorides, *lib. 5. cap. 55. & ſeqq.* agit.

Sympt omata & Signa.

Signa. Plumbum autem ſumptum etiam ſymptomata grauiſſima affert. Et quantum nocere poſſit, clariſſimè monſtrat hiſtoria, quam Fernelius, *de lue Vener. cap. 7.* refert. Ea verò etſi ſuprà etiam allata ſit, & hoc loco non prætereunda videtur. Amicus quidam meus, *inquit*, hiſce diebus deſtillationi è capite, interdum in ceruicem, & ſcapulas, interdum in pedum articulos obnoxius: quâ tamen ſuperueniente iuſtis vacuationibus haud ægrè liberari ſolebat: Huic à me iam doloribus liberato Empiricus quidam plumbi puluerem aduerſus arthritidem ita commẽdauit, vt in eo ſolo eius recurrentis præcautionem poſitam eſſe, ſtatim perſuaderet. Cuius idcirco vſum amplexus, pulueris eius ſeſquilibram ex iuſculis, ex vino & pyris coctis, aliiſque cibis, ſacchari loco, dierum quindecim ſpatio, abſumpſit. Sed dij boni, quot quantaque incommoda ſtatim perſenſit. Dyſenteria crudelis, febri ſtipata, die duodecimo exorta eſt, cum grauiſſimis nõ ventris ſolùm, ſed & ventriculi torſionibus, ad eam ſpinæ dorſi partem, in quam os ipſius incumbit, pertinentibus. Ventriculi tanta diſſolutio, tanta oris oblæſio ſubſecuta eſt, vt ne contactum vel blandiſſimum ferre poſſet. Et quæcunq; ingerebantur, vel in plumbeum nidorem, vel in mucorem tenuiſſimum verſa, mox reuomebantur. Inde ructuum tãta edebatur copia, vt in flatûs omnia abire viderentur. Sedatâ dyſenteriâ grauis illi ventris, lumborum & ventriculi cruciatûs dies 20, perſeuerarunt, cum incendij interni moleſtiſſimo ſenſu, totidémq; noctes peregit inſomnes. Atq; hoc temporis interuallo licet ſitis ipſum non valde exercuerit, appetentia tamẽ ſemper proſtrata iacuit, nec aluus quicquam, niſi vel clyſtere, vel cathartico medicamento proritata, reddidit, & quæcunque tum infra, tum ſupra, aut ſponte, aut artis beneficio prodière, plumbeo colore infecta erant omnia, ſuam illam qualitatem internis partibus pertinaciter adeo impreſſerat. Interim exorto ictero corpus totum fœdatum apparuit, ac ſanguis, ſedatâ dyſenteriâ, ad febris curationem reſerata vena detractus, totus flauus, bilioſus ac ſpumoſus deprehenſus eſt.

Curatio.

Curatio. Curationem plumbo ſumpto plerique eandem cenſent, quæ ceruſſa vel lithargyro ſumpto adhiberi ſolet. Verùm de vomitu hoc mihi monendum videtur, eum non ita eſſe neceſſarium, ſi raſura plumbi ſaltem aſſumpta ſit. Cùm enim plumbum nihil noceat, niſi in corpore reſoluatur, vt ex hiſtoria, è Fernelio modò allegata, patet, vix verò credibile ſit, & illa ipſa hiſtoria doceat, in ventriculo id reſolui, vomitoriis opus non videtur. Si tamen plumbum vſtum exhibitum ſit, vomitus non inutilis videtur. In non vſto verò ſatis eſt, vbi iam ad inteſtina deſcendit, & malignitatem ſuam exſerere incipit, acrimoniam eius temperantia & abſtergentia vſurpare. Laudatur propterea lac aſininum, vt & aliorum animalium. Item decoctum maluæ, althææ, ſem. lini, hydromel. ol. amygdalarum dulcium.

Bezoar quaſi plumbi vſti ſunt grana cydoniorũ excorticata & trita, Drach. ij. põdere, in potu cũ vino dulci data. Vtile eſt etiam, quotidie vſque ad diem quintum, theriacæ Drach. ij. cum aqua mellis vel vino propinare.

Stannum cùm magis defæcatum ſit, minùs quidem malignum eſt, quàm plumbum nigrum. Intra corpus tamẽ ſumptum, eadem ferè, quæ plumbum, infert ſymptomata, quæ iiſdem quoque remediis, quibus plumbum ſumptũ conſequentia ſymptomata, curanda ſunt.

CAPVT XIV.

De Ceruſſa.

Ceruſſa. E plumbo fit ceruſſa, minium & lithargyrum, de quibus iam ordinis ratione dicendum.

Ceruſſa fit ex plumbo, aceti vapore corroſo, & propterea eadem ſymptomata, quæ plumbum, excitat.

Symptomata, & Signa.

Signa. Sumptâ nimirum ceruſſâ mox palatum, lingua, gingiuæ & dentes albedine quadam inficiuntur, ſequũtúrque ſingultus, vomendi deſiderium, linguæ ariditas, faucium aſperitas, tuſſis, ventriculi & ventris punctiones, præcordiorum tenſio, anhelitûs difficultas, ſanguinis per aluum egeſtio, teneſmus, præterea caput turbatur, & ſæpiſſime in ipſa luce ante oculos vana quædam phantaſmata ſe conſpicere putant ægri; aliàs ſunt ſomnolenti, membra torpeſcunt, & neque manûs neque pedes ſuum officium faciunt. Vrinæ modò nigræ, modò cruentæ excernuntur, & tandem extrema frigeſcunt, ægríque pereunt.

Curatio.

Curatio. Vt in aliis venenis, ita & hîc danda opera, vt venenum hauſtum quamprimùm per vomitum vel aluum excernatur. Ad quam rem vtilia ſunt decoctum ſem. atriplicis & rapi, radic. maluæ, ficuum, vt & aqua mulſa, ol. liliorum, irinum, ſeſaminum, & ſimilia.

Clyſteres parentur ex decocto braſſicæ, caulium rubrorum, parietariæ, cardui bened centaur. min. diaphœnico, ol. communi, lilior. albor. coſtino.

Euacuato per vomitum & clyſteres veneno, acrimonia eius relicta temperanda lacte calido, decocto caricarum, radic. & ſem. maluæ, althææ, mucilag. ſem. lini, fœnigræci, pſyllij, maluæ, althææ, ex hydromelite, ol. amygdalar. dulcium, ſeſamino, lini. Laudatur & aqua, quæ eſt in foliis vlmi, & gummi vlmi.

Tandem exhibenda quæ abſtergunt, vrinã pellunt, ac venenatæ qualitati reſiſtunt. Hinc ad reliquias veneni expellendas commendatur lixiuium, è cinere ſarmẽtorum vitis paratum, cum aqua mulſa. Et Rhaſes, 8. *ad Almanſor. c. propr.* ſuccum abſinthij cum hydromelite multoties, vnius aurei pondere, bibendum ſcribit, donec vrina prouocetur. In quẽ finem & decoctum ſem. apij, fœniculi, aniſi, exhiberi poteſt. Malignitati reſiſtunt etiam folia fraxini, nuces iuglandes, ol. angelicæ, theriaca & Mithridatium, cum optimo vino ſumpta.

In

In potu vtilia ſunt lac caprinum, malua, caricæ, vinum album meracum, hydromel. A ſomno, quantum fieri poteſt, æger prohibendus.

CAPVT XV.

De Minio.

Minium noſtrum, quod ex plumbo conficitur, (veterum enim Minium minerale erat, è quo argentum viuum parabatur) eandem ferè vim habet, quam plumbum, ceruſſa, & alia è lithargyro parata medicamenta; & proinde ſumptum eadem, quæ illa, excitat ſymptomata.

Symptomata & Signa.

Inprimis verò ventriculum & inteſtina lædit, & hinc ructum, ſingultum, nauſeam, vomitum, alui fluxionem, & reliqua, quæ modò dicta ſunt, ſymptomata excitat.

Curatio.

Ideóque etiam ſtatim vomitorium ex ſem. rapi vel atriplicis, cum butyro recenti, oleo communi, anethino, vel alio, exhibendum.

Deinde iniiciatur clyſter ex decocto radic. althææ, maluæ & granor. iuniperi, cum ol. lilior. albor. & anethi, vel ex aqua mellita & oleo.

Antidoti loco exhibeatur ſpodium de ebore vſto, Drach. ij. pōdere, ex vino: item theriaca & Mithridatiū.

CAPVT XVI.

De Lithargyro.

Lithargyrum etſi quinque modis fiat, vt apud Agricolam videre eſt: duæ tamen ſpecies in communi vſu ſunt; album videlicet, quod ob colorem, lithargyrum argenti, & fuluum, quod ob ſimilitudinem coloris, lithargyrum auri nominatur.

Symptomata & Signa.

Symptomata lithargyrum intra corpus ſumptum conſequentia iſta recenſet Dioſcorides, *lib. 6. c. 27.* Grauitatem nimirum ſtomachi, ventriculi, & inteſtinorū, cum magnis doloribus affert, nonnunquam inteſtina vulnerat, vrinámq; ſupprimit; corpus intumeſcit, plūbeámque deformitatem cōcipit. Præter hæc, vt Aëtius, Auicennas & alij referunt, alia etiam mala eueniunt, compagines nēpe articulorum incenduntur & ardent, inteſtina exulcerantur, vnde ventris fluxus ſuperuenit, & aliquando egreditur, & prominet inteſtinum; nonnunquam aluus ſupprimitur: in ſuperioribus inflatio apparet, flatúſque ſeſe reuoluentes per medium ventrē, & iuxta vmbilicum, murmurant, mirîſque cruciatibus hominem affligunt; ſæpe etiam ileos ſuboritur, lingua grauatur, ſermo impeditur, ſpuma in ore adeſt, & conſtrictio anhelitus, reſpiratio intercipitur, fœdus ex ore halitus redditur, lingua inflammatur, corpus totum liuido colore tingitur, facultas motrix artuum impeditur, tandémque inualeſcente malo ſuffocatio ſequitur.

Curatio.

Quoad curationem, primò danda opera, vt lithargyrum ſumptum vomitu reiiciatur: deinde curandum, ne partes internæ arrodantur; imprimis verò malignæ lithargyri qualitati reſiſtendum.

Itaque primò vomitus concitandus decocto anethi, ficuum, dactylorum, cum butyro vel oleo; & ſi vomitus non ſatis procedat, vomitoria aliquoties repetenda.

Poſtea clyſteres aluum lenientes & lubricantes, ſimúlque purgantes iniiciendi, parati ex hydromelite, decocto centaur. minor. anetho, hydromelite, hiera picra, ol. rutæ, pinguedine gallinarum & ſimilibus.

Si vomitus non ſatis proceſſerit & ſymptomata ingraueſcant, Rhaſes, 8. *ad Almanſor. c. propr.* Auicennas & alij ſcammonium, & alia purgantia exhibere iubent.

Deinde exhibenda, quæ eroſionem prohibent, ol. amygdal. dulc. butyrum recens, cum cereuiſia calida, lac recens tepidum, aſininum præcipuè, iura pinguia, è carne bubula, vitulina, gallinarum & pullorum gallinaceorum.

Simul etiam exhibenda medicamenta, quæ malignitati reſiſtunt, vímq; aperiendi & vrinam mouendi habent. In quem vſum imprimis commendatur myrrha, cuius duos obolos Nicander exhibet, Aëtius obolos tres ex vino, Auicennas Drach. iij item ex vino, Ægineta denarios octo, Dioſcorides Drach. viij. præſcribit. Sed locum deprauatum non immeritò ſuſpicantur Matthiolus & Greuinus, quantitáſque nimia videtur, poſsúntque ſufficere Drach. j. vel Drach. ij. Præter myrrham, Dioſcorides commendat abſinthium, hyſſopum, ſem. apij, piper, liguſtri florem ex vino. Alij etiam hypericum. Rhaſes hoc medicamentum dare iubet:

℞. *ſem. apij, myrrhæ*, an. aur. ij. *abſinthij* aur j. Miſce cum ſapa. Doſis aurei ij.

Vel ℞. *ſem. apij, abſinthij*, an. part. æqual. *piperis* Drach. ß. Detur pondus aureor. ij. cum vino.

Commendatur & ſpica Celtica ac ſtercus columbinum, an. Drach. j. pondere, cum vino decoctionis apij. Vtile eſt & ſylueſtris hormini ſemen, vt & ſuccus eiuſdem, cum vino pota. Laudatur & colūbarum & palumborum ſtercus, ex vino vel mulſo exhibitum, vt modo dictum, teſte Dioſcoride, Aëtio & Auicenna. Petrus Apponenſis Bezoar lithargyri ſemen keruæ, vel cataputiæ maioris eſſe ſcribit, tritum & datum in potu, Drach. ij. pondere. Verùm cùm facultatis admodùm deiectoriæ ſit medicamentum, Drach. j. ſe non exceſſurum ſcribit Matthiolus. Vtilis eſt & aqua deſtillata è baccis iuniperi, item oleum Angelicæ, vt & theriaca, Drach. ij. pondere cum vino generoſo ſumpta.

Ante cibum ſumantur caricæ; in cibo verò carnes agninæ frequenter ſumantur.

CAPVT XVII.

De Argento viuo tum crudo, tum ſublimato, tum præcipitato.

De hydrargyri, ſeu argenti viui, quod Chymici vulgò Mercurium nominant, natura, *de conſenſ. & diſſenſ. Chym. cum Galen. cap. 9.* & ſupra, *part. 4. cap. 21.* dictū, ibíque duo imprimis explicata. Primò, an argentum viuum ſit calidum vel frigidum. Deinde, an venenatæ naturæ ſit. Quæ hîc repetere velle inutilis operæ foret. Ideóque quæ de aliis venenis dicta ſunt, hîc etiā ſolùm explicanda reſtant, nimirum quæ ſymptomata & damna inferat argentum viuum ſumptum; deinde quomodo iis occurrendum ſit. Triplici autem modo argentum viuum ſumi poteſt, nimirum crudum, quo pertinet vapor ab eo exhalans; Deinde ſublimatum: tertiò præcipitatum. Quæ quomodo parentur, paſſim è Chymicorum libris patet. *Hydrargyrum. Crudum. Sublimatum. Præcipitatum.*

Symptomata & Signa.

Etſi argentum viuum hauſtum, vt *loc. allegat.* dictū, ſæpe innoxium ſit, atque ægrè parturientibus, ſicut & infantibus, ad vermes necandos, vtiliter exhibitū fuerit à peritiſſimis Medicis, quandoque etiam caſu & incuriâ, magnâ quantitate hauſtum legatur: tamen tum ſolùm id accidit, cùm iterum ſtatim per aluum pondere & volubilitate ſuâ elabitur. Si verò in aliqua cauitate partium diutiùs hæreat, vel ſi alteri medicamento, quod vim habeat, illud in corpore retinendi, admiſceatur, aut alia de cauſſa retineatur, grauia mala, imò mortem inferre poteſt. *Signa.*

eſt. Eadem præſtat fumus ex argento viuo, ore hauſtus; nec innoxium eſt, ſi extra inunctum in corpus penetret. Pernicioſius eſt præcipitatum, maximè pernicioſum ſublimatum.

Arg. viui. Etenim argentum viuum, non extinctum nec præparatum, ſi in corpore hæreat, ſtomachum & inteſtina lædit, non quidem pondere, ſeu grauitate ſuâ, vt credit Dioſcorides, *lib.6.cap.*28. ſed vi malignâ ſuâ & erodente; flatûs magnos excitat, doloréſque ventriculi & inteſtinorum vehementiſſimos, iis ſimiles, qui in torminibus percipiuntur, quæ ab eroſione inteſtinorum contingunt, & aliquando deiectiones alui liquidas, cum grauitate ſtomachi, & grauedine totius corporis. Et ſi diu retineatur, & non egrediatur, accedit vrinæ ſuppreſſio, ob dolorem, qui fluxionem in partibus internis mouet, quæ meatûs obſtruit. Vnde poſtea totum corpus intumeſcit, & colorem plumbeum ſiue liueſcentem refert, ob humores ab eo infectos & inquinatos. Fœdum quoque ægri ex ore halitum emittunt, quem & ij percipiunt, qui argento viuo in lue Gallica inunguntur. Tandem inducit paralyſin membris, quibus adhæret, aliquando etiam epilepſiam, apoplexiam, ſyncopen, & ipſam denique mortem.

Eiuſdē fumi. Symptomata verò, quæ ex argenti viui fumo concitantur, ſunt neruorum contractio, membrorum tremor, debilitas articulorum & paralyſis, ſenſuum læſiones, & præſertim viſus ac auditus; fœtor oris, eiuſdémque exulceratio, capitis dolores continui, inſanabilia vlcera, caſus capillorum, ſæpe etiam epilepſia & apoplexia, qualia ſymptomata aurifabris, & iis, qui argentum viuum in igne tractant, ſæpe accidunt. Ita refert Ferdinandus Ponzettus, *lib.2.de venen. cap.*21. quendam, cùm argentum viuum per aliquot ſeptimanas in vaſe, igne circumquaque cooperto, tenuiſſet, idque poſtea incautè aperuiſſet, fumúmque naribus hauſiſſet, ſtatim ſine loquela deceſſiſſe. Et Iohann. Fernelius, *de lue Vener.cap.*7. fabrum quendam aurarium, dum argentea vaſa inauraret, hydrargyri vapore admiſſo imprudentiùs, ſtatim ſtupidum, veternoſum, ac planè mutum euaſiſſe ſcribit. Quæ, *inquit*, in os indebant, deuorabat quidem, ſtercus tamen & vrinam minimè ſentiebat exire, neque ad aurem inclamantes audiebat. Exactis menſibus ſex, in febrim acutam incidit, ac tum, excuſſo torpore, loqui cœpit, & quæſitus, reſpondere, ſed perturbata omnia & confuſa. Remiſit die vigeſimâ febris, & in lentam degenerauit, quâ tandem liberato, cerebrum graue, torpidique ſenſus omnes remanſerunt, ménſque interuallis perturbata. Refert quoque Foreſtus, *lib.*8. *obſeru.*5. aurifabrum quendam cum Mercurij fumum excepiſſet, neque dormire, neque quieſcere potuiſſe, ſed modò in hanc, modò in illam partem ſeſe deuoluiſſe: ei pilos omnes è capite decidiſſe, mox faciem ſupra modum palleſcere cœpiſſe, totúmque corpus tremulum euaſiſſe.

Inunctionis Mercurij. Eadem mala etiam argentum viuum extinctum, & inunctionem argenti viui ſequuntur, vt videre eſt in iis, qui in lue Venerea vel ſcabie iis vnguentis vtuntur, de quo ſupra, *part.*4.*cap.*21. dictum.

Præcipitati. Mercurium præcipitatum eadem, & quidem ſat grauia, ſequuntur ſymptomata, inprimis ſaliuæ putridæ ex ore continuum effluuium, dentium vacillatio, membrorúmque tremor, oris inflammatio, gingiuarum vlcera, virium deiectio, mentis alienatio, ipſaque adeo mors. Ita narrat Iul. Palmarius, *de morb. contagioſ. lib.de hydrarg.cap.*6. quendam cùm quartanario cuidam iuueni robuſto tria catapotia ex Mercurio præcipitato & Mithridatio confecta, deuoranda dediſſet, eum paucis diebus è medio ſuſtuliſſe.

Sublimati. Omnium verò grauiſſima ſymptomata & damna infert argentum viuum ſublimatum, & ſuo contactu inſtar ignis adurentis omnia corrumpit. Hinc ſi ſumptum ſit, ſtatim lingua & fauces exaſperantur, quod incommodum nullo leniente gargariſmo, niſi difficulter & longo tempore tolli poteſt. Quamprimùm verò in ventriculum deſcendit, ei pertinaciter inhæret, eúmque, & poſtea etiam inteſtina, erodit & exulcerat, vehementémque in iis partibus dolorem parit, ſitim inextinguibilem excitat, & inexplicabilem anguſtiam inducit. Accedit præterea inflammatio, ardor, & intumeſcentia linguæ ac faucium, animi deliquium, vrinæ ſuppreſſio, anhelitus difficultas, & aliquando ſanguinis per aluum effuſio, & dyſenteria pernicioſa, tandémque ipſa mors. Ita refert Andreas Baccius, *in prolegom. venenor. & antidotor*, propinato cuidam iuueni à muliercula ſublimati polline, cum contrito carnium & ſacchari, prægreſſis eadem die crebris à ventre fluctuationibus, ac vomitibus, mox cum præcordiis æſtuante ventriculo eum poſt triduum, ſæuis ſuperuenientibus alui torminibus, ac ichoris ſimul purulenti violentis vomitibus, reieciſſe ſimul & animam. Et Franciſcus Valleriola, *lib.*1. *obſeruat.* 7. narrat, Legum quendam Doctorem, cùm nocte intempeſtâ ſomniferum ſyrupum ſumpturus eſſet, illius loco aquam ſublimati, quâ ad fucum vti mulieres conſueuerunt, ab ancilla, quæ illi miniſtrabat, per incuriam propinatam, hauſiſſe. Vnde mox à grauibus & intolerandis oborτis in ventriculo doloribus, in miros cruciatûs incidit, ita vt in furorem penè, præ dolorum ſæuitia, deduceretur, noctes & dies perpetuas eiulans ac clamans. Acceſſerunt crebra animi deliquia, virium deiectio, tabes, vt iam deſperata res videretur. Neque enim quid hauſiſſet, ante ſextum diem innotuit. Antidotis tamen crebro datis, vacuationibus aptis, clyſteribus ex lacte paratis, balneis, lactis potatione, fotibus & vnctionibus lenientibus reſurgere incepit, omniaque ſymptomata mitigari, tandémque poſt trimeſtre tempus, præter omnium expectationem, integrè curatus eſt.

Curatio.

Curationem quod attinet, & quidem primò argenti viui crudi ſumpti, principio danda opera, vt id quamprimùm è corpore expellatur, quod pleriq; vomitu faciendum eſſe exiſtimant. Verùm cùm argentum viuum pondere ſuo deorſum vergat, & ſi ſurſum propellatur, facilè in minimas particulas diuellatur ac diſſipetur, non ita commodè per vomitum expelli poteſt. Conſultius eſſe puto, vt detur opera, vt ſtatim per aluum expellatur. Itaq; fiat valida corporis commotio, vt argentum viuum per meatum inteſtinorum & aluum effluere queat. Quod vt faciliùs fiat, clyſter ex hydromelite, cui admixta ſit hiera picra, vel ex oleo oliuarum ſolo, aut miſto cum modico pinguedinis gallinæ, vel anatis, aut modico butyri recentis ſ. ſale, & ſimilibus, inteſtinis infundendus eſt. Quod ſi non ſufficiat, purgans aliquod exhibendum. Vtile eſt etiam lac copioſius potum, imprimis aſininum. Magnum verò imprimis auxilium præſtat, auri limati ſcobem, vel folia auri ſumere. Nihil enim eſt, quod argentum viuum auidiùs imbibat, quàm aurum. Atque ita poſtea argentum viuum per aluum cum auro egeritur. *Curatio di ſump...*

Antidoti verò loco varia medicamenta exhibentur. Coſtum cum vino ſumptum argenti viui quaſi Bezoar eſſe, ſcribit Conciliator, & Guainerius. Perutilis etiam eſt ſuccus pimpinellæ, quo, poſt multa fruſtra tentata, quendam, qui argento viuo frequenter vſus fuerat, curatum fuiſſe refert Schenckius, *in obſeruat. lib.* 7. Exhiberi etiam poteſt theriaca. Auicennas, *canon.lib.*4. *fen.*6. *cap.propr.* poſt euacuationes exhibet myrrham, Drach. iij. pondere, cum vino, & poſtea mulſam ſuperbibere iubet. Idem præſidium Guainerius laudat, & præterea pulu. rutæ Scrup. ij. dare, iubet. Conciliator myrrham & caſtoreum decocta in vino, & ſaluiam ac rutam tritam, cum aqua

aqua, in qua nuces cupreſſi coctæ fuerint, dare præcipit. Dioſcorides remedio eſſe ſcribit vinum cum abſinthio, apij decoctum, ſemen hormini, origanum, hyſſopum, cum vino. Rhaſes etiam, *continent. lib. 20. cap. 2.* abſinthium tritum, cum multo vino, aut vinum, cùm ſemine apij, vel cum mentaſtro montano, vel cum hyſſopo conferre tradit. Oribaſius, *lib. 2. cap. propr.* apium bibere, aut herbam tritam manducare, aut combuſtum & tritum in potu exhibere iubet. Plinius, *lib. 23. cap. 1.* contra argentum viuum vinum merum remedio eſſe tradit. Idem, *lib. 20. cap. 5.* Heraclidem contra argentum viuum ſiſer erraticum dediſſe ſcribit. Et *lib. 22. cap. 3.* ex ſententia Nicandri ſemen vrticæ ſiccum fungis & argento viuo contrarium eſſe affirmat. Idem, *lib. 28. c. 10.* iis, qui argentum viuum biberunt, lardum lupi remedium eſſe ait. Et *lib. 29. c. 5.* columbarum ſylueſtrium fimum priuatim contra argenti viui potum valere tradit.

ni eiuſ-k. Si verò à fumo argenti viui, naribus & ore recepto, æger malè habeat, confert plurimum, ſi æger hauſtum vini bibat, in quo folia roriſmarini, ſtœchas Arabica & centaur. min. cocta ſint. Vtilis eſt etiam aqua ſaluiæ & zedoariæ pota. Æger quoque in balneo ſicco ſæpe ſudet. & poſt ſudorem partes languentes fricentur ſacculo in vino cocto, cui inſutæ ſunt herbæ facultatem habentes poros cutis aperiendi, & neruos roborandi, quales ſunt ſaluia, chamæpitys, betonica, lauendula, cum baccis iuniperi.

nctione. Si ab inunctione argenti viui æger mali aliquid patiatur, quomodo ei ſuccurrendum ſit, ex iis, quę ſupra, *ſub finem partis 4. de curat. luis vener.* dicta ſunt, patet.

Sublimati vel præcipitati. Si argentum viuum non crudum, ſed vel ſublimatum, vel præcipitatum fuerit aſſumptum, opem ferre poſſunt ea medicamenta, quæ venenis erodentibus conueniunt. Primò ergo ſtatim, antequam ad inteſtina venenum tranſeat, vomitus prouocandus, vt hactenus ſæpe dictum. Vbi verò iam ad inteſtina deſcendit, clyſteres iniicere neceſſarium eſt, paratos ex decocto maluæ, althææ, bliti, & oleo ſeſami ac roſarum.

Poſtea vt virulenta Mercurij eroſio frænetur, æger frequenter lac recens mulſum bibat, in quo etiam ſemina pſyllij macerari poſſint, vel aquam tepidam decoctionis hordei. Confert etiam, multum butyri recentis ſ. ſale eſitare.

Antidotum & quaſi Bezoar argenti viui ſublimati eſt puluis cryſtalli ſubtiliſſimus, Drach j. quantitate, cum ol. amygdal. dulc. hauſtus. Nonnulli inprimis commendant contra ſublimatum oleum Tartari, vel ſal abſinthij, Drach. ij. pondere, ſumptum. Neque immeritò. Vt enim in præcipitatione Magiſteriorum per oleum Tartari à corporibus ſolutis omnis vis corroſiua tollitur, per præcipitationem de qua in Inſtitut. *lib. 5. part. 3. ſect. 2. cap. 13.* dictum; ita etiam dum Sal Tartari vel abſinthij, Salem aquæ, quâ Mercurius ſolutus eſt, ad ſe allicit, argentum viuum in ſuam priſtinam naturam redit, & non plus, quàm argentum viuum crudum nocere poteſt. Aliqui myrrhæ Drach. iij. cum vino calido, vel aqua mellis, aut vinum, in quo ruta, ſaluia, ſemen apij, caſtoreum, cocta ſunt, exhibent.

Cor confortetur diamargarito, & aliis cordialibus exhibitis.

Exulcerationes ſtomachi curentur vino rubro, in quo myrobalani coctæ ſint, aut pinguedine caprina, vel hircinâ, aliiſque, quæ ſuo loco de vlceribus ventriculi ſunt propoſita. Ita etiam exulcerationes inteſtinorum clyſteribus conuenientibus ſanandæ, quietiam ſuo loco ſunt propoſiti.

Si retentio vrinæ adſit, vt ſæpe fit, balneo aquæ calidæ vtendum, poſtea pecten & veſica ſæpius fomentanda, impoſitâ ſpongiâ madidâ decocto iuniperi, & ſem apij; & regio veſicæ inungenda oleo rutæ, vel iuniperi, & bibendum vinum, in quo radix cyperi vel acori cocta ſit.

CAPVT XVIII.

De Cinnabari.

Argento viuo meritò ſubiicitur Cinnabaris, vtpote quæ ex Mercurio paratur. Equidem cinnabaris alia natiua, alia factitia eſt. Natiua rurſus duplex: alia veterum, de qua Dioſcorides, *lib. 5. c. 69.* hoc tempore forſan ignota; alia recentiorum, quæ eſt lapis mineræ argenti viui, atque inde cinnabaris natiua ac mineralis appellatur. Factitia ex argento viuo & ſulphure ſublimatis paratur; omnibúſque nota, & vulgo in vſu eſt: de qua etiam ſolâ hoc loco agemus. *Cinnabaris. Natiua. Factitia.*

Symptomata, & Signa.

Symptomata autem cinnabarim artificialem ſumptam conſequentia ſunt ſimilia ſymptomatibus, argentum viuum mortificatum vel ſublimatum conſequentibus. Accidit enim dolor fortis, & corroſio in gutture, ventriculo & inteſtinis, ſuperuenit vomitus, fluxus ventris difficilis, vt quandoque ſanguis egrediatur. Accedit ſpirandi difficultas, & alia ſymptomata, *cap. praced.* propoſita. Id quod ex ſequentibus duabus hiſtoriis patet. Primam recenſet Iohann. Fernelius, *de lue Vener. cap. 7.* vbi ſcribit, quòd Pictor quidam Andegauenſis, manuum digitos grauiores ſolito, torpidiores, ægréque mobiles percipiens, paucis pòſt diebus contrahi illos & conuelli ſenſit, atque ſenſim indies magis ac magis aucta affectio eſt, dum inenrui illi, & penè implexibiles manerent; quin & carpum & brachia peruaſit affectio, quæ admodum torpida, conuulſa, grauiáque reddebantur. Haud multò pòſt idem vitium pedes ſenſere, ſublatâ incedêdi potentiâ. Quibus malis aliud ſymptoma, longè grauiſſimum ac crudeliſſimum, acceſſit. Dolor enim acerbiſſimus atque atrociſſimus ventriculum ac hypochondrium vtrumque occupare cœpit, ſed qui ad totum ventrem pertineret, cui, cum nec noctu nec interdiu intermittebat, clyſteribus, fotibus, balneis, & aliis quibuſdam remediorum generibus, leuatio quæſita eſt. Vnicum tandem in acceſſione inuentum eſt ſolatium, tres, quatuórve robuſtos homines ventri ſuperpoſitos ſuſtinere. Compreſſo ſiquidem ventre, paulò mitior cruciatus erat. Vbi ſex octoue dies, nonnunquam & duodecim, miſer ille adeo fuerat diſcruciatus, ſenſim abeunte dolore, languidus quidem & penè moribundus cernebatur, ſed qui ſtatim reſtitutâ appetentiâ vires aliquas reciperet, dum aliâ rurſus ſimili acceſſione correptus proſterneretur. Viginti enim non ampliùs dies intermittebat. Atque in acceſſionibus aluus, ne validis quidem proritata medicamentis, quicquam demittere poterat. Etſi verò in cauſſis iſtorum ſymptomatum inueſtigandis variè à Medicis allaboratum ſit: tamen tandem omnia in cinnabarim rectè relata. Cùm enim pictor iſte non ſolùm penicillo digitis ſæpe extergeret, ſed etiam imprudens & incautus ore exſugeret, factum, vt cinnabaris in corpus recepta, & viſceribus ac neruis communicata, malignâ qualitate ea infecerit, & horũ ſymptomatum cauſſa extiterit. Alteram recenſet Iohan. Schenkius, *lib. 7. obſeruat.* ex relatione D. Iohan. Franci, Medici Camicenſis, de quodam Iuuene, qui cùm vlcus in pene ex impuro concubitu contractum haberet, nulliſque aliis medicamentis curari poſſet, ſuffumigio ex cinnabari tandem curatus eſt. Ex eo autẽ tempore de grauiſſimis ſemper doloribus capitis, & fluxu ſanguinis è naribus cõqueſtus eſt. Dolor nonnunquã per biduum aut triduũ remittebat, aliquando ſingulis diebus ter quaterve recurrebat. Dolore ſæuiẽte ſeſe cõiiciebat in lectũ, & aduocatis duobus aut tribus famulis, iubebat caput manibus comprehendi, & quantâ vi poſſent, *Signa ſumpta cinnabaris factitia.*

conſtringi & comprimi, ſeque nullâ re maiorem doloris leuationem ſentire affirmabat. Poſt quadrantem, aut dimidiam horæ partem, dolor nonnunquam quieſcebat, bene edebat, bibebat, dormiebat, & dolore abſente optimè valebat. Vſus quidem erat doctorum Medicorum conſilio, ſed ſine fructu, tandemque doloris magnitudine victus, ſubitò inter manus famulorum, caput pro more ſuo comprimentum, exſtinctus eſt.

Curatio.

Curatio. Curatio eorum, qui cinnabarim artificialem ſumpſerunt, eadem eſt cum illa, quæ iis, qui argentum viuum ſumpſerunt, debetur. Si materia adhuc hæret in ventriculo, vomitu reiicienda; deinde clyſteres ex hydromelite vel oleo iniiciendi. Sorbeantur etiam iura pinguia gallinarum, bibatur lac, & comedantur cibi lubricantes, veluti eſt butyrum, oleum, & alia, quæ vias leniunt, & materiam per aluum educunt.

Bezoar Cinnabaris eſſe ſpodium, quod fit ex ebore combuſto, Drach. ij. pondere datum cum vino, docet Petrus Aponenſis, *tractat. de venen.* Ponzettus, *de venen. lib. 2. cap. 18.* ex aliorum ſententia etiam illud ſpodium conferre ſcribit, quod fit ex radice cannæ aduſtæ, itidem Drach. ij. pondere datum. Vtilia ſunt & alia antidota, *cap. præced.* propoſita.

PARS SEPTIMA.

De Venenis è Plantis.

CAPVT I.

De Opio.

De Opio. POSTQVAM de venenis è mirabilibus parte præcedente actum, proximum eſt, vt de venenis è plantis agamus. Atque vt de opio, vtpote de quo nonnulli dubitant, an inter venena referendum ſit, incipiamus, de eo plenam tractationem hîc proponere, mei inſtituti non eſt. Inprimis cùm id præſtiterint Medici Clariſſimi, Dn. D. Michaël Doringius, & Dn. D. Daniel VVincklerus, in doctiſſimis, quos de Opio ſcripſerunt, tractatibus. Sed quia hîc mihi propoſitum eſt, de venenis agere, quatuor ſaltem breuiter explicare libet. 1. An opium rectè inter venena referatur. 2. An ſit calidum vel frigidum, & an manifeſtis vel occultis qualitatibus ſomnum inducat & noceat. 3. Quæ ſint opij ſumpti ſigna, ſeu quæ iis, qui opium ſumpſerunt, accidant ſymptomata. 4. Quâ ratione ij, qui opium ſumpſerunt, curandi ſint, & quomodo opium corrigi poſſit, vt vtile medicamentum euadat.

Opium eſt venenoſum. Primum quod attinet, Opium, quod eſt nigri papaueris lacryma, non adulteratum putà, recens, & non exoletũ, crudum, & non correctum, inter venena refert Dioſcorides, *lib. 6. cap. 17.* Galenus, *3. de Temperam. c. 4. de Theriac. ad Piſon. cap. 10.* Plinius, *lib. 20. cap. 17. & 18.* vbi Licinij Cecinnæ, Prætorij Viri, Patrem in Hiſpania eo interemptum ſcribit; Auicennas, *lib. 4. fen. 6. tract. 1. cap. 2. ibid. ſum. 3. cap. 1.* & omnes ferè in eum Commentatores, inprimis Dynus, qui *Quædam,* inquit, *ſunt, quæ ſolùm ſunt ſtupefacientia ratione qualitatis eorum, quia ſunt vehementis frigiditatis, & hoc modo ſunt ſtupefactiua nix & aqua frigida: quædam verò ſunt ſtupefactiua ratione venenoſitatis, & eorum contrarietatis, à forma ſpecifica, quam habent, ad corpus humanum, & iſta ſunt opiũ, poma, mandragora, & hyoſcyamus.* Et Georgius Chriſtophorus de Honeſtis, *in Meſues part. 2. diſtinct. 1. de Antidot. de Theriac. diateſſaron. mihi fol. 50. col. 1.* ſcribit: *Opium ſomnum faciliter profundum inducit cum ſua proprietate & forma ſpecifica, nobis occulta potius, quàm ſuis qualitatibus primis. Cauendum ergo eſt ab vſu ipſius ſecundum omnem modum adminiſtrationis, & in quacunque doſi.* Et Guainerius, *de venen. cap. 1.* vbi pluribus explicat, quòd omnia venena occultâ proprietate ſint corruptiua, inter ea etiam opium recenſet, docetque mentem Auicennæ & aliorum, qui dicunt, venena alia eſſe frigida, alia calida, non aliter accipiendã eſſe, quàm quòd, etſi talia agunt occultâ proprietate, quatenus venena; tamen etiam agant quatenus frigida & calida; & licet euphorbium caliditate homini noceat, opium frigiditate: tamen illæ qualitates manifeſtæ, caliditas & frigiditas, mediante quadam occultâ qualitate operantur, vt ſint homines interemptiua. Et *paulò poſt* ſcribit, Licet aliquod ſit venenum, v. g. opium, euphorbium, quod operationem ſuam à qualitate manifeſta facere videatur: illam tamen non totam cum qualitate manifeſta facere, ſed etiam cum proprietate. Idem docent alij plurimi: vt quàm audacter, tam falsò & temerè aſſerat D. Iohann. Freitagius, *de Opio, cap. 4.* à veterum æuo hucuſque creditum & definitũ eſſe; opium iuxta qualitates apertas tãtùm nocere. Plura teſtimonia congerere opus non eſt, cùm ipsâ experiẽtiâ cõſtet, multos opij vſu interẽptos fuiſſe. Et rationes, quibus poſteà probabitur, opiũ nõ manifeſtis, ſed occultis qualitatibus agere, eædem etiam facilè euincunt, venenum eſſe.

Argum. D. Frei. refutat. Primum. Neque rationes, quas D. Freit. *cap. 4.* proponit, contrariũ probant. Prima eſt, quòd opiũ corpus noſtrum non continuò, vbi ſumptũ fuerit, immutat, niſi actionis & mutationis principium à nobis cõſequatur, hoc eſt, à calore noſtro, vt refrigeret, excitetur, & in actum deducatur. Verùm ratio hæc nulla eſt. Et primò quidem incommoda planè locutio eſt, ea, quæ in actum deducuntur, actionis ſuæ principium à calore noſtro conſequi. Etenim illud antè habent, ſed latet ſaltem in miſto, quod ſeſe exſerit, vbi miſtum reſoluitur, vt etiam docet Iac. Zabarella, *de miſti generat. & interit. lib. 2. cap. 9.* De quo etiã Fernelius, *de meth. med. lib. 4. cap. 1.* docet, quòd calor noſter nullã medicamento agendi facultatem confert, ſed latentes ſolùm vires exſuſcitat. Deinde Major, quæ præſupponitur, falſa eſt, quòd nullum venenum à corpore noſtro in actum deducatur. Contrarium enim clarè docet Galenus, *3. de temper. cap. 4.* vbi duplicia venena conſtituit, Vnum, quorum ſubſtantia à calore noſtro non alteratur, alterum eorum, quæ ex noſtro calore momentum aliquod mutationis accipiunt, & deinde in multiuarias alterationes vertuntur, quibus corrũpi naturam accidit. Nimirũ quædã venena ita comparata ſunt, vt à natura noſtra reſolui poſſint, ea ſcilicet, quæ partes habent heterogeneas. In iis enim cùm partes venenoſæ ab aliis ſeparantur, liberæ iam ſeſe exſerere, & in corpus noſtrũ agere incipiunt. Quædam verò ita ſunt cõparata, vt ſecundũ omnes partes ſint venenata, quæ neq; aggredi natura poteſt. De quibus Galenus, *loco modò alleg. Medicamenta,* inquit, *ſunt, quæ nulla ſubſtãtia ſua mutata parte, ſed totâ ſeruatâ integrâ corpus noſtrũ afficiunt; cæterùm grauia & naturam animalis corrumpentia, unde & totum eorum genus deleterium.* In vtroque tamen veneni genere qualitas venenata à corpore noſtro vinci non poteſt. Ad quod tamen genus venenorum opium referri debeat, non ita planum. Galenus certè, *allegat. loc.* ad illa, quæ non actuantur, id refert, dum ſcribit: *Papaueris ſuccus hominis corpori prorſus eſt contrarius, vt quod in eum quicquam agere ne quidem vnâ qualitate poſſit, multò minus totâ ſubſtantiâ poſſit.* Et ſit ſanè, vt opium ſit inter ea, quæ calore noſtro actuari poſſunt, & concedatur, non ita venenoſum eſſe, vt auripigmentum, vel venenum aſpidis: tamen reſolutione & actuatione vis eius venefica nullo modo imminuitur.

Secundò

Secundò eo probare conatur Freitagius, opium non eſſe venenatum, quia venena in minima quantitate hominem occidunt, opium verò in minima & inſenſibili quantitate hominem non interimit. Minorem prolixè probare tentat è Galeno, *5. de ſimpl. med. fac. cap.* 14. Dioſcoride, *lib.* 4. *cap.* 6. vbi docetur, quòd opium in minima quantitate dolorem finiat & ſopiat, in maiori verò quantitate hominem interimat; & ex Matthiolo, qui nationes quaſdam ſemine papaueris nigri, & oleo ex eo parato in cibis vti ſcribit. Affert præterea ex Bellonio, Proſpero Alpino, & aliis, quod Turcæ opium ſeu Maſlach in quotidiano vſu habeant, & eo in magna quantitate veſcantur; & quod quidam Hiſpanus in magno æſtu ſemunciam opij innoxiè deuorarit.

Verùm & ad Maiorem & ad Minorem reſpondendum. Maior primò falſa eſt, quòd omnia venena in minima, & vt loquitur, etiam inſenſibili quantitate hominem occidant. Nam magna eſt venenorum differentia. Etenim quædam minimâ etiam quantitate occidere poſſunt, quale eſt granum Nubiæ, de quo Scaliger, *exerc.* 153. *ſect.* 11. cuius decima pars intra horæ quadrantem hominem interficit. Tale eſt venenum aſpidis, ſcorpij & ſimilia. Maiore quantitate opus eſt, vt cicuta & arſenicum occidant; maiore adhuc, vt cantharides interimant. Et præterea, *ſupr. part.* 5. *cap.* 1. probatum eſt, non omnis veneni proprium eſſe, hominem occidere, ſed ſolùm inſigniter occulto modo lædere. Et tamen in ipſo opio, etiam correcto, adeo magnâ quantitate opus non eſt, vt hominem occidat, ſed etiam in ſatis parua, & nō multorum granorum quantitate ſumptum, homini perpetuum ſomnum conciliare, eúmque interimere poteſt. Ita narrat Sanctor. Sanctorius, *method. vitandor. error. lib.* 8. *cap.* 12. ſe vidiſſe in finitimis Vngariæ locis militem quendam, qui ſeptem opij pilulas (quas non credo ex puro opio, ſed laudano, vel ſimili medicamento compoſitas fuiſſe, eúmque eas pro aliis ex errore ſumpſiſſe) deglutiuerat, qui tanto cum impetu ſpiritum trahebat, vt paulò pòſt deficeret, & è viuis, antequam ei potuerit remedium dare, decederet. Et talia exempla paſſim ſunt obuia.

Exempla eorum, qui opio in magna quantitate ſine noxa vſi ſunt, & principio Turcas & Ægyptios quod attinet, ad ea reſpondendum, primò rebus venenatis homines ſenſim adſueſcere poſſe, non fabuloſum eſſe, vt Freitag. putat, ſed fide dignorum hominum teſtimoniis conſtare, de quo *ſupra, part.* 5. *cap.* 1. dictum. Neque tamen dum hoc fit, natura humana conuertitur in venenatarum rerum conſtitutionem, vt etiam elephantiaſi vel lue Venerea laborans, etſi tota eius corporis conſtitutio vitiata ſit, homo manet: ita & Regis Cambajæ filius, etſi venenatam corporis conſtitutionem habuerit, homo manſit. Nec tamen Turcæ ſine damno opio aſſueſcunt, cùm, vt ipſe ſcribit, torpidi, amentes, deſidéſque fiant, &, vt Proſper Alpinus, *de Medic. Ægyptior. lib.* 4. *cap.* 1. teſtatur, opij deuoratores functiones habeant deteriores, ebrij ac torpidi appareant, ſint comatoſi, ſtupidi, inconſtantes, qui modò affirmant, modò negant, ita vt nemo propemodum cum ipſis lubens conuerſetur. Quod tamen minùs læduntur Ægyptij & Turcæ opio, cauſſa hæc eſt, quia naſcuntur à parentibus iam opio aſſuetis; & ij ipſi, vt Fallopius, *de medic. purgant. ſimpl. cap.* 6. docet, à pueritia opium edere incipiunt, à quantitate parua ſenſim ad maiorem aſcendentes. Qui verò à primis annis non ſunt aſſueti opio, non ſine periculo id faciunt; imò qui ei ſunt aſſueti, & aliquot annis ab eo abſtinuerunt, ſi poſtea id ſumant, læduntur; & vt I. C. Scaliger, *exerc.* 175. ſcribit, qui à primis annis eius eſui aſſueti non ſunt, ſi adultâ ætate comedant, moriuntur. Ita refert Marc. Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib.* 4. *cap.* 18. Mantuæ captiuum Turcam Illuſtriſſimi Comitis Bonifacij Torelli empto à Seplaſiario opio, eóque deglutito, extinctum eſſe. Hiſtoriam verò illius Hiſpani, ſemunciam deuorantis, quod attinet, ipſe Freit. exemplum hoc inſolens & non imitandum nominat, nec ex tali ſingulari exemplo vniuerſalis regula conſtituenda, & concludendum, quòd opium in magna quantitate ſine damno ſumi poſſit, & propterea venenum non ſit. Refert Marcel. Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib.* 6. *cap.* 3. fuiſſe, qui nullum ex ſcorpionis & aranearum ictu dolorem ſentiebat; alium qui bibens helleborum, neque vomebat, neque vllo modo purgabatur. Et Cardanus, *contradict.* 7. *tract.* 1. *ſect.* 2. quendam Arſenicum ad vnciæ fermè quantitatem ſine damno deuoraſſe refert. Et Fallopius, *de purgantib. cap.* 6. narrat, Germanum quendam ſcammonij Vnciam vnam ſine noxa ſumpſiſſe. Quis verò inde concludere velit, talia & ab aliis ita vſurpari poſſe? Deinde opium, quo Turcæ vtuntur, non verum & genuinum opium eſt; ſed vt Scaliger, *exerc.* 154. & 175. & Bellonius, *lib.* 3. *obſeru. cap.* 15. docent, ex papauere albo colligitur, idque non purum, ſed aliis rebus admiſtum ſumitur. Sicut etiam maxima eſt inter ſemen papaueris albi, imò etiam nigri, quo non ſolùm in Styriâ & Auſtriâ, ſed & aliis Germaniæ locis populus ad placentas condiendas vtitur, & verum opium, differentia.

Tandem obiicit, quod ideo venenis non ſit accenſendum, quia corrigi poſſit, vt vtile medicamentum euadat. Verùm & venena quædam præparatione miteſcere, & in vſum Medicum trahi poſſunt, quod ipſemet confitetur: quâ ratione argentum viuum, cantharides, euphorbium, & alia in vſum medicum veniunt. Notandum enim hîc, inter venena quandam eſſe differentiam, vt ſupra, *part.* 5. *cap.* 1. pluribus probatum & explicatum. Quædam enim nullam, ſi aſſumantur (etſi interdum extra ad vſus quoſdam adhiberi poſſint) homini vtilitatem afferre poſſunt, ſed ſimpliciter noxia ſunt, qualia ſunt Arſenicum, auripigmētum, & ſimilia multa: alia verò etſi vim veneficam habent, tamen etiam virtutem aliquam, quâ prodeſſe poſſunt, obtinent. Ita elleborus albus etſi vim ſtrangulandi, ſingultum & ſpaſmum concitandi, imò mortem inferendi habeat: tamen cùm etiam vim purgandi habeat, ob eam quandoque exhibetur; quod & de argento viuo dicendum. Eodem modo etſi opium venenatam qualitatem obtinet: tamen quia etiam vim ſomnum conciliandi, & dolorem leniendi habet, ob eam interdum expetitur, & ita præparari, vt malignitas ea corrigatur, & eâ quantitate exhiberi poteſt, vt tantùm ſomnum conciliet, non verò noceat. De quo Galenus, *in lib. Hipp. de vict. rat. in morb. acut. comment.* 2. *text.* 12. *Purgantium omnium medicamentorum natura corporum, quæ expurgantur, naturis contraria eſt, atque vt quiſpiam dixerit, lethalis & deleteria, id eſt, peſtilens: vt autem ſucci papaueris, mandragoræque, & hyoſcyami, atque aliorum huiuſmodi multorum, quæ nobis & ſubſtantiâ & viribus aduerſa corpus perimere nata ſunt, portionem exiguam aſſumentes, magnam percipimus commoditatem: ſic & purgantium medicamentorum, quorum natura corporibus noſtris aduerſa eſt, exiguam aliquam partem præcidentes, ad ſuppetias ferendas vtimur.* *Tertium.*

Secundum, quod explicandum ſumpſimus, eſt, quas qualitates & vires opium habeat. Vbi primò diſquirendum, an opium ſit calidum vel frigidum. Antiqua equidem eſt multorum opinio, opium eſſe frigidum, & quidem in ſummo & quarto gradu. Verùm ſi in rationes inquiratur, cur in eam ſententiam venerint Antiqui, & recentiores etiam quidam, contra firmiſſimas rationes, in eâ perſiſtant, vix ſatis mirari poſſum, quòd iſtis rationibus ſibi hoc perſuaderi paſſi ſunt. Præcipua enim, & forſan vnica, quâ vtuntur, ratio eſt, quòd ſomnum & ſtuporem inducit. Quo argumento etiam D. Freitag. *de opio, cap.* 3. vtitur. Certum eſt, *inquit*, frigus ſopire, torporem, immobilitatem, tandemque ipſam caloris *An opium ſit calidum vel frigidum.*

loris exſtinctionem & mortem inferre ; quòd ij, qui ſummo ſæuiente frigore, noctu præſertim, & per niues iter faciunt, experiuntur, quorũ aliqui aut penitùs interierunt, aut ſphacelata membra reportarunt.

Non eſſe frigidum. Ratio 1.

Verùm enim verò iſtos effectûs eſſe frigoris externi, quod eſt in aëre hiberno, qui vel ruſticis notiſſimi ſunt, & quos multi ſæpe ſuo magno cum damno experiuntur, nemo negat. At de hoc quæſtio eſt, an opiũ & alia narcotica ſimiliter ac aër hibernus, frigefaciendo ſtuporem & ſoporem inducant, imò ipſam mortem quandoque inferant: quod negamus. Etenim primò vt à frigore elementari quis ſtuporem contrahat, vel emoriatur, ſummâ, eaque in toto aëre ambiente conſiſtentis actione opus eſt. At opium exiguo pondere & ſubitò ſoporem inducit: id quod aliquot atomi aquæ frigidæ, vel niuis libræ præſtare non poſſunt. Et quis credat, vt *lib. 1. Pract. part. 2. cap. 3.* diximus, ab opij aut laudani opiati granis duobus vel tribus aſſumptis corpus à febre æſtuans ita refrigerari poſſe, vt illa refrigeratio à ventriculo vſque ad cerebrum pertingat, quod nec aquæ frigidæ ſatis magna copia hauſta præſtare poteſt? Et cùm quis, licet in frigido aëre ſatis diu verſetur, vel etiam aquæ frigidæ immergatur, non ſtatim in ſtuporem incidat vel moriatur; quomodo opium ano ſaltem inditum frigiditate id præſtare poteſt? Nonnullos verò ex opio ano ſaltem indito mortuos eſſe, aliquot hiſtoriis probat Marcel. Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 4. cap. 18.* Rhaſes, *inquit, 9. Continentis* ſcribit, ſe vidiſſe ex ſuppoſito opio quoſdam mortuos fuiſſe, & Galenus, *2. de morb. vulgar.* aſſerit, quòd ſuppoſitum fuit opium, in ano quorundam ad mitigandum dolorem, ex quo mortui ſunt, & Auicennas, *in cura fluxus*, ſic ſcribit: Vidimus, qui ſuppoſuit ſibi collyrium (eſt autem collyrium Auicennæ ſuppoſitorium) ex opio, & mortuus eſt. Gatinaria, *lib. ſuæ Pract. cap. de cura ſoda colerica*, ſcribit, ſe vidiſſe in quadam muliere nobili, quæ cùm ſtetiſſet per plures dies, quòd non dormierat, Medici decreuerunt, vt illi ſupponerent collyrium quoddam longum opiatum, quod cùm fuiſſet factum, ſtatim cœpit dormire. Medici autem præceperant ancillis, quòd cùm cœpiſſet dormire, extraheretur illud collyrium, quæ ipſum omittentes, & non extrahentes, taliter profundata fuit in ſomno, quod nunquam euigilata eſt, imò perpetuò dormit. Nicolus, *ſerm. 2. cap. 11.* ſcribit, ſe vidiſſe, puerum, cui ſuppoſitum fuit opium propter teneſmonem, extinctum fuiſſe. Anton. Betta, *in ſuis comm. in 4. ſem. p. c. Auic.* tradit à ſe viſum, quòd quædam de Mutinenſi familia Charandinorum, cùm iam per multos dies vigilaſſet, & nullo leui ingenio potuiſſet dormire, iuſſit Medicus ſibi imponi ſuppoſitorium cum notabili quantitate opij, ex quo factum eſt, vt per diem & noctem profundiſſimo ſomno dormierit, à quo tandem multis adminiſtratis auxiliis releuata eſt, & licet per multos annos poſtmodum vixerit, ſtupida tamen & veluti amens remanſit. Scribit quoque iterum Nicolus, *ſerm. 2. ſum. 2. tract. 1. cap. 15.* Et ego vidi puerum, cui ſuppoſitum fuit opium propter teneſmonem, & mortuus fuit puer. Et vidi virum in ſeneſtute conſtitutum, cui immiſſum fuit clyſtere cum opio, propter ſedare dolorem colicum immenſum, quem patiebatur homo ille, & mortuus fuit. Alex Benedictus, *lib. 3. cap. 6. part. morb.* ſcribit, Patauij accidiſſe, quòd Iuſtinianus, Patritius Venetus, in dentis cruciatu conuellere iuſſit molarem vnum ex magnis dentibus, & cùm dolor ingens perſeueraret, ſuadentibus nonnullis, opio, quod oleo perfecerat, ſæpius in cauum indito, ſupremo ſomno correptus fuit. *Hæc Marc. Donatus.* Quæ omnia quomodo opium in tantilla quantitate non aſſumptum, ſed vni ſaltem parti admotum, ſolâ frigiditate præſtare potuerit, ſi quis mihi monſtrauerit, eius ſententiæ lubens & vltrò accedam.

Secundò elementare frigus tactu percipitur, vt in glacie, niue, aqua, aëre frigido apparet. At etſi quis opium deglutiat, vel ano imponat, nullum frigus, ſed potiùs calorem & ardorem percipit. 2

Tertiò aër externus, cùm frigore alicuius partis externæ calorem exſtinxit, facit, vt ea emoriatur, & ſphacelo corripiatur, quod nunquam præſtat opium. 3

Quartò, ſi opium frigiditatem ſummam induceret, omnia frigida hoc præſtarent, quod falſum. Neque enim aqua frigida hauſta, vel glacies vino iniecta idem præſtant. 4.

Quintò, contrà multa calida dantur hypnotica & narcotica, vt ſpiritus vini, lolium, allium, lupulus, crocus, ſem. cannabis, anethum, ſtyrax, tabacum, & alia. 5.

Vis narco- non pend- caliditat.

Ne tamen quis hinc cauillandi occaſionem ſumat, ſciendum, me, & alios doctos viros, qui mecum ſentiunt, non ſtatuere, quod vis hypnotica & narcotica à caliditate pendeat, (aliàs enim omnia calida in eodem gradu eſſent hypnotica & narcotica; quod falſum) ſed quòd vis illa occulta ſit, cum calidis tamen partibus, quas Chymici ſulphureas nominant, potiùs, quàm cum frigidis coniuncta: quæ ſulphurea ſubſtantia naribus ſaltem hauſta ſomnum inducit, vt compertum ſit, Pharmacopæorum famulos, dum aquas hypnoticas deſtillarunt, à vaporibus illis exhalantibus, naribus acceptis, profunde ſoporatos fuiſſe. Itaque D. Freitag. inanem operam & laborem ſuſcipit, & eo ipſo ſe recentiorum mentem nunquam aſſecutum eſſe, ſatis prodit, dum, *cap. 2.* operosè probare conatur, calorem ſomnum non inducere; ac Platerum, Doringium, & alios Doctiſſ. Medicos ineptiarum & ſtultitiæ, *pag. 45.* arguit. Nemo enim vnquam hoc, quod ipſis imputat D. Freitag. docuit. Nam vt vis alexipharmaca & purgans eſt quidem in pluribus medicamentis calidis; non tamen eſt ipſa caliditas, ſed ſolùm cum ea coniuncta eſt: ita etiam vis narcotica & hypnotica eſt quidem in pluribus medicamentis calidis, ſed non eſt ipſa caliditas. Quod verò Medici doctiſſimi probant, medicamenta hypnotica & narcotica eſſe calida, id eo præcipuè fine faciunt, vt monſtrent, falſum eſſe, vim hypnoticam & narcoticam pendere à frigiditate, vtpotè, quæ in illis vel nulla, vel minima eſt. Atque hoc ſi obſeruaſſet D. Freitag. contradictionem Doctis Viris impingere conatus non eſſet, dum ſcribit: Mirabile eſt, quomodò propugnatores caliditatis in opio, cùm docuerunt, quo pacto calida vaporoſa ſint ſomnifera, nihilominùs hos effectus non calori vaporoſo, ſeu, vt loquuntur, ſulphuris halitui, in quo νάρκωσιν omnem ponunt, ſed occultæ qualitati, ſupra elementorum & apertarum craſium conditionem agenti adſcribunt. Nemo enim ex iis fuit, qui caliditati, ſeu ſulphureæ ſubſtantiæ, quatenus talis (multa enim ſunt calida & ſulphurea, quæ non ſunt narcotica) vim narcoticam tribuit, ſed omnes eam ab occulta qualitate, quæ in ſulphurea ſubſtantia eſt, deduxerunt. Plures enim in eodem ſubiecto poſſe eſſe qualitates, nemo Phyſicorum negat.

Deindè quòd frigiditatem opij ex correctione per calida probare conatur, iſtud argumentum, licet id magnifaciat D. Freitag. nullius eſt momenti. Fateor equidem, antiquos opiatis ſuis confectionibus multa calida admiſcuiſſe, ſed ex falſa hypotheſi, quod ſcilicet putarent, opium eſſe ſummè frigidum. Si verò quædam calida qualitati opij narcoticæ reſiſtunt, vt caſtoreum, ruta, & eiuſmodi alia, id non faciunt quatenus calida (nam alia calida eiuſdem gradûs id non præſtant) ſed vi ſpecificâ, quæ qualitati narcoticæ eſt aduerſa.

Alia, quæ pro frigiditate opij afferuntur, argumenta, & à D. Freitag. *cap. 3.* adducuntur, nullius momenti ſunt, & vix digna, vt in iis examinandis tempus teratur, & à Clariſſ. Dn. D. VVinckler o iam refutata ſunt.

Longè

im eſt ca- m. Longè verò firmiora ſunt argumenta, quæ opium calidum eſſe probant, & agnouerunt iamdudũ quaſdam partes in opio calidas Conciliator, I. C. Scaliger, *exerc.* 175. Valleſius, Mercurialis, Capiuaccius, Eraſtus, atque vt id crederent, ipſe ſenſus eos conuicit. *Primò* autem opium calidum eſſe probat eius
ones. 1. inflammabilitas. Quod argumentum non ſoluit D. Freit. dum ſcribit, pinguibus rebus omnibus, etiam non vehementer calidis, hoc commune eſſe. Omne enim pingue inflammatur, ſiue id facilè, ſiue difficulter fiat, propter partes oleoſas, & ſulphureas, quæ omnes ſunt calidæ. Et quod camphoram obiicit, incertum per æquè incertum probat. Nam camphora & ipſa naturâ calida eſt. Idque probat etiam Leonhard. Iacchinnus, *in 9. Rhaſis cap. 4.* quia odore eſt acri & penetrante, ſapore acuto, qualis ferè eſt in pipere, velociſſimè ignibilis eſt, inſtar Napthæ, ac vigilias inducit. Cui aſſentitur Coſtæus, *in Auicen-*
4. *nam.* *Secundò* opium calidum eſſe docet eius grauis odor. *Tertiò* ſapor amarus. *Quartò*, quod fauces &
7. labia adurit. *Quintò* ſitim excitat *Sextò* animum inflammat & accendit. *Septimò* ad Venerem ſtimulat.
9. *Octauò* pruritum excitat. *Nonò* ſudorem prouocat. Quæ omnia caliditatis, & quidem non inſignis, argumenta ſunt vt pluribus in ſuis Tractatibus de Opio vri Clariſſ. Dn. D. Michaël Doringius, & D. Daniel VVincklerus monſtrarunt. Quæ omnia cùm plana ſint, hîc repetenda non cenſeo.

Atque omnia hæc cùm tàm clara ſint, vt negari non poſſint, neceſſariò ij, qui Opij frigiditatem defendunt, concedere coguntur, in opio eſſe partes calidas, & propterea ſtatuunt, à calidis pendere amarorem, ardorem in gula, & reliqua, quæ modò enumeraui; à frigiditate verò vim ſoporiferam. Et vt falſæ huic opinioni ſpeciem aliquam veritatis appingat D. Freitag. docet, primò in actum deduci iuxta partes calidiores & tenuiores & ſpirituoſas, vnde initio ſpirituum animalium agitationes & dementiæ, & audaciæ & impetus, ſitis, pruritus per corpus, & in Venerem irritationes; quæ omnia pro diuerſorum temperamentorum diſpoſitione, etiam diuerſimodè alios atque alios exerceant: ipſa verò frigidiore eiuſdem ſubſtantiâ ad operationem veniente, quod ſeriùs propter craſſitiem, in qua hæret, & frigus aliquandiu naturæ reluctans contingat, ſubſequi algorem totius, torporem, ſpirituum ſegnitiem & quaſi ligaturam, ſopores, anæſtheſias, comata, caros, aliaſque ſoporiferarum affectionum.

Verùm enim verò etſi in opio, vt in omni corpore miſto, diuerſas qualitates ineſſe negandum non ſit: tamen de hoc quæritur; an frigiditas, an verò caliditas præualeat? Vbi rectè reſpondetur, cùm tot caloris in opio ſint indicia, fieri non poſſe, vt Opium in quarto gradu ſit frigidum. Etenim ſi in quarto gradu frigiditatis ponantur ſiue quatuor partes frigidæ; ſiue ex ſententia Alchindi ſedecim partes frigidæ reſpectu vnius calidæ, quomodo cum iſto gradu, & tot partibus frigidis adhuc tertius gradus caliditatis, quem in opio reſpectu partium calidarum admittunt, conſiſtere, & tot partes calidæ cum tot partibus frigidis in quarto gradu eſſe poſſunt? Et quomodo in iſto exceſſu frigiditatis tot adhuc manifeſta caloris indicia eſſe poſſũt, frigiditatis verò nulla? Et cum in aliis medicamentis, quæ diuerſis partibus conſtant, vt in Rhabarbaro, diuerſæ partes ſeparari poſſint: cur non idem in opio hactenus præſtari potuit? Monſtrabit verò eas D. Freit. vbi monſtrauerit in camphora illam partium diuerſitatem, quarum aliæ ſint inflammabiles, aliæ frigidæ. Imò ſi vis ſoporifera eſt in partibus frigidis, cur calidis ſeparatis, quod in toſtione fit, opium non redditur magis ſoporiferum; cùm tamen contrarium experientia teſtetur, & nimia toſtione vis hypnotica diſſipetur? Quòd verò ab eadem cauſſa diuerſæ actiones proueniunt, fit ob diuerſas qualitates. Vt enim in vino & ſpiritu vini, caliditas primò ſpiritûs turbat; poſteà vis narcotica eoſdem ſopit: ita etiam ab opio & opiatis medicamentis idem fieri poteſt. Quòd autem ab opij nimia frigiditate algor totius, torpor, ſopores, ſtupores proueniant, affirmatur, ſed non probatur. Non entis nulli ſunt effectûs.

Cùm ergò ob frigiditatem, quæ in eo inſignis nulla eſt, opium ſomnum & νάρκωσιν non inducat; neque etiam caliditas id præſtet; cùm ſint multa ſimiliter calida, quæ idem non præſtant; rectiſſimè concluditur, opium occultâ qualitate & proprietate iſtud facere. Et ſunt omnino rationes firmiſſimæ, quæ id probant. *Opium occultâ qualitate, eſt Narcoticum. Rationes.*

Prima eſt, quòd in exigua quantitate maximam agendi vim habet, qualem quidem nullæ qualitates primæ, ſed ſaltem occultæ obtinent. Etenim non ſolùm exhibitum, ſed etiam glandium formâ ano ſuppoſitũ, homines necauit, cùius rei exempla ſunt ſupra allegata ex Marcel. Donato, *hiſtor. medic. mirabil. lib. 4. cap.* 18. Qualis vis in nullo elemento, etiam frigidiſſimo, reperitur, multò minùs in miſto aliquo, in quo ſumma frigiditas calidorum admiſtione temperatur. Nam quod ſummam frigiditatem in glacie & niue negat, & demum in aëre in noua Zembla quærit D. Freit. *cap.* 3. contra experientiam & Galenum facit, qui, *lib. 1. de Temperam. cap. 9.* niuem omnium frigidiſſimam appellat, & igni omnium calidiſſimo opponit. Et ſit ſanè, quod interdum frigus in aëre aquam congelans, & niues compingens ſit maximum: tamen illud ipſum eſt, quod eſt etiam in glacie & niue. Et licet eſſet longè maius: tamen nullum frigus ſiue in noſtra glacie & niue, ſiue id, quod eſt in noua Zembla, id præſtare poſſet in ea quantitate, qua opium id præſtat. In illo enim ipſo aëre frigidiſſimo Hollandi verſati ſunt, vulpes cœperunt, cum vrſis pugnarunt, & alia egerunt, & ita eum per os & nares attraxerunt, nec tamen ſomno profundo correpti ſunt, quod iis accidit, qui paucos opij vapores naribus excipiunt. Sicut & hoc ipſo anno 1635. frigus in hiſce regionibus fuit ſæuiſſimũ, vt illud è noua Zembla accerſere opus non fuerit, in quo pleriſque quotidiè ambulandum & verſandum fuit, qui tamen ea ſymptomata, quæ opium inducere ſolet, non ſenſerunt. Et ſi in glacie & niue non eſt ſumma frigiditas, quomodo in opio, corpore miſto, & tot calidas partes habente, maior eſſe poteſt? Quod verò *ibidem* docet, ſenſûs & naturam noſtram ſummas elementorum qualitates non tolerare, nihil ad rem facit. Etſi enim ſenſûs & natura noſtra ſine damno ſummas elementorum qualitates non tolerant: eas tamen percipiunt. 1.

Secunda ratio eſt, quòd opium certis partibus, cerebro nimirum, neruis, & ſpiritibus animalibus maximè inimicum eſt; cùm, quæ manifeſtis qualitatibus agunt, non magis vni, quàm alij membro ſint contraria, ſed omnia ſine diſcrimine alterandi vim habeant. 2.

Tertia eſt, quòd tot & tàm miri ſunt opij effectûs, qui mox inter ſigna recenſebuntur, vt eos omnes ad manifeſtam aliquam qualitatem referre impoſſibile ſit, imò quòd exiguâ etiam quantitate hominem iugulat, quod nullum etiam puriſſimum elementum facit. 3.

Quarta à curatione petitur, quæ non fit per medicamenta qualitatibus primis agentia, ſed per peculiaria alexipharmaca, vt ex curatione patebit. 4.

Quinta, ſi ſolùm frigiditate & copiâ noceret opium, ſicut piper & crocus, Medici non tàm ſolliciti eſſent de eius correctione, ſed ſufficeret, ſi in minori quantitate exhiberetur; ſicut nemo zinziber, piper & crocum corrigere tentat, ſed ſaltem certâ quantitate ea quiſque exhibet. 5.

[De opij qualitatibus equidem modò tractaui, & calidum eſſe ſecundum manifeſtas qualitates, occultâ verò vi ſomnum & νάρκωσιν inducere, demonſtraui. Quia tamen anticipatæ opiniones falſiſſimæ nonnullorum *De Opij qualitatibus.*

lorum animis altè inſederunt, vt Æthiopem potiùs dealbes, quàm eos ad veritatem deducas, quæ contra naturam, & doctiſſimorum Virorum ſententiam obiiciunt, proponere & ſoluere libet. Primò enim nonnulli ad authoritatem Auerrois confugiunt, qui *lib. 5. coll. c. 27.* ſaporem amarum non perpetuò oriri ex caliditate, ſed quandoque etiam ex frigiditate, ſtatuit. Auerrois defenſionem contra Galenum ſuſcepit Fr. Valleriola, *lib. 1. enarrat. 4.* vbi oſtendere conatur, amara non omnia calida eſſe, ſed interdum etiam frigida. Verùm rationes, quibus Auerroës & Valleriola vtuntur, planè friuolæ, & nullius momenti ſunt. Probare enim id volunt exemplo opij & cicutæ, Verùm petitio principij hæc eſt. Opium enim non eſt frigidum, ſed calidum, & cicuta etiam narcotica, non vt frigida, ſed vt calida. Deinde adducunt exempla cichorij & intybi, quæ cùm inſigniter amara ſint, frigida tamen potiùs, quàm calida eſſe ſtatuuntur. Verùm dictum ſuo loco, cichorium & intybum non frigida eſſe, ſed per accidens ſaltem refrigerare, amaritudine nimirum ſuâ aperiendo, & bilem ex hepate abſtergendo. Quòd verò omnia ſint calida, ſatis ex eo patet, quòd, vt Galenus, *5. de ſimpl. med. fac. cap. 26.* docet, meatus expurgant, abſtergunt, extenuant, incidunt humores craſſos, obſtructiones aperiunt, extrà etiam admota, ſordida vlcera purgant, cutem extergunt, menſtrua prouocant.

An amara ſint frigida? Affirmat Auerroës. Valleriola.

Refutantur.

Fr. Valleſius *lib. 9. controuerſ. cap. 5.* Auerrois & Valleriolæ opinionem ſequitur, & negat, res amaras plures partes calidas, quàm frigidas habere; & nonnulla ita amara eſſe narrat, vt bilem & aloën, vt exiguâ quantitate magnæ aquæ admiſta, eam amaram faciant, v. g. aq. ℔j. bilis octauâ vnciæ parte admiſta. Verùm enim verò aquam per ſe frigidam tantillæ bilis vel aloës partis admiſtione frigidiorem non fieri poſſe, & cramaillud non naturale, ſed artificiale miſtum eſſe, extra controuerſiam eſt. At monſtrent in opio illam partem diuerſam, & probent, quòd in opio tanta partium frigidarum copia ſit, quanta eſt in cramate ex ℔j. aquæ, & bilis vnciæ parte octauâ conſtante, quod miſtum fecerunt. Opium enim corpus maximâ ex parte homogeneum eſt, & totum amarum.

Idem vult Fr. Valleſius.

Refutatur.

Nec melior eſt eorum opinio, qui exiſtimant, opium, licèt ſit frigidiſſimum, habere tamen amaritudinem in parte externa & ſuperficiali, ratione cuius calefaciat. Etenim nunquam in opio iſtam partium diuerſitatem monſtrare potuerunt, nec poterunt.]

Symptomata & Signa Diagnoſtica.

Signa.

Tertium quod de opio explicandum promiſimus, eſt, vt ſymptomata enumeremus, quæ opio ſumpto accidere ſolent. Etſi verò ob eius ingratum ſaporem nemini facilè opium clanculum obtrudi poteſt: tamen accidiſſe obſeruatum eſt, vt opium pro alio medicamento homini propinatum ſit, vt exemplum illud militis, quod *ſuprà*, ex Sanctor. Sanctorio adduximus, docet. Sumpto ergo opio ſequitur ſopor grauis cum vertigine, & pruritus totius corporis ita vehemens, vt hominem quandoque è ſopore excitet. E toto corpore grauis odor, opium referens, exhalat, labra intumeſcunt, ſingultus accidit, reſpiratio fit parua, frigida, oculi obſcurantur, naſus diſtorquetur, in fine etiam conuulſiones accidunt. Sanguinem etiam concretum circa cor inuentum eſſe, obſeruatum.

Prognoſticum.

Prognoſtica.

Tanta autem huius veneni vis eſt, vt ſtatim & intra paucas horas, vt ex ſupra adductis hiſtoriis apparet, hominem, niſi idoneis medicamentis occurratur, iuguler.

Curatio.

Curatio.

Curatio conſiſtit primùm in eo, vt, quod in omnibus venenis faciendum, vomitus prouocetur, ac ſi ad inteſtina iam penetrauerit venenum, clyſteres, etiam acriores, iniiciantur. Poſtea opij antidota exhibeantur.

Medicamenta verò propria, quæ opio peculiari vi reſiſtunt, ſunt inprimis aſa & caſtoreum, quæ Auicennas, *lib. 4. fen. 6. tractat. 1. ſum. 3. cap. 1.* theriacam opij, Guainerius verò, *de venenis, cap. 9.* Bezoar opij nominat. Vtilia tamen etiam ſunt ruta & origanum, & quidem aſa Drach. j. caſtoreum Drach. j. vel ij. pondere, cum vino generoſo propinantur. Simul etiam poteſt ſternutatio excitari, & reuulſio per frictiones ac veſicatoria. Vide Dioſcoridem, *lib. 6. cap. propr.*

De Correctione Opij.

Opij correctio.

Etſi verò opium venenatum ſit, & hominem interimere poſſit: tamen quia vim ſoporiferam & narcoticam ſimul obtinet, quæ quandoq; in ſummis doloribus & vigiliis experitur, vtilia etiam ex opio medicamenta parari poſſunt, quorum non pauca propoſui & laudaui, *lib. 2. pract. part. 2. cap. 1.* Quapropter dum D. Freitag. *de opio cap. 9.* me intèr Laudanomaſtygas numerat, vel eo ipſo ſuum liuorem, & me calumniandi libidinem, & iniquè carpendi ac traducendi ſtudium prodit. Vſum opiatorum medicamentorum legitimum concedo & laudo; abuſum temerarium improbo, & quia generoſa medicamenta ſunt cautè vſurpāda moneo. Quod ante me Galenus, *12. de Meth. med. cap. 1.* fecit, vbi non ſimpliciter de opio, ſed de medicamentis anodynis procul dubio ex opio artificioſè paratis, ita ſcribit: *Committunt*, inquit, *Medici eiuſmodi exceſſus cùm in aliis quoq; remediorum generibus non paucis, tum vel maximè in iis vocatis anodynis, quæ ex papaueris ſucco, vel alterius ſemine, vel mandragoræ radice, vel ſtyrace, vel tali quepiam fiunt. Nam & qui ægris gratificantur, in eorum medicamentorum vſu modum excedunt, & qui intempeſtiuè immodicéque ſunt animoſi, dum prorſus horum vſum refugiunt, doloribus ægros iugulant. Ergo veluti in omni totius vitæ tum habitudine tum actione; ita hic quoque conſilium iſtud ſapientis, qui,* Ne quid nimis, *dixit, complectemur, habentes pro fine, quò tendamus, ægrotantis vtilitatem. Quippe, ſi fas eſt iis remediis, quæ morbum ſanent, vtendo, quod optamus, efficere, abſtinendum ab anodynis. Sin ex vigiliis, & viribus reſoluendis ad mortis diſcrimen æger tendat, tum profectò, tempeſtiuè eiuſmodi medicamentis vtare, ſcilicet non ignarus, corporis habitum nonnihil eſſe lædendum, læſionem tamen, quàm mortem, potiùs eligendam.* Quod prudentiſſimum Galeni conſilium & monitum & ego ſemper in ſcriptis & praxi obſeruaui; & ante me Fernelius, Valleriola, Crato, & omnino omnes docti Medici, inter quos eſt Experientiſſimus Ludouicus Septalius, qui *animadu. medicar. Aphor. 43.* ſcribit, *Narcotica, quæ ſtuporem ſenſui inferunt, ne temerè in vſum ducantur, ſed non niſi in vehementiſſimis doloribus vbi vires concidunt, vt ceſſantibus doloribus robur recolligant. Adulatoris verò Medici erit, aut auram popularem captantis, ea in leuibus doloribus in vſum ducere.* Panaceam verò quaſi in medicamentis opiatis, quæ Galenus, *alleg. loc.* corpus nonnihil lædere ſcribit, certiſq; ſaltem vſibus deſtinata ſunt, facere velle, & iactare, laudanum, quocunque etiam modo præparatum, omni ætati, & cuiq; penè morbo conuenire, Empirici potius eſt, quam Rationalis Medici. Fidem adhibeat quicunq; volet, μεγαλοῤῥημοσύνῃ D. Freit. qui *de opio cap. 7.* ſcribit, Laudanum non ſolùm conualituris plurimùm prodeſſe, ſed etiam morientibus, nullo amplius humano pharmaco redimendis; fatoque accinctis vltimo, ſalutarem vim & ſolatium in deplorata neceſſitate ita afferre, vt præſentiore animo, & minore cum anxietate, ſopito dolore omni, mortiſque horâ & articulo, quantum natura admittit, protracto, animam Creatori reſtituant: & *cap. 8.* refert, cuidam multis annis diuturno languore conflictato, demúmque in labiis

Opiata medicamenta cautè vſurpanda.

biis oberrante fato, & præſentis mortis indiciis apparentibus, quatriduum in viuis permanendi facultatem huius vſu conquiſitam fuiſſe, vt ſe ad alteram vitam ſapientius componeret, & de bonis relinquendis prudentiùs teſtaretur. Experientiam qui conſulet, inueniet, in multis morbis, præcipuè in febribus acutis, cùm iam in labiis oberrat fatum, & vires iam concidunt, opiatorum vſum non eſſe tutum, ſed ſi vſurpentur, ſpiritibus ſopitis mortem iis accelerari. Et ſi quid omnino tunc commodi à laudanis accidit, in quibus opij vis nimio cordialium medicamẽtorum vſu obruitur, id non opio, ſed medicamentis cordialibus potiùs adſcribendum. Vt ergo nec in omnibus morbis (neque enim dolores nephritici, colici, pleuritici, aliarúmque partium, dyſenteria, ſanguinis profluuia, mania, quos, *cap.* 8. D. Freit. vt probet, laudanum ſuum omni ætati, & cuique penè morbo cõuenire, recenſet, omnes morbi ſunt, ſed multò plures adhuc reſtant, quibus opium non conuenit) opiata medicamenta adhibere tutum: ita nec omni ætati conueniunt; & in pueris narcoticorum vſum omnem ſuſpectum eſſe, ſcribit Ludouicus Septalius, *lib. 3. animadu. Aph.* 46.

Quâ ratione autem præparari poſſit opium & corrigi, vt per quæ lethale eſt, vt Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.* 10. ſcribit, vtile medicamentum euadat, de eo autores diſſentiunt, vt, *alleg. loc. lib. 1. Pract. quæſt.* 2. dictum. Vt rem hoc loco in pauca contraham, tota opij præparatio conſiſtit in ſeparatione inutilium, & correctione noxiorum.

Ad ſeparationem duo adhiberi poſſunt; Primum eſt, vt opium ſoluatur in aqua aliqua conueniente, & in loco calido digeratur, donec ſpuma ſupernatet, quæ primò tollenda eſt. Hinc liquor clarus à fecibus ſeparandus, & opium lento igne rurſus inſpiſſandum: Deinde opio hoc modo purificato (aut ſi quis hanc primam operationem præterire velit, aliàs puro) affundendus ſpiritus vini. Ille enim partes illas ſulphureas, vt in aliis vegetabilibus, ita etiam in opio, in quibus tota vis narcotica conſiſtit, extrahit commodiſſimè, & à rebus inutilibus ſeparat. Quod licet alij ſucco limonum aut citri, vel aceto præſtare conentur: non tamen tam feliciter id expediunt; cùm acetum & acida partes oleaginoſas & ſulphureas non ita extrahant, ſed potiùs figant, & minùs efficaces reddant; vnde poſtea vis medicamenti debilitatur. Et quæ hîc ab aliis contra ſpiritum vini obiiciuntur, aliquo modo locum habere poſſent, (quamuis iterum ſeparetur) ſi correctionis gratiâ præcipuè adhiberetur. Verùm cùm extractionis ſaltem gratiâ principaliter vſurpetur, vituperari non poteſt. Alia poſtea quæſtio eſt, quomodo opium extractum & ab inutilibus partibus ſeparatũ corrigi debeat. Et omnino ſi quid crudi ſulphuris in opio eſt, à quo damnum aliquod metuatur, id cum ſpiritu vini, dum ab opio extracto ſeparatur, exhalat; quod vel ex eo patet, quòd Pharmacopeorum famuli, dum deſtillatione iſtam ſeparationem perficiunt, interdum ſopore graui corripiuntur. Nonnulli quidem, vt Quercetanus, *Pharmacopœa, dogmat. reſtit. cap.* 14. opium torret eo vſque donec omnem ferè amittat odorem, & omnino ſiccum reddatur, vt facilè in puluerem redigi poſſit. Verùm hoc modo non ſolùm crudum opij ſulphur, ſed & ea eius pars, quæ maximè expetitur, & in qua vis eſt ſoporifera, non parum perditur ac diſſipatur.

Correctionem ipſam quod attinet, cùm antiqui opium frigidiſſimum eſſe putarent, calidiſſimis id corrigere medicamentis conati ſunt. Verùm cùm hypotheſis iſta de opii frigiditate falſa ſit, correctio etiam inutilis eſt. Et quicunque hîc antiquorum patrocinium ſuſcipit, priùs probare debet, opium frigiditate narcoticum eſſe, quod ad Calendas Græcas præſtabit. Cùm autem duo ſint in opio, quæ nocere poſſunt; primò vis narcotica, quæ, ſi excedat, ſoporem lethalem inducit, & malignitas, ob quam ab Euſtach. Rudio, *lib. 3. de morb. occult. cap.* 2. inter venena cordis refertur, duo hæc correctione indigent. Et duplicem hanc vim in opio, ſoporiferam, & malignam ac mordiferam, agnouerunt Galenus, 3. *de temperam. cap.* 3. & 4. *de ſimpl. med. fac. cap.* 18. Plinius, *lib.* 20. *c.* 18.

Vis ſoporifera & narcotica, ſi metuatur, ne nimia ſit, corrigitur duplicibus medicamentis, nimirum propriis & ſpecificis, qualitati narcoticæ oppoſitis, quæ *ſupra* de curatione eorum, qui opium ſumpſerunt, enumerata ſunt: inter quæ præcipuum eſt caſtoreũ, quod, vt Galenus, *lib. 8. de compoſ. medic. ſecund. loca, cap.* 3. ſcribit, oppoſitum verè opio facultate eſt, quódque Auicennas opij theriacam, Guainerius opij Bezoar nominat. Deinde corrigitur hæc vis per acida, vt acetum, ſuccum citri, & limonum. Certum enim eſt, acetum & acida narcoticorum, ac non ſolùm opij, ſed & ſolani maniaci, hyoſcyami vim infringere, & ſulphur illud narcoticum quaſi figere. Vnde etiam iis, qui ſopore detinentur, acetum naribus admouetur. Quòd verò D. Freit. *cap.* 7. ideo acida talia addi putat, vt opij calorem corrigant, & ſimul vim narcoticam infringant, ipſe ſuis principiis parum conſentanea loquitur. Cùm enim opium in ſummo gradu frigidum eſſe ſtatuat, quomodo in eo partes adhuc tam calidæ eſſe poſſunt, vt correctione indigeant? Deinde ſi vis illa narcotica ſecundum Freit. ſententiam, à ſumma frigiditate pendet, quomodo acida illam infringere poſſunt?

Correctio verò malignitatis rectiſſimè fit per cordialia: vnde ſpecies diambræ, diaxylo aloës, vel aliæ, oleum citri, cinamomi, caryophyllorum, moſchus, ambra, crocus, margaritæ, corallia & ſimilia adduntur.

Ad vtrumque verò, & vim narcoticam, & malignitatem corrigendam, non parum facit digeſtio, quæ opiũ extractum cum aliis, quæ adduntur, per minima miſcet; & videmus quid digeſtio in elixire proprietatis dicto poſſit, & quomodo ab ea & aloë ac myrrhæ amaritudo, & ſpiritûs ſulphuris vel vitrioli aciditas temperetur, & quantum digeſtio in aliis etiam poſſit, Medicis notiſſimum.

Extant autem deſcriptiones Laudanorum paſſim multæ, quæ cùm ab aliis collectæ ſint, eas hoc loco congerere opus non eſt. Duas ſaltem Laudanorum deſcriptiones addere libet.

Primum eſt, quo ego vti ſoleo:

℞. *Opij ſ. a. purificat.* Vnc j. Affunde *ſpirit. vini opt. rectif.* vt digitis tribus ſuperemineat: ſtent diebus 14. & ſæpius agitentur. Poſtea quod clarum eſt, ſenſim effundatur, & ſpiritus vini lento calore ſeparetur ad ſyrupi liquidioris conſiſtentiam.

Seorſim etiam infundantur in ſpir. vini, diebus 14. *ſpecier. diambræ* Vnc. ij. & poſtea tinctura clara ſeparetur. Hinc extracto opij affundatur *tincturæ diambr.* pars dimidia, & *ſucci citr. recent. purific.* Vnc. j. Sténtque in digeſtione ſeu calore tepido dies 20 ſæpiúſque agitentur. Vbi ſpirit. vini maxima pars exhalauerit, adde *extract. caſtorei, ſolutionis corall. margarit.* an. Drach. ß. *eſſent. croc.* Scrup. j. Et affunde ſpecier. diambræ reliquum, ac lento igne ſpir. vini ſeparetur. Sub finem adde *ol. citr. cinamom. caryophyll.* an. gutt. vi. Fiat maſſa inſtar extracti. Dimidiæ parti adde *moſchi, ambræ* an. gt. vi. Reliquum ſeruetur pro fœminis.

Alterum, quod etiam vtile, præcipuè in dyſenteria, comperi, eſt hoc:

℞. *extract. opij ſpirit. vini parat.* Vnc. ß. Affunde *ſucc. citr. recent. pur.* Vnc. ß. Stent per triduum, poſtea adde *extr. caſtor.* Scrup. ij. gr. vij. *magiſt. corall. rubr. perlar.* an. Drach. iß. *ol. cinamom.* gutt. xxj. *caryophyll.* gutt. xvj. *nuc. moſch.* gutt. x. *ſuccin.* gutt. vi. *extr. croc.* gran. ix. Miſce. Dimidiæ parti addi poteſt *moſchi* Scrup. j. *ambræ* Drach. ß.

Vis narcotica opij vt corrigenda.

Vis maligna opij vt corrigenda.

[margin, cut off:] ...quo- ...corri- ...m. / ...ab ...ſo- ...la.

CAPVT

Capvt II.

De Fungis.

Fungi. INſimum & ignobiliſſimum vegetabilium genus fungi ſunt, quorum etſi aliqui ſimpliciter venenati ſunt, & vulgo etiam hoc nomine noti, & propterea in cibum non veniunt; alij verò edules ſunt: omnes tamen facilè nocere poſſunt, vt non ſine cauſſa Seneca voluptuarium venenum nominauerit, & Plinius, *lib. 22.c.23.* ancipitem cibum dixerit fungos, qui familias interimere, & tota conuiuia, Annæum Serenum, Præfectum Neronis vigilum & tribunos & centuriones. Et Antiſtitem Borromæum cum duobus è familia ex eſu fungorum interiiſſe, narrat Cardanus, *lib. 2. de tuend. ſanit. cap. 47.* Sunt autem fungi venenati vel ſuâ naturâ, quia è prauo & venenato ſucco generantur, vel quia à ſerpentum & bufonum, aliorúmque venenatorum animalium halitu inficiuntur. Suntque interdum adeò venenati, vt non ſolùm comeſti interimant, ſed & ſolo olfactu ipſo momento occidant.

Symptomata & Signa diagnoſtica.

Signa. Fungi ſeu venenati per ſe, ſeu nimiâ copiâ ingeſti, ſeu minus rectè cocti & præparati, ſuffocationem & ſtrangulationem inducunt, ventriculum inflant, ſingultum excitant, inteſtina exulcerant, eorúmque dolores pariunt, corpori vniuerſo colorem pallidum inducunt, vrinam remorantur, præterea horrorem ac ſudorem frigidum, pulſum paruum, ſyncopen, interdum & epilepſiam excitant, nonnunquam & ſomnum profundum inducunt. Cuius rei exemplum habet Vidus Vidius, *de curat. generatim, lib. 2. cap. 3.* in Bernhardo Medices Foroliuienſium Antiſtite, qui ex nimio eſu fungorum ſomno oppreſſus, & adeo redditus eſt attonitus, vt neque excitaretur à candente ferramento ad verticem & occipitium admoto à Medicis. Quandoque etiam delirium & inſaniam fungi excitant; vt Leonhardus Botallus, *in append. ad lib. de Medici & ægror. munere*, ac Petrus Foreſtus, *lib. 10. obſeruat. 116. in ſcholio*, teſtantur. Tandémque interdum mortem homini accerſunt.

Cuius rei hiſtoriam habet Epiphanius Ferdinandus, *hiſt. 11.* de quodam, qui cùm in via & ob motum, & ob pondus, quod geſtabat, multùm ſudaſſet, & domum reuerſus, ſic calidus & ſudore madidus magnam fungorum copiam auidè comediſſet, partim coctorum, partim ſemicoctorum, ſine oleo alióque antidoto, tertiâ horâ noctis cholerâ correptus fuit, cibos & bilioſa vomens, & alui fluxûs ſimul habens, cum maxima anxietate, & ſtomachi ac inteſtinorum dolore, cum febre non leui, & exiguo tumore eryſipelatode, & phlegmonode in facie, & colli parte ſiniſtra. Secundâ die acceſſit delirium; tertiâ omnia magis intenſa fuêre, & febris maxima cum ardenti ſiti, conuulſionibus & tremore corporis; quartâ eadem ſymptomata, vrina qualis iumentorum, cum ſedimento ſubnigro, balbuties, pulſus parui & languidi, quintâ mortuus eſt.

Prognoſticum.

Prognoſtica. Fungi ij qui naturâ ſuâ venenati ſunt, longè periculoſiora ſymptomata inferunt, quàm ij, qui ſaltem ob copiam, & prauam præparationem & coctionem noxij ſiunt.

Curatio.

Curatio. Fungi ſtatim vomitu reiiciendi ſunt, vel ſi iam ad inteſtina deſcenderint, medicamento purgante exhibito, vel clyſtere iniecto euacuandi. Poſtea medicamenta venenoſitati reſiſtentia exhibenda: quæ ipſa tamen ſtatim etiam vomitoriis admiſceri poſſunt.

Ad vomitum ergo ciendum paretur talis potio.

℞. *flor. geniſtæ, ſambuci*, an. p. ij. *cortic. ebuli* Drach. ij. *ſem. raphan, anethi, atriplic.* an. Drach. j. *agaric.* Drach. ß. Coquantur in ſ. q. hydromelitis; Colaturæ ℞. Vnc. vi. Adde *ol. rutæ* Vnc. j. Miſce.

Fiat potio.

Plurimi hic commendant puluerem ſtercoris gallinæ; vel cinerem ſarmentorum vitis, Drach. ij. vel iij. pondere, adiecto pauxillo nitri, cum aquæ mulſæ tepidæ ſ. q. hauſtum.

Lixiuium etiam ex ſarmentorum vitis cinere paratum ægros mirabiliter iuuare ſcribit Aëtius, *tetrabl. 4. ſerm. 5. cap. 73.*

Purgantia parentur inprimis ex *agarico*, vt & *ſcammonio, elect. Indo, diacatholic. diacarthamo.*

Clyſteres parentur ex *origano, hyſſopo, ruta, calamintha, ſcordio, electuar. hiera cum agarico, melle roſat. ſolutiuo, ol. rutaceo.*

Malignitati verò reſiſtunt *calamintha montana, origanum, hyſſopus, ruta, naſturtium, abſinthium, ariſtoloch. radix, allium.* Laudantur & pyra auſtera, vtpote, quæ ſiue recentia, ſiue ſicca, ſi eſum fungorum præcedant, aut cum iis coquantur, fungos innocuos reddant.

E compoſitis ſunt theriaca, Mithridatium, cum oxymelite ſimplici vel ſcillitico exhibitum: vt & *ſpecies diatrion piperion, diacalamintha, diamoſchi, diacymini, diagalanga*, Drach. j. pondere, cum vino generoſo tribus diebus continuis exhibitæ.

In cibo æger ſæpius vtatur allio, naſturtio aquatico, ſinapi, pipere, aliiſque aromatibus, vt & pyris auſteris, de quibus modò dictum: inprimis verò melle, quod peculiare & proprium fungorum venenatorum antidotum habetur.

Capvt III.

De Napello.

Napelli. NApellus venenorum præſentaneorum facilè princeps eſt, & planta adeo venenata, vt ij non ſolùm, qui eam ſumpſerunt, vel eius ſuccum hauſerunt, raro vel nunquam euadant; ſed & ij, qui ſagittis Napelli ſucco illitis vulnerati ſunt, intereant.

Symptomata & Signa diagnoſtica.

Signa. Sumpto Napello labia interioreſque oris partes inflammantur, lingua adeo intumeſcit, vt vix ore contineri vel exſeri queat. Imò non ſolùm lingua, ſed & labia, frons, oculi, & totum adeo corpus intumeſcit, vertigines, conuulſiones, & animi deliquia crebrò ſuperueniunt, oculi conuelluntur, crura vacillant, ſudor frigidus erumpit, pulſus fit languidus, facies totúmque corpus liuido colore fœdatur, ægríque tādem moriuntur. De ſymptomatibus verò, quæ eos, qui Napellum ſumpſerunt, infeſtant, prolixè diſſerit Matthiolus, *ad lib. 4. Dioſcor. cap. 73.* & Thomas Iordanus, *de peſt. phænomenis, pag. 626.*

Prognoſtica.

Prognoſt. 1. Napelli vis in enecandis hominibus tanta eſt, vt nullis ferè antidotis homo ſeruari poſſit, niſi quamprimùm & ſtatim, & quidem efficaciſſimis remediis ſuccurratur, ſed plerique intra paucas horas, ad ſummum verò intra biduum moriuntur.

2. Et licet homo à præſenti morte ſeruetur: tamen metus eſt, ne in epilepſiam, tabem vel phthiſin delabatur.

Curatio.

Vt Napelli venenum quamprimùm vomitu reiiciatur,

tur, danda opera. In quem finem vomitorium *cap. præced.* propoſitum vſurpari poteſt. Et ſunt eiuſmodi formulæ paſſim notæ. Auicennas in eum finem, & vt venenum expellat, & alteret, decoctum ſem. napi cum vino & butyro, & decoctum cortic quercus exhibet.

Si clyſtere opus fuerit, paretur ex malua, violaria, mercuriali, acetoſa, caſſia, ol. violar.

Quibus præmiſſis exhibeatur lapis Bezoar, terra ſigillata, cum butyro & aq. mellis. Smaragdus item vtilis eſt, Drach. ij pondere exhibitus, bolus Armenus, ſyrupus acetoſitat. citr. granator. Præcipuum verò aduerſus napellum, poſtquàm vomitione reiectus eſt, antidotum eſſe murem napelli, (vt quidem vulgata exemplaria habent) ſcribit Auicennas. Sed rectè (quod tamen etiam Guainerius, *de venen. cap. 9.* iam animaduertiſſe videtur) monent Pena & Lobelius, *in aduerſ. ſtirp. pag.* 302. vt & Dodonæus, *de hiſt. ſtirp. pemptade 3. lib. 4. cap.* 12. murem napelli radices depaſcentē nullum eſſe, ſed Arabes μῦν ſeu murem è μυῖα ſeu muſca feciſſe. Muſcæ enim quædam cæruleæ, cantharidibus non abſimiles, napello turmatim aduolant, forſan ex ipſo napello genitæ. Neque in vlla alia planta huic congenere inſident aut victitant. Ex his ergo fit præſtantiſſima contra napellum & alia venena antidotus.

℞. *muſcar. Napelli* num xx. *ariſtoloch. boli Armeni,* an. Drach. j. F. Puluis.

Vel ℞. *Zedoar.* Scrup. j. *thuris* Scrup. ß. *lapid. Bezoar,* gr. vij, *moſchi, ambræ* an gr. ij.

F. Puluis, qui cum aqua rutæ exhibeatur.

Cordis etiam regioni ſericum ſucco borraginis madidum, vel aliud cordiale imponatur. Matthiolus refert, ſe quendam à morte reuocaſſe oleo ſuo de ſcorpionibus cordi illito. Non ſolùm tamen regioni cordis, ſed & manuum ac pedum arteriis, & ſub axillis, olea talia inungi poſſunt.

Licet & theriacam ac Mithridatium exhibere.

Ad oris & faucium inflammationem adhibeantur collutiones oris ex aqua roſar prunell. plantagin. cum rob nucum, diamoro, & ſimilibus, quæ ex generali de faucium inflammatione doctrina nota ſunt.

CAPVT IV.

De Aconito.

[Aco]nitum. Aconitum & Napellus cognatæ plantæ ſunt, vt nonnulli etiam pro eadem planta napellum & aconitum habuerint. Et napellum ex aconitorum genere eſſe, confitetur Matthiolus, *in Dioſcor. lib. 4. c. 73.* Sunt autem aconitorum variæ ſpecies; primum eſt cynocto non & lycocto non dictum, quod canes, lupos, vulpes, feles, & omnia animalia, quæ cæca naſcuntur, occidit. Secundum eſt Pardalianches, quòd Pantheras, & Pardos venatores eo interficiunt. Ad hæc duo genera aliæ ſpecies; quæ plures ſunt, vt ex rei herbariæ ſcriptoribus patet, reducuntur. Omnes tamen venenatæ ſunt, & ſucco inprimis radicis nocent, qui non ſolùm aſſumptus certiſſimum homini brutiſque venenum eſt, ſed & telis & ſagittis illitus lethalia vulnera infligit, imò teſte Paræo, *lib. 10. cap. 35.* ſolo odoratu mures interficit, &, vt Plinius, *lib. 27. cap. 2.* refert, tactis genitalibus fœminei ſexûs animalium, eodem die mortem infert. Atque hoc fuit venenum, eodem Plinio, *ibid.* teſte, quo Calfurnius Beſtia dormientes interimebat vxores. Hoc tamen mirum eſt, quòd *eod.* Plinius, *alleg. loc.* ſcribit, quòd ſcorpionum ictibus aduerſetur: Cum eo, *inquit*, ſolo colluctatur, veluti pari intùs inuento. Sola hæc pugna eſt cùm venenum in viſceribus reperit, mirúmque, exitialia per ſe ambo cùm ſint, duo venena in homine commoriuntur, vt homo ſuperſit. [Scor]pionibus [adu]erſum.

Symptomata & Signa diagnoſtica.

Aconitum ſumptum ſtatim in lingua inter ſumendum quodammodo dulceſcit, paulò poſt ponticus ſapor oritur. Hinc caput valde perturbatur, & ſequitur eius grauitas, vertigo, muſculorum temporum conuulſio, deliria, tremor, lacrymæ inuoluntariæ, oculorum rubedo, laterum dolor, pectoris grauitas, ſpirandi difficultas, circa pilorum morſus, flatus in inteſtinis copioſi, totius corporis tumor, qualis hydropicorum eſſe ſolet, tandémque, niſi citiſſimè malefica eius vis infringatur, mortem affert.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Adeo maligna & homini aduerſa eſt vis aconiti, vt niſi ſtatim ſuccurratur, hominem ſubitò interficiat, & quidem vnius diei ſpatio, vnde Plinius, *alleg. loc.* aconitum omnium venenorum ocyſſimum eſſe, ſcribit. Nonnulli tamen Napellum adhuc nocentiorem eſſe ſtatuunt. Et nauigationes Indicæ docent, in India plantas adhuc eſſe magis venenatas.

Curatio.

Curatio. Vt in omnibus venenis, ita & in hoc Medicus id inprimis agere debet, vt venenum, ſi ore ſumptum ſit, quamprimùm vomitu reiiciatur; & ſi iam ad inferiora deſcenderit, per aluum medicamento purgante, vel clyſtere euacuetur.

Poſtea ſtatim veneni vis alexipharmacis propriis expugnanda: qualia ſunt ruta, abrotanum, centaurium, origanum, marrubium, chamæpitis, ariſtoloch. long. coagulum leporis, hædi, cum vino vel aceto ſumptum, rad. eryngij, caſtoreum, theriaca, Mithridatium. Inprimis commendatur opobalſamum, Drach. j. pondere exhibitum.

Extra corpus oleo ſcorpionum vel hyperici, cui aliquid theriacæ admixtum ſit, inungere non inutile fuerit.

Potus ſit vinum abſinthites, vel vinum, in quo aurum, vel argentum, vel ferrum candens extinctum ſit. Vel coquatur pullus gallinaceus, aut gallus vetus, donec caro ab oſſibus ſeparetur, & ius per ſe, vel cum vino mixtum propinetur, ſicut & bubularum carnium iuſcula pinguia cum vino vtilia ſunt.

CAPVT V.

De Toxico & Pharico.

Toxicum. Pharicum. Facit etiam Dioſcorides, *lib. 6. cap. 20.* Toxici, & *ibid. cap. 19.* Pharici mentionem, quæ fuere medicamenta, quibus olim nationes quædam cum hoſtibus pugnaturæ tela ſua illinebant, vt hoſtes vulnerati citò morerentur. Iiſdem & venatores ad feras capiendas vſi ſunt. Sunt enim Græcis τόξα & τοξήματα ſagittæ, atque hinc Toxicum dictum venenum, quo tela illinuntur. Pharicum autem nominatur vel à venefico, qui primus inuenit, vel quòd Pharis, Arcadiæ vrbe, talia venena apportentur. Quæ venena cùm omnium ſint pernicioſiſſima, vocabulum Toxici interdum in genere pro veneno vſurpatur.

Quæ autem fuerint iſta venena, non ſatis explicatum, & plerique ſtatuunt, adhuc non ſatis cognitum eſſe, quæ antiquis hæc venena fuerint. Equidem Guilandinus, *de papyro*, acriter, hac de cauſſa in Matthiolum inuehitur, & ipſum ignorantiæ ac negligentiæ arguit, quòd non animaduerterit, quòd ipſe Dioſcorides, *in præfat. lib. 6.* Pharicum inter plantas refert. Verùm etſi certum ſit, quòd & Toxicum & Pharicum venenum è plantis ſit, quo tela antiqui inungebant, hoc tamen incertum, nec à Dioſcoride expreſſum, è qua plantæ ſpecie hoc venenum petitum fuerit. Sunt enim tales plantæ plures, Napellus, Aconitum Pardalianches, helleborus albus, & ſimiles, & quædam etiam Indis hodie in vſu, nobis nondum notæ. Dubium etiam, an ſimplex vel compoſitum fuerit. Compoſitum tamen fuiſſe, aut certo modo præparatum, è Scribonio Largo patet.

Verùm de re non ſatis cognita plura non addo, niſi hoc, quòd ex Athenæo, *lib.* 3. *Dipnoſophiſt.* affertur, & ab aliis etiam confirmatur, vt ad alia venena, ita inprimis contra toxica optimum eſſe remedium mala cydonia, ita vt etiam ſuâ præſentiâ & fragrãtiâ venenum hoc ignauum & languidum reddant. Et referunt nonnulli, Hiſpanos milites, contra Afros pugnaturos, cydonia mala ſecum ferre, vt à venenatis telis fortè læſi ea, tanquam antidotum ſaluberrimam, comedenda in promptu habeant.

CAPVT VI.

De Cicuta.

De Cicuta. INter venena etiam eſt cicuta: & non paucos, cùm cicutæ radices alij pro paſtinacæ, alij pro petroſelini radice comediſſent, in grauiſſima pericula coniectos fuiſſe, teſtantur Hieronymus Tragus, *libr.* 1. *de ſtirp. cap.* 159. Cardanus, *lib.* 1. *de venen. cap.* 2. Matthiolus, *in lib.* 6. *Dioſcor. cap.* 11. Et Iul. Cæſ. Scaliger, *exerc.* 152. refert, Cicutæ folia, quæ loco petroſelini in iuſculum ab ancilla poſita hauſerat, necaſſe Franciſcum Trapolinum, Præceptoris ſui Pomponatij Præceptorem. Et inprimis notum eſt venenum cicutæ morte Socratis, quam Plato, *in Phœdon.* deſcribit, quem Dialogum ſæpius, & non ſine lacrymis, ſe legiſſe, Scaliger, *allegato loco*, ſcribit. Non autem agit, vt nonnulli volunt, frigiditate; cùm aqua & nix, eâ longè frigidiora, nihil tale præſtent. Imò non ſine cauſſa calidam eſſe ſtatuit Cardanus, *de venen. lib.* 1. *cap.* 20. Eſt enim amara, & quandoque etiam furorem inducit. Tota verò illa actio, quâ vt venenum agit, eſt ab occulta proprietate.

Symptomata & Signa Diagnoſtica.

Signa. Cicuta verò hauſta inducit oculorum caliginem vertiginem, amentiam & furorem quandoque, ſtrangulationem, difficultatem ſpirandi, vel etiam ſuffocationem, ſingultum, corporis tumorem, frigiditatem, ſtuporem, tandemque virium exſolutionem, ἀσφυξίαν & ipſam mortem.

Prognoſticum.

Prognoſticũ. Cicuta in aliis regionibus magis, in aliis minùs exitialis eſt. Sicut & in Italia minùs lethalis eſt, ſi ei maturè præſidiis occurratur.

Curatio.

Curatio. Præmiſſo vomitorio, vel etiam purgante aut clyſtere, ſtatim alexipharmaca ſunt exhibenda, ruta, dictamnus, folia lauri tenera, daucus, gentiana, piper, amomum, cardamomum, ſemen vrticæ, abſinthium, caſtoreum, quæ vel formâ pulueris, cum vino generoſo, vel decocti exhibenda. Theriaca quoque & Mithridatium Drach. ij. pondere exhiberi poſſunt.

Potus ſit vinum merum & generoſum, & quidem copioſiùs hauſtum. Si enim minùs debile aut paucum exhibeatur, metus eſt, ne potius vehiculi loco ſit veneno, quàm vt id expugnet. Qua de cauſſa etiam Athenienſes, ſi, quos capitis condemnauerant, cicutæ potu interficere volebant, pauxillum vini ei admiſcebãt, vt ſuâ tenuitate cicutam per venas & arterias deduceret.

Totum corpus etiam calefaciendum, & præſertim præcordia, ægerque ad vehementem motum & curſum cogendus. Calor enim hoc venenum diſſipat. Idcirco, vt Scaliger, *exerc.* 152. ſcribit: publicus ille nocentiſſimæ fecis mortalium miniſter Critonem admonebat, ne Socratem permitteret attentiùs diſputare, proptereà quòd ex ea mentis agitatione caloris aliquid contraheretur.

CAPVT VII.

De Ephemero.

Ephemer. EPhemerum Colchicum, ad differentiam ephemeri non venenati, à loco dictum, quòd in Colcho copioſè proueniat, planta eſt omnibus ſui partibus naturæ hominis inimica & noxia.

Symptomata & Signa.

Signa. Ephemerum ſumptum ſtatim labia & ventriculum arrodit & exulcerat, & ſtrangulationem excitat, perinde ac ſi quis fungos comediſſet. Vbi ad inteſtina deſcendit, & ea arrodit, exulcerat, & inflammat, adeo, vt breui temporis ſpatio ſanguis, & cum eo ramenta inteſtinorum per aluum exeant. Neque ſaltem fluxionem alui, ſed & vomitum loturæ carnis ſimilem concitat. Inſignem etiam pruritum in toto corpore producit.

Curatio.

Curatio. Vt reliquorum venenorum omnium ore intra ſumptorum: ita & huius cura à vomitu inchoanda, ſi in ventriculo adhuc hæreat, vel à clyſteribus, ſi ad inteſtina iam deſcenderit.

Quibus præmiſſis ægrotos plurimùm iuuari lactis aſinini vel bubuli potu, imò ſi lactis huius copia adſit, vix aliud medicamentum requiri, autor eſt Dioſcorides, *lib.* 6. *cap.* 5. & Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 56. Pro alexipharmacis comedantur ſerpillum, origanum, tormentilla, plantago, burſa paſtoris, folia & glandes quercus ac fagi, rad. polygoni, rubi folia, myrti ſemen & folia, quæ in lacte vel vino coqui poſſunt. Vel fiant emulſiones ex ſem. 4. frigid. maior. & amygd. dulc. cum aqua tormentill. plantag. burſæ paſtoris.

Si vlcus inteſtinorum relinquatur, quâ ratione id curandum ſit, dictum ſupra, *lib.* 3. *part.* 2. *ſect.* 2. *cap.* 7.

CAPVT VIII.

De Hyoſcyamo.

Hyoſcyam. HYoſcyami ſpecies deſcribuntur à Dioſcoride, *lib.* 4. *cap.* 64. & aliis rei herbariæ ſcriptoribus. Omnes verò occultâ proprietate & malignitate cerebro & ſpiritibus animalibus infeſtæ ſunt.

Symptomata & Signa Diagnoſtica.

Signa. Nam qui de hyoſcyami radice, foliis, ſemine, ſucco aliquid deguſtarunt, ij ebriorum modo delirant, modò rixantur, modò virgis ob pruritum, quem hyoſcyamus in toto corpore excitat, cædi ſe putant, vnde varios gemitus edunt, nonnunquam aſinorum more rudunt, aut equorum inſtar hinniunt, vertigine corripiuntur, toto corpore tremunt, artuſque hinc inde iactitant, nonnunquam & in epilepſiam ſatis grauem incidunt, animo deficiunt, magnâ difficultate reſpirationis laborant, vt ſuffocari videantur.

Prognoſtica.

Prognoſti. 1. Etſi hyoſcyamus ſatis noxium venenum ſit: facilè tamen medicamentis cedit, ſi, priuſquàm venenoſa vis inualeſcat, ſuperetque corporis vires, vtilia medicamenta propinentur.

2. Cùm autem tria ſint inprimis hyoſcyami genera; nigrum, rubrum, album: nigrum reliquis eſt deterius, album minùs noxium, rubrũ medio modo ſeſe habet.

Curatio.

Curatio. Vomitorio ex hydromelite & oleo rutaceo, vel clyſtere abſtergẽte præmiſſo, Bezoartica huius veneni exhibeantur, qualia ſunt piſtacia largè comeſta & ebibita, caſtoreum, ruta, abſinthium, folia & baccæ lauri, ſemen vrticæ, allium, theriaca, Mithridatium.

Cum

Cum cibo ſumat æger raphanum, ſinapi, allium, cepas, naſturtium, butyrum recens, piper, piſtacia, amygd. dulces, nucleos Perſicorum. Potus ſit vinum abſinthites. Sudor quibuſcunque modis prouocetur.

CAPVT IX.

De Solano furioſo & Dorcynio.

ani noxa. OMnes Solani ſpecies ſomnum inducunt, & cerebro aduerſam qualitatem obtinent. Etſi enim vulgare illud hortenſe in vſus medicos veniat: tamen refert Hieronymus Tragus, *hiſtor. ſtirp. lib. 3. c. 24.* duos pueros cùm plures eius baccas comediſſent, mortuos eſſe. Magis adhuc noxium eſt illud, quod Belladonna dicitur, de quo idem Tragus, *lib. 1. hiſtor. ſtirp. cap. 15.* refert, quòd vir quidam, qui plures eius baccas deuorauerat, altero die in furorem inciderit. Et Fuchſius, *hiſtor. ſtirp. cap. 265.* duos pueros ex eſu acinorum huius mortuos eſſe. Et VVierus, *lib. 3. de præſtig. dæmon. cap. 17.* ex eorum eſu puerum quendam in furorem actum eſſe narrat, vt nec parentem agnoſceret, hinc profundo ſomno 24. horis detentum. Et Petrus Pena ac Lobelius, *in adu. pag. 103.* iuuenes quoſdam iis ſumptis ſomno profundo ſopitos interiiſſe narrat.

num ioſum. Omnium verò pernicioſiſſimum eſt ſolanum, quod furioſum dicitur, ideo quòd intra corpus ſumptum furorem inducit. Frigidum nonnullis creditum eſt, ſed falsò. Neque enim frigida per ſe ſomnum inducunt, ſed quicquid agit, occultâ qualitate, aliorum venenorum more, agit.

Symptomata & Signa.

a. Solani furioſi radix, Drach. j. pondere pota, facit ſpecies varias, imaginationéſque non iniucundas obuerſari; ſed duplicatus hic modus ad tres vſque dies mentis alienationem affert; quadruplicatus interimit, vt Dioſcorides, *lib. 4. c. 69.* ſcribit.

Curatio.

atio. Vt quamprimùm vomitu reiiciatur, danda opera. Ideóque aqua mulſa copioſè exhibenda, vel lac vaccinum, caprinum, aſininum. Poſtea exhibeantur bolus Armenus, terra ſigillata, ruta, theriaca & Mithridatium, & reliqua, quæ opio ſumpto vtilia ſunt.

Naribus etiam caſtoreum & ruta cum aceto admoueantur.

ycnium. Dorycnium & Solanum furioſum non ſolùm hodie à nonnullis pro eadem planta habentur, ſed & tempore Dioſcoridis pro eadem habita eſſe, ex *lib. 6. cap. 6.* patet. Verùm non eandem plantam eſſe, apparet vel ex eo, quòd Dioſcorides, *lib. 4.* diuerſis capitibus agit de ſolano furioſo & Dorycnio. Et manifeſtum etiam id eſt ex eo, quòd Dorycnium, *lib. 1. cap. 31.* ita dicitur, quòd eo cuſpides haſtarum tingantur, quod de ſolano furioſo non annotatum. Præterea nec ſymptomata, quæ ab iis ſumptis accidunt, ſunt eadem. Solanum enim furioſum furorem & ſomnum inducit: Dorycnium verò ſumptum in lingua lactis dulcedinem refert; ad ventriculum vbi peruenit, ſingultum continuum & crebrum animi deliquium excitat; vomitu ſanguis reiicitur, inteſtina exulcerantur, vnde excrementa primùm mucoſa, hinc cruenta apparent.

Curatio quoque diuerſa eſt. Equidem, vt reliqua venena ſumpta, vomitu reiiciendum & clyſtere euacuandum eſt. Priuatim verò, vt ſcribit Dioſcorides, iis opitulatur aqua mulſa, lac caprinum aut aſininum, dulce vinum, quod tepidum cum aniſo bibatur; amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta: quin etiam conchylia omnia, tam cruda, quàm cocta, edere ſalutare eſt. Conueniunt & locuſtæ marinæ, gammari, & pota eorundem iuſcula.

CAPVT X.

De Mandragora.

LIcet ex Aëtij, *tetrabibl. 4. ſerm. 1. c. 68.* mente mandragoræ radix non facilè alicui per inſidias exhiberi poſſit, cùm grauem & nauſeabundum ſpiret odorem, & guſtui amarulenta ac iniucunda ſit: quia tamen aſtutia & malitia quorundam hominum maxima, quæ admiſtione ſapidorum & ſuaueolentium guſtum ac olfactum fallere nouit, facilè fieri poteſt, vt in quantitate ſat notabili homini nihil tale ſuſpicanti offeratur. Nec etiam poma mandragoræ malignitate carent; imò etiã ſolo halitu ſoporifera ſunt, vt Leuinus Lemnius, *in explicat. herbar. biblicar. cap. 2.* refert, qui ibi ſcribit, cùm ſemel atque iterum poma mandragoræ in Muſeo ſuo collocaſſet, ſe ita ſomnolentum factum fuiſſe, vt ſoporem ægrè excutere poſſet, pomo verò amoto, factum fuiſſe alacriorem, atque omnem torporem diſcuſſiſſe. Etſi verò vulgò mandragoram refrigerando nocere creditur: tamen ſapor amarus, odor grauis, pruritus & ardor intolerabilis, qui totam corporis ſuperficiem adurit, linguæ & oris ariditas, contrarium docent. Ita nimirum irrito & infelici conatu omnia ad manifeſtas qualitates reducere nonnulli laborant. Rectius omnes illi effectûs, quibus nocet mandragora, ad vim venenatam & occultam proprietatem reducuntur. Ac propterea nonnulli cauſſam nullam habuerunt, cur dubitarent, an rectè Dioſcorides præceperit, vt oleo roſaceo & aceto, quæ frigida ſunt, caput in affectu frigido perfunderetur. Neque enim mandragora frigida eſt, & nullus metus, vt oleo roſaceo & aceto ea frigiditas augeatur. *Mandragora.*

Symptomata & Signa diagnoſtica.

Mandragoræ radicem vel ſuccum qui ſumpſerunt, in ſoporem grauem, lethargo non abſimilem, incidunt, à quo difficulter excitantur; excitati verò vociferantur, ſtatímque iterum obdormiſcunt; triſtes, ſegnes, & languidi, nonnunquam etiam amentes fiunt; oculos habent rubicundos & prominentes, faciem tumidam & rubentem, pruritum & ardorem intolerabilem in toto corpore percipiunt, lingua & os areſcunt, quam ob cauſſam ore perpetuò hiãte frigidum trahunt aërem. *Signa.*

Prognoſticum.

Mandragora quidem moleſta ſymptomata excitat, tardiùs verò interimit. Si tamen vis venenata impunè ſerpere augeríque ſinatur, ac remedia neceſſaria maturè non adhibeantur, certam hominem enecandi vim habet, & homo tandem conuulſione perit. *Prognoſticum.*

Curatio.

Mandragora, vt alia venena, quamprimùm vel per aluum, vel per vomitum reiicienda. Poſtea ægro pulegium, origanum, abſinthium, ruta, ſcordium, caſtoreum ſeu formâ decocti, ſeu pulueris, cum vino vel aceto exhibeantur. Vtilis eſt & Theriaca. Raphanus domeſticus, cum ſale per triduum aliquoties aſſumptus, mandragoræ Bezoar perhibetur. *Curatio.*

Inprimis verò capitis, tanquam partis maximè affectæ, habeatur ratio. Hinc ad excitandum ægrum adhibeantur odoramenta & errhina è caſtoreo, ruta, pulegio, pyrethro, pipere & ſinapi parata. Et omnia reliqua, quæ in lethargo adhiberi ſolent, vt frictiones, ligaturæ, & ſimilia, quibus ægri excitantur, & humores à capite auertuntur, etiam hîc locum habent. Caput irrigandum eſt aceto & oleo roſaceo, item oleo, in quo pulegium, calamintha, ſerpillum, thymus, & alia medicamenta cephalica cocta fuerunt.

Potus ſit vinum dulce, vel vinum abſinthites.

CAPVT XI.

De Apio riſus, ſeu herba Sardonia.

Herba Sardonia. SArdonia herba, quòd in Sardonia copioſè prouenit, ita dicta, & apium riſus, quòd agreſti apio ſimile ſit, iis verò, qui illam deuorârunt, os contorquetur, vt ridere videantur, etiam inter venena refertur. Herba enim hæc neruis inprimis inimica eſt, eoſque intra corpus aſſumptum contrahit, vt iis, qui eam ſumpſerunt, muſculi labia mouentes in rictum contrahantur, & riſûs ſpeciem præbeant, vnde in prouerbio de homine in calamitatibus ridente dicitur: *Riſus Sardonius.* Nonnulli tamen exiſtimant, non ſolùm ob conuulſionem ægros ridentes videri, ſed reuerà etiam ob mentis alienationem ridere.

Symptomata & Signa diagnoſtica.

Signa. Ij, qui apium riſûs ſumpſerunt, ardorem in gutture, ventriculo & inteſtinis percipiunt, nec non totius corporis inflammationem; mente alienantur, continuò ridere videntur.

Curatio.

Curatio. Apium riſus citò vel per vomitum, vel per aluum reiiciendum, & propterea hydromel, lac, butyrum, & iuſcula pinguia copioſè exhibenda. Vtilis eſt quoque emulſio amygdal. dulc. ſem. 4. frigid. maior. excorticator. & ſem. papau. albi, cum aq. hordei, lactucæ, & plantag. parata.

Antidoti loco eſt ſuccus meliſſæ cum aceto datus, vel bolus Armenus cum ſero lactis, vel caſtoreum cum vino dulci.

Ceruix inungatur oleo coſtino, de caſtoreo, vulpino, hyperici, vnguento aregon & ſimilibus, quæ in conuulſionibus adhiberi ſolent, & *lib.* 1. *Pract. part.* 2. *cap.* 28. ſunt propoſita.

Æger ſæpius comedat nucleos pini, amygdalas dulces, piſtacia. Sunt qui largiorem vini dulcis potum commendant, ita vt ab eo ægrotantes inebrientur, & multum dormiant.

CAPVT XII.

De Coriandro.

Coriandrum. DE Coriandro etiam qualitates primæ controuerſiam inter authores excitarunt. Dioſcorides, *lib.* 3. *cap.* 62. coriandrum frigidum eſſe ſtatuit; quem Galenus reprehendit, contrariumque probare conatur. *lib.* 5. *de ſimpl. med. facult.* Auicennas rurſum, vt Dioſcoridem defendat, Galenum reprehendit. Verùm res plana eſt. Etenim ſi ad primas qualitates reſpicimus, omnino calidum coriandrum eſſe ſtatuendum eſt, vt ſapor, odor, & alij caliditatem ſequentes effectus ſatis teſtantur. Effectus verò reliqui, ob quos Dioſcorides, ſed malè, coriandrum frigidum eſſe ſtatuit, à vi maligna & occulta proprietate dependent. Etſi verò vis iſta maligna præcipuè in herba viridi, & ſucco ex ea expreſſo, vt & immaturo ſemine apparet: tamen nec maturum ſemen omni maliriâ caret, & ea ipſa, quæ poſtea in ſignis proponentur, ſymptomata inducere poteſt. Ideoque antequàm in vſum medicum veniat, aceto priùs præparatur, quâ ratione occulta eius venenoſa qualitas tollitur.

Symptomata & Signa.

Signa. Coriandrum, inprimis viride, & ſuccus eius aſſumptus, furioſum inducit delirium, vt ægrotantes ebriorũ nonnullorum more dicta turpia & obſcœna loquantur: vocem reddit aſperam & raucam, vertiginem & ſomnolentiam excitat; totum denique corpus tetrum & fœtidum odorem, inſtar coriandri viridis, ſpirat.

Curatio.

Curatio. Ante omnia vomitus prouocetur aquâ tepida, vel decocto anethi cum oleo irino vel liliorum alborum. Hinc iuſcula pinguia cum ſale & pipere, & vinum abſinthites ſæpius ægro offeratur.

Antidoti loco ſit radix vincetoxici ex vino, vel theriaca. Vtiles etiam ſunt ſpecies diambræ, diamoſchi dulcis, aromatici caryophyllati, dianthos, trochiſci galliæ moſchatæ, vel aliptæ moſchatæ.

Cibus ſint oua ſorbilia cum pipere & ſale; potus verò vinum generoſum merum, vel abſinthites.

CAPVT XIII.

De Ixia & Chamæleone.

Chamæl. IXiam à Chamæleone, & quidem nigro, nonnulli diſtinguunt. Verùm Plinius, *lib.* 22. *cap.* 18. non diſtinguit, vt & alij. Et maleficas qualitates radicis Chamæleonis etiam extra tractatæ deſcribit Bellonius, *lib.* 1. *obſeru. c.* 35. vbi refert, ſe in Lemno cum ſociis & Turcis quibuſdam radices Chamæleonis nigri eruiſſe, & fruſtulatim ſecuiſſe, ac filo traieciſſe, vt facilius ſiccarentur. Cùm verò in ſummo æſtu manibus non ablutis ſudorem faciei abſterſiſſent, omnes in iis locis, quos attigerant, tantam ſenſiſſe pruriginem, inflammationem & ardorem, qualem nec ſcilla, nec vrticæ vllæ centeſimâ parte excitare poſſent.

Symptomata & Signa.

Signa. Ixia hauſta, vt Aëtius, *tetrabil.* 4. *ſerm.* 1. *c.* 71. & Dioſcorides, *lib.* 6. *cap.* 21. referunt, ſaporem & odorem ocymo ſimilem præbet, inflammat & exaſperat, inſaniam excitat, reſpirationem difficilem reddit, aluum arctiſſimè, vt nihil excernatur, conſtringit, ventris tormina, pruritus & lipothymias frequentes parit.

Curatio.

Curatio. Vomitu excitato, vel iniecto ad ſubducendum aluum clyſtere, ægroto propinandum decoctum abſinthij, vel tragorigani ex vino, aceto vel hydromelite paratum. Vel exhibeatur eidem ſilphij radix, vel rutæ ſylueſtris ſemen, vel nardus Indica, caſtoreum, theriaca vel Mithridatium. Et quia Ixia innata ſuâ malignitate cordi & ſpiritibus vitalibus inimica eſt, hic quoque inprimis vtilia ſunt medicamenta, quæ ſpiritûs vitales roborant, quæ de lipothymia & ſyncope, *lib.* 2. *Pract. part.* 4. *cap.* 6. ſunt propoſita.

CAPVT XIV.

De Taxo.

Taxus. TAxus arbor non ſolùm foliis, ſucco, & baccis, hominibus & iumentis lethalis eſt, ita vt quoque vaſa viatoria, vt Plinius, *lib.* 16. *cap.* 10. ſcribit, ex ea vinis in Gallia facta, mortifera fuiſſe compertum ſit: ſed etiam eod. *ibid.* teſte, in Arcadia tam præſentis veneni eſt, vt qui ſub ea obdormiunt, vel cibum capiunt, moriantur. Scribit tamen Plutarchus, *lib.* 3. *Sympoſiac.* Taxum eo tempore tantùm noxiam eſſe, quo florere incipit. Et Petrus Pena, *in Aduerſar. pag.* 450. refert, in Anglia innocuam prorſus eſſe, & pueros eius baccas ſine damno eſitare.

Symptomata & Signa.

Signa. Taxi veneno infecti frigus in toto corpore percipiunt, ſtrangulationis metum incurrunt, & alui profluuium dyſentericum patiuntur, & plerunque repentina morte moriuntur.

Curatio.

Curatio. Poſt vomitum vel alui deiectionem ad veneni euacuationem neceſſariã vinum generoſum & abſinthites copioſè

copioſè exhibendum, vel radix gentianæ & iridis, vel baccæ iuniperi cum oxymelite, vel theriaca.

Febrem & alui profluuium à taxi veneno inductum ſiſtunt terra ſigillata, bolus Armenus, lapis Bezoar, corallia, radix tormentillæ, ſuccus & ſyrupus granatorum & ribes.

CAPVT XV.

De Euphorbio.

Euphorbium. EVphorbio etſi inter medicamenta etiam quandoque locus ſit: tamen ſi in maiori, quàm par eſt, quantitate exhibeatur, vel alexipharmacis vis eius maligna non infringatur, hominem in vitæ diſcrimen præcipitat. Quanquam verò inprimis adurendi vi nocere vulgò putatur: tamen procul dubio etiam, vt Cardanus, *lib. 1. de venen. cap. 1.* ſcribit, occultam aliquam proprietatem habet, per quam occidit. Quod vel ex eo patet, quòd animi deliquia ſtatim inducit, & ſubitò, quod ſola eroſio non facit, hominem occidit. Scribit enim Alexander Benedictus, *Pract. lib. 10. cap. 17.* quendam, cùm Empiricus ei euphorbium imprudenter exhibuiſſet, dyſenteriâ correptum, eadem die obiiſſe. Curatur etiam antidotis, vt alia venena.

Symptomata & Signa.

…ignæ Euphorbium ſumptum fauces, ventriculum, & inteſtina adurit, & non abſque dolore intenſiſſimo erodit, ſingultum & vomitum mouet, totum corpus inflammat, ſitim excitat inextinguibilem, non hypercatharſin ſolùm, ſed & dyſenteriam grauiſſimam parit; ſudorem frigidum, animi deliquium, nonnunquam etiam mortem infert præſentiſſimam.

Curatio.

…ratio. Vt reliquorum venenorum intra corpus aſſumptorum; ita Euphorbij quoq; curatio vel à vomitorio vel à clyſtere, prout vel in ventriculo vel inteſtinis venenum latet, cura auſpicanda. Vomitoria parētur ex aqua calida ſimplici, vel decocto violariæ aut maluæ, cum oleo violarum, roſaceo, aut amygdalarum dulcium. Clyſter paretur è refrigerantibus, abſtergentibus, dolorem lenientibus, vt radice althææ, foliis violariæ, maluæ, endiuiæ, lactucæ, plantaginis, floribus chamæmeli, verbaſci, ſem. 4. frig. maior. mucilag. ſem. pſyllij, oleo violarum, roſar.

Hinc ad feruorem extinguendum, & acrimoniam obtundendam crebrò exhibeantur refrigerantia & pinguia, vt lac recens mulctum, oxygala, iuſcula pinguia, emulſio è ſem. 4. frigid. maior. cum aq. roſar. portulac. cichorij, endiuiæ, lactuc. violariæ facta.

Proprium euphorbij antidotum eſt ſemen citri ex vino, in quo radices helenij coctæ ſint. Vtilia etiam ſunt terra ſigillata, ſmaragdus, cryſtallus præparatus, ſpec. liberantis, theriaca.

Vlcera inteſtinorum qua ratione curanda ſint, dictum *lib. 3. Pract. part. 2. ſect. 2. cap. 7.*

Cibus ſit cremor ptiſanæ, lac, oryza, amylum, poma & pyra acida, cydonia, ribes, berberis.

CAPVT XVI.

De Nuce Metella.

Mr. DE nuce Metella quamuis non omnium eadem ſit opinio, plerique tamen pro fructu ſtrammonij ſeu ſolani ſpinoſi habent. Cardanus, *de venen. lib. 3. c. 5.* ſcribit, nucem Metellam eſſe mediā inter opium & cicutā, & aurei vnius pondere ſumptam vno die interficere.

Symptomata & Signa.

Nux Metella intra corpus ſumpta ſomnum profundum, à quo homo vix excitari poteſt, temulentiā, anhelitum frigidum, labiorum intumeſcentiam, corporis pallorem, vnguium liuorem, tandémque frigidum ſudorem inducit, quem paulò pòſt mors inſequitur. Signa.

Curatio.

Vt in aliis venenis, ita & in hoc primò vomitus excitandus, & quidem decocto è corticib. radic. iuglandium cum vino parato. Aluus verò ſubducatur clyſtere è centaurio min. ruta, ſcordio, caſtoreo, & hydromelite concinnato. Curatio.

Hinc ægro exhibeantur decoctum abſinthij, origani, rutæ ſylueſtris, radic. gentianæ, helenij, cum vino paratum, vel caſtoreum, pyrethrum, baccæ lauri, cinamomum, theriaca, ſpecies diagalangæ, diazingiberis.

Æger à ſomno excitetur errhinis, ligaturis dolorificis, frictionibus extremorum, & cum poteſt moueri, & rectiùs ſeſe habet, corpus moueat, & ſeſe exerceat æger, donec ſudet.

Cibi loco vtatur æger butyro recenti, carnibus & iuſculis pinguibus. Potus ſit vel vinum meracum, vel lac dulce copioſum.

CAPVT XVII.

De Nerio, ſeu Oleandro.

DIoſcorides, *lib. 4. cap. 77.* Nerij flores & folia mulis, aſinis, canibus, aliiſque quadrupedibus plurimis veneno, hominibus verò cum vino exhibita contra ſerpentum morſus præſidio eſſe affirmat. Alij tamen, ipsâ experientiâ ita edocti, Nerium vel in cibo vel in potu, etiam minori copiâ aſſumptum, tam homines, quàm quadrupedes interficere, imò vmbram eius cunctis animalibus noxiam eſſe ſcribunt. Niſi forſan Nerium contra ſerpentum morſus in ſpecie alexipharmacum ſit, ſicut de aconito, quod aliàs præſentaneum venenum eſt, narrat Plinius, *lib. 22. cap. 2.* quod cum vino calido datum ſcorpionum ictibus aduerſetur, & ita vnum venenum cum alio emoriatur.

Symptomata, & Signa.

Nerium aſſumptum magnam inducit circa præcordia anguſtiam, ventrem inflat, rugitûs in inteſtinis excitat, aluum mouet, corpus inflammat, ſyncopen parit, ipſámque mortem, niſi citò ſuccurratur, infert. Signa.

Curatio.

Reiecto vel per vomitum, vel per ſeceſſum Nerio, æger ſæpius bibat decoctum ficuum, dactylorum, folior. maluæ, radic. althææ, ſem. lini, aut fœnigræci, vel aſſumat electuarij diacaſtorei, aut rob baccar. iuniperi Drach. ij. Inprimis ſemen rutæ & agni caſti cum aceto propinatum proprietate quadam Nerio aduerſari ſcribitur. Curatio.

Æger ſæpius veſcatur ptiſanæ cremore, ficubus, paſſulis, dactylis, ſaccharo, butyro recenti, lacte, iuſculis pinguibus & aliis dulcibus ac mucilaginoſis.

CAPVT XVIII.

De Iuglande arbore.

IVglans arbor vix alio, quàm ſi quis ſub eius vmbra ſomnum capiat, nocet modo, refértq; hîc Greuinus, Iuglans.

lib. 2. de venen. cap. 22. ſibi, cùm aliquando mediâ æſtate ſub iuglande obdormiuiſſet, vniuerſum corpus refrigeratum fuiſſe, cum maximo capitis dolore, qui quinque vel ſex dies durauit. Et Marcel. Donatus, *hiſt. med. mirabili, lib. 1. cap. 1.* refert, quòd mulier quædam ruris incola, cùm in meridie ſub vmbra nucis arboris dormitaſſet, in ſomniis à dæmone opprimi & verberari ſibi ipſi viſa ſit, & præ timore expergefacta, cum ſub nucis vmbra ſe cubaſſe videret, ſemidormiens perterrita, à malo ſpiritu ſe correptam prædicans, domum reuerſa ſit, & febri ſuperueniente, ferè capilli omnes deciderint, qui tamen ſanitati reſtitutæ renati ſint.

Symptomata & Signa.

Signa. Qui ſub vmbra iuglandis arboris diutiùs verſatur aut dormit, ingenti capitis dolore corripitur, vertigine vexatur, & in epilepſiam vel apoplexiam incidit.

Curatio.

Curatio. Symptomata verò iſta tolluntur lotione capitis cum lixiuio, in quo betonica, hyſſopus, majorana, lauendula, pulegium, roſmarinus, ſaluia, ſpica vel ſtœchas cocta fuerint; vel irroretur caput aquâ roriſmarini, majoranæ, ſaluiæ, lauendulæ.

Exhibeantur verò ſpecies diambræ, diamoſchi dulcis, aromatici caryophyllati, dianthos, trochiſci, galliæ moſchatæ, vel ex herbis cephalicis ſupra dictis paretur decoctum, & addito melle anthoſato ægro exhibeatur. Vtiles etiam ſunt aquæ cephalicæ, epilepticæ, apoplecticæ.

Potus ſit vinum generoſum.

CAPVT XIX.

De Eſula.

Eſula. Eſulæ ſiue Tithymalli quamuis plures ſint ſpecies: omnes tamen ſecundum omnes partes haud parùm venenatæ ſunt. Et licet Eſula non ex eorum venenorum genere ſit, quod ſimpliciter tale eſt, & nullum in medicina habet vſum, ſed quandoque præparata purgantis loco exhibeatur: tamen ſi non præparata, vel nimiâ quantitate ſumatur, grauia ſymptomata excitat.

Symptomata & Signa Diagnoſtica.

Signa. Nimirum ſtatim nauſeam, ſingultum & vomitum copioſum, cordiſque anxietatem excitat, corpus totum inflammat, ſitim infert vehementiſſimam, hepatis temperiem & conſtitutionem ſummopere deſtruit, ventris dolorem, & periculoſum alui fluxum parit, quem vt plurimùm conuulſio, & hanc ipſa mors conſequitur.

Curatio.

Curatio. Vomitus ab aſſumpta Eſula proueniens non ſtatim ſiſtendus, ſed potiùs, vt materia venenata ſtatim euacuetur, promouendus: quòd fit aquâ hordei tepidâ, cum oleo anethino vel violar. exhibitâ. Hinc clyſter refrigerans & abſtergens è decocto herbarum emollientiũ, ſeminibus 4. frigid. major. mucilag. ſem. pſyll. vel cidon. ol. roſar. violar. vitello oui paratus iniiciatur.

Antidoti loco exhibeantur bolus Armenus, terra ſigillata, corallia rubra, cornu Cerui præparatum, theriaca cum vino vel aqua carduibened. Vtile eſt & gummi Arabic. ac tragacanth.

Cum cibo æger vtatur butyro recẽti, priſanæ cremore, amygd. dulc. iuſculis pinguibus, ol. & emulſ. amygd. dulc. vt & emulſione ſem. 4. frigid. major. excorticator. factâ cum aq. hordei, plantag. portulacæ, tormentill. Vtile eſt & lac recens mulctum.

CAPVT XX.

De Nuce Vomica.

QVamuis ſunt, qui nuces vomicas canes & aues quidem interficere, hominibus verò nullam noxam inferre putant: eas tamen intra corpus ſumptas hominibus quoque lethales eſſe, experientia docuit. Nux vomica.

[Equidem hîc inter venena, quæ etiam homini nocere poſſunt, recenſui Nucem vomicam. Quia verò nonnulla adhuc dubia de ea occurrunt, & nonnulli etiam eandem alexipharmacis admiſcent, quædam adhuc addenda videntur, & inprimis experientia conſulenda. Canibus & felibus venenum eſſe Nucem vomicam, extra dubium eſt. Et ipſe vidi canem, cui nux vomica exhibita fuit, intra horæ ſpatium cum magnis conuulſionibus interiiſſe. An autem hominibus venenũ ſit, dubitatur. Medici Noribergenſes *in Nota ad Electuarium de Ouo* ſcribunt: Experientiâ comprobatum eſt, Nucem vomicam potiùs canibus & felibus, quàm hominibus aduerſari. Et ſunt Autores, qui medicamentis alexipharmacis eam admiſcent. Ita Electuario de Ouo Nux vomica admiſcetur. Et Iodocus VVillichius pulueri ſuo expulſiuo ℥ i ß. admiſcet, etſi hîc de pondere, ánque ℥ i ß. vel ʒ ß. legendum ſit, dubitatur. Nux vomica an homini ſit venenum.

Quo fine autem alexipharmacis Nux vomica admiſceatur, an vt vomitorium, an vt alexipharmacum, an vt narcoticum, dubium. Renodæus *Antidotar. lib. 5. ſect. 1. cap. 10.* equidem etiam alexiteriam vim huic Nuci tribuit: maximè tamen ob vomitum prodeſſe ſcribit. *Nonnulli*, inquit, *Nucem vomicam reformidant, quod felibus & canibus deleteria ſit, ac præſens venenum; ſed huic dubitationi multoties ſatisfecimus. Nam brutorum natura longè diſtat ab hominis conditione, cui ſæpe venenum eſt, quod illis pabulum familiare; & contrà. Coturnices veſcuntur helleboro, & ſturni cicutâ, à quibus homo enecatur: contrà aloë & amygdala amara enecant vulpes; homo verò illis vtitur ad ſalutem. Præterea Nux vomica, cum habeat vim alexiteriam, etiam vomitui prouocando magis confert. Nam morbis contagioſis vomitus mirificè prodeſt, maximè verò his, quibus prima regio corporis humoribus ſcatet. Sic enim, partibus præcipuis malignâ colluuie liberatis, facultas fit vegetior, & ad expugnandum virus alacrior.* Hæc Renodæus. An ſit vomitorium?

Conr. Geſnerus autem ob narcoticam vim Nucem vomicam alexipharmacis admiſceri putat, dum *epiſt. lib. 1. p. 33.* ad Achillem Gaſſerum ita ſcribit: *Nucem vomicam*, inquit, *narcoticam eſſe de quo dubitabam, iam certus cognoui. Curaui enim, vt ſcrup. ſemis eius daretur cani cum carne cruda. Is deuorauit, poſt horam mediam obdormiuit, & intra quatuor horas periyt, cùm inter dormiendum modò capite, modò cruribus ipſum conuelli apparuiſſet. Tum alteri etiam cani tantundem huius nucis ſimiliter dedimus, & poſt horas ferè tres, cùm grauia ſymptomata ipſum iam inuaſiſſent, antidoti Saxonicæ ʒ ß. cum carne cruda dedimus. Quod cùm deuoraſſet, ſanatus, & nihil mali paſſus eſt, etſi non euomuit. Ergo quod de opio ſcripſi, lui peſtilenti ipſum reſiſtere, antidotis mixtum, id Electuarij etiam de Ouo dicti argumento probabitur, quod non opium quidem, ſed Nucem vomicam, opio fortè vehementiorem vim refrigerandi, recipit.* Hæc Geſnerus. Et *Epiſt. ſeq. p. 34.* opij vim ſcribit, *contra peſtem præcipuam eſſe, teſtatur etiam ſolanum ſyluaticum (Dollvvurtz) quod in peſtilentia porcorum efficaciſſimum eſt, vt Tragus ſcribit: Vim enim habet opij.* Et ibid. *p. 45. fac. b.* ad Io. Culmannum: *Opium*, inquit, *antidotis, vt alijs multis, contra alia venena diuerſa, & maximos quoſque morbos, miſceri puto. Primùm quoniam theriaca, cuius vis ad peſtem maxima eſt, plurimum habet opij, non quidem opinor, vt feruorem & acrimoniam aliorum mitiget corrigátve,* An Narcoticum.

ſed

ſed propter vim ſuam peculiarem, quâ tollit dolores, & ſubtiles ac penetrantes humores, vaporéſque venenoſos coërcet, ac ſiſtit, vt aliâ priùs viâ euacuentur, quàm ad cor pertingant. Habent & alia veterum antidoti innumera, & laudatum contra peſtem Andreæ Lacunæ remedium, euphorbium ſimul atque opium recipit. Times tu, ne parum nihil faciat, nimium verò perimat, mediocre profuturum ſperato, non ſolum, neque per ſe, ſed cum aliis multis conuenientibus mixtum. Audiuiſti fortè de noua antidoto Saxonica, contra venena omnia, & peſtem mirè efficaci, ea non quidē opium, ſed eiuſdem facultatis herba, quam pro aconito primo D. Fuchſius pinxit, folia fructúſque recipit. Electuarij de Ouo compoſitionem nôſti, id Nucem vomicam, cui frigiditatem in quarto tribuunt, requirit. His antidotis opium, aut ſimilia aufer, animam abſtuleris, hoc eſt, baſin, & vim præcipuam earum. Hæc etiam Geſnerus. De opio etiam Iohan. Hennemannus Reyſing. Ciuis meus, *in Idea Loimode, pag.* 38. ſcribit, ſe expertum ſcire, quid opium poſſit, ſi alexipharmacis miſceatur, in feruore hoc ſpiritali extinguendo. Addítque, quando expulſiuis miſcetur in rectâ doſi, tunc ſpiritus illius contagioſi motum ſiſtere, vbi expulſiuum medicamentum poſt illum vnà cum corrupto humore faciliùs à corde arcere, & ad cutim propellere. Alij planè vim alexipharmacam Nuci vomicæ tribuunt. Exſtat Epiſtola, *in Notit. D. Doringij ad Tract. Iod. Vvillichij de peſte*, in qua Autor Epiſtolæ ſcribit, inter Medicos Germanos eſſe, qui Nucem vomicam, vt alexiterium non vulgare, commendant, & in vſu habent frequenti, non ſolùm in præcauenda, ſed etiam curanda peſte: & in multis Saxoniæ locis, vbi ſerpit contagium, ſcrupul. vnum, vel duos ſine periculo exhiberi, haberéque vim mirificam contra venenum peſtilens; cùm ſudores valde moueat, & aluum quoque ſubducat. Et olim Medicum Lipſienſem, Gaſparum Keglerum, puluerem ſeq. magno ſucceſſu exhibuiſſe: ℞. *Pilul. peſtilential.* ℥ j. *nuc. vomica, exempto cortice, & limâ in puluerem redacta* ℥ ß. *vnicornu boni* ʒ j. vel illius loco *C.C. tantundem*; F. Puluis, cuius ʒ j. adultis cum aquis appropriatis præbetur. Alios ſimpliciter ex ouo puluerem exhibuiſſe, & mulieres in quodam Monaſterio, in Nariſcis ſito, loco præſeruationis magnam copiam illius abſumpſiſſe, nec vllum vomitum, aut aliud pernicioſum ſymptoma, inde eſſe ſubſecutum. In aqua etiam contra calculum, quæ Fuggerorum appellatur, ſatis multum de nuce illa abſumi. Imò Ciuem ſuum quendam puluerem iſtius Nucis vomicæ, quoties ſudorem in balneo elicere voluit, antè ſumpſiſſe, & affirmaſſe, ipſius patrem idem factitaſſe, perſuaſum, hoc remedio ſeſe à multis morbis tutum reddi poſſe, præſertim tempore peſtis.

Tabernæmontanus, *lib.* 3. *cap.* 14. ſcribit, quòd nux vomica (& quidem quæ hodie pharmacopœis nota eſt) ʒ ij. pondere hominem enecet, ʒ j. verò pondere ſumpta hominem quaſi ebrium reddat, & proinde vſurpetur ad dolores ſedandos.

Cùm ergo hac de re tanta Autorum ſit diſſenſio, aliquid decidere non ita facile eſt. Inprimis, quod mirum, in re adeò vulgatâ, de huius nucis natalibus non ſatis conſtat, niſi quòd Mercatores ex Alexandria Ægypti Venetias eam afferri, referunt, & experientiæ contrariæ allegantur; ac propterea experientia ampliùs conſulenda eſt. Vt tamen aliquid addam, illud principio rectè à pleriſque affirmari puto, licèt canibus & felibus præſens venenum ſit Nux vomica: non tamen inde ſequi, etiam homini eſſe venenum. Nam, vt rectè Lucretius habet.

Quódque aliis cibus eſt, aliis fuit acre venenum.

Et

Præterea nobis veratrum eſt acre venenum:
At capris adipes & coturnicibus auget.

Quo verò fine antidotis miſceatur, cùm Autores diſſentiant, primò Renodæi opinionem patrum probabilem exiſtimo, dum vim vomitoriam tribuit nuci vomicæ vulgari; cùm tamen nulla vel in ſimplici, vel in antidotis, quibus admiſcetur, vt el. de ouo, vis vomitoria deprehendatur. Quòd verò vis vomitoria tribuitur nuci vomicæ, inde natum, quòd apud Autores nux Metalla & Vomica confunduntur, & vni ex his vis vomitoria competit. An verò noſtra nux vomica ſit antiquorum Metella vel vomica, iam non diſputo. Hoc certum eſt, nucem vomicam officinis hodie notam non eſſe vomitoriam, & malè huic, quod alteri vomitoriæ competit, tribui. Ideóque noſtram iſtam eſſe nucem Metellam, exiſtimat Tabernæmontanus, *alleg. loc.* Veram verò nucem vomicam eſſe anguloſam, & drachm. vnius pondere vomitum ciere, & inde etiam nomen habere ſcribit.

Deinde etiam non puto, noſtram iſtam nucem vomicam habere vim alexipharmacam. Neque dum ſatis experimentis probatum eſt, neque credibile, quod aliis animalibus eſt præſens venenum, homini eſſe alexipharmacum. Et licèt hoc negare nolim, ſudorem ciere poſſe: id tamen etiam opio, & aliis narcoticis, commune eſt, quæ nullam vim alexipharmacam habent.

Malo ergo Geſnero & Hennemanno aſſentiri, qui ob vim narcoticam, eodem modo vt opium theriacæ & Mithridatio admiſcetur, nucem Vomicam Electuario de Ouo, & aliis contra peſtem remediis admiſceri ſtatuunt. Habere autem talem vim, experimenta Geſneri anteà allata probant. Et Gaudentius Merula, *in memorabilibus*, ſcribit, aues quoque, ſi nux ea illarum cibis admiſceatur, reddi attonitas, vt manu capi poſſint. Cum quibus conſentit Tabernæmontanus, *alleg. loc.* Cùm enim narcotica non ſolùm ſpiritus, ſed & vapores acres ac venenoſos coërceant, vt veneni peſtilentis impetus nonnihil ſiſtatur, non incommodè narcotica antidotis admiſcentur.]

Symptomata & Signa.

Aſſumptam nucem vomicam ſtatim nauſea, vomitus copioſus, ſitis vehemens, alui fluxus immoderatus, pectoris anguſtia, ſubita virium proſtratio, ſudor frigidus, conuulſio, tandémque, niſi citò ſuccurratur, mors ſequitur.

Curatio.

Vt in aliis, ita & in hoc veneno neceſſarium eſt, vt id ſtatim è ventriculo reiiciatur, hauſto hydromelite, in quo raphanus vel ſimile quid decoctum ſit; hinc aluus iniecto clyſtere emolliente & refrigerante eluatur.

Antidoti loco exhibeantur zedoar. Drach. ij. pondere cum vino, cortices citri vel ſuccus eius, rob myrti vel cydoniorum.

Pro cibo exhibeatur butyrum recens, nuces pineæ, amygdalæ dulces, priſana hordeacea, carnes & iuſcula gallinarum. Potus ſit lac recens mulctum adhuc calidum, vel vinum aqua fontanâ dilutum. Vtile quoque eſt balneo vti, corpúſque inungere oleo ſeſamino, anethino, irino, cui aliquid caſtorei addere licet.

CAPVT XXI.

De Elleboro.

DE Elleboro albo (hunc enim, vbi ſimpliciter, & ſine adiectione Elleborum nominatur, intelligendum eſſe, docet Galenus, 5. *aphoriſm.* 1.) autores diſſentiunt, & nonnulli eum è numero medicamentorum planè relegandum cenſent; alij magnis laudibus extollunt. Autor lib. 1. de plantis, *cap.* 3. hyoſcyamum & Elleborum hominibus venenum eſſe, & Alexander Aphrodiſæus, *in præfat. Problem.* veratro coturnices, cicutâ ſturnos veſci, quæ hominibus venena ſint, ſcribit. Et Galenus, 6. *epid. comm.* 5. *text.* 35. ſcriptum reliquit, in Doride, Beotia ac Theſſalia plurimos ex eſu coturnicum muſculorum diſtenſionibus fuiſſe correptos

Margin notes (left, partly cut off): alexi- …rma- …r. · …entia …erna- …tani. · …toris. · …n eſt vo- …rium.

Margin notes (right): Nux metella & Vomica differunt. · Non alexiterium. · Sed narcoticum. · Signa. · Curatio. · Elleborus.

quoniam helleboro eæ veſcerentur, ídque & Athenis quibuſdam accidiſſe. Et Meſue helleborum reiicit, quia præfocationem inducat; Auerroës verò propter nimis violentam purgationem inter venena refert.

Contra negari non poteſt, Hippocrati & antiquis in frequenti vſu fuiſſe helleborum, & Plinius, *lib.* 25. *cap.* 5. ſcribit, hellebori vſum adeo promiſcuum fuiſſe, vt plerique ſtudiorum gratiâ ad peruidenda acriùs, quæ commentabantur, eum ſæpius ſumpſerint, vt peculiariter fecit Carneades Academicus, qui ſcripturus aduerſus Stoici Zenonis libros, candido helleboro ſuperiora purgabat; ne quid ex corruptis in ſtomacho humoribus ad domicilia vſque animi redundaret, & conſtantiam vigorémque mentis labefactaret. De veratro etiam vſurpando agit Aëtius, *tetrabibl. lib.* 1. *ſerm.* 3. *cap.* 120. *& ſeqq.* Paulus Ægineta, *lib.* 7. *c.* 4. Oribaſius, *lib.* 7. *collect.* Cæl. Aurel. *lib.* 3. *acut. cap.* 13. *& lib.* 1. *tard. paſſion. c.* 4. Et ita quidem helleborus apud antiquos in frequenti vſu fuit, vt in prouerbia plura abierit. *Bibe elleborum.* Et Demoſthenes Æſchinum monet, vt helleboro ſe purget. Lucianus, *in Dialogo Menippi ac Tantali*, ait: Deſipis, Tantale, & vt verè dicam, helleboro tibi poto opus eſt. Et: *Nauiget Anticyras.* Ac:

Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam
Tonſori Lycino commiſerit.

ſcribit Horatius. In Anticyris enim maxima hellebori copia fuit.

Verùm controuerſia hæc diſtinctione commodâ adhibitâ facilè componi poteſt. Diximus enim iam ſupra ex Galeno, 6. *epid. com.* 6. *text.* 5. quòd venena ſint duplicia; alia ſimpliciter talia, quæ nec ægris proſunt, ſed ſemper nocent; quædam, quæ licet interdum nocent, & hominem interimunt, quandoque tamen, & ſecundum artem adhibita in vſum medicum venire poſſunt. Atque in poſteriore, non priore genere collocandus eſt helleborus albus. Quamuis enim in vſum medicum venire poſſit, & apud antiquos frequentiſſimè vſurpatus ſit, vt ex locis antè allegatis patet, & peculiari etiam libello Baptiſta Codronchius docuit; non rarò tamen etiam nocuiſſe, & homines interemiſſe obſeruatum eſt. Ita ſcribit Antoninus Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanat. cauſ. cap.* 51. cùm imperitus quidam cuidam quartanâ laboranti helleborum propinaſſet, eum intra ſex horarum ſpatium mortuum eſſe; & alium eodem modo ex hellebori vſu mortuum eſſe, *ibid. cap.* 52. refert. Et docuit hoc iam olim Hippocrates, qui 5. *aphoriſm.* 1. conuulſionem ex helleboro lethalem eſſe ſcribit. Et Ponzettus, *de venen. lib.* 2. *cap.* 32. quendam laborantem, cùm ſumpſiſſet hellebori ſeſquidrachmam, mortuum eſſe refert.

Symptomata & Signa.

Signa. Nimirum helleborus vel non præparatus, vel largiùs ſumptus violentam ſupra & infra excretionem, ingenteſque ventriculi & inteſtinorum cruciatûs ac tormina, ſingultumque excitat; Præfocationem, reſpirationis difficultatem, mentis turbationem, ſubitam virium proſtrationem, cordis palpitationem, lipothymiam, corporiſque totius tremorem infert, ægrique tandem vel ſuffocati, vel conuulſi moriuntur.

Curatio.

Curatio. Etſi verò helleborus vomitum excitat: tamen is non ſiſtendus, ſed potiùs promouendus, & propterea vomitorium è radice raphani, ſemin. anethi, atriplicis, geniſtæ, in hydromelite coctis, exhibendum, & aliquoties repetendum. Si clyſtere opus, paretur is è decocto centaur. min. rutæ, plantag. radic. althéæ, addito oleo anethino, & ouorum vitellis.

Antidoti loco exhibeatur pulu. fl. aut rad. nymphéæ albæ, vel ſem. paſtinacæ Drach. ij. cum vino, vel ex abſinth. ſcordio, aniſo, cumino, nardo Indica & caſtoreo paretur puluis, & cum vino offeratur, vt & theriaca vel Mithridatium.

Ad ſtrangulationem inhibendam detur galbani Drach. ß.

Ad ventris cruciatûs & tormina ſedanda ſacculus è furfuribus, ſale, cumino, pulegio, mentha, ruta, & lauri baccis paratus, & in vino vel lacte coctus extra calidè applicetur.

Vel: ℞. *Mithridatij, caſtorei, ol. nuc. moſchat. expreſſ.* an. Drach. j. *ol. rutac.* q. ſ. Fiat Linimentum.

Qua ratione hypercatharſis & nimia purgatio ſiſtenda ſit, dictum eſt *lib.* 3. *Pract. part.* 2. *ſect.* 2. *cap.* 6.

Singultus etiam quomodo curandus ſit, dictum *eodem lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 10.

Tandem quâ ratione conuulſionibus, quæ accedere ſolent, occurrendum ſit, dictum *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 28.

CAPVT XXII.

De Grano Nubiæ, Erica baccifera, Herba hæmatogoga, Datura, Flore Africano, Lolio, Mangas, Abouai, Hiuca ſucco, Melle venenato.

Reliquas plantas venenatas vno capite coniungemus, & ſymptomata ac morbos, quos inducunt, inprimis referemus. Vbi curatio non addetur ad communia illa confugiendum, lapidem Bezoar, terram ſigillatam, bolum Armenum, theriacam, Mithridatium & ſimilia.

Granum Nubiæ. A pluribus annotatum, granum Nubiæ dictum, omnium venenorum peſſimum. De quo Iul. Cæſ. Scaliger, *exerc.* 153. *ſect.* 11. ſcribit: In Nubia, quæ eſt Æthiopia ſub Ægypto, granum eſt, quod deuoratum expellit animantes vitâ. Decima pars intra horæ quadrantem interficit. Et de eodem Mercurialis, *lib.* 1. *de venen. cap.* 6. ſcribit: In Nubia reperitur quoddam veneni genus, cuius ſi granum vnum propinetur decem hominibus, omnes ſtatim iugulat ſpatio quartæ partis horæ; ſin autem detur vni homini, illum ſtatim interimit.

Erica baccifera. Ericam bacciferam Matthioli, quam Saxones ad montem Brottenbergum, *Apenbeer*, hoc eſt, ſimiarum baccas, nominant, ita dici exiſtimat Iohannes Thalius, *in deſcriptione Hercinia*, quòd eſus earum vberior capiti noxia quædam inferat ſymptomata, atque deliræ ſubſequantur geſticulationes, ratione nonnihil interturbatâ, vt is, qui vſus fuerit copioſiùs, ſimiarum inſtar ſeſe habere geſtu ridiculo videatur.

Herba hæmatogoga. Inter venenatas herbas meritò & illa refertur, de qua Galenus, *lib. de purg. med. fac. cap.* 4. In Thracibus, Bithyniam incolentibus, inuenit homo quidam herbam, quam ſi quis aſſumpſiſſet, ſanguinem primò, tum vitam emittebat. Multis itaque hoc pacto morientibus cùm facinus diligenti inquiſitione dignum putaretur, herbarium comprehendunt, & ad gentis Magiſtratum ducunt. Is cùm non ſolùm hominem necare ſtuderet, ſed ſi quis alius herbam aut didiciſſet aut docuiſſet, à nullo ſiquidem ipſam didiciſſe veneficus aſſeruit, verùm in ſuburbanum cùm aliquando ſuillum iecur deferret, vrgente ventre, ſuper herba quadam iecur depoſuiſſe, quod aliquantò pòſt cùm ſuſtuliſſet, vidiſſet ex vniuerſo iecinore ſanguineos riuulos ad herbam confluere. Ex hoc coniectura facta, corpori ſanguinem ea detrahi poſſe, periculo mox in obuio quodam facto, vt verum comperit, quod fortè ſperabat, ad malos vſus herbam deinceps tranſtuliſſe, ſe tamen alicui alij eam monſtraſſe negauit. Hæc herbarius ille diu inter quæſtiones habitus retulit. Populi verò Magiſtratus cùm illis in locis naſci hanc herbam ex rei dictis accepiſſet, vinctis oculis ipſum ad ſupplicium duci iuſſit, ne cui inter eundum herbam indicaret.

Venenata

ura. Venenata eſt & Datura, ſeu Datula, de qua Garcias ab Horto, *aromat. lib.* 2. *cap.* 24. Inijcitur à furibus hic flos, aut eius ſemen, in cibos eorum, quos deprædari volunt. Mente enim quodammodo alienantur, quotquot id medicamentum ſumunt, & in riſum ſoluuntur, magna cum libertate ſinentes, quod libitum eſt, deprædari. Durat verò hæc mentis alienatio viginti quatuor horarum ſpatio. Et de eadem refert Chriſtophorus à Coſta, *lib. aromat. pag.* 78. Mala, *inquit*, inualuit conſuetudo apud impudicas mulieres, quòd huius ſeminis in puluerem triti Drach. ß. ex vino, aut alia, quæ magis arridet, materiâ præbeant. Miſer, qui cum hauſit, diu veluti mente alienatus remanet, aut ridens, aut eiulans, aut dormiens, plerunque etiam alteri colloquens & reſpondens, vt interdum etiam ſana mente præditum eſſe credas, tametſi mentis non ſit compos, neque eum agnoſcat, cum quo ſermones confert, & colloquij habiti planè ſit immemor, poſtquàm ad ſe redit. Additque, neminem tamen, qui id ſumpſiſſet, necatum vnquam comperiſſe, tametſi nonnullos conſpexerit per aliquot dies perturbatos ferri, quod fortè acciderat ob immodicam quantitatem exhibitam, quæ ſi fuerit nimia, interimit.

Africa. Florem quoque Africanum, vt Dodonæus, *hiſt. ſtirp. pent.* 2. *lib.* 3. *cap.* 12. docet, præditum eſſe venenoſa potentia, odor ingratus caput aggrauans, cicutæ ſimilis, qualis Lycoperſij ſucco, oſtendit. Deinde experimentis nonnullis conſtat. Memini enim, *inquit* idem Dodonæus, in puero, qui flores mandere inceperat, labia & os inflata me videre, ſicut crebrò iis accidit, qui cicutæ fiſtulis ludentes aut modulantes, intra labia eas aliquandiu continuerunt. Feli etiam flores cum calycibus recenti caſeo permiſtos olim dedimus, quæ mox valde inflata, & paulò pòſt mortua fuit. Mures quoque, qui ſemen arroſerant, mortui feruntur reperti.

ſemen. Lolij etiam ſemen vim malignam obtinet, & panis, in quo lolium fuerit, ſtuporem quendam & veluti temulentiam eſitantibus parit, cum inexpugnabili ferè ſomno. De quo Galenus, 6. *de ſimpl. med. fac. &* 1. *de aliment.* refert, quòd, cum anni conſtitutio praua aliquando fuiſſet, lolium tritico affatim innaſci cõtigit, quod cùm neque agricolæ accommodatis ad eam rem cribris accuratè purgaſſent, neque piſtores, quòd paucus eſſet tritici prouentus, multis caput dolere cœpit. Ineunte verò æſtate in cute multorum, qui comederant, vlcera, aut aliud quoddam ſymptoma, quod ſuccorum prauitatem indicaret, eſt ſubſecutum. Et VVierus, *de præſtig. dæmon. lib.* 3. *cap.* 18. narrat, quòd mulier quædam ad rem intentior, cùm trituratores in multas dies conduxerat, curârit ex lolio diligenter excreto, molito, pinſitóque, admiſtâ ſecalis farinâ, panem parari, & coqui, vt eos minoribus ſumptibus aleret, quo cùm eſſent paſti, in quandam leuem inciderunt amentiam, & cùm eſſent aliquandiu rotati vertigine, laſſi ad vnum omnes in profundum longúmque inciderunt ſomnum, vt pro labore, quem vetulæ præſtare oportuiſſet, ipſi continuò ſterterent, donec ea tandem poſt alterum aut tertium diem, errore animaduerſo, victûs rationem mutaret.

us. De Mangas ſylueſtris, & lactariæ herbæ Maluaticæ veneno ita Chriſtophorus à Coſta, *lib.* 1. *aromat. pag.* 70. ſcribit: Sylueſtre reperitur Mangas, Brauas nuncupatum, adeo præſentis veneni, vt indigenæ illo ſe mutuò perimant. Nam ſi quis paululum ederit, illico moritur. Interdum oleum admiſcent, ad exacuendam eius vim, vtque celeriorem perniciem afferat. Sed quocunque tandem ſumptum modo adeo celeriter perimit, vt hactenus nullum ſit repertum antidotum ad eius vim compeſcendam.

uai. Et de Ahouai narrat Carolus Cluſius, *annot. ad cap.* 11. *lib.* 2. *aromat. Garciæ ab Horto*, quòd eius nucleus præſentiſſimum ſit venenum, quod alter alteri in mutuis odiis & diſſidiis, præſertim verò viri, leuiſſimâ occaſione vxoribus infenſi, aut contrà vxores viris indignatæ dare ſolent.

De Hiuca referunt Cardanus, *de ſubtil. lib.* 12. & I. C. Scaliger, *exerc.* 153. *ſect.* 5. *&* 8. quòd eius ſuccus lethalis ſit, farina verò ſalubris, ita vt ex ea panem forment. *Hiuca.*

Tandem mel quoque interdum venenatum eſt, de quo Galenus, 10. *de ſimpl. med. fac. circa initium*: Quidam, *inquit*, Medicis duobus ad vnguentariorum officinam conſpectis, attulit ad eos mel, venditurus ſcilicet, illi vbi guſtaſſent, de pretio diſceptantur hic, tanquam illi parum offerrent, properè ſubducit ſeſe: verùm Medicorum neuter ſeruatus eſt. Et Plinius, *lib.* 21. *c.* 13. hæc habet: Tantum pabulum refert, vt mella quoque venenata fiant. Heracleæ in Ponto quibuſdam annis perniciosiſſima exiſtunt, ab iiſdem apibus facta, nec dixêre autores, è quibus floribus ea fierent. Nos trademus, quæ comperimus. Herba eſt ab exitio & iumentorum quidem, ſed præcipuè caprarum appellata, Ægolethron. Huius flores concipiunt noxium virus aquoſo vere marceſcentes. Ita fit, vt non omnibus annis ſentiatur hoc malum. (Dioſcorides, *in* 6. *lib.* in Aconitum, quod ibi copioſum naſcitur, culpam omnem reiiciendam cenſet, eadémque ſymptomata in his ſequi, quæ aconito ſumpto.) Venenati ſigna ſunt, quòd omnino non denſatur, quòd color magis rutilus eſt, odor alienus, ſternutamenta protinùs mouens, quod ponderoſius innoxio. Qui edêre, abiiciunt ſe humi, refrigerationem quærentes: nam & ſudore diffluunt. Remedia ſunt multa, quæ ſuis locis dicemus. Sed quoniam ſtatim repræſentari aliqua in tantis inſidiis oportet, mulſum vetus è melle optimo & rutâ: ſalſamenta etiam, ſi reiiciantur, ſumpta crebrò. Et *paulò pòſt*: Aliud genus in eodem Ponto gente Sannorũ mellis, quod ab inſania, quam gignit, Mænomenon vocant. Id exiſtimatur contrahi flore Rhododendri, quo ſcatent ſyluæ. *Mel venenatum.*

PARS OCTAVA.

De Venenis ab animalibus.

CAPVT I.

De Venenis ab animalibus in genere.

Reſtant tandem venena, quæ animalia venenoſa homini communicant, id quod variis modis accidit. Alia enim animalia venenoſa morſu venenum homini inferunt, quo modo homini nocet vipera, & omnium ſerpentum genera, mus araneus, ſcolopêdra, canes & alia animalia rabida: alia lædunt ictu vel aculeo, vt ſcorpius, aranei & phalangia, veſpæ; inter piſces paſtinaca marina, draco, turtur: alia ſaliua & ſputo, vt ptyas: alia vrinâ, quomodo glires vlcera maligna inducũt: alia etiam per medium quoddam venenum communicãt, quo modo torpedo per tridentem piſcatoris manum ſtupefacit. Et miles apud Auicennam per haſtam, quâ ſerpentẽ vulnerauit, vt & vinitor apud Matthiolum interfectus eſt. Nocent etiam animalia venenata, ſi venenum eorũ extra corpori affricetur. Multò verò magis noxium eſt venenum animalium venenatorum, ſi in potu ſeu cibo vel à malitioſo aliquo propinatum, vel fortuitò & incuriâ ſumptum fuerit. Ita Nicolus Florentinus refert, in Cœnobio quodam ſumpto liquore quodam, in quo fuerat extinctus araneus, omnes monachos fuiſſe interemptos. Sic memini hîc VVitebergæ ciuis cuiuſdam commenſales omnes Studioſos, poſtquàm piſces coctos comediſſent, ægrotare cœpiſſe, & aliquot etiam ex iis mortuos eſſe. Cùm verò alij aliter de cauſſa indicarent, *Venenorum ab animalibus differentia.*

indicarent, tandem compertum eſt, piſces illos ab ancilla incauta coctos fuiſſe in aqua, in qua glis ſuffocatus erat. Et inprimis venenatorum animalium fel, ſi minimâ etiam quantitate ſumptum fuerit, lethale eſſe, Galenus, *5. de ſimpl. med. fac. cap. 9.* docet. Et Plinius nullâ alia parte, præcipuè in ſerpentibus, deterius venenum eſſe ſcribit, *lib. 29. cap. 6.* Et omnino quæcunque animalia vel venenoſa ſunt, vel venenis victitant, in iis maximè venenum in felle colligitur. Vnde & hepati interdum aliquid venenatæ qualitatis communicatur. Memini me in hiſtoria nauigationis Hollandorum in nouam Zemblam legiſſe, cùm hepar vulpinum comediſſent, omnes periculoſè ægrotare cœpiſſe. Quod aliunde factum non puto, niſi quia vulpes illa aliquod venenatum animal deuorauerat, cuius venenum in veſicula fellis in vulpe collectum, & hepati etiam communicatum fuit.

Sunt autem venenata animalia vel ex ſe & ſuâ naturâ, vt ſerpentes, ſcorpius, bufones, araneus, & huius generis alia; vel etſi de ſe non ſunt venenata, ex victu venenato talia euadunt, qualis fuit puella illa napello nutrita, & Cambaiæ Rex. Qua de re etiam ſupra, *part. 2. cap. 3.* dictum: vbi ſimul quæſtionem mouimus; an animalia, aliàs homini eſculenta, plantis vel animalibus venenatis victitantia, noxia ſint, & tutò in cibum venire poſſint, quæ nec hîc prætereunda. Etenim multa ſunt animalia, quæ cibis nobis venenoſis, ſicut ſturni cicutâ, paſcuntur, & coturnices veratro; anates bufones aquaticos deuorant, ciconiæ ſerpentes, gallinæ araneas, quæ tamen animalia homini in cibum veniunt. Plerique inter quos Langius, *lib. 1. epiſt. 69.* exiſtimant, talia animalia ſine omni periculo comedi poſſe, & quidem verum eſt, in talibus venenoſum cum excrementis expelli, vtile ſaltem corpori aſſimilari. Quia tamen vix fieri poteſt, quin aliquid etiam venenoſi corpori apponatur, quod ex puella illa napello nutrita, & Cambaiæ Regis filio apparet: non malè cenſet Matthiolus, *in præfat. in 6. Dioſcorid.* talium animalium carnes non planè ſine noxa eſſe, præſertim ſi frequenter in cibum veniant. Idque eo probat, quod lac animalium, quæ herbis purgantibus paſtæ ſunt, in tot mutationibus & coctionibus nihilominùs vim purgandi retinet, vt Hippocrates & Galenus, *6. epid. comment. 5. text. 35.* referunt, & ipſa experientia docet. Id quod etiam in turdorum carne, qui baccis iuniperi veſcuntur, & gallinis, quæ abſinthium deuorant patet; cùm illarum caro ſaporem baccarum iuniperi, hæc amaritudinem abſinthij referat. Et iam olim menſas coturnices damnaſſe, quia veratrum ipſis ſit gratiſſimus cibus, Plinius, *lib. 10. cap. 23.* ſcribit. Et Galenus, *in comment. in modò allegat. loc. Hippocratis*, refert, quòd in Doride, Bœotica & Theſſalia, omnibuſque finitimis regionibus multi ex coturnicum eſu conuulſione correpti ſint, quoniam ſcilicet veratro illæ veſcantur. Atque nouiſſe ſe ſcribit, aliquibus Athenis idem accidiſſe, qui coturnicibus largiter nimis ſeſe impleuerant. Niſi quis forſan ſtatuere velit, eiuſmodi animalia habere vim alexipharmacam, quâ venenatam qualitatem extinguant: ſicut de Salamandra ſcribit Plinius, *lib. 29. cap. 4.* quod à quibuſdam animalibus, vt ſuibus, manditur, domante eâdem illâ rerum diſſidentiâ.

An animalia venenis victitantia tutò comedi poſſint.

Cæterum animalia venenata longè deteriora & venenoſiora euadunt, & venenum ipſorum intenditur, ſi venenatis victitent; vt Plinius etiam docet, *lib. 10 cap. 72.* Et veſparum ictus periculoſiores eſſe, ſi veſpæ antea ſerpentibus victitarunt, idem, *lib. 11. cap. 53.* annotauit. Animalia autem omnia, quæ veneno ſumpto perierunt, venenata euadunt, & propterea vſus eorum non tutus. Sic refert Fernelius, *lib. 2. de abdit. rer. cauſ. cap. 14.* cùm venatores quidam lupum ferocem trucidatum in varia obſoniorum genera apparaſſent & coxiſſent, omnes, quicunque eſitarunt, non multo pòſt tempore rabie correptos, alios periiſſe, alios ſociorum morte prudentes ſibi proſpexiſſe. Et Amatus Luſitanus, *centur. 2. curat. 65.* narrat, famulum Arubæ tabefactum ad mortem, quòd guſtaſſet carnem gallinæ arſenico enectæ.

An verò animalia, quæ toxicatis telis occiduntur, tutò comedi poſſint; dubium eſt. Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap. 10.* refert, Dacos & Dalmatas telorum cuſpides Helenio fricare, & ceruos hoc modo occidere; ceruos autem ab iis ſagittis confoſſos, nullam comedentibus læſionem inferre. Verùm hic animaduertendum, quale venenum ſit, quo tela inunguntur. Si enim venenum ſit, quod etiam homini noxium eſt, non tutum eſt, carnem eiuſmodi telo interfecti animalis comedere; aut certè, quod venatores nonnulli facere ſolent, & etiam Cardanus monet, pars vulnerata reſecanda, antequam venenum in totum corpus penetret. Si verò venenum, quo telum tinctũ fuit, animali quidem illi ſit venenum, non verò homini, tutò eiuſmodi caro comedi poteſt.

Symptomata & Signa Diagnoſtica.

Signa. Venenum ab animali venenato illatum eſſe, plerunque ex ægri relatione innoteſcit. Si verò ignoretur, an morſus vel ictus venenatus fuerit, id ex eo patefit, quòd poſt morſum vel ictum pars læſa ſtatim valde intumeſcit, inflammatur, dolore grauiſſimo corripitur, emoritur. Et accedunt alia ſymptomata, quæ venenis ſumptis ſuperuenire ſolent.

Prognoſtica.

Prognoſ. 1. Si homo ſeu morſu ſeu ictu ab animali venenato lædatur, longè periculoſiſſimum eſt, ſi morſus vel ictus arteriam læſerit. Tunc enim venenum facilè ad cor penetrat, & ſyncope accedit, ac homo perit.

2. Nec periculo caret, ſi neruus aliquis ſit læſus. Nã non ſolùm dolor excitatur, ſed & cerebro, præcipuè ſi id cum cerebro antipathiam habeat, venenum promptè communicatur, & grauia ſymptomata excitantur.

3. Si verò vena ſaltem ſit læſa, minus periculum eſt, cùm ſaltem humores corrumpantur.

4. Minimè periculoſum eſt, ſi nullum vas ſit læſum.

Curatio.

Curatio. Quomodo curatio inſtitui debeat, ſi venenum morſu, ictu, ſaliuâ, vel quocunque modo corpori immiſſum ſit, ſupra, *part. 5. cap. 7.* dictum, vt nihil hoc loco ampliùs addere opus ſit. Alexipharmaca verò, quæ cuiuſque venenoſi animalis veneno propria ſunt, poſtea in ſpeciali de venenoſis animalibus tractatione proponentur.

CAPVT II.

De Serpentibus in genere.

Serpens. E Venenoſorum animalium numero Serpentes inprimis ſunt: de quibus hiſtoriæ animalium ſcriptores videantur. Nos pro inſtituti noſtri ratione hoc ſaltem monemus; ſerpentis nomen ſumi dupliciter. Primò generaliter, pro omnibus ſerpentibus, ita vt etiam vipera ſub eo comprehendatur. Deinde in ſpecie, vt viperis opponitur; quomodo ſerpentes dicuntur animalia illa repentia ouipara; viperæ verò, quæ viua animalia pariunt.

Serpentis temperatu. Solent autem Autores certare de temperamento ſerpentis. Quam quæſtionem etiam Mercurialis, *de venen. lib. 1. cap. 2.* tractat, dum alij, vt Galenus, *lib. 2. de temperam. cap. 5.* Plinius, *lib. 10. cap. 72.* frigidos ſerpentes; alij contra, vt Auicennas, *6. quarti, tract. 3. cap. 21.* calidos eſſe ſtatuunt. Verùm quæſtio hæc ad

propoſitum

propoſitum noſtrum nihil facit; cùm certum ſit, neque in caliditate, neque in frigiditate vim veneficam ſerpentum conſiſtere, ſed in occulta qualitate & proprietate.

...t modis ...unt. Quinque autem potiſſimùm modis ſerpentes homini venenum inferunt, & nocent. Primò enim (vt de formidabili aſpectu, quo omnes terrent, nihil dicam) morſu periculoſum, & hominibus lethale vulnus infligunt. Secundò etiam ſputo & ſaliuâ nocent. Tertiò ſerpentes etiam quidam halitu & occultis effluuiis hominem interimere poſſunt; ita quidem, vt, etiamſi corpore ſuo hominem non tangant; medio tamen gladio, lanceâ, vel ligno eidem nocere poſſint. De ſerpente, cuius Auicennas, *lib. 4. fen. 6.* mentionem facit, quique, cùm à milite quodam haſtâ confixus eſſet, virulentam vim per haſtam ad manum tranſmiſit, quam primùm infecit, & deinde totum corpus, antea etiam dictum. Simile quid Matthiolus, *in præfat. ad libr. 6. Dioſcorid.* narrat, de vinitore quodam Tridentino, qui cùm horrendi ſerpentis capiti haſtam ſatis longam infixiſſet, ac ſerpentem fortiter ſe contorquentem pro viribus teneret, magno ſtatim tremore correptus, & de vita periclitatus eſt; qui etſi theriaca & aliis antidotis ad vitam reuocatus eſt: duobus tamen annis poſtea vniuerſi corporis ſtupore, in lecto ſemper decũbens, ægrotauit, & eo præſertim brachio, quo perniciosum animal haſtâ occiderat. Et I. C. Scaliger, *exerc.* 200. haud procul Dertona Palauicinum quendam, cùm Hiſpanicâ lanceâ ſerpentem interfeciſſet, eum, eiuſque equum morte deletos ſe audiuiſſe è fortiſſimo Equite, Antonio Lazaro, narrat. Et Amatus Luſitanus, *centur. 1. curat. 62.* refert, virum Anconitanum cùm lignis, lapidibus, ac gladio ſerpentem immẽſæ longitudinis & craſſitudinis interfeciſſet, illico de dolore capitis quæri cœpiſſe, febricitaſſe, & die vndecimo obiiſſe. Quartò, ſolo etiam contactu, ſine morſu, ſerpentes nocere poſſunt. Cuius rei hiſtoriam refert Geſnerus, *hiſt. anim. lib. 4. de aquatil. pag. 528.* de Acōtia, ſeu jaculo Germanorum, vbi ſcribit, quod in agro Tigurino ſerpens quidam baculi craſſitudine in ruſticum inſilire conatus ſit, quod cum ille cerneret, & ſacco, quem ferebat, relicto, fugeret, ſerpens proſiluit ſpatio circiter ſedecim pedum, non tamen attigit ruſticum. Deinde cùm ſacci accipiendi cauſsâ rediret, ſerpens denuò in eum proſiliens brachium eius ſiniſtrum totum ſpiris implicauit, idque adeo arctè conſtrinxit, vt veſtigia ſpirarum imprimeret; non tamen momordit. Nam ruſticus ſtatim alterâ manu capite comprehenſum abſtraxit reſecitque. Brachium verò paulatim putridâ quadam ſanie contabeſcẽs carne nudatum eſt, omni tamen carne putridâ per Chirurgum extractâ curatus. Quintò, nocent etiam ſanguine, ſi dum conſcinduntur, eo crura vel manûs conſpergantur. Præter hæc interdum incautis ſerpentes in vepretis vel circa muros & collapſa ædificia latitantes, hiante ore ſomnum capientibus per os in corpus irrepunt, ac ſæua ſymptomata excitant.

Symptomata & Signa.

...igna. Morſum ſerpentis in loco affecto tumor, dolor & calor inſignis ſequitur: ſanguis primùm quidem purus, pòſt verò ſanioſus, ſeroſus & graueolens è vulnere effluit: facies flaueſcens & liuida euadit: exacto verò biduo vel triduo pars affecta dealbatur, totum corpus colore albo, vitiligini ſimili inficitur; pili è capite defluunt, quartóque die ægri vt plurimùm moriuntur. Qui halitu venenato ac effluuio ſerpentum læduntur, plerique etiam moriuntur. In membro ſaliua vel ſanguine ſerpentis polluto veſicæ rubræ excitantur, caro magis magiſque continuò exeditur, adeo vt ſæpiſſime vſque ad oſſa caro abſumatur.

Serpentem per os hominis ingreſſum patefaciunt acerbiſſimi cruciatus ventris, ieiuno præcipuè ſtomacho affligentes, ventriculi roſiones & frigiditas continua; dolores ex vini lactiſque potu miteſcentes, nec non lipothymiæ crebrò accedentes.

Curatio.

Vt generalis anteà propoſita curatio hic in ſpecie applicetur, primò ſi homo à ſerpente morſus ſit, ne venenum ad interiora penetret, & membra principalia inuadat, pars ſupra morſum arctiſſimè liganda. Pars verò læſa copioſis ac profundis inciſſuris ſcarificanda, cucurbituláque appoſitâ ſanguis, & cum eo ſimul venenum extrahendum: plaga poſtea ſpiritu vini, in qua theriaca vel Mithridatium diſſoluta ſint, abluenda. Vel diſſecentur pulli gallinacei aut columbini, & calentes adhuc parti læſæ imponantur. Poſtea etiam imponere vtile eſt ſcillâ aceto coctam, ficûs & allia contuſa; ſeuum caprinum cum pice, ſulphure & cerâ miſtum; ſal cum melle, origano, hyſſopo, rutâ & cœpis. Et quia venena propter ſimilitudinem ſui generis venena attrahere ſolent, ſerpentum morſibus vel propria axungia, vel capita ſerpentum trita, vel exta illorum, & præcipuè fel, commodè imponitur. Cura...

Dum hæc ita circa partem affectam peraguntur, ſimul ſtatim alexipharmaca propinanda, & ſudor prouocandus. Alexipharmaca autem ſupra ſunt propoſita. Imprimis vtilis eſt Theriaca Andromachi, quæ inde etiam nomen accepit. Nonnulli fragariæ cum toto, vt & veronicæ decoctum in vino commendant, alij ſeminis agni caſti Drach. j. vel radic. gentianæ Drach. ij. cum vino exhibitas laudant. Commendatur etiam aduerſus ſerpentum ictûs caſtoreum Drach. j. pondere cum aq. cardui bened. exhibitum.

Vel: ℞. *radic. gentian. ariſtoloch. long. baccar. laur. myrrhæ*, an. Drach. ij. *coſti amari, folior. rutæ*, an. Drach. j. *ſpicæ* Scrup. ij. *croci* Scrup. j.

Fiat puluis, & cum melle Electuarium. Doſis Drach j. vel ij.

A ſomno, ne vna cum calore & ſpiritibus ſomni tempore venenum à partibus exterioribus ad interiora trahatur, æger omnino auocandus.

Si ab afflatu & halitu, & occultis effluuiis ſerpentis alicuius homo infectus ſit, ei per alexipharmaca, vt modò dictum, ſtatim ſuccurrendum.

Si membrum ſaliua vel ſanguine ſerpentis infectum ſit, primùm vlcera illa maligna & venenata abſtergenda aq. deſtillatâ, vel decocto flor. origani. Poſtea puluis ſequens vlceribus ſæpius inſpergendus:

℞. *herbæ cancri menſe Iunio, dum floret, collectæ* Vnc. iß. *cineris talpæ* Vnc. j. *exuuias anguium*, num. ij.

Fiat Puluis.

Si ſerpens per os in hominis corpus ingreſſus ſit, inquirendum; num adhuc in ventriculo lateat, vel ad inteſtina progreſſus fuerit: id quod ex frigiditate, tumore, dolore, & motu, quem æger infra vel ſupra ventriculum ſentit, facilè innoteſcit. Si in ventriculo adhuc contineatur, cùm abſque ſuffocationis periculo ſerpens nec viuus, nec medicamentis interfectus, per vomitum violenter reiici poſſit, commodiſſimum eſt, vt æger toto corpore antrorſum incuruato, capite verſus terram inclinato, pedibus verò ſurſum vergentibus collocetur, poſteáque aperto eius ore peluis feruente lacte repletus ſubiiciatur. Vapore enim illo ſuaui lactis ſerpentem allici, & ſponte ſua per œſophagum egredi ac in lac proſilire, experientia docuit. In inteſtinis verò ſi deliteſcat ſerpens, ægro propinandum decoctum radic. fraxini, centaur. min. cardui bened. abſinthij, ſcordij, & ſimilium amarorum & alexipharmacorum, vt ſerpens amaritudinem illam ingratam & vim alexipharmacam ſibi aduerſam percipiens magis magiſque verſus inteſtina craſſa deſcendat; per anum verò lac tepidum iniiciatur, vel per infundibulum lactis vapor immittatur. Quibus adhibitis ſerpens per anum ſponte ſua egredietur. Si verò aliquandiu adhuc Serpens per os ingreſſus quomodo eliciendus.

moretur

moretur, vt natura ad excernendum ſtimuletur, ſerpenſque cum excrementis reiiciatur, aloë, & pilulæ ex aloë paratæ, addito ſucco vel extracto abſinthij, exhibeantur.

Plura de ſerpentibus videantur apud Ariſtotelem, *lib. 2. hiſt. anim. cap.* 14. & Plinium, *lib.* 8. *hiſtor. natural. cap.* 23.

CAPVT III.

De Aſpide.

Aſpis. VErùm cùm ſint multæ ſerpentum ſpecies, quæ & ſymptomatum ac morborum, quos inducunt, diuerſitate differunt, & in curatione etiam aliquid peculiare requirunt, de iis in ſpecie dicendum. Et vt primò de Aſpide, ſerpente longè venenatiſſimo, de quo etiam Nicander, venenorum ſcriptor antiquiſſimus, primò tractat, primo loco dicamus, diſputant etiam de hoc autores, an frigidæ vel calidæ ſit temperiei. *Eius temperies.* Galenus, *in lib. quòd animi mores, cap.* 3. aſpidem paulò minùs eſſe frigidum ipſa cicuta: Arabes, & qui eos ſequuntur, calidiſſimæ naturæ eſſe ſtatuunt, quòd ex eius morſu dolores, incendia & inflammationes membrorum ſequuntur. Verùm & hæc diſputatio ad propoſitum noſtrum parum facit; cùm illa nocendi vis, quæ eſt in aſpide, neque à caliditate, neque à frigiditate, ſed occulta proprietate pendeat, id quod & ſubiti ac mirandi huius veneni effectus, & ipſa curatio probat.

Quomodo noceat. Aſpis autem tam exiguum infligit vulnus, vt id omnem ferè oculorum aciem effugiat, & vix puncturam acûs æquet: per illud tamen tantæ perniciei venenum infundit, quod intra paucas horas totum corpus peruadit, hominemque citiſſimè è medio tollit. Dolorem tamen exiguum infert, adeo, vt, ſicut Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.* 8. refert, Cleopatra, Ægypti Regina, maluerit, ſe aſpide, quàm alio veneni genere interimere.

Non ſolùm tamen morſu, ſed & ſine morſu ſolâ inſpuitione, hominem enecare poteſt. Vt enim Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.* 6. ſcribit: In aſpidum genere, quæ Ptyas nominatur, ceruicem erigit, & dimetito interuallo, perinde ac rationis tum particeps foret, ſine errore venenum corporibus inſpuit.

Symptomata, & Signa Diagnoſtica.

Signa. Demorſis ab aſpide ſuperuenit capitis grauitas, oculorum caligo, ſenſuum hebetudo, ſtupor, ſegnities, ſomnolentia, faciei pallor, corporis refrigeratio, crebræ oſcitationes, ſpaſmus, conuulſio, & tandem, niſi citò ſuccurratur, trium horarum ſpatio, ipſa mors.

Accidentia ſputi iniectionem conſequentia cum modò dictis ferè ſunt eadem, ſed mitiora.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Venenum aſpidum pernicioſiſſimum eſt, & quam citiſſimè hominem interficit, vt modò dictum, ac ferè eſt inſanabile.

2. Eſt tamen quædam differentia pro differentiâ aſpidum. Cùm enim tria aſpidum genera Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.* 8. veteres, & præſertim Nicandrum ſecutus, conſtituerit, Hirundinaceus ſtatim interimit; Terreſtris autem ſpatio trium aut quatuor horarum; Ptyas paulò tardiùs.

Curatio.

Curatio. Ne venenum in corpus penetret, ſed per vulnus euocetur, ligaturis, ſcarificationibus & aliis modis, capitibus præcedentibus propoſitis, præſtandum. Plagæ etiam extra applicetur centaurium viride cum myrrha contuſum; item theriaca, vel ruta contuſa, vel linteola lacte tithymali madida.

Simul ſtatim alexipharmaca exhibenda, è quibus ſunt præcipua theriaca & Mithridatium. Scribit tamen Ambroſius Paræus, *lib.* 20. *cap.* 22. Chriſtoph. Andream, *in œcoiatriâ*, ſcribere, Hiſpaniæ Inſulas ſerpentibus, aſpidibus, omnique genere ferarum virulentarũ paſſim differtas eſſe, contra quarum morſûs nunquam quicquam præſidij in theriacâ animaduerſum & compertum ſit. At in ſequenti antidoto vires multiplici experientia comprobatas adeo certas & inſignes exiſtere, vt illius fiduciâ non dubitauerit, ſe mordendum quantumlibet effero offerre aſpidi. Capit verò id remedium folia thapſi barbati, caryophillatæ, leucoij rubri pari pondere, quæ in aceto acerrimo, & ſani hominis vrina bulliant ad partis læſæ fotum. Quanquam ſi ab ictu multum tempus iam ſine remedio exactum ſit, omnino ſatius & certius eſſe, ſi æger eius decocti Vnc. iij. ieiunus duabus ante paſtum horis hauriat. Ardoynus & rutam veneni aſpidis Bezoar eſſe ſcribit. Ægyptij in frequenti vſu contra venenum hoc habent acetum vini copioſè ſumptum. Vtilis eſt & gentiana, ac caſtoreum, cum vino vel aceto propinata.

Vel: ℞. *Radic. ariſtoloch. rotund. gentianæ*, an. Drach. j. *folior. rutæ* p. ij. *caſtorei*, *caſſiæ lign.* an. Drach. j. *ſem. aniſi, citri excortic.* an. Drach. iß.

F. Puluis. Doſis à Scrup. j. ad Drach. j. cum vino vel aceto.

Pars aſpidis ſputo infecta vrinâ puerorum impubium, vel ſpiritu vini, in quo theriaca diſſoluta ſit, frequenter abluenda; ſimul verò medicamenta alexipharmaca modò propoſita exhibenda.

Ab aſpide læſus parùm dormiat, multum verò ſeſe exerceat.

De aſpide etiam videantur Aëtius, *tetrab.* 4. *ſect.* 1. *cap.* 30. Ardoynus, *de venen. lib.* 6. *cap.* 4. Greuinus, *de venen. lib.* 1. *cap.* 7.

CAPVT IV.

De Ceraſte.

CEraſtes ſerpens ita dictus, quòd in capite duas eminentias paruas, quales & cochleæ, inſtar cornuum habeat, morſu ſuo vulnus infligit non quidem adeo dolorificum, ob veneni tamen vehementiam maximè lethale, quòd pauciſſimi ab eo vulnerati euadant, licet vitam nonnunquam in nonum vſque diem protrahant. *Ceraſtes.*

Symptomata & Signa.

Locus à Ceraſte morſus in tumorem capiti claui non abſimilem attollitur; è vulnere ſanies exit modò pallida, modò nigra; puſtulæ exoriuntur liuidæ; nonnunquam & totum corpus liuorem contrahit, labia intumeſcunt, oculi caligant, mens alienatur; circa inguina & poplites dolor excitatur, procul dubio ob retractionem magnorum neruorum, qui eas partes perreptant; genitale intenditur, vires proſternuntur, ægrique examines moriuntur. *Signa.*

Curatio.

Maxima curationis ſpes eſt in membri læſi amputatione, ſi locus membri & conditio id patiatur, quod ſi fieri non poſſit, omnis caro circa locum affectum abſcindatur, vel ad minimum profundè ſcarificetur, cucurbituliſque appoſitis ſanguis copioſius eliciatur, & plaga aquâ vitæ, in qua theriaca diſſoluta ſit, abluatur, vel cauterio actuali locus aduratur. Morſui poſtea imponit Auicennas cataplaſma è mentaſtro mõtano, hyſſopo, melle, & ſale. Vtile eſt & id, quod fit è farina orobi, ſcilla, ficubus, allio & ſale, cum pice. Sunt qui ranas frixas, vel auem alaudam contuſam vulneri imponunt. *Curatio.*

Interna medicamenta ea exhibeantur, quæ antea de

de ſerpentibus ſunt propoſita, & poſtea de viperarum morſu proponentur. Ardoynus, *lib. 6. de venen. cap. 5.* veneni huius Bezoar rutam eſſe aſſerit. Laudatur & ſemen raphani cum vino ſumptum, decoctũ item ſerpilli, herbæ Kunigundis, ariſtolochiæ, gentianæ, ex vino paratum. Vt & ſuccus artemiſiæ, rutæ caprariæ ſcabioſæ. i.

Mira de Pſyllis, Libyæ incolis, in curatione demorſorum à Ceraſte plures autores referunt, quòd ſcilicet vel ſolâ ſaliua ſuâ illitâ, vel aquâ, quâ os colluerunt, exhibitâ, vel proprio corpore nudo accubitu cum ægrotis, eos curare potuerint, vt hac de re Ælianus, *lib. 1. de animal. cap. 57.* & *lib. 16. de animal. cap. 28.* & alij ſcribunt. Plutarchus, *in vita Catonis*, ſcriptum reliquit, quòd Cato, cùm exercitum Iulij Cæſaris fugiens, per Libyæ deſerta iter faceret, ſeque in ſummo periculo ob ſerpentes, qui ſingulis ferè horis milites ſuos interficiebant, conſtitutum videret, meliùs certè ſibi conſulere non potuerit, quàm vt auxilium à Pſyllis peteret, qui vulneratorum ictus exſugerent, & incantamentis quibuſdam ita ſerpentes faſcinarent, vt nullum deinde morſum inferre poſſent. Lucanus quoque huius meminit, cùm ait:

----- Gens vnica terras
Incolit, à ſæuo ſerpentum innoxia morſu
Marmaridæ Pſylli: par lingua potentibus herbis,
Ipſe cruor tutus, nullumque admittere virus,
Vel cantu ceſſante, poteſt, natura locorum
Iuſſit, vt immunes miſti ſerpentibus eſſent,

Maximè verò mirum eſt, quod de iiſdem Ælianus, *allegat. loc. lib. 1. cap. 57.* ſcribit, virum, cui ſua vxor veneriſ in ſuſpicionem adulterij, quique ex ea ſuſceptos liberos adulterino ſanguine natos ſuſpicetur, experimenti cauſſa in dolium Ceraſtarum plenum infantem coniicere, ſicque ingenuitatem puerulі experiri. Ceraſtas protinùs inſultare, acerboſque fieri, innatum malum puero minitantes: eos vt puer attigit, remolleſcere, vnde Libycus ille ſe legitimum patrem agnoſcit. Sed ipſe Ælianus dubitat, an hæc vera ſint; an Afri verò ea comminiſcantur. Et licet multi autores de vi Pſyllorum contra ſerpentes mentionem faciant: tamen an ea, quæ præſtiterunt, naturalem cauſſam, an verò Magicam habuerint, dubium. Imò Gellius, *lib. 16. cap. 11.* ex fabula quadam Herodoti narrat, Pſyllos ad vnum omnes interiiſſe. Sicut & quæ de Marſis, Italiæ incolis, à Plinio referuntur, iam Galeni etiam tempore, vt ex *lib. de Theriac. ad Piſon.* videre eſt, ita ſe non habuerunt, nec hodie quicquam de eo conſtat.

CAPVT V.

De Hæmorrhoo.

orrhous. HÆmorrhous, quaſi dicas ſanguifluus, nomen inde accepit, quòd illis, vt mox dicetur, qui ab illo vulnerati ſunt, ſanguis per omnes corporis partes effunditur. Vt verò reliquæ ſerpentum ſpecies; ita & hic hominibus morſu lethale vulnus infligit.

Symptomata & Signa.

ma. Ab hæmorrhoo aliquem morſum eſſe, pathognomonicum ſignum præbet ſanguinis profluuium, non ſolum per vulnus inflictum, aut alias conſuetas vias, hæmorrhoides ſcilicet, nares, vterum; ſed & per loca planè inconſueta, aures nimirum, oculorum angulos, dentium gingiuas, vnguium radices, os, per vomitum aut tuſſim, per anum cum alui fecibus, imò per omnes corporis poros atque meatûs, nec non per cicatrices aliquando à vulneribus relictas. Quæ omnia eleganter Lucanus expreſſit his verſibus:

Impreſſit dentes hæmorrhois aſpera Tullo,
Magnanimo iuueni, miratorique Catonis.
Vtque ſolet pariter totis ſe effundere ſignis
Corycij preſſura croci: ſic omnia membra
Emiſere ſimul rutilum pro ſanguine virus.
Sanguis erant lacrymæ, quacunque foramina nouit
Humor, ab iis largus manat cruor: ora redundant,
Et patulæ nares: ſudor rubet: omnia plenis
Membra fluunt venis: totum eſt pro vulnere corpus.

Dolor præterea affligit vehemens, pars demorſa tumet & nigricat, adeſt ſtomachi dolor & reſpirandi difficultas, vox intercipitur, vt & vrina, gingiuæ putreſcunt, dentes excidunt, memoria labitur, & tandem cum deliquio animi mors ingruit.

Curatio.

Etſi ſalutis ſpes in anguſto eſt: tamen curatio tentari poteſt, & primò quidem membrum læſum, ſi abſque vitæ diſpendio id fieri poteſt, abſcindendum; aut ſi id facere non liceat, cucurbitulæ ſcarificatæ adhibendę vel cauterio actuali pars adurenda. Poſtea etiã medicamenta venenum ex alto euocantia applicentur. Aëtius imponit cataplaſma ex foliis vitis coctis, tritis cum melle, & foliis portulacæ, cum polenta. Vel è porro, vrtica & ruta coctis & contuſis, addita farinâ hordei & albumine oui, F. Cataplaſma parti demorſæ imponendum. Curatio.

Simul exhibeantur medicamenta ſanguinis impetum ſiſtendi vim habentia, qualia ſunt tormentilla, burſa paſtoris, portulaca, plantago, bolus Armenus, terra ſigillata, lapis hæmatites, quibus ſemper aliquid theriacæ adiicere vtile eſt.

Neque enim vllo modo alexipharmaca hactenus propoſita negligenda. Nam licet vim ſanguinis fundendi habere videantur: quia tamen ſanguinis iſta profuſio à veneno hoc proficiſcitur, veneno per alexipharmaca victo etiam ſanguinis iſta effuſio ceſſat. Commendatur præterea allium & theriaca, præſertim recens. Laudantur & vuæ paſſæ, ac rubi fructûs.

CAPVT VI.

De Sepedone.

SEpedonem ſerpentem, ita dictum quòd corpus eorum, quos tetigit, ſtatim, ob veneni malignitatem, putrefaciat, venenatiſſimum eſſe, omnes Autores conſentiunt. Atque ipſa experientia edocuit, tantæ malignitatis venenum immittere, quod intra tertium vel quartum diem hominem è medio tollat. Sepedon.

Symptomata & Signa.

Sepedonis morſum dolor in affecta parte ſequitur vehementiſſimus, ſanguis è vulnere primò quidem purus, paulò poſt verò ſanioſus & graueolens exit, pili defluunt, corpus colore albo, qualis in leucophlegmatia conſpicitur, tingitur, pars læſa citiſſimè, & hinc breui temporis ſpatio totum corpus, adeo putreſcit, vt omnis caro abſumatur, ac fruſtillatim decidat. Signa

Curatio.

Pars demorſa, ſi fieri poteſt, ſtatim ſupra vulnus arctiſſimè liganda, plaga, & circa eam ambitus, copioſis & profundis inciſuris ſcarificanda, cucurbitulæ applicandæ, & cataplaſmatis & emplaſtris attractoriis è baccis lauri, radicibus ariſtolochiæ rotundæ, cæpis, allio, ſinapi, naſturtio, pice, galbano, opopanace & ſimilibus paratis venenum extrahendum. Curatio.

Exhibenda ſimul ſtatim demorſis folia lauri, mentha, caſſia lignea, caſtoreum, ſuccus artemiſiæ, cum mulſa & oxymelite, & reliqua, quæ ſerpentum & viperarum morſibus proſunt.

CAPVT VII.

De Dipſade.

DIpſadis, ſerpentis ſic dicti, quòd ij, qui ab eo ſunt demorſi, ſiti intolerabili & inextinguibili cruciantur, maxima veneni vis eſt. Dipſas.

Symptomata & Signa diagnoſtica.

Nam Dipſadis morſum magna tam internarum, quàm

externarum partium ſequitur inflammatio,& hinc intolerabilis,atq; inextinguibilis ſitis,adeo,vt licet ægri copioſiſſimum potum ingurgitent; nullum tamé inde ſentiant leuamen, ſed more hydropicorum, quò plus ſunt potæ, plus ſitiantur aquæ. Quia tamen meatus vrinarij exſiccantur & conſtringuntur, largiſſimus ille potus per vrinã exire non poteſt, ſed per venas in totũ corpus diſtribuitur, vel ad ventris capacitatẽ tranſmittitur, vnde is adeo intumeſcit, vt nonnunquam circa inguina rumpatur,ægérque ſitibundus moriatur.

Curatio.

Curatio. Dipſadis morſui eadem,quæ reliquorum ſerpentum ac viperarum morſui, conueniunt medicamenta, externa & interna. Præter illa tamen,quia demorſi plurimum bibunt, & potus ille per vias vrinæ non euacuatur, diuretica exhibenda è ſem.4. frigid. maior. radic. aperientib. reſta bouis,chærefolio, virga paſtoris, fragis,nucleis perſicor. hordeo & ſimilibus. Clyſteribus quoque aquam educentibus aluus euacuanda. De Dipſade videatur Aëtius,*tetrabibl.4.ſerm.1,c.22.* Ardoynus,*de venen. lib.6.cap.9.*Greuinus,*de venen.lib.1. c.14.*

CAPVT VIII.

De Natrice.

Natrix. NAtrix ſerpens ſecundum loci, quem diuerſis anni temporibus inhabitat, diuerſitatem diuerſa etiam ſortitur nomina. Amphybium enim cùm ſit hyeme ac vere in ſtagnis & paludibus degit, & ab autoribus Hydrus appellatur; æſtate verò & autumno ſiccam terram inhabitat, & Cherſydros dicitur, ſub quo nomine etiam à Nicandro & Aëtio, *tetrab.* 4. *ſerm.1. cap.35.* deſcribitur. Eſt verò & hoc ſerpentum genus morſu nocentiſſimum: longè tamen nocentius, quando terram incolit, quàm cùm in aquis commoratur.

Symptomata & Signa.

Signa. E plaga à Natrice inflicta primò ſanguis purus exit, paulò poſt tamen ſanies multa,putrida,fœdique odoris, circa locum demorſum tumor apparet liuidus & fœtidus, vomitus adſunt biliosi, oculi caligant, vertigo ingruit, dolor vehementiſſimus & vrens nunc hanc, nunc illam partem valde affligit; cutis fit arida, puſtulæ emergunt liuidæ; ægri inquieti ſunt, membráque hinc inde iactitant, tandemque viribus proſtratis ipſa mors ad ſummum triduo, vel, vt Ardoynus ſcribit, trium horarum ſpatio ingruit. Ælianus etiam, *lib.8. de animalibus cap.7.* ex Apollodoro refert, Cherſydri venenum ita pernicioſum eſſe, vt qui mortuum tantùm attigerit, ſtatim intereat.

Curatio.

Curatio. Quæ in aliis vulneribus à venenatis ſerpentibus inflictis ad veneni euocationem & extractionem adhiberi ſolent auxilia, & hîc locum habent. Præterea extra plagæ imponatur emplaſtrum ex origano, radic. ariſtoloch. farina hordei cum melle; item calamintha montana & ſimilia cum oleo.

Exhibeatur verò præter theriacam ariſtolochiæ rotundæ radix, Drach. ij. pondere cum vino aut poſca, ſuccus item,vel decoctum marrubij aut origani. Aëtius nucum cupreſſi mundat. & myrti baccar. an. Drach.j. terere, & cum melle roſaceo aut vino mulſo in potu exhibere iubet.

CAPVT IX.

De Amphysbæna & Scytale.

Amphysbænat. Scytale. AMphysbæna & Scytale ſerpentes ſunt inter ſe adeo ſimiles, vt vix diſcerni poſſint. In hoc ſaltẽ differunt, quòd illa in vtramque partem, vnde & nomen accepit, anteriorem nimirum & poſteriorem; hæc verò ſaltem in anteriorem mouetur, hęcque illam craſſitie aliquantulùm ſuperat. Ambo etiam ſimili modo nocent, & exiguum ac vix notabile vulnus morſu infligunt. De Amphysbæna fertur, quòd, ſi mulier vterum gerẽs eam tranſgrediatur, malè pariat, aut abortũ faciat.

Symptomata & Signa.

Signa. Morſum Amphysbænę & Scytales ſequitur inflammatio,dolor ac rubedo; nonnunquam etiam apoſtema in parte affecta excitatur. Reliqua ſymptomata, quæ eius morſum ſequuntur, ſimilia ſunt his, quæ in viperæ morſu contingunt.

Curatio.

Curatio. Curationem etiam Amphysbænæ & Scytales morſui eandem, quam viperæ morſui, deberi, Dioſcorides, *lib.6.cap.48.* Aëtius,*tetrab.4.ſerm.1. cap.30.*& alij aſſerunt: quæ propterea ex iis, quæ infra, *cap.13.* de viperæ morſu dicentur, petatur.

CAPVT X.

De Cenchri.

Cenchri. CEnchris quoque ſerpens eſt venenatiſſimus, cuius morſus etiam hominem, niſi è veſtigio ſuccurratur, tridui ſpatio è medio tollit. Et Dioſcorides, *lib.6.cap.52.* ex Eraſiſtrato refert, ſerpentis huius venenum iecori, inteſtino ieiuno, & colo potiſſimum infenſum eſſe.

Symptomata & Signa.

Signa. Demorſis à Cenchri venter ob aquam, à veneno, humores fundendi vim habente, collectam, attollitur, caro defluit, è plaga ſanies cruenta promanat, quam vlcus putridum & ſerpens ſequitur, pars læſa intumeſcit, capitis adeſt grauitas, in ſomnum propenſio & quaſi veternus, atque animi deliquium.

Curatio.

Curatio. Præmiſſa per ambitum vulneris profunda ſcarificatione, cucurbitularum appoſitione, partiúmque ſuperiorum arcta ligatione, & præterea emplaſtrorum ac cataplaſmatum attractoriorum applicatione, exhibeantur ſatureia, ruta ſylueſtris, radis gentianæ, ariſtolochiæ, aſphodeli, mentha, ſerpillum, centaurium minus, caſſia lignea, cardamomum, caſtoreum, ſuccus artemiſiæ cum aqua mulſa

CAPVT XI.

De Dryino.

Dryinus. DRyinus etiam venenatiſſimus ſerpens eſt, tantæque venenoſitatis, vt non ſolùm morſu hominẽ interficiat; aut hominis eum calcantis pedem lædat, ſed etiam Medici ægrotanti medicamenta applicantis manûs excoriet. Imò ſi quis eum interimat, eum prauè admodum olere, illóque ſuo fœtore omnium aliorum odorum, quamuis præſtantium, ſenſum auferre fertur.

Symptomata & Signa.

Signa. E vulnere morſu Dryini inflicto ſanguis effluit nigricans & putridus, ſequitur læſę partis tumor, ſciſſura mortificatio, dolor vehemens, cutis fit ſicca, dura & aſpera, nigræ puſtulæ circa vulnus oriuntur, accedit oculorum caligo delirium, ſitis intolerabilis, ſingultus, vomitus bilioſus aut ſanguinolentus, cardialgia, ventris tormina, vrinæ aluique ſuppreſſio, vocis & reſpirationis interceptio, odórque ex ægri corpore exiens fœtidiſſimus & moleſtiſſimus.

Curatio.

Curatio. Dryini morſus curatio petatur ex iis, quæ ſupra, *cap.2.* dicta ſunt, & infra, *cap.13.* de viperæ morſu dicentur.

In ſpecie tamẽ ad Dryini morſus cõmendantur origanum, trifolium & marrubiũ, vel eorum ſuccus, radix

item ariſtolochiæ, nec non glandes cuiuſcunq; quercus conciſæ, & cum vino generoſo ſumptæ. Eædem quoq; contuſæ & cum melle mixtæ extra plagæ imponantur Dolorem leniunt etiam ilicis radices tuſæ & applicatę

CAPVT XII.

De Baſiliſco.

...liſcus ...ex.

BAſiliſci nomine duo animalium genera apud autores veniunt; vnum quod è ſerpentum genere ſit, de quo hoc loco agendum, alterum auis genus, quod ex ouo galli gallinacei naſcatur. Vtrumque alij pro fabuloſo habent; alij in rerum natura dari affirmant.

...liſcus ...us.

Baſiliſci ſerpentis meminit Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.* 8. dum ipſum ita deſcribit: Serpens parumper flauus, eminentias habens in capite, tantummodò conſpectus, & ſi quando ſibilat, auditus, videntes ſe & audientes necat, atque ſi quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, ſtatim moritur. Et de eodem Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *c.* 29. & 33. ſcribit, quòd omnes ſerpentes illius conſpectum fugiant, nec audeât ire ad pabula vel aquas, quòd adeò exitialis ſit. Et Auicennas, *6. tertij*, de eodem ita ſcribit: quòd ſit duorum palmorum, acuti capitis valde, oculorúmque rubentium, qui ſi lanceâ tangatur, eum, qui tetigerit, perimat, & ſi animal iuxta ipſum tranſeat, obſtupeſcat, & inde moriatur, & quòd plantæ omnes in circuitu illius pereant, & ſi auis volet ſupra eius foueam, concidat.

Verùm iſta omnia Cardanus, *lib.* 1. *de venen. cap.* 16. pro fabulis & nugis habet, idque eo probare conatur, quòd Galenus, 1. *ſimpl. med. facult. c.* 1. negat, ſe vnquam tale animal vidiſſe, nec ipſe viderit, nec alium, qui viderit, audiuerit. Deinde non veriſimile eſſe putat, naturam procreaſſe genus animalis adeo omnibus exitiale, vt ab eo reliqua omnia deleri poſſint. Tertiò addit, ſi videndo & audiendo illius vocem homo moritur, quis vidiſſe aut audiuiſſe referre poteſt? Quartò Dioſcorides, *lib.* 6. *cap. vlt.* morſum eius deſcribit dicens: quòd plaga eſt aurei coloris, & curatur caſtoreo hepoto, Drach. iij. pondere: & proinde non tam exitioſum animal eſſe videtur, vt etiam vulnus eius curam admittat. Quintò Rhaſis, experimentorum curioſiſſimus indagator, & qui in Africa habitant, eius non meminerunt.

Cæterùm dari Baſiliſcum ſerpentem, negari non poteſt, cùm à tot autoribus deſcribatur, & ipſe etiam Cardanus concedat, ſerpentem eſſe exiguum, qui in ambitu ſuæ latebræ plantas enecet, & propè aërem etiam inficiat, adeo vt quæ illi appropinquant animalia, velut ſpecubus mortiferis pereant, licet non ex viſu aut auditu illius: ſicut & hoc negare non audet, quòd, ſi lanceâ tangatur, eum, qui tetigerit, interficiat. Eſt enim Baſiliſcus, vnde procul dubio etiam nomen accepit, omnium ſerpentum venenatiſſimus, qui non ſolùm morſu & tactu immediato, ſed & ſibilo, halitu & tactu mediato hominem interficit: tantâ præterea, vt ferunt, & Greuinus, *lib.* 1. *de venen. cap.* 18. narrat, veneni vi pollet, vt mortuum etiam beſtiæ & auiculæ, vbi fœdum odorem cadaueris perceperunt, attingere non audeant; quòd ſi fortè aliquid de eo comederint, ſubitò moriantur; imò idem iis contingat, ſi de corpore, quod ex ipſius morſu periit, aliquid aſſumant. Vnde Solinus refert, Pergamenſes magnam pecuniæ ſummam pro Baſiliſci cadauere numeraſſe, quod de ſumma Apollinis templi parte ſuſpenderunt, ne vel aues vel araneæ eò poſſent appropinquare.

Symptomata & Signa.

...Signa.

Baſiliſci morſum maxima ſequitur totius corporis inflammatio, pars affecta flauo tingitur colore, pili defluunt, caro liqueſcit & fruſtillatim decidit, morſúſque breui temporis ſpatio vitam finit.

Curatio.

...ratio.

Cùm ergo tam ſubita mors Baſiliſci morſum exci-

piat, Aëtius ipſe ſuperuacaneum exiſtimat, remedia aduerſus ipſum præſcribere; cùm vix vllis remediis tam repentinæ morti occurri poſſit. Eraſiſtratus tamen, cum quo Dioſcorides conſentit, caſtorei Drach. j. cum vino vel papaueris liquore exhibendam cenſet.

CAPVT XIII.

De Vipera.

VIpera etſi ſub ſerpentis nomine etiam quandoq; comprehendatur: à reliquis tamen ſerpentibus duobus differt. Primum eſt, quòd, cùm reliqui ſerpentes oua pariant, viperæ viuum fœtum excludunt, nō quòd, vt nonnulli ex Ariſtotele, 5. *hiſtor. anim. c. vlt.* malè intellecto exiſtimant, ventre matris perforato naſcatur, cùm ſolùm membranis, quibus inuoluitur, corroſis prodeat. Alterum eſt, quòd Ariſtoteles, 8. *hiſtor. anim. cap.* 15. ſcribit: Cæteri ſerpentes hyeme in terra, vipera in ſaxi latet. *Vipera.*

De temperamento viperæ etiam inter autores controuertitur. Galenus, 3. *de loc. affect. cap. vlt.* viperas frigidi temperamenti eſſe ſcribit. Contra Auicennas, *ſecund.* 1. *doctr.* 2. *cap.* 15. calidum eius venenum eſſe docet. Imò ipſe Galenus, 11. *de ſimpl. med. fac. circa init.* carnem viperarum exſiccare & moderatè calefacere docet. Et omnino effectus id docet. Neq; refert, quòd vipera ad tactum frigida deprehenditur, cùm vinum & mineralia calidiſſima tactu etiam frigida deprehendantur, de cuius rei cauſſa alibi dicetur. Nobis hic de veneno viperæ inprimis quæſtio eſt; cuius vim non in qualitatibus primis & manifeſtis, ſed occultis conſiſtere, ſupra ſatis probatum. *Vipera temperamentum.*

Hoc etiam de vipera notandum, quòd autores plerique, Nicandrum & Autorem libri de Theriaca ad Piſonem ſecuti, ferunt, viperas mares duos tantùm dentes, caninos referentes, habere; fœminas verò quatuor, & hinc diſcerni poſſe, an homo à mare vel fœmina morſus ſit; cùm in morſu à mare duo tantùm foramina & vulnera; in morſu verò à fœmina quatuor adſint. Verùm Paulus, *lib.* 5. *cap.* 17. rectè docet, in morſu viperæ, tum maris tum fœminæ, duo ſolùm foramina paruo ſpatio diſcreta obſeruari. Quod & Halyabbas, *lib.* 8. *de Theriac. cap.* 71. confirmat. Et teſtatur Angelus Baldus Abbatius, qui diligentiſſimè de viperæ natura ſcripſit, *cap.* 15. dentes tam marem, quàm fœminam quatuor habere, ſed fœminis firmiores ſtabilioréſque, quippe qui pro tempore quatuor inſint; duos verò deciduos habere, mares perennes alios.

Symptomata & Signa.

E vulnere morſu viperæ inflicto ſanguis primò exit purus, quem breui ſequitur ſanies cruenta, ſpumoſa, & ærugini ſimilis: non ſolùm pars demorſa, ſed nonnunquam totum corpus in tumorem ſat notabilem, & quidem, pro humorum varia diſpoſitione & corruptione, nunc rubeſcentem, nunc vireſcentem, quandoque etiam purpuraſcentem aut nigricantem attollitur: dolor inſignis, & quidem hinc inde oberrans, ægrotantem miſerè affligit, calor adeſt vehemens, puſtulæ in membro læſo aduſtæ & nigricantes excitantur: accedunt vomitus bilioſi, ſingultus, vertigines, mentis ſtupor, dolores, febres ardentes, vrinæ difficultates, hæmorrhagiæ, ſudores frigidi, tremores, lipothymiæ, anhelitûs difficultates, aliaque grauia ſymptomata. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Etſi quidam venenum viperæ inter ea, quæ ſtatim enecât, & ea, quæ tardiùs interimunt, mediū eſſe velint, & verū ſit, in nonnullis regionibus viperæ morſum nō eſſe adeo lethalem, nec tam citò interimere: tamen certum eſt, in regionibus calidioribus, & tēpore æſtiuo & calidiore, & præcipuè à vipera irata illatū morſum val- *Prognoſtica.*

de eſſe lethalem, & nonnunquam ſeptem horarum ſpatio, ad ſummum tertio die, demorſos interire.

2. Vtrum fœmina aut mas venenum lethalius inferat, apud authores controuertitur. Verùm ſi experientia conſulatur, cui nec ratio repugnat, procul dubio maris venenum eſt magis noxium.

3. Si quis à vipera morſus incidit in ſyncopen, aut illi ſanguis è naribus profluit, labia viridia fiunt, vngues refrigerantur, totum corpus tremore afficitur; &, vt Nicander ſcribit, veluti grandine percuti videtur, certum eſt, mortem eſſe propinquam.

Curatio.

Curatio. Quod de aliorum animalium venenatorum morſu dictum, & hîc faciendum, membrumque demorſum paulò ſupra plagam, ſi fieri poteſt, ligandum, ſcarificandum, ſanguiſque, & cum eo venenum, cucurbitulis extrahendus, vel gallinis aut columbis viuis diſſectis, calentibuſque morſui impoſitis virus eliciendum.

Extra etiam applicetur ſtercus capræ cum aceto, pice, cera & ſulphure miſtum, farina item erui cum melle ſubacta, & ſcilla cum aceto cocta & cõtuſa. Galenus, 2, *de antid. c*, 14. ad viperæ morſus hæc epithemata tradit.

℞. *Sagapeni, piperis, liquoris Cyrenaic. opopanacis*, an. part. j. *galbani, ſulphuris viui*, an. part. ij.

Arida puluériſetur, liquores in aceto ſoluantur, & aridis iniiciantur. Fiat Emplaſtrum.

Vel: ℞. *Centaurij, ariſtoloch. rad. peuced.* an. par pondus. Puluerisentur, & aceto ac galbano excipiantur.

Vel: ℞. *Sagapeni, aſæ fœtida, piperis, opopanacis*, an. Drach. ij. *galbani, ſulphuris viui*, an. Drach. j.

Gummi aceto diſſoluantur, atque iis reliqua pulueriſata inſpergantur. Fiatque Emplaſtrum.

Vtile eſt & Emplaſtrum paratum ex allio, ficubus & theriaca.

Statim verò demorſis exhibeantur alexipharmaca. Veneni viperarum Bezoar eſſe coſtum, à Drach. ß. ad Drach. j. cum vino abſinthite, vel decoctionis abſinthij exhibitum, ſcribit Ardoynus, *de venen. lib. 6. cap.* 1. Dioſcorides, *lib. 6. cap.* 47. exhibet coaguli leporin. obol. iij. allium item, porrum, cepas, ſalſamentáque acerrima mandenda, vinumque frequenter bibendum præcipit. Vtilis eſt & radix aſphodeli, tormentillæ, gentianæ, bryoniæ, ariſtolochiæ rotundæ, terra ſigillata, quorum quodlibet vel ſeorſim, vel plura ſimul mixta dantur ad Drach. j. cum vino veteri. Cui ſi aliquid rutæ addatur, efficacius medicamentum euadit.

Inter compoſita primas obtinet theriaca, Drach. j, vel ij. pondere, cum vini generoſi Vnc. iiij. exhibita: cui ſuccedit Mithridatium.

Vel: ℞. *Radic. ariſtoloch. rotund. bacc. lauri, caſſia lignea, piperis*, an. Drach. ij. *caſtorei* Drach. j. *aniſi*, Drach. ß. *folior. rutæ ſylueſtris* Drach. iß.

Pulueriſentur omnia, & cum melle deſpumato redigantur in formam electuarij. Doſis à Drach. j. ad Drach. ij. cum hauſtu vini.

Matthiolus, *in comment. ſuper præfat. lib. 6. Dioſcorid.* ex antidoto quadam, quam ibi deſcribit, aquam parat, cuius tantas vires eſſe prædicat, vt eâ non ſolùm à viperis demorſos, quod duabus hiſtoriis probat, ſed etiam à quocunque animali venenato ictos ſanare, imò in tanto mortis diſcrimine conſtitutos, vt viſum, vocem, & reliquos ſenſûs amiſerint, ingenti aſtantium admiratione, à longo veluti ſomno excitare, & à morte ad vitam reuocare poſſit. Doſis illius aquæ ſunt Drach. iiij. vel per ſe, vel cum aquæ alicuius deſtillatæ cordialis, vel vini odorati pari quantitate.

CAPVT XIV.

De Scorpione.

Scorpiones. Scorpionum plures reperiuntur ſpecies, de quibus Nicander, *de Theriaca*, Ardoynus, *de venen. lib.* 8. *cap.* 1. Greuinus, *de venen. lib.* 1. *cap.* 24. & alij. Etſi verò Scorpiones etiam interdum os hominis ingrediuntur, ſicut Omnibonus Ferrarius, *de art. Medic. infant. lib. 2. cap.* 9. refert, in agro Veronenſi, in infantis in cunis dormientis os ingreſſum fuiſſe, ſcorpionem, quem licet poſtea euomuerit, nihilominùs diem ſuum obierit: tamen plerunque aculeo nocent, & puncturâ venenum infundunt, mole quidem exiguum, maximè tamen exitioſum & lethale, niſi citiſſimè ſuccurratur.

Symptomata, & Signa.

Signa. Scorpionis ictum acerbiſſimus, non ſolùm in parte affecta, ſed & in toto corpore, ſequitur dolor & inflammatio, & tumor; circa plagam puſtulæ emergunt verrucis ſimiles, & totum corpus veluti grandine percuti videtur: corpus totum tremit, pallet, modò æſtuat, modò frigore concutitur, ſudor frigidus erumpit, ſcribitque Beneuinius, *cap. 56. de abdit.* ſe famulum habuiſſe, qui à ſcorpione ictus ſubitò tam frigido ſudore toto corpore perfuſus ſit, vt algentiſſima niue atque glacie ſe opprimi quereretur: capilli eriguntur, facies diſtorquetur, lacrymæ profluunt, ſordes in oculorum angulis colliguntur glutinoſæ, ſpuma ex ore prodit, ſingultus & vomitiones accidunt, non rarò apoſtema ſub axillis excitatur, inguina intumeſcunt, nonnunquam etiam bubo in illis excitatur. Interdum etiam, quod rarius eſt, obſeruauit tamen Marcel. Donatus, *de hiſt. medic. mirab. lib.* 1. *c.* 9. maculis nigris totũ corpus conſpergitur.

Prognoſtica.

Prognoſt. 1. In temperatis regionibus, & multò magis in frigidioribus, ſcorpiones minùs ſunt venenoſi, & iam in ipſa Italia grauiſſima inferunt pericula.

2. A Scorpionum veneno inprimis interimuntur fœminæ, & inter eas virgines præſertim; viri autem potiſſimùm moriuntur, quando manè à ſcorpio percutiuntur, teſte Plinio, *lib.* 11. *cap.* 35.

Curatio.

Curatio. In curatione danda opera, ne venenum in corpus penetret, ſed è vulnere extrahatur, & vt cor à veneno muniatur. Ideo membrum, ſi fieri poteſt, ſupra puncturam arctè ligandum, & cucurbitulæ parti apponendæ, vel quod certiſſimum remedium eſt, & multiplici experientia cõprobatum, ipſe ſcorpius viuus captus & contritus imponendus, vel vulnus oleo ſcorpionis illinendum. Vnde incolæ quorundam Italiæ locorum ſcorpionibus refertiſſimorum oleum ſcorpionum diu noctuque ad manus habent, eoque, quamprimùm ictum ſentiunt, plagam illinunt, atque hac ratione periculum euitant, ſaluique euadunt. Quâ ratione autem ſcorpius vulneri, quod inflixit, auxilio ſit, autores diſſentiunt. (Scorpius quo modo ſuo vulneri medeatur.) Nonnulli exiſtimant, non euacuando, ſed ob antipathiam, & aduerſam formam alterando mederi. Verùm probabilis mihi non videtur hæc opinio. Quomodo enim ipſe ſcorpius ſuo veneno erit aduerſus? Cùm ergo videamus, etiam ab aliis venenis venena extrahi, ſicut bubonibus & carbunculis peſtilentibus ad venenum extrahendum bufones ſicci imponuntur: veroſimile eſt, ſcorpionem ob ſimilitudinem venenum ſuum extrahere. Omne enim ſimile attrahit ad ſe ſibi ſimile. Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 1. c.* 19. cochleam, hortulanam præcipuè, cum teſta tritam, & plagæ impoſitam confeſtim dolorem ſedare ſcribit. Commendantur etiam lumbrici, calamintha aquatica, allium, ruta ſylueſtris, ſcorpioides herba, ſi quodlibet horum ſeorſim, vel plura ex his trita & miſta imponantur. Aëtius, *loco citato*, rutæ

ſylueſtris

ſylueſtris Drach.j.(fortaſſis Vnc.j.) in aceto terit, ceræ Vnc.j. & reſinæ pini quadrant. liquefacit, & affuſo oleo,q.ſ.vnit ac imponit,hocque mirabile pharmacum nominat. Lac ficulneum in vulnus inſtillatum percuſſis præſenti auxilio eſſe, ſcribit Dioſcorides, *lib.6. cap. 44.* Vel è rad.bryoniæ cocta,ruta trita, ſem. vrticæ, & pauco ſulphure cum ol.veteri. Fiat cataplaſma plagæ imponendum.

Antequam topica reiterentur, id quod ſæpius fieri debet,abluatur locus affectus aquâ,in qua ſulphur,ruta ſylueſtris,lauri folia, & alia ſupra enumerata cocta ſint.

Dum hæc ita vulneri applicantur,ſtatim ſimul alexipharmacâ,& quæ veneno huic aduerſantur, exhibenda ſunt,vt ſaluia,ſcordium,abſinthium, agrimonia,taraxacum,ſerpillum,ocymum,elaphoboſcum, verbenaca recta,gentiana,ariſtolochia, lauri baccæ, ſem. paſtinacæ ſylueſtris,trifolij,ocymi,fœniculi,raphani, quæ vel in ſubſtantia,vel in decocto exhibeantur.

E compoſitis vtilia ſunt theriaca Andromachi, diateſſaron. Aëtius,*alleg.antea loco*,antidotum ſequentem plurimum ad ſcorpionis ictum conducere, eáque ſeipſum vſum & ſeruatum fuiſſe ſcribit:

℞. *Caſtorei,ſucci Cyrenaici,piperis*, an. Vnc. ß.*coſti, ſpicæ nardi,croci,ſucci centaurij*,an.Drach.ij.*mellis deſpumati* q.ſ. Miſce.Datur nucis Ponticæ magnitudine.

Vel; ℞. *aſæ fœtidæ,rad.gentianæ*,an.Vnc.ß.*ariſtolochiæ longæ,rotundæ*, an. Drach.ij. *ſem. rutæ* Drach. j. *caſtorei* Drach.ß. *Cum melle deſpumato.*

Fiat Electuarium. Doſis à Drach.j. ad Drach.ij. cum vino,vel anethi decocto.

Vtile etiam eſt mentaſtrum,rutam,rad.ariſtolochiæ, gentianæ,lauri baccas, æqualibus partibus in vino coquere,& decoctum ægrotanti exhibere.

illum ...ij an ... ſcorpio- ...reſit. Hoc loco non prætereundum,quòd Mizaldus,*memorabil.centur. 6. aph. 86.* & alij ex Ioviano Pontano referunt, hominem à ſcorpio grauiter percuſſum ſtatim liberatum fuiſſe exhibito thure contrito,in quo celatum fuerat ſcorpij ſignum.De quo etiam alia extat hiſtoria, quæ priorem declarat,apud Iohan.Heurnium, *Methodi ad praxin,lib.3.cap.28.* Ipſe,*inquit*,vidi ſatellitem Romanum,Geometriæ gnarum,qui cùm diu habitaſſet Ægyptum,ex Chriſtiano Saracenus euaſit, temporibus Regis Camorchæ:hic (mirum) ſponte mobiles imagines fabricabatur. Euenit, cùm apud ſatellitem eſſem, quòd obnixè eiulantem armigerum ſuum audiremus:ex ictu enim ſcorpij grauiter dolebat. Hic meus ille ſatelles in certam antidotum quid porrexit,vt id potaret:id gerebat characterem ſcorpij,& thus olebat:quo hauſto illico euanuit dolor. Hic ego, quidnam id eſſet, quod tam commodam & ſalutarem preſſiſſet formam? illico aureum obtulit annulum, qui emblema gerebat lapidis Bezaar,cui inſculpta erat imago ſcorpij Rogabam,quanam horâ hanc ſculpſiſſet;reſpondit, Lunâ in ſcorpione verſante, cùm angulum centrúmque cœli attigiſſet: túncque olibanum maſtiche imbutum ſe preſſiſſe affirmabat. Quin aliis rebus inuſta hæc idea, ac ſi thuri, hanc efficaciam exercebat.

Verùm quid de ſigillis in genere ſentiendum ſit, dictum *de Conſ.& Dyſſenſ. Chymicor. cum Galenic. cap 18.* & *lib.5.Pract.part.4.c.24.* Scorpionem quod attinet,quæ quæſo conuenientia ſideri cœleſti, cui vndecunque etiam nomen ſcorpij inditum,cum ſcorpione, animali terreſtri,& figurâ ſcopionis in annulo ſculptâ, & figurâ ſcorpij ex illa celatura thuri impreſſa. Itaque ſi thus illud figurâ ſcorpij ſignatum ſcorpionis ictui profuit, profuit quatenus thus, non quatenus ſcorpij figurâ ſignatum. Quod fallaciæ genus detegit etiam Galenus, *lib.10.de ſimplic.medic.facult.* dum ſcribit: Pollicitus eſt mihi quidam, incantationem ſeſe oſtenſurum, quæ ſcorpios interficeret; vbi illam ſemel dixiſſet, in ſcorpium expuit, inde rurſum eam obmurmurans, iterum ſcorpium conſpuit,ac vbi tertiò dixiſſet,atque expuiſſet,mortuus eſt ſcorpius. At poſtea ego abſque incantatione à ſola ſaliua morientem vidi ſcorpium,idque celeriter patientem à ſaliua eſurientium, aut ſitientium; tardè autem ab illis,qui cibo potúque fuerant impleti, in aliis autem proportione. Si verò thus per ſe hoc non agit,procul dubio id ex magia accidit, cuius omnino ſuſpectus fuit ille miles ex Chriſtiano Saracenus factus,qui ſponte mobiles imagines fabricabatur.

Æger etiam frequenter butyrum comedat, vinúmque antiquum etiam ad ſatietatem bibat. Caueant verò ſibi ab eſu apij, qui loca,in quibus ſcorpiones copioſè reperiuntur,inhabitant.

CAPVT XV.

De Dracone terreſtri.

ETſi Dracones terreſtres celeberrimi autores parum vel nihil veneni in ſe continere aſſerant,imò è corpore illorum remedia quædam aduerſus quoſdam morbos petiuerint; vnde procul dubio factum, vt Ethnici eos in ſummo honore haberent, & Æſculapio, quem Medicinæ inuentorem ferunt,conſecrarent:quia tamen è ſerpentum numero ſunt, veneno procul dubio omni non carent, præſertim in regionibus calidioribus, de quo Lucanus,*lib.9.*ita ſcribit: *Draco terreſtris.*

Vos quoque,qui cunctis innoxia numina terris,
Serpitis,aurato nitidi fulgore Dracones,
Peſtiferos ardens facit Africa.

Verùm cùm in pluribus regionibus ignoti ſint, de iis multa dicere ſuperuacaneum puto;& ſi alicubi morſu noceant,quomodo curandus ſit,ſatis ex iis, quæ hactenus de reliquorum venenatorum animalium morſibus curandis dicta ſunt,vt & *lib.5.Pract.part.4. cap.19.* patet.

CAPVT XVI.

De Crocodilo.

CRocodilus,quem Plinius,*lib.8.Natural. hiſtor.cap. 25.* & Matthiolus,*in 2.Dioſcorid.c. 60.* deſcribunt, cùm os habeat valde amplum, & dentes fortiſſimos, vulnus quoque morſu infligit ſat magnum, per quod exitiale venenum in corpus infundit. *...rocodilus.*

Symptomata & Signa.

Morſum Crocodili acerbiſſimus ſequitur dolor,ſanguiſque ob tam manifeſtam continui ſolutionem primò quidem purus excernitur, quem paulò pòſt ſanies virulenta,acris & fœtida ſequitur: in parte demorſa tumor & inflammatio, nec non puſtulæ aduſtæ & nigricantes excitantur. Et cùm veneni Crocodili malignitas ſit maxima,niſi citiſſimè ſuccurratur, vomitus praui,febres ardentes,ſudores frigidi,lipothymiæ, aliáque grauia ſymptomata, & tandem ipſa mors breui temporis ſpatio ſuperuenit. *Signa.*

Curatio.

Virus parti affectæ communicatum omnibus modis, de quibus hactenus ſæpius dictum,extrahendum. Hinc vulnus acri muriâ,vel ſpiritu vini, in quo theriaca vel Mithridatium,vel aceto,in quo nitrum diſſolutum ſit, abluatur,crocodili adipe illinatur, vel applicetur nitrum,medulla cerui,aut adeps anſerinus,cum butyro & melle. Vel è ſtercore porcino,myrrha,galbano,ſale,æruginе,adipe anſerino, oleo communi & cera F. emplaſtrum plagæ imponendum. *Curatio.*

Interim dum hæc fiunt, & ſtatim exhibenda alexipharmaca,quæ ex iis,quæ hactenus dicta,nota ſunt.

CAPVT XVII.

De Lacerta.

LAcerta etſi adeo venenoſa non habeatur; quia tamen dentes habet admodũ ſubtiles,paruos,nigros, iique *Lacerta.*

iique poſt morſum plerunque in vulnere remanent; morſu ſuo infligunt vulnera curatu difficilia; ſimul etiam omni veneno eas non carere, ſymptomata, quæ inducunt, docent.

Symptomata & Signa.

Signa. Nam demorſi à lacerta dolorem in loco affecto ſentiunt vehementiſſimum, è plaga primùm ſanguis excernitur, paulò pòſt verò ſanies graueolens; caro circa pũcturam palleſcit, & in tumorem attollitur, putreſcitq;.

Curatio.

Curatio. Vt dentes in vulnere relicti faciliùs excidant, locum oleo & aquâ calidâ fricare oportet, poſtea vel ſugere, vel cucurbitulas ei applicare, vulnuſque eo, quo viperarum morſum, modo tractare conuenit. Prodeſt etiam ſpongiam aceto calido imbutam morſui imponere, locúmq; butyro, ſale, & melle mixtis inungere; emplaſtrum ex allio & foliis maluæ coctis & contuſis, furfuribuſque cribratis, & oleo roſaceo paratum; vel cataplaſma ex panis triticei medulla, cum decocto rutæ, calaminthæ, allij & gentianæ confectum applicare.

Interim non inutile fuerit, alexipharmaca hactenus propoſita exhibere.

CAPVT XVIII.

De Stellione.

Stellio. STellio è lacertarum genere eſt, ita dictus, quòd in dorſo maculas quaſdam paruas inſtar ſtellarum habeat. Hic non aſſumptus ſolùm intra corpus, ſed & morſu, homini & aliis animalibus nocet, morſuſque eius perniciosiſſimus eſt, & naturali aſtutiâ ſtelliones præditi ſunt, vt nobis damnum inferant, teſte Plinio.

Symptomata & Signa.

Signa. Si ſtellionis vel caro ſumatur, aut liquor, in quem incidit, bibatur, eadem in œſophago, ſtomacho & inteſtinis excitantur ſymptomata, qualia aſſumptis cantharidibus in veſica excitari ſolent. Nam in ventriculo, & potiſſimùm ſuperiore eius orificio, dolor vehemens deprehenditur, ardor ſtomachi ægrotantem affligit, vomitus excitantur, lingua inflammatur, viſus debilitatur, caput dolet, facieſque, teſte Plinio, *libr. 29. cap. 4.* lentigine obducitur.

Demorſi à Stellione dolorem in affecta parte ſentiunt continuum, & vehementem, caróque circa puncturam liuida redditur, & alia, quæ demorſis à ſerpentibus accidunt, ſymptomata ſuperuenire ſolent.

Curatio.

Curatio. Si vel Stellio ſumptus, vel potus, in quo Stellio ſuffocatus fuerit, hauſtus ſit, ſtatim vomitus aquâ tepidâ & oleo veteri, vel violarum, aliiſque hactenus propoſitis prouocandus: hinc clyſter iniiciendus è decocto maluæ, altheæ, violariæ, ſem. lini, oleo roſaceo, & aliis lenientibus paratur, ſimulque ægro exhibenda iuſcula pinguia, butyrum recens, cremor ptiſanæ, lac caprinum, emulſiones amygdal. dulc. ſem. papauer. albi, nucleor. pini, cum decocto hordei paratæ.

Demorſi, vt docet Aëtius, *tetrabibl. 4. ſerm. 1. cap. 12.* è veſtigio iuuantur, ſi cæpe & allia cataplaſmatis modo vulneri imponantur, eademque comedant, & vinum poſt eorum ſumptionem bibant.

Siue verò venenum ſtellionis hauſtum & ore ſumptum, ſiue morſu communicatum fuerit, alexipharmaca nullo modo negligenda, ſed ea, quæ contra ſerpentum morsûs hactenus propoſita ſunt, vſurpanda.

CAPVT XIX.

De Salamandra.

Salamand. AD lacertarum genus pertinet & Salamandra, vt ex Plinio, *lib. 10. cap. 67.* videre eſt. Inter omnia autem venenata, vt idem, *lib. 29. cap. 4.* ſcribit, Salamandræ ſcelus maximum eſt. Cæteræ enim ſingulos feriũt, nec plures pariter interimunt; ſalamandra populos pariter necare improuidos poteſt. Nam ſi arbori irrepſit, omnia poma inficit veneno, & eos, qui ederint, necat, nihil aconito diſtans. Quin imò ſi contacto ab ea ligno vel pede cruſta panis incoquatur, idem veneficium eſt; vel ſi in puteum cadat. Quippe cum ſaliua eius quacunque parte corporis, vel in pede imo reſperſa, omnis toto corpore pilus defluat. Nimirum non ſolùm venenum eius morſu infuſum totâ ſuâ ſubſtantiâ naturæ noſtræ aduerſatur, ſed & fructûs & herbæ eius ſputo inquinatæ, vel aquæ, in quas cecidit, non ſolùm grauiſſima & periculoſiſſima ſymptomata inducunt, ſed ſæpiſſimè ipſam mortem inferunt.

Symptomata & Signa.

Signa. Nam Salamandræ veneno infectis, niſi cita mors præueniat, humidiores corporis partes, vel membrum demorſum, calore natiuo exſtincto nigreſcit, putreſcit, fœtidiſſimam ſaniem excernit, nonnunquam etiam veneno diutiùs in corpore immorante planè decidit, capilli defluunt in toto corpore; partes omnes internæ inflammantur, ſermo impeditur, ſenſûs deficiunt, corpus totum tumet & tremore concutitur, ac lipothymia, & tandem mors ſuperuenit.

Curatio.

Curatio. Locus demorſus quamprimùm ſcarificandus, venenumque vel cucurbitulis, vel aliis modis eliciendum, aut vulneri cataplaſma ex allio, cœpis, ruta, ſale & melle confectum, vel ſtercus ſuillum aut caprinum cum aceto coctum calidè imponendum.

Si quid à Salamandræ ſputo infectum aſſumptum fuerit, vomitus aquâ calidâ & oleo, & aliis medicamentis hactenus propoſitis prouocandus.

In vtroque caſu alexipharmaca neceſſaria ſunt, ac propterea & Mithridatium exhibendum. In ſpecie ad Salamandræ morſum Dioſcorides, *lib. 6. cap. 4.* commendat reſinam pini, aut galbanum ex melle linctum. Vtilis etiam eſt chamæpitys contrita, cum nucleis pini exhibita. Vel coquatur chamæpitys, grana pin. folia cupreſſi, & ſem. vrticæ in vino, decoctumque exhibeatur.

Vel: ℞. *baccar. iuniperi, aſa fœtida, piper. nigri*, an. Drach. ij. *caſtorei, fol. rutæ, radic. pyrethri*, an. Drach. j. *Cum melle ſpumato.*

F. Electuarium; à Drach. j. ad Drach. ij. cum hauſtu vini veteris exhibendum.

Æger in cibo ſæpe ſumat nucleos pini, cibique alij condiantur cinamomo, caryophyllis, & aliis aromatibus. Potus ſit vinum vetus, vel lac vaccinum calidum.

CAPVT XX.

De Hirudine.

Hirudo. HIrudines in vſum Medicum venire, & quandoq; venæ ſectionis vices ſupplere, notum eſt, dum vaſis forinſecus applicatæ ſanguinem extrahunt & exſugunt. Quod quidem ſæpe cum ægrorum commodo accidit, ſi ipſæ puræ & non venenatæ ſint, & vbi officium ſuum fecerunt, ſponte decidant. Si verò in aquis impuris vixerint, & venenoſitatem contraxerint, aut ſi auellantur, & capita vel denticulos ſuos in

in carne defixos relinquant, non ſolùm vlcera curatu difficilia, ſed & mortem inferre poſſunt; ſicut Meſſalinum è Conſularibus Patriciis, cùm ad genua admiſiſſet hirudines, inde interemptum eſſe, refert Plinius, *lib.32 cap.10*.

Nonnunquam etiam cum aquis impuris bibentibus hirudines per os ingrediuntur, & vel ſtatim faucibus adhærent, vel ad ventriculum vſque deſcendunt; ſuctionemque in eo moleſtam excitant.

Symptomata & Signa.

…ina. Extra hirudines venenatæ, vel non rectè applicatæ, non ſolùm, vt dictum, vlcera inſanabilia, ſed & gangrænam quandoque excitant, vt eius rei hiſtorias duas narrat Schenckius, *lib.7. obſeru.*

Si faucibus adhuc adhæreant hirudines, oculis patent; ſi verò per os ingreſſæ fuerint, & ad ventriculum vſque peruenerint, ex ægri relationibus id optimè cognoſcitur. Suctionis tamen etiam ſenſus & ſanguinis excretio, quam hirudo in ventriculo latens, venaſque ſugendo aperiens excitat, percipitur.

Curatio.

…atio. Quomodo hirudines partibus corporis noſtri curationis ergo ſint applicandæ, &, vt decidant, curandum, dictum fuit *lib.5. Inſtit. part.1. ſect.2. c.7.*

Si tamen vulnus ab hirudine inflictum non bene cadat, imponantur folia lauri, vel centaurium contuſum cum vino mixtum; vel ex allio, ruta, galbano, maiorana, caſtoreo & oleo veteri fiat cataplaſma, quod plagæ imponatur. Imprimis vtilis eſt agrimonia contrita & cataplaſmatis modo impoſita. Vel illinatur plaga teſtudinis marinæ ſanguine, oleo coſtino, de pyrethro. Si faucibus adhæreat hirudo, ſæpe gargariſmatibus è ſinapi, allio, aceto, aliiſque acribus & acidis, adiecto ſale paratis, vtendum.

Ventriculo ſi infixa ſit, æger muriam tepidam vel acetum bibat; quibus aliquid aloës admiſcendum, vt eò citiùs refigatur, vomitúque, qui cum oxymelite ſimplici vel ſcillitico, & decocto anethi prouocari poteſt, excludatur.

Si ſanguis reiiciatur, adſtringentibus, ſanguinémque ſiſtentibus vtendum; qualia ſunt conſerua roſarum rubrar. antiqua, radic. tormentillæ, bolus Armenus, terra ſigillata, trochiſci de berberis, de ſpodio, ſyrupi cydoniorum, de roſis ſiccis, de agreſta, mirtyllorum, granatorum; aqua plantaginis, portulacæ, burſæ paſtoris, & alia.

Reiectâ per vomitum hirudine, eius malignitati reſiſtentia exhibenda. Vbi commendantur abſinthium, naſturtium, ſaluia, gentiana, pimpinella, baccæ lauri cæpe, ſcilla, radic. cappar. myrrha, galbanum, è quibus tale poteſt fieri Electuarium:

♃. Ariſtoloch. longa, gentianæ, baccar. lauri, cortic. radic. capparum, myrrhæ, an. Drach. ij. *ſem. rutæ, piperis nigri, caſtorei*, an. Drach. j. *Cum melle deſpumato.*

Fiat Electuarium, cuius Doſis Drach. j. ad Drach. ij. cum vini generoſi Vnc. iiij.

CAPVT XXI.

De Scolopendra.

…endra. SColopendra, vti in partem anteriorem & poſteriorem progreditur, ita etiam ex parte vtraque morſu ſuo eſt noxia.

Symptomata & Signa diagnoſtica.

Demorſi à ſcolopendra pruritum ſentiunt in toto corpore; caro circa plagam liueſcit & putredine corrumpitur. Nonnunquam etiam rubra & fæculenta apparet, vlcúſque in eâ curatu perquàm difficile excitatur. Nonnunquam & alia, quæ morsûs animalium venenatorum ſequi ſolent, ſymptomata accidunt.

Curatio.

Plaga primùm acidâ muriâ, vel oleo calido fouenda. Poſtea ſal bene tritus, aut cinis aceto maceratus, aut ſal cum pice liquida, aut ſcilla ei imponenda. Prodeſt etiam, ex Aetij conſilio, cedria cum melle, & allium cum foliis ficus & cumino, eruoque ac vino. Curatio.

Antidota quod attinet Dioſcorides, *lib.6. cap.43.* à ſcolopendra demorſis cum vino exhibet ariſtolochiam, aut ſerpillum, aut chalamintham, aut rutam ſylueſtrem, quibus Aetius, *tetrabibl.4. ſerm.1. cap.15.* abſinthium & mentham adiungit. Vinum quoque, in quo aſphodeli flores & ſemen, aut mentaſtri folia cocta ſunt, vtile eſt.

CAPVT XXII.

De Rubeta.

RVbetæ ſeu bufones equidem dentibus carent: gingiuis tamen, quas præduras & ſcabras habent, partem cui adhæ ſerunt, ſic arctè conſtringunt, vt venenum ſuum in partem, totumque inde corpus; per apprehenſæ partis poros, tranſmittant. Inſuper venenum ſuum mictu & ſaliuatione in herbas & fructûs euomunt, quos ſi illotos quis comederit, variis ſymptomatibus corripitur. Præterea & anhelitum virulentum emittunt, eoſque, quos anhelitu tantùm contingunt, lædere, autor eſt Aetius, *tetrabil.4. ſerm.1. cap.63.* Et de ſaluia anhelitu bufonum infectâ, *ſupra, part.5. c.2.* duas hiſtorias retulimus, quæ ibi videantur. Compertum etiam eſt, palum, quo bufo transfixus fuerat, nocuiſſe. Refertque Ferdinand. Ponzettus, *de venen. lib.3. cap.12.* quendam cùm cannam, in cuius ſummitate ſteterat infixa Rubeta manibus cepiſſet, & eâ animalia ex ſuo agro expuliſſet, reuerſum domum quamprimùm incepit comedere, omnem cibum, quem tangebat, euomuiſſe nec ceſſaſſe vomitum, donec cibus per manum alterius adminiſtratus fuit. In cute quoque, ſi ſaliua vel vrinâ rubetæ conſpergatur, puſtulæ minores excitantur. Imò quod magis mirum, rubetæ, ad modum quorundam ſerpentum, mediantibus telis nocere poſſunt. Ita refert Ardoynus, *de venen. lib.4. cap.7.* ſe vidiſſe quendam iuuenem, qui cùm interfeciſſet lanceolâ quendam magnum bufonem, deuenit ad ſtuporem totius corporis, adeo vt ſterteret duobus diebus protinùs abſque pulſu. Rubeta

Symptomata & Signa.

Rubetæ veneno quocunque modo accepto corpus pallet, & in tumorem hydropicorum inſtar attollitur; accedit nauſea, vomitus, difficultas anhelitûs, vertigo, oculorum caligo, oriſque fœtor, ſyncope; febris affligit, partes extremæ inflammantur, ſemen ſpontè profluit, pili defluunt, dentes quoque interdum cadunt. Signa.

Curatio.

Rubetæ venenum ſi ore ſumptum ſit, vt vomitu quamprimùm reiiciatur, curandum. Hinc, vt aliàs etiam, quocunque modo in corpus admiſſum ſit, theriaca vel Mithridatium tribus diebus continuis, cum decocto rutæ vel vino exhibendum; vinum meracum copioſè propinandum; motus vehemens ægro imperandus, ſudor copioſus aliquoties in balneo prouocandus ægerque aquâ calidâ abluendus. Qui cum è balneo egreditur, de ſpeciebus diacurcumæ, dialaccæ, diarhod. abb. trochiſc. de eupator. de rhabarbar. aliquid ſumat, vel ex his cum conſeru. capill. Vener. diacoro, & ſyrup. Byzantino F. Electuarium, de quo quotidie bis, horâ vnâ ante cibum ʒ ij. vel ʒ iij. exhibeantur. Curatio.

beantur; vel teſtudinis marinæ ſanguis, cum leporis coagulo & cumino, ex vino præbeatur.

Cutis ſputo vel vrinâ rubetæ inquinata mox abluatur vrinâ humanâ, vel aquâ & ſale; poſteaque ol. vitell. ouor. vel roſaceo illinatur.

CAPVT XXIII.

De Mure Araneo.

Mus Araneus.

DE Mure Araneo, non omnibus locis noto animali, agit Ardoynus, *de venen. lib.* 7. *cap.* 1. Greuinus, *de venen. lib.* 1. *cap.* 27. Hic dentibus ſuis, quos in vtraque maxilla duplici ordine digeſtos, eoſque acutos habere dicitur, morſum non ſolùm infert periculoſum, ſed mediante ſaliuâ venenum quoque exitiale corpori communicat.

Symptomata & Signa.

Signa.

Vulnus, quod mus araneus infligit, ob dictam dentium multitudinem; ſat manifeſtum, & quadruplici ordine conſpicuum eſt. E quo ſanguis primùm purus effluit, paulò pòſt verò ſanioſus & putridus; dolor adeſt vehemens, pars affecta inflammatur, exulceratur & putreſcit; circa plagam puſtulæ emergunt ſanioſo humore turgentes, quæ ſi rumpantur, pus fundunt virulentum, quo excreto caro ſubiacens liuida, qualis in cancro conſpicitur, apparet: nonnunquam inteſtinorum tormina, vrinæ difficultas, & ſudores frigidi ſuperueniunt.

Curatio.

Curatio.

Primò danda opera, vt venenum corpori communicatum forâs eliciatur, iis modis, qui hactenus ſæpius ſunt propoſiti. Imponantur plagæ emplaſtrum è galbano in aceto diſſoluto, & farinâ hordaceâ paratum; vel ex allio, foliis ficûs & cimino contuſis, ac cum oleo mixtis. Fiat Cataplaſma vulneri imponendum.

Vlcera è puſtulis ruptis oborta Aëtius, *tetrabibl.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 14. acidâ muriâ eluere, & hordeum vſtum, vel mali Punici dulcis corium coctum tritum imponere, atque vlcera eodem decocto, vel potiùs decocto myrti, fouere iubet.

Morſum à Mure Araneo inflictum arenam, ſeu terram ex rotarum tranſitu ſeu orbitâ ſumptam, & vulneri cataplaſmatis modo impoſitam illico ſanare, ſcribit Ælianus, *de animal. lib.* 2. *cap.* 37.

Interim ſtatim ſimul alexipharmaca ſunt ſumenda, quæ hactenus ſæpe ſunt propoſita. Aëtius, *alleg. loc.* Drach. j. vel Drach. ij. fol. lauri, vel corticis capparis, vel radicis gentianæ cum vino exhibere iubet. Vel paretur tale electuarium:

℞. *Cortic. radic. cappar. radic. gentianæ*, an. Drach. iß. *ariſtoloch. long. baccar. lauri, terræ ſigillat. rutæ*, an. Drach. ij. *coſti amari, ſpicæ Indicæ*, an. Drach. j. *flor. ſulphur.* Drach. ß. *croci* Scrup. ß. *Cum melle.*

F. Electuarium, cuius doſis quotidie bis à Drach. j. ad Drach. ij.

Vel paretur cum vino decoctum ex abſinthio, fol. lauri, abrotano, ſerpillo, de quo æger quotidie Vnc. iiij. ſumat. Sunt, qui coagulum hædi, leporis vel agni ex vino ſumptum valde commendant.

CAPVT XXIV.

De Araneo.

Araneus.

ARaneorum licet plures ſpecies reperiantur, atque aliis alij venenoſiores ſint; omnes tamen vno eodemque modo nocent. Vel enim ictu per vulnuſculum tam exiguum, vt oculorum aciem ferè effugiat, venenum in corpus infundunt; vel etiam, quod de araneis in Vaſconia I. C. Scaliger, *exerc.* 186. refert, calcati per calceorum ſoleas venenum tranſmittunt; vel in eſculenta & potulenta illapſi, & cum iis in corpus ingeſti, homini nocent, quomodo Mercurialis, *de venen. lib.* 2. *cap.* 5. è Nicolao Florentino refert, in monaſterio quodam Eremitanorum multos Monachos fuiſſe peremptos potu vini, in quo fuerat exſtinctus araneus peſtifer; vel etiam combuſti fumo ſuo nocent. Ita refert Nicol. Florentinus, *ſerm.* 4. *tract.* 4. *cap.* 23. quendam Lombardum Florentiæ in hoſpitio Coronæ quandam araneam nigerrimam & magnam combuſſiſſe flammâ candelæ, & cùm fumum illius naribus excepiſſet, ſtatim incepiſſe debilitari, & incidiſſe in lipothymiam, & totâ nocte paſſum eſſe pulſum cordis, & pulſum eius ita minutum eſſe, vt vix perciperetur. Curatum verò fuiſſe theriacâ, diamoſcho, & puluere zedoariæ mixtis.

Symptomata & Signa.

Signa.

Si Araneus ſiue intra corpus ſumptus fuerit, ſiue ictu venenum ſuum corpori immiſerit, accidit in parte demorſa ſtupor, cum frigoris ſenſu & horrore, ventris intumeſcentia, flatûs in inteſtinis, faciei pallor, lacrymæ inuoluntariæ, partium extremarum tremor & contractio, conuulſioni non diſſimilis; ſudor frigidus, perpetua & vana mingendi cupiditas, membri virilis in iuuenibus tenſio & dolor, in ſenioribus verò laxatio; nonnunquam etiam vel per vomitum, vel per vrinam, aranearum ſimile quid excernitur.

Curatio.

Curatio.

Si Araneus intra corpus ſumptus fuerit, cura à vomitorio auſpicanda: in quem vſum hic inprimis commendantur juli juglandium in furno ſiccati, tuſi, & à Drach. j ad Drach. ij. cum hydromelite, aut vino albo propinati.

Vel: ℞. *Radic. eſulæ, aſari*, an. Drach. ij. *flor. anethi, geniſtæ*, an. p. j.

Coq. in aq. pura. Col. ℞. Vnc. v. Adde *mellis* Drach. j. Fiat vomitorium.

Poſt vomitum offerenda alexipharmaca, quibus ſumptis æger vel in lecto ſeſe ad ſudorem componat, vel, quod melius, balneum ingrediatur, & copioſè ſudet. Vtilis eſt hic theriaca, Drach. ij. pondere, cum aq. cardui bened. ſcordij, aut vino albo ſumpta. Item bolus Armenus, quo cum aceto propinato villicum quendam ab araneo punctum in collo, & inde tumore ingenti ac ſtrangulatione quadam correptum, nec loqui potentem à morte liberauit Fracaſtorius, vt *lib.* 2. *de morb. contagioſ. cap.* 2. refert. Dioſcorides propinat abrotani ſemen, ariſtolochiam, aniſum, cicer ſylueſtre, & cuminum Æthiopicum, cuiuſlibet ſeorſim ſumpti Drach. ij. cum vino. Vtilis eſt & reſina ſicca abietis, cuius vſu mulierculam quãdam, cùm incauta deuoraſſet araneum, & circa os ventriculi affligeretur, mox dolore & malo omni liberatam fuiſſe, eiuſque vſum contra venena illos ruſticos, qui circa montes habitant, & Rhæti Reſinarij, à reſina hac colligenda nominantur, prædicare, refert Geſnerus, *in annotat. ad librum* 2. *facilè parabil. Dioſcorid. cap.* 150.

℞. *Fol. ſcordij, menthæ, rutæ, cupreſſi*, an. M. j. *ſem. erucæ, aniſi*, 4. *calidor. minor.* an. Drach. j.

Coq. in ſ. q. vini. Colaturæ quotidie bis, manè & veſperi, Vnc. iiij. propinentur, donec corporis tumor euaneſcat. Commendantur quoque lauri baccæ, ſerpillum, calamintha, chamæpitys, gentiana, meliſſa, nigella, quorum quodlibet vel ſeorſim cum vino offerendum, vel è pluribus illorum decocta, & aliæ medicamentorum formæ parandæ & ſumendæ.

Vel: ℞. *Aſa fœtidæ* Drach. ij. *myrrhæ, allii, piperis, caſtorei*, an. Drach. ß.

F. Puluis pro 4. doſibus, qui exhibeatur cum vino, antequàm æger balneum, quod quotidie ferè, cùm magnus in hoc caſu eius vis ſit, repetendum, ingrediatur.

Si

Si verò morſu araneus nocuerit, locus demorſus ſæpius aquâ ſalsâ abluendus, aut ſpongiâ calido aceto, vel decocto maluæ, origani, ſerpilli, aliorúmque ſupra commemoratorum madidâ fouendus; inprimis lac è foliis ficûs manans inſtillatum vtile etiam ad ictum araneæ Peruanæ. Refert enim Monardes, *lib. ſimpl. noui orbis, cap. 62.* in regno Peru inſecta quædam reperiri, quæ araneæ appellantur, eò quòd vbicunque fuerint, ſua retia texant Hiſpanicarum aranearum modo. Magna ſunt ea inſecta, malum aureum amplitudine æquantia, adeo virulenta, vt eorum ictûs iugulent, niſi efficaci remedio ſuccurratur. Nam ſi diutiùs differatur, & ſubeat virus ad cor, præſens mors conſequitur, nec vlla remedia proſunt. Miram autem in ficu vtilitatem experti ſunt, ſi, quotquot icti fuerint, ſtatim ad eam confugiant, & lac ex ficûs foliis manans bis aut ter in vulnus inſtillent. Nam venenum ex ictu in vulnere relictum omnino extinguitur, tolluntúrque dolores & ſymptomata ſuccedentia, ſolo vulnere relicto; quod cum ſit exiguum, facilè curatur: diu tamen apertũ ſeruandum. Cataplaſmata quoque ictui imponenda parari poſſunt è foliis lauri, ruta, porro, farina hordeacea, cum aceto coctis. Prodeſt etiam allium & cepas contuſas, ſtercus item caprinum cum vino, vt & ficûs pingues imponere.

Simul vſurpentur alexipharmaca ſupra propoſita, ægérque in balneo ſæpius ſudet. Allium etiam frequentiùs comedat, vinúmque liberalius bibat.

CAPVT XXV.

De Tarantula.

Tarantula. CVm *lib. 2. Pract. part. 2. cap. 17.* ea, quæ de Tarantula pro inſtituti noſtri ratione hoc loco dicenda eſſent, explicata, ſymptomata ictum eius conſequentia enumerata, eorúmque curatio propoſita ſit: eadem hoc loco repetenda non cenſeo, ſed lectorem ad locum illum remitto. Qui etiam Philippum Camerarium, *horar. ſubciſiuar. centur. 2. cap. 81.* in quo de Tarantula agit, & autores, qui & à me, & ab eo allegantur, conſulere poterit.

CAPVT XXVI.

De Cantharidibus.

DE Cantharidibus quidem nonnulli affirmant, vt ex Langio, *lib. 1. epiſt. 47.* & Ioh. Michaële Paſchali, *meth. med. cap. 41.* videre eſt, quòd etiam extra corpori applicatæ veſicæ noceant, & mictionem ſanguinis excitent. Verùm etſi ſexcenties veſicatorij loco iis vſus fuerim: nunquam tamen tale quid obſeruare potui. Ideo hoc loco ſaltem qualia ſymptomata intra corpus aſſumptæ excitent, enarrabo, earúmque curationem monſtrabo.

Symptomata & Signa.

Cantharides aſſumptæ omnes ferè ab ore ad veſicam vſque corporis humani partes arrodunt, exulcerant, atque inflammant; atque hinc febrem ardentem excitant, hypochondriorum inflationem, nauſeam, dyſenteriam, lipothymiam, vertiginem, & tandem dementiam pariunt. In ore reſinæ cedri & pini ſapor percipitur. Imprimis verò partibus vrinæ dicatis ſuâ naturâ infenſæ ſunt; vnde in illis ardorem inflammatorium, excoriationem, penis continuam erectionem, cruentam & dolorificam ſtranguriam, vel omnimodam iſchuriam excitant; quæ tandem vaſorum vrinariorum gangræna & ipſa mors conſequitur. Ita Coſſinus, Eques Romanus, amicitiâ Neronis notus, cum lichene laboraret, vocato ex Ægypto Medico, cantharidum potu ab eo interemptus eſt, vt refert Plinius, *lib. 29. c. 4.* Ita narrat Paræus, *lib. 5. c. 17.* Scortum quoddam iuuenem lautâ cœnâ excepiſſe, additis etiam condimentis puluiſculo cantharidum conſperſis. Qui cùm poſterâ die merum ſanguinem ano virgáque rigidâ redderet, Medici vocati omnia neceſſaria medicamenta adhibuerunt; ſed fruſtranei omnes illorum fuère conatus. Interiit enim iuuenis vehementiâ veneni victus.

Curatio.

Cantharides aſſumptæ è corpore vt eiiciantur, primò danda opera; quod commodiſſimè fit vomitorio ex aqua tepida, vel decocto capitis porcini, agnini, vel caprini, cum ol. violar. parato, & vomitus aliquoties repeti debet. Poſt vomitum clyſteres per anum iniiciendi ex hordeo, malua, mercuriali, parietaria, ſem. lini, fœnigræci, oryza, ol. lilior. albor. vel violar. ſeuo hircino, & electuar. diaphænico parati. *Curatio.*

Hinc vel ſolum lac, vel decoctum althææ, ſem. lini, & maluæ, cum ol. violar. mixtum per anum vel meatum vrinarium infundere non inutile fuerit.

Poſtea ad acrimoniam, & maleficam Cantharidum vim obtundendam æger ſumat lac caprinum, iuſcula pinguia, ptiſanæ cremorem, oryzam cum lacte caprino coctam, butyrum recens, carnes pingues, porcinas ſcilicet & hædinas, cum lactuca, portulaca, hordeo, vel violaria coctas. Propinetur lac amygdal. dulc. vel emulſio ex ſem. 4. frigid. maiorib. cum aq. lactucæ parata. Vel emulſio conficiatur è nucleis pini, ſem. papauer. albi, & baccis halicacabi, cum aqua violar. Vtiles quoque ſunt potiones ex aqua endiuiæ, plantaginis, lactucæ, portulacæ, ſyrup. nymphææ, papaueris, violar. & ſimilibus paratæ: quibus ſi de mucilag. ſem. pſyllij, maluæ, cydoniorum, aut gummi tragacanthæ, aq. plantag. paratis, aliquid addatur, efficacius medicamentum erit.

Peculiari verò vi venenum cantharidum expugnat pulegium, ſiue in ſubſtantia ſumatur, ſiue decoctum ex eo paretur. Commendatur & terra Lemnia, Drach. ij. pondere, vel fructûs alkekengi num. x. ſi cum vino ſumantur.

Vel ℞. *trochiſc. de terra ſigillat. alkekengi*, an. Drach. ß. Et ægro cum vino dulci, aut lacte muliebri exhibeantur.

Balnea quoque, quibus ægri inſideant, paranda ex decocto maluæ, althææ, violariæ, lactucæ, portulacæ, ſem. lini, fœnigræci.

Extra lumbi, genitalia, & alia membra dolentia inungantur vnguento roſac. & popul. cum oxyerato miſtis. Vtilia ſunt & epithemata è ſucco lactucæ, portulacæ, cucumeris, cucurbitæ, melonum, & ol. violar. mixtis parata, & duplicatis linteolis locis dolentibus impoſita.

CAPVT XXVII.

De Bupreſte.

BVpreſtis tam Græcis, quàm Latinis, teſte Nicandro & Plinio, ita dicitur, quòd, cùm boum corpora ingreditur, ea in tumorem attollit. Beſtiola enim eſt cantharidi ſimilis, aut ſcarabæo longipedi, quæ in herbis latitans ſæpenumero à brutis deuoratur, eáque interficit. Homini etiam vix alio modo nocet, quàm cùm intra corpus aſſumitur. *Bupreſtis.*

Symptomata & Signa.

Siue enim ab homine, ſiue à bruto inter paſcendum deglutita fuerit hæc beſtiola, ſequitur totius corporis inſtar tympani inflatio, ſtomachi ventríſque dolor vehemens, vrinæ ſuppreſſio, ægrotantíque omnia nitrum ſapere & olere videntur. *Signa.*

Curatio.

Quia Bupreſtes magnam cum cantharidibus habent cognationem, eandem quoque cum illis curationem requirunt, quæ *cap. præced.* eſt propoſita. *Curatio.*

In

In ſpecie verò ad Bupreſtem, iuxta Dioſcoridem, *lib. 6. cap. 3.* conferunt ficûs aridæ per ſe comeſtæ, vel decoctum earum ex vino. Vtiles ſunt & dactyli, lac bubulum, caprinum vel ouillum, vt & pirorum omne genus. Si virus in totum corpus iam ſe diffuderit, ſudor in balneo prouocandus.

CAPVT XXVIII.

De Pini Erucis.

Pini erucæ. PIni erucæ triplici modò hominibus nocent, morſu ſcilicet, attritu ad partem nudam, & tandem cum eſculentis aut potulentis aſſumptæ.

Symptomata & Signa.

Signa. In parte, quam erucæ momorderunt, aut alio modo duriùs attigerunt, ingens pruritus, rubor, dolor, ac tumor excitatur.

Aſſumptæ in palato, lingua, omnibúſque oris partibus, vt & ventriculo & inteſtinis dolorem, inflammationem, cibi faſtidium, punctiones, & in toto corpore æſtum excitant vehementiſſimum.

Curatio.

Curatio. Parti erucæ morſu aut attritu læſæ remedio ſunt cæpæ aceto tritæ, ruta item cum melle & ſale trita, vel cum aceto & pice cocta & impoſita.

Erucæ intra corpus aſſumptæ quamprimùm vomitu reiiciendæ ſunt, & ſi iam ad inteſtina deſcenderint, clyſteribus eluendæ.

Et vt veneni huius acrimonia retundatur, propinandum lac caprinum, vel emulſio è ſem. 4. frigid. maior, amygdal. dulc. ſem. papau. albi, cum aq. hordei parata. Æger comedat oryzam cum lacte caprino coctam, cremorem ptiſanæ, amydal. dulces, iuſcula pinguia.

Antidotus erucarum pini eſt terra Lemnia, & corallia rubra præparata, cum mucilag. ſem. cydonior. exhibita.

CAPVT XXIX.

De Muſcis, Apibus, & Veſpis.

Muſca. NOn equidem muſcæ omnes venenatæ ſunt: grandiores tamen quædam interdum virulentiâ non carent, præcipuè ſi anteà cadaueribus venenatorum animalium inſederint; ſicut Plinius, *libr. 11. cap. 53.* veſparum ictûs perículoſiores eſſe, ſi eæ antea ſerpentibus victitarint, annotauit. *Apes.* Apes aculeo ſuo etiam nocent, & præſertim ſi denſiore agmine in hominem, vel aliud animal inuolent, adeo vt equos etiam ab iis necatos fuiſſe compertum ſit. *Veſpa.* Multò verò magis adhuc nocent veſpæ.

Symptomata & Signa.

Signa. Ictum iſtorum animalium conſequitur in parte affecta dolor vehemens, & tamdiu durans, donec aculeus relictus (quod ab Apibus fieri ſolet) exemptus fuerit. Tumor item & rubor, ac puſtulæ, in parte affecta excitantur.

Curatio.

Curatio. Si aculeus in vulnere fuit relictus, ille ante omnia extrahendus. Quod ſi fieri nequeat, locus demorſus vel oleo & cinere, aut terrâ mundâ fricetur, & emplaſtrum ex cinere, oleo & fermento imponatur, vel hiſce nihil proficientibus, fortiter ſugatur. Vbi aculeus extractus eſt, vel ſi nullus adfuit, plaga abluẽda aquâ ſalſa: hinc cataplaſma è farina hordei, malua, & plantagine, cum aceto paratum, vel ſtercus bubulum cum aceto, vel bolus Armenus cum aceto & oleo miſtus imponendus; naſturtium etiam aquaticum tritum & impoſitum dolorem ſedat, ac tumorem diſcutit. Inprimis verò ipſa animalcula, quæ plagam intulerunt, trita impoſita omnem virulentiam extrahunt. Vtilis etiam eſt lenticula paluſtris cum aceto miſta parti impoſita. Prodeſt & ſulphur viuum ſaliuâ humanâ ſubactum; item ruta, lac ficuum, loco affecto impoſita.

Si aliqua etiam in toto corpore ſentiatur mutatio, exhibeatur coriandrum cum ſaccharo, quod Ardoynus, *de venen. lib. 8. cap. 11.* è Chriſtophoro de Honeſtis, puncturæ Veſpæ & Apis Bezoar eſſe ſcribit. Vtile etiam eſt naſturtium aquaticum, calamenthum & taraxacum. Et ſi calor aliquis in toto corpore ſuperuenerit, curatio vt in febribus malignis inſtituatur.

CAPVT XXX.

De Veneno Canis, & aliorũ Animalium rabidorum.

ACtum equidẽ de veneno canis rabidi, *lib. 1. Pract. part. 2. cap. 16.* Ne tamen & hîc aliquis hiatus relinquatur, & hoc loco de eo aliquid addere libet. *Venenum canis & aliorum animalium rabidorum.* Etſi verò & alia animalia in rabiem aguntur, vt lupi, de quibus integro libello Germanico agit Io. Bauhinus, ſues, boues, vulpes, feles, aſini, mulæ, vrſi, & alia bruta: tamen frequentiſſimè canes in rabiem aguntur, & virus ſuum animalibus aliis communicant. De huius autem veneni natura etſi inter autores non planè conuenit, & nonnulli omnem vim & efficaciam à qualitatibus primis deducere conantur: tamen fruſtra laborant, certumque eſt, vt aliorum venenorum; ita etiam huius vim ab occultis qualitatibus prouenire, vt ſatis, *alleg. loc. quaſt. 1.* probatum.

An venenum canis rabidi ſit ſummè humidum. Vnum ſaltem hic addimus, nimirum Euſtach. Rud. *lib. 4. de morb. occult. cap. 12.* cùm videret, naturam veneni rabidorum animalium in ſiccitate & calore non conſiſtere, in contrariam opinionem lapſum eſſe, & paradoxum defendendum ſuſcipere, ſcilicet venenum animalium rabidorum ingenti humiditate eſſe præditum, idque non ſolùm probabilibus, ſed firmis & validiſſimis rationibus ſe demonſtraturum polliceri. Primò autem hoc probare conatur ex conſideratione animalium, quæ venenum hoc in ſuo corpore concipiunt, & in rabiem aguntur; refertque talia eſſe plurima, non ſolùm canes, ſed chamelos, equos, mulos, vulpes, muſtelas, lupos, feles & alia. Verùm ne conatur quidem ex animalium horum conſideratione aliquam rationem elicere; cùm ſint tot & tam diuerſæ naturæ, nec vnius temperamenti, ideoque tandem concludit, nec malè, id in eorum proprietatem, & naturam inexplicabilem referendum eſſe.

Secundò ex conſideratione cauſſarum, quarum vi hoc venenũ in animalibus gignitur, hoc probare vult, quòd ſcilicet ferè ſemper putridorum cadauerum carnes, potuſque ſimiles, & alia abominabilia à canibus deuorata rabiem ipſis induxiſſe, experientia teſtatur. Ex hoc enim concludit, quoniam putrida diffluunt humiditate, dum à canibus ingeruntur, in iis ingentem in humoribus parere corruptionem ac putredinem: inſignem verò putredinem præſupponere inſignem humiditatem exiſtimat. Verùm & hæc ratio nullius momenti eſt. Corruptionem enim ad veneni generationem neceſſariam eſſe, diximus ſupra, *part. 2. cap. 3.* ſed non ſemper putredinem. Et certè in canibus rabidis, vt & hominibus rabidis, plerunque nulla putredinis apparent indicia. Et ſit ſanè, vt putredo accedat: tamen putredo iſta non ſemper eſt humidiſſima, ſed varia, pro ſubiecti putreſcentis ratione. Et ipſe Rudius, dum *lib. 2. de morb. occult. &. 1.* de generatione veneni diſputat, ſtatuit, putredinem, quâ putredo, non ſatis eſſe ad veneni generationem, ſed vt venenum fiat, debere eſſe putredinem inſignem & penitus malignam. Et quidem venenum non conſiſtere in ipſa putredine, ſed eiuſdem fimum & inquinamentum venenum

nenum eſſe,quod certè non eſt humidiſſimum; & humorem non,dum putreſcit, venenum eſſe, ſed quando iam computruit, & propriâ forma depoſitâ in ſpeciem conuerſus eſt humanæ naturæ penitus aduerſam.

Tertiò hoc probare vult ex modo,quo animalia,dum rabiunt, hoc venenum in corpus immittunt. Vulnus enim tale nihil niſi dolorem ex ſolutione continui excitat, & venenum per plures menſes in corpore ſubſiſtens, & ſenſim ſeſe multiplicans,donec tandem ad cerebrum vſque penetrat, nullâ acrimoniâ vel calore, vel ſiccitatis ſenſu ſeſe prodit, & propterea impoſſibile eſſe putat, vt tale venenum ſit ſicciſſimum & calidiſſimum. Verùm nulla conſequentia eſt;venenum hoc non eſt ſicciſſimum & calidiſſimum: ergo humidiſſimum. Hoc potiùs ex omnibus,quæ affert,ſequitur,eius naturam non in vlla qualitate manifeſta, ſed occulta potiùs conſiſtere.

Quartò idem probare conatur ex ſymptomatibus, quæ demorſis ab animalibus rabidis ſuperueniunt, & primò quidem ex contagio. Cùm enim venenum animalium rabidorum ſit contagioſum, è genere putreſcentium eſſe putat, & propterea valde humidum. Verùm ſupra, *part.3.cap.3.* ſatis probatum, contagij naturam non conſiſtere in putredine. Deinde ex aliis ſymptomatibus colligere vult, venenum hoc non eſſe calidum & acre, quod & nos concedimus; ſed inde non ſequitur,quòd ſit humidiſſimum.

Tandem etiam ex curatione idem vult probare. Cùm enim omnia remedia, quæ à Galeno & aliis Medicis in demorſis à cane rabido vſurpantur,ſicca ſint,quædam etiam calida,ea certè,ſi venenum hoc ſicciſſimum eſſet, locum non haberent. Quod ipſum & nos libenter concedimus, ſed inde non ſequitur, quòd ſit humidiſſimum. Neque enim illa medicamenta morbum hunc curant vi exſiccante,ſed occultâ qualitate: quod ex eo patet, quòd multa dantur medicamenta ſiccantia,quæ nullam in hoc morbo curando vim habent, ideo quia illâ occulta qualitate veneno huic aduerſâ deſtituuntur.

Communicatur quidem hoc venenum frequentiſſimè morſu, quandoque tamen & aliis modis: non rarò ſaliuâ. Ita Ioh. Matthæus de Gradibus,*conſil.82.* narrat, Ioh.Coquetanum infectum fuiſſe poſt multos dies, ex ſola impoſitione manûs in os canis rabidi, etſi eum canis rabidus non momorderit. Et Matthiolus, *in 6. Dioſcorid. cap.36.* ſe duos vidiſſe refert, qui ſputo canis rabidi perfuſi,nullo accepto vulnere, rabiem contraxerunt. Cælius Aurelianus,*lib.3.acutor.morb.* ſcribit, quoſdam ab animalis rabidi vnguibus læſos, & quendam à gallo gallinaceo pugnante leuiter læſum in rabiem veniſſe. Et Schenckius, *lib.7. obſ.* ex obſeruationibus D. Eſaiæ Meichſneri refert, puerum Equitem apud Nobilem forte fortuna inueniſſe ſub ſponda gladium, quo ante plures annos canis rabidus confoſſus fuerat, eúmque,vt ſibi donaretur, petiiſſe:quo impetrato cum enſem ferrugine obductum extergere & perpolire vellet, improuidus digito inflixit vulnuſculum, vnde rabie percitus periit. Imò Aretæus, *lib.1. de ſign.& cauſ. morbor. acut. cap.7.* ſcribit, quod à rabido cane, qui in faciem, dum ſpiritus adducitur, tantummodò inſpirauerit,& nullo modo momorderit, in rabiem homo agatur; & Cælius Aurelianus, *loc. alleg.* quòd quidam hydrophobicam paſſionem ſolo odore ex rabido cane attracto inciderit.Neque enim ſolum extra corpori communicatum, ſed & ore admiſſum hoc venenum nocet. Ita narrat Cardanus, *contradict.9.tractat.5. lib.2.* quendam oſculaſſe canem rabidum, antequam emitteret ſuffocandum,& hinc rabiem contraxiſſe,ac mortuum eſſe. Et Cælius Aurelianus, *alleg.loc.* refert,ſarcricem quandam, cùm chlamydem ſciſſam rabidis morſibus ſarciendam ſumpſiſſet, atque ore ſtamina componeret, & linguâ pannorum ſuturas lamberet,tertiâ die in rabiem veniſſe. Et Iul. Palmarius, *de morb. contagioſ.* ſcribit, ſe vidiſſe ex ſtraminis, in quo rabie perciti ſues decubuerant, eſu equos, boues, oues, & reliqua animalia,quæ ſtramentum deguſtauerant, rabiem contraxiſſe. Et Fernelius narrat, *lib.2. de abdit.cap.14.* venatores quoſdam lupum ferociorem trucidatum in varia obſoniorum genera apparaſſe & coxiſſe, & omnes, quicunque eſitarunt, non multò poſt tempore rabie correptos, alios periiſſe, alios, ſociorum morte prudentes, ſibi proſpexiſſe.

Venenum autem hoc nunc tardiùs nunc citiùs ſeſe exſerit;rarò tamē ante vigeſimum diem ſeſe prodit:interdum poſt trigeſimum, in multis non niſi poſt 4.ſex, aut 8. menſes; in quibuſdam etiam poſt annum, vel vel etiam poſt quinquennium, vt Fracaſtorius,*lib.2. de morb. contag. cap.10.* ſcribit. Albertus Magnus, *lib.7. hiſtor.animal.cap.2.* ſcribit,ſe vidiſſe hominem morſum à cane rabido in brachio, & anno ſeptimo poſt incepiſſe inflari locum cicatricis, & mortuum, eſſe intra duos dies. Et Petrus Salius Diuerſus,*de affectib.particularib.* refert, proditum memoriæ ab antiquis eſſe, hunc morbum ad quintum, ſeptimum, & duodecimum annum dilatum fuiſſe.

Symptomata & Signa.

Si quis ab animali rabido morſus eſt, nullo modo vulnus id negligat,etſi nihil mali ſtatim ſentiat;cùm,vt ſupra dictum,venenum hoc ſæpe diu latere poſſit, & tandem ſuis ſignis & ſymptomatibus ſeſe prodat. Sunt autem illa ſymptomata & ſigna alia propria & inſeparabilia;alia communia & ſeparabilia. *Signa.*

Propria & inſeparabilia ſigna ſunt, quòd, cùm venenum hoc ipſi cerebro, cui peculiariter aduerſum eſt, communicatum eſt, homo fit cogitabundus & meticuloſus, ſolitudinem captat, atque etiam familiarem ſocietatem fugit, lucem odio habet, tandémque aquam expaueſcit & abhorret: vnde etiam antiqui, aliis ſymptomatibus miſſis, hunc morbum hydrophobiam appellarunt. Imò quod magis mirum, hoc morbo affecti non ſolùm aquam,ſed omnia liquida,vinum & alia potûs genera,ac iuſcula auerſantur;ita quidem, vt non ſolùm oblata & viſa abhorreant, ſed etiam ſi de iis mentio fiat,ea abominentur, & ſummâ anguſtiâ afficiantur; & ſi aquam diutiùs inſpiciant, aut liquidus potus ipſis offeratur, tremant,concutiantur,turbentur, & in lipothymiam incidant. Quæ autem huius ſymptomatis cauſſa ſit,explicare non facile eſt,& autores de eo valde diſſentiunt, de quo in Inſtitut.*lib.2.part.3.ſect.2.cap.4.* dictum. Pelops,Galeni Præceptor, accidere id putauit, quia hydrophobi propter multam ſiccitatem teneantur deſiderio aquæ, ſed propter delirium eam abhorreant. Verùm nec ſemper ſitiunt hydrophobi, nec omnes mente alienantur, nec vllo modo vnquam perſuaderi poſſunt, vt aquam admittant. Aëtius ex Poſidonio & Ruffo refert, id accidere, quia imaginem canis in aqua videant. Sed non ſolùm aquam,ſed liquida omnia, & quidem ea etiam,quæ non vident,auerſantur. Eodem modo ſeſe res habet de eorum opinione, qui dicunt id accidere, quòd ſuam imaginem, quam in aqua vident, abhorreant. Etenim & aquam in vaſe tectam, & omnia liquida, etiam turbida,auerſantur. Euſtach. Rudius,*loco alleg.* ſuæ hypotheſi,ſed falſæ,inſiſtens, id ideo fieri putat,quòd, cùm veneni huius temperatura ſit putrida,viſcida & humidiſſima,id ab aqua foueatur & augeatur. Verùm veneni huius naturam non in humiditate conſiſtere, ſupra probatum. Deinde alij, qui morbis humidiſſimis laborant, vt leucophlegmatiâ, non ita aquam & liquida auerſantur. Tertiò non omnia liquidiſſima ſunt humidiſſima, & vim humectandi habent, ſed multa etiam ſicca, vt ſpiritus vini. Cùm itaque opiniones hæ omnes veram huius ſymptomatis cauſſam non reddant, ad occultam proprietatem confugere neceſſe eſt; inprimis cùm in aliis etiam venenis talia occurrant, quæ ad nullas manifeſtas cauſſas

Propria.

Hydrophobiæ cauſſa.

reduci

reduci poſſunt. Sic tarantulæ veneni cum Muſica aliquis conſenſus eſt: qui leporem marinum deuorarunt, omne genus piſcis auerſantur.

Signa communia. Præter hæc ſigna propria & inſeparabilia alia etiam occurrunt. Nam interdum delirant ægri, vnde etiam inter deliriorum ſpecies de Rabie vulgò à Medicis agitur; ſed non ſemper. De quo rectè Petrus Salius Diuerſus: Non poſſum negare, *inquit*, me nonnullos vidiſſe rabientes, qui non tantùm delirarent, ſed etiam furerent. Plures tamen ſcio mente ſemper vſque ad vltimam vitæ horam conſtitiſſe. Nonnunquam & conuulſiui motûs accidunt, ob cerebri à materia virulenta vellicatione; vt & ſingultus. Interdum & ſpuma circa os apparet, præcipuè dum ægri ſunt morti vicini. Quandoque & febris accidit; ſed & hoc raro, & ſi quandoque id euenit, id potiùs apparatui humorum, & præuiæ corporis diſpoſitioni, quàm veneni naturæ tribuendum. Nonnulli latrant, & obuios quoſque morſu impetunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si demorſis ab animali rabido, antequam venenum inualeſcat, & cerebrum inuadat, ſtatim neceſſaria media adhibeantur, ſeruari ij poſſunt, & præcaueri, ne in hydrophobiam incidant, poteſt.

2. Si verò cerebro iam malum ſit communicatum, & hydrophobia acceſſerit, vix quiſquam ſeruatur & euadit.

3. Auicennas ſcribit, quòd ſi quis à cane rabido demorſus aquam timens in ſpeculum intuens ſeipſum agnoſcat, huic ſalutis ſpem non deeſſe; quia ſcilicet arguat, facultatem cognoſcentem non eſſe prorſus labefactatam. Verùm falſum hoc eſſe, ſe deprehendiſſe ſcribit Euſtach. Rudius, & ſe hydrophobia laborantibus propriâ manu ſpecula contemplanda obtuliſſe, ægros tamen, licet ſe probè agnouerint, nihilominus periiſſe.

4. Moriuntur autem ægri citiùs vel tardiùs, prout ſymptomata plura vel pauciora, vigiliæ, deliria, conuulſiones, & ſimilia accidunt. Si ſingultus accedat, mors in propinquo eſt, adeo vt vel eâdem vel poſterâ die moriantur ægri.

Curatio.

Curatio. De curatione cùm pluribus egerim *allegat. libr. 1. Practic.* de ea hic multa dicere opus non eſt. Pauca ſaltem de ea monebo. Et quidem de primo ſcopo, quæ eſt veneni è vulnere extractio, hoc tenendum; vulnus diu apertum ſeruandum eſſe, & quidem non ſolùm vſque ad diem quadrageſimum, ſed per integrum annum; cùm obſeruatum ſit, quoſdam à rabidis canibus morſos etiam poſt annum, imò etiam longius temporis ſpatium in hydrophobiam incidiſſe.

Inter interna medicamenta Dioſcorides & Galenus inprimis commendant cinerem cancrorum fluuiatilium, ſi eius duo cochlearia cum pulueris radicis gentianæ cochleari vno in vino meraco exhibeantur: tantíque facit, hoc medicamentum Galenus, vt, etſi alia quoque præ manibus haberet, ne tamen in tam periculoſo morbo demorſos homines tam celebri remedio, & certâ ſalute defraudaret, fatetur ſe nunquam alio præſidij genere per os ſumpto vti voluiſſe. Plura tamen huiuſmodi medicamenta extant apud Galenum, *lib. 2. de antidot. cap. 11.*

Reliqua videantur *loco alleg. lib. 1. Practica.*

CAPVT XXXI.

De Cerebro & Sanguine Felis.

Peculiare aliquid in fele eſſe, vel ex eo patet, quòd non pauci reperiuntur homines, qui etſi canes & alia animalia ferre poſſunt, felium tamen præſentiam planè abhorrent, ita vt nec in vno conclaui cum ipſis morari poſſint, & licet eas non videant, nihilominùs earum præſentiam mox percipiant, ac ſudore frigido diffluant, & niſi feles amoueantur, in lipothymiam incidant.

Cerebri felis. Inprimis verò cerebrum felis in cibo ſumptum inter venena refert Ponzettus, *lib. 2. de venen. tract. 6. cap. 3.* & Matthiolus, *in 6. Dioſcorid. cap. 25.*

Sangu. De ſanguine etiam felis ſcribit Martinus VVeinrichius, *de monſtris*, quòd puella quædam Vratiſlauiæ cùm publicè ſpectaret, latronem capite truncari, territa ſpectaculo in epilepſiam inciderit. Cùm verò, vt fit, multa fruſtra tentarentur, ex vulgo quis ſuaſit, ſanguinem felis porrigi, vtile eſſe, quo ebibito malum non difficulter ceſſaturum. Offertur: accipit miſera, infelici admodum euentu. Paulò pòſt enim felis naturam induit, ſed ex interuallo, & quod hoc animal ſolet, id illa omne æmulatur, voce, ſaltu, geſtu, veſtigiis, cùm mures in ſilentio venatur, in quibuſcunque etiam poteſt anguſtiſſimis foraminibus, idque tantiſper, dum paroxyſmi vehementia remiſerit.

Anhelitu felis. Anhelitu quoque feles noxias eſſe, & ſpiritûs inficere, humidum radicale abſumere, & maraſmum inducere, docet Auenzoar, *in Proœm. lib. 1. Theizir.* Matthiolus, *loc. allegat.* & Paræus, *lib. 20. cap. 34.* Quæ in re experientia conſulenda; cùm ſæpe videamus, infantes geſtare feles, & ſecum in lectis cubantes habere ſine damno. Forſan enim maior eſt huic homini, quàm illi, cum fele antipathia.

Symptomata & Signa.

Signa. Cerebrum felis qui comederunt, crebrâ vertigine corripiuntur, ſtupidi redduntur, nonnunquam & planè amentes fiunt.

Curatio.

Curatio. Si ſciatur, cerebrum felis adhuc in ventriculo hærere, vomitu reiiciatur. Si verò in corpus ſit diſtributum, expurgandum eſt inprimis extr. hellebor. Scrup j. Poſtea antidoti loco exhibeatur moſchi, qui proprium huius veneni habetur antidotum, Scrup. ß. idque ſingulis ſeptimanis aliquandiu continuetur. Vtile eſt etiam ſæpe ſumere confectionem diamoſchi dulcis, vel de ſequenti electuario aliquid exhibere.

℞. *Conſerua anthos* Vnc. ij. *pulu. ſem. pæon. carui, cubebar.* an. Drach ß. *ſpec. diamoſch. dulc.* Drach. j. *Cum ſyrup. de betonic.* F. Electuarium.

CAPVT XXXII.

De Sanguine menſtruo.

Sanguis menſtr. Plinius de ſanguine menſtruo mulierum, *lib. 7. cap. 15.* ita ſcribit: Nihil facilè reperitur mulierum profluuio magis monſtrificum. Aceſcunt ſuperuentu muſta, ſterileſcunt tactæ fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum germina; & fructûs arborum, quibus inſedere, decidunt: ſpeculorum fulgor aſpectu ipſo hebetatur, acies ferri præſtringitur, eborîſque nitor: aluei apum emoriuntur: æs etiam ac ferrum rubigo protinus corripit, odorque dirus aëra; & in rabiem aguntur canes eo guſtato, atque inſanabili veneno morſus inficitur. Quæ etiam repetit *lib. 28. cap. 7.* Verùm, *lib. 4. Practic. part. 2. ſect. 1. cap. 1. quæſt. 2.* de huius rei veritate inquiſiuimus, vbi quæſtionem illam propoſuimus, an ſanguis menſtruus ſolùm quantitate ſit ſuperfluus; an verò etiam qualitate vitioſus, docuimuſque ſanguinem menſtruum ſuâ naturâ ſaltem copiâ peccare, non qualitate manifeſtâ ſeu occultâ. Si tamen vitioſi humores in corpore cumulentur, eos cum ſanguine menſtruo euacuari; & præcipuè, ſi quid humoris vitioſi ſit in vtero, vt ſæpe eſſe ſolet, id à ſanguine per vterum fluente elui. Poteſt tamen etiam ſanguis iſ

extra

extra corpus ſi aſſeruetur, corrumpi. Et quod ſæpe non poſtremum eſt, à veneficis, quæ ſanguinem menſtruum ſeu philtri, ſeu alterius veneni loco exhibent, plerunque alia mala medicamenta admiſcentur.

Symptomata & Signa.

ſa. Sanguis menſtruus aſſumptus homines obliuioſos, melancholicos, amentes, & quaſi lunaticos, imò vt nonnulli ferunt, leproſos efficit.

Curatio.

ratio. Sanguinis menſtrui noxam corrigit Drach.j. pulu. margarit. cum aq. melyſſophylli exhibita, vt & trochiſci viperini, à Scrup.j. ad Scrup.ij. exhibiti, quos Conciliator huius veneni Bezoar eſſe ſcribit; item ſem. caulium, & leporis coagulum. Vtilis eſt & theriaca, Drach.ij. pondere cum aq. fumar. pota.

Potus ſit vinum, in quo meliſſa cocta vel infuſa fuit. Æger ſæpe balneo vtatur.

CAPVT XXXIII.

De Sanguine Taurino hauſto.

quis rinus. SAnguis Taurinus etiam à pleriſque inter venena refertur. Et ſanè extant hiſtoriæ, quæ teſtatur, quoſdam ſanguine taurino hauſto mortuos eſſe. Midam enim, antiquiſſimum illum Phrygiæ Regem, contractâ ex ſomniorum diritate animi ægritudine, cùm formidabilis affectio augeſceret indies, tauri ſanguine copioſiùs hauſto conceſſiſſe ab humanis, Cælius Rhodiginus, *antiq. lect. lib. 14. cap. 12.* ex Plutarch. *lib. de ſuperſtition.* Strabonis *lib. 1.* & Euſebio, *de temporibus*, refert. Et Pſammenitum Regem Ægyptiorum victum à Cambyſe hauſto ſanguine taurino periiſſe, Herodotus, *lib. 3.* ſcribit. Et Themiſtoclem Athenienſem inuidiâ ciuium relegatum ad Artaxerxem confugiſſe, & dum ab eo in patriam pugnare cogeretur, vitam cum morte volentem commutaſſe hauſto ſanguine taurino, narrat Plutarchus, *in Themiſtocle.*

ratione ... Tau... noceat. Quâ tamen ratione ita noxius ſit, non ſatis planum. Greuinus, *lib. 2. de venen. c. 10.* ſanguinem taurinum non propria ſua natura venenatum eſſe, ſed ratione tantùm quadam aduentitiâ, ſcribit. Euſtach. Rudius etiam, *de morb. occult. lib. 3. cap. 6.* ipſum ſuâ naturâ venenum eſſe negat, tum eâ etiam de cauſſa, quod nemo taurinum ſanguinem clàm potandum exhibere poteſt. Plerique non aliter, quàm lac coagulatum, & concretione tantùm, ac quatenus in ventriculo coagulatur, nocere putant; quod & Greuinus concedit, qui tamē addit, quòd, poſtquam ſanguis hic in ventriculo concreſcit, & in grumos conuertitur, putreſcat, & deinde malignos vapores ad cerebrum tranſmittat, quo fiat, vt æger ſubinde animi deliquio corripiatur. Suffocationis etiam hanc cauſſam reddit, quòd, cùm grumi magni ſint, nec ſupra, nec infra expelli poſſint, inde ſtrangulatio & viarum tam ventriculi, quàm pulmonis obturatio ſubſequatur. Fieri tamen non poſſe addit, vt bibendo non aliqua portio in viis pulmonum relicta fuerit. Verùm enim verò quod vltimum attinet, tantillum, quod in pulmonem delabitur, ſi delabitur, tantorum ſymptomatum cauſſam eſſe poſſe credibile non eſt. Vero magis conſentaneum eſſe exiſtimo, ſuffocationem illam & ſtrangulationem accidere à conſenſu ventriculi, qui dum ſanguine taurino concreto repletus eſt, diaphragma & pulmonem comprimit: orificium tamen ventriculi, quòd neruoſum eſt, etiam lædi, & vicinas partes, quæ eoſdem neruos accipiunt, in conſenſum trahere poteſt. Quia tamen ſanguis taurinus plus, quam lac coagulatum nocet, & à lacte coagulato aliquem mortuum eſſe, annotatum non memini, plures verò à ſanguine taurino mortuos eſſe, hiſtoriæ ſupra allatæ teſtantur: omnino eum in ventriculo malignitatem contrahere exiſtimo. Quia enim, vbi concretus eſt, concoctioni reſiſtit, prauam naturam induit, vtpote qui crudus aſſumitur, nec à calore ventriculi noſtri vinci poteſt. Id quod & in aliis quibuſdam cibis accidit, ſi à ventriculo vinci non poſſunt. Ita refert Galenus, *2. de facultat. alimentor. cap. 69.* quendam poſt boletorum non ſatis elixorum (qui tamen innocentiſſimi eſſe putantur) vſum largiorem os ventriculi preſſum ac grauatum & coarctatum, difficilémque reſpirationem habuiſſe, & in animi deliquium incidiſſe, ſudorémque frigidum ſudaſſe, ac ægerrimè medicamentis ſeruari potuiſſe.

Symptomata & Signa.

Hauſtus ſanguis taurinus recens difficilem reſpirationem excitat: ſpuma magnâ copiâ ore reiicitur, adeſt deglutiendi difficultas, in ventriculo dolor & nauſea, accedit animi deliquium, & iidem ferè inſultus, quos patiuntur epileptici: & tandem, niſi remediis ſuccurratur, ipſa mors ſequitur. Signa.

Curatio.

Equidem curatio à vomitu inchoanda eſſet: verùm quia ob grumos ſanguinis concretos vomitus citra ſuffocationis periculum prouocari non poteſt, auſpicanda ea à medicamentis ſanguinem concretum diſſoluentibus; qualia ſunt acetum, oxymel, & acetoſa alia, hydromel, ſperma ceti, mumia, coagulum leporis, hædi, rad. gentianæ, laſerpitij, pimpinellæ, ſemen braſſicæ, conyzæ folia cum pipere, nitrum, vnguentum rubrum potabile, magiſterium oculorum cancri, & ſimilia; & omnino ea, quæ ad ſanguinem concretum diſſoluendum ſupra, *lib. 5. part. 1. cap. 6.* ſunt propoſita, nec hîc ſunt inutilia. Aëtius etiam ramulos fici tritos cum nitro & poſca præbet, fructuſque vitis ſylueſtris, etiam ſiccos, comeſtos ſtatim grumos ſanguinis diſſoluere aſſerit, *tetrabibl. 4. ſerm. 1. cap. 74.* Curatio.

Sanguine hoc modo diſſoluto vomitus prouocetur, & ſi ad inteſtina iam deſcenderit, clyſteribus iniectis per aluum educatur.

Reliqua medicamenta, quæ ad ſanguinem talem coagulatum propinantur, non tam ad ſanguinem diſſoluendum, quàm ad malignitatem ex eius corruptione ortam, vtilia eſſe videntur. Talia ſunt terra ſigillata, bolus Armenus, marga ſaxorum, rad. tormentillæ. Æger ſæpius comedat ficus maceratas in aceto, in quo aliquid nitri diſſolutum ſit. Potus ſit hydromel, vel decoctum ficuum pinguium.

CAPVT XXXIV.

De Lacte coagulato.

VT lac, ſi in ventriculo rectè coquatur, vtiliſſimum præſtat alimentum: ita ſi in eodem corrumpatur, variorum morborum & ſymptomatum cauſſa eſſe poteſt. Verùm de omnibus lactis corrupti damnis hoc loco agere nobis propoſitum non eſt, ſed eius coagulatione. Coagulatum lac equidem plurimi ad venena referunt; verùm vix puto, aliquid malignitatis ſubeſſe, ſed omnia, quæ accidunt, ſymptomata à ventriculo grauato accidere; id quod ab aliis cibis accidere poteſt. Memini virginem, cùm tum alios cibos, tum cancros cum ipſis ferè teſtis auidè comediſſet, ſub primum ſomnum in grauiſſimam cardialgiam incidiſſe, vt de vita periclitari videretur, à qua tamen breui, cancrorum teſtis cum reliquis cibis vomitu reiectis, liberata eſt. Eodem enim modo ſeſe res habet de lacte. Cuius rei hiſtorias duas habet Dodonæus, *in annotat. ad cap. 17. Beniuenij*; ſimilémque Foreſtus, *lib.* 18. Lac coagulatum.

18.*obſeru.*13. quæ docent, à lacte in ventriculo concreto peſſima, quæ iam recenſebuntur, ſymptomata excitari. Et memini ipſe, cùm Studioſi quidam iam ante annos 30. cereuiſiam ad ebrietatem vſque ingurgitaſſent, & fortè lac ad parandos caſeos deſtinatum in vrceis offendiſſent, & illud ſibi mutuò propinaſſent, ex iis cuidam lac in ventriculo coagulatum fuiſſe, vnde grauiſſimi ventriculi dolores, & ſuffocationis periculum exortum fuit; à quo tamen oxymelite & medicamentis lac concretum diſſoluentibus exhibitis, & lactis coagulati magnis fruſtis, caſei inſtar, vomitu reiectis, liberatus eſt.

Symptomata & Signa.

Signa. Lac enim in ventriculo coagulatum eiuſdem dolores & anguſtiam, reſpirandi difficultatem, ſuffocationis periculum, & hinc animi deliquium, totius corporis rigorem & frigiditatem, ſudorem frigidum, pulsúmque paruum excitat.

Curatio.

Curatio. Danda inprimis opera, vt lac coagulatum diſſoluatur & vomitu reiiciatur. Quam ad rem vtile eſt acetum ſimplex, vel ſcilliticum, hydromel, oxymel ſimplex & compoſitum, vel ſcilliticum, & reliqua medicamenta *cap. præced.* propoſita. Commendatur & ſuccus menthæ recens expreſſus, baccæ iuniperi, thymus, artemiſia, ſem. naſturtij, lac ficûs cum vino vel aceto propinatum. Coagulum etiam cuiuſcunque animalis vti lacti recenti iniectum ipſum cogit & inſpiſſat; ita quod iam coactum eſt, ex natura ſua diſſoluit, vt ſcribit Aetius, *tetrabibl. 4. ſerm. 1. cap. 75.* Foreſtus, *loco allegat.* vt & lac diſſolueretur concretum, & per vomitum reiiceretur vnâ operâ, parauit decoctum è fl. chamæmeli M. j. ſem. aniſ. fœnicul. an. Drach. j. in aq. ſ. & colaturæ Vnc. iiij. cum aceti & ſacchari modico tepidè propinauit. Neque enim in talibus ſubitis caſibus medicamenta operosè componere licet, ſed quæ ad manum ſunt, vſurpare neceſſe eſt.

Lac coagulatum non niſi diſſolutum per vomitum eiiciendum. [Quàm praua ſymptomata, & his quæ ſanguine taurino ſumpto accidunt, ſimilia, è lacte coagulato accidere poſſint, *ſuprà* dictum. De Curatione occurrit hoc dubium, an vomitus ad lac coagulatum è ventriculo eiiciendum conueniat. Negat id Matthiolus, ea de cauſſa quòd lac coagulatum, ſi quis id vomitu eiicere conetur, in gula facilè hærere, & hominem ſuffocare poſſit. Verùm id ſaltem metuendum eſſet, ſi lac coagulatum nondum diſſolutum vomitu reiiceretur. Id verò vt præcaueatur, primò lac coagulatum diſſoluentia, ſuperiùs propoſita (oxymel, & ſimilia, vt & mumia, ac ſperma ceti,) exhibenda. Poſtquàm verò lac diſſolutum eſt, vomitoria ſine omni periculo exhiberi poſſunt.]

CAPVT XXXV.

De Caudæ ceruinæ veneno.

Cauda ceruina venenum. IN Ceruorum caudis humorem quendam viridi porraceæque bili ſimilem, qui præſentiſſimum venenum ſit, reperiri fertur.

Symptomata & Signa.

Signa. Caudam enim ceruinam qui comederit, vel hunc humorem in eo contentum ſumpſerit, ei è veſtigio intolerabiles anguſtiæ ac crebra animi deliquia obueniunt, partes oris internæ inflammantur, corpus vniuerſum hydropicorum more intumeſcit, liuidóque colore defœdatur.

Curatio.

Curatio. Primùm vomitus decocto anethi & butyro copioſo, vel oleo amygdalar. dulc. excitandus. Hinc Smaragdi præparati Scrup. ß. cum vino offerendum, vel pulueris corallior. præparat. Scrup. j. vel theriacæ Drach. ij.

Extra venter inungatur oleo rutaceo, vel oleo è citri ſemine expreſſo.

Æger ſæpius veſcatur nucleis pini aut piſtaciis.

CAPVT XXXVI.

De Vnguium ſegmentis.

NOn in brutorum animalium vngulis ſolùm, ſed & hominum vnguibus, malignum aliquid latere vulgò fertur: neque experientia, neque ratio diſſentit. Solet enim natura, ſi quid vitioſi eſt in corpore, id ad partes eiuſmodi ignobiliores detrudere. *Vnguium ſegmenta.*

Symptomata, & Signa.

Vnguium humanorum reſegmina intra corpus aſſumpta facultatem expultricem adeo mouent & irritant, vt copioſa & per vomitum & per aluum, ſicut in cholera fieri ſolet, excitetur præter naturam euacuatio. Signa.

Curatio.

Quæ præternaturalis euacuatio vt ſiſtatur, lenientia, lubricantia & abſtergentia exhibenda, iuſcula nimirum pinguia, oleum oliuarum, lac, butyrum recens, ſerum bubulum vel caprillum. Vel paretur potio abſtergens ex aq. hordei, aut aq. mulſa, & ſyrup. violar. ſolutiuo. Vtile etiam eſt clyſterem inicere è decocto maluæ vel lacte, & oleo amygdal. amar. ac mucilag. ſem. pſyllij, maluæ, aut cydoniorum paratum. Curatio.

Deterſis hoc modo ventriculo & inteſtinis, leniter adſtringentia, ventriculúmque roborantia vſurpanda ſunt; qualia ſunt nux moſchata, macis, terra ſigillata, bolus Armenus, conſerua roſar. rubrar. antiqua, rad. tormentill. ſyrup. maſtichin. de mentha, de roſis ſiccis, myua cydoniorum.

Extra abdomen illinatur oleo menthæ, abſinthij, maſtichino, cydoniorum, nuc. moſchat. expreſſo. Vel imponatur cerotum ſtomachale, emplaſtr. de cruſta panis, aut de baccis lauri.

CAPVT XXXVII.

De Sudoris animalium veneno.

EXcrementa omnia, quia à natura, tanquam inutilia, excernuntur, tertiæ potiſſimum coctionis, quale ſudor eſt, naturæ animalium, vtpote quæ tot naturæ conatûs eluſerunt, eſſe aduerſa, & malignitatis aliquid in ſe continere, vti rationi eſt conſentaneum, ita etiam experientiâ comprobatum eſt. *Sudoris animalium venenum.*

Symptomata & Signa.

Sudor animalium, equi potiſſimùm, quem Germani *Pferdſtaub* nominant, vt & aſini ac muli, ſi cui propinatus fuerit, ei facies tumida, viridiſque redditur; ſudor è corpore, maximè verò ſub alis promanat fœtidus; flatûs in inteſtinis & ventriculo generantur quamplurimi; nonnunquam & angina ac ſuffocatio, ac ſi cum vino bibatur, delirium ſuperuenit. Signa.

Curatio.

Quamprimùm vomitus excitādus eſt aſſumpto hauſtu hydromelitis calidi cum butyro copioſo, vel oleo roſaceo; quibus, ſi libet, addi poteſt ariſtolochiæ rot. & ſalis gemmæ, an. ℥ ß. Curatio.

A vomitu ægro propinandum eſt vinum cum melle roſaceo mixtū, vel rhabarbari ʒ ß. cum ſalis foſſilis ℈ ß.

Veneno ſudoris animalium maximè reſiſtit ſequens electuariū. ℞. *boli Armeni, terræ ſigillatæ, baccar. lauri,* an. ʒ j. *coaguli capreoli, vel eius loco leporini* ℈ ß. *myrrhæ. fol. rutæ* an. ʒ ß. *Cum melle deſpumato.* F. Electuarium, quod ʒ ij. pondere quotidie ſemel ægro exhibendum.

CAPVT XXXVIII.

De Torpedine.

REſtant tandē venena animaliū aquatilium, & præcipuè marinorum. Et vt primò de Torpedine dicamus, ſcribit de ea Galenus, *6. de loc. affect. cap. 5.* quòd eâ *Torpedo.*

eâ potentiâ prædita ſit, vt, ſi fuſcinâ aut tridente attingatur à piſcatore tranſmiſſa qualitate per haſtam ad manum, eam repentè ſtupefaciat. Imò non ſolùm per tridentem vel haſtam vim ſuam piſcatoris brachio communicat, ſed tanta eius eſt ſtupefaciendi vis, vt etiam cum retibus, tum humo capta, per retium funiculos, quibus hamus alligatur, eadem ſtupefaciendi vis ad piſcatoris manum & brachium deuecta in eo ſtuporem inducat. Et vt Ariſtoteles, *9. de hiſt. animal. cap. 37.* ſcribit; Cum pigra ſit torpedo propter pinnarum in corporis mole defectum, & propterea piſces, quos appetit, & quibus veſcitur, venari non poſſit, afficit eos ipſos illâ, quam in ſuo corpore continet, facultate inducendi torporis, atque ita retardatos capit, & iis veſcitur. Abdit enim ſe in arena ac limo, & piſces, qui adnatantes obſtupuerunt, corripit. Vnde id, quod lento admodum motu conſequi non poterat, aſtu ſtupefaciendi facultate mediante, aſſequitur. Cuius rei indicium ſunt mugiles, qui licet velociſſimi ſint, ſæpius tamen in torpedinis ventriculo reperiuntur.

Vis autem illa ſtupefaciendi ſaltem in viua torpedine eſt; cùm mortua etiam comedi poſſit, & propterea à forma eius ſpecifica fluit.

omodo lo ſtupe- f. Quomodo autem hæc vis ſtupefaciendi à torpedine in hominem dimanet, obſcurum, nec ab autoribus ſatis explicatum. Euſtach. Rudius, *lib. 4. de morb. occult. cap. 15.* etſi id, quod à torpedine homini communicatur, humorem eſſe, & quidem rectè, negat; tamen & id negat, eſſe ſimplicem qualitatem, alterationemque; & ſubſtantiam corpoream, licet vaporoſam & ſpirituoſam eſſe exiſtimat, ſimilem auræ malignæ, quæ à digitis manus vel pedis in cerebrum eleuata epilepſiam excitat, quam rem ſubſtantiam eſſe, non ſaltem alterationem & qualitatem, ex eo patet, quòd vinculis & deligatione ſupra locum, cuius conſenſu cerebrum tum afficitur, eius in cerebrum aſcenſus prohiberi poteſt. Poſſe tamen hanc vaporoſam ſubſtantiam à torpedine per lignum ad ipſam piſcatoris manum penetrare, eo probare conatur, quòd facilimè ac citiſſimè halitus, tum ſuauis, tum fœtidi odoris, tum peſtilentiæ ſeminibus imbuti, ac virulenti inſenſibili quodam modo cùm naribus, tum corporibus noſtris, ab aliis corporibus à quibus euaporant, poſſunt impertiri. Atque vt id amplius declaret, & ad torpedinem applicet, dicit id fieri mediante tenuiſſimâ aëris ſubſtantia, quam piſcatoris retia ac tridentes in ſuis poris ac meatibus continent.

Verùm enimuerò exempla hæc torpedinis actionem non ſatis declarant, & longè ab ea diuerſa ſunt. Materia enim illa, quibus odores & ſemina peſtilentiæ transferuntur, omnino corporea eſt, & propterea per ſolida corpora penetrare non poteſt, ita vt quis per ianuam clauſam, aut feneſtram vitreis orbibus rectè munitam cum peſte laborante tutò colloqui poſſit. Aërem verò in omnium penè corporum poris reperiri quidem non negamus; ad eum tamen per ſolidi ligni ſubſtantiam nec odores nec contagium peſtilens penetrare poteſt. Rectiùs longe venenum illud torpedinis ſono comparatur, qui per corpora etiam ſolida penetrat, & mediante aëre transfertur; vt & magneti, qui nullâ mediante corporeâ ſubſtantiâ, ſed ſpirituali effluuio, in ferrum, etiam ad diſtans, agit. Talis enim proculdubio naturæ & torpedinis venenum eſt, quod per fuſcinam, tridentem & retia piſcatoris manum, & piſces per ipſam aquam ſtupefacere & torpidos reddere poteſt, qua de re ſupra, *par. 2. cap. 1.* dictum.

Symptomata & Signa.

Torpedo, vt modò dictum non ſolùm per baculum & retia, quibus tangitur, tangentis manibus torporem & ſtuporem inducit, ſed & conſequenter in totum corpus tranſmittit, vires proſternit, magnamque corporis grauitatem & tremorem inducit.

Curatio.

Curatio. Si quis liquorem Cyrenaicum manu teneat, eum nihil à torpedine mali pati, Ælianus, *de hiſtor. animal. lib. 5. cap. 37.* autor eſt. Quæ ſi ita ſeſe habent, proculdubio etiam hic liquor ad torporem & ſtuporem, à contactu torpedinis inductum, vtilis erit. Alexander Aphrodiſæus, *initio Problemat.* Trigli, quam mullum vocant, carnem huius veneni remedium eſſe docet. Ad torporem etiam à Torpedine inductum vtilis eſt theriaca, ſi Drach. ij pondere cum vino abſinthite exhibeatur. Vel coquatur abſinthium, ruta, gentiana, folia lauri in vino, decoctumque exhibeatur. Vel: ℞. *ſem. vrticæ naſturtij, dauci*, an. Drach. iß *piperis nigri caſtorei*, an. Vnc. j.F. Puluis, cuius Drach. j. cum vino generoſo exhibeatur. Æger quoque in balneo ſæpius ſudet.

Membrum ſtupidum fricetur pannis aſperis, & fomentetur vino, in quo ſaluia, calamintha, ruta, chamæmelum, hypericum cocta ſint. Ex iiſdem etiam balneū parari poteſt. Poſtea illinatur locus affectus oleo rutaceo, coſtino, quibus aliquid ſpiritus baccar. iuniperi admixtum ſit.

CAPVT XXXIX.

De Muræna.

Muræna. MVræna quamuis omnibus temporibus in deliciis habita fuerit, nec caro eius aſſumpta noxam aliquam homini afferat: ſi tamen dentibus ſuis, quos longos, acutos, & intrò inflexos habet, quem læſerit, periculoſum id habetur. Scribitque Rondeletius, *de piſcibus, lib. 14. cap. 5.* piſcatores dentium murænæ maleficam vim reformidantes, viuam non niſi forcipe arripere: venenatum enim eius morſum eſſe dictitant, qui cinere capitis eiuſdem Murænæ curatur. Pars à Murænâ demorſa, niſi tota abſcindatur, à morſu liberari non poteſt, ob vncinatos dentes, maximéque in os recuruos. Hoc magno multorum malo nouerat Vedius Pollio, Eques Romanus, ex amicis Diui Auguſti, qui inuenit in hoc malo documenta ſæuitiæ, vt tradit Plinius, *lib. 9. cap. 23.* Viuariis earum immergens damnata mancipia, non tanquam ad hoc feris terrarum non ſufficientibus, ſed quia in alio genere totum pariter hominem diſtrahi ſpectare non poterat. Si etiam verum eſt, quod nonnulli tradunt, murænas interdum canum more in rabiem agi, vulnera ab iis tum illata non minùs ſunt periculoſa, quàm viperæ.

Symptomata & Signa.

Signa. Morſum murænæ ſequitur dolor vehemens, ſanguinis profluuium, partis affectæ tumor & exulceratio. Et ſi muræna rabida fuerit, ſymptomata, quæ viperæ morſum ſequi ſolent, accedunt.

Curatio.

Curatio. Vulnus à muræna inflictum eo planè modo, quo reliqua vulnera ſimplicia, ab animalibus inflicta, curatur, qui *lib. 5. Pract. part. 1. cap. 19.* explicatus. Quia tamen aliquid malignitatis habere creditur; in ſpecie ad murænæ morſum commendantur lumbrici cum melle triti & impoſiti. Murænæ quoque morſum capitis ipſius cinere ſanari ſcribit Plinius, *lib. 23. cap. 5.*

Si ex rabie venenoſitas accedat; curatur tale vulnus, vt morſus viperæ.

CAPVT XL.

De Lepore marino.

Lepus marinus. LEpus marinus, vt Plinius, *lib. 32. cap 1.* tradit, non ſolùm in potu aut cibo datus, ſed & viſus, venenū eſt. Siquidem grauidæ ſi omnino aſpexerint fœminam ex eo genere duntaxat, ſtatim nauſeâ & redundatione, ſtomachi vitium fatentur, ac deinde abortum faciunt. Et mox addit: Eadem res in mari, & tactu quidem, nocet. Veſcitur eo vnum tantum animalium, vt non

intereat, mullus piſcis; tenereſcit tantùm & ingratior viliórque fit. Homines, quibus in paſtu eſt, piſcem olẽt: hoc primùm argumento veneficium id deprehenditur. Cæterùm moriuntur totidem diebus, quot vixerit lepus, incertíque temporis veneficium id eſſe autor eſt Licinus Macer. Et omnino venenatum piſcem eſſe, ex Nicandro, Dioſcoride, Galeno, Paulo Ægineta, Aëtio, imò ipsâ experientiâ patet. Nam quod Plinius, *loc. allegat.* ſcripſit, ſuâ experientia confirmat Rondeletius, *de piſcibus lib.* 17. *cap.* 11. vbi refert, leporem marinum à piſcatoribus captum ad ſe delatum eſſe, quem cùm diligentiùs contemplaretur, & ſibi & multis, qui vnà aderant, nauſeam mouiſſe. Sed cùm ne hac quidem à piſcis inſpectione reuocatus eum diſſecaret, & partes internas omnes ſedulò rimaretur, interuenit quædam mulier, de mariti morbo eum conſultura. Cui cùm ad diſſectionem attentior non ſtatim reſponderet Rondeletius, odor piſcíſque conſpectus vomitum, diſſolutionémque ventriculi protinùs ei creauit, & de ventris dolore (erat autem grauida) grauiter ea quæri cœpit, vt iam abortus timendus foret, quem adſtringentibus emplaſtris ad retinendum fœtum ventri lumbíſque admotis prohibuit, & vt aliquot dies cancris veſceretur, conſuluit.

Symptomata & Signa.

Signa. Qui leporem marinum intra corpus ſumpſerunt, vt Dioſcorides, *lib.* 6. *cap.* 30. & Aëtius, *tetrabibl.* 4. *ſerm.* 1. *c.* 53. teſtantur, piſcium virus olent, & ſaporem in ore ſimilem piſcibus viroſum habent, paulò pòſt in ventre dolent, & color corporis ad icteri ſimilitudinem permutatur, deinde plumbeus redditur, cum faciei tumore; incenduntur pedes, plantæ, & pudendum tumefactum cohibet vrinæ effuſionem; progrediente verò malo etiam cærulei coloris lotium emingunt, quanquam ſanguinolentum, deinde nauſeabundi facti bilioſa vomunt ſanguine permiſta: exudant autem graueolentia, & omne piſcis genus auerſantur, præter cancros. Imò ipſam mortem interdum infert lepus marinus, teſte Æliano, *lib.* 2. *de animal. cap.* 45. Galenus, *in lib. de theriac. ad Piſon.* peculiariter pulmoni aduerſum eſſe leporem marinum, eúmque exulcerare ſcribit; & *lib.* 1. *de compoſ. medic. ſec. gen. in initio*, Sophiſtis, eos cauillantibus, qui de medicamentis ſcripſerunt, quæ certas corporis partes vel lædunt, vel iuuant, reſpondet: At hoc cauillum, *inquit*, eos, qui ita iocantur, arguit, facultatis medicamentorum adeo eſſe imperitos, vt pulmonem ſolum ex omnibus corporis partibus à lepore marino exulcerari ignorent. (*An lepus marinus inprimis pulmoni inimicus.*) Quod Galeni effatum, quòd ſcilicet ſolus pulmo, à lepore marino lædatur, non ita veritati conſentaneum eſſe, exiſtimat Rondeletius, *alleg. loco.* ideo, quòd Paulus Ægineta, & Aëtius veneni huius grauia ac ſæua ſymptomata variis in partibus tradiderunt, de peculiari pulmonis ſolius affectu ne verbum quidem. Dioſcorides etiam, & Plinius, quanta ſit iſtius veneni pernicies, ſatis fusè declarant: at de ſolius pulmonis noxa mentionem nullam fecerunt. Imò & experientiam hic Galeno aduerſari putat. Verùm cùm experientiam, quod promittit, iſtam non adducat, non crediderim, Galenum iſta ſine experientia ſtatuiſſe. Ideóque experientia conſulenda. Etſi enim & alias partes lædat lepus marinus: poteſt tamen præcipuè pulmonibus nocere. Faciunt idem cantharides, quæ licet omnes partes ab ore vſque ad veſicam malè afficiant; imprimis tamen veſicam exulcerant.

Curatio.

Curatio. Lepus marinus aſſumptus quamprimùm vel vomitu, ſi adhuc in ventriculo reſtitet, reiiciendus, vel ſi ad inteſtina deſcenderit, vel iniecto clyſtere, vel purgante medicamẽto ore aſsũpto, etiã paulò fortiore, educẽdus. In quem vſum cõmendãtur pilulæ è ſcamonij, ellebori nigri, agarici, ſucci glycyrrhizæ & tragacanthæ æqualibus partibus paratæ, & Drach j. pondere exhibitæ.

Reſinam cedri, obuli pondere cum vino ſumptam leporis marini alexipharmacum eſſe tradunt. Alij, vt Athenæus, huius veneni Bezoarticum Triglã eſſe aiũt. Vtilia ſunt & mala Punica; decoctum item è virga paſtoris, plantagine, & calamintha montana paratum. Exhibeatur etiam lac aſininum vel bubulum, vel decoctũ è malua tota paratum. Dioſcorides & Aëtius ſanguinem anſerinum, alij verò galli ſanguinem tepentem præbere iubent. Cancris fluuiatilibus æger ſæpius veſcatur. De reliquis piſcibus ſi quid aſſumere incipiat, certiſſimum conualeſcentiæ ſignum eſt; cùm, vt anteà dictum, qui leporem marinum ſumpſerunt, omnes piſces, præter cancrum, auerſentur.

CAPVT XLI.

De Paſtinaca marina.

Licet Paſtinacæ marinæ caro, modò radius eius abſciſſus ſit, in cibum venire poſſit: tamen in cauda habet aculeum ſeu radium ita mortiferum, vt breui temporis ſpatio homines brutáque animantia ictu perdere poſſit; imò ſi, vt ſcribit Ælianus, *lib.* 8. *de animal. cap.* 26. ad maximam arborem, & ſummè virentem aculeum admoueas & defigas, non multò pòſt amittat folia: quæ poſtquàm defluxerunt, totus truncus ſimilis eſt arboribus, Solis ardoribus æſtate exſiccatis. (*Paſtina. marina.*) Idem Plinius, *lib.* 32. *cap.* 2. tradit, qui etiam, *lib.* 9. *cap.* 48. ſcribit, nihil vſquam execrabilius eſſe, quàm radium ſupra caudam eminentem Trygonis. De paſtinaca marina Rondeletius, *lib.* 12. *de piſcibus cap.* 1. hanc hiſtoriam refert. Ruſticus quidam, *inquit*, è Cemeneis montibus, cùm paſtinacam à ſe furto ſublatam veſte tegeret, telo femori infixo vulneratus eſt; ſed ne furtum deprehenderetur, ad vulneris dolorem exclamare non auſus, clàm ad me venit, rem omnem aperit, telum adhuc infixum monſtrans, quod dilatato vulnere extractum eſt, atque interea dum cremaretur, & in cinerem redigeretur, vulneri paſtinacæ iecur imponendum curaui, nec id ſine ſucceſſu: paulò poſt enim ſedatus fuit dolor, cœpítque tumor ſubmitti, nihilominus tamen cum non ignorarem, piſcem iſtum habere in ſe ſui veneni antipharmacum, radij cinerem cum aceto vulneri admoui, Quo & veneno medicatus ſum, & vulnus recens planè exſiccaui. Venenum iſtud noſtris piſcatoribus notum eſt. Captis enim paſtinacis caudas abſcindunt, niſi aliquando in forum piſcarium integras deferant, in gratiam Medicinæ Studioſorum.

Symptomata & Signa.

Paſtinacæ marinæ ictum ſequitur ſoluta vnitas, & dolor in parte læſa vehemens; caro circa plagam nigreſcit & ſtupet, quæ ſi digitis comprimatur, ſaniem emittit atram, craſſam & malè olentem; accedunt, potiſſimùm ſi neruus aliquis ſit læſus, crebræ conuulſiones, totius corporis laſſitudo, ſtupor, ac tandem ipſa mors. (*Signa.*)

Curatio.

Cùm paſtinacæ marinæ venenum ſit perquàm lethiferum, percuſſis ab ea citiſſimè ſubueniendum; quod fit ſi plaga primùm ſcarificetur & ſanguis cucurbitulis extrahatur. (*Curatio.*) Poſtea vulneri vel hepar paſtinacæ, vel radij cinis cum aceto, vel ipſa paſtinaca diuulſa imponatur. Vel applicentur etiam cataplaſmata attrahentia, quæ parantur ex ſulphure viuo, radic. bryoniæ, marrubio, foliis lauri, ſaluia & ſimilibus, cum vrina veteri ſubactis. Vel imponatur fermentum acidum cum pice liquida emollitum, vel è nitro, ſinapi, ſale ammoniaco & ſulphure, ac aceto forti fiat linimentum plagæ inungendum. Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 37. furfures aceto coctos, & pro cataplaſmate impoſitos, vt & acetum affuſum pro fotu valde prodeſſe ſcribit. Simul ſtatim alexipharmaca exhibeantur. Plinius, *lib.* 28. *c.* 11. contra paſtinacam & omnium marinorum ictus vel morſus coagulum leporis vel hædi vel agni Drach. j. pondere prodeſſe

prodeſſe tradit. Idem *lib.* 32. *cap.* 5. contra eundem prodeſſe etiam mullum in cibo ſumptum, ſcribit. Vtilia etiam ſunt ſcordium, roſmarinus, ſaluia in vino cocta; vel è myrrhæ, piperis, coſti amari, rad. bryoniæ, partibus æqualibus fiat puluis, cuius Drach. j. ex vino exhibeatur. Vel propinentur Drach. ij. theriacæ Andromachi cum vino.

Vel ℞. *coſti amari, myrrhæ, rad. gentianæ, ariſtoloch. long. zedoariæ*, an. Drach. j. *ſem. paſtinacæ ſylueſtris, aniſi, ammios*, an. Scrup. ij. *granor. maſtiches, ſpicæ, piperis, rutæ, croci*, an. Drach. ß. *Cum melle deſpumato* F. Electuarium.

Et omnino omnia, quæ viperarum morſibus medentur, etiam paſtinacæ marinæ morſibus adhiberi poſſunt.

CAPVT XLII.

De Scorpione marino.

Scorpio marinus, ita dictus, non quòd ſcorpij terreſtris formam habeat, ſed quòd ſit πληκτικὸς, vt ex Ariſtotele citat Athenæus, *lib.* 7. id eſt, quòd pungat & feriat, venenúmque effundat ſcorpij terreni modo. Vt enim ſcorpiones terreni in cauda aculeum venenatum habent: ita ſcorpiones marini non ſolùm in dorſo ſpinam gerunt venenatam, quâ incautos piſcatores ſæpe iciunt, verùm ſpinas etiam in capite habent, quæ iis, quæ ſunt in dorſo, non minùs ſunt virulentæ, & vt Plinius, *lib.* 32. *cap.* 11. ſcribit, ſcorpius marinus lædit, dum manu tollitur. Additque Rondeletius, *de piſcib. lib.* 6. *cap.* 19. tot aculeos habet in capite, vt ſine noxa tractari non poſſit, niſi caudâ arripiatur, vel duobus tantùm digitis medium corporis apprehendatur.

Scorpioni marino cognata eſt & Scorpæna, quæ piſcis eſt littoralis, ſcorpione multò minor, & in dorſo ſolùm ſpinam, eámque venenatam, geſtans.

Symptomata & Signa.

A ſcorpione marino qui ictûs inferuntur, moleſtos cruciatûs pariunt, ſcribitque de ſe Alſaharauius, *tractat.* 30. *pract. ſect.* 2. *cap.* 21. quòd cùm à ſcorpione marino punctus fuiſſet in minimo digito, primò ſenſerit modicum dolorem, qui poſtea ſenſim fuerit auctus, & peruenerit ac aſcenderit ad brachium, & tandem vſque ad ſpatulam. Accedunt interdum partis motûs ablatio, conuulſiones & laſſitudines.

Curatio.

Quæ in aliorum venenatorum animalium morſibus & ictibus curatio adhiberi ſolet, ea & hîc locum habet. Nimirum venenum è vulnere euocandum, & alexipharmaca contra venena exhibenda. Rondeletius, *de piſcibus lib.* 6. *cap.* 19. refert, ſe puerum ab hoc piſce miſerè ictû, dum eum in ſinu recondere vellet, curauiſſe mullo diſſecto & impoſito, cum eiuſdem ſcorpionis hepate, adhibito ad vulneris ambitum lentiſco contuſo. Additq; hæc: Nullum ferè venenatum eſt animal, quod veneni ſui antipharmacum in ſe non contineat: duplex autem antipharmaci genus eſt, antipathia & ſimilitudo ſubſtantiæ vt hepar venenatorum animalium vulneri impoſitum ſimilitudine ſubſtantiæ venenum retrahit maximéque confert eâ parte, quâ fel continetur: carnes verò impoſitæ idem præſtant per antipathiam, vt viperarum caro morſui viperarum medetur. Terrenus ſcorpius totus ictibus ſuis remedio eſt. Sic mullus marini Draconis, aranei ac ſcorpionis morſibus medetur, ſi crudus diſſectus admoueatur, autore Dioſcoride, *lib.* 2. *cap.* 25. Galenus, 9. *de ſimpl. medic. facult.* Piſcatores docuit, vt ſulphure ad venenatorum piſcium morſus vterentur, ſeu ſicco vulneri inſperſo, ſeu cum ſaliua miſto, ſeu cum vrina macerato, ſeu cum oleo veteri & melle & reſina, terebinthina ſubacto.

Simul alexipharmaca hactenus propoſita vſurpanda. Dioſcorides percuſſis à marino ſcorpione abſinthij, ſaluiæ, aut ſulphuris ex aceto triti potionem ſubuenire ſcribit.

CAPVT XLIII.

De Dracone marino.

Draco marinus. Draco marinus licet ſæpiſſimè in culinas veniat, & à Gallis, cùm carnem habeat ſolidam & guſtui gratam, expetatur: aculeos tamen habet in ceruice vel dorſi principio quinque præacutos, tenui membranâ ſupra connexos, quibus, vt & iis, qui circa branchias ſunt, venenatum ictum infligit.

Symptomata & Signa.

Signa. Eius puncturam acerbiſſimus in affecta parte ſequitur dolor, tumor & inflammatio; febris item, & animi deliquium: & niſi citiſſimè ſuccurratur, gangrænâ membrum læſum corrumpitur, quam ipſa mors intra paucos dies comitatur.

Curatio.

Curatio. Vt venenum immiſſum è plaga eliciatur, membrum læſum aquæ calidæ immergendum, ſcarificandum, eiq; cucurbitulæ vel hirudines applicandæ. Ipſe etiam Draco marinus impoſitus ictûs ſuos ſanat; mulli caro idem præſtat. Rondeletius, *de piſcib. lib.* 10. *cap.* 11. piſcatores à Dracone marino læſos ad lentiſci folia, tanquam ad ſacram anchoram, confugere, ipſisque partem vulneratam confricare ſcribit: quos tamen meliùs ſibi conſulturos putat, ſi Draconis ipſius diſſecti carnes vel cerebrum imponerent. Vtile eſt & cataplaſma ex cæpe ſub cineribus cocta, fermento, ſerpillo trito, & pauca theriaca paratum; vel aqua vitæ, in aqua theriaca diſſoluta ſit, linteis duplicatis imponenda. Furfures tritici cum aqua calida in maſſam redacti, & loco læſo ſæpius de die impoſiti, dolores in hoc caſu mirè mitigant.

Dum hæc circa partem affectam peraguntur, ſtatim etiam alexipharmaca propinanda. Dioſcorides, *lib.* 6. *cap.* 45. abſinthium, ſaluiam, & ſulphur cum aceto mixtum exhibet. Prodeſt etiam theriaca aut Mithridatium cum abſinthij aqua aut decocto exhibitum. Paſtillos ex bryonia & eruo, cum vino potos, Aetius à Dracone marino ictis mirè conducere ſcribit, *tetrabibl.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 39.

CAPVT XLIV.

De Felle canis Piſcis.

Fel canis piſcis. Fel canis piſcis adeo venenoſum & lethiferum eſſe, vt vel vnius grani pondere aſſumptum, niſi debitè & ſtatim ſuccurratur, intra ſeptem dies mortem inferat, aſſerit Ardoynus, *de venen. lib.* 4. *cap.* 17.

Symptomata, & Signa.

Signa. Fel hoc ſumptum ſequitur oris fœtor grauiſſimus, color corporis flauus, ſiue ictericius, inuoluntariúmque ſeminis profluuium.

Curatio.

Curatio. Habent & in hoc veneni genere alexipharmaca communia locum. Et prætera gentianæ radix, ſiue in ſubſtantia, Drach. ij. pondere cum butyro ſumatur, ſiue decoctum ex ea paretur, & butyrum in eo diſſoluatur, & ſingulis diebus bis Vnc. iiij. ſumantur. Corpus inungatur oleis vel balſamis aromaticis ſuaueolentibus.

CAPVT XLV.

De Morbis & Symptomatibus, quæ venena interdum poſt ſe relinquunt.

Morbi & ſymptomata, quæ poſt venena relinquuntur. Etſi præſentanea venena, ſeu ore ſumpta, ſeu morſu vel ictu in corpus hominis immiſſa, non ſemper eue-

enecant, ſed homo neceſſariis adhibitis auxiliis à morte liberatur, ita vt ſæpe planè ſanus ſibi videatur: tamen non rarò venena diſpoſitiones malignas in corpore relinquunt, quæ nunc tardiùs, nunc citiùs ſeſe exſerunt, tandemque hominem in morbos diuturnos conijciunt, & lentâ morte enecant. Quòd vel ipſum ſatis eſt ad morbos occultos, vulgò totius Subſtantiæ dictos, probandum; cùm illæ diſpoſitiones in corpore relictæ in nulla intemperie manifeſta conſiſtant, nec etiam medicamentis intemperiebus manifeſtarum qualitatum oppoſitis curentur. Horum ergo præter naturam affectuum explicatione & curatione hanc de venenis doctrinam concludere libet.

Sunt autem ij affectus pro venenorum varietate varij. Cùm enim venena alia cum aliis partibus maiorem habeant antipathiam, vt ex iis, quæ hactenus dicta sũt, patet, etiam nunc hæc, nunc illa pars à veneno magis læditur, & nunc in hac, nunc in illa parte malignæ diſpoſitiones relinquuntur. Sunt verò diſpoſitiones illæ, vt eas Cardanus *lib. 3. de venen. cap. vlt.* recenſet, hæ fermè: Malus habitus totius corporis, & ex eo genere leucophlegmatia, morbus Regius, tabes & phthiſis, ſtrangulatio & ſynanche, caſus dentium, melanlancholia & triſtitia, vigiliæ, furor, mala coctio, alui durities, inteſtinorum & ventriculi dolores, dyſenteria, ſplen tumidus, ſpirandi difficultas, reſolutio membrorum, & durities iuncturarum, febres inordinatæ, animi defectus, oculorum debilitas aut prominentia, conuulſio & dolor totius corporis, vrinæ ardor aut difficultas, vertigo, nauſea & obliuio, & alia, qualia paſſim apud obſeruationum medicarum ſcriptores occurrunt.

Curatio eorum. Curationem horum affectuum præter naturam quod attinet, ea in duobus conſiſtit. Prius eſt, illi affectui noto, v. g. cachexiæ, phthiſi, idonea adhibere remedia, quiæ paſſim in Practicorum libris traduntur. Alterum eſt, vt diſpoſitio illa maligna & venenata parti alicui, vel etiam toti corpori inducta tollatur. Fruſtra enim vulgaris curandi ratio adhibetur, niſi illæ veneni reliquiæ expugnentur, & radicitùs extirpentur. Atque accidit ſæpe, vt, licet morbus planè curatus videatur: tamen ſi diſpoſitio talis maligna relinquatur, paulò pòſt, vel etiam poſt longum tempus, recrudeſcat; id quod in curatione luis Venereæ ſæpe fieri, ſupra ſuo loco diximus. Contrà ſæpe euenit, vt licet morbus per ſe videatur eſſe lethalis; tamen veneno ſublato & ipſe ſanetur ac tollatur. Ita & bubones nigri per ſe ſunt inſalubres, & è genere carcinomatum: tamen ſi ex peſte oriuntur, peſtilenti veneno victo & ipſi curationem ſuſcipiunt. Et ſputum ſanguinis diuturnum etſi aliàs ſit inſanabile, teſte Galeno, *5. meth. med. cap. 11.* tamen id in Puſſiano quodam curatum fuiſſe teſtatur Cardanus, *loc. allegat.* quia ortum habebat ex lue Indica. Et propterea ſemper in talium morborũ & ſymptomatum curatione non minor malignæ diſpoſitionis, quàm manifeſti morbi habenda ratio eſt. Et licet medicamenta illa malignæ diſpoſitioni contraria ad morbum manifeſtum curandum non ita planè apta videantur: tamen propterea non negligenda. Et quidem, ſi fieri poteſt, medicamentis manifeſto morbo contrariis admiſcenda, vel per vices vſurpanda ea, quæ ſunt malignæ illi diſpoſitioni propriè contraria, eiuſque alexipharmaca; id quod in morbis & ſymptomatibus eiuſmodi poſt luem Veneream relictis manifeſtum eſt, in quorum curatione ſemper lignum Guajacum, ſarſaparilla & ſimilia addenda, licet ipſi morbo manifeſto non videantur adeo commoda: ſi verò veneni ſpecies ignoretur, aut propria alexipharmaca non dentur, communia alexipharmaca, vel ſimplicia vel compoſita, adhibenda: & inprimis ſi dentur alexipharmaca, quæ parti affectæ aliàs ſunt cognata & vtilia, ea eligenda.

PARS NONA.

De Morbis à Faſcino & Incantatione, ac Veneficijs inductis.

PRÆFATIO.

Quidem ea, quæ hactenus dicta ſunt, ad morbos occultos explicandos ſufficere videri poterant; quia tamen in Medicorum, vt & aliorum ſcriptis adhuc vnum morbi genus occurrit, quod ad qualitates manifeſtas, aut vllum aliud vulgo notum morbi genus referri non poteſt, nec illud omittendum, ſed & de eo aliquid hoc loco dicendum eſt. Sunt autem morbi hi illi, qui à Faſcino, Incantatione, & Veneficijs induci dicuntur; qui etiam ea de cauſſa Medicis cognoſcendi ſunt, quòd ipſi interdum in talibus morbis conſuluntur; vt patet ex Amato Luſitano cent. 6. curat. 87. *qui, cùm mulier quædam apud Iudices accuſata eſſet, quòd iuuenem nobilem excantamentis ſurdum reddidiſſet, ipſe, an ſurditas illa ab incantamento, vel cauſſa naturali prouenerit, conſultus eſt, vt allegat. loc. pluribus videre eſt. Quanquam verò multa à Philoſophis, Medicis, Iureconſultis & Theologis de Incantationibus Veneficijs & Magia ſcripta exſtant: tamen illa omnia ad noſtrum propoſitum non pertinent. Ideoque breuiter quatuor ſaltem explicabimus. Primò dicemus; An dentur morbi à Faſcino, Incantatione, & Veneficijs. Secundò; quibus modis ac quâ ratione illi inducantur. Tertiò; quibus ſignis cognoſcantur. Quartò; quâ ratione curandi ſint.*

CAPVT I.

De Faſcinatione, & an ea aliqui morbi inducantur.

Faſcinum & Faſcinatio à fando, vt nonnullis placet, ſed minus rectè, dici putatur, quod Incantationis quoddam genus ſit. Rectiùs deducitur à Græco φασκαίνω, quod eſt inuideo, quòd inuidi inprimis aliis aſpectu nocere creduntur. *Faſcinum [un]de dictum.* Habetur autem vulgo pro Incantationis quodam genere, quo ſeu intuitu, ſeu laudatione, non ſolùm infantes & homines, ſed & agni, pulli, gallinæ, equi, & alia animalia, imò ſegetes lætiores, & plantæ laudantur, vt contabeſcant, & emoriantur. *Quid ſit* Metuunt etiam nonnulli, ſi quid comedunt auidè, idque vident alium attentè intueri, ne faſcinentur; & propterea ne faſcinentur, partem cibi intuenti ſtatim porrigunt, affanturque, cùm impertiunt; *ne me faſcines,* vt habet Ariſtoteles, *ſect. 20. probl. 34.* Imò quidam etiam ad res inanimatas faſcinum extendunt, & vaſa pulchra, ac ſpecula intuendo faſcinari ac lædi poſſe, vt rumpantur, exiſtimant. Cæterùm cùm de morbis occultis hîc nobis agendum ſit, inprimis diſquirendum; An reuerà aliqui morbi à Faſcino inducantur. De quo etſi de morbis Infantium, *part. 2. cap. 32.* etiam aliquid dictum, hoc loco tamen accuratiùs de eo agendum. *An den[tur] morbi à [faſ]cino*

Et ſunt nonnulli, qui exiſtimant, non ſolùm infantes, qui optimè valent, ſed & alios homines, faſcinatione in tabem & peſſimum ſtatum conijci, imò & res alias lædi poſſe; & quidem tribus modis, primò viſu, deinde voce & laudatione, tertio contactu & contrectatione. *Vulgaris [ſen]tentia.* Atque hanc ſuam opinionem probare conantur primò variis exemplis, & Poëtarum, Hiſtoricorum, ac Philoſophorum autoritatibus.

Et de viſu quidem ſcribit Virgilius:

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

Fa[ſcin]atio qua [...] Plinius verò, *lib. 7. cap. 2.* ex Iſigono ſcribit, quòd in Triballis & Illyriis ſint, qui viſu effaſcinẽt, interimãtq́; quos diutiùs intuentur, iratis præcipuè oculis. Additq́; quòd

quòd pupillas binas in ſingulis oculis habeant. Huius generis & fœminas in Scythia, quæ vocantur Bythiæ, prodidiſſe Appollonidem, Philargum & in Ponto Thibiorum genus, multoſque alios eiuſdem naturæ; quorum notas tradit, in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem; & fœminas omnes vbique viſu nocere, quæ duplices pupillas habent, ex Cicerone refert. De quo etiam Ouidius, 1. *Amor.*

---- Oculis quoque pupula duplex
Fulminat & geminum lumen in orbe manet.

Et Telchinas, Rhodi Inſulæ populos, malè quondam hoc nomine audiuiſſe, ex Ouidio, 7. *Metamorphoſ.* patet:

Phœbeamque Rhodon, & Ialyſios Telchinas,
Quorum oculos ipſa mutantes omnia viſu
Iupiter exoſus, fraternis ſubdidit vndis.

Et Plutarchus ὀφθαλμὸν φάσκανον nominat. Huc pertinet & prouerbium; *Mantis te vidit*: cuius Cæl. Rhodiginus, *antiq. lection. lib. 36, cap. 22.* mentionem facit, & in eos dici ſcribit, quibus faſcinator oculus mali obiecit quicquam; additque, eſſe genus locuſtæ, quæ ſi quod inſpexerit animal, protinus ipſi aliquid producat mali. Et inter recentiores Hieronymus Vida, *lib. 2. Bombyc.* ſenem quendam oculis faſcinantem deſcribit his verſibus:

Quandoquidem memini Tuſci altâ in rupe Viterbi
Ipſe ſenem vidiſſe ferum, cui dira rigebant
Ora, grauéſque oculi, ſuffecti ſanguine circum,
Fronſque obſcena ſitu, hirtique in vertice cani.
Ille truci (ſcelus!) obtutu genus omne necabat
Reptantum, teneras animas, paruaſque volantes.
Quin etiam ſi quando hortos ingreſſus, vbi annus
Exuit expleto turpem nouus orbe ſenectam,
Floribus & paſſim per agros incanuit arbor,
Ille hortis ſtragem dedit, arboribuſque ruinam,
Spemque anni agricolæ mœſti fleuêre caducam,
Nam quocunque aciem horribilem intendiſſet, ibi omnes
Cernere erat ſubitò afflatos langueſcere flores.

Imò opinio vulgi eſt, non ſolùm ab inuidis, iratis, ac inimicis, ſed & ab amicis, ac familiaribus, imò ipſis parentibus, infantes faſcinari, & lædi poſſe. De quo Plutarchus, 5. *ſympoſ. cap. 7.* vbi pluribus de Faſcino agit, hæc habet: Haud ſanè ignoras, *inquit*, vt & amicis, & familiaribus & parentibus nonnulli oculum faſcinantem eſſe exiſtimant, vſque adeo, vt mulieres non oſtendant illis pueros, nec diutiùs ab eiuſmodi hominibus inſpectari ſinant. Et quod magis eſt, hominem ſeipſum viſu faſcinare, & ſibi ipſi oculis nocere poſſe, referunt. De quo idem Plutarchus; *loco allegato.* Narrant, *inquit*, Eutelidam, cùm ſibi pulcer viſus eſſet, propriâ ſpecie captum in morbum incidiſſe, atque bonum habitum vnà cum pulchritudine perdidiſſe. Et nota eſt fabula de Narciſſo ex Ouidio, *lib. 3. Metamorph. fabul. 8.*

Deinde etiam linguâ & voce, ac laudatione faſcinationem fieri poſſe, vulgata opinio eſt. Vnde Virgilius, *Eclog. 7.*

Aut ſi vltra placitum laudarint, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Et Plinius, *lib. 7. cap. 2.* ſcribit, in Africa familias eſſe effaſcinantium, quarum laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes. Imò non ſolùm maleuolorum & inuidorum linguam infantibus nocere poſſe, ſed & laudationem amicorum, vulgò creditur: quod vt præcaueatur, iam olim, dum res aliqua laudatur, in vſu fuit addere, Græcis quidem, ἀβασκάντως, Latinis, *Præfiſcine dixero*, quaſi præter faſcinum, ſeu, ne faſcineris, hæc dixero. Et noſtris etiam fœminis, dum vel infantes, vel bruta pulchra laudant, vſitatum eſt addere; *Deus te tueatur*: ac niſi id addant, quod laudant, faſcinari & lædi poſſe, perſuaſum habent.

[Con]tactu. Tertiò & contactu faſcinationem fieri poſſe, vulgò creditur. De quo Plinius, *alleg. lib. 7. cap. 2.* ſcribit, quod genus Pharnacum in Æthiopia ſit, quorum ſudor tabem contactis corporibus afferat. Imò vetularum attrectatione infantes lædi poſſe, vulgus exiſtimat; & proptereà infantes vetulis eiuſmodi non facilè contrectandos exhibent. Et Ioh. Baptiſta Codronchius, *de morb. venef. lib. 2. cap. 3.* veneficæ mentionem facit, quæ ſolùm ventrem fœminæ cuiuſdam blandè contrectando fœtum eius enecauit.

Deinde idem rationibus probare, & eorum, quæ hactenus allata ſunt, cauſſas reddere conantur. Et primò quidem ἀποῤῥοίας illas, & vaporum effluuia afferunt, quæ non ſolùm ex animalibus, ſed & plantis & gemmis fiunt: de quibus pluribus Langius, *lib. 2. epiſt. 36.* agit, qui ibi videatur: & in ſpecie de viſu addit, nullum reperiri in humani corporis fabrica ſenſûs organum, quod tanta ſpirituum copiâ ſcateat, & fulgorem ex ſe emittat, vt oculus; idque exemplo micantium Auguſti & Tiberij Cæſaris oculorum è Suetonio probat. Et ad has ἀποῤῥοίας & effluxûs etiam confugit Plutarchus, *loco allegato*, vt rationem reddat, quomodo Eutelidas ſeipſum faſcinare potuerit. Bonus vir Eutelidas, *inquit*, & quicunque ſeipſos dicuntur faſcinare, non ſine ratione id mihi videntur pati. Periculoſus enim eſt ſummè bonus habitus, & corpora ſimul atque ad ſummum vigorem proceſſerunt, non ſtant, ſed cadunt, & in contrarium vergunt. Quando igitur ij integrum cœperunt incrementum, ſeque ſpe meliùs affectos vident, adeò vt ſe demirentur, ac conſpiciant, eorum corpus propè in mutationem exit, & per halitûs vitium in deterius tracti ſeipſos faſcinant. Hoc autem magis fit ex fluxibus, qui vel circa aquas, vel alia quædam ſpecula, ſubſiſtunt. Exhalat enim ſpiritus in obiecta, eoque fit, vt, quo aliis nocebant, ſeipſos malè habeant. — *Rationes pro faſcino. Prima.*

Secundò in ſpecie id declarant exemplo fœminarum menſtruo laborantium, quarum, vt Plinius, *lib. 17. cap. 15.* habet, ſuperuentu aceſcunt muſta, flacceſcunt tactæ fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum germina, & fructûs arborum, quibus inſidêre, decidunt, ſpeculorum fulgor ipſo aſpectu hebetatur, acies ferri præſtringitur, eboriſque nitor, alui apum emoriuntur; æs etiam ac ferrum rubigo protinus corripit. Et mulieres menſtruatas ſpecula lucidiſſima, ſi ea inſpiciant, inquinare, Ariſtoteles, *lib. de inſomn. cap. 2.* & ipſa experientia, teſtatur. Cùm ergo in mulieribus tale quid generari poſſit, quod modis dictis alios lædat, non impoſſibile eſſe putant, homines quoſdam ſeu naturali, ſeu acquiſititiâ proprietate talem nocendi vim habere poſſe: éſtque in confeſſo apud Medicos pleroſque, venenoſos humores in corpore humano [gi]gni poſſe, qui maxima ex parte à natura ad exteriores corporis partes amandari ſolent, vt Galenus, *3. de loc. affect. cap. 7. & 6. de loc. affect. cap. 5* docet. — *Secunda.*

Ideoque non eſt mirum, ſi homines, in quibus tales humores abundant, aliis viſu, afflatu, & tactu nocent.

Tertiò exempla ophthalmiâ laborantium afferunt, de quibus Poëta: 3.

Dum ſpectant oculi læſos, læduntur & ipſi,
Multaque corporibus tranſitione nocent.

Quartò adducunt exempla aliorum etiam animalium, quæ viſu nocent. Ita de Baſiliſco ferunt, eum ita exitioſum eſſe, vt ſolo viſu hominem & alia animalia necare poſſit. Et de lupis narrant, quòd ſi priores hominem aliquem conſpiciant, eum illico vocem amittere. De quo Virgilius: 4.

--- lupi Mœrin vidêre priores.

Quintò nonnulli idem ex viribus imaginationis probare conantur, & prolixè recenſent, quanta imaginationis vis ſit, & quantum humores corrumpendi, & corpus afficiendi potentiam habeat; & quidem, vt Cornelius Agrippa, *de occult. Philoſoph. lib. 1. cap. 65.* ea de re ſcribit, ſtatuunt, paſſiones animæ, quæ phantaſiam ſequuntur, cùm vehementiſſimæ ſunt, non ſolùm 5.

poſſe immutare corpus proprium, verùm etiam tranſcendere in operando ad corpus alienum; ita, quod admirabiles quædam impreſſiones inde producantur in elementis, & rebus extrinſecis, atque etiam morbos quoſdam animi ſiue corporis ſic poſſint auferre vel inferre; & animam fortiter eleuatam, ac vehementi imaginatione accenſam mutare ſanitatem vel ægritudinē, non ſolùm in corpore proprio, ſed etiam in corporibus alienis. Adduntque nonnulli, ſpiritûs ab imaginatione corruptos & inquinatos rurſum aërē inficere ac corrumpere, non ſecús, vt ab aſpectu ſtellarum maleficarum aër inquinari & corrumpi ſolet.

Plutarchi de faſcinatione ſententia.

A quibus non diſſentit Plutarchus, qui, *alleg. lib. 5. ſympoſ. cap. 5.* in inuidiam cauſſam faſcinationis refert. Audacter, *inquit*, dico, vniuerſas quidem animi affectiones, quibus diu inſunt, in iis melancholicos habitûs ingenerare. Hi cùm naturæ vim cœperunt, qualibet ex cauſſa moti ſæpe etiam inuitos homines in iam proprias & conſuetas perturbationes deferunt. *Et mox*; Nullâ itaque admiratione dignum, ſi, qui inuidendi & faſcinandi habitum ſibi contraxerunt, etiam aduerſus familiares ex proprietate mouentur; aſt vbi moti fuerint, quod natura ſolet, efficiunt, non quod volunt. Quemadmodum enim ſphæram ſphæricè moueri, & cylindrum in modum cylindri neceſſe eſt; ita & hominē ſic inuidiâ affectum inuidenter aduerſus omnia moueri. *Et ibidem*: Quandoque homines ſic inuidiâ affecti oculos infigunt, hi verò animam proximè ordine locati, ipſius malitiam attraxerint, veluti veneno tincta tela impetant; nihil, opinor, præter rationem aut fidem obtingit, ſi conſpectu noceant.

Heliodori.

Inde in eundem ſenſum ſcribit Heliodorus, *lib. 3. hiſtor. Æthiop.* Hic aër, *inquit*, nobis circumfuſus per oculos, nares, halitûs, aliosque meatûs ad profundum penetrans, & ex qualitatibus exterioribus eo ſecum inferens, qualis influxerit, talem etiam his, qui excipiũt, habitum ingenerat. Itaque vbi aliquis liuore percitus res pulchras intuetur, circumſtantem aërem qualitate maleficâ replet, ac proprium ſpiritum acerbitatis plenum in proximum quodque contorquet. Spiritus autem, vtpote ſubtilis, ad ſpiritum vſque, & medullas ipſas peruadit, & pleriſque morbus fit inuidia, & proprium accipit nomen Faſcinationis.

Tandem in ſpecie vocem quod attinet, nonnulli vocibus & vocabulis mirabiles vires tribuunt, atque vt id probent, multa adducunt. Quanta, aiunt, orationis vis ſit ad mouēdos & variè flectēndos animos, notiſſimum eſt. Nec ignota Muſicæ vis, quæ homines ad choreas & tripudia, ad iram, ad triſtitiam, ad miſericordiam, ad arma concitare poteſt. Animi verò affectûs magnam vim habere corpora noſtra alterandi, extra dubium eſt. Obſeruatum etiam eſſe putant, verbis quibuſdam prolatis à vetulis infantes quoſdam ægrotare, alios interire, fœminas vterum gerentes, abortum facere, nonnullos macie conſumi, alios grauiſſimis doloribus corripi.

Faſcinationē negantes.

Alij contra omnia illa, quæ de faſcinatione dicuntur, fabuloſa & falſa eſſe exiſtimãt. Et cum tres eiuſmodi faſcinationis modi ſint propoſiti, per viſum, per vocem, & contactum; nullo horum quenquam faſcinari & lædi poſſe putant. Cùm enim viſio fiat non radiorum emiſſione, ſed ſpecierum viſibilium receptione, & ſit actio in homine immanēs, nullo modo viſu quis alium lædere poteſt. Vox quoque cùm ſaltem auditûs obiectum ſit, per ſe nemini nocet, nec verborum per ſe vlla efficacia eſt. Ita nec tactus, quatenus talis, niſi is, qui tangit, alterum alteret, nocere poteſt, præſertim ſi veſtes ſaltem contingantur. Quæ omnia cum veriſſima ſint, poſtea pluribus probabuntur.

Cardani de faſcino ſententia.

Cardanus, *lib. 1. de venen. cap. 17.* etſi faſcini tres principales differentias conſtituit, vnam, quæ à metu oritur, alteram, quæ ex alienis verbis, tertiam in modo agendi, tractandi, percutiendi, attentiùs inſpiciendi: tamen omnes tres ad imaginationem & terrorem reducere videtur, dum infantes vetularum tetrico aſpectu, & felium oculis lucentibus terreri, ac in epilepſiam incidere, & mori ſcribit. Verùm etſi negandum non ſit, terrorem, timorem, & imaginationem morbos eoſque etiam occultos & malignos, inducendi vim habere; & infantes ex terrore epilepſiâ corripi poſſe: tamen hoc nihil ad hanc quæſtionem de Faſcino facit. Non enim hîc quæritur; an homo ſibi ipſi animi affectibus, metu, terrore, aliquid mali attrahere poſſit: ſed de hoc controuerſia eſt, an aliquis alteri viſu vel voce nocere poſſit. Et infantes, qui faſcinari dicuntur, eas, à quibus faſcinari putantur, ſæpe non vident, non agnoſcunt, & proinde ad eorum aſpectum non terrentur.

Autoris ſententia. Faſcinum quot modis dicatur. Prima faſ. ſignificatio.

Ex hac ergo controuerſia vt nos expediamus, primò ambiguitas vocabuli Faſcini diſtinguenda. Cùm enim Faſcini vocabulum tribus modis accipiatur, etiam non vna, ſed triplex quæſtio eſt, an dentur morbi ex faſcino. Primò enim faſcinatio ſumitur ſenſu vulgari, qui apud Poëtas occurrit, & in vulgi ore ac animo eſt, pro læſione, quæ ſolo viſu vel laudatione induci putatur: cuius rei exempla ſupra ſunt allata;

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

Et: —— *baccare frontem*

Cingite, ne noceat vati mala lingua futuro.

Et cùm fœminæ ſibi perſuaſum habent, ſe infantibus, ſi eos laudent, nocere, niſi illud, *præfiſcinè dixero*, ſeu Deus te cuſtodiat, addant.

Secundo.

Secundò faſcinatio interdum accipitur pro læſione, quæ alicui à corpore alio noxio & venenato per occultas *ἀποῤῥοίας*, & effluuia affertur: quæ faſcinatio, ſi modò faſcinatio dicenda eſt, vt mox dicetur, omnino naturalis eſt. Hoc modo Faſcinum definit Langius, *lib. 2. epiſt. 36.* quòd ſit vaporis virulenti à corpore noxio, naturâ ab aliis diſſidente, *ἀποῤῥοία*, id eſt, defluuium, quo aliorum corporis habitus & ſpiritus, per viſum, contactum, inuidiam, ob vocis & maledicæ linguæ virulentiam, per vaporis halitum conſpurcati, corpora tabeſcere cogit. Quanquam Langius in hac definitione non in ſolis effluuiis acquieſcere, ſed viſum, inuidiam, maleficam linguam, è vulgi opinione, ſed minùs rectè, addere videtur.

Tertio.

Tertiò eſt Faſcinatio Magica dicta, quæ nihil aliud eſt, quàm incantatio & veneficium: quo modo faſcinationis vocabulum accepit Balduinus Ronſſæus, *epiſt. 50.* in qua, vbi in titulo faſcini hiſtorias ſe relaturum promittit, Magicarum actionum, & veneficiorum hiſtorias recenſet. Itaque vt de diſtinctis rebus & quæſtionibus diſtinctè loquamur, ſecundum & tertium genus concedimus, ſed an propriè faſcinationes dici poſſint, dubitamus.

Faſcinum improprie dictum.

Et quidem quantum ad ſecundum genus, probauimus ſupra rationibus & exemplis, dari occulta rerum effluuia, per quæ varij morbi occulti, cùm ſimpliciter venenati, tum etiam contagioſi, inducuntur: eaque effluuia eſſe partim atomos è corporibus effluentes, partim ſpiritualia, ſpeciebus ſenſibilibus cognata. Verùm propriè faſcinatio iſta non dicitur, ſed morbi, qui inde excitantur, pertinent ad morbos contagioſos & venenatos, de quibus iam diximus. Neque enim, ſi quis peſte ab alio, vel lue Venereâ, vel ſcabie inficiatur, vel lippitudinem ab alio contrahat, vel ſi piſcator ſtuporem à torpedine patiatur, aut quis à Baſiliſc, ſerpente, bufone, aut huiuſmodi alio animali venenato occulto effluuio lædatur, faſcinatus propriè, ſed venenatus dicitur. Et ipſa Etymologia repugnat. Faſcinatio enim à Græco *βασκαίνω*, id eſt, inuideo, deducitur, & *βασκανία* propriè inuidia eſt. Inuidere autem, teſte Cicerone, antiqui vſurpabant pro nimium videre. Qui enim inuidet, ab eius, cui inuidetur, felicitate & bonis oculos auertere nequit. Quò illud Horatij pertinet;

Non

Non iſthæc obliquo oculo mea commoda quiſquam
Limat, non odio obſcuro, morſuque venenat.

Quæ faſcini ſignificatio nihil cum effluuiis illis naturalibus commune habet. Ideoque etſi effluuia illa omnino admittenda ſunt: tamen ne illa ſuperſtitioſa & falſa faſcinatio admitti videatur, faſcinationis nomen ei non attribuendum. Et qui ſuperſtitionem aliquam è vulgi animis eruere vult, nec nomen retinere debet.

ium. Tertium genus quod attinet, probabitur in ſequentibus, dari morbos à veneficiis. Nam vt aliàs Diabolus iis, cum quibus pactum iniit, perſuadet, ſi res nullius momenti vel liminibus domûs, vel lectis imponant, ſe iis effectus illos, quos cupiunt, præſtare; cùm tamen omne illud Diaboli operâ præſtetur: ita quoque idem veneficis perſuadet, vt eum, cui nocere volunt, toruum aſpiciant, ei malè precentur; interim viſus, voxque nihil tale præſtant, ſed omnium illorum, quæ hominibus vel brutis accidunt, malorum autor Diabolus eſt. De quo I.C. Scaliger, *exerc.* 349. Malus dæmon iſta facit, non vt hominem faceret potentiorem, ſed vt ipſum deciperet credulitate, atque ſocium haberet tum impietatis, tum æterni exilij. Ipſe igitur agit Dæmon. Stultus ille, ac vecors putat, ſuis ſe verbis agere. Talis fuit procul dubio ſenex ille, cuius ſupra mentionem fecimus ex Hieron. Vida, vt & vetula illa, de qua è Baptiſta Codronchio, *lib.* 1. *de morb. venef. cap.* 3. diximus, quæ mulieris Nobilis ventri blandiens manum admouit, quo contactu alterata fœmina nobilis fœtûs motum inconſuetum ſtatim ſenſit; & poſtea fœtum in fruſta comminutum ſummo cum vitæ diſcrimine eiecit. Facit, *ibid.* idem Codronchius & alterius vetulæ mentionem, quæ cùm manu ventrem puerperæ tetigiſſet, puerpera ſex menſibus peractis grauiſſimos cruciatûs circa ventrem inferiorem ſentire cœpit, tandemque cùm aluum excernere vellet, ſpinas, oſſa, ligni fruſtula, & multa alia per ventrem inferiorem eiecit, & à torminibus liberata eſt. Malo ad veneficia etiam, quàm ad naturalia effluuia referre Telchinas, de quibus ſupra, ex Ouidio, mentionem fecimus; vt & familias illas effaſcinantium in Africa, de quibus Plinius, *lib.* 7. *cap.* 2. ſcribit. Verùm actiones iſtæ magicæ cum faſcino vulgari non ſunt confundendæ. Equidem negandum non eſt, vocabulum Faſcinationis ad actiones magicas ſæpe extendi; vnde Nicolaus Iaquerius librum ſuum contra Magos & Veneficos inſcripſit: *Flagellum hæreticorum faſcinariorum.* Et Franc. Ronſſæus, *epiſt.* 1. faſcinum pro veneficio ſumit, vt anteà dictum. Verùm nec iſta faſcinationis ſignificatio propria eſt, vt notio nominis anteà propoſita indicat. Et multis ex vulgi ſententia faſcinatio tribuitur, etiam amicis, in quibus nulla veneficij ſuſpicio eſt.

vinatis to credi- m datur. Itaque reſtat tertium faſcinationis genus, quod in Poëtarum libris occurrit, & in vulgi ore ac opinione eſt, quod, vt ex ſuprà allatis patet, perſuaſum habet, etiam ſine occultis effluuiis, & incantatione ac magicis actionibus, alicui viſu vel voce, ac laudatione nocere poſſe. Atque hoc faſcinum dari negamus, nullumque eo morbum induci poſſe, & quæ de eo vulgò dicuntur, & creduntur, fabuloſa & ſuperſtitioſa eſſe; omnia verò, quæ ad id probandum ſuprà allata ſunt, ſaltem de effluuiis illis occultis, vel incantationibus magicis vera eſſe putamus. Id quod clarius fiet, ſi omnes, qui vulgò traduntur, faſcinationis modos examinemus.

viſu fiat inatio. Et primò quidem viſum quod attinet, cùm viſus ſit actio immanens, & fiat per ſpecierum viſibilium receptionem, non ſpirituum opticorum emiſſionem, & viſus, quatenus talis, ab obiecto aliquid recipiat, non verò in obiectum agat; facilè hinc patet, viſu, quatenus talis, neminem alteri aliquid damni afferre poſſe. Interim non negamus, vt ex toto corpore, ita etiam oculis, quædam effluuia fieri, atque hinc ophthalmiam contagioſam eſſe poſſe. Imò ſi quis ſtatuere velit, è corporibus occulto modo malè conſtitutis, qualia ſunt vetularum & ſagarum, maligna talia effluuia ex oculis emitti poſſe, quæ aliis, præcipuè infantium tenellorum, & ad reſiſtendum minùs potentium, corporibus noxia eſſe poſſint, cum eo non pugnabo; cùm & ophthalmia Gallica perhibeatur eſſe contagioſa. Verùm læſio hæc non fieret, niſi per oculos, vt in ophthalmia. Magis itaq; credibile eſſe puto, pauca omnino per oculos fieri effluuia, multò verò plura per os & nares, quibus potiùs ea adſcribenda ſunt, quæ oculis fieri dicuntur. Peſte certè laborantes neminem viſu, ſed potiùs halitibus ex ore & reliquo corpore exhalantibus inficiunt. Ideoque ſine periculo eſt, qui à peſte laborante ſolùm videtur; qui verò è propinquo cum eo conuerſatur, vt halitûs ex ore & corpore exhalantes excipere poſſit, extra periculum non eſt.

Deinde vocis eadem ratio eſt. Equidem apud nationes omnes inualuit opinio, vocem & laudationem alicui nocere poſſe, quod, vt prohibeant, vt anteà etiam dictum, Græci illud ἀβασκάντως, Latini, præfiſcinè dixero, vſurpant, Germani Deus te cuſtodiat, addunt. Verùm falſa & ſuperſtitioſa ea eſt opinio, & nullâ ratione nititur. Etenim ipſa vox, quatenus talis, nullam nocendi vim habet. Si quis verò voce alicui nocet, id potiùs accidit per effluuia illa morbida & maligna, quæ ex ore cum voce exhalant. Quæ cauſſa tamen in laudatione locum non habet. Etenim cùm ij, qui infantes vel alias res laudant, plerique ſani ſint, non ægri, nec etiam ſemper tam propinquo loco conſtituti, vt halitus ore egrediens ad infantes pertingere poſſit, hoc modo nulla læſio fieri poteſt. Et licet vetularum interdum, quæ infantes lædere creduntur, corpora ſint malè diſpoſita: tamen nec ex earum oculis tanta halituum copia egreditur, quæ infantibus nocere poſſit; & licet ex ore plures exhalent: tamen longè ſæpe ab infantibus remotæ ſunt, vt nec hoc modo iis nocere queant. Et omnino ſi iis aliquid nocent, Diaboli ope, non voce, id præſtant. *An voce.*

Tactu denique non ſolùm corpora ægra aliis ſuos morbos, vt ſcabiem, luem Veneream, elephantiaſin, peſtem, & ſimiles communicare poſſe, manifeſtum eſt; ſed & ea corpora, quæ quidem nullo morbo laborant, & in ſpeciem ſana ſunt, etſi venenata ſint, aliis contactu nocere poſſunt. Qualis fuit puella illa veneno nutrita, Alexandro Magno ad eum perdendum dono miſſa, & ille Cambajæ Regis filius, qui, vt Iul. Cæſ. Scaliger, *exerc.* 125. *ſect.* 1. refert, adeo venenoſus fuit, vt muſcæ etiam, quæ eius cutem ſugerent, interirent; & alter, qui ſputò, quos volebat, interficiebat. Et omnino hominem aliarum rerum contactu lædi poſſe, ſi nihil aliud, torpedo ſatis docet. Verùm iſta omnia nihil ad faſcinationem faciunt. Neque enim qui à ſcabioſo, elephantiaco, lue Venereâ laborante, vel torpedine læduntur, faſcinari eſſe dicuntur. Neque hoc modo probatur, ſolum contactum cuiquam nocere poſſe: ſed ſi quæ per tactum læſiones fiunt, per effluuia è corporibus ægris aut venenoſis fiunt. Si quæ verò læſiones accidunt, quæ non per effluuia talia morbida & venenata, ſed ſolo contactu, etiam à ſanis, (corpus enim ſanum alij morbum, quem nullum habet, communicare non poteſt) fiunt, eæ ad actiones magicas pertinent; qualis fuit ille contactus, qui etiam mediis veſtibus factus eſt, quo modo vetula illa ventrem fœminæ nobilis tangens, fœtum, quem in vtero gerebat, interemit. Et hoc modo non omnes, qui ab eiuſmodi hominibus tanguntur, læduntur, ſed ij ſaltem, quibus veneficæ eiuſmodi malè cupiunt. *An tactu.*

Ex quibus omnibus, quæ hactenus dicta ſunt, facilè patet, faſcinationem illam, quæ vulgò fertur, nullam eſſe, nec naturales cauſſas habere; ſed antiquam iam per multas gentes, per manus quaſi traditam eſſe opinionem & ſuperſtitionem. Et propterea nec ab Hippocrate, nec à Galeno, nec ab vllo veterum Medicorum *Faſcinatio propriè dicta nulla datur.*

corum eius inter cauſſas morborum mentionem factam eſſe; & quæ à faſcinatione vulgò fieri dicuntur, ea fieri vel ab effluuiis contagioſis aut venenatis, vel per incantationes & actiones Magicas.

De faſcinatione opinio vnde oriatur. Quibus & hoc addimus, opinionem iſtam de faſcino infantium inprimis ex eo natam eſſe, quòd vulgus non intelligit cauſſam, cur infantes maximè ſani & pulcri ſæpe ſubitò in morbum incidant. Accidit verò id ideo, quia εὐεξία, quæ ad ſummum peruenit, periculoſa eſt, teſte Hippocrate, 1. *aphor.* 3. & propterea qui nitidiores ſunt, ſuſpecta ſua bona habere debent, vt Celſus monet. Ideóque non mirum, ſi & infantes, cum ad ſummum εὐεξίας gradum peruenerunt, ſubitò interdum ex eo delabuntur, & in morbos incidunt. Cuius rei cauſſam cùm vulgus ignoret, eos ab aliquo, qui infantes laudauit, vel à vetula aliqua, quæ eos toruùm aſpexit, faſcinatos eſſe opinantur.

Exemplorum & rationum pro faſcinatione ſolutio. Atque hæc omnia ſi quis obſeruauerit, facilè omnia argumenta, quæ ad probandam faſcinationem afferri ſolent, & ſupra enumerata ſunt, ſoluere poterit. Et primò quidem exempla, quæ ex Poëtis & Hiſtoricis afferuntur, quod attinet, plurima ſunt falſa & ſuperſtitioſa. Si qui verò affectus tales reuerà acciderunt, ij vel ab effluuiis occultis, vel incantatione & veneficio prouenerunt, non à viſu vel laudatione ſimpliciter.

Deinde etiam rationes, quas afferunt, nullius momenti ſunt. Primò enim quod multa de ἀποῤῥοίαις & effluuiis illis, quibus interdum homines læduntur, afferunt, nihil ad rem faciunt. Effluuia illa concedimus, & per ea morbos induci poſſe ſupra etiam monuimus, ſed læſiones illæ non faſcinationes ſunt, vt antea dictum. Modus etiam, quem proponit Plutarchus, quo ſeipſum Eutelidas faſcinare potuerit, falſus eſt. Etenim etſi periculoſus eſt habitus ſumme bonus: tamen periculoſus eſt, etiamſi quis in fonte vel ſpeculo ſe non aſpiciat. Deinde & hoc à veritate alienum, quòd in corpore ſummè bene habito ex oculis ſpiritûs in aquam effluere, eam corrumpere, & inde in proprium corpus reflecti potuerint. E corpore bene habito enim tam maligni vapores non effluunt.

Secundò fœminarum menſtruo laborantium & ſpecula inquinantium exemplum nihil etiam ad rem facit, neque ea faſcinatio eſt, neque per viſum, quatenus talis, fit, ſed per occulta effluuia & halitus prauos, eoſque non tam ex oculis, quam ex ore & naribus exhalantes.

Tertiò ophthalmiam contagioſam eſſe poſſe, conceditur, ſed nemo eum, qui hoc modo lippitudinem contrahit, faſcinatum eſſe dicit; cùm vitia iſta non per viſum, quatenus talis, ſed per contagioſum effluuium fiant.

Quartò eadem ratio eſt Baſiliſci & aliorum animalium venenatorum, quæ viſu nocere dicuntur. Non enim hoc præſtant viſu, quatenus talis, ſed per occulta effluuia. Neque ſi quis à Baſiliſco vel alio animali venenato hoc modo necatus eſt, faſcinatus dicitur. Quòd verò lupus hominem prius videns, ei vocem adimat, fabuloſum eſt.

Quintò magnas imaginationis vires eſſe concedimus, verùm in proprium ſaltem corpus. Quòd verò eæ etiam extra corpus proprium ſeſe extendant, & vel in aërem, vel in aliud externum corpus agant, falſum, vt *in tractat. de Conſ. & Diſſenſ. Ariſt. cum Galen. cap.* 14. probatum. Eſt enim imaginatio actio immanens. Quæ verò, vt ſupra in quinto argumento dictum, Plutarchus de inuidis ad probandam faſcinationem affert, nullius ponderis ſunt. Etſi enim, vt alij praui affectûs, ita etiam inuidia, in malum habitum degenerare poteſt: tamen, vt quotidiana experientia docet, nemini, quàm ſibi ipſi nocet inuidus: &, vt Ouidius, *lib.* 2. *metamorph.* ſcribit:

Succeſſus hominum carpitque & carpitur vnà,
Suppliciumque ſuum eſt.

Quòd verò inuidus alteri inuidiâ nocere poſſit, nondum obſeruatum; cùm affectus animi extra ſuum corpus non egrediantur. Vnde rectè cum illo dici poſſe puto: Malo inuidiam, quam miſericordiam.

Tandem in ſpecie vocem quod attinet, equidem oratione & Muſicâ hominum animos moueri poſſe, non nego. Verùm quid hoc ad faſcinationem vulgarem? Neque enim dum infans ab alio aliquo laudatur, tale quid, quale in ornatâ oratione aut Muſicâ auditur, occurrit; imò infantes, quid dicatur, plerunque non audiunt, aut ſi audiunt, nullum animi affectum inde concipiunt, qualis iis, qui orationem vel Muſicam audiunt, excitatur.

Quæ omnia cùm ita ſeſe habeant, & vulgata illa faſcinatio nulla ſit, effectus verò, qui ad eam referuntur, vel ab effluuiis venenatis & contagioſis, vel veneficio proueniant: nihil amplius de faſcinatione dicendum videtur; cùm de morbis ab effluuiis contagioſis & venenatis antea dictum ſit, de veneficiis verò in ſeqq. dicendum reſtet: quia tamen de ſignis & curatione faſcinationis, præcipuè à veneficiis inductæ, quædam apud autores occurrunt, nec ea præterire volo.

Et primò ſigna quod attinet, iam ſupra diximus, antiquam eſſe opinionem, faſcinantibus in oculis, vel vtroque, vel alterutro eſſe binas pupillas, aut in vno oculo duas pupillas, in altero effigiem equi vel canis. Quod procul dubio de iis faſcinantibus intelligendum, qui pactum cum Diabolo inierunt, qui ſtigmatibus eiuſmodi ſua mancipia inſignire & notare ſolet. Vt enim ex autoribus, qui de Magis & veneficis ſcripſerunt, patet, ſicut in aliis partibus notas quaſdam à Dæmone impreſſas Magi habent; ita non impoſſibile eſt, vt in oculis etiam eas obtineant. An verò pupillæ illæ geminæ, vel effigies canis, aut equi, aut bufonis pedis (quod etiam obſeruatum ſcribunt) reuerà in oculo ſint, an ſaltem appareant, aliis dijudicandum relinquo. *Signa faſcinantium.*

Deinde quomodo ij, qui faſcino læſi ſunt, ſint cognoſcendi, docet Cardanus, *lib.* 2. *de venen. cap.* 7. vbi faſcinati indicia eſſe ſcribit, colorem mutatum, oculos triſtes & demiſſos, cum lacrymis, aut nimiùm ſiccos, ſuſpiria, cor triſte, vigilias inſomnia multa, maciem in toto corpore, & inprimis palleſcere ſignum faſcini & veneficij eſſe putat. Verùm quis non videt, ſigna iſta etiam aliis morbis eſſe communia? Addit & hæc: hyacinthum & corallia in faſcino impalleſcere, nitoremque amittere; & ſi annulus digito immittatur ex aſini vngula, fiatque is latior poſt aliquót dies, faſcino vel veneficio affecti id eſſe indicium ſcribit. *Signa faſcinatorum.*

Certius ſignum eſt, ſi nulla alterius morbi indicia adſint, nec cauſſa aliqua ſeu externa, ſeu interna, ſeu ex parte matris, ſeu infantis, quæ ei nocere potuerit, præceſſerit; abſint etiam ſigna veneni, nec remedia aliquid proſint. Tum enim de faſcinatione, ſeu potius læſione per effluuium malignum aut veneficium ſuſpicio eſt. Itaque inquirendum, quæ fœmina infantem tractauerit, vel cum eo conuerſata ſit.

Curatio. Curatio quomodo inſtituenda ſit, ex ſuperioribus facilè patet. Cùm enim duo faſcini genera ſint; (ſi modò ita appellanda ſint) vnum, quod eſt ab effluuio maligno & venenato, alterũ quod eſt à veneficio, quomodo morbi à contagio & venenis extra communicatis curandi ſint, ſupra dictum; quæ verò morborum à veneficiis inductorum curandi ſit ratio, in ſequentibus dicetur. Vt tamen & hîc quædam attingamus, apud nonnullas nationes ad faſcinationes præcauendas medium digitum oſtendere ſolent, alij expuere, quod iam antiquum, & apud Plinium habetur, qui, *lib.* 28. *cap.* 1. repercuti faſcinationes expuitione affirmat. Quæ tamen procul dubio ſuperſtitioſa ſunt. Noſtrates fœminæ cunis infantiũ conyzam cæruleã (quam inde *Beruffkraut* nominant) imponere ſolent. Cardanus, *lib.* 3. *de venen. cap.* 15. ſequentia habet: Suffumigare iubet ex Apulejo infantem faſcinatum filice herbâ, thure, myrrhâ, ſuccino;

ſuccino; ſcribitque, opitulari faſcinatis quæcunque cor confortant; ſmaragdum, hyacinthum, theriacam, moſchum, ſyrup. de nymphæâ; & iubet inungere ægrum ſucco artemiſiæ, eademque eum ſuffumigari, verbenam ſuſpendere in cubiculo, & comedere aſſiduè bugloſſum, petroſelinum vulgare, & vincire frontem corio frontis aſini, de collo ſuſpendere radices pœoniæ maris, & Iaſpidem, & Adamantem brachio nudo alligare, corallium rubrum ſuſpendere in ventriculo, & alia, quæ prætereo. Optimum, quod habet, præceptum eſt: Serua cor ſincerum erga Deum, & ille te tuebitur. Alij etiam corallium rubrum collo infantis ſuſpenſum, aut armillis inſertum, in brachioque geſtatum, præcipuam inter reliqua, quæ contra faſcinum commendantur, habere efficaciam contendunt. Alyſſum quoque herbam domi ad lacunaria ſuſpenſam contra faſcinationes hominum quadrupedumque ſalutare eſſe amuletum, refert Dioſcorides. Baccarem etiam herbam peculiari vi contra faſcinum valere creditum eſſe, ex illo Virgilij patet:

- - - - - - baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Rutam quoque Ariſtoteles *ſect.* 30. *probl.* 34. faſcini vires obtundere ſcribit. Cuius rei manifeſtam tamen potiùs, quàm occultam cauſſam reddere conatur, quòd ſcilicet ij, qui auidè comedunt, & ab inſpiciente ſe faſcinari metuunt, flatûs multos colligant, atque ab iis tormina, quos Ruta diſcutiat. Et aliàs Ruta creditur aduerſus omnes morbos, qui putantur Sacri, vt terribilia ſomnia, phantaſmata, & nocturnos terrores, eſſe vtilis. Cuius rei cauſſa eſſe videtur, quòd abſumit flatûs, & exſiccat, ac ſeminis redundantiam extinguit, è quibus duabus cauſſis multa, quæ vulgus in Dæmones refert, accidentia proueniunt, vt ex libr. Hippocratis, *de flatib. & morbis virginum*, colligi poteſt. Eiuſmodi remedia etiam habet Plinius, *lib.* 13. *cap.* 8, *lib.* 26, *cap.* 10. *&* *lib.* 28. *cap.* 8. Quintus Serenus Sammonicus, *cap. Infantibus ſtridentibus vel ſtrige inquietatis*, allium collo appenſum laudat, dum ſcribit:

Præterea ſi fortè premit ſtryx atra puellos
Viroſa emulgens exertis vbera labris,
Allia præcepit Tyidin ſententia necti.

Verùm etſi contra illa occulta inquinamenta & gemmis & plantis occultas vires eſſe, negandum non ſit; cùm vſitatum ſit, vngulam alcis & rad. pœoniæ contra epilepſiam de collo ſuſpendere: plurima tamen videntur ſuperſtitioſa eſſe. Summa; cùm illâ faſcinatione, quæ vulgo perhibetur, nulli morbi inferantur, de medicamentis etiam & curatione eorum ſollicitum eſſe, neceſſarium non eſt.

Illa verò, quæ vel epilepſiæ, vel ſuffocationi vteri medentur, vel flatûs diſcutiunt, vel ſeminis abundantiam exſtinguunt, cuiuſmodi diximus eſſe corallia, ſuccinum, & ſimilia, ſine ſuperſtitione adhiberi poſſunt, vtpote quæ naturaliter repugnant diſpoſitionibus illis vitioſis in corpore, quibus Diabolus ad ſuas præſtigias abuti ſolet; de quibus infra ſuo loco plura dicentur.

CAPVT II.

Quid ſit Incantatio, Veneficium & Magia?

[Incant]atio. [Venefic]ium. INcantationis & Veneficij nomen in genere ſignificat actionem, quâ ab homine, qui cum malo dæmone pactum iniit, eiuſdem dæmonis operâ aliquid, quod ſupra naturæ curſum eſt, perficitur. Actiones autem iſtæ, vt & qui eas exercent, variis appellationibus apud Græcos & Latinos indigitantur, nominanturque à Græcis φαρμακία, ἐπῳδὴ, μαγία, μαγγανεία, γοητεία, & φαρμακίδες, ac φαρμακεύτριαι & μάγοι; à Latinis Incantationes, veneficia, Magicæ artes, incantatrices, veneficæ, maleficæ, Magi, ſagæ, lamiæ, ſtriges. Quæ appellationes etſi ſingulæ certas actiones & operandi modos ſignificant: tamen plerunque ita confunduntur, vt vnumquodque vnum vel plures, & omnes vnumquemque ſignificare videantur.

Primò enim nomen Pharmacum, à quo φαρμακεύτρια & φαρμακεία, & φαρμακὶς deriuatur, in bonam & malam partem accipitur, & vbi in malam accipitur, & lethale venenum, & philtrum, ſeu amatorium poculum, & Magicas actiones, quæ in imaginibus & characteribus, certis verbis, ac ſimilibus conſiſtunt, ſignificat. Vnde Pharmaceutria appellatur Idyllium ſecundum Theocriti, & Ecloga 8. Virgilij. Et antiquos etiam vocabulum φαρμακίας pro omni veneficij genere, quo vel hominibus, vel iumentis, vel frugibus, ſeu carmine, ſeu aliis modis nocetur, accipi, manifeſtè patet è Platone, *libr.* 10. *de Legib.* Et apud Ariſtotelem, 6. *hiſtor. animal. cap.* 25. φαρμακίδες nominantur. Et *Apocalypſeos cap.* 18. φαρμακία pro præſtigiis & impoſtura ſumitur, cùm ſcribitur: ἐν φαρμακίᾳ σοῦ ἐπλανήθησαν πάντα τὰ ἔθνη: id eſt, in impoſtura tua omnes gentes decepti ſunt.

Secundò ἐπῳδὴ; ab ἐπάδειν, quod eſt accinere, adcantare, admurmurare dicta, Incantatio, eſt maleficij genus propriè, quo verbis quibuſdam conceptis, quæ carmina vocant, malefici mira ſe præſtare poſſe putant, vt ex illis Virgilij, *Eclog.* 8. patet: ἐπῳδή.

- - - - - - nihil hîc niſi carmina deſunt,
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnin:
Carmina vel cælo poſſunt deducere Lunam;
Carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſſei.
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Sunt autem incantationum quædam genera. Primò enim incantationes, ſeu ἐπῳδαὶ, & carmina alia ſunt bona dicta, alia mala. Bona ſunt, quæ ad morbos ſanandos adhibentur. Hinc ἐπῳδὸς vocatur mulier apud Suidam, ἡ ἐπάδουσα τοῖς νοσοῦσι παισὶ, id eſt, quæ carmen pueris faſcinatis aut ægrotantibus accinendo medebatur. Quò referendi & illi, qui in colligendis herbis, aut parandis pharmacis verba quædam admurmurant, vt illa efficaciora & ſalubriora fiant. Mala verò ſunt, quæ eo fine recitantur, vt aliis damnum inferatur. Deinde venefici alij ex manifeſto & expreſſo cum Diabolo pacto ſua carmina recitant, & incantationes inſtituunt; alij imprudentes, non tamen excuſabiles, carmina illa ſeu verba ſic recitant, non quaſi ex pacto cum Diabolo valeant, ſed quod verbis ipſis vim quandam ineſſe, malè perſuaſum habent. Vtrique plerunque alios lædere ſtudent, præcipuè illi, quibus pactum expreſſum eſt cum Diabolo; alteri quandoque etiam hominibus vel iumentis prodeſſe cupiunt. Incantationis genera.

Tertiò etiam dicuntur Veneficæ, quòd venenis malis (veneni enim, vt pharmaci, vocem & in bonam & malam partem accipi, ſupra dictum) vtuntur, iiſque hominibus nocent. Venefica.

Quartò ob nocendi ſtudium maleficæ appellantur; cùm omnia earum ſtudia, conatus & actiones eò dirigantur, vt hominibus vel brutis, inſtinctu Diaboli, qui ab initio eſt homicida, noceant. Malefica.

Quintò dicuntur Magi. Equidem hoc nomen olim in bonam partem acceptum fuiſſe, negandum non eſt. Etſi enim nonnulli exiſtimant, Magos ſemper & vbique habitos, qui vel ſcire vel facere poſſint ea, quæ à naturalibus cauſſis effici nequeunt, & cùm naturæ vires nihil ſuperet, niſi Deus & Angeli boni vel mali, Dei verò & bonorum Angelorum operâ vſi non ſint ea de cauſſa, quòd, quæ faciunt, ordini à Deo præſcripto prorſus repugnant: malorum Angelorum operâ id præſtitiſſe. Verùm malo hîc ſentire cum Pererio, *lib.* 1. *de Mag. cap.* 3. & aliis, qui ſtatuunt, dari Magiam aliquam naturalem, eamque eſſe, quæ cognitione quadam, & vſu rerum naturalium, mira perficit. Multa enim, vt Plinius loquitur, ſunt naturæ miracula incompertæ rationis, & in naturæ majeſtate penitùs abdita. Qualia paſſim in Phyſicorum libris occurrunt, & eorum quædam Magi. Magia naturalis.

quædam collegit Pererius, *alleg. loc.* Hæc ergo, quæ vulgo ignota ſunt, ſi perſpecta habeat Philoſophus, mira facere poteſt, adeo vt vulgus ea ſupra naturæ vires, & à ſuperiore aliqua cauſſa profecta putet. Interim hoc negandum non eſt, cùm humana mens ſit nouitatis auida, & ſcientia nunquam expleri poſſit, illos Perſas, Chaldæos & Ægyptios, cùm omnia, quæ vellent, intellectu conſequi non poſſent, ad Dæmonum opem tandem confugiſſe. Vnde Magi nomen infamatum eſt, adeo vt hodie etiam in malam partem accipiatur, & ij Magi dicantur, qui, vt ſciant, vel faciant, quæ ſecundum naturæ curſum ſcire vel facere non licet, Diaboli operâ vtuntur; quamuis operationes Diabolicas naturæ viribus palliare conantur.

Saga. Sextò Sagæ, à ſagiendo, id eſt, multa ſciendo, dictæ ſunt propriè, quæ ſe multa ſcire inprimis, quandoque & facere profitentur, quæ alij naturaliter non poſſunt, ſeu quæ ex pacto cum malo dæmone ſe, quæ alij neſciunt, dicere, vel prædicere, vel tempeſtates ciere, homini, brutis, ſegetibus nocere poſſe, ſibi perſuaſum habent: quam ad rem carminibus, imaginibus, characteribus, & aliis rebus vtuntur.

Lamia. Septimò & Lamiæ nominantur, à Lamiis Ethnicorum, Ethnicis enim Lami erant ſpectra ſeu phantaſmata, quę cùm prodeſſe ſe velle, & iuuenum amorem ambire mentiebantur, in formoſarum & pulchrarum mulierũ ſpecie; cùm verò nocere volebant, deformi & horrendâ apparebant, & Empuſæ ac Mormolicia dicebantur Cum ergò ſagæ hodiernæ cum ſpectris colludere, conuiuari, ſaltare, libidinem exercere, & alia agere dicantur, hinc Lamiæ ſunt vocatæ.

Striges. Octauò nominantur Striges, ab aue huius nominis, è Poëtarum fabulis nota, quæ credita fuit noctu lac infantium labris immulgere, & infantes abſque cuſtodia relictos è cunis rapere, ſanguinemque eorum exſorbere: quod cùm & veneficæ facere dicantur, Striges quoque nominantur. Et ſunt plura adhuc veneficarum harum nomina, quæ omnia hoc loco adducere operæ pretium non puto.

Ars Atracia. Tandem etiam à quibuſdam Ars Atracia nominatur; vnde procul dubio etiam Germani *die Schwartzekunſt* dicunt, non quidem ab atro colore, ſed ab Atrace, qui eam primus in Theſſalia tradidiſſe ſcribitur, teſte Beroaldo, *in Apuleium, de aur. Aſin.*

Etſi verò ex hiſce omnibus patet, nomina hæc diuerſa diuerſas ob cauſſas maleficis eſſe impoſita: tamẽ hodie omnia pro vno, & vnum pro omnibus ferè vſurpatur, & his nominibus omnibus ij appellantur, qui ex pacto cum Diabolo, eiuſque ope, ea, quæ ſupra naturam ſunt, præſtare dicuntur. Iis enim omnibus, vt poſteà dicetur, commune eſt, vt pactum cum Diabolo habeant, interdum expreſſum & apertum, interdum occultum & implicitum; & quidem eò dementiæ deueniunt, vt abjurato Deo paciſcantur cum malo Dæmone, & ſe eius tutelæ, patrocinio ac dominio tradant, vt vel artes & ſcientias, ad occultas res ab eo diſcant, aut aliis nocendi vim ab eo accipiant: quidam verò ipſi quidem cum Diabolo pactum non ineunt; ceremoniis tamen, characteribus, verbis, & ſimilibus, quæ ab aliis, qui pactum cum Dæmone inierunt, acceperunt, vtuntur, vt mirabilia præſtent, & aliis ſeu proſint, ſeu noceant.

CAPVT III.

Dari morbos à Veneficijs & Incantatione inductos, affirmant multi.

Etſi verò actiones Veneficæ & magicæ & variæ & plurimæ ſunt, quæ à Sprengero, *in malleo maleficarum*, Iohanne Bodino, *in Dæmonom.* Nicolao Remigio, *in Dæmonolatr.* & aliis plurimis prolixè recenſentur; tamen iis, quæ ad propoſitũ noſtrum non pertinent, prætermiſſis, ſaltem de morbis agemus. Et proinde primò quærimus; An dentur morbi ab Incantatione & veneficiis inducti. Id verò affirmant & antiqui & recentiores plurimi, & fit paſſim apud Poëtas, Homerum, Theocritum, Virgilium, Horatium, tum etiam Theologos, veneficarum, & ſagarum mentio: & prolixum omnino foret, autoritates omnes, & loca, in quibus & in ſacris & profanis literis veneficarum fit mentio, recenſere. Quapropter iis omnibus miſſis ſaltem è recentioribus vnam atque alteram hiſtoriam recenſebimus eorum morborum, quos à nulla alia cauſſa, quàm veneficio inductos fuiſſe, quiuis facilè colligere poterit. *An dentur morbi ab incantatione.*

Venefic. historia ... Langij. Ioh. Langius, *lib. 1. epiſt. 38.* refert, anno 1539. in quodam Eiſtetenſis Epiſcopi ditionis pago, Fugenſtal, Vlricum Neuſeſſer, agricolam, cùm crudelibus dolorum tormentis in altero hypochondriorum latere conficeretur, ſubitò clauum ferreum ſub illæſa cute manu apprehẽdiſſe, quẽ Chirurgus illic balneator nouacula exciderit, nec tamẽ dolores ceſſaſſe, ſed indies magis incrudiuiſſe. Quare cùm nullum aliud doloris remedium, quàm mortem, putaret, arrepto cultro guttur ſibi abſcidiſſe. Porrò cùm cadauer aſtante magna hominum frequentia apertum eſſet, & ventriculus inciſus, in eo lignum teres & oblongum, quatuor ex chalybe cultri, partim acuti, partim inſtar ſerræ dentati, & duo ferramenta aſpera reperta fuiſſe, quorum ſingula ſpithami longitudinem excedebant, adfuiſſe & capillorũ inſtar globi inuolucrum.

Alexand. Benedicti. Alexander Benedict. *lib. 7. Pract. cap. 25.* narrat, ſe vidiſſe duas mulieres vicinas vno die malis medicamentis potionatas, quæ mirificis poſtea vomitibus exagitatæ fuerunt; alterá acum crinalem ingentem in modũ hami implicatã cum capillo muliebri pluſculo, cũ reſegmentis vnguium inuoluto reieciſſe magnis conatibus, quæ ſequenti die mortẽ obiit. Alteram capillamentum muliebre, vitri fruſta, cum canis caudæ piloſæ tribus fruſtis arefactis, ita vt penè integræ caudæ quantitatẽ, ſi in vnum compoſita fuiſſent, adæquaſſent, euomuiſſe.

Antonii Beniuenij. Antonius Beniuenius, *de abdit. ſanat. & morb. cauſ. cap. 8.* refert, mulierem quandam ſedecim annos agentem ſubitò in horrendum clamorem erupiſſe, eiuſque ventrem ita intumuiſſe, vt fœtum octimeſtrem geſtare videretur, & ita conuulſionibus correptam fuiſſe; vt plantæ pedum ceruicem attingerent, & tandem in vomitum prorupiſſe, quo ligna & recuruos clauos, æreaſque acûs vnà cum cera & capillis in globum mixtis vomitu eiecit, & tandem ientaculi fruſtum tantæ magnitudinis, vt deuorare integrum nullus potuiſſet, idque ſæpius ipſam feciſſe.

Corneli. Gemmæ hi... Inprimis verò mirandam talis vomitûs hiſtoriam Cornelius Gemma, *lib. 2. de diuin. nat. characteriſm. cap. 4.* oculatus teſtis longâ oratione recenſet: quæ omiſſis, quæ ad rem noſtram non ita facere videntur, ita ſeſe habet; *Puella annum agens quindecimum, habitu corporis mediocriter ſucculento, forma venuſtate atque ingenio non vulgari, cui tamen in vultu ſubtriſtis quadam alacritas miſturam æquabilem humoris ſanguinei & melancholici præ ſe ferret, cœpit languere varijs ſymptomatibus, Circa Ianuar. anni 1571. menſes his terve proceſſerunt, ſed à morbi initio ſtatim ſuppreſſi, inſignem totius corporis laſſitudinem pepererunt, eius generis, quem ἑλκυγικὴν Galenus appellat. Magna fuit veneni ſuſpicio, quòd libamenti fruſtulum accepiſſet, in quo mandendo ſe ſenſiſſe dicebat ſaporem non prorſus extraneum, ſed aſperitatem deglutitioni reſiſtentem; atque ab eo tempore cœpit primùm cingi circa præcordia, extenuari plurimùm, vomere per interualla, anorexiam & vertiginem pati, alijſque propè, quæ grauidis ſolent accidere, infandis ſymptomatibus conflictari; potiſſimùm tamen 4. & 7. menſe. Nam circa medium Iunij febres occultæ ſenſim in manifeſtas abierunt, cum ſiti, & quadam conuulſionis ſpecie, animique deliquio. Interdum verò ſic auctus eſt dolor, vt inſtar furibundæ de loco in locũm continuè fluctuauerit, ſæpe inflatis præcordijs multò vehementiùs, quàm in hyſtericis ſoleat. Eò anguſtia venit, vt nigricante facie fauces velut ab iniecto laqueo premerentur, tres quatuorvè miniſtri robuſtiſſimi*

robuſtiſſimi vix retinendæ ſufficiebant, quia repentè exiliens lecto in omnem conuulſionis ſpeciem torquebatur. Hæc mala cùm ſe per vices intenderent, atque remitterent, menſe Auguſto, qui nonus ab initio fuit, exacerbata ſunt ſupra modum. Euenit tandem, vt poſt terribiles cruciatûs ſpontè concitata vis naturæ anguillam viuam per poſteriora detruderet. Erat illi legitima forma cum tota ſpecie, craſſitudo pollice maior, longitudo pedis vnius & dimidij; aderant illi & ſquamæ, & oculi, & ſpina, & cauda, vniuerſim vt in anguillis ſolet; iacebat diu inter feces veluti exanimis, ſed coniecta in vrnam aquâ plenam reuixit denuò. Ceſſarunt ab huius excretione dolores illi extremè feroces. Anguilla, quam mortuam exenteratámque ſuſpenderant loco ſublimi, ab animalibus tuto, repentè euanuit. Puella interim cœpit euomere ingentem aquoſi humoris copiam humano lotio non abſimilem, ſaporis abſurdi. Durauit ea vomitio plus quatuordecim dies, ſingulis profectò exonerans ſupra libras viginti quatuor; nihilominus vrinam interdiu bis terue copioſam reddente ægrâ: nullus in ventre tumor, nulla in toto corpore inflatio exterius apparuit, & ipſa puella potus ac cibi pauciſſimi, vix vnum cyathum vini aut cereuiſiæ, aut alterius liquoris potitauit, aiebátque, multum ſibi dolere ſiniſtrum latus ab eo tempore, quo anguillam excreuerit, imò & dudum ante, ſed prius fuiſſe alicuius ponderis ſenſum, nunc etiam morſum & acrimoniam acceſſiſſe, quin cùm validius premeret, offendi ſe grauiter dixit. Vbi per 14. dies ingens illius aquoſi humoris copia profluxiſſet, cœperunt & pili confertim exire per vomitum, copioſiſſimi numero, digiti longitudine, ſed longiores alij, alij breuiores, eiuſmodi ſanè, quales annoſis canibus euelluntur, auctáque eſt in dies ea pilorum quantitas, vt facilè pilas quamplurimas iuſtæ magnitudinis implere potuerint, eiecit hos omnes magno faſtidio ac vomitûs difficultate, ac iam circa veſperam deliquia quadam animi admiranda contingebant, ſupinam ſeſe ſubitò ex vno latere in aliud iactauit tanto impetu, vt, niſi coërcita, caput promptiſſimè in aduerſum parietem, vel ſpondæ verticas impegiſſet. Manus contractæ erant tam validè, vt nulla vis poſſet effringere. Interdum manu ſubitò reductâ pectus percutiebat tanto ſonitu ac vehementiâ, vt magno in periculo fuerit, ne vllum præcipuorum viſcerum lethali vulnere violaret. Durabat iſtud per horas interdum duas: in paroxyſmo neminem agnoſcebat. Sæpe velut ab vtero ſuffocata rubebat inſigniter, cum laſſitudine quadam, ac ſenſim oborientis febriculæ rudimento. Semel atque iterum ſpumeum quiddam circa os apparuit. Contigit ſemel ſub paroxyſmum ex riſu in fletûs, ex fletu in riſus maximos ſolui. Præterea nonnulli vomitus, qui floccos ingentes pilorum eiicerent, cum purulenta materia, inſtar ſaniei, interdum ſimili ſtercori columbino aut anſerino, in qua colluuie & fruſta lignorum, & membranarum tenuia rudimenta, ſed lignorum partes adeò viuæ, vt ex caudicibus obſoletis diffractis inæqualiter comminutæ portiones viderentur, vnguis amplitudine, aliæ craſſitudine, intùs fungoſæ, foris obducta vetuſtiore cortice nigro. Paulò poſt cœpit alius vomitus ater, vt carbo, dixiſſes atramentum verum, vel ſepiæ ſuccum, imò carbones veros minutiſſimè tritos atque permiſtos ſingulis diebus prodeuntes ad quantitatem librarum duarum aut trium. Sæpiſſimè cum pilis tam copioſis, vt nuci iuglandi includi non poſſent, omnibus albis, prolixis & duriuſculis. Quæ cùm per triduum ita duraſſent, eiecit ſemel & puri ſanguinis, tanquam à vena diſſecta, libras duas, nulli rei alterius generis permixtas. A vomitu ſanguinis rurſus ſecutus eſt ater, ac ſi antimonio tinctus fuiſſet, humor omnino liquidus, in dies ferè ſingulos ad libras 5. aut 6. Atque hoc portentum ſeptimanam integram conſtanti horarum lege & ſpatio perdurauit. Tum relinquere cœperunt epileptici paroxyſmi, qui primùm diebus ſingulis affligentes, poſteà non niſi per tertium diem, ac poſtremò per ſeptimum repetierant. At virgo interea pilos adhuc, ſed pauciores, gradatimque atriores excernebat; imò & breuiores in dies, & cum prius ex flauo ruffeſcerent, paulatim liuidi, nigri, tandem aterrimi ac velut diſſecti in fruſta minutiſſima redderentur. Quandoque & cum his virulentus humor & craſſus, quandoque ſimilis limo. Circa Septembris medium membranæ fruſta maiora tanquam ventriculi partes euomuit; habebant hæc ſpeciem tunicæ craſſioris, carnoſæ, lentæ, fractúque contumacis: quibus profectò (vt fœtus inuolucro choroidi) etiam venarum ductus inarati ramoſâ propagine ſpectabantur interdum medij palmi longitudine. Has aliæ ſunt è veſtigio ſubſecutæ tenuiores multò, ſed penitùs nigræ, venarum duntaxat veſtigia referentes, alioqui membranæ alantoidi non abſimiles. Poſtremò venerunt & tertij generis tunicæ vaſorum prorſus expertes, aliarum omnium tenuiſſimæ, vt locum amnij retinerent. Poſtquàm haſce membranas eiecit, ſecuti ſunt lapides ferè innumeri, quos veſperi ſemper hâc ſtatâ horarum periodo magnis cum tempeſtatibus, animique deliquiis eructabat. Semel eiecit quendam lapidem anguloſum, vix cum duplicis caſtaneæ mole librandum: hæſit is per horæ quadrantem, aut plus eo, in œſophago ſic vt tumor inſignis ipſum oſtenderet in interna gutturis regione: eodem temporis ſpatio omni pariter & pulſu & reſpiratione deſtituta permanſit, vt ne pluma quidem ori appoſita moueretur: manus pedéſque frigidi: corpus rigidum inſtar ſtatuæ, vt nihil amplius ſpei vitæ reliquum eſſet, donec ſubitò rurſus mouebatur, atque oculos aperiebat, atque è veſtigio magnam ligni portionem pollicis longitudine pariter & craſſitie, ſed minori difficultate excreuit. Interea tamen & pili per vices, ſed minores ordine pauciores ac nigriores. Puella quoque in ſummum ſtrangulationis periculum venit: os enim triangulare ſolidum foris intùs cauum ac ſpongioſum reddidit; nec mora ſequenti die articuli oſſei, tali, digitorum acies, rotulæ variæ ſpeciei & magnitudinis prodierunt. Interdum tamen & pili & lapides intermixti, atque omnium poſtremò vitri & æris portiuncula. Poſtquàm hæ portentoſæ excretiones conquieuerunt, virgo aſſiduis ærumnis valdè concuſſa ac decolor remanſit, ventre ſubtumido, cum anorexiâ, tanquam ad hydropiſin valetudo vniuerſa ſpectaret, ſed ſolo decoct. rad. eryngij, aſparagi, iridis Illyricæ ac zarzæ reſtituta conualuit. Aiebat tumorem ſibi relictum in inguinibus, qui tentatus digitis ac cedere viſus, hernia flatuoſa, ex vomitûs violentiâ ſubnata, indicata eſt. Hactenus Gemma.

Foreſtus etiam, *lib. 18. obſeruat. 16. in ſchol.* refert, ſe vidiſſe pannum, clauos, ferramenta, capillos & oſſa vomitu reiecta. Et Franciſc. Hildesheim, *ſpicil. 2. pag. 186.* narrat, melancholicum quendam per vomitum ferrum, globos plumbeos, puluerem tormentarium, & alia reieciſſe. Et Baptiſta Codronchius, *lib. 2. de morb. venef. cap. 3.* vt ſupra etiam dictum, ſcribit, cum vetula quædam ventrem puerperæ tetigiſſet, eam poſt ſex menſes grauiſſimos in venere dolores percepiſſe, tandémque per aluum ſpinas, oſſa, ligni fruſtula, & multa alia eieciſſe. Quæ omnia à naturalibus cauſſis non proueniſſe, cuilibet facilè eſt animaduertere. Et plures omnino morbi veneficio inducuntur. Idem Codronchius, *eod. loc.* refert mulierem quandam veneficam cùm fœminæ cuiuſdam grauidæ ventrem blandè quaſi tetigiſſet, eam mox fœtûs motum inconſuetum ſenſiſſe, & poſtea fœtum in fruſta comminutum reieciſſe. Idem, *libr. 1. de venef. c. 8.* narrat, filiam ſuam Franciſcam, decem menſes natam, macie correptam fuiſſe, & ſæpe ſuſpiria magna edidiſſe, & cùm faſciæ ſoluerentur, quod aliàs infantes facere non ſolent, ſemper ploraſſe. Cùm verò veneficij ſuſpiciones adeſſent, inquiſitum fuiſſe in culcitram, & nonnulla veneficij ſigna reperta; ſemen nempe ciceris, grana coriandri, fruſtum carbonis, & oſſis defuncti, rem quandam conſpectu incognitam, præterea quaſdam plumas ita quibuſdam filis artificioſè inſertas, vt pileo, vt moris eſt, applicari facilè poſſent; & poſtea in eodem lecto inuenta fuiſſe fruſtula duo nucis ſiccæ, & oſſis albi, nouem vel decem oſſa piſcium, quæ erant fabricata inſtar pectinis, cum quibuſdam coralliis, ex variis rebus paratis, mirè intertextis: quibus igni traditis,

mutatâ domo, & omnibus aliis, Dei beneficio, abſque omni remedio naturali eam conualuiſſe.

Ligaturæ etiam dictæ, quibus noui præſertim coniuges ad Veneres impotentes redduntur, ita etiam vulgo notæ ſunt, vt ſæpe ſpoſi ad copulationem in publicum prodire metuāt. Quod quidem veneficij genus interdū ſemper, interdum certis menſibus aut annis durat. Atq; in hoc maleficio præſtādo malus dæmon veneficis ſeſe ſatis promptum præſtat, vt coniugum amorē corrumpat, iiſque peccandi occaſionem præbeat. Herodotus, *lib.2.* ſcriptum reliquit, Amaſin Ægypti Regem, impotentem factum fuiſſe erga Laodiceam, vxorem ſuam, quouſque quibuſdam carminibus precibuſque ſolennibus ad priſtinam redactus eſt conſtitutionem. Baptiſta Codronchius, *lib.3. de morb. venef. c.5.* è Pierio refert: Comitem quendā in Argentoratenſi ditione cùm vxorem duxiſſet, per triennium Veneris officium præſtare non potuiſſe, caſu autem de veneficij inſtrumento certiorem factum liberatum eſſe. Cùm enim peregrè profectus mulierem offendiſſet, quam pro ſcorto anteà habuerat, poſt mutuas ſalutationes interrogatus de valetudine ſua & ſuorum, proſperè omnia agi reſpondit: quo turbata mulier iterum interrogauit, vtrum filios ex vxore habuiſſet; annuit Comes, & triennio tres habuiſſe reſpondet. Cùm adhuc magis vultu turbata eſſet mulier, cur, inquit Comes, turbaris? Fortè meam mihi inuides felicitatem. Non, inquit mulier, ſed vetulæ ſucceſeo, quæ putauit ſuo maleficio vim procreandi liberos ſe tibi impedituram: in cuius ſignum, ait, puteus, qui in medio clauſtro eſt, ollam in fundo continet, in qua res quædam clauduntur, veneficij inſtrumēta. Gaudeo autem illa irrita eſſe, ac tuæ felicitati gratulor. Quibus auditis Comes in patriam reuerſus repurgato puteo ollam inuenit, quam prædixerat mulier, & combuſtis inſtrumentis illis impoſterum nullo impedimento vxore vſus eſt. Imò quod magis mirum eſt, referunt nonnulli, repertos fuiſſe, qui ex veneficio membro virili priuati ſint. Atque eius rei hiſtoriam etiam *alleg. loc.* Baptiſta Codronchius narrat, de iuuene quodam, qui diu iuuencula quadam potitus, volens eam deſerere, reperit ſe genitalibus priuatum. Cùm verò triſtitiæ cauſſam ſuperuenienti cuidam mulieri triſtitiæ aperuiſſet, atque quam maleficij in hoc negotio ſuſpectam haberet, dixiſſet, illa reſpondit, vel blandiſſimis verbis ac pollicitationibus, vel minis ac vi opus eſt, vt eam ad priſtinum ſtatum te reſtituendum cogas ac impellas. Qui monitis parens, obſeruato tempore, in noctis crepuſculo, opportuno loco, eam comprehendens, cum precibus eam inflectere non potuiſſet, iniecto in collum panniculo linteo, quo clamare mulier prohiberetur, penè ad mortem compreſſit, nec eam, antequàm ſanitatem promitteret, laxauit. Quæ tactu manus inter femora præſtigium abſtulit.

Membrum viriſe veneficio ablatū.

Non verò ſolùm Venerem impedire, ſed & abortum poſſunt excitare veneficæ. Ita quidā veneficus, vt idem Codrōchius, *eod. in loc.* refert, captiuus in iudicio faſſus eſt, ſuis ſe veneficiis effeciſſe, vt quædam mulier per multos annos abortum feciſſet, fœtu ſepties in vtero enecato. Id etiam contigiſſe pecoribus & iumentis omnibus vtero gerentibus tum temporis. Inſtrumentum verò, quo vtebatur, fuit ſerpens in limine oſtij reconditus. Quo perquiſito, & puluere tantùm, aliquibuſque veſtigiis ſerpentis, ob diuturnitatem temporis, inuentis, igneque concrematis, poſteà rectè pepererunt.

Abortus ex veneficio.

Coniugatis autem veneficæ non eo ſaltem modo nocere ſolent, quòd impediunt, ne coniuges ſibi mutuò coniugale officium præſtare poſſint; ſed etiam dum odium pertinaciſſimum inter eos excitant. Etenim Diabolus vitioſos quoque affectus in homine excitare poteſt, vt vel id, quod nullo modo pulchrum, omnium formoſiſſimum & maximè amabile habeatur, & contra, quod maritò amandum eſt, horrendum & abominabile appareat. Cuius rei hiſtoriam refert Baptiſta Codronchius, *de morb. venef. lib.3. c.6.* In quodam Hetruriæ oppido, *inquit*, iuuenis quidam adeò perditè veneficam mulierem adamauit, vt formoſam alioqui vxorem vnà cum filiis reliquerit, & cum pellice ſuorum immemor vitam euſque traduxerit, donec vxor de maleficio monita eò conceſſiſſet, & veneficij inſtrumentum inueniſſet; bufonem nimirum ſub lecto ollæ incluſum, conſutis oculis. Eo igitur abrepto, & ſolutis oculis, poſtea igni concremato, confeſtim vir, ſuorum recordatus, tanquam à ſomno ſurgens, ad vxorem & filios reuerſus eſt. Contrà odij hoc memorabile exemplum ibidem refert: In oppido Sepino, *inquit*, ditionis Neapolitanæ, erat quidam, Iacobus nomine, cuius vxor ita eum odio habebat, vt à primo die, quo inter ipſos matrimonium contractum fuit, ſimul habitare nunquam potuerint; tantum abeſt, vt ſe inuicem copulauerint. Et ſi quando Iacobus ad vxorem accedere volebat, tanto furore & rabie percita vxor erat, vt ſe per feneſtram potiùs præcipitem dare, quam illum pati vellet. Quod cùm cuidam religioſo ab ipſis hoſpitio recepto relatum eſſet, de hac re dubius, nec fidem adhibere volens, experiundi gratiâ illicò mulierem aduocari iubet, eiuſque maritum in interiore ædium parte ſeſe abdere, ne eius præſentiâ vxor ingredi teneretur. Venit mulier, quæ de odij cauſſa contra coniugem interrogata, ſuam vicem prius, miſerumque ſatum cum deploraſſet, ſe nullam, inquit, eius rei rationem reddere poſſe: quin abſentis mariti tanto deſiderio & amore ſe flagrare dicebat, vt id verbis exprimere non poſſet. Cùm autem ad illum alloquendum accedere velit, illico imaginationi ſuę tot deformitatibus & turpitudinibus, totque horribilibus monſtris maritum apparere, vt mortem prius ſubire velle ſe, quam illum ferre aſſeueraret: quod eius anima tota, omneſque vires ac ſpiritûs in maritum, tanquam oblatum malum, & ſui perniciem ferebantur: rurſus eo abſente ſe eiuſdem deſiderio æſtuare aiebat. De cuius mulieris verbis cùm bonus ille ſacerdos periculum facere vellet: dixit mulieribus eam comitantibus, vt illam circum pedes & brachia ſuper lectum valido fune in crucis modum vincirent, quo maritus omni repugnantia remotâ expeditum acceſſum ad eam haberet: verebatur enim ille ſacerdos, ne, ob deformitatem aliquam celandam, mulier ſe ita affectam ſimularet. Vxor denique ob mariti deſiderium ſe ligandam tradidit, rogans, vt ad ſe maritum admitterent, quo ingrediente nullæ vnquam furiæ tam immanes viſæ ſunt, nulla fera ita efferata, nulla belua tantâ rabie & furore concitata, quæ cum ea conferri poſſet; ſpumam ex ore emittebat, dentibus fremebat, oculos contorquebat, totum corpus veluti furiis agitatum, ac dæmonibus plenum videbatur. Mulieresque ibi aſſidentes retulerunt, eius ventrem ac ſtomachum funibus contortis, quos ipſæ tangebant, refertum viſum fuiſſe, totamque cutim vt flagris cæſam redactam. Nec furendi finis factus eſt, donec maritus concertationis labore defeſſus, & illius miſericordiâ motus, illinc exiit. Et tandem poſt tres annos mulier quædam in veneficiis verſata, quæ Iacobi matrimonium cum illa vxore grauiter moleſtéque tulerat, maleficium, quod patrauerat, ſoluit: & ita Iacobus vxore potitus eſt, & inde in ſumma pace atque ocio tranquilliſſimè vixit. Et Nicolaus Iaquerius, *in flagell. hæretscor. faſcinar. cap. 12.* refert, ſe frequenter vidiſſe, quòd perſonæ maleficiatæ non potuerint præſentiam alterius tolerare, imò ne acceſſum, etiamſi nondum eam viderent, ſed toto corpore cohorruerint, & coactæ ſint fugere cum vehementiſſimis clamoribus.

Amor & odium inter coniuges ex veneficio.

Vrinam etiam ſupprimere ſeu occludere hominibus veneficæ valent, id quod iuueni cuidam factum eſſe ad mortis vſq; periculum à venefico, narrat idem Codronchius, *de morb. venef. lib.3. c.5.* Cui malo vt dedecus etiam adderet veneficus, in publico ipſum vrinam emittere coëgit, ac etiam colludendo impedimentum abſtulit.

Vrina veneficio ſuppreſſa.

Inter recentiores Zacutus Luſitanus, *de praxi medica mirabil.*

Mira veneficij hiſtoria.

mirabil. lib. 3. obſ. 134. etiam memoratu dignam hiſtoriam puellæ veneficio affectæ refert, quam ipſe ſic recitat: Puellam annum agentem ætatis decimum ſextum, ex nobili proſapia oriundam, formâ non vulgari præditam iuuenis quidam ſpecioſus, & liberalibus artibus apprimè inſtructus ita miſerè deperibat, vt illius amore irretitus noctes plures, velut amens, inſomnis duceret: at cùm illum ea, vt ex infimo loco natum, temneret & irrideret, indignabundus ſagarum conſilio de ea magicis artibus vindictam ſumere curat. Quare abſentis puellæ imaginem cerâ cõfictam verbis prolatis ſortilegæ compungunt, quibus recitatis inſons ſæuis dolorabus in toto corpore excitatis eſt afflicta, iiſque ita infandis immiſericorditer vexabatur, vt aculeis transfigi videretur. Quibus lenitis remanebat aphona, & conuulſione mirabili arrepta, quâ pedibus antrorſum pectus contingebat, cum oculis toruis, nigricante facie, pinnis nariũ inuerſis, linguæ tremore, lipothymia, omnimoda virium iactura, faſtidio ſummo. His triduò perſeuerantibus, conuocantur Medici, qui poſtquàm vltrò citróque de cauſſa morbi diſceptarunt, in eam vnanimes conuenerunt ſententiam, vt crederent, hæc horrenda vitia ab vtero, auráque venefica ad partes ſuperas elata, tanquam à prima origine, emanare, quæ ſimilem tragœdiã excitare nata eſt. Quapropter præſidia plurima adaptant in hunc vſum. Sed cùm iis applicatis illa delira, furibũda, omni conuulſionis ſpeciē premeretur immaniter, à Medicis tanquam ſpiritu malo apprehenſa, aut veneficio vexata, deſeritur. Hoc ita eſſe confirmauit poſtea enormis vomitus, cuius violentiâ nigerrimam materiã primò, poſtea glomeratos crines, tribulorum faſciculũ, acûs æneas, & tandem ouiformem maſſam, atro colore conſpurcatam reiecit, quâ diſſectâ erupêre plures volantes formicæ, quæ adeo horrendum fœtorem ex ſe exſpirarunt, vt nullus in domo perſiſtere poſſet. Viſis his omnibus patuit, cuncta hæc ex veneficio eſſe ſuborta. At cùm in agone eſſet ſyncope oppreſſa, per vomitum laborioſiſſimè excreuit animal pugni formâ, colore atrũ, caudâ oblõgâ, toto corpore piloſum, muris inſtar; quod poſtquam in terram elapſum eſt, eximiâ pedum agilitate per domum obrepit & emoritur. Parentes rei nouitate & periculo filiæ commoti conſulunt ariolos, ſagas, ſortilegos, magos & incantatores. Ex iis vnus ſe eam ſanaturum propoſitâ multâ mercede conſtanter pollicetur, dicens, vt aduentante paroxyſmo vocaretur. Sic factum. Nam cùm acceſſio ferociter inualeſcit, conuocatur ipſe, qui ſuper caput ægræ prius abraſum, me præſente, impoſuit papyraceam chartam albiſſimam, in qua ſcriptæ erant literæ binæ: T.M. & impoſita erat vngula aſini ſemicombuſta, & ille neſcio quæ verba ad aurem obmurmurans, illam ab inſultu & omni ſymptomate impoſterùm liberauit.

Et tales hiſtoriæ plurimæ, vt dictum, à Sprengero, *in malleo maleficarum*, Bodino, *de Dæmonomania*, Nicolao Remigio, *de Dæmonolatria ſagarum*, & aliis autoribus plurimis, qui de veneficiis ſcripſerunt, recẽſentur. Imò vulgò etiam paſſim notum, ſagas & maleficas iudicibus confeſſas eſſe, ſe alios cæcos, alios claudos, paralyticos effeciſſe, alios ſæuiſſimis doloribus diu exercuiſſe, & alios plurimos morbos excitaſſe: qui plerique cùm ſupra cauſſas naturales fuerint; vt ex ſymptomatibus, quæ in iis acciderunt & apparuerunt, admirandis manifeſtũ eſt, non ſine cauſſa plurimi cenſent, dari morbos à veneficio inductos.

CAPVT IV.

Dari morbos ab Incantatione & Veneficio, negat VVierus.

VVierus ... at morbos ... veneficio.

VErùm iſta omnia, quæ hactenus dicta ſunt, in dubium vocat Iohannes VVierus, negátque, Sagas & Lamias illorum morborum hominibus cauſam eſſe poſſe, dum, *lib. 3. de præſtig. dæmon. cap.* 14. defendere conatur, lamias non inuehere eos morbos, quorum ſe fatentur effectrices eſſe; & quæ hac de re in hiſtoriis referuntur, inter fabulas recenſenda eſſe putat: idémque repetit *in lib. de lamiis.* Ac tale quid eſſe putat quod de Duffo, Scotorum Rege, ex Hectore Boëtio, *lib.* 11. *hiſt. Scotor.* referunt; qui cùm ſudoribus, vigiliis, doloribus & macie, ſine vlla manifeſta cauſſa, conficeretur, tandem deprehenſum eſt, in Morauia, in quadam arce, ſagarum vnam cereum ſimulacrum ad Regis Duffi effigiem dæmoniacâ arte confectum ligneo affixum veru ante ignẽ mouere, alteram carminibus recitatis liquorem quendam fundere ſenſim ſupra imaginem: quæ deprehenſæ reſponderunt, dum ſimulacrum igni adhibitum vreretur, Duffum Regem in ſudorem ſolui; carminibus verò recitatis perpetuis teneri vigiliis, & ad cerã liqueſcentẽ macie conſumi: conſumpta autem cerâ Regis mortem continuò ſubſecuturam. Confracto verò ſimulacro, & ſagis flammâ combuſtis, ſub ipſum tempus hoc in Foreſſenſi arce in Morauia, fuit Rex languore leuatus, & noctu abſque dolore quieuit, ac breui ſanitatem recuperauit. Vbi monendum, Morauos, vt Bodinus, *de Dæmonom. lib. 2. cap.* 8, notat, qui has ſagas ad enecandum Regem Scotorum conduxerunt, eſſe incolas Scotiæ, olim Scotorum hoſtes, nunc Scotiæ Regno adiectos. Quam hiſtoriam, vt dixi, VVierus, vt & Cardanus, *de varietate rerum*, pro fabula habent.

Duffi Regis Scotiæ, hiſtoria.

Deinde omnia illa, quæ facere ſe putant ſagæ, mera ſomnia & phantaſmata eſſe putat. Et, *lib. de lamiis, c.* 5. ſtatuit, lamiarum phantaſiam ſolùm à malo dæmone vitiari, & imbui ſimulacris, vt feciſſe conſtanter fateãtur, quæ nec facere potuerint, nec in rerum natura vnquam fieri ipſa natura patiatur. Additque, *c.* 9. Diabolum ad eã rem maximè iis vti, qui ſunt melancholici, triſtes, Deo diffiſi, impiè, illicitè curioſi, peruersè in religione Chriſtiana inſtituti, impotentis odij, malitioſi, vix mentis cõpotes, ſimiléſque lubricæ fidei, vel inſignis malitiæ, mulierculæ effætæ, ſtupidæ, ſẽſibúſque vacillantes. Huiuſmodi enim homines, *inquit*, maximè Dæmon adoritur, inſectatur, illicit, vel aſſumpta plauſibili formâ, vel cogitatione, imaginationéque variè agitatâ & corruptâ, donec tandem ipſius propoſito conſentiant, ſe ipſius perſuaſioni dedant, quicquid in mentem ille ingerat, credant, tanquam fœdere obligati, ab illius nutu pendentes, ipſi obtemperantes, vera omnia eſſe, quæ ſuggerit, rati, formas imaginatione ab eo ingeſtas reuera ſubſtantialiter exiſtere, ſeriò credentes, idque & vigilantibus & dormientibus accidere. Idque vt probet, varia melãcholicorum deliria & vanas cogitationes adducit; quorum quidam ſe bruta eſſe animalia, nonnulli ſe vaſa fictitia factos eſſe, alij alia falſa imaginantur. Et quidem iſtas imaginationes Diabolum etiam vigilantibus, plerunque tamen dormientibus, ſuggerere exiſtimat; cùm aliàs dormientibus etiam occurrant, quæ nuſquam ſunt vel fuerunt. Vti etiam ad eam rem Diabolum quibuſdã plantis ſomniferis ſcribit, quibus vnctæ ſagæ per caminum ſe euolare, ac per aërem longè latéque ad ſympoſia, choreas, concubitûs ferri, & huiuſmodi alia perpetrare, profundiſſimo ſomno detentæ, perſuaſum habet. Huiuſmodi hiſtoriam refert ex Baptiſta Porta, *de magia natural.* qui narrat vetulam quandam ſibi pollicitã fuiſſe, ſe breui tẽporis ſpatio ſibi reſponſa aliunde allaturã, idq; vt faceret, iuſſiſſe omnes foràs egredi, qui à ſe acciti erant teſtes: veſtibus verò nudatam vnguento quodã valdè ſe perfricuiſſe, illis per portæ rimulam aſpicientibus. Hinc ſoporatam cõcidiſſe, profundóque occubuiſſe ſomno, ita vt nec ſentiret, dum vapularet. Hinc vbi medicamenti vires ceſſarunt, à ſomno excitatam multa incepiſſe fari delira, ſe maria montéſque tranſmeaſſe. Cuiuſmodi hiſtoria etiam ſequenti capite recitabitur. Pergit porrò, & , *cap.* 15. probat, omnia, quæ ad nocendum adhibentur à veneficis, eſſe mera inania ac ridicula, atque Satanæ inſtinctu in vſum vocari, ad eum

finem,quaſi aliquid præſtent res eiuſmodi prorſus nihili,inefficaces ac friuolæ, quo id, quod apparet,malum à Dæmone conſtructum, vel aliàs occultâ DEI voluntate,aut naturæ vitio ortum, à ſe concitatum credant inſanæ fœminæ.Si enim congenitâ vi ab eiuſmodi rebus infertur morbus, eum quoſcunque vel tranſeuntes vel prætereũtes pati neceſſe eſt,cùm delectûs ſit expers materia venenoſa, contrarium verò teſtetur experientia,& ij ſaltem,quibus id deſtinatum eſt,malum patiantur.Poſtea etiam *c.*16.probare vult, quod,quotquot vulgo lamiarum maleficio affecti videtur,& quorum ita læſorum mentionem faciunt ſacræ literæ, omnes à Diabolo exagitati vel obſeſſi fuerint:adducitque Iobi exemplum, *Iob.* 1. Nabuchodonoſoris, *Daniel.*4. Dæmoniacorum & à Dæmone læſorum, *Matth.* 8. *Marc.*5.*Luc.*8.*Marc.*1.*Luc.*4.& ſimilium. Tandémque concludit, quotquot tam crudeliter quibuſcunque etiam conuulſionum generibus,morbis prodigioſis,vomitu,deiectione præter naturam torquentur, hunc vel illum ſonum edunt,certos mendaciter notant & accuſant homines, cunctos à Dæmone maligno mendacique,citra alterius cooperationem, agi vexarique, quæ verò res monſtroſæ interdum vomitu reiiciuntur, eas omnes non fuiſſe in corpore, ſed Dæmonis ſubtilitate ac celeritate imperceptibili ori ingeſtas,noſtris ad hæc oculis vel celeritate eius victis, vel faſcino deluſis,vel interiecto corpore aëreo, aut aliter motis intùs vel foris,vel vtrinque humoribus, aut ſpiritu caligantibus. Idque eo præcipuè argumento probat, quòd res eiuſmodi ſæpe magnitudine œſophagi, etiam quoad fieri poſſit,in homine viuo tenſi diſtractique naturalem diductionem exſuperent. Cui & hoc addit, quòd, licet vel mox à cibo ſumpto talis ſequatur vomitus, nihil cibi vel chyli appareat mixtum: prætereà rebus eiuſmodi duris acutiſque vomitu reiectis nullam omnino ventriculo vel œſophago noxam inferri. Denique addit & hoc,quòd multos morbos & homines & pecora naturaliter patiantur,qui falsò veneficiis adſcribuntur. E quibus omnibus tandem concludit,*cap.*22.& 23.lamiarum facinora nulla eſſe,earum confeſſiones vanas, ipſas innocentes, & potiùs errore phantaſiæ laborantes, & propterea melius informandas, quàm interficiendas eſſe. Reliqua,quæ pro defenſione ſagarum affert VVierus, vbi de pactis earum cum Diabolo dicetur, proponentur.

CAPVT V.

Deciditur hæc Controuerſia, & vnde morbi illi, qui à Sagis induci dicuntur,proueniant, explicatur.

VT verò quid in hac difficili controuerſia ſtatuendum ſit, pateat, primò ſtatus controuerſiæ rectè formandus. Equidem primò hoc negandũ non eſt,Diabolum rerum naturalium, & inter eas etiã venenorum eſſe ſcientiſſimum,& mancipiis ſuis propterea talia venena reuelare,& patefacere poſſe, qua ratione venena efficaciſſima & potentia componere queant,(etſi interdum quaſnam res ſuperſtitioſas ac nullius momenti,vt ea deludat,adiicere iubet)quibus ſeu propinatis,ſeu extra adhibitis,aliis nocere poſſint.Et procul dubio maleferiatos homines,quos peſtem pulueribus ſparſis, vel vnguentis portarum anſis inunctis excitaſſe hiſtoriæ multæ teſtantur,quas,*lib.*4.*de febrib.c.*2.collegimus,iſtã pulueres tales,& vnguenta conficiendi rationẽ à malo Dæmone accepiſſe credibile eſt. Talia itaque mala medicamenta ſeu cibo aut potu admiſceãtur,ſeu quocunque modo extra corpori adhibeantur, ſi veneficia appellare libeat,nullum dubium eſt,dari morbos à veneficiis inductos,quod nec ipſum VVierum negare poſſe exiſtimo. Sunt enim talia omnia naturalia; etſi modus componẽdi à Diabolo fluere poſſit. Verùm de his principaliter quæſtio non eſt,ſed hoc inprimis quæritur,an veneficæ & lamiæ,ſine veneno naturali, ſupernaturali vi,& mali Dæmonis ope, hominibus morbos inferre, vel eoſdem planè necare, Deo permittente, poſſint. De quo vt,quid ſtatuendum ſit, clarum fiat, & vt de diſtinctis diſtinctè loquamur, ſolutionem huius quæſtionis quibuſdam concluſionibus proponemus.

Diabolus venenorum gnarus.

Veneficæ etiã per venena morbos inducere poſſunt.

Status controuerſiæ.

Prima ergo concluſio ſit hæc: *Sagis & lamiis propoſitum eſt,homines lædere,ipſiſque varios morbos inducere, & earum operâ multi variis modis læſi ſunt.* Atq; id hiſtoriæ ſupra,c.3.propoſitæ ſatis docent, & exſtant tales innumeræ apud Sprengerum, *in malleo maleficarum*; Nicolaum Remigium,*in Dæmonolatr.ſagarum*,& alios,qui de ſagis & lamiis ſcripſerunt.Etſi enim hiſtorias eiuſmodi pro fabulis habet VVierus:tamen hiſtoricorum fides non ita eleuanda & in dubium vocanda. Etſi enim quod de Duffo,Scotiæ Rege, ex Hectore Boëtio affertur,mirabile videtur: tamen illam impietatem iam antiquam eſſe,nec noſtro etiam ſeculo deſiiſſe, è Poëtis, Philoſophis,& Hiſtoricis plurimis patet. Plato, *lib.*11. *de legib.* huius Magiæ meminit. Ouidius, *in epiſtola Hypſipyles*,de Medea ſcribit:

De morbis veneficiis concluſio prima.

Deuouet abſentes,ſimulacraque cerea fingit,
Et miſerum tenues in iecur vrget acus.

Et Ioh.Bodinus,*lib.*2.*Dæmonom.c.*8.ita ſcribit:Enguerrandi Marignij iudicium hac potiſſimum cauſſa niti legimus,(tale enim quid ab huius Enguerandi vxore in Regem Franciæ tentatum fuiſſe,annales Franciæ referunt)& alterius,in Alenconiorum vrbe, tẽpore Franciſci I.Regis,cuius factum probatum in iudicio fuit,& copioſè in Nauarrenæ Reginæ heptamero, neque tanquam fabula,ſedvelut hiſtoria vera in forenſibus geſtis omnibus exponitur.Anno 1574.generoſus vir quidam, (vt in iudicio eius,quemadmodum excuſum eſt, legimus) qui Lutetiæ fuit decollatus, imaginem ceream capite & corde transfixo, & characteres alios habere compertus eſt.Et quod recentius eſt,menſe Septembri, anno 1578. Legatus Angliæ, & multi Galli per Galliam nunciauerunt, tres imagines cereas deprehenſas eſſe in fimo,cum inſcriptis Reginæ Angliæ & aliorum nominibus,quas imagines Curio pagi Iſtinctonij, ad dimidium milliare Londino diſtantis, feciſſe dicebatur.Et recentem huius rei hiſtoriam ſupra,*cap.*3. è Zacuti Luſitani *lib.*3.*de praxi medic.mirab.obſeru.*134. retulimus. Et aliorum etiam maleficiorum hiſtorias ſupra,*cap.*3. attulimus, & extant paſſim plurimæ apud autores allegatos.

Quòd verò lamiæ & ſagæ ad actiones illas Magicas quocunq; etiam modo cõcurrant,ex eo patet,quòd venefici; inſtrumentis remotis,vel ipſis ſagis crematis ac mortuis,ægri cõualeſcunt;vt ex hiſtoriis aliquibus ſupra recitatis apparet. Et Ioh.Bodinus, *in confutat. opin. Ioh.VVieri*,refert, Biebranam quandam ſagam ad Laodunum crematam,anno 1556. Hæc, *inquit*,infirmabat homines,mirificeq; diſtortos reddebat,eoſque, beſtias & fruges perdebat.Sed vt primùm fuit exuſta, ceſſauerunt hæc omnia, vt ex Iudice, qui de ea quæſtionem habuit,cognouit Bodinus. Idem eundem iudicem ſibi narraſſe ſcribit, cùm iſta cuidam fœminæ comminata eſſet,eam nunquam lactaturam,ita accidiſſe, & lac eius ſubitò exaruiſſe, & quamuis multos liberos pareret; tamen vbera ſemper aruiſſe: crematâ verò ſagâ ſtatim lacte abundaſſe.Et ex quodam nobili ac honorato viro ſe cognouiſſe narrat, vxorem eius ab amita impeditam fuiſſe,ne pareret,(quod illa ipſa moriens confeſſa eſt)vt ſucceſſionem liberis acquireret:vt verò illa mortua eſt,hanc breuì grauidam factam,peperiſſe ſemel atque iterum.

Neq; quæ obiicit,& ad ſagarum excuſationem affert VVierus,magni momenti ſunt. Primò enim non ſolum anûs melancholicas, & imprudentes fœminas, ſed & iuuenculas,viros item nullo modo melancholicos,talia perpetraſſe, & alios eadem docuiſſe, & variis perſuaſionibus

Rationum VVieri refutatio.

ſionibus ad alios irretiendos, & in ſuam ſectam pertrahendos, vſos eſſe, hiſtoriæ teſtantur. Et ſi ſaltem melancholicæ & delitæ eſſent veneficæ, omnibus, vt ſolent melancholici facere, palàm ſuam mirabilia patrandi ſcientiam prædicarent; quod tamen nullæ veneficæ faciunt, ſed omnes clàm, & apud eos ſaltem, quos ſperant in ſocietatem ſuam trahi poſſe, artes ſuas profitentur. Præterea ſi melancholicæ eſſent fœminæ, qui fit, quòd tot ſeculis tot diuerſis locis captę ſagæ in confeſſionibus conſenſerint? Equidem melancholici plurima incredibilia & impoſſibilia ſibi perſuadẽt, ſed omnibus ſeculis vix duo reperti ſunt, qui vnum ſibi imaginati fuerint. Eadem ratio ſomniorũ eſt. Sit enim, vt mox dicetur, vt lamiæ quædam ſomniarint ſaltem, ſe quædam feciſſe, quæ numquam fecerunt, & id poſtea vigilantes crediſſe: tamen non ſemper id accidiſſe, ſed vigilantes ac ſcientes multa perpetraſſe, hiſtoriæ docent; quæ teſtantur, ſagas diuerſis in locis captas in narrationibus ſuis planè conſenſiſſe, de die, hora, loco, modo instrumentis, eadem retuliſſe, & quas ſcelerum ſocias habuerint, narraſſe. Et quòd dormientes non ſolùm ſibi imaginentur, ſe quædã facere, ſed quod etiam vigilantes ad actiones tales aliquid contulerint, patet ex eo, quod inſtrumenta, quibus ſe vſas eſſe fatẽtur, in iis locis, in quibus ea ſe repoſuiſſe dicunt, reperiuntur, iiſque remotis vel combuſtis, læſi ſanitati reſtituuntur. Neque etiam probare poteſt VVierus, quòd omnes, qui à ſagis, Dæmonis mali ope, morbo aliquo affecti laborant omnes à Diabolo obſeſſi dicendi ſint: ſicut nec Iobus, licet à Diabolo plagâ peſſima afflictus, ab eodem obſeſſus fuit. Tandem etſi inſtrumenta, quibus vtuntur, ſagæ, ſunt inania & inefficacia: tamen nõ ideo ſunt excuſatæ, ſed ob pactum, quod cum Dæmone habent, vt poſtea dicetur, execrabiles. Etſi enim ipſæ nihil agunt, vt iam dicetur, Diabolus verò etiam nihil ſine permiſſu Dei agere poteſt: tamen ſicut voluntas & conatus ad crimen læſæ maieſtatis in actionibus politicis conſtituendum ſufficit; ita & hac ipſa de cauſſa ſagæ merito hîc accuſantur.

[Sec]unda con[clu]ſio.

Secunda concluſio ſit hæc: *Etſi ſagis propoſitum eſt homines lædere: ipſa tamen id nec præſtant, nec præſtare poſſunt.* Itaque etſi tot hiſtoriis, quas hactenus adduximus, & quarum innumeræ paſſim exſtant, fides non ſit deroganda, & meritò effectûs iſti ſagis & lamiis imputentur, tamen porrò inquirendum, quo in genere cauſſæ hæ concurrant, & quid ad tales effectûs conferant. Vbi omnino ſtatuendum, lamias & ſagas ipſas operationum talium cauſſas non eſſe, ſed Diabolum; ſagas verò ſaltem συνέργους, aut potiùs impellentes cauſſas, vtpote, ad quarũ voluntatem & preces Diabolus, DEO permittente; tales morbos hominibus infligit; aut qui à natura ortum habent, eos ſuâ ope à ſagis induci iis perſuadet. Ideoque vt veneficium appelletur, neceſſarium eſt, vt Dæmon & ſaga concurrant. Vbi enim Dæmon ſolus, precibus & pacto ſagarum non inſtigatus, hominem affligit, id quod Iobo accidit, tum propriè veneficium aut actio Magica non appellatur, ſed tum ſolùm veneficium dicitur, cùm Diabolus in gratiam veneficæ, & eius precibus vel pacto inuitatus, homini nocet, & damnum affert.

[V]enefica ipſa [n]ihil præſtãt.

Quod autem veneficæ ipſæ nihil agãt, & per inſtrumenta ſua eorum, quos putant, effectuum cauſſa non ſint, pluribus rationibus probari poteſt. Primò enim certum eſt, interdum (interdum dico, non ſemper) Diabolum ſagis in ſomniis varia ſymptomata ſuggerere, quæ, vbi euigilant, vera eſſe credunt, & variis in locis ſe fuiſſe, ac varia præparaſſe ſibi perſuadent. Cuius rei hiſtoriam ſupra, *cap. 4.* è Baptiſta Porta, & VViero retulimus, mulieris, quæ, cùm vnguenti cuiuſdam illinitione in ſomnum delapſa eſſet, poſtquam euigilauit, ſe maria & montes peragraſſe dicebat. Atque exſtant tales hiſtoriæ plurimæ mulierum, quæ, etſi pedem è lecto non extuliſſent noctu, mira tamen in locis peregrinis ſe perpetraſſe dixerunt. Narrauit etiam huius rei hiſtoriam mihi vir quidam Nobiliſſimus, fide dignus, quæ hæc eſt: Cùm fœmina quædam carcere detenta eſſet, quòd in lupum ſe tranſmutare poſſe perhiberetur, atque id ipſa faſſa eſſet, Magiſtratus, ſi eius rei ſpecimen ederet, ſe ei vitam donaturum promiſit. Quòd cùm ſe præſtituram eſſe polliceretur, modò vnguentum ſuum ad hoc opus neceſſarium ad manûs haberet, id ſtatim ex eius domo allatum eſt. Quod vbi accepiſſet, caput, collum, axillas, & ſuperiores corporis partes eo inunxit, & paulò poſt concidit, ac profundo ſomno correpta eſt, Magiſtratu præſente. Horis tribus elapſis ſubitò ſurrexit, & interrogata, vbinam interea fuiſſet, & quid rerũ egiſſet, reſpondit, ſe in lupum mutatam prope ciuitatem aliquot milliaribus diſtantem, quam nominauit, primò bouem, deinde vaccam dilaceraſſe. Cuius rei vt certitudo haberetur, inquiſitum eſt apud Magiſtratum eius loci, atque rem ita ſe habere, compertum eſt. E quo conſtat, Diabolum ſagæ profundo ſomno detentæ nomine iſta patraſſe, & ſagæ phantaſma hoc in ſomno obieciſſe.

Deinde etiam, cùm vigilantes ſe aliquid efficere perſuaſum habent, nihil tamẽ reuerà eas præſtare, è multis patet. Primò enim inſtrumenta, quibus vtũtur, nullius momenti ſunt, & eos effectûs edere non poſſunt. Deinde, vt anteà etiam dictum, impoſſibile non eſt, Dæmonem interdum mancipia ſua docere poſſe, quâ ratione pulueres vel vnguenta, quibus aliis noceant, parare queant. Verùm de his nunc quæſtio non eſt, & ſagæ talibus raò vtuntur; ſed res nullius momẽti adhibent, quas tales effectûs edere non poſſe, quiuis ſanæ mentis homo facilè animaduertit, puta cortices nucum, ſemina quædam, plumas, acûs, clauos, vitrum, capillos, vngues, oſſa, partes mortuorum, & præcipuè ſuſpenſorũ, bufones, ſerpentes, verba, characteres, imagines cereas & plumbeas, quæ vel in lectorum puluinaribus & culcitris, vel in veſtibus, vel ſub liminibus ianuarum, vel alibi abſcondunt. Quæ res cùm inefficaces ſint, quædã etiam artificiales, omnino eos effectus, quos illæ putãt, præſtare non poſſunt. Artificialia enim & naturalia inter ſeſe differunt, & artificialia non agunt in naturalia. Cùm ergo talia plerunque artificialia ſint, in corpus humanum, & aliorum animalium, quæ naturalia ſunt, agere non poſſunt.

Secundò cũ omnis actio fiat per contactum; res verò, quæ vel ſub liminibus, vel alibi abſconduntur, prætereuntes, niſi venenatam qualitatem emiſerint, non tangant, etiam nemini nocere poſſunt, inprimis ſi aliquot milliaribus abſint.

Tertiò cũ, quæ proprias vires habent, in quælibet obuia agant, ſicut & in cõtagioſis & venenatis morbis videre eſt, & magnes omne ferrũ obuium trahat; talia verò inſtrumenta non omnibus, ſed ſaltem quibus volunt ſagæ, noceant: patet hinc, vires iſtas his tribuendas non eſſe. Ita refert Nicolaus Remigius, *dæmonol. ſagar. libr. 2. c. 8.* quandã ſagam cùm iniurias, quibus à quodã affecta ſibi videbatur, vlciſci vellet, eius quinque vaccas tollere conſtituiſſe. A magiſtello ergo ſuo inductam, antelucanis horis puluere quodam, quem ab eodẽ acceperat, paſcua conſperſiſſe. Cùm verò vniuerſum gregem perire nollet, recepiſſe Dæmonem, intra eum 5. vaccarum numerum futuram eſſe omnem noxam: idque euentum comprobauiſſe. Nam ſolas illas quinque periiſſe.

Quartò, cùm omnia agentia operationes ſuas ſine vllis ceremoniis & verbis præſtent, verb. g. magnes trahat ferrum nullis verbis aut ceremoniis adhibitis: talia nihil præſtant, niſi verba quædam admurmurentur, & ceremoniæ accedant, quas ideo malus Dæmon adhiberi vult, vt hoc modo ſagæ ipſi obſequium præſtent, & ille contra huiuſmodi ceremoniis ſe quaſi cogi & allici ſimulet.

Tandem etiã hoc ex eo patet, quòd pulueres & vnguenta, quibus ſagæ, dum nocere volũt, aliorum veſtes

conſpergunt aut iniungunt, poſtquàm ſagæ in vincula coniectæ ſunt, à quouis ſine damno tractari poſſunt. Et quòd res alicubi defoſſæ vel occultatæ ſagis mortuis ampliùs nocere non poſſunt.

Equidem Diabolus, vt ſagas ad omnia obſequia promptas habeat, ipſiſque perſuadeat, ſe multa miranda præſtare, &, quibus velint, prodeſſe vel nocere poſſe, puluerem plerunque primo congreſſu eis ſubminiſtrat, qui morbi necisue cauſſa eſſe poſſit, quémque non ſit neceſſe in cibum potúmue inijcere, aut mutuo corpori affricare, ſed ſatis ſit, leuiter etiam in veſtes alicuius inſpergere. Eum, qui necat, atrum, qui morbum tantum faciat, cineritij, aliquando etiam ruſſi eſſe coloris aiunt. Ac quoniam ſagæ ſæpe vel metu, vel pretio, nonnunquam etiam miſericordia adducuntur, vt morbo ſic affectis curationem adhibeant; ne deſit quoque ad eam rem remedium, tertium puluerem accipiunt, albi coloris, cuius vel aſperſione, vel in eſculenta aut potulenta iniectione propellatur morbus. Idque pluribus hiſtoriis probat Nicolaus Remigius, *dæmonolatr. ſagar. lib. 1. cap. 2.*

Pulueres Magici.

Verùm enimuerò etſi dentur pulueres venenati, quibus homines infici poſſunt, vt ſupra dictum: tamen hos tales non eſſe, ſed omnes illos effectûs à Dæmone prouenire, credibile eſt. Quod vel ex eo patet, quòd non ſolùm leuiter veſtibus inſperſi morborum & mortis cauſſa eſſe poſſunt, ſed &, vt idem Remigius, *eod. lib. c. 3.* habet, etiam vnguento malus Dæmon ſagas inſtruit, quo impunè manus ſuas, totumque adeo corpus inungere poſſunt, quo tamen ſi alterius manum vel veſtem etiam attingant, ei continuò morbum vel mortem inferant. Et experientià obſeruatum, vt ex locis allegatis apparet, ſine noxa & damno, vt antè etiam dictum, vnguenta & pulueres illos, quibus ſagæ vſæ ſunt ad damna aliis inferẽda, à quouis tutò tractari poſſe, poſtquam ſagæ in carcerem coniectæ ſunt. Inde enim clare eluceſcit, quicquid tum peragitur, à Diabolo perfici; res eiuſmodi ſaltem ſymbola eſſe, quæ teſtantur, ſagas eius facinoris conſcias eſſe, & Diabolum earum ſuaſu & conſilio talia peragere. Nimirum vbi à Deo vel impetrauit, vel iuſſus eſt, iuſto DEI iudicio hominibus aliquid mali inferre, aut etiam vbi ex naturalibus cauſſis, vt mox, *concluſione 3.* dicetur, homini aliquis morbus impendet, atque ipſe hoc præuidet, miniſtris & mancipiis ſuis mandat, vt talia futilia & anilia adhibeant, iiſque perſuadet, ſi id præſtiterint, talia ſecutura. Quod cùm accidit, artificem & præceptorem admirantur & colunt. Si verò ſagæ ſua ſponte alicui nocere velint, atque in auxilium Diabolum aduocent nihil tale præſtare poteſt, niſi à Deo poteſtatem impetret, ſcribitq; Bodinus, *lib. 2. Dæmonom. c. 8.* vix è centenis binos inueniri, quibus iſta noceant, ex ſagarum confeſſionibus eſſe manifeſtum. Interim ne autoritatis & exiſtimationis ſuæ iacturam apud ſuos Diabolus faciat, ſe in gratiam earum, quæcunque volunt, præſtiturum promittit. Quòd ſi promiſſis ſtare non poteſt, & ſagæ ſua ſpe fruſtrantur, eas obiurgat, quaſi præcepta ſua perperam exſecutæ ſint, neque omnia, quæ mandauerat, adhibuerint; imò ipſas ſæpe verberibus mulctat.

Vnguenta.

Tertia Concluſio.

Tertia Concluſio: *Multi morbi, qui à ſagis induci putantur, ſunt planè naturales, & à naturalibus cauſſis, & ab ipſo interno humorum vitio, ſine vlla Diaboli opera, oriuntur.* Cùm enim Diabolus, rerum naturalium ſcientiſſimus, ſæpe præuideat, hominem ob internum humorum apparatum vitioſum in morbum aliquem paulò poſt lapſurum, ille mancipiis ſuis perſuadet, ſi hoc vel illud agant, hominem in morbum iſtum lapſurum, qui iam ex naturalibus cauſſis in procinctu, & ſe paulo poſt proditurus erat, etſi à ſagis nihil tale actum fuiſſet. Memini me hîc ciues aliquot curaſſe, qui inflammationibus, cum maximis doloribus, laborarunt, quos ſagæ in carcerem coniectæ ſe induxiſſe confeſſæ ſunt; cùm tamen nihil præternaturale in iis viderim, ſed tales ij tumores fuerint, qui ab interno humorum vitio prouenire potuerunt, & quales in aliis etiam, ſine omni veneficij ſuſpicione, obſeruaui & curaui.

Quarta concluſio.

Quarta: *Interdum verò ab ipſo Diabolo, DEO permittente, ad voluntatem & libitum ſagarum, cum quibus is pactum habet, hominibus morbi & damna immittuntur, ipſis ſagis Diaboli perſuaſu quædam adhibentibus, quibus ipſæ effectûs illos, qui ſequuntur, tribuunt.* Verùm iam anteà, *concluſione ſecunda*, probatum eſt, media illa, quæ ſagæ adhibent, nullius efficaciæ eſſe, ſed omnia illa, quæ eueniunt, ſolius Diaboli operâ perfici.

Quinta concluſio.

Quinta: *Morbos verò illos Diabolus interdum per cauſſas naturales hominibus inducit.* Cùm enim Diabolo rerum naturalium vires ac ſympathiæ & antipathiæ non ignotæ ſint, & optimè norit, quid hominis cuiuſque valetudini commodum, quid noxium ſit, quid hunc vel illum morbum inducere poſſit; & venena ad cauſſas morbificas hominum corporibus, vel ſecundum totam ſubſtantiam, vel ipſarum partem ſpirituoſam & maximè efficacem, clam ingerere & inferre valeat, vel humores prauos in corpore latentes agitare, vel etiam bonos corrumpere, atque in varias partes immittere, atque ita naturalem earum conſtitutionem mutare, imò violenter quædam, permiſſu DEI, in corpore humano peruertere; præterea affectus varios, ſpiritibus & humoribus motis excitare: hoc modo varios morbos inducere poteſt. Equidem nonnulli tales morbos à Diabolo excitari negant, cùm à cauſſis naturalibus prouenire poſſint. Et Autor libri, *de morbo ſacro*, qui nomine Hippocratis circumfertur, toto ferè libro diſputat contra illos, qui ſtatuunt, epilepſiam à Dæmone prouenire, & propterea non naturalibus medicamentis, ſed expiationibus curandam eſſe. Atque opinionem hanc ex ignorantia naturalium epilepſiæ cauſſarum profectam eſſe cenſet. A quo non multum Auicennas diſſentit, qui, *prima tertij fen. 1 tract. 4. cap. 18.* ſcribit: Quibuſdam Medicorum viſum eſt, quòd melancholia contingat à Dæmonio. Sed nos non curamus, cùm Phyſicam docemus, ſi illud cõtingat à Dæmonio, aut non contingat, poſtquam dicimus, quoniam, ſi contingat à Dæmonio, ſufficit nobis, vt conuertat complexionem ad choleram nigram, & ſit cauſſa eius propinqua cholera nigra: deinde ſit cauſſa illius choleræ nigræ dæmonium, aut non dæmonium. Verùm non ſatis firma ratio eſt, quòd, quia morbi iſti à naturalibus cauſſis proximè prouenire poſſunt, Diabolus nihil cum iis commercij habeat. Etenim licet cauſſa proxima talis morbi ſit humor naturalis: tamen ea, vt morbum hunc faceret, non ſuâ ſponte excitata eſt, ſed Diabolo mouente: & proinde eius ablatione morbus non curatur, niſi etiam cauſſa externa, humorem illum vel generans, vel mouens, tollatur, malus Dæmon puta. Vt enim, ſi quis dolore capitis, vel febre ex mora ſub Sole corripiatur, non ſufficit, ſi intemperiei illi, vel bili à Sole generatæ remedia opponantur, ſed etiam neceſſarium eſt, vt æger ex Sole in vmbram, & frigidiorem locum ſeſe conferat: ita etiam ſi Diabolus aliquem humorem in corpore humano generet vel moueat, non ſatis eſt, vt remedia ad humorem illum dirigantur, ſed etiam opus eſt, vt Diabolus ab actione ſua ceſſet. Ideoque non idem eſt, quod putat Auicennas, ſiue morbus aliquis à malo dæmonio excitetur, ſiue non excitetur, modò naturalis eius cauſſa adſit. Diabolum autem quandoque mediis naturalibus morbos inducere, etiam ſacræ literæ docent. Nam, *1. Reg. cap. 16.* de Saule Rege legitur, quòd certis temporum interuallis malus Dæmon ipſum exagitauerit. Et, *Luc. 13.* extat hiſtoria mulieris habentis ſpiritum infirmitatis annis octodecim, quæ erat inclinata, nec poterat ſurſum reſpicere, quam IESVS ſanauit die Sabbati, & indignanti Archiſynagogæ reſpondit: Hypocritæ, vnuſquiſque veſtrûm Sabbato non ſoluit bouem ſuum aut aſinum ſuum à præſepio, & ducit ad aquam. Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligauit Satanas octodecim annis, non oportuit ſolui à vinculo die Sabbati?

An Diab. morbi mediis naturalibus cauſſis naturalibus indu...

Morbi

'orborum Diabolo per uſſas na-ales in ſctorum ferentia.

Morbi autem illi, qui à malo Dæmone per naturales cauſſas excitantur, varij eſſe poſſunt. Interdum enim vitioſo; humores, quos vel generat, vel mouet, ad cerebrum & neruos detrudit, atque epilepſiam & conuulſiones, ac paralyſin excitat; interdum melancholicis humoribus ſpiritûs animales inquinat, & melancholiam inducit. Ad melancholiam referri poteſt & amor inſanus, & odium erga aliquem ſine cauſſa. Equidem homini Dæmon libertatem arbitrij auferre, & proinde ad hunc vel illum amandum, aut odio habendum cogere non poteſt; varia tamen & falſa phantaſmata imaginationi obiiciendo, odium vel amorem excitare valet: dum nimirum rem aliquam, quæ tamen talis non eſt, vel formoſiſſimam & maximè amabilem, vel contra, vt turpiſſimam & maximè deformem obiicit. Quam ad rem etiam Diabolus abutitur interdum iuuenum naturali conſtitutione, ad Venerem & libidinem procliui, Cuius rei exempla præbent ſtatuarum amatores, quorum aliquos fuiſſe, hiſtoriæ referunt. Etſi verò talia præſtat Diabolus, vitioſos affectûs in hominibus excitando, & Venerem ſtimulando, vel rei amatæ vel amandæ imaginem continuò phantaſiæ obiiciendo; tamen ſagis perſuadet, vt credant, ſe ceremoniis quibuſdam, vel aliis rebus nullius momenti adhibitis, alios in ſui, vel quorum volunt, amorem pertrahere poſſe.

Pertinent huc omnia, quæ de Philtris dicuntur, de quibus etiam *lib. 1. Pract. part. 2. cap.* 10. dixi. Philtrum, ἀπὸ τοῦ φιλεῖν dictum, eſt quicquid ad amorem conciliandum adhibetur. Eſt autem philtrum duplex; aliud quod pharmacum propriè eſt, ad amorem conciliandum datum, & vulgò poculum amatorium nominatum, de quo *loco alleg*, & in Inſtitut. *lib. 2. part. 3. ſect. 2. cap.* 4. ſatis dictum; quod quidem Venerem forſan excitare, amorem vero hominis certi conciliare non valet, imò interdum pro amore furorem ac inſaniam inducit, de quo Poëta;

Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Hoc tamen negare nolim, interdum etiam Diabolum hic concurrere, & quod ipſe præſtat, philtris ac poculis eiuſmodi adſcribi. Deinde ſunt ceremoniæ quædam & veneficia, quæ ad amorem conciliandum Diabolo ſuadente adhibentur. De quo Virgilius, *in Pharmaceutria;*

Limus vt hic dureſcit, & hæc vt cera liqueſcit
Vno eodémque igni, ſic noſtro Daphnis amore.
Et: *Terna tibi primum triplici diuerſa colore*
Licia circundo, térque hæc altaria circum
Effigiem duco. (imaginem ſcilicet amati)
Et: *Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores.*
Necte, Amarylli, modò, & Veneris dic vincula necto.
Et: *Daphnis me malus vrit: ego hanc in Daphnide laurum.*

De quibus omnibus prolixè agit Martinus Delrio, *diſquiſit. Magicar. lib. 3. part. 1. quaeſt. 3.* qui ibi videatur. Mihi ſatis eſt hoc monere, talia ad amorem conciliandum nihil facere, ſed ſi quid ex voto ſagarum ſuccedit, id omne Diabolum præſtare; qui & humores ac ſpiritûs in libidinem accendere, & amaſiæ vel amaſij imaginem, vt ſummè pulchram & amabilem, crebrò phantaſiæ obiicere, & memoriæ fortiter imprimere poteſt.

Contra ſi odium excitare vult, rem, quæ etiam pulchra eſt, vt maximè deformem exhibere valet. Cuius rei exemplum eſt apud Baptiſt. Codronchium, *lib. 3. de venef. cap. 6.* quod ſupra, *cap. 3.* enarratum fuit; mulieris ſcilicet, quæ maritum abſentem ardentiſſimè amabat, qui tamen ſi appropinquabat, tam deformis, turpis, horrendus, & monſtroſus apparebat, vt mortem ſubire, quam illum ferre mallet.

Interdum ad oculos detrudit humores, & cæcitatem; interdum ad aures, & ſurditatem inducere poteſt, vel ſpiritûs, qui omnium actionum naturæ proximum ſunt inſtrumentum, diſſipare vel corrumpere, aut ipſam partis conformationem peruertere. Si humores vitioſos in partes membranoſas moueat, grauiſſimos dolores excitare valet.

Coniugium vt turbet Dæmon.

Inprimis verò Diabolus in præſtanda ſuâ operâ veneficis promptiſſimus eſt in coniugio turbando, vt ita & propagationem generis humani, cuius hoſtis eſt infenſiſſimus, impediat, & adulteriis, imò homicidiis, occaſionem præbeat. Præſtat autem id variis modis; primò odium inter coniuges excitando, & conſuetudinem coniugalem impediendo; de quo antea dictum, eiuſque exemplum allatum. Et obſeruatum etiam eſt aliàs, coniuges, qui ſe ardentiſſimè amarunt, cùm ad copulã coniugalem ventum eſt, adeò in odium exarſiſſe, vt ſe mutuò vnguibus & pugnis impeterent; & alterius corpus adeò horridum & fœdum apparuiſſe, vt alter amplexus nullo modo ferre poſſet. Nonnulli & huius maleficij mentionem faciunt, quòd ſcilicet coniuges corporibus ſibi mutuò appropinquare, licet velint, non poſſint, dùm Dæmon phantaſticum aliquod corpus inter eos interiicit, vt ſe contingere non poſſint; vel alio modo eos inuicem à ſe diuidit: cuius rei mirandam hiſtoriam ex Vincentio Beluacenſi cùm alij, tum Martinus Delrio, *diſquiſit. Magic. lib. 3. part. 1. quaeſt. 4. ſect. 8.* refert, quæ tamen cùm præſtigiæ ſint, potiùs ad veneficia, de quibus *concluſ. 7.* dicetur, pertinere videntur. Secundò coniugium turbat Dæmon, viros ad Venerem impotentes reddendo, qui tùm vulgo frigidi & maleficiati appellantur, vt modò cum nulla fœmina, modo cum vna, & præcipuè propria vxore, Venerem exercere non poſſint. Quod veneficij genus vulgò Ligatura appellatur. Præſtat autem hoc vel ſeminis generationem prohibendo, vel membri genitalis erectionem impediendo, ſpirituúmque ad id influxum prohibendo, vel ſemen exſiccando & ſubducendo, & eius effuſionem prohibendo. In fœminis verò hoc præſtat, genitalibus aliquã affectionem præter naturam inducendo, vt virum admittere non poſſint. Interim Diabolus ſagis perſuadet, vt neſcio quas ceremonias ridiculas, & nullius momenti adhibeant, quæ ad rem nihil faciunt, & nihilominus credant, ſe præſtare, quæ ipſe tamen efficit.

Neque enim impoſſibile eſt, vt Diabolus etiam difficultatem partûs, vel abortum excitet; & extãt in confeſſionibus ſagarum multæ eius rei hiſtoriæ. Cùm enim ad geſtationem & partum naturalem multa requirantur, quæ Diabolo ignota non ſunt, variis modis ea corrumpere & vitiare poteſt.

Sexta concluſio.

Sexta concluſio: *Interdum tamen etiam Diabolus, ſine cauſis & mediis naturalibus in corpore hominis exiſtentibus, ſuâ potentiâ & ſubitâ violentiâ, ſolùm ad ſagarum poſtulatum, homines lædit.* Cùm enim ſagæ vel metu, ne deprehendantur, rem aggredi nolunt; vel ſe eam expedire non poſſe pro voto putant, eam omnem Diabolo committunt, qui ex voto ipſarum eam expedit; & ea, quæ iubent, hominibus damna ac mala infert. Cuius rei paſſim multæ hiſtoriæ extant. Nicolaus Remigius, *dæmonolatr. ſagar. lib. 2. cap.* 10. narrat, ſagam quandam, Ioannam à Banno, cùm virum quendam fortè bigis Argentoratum proficiſcentem vidiſſet, memorem pridem acceptarum, & adhuc inultarum iniuriarum, eum deuouiſſe, & execratam eſſe. Et cùm vix imprecari cœperat, illum è curru, in quo ſedebat, præcipitem tantâ vi deiectum eſſe, vt illico exanimatus ſit, integro nihilominus toto corpore, nec vel vulnere vllo ſaucio, vel liuore decolorato, vel tumore inæquali, vel luxato, vel intorto, aut vlla ſui parte læſo, vt illi interclusam animam, interceptóſque omnes vno momento ſpiritus fuiſſe à Dæmone, credibile ſit. Et idem, *eod. lib. cap.* 12. refert, quendam alium, à quo iniuriâ affectus ſibi videbatur, diris deuouiſſe, & illum mox turbine ſubito inuolutũ, ac in terram deiectum, altero crure ſic debilitatum fuiſſe, vt ſe loco mouere non poſſet, & vicinorum pecorum cuſtodum adminiculo domum deducendus fuerit, idque antequàm vulnus coaluit, ipſum illum Magum ſpontanea confeſſione patefeciſſe. Idem, *ibid. cap.* 13. ſcribit, ſagam quandam cùm vicinæ nocere vellet, ruri ſuo more opus feciſſe, interim ne-

gocium Dæmoni ſuo commune. Ecce verò, vicinarum ædium occluſis obſeratiſque foribus audiri miſerum ejulatum pueri, quem mater abiẽs domi reliquerat. Cùm verò, qui audiebant, accurrerent, ac fores properè effringerent, repererunt puerum prunis candentibus vndiquaque ad opertum & obrutum, quem licet, quantum poſſent, prunis candentibus extrahere, & ſeruare niterentur, animã tamen egit, & inter manûs illorum mortuus eſt. Idem, *eod. lib. cap.* 14. narrat, ruſtico cuidam ad Moſellam Dæmonem, iuſſu cuiuſdam Franciſci Vellei, turbine quodã, reliquo aëre alioquin placidiſſimo, omnẽ ſpiritũ ſic intercepiſſe, vt diu vitæ dubius ac incertus iaceret. Idem, *eod. lib. cap.* 15. ſcribit, ſagã abſentem quandam Dæmonis ope alterius oculo cladẽ intuliſſe, eumque, qui hoc vulnus in oculo accepit, retuliſſe, vulnus iſtud oculi ſibi quaſi ab impingẽte per vim arboris ramo inflictum fuiſſe; cùm tamen hinc atque inde arbores nullæ multis paſſibus ſtarent.

Septima concluſio. Præſtigia Diaboli.

Septima concluſio; *Sæpe præſtigijs ſaltem Diabolus homines ludit, & ſe morbos, qui nulli ſunt, induxiſſe perſuadet.* Hùc pertinet mẽbri virilis ablatio, cuius hiſtoriam ſupra, *cap.* 3. è Baptiſtæ Codronchij, *lib.* 3. *cap.* 5. attulimus: & extant ſimiles in Malleo maleficarum Sprengeri, *part.* 2. *quæſt.* 1. *cap.* 7. Etſi enim nonnulli in ea ſunt ſententia, reuerà membra genitalia à Diabolo auferri & reddi poſſe; tamen cum iis ſentire malo, qui meras præſtigias talia eſſe putant; cùm in Diaboli poteſtate non ſit, adempta homini membra reſtituere. Et quod iuuenis ille ſolo contactu manûs maleficæ inter femora mẽbra genitalia ſtatim recepit, id præſtigias meras fuiſſe, facilè docet. Nec mirum, vt Ludouicus Viues, *in Auguſtin. de ciuitat. Dei, lib.* 10. *cap.* 16. ſcribit, hoc fieri à Dæmonibus, & falli ab eis obtutus noſtri aciem; cum à circulatoribus nobis ſic ſæpe imponatur, oſtendanturque, quæ niſi à tali hominum genere agerentur, pro miraculis qui caperent, non deeſſent; etiam ſic facta admirationi ſunt, & vix acumen ingenij rationem illorum aſſequitur. Etſi enim ſunt, qui credant, niſi Dæmonis ope iſta perfici; artis tamen ſunt exercitatiſſimæ, quæ celeri motu atque agitatione defixum in res obtutum præſtigiis fruſtratur. Ita qui edit panem, ſpuere cernitur farinam ſiccam: qui bibit vinum, per frontem id, aut etiam jugulum, remittit: magno ſpectatorum metu ac horrore gladij vorantur, & ingens vis euomitur acuum, zonularum, nummorum.

Ad quod autẽ genus veneficij referenda ſint mira illa quæ interdũ per aluum & vomitũ reiiciuntur; an Diaboli ope ex humoribus in corpore humano generentur; an eius potentiã corpori inſerantur; an verò ſaltem præſtigia ſint Diaboli, dubium. Attulimus verò ſupra, *cap.* 3. aliquot eius rei hiſtorias, & paſſim extãt plurimæ. Et VVierus etiam, *de præſtig. dæmon. lib.* 4. *cap.* 5. 6. 7. aliquot recenſet, quæ docent, per aluũ & vomitum fuiſſe reiectas acûs, capillos, ferramenta, clauos, plumas lapides, anterius opilionis ſubligaculũ, filorũ ſphærula, pelles, ſtramen, pauonis pennam, ſpinas, ſetas porcorũ, arenam, vitrũ, & alia. Idẽ etiã, *ib. c.* 9. 13. 14. refert, è corporibus viuentiũ & mortuorũ extractos fuiſſe clauos, cultros, ferramenta, & alia. Res autem tales cùm variæ ſint, quaſdam in corpore generari poſſe, dubium non eſt, quales ſunt pili, qui interdũ in apoſtematibus & vomicis inueniuntur, etiã in iis, in quibus nulla veneficij ſuſpicio eſt. Quæ autẽ nullã cum humano corpore cognationẽ habent, vt ſetæ porcorũ, pennæ pauonis, metalla, inprimis res artificiales, vt cultri, claui, panni, & ſimilia, eas in corpore humano generari non poſſe, extra controuerſiam eſſe puto.

An reuerà per aluum & vomitum res admirandæ reyciantur.

An verò talia reuerà in corpore fuerint, & inde reiiciantur, vel extrahantur; an verò præſtigiæ Dæmonis ſint, extra ſaltẽ talia in corporis ſuperficie oſtentantis, inter autores dubiũ. Io. VVierus, *de præſtig. dæmon. lib.* 4. *c.* 2. & 14. & *de lamijs, cap.* 17. in ea eſt ſentẽtia, talia ſaltẽ præſtigias & illuſiones dæmonis eſſe, & ea, quæ reiici vel extrahi è corpore videntur, nunquam fuiſſe in corpore, ſed Dæmonis ſubtilitate & velocitate imperceptibili ori injecta, vel extra admota, hominum oculis vel celeritate eius victis, vel faſcino deluſis, vel interjectu corporis aërei, aut aliter caligantibus. Atq; ad id probandũ hiſce præcipuè argumentis vtitur: Primò quòd nullus meatus ſit, per quem talia, cultri ſcilicet & ſimilia, in corpus immitti poſſint. Res etiam, quæ reiiciuntur, ſæpe amplitudinẽ œſophagi, etiam, quoad fieri poteſt, in homine viuo tenſi diſtractique, naturalẽ diductionẽ excedunt. Tertiò quod fieri non poſſit, quin os ventriculi, & œſophagus, à talibus, ſi per eum tranſirẽt, læderentur; cùm tamen plerunque nihil læſionis vel doloris poſt talia vomitu reiecta percipiatur: quia impoſſibile fuiſſet, ſi res tales acutæ in vẽtre fuiſſent, quin in eo dolorem excitaſſent; cùm tamen nullus dolor anteà perceptus fuerit. Quartò quia tactu, etſi ventriculus valdè comprimatur, nihil tale deprehendi poſſit. Quintò quòd nihil cibi vel chyli talibus, quæ reiiciuntur, permiſtum appareat, etſi homo paulò antè cibum ſumpſerit.

Alij verò exiſtimant, res illas reuerà à malo Dæmone in corpora immitti, atq; inde vel reiici, vel extrahi, nec aliunde in actu reiectionis vel extractionis à Dæmone delatas eſſe. Atq; ad id probandũ hoc inprimis afferunt, quòd res tales ſæpe multos annos aſſeruantur, & proptereà non ſaltẽ imaginariæ fuerunt: deinde quòd reuerà tales res ex vlceribus & corporibus hominũ Chirurgorum opera extrahũtur, vt ex Langio, *lib.* 1. *epiſt.* 38. patet, & ipſis manibus attrectari poſſunt. Verùm de modo, quo corpori inſerantur huiuſmodi à Dæmone, diſſentiunt. Nonnulli putant, hominem in ſomnũ profundũ demergi, & tum Diabolum corpus, vel mẽbrum illud incidere, & ea, quæ velit, inferre, ac eã ſubtilitate & arte vulnus id conſolidare, vt nulla cicatrix appareat. Licet enim homines id præſtare non poſſint: tamen Diabolum eſſe artificioſiſſimũ, & ea noſſe medicamẽta, quibus id præſtare queat. Alij putant, à Diabolo poros cutis diſtendi, & per eas inſeri ſtramen, ſetas porcinas, corium, & ſimilia. Alij opinantur; Dæmonem nullo negocio res eiuſmodi in minutiſſimas partes, & puluerem etiam, frangere & conterere, & ſenſim in hominum corpus ingerere, & ingeſtas rurſum compingere poſſe.

De rejectione etiam diſſentiunt. Alij enim exiſtimant, etſi ſuã ſponte œſophagus non ita dilatari poſſit, vt corpora tam magna per eum reiici poſſint: tamen vt à Diabolo extra conſuetũ modũ extendatur; impoſſibile non eſſe. Imò addunt, naturam interdum per anguſtas vias res in corpus deglutitas vel immiſſas expellere, vt nemo naturaliter id fieri potuiſſe credidiſſet. Quarum rerum exempla collegi *lib.* 3. *Pract. part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 3.

Autoris ſententia.

In re hac obſcura & difficili equidem aliquid certi ſtatuere, difficillimum eſt; cùm Diabolus ſit μυριοτέχνης, & multa DEI permiſſu præſtare poſſit, quæ hominibus ſunt impoſſibilia. Non negarim tamen, interdum eſſe meras Diaboli præſtigias, quod vel ex eo patet, quòd res tales interdum euaneſcunt, ſicut ex hiſtoria illa puellæ, à Cornelio Gemma annotatæ, & ſupra, *cap.* 3. recenſitæ, manifeſtum eſt, quæ viuam anguillam vomitu rejecit, quæ tamẽ exenterata in alto loco ſuſpenſa, vt à nullo animali attingi potuerit, poſtea euanuit. Contra cùm res quædam vomitu rejectæ, & ex abſceſſibus extractæ, manibus contrectatæ, & diu aſſeruatæ fuerint, non dubitandũ eſt, reuerà tales fuiſſe. An vero ex ipſo ventre vel corpore prouenerint; an verò in ore, vel antè os aut vomicam aliunde delatæ & ſubſtitutæ fuerint, cuilibet liberũ relinquo, quicquid velit, ſentire. Cùm tamen vix probabilis modus dari poſſit, quo talia corpori inſeri potuerint, neç etiam facilè via dari queat, per quam res tantæ magnitudinis, & quidem ſine damno, reiici potuerint, valdè probabile eſt, meras eſſe Diaboli præſtigias. Etenim ſi præſtigiatores illi manuum agilitate hominum oculos fallere poſſunt, cur non & Diabolus

Diabolus idem poſſit, & id exhibere intuentibus, quòd nunquam in corpore fuit?

Equidem refert Henricus ab Heer, *obſeru. medic. rararum lib. obſeruat.* 8. puellam quandam nonum agentem annum ex veneficio vomitu eieciſſe multas plumas, faſciculos ſtraminis, pollice craſſiores tranſuerſis aciculis confixos, ligulas ex filo textas, variis coloribus diſtinctas, quaternionem deniq; acicularũ cæruleæ chartæ infixarũ, ſicut vulgò proſtant, integerrimum, & jamjam empto ſimillimum: atq; cùm ipſe hæc omnia præſtigias cacodæmonis adſtantibus illudentis, aliunde petita eſſe, & è primis puellæ labiis in manûs ſuas mitti aſſereret, puellam hanc nodũ hunc ipſam ſibi exſoluiſſe ſcribit, dum diceret: Ne dubitate, quin hæc ex imo mihi ducãtur corpore; ſtatimque manum ſuam apprehenſam faucibus ſuis admoueret, diceretque ſenties aciculam ſine capite adſcendentẽ, breuiq; exituram; ſe verò mox arctiſſimis ſiniſtræ manus digitis aciculã in gutture deprehẽdiſſe, & cùm ſe eam tenere crederet, vi illam ſibi eripi percepiſſe, quã tamen puella mox exſpuerit, & ipſe dextrâ manu acceperit. Additq; porrò, eodẽ modo aliàs ſæpius in ipſo adhuc ventriculi orificio ligularũ principium tetigiſſe, illiſque aſcendentibus, & per os exituris, omnes, quos ea cura tangebat, in mediis faucibus ligulæ finem comprehenſum tenere ſe putantibus, cacodæmonem conatûs eorum luſiſſe.

Sed quis non videt, & in illa ipſa acu, quã puella in faucibus adſcendere, breuiq; exiturã dicebat, & in ligulis illis, quæ circa orificium ventriculi hærere putabantur, Diabolum omnes adſtantes deludere potuiſſe? Cùm enim non ſolùm brutorum, ſed & hominis ipſius imaginẽ ſuis præſtigiis referre poſſit, cur non & hæc poſſit?

Et talia meras præſtigias Diaboli eſſe, vel ſatis docet illud, quod Clariſſ. Dn. D. Gregor. Horſtius, *lib. 1. Epiſt. Medicinal. ſect.* 7. ſcribit, quendam Illuſtriſ. ſui Principis Conſiliarium ſibi retuliſſe, fratri ſuo, cùm ex incantatione grauiſſimã ophthalmiã laboraret, quotidie magnam ſcoparum minutim inciſarum copiã per oculos egreſſam fuiſſe, ita vt ſcopæ purgantibus ædibus deſtinatæ vix emptæ ſtatim amitterentur. Quis enim credat, tantam ſcoparum minutim conciſarum copiam corpori potuiſſe à Diabolo ita inſeri, vt eæ per oculos egrederentur, ſed hoc non potius ſibi perſuadeat, extra per præſtigias præ oculis fuiſſe oſtenſas?

[Oct]aua concluſio.

Octaua concluſio: *Etſi verè morbi & alia mala, quæ ſagæ ſe hominibus immittere putant, à Diabolo proficiſcantur, ſagæque ipſæ nihil agant: tamen extra culpam non ſunt, ob pactum, quod cum Diabolo inierunt, qui hominibus ad ſagarum poſtulatum nocet, & ob voluntatem nocendi non ſunt excuſatæ.* Equidem VVierus, *lib. 3. de præſtig. Dæmon. & de lamiis, c.* 6. 7. 8. fœdera & pacta illa vana, præſtigioſa, ſtulta, & nullius momenti eſſe ſcribit Diabolum enim, vtpote qui ſpiritus eſt, & carnem ac oſſa non habet, manum extendere, quod in pactis illis fieri in confeſſionibus ſagarum refertur, non poſſe, ſed Diabolum phantaſmata vana vel imaginationi obiicere, vel viſui vel auditui falſas ſpecies offerre exiſtimat. Diabolum etiam aliorũ adminiculo in ſua potentia oſtendẽda, aut actionibus declarandis, non indigere, vtpote qui nec vllius voluntate aut imperio cogitur, quàm DEI, & huius miniſtrorum bonorum. Et licet quid ſtipulentur ſagæ: tamen id pactum non obligare putat, ideo, quòd à Diabolo hominibus talibus viſus, phantaſia & mens præſtringatur; atq; ideo, quicquid agunt, vel ob ætatem ſtupidã, vel ſexus inconſtantiam, vel impotentiam mentis, vel animi morbum, & à maligno ſpiritu deluſas facere. Doloſam etiam dicit hanc ſtipulationem, maximè in perniciosum finem confictam, ſine teſtibus, vel contra DEI voluntatem; cùm homo in Baptiſmo Deo priùs obligatus ſit. Summa: nihil niſi Diaboli illuſiones, & mera phantaſmata eſſe exiſtimat omnia illa, quæ de pactis & fœderibus ſagarum cum diabolo dicuntur.

[P]a[cta] ſaga[rum] cum [Dia]bolo.

Verùm enim verò nimium ſagarum malitiam & impietatem VVierus excuſat & extenuat, & apud doctos Viros non paucos eo nomine, vt ſagarum patronus, malè audit. Equidem miror, nec cogitatione aſſequi poſſum, quomodo homo, & præcipuè Chriſtianus, ita omnem pietatẽ abiicere, imò humanitatẽ exuere poſſit, vt ſui Creatoris & Redemptoris, ac fœderis, quod cum DEO iniit, oblitus, in caſtra Diaboli tranſeat, ſeque apertum ſui Creatoris & Domini, à quo in æternas inferni pœnas ſe præcipitari poſſe nouit, hoſtem profiteri, & contrà Diabolo, generi humano infenſiſſimo, aſſociari auſit. Et tamen id factum eſſe, & adhuc fieri, multæ hiſtoriæ, & liquidæ ac claræ ſagarum confeſſiones, etiam tormentis non expreſſæ, docent.

Argumenta VVieri refutantur.

Et argumenta, quibus id negare vult VVierus, nullius momenti ſunt Etenim quòd dicit, Dæmonẽ non habere manûs, & propterea conſertis manibus fœdus inire non poſſe, verũ eſt, & omnino etiam Dæmones mali ſua natura ſpiritus ſunt. Interim & ſacræ & profanæ literæ plenæ ſunt hiſtoriis, quæ docent, ſpiritûs cum bonos tum malos hominũ vel aliorum animalium formâ hominibus apparuiſſe. Et ſagæ optimè hoc norunt, nec ignorant, corpus illud, in quo apparet Diabolus, eſſe præſtigioſum. Interim & hoc ſciunt, ſub hac larua latere Diabolum. Et proinde quando cum ſpectro tali, aut laruâ ita paciſcuntur, non cum larua & ſpectro, ſed cum ipſo Diabolo paciſcuntur, quem incorporeum & inuiſibilem eſſe bene norunt, qui etiã loquitur & agit abſque viſibilis & tractabilis corporis aſſumptione. Ideoque ſiue cum Diabolo ſub viſibili corpore latente, ſiue cum ipſo inuiſibili Diabolo paciſcantur, idem eſt. Deinde ad pactum & fœdus conſenſus ſufficit, nec ſemper opus eſt, vt ſtipulatio manu facta accedat. Tertiò neque etiam pacta illa ſunt mera phantaſmata, aut melancholicarum mulierum perſuaſiones & ſomnia Neque enim dormientes, ſed vigilantes, ſcientes, & re priùs deliberatã, cum malo Dæmone, quem illum ipſum eſſe non ignorant; & quidem aliis ſagis teſtibus, pactum iniuiſſe, & ſe Dei ac hominum hoſtes futuros, ſi hoc vel illud eas docere, illis dare, vel illarum gratiâ facere velit, promiſiſſe, multæ ſagarum confeſſiones docent. Et quomodo omnia ſomnia vel phantaſmata ſint, quæ veneficæ de ſuis cum Diabolo pactis dicunt; cùm certũ ſit, nullã ſagam dixiſſe, ſe aliquã in ſocietatem pertraxiſſe, & Diabolo copulauiſſe, quin non idem altera, quæ ſeducta eſt, affirmauerit, & ambæ diem, horam, locum, occaſionem, modum pacti ſimiliter enarrauerint? Neque omnes, quæ pactum cum Diabolo inierunt, melancholicæ vetulæ fuerunt; ſed etiam puellæ à vetulis perſuaſæ, & impuberes à matribus ad pactum tale coactæ, quæ poſtea pœnitentia ductæ, ſine vllis tormentis, vel tormentorum metu, rem, vti geſta eſt, enarrauerunt: cuius rei aliquot memoranda exempla narrat Nicolaus Remigius, *l. 2. dæmonol. cap.* 2. Neq; etiam iſta ſubitò cõtrahuntur pacta, ſed varios homines ineſcandi, & ſibi obligandi modos habet malus Dæmon, atq; affectibus hominum ſe accõmodat, & cum norit, alios libidini & amori operã dare, eorũ votis ſe ſatisfacturũ pollicetur; cùm alios paupertatis pertæſos eſſe ſciat, magnã diuitiarum copiam ipſis promittit; cùm alios odio & inuidiã erga alios flagrare non ignoret, media, quibus hoſtibus nocere poſſint, ſe monſtraturum ſtipulatur; cùm alios ſcientiæ & artium deſiderio teneri perſpectum habeat, iis artes multas, & medicamenta, quibus incurabiles morbos curare poſſint, ſe monſtraturum ſpondet. Et quos blanditiis ad ſe pertrahere non poteſt, eos minis aggreditur, ipſiſque pericula & mortem minatur: cuius rei exempla habet idem Nicol. Remigius, *dæmonol. ſag. lib.* 1. *cap.* 11. Et quomodo hæc merà phantaſmata ſint, cum ſagæ notas huiuſmodi ſeruitutis, in quam ſe immiſerunt, corporibus ſuis à Diabolo impreſſas imagines habeant, quæ & oculis ſunt manifeſtæ, & quòd à Dæmone ſint impreſſæ, eo cognoſcũtur, quòd, etſi acu vel aliã re acuta eò loci ſagæ punguntur,

Stigmata à Diabolo ſagis impreſſa.

punguntur, nullum omninò dolorem percipiunt, nec ex punctura vel gutta ſanguinis effluit: id quod hiſtoriis aliquot probat Nicol. Remigius, *dæmonol. ſag. lib. 1. cap. 5.*

Cur Diabolus ſagas in ſocietatem criminis adſciſcat.

Tandem licet ſagarum auxilio Diabolus opus non habeat, vt potentiam ſuam exerceat; tamen vt ad voluntatem ſagarum, quaſi ſociarum, aliis noceat, id ideò facit, vt ipſe animas ſagarum lucretur. Etenim ſi ſolus homini noceat, ſuo periculo ſaltem id facit. Verùm ſi à ſagis inuitatus & iuſſus homines lædat, ſceleris ſocias habere cupit ſagas, vt æterni ſupplicij ſocias habere poſſit. Addunt & alij alias cauſſas; nimirum Dæmonem id ideò facere, vt DEVM ad maiorem iram irritet, & ad ſæuiorem vltionem contra genus humanum prouocet. Alij putant ideò Diabolum in criminis ſocietatem ſagas adſciſcere, vt DEO quaſi iniuriam faciat; ſi ſcilicet homines à DEO ad vitam beatam creatos, redemptos & baptiſatos, à DEO auertat, & ſibi mancipet. Præterea multa poteſt præſtare per homines Diabolus, quæ non ita commodè ipſe ſolus præſtaret. Non enim homines ita conuerſationem cum ſagis abhorrent, vt conuerſationem cum ipſo Dæmone, ad quam tamen ſenſim à ſagis pertrahuntur. De quo Nicol. Remigius, *lib. 2. dæmonol. ſag. cap. 9.* Ideóque etſi ſagæ ipſæ nihil præſtant: tamen hiſce de cauſis, & vt gratiam earum promereatur, ſimúlque iis ſuam potentiam oſtentet, & in admirationem apud ipſas veniat, criminis ſocias ſibi adſciſcit.

Pacta cum Diabolo duplicia. Expreſſum.

Pactum autem hoc cum Dæmone initum vel expreſſum, vel implicitum eſt. Expreſſum eſt, vbi homo cum ipſo malo Dæmone quocunque modo apparente expreſsè pactum init, Deóque & omni religioni renunciat, & Diaboli ſeruituti ſeſe mancipat. Id quod variis modis fieri ſolet, quos omnes hic recenſere opus non eſt, ſed videri de iis poſſunt ij, qui in genere de Magia ſcripſerunt; Autor ſcilicet mallei maleficarum, Nicol Iaquerius, *in flagell. hæreticor. faſcinar. cap. 8.* Baptiſta Codronchius, *lib. 3. de morb. venef. cap. 4.* Bodinus, *lib. 2. Dæmonom. cap. 34.* Nicol. Remigius, *dæmonol. ſag. lib. 1. cap. 5.* Martinus Delrio, *diſquiſit. magicar. lib. 2. quæſt. 4.* & alij.

Implicitum, & eius modi varij.

Deinde eſt pactum implicitum, vbi quis ſciens & volens ſuperſtitioſis rebus, characteribus, verbis vtitur, quæ naturaliter id, cuius gratiâ adhibentur, præſtare non poſſunt; qui licet ipſe cum Diabolo pactum non inierit: iis tamen mediis vtitur, quæ aliis Diabolus tradidit. Quò pertinent & ij, qui ſibi perſuadent, ſe Dæmonem non vt dominum, & cui vt mancipia obligati ſint, agnoſcere, ſed verbis, characteribus, ceremoniis, aut aliis modis, Diabolum, etiam inuitum & repugnantem, ad ſibi ſeruiendum, & quæ volunt, officia præſtanda, cogere poſſe. Miſeros verò iſtos homines miſere fallit Diabolus, &, dum ſimulat, ſe repugnantem & inuitum adeſſe, ipſe promptiſſimè adeſt, vt eum, qui ſibi imperare cupit, ſuum mancipium efficiat. Imò ipſe verba illa, characteres, & ceremonias conſtituit, & qui illis vtitur, Diaboli ſeruus & mancipium eſt, non dominus, & artes illæ omnes, ac ceremoniæ addiſcuntur ſuaſore & impulſore Diabolo. Quod etſi ipſe non ſemper ſenſibus obuius facit: per alios tamen homines inſtigat, vt eiuſmodi impietati ſeſe dedant. Ac perinde eſt, ſiue Diabolus ipſe aliquid ſuggerat, ſiue per alium perſuadeat. Et omnes, qui mediis à Diabolo ordinatis vtuntur, fœderi cum Diabolo implicantur.

Imprecationes. Execrationes.

Quo referendæ ſunt & imprecationes ac deuotoria carmina, vt Liuius appellat, & execrationes, quas iam olim in vſu fuiſſe, apparet ex oratione Æſchinis contra Cteſiphontem, quibus & ſagæ, ac mendici interdum, dum ipſis aliquid denegatur, vtuntur, dum eorum frequens imprecatio eſt: vt vniuerſa familia fame pereat; pariat iratâ Iunone materfamilias; prodigiis portentiſque domus tota infeſtetur; pecudes, ſegetes, vindemia pereant. Sæpe enim ad nutum adſunt Dæmones, qui talia exſequuntur.

Deinde inſcius etiam aliquis ſe tali pacto implicare poteſt, ſi rebus & ceremoniis à Diabolo ordinatis incautè vtatur; cuius rei exemplum refert Smetius, *lib. 5. miſcellan.* ex relatione D. Næuij, & ciuium Lipſienſium, vbi ſcribit, puellam quandam non intelligentem quid ageret, dum nutricis actionem totam, quâ in ciendis tempeſtatibus ſæpius vſam viderat, imitaretur, tonitrua ac fulgura excitaſſe, quibus villa haud procul à Lipſia diſſita conflagrauit. Quæ res ipſa ſatis docet, quam cautè & ſtudioſè vitanda ſint illa omnia, quæ cauſſas naturales non habent, ſiue ſint verba ignota, ſiue characteres, ſiue imagines, ſeu quæcunque alia. Sunt enim illa omnia Diaboli teſſeræ, quas, quicunque eas vſurpet, ſtatim agnoſcit, & quaſi vocatus adeſt, & ſe actionibus illis, quas illi edere cupiunt, immiſcet, & hominibus familiaritatem ſuam offert, eóſque conſuetudine audaciores facit, vt poſtea arctiore fœdere Diabolo ſeſe obſtringant.

Pacta Diaboli fal-

Pacta autem iſta Diabolica ſunt fallacia & mendacia. Fallit Diabolus, cùm ſe in angelum lucis, vt D. Paulus *2. ad Corinth. cap. 11. verſ. 14.* loquitur, transmutat.

Sicut enim pueris abſinthia tetra medentes
Cùm dare conantur, prius oras pocula circum
Aſpirant mellis dulci flauóque liquore:

ita malus Dæmon, ſi ſeipſum & ſuas merces, quales ſunt, venales exponeret, non facile emptorem inueniret. Ergo cùm primùm hominem adoritur, ſe pium, beneficum, & ſalutarem oſtendit. Id quod hiſtoria illa, quam Nicol. Remigius, *Dæmonol. ſag. lib. 1. cap. 9.* recenſet, ſatis docet. Cùm enim quidam iuuenis, Theodorus Maillotius, adoleſcentulam quandam deperiret, ac eius potiundæ ſpes omnis eſſet abſciſſa, conſeruum ex Germania, cui audiuerat Dæmonem eſſe ad quæcunque obſequia paratiſſimum, adit, huícque ægritudinem ſuam aperit. Hanc occaſionem Germanus libens arripit, vt cui ex pacto intra dies paucos neceſſe erat, vel ſe Dæmone ſuo liberare, atque expedire, adducto alio, qui iſtud, ceu æs alienum, in ſe transcriberet, vel ab eo obtorta ceruice necari. Cùm ergo agendo illi negocio in conclaui quodam clauſo conueniſſent, repentè patefactis foribus ſe infert lepida, nec illiberali facie puella, (hoc habitu Dæmon primò ſe oſtendere volebat, ne Maillotius ad formidabilem eius aſpectum exhorreſceret) eámque ſe eſſe prædicat, quæ nuptias, quas tantopere ambiebat, facilè eſſet confectura; modò vellet iis, quæ erat præceptura, obſequi: ac illo quidè attentéque expectante, quænam eius eſſet ſententia, imprimis cœpit edicere, vt furtis, crapulâ, libidinibus, iniuriâ, blaſphemiis, cæteriſque, quæ animam inquinant, vitiis temperaret, pietatem coleret, inopes facultatibus ſubleuaret, ſeipſum in hebdomada bis ieiunio maceraret, ſollennes ac quotidianas precationes non intermitteret, eáque ſedulò obiret omnia, quæ hominem Chriſtianum decent, atque æquum eſt facere. Iſtis enim omnibus ſi vellet nuncupatis verbis ſe obſtringere, futurum, vt optatis thalamis ſine difficultate potiretur. Hæcque ſic eloquuta, ac conſtituto, intra quem reſponſum afferret, die, ſe foras eiecit. Sed dum Maillotius magis magíſque in rem eam cogitationem intendit, atque huc illuc variè inter ſpem metúmque impellitur, ex eius vultu domeſticus quidam ſacerdos coniiciens, aliquid ſubeſſe, quo ſic diſtraheretur, eum blandè adortus, ac quid animo volueret, expiſcatus, monitis ſuis peruicit, ne ampliùs ad vllum cum Dæmone colloquium deſcenderet. Quod cùm factum eſſet, & iam tempus adeſſet, vt ex pacto Magus ille intra paucos dies vel dæmone ſuo ſe liberaret, adducto alio, qui eum reciperet, vel ab eo obtortâ ceruice moreretur, paulò pòſt, cùm Maillotius illum non reciperet, ex pacto pœnas dedit. Et, *eodem in loco*, fœminæ cuiuſdam hiſtoriam recenſet, apud quam Dæmon, qui atri hominis ſpecie illi obuerſabatur, non alium ſermonem habebat, quàm de ſanctimonia, de pudore, de religione ac ſacrorum ſtudio, ad quod illam præcipuè adhortatus eſt. Fallendi tamen cauſſa omnia hæc facit, & fallacia ſunt omnia eius fœdera, neque mancipiis fidem ſeruat. Neque enim veritas eſt in eo, & cùm loquitur, mendacia, ex propriis loquitur, *Ioan. 8. verſ. 44.* & nemo ab eo veritatem & fidem, in quo nulla eſt, ſibi polliceri poteſt.

Cur fœm- quàm v-

In primis autem, & frequentius, fœminæ veneficiis deditæ ſunt, quàm viri, vt ex capitalibus iudiciis paſſim annotatis

...neficiis fre- entius de- ...a fiat.

annotatis patet. Cuius rei autores nonnullas rationes afferunt. Prima eſt, quòd fœminæ debilioris ſunt iudicij, & propterea faciliùs ab aliis ſagis, & inprimis à Diabolo, ſe decipi patiuntur. Deinde plurimæ mulieres ſunt loquaces & garrulæ, nec commiſſorum tenaces, & propterea ſi vna hiſce artibus ſeſe dedat, rem inter plures diuulgat, & magiſtram nequitiæ ſeſe præbet. Tandem fœminæ etiam vindictæ plerumque ſunt cupidiſſimæ, & propterea vetulæ, ſi quem odio habent, vt ei nocere poſſint, media omnia conquirunt, & ſi aliter id præſtare non poſſunt, ad Dæmonis opem confugiunt. Iuuenculæ verò ſi amaſiis ſuis ſpe coniugij corporis ſui copiam fecerint, & poſtea ab iis deſerantur, iniurias vlciſcendi cupidæ, nec ſuis viribus ſeſe vlciſci valẽtes, ad Dæmonis opem confugiunt, & vel ipſum veterem amaſium, vel nouam eius ſponſam veneficiis impetunt, vt ex Virgilij Ecloga 8. apparet.

...na Con- ...ſio.

Nona concluſio: *Licet magna Diaboli ſit poteſtas, nulli tamen, etiam ad ſagarum voluntatem, nocere poteſt, ſine DEI permiſſione.* Id quod non ſolùm ex hiſtoria Iobi, ſed & Euangelica patet; è qua notum, quòd nec ſuibus Dæmon nocere poteſt ſine permiſſione DEI, & quod nec capillus capitis ſine voluntate DEI de capite noſtro decidit. Ideoque; etſi interdum ſagæ à Dæmone ſuo petunt, vt hominibus morbos vel damna inferat, idque Diabolus ipſis ſe præſtiturum promittat, & eius rei conſequendæ gratia quædam fecere iubeat: tamen ſi Deus non permittat, ſæpiſſime voti compotes non fiunt. Scribitque Bodinus, *Mag. Dæmonom. lib. 2. cap. 8.* vix è centenis binos inueniri, quibus talia veneficia noceant, vt ſagarum confeſſiones teſtentur. Quòd ſi poſtea ea de cauſſa ſagæ cum Dæmone expoſtulent; ne eius potentiæ aliquid defuiſſe videatur, in ipſas culpam transferre, eas obiurgare, imò interdum verberibus multare ſolet, quòd præceptis ſuis non per omnia ſatisfecerint. Et inprimis, vt infra etiam, *cap. 7.* dicetur, Diabolus, à ſagis quoque inſtigatus, nocere non poteſt iis, qui DEO quotidie ſeſe precibus commendant, ac pietati ſtudent, & à peccatis grauibus abſtinent; deinde Magiſtratibus qui ſagarum cauſſas agnoſcunt & iudicant. Cùm enim iudicia publica exerceant, poteſtate à DEO conceſſa, DEVS etiam eos protegit, ne à Diabolo, vel eius mancipiis in officio ſuo lædantur ac turbentur.

Cur autem DEus permittat Diabolo, vt ad libitum & iuſſum veneficarum interdum hominibus noceat, diſquirere Theologorum eſt. Iſtud hoc loco dicere ſatis ſit: Iudicia DEI eſſe occulta, ſed ſemper iuſta, & iudicia DEI eſſe abyſſum multam, *Pſal. 35. verſ. 7.* qui & malos ob peccata pœnis affligit, & pios afflictionibus probat & exercet, & à peccatis abſtrahit; ipſe verò vbique & ſemper glorioſus eſt.

CAPVT VI.

De Signis morborum à veneficiis ortorum

...gna morbo- ...um à vene- ...iis.

MOrbos à veneficiis ortos agnoſcere lõgè difficillimum eſt; cùm Diabolus naturalibus cauſſis ſeſe ſæpe immiſceat, iiſque vtatur, vt non facile ſit diſcernere, quid à cauſſis naturalibus, quid ab ipſo Dæmone profectum ſit. Imò in iis, quos obſedit, ſæpe ſat diu ſub naturalis morbi larua latet. Exemplum eius rei eſt apud Fernelium, *lib. 2. de abdit. rer. cauſ. cap. 16.* de iuuene quodam Equeſtris familiæ, qui corporis concuſſione, & quaſi conuulſione ex temporum interuallis laborauit, cùm nunc ſolùm ſiniſtrum brachium, nunc dextrum, interdum etiam digitum vnicum, aliàs crus alterum, aliàs vtrumque, aliàs corporis truncum tantâ celeritate agitaret, vix vt à miniſtris quatuor decumbens cohiberetur, caput inconcuſſum iacebat, lingua & locutio libera, mens ſana, omneſque ſenſus integri, vel in conuulſionis ferocia. Decies ad minimum quotidie corripiebatur, in cæteris ſanus, ſed labore confractus. Vera epilepſia iudicari poterat, ſi mentis ſenſuumque læſio acceſſiſſet. Peritiſſimi quique adhibiti Medici conuulſionem epilepſiæ finitimam, à maligno venenatoque vapore ſpinæ dorſi impacto, cenſuerunt, qui vapor in eos neruos irrueret, qui à ſpina in artûs quoquouerſum, non autem in cerebrum, diſſeminantur. Varia fuêre adhibita remedia, quæ tamen nihil profuerunt, ſed menſe tertio primùm deprehenſus Dæmon quidam, totius mali autor, voce inſuetíſque verbis ac ſententiis, cùm Latinis, tum Græcis (quanquam ignarus Græcæ linguæ laborans eſſet) ſe prodens. Is multa aſſidentium, maximeque Medicorum, ſecreta detegebat, ridens, quòd multa periclitati temerè eſſent quod irritis pharmacis corpus hoc penè iugulaſſent.

Et omnino primum hoc ſignum eſt morborum à veneficiis illatorum, quòd Medici etiam doctiſſimi in morbo cognoſcendo dubii ſunt, & hæſitant, ac omnino fluctuant, & vix aliquid certi, quo vel ſibi ipſis ſatisfaciant, ſtatuere poſſunt; & quamuis multa remedia adhibeant, iis tamen nihil proficiunt, ſed morbus indies deterior redditur. *Primum.*

Secundum ſignum eſt, quòd, cùm morbi naturales ſenſim incipiant, & ſua tempora percurrant, & ad ſtatum perueniant; morbi à Diabolo reuerà inducti ſæpe nullis præſentibus cauſſis, prauíſque humoribus, ſtatim in ſuo vigore conſtitui videntur, & grauiſſimis doloribus, ac aliis ſymptomatibus ægrum affligunt. *Secundum.*

Tertiò ægri inuſitata & à Medicis vix dum annotata ſymptomata patiuntur, & modò in hac, modò in illa parte de dolore conqueruntur; plurimi ſine cauſſa toto corpore emaciantur, fiunt melancholici, quidam conuulſiones varias patiuntur. Addunt nonnulli & hoc, quòd, ſi ſaga vel veneficus ad ægrum viſitandum accedit, ſtatim ille peius habere incipit, & horrore vel tremore corripitur, vel ſi infans ſit, plorat, & alia in corpore mutatio percipitur. Hoc verò certiſſimum eſt morbi à veneficio illati ſignum, ſi acûs, cultri, & ſimilia artificioſa, vel alia, quæ in corpore humano generari non poſſunt, vomitu, vel per aluum eiiciantur, vel ex vlceribus & vomicis erumpant aut extrahantur. *Tertium.*

Recenſent alij & alia ſigna, quibus agnoſcantur morbi à veneficio illati, ſed pleraque ſunt ſuperſtitioſa: inter quæ procul dubio & illud referendum, quòd nonnulli iubent decocto verbenæ ægrum abluere, & ſi in decocto illo nihil reperiatur, ægrum non eſſe veneficio affectum; ſi verò in decocto magna pilorum copia, & inprimis propriorum, inueniatur, ſignum eſſe veneficij eiúſque grauiſſimi; ſi verò pauci pili reperiantur, ſignum eſſe veneficij, ſed mitioris, & quod curationẽ admittat, exiſtimant. Cùm enim vi verbenæ pili illi nec generari in aqua, nec è corpore elici poſſint: quis non videt, Diabolum, qui morbum intulit, eos, qui ſuperſtitionem illam tentant, ludere.

In ſpecie verò coitûs impotentiam & Venerem ablatam quod attinet, eam à veneficio eſſe, id certum ſignum eſt, ſi vir antea ſat potens ſubitò, nullâ cauſsâ naturali præcedente, illam potentiam amittat, & cum vxore, etiam quam amat, rem habere non poſſit; vel ſi vir ad alias fœminas potentem ſeſe ſentiat, ad vxorem verò propriam impotentem; vel ſi coniuges, quæ antea mutuò ſeſe amarunt, iam, ſine omni cauſſa ſeſe auerſantur, & odio habent.

Ad ſignorum horum declarationem & confirmationem non parum facit hiſtoria Sartoris cuiuſdam, qui adhuc in viuis hic eſt, & manibus ambulat. Cum enim ita contractus & contortus ſit, vt genua thoracem attingant, calceos ligneos vtraque manu geſtat, iiſque innixus corpus reliquũ promouet. Eſt autẽ hæc: In vicino oppidulo, *Rloden*, duobus ab hinc milliaribus, filius Textoris cuiuſdam, nomine Martinus *Schiermeiſter*, annum agens decimum tertium, veſperi ad nonam

ædes paternas egreſſus, ad deponenda alui recrementa, in ſepem, cui ſambucus inſerta, incidit, vbi actutū ſubitanea conuulſione prehenſus, cum ſubitanea in terram proſtratione, vt ægrè ſemel tantùm exclamare licuerit; quo clamore exaudito à matre in domum demortui inſtar deportatus, omnes in eo functiones, ſenſúſque interni & externi penitùs aboliti apparuerunt, & vix vllū ſuperſtitis ſignum deprehenſum: reſpiratio enim adeò erat imminuta, vt nullis artis mediis ab vllo adſtantium explorari potuerit. Vitam idcirco cum morte commutaſſe, conſtanter plerique aſſeuerarunt; donicum alij accedentes hoc conſilij ſuggeſſere, relinquendum, nec ſepulturam, vſque dum tertius dies finitus, procurādam; quippe cùm inſignes mutationes certas vindicias ſalutis vel mortis in deſperatis ex faſcino (ad quod omnes grauiſſimi hujus affectus cauſſam referebant) prouenire ſolere, aliquoties accepe int. Horum monitis mater vidua obtemperans cuncta procraſtinauit in tertium, quo ferè elapſo, eâdem, quâ correptus, horâ, ſenſim ſibi reſtitutus fari incepit; tantis verò, tamque immanibus ac ſæuis doloribus lancinatus, vt omnia eius iam euulſa, éque ſitu naturali mota, diſtractáque viſcera exiſtimauerint, cùm corporis totius mira cōcuſſione & contorſione; adeóque dies noctéſque nec cibum nec potum capientem miſerè eiulantem tractauêre. Continuati verò acerbiſſimi cruciatus, abſque vllo interuallo per triduum, vbi doloribus paullum remittentibus, tanta totius, membrorúmque omnium conuulſio ſubſecuta, vt abſque ſtrictiore ligatura artuum nihil quicquam aſſumere valuerit. Demùm inordinatum hunc motum excepit grauiſſima tenſio omnium muſculorum maiorum, femorum, ſurarum, & natium præſertim, in quibus nouem inſignia foramina oborta, per quæ potus, aliáque fluida, vt exhibita, confeſtim effluxêre, tandem abſumptâ omni muſculorum prædictorum carne, vermes vndecim, poſt quartum annum, tot medicamentis à Chirurgis adhibitis, in lecto reperti ſunt, ſpontè elapſi, longitudine medij digiti, nigricantibus capitibus, pedibus innumeris, quos vbi mater ex ſtragulo in terram proiecit, derepentè multis præſentibus euanuerunt. Mater omnem licet ſubſtantiam in reſtitutionem filij impenderit; priſtino tamen vigori minimè reſtitutus, conuulſus vſque adhuc permanſit, & tendinibus crurum contractis, pedum officio deſtitutus, manibus innixus, greſſum formare cogitur. Cui accedit ſpinæ dorſi, vt apparet, circa tertiam thoracis vertebram, inſignis ad exteriora reflexio, ad latum palmum, ſternique elatio, ni fallor, ob diſlocationem vertebrarum. Annus ipſi 25. nunc, nec dum à priſtinis cruciatibus immunis ſemper, ſed circa certas Lunæ φάσεις recrudeſcentium quaſi dolorum paroxyſmis affligitur, præterea capitis dolore attentatur, neruorúmque accedit tenſio per vniuerſam ſpinam, quam interdum ita infrigidari conqueritur, ac ſi frigidiſſimâ aquâ de ſubitò irrigaretur. Hiſtoria autem hæc mihi in memoriam reuocat, quæ in iudicialibus actis, in vicino oppido, Coſvviga, habitis de duabus ſagis legi, quòd ſcilicet altera, Barbara Vortubers, nomine, Anno 1624. die 5. Iulij, confeſſa eſt, ſe cum Diabolo concubuiſſe, & ex eo grauidam factam eſſe, ac per menſem ſemper geſtaſſe, & peperiſſe duo animalcula hirſuta ſeu piloſa, inſtar muris, craſſitie lumbricorū, capitibus nigris, quæ vel hominibus ad nocendum immiſerit, vel ſub ſambuco ſepeliuerit. Altera itē, Hedvvigis Labetzin, Anno 1630. 8. Iunij, faſſa eſt, ſe cū Diabolo rem habuiſſe, & prima vice nihil peperiſſe; poſteà verò grauidā factam, 4. 5. 6. 7. 8. ſeptimanis vterum geſtaſſe, tandémque cum nullo ferè dolore peperiſſe nunc vnū, nūc duo animalia, muſcæ inſtar, hirſuta, quæ ſub ſambuco ſepeliuerit. An ergo Sartori huic illa animalcula & vermes ſub ſambuco à venefica forſan quadam ſepulti, immiſſi ſint, aliis iudicandum relinquo. Neque enim, quæ de cōcubitu ſagarū cū Diabolo, & inde factā cōceptione & partu diſputātur, diſcutere huius loci eſt.

Suppeditat & hæc hiſtoria Prognoſticum quoddam; nimirum morbos omnes à veneficio inductos curabiles non eſſe, ſed, Deo permittente, à Diabolo corporis humani conſtitutionem ita ſæpe vitiari poſſe, vt nullâ humanâ ope in priſtinum ſtatum reduci poſſit. Id quod in hoc Sartore factum, quem nullis auxiliis priſtinam ſanitatem recuperaſſe, certum eſt. Et omnino multi morbi Dei permiſſu à Diabolo induci poſſunt, qui planè ſunt incurabiles. Ita in oculo ſitum humorum peruertere, in aure tympanum rumpere, in aliis membris alia deſtruere poteſt: quæ cùm nunquam in priſtinum ſtatum reduci queant, morbi incurabiles inde excitantur. *Prognoſticum.*

CAPVT VII.

De Præſeruatione.

CVm melius & tutius ſit, morbum imminētē auertere, quàm præſentem iam depellere, etiam cōſultius eſt, à morbis, qui veneficiis inducuntur, ſeſe munire, quàm inductos tollere. Quod quâ ratione fieri poſſit, hoc loco dicendum. Equidem extant apud gentiles multa medicamenta, quæ contra veneficia prodeſſe feruntur; quæ tamen pleraque videntur ſuperſtitioſa. De Rhamno ſcribit Dioſcorides, *lib. 1. cap.* 104. ferri, Rhamnum, appoſitis pro foribus feneſtrisvé ramis eius, omniū venenorum arcere maleficia. Idem, *lib. 4. cap.* 126. ſcribit: Leontopodij radicem ferunt *ἀχρησεῖν εἰς φίλτρα πεπλομένων*, amorum veneficiis vtilem eſſe. Plinius eiuſmodi multa habet *lib. 13. cap. 4.* lignum palmæ, dente contra faſcinatores politum, religione vtile eſſe ſcribit. *Lib. 28. cap. 8.* frontis hyenæ corium faſcinantibus reſiſtere refert. *Eodem lib. cap.* 10. ſcribit: Veneficiis roſtrum lupi reſiſtere inueteratum aiunt, ob idque villarum portis præfigunt. Hoc idem præſtare & pellis è ceruice ſolida exiſtimatur. Antonius Muſa, Cæſaris Auguſti Medicus, Betonicam animas hominum & corpora cuſtodire, & nocturnas ambulationes à maleficiis & periculis, refert. Et exſtant talia apud autores paſſim plurima. Et hodie ruſtici ac vulgus nonnullas plantas in domibus ſuſpendere ſolent, ad veneficia & incantationes auertendas; & hypericum vulgus ea de cauſſa Fugam dæmonum appellat. Fugere etiam aiunt dæmones ſuffitum cornu caprini, & cuiuſvis ſtercoris, ac præcipuè humani. Et pro ſententia iſta probanda afferunt exemplum Tobiæ iunioris, qui iuſſu Angeli Raphaëlis ſuffitu iecoris piſcis cuiuſdam dæmonem, qui ſeptem Saræ ſponſos antea occiderat, fugauit, *Tobiæ* 8.

Præſeruat... à morbis ... veneficiis ...

Vulgi ab... ſus ... cia ramo...

Verùm cum præſeruatio nihil ſit aliud, quàm cauſſæ morbum facturæ auerſio; morbi verò iſti, vt ſupra probatum, proximè ab ipſo Diabolo inducātur: facilè hinc patet, res iſtas naturales, & ſimiles Dæmones morbum inductos fugare & auertere non poſſe. Nam cùm Dæmones ſint incorporei, & ſenſuum organis careant, à corporibus naturalibus affici, & ex iis vel voluptatem, vel moleſtiam percipere naturaliter non poſſunt. Interim Deus, qui ſupra naturam eſt, rebus naturalibus vim agendi etiam in incorporea tribuere poteſt. Quam procul dubio etiam ſuffitus ille iecoris piſcis non ex ſe, ſed ex vi à Deo conceſſa habuit.

Diabolus ... rebus na... ralibus ... fugatur.

Cùm ergo res naturales vim veneficia auertendi & præcauendi non habeant, porrò quæritur; ſi quis veneficam aliquam ſuſpectam habeat, & metuat, ne ſibi noceat, an liceat eam orare, vel blanditiis perſuadere, ne noceat; aut liceat ab aliqua alia ſaga amuletum contra veneficia petere. Vbi omnino reſpondendum, non licere. Nam cùm, vt ſupra probatum, ipſæ ſagæ morbos non inducant, ſed Diabolus; hoc modo Diabolus honoraretur, & ab eo peteretur, ne noceat; quod nullo modo licet.

An liceat ... ſagas ... ne noceat.

Quapropter cùm nec res naturales dæmonis poteſtati reſiſtere poſſint, nec etiā à Diabolo, eiúſque miniſtris auxilium petere liceat; is in auxilium vocandus, qui

Diabo

Diabolo reſiſtere, omnémque eius potentiam inhibere valet. Talis eſt ſolus Deus & boni Angeli, quorum ille miniſterio vtitur, ſine cuius permiſſu nullum Diabolus homini damnum inferre poteſt. Ideóque etſi ipſa experientia doceat, quanta pericula à Diabolo & veneficio hominibus quotidie impendeant, & quomodo à Diabolo, & dormientibus noctu, & vigilantibus de die, variæ inſidiæ ſtruantur, quæ humano conſilio & prudentiâ vix ſatis vitari poſſunt: tamen ab omnibus iis ſatis tutus eſt, qui ſub Dei tutela eſt. Ergo qui à veneficiis tutus viuere vult, ſe & ſua omnia quotidie & ſæpe diuinæ protectioni commendet, eúmque oret, vt ſibi bonos Angelos cuſtodes addat, ſuámque fiduciam in Domino noſtro Ieſu Chriſto ponat, qui in hunc mundum venit, vt opera Diaboli deſtrueret, & qui, dum in hiſce terris viſibiliter verſaretur, tot malos Dæmones eiecit, hominéſque multos à ſpiritibus bus infirmitatum liberauit. Simul eam vitæ rationem ineat, quæ Deo grata eſt, & à peccatis abſtineat, quibus Deus offendi, boni Angeli abigi, mali verò Dæmones allici ſolent. Propterea vitanda ea, quæ Dæmonibus hominem inuadendi occaſionem præbent; nimirum ſermones impuri, librorum obſcænorum lectio, & huiuſmodi alia, ſed potius pietati ſtudendum; id quod etiam angelus Raphaël Tobiam, *Tobiæ 6.v.16.* docet. Audi me, *inquit Angelus Raphaël*, & oſtendam tibi, qui ſint, quibus præualere poteſt Dæmon. Hi námque, qui coniugium ſuſcipiunt, vt Deum à ſe & ſuâ mente excludant, & ſuæ libidini ita vacant, ſicuti equus & aſinus, quibus non eſt intellectus, in eos Dæmon poteſtatem habet.

CAPVT VIII.

De Curatione morborum à veneficiis inductorum, & Primò Magica.

CVratio autem, quæ ad morbos à veneficiis inductos adhiberi ſolet, triplex apud autores occurrit: Magica, Naturalis, & Diuina. Equidem gentiles, cùm Dei & Dæmonum poteſtatem rectè diſtinguere neſcirent, vtramque curam, & quæ à Deo, & quæ à Diabolo fit, ſacram, diuinam, & magicam appellarunt. Verùm, vt mox patebit, longè inter ſe differunt hæ curationes.

Et vt primò de Magica dicamus, morbos non ſolùm veneficiis inductos, ſed & alios, verbis & incantationibus, ac characteribus & ceremoniis curari, non ſolùm è literarum monumentis, ſed & vulgo notum eſt; faciúntque eius rei mentionem Homerus, *Odyſſ.19.* vbi è vulnere manantem ſanguinem carmine repreſſum ſcribit, Plato, *lib.4. de Republ.* Plinius, *lib.28. cap.2.* Trallianus, *lib.4. cap.9.* Nicolaus Myrepſus, & alij, quorum ſententias collegit Augerius Ferrerius, *meth. med. libr.2. cap.11.* vbi de Homerica curatione agit. Et plura talia allegat Martinus Delrio, *diſquiſit. magic. lib.6. cap.2. ſect.1. quæſt.1.* quæ ibi videantur. Verùm de aliorum morborum curatione hîc agere propoſitum non eſt, dictúmque ea de re aliquid *de Conſ. & Diſſenſ. cap.18.* ſed de curatione ſaltem morborum veneficorum hoc loco agendum. Atque horum morborum curationem imprimis ſagæ & veneficæ promittunt, ad quas ſæpe vulgi, vtinam interdum non etiam eorum, qui plus vulgo ſapere debebant, fit concurſus; refértque, *ex malleo maleficar.* Baptiſta Codronchius, *lib.4. de morb. venef. cap.2.* extitiſſe quandam in Germania famoſiſſimam in ſoluendis maleficiis mulierem, cuius domus non ſolùm ab indigenis, ſed etiam remotiſſimis populis eius gratiâ frequentabatur magis, quàm apud nonnullos templa, adeò, vt Comes quidam incredibilem quæſtum extorſerit, vectigali impoſito, vt, quicumque mulierem adiret, denarium ſolueret. Verùm cura hæc approbanda non eſt, & verba, characteres, incantationeſ, adiurationéſque nihil ad tales morbos ſanandos præſtare poſſunt; ſed ſi euentus reſpondet, is omnis à Diabolo pendet. Docuimus enim iam, *de Conſenſ. & Diſſenſ. loco alleg.* verborum & characterum nullam vim eſſe ad morbos vel naturales, vel veneficos depellendos. Nam verba ſaltem ex arbitrio hominum rebus imponuntur, & quidem apud nationes diuerſas diuerſa, & ſcribuntur vel in charta, vel ore proferuntur. In charta ſcripta ſaltem figuræ ſunt, & propterea nullam efficaciam habent. Verba prolata verò ſonus ſunt, ex aëris fractione ortus, ſaltem auditum afficiendi, & eorum, qui vna linguâ vtuntur, ſenſa animi patefaciendi vim habens; ipſos verò morbos, corporiſque conſtitutionem tantum afficere non poteſt, quantum non poteſt color auditum, aut ſonus viſum afficere. Eadem ratio characterum eſt, qui cùm res ſint artificiales, in corpus humanum, quod naturale eſt, agendi vim non habent. Omnis verò agendi vis ſubſtantiis competit, quæ à ſuis formis agendi potentiam habent, & per qualitates efficaces ſunt. Etſi verò nonnulli, cùm negare non poſſint, vulgarium verborum nullam eſſe efficaciam; eò confugiunt, vt diuinorum verborum eſſe aliquam vim, & tantam Maieſtatem, vt vel ipſi Dæmones eorum poteſtate fugentur illicò, & contremiſcant, contendant: tamen in eo falluntur. Nam nulla verba diuina ſunt, ſed ex arbitrio hominum eſt, vt rebus diuinis imponantur, & quidem alia apud alias nationes; & proinde nullam qualitatem Phyſicè, vel etiam ſupranaturaliter operandi habent. Qui verò nominibus reſpectu rerum diuinarum, quas ſignificant, abutuntur, in Deum & res diuinas iniurij ſunt.

Cæterùm cum Paracelſus ipſe etiam agnoſceret, verba & characteres nullam ex ſe morbos veneficos depellendi habere efficaciam, ſed eſſe ſymbola & inſtrumenta Diaboli: nihilominùs, vt *de Conſ. & Diſſenſ. Chym. & Ariſtotel. c.3.* diximus, ſtatuit, licere à Diabolo, præcipuè in morbis veneficis, auxilium petere. Ita enim, *in libr. de occult. Philoſophia*, docet: Si quis veneficiis ſit læſus, eſſe fabricandum pedem vel manum, vel aliud membrum, ad formam eius, quod ægrotat & dolet, vel etiam imaginem totius corporis, atque illam eſſe inungendam atque obligandam, non dolentem hominem. Si homo per incantationem vſum ſermonis, viſum, auditum, vel virilitatem amiſerit, totius hominis imaginem è cerâ eſſe faciendam, forti fide, & fixâ imaginatione; atque illam imaginem debito modo curandam eſſe. *Et mox:* Medicus non omnia, quæ ſcire debet, in Academiis diſcere poteſt, ſed opus eſt, vt interdum vetulas, zigeunos, nigromanticos, agyrtas, ruſticos ſenes, & eiuſmodi viles homines alios conſulat, & ab iis diſcat. Plura enim de talibus norunt, quàm omnes Academiæ. Idem, *de morbis inuiſibil. pag.m.113.* ſcribit, DEVM Magiâ Diabolum donaſſe, & valde peritum in luce naturæ poſuiſſe. Hanc autem ipſi eripi poſſe; artem vſurpandam, Diabolum relinquendum eſſe: ideóque nos in hoc mundo verſari, vt minor à maiori diſcat. *Ibidémque* ſcribit: Si per characteres aliquid boni in nobis fiat, eodem loco habendos eſſe eos, ac ſi plantæ eſſent; ac etiamſi Diaboli ſint, eodem loco id habendum eſſe, ac ſi eſſent pixides è pharmacopolio; & ſi Diabolus verbum pro herba ſumit, ſit, *inquit*, nobis inſtar herbæ: verba eius ſpecies, characteres eius compoſita ac ſyrupi ſunt. *Ibidémque* docet: Si Deum toto corde amemus, etiamſi Diabolus nobis offerat argentum, aurum, iuuet nos, exhibeat nobis medicamenta, eripiat nos ex carcere, credendum eſſe, hoc iuſſu Dei fieri.

Verùm magna hæc Paracelſi eſt impietas. Etenim Diabolus infenſiſſimus humani generis hoſtis, & ab initio homicida eſt; & propterea nihil boni, ac nullius morbi curatio ab eo ſperari poteſt. Rectéque Chryſoſtomus ſtatuit, potiùs mortẽ homini Chriſtiano obeundam, quàm vitam hominis ligaturis redimendam. Et Leo, *de Paſſione Dom. ſerm.9.* ſcribit: Beneficia Dæmonũ omnibus ſunt nocétiora vulneribus. Neq; vllũ exemplũ è ſacris

[Margin notes:] *...venefi... ca... ratio.* — *...rum ...ficiis ...orum ...lex.* — *Magi...* — *Verborum & characterum nulla efficacia.* — *An liceat Diaboli opem implorare.* — *Paracelſi impietas.*

è ſacris literis afferri poteſt, quòd DEVS per Diabolos hominibus benefecerit, Sat multę angelorum myriades DEI miniſterio inſeruiunt, vt non ſit opus, Diabolo vti ad homines è carcere eripiendos, (per angelum bonum Petrum è carcere ereptum eſſe, ex Actis Apoſtolorum, *c.*12.patet)& homini ſanitatem reſtituendam. Ideóque ſolùm à DEO, vt poſtea, dicetur, auxilium petendum, non ab eius, & humani generis hoſte, Diabolo. Vnde etiam cùm Rex Aſias, 4, *Regum*, *c.*1.ad Beelzebub, Accaronitarum Idolum, quoſdam de valetudine ſua conſultum ablegaſſet, Elias Propheta illis obuiam factus, ita eos alloquitur: Nunquid quia non eſt DEVS in Iſraël, mittis, vt conſulatur Baalzebub, DEVS in Ecron. Idcircò de lecto, ſupra quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed moriendo morieris. Ac Apoſtolus, 1. *ad Corinth.* 1. vetat nos fieri ſocios dæmoniorum. Et non ſine cauſſa ab antiqua Eccleſia inſtitutũ, vt baptiſandi renuncient Diabolo, & omnibus operibus eius. Ideo deſertor Eccleſiæ Chriſti, & caſtrorum DEI eſt, atq; in caſtra Diaboli tranſit, quicunq; quocunque modo auxiliũ à Diabolo petit. DEVS ſat potens eſt, vt hominem, ſi velit, ſanare poſſit: auxilio Diaboli nullo modo opus habet. Eius ergo ſolius auxilium, etſi à Diabolo morbus inductus ſit, & remedia vulgo nota non proſint, implorandum, & dicẽdum: Dominus occidit & viuificat, deducit ad inferos & reducit, onus imponit, & tamen eſt ſalus noſtra: ipſe inuocandus in die tribulationis, ipſe eripiet nos. Ipſe ſanat quos, & quando vult, non quos, & quãdo nos volumus. Mulier illa profluuio ſanguinis laborans demum duodecimo anno ſanata eſt, & ille, qui ad Probaticam piſcinam diu claudus iacuerat, demum trigeſimo octauo anno ſanatus eſt, *Ioh.*5. Imò ſi DEO non placeat, nos à morbo liberare, cum Dauide dicendum: Etſi me occidat Dominus, tamen ſperabo in eum.

An Diabolus cogi poſſit ad beneficia præſtanda.

Fruſtra quoque ſperat Paracelſus, Diabolum ab hominibus cogi poſſe ad præſtanda beneficia. Lõgè enim maior Diabolo potentia eſt, quàm vt à nobis cogi poſſit, & quando ſe cogi ſimulat, promptiſſimus adeſt, vt homines ſibi mancipet. Verùm vt doctrina de curatione Magica clarior fiat, duæ quæſtiones decidendæ ſunt: Prima eſt: *An ſagas & veneficos, quos morbum aliquem induxiſſe ſuſpicio eſt, liceat rogare, vel etiam vi cogere, vt veneficium tollant, morbumque, quem ipſi, vel alij induxerunt, auferant.* Altera; *an liceat illa ſigna, ſeu inſtrumenta, quibus pro morbo aliquo inducendo vſi ſunt, quærere, inuenta amouere, deſtruere, ſoluere, comburere.*

An liceat à ſagis morborũ veneficio ab ipſis inductorum curationem petere.

Primam quæſtionem quod attinet, de ea autores diſſentiunt. Chriſtiani etiam Imperatores cõceſſiſſe videntur, vt à Magis contra morbos veneficos auxilia petantur; vt patet ex *L. Eorum, Cod. lib.9. tit.*18. *de maleficiis*, vbi incantationes contra imbres, grandines, vẽtos probantur. Quod & Canoniſtæ quidam, Hoſtienſis, Panormitanus, Goffredus Humbertinus, & alij docẽt, vt & Scotus, *lib.*4.*diſt.*34. vbi ſcribit, ſuperſtitionis eſſe, ſi quis ſtatuat, non eſſe maleficium ſuperſtitione depellendum. Et ex Sprengero, *in malleo maleficar.* referũt, Epiſcopum quendam in Germania ægrotantem, cùm è vetula ſaga cognouiſſet, ſe ex maleficio ægrotare, nec aliam recuperandæ valetudinis viam eſſe, quàm vt eadem ſaga veneficio periret, quæ ipſum veneficio affecerat, miſiſſe Romam, ad Nicolaum Quintum Papam, vt veniam indulgeret huius curationis adhibendæ: Papam verò, qui Epiſcopum deamabat vnicè, indulſiſſe, hâc clauſulâ diſpenſationi additâ, vt ex duobus malis fugiatur maius. Sagam diplomate allato dixiſſe, cùm Papæ & Epiſcopo placeat, ſe illud effecturam. Sic mediâ nocte reſtitutum fuiſſe Epiſcopum; ſagam verò quæ eum faſcinauerat, in morbum, ex quo obiit, incidiſſe.

Verùm ſaniores & prudentiores iſtam curam planè improbant, &, vt docti viri annotarunt, legem illam Conſtantini lege recentiore ſuſtulit Leo Imperator, *conſtit.*35.*de Incantator. pœna.* Etenim cùm, vt ſuprà, *c.*5. probatum, ſagæ mediis illis, quæ adhibent, nihil præſtent, ſed Dæmon illa omnia efficiat: in curatione eodem modo ſeſe res habet, nec ipſæ ſagæ aliquid præſtant, ſed Diabolus. Ideoq; qui ſagarum & veneficarum opem hîc implorat; ipſius Diaboli opem implorat. Non verò Diaboli opem implorandam eſſe, iam anteà probatum; nec facienda mala, vt eueniant bona, ſed potius, vt antè ex Chryſoſtomo *homil.*8.*in epiſt. ad Coloſſ.* dictũ, mors homini Chriſtiano ſubeunda, quam vita ligaturis redimenda. Vnde tam ſeuerè DEVS, *Leuit.*20. *verſ.*6. prohibuit, Magos conſulere. Anima, *inquit Dominus*, quæ declinauerit ad Magos, ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, exſcindam eam de medio populi mei. Itaque, vt poſtea, *cap.*9. dicetur, ſi remedia naturalia non proſint, ab vno DEO auxilium petendum, qui, ſi vult, ſemper iuuare poteſt; ſi non vult, in eius auxilio acquieſcendum. Et licet interdum media, quæ à Diabolo adhibentur, illicita non videantur; quia tamen à Diabolo proueniunt, nullo modo vſurpanda. Ita refert Bodinus, *ſagar. dæmonom. lib.*3. *c.*5. quandam, Barbaram Doream, confeſſam eſſe, ſe iis, quos faſcinauerat, medicinam fecisse diſciſſa columbâ, & ægrotantis ſtomacho impoſitâ, cum his verbis: In nomine Patris, Filij, & Spiritûs Sancti, D.S. Antonij, & D. S. Michaëlis Angeli curari poſſis ab hoc malo; & mandauiſſe, vt nouem diebus miſſam in templo vici illius curarent celebrari. Verùm cum eadem faſſa ſit, ſe remedium iſtud à Satana didiciſſe, omnino vt ſuperſtitioſum & blaſphemum reiiciendum. Et licet ſagæ Satanæ ope ægros curent: tamen ſeriò nunquam Satanas hominibus prodeſt, vel prodeſſe cupit; ſed etiam cum bene facere videtur, alio modo iis nocet. Tollit nimirum morbum ab hoc, & immittit alij: ſanat corpus, vt animam ſibi deuinciat ac perdat; ſanat vnum, vt plures eidẽ impietati & ſuperſtitioni implicet. Id quod etiam in curatione Epiſcopi illius, cuius modò mentio facta eſt, accidit. Cùm n. antea ſolùm illa ſaga, quæ Epiſcopum faſcinauerat, ſceleris illius rea eſſet, poſtea factum eſt, vt & Epiſcopus, & Papa, & Saga, quæ morbum in primam ſagam immiſit, eiuſdem ſceleris participes facti ſint. Interim ſaga illa, quæ mortua eſt, nunquam reſipuit; ſed ad extremum vitæ halitum ſe recuperandæ valetudinis gratiâ Diabolo commendauit. Et omnino certum eſt, veneficas, dum morbos tales depellere volunt, Diabolum venerari, vultuque in terram demiſſo eius opem expreſsè implorare, vt aliquot hiſtoriis id probat Bodinus, *lib.*3.*dæmonom. ſag. c.*5. Summa: cùm ſagæ, quicquid faciunt, Diaboli ope præſtent, non fas eſt, alium ad peccandum vel perſuadere vel cogere, nec Diaboli opem ſeu immediatè, ſeu per alios implorare. Nunquam enim non eſt DEVS in Iſraële, vt ad Beelzebub eatis, *inquit Dominus*, 2. *Reg.*1.

An liceat ſagas m… & vi ad… liandum impellere.

Verùm diſtinguunt hic quidam, & putant, non licere, vt veneficæ precibus flectantur, vt tollant veneficia; fas verò eſſe, vt minis, verberibus, & violentia adigantur, vt morbum, quem intulerunt, depellant. De qua re pluribus agit Nicol. Remigius, *lib.*3. *Dæmonol. cap.*3. vbi ſtatuit, multum intereſſe, an vi, an precariò aliquid à venefico auferas & conſequâre. Illud enim contemptum ac dedignationem; hoc admirationem, obtemperationem, animumque ſe ſuppliciter deiicientem ac demittentem ſignificare. Additque porrò, potius ipſam mortem ferendam eſſe, quàm ad tam horrendum ſacrilegium adduci nos ſinamus, vt quaſi ſupplices, venerabundique à Dæmone opem imploremus; cùm DEVS ſolus ſit colendus atque obſecrandus, atque is ſit zelotes, qui non patitur quicquam de gloria ſua decerpi, delibarique, quod alteri adſcribatur. At quod venefica adigi poſſit, vt morbum, quem induxit, auferat, aliquot hiſtoriis probat, idque licere exiſtimat. Neque enim hic vllas blanditias, & preces ac venerationem accedere; neque ſagam, verberibus pulſatam, habere quo glorietur, ipſumque Dæmonem quaſi obtorto collo á noxa retractum, amiſſa

prædà

prædâ in fugam verſum, deriſum, ſpretumque ac nihili penſum ſe agnoſcere. Et rem pe inde ſe habere putat, ac ſi quis furto ſibi ablatam rem à fure per vim auferat, aut ab hoſte arcem, occupatam armis recuperet. Tandémque concludit, ſi quis fidenter atque intrepidè, vti hominem nullius malæ rei conſcium, & DEI nixum præſidio decet, Satanam & maleficam mulierem adoriatur, vi miniſque cogat, vt ab iniuria ac maleficio temperet, lædere ceſſet, atque abſtineat, corpore faceſſat; eum nihil illiciti facere.

Verùm ipſe Remigius planè negare non poteſt, eum qui ita morborum liberationẽ à maleficis per vim extorquere conatur, non omnino culpâ vacare; quia illorum opera miniſteriumq; intercedit, quæ cauſſam aliquam impietatis habere videntur. Etſi verò culpam iſtam ita extenuat, vt eum expertẽ eſſe putet illius, quæ DEVM hominibus adeo infeſtum reddit, pactionis cum Dæmonibus: tamen ea culpa non ita leuis videtur. Nam &, hic, & dum vi adiguntur ſagæ, vt morbum tollant, à Diabolo auxilium ſperatur. Etenim ſicut morbi tales, vt ſupra probatum, à ſagis non inducuntur, ſed omnia, quæ ipſæ agũt, vana & futilia ſunt, Diabolus verò omnis mali autor eſt; ita ipſæ morbum tollere non valent, ſed Diabolus illum tollit. Interim ſagæ coguntur, vt Diabolum honorent, & eius auxilium implorent. Imò ipſe, qui ſagam cogit, Diabolum honorat, quia credit, ipſum poſſe morbum hunc curare; cùm optimè norit, ſagam hoc non præſtare, nec media ab ea adhibita. Ideoque Diabolo hic honor gratiſſimus eſt, & non tam iniuriis, quæ mancipiis ſuis inferuntur, offenditur, quàm hoc honore delectatur: & proinde qui hoc modo ſanari cupit, implicito pacto cum Diabolo ſe immiſcet, cùm cogat veneficam iſta facere vi pacti, quod cum Diabolo init. Et propterea Diabolus non coactus id facit, cùm nulla poteſtas ſit in terra, quæ Diabolum cogere poſſit, quod DEVS ipſe de eo, *Iobi 41. verſ. 24.* ſub nomine Leuiathan teſtatur. Hinc experientiâ conſtat, quòd Diabolus non cedit nec iuuat, niſi cùm putat, ſe plus nocere poſſe. Id quod ipſe Remigius negare non poteſt, dum eodem loco ſcribit, nunquam eſſe ſolidam gratiam, aut plenum intentumque beneficium, quod conferunt Dæmones; ſed ſtatim vel æquali, vel grauiori aliqua iniuria atque incommodo luendum eſſe ei, qui impetrauit; & vnius ſalutem alterius interitu conſtare. Id quod non ſaltem de beneficio, (ſi ita rectè appellari poteſt) ſed etiam vi impetrato verum eſt. Sicut & id confitetur, nihil ad curationẽ conferre, quæ ſagæ, etiam vi & verberibus coactæ, exteriùs adhibent morbis à ſe immiſſis remedia; ſed vel ea prætexi quaſi integumenta veneficij, quod, veritæ legum ſeueritatem, occultant, vt cùm herbas, balnea, vnguenta, aliaque, quæ in vſu quotidiano habent homines, quibuſque, quæ videntur, vires certæ nullæ ſunt, adhibent; vel excogitari ad infeſtandos ſuperſtitione mortalium animos, veluti cum ad votiuas peregrinationes, vel donaria adducunt; vel denique adhiberi ad conuellendam labefactandamque ſpem & fiduciam, quam in vno DEO defixam nobis eſſe oportuit. Summa: qui etiam ſagas vi cogendo à morbo liberari cupit, auxilium non à DEO, ſed à Diabolo quærit & ſperat. Neque eſt, vt quis ſibi perſuadeat, non eſſe alia remedia. Dantur enim alia, de quibus *cap. ſeqq.* dicetur. Eſt DEVS Diabolo potentior. Et ſi nulla ſpes ſupereſſet, præſtaret tamen mori, quàm per peccata ſanari; cùm ſalus animæ corporis ſaluti præferenda, Deique gloria, quæ hic negligitur, omnibus anteponenda ſit. Et qui amat animam ſuam plus, quàm DEVM, perdit eam. Et longè alia eſt ratio, ſi quis rem furto ablatam furi abripiat. Vis enim ea iure conceſſâ, ac in hominis poteſtate eſt: at maleficium maleficio ſanare, & Diaboli ope ſanari velle, illicitum. Tandem plus peccat, qui cogit inuitum, quàm qui orat parentem.

An maleficus per modũ aliquem licitũ poſſit tollere maleficiũ.

In quibus omnibus etſi non conſentiat Martinus Delrio: tandem tamen nonnihil à veritate declinare videtur, dum, *lib. 6. diſquiſit. Magic. cap. 2. ſect. 1. quæſt. 2. concluſ. 4.* ſcribit, quòd poſſit maleficus induci, vt per modum aliquem licitum tollat maleficium. Et, *concluſ. 5.* quòd liceat à malefico petere, aut illum minis & leuioribus verberibus cogere, vt maleficium tollat, quandocunque probabiliter credo, illum ſine maleficio, modo aliquo licito, id facere poſſe, ſiue quandocunque non ſum moraliter certus, quod vtetur modo illicito. Et ſententiam hanc communem eſſe dicit Henrici, Scoti, Caietani, & aliorum, quos ibi citat. Verùm talia tentare periculo non vacare, differri non poteſt; ideoque addit cautelam ex Caietano, vt quis expreſsè proteſtetur, ſe nihil commercij cum Diabolo habere velle: ſi quis tamen ab ipſo, qui nocuit, medelam petat, fortaſſis, abſolutè loquendo, non eſſe neceſſarium, addere illam proteſtationem, exiſtimat, ſed ſufficere, abſolutè petere, vt nocere deſinat; quia res, quæ petitur, bona & iuſta eſt, nempe non nocere proximo: & poteſt, ac tenetur maleficus id licito modo facere, nempe per medium aliquod naturale, vel per ſigni deſtructionem. Verùm enim verò ſi in poteſtate malefici abſolutè eſſet, ampliùs non nocere, liceret id ab eo petere: ſed cùm maleficus nihil egerit, ſed Diabolus morbum intulerit, etiam in malefici poteſtate non eſt, morbum auferre, ſed neceſſarium eſt, vt id à Diabolo impetret. Itaque proteſtatio eſt contraria facto; cùm, qui à malefico hoc petit, id à Diabolo petat. A Diabolo verò, vt amico, nihil petere poſſumus; cùm omnis cum eo familiaritas à Chriſto nobis interdicta ſit. Neque etiam per modum imperij id obtinere poſſumus; cùm Diabolus non nobis, ſed ſoli DEO ſubiectus ſit. Præterea quis certum me reddere poteſt, maleficum, ſeu qui morbum intulit, ſeu alium, mediis naturalibus & licitis vſurum? Et ſi ſperem, eum mediis naturalibus vſurum, cur non ab aliis, de Magia non ſuſpectis, & quibus rerum naturalium vires rectiùs, quàm ſagis, perſpectæ ſunt, eadem auxilia petuntur?

An liceat inſtrumenta Magica quærere & abolere.

Altera quæſtio paulò difficilior eſt; *an nimirum liceat media & inſtrumenta, quibus ſagæ & venefici ad morbum aliquem inducendum vſi ſunt, inquirere, inuenta amouere, comburere, vel quocunque modo abolere.* Et diſputant hac de re variè Scholaſtici, & qui eos ſequuntur. Primò autem rectè ſtatus controuerſiæ formandus eſt. Neque enim, vt rectè monet Guilhelmus Eſtius, *in 4. ſumm. Thomæ, diſtinct. 34. §. 8.* ſtatus controuerſiæ eſt; an liceat in contemptum & deteſtationem magicæ ſuperſtitionis, ipſiuſque Diaboli, maleficij ſigna tollere atque abolere; cum Dominus ipſe præceperit, *Deuter. 7. & 12.* omnia idololatriæ monumenta penitùs diſperdere: ſed hoc quæritur; an liceat eiuſmodi ſigna inquirere, amouere, deſtruere, ſpe conſequendæ ſanitatis, & hac intentione, vt Diabolus ampliùs non noceat. Affirmantem ſententiam defendunt plerique Scholaſtici, atq; adeo quidem, vt Martinus Delrio, *diſquiſit. mag. lib. 6. cap. 2. ſect. 1. quæſt. 3.* ſcribat, nullum, quod ipſe ſciat, editis libris negantem ſententiam defendiſſe, præter vnum Ioh. Heſſels, à Louanio, *in prælect. in 4. ſentent.* parùm tamen prudenter & verè. Verùm negantem etiam Guilhelm. Eſtius, *loco alleg.* vt & Bodinus, *lib. 3. Dæmonom. ſagar. c. 3.* & tutiorem & veriorem eſſe ſtatuit.

Status Controuerſiæ.

Pro negatiua ſententia rationes. Prima.

Et omnino ſunt negatiuæ ſententiæ rationes ſat firmæ. Primò enim ſi maleficij ſuſpicio ſit, & illius media ignorentur, non niſi per veneficos & ſagas alias pateſieri poſſunt; quæ tamen ipſæ cùm huius rei notitiam non habeant, de ea, vt à Diabolo certiores fiant, neceſſe eſt. At neque à malefico, neque à Diabolo conſilium vllum expetere licet.

Secunda.

Secundò qui remotis iſtis ſignis morbum à malefico inductum ceſſaturum putat, eo ipſo rebus illis vires nocendi, quas nullas habent, tribuit, & DEO præterito, à quo ſolo morbi immittuntur, à Diabolo & eius organis opem petit.

Tertia.

Tertiò qui ſigilla illa tollit ſpe conſequendæ ſanitatis,

tis,effectum illum vel à naturali cauſſa, vel à DEO & bonis Angelis,vel à Diabolo expectat. At certum eſt, quòd non à naturali cauſſa tum morbus tollatur, cùm ſigna illa nullas vires, ſeu nocendi, ſeu ſanandi habeant:neque etiam à DEO & bonis Angelis; cùm DEI auxilium tum non imploretur.Ergo ſi effectus,qui ſperatur,conſequitur,neceſſe eſt, vt à Diabolo proueniat.

Equidem Martinus Delrio,qui in contraria ſententia defendenda valde laborat, *diſquiſit. Magic.lib.6.cap.1. ſect.1.quaſt.3.§.5.* reſpondet,eſſe inſufficientem enumerationem partium. Sanitatem enim expectari à morali cauſſa, nempe amotione ſigni; id quod, *probat.8.* hoc exemplo declarat: Si quis cum hoſte foret pactus, vt ſuſpenſâ de muro flammulâ candidâ accurrat, & portam occupet,ac vrbe potiatur; & tertius quiſpiam ciuium hoc reſciſcat, nonne,inquit, tollere licebit hoc ſignum?Imò meritorium erit,ſi fecerit, nec proditoribus conſentiet.Verùm quid actiones morales ad morborum curationes? Et ſimile,quod adducit,nihil ad rem facit. Cùm enim hoſtis poſito ſigno proditorum auxilium ſperet, & ſi inſcio proditore ſignum amoueatur, nihilominùs proditor hoſtem iuuare promptus ſit;hoc ſaltem accidit, vt ſigno amoto de proditoris auxilio incertus ſit hoſtis, & propterea vrbem aggredi non auſit.Tale nihil Diabolo ſigno amoto accidere poteſt. Is enim,ſi vellet, & DEVS permitteret, ſigno amoto æquè nocere poſſet,neque ſagarum auxilio opus haberet. Et nullius momenti eſt, quod addit,eum, qui ſignum remouet,idem facere,ac ſi diceret:Signum,quod nocumento inferendo poſuiſti, comminuo & perdo: non eſt,quod noceas; ampliùs nocere non teneris. Etenim quæſtio eſt,etſi quis talia ad Diabolum dicat, an propterea teneatur,& eo modo cogi poſſit,vt non ampliùs noceat. Quod ſi faciat,ab homine rogatus id facit,qui tamen peccat,quod à Diabolo ſanitatem petit. Itaque nullius etiam momenti eſt,quod regerit Delrio, expeti ſanitatem non à poſitiuâ aliqua dæmonis actione, ſed à priuatione actionis, ſiue ceſſatione. Quod etiam obiicit Leſſius, *de Iuſtitia ac iure,lib.2.c.44. dubit. 5.num.40.* dum ſcribit,effectum, qui hic exſpectatur, non eſſe actionem aliquam poſitiuam dæmonis, ſed ceſſationem,ſiue priuationem actionis:quem effectum liceat à Dæmone expectare.

Obiectio Delrio refutatur.

Verùm primò nec ceſſationem illam à Diabolo petere licet;cùm nullo modo Diabolo ſupplicandum ſit,& nihil reuera boni à Diabolo expectari poſſit. Neque enim,quod etiam affert Delrio, eodem modo, quo fugam ab obſeſſo expectamus, eo ipſo etiam amotione ſigni eum ceſſaturum à nocendo ſperare poſſumus. Nam cùm fugam Diaboli ab obſeſſo ſperamus,eam futuram putamus DEI auxilio, qui precibus ea de cauſſa imploratur: at iſta à nocendo ceſſatio non à DEO petitur, ſed à Diaboli voluntate ſperatur;quod impium eſt. Et quis certus eſſe poteſt, ac certò ſperare,Diabolum amoto ſigno ampliùs non nociturum?Non enim coactus hoc facit. Ergò ſi liberè id facit, vt honorari & adorari quaſi velit,facit. Et certè Diabolus nunquam ſponte ceſſat à nocendo corpori, niſi vt grauiùs noceat animæ; cùm ſit hoſtis noſter capitalis,qui ſemper nobis maximè nocere cupit. Impium verò eſt,quod hîc reſpondet Delrio,Diabolum deſinere ſigno ſublato, non quia per hanc amotionem grauius malum infligit animæ tollentis, ſed quia ſperat,maleficum in alium ſortem(vt vocat)tranſlaturum,cum nouo ſuo lucro,vel ſic plures ſibi adiuncturum, videntes eum promiſſis ſtare. Omnino enim concedimus,rem ita ſeſe habere; ſed indè facilè patet,Diabolum non ob ſigni amotionem deſinere nocere, ſed quia ſuum lucrum captat, & plures ſibi deuincit: ad quod præſtandum cum occaſionem præbeat ſignum amouens, extra culpam non eſt. Deinde falſum eſt, quòd illa ſanatio ſit mera ceſſatio,& priuatio actionis. V.g.ſi quis à Diabolo ſurdus,claudus redditus ſit,aut continuis doloribus à malefico torqueatur:illi morbi non tolluntur ſimplici Diaboli ceſſatione;cùm aliquid poſitiuum ſint:ſed ſi tolli debent à Diabolo, neceſſe eſt, vt Diabolus agat aliquid, & impedimentum illud poſitiuum tollat. Atque ita illi ægri Diaboli ope ſanantur, quod nulli expetendum.

Quarta.

Quartò qui hac ſpe,vt morbo liberetur,ſigna illa tollit,miſcet ſe pacto,quod veneficus cum Diabolo iniit. Cùm enim Diabolus poſſit etiam ſine ſignis talibus, DEO permittente, hominibus nocere:vt tamen à ſuis honoretur certa ſigna ponit,quibus poſitis nocere incipit,manentibus nocere pergit, ablatis nocere deſinit. Ideoq; qui ſigna illa aufert,non Diabolo nocendi poteſtatē aufert,ſed tacitè ab eius voluntate expectat nocumenti ceſſationem,idq; ex pacto inter illum & veneficum inito. Nam cùm voluntas Diaboli,vt ampliùs non noceat,hoc modo cogi non poſſit, perinde eſt,ac ſi dicat Diabolo:Pactus es,amoto ſigno te à nocendo ceſſaturum:nunc igitur me ſignum amouente præſta, quod promiſiſti,& nocere deſine. Neq; alicuius momenti eſt, quod hîc obiicit Delrio,dum ſcribit, non ſemper eſſe verum,quòd poſſit Diabolus nocere ſine ſignis Magicis. Sæpe enim,inquit,imò ordinariè, DEVS permittit, illum multa facere per maleficos & ſigna malefica,quæ non permittit illum immediatè facere. Vnde non eſt abſurdum, exiſtimare, quòd, quando DEVS permiſit mediante ſigno nocere,nō poſſit dæmon nocere ſigno deſtructo: quia DEVS tum videtur permiſſionem ſuam ſic limitaſſe. Verùm hoc modo, & ſi DEVS permiſſionem ſuam ad ſigna illa limitaret, ſeſe pacto, quòd eſt inter Dæmonem & veneficum,immiſceret:quod dicere impium. Hoc vero magis conſentaneum, Diabolum, poſtquàm à DEO homini alicui nocendi poteſtatem abſolutè impetrauit,vt ſuos ſibi deuinciat, iis perſuadere,ſi hoc vel illud ſignum ponant, hunc effectum ſecuturum:cuius tamen autor poſtea eſt ſolus Diabolus; ſigna verò illa ad maleficium nihil præſtant.

Quinta.

Quintò licet hoc modo impetretur, vt Diabolus à nocendo ceſſet,& amotis ſignis homo à morbo liberetur:tamen id Diabolus non eo fine facit,vt homini proſit;cùm eius hoſtis ſit infenſiſſimus, ſed vt animæ noceat. Vt enim Leo, *ſerm.19.de paſſione Domini,* ſcribit; Beneficia Diaboli omnibus ſunt nocentiora vulneribus.

Sexta.

Sextò. Et cùm illi ipſi, qui contrariam opinionem defendunt,ſtatuant,non licere petere à Dæmone,vt ceſſet vexare maleficio;quia petitio illa eſt intrinſecè mala,vtpote inuoluens pactum & ſocietatem cum Dæmone:etiam non licet per remotionem ſignorum Diabolicorum ſanitatem ſperare. Etenim Diabolus vel cogitur hoc modo,vel precibus & perſuaſione,quod pactum illud ſit efficax,ab eo impetratur. Cogi non poteſt:ergo aſſentiente Diabolo id impetratur:quod nullo modo licet;cùm,vt Auguſtinus, *de ciuitat. DEI,lib.10. cap. 14.* ſcribit, Vnus tantùm DEVS colendus ſit. Omne quippe,quod præſtare hominibus vel Angeli, vel homines poſſunt, in vnius eſſe omnipotentis poteſtate, quiſquis diffitetur, inſanit. *Et mox:* Anima humana adhuc terrenis deſideriis infirma,ea ipſa, quæ temporaliter exoptat,bona,inferna atque terrena, vitæ huic tranſitoriæ neceſſaria, & præ illius vitæ ſempiternæ beneficiis contemnenda,non tamen,niſi ab vno DEO, expectare conſueuit, vt ab illius cultu etiam in iſtorum deſiderio non recedat.

Contrariorū argumentorū refutatio: Primi,ab autoritate.

Etſi verò non pauci ſunt, qui contrarium ſentiunt: tamen quæ pro ſua opinione afferunt, nullius roboris ſunt. Primò quidem autoritatibus inprimis triumphat Delrio, *lib.6.diſquiſ.Mag.c.2.ſect.1.quæſt.3.§.2.* & pro ſua ſententia allegat Hiſpanos,Germanos, Italos, Gallos, Britannóſque, Scholaſticos, Nominales, Scotiſtas, Thomiſtas, Summiſtas, Iuriſtas, Cardinales, Epiſcopos. Verùm enimverò errantium multitudo non parit errori patrocinium;neq; nouum eſt,multas opiniones publicè defendi,non quia veræ,ſed quia communes. Interim Guilhelm. Eſtius, *in quart. ſententiar. diſtinct.34.§.8. & 9.*

negat,

negat, eſſe ſententiam communem, ſed ſaltem moder-
norum ſententiam eſſe ſtatuit, à qua diſcedere ob ra-
tiones fas ſit. Et licet eſſet ſententia communis: tamen
ſententias communes ſæpe corrigi, non nouum eſt.
Ideóque ipſe contrarium ſentit, & ante ipſum Iohan.
Heſſels, à Louanio, Bodinus, *de ſagar. Dæmonom.* & nu-
per etiam Dn̄. D. Fridericus Balduinus, p.m. *in caſib. con-
ſcient.* & alij.

…undi, ab …oriis. Secundò hiſtorias aliquot producit Martinus Del-
rio, quibus probat, morbos à maleficis inductos ſignis
ablatis ceſſaſſe; quas adducere hîc ſuperſedeo. Verùm
non an aliquid factum ſit, ſed an, quod factum eſt, rectè
factum ſit, attendendum. Aliàs enim non ſigna ſolùm
amouere, ſed & maleficorum opem implorare liceret.
Certè niſi Beelzebub in Ecron multos ſanaſſet, Ocho-
zias Rex eius opem non imploraſſet: quod factum ta-
men Regis DEVS per Prophetam Eliam grauiter ob-
iurgauit. Et ſaga illa, cujus etiam ſupra mentionem fe-
ci, & cuius quoque meminit Bodinus, *ſagar. Dæmonom.
lib. 3. cap. 1. 5.* in Conſtantienſi agro, non ſine cauſſa
tam celebris fuit, vt dominus vici in Richtighaffen,
ob hominum confluxum, canonem ab iis exigeret.

…rtij. Tertiò obiicitur, quod ſigni amotio per ſe non ſit
mala, neque finis per ſe malus, morbi putà ablatio. Et
proinde putant, licere hoc medio ad talem finem vti.
Verùm reſpondeo, ſuperſtitioſum eſt, & malum, rem ad
aliquem finem referre, ad quem neque naturaliter, ne-
que ex DEI inſtitutione ordinata eſt; & præcipuè vbi
in illa re vel actione aliquid commercij cum Diabolo
intercedit, quod omnino hic accidit.

…uarti. Quartò licèt, inquiunt, declinare à loco, vbi poſitum
eſt ſignum, per quod tranſeuntes afficiuntur maleficio.
Ergò & auferre ſignum licet. Verùm reſpondeo, eſſe
diuerſitatem. Fuga enim, & declinatio loci, in quo ho-
minibus damnum infertur, naturaliter ordinata eſt ad
euitationem mali, in quod quis incideret, ſi eum lo-
cum pertranſiret: ſignorum autem ablatio naturaliter
non eſt ordinata, vt quis per illam à morbo liberari
poſſit. Imò exiſtimo, ſi quis firmâ in DEVM fiduciâ
talem locum pertranſiret, nihil mali à Diabolo paſſu-
rum; niſi forſan ex ſingulari ſuo conſilio DEVS id
Diabolo permitteret.

Quinti. Quintò aiunt, DEVM ipſum præcepiſſe, vt idola
gentium deſtruantur, & licere ad imitationem Chriſti,
qui venit in hunc mundum, vt deſtruat opera Diaboli,
Ioh. 1. c. 3. deſtruere ſigna iſta, quæ ſunt opera Diaboli.
Verùm reſpondeo, omnino id licere facere; ſed non ſpe
conſequendæ ſanitatis. Hæc enim ſi accedat, longè
alius finis eſt remotionis idolorum, & remotionis ta-
lium ſignorum. Idola enim illa deſtruebantur, ne am-
pliùs Diabolus honoraretur, & hominibus ad idolola-
triam occaſio daretur; verùm ſignorum horum, & me-
diorum Magicorum amotione Diabolus honoratur,
dum ab eo ſanitas ſperatur. Ideóque non licet externa
Diaboli opera deſtruere, vt inſtituantur interna, ſuper-
ſtitio nimirum, & ſocietas cum Diabolo & animâ ho-
minis. Sicut neque peccatum, quod Diaboli opus eſt,
per aliud peccatum deſtruere licet.

Sexti. Sextò dicunt, pactum cum Diabolo hoc modo re-
ſcindi. Verùm id negatur. Signa illa ſaltem ad delu-
dendum & decipiendum veneficas ſunt conſtituta; in-
terim pactum, quod inter eas & Diabolum intercedit,
ratum manet. Si verò ad remotionem ſigni nocere de-
ſinat Diabolus, non id facit, quòd remoto ſigno pactum
rumpatur, ſed vt ſagarum, & eorum, qui maleficij ſigna
tollunt, voluntati obſequatur, & à DEI auxilio ad
ſuum auxilium eos auocet.

Septimi. Septimò validam, vt putat, rationem affert Martinus
Delrio, quâ probare conatur, in amotione ſigni nihil il-
liciti intercedere; eámque petit ab enumeratione om-
nium illorum, qui hîc reperiuntur, actuū. Actus, inquit,
ſunt vel interni, animi; vel externi, verbi & operationis.
Animi interni actûs ſunt tres: primus deſiderij, vt ſani-
tas reddatur, & ceſſet nocere Dæmon, & ad hunc finem,
vt tollatur conuentio malefici & Dæmonis de nocen-
do, & quia hoc pactum dependet à ſigno, cupere pro-
inde ipſum tolli ac deſtrui. Secundus actus eſt opinio-
nis, ſiue credulitatis humanæ, quod ſcilicet opinor, ſeu
credo probabiliter, cum ſublatione ſigni pactum ceſſa-
turum, & cum pacto noxam. Tertius eſt ſpes ſanitatis &
ceſſationis noxæ. Verbi externus actus eſt, rogare ma-
leficum, vt ſignum tollat, & nocere per Dæmonem de-
ſinat. Operis externus actus eſt, ipſa ſigna tollere ac
abolere. Atque hos omnes actûs eſſe licitos putat, &
probare conatur. Verùm multis modis errat. Etenim
deſiderare ſanitatem ſuam & aliorum, equidem licitum
eſt. Imò & hoc concedo, licitum eſſe, deſiderare malefi-
cij ceſſationem. Sed de hoc iam quæſtio eſt, à quo ſani-
tas, & illa ceſſatio ſperanda & petēda ſit; an à ſolo Deo,
vt is Diaboli opera deſtruat; an verò etiam à maleficio,
& ſigni ablatione? Affirmatur prius, negatur poſterius.
Neque enim illa ſigna morbum induxerunt, neque iis
ablatis cogitur Diabolus, vt à nocēdo ceſſet, ſed vt ipſe
Delrio, in reſponſione ad argumentum ſeptimum, ha-
bet, ceſſat à nocendo, quia ſperat, vel maleficū in alium
ſortem (vt vocat) tranſlaturum, cum nouo ſuo lucro,
vel ſic plures ſibi deuincturum, videntes eum ſtare pro-
miſſis. Nimirùm dum benefacere creditur Dæmon,
grauius nocet. Atque ita falſum, quòd deſtructio ſigni
ſit medium neceſſarium ſanitati recuperandæ. Aliud
enim, & magis licitum medium eſt, DEI auxilium im-
plorare, qui, vt non ſemper permittit, vt per talia ſigna
homini damnum inferatur, vt ſupra dictum: ita etiam
ſignis iſtis manentibus homini ſanitatem, ſi vult, red-
dere poteſt. Opinio quoque, nimirùm, ceſſaturum ma-
leficium ceſſante pacto, & ſigno amoto, eſt illicita,
quia pugnat cum lege DEI, & primo Decalogi præ-
cepto: Non habebis DEOS alienos. Tertiò ſpes quo-
que vana eſt, quia non nititur DEI fiduciâ & auxilio,
ſed Diaboli. Ex quo etiam patet, externos illos actus
vitioſos & illicitos eſſe. Cùm enim ſagæ iſtæ non per
ſe, ſed per Dæmonem noceant, non licet ab ipſis pe-
tere, vt per Dæmonem hominem ſanent. Et omnino
eò tandem res redit, vt Diabolus honoretur & inuo-
cetur. Cùm enim ſigno amoto cogi non poſſit Dia-
bolus, ne ampliùs noceat, id ſuâ ſponte facit, eo fine,
vt homines decipiat; &, vt ipſe Delrio ait, ceſſat, vt pa-
ctum cum Mago ſeruet, & ſic eum ſibi deuinciat, &
alios alliciat: cui rei occaſionem præbet, qui putat,
ſigni ablatione ſe ſanitatem recuperare poſſe. Atque
ita qui per remotionem ſigni morbum amoliri, & pa-
ctum rumpere vult, ille potiùs pactum confirmat; cum
velit, vt Diabolus id faciat, quod promiſit, nimirum vt
ablato ſigno morbum amoueat.

Octaurò vtitur hoc argumento: Si licet, *inquit*, malefi- Octaui.
cos de medio tollere, ea ſpe & fine, ne hominibus am-
pliùs noceant per Diabolum, vt eius viua inſtrumenta;
licet etiam ſigna maleficij tollere, ne per Diabolum illa
ampliùs noceant, vt eius fictitia inſtrumenta, non ope-
rantia quidem, ſed eum ad operandum excitantia. Atq;
ad hoc argumentum nondum reſponſum eſſe putat
Martinus Delrio. Verùm facilis eſt reſponſio. Eſt enim
hic longè maxima diuerſitas. Vt enim ſagæ & maleficæ
tollantur, mandatum DEI extat: neque id ſine ratione;
cùm ſint homicidæ. Nā ſi latrones, ſua manu homines
occidentes occidere licet, cur non liceat & maleficos
occidere, qui Diaboli ope homini morbos inferūt, imò
eos planè interficiunt? Deinde cùm pactum cum Dia-
bolo inierint, & DEO ac hominibus renunciarint; atq;
eorum hoſtes ſe declararint, cur eos occidere non li-
ceat? At de ſignis iſtis tollendis nullum DEI præceptū
habetur. Ipſa ſigna enim non interficiunt, neque etiam
Diabolum ad nocendū hominibus cogunt; ſed ipſe ſuâ
ſponte ſuperſtitionibus talibus homines implicat. Et
proinde ea quidē deſtruere licet, ſed non ſpe cōſequen-
dæ ſanitatis. Et propterea ſi quis à malefico læſus ſit, nō

ſigna adoriatur, ſed ipſum Diabolum: id quod nullâ aliâ ratione fieri poteſt, quàm Dei & bonorum Angelorum auxilio.

Noui,

Tandem Baptiſta Codronchius, qui, *lib.4. de morb. veneſ. cap.2.* affirmatiuam ſententiam ſequitur, & eandem ſe in libro 2. de Chriſtiana medendi ratione, cap. 3. defendiſſe ſcribit, hanc rationem affert; quia veneficia curare vel abolere haud poſſimus, niſi cauſſas eorum amoueamus; illa ſcilicet, quibus veneficę ad infligẽdos morbos vtuntur. Imò vix aliam curandi rationem in hoc veneficij genere reperiri putat. Verùm falſum eſt, quòd illa ſigna, characteres, imagines, quibus veneficæ ad inducendos morbos vtuntur, ſint cauſſæ morborum illorum, vt ſupra ſatis probatum. Ideoque remotione illorum ſignorum non remouentur morbi, ſed Diabolus, qui induxit, eos tollit. Neque etiam concedi poteſt, quod nullus alius detur tales morbos curandi modus, vt mox dicetur. Et licet nullus daretur: tamen ad Diaboli opem non eſſet confugiendum.

CAPVT IX.

De Curatione naturali.

…n remediis naturalibus …rbi à veneficiis inducti …rari poſſint.

CVm ergo Dæmonis & veneficorum ope veneficia depellere non liceat; iam porrò quæritur, annon alia dentur licita remedia. Occurrunt autem ea duplicia: naturalia & ſupernaturalia, ſeu diuina. De naturalibus pluribus diſputat Baptiſta Codronchius, *de morb. veneſ. libr. 4. cap. 2.* & longè difficillimum eſſe indicat, aliquid certi hac de re ſtatuere; cùm alij affirment, remediis naturalibus tales morbos curari poſſe, alij negent, & pro vtraque ſententia rationes extent.

affirma- … ſenten- … rationes. …na.

Qui affirmant, hos morbos remediis naturalibus curari poſſe, his rationibus vtuntur. Prima eſt, quòd Dæmones ad inferendos hominibus eiuſmodi morbos remediis naturalibus vtuntur, & varias intemperies inducunt, obſtructiones excitant, humores corrumpunt, inquinant, malignis qualitatibus inficiunt, putrefaciunt, ad varias partes præter naturam mouent. Has igitur cauſſas, etſi occultas, diligenti inquiſitione à Medicis inueniri, & contrariis tolli poſſe, exiſtimant, & extare in natura talia, ad hos vſus creata multa remedia. Et quamuis procul dubio cuilibet veneno oppoſitum alexipharmacum in natura detur: tamen ſi venenum non ſemper notum ſit, dantur vniuerſalia alexipharmaca, quæ ad omnia venena depellenda ſunt vtilia.

…da.

Secundò, cùm dæmones plerunque humore melancholico abutantur; vnde & melancholia Diaboli balneum eſſe dicitur: humore melancholico euacuato non ſolùm tales morbi veneficio inducti curantur, ſed & Diaboli obſeſſos homines humore melancholico euacuato interdum relinquunt. Cuius rei exemplum eſt in obſeruationibus Martin. Rulandi, Senioris, *centur. 3. obſeruat.* 100. de quadam fœmina dæmoniaca & melancholica, quæ piis precibus & medicamentis humorem melancholicum euacuantibus à Diabolo liberata eſt.

Tertiò ad experientiam prouocant. Et paſſim apud Philoſophos & Medicos multa medicamenta extare aiunt, quæ ad huiuſmodi morbos vtilia ſint. Qualia medicamenta anteà etiam, *cap. 7. de præſeruatione*, ex autoribus annotata, & plurima paſſim apud autores occurrunt; quorum aliqua & hoc loco recenſere libet. *Rutam* etiam Ariſtoteles, 20. *problem.* 24. vt & Dioſcorides, & Plinius commendant. Laudant & *hypericum*, quæ inde fuga dæmonum vulgò appellatur. *Verbena* quoque, quòd ad expiationes & amuleta commendatur, ſacra herba dicta eſt; de quo Dioſcorides, & Plinius, *lib. 4. cap. 56.* *Artemiſiam* ſecum habentibus mala medicamenta non nocere poſſe, ſcribit *autor. libr. ſimplic.* qui inter ſpurios Galeni extat. *Moly* contra veneficia ab Homero demonſtratum eſſe, ſcribit Plinius, *libr. 25. cap 4.* *Herba Paridis ſemen* contra veneficia præſtantiſſimum remedium prædicari, è Matthioli, *in quart. Dioſcorid cap. 78.* apparet; vbi fertur, quòd ſi huius herbæ ſemen viginti continuis diebus, Drach. j. por d. e, ieiuno propinetur, mentis alienationem & inſaniam, non ſolum ex morbi diuturnitate, ſed ex veneficiis contractam, eo ſanari, eiuſque vſu qui ex veneficiis ſtolidi facti erant, integræ ſanitati reſtitutos fuiſſe.

…men- …a …ia.

Antirrhinum ſi quis appenſum geſtet, eum nullo malo medicamento lædi poſſe, Dioſcorides, *libr. 4. cap.* 129. & Plinius, *libr. 28. capit* 10 tradunt. *abrotanum* etiam ad omnia veneficia prodeſſe, & inprimis iis, quibus coeundi potentia adempta eſt, ſcribit Plinius, *libr. 21. cap. 21.* Idem, *libr. 25. cap. 20.* refert, ei, qui quotidie *betonicam* geſtat, nulla nocitura mala medicamenta. Et de *ſulphure* idem, *libr. 35. cap. 15.* ſcribit, habuiſſe in religionibus locum ad expiandos ſuffitu morbos. Ac talia plurima, cùm apud antiquos, tum recentiores extant, quæ omnia hic afferre operæ pretium non eſt.

Quâ tamen ratione res tales naturales, ſeu herbæ, ſeu mineralia, ſeu gemmæ contra morbos à veneficiis inductos proſint, & Diabolum, qui talium morborum autor eſt, fugare poſſint, vt ampliùs non noceat, diſſentiunt autores iſti, & in rationibus reddendis varij ſunt. Quidam dicunt, quòd, quæcumque fiunt circa corpora obſeſſa, vt & tales morbos, Dæmones in ſui deſpectum & ludibrium accipiant, & potiſſimum vbi ſunt irriſiua & afflictiua, vt ſunt fœtida, amara, & alia huius generis, vt hac ratione quodammodo cogatur ad fugam Diabolus, & à nocendo deſinat. Verum quis non intelligit, talibus rebus nullo modo Diabolum affligi, nec cogi, vt à nocendo deſiſtat, ſed ſi id faciat, ideo facere, vt homines in ſua ſuperſtitione confirmet. Alij dicunt, cùm iſta afflictionum in inferno ferendarum memoriam Diabolo ſuggerant, vt ſulphur & ignis, eum hoc modo terreri, vt à nocendo abſiſtat. Verùm etiam ſine iſtis Diabolus ſuæ condemnationis non immemor eſt, nec etiamſi ipſi hoc modo in memoriam reuocetur, cogitur, vt à nocendo deſiſtat. Alij ſtatuunt, Deum concreaſſe in ſpiritibus, Angelis, & ſpiritu humano quandam potentiam ſenſitiuam, non carnalem, ſed ſpiritualem, per quam ſubiiciantur paſſionibus rerum corporalium. Verùm de anima humana, vtpote quæ forma eſt ſui corporis, hoc verum eſt; at de Angelis hoc nondum probatum. Alij exiſtimant, quòd ſi res illæ piè ac deuote adhibeantur, tanquam inſtrumenta diuinæ iuſtitiæ in Dæmones agere, eaque effectûs & opera veneficij tollere. Verùm & hoc probari debet, quod Deus talibus rebus vt inſtrumentis vti velit, & quòd vnquam promiſerit, per res naturales eos effectûs ſe editurum, qui ſunt ſupra rerum naturalium vires. Alij tandem putant, res iſtas naturales non immediatè in Dæmonem agere, ſed in dæmoniacum, vel maleficio infectum; cùm introducant diſpoſitionem illi, quam dæmon immiſit, contrariam. Quæ ſententia ſi rectè explicetur, inter reliquas veritati maximè conſentanea eſt, vt poſtea dicetur.

Contrà alij negant, res naturales contra veneficia quicquam prodeſſe, his rationibus: Primò quod, cùm vt ſupra, *cap. 7.* probatum, maleficium à Diabolo inducatur; rerum naturalium verò in Diabolum, vtpote qui ſpiritus eſt, nulla ſit efficacia: etiam ad morbos à Diabolo inductos & dependentes depellendos nullam vim habere poſſint. *Pro Negantium rationes. Prima.*

Deinde cùm nulla perfecta curatio, etiam naturalis morbi, poſſit inſtitui, niſi ipſe morbus exactè cognoſcatur, & præterea temperies naturalis, ætatis, conſuetudinis, temporis anni, & ſimilium habeatur ratio, & hæc omnia in morbo, etiam naturali, cognoſcere difficillimum ſit, quomodo cognoſcentur in morbo à Diabolo inflicto, & quomodo omnes actiones, quibus Diabolus in humoribus corrumpendis, & variis morbis inducendis vtitur, inueſtigari poterunt? His verò non cognitis perfecta etiam curatio nulla inſtitui poteſt. *Secunda*

Tertiò etſi naturalia medicamenta ad vitioſos humores, *Tertia.*

mores, per quos morbi inducuntur, euacuandos vtilia ſint; tamen cùm morbi illi non ſolùm ab humoribus tollendis dependeant, etiam iis ſolùm ablatis curatio talis morbi ſperari non poteſt: quod & de aliis medicamentis alexipharmacis & alterantibus dici poteſt. Etenim etſi medicamenta vtilia applicentur: tamen ne effectûs ſuos ſortiantur, Diabolus facilè impedire poteſt; & quantum quotidie Medicus de morbo, vel cauſſa morbifica tollit, tantum ille morbi iterùm, & cauſſæ morbificæ producere, & ita omnes Medicorum conatûs irritos reddere poteſt.

...ntrouerſia ...us deciſio. ...rborum ...eficorum ...erentia.

Vt autem hæc controuerſia componatur, obſeruandum, quod ſupra dictum, morborum, qui pro veneficis habentur, tria eſſe genera. Primum nullo modo veneficium eſt: ſed cùm Diabolus aliquem morbo naturali correptum iri animaduertit, vt eſt rerum naturalium peritiſſimus ſagis & veneficis perſuadet, ſi, quæ iubet, adhibeant, hominẽ in hunc morbum lapſurum, in quem tamen lapſurus erat, etſi veneficæ nihil tale egiſſent. Interim ſagæ & veneficæ putant, ſuâ operâ hunc morbum inductum eſſe, & eo nomine Dæmonem venerantur. Secundò ſunt alij morbi, qui à Diabolo quidem inducuntur, ſed per cauſſas naturales, dum is corporis conſtitutionem naturalem immutat, & humores corrumpit ac alterat. Tertiò ſunt morbi, qui ſimpliciter à Diabolo inducuntur, non mediantibus humoribus naturalibus. Primum ergo morborum genus quod attinet, id omnino remediis naturalibus curari poſſe, manifeſtiſſimum, & extra dubium eſt: tertium verò naturalibus remediis curari non poteſt; cùm certum naturalium in Diabolum, qui ſpiritus eſt, nulla ſit actio. Ad ſecundum verò genus curandum vtilia ſunt medicamenta naturalia; verùm ſola non ſufficiunt, ſed prætere a etiam diuinâ curatione opus eſt; de qua *cap. ſeq.* dicetur. Cùm enim in talibus morbis duæ cauſſæ concurrant, humores, & aliæ, quæ ſunt in corpore humano, & præterea Diabolus: etiamſi prior cauſſa tollatur, tamen, niſi etiam Diabolus ab agendo & nocendo ceſſet, curatio perfecta nulla ſperari poteſt.

...turalia ...edia ad ...ādos mor- ...veneficos ...licia. ...nitoria.

Naturalia autem illa medicamenta ſunt duplicia; vel euacuantia humores vitioſos, quibus diabolus in inducendis morbis vtitur; vel alterantia & alexipharmaca, diſpoſitionibus illis à Diabolo inductis contraria.

Inter euacuantia inprimis vtilia ſunt vomitoria. Certum enim eſt, & experientiâ cõſtat, vomitu multos rebelles morbos, quorum cauſſa in ventriculo, meſenterio, ac circa hapar ac lienẽ hæſit, aliiſque medicamẽtis per aluũ purgãtibus euacuari non potuit, curatos fuiſſe. Ideoque etiam vomitoriis exhibitis dæmoniacos curauit Rulandus, vt ſuprà dictum. Humoribus enim illis vitioſis ſublatis morbi etiam illi, quos mediãtibus illis humoribus Diabolus induxit, ceſſarunt. Et obſeruatum etiam eſt, quoſdã maleficio affectos ſanatos fuiſſe; cùm ſimul cum vitioſis humoribus cultros, capillos, vitra, & ſimilia reieciſſent; nõ quòd res illæ miræ eiectæ cauſſæ morbi fuerint, ſed quòd humores vitioſi euacuati fuerũt, à quibus illi morbi pependerũt; Diabolus verò præſtigiis ſaltem quibuſdã inter vomendũ res illas addidit. Quæ autẽ vomitoria cuiq; morbo & cauſſis cõueniant, prudens Medicus diſpiciet, & dictum eſt de iis alibi.

...rgantia.

Sunt tamen & per aluum ſolùm purgantia vtilia, & proptereà non negligenda.

...nam ...entia ...ra philtro ...ldi hiſto-

Refert quoque Henricus ab Heer, *libr. rarar. obſeru.* 13. quendam non quidem maleficio & incantatione, ſed philtro malè affectum, per vrinas euacuatũ & ſanatum fuiſſe. Cùm enim iuuenis quidam quatuordecim annorum amatorium puluerẽ accepiſſet, in hæmorrhagiam narium maximam incidit, & mox per os grumos ſanguinis ouo maiores eiecit, vt per omnia momenta ſuffocandus videretur; nec multò pòſt per vrinam aluumque ſanguinem tantâ copiâ excreuit, vt non ſolùm aliquot matulas, ſed & ſitulam capacem impleuerit. Cui ſiſtendo etſi varia auxilia exhiberentur; omnia tamen fruſtra fuerunt, & tandem aures iuuenis ceromatis loco ſanguinem puriſſimum fundebant, iſque denique pro mortuo habitus, & in ſtramine repoſitus eſt. Verùm cùm reuiuiſceret, & potus aliquid ſumpſiſſet, placido ſe dedit ſomno, ex quo cùm poſt multas horas expergefactus eſſet, copioſo ſudore perfuſus, pruritum toto corpore vehementiſſimum ſenſit, & mox cruſtis pollicẽ craſſitie æquantibus totum corpus obductum fuit, ita vt extra volas manuum & pedũ nihil vel aciculæ capite tangi poſſet à cruſta liberum. Cùm autẽ ipſi interim medicato iuſculo aluus moueretur, quatuordecim limaces magnos, rubros, cornutos, viuos, repentes, vno ſeceſſu eiecit. Ab illo die, quia cruſtæ ipſum nec ſedere nec iacere patiebantur, ſtetit perdius pernóxq; totas ſex hebdomadas, manibus perticæ craſſiori ab angulo ad angulum cubilis tenſæ admotis Toti corpori obuoluebatur linteum cremore lactis madẽs. Si quando dormire cogeretur, veritus, ne vel thoracem perticæ admoueret, vel labantibus genibus muſculorum cruſtæ finderentur, breues ſomnos, ſomniis ſimillimos, capiebat. Venit tandem Leodium Paracelſicus quidam, qui iam ſanari incipienti (nam cruſtarum bona pars, & cum iis omnes pili capitis, manuumq; & pedũ vngues deciderant) remedium dedit, quod vrinis copioſiùs motis ſanitatem acceleraſſe viſum eſt; quod remediũ Ludum Paracelſi dixit. Verùm non immeritò hic dubitari poteſt, an iuuenis iſte naturæ robore, & per cruſtarũ illam eruptionem; an verò per vrinæ euacuationem ſanatus fuerit: cùm, quando ipſi hic puluis à Paracelſico exhibitus fuit, iam conualeſcere inciperet, & cruſtæ deciderent. Addit tamen Henricus ab Heer, ſe experientia didiciſſe, calculum ex homine exſectum, in puluerem comminutum, cum aqua vel ſucco naſturtij aquatici propinatum, philtro potatis, vel amore furentibus multùm profuiſſe.

Calculi humani vis contra philtrum.

Mirabilis memoria & obliuionis exẽplũ.

Hoc loco obiter & hoc recenſendũ, quod de eodem iuuene narrat idem Henricus ab Heer, nimirũ puerum iſtum fuiſſe magnæ memoriæ, vt quatuor condiſcipulis diuerſa dictaret carmina, ipſe interim quintũ ſcriberet; memoriam tamen hanc in morbo iſto ita amiſiſſe, vt etiam proprij fraternique nominis & literarum omniũ oblitus, nec verbum vllum Latinum intelligeret, ſed, vt puer, iterum Alphabetum diſcere neceſſe haberet; ad ſtudia tamen reuerſum ita profeciſſe, vt Philoſophiam publicè in Germania & Gallia ſit profeſſus, Medicuſque factus, ab eo tempore morbum nullum ſit expertus, præter catarrhos.

Alterantia & alexipharmaca contra veneficia.

Alterantia verò, & alexipharmaca quod attinet, primò hic notandum, vocabulum veneficij ambiguum eſſe, atq; interdum ſumi pro incantatione, & actione abſolutè Magica: interdum pro morbo per venenũ illato; quò & philtra pertinent. Ideoque cum apud autores occurrit, herbam hanc vel illam contra veneficia vtilem eſſe, plerũque morbi à venenis clàm illati potiùs, quàm à Magicis actionibus inducti, intelligẽdi ſunt Etenim cùm dentur alexipharmaca communia, ea in hiſce venenis, quorum natura plerunque latet, non ſine commodo vſurpari poſſunt. Imò forſan cum fructu etiam in morbis à Diabolo inductis ea adhibere licet; cùm & ille venenoſas in corpore diſpoſitiones excitare poſſit, quæ ab eiuſmodi medicamentis infringuntur.

Duplicia. Interna.

Medicamenta autem iſta alterantia ſunt vel externa, vel interna. Interna ſunt pleraq; ex iis, quæ ſupra, c. 7. & in hoc ipſo etiam capite antea fuêre enumerata. Tale medicamentum eſt *herba Paris*, è quâ, & aliis alexipharmacis parata eſt antidotus Moïbani, vulgò antidotus Saxonica, & puluis Saxonicus dictus; tale eſt *ariſtolochia rotund. & longa*; tale eſt *hypericum*; talia plurima alia. Quædam verò medicamenta quibuſdam malignis diſpoſitionibus in ſpecie aduerſantur. Ita ruta medetur epilepſiæ; cui cùm ſæpe ſeſe Diabolus immiſceat; non ſine cauſſa etiam tum vſurpatur. Huc pertinet procul dubio etiam *viſcum colurnum* præcipuè; de quo ſcri-

bit Henricus ab Heer, eum epilepticis querno longè eſſe vtiliorem, idque ſeipſum ſæpe expertum eſſe. Præter ſimplicia Baptiſta Codronchius, *de morb. venef. lib. 4. cap. 2.* duo hæc, vt vniuerſalia, recenſet.

Primum Recipit *hyperici*; & præcipuè *ſem. illius* Drach. j. vel Scrup. ij. *margaritar.* Scrup. j.

F. Puluis, qui exhibeatur cum Vnc. iiij. decoctionis, ſeu ſtillatitiæ aquæ mellatæ.

Alterum eſt hoc. ℞. *thuris, myrrhæ, ladani*, an. Vnc. ij. *ſulphuris, galbani*, an. Vnc. j. *hyperici, ariſtoloch.* an. Vnc. ß.

F. Puluis, qui eadem quantitate exhibeatur. Verùm non video, quomodo iis plus, quàm aliis alexipharmacis communibus, fidendum ſit.

Externa Vnguenta. Externa ſunt vnguenta & ſuffumigia, vt & balnea. Et quod *vnguenta* attinet, cùm contra luem Venereã inunctiones Mercuriales vtiles ſint, & contra venena oleum Caranitæ, & alia, quæ iuncturis & locis arteriarũ inungi ſolent, non abſurdum videtur, etiam in talibus morbis ſimilia vnguenta vſurpare. Inter vnguenta nõ prætereundum eſt illud, cuius ex Carrichteri *lib. 2. c. 12.* cùm alij, tum etiam Henricus ab Heer, *in obſeru. Medic. raris, obſ. 8.* mentionem facit, quod fit ex *viſco colurno*, quo ille in puella quadam inſigni maleficio affecta ſe feliciter vſum ſcribit. *Vnguentum ex viſco coryno.* Puella enim illa cùm nonum agẽs annum à venefica ſtipem petente folium acetoſæ donatũ deglutiuiſſet, doloribus ſtatim alui torqueri, toto corpore primùm contremiſcere, deinde & conuelli, demum animo linqui, & quaſi mortua cadere cœpit. Variis remedii, fruſtra tentatis ad Exorciſtam pro more gentis itum; qui cùm officium ſuum facere inciperet, ſtatim puella corpus in varias formas rotare, deinde vomere cœpit ſtercora equina, acûs, pilos plumas, fili glomeres, vitrea feneſtrarum fragmenta, clauos, cultrum ferreum ſpithama longiorem, ouorum putamina, conchylia. Verùm cùm Leodij aliquot ſeptimanis nihil profeciſſent exorciſmi, matrem religio inceſſit, ducendi filiam Huum, ad ſacellum D. Virgini ſacrum, nuperrimè conſtructum, iamque miraculis celebre creditum vulgo. Verùm & ibi fruſtra omnia, quæ ſolent, tentata, & puella non ſolùm hydrophoba, ſed & hygrophoba domum reducta eſt; vbi totis quindecim diebus nec potûs nec cibi aliquid aſſumpſit. Tandem ex Carrichtero Henricus ab Heer hoc Vnguentum compoſuit:

℞. *adipis canis* Vnc. iiij. *urſi* Vnc. viij. *caponis* Vnc. xxiiij. *viſci colurni adhuc virentis* truncos iij. *fruſtatim ſectos & tuſos, dum humeſcant.*

Contunde autem ſimul lignum, folia, baccas. Miſce omnia in phiola, quam Soli nouem ſeptimanas cùm expoſueris, virentem balſamum extrahes, quo ſi veneficio affectorum corpora, & loca maximè dolentia, ac iuncturæ inungantur, certo experimento æger ſanari, atq; hoc ipſo vnguento puellam iſtam ſanatam eſſe ſcribit.

Suffumigia. *Suffimenta* quoque in morbis veneficis & Medici antiqui, & recentiores vſurparunt, parata è *lauro, ruta, hyperico, ſaluia, roremarino, roſis, ligno aloes, aſpalathi, ſantalo, corticibus citri, thure, maſtiche, benzoe, ſtyrace calamita, ladano, moſcho, ſulphure*, quæ cor & cerebrum roborant, & humores frigidos & malignos diſcutiunt.

Balnea. *Balnea* vtrumque præſtant, & euacuare inſenſibiliter, & alterare poſſunt. Ideoque nonnulli ad morbos veneficos tollendos & balneis vtuntur, in quibus rutam, hypericum, artemiſiam, verbenam, palmam Chriſti, & alia ſupra enumerata coquunt. Et verum eſt, balneis repetitis, id quod thermæ docent, ſæpe morbos difficiles curari; inprimis ſi accedat ſudor. Verùm vniuerſali corporis præparatione opus habent, nec temerè vſurpanda. Et ea ipſa tamen non immediatè Diabolo, & eius operibus, ſed humoribus, & diſpoſitionibus corporum vitioſis opponuntur, & his ablatis aliquid vtilitatis afferre poſſunt.

Cautio in remediis naturalibus ad veneficia adhibendis. De omnibus tamen iſtis remediis naturalibus, cùm externis, tum internis hoc obſeruandum; ſi ea adhibere libeat, (cùm ſæpe in occultis morbis varia remedia tentare liceat) ſine omni ſuperſtitione, ceremoniis, verborum pronunciatione, & ſimilibus vſurpanda, ac ſaltem eorum naturalibus viribus fidendum, cætera DEO committenda eſſe.

CAPVT X.

De diuina Curatione.

Nam ab iſtis remediis naturalibus omnibus in morbis à veneficio inductis nemo certè ſibi ſanitatem polliceri poteſt. *Diuina Curatio.* Etenim cùm Diabolus nõ ſolùm diſpoſitionibus Medicis vulgò notis vtatur, ſed & ignotas introducere poſſit; & Medico ignotum ſit, quibus modis Diabolus ad nocẽdum vſus ſit: talia remedia aliquid iuuare, morbum verò planè tollere non poſſunt. Imò ſi DEVS permittat, Diabolus remediorum naturalium vires debilitare & infringere poteſt. Ideóque ſi remedia naturalia non ſufficiant, ad diuinum auxilium & curationem recurrendum. In quo autem cura iſta conſiſtat, vt breuiter dicamus, equidem quid Exorciſtæ hac de re præcipiant, non ignotum eſt. *Exorciſmi.* Verùm cum de eo pluribus diſquirere meæ profeſſionis nõn ſit, falcem in alienam meſſem non immittam. Duo ſaltem monebo: Primum eſt, exorciſmos illos, vt & peregrinationes ad loca ſacra, ſæpe nihil proficere ac prodeſſe, id quod tum alia exempla, tum obſeruatio, quæ eſt apud Henricum ab Heer, antea allegata, clarè docent; ex qua conſtat, puellæ illi exorciſmos Leodij aliquot ſeptimanis adhibitos nihil profuiſſe, eandémque Huum ad Sacellum D. Virgini ſacrum deductam, omnibus pro more factis, nulla ex parte leuatam domum reductam fuiſſe. Alterum eſt, quòd Baptiſta Codronchius, *de morb. venef. lib. 4. c. 3* ſcribit, ſe à pio quodam Sacerdote monitum eſſe, ne quis in talibus certam fiduciam conſtituat, aut credat; propterea nihil mali ſibi euenturum, ſed omnia proſpera; cùm nec virtute naturali, neque Eccleſiaſticâ ordinatiõe ad tales effectus producendos vim habeant; & ideo in DEO omnem fiduciam collocandam eſſe. Et rectè. Nam præcipuum, imò vnicum, ad quod omnia, quæ præterea adhiberi ſolent, reliqua referenda ſunt, curationis horum morborum caput eſt, in ſolo DEO fiducia; vt nimirum is ardentibus precibus, & fide firmâ ac ſincera inuocetur, cùm ab ægro, tum à cognatis & amicis, imò tota Eccleſia. Et cùm peccatores DEVS non exaudiat, ea vitæ ratio & ab ægro, & à cognatis & amicis, qui pro ægro apud DEVM intercedunt, ineunda eſt, quæ hominem Chriſtianum decet. Ideóque neceſſarium eſt, vt & ægri & cognati veram pœnitentiam agant, & fructus dignos pœnitentiæ faciant. Cauendum verò, ne ſub diuinæ curationis ſchemate aliquid ſuperſtitioſi, & quod contra DEI honorem, quem ſuum ille nulli alteri concedit, vel eius mandatum, committatur. Seuera enim DEI mandata ſunt: *Non habebis DEOS alienos.* Et: *Non aſſumes nomen DEI tui in vanum.* Quæ in DEO omnem fiduciam eſſe collocandam, & ab eo ſolo auxilium omne petendum docent. Is, ſi vult, omnes morbos, quocunque modo inductos, ſanare poteſt: ſi verò non velit homini ſanitatem reſtituere, nullo modo ad Diaboli auxilium confugiendum, ſed in eius voluntate acquieſcendum. Indicia enim DEI ſunt quidem occulta, ſed ſemper iuſta.

Summa curationis morborum à veneficiis inductorum breuiſſima hæc eſt: Primò, ſi animaduertatur, Diabolũ ad morbum aliquem inducendum cauſſis naturalibus vſum fuiſſe, omnino cauſſis illis, quibus Diabolus vſus eſt, contraria remedia opponenda, & quibus fieri poteſt, modis morbus ille oppugnãdus. Cætera Diaboli ludibria planè contemnenda. Etenim Diabolus vbi poteſtatem aliquam homini nocendi à DEO impetrauit, egregiè illa vtitur, & quantũ poteſt, homines terrere & turbare conatur; & propterea ſi morbos, vltra DEI permiſſum, augere, quantum vult, non poteſt, ſymptomatibus foris apparentibus ægros & adſtantes terrere conatur,

tur, & cùm lædere non poteſt, ludit. Quæ omnia ſuſq; deque habenda, & omnia Diaboli ludibria contemnenda, nec vel timore, vel admiratione ſuperbiſſimus ſpiritus titillandus, ipſique, quod ſoſtri loco habere poſſit, nec pilus, vel ex quiſquiliis quid dandum & concedendum, vel eius gratiâ minus vertenda; nihilque, quod ipſe ſibi arrogare poſſit, & vllo modo de ſuperſtitione ſuſpectum videtur, medicamentis admiſcendū; ſed omnis curatio ad ipſos morbos & cauſſas naturales ſimpliciter dirigenda. Secundò, quia, etſi Diabolus naturalibus cauſſis ſæpe vtitur: tamen vel ipſius cauſſæ natura nos latet, vel modus agendi ignotus eſt; præterea Diabolus cauſſarum in contrarium agentium vim impedire permiſſu DEI poteſt: in talibus morbis curandis nunquam in remediis naturalibus ſubſiſtēdum, ſed, quod quidem in omnibus aliis morbis etiam faciendum, hic tamen inprimis neceſſarium eſt, DEI auxilium ſeriis precibus implorandum, iſque orandus, vt opera Diaboli deſtruat, eiuſque potentiæ reſiſtat. Si DEVS nobiſcum, nec Diabolus, nec eius organa quicquam nocere poſſunt, ſed faceſſant, & confundantur, neceſſe eſt.

CONCLVSIO.

ABſolui tandem, cum DEO, & Sextum hunc ac Vltimum Librum Practicæ Medicinæ, eumque, Lector Benevole, *nunc Tibi exhibeo. Equidem me nonnullorum obtrectationes & calumnias, quas ob hoc ipſum morbi genus, quod hîc Liber tractat, iamdudum expertus ſum, non euitaturum facilè prauideo. Verum vicit veritatis ſtudium, vt omnes has ſuſque deque haberem. Infeliciſſima ſunt ingenia, quæ alios omnes ad ſuum captum & placitum loqui ac ſcribere volunt, & quæ olim non didicerunt, nec poſtea diſcere cupiunt; & propterea à ſuis opinionibus diſſidentes non ſolum odio habent, ſed & conuitiis impetunt. Sumus, quotquot bonas litteras tractamus & publicè, ſeu voce, ſeu ſcriptis profitemur, eiuſdem Reipublicæ Senatores, quorum vota libera, nec aliorum voluntati ac nutui accommodata, ſed firmis rationibus nixa eſſe & modeſtè, ſine rixis, ſine altercationibus, ſine conuitiis proferri decet. Ideoque ſicut in meis ſcriptis meam ſententiam liberè propoſui, & vbi opus fuit, meum ab aliis diſſenſum declaraui, ſed ſine maledicentia, ſine cuiuſquam obtrectatione: ita me non offendet, qui à me quandoque diſſentiet. Nam & me hominem eſſe, & in hac naturæ obſcuritate, ac mentis noſtræ imbecillitate, negociorúmque varietate, errare potuiſſe, facilè agnoſco.*

Multa tegit ſacro inuolucro Natura, neque vlli
Fas eſt mortali ſcire omnia.

Modo rationibus, non maledictis, certet, & pro iis, quæ à me minus rectè ſcripta eſſe putauerit, meliora ſubſtituat. Si tamen, quod multis bonis ac doctis Viris hactenus accidit, & mihi contingat, vt pro iuuentutem litterariam iuuandi ſtudio, & multiplici labore, calumnias reportem; & id patienter feram, neque vnquam me adduci patiar, vt ſerram maledicendi cum quoquam reciprocem. Penes poſteritatem eſto iudicium. Illa ſepoſito omni affectu, odio, inuidia, rectiſſimè de noſtris ſcriptis iudicabit. Si quæ verò, quæ vſui Tuo, vel aliorum inſeruient, in his meis ſcriptis inuenies, ea omnia DEO Opt. Max. qui vitam ad hunc vſque terminum mihi prorogauit, & ſanam mentem in corpore ſano, viréſque ad hoc, quicquid eſt, operis abſoluendum clementiſſimè conceſſit, in ſolidum adſcribas:

ILLI SOLI SIT LAVS, HONOR, GLORIA, ET GRATIARVM ACTIO IN INFINITA SECVLA.

APPENDIX LIBRI VI. PARTIS IX.

Miram veneficij hiſtoriam exhibens.

LECTOR BENEVOLE.

CVm Vir Excellentiſſimus & Clariſſimus, Dn. Balthaſar Han, Medicinæ Doctor, & Sereniſſ. Dn. Electoris Saxoniæ Archiater, Collega, Compater, & Amicus meus honorandus à me intelligeret, me in Libro Sexto Practicæ etiam aliquid de morbis à Veneficio dicturum; miram eius rei hiſtoriam mihi narrauit, eamque plenius deſcriptam ſe paulò poſt per epiſtolam exhibiturum promiſit. Verùm cùm caſtra Sereniſſ. Elector Saxoniæ ſecutus id tardiùs præſtare potuerit, interim Liber iſte Sextus Practicæ in Typographia abſolutus eſt. Cùm tamen animaduerterem, lectu digna eſſe, quæ ab eo annotata, Appendicis loco ea libro huic ſubiungere volui; quod Te boni conſulturum confido. Equidem de hac hiſtoria iſtud meum iudicium ſubiungere debuiſſem, verùm operæ typographicæ id non patiuntur, & ſupplebit id Viri Clariſſimi & Excellentiſſimi Dn. D. Ioachimi Colbij hac de re conſilium ad eundem ſcriptum. Duo tamen inprimis in ea attendenda cenſeo. Primum eſt, Diabolum miris artibus ad homines fallendos, & ad ſe alliciendos vti, non tamen plus, quàm Deus permittat, præſtare poſſe; & propterea vbi nocere non poteſt, terrere ſaltem, & ludere. Secundum eſt: Nihil in gratiam Diaboli, & quod eum quocunque modo delectare poſſit, faciendum, ſed ſpem poſt medicamenta naturalia & legitima in ſolo DEO collocandam eſſe; ad cuius arbitrium & nutum Diabolus à nocendo, terrendo, & ludendo ceſſare neceſſe habet.

EPISTOLÆ DVÆ VIRI EXCELLENTISS. & Clariſſimi, Dn. BALTHASARIS HAN, Medicinæ Doctoris, & Sereniſſ. Electoris Saxoniæ Archiatri.

Epiſtola I.

QVam nuper tibi breuiſſimis recenſui, Vir Ampliſſ. Excell. atq; Experientiſſ. Dn. Collega, Compater, ac Amice plurimùm obſeruāde, caſus cuiuſdā Medici hiſtoriā, miſerabilē ſanè, atq; mirabilē admodum, eam iam tibi, vti ipſemet eam maxima ex parte obſeruaui & annotaui manu meā tranſmitto deſcriptam & conſcriptam.

Fœmina quædam honeſta ac pia, annum iam agens vigeſimum ſecundum, temperamenti laudabilis, ſed ad melancholiā non parum inclinātis, anno Chriſti 1634. octauo Nouemb. Saturniq; die, circa veſperā anguſtiis ac compreſſionibus pectoris quibuſdam inſolitis fatigata, ſomni capiendi animo horā conſuetā ibat cubitū, & quanquam ſatis citò ille ſubſequebatur; non tamē fuit abſq; turbis, moleſtiis, & angoribus grauioribꝰ, ob quos non ſemel, poſt horā noctis 12. miſerè eiulare audiebatur, ſed ſomniās habita vocabatur, at non excitabatur, vſq; dū eiulatus repetebat frequētiores. Somno ſuſcitata oculos crebriùs eleuabat, verùm haud diu apertos retinebat, imò ad ſomnū confeſtim ſe componebat, nec vltra tria verba proferebat. Manè, die Solis, nonoq; Nouemb. circa horam 6. lecto exurgens, templum, ac quî ſponſam quandam ſponſo Chriſtianā copulā iungendā Miniſtro Eccleſiæ, ſecundum promiſſum, adduceret, ſollicitè meditans, en liuidas maculas duas in manu alterutra conſpiciebat, variis lancinationibus cōtinuitatem cutis brachij vtriuſq; à carpis ad flexuras cubitorum vſque ſolutam, ſupra cubitos vtroſque verò diuerſis eam literis, quas inter exactè hæ duæ, N nimirū & B. in vnā quaſi coalitæ, vel inuicem ſibi in hunc modū, NB. appēſæ notis quoq; crucis his + inſignioribus

aliquibus

aliquibus notatam eandem animaduertebat. Quid? Illa non minus ſanctum ſuum propoſitum nutu benigniori Altiſſimi horâ matutinâ ordinariâ feliciter perficiēs, circa 8. eiuſdem diei antemeridianam templum denuò intrabat, prandioque, ſiue conuiuio nuptiali ad 4. vſque pomeridianam ſatis-læta intererat, nec quicquam interdiu ac noctu moleſtiarum percipiebat, niſi quòd die Lunæ ſubſequenti, Nouembris v. decimo numerum characterum, ſub forma crucis vnius atque alterius, qui circa collum, pectus, & ventrem infimum ſummo vtplurimum diluculo erupetant, adauctum miſera obſeruaret. Perſentiſcebat inſuper per integrum hunc diem anguſtias ac anxietates inſignes, inſultus vnus excipiebat alterum, tantaque porro ad profundiorem ſomnum, qui plerunq; nuncius ac principium futuri alicuius paroxyſmi, ac dictorum characterum erat, aderat propenſio, vt haud facilè ex eo ſuſcitari valeret. Durante hoc (miſerabile ac mirabile viſu adſtātibus) ad plures corporis partes characteres nominati, ſub figura maximâ ex parte crucis alicuius, prorepebant, ita, vt ſpacio ſeptidui à capite vſque ad calcem, tam in anticis, quàm poſticis partibus, tota cutis, ac ſi virgis vel ſpinis cæſa fuiſſet, vulnerata atq; aſpera cerneretur. Facies prioribus diebus ſemper apparebat illæſa, poſterioribus verò notabatur quidē ſignis recenſitis, ſed leuioribus, continuitateque cutis veræ ſuperficialiter ſaltem, vel vix quid præter epidermida ſoluentibus. Nocte diei huius irruente lectum ſuū intrabat, dormiebatq; per horulā, quâ elapsâ inquieta reddebatur, eiulatus edebat, manuſq; nonnihil arctè cōplicabat. Animaduertentes hoc aſtantes à ſomno eam arcebant, manus ſtrictè quodāmodò clauſas recludebant, acumque alterutri manuum volæ infixam deprehendebant, eamque extrahebant. Acus iſta ab aſtantibus dictis, inſciâ tamen noſtrâ fœminâ, variè fuit incuruata ignique admota, atque aſſeruatur etiamnum. Dies Nouembr. vndecimus, dicatus Marti, tolerabilior erat ſuperioribus, non tamen prorſus liber ab inuaſionibus enumeratis, licer mitioribus. Hac nocte fœminæ dictæ per ſomnium velut, acum ſe quandā ſub lectō ſuō inuenturā, quam, quò citius prunis imponendā curaret, eò celeriu: malum hoc remiſſurum, firmiùs imprimebatur. Hinc die ſubſequente Mercurij, qui 12. erat Nouembris, ſomnij fortè ſub prādio recordabatur ſui, iubebatq; vt ancillula acum ſub lecto latentem ſtudioſè quæreret. Ancillula rediens acū ſatis-longam, ac quidem talem, qualem Sartores in conſuendis veſtibus adhibent, afferebat. Hæc prunis iniiciebatur, inſtituebaturque actus hic aliquoties. His ita peractis lectum horâ decubitus repetens vmbram fortuitò quandam ſub ſpecie humanâ conclaue ingredientem, anguloque ſeſe quodam abſcondentem percipiebat illa; quâ viſâ mirè-expaueſcens, artuſque tremens ſopore obruebatur iſto inſolito, huncque dum, propter exquiſitos, quibus inſimul torquebatur, cruciatus, vi velut quadam animoſè elidere conabatur, ecce vetula facie toruâ terribilis lecto adſtabat, baculóque armata craſſiori crura ipſius magno niſu crudeliter percutiebat, atque indignabunda verba hæc ingeminabat: Acum mihi redde meam, Acum mihi redde meam. Hinc cum altè exclamaret illa iterum atque iterum, vetula euaneſcebat, nec ampliùs à nocte hac inconſueti aliquid perpetiebatur ad diem Saturni vſque proximum, qui 15. erat Nouembris anni prænominati, quo ſub ipſius crepuſculo inter deambulādum nouam quandā alterutrius pedis plantæ infixam, acum, non ſine magno dolore, & profuſione ſanguinis aliqua, ingenti vociferatione aſtantibus oſtendebat. Nox decimi-quinti huius ſat tranquilla erat, quietè enim dormiebat, ac quidem ita, vt ſubſequenti die Dominica, 16. Nouembris, templa abſque remorâ frequentando cultum decentem promptâ mente exhiberet. A die hoc decimo ſexto nihil adeò dolorifici ac inhumani illi obuiam veniebat, niſi quòd non ſemel extra ſuum lectū, quē tamē horis ſomno dicatis conſuetis qualibet veſperâ præmiſſis precibus Chriſtianis ac ſigno S. Crucis repetebat, ſine manifeſto doloris ſenſu, ſub ſcamno aliquo cubans inueniebatur, ac per interuallā, noctibus ſcilicet certis, vtpote tertia, quarta, ſexta, vel decima, (non enim iſta propter dictorum dolorum abſentiam accuratè ita fuerunt obſeruata) denuo cruces nouæ, quibus noua ſigna alia, cordis nimirum, noui item alij Aſtronomici, Planetarum videlicet configurationum vſitatarum, vti ☌. ✶. □. △. ☍. tum & Planetarum ipſorum, ac Luminarium, ceu ♄. ♃. ♂. ☉. ♀. ☿. ☽. nec non ſimplicium quorundam medicamentorum Chymicorū, velut 🜕. 🜂. ⊕. ⊖. ⦶. &c. Characteres (non enim horum, vt & Aſtronomiæ ac Chymiæ ipſius, quibus ſæpiuſcule tum legendo, tum calculum ducendo; ſeſe oblectare aſſolebat, præter ſexum muliebrem, prorſum ignara erat) adiungebantur, cuti quaſi inciſæ efflorefcebant. Status hic àbhinc ad diem 27. Ianuar. anni currentis 1635, vſque bene quietus erat, inſultuſq; dicti minuebatur, imò in totum deficiebant, præter illud, quòd cùm allegato 27. Ianuar. anni 1635. die vicinam ſuam inuiſeret, ac tempus ſibi inuicem vel nendo, acu pingendo, aut colloquendo terere proponerent, en medias inter earum operas fœminæ noſtræ manui dextræ figura Roſæ, ſiniſtræ verò trifolij forma cum anno Natiuitatis Chriſti hoc, 1635 leuiter inciditur, ac quidē artificioſè adeò, ac ſi quis Apelles ea pinxiſſet. Anno huic Seruatoris noſtri demum Cor telis transfixum, ſtulti itē imago, nec non Germanicum verbum hoc, *Narr*, & neſcio cū crucibus diuerſis quæ alia, citra vllum dolorem, ingenti autē adſtantiū ſtupore, ſubiungebantur. Tandem die 27. Februarij anni eiuſdē circa punctum ferè meridiei malum hoc recrudeſcebat, inſultuum exacerbationes multùm intendebantur, fœmina longè vehementioribus, ac prius, obſepiebatur doloribus & angoribus, atque, quemadmodum paroxyſmi hi prioribus qualitate exiſtebant truculentiores, ita breuitate ac celeritate ſuâ præcedentium quantitatem ſuperabant. A die enim hoc ad præſens vſque momentū nihil tale fœmina iſta per DEI gratiam perſenſit. Ille ſæpius dictam hanc ab inſultibus & luſibus iſtis Satanæ clementer inpoſterum tueatur, ſanitatem illi inculpatam largiatur, nobiſque omnibus præſtò ſit cælitùs, quo omni indigemus numine, præſidio ac auxilio ſuo plus quàm præſenti, cui ſit laus, honor & gloria in ſempiterna ſæcula. Atque hæc eſt hiſtoria iſta miſerabilis, quam candidè Tecum communicare debui, Vir Ampliſſime, Tu, pro diuino tuo, quo polles, ingenio, eam lege ac perpende altiùs, tuumque de eiuſmodi paſſionibus accuratum iudiciū poſteritati non denega. En Tui Practici, longæ artis, experientiæ non fallacis, iudicij difficillimi, laboris indefeſſi, rarique ingenij ac candoris libri, quos docti omnes plurimi æſtimant, locum iſti facilè concedunt, imò promittunt auidiſſimi. Interim bene vale, ſalue, ac faue, meque ad quæuis officia tibi præſtanda paratiſſimum certò tibi perſuade. Dab. ex Caſtris Electoral. primariis Perdebergæ d. 5. Id. Nouembr. Anno 1635.

Epiſtola II.

PRoximis literis, Vir Ampliſſ. atq; Experientiſſime, Dn. Collega, Compater, atq. Amice plurimum obſeruande, exhibui tibi caſus cuiuſdā Medici hiſtoriā miſerabilem: iam de ea Viri Clariſſimi & Excellentiſſ. Dn. D. Ioachimi Colbij iudiciū & conſilium tranſmitto. Liceat verò mihi, pace tuâ, paululum hîc digredi, atque ea, quorum in præcedentibus vel facta fuit mentio, vel quænam fuēre adhibita medicamenta, aut quæ aliàs occurrere, denuò, abſque ſerie eleganti, verborumque ornatu, leuiter attingere. Luſum autem affectionem hanc fuiſſe Satanæ, extra omne pono dubium; cui anſam datam volunt nonnulli, quòd fœmina noſtra vetulæ cuidam, de qua certò conſtat, illam eſſe ipſiſſimam iſtam veneficā, induſium aliquod ſuum

rogata

rogata donauerit. Pro maxima enim non ſolùm apud mancipia iſta Cacodæmonis, ſed & plebem rudem habetur hoc: Si ſerici, lintei, aut alterius cuiuſdam rei quid, modò homo hic, vel illic ſemel aut pluries nudo iſtud geſtauerit corpore, ad manus ſit ſagæ cuipiam, tunc poſſe iſtam hominem dictum, aut certum ipſius aliquod, quod ſibi elegerit, membrum, vel pungendo, percutiendo, ligando, contorquendo, vel quouis alio modo, nunc intenſiùs, nuncque remiſſiùs lædere, quandocunque & vbicunque locorũ iſta voluerit. Cruces, quarum in prioribus faciebam mentionem, non ſemper eandem referebant faciem, ſed modò longiores, modò breuiores, modò longiſſimæ conſpiciebantur; quædã apparebant profundiores, doloremque ac pruritum excitabant, quædam ad ſuppurationem perueniebant, ſuaque veſtigia vltra menſem poſt ſe relinquebant, in quibuſdam verò talium nihil obſeruabatur. Vbi non immeritò quis ſcire deſideret, cur ſigna, vel notæ illæ ſub formâ crucis maximâ ex parte, Roſæ item, ac trifolij artificiosè quaſi pictorum, characterumque fœminæ noſtræ cognitorum, & pro parte oblectamentorum ſibi habitorum, eruperint. Cauſſam ego referrem in odium Diaboli, quo genus humanum proſequitur, maximum, ſtudiumque ipſius per omnis generis inſidias illi nocendi calidiſſimas maximè feruens. Hinc dum ſigno S. Crucis cum precibus manè ac veſperi contra vim Sathanæ illa ſe munire ſategerit, dictiſque characteribus Aſtronomicis & Chymicis, nec non Aſtronomiâ & Chymiâ ipſâ, quas puella, ob mirum erga eas amorem, conniuentibus parentibus, à domeſtico quodam, iam Doctore Medico noto, ad tempus ruditer addiſcere laborauerit, vt & acu-picturâ ſubinde ſeſe oblectare ſoleat: ex eo allaborat ſpiritus iſte nequam, quo fidem ipſius erga Deum labefactare, vim precum eludere, & S. Crucis ſigno illudere, corpus ad ſtatum melancholicum, irridendo nimirum eius oblectamenta, perducere, ſicque vnâ operâ, vnoque momento animæ ac corpori ipſius extremè inſidiari conatus eſt. Hæc piè ac probabiliter conijcere licet, vbi ad interiores cauſſas penetrare perfectiùs non datur; medicamenta applicata fuerunt pauca, eaque benigna, & quæ aluum leniter, ac melancholicam ſubducere, atque alterare apta nata fuêre, cum cordialibus nonnullis temperatis, & quæ vtero dicata experimur. Amuletum ex herbis & ſeminibus, certis temporibus ritè collectis; quibus, ratione odoris, præpollebat camphora, Halâ ei fuit tranſmiſſum, at noluit id admittere, ne odium Dei omnipotentis, vanè hoc modo laborando contra odium Diaboli, qui tanquam ſpiritus medicamentis corporeis per ſe non cedat, in ſe deriuet. Hinc & ſatis læta ac animoſa præter preces, cultum diuinum, & ſanctum vſum Sacramentorum nihil adhibebat dæmonifugi. Atque hæc obiter inter motus hoſce bellicos ac tonitrua Martialia, vbi fruſtra Muſæ ſuum ſibi amicum quærunt ſilentium, dixiſſe potiùs, quàm accuratiùs pertractâſſe ſufficiant. Tu interim benignâ mente hæc accipe, de iis tuum iudicium non ſuſpende, ſed quamprimum cum doctis illud communica. Hiſce vale, & ſalue, Vir Ampliſſime, mihique, qui te pl. obſeruat, & ad quæuis officia tibi præſtanda eſt paratiſſimus, ex animo fauere perge. Dab. ex Caſtris Electoral. Sax. primariis Parchini, prid. Cal. Decemb. Anno 1635.

De Caſu iſto iudicium & conſilium.

Dn. IOACHIMI COLBII, Medic. D. ad Dn. D. BALTHASAREM HAN ſcriptum.

SAl. Plur. & Off. Literæ tuæ, Excellentiſſ. Clariſſ. atque Experientiſſime Vir, Amice primarie, quibus, vt ſollicitudini à miro quodam fœminæ cuiuſdam affectu ſubortæ nos etiam ſubueniamus, petitur, monuerunt me eius rei, ſuper qua ſenſa animi mei dudum agitata, nunc, ſi potero, compendij, ne modum epiſtola excedat, faciam. Agatur de morbis, affectionibusve, aut paſſionibus corporis humani Dæmoniacis. Negotium hoc tanti vtique eſt momenti, vt vel publicam requirat diſquiſitionem deciſionemque: ſiquidem ea ad plurimorum opiniones ſaluti non modo temporaneæ, ſed & æternæ obſtantes corrigendas facere poſſet. Multæ ſubſunt quæſtiones, quas titulis includam duobus: aut enim ad cognitionem, aut auerſionem pertinent. Et proinde de ſequentibus; primò quidem, an ſint iſtæ affectiones? quales? piiſne etiam eueniant? in quantum à Diabolo? vnde hic iſtiuſmodi noxæ potens? quatenus à DEO permittantur? quæ ſigna ſibi peculiaria exhibeant? Deinde, an Magiâ vlla, naturali, aliâve obuiandum? inſintne ſimplicib. vllis diabolicæ potentiæ iſto ſe modo exſerenti aduerſæ vires? quæ tamen in his talibus caſib. facienda? quæ à Medico? mentem meam breuiter explicabo. Et ratio conſiderantib. Diaboli odium in homines capitale, ſtudiumque quoquo modo nocendi indefeſſum, nec non technas inſidiaſque vaferrimas, perſuadet: & S. Scriptura in Iobo atteſtatur; & quæ paſſim maximè extremo hoc mundi ſeculo (quod quo breuius iſte vel ſcit, vel metuit, eo magis ſibi vſui facit, eo magis Chriſtianis incommodare conatur) ad omnia non planè cæcutientib. obueniunt, exempla manifeſta docent, tales dari paſſiones. Ego ipſe ſimilis notæ quid in principio coniugij mei pertuli. Diuerſi modi, admodum ſtupendi, ſpecimen habui ante hoc quadriennium in puella illuſtri, atque alia duo etiamnum, alterum in Virgine Generoſa, alterum in iuuene, ciuis hîc præclari filio; ſingula diſcrepantia, variæ ac mirabilis hiſtoriæ. Dæmoniaci autem vel Diabolici morbi, corporiſve actiones hîc non intelliguntur illi, quos obſeſſi aut *καταδυναστευόμενοι ὑπὸ τοῦ Διαβόλου* patiuntur; nec quos iſte ad cauſſas *προηγουμένας* vel *προκαταρκτικάς* adornans inſtinctu ſuo, ſiue intemperanter, ſiue aliter noxiè viuentibus inducit: ſed quorum *αἰτίᾳ συνέχῳ ἢ προσεχεῖ* ita machinationes ſuas permiſſu diuino admiſcet, vt multò grauiora ac terribiliora, quàm aliàs ſuperuenire ſolent, ſymptomata exiſtant; aut ad minimum, vbi ferè nec morbus, mirabilia ludibria. Non ſolùm leguntur Ægyptiis reprobis immiſſi angeli mali & *Prou.* 17. *v.* 11. malo rebellionis ſtudioſo angelis crudelis adfore prædicitur: verum Iobo quoque, cuius integritati pietatique ipſa ſuffragantur Biblia, ita obfuit Satanas; piòſque vel lubentiſſimè iſte, dum aliter, magiſque nequit, iſto modo affligit, ſi DEVS permittit, permittit a. hic in piis id maximè ob cauſſas pòſt referendas. Verùm vt Aduerſario liberum non fuit Iobi facultates liberoſque attingere, & in corpus eius admiſſo imperatum: שְׁמֹר אַךְ אֶת־נַפְשׁוֹ *μόνον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διαφύλαξον*, aut, vt Theodoretus *ἐξηγητικῶς* reddidit: *τῆς ψυχῆς αὐτοῦ οὐχ ἅψῃ*: ita ſemper ei à DEO meta figitur, vltra quam, vt vt velit, nil turbet; egregiè verò conceſſis vtitur, vt ſibi expediat, vt mala proueniant quam maximè iuxta ægrum, alioſque commouentia: ideoque potiſſimum ſub ſenſus cadentia exaggerat, perinde atque vlcerum vniuerſam corporis ſuperficiem occupantium dolore, ſqualore, horrore, fœtore; & Iobi ipſius animum non leuiter concuſſit, & vxoris impietatem prolicuit, & amicorum fidem labefecit: morbos quoque internos ſi inferre, ſiue augere indulgetur, ſymptomatum turbis foras erumpentibus præcipuè allaborat, vt affectos pariter, atque aſtantes magis terreat. Sacrilegium eſſet ſtatuere, blaſphemum dicere, Diabolum quid ex nihilo facere poſſe. Eo quippe pacto abiectiſſimus omnium ſummo poteſtate adæquaretur. Neque ſpiritus iſte nequam citra aliud medium ſua ſubſtantia in hominis corpus agere valet. Relinquitur idcirco, vt, quibus

noſtram

noſtram lædat valetudinem, ex naturæ viribus, quarum tam ipſarum, quàm omnium eos extrahendi & aptiſſimè applicandi modorum gnariſſimus eſt, ſumat. Sanè indidem ſumit, & ingenioſiſſimè ac ſubtilius multo ac cautius, quam vt animaduerti poſſit, obtrudit, vel etiam cum ipſo aëris hauſtu intrò rapi, vegetari, inque deſtinatum, quantum licet, nocumentum maturari, interim eo, quod in diſpoſitione corporis ad affectus iam paratum repetit, minimè neglecto, facit: non minus cauſſas paſſionibus ſuperficiariis perquàm præſtigiatoriè ſuggerit. Et vſque quoque eò annititur, vt mancipiorum ſuorum (à quibus ſuum ad præſcriptum ineptiæ iam factæ ſunt, quibus quidem ij perditi homines plerumque imaginantur proximo, quem volunt, vel morbum imprimi, vel ludibrium fieri; ipſum autem Diabolum duntaxat iis quaſi ſacrificio placito cultum ad facinus cupitum perpetrandum inſtigant) deſiderio ſatisfaciat vel ſatisfeciſſe videatur; eoque artificio apud eos fidem ſibi firmet, venerationem amplificet, ac ſimul aliorum fidem venetur, aut fœneretur, illaqueandorum forſan hinc in ſpeciem & lubitu nocendi, inde iuuandi potentia: in medio ſe ſuoſque anguſtiæ eximendi cupidine adeò intentâ ſæpe & cæcâ, vt & illicita arripiant remedia; vel ad minimum nimio ipſius τοῦ πονηροῦ timore, diuinæ autem tutelæ diffidentia: quantò enim magis à Diabolo quis territus, eo minus fretus Deo. Raro igitur negotium tale omni ex parte abſque iſtius extremè κακούργου lucro expeditur; vndique in periculum his propendentibus, æquè humanâ fide, cuius vnius recto vſu ſalus apprehendenda, atque diuino cultu, qui omnium minimè Diabolo tribuendus. Deus itaque ad tempus redit, aut refractarios ſibi in pœnam, atque εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ, ſicuti olim Ægyptios; quem in finem & Paulus, 1. *Corinth. 5. verſ. 5.* quamuis aliter habendos, Satanæ tradendi poteſtatem eſſe Eccleſiæ, atque ſe etiam 1. *Timoth. 1. v. 20.* in Hymænæum & Alexandrum exercuiſſe indicat: aut inprimis quoque deditos, in audaciſſimi iuxta atque ſuperbiſſimi ſpiritus, eiuſque aſſeclarum confuſionem & opprobrium, exitijque augmentum; in ſui verò gloriam, ſuorúmque, & ipſorum ita ægrotantium multiplex emolumentum: quandoquidem inſimul hac in lucta ipſius gratiâ magis magis impertita, auxilium prouidum, defenſioque potentiſſima, ac piorum fides conſtantiáque probata corã mundo inclareſcunt. Proinde ſunt talium paſſionum, præſertim in piis, indicia certiſſima tam Dei gratia larga, quàm Diaboli opera curioſa conſpicua ſatis vtraque. Namque clarè elucet illius edicti robur, את נפשו שמר animam, vitam, eius obſerua; ne tange: adeo vt neq; in animo, neq; in corpore quicquã contra id perpetrari potuiſſe appareat; cum patientes plerumque, & omnium ſpe animoſiores, & viribus corporis valentiores, quam pro ratione affectionis, ſint maneantque. Imò cum quãdoq; lædere mauult Aduerſarius, ei ludere tantum cõceditur: Suas verò molitiones atque artes eo inſigniter prodit, quod omnia ſolito vehementius & tumultuoſius ad incutiẽdum timorem; ac præterea quoque accuratius multa atque inordinatius, quàm cum naturales cauſſæ ſibi relictæ agunt, accidant. A tali valetudinis euentu corpus liberaturi Magiâ vllâ (vt hodiernus vocabuli iſtius ſignificatus obtinet) cum fide ſua ſpiritum diabolo mancipant. Et dolendum, volgo penitiſſimè inſediſſe opinionem, faſcino, præſtigiis, incantamentove languefacta, non niſi alio ſimilis generis, non naturali, actu reſtitui poſſe; qui ab anu vel viro aliquo eius rei perito impetrandus: atque ab eo vſque cœcis inſania prudentia, maledictiones creduntur benedictiones: pudendum a. in eruditis numerari, qui naturalem quandam Magiacam, oriundam aſylo aſinorum, in domicilio inexploratarum συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας, his talibus in caſibus commendant, ſulphur, verbena, hypericum, adianthum antirrhinum, quercum, taxum, Pariſque & cetum reliqua diabolicis machinationibus contraria medicamenta quod deprædicentur, ſcio; at ſcio quoque pleraque illorum iam olim Idololatriæ atque adeo diabolicis ſacris dedicata. Nimis propterea ſuæ & conſcientiæ & ſalutis ſecurus vel negligens iſta adhibeat. Nec enim præter DEVM & enthea quiſquã in rerũ natura Satanã fugare poteſt: quod purũ putũ ſpiritum corporea nullo modo per ſe afficiant. Veluti igitur πάντοτε ἐν πάντι ποιήματι hic præcipuè caput eſt medelæ, maximopere agere, vt DEVS adſit: Diabolus facilè cum omni & opere & operario ſuo faceſſet; aſſiduis precibus implorato DEI auxilio propter Chriſtum, qui opera cum fiducia in DEVM Satanæ inſultare, quicquid moliatur, quicquid minetur, contemnendo; minimèque aut ſtupore aut timore titillare ſuperbiſſimi, licentiamque ampliare, ex aduerſo autem honorem offendere ſupremi, & adſiſtentiam arcere. Quin imò quod iniuſtiſſimus Inuaſor ac Detentor lytri loco habeat, ne pilum quidem concedere, nec manum vertere; multo minus quicquam, quod eum reſpiciat, vel eius cauſa ſuſpectum aliquatenus ſit, in medicamine admittere. Idem attentè Medicus caueat, cuius ſi operam morbus poſtulat, omne ſuum ſtudium & operam eò adhibeat, illum ipſum vt tollat, continentem cauſſam, aut coniunctam remouens, vel prohibens; nec non partibus plurimum patientibus, vires tutans atque inſtaurans. Quod alioquin nec medendi methodus admittit, ſymptomatibus hic præſertim curam ne impendat; niſi ludificari velit: flammam modò extinguat, totus turbarum Diabolicarum campus, calor, ſplendor, fumus ſua ſponte euaneſcent. Sed denique, vt, cum quo loquor, ſeorſim loquar ſelige nunc, ſi quæ ex hactenus memoratis proficua eſſe poſſe videbuntur. Quo lectiſſima illa fœmina ſollicitatur, leuiculum eſt, & tantillum, vt nomen morbi non ſuſtineat. Nullam enim functionem lædit: vix plus attactu præſtigiis conceſſum eſt. Cuticula ſolum transfixa ac ſumma cutis acu puncta aſtutum puſtulas pruriginoſas excitare non poſſent, niſi quid cauſticum accederet; quod, cum acui etiam inhærens cuticulæ ſubuenire poſſet, niſi alia ibi præſto eſſe deprehendatur, ne quidem vel ſudore, vel balneo vti, opus. Itaque tantum ea, quæ prius recenſui, ſi, vt iam pridem, dubio procul, fiunt rectè aguntur: frequentes precum feruẽtium exhalationes exhorreſcens; animorum veſtrorum, quos infringere, mœrore obnubilare, potentiâ ſtupefacere voluit, magnitudinem & in fide ac fiducia erga Deum obfirmationem, à ſpe ludificationis iſtius iamiam finiendæ tranquillitatem, gaudio ſingulari de gratia diuina, quæ aduerſarij omnem rabiem adeo hîc obtundit, vt ea, qui iſtius deſtinationem exſequens vel intimis in viſceribus tumultuetur ac ſæuiat, vix cuticulam penetrare valens, ipſa luſus facta autorem quoque ſuum viſui exponat, contemptibilemque prorſus oſtendat, ſerenationẽ indignatus exſibilationem tandem & opprobrium metuens, nihil doni, nihil ſpolij, ne quidem quid ex quiſquiliis, nihil viliſſimorum vllo modo ſuperſtitionis ſuſpectorum, vobis ſcientibus ac volentibus, adeptus, breui Diabolus acu pungere & pingere intermittet, proculque fugiens, ſuum ipſe, quo forte vſus eſt (an ἀορέτῳ poſſit dubito) miniſterium non tantum coercebit, ſed fortaſſis etiam, vti aut cunctis, aut altero, ita eluſus ſe gerere conſueuit, manifeſtabit. B. V. Scr. Slaitij, 24. Mart. 1635.

DANIELIS SENNERTI D. ET MEDICINÆ PROFESSORIS

Tractatus

DE CONSENSV ET DISSENSV GALENICORVM ET PERIPATETICORVM CVM CHYMICIS.

Strenuis, Generis antiquitate, Virtute, Eruditione, rerumque vſu Nobiliſſimis Viris,

DN. VVOLFGANGO LOESERN,
Hæreditario in Reinhardts & Meurou.
DN. MAVRITIO CHRISTOPHORO A CANITZ,
Hæreditario in Treben & VVidera:

Dominis Fautoribus ſuis officioſè colendis S. P. D.

VT reliquos vitæ humanæ errores, *Viri Strenui & Nobiliſſimi*, eleganter depinxit, qui *Peregrini in patria errores* nobis ſpectandos exhibuit, ita errorum reliquorum omnium quaſi principiũ φιλαυτίαν & præconceptarum opinionum amorem graphicè deſcripſit, dum in humanæ infelicitatis veſtibulo magnum vinctorum numerum vinculis & catenarum diuerſitate vltra vires aggrauatum ſibi occurriſſe ſcribit, qui tamen vſque adeò ſorteni ſuam non dolebant, vt inter ſe valde de compedum excellentiâ & prærogatiuâ concertarent, dum alius ſuos annulos haberet, alius tãgeret, alius metiretur, alius faſciis ab aëris iniuriis tegeret, omnes verò de ſuis carceribus gloriarentur, & ſi quis minus oneratus eſſet, doleret & inuideret proximo ferramentorum præpondium. Nimirum regitur Mundus opinionibus, & ſuũ cuique pulchrum. Etſi enim omnibus ſeculis Deus Opt. Max. heroica aliquot ingenia excitauit, quæ deterſis oculorum nebulis aciem intenderunt, & falſas opiniones agnouerunt, atque hæc non ornamenta, ſed impedimenta, non aurea monilia, ſed ferreos compedes, quibus in ignorantiæ lutum demergitur genus humanum, eſſe animaduerterunt, quique neruum ſapientiæ eſſe intellexerunt, Nihil temerè credere, & propterea pro virili ab iſta ſeruitute, quam plurimi ſeruiunt, liberare mortalium genus conati ſunt: tamen plurimi contrà ſunt, qui opinionibus potius reguntur, quàm veritatis ſtudio ducuntur. Et alij quidem nimio maiorum ſuorum amore faſcinati, quam quiſque opinionem de rebus ſeu diuinis ſeu humanis à maioribus & doctoribus ſuis hauſit, eam plerumque & amat, & fouet, & propugnat, ac ad ſanguinem vſque mortemque defendit, & nihil eâ verius & rectius dici poſſe perſuaſiſſimum habet, & compedes falſarum opinionum, quibus vinctus eſt, licèt ferrei ſint, licèt impoliti, licèt oneroſi, pro aureis habet, imò non pro compedibus, ſed pro ornamentis. A quibus, ſi quis aliquem liberare tentat, tantum abeſt, vt id admittat, vt etiam renitatur, imò magnam iniuriam ſibi fieri clamitet. Alij contrà ſuis ingeniis nimis fidentes, omnia ab antiquitate etiam bene inuenta euertere, & ſua ſubſtituere conatur.

Et vt hæc eò, cuius gratiâ dixi, transferam, in ipſa etiam Medicinâ iſta opinionum diuerſitas & diſſentiendi ſtudium omnibus ſeculis Sectas peperit. Nam, vt de antiquis Medicorum Sectis iam non dicam, Chymia hoc ipſo ſeculo artis Medicæ formam non parum mutauit. Quanquam enim & hodie non pauci ſint, qui Galenicam Medicinam, eo, quo ſuperioribus ſeculis tradita fuit, modo, ſtrictè retineant, nec quicquam de Chymicis ſint ſolliciti: tamen non multò pauciores eſſe, opinor, qui longè aliam Medicinæ rationem, quàm quæ ſuperioribus ſeculis vſitata fuit, ſectantur. Cùm enim ſuperioribus ſeculis ex Galeni, Auicẽnæ, aliorumque Græcorum & Arabum libris Medicina doceretur & diſceretur; & in Pharmacopoliis ex vſu receptis, quæ vocant, diſpenſatoriis, & maxima ex parte è vegetabilibus, decocta, infuſiones, ſyrupi, pulueres, pilulæ, conſeruæ, electuaria, & alia eius generis medicamẽta pararentur; plurimique Medici eſſent, qui quid alembicus, retorta, phiola, ſublimatorium, reuerberatorium, & alia Chymica inſtrumenta eſſent, ignorarent; ac quâ ratione operationes Chymicæ hodie paſſim vſitatæ fieri deberent, planè neſcirent: hodie plurimis hæc omnia ſunt notiſſima.

Inter Medicos tamen,qui rerum Chymicarum peritiam habent, magna rurſum ſeſe offert diuerſitas,& cùm in opinionibus , tum in modo Medicinam faciendi diſcrepantia. Alii enim Chymica cum Galenicis coniungunt:alii verò Galeni & Auicennæ , eorumque interpretum ſcripta nunquam viderunt,aut ſi viderunt,nunquam legere animum induxerũt; ſed ſolum Paracelſi ſcriptis inhærentes,nouam planè Medicinæ rationem ſectantur, ac non ſolum de morborum origine & cauſis nouas opiniones fouent,ſed &, omnibus vulgatis diſpenſatoriis,&quæ ex iis fiunt,compoſitionibus neglectis,nihil niſi magiſteria,eſſentias,ſpiritus,olea extracta,ſales,&c.& præparant,& ægris ſuis propinant. Atque ex iis quidam,quaſi piaculum ſit è vegetabilibus medicamenta parare & exhibere , nulla niſi ex antimonio, mercurio,vitriolo,nitro,auro,argento,& aliis mineralibus ac metallis parata,aut certè longè frequentius iſta,quàm vegetabilia,vſurpant.

Cuius mutationis in arte Medica longè maximæ primus Theophraſtus Paracelſus,Heluetius,autor exſtitit. Quanquam enim & ante ipſum Chymica à multis colerentur:tamen vix aliquis eorum veterem Medicinam euertere animum induxit. Ipſe præcipuè ſe veteri Medicinæ opponere,nouamque ſectam condere,eiuſque ſe Principem,imò Monarcham, profiteri auſus eſt.

Ingentibus hominis audacis & glorioſi(qui non ſolùm vnius anni ſpatio eximiam Medicinæ Doctorem ſe perfecturum promitteret, ſed & ſingularem ac nouam morbos quoſque grauiſſimos curandi rationem , & quod caput rei eſt , ac quo plurimorum animos ſibi deuinxit,lapidis Philoſophici,quo omnia viliora metalla in aurum mutarentur , cognitionem præ ſe ferret ac polliceretur,)promiſſis moti plurimi,& partim nouarum rerum, partim auri auidi,neglectâ priſcâ Philoſophiâ & Medicinâ , ſeſe Paracelſo totos addixerunt, eumque vt Magiſtrum ac Ducem ſequi ſtatuerunt.

Quo factum,vt quidem,qui id,quod Paracelſus pollicitus eſt,præſtare potuerit , ne vnus inuentus ſit:nouarum tamen opinionum & Paracelſi ſectatores reperti ſint plurimi , atque etiamnum hodie reperiantur,totaque Europa,& in ea præcipuè Germania noſtra,portentoſis dogmatibus non ſolum in Medicina,ſed & Philoſophia & Theologia repleta ſit. Quãquam enim Medicinam præcipuè profiteretur Paracelſus,& ſi inter Chymicarum præparationum limites ſe continuiſſet,laudem ſuam mereri potuiſſet:tamen cùm applauſores inueniret non paucos,audacior factus,falcem in alienam meſſem immiſit,nouaque in Philoſophia dogmata inuexit,nec Theologiam inuiolatam reliquit,ſed ſe aliquando Lutherum & Papam,non minus,quàm Galenum & Hippocratem , in ordinem redacturum minatus eſt,neminemque eorum,qui in ſacram Scripturam hactenus ſcripſiſſent,ſiue veteres ſiue recentiores,Scripturæ nucleum rectè eruiſſe,ſed circa corticem tantum hæſiſſe , non ſolum profeſſus eſt,ſed & ipſe nouas in Theologia opiniones ſcriptis ſuis inſeruit. Præterea Magiã diſcipulis ſuis ſedulò commendauit;imò iſtud pronunciare auſus eſt : ſi Dei deficit auxilium,diaboli ſuccedat. Quam impietatem cùm diſcipuli & agnoſcerent & reprehenderent, atque in lectione Baſileæ iſtud affirmanti D. VVolfius VViſenburgius contradiceret:ne impietate dogmatis ſectatores ſuos offenderet,Magiam quandam , ſeu naturalem ſeu cœleſtem,commentus eſt:quæ tamen ipſa non minus impia,& in Saluatorem ac Deum noſtrum contumelioſa eſt,vt cùm ex aliis,cum ex libris de Philoſophia Sagaci patet , vbi inter alia ſcribit,*lib.2.cap.* 4.Secunda Magiæ ſpecie poſſe tranſmutari vnum in aliud ; ferrum in cuprum,homines,in lupos;Sapphiros,in Adamantes;hominem diuina virtute inuiſibilem fieri,quemadmodum Chriſtus,qui ſe occultauit;& veſtiri tali veſte , vt Chriſtus transfiguratus eſt: Tertia,poſſe quem verba proferre,Sume lectum tuum & ambula;Lazare,ſurge:Quarta, poſſe quem facere,vt aſinus loquatur,ſicut aſinus Bileami ; poſſe facere hominem ex Deo natum,ex Deo doctum;poſſe facere,& poteſtatem habere faciendi ex viribus diuinis,quicquid velit.

Ex Paracelſo nimirum,tanquam fonte,dogmata ſua hauſerunt VVeigelius, Crollius;imò illi ipſi Enthuſiaſtę,qui ante paucos annos in Thuringia religionem Chriſtianã turbare conati ſunt;& plures alij ex iis,qui Fraternitatis R.C.ſeu ſocii ſeu clientes videri voluerunt.

Quæ omnia cùm mecum perpenderem,& abſurda huiuſmodi dogmata plurima ſub ſpecioſo Chymiæ nomine hodie ſpargi,& hoc modo Chymiam multis ſeu inuiſam ſeu ſuſpectam reddi animaduerterem;contrà dignitatem ac vtilitatem Chymiæ agnoſcerem maximam:facere non potui,& id Profeſſionis meæ ratio exigere videbatur, vt quantum à vera Chymia Paracelſi & Paracelſiſtarum ſomnia & abſurda dogmata differrent, monſtrarem: inprimis cum viderem,curioſæ & nouitatis auidæ iuuentutis ingenia prauis iſtis dogmatib. imbui,corrumpi,atque à multis errores hoſce,quaſi lac maternum,bibi , quod prauũ ingenii alimentum,tanquam in membra iudiciorum tranſmutatum,nunquam poſtea deponere poſſunt.

Vt verò vobis, *Viri Strenui & Nobiliſſimi*, hoc quid eſt operis dedicarem, me mouit, quòd non ſolùm vos bonas literas literatoſque amore & beneuolentia proſequi, ſed & ipſos nō leuiter bonis literis tinctos, verùm planè ac penitus imbutos animaduerti. Cum voluptate enim inſigni ſæpius, cùm Vos, Veſtroſque valetudinis cauſſa inuiſi, non ſolùm de rebus politicis & hiſtoricis, ſed & aliis, quæ literariam rem concernunt, & inter ea etiam de rebus Medicis ac Chymicis non vulgariter diſſerentes Vos audiui. Quapropter nullus dubito, vos etiam de hac, quæ eſt inter Ariſtotelicos, Galenicos & Chymicos controuerſia rectè iudicare poſſe: idque vt faciatis, & à grauioribus, quibus occupamini, negotiis huic etiam ſcripto legendo aliquid temporis ſubtrahatis, & meum hoc in vos obſeruantiæ documentum animo beneuolo ſuſcipiatis, etiam atque etiam oro. Bene valete. VVittebergæ, Cal. Febr. Anno Chriſti 1629.

LECTORI BENEVOLO S.

IEci tandem, *Lector Beneuole & Candide, hanc aleam, & dogmata inter Chymicos & Peripateticos ac Galenicos controuerſa quædam propoſui, atque de iis meam ſententiam expoſui. Etſi verò nullo alio fine, quàm veritatis inueſtigandæ, atque artis Medicæ propagandæ ſtudio iſtud negotium à me ſuſceptum eſſe nouerit Is, qui nouit omnia; & instituti mei ratio bonos viros, qui me norunt, non lateat: tamen facilè conicere poſſum, non omnium idem de hoc meo labore futurum iudicium, nec omnes eo, quo a me hæc profecta ſunt, animo accepturos. Indignabuntur enim procul dubio quidam rigidi & pertinaces Peripatetici & Galeni, qui in magiſtrorum verba iurarunt, ac cum Ariſtotele, Hippocrate & Galeno errare, quam cum recentiorum aliquo verum dicere malunt, quòd Chymicorum quaſdam opiniones non planè reieci, ſed, ſi dextre explicentur, recipiendas cenſui: atque Ariſtotelicam Philoſophiam, & Galenicam Medicinã Chymicorum opinionibus contaminari conquerentur. Contrà ægrè Chymici nonnulli ferent, quòd non omnes Paracelſi opiniones pro oraculis habui, & quòd ſtudioſam iuuentutem à Pſeudochymicorum abſurdiſſimis & portentoſis opinionibus dehortatus ſum. Verùm quid aliud facerem, qui vnicum ſcopũ, veritatem præfixam habui, & tantum quid diceretur, ſpectaui, veritatemque omnibus autoritatibus poſthabui? In quo exemplum Ariſtotelis ſequendum mihi propoſui, qui,* lib. 1. Ethic. c. 6. *Platonicam reiecturus ſententiam,* Præſtat, *inquit,* atque adeò oportet etiam ita veritati nos addictos eſſe, vt præ illâ vel noſtra ipſorummet decreta euertere nõ dubitemus, *iisdemque monitum Galeni, qui cenſet, vt is, qui ſolidam eruditionem ſibi comparaturus eſt, à teneris ſummo veritatis amore teneatur, ſeu, vt ipſe loquitur,* ἀληθείας ἐρωτικὴν μανίαν, ὥσπερ ἐνθουσιῶν, *habeat, tum dies noctesque contendat, vt ea, quæ à clariſſimis veterum tradita ſunt, cognoſcat: in hoc tamen non acquieſcat. Iubet enim porrò, ea, quæ cognouit,* κρίνειν καὶ βασανίζειν χρόνῳ παμπόλλῳ, καὶ σκοπεῖν, πόσα μὲν ὁμολογεῖ τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις, πόσα δὲ διαφέρεται. καὶ οὕτως τὰ μὲν αἱρεῖσθαι, τὰ δὲ ἀποστρέφεσθαι. *Quandquam verò hoc mihi non polliceri poſſum, me vbique veritatem quam ſectatus ſum, aſſecutum eſſe; ſed potiùs eo fine ea propoſui, vt & alios ad veritatis inueſtigationem inuitarem: tamen, vt rectè Galenus* lib. de vſu reſpir. cap. 1. *habet:* τολμητέον τε καὶ ζητητέον τὸ ἀληθές. εἰ γὰρ καὶ μὴ τυχόμεν αὐτοῦ παντὸς, ἀλλὰ πλησιέστερον, ἢ νῦν ἐσμὲν, ἀφιξόμεθα. Audendum eſt, & veritas inueſtiganda, quam etiamſi non aſſequamur, omnino tamen propius, quàm nunc ſumus, ad eam perueniemus. *Quo verò ego animo ad ſcribendum acceſſi, eo vt alij ad legendum accedant, opto: Lectoremque candidum oro, vt iudices illos imitetur, qui poſt velum cauſſas cognoſcebant, vt quid diceretur, audirent, quis diceret, non viderent; atque exiſtimet, non hîc Ariſtotelis, Galeni, Paracelſi, ſed Caij, Titij, Sempronij, vel alterius cuiuſpiam dogmata ventilari, neque vllum hominem tam charum habeat, vt ei veritatem poſthabendam putet. Quod facilè fiet, ſi nemo quicquam approbandum ſibi propoſuerit, niſi quod cum certiſſimis illis veritatis in rebus naturalibus & humanis κριτηρίοις, λόγῳ καὶ πείρᾳ, conſenſerit. Qui verò verum credit eſſe propoſitionem quampiam, ideò quòd Plato, Ariſtoteles, vel quiuis alius eã crediderit, nec aliã rationẽ & cauſſam inquirit: certè ingenio omni caret. Veritas enim non in ore eius, quid affirmat, ſed in re ipſa, quæ explicatur, conſiſtit. Et* ex libris colligere, quæ prodiderũt Autores, lõgè eſt periculoſiſſimũ. Rerũ ipſarũ cognitio vera è rebus ipſis eſt, *ait Scalig.* exerc. 104. l. 6. *Qua in re tamẽ vtrinque peccari video.*

Ex vna enim parte Ariſtotelicæ Philoſophiæ ſectatores quidam, vmbratilibus diſputationibus, & in ſuo cerebro natis nonnunquam hypotheſibus nimis confiſi, quid in Rerum Natura fiat, non conſiderant, neque experientiam conſulunt. Verùm non noſtrum eſt, Naturæ leges præſcribere; ſed ex ipſa Natura Natura deſcribenda. Negauit olim Antipodas Lactantius, & Philoſophos, qui Antipodas ſtatuunt, multis exagitat, de fal. Sapient. l. 4. c. 24. *ineptoſque eſſe putat, qui pendulos iſtos Antipodas, homineſque, quorum veſtigia ſunt ſuperiora, quam capita, eſſe credunt. Refert quoque Auentinus, Vigilium quendam, hominem eruditum, quòd homines vndique terræ globo circumfundi, & conuerſis ſiue aduerſis inter ſe pedibus ſtare, aſſeruiſſet, excommunicationis fulmen euitare non potuiſſe. Zacharias enim P. ad Bonifacium ſcripſit, vt Vigilium, tanquam hæreticum, ab Eccleſia depelleret, ſacerdotioque deiiceret, niſi peruerſam doctrinam miſſam facere vellet. Ita ratiunculis quibuſdam Zonam torridã non habitari vmbratici quidam ſuperiorum ſeculorum Doctores diſputabant. Verùm quis iam iis fidem habeat, cum Recentiores in ſuis Nauigationibus longè aliud experti ſint? Eundem errorem in non paucis aliis à pluribus errari exiſtimo, qui ſatis eſſe putant, ſi aliquid in antiquorum libris legerint, an verò cum re ipſa atque experientia conſentiat, ne cogitant quidem. Verum, vt rectè Scaliger,* Exerc. 306. *cenſet,* Nihil infelicius iis ingeniis, quæ mordicus tentiunt. Maiores noſtros nihil ignoraſſe. *Dies diem adhuc docet; & multa in lucem protrahuntur, quæ antiquis parum cognita fuerunt. Nimirum, vt Seneca ait,* Multum egerunt, qui ante nos fuerunt, ſed non peregerunt; multum adhuc reſtat operis, multumq; reſtabit, nec vlli poſt mille ſecula præcludetur occaſio aliquid adhuc adiiciendi πάντα χωρεῖ. *Ideoque Zabarella,* de propoſ. neceſſ. lib. 2. cap. vlt. *optat, vt temporibus noſtris Philoſophos habeamus, qui rerum naturas perſcrutando philoſopharentur, nec ſolùm verbis Ariſtotelis addicti, eáque ſæpius perperam intelligentes, ad ea res ipſas accõmodare ſoliti eſſent, nil aliud quærentes, quàm quid dicat Ariſtoteles, neque aliunde, quàm ex ipſius verbis argumenta ad omniũ cognitionẽ & cõprobationẽ ſumentes.*

Contrà & ex altera parte peccant quidam Chymici, qui de rationibus, quibus ſua dogmata probabilia reddant, parum ſunt ſolliciti, ſed audaciſſimè quidem & confidentiſſimè noua dogmata producunt plurima, eadem verò nullis rationibus probant, imò nec, an cum experientia conſentiant, monſtrant.

Ego quidem vt vtrumq; effugerem, & medio tutius irem, vnicèq; veritatem inquirerẽ, ſedulò laboraui: quod verò vbique eã inuenerim, polliceri mihi non poſſum. Etenim, vt Galenus ait, χαλεπὸν ἐστιν, ἄνθρωπον ὄντα μὴ διαμαρτάνειν ἐν πολλοῖς. *Et vt* exerc. 297. ſect. 1. *ſcribit,* ſapientum ſententias oppugnare paratius eſt vnicuiq;, quàm ſuã tutò alienis cõmittere iudiciis. *Ideóq; vt eiuſdẽ Scalig* l. 1. de plantis, *verbis vtar*: laudẽ hîc nullam quærimus; culpa vacare volumus: quin enixè petimus atq; etiam oramus, vt viciſſim abſq; contentione, ſed humanè atq; liberaliter vnuſquiſq; conferat in mediũ, quod habet, ad literariæ rei incrementũ. Nihil mihi poteſt eſſe beatius, quàm ſcire: diſcendũ verò, vt ſciamus. Ego quidem ſapientiæ ambitũ, tanquam animi noſtri ærariũ quoddam ſemper iudicaui, id quod communia commentationum noſtrarum vectigalia inferenda cenſeo, ſed proba; vnde ſibi ſuum quiſque in vſum ſumat ſine inuidia atque ſimultate. Vnum enim corpus ſumus, vnuſque ſpiritus huius corporis, qui à Deo profectus pro communi excubet vtilitate.

Age ergo, Lector beneuole, hoc agamus, vt ſepoſita omni autoritate & ſectarum ſtudio, & anteceptis opinionibus valere iuſſis, nullo litigandi ſtudio ducti, ſed, vt inter bonos bene agier oportet, ſine calumniis, ſine conuitiis, animus vtrinq; ſtudiorũ cõmunitate & veritatis inueſtigandæ amore, eodemq; vnã li, & de humano genere bene merendi ſtudio cõciliati, & deuincti, iunctas vires ad artem medicam propagandam & amplificandam, infeſtóſq; humanæ ſanitatis hoſtes, morbos, expugnandos & euertendos conferamus. Id quod feliciter fieri atq; euenire Deus Ter Opt. Max. iubeat. VVittebergæ, Calend. Ian. Anno Chriſt. 1619.

DE CHYMICORVM CVM ARISTOTELICIS & Galenicis conſenſu ac diſſenſu.

CAPVT I.

De Natura Chymiæ.

Chymiæ nomen vnde.

CHEMIÆ, Chymiæ, ſeu cum Arabico articulo Alchymiæ, vel Alkymiæ vox vnde ſit deducta, alij aliter ſentiunt. Alij Chymiam ἀπὸ τῆ χύσεως vel χέεως, ſeu ἀπὸ τοῦ χυμοῦ dictã exiſtimãt; quod ſcilicet metalla dura viſceribus terræ effoſſa, liquare, & fundere primùm docuerit. Alij χημίαν nominant, quaſi, vt quidam volunt, artem Ægyptiam. Cum enim, vt refert Plutarchus, *in libro de Iſide & Oſiride*, Ægyptus à Sacerdotibus Sacra lingua Chemia appellaretur; aut, vt eſt apud Herodotum, in Ægypto oppidum quoddam vetuſtum, Chemis nominaretur; hinc Chemiam, quaſi artem Ægyptiam, in ægypto ſcilicet primò ſeu inuentam ſeu exocultam, dictam putant. Alij à quodam Alchymo, ſeu inuentore ſeu cultore huius artis, dictam exiſtimant: ſed ſine fundamento, imò imperitè. Cum enim ab aliis ars hæc Chemia & Chymia appelletur, ex Arabica lingua articulum, AL, acceſſiſſe facilè patet. Alij Halchemiam, quaſi ſalis fuſoriam dictam putant, ſed etiam eadem de cauſſa ineptè. Cœlius Rhodiginus, *Antiquar. lection. libr. 7. c. 2.* Archymiã, quaſi ἀργύρου χυμείαν nominat. Verum cum nondum ſatis conſtet, an vox hæc Græca vel Arabica aut Ægyptiã ſit, de eius deriuatione non multum laborandum.

Spagyria.

Paracelſus & alij recentiores *Spagyriam*, nominant; quæ appellatio forſan ἀπὸ τῆ σπᾶν, quod eſt, diuellere, & ἀγείρειν, cõgregare, deducta eſt, quaſi artẽ corpora naturalia diſſoluendi atque iterum cõponendi, dicas.

Philoſophia pro Chymia.

Sũt, qui arti huic Philoſophię nomen κατ᾽ ἐξοχὴν, ſed nimis arroganter atque inſolenter attribuunt: Vulgatumq; iam eſt apud Chymicos, eos inprimis, qui circa artificium aurum conficiendi occupãtur, *Philoſophos, Philoſophorum filios*, & libros hac de re ſcriptos, *Libros Philoſophorum appellare*. Atque hinc liber, in quem multorum de συνουσίᾳ ſententiæ collectæ ſunt, *Turba Philoſophorum* inſcribitur.

Ars Hermetica.

Appellatur & *ars Hermetica*, ab Hermete, de quo poſtea dicetur, vbi de Inuentoribus & cultoribus Chymiæ agetur: & in ipſa arte ab eodem *vas Hermetis & ſigillum Hermetis*, atq; alia denominantur.

Ars perfecti Magiſterii.

Ab officiis tandem & quibuſdam eius operibus appellatur *ars perfecti Magiſterii; ars ſegregatoria, ſeparatoria, deſtillatoria*, vnde vulgò ſæpè idem eſt Deſtillator & Alchymiſta.

Chymia Finis.

Verùm ne in vocabulis & nominibus diutiùs immoremur, rem ipſam videamus, & quid Chymia ſit, inueſtigemus. Cũ verò diſciplinarũ diſtinctio ex fine petatur, primò quis *Chymiæ finis* ſit, videamus: fine autẽ Inuentio Chymiæ nobis mõſtrat. Chymiæ inueniendæ & excolendæ occaſionem præbuerunt Metallurgi. Hic enim primò non ſolum qua ratione metalla fundi & ab alienis, quibus admiſta effodiuntur, corporibus ſeparari poſſint, inuenerunt: ſed etiã cum aurum inter metalla nobiliſſimum eſſe animaduerterent, ſpem ignobiliora in id tranſmutandi conceperunt. Et cum, quod in Chymia fieri ſolet, vſus atq; operationes ſemper aliquid adportent noui, deſtillationes atq; alias ſeparationes vegetabilib. quoq; applicare, & viã medicamenta artificioſius præparãdi aperire cœperunt: vt ſic totius Chymiæ ambitus metallorũ elaboratione & medicamentorũ præparatione cõcludatur. Ac ſi primum iſtam Chymiæ inuentionem ſpectemus, etiam Metallurgi Chymici nomine cõplectendi eſſent. Verũ cũ artificiũ illud metalla effodiendi, fundendi, à ſcoriis ſuis ſeparandi, probandi, & ſimilia agendi, vulgatius & vilius ſit, quàm vt ſplendidum hoc nomẽ ſuſtinere poſſe videatur: vſus ferè obtinuit, vt non quiuis ſine diſcrimine, qui circa metalla & mineralia occupantur, & ſeruiles operas in iis præſtant, hodie Chymici appellantur: ſed ij ſolũ, qui metalla viliora in aurum & argentum tranſmutare conantur; vel vtilia medicamenta ex metallis & mineralibus elaborant, vt & qui ex vegetalibus artificioſè idem præſtant. Neque enim, quod nonnulli opinantur, circa metalla & mineralia tantum verſatur Chymicus: ſed etiam copioſam, in qua artem ſuam exerceat, materiã vegetabilia & animalia ſuppeditant. Atque ita circa omnia corpora naturalia compoſita Chymicus verſatur.

Chymici quinam.

Chymicus circa quid verſetur.

Quomodo circa corpora naturalia verſetur Chymicus.

Quomodo autem circa corpora naturalia Chymicus verſetur, iam diſpiciendum eſt. Qui purum ab impuro ſeparandi artem Chymiam dicunt, nimis generaliter loqui videntur. Dum enim ῥιζοτόμος vel Pharmacopœus radices à ſordibus purgat, eaſdem lauat, dum deſpumat, colat, ſuccos exprimit, & nihil præterea agit; Chymicum agere non dicitur. Nã etſi & iſta Chymico non omittenda ſint: tamen in vulgaribus iſtis operationibus induſtria eius non terminatur & ſubſiſtit, ſed amplius quid agit, & non ſaltem externas impuritates, & foris adhærẽtes ſordes remouet; ſed ad interiora penetrat, & corpora naturalia cõpoſita ſeu cõcreta in ea, è quib. naturaliter cõſtãt, diſſoluit, eorũque partes ſeparat, vtile ab inutili ſecernit, ſingula purificat, alterat, perficit, & exaltat, & omnino efficaciſſima reddit, eaque iterũ, ſi opus ſit, coniungit, & cõponit. Nonnunquã enim non ſolùm partium ſingularũ vires ſeorſim, ſed totius cõpoſiti requiruntur. Imò eſt, cũ è plurib. naturalibus corporibus vires coniunctæ requiruntur, quæ idcirco Chymicus artificioſè reſoluere & iterum componere docet. Et aliàs etiam ſæpe ad actiones Chymicas perficiendas plurimarum rerum permiſtio eſt neceſſaria. Ita ad metallorum & aliorum corporum ſolutiones Aquæ ſoluentes è pluribus componuntur. Quæ & ſimilia ſi ad propria opera Chymiæ pertinere aliqui non videntur: pertinẽt certè ad organa & inſtrumenta, quæ quælibet ars ſibi parat & fabricat.

Chymiæ finis duplex.

Internus.

Ex quibus manifeſtum euadit, qui Chymiæ finis ſit. *Chymiæ* nimirũ *finis duplex* eſt; *Internus & Externus. Internus finis* eſt, cuius opere perfecto operatio de-

finit. Et Chymię finis internus eſt, corpora naturalia cōpoſita in ea, ex quibus conſtituuntur, reſoluere, purificare, alterare, exaltare, atq; omnino ita elaborare, vt vel partes omnes ſeorſim & ſingulæ, vel iterum coniunctæ & cōpoſitæ, puriſſimæ, efficaciſſimæ, & ad vſus in vita humana neceſſarios aptiſſimę ſint, & ſeu Medico, ſeu illis, qui in metamorphoſi metallorum occupantur, vtilia adminicula præſtent.

Chymia per ſe eſt ars. Huius finis reſpectu Chymia per ſe ars eſt, à medicina ſeiuncta, vtpote quæ non ſolum Medico, ſed etiā aliis artibus vtilem operā præſtat, & multis vitę vſibus inſeruit. Chymicus nimirū parat aquas, Spiritus, Olea, Sales, Flores, præcipitata & alia, quibus diuerſi artifices vti poſſunt. Quia tamen operas ſuas plerumque ad certum finem & artem dirigit Chymicus, ad eam redigitur.

Hic enim finis ſubdiuiditur, & quaſi duas partes habet. Vel enim Chymicus omnes ſuas operationes eò dirigit, vt quicquid parat, metallorum tranſmutationi inſeruiat, vel Medicinæ ſuam operam dicat. Quatenus Medico ſolū inſeruire cupit Chymicus, & præparationibus ingenioſis ac ſubtilioribus, quā aliàs fieri ſolet, efficacia & vtilia ad ſanandum Medico inſtrūmenta ſuppeditat, vel peculiarem artem non conſtituit, vel certè, quod artis ſuæ eſt, ad Pharmacopœiam applicat.

Chymicus & Pharmacopœus in quo conueniant & differant. Atque ita Chymicus hoc modo conſideratus, & pharmacopœus nō differunt; cum vnū vtriq; ſit propoſitum: aut certè ſi inter eos aliquod eſt diſcrimē, valdè erit exiguum. Atque hoc reſpectu Chymia ad medicinam redigitur, & ad φαρμακευτικὴν pertinet. Et licet hodie plerique, qui medicamenta præparant, Medici non ſint; ipſa tamen pharmacopœia ad Medicinam pertinet, & Medicus pharmacopœis, vt miniſtris, vtitur. Et hoc modo Chymicus etiam, quatenus ſcilicet habitu Medicinæ deſtituitur, ac ſolum medicamentis præparandis occupatur, Medici miniſter eſt. Director verò tum atque ἀρχιτέκτων huius artis eſt Medicus, qui non ſolum ſimplicium medicamentorū, ex plantis, mineralibus, metallis atq; animalibus petitorum notitiam habet, & quid in quolibet medicamento vtile, quid inutile ſit nouit; ſed etiam vltimum præparationis vſum, nimirum Medicinam, cognitam & perſpectam habet, & propterea rectiſſimè mōſtrare poteſt, quomodo quodlibet medicamentum præparari poſſit, vt, ſaluis manentibus viribus, quæ expetuntur, & impuritatibus omnibus ſeparatis, medicamentum efficaciſſimū, vtiliſſimum, & tutiſſimum præparetur. Hoc enim niſi fiat, & quo fine quidlibet agatur, præcognitum habeatur; ſed, quod nō rarò Empirici faciunt, quodcūque fortuitò in operationibus Chymicis natum & oblatū pro medicamento arripiatur, noxia potius & damnoſa, quam vtilis erit Chymia. Vt autē Medicus ſit Director, Chymicus miniſter: ita res ſuas cōparare debet Medicus, ne chymicarū operationū ipſe ignarus ſit. Aliàs enim, etſi Medicus à miniſtro diſcere debet, eo ipſo miniſter fit Dominus & Doctor. Ipſe verò Medicus, ſi medicamenta Chymica præparat, Chymici nomen adſumit; ſicut dum ipſe vulnera, vlcera, fracturas & luxationes tractat, Cheirurgus appellatur. Neque dum ſeu Cheirurgiam ſeu Pharmacopœiam tractat, aliquid extra ſuæ artis limites agit, ſed quod ſuæ artis eſt, exſequitur, vt ſuo loco dicetur.

Chymia finis externus duplex. Metallorum trāſmutatio. *Externus* verò *finis atque vſus Chymiæ duplex eſt*: vel enim ad Metamorphoſin & tranſmutationem metallorum ignobiliorum in nobiliora, vel ad medendū & ſanitatem corporis humani adferendā, dirigitur. Priorem vſum & finem Chymię ſi ſpectes, quatenus nimirum eius beneficio metalla ignobiliora in nobiliora mutantur, etiam peculiarem ab aliis artibus diſtinctam artem parit. Neq; enim vlla alia ars datur, quæ id promittat. Atque appellatur ſæpe hęc ars κατ᾽ ἐξοχὴν *Alchymia, ars magni Magiſterij, Magiſterium ſapientum, Hermetis ars.* Quia tamen nonnulli ſtatuunt, ſcopum præcipuum huius artis non eſſe aurū conficere; ſed ſanitatem corporis humani conſeruare, lapidemque, quem appellant Philoſophicum, nō ſolum metalla imperfecta, ſed & corpus humanum perficere, atque hunc finem potiùs, quàm aurificium ſpectari. Si hoc, de quo ſuo loco videtur, ita ſe habet, Chymia peculiarem artem non conſtitueret, ſed vt mox dicetur, ad medicinam pertineret, & medicinæ ſumma perfectio eſſet.

Medicam… torum paratio. Quantum enim ad alterum finem externū, Vſus, & medicamentorum à Chymico præparatorum ad ſanādum applicatio, ſolius medici eſt; & qui habitu medicinæ inſtructus, medicamentis Chymicis, ſeu à ſe ſeu ab alio paratis, vtitur, nomen Chymici deponit, & medici perſonā adſumit; qui, ſi ob peculiaria & vulgatis nobiliora, quibus vtitur, medicamenta, nominis aliquam prærogatiuam habere velit, χυμίατρος & medicina talibus medicamentis inſtructa χυμιατρεία appellari poteſt. Et *Chymiatria* hoc modo *Chymiatr* ſumma quaſi medicinæ perfectio erit, & nobiliſſimus per medicamenta Chymica medicinam faciendi modus. Et differentia inter medicum ſimpliciter ita dictum, & Chymiatrum ſaltem hæc erit, quod ille frequenter integris, ſiue ſimplicibus, ſiue inde miſtis & cōpoſitis medicamentis, vtitur, & coctione aut infuſione atq; aliis vulgaribus modis medicamenta ad vſum præparat: χυμίατρος verò ſimpliciū vires & vitium cauſas diligentius conſiderans ac perpendens, atque actiones nō ſemper à totius forma pendere, ſed ſæpè in vnius medicamenti integri corpore diuerſas vires in diuerſis partibus eſſe animaduertens, artificioſè illas ſeiungit, ſeiunctaſque & nulla contrariorum admixtione impeditas exhibet, vel etiam cum aliis, prout opus eſt, componit. Atque hoc modo Chymia ſi conſideretur, nouā medicinam non parit. Neque ſat cauſæ habent hodie quidam, vt vtriuſque medicinæ Doctores audire cupiant.

Verum ab iſtis, quæ diximus, ſunt qui diſſentiant. Quidam enim nec illam quidem, quā ei cōceſſimus, ex artificioſiore medicamentorū præparatione Chymiatriæ prærogatiuam concedunt: alij contra, tam anguſtis terminis Chymiam nō concludendam, ſed longè latius extendendam putant.

An præparationes Chymicæ ſi… nouæ. Sunt enim quidam, qui nec in ipſis præparationibus aliquod inter vulgarem Medicinā & chymiatriam diſcrimen agnoſcunt, omneſq; præparationes, quibus hodie Chymici vtuntur, & quibus à vulgaribus pharmacopœis diſcernūtur, antiquis medicis & pharmacopœis cognitas fuiſſe exiſtimant. Vt de vulgaribus medicamentorum præparationibus, Tritura, Limatura, Vſtione, Lotione, Maceratione, Colatura, & ſimilibus nihil dicamus, quę omnibus medicamenta præparaturis neceſſariæ ſunt: etiam eas, quæ Chymici ſibi proprias vendicant, digeſtiones, ſublimationes, deſtillationes calcinationes, reuerberationes, extractiones, & ſimiles antiquis nō ignotas fuiſſe probare conātur. Equidem non negamus, antiquos etiam quandam harum operationum notitiam habuiſſe. Nam Acopa medicamenta diutius macerando componere docet Galenus, *7. de cōp. med. ſec. gen. cap. 11. & ſeqq.* Et Theriacam, antequam in vſum venit, longa fermentatione perfici, notiſſimū eſt. Χαλκοῦ ἄνθος, flos cupri quomodo per ſublimationem fiat, Galeno ignotum non fuit. De Cadmia non ſolum natiua, ſed & artificioſa, eaq; triplici, ex Cupri, argenti venis & pyrite, *lib. 9. de ſimplic. medic. facult.* agit. Et ipſam ſublimationem per τὴν εἰς ὕψος ἀναφορὰν deſcribit. Et, *eodem in libro*, in Pompholygos præparatione ſublimationē manifeſtè declarat. Quomodo Hydrargyrus ſublimatione fiat, docet

Diu

Dioſcor *lib. 3. cap. 64. In fictile, inquit, patinā ferream, habentem concham, Cinnabaris conijcitur; poſtea verò ἄμβικα ſiue ollam imponunt; & luto circumlinunt, carbonéſque ſubtus accendunt, quæ Calici ſiue Alembico poſtea fuligo inhæſit, demſa refrigerataque Hydrargyrus eſt.*

Ex quo loco hoc obiter notandum, Alembici vocabulum ab Arabibus à Græco ἄμβιξ deſumtum eſſe. Si enim ad vocem ἄμβικα addatur Arabicus articulus, Al, fit *Alembicus.* Et vocem ἄμβικα non quamlicet ollam, ſed proprium artis huius inſtrumentum ſignificare, ex eo patet, quod apud alios Scriptores Græcos iſta vox ita obuia non eſt.

Ita deſtillationes antiquis non ignotas fuiſſe exiſtimant. De quo quidem cum nemine contendero, parua tamen eius rei indicia apud antiquos extant. Nam quod Hippocrates, *de flatibus* ſcribit, & antiquis aliis ignotū non fuit, ebullientis aquæ vaporem eleuatum, ſi ad ſolidum quiddam impingat, craſſeſcere & condenſari, guttáſq; inde decidere, non magni momenti eſt. Nam hoc etiam Balneatoribus notum eſt: nec tamen ſunt Chymici. Ex appellationibus quoque καταστάγματος & ῥοδοστάκτου & ῥοδοστάγματος, quæ apud Galenum & alios medicos Græcos occurrunt, vix aliquid ſolidi deduci poteſt. Nam, vt Paulus Ægineta, *lib. 7. de remed. c. 15.* docet, ῥοδόστακτον ex roſarum vnguibus & melle fiebat: atque ita non erat Aqua Roſarum ſtillatitia: niſi id aliunde probetur. Hoc etſi alicuius momenti eſſe videtur, quod Ariſtoteles 4. *Meteor. c. 9.* ſcribit; Vinū flāmam emittere, atq; id non de vino integro, ſed de ſpiritu vini alicuius interpretari poſſe videatur: tamē nec id alicuius roboris eſt. Familiare n. eſt hodiè etiā Saxonibus, vinū calefactū incendere, ſaccharo & aromatibus condire, potúmque ita delicatum conficere.

Verum enim verò etſi rudimenta quædam huius artis apud Græcos (nam Arabes maiorem eius habuiſſe notitiam, dubium non eſt) habeantur: tamen ea talia non ſunt, vt propterea ipſis Chymiam ita notam fuiſſe, ſicut hodie eſt, dicere poſſimus. Et ferè quicquid habuerunt eius notitiæ, eam ex Metallurgis habuerunt, vt apud Galen. *in lib. de Simpl. med. facult.* & Dioſcoridem videre eſt. Nondum verò à Metallurgorum fornacibus & Chymicorum ergaſteriis in medicorum officinas tum deducta fuit Chymia. Neque enim, ſi vi ignis aliquid in altū attolli dicatur, aut ſi ſtillicidij vel κατασταγμοῦ fiat mentio, illa artificioſa Chymica per ſua inſtrumēta inſtituta erit deſtillatio. Atq; ita viris doctis, qui in Chymia hodie excolenda & arte Medica per eam exornanda & amplificanda laborarunt, laudem meritam non inuidemus, & aliquid ornamenti & adiumenti Medicinæ veteri ex Chymia acceſſiſſe, libenter fatemur.

An Chymia pariat noſtrā philoſophiam & Medicinam.

Sunt ex altera parte alij, qui limites Chymiæ adhuc latius extendere conantur, & per Chymiā nouā Philoſophiam & Medicinam condere tentant. Etſi enim antiqui Chymici, ſiue circa medicamēta præparanda, ſiue circa metamorphoſin metallorū occuparentur, in principia nō inquiſiuerint, ſed Hippocratis, Galeni, & Ariſtotelis doctrinā contēti fuerint; cum noua medicamenta nouam Medicinam nō parere ſcirent: recentiores tamen, inprimis Paracelſus, limites Chymiæ latius extendere conantur, neque ſolâ medicamentorū præparatione artificioſiore ſe à Galenicis diſcerni patiuntur, ſed iidē de principiis quoque diſputare præſumunt, & in omnibus ferè Philoſophiæ & Medicinæ partibus noua dogmata inuehere laborant.

Sed ſciendum, de principiis diſputare, non eſſe Chymici, quâ Chymicus, ſed vel Medici, vel imprimis Philoſophi. Et Chymia nihil ad eam rem facit, niſi quod ſuis operationib. obſeruationes vel experimenta quædā ſuppeditat, è quibus poſtea vel Medicus vel Philoſophus ſuas concluſiones deducere poteſt. Si verò Chymici recentiores ſectam ſuam ab aliis diſcerni cupiunt: cōmodius, nomine ab auctore quodam, Paracelſo vel alio indito, hoc facerent: aut ſi omnino Chymiæ nomine ab aliis Philoſophis & Medicis diſcerni cupiunt, id quidem facere poſſunt; modo aliis, qui eiuſdem ſectæ & ſententiæ non ſunt, idem nomen non derogent.

Chimicus circa quid verſetur.

Atque ex his, quæ de fine Chymiæ diximus, manifeſtū quoque euadit, *circa quid verſetur Chymicus.* Si enim internus finis Chymiæ cōſideretur, circa omnia naturalia corpora concreta, quæ reſoluenda, purificanda & elaborāda artificioſè, occupatur. Si verò externi finis & quidem prioris reſpectu conſideretur, ſolum circa metalla, quorum ſcilicet tranſmutationē ſibi habet propoſitam, verſatur. Alterius verò finis reſpectu, nō ſolū circa metalla, ſed circa omnia corpora naturalia, quæ medicamēti vtilis & efficacis loco eſſe poſſunt, occupatur; ſiue è mineraliū & metallorū, ſiue vegetabilium ſiue animaliū familia ſint.

Cum ergò, quæ hactenus de Chymiæ fine dicta ſunt, ita ſe habeant, & Chymiæ finis opus ſit, ex. gr. Oleum, Spiritus, Aqua deſtillata, Sal &c. Artem eſſe inde facilè colligitur; habitum ſcilicèt μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητικὸν, vt definit Ariſtoteles, 6. *Eth. Nic. cap. 4.* Et cum ars ſit Chymia, quæ, vt idem Ariſtoteles, 1. *Mag. Mor. cap. vlt.* docet, περὶ ποίησιν καὶ τὰ ποιητὰ verſatur, Scientia eſſe non poteſt, quæ, vt *ibidem* tradit Ariſtoteles, τῶν μετ' ἀποδείξεως ὄντων ἐστίν. Neque enim Alchymia circa res naturales verſatur, vt eas ſolum cognoſcat; ſed aliquid ex iis efficiat. Et licet habeat ſua principia & concluſiones, ſecundum quas in operando progreditur: non tamen ideo eſt Scientia, ſed hoc ipſo eſt ἕξις μετὰ λόγου ποιητικὴ ſiue Ars. Multo minus circa rerum naturalium cauſſas & principia inueſtiganda Chymia verſatur, & proinde nō ſatis propriè nec ſatis cautè loquitur Iſraël Harvettus *demonſtrat. veritat. Chymic. ſect. 1. c. 1.* dum Alchymiam Scientiam dicit, quæ non ſolum medicamentorū præparationē doceat, verum & eorum cæterorúmq; naturalium corporum cauſſas, partes & affectiones inquirat, humanóque generi medeatur; & quæ meritò inter Philoſophiæ partes numeranda ſit. Habitus enim diuerſos & diuerſas diſciplinas confundit. Neque Chymia, ſi humano corpori mederetur, Philoſophiæ pars eſſet.

Chymia non eſt ſcientia.

Chymicus nō medetur.

Verum, vt dictū, Chymicus non medetur, ſed qui medicamētis Chymicè, ſiue à ſe ſiue ab alio, præparatis, vtitur, id facit, non vt Chymicus, ſed vt Medicus. Neque Chymia, quâ talis, cauſſas & affectiones corporis naturalis inueſtigat, ſed qui id agit, Phyſicus eſt; licet Chymicis obſeruationibus & experimentis vtatur. Sicut qui de ventorū natura, cauſſis & differentiis, vel de magnete diſputat, vel affluxu & refluxu maris, etſi à nautis obſeruationes petat, id agit, non vt nauta, ſed vt Phyſicus. Ideóque licèt ad naturæ obſcuritatem inueſtigandam ſummoperè vtilis ſit Chymia; adeò, vt vix quemquam excellere hodiè in hoc genere poſſe putem, qui non artis huius cognitionem habeat: tamen qui illis Chymimicis adminiculis ad contemplandas res naturales vtitur, non amplius Chymicus eſt, ſed Phyſicus.

Chymicus quid conferat ad Phyſicam.

Ideoque Chymia nec Phyſicæ pars eſt, nec ſubalternatur Phyſicæ, vt Rulandus, *Progymnaſ. Chymic. quæſt. 1.* ſtatuit. Licet enim circa idem cum Phyſico ſubiectum, corpus ſcilicet naturale, verſetur Chymicus; quia tamen modus tractādi, id quod ipſe negare nō poteſt, longè diuerſiſſimus eſt à Phyſica tractatione: nec pars Phyſicę Chymia erit, nec ei ſubalternabitur: niſi quis etiam artes fabriles, quæ circa corpora naturalia, ferrū, ligna, lapides verſātur, Phyſicæ ſubalternatas eſſe ſtatuere velit. Ex quibus manifeſtum euadit, quid de iis ſentiendum ſit, qui poſtquā aliquā operationū Chymicarum cognitionem

Chymia non eſt Phyſicæ pars, nec ei ſubalternatur.

nem conſecuti ſunt, omnes Philoſophos & Medicos præ ſe contemnunt. Operationum Chymicarum peritia ſola nec Philoſophũ nec Medicum facit. Atque aſſequuntur eã ſæpè non ita longo tẽporis ſpatio etiam idiotæ; inprimis ſi magnatum vel aliorum ſumtibus, qui in hoc artis genere omnino neceſſarij ſunt, & quos tolerare non cuiuſuis priuati eſt, adiuuentur. Atq; tales operarij Chymici ſemper fuerũt & hodie ſunt plurimi: integro verò ſeculo vix vnus & alter fuit, qui in operationum Chymicarum cauſſis reddendis, principiiſque Chymicis declarandis, & in morborum cauſſis, & facultatib. medicamentorum ad ea reducendis aliquid laude dignum præſtiterit. Et plus ingenij ad hoc requiritur, quã in quibuſuis operarijs Chymicis inuenitur.

Hoc tamen hic monendum eſt, cum Chymici recentiores etiam de principiis diſputare præſumant, nos illorum ductum in hac de Chymia tractatione ſæpe ſequi neceſſe habebimus, neque ſemper intra artis limites nos continere poterimus, ſed nunc Phyſici, nunc Medici perſona induenda erit.

Chymia quid

Ex quibus omnibus *quid Chymia* ſit, colligi poteſt. Eſt nimirũ ars corpora naturalia compoſita ſiue concreta in ea, è quibus naturaliter conſtant, reſoluendi, reſolutaq; pura & viribus validiſſima reddendi, vt vtilia Medico præbeant remedia, vel metallorũ perfectionib. & tranſmutationibus inſeruiant. Ideoque operationes illæ Sophiſticæ, quib. metalla ignobiliora Auri & Argenti colore tinguntur, honeſtâ Chymiæ appellatione dignãdæ vix ſunt, ſed vel matæotechniæ vel cacotechniæ ſũt; vel omninò Metallurgiæ, non Chymiæ propriæ: in quibus tamen tentandi & explorandi varia gratia etiam Chymicus aliquid agere poteſt, nobilioris tamen finis gratiâ. Nec illi Chymicorũ nomine digni, qui quid & quo fine agant, neſciunt; ſed periclitando, ſine omni ratione, ſumtus & ætatem perdunt, & vt, ille aiebat,

Quærunt, inueniunt Nihil, inuentumque requirunt.

CAPVT II.

De Veritate & Dignitate Chymiæ.

Chymia Phyſico vtilis.

ETſi verò Chymia ipſa nec de Rerum natura diſputet, nec medeatur: tamen & Phyſico multa arcana patefacit, ac vtiles obſeruationes ſuggerit; & Medico efficacia Medicamenta ſuppeditat: vnde dignitas & vtilitas eius facilè eluceſcit. Monendum enim hîc; vt ij, qui ſolidã ſibi Phyſicæ & Medicinæ cognitionem cõparare cupiunt, non generalib. illis, quod hodiè plurimi faciunt, ſubſiſtant, ſed ad ſpecialia deſcendant, & ipſam rerum naturam penitiùs paulò intueantur: ita enim in ea ampliſſimos diuinæ ſapientiæ theſauros abſconditos eſſe animaduertent. Nam qui ἐκ βίβλου κυβερνῆται ipſam rerum contemplationem & inſpectionem negligunt, domique concluſi, quibuſdã hypotheſibus nixi, naturæ leges præſcribunt, illi nunquam ad naturæ addita penetrabunt, nec maieſtatem & admirabilitatem illã Naturæ adſpicient. Præterea & hoc cauendũ, ne Experientiæ ratio temerè præiudicet, ſed primò danda opera, vt de re per experientiam conſtet, poſtea eiuſdem rationes inquirantur. Qua in re à multis hodie vulgò peccatur, qui cauſſas rerum quarundam conantur, de quib. tamen an ſint, nondum certò conſtat.

Experientia Phyſico neceſſaria.

Chymia veritas & dignitas.

Sed vt de veritate, dignitate & vtilitate Chymiæ dicamus; cũ ea duos ſcopos ſibi habeat propoſitos, vel metalla tranſmutare, vel vtilia & efficacia medicamenta præparare, vtriuſq; reſpectu laudẽ ſuam meretur, dignitatemq; tuetur Chymia. Etſi n. è recentiorib. quidam Chymiæ hoſtes Chymiam præſtigatricem, Diaboli inuentũ, culinã Dæmonum, eſſe dicant; & Chymicos à Magiſtratu ſupplicijs coercendos cenſeant: tamen longè aliter de ea viri eruditi, quibus animus præconceptis opinionibus obfuſcatus non eſt, ſentiunt.

An metall. tranſmutari poſſint.

Et primò quidem metamorphoſin metallorum quod attinet, de ea prolixè, inprimis cum Medicinæ propria non ſit, in partem vtramuis diſputare operæ pretiũ eſſe nõ putamus; cùm experientiæ repugnare hominis ſit pertinacis, & vt Ariſtoteles rectè, 8. *Phyſic.* cenſet, *quærere rationes & dimittere ſenſus, infirmitas quædam mentis ſit.* Ex cinerib. vitrum fieri hodie notiſſimum eſt: de quo ſi experientia nõ conſtaret, cui id rationibus facilè perſuaderi poſſet, aut quid contradici non poſſet?

Hiſtoria tranſmutationũ metallorum

Metalla autem tranſmutari toties hodie experientia comprobatum eſt, vt diſputanda de eo fruſtra tẽpus teratur. In Vngaria ad oppidum Smolnitiũ, in monte Carpatho, fõtes ſunt, in quos ferrum coniectũ in cuprum optimæ notę vertitur. Idem fit hodie Goſlariæ. Neq; hoc ſaltem aquæ naturales præſtant, ſed & arte idem fieri poteſt. Ferro n. in aquã vitriolatam coniecto puluis rubeus adhæreſcit, qui igne fuſus cuprum euadit. Ita Mercurium in plumbum verti docet Ioh. Rhenanus, *in diſſertione pro Chymiæ veritate,* hoc modo: *Recipe cinerẽ plumbi vel lithargyrum vel miniũ, affunde phlegma aceti, & per noctem maceretur. Poſtea in aqua forti diſſolue Mercurium, in ſolutionẽ aliquot guttas illius aceti infunde, & cõfeſtim puluis ad fundum præcipitabitur, qui in igne reductus plumbum euadit.*

Ferrum in cuprum mutatur.

Mercurius in plumbum.

Et propterea ἀρρωστίᾳ διανοίας laborat Nic. Guibertus, Lotharingus Medicus, qui nihilominus iſta in dubiũ vocare, & tot experientiis tota Europa notiſſimis conuictus etiã de tranſmutatione ferri in cuprũ ſcribere audet; *Id apud alios ſemidoctos* (tales ſcilicet ſũt, ſi Guiberto credimus, Agricola, VVernerus, Matheſius & alij) *fidem inueniſſe: miſtionem quidem eſſe & temperaturam ſatis exactam, quæ dederit mendacio locum, non eſſe formæ mutationem. Qui ſi ad examen iudicii & rationis prius hoc reuocaſſent, lõgè aliter ſenſiſſent.* Quaſi per totum Imperiũ Romanũ, fide publica, omniũque artificum & Docimaſtarum conſenſu non eſſet notiſſimum, cuprum illud genuinum eſſe, imò eo, quod multis in locis è terra effoditur, præſtantius; & Guiberto, neſcio quas ratiunculas in contrarium afferenti, plus quàm tot artificum cenſuræ & non vnius ſeculi experientiæ fidei habendũ, & vmbratilis ad pulpitum ſpeculatio experientiæ tot artificũ præferenda ſit, *Homine imperito nihil eſt ineptius.* Qua de re pulchrè Lucianus, *in Hermotimo.*

Cuprum ex ferro eſt verè cuprum.

Experientia magnificiẽda.

Si quiſpiam fortaſsè illorum interrogaret, Dic mihi, inquiens, ô Lycine, ſi quis Æthiops, qui nunquam alios homines conſpexiſſet, quales nos ſumus, propterea quod nunquam peregrè extra patriam profectus ſit, in quadam concione & conuentu Æthiopum pertinaciter affirmaret, diceretq; nuſquam gentium homines albos aut flauos reperiri, nuſquam vllius alterius coloris, quàm nigros: nunquid fidem aliis dictis ſuis faceret? Diceret autem ad illum quiſpiam ex ſeniorib. Æthiopibus: Tu verò vnde hæc cognita explorataque affirmas audaciſſimè? Neq; enim vnquam à nobis ſuſcepta ad exteros populos profectione peregrinatus es. Neq; per Iouem, qualiter apud exteras nationes ſint, vnquam peruestigaſti, aut præſens oculorum teſtimonio didiciſti.

An ferrum mutetur in cuprum. Aqua in quibus ferrum mutatur in cuprum.

[Equidem ſuprà ſcripſi, ferrum in cuprum mutari, & in Vngaria, ad oppidum Smolnitium, in mõte Carpatho, fontes eſſe, in quos ferrum coniectum in cuprum vertatur. Idem Goſlariæ fieri; vt & arte, ferro in aquam vitriolam coniecto, fieri poſſe. Idem fieri in monte Conticenſi, docuit Iohan. Matthęus, *in Sarepta, con.* 9. & propugnauit Lazarus Ezlerus, *lib. 3. de re metall.* Neque dum mutationem metallorum omnem nego. Verùm quia illa per aquas Vitriolatas ferri in cuprum mutatio ſuſpecta nonnihil

rrum non utatur in prum.

hil eſt;at verò Ariſtoteles, 1. *ethic. cap. 6.* ſcripſit, ita nos oportere veritati addictos eſſe, vt præ illâ vel noſtra ipſorummet decreta euertere nō dubitemus; nec ego, quæ hîc occurrūt, dubia in fraudem veritatis diſſimulare, ſed cuilibet perpendenda proponere volui. Videtur nimirum probabile, ferrum in æs non mutari, ſed æs ex aquis vitriolatis ſaltem ſeparari, ferri beneficio. Dictum enim eſt alibi, omne Vitriolum aliquid æris ſeu cupri in ſe continere, quod per aquas ſalſas per venas cupri fluentes ſolutum eſt. Idque patet ex eo, quod per ferrum ex aquis vitriolatis, ſeu naturalibus, ſeu artificialibus, non plus cupri fit, quàm eæ Vitrioli in ſe continent; vnde etiam ex vno Vitriolo plus cupri prouenit, quàm ex alio, v.g. Vngaricum plus cupri ſuppeditat, quàm Goſlarienſe. Equidem in aquis vitriolatis ferrum diſſoluitur, & in fundo cuprum reperitur: verùm id non ex ferro generatur, ſed ſaltem beneficio ferri præcipitatur, eodem modo, vt dum laminæ cupri in ſolutionem argenti immittuntur, equidem beneficio cupri argentum ab aqua forti ſolutum præcipitatur, nihil verò cupri in argentum mutatur. Nimirum dum cuprum in aqua ſalſa ſolutum eſt, ſi iniiciatur ferrum, tum ſal illud, quod eſt in aqua, etiam ferrum ſoluere conatur, & aggreditur, atque ita in atomos cupri, cum quibus ſe vniuit, deſerit, quæ à ſale derelictæ, ad fundum deſcendunt, quod præcipitari dicitur. Qua de re videantur, [quæ in Inſtitut. *lib. 5. part. 3. ſect. 4. c. 13.* & *Hypomn. phyſ. 1. cap. 5.* de præcipitatione dicta sūt.

Probatur experientia.

Qui huius rei periculum facere velit, recipiat cupri puri ℥ j. eamque ſoluat in aqua ex Vitriolo & ſale communi facta: in ſolutionem illam, quæ coloris cærulei erit, iniiciat laminas ferri ℥ ij. pondere. Stent in loco calido: tum laminæ ferri etiam ſoluentur, & aqua, quæ antea cærulea erat, alba euadet, & in fundo cupri puluis rubicundus inuenietur. Qui ſi aquâ edulcoretur & exſiccetur, tandemque igni, vt fluat, puluere ad fluxionem faciliorem idoneo addito, exponatur, & reducatur, ℥ j. cupri ſaltem, quantū ſcilicet ſolutum fuit, colligetur; aqua verò ſi euapores, Vitriolū quoddā album ℥ ij. pondere, concreſcet, quod ex ferro factum. Quâ de re cuilibet experientiam conſulere licet.]

An metalla reliqua in aurum mutari poſſint.

Verùm cùm de metallorum reliquorum in aurum mutatione præcipuè lis ſit, & circa hanc Chymia maximè occupetur, de ea aliquid dicendum. Etſi verò ea plurimis impoſſibilis videatur: teſtatur tamen contrarium experientia. Vt de antiquioribus, Arnoldo de Villa Noua, Raymundo Lullio & aliis nihil dicam, talia ſpecimina noſtra & Patrum memoriâ aliquot edita ſunt, vt pertinacis ſit, experientiæ tam certæ refragari.

Hiſtoria Auri Chymica arte facti.

Quid Pharmacopola Taruiſinus coram Senatu Veneto; quid Paracelſus, vt poſtea dicetur; quid ille Alexander Sidonius Scotus; quid Anſhelmus Boëthius Cæſareus Medicus puluiſculo, quem in libri antiqui aſſere confracto inuenerat, effecerit; quid Edoardus Kelleius Anglus, & alij præſtiterint, fide digni teſtes, non auriti ſolùm, ſed & oculati confirmant & eloquuntur. Qua de re videantur hiſtoriæ transmutationis metallicæ ab Evvaldo de Hoghelande deſcriptæ, & defenſio Alchymiæ transmutatoriæ vtraque, ab Andrea Libauio Nicolao Guiberto oppoſita; VVolfgangus Dinheim de vniuerſali medicina c. 4. Nicolai Barnaudi commentaria in ænigmaticum quoddam Epitaphium Bononiēſe, Bernhardi Penotti præfatio Apologetica contra Guibertū, tractatui de denario Medico annexa. Vt iā Zvvingeri & aliorū, qui viuunt, & nuper vixerūt, teſtimonia taceam.

Cum ergo de Experientia conſtet, operę precium non eſt, vt multū in rationibus in contrariū allatis laboremus. Et ſunt ea fundamēta nō ita ſolida, vt refutari non queant, & ab Andrea Libauio *in defenſione vtraque Chymiæ transmutatoriæ contra Guibertum*, & à Rulando, *in Progymnaſmatibus Chymicis, quæſt. 67.* & aliis ſatis refutata ſunt.

Quomodo ſpecies transmutentur.

Hoc præcipuè nonnullos mouere ſolet, quod metalla, quę ſpecie differunt, inter ſe transmutari non poſſint. Verùm quid obſtet, non video. Forma quidē ferri in formam cupri, & plumbi in aurum nō vertitur; ſed formâ ferri decedente forma cupri, & formâ plumbi decedente auri forma introducitur. Et quidē inter metalla facilior eſt transmutatio; cū communem habeant materiam, atque inter ea, quæ ſymbolum habent, facilior fiat transmutatio. Et ſi hac dē cauſſa metallorū transmutatio neganda eſſet, plurimæ aliæ rerum transmutationes negandæ eſſent. Vt iam de Elementorum transmutatione nihil dicam; tritiū & aliæ plantæ in ſuo genſu & ſua forma ſunt perfectæ ſpecies; nihilominus in chylum mutantur. Sanguini ſua forma eſt, per quam eſt, quod eſt: nihilominus in carnem, os, membranam mutatur. Atque idem aliis etiam accidit, & vulgatiſſimum eſt, ex rebus in ſua ſpecie perfectis ad alias formas ſuſcipiēdas diſpoſitis alias res ab alio principio generari.

Abſurdum quoque nonnullis videtur, quod tam breui temporis ſpacio metalla in aurū tranſmutari poſſint. Verum iſti vim & poteſtatem ſpirituū ignorant, & Chymicarum operationum parum periti videntur. Quāta enim vis fulminis in metalla & alias res; quanta vis aquarū fortiū & regalium, & ſpirituū aliorum metallicorum, vt vel ex Bezoardici mineralis & auri fulminantis præparatione videre eſt?

Aurū Chymicum an ſit verū aurū.

Neque eſt, vt quis ad id confugiat, & aurum Chymicorum ſpeciem quidem externam auri habere, non verò aurum verum eſſe dicat. Cum enim formæ rerum nos lateant, & nulla alia via res cognoſcendi & ab aliis diſcernendi detur, quam per propria accidētia: Aurum verò à Chymicis factum omnes auri proprietates habeat; pro vero auro omninò agnoſcendum eſt.

Auri proprietates.

Sunt autem auri proprietates, eſſe coloris citrini, non ſonorum, extenſile ſub malleo, ita vt eius vnica vncia, in bracteas diducta etiam decem terræ iugera tegere queat, & tertia pars grani eius trahi poſſit in fila 134. pedum, vt Cardanus, *de varietate rerū*, ſcribit, incorruptibile in aëre & aqua, ac tandem omnes probas ſuſtinere; quarum Chymiſtæ & Docimaſtæ plures & exactiſſimas habent. Geber. *lib. 2. ſummæ perfect. part. 2. c. 31.* nouem recenſet: Cineritium, Cementum, Ignitionem, Fuſionem, ſuper vapores acutorum expoſitionē, adurentis ſulphuris admiſtione probationem, extinctionem, calcinationis, & Reductionis iterationem, argenti viui facilem vel difficilem ſuſceptionem: quibus à Recentioribus addita ſunt Quartatio ſeu probatio per aquas fortes, & Fuſio per Antimonium. Cùm ergo aurum à Chymicis factum has omnes proprietates habeat, & in omni examine omnes probationes æquè ac aurum, quod è mineris effoditur, ſuſtineat, omninò pro genuino auro agnoſcendum.

Sunt quidem nonnulli, vt & hoc addamus, qui cum Cornelio Agrippa, *de vanitate ſcientiarum*, in ea ſunt ſententia, ex auro Alchymiſtas tincturam ſecernere, quam ita extractam, ſi aliis metallis adhibeant, aurum quidem facere, ſed tantum, quantum illud erat, ex quo tincturam extraxerant, atque ita ſine omni lucro.

Auri arte facti hiſtoria.

Verum Experientia contrarium teſtatur. Nam puluis ille, quo tingebat metalla nobiſis ille Scotus, vt habent hiſtoriæ transmutationis metallicæ, tantarū erat virium, vt vno grano 5000. gran. tingeret, & vno grano 10. circiter auri puri vncias produceret. Et Edoardus Kelleius Anglus Pragæ in ædibus Thaddæi Haggecii libram vnam argenti

argenti viui vnica guttula liquoris rubicundiſſimi in aurum conuertit, & ita quidem, vt adhuc videre ſit ſignum illius liquoris ſupra Mercurium in aurum conuerſum inſtar rubini hærentis, vt ex illo reſiduo tantundem auri fieri poſſit.

Chryſopœia difficilis & periculoſa.

Verū etſi artem hanc verā eſſe experientia teſtetur, eadem tamen difficillima eſt, vt cùm ex libro de difficultatibus Alchymiæ Theobaldi ab Hoghelāde, tùm multorum irritis laboribus videre eſt. Ac nemo ſibi perſuadeat, ſe vel legendo vel experiendo facilè huius artis cognitionem aſſecuturum. Et vel vnicū & recens quidem Penoti Chymici alias ſatis celebris exemplum omnes in chymia tractanda cautiores reddere poſſet. De quo amicus quidam, menſe Nouemb. anni 1617. Bernâ ad me ſcripſit: *Penotū vt in extremo ſenio, an. ſcilicet ætatis 98. ita in extremā etiā paupertate & miſeria in Noſocomio Yuerduni, in ditione Bernenſi, circa menſis Auguſti finem diem ſuum obiiſſe.* Addit idē in Epiſtola: *Dn. Guilelmus Fabricius Chirurgus ille clariſſimus hoc an. bis ipſū inuiſit & hortatus eſt, vt ſi aliquid arcani adhuc ſibi ſuiſq; reſeruaſſet, boni publici cauſſa cōmunicaret. Sed præter animā ſibi nihil. Ex relatione Dn. Fabritij habeo, dixiſſe aliquando Penotū, ſe, ſi alicui malè vellet, quem aperta vi aggredi non auderet, ſaltem authorē ipſi futurū, vt Chymico ſtudio totū ſe traderet.* Inprimis verò nemo iis fidem habeat, qui pretio hanc artem promittunt. Prius enim ſibi, quo carent, aurum conficiant; poſtea alios artificium, ſi libet, doceant.

Fallacia impoſtorum Chryſopœiā promittentium.

Et cum nonnunquam tales impoſtores incautos miris modis fallere ſoleant, aliquas eorum fallacias, vt caueri poſſint, breuiter recēſere libet. Primò enim compertum eſt, tales impoſtores ligneos baculos quibus metalla fuſa agitare ſolent, Luna vel Sole aquis fortibus ſolutis imbuiſſe; aut in papyro, in qua materiā reducendā & probandam includunt, literas atramento ſolutione Lunæ vel auri temperato ſcriptas fuiſſe; vel litteras, vice arenæ, calce Solis vel Lunæ conſperſiſſe; alios puluerem carbonum ſolutione auri vel argenti imbutum ad fundenda metalla admiſcuiſſe: quoſdam catinos duplicato fundo, eoque auro expleto adhibuiſſe, ac poſtea inter agitandum ſuperiorem partem rutabulo ferreo confregiſſe: præterea animaduerſum eſt, quoſdam carbones maiores auro impleuiſſe & catino iniecisse: alios baculos ligneos vel alia inſtrumenta ad agitandam materiā excauata & auro expleta adhibuiſſe: quoſdā plumbū cum auro vel argento miſtū ad probandū vſurpaſſe: argentum colore Orichalci tinctū clàm pro vulgari Orichalco ſubſtituiſſe: alios puluери fuſorio vel figenti calcem auri admiſcuiſſe: alios in catinos ab igne remouēdos clam & celeri manu argentum vel aurū iniecisse: quoſdam in probando auro antimoniū cum auro miſtū loco vulgaris antimonij adhibuiſſe: alios pro præcipitato vulgari præcipitatū aurum ſubſtituiſſe: alios loco aquæ fortis vulgaris, aquam fortem, in qua argentū antea ſolutū fuerat, vſurpaſſe: aurum dealbatum loco argēti ſumſiſſe, & per cœmentum albedine ablata vendidiſſe, id ex argento factū fuiſſe: Lunam corneā ignorantibus cum Venere immiſcuiſſe, & incautis perſuaſiſſe Venerē in Lunam mutatam fuiſſe. Alij alias fallacias afferunt. Fraus rarò omnium periculoſiſſima eſt ea, quando nonnulli de vera aliqua Tinctura partem aliquam ſuffurati, vel quocunq; modo nacti mira artis ſpecimina præſtiterūt, atq; incautos pecunia emunxerunt; poſtea verò deficiente tinctura nihil amplius, cum artificij ignari eſſent, præſtare potuerunt. Caueat ergo ſibi quiſq; à talibus impoſtoribus. Nam ſi artem callerent, non ita facilè & vltrò ad eā docendam ſe offerrent; cum in occultanda hac arte omnes ſint religioſiſſimi. Si verò ipſam ignorant, eam docere nequeunt; aut ſi periculum facere volūt, in ſuis bonis potius, quàm noſtris id faciant. Iis verò, qui talibus impoſtoribus fidem habent, accidit, quod Neroni, quem vt Corn. Tacitus, *in annal. lib. 16.* hac de re ſcribit, illuſit fortuna per vanitatem ipſius & promiſſa Ceſellij Baſſi, qui origine Pœnus mente turbida, nocturnæ quietis imaginē ad ſpē haud dubiam retraxit, vectuſque Romā, Neronis aditū emercatus, expromit repertum in agro ſuo ſpecum altitudine immēſa, quo magna vis auri cōtineretur, nō in formam pecuniæ, ſed rudi & antiquo pondere, quod olim Dido, Tyro profuga, abdidiſſet. Igitur Nero non authoris, non ipſius negotij fide ſatis ſpectata, mittit triremes, quæ theſaurū aduehērent. Interim & fama per populū ſparſa, & oratores ac vates etiam hęc publicant: conſumebanturq; veteres opes, quaſi oblatis, quas multos per annos prodigeret. Quin inde iam largiebatur: & diuitiarum expectatio inter cauſſas paupertatis publicæ erat. Nam cum effoſſo agro, nihil, pręter Nihil, reperiret ſomniator, ſe ipſum interemit.

Chymia in Medicamentis conficiendis vtilitas.

Verum hæc, cum artis Medicæ propria non ſint, mittamus, & de altero Chymiæ ſcopo agamus, ac quā vtilis, immò neceſſaria Medico ſit Chymia, videamus. Vbi omnia ferè, quæ ſupra in laudē Chymię & Chymicorum medicamentorū dicta ſunt, ex ſententia Chymicorū libenter admittimus. Primò enim medicamenta, quæ à natura nobis integra offeruntur, ſæpiſſimè partes diuerſarum virium habent, & interdū in libra integra medicamenti vix vncia partis, ſeu ſpirituoſæ, ſeu oleoſę, quā expetimus, cōtinetur. Immo impuritatibus admiſtis ſæpe medicamenta integra non carent. Hic ergò in ſeparādis mixtis naturis, vt verbis Schegkij vtar, admodū ingenioſa eſt ars Chymica, vt digna ſit admiratione, & minimè cōtemnenda & negligenda à Medicis. Deinde digeſtionibus & aliis præparationibus vires medicamentorum perfici, intendi, aut ſi opus ſit mitigari poſſunt.

Chymia in ciborum præparatione rudimenta.

Quā in re rectè Chymici antiquorum in præparandis cibis induſtriā imitati ſunt. Cum enim primi homines animaduerterēt, cibos planè crudos homini minus conuenire, non ſolum coctione, ſed & variis præparationibus eos homini ſalubriores & gratiores reddere laborarunt, & huc vſq; in eo genere laborant. Si ergo panis non ſimpliciter ex cōtuſa ſiligine & tritico coquitur, ſed paleæ & furfures ſeparantur, fermentatur poſtea farina, & diligenti artificio panis coquitur: ſi in vno defecando, in cereuiſia coquenda magna adhibetur diligentia, vt non ſolum pura & defecata reddantur, ſed etiam guſtui grata euadant: cur non eadem adhibeatur diligentia in medicamentis præparandis? Inprimis cū calor natiuus & virtus coctrix in ægris ſit debilis, & cum cauſſa morbifica pugnet, & medicamēta aliàs nauſeabunda ſint. Atque ob hanc ipſam cauſſam antiqui etiā Medici, cum multo nutrimento ægri opus habent, vis verò concoquendi debilior eſt, iura conſummata dicta inuenerunt, in quibus, alienis & ad alendū inutilibus abiectis, illud ſaltē, quod maximè nutritioni eſt accōmodatum, & ſine labore confici poteſt, exhibetur. Atq; ita medicamenta Chymica efficacia, grata & tuta euadunt, & Medicus per ea tutò, citò & iucundè curare poteſt.

Chymica medicamenta efficacia.

Cū enim ab inutilibus & alienis craſſis & terreſtribus, ſeu, vt Schegkius loquitur, à ſuis tanquam excrementis & quiſquiliis quodāmodo atque impuris partibus partes vtiles ſeparentur, & ipſæ ſubtiliores ac ſpirituoſiores reddantur, in totum corpus citò ſe penetrant, & vires ſuas efficaciter exſerunt, & calori antea debili, in iis in actū deducendis, quantum in integris, laborandum non eſt. Vnde quendam non ineptè medicamenta Chymica comparare memini gladio acuto, polito & euaginato, quem quis in periculo vitæ cōſtituto alicui

por

porrigat;vulgata verò medicamenta gladio ærugine obducto & in vagina condito, in quo educendo multum laborandum ſit. Alij comparant medicamenta Chymica ſecuri acutæ,qua faber in ſecando vtitur: eos verò qui medicamenta Chymica negligunt,fabris,qui ad ſecandũ ſecurim hebetẽ adhibẽt.

...ca me- ...enta Deinde cum in parua doſi eadem exhibeantur, & à qualitatibus ingratis liberentur,ſine minori nauſea ab ægris aſſumuntur; atque ita faciliùs quàm quæ cũ nauſea ſumuntur,operationes ſuas expediunt.Et cum ab alienis partibus liberentur,&prætereà artificioſè præparentur, tutiùs etiam quã cruda plerumq;in vſum deducuntur. *...bilia.* Tandem etiam diutius durant medicamenta Chymica , & vires ſuas ſeruãt,etiã ſine mellis vel ſacchari admixtione. *...camen- ...mine- ...es & ...lis.* Præterea cum in pertinacibus morbis non rarò δραστικὰ & fortia medicamenta è mineralium & metallorum familia petita adhibenda ſint:ea ita artificioſè præparat,& in vſum humanum elaborat Chymia,vt ſine periculo adhiberi poſſint,& quæ olim pura puta venena habita ſunt,iam ſine dãno homini exhiberi poſſint.Quã in re naturam ducẽ habent,quæ nobis, Deo benedicente,ex mineralibus &metallis ſaluberrimos acidularum,Thermarumque fontes ſuppeditat,quibus morbi deſperati,& in quibus omnis Medicorum diligentia fruſtra occupata fuit , feliciter curantur.

...mia Phy- ...vtilis & ...ſaria. ...mia in ...ura ob- ...itate in- ...iganda ...ua. Vt iam de eo nihil dicam , quantum in naturæ obſcuritate inueſtiganda Philoſopho lucis præferat Chymia:vnde rectè à Meſue,*in Antidotario , diſtinct. 21.cap.de oleo ouorum*,Chymici appellantur, qui quæ occulta ſunt in rebus , manifeſtant & detegunt:vt confidenter dicere auſim, vix aliquem ad penitiorẽ rerum naturalium cognitionem peruenire poſſe,qui in Chymicis operationibus, quibus res naturales artificioſè reſoluuntur, & quarũ beneficio mirandi rerum cõſenſus & diſſenſus,ac omninò plurimi effectus aliàs occulti deprehenduntur,exercitatus nõ eſt:inprimis verò eos, qui de mineralibus & metallis ſine Chymiæ cognitione ſcribere aliquid tentant,ſæpiſſimè & turpiter impingere neceſſe eſt.

...ymiam ...uerunt ...lenici. Quæ cum ita ſe habeant,clariſſimi quique Medici Chymiam,poſtquam ſuperiore ſeculo inclareſcere cœpit,& coluerunt & laudarunt;Langius,Andernacus,Geſnerus,Crato,Zvvingerus,Schegkius,H.Augenius,Minadous & plurimi alij.Neque abs re ſcriptum putamus ab Andrea Libauio , *in Præfat. nuncup.ſuper Alchymiam: Illum Medicum non poſſe eſſe magnum,cui Alchymia nõ ſit magna*.Nimiſq;ſeu pertinaces ſeu ignaui ſunt,qui ſpretis omnibus medicamẽtis Chymicis,quæ neq;viderunt,neq;præparare didicerunt,ita antiquorum inſiſtunt veſtigiis,vt nihil acceſſionis ab Arte Chymica Medicinam accipere poſſe exiſtiment.

Verum in laudem Chymiæ hîc plura non addo; cum infra, vbi de collatione medicamentorum vulgarium & Chymicorum,*cap.vltimo*, agetur , & vtra digniora ſint,diſceptabitur,aliqua adhuc de materia illa dicenda reſtent. Vnum hîc ſaltem adhuc monendum cenſemus, nimirum dum nos veràm chymiam laudamus , nullo modo patrocinari Pſeudo- *...ſeudo Chy- ...mici.* Chymicis,qui poſtquàm vnum atque alterum medicamentum Chymicum vtcunque præparare didicerunt , neſcio quæ non pollicentur , atque omnes Galenicos alto ſupercilio deſpiciunt,ipſi tamen omnium bonarum artium rudes,& inprimis Medicinę ignari;ac nihilominus nullo alio,quàm Hermeticorum (rectiùs Hæreticorum) Medicorum appellari volunt nomine. Verum vt quæ genuina illa,& quã laudem mereri cenſemus , Chymia ſeu Chymiatria ſit , planum fiat , iam ad rem ipſam & ſententiarum collationem atque examen accedendum eſt.

CAPVT III.

De Inuentoribus & Cultoribus Chymiæ.

Licet hodiè primùm Chymia inuẽta eſſet:dignitati tamen ejus id nihil detraheret. Sat enim antiquum, quod ſat bonum:nihilq; inuenire eſt quod non aliquando nouum fuerit;& multa pro nouis habentur,quę ſunt antiquiſſima. *Antiquitati quid tribuendum.* Quia tamen nõnullis nihil niſi antiquum ſapit, alij contra nimis temerè antiquorũ ſcripta reiiciunt:cũ vtriſque , priuſquam de Chymiæ antiquitate dicam,paucis agendum eſt. *Nemo hominum rerum naturam integrè perſcrutatus eſt.* Principiò ergo rerum veritatem à nullo mortalium omni ex parte explicatam eſſe arbitror:

——*Non eſt res vnius aui*
Contemplatio Naturæ,nec nititur ægris
Vnius ingenij fulcris venerabile Verum.

Vnde Sapientiſſimi quiq;ſe vel nihil ſcire,vel ea, quæ ſcirent,minimã partem eſſe eorum, quæ ignorarent,candidè profeſſi ſunt. *Etiã magni viri errarũt.* De Hippocrate quidem ſcribit Macrobius , *in ſomnium Scipionis lib. 1. cap. 6.* quod tam fallere,quàm falli neſciat; & de eodem,vt & Ariſtotele & Galeno,Alexãder Maſſarias, *Apologia lib.3.diſp.3.c.vlt.*ſcribit;quod nunquam , ſi rectè intelligantur,fallere vel falli poſſint;ideoque Studioſis Medicinæ auctor eſt,vt in iis ſolis legendis, omiſſis ferè omnibus recentioribus,ætatem cõſumant. Nemo tamen hodiè eſt è paulò literatioribus & candidis Philoſophis & Medicis,qui non ingenuè fateatur,hos ipſos,etſi magni viri fuerint,nõ rarò etiam erraſſe.Ideoq;*nullius iurãdum in verba Magiſtri eſt*.Et ſeruilia quorundam recentiorũ ingenia,ſatis mirari nõ poſſum,qui ſcribere auſi ſunt,ſe cũ antiquis errare malle,quàm cùm recentioribus verum dicere.Rectius lõgè ſenſit Iulius Cæſar Scaliger,*lib.3.de cauſſis linguæ latin.c.67.Equidem*,inquit , *ſæpenumerò miratus ſum mortalium vel audaciam vel pertinaciam,qui tuentur errores, quos ij , qui commiſerunt,ſi viuerent,emendarent. Neque enim erraſſe ſemper turpe eſt. Eſt enim initium ſapientiæ,ſi non ei ipſi,qui fallitur;at aliis non fallendi.Verum errores fouere,id verò vel extremæ eſt dementia.* Et alibi: *Errata maiorum diſſimulanda non ſunt,ne & ipſi poſteritati imponamus*.Et *Exercit.184.ſect.4. Ego verò*,inquit, *nequaquam homines non dicere conſueui, ſed partes hominis. Ex omnibus enim aliquid fieri poſſe ; idque non magnum:ex ſingulis penè minus,quàm nihil.*

Antiquorũ errores vt tractandi. Interim tamen antiquorũ errata non acerbè nimis inſectanda ſunt.Recteque Hippocrates , *lib. de arte*: Τὸ λέγειν οὐ καλῶν τέχνη μετὰ τῶν ἄλλοις εὑρημένα αἰσχύνειν προθυμεῖσθαι, ἐπανορθοῦντα μὲν μηδὲν, διαβάλλοντα δὲ τὰ τῶν εἰδότων πρὸς τοὺς μὴ εἰδότας, ἐξευρήματα, οὐκ ἐπιστήμης δοκέει ξυνέσιος ἐπιθύμημά τε καὶ ἔργον εἶναι, ἀλλὰ κακαγγελίην μᾶλλον φύσιος ἢ ἀτεχνίην. *Ea , quæ ab aliis inuenta ſunt, inhoneſtorum verborum artificio inceſſere , non corrigendi,ſed quæ à peritis inuenta ſunt , apud imperitos calumniandi ſtudio,id non ſcientiæ inſtitutum & opus eſt,verum petulantis naturæ & ignorantiæ indicium.* Ea enim eſt naturæ obſcuritas,vt etiã acutiſſimus quiſque in ea inueſtiganda facilè errare poſſit:nihilq; ſimul inuẽtum & perfectũ eſt.Et ſunt aliæ cauſſæ multæ, ob quas veritatẽ attingere ſẽper nõ potuerunt.De Galeno rectè ſcribit Cardanus,*lib.de aqua:Galenus multa ſic obiter ſcripſit,non defectu ingenij, memoriæ aut eruditionis,vel etiam iudicij,quibus fuit admirabilis ; ſed temporis.Vt enim ipſemet fatetur , tota die curandis ægris intentus per noctem ſtudiis incumbebat atque ſcribebat.Nec tantum refert temporis anguſtia, quàm ſi animus iam curis laſſatus ſe applicet ſtudio.*

Antiquorum inuentis & laboribus carere non poſſumus. Multò minus antiquorum bene inuenta negligẽda aut temerè reiicienda atque impugnãda ſunt,abs quibus ſi eſſet,in maximis ignorantię tenebris verſa-

mur. Ipſi enim ad ſapientiam duces nobis ſunt; & iſti ſunt magni illi Gigantes, quorum humeris nos homunciones ſubuecti veritatem adſpicimus, quam humi hærentes non cerneremus. Et quid hodie egregii habemus, quod non à veterum commentariis ſublectum? Imò quis hodie ad priſcorum illorum commentationes interpretandas ſatis idoneus? Itaque antiquorum & magnorum virorum ſcripta & inuenta magnifaciamus, & grata mente amplectamur. Iis tamen non tam quia antiqua & à magnis profecta, quàm quia veritati conſentanea ſunt, fidem habeamus. Si verò aliquando à veritate deflectant, noſtrum eſſe putemus, non maledictis eos & conuiciis inceſſere, ſed corrigere, & defectus illos ſupplere. Amicus ſit Hippocrates, amicus Galenus; imò amicus Paracelſus, ſed nullius tanta ſit auctoritas, vt veritati, quæ præ omnibus nobis amica ſit, præiudicare debeat. Et hic etiam conſilium Apoſtoli, 1. ad *Theſſalon. cap. 5.* ſequamur: πάντα δοκιμάζετε· τὸ καλὸν κατέχετε. *Omnia probate, quod bonũ eſt, tenete.* His obiter quaſi præmiſſis, de antiquitate Chymiæ dicamus.

Veritas omnium autoritati præferenda.

Fallopius quidem, *tractatu de metallis ſeu foſſilibus, cap. 11.* Chymiam incepiſſe demum cum ſecta Mahometica ſcribit; & Thomas Eraſtus, *de metall. pag.* 101. omnes huius generis libros ante tria vel quatuor circiter annorum ſecula ſcriptos eſſe, nec antiquiores Gebro, de quibus certò conſtet, vllos haberi, ſtatuit. Idem ſentit Nicolaus Guibertus. Sed omnes falluntur. Nam, vt poſtea dicetur, libri Græcè ſcripti de hac arte etiam hodie extant, & plura ex hiſtoriis documenta, artem Chymicam longè eſſe antiquiorem, mõſtrant, licet ab Arabibus valdè excultam eſſe non negemus: quod tamen artis dignitati nihil detrahit; ſicut nec Medicinę, quod Arabes Mahumetani eam excoluere.

Chymia an Arabibus ante pauca ſecula primum inuenta ſit.

Nonnulli contra vt Chymiam planè antiquam eſſe demonſtrent, inuentionem eius ad Adamum primum generis humani parentem referunt, eumque eius primum magiſtrum fuiſſe, Vincentium Bellouacum ſtatuiſſe, refert Ioh. Picus Mirandul. *lib. 3. de Auro cap. 1.* Cum enim Adamus Philoſophiam ſuos docuerit, & alias artes; probabile eſſe exiſtimãt, nec Chymicam artem, vt præſtantiſſimam, eum præteriiſſe. Verum ſunt hæ coniecturæ, quæ hiſtoricâ veritate confirmari non poſſunt, in quibus quilibet ſuo ſenſu abundare poteſt.

An Adamo primo parenti Chymia nota fuerit.

Probabilius Alchymiæ inuentio & rudimenta ad Tubalcainum referuntur; qui vt habetur *Gen. 4. v. 22.* fuit magiſter æris & ferri; è quo procul dubio Græci ſuum Vulcanum finxerunt. Sunt quidem nonnulli, qui ex iſto loco nihil plus colligi poſſe exiſtimant, quàm ipſum monſtraſſe, qua ratione iſta metalla ad agriculturam & alios in vita communi vſus adhiberi poſſint. Verùm ſi cudere æs & ferrum mõſtrauit, neceſſum eſt, vt prius, qua ratione inueſtigari, coqui, fundi, ſegregari & purificari poſſit, docuerit, vel ab aliis didiceri. Et ſi ferro & ære laborare nouerat, proculdubio & reliqua metalla ipſi nõ fuêre incognita. Et omninò non vulgarem; ſed inſignẽ in metallurgia artificem fuiſſe ex eo patet, quod Sacræ litteræ eius honeſtam, & quidem primo loco in hoc genere, mentionem faciunt. Itaque, etiam præcedente capite dictum, Metallurgi primam Chymiæ inueniendæ occaſionem præbuerunt. Ridiculum verò eſt, quod ex recentioribus quidam Chymicarum deſtillationum originem à Patriarchis deducit; qui, cum ſacrificia medicati ſublimes flammas Deo placere intelligerent, ſcrutati ſint, an quid ſubeſſet arcanæ bonitatis in ſacrificiis, atque hinc adaptis Alembicis, exceperint ſublimatos ignẽ ſpiritus.

Tubalcain Chymiæ inventor.
Tubalcain Vulcanus Græcorum.
Chymiæ prima origo.

Coluerunt procul dubio & poſteri Tubalcaini hanc artem, nec à parentibus & maioribus inuenta ignauiâ ſuâ intercidere paſſi ſunt; ſed potiùs ſummo ſtudio & diligentiâ excoluerunt & amplificarunt: verum à quibus hoc factum ſit, hiſtoriarum monumenta, quæ ad nos peruenerunt, non docent.

Poſt diluuium à pleriſque ſiue inuentio, ſiue propagatio Chymiæ ad Hermetem Triſmegiſtum refertur; à quo quia ars Chymica hodie *Ars Hermetica, Vas Hermetis, Sigillum Hermetis* dici putantur, de eo paulò diligentius dicendum. Fuiſſe autem plures Mercurios ſiue Hermetes ex Cicerone 3. *de nat. deor.* patet. E quibus Triſmegiſtus eſt, ſiue quod ſummus Sacerdos, Philoſophus & rex, ſeu, vt aliis placet, rex, Sacerdos & Propheta eſſet; quod, communi Græcorum, vt & Latinorum more, res ſummè excellentes ter quaterque maximæ & beatæ appellantur. Siue autem vnus is Triſmegiſtus fuerit, ſiue duo, Auus ſcilicet & nepos, vt vult Franciſcus Patritius, eum antiquiſſimis vixiſſe temporibus; & vt videtur, circa annum conditi mundi 2000. certiſſimum eſt, eũque Noachum audiſſe, & Chamephis ſiue Chuſi præceptorem fuiſſe docti exiſtimant. Vixiſſe autem Iſidiis & Oſyridis ætate ex eo patet, quod Diodorus Siculus, *lib. 1.* refert, Iſidem in columna ſui ſepulchri inſcripſiſſe, ſe ab Hermete inſtitutam fuiſſe, de quibus videatur Franſcicus Patricius, *in Hermete.* Triſmegiſtum autem Hermetem hoc nõ ſolum Ægyptii, ſed & Græci propter vetuſtam & eruditionem ſummam ſuſpexerunt, literarumque & omniũ ſcientiarum inuentionem ad eum referre ſoliti ſunt. Plato, *in Phædro & Philebo*, eum literas ὡς μνήμης καὶ σοφίας φάρμακον, inueniſſe ſcribit. Cicero 3. *de nat. deor.* Ægypto præfuiſſe, atque Ægyptiis leges & literas tradidiſſe refert. Atque hoc modo cum omnes ſcientię & diſciplinæ à Mercurio Triſmegiſto Ægypto credantur profectę, certatim plurimi ſcriptores aut gloriam eius celebrarunt, ipſique, vt Iamblichus, *de myſteriis Ægyptiorũ*, refert, ſuos libros inſcripſerũt, atque hinc adeò factum, vt feratur eum viginti quinque millia librorum ſcripſiſſe, id eſt, ſub nomine eius fuiſſe: aut de nomine & gloria eius ſuis ſcriptis gratiam & famam quæſiuerunt, multiſque libris Mercurii nomen præſcripſerunt. Clemens Alexandrinus, *Stromat. lib. 6.* multa quidẽ & alia eũ ſcripſiſſe refert; ſed præcipuos eius libros fuiſſe 42. quorũ 36. Ægyptiorũ Philoſophiã cõtinebãt, ſex reliqui ad artẽ Medicinam pertinebant. Ἑρμοῦ φυσικὰ etiã nominat Euſebius, *in Chronico Græco.* Galenus *in Præfat. lib. 6. de ſimplic. medicament. facult.* dum Pamphilum reprehendit, eum mentionem feciſſe ſcribit Herbæ nomine ἀετοῦ, ſeu Aquilæ; de qua Græcorum nulli quidquam ſit proditum, verum in libello quopiam ex iis, qui inſcribuntur Mercurio Ægyptio, continente 36. ſacras Horoſcoporum herbas, inueniri; quem tamen Galenus non magnifacit, ſed pro nugis & figmentis habet.

Hermetes plures.
Hermes quo tempore vixerit.
Hermes Triſmegiſtus ...

Fuiſſe & alium quendam Hermetem longè illo Triſmegiſto poſteriorẽ nõnulli ſtatuunt, cuius apud Meſuem fiat mentio, dum Hiera Hermetis & Pilulæ Alhandal Hermetis apud Meſuem & alios Medicos nominãtur. Vulgares enim iſtas cõpoſitiones eſſe, & quæ Triſmegiſti Mercurii nomen ſuſtinere nõ poſſint. Et ſunt quidam ex recentioribus Chymiæ parũ æqui qui potius ad hunc Hermetem, quem Arabem fuiſſe exiſtimant, quàm illum Triſmegiſtum, Chymię inuentionem referunt. Verum iſtorum medicamentorum inſcriptio non ſatis probat, vnquam aliquem Hermetem Arabem fuiſſe. Citantur & ab Arabibus Hippocratis medicamenta quædam, quæ tamen eius nõ ſunt; ſed ei ſaltem adſcripta, vt aliqua iis auctoritas ab Hippocratis nomine conciliaretur. Idẽ & in Hermete accidere potuit. Neque exemplũ facilè reperire eſt, quod Arabes talia peregrina nomina ſuis indiderint. Et, vt poſtea dicetur, cum longè ante Arabum tempora Chymia exculta ſit, &

Hermes Arabs an aliquis fuerit.

Her

Hermes Triſmegiſtus de Philoſophia & Medicina ſcripſerit: Chymiam ipſi notam fuiſſe facilè concedimus: quid tamen in ea præſtiterit, ex hiſtoriis non patet. Neque video quomodo, qui noua hodiè dogmata proferunt, Hermetis nomine ea tueri poſſint; cum, quid de iis Hermes ille Triſmegiſtus ſenſerit, planiſſimè ignoremus.

...netici ...rni.

Extat quidem *tabula Smaragdina* dicta, ſummæ apud omnes Chymicos auctoritatis: quæ in valle Ebron poſt diluuium inuenta, ſed incertis auctoribus, fertur; ab aliis, in ſepulcro eius à fœmina quadam Zara reperta, ſed itidem incertis autoribus, dicitur; & totius magiſterii Chymici fundamentum, & modum componendi quandam medicinam vniuerſalem, quę non ſolùm metalla ignorabiliora ad ſummam perfectionẽ ducat, ſed & morbos è corpore humano tollat, idque ad vltimum vitæ terminum incolume conſeruet, continere creditur. Eam hic integram addere libet.

...ula ...agdina ...etu.

Verum ſine mendacio, certum & veriſſimum: Quod eſt inferius, eſt ſicut id, quod eſt ſuperius: & quod eſt ſuperius, eſt ſicut id quod eſt inferius, ad perpetrandum miracula vnius rei. Et ſicut res omnes fuerũt ab vno, meditatione omnes res natæ ab hac re adaptatione. Pater eius eſt Sol: vnius: ſic Mater eius Luna: portauit illud vẽtus in ventre ſuo. Nutrix eius Terra, Pater omnis Teleſmi totius mundi eſt hic. Virtus eius integra eſt, ſi verſa fuerit in terrã. Separabis terram ab igne, ſubtile à ſpiſſo ſuauiter cum magno ingenio. Aſcendit à terra in cœlum, iterumq; deſcendit in terrã, recipit vim ſuperiorũ & inferiorum. Sic habebis gloriã totius mundi, ideo fugiet à te omnis obſcuritas. Hæc eſt totius fortitudinis fortitudo fortis: quia vincet omnem rem ſubtilem, omniaque ſolida penetrabit. Sic mundus creatus eſt. Hinc erunt adaptationes mirabiles, quarum modus hic eſt. Itaq; vocatus ſum Hermes Triſmegiſtus, habens tres partes Philoſophiæ totius mundi. Completum eſt, quod dixi de opere Solis.

...ſit Her...ius.

Hanc tabulam quidam Hermetis Triſmegiſti eſſe negant; quod non inter reliqua Triſmegiſti ſcripta extet. Contrà omnes Chymici hactenus non ſolùm pro gẽuino Hermetis Triſmegiſti ſcripto agnouerũt, ſed & pro lapide Lydio omnium opinionũ, quæ de Chymico magiſterio circumferuntur, habent; omnibuſque Chymicis in eo conuenit, quod falſa ſint ea, & ab vniuerſali medicina aliena, quæ cum tabula Smaragdina non conueniunt: ſcribitque Albertus Magnus, *de metall. lib. 4. cap. 6.* quod Hermes ſit radix, ſuper qua omnes Philoſophi ſuſtentati ſunt.

Licet verò non exſtet inter opera Græca, quæ hodiè habentur: tamen de eo inter doctos dubitatur; An illa Græca Hermetis genuina ſint; & ſi ſint, an omnia ſint. Nam ſecretiora nõ ſemper cum reliquis edi ſolent. Ideoque cum nemine litigabimus, qui hanc tabulam pro genuino Hermetis Triſmegiſti ſcripto habet. Ex ea tamen Chymici hodierni ſuis dogmatibus patrociniũ nullũ quærere poſſunt. Generaliſſimè enim artificium Chymicum deſcribit, atque ita, vt certos canones, iuxta quos operatio inſtituenda ſit, & qui operantem in operatione ſua certũ reddant, non præſcribit.

Hermetis de Lapid. Philo. ophici ſecretis

Circumfertur & alius liber nomine Hermetis, ſub titulo; De lapidis Philoſophici decretis: ſed certum eſt, cum librum nullius antiqui Philoſophi, ne dum Hermetis Triſmegiſti eſſe, cùm toties filios Sapientum & antiquos Philoſophos ipſe Philoſophorum, ſcilicet, Pater primus nominet.

An libri, qui hodie Hermetis nomine circumferuntur, eius genuini ſint.

Reliqui libri, qui Græce Hermetis nomine circũferuntur hodiè, an eius ſint, plurimos viros doctos dubitare, modò dictum eſt. Eius non eſſe, pluribus defendit Iſaac Cauſabonus, *Exerc. 1. ad Annales Baronii, Diatribe 10.*

Moſes an fuerit Chymicus.

Hermeti Triſmegiſto proximus fuit Moſes; qui quidẽ in omni diſciplina Ægyptiorũ eruditus fuit ſed quod in ſpecie Chymiam calluerit, vix vllo euidenti documẽto probari poteſt. Dicitur quidẽ, *Exodi. 32. v. 20.* ipſum vitulũ illum Aarone conflatum igne combuſſiſſe, & in puluerem contriuiſſe, ac in aquam proieciſſe; quod ſine Chymico artificio factũ non eſſe, nonnulli ſtatuunt; cum aurum per ſe nullo modo comburi, & in puluerem redigi poſſit. Refertque Gloſſa ordinaria, vt & Nicolaus de Lyra, *ſuper locum allegatum*, Hebræos Doctores tradere, quod filii Iſrael bibentes aquam iſto puluere vituli infectam, qui idololatriam commiſerant, in barbis colorẽ aureum præferebat; quo ſigno ab aliis diſtinguebantur, & rei interficiebantur. Alij verò tradunt, quod aqua puluere iſto infecta, reis dolorem & inflationẽ ventris pariebat, per quã ab innocentibus diſcernebantur, quib. dulcẽ ſaporem exhibebat. Quæ ſi ita ſe habent, de quibus tamen ſacræ literæ nihil teſtantur; res procul dubio miraculoſa fuit. Verũ eſt; abſit miraculum: an tamen Moſen Chymicum fuiſſe hinc probari poſſit, dubito: cum verbum Hebræum שרף nonſolũ comburere, ſed & fundere & liquare metalla ſignificet: atque ita quocunque modo in puluerẽ aurum hoc Moſes comminuere potuerit.

Maria Moſi ſoror an fuerit Chymiæ perita.

Referunt etiam nonnulli in Chymicorum claſsẽ Mariam Prophetiſſam, Moſis ſororem: nec id primum à Monachis ſuperiorum ſeculorum vel Arabibus factum; ſed Græci aliqui tale iam aliquid crediderunt. Refert enim Iſaac Cauſabonus, *loco allegato*, in Galliarum Regis bibliotheca librum de Chryſopœia; ſub hoc titulo, ἱερὰ τέχνη, *Ars ſacra*, extare: in quo non ſolũ laudetur Hermes, ſed & citetur Μαριὰμ καὶ Ἰουδαϊκαὶ γραφαὶ, Maria & ſcripta Iudaica: qui liber forſan nõ eſt diſſimilis ei qui hodie ſub titulo, *Turba Philoſophorum*, circumfertur, cui additus eſt libellus, cui titulus; *Practica Mariæ Prophetiſſæ ſororis Moſis.* Verũ tam credibile eſt, hũc librum eſſe Moſis ſororis, quàm credibile eſt, aliũ librũ eidẽ tractatui adiectum, nonine *Practica Ariſtotelis*, eſſe Ariſtotelis; vtpote qui ipsũ Ariſtotelẽ, qui Auicennã, qui Arabes nominant, & alterum libellum, qui *Epiſtola Alexandri Regis* inſcribitur, eſſe Alexãdri Regis Macedonũ; Nimirum vſitatum eſt Chymicis, vt libris ſuis famã concilient, eos ſub magnorum virorum nominibus edere, aut ſi autores ignorentur, iis præclarorum virorum nomina præſcribere.

Argonautica expeditio

Proxima antiquitate eſt Expeditio Argonautica, quam quidem pro Chymia allegare velle, nugas eſſe indignas, quarũ tantùm mentio fiat, cenſet Eraſtus. Verum non ſolum Chymici, ſed & alii ſcriptores eam de Chymia explicant. Refert enim Suidas, aureũ vellus, quod Iaſon & Argonautæ, Pontico mari in Colchidem profecti, vnà cum Medea Regis Æetę filia rapuerint, non fuiſſe eiuſmodi, quale Poetę fabulantur, ſed librum in membranis ſcriptum, qui continebat artem, qua Aurum fieri poſſit. τοῦτο δ᾽, inquit, οὐχ ὡς ποιητικῶς φέρεται, ἀλλὰ βιβλίον ἦν ἐν δέρμασι γεγραμμένον, περιέχον, ὅπως δεῖ γίνεσθαι διὰ χημείας χρυσόν. εἰκότως οὖν τότε χρυσοῦν ὠνόμαζον αὐτὸ δέρας, διὰ τὴν ἐνέργειαν τὴν ἐξ αὐτοῦ. Etſi verò nonnulli Suidæ contradicant, atq; alii de pelle Arietis fabuloſi, ſuper quo ſit vecta Helle Phryxi ſoror; exponant; alii de phiala Aurea, in cuius medio agnus fuerit ſculptus; alii Aureum vellus ob caritatem; alii ob colorem dictũ putent: tamen valdè abſurdum eſt, tot Heroas pro Arietis naturali pelle cuiuſque etiã coloris vel pretii, aut aurea Phiala, aut re ſimili tantam expeditionem ſuſcepiſſe, & tãta pericula ſubiiſſe. Ea fabularũ expoſitio magis commoda eſt, quæ veritati, ſiue in rebus naturalib. ſiue in politicis magis quadrat. Cũ ergo & Medeæ & Iaſonis vox medicũ ſignificat; & Medea ſenectutem parentis medicinã Philoſophicã depuliſſe dicatur; ſi reliqua etiã eidẽ rei cõmodè applicari poſſint, nulla cauſa eſt, cur Suidæ expoſitionem

Aureum vellus quid.

nem reiiciamus. Quadrant autem omnia aptiſſimè. Nam Draco ille vigil eſt Mercurius, quem ſopire difficilimum;huic Aurum,quod Phaſis in Colchide detulit,cuſtodiendum traditur.Materia iſta includitur tẽplo Martis,id eſt, Athanari ſiue Fornaci Philoſophorũ;cuſtodes ſunt tauri ignem ſpirãtes, calor nimirum per gradus adhibitus;Draconis dentes,qui in exercitum euadunt,&ſe mutuis vulneribus cõficiunt,eſt pugna materiæ vaſi ſuæ incluſæ,donec ad vnitatem redigatur. Ita tandem arte Medeæ Iaſon Draconem ſopit, id eſt, volatile figit,& ex veneno vtilem medicinam parit.

Poma Heſperidum.

De chymico quoque artificio loqui exiſtimatur fabula de pomis Heſperidum. Hortum enim illud cuſtodit Draco,Mercurius ſcilicet Philoſophorum, qui ab Hercule,Herculeo ſcilicet & indefeſſo labore,interficiendus & figendus eſt.Fabula quoque de Atalanta & Hippomene,de qua Ouid.10.*metamorph. fab.*14.Atalanta enim illa Mercurius Philoſophorũ eſt;poma illa aurea ex hortis Heſperiis Veneris,Sulphur aureum, in quo in fuga figitur & retinetur Mercurius:quem ſi quis ſiſtit,ſponſam,quam ambit, habebit;ſin minus,omnium rerũ ſuam perditionem & interitum. Fabula item de Dracone, quem Cadmus interfecit;de oculis Argi, Mercurij ſcilicet illius vigilis,in pauonis caudam, Chymicis decantatiſſimam,conuerſis,& aliis pluribus.

Salomon an fuerit Chymicus.

Salomonem poſtea Regum omniũ,imò mortalium ſapientiſſimũ fuiſſe nemo eſt,qui dubitat:cuius libri de natura rerum ſcripti ſi ſupereſſent,facilè Græcorum & Abrabum ſcripta ſuperarent.An autẽ in ſpecie Chymiã calluerit vel excoluerit,ſine abſurditate quidem affirmari poteſt;ſed tamen nullo etiam euidenti documento probatur.Nam quod vulgò quidam Chymici afferunt,eum immenſas illas,quibus abundauit,opes,arte Chymica acquiſiuiſſe, id nulla probabilitate nititur:cum ſacræ literæ modum,quo illas diuitias acquiſiuerit,explicent.Nam,1. *Regum c.*10.clarè ſcribitur,Claſſem Salomonis cum claſſe Regis Hiram ex Ophir aurum attuliſſe,& *ibidẽ* narratur,quod pondus auri,quod ſingulis annis Salomoni obtigit & allatum fuit,fuiſſe ſexcentorum & ſexaginta ſex talentorum,ſine eo, quod Mercatores & Reges Arabiæ attulerunt & tranſmiſerunt.

Canticum Canticorum male ad Chymiam trahitur.

Ridiculum verò eſt, quod quidam in Cantico Canticorum artificium Chymicũ latere exiſtimant, & per Sponſum Regẽ ſiue Aurum; per ſponſam Reginam ſiue Argentum,quæ duo in arte coniungantur,ſeq;amplexentur,intelligendum cenſent;& cùm dicitur:Nigra ſum,ſed formoſa,caput corui intelligendũ putant,quod foris nigrũ ſit,intus autẽ ſummis diuitiis plenũ:per Turturis collum varietatem colorũ & pauonis caudã explicant;per Hiemem tẽpus putrefactionis;per imbrem,imbibitionem; per Flores & roſas albas & rubras colorem aureum & album in Lapide;per amiſſionẽ dilecti, Auri occultationem intelligi opinantur.Nugæ hæ ſunt. Satis aliàs de antiquitate Chymiæ conſtat, vt non opus ſit,eiuſmodi dubia,incerta,imò falſa ad eam probandam conquirere.

Æs Eſdræ an Chymicum.

Quare nec illud,quod *Eſdra* 1.*c.*8.*v.*25.*& ſeq.* habetur pro antiquitate Chymiæ facilè produxero. *Et appendi eis*,inquit,*argentum & aurũ & vaſa conſecrata domus Dei noſtri;quæ obtulerat Rex & conſiliarij eius, & Principes eius,& vniuerſus Iſrael. Appendi,inquam,in manibus eorũ argẽti talenta ſexcẽta quinquaginta,& vaſa argentea centũ talentorũ,& auri centũ talenta,& Crateres aureos viginti drachmarum mille, & vaſa æris fulgentis optimi duo,pulcra vt aurũ.* Ex quo loco nonnulli colligunt,cum inter tot aurea pocula vix duo illius æris inter donaria reperta ſint,rarum & pretioſum id fuiſſe æs, & vulgari auro pretioſius, & forſan arte Chymica confectum. Verum Ariſtoteles,*in mirabilib.*

Æs Indicum

auſcult. refert, apud Indos æs adeò ſplendidum, purum,ſincerumque reperiri,vt colore & ſpecie nequaquam ab auro diſcerni queat: Inde & inter Darij pocula quædam fuiſſe,quæ, niſi olfactus iudicio ab auro diſtare,non cognoſcerentur. Quid ſi hæc ipſa pocula eſſent ea,de quibus Eſdras loquitur?

Democritus.

Referunt & inter Chymicos *Democritum*,quẽ inſignem Philoſophum fuiſſe certum eſt.Nam, vt refert Diogenes Laertius,*l.*9.*in vita eius*,Magos & Chaldæos audiuit,Xerxe Rege,patri illius,cùm apud illũ hoſpitaretur,Præceptores relinquẽte.Profectus etiã in Ægyptũ eſt ad ſacerdotes, & in Perſidẽ ad Chaldæos atq;rubrũ mare:& Gymnoſophiſtis in India cõgreſſus eſt,atq;in Æthiopiã venit:in quibus locis procul dubio arcaniſſima quæq;didicit. Fuit etiam ditiſſimus,cum Pater eius Xerxem Regem,& vt nõnulli referunt,cum exercitu decies centenum millium,hoſpitio exceperit. Etſi neceſſariũ non fuerit, ſi Xerxem Regem,hoſpitio excepit,vt totum etiam exercitũ hoſpicio exceperit.Circumferuntur autem quædã Chymica eius nomine;quæ tamen nonnulli non Democriti huius Abderitæ, ſed Arabis cuiuſdã eſſe opinantur.Sed exemplum non reperitur, quod Arabes ſuis Græcorum nomina indiderint: & propterea libri illi vel Democriti huius Græci ſunt, vel certè ideo Democriti nomine inſcripti, quod fama eſſet,Democritũ Chymiæ notitiã habuiſſe,vt ita de nomine eius illis libris Fama conciliaretur.Non autem libros illos ab Arabibus compoſitos eſſe,ex eo patet,quod Græci adhuc ſuperioribus annis in Italia inuenti ſunt.Magiam certe eum calluiſſe, refert Plinius,*lib.*30.*cap.*1.

In Ægypto Chymia floruit.

Poſt Chriſtum ferè natum in Ægypto Chymia ita floruit,vt publica etiã fama ſtatueretur, opes publicas,quibus ſe aduerſus hoſtium impetum defenderent,Ægyptios arte Chymica ſibi comparare.

Diocletianus Chymicos Ægyptiorum libros combuſſit. Zoſimus.

Hinc,vt refert Suidas,Diocletianus omnes in Ægypto de Chymia & Chryſopœia libros conquiri & cõburi iuſſit:ne ex illa arte ditati Ægyptij & pecunia freti in poſterum rebellarent.Idẽ Suidas refert,Zoſimum,Alexandrinũ Philoſophũ ſcripſiſſe χυμευτικά, cuius libros Græcos manu ſcriptos adhuc in Regis Galliæ Bibliotheca aſſeruari, vt & Iſaaci Monachi ἀργύρου μέθοδον, & Blemidæ περὶ χρυσοποιίας, refert Robertus Vallenſis, *de veritate & antiquitate artis Chymicæ*.

Iulius Firmicus.

Iulius Firmicus,tempore Conſtantini Magni,circa annum Chriſti 320.Alchymiſtas,vt iam diu notos,& quorũ Aſtrologi in ſuis prædictionibus mentionem faciant,nominat.Nam,*lib.*3. in decretis Lunæ in nona domo ſcribit:*Si Saturni hæc domus fuerit, ſcientiam Alchymiæ dabit:ſi Solis, prouidentiam in quadrupedibus.*

Heliodorus.

Circa annum Chriſti 383.Theodoſij temporibus Heliodorus Græcè de Chryſopœia ſcripſit, teſte Cedreno.

Maximi Olybii Lucerna.

Notabile etiam artis Chymicæ argumentum exhibet Hiſtoria de monumento Maximi Olibij in agro Patauino reperto, in quo inuenta eſt Lucerna, quam arſiſſe an.1500.referunt;quod deſcribunt Petrus Appianus,*in Antiquitatibus*; Hermolaus Barbarus,*in Corollariis in Dioſcoridem,l.*5.*c.*849. Ludouicus Viues,*in lib.*21.*c.*6.*de Ciuitate Dei Auguſtini*.Ioh.Lãg. *l.*1.*epiſt.*52.Exteriori vrnæ inſcripti erant hi verſus:

Plutoni ſacrum munus ne attingite fures:
Ignotum eſt vobis,hoc quod in orbe latet.
Namq;elementa graui clauſit digeſta labore
Vaſe ſub hoc medico Maximus Olybius.
Adſit fœcundo cuſtos ſibi copia cornu,
Ne pretium tanti depereat laticis.

Interiori hæc inſcripta erant:

Abite hinc peſſimi fures,
Vos quid voltis veſtris cum oculis emiſſitiis?

Abite

Abite hinc veſtro cum Mercurio petaſato caduceatoq;:
Maximus Maximo donum Plutoni hoc ſacrum fecit.

Poſterioribus ſeculis Chymia maximè apud Arabes claruit, vt videre eſt cùm apud alios; tùm apud Meſuē, *in Antidotario, diſtinct. 11. c. de oleo ouorū, De his,* inquit, *loquuntur, qui, quæ ſunt in rebus, occulta manifeſtāt & detegunt: eos aggredere, ſi huius rei cupidus es.* Hos autem, *in principio alleg. diſtinctionis*, Alchymiſtas nominat, & Medicinæ ſtudioſos cum iis conuerſari iubet, ſi qua ratione, quæ occulta in concretis caloris vi ſegreganda ſint, diſcere velint.

[...] ma- [...] chymia [...] ruunt

Et floruerunt poſtea omnibus ſeculis inter Arabes & alias nationes multi, qui in hac arte excelluerūt, & de ea ſcripſerūt Geber, Auicenna, Rhaſes, Arnoldus de Villa noua, Raimūdus Lullius, Ioh. de Rupe ſciſſa, Bonus Ferrariēſis, Hortulanus, Iſaac Hollādus, Rogerius Baccho, Riphęus, Comes Bernhardus, Lacinius, Augurellus, & alii plurimi, quos enumerare ſaltem, cum in publica luce ſint, & ordine ab Andrea Libauio, *in exam. ſent. Pariſienſ. Schol. contr. Chym. lat. recenſeantur*, operæ pretium non eſt.

[...] es, qui [...] mia [...] ruunt.

Inter quos tamen ſi qui libri ſunt, qui Auctorum, quæ præſcribūtur, nomina rectè ſuſtinere non poſſe videātur, id ita multū non refert; modò Chymiæ, de qua hîc quęritur, antiquitatē & veritatē demōſtrent. Fieri enim potuit, vt Auctor aliquis ſuum nomen ſtudioſè vel ſuppreſſerit, vel ſibi pro ſubſidio memoriæ ſine nomine librum conſcripſerit, qui, cum poſtea in aliorū manus perueniſſet, ſub nomine Auctoris, cuius ingenio dignus videbatur, in lucem editus fuit. Id quod in Medicina etiam euenit; vbi multa medicamenta compoſita præſtantium Medicorum, immo & non Medicorum nomina habent; nō quod ab iis profecta ſint, ſed quod tantis auctorib. digna videantur: quæ tamen ideo deteriora non ſūt, quod certi Auctoris nomen non habeāt. Non enim ab hominis auctoritate & nomine, ſed rei euidentia veritas pendet. Deinde etſi libri iſti Chymici, qui hodie extant, inter reliqua eorundē auctorum ſcripta, quæ ſemper in publico fuerunt, non reperiantur: tamen id non multùm refert. Myſtica enim iſta ſunt, & occultantur ſæpè diu à ſuis profeſſoribus, antequā in lucem veniant. Ita etſi inter libros Medicos Auicennæ liber Chymicus nullus extat: tamen refert Sorſanus in vita eius, fuiſſe eum Chymiæ ſtudioſū & propagatorem.

[...]ici libri [...] auto- [...] quorum [...] na pra [...] runt.

Ex quibus omnibus apparet, à veritate alienum eſſe, quod Nicolaus Guibertus & alii quidā cenſent, libros Chymicos, qui hodiè circumferuntur, haud multis retrò ſeculis ab impoſtoribus & Sophiſtis cōfictos eſſe. Verum plura de his addere ſuperſedeo: qui plura de ſcriptoribus Chymicis cognoſcere cupit, legat viri doctiſſimi Georgij Agricolę præfationē ad Mauritium & Auguſtum Duces Saxoniæ fratres, *ſuper lib. 12. de re metallica*, & Andream Libauiū, *in defenſione vtraque Alchymia Transmutatoria contra Nicolaum Guibertum.*

Proximis ſeculis ferè inter Monachos latuit Chymia, quorum non pauci illud, quo abundabāt, otium poſt ſacras meditationes & orationes arti huic præſtantiſſimę honeſtè tribuerūt: inter quos fuerūt quorum aliquos iam nominauimus, Raimundus Lullius, Albertus Magnus, Ioh. de Rupe ſciſſa, Sauanorola, Morienus, Rogerius. Trithemius & Frater Baſil. Valētius; quorū ſcripta multa hoc ſeculo in lucē edita ſunt, & multa adhuc manu ſcripta paſſim latent.

Monachi [...]hymia cul[...]res.

Natus eſt tandem anno Chriſti 1493. in Heluetia Philip. Theophraſtus, Paracelſus, qui in Chymia Pręceptores egregios nactus, vt ipſe, *in ſecunda parte Chirurgia magna, tractat. 1. c. 1.* refert, & inſtitutis non ſolùm à parente in Chymia, ſed etiam adiutus ſcriptis Serthagii Epiſcopi, Erhardi Lauentalii, Nicolai Hipponenſis Epiſcopi, Matthæi Schachtii, Suffraganei Freiſingenſis, Abbatis Spāheimii & aliorum plurimorū, nouā ſectā condere, Hippocraticāque & Galenicam euertere conatus eſt. Quem ſecuti ſunt Alexāder Suchtenius, Dornæus, Phędro, Dornheinſerus, P. Seuerinus Danus; qui ipſi tamen nec cū Paracelſo, nec inter ſe planè conſentiunt. Plerique tamen, qui hodiè Chymiatri audire volunt, Petrum Seuerinum, qui dogmata à Paracelſo hinc inde diſiecta in artis formam redigere conatus eſt, potius, quàm ipſum Paracelſum, ſequuntur. Hinc hodie noua quaſi ſecta orta eſt, quæ Seueriana dici poteſt.

Paracelſus.

Paracelſi ſectatores.

CAPVT IV.

De Paracelſo.

THeophraſtus, inquam, Paracelſus cum vulgò in Medicorum Scholis tùm tēporis ferè ſilentium eſſet de Chymia, & multa in præparatione Pharmacorū melius fieri poſſe animaduerteret, ad reformādam Medicinam animum adiecit. Verum quam reformare voluit, penè cum aliis omnibus ſcientiis euertit. Primò enim, vt Theſſalus ille ſe ἰατρονίκην nominauit: ita hic, *ad ſe perueniſſe Monarchiam omnium artium, in præfatione libri de Tinctura Phyſicorum*, ſcribere auſus eſt: *Se arcanorum Monarcham, quem omnes, qui naturalis Philoſophiæ cognitionem appetāt, Itali, Galli, Poloni, Germani, Philoſophi, Spagyri, Aſtronomi vt Ducem ſequi neceſſe habeant eiuſdem libri c. 1. & 4.* haberi voluit; *& in præfatione Paragrani Auicennā, Galenum, Rhaſen, Montagnanam, Meſuen, Pariſienſes, Monſpelienſes, Suenos, Miſnicos, Colonienſes, & quotquot Danubium & Rhenum accolunt, Inſulas maris, Italiam, Dalmatiam, Athenas, Græcos, Arabes, Iſraelitas ſe Monarcham Sapientia conſtitutum ſequi iubet. In præfatione libri 1. de Peſte*, quem Norlingæ ſcripſit; *libros ſuos libris quatuor mille annorum ſpacio ſcriptis præfert.*

Paracelſi iactantia.

Contra paſſim Galenum, Auicennam, omneſque Academicos & Medicinæ Doctores acerbiſſimis cōuitiis inſectatur, & *de peſtilitate tract. 2.* Parienſes; Patauinos, Monſpelienſes, Salernitanos, Viennenſes, Lipſenſes, non Profeſſores veritatis, ſed Confeſſores mendaciorū, Mēdaces, nō Doctores eſſe ſcribit. Qualia conuitia in Medicos plurima paſſim in ſcriptis ſuis euomuit: quæ omnia hîc recēſere nō libet. Quia tamē inſigne modeſtię ſpecimē edidit loco modò allegato, *in præf. Paragrani p. 199.* integrū eum transcribere placet. *Ihr muſſet mir nach, Ich nicht euch nach, Ihr mir nach, Mir nach*, Auicēna, Galene, Rhaſis, Montagnana, Meſue &c. *Mir nach, und nicht ich euch nach, Ihr von Pariſs, ihr von Mompelier, ihr von Schvvaben, ihr vō Meiſſen, ihr von Coln, ihr von VVien, und vvas an der Donavv und Reinſtrom lieget, ihr Inſulen im Meer, du Italia, du Dalmatia, du Athenis, du Grieche, du Arabs, Iſraelita, Mir nach, und ich nicht euch nach: Evver vvird keiner in hinderſten VVinckel bleiben, auf dē nicht die Hūde ſeichen vverden. Ich vverde Monarcha, und mein vvird die Monarchy ſein, und ich fuhre die Monarchy und gurte evvre Lendē. VVie gefelt euch* Cacophraſtus *Dieſen Dreck muſt ihr eſſen.*

Paracelſi in Galenicos conuitia.

Paracelſi modeſtia.

VVie vvird es euch Cornuten anſtehen, ſo evver Cacophraſtus *ein Furſt der Monarchey ſein vvird? und ihr* Calefactores *vverdet und Schlorfeger: VVie dūckt euch, ſo* Secta Theophraſti *triumphiren vvird? und ihr vverdet in meine Philoſophey muſſen, und evvren* Pliniū Cacopliniū *heiſſen, und evvren* Ariſtotelē Caco-Ariſtotelē *heiſſen, und ich vverde ſie und evvren* Porphyriū Albertum, &c. *in meinem Dreck tauffen, mit ſampt evver*

Gevatterſchafft: das vvird mir zuvvege bringen die vis mineralis *vnd* generatio mineraliũ, *vnd vvas zvviſchẽ den zvveyen* Polis *liget, vvird mein Harniſch ſein, evver* Aſtronomy *vnd Laſstaffel* Kunſt *in Pilats See zuvverffen, vnd die Alchimy muſs evvern* Æſculapium, *evvern* Auicennam, *evvern* Galenum, &c. *vnd evvre Schribenten alle in ein* Alkali *verſieden, vnd in Reuerber bis auff die hinderſten* Feces *verbrennen, vnd ſeuberer maſt ihr noch gereiniget vverden, denn das Gold durchs Fevver, ihr muſſt durch das Spieſsglas, das vvil ch ſehen vvie ihr vnd evver* Konig *gen Boden ſetzet, vnd vber dẽ Duffiſtein vvil ich euch pallieren laſſen: vnd die Tugẽdt als die vierdte Seul vvird aus euch ein groſſer Spectacul machen, den die Iuriſten vber keinen* Malefactorem *erdacht haben. O vvie vverden evvre verderbte* Krãtlen *lachen. O evvers armen* Galeni *Seele! VVer er vntadlich blieben in der Artzney, ſo vveren ſeine* Manes *nicht in Abgrund der Hellen vergraben vvorden, daraus er mir geſchrieben hat, des* Datum *in der Hellen ſtand. Ich hette nicht vermeinet, das der Furſte der Artzte dem Teuffel in Arſs ſolt gefahren ſein, nemlich ſein* Diſcipul *ihm nach, oder am vvenigſten ſeiner Mutter ins F.L. Solt das ein Furſt der Artzeney ſein, vnd die Artzeney auff ihm ſtehen, ſo muſſen die groſten Schelmen in der Artzeney ſein, ſo vnter der Sonnen leben, ſie bevveiſen auch vvol, daſs ſie ihm trevvlich nach folgen.* Et vt omnino odium ſuum erga antiquam Medicinam declararet, & aſſeclarum ſuorum in Medicos alios odium accenderet, nec Luthero inferior videretur, Canonicum Auicẽnæ volumen contemptim exuſſit, vt refert Iacob. Curio Hofemianus, *in Hermotimo.*

Alibi tamen nouitatis crimen auerſari videtur, & vt Galenicus etiam habeatur, narrat, in oppido Boiemorum, Brunouiæ ſcilicet, in quodam Cœnobio veriſſima minimeque deprauata Galeni & Auicennę volumina reperiri, ex quibus ipſe ſit Galenicus melior, quàm omnes, qui vulgò ita appellantur; perſuaſurus ſcilicet, ea, quæ per manus tradita, & hactenus fideliter omnium nationum conſenſu in tot Bibliothecis aſſeruata, & ad nos propagata ſunt, Galeni & Auicẽnæ ſcripta genuina non eſſe, ſed iſta, quæ vel fingit, vel Galeni & Auicennæ nomen falsò præ ſe ferunt.

Paracelſi encomia.

Nec ſolùm Paracelſus ſe ita iactitat, ſed & ſectatores eius illum ſummis laudibus in cœlum tollunt. Inter eos Crollius, *pag. 7. ſuæ præfationis*, ſcribere auſus fuit; *Paracelſi peritiam neminem adhuc attigiſſe, nedum ſuperare potuiſſe; eundemque omnibus hominibus à temporibus Noe,* atque ita Hermeti Triſmegiſto, Salomoni & aliis ſatis imprudenter præfert: dum *pag.* 156. *&* 167. ſcribit: *Nullus mortalium in vniuerſa Philoſophia & Medicina indubitato cœli fauore tàm ardua & abdita arcana ſciuit & in publicum protulit, ſicut Theophraſtus ille Paracelſus, Vir & Philoſophus omni æternitatis memoriâ & honore digniſſimus; cuius peritiã nemo inuentus, qui attingere, nedum ſuperare potuerit. Verus Medicinæ Monarcha & primus Microcoſmi Medicus, qui de interno homine, eiuſq; officio à Deo creato, itẽ de magnorũ morborum incurabilium origine tam naturali, quàm Metaphyſica à temporib. Noe ſolus ſcripſit, quod è ſuperiorum ætatum Medicis ne per ſomnium vlli in mentem venit.* Ita etiam Henningus Scheunemannus, *in hydromantia Paracelſica, in Præfat. ad Lect.* ſcribit: *Paracelſum Hermeticam & Hippocraticam doctrinam peculiari Spiritus ſancti aſſiſtentia ita compleuiſſe, vt nihil amplius deſiderari poſſit; & ob nauatam hanc operam Monarchæ nomen adeptus ſit.* Et pleraſq; eius laudes diſcipuli in inſcriptione eius Effigiei & Epitaphio comprehenderunt.

Paracelſiſtarum in Ariſtotelicos & Galenicos conuitia.

Contra Ariſtotelicos & Galenicos omnibus, quibus poſſunt, conuitiis proſcindunt: Materiales & Elementares ambulatores, Ariſtotelicos tenebriones, Vulgares de Schola homines, Rabinos, & Thraſones Athenienſes, Philoſophiæ Ethnicæ Sectatores, qui lucem tenebras, & tenebras lucem vocent, vaniſſimarum vanitatum defenſores nominant. Quibus recenſendis tempus terere non libet. Neque enim ad rem aliquid faciunt. Prudenter Ariſtophanes, *in Ranis*:

Ἔλεγχ᾽ ἐλέγχου· λοιδορεῖσθαι δ᾽ οὐ χρὴ
Ἄνδρας φιλοσόφους, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας.

Hinc tamen factum, vt non pauci & Paracelſum pro Chymicorum principe habeant, & neminẽ Chymicum eſſe poſſe credant, niſi qui ſit Paracelſicus. Vnde multa dicuntur vulgo Paracelſica, non quod Paracelſus ea inuenerit, vel vſurpauerit, ſed quod Chymicum & Paracelſicum nonnulli pro eodem habeant. Qua in re tamen falluntur.

Non idem eſt Chymia & Paracelſia.

Neque enim idem eſt Chymia & Paracelſia. Quod iam olim monuit Vir clariſſimus, & trium Imperat. Medicus, ciuis meus, I. Crato *Epiſt. 137. ad Theodorum Zvvingerum*: *In multis*, inquit, *Rebus publicis & aulis cum nominis mei quadam iactura Chymica medicamenta ſum tutatus. Nihil ante 40. annos oleorum deſtillatorum, nullum Extractum, nullus ſuccus in Pharmacopoliis eſt repertus: à me autem Pharmacopæi & Medici, beneficio Dei, ſucceſſu medicationis edocti ſunt, vt nunc vbiq; ea parent, & iis vtantur. Inſaniã verò Paracelſi, qui ſummos in arte Magiſtros, imò ipſã artem Medicã propter ſua arcana, vt appellat, cõtemnit, & nouam nobis è furnis Medicinã fabricat, atque diſcentes à bonis auctoribus ad fornaces ablegat, omnem deniq; ſeculi noſtri excellentiam deiicere ſtudet, vt ſua medicamẽta extollat, nunquã probaui.* Hæc Crato. Neque ſine cauſſa diſcrimen inter Chymiã & Paracelſiam conſtituimus. Dudum enim ante Paracelſum à multis doctis viris excultam fuiſſe Chymiam, notiſſimum eſt. Et licet ipſe eandem coluerit & excoluerit: nõ tamẽ ideo, qui Chymiæ operam dant, neceſſum habent, vt Paracelſo ſe totos tradãt, eiuſque dogmata omnia defendant. Quod tamẽ à multis fieri videmus, qui cũ Galenicis nimiam credulitatem & antiquitatis ſtudium atque amorem obiiciunt, ipſi nõ minus peccãt, dum Paracelſi dogmata omnia, etiam ſine vllis rationibus prolata, tantum non pro oraculis habent. Quorum exempla cũ paſſim obuia ſint, nec ignota illa ingentia Paracelſi præconia, atque arrogantes tituli, quos ſibi tum ipſe tum ipſi aſſeclæ eius non ſatis prudenter tribuerũt, vt modò dictum; ac vix vlli, vllo vnquam ſeculo, Philoſopho vel Medico tantas laudes tribui legamus: ne incauti in errorem inducantur, quis fuerit Paracelſus, & an iſtas laudes ſuſtinere valeat, ſine omni affectu videamus.

Genus Paracelſi.

Parentes eius qui fuerint, ad rem multum nõ facit. Ipſe ſe appellat Philippum Theophraſtum Bombaſtũ ab Hoenhaim, ſeu Paracelſum, ex nobiliſſima & antiquiſſima in Eremo Heluetiorum familia. Verum refert Thomas Eraſtus, in Eremo Heluetiorũ nullos eſſe Paracelſos, nullos Hohenhaimios, nullos Bõbaſtos, nullos denique vel nobiles vel ignobiles, qui eum vt ſanguine iunctum agnoſcant. Audiuiſſe ſe, Pædagogum aliquando vixiſſe ibi, hominem exterum, & quod natus ille ſit in loco, quem vocant Altum nidum, vnde fortaſsè Paracelſum denominauerint.

Vita Paracelſi ſumma.

Vitæ eius quaſi ſummam literis quibuſdam complexus eſt Oporinus, ciuis Baſilienſis fide dignus, qui Paracelſi amanuenſis fuit, vxoratus iam. Nam, vt Eraſtus, *parte 1. diſput. contra Paracelſum pag.* 238. refert; Relictâ domi vxore, toto biennio eũ ſecutus eſt, vt admirabilis doctrinę, quam iactabat, particeps fieret. Exſtant quidẽ eæ literæ in vita Oporini à Ioſiſco deſcripta: verũ cum nõ in omnium ſint manibus, eas hîc proponere libet. Nec refert, quod Leuinus Battus, *in Epiſt. ad Henric. Smetium*, ſcribit, Orationẽ illã ab æmulis Theophraſti Baſileæ ſcriptã eſſe. Sic enim, quod illi, qui vitã Oporini ſcripſerũt. Paracelſo

non

non fauerint: Epiſtola tamen vitæ Oporini inſerta, in doctorum virorum manibus viuente adhuc Oporino fuit; cum literas illas ſcripſerit ad Medicos clariſſimos Solenandrum & VVierum. Et viuebant tunc proculdubio adhuc multi, quibus Paracelſus familiariter notus fuit, vt mendacium locum inuenire facilè non potuerit. Ita autem ille.

Spiſtola)perini de 'aracelſo.

Quod ad Theophraſtum Paracelſum attinet, qui iam pridem obiit, non quidem libenter eius manibus obloquerer: viuum tamen talem expertus ſum, vt cum tali homine ita vnquam familiariter viuere, vt cum ipſo vixi, non facilè cupiam; adeò, præter mirabilem faciendi Medicinam in omni morborum genere promtitudinem & felicitatem, nullā in eo neque pietatem, neque eruditionem animaduertere potui. Et mirari non rarò ſoleo, cùm tam multa proferri video, quæ ab ipſo ſcripta & poſteritati relicta affirmantur, quorum ego ne ſomnium quidem vnquam illi obiectum puto. Adeo erat totis diebus & noctibus, dum ego ipſi familiariter per biennium ferè conuixi, ebrietati & crapulæ deditus, vt vix vnam atque alteram horam ſobrium reperire licuerit; maximè poſtquam Baſilea diſcedens in Alſatia inter nobiles ruſticos, & ruſticos nobiles, tanquam alter Æſculapius, omnibus admirationi fuit. Atque interea tùm, cùm maximè eſſet ebrius, domum reuerſus dictare mihi aliquid ſuæ Philoſophiæ ſolebat, quod ita pulcrè ſibi cohærere videbatur, vt à maximè ſobrio meliùs non fieri potuiſſe videretur. Ego deinde iiſdem in Latinam linguam vertendis, vt poteram, vacabam. Et ſunt eiuſmodi libelli partim à me, partim ab aliis latinè conuerſi poſtea editi. Noctu, toto quo ipſi conuixi tempore, nunquam ſe exuit: plerumque enim non niſi ebrius ad extremam noctem ibat cubitum, atque ita, vt erat indutus, adiuncto ſibi gladio, quem carnificis cuiuſdam fuiſſe iactitabat, in ſtratum ſe coniiciebat, ac ſæpè media nocte ſurgens per cubiculum nudo gladio ita inſaniebat, ita crebris ictibus & pauimentum & parietes impetebat, vt ego mihi non ſemel caput amputatum iri metuerem. Dies aliquot requirere poſſem, ſi eorum omnium, quæ me apud ipſum paſſum eſſe ſcio, mentionem facere deberem. Semper habebat officinam ſuam carbonariam inſtructam perpetuis ignibus, nunc Alkali aliquot nunc ſublimati oleum, nunc Arſenici oleum, nunc Martis crocum, aut Oppodeldoch mirabile, & neſcio quæ brodia coquendo. Mihi certè ſemel coctione ſua fermè ſpiritum vitalem oppreſſit, dum ſpiritus in alembico ſuo adſcendentes contemplari iuſſo & naſo propius admoto, remoto paululùm vitro, quod alembico ſubiectum erat, virulentos illos vapores mihi os & nares occupare curauit, & tantum non ſuffocare conatus fuit, adeò vt in ſyncopem delapſus frigidæ aquæ non mediocris ſuperfuſione reſtitui opus habuerim. Interea ſe vaticinari quædam ſimulabat, & arcanorum quorundam cognitionem præ ſe ferebat, vt clam aliquid, de quo ipſum metuerem, non facilè aggredi vnquam auſus fuiſſem. Mulierum nullam curam habuit, vt cum nulla vnquam illi rem fuiſſe credam. Initio abſtemius erat vſque ad ætatis annum ferè 25. deinde ita vinum bibere didicit, vt totas menſas ruſticis plenas propinando prouocare & bibendo ſuperare auſus fuerit, digito tantum gulæ immiſſo à crapula ſe liberans, & rurſum, tanquam ne guttam quidem hauſiſſet, potionibus indulgens. Pecuniæ erat prodigus profuſor, ac ita ea ſæpe deſtitutus, vt ne obolum quidem ei ſupereſſe ſcirem. Craſtino ſtatim die rurſum crumenam ſe habere benè inſtructam oſtendebat, vt non rarò miratus fuerim, vnde ei fuiſſet ſuppeditata. Singulis ferè menſibus veſtem nouam ſibi fieri curabat, & priorem cuiuis obuio donabat, ſed ita conſpurcatam, vt ego nunquam mihi dari petierim, neque vltrò oblatam, vt geſtarem, recepturus fuerim. In curandis vlceribus etiam deploratiſſimis miracula edidit, nulla victus præſcripta aut obſeruata ratione, ſed cum patientibus ſuis dies & noctes potando ita eos, vt ſolebat diceret, pleno ventre tamen curauit. Præcipitati puluere, Theriaca aut Mithridatio aut Ceraſorum ſiue Botrorum ſucco in pilulas redacto in omni morborum genere purgandum vtebatur. Laudano ſuo (ita vocabat pilulas inſtar murium ſtercoris, quas impari ſemper numero in extrema tantùm morborum difficultate tanquam ſacram medicinam exhibebat) ita gloriabatur, vt non dubitarit affirmare, eius ſolius vſu ſe è mortuis viuos reddere poſſe; idque aliquoties, dum apud ipſum fui, re ipſa declarauit. Orare nunquam audiui neque vidi, neque curabat etiam Eccleſiaſtica ſacra, ſed doctrina Euangelica, quæ tum temporis apud nos excoli incipiebat, & à noſtris concionatoribus ſeriò vrgebatur, non multum ab eo curabatur. Se aliquando Lutherum & Papam non minùs, quàm nunc Galenum & Hippocratem redacturum in ordinem minabatur. Neque enim eorum, qui hactenus in Scripturam ſacram ſcripſiſſent, ſiue veteres ſiue recentiores, quenquam Scripturæ nucleum rectè eruiſſe, ſed circa corticem & quaſi membranam tantum hærere. Et neſcio quæ alia nugabatur, quorum meminiſſe piget. Hæc Oporinus.

'aracelſus brietati de-itus.

'aracelſus brius ſua ictauit.

'aracelſus mulieribus lienus.

Paracelſus ecunia pro-igus.

'aracelſus ı vlceribus urandis fe-ix.

'aracelſi medicamēta.

Paracelſus ſacra parum curauit.

Neque ſaltem iſta Oporinus ſcripſit: ſed etiam ſæpè aliis narrauit, vt Thomas Eraſtus, diſput. contra Paracelſ. 2. teſtatur D. Henricus Bullingerus, qui Paracelſum Tiguri nouit, cuius literas citat Eraſtus, allegato loco. Ex omnibus, inquit, eius ſermonibus pietatis nihil intelligere potui; Magiæ autem, quam iſte neſcio quā fingebat, plurimum. Si eum vidiſſes, non Medicum dixiſſes, ſed aurigam: & ſodalitio aurigarum mirificè delectabatur. Ergò dum viueret hic in diuerſorio Ciconiæ, obſeruabat aduenientes in hoſpitium aurigas, & cum iis vorabat & perpotabat, ita nonnunquam vino ſopitus, vt ſe in proximum ſcamnum collocaret, crapulamque edormiret. Breuiter: ſordidus erat per omnia, & homo ſpurcus. Rarò aut nunquam ingrediebatur cœtus ſacros, & viſus eſt res diuinas leuiter curare.

Henr. Bullingeri de Paracelſo litera.

Narrat quoque Eraſtus, ſecunda parte diſp. contra Paracelſum, Georgium Vetterum virum pium, doctū & induſtrium, ac Paracelſi perquàm ſtudioſum & amantem, & qui Paracelſi comes indiuiduus fuerit biennio & tribus menſibus per Auſtriam, Tranſyluaniam aliaſque regiones eum ſequens, vt Chirurgica, quæ tum ſolùm profitebatur, ab eo doceretur, quique ſe plurima Paracelſo debere profitebatur (ne fortè ex odio aliquid commemoraſſe putetur) illum, inquam, Georgium Vetterum aſſeuerantiſſimè affirmaſſe, Paracelſum Magiæ nefandæ perquàm ſtudioſum fuiſſe, & Cacodæmonem haud aliter, quàm ſocium nominare conſueuiſſe. Nihil magis, inquiebat idem Vetterus, metui, quoties ebrius erat (erat autem frequenter,) quàm vt agmen Diabolorum accerſeret, quod ſæpenumero facere voluit, ſpeciem artis ſuæ editurus, ſed à me rogatus omiſit. Cum ſobrium monerem, vt iſthæc miſſa faceret, quod Deum grauiter offenderet, quodque ad extremum ſtipendium triſte perſoluere ſolitus ſit famulis ſuis Diabolus: reſpondebat, ſe non multò poſt receptui cantaturum eſſe. Toto tempore, quo apud ipſum vixi, neque Theologica, neque Philoſophica, neque Medica, extra Chirurgiam tractabat.

Georgii Vetteri de Paracelſo.

Paracelſus Magiæ Studioſus.

Paracelſus tantum Chirurgus.

Verum hæc mittamus, quæ ſatis docent, Paracelſum ſatis diſſolutè vixiſſe. Quos Præceptores habuerit, non adeò certum. Henningus Scheunemānus quidem, in Hydromantia Paracelſica, cap. 1. ſcribit; à Deo ter Opt. Max. Theophraſtum Paracelſum edoctum ſciuiſſe, quicquid in rerum natura fuit ſcibile; & ſacris temerariè exempla Nabuchodonoſoris, Abimelechi, Iacobi, Ioſephi, Magorum, Pauli, quibus Deus res occultas & futuras in ſomnio patefecit, allegare pro hac re audet. Verum enim verò verum quidem eſt, omnem ſapientiam eſſe à Patre luminum; eamq; primo homini in creatione fuiſſe inditam, & poſtea etiam nonnullos à Deo immediatè circa res diuinas & alia nonnulla eruditos fuiſſe: ſed ordinarius modus ad ſapientiam perueniendi iam eſt, vt filii à parentibus, iuuenes à ſenioribus, docti ab indoctis diſcant; ac qui ordinarium hunc modum reiiciunt, Deum tentant, & in diaboli inſidias incidunt. Et an

Paracelſi præceptores.

dogmata Paracelſi talia ſint, quæ à Deo autore immediatè profecta ſint, paulò poſt patebit. Ipſe, *lib. 1. de podagyricis, titulo de Limbo*, Præceptores ſe habuiſſe negat: Chirurgiæ tamen magnæ, *lib. 2. tract. 3. cap. 1.* refert, ſe inſtitutum fuiſſe non ſolum à parente VVilhelmo ab Hohéhaim, ſed & Præceptores agnoſcit Epiſcopum Scheid, Schettagienſem, Erhardum, Epiſcopum Lauentalienſem, Epiſcopum Nicolaum Hipponenſem, Epiſcopum Matthæum Schacht, Suffraganeum Friſingenſem, Abbatem Spanheimenſem & alios.

Vnde Paracelſus ſua dogmata hauſerit.

Ex quibus facilè apparet, Paracelſum non in publicis Scholis, quas paſſim exagitat, & vſitata via Medicinam didiciſſe, ſed quicquid cognitionis in ea habuit, è Chymicis libris & operationibus hauſiſſe. Nam non ſolum antiquorum libri de Chymia extabant, Gebri, Auicennæ, Lullij, Arnoldi de Villa noua & aliorum; ſed & circa illa tempora aut paulò antè eam excoluerunt, & ſcriptis illuſtrarunt Iſaacus Hollandus, Baſilius Valentinus & alij; & eo ipſo tépore Chymia in Germania non adeo erat ignota, vt libri antiqui ante Paracelſum hac de re ſcripti teſtantur, Magiam etiam tum quidam non ſolum Iudæi, ſed & Trithemius, Corn, Agrippa, & alij tractabant, à quibus & proculdubio quædam hauſit. Nam nouarum & occultarum rerum nimis auidus, & nõ ſemper, quid & à quo diſceret, ſatis cautus erat. Nã quales Præceptores habuerit, ſatis ex libro de Philoſophia occulta, *in fine*, apparet, vbi hæc habet: *Medicus non omnia, quæ poſſe & ſcire debet, in Academiis diſcere & cognoſcere poteſt ſed opus eſt, vt interdum vetulas, Zigeunos, Nigromanticos, Agyrtas, Seniores ruſticos & ſimiles adeat, atque ab iis diſcat. Nam tales de talibus rebus* (loquitur de morbis per Incarnationẽ) *plus habent cognitionis, quàm omnes Academiæ.* Et an ſatis prudenter vel rectè *in Præfatione Paragrani & in Theſauro Alchymiſtarum*, ſcripſerit, *ſe literas à Galeno ex inferno accepiſſe*, & ibidem in Theſauro Alchymiſtarum, *ſe cum Auicenna in veſtibulo inferni de ſuo auro potabili, tinctura Phyſicorum, quinta eſſentia, lapide Philoſophorum Mithridatio, Theriaca diſputaſſe*, quilibet iudicare poteſt.

Paracelſi peregrinationes

Nonnulli, vt Bickerus, *in Hermete rediuiuo*, decem annis in Arabia & vicinis regionibus vixiſſe, reuerſumque ſpoliis Orientis onuſtum occultam illam Magiam cum arte Spagyrica & vera Hermetis Medicina in lucem reuocaſſe ſcribunt. Qui tamen cum Fratribus R. C. qui ipſi quoque Patrem & Fraternitatis ſuæ Fundatorem artes omnes & ſapientiam in Arabia præcipuè didiciſſe aſſerunt, hiſtoricis documentis probare debebant, floruiſſe tempore Paracelſi in Arabia bonas literas, atque Arabes Europæis tum bonis literis & artibus antecelluiſſe. Ipſe verò, *in Præf. Chirurg. mag.* refert, ſe diligentem operã dediſſe, vt verũ Medicinæ fundamentũ cognſceret, & cũ multos ægros malè curari, multos nullo modo curari animaduerteret, multa falſa in antiquorum ſcriptis reperiret, & pleroſque fortuna potius, quàm arte curari videret, adiiſſe multis annis Academias Germanorũ, Italorum, Gallorum, & Medicinæ fundamentum quæſiuiſſe; poſtea verò ſe non ſolùm eorum doctrinæ, ſcriptis & libris tradere voluiſſe, ſed porrò peregrinatum eſſe in Hiſpaniam, Angliam, Marchiam, Boruſſiam, Lituaniam, Poloniam, Vngariam, VValachiam, Tranſſyluaniam, Croatiam, Illyriam, aliaſque regiones, & de Medicina percontatum eſſe non ſolum Doctores, ſed & Chirurgos, Balneatores, Mulieres, Magos, Alchymiſtas, Monachos, Nobiles & ignobiles. Et cum multum diuque de Medicina cogitaſſet, eam pro arte incerta habuiſſe & deſeruiſſe, atque alia negotia tractaſſe: poſtea tamen ruſum eandem in manus ſumſiſſe.

Paracelſus quo tempore natus.

Quæ quomodo inter ſe cohæreant, & cum veritate conſentiant, ego quidem non video. Nam cum natus ſit circa annum Chriſti 1494. & circa annum Chriſti 1526. & aliquot annis ſequentibus, paulò poſt ætatis annũ 30. Baſileæ vixerit & ibi docuerit, vt ex programmate & libro de Gradibus & compoſitione receptorum, item libris de Tartaro & vrinarum iudiciis & pulſibus apparet; & iam tùm libros Chirurgiæ confecerat; poſtea verò anno 1531. vt ex præfatione Paramiri, Sangalli ſcripta, apparet, vixeritanno 1535. in thermis Piperinis, vt ex libro de iis ſcripto, *tom. 1. pag. 1116.* videre eſt; Chirurgię magnæ dedicationem anno 1536. Auguſtæ ſcripſerit; anno 1537. Villaci vixerit, vt ex libris de natura rerum videre eſt; anno 1538. in Carinthia, vt ex Chronico Carinthiæ & defenſionibus videre eſt; atque ita ab anno ætatis 30. vſque ad annum 1541. in Heluetia, Alſatia, Carinthia, Auſtria, Morauia, Suenia & vicinis locis vixerit, & tandem Saliſburgi 1541. ætatis 47. mortuus fuerit: neceſſe eſt, vt ante 30. ætatis annum 10. illos annos (ſi modò vnquam in Arabia fuit) in Arabia tranſegerit; atque ita nõ multò poſt annum ætatis 20. in eam profectus ſit. Quod ſi verum eſt, quando ergo reliquum iter per Hiſpaniã, Luſitaniam, Angliam, Daniam, Sueciam, Lituaniam, Boruſſiam, Poloniam, Vngariam, Tranſſyluaniam, VValachiam, Illyricum, Croatiam, & vt in libro de vita longa habet, Finlandiam, Lapponiam peregit? in quam præterea ætatem multi illi anni incidẽt, quibus Academias Germanorum, Italorum, Gallorum perluſtrauit? quando bellis Venetiano, Danico & Belgico, vt Medicus, interfuit, & innumeras febres & 40. morborum genera curauit, vt in præfatione libri Hoſpitalis refert?

Paracelſus quo anno mortuus.

Et cum animum ad reformandam Medicinam adiicere non potuerit, aut certè non debuerit (aliàs valdè temerarium factum fuiſſet, illud reiicere, quod quale eſſet, nunquam cognouiſſet) niſi prius antiquæ Medicinæ falſitatem & imperfectionem cognitam & perſpectam habuiſſet, niſi in Anatomicis & in ſimplicium medicamentorum cognitione ſe exercuiſſet; vulgatam componendi medicamenta rationem vidiſſet; ſucceſſum antiquæ Medicinæ in curãdis morbis animaduertiſſet: quo ætatis anno iſta didicerit, quàm diu in Germaniæ, Galliæ & Italiæ Academiis vixerit, tandemque vſitatæ doctrinæ & antiquæ Medicinæ pertæſus melioris diſcendi gratia longum illud iter ſuſceperit, non ita facilè conciliare eſt. Vt iam de eo nihil dicam, quando Græcam & Latinam linguam, Philoſophiam, & alia futuro Medico neceſſaria adminicula didicerit. quę iudicij maturitas & perfectio in ea ætate eſſe potuerit, vt Medicinę reformationem ſuſcipere, & ſe Medicinę Monarcham nominare valuerit. Inprimis ſi coniungantur ea, quæ habet in Chirurgia, *in fragmento de morbo Gallico p. 649.* non ſatis conſtat, quando Medicinam didicerit, cum ibi non diſcendi, ſed Medicinam faciendi cauſſa in Lituania, Boruſſia, Belgio ſe vixiſſe ſcribat. Ita enim habet eò loci: *Iam diu inter nos hoc bellum agitatur: expellebant me ex Lituania, Boruſſia, Polonia: non placebam Belgis, non Vniuerſitatibus, non Monachis, non Iudæis.* Imò cum omnibuss adminiculis ad eruditionem deſtitutus fuerit, ſicut teſtatur, *in fragmentis tom. 1. p. 131.* ſuam Bibliothecam non ſex paginas continere, & 10. annis ſe nullum librum legiſſe: quęritur, quàm paratus ad reformationem Medicinæ accedere potuerit.

Paracelſi Bibliotheca.

De Paracelſo iudicium.

Id ergo, ſi hęc omnia in omnẽ partem verſemus, vero magis conſentaneum eſt, & res ipſa teſtatur, Eũ nulla linguarum & Philoſophię cognitione inſtructum, artem Medicam antiquã quam, nunquã ſatis cognouerat, reprehendere & reformare cœpiſſe, & experimentis ſaltem faciendis intentum fuiſſe, atque

que ea de cauſſa tot loca peruagatum fuiſſe,& Agyrtas, Nigromanticos, & id genus alios frequenter conſuluiſſe.

aracelſus guarum arus.

Atque id ſatis eius ſcripta teſtantur, in quibus nulla linguarum peritia,nulla antiquæ Philoſophiæ cognitio elucet.ex.gr.p.1122.tom. 2.in interpretatione vocabulorum Synonymicorum, Cicatricans interpretatur, *das da Blaſen auffzeucht*, Flammulam *Hanenfuſs*,atque ipſemet,*in defenſione ſecunda*,ſcribit, ſe nihil curare,an Apoplexis vel Apoplexa, Paralyſis vel Paralyſis, Epileſia vel Epilentia dicatur,ſusque deque ſe habere,an vocabulum ſit Græcum, Arabicum vel Algoicum;ſolum in id ſe incumbere,vt origines & curationes morborum inueſtiget.Quod etiam in ſuis ſcriptis paſſim obſeruat. *Et de caduco Matricis parag*.4.Logicam, quæ vnica verum à falſo diſcernere docet,Medico contrariam eſſe, & lumen naturæ impedire ſcribit. Cuius exemplum ſi omnes Medici imitarentur, næ! latiſſimam Barbariei viam aperirent. Imò nec linguæ Germanicæ vel vernaculæ ſatis peritus fuit. Vix enim puto exſtare aliquem ſcriptorem Germanicum, qui tam inſcitè, vt grauius nihil dicam, Germanicè ſcripſerit.

racelſus gicam temnit.

Neque video quomodo famæ Paracelſi,quem ſupra omnes mortales extollere cupiũt,fabuloſis narrationibus conſulatur, qualem continet prologus cuiuſdam Valentini Antapraſſi Silorani, qui tomo operum primo inſertus eſt,& p.476.continetur. In eo prologo ſcribit, quiſquis fuit ille Antapraſſus; *Paracelſum libros ſuos latina lingua ſcripſiſſe,eoſq;in muro quodam occultaſſe,atque inde indicio famulorum ſurreptos eſſe,quos cum ipſe nactus eſſet,imprimendos dediſſe latinos,hinc in* 4.*linguas vertiſſe*. Quæ omnia fabuloſa ſunt.Conſtat enim iam publicè,inprimis ex editione Ioh. Huſeri, qui minutiſſima quæque Paracelſi ſcripta conquiſiuit, Paracelſum pleraque Germanicè ſcripſiſſe, & ex iis poſtea non pauca ab aliis in latinum conuerſa fuiſſe.Quod verò Cyperinus vel Cyprianus Flaenus,vt addit,in Italicam & *Gallicam linguam,Bebeus Rambus in Græcam conuerterit*, itidem fabuloſum;cum nemo hominum iſtas verſiones vnquam viderit. Eandem fidem meretur, quod idem ſcribit, *quod Athenienſes*(quales verò viri docti iam Athenis viuant, notum) *deſtructorem omnis erroris & magiſtrum veritatis, Hebræi alterum Rabbi Moſen; Monſpelienſes* (Quos tamen nunquam doctrinam Paracelſi amplexos eſſe,tàm notum eſt,quàm quod notiſſimum) *alterum Hippocratem & nouum Æſculapium; Græci Monarcham perpetuum nominarint;quod Alexander Porſeus* (ſed quis ille!) *in quadam epiſtola* (ſed quanam?) *ſcripſerit, Paracelſo eruditione æqualem nullum hominẽ natum eſſe;quod Puteus Benezeuel*(& quis iſte?) *putarit Paracelſi doctrinam eſſe naturale Euangelium; quod in Medicina ſcripſiſſe eum* 53.*& in Philoſophia* 235 *libros referat Sabæus Dacus; quod Tarbuetus Ariſtotelem Paracelſo comparatum dixerit eſſe inſtar carbonum extinctorum ad accenſam lucernam*. Talibus ſcilicet fabulis ad amplificandam Paracelſi famam opus eſt.

racelſi uditio.

Verum quàm eruditus Paracelſus fuerit,infra demonſtrabitur, vbi de dogmatibus eius in ſpecie agemus:hoc ſaltem hic addimus;aſſentiri nos Crollio non poſſe, qui, *in Præfat.admonit.* ſcribit: *neminem adhuc Paracelſi peritiam attingere,ne dum ſuperare potuiſſe,vt qui ſupra,quam credi poſſit, omnium ſcientiarum diuinarum & humanarum abſolutam habuerit cognitionem.& de origine magnorum incurabilium morborum à temporibus Noa ſolus ea ſcripſerit, quæ ſuperiorum ætatum Medicorum nulli ne per ſomnium in mentem venerint.* Fidem maiorem habemus ſacris literis & DEO, qui de Salomone, 3.*Reg*.3.*v*.12.teſtatur: *Ecce feci tibi ſecundum ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens & intelligens in tantum,vt nullus ante te ſimilis tibi fuerit,nec poſt te ſurrecturus ſit.* Ideoque Paracelſum Salomoni non æquiparamus, nec eum omnium ſcientiarum diuinarum & humanarum abſolutam cognitionem habuiſſe,perſuaderi poſſumus. Si enim tàm ſapiens fuit,cur vitæ ſuæ modum habere non potuit? Nam *qui proficit in literis, & deficit in moribus, plus deficit, quàm proficit.* etiam in triuio inculcatur.Et cum *initium ſapientiæ timor Domini* ſit,eum ne omnium mortalium ſapientiſſimum fuiſſe credamus;quem Oporinus toto quo cum ipſo vixit,biennio orare nunquam audiuit,nec vidit; & qui ſacra Eccleſiæ non curauit? Et qui vel precibus vel ſacris aliis vacare potuit, qui totis diebus & noctibus ebrietati & crapulæ deditus fuit, & vix vnã atq; alteram horam ſobrius reperiri potuit?Monet quidem ipſe Paracelſus,*in Labrinth. Med.errant.*ex Apoſtolo,vt,qui ſapientiam deſiderat,eam quærat apud Deum,& ſcribit, quod prima inſtitutio,& inquiſitio huius Medicinę ſit,quærere regnum Dei.Sed an ipſe hoc fecerit, ea, quæ hactenus dicta ſunt, perpendenti manifeſtum euadit.

Paracelſi abſurda dogmata.

Et quod abſolutam omnium diuinorum & humanorum cognitionem non habuerit,abſurda quędam,imò impia eius dogmata teſtantur Nam quis ſanæ mentis credat,ea vera eſſe, quæ infra ex libris Meteor. afferemus? quis niſi amens ſibi perſuaderi patiatur, quod,*lib. Meteor.c.*3.ſcribit?Noctem nõ ex abſentia Solis,ſed ex ortu ſtellarum nocturnarum, quarum fructus ſunt tenebræ,prouenire? quis credat;ſtellas quaſdam habere ſe inſtar cucurbitarum & phiolarum,& ſuis concauitatibus continere Salem,Sulphur,& Mercurium,atque inde per operationem ætherei Vulcani per emunctoria ventos emittere,non ſecus,vt cum flatus in corpore humano generantur,& per inferiorem gutturem, ſeu, vt ipſe Paracelſus loquitur,dum homo aſellat, excernuntur?Eiuſdem abſurditatis eſt,quod,*eod. lib. c.* 6. ſtatuit,pluuias non generari è vaporibus, è terreno globo in altum ſublatis, ſed eſſe quaſdam ſtellas, quarum fructus ſint pluuiæ.In iis,ceu olla, operari Vulcanum & Archæum.ac tum ex ipſis ſtellis prodire fumum æthereum ſeu nubeculam, quæ poſtea in pluuiam mutetur: vt miram eius de pluuiarum generatione Philoſophiam loco alleg.videre eſt.Ridiculum quoque, quod, *lib.* 1. *meteor. c.* 10.ſcribit: Stellas ſe purgare cùm æſtiuas tùm hybernas non per fulgura,ſed per corpora, quę excernunt, quæ ſtellas cadentes vocant:Cauſſa eſt,inquit,quod alimentum habent in firmamento, quod eſt elementum,à quo ſuſtentantur. Nihil enim eſt creatum, quod non quotidiano alimento egeat,vt homo. Ex quo conſequitur, ea ex ſuo elemento edere & cibum capere. Iam quod cibo & potu ſeruatur, excrementa quoque gignit. Aluntur autem igne ſolo ſicut homo terra, ex qua natus eſt. Ex igne igitur ſitam eſſentiam extrahunt: ſicut homo carnem & ſanguinem ex terra ſumit. Quod tranſmutari in eſſentiam nequit, excrementum fit. Non minus eſt abſurdum, quod, *lib.* 1. *Meteor.*ſcribit;Irides etiam à ſuis ſtellis generari, & quidem ad earum generationem 40. ſeptimanas requiri,& plurimas generari, ſed non omnes conſpici.Nam requirere Iridum generationem temperatam aëris conſtitutionem, ideoq; ſi iridis alicuius generatio incidat in talem temperatam conſtitutionem,abſolui & perfici Iridem;ſi verò in frigidum tempus incidat, à frigore in ipſa generatione deſtrui; contra in magno æſtu exſiccari & comburi. Qualia abſurda & ridicula dogmata qui cognoſcere cupit,legat libros Meteor. & alios paſſim, atque inter eos librum de generatione ſtultorum, in quo non homini hominis generationem tribuit, qui

ſcil

ſcilicet non plus ad hominis generationem conferat, quàm ruſticus, qui triticum ſeminat, ad tritici generationem, ſed Vulcano cuidam, in cuius abſentia diſcipuli artis hominem fabricandi nondum ſatis periti ſtultum efficiant: atque fabros illos non immortales, ſed breuiſſimæ vitæ ſtatuit. Verum operæ pretium non putamus, nugis talibus & ridiculis & impiis chartas replere. Quanquam nihil tam abſurdum aut ridiculum dici potuerit à Paracelſo, quod non aſſeclæ eius quaſi myſterium admirentur. Non enim hoc genus hominum, quid dicatur, & an cum ratione vel experientia conſentiat, attendunt: ſatis eſt, ſi à Paracelſo vel Paracelſiſta profectum ſit. Exemplum eius rei præbet Crollius (vt de aliis iam non dicam) qui *de ſignaturis internis rer.* ridiculè planè ſcribit: *Vitalis Spiritus ſeu vita in muſculis formâ refert Animam halecis, vt loquuntur; ſeu argentum argento viuo ſuper inductum: vbi in ſanguine refrixit, euaneſcit, punctim vel caſim vulnerato, vbi in ſanguine profluente apparet, ſine mora patienti in potu exhibetur, non ſine manifeſto iuuamento.*

Paracelſi impia dogmata.

Ex his ergò ſatis patet, eum plurima abſurda ſtatuiſſe. An verò impia dogmata non ſparſerit, ex his patebit. *Lib. 1. de rerum natural. generatione*, docet & modum quoque proponit, quo ſine patre & matre, artis Chymicæ beneficio, homunculus generetur; atque hoc ſecretum maximum eſſe dicit, quod tamen iam olim Pygmæis & Gigantibus non incognitum fuerit, vtpote qui talem originem habuerint. Nam ex talibus homunculus, vbi ad virilem ætatem peruenerint, fieri Pygmæos & Gigantes. Atque tales omnia arcana ſcire, quę alij homines ignorant. Nam cum arte vitam & corpus acceperint, artem & ſcientias ipſas illas connatas eſſe, nec opus habere, vt eas diſcant. Quæ de generatione ſtultorum & eorum fabris ſcripſerit, in peculiari de ea re libro, vt modò dictum, legat, qui volet.

De homunculis.

Lib. 1. Philoſophiæ Sagacis cap. 2. ſtatuit, homines in nouis Inſulis non eſſe procreatos ex Adamo noſtro primo parente, neque nobis ſanguine coniunctos, ſed ab alio quodam Adamo progenitos eſſe. Cuius notæ ſint ea, quæ *in libro Azoth ſeu de Ligno & Linea vitæ*, habet, cuilibet ſine affectu iudicanti conſiderandum & iudicandum permittimus.

De hominibus in nouis Inſulis.

Vt alia omittamus, ſcribit, *eius libri cap. 2.* Paracelſus, Adamum & Euam ante lapſum non habuiſſe teſtes, renes & vterum, & omninò membra genitalia, ſed ea poſt lapſum accepiſſe, ſicut Carinthiis è potu aquæ niualis ſtrumæ creſcunt: imò nec mēbra nutritioni dicata, nec dentes habuiſſe concedit, hominemque poſt lapſum pro monſtro habet, & conceptionem humanam, quę poſt lapſum fit, monſtroſam appellat. *Ibidem*, Chriſtum non aſſumſiſſe corpus, quale primi parentes habuerint, & nos poſt lapſum habemus, ſed corpus ſuum per Spiritum Sanctum ex cæleſti Aquaſtro accepiſse. Verba Iehouæ: *Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium*, non de Eua, ſed de Chriſto explicat. Verbum Domini in creatione mundi & Adami latum fuiſse in aquis, & aquas fuiſse ſepem Paradiſi, & quæ alia de verbo & Spiritu Domini. *p.* 530. *& ſeq.* habet.

De primorũ parentum corporibus ante lapſum.

De Chriſti carne.

Lapſum primorum parentum & reſtitutionem hominum in fabula illa de Meloſina contineri ſcribit. Sicut & fabulam illam Fortunati de lapſu primorum parētum explicat. Suturas capitis, quæ literæ T, referunt, inuerſo & contrario modo in fœmina & matre ſe habere, eaſque à Diabolo prouenire ſcribit. Iohannem Baptiſtam in deſerto ſummitates arborũ tenellas melli ſylueſtri immerſiſſe & comediſse, verũ Angelicè comediſse in ore, nō in ventriculo narrat. Neque enim aluum reddidiſse. Chriſtum in deſerto, poſtquam 40. dies ieiunaſset, eſurientem non appetiuiſse terrenum illum panem, ſed poculum, quod cum diſcipulis in vltima cœna bibiturus fuit, ſtatuit. Adamum in arbore ſiue creatum eſse ſiue creuiſse ſcribit; ſicut anſeres illos in Scotia, *pag.* 536. *& pag.* 540. Atque alia de Adamo, Eua, Virgine Maria abſurda plurima eodem loco habet, quæ hîc recenſere operæ pretium non eſt.

De lapſu primorum parentum in fabula Meloſinæ & Fortunati.

De Adam.

Neque iſta, quaſi ex Moſe hauſta ſint, palliare poteſt: cum talia in Moſe non exſtent; Moſi etiam in phyſicis parùm, & vix plus, quàm Galenus, tribuat. Ita enim de eo ſcribit, *in fine allegati libri*: Moſes donum intelligentiæ particulariter habuit, non totum. Nihil enim ſcribit de proprietate, qualitate, prima materia limbi æterni & limbi elementorum, ſed ſaltem de materia terræ, è qua homo; & tamen ſaltem vnâ parte: trium partium, Aëris, Aquæ, Ignis non facit mentionem. Non enim Moſes fuit Phyſicus, ſed à Deo vocatus, vt eſſet Dux ſui populi. Ideoque eius deſcriptio Laicis planè obſcura eſt: & Phyſicus valdè infirmis fundamentis niteretur, ſi textui Moſis ſine explicatione fidem haberet, imò rem ridiculam ageret.

Paracelſi à Moſe indi.

Hîc meritò quæritur, ſi neque ex ſacris literis ſuam de creatione mundi & lapſu primorum parentum & mundi ſyſtemate ſententiam hauſit, neque eam vllibi rationibus vel experientiâ probauit, vnde eam acceperit? atque inprimis vnde illa opinionum portenta de Meloſinis, Diemeis, Durdalibus, Neufarenis, Lorindis, Neſderis, Gnomis, Lamiis, Nymphis, Syrenibus, quæ *lib. 1. de Philoſ. ad A. heninenſ. t. 13: & alibi proponit*, hauſerit.

Paracelſus nouas creaturas introduxit.

Non meliora habet in aliis libris. *Libro de Caducis parag.* 3. ſcribit, Adamum cognitionem, artes & lumen naturæ in Paradiſo non habuiſſe; ſed dum expelleretur è Paradiſo accepiſſe. *In libro principiorum, ſeu de myſteriis vermium, t. 1. tom. p.* 1088. ſcribit, Adamum ante lapſum lucis naturæ expertem fuiſſe, nec creaturarum Dei notitiam habuiſſe; ſummè verò peritum in luce naturæ euaſiſſe poſt lapſum, eiuſque diuina prouidentia, cauſſam & quaſi magiſtram fuiſſe ſerpentem: Deumque altiora & maiora ſecreta ſerpenti in creatione, quàm vlli animali vel viuenti creaturæ conceſſiſſe. Ideoque non immeritò lapſum per ſerpentem accidiſſe. Deum enim benè nouiſſe, quod ſerpens habitauerit ad arborem, quam tam ſeuerè prohibebat. *Eodem in lib. cap. 2.* Techellum illum infamem Magum valdè laudat, & à malè feriatis ſophiſtis (Ariſtotelicos & Galenicos intelligit) libros eius malè ſuppreſſos, & vulgo è manibus ereptos eſſe ſcribit. *In Philoſ. ſagaci l. 2. cap. 3.* ſcribit: Mariam non ex Adamo fuiſſe, ſed ex Abraham; non ex carne Adæ, ſed ex carne promiſſionis. Atque ita nec Chriſtum ex Adamo carnem aſſumſiſſe concedit.

Paracelſus laudat Magos.

Mira quoque de morte & reſurrectione mortuorum habet, *Philoſophia Sagacis, lib. 2. cap. 1. p.* 432. *in fine*, dicit, Deum mortem creaſſe. *Pagina ſeq.* explicans locum Iobi, *In carne mea videbo Deum meum*, duo genera carnis in terra conſtituit, vnum ex Adamo, alterum ex noua natiuitate per Chriſtum. *Caro*, inquit, *ex Adamo Deum non videt, Caro verò ex noua natiuitate per Chriſtum Deum videt.* Et cap. 3. *Caro & ſanguis ex Adamo in regnum cœli non ingrediuntur. Nihil enim cœlum ingreditur, niſi quod ex cœlo eſt; Caro autem Adami eſt ex terra. Ergo cœlum non ingreditur, ſed in terram reuertitur, eſt enim mortalis. Nihil verò mortale cœlum ingreditur. Caro non prodeſt quidquam. Ergò non venit in cœlum. Eſt plena omnium vitiorum, nec purificari aut glorificari poteſt, ſed opus eſt, vt tota ab homine ſeparetur, quod in morte accidit, qua tollit carnem ab homine. Sed quia homo carne ab Angelis differt, Chriſtus ipſi nouam carnem dedit, & carnem illam Filius condidit; & Filij creatura cœlum ingreditur, Patris non item reſpectu carnis.* Et *in ſeq.* ſatis clarè innuit carnem à Chriſto aſſumtam non eſſe carnem Adami, neque virginem

Paracelſus de reſurrectione mortuorum.

De carne Chriſti.

Mariam

Mariam ex carne & ſemine Adami eſſe. Et *cap.* 2. expreſsè ſcribit: *Ex Adami carne Chriſtum natum eſſe, non aliter accipiendum eſſe, quàm quod dici poteſt, de eo quod in vas aliquod infunditur. Hoc enim dicitur ex vaſe quidem eſſe, ſed non de vaſe.* Spiritum item mundi Filium Dei conſpicuum nominat: quam tamen impietatem Paracelſi laudat Crollius, *& in præfat. part.* 45. ſcribit, vnicum Paracelſum Moſoicæ & viuentis Philoſophiæ diſcipulum Verbum incarnatum in creaturis reperiſſe, cum tamen ſacræ literæ Verbum Dei conſpicuum & Verbum incarnatum nullum aliud admittant, præter Filium Dei in humanitate patefactum. Ac plura eiuſmodi, *citato cap.* 2. *&* 3. legi poſſunt: quæ omnia talia ſunt, vt facilè vincant, falſiſſimè à Crollio ſcriptum eſſe, Paracelſum abſolutam diuinarum & humanarum rerum habuiſſe ſcientiam. Rectiùs Quercetanus, *in reſponſione ad Aubertum,* ſcribit: *Paracelſum quod attinet, mihi nequaquam propoſui ipſius Theologiæ patrocinium ſuſcipere, neque ipſi in omnibus adſtipulari vnquam cogitaui.*

Neque hæc aliquam interpretationem admittũt, quod ſcilicet idem dicat, quod Paulus 1. *Cor.* 15. carnem & ſanguinem non poſſe hæreditatem cœli habere, id eſt, carnem, quam ex Adamo accepimus, non poſſe ad hæreditatem cœleſtem admitti, antequam supernè ſit regenerata. Expreſsè enim ſcribit, corpus mortale nullo modo glorificari poſſe, ſed in morte totum ab homine ſeparari, Paulus verò, *loco alleg.* v. 53. ſcribit, δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν. Ita licet Dorneus, *in admonitione ad Eraſtum,* ſcribat, Paracelſum ſaltem de Virginis Mariæ regeneratione locutum eſſe, quo modo ſcilicet *Ioh.* 1. dicitur; Filios Dei non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo naſci: tamen ſi diligenter loca allegata inſpiciamus, iſta explicatio admitti non poteſt. Si enim hoc ſemel tantùm dixiſſet, facilè bonum ſenſum trahi poſſet: verum toties expreſsè affirmat, hominem habere duo corpora, mortale ſeu terrenum ex Adamo, alterum cœleſte, eiuſque mentem non eſſe terrenum hoc corpus regenerari & immortale fieri, quilibet candidus lecto facilè animaduertet.

Verum plura de his, cum ad Medicinam nõ pertineant, non addo: Prudenti ſat dictum. Qui plura hac de re cognoſcere cupit, legat Eraſtum, *diſp.* 1. *contra Paracelſum p.* 144 & ſeqq. aliquot. & *ibid.* p. 24. Vbi ſeptem horrendarum blaſphemiarum reum peragit Paracelſum. Primò quod fingat cum Ario & Photino, Verbum, quo Deus creauit vniuerſa, aliam à Deo eſſentiam habere, creatum eſſe, & corruptioni adeoque Dei iudicio obnoxium. Deinde quod ponat plures Deos tales, per quos ſummus Deus hunc mundum architectatus fuerit. Tertiò quod neget palàm Chriſtum eſſe creatorem, dum eum facit ſeparatorem, & quidem ſociis ei additis plurib. Quartò quod neget Adamum creatum fuiſſe à Deo perfectum in principio, ſed conſummatum ipſum aſſerat, *in lib. de vermibus,* ab eſu pomi, hoc eſt, Diabolo, qui per pomum omnem ſuam ſapientiam in hominem transfuderit. Quintò quod contendat hominẽ non fuiſſe cum libertate voluntatis creatum, ſed cogi à creatoribus illis ad mala & ſcelera. Sextò quod adimat Chriſto poteſtatem iudicandi. Demùm quod faciat Chriſtum peccatorem, quique nobiſcum cogatur expectare ſententiam Dei in extremo iudicio. Videatur etiam Conradi Geſneri epiſt. 1. lib. 1.

…acelſi …chemia

Quales autem in rebus phyſicis & medicis eius opiniones ſint, paulò poſt videbimus. Iam quid in Chymicis & curando præſtiterit, quæ laus eius præcipua eſt, & ob quod tantam famam adeptus eſt, paucis diſpiciamus. Et principiò quod tranſmutationem metallorum attinet, in ea Paracelſum aliquid præſtitiſſe, negandum non eſt. De eo enim, *in epiſtola,* Oporinus ita ſcribit: *Pecunia erat prodigus profuſor, & ea ita ſæpè deſtitutus, vt ne obolum quidem ei ſupereſſe ſcirem. Craſtino ſtatim rurſum crumenam benè inſtructam ſe habere oſtendebat, vt non rarò admiratus fuerim, vnde ei fuiſſet ſuppeditata.* Deinde aurum feciſſe Paracelſum ex plumbo & argento viuo Michael Neander teſtes producit *in ſua Geographia* tùm publicos, tùm priuatum quendam Franciſcum, cuius etiam epiſtolam affert, quam & And. Libauius, *libro* 2. *defenſionis Alchymiæ tranſmutatoriæ contra Guibertũ,* inſeruit. In ea ille Franciſcus, annorum tunc 72. pietate, doctrina & opibus dignitateque in Bohemia præſtans, qui adoleſcens per ſemeſtre Baſileæ cum Paracelſo familiariter vixerat, ſcribit, iuſſiſſe aliquãdo Paracelſum pecunia deſtitutum, dato floreno Rhenano, vt ex Pharmacopolio libram Mercurij peteret. Quo allato Paracelſum quatuor lateres in foco compoſuiſſe, Mercurium in catinum inieciſſe, ignemque excitaſſe. Poſtea cum inciperet Mercurius fumare, dediſſe Franciſco huic globulum, ac iuſſiſſe, vt pyragra prehenſum parumper in Mercurium demergeret, donec liqueſceret. Hinc aucto igne vtrũque in hypocauſtũ rediiſse, reuerſoſq; poſt dimidiã horam aurum in catino fracto iuſſiſſe Paracelſum, vt Franciſcus aurũ iſtud ad aurifabrum, qui habitabat ſuper Pharmacopoliũ, deferret, & pecunia permutaret. Aurifabrum pondere cognito ad ſtateram (erat autẽ librale minus ſemiuncia) crumenam ex ſerico plenam aureis Rhenenſibus detuliſſe, & Paracelſo miſiſſe. Medicamen autem, quod in catinum immergebat Franciſcus, erat globulus mediocris, auellanæ inſtar, incluſus ceræ rubræ ſignatoriæ. Quæ res autẽ intus fuerit, ſe ignorare ſcribit iſte Frãciſcus, & quare id præſtiterit, & an illam Medicinã ipſe præparauerit, an aliunde acceperit, non ſatis liquet. Vvaldus Vogelius, Belga, *in præfat. in librum de Lapidis phyſici conditionibus,* ita de Paracelſo ſcribit: *Paracelſus fortè æquo iactantior ſolus eſt, qui veterem proceſſum inuentionibus ſuis ſo. pragreſſum gloriatur, & pauciſſimis verbis, iiſque obſcuriſſimis & ſupra modum ambiguis intentionem diuinari magis, quàm cognoſci maluerit.* Et paulò poſt: *Quin imò aſſeuerare auſim, Paracelſo Philoſophorum lapidem nunquam innotuiſſe, eumque nec Raimundi Lullij, nec aliorum huius artis doctorum ſcripta intellexiſſe. Quod meum iudicium præter rationes certas, quibus vt id credam, adducor, confirmauit epiſtola quapiam ſua mihi vir illuſtri genere natus, cuius pater Paracelſum familiariter nouerat.* Et videtur hoc probabile. Si enim lapidem Philoſophorum habuiſſet, & quoties liberet, tingere potuiſſet, nõ ita inueheretur, *tom.* 1. *p.* 152. in Philippum, Marchionem Badenſem, eumque ingratitudinis ob mercedem pactam non ſolutam tam acerbè non accuſaret.

Paracelſus aurum confecit.

Paracelſus in …dendo …lis.

Quantum verò ad medicamenta Chymica, multa eum ex tenebris in lucẽ produxiſſe etiam negandũ non eſt. Vtinam ſine inuidia id præſtitiſſet, & qualia accepiſſet, bona fide nobis communicaſſet. Nam dũ antiquos omnes etiam Chymicos præ ſe contemnit, ſe valdè ſuſpectum reddit. Ego quidem, ne iniquior in ipſum eſſe videar, hîc eum non accuſabo: illud tamen tacere non poſſum, quod Bernhardus Penottus, inter Chymicos huius ſeculi non ignotus, de eo ſcribit, *in fine libelli de denario Medici, Si,* inquit, *extarent Ioh. Iſaaci Hollãdi opera, & in lucẽ mitterentur, Paracelſi opera ſepelirentur. Hic ipſe Iſaacus Hollãdus ille eſt, de quo Paracelſus vaticinatus eſt dicens: Et veniet poſt me Elias Artiſta, qui abdita rerũ patefecit. Prævidebat Paracelſus, Iſaaci opera tandẽ fore manifeſta, & peruẽtura ad manus doctiſſimorũ virorũ.* Et poſt: *Cum incidiſſẽ in Iſaaci librum de opere vegetabili, reperi de verbo ad verbum doctrinã de tribus principiis, & de ſeparatione quatuor Elementorum ab eo deſumtã. Vnde conſtat, illum*

Paracelſi medicamenta Chymica.

præcipua

præcipua ſua opera ſuffuratum fuiſſe, atque hinc inde expiſcatum; vt de gradationibus Medicinarum ab Arnoldo; Archidoxa, à Raimundo Lullio ex ſua arte operatiua; de arcanis à Rupeciſſa; nihil prorſus à ſeipſo, præterquam conuitia & maledicta à Trithemio varia. Si quis attentè Arnoldum legerit & Raimundum in arte operatiua, animaduertet Paracelſum iſtorum virorum truncaſſe, & ſibi vendicaſſe ſcripta. Legite Lanfrancum, animaduertetis Paracelſum ab eo ſuam Chirurgiam deſumſiſſe. Cur non citat Arnoldum de Paralyſi, de Galbaneto ſuo deſcripto lib. de morbis Tartareis? Hæc Penottus. Quibus etſi per omnia fidem non habeam, & Paracelſi ſcripta autoribus iſtis collata nõ vbique reſpondeant: omnia tamen non ſunt de nihilo, vt allegatos auctores legenti patet. Et Ioh. Crato, ad Eraſtum, vt videre eſt, *part. 4. diſp. Eraſt. contra Paracelſum*, ita ſcribit: *Remedia, quibus aliquando vſus eſſe dicitur, non illius eſſe, ex eo certus ſum, quod librum vidi ante 200. ferè annos à Monacho quodam Vlmæ ſcriptum, in quo eadem medicamẽta, quæ ille fruſtulatim nunc in has nunc in illas chartas ſparſit, perſpicuè ſcripta erant.* Et Andernacus Chymiæ ſtudioſiſſimus, *tom. 2. pag. 651.* ſcribit: *Fateor ſanè Theophraſtum Paracelſum inſignem Chymiæ Magiſtrum præclara multa in ſuis libris prodidiſſe: ſed contra hoc dolendum cenſeo, quod non pauca vana & falſa iis miſcuit; ne dicam, quod optima quæque ſic obſcurauit, vt nemo vel pauci certè fructum aliquem ex illorum lectione percipere poſſint.*

Paracelſus quos morbos curauerit.

Quantum verò ipſe ægros curando præſtiterit, non eadem omnium eſt ſententia. In Epitaphio ipſi tribuitur, quod dira illa vulnera, Lepram, Podagram, Hydropiſin, aliaque inſanabilia corporis contagia mirifica arte ſuſtulerit. Et Oporinus, *in Epiſtola*, ipſi mirabilem faciendi medicinam, in omni morborum genere promtitudinem & felicitatem tribuit, & quod in vlceribus etiam deploratiſſimis miracula ediderit, nullaque ratione victus præſcripta aut obſeruata, ſed cum patientibus ſuis dies & noctes potando eos pleno, vt ſolebat dicere, vêtre curauit. Ac Franciſcus ille, *in epiſtola nuper allegata*, ſcribit, quod cùm mulier quædam eum acceſſiſſet, virum ſuum grauiter decumbere conquerens, adeò, vt metueret, ne inſtante nocte decederet, reſponderit: Vir tuus cras tecum prandebit & conualeſcet, idque præſtiterit propinato puluere quodam albo in calido vino ad ſudorem: quod Leproſos, Hydropicos, Epilepticos, Podagricos, morbo venereo infectos ſanarit.

Quibus medicamentis Paracelſus vſus fuerit.

Quibus autem medicamentis vſus fuerit, ſi quæratur; ipſe quidem, *lib. de Tinctur. Phyſicorum cap. 7.* ſcribit: Se tinctura Philoſophica curaſſe morbum Gallicũ, Lepram, Hydropem, dolores Colicos, Apoplexiam, Eſthiomenon, Cancros, Fiſtulas, omniaque què mala interna. Fides ſit penes auctorem. Alij plerique Mercurialibus Medicinis ipſum vſum eſſe exiſtimant. Franciſcus ille, *in Epiſtola*, puluerem Hydróticum, quo virum illum citò curauit, album fuiſſe refert. Oporinus teſtatur, ipſum puluere præcipitati Theriaca aut Mithridatio aut Ceraſorum vel Botrorum ſucco in pilulas redacto in omni morborum genere ad purgandum vſum fuiſſe; Laudano, quod forma pilularum paruarum impari ſemper numero extrema tantùm morborum difficultate tanquàm ſacram Medicinam exhibuit, ita gloriatum fuiſſe, vt non dubitarit affirmare, eius ſolius vſu ſe è mortuis viuos reddere poſſe, idque aliquoties, dũ apud ipſum fuit, re ipſa declaraſſe. Refert quoque Thomas Eraſtus, *parte 4. diſput. aduerſ. Paracelſ. pag. 301.* Medicum quendam doctum & Chymiæ peritiſſimum, & qui omnem diligentiam adhibuerit, vt poſſet verum à falſo hac in parte diſcernere; poſtquam Chirurgiam Paracelſi legiſſet, iudicaſſe, Paracelſum omnes morbos ſolo Mercurio ſublimato & calcinato curare voluiſſe, ac nè id animaduerteretur, variis nominibus appellaſſe. Et omnino medicamenta violẽta fuerint neceſſe eſt, ſi verum eſt, quod Eraſtus, *diſput. contra Paracelſ. part. 3. p. 211.* ſcribit: *Qui Paracelſum*, inquit, *familiariter nouerunt, & quantum in medendo præſtiterit, cum iudicio animaduerterunt: curationis ei vlcerum malignorum & difficilium laudem non denegant, at aliorum morborum curationem non concedunt. Viuunt hodiè Baſileæ viri doctrina & prudentia ornatiſſimi, qui nihil verentur affirmare, omnes intra anni ſpacium interiiſſe, quicunque eius medicamenta venenoſa intra corpus ſumſiſſent. Frobenium viſus eſt primùm curaſſe, ſicut alios quoſdam etiam: ſed res poſtmodum Eraſmum alioſque docuit, quàm periculoſo curationis genere vti ſolitus fuerit. Vſurpant enim pharmaca iſti homines illis prædita viribus, quibus magna violentia cogunt naturam, vitioſos humores exturbare: ſed interim ita vires debilitant, & tam maligna poſt ſe venenatæ ſuæ conditionis veſtigia relinquunt, vt nec illa ſe recolligere, nec impreſſas veneni reliquias abſtergere poſſit.* Et *parte 4. pag. 253.* teſtem huius rei citat Theodorum Zvvingerum, qui, *in præfatione, quam libris Santis Ardoyni de venenis præfixit*, ita ſcribat: *Multi, quibus pharmaco hoc ſuo benedicto (Laudanum intelligit) dolorem omnem exemerat, non multò poſt per caloris natiui ſuffocationẽm & extinctionem interierunt. Viuunt etiamnum viri dignitate, virtute, pietate & doctrina præſtantes, qui ad vnum omnes intra anni ſpacium diem ſuum obiiſſe affirmant, quicunque Baſileæ pharmaca Paracelſi intra corpus ſumſiſſent.* Vnde etiam Oporinus, *in Epiſtola: Internorum verò affectuum curationem ſic adminiſtrauit, vt nullo in loco vltra anni ſpatium hærere potuerit; quod ipſe dicere ſolitus ſit, anno amplius non poſſe ſuas artes in vno loco durare.* Nimirum in violentorum iſtorum remediorum vſurpatione id vſu venire ſolet, quod illis accidit, qui ad fructuum maturationem arborum radicibus calcem admouent, quâ fructus quidem citius maturantur, ſed arbor perditur.

Paracelſus Chyrurgus.

Sunt ergo non pauci, qui, vt ex Eraſto dictum, ei vlcerum difficilium curationis laudem non adimunt: tanta tamen in aliis morbis, Hydrope, Podagra, Lepra, Epilepſia & ſimilibus curandis præſtitiſſe, quanta vulgò de eo prædicantur, non concedũt, multò minus quod omnes morbos curare potuerit: idq; non obſcuris documentis probant. Primò enim affert Eraſtus, *part. 3. diſput. contra Paracelſ.* Domini Doctoris Marci Recklau, Illuſtriſſimorum Principum, Elector. & Palatini Rheni Domini Ottonis Henrici & Domini Friderici teſtis oculati Epiſtolam, in qua, præter alia etiam, hæc ſcribit ad Eraſtũ:

Hiſtoria curationum Paracelſi parum felicid.

Cum inter ſermones tuſſire eum (Paracelſum) *ex Catarrho animaduertiſſem, ac virum Medicum affectus tales dedecere obiter dixiſſem, ſublato poculo; Niſi hoc eſſet, vinum digito monſtrans, reſpondit.* Et poſtea: *Verbum ex eo latinum extorquere nullum potui.* Et mox: *Monaci ab aulicis deductum ad virum nobilitate inſignem cognomẽto Monachum, qui tunc Ducis Boiariæ culinæ præfectus erat, illum tum Ducis Medici, Doctor Pantaleon & D. Alexander Carteſerus haud infeliciter decocto ligni curabant, vt manifeſtius inclinaret morbus. At his dimiſſis tota curatio Theophraſto commendatur. Eo in curam recepto, mox vnguento ex hydrargyro (quod ei Iohannes Voigt, Scholæ Paracelſicæ diſcipulus, Auguſtæ tum habitans, mihi probè notus concinnauerat) perſanare tentauit. Verùm Paracelſus cum ægrum iam morti proximum videret, pridie quàm moreretur, Monaco clam ſummo manè profugiens in Auſtriam deſcendit.*

Operæ pretium etiam fuerit, quia in omnium manibus non eſt, Epiſtolam Medici Clariſſimi, Iohan. Cratonis, trium Imperatorum Romanorum Archiatri, quam ad Thomam Eraſtũ ſcripſit, *ex 4 diſput. cõtra Paracelſ. parte*, afferre. Ita autem ille: *Die 25. Maij ad 1570. cùm Pragæ in cubiculo Cæſaris conueniſſent*

Medici,

& Nicolaus Bieſius, acceſſit nos Generoſus Baro Dominus Bertoldus à Leippa, Marſchallus Regni Boiemiæ, Cæſ. Maieſtatis Conſiliarius & Camerarius, ac cum de Medicis ſermo eſſet, aiebat: Paracelſū, cum primò de ipſo eſſet peruulgatū, poſſe ipſum curare Podagricos, à parente ſuo, Domino Iohanne à Leippa, Mareſchallo regni Boiemiæ, maximis ſumtib. ex Heluetia euocatum. Laboraſſe autem Dn. Iohannē per interualla, neque vnquā diu lecto affixum fuiſſe. Hæſiſſe autem Paracelſum ferè per biennium Cromaniæ, & varia medicamenta adhibuiſſe, & parentem ſuum planè arthriticum reddidiſſe. Dominum Bertoldum etiam, cui leuiter oculus affectus fuerat, ita curauiſſe, vt ne nunc quidem eo oculo videat. Acoerſitum tum ad nobilem inprimis fœminam, coniugem Domini Baronis, Iohannis à Zerotin, filiam generoſi Domini à Bernſtein, quæ neque valde ægrotauit, cum ventris tormina haberet, neque Epileptica vnquam fuit. Huic verò cum Paracelſus quædā medicamenta dediſſet; Epilepſiâ correptā fuiſſe, & ſupra 20 paroxyſmos paſſam eodem die exſpiraſſe. Paracelſum reuerſum Cromauiam conuaſaſſe quædam, & in Vngariam profugiſſe: parentem etiam non multo poſt doloribus ſummis confectum vitam cum morte cōmutaſſe. Et mox addit: *Imperatorem, quem à maledicentia & falſitate alieniſſimum fuiſſe, ſciunt omnes boni, Paracelſum mendaciſſimum & impudentiſſimum impoſtorem, qui cum doctis hominibus nunquam conuerſari voluerit, nominaſſe.* Et tandem: *Audiui etiam ab iis, quibus in Pannonia & Auſtria notus fuit, perpaucos & nullos ferè eum curaſſe.*

An Paracelſus deſperatos morbos curauerit.

Et in ſpecie quoſdam morbos quod attinet, eam, quæ illi tribuitur à quibuſdam, laudem deſperatorū morborum curatorum alij non concedunt. Nam in Padagra quid effecerit, ex epiſtola Cratonis modò allegata apparet. Quantum ad Lepram, non iam dicā de eo, quod Palmarius & alij quidam ei obiiciunt, cum ſcabiem aliquam fœdiorem pro Lepra habuiſſe: illud dubium negotium reddit hoc, quod, *Philoſophia Sagacis, lib. 2. cap. 8.* ſcribit: *Sunt quidam morbi, qui non ſunt à natura, vt Lepra & omnes eius ſpecies. Qui hæc curare cupit, quærat remedia non in natura, ſed in cœlo. Ibi enim poteſtas hæc ſita eſt.* Etſi verò aliquis hic pro Paracelſo reſpondere poſſet, licet per media naturalia nō curari poſſit lepra: (quod ſuo loco relinquimus) per Medicinam cœleſtem adeptam, quam vocat, curatam fuiſſe à Paracelſo: tamen in contrarium militat, quod *lib. 6. Paragraphorum c. 8.* in curatione lepræ nullius Medicinæ cœleſtis, ſed naturalis mentionem facit, Auri ſcilicet & Argenti. Dubios etiam nonnullos reddit id, quod in remediis ad Epilepſiam tam varius eſt. Nunc enim curationem Epilepſiæ pollicetur per Helleborum nigrum, nunc per Antimonium, nunc per liquorē Auri, nunc per Coralliorum tincturam, nunc Vitriolum, nunc ſanguinē humanū præparatum, nunc cranium humanum. Putantque Paracelſum hinc inde accepta remedia promi cuē memoriæ gratia in chartam conieciſſe, vt ſucceſſu temporis occaſione oblata ſingulorum periculum faceret: neſciuiſſe tamē, cui præ reliquis fideret. Atque cum hoc conſentire videtur ipſa Paracelſi vitæ ratio, quæ talis fuit, vt tàm inſignem in tot deſperatis affectibus peritiam habere non potuerit. Et quomodo illi omnium morborum curatio adſcribi poteſt, qui ſe ipſum curare non potuit, ſed non ſolum diu ante mortem conuulſus contractuſque vixit; verum etiam vitam, quam aliis longam pollicitus eſt, vltra annū 47. producere non potuit. Nam nullius momēti eſt, quod Crollius ſcribit, ipſum veneno aduerſariorum ſublatum, qui diu per naturam & artem ſuā viuere potuiſſet. De fide enim iſtius relationis, quæ nullo teſte nititur, non ſatis conſtat: & probabilius eſt, eum mortē præmaturā ſibi crapula, & ebrietate attraxiſſe. Sit verò, quod veneno perierit: certè vniuerſalis Medicinæ laudem ea non meretur, quæ venenis reſiſtere nequeat. Neque venena inter caſus violētos, à quibus nulla Medicina perſeuerare poteſt, ſimpliciter referri poſſunt: cū remedia dētur, quæ & à venenis præſeruāt & liberant: ac meritò illa vniuerſalis Medicina, ſi eam habuit, ab omni veneno Paracelſum præſeruare & liberare debuit.

Paracelſi mors.

De Paracelſo iudicium.

Quæ omnia, vt hoc caput concludamus, quæ hactenus in partem vtramque prolata ſunt, diligentius & ſine præiudicio ſi penſitemus, aliter iudicare non poſſumus, quàm Paracelſo ingenium atq; animi impetum non defuiſſe, & ſi cum talibus ingenij dotibus linguarum, Philoſophiæ, & Hippocraticę ac Galenicæ Medicinæ ſolidam cognitionem ſibi comparare, & hæc demum cum Chymicis conferre voluiſſet, eum rem Medicinæ vtilē præſtare, & magnū inter Philoſophos & Medicos nomen ſibi comparare potuiſſe. Verum neglecto linguarum ſtudio & accuratione Philoſophiæ cognitione, ipſum, ſalebris quibuſdā & ſentib. quæ eo ſeculo in Medicina occurrebant, offenſum, nouam planè viam quęſiuiſſe, quæ proprio impetu & ductu inuenerat, vel in Chymicorum libris legerat, multò latius, quàm res ipſa pateretur, dilataſſe, & ſuo tantùm ingenio ac viribus fretum antiqua omnia & artem medicam antiquam, quam nunquam ſatis cognouerat, ſubuertere conatum eſſe, & tamen quibus rationib. ſua firmaret vel aliena deſtrueret, parum ſollicitum fuiſſe. Cum enim vel libros aliquot rariores Chymicos vel præceptores nactus, aliqua medicamenta Chymica efficaciora cognouiſſet, eorum fiduciâ veterem Medicinā ſpernere, & ſatis impudenter ſibi Monarchiam Medicinæ & omnium artium arrogare cœpit. Et cū ex Chymicorum, qui ipſum anteceſſerant, & Magorum libris & conuerſatione quaſdam opiniones hauſiſſet, reliquos verò libros negligeret, & per integrum decēniū alium nullum librum legeret, & ſuis tantū opinionib. indulgeret: tam abſurdas in Theologia, Philoſophia & Medicina opiniones, nullis rationibus adductis, ſed quaſi Dictator & Imperator rei literariæ, promulgauit, & pleraq; ita cōfuſè & ineptè, ſcripſit, vt ſcopæ diſſolutę potius, quàm libri videantur: vt eum vel omni iudicio carere, vel amore Paracelſi planè occæcatum eſſe oporteat, qui δοξομανίαν iſtā monſtroſam probare auſit.

Vita Paracelſi diſſoluta.

Vita eius ita diſſoluta fuit, vt illum Medicinæ idoneum reformatorem agnoſcere, multò minus abſolutam rerum diuinarum & humanarū ipſi tribuere cognitionem, aut cum Paracelſiſtis & VVeigelianis, Fratrum Roſeæ Crucis nomen præ ſe ferentib. inter Heroas & ingenia à Deo ſummè illuminata ad artes imperfectas reſtituendas, numerare non poſſimus. Quomodo enim Homo dies nocteſq; cum ruſticis & aurigis compotando conſumens, manè, crapula grauans, vel etiam adhuc ebrius & quaſi πεπωμένος, in medio hypocauſti columnæ adſiſtens, manibus capulo enſis (cuius κοίλωμα nonnulli ſpiritui alicui familiari hoſpitium præbuiſſe ſuſpicantur) com prehenſio, virorum doctorum ſententias aſtruſiſſimas intelligere, refutare, & illis meliora ſubſtituere, & mox ad calamum dictare potuit? Ipſe toties Galeno & Auicennæ Ethniciſmum obiecit: an verò ipſe Chriſtiano vitam dignam ſemper egerit, aut Chriſtiano digna docuerit & ſcripſerit, viri docti & candidi iudicent.

Paracelſi in curando felicitas.

Felicitatē in curando quod attinet, vlcerum difficilium curationem felicem omnes ipſi tribuunt: verum in aliis morbis curandis etſi diſcipuli multū illi tribuant, infelicium tamen curationum, teſtes fide dignos ſupra adduximus. Crediderim Mercurialia quædam eum vſurpaſſe medicamenta fortiora, quibus vehementer natura irritata cauſſas morborum, quas alij Medici mitioribus medicamentis tollere non potuerūt, excuſſit, atque ita aliquos deſperatos, ſed non periculo curauiſſe. Quod tamen eadem curatio illi non ſemper feliciter ſucceſſerit, hiſtoriæ teſtantur. Vt iam non dicā, ipſum multis de

Paracelſus de Magia ſuſpectus.

Magia ſuſpectũ eſſe. Sed quid ſuſpectũ eſſe dico; cũ plurimi, vt ſupra dictum, id teſtati ſint, & ipſe eã & eius cultores, Techellum & alios toties laudet, & multos morbos medicamentis naturalibus incurabiles Magia curari poſſe ſtatuat, eámq; curãdi rationẽ ſibi nõ ignotã eſſe, nõ diffiteatur, & vel à Diabolo medicaméta & beneficia accipere volupe putet. Sed quo iure id faciat, & an Magia illa, quam laudat, naturalis planè & licita ſit, ſuo loco dicetur.

Addo tandem & illud, ſæpe famã facta ſuperare & fidem, & mundum opinionibus regi, atq; apud vulgus indoctiſſimos ſæpe agyrtas applauſum mereri, & doctiſſimis Medicis præferri, vt exempla vbiuis obuia ſunt, de quibus iam non dicam. Illud iudicij informandi gratiâ nõ omitto. Quantæ authoritatis apud multos ſit P. Seuerinus, quondã Regis Daniæ Medicus, omnibus notũ eſt, qui & ipſe in Idæa Medicinæ, *p.* 341. nec Podagras, nec Hydropes, nec Lepras, nec Epilepſias inſanabiles eſſe ſcribit: de eo tamen Iohãnes Paludanus, Medicus olim Regis Daniæ viduæ, poſtea vrbis Vvipurgenſis, in Iuthia Septentrionali Cimbrorum Medicus, ita ad Hẽricum Smetium ſcribit: *Quod inquiris de miraculoſa & certa deploratorum & incurabilium aliis affectuum curandorum ſolertia & ſucceſſu, quanquã homini docto & apud multos magni habito nihil detrahere volo, ingenuè tamen fateor, ſ. vnam factis ſuperiorem. Varus medicamentis ad varios morbos vſus eſt, ſed ſæpe vehementioribus, in quorum vſu hoc perſæpè euenit, quod illis accidere ſolet, qui ad fructuum maturationem arborum radicibus calcẽ admouent. Medicamentis Paracelſicis nõ ſemper vſus eſt, verũ & compoſitionibus Galenicis ſæpe, ſed extremis morbis extrema adhibebat remedia. Intelligenti ſatis. At cum morbus Epidemius Hafniæ multùm ſæuiret, circiter annum 1602. ipſe quoq; peſte extinctus fuit.* Ita ipſi Paracelſici ſuorum medicamentorũ, quæ ita prædicant, & vulgaris omnibus præferũt, imperfectionem in ſeipſis ſæpè experiuntur: quod & ipſi Paracelſo accidiſſe ſupra dictum. Sed de Paracelſo ſatis: dogmata iam eius præcipua videamus & examinemus. Omnia enim examinare velle, & difficilis laboris, nec fructuoſæ operæ res foret. Nam cum Paracelſus & aſſeclæ eius in probandis & confirmandis ſuis nihil operæ poſuerint, ſed pro libitu finxerint & ſine rationibus propoſuerint, quid in iis examinandis multùm operæ locetur? præſertim cum rarò vnam de vna Paracelſus ſententiam poſuerit: vt quam potiorem habuerit, neſcias. Fecit tamen maxima ex parte id iam olim Th. Eraſtus, qui nihil ferè dogmatum Paracelſi intactum reliquit.

CAPVT V.

De Nominibus nouis, & Principiis cognoſcendi & diſcendi Paracelſicorum.

Noua Paracelſi vocabula.

PRincipio autem id non prætereundũ, Sectæ huius proprium eſſe nominibus ludere, & nomenclationum nouitate aliquam ſapientiæ laudem captare. Hinc libros ſuos inſcripſit Paraceſus Paragranum, Paramirum: apud eundem occurrunt ſæpe Ens Pagoycum, Cagaſtricum, Iliaſtrum, Archæus Relolleum, Cherionium, Eueſtrum, Ylech, Trarames, Turban, Leffas, Srannar, Perenda, Zenda; & ſexcenta alia noua & omnibus ſeculis inaudita vocabula, & talia omninò, vt ad quam linguam pertineant, & cuius originis ſint, nemo ſectatorum Paracelſi adhuc explicare potuerit. Et cum Paracelſus & ſectatores eius vtuntur vſitatis vocabulis, alium tamen ferè ſenſum iis affingunt, & ſymboliſmis & parabolis perpetuò vtuntur; nec cum Mannam, Eſſentiam, Ens, Aſtrum, & alia plurima nominant, id, quod hactenus apud Medicos & Philoſophos per ea intelligitur, ſed aliud quidpiam per parabolam aut ſymboliſmum innuunt.

An iuſtis de cauſis Paracelſus noua nomina vſurpauerit.

Crollius, vt iſtam nominum ſiue nouitatem ſiue barbariem excuſaret, *in præfat. p.* 77. ſcribit, *Paracelſum expertis ſtylo magico ſcripſiſſe, non vulgo, ſed ſibi & intelligentibus in Schola Magica educatis; ſapientia filius, myſteria ſua ſub vulgaribus & variis nominibus occultaſſe.* Thomas Muffetus verò, *in Dialogo Apologetico de medicamentis Chymicis*, ſcribit, Chymicos conſultò & magno iure nouis nominibus vti. In nouis enim artibus: ὀνοματοποιεῖν nullam legem vetare: res ſacras prophanis hominibus obſcurè tradendas eſſe; idque exemplo naturæ, quæ caſtaneæ nucleum non niſi cortice & aſpero tegumento abditum offerat. Recentior verò ſcriptor quidam nec inutilitatis nec obſcuritatis nomine iſta Paracelſi vocabula noua damnari exiſtimat. Primò enim inutilia non eſſe, ſed habere iſta noua Paracelſi vocabula certum finem; cum res nominibus veris deſtitutas vocabula iſta noua conuenienter ob oculos ponant, illuſtrent, & notiores reddant: deinde obſcura non eſſe, cum res ſignificatas non inducent; idque ideo, quia per Paracelſicorum nominum inuentionem non fiat aliorum & verorum terminorum abrogatio: ſiquidem nulli vulgariter recepti vnquam fuerint, qui id, quod Paracelſus per talia nomina denotauit, explicarint & enodarint.

Sermonis vſus.

Verum enim verò cum bonitas cuiuſq; rei in eo, cuius cauſſa facta eſt, conſiſtat: ſermo verò Dei inſigne donum ſit, hominibus ob id conceſſus, vt alter alteri mentis ſenſa & cogitationes cõmunicare & interpretari poſſit: dubium nullum eſt: illam orationem maximè laudabilem eſſe, quæ animi ſenſa clariſſimè exprimit, & veluti conſpicienda proponit: quæ verò hoc non præſtat, ſermonis nomen vix meretur; atque ideò idem eſſe nihil loqui vel ſcribere, & loqui vel ſcribere, quod nemo intelligit: ac vitio & culpa non carere eam orationẽ, in quam plus laboris & temporis impendẽdum eſt, vt verba intelligas, quàm vt res verbis denotatas percipias. Sat enim in hac vitæ breuitate & Naturæ obſcuritate rerũ eſt, quibus cognoſcendis tẽpus impendatur, vt obſcuris ſermonibus intelligendis illud conſumere opus non ſit. Et proinde rectè dictum putamus à Platone in Gorgia, ὃς ἂν τὰ ὀνόματα εἰδῇ, εἴσεται καὶ τὰ πράγματα: *cognitionẽ nominum ſequitur ipſarum rerum cognitio*; & ab Epicteto, ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις, *initium cognitionis eſt nominum conſideratio.* Ideóque ſecundum Ariſtotelem, 2. *Top. cap.* 2. ἁμαρτάνουσι, οἱ τοῖς ἀλλοτρίοις ὀνόμασι τὰ πράγματα προσαγορεύοντες. Et prudentiſſimè Galenus, 3. *de ſimpl. med. facult. c.* 12. ſcribit: ἡ τῶν ὀνομάτων χρῆσις ταραχθεῖσα καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ſυνταράττει γνῶσιν.

Orationis bona clara.

Oratio obſcura vitioſa.

Conturbatus nominum vſus & rerum ipſarum cognitionem conturbat; & 3. de Pulſ. different. c. 6. *Si nomina propria ſuppetant, his vti nos par eſt: ſi non, definitione præſtat res ſingulas explicare, quam à metaphora nomina mutuari, ſiquidem docere inſtituas, non obtundere.* Et, *de vict. rat. in acut. comm.* 4. *t.* 18. ex omnium hominum conſenſu, τὴν μὲν σωφροσύνην ἀρετὴν εἶναι τὴν δ' ἀκολασίαν κακίαν, conſet. Et egregriè I.C. Scaliger, *in lib.* 1. *de plantis. Eſt primum,* inquit, *Sapientis officium, bene ſentire, vt ſibi viuat: proximum, bene loqui, vt patriæ viuat. Quippe quod animal ſit iure ſociabile, neutiquam ſuos aget conuentus impulſu naturæ ſimplici, formicarum, apumvè, aut etiam locuſtarum more, ſed ratione adductus induet ſeſe in commune ius, patieturque ipſe, patique alterum iubebit ſimul.*

Quando noua vocabula fingere liceat.

Ergò ſi rebus nouis noua nomina cõueniẽter Paracelſus & Paracelſici impoſuerũt, culpãdi nõ ſunt. Verum ſi rebus non nouis, nominibus vſu tritis & ſatis cõuenientibus reiectis & ſpretis, ipſi noua, impropria, inepta & barbara nomina impoſuerunt, excuſationem non merentur. At poſterius in pleriſ-

que

que verum eſſe, ſtatuimus. Quæ enim neceſſitas adegit P. Seuerinum, quem Paracelſi hodiè non minus, quàm ipſum Paracelſum ſequuntur, vt pro rei conſtitutione vel natura toties, vt in vſu huius vocabuli ſibi quodammodo placere videatur, vocabulum *Anatomia* planè ineptè vſurparet? Ex gr. *pag.* 29. ſcribit: *In radicali humiditate totius ſeminis anatomia & poteſtas* (id eſt, natura & vis) *viget. Pag.* 38. *Multa in mundana Anatomia dubia & incomprehenſa*, id eſt, multa in rerum natura obſcura. Et mortis & morborum Anatomia, *p.* 193. *In humana Anatomia*, pro in corpore humano. *pag.* 124. *Quæ ſanitatis Anatomiam gerere videntur*, id eſt, Sanitatis ſpeciem habere videntur. Neque tamen iſtá ſignificationem vocis Anatomiæ, etſi ſibi familiariſſimam, ſemper retinet, ſed æquiuocatione errandi cauſam præbet, dum interdum hanc vocem pro rei ἀναλύσει & reſolutione vſurpat; interdum pro rei loco, vt dum, *pag.* 168. dicit, *Semen ad teſtium Anatomiam*, id eſt, ad teſtes, *confluere*.

Anatomia vox apud P. Seuerinum.

Quæ cauſſa eundem impulit, vt *Tinctura* vocabulo pro rei, proprietate, à qua vis agendi fluit, ſeu ipſa poteſtate, agendi, aut actionum fonte tàm impropriè, toties tamẽ & ſingulis ferè paginis, vteretur? Nam *p.* 138. dixit: *Alimenta variis tincturis imbuta*, id eſt, vt ipſe quidem explicat, facultatibus validis prædita. *Pag.* 150. *Seminalis Tinctura*, id eſt vis ſeminalis vel principiũ ſeminale. *Pag.* 222. *Tincturam morbi*, id eſt cauſſam vel principium morbi euaneſcere. *Ibidem*: *Tincturas morborum inualidas*; id eſt, principia morborum inualida. *Pag.* 223. *Tinctura Pleuritidis*, id eſt, cauſſæ Pleuritidis. *P.* 235. *Tincturæ ſubtiles & ſtabiles*, id eſt, cauſſæ morborum ſtabiles.

Tinctura vocabulum apud P. Seuerinum.

Ita Paracelſus, à quo iſta hauſit Seuerinus, ſæpè res antiquas nouis nominibus appellat. Sed malè. Nã ſi δυνάμεις Hippocraticæ & *Charionia* Paracelſi ſunt idem, ita interpretante Seuerino, *p.* 233. cur nõ antiquum, vſu tritum & idoneum vocabulum hoc retinuit, & hoc quod nemo, cuius originis ſit, nouit, ſubſtituit? Si *Relollaceum* eſt inefficax, impotens & ſterile: cur aliquod antiquorũ nõ retinuit, & hoc ineptum & barbarum introduxit? Si Orcus Hippocratis, Nox Orphei, Abyſſus & Iliadus Paracelſi ſunt idem, ita etiam interpretante Seuerino, *p* 97. cur non antiqua iſta retinuit, & nouum iſtud & inuſitatũ vſurpauit? Qua neceſſitate adductus Paracelſus vocabulũ Archæi introduxit; cum ſi rem diligenter perpendamus, nihil aliud iſtud vocabulũ ſignificet, quàm quod in Scholis Philoſophorũ & Medicorum facultatem & virtutem naturalẽ, aut, ſi mauis, ſpiritum naturalẽ, facultatis naturalis miniſtrũ, nominamus. Non ſunt certè tãti vel Paracelſus vel Seuerinus vt relictis conſuetis, & quibus maximi viri hactenus vſi ſunt nominibus, pro eorum libitu, quod prius hoc dixeramus, iã aliud vocemus.

Charionium Paracelſi.

Relollaceum.

Iliadus.

Archæus.

Nec Chymia noua eſt, & à Paracelſo primùm inuenta, vt ipſi hæc cura nouis rebus noua nomina imponendi incubuerit; ſed vocabulis, quæ antiqui Chymici vſurparunt, cõmodè vti potuiſſet. Neque Chymia ſola tàm ſacra eſt, vt illa præ reliquis diſciplinis omnibus, etiã Sacra Scriptura, peculiari ſtylo, quo profani à ſacris eius arcerẽtur, indigeat. Antea ſatis obſcuritatis in natura nobis obiectũ eſt: monſtroſis nominibus eã augere, nullo modo opus eſt. Cũ ergo nullam cauſſam habeant Paracelſi, vt nouis iſtis & obſcuris nominibus vtantur: forſan iis ita loqui placuit, ne intelligerẽtur, atq; hoc modo recõditæ & ſingularis cuiuſdã eruditionis & ſapiẽtiæ opinionẽ apud imperitos & rudes ſibi cõparent; & ne facilè ab aliis refutari poſſent. Si n. verbis claris & perſpicuis ea, quæ nouis & fictis vocabulis ac inauditis nominibus Paracelſus, & ampullantibus ac ſeſquipedalibus verbis Seuerinus inuoluit, clarè ſine verborum inuolucris propoſita fuiſſent: non tot admiratores inueniſſent, ſed dogmatum multorum abſurditas dudum omnibus innotuiſſet. Nunc cum ignotis verbis & obſcura ratione ſua dogmata proponunt, etſi refutentur & reprehendantur, ſemper hoc obtendere valent; non ſatis intellecta fuiſſe, quæ ſcripſiſſent. Vbi verò nouis rebus (ſæpe tamen talibus, quæ in rerum natura non dantur, vt ſuo loco videbitur) noua nomina imponere libuit, cur non ſignificantia & emphatica, & ex lingua aliqua nota rectè & ſecundum analogiam deducta indidit, ſed talia finxit, quorum origo & deriuatio ex nulla lingua monſtrari poteſt. Quid n. eſt Ens Pagoycũ, Cagaſtricum? quid Eueſtrum, quid Noſtoch, quid Scajolæ, quid Zonetri, quid ſimilia alia infinita? Nã qui noua & prius inaudita, qualia Paracelſus habet plurima proponere & perſuadere catur, verborum perſpicuitate rerum nouarum obſcuritatem illuſtrare debet, nõ affectatâ nominum obſcuritate & monſtroſis nomenclationibus rem antea obſcuram & ſuſpectam obſcuriorem reddere, & vt minus dextrè accipiatur & intelligatur, in cauſſa eſſe.

Chymia non opus habet nouo Stylo.

Quod verò ſtylũ Magicũ Crollij attinet, ſi intelligit ea vocabula, quæ Chymici etiã ante Paracelsũ ſuo cõſilio ſuis rebus indiderunt, vt cũ metalla Planetarũ nomine appellãt; cũ Aquilæ, draconis, leonis & ſimilia nomina rebus metallicis & mineralibus impoñt, aut cum multa vocabula à Metallurgis in ſuã artẽ introducũt: id nõ improbamus; & illa talia eſſe cõcedimus, vt facilè intelligi & explicari ab initiatis huius artis poſſint. Verũ an ad hũc ſtylũ omnia à Paracelſo cõficta, & quæ è nulla lingua deriuari rectè poſsunt vocabula, pertineant, quiuis, qui Paracelsũ legere cupit, facilè animaduertet. Deinde vbi inuoluere & obſcurare rẽ opus non eſt, iſtæ parabolicæ locutiones aut ignota vocabula nõ adhibenda. Ideoque vbi docere animus eſt rem planè & perſpicuè, cur non potius ἔμφυτον θερμὸν & calidum innatum, quàm Sulphur appellent, & nominibus vſitatis neglectis ad obſcurum paraboliſmum confugiant. Explicare quidem res Phyſicas & Medicas ex Alchimia licet; interim tamen vſitata euertenda non ſunt, ac nouitates in artibus non neceſſariæ fugiendæ. Et ſi ex principiis ipſorum omnia denominanda eſſent, vt iam non amplius dicatur Sanguis, Bilis, Melancholia, ſed Sal, Sulphur, Vitriolum vel aliud quid: cur non etiam in aliis rebus nomina vſitata abolent, & cur panis, vini, Rhabarbari, Senæ & ſimiles appellationes retinentur.

Stylus Magicus.

Summa ergò hæc eſt: ἡ σαφήνεια. vt Galenus ait, ἀρετὴ ἑρμηνείας, ἡ δὲ ἀσάφεια κακία, *ſermo animi character & mõſtroſus ſermo monſtroſi ingenii index*. Ac proinde in antiqua diſciplina tropis & inuſitatis vocabulis ludere, & cõſuetudinem artis immutare, imò ad talia artẽ alligare velle, id tolerari nõ poteſt. Retineantur potius appellationes, quas vſus comprobauit, *quẽ penes arbitrium & vis & norma loquendi*.

Orationis vis virtus perſpicuitas.

Verum mittamus iſta, & delectari talibus, quibus placet, ſinamus: res ipſas iã videamus. Vbi primò de modo cognoſcẽdi occurrit cõtrouerſia. Nã nouum diſcendi & cognoſcendi modũ proponere videntur. Etenim cum hactenus λόγος & πεῖρα, Ratio & Experiẽtia omnis cognitionis origo & fundamẽtum fuerit, & quicquid cũ his cõſentit pro vero habitũ, quicquid diſſentit, reiectum fuerit; & Hippocratis, Ariſtotelis, Galeni, & plurimorũ aliorũ virorũ doctorum libri, quia maximam partem cum his κριτηρίοις conſentiant, in magno pretio habiti fuerint: Paracelſus & eius aſſeclæ, cum parùm ſoliciti ſint, quomodo cũ his κριτηρίοις ſua dogmata conſẽtiant, & pleræq; ipſorum aſſertiones principium petant, ne ſine omni fundamento ſua proponere videantur, nouam cognoſcendi viam comminiſcuntur; de qua tùm alij, tùm Crollius, *in Præf. admon.* prolixè diſſerit. *Medicus*, inquit, *p.* 3. *naſci debet è Lumine Naturæ*,

Nodus cognoſcendi Paracelſiſtarum.

Cognoſcendi principia.

& Gratia, ab interno & inuiſibili homine, interno Angelo, luce naturæ.

Lux naturæ Paracelſi.

Iam ſi quæratur, quid ſit *Lux naturæ*, dicit Crollius, *pag* 25. *Firmamentum eſt lumen naturæ, quod homini omnia naturaliter influit. Sicut enim corpori ſuus creſcit è terra, ita etiã ſidereo hominis ſpiritui ſiue homini inuiſibili, qui exterioris domus incola eſt, ab igne firmamenti creſcit ſuus cibus, artes omnes, opificia, linguæ, facultates. Cœlum enim eſt Pater & Doctor omnium artium, exceptâ Theologia, quæ à Spiritu Sãcto diſcitur, ſpiritusque ſidereus hominis à radiis ſuperiorum ſiderum omnem ſapientiam humanam, omnes artes, ſcientias & facultates attrahit.*

Si iterũ quæratur, qui fiat, quod iis, qui in Academiis docent, quos toties ſugillat Crollius, aliiſquè, qui ab ipſo diſſentiunt, Philoſophis non æquè lumen naturę influat, ac ſuæ ſectæ Philoſophiæ, nõ video, quid clarè reſpõdeat: niſi forſan ad imaginationẽ fixam, quæ ſapientiam è cœlo attrahat, vel ad lumen gratiæ confugiat. De Paracelſo quidem ait, *pag.* 63. *ipſum in dubitato cœli fauore Monarcham Medicinæ factum*, ſed modum non addit.

Lumen gratiæ Paracelſi.

Luminis autem gratiæ ſæpius mentionem facit. Pag. 13. *Medicum naſci debere è lumine gratiæ & naturæ dixit.* pag 67. *Chriſtianè debemus philoſophari, nõ Ethnicè in linguis & artibus caducis & tẽporaneis.* Et pag. 69. *Nota ſunt duo lumina, intra quæ omnia, extra quæ nihil, & nulla perfecta rerum cognitio. Lumen gratiæ verum Theologum gignit, nõ tamen ſine Philoſophia. Lumen naturæ verum Philoſophum efficit, non tamen ſinè Theologia, quæ fundamentum eſt veræ ſapientiæ.* Et poſtea; Inter eos

Valentinus VVeigelius.

qui poſt Paracelſum compẽdioſè hoc tramite adveram ſapientiam peruenerint, laudat *Valentinum VVeigelium*, qui cum ſuis inſtitutus & illuminatus ſit, non in ſenſuali incipientiũ, nec in rationali proficientiũ, ſed in tertia mentali ſiue intellectuali Pentecoſtes Schola, in qua Prophetæ, Apoſtoli & omnes verè docti in vita & veſtigiis Chriſti ambulantes ſine labore & tędio didicerunt. Si quæ verò doctrina illius Valentini VVeigelij fuerit, inquiramus: eam fuiſſe Enthuſiaſticã, clarè patet, tũ ex aliis illius ſcriptis, quæ hodiè ab aſſeclis eius eduntur nõ pauca, tũ ex libello Germanico, cui titulus: *Der gulden Griff alle ding zu erkennen.* In quo cognitionẽ rerũ ex libris, nõ ex obiecto cognoſcibili, ſed ex cognoſcente pẽdere, omnemque veritatẽ & ſapientiã antea in homine reconditam eſſe, non verò ab obiecto externo homini infirmari tradit. Vbi inter alia, *c.* 16. ſcribit: *So offt einer ſich mit ernſt vom euſſern entſchleget, und einkehret zu Gott in ihm ſelber, ſo findet er Liechtes und Erkentnüſs genugſam, er weiſs mehr als alle Bücher.* Et *c.* 14. ſcribit: *VVer alle ſeine vernunfft und verſtand einſondert in den inwendigſten grund, in ſtiller gelaſſenheit ſeines Hertzens, ſeiner Seele, und wartet auff Gott, der wird erfahren, was der inwendige grund und zeugnüſs des Geiſtes ſey.* Quæ eadem Paracelſi Henrici Cunradi in Amphitheatro, & ipſius Crollij eſt ſentẽtia. Nã *pag.* 26. ita ſcribit Crollius: *Eſſentialis intrinſeca cognitio non eſt ex carne & ſanguine, nec in multitudine librorum & lectionis, nec in pluralitate Experientiæ, & antiquitatis dierum, nec in perſuaſionibus humani verbi & contentione Rationis, ſed in ipſa paſſione diuinorum; non in diſcendo, ſed in patiendo hominis mens perficitur.* Et clarius *pag.* 70. quẽ locum integrè adſcribere licet: *Miſeri mortales quærunt extra ſe per multos libros, per multos Præceptores, per longinqua itinera proficiſcentes, ſũmo & diuturno labore, ſtudio & defatigatione, illa, quæ tamen intus apud ſe poſſident abundanter, ſi videlicet planè ſibi ipſis mortui, & per Sabbatum, & temporalem obliuionem totoq animali ſuppreſſo homine, qui nihil niſi terra eſt, ingreſſi in ſe ipſos cum Dauide Pſal.* 50. *Expectando expectarunt Deum. Magiſtrum in ſancto ſuo templo, in cordis abyſſo, ſiue in intimis animæ noſtræ habitantem, ſuo Spiritu in nobis loquentem, & omnia in nobis operant, mentemque illuminare cupientem, non impedirent.* Et pag. ſeq. *Anima ſi recurrit intra ſeipſam, & conuertitur in mentem, appropinquat Deo, omnia videt, nec opus habet externa diſciplina, Angelorum more, qui omnia ab intra diſcũt, audiunt, vident: conuerſa in ſenſus elongatur à Deo, & diſcedit à Deo, vt impurum à puro. Hoc*, inquit, *tandem Myſterium Spiritus Academicus capere non poteſt.*

Pſeudochymicorum religio & VVeigelianorum religio.

Habet ita Pſeudochymia ſuã velut peculiarem religionem. Nam quia Philoſophiam & Medicinam omnem ſiue reformaſſe, ſiue perfeciſſe ſe putant, in Philoſophia non ſubſiſtunt, ſed ad Theologiam etiam progrediuntur, & res ſacras profanis, profana ſacris miſcent. Hac eleganti harmonia quicquid volunt abſurdi adſtruũt, & de beatorum regno, de Angelis, de miraculis, de fide, de reſurrectione &c. mirificè argutantur, & tanto licentioſius, quanto verbi diuini conſenſu nihil opus habent, ſed dixiſſe vel ſomniaſſe inter credulos ſuos abundè ſufficit. Nam qui hoc impetrarunt, vt credantur interno lumine ſplendeſcere, iis facilimum eſt, ſuum illum hiantem curioſumque gregem verbis inſolitis paſcere, cui hoc vnum plauſibile, credere incredibilia, ſcire incerta, poſſidere lubrica, affirmare paradoxa, iactareq; impoſſibilia; tantaque obſequij promptitudo eſt, vt vno menſe ab vno impoſtore plus perſuaſum, quàm à Chriſto multis annis impetratum, aut miniſtris eius creditum, liquido deprehenſum ſit. Et prima fronte ſapere deuotũ quid, & cœlum ſpirare videtur hæc Theologia: & propterea politicis & aulicis plurimis acceptiſſima eſt, ſed ſupponit monſtroſiſſima quæque, & in religionem puriorem contumelioſiſſima profert, & hæreſeos peſtilentiſſimæ genuinũ exſerit, vt id ſatis demonſtrauit Rev. Dn. D. Nicolaus Hũnius, *in libro de VVeigeliana Theologia.* Et certè ſathanæ dolo hos libros ſpargi arbitrandum eſt, vt verioris pietatis, internæque deuotionis linimento, quæ ſerio hodie reduci, & ſinceriore ſpiritu plantari cœpere bona, hac fœda commixtione & religioſis ſuſpecta, & impiis magis dedignanda, irridendaque redderentur, & homines in fœdiſſimos errores conicerentur. Cui enim ſemel Chriſtiana ſimplicitas diſplicuit, facilè ſpecioſi errores allubeſcunt, donec Atheiſmus, religionum expeditiſſima, ſubrepat, hominemque tot dubiis controuerſiiſque refertum in ſolidum liberet.

Veritas quid.

Verum vt ad inſtitutum redeamus & hac de re noſtrã ſententiam breuiter aperiamus, rectè principio ſcriptum putamus à Scaligero, *exercitat.* 307. *ſect.* 9. Veritatem eſſe adæquationem notionum, quæ ſũt in intellectu, cũ rebus, ſeu vt habet, *lib.* 1. *de re Poetica c.* 1. æquationem orationis cum re. Omnis enim cognitio & ſcientia naturalis eatenus vera eſt, quatenus cũ rebus cõſentit. Res enim menſurant cognitionẽ noſtrã, non contra: neque quia nos ita cogitamus, res ita ſe habent, ſed quia ſic ſe habent, ita eas cognoſcimus, cum rectè cognoſcimus. Cũ verò notiones rerum omniũ, adeoque ſciẽtiam rerum naturalium nobis inſitam non habeamus; aliunde nobis eam aduenire neceſſe eſt. Etſi enim Adamo ea inerat rerum ante lapſum cognitio, vt iis omnibus ſecundum ſuam ſcientiam vera nomina imponere poſſet: nulli tamen homini poſt lapſum à natura hoc amplius conceſſum eſt.

Verus diſcendi modus.

Ideoque quicquid ſciunt homines, vel immediatè à Deo per peculiarem reuelationem & illuminationem ipſis communicatur, vel alio modo, vt iam dicetur, diſcitur. Peculiarem illuminationem cùm ſecta Paracelſica nec ſibi vt propriam arrogare auſit, nec eam ipſi concedere poſſimus: reliquorum hominum more diſcant neceſſe eſt, & ex rebus ipſis cognitionem hauriant.

Duplex cognitio.

Duplex autẽ data eſt homini cognoſcẽdi facultas, ſenſus & intellectus. Per ſenſus enim exteriores

res

res phantaſiæ,& per hanc intellectui offeruntur,atque omnia dũ eſt in corpore, ſine plantaſmate non intelligit. Initiumq; cognitionis eſt à ſenſibus: atq; ex illis,quæ abſq; errore ſenſus cõprehenderũt principia conſtituimus: à principiis deinde progredimur ad ignota,quæ ex iis concludi poſſunt. Atq; hic eſt ordinarius diſcendi modus,quo ætas tenera &rudis à parẽtibus & præceptoribus, indocti à doctis diſcunt,& vel ſermone ac præſenti traditione, vel per literas & libros erudiuntur. Et hoc ipſo modo poſt lapſum Adami omnes, quotquot fuere , inſtitutos fuiſſe & doctos euaſiſſe,omnes hiſtoriæ & gentium conſenſus teſtatur:imò hoc ipſo modo Paracelſiſtæ omnes inſtituti fuerunt. Et hac ipſa de cauſſa Paracelſus tot peregrinationes ſuſcepit ; Crollius ſuam Chymiam variis ac diuturnis peregrinationibus,laboribus & vigiliis indefeſſis & longa obſeruatione ſe cõgeſſiſſe,ipſe, *in Epiſtola dedicatoria*, ſcribit. Ac propterea alterũ falſum eſt, quod poſtea, *in præfatione admonitoria,pag.*70. ſcribit; *Miſeros mortales ex cæcitate & ignorãtia quærere extra ſe per multos libros,per multos præceptores,per longinqua itinera,ſummo & diuturno labore,ſtudio & defatigatione,quæ tamen intus apud ſe poſſideant abundanter.* Ridiculi certè homines qui quã ipſi nunquã ingreſſi ſunt vel calcauerunt viã,illi vt ſe alij cõmittant, perſuadere conãtur. Monſtret ſaltẽ Crollius aliquid,quod in ſpiritu in ſe didicerit. Quicquid enim boni de medicamentorũ Chymicorum præparationibus habet, illud ex peregrinationibus,laboribus & diuturna obſeruatione ſe cõquiſiuiſſe rectè & ingenuè fatetur:reliqua ex Paracelſo, Seuerino & VVeigelio ac ſimilibus hauſit & mutuatus eſt. Idem de aliis eius generis hominibus dicendum eſt,qui omnes à ſuis præceptoribus didicerunt, & non rarò de variis peregrinationibus & conuerſione cum variis artificibus gloriantur,& nõ pauci ex iis Docturæ ex priuilegiis Academicis titulo ſe iactant. Et ſi non diſcendo,ſed patiendo, & in Spiritu in ſe,vt Crollius loquitur , homo diſcere poteſt,nec doctoribus & libris opus eſt: quorſum libros edunt Paracelſici?

Si ergo,quod res eſt,dicendum,vt paradoxis ſuis fidẽ faciant,& aliis in ea inquirendi anſam eripiãt, ſe aliã,quàm Ariſtotelici vel Galenici,ad eruditionẽ perueniendi viam habere ſcribunt , & neſcio quod Lumen Naturæ & Gratiæ fingunt , quo ſui cerebri figmenta,quæ rationibus,& experientia probare nõ poſſint,pallient. Quod ſi admittatur,cuilibet pro libitu noua dogmata ab omni experientia & ratione aliena fingenti,& illa ad Lumen Naturæ & Gratiæ referrenti fides habenda erit , & verum erit quod cuique videbitur. Ex quo quæ omnium diſciplinarum confuſio oriri poſſit,nemo non videt.

[L]umen Naturæ Paracelſ.

Nec tamen quid Lumen illud Naturæ ſit,quo tantoperè gloriantur,& aliis ſe præſtare putant,inter ſe cõſentiũt,aut ſatis explicare poſſunt. Paracelſus, *Paragrani tract.*1.*p.*208. Lumen naturæ accẽdi per Spiritũ Sanctũ ſcribit; & *tom.*2.*pag.*329. idem ſtatuit. *libro* 5. *de origine morbor.inuiſibil.* Aſſerit, Magos Pharaonis arte ex lumine naturæ miracula edidiſſe atq; ægrè fert,quod à ſacra Scriptura Magi (*Zeuberer*) vocẽtur. *In Philoſophia de generatione hominis,tom.*2.*p.*67. lumen naturæ dicit eſſe tãtum intellectũ ſiue rationem (*die Vernunfft*) & nihil aliud. Muffetus Lumen Naturæ dicit eſſe primæ naturæ ſiue integritatis iudicij veluti fulgur quoddam non innatũ,ſed inditũ nobis à Deo,quod falſum à vero diuinione mentis oculo diſcernamus. Crollius, *pag.*104. dicit,quod lumen naturæ nihil aliud ſit,quàm mũdi illius inuiſibilis cũ corpore microcoſmico diuina quædã analogia; quod idẽ ſtatuit Quercetanus , *in Thetrade c.* 5. Idẽ tamen Crollius, *p.*25. ſcribit, *firmamentum eſſe lumen naturæ,quod omnia homini naturaliter influit.* Pag. 38. verò hoc habet : *Altera hominis pars ſiue ſidereum corpus vocatur hominis genius,lar domeſticus, familiaris Sophorum homunculus, Dæmon ſeu Genius bonus, internus Paracelſi Adech, Naturæ lumen.*

Donec ergo ipſi ſecum de lumine naturæ conueniant,nõ interea viæ omnibus ſeculis à ſapientibus tritæ inſiſtamus,& lumen intellectus noſtri accendamus,id eſt,nõ quid ſapiens ſophorũ homunculus ſuggerat , ſed quid λόγῳ καὶ πείρᾳ dictet , attendamus , & κείμενα illa doctrinæ ab omnibus ſapiẽtibus probata ſequamur: & inprimis πρώτην φιλοσοφίαν, & Logicam,non errorum magiſtram & lucis naturæ obſcuratricem,ſed ad omnes errores vitandos , & veritatis abditæ & occultæ inueſtigationem ſummè vtilem & neceſſariam nobis commendatam habeamus.

CAPVT VI.

De Analogia maiorũ & minoris Mundi.

Analogia maioris & minoris mundi.

SI verò rem ipſam ſpectemus,tota ferè Paracelſia & Paracelſicorum Philoſophia ac Medicina innititur Analogiæ maioris & minoris mundi,atque eam ipſi valde latè extendunt. Neque enim Paracelſus cum ſuis aſſeclis contentus eſt iis comparationibus,quæ vulgò inter hominem & maiorem mundum inſtitui ſolent, ſed *in lib.* 4. *de origine morborum inuiſibilium initio*, ſcribit: *In homine eſſe aſtrorum motus, naturam terræ,aquæ,aëris:omnia vegetabilia,omnia mineralia,omnes conſtellationes,quatuor ventos.* Et, *Paragrani tractat.*2. ſcribit: *Medici eſſe , ſcire in homine Caudam Draconis, Arietem, Axem polarem, Lineam meridionalem, Orientem, Occidentem.* Et *Paragrano primo,* non ad humores referendos eſſe morbos dicit,ſed *dicendum,hunc morbum eſſe Acorinum,alium Anthera,Pulegij, Meliſſa,Sauina,Terebinthina,Saleris montani,Hellebori.* Et *in libro de Lunaticis,tractat.*1.*c.*1. ſcribit: *In limbo noſtro eſt Cœlum & Terra & omnium animalium proprietates. In Labyrintho Medicorum errantium c.*4. omnia mundi maioris in homine eſſe dicit,eũq; *verũ eſſe Medicũ* ſcribit, *qui poſſit dicere,Hoc in homine eſt Sapphirus,hoc Mercurius,hoc Cupreſſus , hoc flos Cheiri.*

Quomodo Homo ſit Microcoſmus ſec. Paracelſ.

Ita Crollius, *in præfat. p.* 30. ſcribit: *Circulus dicitur Homo,quod in ſe omnes Creaturas contineat.* Pag. 31. *In homine omnia ſunt comprehenſa, & ipſe fert omnia in ſe.* Pag. 32. *Eſt in nobis totum firmamentũ cum Planetis & ſtellis.* Pag. 35. *Homo totius mundi partes habet,& nihil eſt in maiori mundo,quod in ipſo homine* realiter nõ *reperiatur.* Et poſtea: *Tota mundi machina collecta & reducta eſt in Microcoſmũ,ita vt nihil in toto mundo reperiatur, quod videre etiã nõ ſit in homine.* Nec aliter Marpurgẽſes, *diſput.*8. Chymicorum ſententiã recenſent, dum ſcribunt: Chymicos hominẽ Microcoſmũ appellare, non ob ſuperficialẽ quandã ſimilitudinẽ, ſed quod *ipſa & ſecundum ſpeciẽ* (etſi inuiſibiliter) *omnia & ſingula in ſe cõplectatur,quæcunq; viſibili forma in triplici illo regno* vegetabili,animali,minerali , *totiuſq; mundi amphitheatro explicata continentur.* Communicare nimirũ dicit Crollius hominem cum Deo mente; cum Angelis anima rationali, & corpore inuiſibili ſidereo; cum aſtris eodem corpore inuiſibili; cum Elementis corpore terreſtri viſibili.

Hominis corpus duplex ſec. Paracelſ.

Vt enim hoc (vt quæ mox dicentur,rectius intelligantur) addam , in quolibet homine ſtatui duo corpora, vnum Phyſicum,elementare,viſibile,& tangibile ex terra,& quod primus homo ex limo terræ acceperit: alterum inuiſibile,inſenſibile,ſidereum,& aſtris deductum: atq; hoc Crollius *p.*16. appellat hominis genium,Larem domeſticum,hominem vmbratilem,familiarem Sophorum homunculum , Eueſtrum,& neſcio quid aliud.

Seuerinus etſi reipsâ forſan non diſſentiat: paulò tamen cautius hac de re loquitur. *Cap.* enim 13. *p.*319. ita hac de re ſcribit: *Nec oportet formas ipſas & externas ſignaturas rerũ naturalium in Microcoſmi anatomia inquirere: ſufficiunt proprietates, ſciẽtia, doctrina, prædeſtinationes, Tincturæ ſeminales, vitæ & poteſtatis custodes. Vanum eſt, bouem in homine inquirere, cupreſſum, fagum, triticum, vitem, aurum, Smaragdum, proprietates verò & tincturas radicales, actionum fõtes, vuarum, tritici, hordei, auri, Smaragdi, roſarum, violarum qui quærit, inueniet. Neque horũ ſolũmodò proprietates, ſed etiã in quibuſdã Vitrioli, Sulphuris, Salis petræ, Mercurij, Arſenici, Antimonij, Napelli, Vrticæ, Aronis, Opij, Mandragoræ, Cicutæ deprehendet. Reſoluta verò ſunt ſemina rerum naturalium & ſpiritualia in generationib. & trãſmutationibus microcoſmi, & trãſplãtione ternas illas ſignaturas figurarũ, coagulationũ, magnitudinũ amiſerunt, intrinſecis ſeruatis.*

Quomodo homo ſit Microcoſmus ſec. Peripateticos.

Contra Ariſtotelici & Galenici vtuntur quidem & iiſdem interdum verbis, ſed non eadem mente. Nã inter alia ſcribit Laurentius, *l.* 1. *anatom. c.* 2. hominem in ſe continere omnia, quæ vniuerſus hic mundus ampliſſimo ſuo ſinu coercet, vt paruus mũdus & vniuerſi exẽplar & epitome meritò dici poſſit. Verum mentem ſuam lõgè aliter, quã Paracelſus & eius aſſeclæ, explicant. Etſi enim paſſim ab omnibus Philoſophis homo microſcomus appelletur, vt loca citare ſuperfluum ſit; tamen cauſam appellationis huius lõgè aliã reddunt. Ita autem vocari cẽſent, vt Eraſtus, *in p.* 3. *contra Paracelſum*, eorum ſententias collegit, vel quia ſimilitudo quædam in eo inueniatur totius vniuerſitatis rerum; vel quia nexus eſt & medium vtriuſque naturæ, corporeæ & incorporeæ, vel quia diuinæ diſpenſationis & moderationis huius vniuerſi illuſtris eſt imago. Nã corpus habet viſibile & Elementare, animã cœleſtẽ, potentiam vegetandi & nutriendi, qualis eſt in plãtis; ſenſus, vt bruta: demùm adeſt mens inſtar Angelicæ naturæ. Imò membrorũ ordine & poſitu vniuerſum refert. Cùm enim maiorẽ mundum plerique Philoſophi in tres partes diuidant, inferiorem hunc Elementarem, cœleſtem, & ſupra cœleſtem: cum omnib. his tribus homo conuenit, tribus, quibus & ipſe diuiſus eſt, regionib. Capite, thorace & ventre inferiore. Inferiore enim ventre, qui continet membra nutritioni & & generationi dicata, reſpõdet homo regioni Elementari, in qua perpetua generationum & corruptionum viciſſitudo eſt. Thorace, in quo cor vitalis caloris fons & officina reſidet, cum regione cœleſti, in qua Sol caloris in mundo fons & reliquę ſtellæ continentur, conuenit: Capite verò, in quo mens reſidet, & è quo omnes ſenſus originem ſuam habent, non ſolum mundo illi ſupercœleſti ſeu angelico, vt alij appellant, ſimilis eſt, ſed etiam in hac parte imago Dei in homine & olim ante lapſum, & quæ ſunt eius reliquæ poſt lapſum, ſe inprimis cõſpiciendas exhibent. De qua mundi maioris & minoris ſecundum omnes partes comparatione plura addere non libet; cum paſſim de ea multa extent.

Quæ partes Hominis quib. partib. Mundi reſpondeant.

Partiũ Hominis cum Planetis conuenientia.

Hoc ſaltem addimus, nonnullos præcipuè ex cœli cum homine conuenientia hanc Analogiam deducere: cùm membra quædam corporis cum quibuſdã ſtellis conuenientiam habere ſtatuunt, & cor cũ ☉ cerebrum cum ☽; ſplenem cum ♄; Pulmonem cum ☿, Renes & teſtes cum ♀; Epar cum ♃; cum felle ♂ cognationem habere ſcribunt. Quæ opinio non noua eſt, ſed ex antiqua Aſtrologorum doctrina petita. Atque explicat hanc eleganter Leo Hebręus, *Dialogo* .. *de Amore.*

Diuinæ etiam gubernationis exemplum in homine conſpicitur. Nam vt creaturæ tùm corporeæ, tum ſpirituales vniuerſæ ſubiiciuntur imperio & rectioni diuinæ: ita & corpus noſtrum & facultates animæ omnes à mente reguntur, vt quod ad viſibilem mundi diſpenſationem attinet, id ferè mens ſit in homine, quod Deus eſt in mundo.

Itaque ſi iuxta ſimilitudinem vel Analogiam aut etiam genericè omnia, quæ mundus complectitur, in homine ineſſe dicantur: id non improbant Ariſtotelici & Galenici: verum quod ſecundum ſpeciẽ omnia in homine ſint, non admittunt. Habet nimirum in ſe homo virtutem vegetantem vniuersè, & eatenus cum plantis conuenit: non verò habet vires & facultates, multò minus eſſentiam cuiuſlibet plãtæ in ſpecie. Præterea & ſenſu præditus eſt, at non quomodo ſpeciatim animalia hoc vel illo ſenſu pręſtant.

Obiicit portò Paracelſiſtis incõſtantiam Eraſtus. Cum enim hominem Paracelſus tantùm Microcoſmum eſſe dicat: tamen talia alibi docet, è quibus res quælibet Microcoſmus dici poteſt. *De Caduco Matric.* 3. §. 2. *in pane omnes Creaturas cum ſuis aſtris eſſe dicit.* Et *de modo pharmacandi tract.* 2. ſcribit: *Quoties homo in manu bolum cibi habet, toties in ea cœlum & terrã tenet in eodem bolo. Quoniam in ipſo latent omnes partes hominis, & in eo creata omnia ſphæra globorumque perfecta ſua habent corpora. Sic in manu comedentis eſt cœlum & terra.* Quod ſi ita eſt, & omnia in omnibus continentur, cauſa nulla erit, cur homo ſaltem Microcoſmus appellandus ſit, ipſique ſoli prærogatiua hæc debeatur, ſed innumeri erunt Microcoſmi.

Inconſtan. Paracelſ. Microcoſ.

Deciſio quæſtionis de analogia macrocoſm. & microcoſmi.

Has vtriuſque partis ſententias ſi diligenter perpendamus, animaduertemus primò, Chymicos nimis latè iſtum maioris & minoris mundi conſenſũ extendere: imò non analogiam & conſenſum, ſed ferè identitatem quærere; ſeu, vt Crollius ſcribit, ſtatuere in eſſentia & interna forma planè vnum & idem eſſe, & ſaltem externa diſcerni: Mundum & Hominem & magnum mundum cum paruo per vnum omnia eſſe, inſtar prolis cum parente ſuo. Cũ enim plantarum & animalium, imò aliarum rerum naturalium, tantus ſit numerus, vt nec in maiore mundo omnes ſpecies ſatis cognitas putem: quis eaſdem in homine nobis monſtrabit? Requirit quidem Paracelſus, *in Labyrin. Medic. errant. c.* 4. in vero Medico, vt dicere poſſit; hoc in homine eſt Sapphirus, hoc Mercurius, hoc Cupreſſus, hoc flos Cheiri: verum nullus adhuc Paracelſicorum inuentus eſt, qui id præſtare potuerit, & tot plantarum in homine, vt & animalium ſpecies, monſtrauerit: immo vix aliquis eſt, qui ea in re aliquid tentauerit. Vt iam nõ dicam de innumero ſtellarum numero, quem quomodo realiter & ſecundum ſpeciem in homine ineſſe monſtrare poſſint, non video. Non dicam etiam iam de eo, quod Crollius, *p.*15. ex Paracelſo ſcribit; Deum ſingulis Elementis indidiſſe peculiares incolas, Spiritus, Nymphas, Vndenas, Meloſynas, Sirenes, Gnomos, Lemures, Silphes, Montanos, Zonertas, Pygmæos, Vmbratiles, Syluestres, Satyros, Gigãtes, Vulcanales, Penates, Salamandras, Superos, Zúdel, Flagas; eoſque rurſum in multa millia generum diuiſos: qui certè, ſi modò ſint, omnes ex hac ſententia ad maiorem mundum pertinebunt: ſed quomodo eos in homine monſtrare poſſit Crollius, cum Paracelſo viderit.

Inter alios Valent. VVeigelius, ſectæ huius facilè anteſignanus, *in libello cui titulum fecit* , γνῶθι σεαυτόν cum ſpeciosè de maioris & minoris mundi conſenſu multa dixiſſet, vbi tandem ad rem ventum eſt, cap. 4. hæc affert: *VVenn ich ſolte volkomlich beſchreiben den* Microcoſmum, *das iſt, den Menſchen, ſo muſte ich auch vollkomliche Erkentniſs aller Creaturen in der gantzen VVelt haben, das iſt, Ich muſte* totã mũdi machinã, *Himmel und Erde kennẽ, ſãt den geſchœpffen. Denn auſs allẽ Creaturẽ iſt der Menſch formieret nach ſeinẽ ſterbliche und tœdlichen theile, dieweil dieſer Erdenklos, das iſt, die groſſe VVelt gãtz gebracht iſt zuſamẽ in einen Mẽſchẽ.*

Denn

Denn alles vvas im Himmel vnd Erden iſt, daſſelbe iſt auch im Mẽſchẽ, ia der Mẽſch iſt die VVelt ſelber. Darũb er auch μικρόκοσμος geheiſſen vvird. VVenn ich nun, ſage ich, dẽ Menſchen volkomlich ſolte beſchreiben, ſo muſte ich dieſe Stucke als die ganzte VVelt erkennen vnd vviſſen. Denn ich kenne den Vater, vnd auſs dem Vater kendte ich beſchreiben den Sohn, vvel ches iſt der Menſch. Aber ich erkenne mich nicht genug zu ſein zubeſchreiben ein ſolch hohes kunſtreiche VVerck. Quibus hiſce Saluatoris noſtri verbis, Matth. 23. v. 4. reſpondeo: *Ligant onera grauia, difficiliaque portatu, & imponunt in humeros hominum, digito autem ſuo mouere ea nolunt.*

Quomodo homo ſit microcoſmus.

Interim ex altera parte nonnulli etiam nimis ſuperficialiter hũc maioris & minoris mundi conſenſum tractant. Nam negandum non eſt; non ſolum ſecundum *ἀναλογίαν*, ſed etiam reuera multa, quæ ſunt in maiore mundo, in homine reperiri. Ineſt certè in homine ſecundum plerorumque ſententiam, vt ſuo loco docebitur, calidum illud cœleſte; inſunt in eodem Elementa realiter; nutritur & vegetatur homo, ſicut plantæ; videt, & alios ſenſus habet, vt reliqua animalia; & proinde in eo eſt animalitas; inſunt in eo alia accidẽtia, quorum quodlibet proprium & primum ſubiectum habet. Quæ omnia in vnum hominem mixta & compoſita ſita ſunt. Et per reliqua rerum naturaliam genera omnia quaſi per gradus ad Hominis, Creaturæ perfectiſſimæ, formationem Creator progreſſus eſt.

Hîc verò per mundum maiorem non ſolum intelligo Cœlum & Elementa & mineralia, verum etiam plantæ & animalia ad eum pertinent. Ideoque Paracelſi & Seuerini argumentum non valet: non datur bilis, Pituita, Melancholia in maiore mundo. Ergo nec in homine. Nam reuera humores in animalibus brutis reperiuntur, vt in homine; adeoque rerum, quæ in homine perfectiſſimè apparent, rudimenta in animalibus imperfectioribus & brutis reperiuntur.

Immo affirmare, & iſtud Chymicis concedere auſim, multas proprietates in homine eſſe occultiores; quæ cum plurimis rebus naturalibus non ſolùm ſecundum genus, ſed etiam cum ſpeciebus earundem & ſpecierum indiuiduis mirabiles conſenſus & diſſenſus habent, vt multarum rerum cum partibus corporis noſtri Sympathia & Antipathia teſtatur. Non iam dicam de ſtellis, quæ à nobis remotiores, quarumque effectus occultiores ſunt. Peculiares tamen ſtellas cum priuatis & peculiaribus corporis noſtri partibus cognationem habere, quod Aſtrologi affirmant, non negauerim. Sublunaria notiora ſunt. Lepus marinus pulmones; Cantharides Veſicam, partibus illis illæſis, lædunt. Pæonia etiam collo appenſa Epilepſi medetur. Non ſunt omnia de nihilo, quæ de lapide Nephritico à quibuſdam dicuntur. Quantam cum corde cognationem habeant Sapphirus, Margaritæ, Lapis Bezoar, iam multis notum: & ſunt etiam gemmarum cum aliis partibus cognationes. Quantam etiam conuenientiã habeat cum corde Meliſſa, malum Aurantium, Citrium; cum Epate, Epatica, Agrimonia; cum Liene, Ceterach, Polypodium; cum Teſtibus, Satyrium, Orchides; cum aliis partibus aliæ plantæ. Quanta quoque inter animalia quædam & hominẽ ac eius partes inueniatur Sympathia & antipathia, notum eſt. Nonnulli ſcilicet caſeum auerſantur, alii vinum, alii piſces, nonnulli præſentiam felis in occulto etiam latentis ferre non poſſunt, qualia exempla paſſim apud authores annotata ſunt. Atque hos ſi voluit P. Seuerinus, dum, *pag. 319.* in homine non bouem, non cupreſſum, ſed proprietates horum quærere iubet; ipſi non planè aduerſamur, imò ſummè neceſſarium eſſe putamus, vt Medicus inquirat, quæ gemmæ, mineralia & metalla, plantæ ac animalia, imò ſi fieri poſſet, ſtellæ cum homine & ſingulis eius partibus conſenſum & diſſenſum habeant: atque hoc ſi diligenter annotaretur, quod omnino fieri deberet, mirandæ curationes perfici poſſent.

Sympathia & antipathia exempla.

Occulta proprietates vnde.

Verum cauſſas huius conſenſus & diſſenſus, & vnde illæ occultæ proprietates ortum habeant, inuenire eſt difficilimum. Seuerinus quidem, *allegato loco*, ſcribit: Reſoluta ſemina rerum naturalium & ſpiritualia in generationibus & tranſmutationibus Microcoſmi, & tranſplantatione externas illas ſignaturas figurarum, coagulationũ, magnitudinum amiſiſſe intrinſecis ſeruatis. Verum ſi hoc ita ſe habet; homo illas proprietates non à primo ortu haberet, ſed demùm ex victu & tranſmutatione rerum naturalium iam genitas acquireret: cum tamen illæ ipſæ proprietates homini à primo ortu inditæ ſint, & homo ab ipſo ortu Microcoſmus ſit.

Vnde rerũ natur. Sympathia & antipathia.

Ideoque ſympathias & antipathias potius à calido innato ſiue Spiritu inſito, aut quocunque modo appellare libeat, cuiuſcunque partis cum Spiritu inſito rerum naturalium externarum cognationem & affinitatem habente habente prouenire crediderim. Atque hoc modo ſi Paracelſus in homine fl. Cheiri, Meliſſam & alias plantas quærat, tolerari poſſet: imò rem vtilem Medicinæ feciſſet, ſi, modò eum cognitum & perſpectum habuit, omnium rerum naturalium cum homine conſenſum & diſſenſum annotaſſet. Et cum rectiſſimè ſcripſerit Thomas Eraſtus, *part. 3. diſp. contra Paracelſ.* de hac ipſa materia agens; quod vi naturali fieri nullâ poſſit, alicuius rei proprietas & actio in alia re inſit, quàm in ea, cuius eſt proprietas & actio: & propterea non eſſe in homine proprietates rerum naturalium aliarum, vel ſimul ineſſe in eodem earum ſubiecta & cauſſas inde concludatur: ſi Chymici aliquid præ aliis præclari præſtare vellet, prima proprietatum quarumlibet ſubiecta, & vbi in homine lateant, monſtrare deberent. Sicuti enim calor, frigidus, humiditas, ſiccitas in homine inſunt, quia eidem Elementa inſunt; & ſicut calorem illum vitalem cœleſti analogum ex corde quaſi humani corporis Sole in omnia reliqua membra diffundi notiſſimum eſt; ita etiam quia Meliſſæ, quia aliarum plantarum proprietates in homine eſſe dicunt, quibus ſubiectis inſint, & quo loci hæreant, monſtrare deberent. Hoc enim niſi facere poſſint, fruſtra ſunt, & malè interim vulgatam corporis humani anatomiam & conſiderationem, qua partium corporis ſtructura & admirandæ operandi facultates reperiuntur, negligunt.

Sicut & in eo peccant, quod ſolum ſolum ab extraneis cognitionem petendam cenſent. Plus enim eſt in ſpecie, quã in genere, & plus habet in ſe homo, finis & meta vltima rerum naturalium, quàm res naturales aliæ; & quæ in ſe habet homo, humano modo habet. Habet nimirum carnem, oſſa, ſanguinem cum brutis ſuo quidem modo communem; veruntamen caro, oſſa, ſanguis in homine humana ſunt.

Comparationibus & analogia quantum tribuendum.

Domeſtica itaque, vt hæc concludamus, argumẽta externis firmiora & euidentiora ſunt; & animus veritatis amans, & τρόπον ἐπιστήμης callens, non obliquis & obſcuris comparationibus contentus & ſimilitudinibus & inanibus opinionibus ſaturatur, ſed ſolidas demonſtrationes expetit, & vnumquodque propriis principiis, non alienis & extraneis æſtimat. Opinari & ſimilia adducere, ſcientiam non parit; ſed ſcire eſt rem per cauſſam cognoſcere. Et cum eos, qui apodictica argumenta ſe habere putant, & demonſtrationibus nituntur, ſæpe falli contingat: quid accidet iis, qui comparationib. & ſymboliſmis ſolùm vtuntur? Nullum enim eſt ſimile, quod non etiã aliqua ex parte ſit diſſimile. Præterea cum rectè Ariſtoteles ſcribat, *in principio 1. Poſterior. analyt.*

analyt. πᾶσα διδασκαλία καὶ πᾶσα μάθησις διανοητικὴ ἐκ προϋπαρχούσης γίνεται γνώσεως: Si ex maioris mundi in hominis cognitionem deducere nos cupiunt Paracelſici, ipſi maiorem mundum vndiquaque cognitum & perſpectum habeant neceſſe eſt. Quod an ſibi arrogare poſſint, ſeſe ipſi excutiant & examinent. οὐδεὶς ἀνθρώπων ἐστὶν ἅπαντα σοφός:

CAPVT VII.

De materia prima.

VT ergo ad rem ipſam accedamus, & quælibet ex ſuis principiis æſtimemus: primò de principiis diſquirendum. Et primò materiam Ariſtotelis quod attinet, eam Recentiores Chymici reiiciunt & falsè derident & exagitant; nominantque Verſipellem Proteum, libidinoſam Thaidem, informe monſtrum, ridiculum Eubulidis ſomnium, ſuaue delirium, futiles & inutiles & neſcio quid non aliud.

Materia prima Paracelſi. Si verò Paracelſi & aſſeclarum de rerum omnium prima materia ſententia quæratur, ita Paracelſus in Philoſophia ad Athenienſes ſcribit: *Omnium rerum, quæ creata & corruptioni obnoxia ſunt, vnum fuit principium, in quo concluſa ſunt omnes Creaturæ intra cœlum comprehenſæ. Intelligendum quidem ex vna materia cuncta creata prodiiſſe & non obtigiſſe cuique propriam. Hæc materia rerum eſt myſterium magnum, & non perceptibile quid, non vllius ſenſibilis eſſentiæ, neque ſub aliqua forma vel proprietate inclinatum, non alicuius coloris, nec Elementaris naturæ. Quàm latè ſe extendit æthereæ regio tota; tàm ampla fuit ſphæra myſterii magni. Hoc myſterium magnum Elementorum, & pariter auia ſtellarum omnium, arborum & creaturarum carnis. Nam vt ex matre proles naſcitur: haud ſecus ex myſterio magno cuncta creata nata ſunt; eſtque myſterium magnum vna mater omnium rerum corruptibilium mortalium, & ſuam ex ea duxerunt originem non quidem ſucceſſiuè, ſed in vna creatione, ſubſtantia, materia, forma, eſſentia natura & inclinatio data ſunt.* *Myſterium magnum* Deorneus verò, in Phyſica Geneſeos, *Myſterium magnũ ita deſcribit: Æternũ æternæ ſapientiæ verbum in immenſi & infiniti ſui centro æterno finiti & quãdoque trãſituri centrum collocare voluit, vt in eo ſibi materiam præpararet abſque vlla præiacenti materia quapiam ad mundi creationem idoneam.* Recentiores verò materiam primam dicunt eſſe *ſubiectum eſſentiale, formas omnes actu poſſidens, elargiens & conſeruans; ſiue punctum quoddam, à quo omnia emanant, ad quod tanquam Centrum omnia collineant, à Creatore Deo in rudem olim maſſam impoſitum, quod ſit communis illa mater, fons vitæ inexhauſtus, actionum omnium naturalium, generationum, mixtionum, tranſplantationũ origo, quæ vniuerſam Anatomiam corporis occupans pro diuerſitate Tincturarum, impreſſionum & confluentiarum diuerſas operationes producit, morborum omnium pepaſmos. Criſes & ſanationes moderatur, ac digeſtis temporibus conſumtis Elementis ipſa ad nouorum Indiuiduorum procreationem permanet.*

Hîc initio proponendum videtur aut præmittendum Iacobi Zvvingeri, qui in Chymia excolenda procul dubio vtilem operam, niſi immatura morte præuentus fuiſſet, præſtitiſſet, iudicium, qui *in Epiſtola ad Guil. Fabricium*, quam citat Andreas Libauius, *in præfatione examinis Philoſophiæ vitalis Crollii*, ſcribit: *Philoſemata Paracelſi, ſua ſententia, vel eadem eſſe cum Græcis, vel deteriora. Eadem eſſe cum Græcis, vel deteriora. Eadem quidem interdum, ſed affectata verborum peregrinitate, vt aliud dicere videatur, immutata. Diuerſa verò vel peiora, cum falſis opinionibus veritatem obſcurat, & allegoriis alienis nititur, potiſſimumque fundamento Microcoſmi, quaſi in hoc ſint omnia Macrocoſmi: quo deſtructo omnia ſuperſtructa collabuntur.*

Rem ita ſæpè ſe habere vel ex Paracelſi aſſeclarũ doctrina de materia prima & myſterio magno videre eſt. *Iac. Zvvingeri de Paracelſi dogmatu iudicium.* Nam quæ primò de myſterio magno & materia prima à Paracelſo & aſſeclis afferuntur, vt modò dictum, vel pro meris figmentis habenda ſunt, & cum ſine omni ratione proferantur, eadem facilitate, qua proferuntur, reiiciuntur; vel ex Græcorum libris petita, & peregrinis nominibus inuoluta ſunt.

Ipſos fingere, & proponere quælibet, ex eo patet: quod aliter de materia prima loquitur Paracelſus, aliter eius ſectatores; & vtrique ſine omni ratione prolata. Nam Paracelſus & cum eo Dornæus, ex materia prima & Myſterio magno omnia creata prodiiſſe; Recentiores verò materiam primam in rudem illam maſſam impoſitam fuiſſe, & ita rudem maſſam ante materiam primam fuiſſe ſtatuunt. Deinde hîc non afferam, quæ de creatione mundi, *diſp. 1. contra Paracelſum*, diſputat Eraſtus; nec etiam quæ aliis in locis de myſterio magno ſcribit Paracelſus Lib. 1. Philoſoph. ad Athenienſ. ex profeſſo hac de re agit Paracelſus, & omnia creata corruptibilia è myſterio magno increato proueniſſe ſcribit.

Myſterium autem, ſi eius mentem diligenter attendamus, nihil ipſi eſt aliud, quàm materia, quæ occulto & inuiſibili modo aliquid in ſe continet; ſiue ex quo aliquid prouenit, quod in ea non animaduertebatur. *Myſterium quid Paracelſo.* Ita enim ſtercus eſſe myſterium Scarabæorum; Lac, Caſei, Butyri, Seri, Caſeum, vermium ſcribit, *alleg. lib. text. 3.*

Myſteria verò facit duplicia; Specialia, ſeu ſingulorum ſingula, & myſterium magnum increatum, è quo res omnes creatæ corruptibiles ſublunares prouenerint. *Quotuplex Myſterium Paracelſi.* Fuiſſe autem res omnes creatas corruptibiles in eo myſterio non formaliter, non eſſentialiter, non qualitatiuè (vt ita dicam) *text. 4.* ſcribit; ſed ſicut in ligno eſt imago, quæ non videtur, donec ſuperflua ligna abſcindantur; cum hoc tamen diſcrimine, quod ligni ſegmenta abiiciantur; in myſterio verò increato, nulla re abiecta, quodlibet ſuam formam & eſſentiam acceperit. Atque ita ſeparatione res omnes è myſterio magno productas fuiſſe cenſet.

Optandum verò eſſet, vt de Paracelſo hîc & alibi dicere poſſemus, quod Scaliger, *exerc. 61. ſect. 3.* de Platone ſcribit, eum optima quæque illa quæ ſunt in magna hominum admiratione, ab aliis ſumta nectare ſuo condita poſteris reliquiſſe. Verum ſi, quod res eſt, dicendum, Zvvingeri iudicium hîc potius locum habet, & videmus, eum antiqua, affectata verborum peregrinitate aliqua, vt aliud dicere videretur, immutaſſe; imò falſis opinionibus antiquorum ſententias ſæpius obſcuraſſe. *Myſterium magnum vnde Paracelſus finxerit.* Legit procul dubio Paracelſus, quæ Moſes de creatione mundi ſcripſit; innotuit illi fortaſsè aliquomodo Chaos illud Philoſophorum antiquorum etiam à Poëtis decantatum; imò aliquid fortaſsè de idea mundi Platonica inaudiuit; nec etiam, ſi vnquam in Scholis Ariſtotelicorum & Galenicorum verſatus fuit, materia illa prima ἄμορφος, ἀόρατος, πανδεχής, χώρα καὶ ὑποδοχὴ καὶ μήτηρ τῶν ὅλων ipſi incognita eſſe potuit. Verum cum ipſi, vt ſupra, *è libro de ligno & linea vitæ pag. 542.* dictum, Moſes parum eruditè & perfectè creationem Mundi deſcripſiſſe videtur, neque philoſophica illa ſatis caperet: Myſterium iſtud magnum finxit; quid tamen ſit, explicare non potuit.

Si verò, vt aliquo modo intelligi poſſit, explicari debeat: nihil aliud erit, quàm vel idea vel Anima mundi Platonica, vel Chaos, cuius plerique antiqui Philoſophi meminerunt. Et quidem Ideæ mundi Platonicæ magis conuenire videntur, quæ Paracel-

ſus

ſus dicit de Materia prima omnium rerum ſiue myſterio magno, Plato enim, *in Timæo*, ſcribit: *Si pulcher eſt hic mundus, ſi bonus eius opifex: perſpicuum eſt, ipſum ad ſempiternum quoddam & permanens exemplum factum eſſe*; quod *in libro de anima mundi*, Ideam vocat: Paracelſus verò, *lib. Philoſophia ad Athenienſes*, 1. 4. Myſterium magnum increatum vocat, & ex eo omnes res prodiiſſe paſſim toto illo libro docet: atque ita quatenus increatum eſſe dicit, cum Idea mundi Platonica conuenit. In cæteris eſt Chaos illud, cuius paſſim antiqui Philoſophi mentionem faciunt.

Atque ita nihil noui dicit Paracelſus. Vt tamen aliquid noui dicere videretur, nominis peregrinitate id affectauit. Interim tamẽ antiqua dogmata corrumpit, & res diuerſas ab antiquis propoſitas confundit, & ſibi planè non conſtat Paracelſus. Principiò enim abſurdiſſimus eſt, quod Myſterium magnũ increatum eſſe dicit. Quid enim magis, à ſcriptura, imò omni recta ratione alienum, quàm aliquid increatum ſtatuere, præter Deum? Nam quod Dornæus, *in Admonit. ad Eraſtum*, Paracelſum excuſare conatur: eo ipſo eum magis accuſat, & abſurda abſurdis cumulat, dum ſcribit; *Creationem primæ diei fuiſſe ſupernaturalem, & in diuina mente ſolum à Deo per verbum ſuum conceptam*. Et in phyſic. Geneſ. *Æternum ſapientiæ verbum æterna in infiniti & immenſi ſui centro æterno, finiti & quandoque tranſituri Mundi Centrum collocaſſe, vt in eo ſibi materiam præparet, abſque vllâ præiacente materia quapiam, ad Mundi creationem idoneam.* Et iterum; *Dei Sapientiam conceptione mentali adaptaſſe ſibi materiam idealem inuiſibilem. Et in hac creaſſe res omnes vnitè & non confusè iunctas, donec per diuiſionem à Creatore tandem patefacta ſunt.* Quibus omnibus nihil noui docet, ſed Ideam mundi Platonicam, deinde Chaos illud omnibus notum proponit. Sed forſan Paracelſus & Dornæus Dei in creando conſiliarij fuerunt; quoniam tam exactè ſciunt, Deum in tempore & primâ quidem die Ideam Mundi, quem creaturus erat, demum concepiſſe.

ex ... mũ... rnat.

Recentiores verò dum deſcribunt Materiam primam eſſe ſubiectum eſſentiale, formas omnes actu poſſidens, elargiens & cõſeruans, ſiue punctũ quoddam, è quo omnia emanant, & ad quod, tanquã Centrum, omnia collineant quod à Creatore Deo in rudem olim maſſam impoſitum ſit fons vitæ inexhauſtus, actionum omnium naturalium, generationum & mixtionum origo. Si de Materiâ loquuntur, parũ conſentanea, nec ſibi cohærentia, & non niſi verba, quibus res non ſubeſt, quibus tamen, quaſi αὐτόπιστα ſint, nullâ ratione prolata fidem habere cupiunt, proferunt. Quæ enim ſit iſta materia, quæ formas omnias actu contineat, quæ actionum omnium naturalium, quæ tamen à ſuis formis quæque proueniunt, cauſa & origo ſit? quomodo res vna omnes formas actu poſſidere poteſt?

...eriæ ...s Re. Chymic.

Si autem, quod ſemper veritatis amatorib. faciendum, opinio iſta in ſenſum aliquem meliorem trahi debet, nihil aliud per eam intelligere poſſumus, quã vel vim ſeminariam, cunctis rebus à Creatore in prima creatione inditam, cuius beneficio à re minima & puncto quaſi res quælibet naturalis in molem ſuæ ſpeciei conuenientem ſeſe augere poteſt: vel Animã Mundi Plotonicam. De ea enim Plato, *lib. de Anima Mundi*, ſcribit, quod ipſam Deus in medio ipſius mundi indiderit, & extra eduxerit, ipſumq; vniuerſum ea contraxerit. Seu, vt *in Timæo* habet, quod animam Deus in medio mundi collocarit, & per totũ extenderit ac circumdederit corpore, & veſtiuerit corpore extrinſecus, eamque vt Dominam & Imperatricem obedienti præfecerit corpori. Et *lib. 10. de legib.* ſcribit: ψυχὴν eſſe διοικοῦσαν ἐν οἰκοῦσαν in omnibus, quæ mouentur, eamque vniuerſi mundi curam petere. Eſt enim Platonis Anima Mũdi nihil aliud,

...ima ...ndi Pla. ...ca.

quam δεσμὸς ille contrariarum rerum συναγωγὸς, omnis συντάξιας in hoc mundo fons & principium.

Quâ in re iterum nihil noui adferunt; ſed antiquiſſimum dogma ſub ſchemate peregrini nominis occultant. Anima enim mundi apud omnes eſt celeberrima, omneſque libri veterum & recentiorum Platonicorum eius commendatione pleni ſunt. Quorum ſententias egregiè complexus eſt Virgilius, 6. *Æneid.*

Principiò Cœlum ac terras campoſque liquentes
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque aſtra,
Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus
Mens agitat molem & magno ſe corpore miſcet.

Et, 4. *Georgic.*

——Deum namque ire per omnes
Terraſque tractuſque maris, Cœlumque profundum.

Animam nimirum mundi vbiq; per terram & aquã ſpiritualia ac viuifica ſemina in ſe continere, & per ſe gignere, vbicumque ſemina corporalia deſunt; Semina rurſũ derelicta ab animatis fouere, atq; ex putrido vinaceo ſemine variam, ordinatã, precioſamq; gignere vitẽ & vbicumq; generans deeſt, ſolæq; apparent qualitates accidentales, generationem efficere, vicemque generatricis ſubſtantiæ gerere ſtatuũt, vt Marſ. Ficinus plurib. docet, l. 4. *Theolog. Platon.* c. 1.

Sed nõ placet hæc ſententia Ariſtotelicis pleriſq; qui nullã euidentem rationẽ perſuadere, vel neceſſitatem cogere ſtatuunt, vt Animam Mũdi dari concedant, nullamque actionem in Mũdo apparere, quæ peculiariter ab aliqua totius Mundi anima proficiſcatur: ſed omnes mundi partes peculiares formas habere, & per eas ſuas operationes exſequi; ideoque Entia temerè multiplicanda non eſſe cenſent.

De Anima mundi Ariſtotelicorũ ſententia.

Verùm de hac controuerſia hîc plurib. diſputare locus non eſt. Duo ſaltẽ monuiſſe ſufficiat. Primò, vt etiam modò dictũ, nihil noui hîc adferre Chymicos, ſed antiquum dogma nouis nominibus occultare. Deinde ἀρχαῖόν τινα λόγον & antiquiſſimum dogma eſſe, Mundũ ſeu Animam ſeu Spiritũ habere: quod nec Ariſtoteles planè negaſſe videtur, dum *lib. 3. de gener. anim. c. 11.* ſcribit: ἐν γῇ ὑπάρχειν τὸ ὑγρὸν, ἐν δ' ὕδατι πνεῦμα, ἐν δ' πνεύματι θερμότητα ψυχικὴν· ὥστε τρόπον τινα, πάντα ψυχῆς εἶναι πλήρη. Id eſt, *Humorem in Terra, Spiritum in humore, Calorem animalem in vniuerſo ineſſe: ita vt quodammodo plena ſint Anima omnia, quæ verba* πάντα πλήρη ψυχῆς, & in libro Hermet. Triſmegiſt. cui titulus: νοῦς πρὸς Ἑρμῆν exſtant.

Et qui probabilius aliquid ſtatuere; nec tamen animam Mundi cõcedere volunt, Spiritum quendã communem & vitalem ponunt, qui per vniuerſum hunc Mundum diffuſus omnia conſeruet & foueat: quem nonnulli cœlum cœlorum commune appellant. Quem & Ariſtoteles agnouiſſe putatur, *lib. de Mundo c. 4.* dum ſcribit: λέγεται πνεῦμα ἥ τε ἐν φυτοῖς καὶ ζώοις, καὶ διὰ πάντων διήκουσα ἔμψυχος καὶ γόνιμος οὐσία.

Spiritus Mundi.

Imò ſunt, qui aliud in Tabula Smaragdina Hermetis; *Quod eſt inferius, eſt ſicut id, quod ſuperius. Et quod eſt ſuperius, eſt ſicut id, quod eſt inferius, &c.* de iſto Mundi Spiritu explicandum cenſent.

Ad hanc mundi animam ſeu ſpiritum Recentiores admirandorum quorundam ſeculi noſtri artificiorum cauſſas referunt: quorum quædam recenſet Marcellus Vranckheim, *in Epiſt. Lampadi vitæ & mortis Io. Erneſti Burggraui præfixa.* Scribit enim in ea epiſtola, ſtupendam & prodigioſam in Anglia exſtare Sphæram, à Cornelio Drebbelio Batauo fabrefactam, qua mobilis ſempiterni virtute perennes explorati ſſimique ſiderum cœleſtium motus, æſtus item Oceani, mariſque affluxus & refluxus repræſententur. Organum quoque Muſicum recenſet, quod cœlo puro, Sole libero, ſola radiorum ab eo ſtrictura excitato intus citharœdo illo genio, nulla organici manu admota, Symphoniam edat

cœle

cœleſtiſſimam : cœlo nubilo , Sole obſtricto, ſileat. Atque iſta omnia mouentis æterni , atque animæ mundi virtute perfici narrat:quanquam addat. Eam eſſe artificis felicitatem, vt rationem eius reddat nemini. Quæ de re experientia conſulenda.

Tandem Materiam primam Ariſtotelis quod attinet, contra quam hactenus acriter pugnarunt plerique Ramei, & Recentiores quidam Chymici , eãque, vt dictum, variis conuitiis inſectati ſunt, & verſipellem Prothea, libidioоſam Thaida, informe mõſtrum, Ridiculum Eubulidis ſomnium , ſnaue delirium, ſubtiles & inutiles ſubtilitates, ignauiſſimum maleferiati hominis Cerebri , aut Cerberi potiùs figmentum, Ens rationis irrationale, in Vtopiam & gehennam relegandum appellant. Videant illi , qui hoc faciunt, ne in Creatorem rerum omnium iniurij ſint, atque id, quod illi pulcrum & bonum viſum fuit, ita vituperent & inſectentur. Nam vt rem in pauca contraham, cum ſit differentia inter materiam & formam, atque generatio & corruptio, rerumque naturalium tranſmutatio negari non poſſit: nec materia prima negari poteſt. Cum enim ſola forma etiã in Elementis , totam rei eſſentiam non compleat, nec vt res ſit quanta, à forma habeat, neceſſe eſt, aliquid adhuc in rebus materialibus ineſſe, quod cum forma totum conſtituit, formamque ſuſtinet : quod quid aliud eſſe poſſit in Elementis , quàm materia non video. Et cum omnia naturalia corpora materiata dicantur : neceſſe eſt, vt communem materiam participent. Deinde quicquid fit , fit vel ex nihilo ſimpliciter, vel ex aliquo. Prius hîc locum habere non poteſt: id enim eſt Creationis , non generationis. Ergo fit ex aliquo. At verò illud, è quo generatur, vel eſt tantùm forma, vel totum Compoſitum, aliquid præter hæc duo. Non duo priora. Nam in noua rei generatione forma prior interit. Ergò adhuc aliquid præter formam eſt. Materia nimirum, quæ habet priuationẽ rei, quæ gignitur, & tàm formam, quam iam actu poſſidet, quàm illá, quæ priori abolita introducitur, recipere apta nata eſt. Quæ licet ſenſu non deprehendatur ; tamen idcirco neganda non eſt. Et hac de cauſſa eam negantibus Plato & Ariſtoteles procul dubio reſponderent; Oculos, quibus materiam vltimam videtis , habetis, quibus primam videatis , oculos mentis non habetis. Cogitare debebant hi, qui materiam primam negant, aliud eſſe generari, aliud creari; aliud corrumpi, aliud in nihilum redigi. Illa fiunt ex aliquo aliquod; hæc è nihilo & in nihilum: & propterea cum ex alio aliud fit & forma aboleatur, aliquid manere, quod ſit eius mutationis ſubiectum. Id quod Plato & Ariſtoteles vocant Materiam primam. Atque ita Materia prima ſubiectum eſt primum tranſmutationis, nullam ex ſe habens formam, omnes tamen recipere apta nata. Quemadmodum enim æs vel lignum, in ſe actu nullam formam artificialem poſſidet; potentia tamen omnes recipiendi prædita eſt: Ita Materia prima in ſe nullam definitam & ſpecificam naturalem formam habet; apta tamen eſt omnes recipere.

Licet verò hæc eius eſſentia à forma diſtincta ſenſu comprehendi non poſſit, ſed tantum ratione: non tamen propterea eſt Ens rationis , vel merum rationis noſtræ figmentum; ſed Ens reale, & vt Scaliger , *Exercitat.* 5. loquitur ; *Materia per eſſentiam ſibi propriam eſt.* Et *Exercitat.* 17. *Materia eſt ſua quidditas, qua eſt aliquid , & aliud ab aliis.* Et quidem eſt ſubſtantia ſeu Ens ab Accidente diſtin, & ctum quidem ſubſtantia corporea. Etſi verò Materia prima propriam ſibi eſſentiam & Entitatem habeat, qua à forma quiddã diuerſum eſt : Exiſtentiam tamen per ſe nullam habet, quæ propriè eſt tantùm compoſitis ſed tota eſt potentia , ἄμορφος , ἄποιος. Non quod ſit in potentia ad ſuum eſſe , quod ipſa ſibi eſt per eſſentiam, ſ d ad eſſe hoc tale, vt ait Scalig. *Exerc.* 17. Neque ἄμορφος & ἄποιος dicitur , quod nullam formam & qualitatem habeat : (nunquam enim eſt ſine forma & qualitatibus.) Sed quod omnis forma & qualitates, quæ ei inſunt , ſunt extra & præter eius eſſentiam. *Eſt* enim, vt Scalig. *Exerc.* 61. ſcribit : *Materia prima vnum indiuiduum, ſicuti v. gr. Ceræ maſſa, cuius pars alia candela formam gerat, pars ſimulacri, alia pila, alia teſſera, poteſtq; maſſa illa tàm hanc quàm illam formam habere, nullamque ſibi peculiarem vendicat; vt aliquam tamen ſemper habeat, neceſſe eſt.* Neque enim Materia prima à Deo fuit creata, vt ſpecies quædã definita & diſtincta rei naturalis: ſed eſt potius rebus naturalibus concreata , & eſt quaſi rudimentum neque per aliquod tempus abſque forma vllibi in rerum Natura vniuerſa exſtat , ſed ſolùm ſub illa; nulli tamen peculiariter adſtringitur ; ſed ſub omnibus eſſe poteſt.

CAPVT VIII.

De Elementis.

PRoximum eſt, vt quæ de Elementis Chymici recentiores ſentiant, dicamus: qua in re ita perplexi , obſcuri & varij ſunt , vt etiam in mente eorum ſaltem explicanda Oedipo opus eſſe videtur; Lectorique id inprimis difficultatem parit, quod non Ariſtotelico & antiquorum Philoſophorum more , ex præcognitis quibuſdam & notis ad ignota progrediuntur, & ea, quæ aſſerunt , rationibus munire conantur, ſed ſaltem, quæ ſtatuunt, affirmant, affirmationique nudæ ſine omni ratione allatæ fidem adhiberi cupiunt. Multi enim hîc ſibi ipſis nimium confiſi, nequaquam res ipſas naturales earumque virtutes intuiti , non eam rebus naturam & facultates, quibus à Deo donatæ ſunt, tribuunt, ſed veluti cum Deo de ſapientia contendentes , Mundum pro ſuo arbitrio conſtruunt. Itaque nec eum rerum naturalium numerum, qui à Deo optimo maximo conſtitutus, retinent, nec eas rebus naturalibus vires quibus prȩditæ ſunt, tribuunt, ſed pro libitu, modò quȩ reperire eſt, è rerum naturalium numero excludunt; modò illa, quæ nullibi ſunt, in eadem reponunt; atque ita Deo & Naturæ quaſi ſapientia præeuntes, Mundum pro ſuo arbitratu fingunt. A quorum inſtituto cum meritò ſimus alieniſſimi, Naturam qualem ſe conſpiciendam & ſenſibus & rationi exhibet , vt contemplemur , laboremus, eamque huius mundi conſtitutionem aſſeramus, non quam cuiuſlibet opinio ſibi fingit, ſed quam Creator rerũ optimus & ſapientiſſimus nobis contemplandam propoſuit , & quam ſenſus & vera ratio nobis monſtrat. *Vnde exſt... enda doc... na Phyſic...*

Et principio quidem Elementa non negat Paracelſus , & eius aſſeclæ. Et ſi ea negarent , non tam contra Ariſtotelem , quam contra antiquos Chymicos omnes , Lullium , Arnoldum de Villanoua , Alb. Magnum , & alios diſputarent , apud quos non minus crebra ſit Elementorum mentio, quam apud Ariſtotelem.

De Elementis ſententia Paracelſi

Verum longè aliter de iis loquuntur & ſentiunt, quam hactenus in Philoſophorum Scholis receptum fuit. Nam cum hactenus ex Elementis miſta omnia corpora inferiora conſtitui creditum ſit, & plerarumque naturalium rerum cauſſæ ex Elementis petitæ ſint: ipſi etſi hæc Elementa rebus ſublunaribus ineſſe non negent, parum tamen ipſis tribuunt, actionumque cauſſas eſſe negant.

Elementa duplicia Paracelſ. Elementa viſibilia.

Vt verò Chymicorum opinio rectius percipiatur, ſciendum, ipſos duplicia Elementa conſtituere, Viſibilia, ſiue ſenſibilia, & inſenſibilia. Ea, quæ hactenus

ctenus in Philoſophorum Scholis pro Elementis ſunt habita, viſibilia & ſenſibilia nominant, & vix Elementorum verorũ nomine dignantur, & corpora mortua carentia arcanis, niſi Reſollaceas & paſſiuas qualitates poſſidentia, vilia & ſeruilia pecora, perenni fluxu generationibus inſeruientia, & ob id infimum ſubſellium occupantia appellant, atque eos, qui iis inhæreſcunt, corticem & ſiliquas pro nucleo, veſtem pro Matrona, Aerem pro Iunone, Ancillas pro Domina cum Penelopes procis arripere, & amplexari dicunt.

...menta ...ſibilia.

Elementa verò ſua inuiſibilia eſſe dicunt, & plerumque cum Elementa nominant, non illa vulgò nota, ſed hæc ſua inuiſibilia & inſenſibilia intelligunt atque ea eſſentiam, vitam & actum Entium vniuerſorum eſſe dicunt. Paracelſus, *in præfat. lib. Meteororum, & Philoſoph. Sagacis l. 1. §. Generatio*, Elementa matrices nominat, quæ fructus gerant & foueant, quibus homo nutritur; *& eiuſd. l. 1. c. 1.* ſcribit: *Elementum nihil aliud eſt, quam ſubiectum, per quod aliquid perfici debet: & Elementa ſunt ea res, in quibus Viuum collocatum eſt.* Et, *in Philoſophia ad Athenienſes, l. 2. t. 6.* ſcribit: *Vt rectius intelligatur, quid ſit Elementum, ſciendum, Elementum nihil eſſe aliud, quàm Animam quandam, non quod eius eſſentia ſit ſicut Animæ, ſed quod ſimilis ſit Animæ.* Et mox: *Anima Elementorum eſt vita Creaturarum.* Et, *in libro Meteororum c. 2. Vt ſciamus*, inquit, *quid Elementum ſit, hoc exemplum ſumamus: Homo habet magnum corpus; quod verò homo eſt, eſt Anima, eſt Spiritus & paruum quid. Quod verò Corpus appellamus hominem, ideo accidit, quod homo in corpore eſt, & Anima ſine corpore non eſt, ſed cum eo. Ita terra appellatur Elementum; cum tamen ſit corpus tantum, in quo verum & inuiſibile terræ Elementum ineſt.* Et mox: *Ita quatuor Elementa ſunt corporea, ſed in ſua eſſentia & natura ſunt ſpiritus.* Et poſtea: *Si dicatur, hoc prouenit ex Terra, intelligendum eſt de vero, ſpirituali & inuiſibili Elemento, non de corpore.* Et iterum: *Caro & ſanguis non eſt homo. Ita quatuor ſunt Animæ vel Spiritus, vnus terræ, alter aquæ, tertius aeris, quartus cæli. Terra nimirum habet Corpus, ſed in corpore eſt ſpiritus. Omnia verò, quæ ex terra creſcunt, à Spiritu proueniunt.*

Atque iſta Elementa non miſceri, neque ex Elementis miſtis, quod in Scholis Philoſophorum vulgò docetur, generationes fieri ſtatuit, ſed in ſingulis Elementis ſemina latere, quæ certis temporum periodis in generationem progrediantur. Ita enim, *lib. 2. ad Athenienſ. t. 2. Elementa non poſſunt ſimul conſiſtere, neque vlla res eſt, quæ ex quatuor Elementis conſtet; vel ex tribus, vel ex duobus, ſed quodlibet Creatum habet vnicum Elementum.* Atque ita Paracelſo eſt Elementum quicquid fructus, id eſt, certam rerum naturalium ſiue creatarum ſpeciem ſubminiſtrat & fouet.

...tum ...lſo

...entorũ ...t.

De fructibus autem Elementorum, *de Caducis parag. 2.* ita ſcribit: *Terræ fructus ſunt omnes herbæ, arbores & gramina. Aquæ fructus ſunt metalla, lapides, & ſimilia: Aeris, Ros, Manna, Ignis, Pluuia, Niues.* Etſi alibi Stellas Ignis fructus eſſe dicat, & ignem & firmamentum pro eodem habeat. Eadem verò eſt ſententia Recentiorum, quibus preſſo pede Paracelſum potiùs ſequi, quàm in rerum fundamenta & rationes inquirere placuit.

...rini de ...tis ...ia.

Petrus Seuerinus, *c. 5. Ideæ Medicinæ* Elemẽta dicit eſſe loca, matrices, domicilia, vitali validaque poteſtate munita, quæ ſemina generationi conſecrata foueant, ſuſcitent, ad maturitatem promoueant, emeritis receptacula concedant; & quia loca ſint, incorporea eſſe dicit & vacua, aliàs enim & niſi à dimenſionum legibus abſoluta eſſent, nequaquam corporum & principiorum tantam multitudinem tam facilè reciperent.

Elementorũ diuiſio ſecundum Seuerinum.

Diuidit autem Elementa in duos globos, & vtrique globo duo Elementa tribuit. Superiori firmamentum, Cœlum vel Ignem & Aerem; inferiori terram & aquam, & quodlibet Elementum ſuos fructus edere ſtatuit. Firmamenti fructus eſſe, quos vulgò vaporibus & exhalationibus adſcribunt; Aeris mannæ & roris ſpecies; Aquæ mineralia, metalla, lapides, Terræ herbas & Animalia, & iſta Elementa non miſceri etiam ſtatuit.

Recentiores ex eodem Seuerino iiſdem ferè verbis Elementa dicũt eſſe Inuiſibilia & Incorporea, quæ tanquam loca, matrices & domicilia vitali validaque poteſtate munita ſemina generationi deſtinata in Abyſſis ſuis & Orco foueant, digeſtis temporibus ſuſcitent, ad maturitatem promoueant, ac emeritis diuerſoria & receptacula concedant immutabili quiete beata. Crollius caliginem & tenebras legentium oculis ab obſcuritate Seuerini offuſam diſcuſſurus, vt pollicetur, ferè maiores addit. Ita enim de Elementis philoſophatur, *p. 21. & ſeqq. Vera Elementa cum ſuis propriis aſtris non ſunt viſibilia aut ſenſibilia, ſed ſicut anima in corpore eſt inſenſibilis, ita etiam Elementa in ſuis corporibus. Corpus Elementorum eſt res mortua & tenebricoſa.* Et poſtea: *Noſtra viſibilia Elementa ſunt aliorum ſaltem corpora & domicilia, & vim illorũ impediunt & remorantur. Terra eſt duplex, Externa viſibilis, Interna inuiſibilis. Externa non eſt Elementum, ſed eſt corpus Elementi, & eſt Sulphur, Mercurius, Sal. Elementum autem terræ eſt vita & Spiritus, in quo aſtra terræ iacent; quæ per corpus terræ producunt omnia creſcentia.* Idem de reliquis ſtatuit.

Crollii de Elementis ſententia.

Paracelſ. ſua principia priora Elementis conſtituunt.

Ex quo loco apparet, Crollium tria principia adhuc ante Elementa conſtituere; quod & Paracelſus, in *Labyrintho Medicorum errantium, c. 3.* fecit, & illa prima ſimpliciter facere, poſtea ex his tribus quatuor Elementa concedere per quatuor modos, ita ſcilicet, vt Cœlum ſit factum vno modo ex Sulphure, Sale & ☿; alio modo ex iiſdem aer; alio modo Aqua; alio Terra. In qua re à Seuerino & pleriſque aliis Chymicis diſſentit, qui Elementis addũt principia, non vt conſtituentia ea, ſed vt in corpore cõſtituendo ſocia. Ex corporibus hiſce poſtea prodire Creſcentia ſcribit, & ex his fructus mediantibus aſtris prouenire ſtatuit. Ex corpore ignis, inquit, emicuere aſtra viſibilia ſiue ſtellæ firmamenti; ideò ignis eſt nutrimentum & conſeruatio ſtellarum; ex corpore Aquæ concreſcunt metalla, ſalia & mineralia. Ex corpore Terræ creſcunt arbores & herbę. Firmamenti fructum dicit eſſe Niuem, eamque generari in igne.

Quercetan opinio de Elementis.

Quercetanus, *in defenſione contra Anonymum c. 4.* etiam Elementa alia inuiſibilia, alia viſibilia eſſe ſtatuit. De inuiſibilibus ferè vt Paracelſus & Seuerinus ſentit. Viſibilia duo eſſe dicit: ſiccum ſiue terram damnatam, & humidum ſiue phlegma. Facit tamen poſtea quoque Aeris mentionem, ſed qui ſeorſim capi aut ſeparari nequeat, ſed vel Sulphuri vel Mercurio permixtus ſit, atque inprimis Mercurio adhæreat. Igneum verò Elementum nullum aliud, præter Cœlum, agnoſcit.

Beguini opinio de Elementis.

Beguinus, *in Tyrocinio Chymico*, Elementa tantùm duo eſſe ſtatuit, dum ita ſcribit ferè ex Quercetani ſententia: *obſeruandum eſt, quod in Spagyrica miſtorum ἀνατεχνώσει præter tria commemorata principia verè actiua duo alia reſultant corpora, quæ principiorum numero à Chymicis non adſcribuntur, quod illorum tantum ſint integumenta, omnique δυνάμει Hippocratica deſtituta, quorum alterum ſiccum, alterum humidum, & accidentaliter Aereum, nempe phlegma inſipidum & inodorum, quodque tantum humectat citra vllam aliam ἐνέργειαν, aut actiuitatem Medicam.* Et hoc modo cum plurimis Chymicis duo tantùm Elementa corporea conſtituit; Terram nimirum, Cor-

pu

pus à Sulphure, Mercurio & Sale ſeparatum, quod terram damnatam, maledictam, & Caput mortuum appellant; & Aquam, omni Sulphure, Mercurio & Sale deſtitutam, inſipidum phlegma.

Quæ omnia hactenùs ab his tradita ſi in pauca contrahantur, conſtituunt, quod etiam ſupra dictũ, Paracelſici duo Elementorum genera, alia vera, inuiſibilia & incorporea, quæ corporeis iſtis viſibilibus vulgò dictis Elementis inſint, tanquam Anima in corpore; vitali poteſtate prædita, ſeminumque cõſeruationi & rerum generationi deſtinata: alia viſibilia, craſſa, mortua, & non niſi qualitates paſſiuas habentia, in quibus illa inuiſibilia inſint. Vtrorumque plerique quatuor ſtatuunt; ſed Ignem & Cœlum pro eodem habent; alij duo tantum Elementa corporea & paſſiua admittunt, nimirum Terram & Aquam, & Aquam accidentaliter quoque Aërem fieri dicunt.

Petrus Seuerinus tamen neſcio quæ adhuc Elementa molitur, dum ſcribit: *Eſſe in natura ignem terreſtrem, Aërem terreſtrem, Aquam terreſtrem: rurſum terram cœleſtem, Aquam cœleſtem, ſimiliter Terram Igneã, Aeream, Aqueam: poſtremo Aereum Ignem, Aquam, Terram.* Quo modo Elementorum numerus valde augebitur. Habebuntur enim quatuor terræ, quatuor Aquæ, quatuor Ignes. Et cum rurſum quodlibet Elementum ſit duplex, Viſibile & inuiſibile, magis adhuc Elementorum numerus augebitur.

Elementum quid.

Verum multa ſunt, quæ in hiſce probari nõ poſſunt. Primò enim abutuntur Paracelſici nomine Elementi, contra vſitatum morem loquendi omnium ſeculorum & hominum. Cum enim Elementum propriè ſignificet minimam partem eius, ex quo res tanquam materia conſtat: ipſis Elementa ſaltem sũt loca, matrices, receptacula. Maximè autem differunt locus & materia rerum.

Principia ſua male Paracelſus ante Elementa poſuit.

Deindè, quod Paracelſus, *in Labyrinth. Med. errant.* non vt reliqui ſaniores Chymici, qui tria, quæ ponunt, principia, vel Elementis poſteriora & ex iis orta, vel vt in corporibus naturalibus conſtituendis ſocia ſtatuunt, ſua tria principia ante Elemẽta ponit, & ex alia Salis, Sulphuris & ☿ commiſtione ignem; ex alia Terram conſtituit: id admitti non poteſt: neque vlla ſaltem probabili ratione defenditur, ſed eadem facilitate, qua ab illo ſine ratione ponitur, hæc opinio reiicitur. Et propterea alij Chymici ſaniorem eam defendere auſi non ſunt; ſed vt modò dictum, vel tria iſta Chymicorum principia ex Elementis miſta eſſe, vel in corporibus naturalibus cõſtituendis ſocia eſſe ſentiunt.

Elementa non contemnenda.

Præterea non video, quomodo tolerari poſſit, quod nonnulli Recentiores Elementis, quæ æquè, vt aliæ res naturales, Dei creaturæ ſunt, ita iniqui ſunt, & illa vilia ac ſeruilia pecora appellant. Cedunt enim iſta in ignominiam Naturæ, & Authoris Naturæ Dei, qui vidit omnia, quæ fecerat, & erant valdè bona. Et propterea in Elementa, quæ etiam inter Creaturas Dei ſunt, in quibus is ſuam omnipotentiam, ſapiẽtiam & bonitatem declarauit, & ſine quibus ne momento viuere poſſumus, ita iocari non decet. Seruiunt Deo & hominibus, & omnib. Creaturis ſublunaribus, atque eo nomine non vituperanda, ſed laudanda ſunt; qua in re nobis præit Pſal. 114. qui laudat Deum, quod omnia in Sapientia fecerit, atque inter ea etiam Elementa.

Elementorũ vires.

Neque etiam ita ignobilia sũt, & nullius actionis. Quantę enim illorum actiones ſint, & ſana & morbida corpora experiuntur. Et quanta commoda Calor & Frigus Elementorum moderata, rurſuſque immoderata damnum afferant, experientia ſatis teſtatur. Non ſunt ergò ita Relollacea, nulliuſque pretij. Imò quantæ eorum actiones ſint, ipſi Chymici ſatis norunt, qui ſine calore & frigore nihil perficere poſſunt.

Peccant quoque in eo, quod Elementa corpora craſſa nominant. Si terra craſſa: non propterea Ignis & Aer craſſa ſunt. Eiuſdem notæ eſt, quod Elementa iſta Viſibilia nominant. Viderint enim terram & Aquam; quando verò vel Aerem vel Ignem viderint, neſcio. Ineptè etiam Mortua appellant: cum enim nunquam vixerint vel viuere debuerint, non rectè mortua nominari poſſunt. Abſurdius eſt illud quod quidã in ſpecie Terram maledictaam nominant.

Elem. numer.

De numero autem Elementorum hîc plurib. non diſputabimus, cùm ea controuerſia non propriè Paracelſiſtas concernat, ſed etiam inter alios Philoſophos agitetur. Argumenta, quæ pro numero Elemẽtorum proferuntur, alij loco relinquimus. cum ipsũ nobis ſenſus ſatis monſtret: & ſuperuacaneum ſit, argumentis ea operosè demonſtrare velle, quæ ſenſus ipſe euincit. An non Terram & Aquam videmus? An non Aërem ampliſſimum iſtud ſpatium ſupra terrenum globum explentem haurimus & ſpiritu ducimus? Quis ignis vim non vidit & ſenſit? etſi de loco eius dubitant Authores. Vt & aliæ grauiores quæſtiones & controuerſiæ circa Elementa agitantur, quas explicare potius debebant Recentiores, quàm Elementa ita contemnere.

Aeris [illegible] tates.

Vt de aliis iam non dicam, de Aëre aliqui contra communem opinionem ſtatuunt, Aërem eſſe frigidiſſimum. Et probare ideò conantur. Quod aër ſibi derelictus ſemper frigidus, vt nullibi Aër calidus ex ſe oſtendi poſſit, omniſque aer calidus à cauſis externis calorem acquiſiuerit. Deinde quod Aëris cauſa & vi Aqua & Terra humida congeletur, & quidem eo vſque tantùm, quouſque Aër penetrat.

Elem. inuiſ. Chym.

Ipſorum verò Inuiſibilia Elementa quod attinet, dictum antea, nec Aerem, nec Ignem, viſibilia ex ſe eſſe. Deinde ignotis iſtis Elementis alia adhuc occulta contineri credemus, ſi quod ſint talia Elementa, probauerint: & quomodo cognouerint ea dari, demonſtrarint. Solæ Paracelſi, Crollij, Seuerini & ſimiliũ affirmationes noua Entia parere nõ poſſunt. Et nõ eſt de nihilo, quod Libauius, *in Examine Philoſoph. Harm.* de Seuerino ſcribit: *Bonus vir multa dicit, quaſi nuper ex Theſauris & abyſſis Naturæ prodiiſſet, & omnia nuda vidiſſet; ſed nihil probat.*

Et certè mira ſunt Elementa, quæ ſecundum Seuerinum, *c.* 5. ſunt naturæ incorporeæ, à dimenſionum legibus abſolutæ, inanes, vacuæ. Corporũ enim corporea principia hactenus omnium virorum eruditorum conſenſus credidit. At iſti, neſcio quæ inania & vacua, imò incorporea nobis Elementa fingunt. Dum tamen infinita non eſſe, & virtutem vitalem terminos & fines iis præſcribere ait Seuerinus, ipſe ſibi contradicit. Nam ſi terminos habent, hoc ipſo dimenſione non carent. Sicut nec cohęret, quod Elementa hæc incorporea inania & vacua appellat, iiſque nihilominus contrarietatem & repugnantiam tribuit, *c.* 2. Neque etiam internorum iſtorum ac inuiſibilium Elementorum naturam ſatis explicant. Vidit forſan eminus Paracelſus, non corpus agendi principium eſſe, & corpora ſine formis & qualitatibus incorporeis nihil agere: at quod vidit & forſan rectè ſenſit, rectè explicare non potuit, & pro forma agendi principio & Qualitatum omnium origine aliud elementum in elemento poſuit. Aliud verò ſi ſenſit vel Paracelſus vel Seuerinus, parũ probabilia aſſeruerunt, nec quid velint, ſatis explicare potuerunt. Nã cum Elementa iſta externa & vulgaria, quibus ſua interna longè præferunt, ſuas qualitates ſatis nobiles & efficaces (vt ex ipſis Relollaceæ videãtur) habeant, & caliditate, ſiccitate, frigiditate, humiditate, leuitate, grauitate, perſpicuitate, opacitate ſeſe oſtẽdant: illa interna Elemẽta (horũ opinione lõgè nobiliora) omnibus qualitatibus, & hinc emanantibus actionibus nõ erunt deſtituta.

At

At nullas adhuc horum Elementorũ qualitates & actiones monſtrare & explicare potuerunt. Nã quod dicunt, vitali, validaque poteſtate munita eſſe, & ſemina generationi conſecrata fouere, nimis generale eſt: imò hoc ipſum quæritur, quæ iſta valida vitaliſque poteſtas ſit.

ſemina rerum natural. non ſunt in Elementis.

Præterea nec hoc probat, quod ſemina ſint extra ſuam ſpeciem in elementis, eo modo, quem ipſi proponunt. Neq; enim Deus ſemina Elementis in Creatione indidit; ſed ſpeciebus naturalium rerum, quæ ſunt in Elementis. Neque ſemina conſpiciuntur extra Indiuidua ſpecierum ſuarum in Elementis, ſed tantùm in ſuæ ſpeciei Indiuiduis, Deus enim cũ res crearet, dixit: *Germinet terra herban virentem & ferentem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus ſuum: cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper Terram.* Nõ verò dixit, Semen plantarum ſit in Elementis. Eadem ratio eſt animalibus. Nec Seuerinus hactenus monſtrare potuit, quod Animalib. ex Elementis ſine parentibus progenita ſint; ſed ad huc vſq; diem per ſemina parentum propagantur; & per Indiuidua fit ſpecierum conſeruatio Neq; anima Bucephali, antequã generaretur Bucephalus, in Elementis iſtis inuiſibilibus, Abyſſo vel Orco fuit, ſed in parentib. ſuis. Omnes nimirũ res ſemina ſua in ſe continent; quæ Dei benedictione & vi verbi diuini; *Creſcite & multiplicamini*, multiplicantur, & hoc modo per Indiuiduorũ multiplicationẽ ſpecies cõſeruantur, nõ verò ex progreſſu ſeminũ ex Orco vel beatis illis ſedibus Elementorum. Et licet tempore Verno ex Terra & Aqua plantarũ & animalium multa genera, quæ tẽpore hyberno emortua videbantur, viciſſim prodeãt: non tamen, ex Orco Hippocratis progrediuntur, ſed è ſuis ſeminib. aut radicib. quæ à conſimilis ſpeciei Indiuiduis ibi quaſi in matrice relicta fuerunt.

Neque refert, quod ex Orpheo vel Hippocrate quædam loca, quæ ab hac doctrina aliena non videntur, afferunt. Nam ſcimus, antiquos Philoſophos ſæpè ex vulgi vel aliorum ſententia locutos eſſe; ac multa, quæ Hippocrati attribuuntur, Hippocratis genuina dogmata non eſſe. Non ignoramus etiam, non pauca apud antiquos Philoſophos abſurda dogmata reperiri, quorum plurima ex ignoratione Creationis rerum nata ſunt. Et ſi in hiſce Hippocratis autoritas iis eſt tam ſacroſancta: Cur non etiam in aliis eius dogmata ſequuntur? Verum cum ad ea, quæ Medicinæ propria ſunt, properemus, hîc plura in hũc ſenſum non addimus. Prolixè Paracelſi & Seuerini hac de re dogmata examinat Eraſtus, *diſput. contra Paracelſ part. 2.*

-ualitates -ima non -nt efficaces.

Qualitates verò primas quod attinet, quę nullius ferè pretii ſunt Paracelſicis, & mortuæ, inualidæ, ac Relollaceæ appellantur: rectè hic illud Diogenis ipſis obiicitur; Qui, Zenone aliquando in Schola ſubtiliſs. rationibus motũ negante, ſurrexiſſe & inãbulaſſe dicitur, & Zenoni, quid ageret, interroganti reſpondiſſe, ſe ipſius rationes confutare. Et quod Scal. *Exer.* 18. Cardano, Frigus nihil niſi caloris priuatione eſſe, aſſerenti reſpondit: Soleas abiice ac pileum, Cardane, quo tempore ex Alpibus Rhæticis vrit nos Boreas. Stultum nimirum eſt, cõtra ſenſuum experientiam pugnare, quã conſtat, ad rerum naturalium generationem & corruptionem qualitates primas maximam habere vim & poteſtatem, ac non minoris eſſe momenti, quam vel odores, vel ſapores, vel colores. Validiſſimæ ſunt iſtæ qualitates, non inualidæ.

-ementis nõ -um inhærendum.

Interim tamen dum Elementa defendimus, iis ſolùm inhærendum non cenſemus. Et ſi ea de cauſſa Paracelſicis Elementã & Elementorum qualitates exoſæ ſunt, quod putant, Ariſtotelicos & Galenicos omnes iis ſolis inhærere, atque ideo Elementarios ambulatores & Philoſophos nominant: iniuriam Ariſtolicis, & qui ante Paracelſum fuere, Philoſophis & Medicis plurimis fieri dico. Fuerint ſanè aliqui, quicunque etiam, qui ſolis Elementis inhæſerint, & nihil vltra ea ſapuerint: at non tales omnes Philoſophi & Medici fuerunt. Neque tam infantes & rerum omnium imperiti omnium ſeculorum Philoſophi fuerunt, vt crederent, ex ſola Elementorum permiſtione tam præſtantes Naturas, tam nobilium qualitatum & actionum authores, proueniſſe. Ariſtoteles certè multum ſupra Elementa ſapuit; quod nõ ſolum ex libris de Anima patet, verum etiam ex inſigni illo, 2. *de generat. anim. cap.* 3. loco, quem omnes rerum naturalium ſcriptores perpetuò ob oculos habere debebãt, quęque propterea, & cũ multis aliis lucẽ allaturus ſit, hîc integrũ inſerere libet. Ita autẽ ille: πάσης ὖν ψυχῆς δύναμις ἑτέρου σώματος ἔοικε κεκοινωνηκέναι, καὶ θειοτέρου τῶν καλουμένων στοιχείων. ὡς δὲ διαφέρουσι τιμιότητι αἱ ψυχαὶ καὶ ἀτιμίᾳ ἀλλήλων, οὕτω καὶ ἡ τοιαύτη διαφέρει φύσις. πάντων μὲν γὰρ ἐν τῷ σπέρματι ἐνυπάρχει, ὅπερ ποιεῖ γόνιμα εἶναι τὰ σπέρματα, τὸ καλούμενον θερμόν. τοῦτο δ' οὐ πῦρ, οὐδὲ τοιαύτη δύναμίς ἐστιν, ἀλλὰ τὸ ἐμπεριλαμβανόμενον ἐν τῷ σπέρματι, καὶ ἐν τῷ ἀφρώδει πνεῦμα, καὶ ἡ ἐν τῷ πνεύματι φύσις ἀνάλογος οὖσα τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ. διὸ πῦρ μὲν οὐδὲν γεννᾷ ζῶον, οὐδὲ φαίνεται συνιστάμενον πυρουμένοις, οὔτ' ἐν ὑγροῖς, οὔτ' ἐν ξηροῖς οὐδέν. ἡ δὲ τοῦ ἡλίου θερμότης καὶ ἡ τῶν ζώων, οὐ μόνον διὰ τοῦ σπέρματος, ἀλλὰ κἄν τι περίττωμα τύχῃ τῆς φύσεως ὂν ἕτερον, ὅμως ἔχει καὶ τοῦτο ζωτικήν. Ὅτι μὲν οὖν ἡ ἐν τοῖς ζώοις θερμότης οὔτε πῦρ, οὔτε ἀπὸ πυρὸς ἔχει τὴν ἀρχήν, ἐκ τῶν τοιούτων ἐστὶ φανερόν. *Omnis animæ ſiue virtus ſiue potentia corpus aliud participare videtur, idque magis diuinum, quàm ea, quæ Elementa appellantur. Verum prout nobilitate & ignobilitate animæ inter ſe differunt; ita & natura eius corporis differt. Ineſt enim in ſemine omnium, quod facit, vt fœcunda ſint ſemina, videlicet quod Calidum vocatur. Idq; non Ignis, aut talis aliqua facultas iſt, ſed Spiritus, qui in ſemine ſpumoſoque corpore continetur, & Natura, quæ in eo Spiritu eſt, proportione reſpondens Elemento Stellarum. Quamobrem ignis nullum animal generat, neque conſtitui quicquam denſis vel humidis vel ſiccis videtur: at verò Solis calor & animalium, non modò, qui in ſemine continetur, verum etiamſi quid excrementi, quanquam diuerſum à natura, tamen id quoque principium habet vitale. Cæterum calorem in animalibus contentum nec ignem eſſe, neque ab igne originem ducere, apertum ex his eſt.*

Ex Qualitatibus primis omnium rationes reddi non poſſunt.

Alexander Aphrodiſeus *in Proœm. Problematum*, infinita in rerum Natura exſtare ſcribit, quæ ſola experientia cognoſcantur, & propterea à Medicis arcanæ proprietates appellentur. Atq; eos reprehẽdit, qui talium effectuum Cauſſas ex Elementorũ Qualitatibus afferre conantur, eoſque prauè ſolutiones proponere quamplurimas, quæ inutiles penitus ſint & improbabiles docet.

Galenus ipſe, *lib.* 11. *de ſimpl. med. fac.* Pelopẽ Præceptorem reprehendit, quod omnia ad manifeſtas qualitates reducere conaretur. Et vt reliquos Græcos omittam; Auicennas, *fen.* 2. *pr. Canon. doctr.* 2. *c.* 15. vbi de iis, quæ tota ſubſtantia agere dicũtur, tractat, illam operationem non prouenire ex qualitatibus primis, neque ex temperamento inde orto, ſed à forma ſpecifica poſt complexionem adueniente, ſcribit: quem Meſues & alii Medici plurimi ſecuti ſunt.

Occultæ Qualitates.

Inter Recentiores Philoſophus acutiſſimus Iul. Cæſ. Scaliger *Exerc.* 218 *ſect.* 18. *ad manifeſtas omnia deducere qualitates ſummã impudentiam eſſe* ſcribit. Et *exercit.* 101. *ſ.* 14 Cardanũ ita alloquitur: *Quis te malus genius Alexãdreus adegit, vt miſerè diceres, ſola elementorũ permiſtione fieri poſſe, vt ferrum trahatur à Magnete?* Et *lib.* 1. *de plãtis* hæc habet: *Primæ Qualitates penè ab omnib. exiſtimatæ ſunt ſaporũ cauſſa: tametſi nobis aliter videtur. Nam ſi ſapor à calore fit: ergo calidum*

elementum primo & per ſe ſapidum exiſtet. Quid quod multa miſta calida inſipida. Quod ſi quis dicat ex quatuor Qualitatum temperatione confici ſaporem: reſpondeat, an in Elemento quopiam, qua Elementum eſt, ſapor inſit. Nō ſanè ineſt. Cæterum quemadmodum neque vita prodit ab Elementis, neque riſus, neque ſenſus, neque intellectio, neque crementum, neque motus voluntarius, ſed à formis aliis, quam elementaribus: ita ſapor quoque. Si non eſt ab Elementis guſtare: quare ſit guſtus? Atque ita Ariſtotelici & Galeni planè Elementarij non ſunt, neque qualitatibus primis penitùs immerſi.

Imò Sympathias & antipathias rerum quod attinet, ita eæ non ſunt ignotæ Paripateticis & Galenicis, vt etiã pleriq; earũ exempla, quæ hodiè adducũtur à Chymicis, ab Ariſtotele, Galeno, eorũq; diſcipulis annotata acceperint. Si qui tamen ſunt vel ex Philoſophis vel Medicis, qui nihil ſupra Elementa & Qualitates primas ſapiunt, ab eorũ partibus nõ ſtamus. Et qui tentant omnia ad qualitates primas reducere, illis plerũq; euenit, quod de Epicuro, & Aſclepiade Galenus, *lib. 1. de nat. fac. c. 14.* ſcribit, vt rationes vel inepras & ridiculas afferant, vel ea negent, quæ etiam experientiâ confirmata ſunt. Et certè ſi nihil eſſet, quod id nobis perſuaderet, ſaltem in venenis decuit acquieſcere, vt Scalig. *Exer. 28. ſect. 18. ait.* Eorum nãq; multa diuerſas habent ab Elementorum qualitatibus proprietates, quæ omninò latent animos temperatos, illudunt curioſis.

Qualitatum occultatum vis.

Nam primò quæ à qualitatibus manifeſtis fit alteratio & læſio, tam ſubitò, quod venena faciunt, hominẽ interimere non poteſt. Secundò in minima quantitate maximas vires nõ habent, qualitates primæ. Ignis quidem eſt calidus, nix frigida: ſed vt rectè ſcribit *Galenus, 3. de Temper. cap. 4.* Si quid horum prorſus exiguum eſt, nullum euidentẽ in corporib. noſtris excitat affectũ. At venena etiam in minima quantitate non ſolùm maximarum operationum autores ſunt, ſed etiam enecant. *Quis enim credat*, inquit Gal. *3. de loc. aff. c. 7. vel à Scorpione infixo aculeo, vel à phalangiorum ictibus totum corpus ingenti & inuſitata mutatione affici, niſi ſæpenumerò id accidere videret? præſertim minimã quandam rem feris in ipſum dimittentib.* Et paulò poſt: *Marina Turturis, quemadmodũ & terreni Scorpii aculeus in partẽ acutiſſimam quidẽ illã finitur, vbi nullum foramen eſt, per quod venenum deiici poſſit: neceſſe tamen eſt, vt excogitemus ſubſtantiam eſſe aut ſpiritualem aut humidã, quæ vt mole minima, ita facultate quàm maxima eſt.* Et Ælianus, *lib. 9. cap. 5. de animal.* refert, *Morſus veſtigia, quæ aſpis imprimit, tã obſcura & parua eſſe, vt indicia vix acri oculorum acie deprehendantur.* Præterea in minima quantitate venena in corpore illæſa latere poſſunt, tandemque longo poſt tẽpore vires ſuas exerũt; id quod qualitates Elementares præſtare nõ poſſunt. Si exigua ſputi canis rabidi quantitas illæſa in corpore manere, & contra caloris noſtri actionem ſeſe tueri poteſt, tandẽque poſt menſes non ſolùm ſex, ſed longè plures etiam grauiſſimas corpori noſtro mutationes inducit.

Venenorum vis.

Et quod de venenis diximus, de aliis rebus plurimis dici poſſet, quarum vires ſunt longè maiores & nobiliores, quàm vt ad qualitate primas referri poſſint. Quis actiones magnetis ad qualitates primas commodè reducet? Quis quomodo purgantia ſuas actiones obeant; qua ratione medicamenta peculiares noſtri corporis partes roborent, quod Alexipharmaca venenis reſiſtunt, ex qualitatibus primis rationes ſufficientes dabit? Aut quis miras rerum plurimarum Sympathias & Antipathias ex qualitatibus primis deducet?

Qualitates occultæ qu

Confugiunt hîc quidem nonnulli ad id, vt dicãt, occultas qualitates ex variè miſtorũ ſingulari temperie nobis planè incognita, Deo & Naturæ ſoli nota oriri, neque aliud eſſe, quàm latentẽ variè miſtorũ ἰδιοσυγκρασίας. Verum falſum eſt, occultas qualitates eâ de cauſa ſic dici, effectuſque toto genere differẽtes ſatis monſtrant, nullo modo, quæcunque etiam miſtio & tẽperies fingatur, à qualitatib. primis eas oriri poſſe. Et rationes paulò ante allatæ æquè cõtra tẽperiem, ſeu notam, ſeu occultam, qualitatũ primarum, quam contra ſingulas ſeorſim pugnant. Nam, vt modò ex Scaliger. *lib. 1. de plantis*, dictum; In nullo Elemento, qua Elementũ eſt, ſapor eſt. Et proinde nec in cõpoſito ſapor ex elementis eſt. Et ſi occultas qualitates, quæ in rebus naturalib. deprehenduntur, à ſingulari Elementorũ miſtura deducere licet: an nõ ab iiſdem Elementis vita, riſusq́, ſenſus, motus volũtarius, imò ipſa anima, vt venenauit hãc Philoſophię partem Alexander, vt verbis Scalig. vtar, deducatur? Sed nec hîc acquieſcunt; & cum dicitur, nihil agere vltra virtutem ſuæ ſpeciei, & proinde cum occultæ qualitates longè alios effectus producãt, quam qui à temperie primarum qualitatum poſſint proficiſci; reſpondent; *Vt ex miſtorum Elementorum varia miſtione naſcitur indicibilis qualitas, quæ in nulla re alia extet; Ita quoque eſſe magnæ & latentis efficaciæ, præcipuè cum à forma dirigitur. Ita calorem ab ignis forma directum vrere, ab Anima coquere.* Verùm prius quod attinet, petitur principium. Hoc enim ipſum in quæſtione eſt; An ex quacunque etiã ſeu manifeſta ſeu occulta qualitatũ elemẽtiarium miſtione oriri poſſit aliqua qualitas, quæ ſit tantæ efficaciæ, qualis in venenis, & aliis rebus plurib. inuenitur. Et hoc meritò negatur, iterumque illis repetitur: *Nihil agere vltra virtutem ſuæ ſpeciei.* Effectus autem, qui in venenis & aliis rebus, quæ occulto modo agere dicuntur, deprehenduntur, ſupra vires Elementorum pluribus modis eſſe, ſupra monſtratum eſt.

Occultæ Qualitates non oriuntur ex primis.

Deinde, quod dicitur tam miras actiones edere, quatenus à forma dirigantur; ſciendũ: etſi Qualitates ſint formatũ inſtrumenta, & à Formis dirigantur, nũquam tamen amittere ſuas vires, aut Naturã, ſed eas ipſas ſolũmodo exercere: ſi quid nobilius editur, ab aliis Facultatib. & cõcurrentib. Qualitatib. fieri. Et proinde dum à Formis ſuis diriguntur, pręter, vel vltra ſuæ ſpeciei vires non agere. Vt res eſſentiis differunt: ita operationibus & inſtrumentis. Id quod ipſe Ariſtoteles docet, *lib. 2. de Gen. Animal. c. 1.* ὥσπερ, inquit, οὐδ' ἂν πέλεκυν, οὐδ' ἄλλο ὄργανον φήσαιμεν ποιῆσαι τὸ πῦρ μόνον, οὕτως οὐδὲ πόδα, οὐδὲ χεῖρα. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον οὐδὲ σάρκα. καὶ γὰρ ταύτης ἔργον τί ἐστι. σκληρὰ μὲν οὖν καὶ μαλακά, καὶ γλίσχρα, καὶ κραῦρα, καὶ ὅσα ἄλλα πάθη, ὑπάρχει τοῖς ἐμψύχοις μορίοις, θερμότης καὶ ψυχρότης ποιήσειεν ἄν. Τὸν δὲ λόγον, ᾧ ἤδη τὸ μὲν σάρξ, τὸ δ' ὀστοῦν, οὐκέτι, ἀλλ' ἡ κίνησις, ἡ ἀπὸ τοῦ γεννήσαντος τοῦ ἐντελεχείᾳ ὄντος ὅ ἐστι δυνάμει ἐξ οὗ γίνεται ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν γινομένων κατὰ τέχνην. σκληρὸν μὲν γὰρ καὶ μαλακὸν τὸ σίδηρον ποιεῖ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρόν: ἀλλὰ ξίφος ἡ κίνησις ὁ τῶν ὀργάνων, ἔχουσα λόγον τὸν τῆς τέχνης. Calor nimirum etiam dum eſt animæ vegetantis inſtrumentum, ſolum calefacit, & ſolum calefaciendo coctioni inſeruit. Quod autem in ventriculo & cibo fit Chylus, non ſolum à calore proficiſcitur, ſed à facultate ventriculi coctrice, ſeu vi chylifica, vt appellant. Sicut idem calor, etſi in diuerſo gradu, & coctioni in Epate inſeruit, in quo nõ ſolum ob Calorem, ſed innatam vim ſanguificandi Chylus in ſanguinem conuertitur. Nunquã verò Anima calore ad frigifaciendum, aut humectandum, aut humiditate ad calefaciendum & ſiccandum; aut aliquid vltra ſuas vires agendum, vtitur: qualitateſque primæ quocumque etiam indicibili modo miſtæ, in animali venenato non euadunt venenatæ, aut veneni naturam induunt, ſed veneni natura longè ab alio principiò pendet. Et vt diuerſæ actiones à diuerſis formis fiunt, ita quoque formis diuerſis ad diuerſas actiones edendas.

Qualitates Primæ non agunt vltra ſuas vires.

Natura

Natura diuerſa inſtrumēta dedit. Magnes nō attrahit ferrum calido, frigido, humido, ſicco, aut temperie quocunque modo & ἀῤῥήτως miſta, ſed occulta & nobiliore qualitate. Materia & particula veneni à Scorpione immiſſi, non calefaciendo, humectando, ſiccando, aut his omnib. quocunque modo miſtis; ſed peculiari vi humores corporis noſtri corrumpit; tandemque hominem iugulat, quod nulla qualitas Elementaris ſeu cum aliis quocunque modo miſta, præſtare valet.

Sed nec in his acquieſcunt, ac dicunt, quod plus ſit in compoſito quàm in ſimplicibus. Verùm concedimus quidem, plus eſſe in compoſito, quam in quolibet ſimplici ſeorſim ſumto: interim non ſequitur, quod plus ſit in Compoſito, quàm in ſimplicibus omnibus, quæ compoſitionem ingrediuntur. Si plures Colores miſcentur; fit quidem Color alius ab omnibus ſeorſim ſumtis ſimplicibus: ſed tamen ſolùm Color inde fit; nunquam verò ex coloribus quocunque modo miſtis, fiet odor, vel ſapor, vel alia diuerſæ ſpeciei qualitas. Ita temperamentum è quatuor qualitatibus primis aliud quidem eſt, quā ſimplices qualitates ſeorſim ſumtæ; non tamen alia alterius ſpeciei qualitas inde oritur. Et quocunq; modo qualitates primæ miſceātur, nunquam ex iis fiet Color; nunquam ex iis emerget vis trahēdi humores, qualis eſt in purgantibus; aut ferrum, qualis eſt in magnete; vel alia Specie differens qualitas.

Verum nec ipſi ſibi conſtant, & tandem confitentur, per formæ introductionem naſci nouas qualitates & virtutes à forma oriundas, quæ Elementorum ſeu rerum miſcibilium (vtpote quæ tantum ſint materialia principia) conditionem longè ſuperent: virtuteſque, quæ inſunt rebus naturalibus, & conditionem Elementorum tranſcendunt; nō Elemētis ſeu materiæ rerum, ſed formæ ſuiſque qualitatibus adſcribenda eſſe. Quam confeſſionem, quod ſcilicet dentur in rebus naturalibus virtutes & qualitates, quæ Elementorum conditionem tranſcendant, hoc loco acceptamus; vnde verò oriantur, alio loco diſquiſituri.

CAPVT IX.

De Formis, Seminibus, ſeu aſtris rerum.

IN his autem, quæ ſtatuunt, Elementis vacuis & inanibus, ſiue, vt loquuntur, in abyſſo, Orco Hippocratis, nocte Orphei, in Iliado vel Iliaſtro Paracelſi, ſemina & aſtra, quæ appellant, radiceſque rerum omnium generabilium & corruptibilium contineri ſtatuūt: quæ ſemina nec molis magnitudine, nec partium diſtantia, nec vllis dimenſionum vinculis alligata ſint. Elemēta vbique penetrent, ſeruātia ſine confuſione leges à natura præſcriptas: cum principiis tamen iuncta partium diſtantia extenſiones admittere, locorumque anguſtiis includi. Ab his ſeminibus generationum omnem viciſſitudinē abſolui ſtatuunt; atque ab iiſdem corporibus omnibus magnitudines, colores, ſapores, odores, vniuerſaſque qualitates, vitamque ipſam donari, & hinc omnium actionum vigorem & poteſtatem prouenire exiſtimant. [margin: Semina & Aſtra Corpor. natur. Paracelſi.]

Atque hinc ſemina Seuerinus, c. 8. deſcribit: *Quod ſint vitale principium, in ſe continens Spiritus. Mechanicos & tincturas vniuerſa anatomia propria ſpeciei, quibus ſuum ſibi fabricant corpus, colores, ſapores, qualitates, magnitudines, figuras, & reliqua officiis conſentanea.* Atque hæc ſemina & aſtra in Elementis illis inuiſibilibus, tanquam in patria, pura & ſola habitare, ac beatâ quiete frui; corporum verò commixtione quaſi cōtaminari docent. *Semina* autem appellant, quod iis generationum & tranſplantationum proceſſus in vniuerſo mundo abſoluatur, & quod perenni viciſſitudine decretis digeſtiſque temporibus fructus & indiuidua ſuæ ſpeciei è fontibus ſuis producant. [margin: Semina quid Seuerino.]

Aſtra appellant, quod motuum omnium ordinatas leges, ſtatas periodos in omnib. naturalib. actionibus, herbarum, animalium, & mineralium, in alimentorum coctione, excrementorum ſeparatione, in tota nutricatione, in augmentis, in procreationibus, in ſe contineant & conſtanter cuſtodiant. Nihil enim eſſe, aiūt, vniuerſa inferioris huius naturę familia, quod non innatis aſtris ętatum diſcrimina cōſtituere, quietis & laborum tempora gubernare, actionum, durationumque terminos conſtanter definire poſſit. [margin: Aſtra quid Paracelſ.]

Radices tandem appellant, quod in iis fructus diſpenſationis, maturitatis, totaque fœcunditas mūdanæ arboris contineatur. Et quemadmodum frūctuum durationes momentaneæ ſtabilitate radicum reparantur: ita ſeminibus generationum & procreationum omnium origines deliteſcere docent. [margin: Radices quid Paracelſ.]

Porrò quolibet Elementum ſua ſemina habere ſtatuunt. In Elemento cœleſti ſiue igneo, quia ſemina illa corpora perfectiſſima nacta ſint; etiam indiuidua ſimilia in ſeculum duratura produxiſſe putant, Solem, Lunam, Planetas & aſtra omnia; atque in hoc Elemento aſtrorum inuiſibilium in reliquis Elementis motus & leges viſibili ſpecie repræſentari aiunt. Nec mortua illa eſſe corpora; & licet, vt reliquorum Elementorum indiuidua, corruptioni obnoxia non ſint: fructus tamen vitæ teſtes & munera edere, pluuias, niues, tonitrua, grandines, ventos. [margin: Semina in Elementis ſec. Parac.]

Inferiora autem Elementa etſi tam pura corpora & perfecta indiuidua non habeant: nihilominus in ſuis theſauris obtinere corpora in ſeculum duratura; quibus ſeminum vel ſpecierum perpetuitas ab interitu vindicetur. Et licet aſtra viſibilia non habeant: quæcunque Elementis virtute & vitali poteſtate contineri ſtatuunt, à quibus actiones proficiſcantur, & in quibus ſcientiæ mechanicique rerum progreſſus vigeant, & temporum decreta momenta cuſtodiantur. Sic æſtatis, hyemis, veris, autumni ſidera in terra contineri, in aqua, in aere cum aſtris firmamenti conſpirantia: mutuaque ſeminum conſpiratione & familiaritate totius naturę fœcunditatem ſtabiliri.

Corpora autem aſtralia inferiorum Elementorum duplicata eſſe docent. Puriora, quæ cœleſtium perfectionem æmulentur, & in conſpectum non veniant, niſi artificum induſtria. Quemadmodum verò inter ſe differant ſemina officiis & proprietatibus: ita hæc quoque corpora ab arborum, animalium, mineralium, metallorum, gemmarum. Et in herbis aliud eſſe corpus Meliſſarum, aliud eſſe Valerianarum, aliud Vrticarum; in animalibus aliud hominum, aliud leonum, & ſic in cęteris. Et ex his quædam perenni indiuiduorum ſucceſſione in ſeculum cuſtodiri ſtatuūt; quo ordine continentur ſemina omnium perfectorum animalium, plantarū, arborum, & quæcunque noua ſobolis ſuffectione æternitatē æmulatur. Alia corporum quidem coniugium admittere, ſed inſtabile, & abſoluta officiorum diſpenſatione certis temporum interuallis decrepitum corpus deſtituere, & ſe in patriam ac diuiniora diuerſoria recipere; recidiuis verò generationibus & conſtanti circuitu iterum in lucem prodire.

Iſta autem omnia, quæ de Seminibus & Aſtris à Seuerino

Semina & Aſtra Seuerini ſunt Formæ rer.

Seuerino inprimis cap. 6. & 8. atq; aliis Chymicis ex eo traduntur, ſi in genere ſpectes, noua non ſunt, ſed vulgatam de formis, inprimis viuentium, quæ Animæ dicuntur, doctrinam continent. Atque ita rurſum nihil noui hîc proferunt Chymici, ſed notis rebus ſaltem noua nomina imponunt.

Senſerunt nimirum ſaniores Philoſophi hactenus, formas rerum naturalium eſſe principium diuinum & immutabile, & inſtrumentum, ac quaſi manum ſapientiſſimi opificis ac creatoris Dei, qui hâc efficaciâ his ſuis inſtrumẽtis largitus eſt. Licet enim Galenus & alij Gentiles Philoſophi admirati ſint ſtupendas formarũ & admirandas animarũ operationes, nec ſatis aſſequi potuerint, quo modo, vt Gal. loquitur anima vegetabilis ὀ μόνον ὀ σοφὴ ἀλλὰ ϗ πανσόφως ἄλογ@, tã admirandarum operationũ in generationibus, in quibus τέχνη ϗ σοφία μεγίστη apparet, & οὐδὲν σοφώτατον, ϗ δυνατώτατον δημιουργὸν fieri non poſſunt, autor eſſe poſſit: tamen Chriſtiani Philoſophi norunt, non ex ſe habere hanc potentiam, ſed à Creatore in prima Creatione accepiſſe, cũ diceret: *Generet terra germen, herbam producentem ſemen; arborem fructiferam, facientem fructum iuxta Speciem ſuam, cuius ſit ſemen ſuum.* Et apud Chriſtianos Philoſophos Gal. ſui voti compos fieri potuiſſet. Is enim, *l. de fœt. format.* fruſtra ſe id à ſui ſeculi Philoſoſophis dicere conatũ fuiſſe, nec quo animus diſcẽdi cupidus ſatiaretur, apud eos inueniſſe, atque ideo triſtitia magna affectum fuiſſe conqueritur, & proinde ſecũ inueſtigare cœpiſſe ſcribit, an τινὰ λόγον ἰσχυρὸν ἐπὶ τῆς ζώων κατασκευῆς inuenire potuerit; inueniſſe autem nullam, & ſe μηδ᾽ ἄχρι δυνατῆς ἐπινοίας, μηδ᾽ ἄχρι τοῦ πιθανοῦ peruenire potuiſſet: ideoque omnes Philoſophos rogat, vt ſi quid veri inuenerint, id ſine inuidia ſecum communicent.

Forma unde ſuas vires habeant.

Forma quid. Forma nimirum rerum & Anima, ſeu ſemen, Aſtrum, Radix, vt ſuis de cauſis Seuerinus nominat, aut quocũque modo appelletur, eſt actus ſeu ἐντελέχεια rei, eſt cauſa vt materia, quæ ex ſe nequit ſubſiſtere, ſit actu hoc: Eſt omnis rei perfectio & quidditas: eſt Cauſſa omnis motionis in corpore: & breuiter, eſt quædam diuinæ eſſentiæ imago.

Anima vires. Animæ verò, quæ eſt forma viuentium, proprium eſt, viuificare corpus: per animam fit, vt Corpus moueatur ſecundum alium motum à motu proprio. Eadem totũ corpus fabricatur, ipſumque omni perfectionum genere inſtruit, ipſi magnitudinẽ, figurã, omnes qualitates, numeros, ordinem, ſitum, omnẽque apparatum & pulchritudinem tribuit. Præterea admirandus ordo & periodi in motibus ab Anima proficiſcuntur: quam ob cauſam, vt ſupra dictum, recentiores Chymici eas Aſtra appellare ſolent, quod ſcilicet ſicut aſtra certis temporibus & periodis ſuos motus abſoluunt: ita & Animæ in viuentibus certas motuum leges obſeruent. Florent, ipſa hyeme Elleborus niger; primo vere, Narciſſi; Martio, Violæ, Majo, Roſæ; Iunio, Sambucus, Vitis; Iulio, Lupulus; & aliæ aliis temporibus: habentque poſtea ſtata maturitatis tempora, poſt quæ, motus quaſi abſoluto, quieſcunt, donec ſequenti anno eandem periodum incipiant. Et quidem aliæ plantæ citius poſt florem ad maturitatem perueniunt; aliæ tardius. Id quod etiam in animalibus accidit. In hominis perfectione nouem menſes conſumuntur; in plurimorum aliorum animalium perfectione pauciores. Singulorum tamen animalium Species in fœtus perfectione certum & determinatum tempus obſeruant. In ſumma; Omnes motus, qui tam in plantis, quàm in Animalibus fiunt, certas periodos & ſtata tempora obſeruant; quo ipſo Creatoris ſapientia maxima nobis conſpicienda exhibetur.

Anima cur Aſtra dicantur Seuerino

Atque vtinã plurima & obſcuriſſima quæ de hac Natura & formarum ac animarum eſſentia & proprietatibus ſciremus, libenter ea in publicum proderemus; nec moraretur nos hîc Seuerinus, qui, *in fine Capite 6.* ſcribit: *Rudimenta huius naturæ poſui, nec fas eſt, omnia palàm interpretari.* Simulat quidem plura ſecretiora de hac Natura ſibi cognita eſſe: ſed proculdubio & ipſe hîc hæſit in Ignorantiæ luto toti humano generi communi. In hoc enim fonte ij diuinæ potentiæ, ſapientiæ & bonitatis theſauris abſconditi latent, quos nemo hominum vnquam eruet.

Porrò ab hiſce ſeu Seminib. ſeu Aſtris, ſeu formis Seuerinus qualitates, numeros, conformationem, & ſignaturas cæteras, quas appellat, in mechanico proceſſu prouenire; rectè quidem ſcribit. Et miror Libauium iſtam doctrinam tam acerbè inſectari, & *in Exam. Philoſoph. viu. Harv. p.* 118. ſcribere: Ridiculum eſſe, formã internã, dum ſibi ſuum corpus format & fabricat, etiã Qualitates cudere. Siue enim Seuerinus, ſiue alius id docuerit, nihil id refert; modò verũ docuerit. Et ſi Seueriana omnia tã facilè in bonum ſenſũ trahi poſſent, quam hæc de fabrica corporis naturalis: res expedita eſſet. Et quod Libauio mirum imò ridiculũ videtur, quomodo formæ corporis fabricatrices ſcire poſſint, in qua parte debeat collocari auris, in qua manus, pes, naſus & reliqua: quãtũ caput fieri debeat, quãtũ reliquũ corpus, quib. mẽſuris Geometricis, vlnis, pedibus, & palmis vtatur, vt tãtus fiat naſus, tãtũ os, quomodo idẽ faber naſũ aures, caput fabricare poſſit: id mihi nec mirũ nec ridiculũ videtur. Nam nõ vi ſua forma tàm mira præſtant, ſed ſunt inſtrumentũ & manus quaſi ſapientiſſimi opificis ac Creatoris Dei, qui ipſis hanc vim & efficaciam tribuit. Nam Deus quidẽ omnia & ab æterno determinauit, & pro ſua ſapientia, bonitate, potentia & voluntate in tempore, mundum hoc modo conſtituit, & poſt creationẽ quoq; ſua prouidentia omnia gubernat: (quæ omnia libenter cũ Libauio admittimus.) non tamen immediatè rerũ generationes adminiſtrat, ſed formis & ſeminib. rerũ hanc vim indidit, qua ex benedictione diuina hæc omnia peragũtur: ſiue Naturã, ſiue alio nomine appelles, non multũ laboro. Modo cõſtet de re, de appellatione facilè cõueniemus. Et licet anima ac forma rei cuiuſcunq; ſit vniformis ac ſimplex: tamen eſt principiũ multiplicis poteſtatis, nec ſolũ diuerſa poteſt, ſed etiam facit; ait Scaliger, *exerc. 6. ſ. 8.* rectè ſcribit. Imò, æque mirũ eſt, quâ ratione terræ præſtare poſſit, vt eã ad perpendiculum deorſùm moueatur; aut forma magnetis, vt is verſus polos dirigatur.

Anima corporis fabricatrix.

Anima poteſtas in corpore, formam unde.

Anima potentia multa

Neque vocabulũ *Scientiæ* hîc tantoperè offendere debebat Libauiũ, cui alias ἀκυρολογίαι Seuerinianę ſatis notæ ſunt. Cum enim dicitur, animam habere ſciẽtiam corpus fabricandi, ſumitur ſcientia pro naturali vi, potentia & inſtinctu à Deo creatore conceſſo. De quo Hippoc. *6. epid. ſect.* 5. 4. ἀπαίδευτος ἡ φύσις ἐοῦσα ϗ οὐ μαθοῦσα τὰ δέοντα ποιέει. Et Galenus, 1. *de fac. natural.* αὐτὴ ἐξ αὐτῆς ἀδίδακτος πράττει ἅπαντα τὰ δέοντα. Et, *in libro, an animal ſit, quod in vtero eſt;* πάντα πράττει αὐτοδίδακτος τε ϗ αὐτομάτως.

Scientia Animæ Seuerino quid.

Natura vi...

Imò vocabulo Scientiæ alij etiam Philoſophi hoc modo vtuntur, ſcribitq; Gal. τέχνην ϗ σοφίαν μεγίστην in formatione fœtus apparere; & Scalig. *exerc. 6. ſect.* 5. virtutem tam nobilis templi architectam ſapientiſſimam ab omnibus Philoſophis iudicatã eſſe dicit. Idemque planẽ, vt ſolet, egregiè hac de re, *in 1. de plant.* ſcribit: *Natura*, inquit, *animali anima eſt. Ipſa ſibi fabricat calces, dentes, cornua ad vitam tuendum. Itaque iis & vtitur, & ſcit, quo ſit vtendum modo, ſine obiecto, aut phantaſia vlla. Qui animam fecit, certis eum præceptis onerauit, partim generalibus, partim contractioribus. Illa ſunt, quæ pertinent ad vnionem ſuã cum corpore conſeruandam: cuius nullus autor extimus eſſet debet. Eius*

Natura Dei miniſtra.

itaque

itaque ſtudioſa mouet cor:coquit in iecore:perficit in venis: digerit in mĕbris:mutant in corpus:ſuffert,vnit ,inſtaurat, redintegrat. Imò diuinè,in lib. 2. de plant.*Graue,inquit,etiam aſcendit. Fit enim opus illud à vi diſtributrice;qua & terram ſurſum leuat,& ignem deorſum vel pellit,vel trahit;terra ſcilicet atque ignis domina Domini ipſius opificis primo iuſſu.Non enim dubito vos exiſtimare, non aliū rerum eſſe cōditorĕ,alium,qui cōdita tueatur, ſpiritū:Et illū, vbi iſta condidit à ſeipſo ,qui à ſe non poteſt abeſſe,ab his abeſſe noluiſſe.Deus Deus,ô viri optimi,neq; otioſus,neq; negotioſus;neq;in opere extra opus:ſed ſine opera operis caput,principiū,medium,finis, totum,& vt vno verbo omnia tùm expleam,tùm ambiam,tùm ſuperem:IPSE;cuius ſimpliciſſima atq; indiuiſibili ſui intellectione ſeculi facta vniuerſa:ita ſuū quaq; finem atque ordinem omnia nanciſcuntur.* — *Deo omnia*

Ergo non primus iſta docuit Seuerinus :ſed non ſolùm ante ipſum id docuit Scaliger,qui*exerc.6.ſ.6.* ab Anima & qualitates,& quantitates & numeros & ordines & ſitus apparari,eamque tàm nobilis tĕpli architectā eſſe ſcribit:verū iam olim Themiſtius, qui Animam ſui domicilii architectam eſſe ſcribit. Imò ipſe Libauius id confiteri neceſſe habet,dū,*eadem pag.ſcribit,Creatorem iuſſiſſe ſingula ſeſe propagare pro ſua natura ſeminum. Et cum ex ſemine oriuntur & perficiuntur,vnumquodq; ſuam diſpoſitionem & Naturā habere:Eam immutare effluentes attractoſq; ex terra vel aqua,aut inde petitos enatoſq; ſuccos,& calore aliiſq; adminiculis coquere,maturare,aſſimilare.*Hoc enim procul dubio nec Scaliger nec Seuerinus negabit. At quæ eſt iſta natura,quæ hæc facit,niſi forma & anima? Reddat enim rationem Libauius,cur in eodem agro creſcat beta rubra,carotta,rapū, calore radicū inprimis differĕtes plātæ,ribes & pruna ſapore & colore differĕtes;niſi forma plantæ harū qualitatū autor eſt.Et cū figuræ plantarum diuerſæ à formarū diuerſitate pendeāt ,cur non & ſapores,colores,odores? Verū quod corporis rerū naturalium fabricam & originem formarū attinet, cum Scaligeri ſententiam hactenus ſecuti ſimus,eāq;poſtea approbarit & laudarit doctiſſimus Petræus,*in diſp.de orig. form* & alii docti viri;ex profeſso verò hanc Scaligeri ſententiā impognandā ſibi ſumpſerit vir Clariſſimus *Andreas Libauius,*in Exā.*Philoſ.vit. Hartm.ſect.* 19.& quidem acerbius dum Scaligeri phantaſiam appellat ,ſentĕtiam ridiculam, & ſacris literis contrariam,Scaligerūque ſuperficialiter in Philoſophia verſatū dicat: veritatis inueſtigandæ gratiā iſtā opinionĕ amplius perpĕdere,& de origine formarū diſquerere;ideoq;, quæ iam olim hac de re,in Inſtit. *lib.1.cap.10.*propoſui,hîc repetere & declarare, & in rem omninò difficilem accuratius inquirere libet.

DE ORIGINE FORMARVM.

Opus generationis & in plantis & in animalib. maximè omnes Philoſophi ſemper admirati ſunt; cum,vt Galenus loquitur, *τέχνη καὶ σοφία μεγίστη* in eo apparet:fateturque Galenus, *c.6.lib.de fœtus formatione,* *τὴν τέχνην τοῦ κατασκευάσαντος ἡμᾶς εἰς τύχην ἄλογον* referri non poſſe;& ſe perſuaderi non poſſe, vt credat,*αὐτοῦ σοφωτάτου τε καὶ δυνατωτάτου δημιουργοῦ* opus ita affabre factum exiſtere. — *...ous genera... ...nis admi... ...ndum.*

Non verò tantùm omnium ſeculorū Philoſophi generationem animatorum admirati ſunt,ſed & in cauſſa illa formatrice inueſtigāda laborarunt;atque quæſiuerunt,quid illud ſit,quod omni perfectionis genere materiā inſtruat,magnitudines,numeros,figuras,ordinem ſitumque & alia,quæ in corporibus animatorum conſpiciuntur , apparet. Verum ſimul in labore hoc difficultatem ſummam agnouerunt. Nam,vt Scaligeri *in de plant.*verbis vtar;*ne inter primos quidem Philoſophos ſatis conſtat,quis ſit formarum datorʒvt vnde proficiſcantur: ἀπὸ τίνος ἢ καθ' εἷς depromantur illa. Neque facilis patere videtur ingeniis humanis aditus ad huiuſce ſacrarii penetralia. Adeò verò exagitati ſunt ſapientes, vt Deum quendam (loquar illorum more) ſubalternum crearit Auicenna, cuius tum beneficio facta , tum officio data forma reciperetur in materiam.* — *...m forma... ...m inue... ...are dif... ...ile.*

Vnde factum eſt,vt nōnulli de veritate inueniĕda planè deſperarint ; alii aliter ſenſerint. Galenus, *lib.de fœtus form.*ſtudium ſuum & diligentiā in inueſtiganda hac cauſſa ſummam profitetur.Et cum ,vt antea etiam dictum,à Philoſophis ſui temporis fruſtra id diſcere conatus eſſet,nec quo animus diſcĕdi cupidus ſatiaretur,apud eos inueniſſet; ſcribit ſe triſtitia magna affectum ſecū inueſtigare cœpiſſe,an *τινὰ λόγον ἰσχυρὸν ἐπὶ τῆς τῶν ζώων κατασκευῆς* inuenire potuerit : inueniſſe autem nullum id quod ſcripto hoc ſe confiteri teſtatur ; rogatque omnes Philoſophos,vt ſi quid veri inuenerint, *εἴ τι σοφὸν εὑρήκασιν,* id ſine inuidia ſecum communicent. *Et paulò poſt,* addit,ſe *μηδ' ἄχρι δυνατῆς ἐπινοίας, μήτι γε βεβαίας γνώσεως* aliquid *περὶ τοῦ διαπλάσαντος ἡμᾶς τεχνίτου* inuenire, *οὐδ' ἄχρι τοῦ πιθανοῦ* peruenire potuiſſe. Nam cum videat *ἄκραν ἐν τῇ διαπλάσει σοφίαν ἅμα, καὶ δύναμιν* : non ſe credere poſſe , *τὴν ἐν τῷ σπέρματι ψυχὴν διαπλάττειν τὸ ἔμβρυον , οὐ μόνον οὐκ οὖσαν σοφὴν, ἀλλὰ καὶ παντάπασιν ἄλογον.*

Qui verò de cognitione formationis animatorū nō deſperarunt,in varias ſententias abierunt. Quāquam enim nec ipſa forma,nec materia ſeorſim propriè generetur,ſed ipſum compoſitum:tamen cū generatio fieri non poſſit , niſi per formam,vt principium,quo omnia in generatione perficiātur : meritò , vnde illa proueniat & originem habeat ,quæritur.

Vt autem omnes opiniones non recenſeā,præcipuas ſaltĕ proponere libet. Alii quidem extrinſecus formā immitti ſtatuerūt : inter quos Fernelius, *qui lib.1.de abdit.rer.cauſ. pluribꝰ in locis,*cum calore & ſpiritu ſemini vires committi docet,quæ vteri vi ac benigno calore impulſæ ſubiectam ſibi materiam omni præparationum genere inſtruāt,vt ſubſtantiæ tandem particeps forma extrinſecus aſſumatur. Vbi enim iam omnis ad plenum abſoluta ſit præparatio, tum extrinſecus ſpeciem accedere naturali quadā & ineuitabili neceſſitate. Atq; vnde formas aduenire exiſtimet,docet,*cap.* 10. *Cœlum ,inquit,nullo ſemine multas profert tum animantes tum ſtirpes ;at ſemen nihil quicquam ſine cœlo generat :ſemen gignĕdis rebus materiam concinnè duntaxat & conuenienter apparat & inſtruit:cœlum in apparatam illam ſpeciem ſummamque perfectionem immittit , vitamque ſuſcitat in omnibus.* Et pòſt: *Animantium,ſtirpium,lapidum & metallorum omnium , quæcunque & fuerunt & eſſe poſſunt,formas vna cœli forma poteſtate comprehendit,& innumerabilibus illa quaſi grauida formis omnia gignit & fundit ex ſeſe.* — *Varia de origine formarum ſententia. Fernelii opinio.*

Verum nihil probabile ad iſtam opinionem ſtabiliendam affert.Nam licet ſuperiorum & inferiorum conſenſum libenter admittimus,nec negamus, inferiora hæc à ſuperioribus gubernari & foueri; tamen hinc non ſequitur , quod rebus naturalibus omnibus vires & formæ à cœlo imprimantur. Rerum ortus promouet , ac res ortas fouet cœlum , & cauſſa remota,communis , externa & adminiſtrans generationum eſt,non rebus oriundis ſpecies largitur. Sed cum ipſimet , qui hanc opinionem ſequuntur , neceſſe fateri habeant , Deum opt.max. cum ſtirpes & animalia crearet , ea diuinis viribus & ſuis quæque fœcundiſque ſeminibus impleuiſſe ; imò Deum omnes herbas & arbores ac omnia vegetabilia ante ſtellas creaſſe , atque ita omnia vegetabilia ſemina ſua fœcunda antequam aſtra condita eſſent,

obtinuiſſe ; quomodo negare poſſunt, eodem eiuſdem Creatoris iuſſu per ſemina illa ſeſe propagare? Et ſi poſſunt, ac ſtirpes & animalia fœcunda ſemina, quibus ſe propagent, obtinent: quorſum à cœlo formas, quæ ſeminibus iam inſunt, petere opus eſt? Et ſi omnes formæ à cœlo defluerent, nulla in hiſce inferioribus eſſet vniuoca generatio, ſed & ſtirpes & animalia cœli tantùm ſoboles eſſent.

Peripateticorum plerorumque de origine formarũ opinio.

Deinde vulgata eſt ſententia inter Peripateticos, procul dubio ex ignoratione Creationis Mundi orta, Formas educi è potentia materiæ. Verum quid verbis iſtis, ſi ita ſimpliciter accipiantur, rei ſubſit, nemo adhuc, quod ego quidem ſciam, ita monſtrare potuit, vt animus veritatis cupidus in iis acquieſcere potuerit. Neque enim in vlla materiæ potentia latent formæ. Et ſi in ſuo ſinu materia formas contineret, ac formæ originem ſuam materiæ deberent, materia eſſet Ens nobiliſſimum, nobilius principiũ, quam forma: imò formæ principii nomine vix digne eſſent.

Formæ an educantur è potentia materia.

Aut ſi ita velint rem explicare Materiam quidem actu in ſe non continere formas, ſed in materia eſſe quandam diſpoſitionem ad formam, quæ vbi compleatur, tum iam fieri actu, quod erat antea poteſtate: ſeminiſque hanc eſſe naturam, vt accedente adæquata cauſſa efficiente ex ſua potentia quaſi edat actum ſeu formam, quæ ante actionem agentis nondum actu aderat; atque ita potentiam hanc nihil eſſe, quam certam determinationem, vt ex hac materia fiat hoc, non aliud, ex. gr. ex ouò pullus, non equus. Nihilominus quæritur, quomodo iſta potẽtia compleatur, & vnde actus ſeu forma, quæ ſubſtantia eſt, ad actionem agentis proueniat & originem habeat; an nimirum illa potentia, & diſpoſitio, quæ Qualitas eſt, mutetur in ſubſtantiam; an verò ex nihilo fiat forma, ita vt agens nihil de ſua eſſentia illi, præter actionem, tribuat. Quorum vtrumque abſurdum eſt & à veritate maximè alienum; formam ſcilicet vel ex nihilo fieri, vel actum ex materia; & ſubſtantiam ex accidente, & λόγον ὐσίας ex Qualitatum craſi quacunque deducere. Quocunque enim modo illa ad formam diſpoſitio explicetur, cum ſucceſſiuè & per partes illa præparatio fiat, & gradus vltimus eiuſdem ſit generis cum præcedentibus: actum rei conſtituere, & ſubſtantiæ eſſentiam dare non poteſt. Neque formarum inchoatio datur. Neque, quid agentis actio ad formæ productionem faciat, patet; cum ad vnius agentis actionem diuerſiſſimæ formę ſeſe exſerant. Idem enim calor Solis tempore verno facit, vt ex plurimis & diuerſiſſimis ſeminibus in eodem campo vel horto plurimæ & diuerſiſſimæ plantæ creſcant. Præterea ſecundum hanc opinionem generatum non à generante haberet ſuam formam, & generans non ipſam formam, ſed diſpoſitionem ſaltem ad formam, quæ poſtea ſua ſponte ad actionem agentis alicuius extranei, caloris puta, & quidem varii generis (nam oua gallinarum non ſolùm calore incubantium gallinarum, ſed & ignis calore excludi è Scaligero notum; plantaſque cum calore Solis tum ignis in hypocauſto è ſeminibus produci, itidem notum) è potentia materiæ, nihil communicante agente, emergeret. Quod à ratione alienum eſſe, præſtantiſſimi etiã Peripatetici agnouerunt. Vnde Iacob. Zabarella, *de facult. anim. cap. 1.* ſcribit: *Viuentia, dum generant ſibi ſimile, largiri & communicare aliquid de ſuamet forma, quatenus exhibent ſemen animatum ac vitali eadem facultate, quæ in generante erat, præditum.*

Viuentia quomodo generent.

Omnis forma ſui multiplicatiua.

Neque ex iſta opinione dici poſſet, quod animatum ſibi ſimile generet, & forma omnis ſit ſui multiplicatiua: quod tamen omnes ſaniores Philoſophi concedunt. Si enim nihil de ſua eſſentia generans ingeneratum transferret, ſed ſaltem materiam determinaret ad ſimilem formam; efficiens poſtea (quod non eiuſdem ſpeciei eſt) faceret, vt actu prorumpat: quomodo, quæſo, dici poſſet, formam ſeſe multiplicare? Certè ſi plãta aliqua in India, dum ſemẽ producit, nihil aliud dat, quàm materiam cum determinata potentia ad ſimilem formam recipiendam, è qua poſt annum, duos vel plures, ipſâ plantâ iam combuſtâ vel putrefacta forma erumpat vi caloris, non tantum Solaris, ſed & ignis in hypocauſto, vt agente: plantam illam ſibi ſimilem generaſſe, & formã illam ſeſe multiplicaſſe, dici nõ poteſt. Neque enim ad vniuocam generationem & veram ſimilis eſſẽtię productionem ſufficit dare materiam cum aliqua procliuitate & propenſione ad formam ſuſcipiendam. Et hóc modo agens calor, iſque accidens, plus ad generationem conferret, quam generans, qui ſcilicet facit, vt forma actu iam ſit, quod per generans ſaltem in potentia erat. Atque ita inexplicatum relinquitur vnde forma rei ſubſtantialis & ſpecifica, ſeu potior illa, diuinior & præcipua rei pars reſultet & originem ſuam habeat; quam tamen ex noſtra ſententia monſtrare facile eſt. Ideoque ſi in bonum ſenſum trahi debet, quomodo illud explicat Scalig. *exerc. 6. ſect. 5. Emerſio potius eſt, quam eductio;* Et paulò ante; *Forma eſt in ſemine Canino, cuius in poteſtate dicitur eſſe, quia ſemen eſt potens dare formam, quã in ſe continet. Educitur autem de ea potentia remota, qui eſt actus primus, ad potentiam propinquam, qui eſt actus ſecundus, ſc. vt forma ſit in eadem materia ad eum modum, qui nullis egeat adminiculis, vt ſine ſuo fruatur, ad quem comparatum eſt totum Compoſitum.*

Omnis forma ſui multiplicatiua.

Et ſi admittatur id, quod rectè ex Alberto adducit Zabarella, *de ſenſu agente, c. 5.* Omnem formam eſſe ſui multiplicatiuam: non opus eſt ad eductionem formarum è potentia materiæ confugere. Ex iſta enim multiplicatione ſpecierum conſeruatio pendet. Et forma vt principium eſt, eſſentia à Materia diſtans, ipſaque longè nobilius: ita peculiarem & nobiliorem habet originem, quam vt eam materiæ debeat.

Formarum origo.

Atque ita omninò ſtatuendum videtur, Formas, vi benedictionis diuinæ, factæ in prima creatione, cum Deus diceret; *Germinet terra germen, herbam producentem ſemen, arborem fructiferam facientem fructum iuxta ſpeciem ſuam, cui inſit ſemen ſuum ſuper terram.* Et, *creſcite & multiplicamini*, à generante, mediante ſemine, per traducem quaſi propagari, & veluti lumen à lumine accenſum, vbi idoneam materiam & inſtrumenta nacta fuerit operationibus ſeſe manifeſtare.

Anima eſt in ſemine.

Cum enim potentiæ & operationes animæ propriiſſimæ in ſemine appareant, animam ei ineſſe negandum non eſt. Nam cum potentiæ non ſint ſeparabiles ab anima, cuius ſunt potentiæ: impoſſibile eſt, potentiam aliquam alicui propriam eſſe in ſubiecto, in quo non eſt forma, à qua fluit potentia. Et cum ex operationibus ad latentis eſſentiæ notitiam perueniamus: quid cauſſæ, cur ſemini animam non tribuamus, quæ ſuis in eo operationibus ſatis ſe prodit? Sunt autem illæ duæ, ſeminis & conceptus viuificatio; & partium omnium, quæ ad vitæ actiones edendas neceſſariæ ſunt, efformatio. Quoduis enim ſemen, vt in plantis manifeſtum eſt, vegetante anima conſeruatur & aliquandiu prolificum permanet: & quamdiu integrum & incorruptum eſt, in loco idoneo, & præſente alimento, vt viuens operatur & exercet ſuas actiones in eam, quæ præſtò eſt, materiam, non ſecus, vt ipſum viuens integrum omnibus partibus: quod non ſolum in animalibus in auctione & partium nonnullarum regeneratione ſed præcipuè, vt poſtea dicetur in plantis videre eſt. Nam eædem operationes in ſemine, & in planta omnibus numeris integra conſpicitur: quæ propterea

Anima operationes in ſemine.

ptereaidem in vtroque principium & mouens indicant Eadem enim eſt omnino operatio, cum anima in ſemine latens ex attracta materia corpus plantæ fabricat:& cum eadem poſtea ſingulis annis amiſſa folia & flores inſtaurat, nouos ſurculos, ramos, radices protrudit; & propterea eiuſdem omninò facultatis, eiuſdemque animæ iudicium eſt.

Neque hoc ſolùm fit in plantis, ſed & in animantium perfectorum ſeminibus idem fieri concedendũ eſt Nam ſi non ſi non fit ex ſanguine caro, niſi caro ipſa animata ſanguinem in carnem mutet: multò minus fiet ex ſanguine animal, ſi ſemen anima careat; neque attrahere poſſet ſemen ſanguinem maternum, niſi eſſet animatum. Cum enim incipit attrahere alimentum ſemen, iam actu operatur.

Tribuendas verò eſſe has actiones ſemini, Ariſt. *de gener. anim. c.* 1 docet; & rationes idem euincunt. Ἄλογον enim videtur, inquit Philoſophus, ἔξωθέν τι ποιεῖν ἕκαστον, ἢ τῶν σπλάγχνων, ἢ τῶν ἄλλων μερῶν. κινεῖν τε γὰρ μὴ ἁπτόμενον, ἀδύνατον, καὶ μὴ κινοῦντος πάσχειν τι ὑπὸ τούτου. Nimirum efficiens immediatum neceſſariò coniungitur cum patiente, dum fit actio. In formatione autem partium nihil coniungitur cum materia, quàm ſemen. Ergò illud generat, & agens hîc eſt principale.

Schegk. opinio.

Ideoque Iac. Schegkij Phil. & Medici aliàs doctiſſimi opinio admitti non poteſt. Is, *lib.* 1. *de plaſtic. ſem facult.* ſemini λόγον πλαστικὸν tribuit, docetque, ſe τοῦ λόγου vocabulo intelligere formam ſubſtantialem, vt quæ nullo ſenſu, ſed duntaxat mente & ratione percipiatur. Semen tamen & hunc actum ſubſtantialem non è principalium agentium, ſed ex inſtrumentalium numero eſſe atque inſtar manus artificis corpora animata efformare, ſtatuit. Item dicit: *quod ſit actus ſubſtantialis à ſubſtantia primi actus ſeparabilis, qui habeat proprium ſubiectum, humorem ſpermaticum.* Et rurſum: *quod ſperma ſit inſtrumentalis cauſſa, & λόγος quidã ποιητικὸς ſeu πλαστικὸς, ſed non ἔνυλος efficiens ſeu generans corpus animatum, & non etiam ipſum animatum exiſtens, medium inter animatum & inter animandum interpoſitum, ſine informatione alicui in materia ad efficiendum efficax, vt actus & ἐνέργεια quadam ſecunda.*

...nionis ...egkii examinatio.

Verum quod hîc ſemini ſolùm partes inſtrumentarij agentis, & generanti principes tribuit: id ex eo falſum apparet, quod generans, & à quo ſemen communicatum eſt, vel longè abeſſe vel periiſſe poteſt. Sed ὅσα φύσει γίνεται, ὃ τέχνῃ, ὑπὸ ἐνεργείᾳ ὄντος γίνεται Et τὸ κινοῦν ἐνεργείᾳ εἶναι δεῖ. Deinde cũ omnia agẽtia vniuoca non ſint è numero cauſſarum inſtrumentaliũ, ſed principalium, & ſibi ſimile generent: ſemen verò ab Ariſtot. 7. *Metaph. cap.* 9 inter agentia vniuoca rectè numeretur: pro inſtrumentali cauſa propriè dicta tantùm haberi non poteſt: niſi ita appellare alicui placeat, quod medio & beneficio ſeminis generans ſimile generare dicatur. Sed is etiam ſciat, ſemen non eſſe inſtrumentum, vt alia, quæ cũ principali agente neceſſario coniunguntur, & ab eo ſubordinantur, ſed ſeparatum à generante, eò quod in ſe virtutem & omnem vim agendi habeat. Ideoque, vt ipſius Schegkij verbis vtar, cum inſtrumentum per ſe nullam habeat efficaciam, vtpote quod non niſi χρήσει principalis efficientis definiatur: & cum mouendi principium, vt in inſtrumentis artificum externum eſt; ita in naturalibus abditum recondatur intra ipſa inſtrumenta: hinc colligetur, plaſticam vim in ipſo ſemine eſſe, & quidem ipſum principale efficiens in ſemine, non extra ſemen eſſe.

...men non ...ſalum ...ns inſtru... ...ntarum

Et quidem illud agens omninò eſt anima. Nam (iterum vtor Schegkij verbis) animatum corpus cũ ſit præſtantius & perfectius: ſequitur, non animatum non eſſe principalem animati corporis cauſſam: ſed animatum ab animato vt principali cauſſa produci.

Princeps formationis cauſſa eſt in ſemine.

Ac niſi agens illud principale in ipſo ſemine eſſet, & anima eſſet: multa abſurda ſequerentur. Ita enim nulla erit generatio vniuoca, & generans nihil niſi materiã generãdo dabit, eiuſque ſoboles erit animatũ, quod animam dederit. Et quomodo anima ibi non præſenſit; vbi operationes animæ eduntur? Cũ omnes facultates cuiuſlibet formæ, atque inprimis animæ, emanãtes ſint proprietates ab ipſius animæ eſſentia propria, & inſeparabiles qualitates: & proinde vbi facultates & actiones animæ reperiuntur, meritò ibi etiam animam adeſſe, concludi poteſt. Quod ipſum voluit & docuit Ariſtot. 2. *de gener. anim. cap.* 3. ὥστε γὰρ ὡς ἄψυχον, *inquit*, θείη τις τὸ κύημα, καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἐστερημένον ζωῆς. οὐδὲν γὰρ ἧττον ταῦτα σπέρματα καὶ τὰ κυήματα τῶν ζώων ζῇ τῶν φυτῶν, καὶ γόνιμα μέχρι τινός ἐστιν, ὅτι μὲν οὖν τὴν θρεπτικὴν ἔχουσι ψυχὴν, φανερόν.

Ex quo facilè videre eſt, eorum ſententiam à vero alienam eſſe, qui vim formandi partes in ſemine ineſſe concedunt, animam autem ineſſe negant, eamque neſcio vnde deducunt. Quomodo enim adſit ibi facultas animæ, atque ipſa anima non adſit? Nam accedenti alicui ſoli officium hoc deferri non poteſt; cum nihil vltra ſuas vires operetur, & nullum accidens agat, niſi per vim ſubſtantiæ, & à forma, à qua pendet, dirigatur. Sed & hic ad aliquam formam præſentem recurrere neceſſe eſt, eamque animam non inferiorem & ignobiliorem: cum omnia illa opera in corpore formando præſtet, quæ anima in corpore iam formato, vt ex augmentatione, carnis amiſſæ inſtauratione, & ſimilibus videre eſt. quod antea etiam dictũ, quomodo ab eo, quod actu non eſt, fieret generatio, niſi ipſi ſemini actus atque animæ eſſentia tribuatur? Et quomodo generatio eſſet vniuoca, aut vnde anima deduceretur, niſi generans adhuc viuens ſemini animæ eſſentiam immiſiſſent, dum ſcilicet ex ouo, etiam fornacis calore pullus excluditur, aut dum in plantis & animalibus ſemine ad generationem communicato generans moritur?

Accidens non eſt princeps formationis cauſſa.

Schegkii λόγος πλαστικὸς reiiciuntur.

Quod verò Schegkius peculiarem hic λόγον πλαστικὸν, actum ſubſtantialem, ὁποίαν ὕλας efficientem, ἄυλον qui tamen anima non ſit, introducit: næ ille fruſtra nobis videtur multiplicare entia. Cum enim huic ſubſtantiali actui operationes animæ tribuat: cur non concedat eundem animam eſſe? Et cur actum hunc alium ab anima ſtatuere ſit neceſſarium; cum anima in ſemine ſufficere poſſit? Aut quid opus eſt, λόγον πλαστικὸν, quaſi actum ſecundum alterius actus primi, & vicarium quaſi generantis in ſemine ſtatuere, qui deſinente motu generationis, ipſe etiam deſinat? Statuere enim ἄλλο τι εἶναι κεχωρισμένον, ἄλογον· φθείρεσθαι ποίησαι εἴτε πάντα τὰ μέρη, εἴτε τινά, ἄτοπον.

Anima ſemine eſt formationis cauſſa

Atque animam in ſemine hæc omnia efficere, neque formationẽ corporis animati alterius rei opus eſſe: ſatis quoque videtur probare plantarum nonnullarum generatio, quæ ex parte à planta auulſa propagantur; cum ſcilicet particula animæ cum parte materiæ cohærens auellitur, vnde planta priori ſimilis creſcit. Neque enim hîc aliam vim formatricem ab anima roſæ vel ſalicis diuerſam comminiſci licet: ſed potius hoc inde colligitur, ſicut in hoc propagationis modo ab animæ parte cum parte corporis auulſa plantæ formantur: ita etiam in ſemine vim formatricem partium non vlli alij attribuendam eſſe

Nimirum formæ animatorum etſi per ſe non ſint quantæ & diuiſibiles: tamen quantæ dicuntur, imò etiam diuiduntur ad diuiſionem materiæ, vnde aliquid animæ cum corporis parte auulſum, ſimile & ſibi neceſſarium corpus fabricare; atque ita no-

nium animarum, emergere ſolet.

Propagationis animatorum modi.

Verùm non cum qualibet corporis parte animæ aliquid auulſum ad hoc aptum eſt: ſed talis ſit materia, in qua anima auulſa commodè deliteſcere, & ad ſuum opus ſeſe accingere poſſit. Iungitur enim anima corpori, iunctaque retinetur, intercedentibus quibuſdam diſpoſitionibus, quæ ſubiectum aptum faciunt ad ſuſcipiendam & retinendam animam: inter quas præcipuè eſt calor natiuus ſufficiens, & in certo gradu conſtitutus. Vnde etiam Ariſtoteles generationem dixit, eſſe primam vegetantis animæ cum calore participationem.

Hinc varius eſt propagationis animatorum modus. In plantis quidem ſi ſalicis ramus editus à matre, ab eodem auellatus, diuiditur anima ad diuiſionem materiæ, & manet in ramo; vnde ex ramo in terram condito arbor eiuſdem ſpeciei conſtituitur. Idem fit in aliis per radices; in aliis per ſemen; in aliis per alios modos fit propagatio, vt apud rei ruſticæ ſcriptores videre eſt. In quibus tamen omnibus id neceſſarium eſt, vt materia auulſa conueniens domicilium animæ præbere poſſit; quod non in quibuſuis plantis quodlibet præſtare poteſt. Exépli gratia; per ramum auulſum terræ commiſſum propagatur, vt dictum, ſalix; ſed non pyrus.

In animalibus verò etſi quoque varius videatur propagationis modus, dum alia oua pariunt, alia viuos fœtus: tamen in eo conuenire videntur omnes, quod animalia per nullam corporis partem auulſam, ſicut plantæ, ſed per ſemen, aut ſemini quiddam

Semen quid.

analogum generát. Hoc enim, quod Epicurus, vt eſt apud Plutarchum, *de plac. philoſoph. lib. 5 c. 3.* ψυχῆς καὶ σώματος ἀπόσπασμα dicebat, à corpore reliquo deciſo, ad ſubiecti diuiſionem & ipſa anima diuiditur, & aliquid eius cum ſemine ab animali deciditur: quæ

Anima eſt ſui domicilij architecta.

cùm eiuſdem ſpeciei ſit cum anima, à qua deciditur; iam verò ob ſubiectum numero differat: ex ſemine ob hanc animam iam nouum animal exoritur, dum anima in ſemine latens ſeſe exſerit & ſuas virtutes explicat, & operando ſeſe manifeſtat, calidoque & ſpiritibus vtens, omnia, quæ ad animalis conſtitutionem neceſſaria ſunt, fabricare exorditur, ſubiectamque materiam diſtinguit, diſponit, ordinat, format, & effingit: vt ita integrum & aptum domicilium, ſimile illi, è quo deceſſerat habere poſſit, atq; inſtrumenta in promtu ſint, quibus omnes ſuas vires exſerere actioneſque naturales exercere poſſit; quod domicilium poſtea occupat, eódem modo, quo in accretionibus induit ſeſe in alimenti materiam nouam. Nimirum, vt ex Themiſtio loquitur Scaliger, Anima eſt ſui domicilij architecta, quæ ſibi fabricatur conueniens accommodatumque inſtrumentum: &, vt ſcribit Ariſt. 2. *de gener. anim. c. 1.* τὸ σπέρμα τοιοῦτον, καὶ ἔχει κίνησιν καὶ ἀρχὴν τοιαύτην, ὥστε παυομένης τῆς κινήσεως γίνεσθαι ἕκαστον τῶν μορίων, καὶ ἔμψυχον.

Seminis natura admiranda.

Neque quem exiguum illud ſeminis corpus offendat, ſed potius Creatoris ſapientiam, potentiam, bonitatem, qui cum exiguo corpore formas ad ſpecierum conſeruationé ad finem vſque mundi transferri & multiplicari in prima creatione & voluit & iuſſit, hîc attentius admiremur: formarumque prætera nobilitatem æſtimemus, quæ in minimo corpore æquè ſuam eſſentiam & potentias integras retinere poſſunt, ac in maximo. Et ſi forma quercus in exiguo germine, quod è glande pullulat primùm, æquè integra eſt, quod nemo negare poteſt, ac in annoſa poſtea & procera quercu: cur non eadem quoque in glande eſſe poſſit?

Quomodo ſemen potentia animatum dicatur.

Quanquam verò Ariſtoteles potentia ſolum ſemé animam habere dicat: id cum Scaligero ideo dictum putamus, non quia egeat aliqua ſubſtantia ſeſe eliciente atque perficiente: ſed quia careat inſtrumentis expreſſis, quæ ſunt in eius poteſtate: ſeu, non quia non ſit ipſa eſſentia animæ in ſemine; ſemenque actus primi reſpectu non animatum eſſe dicatur; ſed ſolùm de potentia ſecunda, quæ perficitur actu ſecundo, id accipiendum eſt; nimirum reſpectu operationum, quas nondum edere poteſt ob defectum organorum. Nam in ſemine non eſt re ipſa apparatus ille organorum ac partium diſtinctus, deeſtque ſemini non illa ab anima, ſed illa à corporis ſtructura, & partium compoſitione, ac conformatione perfectio, ob cuius defectum ſemen planta perfecta, vel animal perfectum nominari non poteſt. Nam cum ſemen ex efficientium numero ſit, 1. *de gen. animal. c.* 18. atque omne agens operetur, non quatenus potentia, ſed quatenus actu tale eſt: animam actu in ſemine ineſſe negandum non eſt. Et niſi actu ineſſet, à quo, quæſo, in actum deduceretur? cum illud non niſi tale eſſe poſſit, quod ſimilem actum haberet.

Anima actu in ſemine.

Quod verò Galenus animam ad hoc officium formandi partes corporis ineptam putat, quod ſit ὐ μόνον ὐ σοφὸν, ἀλλὰ καὶ παντάπασιν ἄλογον, erraſſe, in eo videtur, quod formis naturalibus ſimpliciter ἀλογίαν adſcripſit. Quanquam enim intellectus & mentis expertes ſint: nihilominus ſunt principium diuinum & immutabile, quod determinat omnes actiones & paſſiones rei naturalis, & ſunt quaſi inſtrumentum & manus ſapientiſſimi opificis ac Creatoris Dei, qui hanc vim & efficaciam his ſuis inſtrumentis, quibus nihil mirabilius ne cogitari quidem poteſt, largius eſt in prima creatione, cum diceret: *Germinet terra germen, herbam producentem, ſemen, arborem fructiferam facientem fructum iuxta ſpeciem ſuam, cui inſit ſemen ſuum ſuper terram.* Et; *creſcite & multiplicamini.* Quæ cum Galeno fuerint incognita: mirum non eſt, quod ex his ſeſe expedire non potuerit. Hoc magis mirum eſt, quod multi, quibus hæc cognita ſunt, ea non diligentius perpendunt.

Formarum potentia vnde.

Creationis ignoratio cauſa errorum.

Anima matris non eſt formationis cauſa.

Neque tandem ij ex hiſce difficultatibus ſeſe extricare poſſunt, qui & formandi partes officium animæ maternæ tribuunt, & ab anima materna animam deducunt. Nam ſi hæc opinio vera eſſet, cur fœminæ non abſque viris conciperent? cur oua ſubuentanea, quæ à fœminis abſque mare concipiuntur, fœtu producendo ſunt inepta? & quid omnino de ouiparis dicemus, quæ viuum integrum fœtum non pariunt? quid etiam de plantis, quæ vtero non concipiunt, ſed maris ſolùm munere funguntur, & ſemen maturum in terræ gremium coniiciunt, à qua tãquam intra vterum fouetur, vt inde ſuo tempore plãta integra edatur. Vnde enim in his anima! Quis hîc admirandarum illarum operationum autor? quis omnibus partibus numerum, ordinem, ſitum, figuram, qualitatem & ſimilia tribuit, niſi illa ipſa anima, quæ in planta poſtea omnibus integra, ſi quid auulſum eſt, illud inſtaurat & reparat, & ſingulis annis cum nouos ramos producit, & flores & folia reparat, formationis opus quaſi de nouo aggreditur; eodem planè modo, quo cum primùm in paruo ſeminis corpore lateret, ex attracta materia plantæ architecturam inchoaret.

Et omninò in Plantis, vbi mare & fœmina, ad generationem opus non eſt, rem putamus eſſe manifeſtam; ob rationes modò allatas: & miramur, quod viri docti nonnulli veritatem iſtam apprehendere non potuerunt. Neque abſurdum nobis videtur, (etſi abſurdum videatur Libauio) quod ſemen tritici in granario actu viuat. Niſi enim viueret, ſationi aptum non eſſet. Et quæ iam emortua ſunt, infœcunda ſunt, & ſationi inepta: quæ verò adhuc viuunt, humiditatem aliquam nacta & calore fota, etiam in hypocauſto vel media hyeme germinant. Vbi certè illa vis germinandi non eſt ab Aqua, vel à Calore ambiente, ſed ab

Semina viuunt.

anima

anima in ſemine latente. Præterea ex India & aliis peregrinis locis multa ſemina ad nos afferuntur, quæ poſt plures etiam annos terræ iterum credita plantas ſuæ ſpeciei producunt. Vbi, ſi in ſemine non eſt Anima, à quo quæſo, agente plantæ anima communicatur, aut à quo agente fabrica illa corporis artificioſa exſtruitur? Cum planta, à qua Semen generatum eſt, longè abſit, aut iam etiam emortua ſit.

In animalibus verò, in quibus vterque ſexus ad generationem requiritur, etſi res videatur nonnihil intricatior: tamen ſi diligenter perpendatur, non adeo magnam difficultatem habet. De quo videatur Scaliger. *exer. 6. ſect. 5. 7. 8. 9. 10. 11.* Primò enim, qui Ariſtotelis doctrinam ſequuntur, & maſculino ſemini ſolùm vim generandi tribuũt, illi facilè ſe expedire poſſunt. Omnia enim, quæ de Seminibus plantarum dicuntur, etiam de Semine maſculino dici poſſunt. Verùm cum alteram ſententiam ſequi placeat, cum ob alias: tũ eam inprimis ob rationem, quod mas & fœmina non differunt ſpecie; formas autem eiuſdem ſpeciei ſequuntur potentiæ eiuſdem ſpeciei, ac proinde potentia generandi in fœmina eſt eiuſdem ſpeciei ac naturę, cúm ea, quæ eſt in mare: nec ea quicquam abſurdi includit, ſi illud obſeruetur, quod Ariſtot. 1. *de gener. anim. cap. 17.* ex Empedocle ſcribit: *Maris ac fœminæ quaſi Symbolum eſſe; totum vero à neutro proficiſci.* Et illud, quod Scaliger, *Exerc. 106. ſect. 6.* ſcribit: *Matus tibi dicam, quod tibi ſcire præſtiterit, ad generationis modos perſcrutandum, quam Cylindrorum omnium iura inutilia perſequi. Palmularum oſſa tria ſerito, totidem oriuntur inde palmæ, ita demùm diſtinctæ, vt erant oſſa ipſa. Ii tres ſtipites actu vnum hoc, quod eſt exiſtens ſibi quiſque in vnum actu coibunt; vnica denique vno contenta ſtipite palma fient: atque ex iis, non alio ſatu, exit arbor illa, quemadmodum prodit Theophraſtus. Vnus, inquam, ſtipes numero externis truncis, ortu, materia, quantitate, loco ſeparatis.* Hæc Scaliger. Habet nimirum quilibet ſtipes, & primò exoriens palma quæque ſuam animã: nihilominus hæ tres palmæ in vnam numero palmam coaleſcunt. Idque non ſolum videre eſt in palma, ſed & in omnium plantarum inſitione, in qua ſua anima præditus eſt ſtipes, in quem ſurculus inſeritur; ſua itidem ſurculus.: ex ſurculo & ſtipe vna planta & arbor fit, vna anima prædita. Alluſit proculdubio huc fabula illa Plato. cum *in Conuiuio*, ſcribit, hominem, qui nunc geminus eſt, in principio vnum fuiſſe, poſtea à Ioue diſciſſum in marem & fœminam fuiſſe. Et hinc prouenire mutuum illum amorem, qui fit τ̃ ἀρχαίας φύσεως συναγωγεὺς κὴ ἐπιχειρῶν ποιῆσαι ἓν ἐκ δυοῖν. Et vnumquemque noſtrum eſſe ἀνθρώπου σύμβολον, & vnumquemque quærere ſemper τ̃ ἑαυτοῦ σύμβολον.

[...]is fœmi[...] ſemen ad [gene]rationem [nece]ſſarium, [q]uomodo.

Iam quæ Libauius contra hanc ſententiam afferat, videamus.

[L]ibanii ob[iecti]ones ſol[ui]untur. Sem[ina] viuant.

Primò ergò quod miratur, imò ridet Libauius, vt paulò ante etiam dictum, Semen Tritici in granario ſicco actu viuere, id non miror: ſed hoc potius miror, virum tam doctum id perſpicere non potuiſſe. Etſi enim in granario ſicco aliæ vitæ operationes in ſemine tritici non appareant: tamen nec tunc planè otioſa eſt anima. Sed ſemen vegetum, incorruptum, & prolificum aliquamdi conſeruat. Quamprimò verò locum conuenientem, & alimentum idoneum nanciſcitur, in plantam perfectam excreſcit. Et ſi non viuit Semen tritici, quæſo vnde Triticum, quod ex eo ſemine pullulat, animam ſuam nanciſcitur, cum Triticum, ex quo hoc ſemen collectum eſt, iam præcedente æſtate exaruerit.

[F]œmina quid [a]d generationem conferat.

Deinde quod dicit, hoc modo fœminam nihil ad generationem conferre, niſi locum, totum, & nutrimentum: id nihil contra noſtram ſententiam facit; ſed pugnat contra eos, qui ſemen prolificum ſaltem à mare prouenire ſcribunt. Nos, vt Platonis verbis vtamur, ſtatuimus, vtrumque ſexum ſuum ad generationem conferre σύμβολον, & neutrius ſexus ſemen ſeorſim ſumtum, ſed vtriuſque coniunctum, & in vtero fœminæ ritè vnitum, eſſe ſemen prolificum & fœcundum. Sed cum ex his plura argumẽta exſtruat Libauius, ea ordine videamus.

Primò autem ita argumentatur: *Si mas eſt, qui gignit in altero vel alterum; non in ſeipſo aut ſeipſum, falſa eſt Scaligeri generatio, quâ mas in ſeipſo dicitur generaſſe eſſentia formali, per quam res eſt, id quod eſt, conſtans anima.* *1. Libanii obiectio.*

Ad quod Reſpondemus: licet mas in alio gignat; quatenus tamen primò Semen, quod in fœminæ vterum mittit, in ſe generat, nec illud Semen anima destituitur, eatenus, ſuo tamen modo, etiam in ſe gignere dici poteſt: Semen tamen potiùs, quam animal; cùm, vt dictum, ad Semen prolificũ, è quo animal formatur, vtriuſque ſexus ſemen requiratur. Et reſpondit aliquid ad hoc iã Scaliger, *Exerc. 6. ſect. 10.* *Generat arbor, cum producit ſemen: non autem generatur arbor, cum pullulat è ſemine, ſed tùm generatum, quod erat imperfectum perficitur.* Cum enim forma quæuis habeat ſeſe multiplicandi vim, & hoc in animalibus fiat per ſemen, vt in plantis pleriſque non ſine cauſſa animal, vt & plantæ, generare dicuntur, cũ ſemen iſtud prolificũ quod Epicurus (vt eſt apud Plutarchum, *de Placit. Philoſ. c. 3.* ψυχῆς κὴ σώματος ἀπόσπασμα eſſe dixit) generant, materiam nimirum talem, per quam aliquid ſuæ animæ propagare, & hoc modo ſeſe multiplicare poſſit. Etſi enim formæ animatorũ per ſe non ſint quantæ & diuiſibiles: tamen quantæ dicuntur, imò etiã diuiduntur ad diuiſionem materiæ. Vnde animæ aliquid cum corpore idoneo auulſum, facilè ſibi rurſũ neceſſarium corpus fabricare poteſt. Sed non quælibet materia, ſicuti dictum, vt cum ea anima propagetur, apta eſt; ſed certa: quæ eſt in animalibus & plantis ſemen; in quibuſdam taleæ & ſurculi; in aliis radices. *Reſponſio. Mas quomodo in alio generet.*

Atque hoc ita ſe habere, ex eo manifeſtum eſt, vt antè etiam dictũ, quod Semine genito & emiſſo, & planta & animal emori poteſt, antequam fœtus vel planta perfecta producitur. Et nihilominus, etiamſi iam emortua ſit planta vel animal, generaſſe dicitur, & poſthuma quoque proles parentis ſui proles eſt.

Secundò ita argumẽtatur: Si mas in ſeipſo, dum Semen gignit, ſimul animam procreat, fœmina eſt, non mas. Fœmina enim eſt, quæ in ſeipſa vel ſeipſam gignit. *2. Obiectio.*

Verum reſpondeo, Fœmina dicitur in ſeipſa gignere, quod Semen, quod generat, & ad fœtus conſtitutionem communicat, in ſe continet, non verò, vt mas, ex ſe emittit. Præterea etiam, quod generatum, quod imperfectum eſt, in fœmina perficitur, vt ſic forma fit in eadem materia ad eum modum, qui nullus amplius eget adminiculis, vt loquitur Scaliger, *loco alleg.* Id quod non fit in mare. *Reſponſio. Fœmina quomodo in ſe generet.*

Tertiò, Si inquit, mas in ſeipſo formam fœtus efficit; quia forma ſine materia non eſt, neceſſe eſt, etiam ſingularem & determinatam efficere materiam. Id quod totum concedimus. Sed hinc non ſequitur, quod annectit; *Et ſic integrum eſſentia animal gignere.* Nam ad id generandum vtrumque ſemen requiritur, & vt ſupra ex Empedocle & Ariſtotele dictum, Maris & fœminæ quaſi σύμβολον eſt, totum verò à neutro proficiſcitur. Et præterea Corpus animalis in fœmina perficitur. *3. Obiectio.* *Reſponſio.*

Eadem ferè eſt ſolutio quarti argumenti, quando dicit: *Si mas intra ſe gignit & materiam & formam, fœmina non poteſt eſſe principium generationis, ſed per accidens ſaltem, & abſolutionis.* Hoc enim nos non petit, ſed eos, qui fœminæ Semen actiue ad generationem concurrere negant. Præterea nec totam materiam, quæ ad corpus animalis abſoluendum requiritur, *4. Obiectio.* *Reſponſio.*

quiritur, in mare generari dicimus, ſed ſaltem tantũ materiæ, quantum ſufficit ad animam traducendam & propagandam. Reliqua materia in vtero à ſanguine materno communicatur.

5. Obiectio. Cum *quintò* dicit: *Si mas eſt principium id, quod originem motus & generationis habet, non in ſe integram materiam & formam gignit. Aliud enim eſt principium* Reſponſio. *motus ad formam, aliud eſt forma.* Nullam connexionem video. Principium motus eſt mas, dum in ſe habet formam, quæ ſui multiplicatiua eſt: interim nihil obſtat, quin aliquid eiuſdem cum ſemine communicare, & ita ſuam Speciem propagare poſſit. Præterea non dicimus, quod mas in ſe animam efficiat, ſed quod aliquid ſuæ eſſentiæ communicet. Sic ut nec hoc dicimus, quod animal integrum forma & materia in mare generetur.

6. Obiectio. Ad id quod *ſextò* affert: *Cum vnus canis, vnus porcus plures poſſit procreare vno ſatu, vnicoque ſemine; in ſe iam multitudinem materiæ & formæ animalium geſta-* Reſponſio. *ret?* Iam Reſpondit Scalig. *exerc.6. ſect.10.* Sed obiiciunt, inquit, Ergo canis animarum plenus eſt. Non ſequitur. Vnam enim habet animam, quæ plurium ſufficit generationi. Sic in ramis oleæ, in quibus multæ ſunt taleæ, vnica tantùm eſt anima, à qua multæ. Fruſtra proinde quærit Libauius, *in exam. Phil. viu. Hart.* p. 117. *Si dixit Deus; Germinet terra herbam virentem, cuius ſemen in ipſa ſit ſuper terram iuxta genus & ſpeciem ſuam; Num ergò in plantis anima omnium deinceps futurarum actu erant? Ita de aquatilibus & aëreis: Creſcite & multiplicamini. Si actu erant multiplicia, quid opus erat de futuro ſancire?* Vniuſcuiuſque Indiuidui & plantarum & animalium vna erat actu anima, quæ plurium generationi ſufficit, & quæ, vbi per ſemen prolificum communicatur, indiuiduum ſeſe multiplicare, & generare dicitur. Manetque nihilominus anima vna & integra actu: quemadmodum dum à lampadis flamma flammam excipimus, illa nihilo ſecius integra manet. Et ſicut dum anima in accretionibus & augmentatione ſeſe in alimenti materiam nouam induit, non maior ſitita in generatione non imminuitur.

7. Obiectio. *Septimo* inquit: *Si ſemen ex mare & fœmina ſimul ſecernitur, impoſſibile eſt, Marem intra ſe gignere animal formatum, idque poſtea transferre in fœminam. Deeſt enim alterum generationis principium.*

Reſponſio. Verùm Reſpondeo. Si Scaliger animalia à maſculino ſemine, ſine fœminino, generari ſtatueret, in eo ipſi non aſſentimur. Sed cum locutio illa Scaligeri, qua Semen dicitur eſſe animal, imprimis offendere videatur Libauium, illa explicanda eſt: *Primò* ſi Scaliger ſolum maſculinum ſemen habet prolificum, in eo, vt dixi, ipſi non aſſentimur: ſed vtrum- Semen an dici poſſit animal. que Semen ad generationem neceſſarium eſſe concedimus, & totum à neutro proficiſci, ſed maris & fœminæ Semen coniunctum demum Semen prolificum; & ad animal ſuæ Speciei procreandum idoneum eſſe ſtatuimus. Quod verò *ſecundò* Semen hoc prolificum animal appellat Scaliger, & Semen caninum Canem imperfectum, carentem tantùm articulationibus appellat, in eo adeò reprehendendus non videtur. Nam cum denominatio à parte potiore deſumatur: Semen verò actu formam integram habeat, (nam cum forma per ſe non ſit quanta, poteſt æquè eſſe integra in paruo corpore, ac in magna mole. Ac licet infante recens edito vir maior ſit: infans tamen æquè perfectam atque integram habet formam) & præterea aliquid materiæ: Scaligero animal appellare placuit. Si quis tamen ideò, quod maxima materiæ pars adhuc deſit, & corporis fabrica nondum abſoluta ſit, neque omnibus membris animal perfectum ſit, animal appellare non velit, cum eo non pugnamus: modo hoc largiatur, animam integram ſui domicilij architectam Semini ineſſe. Neque enim negandum, non leuem inter ſemen & plantam vel animal ex ſemine generatum eſſe differentiam. Nam ſemen corpus homogeneum eſt (quanquam enim in plãtis ſemina plures partes habeant: externe tamen ſaltem internæ illius homogeneæ, quæ propriè ſemen eſt, quaſi thecæ ſunt) aptum natum, vt per illud anima traducatur & propagetur: Animalis verò corpus ex pluribus partibus cõſtat, quas anima partim ex ſemine, partim ex attracto ſanguine materno in animalibus; in plantis verò ex alimento è terra attracto fabricat; quæ partes ſingulæ, vt peculiaria miſta, cum ſuas formas habeant, atque alia forma ſit corticis, alia folij in arbore; alia cordis, alia cerebri in animali: non leue apparet diſcrimen inter ſemen & plantam vel animal perfectum, ſi ſcil: vtriuſque corpus & corporis vtriuſque quatenus vt miſtum conſideratur, forma perpendatur. Forma tamen ſpecifica vtrobique eadem eſt.

Octauo, quod dicit, *Cœlum in æquiuocis etiam hoc mo-* 8. Obiectio. *do in ſe animal generare*: nulla eſt conſequentia. Nã Reſponſio. in æquiuoca generatione Cœlum de ſua eſſentia formam non largitur. Et de æquiuoca generatione alibi dicetur.

Nonum argumentum idem eſt cum quarto. 9. Obiectio.

Decimò, ſi, inquit; *intra ſe genitam formam anima-* 10 Obiectio. *ti mas transfundit; non confert ſemen ad generandum in fœmina, ſed iam forma conſtans animal.* Verum qua ra- Reſponſio. tione admitti poſſit vel non poſſit, maſculum in ſe animal gignere, iam dictum. Dictum enim iam ſæpius, ſolius maris ſemen ad generationem non ſufficere. *Denique abſurdiſſimum fore, ait, cum Equus ex* 11. Obiectio *aſina generat mulum, dicere, eum intra ſe, dum Semen faceret, formam non equi, & ſic non ſimile ſui, ſed muli genuiſſe: Ita eſt*, inquit, *de Leone & Pardali, de cane & vulpe, de cane & lupo, & ſimilibus*; quibus apertiſſimè refutari putat Scaligeri circa generationem ſubtilitatem. Verum niſi firmioribus argumentis refute- Reſponſio. tur, hoc non refutabitur. Primò enim notandum, Multum & ſimilia animalia (quæ ex duabus Speciebus proueniunt) non eſſe rerum naturalium Species à Creatore conditas, ſed ſpecierum confuſiones, quas & Deus, *vt Leuit.* 19. *v.* 19. videre eſt, & Natura abominatur. Deinde cũ equus ex aſina gignit mu- Mulus quomodo generetur. lum; nõ in ſe muli formam vel ſemen gignit equus, ſed ſemen equi, & hoc modo ſibi generat. Quia verò hoc ſemen non cum ſemine equæ, quod fieri debebat, ad equum generandum, ſed aſinæ miſcetur: fit inde non equus, ſed mulus. Et hoc modo equus gignendo ſemen quidem ſibi ſimile gignit, ſed vt fiat diſſimile quid, fit ob admiſtionem ſeminis alieni. Et quia ex diuerſorum ſeminum confuſione & formarum miſtione, vt habet Scalig. *exerc.* 1. talia animalia generantur, fit inde fœtus, qui neutrum parentem planè refert, ſcilicet ex Equo & Aſina, neque Equus neque aſinus ſit, ſed mulus. Qualis miſtio plantis frequentior eſt.

Offendit quidem hic non paucos formarum mi- Forma an miſceantur. ſtio, quam Scaliger appellat, ob quædam metaphyſica (quæ tamen an ex rerum natura, quod fieri debebat, in Metaphyſicam intulerint, an verò in ſuo cerebro quidam Ariſtotelis Interpretes finxerint, dubitare quis poſſet) axiomata: verum eius rei non pauca neque obſcura in rerum natura exſtare indicia antea dictum. Et quod non vnica ſolùm, ſeu aſinæ ſeu equi, forma in productione muli concurrat, ex partium conformatione manifeſtũ eſt. Vbi enim potentia eſt animæ, ibi eſt ipſa anima. At in conformatione muli vtriuſque animæ & equi & aſinæ actiones apparent. Ideoque illud I. C. Scaligeri, *in lib. 1. de plantis*, hic etiam merito locum habet: *vbi res*, inquit, *conſtet, ſi opinio aduerſetur rei, quærendum rationem, non rem ignorandam.*

Reliquà omnia, quæ affert, fermè contra illam locutio

cutionem Scaligeri pugnant, qui ſemen canis dicit eſſe canem imperfectum. De quà paulò antè diximus, ita locutum eſſe Scaligerum propter formę, nobilioris partis præſentiam. Interim ſi cui ita loqui non placet, quia membrorum articulatio nondum adſit, me non offendet. Hoc tamen admittere non poſſumus, quod Libauius defendit, formam nõ poſſe eſſe niſi in corpore planè perfecto, & propterea in Semine non eſſe, quia membrorum ſtructura non adſit. Contrarium enim res ipſa loquitur, dum videmus in radice, in bulbo, in ſurculo, in talea plãtæ æquè eſſe animam, ac in tota planta; etiamſi multæ partes adhuc deſint, & propterea eædem operationes plantæ poſtea apparent, & ex bulbo, vel radice, vel ſurculo, integrum plantæ corpus pullulat. Neque tamen hinc ſequitur, quod exiſtimat Libauius, quod aqua aut cucurbita facile homo poſſit dici, Scaligeriana ſubtilitate. Nam non quodlibet corpus ad animæ propagationem idoneum eſſe, iam diximus. Et licet in plantis plures modi generãdi & tranſplantandi ſunt: in animalibus tamen ſolũ per ſemen ea propagatur & multiplicatur. Multò minus hoc inde ſequitur, quod nonnulli huic ſententiæ malè imputant, quaſi anima gradus habeat, & in ſemine primo ſit quodam imperfectiore gradu, in quo potentia tantùm nominatur, quæ deinde paulatim & particulatim adſcendẽdo, & vbi plures perfectionis gradus acquiſiuerit, actus non dicatur. Nõ enim hæc mea, non Scaligeri mens eſt: ſed vt forma eandem perfectionem habens eſt in infante & viro, in annoſa quercu & germine primùm exglande pullulante: ita eadem forma, quæ eſt in perfecta planta eſt in ſemine; nec per gradus vel perficitur vel acquiritur, ſed tantùm organorum apparatus & diſtinctio deeſt.

[...]d, exter. [...] eſt cauſ. [...]rmatio. Tandem ad Obiectionem, qua dicitur, Externum quid cauſã formationis partium eſſe non poſſe, cùm quod non tangit, non moueat; & proinde internũ principium eſſe, idque aut partẽ aliquam animę aut animam, aut habens anima: Reſpõdet, partim ab exteriore aliquid effici poteſt, partim non poteſt Nihil enim intereſt, inquit, ſiue ſemẽ efficere dicatur, ſiue is, à quo eſt ſemẽ, modò ſemen in ſe habeat τὴν κίνησιν, ἣν ἐκεῖνο ἐκίνει: quaſi dicatur, Si ſemen in ſe habeat mouendi potentiam, quã ille, qui ſemen cõtulit habuit; perinde eſſe, ſiue à ſemine dicantur effici partes, ſiue à genitore. Verum reſpondeo, Sit ſanè, nihil intereſſe, ſiue dicatur ſemen efficere partes, ſiue Genitorem, à quo eſt ſemen: hoc tamen in quæſtione eſt: An ſemen, ſi animatũ non ſit, vt vult Libauius, in ſe habere poſſit eã mouendi potentiã, quã ille, qui ſemẽ cõtulit, habuit. Rectè enim Scalig. *Extrc. 6. Sect. 5. nullum accidens agit, niſi per vim ſuæ ſubſtantiæ.* Et ſi tribuitur vis formatrix ſemini, neceſſe eſt & animam vegetantem ei tribui, cuius ea vis potentia eſt.

An verò hæc, vt quæſtionem an concludamus, quæ de anima in ſemine exiſtẽte hactenus diximus, & quibus animæ vegetantis, vt & ſentientis præſentiam in ſemine probauimus, de rationali quoque anima intelligenda ſint: hic non decidimus, ſed alterius loci eſt illa quæſtio. Nam ſufficit nobis hoc loco, ſi de plantis & brutis ſolùm id, quod demonſtrandum ſuſcepimus, verum eſſe obtinuerimus, & in ſeminibus horum animam corporis architectam ineſſe monſtrauerimus.

Vt ergo ad inſtitutum redeamus, appellant Chymici recentiores, Aſtra, ſemina & radices rerum, quæ Philoſophi & Medici hactenus appellarunt formas & animas. De nomine cum iis non litigabimus: hoc tamen monemus, eos ſine cauſſa radices & ſemina in cœlũ inferre, & paraboliſmis res obſcurare potius quàm explicare. Has formas per ſe nec mollis magnitudinẽ habere, nec partium diſtantias, nec dimenſionũ vinculis alligatas eſſe; fieri tamen quantas; & dimenſionib. obnoxias, ob materiam, quam informant, rectè docent. Sicut & illud, ab his omnem generationum viciſſitudinem abſolui, ab iiſdẽ corporibus omnibus ſuas magnitudines, vniuerſaſque qualitates tribui, vitãque ipſã, & in omnium actionum vigorem & poteſtatem prouenire.

Vnde & illa, quę de progreſſione ſeminum in ſcenam mundanam dicunt, in ſenſum bonũ trahi poſſunt. *Seminum in ſcenam mundanam progreſſio.* Quod enim ſcribunt, ſemen quodque ſuæ naturæ ſuiſq; vſibus accõmodata corpora & cõuenientes qualitates aſſumere, nõ ſecus ac hiſtriò in theatrũ prodíturus veſtem perſonæ, quã acturus eſt, aptã ſeligit: id modò dextrè explicetur, & ſemina ab indiuiduis ſuarum ſpecierum, nõ ex orco aut inuiſibilibus elementis, progredi dicantur, abſurdũ non eſt. Quis enim Peripateticorum negare poteſt, plantam, cum primum è ſemine duobus foliolis ſaltem prodit, nondũ vniuerſi corporis ſtructurã perfectã habere, ſed attracto è terra alimento idoneo indies augeri & omni perfectionis genere inſtrui & abſolui, & ita corpus ſuæ naturæ conueniens animam plantæ fabricare? Nec in hoc ab ipſis diſſentimus, quod ſcribunt, multos Philoſophos hactenus ferè omnes actiones ſoli firmamento aſſcripſiſſe, in reliquis Elementis viciſſitudines non ab innatis aſtris, ſed à cœleſtib. abſolui prodidiſſe; imò etiam ſeminales virtutes & fœcunditates ex cœlo inconſideratè deduxiſſe: modò rectè accipiatur.

Peccarunt nimirũ in eo non pauci Philoſophi hactenus *primò*, quod poſtquam viderunt hæc inferiora benigno cœli calore foueri, & quaſi ſuſcitari, etiam ipſas formas rerũ à cœlo deducere conati ſũt; *Rer. natural. ordo & actio. non omnes à cœlo.* cũ ſingulis rebus ſuæ formæ ſint inſitæ, quę ſe multiplicandi potentiam habent. *Deinde*, quia cœlorum motus ordinatiſſimos eſſe obſeruarunt, ſi quid ordinatum, certiſque periodis recurrentem motũ ſeruare in ſublunaribus viderunt, Cauſſas illius motus mox à cœlo petendas putarunt; cum tamen illa motus conſtantia & ordinata viciſſitudo ab inſitis rerum formis proueniat; *Formarum vis & poteſtas.* vt in plantis videre eſt, quarum aliæ aliis temporibus florent, fructuſque edunt, & ſemina proferunt, eumque ordinem ſingulis annis conſtantiſſimè tuentur.

Nec hîc aſſentimur Libauio; qui Chymicos iterũ reprehendit, quod aſtris ſeu formis coctiones alimẽtorum ordinatas, excretiones, nutritiones, generationes, auctiones, pulſum vitalem, Morborum circuitus, menſium fluxus in fœminis, æſtus maris & ſimilia tribuunt. De menſiũ fluxu ordinato in fœminis & æſtu maris hîc non diſputabo: cur coctionem alimentorum ordinatam, ordinẽque in excretione, nutritione ineſſe, eumque ab anima prouenire, negare debeam, cauſſam non video. *Actiones Naturæ ſunt ordinatæ.* Nam quod dicit, iſtas actiones non eſſe ſtatas, & vnicam cœnam luxurioſam poſſe ordinem & tempus coctionis interuertere, facilis eſt reſponſio. Cum enim actionibus iſtis ordo tribuitur, præſupponitur, & conſtitutionem corporis, ſeu partiũ, per quas perficiuntur, ſeſe rectè habere, & obiectũ eſſe conueniens. Excludũtur verò errores externi, quibus coctiones, excretiones & ſimiles actiones turbari, nemo ignorat. Ac ſi externa talia omnia ſeſe rectè habeant, naturam & in coctionib. & excretionibus abſoluendis ordine, vti, & definitis temporibus actiones ſuas abſoluere, notiſſimum eſt: de quo videatur Galen. *lib. 2. de diff. febr. c. vlt.* vbi plurib. docet, non ſolum in coctione, ſed & in excretione naturam rectè agentem, neque impeditã ſtatis temporum terminis actiones ſuas perficere. Inprimis verò, quod generationes ordinatas eſſe negat, id valde miror. Etſi enim in regione elementari mutabilitas ſit magna & in meteoris præcipuè multa κτ̄ φύσιν ἀτακτοτέρας fiant: Animalia tamen certa habent generationum tampora & definitis termi-

terminis fœtus ſuos abſoluũt & edunt;& qui ignorat,plantas in producendis floribus,ſeminibus,fructibus,ex areſcendo quaſi & rurſum repullulaſcendo & reuireſcendo,ſtata tempora obſeruare, rei Botanicæ plane ignarus eſt. Quod tandem dicit,hoſpitem eſſe in Medicina, qui morborum circuitus ſtatos faciat:id etiam valde miror,& contrarium verum eſſe dico ; & qui id negat,nunquam febre tertiana vel quartana laboraſſe aut laborantem vidiſſe exiſtimo;aut certè,quid in febricitantibus accidat,non obſeruaſſe: cum frequenter febres tam exactè ſuos circuitus obſeruent,vt ordinis ac periodorum conſtantia ac certitudine ſæpè cum horologiis certare videantur. Et licet febres ſæpe anticipent,aut poſtponant:tamen & id non ſine ordine accidit.

Verum in eo Chymicis non aſſentimur , quod hæc ſemina & aſtra in elementis illis,quæ ſtatuunt, inuiſibilibus tanquam in patria , pura & ſola habitare,ac beata quiete frui, & hinc corporibus miſceri ſtatuunt:Formæ enim rerum naturalium nuſquam ſunt niſi in ſuæ ſpeciei indiuiduis, & per ea cuſtodiuntur & propagantur,vt ſupra dictum. Neque aliter generationem animatorum fieri , non ſolùm omnium ſeculorum conſenſus docuit ; ſed & ſacræ literæ teſtantur , è quibus conſtat, DEVM mundi Creatorem omnipotente Verbo imperauiſſe plantis & animalibus, vt intra ſe & ex ſe generent ſemina, quibus,indiuiduorum propagatione & multiplicatione , ſpecierum conſeruatio fieret;non verò infra elementa abſcondiſſe , & ex neſcio quibus abyſſis, certis temporum periodis,ad hanc mundanam fabulam agendam progredi iuſſiſſe.

Forma non ſunt extra indiuidua ſuarum ſpecier.

Sicut & in eo non rectè loquitur Seuerinus, aut certè non ſatis cautè,quod ſcribit:Semina in Elemento cœleſti indiuidua in ſeculum duratura produxiſſe,Solem, Lunam , & Aſtra;quia ſemina obtinuerint corpora perfectiſſima : cum ex ſacris literis ſciamus,Deum creaſſe luminaria & aſtra,eaque cœlo impoſuiſſe:non verò ſicut plantę è terra creſcunt, ita ſtellas è ſuis ſeminibus creuiſſe.

Vita quid Ariſtotelicis.

Hoc loco meritò excutienda eſt ſententia Chymicorum recentiorum *de Vita*;cum omnia,quæ iſta, quæ appellant,ſemina obtinent, viuere dicant. Hactenus quidem Philoſophi Ariſtotelici & Medici Galenici vitam tantum animatis tribuerunt,vitamque animæ quendam actum & vigorem eſſe dixerunt:&nihil viuere conceſſerunt,niſi in quo aliqua animæ ad minimum vegetantis , operatio appareat; & quicquid viuit, nutriri,& contra quicquid verè nutritur,viuere docuerunt.

Vita quid Chymicis.

Verum Chymici recentiores vitæ nomen multo latius extendunt,& cùm ſtellis vitam tribuunt,eaſque vitali ſeminum poteſtate perfundi, nec mortua eſſe corpora,vt Seuer. *c.6.* ſcribit;docent , tum etiã metalla,mineralia,gemmas,lapides,viuere ſtatuunt, & omnino quicquid ſemen vel aſtrum, quod appellant,in ſe continet & agendi vim habet , ſeu vt alij loquuntur,omne corpus, quod Spiritum habet;viuere dicunt. Scilicet,vt Thomas Moufettus, *in dialogo apologetico* habet; *Vita ipſis nil aliud eſt quam* ἐνέργεια *cunctis rebus inſita*,id eſt,hominis ad humanas actiones,aſtrorum ad aſtrales,Angelorum ad angelicas,brutorum ad brutales , plantarum ad plantales, mineralium ad minerales , metallorum ad metallicas , alimentorum ad alimentares , medicamentorum ad medicas operationes diſpoſitio. Ita viuit Sal,Sulphur,Mercurius,vitriolum, arſenicum , metalla,gemmæ,ladides;quia ſapores , odores & alias ἐνεργείας ac potentias habent. Hinc è Recentioribus quidam ſcribunt,vitam magnetis eſſe Spiritum ferri;arſenici,auripigmenti Spiritum quẽdam Mercurialem venenatum;vitam excrementorum hominis & cæterorum animalium eſſe ipſorum fœtorem & halitum malignũ;aromatũ in odore conſiſtere amabili; rerum dulciũ in aërea quadam dulcedine;ligni vitam eſſe reſinam ; ignis aërem. Hinc ſua principia appellãt vitalia,prout rebus naturalibus odores, ſapores,aliaſq; vires & facultates tribuant:quod verò nihil efficaciæ habet,ipſis eſt mortuum.

Viuere gere q

Verum enim verò & hic nimis licentiosè ſibi ius nomina rebus imponendi, aut potius vſitata abrogandi,& noua ſubſtituendi arrogant, & vitæ nomẽ nimis latè extendunt , ac res diuerſiſſimas confundunt.longè enim generalius eſt agere,quàm viuere. Et nemo plantam iam aridam &,emortuam commodè viuere dicet: at nihilominus etia m emortuæ habent ſuas vires & agendi poteſtatem:& hoc modo è ſententia Paracelſicorũ dicendum eſſet, emortuas plantas viuere;eademque res eſſet & mortua & viua. Imò res combuſtæ ſæpenumero ſapores atque odores,qui Paracelſicis vitæ indices ſunt,validiores habent quàm integræ ; atque hoc modo cineribus vita magis tribuenda eſſet, quàm corporibus naturalibus integris. Quod de plantis dictum , etiam de animalibus dici poteſt ; quorum iam mortuorum partes non omnem agendi vim amiſerunt. Nam ratione caret,& ab vſu,quem penes arbitrium & vis & norma loquendi,planè abhorret , quod Thomas Moufettus *in Dialogo apologetico*,ſcribit , vitam ſplenis bouini non ſolum eſſe,quę in corpore bouis attrahit,concoquit & expellit,ſed etiam quæ in morbis expedit lienis obſtructiones, menſeſquè prouocat. Etenim quis hanc licentiam nomina rerum mutandi Moufetto tribuit?Et ſi cuilibet hoc liceret, etiam bouem vel aſinum rationalem dicere fas eſſet. Et aliud eſſe vitam , ac ſpecialius quid , quam rei ἐνέργειαν & ad ſui generis actionem, diſpoſitionem, patet in animalibus,quæ viuere poſſunt, licet multis actionibus deſtituantur, vt in apoplecticis , epilepticis,cæcis , ſurdis & ſimilibus videre eſt. Neque ipſi ſibi hac in re conſtant. Nam ſi vita , vt Moufettus definit , nihil aliud eſt , quàm ἐνέργεια cunctis rebus inſita:mortificata vim agendi habere non deberent. Cum tamen quidam ſcribant,multa eſſe,quę dum viuunt mala ſunt & pernicioſa, ſed vbi ſunt mortificata,inſignem vſum ſuppeditare. Vt mercurium viuum nullum vel verè exiguum in Medicina vſum habere;imò plus damni , quam commodi afferre : mortificatum verò,id eſt,ſublimatum præcipitatum,inſignes in Medicina vſus habere. Vbi certè nimis magnâ licentia vita non ſolum pro agendi vi ſumitur,ſed ad vſus Medicorum ſaltem adſtringitur,vt illud ſaltem dicatur viuere, quod vtiles & inſignes in medicando vires obtinet.

Rectius verò Ariſtoteles & eius ſectatores ſentiunt , qui inter Naturam & animam diſtinguunt, & ab iis etiam in Natura rebus , quæ animata non ſunt , vi à Creatore indita , definitas & ordinatas actiones prouenire ſtatuunt ; vitæ verò principium tantùm animam eſſe , & vbi anima non eſt, ibi vitam non eſſe docent : & propterea plantarum & animalium emortuorum partes , etiamſi aliquam adhuc agendi vim habeant , amplius viuere non dicunt.

An metalla & lapides viuant.

De *metallorum* tamen,*gemmarum & lapidum vita* res adhuc maiori cõſideratione digna videtur,cum non ſolum Chymici,ſed & Cardanus,& alij quidam vitã metallis tribuant. Argumenta Cardani videantur in eius libris de ſubtilitate,& apud Scaligerũ, *Exercit.* 102.& *Gabriel. Fallopium in tract. de metall. & foſſilibus c.8.* vbi eadem examinantur. Et cum antea rectè dictũ ſit,animam eſſe vitæ principium , hoc præcipuè nõnulli in controuerſiam vocant; quænam animata ſint. Nam licet ex Ariſtotele dicatur,quod anima ſit ἐντελέχεια ἡ πρώτη σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ tamen alij neceſſarium eſſe negant , vt omne corpus animatum

An omne corpus animatum ſit organicum.

rum organicum ſit:alij quidem concedunt organa corpori animato, ſed negant, neceſſarium eſſe, vt omne organum è diuerſis & heterogeneis partibus componatur, neque admittunt, omne organum diſſimilare eſſe; id quod etiam in corporibus animaliũ apparet, in quibus multæ ſunt partes ſimilares, vt dentes, in quibus non eſt partium compoſitio, nihilominus tamen inter Origanicas merito habentur.

…neralia, …talla & …ides non …t tantùm …ta.

Vt ergo meam de iſta quæſtione ſententiam breuiter aperiam, primò in eo vulgò à multis philoſophis errari exiſtimo, quod metalla, mineralia, gemmas, aliosque lapides pro miſtis tantum & ſimpliciter habent, & ea nihil præter elementa certo modo miſta in ſe continere ſtatuũt, ac formam, qua quodlibet metallum ab alio metallo vel lapide differt, tantum miſtionis formam eſſe dicunt. Aliud longè effectus mineralium & metallorum demonſtrant, qui nobiliores ſunt, quàm vt ſolis elementis adſcribi poſſint.

…neralia, …talla, lapi… habent …s ſpecificas …mas.

Præterea ſingula metalla, gemmas & ſimilia formas ſpecificas, præter elementa obtinere, vel ex eo patet, quod ſingula non ſolum ſuos peculiares colores & alias qualitates, ſed pleraque etiam proprias figuras obtinent. Alia enim figura Cryſtallus, alia Adamas, alia aliæ gemmæ creſcunt & coagulantur: ſic alia etiam figura vitriolum, alia nitrum, alia alumen cõcreſcit. Cũ ſalem è minera vitriolata Schmidebergenſi coagulare tentarem, Cryſtalli prouenerunt, perſpicuitate adamantem, figura octaëdrum tã exactè referẽtes, vt ab incautis ex aſpectu ſolo adamantes haberentur; cum figura eſſet tam exacta, vt artifex ſculpendo exactiorem vix inducere poſſet. Quæ certè à ſolo calore vel frigore prouenire non potuit; ſed à forma interna, quæ vt in plantis & animalibus, ita & hic ſui domicilij architecta eſt. Vnde non ſine cauſa Seuerinus, *c.* 8 ſcribit, non eſſe maius artificiũ in formis & figuris animaliũ, quam in proprietatibus & qualitatibus metallorum ac gemmarũ, & æquè mirandum eſſe colorem Sapphiri, duritiem adamantis, perſpicuitatem Cryſtalli, pulchritudinem auri, ac organa veſpertilionis. Et aliis formis coagulationes vitrioli, aliis marcaſitarum, aliis nitroſorũ, aliis Cryſtallorum, berillorum & adamantis repræſentari, qui dubitat, gemmas ſaltem aſpiciat, & earum colores & figuras conſideret, & ab alia, quam miſtionis forma eas prouenire, facilè concederet: qua de re etiam infra *cap.* 11. dixit.

…ineralia, …etalla & …mma ſeſe …ultiplicãt, … renaſ…cuntur.

Ergo etſi metalla, mineralia, lapides & gemmas viuere & animata eſſe vel nutriri, quoniam in eorum augmento partibus partes accreſcunt, non autem, quæ prius erant, ob nutrimentum per omnes dimẽſiones augentur, non facilè dixerim: formam tamen quodlibet horum ſpecificam, præter formam miſtionis, habere puto, à qua vt & in vegetabilibus & animalibus, omnia hæc, figura ſcilicet & qualitates reliquæ, proueniant & oriantur. Imò ſuam cuiusque formam ſeſe vim multiplicandi habere, abſurdũ eſſe non exiſtimo. Etſi enim aurum igne excoctum aut fuſum in agrum coniectum & ſatum ſe nõ multiplicet: quin tamẽ in terræ cauernis, & locis, vbi metalla creſcunt, id fiat, nihil prohibet: cum aurum & reliqua metalla non ſemper ea formâ, quã fuſa habẽt, generentur, ſed ſæpè immatura reperiantur, ac temporis progreſſu maturentur. Præterea certum eſt, exhauſtas venas aluminis vitrioli; imò metallorum poſt aliqua temporum interualla, iterum fœcundas reddi, & metallis ac mineralibus repleri.

…iſtoria …etallorum …naſcen…tium.

Qua de re doctorum virorum obſeruationes collegit, *in extracto quæſtionum Chymicarum de lapide Philoſoph.* Ioh. Cõradus Gerhardus, M.D. contra eos, qui ſtatuunt, omnia metalla, quæ hactenus è terra effoſſa ſunt, & poſthac effodientur, ſimul in prima creatione condita eſſe, & nulla amplius creſcere. Aurum Corbachiæ in VVeſtphalia creſcit & recreſcit in cumulis ſingulis quadrienniis. Sic argentũ in cumulis plumbi cinerei, vbi prius nullum inerat argentum, certo tempore maturatur & perficitur. Item vena plumbi in Sclauonia quadrageſimo anno tranſit in argentũ. Squama æris in arena ſicca anno trigeſimo in aurũ. Ferrum in Sileſia ad Saganum oppidum decimo renatum anno denuò foditur; non aliter ac in Ilua ferrũ, quæ eſt Italiæ Inſula in Thyrreno mari. In Miſnia limus ruber paluſtris quinquennio; in Suecia ſimilis limus vno anno Soli expoſitus, in bonũ ferrum abit. Idẽ in cumulis ex lapide fiſſili vſu venit circa aurifodinas Mansfeldiæ, vbi æs ſimiliter maturatur & renaſcitur. Feſſularũ mons in Hetruria lapides plumbarios habet, qui ſi exſcindantur, breui tẽporis ſpatio nouis inſtaurãtur incrementis, vt tradit Bocarius Certaldus, qui id cõpertiſſimũ eſſe ſcribit. Plinius etiam, *lib.* 34. *cap.* 17. ſcribit: mirum in his ſolis plumbi metallis, quod derelicta fertilius reuiuiſcant. Sed id nõ in ſolis plumbi, verum in omnibus metallis vſu venit; imò & mineralibus. De ferro, quod in Ilua Thyrreni maris Inſula effoditur, refert Andreas Cæſalpinus, *lib.* 3. *de metall. c.* 6. terram inanem metalli, quæ eruitur, dum vena effoditur, totã procedente tempore in venam conuerti. Sulphuris vena quadriennio reparatur, vt refert Fallopius, *de Thermis c.* 5. Terra detracta halonitro in cumulũ redacta poſt 5. aut 6. annos nitrum reddit, vt ſcribit Cardanus, *lib.* 5. *de ſubtilitate.* In India montem eſſe Oromenum appellatum ſalis natiui, in quo lapidicinarum modo credatur ſal renaſcens, refert Cæſalp. *de metall.* 1. *c.* 16.

Neque eſt, vt quis hic ſubterfugium aliquod quærat & obtendat: forſan lapides illos veiectos in cumulos metalla iam olim in ſe cõtinuiſſe. Aliud enim exploratio exactiſſima Probatorum docet, qui ne minimum ferè granum in ſcoriis relinquunt. Et planè inſigne ac notatu dignum eſt, quod Garcias ab Horto *ſimplic. in Ind. naſc. lib.* 1. *cap.* 47. de adamante ita ſcribit: *Adamantes, qui altiſſimè in terræ viſceribus multisq; annis perfici debebant; in ſummo ferè ſolo generantur, & duorum aut trium annorum ſpacio perficiuntur. Nam ſi in ipſa fodina hoc anno ad cubiti altitudinẽ fodias, Adamantes reperies. Poſt biennium, rurſus illic excauato; ibidem inuenies Adamantes.*

Neque abſurdum videtur, in mineris ſpiritũ aurificum vel argentificum cum materia idonea coaleſcere, & aurum vel argentum fieri; aurumque & argentum hoc antequam ſolideſcat, & excoquatur, iterũ à ſe poſſe ſpiritus argentificos & aurificos emittere, qui materiam diſpoſitam in aurum vel argentũ conuertant; & hoc modo perpetuari metallorũ fodinas. Quod certè ipſi ductus & fluxus venarum metallicarum monſtrare videntur, in quibus ἀνάλογον quid naturæ vegetabili apparet. Idemq; & hoc confirmare videtur, quod à Medico quodã experientiſſimo, qui diu Fribergæ, fodinis metallicis nobili Miſniæ oppido, Medicinam fecit, relatum ſcio. Is enim cum aliquos ex foſſoribus metallicis mortuos apeuiſſet, in pulmonibus ea ipſa metalla concreta reperit, in quibus effodiendis viui laborauerant. *Spiritus metallifici.*

An tamen propriè creſcere dici poſſint, dubitatur. I. C. Scaliger, *in lib.* 1. *de plant.* lapides creſcere negat: *Lapides, inquit, non creſcunt, ſed augeſcunt. Sic obtinebit augmentum generis proportionem ad incrementum. Vt illud ſit appoſita cuiuſcunque modi quantitate: incrementum fiat per occupationem, quoquo verſum capacioris laci ex promotione ambitus eximi, admiſſis intro partibus, mutatis, atque vnitis.* *Metalla an creſcant.*

Vnde ſemen metallis & mineralibus ſi non vniuocum, certè analogum nonnulli tribuendum cenſent. Hoc certum eſſe puto, formas iſtas, ſeu ſemina ſeu ſeminarias rationes, vt aliarum etiam rerum à *Metalla an ſemen habeant.*

Deo primum creatas eſſe, vt rerum ſui generis ſint principia. Et licet formæ iſtæ ac ſeminaria principia in animalibus & plantis per certa corpora, quæ ſemina dicuntur, propagentur, & peculiari corpore ſpiritus ille Architectonicus concludatur, in metallis tamen per totum corpus diſpergitur. Quod enim in ſalice & aliis plãtis fieri videmus, vt per ramum auulſum fiat propagatio, vtpote in quibus ſeminale principium per totam plantã, diſpergitur: idem in metallis & gemmis accidit, in quibus formale illud, aut ſi ita libeat appellare, ſeminale principium, ſeu ſpiritus architectonicus in materia metallica ſeu lapideſcente occulto modo concluſus eſt. Qui plura hac de recognoſcere cupit, legat *c. 13. lib. 1. de lapidibus & gemmis*, Anshelmi Boëtij, in quo poſtquã multis de figura ſexangulari Cryſtallorum & aliis gẽmarum figuris diſputauit, tandem concludit, ſe autumare, Naturam, vt Cryſtallus hac nota ab aliis gẽmis diſtingueretur, ipſi hexagonam figuram dediſſe, non ſecus quam arborum frondibus & herbarum floribus peculiares ſuas figuras dedit, quæ ab architectonico ſpiritu & formatrice facultate ignoto nobis modo fabricentur.

CAPVT X.

De Spiritu & Calido innato.

TAndem quia hoc ipſo in capite P. Seuerinus corporum aſtralium & vitalium principiorum mentionem facit, & inter cætera ſcribit, queadmodũ inter ſe differunt ſemina officiis & proprietatibus, ita hæc quoque corpora differre aſſerimus; Herbarum corpora ab animalium, mineraliũ, metallorum, gemmarum: & in herbis aliud corpus eſſe Meliſſarũ, aliud Valerianatum, aliud Calamintharum &c. In animalibus aliud hominum, aliud leonum, aliud boum. In mineralibus aliud vitriolorum, aliud aluminum, & in his vniuerſam medicinam fundari dicit: & paſſim apud Seuerinum & alios Chymicos fiat mentio Balſami naturalis, vitalis ſulphuris, Mumiæ vitalis, quibus omnibus nominibus nihil aliud intelligitur, quam quod Peripatetici & Galenici Spiritum inſitum & Calidum innatum vocant: eo ipſo nobis in mentem reuocant, quod Ariſtot. *3. de generation. animal. cap. 3.* ſcribit: *ὡς διαφέρουσι τιμιότητι καὶ ἀτιμίᾳ αἱ ψυχαὶ ἀλλήλων, οὕτω καὶ ταύτη διαφέρει φύσις: Sicut animæ nobilitate & ignobilitate inter ſe differunt: Ita & natura huius corporis differt*: atque addit, quod ſit ἀνάλογον τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ, nimirum τὸ καλούμενον θερμόν: quid Spiritus inſitus & calidum innatum ſit, diſpiciendum. Atque ita vix alio loco, quã iſto, cõmodius explicari poterit quæſtio de calido, quod alij innatum, alij cæleſte appellant. Cũ hoc ipſum eſſe dicat, ὅπερ ποιεῖ γόνιμα εἶναι τὰ σπέρματα, quod facit, vt fœcunda ſint ſemina, de quib. hactenus egimus. Nimirum vt ſupra dictum, Omnis forma & anima quidem ſui eſt multiplicatiua; non tamen cum quolibet corpore ſe propagare poteſt, ſed quælibet οἰκείαν ὕλην, propriã materiã requirit, & ſubiectum ad animam propagandam & transferendam idoneum. Inprimis autem ad idoneũ animæ domicilium conſtituendum facit calidum, aliis innatum, aliis cœleſte dictũm; de quo etſi non pauca *lib. 1. Inſtit. c. 5.* dicta ſint, de eo tamen & hic quænam dicenda, cum ferè vniuerſa medicina ſuper iſta doctrina fundetur.

Calidum innatum an ſit Elementaris Naturæ.

Et principio quidem ſi authoritatibus res tranſigenda eſſet, non magnam habere difficultatem. Etſi enim Ariſtotelici plurimi calidum iſtum natiuum alterius originis, quã elementaris eſſe negent, idque ab igne deducant: tamen illis non ſolùm Platonicorum ferè omnium, ſed ipſius Ariſtotelis authoritas opponi poſſet, qui hoc calidum, loco allegato, quem ſupra *c. 8.* integrum citauimus, expreſsè alterius, quã elementaris, originis eſſe ſcribit. Quanquã enim Zabarella verba iſta Ariſtotelis in alium ſenſum detorquere conetur, dum, *lib. de calore cœleſti, c. vltim.* ſcribit, calorem iſtum quidem natura ſua eſſe igneum, atque elementarem, verum eo vti virtutem vitalem, cœlo proportione reſpondentem, & propterea cœleſtẽ appellari; & Capiuaccius, *in comm. in aphor. 14. ſect. 1.* ſcribat, calorem illum non eſſe igneũ, i. e. non regulari ab igne, tamen verba Ariſtotelis tam manifeſta ſunt, vt talem interpretationem non admittat.

Locus Ariſtotelis de Spiritus & calido innato.

Etenim non docere vult Ariſtoteles, cuius rei inſtrumẽtum ſit iſtud calidum; ſed cuius Originis. Expreſsè enim ſcribit; σῶμα hoc οὐ πῦρ, οὐδὲ τοιαύτη δύναμίς ἐστιν. Et mox; οὔτε πῦρ, οὔτε ἀπὸ πυρὸς ἔχει τὴν ἀρχὴν, ἀνάλογος τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ. Et ſi calidũ hoc elemẽtaris riginis eſſet, licet ab anima regeretur, non diuerſæ in diuerſis eſſet naturæ: ideoque dicere non potuiſſet, corpus hoc τῶν καλουμένων στοιχείων θειότερον in omnibus non eſſe eiuſdem naturæ, ſed vt animæ inter ſe nobilitate & ignobilitate differũt, ita etiã naturã huius corporis differre. Neq; ſatis facit, quod Eraſtus, *part. 2. diſp. com. Paracelſ.* ſcribit; dici, corpus aliquod diuinius aliis propter diuiniorẽ formã; nec eſſe neceſſarium, vt ob id materiã habeat à reliquorũ materia aliã. Etenim ſi propter formã corpus aliud alio eſſet diuinius, forma corpus redderet diuinius. At Ariſtoteles formam nõ reddere corpus diuinius, ſed participare dicit, & ſicut formæ nobilitate & ignobilitate differunt, ita & corpora inter ſe differre.

Neque refert, quod *loco allegato*, ſcribit Eraſtus, quatuor ſolùm eſſe Elementa, neque plura, neque pauciora ſæpiſſimè Ariſtotelem affirmauiſſe, & aliquando etiam demonſtrauiſſe. Factum hoc quidem ab Ariſtotele, dum de elementis mundum conſtituentibus agit: interim iſtis omnibus ſaluis, vbi de principiis proximis animalium tractat, hoc corpus addere potuit. Sicut & dum de elementis & miſtorũ principiis in genere agit, nullam Animæ mentionẽ facit. Verum auctoritatibus in quæſtione tam graui ac difficili ſolùm non fidere, ſed veritati vnice intentos eſſe decet.

Calidum innatum eſt corpus.

Primò autem cum de Calido hoc quæritur, non de qualitate nuda, ſed de corpore quæſtio eſt. Ipſe enim Ariſtoteles σῶμα appellat. Ac id ipſum alias Spiritus appellatur. Et vt Scalig. ſcribit, *Exerc. 280. ſcriptum reliquere ſapientes, nihil aliud eſſe calorem naturalem, quã ſpiritũ*. Et rectè quidẽ. Nam ipſe Ariſtoteles, *loco allegato*, τὸ θερμὸν quod facit, vt fœcũda ſint ſemina, nominat τὸ ἐμπεριλαμβανόμενον ἐν τῷ σπέρματι καὶ ἐν τῷ ἀφρώδει πνεῦμα. Et *c. 4. lib. de mundo*, ſcribit; quod πνεῦμα dicatur ἥ τε ἐν φυτοῖς καὶ ζώοις καὶ διὰ πάντων διήκουσα ἔμψυχός τε καὶ γόνιμος οὐσία. Et Galenus, *3. de Simpl. Med. fac. c. 9.* ſcribit, calorem innatum eſſe, quẽ in quoque animali natiuum Spiritum nominamus. Atque omnino conſultius videtur cum Ariſtotele ſubſtantiam hanc Spiritum appellare, quam cũ Medicis calidum natiuum. Quanquã enim vox Calidum Innatum non nudã qualitatem, ſed ſubſtantiam ſignificat: tamen proculdubio eam appellationem accepit in animalibus perfectioribus, quæ ad tactum calida apparent, & quorum actiones calore etiã ſenſib. obuio perficiuntur: cũ tamen in plantis idem Spiritus inſit, ſed ſenſu nõ perficiatur, imò in iis frigore rigẽtib. inueniatur. Ideoq; licet Eraſto & aliis, (ſi ita libeat) concedatur, animalium calorem, quo ad videlicet calor eſt, eſſe ab igne cum aliis elementis miſto & temperato: tamẽ nõ eſt de nuda hîc

Spiritus inſitus.

qualitate

Qua itaté quæſtio eſt, ſed de Spiritu, ſeu ſubſtantia. Atque ita hic vna opera dicendum aliquid erit de Spiritibus corporeis: optandumque eſſet, pleroſque ſolum corporibus, quæ tangi & videri poſſunt, intentos nobiliſſimas iſtas ſubſtantias non neglexiſſe.

Spiritus quid. Ne autem æquiuocatio errorem pariat, principio ſciendum, Spiritus vocabulū pluribus modis vſurpari. 1. enim πνεῦμα aërem vel ventū ſignificat, vt eſt *c.4.lib.de mundo.* 2. In ſpecie aërem, qui reſpirando attrahitur, & expellitur. 3. Ipſam reſpirationem, quæ aëris inſpiratione & exſpiratione cōſtat; quæ ſignificatio Hippocrati familiariſſima eſt, 4. πνεῦμα quandoq; ſimpliciter poſitum apud Hippocr. difficultatē ſpirandi ſignificat. 5. Flatus in corpore πνεύματα appellantur. 6 Exhalatio aut vapor à corpore aliquo quomodocunq; reſolutus, Spiritus appellatur, quæ appellatio Chymicis familiaris eſt.

Verū iſtæ ſignificationes omnes à noſtro propoſito alienę ſūt. Cū enim hîc de ſpiritibus loquimur, intelligimus quandam ſubſtantiam tenuiſſimam & ſubtiliſſimā, quę ad animalium & vegetabilium, imò etiam aliarum rerum cōſtitutionem pertinet: & qua forma ac anima, tanquam præcipuo inſtrumento, ad actiones ſuas obeundas vtitur. Quos Spiritus Hippocrates in animalibus ὁρμῶντα appellat.

ψυχῆς quid ſignificet. Hos ipſos ſpiritus ψυχῆς vocabulo apud antiquiores appellatos fuiſſe, quandoque exiſtimo Neque enim ψυχῆς vocabulum apud antiquos ſemper animam ipſam corporis animati formam ſignificat, ſed interdum etiam ſanguinem, vt apud Galenum, *lib.2. de placit.in fine*, videre eſt. Hinc Ariſtophanes, *in Nubibus Act.2.Scena 1.* de Cimicib. loquens, καὶ τὴν ψυχὴν ἐκπίνουσι, *exſugunt animam*, inquit, id eſt, ſanguinem. Et Virgilius: *Purpuream vomit ille animam:* Interdum ſpiritus illos proximum animæ inſtrumentum, ita dictos, ſiue ἀπὸ τοῦ ψύχειν, à refrigerando; ſiue quod ſint ſubſtantia ἔμψυχος & proximum animæ inſtrumentum. Quod niſi obſeruetur, abſurda dogmata tribuentur Hippocrati, cum tum alibi, tum etiam *in 6. Epidem.ſect.5.* ſcribit: *Hominis animam ad mortem vſque naſci.* Et omnino ſi ψυχῆς ἔτυμον ſpectemus, probabile videtur, à ſpiritibus ad formam ſeu εἶδος tranſlatum, & forſan ab iis qui præter ſpiritus illos corporeos nihil in homine incorporeum & ἀΐδιον crediderunt & agnouerunt. Quæ varia vocis ψυχῆς ſignificatio procul dubio multis, imò forſan etiam Galeno impoſuit, & in cauſſa fuit, vt interdum ſatis incautè de anima loqueretur, & quomodo anima à ſpiritibus, imò temperie differret; ſatis percipere non poſſet. Verum hæc obiter de vocabulis monuiſſe ſufficiat. Iam ad calidi iſtius & ſpirituum naturam explicandam reuertamur.

Et principio quidem hoc admonendū cenſemus: Antiquum planè dogma eſſe, quod ab Ariſtotele, *loco allegato*, proponatur; videturque Ariſtoteles illud ab Hermete Triſmegiſto deſumſiſſe, è libro, qui Clauis inſcribitur, in quo inter alia ſcribit: ἔνδυμα τοῦ νοῦ τὴν ψυχὴν, τῆς δὲ ψυχῆς τὸ πνεῦμα. Et mox: ἡ ψυχὴ καὶ αὕτη θεία τις οὖσα καθάπερ ὑπηρέτῃ τῷ πνεύματι χρῆται, τοῦτο πνεῦμα τὸ ζῶον διοικεῖ.

Spiritus inſitus cujus naturæ ſit. Deinde, quod ad quæſtionem: An Spiritus ille, de quo loquitur Ariſtoteles, ſit naturæ elementaris vel alterius: Non quidem negamus, coniunctum eſſe hunc ſpiritum, qui à calore, qui in animalibus in eo euidentiſſimus eſt & efficaciſſimus, calidū appellatur, cum elementari calore, vt ſeorſim ab eo ferè reperiri nequeat, quemadmodum facultas animalis abſque naturali non reperitur; & æthereum illum calorem, ſicut inſtrumento elementari vti: tamen ſi quæratur, an Spiritus ille nihil niſi elementare in ſe contineat, cum multis doctis viris, Fernelio, Valeriola, Schegkio, & aliis plurimis probabiliter aſſerimus; *Eſſe quid ſpirituoſū in rebus naturalibus, præter elemēta.*

Atq; ad id probandum vtor argumento Scaligeri, quo ille contra Alexandrum & alios elementares animæ carnifices, vt appellat, ad probandum, Animā non eſſe ex elementis, vtitur, & Herculeum appellat. Ita autem ille, *Exerc. 307. ſect. 20. Quin iſtis edico ſimul, omnem fortunam cuiuſque perfectè miſti, etiamſi nō ſit anima, vt in adamante, Naturam eſſe quintam, longè aliam à quatuor elementis. Quo ex loco deducitur Herculeum argumentum contra Alexandrum, qui animā ex quatuor elemētis conſtituebat. Eſt in anima poteſtatibus, quod nunquam fuit in poteſtatibus elementi cuiuſpiam. At nihil eſt in quapiam re, quod non fuerit actu in ſuis principiis. Principia namque ſunt actus eorum, quorū ſunt principia. At in anima eſt facultas ad mouendum antrorſum, retrorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum; quod in elementis nulla. Alia quoque longè illuſtriores ſunt animæ potentiæ, quæ non ſunt in elementis.* Quod argumentū inſtituto noſtro ita applicamus. Eſt in ſpiritus ſeu calidi huius poteſtatibus, quod nunquā fuit in poteſtatibus elementi cuiuſpiā. Et in ſpiritu iſto calidi innati illuſtriores ſunt potentiæ, quæ non ſunt ex Elementis. Ergo ſpiritus iſte nō eſt tantum ex elementis. Atq; hoc ipſo argumento vti videtur Ariſtoteles, *loco* illuſtri illo *antea allegato, 2. de generat.anim.c.3.* Etſi ſaltem ſeminibus id applicet. Ita enim concludit Ariſtoteles, vt ipſe Eraſtus textum hunc, *diſput. 2. contra Paracelſ.* reſoluit. Quod ſpiritum participat, in quo natura cœleſti caliditate proportione quadam reſpondens ineſt, corpus participat elementis pręſtantius. Omnis porrò anima participat talem ſpiritum. Quocirca participat corpus elementis præſtantius. Etenim virtus diuinior elemētis in corpore ineſt elementis præſtabiliore. Nam oportet ſe reſpondere virtutem & ſubiectum. Quo fit, vt pro animarū nobilitate, & ignobilitate, cum virtute earum generatricē, tum corpus ſubiectum, ſimiliter differre neceſſum ſit. Seu potius, ſecundum textum ſi illud, quod fœcunda facit ſemina, nobilius eſt virtute elementorum, ſubiectū quoq; huius nobilius eſſe oportet elementis. Quod autem procreatrix facultas, ſeu illud, quod fœcunda facit eſſe ſemina, præſtet elementorum virtutibus, eo probat: Quod elementorū nullū generat animal. Sumit autem tāquam conceſſum, cunctis illud, quod fœcunda facit eſſe ſemina, caliditatem quādam eſſe. Quod ſemina fœcunda efficit, inquit, calor eſt, & nominatur non igneus, ſed cœleſti calori proportione reſpondens. Quo poſito ſic porro argumentatur. Calor cœleſti calori reſpondens diuinior eſt elementorum calore: at calor ſeminis eſt talis: Ergo diuinior eſt. Maiorem probat ex efficientia vtriuſq; caloris. Ille calor ſimilior eſt cœleſti calori, cuius operatio propius accedit ad efficientiā cœleſtis caloris: at ſeminis calor propius in agendo accedit ad cœleſtem calorem, quam calor elementorum: & proinde calori cœleſti ſimilior eſt. Non n. calor ignis tam ſuauis eſt ac benignus, quàm cœleſtis.

Anima non eſt ex elementis.

Spiritus inſitus non eſt ex elementis

Res ſcilicet eò redit, vt cū Scaligero dicamus, vbicunque nobiliores & illuſtriores potentiæ & qualitates apparent, quā quæ ab elementis proficiſci poſſunt, ibi nobiliora principia ſtatuenda eſſe Eſſe autē tales actiones multas, ſupra ſatis probatum eſt. Et ſi non eſſent talia agentia nobiliora, vnde contagium, ſympathiæ & antipathiæ rerum, venenorum, purgantiū, & multarum aliarum rerum actiones deduci poſſent? Vt non ſine cauſſa videatur ſcripſiſſe Libauius, *Alchym Triumph.cap.9. Nec elementa vulgaria, nec omnis eorum virtus, aut qualiſcunque coalitio poteſt præſtare, vt Rhabarbarum purget, & non quidem, vt Muſca fiat.*

Eludere quidem conantur hoc aliqui, & cū Eraſto, *loco allegato*, ad id confugiunt, vt dicant, ignem quidem ſimplicem talia efficere non poſſe; ſed in cōpo-

ſitis miſtum, refractum ac temperatum id præſtare: vel ignem quidem ſolum non generare, & nobiles illos effectus non ſolum ab elementis prouenire, ſed à forma. Et calorem hanc agendi vim, non ex ſua natura, ſed ab anima habere. Atque ſimili hoc vtitur. Eraſtus. Sic propemodum, inquit, ſe res habet, vt in inſtrumentis artis. Malleus, verbi gratia, poculū facit, non quoad ferreus eſt, ſed quoad potentiā hanc ab artifice accipit. Vt malleus ſit, ex ferro habet; vt poculum faciat, ab artifice adipiſcitur. Sic animaliū calor ab elementis habet; quod calor eſt: at quod fœcundus eſt, à nobiliore cauſa nanciſcitur.

Caloris poteſtas quid.

Verum enim verò ad primum reſpondemus. Etſi ignis in miſtis, vtpote temperatus, alio modo agat, quam ſimplex: tamen nec tum vltra ſuas vires agit. Et nihil præſtat, niſi quod in ſua & reliquorum, cū quibus miſtus eſt, elementorum poteſtate eſt.

Et ſi à miſtione elementorum & temperatione qualitatum primarum nobiles illas actiones deducere licet: cur non ab eadem miſtione & temperatione deducuntur vita, motus voluntarius, viſus & omnes actiones animales, imo cum Alexandro ipſa anima? Nā ſi illud Scaligeri, Nihil eſt in quapiam re, quod non fuerit actu in ſuis principiis, alicui non ſatis firmū in hac, in qua nunc verſamur, diſputatione, nec alicuius momenti ad qualitates occultas adſtruendū eſſe videtur: mōſtret is, qua ratione locū aduerſus Alexandreos, animā ex elementis componentes, atque ita omnes animaliū actiones ad elementa reducentes, habere poſſit. Æquè enim tum alicui ad occultum & ſingularem miſtionis elementorum modum confugere liceret.

Deinde cōcedimus quidem, calorē multa operari, vt animæ inſtrumentum, quæ ſolus nō efficeret, & propterea etiam diuerſa efficere; in ventriculo Chylum, in Epate ſanguinem, aliud alibi: & proinde tales actiones non ſoli calori, ſed animæ potius calore vtenti attribuendas eſſe. Non tamen omnes actiones, quæ elementis nobiliores ſunt, ab anima proueniunt, vt etiam Scal. monuit, *exercit.* 101. *ſect.* 8. *exerc.* 102. *ſect.* 5. Id quod ex multis patet. Primò enim anima extra corpus nō agit: ac multæ ſunt operationes & mutuæ actiones inter ſe rerum naturalium, quarū corpora ſe mutuo non tangunt, vt in mirandis rerū Sympathiis, vt & contagio videre eſt. Secūdò res multę, quæ ex cōmuni ſentētia pro animatis non habentur, nobiliores, quā elementa, habent operationes. Tertiò partes animalium emortuæ, & plantæ vita iam deſtitutæ, nihilominus eas vires habent, & operationes, quæ ad elementa nullo modo reduci poſſunt. Quidni ergò & in ipſis viuentibus dentur actiones & accidentia, quæ ab anima non proueniant? Vt iam de aliis nihil dicam. Quid animæ cum ſaporibus, odoribus, coloribus & aliis multis?

Dantur actiones quæ neque ab elementis ſunt, neque ab anima.

Fruſtra ergò illi, qui calidū iſtud elemento ſtellarū analogum negant, ſtatim ad animā confugiunt. Nimirum diuerſæ & diſtinctæ qualitates, affectiones & actiones in rebus naturalib. ad diſtincta, à quibus fluunt, principia referenda. Habet anima ſuas potentias: alias vegetans, alias ſentiens: & ſunt ſuæ cuique ſpeciei propriæ qualitates & potentiæ, vt in homine. Ratio, in aliis aliæ. Ab elementis, fluunt calor, frigus, humiditas & ſiccitas, & hinc emergentia temperamenta varia; leuitas item & grauitas. Quicquid verò ad iſta referri non poteſt, ab alio fluat principio, neceſſe eſt. At tales qualitates & actiones multas eſſe, facilè animaduerteret, qui rerum ſympathias & antipathias, atque facultates miras & varias in vſu medico conſiderauit.

Quibus & hoc accedit, quod ſpecies illæ ſpirituales ſeu intentionales, vt appellāt nōnulli, quales ſunt ſpecies viſibiles, alias reales & principales qualitates, à quib. fluant, præſupponant, & hæ rurſum ſua ſubiecta, quorum ſunt affectiones. At multæ dātur tales rerum ſpecies præter ſpecies ſenſibiles vulgò notas, per quas multi occulti rerum conſenſus & diſſenſus fiunt. Ergò & reales alias qualitates, quarum ſint ſpecies, præſupponere neceſſe eſt: & hę rurſus habeant ſua ſubiecta, quibus inſint, oportet, & à quibus fluant. Notum eſt Magnetem trahere ferrū, quod per aliquem contractum omnino perficitur. Canes veſtigia ferarum deprehendunt par ſpeciem aliquam, à qua afficiuntur. Multi felis vel ciſtæ inclulæ, quam nec vident nec audiunt, præſentiam ferre non poſſunt: quod & ipſum per aliquem contractum fieri neceſſe eſt. Ac ſunt tales rerum ſpecies & ἀπόρροιαι multò plures, quā nōnulli credūt.

Species ſpirituales.

Neque ideò negandæ vel reiiciendæ ſunt, quod difficiliores cognitu ſunt: ἀμύηται γὰρ εἰσιν, inquit Plato in Theæteto, οἱ οὐδὲν ἄλλο οἰόμενοι εἶναι, ἢ οὗ ἂν δύνωνται ἀπρὶξ τοῖν χεροῖν λαβέσθαι: *Profani ſunt, qui nihil eſſe putant, niſi illud, quod manibus palpare & prehendere poſſunt.* Et vt Scalig. *Exerc.* 23. ait: *Optima ac ſubtiliſſima quaque rerum aut fugiunt aut fallunt ſenſum.* Etenim non omnes rerum ſpecies & effluuia talia homo ſuis ſenſib. percipere poteſt. Occultæ ſunt corporū cœleſtium influentiæ multæ, quæ & ipſum hominē afficiunt, nec tamen viſu, auditu, odoratu, aut alio ſenſu externo vllo, ſed tantùm ex effectu deprehenduntur. Vt aliquid à magnete ad ferrum effluat, quo mediante fiat contactus, negandum non eſt. At nullo ſenſu ab homine illud deprehenditur. Ita cum canes heri veſtigia à leporis, cerui, vel alterius feræ veſtigiis diſcernere valeant, eſt procul dubio quiddam, quod ipſos moueat, & quidem diuerſorum diuerſa ſimulacra vt ipſis obiiciantur, neceſſe eſt. Neque nihil eſt, per quod feles nonnullos in lipothymiam coniiciunt. Sæpe videmus boues in loco, quo bos mactatus eſt; etſi nullus amplius ſanguis ibi conſpiciatur, nec vllum aliud mortui bouis veſtigium deprehendatur, conſiſtere & vehementer moueri & conturbari. Taxi vmbram noxiam eſſe refert Plin. *lib.* 4. *cap.* 75. & alij idem tradunt. At certè non vmbra, quatenus talis, id effecerit, ſed peculiaris ἀπόρροια. Hoc modo omnia amuleta, & quæ extra corpori applicantur, vt radix pœoniæ, & ſimilia afficiunt. Cum enim corpore ſuo humores & partes in corpore latentes non afficiant: neceſſe eſt, vt aliquid ab iis effluat, quo mediante in penitiores corporis partes agant. Et quanquam obſtruſa ſit iſtorū effluuiorum natura: eadem tamen obſcuritas in ſpeciebus ſenſibilibus occurrit: de qua iamdudum elegantiſſimis hiſce verſibus conqueſtus eſt vir doctiſſimus Hier. Fracaſtorius.

Species ſpirituales multæ ſenſibus non deprehenduntur.

Quid dicam miſerum me agere, & quam ducere vitam
Irrequietum animi, & quærentem in dagine vana:
Naturam ſemper fugientem: quæ ſe vbi paulum
Oſtendit mihi, mox facies in mille repente,
Ceu proteus, conuerſa, ſequentem eludit, & angit
Mærentem ſeniique horas, caſſumque laborem?
Nuper enim tenues ſpecies, ſimulachraque rerum,
Quæ flere ex ipſis dicuntur, perque meare
Omnia, dum ſector meditans, taciturque requiro
Auia ſyluarum, & ſecreta ſilentia ſolus,
Cognoui tamen his ſpectris illudier ipſis:
Vt ſenſus feriant noſtros, ſemperque laceſſant,
Perque fores cauſaſque animæ ludantque meentque
Ac remeent, ipſamque nec inter ſomnia linquant.

Et ſi ſpecierum iſtarum, quæ ſenſibus noſtris percipiuntur, natura tàm occulta & abſtruſa eſt: multò magis earum, quæ ſenſus noſtros latent, natura abdita erit.

Neque etiā de ſubiecto harum ſpecierū quis ſit ſollicitus. Qualitates quidē materiales ita recipiūtur in ſubiecto vt ad eius motum moueantur; non ſint

Species ſpirituales non mouentur ad motum aeris.

ſint totæ in quauis parte ſubiecti, nec in eodē ſubiecto plures eiuſdē ſpeciei numero tantùm differētes, nō confuſæ & diſtinctæ, ſeruantur. Spiritalia verò eiuſmodi & ſpecies iſtæ non recipiuntur in ſubiecto, vt ad eius motum moueantur; ſunt in quauis parte totæ; in ſubiecto eodē plures eiuſdē ſpeciei, numero tantum differentes, inconfuſæ & diſtinctæ ſeruātur. Sicut hoc cum in aliis, tùm in ſpeciebus viſibilibus videre eſt. Licet enim aër ventorum flatu moueatur: ipſæ tamen directè circumquaq; à re viſibili radiant. Quodlibet etiam punctum ſpeciei eiuſmodi totum viſibile repræſentat, radiiq; viſibilium ſine confuſione mediū illuſtrant: & licet in eodē loco ſunt plurimæ res viſibiles numero diſtinctæ: tamen omnes per quodlibet punctum medij ſui ſpecies mittunt; eaſq; incōfuſas & impermixtas, vt ab oculis videntiū aut ſpeculis omnes diſtinctæ recipi poſſint. Fiuntq; per hos ſeu ſpiritus ſeu ſpecies mirandæ rerum ſympathiæ & antipathiæ.

Magia naturalis. Atq; hic Magiæ naturalis, ſi qua eſt, præcipuum fundamentū proculdubio ſitum eſt. An enim ſit aliqua Magia naturalis, apud autores cōtrouerſum eſt. Nonnulli Magiam naturalem eſſe ſtatuunt, eamq; Philoſophiæ naturalis perfectionem, conſummationem & finem eſſe dicunt, quæ conueniente applicatione agentiū & patientium incredibilia perficiat. Verum Th. Eraſtus. *partc.* 1. *diſput. cōtra Paracelſ.* vt & alij quidam, planè negat, vllam dari Magiam naturalē. Primò quod Phyſica ſit ſcientia; Magia autē hęc ars ſeu operatio dicatur, & proinde Phyſicæ finis & perfectio eſſe non poſſit. Deinde quæ à Baptiſta Porta de Magia naturali traduntur, & ſimilia, non fiant ſupra & præter naturæ conditionem, nec eam admirationem ſui continent, quam habent, aut habere ſaltem omnes putāt Magica, & à peritis & ingenioſis agricolis rectiùs efficiantur, quam ab eruditiſſimo & cōſummato Philoſopho. Et quod nullus vnquam vixerit excellens Philoſophus & in naturæ cognitione verſatus, qui Magnus appellari voluerit.

Magia quotuplex. Rectiſſimè autē hac de re ſentire videtur Ioh. Frāc. Picus Mirandulanus, *de rer. prænot. l.* 7. *c.* 2. vbi monſtrat, magiam aliam ex dæmone pendere, palam expreſſoq; fœdere, vt necromantium atq; etiā veneficarum & ſtrigarum incantatorumq; aliam quæ à multis colatur, vt naturalis, à ſuppreſſo dæmonum pacto deriuari; atq; ad hanc claſſem etiam pertinere, & verè naturalem non eſſe Magiam apud Perſas à Zoroaſtre deriuatam, & quæ apud Ægyptios & Chaldæos olim floruit (quam tamen Paracelſiſtæ hodiè plurimùm commendant) tum aliis tum eo inprimis probat, quod Plato, *in Alcibiade* 1. ſcribit, Magiam Zoroaſtri in cultu Deorum verſari: cum enim Perſarum & Thracum Dij Dæmones eſſent, & eorum cultus non religio, ſed ſuperſtitio, illam ipſam inter ſuperſtitiones reponendam colligitur, quibus tamen ne facilè animaduertatur ſuperſtitio, aliquid naturaliū viriū miſcuerunt. Tandem verò nullam aliā admittit

Magia augusta. naturalem Magiam, quam quæ naturæ limites non excedit, & quæ ſympathia quadam rerum naturaliū conſtat. Quam rerum naturalium conſiderationem nec nos reiicimus, & omnino cenſemus, quæ ab hiſce occultis qualitatibus, rerum ἀπορρίαις, ſpeciebus, aut ſpiritibus, aut quomodocunque appellare libeat, prodeat in rerum natura effectus, nec pauciores, nec minores eſſe, quàm quæ à manifeſtis qualitatibus fieri animaduertuntur. Quarum naturam & differentiā ſi noſſemus, multarum rerum in natura, quæ occultæ hodiè ſunt, cauſſam reddere poſſemus. An autem quæ circa iſta verſatur ſcientia, Magia appellari debeat iam non diſputat: atq; an ob rerū naturalium ſcientiam tantùm vllus vnquam Philoſophus Magus appellatus fuerit, videatur apud I. Fr. Picum Mirandulanum & Th. Eraſtum locis allegat.

Caloris innati à calore elementari differentia. Præterea conditiones huius caloris aliæ ſunt, quā elementares. Nam primò id, quod in mixtis ſuperat elementum, eiuſque qualitas reliquorum actiones infringit & deprimit. At in multis animalibus & plantis, quæ frigidæ ſunt reſpectu elemētaris miſtionis ac tēperaturę, nihilominus calor ille innatus omnium actionum, attractionis, coctionis, excretionis, auctionis, generationis, vitæq; adeo autor & diſpenſator eſt, quod fieri non poſſet, ſi eſſet elementaris, tantillus ſc. & ab abūdante frigiditate victus & in agendo impeditus. Dantur enim multæ plantæ, quæ valde frigidæ ſunt, quæ nihilominus alimentū attrahunt, coquunt, aluntur, augentur, fœcunda ſemina generant: quæ omnia cum caloris opera ſint; temperamentum verò eiuſmodi plantæ, reſpectu caloris elementaris, frigidum obtineant; alium adhuc & nobiliorem calorem ſubeſſe neceſſe eſt. Atq; is calor nō frigori contrarius eſt, ſicut nec

Calori cœleſti frigus elementare non eſt contrariū. frigus ipſi, ſed vt de calore cœleſti ſcribit Ioh. Picus Mirandulanus, *lib.* 3. *contra Aſtrolog. c.* 4. *Huius beneficentiſſimi caloris vim in toto corruptibili mūdo videmus, tam inchoatis, quàm abſolutis, tam animatis, quàm inanimatis. Nam elementa quidem continet & conſeruat, ſicut locus eorum, & forma quaſiq; artifex omnia quidem ambiens, ſed per omnia quoq; intimè ſe diffundens. Et ſi cœleſti calore deſtituantur, nec frigiditatem agere frigus poterit, nec calor caliditatem. Non enim calor ille ſidereus frigori contrarius, ſicuti calor igneus vel aereus, ſed omnes cōtinet Qualitates elemētares eminētia ſimplici.* Et Poſtea: *Verum fallit nomen caloris, quod cum audimus, rem intelligimus ſtatim aduerſam frigiditati. At cœleſti illi calori proximior quidem natum calor elementaris, quàm elementis frigiditas, ſicut etiam eſt perfectior: ſed nihil prohibet illum ab vtriuſque elementi proprietatibus exaltatū vtraque virtute complecti, ſicut candorem cum dicimus, rem aduerſam videmus dicere fuſco nigroque colori: nec tamen negauerit quiſpiam, non ſecus nigrum colorem, quam album candore lucis & conſeruari & efficacem eſſe; licet alius luci noſtra proximior, nomen etiam habeat ferè commune, vt candidus appelletur interdum.*

Deinde nec frigiditatem huic calori & ſpiritui eſſe contrarium ex eo patet, quod plantæ, earūq; ſemina & radices tēpore hyberno in medio gelu & glacie, nihilominus vires ſuas integras conſeruant; imò ſæpè ſub niuibus creſcunt & pullulant: vbi certè ſi elementaris tantum adeſſet calor, tanto tempore à tanto frigore facilè ſuperaretur.

Præterea cum elementorum motus ſit rectus, vel ad centrū deorſum, vel è centro ſurſum: calidi iſtius motus potius cœleſtia corpora imitatur, & ſicut lumen in orbem diffunditur: ita & iſte calor in orbem diffunditur.

Inſuper ſpiritus ille ac corpus ætheri analogum leuius & celerius eſt omni elemento, & ad omnes actiones ſuæ ſpeciei conuenientes obeundas aptū continet in ſe calorē, à quo etiam in animalibus denominationē accipit. Idem etiam (corpus ſummam penetrandi vim habet. Vnde ab Ariſtotole, *c.* 4. *lib. de mundo*, appellatur ſpiritus, διὰ πάντος διήκων. Et vt Hermes, *in tabula Smaragd.* loquitur, (de ſpiritu enim iſto inprimis in ſea tractari; nonnulli non ſine ratione cenſent) *Hic ſita eſt totius fortitudinis fortitudo fortis, quia vincit omnem rem ſubtilem, omnemque ſolidam ſubſtantiam penetrat.*

Spiritus an ſe mutuo penetrent. De penetratione dimenſionū, quæ à Philoſophis ſubtiliter diſputantur, hîc afferre non libet: neq; de eo inquiro, an verum ſit, quod non planè abſurdum nonnullis videtur, ſpiritus ſe mutuò penetrare: cum ſpiritus animales, naturales & vitales ſeſe mutuò, ſine cōfuſione tamen, permeent. Nam & oculus nutritur, & viuit, & ſentit ac videt. Ac lingua nutritur, viuit, ſētit, guſtat. Quæ actiones per diuerſos ſpiritus perficiūtur. Qui quidē in vna parte omnes preſētes

tes ſunt,ſine tamen confuſione. Equidem ſpiritus corporeos ſeſe mutuo penetrare nõ facilè dixero: ſpiritualium tamen omnium rerum natura nondum ſatis nota eſt. Vt de aliis non dicam, radiorum natura nondum ſatis explicata eſt, neque dum ſatis expeditum, quomodo lucis radij & viſibiles ſpecies, quæ Geometricis dimenſionibus non carent, & quantitatis participes ſunt, vt apud Opticos planum eſt, ſe multis modis penetrare, ſine tamen omni cõfuſione, poſſint. Modum enim qui inuniet, etiã ad ſpirituum naturam explicandam aliquid inueſtigabit: & an ſe mutuo penetrare poſſint, rectius edocebitur.

Etſi enim nonnulli omnia, quæ à Magiſtris ſuis acceperunt, plana & vera eſſe putant: Viri tamẽ doctiſſimi, ac in rerum natura inueſtiganda diligentiſſimi de irrito ſuo labore & conatu conqueruntur. Inter quos, vt modò etiam dixi, eſt Fracaſtorius, qui conqueritur ſe

— his ſpectris illudier ipſis,
Vt ſenſus feriant noſtros, ſemperque laceſſant
Perque fores caulaſque animæ ludantque, meentque
Ac remeent, ipſamque nec inter ſomnia linquant.

Quod ſi verũ eſt de radiis & ſpiritibus viſibilibus, qui etiam ſenſus noſtros afficiunt, multò magis verum erit, de iis quæ ſenſus noſtros latent, naturis.

Spiritus nõ tantum ſüt in animatis. Licet verò Ariſtoteles ſaltem de animatis tractans huius Spiritus mẽtionẽ faciat, vt in quibus ob euidentiſſimas animæ facultates & actiones maximè apparet: tamen metallis mineralibus, gemmis & lapidibus Spiritus denegandi nõ videntur. Etſi non omnibus innoteſcant, ea de cauſa, quod formarum ſuarũ organa ſint, & non niſi formis & actionibus cognitis cognoſcantur; Formæ autẽ per ſuas facultates & actiones in his ſe tã euidenter non produñt, ſicut in plantis & animalibus; qui tamẽ diligentius res naturales perſcrutabitur, nec Spiritus, nec ſeminales rationes omninò his denegabit. Et qui hoc fecerit, nihil de Nitrariis officinis, nihil de metallorũ generatione, nihil de fontibus lapidificis vidiſſe vel inaudiuiſſe videtur, cũ generationes omnes hæ ſpiritibus etiam in ſolidiſſima corpora ſeſe penetrantibus perficiantur. Quæ omnia ſi nonnulli, qui domi latitantes, quod ipſi non viderunt, in toto mundo fieri poſſe negant, diligentius perpenderent, multò rectius de multis iudicarent.

Argumentum a. Zabarellæ, quod cõtra ea, quæ hactenus de calore cœleſti dicta ſunt, *in fine libr. de Calor cœl.* affert, ſoluere nõ ita difficile eſt. Putat ille, nõ eſſe in viuente duos Calores, alterũ elemẽtarem, alterũ vitalem; ſiquidẽ fieri nõ poſſit, vt in vno ſubiecto inſint duo accidentia eiuſdẽ ſpeciei diſtincta numero. Negatur enim primò, quod illi calores ſint eiuſdẽ ſpeciei. Secundò quod ſint in eodẽ ſubiecto. Nam habet vterq; calor ſuum ſubiectũ. Elementaris, ignem; vitalis ſeũ cœleſtis dictus; Spiritum ſeu Corpus illud analogũ elemento ſtellarũ. Interim ſi ſubiecta miſceantur & in vnũ componantur, nihil impedit, etiã hos duos calores vniri. Præterea quomodo, quæſo, ſe res habet, cũ in eodẽ loco duæ aut tres candelæ accenduntur? Quælibet enim ſuum lumen effundit: (quæ tamen lumina ſpecie non differunt) & nihilominus numero diſtincta manent, vt ex Opticis notum, ac imagines in Speculis & vmbræ teſtantur.

De calore cœleſti doctorum quorundam ſententia. Atque hæc ſi cui non arrident, is vt ſuo ſenſu abundet, per me licet. Interim ſciat, hanc ſententiam non eſſe nouã, ſed quæ antiquiſſimos Philoſophos, Platonicos, Stoicos, Ariſtotelem autores habet: & noſtro ſeculo propoſita eſt à Fernelio imprimis, *lib. 2. de abdit. Rer. Cauſ. c. 7.* Valeriola, Schegkio, aliiſq; doctiſſimis viris. Vt optarim Eraſtũ, *part. 2. diſput cõtra Paracelſ.* iſtis verbis ſibi tẽperaſſe, dum ſcribit, eũ, qui dubitat, an congenitus animalium calor, qui ſub imperio formæ omnino actionum naturalium omnium author eſt & effector, ex elementis conflatus ſit, indignũm eſſe, qui inter eruditos vel nominetur ſolùm. De aliis iã non dicã: Schegkius, optimus Peripateticus *in lib. de Calid. & humid. nat.* ita ſcribere audet: Αἰθερῶδες *illud corpus, ſeu animæ* ὄχημα *neque ignis eſt, neque elementum quoddam, neq; cõcretum quid ex elementis, ſed corpus, quod eſt proprium eſſentiæ animæ.* Et iterum. *Reprehenſione dignum eſt, quod ferè ſemper veteres Phyſici cauſas, ſine quibus non fit aliquid, vt primas & præcipuas habuerunt, vt Empedocles miſtionẽ, & Empedoclei iſti noſtrates Craſin arbitrantur eſſe* οὐσίαν *inanimatæ rei.* Ex quo Schegkij loco facilè etiam reſponſio ſumi poteſt, ſi de origine huius τοῦ τῶν ἄστρων στοιχείῳ ἀνάλογου φύσεως quæratur. Non enim opus eſt, vt ea à cœlo defluat (ſiquidem non eadẽ eſt cum corpore cœleſti, ſed ei ἀνάλογος, neque corpus hoc eſt αἰθὴρ ſed αἰθερῶδες, vt Schegkius appellat) ſed vt formæ & animæ rerũ è prima creatione primã ſuam habent originem, & hinc propagãtur: ita & hoc corpus & quinta iſta eſſentia. Creator enim rerum generationis fundamentũ poſuit ſeminium cuiuſq; rei quod generabilia propagantur, ac ipſe primitus totum miſcuit; atque ita in rerum generatione hoc quod ab initio rebus inditum corpus, in generatione propagatur, & ab iis, quæ primò condita ſunt, principiis adhuc hodiè conſtituitur, regitur & conſeruatur. Fruſtra ergò eſt Eraſtus, dum, *part. 2. diſp. contra Paracelſ.* probaturus, non dari quintam eſſentiam, Cœlum hiſce inferioribus non ineſſe probat. *Calidum cœleſti analogum vnde.*

Concluſionis loco notatu dignã, & quæ ad naturam ſpirituũ inueſtigandam, non parum animũ informare, & multo plura in naturæ ambitu cõcludi, quã nonnulli exiſtimant perſuadere poſſit, hiſtoriã proponere libet, ex Quercetano, *in defenſ. contra Anonym. c. 23.* Refert autem in eo loco Quercetanus, ſe aliquando vidiſſe Medicum quendam, Cracouienſ. Polonum, qui adeo artificioſè nouerat ex omnibus plantæ cuiuſuis partibus puluerem parare, qui Spiritus plantæ, facultatum & functionum autores, cõtineret: ita vt ſi quis rogaret ſibi roſam aut calẽdulã, aut papauer mõſtrari, puluerem illius plantæ vitreo vaſculo, Hermetico ſigillo obſignato, incluſum, lucernæ admoueret, vt in fundo incaleſceret. Quo facto illũ puluerem ſenſim, in ſpeciẽ plãtæ ſe extuliſſe & creuiſſe refert, plantamque omnibus partibus abſolutã exhibuiſſe, vt planè quis corpoream putarit: cum tamen ſaltem Spiritualis eſſet, & vaſe refrigerato, & tempore langueſcente iterum in cineres vel puluerẽ reſideret; non ſine Reſuſcitationis & regenerationis ad alteram vitam imagine. Atque talia vitra plura, quàm 30. habuiſſe ſcribit. Cui non eſt diſſimilis hiſtoria, quã recitat Libauius, *Syntagmat. Arcanorum Chymicor. lib. 1. c. 22.* Communicatam à Ieremia Cornario, Archiatro Brandeburgico, Culmbachij. Is enim cum anno Chriſti 1608. menſe Iunio, aquã quandam deſtillari curaſſet, eamq; in vitro, qualibus aſſeruari ſolẽt aquæ deſtillatæ, aſſeruaſſet: menſe Nouembri in vitri eius fundo plantula creuit, cuius picturam & totam hiſtoriam loco allegato videre eſt.

Iohannes Freitagius quidem, in *Noctibus Medicis,* cum nõ viderit roſam illam in vitro è cinere pullulantem, eam pro fabulis vel præſtigiis habet; & rationibus neſcio quibus, *c. 64.* mõſtrare conatur; id quod Quercetanus ſe vidiſſe teſtatur, fieri nõ potuiſſe. Verum cõfirmat hiſtoriam Quercetani, altera Cornarij, ideoq; rectius feciſſet, ſi quod prudentiſſimè Scaliger, *in lib. 1. de plant. p. 218.* ſcribit, perpẽdiſſet. *Longè,* inquit Scaliger, *ſapientius Ariſtoteles: Vbi res cõſtet, ſi opinio aduerſetur rei, quærendum rationem, non rem ignorandum:* ſi nimirũ Chymiæ oſores & ἐν βίβλῳ κυβερνῆται manũ ipſi operibus Chymicis admouerent, viderent

derent procul dubio multa, quæ iam non credunt.

CAPVT XI.

De Principiis Chymicorum.

SEmina iſta, aſtra & radices, de quibus præcedenti capite dictum, in ſuis ſcientiis & occultis theſauris inſitas habere omnium rerum rationes, eaſque vbi explicatura ſunt, è ſua patria, locis atque abyſſis in mundanam ſcenam prodire ſtatuunt. Verum non nuda, ſed corporibus quibuſdã ceu veſtimentis induta, vt apud Seuerinum, *cap.* 7. videre eſt. Eaque principia appellant, è quibus diuiſibilitatis, temporum, locorum, omniumque dimenſionum, figurarum, ſaporum, calorum, odorum, qualitatumque omnium & conſpirationũ & repugnantiarum ratio explicari poſſit. Atque principiorum iſtorum tria conſtituerunt Iſaacus Hollandus, Frater Baſilius Valentinus; quos poſtea ſecutus eſt Paracelſus, & hũc Petr. Seuerin. Quercetanus, ac hodiè plurimi. Nam apud antiquos vix illorum fit mẽtio. Quis tamen iſta nomina primùm vſurpauerit, & an ii, quos nominaui, authores ea finxerint, an à maioribus ſuis acceperit, incertum: cùm nec omnium antiquorum libri ad manus noſtras peruenerint, & Chymici ſua non ſemper in vulgus ediderint, ſed per manus ſucceſſoribus tradiderint. Salis, Sulphuris & Mercurii, nominibus, ſcilicet ſpecierum, in quibus facultates vniuſcuiuſque maximè vigent, principia iſta exprimunt; liquores, Mercurii; oleoſa, Sulphuris; craſſiora verò Salis nomine appellantes. Neque enim, quod ipſimet monent, per Sal, Suphur & ☿ vulgò ita dicta intelligenda ſunt, cum iſta non ſint rerum principia, ſed ſui generis compoſita. Sed quia differentiæ trium ſubſtantiarum, ex quibus vniuerſa corpora conſtant, proprietates & conditiones in nullis totius naturæ ſpeciebus magis explicatæ animaduertantur, ex iiſdem appellationes mutuatos eſſe Chymicos, ſcribit Petrus Seuerinus. Et cum tres ordines ſint corporum inferioris mundi globi, animalium, vegetabilium, mineralium; in ſingulorum ordinum horum indiuiduis iſta tria principia reperiri, & dari Sal animale, Sulphur animale, ☿ animalem; Sal vegetabile, Sulphur vegetabile, ☿ vegetabilem; Sal minerale, ☿ mineralem: ruſuſque dari Sulphuris proprietates, conditiones, & differentias plures in pinguedinibus & oleoſis animalium partibus, in reſinis, oleis & gummatibus: in genere etiam mineralium ſpecies ſalium, Sulphurum & Mercuriorum plurimas reperiri ſtatuunt. Atque in hæc principia corpora omnia à Medico artificioſè eſſe reſoluenda docent. Neque enim dari vllam proprietatem vllius corporis, quę non vel in Sale, vel in Sulphure, vel in eius ☿ deprehendatur.

Principia Chymicorum.

Chymici vnde ſuis principiis nomina dederint.

Qua ratione autem iſta principia differant, & quę ſint ſingulorum in conſtitutione rerum naturalium officia, non ita planè explicant. Seuerinus, *c.* 8. Salis eſſe dicit, dare conſiſtentiam, ſoliditatem & coagulationem rebus; Sulphur verò pingui oleoſaque ſua ſubſtantia Salis congelationem temperare: ☿ denique aſſiduâ irrigatione duo priora actionum frequentia ad ſiccitatem & ſenium in horas feſtinantia fouere, fluidaque & labili ſubſtantia miſtionem omnem faciliorem reddere.

Principiorum Chymicorum proprietates.

Quercetanus, *de rerum ſignaturis externis*, ſaporum diuerſitatem à ſalibus; odorum è Sulphure; colorum ex vtriſque, præcipuè tamen à Mercurio, qui ſalem rerum omnium volatilem ſibi admiſtum habeat, deducit. Idem Quercetanus, in *defenſione contra Anonymum c.* 14. ita deſcribit: *☿ eſt liquor ille acidus, permeabilis, penetrabilis, puriſſimum & æthereum illud corpus liquidum, aëria ſubtiliſſima ac ſpirituoſa ſubſtantia, pabulum vitæ & formæ proximum inſtrumentum. Sulphur eſt humidum illud dulce, oleaginoſum, viſcidum, ſubſtantificum, primigenium, ignis ſiue caloris pabulum, leniendi & agglutinandi vi præditum. Sal eſt corpus illud ſiccum, ſalſum, purè terreum, Salis naturam repræſentans, mirandis virtutibus præditũ; diſſoluendi, coagulandi, detergendi, euacuandi & ſimilia agendi vim habens.* Quæ parùm accuratè ſcripta eſſe, quiuis agnoſcit facilè. Ibidem etiam aſſerit hæc tria ab Hermete olim dicta fuiſſe Spiritum, Animam & Corpus; Mercurium quidem Spiritum, Sulphur animam, Sal corpus.

Mercurius quid Chymicis.

Sulphur quid Chymicis.

Sal Chymicis quid.

Eodẽ ferè modo quo Quercetanus, tria iſta principia deſcripſit Beguinus, *in Tyrocinio Chym. lib.* 1. *c.* 2. Scheunemanus, *in Paracelſia de morbo Mercuriali contagioſo*, Salem dicit eſſe vinculum ſiue nexum priorum corporum, ne ☿ & Sulphur diffluant. Sulphur Solem æmulari, digerere, concoquere, nutrire, generare, olfactum oblectare, ſuperflua in corpore conſumere, attrahere: Mercurium eſſe mundi ſpiritum è myſterio magno procreatum, qui ad ſe recipiat omnes facultates tàm animales, quàm vegetabiles & minerales, eum omnia conſeruare, regenerare, viuificare, in eo & per eum omne, quod eſt, capere incrementum, nutriri & augeri. Auctor Tyrocinii Chymici, *loco allegato*, ſcribit: Principia propriè loquendo nec corpora eſſe, quia ob cœleſtium ſeminum influxum, quo imprægnata ſunt, planè ſint ſpiritualia, nec ſpiritus, quia ſint corporea, ſed inter vtriuſque naturam ambigere. Atque ita Chymici plerique vix ſibi conſtant in principiis tradendis, nec quid ſint, ſatis explicant. Nec ſatis euidenter ea inter ſe diſtinguũt, imò quę principia conſtituiſſe videbantur, ſibi mutuò ineſſe dicunt, & in Sale Sulphur & Mercurium; in Mercurio, Salem & Sulphur; in Sulphure, Salem & Mercurium eſſe ſcribunt.

Vocant autem iſta *principia* Chymici *Vitalia*, per vitam non intelligentes quod hactenus Philoſophorum Scholæ docuerunt, animæ propriam ἐνέργειαν, quæ, vt actus ſecundus, animæ, vt actui primo, perpetuò comes ſit, & propterea vbi anima non eſt, nec ipſa inueniatur: ſed viuere ipſis dicitur omne, quod internas & eſſentiales vires & potentiam agendi habet, mortuum ipſis dicitur: atque hinc vitalia hæc principia dicuntur, quod vires, facultates, poteſtatemque rebus conferant & fundamentum ſiue cauſſæ ſint actionum. Et ſic viuere ☿, Sal, & Sulphur dicitur, quod ſapores, odores aliaſque energias habeãt. Hinc etiam hodiè Chymici plerique ſuam *Philoſophiam Vitalem* appellant; Ariſtotelicos verò Elementares & Materiales nominant. Eandem ob cauſſam, quod nimirum rebus vim largiantur agendi, appellant quoque Principia Formalia. Hæc enim, vt recentiores de iis loquuntur, temperamentorum, craſeon, ſeparationum, coctionum, aliorum cauſſæ ſunt propinquæ, abditoſque agendi modos aperiunt, & occultam proprietatum, quæ vulgò inſcitiæ aſylum eſſe ſoleant, explicationem ſuppeditant.

Principia vitalia.

Vitale & mortuum quid Chymicis.

Philoſophia Vitalis.

Hæc cum de principiis Chymicorum Recentiorum ſit ſententia, proximum eſt, vt quàm bene vel malè de iis ſentiant, explicemus. Primò autem de voce principii hoc monendum cenſemus, nos non ignorare, quomodo diſtinguant plurimi inter principium & Elementum, qui elementa dicenda putant, corpora naturalia ſimpliciſſima, ex quibus mixta omnia conflata ſint: Principia verò Elementorum quaſi Elementa & primordia, quæ ſcilicet non ſint partes corporum ſeparabiles, ſed in quæ ſolum cogitatione corpora diuidantur. Contra tamen etiam cognitum habemus, iſtam ἀκρίβειαν, nec à Medicis,

hæc à Philoſophis ſemper obſeruari: cum ipſe Ariſtoteles, *lib. Metaph.* δ. *c.* 1. æquiuocum eſſe principii vocabulum doceat, tandemque concludat: *Omnibus principiis eſſe commune, primum eſſe, vnde aut incipiat, aut fiat, aut cognoſcatur aliquid.* Vnde & hîc, vbi quæruntur principia, è quibus fiant res naturales, ſi principii vocabulum vſurpetur, non adeo peccari puto: cum aliàs etiam Medici ipſos humores corporis principia appellent.

Principia Chymica non ſunt ante Elementa.

Initiò verò ne diſputatio hæc fruſtra ſuſcipiatur, quærendum, an dentur talia principia, qualia deſcribunt Chymici, & quomodo; & quarum rerum ſint principia? Vbi mox Paracelſi, *in Labyr. Med. errant.* & aliorum quorundam opinionem ineptam reiicimus, qui iſta principia non ſolùm ante elemẽta conſtituunt, ſed & cœlum ex iis componunt. Nam cum rerum generationi & reſolutioni obnoxiarum principia inquirant, qua, quæſo, ratione inueſtigarunt, hæc tria principia in cœlo eſſe? Deinde qua reſolutione eadem in elementis eſſe deprehenderunt? Nam quod de Aqua putrefacta dicitur, quis neſcit Aquam, qua vtimur, non purum putum Elementum eſſe, ſed plurima admiſta continere? Neque aliis rationibus id probant. Niſi forſan rationes illæ, quas Henningus Scheunemãnus, *in Hydromantia c.* 12. affert, id alicui perſuadeant. Theologicæ primum. *Sicut Deus eſt vnus & trinus: ſic omne, quod à Deo Archetypo factum, vt vnum & trinum ſit, neceſſe eſt.* Et, *Prima corpora ſolo Dei NVTV abſque vlla ſermonum cõmutatione in principio ſunt creata; tertio vero die diuina maieſtas.* Dixit: *Congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt in locum vnum.* Deinde Philoſophicæ, quibus primò probat, ignem ex tribus principiis conſtare, ex actionibus eius diuerſis (quod enim vrat, habere à ſale; quod luceat, à Mercurio; quod ardeat, à ſulphure dicit. Aquam verò iiſdem conſtare probat, quia forma aquæ, cum educitur è potentia materiæ, ſubiectum præexiſtens requirat. At præter mirabilitatis, pulchritudinis, & neceſſitatis ſubiectum, Mercurium ſcilicet, Sulphur & Salem, nullum fuiſſe Elementis prius. Ergò ex illis formam aquæ, tanquã ſubiectis præexiſtentibus, productam fuiſſe. Quaſi verò Deus pro formis Creatione producendis ſubiecto præexiſtente opus habuerit. Item, Rem quãlibet ex iis conſtare, quarum proprietates habet. At Aquæ aliam proprietatem eſſe, qua ſuo non clauditur termino; aliam, qua humida eſt; aliam, qua liquida exiſtit: A Mercurio interminabilem eſſe; à Sale reſoluto, humidam; à Mercurio reſoluto, liquidam.

Ideoque doctiores quique Chymici recentiores iſtam opinionem defendere non audent: ſed ſtatuũt, Elementa eſſe ante hæc principia in ordine corporum naturalium: & principia iſta potius in Elementa, quam elementa in principia reſolui. Ergo de hoc iam erit quæſtio: *An in rebus ſublunaribus, metallis & mineralibus gemmis & lapidibus, plantis & animalibus, alia adhuc, quam elementa vulgò nota, dentur principia.*

Principiò verò placet meam ſententiam breuiter proponere: de qua in hac Naturæ obſcuritate cuiuis liberum iudicium relinquo, & rectiora monſtranti non refragabor. Ita autem, re hinc inde diligenter penſitata, de principiis Chymicis ſentio. Eſſe illa non corpora quædam ante elementa ſimplicia, vt modò dictum, ſed vel prima miſta, vel peculiares naturas in prima creatione, cum aliis rerum naturalium ſpeciebus conditas, ſeu principia ſui generis, quæ cum inter ſe, tum etiam cum elementis, vario modo miſta, aliis rebus naturalibus, generationi & corruptioni obnoxiis, metallis puta, mineralibus, gemmis, Lapidibus, Plantis & animalibus, dãt conuenientem materiam.

Principia Chymicorum quid ſint.

Miſta cum dico, ad eorum etiam conſtitutionem Elementa concurrere non nego; ſicut hoc ipſa reſolutio Chymica teſtatur. Verumtamen non ſimpliciter miſta eſſe dico, aut ex elementis tantum variè miſtis conflata ſtatuo: ſed peculiares formas habere; & ſuam cuique formam à Deo Omnipotente in prima creatione, vt aliis rerũ naturalium ſpeciebus, datam eſſe, exiſtimo. Atque hic etiam Scaligeri illud, *Exerc.* 138 *ſect.* 20. ſcribentis, *omnem formam cuiuſque perfectè mixti, etiamſi non eſt anima, vt in adamante, naturam eſſe quintam, longè aliam à quatuor elementis,* locum habere, credo.

Principia Chymic. vndè ſuam naturam accipiunt.

Ab his verò variè miſtis, concurrentibus tamen etiam elementis, varia rerum naturalium corpora conſtitui puto: ab iiſdem, tanquam primis & propriis ſubiectis, varias qualitates & accidentia immediatè fluere exiſtimo, quæ aliis rebus naturalibus propter hæc inſunt, quæ hactenus à ſolis elementis, aut elementorum & eorum qualitatum miſtione ac temperatura varia nonnulli fruſtra deducere conati ſunt: cum nulla in elementis ad qualitates has producendas ſit potentia; vt in odoribus, coloribus & aliis qualitatibus ab ipſis quoque Peripateticis doctiſſimis ſatis monſtratum eſt. Imò ſi quis huc referre velit & Spiritum illum ac corpus, quod Ariſtoteles ἀνάλογον eſſe τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ dixit, cum eo nõ pugnatum.

Miſtorum generatio.

Neque enim credendum, quod nonnulli ſibi imaginantur, quaſi cum res aliqua generanda eſt, ex omnibus quatuor elementorum regionibus materia ad miſtionem conquirẽda ſit. Sed cum res crearet Deus Optimus Maximus Verbo, elementa miſcuit, & miſtis ſuas formas peculiares, ac ſeminales rationes & eſſentias cœlo analogas indidit. Atque ita curſum naturæ per propagationẽ ſpecierum in indiuiduis conſeruat & tuetur. Iam verò poſt creationem iſta principia in aqua & terra, ad corporum naturalium conſtitutionem & nutritionem, vbiuis obuia ſunt, ex variis rerum corruptionibus. Nec quis ſibi perſuadeat, cum ex combuſtis fumum aſcendere videt, aut ex aliis rebus vaporem, mox in prima elementa factam eſſe reſolutionem; ſed in illo ipſo fumo ac vapore principia plerumque adhuc integra ſunt. Quod ex Chymicis operationib. ſatis patet, ſi recipientibus vaſis fumi ac vapores eiuſmodi excipiantur. Si enim euaporat vel accendatur ſulphur, ſulphuris oleum vel ſpiritus inde colligitur; è vino, ſpiritus vini; ex aliis plantis alius ſpiritus vel oleũ, ex accenſa papyro oleum papyri vel lini; ex antimonio, flores antimonii.

Ordo corporum naturalium.

Ordo nimirum eſt in rebus naturalibus, vt ſuperioribus & nobilioribus ſeruiant inferiora. Et ſicut in animatis, ab anima vegetante ad ſentientem; hinc ad varias brutorum; tandem ad animam rationalem, tanquam ſummum gradum, fit progreſſus, & anima rationalis omnium animatorum inferiorum potentias complectitur: ita idem fit in corporibus. Primo ſunt elementa: hinc Sal, Sulphur, & ☿, aut prima illa miſta, at quocunque nomine qui ea appellare velit, quæ quidem etſi ex elementis compoſita eſſe ſtatuatur: forma tamen habent, quibus differunt, non à formis elementorum inter ſe miſtis ortas, ſed à Creatore in prima creatione inditas. Ex his poſtea variè miſtis, concurrentibus tamen rurſus elementis, mineralia, metalla, lapide, gemmæ, plãta animalia ſuam materiam, & corpora accipiunt: in quibus per ſpeciei cuiuſque formam variè determinantur. Sicut videmus ſalem è terra à plantis attractum peculiari modo in plantis elaborari: rurſum cum plantis animalia veſcuntur, mutationes quaſdam ſubire, naturam tamen ſuam nunquam planè exſuere.

Corporum naturalium proxima principia.

Neque hæc doctrina antiquis omnino eſt contraria. Etſi enim nomina hæc apud eos non exſtant: tamen

tamen ſatis eſt, ſi res ipſa exſtet: licetque, vt & in aliis diſciplinis, rebus, quæ cum fundamentis eius diſciplinæ conueniunt, præſertim nouiter cognitis, noua nomina imponere; cùm vocabula ex arbitrio hominum pendeant. Hinc in omnibus diſciplinis dantur hodie multa noua nomina, etſi res ſint antiquæ. Ita in Theologia vocabula Trinitatis, ὁμοούσιε & plurima alia, quæ nominetenus in ſacris literis non extant, poſt Apoſtolorum tempora ab Eccleſiæ Doctoribus vſurpari cœperunt, quib. tamẽ doctrina Apoſtolorũ non euertitur, ſed potius declaratur, & explicatur. Quod multò magis in Philoſophia tentare licet. Neque enim in Philoſophia eadẽ eſt perfectio, quæ in Theologia. Etenim doctrinæ Apoſtolorũ nihil addere licet, at in Philoſophia plura ignoramus, quam ſcimus, & plurima adhuc inuenienda & explicanda, è quibus ſi quis aliquid inuenit, non antiquis contraria docet, ſed eorum doctrinam perficit. Verùm de vocabulis non litigabimus. Vocet quis ſulphur, vocet pingue, vocet oleum: perinde eſt; modo concedat, de qua controuerſia eſt, dari quaſdam ſubſtantias, è quibus odorum, ſaporum & ſimilium cauſæ proximè reddi poſſint; cum id ex elementis fieri non queat. Et tales ſubſtantias antiquos non planè ignoraſſe diximus. Etſi enim creationem, è qua formas has originem habere diximus, ignorauerint gentiles Philoſophi & Medici: (quæ tamen ſi ipſis cognita fuiſſet, in tot abſurdas opiniones non incidiſſent, neque Galenus Moſi, imò Dei omnipotentiæ ita imprudenter, imò impudenter oblocutus fuiſſet; & de formarum origine commodius loqui potuiſſent) tamen præter elementa, principia quædam propiora, è quibus res naturales conſtituantur, alantur, & variè afficiantur, admiſerunt. Licet enim expreſsè pro principiis ea nõ venditent: tamẽ quia qualitates, quæ iis adſcribuntur, elementis attribui non poſſunt, alia præſuppoſuerunt corpora, quibus ea proprio ſubiecto inſint. Hippocrates, *lib. de Natur. Human. text. 31* Plantas non ſolum calidũ, frigidum, humidum, ſiccum, aut quid ex his ſimpliciter miſtum, attrahere ſcripſit: ſed ita ſcribit; τὰ φυόμενα καὶ σπειρόμενα ὁκόταν εἰς τὴν χώρην ἔλθῃ, ἕλκει ἕκαστον τὸ κατὰ φύσιν ἑωυτῷ ἐνεὸν τῇ ἐν γῇ ἔνι, καὶ γλυκὺ, καὶ ἁλμυρὸν καὶ παντοῖον; *quæ creſcunt & ſeruntur, quando in terram venerint, attrahit vnumquodque quod ſecundum naturam ſibi familiare in terra ineſt. Eſt autem acidum, amarum, & ſalſum & omnigenum*, Et, in *lib. de Priſ. Medicin.* vbi prolixè hac de re agit, iſta

δύναμις quid, Hippocrati.

principia appellare videtur δυνάμεις non inuſitato vocabulo; cum vt Galenus, *lib. de plenit. 3.* docet, δύναμις etiam δραστικὴν αἰτίαν, ἢ οὐσίαν ſignificet. Quam ſignificationem & Ariſtoteles vſurpat, dum *loco allegato è lib. 2 de generat. Animal. cap. 3.* Elementa δυνάμεις appellat. Docet autem eo in libro Hippocrates, vt in homine, & ita in rebus, quæ eduntur & bibuntur, vel foris illinuntur, vel quacunque forma corpori admouentur, non ſolum ad calidum, frigidum, humidum & ſiccum eſſe reſpiciendum, ſed potius ad amarum, ſalſum, dulce, acidum, & ſimilia. Hæc enim homini ineſſe vt & aliis, & ex iis miſtis corpora naturalia conſtitui; & vbi inuicem bene contemperata ſunt, neque videri, neque hominem moleſtia afficere: vbi verò non bene temperata, ſed ab iis ſecreta fuerint, hominem moleſtia afficere. Ita enim ſcribit: Ἔνι ἀνθρώπῳ καὶ πικρὸν, καὶ ἁλμυρὸν, καὶ γλυκὺ, καὶ ὀξὺ, καὶ στρυφνὸν, καὶ πλαδαρὸν, καὶ ἄλλα μυρία, παντοίας δυνάμιας ἔχοντα, πλῆθός τε καὶ ἰσχύν. Ταῦτα μὲν μεμιγμένα καὶ κεκρημένα ἀλλήλοισιν οὔτε φανερά ἐστιν, οὔτε λυπέει τὸν ἄνθρωπον. Ὅταν δέ τι τουτέων ἀποκριθῇ καὶ αὐτὸ ἐφ᾽ ἑωυτοῦ γένηται, τότε καὶ φανερόν ἐστι, καὶ λυπέει τὸν ἄνθρωπον. Τούτων δὲ τῶν βρωμάτων ὅσα ἡμῖν ἐπιτήδειά ἐστι, καὶ λυμαίνεται τὸν ἄνθρωπον ἐμπεσόντα, τουτέων ἕκαστον ἢ πικρόν τι, καὶ ἄκρητόν ἐστιν, ἢ ἁλμυρὸν, ἢ ὀξὺ, ἢ ἄλλο τι ἄκρητόν τε καὶ ἰσχυρόν. καὶ διὰ τοῦτο ταρασσόμεθα ὑπ᾽ αὐτέων. ὥσπερ καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ σώματι ἀποκρινομένων. πάντα δὲ ὅσα ἄνθρωπος ἐσθίει, ἢ πίνει, τὰ τοιαῦτα βρώματα ἥκιστα τουτέου χυμοῦ ἀκρήτου τε καὶ διαφέροντος δῆλά ἐστι μετέχοντα. Οἷον ἄρτος τε καὶ μάζα, καὶ τὰ ἑπόμενα τουτέοισιν, οἷσιν εἴθισται ἄνθρωπος πλεῖστοισί τε καὶ αἰεὶ χρέεσθαι. *In homine ineſt & amarum, & ſalſum, & dulce, & acidum & acerbum & inſipidum, aliaque ſexcenta, quæ præ copia & viribus varias habent facultates. Et hæc quidem mixtione & mutua inter ſe contemperatione neque cernuntur, neque moleſtia quemquam afficiunt: At vbi horum quippiam ſecretum fuerit & per ſe exſtiterit, tunc & conſpicuum fit, & hominem moleſtia afficit. Quin etiam in cibis, qui minimè nobis conueniunt, quique in corpus ingeſti homini ſunt noxii, eorum quilibet aut amarus eſt, aut minimè temperatus & vehemens; ideoque perturbationem in corpore efficiunt: non ſecus ac ea, quæ è corpore excernuntur. At edulia, quæ homo edit aut bibit, ea huius intemperati & excedentis ſucci minimam partem habere conſtat: Panem dico & mazam, ac his ſimilia, quibus homo copioſiſſimè ac frequenter vti conſueuit.* Et poſtea ſcribit: οὐ τὸ θερμόν ἐστι τὸ τὴν μεγάλην δύναμιν ἔχον, ἀλλὰ τὸ στρυφνὸν καὶ πλαδαρὸν, καὶ τἆλλα, ὅσα μοι εἴρηται, καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ἔξω τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐσθιόμενα, καὶ πινόμενα, καὶ ἔξωθεν ἐπιχριόμενά τε καὶ πῶς πλασσόμενα. *Non calidum eſt, quod magnam vim habet; verum acerbum & inſipidum, cæteraque, de quibus dixi, cum in homine, tum extra hominem, in iis, quæ eduntur aut bibuntur vel foris illinuntur, vel quacunque forma corpori admouentur.*

Explicatione quidem aliqua locum hunc Hippocratis obſcurare potius, quam declarare conatur Eraſtus, *Diſp. 3. contra Paracelſ.* dum ſcribit, Hippocratem non reprehendere quatuor elementorũ miſtionem pro principio ponentes, ſed aduerſus illos diſputare, qui artem medicam conſtituere volentes, hypotheſin protulerunt non rectam, dum vnum ſcil. aut duo ſaltem ex his principia poſuerunt. Ideoque docere voluiſſe, hominem conſtare non ex vno ſolum elemento; ſed ex omnibus quatuor. Verum enim verò concedimus quidem, Hippocratem hoc loco elementa reiicere non voluiſſe: an verò id ſolum reprehendere voluerit, quod nonnulli ſimplicia ſaltem elementa principia corporis humani poſuerint; cum omnia ſimul miſta ponere debuiſſent: non adeo planum eſt; nec video, vbi in hoc libro ſcripſerit: quod ipſi procliue fuerat facere: ſed toties repetit; Morbos & magnas in corpore perturbationes non à qualitatibus illis elementarij fieri, ſed τῷ ἀνθρώπῳ παθήματα ἀπὸ δυνάμιων γίγνεσθαι. Δυνάμεις autem appellat τὰς τῶν χυμῶν ἀκρότητας τε καὶ ἰσχύς.

Neque eſt, quod quis dicat, illum loqui de ſimplicibus qualitatibus, compoſitarum eſſe maiorem efficaciam. Negat enim id expreſsè Hippocrates, & dicit, qualitates primas permiſtas, minus lædere, quam ſimplices, dum ſcribit: ὃν μὲν ἂν δήπου χρόνον μεμιγμένα αὐτὰ αὐτέοισιν ἅμα τὸ ψυχρόν καὶ θερμόν ᾖ, οὐ λυπέει. κρῆσις γὰρ καὶ μετριότης τῷ μὲν ψυχρῷ γίνεται ἀπὸ τοῦ θερμοῦ, τῷ δὲ θερμῷ ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ. ὅταν δὲ ἀποκριθείη χωρὶς ἑκάτερον, τότε λυπέει. *Quamdiu calidum & frigidum inter ſe permixta ſunt, moleſtia non afficiunt. Temperamentum enim & commoderationem habet frigidum à calido, & calidum à frigido. At vbi alterum ab altero ſeiunctum fuerit, tunc offendit.* Simul etiam monſtrat hoc loco Hippocrates, quod ij ipſi morbi & læſiones, quæ ob exceſſum qualitatum primarum homini obuenire ſolent, non ſint tantæ, quales ſunt, quæ ab amaris ſalſis & acidis: *Nã*, inquit, *ſi amarus humor aliquis, quem flauam bilem nominamus, effuſus fuerit, quantæ anxietates, æſtus & impotentia detinent? Et quibus acuti, acres, & æruginoſi humores inſtant, quinam furores & viſcerum & thoracis lancinationes, animique abiectiones oriuntur? Neque hæc*

prima

prius quieſcunt, quam euacuati, deiecti & aliis permiſti fuerint. Quale quid ſolæ elementorum qualitates nunquam inducere poſſunt. Quæ etiam ab iis oriuntur alterationes longè facilius tolluntur. Et quantum τὸ εἰλικρινές, partesque miſti ab aliis, cum quibus temperatæ erant, ſeparatæ poſſint, etiamſi nihil alterius rei accedat, vel ex ſpiritu vini patet. Potor enim aliquis cantharos vini quatuor vel quinque ſine inſigni damno exhauriet: at ſpiritum vini, qui inde elici poteſt, non ſine præſenti incommodo exhauſerit.

At obiciat aliquis, inquit Hippocrates, *multi febribus ardentibus aut pulmonum inflammatione, vel aliis morbis vehementibus detinentur qui tamen calore citò non liberantur neque frigori calor ſtatim ſuccedit.* Sed reſpondet Hippocrates, *Id ipſum magno argumento eſt, quod neque calidum ſimpliciter, neque ipſum ſolum affectus cauſa ſit: ſed eſt & amarum & calidum idem, & calidum & acutum, & ſalſum & calidum, aliaque innumera. Et rurſum frigidum aliis facultatibus commiſtum. Hæc ſunt,* inquit, *a quibus noxa prouenit. Sed & calidum adiunctum eſt robur ac veluti principatum habens, quod incitat, & vim eius, cui commiſtum eſt, auget: nullam tamen peculiares vim, quam conueniat, maiorem obtinet.*

Qualitates primæ in cauſis morbor. reddendis non ſemper ſufficiunt.

Qui inſignis Hippocratis locus vtinam à multis in doctrina febrium putridarum ac malignarum ac ipſa adeo peſte & aliis morbis venenatis diligentius animaduerteretur. Non enim ſatis eſt ſcire, adeſſe febrem, id eſt, calidam intemperiem, vel ipſam foueri à putreſcente humore: ſed illud ipſum præcipuè animaduertendum, in qualem & cuius generis naturam humor in qualibet febre ac morbo corrumpatur. Hinc enim peſtilentium, malignorum ac venenatorum pendet differentia & cura: & hinc diuerſa Symptomata in malignis ac peſtilentibus febribus ac conſtitutionibus prouenium, ita vt nunc dyſenteria, nunc vomitus, nūc Angina, nunc pleuritides, nunc parotides, nunc bubones, nunc deliria, nunc alia Symptomata oriantur: Quæ ex ſola intemperie vel putredine deduci non poſſunt, Sed omnia, vt loquitur Hippocrates, hæc τῷ ἀνθρώπῳ ἀπὸ δυνάμιων ἔρχεται: & ὅσα κακοπαθίει ἄνθρωπος πάντα ἀπὸ δυνάμιων ἔρχεται.

Etſi verò in his locis Hippocratis non Salis, Sulphuris & Mercurii nominatim & in genere fit mentio: acidum tamen amarum & ſalſum, quæ Salis ſpecies ſunt Chymicis, nominatim. Atque hæc loca, qui diligenter perpenderit, facilè animaduertet, Hippocratem & in Plantarum nutritione & generatione morborum explicanda non in Elementis ſimplicibus, & qualitatibus primis ſubſiſtere, ſed ad propiores quaſdam cauſas recurrere, quæ quocunque nomine appellentur, non multum refert, modò rem teneamus. Licet etiam Hippocrates, *de nat. hum.* non propter tria Chymicorum Principia, ſed propter humores nos ægrotare dicit: tamen alibi humores non ſolùm qualitatibus primis definit, & quod *lib. de natura humana,* de pituita & bile vtraque dicit, idem, *in lib. de priſc. Med.* de acerbo, acuto affirmat, ſcribitque quod ὅταν αὐτὸ τι τούτων ἀποκριθῇ καὶ αὐτὸ ἐφ' ἑωυτοῦ γένηται, τότε καὶ φανερόν ἐστι καὶ λυπέει τὸν ἄνθρωπον. Ideoque dum Hippocrates propter humores amaros, ſalſos, alioſque hominem ægrotare ſcribit, & dum Chymici propter ſalem, &c. eundem ægrotare dicunt, non dicunt contraria. Penitius enim tantum in naturam humorum inquirunt Chymici, & cur humores hanc vel illam vim & naturam habeant, indagant, & ex certis principiis cauſam reddere conantur. Imò ſi ea, quæ non ſolum de morborum ortu, ſed etiam de corporum naturalium generatione tradiderunt Philoſophi & Medici, qui hanc rem diligentius perpenderunt, conſideramus, certè eorum doctrina ab hac non multum diſcrepare videtur. Vt ex multis vnum ſaltem afferamus, Eraſtus, Chymicis aliàs non æquus, *in defenſ. theſ. de ſaporibus,* ita ſcribit: *Medicamenta verò omnia non ex Elementis primò conſtant, ſed ex iam antè, imò pluries mixtis compoſita ſunt. Corpus hominis Galenus non ex Elementis, ſed ex quatuor humoribus, vt materia propinquiſſima, generatum factumque oſtendit. Hos rurſum humores ex cibo & potu factos conſtat, quos ipſos ex ſuccis terræ prouatos liquet. Etenim animalia plantis veſcuntur, plantæ ex terra ſuccum ſibi familiarem attrahunt, amarum, dulcem, acidum, qualis ſcilicet cuiuſque naturæ maximè familiaris exiſtit. Semina certè in terram coniecta dum ſibi vtilem & conuenientem alimoniam ex terra attrahunt, non pura elementa attrahunt, ſed ex Elementis compoſitum ſuccum.* Hæc Eraſtus. Iam ſi quærimus, quæ ſit huius ſucci natura, & an is vnicus ſit, ac vnius naturæ, an verò aliquot eius differentiæ, & ſi ſunt, vt ſunt (nam Hippocrates acidum, amarum, dulce, & ſalſum nominat) an ſint innumeræ & incertæ, an verò definitæ, quid prohibet, cum ipſe Hippocrates per acidum, amarum, dulce, ſalſum & ſimilia horum ſuccorum differentias explicet, ad principia Chymicorum recurrere, & ſtatuere, ſuccum illum, quem plantæ attrahunt, ex hiſce conſtare?

Verum ſit ſanè, nec rem iſtis nominibus ſignificatam tenuerint antiqui, tamen quia non tollit ipſorum de Elementis ſententiam, ipſi non eſt contraria. Non enim quod quis inter ignorauit vel omiſit, eius doctrinæ eſt contrarium, ſed poſſunt antiquorum defectus recentiorum induſtriâ ſuppleri. Neque Ariſtotelis & Galeni ſcripta Phyſica eam habent perfectionem, quam ſacræ literæ, vt iis nihil addi poſſit. Ideoque etſi illi ſua proxima principia animalibus & plantis conſtituerint tamen quia ab iis mox ad Elementa vt vltima plerique (Hippocratis enim ſententiam eſſe, plantas ex terrâ acidum, amarum, ſalſum, & omnigenum attrahere, antea dictum) delapſi ſunt, & propiora illa omiſerunt (neque enim crediderim, quod Meteora, vt imperfectè mixta, plantarum & animalium propiora principia conſtituerint) meritò hiatus ille ſupplendus eſt. Et ſunt non pauca alia, de quibus ne cogitarunt antiqui, quæ à poſterioribus inuenta ſunt.

Verum mittamus iam authoritatem Hippocratis in antiquum, ac rem ipſam videamus.

Primò autem proteſtamur, etſi principia iſta ſuo, & quem antea propoſuimus, & mox explicabimus, modo, admittenda cenſeamus: nos tamen omnium abſurdorum & ineptorum dogmatum, quæ in hac doctrina à Paracelſiſtis immiſcentur, patrocinium non ſuſcipere operæ pretium non putamus, omnes opiniones recenſere & examinare; Inprimis cùm pauci idem hac de re docuerint.

Primò nimirum, vt etiam ſupra monui, non tam latè extendenda ſunt principia Chymica cum Paracelſo, vt ante elementa conſtituantur, & elementa ac cœlum ipſum ex iis componatur.

Principia Chymica non tollunt Elementa.

Deinde per ea elementa ac principia Ariſtotelica nullo modo reiicienda ſunt, ſed ſuus locus materiæ, formæ, & priuationi; ſuus elementis, ſuus his principiis dandus: Et tam elementa, quàm hæc principia Chymica In miſtorum conſtitutione admittenda: & ex illis caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas; ex his odores, ſapores, & huius generis qualitates aliæ deducendæ.

Principia quotuplicia.

Tertiò & hoc monendum, inter principia alia eſſe propinquiora, alia remotiora; alia communia, alia minus communia: & vnum miſtum è pluribus principiis diuerſæ naturæ poſſe componi. Sicut ergò cum dicitur; Semen & maternum ſanguinem eſſe corporis principia: eo non negatur, hominem conſtare ex quatuor elementis: ac contrà ſicut cum dicitur, hominem conſtare ex elementis: non negatur, humores quatuor eſſe hominis principia: ita cum dici

dicitur, tria eſſe rerum iſtarum principia, non negetur, eaſdem conſtare ex elementis.

Ac hinc nonnulli in miſtis *duplex corporum genus* ineſſe dicunt; vnum *elementare*, alterum *eſſentiale*, & vtrumque ad miſti conſtitutionem pertinere. Vbi res quidem ſatis bona eſt, ſed locutio non ſatis exacta; cùm elementa quoque ad eſſentiam rei pertineant. Verùm (vt ad bonum ſenſum iſta attrahamus) appellare videntur *principia eſſentialia*, ob nobiliores qualitates & actiones, quæ in maiore apud ipſos ſunt pretio, & ita ad eſſentiam præcipuè medicamentorum, quæ inprimis quæruntur, magis pertinere videntur, quàm elementa. Neque enim, quod ſæpè iam monuimus, cum Paracelſiſtis facimus, qui ſtatuunt, iſta tria principia eſſe planè prima, vel etiam ante elementa: ſufficiat, ſi obtineamus, eſſe poſt elementa, & talia, à quibus pleræque facultates, quas medicus in medicamentis expetit, oriantur, & vltra quæ reſoluere corpora naturalia non tentat Chymicus: cùm nec natura hic facilem ſeſe in reſoluendo, ſi quis vlterius progredi cupiat, præbeat: niſi forſan deſtruere planè potius, quam reſoluere res cupiat.

Quomodo autem probari poſſit, talia principia, iam diſpiciendum, & in genere probandum, dari alia corpora præter elementa, quibus qualitates certæ, quæ vulgò falsò elementis attribuuntur, primò, vt propriis ſubiectis, inſint. Quomodo verò dentur, & quot ac qualia ſint, poſtea diſpicietur. Neque enim dum in genere hac de re diſquirimus, omnes Chymicorum opiniones, quas de iis in ſpecie habet, defendendas ſuſcipimus. Primò autem hoc argumento vtimur: vbicunque pluribus eædem affectiones & qualitates inſunt, per commune quoddam principium inſint neceſſe eſt: ſicut, omnia ſunt grauia propter ignem. At colores, odores, ſapores, eſſe φλογιστὸν & ſimilia alia, mineralibus, metallis, gemmis, lapidibus, plantis animalibus inſunt. Ergo per commune aliquod principium non ſunt elementa. Nullam enim habent ad tales qualitates producendas potentiam: Ergo alia principia, vnde fluant, inquirenda ſunt. Et licet nonnulli monſtrare conati ſint, colores, odores, ſapores, ab elementis prouenire; irrito tamen conatu id fecerunt, vt è doctiſſimis Philoſophis & Medicis iam monſtratum eſt. Quomodo enim, quæſo, à caliditate, frigiditate, humiditate, ſiccitate, quomodocunque etiam miſtis, color, quomodò odor, quomodo ſapor proueniat?

Neque vidi aliquem è Philoſophis, qui liquidò monſtrarit, quomodo quælibet illarum qualitatum ab elementorum qualitatibus proueniat: neque in Peripateticorum libris, quod animum veritatis auidum ſatiaret, hactenus inuenire potui. In iis potius tot contrariæ ſententiæ, tot dubia nondum inſoluta occurrent, vt doctiſſimi quique & maximè ingenui cum Scaligero *exerc.* 324. *ſ.* 4. conqueri neceſſe habeant: latere naturales has, & ſicut & alias rerum ſpecies in profundiſſima caligine humanæ inſcitiæ. Hoc ergò niſi præſtetur, & monſtretur, quomodo ex elementis, quæ aliis qualitatibus, quàm caliditate, frigiditate, humiditate, & ſiccitate, grauitate, item & leuitate præditæ ſunt, tot aliæ qualitates, quæ cum his nullam cognitionem habent, oriatur: ratio iſta firmiſſima manet, eaque ad res grauiſſimas probandas vtuntur doctiſſimi Philoſophi, vt ex Scalig. *exerc.* 17. *ſect.* 20. videre eſt. Habetque hæc aſſertio fundamentum in illa rationis regula, quæ eſt: non poteſt aliquid agere vltra virtutem ſuæ ſpeciei, neque poteſt effectum dare ea, quæ ipſum non habet, cùm vt res ſe habet in eſſendo, ita ſeſe habet in cauſando. Quod ita firmum eſt, vt nullis inſtantiis infringi poſſit. Interim concedimus, in compoſito eſſe plus, quã in ſimplici quolibet ſeorſim ſũto. At nõ plus in ſimplicibus omnibus, quę cõpoſitionem ingrediuntur. Et ſi quæ qualitates & actiones, miſto, quatenus tale, competunt, euaneſcunt eæ miſto, deſtructo. At ſapores, odores, & ſimiles qualitates miſto deſtructo remanent in parte aliqua miſti, cui propterea, vt primo ſubiecto inſunt. Et propterea, vt primo ſubiecto inſunt. Et propterea ſi etiam meteoris inſint ex iiſdem cauſis competunt. Si enim dicimus, corpora peractè miſta eſſe ea, quæ ex elementis omnibus & hiſce principiis inter ſe miſtis conſtant; nihil obſtat, quin non dici poſſint imperfectè mixta ea, in quibus elementis non omnibus admiſcentur hæc principia omnia, aut principiis non omnibus omnia elementa, aut non omnibus elementis non omnia principia. Ita certè compertum, ſæpè dari pluuias coloratas, nebulas fœtidas.

Si quæ verò contra hoc axioma ad eius veritatem infringendam opponuntur exempla rerum; ea vel reuera illam qualitatem, quam aliis communicant, habent, vel effectus falſæ cauſæ attribuuntur. Ita ſi dicatur, animam corporis & quantitatis eſſe efficientem; cùm ipſa non ſit quanta, falſum hoc eſt. Nam anima corporis & quantitatis nullo modo eſt efficiens, ſed ex materia corporea & quanta corpus & quantum format & determinat. Ita ſi quis dicat, ex chalybe & ſilice generari ignẽ, quorum neutrum ſit actu igneum, ſciendum, in ſilice & chalybe reuera ſulphur ineſſe, quod vel odore percipitur, iiſque, aliquando limaturæ chalybis oleum Vitrioli vel aquam fortem affuderunt, non ignotum eſt. Et ſi res quæ æquè duræ ſunt, vt ſilex & chalybs, inter ſe collidantur: tamen ſi Sulphur iis non inſit, ignis non excutitur: contra res aliæ non ita duræ colliſæ ignem emittunt. Sunt penes me duæ arundines Indicæ, quæ inter ſe colliſæ flammam emittunt cum manifeſto Sulphuris odore.

Neque Elementa, ſiue κατ᾽ ἐνέργειαν ſiue κατ᾽ ἐντελέχειαν agant, qualitates ſe à planè diuerſa, producere poſſunt. Quæ enim κατ᾽ ἐνέργειαν agunt, qualitatem, quæ ab ipſis prouenire dicitur, in ſe habent formaliter, vt cum alij, tum Rudolphus Goclenius, *in diſquiſit. Peripat. quæſt.* 6. docet Nullum verò Elementum ſapidum vel odoratum eſt. Neque etiam κατ᾽ ἐντελέχειαν Elementa has qualitates producunt. Cùm enim talia agentia in actum non exeant abſque habili ſubiecto, recipiaturque δύναμιν & actio eorum non niſi pro captu patientis, monſtrandum eſt ſubiectum illud, in quod, dum agunt Elementa, odores, ſapores, colores reſultent, & quidem modus explicandus. Quod ſol lutum humidum indurat, res plana eſt. Lutum enim per ſe eſt durum; quòd verò fluidum eſt, & humidum, habet aqua admiſta. Hæc ergò ſi radiis ſolis euocetur, ad naturalem duritiem redit. Idem in hiſce Qualitatibus monſtrandum, & docendum, ſi ſapidum humidum eſt, & in ſapore vincit humidũ, cur tot res ſicciſſimę ſapidiſſimę ſint, ac ſi in odore vincit ſiccum, cur tot res humidæ odoratiſſimæ ſint: cur tot res, in quibus ſiccum comprehendit humidum, inodoræ ſint: cur in tantillo ſæpè corpore tanta odoris fragrantia ſit: contra v. in magno corpore, quod parum diſcrepat temperamento, parum vel nihil odoris ſit. De coloribus iam nihil dico, de quorum origine diſputatio prolixior eſt; atque ipſos etiam Chymicos hîc hærere non nego. Etſi enim fuerint Peripateticis, qui conatu irrito ex qualitatum primarum miſtione colores deducere conati ſunt: tamen plerique hodie fatentur, is qualitates primas non eſſe proxima principia colorum, vt apud Franc. Toletum, & Vidum Anton. Sarmilionium & alios videre eſt. Et omnino illa actio κατ᾽ ἐντελέχειαν nõ paruas habet difficultates, & ſæpe

latius

...us dn-

...cipia eſ-
...alia.

...cipiorum
...micorum
...atio.

latius, quàm par eſt, extenditur. Quomodo Sol calefaciat, Goclenius *in diſquiſit. Philoſoph. quæſt. 6.* hæret, vni Deo hic veritatem exquiſitè notam, & rationes, quæ ad probandum, Solem non eſſe formaliter calidum, afferuntur, non demonſtrationes, ſed rationes Dialecticas; & quidem nõ ſelectiſſimas eſſe ſcribit. Verùm hanc litem non facio meam. Hæc de primo augmento ſufficiant.

Deinde vtimur argumento, quo & Ariſtoteles, 3. *de Cœl. cap. 3. text. 35.* & Galenus, *lib. 1. c. 3. de elemẽtis* vſus eſt. Ex iis corpora naturalia conſtant, in quæ reſoluuntur. Sed reſoluuntur in iſta tria principia. Ergo ex iiſdem conſtant. Non iam reſolutionum taliũ multa exempla afferam, ... ſaltem omnibus ineſſe, & ex iis fieri poſſe, omnibus in reſolutionibus Chymicis verſatis notiſſimum eſt.

Et in plantis quidem & animalibus res manifeſta eſt. Qui tamen etiã diligentius naturã metallorum perpenderunt, Sulphuri & Mercurio terrã metallicã ſeu chalcantum addunt, vt apud Libauiũ videre eſt. Et licet alias Chymici ex Sulphure & Mercurio metallico puta, ſolùm metalla conſtitui dicãt, tamen de proximis Principiis loquũtur: ſicut Medici, dum dicunt, ſemẽ & ſanguinem eſſe corporis humani principia, non negant eſſe quatuor Elementa. Et qui verè Metalla nouit, & ex iis cryſtallos, quos vocant, parare, facilè etiam Salem iis ineſſe animaduertet. Et licet igne non omnia comburantur, alios tamen calcinandi & reſoluendi modos norũt Chymici Si quæ verò ſunt ſaxa & ſimilia, quorum tamen pauca eſſe puto, quæ nihil Salis in ſe continent, talia magis accedũt ad naturam Elementorum, & miſta imperfecta ſunt, quod monet etiã Cęſalpinus *de Metall. lib. 1 cap. 1.* Licet etiam Sal guſtu in omnibus non percipiatur, & omnia miſta non ſint ſapida: tamen inde colligi non poteſt, ſalem miſtis non ineſſe: ſicut nec negare licet, ignẽm non ineſſe omnibus miſtis, quòd omnia miſta calida non percipiantur. Nam vt qualitates Elementorum aliarum admiſtione abſconditæ latent, vt rectè docet Zabarella, *de miſt. ortu & interitu cap. 9.* ita ob aliorum admiſtionem non guſtu percipiuntur. De quo Hippocrates *de priſca Medicina* ſcribit: ταῦτα μεμιγμένα καὶ κεκρημένα ἀλλήλοισιν. οὔτε φανερά ἐστιν οὔτε λυπέει τὸν ἄνθρωπον: ὅταν δέ τι τουτέων ἀποκριθῇ καὶ αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ γένηται, τότε καὶ φανερόν ἐστι, καὶ λυπέει τὸν ἄνθρωπον. Id eſt. *Hæc quidem mixtione & mutua inter ſe contẽperatione neq; cernũtur neq; quenquã moleſtia afficiunt At vbi horum quidpiam ſecretum fuerit, & per ſe extiterit, tunc & conſpicuum fit, & hominem moleſtia afficit.* Ideoque an miſtis Sal inſit, non ſemper in integris, ſed reſolutis (per reſolutionem autem non intelligimus illam, quæ piſtillo fit in minores partes comminutionem, ſed veram partium ſeparationem) deprehenditur. Id quod in miſtis combuſtis & calcinatis accidit. Nam calci ſalem ineſſe, & guſtu & aliis operationibus deprehenditur. Quamuis verò ſalem nonnulli ad terram redigere conentur, fruſtrà tamen hoc tentant. Nam, vt omnes ſaniores Philoſophi & Medici ſtatuunt, & inter hos Cæſalpinus *lib. 1. de Metall. cap. 16.* Sal non eſt frigidus & ſiccus: ſed calidus & ſiccus, ac vi abſtergendi præditus: & in loco humido liqueſcit, quod à terra alienum eſt.

Quod de Sale dixi, idem de Sulphure dici poteſt. Et ineſſe illud omnibus φλογιστοῖς adeo notum eſt, vt probatione non indigeat, & Philoſophi doctiſſimi etiam Peripatetici hodiè omnia φλογιστὰ propter ſulphur talia eſſe concedunt. Perpendatur & hoc exemplum, quo etiam Fernelius, *lib. 4. Phyſ. cap. 3.* vtitur. Si lignum viride igni admoueatur, flammam non concipit, donec humiditas aquea exhalet. Neque tamen quiſquam opinetur, nihil niſi aquam è ligno viridi igni admoto exhalare. Nam mordicatio illa, quam oculis infert ille vapor, ſatis docet, aliud quid præter aquã reſolutam huic vapori ineſſe: quod quale ſit, mox dicetur; ſatis eſt, ſi iam pareat, puram putam aquam non eſſe. Poſtquam illa aquea humiditas abſumta eſt, maxima ex parte oleaginoſũ illud & pingue, quod Chymicis ſulphur eſt, (licet omne ſulphur pingue non ſit) inflammari & flammam liberiorem, nec ita fumo permiſtam; dare incipit. Reſtant tandem cineres, quibus ſal reſiduus eſt, & aqua affuſa à terrá facilè ſeparatur.

Vt verò etiam obiter meam de eo, quod ex lignis accenſis exhalat, ſententiam aperiam, Chymicos equidem vulgò Mercurialem illam humiditatem dicere, & Paracelſum *lib. 1. Param. cap. 2.* in ligno quod effumat, Mercurium eſſe, atque ita volatilitate Mercurium definire, ſcio. Verùm iis non aſſentior. Euolant enim & alia igni admota, euolat aqua, euolat ſal volatilis, & ille ipſe eſt, qui oculos ferit, atque illum ſaltem in fumo, qui ex accenſis lignis attollitur, ineſſe, non ſolum mordicatio, ſed & natura fuliginis docet, è qua cum vrina & ſale communi ſal armoniacus conficitur. Euolat & eleuatur etiam ſulphur.

Verùm an præterquam, ſalem volatilem & ſulphur, quorum trium nullum Mercurius eſt, aliud adhuc quid volatile detur, & tale quidem, quod leui etiam calore in altum euolet, hic iam, vt ingenuè id fatear, ex ſola volatilitate, quæ pluribus communis, id decidi non poteſt, ſed aliis indiciis opus eſt, quibus tertium principium probent Chymici. Ego an commodè Mercurium ſpiritum illum ἀεροειδῆ & ὕδατι ἀνάλογον παρὰ τῶν ἄστρων στοιχείῳ dixerim, infra videbitur. Non indocti certè Chymici eum admittunt, & in ſpiritu vini ſulphur à Mercurio diſtinguit Frater Baſilius Valentinus, *cap. de Vino*: idem tamen monet, Mercurium à ſulphure vini vix ſeparari poſſe, ſed ſi accendatur ſpiritus vini, vnà cum ſulphure euolare, & eum inſignem victoriam in certaminibus Chymicis aſſecutum eſſe, qui ſulphur vini ſeorſim nanciſci poſſit, ſcribit. Sed hoc, vt dixi, obiter.

Non verò ſolùm in plantis, ſed & metallis ac mineralibus ſulphur manifeſtè deprehenditur. Et, vt clariſſimus & in Philoſophia Peripatetica nulli ſecundus Cornelius Martini, *in præf. in Georg. Agricolam*, ſcribit: *Sulphur deprehendi in omnibus metallicis, excepto auro; Sulphur, inquam, combuſtibile, quod & flammam concipiat, & odorem ſulphuris vulgaris exhalet, vero verius eſt.* Etſi verò aurum excipiat Cornelius Martini; tamen de integro, ſicut & de aliis lapidibus & gemmis id accipiendum eſt; quorum miſtio ita eſt exacta, vt igni non cedat, ſulphurque ita fixum, vt ab igne non accendatur. Si verò reſoluantur, ineſſe iis ſulphur inflammabile, facilè experiri eſt, & qui id non credit, aurum fulminans à Chymicis nominatum præparare diſcat, atque ſulphur inflammabile etiam non ſine periculo, niſi id rectè tractauerit, experietur. Poſſe autem inflammabilia ita figi, vt non amplius ardeant, & contrà, ex fixis inflammabilia fieri, Chymicis notiſſimum eſt. Et quamuis non diffitendum ſit, illud ſulphur φλογιστὸν, quod in reſolutione miſtorum exhibetur, non eſſe primum purum principium, de quo loquimur: tamen id probationi noſtrę nihil obeſt. Peripatetici etiam ex reſolutione res ex elementis conſtare probãnt: interim prima pura elementa nullibi monſtrare poſſunt, cùm nec lucidiſſima & ſplendidiſſima flamma rei alienæ commiſtionem effugiat. Itaque nec Chymici obſtricti ſunt, vt pura illa principia exhibeant, ſatis eſt, ſi corpora monſtrem, in quibus excellunt.

Verùm contra hæc multi multa obiiciunt. Primò Eraſtus, *2. part. Diſput. contra Paracelſ.* Principium illud & propoſitionem, quæ tamen eſt Hippocratis, Ariſtotelis & Galeni, qua dicitur; *Res quæuis in ea reſolui* *An corpor. natural. reſoluantur in ea, è quibus conſtant.*

ſolui, è quibus conſtant, non ſimpliciter admittendam eſſe cenſet; cùm multa in ea corrumpantur, è quibus non ſunt compoſita: vt humores in excrementa vitioſa, vel caro in vermes. Verùm adhibeatur ſanè aliqua limitatio, & dicatur, de vltima reſolutione eſſe propoſitionem iſtam accipiendam, vel rem quamcunque reſolui in ea, ex quibus actu inexiſtentibus, tanquam partibus materialibus, compoſita eſt: non verò in ea, è quibus res per ſubſtantialem materiæ tranſmutationem generata eſt. Nihilominus ſubſumimus, ex hiſce principiis actu inexiſtentibus (ſicut nimirum elementa actu inexiſtunt in miſto; caſeus, butyrum, ſerum in lacte; oleum in amygdalis vel nuce moſchata) conſtare corpora naturalia; ita vt per reſolutionem & ſeparationem inde ſecernantur, non verò per ſubſtantialem materię tranſmutationem, quod vult Eraſtus, ex iis omnimodo generentur. Aliàs enim libenter concedimus, res naturales per corruptionem in multa tranſmutari poſſe, ex quibus non conſtant, v. g. ſanguinem & partes corporis in pus; caſeum & carnes in vermes. Verùm non de corruptione & tranſmutatione, ſed de reſolutione Axioma quid loquitur. Vltimam tamen cum diximus reſolutionem, non eã planè intelligimus, quæ fit in elementa: cùm natura tam facilem in reſoluendo ſeſe non ſemper præbeat & in hiſce principiis Chymico ſæpè ſubſiſtendũ ſit.

Poteſt enim quid dici tale vel ſimpliciter vel ſecundũ quid tale: quo poſteriori modo & Chymicorum reſolutiones in vltima fieri dicuntur. Quod vt rectè accipiatur, ſciendũ, Deum & Elementa & hæc iis poſteriora principia ſuo genere quidem perfecta condidiſſe, cum ſuas formas habeant, per quas ſunt, quod ſunt: nõ tamen ſui gratia præcipuè condidiſſe, ſed vt aliorũ eſſent principia. Neq; Chymici primùm inter Elementa & alia corpora perfectiora alia miſta, reſpectu ſcilicet magis miſtorum ſimpliciora intercedere ſtatu erunt, ſed alij etiam doctiſſimi Philoſophi idẽ ſtatuunt, etſi alio modo, neque omnes iſtis, quibus Chymici nominib. appellant. Ex Hippocrate de priſca medicina locum ſupra adduxi, vbi expreſsè docet, in hiſce ineſſe amarum, ſalſum, dulce, acidũ, acerbum, inſipidum & ſimilia, eaque miſceri & mutuo contemperari. Ex Eraſto etiam integrum locum ſupra aſcripſi. Idem vidit & docuit doctiſſimus Philoſoph. Philo Mocenicus, *vniuerſ. Inſtit. ab homin. perfection. cont. 4. part. 1. c. 17. & part. 2. cap. 17.* Natura enim ordine & per gradus quoſdam, à ſimplicibus ad perfectiora conſtituenda progreditur, neque quodlibet ex quolibet, ſed hoc ex illo generatur, ideoque etiam non quodlibet in quodlibet, ſed in determinatum reſoluitur. Qui verò reſolutionem omnem in elementa vſque fieri ſtatuunt, principiũ petunt, & illud, quod inter Chymicos & ipſos in cõtrouerſia eſt, probationis loco afferunt. Interim hoc libẽter cõcedimus, vix vllã corporum mixtorum reſolutionem ſiue natura, ſiue arte fieri poſſe, quin etiam vnà reſolutio in Elementa aliquo modo, & ex parte fiat. Vt enim Elementa & principia hæc ad eiuſdem miſti conſtitutionem concurrunt: ita in reſolutione vtraque inde rurſum ſeparantur. Hoc ſaltem ſtatuimus, totum miſtum non reſolui in Elementa, ſed multò maximam partem in principia ſeu miſta prima abire. Et videant, qui contrarium ſentiunt, ne dum ea, quæ in reſolutione à corporibus miſtis reſultant, pro primis Elementis, puta vaporẽ adſcendentem pro aëre, liquorem deſtillantem pro aqua habent, murem farinâ aſperſum pro domino piſtrini, vt Scal. ioco vtar, habeant.

Licet verò principia hæc miſta perfecta dicantur, nihilominus aliorum miſtorum principia eſſe poſſunt. Nam perfectè mixta dicuntur reſpectu imperfectè mixtorum, & quod in ſuo genere perfecta sũt, & quod ſunt, per ſuam formam ſunt; non tamen talia ſunt, quæ ſui gratia ſimpliciter ſint; & vt ſeorſim exiſtentia peculiarẽ corporũ naturalium ſpeciem cõſtituerent, ſed vt (ceu aliis miſtis ſimpliciora & magis exquiſita ſimilaria) aliis corporibus miſtis perfectioribus nobiliorem materiam præbeant. Neque abſurdum eſt, dicere ea actu eſſe, cùm è Philoſophorum ſcriptis notiſſimum ſit, actum ſumi non tantùm pro exiſtẽtia, ſed etiam pro eſſentia, quam quælibet res per formam ſuam habet. Interim miſtorum principia eſſe poſſunt. Nam & ipſa elementa ſunt corpora in ſuo genere perfecta, & habent ſuas formas, per quas ſunt, quod ſunt; & per quas à ſe inuicem differunt & diſparantur: & tamen ſine vlla abſurditate ex iis miſta componuntur, & ex quatuor elementis fit vnum actu. Non enim formæ ſeu elemẽtorũ ſeu principiorum Chymicorum officio formæ tũ funguntur, ſed cùm ad operoſiorem compoſitionẽ factæ ſint, formæ etiam eorum formæ ſuperioris dominio ſubiiciuntur & materię vices ſuſtinent, vt Zabarella, *de gen. & inter. cap. 2.* rectè docet. Et ſicut ob elementa prædominantia miſta vel calida, vel frigida dicuntur: ita ob principia iſta, acida, ſalſa, inflammabilia, odorata. Sicut verò lignum non dicitur ignis vel terra: ita nec ſal vel ſulphur. Dum verò miſtum corrumpitur, vt aliæ partes in ignem, aliæ in aquam, aliæ in aërem, aliæ in terram; ita & aliæ in ſal, aliæ in ſulphur abeunt. Et ſic concedo, in omni corruptione miſti etiam aliquid generari, id eſt, formam miſti interire, & ex vno plura fieri, id eſt, formæ, quæ antea materiæ officio fungebantur, iam formæ officio fungi incipiunt.

Verùm vt hęc clariora fiant, duæ diſtinctiones notandę. Prima eſt, duplicem eſſe materiam, aliã immanentem, aliam tranſeuntem. Immanens eſt, quæ in re materiata & effecta permanet, ſuam naturam retinens: vt lapides, ligna ſunt materia domus; elementa corporis miſti. Tranſiens eſt, quæ non manet in re effecta, ſed mutatur & formam accipit aliam, ita quidem vt priorem recipere non poſſit. Ita chylus eſt materia ſanguinis; ſanguis corporis humani, ac partium in eo omnium nutrimentum. Licet enim alias dicamus ſanguineas, quod naturæ ſanguinis propinquiores eſſe videntur, qualis eſt caro: tamen etiam caro non amplius ſanguis eſt, & vbi ſanguis caro fit, priorem formam depoſuit, non ex parte tantùm, ſed integrè etiam. Nihilominus reliquæ etiã omnes, & ipſa oſſa etiam ſanguine nutriuntur.

Materia duplex.
Permanens.
Tranſiens.

Altera eſt duplicia eſſe rerum naturalium principia; alia communia, quæ omnibus æquè inſunt, alia propria; quæ cuique generi peculiaria ſunt.

Principia duplicia.

Cũ ergo iam de corporum naturalium reſolutione quæritur, verum eſt illud axioma; *Res qualibet reſoluitur in ea, è quibus conſtat*, de materia immanente, non de materia tranſeunte. Ita corpus naturale miſtum quoduis reſoluitur in elementa, reſoluitur in principia Chymica; quę licet alterentur in miſto, nõ tamen in eo planè abolentur, ſed vniuntur, vt rectè docet Ariſtoteles. Non verò caro vel os in ſanguinem reſolui poteſt; quia dum ex ſanguine fit caro vel os, ſanguis naturam ſuam amittit, & aliam formam induit. Ideoque malè argumentatur P. Palmarius, *de lapid. Philoſoph. dogmatic. cap. 10.* ſi omnia in aquam, oleum & ſalem abeunt, ex illis illa nõ veniſſe. Non enim hæc ſunt tranſiens, ſed immanens materia. Reſoluta nimirum ſunt ex miſto, non generata. Et vt verbo me explicem, eodem modo principia Chymicorum in miſtis aliis ineſſe ſtatuo, quo in iis ſunt elementa, & hinc etiam eodem modo in reſolutione prodire. Et proinde non vt partes integrantes (materiales tamen partes non abſurdè dici poſſunt, vt & elementa mixti) mixto ineſſe, vti ex lapidibus, lateribus, lignis domus, & ex oſſe, membrana,

carne inſtrumentum corporis,ſed totum cõſtituere mixtione, ſicut elementa. Qua ratione autem elementa in miſtis inſint, dicetur capite ſequenti:quia tamen nec iſta in qua iam verſamur controuerſia ſine iſtius quæſtionis explicatione intelligi ſatis poteſt,aliquid de ea dicendum eſt.Eſt verò quæſtio valdè intricata & difficilis,vt nemo, qui in hac ab alio diſſentit,neq; ſtatim id,quod in quæſtione eſt,fundamenti loco præſupponi concedit,conuitiis impetendus,aut Phyſicis ad vnum omnibus contradicere dicendus ſit.Diſſentiunt enim,ſi vllibi, hîc inter ſe Phyſici. Acutiſſimi certè Philoſophi hic hærent, atq; inter eos Iul.Cæſ.Scaliger *exerc.* 101. fatetur,ſe non facilè dicere poſſe,vtram ſentẽtiam magis probet,in hac humana caligine.Itaque quemlibet in re dubia ſuo ſenſu abundare permitto. Vt tamen meã ſententiam liberè aperiam, re hinc inde diligenter penſitata cum iis iam facio,qui elementa ſecundum formas integra in miſto remanere, ac dum miſtum in elementa reſoluitur, elementa redire non ſpecie tantùm,ſed numero etiam eadem ſtatuunt, atque in iſta ſententia perſiſto, donec ſolidis rationibus cõtrarium monſtratum fuerit.Solis v.autoritatibus vel Scoti vel alius alicuius me moueri nõ patior.Neque enim vnius Scoti,qui in ſuam ſententiam,quam nõ ſine cauſa Fernel.*lib.Philoſ.cap.*6. puerilem, ferè inanem & potentiſſimam nominat, Latinos pleróſque, dum veterum Philoſophorum diſciplinam, permiſtioniſque rationem aſſequi minimè voluerunt, vt idem Fernelius loquitur,pertraxit, autoritate ſtandum vel cadendum mihi exiſtimo. Etiam docti fuere Philoponus,Albertus,Zimara,Auicennas,Fernelius,qui contrarium ſentiunt & acriter defendunt, ita quidem,vt nonnulli ex iis ſcribant, eum qui ipſorum argumenta leget,niſi molaris lapis ſit,manus daturum:& qui aliter ſentiunt,ſophiſtas agere, naturæ operibus imponere,veteris diſciplinæ ſplendorem obterrere & inquinare. Non equidem ignoro,ſed eorum opinionem olim in Phyſicis ſecutus ſum,Auerroen & Zabarellam, cum negare non poſſent,elementa in miſtis remanere, ne verò integra remanere ſtatuerent, (cuius tamen rei nullam cauſam euidentem habuerunt)ad formarum refractionem confugiſſe.Verum refractio illa formarum merum figmentum eſt, vt à Latinis contra Auerrois ſententiam diſputantibus ſatis monſtratum eſt;neque vllam Auerrois & Zabarella pro iſta ſententia rationem ſaltem probabilem afferre,& monſtrare potuerunt,formas elementorum recipere magis & minus,& gradus aliquos habere,vt aliqui tolli poſſint, reliquis manentibus,ſed ſimpliciter ſaltem illud affirmarunt.

Et ſit ſanè,vt non eo,quem volo, modo elementa ſint in miſtis,tamen cum nemo tàm abſurdus ſit,vt elementa nullo modo remanere in miſtis dicat, & elementa in miſtis remanere neget, de modo verò ſaltem controuerſia ſit:quicquid Philoſophi de elementis in miſto remanentibus, & ex miſtorum generatione iterum emergentibus, quod rationi conſentaneum eſt,ſtatuerint, idem de principiis Chymicis affirmare potero,& cùm iis ex reſolutione miſtorũ elementa indagare liceat, mihi etiam fas erit, ex reſolutione principia iſta inueſtigare.

Itaque vt de reſolutione naturali nihil dicamus, ſed de violenta ſolùm per ignẽ, Ignis non niſi ignẽ generat,nullumque miſtum producit. Cum ergò in violenta reſolutione per ignem quædam è miſtis prodeunt,quæ ab ignis actione ſeu per ſe, ſeu per accidens,ſeu generatione vniuoca; ſeu æquiuoca prouenire non potuerunt,ea in miſto fuerint, neceſſe eſt.Sicut nimirum elementa,dum illud vinculum vnionis ſoluitur,quodque ſibi relinquitur: ita etiam principia Chymica,quæ antea ſuo formæ nobilioris dominio ſeruiebant, neque ob aliorũ admiſtionem deprehendebantur,forma illa corrupta iam manifeſta ſenſibus fieri incipiunt,ita vt ſal,qui antea latebat, partibus aliis exhalantibus in cinere maneat,& inde leui negotio ſeparari & ad oculum demõſtrari poſſit.Et quî fit quæſo,ſi generata iſta ſunt aliorum corruptione, nõ reſolutione, quod omnia corpora naturalia in iſta æquè nõ abeũt?Non enim generatur quodlibet,ſed hoc ex illo; neq; corrumpitur quoduis in quolibet.

Ideoque non ex quouis corpore per eundem ignẽ eadem ſalis vel ſulphuris copia educitur. Nimirum ex abſinthio,fœniculo,ſarmento,vitiis & ſimilibus ſal ſatis copioſus, ex aliis verò plantis pluribus,vt cucurbita,cucumere & ſimilibus,paucis admodum elicitur, & quidem non ſemper eiuſdem planè naturæ, ſiue ex determinatione in qualibet ſpecie id fiat, ſiue ex admiſtione corporis alieni.

Deinde verum eſt idẽ axioma plerumq; de principiis ſaltem communibus,non de proximis. Miſcibilia enim illa communia manent in miſto,proxima autem generationis principia plerumque non manent,ſed omnino nomen,naturam, ac definitionem mutant.Totum hoc in totum hoc mutatur, vt ſanguis in carnem.Et proinde regreſſus & reſolutio ad proxima principia non datur. Ita ex ouo fit pullus, & omnia oui in pullum mutantur,omnemque potẽtiam amiſerunt,qua regreſſus fieri, & ex pullo iterũ ouum fieri poſſit.Plerumque tamen hoc fieri dixi, & in animatis omnibus hoc locum habere exiſtimo, vbi anima alimento attracto nouam formam induit: in miſtis non animatis, quouſque hoc extendendum ſit,ſuo loco dicetur.

Deinde illud hîc nonnulli obiiciunt, Chymicas reſolutiones non eſſe naturales, ſed artificiales. Axioma illud;Omnia his conſtant, in quæ reſoluuntur,de naturali reſolutione accipiendum eſſe.Malè à Chymicis hîc artem ſubſtitui. Eiuſdem enim eſſe miſcere& diſſoluere:& quę natura miſcuit,ea artẽ nõ poſſe diſſoluere. Verum enimuerò, ſi proximum agens reſpicias, negandum,quod reſolutiones Chymicæ non ſint naturales; etiamſi artifex ſuo modo concurrat.Fiunt enim ab igne & calore,cauſa naturali.Exempli gratia. Cum planta comburitur ſalis faciendi gratia,illa actio planè naturalis eſt,nõ artificialis.Etſi enim reſpectu plantæ, quæ corrumpitur & deſtruitur,non naturalis ſit:tamen reſpectu agentis eſt naturalis.Sicut etiam actio cauſſarum morbificarũ in corpus noſtrum reſpectu corporis eſt præternaturalis;reſpectu agentis,quod ſecundum vires ſuas naturales agit,naturalis.Cum à calore ignis ſpiritus vini in altũ attollitur,non minus naturalis eſt actio,quàm cũ idem ſpiritus, calore ventriculi & epatis,in cerebrum attollitur, aut cum calore Solis res in vaporem reſoluitur. Et proinde res, quæ hoc modo generantur,naturales ſunt,nõ artificiales, neque ad ideam mente conceptã ſemper opus prouenit, ſed pro ignis modo & materiæ præparandæ natura: vnde multa caſu ſæpè inueniuntur, & multa præter ideam,quam Chymicus concepit mente,proueniũt. Herbam equidem concidere, vitro iniicere, vitrum luto claudere,fornaci indere, ignem accẽdere actiones artificiales ſunt.Ab iis tamen effectus,quos cupit Chymicus,non producunt,ſed ab igne,tanquam agente naturali.Quomodo autem Ars naturæ miniſtra ſit,& quæ naturæ,quæ artis partes ſint, vbi vtriuſque operationes concurrunt, bene docet Scalig.*exercit.*101.*ſect.*12.Longè verò alterius generis ſũt res artificiales,vt mox dicetur,quę ſecundũ ſuã eſſẽtiã,& quatenus tales,non à natura, ſed proximæ ab artifice dependent; quales ſunt ſculpturæ & ſimilia.

Chymica reſolutiones an ſint tantum artificiales.

Res naturales quæ.

Res artificiales quæ.

Debet

rruptio plex.

Naturalis.

Violenta.

Debebant potius diſtinguere, qui iſta obiiciunt, cum Ariſtoteles, 5. *Phyſic.c.6.text.5.& 4. Metaph.text.* 3. Corruptionem in naturalem & violētam. Naturalem enim corruptionem appellat Ariſtoteles εἱμαρμένην ſeu Fato determinatam, quæ ſcilicet accidit ſecundum legem & communem naturæ curſum, qua animalia per naturalem mortem; miſta per putredinem pereunt & corrumpuntur. Violentam autem illam, quæ præter curſum naturę vniuerſalem & pręter naturæ legem accidit; qualis eſt mors violenta & combuſtio. Quæ corruptio naturali opponitur: non quod ipſa per cauſas naturales agentes non fiat (nam & violenta corruptio, ſi cauſas naturales ſpectes, planè naturalis eſt) ſed quia contra vniuerſalis naturæ curſum accidit. Zabarella quidem aliam inter violentam ac naturalem corruptionem differentiam conſtituit, quòd ſcilicet in naturali interitu miſtum in omnia elementa reſoluitur: Violentam verò corruptionem eſſe mutationem totius in vnum elementum, vel calidum ſeu ignem, quæ dicitur combuſtio, vel frigidum, quæ dicitur putrefactio. Verùm ita ſimpliciter hoc admitti non poteſt. Nam vt de putrefactione, quę longiorem diſquiſitionem requirit, an in vnum elementum tùm mutatio tantùm fiat, nihil dicam, combuſtio non eſt in vnum tantùm elementum mutatio. Nam & magna pars terræ & ſalis remanet, & quod in auras euolat, non ſolùm ignis eſt, ſed magna pars aquæ ſulphuris, ſalis volatilis, vt de Mercurio, cùm de eo dubitetur, nihil dicā: id quod facilè credet, qui recipientibus vapores & fumos exhalantes è rebus accenſis excipere volet, vt in oleo, quod ex ſulphure accenſo per campanam fieri ſolet, patet.

Operationes Chymiæ quomodo ſint naturales & quomodo artificiales.

Etſi ergo Chymicæ actiones quædam hoc modo naturalibus opponuntur & violentæ ſunt, vt cum plantæ comburuntur, quæ niſi combuſtæ fuiſſent, aliquandiu adhuc creſcere, & tandem emori ac putreſcere poterant: ex eo tamen non ſequitur, quod merè artificiales ſint, & quæ hinc fiunt, non naturalia, ſed artificalia. Quis enim ignem è ligno accenſo generatum naturalem eſſe neget? Artificiales ſunt iſtæ actiones, quatenus in artificialibus vaſis materia elaborāda certo ignis gradui obiicitur. At actio Caloris in materiam planè naturalis eſt. Et proinde opus, quod producitur, reſpectu efficientis & materiæ naturale eſt Et ſi illud, in quo humana induſtria & labor concurrit, planè artificiale eſſet, etiam arbores, quæ inſitione producuntur, artificiales eſſent.

Artificiale quid.

Aut ſi ideò opera Chymica ſunt artificialia, quia calor externus, quaſi inſtrumentum, adhibetur: cur nō etiam pullus gallinaceus artificialis erit, externo gallinæ incubantis calore in actum producitur? Id artificiale propriè eſt, quod formā in mente artificis prius conceptam ab artifice accipit: at, Chymico etiam de pricipiis non cogitante, nec formam eorum prius mente concipiente, in reſolutione ſponte ea proueniunt: quia ſcilicet iam inerant. Artiſque nullius eſt formas rerum naturalium producere. Et vt Ariſtoteles 2. phyſ. c. 1. text. 1. habet, ὅσον ἐστὶν ἀπὸ τέχνης, οὐδεμίαν ὁρμὴν ἔχει μεταβολῆς ἔμφυτον. : *Quæ ab arte proficiſcuntur, nullum inſitum mutationis impetum habent.* At quæ à Chymica fiunt, omnia iſtum internum impetum habent; calorq; ſaltem externum agens eſt, qui illam ἔμφυτον ὁρμὴν, ad actum deducit: Chymicus verò agens naturale patienti ſaltem applicat: quod idem facit medicus. Nam dū medicus ranunculum aut cantharides cuti applicat: eius quidē intentio eſt, vt veſica excitetur: verùm nō ideò excitatur, quia medicus cogitat hoc, ſed quia ranūculus & cantharides has vires habent, quas exſerūt etiam medico amplius ea de re non cogitante.

Chymica principia arte non fiunt.

Verùm enim verò ſi omnia, quæ de quæſtionē hâc, an ſcilicet reſolutiones Chymicæ ſint naturales vel artificiales, dici poſſunt, ad viuum reſecemus, & quę diximus, in pauca contrahamus, de vocabulis potius, quàm re lis eſt. Chymiam artem eſſe, vt Medicinam, ſupra diximus, & nemo, vt opinor eſt, qui id neget. Ideoque actiones Chymici, vt Medici, artificioſas eſſe, omnino concedo, & quo modo ſanitas à medico procurata artificialis dici poteſt, eo modo & opera Chymica artificialia dici poſſūt. Et ſicut dum artifex ſarmento medullam aufert, aut lacte vel mulſo ſemina macerat, vel vrinam radicibus affundit, artificialia ea opera dicūtur, & vt Theophraſt. lib. 5. ait, pars συνεργεῖ τῇ φύσει, & fructus hoc modo producti artificiales dici poſſūt: ità etiam quę à Chymico producuntur, artificialia eodem modo dici poſſunt. Interim hoc in quæſtione eſt: an principia Chymica artificiali reſolutione (concedo enim hoc ſuo modo) è miſto prodeuntia, vt & alia, quæ modò diximus, hoc modo producta ſuam eſſentiam naturæ an arti potius debeant. Seu, an talia ſecundum eſſentiam ſuam potius naturalia quàm artificialia dicenda ſint. Illa enim præcipuè & principaliter artificialia dicuntur, quorum tota natura ab arte pendet, vt domus, ſtatua, pictura: vbi verò mutuas operas tradunt Natura & Ars, & vbi ars συνεργεῖ τῇ φύσει & cum natura concurrit, opus merè ſimpliciter artificiale dici non poteſt; ſed aliquo ſaltem modo. Hinc cum naturæ, vt in ſanitate procuranda, quæ propterea etiam morborum medicatrix dicitur, in iſtis actionibus potiores partes ſint, opera etiam ſuam eſſentiam naturæ potius, quàm arti debent. Ac proinde, ſi rem hanc in omnem partem ventilemus, res eò tandem redit: Rem quidem, quæ à Chymicis fit, ſua eſſentia eſſe naturalem, actionem caloris, quia fit, eſſe naturalem, ipſum motum rei eſſe naturalem; eatenus verò artificialem, quatenus Chymicus eam ſecūdum artis ſuæ præcepta vaſi ſuo includit, vel alio modo diſponit, & calorem ſubminiſtrat; nec alio modo eſſe artificialem, quàm, vt iam dictum, quo ſanitas, quę medici opera recuperatur, artificialis dici poteſt. Plus Chymicum cōferre, aut artem aliquid ad eſſentiam harum rerum facere, nunquam monſtrabitur. Nam cùm Chymia, vt & Medicina, materiam non faciat, ſed à natura mutuetur, imò nec formam faciat, ſed eam in materia ſuo modo inexiſtentem inueniat, ſufficit, ſi ſciat, quæ ſui ſubiecti natura ſit, & quod opus, ſi hoc agens cum hoc patiente coniungatur, prodīturum ſit. Ideoq; finem illum reſpiciens cum agens cū patiente ſecundùm regulas artis coniungit, plura agere non poteſt, ſed totum reliquū negotium ſoli naturæ committit, quæ Chymico etiam amplius ea de re non cogitante, ſed vel dormiente, vel peregrè abſente, vel etiam mortuo omnē reliquā actionem abſoluit: eodem modo, ſicut dum medicus pharmacum purgans ſecūdum artem paratum in eum finem, quem mente concipit, ægro exhibet, purgatio medicamenti & naturæ vi perficitur, etiamſi medicus ab ægro abeat, & de purgatione amplius non cogitet. Neque ſeſe res aliter habet in Chymicis operationibus, quàm in aliis naturæ operibus, & nō aliud fit in putrefactione, quæ fit extra vaſa, & aliud ex ea, quæ fit intra vaſa Chymica, ſed vtrobique eodem modo perficitur. Etiam intra vaſa vermes interdum ex putredine generantur, qui certè non ſunt artificiales.

Neque enim quæ à Chymicis fiunt operationes ſemper fortiore & adurente igne inſtituuntur: ſed per putrefactionē ſaltē & digeſtionem non rarò materia reſoluenda, vaſis ſuis incluſa, elaboratur. Nec rem ad cineres ſēper deducere opus eſt, vt ex ignea exhalatione ſalsā qualitatem accipiat, vt vult Scheggkius; ſed in ſuccini & cornuum & oſſiū deſtillatione, antequam fiat incineratio, ſal educitur volatilis;

tilis;& is quidem in cineribus remanet,ſed cum ipſo humore euolat,ac vel collo retortæ, vel lateribus recipientis adhæreſcit. Imò ſal vrinæ volatilis(quid verò fixum & volatile ſit, dicetur capite ſequenti) leuiſſimo calore ſurſum ex ipſo humore attollitur, & ipſum vini ſpiritum volatilitate anteuertit: neque volatilitas ſalino principio aliquid derogat; cum ſal & fixus & volatilis detur, vt infra dicetur. Contra ſi terrã,à qua ſal affuſa aquâ ſeparatus eſt, vras & aduras,nihil inde ſalis amplius elicies. Ita corpus, è quo ſulphur inflammabile iam exhalauit nunquam iterum flammam concipit. Præterea non è qualibet re æquali copia ſal elicitur; ſed ex aliis copiſus,ex aliis paucus.

Natura principia Chymia oſtendit. Imò iſta principia non tantùm ab arte, ſed nonnunquam etiam à natura conſpicienda oſtenduntur. Perpendat quiſque ſaltem coctiones in animalibus & excrementa:certè ſulphur in iis eſſe,ex odore colliget. Sulphur enim πρῶτον δεκτικὸν eſt odoris doris,fœtor verò vel ſpecies,vel affectio odoris. Eſt eſt aliud etiam ſulphuris in excrementis animalium documentum,inflammabilitas:memini hîc in Cloaca ſeu anguillam,ſeu aliud quid latitare,quod Camarinam illam quandoque ita commouebat,vt fœtor per totam domum moleſtus eſſet. Cum ergo candelâ accenſa demiſſâ explorare vellent, quidnã id rei eſſet, ſubitò tota Cloaca flammam concipere viſa eſt,quæ res etſi adſtantes non parùm conſternaret,ſubitò tamen iterum flamma euanuit: quod accidit proculdubio vaporibus illis ſulphureis in Cloaca agitata accenſis Ita ſalem etiam in vrina reperiri notiſſimum eſt. Et licet hæc pura principia non ſint,aliquid tamen præter elementa,& quod vt ſpecies de genere teſtetur,habẽt. Inquirat etiã,quid alibi in natura fiat. Reſinoſæ arbores reſinã ſuã ſulphureæ naturæ ſponte fundũt,ex nuce moſchata, ſemine lini,amygdalis,& plurimis aliis ſeminibus ac fructib. olea exprimuntur, quæ natura inerant. Sol naturaliter redditur è cinerum & calcium exhauſtis cumulis,circa officinas nitrarias. Columbarum fimus ſalem acrem,& copioſum continet, ſine vlla præcedenti vſtione. Imò ſine aduſtione ex plantis in ipſo humido ſal fieri poteſt,modumq; tradit Beguinus, *in tyrocinio Chymico lib. 2. cap. 17* Neq; enim humido abſũpto is in cruſtã lapidcã concreſcit,ſed in ipſo liquore ſpontè coagulatur. Ita & ſal vrinæ ex humorũ aduſtione non fit: cùm in infantium vrina, & eorum,qui frigido ſunt temperamento,æquè inſit,ac adultorum, vel qui calido ſunt temperamento. In vino ad latera doliorum tartarum concreſcit, vtpote in vino iam ſuperfluum, etiamſi in vuis ſuperfluum non eſſet,quod copioſum ſalem in ſe cõtinet Etſi enim liquorem, in quem tartarum calcinatum in loco humido reſoluitur,vulgò oleum appellent:tamen oleũ propriè nõ eſt,ſed ſal liquatus, in quem etiam exſiccatione rurſus abit. Spiritũ vini natura procreauit,non ars; quod nemo potatorum ignorat,qui,quò plus ſpiritus vinum habet, eò facilius inebriantur:nemo Oenopolarum neſcit,quib. cognitum,parte hæc enaneſcente, reliquum facilè corrumpi, & multis aliis indiciis & effectis ſatis conſpicuis is ſeſe prodit, vt licet oculis corporeis non pateat,oculos tamen mentis latere non poſſit. Neq; ab arte ſolũ is ſeparatur, ſed & brumale frigus eũ à ſuo Phlegmate ſeparat,qui nõ amplius vinũ,ſed ſpiritus vini,vel vini pars ſpirituoſa appellatur.

Quæ omnia,quæ hactenus exempli loco adduximus,etſi non ſint principia Chymica pura, ſatis eſt tamen,ſi is iis abundent, vt ab iis non immeritò denominationem accipere poſſit; ſicut & elementa nullibi pura habẽtur,ſed corpora, in quibus terra abundat,pro terra,in quib. aqua, pro aqua monſtrãtur,vt ſæpius iam dictum. Quibus ſi elementorum nomina ſecundũ ipſorum prædominiũ Peripateticis imponere licet, cur non idem Chymicis, dum ſua principia deſcribunt, facere fas ſit? Neq; enim principia hæc propter ſe,& vt ſeorſim, tanquã perfectæ rerum naturalium ſpecies, conſiſterent,ſed propter alia facta ſunt, vt ſcilicet ex iis variè miſtis varia corpora prodirent:ipſa verò ex ſe mutuò non conſtant,neque in ſeſe mutuò reſoluuntur.

Et cum concedunt Peripatetici, quod omninò negare nõ poſſunt, corpora illa, in quæ mixtorum reſolutio fit,non eſſe pura elementa, ſed mixta, in quib. vnum elementum præualeat, à quo fiat denominatio:hoc ipſum in quæſtione eſt, quidnam illud ſit,quod elemento prædominanti admixtum eſt, & an hic ad Chymicorum principia recurrendum ſit, v.g. cum cineres non ſint pura terra, quid illud ſit, quod terræ admixtum eſt,& aqua affuſa elicitur, an non ſal ſit?

Præterea quod nonnulli obiiciunt, non dari principia propiora rerum naturalium,quam elemẽta; quia nihil videatur à natura in iſta principia reſolui,non magni momenti eſt. Nã ſuperficiales iſti naturæ ſcrutatores nimis cœcutientibus oculis naturales iſtas reſolutiones aſpiciunt, & vt Scal. ioco, *Exercit.* 307. *ſ.* 12. vtar; ſæpe murem farina aſperſum eundem putant cum domino piſtrini. Cum cadauer, inquiunt, aliquod putreſcit,ignis & aer in auras euaporat;humidum diffluit; fimus loco terræ relinquitur. Reſolutio corpor. natural. non ſemper fit in elementa. Quæſo,quiſquis es,qui ita iudicas, cadaueri putreſcenti nares propius admoue,& vel fœtor ille te docebit,non purum ignẽ & aërẽ eſſe,quod exhalat,ſed cõpoſitum adhuc;aliumque odorem cadauer equi, alium bouis, alium hominis cadauer, aliam plantam hanc vel illam putreſcentem exhalare. Vt enim res integræ aliæ aliũ habent odorem, alium roſa,alium ruta, alium abſinthium, quorum tamẽ quodlibet de exhalatione ſulphurea teſtatur: ita etiam in putredine(vt & in combuſtionibus)aliç aliũ exſpirant eadẽ de cauſa, & ob eandem ſulphuream exhalationem. Quas certè exhalationum differentias vel odoratu agnoſcere non ſemper inutile fuerit,atque id nec Chymici,nec Medici neglexerũt. Vermes enim in inteſtinis latentes ex odore,qui ex ore exhalat,non ſolũ Medici multi,ſed & non pauci è vulgò deprehendere poſſunt. Qui non imminentem gangrænam odoratu deprehendere poſſit, parùm exercitatus & cum ægris minus verſatus eſt Chirurgus vel Medicus. Fimum ſi terrã puram putas, multum erras. Putrida vrina, vel fimus,poſtquam computruit, ſaltem terræ admiſtum plurimum continet; quod facilimè reſolutione deprehendi poteſt.

Idem enim error in violentis reſolutionibus cõmittitur. Si enim iſti fumum vel flammam vident, tantum ignem, vel aërem eſſe putant. Et ne ab obſcuro aliquo Philoſopho hoc factũ dicã, erudiriſſimus & clariſſimus Philoſophus, Zabarella communem ſententiam ſecutus, *de miſt. generat. & interit. lib.* 2. *c.* 1. ſcribit combuſtionem,(ea verò accidit,cum res incenditur & flammam concipit) eſſe totius miſti in vnum tantùm elementum,id eſt,ignem mutationem, excepta aliqua parte terræ. At ſi Alembico ea exciperent,deprehenderent, non tantùm elementa eſſe,ſed miſta adhuc. Nam fumi iſti,quos, vt iam diximus,pleriſque ad probandum elementorum numerum ex reſolutione corporum naturalium adducunt,tantum abeſt, vt vel elementa ſeu pura ſeu impura ſint,vel etiam imperfectè mixta, vt ſint ipſiſſima corpora in minima corpuſcula reſoluta (ſublimationes enim Chymicorum piſtilla ſunt) è quibus exhalant. Ex ſulphure enim accenſo flores ſulphuris colliguntur. Fumus, qui ex Mercurio aut ſale armoniaco exhalat, ipſiſſimus eſt Mercurius &

& ſal armoniacus,& longè aliud,quam fumus,qui ex ligno querno,vel tartaro,vel vitriolo eleuatur. Aut ſi ſaltem metallorum foſſores & coctores; quorum ſæpe longè maior, quàm ἐν βίβλῳ Phyſicorum & otioſorum ſpeculatorum in hoc genere eſt peritia, conſulerent,aut eorum caminos inſpicerent, aliter ſe rem habere, quam putant,facile doceri poſſent. Quibus certè fides hic non deroganda,cum docent, arſenicum, pompholyga, cadmiam, Mercurium & eiuſmodi alia multa à metallorum fuſione & coctione,ac ſublimatione exhalare,& in fornacibus & alembicis colligi, non verò elementa vel ſimplicia ſeu pura ſeu impura,vel imperfectè mixta & meteora. Nullâ hic demonſtratione opus eſt,ſed ſenſu potius: & ſi Chymicus dixerit,illud quod fumi ſpecie eleuatur,eſſe ſulphur,Mercurium,arſenicum,cadmiam, iſtud ſal aliquod volatile, non aliquod meteorum: cur ſenſibus fidem derogem, & Chymicis ac metallorum coctoribus,quibus talia vſitatiſſima ſunt,non credam? Imò credunt omnes Medici,qui ea pro iiſdem etiam,pro quibus à metallurgis venduntur, vſurpant. Certè ſenſibus hîc fidem derogare & demonſtrationes poſcere, ἀῤῥωςία διανοίας eſt,& qui hoc facit,idem facit,ac qui piſcatori,qui lucium ſe cepiſſe dicat,carpionem vel cancrum cepiſſe Syllogiſmo perſuadere conetur:inprimis cum effectibus res tales naturas ſuas ſatis prodant, & proprietatibus ſuis ſe manifeſtent. Etenim etſi in ſcientiis ſenſui ſuus locus eſt, non tantùm demonſtrationi. Ita cum cinerem vulgò vident, terram eſſe dicunt imperitiſſimè. Separatio enim facilimè per aquam affuſam, quid ſal & terra differant, & vtrumque in cinere contineri, oſtendit. Vnde & rectè Auerrois 5. *colliget. cap. 42.* ſcribit; Cineres diuerſos fieri ſecundum diuerſitatem rerum,è quibus fiunt, ac fumum omnem quamuis habeat complexionem calidam deſiccatiuam: tamen ſemper retinere ſecum virtutem rei,ex qua eſt fumus. Vbi ſi quis ſtatuere velit,cinerem eſſe terram à prædominio elementi ita dictam, fumum ignem itidem ſic dictum,& porrò quæratur, quid tandem reddat elementum hoc impurum,non reſponderi poteſt,quod ſit elementum aliquod. Neque enim vllum Elementum vel ſapidum eſt, vel odorabile. Ergo licet concedatur,in cinere terram abundare: illud tamen, quod terræ admixtum eſt, ſal eſt,vtpote ſapidum;quod fumo,ſurphur, vt odorabile. Hinc etiam Auerrois non dicit in fumo igni aliud Elementum admiſceri,ſed in eo eſſe adhuc virtutem rei,ex qua eſt fumus:id quod Chymicæ reſolutiones ſatis docent, vt mox dicetur. Sal verò vbi ſemel ſeparatus eſt affuſa aqua, etiamſi reliquam terram vras & aduras,ne mica ſalis inde amplius produceretur:quod ſatis monſtrat,ſalem non eſſe terram à calido & ſicco paſſam.

...n corpor. natural reſo- ...tionibus ...omodo ...ecte indi- ...andum ſit.

Non ergò ita obiter & ſuperficialiter de naturæ operibus iudicandum, ſed paulò penitius ea introſpicienda ſunt. Et quod nobis fortuitò non obiicitur,arte & induſtria inquirendum. Nimirum in naturæ externis reſolutionibus iudicandis multa occurrunt impedimenta:neque partes reſolutæ ad examen ſeſe ſiſtunt, vt cognoſci poſſint,An elementa pura ſint,vel alterius generis,ſed in auras diffundũtur & aufugiunt. Maior autem certitudo eſt in operibus artis,vbi nihil perit,ſed vaſis clauſis omnia adminiſtrantur:parteſque reſolutę incluſę colliguntur, & heterogenea ab homogeneis diſcernuntur,vt rectũ de omnibus poſſit fieri iudicium: abſque quo ſi ſit, impoſſibile eſt,vt quiſquam, etſi pro abſolutiſſimo Philoſopho vel Phyſico ſe venditet, ex ſolo vapore adſcendente de natura rei iudicare poſſit;cum vapores ad adſpectum ſint ſimiles,id verò, quod in vaſe recipiente colligitur,diuerſitatem monſtret, & hoc eſſe ſpiritum vini,illud roſarum,hoc ceraſorum,illud ſalis,vitrioli, vel allium;hoc flores ſulphuris vel ſalem armoniacum doceat,quæ, etſi pura puta principia non ſint, quia tamen ea in iis abundat,ab iis corpora illa denominationem accipiunt. Si quis verò nomine principii ea dignari non vult, appellet ſanè elementa ſeu pura ſeu impura,hoc verò doceat,vnde ſapores,odores,&c. habeant;cùm tales qualitates elementis non inſint.

...eſolutio- ...um Chymi- ...rum certi- ...do.

Et quidem in vtraque reſolutione tam naturali, quàm violẽta,id,quod diximus,præſtare poteſt Chymia. Priorem quod attinet,cum putredo fieri dicatur vi externi caloris educentis externum idem fit in cucurbita vel alio vaſe clauſo, calore lento in fimo vel balneo adminiſtrato. Hac tamen differentia,quod vt dictum, de partibus reſolutis internis naturæ operibus ita certò iudicare non liceat; cum hinc inde diſpergantur:in operibus verò Chymicis vaſis clauſis omnia excipiantur,vt rectius de iis iudicium fieri poſſit. Idem præſtat in violentis corruptionibus,vbi vehementiore igni adhibito reſolutæ partes aqueæ & oleoſæ in recipiente vaſe excipiuntur; in fundo verò, quod combuſtum eſt,ſalem & terram continet.

Chymica principia a re vera miſtis inſint.

Nonnulli aliud quærunt effugium;& cum negare non poſſint, à Chymicis vel ad oculum monſtrari iſta,quæ appellant,principia, dicunt,non ineſſe miſtis ea,nec inde ſeparati, ſed vi ignis fieri. Putatque Schegkius,quem Riolanus, & alii ſequuntur,ſalem reuera ſeu φύσει rebus non ineſſe, ſed accidere ſaltem hoc terrenis partibus,vt mutentur propter igneã exhalationem in ſalſam qualitatem. Verum longè aliter ſentit hac de re Hippocrates qui,*loco ſupra allegato*, ſalſum, amarum,& huius generis alia,reuerà rebus ineſſe, atque inde ἀποκρίνεσθαι docet, quibus cum peculiares facultes & vires, alias ab elementorum qualitatibus,tribuat (in concreto enim loquitur, & ſubiectum cum qualitatibus intelligit) pro peculiaribus illa ſubiectis & ſubſtantiis habent. Imò; alimenti loco talia eum cum plantis aſſumi idẽ, 1. *de natura hum. text.* 31. ſcriptũ reliquit. τὰ φυόμενα, inquit, καὶ σπειρόμενα, ὁκόταν ἐς τὴν γῆν ἔλθῃ, ἕλκει ἕκαστον τὸ κατὰ φύσιν ἑωυτῷ ἐὸν τῇ γῇ. ἔνι δὲ καὶ ὀξὺ καὶ πικρὸν, καὶ γλυκὺ καὶ ἁλμυρόν. *Quæ plantantur & ſeruntur, vbi in terram perueniunt,attrahit quoque quod ſua natura conueniens ineſt terra. Ineſt autem & acutum,& amarum,& dulce,& ſalſum.* Ac proinde cum talibus plantas nutriri & augeri doceat,ex iis etiã cõſtare docet. Idem Scaliger, *in l. 2. de plant.* concedit, dum ſcribit: *Si è quercus cinere fit Sal: (fit enim) haudquaquam eius alimenta repugnare videtur.* Et certè,qui putant ea,quæ à Chymicis producuntur,ab ipſis fieri,non natura ineſſe, ſuam in Chymiam imperitiam produnt. Et ſi aliquas Chymicas reſolutiones vidiſſent,aliter ſentirent. Si tamen Chymicis fidem habere nolunt,metallurgos adeant. Si enim iſtud argumentum contra Chymicos valeret,valeret etiam cõtra metallurgos,atque euinceret, metalla & mineralia non exſtitiſſe, ſed à metallurgis producta fuiſſe. Separat Chymia diuerſas rerum partes,non generat; & niſi à natura ſubiiciatur materia, eam producere non poteſt.

Principia Chymic. quo modo rebus inſint.

Aliqui principia iſta, quæ è miſtis ſeparari dicimus,potentia ſaltem ineſſe,non actu dicunt. Verum id noſtræ ſententiæ nihil officit. Nam cum nemo neget, elementa reuera in miſtis ineſſe: nihilominus Phyſici diſputant, an actu vel potentia miſtis inſint. Qui ergo iſtam controuerſiam compoſuerit, facilè videbit,an potentia vel actu ineſſe dicenda ſint hæc principia. Nobis ſufficiat hic dixiſſe, reuera ineſſe: non abſimili modo;ſicut in lacte ineſt butyrum,caſeus & ſerum. Hippocrates dicit, quod amarum, ſalſum,acidum;& huius generis alia, μεμιγμένα καὶ κεκριμένα ἀλλήλοισιν οὐ φανερά ἐστιν, ὅταν δὲ

τι τὸ τίων ἀποκριθῆ, τότε φανερόν Vbi ſecretionis vocabulum vſurpat. Et Ariſtoteles tam de iis, quæ actu, quam quæ potentia inſunt, vocabulum ſecretionis retinet, 3. *de Cœlo, cap. 2. text. 35.* ἐν σαρκὶ καὶ ξύλῳ καὶ ἑκάστῳ τῶν τοιούτων ἔνεστι δυνάμει πῦρ καὶ γῆ. φανερὰ γὰρ ταῦτα ἐξ ἐκείνων ἐκκρινόμενα. *In carne & ligno, & vnoquoque talium ineſt potentia ignis vel terra. Manifeſta autem fiunt hæc ex illis ſegregata.* Ergo ſi ex eo, quod potentia, ſecundum hunc locum Ariſtotelis, ignis & terra inſunt miſtis; concludi non poteſt, quod non ſint miſtorum principia: ita etſi concedamus, potentia ſuo modo eſſe iſta principia in miſtis, inde tamẽ inferri non poteſt, quod non ſint miſtorum principia. Sed potius, ſicut hoc loco argumentatur Ariſtoteles; In carne & ligno inſunt ignis & terra; quia inde ſegregantur: ita etiam argumentari poſſumus: Principia Chymica ſeparantur ex miſtis. Ergò iis inſunt.

Diſcrimen inter Elementa & principia Chymicor.

Tandem & hoc affert Eraſtus cõtra principia Chymica, *parte 2. diſput. contra Paracelſum, p. 74.* Fruſtra noua Principia Chymicos comminiſci; cum nihil aliud dicant, quã iam olim per tot ſecula alij Philoſophi dixerunt & demonſtrarunt; nullum alium habere vſum nominũ iſtam nouationem, præter quã quod quæ clara & intelligibilia prius erãt, obſcura, intricata, & incõprehenſibilia nobis reddantur. Quę aquæ propria eſſe, inquit, omnium eruditorum oculi omnibus ætatibus conſpexerunt, fumoſi iſti Philoſophi, vt nouiſſe plus aliis viderentur, Mercurio adſcribere voluerunt: quæ aeri maximè conueniunt, ſulphuri tribuunt: quæ terræ aptiſſimè congruunt, ſali ſuo accommodant.

Verum enim verò quis non agnoſcit differentiã inter ſalem verò quis non agnoſcit differentiam inter ſalem & terram? Sal in humido liqueſcit; terra non item. Quanquam enim terra ab aqua dilui & cum ea miſceri poſſit: tamen in ea nunquam liqueſcit, vt ſal, vt etiam per chartam colari poſſit, ſed ſtatim iterum ab aqua ſeparatur, & fundum petit. Imò ſal in aëre humido liqueſcit, quod terra nunquam patitur. Neque enim ſal terra ſaltem eſt propter igneam exhalationem ſalſę qualitatis particeps, vt vult Schegkius, aut aduſta & empyreuma ac veſtigium ignis retinens. Cùm enim ignis ſapidus non ſit, quomodo terram ſapidam reddere poteſt. Et ſi ſal eſt terra aduſta, quî fit, vt in aqua liqueſcat & ei ita vniatur, vt cum ea etiam per chartam bibulam tranſeat: terra verò non aduſta cum ea non vniatur; cum tamen non aduſta maiorem cum aqua communicationem habeat, quàm aduſta. Ita etiam Aqua & Mercurialis pars Chymicorum longè differunt. Ita ſulphur & aër. Neque enim inflammatur & ardet aer, ſed ſulphur. Nam quod aliqui dicunt, facilimè rara omnia multùm in aeris continentia, pinguedinis autem minimum, in largiſſimam conuerti, diffilius verò pinguia penè omnia corripere flammam, quam arida ſtramina, ex quibus pinguedinis vix minima particula ſeparari poſſit: ſciendum primò aliud eſſe quærere, cur res ſit inflammabilis. Illud enim habet à ſulphure, hoc à raritate, ſuppoſito tamen ſulphure. Sulphur enim ſi abſit, res non inflammatur, vt in pumice & ſpongia marina videre eſt. Deinde pinguedinem ſulphur, quod Chymicorum principium eſt, non idem eſſe, ſulphur in multis reperiri; quæ pinguia non ſunt. Sulphur enim ſuum, ob quod inflammatur, habet ſpiritus vini: pinguis tamen non eſt, ſeu oleoſus; & ſulphur quidem in pinguedine eſſe, ſed aliis partibus admiſtum, quæ inflammabilitatem prohibere poſſunt. Ideoque ſiccitatem & raritatem corporis ad facilè inflammabilitatem in quibuſdam facere Chymici etiam concedunt: poteſtque res parum ſulphuris & oleoſitatis in ſe continens, ſi rara, aridaq; ſit, & nihil in ſe habeat, quod inflammationem prohibere poſſit, facilius inflammari, quam alia, quæ ſulphure abũdat, alias tamen partes inflammationem prohibẽtes admiſtas habet: ſicut in puluere pyrio alias ſummè inflammabili apparet, qui ſi ſpiritu aliquo acido imbuatur vel humectetur, inflammabilitatem amittit. Et ſpiritus vini, ſi aquam & phlegma admiſtum habeat, non inflammatur; ſi verò puriſſimus ſit, & à phlegmate & ſale fixo cæteriſque, quibus in vino miſtus erat, quantum fieri poteſt ſeparatus, facilimè inflammatur, & inſtar naphthæ flamma concipit, & ſubtiliſſimus ac volatilis maximè eſt, ita vt etiam per ſexcuplicem papyrum in deſtillando inſenſibiliter tranſeat, in loco calido exhalet, aut ſi via non detur, vitrum rumpat & ſi quid omninò vel Mercurialis ſubſtantiæ (Mercurialis dico, aereæ ſeu potius æthereæ, non aqueæ, nec curo, quid hic vel ille Chymicus dicat) vel ſalis violabilis ſecum habet, id ſecum, vt ipſum etiam volatile, in auras rapit. Et hinc accidit, vt alia bitumina & olea aliis facilius vel difficilius inflammentur. Talia autem arida ſulphur in ſe continere ſatis docet oleum, quod è papyro conficitur. Res tamen aridæ & raræ non inflãmantur ob raritatem & ariditatem, ſed ob ſulphur, quod in ſe continent. Hinc etiam res non aridæ, ſed actu humidæ, etſi potentia ſiccæ eſſe poſſint, facilè inflammatur; vt naphtha & ſpiritus vini, non quod copioſum aerem in ſe contineant, qui ſit ἀρχὴ πυρὸς & pabulum, (hoc enim ſi eſſet, dum candela accenſa vel alia flamma in aere circumfertur, is accendi deberet, quod non fit, niſi forſan olei ſuccini aut ſpiritus vini terebinthinati, vel ſulphurati, vel camphorati vapores in eum diſperſi ſint) ſed quod ſulphur copioſum in ſe continent. Quod ſi quis exhalationem ſiccam pinguem dicere maluerit, rem retinet, & aliud nomen ſubſtituit; ſed minus commodum, cum ſpiritus vini pinguis non ſit. Sicut contrà res etiãſi ſint ariſſimæ, ſi ſulphur in ſe non contineant, non inflammantur. Res manifeſta eſt in papyro, quæ vbi accenſa deflagrauit, manet ſicca & rara, & tam leuis, vt leuiſſimo venti flatu vel anhelitu diſpergatur: nihilominus quia ſulphur inflammabile, ſeu humor inflammabilis, aut oleoſum inflammabile (de nomine enim cum nemine litigabo) deflagrauit, amplius flammam non concipit.

Inflammabilitas vnde.

Vſus igitur principiorum Chymicorum eſt, vt ex iis, tanquam proximis & propriis principiis, proprietates, quæ corporibus miſtis inſunt, & ex elementis proximè demonſtrari non poſſunt, deducantur, & demonſtrentur, vt præcipuè in proprietatibus & facultatibus medicamentorum inquirendis patet. Etſi enim, vt ſupra dictum, Eraſtus putet, omnia hæc ex elementis deduci poſſe, nec nominum iſta nouatione opus eſſe, atque alij etiam putent, nihil à Chymicis in ſuis reſolutionibus afferri poſſe, quod non è doctrina Elementorum aut meteorologica de exhalationibus explicari citra ficta Chymicorum principia poſſit: tamen huic ſuo promiſſo nondum eos ſatisfeciſſe, nec ſatiſfacere poſſe, exiſtimo. Et poſſent ſexcenta huiuſmodi afferri, quæ ex Doctrina de Elementis & exhalationibus explicare eos non poſſe puto: vnum atque alterum ſaltem proferam. Reddant quæſo rationem, quî fiat, quod vbi opiata deſtillantur, vapores, qui è vaſis alias ſatis arctè clauſis nihilominus exhalare ſolent, ſomnum concilient, ita vt Pharmacopæorum & Chymicorum famuli, quibus ignis regendi cura commiſſa fuerat, ad fornacem profundo ſomno correpti inuenti ſint quod ab aliis exhalationibus plurimis non accidit? Quî fiat, quod vapores, qui ex Mercurio vel Antimonio exhalant, non ſine periculo cum ſpiritu attrahantur; cùm ab aliis exhalationibus plurimis nihil damni ſit? Quî fiat, quod vbi

Principiorum Chymicorum vſus.

vbi cornua vel oſſa animalium deſtillantur, ſal tàm copioſus recipienti adhæreſcat, quod nec in vitrioli, nec ſalis communis, nec lignorum deſtillatione accidit? Quî fiat, quod vbi in aquam, in qua ſcoriæ reguli antimonii coctæ ſunt, acetum inſpergitur, tàm grauis fœtor excitatur? Vnde tanta in tantilla auri fulminantis portione vis ſit? Quî fiat, quod cum aqua fortis vel ſpiritus Vitrioli limaturæ ferri affunditur, materia ita incaleſcat, imò flāmam concipiat, & tàm grauis odor inde exſpiret? Quî fiat, quod vbi butyro Antimonii ſpiritus Nitri confertim affunditur, materia flammam concipit? Quî fiat, quod ſingula ſalium genera in ſuis coagulationibus peculiares, & tàm exactas, ac quę ad Mathematicorum regulas planè congruunt, figuras obſeruant? Quî fiat, quod ſal armoniacus & vrinæ, qui in euolando non eſt tardior, imò ſpirituum vini volatilitate ſuperat, non accendatur, cum facilè ſpiritus vini accendatur. Quî fiat, quod fumus plumbi & argenti viui aurum corrodit, non fumus vitrioli vel aliarum rerum? Quî fiat, quod vbi calci Lunæ affunditur ſpiritus ſalis, tinctura viridis inſtar ſmaragdi extrahitur; ſi verò ſpiritus vini ſale vrinæ imprægnatus, cæruleus? Quî fiat, quod ſal vrinæ in ſpiritum vini coniectus eum coagulat? Quî fiat, quod acetum deſtillatum coralliis, margaritis, plumbo calcinato affuſum inſipidum deſtillat? Quî fiat, quod vbi ſpiritus vitrioli terræ ſigillatæ infunditur & deſtillatio inſtituitur, nil niſi phlegma exſtillat? Quî fiat, quod ſi coraliis calcinatis ſpiritus vini affunditur, corallia acrimoniam ardentem contrahunt, & ipſe ſpiritus vini acrimoniam amittit? Quî fiat, quod antimonium cum nitro fuſum accenditur, ſemel tamen atque iterum cum eo calcinatum amplius non accenditur? Quî fiat, quod ſpiritus vitrioli, vbi cum oleo tartari dicto miſcetur, momento incaleſcit, & aciditatem omnem amittit? Qua ratione præcipitatio perficiatur, vel quî fiat, quod corpore quodam in liquore aliquo ſoluto, ſi liquor alius affundatur, id ad fundum deſcendat? Quî fiat, quod magiſterium coralliorum & margaritarum ſimpliciter per ſolutionem in aceto, eiuſdemque ablutionem paratum facilè in quouis liquore liqueſcit, non verò id quod fit per præcipitationem cum oleo tartari.

Hæc & ſimilia explicent: quod ipſos facturos nō putamus abſque Chymicorum principiis ex ſola doctrina elementorum; & Mete orologia, quæ exhalationes ſaltem, vt imperfectè mixta, & quidem ex elementis mixta conſiderat. Nam vt de aliis non dicam, elementa ſunt inſipida & inodora, vt ipſe Ariſtoteles, *de ſenſu & ſenſibili*, concedit. Si verò in exhalationibus quid nobilius eſt, ac ſupra elementa, id non ex doctrina meteorologica, ſed principiis Chymicis explicandum. Et nihil obſtat, quin elementa, quatenus vt impura conſiderantur, vt & exhalationes partes corporum perfectè mixtorum in minima reſolutorum, ſed ipſas adhuc perfectè mixtas, ſulphuris puta, picis, ſuccini, ſalis & ſimilium, in ſe contineant. Quæ tamen propterea perfectè miſta dicenda non ſunt. Non enim tùm inter elementa & vaporem rei reſolutæ quæ recipit, vera fit miſtio; ſicut nec dum manipulus ſalis in aqua ſoluitur, perfecta fit miſtio.

Neque dum Chymici ad principia iſta certas qualitates reducunt, nihil docent, & principium petunt. Neceſſarium enim eſt, vt qualitas quælibet ad ſuum primum ſubiectum reducatur: & ſicut Phyſicus cauſſam aliam nullam reddere poteſt, cur ignis calefaciat, quàm quod hæc eius eſt proprietas, & dum id docet, non petit principium: ita nec aliam cauſſam reddere poteſt Chymicus, cur ſal ſit ſapidus. Itaque dum faciunt hoc Chymici, verba non dant, ſed πρῶτα δεκτικὰ nominant, in quibus reuera qualitates, quas nominant, ſemper reperiuntur, & accidentia ad ſuas cauſſas referunt. Neque tamen omnium corporum proprietates ad principia Chymica reducendas eſſe, vel reduci poſſe exiſtimo. Scio enim, & alibi docui, quaſdam à forma nobilioribus fluere. Neque etiam omnes Chymicorum opiniones meas facio, & an vis purgandi rectè à ſale deducatur, hic non diſputo. Satis eſt, ſi in genere hoc obtineam, alias proprietates à ſulphure, alias à ſale & quidem ſemper prouenire. Et proinde in quocunque miſto talis proprietas reperitur, ibi principium illud, à quo fluit, inquirendum: vnde artificioſæ & vtiliſſimæ Chymicorum ſeparationes ortum habent. Si enim proprietas aliqua à ſulphure fluit, illud extrahendum, ſal remouendum, vt medicamentum à heterogeneis ſeparatum efficacius reddatur: contra ſi à ſale, ſal inquirendus, ſulphur ſeparandum. Id quod in omnibus narcoticis manifeſtum eſt, quorum vis, id quod hodie non ſolum in Chymia & Philoſophia Ariſtotelica peritiſſimi viri multi concedunt, à ſulphure, non ſale pēdet: acrimonia omnis à ſale, etiam ea, quæ in fumo oculos mordet.

Hoc tamen hîc monendum, principia hæc communia, non particularium affectionum propria ac proxima eſſe principia, neq; à ſale, quatenus ſal eſt, vim purgandi, neque à ſulphure, quatenus tale eſt, vim ναρκωτικὴν eſſe: aliàs omnis ſal purgaret, & omne ſulphur ſeu inflammabile eſſet ναρκωτικόν: verùm principia hæc, quatenus communia, communium ſaltem affectionum eſſe principia, ſpeciales verò affectiones à determinatis fluere principiis.

Quæ verò multis Eraſtus contra Paracelſum de Elementorum in tria principia reſolutione diſputat, *parte 2. diſput. contra Paracelſum*, adducere ſuperuacaneum eſt, cum vix aliquis ſaniorum Chymicorum tria illa principia ante Elementa conſtituat. Aſſentiatur Paracelſo hac in re Quercetanus, vel cuicunque libet abſurdas eiuſmodi opiniones defendere: mihi hoc non eſt propoſitum: cum probè ſciam, elementa, quatenus talia, nec ſapida, nec odorata, nec colorata, nec inflammabilia eſſe.

Tandem hic non prætereundum, aliquos quidem iſta principia Sal, Sulphur & Mercurium concedere; ideò quod reuera in omnibus inſint, & in ea reſoluuntur corpora ipſa. Iidem tamen hoc negant, quod ſint æquè prima ac Elementa; ſed eſſe Elementis poſteriora, & ex iis componi, omneſque rerum naturalium proprietates ab Elementis deduci poſſe, etiam illas, quæ tribus hiſce principiis adſcribuntur, ſtatuunt. Habere enim Elementa tot dotes, maximam partem incognitas, abs quibus variè inter ſe coalitis oriantur illa, quorum rationes nobis manent incognitæ, atque indicibiles. Nam primùm eſſe materiā & formam, deinde Elementa, quæ ex materia & forma componuntur, denique hæc tria, Sal, Sulphur & Mercurium, quæ ex Elementis componantur, quæ omnium ſunt proxima & ſenſibus maximè vicina. Atque ita Ariſtotelicæ Philoſophiæ gloriam conſeruari, nec Hermeticæ debitam laudem denegari exiſtimant.

Verùm enim verò nobis equidem idem eſt propoſitum, nec Peripateticam Philoſophiam euerſam, ſed potius per Hermeticam auctam cupimus. Eſt tamen quod in iſta doctrina deſideramus. Primo loco eſſe materiam & formam, hinc Elementa, tertio loco principia, libenter concedimus. Neque de hoc multum litigabimus, an principia hæc ſint Elementis coæua, non minus quàm Elementa creata, & Elementis in corporum naturalium conſtitutione ſocia; an verò Elementis poſteriora & ex iis compoſita. Largiamur enim ſanè, habere ſuam materiam ex Elementis, & dari ordinem aliquem inter principia, quę res conſtituunt: tamen de forma horum principiorum quæſtio eſt, vnde illa eam habeant, an nimi-

rum ſit illa vnius Elementi forma, an verò ex pluribus Elementorum formis compoſita. Id quod vtrumque negamus; cùm aliæ qualitates & effectus in hiſce principiis, quàm quæ ſunt in Elementorum poteſtate, appareant, & quæ ex Elementis deduci & deriuari non poſſint. Hoc enim inauditum in Ariſtotelica Philoſophia hactenus, habere Elementa adhuc alias Qualitates nobis incognitas & ἄρρητας, præter caliditatem, frigiditatem, humiditatem, ſiccitatem, grauitatem, leuitatem. Etenim ſi hæc in compoſito ſeſe proderent, certè in ipſis Elementis magis effectibus & operatione ſeſe prodere debent; quod hactenus non factum, & à nemine illæ occultæ Qualitates animaduerſæ ſunt. Neq; hæc de principiis Chymicorũ doctrina vllo modo doctrinã de ortu & interitu Ariſtotelis euertit, ſed potius ei lucem affert. Neq; enim puto Ariſtotelis, ſed potius quorundàm eius interpretum doctrinam eſſe, omnem ortum & interitum rerum naturalium non aliunde, quam à quatuor Elementis, etiam coöperante cœlo, pendere. Elementa enim cum principiis Chymicis non hîc efficientis rationem habent, ſed materiæ. Cælum agens vniuerſale eſt, non adæquatum & ſpecificum. Cuiuſque verò rei generatio à forma eiuſdem ſpeciei, vt proximo & primario agente, dependet, vt diximus.

Atque ita hactenus in genere monſtratum eſt, dari præter Elementa adhuc principia miſtorum, & in reſolutione miſtorum non ſemper vſque ad Elementa perueniri, nec etiam generationem proximè ſemper ex Elementis fieri, ſed eſſe præterea quædam corporea, è quibus etiam, tanquàm primis ſubiectis qualitates quædam, quæ ab Elementis deduci non poſſunt, fluant. Qualia corpora iam olim Hippocrates, & eum ſecuti multi medici, imò ipſe Eraſtus, *loco allegato*, agnoſcunt, quibus Chymici peculiaria nomina indiderunt. Appellet iam ſanè quis ea cum Chymicis principia, vel alio nomine indigitet, perinde eſt, modò de re conſtet.

Principiorum Chymicorum numerus.

In ſpecie verò numerum eorum & naturam ſingulorum quod attinet, res non ſatis plana eſt, & difficultates hîc non leues occurrunt. Equidem vulgò tria cõſtituuntur, Sal, Sulphur & Mercurius: ſed qualis cuiuſque natura ſit, non ſatis explicatur, & alij aliter hac de re docẽt, vt in ſpecie poſtea videbimus. Ideoque vel ad Paracelſi, vel Seuerini, vel Quercetani, vel Beguini opiniones me adſtringi non patiar, ſed ſentẽtiam meã libere de re à paucis tractata & nondũ ſatis explicata proponam, & hoc agam, vt potius conſenſum, quàm diſſenſum cum Ariſtotelicis quæram, & hæc principia Ariſtotelicis & Galenicis non planè contraria, ſed ſubordinata eſſe mõſtrem. Cùm enim Deus mundum hunc perfectum condiderit, & in rerum naturalium conſtitutione à minus compoſitis ad magis compoſita & perfectiora progreſſus ſit; & in rerum natura Elementa, ſales, ſulphura, & bitumina, terræ, lapides, metalla, fungi & tubera, muſci, herbæ, frutices, arbores, zoophyta, vermes, inſecta, piſces, aues, animalia gradientia, & tandem homo reperiatur: in horum differentiis, numero, & ordine inter ſe inquirendo meritò laboratur, & multi docti viri, inter quos ſupra etiam Mocenicum numeraui, diligentes fuerunt. In qua re tamen multa occurrunt dubia, vt quid ſtatuendum certò ſit, non ſemper liqueat, & præſtet interdum de quibuſdam dubitare, quàm temerariè ea affirmare. Ideoque etiam quemq; ſuo ſenſu abundare permitto. In republica enim libera, qualis eſt litteraria ſententias liberè dicere licet.

Cùm autem vulgo tria numerentur, Sal, Sulphur & Mercurius, quid de ſingulis ſentiendum putem, dicam.

Et primò quidem de ſale rem planam eſſe puto, vt ſupra iam ſatis monſtratum, & omnibus corporibus naturalibus illud ineſſe, facilè, qui volet, deprehendere poteſt; vt etiam Plinius, *lib. 31. Hiſt. nat. cap. 7.* Salem Elementum neceſſarium eſſe dixerit. Non ſolum aduſtione & partium terrenarum propter igneam exhalationem in qualitatem ſalſam mutatione, generari, ſed etiam ſine aduſtione; è rebus ſeparari poſſe, paulò ante dictum & monſtratum: ideoque etiam ſecundum Hippocratem miſtis ſecundum naturam ineſſe ſalſam. Et Plinius, *loco allegato*, docet, ſalem etiam ſponte ſæpe naſci. De qua re, *lib. Inſtit. part. 3. ſect. 3. cap. 15.* dictum. Non eſt facere ſalem, cum ex vrina animalium ſeparata ſaltem aquoſitate educitur. Non eſt facere ſalem, cum è fimo interuentu aquæ ſecernitur. Et vbi accedit vſtio, non eo fine adhibetur, vt per eam ſal fiat, ſed vt partes ſulphureæ & aliæ ſecernantur, ſoluſque ſal relinquatur. Et certè pertinacem eſſe oportet, & à Chymia planè alienum, qui ſalem in rebus naturalibus agnoſcere non poteſt. Plantarum ſaltem generationem & augmentum quilibet diligenter conſideret, & quid ad earum fœcunditatem & felicem prouentum & augmentum faciat, perpendat, & inquirat, cur in agro ſtercorato felicius plantæ proueniant. Cauſſam inueniet eſſe inprimis vrinam animalium, quę maximam partem ſalis continet: & non ignorare poterit, nihil hîc artificij Chymici concurrere, ſed totum illud opus naturale eſſe.

Salis autem proprietates quod attinet, ſal primò eſt primum ſapidum & guſtabile. Et omnia, quæ ſaporem habent, eum propter ſalem habent. Atque ad id probandum multis rationibus opus non eſt; ſicut nec ad probandum ignem eſſe calidum, ſed ſenſus id teſtantur. Vbicunque enim ſapor deprehenditur, ibi ſal eſt: & vbi ſal, ibi ſapor. Etſi verò, vt ſupra dictum, nonnulli ex Elementis ſapores deducere conati ſint: tamen fruſtra hoc tentaſſe, non ſolùm Chymicis, ſed & Peripateticis & Galenicis doctiſſimis viſum eſt. Qua de re quin locum Scaligeri, *ex 1. lib. de plantis*, quem ſupra *cap. 8.* allegaui, hîc repetam, facere non poſſum. Ita autem ille: *Primæ qualitates penè ab omnibus exiſtimatæ ſunt ſaporum cauſſa: tametſi nobis aliter videtur. Nam ſi ſapor à calore ſit; ergo calidum elementum primò & per ſe ſapidum exiſtet. Quid quod multa miſta calida inſipida. Quod ſi quis dicat, ex quatuor qualitatum temperatione confici ſaporem: reſpondeat, an in elemento quopiam, qua elementum eſt, ſapor inſit. Non ſanè ineſt. Cæterum quemadmodum neque vita prodit ab elementis, neque ſenſus, neque intellictio, neque crementum, neque motus voluntarius, ſed à formis aliis, quàm elementaribus: ita ſapor quoque.* Hic tamen notandum, hoc principium nomen accepiſſe à ſale eſculento, vt omnibus notiſſimum, & ita nomen ſpeciei generi tributum: Verum non ſolùm ſal eſculentus ſal eſt, ſed & qui eſt in ſinapi, cochlearia, raphano, allio, aceto, bile, alumine, vitriolo & ſimilibus ſapidis. Nec hoc prætereundum, olea deſtillata multa quidem ſapida eſſe, vt ſuccini, cinamomi, carui & plurima alia: verùm id non accidit ob ſulphur, ſed ob ſalem violatilem, quem commixtum habent, qui etiam leuiſſimo calore eleuatur. Et quia guſtus & tactus cognati ſenſus ſunt, & cognata obiecta habent, ita vt nonnulli hos duos ſenſus pro eodem habuerint: etiam ſali meritò adſcribitur acrimonia, & quæ tactum vellicant, id ſalis beneficio præſtant Hinc vis etiam oculos mordicandi in fumo, raphano, naſturtio, cæpis, allio, & ſimilibus à ſale volatili. Secundò ſalis proprium eſt, in humido liqueſcere & in ſicco coagulari; quod terræ nullo modo competit. Etſi enim, vt etiam ſupra dictum, terra in aqua diſſoluitur: tamen nunquam liqueſcit in ea, vt ſal; multò

minus

minus in aëre humido,in quo ſal quoque liqueſcit. Tertiò à ſale rerum naturalium concretionem & coagulationem prouenire Chymici docent; & à ſale Cryſtalli concretionem,adamantis duritiem,metallorum robur,auri ſoliditatem, oſſium, arborum & herbarum conſiſtentiam abſolui ſtatuunt.

Qua de re,& quid veri ſtatuant Chymici,omninò diſquirendum:cum magni momenti,& quę multos exercuit,quæſtio ſit,& ad doctrinam de generatione calculorum in corpore humano & aliorum animantium,vt & plurimarum aliarum rerum explicationem multum faciat. Verùm quæſtionem hanc aliquo modo difficiliorem nobis reddit Andr.Libauius:in quo hic,non ſine cauſa conſtantiam in ſententia deſidero.Nam dum contra Riolanum diſputat,*in Alchym.Triumph.cap.90.p.851. & ſeqq.* eorum opinionem admittit, qui ſalem primam cauſam cõcretionis ſtatuunt, & mirabilem eſſe formationem in ſalium generibus vel oculis etiam in vitriolo, ſalenitro,& aliis cerni ſcribit; imò inuehitur in eos, qui experientiam in talibus non conſulunt.Contra vbi contra Hartmannum, Chymicum clariſſimum, ſcribit,*in examine Phil.vital. cap.31.& 32.*prolixè eandem ſentemtiam impugnat:& concretionis,coagulationis, ſolidationis cauſam ſalem eſſe negat. Nec illud admittit, quod Cryſtalli ſalis propter ſalem concreſcant figuris cubicis, oblongis, anguloſis.

Vt autem breuitati ſtudeamus, Chymici pro ſua ſententia ſtabilienda,plurima,quæ in natura fiunt, adducunt:ea ſcilicet,quæ in mari concreſcunt plurima,corallia,ouorum teſtas,aquas lapidificas, vitriolum, alumen & aliorum ſalium coagulationes, & in ipſa aqua concretiones: ſalium ex oſſibus animalium & cornibus in deſtillatione prouentum copioſum, & calculorum in corporibus animalium concretionem. Sæpè etiam calculoſi vrinam reddunt, quæ mucum planè & albumen oui refert: qui humor mucoſus linteo exceptus in lapidem concreſcit;quem ſale copioſiſſimo abundare, ex eo patet,quod acris eſt,erodit,& ſummos dolores vrinam reddentibus parit.Et licet vulgò multi qualitatibus primis talium concretionum & coagulationum cauſas reddere conantur: tamen fruſtra laborant.Nam nec exſiccatio, nec calor,nec frigus hic locum habere poſſunt; vt primariæ cauſæ, (nam vt cauſam ſine qua non concurrere poſſe, non negamus,dum ſcilicet calor aquam,quæ concretioni obſtat,abſumit)neque à quoquam hactenus monſtrari potuit,quomodo calor talem concreſcendi diſpoſitionem generare, & ſuccum lapideſcentem producere poſſit.Imò fit hoc etiam, vbi omnis calor abeſt,& vt Platerus ait in frigidis etiam & membraneis locis,& in infantibus, vbi nullus eſt caloris exceſſus,ſed manifeſta potius cruditatis indicia apparent, in veſica calculi generantur. Et quomodo, quæſo,in fontibus frigidis,in quibus ligna in lapides mutantur,ſuccus lapideſcens à calore generatus eſt?Deinde frigus quod attinet,non ſemper in loco frigido,vel minus calido calculi concreſcunt; cùm & in capite & in pulmonibus circa baſin arteriæ magnæ in cordis arteriis, imò in corde reperti ſint. Neque etiam per accidens, humidum exſiccando, hæc concretionis cauſſa ſunt. Nam & in aquis quibuſdam res lapideſcunt; quarum hiſtorias collegit Anshelm.Boetius *de Gemm.lib. 2.cap. 300.* Et in renibus ac veſica,vbi nunquam humor deeſt, & talis exſiccatio cogitari non poteſt, lapides generantur: Et loria excepta in frigido loco aſſeruata, citius lapideſcunt, quam in calido. Refert etiam Scaliger, *exerc. 108.ſ.3.*quendam humorem pituoſum eminxiſſe,qui dum mingeretur, albuminis mollitie erat, emiſſus vitri duritie ac ſplendore. Et Senatoris cuiuſdam filium eieciſſe pulcis modo multos & maximos lapillos, qui aëris contactu poſtea in gypſeam cùm ſpecie tùm firmitatem concreuere. Idem probant lapides Ruptorij,à Chirurgis parati,qui ex lixiuio componuntur,& fere merus ſal ſunt,qui antequam liquor omnis abſumptus eſt,concreſcunt, nec caloris vel frigoris vi primario,ſed interno principio.Frigus enim,dum conſtringit, per accidens homogenea congregat,& ita facit, vt quæ ad concreſcendum aptitudinem habent, congregata facilius coëant.Non tamen hoc ſemper neceſſarium eſt; ſed etiam in aqua feruentiſſima fit concretio, ſicut in ſalinis dum ſal coquitur,videre eſt, vbi ex aqua adhuc feruentiſſima ſal concretus eximitur.Neque hîc ad vllas ab igne impreſſas qualitates recurrere licet.Cum,vt ex Platero dictum, & multis exemplis monſtratum,fit concretio, vbi nulla præceſſit aduſtio. Neque etiam monſtrari poteſt, quomodo ab ignis ſiccitate concretio,quæ in igne corpore rariſſimo nulla eſt,pendere poſſit.Et ſunt multæ res ſalibus potentiâ longè ſicciores, vt ſpiritus vini, oleâ deſtillata, quæ tamen nunquàm ſalium more concreſcunt;quia ſcilicet nihil commune habent ſiccitas & concreſcendi vis, neque hæc ab illa pendet. Ipſe quoque Libauius,*alleg.loco in Exam. Phil.Vital. p.220.*dum contra Chymicorum ſententiam diſputat,huius rei documentum,quod Chymicorum ſententiam confirmat,affert, *Auium*,inquit,*ventriculi reſoluunt lapillos & gemmas ſatis duras, qua aues deinde fimum reddunt ſale nitroſo pragnantem: quo & calculi humani atteruntur.*Non tamen omnes aues fimum ſale nitroſo abundantem reddunt, ſed quædam ſaltem neque eæ ſolum,quæ calidiſſimos habent ventriculos,ſed quæ ob peculiarem ventriculi ἰδιοσυγκρασίαν calculos plurimo ſale, qui ipſis concretionem præſtat,conſtantes,reſoluere poſſunt.Ideoque in earum inprimis fimo, quæ tales calculos coquere poſſunt,ſal abũdat.Sicut & ea pro Chymicis facere videntur,quæ,*lib.2.Epiſt.Chym. epiſt. 8. & 9.* habet, & inter alia & hoc,quod ſcribit,*Oleum plumbi coagulari non ita ab aqua,ac acerrimo vitrioli ſpiritu; & adhuc acriore oleo* (vt vulgò appellare ſolent, neque enim propriè oleum & ſulphureum eſt,ſed metallum ſolutum) *ſtanni.* Quæ quidem non id præſtant acrimoniâ,& quatenus acria,ſed quatenus ſale conſtat, & ſpiritum figentem habent.De corallio etiam vulgaris eſt ſententia,id ſub aqua molle eſſe,in aëre dureſcere:at iam ſub aquis corallia dura eſſe, probat obſeruationib.aliquot.Beguinus,*in editione Ieremia Barthii pag.188.*De quo quidem ego mihi hîc iudicium non ſumo,cùm res non niſi experiẽtia definiri poſſit.Quocunque tamen modo concreſcunt corallia, interno principio ea concreſcere,certum eſt.

Quibus experimentis omnibus adducti Chymici,fruſtra ſemper, & præcipuè in rerum concretione,ad externas cauſas recurri cenſent. Cum potius & magis plerumque ad internam materiæ diſpoſitionem reſpiciendum ſit:qua tam in corpore humano,quàm extra lapideſcere res ſtatuunt.

Neque enim materiæ ſecundæ, vt materia prima, ſaltem ad patiendum diſpoſitæ ſunt, ſed & ipſæ ob formas,quibus præditæ ſunt, eaſque non otioſas, ſuas ad agendum diſpoſitiones habent, vt in Elementis manifeſtum eſt.Ac materiæ tales, non vt artificiales, ſuam perfectionem à cauſa externa accipiunt,ſed à ſua forma.Hinc etiam ſal concretionem, qui ipſi naturalis eſt, (ſolutio verò fit ab humido aqueo admiſto)non à calore vel frigore habet,ſed à ſua forma,quæ eſt ſui domicilij architecta. Et longè alia eſt ratio gelationis aquæ, quæ fit ab externo frigore.

Et dum pro iſta ſententia,vt & aliis confirmandis

expe

experimenta eiuſmodi adducunt Chymici, nil contra Philoſophorum leges peccant. Docet enim Ariſtoteles, 1. *poſter. Analyt cap.* 15. quod diſcimus non ſolùm demonſtratione, ſed & inductione, & quod ob ſenſum deficientem ſcientiam quoque deficere neceſſe eſt. Etenim etſi dum concretionis corporis alicuius naturalis cauſſam quæro, eam per demonſtrationem comparare debeo: tamen cùm πρῶτον δεκτικὸν & principium concretionis inquiro, id demonſtratione fieri non poteſt, ſed per ſenſum. Ita corpus aliquod per demonſtrationem; quia ignem in ſe continet: ſed quod ignis ſit πρῶτον δεκτικὸν, caloris, id non per demonſtrationē ſcio, ſed per inductionem; quia omnem ignem, quem tango, calidum eſſe deprehendo. Itaque cum experientia teſtetur, res omnes, quæ concreſcunt, ſalem continere, & vbi ſal non eſt, nullam fieri concretionem: rectè inde Chymicos probare puto, ſalem πρῶτον δεκτικὸν, à quo ſal naturalem illam aptitudinem promtè concreſcendi habeat, monſtret neceſſe eſt, cauſamque aliam reddat; cur cryſtalli, Tartari & ſales plantarum, cur nitrum, vitriolum, alumen & ſimilia in ipſa aqua concreſcant.

Non tamen ex ſolo ſale duritiem prouenire, ſed ex ſale & terreſtri materia coniunctis, & quidem vtriuſque certam proportionem requiri exiſtimant. Terreſtris ſcilicet portionis quantitatem eam, quæ impedire poſſit, ne ſal ille vnitus ſoluatur: ſaliſque rurſum tantam, ne terra pulueris inſtar dilabatur & diffluat. Ideoque maximam ſalis quantitatem non poſſe nimis paruam terreſtrem portionem in lapidem vertere. Quò tamen, debita proportione ſeruata, plus ſalis habet materia terreſtris, eò magis compingitur & indureſcit: Sicut hoc manifeſtè videmus in muris ex calce & lapidibus compactis, qui longè ſunt firmiores, quam muri ex lapidibus & limo compacti. Simili modo rem ſe habere dicunt, vt in iis, quæ frigore congelantur. Sicut enim lutum aquæ miſtum à frigore duritiem ferè lapideam acquirit; & glacies abſque glutine alieno: quod in corpore ſimplici nullum datur, cohærentiam ac duritiem acquirit: ita in lapidibus, idem præſtare dicūt ſalem, qui in glaciei vel cryſtalli ſpeciem congeletur atque induretur. Idque etiam probare videtur hoc, quod ſi quis accipiat cineres, eoſque abluat, & ſalem inde ſeparet, deinde igni committat; nunquam lapideſcere animaduertet: Si verò ſalem à cineribus non auferat admiſta aqua, lapideſcere ad ignem deprehendet.

Libauius verò contra hanc ſententiam, *in Examine Philoſophiæ vit. c.* 31. prolixè diſputat, & ſalem ſeu fixationis, ſeu compactionis, ſeu coagulationis, ſeu ſolidationis, cauſſam eſſe negat: Quæ omnia hic in medium afferre, prolixum nimis foret.

Verùm vt de iſtis, quæ ex Chymicorum mente & vulgata doctrina hactenus propoſui, ſententiam meam aperiam, & rem paucis complectar. Primò hic multæ æquiuocationes occurrunt, & propterea fruſtra in cauſis coagulationis & concretionis inueſtigandis laboratur, niſi æquiuocatio tollatur. Nam concreta & congelata non ſunt eiuſdem generis. Dicūtur enim & ſucci cōcreſcere & gummi & aqua, & alia plurima. Solida etiam multa. Eſt ſolida glacies, & lutum gelu concretum; Sunt cryſtalli; ſunt vitra; ſunt metalla ſolida; quæ omnia ab vna cauſa non fiunt. Nam nimium ſimplex eſt, qui aquam & cryſtallos ab eadem cauſa duritiem habere & concreuiſſe putant.

Et ſunt alia multa congelationis, concretionis & coagulationis exempla, in quorum cauſſis reddendis an animo veritatis auido vulgò ſatisfiat, iis, qui abſque anticipatis opinionibus de rebus iudicant, perpendendum relinquimus.

Vt ergo de his diſtinctè agamus, & noſtram ſententiam proferamus; non hic quæſtio eſt de iis, quæ ſola ſiccitate coagulantur & dura fiunt, abſumta humiditate, qua antea diffluebant aut emolliebantur; aut quæ ſua natura concreta fuerant, calore verò fluida reddita, quæ rurſum frigore accedente concreſcunt: ſed cum multa etiam in humido coagulari & concreſcere videamus, & cauſam neque in exſiccationem, neque in calorem, neque in refrigerationem referre valeamus: de alia potius & interna cauſa cogitandum eſt.

Duæ autem concretionis ſpecies hic nobis perpendendæ ſunt, quæ accidunt, nulla parte materiæ propriæ demta vel alia addita, ſed tota è liquida fluiditate conſiſtentiam accipiente & concreſcente. Ad quas diſtinguendas etſi nominibus commodis deſtituamur; non tamen parum differunt. Vnam concretionis ſpeciem Chymici Germanico vocabulo appellant *Schieſſen*; quæ coagulatio propria eſt ſalium. Quomodo videmus vitriolum, alumen, nitrum, ſales ex plantis paratos, ſalem in deſtillatione ſuccini, vrinæ, cornuum & oſſium concreſcere, & ex fluiditate in conſiſtentiam mutari. Et ſunt huius concretionis exempla paſſim in rerum natura plurima: in quibus omnibus concretio fit, ſine exſiccatione in ipſo humido. Etſi enim pars aquæ coquendo interdum abſumitur: fit tamen hoc ſaltem ob faciliorem concretionem. Nam homogenea heterogeneis remotis facilius vniuntur. Multò tamen plus aquæ relinquitur, quàm quantum ad conſiſtentiam, ſi quis forſan ideò eam relinqui putet, neceſſaria eſt, & tantum quidem, vt nulla exſiccatio hic fieri poſſit. Imò etiam ſi nihil aquæ euaporet: tamen & nitrum, & vitriolum, & cryſtalli Tartari ſponte ſua concreſcunt; etſi longiore paulò tempore, quam ſi aliquid aquæ ſeparetur. Quibus qui fidem habere non vult, lutum aliquod tamdiu in aqua coquat, quamdiu volet, & videat, an aliquid ſalis poſtea cōcreturum ſit. Neque ſolum concreſcunt hoc modo & coagulantur ſales: ſed & certis figuris concreſcunt, & mirabilem formationem habent, vt ipſe Libauius *in alchym. triumph. pag.* 851. loquitur: alia nimirum nitrum, alia vitriolum, alia aliud.

Atque hæc concretio ſalium propria eſt, & natura ſua ad talem coagulationem & concretionem tendunt. Quod cum neget Libauius, *in Exam. Phil. vit.* experientiæ & ſibi ipſi obloquitur. Oculis enim cernere licet, quomodo ſua ſponte, in ipſa aqua, ſales illi cryſtallini, & quidem certis figuris concreſcant. Nec ſequitur quod obiicit Libauius; ſi ſal eſſet cauſa concretionis, omnia eandem figuram haberent. Concreſcere enim & coagulari ſalis omnis eſt proprium: ſed hac vel illa figura coagulari, huius vel illius: ſicut alas habere auium eſt; etſi aliæ alias habeant. Omnes enim ſales ſua natura ad coagulationem tendunt, ob ſuam formam. Neque alia huius rei cauſſa reddi poteſt, ſicut nec, ſi quæratur, cur ignis ſit calidus, alia cauſſa reddi poteſt, quàm quod ſit hæc eius natura, & quod talem formam, à qua caliditas fluat, habeat. Sed cum alia forma & natura ſpecifica ſit nitri, alia vitrioli, alia aluminis, alia ſalis communis: quilibet ſal ſecundum ſuam formam, à Spiritu formatiuo ſibi proprio, hac vel illa figura concreſcit & coagulatur, quomodo & ipſæ gemmæ certis figuris concreſcunt, vt ſupra etiam, *cap.* 9. dictum. Forma enim quæuis & ſtatuit magnitudini terminos, & certam dat cuique corpori quantitatē ac figuram, vt rectè docet Zabarella, *lib.* 2. *de materia prima c.* 9.

Qua in re vtpote veriſſima me doctiſſimos & in rerū natura verſatiſſimos viros adſtipulatores habere planè perſuaſum habeo. Vt de aliis non dicam, vir ſi quis alius in natura lapidum & gemmarum

inda

indaganda diligentiſſimus, Anshelmus Boëtius, cum *lib. 2. de gemm. c. 13.* de cryſtalli figura ſexangula rationem reddere conatus eſſet, tandem veritate adactus concludit: *Sed vt ingenuè fatear, mihi non planè ſatisfacio, & naturam vt cryſtallus ac nota ab aliis gemmis diſtingueretur, hexagonam figuram dediſſe autumo, non ſecus, quàm frondibus arborum, & herbarum floribus peculiares ſuas figuras, quæ ab Architectonico ſpiritu & formatrice facultate ignoto nobis modo fabricantur.* Et *cap. 15. Deum opt. max. certas figuras aut formas extrinſecas, quibus ab aliis diſcernerentur, certoſque colores, quibus ornarentur, dediſſe exiſtimo, & proinde neque à primis, neque à ſecundis qualitatibus, neque ab elementorum certa commixtione, eorumque varia coctione, aut ex albi & nigri, tanquàm ex lucis & vmbræ confuſione eos prodire; ſed potius ex proprio ſeminario, ex quo forma extrinſeca oritur, mihi perſuadeo.*

Andreas Cæſalpinus quidem, *de Metallis lib. 2. c. 19.* aliter hac de re ſentit, cuius verba integra hîc adſcribere libet; cùm ex iis facilè pateat, quàm infeliciter magni etiam viri laborent in rerum earum cauſſis ex elemētis reddēdis, quæ tamē in elemētorū poteſtate non ſunt. Ita autē ille: *Sed illud admiratione dignum videatur, cur cryſtalli ſexangula figura perpetuò oriantur, nunquam aliter. Ab vna enim veluti radice multi egrediūtur ſexilateri in cuſpidem deſinentes: flectuntur autem latera propè mucronem angulis rectilineis adeò exactis, vt ab artifice imitari vix poſſint. Corporibus inanimatis figuram certam adſcribere non videtur rationi cōſentaneum; ad virtutem enim organicam pertinet certam figuram efficere: ideò ſolis animatis ineſt, anima alicuius gratia agente. Patet autem figuram determinatam organici eſſe, non ſimilaris, quia qualibet pars pyramidis non eſt pyramis: ſimilaria igitur corpora per ſe non habent determinatam figuram: quoniam verò omne corpus figuratum eſſe oportet, particulæ humidorum cum per ſe fuerint, rotundæ fiunt, vt aquæ guttulæ, vt à continente figurantur; ſiccæ autem, qua contigerit diſcindi, talem figuram ſeruāt. Quæ igitur in diſceſſione ordinatam habent diuiſionem, ordinatam etiam figuram retinere neceſſe eſt, quæ variam, variari etiam figuram. Diuiſio autem ſolidorum corporum aliquando fit ordinata, vt quæ in cruſtas ſoluuntur, ex quibus coagmentata ſunt: aliquando in varias fortuitò, vt cum frangitur malleo lapis. Poteſt verò & diuiſio fieri in coagulatione, dum humida adhuc ſunt corpora. Si enim in coagulatione partes in diuerſa tendant, diuiſionem fieri neceſſe eſt, & pro diuiſione figuras determinatas, perinde ac in exiccatione ſoli paluſtris: ſcinditur enim in multas rimas vnde figuræ diuerſæ contingunt. Simile quid contingere putandum eſt in cryſtalli coagulatione. Succus enim lapideſcens cum totum ſpacium impleat loci, in quo eſt in coagulatione diſcedentibus in diuerſa partibus terrenis, & ad latera ſaxi continentis attractis, agglutinatiſque figuram quoque faciet in concretis lapillis, quæ apta nata ſit ſpatium replere. Si igitur non vniformiter, ſed vario modo diuiſiones contingant, etiam varietate figurarum implebitur ſpacium. Si autem vniformiter, quod ob puritatē, & æqualitatem ſucci contigit, neceſſe eſt vnum genus figuræ oriri in omnibus, quæ apta nata ſit ſpatium implere. Tres autem ſunt huiuſmodi apud Ariſtotelem 3. cal. 66. triangularis, quadrangularis, & hexagona. Non fit triangularis; quia medium non habet, ad quod tanquàm ad centrum vndique æqualiter conſtringantur partes. Nec quadrangula; quia imperfecta, oriens tantùm ex duabus lineis ſe inuicem ſecantibus ad angulos rectos. Quamuis autem quatuor quadranguli in vnum veluti centrum coeant, relinquantur tamen quatuor anguli à centro remotiſſimi. In omni enim coagulatione partes vndique in idem coeuntes quàm maximè accedere ad circulum exoptant. Relinquitur ergò vt ſola hexagona fiat. Sola enim perfecta eſt, quia fit ex triplici diuiſione ſuperficiei ad angulos acutos, ſex triangulis in vnum veluti centrum coeuntibus vt omnes anguli externi maiores ſint recto, ideò ad circuli naturam propè accedunt. Inſpicere quoque licet in glacie angulos acutos, cùm aquæ ſuperficies concreuerit. Nam lineæ quædam conſpiciuntur vnquam ad angulos rectos, ſed acutos concurrentes, vt ex huiuſmodi poſitione linearum trianguli videantur inchoari; hi autem hexagonam conſtituunt triplici diuiſione ſecundum lineas Parallelas. Si autem huiuſmodi ſuperficiei diuiſio in profundum tendat, corpora inſtituet ſexilatera, vt patet. Flectuntur autē in cryſtallo iuxta cuſpidem latera, deficiente materia, quæ vt cùm purior quoq; ſit magis conſtringitur & clarior apparet. Craſſior enim & turbulentior & plenior ad radicem concreſcit, ideo plerumque in ea parte non pellucidi ſunt cryſtalli. Idē contingit in adamante, & pleriſq; gemmis translucidis. Contingit quoq; lapidibus quibuſdam ignobilioribus, vt hæmatæ, gypſo: præterea ſalibus quibuſdam & Saccharo Cando. Omnia enim hæc ſimilem habent concretionem, ſed ob materiæ impuritatem & perturbationem figuræ minus diſtinguuntur.* Hæc Cæſalpinus. Verùm quam parum iſta animum veritatis auidum ſatient, quilibet facilè intelligit, cui mens ab anticipatis opinionibus libera eſt. Neque enim ſales & gemmæ antea ſolidæ fuerunt, ſicut terra, quæ exiccata in multas partes ſcinditur, & rimas agit & hiſcit, vt partes has figuras acquirere fiſſione & diuiſione poſſint: ſed in ipſa prima generatione in has figuras cōcreſcunt. Effugere quidem nititur hâc difficultatem Cæſalpinus, & ſuccum lapideſcentem totum ſpatium loci, in quo eſt, implere dicit. In coagulatione autem diſcedentibus in diuerſa partib. terrenis, & ad latera ſaxi continentis attractis, agglutinatiſque, figuram facere in concretis lapillis, quæ apta nata ſit ſpatium replere. Verùm difficultatem hoc modo non declinat. Nam primò in ſalibus, qui etiam in aquis concreſcunt, cauſa iſta nullo modo locum habere poteſt. Si enim hæc cauſa eſſet, non ita vniformes, & regulares fierent figuræ, etſi ſuccus eſſet puriſſimus: ſicut nec rimarū terræ, nec aliarum rerum maximè homogenearum, quæ hoc modo rimas agunt, figuræ ſunt ſemper eædem, ſed planè variæ. Cùm enim illa ſciſſio ſit fortuita, nec ad Geometriæ leges fiat, certè cauſſa cryſtallorum formæ hinc reddi non poteſt, quæ vbicunque & quandocunque generantur, eandem figuram exactè obtinent. Et cauſſa omnino reddenda eſt Cæſalpino, quî fiat, quod eò loci, vbi Cryſtallus generari debet, ſemper hexagona figura terrenæ partes in diuerſa diſcedant, non verò vbi adamantes generari debent. Neque etiam ſemper ad latera ſeparatur terra, in qua cryſtalli generantur, ſed ſæpè in agris reperitur cryſtallus; ſæpè ſaxis adhæret ſine terra ambiente. Neque quicquid etiam comminiſcantur. Cæſalpinus, cauſā reddere poteſt, cur tàm regulares ſint illæ figuræ, & ſuperficies tàm exactè æquales, & planæ, vt ab artifice politæ videantur. Et fruſtrà ſe torquet in cauſſa reddenda, cur cryſtallus figura Hexagona, non verò ſphærica, quæ adhuc perfectior eſt (nā ſecundum eum diſcurſum rotundam potius figuram habere deberent cryſtalli) Neque etiam cauſſam reddere poteſt, cur hoc ſaltem in cryſtallo fiat, non in aliis gemmis. Nam gemmæ in lapides illi, quos fluores appellant, in quib. metalla creſcunt, nō hac ſolùm, ſed plurimis aliis figuris concreſcunt, nūc globoſa, nunc quadrangula, nunc pentagona, nunc aliis. Et ipſemet ex minera vitriolata Schmidebergenſi cryſtallos figura octoedri exactiſſima concretos habeo, quorum etiam ſupra *libri huius cap. 9.* mentionem feci.

Sed vt ad inſtitutum redeamus. Hactenus ſales ob peculiarem ſuam formam ad concretionem tendere diximus, & cōcretionis ſaltē cauſſam inquiſiuimus.

Verum ſales per ſe ſoliditatem non habeant, ſed facilè frangantur, & liqueſcant: Gemmæ verò, *Soliditatis & duritiei cauſſa.*

rò, lapides & fluores, vt appellant, Metallici, lapides in animalibus, ac ſimilia non ſolum concreſcant ac certa figura conſtent, ſed & ſolida ac dura ſint, nec in humido liqueſcant: an illa non ſolum concretio ac figura, ſed & ſoliditas ac firmitas, ac vt ſic dicam, lapideſcentia, à ſolo ſale fiat, porrò inquirendum. Qua in re & in cauſſis lapideſcentiæ inquirendis, ſi omnibus non ſatisfecero, mihi cum magnis viris, qui in hac quæſtione laborarunt, id commune accidit. Vt de aliis iam non dicam, accinxit ſeſe anno Chriſti 1596. Vir doctiſſimus, Iacobus Moccius, Profeſſor Friburgi Briſgoiæ, ad hanc rem, & de cauſſis concretionis & diſſolutionis rerum tàm extra, quàm intra corpus humanum tractationem in tres partes diſtributam promiſit. Verùm hactenus tantùm primam partem, quæ hiſtorica eſt, videre contigit. Si tertiam partem, in qua ſententiam ſuam ea de re ſe prolaturum promittit, videre licuiſſet, forſan quod me in hac parte iuuare potuiſſet, in eà inueniſſem. Hoc interim certum eſt, quod omnes illas, quas collegit Moccius, concretionis hiſtorias ad frigus & calorem nemo deducet. Atque hoc fieri non poſſe & fruſtra tentari, Viri Philoſophi & Medici doctiſſimi, Matthiolus, Fallopius, Anshelmus, Boëtius, & alii plurimi agnouerunt, & vel ſpiritum lapidificum, vel exhalationem eundem deferentem, vel ſuccum lapideſcentem efficientem concretionis gemmarum & lapidum cauſſam conſtituerunt, & quidem ſpiritum ilum ſeu formam non ex quatuor Elementorum combinatione, aut illorum temperie, cooperantibus primis vel ſecundis qualitatibus naſci, ſed à Deo Opt. Max. vt aliarum rerum formas ac ſemina, conſtitutum & creatum ac terræ infuſum eſſe docuerunt, vt apud Anshelmum Boëtium, *lib. 1. de lapid. ac gemmis cap.* 11. videre eſt. Quorum ſententiam ſi quis cum Andreæ Cæſalpini *de metall. lib. 1. c. 1.* opinione conferre velit, facilè cgnoſcet, quantum diſtet ęra lupinis. Etenim ſi lapides & gemmę generantur, dū terra & humor in naturā exhalationis cōuertuntur ab igne & Sole, & ita ſiccum cum humido vnum fit; quæ exhalatio vbi apprehenditur ab aqua, imbibitur omni ex parte, ibique hæret, & partis per partem agglutinatione concreſcit in certam conſiſtentiam reſiccato humido: cur non vbiuis locorum lapides & gēmę generantur, ſed certis in locis ſaltē: cum tamen ferè nullus locus ſit, in quo non & materia & efficiens lapidum ex mente Cæſalpini dari poſſit? Quomodo etiam lapides ſub aquis naſcuntur, in quibus humidi exiccatio locum non habet?

Sed his iis, quibus placent, relictis, illorum, quos dixi, doctorum virorum, qui inter Philoſophos & Phyſicos non poſtremum locum obtinent, veſtigiis ego inſiſtens, ſimul tamen cuique ſuum iudicium relinquens, vt rem in pauca redigam, ſtatuo duplicem concretionem eſſe, vnam ſalium, quæ Germanis, vt dictum, *ſchieſſen* dicitur, & in ſale eſculento, nitro, vitriolo, alumine & omnibus ſalibus ex plātis paratis apparet, quæ duritiem, qualis quidem in lapidibus eſt, rebus non præſtat, cuius cauſa proxima & adæquata eſt forma ſalina: alteram lapideſcētiam (non illam, quā igne vehementi terra in duritiem lapideam, dum lateres fiunt, induratur, ſed qualis ſpontè ab interno principio prouenit) cuius proxima cauſa & adæquata ſunt neque elementa, neque principia Chymica ſola, ſed ſuccus, ſeu ſpiritus lapidificus ille in ſpecie ita Fallopio dictus, qui quamuis non ſit ſine ſale, plus tamen in ſę cōtinet, quam ſal, ſicut hic ordo eſt in natura, vt à ſimplicioribus ſemper progreſſus fiat ad magis compoſita. Atque hic ineſt omnibus lapidibus & gemmis; ſecundum tamen formas earum ſpecificas, vt & materiæ diuerſitatem, variarum coagulationum ſecundum duritiem & figuras cauſſa eſt, ſicut etiam ſpiritus inſitus in omnibus viuentibus eſt, ſecundum tamen cuiuſque plantæ & animalis naturam propriā diuerſas operationes edit. Atque ſal quidem etiam in lapidibus ad concretionem facit: verū quia iam non ſola ſalis forma hoc munus perficit, ſed ſuperiori formæ, lapidis ſcilicet huius vel illius inſeruit, non etiam talis fit concretio ſimpliciter, qualis in ſalibus, ſed qualis lapidibus propria, adamanti ſcilicet, cryſtallo, & aliis. Diximus autem & ſpiritum & ſuccum. Verùm principalis vis eſt in ſpiritu, & à ſpiritu ſuccus illlam habet; cum vis illa lapidifica etiam extra ſuccum in ſpiritu reperiatur. Sicut Auentinus, *lib. 7. annal. Bauaric.* refert, anno 1343. ex terræ motu plures quàm quinquaginta ruſticos, itē mulgentes cum vaccis extinctos diriguiſſe, & corpora cum ſpiritu terreno in ſalinas ſtatuas redacta fuiſſe. Ita ferunt in Britannia ad Auernum ſpeluncam eſſe, in quam quicquid aquarum influit, coagulatur in lapidem. Et Philipp. Camerarius, *in deſcript. Ptolom. augmento ſiue occidentali notitia Centur. 2. cap.* 70. ex Cornelio VViefflietio narrat, de aura meridionali certis anni temporibus flante in montanis prouincię Chilenſis in Armenia, cuius quidem afflatu integræ equitum turmæ velut in ſtatuas lapideas repente obriguerint, ſteterintque in via eo aciei ordine, quo ante metamorphoſin adhuc viui iter fecerunt. Cui ſimilis eſt hiſtoria, quæ ab Ortelio refertur, *in deſcriptione Ruſſiæ*, de pecudum gregibus & armentis illicò petrefactis.

Hic ſpiritus lapidificus, aut ſuccus lapideſcens cū paſſim in terra & aqua reperiatur, & terra quæuis plantarum ferax plurimum ſalis in ſe contineat, qui plantis in alimentum cedit: non mirum eſt, quod ſuccus ille lapideſcens, aut ſal coagulans, ſi non rectè ſeparetur & excernatur, poſtea in corpore humores excrementitios, quibus cōiungitur, in lapideam duritiem facilè conuertat. Ex hoc etiam ſpiritu & ſucco ſemina quædam lapides, quæ coctione nec eliquantur, nec emolliuntur, maximam partem conſtare, credibile eſt. Imò cum pars quælibet ſibi ſimili ſucco nutriatur, quicquid in alimentis eſt eiuſmodi ſucci & ſpiritus & ſalis coagulatiui, in animalibus ad oſſium, teſtarum, lapillorum, quales in hirundinibus, conchis, aſtacis, & aliis plurimis inueniuntur, conſtitutionem & generationē conſumitur; id quod ipſa reſolutio oſtendit: cum talia pleraque ferè nihil ſint, niſi ſal, aut certè copioſiſſimum ſalem exhibeant. Atque eius rei documentum præbet lapis, quem oſteocollam nominant, qui admirabilem in oſſium fracturis ſanandis vim habet, ſi drachmæ pondere cum vino aliquoties exhibeatur. Cùm enim proculdubio carnibus & aliis partibus mollioribus aſſimilari non poſſit: ab oſſibus ob maiorem cognationem attrahitur, qui fracta ferruminat. Quamuis enim quod de oſſibus, cornibus & teſtis animalium diximus, in dubium vocare conatur Libauius; dum ſalem copioſorem ex carnibus & aliis mollioribus partibus, quam ex oſſibus ſæpe à Chymicis elici poſſe ſcribit: tamen fidem in hoc non meretur. Conſulatur experientia, & rem contrario modo ſe habere, planum fiet.

Atque hic ſpiritus lapideſcens & concretiuus poſtea etiam metallis, iam vno gradu poſt lapides conſtitutis, ineſt. Vnde à ſpiritu plumbi Argentum viuū coagulari videmus. Et hinc facile eſt cauſam reddere cur paſſim in thermis, acidulis, fontibus ſalis, & ſimilibus, ſtyriæ, tophi & lapides canalibus accreſcant. Ex iiſdem etiam cauſam reddere non difficile erit, quomodo ex cineribus & arena vitra fiant; quomodo ex luto, ſeu terra, non quauis, ſed ſui generis, lateres & ollæ conficiantur.

Salium tandem differentias quod attinet, ſatis eſt, ſi

ſi ſalium primas differentias ; quas natura nobis exhibet, recenſeam, id eſt, ea corpora, quæ maximè ſalſa ſunt. Nam, quod ſæpe dixi, ſi Peripateticis integrum eſt, corpora, in quibus vnum Elementũ proximè abundat, pro elemento ſimplici oſtendere, quidni etiam Chymicis hoc liceat? Et inprimis cùm principia illa non facta ſint, vt peculiares per ſe corporum naturalium ſpecies conſtituerent, ſed rebus aliis concreata ſint, vt iis materiam præbeant. Et monſtrent illi ſua corpora ex elementis ſibi inuicem miſtis aliis ſimpliciora, & magis exquiſitè ſimilaria ; & Chymici monſtrabunt illis ſalem Chymicorum principium. Interim ſatis eſt, ſi obtineant, dari naturam ſalinam ſimpliciſſimam, quæ nunc minus ; nunc plus aliarum rerum admiſtum habeat, minimum in ſale eſculento foſſili, plus in marino Sodomitico, vt & vitriolato & nitroſo. Quam illam ipſam eſſentiam ſalinam, quæ eſt tàm in ſale foſſili, quàm coctili, quam marino, nitro, vitriolo, ſalinum Chymicorum principium eſſe, non immeritò ſtatuitur. Dum autem vulgò Chymici ſtatuunt, nullum dari principium ſimplex atque ſolum, quod de reliquis non participet, id vel de principiis non ſimplicibus, ſed corporibus ſolum, in quibus ea abundant, accipiendum eſt, vel vt falſum reiiciendum. Nullum enim principium ex alio fit ; vel in aliud reſoluitur. Et ſanè permiſtio illa varia eſt, & ſal in variis plantarum & animalium ſpeciebus variè alteratur, & rei cuique proprius redditur ; ſicut & in humorum corruptione variæ differentiæ apparent. Eſt ſal in vitriolo, alumine, ammoniaco, ferro. Eſt ſal volatilis in vrtica, perſicaria, aro, dracunculo, chelidonio minore, armoracia, ſedo minore, cochlearia, naſturtio, thlaſpi, ſinapi. Eſt ſal in humoribus, qui pruritum, ſcabiem, cancrum & alia vlcera erodentia excitant. Sunt & ſales factitij, borax factitius, ſal ammoniacus factitius, alembrot & ſimiles.

phur. *Sulphur* Chymicorum alterum principium eſt. Sulphuris autem proprium eſt, eſſe φλογιϛὸν, & nil ſine ſulphure inflammatur. Elementa verò pura, vt ignis & aër, non inflammantur, vt & ſupra dictum eſt, & ſi inflammari videntur, fit hoc ob vapores ſulphureos admixtos. Et quod in re inflammata videtur, non purus ignis eſt, ſed cum res comburitur, ſibi quod vulgi oculos fallit, non amicos latet ſapientum, ſumit ac ſeruat ignis, vt Scalig. *Exerc. 9.* loquitur. Eidem attribuitur odor; & ſulphur primum odorabile ſtatuitur. Reliqua omnia talia ſunt propter ſulphur. Etiamſi verò odor in multis ſulphureis non percipitur, id fit ſaltem in integris : in reſolutis verò manifeſtiſſimè percipitur. Sicut enim vinum actu frigidum apparet ; etſi ſit calidiſſimum, vt ex ſpiritu vini inflammabili, qui ex eo elicitur, apparet: ita ſunt multæ res odoratiſſimæ, quæ tamen integræ nullum de ſe odorem emittunt, niſi contritæ vel accenſæ. Hinc etſi ſulphur & pinguedines integræ odorem multum non ſpirant: tamen vbi accenduntur, & præcipuè vbi in fumum mutantur, odor ſatis percipitur, quod vel ex candelarum extinctarum fœtore ſatis animaduerti poteſt. Et quantum fœtorem exhibeant pinguedines accenſæ, nemini ignotum, Ipſum opium etiam ſatis grauem odorem habet, & moſchus, quo in minores partes reſoluitur, eò plus odoris ſpirat. Neque ſemper in rebus odoratis partes ſulphureas abundare neceſſe eſt. Sæpe enim in exigua quantitate eſt magna virtus, ſicut & ſales aliis alij acriores. Neque ſulphur ſemper in forma oleoſa & pingui apparet, ſed ſæpè etiam in ſpirituoſa, vt in ſpiritu vini videre eſt. Ita in roſis minima quantitas eſt ſpiritus φλογιϛοῦ, ſed is valdè odoratus eſt, vt aliquæ eius guttæ magnam etiam aquæ copiam odoratam reddant. Etſi verò nonnulli odores & ſapores ſubiecto coniungunt, & odorem partis ſapidæ eſſe dicunt: tamen experientiam conſulenti aliud manifeſtum fiet. Dantur enim res ſapidiſſimæ & acerrimæ ; quæ nihil, vel certè minimum odoris habent. Quanta corrodendi vis & acrimonia ſit in Arſenico, Mercurio ſublimato, & aliis mineralibus, oleo vitrioli, dracunculo, aro, ac ſimilibus notiſſimum eſt: in quibus tamen nullus vel exiguus odor eſt. Nonnulli etiam primum coloratum faciunt, & probabilius quàm illi, qui ſali colores tribuũt. Verùm de coloribus res difficilior eſt. Etſi enim Ariſtotelis interpretes nonnulli ex elementorum commixtione colores deducere conantur: tamen nihil, quod etiam in ſpecie aliquam probabilitatem habeat, afferre poſſunt, nec docere, qualis ſit elementorum commixtio ad colores producendos: ſed ingenuè fateri neceſſe habent, neminem colorum ſingulorum cauſas proximas aſſignare poſſe. Liberum ergo relinquant interim Chymicis, cùm meliora docere non poſſint, vt ſuo ſenſu abundent, & colorum principium vel ſulphur eſſe ſtatuant, vel cum Anſ. Boëtio Deum opt. max. vt figuras, ita & colores gemmis & aliis, quibus ab aliis diſcernerentur, indidiſſe ; eoſque ex proprio cuiuſq; rei ſeminario prouenire credant. Admittatur ſanè etiam illa de lucidi & opaci miſtione vulgata opinio: tamen ea Chymicorum opinionem non tollit. Illa ipſa enim inexplicabilis lucidi & opaci commixtio pro quolibet colore producẽdo neceſſaria à Deo, rerum omnium Autore, inſtituta in ſulphure exhibetur; ſicut in ſulphure cupri, ferri & aliorum metallorum, ac mineralium accenſo id videre eſt, quorum quodque peculiarem in flamma colorem exhibet. Tale ſulphur procul dubio gemmis etiam colorem attribuit: cũ verò ſatis conſentaneum ſit, ipſas etiam gẽmas de natura metallorum participare, vt à Chymicis id alibi explicatur. Et ſufficit exigua ſulphuris quantitas ad corpus alicuius gemmę coloratum reddendum; ſicut aliquot guttę ſpiritus roſarum ſat multæ aquæ infuſæ eam odoratam reddere valent.

Veruntamen & hic dubia reſtant. Nam cum colorum alij ſint apparentes, quales in collo columbæ, in iride, cryſtallo, & vitro trigono luci obuerſo, araneæ telis & ſimilibus videntur, qui nõ niſi ad radios corporis lucidi conſpiciuntur; aliis reales, qui etiam in vmbra, & quocunq; modo luci obuerſi apparent, & eodẽ modo conſpiciuntur: omninò quærẽdum eſt, an vtriq; ſint eiuſdem generis, & an ab eadem cauſſa originem habeant. Repræſentatio quidem eſt eadẽ: verũ non exigua apparet differentia. In collo n. columbæ reuera is color non eſt; guttæ etiam in iride coloris expertes ſunt; ſicut & vitrum illud trigonũ, quod luci oppoſitũ varios colores refert: ſi v. Soli vel luci obiiciantur, tales colores apparent. At in ſmaragdo, rubino, hyacintho iidem colores ſemper ſeu luci obiiciantur, ſeu in vmbra aſpiciantur, apparent. Verũ hęc de natura colorum diſquiſitio operoſiorẽ tractationẽ requirit quam inter alios inſtituit Vid. Ant. Scarmilonius *l. de colorib.* & alii. Et ſunt coloris cauſſæ atq; eſſentiæ tam controuerſæ, atque obſcuræ intellectui, quam ſunt ipſi viſui manifeſtæ, vt Scalig. *exerc.* 325. *ſect.* 1. loquitur, latetq; eorum natura in profundiſſima caligine inſcitiæ humanæ, *ibid. ſect.* 4 vt quicquid etiam hîc ſtatuant Chymici, nihil, quod à Peripateticis metuant, habeant ; cùm non minoribus difficultatibus ipſi premantur.

Abundant præcipuè ſulphure. Sulphur commune, petroleum ſeu naphtha ; quò & ſuccinum pertinet; ſperma ceti dictum, ſeu pinguedo mari innatans, carbones foſſiles. In plantis reſinæ & lachrymæ arborum pinguium, piceæ, pinus, abietis, terebinthi, thuriferæ arboris, ſtyracis & ſimilium, ac pix & oleum, quod ex iis accẽſis colligitur. In animalibus pinguedines. Videatur Libauius, *part. 3. ſingularium*, vbi prolixè & doctè de bituminis ſpecieb. diſſeris. Bituminis

autem voce generaliſſimè & latiſſimè vtitur, eadem planè ſignificatione, qua Chymici vocem ſulphuris vſurpare ſolent.

Tandem an præter hæc duo Chymicorum principia detur tertium, & quod ſit illud, quod Chymici vnanimi ferè conſenſu pro tertio ponunt, & Mercurij nomine exprimunt, malo dicere. Non liquet, & meam ſeu ignorantiam ſeu dubitationem ingenuè confiteri, quã pro demonſtrationibus & ſolida veritate ea venditare, quæ dubitationib. non carere ipſe ſcio. Interim coniecturas meas proponã. Mercurij nomẽ dupliciter à Chymicis accipi notiſſimũ, interdum in ſpecie pro argento viuo, interdum in genere pro principio cũ ſale & ſulphure cõmuni. In ſpecie dictus Mercurius quid ſit, planum: quid autẽ ille in genere ita appellatus, multis difficultatib. inuolutum. Etſi n. non ſolũ Paracelſus eũ inter principia numeret, ſed faciat iã eius & mentionẽ Iſaacus Hollandus, & Fr. Baſilius Valentinus, qui vixit circa initia morbi Gallici, excitati in Europa, circa annum 1493. nemo tamẽ quod ſciam, quid per ☿ intelligendum ſit, ita explicat, vt animũ veritatis auidũ expleat, aut quomodo ab aqua vel ſale volatili, imò ſulphure ſubtiliſſimo inflammabili differat, monſtret. Seuerinus, *c.*8. ☿ ideo reliquis principiis addendum eſſe ſcribit, vt aſſidue irrigatione duo priora, ſal ſcil. & ſulphur, actionũ frequentia ad ſiccitatẽ & ſenium in horas feſtinantia foueret & miſtione fluidam ſubſtãtiam redderet facilem. Quercetanus, *in defenſ. cont. Anon. c.*14 Mercuriũ dicit eſſe *liquorem illũ acidũ, permeabilem penetrabilem, puriſſimum & æthereum, illud corpus* ἰσῶδες*, aereum, ſubtiliſſimum, viuificum, ac ſpirituoſum, vitæ pabulum, &* ψυχῆς *ſeu formæ proximum inſtrumentũ, ſpiritum antiquiſſimi Hermetis.* Eodem ferè modo Beguinus, *in Tyroc.* Mercur. dicit eſſe *liquorem illum acidum, permeabilem, penetrabilem, æthereum, puriſſimum, à quo omnis nutricatio, ſenſus, motus, vires ſenectutiſque properæ retardatio.* E quib. poſtea recentiores alij ſuas deſcriptiones mutuati ſunt.

Verùm in iis omnib. non pauca ſunt, quæ nõ ſatis ſibi conſtare videntur. Primò enim, cum liquorem acidum eſſe dicũt, ſuorum dogmatũ nõ ſatis memores videntur. Cum enim ſapor, ſecundum doctrinã Chymicorum, à ſale proueniat, ſi in liquore aliquo aciditas percipiatur, illa potius erit à ſale quodam acido, quã à Mercurio, & plurima liquida pro Mercurialib. habentur, quæ acida non ſunt: ſicut in ſpiritu vini plurimum ineſſe Mercurij docent Chymici, in quo tamen aciditas nulla percipitur.

Deinde Mercurius modò ipſis eſt aqueus, modò aereus, modò æthereus (quod mirũ, ſi acidus eſt) & ſic etiã igneus. Nam æthera & ignẽ pro eodem habent pleriique Paracelſici. Præterea ſi eſt proximũ animæ inſtrumentum, ſi pabulũ vitæ: quid de ſpiritu naturali, vitali, animali fiet? quid de calido innato, & humido radicali? Aut quomodo hæc à Mercurio diſtinguentur? Nam & ſpiritus proximũ animæ inſtrumẽtum ſunt. Et calor natiuus, ac humidũ primigenium, oleaginoſum & aerium, inſito ſpiritu, totius formæ cuſtode ac propagatore, perfuſum facit, vt omnia viuant. Et certè eſſe vitæ pabulum, ſulphuri potius pingui, quam Mercurio, aqueæ ſubſtantiæ conuenire videtur. Imò nutrire non eſt principiorum, ſed potius nutrimenti è principiis compoſiti.

Tribuunt etiam Mercurio colores. Verum nec in eo ipſo ſibi conſentiunt. Paracelſus enim cum alibi, *tum tract.* 1. *de peſtilent. tit. de cabala*, Salem omnibus rebus colorem & formam dare ſtatuit, quod tamen vero parum conſentaneum videtur: & neque à ſale, neque à Mercurio colores prouenire probabile. Cũ enim ſal benè purificatus ſit candidus & perſpicuus; multo magis talis erit liquor mercurialis aereus, æthereus, puriſſimus: & proinde rectius color ſulphuri attribuitur. Atque adeo ob hanc doctrinæ obſcuritatem factum puto, vt Mouffetus, *in epiſtolis Chymicis*, cum ſalis & ſulphuris in maiore mundo lõgum catalogum & plurimas differentias recẽſeat, nihil ferè aut pauca de ☿ habeat. Ac proinde non ſine cauſſa ſcripſiſſe videtur Libauius, *in exam. Philoſ. vit. Sect.* 6. *Chymicos recentiores notis quidem quibuſdam ſulphur, ☿, ſal deſcribere. Verum quando vrgentur, & cum certitudo quæritur, ac quidnam ſit ☿, quid ſal, quid ſulphur, exactius quæritur, omnia confundere, ac in ſale ☿, & ſulphur, in ſulphure, ☿, & ſalem: in ☿ ſalem & ſulphur ineſſe contendere.* Libauius ipſe tandem, cum reliquas definitiones omnes, *in Examine Phil. vit. cap.* 39. examinaſſet, hanc profert: *Mercurius eſt liquor eſſentialis, arte Chymica ex miſto, ſeparatis elementaribus impuritatibus, extractus, ſulphuri ſalique eiuſdem miſti oppoſitus.* Verum nec hæc ſatis clara definitio eſt, nec quas proprietates ille liquor eſſentialis habeat, & quomodo ab aliis diſcernatur, ſatis explicat. Exẽpli quidem loco producit aquas è vegetabilibus deſtillatas: vt cum ſi phlegma ſeu aqua in aqua roſarum, vel alia deſtillata ſeparetur, manet ſpiritus φλογιστὸν, odoratus, & ſapidus, qui propterea & ſulphur & ſalẽ volatilem in ſe contineat: atque ita ſpiritus ille roſarum, ſeu alterius plantæ non eſt ſimplex ſubſtantia, ipſo id confitente Libauio. Ac ſulphur & ſalem in eo eſſe certum eſt: an quid præterea, hoc iã inquirimus. Admittit id Frater Baſilius & alij Chymici, ſed, vt dixi, plerique malè eius naturam explicant, dum liquorem acidum eſſe dicunt. Melius ſentiunt, quando ætheream, vel aëream, aut ſpirituoſam ac puriſſimam ſubſtantiam; imò ſpiritum antiqui Hermetis eſſe ſcribunt. In quo ſi ab iis, vt puto, non diſſentit Libauius, qui liquorem illum, quem appellat eſſentialem, in vino ſpiritum aëreũ dicit, non malè ſentit. Vna enim res modò forma liquida, modò ſpirituoſa in eſſentia ſua non mutata apparere poteſt, vt in deſtillationibus ſpirituum manifeſtum eſt. Atque ab iſta hoc modo explicata & limitata ſententia, nec meæ coniecturæ diſcrepant, quas viris doctis & candidis iudicandas relinquo.

Vt enim quod mihi probabile videtur, dicam, ſi quis eſt Mercurius, ſtatuendum, eum eſſe liquorem aliquem ſpirituoſum, vel ſpiritum, qui tamen à ſulphure ſubtili ac ſale volatili vix ac ne vix quidem ſeparari poſſit, vt ſolus conſpiciatur ille ſpiritus: tamen id non multum refert: neque ignis purus videtur, nec aër, nec ſpiritus in corporibus animalium, nec multa alia, quæ tamen rerum naturæ pars ſunt multò maxima & præſtantiſſima, & à quib. reliqua quæ in oculos incurrunt, omnem ſuam vim obtinent. Fallunt talia oculos vulgi, animos haud latent ſapientum; vt Scaligeri verbis iterum vtar. An verò dum hunc ſpiritum præter Elementa ſimplicia cum ſale & ſulphure ad corporum miſtorum perfectorum conſtitutionem concurrere dico, & hęc tria, ſal, ſulphur, & ſpiritum cum Elementis, quæ non excludo, certo modo miſta, ſingulis corporum naturalium formis οἰκείαν ὕλην conſtituere ſtatuo, abſurdi aliquid committam, viris doctis & candidis, & veritatis, non victoriæ ſtudioſis iudicandum relinquo.

Quæ omnia vt concludam, ſalua eorum, qui meliora monſtrauerint, ſententia, ita de principiis mihi videtur ſentiendum. Monſtratum eſt ſupra, me doctiſſimis Ariſtotelicis hac in re aſſentiri, qui ſtatuũt, metalla, & mineralia, gemmas, lapides & plantas nõ eſſe miſta ſimpliciter, & quæ ſuas formas tantùm ex formis elementorum habeant; multò minus talia ex duplici illa exhalatione, quæ proximam meteororum & corporum imperfectè mixtorum, quæ ſecundum φύσιν ἀντιπερίστασιν in natura accidunt, eſt materia, generari; cùm longè maior corporum illorũ ſit

De principiis Chymicorum ſententia.

ſit diuerſitas & nobiliores qualitates & operationes, quàm quæ à qualitatibus Elementaribus, & duplici exhalationis differentia peti poſſint. Ideoque cum Scaligero, qui *exerc.* 307. *ſect.* 20. rectè ſcribit; omnem formam cuiuſcunque perfectè mixti, etſi non eſt anima, vt in adamante, naturam eſſe quintam, longè aliam à quatuor Elementis, ſtatuendum cenſeo, mineralia, metalla, gemmas & lapides habere ſuas formas ſpecificas. Cùm verò formas quælibet requirat *οἰκείαν ὕλην*, nec nobiliores formæ materię primæ immediatè, ſed materiæ certo modo diſpoſitæ, ſuaque peculiari forma præditæ, quæ tamen reſpectu vltimæ formæ tùm materiæ officio fungitur, inſint: hanc materiam præſtare Elementa cum principiis Chymicis, & hinc rectius multorum cauſſas reddi poſſe, quàm ex generali illa & meteorologica de duplici exhalatione doctrina, ſentio. Et quidē de ſale & ſulphure eſſe rem clariorem, eaque ſparationibus Chymicis ſatis demonſtrari poſſe exiſtimo. Et ſi non planè pura, tamen in iis corporibus, in quibus abundant: eodem modo vt pro Elementis vulgo, neque immeritò; ea corpora monſtrantur, in quibus ea maxime abundant; & terræ & aquæ nomine appellantur ea, in quibus certum eſt, alias præter Elementorum formas ſubeſſe. Vt enim varia terrarum, vt & aquarum, genera terræ & aquæ dicuntur, ideò quod aliquam naturæ conuenientiam & *μίαν τινὰ φύσιν* participant: (nam ſi ſaltem nomine conuenirent, & vnam eſſentiam non participarent, *ὁμωνύμως* ſaltem ita dicerentur.) Ita & ſalia omnia inter ſe, & ſulphura omnis inter ſe non ſolùm aliquam nominis conuenientiam habent, ſed vnam eſſentiam participant; & reuera ſal foſſilis, coctilis, marinus, alumen, vitriolum, ſal armoniacus, ſales plantarum de communi quadam eſſentia participant. Ita & ſulphur vulgare, bitumen, naphtha, ſuccinum communem quandam habent eſſentiam, atque ob eam communia quædam accidentia. Atque ita eſt ſulphur in ſulphure vulgari, in naphtha: eſt ſal in ſale eſculento, in alumine; etſi talia merus ſal non ſunt, ſed formas ſuas ſpecificas, quibus inuicem differunt, habent. In aliis corporibus naturalibus magis compoſitis & nobilioribus, vt plantis, animalibus, etſi ob maiorem & operoſiorem compoſitionem ita primo intuitu obuia non ſunt; in reſolutione tamen in iiſdem etiam reperiuntur. Et licet, quod ſæpius dixi, ita planè ſincera, & ab omnium rerum aliarum admiſtione libera principia exhiberi non poſſint: tamen id nihil refert; cùm nec Elementa quod toties iam dixi, pura monſtrari non poſſint, quæ tamen, vt principia Chymica, non ſolum facta ſunt propter miſta, ſed etiam vt mundi ſyſtema & molem compleant. Ideoque fit, vt extra ſeparationes (non ſolùm eas, quę arte, ſed etiam quæ natura fiunt) nullibi appareant: tamen id nihil refert, cùm eo fine creata ſint, non vt ipſa per ſe corporis naturalis aliquam ſpeciem ſeorſim exiſtentem conſtituerent, ſed vt miſtorum ſint principia.

De Mercurio clariorem doctrinam à Chymicis deſiderari antea dixi. Et re hinc inde pēſitata, quid ſtatuam, aliud non habeo, quam, ſi præter ſalem & ſulphur & elementa, ſeu vt appellant, phlegma & terram mortuam, aliquid amplius in corporibus naturalibus omnibus (nam non in ſpecie de mercurio metallorum principio hic quæritur) reperitur, illud eſſe Spiritum illum & *ὅσιαν ἀνάλογον τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ*, ſecundum Ariſtotelem. *Mercurius quid.* Ita enim entia temerè non multiplicabuntur. Et omnia, quæ Ariſtoteles Spiritui tribuit, quod ſcilicet ſit *διὰ πάντων διήκουσα ἔμψυχός τε καὶ γόνιμος οὖσα, καὶ φύσις ἀνάλογος οὖσα τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ*, ea omnia Mercurio ſuo tribuunt. Hic enim, vt Quercetanus & Beguinus eum definiunt, eſt ſubſtantia ſeu corpus permeabile, penetrabile, æthereum, puriſſimum, ſubtiliſſimum, viuificum, & formæ proximum inſtrumentum, imò Spiritus antiquiſſimi Hermetis.

Quod verò Chymici quidam vitale ſulphur id, quod Ariſtotelici calidum inſitum, nominant, huic ſententiæ parùm obeſt. Calidum enim innatum in animalibus, vt Fernelius, *lib.* 4. *Phyſiol. cap.* 6. docet, corpus ſimplex non eſt, ſed conſtat humido primigenio, inſito ſpiritu & calore. Ideoque ſi verba eorum hic potius in meliorem partem accipere, quàm in prauum ſenſum detorquere velimus, facilè intelligemus, eos calidum innatum ſulphur quandoque appellaſſe: Mercurium ſuum tamen ita deſcripſiſſe, vt eundem etiam calido innato ineſſe ſatis clarè indicarint: & cùm vtroque calidum innatum conſtet, nunc ab hoc, nunc ab illo id denominare nihil prohibet. Et omnino ſulphur hoc & mercurius ita arctè in natura cohærent, vt ſeparari facile non poſſint, ſed ſulphure accenſo ſimul mercurius auolet, vt de ſpiritu vini loquitur Frater Baſilius. Cæterùm cùm vt formæ, ita & operationes diuerſæ ſint in rebus naturalibus; ita & hic ſpiritus ſeſe habet. Et vt Ariſtoteles ait, vt nobilitate vel ignobilitate animæ (imò etiam formæ reliquæ) inter ſe differunt: ita & hic ſpiritus: atque ita actiones à tota ſubſtantia dictæ, & occultæ proprietates huic ſpiritui, tanquàm proprio ſubiecto, attribuuntur, qui in venenis eſt veneficus, in purgantibus purgans. Et quid abſurdi foret, ſi dicatur, in omnibus purgantibus ſpiritum quendam eſſe, qui cum Mercurij in ſpecie dicti & Antimonij ſpiritu quandam cognationem habet?

Tandem originem horum principiorum quod attinet, alij aliter hac de re ſentiunt, & alij quidem eſſe altera & prima mixta, alij peculiares naturas in prima creatione aliis rerum naturalium ſpeciebus concreatas, vt earum cum Elementis eſſent materia, ſtatuunt. Statuat hìc quiſquis quod volet. Qui tamen priorem ſententiam ſequi volet, id ſimul ſtatuat neceſſe eſt, corpora hæc licet ex Elementis materiam habeant, formas tamen nobiliores, ob quas Elementis nobiliora ſunt, & à quibus aliæ, quæ Elementis non inſunt, qualitates fluunt, habere. Qua in re clariſſimos viros, eoſque Peripateticos & Galenicos, adſtipulatores habebit. Omnem formam cuiuſque perfectè mixti, etiamſi non eſt anima, naturam eſſe quintam longe aliam à quatuor Elementis, rectè dixit Scaliger, *exerc.* 307. *ſect.* 20. Neq; enim credendum, in prima rerum origine ex Elementorū mutua pugna ſemina, & ſpiritus rerum reſultaſſe, aut Deum in cratere Platonis Elementa miſcuiſſe, atque ita omnium eorum formas elicuiſſe: verum formas & ſubſtantias cælo analogas Deus creauit, ac corporibus naturalibus indidit. Et vltra Elementa aliquid in rebus naturalibus agnouerunt Schegkius, Fernelius, & plurimi alij. Schegkius, acutiſſimus Philoſophus & Germanicus, Ariſtoteles *lib. de caloris vi & efficacia* expreſsè ſcribit: *Omne corpus eſſe aut Elementum, aut ex Elementis concretum, aut cœleſte eſſe, aut habere quandam analogiam & ſimilitudinem cum cœleſti corpore.* Et Iohannes Franciſcus Picus Mirandulanus, *lib. de Elem. c.* 3. ſcribit: *Si qui Philoſophorum ſententiæ atque authoritati nollent acquieſcere, & aliqua alia adhuc eſſe Elementa, quæ vulgò notis Elementis miſta ſint, & occulta quadam vi naturæ concurrant ad res ſublunarias conſtituendas, ſtatuerent, eos vix ſolidè refutari poſſe.*

Quod ſiue meum ſiue aliorum doctorum virorum dogma Ariſtotelicæ Philoſophiæ & Galenicæ Medicinæ ruinam nullo modo minatur. Qui defectus ſupplet, priora non euertit. Ideoque cum illo Senecæ, quod etiam in præfatione allegaui, concludo: *Multa egere qui ante nos fuerunt, ſed non peregerunt:*

multum adhuc reſtat operæ, multumque reſtabit: nec vlli nato nunquam præcludetur occaſio aliquid adhuc adiiciendi. Nimirum ea, quæ de rerum natura ſcimus, minima pars ſunt eorum, quæ ignoramus.

Atque hæc de principiis paulò prolixius proponere volumus; cum in principiis conſiderandis nulla diligentia nimia eſſe poſſit.

CAPVT XII.

De Generatione & Miſtione.

IAm quomodo ex his ſeminibus, principiis & Elementis rerũ generatio & miſtio ex ſententia Chymicorum recentiorum fiat, inprimis è cap. 8. P. Seuerini videamus.

Generatio quid Chymicis. Fundamenta generationis in ſeminibus, de quib. antea dictum, conſiſtere ſtatuunt; generationemque nihil aliud eſſe, quam progreſſionem ſeminum è ſuis fontibus, abyſſis, & vitalibus principiis in hãc mundanam ſcenam, qua ex inuiſibilibus viſibilia fiant, & colores, ſapores, odores; caliditatem, frigiditatem, humiditatem, ſiccitatem, magnitudines, ſitus, cõformationes & omnium corporum ornamenta producant, & hoc modo indiuiduorum renouatione ſpecierum perpetuitatem cuſtodiant. Atque ita, quæcunque hic alterationes, mutationes, motuſque apparent, eos non niſi fluxus ſeminum, corporum cõſumptionibus, inſtaurationibus, tranſplantationibus viciſſitudines definitas oſtendentibus eſſe, ſtatuunt. Et quæcunque noua indies fieri videntur, in ſuis abyſſis & ſemine antea deliteſcere melioriquе vita frui dicunt: & rurſum quæ hîc corrumpi videntur, non feſtinare ad non Ens, ſed, deſtinatis muneribus abſolutis, ad fontes ſuos recurrere. Et hoc modo ad generationem neceſſaria eſſe elementa, vel matrices ſeminalib. rationib. fœcunda, & corporũ principia. Et quidem loca, matrices, elemẽta, corpora ſeminib. conſentanea requiri. Semina enim poteſtatem hanc habere, vt adſciſcant ſibi conſentanea: neq; in quolibet ſubiecto habitare, ſed in tali calido, frigido, humido vel ſicco; in tali ſale, ſulphure, mercurio talia ſemina habitare. Et pro huius ſententia aſſertione citant Hippocratem, qui *lib. 1. de Diæta* ſcribit: Ἀπόλλυται μὲν οὐδὲν ἁπάντων χρημάτων, οὐδὲ γίνεται, ὅτι μὴ καὶ πρόσθεν ἦν. ξυμμισγόμενα δὲ καὶ διακρινόμενα ἀλλοιοῦται· νοθίζεται δὲ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, τὸ μὲν ἐξ ᾅδου ἐς φῶς αὐξηθὲν, γενέσθαι· τὸ δὲ ἐκ τοῦ φάους εἰς ᾅδην μειωθὲν, ἀπολέσθαι. Ὀφθαλμοῖσι δὲ δεῖ πιστεύεσθαι, μᾶλλον ἢ γνώμῃσιν. ἐγὼ δὲ τάδε γνώμῃ ἐξηγέομαι. ζῶα γὰρ κἀκεῖνα, καὶ τάδε, καὶ οὔτε τὸ ζῶον ἀποθανεῖν οἷόν τε μὴ μετὰ πάντων. καὶ γὰρ ἀποθανεῖται, οὔτε τὸ μὴ ὂν γενέσθαι, μὴ ὄντος ὅθεν παραγενήσεται. *Nihil quidem omninò perit, neque oritur, quod prius non erat: verum inuicem*

Orcus Hippocratis. *commixta & diſcreta alterantur. At homines exiſtimant, id quod ex Orco in lucẽ augetur, oriri: quod verò ex luce ad Orcum imminuitur, perire: magiſque oculis, quàm rationi fidem eſſe adhibendam. Ego verò iſta ratione ponam. Animalia namque ſunt & illa & iſta, neque animal interire poteſt, quin omnia intereant, neque quod non eſt, generari, cum non ſit, vnde generetur.* Et mox: φάος Ζηνὶ, σκότος ᾅδῃ. φάος ᾅδῃ, σκότος Ζηνί. φοιτᾷ καὶ μετακινεῖται, κεῖνα ὧδε, καὶ τάδε κεῖσε πᾶσαν ὥρην διαπρησσόμενα, κεῖνα τὸ τῶνδε. τὰ δὲ ταῦτα, κείνων. καὶ θ' ἃ μὲν πρήσσουσιν, οὐκ οἴδασιν. ἃ δὲ πρήσσουσι, δοκέουσιν εἰδέναι καὶ θ' ἃ μὲν ὁρῶσιν, οὐ γινώσκουσιν. Ἀλλ' ὅμως

Lux Hippocratis. αὐτοῖσι πάντα γίνεται, δι' ἀνάγκην θείην, καὶ ἃ βούλονται καὶ μὴ βούλονται. *Lux Ioui, Tenebræ Orco; Lux Orco, Tenebræ Ioui; cõmeant & trãſmutantur illa huc & hæc illuc; & omni quidem tempore illa horum, hæc verò illorum res peragunt: & quæ quidem faciunt, non ſciunt; quæ verò faciunt, ſcire videntur, & quæ quidem vident, non cognoſcunt; & tamen hæc omnia neceſſitate diuina contingunt, & quæ volunt, & quæ nolunt.*

Nimirum ſignaturis ſeminum ornata corpora & pulchritudine veſtita lucis imaginem repræſentare, defloreſcentia verò ſeminumque vigore deſtituta caligine obduci, & hinc tenebras appellari, docet Seuerinus: hincque ſeminibus refluentibus & cœtus mortalium relinquentibus, tenebrarum nomen impoſitum fuiſſe.

Abſoluere autem ſuos progreſſus & operationes ſemina ſentiunt ſpirituum mechanicorum, quos appellant, ope. Appellant autem ſpiritus mechanicos, qui ſcientia innata decorati, & artificioſa mechanica inſtructi, ſaporis, coloris, odoris, figurarum, magnitudinum, ordinis & proportionum in rebus naturalibus cauſſa ſunt: cum ſpiritus, qui artificio & iſta ſcientia inſtructi non ſunt, nudi vapores & fumi inanes ſint.

Prout autem elementa ſubtilitate, craſſitie, mobilitate, pondere, & ſemina ipſa inter ſe differunt: ita quoque generationum diuerſitatem accidere, & quaſdam habere celeres periodos, alias longioribus interuallis circuitus ſuos abſoluere.

In globo inferiore tres inſignes differentiæ generationum occurrunt, Animalium, vegetabilium, & mineralium, quas hoc modo explicant. *Generationes in globo inferiori.* In animalibus ſeminalem materiam in balſamo animali, in vitali ſulphure, in ſpiritu vitali, in mumia, in radicali & prima materia animalium, quã appellant, contineri ſtatuunt, quæ in homine, non vt in reliquis animalibus certis anni temporibus turgeat & flores emittat, ſed æquè hyeme ac æſtate, vere, autumno. *Animalium generatio.* Eſſe autem diuerſos generationis animalium modos. Perfecta enim animalia ex proprio ſolum ſemine generare & generari: quædam æquè ex parentum ſemine & putredine, vt mures. In iſta enim, quæ ex putredine dicitur, generatione, quãq; Paracelſus ex Cagaſtro, ſicut alteram ex Iliaſtro appellat, Semen eſſe vegetabilium naturæ finitimũ. *Cagaſtrum Iliaſtrum.* Fundari namque in materia quadã vitali, lenta, tenaci, & propterea externis impreſſionib. reſiſtere poſſe, & ad tempus latere, ſub dominio ſiue alterius ſeminis, ſiue in matricibus ſopitis & frigidis: ſolutum verò & excitatum proferre ſignaturas ſuæ ſpeciei: animalque conſtituere, & ſcientiæ tàm diu occultæ illuſtria documenta demonſtrare.

Plantas verò habere corpus craſſius, magis viſcoſum & lentum, reſpectu ſeminis animalium, docent. *Plantarum generatio.* Et licet illa ſeminalis materia in tota planta contineatur; cum omnia benignitate balſami illius vitalis perfruantur: tamen in quibuſdam partibus, quæ teſtium analogiam obtinent, perfectius præparari, tutoque conſeruari, & tales proinde partes ſeminalem materiam propagare. Vnde quædam plantæ ſemine, quædam radicibus, quædã ſurculis, aliæ aliis modis propagantur. Tempora autem horum ſeminum Ortus & Occaſus diuerſa eſſe, cœleſtiumque ſiderũ reuolutionem imitari ſtatuunt. Quædam enim vere, quædam æſtate, quædam autumno generant & pariunt; citius nonnulla, alia tardius.

Mineralium verò generationem à prioribus plurimum differre. *Mineralium generatio.* Non enim ſeminis beneficio indiuiduorũq; propagatione ſpeciẽ cuſtodiri in mineralibus, ſed ſemina eorũ & ſpecies in ſeminalib. materiæ rationibus vigere, conſeruatique in nocte illa Orphei, in Orco Hippocratis, in Iliaſtro Paracelſi, in lo- *Nox Orphei.* cis & elementorum beatis receſſibus, ibidemq; deſtinatum expectare fatum, & præſcriptis temporibus, vitalibus principiis & ſpiritibus mechanicis comitatas, mundanam prouinciam ingredi, & loca alimẽta conſentanea petere. Vitamque mineralibus non

dene

denegandam eſſe exiſtimant; idque ex maturitatis temporibus, ex paroxyſmorum ratis periodis, ex venarum ordinatis progreſſionibus, corporum conſentaneis compoſitionibus, ſaporibus, coloribus, probare conantur. Neque enim majus artificium eſſe dicunt in formis & figuris vegetabilium ſiue animalium, quam in colorum, ſaporum, odorum, coagulationum, actionum, proportionum, quæ in his precipuè vigent, ordinata explicatione: atque æquè admiratione dictum eſſe colorem ſapphiri, duritiem adamantis, perſpicuitatem cryſtalli, pulchritudinem auri, ac organa veſpertilionis. Quin etiam formas externas naturales in his non eſſe prætermiſſas. Aliis enim formis coagulationes vitriolatorum, aliis marcaſitarum, aliis nitroſorum, aliis cryſtallorum, berillorum, adamantis repræſentantur.

[Ge]nerationes [glob]i ſuperi[or]is.

Quod autem globum ſuperiorem attinet, eius generationes etiam certas eſſe, ſed longè alias ſtatuunt. In elemento enim cœleſti indiuidua perfecta contineri, quę ſtabili vigore in æuum cõſiſtant. Nihilominus & illa vitalis ſpiritus copia vigere, qui vbi fermentatione debita ad exaltationẽ & maturitatẽ peruenerint, tùm euacuari, & ſpirituali ac inuiſibili, ſed copioſa fœcunditate in aeris capacitatem labi, & cõſentaneis corporum veſtimentis indutos fructus ſuos proferre.

[Ve]ntorum [ge]neratio [sec.] Seuerin.

Ita quaſdam ſtellas ventorum generationi deſtinari; atq; inter has alias Auſtrales producere ventos, alias Boreales, alias Orientales, alias Occidentales, qui non ſolùm caliditate, frigiditate, humiditate, ſiccitate, ſenſibus conſpicuis, polleant, ſed alias etiam virtutes & impreſſiones habeant: atq; Auſtrum, vt eſt apud Hippocratem, *ſect. 3. aph. 5.* appellari *Ϭαρήκοον νωτςόν, καρυϭαςικόν*, non quia calidus & humidus ſit, ſed quia corpus eius proprietatibus opiatis, cicutarum, ſolanorum inſtructũ ſit. Rurſus aquilonem ſuas habere proprietates ab Hippocrate, *eodẽ loco*, deſcriptas, nõ quod ſit frigidus & ſiccus, ſed quia corpora aquilonis proprietatibus berberiſatis, acetoſis, acaciarum imbuta ſint. Rurſum eſſe ſtellas pluuiarum, grandinũ, niuis, fulguris, ſerenitatis, turbinũ & reliquorum Meteorum, in quibus vitalia principia & mechanici ſpiritus eorundẽ fundentur, ſuiſq; temporibus ad generationem procedant.

[A]ſtrorum [fr]uctus.

Eſſe n. certa tempora omniũ aſtrorum, in quibus ad maturitatem perueniant & fructus emittant. Singulis menſibus noua generatione fructus Lunam proferre: ſed & reliquas ſtellas habere ſuas efferueſcentias, & fructuũ diſpenſationes: quaſdã bis in anno, Orientes ſcilicet & Occidentes; quaſdam ſemel, vt Zodiaci ſigna. Ita & in aëris regione quamuis aſtra non conſpiciantur, nihilominus & ibi eſſe vitalia generationis principia, deſtinatis temporibus fructuum diſpenſatione effeueſcentia, nominantur.

Neque hæc ita explicare licet, vt dicatur, ſuperiorum ſiderum influxu materiam inferioris mũdi moueri, atq; inde excitatis vaporibus & exhalationibus variis meteoris materiam præberi.

Diei & no[c]tis cauſſa [se]c. Paracelſ.

Alia longè eſt Paracelſi & aſſeclarum eius ſententia, vt ex Paracelſi *libr. de meteoris & Elementis*, videre eſt. De diei enim & noctis cauſſis ita docet, *libro meteor. cap. 3.* Solem eſſe ſtellam diurnam, quæ lucem procreet: nocturnas verò tenebras non ab abſentia Solis prouenire, Lucis enim eius tantam vim eſſe, vt etiam apud Antipodes conſtitutus Sol per reflexum nihilominus noſtram terram illuminare poſſit; verum eſſe quaſdam ſtellas nocturnas, quarum fructus peculiares, vt pyri pyra, pomi poma, ſint nocturnæ tenebræ.

Æſtatis & hyemis cauſſa ſec. Paracelſ.

Eodem modo de æſtate & hyeme philoſophatur. Viciſſitudines enim has temporum ex humiliore vel altiore Solis poſitu, radiorumq; eius obliquitate aut rectitudine fieri negat; ſed aſſerit eſſe quaſdam ſtellas æſtiuas, quaſdam hibernas. Inter æſtiuas quidem principatum obtinere Solem abſque reliquis tamen ſi eſſet, perpetuam futuram hyemem. Inter hybernas Lunam præcipuam eſſe. Æſtiuas ſtellas hiberno tempore non ſecus ac arbores, quæ floribus & fructibus carent, ac velut emortuæ videntur, effœtas quaſi torpere: & vt arbores verno tempore primò gemmas, mox folia, deinde flores, & tandem fructus producunt, rurſuſque ea amittunt, & quaſi emoriuntur: ita & ſtellas illas æſtiuas verno tempore reuiuiſcere, & paulatim incrementa caloris ſumere; tandemque vbi ad ſummum calorem peruenerint; rurſus excreſcere. His conſeneſcentibus reuiuiſcere & reuireſcere ſtellas hibernas & ſuos fructus, frigus nimirum, progignere, donec & ipſæ tandem ſuæ generationis periodum abſoluerint. Atque vt arbores nõ omnibus annis æquè fertiles ſunt, ita etiam illas ſtellas nunc eſſe ſteriles, nunc magis fœcundas, & hinc calorem æſtatis nunc intenſiorem, nunc remiſſiorem eſſe. Eandem rationem eſſe frigoris hiberni. Ventorum ſimilem generationẽ tradit: de pluuiis, niuibus, fulgure, tonitru, iride, aurora, idem *in libris Meteorum*, docet.

Miſtio ſec. Chymic.

Ita cum de generatione ſentiant, *Miſtionem* quoque huic conſentaneã ſtatuũt, vulgatamq; de miſtione doctrinam reprehẽdunt, quæruntque, cum miſtio ſit motio quædam, quis ſit motor, qua poteſtate ad miſtionem Elementa ac tam iuſto pondere & menſura confluant? adiungendumque cenſent eſſe motorem, principium vitale ſcientia inſtructum, formam, ſpeciem, ſemina, aſtrum, cuius poteſtate & infallibili ſcientia tam diuina miſtionis officia adminiſtrentur.

Tranſplantatio ſec. Chymicos.

Porrò accidens quoddam generationis tranſplantationem eſſe docet Seuerinus. Si enim alimenta, quæ ſemina pro ſui corporis conformatione, augmento & conſeruatione attrahunt, validis facultatibus & poteſtatibus deſtituta fuerint, & ſpiritibus ſeminum obtemperauerint: iuſtam & debitam generationem fieri. Si verò & alimenta ipſa validas poteſtates habuerint, ſeminumque proprietatibus viguerint, miſcebuntur quidem, ſed ſignaturæ variabuntur, nec fiet, quod volunt ſemina, & fiet pro generatione tranſplantatio, quam appellat.

Tranſplantatio in Animalibus.

In genere quidem perfectorũ animalium tranſplantationes rariores fiunt; & non niſi in iis, in quibus ſeminum & naturæ eſt affinitas. Ita lupi & canes, equi & aſinæ, perdices & gallinæ miſcentur. In genere inſectorum & animalium, in quibus ſexuum diſcrimina non manifeſtè apparent, frequentiores fieri tranſplantationes docet; cum ſeminalia eorum principia ſpecierum ſcientia inſtructa æquiuocas generationes dictas admittant. In vegetabilibus & mineralibus tranſplantationes quaſi comites generationum exiſtere tradit. Sic ſi ſymbrium in mentham, rapum in raphanum; triticum in lolium; ocymum in ſerpillum degenerare. In quibus omnibus exiſtimat ſemina quaſi eſſe æquiuoca, quæ multorum indiuiduorum ferè omnibus proprietatibus diſſidentium principia eſſe poſſint. Sic in ſemine tritici formam lolij ineſſe, ſed miniſtram quaſi vel comitem, quæ ſi externa ſubſidia nacta fuerit, contemto imperio nõ miniſtri amplius, ſed domini munia obeat, id eſt, ſecundum ſuam poteſtatem omnia moderetur, ſuaſque ſignaturas inducat. Ita in ſiſymbrio menthæ, in rapo raphani rudimenta latere, quæ eo vſque miniſtrent, quam diu ſemen ſiſymbrij & rapi imperium obtinet. Quod ſi ex aliorũ confluxu & conſpiratione menthæ & raphani ſemen dominabitur, illa ſeruient. Atque huius tranſplantationis beneficio multa in re Botanica fieri, mitigari ſapores, mutari colores, & alia per inſitiones & varias plantationes variari.

In mineralibus.

In mineralibus gẽmas ſpecifica tranſplantatione produci ſtatuũt: ex radicibus plumbi generari adamantem; ex radicibus Lunæ, Sapphirum; ex radicibus Veneris, Sina-

ragdum; ex radicibus Martis, Beryllum. Verum qui plura hac de re cognoſcere cupit, legat Petrum Seuerinum; è cuius ſententia hæc recitauimus.

De his quid ſentiendum ſit vt dicamus, generationem primò quod attinet, quam nihil aliud eſſe dicũt, quã progreſſionem ſeminum è ſuis fontibus & abyſſis in hanc mundanam ſcenam: Noua equidem non eſt hæc ſententia, ſed vetuſtiſſimorum Græcorum. Neque eam ſaltem proponit Hippocrates, *in lib. de diæta*, locisque à Seuerino allegatis; ſed alij plurimi ſenſerunt, ex rebus nihil perire, neque naſci, niſi quod prius fuit. *Generatio quid ſec. antiquos.* Hippocrates autem illud, vnde res omnes prodire exiſtimat, vocat ἄδηλον, quaſi rem inuiſibilem dicas. Res autem inde prodeuntes, φάος, lucem. *Lux Hippocratis. Nox Orphei.* Et quod Hippocrates nominat ἄδηλον, Orpheus noctem appellat, Hermes Triſmegiſtus τὸ ἀφανές: ſicut & Dionyſius Areopagita, *in Eccleſiaſtica Hierarchia, cap. 2.* Apollonius Chyaneus, οὐσίαν, Seneca, Rerum naturam; Seruius, Generalitatẽ, *in tertium Æneid.* *Chaos.* Poetæ Chaos & Orcum. Quod verò Hippocrates & Orpheus φάος vel lucem appellant, Apollonius nominat φύσιν. Ita enim Apollon. Thyaneus, *in Epiſtola ad Valerium*: θάνατος οὐδεὶς, οὐδενὸς, ἢ μόνον ἐμφάσει. Καθάπερ καὶ γένεσις οὐδενὸς, ἢ μόνον ἐμφάσει. τὸ μὲν γὰρ ἐξ οὐσίας τραπὲν ἐς φύσιν ἔδοξε γένεσις, τὸ δὲ ἐκ φύσεως εἰς οὐσίαν κατὰ ταὐτὰ, θάνατος. Hermes verò Triſmegiſtus, *ſermone 11.* ὡς ἀφανὲς χωρεῖ τὰ διαλυόμενα. Seneca, *epiſt. 36. Cogita eorum nihil, quæ ab oculis abeunt, & in Rerum natura, ex qua prodierunt & mox proceſſura ſunt, reconduntur, conſumi. Deſinunt iſta, non pereunt.* Seruius, *in 3. Æneid. Romani contra faciebant, comburentes cadauera, vt ſtatim anima in Generalitatem, id eſt, in ſuam redeat materiam.*

Origo rerum naturalium & propagatio. Verum enim vero etſi peruetuſtum eſt hoc dogma, quod hodie in lucũ reuocauit Seuerinus: veritati tamen conſentaneum non eſt, & error iſte, vt pleríque omnes Gentiliũ Philoſophorũ, ex ignoratione Creationis mundi, fluxit. Cũ enim de vera origine mundi, & vnde quælibet res habeat ſuam eſſentiã & naturã, ipſis nihil certi conſtaret: res ex Nocte, Orco & Abyſſo inuiſibili in lucem prodire, & hinc rurſum in eadem reuerti crediderunt. Verum aliud nos docent Sacræ literæ, è quibus conſtat, Deum dixiſſe: *Germinet terra germen, Herbam producentem ſemen, arborem fructiferam ferentem fructum, iuxta ſpeciem ſuam cui inſit ſemen ſuũ ſuper terram: & in factum fuiſſe.* Dixiſſe Devm, *Producat aqua reptilia animæ viuentis & volatile volet ſuper terram in ſuperficie expanſionis cœli.* Dixiſſe Devm; *Producat terra animam viuentem ſecundum ſpeciem ſuam, iumenta & reptilia atque beſtias terræ, ſecundum ſpeciem ſuam: factumque fuiſſe ita.* Devm creatis rebus benedixiſſe dicendo; *Creſcite & multiplicamini.* Creauit nimirum Devs Omnipotens omnium rerum naturalium ſpecies, plantas & animalia: atque ita ſingulis ſuas formas cum corporibus dedit. Quæ corpora cum nõ ſint ſimplicia, is, qui creauit, miſcuit, vt voluit, pro ſua ſapientia elementa, & cum principiis illis intimis ac ſpiritu & calido, Elemento ſtellarum analogo, coniunxit. Hoc modo ex elementis & principiis debito modo conſtituuntur indiuidua, & vires ſuas habent, quibus non tantum aluntur, augentur & creſcunt, ſed etiam benedictione diuina multiplicantur, & ad hunc vſque diem conſeruantur. Ita vt plantarum & animantium omnium ſpecies nullibi ſint, niſi in ſuis indiuiduis. Atque hoc modo voluntate Creatoris ad hunc vſque diem conſeruata eſt, ac porrò conſeruabitur Rerum natura.

Elementatæ Philoſophi. Primum ergo, vt nonnulli è vulgo Philoſophi ſentiunt, tam nobiles naturæ, tot inſignibus qualitatibus præditæ, ſaltem ex concurſu, conflictu, pugna & tandem attemperatione elementorum natæ non ſunt. Et vix ſatis mirari poſſum eorum pertinaciam, qui, poſt Scaligeri, *Exerc. 307. ſect. 12. & 20. & alibi*, aliocumque Philoſophorum admonitiones, nihil præter elementa ſapiunt, &, vt recentiores quidam ſcribunt, *Cætera, præter hominem, omnia, iuxta animam & corpus, materiam & formam, ex terra & aqua ſeu elementis creata eſſe, & in ſecunda creatione, ſeu rerum conſeruatione materiam continuam iiſdem ab elementis ſuppeditari* *Anima non ex elementis.* dicunt. Licet enim terra & aqua in Geneſi ſolum nominantur: tamen cum, vt ipſimet fatentur, cætera nõ excludantur elementa: etiam per eadem nec nobiliora, de quibus hactenus dictum, principia, vel animæ plantarum & animalium excludentur, quas alterius, quàm elementaris eſſe originis, ſupra è Scaligero demonſtratum. Creatio fuit ea, non generatio; & Creando Devs formas omnibus rebus indidit, nõ eas ex elementis compoſuit, creatiſque benedictione vim multiplicandi tribuit.

Formæ & ſemina rer. nat. non latent in Abyſſis. Deinde nec ex Abyſſis primò prodeunt rerum formæ & per Spiritus Mechanicos ſibi adſciſcunt corpora idonea: ſed creando Deus omnibus ſuas formas indidit, quæ eiuſdem benedictione ſeſe multiplicant. Itaque iam ſpecies rerum non niſi in indiuiduis conſeruantur, & indiuiduis ſemina, per quæ propagãtur, generantur: nõ verò ex Abyſſis vel Orco Hippocratis prodeunt. Neque credo, Seuerinum vnquàm vidiſſe, vel canem, vel aliud animal, progreſſu ex Orco Hippocratis in mundanam ſcenam, genitum fuiſſe. Neque ſemina & ſpecies rerum naturalium in Elementis mundi viſibilibus per vim ſunt, ſed per naturã, quam à Deo Optimo maximo in prima creatione acceperunt. Et certè mirum, Seuerinum & eius Sectatores ea, quæ de patria ſede, in qua beata quiete & vitæ ac eſſentiæ inæſtimabili copia fruantur, hinc verò ad hos calamitoſos carceres peruenire & principiorum infelici coniugio plurima perpeti ſcribunt, ita audacter proferre auſos fuiſſe, quaſi pridem ex illis locis venerint. Via, qua iſta ſemina ex abyſſis veniunt in mundanam ſcenam, & hinc in abyſſos abeunt, procul dubio eſt porta illa, qua Æneas ex Auerno rediit, id eſt, mera ſomnia ſunt, aut certè non talia, quæ ſine omni ratione admitti & probari debeant. His, & rebus naturalibus omnibus aſſerendis, ſenſibus & demonſtratione opus eſt: cum λόγος & πεῖρα in rebus naturalibus vnicum veritatis ſint κριτήριον: ſequimurque rectè Scaligerum, *Exer. 307. ſect. 20.* ſcribentem; *rationibus agendum eſt viro veritatis ſtudioſo, non Tullianis Platoniciſque pigmentis. Declamationes enim ambitioſorum opera; otioſorum cibi ſunt. Naturæ diuinitatiſque negotiis impedito animo ſtudendum eſt ei breuitati, qua res æquet verbis. Demonſtrationes certas pro Nectare habeat.* Quales cum hic nullas, imò nec probabiles coniecturas videam, iis aſſentiri non poſſum. Sed pluribus iſta examinare operæ pretium non eſt. Fecit id ſatis prolixè Libauius, *in Exam. Philoſ. vital. Sect. 21.* Et olim iam Eraſtus, *part. 2. diſp. contra Paracelſum.*

Meteorologia Paracelſi abſurda. De paucis tamen quibuſdam adhuc quædam monenda ſunt. Quæ de generationibus & fructibus ſeminum Globi ſuperioris & de meteoris habet Paracelſus & Seuerinus, ea recitaſſe ſupra ſatisfuerit. Tam enim abſurda & ridicula ſunt, & cum ratione, & experientia pugnant, vt narrationes Luciani his probabiliores ſint. Vt non ſine cauſſa hac de re ſcripſerit Th. Eraſtus, *part. 2. diſp. contra Paracelſ. Principium*, inquit, *quo vniuerſa eius doctrina de Meteoris nititur, præter quam, quod impium eſt, & cum ſacris literis palam pugnat, tam eſt inſulſum, ineptum, ſtultum, fatuum, abſurdum, ridiculum, falſum, vt ſine metu alicuius infamiæ vix aliquis auſit recitare, nedum de eius refutatione coram doctis agere.*

Semina rerum inſunt indiuiduis Speciei. De cæteris, quæ habet Seuerinus, pauca dicemus. De plantarum & animalium generationibus facilè cum Ariſtotele conciliari poteſt. Modò *primò* ſeminũ non in Indiuiduis, non in Abyſſo & Orco Hip-

po

pocratis conſeruatio,& per eadem ſpecierum propagatio fieri ſtatuatur. Id quod ipſe Seuerinus nolens volens admittit, *p.* 102. *& ſeqq.* vbi animalia ex ſemine maris & fœminæ generari, & *pag.* 108. perfecta animalia ex proprio ſolum ſemine gigni ſcribit; & de plantis, *pag.* 114. quod ſeminalis materiæ propagatione traducantur. *Deinde*, ne ea, quæ de plantarum generatione, & corporis earum conſtitutione dicuntur, Spiritibus Mechanicis ſolum, vt facit, attribuantur; ſed animæ potius. Ea enim corpori Architecta eſt; Spiritus verò animæ inſtrumentum.

An ex incorporeis corpora fiant; & contra. Sicut & illud non omnem conciliationem reſpuis (quanquam pro inſania id habeat Eraſtus) quod dicunt; Ex incorporeis fieri corpora, & contra ex corporeis incorporea. Si enim penitius rem inſpiciamus, verbis potius, quàm ſenſu ab Ariſtotelicis & Galenicis diſcrepant, dum corpora illa appellant, quæ craſſiora ſunt, & tactui ac viſui obuia: ſpiritus verò, quę ſubtiliora sũt, hosq; effugiunt. Eorum ergò mens eſt, ſpiritus (ſed & ipſos, & propriè loqui libet, corporeos) in corpora condenſari, & corpora in ſpiritus attenuari. Quod nec Ariſtotelici vel Galenici negant, qui & ipſi docent, ex ſanguine ſpiritus vitales generari, & cõtra ſpiritus craſſeſcere & cõdenſari poſſe. Et doctiſſimus Medicus Andreas Planerus *lib.* 2. *meth. med. p.* 72. docet, quod ex cibo & potu excitetur halitus & vapores, quorum melior portio in venas meſaraicas ſubeat & inhalet, ibique in ſpeciem ſanguinis concretione quadam commutetur. Teſtanturque idem multa, quæ paſſim in rebus naturalibus fieri videmus, atque inprimis operationes Chymicæ, quibus fixa volatilia, & corpora ſpiritus fiunt, vt loquuntur. Ex tritico, auena, ceraſis & aliis multis ſpiritus φλεγμὸς extrahitur, idque vt facilius fiat, fermentatio præcedens efficit. Eadem fermentatione panis præparatur, vt facilius concoquatur, & ſpirituoſus fiat: ſine fermentatione autem difficilius concoquitur. Cum ergo Paracelſici nec primi ita ſẽſerint (quamuis more ſuo parum cautè à communi loquendi modo recedant) non rectè conciliationem aliquam hîc fieri poſſe negat Eraſtus *part.* 1. *diſp. contra Paracelſ.* Si ex iis quidam abſurdiores ſunt, & aliud quid ſentiunt, eos nec defendendos, nec cum Ariſtotele & Galenico conciliandos ſuſcipimus.

Transplantatio quid Chymicis. In ſpecie verò *de Transplantatione* & mixtione aliquid dicendum. Tranſplantationem autem appellant, cum non id, quod intenditur, ſed aliud quid finitium generatur; idque duobus modis. Cum ſcilicet vel ſemina confunduntur, vt fit in perfectis animalibus; exempli gratia, cum ex equo & aſina mulus generatur, aut cum ex pluribus plantarum ſeminibus vna planta generatur: vel cum ex vno quidem ſemine aliud, quam fieri debebat, generatur; vt cum triticum in lolium degenerat. Hanc a. tranſplantationem fieri ſtatuunt, vbi ſemina ſit æquiuoca, id eſt, pluribus ſpeciebus quaſi communia. Eſſe enim ſtatuunt in tritici ſemine tam tritici, quàm lolii; ſed illam principem, hanc formam, miniſtram, & quaſi comitem: atque illam tam diu domini munia obire, quandiu omnia ſeſe rectè habent, & alimentũ, quod aſſumitur, & locus, in quo degunt. Quod ſi contrarium accidat, ex aliorum confluxu & conſpiratione: tum miniſtram illam formam dominium accipere; iſtam verò quaſi in ſeruitutem redigi.

Forma subordinata. Quæ doctrina planè improbanda non videtur: cum multis, quæ in natura fiunt, probabile reddatur, vnam formam ſub diuerſo ſchemate corporis in naturę theatrum progredi poſſe: aut certè in vno ſemine poſſe eſſe plures formas, ſed ſubordinatas, ita tamen, vt vna ſit princeps & domina, reliquæ quaſi miniſtræ. Perpendantur ſaltem diligenter Bombyces; *Bombyces.* in quibus vna anima diuerſa corpora induit, & vt Ariſtoteles, 5. *de hiſtor animal. cap.* 19. & Plinius, *lib.* 11. *hiſt. nat. cap.* 22. habet, Varia fit formarum ſucceſſio. Primò enim ex ouo fit eruca, deinde bombyx, hinc necydalus. De qua re videatur Hier. Vidus & Libauius, *ſingular. part.* 2. *Bombyciorum libr.* 1. Imo non ſolum ex ouis, ſed & ex plantis putreſcentibus Erucę, & ex his papiliones generantur: & vt Ariſtoteles, *de hiſt. animal. lib.* 5. *c.* 19. habet, erucæ ex virentibus foliis, maximeque ex braſſica fiunt; ex erucis papiliones. *Erucarum papilionum generatio.* Reprehendit quidem Ariſtotelem, vt & Plinium, Vlyſſes Aldrouandus, *lib.* 2. *de inſect. c.* 1. quaſi minus rectè de erucarum generatione ſenſerit. Verum quid in iis deſiderare poſſit, aut quid ipſe noui adferat, non video. Hoc quidem verum eſt, erucas & ſimiles vermes ex ouis papilionum naſci: interim etiam, quod Ariſtoteles ſcribit, papiliones ex erucis, erucas ex virentibus foliis, & alia talia animalcula πτερωτὰ ſeu alata ex vermibus, qui ex herbis, ex lignis putreſcentibus generãtur, fieri, experientia teſtatur. Ipſe cum ante annos iam plures huius rei periculum facerem; & tempore hiberno, cum aliæ herbæ virentes ad manum non eſſent, braſſicam rubram contuſam in hypocauſto, donec in ea vermes generarentur, eſſe curem: vermes illos in chryſalides mutari comperi; quos cum in arcula cuſtodirem, eamque poſtea aperirem, multæ paruæ muſcæ euolabant, quæ ex chryſalidibus ſeu aureliis natæ erant, & ex putamine abrupto proruperant.

Non tamen ex quauis planta quilibet vermis generatur, ſed ex certis certi; videnturque talium inſectorum formæ plantarum & animalium formis ſubordinari. Et ex quibus quales vermes fiant, inter alios etiam recenſet Scaliger, *exerc.* 59. *ſect.* 1. & *exerc.* 190. Ita ex moro fiunt bombyces, mediante tamen iuuẽco. Si enim deſerint, aut corrupta fuerint, hiberno tempore, oua, iuuencum 20. diebus ſolis mori foliis paſcere iubent, cumque interfectum putredini relinquere, vt ex carnibus putreſcentibus vermes naſcantur, qui in bombyces abeant. Ita enim Virgil. *in fine* 4. *Georg* ex bobus apes gigni docet. Qua de re multa egregia & omnino iis, qui Phyſici audire volunt, cognoſcenda habet Ariſtoteles, *l.* 5. *de hiſtoria animal.* inprimis *c.* 19. vbi docet in genere ex plantis vermes & erucas, ex his chryſalides, ex iſtis papiliones, & alia πτερωτὰ & alata animalia naſci. Neque enim tantùm papiliones, ſed & alia πτερωτὰ & alata animalcula ex plantis naſcuntur. Deſcripſit eodem libro inter alia, *cap.* 32. ventriculum, quem à corrumpendis lignis ξυλοφθόρον nominat, quem non alium puto eſſe, quam quem noſtri *Stocktvvurm* appellant, quod ex corruptis lignis & caudicibus in aquis naſcatur: qui vermiculus fluuiatilis eſt, & tempore verno cum gobiis fluuiatilibus capitur. Deſcripſiſſe autem videtur Ariſtoteles potius vermiculum illum, cum iam chryſalidis formam induit, quam dum in aquis viuit. Idem Ariſtoteles quid ex eo animalis alati fiat, compertum nondum eſſe, *loco allegato* ſcribit. Verum mutatur in inſectum illud vulgo notum, quod Vlyſſes Aldrouãdus, *lib.* 2. *de inſect. c.* 10. Perlas nominat, populares mei Sileſii, *Schneider*, Miſnici *Bolzem* appellant.

Anseres Scotici. Neque hoc loco prætereunda generatio anſerum Scoticorum, quos incolæ *Clakguſe* nominant: qui etſi aues ſint, non tamen aliarum auium more ex ouis excludũtur, ſed in mari Scotico, prope Hæbudes inſulas oriuntur, & nunc in conchis, nunc in lignis longiore in mari illo mora corruptis oriuntur. De quorum ortu Hectoris Boëtii, *in deſcript. regni Scotiæ* narrationem inſerere libet, *Reſtat*, inquit, *vt de anſeribus Scoticis, quos Clachis appellant, quoſque vulgò perperam in arboribus naſci in his inſulis credunt, ea, quæ huius rei cognoſcendæ multo iam tempore ſtudioſi, rediligenter exploratà perſpectaque, cognouimus, diſſeramus. Mari enim illis interiecto mihi magis eos procreandi vis quædam in-*

eſſe videtur, quam alicui alii rei. Variis enim modis, ſemper tamen in mari eos prouenire conſpeximus. Etenim ſi lignum in id mare proiiciat, temporis tractu primum in eo vermes excauato ligno naſcuntur, qui ſenſim formati capite pedibuſque atque alis, plumas poſtremò edunt: demum anſeribus magnitudine æquales, cum ad iuſtam prouenerunt ætatem, cœlum petunt auium aliarum more remigio alarum per aëra delati. Id quod luce clarius anno à partu virginis 1490 plurimis ſpectantibus in Buthphania viſum eſt. Nã cum in eam ad Pethslege caſtellum fluctibus huiuſmodi quoddam lignum ingens delatum eſſet, rei nouitate, qui primi conſpexerant, admirabundi ad loci illius dominum accurrentes rem nouam nunciant. Is adueniens trabem ſerrâ diuidi iubet; quo facto, ingens confeſtim apparet multitudo partium vermium, quorum alii adhuc rudes erant, alii mẽbra quædam formata habebant, partim etiam formatarum perfectè auium, inter quas quædam plumas habebant, quædam implumes erant. Itaque rei miraculo ſtupefacti, iubente Domino in templum Diui Andreæ Tyre (pago cuidam id nomen eſt) lignum deportant, vbi & hodie manet vndique veluti à vermibus perforatum. Huius ſimile biennio pòſt in Taum æſtu appulſum ad Bruthe caſtellum multis accurrentibus oſtenſum eſt. Nec diuerſum eſt, quod exinde duobus rurſum annis Lethi portu Edimburgenſi vniuerſo populo ſpectare contingit. Ingens enim nauis, cui inſigne ac nomen Chriſtophori erat, vbi tres perpetuos annos ad vnam Habudam in anchoris conſtituiſſet, huc reducta, atque in terram ſubducta exeſis trabibus, quæ mari ſemper merſa fuerat, partim vermium huiuſmodi rudium perfectamvè formam nondum habentium, partim iam abſolutarum auiũ magnum numerum oſtendit. Cæterum cauillari quiſpiam poſſit, arborum illis inſulis natarum truncis ac ramis virtutem hanc ineſſe: Chriſtophorum quoque illam ex trabibus Habudianis contextam fuiſſe. Itaque quod ipſemet ſeptem ab hinc annis vidi, haud grauabor in medium adducere. Alexander Gallonidianus, Kilchendenſis Eccleſiæ Paſtor, vir præter inſignem probitatem rerum admirandarum ſtudio incõparabili, cum extracta alga marina inter caulem & ramos à radice ſtatim vſque ad cacumen conchas adnatas videret, rei nouitate attonitus, mox cognoſcendi ſtudio eas aperit, vbi multò magis, quam antea, obſtupefactus conſtitit. Non enim piſcem in teſtis concluſum, ſed, dictu mirabile, auem & pro illius magnitudine teſtas quoque inauctas conſpexit. Quibus enim parua inerant, & ipſa quoque aperta eas pro quantitate amplectebantur. Itaque ad me extemplò, quem huiuſmodi rerum cognoſcendarum iam olim magna cupiditate detentum nouerat, celeriter accurrit, remque omnem mihi monſtrat, non magis rei miraculo obſtupefacto, quam rei tantæ ac tam inauditæ conſpectu læto. Hæc enim ſatis conſtare arbitror, non hæc procreandarum auium ſemina aut truncis aut arborum ineſſe fructibus, ſed ipſi Oceano, quem Maro, & Homerus, patrem rerum haud temerè appellauit. Verùm quoniam id fieri videbant cadentibus in aquam arborum ad litus poſitarum pomis, vt temporis tractu ex illis eæ apparerent volucres, in eam ſententiam adducti ſunt, vt poma illa in ipſas commutari arbitrarentur, ſed falsò. Nam tempore adnatis vi maris primùm vermibus, atque iis ſenſim excreſcentibus, viciſſimque pomis illis humiditate corruptis diſparentibusque non ſatis accuratè perſpicientibus, ex illis in has tranſmutari formas viſa ſunt. Hæc Hector Boëtius.

Degeneratio plantarum.

Degenerant & Plantæ in plantas. Sic degenerat triticum in lolium; ſyſimbrium, in mentham; rapum, in raphanum; ocymum, in ſerpillum; vitis alba, in nigram; nigra in albam mutatur; zea in triticum, & cõtra triticũ in zeam; caryophylli, roſę, violę, ſępe colores florũ mutat. Vnde Virgil. de ſeminibus ſcribit:

Vidi lecta diu, & multo ſpectata labore
Degenerare tamen

Et de patre ſuo ſcribit Galenus, 1. *de alimentor. facultatibus claſſ. 1. pag. 30*, Quod cum declinante ætate agricultura delectaretur, triticum ac hordeum aliquando ſeuerit, omnibus diuerſi generis ſeminibus, quæ ipſis erant admiſta, ſelectis, quò certò cognoſceret, vnum ex ipſorum mutatione lolium & ægylops naſcerentur, an proprium hæc quoque ſemen haberent. Cum autem forte & vna cum puris ſeminibus in tritico quidem frequens lolium, in hordeo autem magnam ægylopis vim natam conſpiceret, in aliis quoque ſeminibus idem eſt aggreſſus. Reperit igitur in lente quoque ex mutatione ipſius durum, rotundumque aracum & ſecurinum, præterea aparinem enatam.

Quæ omnia cum agricolis notiſſima ſint, miror, Th. Eraſti, aliàs viri doctiſſimi, pertinaciam, qui vt Chymicis nihil concedat, iſtas plantarum tranſmutationes in dubium ferè vocare audet, dum de metallis ſcribit; plantas, quæ hoc modo tranſmutari dicũtur, natura & ſpecie nullo pacto, ſed accidentibus quibuſdam communibus ſolummodò, vt tenuitate, pondere, calore & conſimilibus aliis, à locorum, in quibus naſcùntur, diuerſitate fermè prouenientibus, differre. Vtinam eam, quam Galeni pater, adhiberent in talibus diligentiam multi. Feret enim ita, ne ruſticis ſe deridendos propinarent. Certum ergo plãtas mutari, ſed non quamuis in quamlibet, ſed has in illas. Quæ omnia ſi diligentius perpendantur, & quę in natura quotidie occurrunt, ſtudiosè obſeruẽtur, multarum generationum cauſa reddi poſſet.

Generatio æquiuoca an detur.

Recurrunt quidem multi hîc ſtatim ad generationem æquiuocam & putredinem, qua, ſine ſemine, plura generari ſtatuunt, cùm plantas, tùm animalia. Verùm cum, qui iſta ſtatuunt, ipſi facilè agnoſcant, putredinem ſolam ad talia producenda non ſufficere, & principiali agente opus eſſe, alii Soli animæ mundi, alii intelligentiæ cuidam hoc munus tribuunt, ſed non monſtrant, vnde & quando ſeu Sol, ſeu anima mundi, ſeu intelligentia vim hanc animalia producendi acceperit, & qua ratione ea producant. Eraſtus quidem poteſtatem diuinam toti materiæ in creatione rerum à Deô inſitam autorem & effectorem ponit, *part. 2. diſput contra Paracelſ.* Sed monſtret Eraſtus, quando Deus toti materiæ hanc poteſtatem indiderit. Ex terra & aqua plantas & animalia produxit Deus, omnibusque formas ſuas indidit, iuſſitque, vt ſingulæ plantarùm & animalium ſpecies ſeſe multiplicarent, & ſecundum ſpeciem ſuam ſemina & fructus ferrent: at quod materiæ toti, extra ſpecies poteſtatem animalia producendi Deus indiderit, nuſquam in ſacris exſtat.

Ideoque de iſtius opinionis veritate, & an vlla ſit generatio verè æquiuoca, quæ ſine vllo planè ſemine fiat, ſi ea, quæ quotidie in natura fiunt, conſiderentur attentius, non ſine cauſſa dubitari poſſe videtur. In quam rem, vt rectius inquirere poſſimus, propagationum variæ differentiæ conſiderandæ sũt. Ad omnem quidem propagationem plantarum & animaliũ, requiritur certa & peculiari modo diſpoſita ſeu οἰκεία ὕλη, per quam forma ſe propagare poſſit: in aliis tamen ille apparatus materiæ eſt maior & operoſior, in aliis minor: & propagatio in aliis arctioribus & anguſtioribus legibus & limitibus circumſcripta & concluſa eſt, in aliis latioribus & laxioribus. Animalia perfecta pleraque ſaltem per commiſtionem ſeminis paterni & materni in vtero materno generantur. Alia oua pariunt, è quibus calore fotis pulli excluduntur. In animalibus ignobilioribus verò & plantis generatio non ita anguſtis legib. concluſa eſt. Plantæ quædam per ſemina ſolum terræ commiſſa propagantur: aliæ ſaltem per bulbos aut radices; aliæ vtroque modo; aliæ per ſurculos, ſed tamen eos ſolum, qui iam ad flores diſpoſiti ſunt: in aliis humor ille ſeminalis per totam plantam diffuſus eſt, ita, vt quocunque ramo ſeu radice auulſa

Propagationum diuerſitas.

&

& terræ commiſſa propagatio fieri poſſit, ſicut id fit in ſalice, & fere in vite. Imò fungi ſi decoquantur, aut ſuccus exprimatur, & ſuccus vel decoctum radicibus arborum affundatur, fungi inde naſcuntur. A viro quoque fide digno accepi, è ſpuma canis rabidi in veſte hærente animalcula quædam canibus ſimilia progenita fuiſſe. Nimirum illud ſeminale principium rerum minus nobilium in materia lenta & tenaci ſæpe quaſi ſopitum diu latere, & externis iniuriis ac impreſſionibus reſiſtere, tandemque iterum emergere, & ſuas actiones edere poteſt. Quod vel illud docet, quod multarum rerum eſſentia in multis mutationibus integra & ſub alterius formæ dominio deliteſcere poteſt. Exempli loco ſit nobis iſtud. Alatur capra herbis quibuſdam purgantibus; lac capræ illius bibat nutrix, fiet vt infans, qui lac ſugit à nutrice, inde purgetur. Vbi primò in ventriculo capræ herbæ illæ mutantur in chylum: ex chylo fit ſãguis in epate; ex ſanguine lac; lac hoc ſugit infans & purgatur. Atque ita vis purgatrix, cum ſub proprio ſubiecto & ſpiritu, in tot mutationibus integra & incorrupta manet. Aut cui hoc non ſufficit, cogitet ſaltem illud, quod ſeu anima, ſeu λόγος πλαστικὸς tempore hiberno in tantillo ſemine in terra gelu concreta conſeruari poteſt. Cogitet etiam, quomodo ſperma ranarum & piſcium in ipſis aquis ſaluum conſeruari poſſit.

ſen ana. um.

Qui tamen illud ſemen, è quo talia generantur, nõ vniuocum dicere velit, ſed ἀνάλογον, cum eo non pugnarim: modò hoc concedat; Non ex putredine ſimpliciter talia generari. Sicut hac de re ſcribit Scaliger, *in l. 1. de plant. Vniuerſali ratione plantas agere*, inquit, *falſum eſt, niſi ex æquo & bono iudicetur. Scilicet vt ſemen etiam ſit ἀνάλογον Nam ſtirpes, quæ ſemen ferunt nullum, nullo item ſemine poſſunt ſuam ſpeciem propagare. Analogum intelligo, quod non planè directoque ſuſcipit cum ſpecie primaria prædicationem. Non enim fimus, ex quo mus naſcitur, eſt eiuſdem naturæ ſpecificæ cum ſemine maris & fœminæ murium.* Vt enim in animalibus principium & fons vitæ vnum eſt analogia; non in omnibus cor, ſed in quibuſdam cor, in quibuſdam quid cordi proportione reſpondens, & quod eo munere fungitur quo cor: ita & in iiſdem in aliis ſemen eſt imperfectum, in aliis proportione reſpondens, ſuccus ſcilicet vel aliud quid, in ſe tamen ſeminale principium continens. Vt verò illud, quod analogia cordi in animalibus reſpondet, reuera vitæ principium eſt, & eo munere fungitur, quo in aliis cor: ita illud, quod ſemini eſt analogum, & per quod æquiuocæ vulgo dictæ generationes perficiuntur, reuera in ſe ſeminale principium continet, & ex eo planta vel animal producitur, non ex putredine ſimpliciter. Vnde etiam animalia, quæ ex putredine gigni dicuntur, & quæ ex ſemine perfecto fiunt, ſunt eiuſdem ſpeciei, vt poſtea dicetur.

mina am- gua.

Deinde non planè à ratione & experientia alienum videtur, quod ſemina quædam ſint quaſi ambigua & formas plures in ſe includant: ita tamen, vt vna dominari debeat, altera ſeruire; niſi occaſione oblata aliud fiat: aut certè ſemina quædam ad plures formas eſſe diſpoſita, vt in bombycibus, imò & apibus apparet. Quod & I. C. Scalig. concedit, dum, *in 1. de plantis*, confuſa quorundam principia in ſeminibus eſſe dicit, vt rapi & braſſicæ, & aliorum.

ermes ex nimantib.

Ex quo aliud adhuc perpendendum ſuggeritur: Nimirum inſecta & animalia quædam ignobiliora ex nobiliorum partibus & excrementis generari; ſed tamen certa è certis. Vermiculantur quidem arbores, alij tamen vermes in aliis naſcuntur. In robore Coſſi appellati; ſorbus infeſtatur vermibus piloſis, rufis, vt habet Plin. *lib. 17. c. 24*. Pityocampe eruca picearum & pinorum eſt; vermiculi ſui generis in caſeis naſcuntur; ſcarabæi peculiares in fimo equino, alij in aliis; millepedes ſub aquario vaſe; cimices in lectis; grylli in limo ad fornaces; pediculi & pulices in animalibus; lumbrici in inteſtinis animalium; blattæ in veſtimentis & pellibus; gurgulio in frumento, mydas in fabis.

Putredo animalia ex ſe non generat.

Neque hic vllo modo ex ex putredine cauſa, quo modo ſpecies certæ producantur, dari poteſt. Seminalis vis ad certam ſpeciem producendam requiritur. Putredo verò ſaltem calorem ſuppeditat, à quo vis ſeminalis excitatur. Quod ipſum fatetur Scaliger, *exerc. 59. ſect. 2. Vt in terra*, inquit, *mutantur plantæ alia in alias: ita ſupra terram gignunt a ſeipſis animalia. Idque non è putrefactione, ſed quadam quaſi ſemina fouentes ad generationem. Neque ſolùm in ipſis fructibus, quales in tritico ſunt gurguliones, in nucibus vermiculi, in aliis alia beſtiola, de quibus Theophraſtus: ſed vt è folliculis lentiſci, quos fert, præter baccas, oblongiuſculos facie ſiliquarum: vt non ſine conſilio Naturæ apparati eſſe videãtur, quaſi futura matrices primò, mox etiam domicilia illorum volucellorum, ſicut in vlmorum quoque veſicellis non abſimiles iis. Quapropter Arabes arborem cimicum vlmum appellarunt. Sic è medulla cardui fullonii, cum maturuerit, vermiculus fit &c.* Idem, *exerc. 190.* ſtatuit: *Animalia*, inquit, *non è plantis putridis, ſed tanquam ſucceſſiuis operis ſoboles naſcuntur. Nam neque fabas eſſe putridas, cum in ipſis beſtiola gignuntur, certum eſt.*

An animalia ex putredine genita ſine cum aliis eiuſdem ſpeciei.

Ac proinde fruſtra, ac contra experientiam Auerrois, & eius ſectatores diſputant, animalia ex putredine genita ſpecie differre ab eis, quæ ſemine propagantur. Neque enim omni ſemine deſtituuntur, vt iam dictum; nec putredo ſola ſufficiciens eſt vllum animal producere. Et ſit, vt ex putredine producantur animalia: tamen quæ indicare ſolent veritate formæ ſpecificæ, ea omnia in his animalibus cernuntur: Tota corporis conformatio, naturalis indoles, actiones omnes, & inprimis animalium eiuſdem ſpeciei ex ſe propagatio & generatio.

Miſtio.

Cum autem miſtio & generatio parum differant, aut certè nulla generatio ſine miſtione fiat: tandem, vt caput hoc concludamus, aliquid de miſtione dicendum. In vulgata autem Ariſtotelis & Galenicorum de miſtione doctrina reprehendit hoc inprimis Seuerinus, quod motorem non addiderint, & principium vitale, ſcientia inſtructum, formam, ſpeciem, ſemen, aſtrum, aut quomodocunque appellare libeat, cuius poteſtate & infallibili ſcientia tàm diuina miſtionis officia adminiſtrari poſſunt: cum elementa per ſe non ſufficiant, nec ſine tali motore & ſuperiore principio pateat, qua ratione tàm iuſto pondere & menſura ad quodlibet miſtum conſtituendum confluant.

Quæ accuſatio non videtur eſſe planè de nihilo. Nam etſi multi docti Peripatetici & Medici ſint, qui longè ſublimius de rerum generatione ſentiunt, nec in rerum conſtitutione ſaltem ad elementorum pugnam, ſed inprimis ad animam ſuis facultatibus inſtructam, & formam cuiuſque ſpecificam reſpiciũt, vt poſtea ex Scaligeri *exerc. 307. ſect. 26.* dicetur: tamen quidam ita elementis immerſi ſunt, & nihil vltra illa ſapiunt, vt non ſolùm de metallis, quę plurimi quidem, ſed malè tamen, pro miſtis ſimpliciter habent, verum etiam de animalibus omnibus, præter hominem, nonnulli ſcribere auſint, vt antea quoque dictum; ea iuxta animam & corpus, materiam & formam, ex elementis quatuor orta eſſe. Et vt iam ſaltem de miſtione, quod nobis propoſitum eſt, dicamus. Nimis audacter mihi pronunciare videtur Eraſtus, *diſp. 2. contra Paracelſ. pag. 196. Qualitatem in tota vniuerſitate hac rerum reperiri nullam, quæ admota ſibi corpora tota alterare poſſit, extra caliditatem, frigiditatem, humiditatem, ſiccitatem.* Nullam ne enim qualitatis occultæ in corporibus alterandis vim habent? De ſpiribus quoque, quorum maxima vis eſt,

An ſola qualitates primæ in miſtione operentur?

qui

quique omnia penetrant & afficiunt,an qualitatibus primis omnia peragant meritò dubitatur. Exemplum ſaltem nobis ſit venenum canis rabidi,cuius,in minimam etiam quantitate, quanta vis in corporibus alterandis ſit, notiſſimum eſt. Atquis omnem illam alterationem,quam corpori induit,in qualitates primas referre poterit? Conſideretur etiam fermentum: cuius tantilla portio rei alię admiſta illam totam alterat. An verò iſta alteratio ſolum per qualitates primas fiat,cuilibet conſiderandum relinquo.

Omnis verò rei obſcuritas & difficultas è duobus ortum habere videtur. Primum eſt, quod Gentiles Philoſophi,vt iam ſæpius dictum,Creationis rerum ignari,& vnde primus formarum & animatum,imò rerum omnium ortus eſſet, neſcit, ex elementorum mutuo concurſu & pugna omnia miſta, ſecundum materiam & formam, prouenisse crediderunt. Alterum,quod ſemper reſolutionem vſque ad elementa,imò etiam quidam ad materia primam vſque fieri ſtatuunt,& nullum,niſi de nouo elementa miſceantur,nouum miſtum produci poſſe dicunt. Vnde Eraſtus *loco allegato pag.216.* ſalſum,acidum,amarum & ſimilia reuera miſceri negat, quoad ſunt ſalſa,acida,amara. Non enim,quatenus talia ſunt,inquit,ſe mutuo per tota ſic alterant,& naturas mutant,ac aliud fiunt. Confunduntur ſaltem, integris ſeruatis naturis. Cum verò propriè miſcentur,quatenus calida,frigida,humida,ſicca miſcentur, non quatenus ſalſa, amara,vel acerba.

Miſtionis princeps cauſſa.

Verùm res in non paucis ſeſe aliter habere deprehenditur. Nam primò non ita ex mutua pugna elementorum res creſcunt,ſed in prima creatione,non ſolum quælibet ſuam formam,ſed & conueniens formæ corpus,omnipotente verbo accepit. Et hanc ſuã naturam,Creatoris voluntate & benedictone, vſque ad vltimum terminum obſeruant. Ideoque in rerum propagatione ſpecifica forma requiritur, quam elementorum concurſus & miſtio illa temeraria præſtare non poteſt. Forma ergò & anima cuiuſque rei architecta eſt: & primus motor in miſtione eſt anima ac forma cuiuſque rei. Δημιουργὸς communis & commune naturæ inſtrumentum,quo ad virtutes rerum fouendas vtitur,calor eſt & ſpiritus cuiusque rei inſitus, & φύσις illa διὰ πάντων διήκουσα. Habet nimirum anima ſuas facultates miniſtras; attractricem,quæ ſibi vtilia & ſimilia attrahit; retentricem,concoctricem & alteratricem,quæ attracta ſibi ſimilia reddit; ſecretricem & expultricem,quæ id,quod alienum eſt,ſeparat & eiicit. Eaque omnia caloris & natiui ſpiritus beneficio peragit. His directoribus elementa pro cuiuſque rei natura miſcentur,quæ aliàs ſuo concurſu & pugna nunquam tale miſtum producerent. Atque id & Eraſtus confiteri neceſſe habuit,dum, *loco allegato*, qualitates primas ſaltem eſſe inſtrumentales cauſas miſtionis,non verò principes; miſtionis autem opificem eſſe mandatum diuinum, quo in creatione præcipit elementis,vt inter ſe concinnè ad ſingularum rerum generationem conuenirent, ſcribit. Commodius tamen dixiſſet,ſi,mandato diuino à rei cuiuſque anima vegetante materiam conuenientem attrahi dixiſſet. Non enim materia ad res generandas & nutriendas eo põdere ac mẽſura,qua debet,ſpõte accurrit,ſed à facultate attractrice attrahitur. Et cum res naturales non ſolum in mundi creatione primũ productæ ſint,ſed adhuc per generationum & corruptionum viciſſitudines miſceãtur,addere debebat. Hodie etiam in rerum generationibus miſtionem non ab elementis ſponte ad cuiuſque rei conſtitutionem concurrentibus, ſed à forma omnia dirigi. Formæ enim ſunt principium diuinum & immutabile,quod determinat omnes actiones & paſſiones rei naturalis; & ſunt quaſi inſtrumentum ac manus ſapientiſſimi Creatoris ac Opificis Dei, qui hanc vim & efficaciam his ſuis inſtrumentis,quibus nihil mirabilius excogitari poteſt, largitus eſt in creatione. Id quod rectè etiam I.C.Scalig. docuit, *exerc. 397.ſect.20. Niſi,inquit, quatuor illa elementa Rectorem habeat, temere ac ſine modo metaque vlla & iactabunt & iactabuntur. Quid enim illud eſt,quod tantum terra tantum commiſcet cæterorum? At oportet in vnoquoque motum eſſe vnum & primum. Non enim illa ſeſe mouere vllum ad opus queunt,ſed in compoſitis à forma excellentiore,in miſtis imperfectis ab æterno principio cientur ad mutuam connexionem.* Et *in 2.de plant. Si ignis*, inquit, *elementa tria tãquam partes in plantis vnit: quid erit, quod vniet ipſum tribus illis?* Et adductis in hunc ſenſum verbis Ariſtotelis concludit: *Per ignem non fiet coitio & vnio ad generationem in Ariſtotelis officina,ſed per formam.*

An ſemper fiat reſolutio ad elementa

Alterum deinde quod perpendendum,eſt, *an ſemper fiat reſolutio in rerum generatione vſque ad elementa*, ita vt nulla vera miſtio fieri poſſit,niſi inter elemẽta,& an nulla acidi,ſalſi,amari, & ſimilium ſit miſtio,& porrò nihil aliud alterari, & proinde ad miſtionẽ concurrere poſſit,niſi quatenus calidũ,frigidum,humidum,ſiccum. Certè res ipſa aliud videtur loqui. An n.dum ex pane fit chylus,è chylo ſanguis, è ſanguine caro,os, neruus,vena &c. & in qualibet generatione & noua miſtione, & dum vnũ in aliud cõuertitur,reſolutio ſemper vſque ad Elementa fit? Et an tota illa miſtio ſolum à qualitatibus primis perficitur? Aliter ſenſit Hippocrates,qui,*lib.de Priſc. Medic* ſcribit,quod ταῦτα (ſalſa ſcilicet,amara,acida) μεμιγμένα καὶ κεκρημένα ἀλλήλοισι οὐ φανερά ἐστιν. Et poſtea humorem ſalſum & acrem,craſſum fieri dicit concoctione & permiſtione. Ac de eodem humore acri loquens dicit: τὸ πεφθῆναι γίνεται ἐκ τοῦ μιχθῆναι καὶ κρηθῆναι ἀλλήλοισιν: *Concoquitur vbi mutua fit miſtio & contemperatio cum aliis.*

Conſentiunt cum Chymicis & Hippocrate etiam Peripatetici & Galenici doctiſſimi atque inter eos etiã Thomas Eraſtus,qui (quem locum etiam ſupra *cap.11* adſcripſi) *in defenſione theſium de ſaporibus* ſcribit, *Medicamenta ferè omnia non ex elementis primò conſtant, ſed ex iam antè,imò pluries miſtis compoſita ſunt. Corpus hominis Galenus non ex quatuor elementis, ſed ex quatuor humoribus, vt materia propinquiſſima, generatum factumq; oſtendit. Hos rurſus humores ex cibo & potu factos conſtat,quos ipſos etiam ex ſuccis terra prognatos liquet. Etenim animalia plantis veſcuntur, plantæ ex terra ſuccum ſibi familiarem attrahunt, amarum,dulcem,acidũ,quod iis ſcilicet cuiuſq; naturæ familiaris exiſtit. Semina certè in terram coniecta, dum ſibi vtilem & conuenientem alimoniam ex terra attrahunt: non pura elementa attrahunt,ſed ex elementis compoſitum ſuccum.* Et tam certum hoc eſt, vt etiam vegetabilia de mineralium natura participent, vt ex quercus foliis & baccis alni,corticibus granatorum,corticibus nucis iuglãdis viridibus videre eſt, quæ nigro colore tingunt ob vitriolum,quod participant,ita vt vitrioli extractionem è corticib. viridibus iuglãdis Chymici etiam promittant. Notatu dignum eſt & iſtud,quod referam: Eſt opidum tribus milliaribus VVitteberga diſtans Schmideberga, ad quod ante annos paucos vitriolum parabatur. Deprehenderunt autem viri huius rei ſtudioſi,non ibi eſſe aliquam fodinam metallorum (Nã ad fundum vſq; fodiendo peruentum,& nihil niſi pura arena,qualis eò loci,in eo reperta eſt) ſed ſaltem in valle quapiam longo temporis tractu decidua alni & quercus folia cumulata, & affluente aqua quadam ferrata, ibi in vnam maſſam nigram quaſi compacta fuiſſe: ita tamen, vt foliorum figura agnoſci poſſet. Ex hac maſſa vitriolum coxerunt,ſed id multũ aluminis participans. Et quidem deprehenderunt ad radices quercuum purum putum alumen generatum eſſe.

Poſtea

[A]n ſolæ qualitates [pr]imæ mi[ſt]ionis cauſſa ſit.

Poſtea an ſolæ qualitates primæ proxima miſtionis cauſa ſit, non immeritò quis dubitat. Cum enim occultarum qualitatum magna ſit efficacia, & in corpore alterando magnam vim habeant; præterea ſpiritus ſint *διὰ πάντων διήκοντα οὐσία*, nec illi planè excludendi videntur. Quod qui ignorat, ſaltem labores Chymicos inſpiciat, & videbit, quanta fiat in momento mutatio, vbi ſpiritus vitrioli & oleum tartari miſcentur, & ſpiritus nitri oleo ex mercurio & antimonio parato affunditur: quomodo ex ſpiritibus & ſuccis lapideſcentibus ligna & res aliæ in lapideis conuertantur. Imò ſpiritu è cauernis terræ erũpente, res obuias quaſque in ſaxa conuerſas eſſe, teſtantur hiſtoriæ. Qui effectus & mutationes, & quidem tam ſubitò factæ quomodo qualitatibus primis ſolum adſcribi poſſint, non video. Et illi ipſi, qui tã pertinaciter pro qualitatibus primis ſcripſerunt, omnes affectiones miſti à qualitatibus primis deducere auſi non ſunt. Eraſtus, *part. 1. diſput. contra Paracelſ. pag. 171.* ſcribit, Calorem & frigus eſſe omnium affectionum, quæ in animalibus partibus inſunt, autores: conformationem tamen, ſeu figuram & formã excipit. Et omnino hoc rectè facit. Quod ante etiam monuit Scaliger, *exerc. 6. ſect. 7.* dum ſcribit. *Nullam qualitatem homini notam poſſe eſſe, inſtrumentum ordinationis, ſitus, numeri, figuræ & aliorum eiuſmodi.* An autem naturalis potentia talia ſine inſtrumento vllo agat, quod vult ibidem Scaliger, cuilibet perpendendum relinquo.

Quod verò reliquas omnes miſtorum affectiones, excepta tamen conformatione, ad calorem & frigus refert Eraſtus, de eo non immeritò dubitari poteſt cum multæ ſint miſtorum affectiones, quas à qualitatibus primis æquè, vt conformationem vel numerum, deducere impoſſibile videtur. Neque eſt, vt quis ſtatim hic ad animam confugiat. Rectè enim monſtrat Scaliger, *exerc. 102 ſect. 5.* Actiones multas, quæ qualitatibus primis attribui nequeunt, vt quod magnes trahit ferrum, rhabarbarum purgat bilem flauam, quod Cardanus animæ attribuebat, ab anima non proficiſci: cum anima extra corpus ſuum non agat, & quod nemo tãgit, nõ afficiat. Præterea in inanimatis quoq; actiones & qualitates tales occurrũt.

Elementa quomodo in miſto maneant.

Ipſam autem miſtionis naturam quod attinet; de ea, & quomodo elementa in miſto maneant, pluribus diſputatur apud Philoſophos, vt cùm apud alios, tùm Zabarellam, *in lib. de miſtione*, videre eſt. Ego, vt Scaligeri verbis, *exerc. 101.* vtar, ſi cogor effari, quod in hac humana caligine ſeſe offert mihi, fateor, me iam vinci à ſententia Scaligeri, qui miſtionem definit, *motum corporum minimorum ad mutuum contactum, vt fiat vnio.* Ad miſtionis enim naturam requiritur, vt per eam continuum corpus atque vnum fiat. Et quidem propriiſſimè miſtio dicitur; cum quid vnum fit, non ſolum continuatione, ſed & forma, ſeu, vt Galenus loquitur, cum miſtio fit *εἰδοποιὸς* & ex omnibus partibus miſti fit vnum ens formaliter.

Miſtio quid.

Quomodo autem minimorum fiat vnio, & *an formæ miſcibilium maneant integræ in miſto*, an miſceantur & refringantur, an verò planè aboleantur, tam difficile eſt in hac humana caligine perſpicere, vt quam ſententiam magis probare debeant viri doctiſſimi & acutiſſimi, ac inter eos Scaliger, facilè dicere non potuerint. Verò magis conſentaneum exiſtimo, in miſtione miſcibilia in minimas partes rediri, atque ita ſibi per minimas partes vnita, per contrarias qualitates mutuo agere & pati: non tamen formas ſuas planè amittere (aliàs enim, & ſi formæ planè abolerentur, non eſſet miſcibilium alteratorum vnio, ſed miſcibilium omnium corruptio) ſed ex omnibus vnam conflari, aut potius omnes miſtas & in vnum quaſi redactas ſub ſuperioris alicuius formæ, à qua fiat vnum ſpecie, dominio manere. Sũt enim, vt Scalig. *loc. citat.* loquitur, *formæ hæ actus materiæ quiſque ſuæ. Quæ materiæ, quia ſunt à natura ad operoſiorem compoſitionem conſtitutæ, factum ab eadem eſt, vt quemadmodum ipſæ, ſic & earum formæ commiſceri queant. Ignobiliora enim propter nobiliora facta ſunt.* An verò formæ integræ maneant, vel refringantur, quod Auerrois & Zabarella ſentiunt, aliis diſcutiendum relinquo. Hoc certum eſt, miſtum quodlibet in ea, è quibus primo conſtitutum eſt, reſolui poſſe: & proinde formas elementorum non aboleri. Aliàs enim in reſolutione & putredine fieret noua elementorum generatio.

Quæ cum ita docemus, iis non patrocinamur, qui in rebus naturalibus nihil præter elementa quærunt. Materiam dant elementa, non verò formã. Miſtum, qua miſtum, formis elementaribus informari, non repugno. Verum cuiuſque rei formam ſpecificam, quæ rei dat ſuam eſſentiam & nomen, ab elementis prouenire, nego. Eſt enim in vnaquaque re naturali & partibus corporis præter materiam, quam elementa ſuppeditant, diuinius quoddam principium & natura quinta, qua ſunt id, quod ſunt, & in certam ſpeciei naturalis familiam reducuntur. Elementa enim materia ſunt, ideoq; actũ dare nõ poſſũt.

Atomi Democriti.

Atque hæc, quam propoſuimus, eſt proculdubio antiquiſſimorum Philoſophorum de miſtione opinio, & ipſius Democriti, qui ex atomis res omnes componi, & generationem nihil aliud, niſi *σύγκρισιν* & *διάκρισιν*, eſſe ſtatuit. Nõ enim probabile eſt, *ἄριστον φύσιος καὶ κόσμου ἑρμηνεύτην* optimum naturæ & mundi interpretem, vt eum appellat *in Epiſtola* Hippocrates, & qui in Perſia, Arabia, Æthiopia, & Ægypto verſatus, Magos & ſapientes illorum locorum conſuluit, vt habet Plinius, *lib. 30. c. 1.* tam abſurda de atomis & rerum generatione ſenſiſſe, qualia vulgo ipſi attribuuntur. Videatur Pererius, *lib. 4. Phyſ. in fine cap. 9.* Tradiderunt nimirum Philoſophi priſci ſua dogmata ſub verborum inuolucris: vnde poſtea factum, vt aduerſarii eorum contra verba potius, quàm mentem illorum, quam vel non intelligebant, vel intelligere nolebant, ſcriberent, ipſiſque, quæ nunquã ſenſerunt, affingerent; & inter cæteros etiam contra Democritum rationibus logicis diſputarent: cùm tamen ipſe non his, ſed propriis, & naturalibus, *οἰκείοις καὶ φυσικοῖς λόγοις*, perſuaderi & vinci voluerit, Ariſtoteles, *1. de gen. & corr. cap. 2.* teſtatur. Nimirum quæ contra dogma atomorum producuntur, pleraque non ſunt Phyſica, ſed Mathematica, de continuis, de lineis inſectibilibus & ſimilibus. Atomos enim corpora ponit etiam Democritus, & quidem in iis non negat proprietates corporis Mathematici: per eas tamen etiam proprietates Phyſicas non tollit. Et cum dicit, concretione iſtorum corpuſculorum generationem fieri, non negat miſtionem, ſed ſaltem hoc vult, vel non penetrare ſe Elementa, vel in miſtione non ſemper ad elementa & materiam primam vſque recurrendum eſſe, ſed ex corpuſculis iam antea miſtis & in ſua eſſentia conſtitutis noua miſta generari poſſe. Et proculdubio id ſenſit Scaliger, cum, *loco allegato*, ſcribit, miſtionem eſſe motum corporum minimorum ad mutuum contactum, vt fiat vnio. Id quod & Hippocrates, *in lib. de priſca Medicina*, docuit, vbi non ſolum elementa, ſed ſalſum, amarum, acidum & ſimilia miſceri & contemperari ſcribit. Imò ipſe Ariſtoteles *διάκρισιν* & *σύγκρισιν* in rerum generatione & corruptione plane reiicere non poteſt; cum paſſim res *συνιόντων, χωριζόντων καὶ μίξει* generari doceat. Et *1. Meteor. cap. 9.* expreſsè ſcribat, quod præcipuum mouens in generandis ſit *ἡ τοῦ ἡλίου φορὰ διακρίνουσα, καὶ συγκρίνουσα*, *Solis latio, quæ ſegregat congregatque.* Neque minimas particulas ipſe Galenus reiicit. Etſi enim *lib. 1. de elementis c. 2.* contra Democritum diſputet; ac ſi ea mens fuit Democriti,

Democritus [...]

Διάκρισις & ſύγκρισις Democriti.

crisi, quam ibi proponit Galenus, à Galeni partibus contra Democritum libenter ſtemus: tamen atomos ſimpliciter reiſcere non poteſt *lib. 1. de Elementis cap. vlt.* poſtquam quæſtionem mouiſſet; Quomodo per totum temperentur ea, quæ recipiunt temperaturã, an qualitatibus ſolis viciſſim agentibus & patientibus, vel etiam corporis ſubſtantiis coëuntibus, concludit. Quod miſcibilia ad minimas particulas confringantur, vnde illis mutua actio & paſſio contingit, & qualitatum inuicem participatio; quæ tanto promptior & facilior, quanto ad minores particulas confringuntur. Auicenn. *prima primi doct. 3. c. 1.* Temperamentum definit eſſe qualitatem, quæ ex actione & paſſione contrariarum qualitatum in elementis repertarum oriatur; cum partes ad tantam paruitatem redactæ ſunt, vt cuiuſque earum plurimum, contingat plurimum alterius.

Διάκρισις in corpor. natur. corruptione.

Et certè, ſi quæ in natura fiunt, diligenter perpendamus aliter ſe rem habere, vix ſtatuere licet, ſiue corptionem, ſiue generationem rerum ſpectes. Corruptionem διακρίσει fieri multa teſtantur. Vbi enim ex re aliqua, quæ vel putreſcit, vel conburitur, vel aliàs à calore reſoluitur, vapor aut fumus attollitur, Viſus quidem è longinquo corpus continuum eſſe iudicat; cum tamen non ſit continuum, ſed atomorum multa millia inter ſe confuſa, vt vel viſu intentiore animaduerti poteſt. Nam videmus picem, vel aliam rem accenſam, maximum aëris ſpacium, atomis igne reſolutis, occupare. Idem operationes Chymicæ teſtantur; inprimis ſublimatio, vbi atomi illæ alembico colliguntur. Neque enim corpuſcula illa minima reſoluta, vt antea etiam dictum, ſemper priſtinam formam amittũt (quod aliquis pro opinione Democriti, dicẽtis; Atomos eſſe impaſſibiles, vſurpare poſſet) ſicut in operationibus Chymicis videmus, in quibus vapores, illi excepti, ſeu in alẽbico, ſeu in recipiente ex diuerſis corporibus, diuerſam naturam retinent, vt σύγκρισις docet. Videre idem eſt in Thermis, acidulis, & aliis, qui mineralia ſecum ferunt, fõtibus. In iis enim ſtyriæ quædam & tophi canalibus accreſcunt: cũ tamen aqua, quæ decurrit, limpidiſſima ſit, vt quis mirari poſſit, quomodo ex tam perſpicua & clara aqua corpus tam craſſum fieri queat. Proculdubio in talibus aquis mineralis & lapidea materia in minimas particulas reſoluta fuit, quæ poſtea ſuo concurſu & συγκρίσει ſaxeum & durum corpus conſtituunt. Si aurum & argentum ſimul liquefcant, ita per minima miſcentur, vt viſu deprehendi aurum in argento nullo poſſit: ſi verò poſtea aqua fortis affundatur, ita ſoluitur argentum, vt vllum metallum in ea aqua deprehendi viſu poſſit: cum tamen reuera inſit & hinc ſegregatum emergat; & quidem ita, vt & aurum & argentum ſuam naturam retineat, & hoc modo in ſubtiliſſimam calcem, quæ nihil aliud eſt, quam congeries aliqua innumerabilium atomorum, redigatur, quæ in aurum & argentum puriſſimum fuſione iterum reducitur. Ita in lixiuio & muria, è qua ſal, nitrum & vitriolum coquitur, in vrina, in vino ſal, qui ineſt, non cõſpicitur: at ſeparato humore, facilè ſe conſpiciendum præbet. Ita in lacte eſt butyrum, caſeus, ſerum. Et quid aliud ſunt digeſtiones & coctiones, cum eæ, quæ arte inſtituantur, tum quæ à natura in corporibus plantarum & animalium fiunt, quam primò διάκρισις & corporum miſcendorum in minimas partes reſolutio, iterumque pro rei cuiuſque natura & vſu σύγκρισις & concretio.

Atomi.

Non tamen (ſi forſan ita ſenſit Democritus) ex fortuito atomorum concurſu res naturales fiunt; niſi forſan meteora, quæ etiam Ariſtoteli generantur κατὰ φύσιν ἀτακτοτέραν: ſed à forma ſuperiore dirigente, quæ caloris inſtrumento & ope attrahit, retinet, miſcet, & diſponit omnia, prout opus; vt paulò ante dictum.

Corporum naturalium forma externa variat, manente interna.

Res autem in corpuſcula minima & atomos redactæ, pro vario concretionis modo, variam externam ſpeciem induunt, etſi forma interna non differant. Aurum, vt & alia metalla, retinent ſuam naturam in aquis fortibus in forma pulueris, nunc atri, nunc flaui, nũc alterius. Quis πολυτρόπως Mercurii variationes ignorat, qui ſeu præcipitatus, ſeu ſublimatus, ſeu in oleum, ſeu in puluerem redactus, ſuam naturam retinet, & facilè ad ingenium redit & reuiuiſcit? Vt iam non dicam de eo, quod res inflammatæ non ſemper priſtinam naturam exſuunt & in ignem verè mutantur, ſicut in oleo ſulphuris ex ſulphure accẽſo per campanam facto, & in ſpiritu nitri, qui ſine additamento fit, nitro in retortam particulatim iniecto & accenſo apparet. Dicunt quidem nonnulli, flammam nihil aliud eſſe, quam aerem accenſum, ſed parum rectè: atque an aër purus inflammari poſſit, ſatis dubium. Nam in magni ſyluarum & vrbium incendiis dudum inflammatum & in ignem mutatum eſſe oportuit. Quæ omnia eo fine in medium adduxi vt quilibet quæ in natura fiunt, conſideret diligentius, & hinc de miſtione attentius cogitet.

Fixum & volatile Chymicis quid.

Atque hoc loco cum de συγκρίσει & διακρίσει egerimus, aliquid etiam de fixitate & volatilitate dicendum videtur, re Chymicis valde trita, & in quæ pleræque Chymiæ operationes ſuum fundamentum habent, imò qua ferè totus Chymiæ ambitus continetur, ſecundum vulgatum illud, *fac fixum volatile, & volatile fixum, & totum habebis Magiſterium.* Et licet in Phyſicis vulgò hac de re nihil ferè tradatur: tamen magni omnino momenti eſt, inprimis in Medicina; cum res eadem, quæ dum volatilis erat, præſentaneum venenum erat, vbi fixa euaſit, nihil amplius damni inferat, ſed medicamenti loco ſit, vt de antimonio, mercurio, arſenico Chymicis notiſſimũ eſt. Eſt autem fixum, quod in igne durat; Volatile, quod ignem non tolerat, ſed caloris vi in altum eleuatur: & fixatio dicitur volatilitatis ablatio.

Fixatio.

Coagulatum quid.

Differt autem fixitas & volatilitas, etſi non rarò confundantur, à coagulatione & rarefactione. Coagulatum enim eſt, quod ex ſpirituoſo & rarefacto ſpiſſum & tangibile corpus euadit: quod tamen omne fixum non eſt: contra rarefactum & reſolutum eſt, quod ex tangibili & ſpiſſo corpore ſpirituoſum & ſubtile euaſit, quod Chymicis eſt, è ſpiritu fieri corpus, & è corpore ſpiritum. Licet enim ſpiritus etiam corpora ſint, tamen Chymicis illud, quod ἀντίτυπον craſſum & tangibile eſt, in ſpecie corpus appallaatur; quod contrario modo ſe habet, ſpiritus. Hinc quoque fit, vt à Chymicis mineralia quædam, quæ ignem minimè ferunt, & facilè fumant, & ſublime petunt, imò & alia ſecum in aerem abripiunt ſpiritus in ſpecie appellentur, quales ſunt arſenicũ, ſulphur, cadmia, argentum viuum, antimonium.

Reſolutum quid.

Corpus quid Chymicis. Spiritus quid Chimicis.

Fixorum differentia.

Cæterùm fixorum eſt quædam differentia. Alia enim ſunt ſimpliciter fixa, quale eſt aurum, quod igne non reſoluitur, ſed quo magis vritur, eò pulchrius & præſtantius euadit: alia ſecundum quid ſaltem fixa appellantur, & comparatè ad ſpiritus, vt quæ in igne quidem mitiore ſunt fixa, ſi forti tamen vrantur, ipſa etiam comburuntur, & in altum eleuantur, vt ferrũ. Quanquam verò pleraque, quæ fixa ſunt, cum à calore noſtro reſolui & proptereà in actum deduci non poſſint, corpus non afficiant: tamen quædam etiam, licet integra maneant & non reſoluantur, ſpirituali tamen & magnetica vi corpus afficiunt, vt in gemmis videre eſt. Verùm de his, vbi de operationibus Chymicis tractabitur, pluribus agendum, & quomodo fixa facienda, docendum. Hæc enim ſi certis præceptis, quod fieri poteſt, comprehendãtur, de multis laboribus certius iudicari poterit.

Hæc etiam de fixitate & volatilitate doctrina nõ parùm facit ad vires medicamentorum rectè diiudican

dican

dicandas. Longè enim alia ſalis fixi aut vim figendi habentis eſt operatio, qualis eſt in carnibus, & piſcibus, ſale & fumo induratis, quam volatilis, qualis eſt in cochlearia, naſturtio, armoracia.

Inter recentiores, Iohan. Hennemanus Reyſing, ciuis meus, *in tractatu de peſte*, hiſce duobus, rarefactione ſcilicet & condenſatione omnem rerum generationem & corruptionem abſolui docet; dupliceſque ſpiritus conſtituit, quibus natura vtatur in conſeruandis rebus elementaribus. Rarefacientes & condenſantes: ſpiritumque rarefacientem habere igneum cœleſte ſubiectum, & accidens inſeparabile caliditatem, igneamque ſubſtantiam generare: ſpiritum verò condenſantem habere ſubiectum aëreum, ipſique proprium eſſe frigus.

Reliqua quæ ex Paracelſo & Seuerino de variis generationum differentiis, & inprimis de meteoris & hoc capite, & ſupra, allata ſunt, tàm abſurda ſunt, vt ſaltem recitaſſe ſufficiat: cum dubitatum iam olim ſit, vter ſit ineptior, qui eiuſmodi abſurda dicit, an qui operoſius impugnanda ſuſcipit.

CAPVT XIII.

De Fundamentis Medicinæ.

CVm hactenus præcipua de Rerum natura Chymicorum dogmata excuſſerimus, proximũ iam eſt, vt idem in omnibus Medicinę, quã iſtis principiis ſuperſtruunt, partibus faciamus. Iſtam autem ſuam Philoſophiam, vt etiam ſupra dictum, vitalem appellant, vtpote quæ non ex materialibus, Elementariis & mortuis, quæ Ariſtoteles, Galenus & Auicennas habeant, principiis deducta ſit; ſed circa explicationem vitalium principiorum, ſeminum & poteſtatum verſetur: Medicinamque, quæ ex iſta Philoſophia vitali deducta ſit, Medicinæ Galenicæ multis modis præponunt. Galenicos enim Elementarios Philoſophos appellant, quod ſcilicet omnia ad ignorantiæ aſylum, occultas qualitates, confugiant, nihil de principiis eſſentialibus, in quibus ſcientia & rerum cauſſæ fundentur, ſciant, & proinde corticem intacto nucleo habeât, librum parui & magni mundi non legant, veram aſtrologiam, quæ conſiſtat in ſympathia & antipathia ſiderum cœli & mundi inferioris, ignorent. Chymicos verò & Paracelſicos penitus in naturam introſpicere affirmant. *Philoſophia vitalis Chymicorum.*

Verum dictum iam ſupra, licet quidam è Peripateticorum & Galenicorum numero ſint, qui ſupra elementa animum non attollunt: tamen hoc ſcommate immeritò omnes verberari, cũ plurimi doctiſſimi Philoſophi & medici ſint, Scaliger, Fernelius, Schegkius, Valeriola, & alii, quos hic recẽſere ſuperſedeo, qui in elementis non acquieuerunt & penitus rerũ naturam inſpexerunt. Atque iis vitalia rerum principia, & anima, è qua omnis vita, ignota non fuit. Iidem librum naturæ diligenter legerunt, & quid cum experientia & ratione conſentiret, inquiſiuerunt. Imò ipſe Galenus dudum ea, quæ cum ἐναργῶς φαινομένοις conſentiunt, amplecti, quæ diſſentiunt, reiici iuſſit. Si verò Philoſophiæ vitalis nomine ſua dogmata dignantur, ob principia illa tria, ſaltem ſulphur, & mercurium καταχρηστικῶς illos voce vitæ vti, etiam ſupra dictum. Sed glorientur titulo quocunque velint, rem ipſam videamus, & quid cum illis veritatis κριτηρίοις, λόγῳ καὶ πείρᾳ, conſentiat, porro diſpiciamus.

Fundamenta autem Medicinæ quod attinet, Medico plura media, quibus ad penitiorem naturæ cognitionem peruenire poſſit, à Chymicis requiruntur. Paracelſus, *in paragrano primo*, in Medio quatuor requirit, Philoſophiam, Aſtronomiam, Chymiam & Proprietates. Alibi plura requirit. *Fundamenta Medicinæ.*

Primò Chymiam, vnde & ſuam Medicinam nominari voluit, de qua hîc nihil addimus, cum tota iſta tractatio de ea inſtituta ſit. Et ſi rectè ea, ad medicinam amplificandam, non euertendam, vtantur Chymici, facilè ipſis aſſentimur; Chymiæque neceſſitatẽ & vtilitatem ſupra defendimus, vt plura hic addere opus non ſit. Vno verbo rem complectar: elegantis Medici nomen hodie vix ſuſtinere poteſt, qui Chymiæ ignarus eſt.

Secundum, Medicinæ fundamentum Magiam eiuſque ſpecies conſtituit Paracelſus, & *in Labyrinth. Medicor. errant. c. 9.* Artem Magicã Medicinæ Anatomiam eſſe docet, & Magiſtram, Præceptorem, & Doctoriſſam Medicinæ, eorumq;, quibus morbos depellimus; non autem Galenum. Quid autem Magia antiquorum cùm licita & honeſta, tum illa abominanda & Diabolica ſit, & quas ſpecies habeat, recenſere huius loci non eſt: videantur hac de re Iohan. Franciſci Pici Mirandulani doctiſſimi libri *de rerum Prænotione*, & poſt eum Peucerus *de diuinatione*, Eraſtus *diſput. contra Paracelſ. part. 1.* *Magia.*

Quid Paracelſus de Magia doceat breuiter attingamus. Omnia etiam, quæ de Magia in ſuis ſcriptis ſat copioſe & prolixè affert, hic recenſere, nec inſtituti noſtri eſt, nec operæ pretium. Qui plus temporis in hęc cognoſcenda impendere cupit, legat inprimis libros eius de Philoſophia Sagaci, Archidoxeos Magicæ, de Philoſophia occulta. Libri, quem inſcripſit Labyrinthum Medicorum errantium, *cap. 9. Magiam* dicit *artem artium aliarum, omniumque rerum aliarum occultarum inuentricem, ex eaque, non autem Galenô, non Auicenna, aut talibus diſcendam eſſe Medicinã.* Et, *de Peſtilitate tracta*, *pag. 345.* Medico diſcendam eſſe Magiam & cognatas artes, Aſtronomiam, Pyromantiam, Chiromantiam, Hydromantiam ſcribit aſſeritque, *Iohannem Euangeliſtam, Moſen, Aaronem, Eliam, Enoch, Dauidem, Salomonem, Danielem, Baruch, Ieremiam, Hezechielem, & omnes Prophetas Magos fuiſſe.* Præterea *in fine lib. de occulta Philoſ. Magiam eſſe per ſe occultiſſimam artem, & ſummam ſapientiam rerum ſupra naturalium. Et quicquid humana ratione aliàs agnoſci non poteſt, id Magia inueſtigari poſſe* ſcribit, *tandemque Theologis cognitu neceſſariam putat, nullumque Theologum fuiſſe, qui ſine Magia cognitione Diabolũ eiecerit & ſpiritum expulerit.* Idem affirmat, *lib. 5. de morbis inuiſibilibus pag. 113. Magos Ægyptios arte hac miracula edidiſſe, & licet ſcriptura illis artificibus duriora nomina imponat:* (rauhe namen giebt) *artem tamen illam à Deo fuiſſe.* Ibidemque docet, *Deum arte hac Diabolum donaſſe, & valde peritum in lucem natura poſuiſſe: hanc autem ipſi eripi poſſe: artem vſurpandam, Diabolum relinquendum eſſe: ideoque nos in hoc mundo verſari, vt minor à maiori diſcat: atque ita vſum artis, qualis in ſe eſt, tranſgreſſionem legis ſiue peccatum non eſſe.* Ibidemque ſcribit, *Hoc nobis perſuaſiſſimum eſſe debere, Deum condidiſſe Medicinam, nobiſque ob oculos conſiderandam poſuiſſe, ideoque ſi per Characteres nobis aliquid boni fiat, eodem loco eos habendos eſſe, ac ſi plantæ eſſent; ac etiamſi diaboli ſint, eodem loco id habendum eſſe, ac ſi eſſent pyxides ex Pharmacopolio. Et ſi diabolus verbum pro herba ſumit, ſit,* inquit, *nobis inſtar herbæ; verba eius ſunt ſpecies, Characteres eius compoſita & Syrupi.* Ibidemque docet: *Si Deum toto corde amamus, etiamſi diabolus nobis afferat argentum, aurum, iuuet nos, exhibeat nobis medicamenta, eripiat nos ex carcere, credendum eſſe, hoc iuſſu Dei fieri.* *De Magia Paracelſi ſententia.*

Et vt breuiter eius mentem explicemus, ac totius *Magia Paracelſica fundamentum.*

totius eius Magiæ fundamenta pauca contrahamus ſummam ſuæ ſententiæ Paracelſus, *ibidem pag.* 111. exponit: *Salus*, inquit, *ex inimicis noſtris, & à manibus eorum, qui oderunt nos: & cogitandum eſſe*, dicit: *Deus me creauit, Deus me redemit, pro omnibus bonis, quæ mihi vel ab inimicis vel amicis* (puta Diabolis & Angelis) *accidunt, ipſi ſit laus & gratia.* Et ſi quæ alia paſſim de Magia tradit, in omnem partem verſemus, res tandem eò redibit effectus magicos pendere vel à cœlo, vel à ſpiritibus ſiue bonis ſiue malis: vtraque cœlum ſcilicet ſiue aſtra & ſpiritus, homini ſubiici, & cœlorum ac aſtrorum vires cogi in Characteres, verba, ceram & alia poſſe: ſpiritus quoq; ipſos, vt ſeruiant hominib. cogi atque adigi poſſe: & hoc modo Magiā, quam verā, conceſſā & legitimā putat, nō differre opere à Sagarū illicita Magia, ſed ſaltem modo quodam. Verum enim Magum fide & imaginatione, (alibi & preces addit,) cœlum & ſpiritus ſibi ſubiicere: ſagas verò idem coniurationibus facere.

Magia ſpecies ſex Paracel. Magię autem ſex ſpecies conſtituit Paracelſus, *lib. 1. Philoſophiæ Sagacis cap.* 4. Primam dicit eſſe inter-

1. pretationem ſignorum præternaturalium, quæ inter res naturales quidem appareant, naturaliumque corporum ſpeciem habeant: præternaturali tamen modo à DEO in natura conſtituantur. Talemque Magiam fuiſſe interpretationem ſtellæ, quæ Magos ex Oriente in Iudæam deduxit. Huc etiam pertinere interpretationem Prophetiarum & Apocalypſium.

2. Secundam ſpeciem ſtatuit eſſe transformationem corporum viuentium; qualis coram Pharaone tempore Moſis accidit: quò etiam Chriſti transfigurationem refert.

3. Tertiam ſpeciem, ait, docere, facere verba, quæ omnes vires habeant; quæ à cælo in herbas demittuntur, quà omnia, quæ Medicus per medicamenta efficit, verbis præſtari poſſit; eamque appellat *Characteralem.*

4. Quartam ſpeciem dicit docere facere Gamaheu, Gamahæa, Gamahæos vel Gamahæas, (alii enim aliter appellant) id eſt, imagines & ſculpturas, quibus mirandis Characteribus & figuris cœli vires imprimantur; quæ omnia præſtent, quæ alias ex rebus naturalibus compoſita inſtrumenta faciunt. Sicut enim clauis ſerā aperit, gladius vulnerat, thorax ferreus munit: ita eadem inuiſibiliter peragi poſſe per imagines ex influentia ſupercæleſti lapidibus inſculptas.

5. Quinta ſpecies eſt, quæ imagines conficit ſimiles his, quibus eæ deſtinantur, quibus quicquid infligitur, ii patiantur, quorum ſunt imagines. Hac Magiæ ſpecie dicit in imagine cerea vel alia poſſe quem aſſari, configi, paralyticum, cœcum, impotentem ad Venerem reddi, rurſumque ſanari: hæcque Magia illi dicitur *Altera in Alteram.*

6. Cabala. Vltimam ſpeciem conſtituit Cabaliſticam. Cabala autem apud antiquos doctrinam non propria inuentione aut meditatione inuentam, nec ex libris aut ſcriptis aliorum hauſtam, ſed viuā voce à patribus acceptam & quaſi per manus traditā ſignificabat, nihilque aliud erat, quam myſtica quædam, ſymbolica, & ænigmatica Theologia; Cabaliſtarumque erat, traditionibus maiorum fidem habere, licet nullam rationem protulerint, nec in dogmata inquirere. Et triplicem eam quidem faciunt, primam, qua Adamum dicunt doctrinam à Deo acceptam tradidiſſe filiis, qui eam reliquis patribus tradiderint: alteram, qua Deus in monte Sinai Moſi 40. diebus, quibus cum eo cōmoratus eſt, legis explicationem tradiderit, quam ipſe rurſum Ioſuā docuerit: hac tamen cōditione & mandato addito, vt eam paucis tantùm quibuſdam, iiſque ſapientibus reuelarent, quam illi rurſum aliis ſapientibus, ſed paucis communicaret. Factumque id continua ſucceſſione vſque ad Eſdram qui cōuocatis omnibus ſenioribus de ſingulis, quod à maioribus acceperant, exceperit, & in 70. libros retulerit, quos tamen paucis, & non ante annum ætatis quadrageſimum, legere licuerit. Tertiam à Rabinis inuentam, qui literas & ſyllabas Bibliorum in numerum vertunt, mutant, & occultos inde ſēſus eliciunt. Exempla videantur in Lexico Schindleri.

Verum cum de Iudæorum Cabala non agat Paracelſus atque ipſe, *eodem in libro cap.* 6. Hebræis parùm tribuat, eoſque in natura nihil cognitum habuiſſe, ſtupidiſſimoſque aſinos fuiſſe, ſcribat: Iudæorum illa ſomnia examinare, quod Eraſtus, *part.* 2. *diſp. contr. Paracelſ. p.* 275 fecit, hoc loco opus non eſt, ſed de Paracelſi Cabala dicendum.

Cabala à Paracelſi rationem ac modum tradit, quo characteribus, ſigillis, figuris, verbis admiranda & aliis impoſſibilia perficiantur, ac Magia Cabaliſticā præſtari poſſe docet, vt quis poſſit audire vocem vltra mare, aliquis habitans in Occidente loqui cum aliquo habitante in Oriente. Quæ enim voces naturaliter exaudiri poſſunt per paſſus 100. eaſdem beneficio Magiæ dicit exaudiri poſſe per 100. milliaria Germanica. Idem quod iter curſor vel equus naturalibus viribus menſis ſpacio abſoluit, id per hanc Magiæ ſpeciem vno die poſſe abſolui. Ac tales equos habuiſſe Magos Sabæos, eoſque Magica, non naturali vi equorum Bethlehem veniſſe, *lib. 1. de vita long. cap.* 9. ſcribit. Et quicquid natura operatur annuo ſpatio, id ipſum menſe perfici poſſe etiam in fructibus maturandis pollicetur. Hoc modo Trithemium cœnam ex Italia vel Gallia petiiſſe prolato verbo, Affer, referunt. Cabaliſtia Magia Paracelſi.

Conſentit cum his Crollius, *in præfatione pag.* 36. *& ſeq.* vbi *pag.* 38. ſcribit: *Quicquid oculis videmus in maiori mundo, hoc idem imaginatio poteſt producere. Sic omnes herbæ, omnia creſcentia, omnia metalla per imaginationem & veram Gabalam poſſunt produci.* Nominat autem Crollius hanc Magiæ ſpeciem non Cabaliſticā, ſed Gabaliſticam, à Gabale homine interno, ſidereo, olympico, qui ſit idem cum aſtrorum firmamento, atque ideo propter virtutū magneticarum affinitatem omnes aſtrorum vires ad ſe attrahere poſſit. Et cum in aſtris firmamenti omnem ſapientiam, omneſque artes latere putet, per ſpiritum iſtum ſideream ex cœlo hominem attrahere poſſe omnem rerum cognitionem, ſcientiam & ſapientiam putat.

Atque hanc partem Magiæ Calabaliſticam dictam tribus columnis niti dicit: primò veris precibus, Spiritu & veritate factis, vbi in ſancto ſanctorum fiat vnio Dei & Spiritus creati; vbi Deus interno ſpiritū, non vi vocabulorum, ſed in ſilentio ſacro, abſque oris apertione atque anhelitu, compelletur. 2. Fide non illa ſaluifica, vt, Paracelſ. *tom. 1. pag.* 90. ſcribit, ſed naturali ſiue ſapientia omnibus hominibus æqualiter in prima Creatione communicata, hominibus cum dæmonibus ſit communis, quam, *in lib. de peſte*, incantatoriam nominat, & de qua Chriſtum, *Luc.* 17. opinantur locutum, & de qua tū alibi, tū *lib. 1. de orig. morb. inuiſib.* agit: & 3. Imaginatione fortiter exaltata, de qua Crollius, *p.* 46. ſcribit: *Quicquid Medicus naturaliter ſiue herbis per moram temporis ſucceſſiue operantibus efficit: illud Magus ſiue Medicus cæleſtis Characterib. & lapidibus, Gamaehæa ſcilicet influentialis coniugii terreſtri ſigno, per combinationem ſuperiorum & inferiorum aſtraliter, validiſſima impreſſione ſubitò & lōgè citius perficit.* Fundamentum Magiæ Cabaliſticæ.

Appobantur iſta à recentioribus aliis, & Cabala Paracelſiſtarum commune perfugium eſt, & ſub Cabalæ nomine omnia tegunt, quorum rationē reddere nequeunt. Erneſtus Burggrauius Martiā armaturam Armatura Martia.

ram & gladios,in valida diſpoſitione Martis ex ſeptem metallis ſub ſuis ſideribus aſſumtis & præparatis,opere ipſo fabrili,intentione , verbis & halitu, omnibus martialiter ſe habentibus,ad vim hoſtilem auertendam,hoſteſque in fugam vertendos pollicetur,in libro,cui titulum fecit, *Achilles μάγοπλος rediuiuus*. Idem lampadem vitæ & mortis promittit , in qua,tanquam in fatali lumine omnis hominis fortuna,affectus,morbi , & tandem ipſa mors obſeruari poſſit. De Martia ſic ſcribit : *Ad tundem & fabricam ſtabis obfirmato animo,& imaginatione fortiter eleuata re & affectu exaltato:tùm voce iracunda , aſpera , infracta, rauca , minaci,atroci,hoc eſt , Martiali ; tùm oculis ad Baſiliſci obtutum intenſis operi irradia , & martialiter aſpira tali carmine:*

Auſpicio Martis bene cedat Fabrica & Artis:
Arma mihi cudo,cœlo aſpirante ſecundo
Quis poſſit duri vis nulla nocere metalli,
Sed pauor,& terror perturbet,mentis & error
Hoſtem acie in cuncta,vt nequeat conſiſtere puncto.

Mox addit : *Inſpira fortiter , & anhelitu ei incumbe Martiali,repetitis quoties operi congruum,numeris.*

Vt lupus ignauos nocturnos territat agnos,
Vt timidos ſæuos exhorret dama moloſſos:
Sic quoque præcipitem incutiant hæc arma timorem.
Iterum hic aſpirandum,& inſpirandum operi Martialiter:
Contrà præſente vt nequeat conſiſtere mente.
Irrita tela dabis,quicunque minabere nobis,
Obuius his armis quique ibis,abibis inermis.

Hic Martialiter,vt poteris,iterum inſpirato,& repetitis inter Pyracmonas numeris,fortiter ingemina:

Hæc veluti flamma molleſcit Martia lamna :
Hoc veluti flictu electrum dureſcit & ictu:
Sic quoque molleſcant,& pectora dura liqueſcant,
Præque metu rigeant,pauidoque tremore fatiſcant.

Et talis quidem,inquit,*ab imaginatione Martialis inſpiratio,cuius nemo vires refutat,niſi qui in omnibus arcanis profanus hoſpes eſt.* Sit ſanè horum ſacrorum conſcius,quiſquis volet. Ego quidem libenter me hic profanum & hoſpitem profiteor. Neque mihi tàm valida phantaſia eſt,nec verba tàm potentia , vt in ipſum chalybem agere poſſint. Plura videantur apud ipſum Burggrauium , Rogeriam Bacchonem, *de mirabili artis & naturæ poteſtate* , Paracelſum,*in libris Archidoxeos Magicæ*,& alios.

Magia Paracelſ.opera.

Omnia autem , quæ Magiæ opera Paracelſiſtæ promittunt , breuiter proponit Andreas Libauius, *contra Crollium pag.55. Lucis naturæ*,inquit (nam hoc ſplendido titulo omnia excuſare conatur)*eſt præcipere ſpiritibus immundis,vt adſint ad miniſteria;tempeſtates ciere;ſata transferre;caput demere homini , iterumque imponere;vnico momento cœnas Magicas exhibere ; affigere cornua ; bibere ex cribro;ſiſtere pridem defunctos ; tribus iaculis ex arcu & globulis ex bombardis emiſſis , omne, quidquid velis , etiam non viſum confodere ; in ſpeculis videre omnia præterita & præſentia , futura , facta,dicta, ſcripta,cogitata , ſanare per maximas diſtantias ; colloqui cum eo,qui eſt in Perſia,cum tu ſis in Hiſpania ; in Luna legere ſcripta eius,qui mille milliaribus abeſt ; in homine deſtinato abſente ea imaginatione perficere,quæ in homunculo cereo , vel alio aguntur,quo iſte repræſentantur ; ligaturas phyſicas inducere,iterum demere ; inimicitias & fauores conſtituere,affectuſque hominum mutare ad libitum; detrahere vni vires , & alteri inferre; victorias transferre;magnos exercitus voce , fiſtula vel imaginatione in fugam vertere ; mures & muſcas congregare , vt & ſagas ; Characteribus , pentaculis , ſigillis & aliis ab omni iniuria ſe immunem reddere;armaturas, globos , clypeoſque Martios facere , quibus ſaltem viſis hoſtiles fundantur exercitus;adiurare bombardas,ne explodantur , equos ita afficere , vt ſumma celeritate etiam per præcipitia ferantur,& ex hoſtibus ſaluum referant ſeſſorem ; facere tintinnabula,quibus meretrices diſcernantur ; mutare hominum figuram in leoninam , vrſinam & alias ; ſic ludere poſſe teſſeris,chartis & aliis,vt nunquam ſuccumbas ; auium voces intelligere;nouacula cotem diſſecare; baculum in ſerpentem mutare , & alia multa incredibilia perpetrare.*

Magia Paracelſ.impia.

Verum enim verò,ſi hæc diligenter perpendantur, omnia ferè impia & blaſphema ſunt. Quanquam enim proteſtetur Paracelſus,ſe non illam infamem, & quæ miniſterio fiat, Magiam , ſed naturalem & licitam commendare:tamen ex iis,quæ iam ex eo allata ſunt,& paſſim ex iis ſcriptis ſatis patet , qualem Magiam ſectatus fuerit. In *lib. principiorum ſeu de myſteriis verm.cap.5*. Infamem illum Magum Iudæum Techellum commendat ac defendit,& vix fuit vllus nullo ſeculo Magus famoſus , quem Paracelſus non laudet. *Lib.15.de morb.inuiſib. pag.183.* defendit,vt antea dictum,Magos Pharaonis, artemque ipſorum à Deo fuiſſe ſcribit;& ægrè fert, quod ſcriptura ſacra durioribus nominibus eos appellat *Zauberer*,dum ſcribit inter alia:*VVievvol die Schrifft den Kunſtlern rauche Namen gibt : ſo ligt es doch nicht an den Namen. Denn die Kunſt vermag die Namen anders darzuthun.* Et mox : *Darumb haben die Kunſtler der Kunſt halben Gott nicht erzurnet.* Idem, *in lib.de Occult.Phil.p.289.* de Bileamo ſentit. Quamuis etiam eo ipſo loco Magiam veram à Nigromantia diſtinguere conatur & nigromantiam per ceremonias & coniurationes fieri dicit;Magiam verò ſine ceremoniis,coniurationibus , & conſecrationibus,ſed ſola fide illa , qua ſecundum Saluatoris dictum,montes transferri & in mare proiici queunt, quæque ſpiritibus poſſet imperare,& eos ad ſeruitia cogere:tamen qualis illa , quam veram putat Magiam,ſit , & quam malè & impiè fides miraculoſa illi attribuatur,ex ſequentibus patet,cum ſcribit.Si homo arte magica ſit læſus , *durch Zeuberen*, hoc modo eſſe curandum ; *Eſſe fabricandum vel effingendum pedem vel manum , vel aliud membrum ad formam eius, quod ægrotat & dolet,vel etiam imaginem totius corporis, atque illam eſſe inungendam & obligandam, non dolentem hominem. Si homo per incantationem vſum ſermonis , viſum,auditum vel virilitatem amiſerit,totius hominis imaginem è cera eſſe faciendam,forti fide & fixa imaginatione;atque illam imaginem debito modo curandam eſſe.* Et mox : *Medicus non omnia, quæ ſcire debet , in Academiis diſcere poteſt : ſed opus eſt , vt interdum anus,Zyganos,Nigromanticos,Agyrtas,Ruſticos ſeniores, & eiuſmodi viles homines alios conſulat,& ab iis diſcat. Plura enim de talibus norunt,quam omnes Academiæ.* Et quis de Magia non ſuſpectum habeat eum , qui Campanam Virgilij & cuiuſdam Hiſpani diabolos aduocãtem & repellentem,Speculum Magicum,in quo omnia videri poſſunt,& ſimilia probat? Atque ita omnẽ ſuæ Magiæ vim à Diabolo pendere,diffiteri non poteſt Paracelſus. Hanc ſaltem differentiam inter illicitam & licitam Magiam conſtituit : quod illa incantationibus & ceremoniis quibuſdam diabolo quaſi blandiatur:hæc verò diabolo artes ſuas vi quaſi eripiat,& fide ac fixa imaginatione eum ſeruire cogat.

Vis Magiæ Paracelſ.à diabolo.

A diabolo num liceat auxilium petere.

Verum nunquam probauit Paracelſus , licere à diabolo aliquid petere vel auxilium exſpectare. Rectèque Chryſoſtomus ſtatuit , potius mortem homini Chriſtiano ſubeundam,quam vitam ligaturis redimendam. Et Deus ab initio mundi,*Gen.c. 3. v. 15.* inimicitias inter hominem & diabolum poſuit. Neque vllum exemplum in ſacris literis vel hiſtoriis habetur , quod diabolo homini vnquam quid bene fecerit. Sat multæ legiones Angelorum ſunt,quorum miniſterio Deus,vbi vult homini benefacere poteſt.

Fides miraculoſa.

Secundò,fruſtra & *loco allegato & lib.de occult.Phil. p. 289.* Magiæ vires & potentiam ex fide deducit. Nam primò fides illa miraculoſa inter χαρίσματα

Spiritus ſancti ab Apoſtolo 1.*Corinth.*12.*v*.9.recenſetur,quam non quilibet ſibi polliceri poteſt.Et inter Magos recenſet tales Paracelſus,quos fidem illã, miràculoſam non habuiſſe certum eſt,vt Techellum illum Iudæum,magos Pharaonis,alioſque Paganos. Et proponit talia Magiæ opera,qualia etiam in Virgilij Pharmaceutria deſcribuntur. Deinde fides & preces ſecundum verbum & promiſſionem Dei inſtitui debent.Ita Elias,2.*Reg.cap.*1.dicit, *Si vir Dei ſum,cadat ignis de cælo,& deuoret te cum tuis quinquaginta.*Nimirum qui per talem fidem mira præſtare cupit,is de ſucceſſu nullus dubitare debet, ſed perſuaſiſſimum habere,euenturum eſſe,quod vult.At ne dubitet; omnino promiſſio præceſſerit neceſſe eſt. At talis hic nulla eſt.Imò multa peraguntur à talibus ſpecie iſtius fidei,quæ verbo Dei planè ſunt cõtraria.Et certè horrenda eſt impietas Crollij, quod ſcribere audet;*preces veras in Spiritu & veritate factas eſſe primum Magiæ Cabaliſticæ fundamentum.* Cum enim preces cultus Dei ſint; & ſecundum illud 1. Iohan.cap.5. verſ. 14. *αὕτη ἐστὶν ἡ παρρησία, ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτὸν ὅτι ἐάν τι αἰτούμεθα κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀκούει ὑμῶν*, preces tantùm ſecundum promiſſionem & voluntatem Dei inſtitui debeant,non decet hunc cultum ita profanare. Monſtretur in ſacris vel iota ſaltem, vbi Magia; quam ex Paracelſo defendit Crollius, promiſſiones exauditionis habeat. Videantur quæ antea de curationibus magicis adduximus, & facilè erit iudicare, an iſta à Deo petere liceat, & ſi quis talia præſtet,an Dei,an Diaboli auxilio aſſcribendũ ſit.Vt alia non repetam; an non impium eſt, confidenter ſcribere,quod Crollius,*pag.*38.facit; *Quicquid oculis videmus in maiori mundo, hæc imaginatio poteſt producere:ſic omnes herbæ,omnia creſcentia, omnia metalla* (cur non etiam animalia) *per imaginationem & veram Gabalam poſſunt produci.*

Fides naturalis Paracelſ. Fides verò illa naturalis, quæ ſit poteſtas faciendorum operum mirabilium, in creatione, omnibus hominibus æqualiter concreata & ingenita,merum figmentum eſt Vera enim miracula tantum Eccleſiæ Dei propria ſunt.Neque tamen poteſtas faciendi miracula omnibus conceſſa eſt nec Abraham, Dauid, Salomon & plurimi alij ediderunt miracula. Solus nimirum Deus autor miraculorum eſt; qui hoc donum,cui vult,largitur,& vt rectè Nicodemus ait,nemo poteſt ſigna iſta mirabilia facere, niſi Deus ſit cum eo. Quæ verò ab infidelibus & Magis fiunt miracula, ope Diaboli fiunt, nec ſunt vera miracula, ſed *σημεῖα καὶ τέρατα ψεύδους*, vt Paulus nominat.

Impium etiam eſt,quod ſcribit Crollius,*pag.* 45. *Verum Cabaliſtam facere omnia,quæ vult; velle autem, quæ ipſe Deus.* Nullibi enim in ſacris aliquid de iſta Magia exſtat,neque vllo apice ex ſacris probari poteſt, Deum iſta Magica velle. Saluator noſter equidem,*Ioh.*15.*v.*15.ad diſcipulos ait: *Vos dixi amicos meos,quia omnia,quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis;* & Paulus, *Actor.*20. *v.* 27. Omne conſilium Dei ſe annunciaſſe profitetur. At de magia nullibi quicquam exſtat;imò toties in ſacris prohibita eſt.

Imaginationis vis ſec. Paracelſ. Quæ verò de Imaginatione ſcribit Crollius, *p.* 36.37.38.39.Enthuſiaſtarum ſomnia ſunt.Magnam vim imaginationis eſſe nemo negat, ſed ea præſtare poſſe imaginationem, quæ Crollius ſcribit,fabulæ ſunt.Nimirum proprium corpus tranſmutare atque interdum etiã alienum;plures imaginando effeciſſe, vt ſubitò ſint facti templum Dei:imaginationem eſſe magnetem attrahentem vltra mille milliaria,& in exaltatione attrahere ex elementis quatuor, quicquid vult,per imaginationem poſſe attrahi operationes aſtrorum in imagines,lapides, gemmas, vt eandem cum aſtris exerceant potentiam; Imaginationem poſſe producere quicquid in maiori mundo oculis videmus,vt omnia vegetabilia & metalla; Imaginationem poteſtatem habere gignendi & producendi corpora viſibilia; & quaſcunque operationes mirabiles præſentem,abſentem ſupra humanum rationis captum proferre poſſe. Manus noſtræ ſunt oculatæ,Crolli,credunt,quod vident.Quando,quæſo,tu vel omnes tui Gabaliſtæ & Magi (abſque diaboli ope)tale aliquid præſtitiſtis?Itaque mirari ſatis non poſſum Crollium, qui tam bene nouit; quam ſuos digitos nouit,nec à ſe vnquam nec à quoquam alio,vt modò dixi,ea,quæ tam glorioſè de Gabaliſtica prædicat,præſtita fuiſſe, aut etiamnum præſtari poſſe,ſola ſcilicet imaginatione, ſine vi diuina vel Diabolica(qua multa admiranda præſtita fuiſſe non negamus:)nihilominus tàm audacter iſta ſcribere, & incautam iuuentutem laqueis & præſtigijs diaboli obijcere.Si omnes artes,ſcientiæ, rerumque cognitio in cœlo eſt,cœloque omnia, vt ſcribit Crollius ſunt notiſſima,& Crollius huiuſque Sectæ alij modum ſciunt,quo iſta è cœlo ab homine attrahi poſſint:cur nullus eorum huius magiæ beneficio omnium artium peritus euaſit,& omnem Phyſicæ, Chymiæ & Medicinæ ſcientiam è cœlo attraxit, & inprimis tanto labore quæſitum lapidis Philoſophici artificium aſſecutus eſt?cur in communi Ignorantiæ luto cum aliis mortalibus hærent?Si Crollius,imaginatione ſua morbos curare potuiſſet,cur in medicamentorum Chymicorum laborioſam præparationem tantum temporis impendit? Verum figmenta iſta ſunt & meræ principij petitiones.Nam. Qua ratione probant, in cœlo omnes artes eſſe omnemque ſapientiam & ſcientiam?Nulla. Qua ratione demonſtrant,ſi ibi eſſent omnes ſcientiæ, poſſe ab homine attrahi?Itidem nulla.

A Magia dehortatio. Vt ergò vno verbo,quid de Magia quam Crollius in præfatione ſua Medicinæ ſtudioſis obtrudere conatur,ſentiam,dicam:

Callidus,ò pueri,fugite hinc,latet anguis in herba:

& ſub melle medicamentorum Chymicorum fel venenatum in præfatione occultatur.Neque ſapientiæ ſpecie ſe quiſquam decipi patiatur,ſed norit diabolum verſipellem eſſe, & nonnunquam ſub doctrinæ ſpecie homines decipere,vt prudenter monet Ioh. Franc.Picus Mirandulanus,*de ludificat.dæmon.Dialogo* 1.*Vt enim,ait,mulieribus,compotationibus laſciuiiſque trahebat olim,& nunc etiam homunciones allicit:ita Philoſophos,quorum multos ab hiſce abhorruiſſe conſtat,iis,quibus tamen facile poſſent,laqueis cœpit, doctrinæ ſc. ſpecie, illoſque (Pythagoram,Empedoclem,Apollonium & alios) multifariam pellexit ad ſe colendum ſub velamento ſapientiæ,ſub tectorio ſuperſtitionis religionem mentita.Siquidem per doctrinæ gradus ad precationes, hymnos, oracula ſe conferebant,quibus aſſequi videbantur, vt futura prænoſcerent,vt ad diuerſa ferrentur loca per aërem. Fiebat enim id miniſterio dæmonum, quod illi deputabant hominum diuinitati.Nam quo pacto aliter Pythagoram modo in Tauriminio Siciliæ,modò in Metaponte, paruo intercedente temporis ſpatio, diſcipuli ſpectauiſſent diſputantem?* Caueat ergo quiſque,ne, prætextu Magiæ naturalis & diuinæ cuiuſdam Philoſophiæ ex lumine naturæ, execrandam illam Magiam exerceat. Caueat quiſque ne iis mediis ad quancunque rem edendam vtatur, quæ ſupra naturam ſunt, atque effectus rebus naturalibus adſcribat, qui in earum poteſtate non ſunt,ſed à diabolo dependent. Qua in re hodie à multis Politicis peccatur,qui cum nec rerum Philoſophicarum & Phyſicarum,nec Medicarũ ſatis gnari ſint,interim verò nouitatis ſtudioſi nonnullis,qui neſcio quã Magiam naturalem ſeſe callere iactitant, fidem habent,& mediis ſacræ ſcripturæ & mandato diuino cõtrariis vtuntur,atque ita Deos alienos colunt.Neque eſt, vt quis id prætendat ſe nullum cum diabolo pactum iniiſſe, ſed quibuſdam mediis ſine

ſuper

ſuperſtitione vti. Nam homo cum diabolo pactũ habere poteſt nõ ſolum explicitum, ſed & implicitum. Explicitum eſt, vbi quis ipſe cum diabolo pactum iniit. Implicitum, cum quis iis mediis vtitur, quæ alius quis, qui cum Diabolo pactum explicitum iniit, à diabolo accepit, & diſciplinam iſtam prius à diabolo hauſit, vtitur. Ex gr. ſi quis ſeu characterib. quibuſdam, ſeu ceremoniis, ſeu aliis mediis, in quorum naturali poteſtate non eſt hoc præſtare, corpus ſuum ita obſirmat, ne vel enſe, vel globo tormentario lædi poſſit, is pactum implicitum cum diabolo init, & medium quod diabolus ei, qui cum eo primus pactum hac de cauſa iniit, monſtrauit, vtitur. Neque enim characteres vel alia talia corpus hominis ita firmant, ſed diabolus, qui iis, qui à ſe auxilium & ſubſidiũ petunt, ſi hoc charactere vel hoc medio vtantur, ſe ad futurum in primo pacto promiſit. Characteres enim eiuſmodi ignorabiliter literati, vt Apuleius *lib. 4. de aſino aureo*, nominat, vt & ceremoniæ Alphabetum ſunt diaboli: quod licet ego vel tu non intelligamus, diabolus tamen ex pacto intelligit. Vt enim literæ & verba θέσει & hominum conſenſu valent, & hinc variæ linguæ apud varias gentes ortæ: ita ex conſenſu & pacto hominis & diaboli tales characteres, ceremoniæ & ſimilia ortum habent. Ex gr. inter Polonos conuenit, vt vocabulum Bock Deum ſignificet. Itaque quamuis ſi vocabulum hoc Polonus cum Polono loquens pronunciet, audiens Latinus, Græcus, Italus, Gallus id planè non intelligat, Germanus hircũ dici putet: tamẽ Polonus intelligit, Deum dici: ita etſi quid hic vel ille character vel ceremonia ſibi velit, hic vel ille nõ intelligat: Diabolus tamen, qui huic characteri vel ceremoniæ hanc ſignificationẽ impoſuit, id intelligit. Et ſicut aliquis qui linguam aliquam non callet, perſuaderi poteſt, vt vocabula quædam ex ea pronunciet, quaſi in laudem alicuius cedant, cùm tamen mera conuitia ſint: ita eodem modo in characteribus ignotis vſurpandis vel verbis ignotis proferendis quis peccare poteſt, auxiliumq; Diaboli eiuſque opem & operam implorare. Quod quàm periculoſum ſit quilibet perpendat; & in Decalogo primum præceptum eſſe non obliuiſcatur: non habebis Deos alienos. Habet verò Deos alienos, qui Deo poſthabito eiuſque ſolius poteſtati non confidens, mediis vtitur, quæ idem non ordinauit, ſed à Diabolo primùm profecta ſunt. Notanda hic eſt hiſtoria, quam è Martino Delrio, *diſquiſit. Magic. lib. 2. quæſt. 27. ſect. 1.* alibi etiam receſui. Cornelius Agrippa Louanii commenſalem habuit adoleſcentem curioſũ nimis, qui poſtquam peregrè abſente Cornelio Agrippa ab vxore impetrauit copiã ingrediendi Muſeum Agrippæ, incidit in libellum coniurationum, in quo cùm legeret, ianua pulſatur, & cum legere pergeret, Dæmon ingreditur, & cur vocatus ſit quærit, iuuenique obmuteſcenti fauces intercludit. Domum reuerſus Cornelius Agrippa videns exultantes ſuper ædes Dæmones & rem geſtam à Dæmone percipiens, iubet, vt Dæmon præſtet, vt cadauer iuuenis cum reliquis ſtudioſis in foro obambulet. Quod & præſtat: ſed vbi rector cadauer deſerit, id in foro concidit. Cùm ergo adoleſcens non ea intentione in libro Magico legerit, vt dæmones aduocaret: ille verò ex pacto, quod cum Agrippa vel quouis alio inierat, ad verba illa præſentem ſe exhibuerit: patet hinc, quemuis etiam alium, & quidem inſcium, facere poſſe, vt Diabolus ad verba vel characteres vel ceremonias, de quibus in pacto conuentum, ſeſe vel præſentem vel aſſidentem & opitulatorem exhibeat. Verum de his videantur plura infra, *cap.* 18.

A diabolo auxilium nõ petendum.

Licet verò in ſacris exempla habeatur, quod Apoſtoli diabolo imperarint, eumque eiecerint: nullum tamen exemplum vſpiam extat, quod quiſquam Sanctorum diaboli ſeruitio in finem bonum & hominum vtilitatem vſus ſit. Et quomodo ille homini inſeruiet, inter quem, & humanum genus Deus ab initio conſtituit inimicitiam; propter quam aduerſarius noſter factus eſt, & circumit tanquam Leo rugiens, quærens quem deuoret. Vnde Apoſtolus, 1. *Corinth.* 10. vetat nos fieri ſocios Dæmoniorum. Et nõ ſine cauſſa ab antiqua eccleſia inſtitutum; vt baptizandi renuncient Diabolo & omnibus operibus eius. Ideo deſertor Eccleſiæ Chriſti eſt & caſtrorum Dei, atque in caſtra diaboli concedit, qui quocunque modo auxilium à diabolo petit, eumque in re quacũque peragenda ſibi ſocium adiungit.

Et quamuis quis pro Paracelſo iſtud vrgere poſſit: non adeo incommodum videri, ſi quis medicamenta, eaque efficaciora, quam Medicis vulgò nota ſint, à diabolo diſcat, quibus multos morbos curare poſſit, aliis Medicis incurabiles. Licet enim à diabolo cõmunicatum ſit tale medicamentum; nihilominus multum commodi in homines inde redundare. Verum enim verò nec hoc tutum vel pium. Quanquam enim negari non poſſit, diabolum rerum medicarum ſatis eſſe peritum: tamen omnia eius, quæ pollicetur, auxilia, fraudulenta ſunt, & corpori, atque animę imprimis, hominis pernicioſa, & plus incommodi & damni ab iis, quam vtilitatis exſpectandum. Dictumque antea ex Chryſoſtomo, potius mortẽ homini eſſe ſubeundam, quam vitam eiuſmodi remediis redimendã. Deus, qui percutit, ſanare poteſt, & ſi ex ægri cõmodo ſit futurum, benedicit medicamentis ordinariis, vt in ſalutẽ ęgri cedat, ne diaboli auxilio opus ſit. Ideoq; à ſolo Deo auxilium petendum, nec eo relicto ad hoſtem eius diabolum tranſeundi. Nec refert, quod æger implorato Dei auxilio ſanitatẽ ſẽper non cõſequatur. Poteſt equidem ſemper opem ferre: verum quia è re ægri eſſe intelligit, à morbo non liberari, in eius voluntate acquieſcendum; nec ad media prohibita contra Dei voluntatem accedendum; nec ille Virgilianus imitandus, qui aiebat:

Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta mouebo.

Et inſigne exemplũ, quod non fas ſit, à Diabolo auxilium petere, prębet nobis Rex Ahaſias, 2. *Reg. cap.* 1. Qui cum ad Baalzebub Eccronitarũ idolũ quoſdã de valetudine ſua conſultum miſiſſet, iis obuiam factus Elias Propheta ita eos alloquitur: *Numquid, quia non erat Deus in Iſrael, mittis, vt conſulatur Baalzebub, deus Ecron. Idcircò de lecto, ſupra quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed moriendo morieris.* Quo exemplo clarè docemur, in morbis ſolum à DEO, nullum vero à diabolo auxilium petendum eſſe. Summa, fugiendus eſt diabolus, & non facienda mala, vt eueniant bona, neque diabolo fores ad maiores conatus patefaciendi. Et quomodo, qui homicida & mendax erat ab initio, teſtante Saluatore, *Iohan.* 8. aliquid boni, & quod hominibus verè prodeſſe poſſit, homini communicauerit? Aliquid ne boni à fraudiũ omnium Architecto ſperandum? vna manu panem oſtendit, altera lapidem præbet, & id vnicè agit, vt animam eius, qui ſocietatem cum eo init, eumque in auxilium vocat, lucretur, atque ita ſuum, non hominum, quos omnes perditos cupit, commodum quærit.

Poſſet, quidem Dæmon quoſdam integre perſanare: at tantum beneficium in hominem, quem perpetuo conſectatur odio, cõferre haud cupit; fictam dũtaxat ſimulatamque præſtat ſanationem, cuius admiratione hominum mentes faſcinet; idque inprimis agit, vt ab his, quos in ſui admirationem traxit, diuino cultu & honore afficiatur, atque ita hominem à DEO auertat & ad ſe conuertat. Rectè proinde Leo, *Homil.* 19. *Beneficia Dæmonum cunctis eſſe nocentiora vulneribus, & præſtare illorum odium, quam pacem meruiſſe*, ſcribit. Quo enim magis blanditur, eo

magis fallere cupit, vt teſtantur hiſtoriæ cùm aliæ tùm illa apud Nicol. Remigium, *lib. 1. Dæmonolat. cap. 9.* Cum enim Dæmon adoleſcentem quendam in ſocietatem tracturus eſſet, in primo colloquio ipſi edixit, vt furtis, crapula, libidinibus, blaſphemia, cæteriſque vitiis abſtineret, pietatem coleret, inopes facultatibus ſubleuaret, ſeipſum in hebdomade bis ieiunio maceraret, ſolennes preces non intermitteret, atque ſedulo obiret omnia, quæ hominem Chriſtianum æquum eſt facere.

Præterea nec media, quibus vtűtur, ordinaria & naturalia ſunt, vt paſſim ex Paracelſo videre eſt: ſed verba, characteres, cereæ imagines & ſuperſtitioſa alia diaboli inuenta. Ergò in medicamentis, quæ magica vi naturali prodeſſe dicűtur, diiudicandis, magna cautione opus eſt, ne vel quæ à natura vires ſuas habět, pro Magicis & Diabolicis habeantur, vel cõtra talia magica pro naturalibus obtrudantur. Multi enim ſi effectus alicuius cauſam non intelligűt, mox eum pro Magico habent, ſatis imperitè & præcipitanter. Quem errorem ne erremus, experientia diligenter conſulenda eſt, effectusque, quem experientia frequens & certa pro indubitato habet, pro naturali habendus, licet de cauſa nobis nondum conſtet. Nã quis crederet Magnetem ad polum conuerti, trahere ferrum, niſi id experientia comprobaſſet? Et multi ſunt tales conſenſus multarum rerum, quos magneticos hodie appellant. Ex altera parte videndum, ne ſuperſtitioſa pro naturalibus habeantur. Licet enim effectum ſæpius eodem modo reſpondere videamus, ſi tamen talia media adhibeantur, quæ huius cauſa eſſe non poſſunt, certi ſimus, magici aliquid ſubeſſe. Et licet ille, qui talia media adhibet, extra omnem Magiæ ſuſpicionem ſit: probabile tamen eſt, talia fieri ex pacto cum eo, qui primus eam diſciplinam à diabolo ſancitã hauſit. Cuius exemplum ſatis ii præbent, qui, ne ab armis violentur, prohibere poſſunt. Quanquam enim ipſi nullum pactum cum diabolo inierint: tamen cum certum ſit, ea, quæ adhibent, media eſſe non naturalia, nec ab iis tantam vim prouenire poſſe, præſtãt hoc ex pacto quod is cum diabolo iniit, qui primus hanc artem à diabolo accepit. Atque ita talia iuuant ex pacto cum diabolo; ſi non expreſſo, tamen tacito & omnino vi primi cum diabolo pacti.

Magica vt dignoſcenda.

Ergo ne ſuperſtitioſa, & quæ de occulto aliquo cum diabolo pacto ſuſpecta ſunt, vſurpemus, ſequentia diligenter notãda sűt. Nam vbi nec miraculi, nec naturæ vis, nec artificii ſolertia adeſt: pactum cum diabolo intercedit, cum quocunque etiam illud ſit initum. Deinde vbi adhibentur characteres vel verba ignota, obſcura, non cohærentia; aut ſacra, ſed ad alienum ſenſum detorta; aut cum certi ritus & ceremoniæ nullius momenti, vel alia eius generis adhibentur: res omnino ſuſpecta eſt. Quale eſt illud Paracelſi, *de Philoſoph. occult.* vbi ſcribit, à morbis ex incantationibus quem tutum eſſe poſſe, ſi quis induſium vſu tritum inuerſum induat.

Medicamenta naturalia à magicis vt diſcernenda.

Verùm plura hac de re addere, non libet. Ne quis nouitatis auidior ſe in aliquod periculum coniiciat, videat in Sacris grauiſſima mandata, quibus Magia prohibetur, præcipuè *Exod. 22. Leuit. cap. 19. v. 13. cap.* hac 20. & *Deut. 18. Mich. 5. Eſa. c. 8.* Præterea legat, quę de re diſputat Eraſtus, *part. 1. contra Paracelſ.* & Libauius, qui ſatis prolixè contra Crollium & Magiam Paracelſi agit præcipue *in exercit. de horribili impietate Magiæ Paracel. iuxta Crollii ſentent.*

Tertium Medicinæ fundamentum Aſtrologiã ſtatuit. Vbi quidam recentiores per Aſtronomiam & Aſtrologiam non illam cœleſtem intelligunt, ſed peculiarem Microcoſmi & aſtrorum in homine cognitionem. Alij eam in ſympathia & antipathia ſiderum cœli & mundi inferioris conſiſtere dicunt. Verum latius eam extendere videtur Paracelſus, qui *libro 1. de Philoſophia Sagaci cap. 4.* totam Magiam ſub Aſtronomia concludit, miramque Aſtronomiæ partitionem, quæ ibi videri poteſt, inſtituit. Verum Aſtrologiã quod attinet, medico eam, ſi genuina ſit & naturalibus fundamẽtis innitatur, non ſuperſtitioſa, qualis in Arabum libris habetur plurima, non ſolum non inutilem, ſed & neceſſariam eſſe, libenter concedimus: atque id ipſum iam olim docuit Hippocrates, *lib. de aere, aquis & locis. Præcipuè,* inquit, *anni mutationes obſeruandæ ſunt, vt neque medicamentum purgãs libenter exhibeatur, neque partes circa ventrem aut vramus aut ſecemus ante dies decem, aut etiam plures. Maximè tamen ſufficiunt decem. Ac maximè periculi plena ſunt ambo ſolſtitia, præcipueque æſtiuum: periculoſa etiam æquinoctio æſtimantur, maximè autem autumnale. Syderum quoque ortus obſeruandi, præcipueque caniculæ, deinde Arcturo & Vergiliarum occaſus. His n. potiſſimum diebus morbi iudicationem ſubeunt, & alii quidem perimunt, alii deſinunt, alii in aliam formam mutantur.*

Et omnino plures cauſſæ ſunt, cur Medico Aſtrologia negligenda non ſit. Veriſſimum enim eſt, quod Aſclepius, *ad Ammonem Regem,* ſcribibit: τῦ ἡλίυ ἀγαθαὶ ἐνέργειαι ὐ μόνον ἐν ὐρανῷ καὶ ἀέρι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ γῆς εἰς τὸν κατώτατον βυθὸν καὶ ἄβυσσον διήκουσιν: & rectè ſenſit Pſellus: συμπαθεῖν τὸ ἄνω τοῖς κάτω. Neque ſolum calore & lumine ſtellas hæc inferiora afficere, ſed & occultis influentiis, à Phyſicis doctiſſimis ſatis iam probatum eſt. Atque facilè hic aſſentior Recentioribus, qui conſenſum illum non ſaltem generalem eſſe docent, ſed & ſingulas ferè rerum naturalium ſpecies certis ſtellis ſubiectas eſſe: atque hinc vt ſtellæ pro vario poſitu & cum aliis aſpectu nunc fortius nunc debilius in hæc inferiora vires ſuas exſerunt: ita & vires plantarum & aliarum rerum ſtellis illis ſubiectarum nunc potentiores, nunc debiliores eſſe ſtatuunt. Imo non malè Aſtrologi certas corporis partes certis ſtellis attribuere videntur; id quod ex Luna ſatis videre eſt, quam maximas vires cerebrum afficiendi habere, experientia docet. Conceſſerunt etiam dudum Clariſſimi Medici, morbos epidemios plurimos ex aſtrorum influxu ortos fuiſſe.

Verum multa hîc latent, & pauciſſimarum ſtellarum vires perſpectæ ſunt, imò etiam in iis, quæ ſatis explorata videntur, multa adhuc obſcura occurrunt. Et omninò vtilem Medicinæ operam præſtarent Paracelſus, Crollius & alii, qui Paracelſiſtas prę aliis hac in re ſapere putant, ſi conſenſum illum Mundi ſuperioris & inferioris explicarent clariùs. Sed & hîc in communi ignorantiæ luto hærent cum Ariſtotelicis & Galenicis, quorum multi egregii fuerunt Aſtrologi, multumque laboris in ſtellarum viribus cognoſcendis poſuerunt, ſuam tamen imperfectionem ingenuè confeſſi ſunt. Rectè Cardanus, *aphoriſ. aſtrolog. ſegm. 1. aph. 34.* ſcribit: *Aſtrologia vt pulcherrima, ſic laborioſiſſima & difficilima eſt;* & *aphor. 8. Aſtrorum motus nunquam perfectè ſciri poterunt; nec iudicia, quæ ex his.*

CAPVT XIV.

De Viribus Imaginationis.

CÆterum quia Magiæ naturalis, quam putant, & de qua capite præcedente actum, effectus pleroſque ex Imaginatione deducunt Paracelſici; & non ſolum in morbis inducendis, ſed & curandis, aliiſque rebus efficiendis mira planè Imaginationem præſtare poſſe docent; & non planè de nihilo eſſe, quæ de admirandis imaginationum effectib. dicũtur, res ipſa loquatur, & hiſtoriæ à Philoſophis & Medicis

dicis annotatæ doceant: omnino quantæ imaginationes vires ſint, & quomodo effectus illi mirandi ab imaginatione dependeant, vnoq; in loco integrè explicandum videtur; quod hic commodiſſimè fieri poſſe existimo.

Imaginationis effectus miri.

Plurimos autem & admirandos eſſe imaginationis effectus, notiſſimum eſt, eiuſque hiſtoriæ poſtea recitabuntur. Etſi nihil aliud eſſet, quod quàm admiranda poſſit imaginatio, doceat, ſaltem ea, quæ in grauidis accidunt, ſatis id monſtrant.

Imaginatio quid præſtet.

Verum hoc ſtatim in principio monendum, effectus illos proximè ab imaginatione non pendere, nec animam tales effectus per imaginationem edere, atque imaginationem per ſe, directè & propria virtute illos effectus, quæ ab ipſa proficiſci dicuntur, non producere, nec in alia corpora agere. Eſt enim imaginatio potẽtia ſaltem cognoſcens, eiuſque actio eſt immanens, neque tranſit in alia, neque præter cognitionem effectiuè aliquid agit: potentiarum verò vegetantis & mouentis eſt, agere in aliud. Et licet ad motum localem cognitio & phantaſia concurrat: non tamen proxima motus cauſſa eſt, atque ita in corpus ſeu proprium ſeu alienum non agit, neque vllo motus genere alterat, mouet vel mutat. Sed cognitionem ſequitur appetitus, vltimoque loco eſt appetus perſecutio vel fuga, quæ fit per motum localẽ, cuius cauſſa eſt potentia locomotiua ab imaginatione diſtincta.

Imaginatio non agit in corpora.

Imaginatio quomodo humores & ſpiritus moueat.

Neque enim humores & ſpiritus per ſe directè & immediatè ab imaginatione mouentur ſed per accidens ſolùm, excitando & mouendo illas potentias naturales, attractricem, retentricem & expultricem, quarum munus eſt, humores & ſpiritus mouere ad corporis nutritionem; inprimis verò illam cordis facultatem, quæ θυμώδης dicitur, cuius pro varietate affectuum in humoribus variè agitandis maximã vim eſſe, notiſſimum eſt. Dirigit ſcilicet imaginatio humores & ſpiritus, vt verſus hanc vel illam partem moueantur, & facultatem motricem determinat, vt ad hanc vel illam partem ſpiritus & humores moueat. Ita qui venereis cogitationibus intentus eſt, ei verſus genitalia humores & ſpiritus mouentur, in aliis affectibus ad alias. A quo motu humorum & ſpirituum corpus etiam alteratur, non verò ab ipſa phãtaſia per ſe. Imaginatio enim, vt dictum, eſt tantùm cognitio. Neque ſpecies phantaſtica realem qualitatem producere, nec formaliter alterare poteſt, cum eius eſſe & formalis ratio in repræſentando ſaltem conſiſtat, & proinde vltra ſuam perfectionem & gradum agere non poſſit.

Imaginatio quomodo corpus alterat.

Itaque quanquam ab imaginatione varij effectus & alterationes videantur in corpore produci, tamen id non fit, quod ſpecies ſenſibus aut imaginationi oblatæ reales in corpore producant qualitates: ſed quia per ſenſus & imaginationem rerum aliquarum potentia naturalis in conſenſum trahitur & ad agendum excitatur; vnde accidit, vt humores in corpore variè moueantur, illudque alterent. Ita ex perceptione & ſenſu aut imaginatione rei fœtidæ aut abominandæ nauſea vel vomitus excitatur, aut totum corpus horrore concutitur: & ex medicamenti purgantis imaginatione quibuſdam aluum laxatam eſſe, obſeruatum eſt, vt refert Nicol. Florent. *ſerm. 3. t. 1. ſum. 1. c. 15.* non quod ſpecies medicamenti purgantis vim purgandi habeat, ſed quod ab imaginatione facultas motrix naturalis in conſenſum tracta humores agitat, qui agitati facultatem expultricem ad excretionem ſtimulant: præcipuè ſi tales humores in corpore abundent. Ex quibus omnibus manifeſtum euadit, etſi imaginationi multi & admirandi effectus adſcribantur: tamen imaginationem eorum omnium non per ſe, ſed per accidens cauſam eſſe, mouendo ſcilicet alias animæ potentias, corpus mouendi & alterandi vim habentes.

Mouet verò primò appetitiuam potentiam, & mediantibus animi pathematis corpus afficit. Animi enim pathemata cognitionem ſequuntur, & ex cognitione rei gratæ gaudemus; ex ingratæ cognitione triſtitia afficimur. Animi autem pathemata maximam vim habere corpus alterandi, certiſſimum eſt.

Non tamen per appetitum immediatè imaginatio corpus alterat, ſed mediatè, quatenus ſcilicet appetitus mouet potentias motrices naturales membris pręcipuè cordis inſitas, quę motę mouet humores & ſpiritus; ſpiritus verò ſuo ad partes acceſſu & receſſu eas alterant. Atque ita proxima cauſa alterationis & mutationis corporis ſunt humores & ſpiritus: prima verò & remota cauſſa eſt imaginatio.

Imaginatio quomodo morbo pariat.

Hoc autem modo proprium corpus afficit, & varios morbos in eo excitat: per ſe verò & per nudum ac ſolum imaginationis actum nullum morbum inducit. Si enim ſolùm imaginationis actu morbum aliquem induceret, morbum imaginatum induceret. Quod tamen non fiet. Melancholici enim, qui imaginantur falsò ſe morbo aliquo labore magnum naſum, magnum corpus, ſe eſſe claudos; non ideò in morbos iſtos incidunt: verum ſi morbus aliquis melancholia contrahitur, is aliquis communis eſt, qui per mœrorem, ſomni defectum, ſollicitudinem aut alium animi affectum per accidens inducitur. Et quãquam nonnulli in peſtem incidant ex imaginatione: tamen imaginatio hoc non præſtat per ſe, ſed per accidens, ob timorem & terrorem, qui humores malignos in corpore latitantes mouent, qui moti peſtem inducunt; atque hoc modo non niſi in corporibus diſpoſitis imaginatio & timor peſtem inducit.

Imaginatio quomodo peſtẽ inducat.

Inciderunt quidem & alij in alios morbos ex imaginatione; vt Vincentius quidam, ſicut refert Marcell. Donat. *lib. 2. hiſt. med. mirabil. cap. 1.* imaginabatur ſe tam magnum corpus habere, quod per oſtium tranſire non poſſet, quem cum medicus per oſtium tranſportari iuſſiſſet, æger conqueſtus eſt, ſe in iſta tranſportatione totum fuiſſe intus confractum, & paulò poſt mortuus eſt. Alius, cum inter ſepulcra parentum obambularet, & fortè calcaret lapillum ſic, vt calceis fortiter adhæreret, imaginatus eſt, ſed manibus parentum trahi, & intra diem ſeptimum ex illa imaginatione mortuus eſt. Verum accidunt talia non ideo, quod imaginantur ægri, ſe tales morbos habere, ſed quia iis morbis iam laborant, eorumque initia percipiunt, moriunturque ex morbo illo, non ex imaginatione: aut ſi imaginatio aliquid ad morbum illum facit, fit hoc per accidens, ex triſtitia ſcilicet, metu & ſimilibus animi paſſionibus.

Morbi autem, qui per accidens, mediantibus animi affectibus motuque humorum & ſpirituum proximè inducuntur, varij ſunt, pro humorum & ſpirituum varia natura & motu. Primo quidem dum imaginatio eſt cauſſa variarum animi affectuum. Quantum enim ira, triſtitia, lætitia nimia in humoribus corrumpendis & mutandis poſſit, notiſſimum, Deinde omnis diuturna & intenta imaginatio multorum morborum cauſa eſſe poteſt; quod ſpiritus & vapores plurimi caput attrahantur, ab aliis verò partibus nutritioni dicatis auocentur, vt actiones illarum partium non rectè expediantur.

Imaginatio quomodo morbos curet.

Non ſolum autem morbos inducere, ſed & curare poteſt imaginatio hoc modo. Hoc modo, inquam, per accidens ſcilicet, nõ per ſe. Etenim ſi nõ poteſt morbos per ſe inducere, neq; curare poterit: neque calida intemperies curari poteſt, niſi inducatur frigida; & contra. Et ad ſanitatem conſequendam non vnus & ſimplex motus & actio, qualis eſt imaginatio ſufficit, ſed plerumque plures motus requiruntur, vt humoris alteratio, coctio, expulſio, diſpoſitionum in

parte mittente & ſuſcipiente mutatio.

Per accidens tamen ad curationem facit imaginatio: quia confidentia reddit ægrum Medici præceptis & conſiliis obſequentem: præcipuè verò quia imaginatio aliquos animi affectus inducit, per quos mores & ſpiritus mouentur, qui moti ad morbum vincendum & debellandum faciunt. Ita confidentia in animo ægri generat lætitiam; lætitia autem excitat calorem natiuum & ſpiritus; vnde fit, vt cibi rectius concoquantur, humores vitioſi vincantur & morbus expugnetur. Videmus enim eos, qui animo læto & hilari ſunt, cibum facilius & celerius concoquere; contra verò cibos ab iis, qui ſollicitudine aliqua, timore ac mœrore detinentur, non rectè coqui, ſed corrumpi, atque ita cruditates & humores vitioſos cumulari, morboſque generari & augeri.

i ſuaues vtiles.

Eadem etiam cauſſa eſt, quod nonnulli, ſi cibis, quos ſumma cum auiditate & deſiderio expetunt, potiantur, conualeſcant; etiamſi cibi illi ſatis ſalubres non ſint Siquidem, vt Hippocrat. 2. *aph.* 38. ſcribit, *paulò deterior, ſed ſuauior cibus & potus, melioribus quidem, ſed inſuauioribus præferendus eſt*: taliſque inprimis conualeſcentibus vtilis. Etenim cibos ſuaues, & quos valdè appetit ventriculus, auidius arripit, complectiturque & melius concoquit, ac ſi quid vitij habent, emendat, eoſque, quantum poſſibile, in bonum alimentum conuertit, à quo & corpus vberrimum nutrimentum accipit, & priſtinas vires citius recuperat, morbique reliquias facilius & felicius vincit & ſuperat. Cōtra verò cibi inſuaues & quos homo auerſatur, quãuis optimi ſint, morboque contrarij, nauſeā & fluctuationē in ventriculo pariunt; quod eos ventriculus nec amplexetur rectè, nec concoquat; vnde flatuū & crudorū ac vitioſorum humorū copia cumulatur, ac morbus vel augetur, vel ſaltem ægri tardius cōualeſcunt. Imò ſæpius obſeruatum eſt; nonnullos ex cibo non malo, ſed cum nauſea aſſumto in febrem incidiſſe, nulla alia de cauſſa, niſi quia cibus cum nauſea aſſumtus in ventriculo corruptus fuit. Aliæ tamen etiam cauſſæ ſunt, cur cibus auidius ſumtus nonnunquam à febre liberet: quia ſcilicet vel reuera, etſi id aut ægrum aut Medicum lateat, morbo aduerſatur; vel quia eum ſumtum ſequitur vomitus, alui deiectio, aut ſudor; vel quia natura aliquandiu copia cibi opprimitur, vt morbo ſeſe non opponat, qua ratione nonnunquam potu nimio ingurgitato paroxyſmi febriles ad tempus intercipiuntur.

Neque ſolum cibi grati auidè aſſumti, ſed & quædam cum lætitia & voluptate & ex voto ægrorum peracta eos quandoque à morbis liberare valent: nullam aliam ob rationem, quàm quia vel in lætitia ſpiritus, qui per morbum torpebant quaſi, excitantur & recreantur, qui recreati commodiſſimum naturæ in coquendis & ſuperandis vitioſis humoribus & morbo vincendo inſtrumentum ſunt; vel quia ægri, vbi voti ſui compotes fiunt, de imaginatione illa deſiſtunt, & de morbo, quem falſo imaginari fuerant, curam deponunt. Cuius rei paſſim multæ occurrunt hiſtoriæ. Refert Thomas à Vega, *in commentario in artem Medic. Galeni c.* 84. quēdam cauſo detentum & delirantem obnixè poſtulaſſe, ſibi concedi natationem in ſtagno illo. (monſtrabat autem pauimentum,) aiebat enim, ſe certò ſcire ex ea natatione ſe conualiturum. Quod cum à Medico concederetur, & poſt aliquantum ſpatij ſumma cum iucunditate ſupra pauimentum illud volueretur, aiebat, iam aquam ſibi accedere ad genua, optare ſe tamen, vt ſurſum conſcenderet. Paulò poſt lætior iam, inquit, attingit inguina. Ita aſcendente iuxta imaginationis conceptum paulatim vſque ad guttur aqua, hilari facie geſtiebat, pronunciabatque iam ſe ſanum factum atque, ita febre liberatus fuit. Mulier verò referente Alex. Tralliano, *lib.* 1. *cap.* 17. quæ ſe ſerpentem deuoraſſe arbitrabatur, exhibito medicamento vomitorio, clamque in reiecta per vomitum ſerpente impoſito, ab imaginatione illa liberata fuit. Ita qui cornua ſe geſtare putabat, capiti ceruinis cornibus alligatis ſerraque reſectis & oſtenſis ea miſeria liberatus fuit. Alius verò, qui ſe in corpore ſeptem paſſerculos habere imaginabatur, Medico per nares eos ſe extracturum ſimulante; & paſſerculum, quem in veſtis manica abſconderat, monſtrante, ſanatus fuit; imaginatione ſcilicet falſa per contrariam ſublata. Alius quoque, qui ſe mortuū eſſe imaginabatur, & cibum propterea aſpernabatur, ſocij comitate, qui eum eo ſe in ſepulcro mortuum eſſe aſſerebat; & quo ipſe mortuus cibum caperet, ad cibum capiendum perſuaſus fuit; vt refert Holerius, *lib. de morb. inter c.* 15.

Si ergo imaginatio per ſe ſuum & proprium corpus afficere non poteſt, multò minus per ſe, id eſt, per actum imaginationis res externas afficiet, eoſque mutabit: ſicut nonnulli ſtatuunt, imaginationē, non quidem omnem, ſed eam, quæ fortior & nobilior ſit, & à corpore magis abſtracta, poſſe res etiam longè remotas permutare, abſentibus morbos inducere, eos ab equo deiicere. Nam ſanima non poteſt agere in externa, niſi mediante ſuo corpore: & inprimis actus imaginationis, vt antea dictum, immanens eſt.

Imaginatio an agat in externa.

Per accidens tamen imaginationem aliquid hîc præſtare poſſe non negarim. Etenim notum eſt, quomodo corpora à ſe diſtantia nihilominus ſe mutuò afficiant. Menſtruo laborantes fœminas ſpecula inficere & corrumpere, extra dubium eſt. Quę de faſcino dicuntur, etiam planè de nihilo non ſunt. Referunt etiam Catablepam venenatis oculorū radiis homines enecare: Quæ omnia accidunt à ſpiritibus, vaporibus & occultis illis ἀπόρροιας, quibus intermediis occultas rerum ſympathias & contactus fieri, ſupra dictum eſt. Hos ſpiritus aliquo modo dirigere poteſt imaginatio. Cum enim imaginatio ſpiritus & humores certo modo, vt dictum, ad partes quaſdam dirigat: in inuidia, odio, ira, malefici humores, qui in corpore mouentur, ad oculos etiam diriguntur & motiontur, & proinde occultæ illæ ἀπόρροιαι per oculos copioſius effluunt: qui quando maligna qualitate ſunt affecti, externas res, ad quas pertingunt, afficiunt & lędunt. Et cum oculi aliàs etiam ſpiritibus ſubtiliſſimis pluribus abundent: non mirum, menſtruo laborantes fœminas plus per oculos, quàm alias partes, corpus afficere. Quanquam hoc ipſum Eraſtus, *diſputat. contra Paracelſ. part.* 1. neget & ſpiritibus vel ab aliis partibus procurrentibus ſpecula tingi non concedat; ſed ſi fiat, à vaporibus ex naribus, ore, partibuſque aliis egredientibus accidere; & ſi fœminæ ſaltem caueant, ne ore aut naribus ſpecula afflent, nihil noxæ terſiſſimis etiam ſpeculis inferre, ſtatuat.

Requiritur tamen in hac re certa diſtantia, & planè abſurdum eſt, hoc modo imaginatione per multorum milliarium interualla aliquem ab alio affici poſſe. Abſurdiſſimum etiam eſt, alia imaginationi, quæ ſupra eius vires ſunt, & ad quæ nullo modo concurrit, abſcribere; vt quod dicunt, imaginatione poſſe aliquem equo deiici; ſegetem ex vno agro in alium transferri.

Vltimum eſt, vt quid in fœtu imaginatio matris agere poſſit, videamus. Etſi verò aliqui ſunt, qui negant, imaginationem matris in fœtum aliquid poſſe: tamen tot & tãtæ obſeruationes probant, propter imaginationis operationem ſæpe fœtum mutari, vt de eo dubitare hominis vel imperiti vel pertinacis ſit.

Imaginatio in fœtu afficiendo qua vis ſit.

Tradidit id Hippocrates, *in lib. de ſuperfœt.* Gale-

nus, *de Theriac. ad Piſonem*, Auicenn. *fen. 2. lib. 1. doct.* 2. *c.* 14. Atque exſtat eius rei hiſtoriæ infinitæ, quarum paucas recenſere libet. Factum Patriarchæ Iacobi, *Gen. cap.* 36. notiſſimum eſt. Heliodorus, *lib.* 1. *hiſtor. Æthiopicæ*, ſcribit, Reginam Æthiopem ex marito Hydaſpe, pariter Æthiope, peperiſſe albam prolẽ Carycleam, eò quod intuita fuiſſet picturam quandam, in qua Perſeus & Andromeda alba facie depicti erant. Refert Sebaſtianus Münſterus, *lib.* 3. *Coſmographiæ*, prope Moguntiam ſuo tempore accidiſſe, cum duæ mulieres in platea confabularentur, alterã ex improuiſo venientem à tergo frontes vtriuſque colliſiſſe, & poſtea alteram earum, quæ prægnãs erat, inde filias duas peperiſſe frontibus ad naſum vſque cohærentes, quæ ſic decem annis continuis coniunctæ vixerint. Balduinus Ronſſæus, *lib. de primordiis hominis cap.* 10. ſcribit, Gandæ in Hollandia, mulierem quandam videntem greges gallinarum Indicarum, conſternatam fuiſſe, vt poſtea pepererit fœtum habentem faciem multis excreſcentiis carnoſis multiformis coloris galli Indici inſtar defœdatam. Ipſe memini mulierem quandam, cum ſub moro verſaretur, & mora plura in ipſam deciderent, filiam genuiſſe, quæ in iis corporis partibus, in quas in matre more deciderant, verrucas inſtar mororum habuit. Noui & aliam fœminam, quæ cũ vidiſſet à lanio caput ſuillum ſecuri diuidi, filium genuit, cui tota ſuperior palati pars cum maxilla ſuperiore, & labio ſuperiore ad nares vſque diuiſa erat Et plurimi paſſim conſpiciuntur, qui rubras vel alias maculas in facie habent, ortas, quod matribus grauidis incendium, ſanguis, vel aliud quid inopinatum ſpectandum ſubitò oblatum ſit.

Imaginatio quomodo fœtum mutet.

Sed quomodo ad fœtus immutationem faciat imaginatio, ita obſcurum eſt, vt omnes doctiſſimi viri in cauſſa reddenda hîc hæreant. Hoc certum eſt, imaginationem per ſe, immediatè atque per ſimplicem imaginationis actum fœtum non immutare; cũ vt ſupra dictum, ſit potentia cognoſcens atque immanens: & quantitates, figuræ, numeri, ſitus caloriſque cauſſa proxima ſit facultas conformatrix.

Neque etiam à ſpecie phantaſtica fœtus immutatur; cùm ea per ſe nullam qualitatem realem producere poſſit, nec vllam vim habeat, niſi mouendi potentiam imaginandi, eique repræſentandi obiectum ſuum. Et ſi ſpecies phantaſtica eã vim haberet, multò plures mutationes in fœtibus accideret: & inprimis melancholicæ mulieres, & quæ de rebus aliquibus habent intenſas cogitationes, fœtum mutarent; quod tamen non accidit.

Vero magis conſentaneum eſt, fœtum immutari ab imaginatione vel mediantibus animi affectibus per humorum & ſpirituum motum, vel dirigendo facultatem conformatricem.

Mutationes in fœtu duplices.

Mutationes & læſiones, quæ in fœtu accidunt, ſunt duplices, communes & determinatæ. Communes, vt abortus, mors, morbi aliqui interni & debilitates, parti alicuius paruitas vel magnitudo, defectus vel exſuperantia in numero. Determinatæ ſunt eæ mutationes & ſignaturæ, quæ cum re aliqua externa determinatam habent ſimilitudinem, v. g. cum ſanguine, ceraſis, moro, vel alio fructu, vel animali aliquo.

Priores quidem mutationes contingere poſſunt à phantaſia, mediantibus animi pathematis & motu humorum ac ſpirituum. Verum notas & ſignaturas determinatas, quæ reſpondent rebus externis determinatis imaginationi oblatis, per animi pathemata & motum humorum ac ſpirituum inducere non poteſt imaginatio. Etenim cum animi paſſiones ſpiritus ac humores agitari vel impetu vel nimia quantitate ad vterum ac fœtum ferri vel ab eodem reuocari poſſunt: quo modo fœtus tenerum corpus valde afficitur. Atque hinc accidere poteſt abortus, facultate vteri expultrice ex illa humorum perturbatione irritata, in varios morbos incidere, tandemque emori fœtus ſolet. Contingit etiam eadem de cauſſa vt ſpiritibus & ſanguine, qui inſtrumentum & materia ſunt, quibus facultas formatrix in fœtu formando vtitur, agitatis & perturbatis, facultas formatrix in opere ſuo turbetur, & vel humorum copia obruta impediatur, vel ſpiritibus & humoribus aliò conuerſis deſtituta partes non rectè efformet, eaſque vel maiores vel minores, quam par eſt, efformet, vel iis debitam figuram, numerumque non tribuat, aliiſque modis ſpirituum & ſanguinis culpa in opere ſuo aberret.

Animi pathemata quomodo fœtum afficiãt.

Verum talia errata non ſunt determinata, nec cum rebus externis aliquibus ſimilitudinem peculiarem habent; cum fiant ſaltem à fortuito in hanc vel illam partem humorum per animi paſſiones agitatorum motu, & non modo quodam peculiari ſecundum ſpecies in imaginatione receptas determinentur. Ideoque potius animi paſſionibus, quam imaginationi talia errata & mutationes fœtus adſcribi debent; neque phantaſia verè & effectiuè ad eas concurrit, neq; aliter, niſi quatenus appetitũ excitat.

Signaturæ determinatæ.

Quando verò ſignaturæ illæ ſunt peculiares, & determinantur ſecundum ſpecies in imaginatione receptas. exempli gratia, quando ex aſpectu ſanguinis ſanguinea macula fœtui imprimitur, aut per imaginationem mori verruca mori fructui ſimilis in fœtu generatur: tales ſignaturæ & mutationes meritò phantaſiæ adſcribuntur: neque animi paſſiones per eas producere poſſunt. Siue enim grauida ab hoſte, ſiue à glire, ſiue à cane terreatur: idem fit motus humorum, ab ambitu ſcilicet corporis ad interiora; & proinde eodem modo ſignaretur fœtus; quod tamen non accidit; ſed quæ à glire terretur fœmina, gliris notam fœtui imprimit; quæ ab alio, aliam. Et fieri poteſt, vt eadem ſignatura in fœtu à diuerſis animi pathematis contingat, poteſtque fœmina parere infantem ſimiæ aliquomodo ſimilem, tàm quæ ſimiam amauit, & cum ea luſit, quàm quæ eadem territa fuit. Quod indicio eſt, aliud quiddam in determinatis & definitis illis ſignaturis accedere; imaginationem ſcilicet, quæ conformatricem dirigit. Conformatrix enim ſola proximè totum corpus fœtus conformat, ſiue bene, ſiue malè id fiat. Phantaſia verò ſeducit aliquando conformatricem, & dirigit ad quid, quod non eſt naturæ ſeminis conforme, ſed ſimile ei, quod eſt imaginatum, conformandum. Atque ita harum notarum & ſignaturarum meritò cauſſa eſſe dicitur; cum ad eas determinando concurrat.

Quomodo imaginatio fœtui notas imprimit.

Quomodo autem phantaſia determinando & dirigendo conformatricem facultatem talium in fœtu mutationum cauſſa ſit, explicare longè difficilimum eſt, atque alij aliter hac de re ſentiunt. Tutiſſimum autem videtur, ſtatuere, conformatricem ab imaginatione dirigi per ſpecies exemplariter ſeu obiectiuè, vt loquuntur; obiiciendo ſcilicet ſpeciem conceptam, ad quam, tanquam exemplar ſeu regulã, opus conformationis exequatur conformatrix facultas. Si autem quis miretur, quod facultas formatrix, quæ ad vegetantem potentiam pertinet, exemplar illud ac ſpeciem cognoſcere poſſit; ille hîc primò ſibi in mentem reuocet, facultates in homine non à diuerſis animabus, ſed ab anima fluere, & eſſe eiuſdem animæ potentias, & proinde inter ſe aliquam communicationem habere; etſi modũ, quo id fiat, non ſatis perſpectum habemus. Deinde æquè admirandum eſſe cogitet, quod opus hoc, in quo, vt Galenus loquitur, τέχνη καὶ σοφία μεγίστη apparet, & quod ἀνδρὸς σοφωτάτου τε καὶ δυνατωτάτου δημιουργοῦ fieri non poteſt, ab eadem facultate perficiatur; ſciatque, animã non ſua vi, ſed indita ſibi à Creatore ſapientiſſimo

hæc

hæc perficere, Deúſque opt. max. noſtra hæc vtenda nobis dediſſe, vt Scalig. *ex 6. ſect. 5.* loquitur. Atque licet facultas cognoſcens à formatrice differat: aliqua tamen & ſui generis notitia & cognitio huic etiam ſupra *cap. 9.* dictum. Ita plantæ cognitione iſta cognoſcunt & diſcernunt in terra alimenta, & conueniens attrahunt, relicto alieno. Ita partes omnes alimentarium honorem cognoſcunt & attrahunt; excrementitium reſpuunt. Vide Scalig. *exerc. 307. ſect. 19.*

Quomodo autem ſpecies in phantaſia in cerebro recepta afferatur conformatrici in vtero, itidem valdè obſcurum. Putant nonnulli, hoc fieri mediantibus animi paſſionibus. Quod vt ſimpliciter non nego; cum certum ſit, illa obiecta, quæ animi pathemata inducunt, maximam vim habere fœtum ſignandi: ita dubito, an ſimpliciter ſit neceſſarium, & ſemper requiratur, vt mediantibus ſpiritibus & humoribus à cerebro ad vterum ſpecies deferatur. Nam cum ſit anima vna in toto corpore, vbique omnibus ſuis inſtructa facultatibus, etſi omnes in omnibus non exſerat, ſed ſingulas per propria organa perficiat: fieri poteſt, vt in vna parte excitata aliqua & in actū deducta potentia eadem etiam aliam in alia parte excitet, in actum deducat, imo in agendo dirigat & determinet: cum eadem vtrobique ſit anima. Ideoque licet in ſemine ad animalis noui cōſtitutionem ſuo modo ſegregata ſit anima, ſuo tempore nouum indiuiduum conſtitutura: tamen cū adhuc fœtus matri cohæreat, eiuſque vitam participet, ea, quæ potētias animæ in matre mouent, eadem quoque in ſemine facultates excitare, & plus afficere fœtum, quā ipſā matrem mirum non eſt. Matris enim corpus iā abſolutum eſt, & non niſi nutritione indiget: quia verò in fœtus corpore formando adhuc occupata eſt anima, facilè fieri poteſt, vt aliquid externi ſeſe admiſceat, & ad hoc vel illud agendum dirigat aut ſeducat.

Atque ita rem rem ſeſe habere, neque animi pathemata ſemper neceſſaria eſſe, ſed ſolam fixam intentionem, & quæ cum admiratione aliqua fit, imaginationem ad fœtum ſignandum ſufficere, multa indicant. Regina Æthiopiæ, vt ſupra dictum, ex intuitu tantùm & conſideratione picturæ albæ Andromedę filium album peperit. Ita oues Iacobi ſignauerunt fœtus ſuos intuendo & imaginando virgas diuerſicolores. Et ſi quis hic miraculum accidiſſe putat, experientia teſtatur, bruta alia etiam conceptus & fœtus ſuos ex aſpectu & imaginatione colorum obiectorum mutare.

Quo tempore fœtui notas imaginatio imprimat.

Fiunt autem iſtæ mutationes in fœtu tempore conceptus (qua ratione non ſolùm matres, ſed & patres fœtum ſignare poſſe nonnulli exiſtimant) & grauiditatis; ſed tempore grauiditatis frequentius, eo ſcilicet, quo facultas formatrix in opere eſt, & poſt conceptum in partibus corporis formandis occupatur. Non tamen omni tempore omnes notæ imprimuntur. In fine poſſunt colores mutari, carneæ quædam excreſcentiæ aut tubercula adnaſci, magnitudo partus mutari, imò & figura aliquando: at tota conformatio, vt ſcilicet fiat pes equino ſimilis, caput porcino vel canino, vel innumero, vel alia inſignis in figura mutatio, poſterioribus menſibus mutari non poteſt: quia omnia iam ſunt conformata. Natura verò cum ſemel fœtum conformauit, non poteſt eum aliter figurare, diuidere, numerum mutare. Ex quibus patet, multa, quæ à nonnullis recenſentur, fabuloſa eſſe. Inter quæ & illud, quod nōnulli ſcribunt, pullos produci varij caloris, ſi oua inter incubandum variis coloribus pingantur, aut matris incubantis oculis panni variorum colorum obiiciantur. Poſt pulli enim productionem nulla imaginatione mater pullum ſignare poteſt, nihilque poſt ouum excluſum gallina pullo impertit, niſi quod calore facultatem formatricem excitat.

Quales notas imaginatio fœtui imprimere poſſit.

Neque etiam quaſuis mutationes poteſt imaginaginatio fœtui imprimere, ſed illas ſaltem, ad quas materia corporis eſt diſpoſita, & ad quas efficiendas facultas formatrix apta nata eſt, & ordinem naturæ habet. Etſi enim ſpecies ab imaginatione plurimæ poſſint conformatrici obiici: tamen omnium directionem in conformando ſequi non poteſt: neque poteſt formare quicquam, niſi ad quod habet materiam idoneam, & ad quod formandum apta nata eſt. Ita veras plumas, ſquamas, cornua vera, colores perfectè virides, flauos, ceruleos producere non poteſt. Neque enim ſcientiam naturalem talia formandi, neque materiam idoneam habet. Et licet ruditer talia, quæ imaginatio obiicit, interdum adumbret: perfectè tamen effingere & imitari nunquā poteſt. Quod autem notæ iſtæ fœtui potius, quàm vtero matris imprimantur, cauſſa eſt, quod facultas formatrix circa fœtum, non circa vterum occupata eſt.

Paracelſi de imaginatione opinio examinatur.

Ex quibus omnibus iam patet, quid de iis, quæ Paracelſus eiuſque aſſeclæ de imaginationis viribus docent, ſentiendum ſit. Nimirum in corpus propriū quidem imaginationem aliquid poſſe; alienum verò afficere non poſſe. Quāquam enim fœtum imaginatio matris afficiat: tamen fœtus matri arctiſſimè cōiungitur, & eius veluti pars quædam eſt, dum per vaſa vmbilicalia & vterum connectitur. Longè verò alia ratio eſt rerum extra corpus conſtitutarum. Et proinde errant omnes, qui imaginationem etiam aliena & remota corpora afficere poſſe exiſtimant, vt Auicennas, Alchindus, Pomponatius, Paracelſ. Crollius, & qui hos ſequuntur. Qui omnes etſi huius rei cauſam reddere conantur, in reddendis tamen cauſſis diſcrepant. Auicennas quidem animam hominis cum intelligentiis habere ſimilitudinem exiſtimat, & ſicut illæ hæc inferiora afficiunt: ita illam virtute imaginationis ſic attolli poſſe, vt etiam in remota ſine medio aut inſtrumento agere poſſit; poſſe morbos inducere & ſanare, quos velit, hominem in puteum deiicere, miracula edere. Alchindus res in imaginatione conceptas reipſa in ea ſubſiſtere putat, ac per radios quoque verſum exeuntes propagari poſſe. Paracelſus eoſdem ſequitur, imò abſurda abſurdis cumulat, vt tum ex aliis eius ſcriptis, tum ex lib. de orig. morb. inuiſib. videre eſt; verum in cauſſis reddendis nec ingenioſior nec felicior.

Verum hoc omnibus iſtis demonſtrandum erat: Phantaſmata alio modo mouere, quam repræſentando, atque aliud officium eſſe Phantaſiæ, quam ſimulachra & ſpecies rerum à ſenſibus accipere, iudicare, eaſque intellectui offerre, & per conſequens, ſcilicet obiectione ſpecierum, boni malive aliquid repræſētantium, appetitum ad perſecutionem aut fugā excitare: quod niſi faciant, ſine ratione dogmatibus tā abſurdis fidem haberi poſtulant. Cui enim perſuadeant, imaginem, ſpeciem & repræſentationem aliud poſſe, quam ſignificare & repræſentare rem, cuius eſt ſpecies? & actionem in homine immanentē aliquid extra hominem immutare poſſe? Vt enim auditio & viſio alium non afficit: ita nec imaginatio. Et quę de imaginatione grauidarum & notis ac næuis, quę per eam fœtui inducuntur afferunt, non plus probant, quam animam ab imaginatione quocunque etiam modo motam in ſuo corpore peculiarium motuum cauſſam eſſe: ſed quod in alienum corpus agere poſſit, non probant.

Ideoque refutatione digna non ſunt Paracelſi ſomnia, ſtatuentis & ſcribentis, imaginationes noſtras ad cœlos vſque eleuari, eoſque inficere; cœli ſidera nos imaginatione noſtra cogere poſſe; quendam ex morbo decumbentem & tantùm

non

non mortuum robuſti adoleſcentis vitam & vires ab illo ad ſe per imaginationem attraxiſſe & Archaſum quendam aliorum doctrinam & prudentiam imaginatione ad ſe euocauiſſe.

Vt & Crollij, qui, *in præfat. admon.* ſcribit; vehementem imaginationem & proprium corpus tranſmutare poſſe & alienum; plures imaginando effeciſſe, vt ſubitò ſint facti templum Dei; imaginationem eſſe magnetem attrahentem vltra mille milliaria quicquid vult; miracula operari.

Vt vno verbo dicam, caput & cauda, fonſque operationum Magicarum, & cardo, in qua Magia tota Crollij, & quam Recentiores non pauci ſectantur, & clam propagant, ac non niſi iis, qui his ſacris digni putantur, per manus tradunt, eſt falſa iſta de imaginationis viribus opinio.

Magia vete. Eſtque iſta Magia ſatis antiqua, (eo tamen nomine non melior & Platonicis, qui officioſiſſimi dæmonum cultores fuere, non ignota, ab Ægyptiis & aliis ſuperſtitioni idololatricæ deditis gentibus profecta. A Platonicis eam hauſit Auicennas, qui imaginationes iſtas, quas putat, vires ab intelligentia, quam homo per imaginationem ſibi conciliarit, & veluti amicam obſequentemque reddiderit, accipere ſtatuit. Eius Magiæ fundamenta, *lib. 3. de vita cæli: compar.* propoſuit (an probauerit, an verò narrauerit, ſaltem, quod in præfat. innuere videtur, iam non inquiro) Marſilius Ficinus, in quo docet, ex applicatione quadam ſpiritus noſtri ad ſpiritum mundi, per artem phyſicam, affectumque facta, traiici ad animam corpuſque noſtrum bona cœleſtia. Quæ Marſilij Ficini dogmata ſi intra naturæ limites ſeſe continerent, & de ſtellarum influentiis agerent, tolerari poſſent. Verum enim eſt, quod *alleg. lib. c. 15.* ſcribit: Tu ſi concedis, Deum rebus infra lunam mirabiles inſeruiſſe virtutes, mirabiliores concede cœleſtibus. Sed cum, *cap. 14.* ſcribat, hoc medio non ſolum quædam beneficia corporis mundani & ſtellarum, ſed & dæmonum reportari poſſe, neque improbet, quod de Apollonio Thyanæo Indorum ſapientum princeps Hiarchas dixit; eum diuinandi ſcientiam conſecutum, quod tantum ætheris in anima geſſerit: ad ſuperſtitionem illam Ægyptiacam & Platonicam delabi videtur, quæ in libro Arbatel de Magia veterum propoſita eſt. Is ſeptem gubernatores ſecundum ſeptem Planetas cum ſuis exercitibus conſtituit, qui à Mago vocati veniant, ei obediant ac iuſſa exequantur, doceantque, de quibus interrogati fuerint. Cum autem ſpiritus illi diuerſa officia & poteſtates habeant, integrum eſſe cuique, qualem velit Spiritum ſeu Angelum, Medicum, aut Philoſophicum, aut Mathematicum, aut Angelum prudentiæ ciuilis, ſapientiæ ſupernaturalis petere, & modò ſeriò maximo animi motu, fide ac conſtantia ac ſine dubio petat, accepturum à Patre, omnium ſpirituum Deo, tradit. Verum noctuæ ſunt hæ ad aucupium animarũ à diabolo propoſitæ. Imaginatio iſta Arbatel, Paracelſi, Trithemij, Agrippæ, Crollij, & eorum, qui hos ſequuntur, ad illam melancholiam pertinet, quæ diaboli balneum eſſe, vulgò & rectè dicitur. Caueant ergò iuuenes ab hoc inſtituto periculoſo, nec ſibi perſuaderi patiantur (quod non ab vno factum memini) neſcio quibus mediis ſpiritus eiuſmodi in ſuum ſeruitium aduocari poſſe. Cum enim diabolus ſe in angelum lucis transformare poſſit; & circumeat, vt leo rugiens, quærens, quem deuoret: quantam feneſtram iſti diabolo aperiunt, qui ſpiritus, vt ſibi ſeruiant, ſine mandato Dei aduocant? Verum quidem eſt, quod allegant, Deum daturum dona petentibus: ſed ſi ea petantur, quæ Deus ſe daturum promiſit. At monſtrent illi, vbi in ſacris literis Deus promiſerit, ſe ſpiritus vel angelos hominibus miſſurum, qui Philoſophiam, Medicinam & quæcunque velint, doceant. Vnde etiam iſte ſpirituum numerus, ordo ac poteſtas ipſis innotuit? Producant & monſtrent tandem vnum, qui imaginatione iſta forti, fide & oratione, ſpiritum aliquem conſecutus ſit; ſed talem monſtrent, qui non infamis Magus fuerit. Itaque, vt hæc concludam, vnio illa & coniunctio animæ hominis cum intelligentiis & ſpiritibus, quæ imaginatione fiat, & ſpirituum ad ſeruitia homini præſtanda, conuocatio, magorum idolatricum inuentum eſt.

CAPVT XV.

De parte Medicinæ Phyſiologica.

CVm hactenus ſatis prolixè quid in pleriſque de rebus naturalibus Chymici hodierni ſentiant, & quid ea de re ſtatuendum nobis videatur, explicauerimus: iam in parte Phyſiologica breuioribus licebit eſſe. Et principio quidem hoc monendum eſt, Seuerinum & alios Chymicos in pleriſque quidem diuortium quærere à Galenicis: cum tamen, ſi rem ipſam ſpectemus, idem doceant, & nouis verborum ſaltem inuolucris velata vel veſtita pleraque pro nouis venditent. Vbi tamen reuera quidam diſſenſus eſt, de eo mouebitur.

Et primò quidem eadem tria principia in homine ponunt, ſed longè præſtantiora. Et quidem Quercetanus, *contra Anonymum*, ea in tres partes principales collocat: Naturalem aut vegetatricem facultatem, cuius ſedes eſt in epate, à ſale primo illo radicali principio & baſi aliorum conſeruationem & fomentum recipere ſcribit; Vitalem in corde ſitam à liquore ſulphureo foueri & ſuſtineri; Animalem facultatem principio Mercuriali, quod totum æthereum eſt & ſpirituale, conſeruari & ſtipari.

Deinde in homine conſtituunt corpus duplex. Vnum viſibile ex quatuor elementis, ex carne & ſanguine formatum; alterum verò inuiſibile. Hoc corpus inuiſibile appellatur ab ipſis etiam *ſidereus homo internus, incorporeus, Gabalis, hominis genius, penatis, vmbra viſibilis corporis, lar domeſticus, homo vmbratilis, familiaris Sophorum homunculus, Dæmon ſiue genius bonus internus Paracelſi Adech, ſpectrum, Naturæ lumen, Eueſtrum præſagiens & Propheticum in homine: item, Imaginatio, quæ in ſe claudat omnia aſtra, ſitque omnia aſtra, & eundem cum cœlo retineat curſum, naturam & potentiam.* *Corpus duplex hominis ſec. Chymic.*

De hominis quoque creatione mirè philoſophatur P. Seuerinus, dicitque, hominem eſſe quintam eſſentiam ex firmamento & elementis extractam, ſeu ſubtiliſſimam eſſentiam totius machinæ mundi in vnum corpus extractam & concretam ſeu compactam, adeoque completiſſimam totius vniuerſi imaginem, Deumque in creatione mundi Spagyrum egiſſe.

Verum iſta niſi ſano modo accipiantur, tolerari non poſſunt. Nam duæ ſunt partes, è quibus homo conſtituitur, corpus & anima: quarum neutra per ſe homo appellari poteſt. Sunt quoque in corpore ſpiritus, præcipuum animæ inſtrumentum: qui quidem à pleriſque Medicis inter corporis partes non referuntur. Si quis tamen, cum Scaligero, *exerc. 186. ſect. 2.* eos inter partes corporis referre velit, cum eo non pugnauerim. Imò, cum proximum animæ inſtrumentum ſint, id valde probabile videtur. Quomodo enim anima, quæ corpus viuificat, ſpiritus, quibus proximè in agendo vtitur, non viuificauerit? Et ipſe Ariſtoteles, *lib. de mundo, cap. 4.* πνεῦμα ἔμψυχον οὐσίαν nominat. *Spiritus an viuant.*

Spiritus ergò cum ſint inuiſibiles; corporei tamen, *Homo inuiſibilis Chymic.*

men, ſi hos Chymici pro homine illo inuiſibili habent, nihil noui dicunt: niſi quod impropriè loquuntur, partem totius nomine appellantes. Dari enim in corpore hominis & animalium, præter animam & corpus iſtud aſpectabile & tactile, ſpiritum, Ariſtotelici & Galenici etiam docent. Si verò aliud quid, præter ſpiritus, per hominem inuiſibilem intelligunt, ſine cauſa entia multiplicare videntur. Ideoque ipſorum ſimplici affirmationi fidem habere nō poſſumus, ſed probationem ab ipſis ſolidam expectamus, qua perſuadeant, præter corpus, animam, & ſpiritus, aliam adhuc in homine dari ſubſtantiam. Quod cum hactenus non fecerint, cauſam non habemus, cur ipſis aſſentiamur. Nec operæ pretium eſſe putamus, vt quæ hac de re pluribus affert Crollius, *in præfat. admonitor.* prolixè refutemus: cum non ſolum nulla ratione probentur, ſed & enormiter cum in Philoſophiam tum in Theologiam impingant, vt à Libauio ſatis monſtratum eſt.

Creatio hominis.

Creationem verò hominis quod attinet, in ea deſcribenda Crollius eſt temerarius. Sacræ literæ nos docent, hominem formatum fuiſſe è limo & puluere terræ: at quod ille puluis quinta eſſentia totius mūdi fuerit, nullibi exſtat in ſacris, & Paracelſiſtarum ſomnium eſt. Deuſque ſua infinita potentia hominem creauit, eique vires, quas voluit, indidit; non neceſſe habuit, vt Spargyrica arte è tota mundi machina vires extraheret, & homini inderet. Hominem etiā ad ſui imaginem à Deo factum legimus, non ad imaginem mundi.

Spiritus mechanici.

Quæ poſtea de hominis generatione, nutritione & corporis gubernatione dicuntur, pleraque Hippocratica & Galenica ſunt, aliis ſaltem pigmentis nonnihil colorata. Quædam tamen etiam falſa. Nam quod tertiò ſtatuunt, à ſpiritibus mechanicis hominis generationem, & poſt generationem, corpore abſoluto, omnes actiones naturales adminiſtrari, verum loquuntur: ſed iterum nihil noui proferunt. In duobus autem peccant: primò quod temperamentū è qualitatibus primis planè reiiciunt, quaſi nihil ad actiones naturales obeundas faceret; ſi quidem experientia contrarium teſtatur, qua conſtat, partes nimium refrigeratas, vel calefactas, vel humectatas, vel exſiccatas, æquè ad actiones perficiendas impotentes reddi, ac ſi ſpiritus non rectè ſeſe habeant. Cum enim pars animata temperie ſua prædita, calido innato perfuſa, ac ſpiritibus inſtructa, adæquatum actionis cuiuſque organum ſit: nihil horum deeſſe debet. Deinde & in eo errant, quod ſpiritibus ſcientiam agendi in animatis ſimpliciter attribuunt. Nō enim vi ſua agunt, quod agunt; ſed ab anima directi: & illa ſcientia animæ potius, quàm ſpiritibus competit, atque anima eſt primaria omnium in corpore animato actionum cauſſa.

Sanguinis vſus.

Quartò de ſanguine quoque non rectè ſentiunt, cum eum corporis alimentum eſſe negant, ipſumque ſupra partium dignitatem collocant, & in ſocietatē gubernationis Reipublicæ humanæ admittunt. Primò enim contra experientiam pugnant, dum ſanguine nutriri partes negant. Cur enim cibus in chylum, chylus in ſanguinem mutatur, niſi vt totum corpus eo alatur? Et quo fine alio ſanguis per venas in totū corpus diſtribuitur, niſi eius alendi gratia? Ideoque cum tam planam rem in dubium vocare placuerit Seuerino rationibus agere debebat: cum quod ipſe affirmat, ab aliis eadem facilitate negetur. Sed hoc Paracelſi & Seuerini perpetuum vitiū eſt, quod dogmatibus planè paradoxis & abſurdis, nulla ratione, quod decet Philoſophum, allata, fidem haberi volunt.

Spiritus an eſuriant.

Quintò quod dicit, Spiritus eſurire, ſaturari; abſurdum. Refici quidem ſpiritus abſumpti debent, quam refectionem & inſtaurationem, ſi quis nutritionem appellare velit, per me licet. Sed ſitire & eſurire animalis proprium eſt. Et aliud eſt indicare, aliud appetere. Spiritus abſumti inſtaurationem ſui indicant: At appetitus animalis proprius eſt, quod per ſimilia conſeruari, & id, quod moleſtum eſt ac contrarium, tolli deſiderat.

Sanguis an pars corporis.

Sextò quod ſanguinem in partium numerum adſciſcunt, tolerari poſſet, ſi eo modo partes intelligerent, quo Hippocrates; cum corpus diuidit in continentia, contenta & ſpiritus. Aliàs ſanguis corporis non pars eſt, ſed nutrimentum. Malè etiam gubernationem corporis humani ſanguini ſimpliciter tribuunt. Spiritus quidem, qui in arteriis & venis continentur, corpus ſub animæ dominio gubernant: humor verò ſanguineus ſolum corporis nutritioni dicatus eſt.

Septimò de Synouia, quam vt rem nouam & Galenicis incognitā proponunt, ipſi, quid ſtatuendum ſit, incerti ſunt. Nam P. Seuerinus lentum illum humorem, qui in articulis maximè apparet, ac ſecundū ipſius ſententiam omnium oſſium membranis adhęret, Synouiam nominat, eundemque ab Hippocrate, *in lib. de locis in homine, μύξαν*, id eſt, mucum vocari exiſtimat, grauiſſimorumque morborum ſedem eſſe, & hinc grauiſſima ſymptomata committi cenſet. In hac enim ſynouia contingere cephalalgiam, κέδματα Hippocratis, arthritides, podagras, chiragras & ſimilia mala. Verum ſi hic lentus humor ſynouia eſt: nihil noui afferunt, ſed quod toti ſcholæ Galenicorum fuit notiſſimum; ideoque malè Galenicos hic ſocordiæ arguunt. Neque etiam locus Hippocratis, quem *p. 181. ex lib. de locis in homine*, quem citat Seuerinus, ipſos latuit. Neque ignorarunt hactenus Medici, grauiſſimos articulares morbos fieri cum ad articulationes, (articuli enim, non ille mucus, ſedes ſunt illorum morborum) ex vicinis locis humores excrementitij confluunt. Et quæ hactenus de arthritide ab iis tradita ſunt, iniuriam ipſis fieri, & fine cauſa negligentiæ eos accuſari, docent. Imò ipſe Seuerinus hic erroris accuſandus, quod omnium oſſiū membranis hanc μύξαν & mucum ineſſe ſcribit: cum tamen Hippocrates eum ſaltem articulis tribuat, & quidem eo fine, vt articuli ſint ad motum faciliorem apti; ideoque aliis in oſſium locis nullus eius vſus eſt.

Paracelſus, *lib. 7. paragraph. parag.* 2. Synouiam eſſe dixit partis ſuæ nutrimentum & conſeruationem retentiuæ & motiuæ virtutis ex viribus virtutis digeſtiuæ. Ex recentioribus quidam ſynouiam definit, internam virtutem & agendi agilitatem. Scheunemannus, *in medicina reformata c. 5.* Sinouiam dicit eſſe lac dulce, quo corporis partes aluntur ac nutriuntur. Quæ omnia inter ſe non concordant. Aut ſi idē dicere volunt, & peculiarem aliquam in partibus naturalem humiditatem (qualem tamen præter humidum natiuum cuiuſque partis non monſtrabunt) à qua pars ſuum robur & virtutē habeat: malè id ex eo probare conantur, quod è partibus neruoſis & articulis vulneratis multūm humiditatis effluat. Habet equidē pars quælibet ſuum humidum radicale, & calorem inſitū, à quo omne partis robur; quod Galenicis ęquè notum ac Paracelſicis: non tamen quod ex partibus neruoſis & articulis vulneratis ſæpe magna copia effluit, eſt humor cuilibet parti inſitus & naturalis; cum longè plus effluat ſæpe vna nocte, quam pars humoris naturalis in ſe contineat: ſed eſt humor excrementitius & ſanies. Nam cū pars vulnerata debilis reddatur, alimentum probè concoquere nequit, atq; inde fit, vt illud in ſaniem mutetur: & quò maior eſt debilitas, eò copioſius tale quid effluit. Ideoq; non ſemper ex articulis vulneratis hic humor emanat, ſed vbi inflammationes in articulis & partibus vicinis neruoſis accidunt, tum ichor ille, quem Chirurgi nominant

minant *das Gliedvvaſſer*, copioſius emanat, & vulneris ſe malè habentis, periculumque minantis, indicium eſt. Præterea ad partem dolentem & debilitatam plus humoris affluit; & propterea cum partes neruoſæ vulneratæ maioris doloris cauſæ ſint, plus humoris ad eas affluit, quam ad reliquas. Quibus accedit, quod partes illæ excarnes ſanguine & calore minus abundant, & propterea læſæ pus tam benè concoquere, vt carnoſæ, nequeunt.

Fel. Octauò quoquè Galenum reprehendit Seuerinus, quod Fel inter corporis partes non numerauit: verũ immeritò. Eſt quidem inquilinus veſicæ fel, ſed non talis, qui ad conſtitutionem corporis pertineat, ſed ex eo eiici debet; excrementum nimirum.

Stomachus quid Chymicis. Nonò quod ſtomachum in epate & aliis partibus conſtituit Seuerinus, eſt ineptus luſus in vocabulo *Stomachi*, in arte non ferendus; ſimilis planè illi, quo Paracelſus, *lib. 3. de morb. tartar. c. 4.* Pleuritidem in capite ponit. Res aliàs per ſe plana & non noua eſt: non ſolum ventriculo, ſed omnibus partibus vim inditam eſſe, qua alimentum ſibi idoneum attrahere, retinere, concoquere & ſibi aſſimilare poſſint. Hanc Chymici recentiores appellant ſtomachum; certumq; eſt, niſi planè abſurdi eſſe velint, nihil aliud intelligere poſſe. Itaq; pleraque, quæ *cap.* 10. habet Seuerinus, ſunt Galenica, aliter paulò propoſita.

Humores à Paracelſ. reiecti. *Humores verò* quod attinet, mirè eos exagitant Paracelſici, & nihil niſi inania nomina eſſe dicunt, Galenicoſque inde Humoriſtas nominãt. Cauſſam autẽ ſi quæras, cur humores reiiciant, hanc reddit Seuerinus, quod multas ſalium, ſulphurum, mercuriorum ſpecies in mundana Anatomia reperire ſit, eaſque arti miniſterio oſtendere poſſimus: Pituitæ verò, bilis, melancholiæ anatomia neſciatur, cum nec ſpecies nec proprietates in natura poſſideant, & ob id nihil ſint, niſi inania nomina; à quibus ſi ſal, ſulphur & mercurius ſuas proprietates repetant, imaginaria ſolum futura ſint. Verum in eo valde errant. Nam non eſt opus, vt cuiuſque rei principia propria vbiuis in mundo reperiantur. Sanguinea maſſa, quæ hic quatuor humorum nomine venit, non aliarum rerum, vt plantarum & metallorum principium eſt, ſed ſaltem animalium perfectorum: ideoque extra iſtas animaliũ ſpecies eam reperiri opus non eſt. Et proinde nihil ineptius ſcribere potuerat Paracelſus, quã hoc, quod *in labyr. Med. errant. cap. 3.* dicit. *Neque cœlum, neq; terram nouit phlegma, bilem vel melancholiam. Ergo neque in*

Dantur humores. *homine eſt.* Veruntamen non ſolum homini proprius ſanguis eſt & humores ſanguinem conſtituentes, ſed & aliis animalibus, & in iis reperiuntur: ideoque falſum, quod in maiore mundo non reperiantur quatuor humores, ſeu ſanguis. Reperitur enim in perfectis animalibus omnibus, quæ certè maioris mundi pars ſunt. Et quid opus eſt, ex analogia maioris & minoris mundi probationem humorum quærere? Ineptum eſt, relictis ſenſibus & experientia, qua conſtat, ſicut in animalibus aliis, ita & in homine ſanguinem ineſſe, atque eo illum nutriri, ad obliquas ex analogia probationes confugere. Senſus certè docet, ex alimentis aſſumtis ſanguinẽ, non ſal, ſulphur & mercurium generari; & ſecta vena non ſal, ſulphur & mercuriũ, ſed ſanguinem effluere, atque ita in omni corpore, omni tempore, ætate, loco, regione ſanguinẽ inueniri. Ergo diſtinguendum eſt inter principia rerum naturalium communia & proxima. Illa omnibus rebus æquè inſunt; & ſunt elementa, & illa Chymicorum, ſi dextrè explicentur, principia. Hæc variant, vt ipſæ rerum naturalium ſpecies variant; ſua ſunt plantis; ſua metallis; ſua animalibus. Animalia (de his enim & præcipuè de homine ſermo eſt) ſanguine è quatuor humoribus conſtante conſiſtunt. Verum ipſe Paracelſus ſibi hac in re non conſtat, paſſimq; in libris ſanguinis & humorũ mentionem facit.

Sed reſpondebunt procul dubiò hic quidam, ſe non ignorare, & ſenſibus id patere, ſanguinem in venis contineri: verum ſe non eſſe contentos ſenſuum, in exteriore cortice hærentium, arbitrio; ſe omnia ad viuum reſecare, & artificioſa reſolutione in ſanguine tria principia apertius demõſtrare, & à qua parte ſeu fonte actiones promanent, docere. Verum enim verò nimium hic ſapere videntur. Nam dum de ſanguine & humoribus quæritur, non de primis rerum principiis, ſed de proximis corporis humani & animalium perfectorum primaria quæſtio eſt. Alia enim quæſtio eſt, quæ ſit totius compoſiti natura, alia quæ principiorum ſingulorum, è quibus conſtat. Sit ſanè, vt ſanguis & humores reliqui è tribus principiis Chymicorum, eo, quo ſupra explicauimus, modo, componantur: an tamen ideo ſanguinis, bilis, pituitæ, melancholiæ tot ſeculis trita nomina ſunt reiicienda? Lac poteſt reſolui in butyrum, ſerum & caſeum: & nihilominus totum compoſitum lac rectè appellatur. Si hæc humorum nomina reiicieda ſunt, eodem iure reiicientur oſſis, membranæ, carnis & aliorum nomina, omniumque omnino partium appellationes. Nam ex Chymicorum ſententia hæc æque ac ſanguis ex tribus principiis conſtant, & ineptum eſt, ab vno ſaltem principio talia denominare velle. Nunquã n. ſanguis ex vno principio conſtat, ſed ex omnibus principiis & elemẽtis ſimul miſtis, habetq; ſuam formã, per quam à chylo, carne, ac reliquis differt, & ab ea ſanguis denominatur, parteſque ſanguinis diuerſæ meritò etiam diuerſa nomina ſortiuntur.

Et proinde res eò redit, explicandam eſſe è Chymia medicinã antiquam, non euertendam. Idque fiet cõmodiſſimè, ſi nomina à primis inuentoribus indita & vſu ac omnium ſeculorum conſenſu approbata, quibus Hippocrates, Ariſtoteles, Galenus, Auicẽnas, Meſues, & reliqui Medici omnium ſeculorum, Chymici & non Chymici vſi ſunt, retineantur, res verò è Chymia declaretur. Noua enim nomina imponere rebus non cuiuſuis eſt; nec tantus fuit Paracelſus, vt hoc ei licuerit. *Nomina non temerè mutanda.*

Iniuriam etiam maximam faciunt Chymici Galenicis, atq; inter eos Quercetanus, *in conſilio de arthritide & calculo*, dum ipſis tribuunt, quaſi per humorem intelligant quiddam aqueum ſaltem, omni nobiliore poteſtate deſtitutum. Non ſunt inania nomina humores, non ſua eſſentia & proprietatibus deſtituuntur, ſed ex principiis prioribus miſta formam habent ſpecificam, proprietates, poteſtates, colores, ſapores & ſimilia, quibus ab aliis rebus differunt. Quæ omnia nomine ſanguinis & humorum includuntur. Semen, caro, os, & reliqua omnia ex ſanguine oriuntur: quia tamen nouam formam induunt, noua etiam nomina accipiunt. Ita licèt principia & elementa in omnibus alimentis, & quæ ex iis in corpore fiunt, inſint: quoties tamen noua forma introducitur, nouum nomen imponitur, & quod prius panis nominabatur, iam chylus nominatur; hinc ſanguis, bilis, pituita, melancholia, caro, os, neruus dicuntur. *Humor quid Galenicis.*

Neque illud quoq; admitti poteſt ſimpliciter, quod ſtatuit Seuerinus: Sanguinem in diuerſis venis & locis non eiuſdem naturæ eſſe. Nam licet ſanguis in venis minoribus partibus iam adſimilandus, mutationem accipiat: tamen ab eo, qui in maioribus eſt ramis, natura non differt, neque vno in loco ſemper per & parte vna quieſcit, ſed pro varia occaſione in partibus hinc inde mouetur. *Sanguis an multiplex in corpore.*

Errat in eo Seuerinus, nec video quomodo excuſari poſſit, cum ſtatuit, in Balſamo ineſſe ſanguinem, ſpiritum, carnes, oſſa, ligamenta, neruos; eaque ſpirituum mechanicorum opera ex eo ſecerni & ſeparari. Ineſt quidem in omnibus alimentis quid *An in alimentis omnes partes inſunt.*

nobis familiare; quod in corporis nutritionem cedit,& varias,pro partium,quibus apponitur, varietate,formas inducere poteſt:quod ſiue Mumiam ſiue Balſamum appellare velit,de nomine cum eo non litigabimus. Quod verò iſta,quæ diximus, omnia in eo contineantur,& ſaltem inde ſeparentur,& vt ſupra ex Paracelſo dictum, quod vnicus, quem comedimus,bolus omnia membra corporis humani actu contineat,quæ manifeſtentur & ſeparentur ſaltem ſpirituum Mechanicorum induſtria,id admitti nullo modo poteſt. Si de elementis & principiis illis Chymicis,aut ſalſo,amaro,acido Hippocratis id ſtatueret,commoda explicatione adhibita tolerari poſſet:at cum ſanguinem,os,carnes, & partes cæteras actu in pane ineſſe ſtatuit,id nullo modo ſaluari poteſt. Hoc modo enim cum Anaxagora omnia in omnibus ineſſe dicendum erit;& nulla eſſet vera generatio. At reuera dum ex pane fit chylus, ex chylo ſanguis,ex ſanguine os,membrana,caro:in qualibet mutatione noua forma introduciter,habetque quælibet pars aſſumtum alimentum in ſuam naturam mutandi vim,quæ animæ vegetantis peculiaris poteſtas eſt:neque ſanguis vel os ſpiritus Mechanici latentia ſeparantis,ſed animæ vegetantis, & in ſpecie facultatis αἱματοποιητικῆς & ὀστοποιητικῆς opus eſt. Et cum ſecretiones ars ſatis æmulari poſſit: generationes tamen nullo modo poteſt,neque in poteſtate artis eſt,vel ſanguinem vel os generare. Licet enim inſtrumentarium agens,calorem ſcilicet,in promptu habeat:primario tamen, quod eſt anima, deſtituitur. Sed hæc; quæ hactenus de ſanguine & humoribus alimentariis,accipienda,quæ maſſam ſanguinis conſtituunt. De excrementitiis verò capite ſequenti, vbi de cauſis morborum dicetur, agetur.

An humores alimentarii & excrementitii ſpecie differant.

Neque enim aſſentire poſſumus Eraſto, qui *diſput.3.cont.Paracelſ.pag.*121:ſcribit:humores, qui ſūt corporis noſtri elementa,& eos,qui ſunt excrementa,eiuſdem eſſe ſpeciei,& perfectione ſaltem, & imperfectione,aliiſque accidentibus talibus differre. Dum enim ſanguis generatur, partes aliquot intra, aliquot ſupra modum coqui:haſque tanquam inutiles ſanguini futuros excerni.

Nam cui hoc perſuadeat Eraſtus, ſanguinem & bilem in veſicula fellis ſpecie non differre, quæ ita omnibus qualitatibus, actionibus & vſu differunt? Neque humores illi excrementitij & ſanguis iſtam naturæ diuerſitatem ſaltem à cauſa agente,ſed etiam ex alimentorum natura accipiunt, in quibus non omnes partes æquè aptæ ſunt, vt boni ſanguinis naturam induant. Quid verò dicet de excrementitiis humoribus præternaturalibus morborū cauſſis:illinè etiam à ſanguine, non ſpecie, ſed ſaltem perfectione & imperfectione different?

Anatomia localis.

Tandem duplicem Anatomiam conſtituunt, vt ex Paracelſo,*libr.1. de origine morborum è tribus primis ſubſtantiis,cap.6.& part.2.lib.2.de tumoribus puſtul: & vlceribus Gallic.cap.1.Seuerino cap.3.*& paſſim alibi videre eſt;Vnam,quam vocant *Localem*, qua cadauera artificiosè diſſecantur; omniumque partium ſitus, conformatio, magnitudo, numerus inueſtigatur. Quam etſi non planè reiiciunt: tamen etiam non magnifaciunt;ſed mortuam appellant,quæ vel laniis communis ſit;& qua,quod vacca etiam facere poſſit,ſaltem cadauer hominis adſpiciatur,non verò,vt Naturæ & Medicinæ ſtudioſum deceat, ad interiorem & abditam hominis naturam acie mentis penetretur.

Vitalis.

Alteram appellant *Eſſentialem*, *Vitalem*, *Formalem*, qua vnumquodque corpus in ſua principia, quæ ſtatuunt,diſſoluatur:quam qui tentare velit, inprimis ſeminum naturas & proprietates,Elementorum & principiorum officia, generationum tranſplantationumque radices,Aſtronomiæque leges, & totius corporis,non mortui, ſed viuentis, diſpoſitionem, quam ipſi tradunt,cognitam habere debere ſtatuunt. Vnde ipſis non ſolùm cor eſt,quod vulgò ita vocatur,ſed cor ipſis eſt,vbicunque calor vitalis eſt:ventriculus non ſolùm,qui vulgò ita appellatur,ſed omnis cauitas,imò omnis locus, in quo fit concoctio; Matrix non ſolum vulgò ita dicta pars,ſed omnis locus,in quo eſt ſemen alicuius fructus. Et præcipuè, quod vbique faciunt, Maioris mundi conſiderationem in hac Anatomia coniungendā cenſent,& quicquid in maiori mundo eſt,vt ſupra quoque dictum, in homine quoque eſſe non ſolum ſecundùm ſuperficialem quandam ſimilitudinem,ſed re ipſa & ſecūdum ſpeciem omnia & ſingula hominem in ſe complecti(licet inuiſibiliter) quæcunque in triplici illo regno,totiuſque mundi amphitheatro explicata continentur,tradunt. Atque ex hac Anatomia tria illa principia in homine dari ſtatuunt; quia eadē in maiori mundo reperiantur:humores verò nō dari,quia in maiori mundo non inueniantur.

Anatomia vtilitas.

Verum ſciendum primò,eos de anatomia illo locali,ſeu quæ vulgo appellatur,anatomia aut cadaueris humani artificioſa diſſectione,minus honorificè, quam debebant,ſentire. Quod enim ſcribunt, eam vel laniis eſſe communem, & per eam,quod vacca quoque facere poſſit,cadauer hominis obiter inſpici ſaltem:eo teſtantur,vel nunquam anatomiæ alicui ſe interfuiſſe;vel contra ſcientiam hæc ſcribunt. Lōgè enim alia eſt lanij,alia Anatomici ſectio:alio modo à vaccā,alio ab anatomico cadauer adſpicitur. Nā anatomicus omnium partium figuram, magnitudinem,cauitates & ductus,numerum,ſitum; cum aliis connexionem,conſenſum,diligentiſſimè, artificiosā ſectione,rimatur,atque hinc omnium vſum inueſtigat. Quod eruditiſſimè fecit Galenus cùm in aliis libris,tum in libris de vſu partium,& poſt eum multi alij Medici:quos ſi legiſſet Paracelſus, longè aliter de anatomia iſta,quam appellat,locali, ſentiret, neque tam abſurda de vſu partium libris ſuis paſſim inſeruiſſet.

Quam verò vitalem ſeu viuentis corporis anatomiam appellant,eam audacter nimis ſibi ſolis arrogant:cum eam Galenici Medici non omiſerint, vt cum aliis,tum ex Galeni libris de facultat.natur. de ſemine,de fœtus formatione,libris pluribus de reſpiratione,de temperamentis, de elementis & aliis videre eſt. In quibus omnibus de animæ facultatibus corpus noſtrum regentibus, & de eiuſdem in agendo inſtrumentis agitur. Si quid tamen lucis ex doctrina principiorum Chymicorum addi poteſt,id libenter acceptamus. Verbis tamen hic,quam factis promptiores pleroſque Chymicos eſſe video, & potius in id incumbere animaduerto,vt vocabulis ludant,& ſub nouis vocabulis antiquorum ſententias, quaſi nouas,& ſuas venditent,atque interim ex ſuis principiis eas parum amplificent, & illuſtrent. Vt dum cor eſſe dicunt,vbicunque calor vitalis eſt;vētriculum,vbi concoctio:cum nemo Peripateticorum vel Galenicorum influxum caloris in omnia membra neſciat,aut facultatem concoctricem non ſolum ventriculo,ſed omnibus partibus inſitam eſſe ignoret. Sed cum coctio tam epati quàm ventriculo competat, cur ventriculum potius, quàm epar omnibus partibus ineſſe dixerunt? Philoſophi eſt ſuis nominibus res appellare,ventriculum,ventriculū epar epar, vim coctricem etiam ſuo nomine: non nominibus ita ludere, & res diuerſiſſimas confundere.

CAPVT

CAPVT XVI.

De Pathologia.

SEd vt ad ea, quę Medicinæ propria ſũt, veniamus, ordine ita requirente iam Chymicorum de morbis & morborum cauſſis doctrina perpendenda: inprimis cum totius Medicinæ Paracelſicæ fundamenta hîc ſita ſint.

Paracelſici Morbos Cauſſas & Symptomata confundunt.

Et principio quidem non magni momenti eſſe exiſtimant, diſtinguere Morbum, Cauſſas & Symptomata; & hæc tria, cauſſam Antecedentem, Morbum, Symptoma non differre genere, eſſentia vel proprietatibus ſpecificis, ſed poteſtate & actu ſolùm Seuerinus, *c.*13. ſtatuit: quemadmodũ Medicus dormiens à vigilante; Sulphur non accenſum, ab accenſo; Sal nõ reſolutum, à reſoluto; Mercurius non ſublimatus, à ſublimato. Ideoque ex Radicibus potiùs, quam aliunde nomina imponenda cenſet. E. G. in corpore latere Radices, ſemina & impuritates nitro ſulphureas vel febriles, quæ digeſtis temporibus ſeparatæ, exaltatæ & accenſæ, vel in actum deductæ horrores, rigores, frigiditates, calorem in corde, pulſuum mutationes producere poſſint, atque ab iis morbo nomen imponendum eſſe. Et radicibus adhuc ſilentibus, & occultè in corpore latitantibus, ac in paroxyſmorum intermiſſionibus, vbi nullus eſt in corde accenſus calor, nihilominus febrem in corpore latere rectius, quam antecedentem cauſam, dici ſtatuunt. Epilepſias quoq; in corpore circumferri, quamuis longa habeant paroxyſmorum ſilentia, exiſtimat Seuerinus.

Morbus, cauſſæ & ſymptomata differunt.

Verum enim verò rectè omnino Galenus omnia, quæ in corpore humano præter naturam ſunt, in tres claſſes redegit; Morbos, Cauſſas & Symptomata. Et magna vel inſcitia eſt Seuerinianorum, ſi ex ignorantia diſtinctionem hanc negligunt; vel malitia, ſi ſcienter eam reiiciunt. Quàm enim diſtinctio inter cauſſam & effectum reiici non poteſt in vlla diſciplina: tam iſta diſtinctio in Medicina omitti non poteſt: ſiquidem humores cauſa ſunt; morbi iſtorum effectus: rurſus ſymptomata vtrorumq; effectus. Neque ſolum cauſa antecedens, morbus & ſymptomata differunt poteſtate vel actu, vel ſicut ſulphur accenſum & non accenſum, aut ſal reſolutus & non reſolutus: ſed longè maior eſt differentia: reſque hæ tota natura & eſſentia diſcrepant. Et vix ineptius quid ſcribi potuiſſet, quam illud, quod Seuerinus, *cap.*12. habet. *Quod remotiſſimum, inquit, eſt ab effectu producendo, generis rationem obtinet: Quod verò proximum, Indiuiduæ ſpeciei: Effectus verò ordinatione Indiuiduorum rationem gerit.* Nempe mucilagines lapideæ, bolares, tartareæ, quę in leguminibus, frumentis & aliis cibis continentur, genera generaliſſima eſſe dicit: Mucilagines inde coaceruatas in ventriculo, inteſtinis vel alia cauitate; genera ſubalterna: Vbi exaltantur & morbos & ſymptomata inducunt, ſpecies eſſe indiuiduas & poſtremas; Actiones verò læſas & impeditas Indiuidua. Quæ quam abſurda ſint in omni Philoſophia, quis non videt? Licet enim verum ſit, ſæpe longam eſſe, & quidem ordinatam, cauſſarum & effectuum ſeriem: non tamen ſub eodem genere ſunt; & cauſſa effectus neque genus neque ſpecies eſt. Et DEVS, qui eſt cauſſa omnium rerum aliarum, earum neque genus neque ſpecies eſt. Et quis tam ineptus eſt, in dolorem capitis, & flatum membranas cerebri diſtendentem, aut calculum veſicæ & vrinæ ſuppreſſionem ſub eodem genere eſſe, aut ſeſe vt indiuiduum & ſpeciem vel genus habere dixerit? Hoc quidem verum eſt, humores aliquandiu ſæpe in corpore latere poſſe, antequam actu morbum aliquem producant, & tum poteſtate ſunt id, quod poſtea fiunt: verum morbus, qui ab humore producitur, ſemper ſua natura differt à cauſſa, à qua producitur, ſiue cauſſa poteſtate, ſiue actu talis dicatur. Ita humores vitioſi in corpore deliteſcere poſſunt, antequam putreſcant & accendantur, qui poſtea, vbi putreſcunt & accenduntur, febrem excitant, quam varia Symptomata, ſitis, vigiliæ, dolor capitis, delirium & alia comitari poſſunt: quæ omnia inter ſe differunt; atque alia natura eſt humoris putreſcentis, alia intemperiei calidæ hinc excitatæ, ſeu febris; alia ſitis, vigiliarum & aliorum Symptomatum; quę ſine inſigni errore confundi non poſſunt. Neque enim cauſſa ſeu morbi Paracelſici lædunt actiones, priuſquam partis, à qua eduntur, diſpoſitionem immutarint; atque vt cauſſa morborum, non morbi. Impoſſibile enim eſt, vt cauſſis actionum non mutatis actio lædatur. Et quod actionem ideo lædit, quia actionis cauſſam immutat, non morbus eſt, ſed morbi cauſſa.

Atque exempla omnia, quæ affert Seuerinus, non aliud docent, quàm rem vnam & eandem, quod poteſt fieri, reuera fieri, & cauſſam effectus, quos in ſua poteſtate habet, in actum deducere: nullo verò modo euincunt, vt cauſſa & effectus ſint idem. Et licet poſtquam materia febrilis vel vomitu, vel per aluum reiecta, vel ſudore euacuata eſt, febris ceſſat, & omnia ſymptomata euaneſcunt: non tamen ſequitur, quod vna omnium fuerit natura & eſſentia; ſed ſublata cauſa continente, ſimul tollitur effectus; ſicut ſublata interpoſitione terræ inter ſolem & lunam ceſſat eclipſis. Ideoque ineptè ſcribit Seuerinus, quod viderit febrim vomitu reiectam: cauſſam vidit, non febrim. Ineptius adhuc, quod viderit, materiam illam vomitu reiectam vitalia motus veſtigia febrili horrore aliquantiſper demonſtraſſe. Si legiſſet, aut diligenter perpendiſſet, quæ Galenus & Galenici de natura & cauſſis horroris & rigoris febrilis ſcribunt, aliter ſenſiſſet & ſcripſiſſet.

Morbis nomina vnde ſint imponenda.

Verum illud fortaſſe offendit Seuerinianos, quod morbis nomina non à cauſſis ſeu radicibus, vt appellant, ſed aliunde potius indita ſint: verbi gratia, febrem, quæ à calore denominatur & definitur, potius à cauſſa morbum nitro ſulphureum dicendum putant. Verum & hic valde iniqui ſunt, dum planè pro ſuo arbitrio rebus nomina imponere volunt, & nomina ſatis commoda reiiciunt. Res enim quælibet à ſua eſſentia definienda & denominanda eſt. Et proinde non malè fit, cum febris à ſua eſſentia definitur. Alia poſtea eſt diſquiſitio de natura cauſſæ; & hic diſquirendum, an cauſa febris dici debeat bilis, an verò nitro ſulphur.

Neque etiam Galenici tam rudes ſunt, vt morbi maximam ſemper habendam rationem cenſeant, ſed ſæpe ad cauſſam magis, quam morbum, attendendum eſſe, probè ſciunt. De quo videantur Inſtit. *lib.* 5. *part.* 2. *ſect.* 1. *c.* 4. Multò minus ſaltem ad ſymptomata reſpiciuntur Galenici. Nam ſæpe diuerſa ſymptomata ab eadem cauſſa proficiſci poſſunt; & contra vnum ſymptoma à diuerſis cauſſis: quæ niſi quis diligenter diſtinguat, & tamen ſymptomatibus attendat, Empiricum ageret, & in curatione falleretur. Imò in ipſis febribus cauſſarum maxime habenda eſt ratio. Exempli gratia, non ſufficit, ſcire aliquam febrem malignam eſſe, ſed cauſſarum imprimis febres malignas excitantium natura inueſtiganda eſt; cum earum ſit maxima diuerſitas, & hinc ſymptomatum & curationis magna differentia occurrat. Ad quam rem & varietatem cauſſarum explicandam, ſi quid Chymici adiumenti afferre poſſunt, id libenter amplectimur; ſed quantum plerique hactenus præſtiterint, res ipſa declarat. Interim tamen cauſſæ, morbi & ſymptoma-

ta non confundenda ſunt,ſed vſitata rerum præternaturalium diſtinctio,in morbos,cauſſas & ſymptomata retinenda.Sed pergamus iam ad rem ipſam.

Morbus ſubſtantia ſec. Paracelſum.

Et ipſam naturam morbi quod attinet,primò in eo errorẽ valde craſſum errat Paracelſus,quod morbũ ſubſtantiã eſſe docet:imò quod,*lib.2.de morbis podagr.*morbum totum hominem eſſe, & corpus inuiſibile habere ſcribit; idque exemplo icteri declarat. Locum integrum adſcribere libet.*Exempli loco ſit,inquit,Icteritia,quæ oritur in centro hominis,id eſt,felle.Verum nullum damnum affert,niſi ex ea totus homo progenitus ſit,id eſt,icteritia ſit integer homo. Hinc n. oritur totum corpus icteritiæ,quod tam latè extenditur, quàm latè extenditur microcoſmus,id eſt,in manus,pedes,oculos, aures,& omnia,quæ corpus continet. Cum iam totum corpus repletum eſt,tum abſoluta eſt,& habet omnia membra,quæ homo habet,ac membra membris adiacent. Hinc manus manuum,pedes pedum,oculi oculorum,ventriculus ventriculi, inteſtina inteſtinorum morbos prouocant. Atque ita microcoſmus geminus eſt in tali morbo, habet duo corpora, & eſt vnus homo,non alio modo vnita,quàm ſi aqua in cineres infundatur.*

Verum quæ hæc eſt Philoſophiæ ignorantia, ita ſumma rerũ genera confundere,& accidentia &ſubſtantias non diſcernere? Cũ enim contraria ſint ſub eodem genere;ſanitaſque extra controuerſiam in genere qualitatis ſit;eodem etiam referendus eſt morbus;omniſque morbus nihil aliud eſt,quam qualitas præter naturam corpori inducta, ob quam corpus ita diſponitur; vt ad actiones debitas exſequendas ineptum reddatur.

Verum hæc eſt egregia illa Paracelſicorum Logica,id eſt,Logicam,qua vnà verum à falſo aptè diſcernimus,contemnere,atque modum ſciendi cum ipſis ſcientiis confundere. Quod & P. Seuerinus fecit, qui iactat,ſe vlceroſam Categoriarum diſpoſitionem ad ſanitatem reuocaſſe, non ſine ſæuo Chirurgiæ miniſterio,atque vnum paniſicium omnibus modalium ſubtilitatibus, ieiuniſque prædicamentorũ digeſtionibus anteponere.Verum rectè reſpondet Th. Eraſtus,*part.1.diſput.contr.Paracelſ.* Sanè cum venter eſurit,præfero ego quoque paniſicium Ariſtotelis & Philoſophorum de his rebus diſputationibus. At cũ animus eſurit veritatem,longè magis explet eius famem Ariſtoteles,quam Piſtores. Deinde malè ideò totum hominem appellare videtur Paracelſus, quod totum corpus quaſi peruadat & permeat.Non enim omnes morbi totum corpus occupant, vt icterus, quem exempli loco adducit: ſed ſunt multi morbi particulares,vt inflammationes oculorum, aurium & aliarum partium,ventriculi,epatis, cerebri, debilitates,& alij morbi, qui totum corpus non occupant.

Error autem omnis ex eo manat,quod,ſicut plantæ è ſuis ſeminibus proueniunt, ita morbos ex ſuis etiam ſpecificis & peculiaribus ſeminibus oriri exiſtimant.Atque vt formam illam plantæ,quæ latet in ſemine,corpus ſibi idoneum fabricat; terra verò ſaltem materiam artifici illi formæ ſuppetitat; coloreſque plantę plantam non producunt vel conſtituunt, ſed opera illius internæ formæ ſunt:ita & humores in corpore nihil aliud eſſe,quam materiam, è qua & in qua ſemina illa latitantia morbos producant; calorem verò & frigus, reliquaſque qualitates quaſi vmbras eſſe,quæ abdita illa comitentur, docent.Itaque & veram morborum curationem nihil aliud eſſe,quam ſeminum illorum,à quibus morbi generãtur,ablationem. Hæc enim niſi tollantur, per caloris,frigiditatis,reliquarumque qualitatum mutationem,per humorum euacuationem,nullum morbum verè curari.Vt exemplo res clarior fiat: ſicut inquiunt,qui,ne fructus aliquis in horto ſuo proueniat, ſatagit,ſatis non facit,ſi fructum illũ quotannis decutiat ex arbore;(quotannis n.ingenerabitur;) aut vnum atque alterũ ramum amputet;(nã & hi generabuntur,& reſidui fructus ferent;)multò minus ſi folia arboris aut ipſos fructus alio colore illinat: ſed arbor radicitus exſtirpanda eſt.Ita & calorẽ, frigus, ſimileſque qualitates per contraria velle tollere, eſſe fructus ſolùm auferre,relicta radice,vnde prouenĩũt, exiſtimat Paracelſus,& ſemina,radicem atque artificem tollere iubet.

Morborum ſemina ſec. Paracelſum.

Nimirum quæ ſuprà omnium rerum naturaliũ principia poſuerunt,ea & hîc ſequuntur,& vt reliquas res naturales omnes à ſuis aſtris & ſeminibus, quæ omnium qualitatum & motuum cauſſa & fundamentũ ſunt,prouenire ſtatuunt:ita & morbos in natura ſua ſemina habere opinãtur,à quibus omnium generationũ, & tranſplantationũ circuitus proueniant.Ab elementis verò morbos non prouenire,ſed elementa ſolũ matricis & loci rationẽ obtinere,& ſeminibus ac ſpiritibus loca & alimentũ ſubminiſtrare. In ſeminibus dona & officia formarum vigere;horum beneficio actiones omnes adminiſtrari;miſtiones abſolui; ex his proficiſci ſapores, colores, calidum,frigidum,humidum, ſiccum;continere in ſuis ſcientiis principia vitalia; duritiem, mollitiem, tenuitatem, craſſitiem, aſperitatem, leuitatem, viſcoſitatem & reliqua ſimilia omnia.

Seminum morb.origo ſec.Paracelſum.

De origine verò horum Seminum morbificorum ita ſtatuunt.Etſi in prima rerum creatione, vbi virtute diuina generationis & multiplicationis vim acceperunt ſemina,omnes res puræ,integræ, perfectæ,& ſine corruptione & morte fuerint:tamen poſt præuaricationem primi parentis puris illis ſeminibus maledictione diuina ſuperueniſſe nouas tincturas,vt hâc de re loquitur Seuerinus,quarum miſtione in calamitoſã ſortẽ tranſplantata ſit totius creaturæ pulchritudo;& prima & pura illa ſemina nouis & infelicibus veſtimentis fuiſſe obducta. Et illa ipſa ſemina ab eadem poteſtate ſiue voce diuina, quibus alia ſemina pura & perfecta,vim multi plicationis & tranſplantationis accepiſſe; ſicut ab eadem diuina potentia ſpinæ & tribuli proueniunt.

Hæc autem Mortis & Morborum ſemina radiceſque in impuritatibus conſiſtere,ait Seuerinus, arſenicalibus,ſulphureis,vitriolatis,æruginoſis, mercurialibus vel vrticoſis,ſpinoſis,napelloſis, opiatis & ſimilibus,quæ impuritate inflammabiles ſint, inſtabiles & ad corruptionem feſtinantes, permiſtæ tamen cum primis puriſque rerum radicibus, cum quibus etiam aliquam affinitatem habeant. Neque enim quæuis impura quibuſuis promiſcuè copulari, ſed talia talibus.Atque iſta impura ſemina,quaſi hoſpites & aduenas,obtemperare radicibus & ſeminibus puris & perfectis in generationum initiis,& dũ omnia ſecundum naturam ſe habent,ac fallaci ſeruitutis imagine opportuna nequitiæ tẽpora exſpectare. Separata verò,& exaltata inimicitias ſuas prodere,& morborum & mortis autores exiſtere. Hominem verò, qui omnium rerum ſublunarium miniſterio vtitur, & ex plantis ac animalibus ſuum alimentum ſumit, vniuerſis impuritatibus inquinari, & morborum & mortis infinitas ſpecies obtinere.

Morborum hæreditariorum cauſſa ſec.Seuerin.

Atque ab his morborum ſeminibus morborum hæreditariorum ortum deducit P.Seuerinus.Si quis enim intemperantia vel alia de cauſſa impuritates in corpore colligat,fieri poſſe ſtatuit, vt indiuidui illius radices & ſemina ita per impuritates illas inquinentur, & impuritates tam fortiter ſemini cohæreant, vt etiam in quartam generationem propagari poſſint.Hinc etiam cauſſam reddit, cur in liberis quidam morbi conſpiciantur, qui in parentibus non animaduertebantur, atque ita ex non podagricis podagrici,ex nõ Epilepticis Epileptici generentur.

nerentur. Exiſtimat nimirum impuritates in parentum ſeminibus delituiſſe; ſed nondum maturas & exaltatas fuiſſe; in natis verò demum exaltari, & ad maturitatem peruenire, & in expectata ſymptomata afferre. Contra fieri ſtatuit, vt ex podagricis non podagrici fiant, ex Epilepticis non Epileptici; vel quia ſemina iſtorum morborum radicem & balſamum humanum nondum potenter occupauerint, ſed ſuperficialiter ſaltem ei adhæſerint; vel quia poteſtate naturalis balſami in vtero ſuperata fuerint; vel quia ad terminum ſterilitatis auctorem peruenerint. Habere enim ſemina iſta, quæ ſpeciei non cohærent, ſed indiuiduis, ſuas ætates, tandemque radicibus exhauſtis ſterileſcere.

Paracelſici intemperies reiiciunt.

Contra verò caliditatem, frigiditatem, humiditatem, ſiccitatem, humoreſque neque in morborum, neque in cauſſarum morbificarum numerum admittunt: ſed aliquid reale, quod viribus & poteſtate polleat, quod effectus producere poſſit, quod ſuas periodos exſerat, quod ſcientiam habeat, prædeſtinationes & officia, eſſentiam quoque vitam, & proprietates, quarum beneficio generationum fluxus moderari poſſit, poſtulat Seuerinus. Caliditatis, frigiditatis, humiditatis, ſiccitatis, intenſiones & remiſſiones in vanum adduci exiſtimat, quæ ſint vmbræ rerum, quemadmodum colores, nec radices habeant, nec poteſtates. Cum verò rei euidĕtia talis ſit, vt negare non poſſint, aliquos morbos ex qualitatibus primis generari: leuiores illos tamen, quàm vt Medici operam requirant, eſſe opinantur.

De morbis Compoſitionis ſententia Paracelſi.

De morbis etiam Compoſitiones non ſunt ſolliciti, ſed eos ſaltem pro quodam actionum impedimento habent, & non magni æſtimant. Vnde recentiores, vt apud Seuerinum, *pag.* 226. & *pag.* 247. videre eſt, duplices morbos conſtituunt, quoſdam ex ſeminibus, quoſdam ſine ſeminibus. Inſtrumentorum enim vitium & figurarum & cauitatum morbos, vt & continui ſolutionem, ex ſeminibus non oriri ſtatuunt: qui verò vulgò morbi partium ſimilarium dicuntur, eos ſua ſemina habere exiſtimant.

Humores è cauſſar. morb. numero à Paracelſo reiiciuntur.

Humores verò plerumque pro quodam phantaſię inuento habent. Et licet Paracelſ. *ex Labyrinth. Med. errant. cap.* 8. humores concedat: morborum tamen cauſſas eſſe negat; & humores a morbo, non autem morbos ab humoribus eſſe dicit. Vtuntur verò contra humores morborum cauſſas iiſdem argumentis, quibus contra humores alimentarios vtuntur, nimirum, quod in Microcoſmo non reperiantur. Ita enim, *in fragment. Medicu tom.* 1. *pag.* 134. ſcribit Paracelſus: *Magnus eſt error, calidum & frigidum conſiderare, vel Choleram, Melancholiam, Phlegma, Sanguinem. Nunquam vllus morbus calidus frigidis curatus eſt, nec frigidus calidis.* Ita *de modo pharmacandi tract.* 1. ſcribit: *quis dicat Fraxinum ex Cholera aut Melancholia creſcere? vel ſi creuit, quis dicat fraxinum eſſe Choleram, Melancholiam, item Phlegma? Eodem modo nec excrementa*, (quæ ipſe ſtercora vocat) *ex humoribus generantur. Quæ enim origo eſt vnius, eadem etiam alterius.* Et paulò poſt: *Flauum ſtercus* (excrementum) *appellare Choleram vitellinam; viridem, Choleram praſſinam, perinde eſt, ac ſi quis dicat: Pyra flaua ſunt cholera vitellina; viridia poma ſylueſtria ſunt cholera praſſina.* Et paſſim in ſuis ſcriptis acerbè, vt inprimis *tom.* 1. *pag* 784. videre eſt, Galenicos hoc nomine exagitat: quæ omnia huc afferre operæ pretium non eſt. Quercetanus, *in Conſil. de arthr. & calcul.* humores è cauſſarum numero reiicit; quia nullus humor vel ſalſus, vel acidus, vel alterius ſaporis ſit, nec ſal, nec tartarum admiſtum habeat. Et ridiculum putat, dicere, humores aduri. Humorem enim ſimplicem ad ignem totum exhalare.

Verum in his multa ſunt, quæ fidem non merentur. Primò enim malè ex morbis quaſi peculiares plantas è ſeminibus ſuis pullulantes conſtituunt. Monſtratum enim iam antea, morbos non eſſe ſubſtantias, ſed quiddam corpori præter naturam accidens; & malè Paracelſi aſſeclas cauſas morborum cũ morbis confundere. Licet enim verum ſit, quod nemo Galenicorum negat, morbum, niſi cauſſa ſublata, à qua pendet, non tolli: interim tamen morbus cum cauſſa non confundendus. Et quanquam negandum non ſit, humorem aliquem vitioſum bonos humores corrumpere & inficere, & ab exiguo initio vitium aliquod in totum corpus diffundi poſſe, eodem modo ſicut parum fermenti totam maſſam inficit; vt præcipuè in venenis videre eſt: tamen longè alia eſt plantarum, alia morborum generatio. Anima enim vegetans, quæ eſt in ſemine, ex attracto alimento totum corpus plantæ fabricat, & ex ouo fit pullus; non corruptione, ſed perfectione, vt Scaliger; *exerc.* 6. *ſect.* 2. habet. At in morborum generatione longè aliter ſe res habet, atque à vitioſis humoribus, quaſi à fermento, boni alterantur, inficiuntur & corrumpuntur, corruptorumque humorum qualitates ipſas partes lædunt, alterant, ipſiſque qualitates præternaturales inducunt: nulla verò in morborum cauſſis vis formatrix eſt, qualis in ſeminibus plantarum reperitur, quæ eorum corpus fabricet.

Semina morborum reiiciuntur.

In eo verò parum à delirio abeſt Manichæorum Seuerinus, quod poſt hominis lapſum primiſillis ſeminibus puris maledictione diuina nouas tincturas ſuperueniſſe ſcribit, quarum commixtione pura illa ſemina corrupta & inquinata ſint, eaque ſemina voce diuina æquè ac alia ſemina vim ſeſe multiplicandi accepiſſe. Quod enim dogma Manichæorum fuerit, docet Auguſtin. *lib.* 5. *confeſſionum, c.* 10. *Et mali, inquit, ſubſtantiam quandam eſſe credebam; & habere ſuam molem tetram & deformem, ſiue craſſam, quam terram dicebam, ſiue tenuem atque ſubtilem, ſicut eſt aeris corpus.* Sed in eo tamen ſaniores videntur eſſe Manichæi, quam Paracelſici. Auguſtinus enim, *loco allegato*, de ſe adhuc Manichæo ſcribit, *Deum bonum nullam malam naturam creaſſe, qualiſcunque pietas me credere cogebat.* Hi autem ſemina illa morborum & ſubſtantiam malam à Deo proueniſſe ſcribunt.

Malum non eſt ſubſtãtia.

Deus nihil mali creauit.

In qua opinione multa abſurda, imò impia ſunt. *Primò* Deum autorem & creatorem mali, morborum & mortis faciunt, eumque aliquod malum ſubſtantiale creaſſe ſtatuunt; quod impium. *Vidit enim Deus, quæ fecerat; & erant valde bona. Neque enim à ſummo bono poteſt aliquid non bonum fieri vel conſeruari*; vt Scalig. *exerc.* 307. *ſect.* 17. ait: *Et inuidia diaboli introiuit mors in orbem terrarum.* Vnde rectè Auguſt. *de Ciuit. Dei. lib.* 11. *cap.* 9. *Mali nulla natura eſt, ſed amiſſio boni mali accepit nomen.* Omnis enim ſubſtantia, quatenus talis, eſt bona. Cui malum non conſubſtantialiter, ſed accidentaliter ſolum inhæret. Vnde idem Auguſtinus, *de ciuitate Dei, lib.* 14. *cap.* 11. ſcribit: *Mala ſine bonis eſſe non poſſunt; quia natura, in quibus ſunt, in quantum naturæ ſunt, vtique bona ſunt. Detrahitur porrò malum, non aliqua natura, quæ acceſſerat, vel vlla eius parte ſublata, ſed ea, quæ vitiata ac deprauata fuerat, ſanatá atque correcta.*

Deinde duplicem faciunt creationem, priorem, quę benedictione & ſex dierum ſpatio perficitur? alteram, iam diebus ſex elapſis, poſt hominis lapſum, quæ maledictione Dei rerum puris ſeminibus & radicibus radices malæ vel tincturæ morborum & mortis autores concreatæ & additæ ſint: cum tamen literæ ſacrę expreſsè teſtentur, Deum die ſeptimo quieuiſſe ab omni opere, & nihil amplius creaſſe. Et maledictio Dei tantum pœnam indicauit, non verò naturam prauam induxit.

Illud tamen mirum, quod illam impuritatem & venenum, morborum cauſam, homini ineſſe negat Paracelſus, & alimentis tantum tribuit: cum tamen

homo peccauerit,& peccando morbos & mortem ſibi attraxerit. Ita enim ſcribit *Param. tract. 2. cap. 1. Corpus nobis ſine veneno datum eſt,& in eo nullum eſt venenum: Illud vero,quod corpori alimenti loco damus,in eo eſt venenum:corpus perfectè creatum eſt,reliqua non ita.*

Verum Chymici recentiores ipſi abſurditatē huius dogmatis animaduertunt,& proinde ſemina morborum eo modo,quo Paracelſus & Seuerinus, ſtatuere vix audent,ſed tribus principiis contenti ex iis omnia morborum genera deducere conantur.

orborum hereditariorum cauſſa. Ex his etiam ſeminibus non ſatis rectè deducit morbos hęreditarios Seuerinus,quaſi nimirū illi oriantur ex ſui generis ſeminibus & impuritatibus,quæ ſuo tempore ad maturitatem proueniant & exaltentur. Hoc quidem verum eſt, vitia, quibus parentes obnoxij ſunt,cum ipſo ſemine & ſanguine materno in liberos deriuari,neque illud vitium ſemper mox à partu, ſed alia aliis ætatibus fieri: non tamen ita ſeſe res habet, vt illi morbi generentur, ſicut arbor & planta ex ſemine creſcit,quæ ſuo tempore fructus profert:ſed malum hæreditarium eſt diſpoſitio quædam vitioſa in aliqua parte,ob quā ætatis progreſſu humores ſui generis cumulantur,tandemque cumulati & aucti ſibi congeneres morbos producunt.

ualitates ime à morrum nuro non reienda. Deinde malè è morborum & cauſſarum morbificarum numero qualitates primas reiiciunt, aut certè non magni, & vix pluris,quam vmbram aut colores æſtimant, eaſque Rellollaceas appellant. Experientia enim teſtatur, quamprimum alicui parti intemperies aliqua præter naturam,ſiue calida,ſiue frigida, ſiue humida, ſiue ſicca inducitur,eius actionem lædi, neque eam prius officium ſuum exequi poſſe, quam ipſi naturalis temperies reſtituatur.Id quod in ventriculo quotidie fieri,nec vulgò ignotum eſt.Refert quoque Galenus, *lib. 1. de locis affect. cap. 6. in fine,* Muſculum,qui in ſuperficie ani eſt,reſolutū quibuſdam fuiſſe,qui ſederint ſuper lapidem frigidum, aut in aqua frigida nimis diu fuerint verſati. Idem, *4. de locis affect. cap. 4.* refert, quendam tempore frigido & pluuioſo, cum madidum pallium diutius collo obuolutū geſtaſſet,in manus paralyſin incidiſſe,neruis, qui à ſpinali medulla ad manum decurrunt, nimis refrigeratis & humectatis. Monet etiam Galenus, *lib. 10. Meth. medendi c. 9.* quod quidam impoſito præcordiis refrigerante medicamento difficultate reſpirandi laborauerit;alter verò tuſſierit, atq; paulo poſt vtrique ſymptoma finitum,vbi quod refrigerauerat; eſt ablatum. Quantum etiam damnum inferat,ſi quis, vbi nimio motu vel alia de cauſa incaluit, auidus aquam frigidam hauriat,nemo ignorat. Et cum, ſecūdum Hippocratē,Curatio indicet morbum:quid balnei aquæ dulcis vſus præſtare poſſit in Hecticis, videatur Galenus, *l. 10. Meth. medendi.* Et non immeritò contra eos,qui ita contra ſenſum & experientiam pugnant,illud,quod Scaliger Cardano,frigus ſaltē priuationem dicenti,obiicit,vſurpari poteſt: *Soleas abiice & pileum,Cardane,quo tempore ex Alpibus Rhaticis vrit nos Boreas.* Et viatores ſæpe magno ſuo incommodo percipiunt, quid frigus poſſit,dum ipſis nares,aures, digiti,pedes frigore enecantur. Et quantum æſtas illa & ſiccitas hiſce regionibus inſolita,æſtate anni proximè elapſi 1616. potuerit,ſatis docuerunt febres illæ Epidemiæ frequentiſſimæ,à quib. vix domus aliqua libera fuit. *i qua vi es indu.* Quantam etiam humiditas in corporibus noſtris mutationem efficiat, anni nos docent pluuioſi. De qua re videatur Hippocrates, *3. Aphor. vſque ad Aph. 16. & in libris Epidem.*

Neque quicquam valet,quod affert Seuerinus, *c. 8.* vbi loca iſta Hippocratis noua interpretatione corrumpere conatur, dum ſcribit; Auſtros non facere grauem auditum, nec alia ſymptomata ab Hippocrate enumerata,inducere, quia ſint calidi & humidi, ſed quia corpora eorum proprietatibus opiatis, cicutarum, ſolanorum prædita ſint. Ita aquilonē non excitare tuſſim, quia frigidus & ſiccus,ſed quia corpora aquilonis proprietatibus berberiſatis, acetoſis imbuta ſit, & *cap. 12.* caliditates, ſiccitates, humiditates,& frigiditates tantum vt externas ſignaturas, & poteſtatum,proprietatum ac tincturarum comites & vmbras eſſe.

Primum enim abſurdiſſimum illud dogma, ventos, pluuias, niuem & ſimilia alia eſſe fructus ſtellarum, demonſtrare debebat, antequam fundamento tam ruinoſo iſta ſuperſtrueret. Deinde quod à qualitatibus primis, vt principalibus agentibus, non ſaltem vt comitibus vmbris & externis ſignaturis,mutationes iſtæ,quæ in corpore humano accidunt,proueniant, multa alia docent. Nam quæ ab intempeſtiuis eiuſmodi anni tempeſtatibus prouenire ſolent, eadem illi ferè familiariter patiuntur, qui in regione vel loco tali habitant,vt apud Hippocr. *in lib. de aere aq. & locis videre* eſt;vnde morbi Endemij ortum habere dicuntur. Et quid opus eſt,ad occultas proprietates,poteſtates & tincturas confugere, vbi ex qualitatibus manifeſtis cauſſa ſufficiens reddi poteſt, vt ex commentariis in aphoriſ. allegatos & libris Epidem. Hippocratis patet? Et mirum, Chymicos nonnullos ita efficaciam qualitatum primarum in corpus humanum negare:cum tamen eandem in rebus aliis experiantur, & ſciant,aliam mutationem fieri à calore humido, aliam à calore ſicco, & calore vt communi δημιουργῷ ſuarum operationum vtantur.

Interim in qualitatibus primis non acquieſcendū eſſe,iam ſæpius dictum. Atque iniuriam facere Seuerinum aliis Medicis,quaſi omnium morborum cauſas à qualitatibus primis petant, vel vnus Fernelius docet. Sed cum hac de re etiam ſupra dictum ſit, ea hic non repeto.

Poſtea de morbis compoſitionis non bene ſentiunt,atq; de iis parum ſunt ſolliciti:rationemq; falſam afferunt:quod ſaltem actionum quoddam impedimentum ſint. Quaſi verò non omnes morbi actionum quoddam impedimentum ſint, vt lib. 2. Inſtit. dictum. Et illud impedimentum, quod morbi compoſitionis afferunt,non minus eſt,quam illud, quod ab humoribus aut à morbis ex ſemine, quos appellant,ortis proficiſcitur, vt in luxationibus, obſtructionibus renum,veſicæ,aliarumque partium & aliis compoſitionis vitiis videre eſt. *Morbi compoſitionis non parui faciendi.*

Humores quod attinet, malè eos reiiciūt Paracelſici;cum ſenſu conſtet, in diuerſis morbis diuerſos humores,cum ſponte à natura,tum per medicamenta,per aluum & vomitum euacuari:atque iiſdem euacuatis & è corpore eiectis morbos ceſſare. *Humores nō reiiciendi.*

Quod cum negare non poſſint, aliis hominibus excrementitios illos humores appellandos cenſent. Et quia per vomitum plures humorum ſpecies reiiciuntur ſalium proprietatibus inſignitæ: exiſtimat Seuerinus, phantaſticis nominibus bilis vitellinæ, æruginoſæ;pituitę ſalſæ,acidæ relictis,ad ſaliū nitroſorum,aluminioſorum, vitriolatorum genera, & ad ſalium proprietates in plantis,aronis,vrticæ, chelidoniæ, flammulæ, & ſimilia recurrendum eſſe,mixtioneſque ſalium cum ſulphuribus ſtudioſè inquirendas, & ſalia ſulphuri & mercurio adiungenda; bilis verò, melancholiæ, pituitæ nomina abiicienda.

Verum cauſſa nulla eſt,cur antiquas appellationes planè reiicere debeamus. Nam ſi febris, apoplexiæ, epilepſiæ, hydropis & alia nomina plurima ab antiquis impoſita retinentur, cur hæc etiam retinere non liceat? Neque enim per humorem, vt malè, *in conſilio de arthrit. & calculo,* hanc ſententiam Galenicis attribuit Quercetanus, meram aquam intelligunt,ſed corpus miſtum ſui generis. Et quemadmodum per ſanguinem non corpus ſimplex & meram aquam *Humor quid Galenicis.*

aquam accipiunt:ita nec per bilem, vel pituitam vel melancholiam. Sunt, vt dixi, miſta hæc ſui generis, quæ cum ex diuerſitate materiæ & diſpoſitione corporis, quod alimentum mutare debet, varia naſcantur & cumulentur, varios quoque ea morbos excitant. Et ſit, vt per reſolutionem humores in principia Chymica reſolui poſſint: tamen ante reſolutionem, & dum in corpore ſunt & morborum cauſſæ ſunt, non ſunt corpora ſimplicia, ſed miſta, & proinde appellatio à toto ſumenda.

Si quod tamen nomen commodius è Chymicorum ſcholis peti poteſt; aut ſi in varietate humorum explicanda & eorum natura penitius inueſtiganda aliquid opis Chymici afferre poſſunt: id libenter admittimus. Optandum quidem eſſet, vt quod Eraſtus *part. 2. diſput. contra Paracelſ. pag.* 774. putat, non magna eſſet in morborum cauſis difficultas: verum longè maximam eſſe, omnes, qui in Medicina diligenter verſantur, ſatis animaduertunt; & præcipuè humorum & venenorum diuerſitatem in ſpecie explicare, & ad ſpecies infimas deſcēdere, difficilimũ. E. g. ſaltem perpendantur febres malignæ, in quibus non ſatis eſt, ſcire, vel ſanguinem, vel bilem, vel alium humorem putreſcere & corrumpi, ſed terminus ille corruptionis, & in quid mutentur humores, inueſtigandum. Vnde febrium malignarum pendet differentia, & curationis varietas. Alia enim longè eſt humorum corruptio in variolis, & morbillis; alia in febribus, quas bubones; alia in iis, quas carbunculus comitantur; alia in febre ſudatoria. Atque hinc accidit, vt ſæpe, quæ in vno peſtilenti ſtatu profuerunt medicamenta, in alio parum auxilii adferant, quod ſc. in malignitate in genere plerumque hæremus: nec quę definita ſit humorum corruptio, inueſtigamus. Corruptionis autem diuerſitatem maximè venena monſtrant. Nam in aliud humores corrumpuntur, ſi quis à cane rabido mordeatur; in aliud ſi à ſcorpione, ſerpente lædatur; in aliud, ſi à lue venerea inficiatur. Id quod in corrūptione omni ſummoperè attendendum.

Quam ad rem, inquam, commodius explicandam, ſi quid adiumenti adferre poſſunt Chymici, id libenter acceptamus: modò vero conſentanea adferant.

Qualitates primæ ad naturam humorum explicandam non ſufficiũt.

Nam vt, quod ſentiam, dicam, non ſolum ex qualitatibus primis humorum differentia & natura ſatis explicari poteſt, ſed ſpecialius & per propriores qualitates determinanda eſt; neque de nihilo eſt, quod Hippocrates, *libro de priſca medicina*, ſcribit: *Non calidum, non frigidum, non humidum, non ſiccum eſt, quod magnam vim habet; ſed acerbum, ſed acidum, ſed amarum, & huius generis alia. Horum enim quicquam vbi ſecretum fuerit, & per ſe extiterit, tum hominem moleſtia afficit.* Et vt paulò poſt habet; *Si acris humor quem bilem ſlauam nominant, effuſus fuerit, quadam anxietates, æſtus & impotentiæ detinent? & quibus acuti, acres, æruginoſi humores inſtant, quinam furores & viſcerum & thoracis lancinationes animique deiectiones inde oriuntur? neque hæc prius conquieſcunt, quam euacuati, deiecti & aliis permiſti illi fuerint.* Itaque in cauſis morbificis & omnibus, quæ corpus noſtrum alterant, non ſolum ad calidum, frigidum, humidum, ſiccum reſpiciendum, ad propriam cuiuſque naturam, quæ ſola caliditate, frigiditate, humiditate & ſiccitate non determinatur, ſed aliis præterea deſcribitur: cum res eſſe poſſint multæ, quæ temperamento primarum qualitatum conueniunt, natura tamen ſpecifica non parum differunt. Id quod docet, *ibidem*. Hippocrates. *Exhibeatur*, inquit, *aliquis mihi natura non admodum robuſta, ſed imbecilliore, qui triticum crudum & inelaboratum edat, & carnes crudas & aquam bibat. Ex qua victus ratione non dubium eſt, quin multa & grauia ſit perpeſſurus. Quodnam igitur ita affecto præſidium comparandum? Calidum, an frigidum, an humidum, an ſiccum? Certiſſimum & euidentiſſimum medicamentum eſt, ſublatis, quibus vtebantur, cibis, pro tritico panem exhibere, pro crudis carnibus coctas, & inſuper vinum exhibere.* Et clarius poſtea docet, in iſtis qualitatibus non acquieſcendũ eſſe; cum in natura vix dentur ſeorſim, ſed cum aliis potentioribus coniunctæ. *Neque*, inquit, *opinor, ipſis eſt inueſtigatum, quidnam per ſe ſit calidum, aut frigidum, aut humidum, aut ſiccum. Et ſi imperatur, vt calidum vel frigidum ægro offeratur, mox quærendum eſt, quale nam calidum, vel frigidum; an frigidum acidum, an inſipidum; calidum amarum, vel calidum dulce, vel calidum inſipidum.*

Humorum natura qua ratione explicanda.

Et ad iſta ſimul, non ſolum ad qualitates primas, eſſe reſpiciendum in cauſis morborum, vel vlcera & tumores ſatis demonſtrant. Exempli loco ſit nobis cancer; in quo qui ſalem corroſiuum non agnoſcit, eum parum perſpicacem eſſe puto, vt iam de prurigine, ſcabie, & vlceribus erodentibus, ſerpentibuſque aliis nihil dicam. Clariſs. Dn. D. Michael Doringius, *l. 1. de Medicina, & Medico p.* 109. refert, quendam iuris Licentiatum vrinam reddidiſſe, à qua, ceu ſpiritu vitrioli, linteamina eroſa fuerint. Idem in viro quodam ſcorbutico hæmorrhagia narium per interualla laborante obſeruauit, linteamina, quibus ſanguis exceptus fuerat, ab eo corroſa fuiſſe. Ergo vt tales humores vel à ſale, vel alio principio Chymico denominentur, non repugno. Licet n. ſupra, vbi de ſanguine & humoribus naturalibus egi, humores illos, vtpote in quibus exceſſus aliquis talis non apparet, à principiis Chymicorum denominandos negauerim, atque etiam humores excrementitios, in quibus non eſt manifeſtus aliquis exceſſus, à principiis iſtis denominandos non eſſe, adhuc concedā; imò antiqua nomina retinenda cenſeam: non eſt planè incommodum, humorum valde excedentium varias differentias nominibus à ſale vel ſulphure petitis, vel aliis etiam determinare & diſtinguere, vbi ſcilicet vnius aliquis exceſſus inſignis apparet. Salſum enim, amarum, acidum & ſimilia, quando ſecreta fuerint ab aliis, & per ſe exſtiterint, tunc lædunt & humores tales, in quibus eſt talium qualitatum exceſſus, ibidem appellat Hippocrates χύμους ἀκρίτους καὶ διαφέροντας: & vt 4. *de rat. vict. in acut. aph.* 31. fluxionem è capite calidam & nitroſam nominat. Imò in ipſis febribus horum humorum differentiam notandam cēſet Hippocrates. οὐκ, inquit, διὰ τὸ θερμὸν ἁπλῶς πυρεταίνουσιν οἱ ἄνθρωποι, οὐδὲ τοῦτο ἐστὶ τὸ αἴτιον τῆς κακώσιος μοῦνον, ἀλλ᾽ ἔστι καὶ πικρὸν, καὶ θερμὸν τὸ αὐτὸ, καὶ θερμὸν καὶ ὀξὺ, καὶ ἁλμυρὸν, καὶ θερμὸν, κἄλλα μυρία, καὶ πάλιν γε τὸ ψυχρὸν μετὰ δυνάμιων ἑτέρων, id eſt: *Neque calido ſimpliciter febricitant homines, neque ipſum affectionis cauſa eſt, ſed eſt amarum & calidum idem, & calidum & acutum & ſalſum & calidum, aliaq; ſexcēta: & rurſum frigidum cum aliis facultatibus coniunctum eſt*: de quo iam ſupra etiam monuimus. Neque enim ſufficit, eſſe febrimblioſam, ſed qualis ſit bilis, & in quid corrumpatur, attendendum. Vnde febrium & ſymptomatum diuerſitas pendet. Atque hos humorum exceſſus, ſeu, vt ipſe nominat, ἀκρότητας καὶ ἰσχύς appellat Hippocrates, δυνάμεις, quod ſcilicet in corpore noſtro afficiendo maximam vim habeant. ὅσα, inquit, κακοπαθέει ἄνθρωπος, πάντα ἀπὸ δυνάμιων γίνεται: *quicquid mali patitur homo, id omne oritur à potentiis*, id eſt, humorum exceſſibus, qui ſunt ſupra humanam naturam.

Humorum vitioſorum origo.

Neque quiſquam miretur, talia in corpore reperiri. Vt enim iam non dicam de mutua rerum tranſmutatione: illud ſaltem moneo. cùm homo plantis & animalibus, quæ & ipſa plantis aluntur, nutriatur, plantæ autem ſuum alimentum ex terra habeat, terra v. paſſim ſalſos, amaros, alioſque ſuccos minerales & ſpiritus in ſe contineant eoſque attrahant, eoſdem tamen planè mutare non poſſint: in homi-

nem talia quoque deriuantur. Quæ cum ſint ἀνεπιτήδια, ἄκρητα καὶ ἰσχυρὰ, vt nominat ipſe Hippocrates: vis quidem alteratrix, quantum poteſt, ea alterat & mutat: à natura tamen noſtra nunquam ſuperari poſſunt. Ergo natura operam dat, vt ea, vtpote ad alendū corpus inepta, à corpore excernat. Si autem retineantur, & à bono ſanguine ſecreta ſeorſim & per ſe conſiſtant, corpus variè lædunt. De qua re etiam in Inſtit. *pag.* 240. dictum.

[H]umorum [d]ifferentia a [p]rincipiis [C]hymicis nō [n]egligenda.

Neque Galenus & alij Medici iſtas appellationes planè reiiciunt, ſed ſalſos, nitroſos & æruginoſos humores nominant: & effectus ſalis non ſolum in vlceribus, vt antea dictum, ſed etiam in catarrhis ita manifeſti ſunt, & à nemine ignorari poſſint. Vnde etiam fluxiones nitroſas ab Hippocrate nominari modò dictum. Bilis verò æruginoſa non ſolum, vt Eraſtus putat, ita dicta eſt, quia colorem æruginis imitetur: ſed & ſapor, vis rodendi & alii æruginoſi effectus in ea deprehenduntur; vomituque ſæpè adeò acrem reiectam eſſe, vt pelues etiam argenteas colore floridiſſimo infecerit & acrimonia ita eroſerit, vt nec lotura illum delere, nec fortis frictio caſſare potuerit, annotauit Schenckius, *obſeru. lib.* 3. *ſect. priore obſeru.* 62. Videruntque & obſeruarunt ſimilia alii Medici, vt paulo ante è D. Doringio dictū.

Neque has humorum differentias obſeruare inutile planè, ſed aliquid momenti ad curationem habere videtur. Acrimoniam enim ſalium non tam per pinguia & ſulphurea tollitur, quam per ſales. Exempli loco ſit nobis ſpiritus vitrioli, cuius acrimonia & vis rodendi omnibus nota eſt. At ſi admiſceatur illi ſal tartari, vel oleum tartari è tartaro calcinato per deliquium factum: & ſpiritus vitrioli & ſalis tartari acrimonia tollitur. Idem fit ſale abſinthii vel alio è plantis, ſale parato admiſto. Ita vim corroſiuam mercurii ſublimati tollit oleum tartari & ſal abſinthii: ideoque contra mercurium oleum tartari vel ſal abſinthii antidotus habetur. Conſideretur quoque præparatio Bezoartici mineralis dicti. Quāuis enim butyrum antimonii appellatum magnam acrimoniam habeat, & ſpiritui nitri etiam ſua vis corrodēdi ſit: tamē vbi ſpiritus nitri butyro antimonii affūditur, ita hoc omnem acrimoniam amittit, vt præſtans ſudoriferum euadat. Qua de re infra quoque de Methodo medendi erit dicendum.

[In] doctrina [h]umorum [m]ulta dubia.

Neque etiam hoc diſſimulandum, in doctrina de humoribus, non paucas apud Galeni & Auicennæ interpretes difficultates occurrere: vnum nomen pluribus attribui, quorum tamen eſſentia eſt diuerſiſſima. Definitur vulgo Phlegma, quod ſit humor frigidus, colore albus, humidus; cùm tamen phlegma ſalſum ſit calidum; vnde Auicenna Plegma in genere non definit. Quam etiam humores diuerſi vno bilis nomine appellentur, ſatis notum. Vt iam de bile æruginoſa, quæ diuerſæ naturæ eſt à bile flaua, non dicam; Humores, qui ob eundem colorem flauæ bilis nomine veniunt, etiam non ſunt eiuſdem generis, ſed ex iis nonnullum amarorem habent. Vidi à fœmina humorem planè croceum vomitu reiectum, quam ipſa dulcem eſſe, imò ſapore glycyrrhizam ferè æmulari, affirmabat. Ita ſub melancholiæ nomine comprehenditur primò humor frigidus & ſiccus, deinde atra bilis, humor calidus & ſiccus erodendi vi præditus.

[H]umorum [dif]ferentia [ſec.] principia [Ch]ymie.

Ergò cum humorum longè maxima ſit differentia, ſecundum colores, ſapores, conſiſtentiam & ipſam eſſentiam, & longè maior, quam plerique credunt; atque res diuerſæ diſtinguendæ, nec ſub eodem nomine comprehendendæ ſint: ſi aliquid adiumenti hic afferre poſſunt Chymici, cauſſa nulla eſt, cur eos non audiamus.

[H]umorum [no]mina non [re]iicienda.

Dum autem adiumenti aliquid in explicanda humorum natura & differentia à Chymicis exſpectandum dicō, humorum appellationes non reiiciendas cenſeo. Licet enim excedere poſſit in aliquo humore aliquod horum principiorum: nunquam tamen ſeorſim planè conſiſtit, ſed ſemper ſub humoris natura. Perpetuò Rhabarbarum purgat bilem, non ſalem vel ſulphur.

Ineptum verò planè eſt argumentum Paracelſi & Seuerini, quo concludere volunt, humores non eſſe cauſas morborum, quia non reperiantur in maiori mundo. Supra enim dictum eſt, non opus eſſe, vt proxima alicuius rei principia, aut quæ ex iis fieri poſſunt, in toto mundo reperiantur.

Humores ſūt morborum cauſa.

Neque in eo rectè ſentit Paracelſus, quod, *in Labyr. Med. e.* 21. *cap.* 8. Humores quidem concedit, at morborum cauſam eſſe negat, humoreſque à morbo, non autem morbos ab humoribus eſſe dicit. Nam vtrumque verum eſſe poteſt, vt ab humoribus morbi, & rurſus à morbo vitioſi humores proueniant. Nam vbi à vitioſis humoribus morbus fuit genitus, & debilitas corpori introducta eſt, coctio ſeu in toto, ſeu in aliqua parte rectè perfici non poteſt. Coctione autem læſa multi vitioſi humores cumulantur. Id quod in hydrope videmus, vbi humores illos aquoſos ac ſeroſos in corpore cumulatos morbi & intemperiei in viſceribus ſobolem eſſe libenter cōcedimus. Idem accidit in febribus.

Reliqua, quæ de morborum cauſis dicenda eſſent, in differentiis morborum iam ſubiungemus. Cum enim Paracelſus & eius ſectatores morbos & morborum cauſſas cōfundant, ductū eorum ſequi neceſſe habemus, nec ſemper quæ ſeiungenda erant, ſeiungere, & ſuis locis tractare, ſed morborum & cauſſarum morbificarum tractationem ſæpe coniungere cogimur.

De morborum differentia.

De differentiis autem morborum variè loquuntur. Paracelſ. *in Labyrinth. Medic. err. c.* 11. duo morborum genera conſtituit ex Iliaſtro & Cagaſtro. Duo, inquit, ſeminis genera ſunt, vt ſemen iliaſtrum & ſemen cagaſtrum. Hoc eſt, aut ab origine ſemen productum eſt, vt poma, pyra, nuces; tunc iliaſtrum dicitur: aut ex corruptione, quod cagaſtrum appellatur. Iliaſtri enim morbi ſunt, hydropiſis, icteritia, podagra &c. morbi autem cagaſtri ſunt, peſtes, febres, pleuriſis.

Verum iam antea dictum, morbos non, vt plantas, è ſuis ſeminibus pullulare, ſed à cauſſis præter naturam corpori noſtro extra occurrentibus, vel intra corpus genitis & cumulatis procreari. Et quis omnium, quæ in corpore humano accidunt, tam ignarus eſt, vt credat, hydropem è ſemine inſtar plantę generari: cū notiſſimum ſit, è collectione humoris ſeroſi in abdomine ortum habere. Eodem modo non ignotum, quomodo icterus generetur. Neque aliter rem ſe habere, curatio indicat.

Quinque morborum cauſſa & differentia ſec. Paracelſ.

Eſt deinde vſitata, præcipuè *in Paramiro*, à Paracelſo tradita, quam retinet Scheunemanus, Crollius & alii, morborum diuiſio, qua quinque morborū Entia conſtituit. Primo Ens Dei ſiue Deale: huc referunt morbos, qui à Deo proueniunt. Secūdò Ens aſtrale; ſub quo nō ſolum morbos ab aſtris cœli productos intelligūt, ſed etiā ab aſtris in homine iacentibus, ab aſtris tamē cœli pendentibus. Tertiò Ens naturale, cū naturæ vitio morbus contingit. Conſiderant autem naturam in tribus principiis. Quartum Ens dicūt Pagoycum ſiue mentale: atque huc referūt morbos ex imaginatione in ſeipſum aut alium; ſub quo genere & incantationes comprehendunt. Quintum genus eſt Ens veneni, & continet venena tum naturalia, tum artificialia.

Verum næ iſta diuiſione ſuam in Logicis Philoſophiciſq; prodidit imperitiam Paracelſus, & ſatis mōſtrauit, ſe, quid Ens ſit, ex Metaphyſicis (ſi modo de ea quicquam cognitum habuit) nunquam didiciſſe.

ſe.Nō negamus à Deo hominibus immitti morbos, ſiue immediate & ſupra curſum naturæ,ſiue mediate:tamen ex ente Dei illos morbos eſſe,planè ineptè dicitur ; & de cauſſa efficiente locuturi dicunt id quod eſt,non quod afficit.Imò non ſatis piè hoc dicitur.An enim aliquid de Dei eſſentia hominibus immittitur ? Certè Ens aſtrale aliquid ab aſtris demiſſum & effuſum eſſe,ſtatuit Paracelſus,vt mox dicetur.Et licet in pœnitentia & precibus & auertendis eiuſmodi morbis maximè fidendum ſit : tamen nec naturalia remedia negligenda ſunt. Eadem loquendi improprietas eſt in reliquis differentiis omnibus;cum ex Ente aſtrorum & reliquis morbi prouenire dicuntur.Et tolerari aliquo modo poſſet loquendi improprietas,modò ſubeſſent res bonæ : ſed & iſtæ deſunt.Non quidem inficiamur,cœleſtem influxum quorundam morborum cauſam eſſe poſſe: veruntamen de eſſentia ſtellarum nihil illis morbis communicatur.Et ſatis abſurdè,*in Paramiro , tract.*1. *cap.*8.de origine morborum ex aſtris philoſophatur Paracelſus,dum docet,ens aſtrale,quod corpora noſtra mutat,eſſe halitum,vaporem,odorem , ſudorem ſtellarum,aëri permiſtum:& ſtellas alias arſenicum, alias ſulphur,alias mercurium , alias alia venena in aërem effundere,& hoc modo hominem & alia animantia inficere,ibidem,*cap.*10. docet. Quæ etiam hæc eſt rerum confuſio & nominum abuſus , quod puritates mucilaginoſas & lutoſas, Ens veneni vocat ? Mucilaginoſa illa excrementa venenata non ſunt;neque ideo,quia corpori alendo non ſunt apta,ſtatim inter venena recenſeri debent. Imò omne, quod excernitur,nón ſemper eſt ſua natura & per ſe excrementitium,ſed ex accidenti ob debilitatem cōctricis facultatis,quæ alimentum rectè elaborare nō poteſt:tantum abeſt, vt nenenatum ſit. Id quoque defendi nequit,quod ibidem *proleg.*2.*num.* 6. ſcribit Paracelſus,quod omnes morbi quintuplicem, ſecūdum quinque hæc Entia, originē habere poſſint.Nā, vt eius verbis vtar, ex Ente naturali vnquam fiunt morbi venenati, & venena non inducunt morbos benignos,ſed perpetuò malignos.

Morborum genera ſec. Seuerinum.

Poſtea nec illud laudandum , quod omnes morbos & morborum curationes ad quatuor tanquam Monarchas,epilepſiam,hydropem,lepram , & podagram refert Seuerinus,*cap.*14. Cum enim ad epilepſiam referat catarrhos,paralyſes , ſpaſmos , vertigines,melancholias,apoplexias & ſuffocationes vteri; ad hydropem apoſtemata,ictexitiam, cachexiam ; ad lepram,vlcera omnia;ad podagram,colicam, nephritidem,dentium dolorem,cephaleas:quis in re medica mediocriter verſatus non videt,morbos diuerſiſſimos,qui eſſentia,cauſſis,curatione ac proinde planè differunt,ad eandem claſſem malè referri ? Quid enim hydropi,apoſtematibus,& ictero commune?Et cur non apoſtemata potius ad lepram retulit ? Nec quia in iis morbis omnibus,quos ſub podagra concludit,dolores adſunt,ideo ad eandem claſſem referri debent? Cum à diuerſiſſimis cauſis dolores oriri poſſint,& proinde cauſſis & curatione varient. Et annon etiam in vlceribus multis dolorificæ fluxiones adſunt.

Morbi coagulati & reſoluti.

Neque maioris momenti eſt illa diuiſio, qua Paracelſici morbos diſtinguunt in coagulatos & reſolutos.Aliàs enim impuritates ex ſeminibus conſtare dicunt,quorum fructus ad coagulationem vergant; aliàs ex ſeminibus,quorum fructus in fluidam reſolutionem deſinunt.Illos coagulatos morbos,hos reſolutos appellant.In illorum numeros ipſis ſunt roſiones ſtomachi,gulæ compreſſiones & anguſtię,dolores colici,dyſuriæ,ſtranguriæ,nephritides , cephalalgiæ omnes,Ex his linteriæ,diarrhœæ, dyſenteriæ, gonorrhœa,catarrhi.Catarrhus enim , vt exemplum morbi diſſoluti afferamus , ita ſecundum eos generatur. Si mucilago tartarea non rectè in ventriculo & primis viis ſeparata ad epar tranſeat,& hinc cum ſanguine per venas ad cerebrum:ſi ſpiritus ſint infirmi eò loci,non modò dictum tartarum relinquitur,ſed nouum inſuper ex proprio nutrimento generatur & accumulatur;& cum à ſpiritibus expulſiuis expelli nequeat,cum ſale naturæ ſalem rei coniungi dicunt(ſalem autem naturæ appellant,qui eſt excrementum principij ſalini intrinſeci ; ſalem rei, qui extra è rebus naturalibus corpori noſtro accedit)poſitiſque radicibus quotidiana nutritione incrementa ſumere,donec ad ſummum gradum exaltatum laceſſitis ſpiritibus ab aſtro ſuo delabatur,& reſoluatur,& in forma liquida ad inferiora defluat. Verum non credendum,illud, quod in fluxionibus alui excernitur,antea coagulatum fuiſſe & tum reſolui:neque roſiones ſtomachi aut dolores colici à materia coagulata ſemper proueniunt.Neque hic de generatione catarrhi rectè ſentit Seuerinus,quaſi ille proueniat ex mucilagine tartarea in ventriculo non rectè ſeparata,& ad epar primò & hinc per venas ad cerebrum tranſlata, ibi coagulata & rurſum reſoluta.Eſt quidem hoc verum , à ventriculo ſæpe multum materiæ cerebro communicari;ſed non ſemper per venas,verum etiam per vapores. At hoc non ſemper neceſſarium eſt : verum ſæpe ob ſolius cerebri intemperiem alimentum ſuum non rectè concoquentis eiuſmodi ſuperfluitates colliguntur & excernuntur.Quas an ſemper rectè tartareas appellare poſſint ipſi viderint:cum D.Petræus,*parte prima diſſert.*9.*theſi* 31. Mercurii excrementū phlegma eſſe dicat.Si enim phlegma eſt Mercurius aut mercurij excrementū,quomodo tartarū erit,quod ad ſal refertur?

Morborum generatio ſec.Seuerinū.

Seuerinus ſuis principiis inſiſtit & duplices morbos facit.Vel enim ex fructibus Elementorum inferioris globi,vel cœleſtium ſeminum fructibus morbos prouenire ſtatuit.Semina morborum inferioris globi in cibo & potu deliteſcere docet,atque eſſe illas impuritates,quæ ſeparantur,& conſuetis viis expelluntur,dum omnia in corpore rectè adminiſtrantur.Vbi autem errores contingunt,functionibus naturæ vitiatis ſemina morborum radices agunt in corpore humano , quæ ſtatis temporibus morbos pariunt. Priuſquam autem impuritates ac ſemina morborum radices in corporibus formare poſſunt, adſit oportet oportunitas, tum ex debilitate balſami innati & ſpirituum mechanicorum,tum ex proprietate eorundem ſpirituum conſentiente cum ſeminibus morborum. His enim confluentibus ſuccedere morborum generationem.Deinde etiam ex cœleſtiū aëriorumque ſeminum fructibus, ſeu ex aere & ſpiritu,quē attrahimus , morbos oriri ſtatuit.Etſi enim fructus cœleſtes , ex quibus alimentum animalibus ſuppeditetur, inuiſibili corporum ſpecie attrahantur,& qualitates & corporeas coagulationes reſpuant:tamen vbi ad animalium anatomiam peruenerint,ibi coagulationes & ſignaturas recipere corporibus viſibilibus & inferioribus proprias,tradit.Totam autem varietatem fructuum ſuperioris globi ita explicat.Reſolutiones,inquit , cœleſtium & aëriorū ſeminum aut conditiones nutrimenti referunt ſinceras,in quibus nullæ medicamentorum proprietates,vel venenatæ vel ſenſu vel effectu deprehenduntur,quales obtinent aquarum dulcium,tritici , hordei,lactis,vini proprietates,quibus tanquam domeſticis alimentis ſpiritus vitales aſſiduè reficiuntur: aliæ reſolutiones & fructus admixtas habent tincturas & proprietates medicamentoſas,ſed leuiores,lactucarum,caſſiæ,mannæ,vini meracioris,aceti,agreſtæ & ſimilium,è quibus catarrhi,tuſſes, horrores & leuiora ſymptomata proficiſcuntur. Nonnullæ verò planè medicamentoſæ ſunt,in quibus opij,mandragoræ,cicutæ,ſolani,ſcammonij, agarici , flammulæ,

perſicariæ,aronis,vitrioli, aluminis proprietates oſtenduntur.Poſtremò ſunt fructus ſiderum, in quibus venenatæ proprietates arſenici,auripigmenti, ſulphuris,doronici,aconiti,napelli apparent; atque hinc epidemios morbos deducit.

Verum de abſurditate huius dogmatis,quo ſtatuit, ex ſeminibus,quaſi plantas,morbos progenerari, cũ antea dictum ſit,actum agere nolumus.Et imprimis, quæ de morbis & fructibus ſuperioris globi diſſerit Seuerinus,multa abſurda,niſi aliter,quam verba ſonant,explicentur,continent. Hoc quidem concedimus,morborum epidemiorum cauſſas magnam partem ab aſtrorum influxu pendere,& ex aere & ſpiritu,quem attrahimus,oriri:quod autem quid opiatum, arſenicale,auripigmentale & aliud huiuſmodi fructus cœleſtium corporum & reſolutiones cœleſtium ſeminum ſint,id admitti non poteſt. Materia enim talium μιασμάτων quæ aeri inſunt,& cum ſpiritu attracta corpora inficiunt, non à cœlo defluit, ſed in inferioribus cõtinetur:eáque cœleſtia corpora variè agitare,diſponere,miſcere & alterare poſsũt: de qua re de peſtis generatione dictum.

Morborum differentia ſec. Quercetanus. Verum Recentiores Chymici plerique ipſi abſurditatem huius dogmatis animaduerunt,vt antea etiam dictum, & propterea, etſi & ipſi tria Chymica principia defendant, ſemina tamen morborum, eo modo,quo Seuerinus,ſtatuere vix audent,ſed tribus principiis contenti ad ea omnes morbos reducere conantur. Ita Quercetanus,*in defenſione contra Anonymum,cap.* 18.ſeminum vix vllam facit mentionem, ſed mercurium,ſulphur & ſalem omnis generis virtutibus,facultatibus & proprietatibus prædita eſſe dicit;à quibus infinitæ varietates,colores,ſapóres,odores & id genus alia proueniant; quæ à temperie ſua aliorum conſortio excurrentia morbos varii generis procreent. Si ſulphur immoderatius luxuriet, varias inflammationes inducere ſcribit,variique generis febres,præter alios effectus narcoticos,quos ſuſcitet ſulphur narcoticum ex ſpiritibus narcoticis, qui idem præſtent, quod vinum meracius, aut eius vel vſus lolii,papaueris,hyoſcyami,cicutæ & ſimiliũ, quæ non frigida ſua qualitate, ſed ſoporifero ſuo ſulphure ſomnum conciliant.Ex mercurialibus acidis & acribus vaporib.deducit epilepſias,apoplexias, paralyſes& omnia defluxionum ac catarrhorũ genera:qui quidẽ affectus ſi veneno aliquo aut malignis & contagioſis ſpiritibus ſtipentur,epidemios,venenoſos & contagioſos morbos inuehi ſtatuit.Ex ſalibus originem habere opinatur eroſiones internas, apoſtemata,vlcera, dyſenterias, hæmorrhagias,& ex eorum reſolutione ardores vrinæ & ſtranguriam. Et ex diuerſorum ſalium varietate diuerſorum ſalium varietate diuerſa etiam vlcera,apoſtemata,eroſionum genera,per ponticum, auſterum & acerbum eorum ſpiritum, vt & varias colici doloris ſpecies induci ſtatuit.Ex ſalium coagulatione deducit tropos,ſcirrhos,& articulorum tumores ac nodos & infinita obſtructionum genera.Idem tamen Quercetanus, *eod.cap* inficias ire non vult,ex qualitatibus elementaribus in corpore noſtro naſci morborum genera quædam,ſed reſollacea Chymicis dicta,qualia etiam ab excrementitiis & feculentis humoribus retentis, & ſuperabundantibus proueniant. Nimirum ex flatuum ſimpliciter aereorum & ſpirituoſorum copia, ex aqueis ſeroſitatibus,nec non terreſtribus fecibus varios affectus indies generari concedit, ſed eiuſmodi morbos exiguas & parùm firmas radices agere, quibus vel leuiſſimis ab elementaribus remediis,iiſque calidis, humidis, frigidis, ſiccis ſatisfieri poſſit, docet. Exempli gratia: Aerii flatus inteſtinis incluſi & diſtendendo colicos dolores patientes,nullo negotio carminatiuis,vt vocant, clyſteribus diſcutiuntur; ſeroſitas aquea & ſuperflua humiditas medicamentis exſiccantibus abſumitur.

De morbis quoque, quos ex fructibus ſuperioris globi deducit Seuerinus, multò cautius Quercetanus ſentit & philoſophatur. Dicit enim cũ Fernelio,eſſe morbos quoſdam occultos,qui ex influxibus cœleſtibus progignantur, & quibuſdam hominibus peculiari quodam aſtrorum influxu aut cõſtitutione, aut malignorum planetarum concurſu accidant. Neque etiam in aliis morbis ſemper ad ſemina recurrit,& ex iis quendam quaſi homuncionem cum Paracelſo, aut plantam & arborem, ſicut Seuerinus conſtituit,ſed potius illius tribus principiis contentus eſt.Quod etiam facit,*in Tetrade affect.capitis*,vbi ex hiſce tribus principiis plerorumque morborum cauſſas reddere conatur.

Negandum tamen non eſt,eundem Quercetanum, ſtudio imitandi Seuerinum,& locutionibus eius aſſuetum interdum ſeminum facere mentionem: non tamen, quod Seuerinus facit, perpetuo filo ex ſeminib. morbos deducit,ſed principiis tribus contẽtus eſt, morboſque pleroſque nitroſos, acres & acutos,aluminoſos, ponticos & aſtringentes,ad vitriolatos & acidos; ad ſulphura fœtida, ſoporifera, narcotica,ſeptica & arſenicalia& peſtifera refert.Ergo poſthac,cum quædam de generatione morborum ſecundum Chymicorum ſententiam dicenda ſint, verbis quidem Seuerini vtemur:per ſemina tamen & radices morborum nihil aliud,quam cauſſas morborum ſecundum alios ſaniores Chymicos accipiemus:ne toties contra eandem opinionem diſputare opus ſit.

Commodiſſima proinde inter omnes, quas afferunt Chymici, eſt diſtinctio morborũ è tribus principiis & cauſſis petita:modo in iis,de quo etiam ſupra dictum,diſtinguendis ſatis ſibi conſtarent Chymici, aut ſua dogmata clarius explicarent. Nam de mercurio & hîc res valde intricata eſt. Si enim,cum D. Petræo, *diſſet. 9.theſ.* 31.Mercurium non quemlibet humorem eſſe dicant,ſed primigenium & ſubſtantificum partibus omnibus ſenſum motumque largientem:(quo,vt puto,à noſtra opinione non diſſentit,qua ſupra ſtatuimus,mercurium eſſe ſpiritum rebus inſitum) quomodo morborum cauſſa eſt? Si verò mercurium pro cauſſa morbi acceptum, ex eodem D. Petræo, quis dicat eſſe mercurij naturalis excrementum,& quidem phlegma:non video, quomodo à Tartaro,à quo catarrhos oriri ſtatuit Seuerinus,eum diſtinguant Chymici. *Morborum differentia ſec.Chymic. principia.*

Salis & Sulphuris differentiæ manifeſtæ ſunt. Etenim & acidum, & amarum, & ſalſum in corpore colligitur & vomitu reiicitur. Ac memini ſæpius tã acidum humorem in vẽtriculo quibuſdam collectũ fuiſſe,vt etiam antequam vomitu reiiceretur,& dum adhuc in ventriculo contineretur, illis inde dentes ſtupeſcerent. Eædem ſalium differentiæ in vlceribus variis manifeſtæ ſunt,in ſcabie, cancro, dyſenteria,ardore vrinæ & ſimilibus. *Morbi ex Sale.*

Sulphuris quoque differentiæ non ſolùm in febrib.& inflammationibus apparent; ſed & in effectibus narcoticis, in quibus ab internis humoribus ſulphure narcotico abundantibus idem accidit, quod poſt potũ vini meracioris,aut aſſumptũ loliũ, papauer,opium,cicutam & ſimilia euenire ſolet. Nã hæc,quæ talium vſum comitantur,accidentia non à qualitate frigida prouenire, ſed à vi narcotica, non ſolum Chymici, ſed & inter Galenicos Clariſſimus Platerus & alii ſtatuunt. *Morbi ex Sulphure.*

Pertinent ad hanc diuiſionem & morbi Tartarei. Inter reliquas enim morborũ cauſſas frequẽter Chymici Tartari faciunt mentionem, tartareorumque morborum. Imò Tartarum hodie omnium empeiricorum Chymicorum refugium eſt, quos morbos ignorant, ex tartaro oriri dicunt. Sed pauci quid tarta- *Tartarum.*

tartarum ſit explicant. Paracelſus, *de morb. tartar. lib. 1, cap. 1.* in Galenicos inuehitur, quod morbos tartareos vocent arenam, calculum & lapidem; cum appellatio iſta ſit metaphorica: in Medicina verò propriè eſſe loquendum, & res à natura ſua denominandas. Longè verò aliam rationem eſſe calculi hominis & calculi riparum, item arenæ hominis & riparum. Perinde eos facere, ait, quia ſoliditate hunc morbum appellant calculum vel arenam, ac ſi quis ſimiam hominis nomine dignetur. Ipſe verò propriè ac genuino vocabulo, tartarum appellandum cenſet. Cauſſam ſi quæras appellationis, pleriſque hanc afferunt, quod tartaro, quod in vino reperitur, ſimile ſit. Ipſe verò, *loco allegato*, hanc affert: quia oleum, aqua & tinctura ex eo conficiuntur, quæ ægrotantes non aliter atque inferni tartarus, incendunt ac vrũt. Verum enim verò calculus etiam in homine non ſolum ab externa forma & ob ſoliditatem cum aliis calculis communem ita appellatur, ſed etiam ob materiam & internam coagulationem. Tartari verò vocabulum ſiue ob conuenientiam cum tartaro vini, ſiue cum tartaro, id eſt inferno petitum ſit, æquè à ſimilitudine petitum, ſicut calculus vel arena; neque ab ipſa eſſentia deſumta eſt iſta appellatio, atque ita propria non eſt.

Tartarum unde dictũ.

Deinde longè latius ab aliis vox tartari extenditur, quam vt caulculo ſolum attribuatur. Nam non ſolùm, vt mox dicetur, materiam duram & cogulatam hoc nomine appellant, quales ſunt calculi, arena, tophi in arthriticis; ſed etiam materiam mucilaginoſam, imò quæ ſub humoris adhuc forma eſt, qualis colicam, roſiones & dolores varios in ventriculo generat. Ac proinde cum tot diuerſis rebus tartari nomen imponant, iis æquali modo & ratione non competit, atque ita planè proprium, quod Paracelſus requirit, non eſt. Sed vtantur ſanè iſto vocabulo, verum conceſſa eadem licentia Galenicis & hac lege, ne ipſi planè ad vocabula Paracelſica adſtringantur, atque ea conditione, ne & illi vocabula apud dogmaticos multis ſeculis vſu trita reiiciant.

Rem ipſam ergo videamus, & an hac quoque in parte inter Chymicos & Dogmaticos pax iniri, reique huic aliquid lucis afferri poſſit, tentemus. Clara atque perfecta aliqua tartari definitio apud Chymicos non exſtat. Paracelſus quidem, *de Tartar. lib. 1. cap. 1.* definit tartarum, quod ſit morbus Lephanteus & lapilloſus, id eſt, bolaris, mediæ inter bulum & lapidem ſubſtantiæ, prohibens naturæ effectum & virtutem. Aliis Chymicis tartarum eſt impuritas illa in alimentis, ſub forma quidem reſoluta, vt diſcerni nequeat, ad coagulationem tamen & naturam lapideam tendens. Alij ex Paracelſo tartarum dicunt excrementum per eius ſpiritum coagulatum.

Tartarum quid.

Commodiſſimè autem ij hac de re loquuntur inter Chymicos, cum quibus & Galenici non pauci conſentiunt, qui dicunt ſuccum quendam lapideſcentem, vt Fallopius, & Mathiolus appellant, ſeu materiam quandam coagulationi natura ſua aptam, vt Paracelſus, *loco allegato*, nominat, paſſim in terra reperiri. Hunc ſuccum cum alimento à plantis attrahi, & per plantas, quæ animalium alimenta ſunt, in ea transferri. Si tamen omnia ſeſe rectè habeant, materiam illam ab vtili alimento ſeparari, & è natura excerni. Si autem vel ob coctricis, ſeparatricis vel excretricis facultatis debilitatem, vel ob eius ſucci in alimento copiam, omnis in ventriculo ſecerni & hunc expelli non poſſit: in reliquum corpus tranſire, & in corpore cumulari, atque vbi materiam viſcoſam, mucilaginoſam, craſſam, terreſtremque apprehendit, eam coagulare, & quidem in corpus eius naturæ, ex qua primum ortum habet, ex qua plantæ & vegetabilia illum hauſerunt, limoſum, argilloſum, arenoſum.

Qua in re pro regionum, terrarum & aquarum varietate magna eſt differentia, atque aliæ terræ & aquæ ſunt priores, aliæ impuriores; vnde vini & frumenti, hincque parati cibi & potus magna eſt diuerſitas; ſuntque alia ſalubria, alia inſalubria, quæ colicam, calculum, arthritidem & alios morbos generãt. Etſi verò huius tartareæ materiæ, quam appellant, præcipua ſeparatio ſit in ventriculo: tamen quod in ventriculo non ſeparatum eſt, in reliquis coctionibus poſtea ſeparatur. Atque hinc fit in renibus & veſica calculus, in articulis arthritis & alij morbi generantur.

Quatuor autem Tartari genera conſtituunt, viſcoſum, bolare, arenoſum & calculoſum; atque aliud plus ſalis, aliud minus in ſe continet; vnde etiam maiores aliud, aliud minores dolores excitat. In ſpiritum enim ſalis cum tartaro, ſeu ſpiritum tartareum referunt omnes dolores, punctiones, vellicationes, anxietates & ſimiles moleſtias. Imò in tartaro omnium ſalium ſpecies, communis, aluminis, vitrioli, petræ, gemmæ, marini, aronis, alkali, aceti, vrticæ, perſicariæ contineri, atque hinc varias morborum tartareorum differentias oriri exiſtimant.

Tartari differentia.

Neque planè hæc abs re dici, & multorum morborum cauſas à tali ad coagulationem tendente ſalſa vel tartarea, aut quomodocumque appellare libet, materia pendere, multa docent. Quò enim vina ſunt magis inſalubria, eò plus tali materiæ tartareæ in ſe continent, & arthritidem, calculum, colicam, ſimileſque morbos generant. Hinc quoque accidit, vt vina defecata non defecatis longè ſalubriora ſint, & vina illa, quæ tali materia abundant, qualia ſunt Morauica, iterata defecatione fiant ſalubriora. Eodem modo ſeſe res habet in cereuiſia. Apparet quoque talis materia manifeſtè in tophis Arthriticorum: ſicut & ipſa vrina eam ſatis prodit, quæ quamuis clara & pellucida apparet: poſtea tamen, ſi turbatur, magna pars matulæ materia quaſi limoſa, & quæ ſæpe farinam laterum refert, impletur, quæ vitro tenaciter adhæreſcit, vt vix inde auelli poſſit, & ſi ſponte etiam ſine omni calore violẽto exſiccetur, ſaltem ſatis prodit. Excrementa autem arguunt humores in venis contentos.

Poſtquam hæc ita in genere de morbis & morborum & ſymptomatum differentiis agendum, & quomodo è ſuis principiis omnia ea deducant Chymici, monſtrandum eſſet. Verum tractatio illa peculiarem operam requirit, quam in alium locum reiicimus. Breuiter tamen quædam exempli loco ex Seuerino & Scheunemanno afferre libet.

Et primò morbos vẽtriculi quod attinet, eos pleroſque ex impuritatibus tartareis deducũt. Si enim, inquiunt, mucilago, bolaris, lutoſa, alumnioſa & ſtyptica ventriculi latera obduxerit, ſequitur oppilatio Spiritus Vitæ, omnium actionum naturalium auctoris, qui veluti captiuus & ſepultus cum ſuas vires exſerere nequeat in alimentum, & ſeparationem puri ab impuro inſtituere, tarda coctio inde inſtituitur, ventriculi imbecillitas, compreſſio, nauſea & alia. Si autem ſpirituum tartareorum potentiores ſint tincturæ, & innatos ſpiritus planè vincant, meatuſque planè obſtruant, perfecta ſequitur ἀπεψία & corporis ἀτροφία. Quod ſi ſpiritus ſalini fortiores materiam ſabuloſam & lapideam inuenerint, eamque in arenas & calculos conuerterint, generantur in ventriculo & inteſtinis lapides. Si verò impuritates iſtæ ſpiritibus peregrinis inſignitæ fuerint, alimenta in peregrinam naturam conuertuntur, & ructus ac nidores exoriuntur: & ſi Vomitiuas, Helleborinas, aut Antimoniales proprietates habeãt, nauſeam vomitumque excitant. Si verò mucilagines iſtæ tartareæ ſaliũ acidũ & corroſiuorum tincturas habeant, dolores in orificio ventriculi inprimis inducunt,

Morbi ventriculi ex tartaro.

ducunt, ſtomachi ardores, morſus & ſimilia. Si verò eadem mucilago ſpiritus Salis vitriolati acidi obtineat, magna corrodendi, diſſoluendi & conſumendi vi præditos, ſequitur bulimia & lupina & canina appetentia: cum ſpiritus iſti famelici repentè & quaſi vno momento; quod ablatum eſt, arripiunt & conſumunt. Nam ſecundum ipſorum opinionem, vt Seuerinus hac de re ſcribit, ſpiritus eſuriunt, attrahũt, concoquunt, coagulant, & quò potentiores ſunt, eò velocius huiuſmodi miniſteria abſoluũnt.

Verum concedamus ſanè ab humoribus vitioſis, qui ſiue tartarei, ſiue aliter nominentur, iam nõ diſputo, in ventriculo contentis eius actiones lædi. Docuit enim iam olim Hippocrates, *de priſca Medicina*, quẽ locum iam ſemel atque iterum citauimus, ſi humor amarus, acutus, acris, æruginoſus in viſcera effundatur, maximos inde dolores, tormina & anxietates oriri. Neque in eo difficiles ſimus, ſi varias doloris, ardoris, morſuſque in vẽtriculo differentias ex variis ſalium generibus deducere conentur Chymici. Nam experientia ipſa docet, varias ciborum & humorum in ventriculo & vicinis locis fieri corruptiones, humoreſque nunc acidos, nunc amaros, nũc ſalſos, nunc æruginoſos generari. Et optarem hic æquior fuiſſet Chymicis Eraſtus, & quæ in rebus naturalibus fiunt, diligentius perpendiſſet, & inprimis in operibus Chymicis ſeſe exercuiſſet; quod ſi feciſſet, nec alia quædam, nec iſta, *part. 4. diſp. aduerſus Paracelſum pag. 229.* ſcripſiſſet. *Cum eadem,* inquit, *& mordicantia vniuerſa propter ſpiritus ſalis latentis continuum ſoluere arbitratur, nimirum auriculas protendit Seuerinus. Non enim quicquid erodit & mordet, ſalem participauit. Equidem non exſtitit quiſquam ſanæ mentis homo doctus; oſt hunc mundum creatum, qui omnia acria & mordacia ſalem in ſe habere actu putaret. Taceo, quod acetum acerrimum plus mordet ſalibus plurimis; in quo qui plus, quam in illis, quærit ſales, in Sole cum factioſis iſtis quærit tenebras.* Hæc Eraſtus. Certè antiqui plerique ſalem nil niſi partes terrenas aduſtas eſſe dixerunt, taleſque in acribus & amaris plurimas ineſſe, conceſſerunt. Et an non acetum plurimum ſalis in ſe contineat, facilè, ſi voluiſſet, experiri potuiſſet Eraſtus. Etenim ſi leui etiam calore humidum in aceto euaporet, ſal remanet, qui in aceto reuera fuit, neque vlla vſtione genitus eſt.

...n omnia ...ria propter ...tem.

Attamen hæc, quam ponit Seuerinus, non vnica cauſſa eſt læſarum actionum ventriculi, & malè negligit intemperiem ſine materia: cum ipſa experientia doceat, vt antea quoque dictum, ventriculum, ſicut & alias partes, refrigeratas, calefactas, vel alio modo à naturali ſtatu deiectas officium ſuum facere non poſſe.

Sed generationem morborum ſecundum Seuerinum pertexamus. Generantur ſecundum Seuerinũ morbi ex impuritatibus iſtis permiſtis vel ſinceris. Ex permiſtis generantur morbi ſulphurei, fœtidi, febrium ſymptomatibus, id eſt, ſiti, calore, linguæ amaritudine, capitis dolore, frigore, horrore moleſti, quos vulgò Febres appellamus; ipſe verò rectius à radicibus ſui nitro ſulphureos dicendos putat. Statuit enim febres habere ſemina & radices, in quibus ſulphuri impuro, fœtido, reſoluto, mucilagines ac ſpiritus ſalini nitroſi permiſcentur. Statis ergo temporibus, dum germinare incipit minera nitroſi ſulphuris, horrores, rigores, pandiculationes, oſcitationes, & ſimilia ſymptomata, pro differentia nitroſi ſulphuris, induci exiſtimat. His floribus ſuperficialibus, acetoſis, frigidis, mercurialibus exhauſtis, vapores & ſpiritus ſequi pingues, inflammabiles ſulphuris, ſalium tamen commixtione transplantati naturam magis referentes, qui nota febrium ſymptomata inducant, donec, reſolutis ſpirituum inimicis tincturis & quocunque euacuatis modo, naturæ quies concedatur, ſed cum recidiuæ metu ſuſpecta.

...ebrium ge-...ratio ſec. ...uerinum.

Febrium generatio ſec. Scheunman.

Longè tamen aliter de febrium origine philoſophatur Scheunemannus è Paracelſo, *in libro de morbo ſulphureo Cagaſtrico pag. 79.* Is enim feces tartari cum ſulphure excrementitio, vna cum mercurio & ſale ex digeſto in ventriculo congregari, & in vnum quaſi globum coagulari, globumque hunc per varias digeſtiones quaſi circulos augeri & incrementum ſumere ſtatuit: vt non malè maſſa illa lapidi Bezoar compar ari poſſit. Et hunc globum quoties ictu cœli percutitur, accendi putat. Quo accenſo ſubitò fumũ adſcendere, aëremque inficere; vnde fiat leue frigus, rigor, quem tremor, frigus & tandem calor inſequatur, ſcribit. Calorem autem hunc tam diu durare, quam diu hæc maſſa ardeat. Rarò etiam vnica vice abſumi; cum ſucceſſiuè generatus, & ex pluribus quaſi corticibus coagulatus ſit hic globus. Dominari autem in cuiuſque circuli cauitate mercurium, qui dum exitum quærit, ventum moueat, qui flammam exſtinguit. Poſtea alio circulo accenſo alio paroxyſmo, atque hinc quot circulis, vt appellat, vel lamellis potius maſſa iſta componitur, totidem paroxyſmis ægrum tentari; tota verò maſſa abſumta, febrem terminari ſtatuit. Cum autem cœlum 24. horarum ſpatio ſemel reuoluatur, 24. horarum ſpatio accendi ſemel hunc globum, & hinc paroxyſmum excitari ſingulis diebus docet. Ex globo ſimili in epate generari fèbrem tertianam ſcribit.

Verum enim verò & hinc conciliatio quædam Chymicorum & Galenicorum tentetur. Galenici negare non poſſunt humorum in febribus inflammationes; etſi alij cum putredine, alij ſine putredine eam fieri ſtatuant. Conceſſimus etiam ſupra, inflammabilitatem à ſulphure dependere. Et ſi quid præterea lucis doctrinæ febrium è ſuis principiis afferre poſſent Chymici, illud libenter admitteremus.

Qua in re vt Chymicis iniqui non ſumus: ita illi contrà Galenicorum dogmatibus æquiores eſſe debebant. Primò enim diſtinguenda eſt Febris à cauſſa. Cauſſa eſt materia, quam illi appellant nitro ſulphuream; ab illius accenſione calida intemperies in toto corpore exoritur, ob quam partes omnes ad ſuum officium exſequendum ineptæ redduntur; quæ partium præter naturam diſpoſitio Febris appellatur. Deinde nec humorum nomen planè reiiciendum. Nunquam enim nitrum vel ſulphur vomitu eiicitur, per aluum excernitur, aut ſudore euacuatur, ſed humores ſolum. Et concedatur ſanè propter ſulphur humores accendi: tamen ideò humorum nomina reiicienda non ſunt. Accenditur vinum & eius ſpiritus, olea, reſinæ, ligna & alia multa: quorum tamen nomina non reiiciuntur.

Scheunemãni abſurda de febribus opinio.

Scheunemanni v. opinio planè ridicula eſt, & hoc ipſo ſatis teſtatur; ſe in Paracelſi dogmata iuraſſe, atque parùm ſollicitum fuiſſe, quam dogma aliquod rationi vel experientiæ ſit contrarium, modò Paracelſi fuerit. Qua enim, quæſo, vel leuiſſima coniectura probare poterit, talem globum ex lamellis pluribus, inſtar lapidis bezoar, cum in ventriculo, tum in epate generari, atque inde febrem, & febrium periodos ac paroxyſmos, eo, quo antea dictum modo, prouenire? Et certè magnum illum globum, & multas lamellas ſeu circulos, vt appellat, è quibus conſtituitur, eſſe interdum oportet; cum ſcribat, totidem paroxyſmis ægrum tentari, quot circulis maſſa illa componitur.

Colica cauſa ſec. Seuerin.

Colicam poſtea ex mucilagine tartarea ſtipticis & acetoſis ſpiritibus permixta produci ſtatuũt hoc pacto. Si λειτουργία corporis humani impedita, tartareæ feces & mucilaginoſa impuritas in ventriculo & inteſtinis non ſeparentur & expellantur, mucilaginoſa impuritas radices primò collocabit, quæ continua nutritione incrementa ſumet, donec digeſtis tempori

temporibus paroxyſmos excitabit, ſpiritibus acutis per inteſtinorum orbes motis. Si tamen renes & veſica mucilaginibus tartareis & ipſa obducta ſint, impreſſione ſpirituum ex minera Colicæ prodeuntiũ ad paroxyſmum incitabuntur. Ex iisdem enim impuritatibus, quamuis ſeparationum & exaltationum gradibus differentibus, colicos & nephriticos dolores proficiſci ſtatuunt.

Quibus ſi vnam ſaltem Colicæ cauſſam propoſuit Seuerinus, de nomine cum eo non litigabimus: cum res plana ſit, dudumque ex pituita vitrea colicam generari Galenus docuerit. Si verò cauſſam iſtã ſolam Colicæ ſtatuit, valde errat. Cum à flatibus inteſtina diſtendentibus acutiſſimos dolores colicos excitari poſſe, notiſſimum ſit, neque acrimonia ſua flatus dolores excitent, ſed diſtenſione; & proinde quam primum via, quæ ipſis occluſa erit, pateſit; dolor ceſſat, & ſæpe vno clyſtere omnis tollitur: & plus non rarò ex clyſtere in talibus doloribus commodi quàm ex operoſis Chymicorum medicamentis percipitur.

A veritate verò alienum eſt, quod *cap. 13. p. 334.* acutiſſimos dolores tantum à ſpiritibus ſalium acutis fieri ſcribit: dolores verò, qui à contuſione, ſectione, vſtione, externa calefactione vel refrigeratione contingunt, relollaceos vocat. Omnium enim hominum, qui à condito mundo vixerunt, ſenſu conſtat, vix vllos acerbiores dolores eſſe, quam quos diſtenſio, ſectio, vſtio &c. parit.

Inflammationum generatio ſec. Seuerin. Inflammationum poſtea generationes & differentias hoc modo deſcribit Seuerinus: Seminales radices, inquit, horum morborum ad matrices prouenivnt non ſolum in forma reſoluta & liquida, ſed in forma vaporoſa & ſpirituali, & continua nutricatione & fermentatione digeſta maturitatum & ſeparationum tempora exſpectant, quibus inſtantibus ſpirituum erumpit ebullitio. Ac tum explicantur ſignaturæ in ſpiritibus antea deliteſcentes, colores, ſapores, odores, caliditates & cęteræ qualitates, & ex nutrimẽtis aſſiduè attractis corpora conſtituũt principiorum ſcĩetiis cõſentanea, puruléta, mucoſa, ſanguinea, cruenta, coagulata, reſoluta, graueolẽtia, rubicunda, nigra, flaua, varia, acria, erodentia, aſpera. Spiritibus poſtea abſoluta reuolutione euaneſcentibus, relictam impuritatum ſentinam vitalis balſamus diſcutit, conſumit, aut per vias conuenientes expellit.

Inflammationum autem ſpecies ex proprietatibus ſpirituum ſulphureorum deducit. Arſenicales enim ſpiritus bubones conſtituere, & inflammationes peſtilentiales dicit: Auripigmentales, pleuritides, ſed non ſolùm in pectore, ſed in cerebro, pulmonibus, corde, epate, liene, ventriculo, carnibus: Sulphureos, prunellas, cerebri, pectoris, ventriculi, epatis, gulæ & omnium partium.

Galenum verò, aliosque Medicos ex copia ſanguinis, ſi exercitia immoderata, caſus, contuſiones vel ſimiles cauſſæ acceſſerint, à quibus vaſe ſanguinem continentia pateſiant, inflammationes generari ſtatuentes reprehendit, negatque ex ſanguinis extra vaſa ſua effuſione inflammationes verás generari; niſi in ſanguine ſemina pleuritidum, prunellæ, peſtis, arſenicalia, antimonialia, ſulphurea maturitati vicina, antea deliteſcãt, quæ occaſionem opportunitatẽque nacta ad ebullitiones & paroxyſmos excitentur.

Vlcerum generatio ſec. Seuerinum. De vlcerum verò generatione ita ſtatuit: ſi ex innata balſami infirmitate ſiue errore ob immoderatam diætam in mumia ſanguinis, carnium, ſynouiæ defectus ſeparationis puri ab impuro contingant, relicta impuritate ſalium corroſiuorum ſcientiis inſignita, ſi hoc frequenter accidat, & potens ſit tinctura ſeminum corroſiuorum, transplantata mumia ſanguinis, carnium vel ſynouiæ radices introducent, & continua nutricatione ex ſimilibus impuritatibus fomentis acceptis digeſtis temporibus fructus producent radicibus conſentaneos. Cancri nimirum radices & fructus conferre ſtatuit ſalia ferruginea, quæ in carnibus, venis, mẽbris Martis anatomiam referentibus hoſpitium nanciſcantur, vt in facie, labris, mammis, pectore, vtero interdum. Herpe tem, lupum, radices habere æruginoſas cancris finitimas, & in carnibus muſculoſis artuum & pectore ſedes quærere. Hydropica vlcera crurum propria aluminoſas habere radices: Pruritus, ſcabiem nitroſis, vitriolatis & leuioribus tincturarum proprietatibus conſtare, locisque omnibus fructus emittere: hinc etiam doloris, caloris & ſimilium ſymptomatum cauſſas reddendas eſſe.

Cauſſa externa inflammationum. Verum multa in his & falſa & abſurda continentur. Nam primò contra experientiam negat, quod caſus, contuſiones & ſimiles cauſſæ externæ inflammationes veras generent: cum id quotidie fieri, lippis & tonſoribus notum ſit. Hoc quidem verum eſt, ſi ſanguis impurus ſit, & vitioſi humores in corpore contineantur, taleſque cauſſæ externæ accedant, inflammationes periculoſiores fieri: nihilominus & ſi in corpus purum tales cauſſæ incidant, inflammationem in eo excitare poſſunt. Quæ verò ſine cauſa externa generantur inflammationes, eæ non ex ſeminibus, quaſi plantæ, pullulant, neque colores & reliquæ qualitates, ac pus, quod in iis varium generatur, ſpirituum illorum opera ſunt, (hæc enim omnia ita ſine ratione à Seuerino proferuntur) ſed res ita ſeſe habet, vt longa obſeruatio, cauſarumque omnium diligẽs conſideratio, ac curatio felix hactenus comprobauit: quoties in corpore vitioſi humores cumulantur, natura ſi per vias conſuetas eos non poſſit expellere, ad loca ignobiliora, glandulas & externas partes ſolet propellere. Vbi cum ſanguine extra vaſa effuſi cumulatique calorem concipiũt & corrumpuntur, vnde dolor, inflammatio, coloreſque cutis varij, pro humoris contenti varietate oriuntur. Quod tamen vbique natura ſolet facere, nec hic omittit, ſed vtile ab inutili ſeparat, & hoc, vt corpori alendo ineptum, quantum poteſt, alterat & elaborat; vnde puris, pro humorum contentorum varietate, varietas. Idem ferè de vlcerum generatione dicendum: quæ etiam fiunt impuritatibus in corpore latentibus ad exteriora expulſis.

Vlcerum differentia ex principiis Chym. In differentiis inflammationum & vlcerum explicandis, ſi ex principiis ſuis lucis quid afferre poſſunt, Chymici, libenter id recipimus. Etſi enim planè, quod contra Chymicorum ſententiam nonnulli obiiciunt, iidem affectus in vlceribus & inflammationibus non apparent, quales ſi in cute extra arſenicum, auripigmentum, vitriolum, alumen, vel ſimile quid cuti applicetur, conſpiciuntur: tamen propterea nihil tale adeſſe, dicendum non eſt. Differunt enim ſal & ſulphur animale à ſulphure & ſale vegetabili; & quæ ex terra attrahuntur ſalia & ſulphura in vegetabilibus mutationem & alterationem quandam accipiunt; maiorem adhuc in animalibus: nunquam tamen planè naturam ſuam exuunt. Vnde poſtea ab aliis humoribus ſeparata & per ſe exiſtentia ſatis adhuc ſuam naturam produnt vt in bubonibus, carbunculis, cancro & aliis vlceribus animaduertere eſt.

Doloris cauſa. Tandem doloris cauſas in genere quod attinet, cauſam doloris tribuit ſpiritibus ſalis reſolutis. Vbi quidem facile admittimus, ſalſa & acria, atque omnia, quæ partes ſenſu præditas vellicandi vim habẽt, dolorem excitare poſſe: verum hanc ſolam doloris cauſſam non eſſe, & grauiſſimos quoque dolores à ſectione, tenſione, vſtione prouenire antea diximus. Sicut & exceſſus qualitatum primarum, præcipuè calo-

caloris,maximos dolores parit. Quis enim ignorat quãtos dolores vſtio inferat? At certè ignis dolores non excitat per ſpiritus ſalis,ſed caliditate nimia.

An doloribus ſaporum nomina attribuenda.

Quod poſtea Galenum reprehendit,quod contra Archigenem diſputans,negauerit,ſaporum nomina doloribus accommodanda eſſe: Verum eſt,à Galeno hoc factum, *2. de locis affectis cap.9.* neque planè iniuria. Nam quilibet ſenſus habet ſua propria ſenſibilia obiecta,quæ ab aliis ſenſibus percipi non poſſunt. Proinde ſicut color non poteſt percipi ab aure: ita ſapor à tactu deprehendi non poteſt, quatenus talis. Aliàs autem non negatur, res ſapidas diuerſas diuerſo modo tactum afficere, aliúmque dolorem à re ſalſa, alium ab acida, alium ab amara, alium ab auſtera excitari. Sed hoc non fit à ſapore,quatenus ſapor,ſed re,cui ſapor ineſt. Id quod ipſe confitetur Seuerinus, dum addit; Linguæ quidem officium eſſe, ſaporum diſcrimina diſcernere: affectiones verò & impreſſiones ſaporibus cohærentes non ſolùm in lingua, ſed & in aliis multis partibus percipi. Quod cum nec Galenus negaturus ſit, fruſtra hic à Seuerino reprehenditur.

Dolorum vehementia vnde.

Denique non à neruorum partibus inſitorum copia vel raritate dolorum differentias deducit,ſed loca ea vehementiſſimos dolores pati ſtatuit, quæ confluentiam habent cum ſalibus potentiſſimis, ſiue in quibus ſpiritus ſalium acutiſſimi latent, & ad extremitates ducũtur, vt orificium ventriculi, inteſtina,renes,veſicam. Viſcera verò tantis doloribus non affligi, quia non conſtent ex ſalibus, ſed potius boli & ſulphurearum terrarum naturam referant, in quibus ſpiritus obtuſi & inſipidi ſint.

Verum in re manifeſta ludit. Certum enim eſt, & omnium hominum ſenſus id teſtatur,omnes partes ſentire & dolere propter membranas ſeu nerui partem membranoſam; eaque quæ deſtituuntur partes,nullum ſenſum habere. Itaque παρεγχύματα viſcerum non ſentiunt,non quia ſpiritus ſalis non habent:ſed quia non ſunt membranoſa, ſed carnoſa. Et ſi quem ſenſum habent,habent propter membranam ambientem. Reliquæ partes,quæ membranas & neruos multos habent,exquiſitum etiam ſenſum habent, & proinde grauiſſimos dolores perpetiuntur,vt in oculis, auribus, pleura,ventriculo, vteteribus,vt & veſica,videre eſt; quæ non ſolum à cauſſis internis,ſed & externis,in quibus ad ſpiritus ſalis confugere non poteſt Seuerinus vehementiſſimos dolores patiuntur. Sed quò non abripit nimium nouandi & ſectarum ſtudium.

Scheunemãni Medicina Reformata.

Cæterum cum peculiari modo ad tria Chymica principia omnes corporis humani morbos reducere conatus ſit Henningus Scheunemannus, in libello,cui titulus, *Medicina Reformata,ſeu Denarius Hermeticus,Philoſophicus, Medico-Chymicus*:& libellus hic ab illo, qui eum poſt mortem authoris edidit,verè aureus nominetur, & veræ Medicinæ fundamentum perhibeatur, in quo morborum vera cauſſa & cura Paracelſica apertè doceatur,quomodo vno remedio 100. morbi curentur, cum nunc vix 100.remedia vni morbo ſufficiant:atque ipſe autor, *in præfatione*,ſe id,quod poſt Hippocratem nullus à bis mille annis præſtare auſus fuerit,quodque Ioh. Quercetanus pollicitus fuerit, at morte immatura præuentus vel rei difficultate deterritus,perſoluere nequiuerit,aggreſſurum promittat: operæ pretium fuerit,hic, vbi de morbis & morborum cauſſis agimus,quædam eius loca obiter perpendere.

Decem morborum cauſſa Sheunemanni.

Proponit Scheunemannus,*p.15.* ante omnia 10. membrorũ cauſſas, atque inde libellũ ſuũ denarium Medicum inſcripſit:Mercurium pneumoſum, mercurium cremoſum,mercurium ſublimatum, mercurium præcipitatum; ſulphur coagulatum, ſulphur reſolutum;ſalem coagulatum,ſalem calcinatum, ſalem reſol utum,ſalem reuerberatum.

Principia Scheunemanni incertà.

Vbi principio meritò hoc in eo deſideratur, cum vltra iſtum numerũ,nec citra illum, in rebus quicquam reperiri neget, vt cauſſas horũ pri ncipiorum reddat,neque mox in fundamento reformatæ huius Medicinæ dubium Lectorem relinquat. Mira certè philoſophandi ratio eſt, tot noua Entia in cenſum naturæ inducere,nec vllo modo ea probare. Neque enim quia mercurius vulgaris, ſulphur & ſal, quæ nomine principiorum hîc intelligi rectè negat,arte Chymica & igne ſæpe violento, poſſunt ſublimari, calcinari, reuer berari, præcipitari: idem etiam in corpore humano fiat neceſſe eſt; aut tot quoque mutationes ſpiritum inſitum & humidum radicare pati oportet; aut tot erunt rerum naturalium principia.

Principiorum nomina ſunt perſpicua.

Deinde cum,ſecundum Epictetum, ἀρχὴ παιδεύσεως ſit ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις: lectorem mox in principiis nominandis obſcuris vocabulis detinere non debebat. Etſi enim iſta ſua principia definiat: nemo tamen Latinè doctus(cum tamen Latinè ſcripſerit,aut certè voluerit)vocabula, pneumoſus(etſi Græcus, quid πνευματῶδες, aut πνευματικὸν ſit, ſciat) & cremoſus (quanquam quid cremor vel cremare ſit,Latinus ſciat)intelliget.

Meritirius pneumoſus Scheunemanni.

Definit autem, *pag.16.* Hercurium pneumoſum, quod ſit ſpiritus æthèreus, ignis naturæ, vitæ noſtræ proximum & intimum indumentum;corporis humani lumen & numen, omnium actionum motor & rector, qui in cerebri ventriculis hoſpitari creditur,&c. Dicam,vt & Galenici intelligant, Spiritus animalis definitur. Inſitus potius dixiſſem; niſi in cerebro eum hoſpitari ſcripſiſſet; etſi nimis latè eius officium extendat, & omnium actionum motorem & rectorem conſtituat;cum tamen diuerſa ſpiritus animalis & vitalis ſint officia. Atque ita Galenicus cum rem intelligat, de nomine cum eo non multum diſceptabit.

Spiritus animalis non eſt cauſſa ſpiritum &c.

Verum quod poſtea, *cap.2.* hunc ſpiritum plurimorum morborũ cauſſam conſtituit, hoc nulli Galenico,imò nec ſaniori & in Philoſophia aliquomodò verſato Chymico vnquã perſuadebit Scheunemannus. Quis enim,quæſo,credat,ſpiritum æthereum,corporis humani lumen,& numen,omniúmque actionum rectorem,ita nonnunquã, vt loquitur,ingroſſari,vt præter naturã in folliculis, membranulis & cauitatibus includatur[& ſubſiſtat;& viſibilis ac materialis factus nomine priuetur, ac flatus dicatur, & in partibus, in quibus coarctatur, ἐμφυσήματα, inflationes ſeu apoſtemata (quid apoſtema eſſet,ignorauit:tumorẽ dicere debuit) ventoſũ procreet. Hoc certè eſt cœlũ terræ & aquæ miſcere,nõ medicinã reformare. Excrementitij humores morbos & affectus illos producunt, nõ ſpiritus inſitus; qui longè nobilioris naturæ eſt, quam vt cauſſarum morbificarum & flatuũ atque excrementitiorum humorum naturam induere poſſit. Vt iam de ſtrumis,ſcrophulis,glandulis,bubonibus,ſteatematis, atheromatis, meliceridibus & ſimilibus nihil dicam, quos ex ingroſſatione ſpiritus animalis ac ætherei,ſeu,vt ipſe loquitur, mercurij pneumoſi deducit:cum nemo medicorum ſaniorum ſit; qui ignoret,tumores iſtos partim morbos hæreditarios eſſe,& à ſemine vitioſo originem trahere;partim ex ſucco nutriente prouenire,qui vel copia peccat,vel alio modo vitioſus eſt. Cum enim quælibet pars humorem affluentem ſibi aſſimilare conetur,& natura, quæ nunquã otioſa eſt, etiam excrementa, quantũ fieri poteſt, elaborare nitatur,iiſq; formam aliquam inducat,vt non ſolũ in fungis arborũ, ſed & in iis qui corpori humano annaſcuntur,(de quibus videatur cẽturia 2.obſeru.Guil.Fabritij,obſ.35. & 36.)videre eſt:pro cuiuſque partis natura diuerſi

tumores

tumores generantur, alius in carne, alius ad membranam, alius in glandulis. Hoc nimis craſſum eſt, quod, *pag.* 24 ex hoc ſpiritu & mercurio pneumoſo hydropis ſpeciem, quæ tympanites appellatur, imò flatus in ventre, & inteſtinis, ex quibus tormina, murmura, crepitus ventris, & ructus oriuntur, ac herniam flatulentã, imò hydrocelen & ſacocelen, & ne quid deſit, enterocelen; (quaſi verò ex flatibus illa primario ortũ habeat) deducit. Ex flatibus quidem morborum iſtorum quoſdã prouenire ſcimus: at flatus partim cibi vitio fiunt; non à ſpiritu illo æthereo, qui in cerebro hoſpitatur, vt ipſe loquitur. Et proueniunt flatus non ab iis, quæ ſpiritu æthereo, quale vinum, ſed quæ materia aquea & excrementitia abundant, vt in rapis & aliis eius generis videre eſt. Ideóque qui cum rei Medicæ vtilitate morbos eorumq; cauſſas ad principia Chymica reuocare voluerit, longè alia via ingrediatur oportet; & mercurium morborum autorem longè aliter definire; nec tot diuerſiſſimos affectus, ſtrumas, ſcrophulas, nodos, glandulas, ſteatemata, atheoremata, melicerides, tympanitidẽ, tormina & murmura ventris, crepitus, ructus, pneumatocelen, hydrocelen, ſarcocelen, enterocelen, varices confundere, & ad vnam cauſſam redigere decet. A cauſſis enim diuerſiſſimis pendere, ipſa curatio docet. Quos omnes affectus ſi vnico illo ſuo primo Ente curauit Scheunemannus; boni publici cauſſa curationum illarum hiſtorias & teſtes annotare debuiſſet. Hominum enim manus hodie ſunt oculatæ: credunt, quod vident.

Eodem modo non rectè paralyſin & conuulſionem ab eadam cauſſa deducit; cum tamen habeant cauſas diuerſas: imò illi iidem affectus à pluribus cauſſis proueniant, vt ex obſeruationibus Medicis & libris practicorum notum.

Mercurius cremoſus Scheunemanni.

Mercurium deinde cremoſum ſeu deſtillatum, *pag.* 14. definit arcam vitæ noſtræ, ignis ætherei pabulum ac nutrimentum, verum lac virgineum, humidum radicale ſeu primigenium, primum & innoxium generationis ſubiectum, cremorem dulcem, liquidum, rarum, permeabilem. Humidum radicale, vt clarè & ſine ambagibus dicam, definit.

Quòd verò, *cap.* 3. ſcribit, hunc mercurium ſiue à partibus ſolidis ſiue a cibo & potu ſegregatum poteſtate ſuperiorum nonnunquam per aſcenſum & deſcenſum tam diu circulari & rotari, donec cum tenuitate ſummas poteſtates ſummáſque vires acquirat; & apoplexiam, paralyſin, conuulſiones, epilepſiam, tremorem cordis, incubum, ſuccubum (riſum teneatis amici) ab hoc deducit; næ? iterum affectus diuerſiſſimos, & à diuerſiſſimis cauſſis dependentes, confundit. Primò enim humidum radicale, quod definit, nunquam horum morborum autor eſt; neque ipſum in cibis eſt, etſi ex cibis, ſed per multas mutationes, ex ſanguine ſc. puriſſimo fiat. Deinde etſi hos affectus pleróſque nõ ex craſſa pituita, quod plurimi opinantur, ſed potius ex vaporoſa & tenui materia oriri concedamus; atque ſi ob id ad mercuriũ, ſed aliter, quam fecit, definiendum, eos reducere velit Scheunemannus, cum eo iam pugnare non velimus: tamen vaporoſa illa materia, quæ hos affectus producit, non vnica eſt, ſed ſpecie in diuerſis affectibus differt. Neque enim, quæ epilepſiam excitat, apoplexiam generat, & contra: & quæ palpitationes cordis efficit, vt ſæpe fit in hypochõdriaca affectione, etſi melancholiam aut dolorem capitis excitet, non tamen apoplexiam vel epilepſiam tunc generat. Atque an hos morbos omnes manna mercurij curauerit, fides ſit penes authorem.

Apoplexia generatio ſec. Paracelſ.

Et vt aliquid in ſpecie hac de re dicamus, ex mercurio cremoſo ſeu deſtillato apoplexiã deducit Scheunemannus, & ex Paracelſo fulguris exemplo declarat. Sicut nimirũ fulmen, ſacculis illæſis, nummos conflat, aut vagina illæſa enſem liquat, integrâ cute oſſa comminuit: ita mercurium deſtillatum in vnam maſſam cogere & colliquare cerebrum; aut pulmones, haud aliter, ac ſi cera eſſent, ferire, penetrare, inflammare atque exurere; quicquid intra cutem, carnem, fibras, muſculos, & cæteras molliores partes non lædere, linguæ loquelam actiuo ſuo halitu exurere, carnoſam tamen eius ſubſtantiam intactam relinquere opinatur. Atque ex partium internarum iſta colliquatione omnia, quæ in apoplexia apparent, ſymptomata deducit. Poſtea tamen illud vniuerſale (quicquid intra cutem clauditur) reſtringit, & non omnes partes, quas attingit, lædere, ſed potius neruos, pulmonem & cor exurere ſcribit.

Opinionis iſtius refutatio.

Verum portenta iſta opinionum ſunt. Si Paracelſiſtis anatomia localis, quam appellant, non ita ſorderet; facilè ex corporum apoplexia mortuorum diſſectione diſcere potuiſſent, nihil tale in apoplexia accidere, quale pro libitu imaginantur; ſed cerebrum, neruos, pulmones in apoplexia mortuis integra reperiri. Et quid hoc monſtri eſt, mercurium deſtillatum linguæ loquelam exurere, carnoſam eius ſubſtantiam intactam relinquere? Quaſi verò loquela corpus ſit, quod exuri poſſit. Summa hæc Philoſophiæ ignorantia eſt. Neque ſibi conſtat Scheunemanus, quomodo mercurius ille deſtillatus apoplexiam gignat. Primò enim, vt iam dictũ, exurendo, inſtar fulminis, neruos, pulmones & cor, eam afficere dicit: poſtea tamen, vt Quercetani ſententiam retineat, exhalationes mercurij deſtillati corpora coarctare, & conſtringere dicit, vt quaſi coagulata & gelu concreta maneant. Idem certè non conſtringit & congelat, ſimulque exurit.

Mercurius ſublimatus Scheunemanni.

Mercurium ſublimatum definit, *pag.* 17. quod ſit radicalis humidi ſpiritus acutus, permeabilis, penetrabilis, aerea, fumea, ſubtiliſſima, viuifica & ſpirituoſa ſubſtantia, proximum actionum perceptibile inſtrumentum &c. Galenicus ſpiritum inſitum definiri diceret. Quicunque autem ille ſit, ſi eſt viuifica ſubſtantia & proximum actionum inſtrumentum, quomodo ab eo omnes ægritudines, quæ interius punctiones cum feruore cient, *c.* 4. deducit? dum ſtatuit, eum in ſummũ abire, caleſcere & igneſcere, non verò flagrare, & quicquid volatilitate ſua apprehendit, frangere, & dolore premere; ſed abſque flamma. Ab hoc deducit maniam, phreneſin, amentiam, ſyncopen, melancholiam, typhomaniam, dolores capitis, cordis palpitationem, anginæ ſpe-[illegible], pleuritidem, peſtes, anthraces.

Verum vbique principium petitur, & diuerſiſſimi morbi confunduntur. Hoc quidem non negamus, pleróſque hos morbus à calida & tenui materia prouenire: at quod ſpiritus inſitus & viuificus horum morborum autor ſit, id probandum erat. Quanquam enim & calidum innatum, vt Galenus loquitur, igneum reddi poſſit: tamen calor ille præternaturalis, qui illud accendit, aliunde ipſi cõmunicatur, & humores præter naturam incaleſcunt. Quanquam enim concedamus, in peſte, & pleuritide non rarò venenatum ſpiritum adeſſe, quem natura ad exteriora expellit: tamen anthrax & alia, quæ in peſte & morbis malignis erumpunt, vt tumores & tubernacula, non ex ſpiritu illo vel mercurio ſublimato, vt ille appellat, oriuntur, ſed venenatus ille vapor vel ſpiritus ſanguinem & humores corrumpit, qui corrupti à natura expelluntur, & tumoribus eiuſmodi materiam præbent.

Præterea etſi ſeu vapor ſeu ſpiritus tenuis, ſeu, vt ille appellat, mercurius aliquis morborum, quos enumerat, cauſſa ſit: tamen cum cauſſæ morbos iſtos producẽtes ſpecie differant: omninò tot mercurij deſcribẽdi eſſẽt, quot morbos enumerat. Quid

enim phreneſi commune cum cordis palpitatione & ſyncope? Quis cauſſas ſpecie differentes & diuerſa medicamenta requirentes non agnoſcat in phreneſi, melancholia, pleuritide, anthrace, peſte? Qui ſine præiudicio, quæ paſſim viri doctiſſimi, multorum ſeculorum experientia adiuti, de horum morborum natura & felici etiam cura tradiderunt, perpēdere voluerit: facilè animaduerteret, morbos & ſymptomata ita diuerſa ad eandem cauſſam reducere, tā impoſſibile eſſe, quam elementa ex ſale, ſulphure & mercurio componere; quod tamen idem *pag.* 42. conatur.

Mira etiam in hoc capite eſt peſtis definitio, quā vlcus eſſe dicit, & propterea non aliam, quam incarnatiuam, requirere medicinam.

Mercurius præcipitatus Scheunemanni.

Tandem mercurium præcipitatum *pag.* 17. definit ſpiritum æthereum verè eſurinum, acidum, acrem, vehementem, incombuſtibilem, qui ignem externum calore vincat, totius fermentum viuificum, à quo omnia fermentantur & condiuntur, inſita diſſoluendi & contrahendi facultate obuia quæque confringat ac dirimat. Hos ſpiritus eſſe ſcribit, qui eſuriant & ſitiant, & cibos omnes acida & mordaci ſua ſoluēdi & conterendi poteſtate confringant. Quod officium Galenici calido inſito & facultati concoctrici rectè tribuunt. Non enim ſpiritus eſuriunt aut ſitiunt; ſicut nec vident, nec audiunt, nec ambulant: ſed pars calore naturali & facultate naturali appetēte prædita appetit cibum & potum, ac homo eſurit & ſitit. Et calor ille ac ſpiritus inſitus etſi proximū coctionis inſtrumentum ſit: tamen primaria coctionis cauſſa non eſt, ſed facultas cuiuſque membri; vnde etiam diuerſæ in diuerſis partibus fiunt coctiones, prout diuerſis facultatibus præditæ ſunt. Ventriculus chylum generat, epar ſanguinem; os ex attracto alimento os, caro carnem generat. Præterea ſpiritus ac calor ille inſitus his actionibus inſeruit, non aciditate, acrimonia & mordacitate ſua, quæ nulla in eo deprehenditur; ſed blando calore, qui eſt communis δημιουργὸς & commune naturæ inſtrumentum: ſicut id ex digeſtionibus ſuis facilè diſcere potuiſſent Chymici, in quuibus calor ille balnei vel alius blandus corpora naturalia ſoluit & digerit, ſed non aciditate, non acrimonia, non mordacitate.

Spiritus an eſuriant.

Arthritidum generatio ſec. Scheunemanni.

Ineptum verò planè eſt, quod *pag.* 18. & 5. ex iſto ſpiritu, coctionis & digeſtionis autore, arthritidem deducit: cum ſcilicet à ſuarum functionum officio impeditus & præcipitatus ſiccas coagulationes maximo cruciatu extremis membris infligat: vnde tophi naſcantur. Quis enim ſaniorum etiam Chymicorum ignorat, non à ſpirituoſa & viuifica ſubſtantia, quæ proximum actionum inſtrumentum eſt, ſed à cauſſa præternaturali, & eo, quod excrementitium eſt in alimentis, gigni arthritidem; quod ipſi Chymici tartarum appellant, & ad ſalem potius, quàm mercurium referunt. Et quamuis concedamus, acutiſſimos & ſumma penetrandi vi præditos ſpiritus in arthritide eſſe: ſalini tamen illi potius ſunt ex humoribus excrementitiis, non viuifica & ſpirituoſa ſubſtantia. De tophorum quoque in arthriticis generatione alij ſaniores Chymici, vt & Galenici, qui nominibus potius, quam re hîc diffident, rectius ſentiunt, quam Scheunemānus, qui non ex tartareis & mucilaginoſis ſuccis, ſed ex cremore ſeu lacte dulci, vt eius verbis vtar, quo corporis partes aluntur & nutriuntur, quam Synouiam nominat, eos generari dicit, idque exemplo lactis declarat. Sicut enim, inquit, videmus aceto tepido lactis infuſo confeſtim coagulatum fieri, quod in durum caſeum tranſit: idem hîc quoque adnimaduertimus; ex ſpiritibus acetoſi ac dulcis Synouiæ conflictu fit coagulum album lapideſcens, quale ex inciſis podagricorum tophis eximitur. Ponāmus ſanè & concedamus, ex confluxu & conflictu ſpirituum aut humorum natura ſua repugnantium quid in corpore humano fieri, quale accidere videmus, ſi ſpiritui vitrioli, vel aquæ forti, in quo ferrum ſolutum, oleum tartari, vel butyro antimonij ſpiritus nitri affunditur: tamen ea repugnantia inter ſpiritus & humores eſt, qui præter naturam in corpore noſtro reperiuntur; non verò inter ſpiritus coctionis autores, & inter ſuccum, quo partes aluntur, talis pugna accidit. Nam cum in omnibus partibus talis ſuccus ſit, & ſpiritum inſitum quælibet pars habeat, ſemper in toto corpore talis pugna fieret.

Verum operæ pretium non eſt, in talibus figmentis refutandis immorari; cum talia ſint, quæ procul à dubio & à ſanioribus Chymicis improbantur.

Sulphur reſolutum Scheunemanni.

Reliqua ergò, quæ ponit morborum principia, breuiter percurramus. Propoſuit hactenus Scheunemannus ſpiritum æthereum, naturæ ignem, omnium actionum rectorem, humidum radicale, & primigenium, madore ac rore ſuo partes corporis noſtri irrorans & madefaciens; radicalis humidi ſpiritum, viuificam ſubſtantiam, proximum actionum inſtrumentum; ſpiritum æthereum coctionis & digeſtionis autorem. Verum hæc non ſufficiunt: tribus ſpiritibus quartum adhuc addit, puriſſimum, candidum, odoriferum, dulcem, pulſatilem, caloris fomentum, totius corporis fulcrum &c. quem ſulphur congelatum appellat, & humido primogenio ſeu lacti virginis, quo omnes partes alantur, quo ſuo madore ac rore partes corporis noſtri irroret madefaciat ac reficiat, & quod primum & maximum generationis ſubiectum ſit, adhuc aliam liquidam ac mollem ſubſtantiam, omnes partes corporis benigno madore irrorantem, ſpiritus (qui iam quintus erit) etiam plenam, generationi commodam, quam ſulphur reſolutum nominat, addit.

Verum Daui hic ſumus, non Oedipi. Vtinam, ſi ad medicinam reformādam animum adiicere voluiſſet Scheunemannus, antiquorum, Hippocratis, Ariſtotelis, Galeni veſtigiis inſtitiſſet, qui principia & elementa rerum naturalium & corporis humani, morborumque adeo cauſſas propoſituri, vel ipſis ſenſibus ea obuia eſſe, vel ex actionibus & proprietatibus talia & tot à ſe diſtincta eſſe, docere conati ſunt. At hic tot ſpiritus & tot principia proponuntur, nec an ſint, & an tot ſint, vel leui coniectura probatur. Neque etiam vllam appellationum cauſſam reddit Scheunemannus, & cur ſulphur aliud congelatum, aliud coagulatum appellet, docet.

Ex ſulphure congelato accenſo deducit inflammationes; cum tamen, *cap.* 4. anginam, pleuritidem, quæ & ipſæ inflammationes, vt & cerebri membranarum inflammationes, ad mercurium ſublimatum retulerit.

Poſtea & febres ex ſulphure accenſo deducit: de quo iam non diſputabo: cum & Hippocrates febrem πῦρ nominet, & Galenus definiat calidum natiuum in igneum mutatum, & Galenici incendium ſpirituum & humorum in febribus non negent. Verum iſtis non pauca intermiſcet falſa, de quibus in doctrina de febribus dicetur.

Sulphur reſolutum.

Somni cauſſa.

Quæ de ſulphure reſoluto ſcribit, ſi dextrè explicentur, maximam partem admitti poſſunt. Nam & Galenici vapores ſuaues ad cerebrum eleuatos sōni cauſſam eſſe ſtatuunt: nec illud, quòd Chymicis ſoporoſos affectus à ſulphure quodam narcotico, non à frigiditate fieri ſtatuunt, negandum eſt; concedūtque id hodiè nō pauci Galenici, atque inter eos Platerus. Verum quod à naturali illa liquida & molli ſubſtantia, quæ omnes partes benigno madore irrorat, omnes affectus ſoporoſos deducit, & ex copia illius ſubſtantiæ benignæ coma, catophoram, veternum oriri dicit, in eo errat. Tota enim ſpecie cauſſæ

illæ

illæ præternaturales,(vt earum generatio,natura,& effectus ſatis docent)ab iſta ſubſtantia differunt,neque eadem ſpecie qualitas,quæ in opio,mandragora,hyoſcyamo & ſimilibus reperitur; ſed cum cauſſis potius præternaturalibus, quales in febribus malignis, peſte & venenis quibuſdam reperiuntur, hîc conueniunt Et quis dixerit,qualitatem, quæ in peſte, & quæ in venenis quibuſdam ſomnum grauem inducit, in benigna illa & corpori amica ſubſtantia reperiri? Quam commodè verò ab eodem ſulphure etiam vertiginem deducat ipſe viderit; cum potius à ſpirituum agitatione & circumrotatione,(vnde & à corporis in gyrum rotatione, ſine cauſſa interna, oritur vertigo);quam vi narcotica ſpiritus ligante,vertigo fiat.

Fluxuum albi cauſſa ſec. Scheune. Quòd porro ex ſulphure coagulato reſoluto profluuia alui,diarrhæam, dyſenteriam,*cap.* 8. deducit, ab aliis Paracelſiſtis diſſentit, qui à ſale,& probabilius,omnes alui fluxus oriri ſtatuunt. Et mira iterũ hic ex Paracelſo Philoſophia eſt de appetitu ventriculi, qui appetat & ad ſe trahat partiũ nutrimẽtum vel ſulphur coagulatum, in ſanguine, in carne & in aliis membris, adipem inteſtinorum, & res alias in corpore exiſtentes omnes,vt mucum, fluxus, quos ad ſe trahat,ceu cucurbita ſanguinem:qui ſulphuris immaturi edendi deſiderio laceſſatur, & ſeparationis voluptate capiatur,quaſi ſcire cupiat, quid præſtò ſit.Docuerunt hactenus Medici,& tormina ventris,excreta,imò cadauerum ſectiones id confirmarunt,quod humores acres,quos Chymici non malè ſalſos appellant,& ad ſalium genera referunt, inteſtina abradant & erodant, eorúmq; venas aperiant. Rem tamen tam euidentem & manifeſtam negare audet Scheunemannus,& ex ſanguinis vel ſulphuris,coagulati in ſanguine, quem appetat, & abſorbere deſideret ventriculus, per inteſtina delapſu fieri dyſenteriam ſtatuit. Norunt quidem & Galenici fluxum quendam colliquatiuum eſſe, ad quem corporis tabes, quam ille barbarè Ariduram appellat, conſequitur: verum non eundem eſſe cum dyſenteria, ex ſignis vtriuſque facilè patet.

Eſt & hoc monendum, malè Galenicis à Scheunemanno imputari,*p.*85. quod excrementa morbos ipſos eſſe ſtatuant. Paracelſici quidem hoc faciunt, & inter eos Seuerinus, qui vomitu febrem reiectã ſe vidiſſe ſcribit:ſed non Galenici, qui omninò excrementa à coctionibus ſuos colores accipere, & cõmodius eſſe docẽt, vitioſos humores nõ generari,quã generatos euacuari,& propterea partes,quarum vitio illi generantur, ad naturalem ſtatum reducendas & roborandas eſſe. Interim non ſequitur, humores vitioſus iam genitos non euacuandos eſſe. Illud faciendum;ſed hoc non omittendum: imò,vt illud fieri poſſit,hoc prius faciendum.

Morbi ſalini. Morbos tandem ſalinos quod attinet, triplices illos conſtituit,ex ſale calcinato, ſale reſoluto, ſale reuerberato.

Sal calcinatus. Salem calcinatum definit eſſe vitæ balſamum, corpus illud firmũ,fixum,terreum, mercurium & ſulphur in vnum componens,congelans,& ſolida reddens cuncta, omnium condimentorum optimum &c.Ex hoc,ſi in corpore humano liqueſcat,deducit cachexiam,hydropem, œdemata. Salis enim calcinati conditionem eſſe, vt nonnunquam liqueſcat.Quod ſi fiat in corpore humano,naturam eum expellere: atque hinc ſudorem ortum habere; ac ſudorem nonnullum eſſe ex carne, nonnullum ex ſanguine,oſſibus,medullis.Quod ſi calor inſitus ſit debilior,quam vt poſſit ſudorem & ſalem reſolutum expellere,intra carnem detineri,& molliorem corporis habitum, quem cachexiam nominant, aliaſque hydropis ſpecies fieri ſtatuit,ſale, qui reſoluitur & liqueſcit,ad inferiora deſcendente.

Sal reſolutus. Salem reſolutum definiſſe corpus liquidum,guſtu graue, facultate coagulandi & conſtringendi præditũ,ſaporis ſui benignitate cuncta nutriens & conſeruans, & qui propterea Deorum cibus ac potius dicatur &c. Qui ſal quamuis liquidus ſit, non tamen humectet, ſed potius vi ſua conſtringente exſiccet & induret.Hoc ſale quod caret,nullum exhibere ſui guſtum,ſed inſipidum eſſe ſcribit.

Hunc ſalem, ſi ex officio ſuo delabatur,congelationem pati,indurari, & in reſinam,tartarum, arenam & lapides concreſcere,& hinc omnes omninò morbos tartareos oriri docet.

Sal reuerberatus. Salem denique reuerberatum totius Naturæ generale lixiuium & mundificatiuum eſſe dicit,quod corpora quæque ſordibus inquinata detergendo, reſerando, incidendo, purgando, vomitum prouocando,vrinas ciendo,ſudores mouẽdo, mundificet, viuificet & regeneret; ignémque occultum & perpetuò vrentem eſſe ſcribit. Ab hoc ſale pruritum, vitiliginem,morphæam,porriginem,ſcabiem,polypum, verrucas, clauos, abſceſſus & vlcera varia; phlegmonem, furunculos, carbunculos,bubones; cancrum,luem veneream,ſcorbutum deducit.

Verum enim verò etſi, quæ de ſale in corporum conſtitutione & morborum nonnullorũ origine à Chymicis dicuntur, omnia non improbemus,ſed & corporum reſolutio ſalem oſtendat, & qualitatibus ſuis & actionibus,ſalſedine,acrimonia ac ſimilibus varia ſalium genera in humoribus ſeſe prodant; & proinde quoſdã morbos ad ſalem reducendi conatum in Chymicis non improbemus:in paucis tamen feliciter id Scheuemannus præſtitit, ſed etiam,quæ vera ſunt,falſis & abſurdis additis, apud Galenicos ſuſpecta reddidit.Primò enim,cur tot ſalium genera in conſtitutione corporis ponat, cauſam nullam reddit.Neque enim neceſſarium eſt, vt omnia, quæ per artem,ignis violenti miniſterio,fieri poſſunt,eadem & in corpore humano reperiantur. Præterea non neceſſarium, vt illa, quæ corpus conſtituunt cauſæ morborum quoque euadant: cum cauſſæ morbiferæ plurimæ extra corpori aduenire poſſint. Neque etiã deſcribendis ſalis ſpeciebus ſibi conſtat.

Saporum cauſſa. A ſale calcinato ſaporum omnium originẽ deriuat,*pag.*20.& eum nunc amarum,nunc ſalſum,nunc auſterum,nunc dulce ineſſe ſcribit. *Pag.*98. tamen ſaporem ſali reſoluto primo tribuit, & nihil ſapidum eſſe ſcribit,quod ſale reſoluto careat. Rectius longè Chymici alij à ſale in genere ſaporem deducunt,& poſtea ſaporum differentias ſalium ſpeciebus attribuunt,aliúmque ſaltem ſimpliciter ſalſum, qualis communis eſt,alium amarum, alium auſterum eſſe docent. Quod & ipſe,ſi rem Chymicam excolere,& amplificare, ac reformare Medicinam voluiſſet,facere, & qui morbi à quibus ſalibus proueniant, monſtrare debuiſſet.

Sudoris cauſſa. Deinde in reddendis cauſſis ſudoris, cachexiæ, hydropis & ſimilium morborũ valdè errat.Sudorem quidem ſalis alquid continere non negandum;cum ſapor id teſtetur:ſed tantum ſalem eſſe,non concedendum;cum in morbus ſæpiſſimè fœtorẽ habeat, quem ipſi Chymici à ſulphure deducunt. Nec illud concedendum,ſudorẽ eſſe ſalem reſolutũ,& quidem ex vitæ balſamo & ſubſtantia partium compacta & ſolida reſoluta prouenire. Quanquam enim ſudores διαφορητικοὺς interdum accidere non negetur: omnes tamen ſudores à ſubſtantia partium reſoluta prouenire, falſiſſimum: ſed ſeroſum, quod eſt in corpore,illud materiam ſuppeditat. Habétque ſudor & vrina eandem materiam, vnde & ad ſudores copioſos vrina imminuitur. Et cum interdum ſudores copioſiſſimè profluant, vt in quartana fieri ſolet, ſine inſigni corporis imminutione: fieri id poſſet, ſi ab ipſa partium ſubſtantia, ſeu partium corporis vel etiam ſanguinis ſale reſoluto ſudores ortum

ortum haberent. Præterea ſi hæc eſſet ſudoris generatio, quomodo febres per ſudores ſoluerentur; quod tamen feliciſſimè fieri videmus, materia morbifica per ſudores ſæpe fœtidos diſcuſſâ.

Hydropis cauſſa. Æquè abſurdum eſt, quod ex eodẽ ſale partium corporis reſoluto cachexiam & aquam inter cutem deriuat, & quidem à ſuperioribus ad inferiora deſcendere, & hinc partes ſuperiores tabe conſumi ſcribit, Galenicóſque reprehendit, quod nullum hydropem, niſi epar ſit frigidum, fieri doceant. Longè alia hydropis eſt generatio. Et nimirum aqua intercus, cum humor ſeroſus in abdomen effunditur, quod multis de cauſſis fieri poteſt, de quibus lib. 3. pract. cap. de hydrope.

Hydrops non eſt ex ſale reſoluto. Quas, qui diligenter perpendet, facilè intelliget non, quod Scheunemannus ſtatuit, ex ſale partium corporis humani intercutem aquam fieri, & aquam hydropicorum non eſſe partium ſubſtantiam reſolutam, ſed ſeroſum, excrementitium humorem, præter naturam alicubi cumulatum, & non debito modo excretum.

Et ineptum planè eſt argumentum, cum ſcribit; epar vel frigidius vel calidius aquam gignere non poſſe: quia ex accidente non niſi accidens producatur; & epatis natura nõ ſit, vt aquam generet. Frigiditas enim vel caliditas epatis aquam quidem non gignit: ſi tamen epar non rectè temperatũ ſit, actiones ſuas rectè exercere nõ poteſt, & pro bono ſanguine vitioſum gignit. Quod & de aliis partibus verum eſt, quæ ſi naturalem conſtitutionem non obtineant, ſuas functiones rectè obire non poſſunt. Et cum epar & aliæ partes coctioni deſtinatæ opus aliquod producant, ventriculus chylum, epar ſanguinem generet: ſi partes illæ ſuas actiones non rectè obeant, opus illud vitiari, & pro bono chylo, & bono ſanguine: vitioſum chylum & ſanguinem generari neceſſe eſt. Neque epar puram aquam, ſed pro bono ſanguine ſanguinem aquoſum & ſeroſum generat; quod ſeroſum ſi ab eo non ſecernatur & euacuetur, cumulatum in corpore hydropem excitat. Et certè parùm obſeruaſſe videtur Scheunemannus in corpore humano humorum corruptiones, quæ frequentiſſimè ob partium naturalem conſtitutionem coctionémque vitiatam accidunt.

Neque vllam cauſſam habuerunt Paracelſus ac Seuerinus, vt à partium aut ſalis in iis reſolutione hydropem deducerent: cum in cibo & potu, quem quotidiè aſſuminus, ſatis aquoſi & ſalſi humoris ſit, qui niſi ab vtili alimento rectè ſecernatur, & è corpore per vias debitas euacuetur, ſenſim & paulatim cumulatus aquam inter cutem tandem generat.

Et ſi concedit, epar calefactum bilem, & ſi adhuc magis incaleſcat, retorridos, aduſtóſque humores generare, cur neget, ab eodem frigefacto aquoſum ſanguinem produci?

Nec illud veritati conſentaneum, quod ſcirrhus epatis vel lienis ſemper hydropẽ ſequatur; nunquam verò eum anteuertat, nec eius cauſſa, ſed effectus ſit. Contrariũ enim teſtatur experientia: multiq; reperiuntur, quibus epar & lien indurantur, antequam hydrope laborant. Poſtea quia ob ſchirroſam diſpoſitionẽ actiones epatis & lienis læduntur, ſequitur ſeroſi humoris in corpore cumulatio & hydrops.

Neque cura perfecta hydropis conſiſtit in ſalis coagulatione, ſed potius, poſt humoris ſeroſi euacuationem, in partium illarum, quarum vitio ſeroſus humor in corpore cumulatur, roboratione, laborandúmque eſt, vt parti, cuius cauſſa ſeroſus humor in corpore cumulatur, naturalis conſtitutio reſtituatur, vt actiones ſuas rectè exſequi poſſit.

Tartari morbi. Quod poſtea ea, quæ *c.3.* de Tartaro dicit, attinet, facilè concedimus, multorum morborum origines ſuam ex tartaro & ſale feculẽto aut cum mucilaginoſis & excremẽtitiis humoribus miſto haberi; calculos nimirũ in pluribus corporis locis, arthritidem & ſimilia mala. In eo tamen errat, quod ſcribit, ſalem illum corporis nutrimentum, & deorum cibum ac potum, nectar & ambroſiam, officio ſuo delapſum morbos tartareos parere. Excrementitium potius tartarum eſt, ad corpus alendum ineptum, quod Hippocrates, *de priſca medicina*, rectè αὐςηρότερον, ἄκρητον ϗ ἰσχυρὸν nominat; quod niſi è corpore debito modo excernatur, vel ad articulos protruditur, & arthritidẽ generat, vel alicubi in calculos cõcreſcit. Vnde vina, quæ huius αὐςηρότητος, ἀκρήτου, ἰσχυροῦ ϗ διαφέροντος χυμοῦ plurimum obtinent, qualia ſunt Vngarica, Morauica & ſimilia, ad arthritidem, calculum, colicam & ſimiles morbos producendos aptiſſima ſunt; quæ verò minus tartari participant, qualia ſunt Neccarina & Rhenana, ſalubriora ſunt.

Errat deinde in eo cum Paracelſo & Seuerino, quod nihil referre putat, ſiue tartarum morbum, ſiue cauſſam morbi, vel ſymptomata dixeris: de quo ſupra pluribus dictum.

Ad calculum præcauendum multum in prima coctione ſitum eſſe, facilè concedo. Si enim ventriculus rectè coquat, excrementa rectè ſeparantur; quod niſi fiat, ad epar & alias partes corporis tranſmittuntur: & ſtranguriæ cauſſam in ventriculo eſſe poſſe, iam *lib.3. Inſtitut. part.1. ſect.2. cap.9.* dictum, verum an roboratio illa acidis præcipè perficiatur, dubito.

Illud verò miror, quod ſcribit, ſolitũ fuiſſe Hermetem poſt cibum aſſumtum deglutire ſemper granum thuris vel maſtichis, ne vinũ bibitũ ſe coagularet in tartarum. Mirum, inquã, vnde hoc reſciuerit.

Tandem ſalem reuerberatum quod attinet, ſtudium illud pruriginem, ſcabiem, vitiliginẽ, ſerpiginem, cancrum & alia vlcera ſimilia ad ſalem reducendi non improbo, ſed & laudo. Atque ipſi Galenici ſalſos humores talium morborum cauſſas eſſe, diffiteri non poſſunt. Sed quid egregij præ aliis hic præſtiterit, non video. Cum enim & cauſſis & curatione morbi tales plurimùm differant, atque alia procul dubio ſalis vel ſalſi humoris ſpecies ſit in cancro, quã in ſcabie, ſerpigine: illas omnes explicare debuiſſet; quo labore procul gratiam non ſolum apud Chymicos, ſed & Galenicos iniuiſſet. Neque enim ipſi aſſentiri poſſumus, *pag.317.* ſcribenti, omnem cutis defœdationem, vt lepram, luem Gallicam, alopeciam, ſerpiginẽ, nec non alia ſimilia, puſtulas, pruritus, impetigines, vnico tantùm medicamento ſanari ſatis exactè poſſe; cum omnium cauſſa ſit vnica: licet ſigna iuxta loci affecti partem & diſpoſitionẽ varia conſpiciantur, & dolores acerbiores ad ſalinorum ſpirituum maiorem efferuentiam erumpant. Etenim morborum ex humoribus ſalſis ortorum magna eſt differentia, differuntque lues Gallica, ſcorbutus, cancer, anthrax, non ſolum ſecundum partem affectam, & maiorẽ vel minorem ſpirituum ſalinorum afferueſcentiam, vel ſecundum ſalium ſpecies: id quod Chymici ſaniores concedunt, & propterea diuerſis morbis è diuerſis ſalium ſpeciebus ortis diuerſa remedia adhibent. Id quod ipſe quoque Paracelſus, *in Chirurgia*, fecit. Neque perſuaderi poſſum, vt credã, Scheunemannum vnico ex ſale remedio lepram, luem veneream, cancrum, ſerpiginem, ſcorbutum, atque omnia corrodentia vlcera curaſſe, ad quæ Paracelſus ipſe diuerſiſſima remedia tradit. *Sal reuerberatus.*

Deinde nõ pauca à vero aliena admiſcet. Primò enim mira philoſophãdi ratio eſt, cũ ſcribit, ſalis reuerberati eſſe, corpus poroſũ reddere & granulatũ aliis principiis annecti, ne omninò corpus plenum & ſolidum eſſet. Eundem ſalem pellucidum corpus reddere ſcribit: vbi tale ſit, niſi in oculis, neſcio.

Eundem

Eundem cum ignem eſſe dicit, multas ignis ſpecies conſtituit. Supra enim, *pag.* 6. Mercurium pneumoſum ignem naturæ eſſe dixit: & *pag.* 17. Mercuriũ præcipitatum ignem externum calore vincere ſcribit. Ne quid iam de ſulphure dicam.

Quomodo etiam ad reuerberatum & igneum referre poſſit verrucas, clauos, callos & ſimilia, non video. Quid enim hic ignei, acris in verrucis, in callis deprehenditur, & quam cognationem hæc cum pruritu, vitiligine, cancro obtinent?

Neque ſibi Scheunemannus in morborum cauſſis reddendis conſtat. Hic à ſale reuerberato deducit ignem ſacrum, phlegmonem, furunculum, carbunculum: *part.* 56. eoſdem morbos à ſulphure oriri ſcribit.

Elegans quoque eſt deriuatio Græci vocabuli anthracis, ab antro, quia interiora quærat.

Verùm pœnitet te forſan, Lector, temporis talibus legendis impendendi me certè ſcribendi. Obiter tamen hæc quaſi & exempli gratia breuiſſimè de morborum cauſſis ex Scheunemanno afferre volui, nullo modo cauillandi & calumniandi ſtudio, ſed vt monſtrarem, quam parum feliciter ad Medicinam reformandam acceſſerit; quodque liber iſte titulum, quem præ ſe fert, ſuſtinere non poſſit. Studium ad principia Chymicorum morbos reducendi, quod ſæpius iam dixit, non improbo: alio tamen longè modo in origine morborum inquirenda progrediendum. Exẽpli gratia, ſunt ſalium differentiæ plures, communis, vitriolatus, nitroſus, aluminoſus &c. Hæ procul dubio morbos diuerſos & diuerſam curationem requirentes producunt. Atque id vt monſtrent, & quidem in ſpecie, à Chymicis exſpectatur, ſi rem Medicam iuuare, & cauſſæ ſuæ patrocinium aliquod quærere, eamque Galenicis probabiliorem reddere velint.

CAPVT XVII.

De Parte Medicinæ Semiotica.

De ſignis inconſtans Paracelſus.

DE ſignis, vt & aliis rebus plerisque, variè loquitur Paracelſus; ſicut huius generis quædam ex eo collegit Eraſtus, *parte* 3. *diſp. contra Paracelſum ſump.* 186. & modò ipſa ſigna morborum proponit, modò ſignorum doctrinam reiicit, qua re aduerſariis reprehendendi anſam dedit maximam. Scribit enim, *loco allegato*, Eraſtus: hoc argumentum eſſe certiſſimum, eum pleraque vel inſanum, vel ebrium à ſpiritu tartareo dementatum ſic ſcripſiſſe, vt quid ſcriberet aut dictaret ipſemet neſciuerit. Nam dum de particularibus quibuſdam affectibus loquitur, eorum ſigna recenſet: & *in* 12. *aph.* 1. ſcribit, quemlibet morbum ſua ſigna habere, è quibus eius progreſſus & finis cognoſci poſſit. Alibi tamen ſignis vel in corpore apparentibus vel ex ſermonibus ægri peritis parum tribuit. In Paragrano inquit: *Ægri ſermo Medicum non amplius docet, quam ſi in ſpeculo loquentem eum conſpicias, nec tamen audias.* Et alibi iubet, non ad ramos, ſed ad radices reſpiciendum eſſe. Sicut enim ſi quis ramos arboris alicuius ob radicum vitium areſactos decutiendo non præcauet, quin alij item arboris rami areſiant: ſic etiam non ad ſigna & ſymptomata, ſed morbum ipſum reſpiciendum eſſe. In quo quidem ipſi ſuo modo facilè aſſentimur: atque hoc dudum contra Empiricos Galenus & omnes dogmatici propugnarunt. Si verò dicat, nullo modo ad ſigna & ſymptomata reſpiciendum eſſe, in eo errat, nec dogmaticorum mentem rectè aſſequi videtur. Nam ſigna & ſymptomata non ſui gratia conſiderantur à Medicis, ſed vt in morborum & cauſſarum latentium cognitionem nos deducant. Neque laudandum in Paracelſo & eius aſſeclis, quod doctrinam ſignorum tam ieiunè tractarunt; cum nõ minor ſit ſemioticæ, quam aliarum Medicinæ partium neceſſitas & vtilitas, & non cogniti morbi nulla ſit curatio: & στοχασμὸς ac morborum latentium cognitio ſit ſæpè æquè difficilis, ac ipſa curatio. Illud verò vituperandum, quod ſigna contemnunt, atque ex iis morborum notitiam haberi poſſe, negant. Certè ea, quæ ſenſibus occurrunt, in eorum, quæ latent, notitiam deducunt, & effectus de ſuis cauſſis teſtantur. Et qua ratione, quæſo, hominem ſanum & ægrum diſcernere poterunt Paracelſici, niſi ex actionibus læſis, dolore, colore mutato & ſimilibus?

Signorum neceſſitas.

Verum cum in genere de ſignis vix aliquid artificioſi tradiderit Paracelſus, in ſpecie de ſignis eius ſententiam videamus.

Paracelſi de pulſu ſententia.

Pulſus primò quod attinet, cum quidam pulſuum ignorantiam Paracelſo obiiciant, recentiores contra Paracelſum egregiè de pulſibus ſenſiſſe, diſtinctè & neruosè de iis ſcripſiſſe, & exactè pulſus rationem tenuiſſe ſcribunt; idq; patere vel ex libro de Peſtilentia, *tract.* 1. vbi hæc Paracelſus: *Pulſus eſt menſura temperaturæ in corpore ſecundum proprietatem ſex locorum, quæ Planetæ occupant. Duo in pedibus atribuuntur Saturno & Ioui; duo in collo Veneri & Marti; duo in temporibus Lunæ & Mercurio; Pulſus Solis eſt in ſiniſtro latere ſub corde. Hinc ſequitur, ſi pulſus celerius mouetur, quam fieri debebat, pati ſeptem membra principialia, cor, cerebrum, epar, fel, renes, lienem, pulmones; vnde & pulſus irritetur ſiue ad iram concitetur. Si verò aliquod principale membrum à morbo vincatur, pulſus debiliter mouetur, & plerumque accidit, quando pulſus debiliter mouetur, quod aër ſiue ſpiritus vitæ eo loci obſtructus eſt.* Paracelſum autem hic non Planetas Macrocoſmi, ſed Microcoſmi intelligere, iidem monent. Quædam etiam de pulſibus habet, *l.* 2. *de Vrinarum iudiciis*, quæ eo loci videri poſſunt: quo loco non ſolùm pulſum tangi vult Paracelſus, ſed & infuſione aquæ frigidæ vel membri in aquam frigidam immerſione, aut petiæ aquæ, præcipuè roſarum, madidæ impoſitione, imò ipſo colore pulſum explorare & dignoſcere iubet. Hoc etiam nõ prætereundum, quod, *tom.* 2. *p.* 743. ſcribit, pulſum manere vſque ad mortem, imò aliquando quadrantem horæ poſt mortem durare.

Verum ſi nihil melius habuit Paracelſus, quod de pulſibus ſcriberet, quam quod modò *ex lib. de peſtilentia* fuit propoſitum, & à recentioribus quibuſdam approbatum, nihil niſi ineptias habuit. Quid enim, quæſo, ineptius, & quòd maiorem ignorantiam humani corporis arguere poſſit, ſcribere potuiſſet, quã fel, renes, epar peculiarem pulſum habere, & pedibus atque aliis membris externis peculiares pulſus adſcribere, pulſuique iram & irritationem tribuere. Nam ſi originem arteriarũ, vſumque ac finem pulſus reſpiciamus, omnis pulſus mutatio proximè à corde fit. Fel vero & renes nullam pulſus mutationem inducere poſſunt, niſi mediante corde; quod in inflammationibus accidere ſolet, calore in corde per eas aucto. Ineptiſſimum verò illud, quod dicit; pulſum aliquando quadrante horæ poſt mortem durare poſſe. Quomodo enim anima amplius in homine non præſente, actiones animæ obiri poſſunt?

Vrina quid Paracelſo.

De vrinis verò prolixior eſt Paracelſus, vt ex libris de vrinarum iudiciis videre eſt. Vrinam autem definit, ſalem ab ingeſto nutrimento ſegregatũ, & quidam trium primorum excrementorum à natura neglectum; nimirum à ventriculo, epate, & renibus vrinam prouenire ſtatuens. In quo quidem & quod vrinam ad ſalem refert, eum non vituperamus, & veritati hanc opinionem eſſe conſentaneam, *lib.* 1. *Inſtit. cap.* 9. diximus. Plurimumque ſalis in vrina contineri,

In vrina multũ ſalis.

neri, tam planum eſt, vt qui negare id auſit, eum extremè pertinacem, aut rerum naturalium, & præcipuè Chymicarum, planè ignarum eſſe oporteat. Neque enim hic illud vulgare nonnullorum, qui Chymicis ſe opponunt, effugium vllum locum habet, ſalem non rebus ineſſe, ſed aduſtione fieri. Nam ſal vrinæ volatilis fit ſine omni aduſtione, & quidem ex ea parte vrinæ, quæ primo loco deſtillat, de quo videantur, *Inſt. p.* 1143.

Vrina exterior.

Diuidit autem vrinam in Vrinam exteriorē, cruoris, & permixtam. *Vrinam exteriorem* prouenire ſtatuit ex iis, quæ comedimus & bibimus, id eſt, ex nutrimentis; nec quidquam aliud indicare, quam quod ſtomachum, epar & renes attinet. Dici quoque docet Vrinam Tartari, & indicare hanc vrinam ſeparationem eam puri ab impuro, quæ fit in tribus principalibus membris, ſtomacho, epate & renibus; & ſalem, mercurium & ſulphur in qualibet vrina tali cognoſci poſſe. Hypoſtaſin enim ſalis qualitatem, tincturam ſulphuris, fundum mercurium denotare.

Vrina cruoris.

Vrinam autem cruoris vel internam eſſe dicit, quæ non è nutrimento oritur, ſed è reliquarum omnium partium excrementis confluentibus naſcitur, & à mineralibus, quæ ſunt in natura, mittitur. Et hæc vt colligatur, iubet, vt homo vrinam collecturus nihil comedat nec bibat, aut ſaltem ſiccum panē, aut ſiccam vel aſſatam carnem, vrinamque tunc poſt mediam noctem colligat. Quod ſi patiens laboret aliquo morbo acuto, & nihil quidem comedat; interim largiter bibat, iubet, vt vrinam collecturus tota nocte nihil bibat. *Permiſtam* eſſe dicit, quæ ex vtraque vrina externa & interna permiſtis conſtet.

De vrina interna quid ſentiendum.

Verum diſtinctio illa vrinæ in externam & internam ſeu cruoris non tam magni momenti eſt; & forſan ipſe Paracelſus eam non magnifecit. Refertur enim, in vita Oporini, quod ſummus diſcendi ardor in eo fuerit. Et propterea cum Paracelſus contra reliquorum Medicorum placita aſſereret, hominis temperamentum non niſi ex interna vrina, hoc eſt, ſi quis per triduum omni cibo ac potu abſtinuiſſet, cognoſci poſſe: Oporinus ſeipſum triduo inedia macerauit, & exiguum quid in vitro Paracelſo afferens iudicium doctoris ſui requiſiuit. At ille ridens, & ſtultum eum, qui tam facilè obtemperaſſet, vocans, vitrum parieti alliſit. Hoc quidem verum eſt, aliquid humoris ſeroſi cum ſanguine ad remotiores partes penetrare, & ſic rurſum, vt excrementum, niſi per ſudorem & cutem expellatur, ad renes repelli & per vrinam excerni poſſe: illud tamen eſt exiguum, nec ex eo poteſt ſumi multum iudicij, permiſceturque cum reliquo ſero, quod ſtatim à ſanguine in epate elaborato ſecernitur. Nec eſt, vt quis ſibi perſuadeat, ſi ex ſententia Paracelſi aliquis nihil aliquandiu cōedat, vrinamque excipiat, ſe ita vrinam partium priuatarum & remotarum ſpectaturum. Nam primò non omnibus morbis conuenit talis inedia. Deinde etſi conueniret: tamen ſeroſum illud, quod per vrinam excernitur, potius à renibus & vicinis ramis venæ cauæ, quam à partibus remotioribus, attrahitur. Et cum natura nunquam ſit otioſa, ſi potus nullus aut cibus aſſumatur, calor in ſanguinem agit, eumque adurit, vt vrina magis tincta excernatur, quod cuilibet in inedia obſeruare promtiſſimum eſt.

In eo verò errat Paracelſus, quod vrinam internam, ſeu cruoris, quam appellat, non à nutrimento, ſed à partium excrementis & à mineralibus, quæ ſunt in natura hominum, prouenire cenſet. Nam nulla ſunt peculiaria mineralia in noſtro corpore, ſed ex alimentis, quod eſt ſeroſum & ſalſum, & coctioni ineptum, poſt abſolutam ſanguificationem ſecernitur. Si verò quid poſt ſecundam coctionem non excernitur, & ita ſanguini permiſtum ad partes remotas peruenit, cum ineptum ſit, vt corpori aſſimiletur, à partibus reſpuitur, & vel per ſudores excernitur, vel ad renes regurgitat. Aliud verò & alia de cauſa cumulatum partes priuatæ excrementum tale nullum habent. Neque in parte iam conſtituta mineræ ſunt, quæ peculiaria excrementa de ſe emittant.

Differentias vrinarum poſtea plurimas conſtituit, quibus omnibus recenſendis hîc tempus terendum non eſt: qui eas cognoſcere cupit, vel ipſum Paracelſum conſulat, vel Iohannem Rhenanum, qui ex mente Paracelſi hac de re ſcripſit peculiarem libellum, cui titulus, *Vrocriterium Chymiatricum*, in quo miras Paracelſicorum de vrinis ſententias videre eſt, quarum paucas recenſere libet. In vrocriterio Chymiatrico, cap. 1. ſcribit Rhenanus: *Puellarum vrina habet in fundo adhuc paruam* ἐναιώρημα, *quæ non benè aduertentibus cura ſuperiore contigua appareat: attamen ea hypoſtaſis non eſt, ſed ab illa, quamuis minutiſſima, diſtincta, matricisvè propria eſt, ac mulierem ſanam & fœcundam indicat, quod in viris non accidit.* Et numero 28. *Vt verò rectius hypoſtaſes illas oculis tuis ſubiicere poſſis, mouenda eſt mulierum vrina. Mota enim parit paruas bullulas, inter duas illas hypoſpaſes, eſtque infallibile muliebris vrinæ ſignum. Menſtruo autem deficiente, hypoſtaſis illa parua amplius non cernitur &c.* Fides ſit penes experientiam. Manus noſtræ ſunt oculatæ, credunt quod vident. Certè innumeris tot ſeculorum Medicis hactenus tam oculatis eſſe non licuit, vt iſtam paruam hypoſtaſin, quam iſti viderunt, (ſi modo viderunt) videre potuerint. Id quod multi præclari Medici & vſu & ætate pollentes confeſſi ſunt; atque inter eos Bernhardus Paternus, in Academia Patauiana ſenex quondam Practicus, dicere ſolitus fuit; eos, qui huic prædictioni incumbunt, omnium maximè decipi, nec ſe in vlla grauida tales vnquam vrinas, quales quidam Arabes, ex quibus iſta pleraque mutuati ſunt Paracelſici, deſcribunt, per omnem ſuam vitam obſeruaſſe.

Vrina puellarum. ſec. Paracelſ.

Deinde quod Paracelſici, quorum dogma, *cap.* 2. *numero* 7. proponit Rhenanus, tria principia in tribus vrinæ partibus collocant; ſulphur, in parte vrinæ ſuperiore; ſalem, in media; mercurium in infima: eo nec ſibi nec vero conſentanea loquuntur. Nam cum aliàs vrinæ & aliarum rerum colorem à ſulphure deducant, colorque non ſolum in parte ſuperiore, ſed tota vrinæ ſubſtantia appareat: cur ſulphur ſolum in vrinæ parte ſuperiore collocant? & qua de cauſſa hic grauitatem & locum infimum Mercurio attribuunt; cum alias Mercurius ipſis ſit planè & maximè volatilis & ſuperiora petat?

Vrina partes.

Cui etiam perſuaderi poſſit, verum eſſe, quod, *ibidem numero* 11. *&* 12. ſcribit, *Vrinam in decrepitis exactè* 8. *vncias pendere, in ſenibus* 6.? Etenim cum non ſolùm cibus & potus aliàs maiore, aliàs minore quātitate aſſumatur: ſed cibus alius humidior, alius ſiccior ſit. Præterea naturarum maxima ſit diuerſitas, alij ſicciores, alij humidiores; vt iam de anni tempore, quo per ſudorem & habitum corporis plus vel minus digeritur, non dicam: quomodo in omnibus idem vrinæ pondus eſſe poterit?

Vrina quantitas ſec. Paracelſ.

Quæ verò in differentiis recenſendis occurrunt, omnia perſequi, nimis prolixum, nec operæ pretium foret. Cum enim ſine omni ratione proferantur, nemo, cui τρόπος παιδείας notus, niſi probentur, iis aſſentietur. Quædam tantum recenſere libet. Rhenanus (nam cum is Paracelſi de vrinis dogmata in ordinem redegerit, ex eo ea inprimis allegare libet) *cap.* 3. inter hypoſtaſin & ſedimentum diſtinguit, cum tamen nulla ſit inter iſta vocabula differentia; niſi quod alterum Græcum, alterum Latinum eſt.

Hypoſtaſis & ſedimentum an differant.

Numero 14. ſcribit: *In quorum vrinis velut arenæ conſiſtunt,*

Arena in vrina quid indicent.

ſiſtunt, iis veſica calculo laborat. Qui aphoriſmus falſus eſt; cum idem ex renibus accidere poſſit. Imò materia talis tartarea, quam appellant, ſæpe longo tempore redditur ab iis, qui nec veſicæ nec renum calculo vnquam laborarunt.

Vrina tremula.

Cap. 4. numero 2. Vrinam tremulam eſſe dicit, quæ aſcendendo deſcendendoque feruere ſeu ebullire cernitur, & oppilationem ſignificare. At quæſo, quando viderunt Paracelſici ſponte vrinam ebullire?

Vrinarum colores ſec. Paracelſ.

Qui deinde aphoriſmi à calore deſumpti ſequuntur aliquot, pleroſque falſos eſſe deprehendet, qui vrinas iſtas cum morbis conferre voluerit. Ita an dentur tot odorũ differentiæ in vrinis, quot & quales *cap.* 5. deſcribuntur; conſulatur experiẽtia, & plurima hic à Paracelſo conficta deprehendentur.

Cap. 6. nimis magnam licentiam ſibi ſumunt rerum nomina mutandi Paracelſici, cum vrinam Rubini & nutrimentum partium ſanguinem Rubinum appellant, à calore rubicundo: & cum ipſe Paracelſus humores à qualitatibus primis, quæ tamen magnæ ſunt efficaciæ, denominare noliticur ſanguis à colore ſaltem Rubinus appellari debeat.

Vrina colores ſec partes.

Quæ poſtea, *cap.* 7. & 8. de vrinæ interna coloribus ex Paracelſi ſententia habentur, pro libitu conficta ſunt, nec ſenſui monſtrari, nec rationibus probari poſſunt, ideoque iis fidem non habemus, donec & iſtas differentias ita ſe habere monſtrauerint; & cauſſas differentiarum reddiderint; quod nunquam facient. Nam cerebrum dicunt colore eſſe album. Sed quid hoc ad vrinam? Nulla enim vrina ex ſolo cerebro excernitur, ſed partium excrementa ſeroſa in vrina confunduntur. Et cum vrinam internam non niſi poſt inediam excipi velint; at in inedia ab actione caloris diuturna vrina ſemper magis tingatur: cui perſuadebunt, colorem cerebri album in vrina apparere poſſe? Verum quidem eſt, partem quãlibet ali nutrimento ſibi conueniente, aut potius ſanguinem ſibi aſſimilare, & propterea ſerũ quoque natura partis aſſimilari quodammodo. Sit etiam, vt ex ſingulis partibus aliquid ad veſicam regurgitet, & cum vrina excernatur, veruntamen cum omnes partes hoc faciãt, ſerũ illud cõmiſcetur, & propterea in vrina, quam vocant, interna vnius partis ſerum ſeorſim conſpiciendum non exhibetur; ſed quicquid ab omnib. partibus ad renes peruenit, confunditur.

Contenta vrina ſec. Paracelſ.

Cap. 9. *numero* 2. contentum in vrina dicitur id omne, quod in ſuperficie vrinæ cernitur: quaſi in medio etiam & fundo non dentur contenta. Si quoque explicare deberent, quid ſit circulus in vrina, & vnde ortum habeat, non tam liberales eſſent in prædictionibus ex circuli differentiis, quæ, *cap.* 9. proponuntur à Rhenano. Similiter etiam in eodem & ſequenti capite pleraque conficta ſunt, nec vllo fundamento Phyſico nituntur; ſcilicet

Ex vrinis qua prædicãt Paracelſici.

ex vrina cognoſci poſſe, phlegma in ſyncipite abundare; ſanguinem in capite abundantem ſecundum tem, qra dolorem gignere: dolorem in ſiniſtra capitis regione ex humore melancholico prouenire: eſſe paralyſin in altero latere: adeſſe apoplexiam, tremorem cordis, ſpaſmum, morbum ſecundum vmbelicum, dolorem iſciaticum, obſtructionem cerebri: Et vel maſculum vel fœmellam conceptam eſſe; ac, quod ridiculum eſt, *in nonnullis grauidarum vrinis imaginem quandam propè matulæ fundum primis temporibus conſpectam fuiſſe.* Et in ſumma (his enim verbis ſuum vrocriterium concludit Rhenanus) *quicquid homini proſperum aut aduerſum in valetudine accidit, directè quaſi in ſpeculo, in vrina deprehendi poſſe.* Quæ cùm talia ſint (conſcientiam ipſorum teſtor) vt nunquam à Paracelſicis experientia comprobata, ac circa ægros obſeruata ſint, nec deprehendi, multò minus rationibus confirmari poſſint: mirum certè eſt, ea tam audacter in publicum proferri & incautæ iuuentuti pro oraculis quaſi, nullis rationibus adhibitis, obtrudi. *Scilicet inſano nemo in amore videt*; nimioque Paracelſi amore, qui ipſis *Magnus Medicorum Monarcha* eſt, ita viri alias non vulgares faſcinati ſunt, vt ſatis ipſis ſit, aliquid à Paracelſo profectum eſſe; etſi rem ita ſeſe habere, nec ratione nec experientia probare poſſint. Quæ eo fine dicuntur, non vt ſi quid peculiare circa vrinam Chymici obſeruarunt, reiiciatur, ſed vt quilibet cautus ſit, & non niſi ea, quæ obſeruationibus confirmata ſunt, arripiat.

Vrina turbata.

In primis autem circa turbatas vrinas, de quibuſdam vtiliter monuerunt Chymici quidam; ſed nec ſoli, nec primi. Etſi enim, vt *in Inſtitutionibus* dictum, Argenterius Ioh. Baptiſtam Montanum vrinas turbidas inſpicientẽ riſerit: tamen ex vrina turbata multa cognoſci poſſunt, quæ in vrina clara non animaduertuntur: præcipuè in febribus. Etenim licet vrinæ, dum claræ ſunt, ſæpe ſimiles videantur, imò nõ rarò ſanorum vrinæ ſimiles appareant: tamẽ, vbi turbantur, maxima apparet diuerſitas, & in aliis quid ſubſidet farinam laterum referens, in aliis aliud: in aliis quid lateribus vitri ita adhæreſcit, vt vitrum vix mundari queat; in aliis, etſi diu vrina in matula ſeruetur, nihil tale accidit. Id quod facilè cognoſcitur, ſi vitrum paululum ad latus inclinetur. Ideoque in talibus morbis, epidemiis præcipuè non incertius ex vrinis turbatis, quam claris, iudicium haberi poſſe, ipſa experientia edoctus exiſtimo.

Vrina in febribus malignis.

Chymici quidam in Epidemiis morbis differentiam vrinarum non incommodè ad arſenicum, auripigmentum & mercurium referunt; & arſenicum inſtar calcis viuæ apparere, vitroque adhærere, illudque quaſi arrodere: auripigmentum colore ochræ conſpici, etiam tenaciter adhærere, ſed non ita arrodere vitrum: Mercurium colore quaſi cæruleo, inprimis circa circulum, conſpici, ſtatuunt.

Vrina deſtillatio.

Tandem Paracelſici quidam ex deſtillatione vrinæ de morbis hominis iudicare docent. Nimirum certum vrinæ pondus, & competens vas & fornacem deſtillatoriam, parte ſexta lõgitudini iuſtæ proportionis & menſuræ hominis reſpondentia ſumunt, deſtillationemque per gradus ignis inſtituunt, atque è vaporibus ad hoc vel illud vaſis deſtillatorij latus, partemque delatis, & id genus aliis de ſede affecta, affectu ipſo, affectus euentu & aliis iudicant & pronunciant; ſicut ex libro *Gerhardi Dornei de vrinarum deſtillationibus* videre eſt. Paracelſus tamen vix huius probationis mentionem facit, & deſtillationem vrinarum quidem concedit, ſed eam, qua partes vrinarum ſeparantur. Nam *de vrinis t. 1. p.* 745. ſcribit, morbos tartareos ex coloribus vrinæ cognoſci nõ poſſe, ſed vt morbi cauſſa cognoſcatur, vrinam coagulandam, & in ſuas ſpecies ſeparandam eſſe. Et *ibidem p.* 764. ſcribit. Sicuti viride, flauum, cæruleũ, nigrum ſi aquæ miſceas, cæruleum agnoſci nõ poteſt: ita vrinæ colores agnoſci nõ poſſunt, niſi per ſeparationem. Et ſi aquæ in vitro ſal iniiciatur, ſal agnoſci non poteſt, niſi per ebullitionem; & ſi dulce, amarum, acidum, miſceas, nullum horum exactè cognoſci poteſt; ſeparationem ergo partium neceſſariam eſſe cenſet.

Sed vt quid de his ſentiendum ſit, breuiter dicamus, primò quidem vrinæ in grauioribus morbis, ſi cui eam tentare placeat, deſtillationẽm planè nõ improbo. Cum enim vrina multum ſalis & materiæ tartareæ, quam appellant, contineat, ſi morbi grauiores & diuturni inde procreentur, licebit cuilibet vrinam deſtillare, vt quid in ſe contineat, exactius cognoſcatur. Verumque eſt, quod hîc Paracelſus ſcribit, ſalis, dũ aqua diluitur, naturam exactè è colore diſcerni non poſſe, ſed rectius ſeparatione cognoſci. Sanè idem rectè in acidulis & thermis fit; quarũ natura, & vnde vires ſuas habent, rectiſſimè deſtillatione & ſeparatione Chymica deprehenditur.

Cætera,

Cætera, quæ de certo vrinæ pondere, fornacis & vaſis magnitudine, proportione, vaporibusq; ad hoc vel illud latus aſcendentibus & ſimilibus, quæ in deſtillanda vrina obſeruare iubent, & hinc de ſede affecta, affectu ipſo, morbi euentu & aliis pronunciat, ineptiæ ſunt. Quid enim fornacis altitudo ad longitudinem hominis & vrinæ conſtitutionem? Cur vaſis magnitudo certæ parti iuſtæ ſtaturæ hominis reſpondere debet? Certè omnes homines non ſunt eiuſdem ſtaturæ, & proinde hæc proportio non omnibus quadrabit, reliquiſque peculiares fornaces & vitria paranda erunt. Quomodo vapores ad hoc vel illud latus delati, de latere affecto iudicium dabunt? Quid enim in vitro rotundo dextrum vel ſiniſtrum? Et ſit vitrum ita formatum, vt homunculum referat, quomodo vrina infuſa ita ſeſe ad latera conueniente modo applicare poterit? Certè ſpiritus mechanicos, ſi vlli vrinæ inſunt, hic valde negotioſos & prudentes oportet eſſe, vt ſuum cuique locum tribuant. Sed nugæ ſunt, ſimiles illis, quando in vrinæ in matula inſpectione etiam dextrum & ſiniſtrũ conſtituunt; & hinc de parte dextra vel ſiniſtra affecta iudicant. Fortuitum planè eſt, & arbitrarium, quod in rotundo vitro hæc pars in manu Medici dextrum, illa ſiniſtrum locum occupat. Quis ergo vrinam ita diriget, vt poſtquam & emiſſione & geſtatione conturbata erat, iam poſtquam hæc vitri pars in Medici manu dextrum, illa ſiniſtrum locum habet, ita decenter in vrina omnes partes ſibi conuenientia loca occupent, vt quæ vrinæ pars ex dextris corporis partibus emiſſa eſt, iam ad dextram matulæ partem moueatur, ibique ſedem figat; quæ verò ex ſiniſtro latere fuit emiſſa, ſiniſtrum locum teneat?

De locis morborum Seuerini opinio. Porrò & in locis ac temporibus morborum cognoſcendis longè aliter, quàm Galenus, ſentit Seuerinus, *cap.* 13. Principiò per locum affectum non locum poſteriorem & vltimum, quales in podagra, hydrope, cancro, paralyſi, hepete noti ſunt, intelligit, fructuum ſcilicet, vt loquitur, diuerſorium, ſed fontem, fomitem, radicem & ſeminum hoſpitia. Neque enim ex actione læſa locum affectum vult inueſtigari: Galenumque reprehendit, quod ex actione animali læſa in Epilepſia locum affectum cerebrum eſſe colligit; cùm æquè cordis actiones lædantur. Ideoque fontes quærendos eſſe cenſent, vnde veniant impreſſiones, ſymptomata, actionum deprauationes, non quò vadant, vel vbi ſenſibus ſe patefaciant.

Seminum ac fomitis morbi cognitio sec. Seuerin. Si verò quæratur iam, cuius ope & ductu radices ſiue fontes ac fomites in morbis, occultæque ſeminum latebræ inueſtigari poſſint, Seuerinus ad macrocoſmi cum microcoſmo comparationem recurrit. Cum enim corporum omnium motus ſtabiles ſint, & conſentanea conſentaneis, domeſtica domeſticis ſeſe naturali deſiderio appplicent, ſpiritibus ex maiore mundo, qui iiſdem proprietatibus inſigniti ſint & domeſticas ſignaturas obtineant, quaſi ductoribus, vtendum eſſe, & vt locus fomitis morbi inueniatur, ex effectibus medicamentorum inquirendum. Si enim vegetabilia & mitiora medicamenta ſufficiant, argumento eſſe, radices foueri in partibus, quarum elementa & principia debilia ſint, vt in ventriculo, inteſtinis, meſenterio, vel ſuperficialiter in partibus potentioribus, vt renibus, ſanguine, receptas eſſe. Si verò talia medicamenta inualida fuerint, indicio eſſe, in partibus foueri, quarum Elementa & principia validiora ſint; vel ſi debiliores occupauerint, radices profundius poſuiſſe; & longa circulationis digeſtione ſeminum ſuorum tincturas ad exaltationem produxiſſe: itaque ſubtilioribus opus eſſe medicamentis è mineralium familia petitis.

Deinde ex ſymptomatum vehementia & remiſſione ſigna ſumit, Symptomata enim vehementiſſima teſtari dicit, morborum mineras in partibus delitescere, quarum elementa & principia validiſſima ſint, niſi aſtrorum potentes impreſſiones ſequantur, vt in venenis. Diuturnitate autem, recidiuorum frequentia, & euidentium cauſſarum animaduerſione hæc diſtingui.

Locus morbi & cauſſa differunt. Verum enim verò ludit Seuerinus in vocabulo loci affecti; nec morbum & cauſſam, & proinde locum morbi & cauſſæ diſcernit, neque inter partem per ſe, & per conſenſum affectam diſtinguit; atque iniuſtè reprehẽdit Galenum locum affectum in Epilepſia cerebrum ſtatuentem.

In epilepſia qua pars afficiatur. Reuera enim nemo epilepſia corripitur, niſi cerebrum afficiatur; & proxima epilepſiæ cauſſa ſemper eſt in cerebro. Cum enim in vniuerſo corpore motus & ſenſus cerebri beneficio, ſpiritum animalem ſuppeditante, perficiantur, neruique à cerebro originem habeant: rectè concluſerunt Medici, motum & ſenſum partium omnium ſimul lædi non poſſe, niſi cerebro ſimul affecto. Et cum in epilepſia hoc fiat, cerebrum in ea lædi ſtatuerunt. Interim Galenus tã ſtupidus non fuit, vt ignorauerit, cauſam, quæ cerebrum vellicat & epilepſiam excitat, non ſemper in cerebro generari: imò expreſsè docuit, & poſt eum Medici omnes, ab vtero, ventriculo & externis quoque ac remotis corporis partibus, illam non rarò ſuppeditari. Id quod & in aliis morbis frequentiſſimè euenit. Neque enim materia, quæ arthritidem vel eryſipelas producit, ſemper in pede generatur, ſed plerunque è ventre inferiore tranſmittitur. Hanc morbi radicem, fontem ſeu fomitem inueſtigandum eſſe, ſciuor, & dudum docuerunt Galenici; vtpote ſine cuius notitia nullus morbus rectè curari poſſit. Quomodo autem fomes & pars illa, quæ morbo materiam ſuppeditet, cognoſci poſſit, hoc difficilimum. Qua in re ſi quid noui, quod Galenicis hactenus incognitum fuerit, attuliſſet Seuerinus cum aſſeclis, meritò grata mente id Galenici amplecterentur. Verum promiſſis facta non reſpondent. Nam fallax, imò periculoſum, remediis ſolum, vt internunciis, ad hanc rem vti.

Loci affecti ſigna. Habent quidem & Galenici inter ſignorum fontes iuuantia & lædentia, & quæ morbum augere videntur, argumento ſunt, conuenientiam morbum habere cum re morbum augente: ſi aliquid iuuat, contrariam morbo naturam habebit. Fons tamen hic ſignorum potius cauſſas & morbos reſpicit, quam locum affectum: neque vni huic ſigno fidunt Galenici: ſed alia longè euidentiora habent. Atque temeritatis ſpeciem habere videtur, per medicamenta periclitando locum affectum indagare velle; cum alia ſigna ſatis clara ſuppetant, quæ nos in locorum affectorum notitiam deducere poſſunt.

Deinde in partibus, quas illi appellant, debilioribus, vt ventriculo, inteſtinis, meſenterio, non ſemper morbi leuiores, & qui leuioribus cedant medicamentis, inhærent; in nobilioribus verò morbi validiores: ſed contrarium potius verum eſt; parteſque nobiliores non ita facilè permittunt, vt cauſæ morbificæ radices in illis altius agant, ſed ad partes debiliores natura humores excrementitios ſolet expellere, quæ etiam propter facultatem expultricem debiliorem eos facilius admittunt, vnde maximè diuturni, & qui non niſi fortioribus remediis cedunt, ſolent ex humoribus in meſenterio & vicinis locis cumulatis generari.

Præterea incertus eſt hic modus morborum ſemina inueſtigandi. Nam remedium forte æquè monſtrat, ex eorum opinione, morbum in parte nobili & ignobili conſiſtere; cum morbum in parte ignobili altius infixum potens remedium inquirere dicant. Et cum vtræque partes plures ſint, in quanam parte debili

debili vel parte potenti hæreat mali fons, non patefacient. Sæpe ægri relatio, quam tamen negligit Paracelſus, rectius nos in loci affecti notitiam deducit, quàm hi internuncij. Exempli loco, fit epilepſia per conſenſum ex crure, in qua ex relatione ægri Medicus de loco cauſſæ rectiſſimè erudiri poteſt: vt verò medicamentorum internunciis, quod vult Seuerinus, id cognoſcatur, impoſſibile eſt. Aut ſi Paracelſiſtis non impoſſibile videtur, facto ipſo, non verbis ſaltem & promiſſis demonſtrari oportet. Interim donec id præſtent, antiquam inueſtigandi locos affectos viam retineamus, neque Chymicorum quorundam recentiorum temeritatem imitemur, qui de loco affecto nihil ſolliciti ſcribunt; medicamenta habere ſcientiam inueniendi morbum in centro per ſe, etiamſi Medicus ignoret, vbi & quis hæreat in corpore morbus.

De temporibus morborũ Seuerini opinio.

Tempora autem & periodos morborum non à numeris, non ab hominum peculiari natura, non à motu lunæ, non ab excrementorum certis confluxibus facultatiſque excultricis motu certo prouenire ſtatuit: ſed ex ſeminibus & aſtris morborum. Vt enim vegetabilia certis temporibus florent, germinant & fructus producunt; animalia certa partus tempora habent: ita & ſemina morborum certis temporibus germinare & fructus ſuos producere, & quidem alia aliis temporibus. Morbos hæreditarios, vt epilepſiã, podagram, lepram & ſimiles longa habere digeſtionum tempora; quædam ſemina ſeptimo anno ad efflorescentias peruenire, quædam decimo quarto, alia vigeſimo ſexto, alia trigeſimo: qui verò morbi in alimentis ſemina habent, ea citius ſua tempora abſoluere. Locorum quoque diuerſitates tempora variare. Citius enim efferueſcere, quæ in ventriculo ſunt, morborum ſemina, quam quæ in epate & renibus: ſeruata tamen ſeminum analogia. Citius enim febrilia ſemina in renibus ad germinationem prouenire, quam colicæ in inteſtinis vel ventriculo.

Periodorum in febrib. cauſſa ſec. Seuerin.

Cur autem præcipuè in febribus, neglecto regionum, ætatum, fluxuum, alimentorum, conſuetudinem diſcrimine, circuitus ita conſtantes ſint, cauſſam hanc reddit: quod ſcilicet ſeminum copia, naſcendi facilitas, & locorum opportunitas in febribus intermittentibus concurrant. Semina enim & impuritates febriles in omnibus alimentis copioſiſſimè, in omnibus regionibus inueniri, deinde in omnibus, in omni ſexu & ætate errores in diæta committi.

Continuitatem & intermiſſionem morborum ex radicibus homogeneneis & heterogeneis deducit. Si n. radices morborum ſint homogeneæ, continuos morbos produci ſtatuit; radices verò heterogeneas reſolutiones interruptas producere. Vbi enim radices ſunt homogeneæ, ibi etiam fructus omnes æquè matureſcere: vbi verò radices ſunt diuerſæ, ibi etiam fructus alios maturitati eſſe viciniores, alios remotiores; atque inde accidere, vt hodie partes maturæ effloreſcant, cras aliæ, tertio die rurſum aliæ.

Cõtinuitatis & intermiſſionis ratio ſec. Seuerin.

Galenumque hic reprehendit Seuerinus, quod diſpoſitionem partium morboſam, id eſt, radices, ſemina, elementa, tincturas, poteſtates, aſtra morborum neglexerit, & facultatibus morborum gubernationem adſcripſerit. Silere enim in morbis naturæ miniſteria, & à morborum ſeminibus omnia gubernari, neque expultrici facultati partium, neque excrementorum collectionibus vel tranſmiſſionibus circuitus morborum abſcribendos eſſe.

Verum enim verò vt breuiter de his aliquid dicamus, etſi verum ſit, coctiones & excretiones certis temporum ſpatiis abſolui: interim negandum non eſt, inferiora hæc à ſuperioribus cauſſis regi; quod præcipuè in motu Lunæ vel ruſticis notiſſimum. Et cùm tot ſecundum ætatem, temperiemque ſint corporum differentiæ, qui fit, quod ab eodem cœli influxu & motu omnes homines æquè afficiuntur?

Morborum hæreditariorum cauſſa.

Illud verò falſum, quod hæreditarios morbos, vt epilepſiam, podagram & ſimiles, è ſuis ſeminibus, inſtar plantarum, pullulare ſcribit Seuerinus, quæ ſua digeſtionum habent ſpatia, ſuoque tandem tempore ſuos proferant fructus, alij ſcilicet ſeptimo, alij decimo, alij decimoquarto, alij trigeſimo anno. Alia enim eſt longè morborum horum, vt & ſupra dictum, cauſſa, diſpoſitio nimirum vitioſa in partibus. Quod verò non eodem tempore hæreditarij morbi omnes inuadunt, ſed alij in pueritia, alij in iuuentute, alij virili ętate: ratio eſt, quod cauſſa morbum producens non in omnibus ætatibus æquè facilè generatur & cumulatur. Epilepſia primæ ætati familiarior eſt, & ætatis progreſſu ſæpe ſponte ceſſat, vt eſt, 5. *Aphor.* 6. Ergo ſi quis à parentibus ad hunc morbum diſpoſitionem habet, eam incurrit ea ætate, quæ alias huic morbo aptior eſt Podagra infantes rariſſimè laborant, cum ea ætate materia, quæ podagram excitat, non ita ſuppetat: plerumque verò circa trigeſimum annum inuadit. Ergo & hæreditaria podagra ſeſe maximè exſerit ea ætate, quæ cauſſas huius morbi cumulare ſolet.

Continuitatis & intermiſſionis in morbis cauſſa.

Planè verò contra experientiam pugnat Seuerinus, vt cuiuis quotidie circa ægros obſeruare licet, dum continuitatem morborum ex radicibus homogeneis; intermiſſionem ex radicibus heterogeneis deducit. Si enim ægrorum natura, humoreſque, qui peccant & euacuantur, conſiderentur, facilè animaduertimus, etiam ab humoribus miſtis oriri febres continuas: & ſunt febres continuæ ex humoribus miſtis tam frequentes, quàm quod frequentiſſimum. Contra dantur intermittentes tertianæ & quartanæ, vbi in paroxyſmis multis nulla in humoribus mutatio apparet, ſed qui humor paroxyſmum primum excitauit, eiuſdem naturæ eſt cum eo, qui ſecundum vel tertium vel quartum excitat. Continuitatis & intermiſſionis longè alia cauſſa eſt, vt de febribus dictum.

Verum in tot abſurdas opiniones Seuerinum cõiecit ſententia illa, quæ putat, morbos non aliter oriri, quàm fructus in arboribus generantur.

An naturalis facultas in morbis eſſet.

Valde in eo quoque errat, quod facultati naturali morborum gubernationem adſcribendam, & expultrici facultati morbi circuitus attribuendos eſſe, planè negat; ſed tum è morborum ſeminibus omnia gubernari docet. Habet quidem paſſim multa abſurda Seuerinus, ſed abſurdiſſimum longè hoc eſt, naturæ gubernationem corporis in morbis planè adimere, atque ex hoc vno iudicium formare debebant ii, qui Seuerini dogmata omnia tantum non pro oraculis habent, & quaſi pſittaci decantant. Sibi autem & experientiæ contraria ſcribit hac de re Seuerinus. Nam *pag.* 153. hæc habet: *ea eſt propria facultas omnium vitalium elementorum, vt in ſuis regionibus nihil alieni ac diſſentanei ferre poſſint, ſed omnia collectis viribus à ſe expellant.* Et rectè. Nam natura ſuo munere non ſolum fungitur ſanitatis tempore, ſed & morbi, atque ipſam eſſe morborum medicatricem, rectiſſimè ſcripſit Hippocrates, quæ ἀπαίδευτος ἐοῦσα καὶ ἀμαθεῦσα τὰ δέοντα ποιέει. Id quod non de medicamentorum natura, vt nonnulli Chymici mentem Hippocratis deprauare conantur, ſed corporis natura eſt intelligendum, vt textum inſpicienti cuilibet videre eſt. Actum nimirum cum iis ægris, in quibus naturæ miniſteria ſilent, & à morbis omnia gubernantur. Quandiu verò natura ſeſe morbo, vt hoſti, opponit, nondum de ægri vita deſperandum. Et naturæ beneficio omnes criſes accidunt, quas medicamentis velle attribuere, fatuum eſt. Quæ enim, corpus formauit natura, auxit, nutrit, gubernat &

quotidie

quotidie excrementa expellit, eademne tempore morbi otioſa erit? Et cùm multæ criſes ac morborũ ſolutiones fiant nullis adhibitis medicamentis, qua, quæſo, vi illa adminiſtrantur? non certè medicamentorum, quæ nulla adhibita fuerunt; neque morborum, vel cauſſarum morbificarum, quæ ſeipſas nõ expellunt. Ergo reliquum eſt, vt quod hactenus omnium ſeculorum Philoſophi & Medici conſtanter aſſeuerarũt, adhuc cũ Hippocrate, νούσων φύσιες ἰητροί, naturam morborum medicatricem dicamus.

Prognoſtica.

Tandem in prognoſticis non conſtat ſibi Paracelſus. Paramiri enim *lib. 1. de orig. morb. ex pr. trib. ſubſtant. cap.* 8. omnes morbos, nullo excepto, etiam à natiuitate contractos, vt ſiccitatem & paralyſin à natiuitate, curabiles eſſe dicit. Si enim venenum eſt in natura, etiam veneni remedium adeſſe dicit; & qui hoſtes condidit, eum etiam iiſdem aduerſarios condidiſſe, nullumque morborum eſſe, qui hominẽ iugulare queat, exiſtimat. Alibi verò Paracelſus quoſdam morbos incurabiles eſſe concedit: lepram incurabilem deſcribit *lib. 6. Par. in fine*, & *in ſcholiis ad l. 2. cap. 3. de vrinis*, morbi incurabilis ſigna tradit.

An omnes morbi curabiles.

Ergo hîc præcipuè illa quæſtio diſcutienda eſt; An omnes morbi ſint curabiles. Etſi verò Paracelſum hac in re, vt in aliis plurimis ſibi non conſtare modò dictum ſit, ac plura eius rei teſtimonia collegerit, Eraſtus, *part. 3. diſp. contra Paracelſ. p.* 208. tamen quia recentiores quoſdam Paracelſicos deteriorem ſententiæ Paracelſi partem ſequi, & omnes morbos curabiles eſſe ſtatuere video, quid hac de re ſentiendum ſit, inquirendum. Primò autem mirum eſt, Paracelſicos non ſolum mori, ſed morte præmatura mori: cùm tam acriter defendant, omnes morbos eſſe curabiles. In ſeipſis enim huius dogmatis ſpecimen exhibere debebant. Verùm plurimi ex iis, & inter eos ipſe Paracelſus moriuntur morte præmatura. Si μαρασμῷ ſenili exſtinguerentur, res adhuc ſalua eſſet: cum nulli hominum mortem effugere datum ſit: ſed cùm morte præmatura exſtincti ſint, morbo aliquo mortui ſint, neceſſe: & quos curabiles eſſe dicunt, morbos curare non potuerunt. Quæ etiam de Paracelſo & eius admirandis curationibus nimis glorioſè prædicantur, repetere hîc nolo. Vulgus regitur opinionibus, & glorioſis pollicitationibus temerè fidem adhibet: ſed non vir doctus. Is illum potius imitatur, qui cum in ſacello vidiſſet multas tabulas ſuſpenſas ab iis, qui in naui periclitantes vota fecerant; *Si*, inquit, *ii, qui perierunt, & fruſtra vota fecerunt, tabulas ſuſpendiſſent, multò maior numerus eſſet.*

Morbi curabiles & incurabiles.

Deinde quod inter morbos curabiles referunt lepram, epilepſiam, hydropem, arthritidem, morboſque hos ſimpliciter Galenicis incurabiles eſſe, à Chymicis verò curari affirmant, multis modis errant. Nam primò lepra, epilepſia, hydrops, arthritis, & ſi qui alij tales morbi, nec ſemper incurabiles ſunt, nec ſemper curabiles; qua de re in horum morborum tractatione paſſim apud practicos prognoſtica conſulantur. Diſtinguendũ nimirum eſt inter morbos per ſe incurabiles & inter morbos per accidens incurabiles.

Morbi incurabiles per ſe.

Per ſe incurabiles morbi ſunt, quorũ natura talis, vt nulla arte & humana ope ſanari poſſint, in quocunq; ſint ægro, & quorum curatorum exẽplum nullum vnquã cõpertum.

Per accidens.

Per accidens verò incurabiles ſunt, & in aliquibus ægris curantur; vt tamen in hoc vel illo ægro non curentur, quædam accidũt, quæ curam impoſſibilem reddũt. Malè ergo ad morbos ſimpliciter & per ſe incurabiles refertur epilepſia, hydrops, arthridis. Imò ipſi Chymici [pro incurabilibus ſimpliciter non habent, ſed Galenicis tantùm incurabiles eſſe, à Chymicis curari poſſe dicũt. Verum & hoc falſum. Nam Galenus, *in præfat. lib. 11. de medicament. ſimpl. facultat.* hiſtorias aliquot elephãticorum recenſet, qui vſu viperarum & theriacæ ſanati ſunt. Hydropes & epilepſiæ, vt & arthritides, Dei beneficio, à Galenicis quoque curatæ ſunt, vt teſtatur Eraſtus *parte 4. diſp. contra Paracelſum.* Plures tales hiſtorias collegit Iohan. Schenckius, *lib. 1. obſ.* 227. 230. 232. 133. *lib. 3. ſect. poſt. obſ.* 249. 250. *lib. 5. obſeru.* 136. 139. 155. 156. *lib. 6. obſeruat.* 194. 195. 198. & nunc etiam talia obſeruare.

Quæ quidem curationes ſolùm Galenicis medicamentis peractæ fuerunt. Interim non negamus, Chymicorum medicamentorum in talibus difficilibus morbis tollendis efficaciam eſſe longè maximam. Sicut Petrus Palmarius, *de lapide Philoſ. dogmaticor.* proponit hiſtoriam mulieris leproſæ per antimonium & aurum à ſe curatæ. Omnem verò lepram, epilepſiam, hydropem & arthritidem curare, æquè impoſſibile Chymicis, quàm Galenicis; & tam impoſſibile ipſis eſt, quàm non in ipſorum poteſtate eſt, mortuos reſuſcitare. Neque enim datur à priuatione ad habitum regreſſus, & vbi in parte aliqua omnis naturalis διάθεσις officium ſuum præſtandi ita ablata eſt, vt ea reſtitui non poſſit, morbus, qui inde pendet, nullo humano auxilio ſanari poteſt; ſicut ſenex in ſtatum iuuenilem reduci non valet. Verbi gratia, ſi epatis naturalis conſtitutio ad ſignificationem ita ablata ſit, vt de reſtituenda nulla ſpes ſit: fruſtra in hydrope, qui inde oritur, curando laboratur: & talis curati à ſe hydropis ſpecimen nullus vnquam Chymicus edidit. Et licet de multis multa glorioſè prædicent: tamen verum eſt, quod Iohannes Paludanus de Seuerino ſcribit; *fama factis plerumque ſuperior eſt.* Imò ipſe Seuerinus, *cap. 14. pag.* 349. Idem fateri neceſſe habet, dum abſolutos hydropes, perfectas lepras, confirmatas podagras & epilepſias vniuerſalis ſaltem Medicinæ ſubiici ſcribit. Verùm parum adhuc præſtiterunt vniuerſali Medicina Chymici, vt & ipſe Seuerinus ſcribit, *pag.* 343. *Optanda quidem eſſet vniuerſalis curendi ratio, ſed paucis conceſſa.* Imò an ſperãda ſit, capite ſequenti dicetur. Si verò epatis vis adhuc ſalua ſit, aut reſtitui poſſit naturalis eius diſpoſitio, de hydropici vita nondum deſperandum, taleſque non ſolum Chymicis, ſed & vulgaribus medicamentis à Dogmaticis curati fuerunt, & adhuc curantur.

Rationes verò, quibus recẽtiores quidam probare conantur, omnes morbos eſſe curabiles, nullius planè ponderis ſunt. Si enim, inquiunt, quidam morbi eſſent incurabiles, tales eſſent vel cauſſa naturæ, vel autoris naturæ. Non naturæ; quæ ſibi conſeruationem vult, & omnia cum ad ſalutem, tum ad voluptatem hominum neceſſaria producit. Non Dei. Si enim Deus medicamenta contra omnes morbos non condidiſſet, feciſſet id vel ex inuidia vel impotentia. Nõ illud. Si enim Deus ita amauit genus humanum, vt etiam ad æternam mortem euertendam remedium conceſſerit, etiam remedia contra morbos conceſſit. Omnipotentiæ verò diuinæ derogare velle, nefas eſt. Deinde dicunt, exempla morborum pro incurabilibus habitorum idem teſtari, taleſque morbos curauiſſe Arnoldum de Villa noua, Rulandum ſeniorem & alios.

Verum enim verò, etſi in rerum natura omnia, quæ ad neceſſitatem & voluptatem homini neceſſaria ſunt, exſtent, & Deus potuiſſet medicamenta cõtra omnes morbos creare, ſicut notum, à Saluatore multos incurabiles morbos curatos fuiſſe, imò mortuos excitatos: tamẽ non ſequitur, quòd ſit inuidus, ſi hoc non fecit. Neque vlla eſt conſequentia, ſi ad mortem æternam ſeu ſecundam, vt appellatur *Apocalypſ. cap. 20. v. 6.* Deus remedium dedit, quòd etiam

ad

ad morbos, adeoque mortem primam ſeu corporis (nam hoc ſequitur) remedium conceſſerit. Pœna peccati morbi & mors ſunt; & niſi primi homines peccaſſent, ita conditi erant, vt neque morbos neque mortem experturi eſſent. Poſtquam verò peccarunt, meriti ſunt non ſolum morbos, verùm etiam primã ac ſecundam, ſeu corporis & animæ, mortem. Etſi ergo Deus pro immenſa ſua miſericordia remedium aduerſus æternam mortem homini dederit: non tamen inuidus, ſed iuſtus eſt, quod contra mortem primam & omnes morbos remedium non conceſſit. Neque ſi æternam Deus pœnam remiſit, etiam neceſſario temporales remittit, vt in Dauide, 2. *Samuel. cap.* 2. *verſ.* 13. & 2. *Samuel. cap.* 24. *verſ.* 12. & aliis videre eſt. Nimirum ex voluntate Dei de omnipotentiæ & miſericordiæ eius actibus iudicandum eſt. Verùm qui plura hac de re cognoſcere cupit, legat librum Brunonis Seidelij, *de morbis incurabilibus.*

CAPVT XVIII.

De Medicamentis & Methodo medendi.

Diætam neglexit Paracelſus.

DE Diætica Medicinæ parte multa hîc dicere non licet. Diætam enim non magnifeciſſe & ad morborum curationem non adeò neceſſariam exiſtimaſſe Paracelſum, *in comment. aph.* 5. *ſect.* 1. patet. Neque hoc ſolùm docuit, ſed & in praxi obſeruauit. Nulla enim ratione victus præſcripta aut obſeruata eum ſuos ægros curaſſe, & cum patientibus ſuis dies & noctes potando ita eos pleno, vt ſolebat dicere, ventre curaſſe referunt.

Diæta ad morbos curandos neceſſaria.

Malè tamen hoc factum à Paracelſo, diætęque obſeruationem ad morbos curandos neceſſariam eſſe, omnes hactenus Medici, & non immeritò ſtatuerũt. Et qui hac in re negligentiores ſunt, quid diætæ neglectus poſſit, magno ſuo malo experiuntur. Vt de aliis morbis iam non dicam, ſed febrium ſaltem mẽtionem faciam: quot febres natura ſua curabiles, & citò curabiles, diuturnæ aut planè incurabiles redduntur, ſi ægri vel nimio cibo vtuntur, vel tempore acceſſionis cibum capiant, aut potum vel cibũ morbo non conuenientem ſumant? Quot ægri cibo liberius vel minus conueniente vtentes recidiuas patiuntur? Imò in pluribus morbis bona victus ratio dimidia curationis pars eſt; ſine qua medicamẽta omnia fruſtra adhibentur. Id quod in arthriticis notiſſimum. Sed in re manifeſta immorandum non eſt; ideoque ad materiam medicam & methodum medendi accedimus.

An detur Vniuerſa is Medicina.

Vbi mox in principio occurrit quæſtio de vniuerſali Medicina, quam mirè laudant Chymici. Hac enim, vt Robertus Vallenſis, *de veritate & antiquitate Chymiæ*, ſcribit, homo ad præfinitum à Deo vitæ terminum à morbis tutus & integer conſeruari poteſt. Hæc, vt Arnoldus de Villa noua, *in Roſario cap.* 31. de lapide Philoſophorum ſcribit, *habet virtutem & vim ſuper omnes alias medicinas omnem ſanandi infirmitatem, tam in calidis, quam in frigidis ægritudinibus: eò quod eſt occulta & ſubtilis naturæ. Conſeruat ſanitatem, roborat virtutem, & ex ſene facit iuuenem, & omnem expellit ægritudinem: venenum declinat à corde, arterias humectat, contenta in pulmone diſſoluit, & vlcerata conſolidat, ſanguinem mundificat, contenta in ſpiritibus purgat, eoſque mundos conſeruat: & ſi ægritudo fuerit vnius menſis, ſanat vna die, ſi vnius anni, duodecim diebus, ſi verò fuerit aliqua ex longo tempore, ſanat vno menſe.*

Vniuerſalis Medicina quid.

Ne autem ambiguitate hîc laboremus, aut Chymicis aliquid affingamus, (id quod à nonnullis hîc fieri, non diffitemur:) Primò notandum; ſaniores ex iis, qui Medicinam vniuerſalem defendunt (per Medicinam autem medicamentum intelligunt) non id ſentire, quod detur tale aliquod medicamentum vniuerſale, quod omnes omnino morbos, partium ſimilarium & organicarum, in exceſſu, in defectu, in conformatione, curare poſſit. Fatentur enim vltrò, vulnera, fracturas, luxationes, hernias & ſimilia, quæ manum Chirurgi requirunt, hîc non intelligi. Neque tam inepti ſunt, vt ſtatuant, vniuerſali, quam prædicant, Medicina os luxatum aut fractum ſuo loco reponi poſſe, ſed Chirurgi opera id præſtandum eſſe, agnoſcunt. Imò, præter hos, excipiunt calculos nimium induratos & coagulatos; morbos hæreditarios, hecticos, inueteratos, in numero deficiente, cancros confirmatos, ſphacelos, & quæ ad ſolutiones continui pertinent, rupturas & vulnera in viſceribus principalibus & vaſis maioribus. Eſt enim ſolius diuinæ potentiæ omnes morbos ſanare, non verò humanæ opis: Sed eos morbos vniuerſali medicina curari poſſe ſtatuunt, qui ab internis humorum vitiis oriuntur, ſeu, vt ipſi loquuntur, qui ab interna radice pullulant, atque ortum habent.

Atque ita medicina vniuerſalis ipſis nihil eſt aliud, quàm medicamentum πολύχρηστον: ſicut Panaceæ nomen iam ab antiquis medicamentis quibuſdam, non quidem ad omnes, ſed ad plures morbos vtilibus, inditum fuit.

Medicinæ vniuerſalis præſtantia.

Principiò autem, priuſquam ad Chymicorum de medicina vniuerſali ſententias accedamus, hoc monendum videtur: Nõ paucos quidem hac de re multa glorioſè prædicare; pauciſſimos verò, imò forſan nullos eam explicaſſe. Quod ſi ignorantia fecerunt, non eſt, quod Galenicis hîc ſe præferant. Agnoſcunt enim & ipſi medicinæ huius, ſi daretur, præſtantiã, & quanto medicinæ cultores ſubleuari poſſent labore, qui in loco affecto inueſtigando, medicamento morbis, loco affecto, ſexui, ætati, tempori conueniente ordinando, aliiſque in methodo medendi obſeruandis Medico ſubeundus eſt, ſi vno medicamento omnes morbi curari poſſent. Siquidem ſufficeret, ſcire ſaltem hominem ægrum eſſe: de aliis ſecuro liceret eſſe Medico. Nec opus eſſet, tot labores, in omnium partium artificioſa ſectione earumque conſtitutione & vſu inueſtigando inſumere; tot mineralia & metalla, tot plantas & animalia, è quibus componuntur medicamenta, cognoſcere; in morborum, cauſarumque morbificarum differentiis, locíſque affectis cognoſcendis impendere. Indicationum quoque, vt ipſe Seuerinus, *cap.* 14. ſcribit, pluralitates, particularitates, ordines locum nõ haberent, ſi vno eodemque medicamento omniũ morboſarũ radicũ reſolutiones, conſumptiones, regenerationes & corroborationes abſoluerentur: nihilque in hac vita, poſt ſacroſanctum Dei verbum, quo æterna ſalus proponitur, hoc vniuerſalis medicinæ theſauro pretioſius haberetur.

Verùm optandũ potius hoc medicamentum, quã ſperandum; nec hactenus inuentus quiſquam, qui omnes ſanauerit, aut ea, quæ Chymici ſuo lapidi Philoſophico in curandis morbis attribuerunt, præſtiterit. In metallorum quidem μεταμορφώσει quidam ſpecimina, etiam noſtro ſeculo, ediderunt; vt ea de re amplius dubitandum non ſit: In curandis autem morbis quid præſtiterint, non ita planum, & fide dignis teſtimoniis nondum probatũ. Bernhardus quidẽ aliqua de ſe prædicat. Feruntur & quædã de Arnoldo de Villa noua, & alij etiã multa prædicãt. Verùm fides ſit penes autores, cùm noſtro vel ſuperiore ſeculo nihil tale factũ legamus. Nam Paracelſum quod attinet, de eo ſuprà dictum, & mox dicetur. Ex

auro vt & aliis metallis & mineralibus egregia medicamenta parari poſſe, negandum non eſt: quod autem vllum detur medicamentum, ſiue lapidis Philoſophici ſiue alio nomine veniat, quod ea omnia præſtare valeat, quæ da lapide Philoſophico prædicant, re ipſa demonſtrandum. Non verbis, ſed factis opus eſt. Non prius ergo iis fidem habemus, quàm hæc ſua ingentia, promiſſa factis expleuerint, aut aliquem, qui omnes morbos ſanauerit, produxerint.

Neque ſequitur, ſi metalla ignobiliora poſſunt mutari in nobiliora, quod idem illud, per quod metalla transmutantur, quod lapidem Philoſophicum vulgò nominant, etiam corpus humanum ab omni morbo liberare, & vniuerſalis Medicinæ loco eſſe poſſit. Et inprimis in ſeipſis aliquod egregium ſpecimen edere debebant. Verum tantum abeſt, vt Paracelſus & alij, qui de lapide Philoſophico gloriati ſunt, longioris vitæ fuerint, vt etiam immatura morte obierint. Nam vt ſupra quoque dictum, ineptum eſt, quod nonnulli longæuiorem futurum dicunt Paracelſum, niſi veneno interemptus fuiſſet. Siquidem, ſi contra omnes morbos Medicina vniuerſalis valet, etiam omnibus venenis aduerſa erit, & niſi hoc præſtet, non erit vniuerſalis Medicina.

Referunt quidem de Ioh. Montano, Chymico illo Sileſio, ob inuentionem terræ ſigillatæ Strigenſis celebri, quod eius capilli capitis & barbæ cani extrema ſenectute in nigros rurſum fuerint mutati: verũ id medicamentis Chymicis aſſcribendũ non eſſe exiſtimat Iohannes Francus, ſenior, *in Epiſtolis Chymicis. Fuit vir iſte*, inquit Francus, *mihi non ignotus, vt exiſtimo 60. annorum: viribus non adeo firmis, quem alij vegetiores ætate ſuperarunt, qui medicamenta Chymica nunquam deguſtarant. Legimus quendam Iohannem de Temporibus, Caroli Magni Imperatoris armigerum, vixiſſe annos 361. ac tempore Imperatoris Lotharij mortuum eſſe. Is miles, ſine dubio, nunquam aurum potabile vidit, multo minus bibit. Et doctiſſimus Geſnerus ſcribit, quendam ruſticum in Heluetia vixiſſe annos 130. quem potius lacte, quam auro potabili vſum eſſe, credibile eſt. Equidem anno 1572. Menſe Auguſto, paulo ante crudelem illam lanienam Lutetiæ Pariſiorum, vidi & alloquutus ſum Virum doctiſſimum, Dominum Guilhelmum Poſtellum, qui iſto tempore, cruda ſenectute, habebat nigram barbam & tales quoque capillos, cum ante annos 15. vt à viris fide dignis accepi, capite & barba fuiſſet omnino canus. Mortuus eſt, vt ſcribitur, anno 1581. ætatis 130. Is ſine dubio medicamentis Chymicis nunquam vſus eſt. Sed fit nonnunquam, vt propter humores prauos homines in morbis caneſcant, quorum capilli correctis humoribus & morbo curato priſtinum colorem recuperant; quod ei quoque exiſtimo accidiſſe.*

tilia medi- menta an ultanda.

Si verò quidam ſunt, qui medicamenti huius vniuerſalis notitiam habent, illud verò planè occultant, næ illi valde iniqui ſunt, & in genus humanum iniurij, charitatiſque Chriſtianæ obliti, qui tantũ theſaurum cum ſeruo illo nequam occultant, eoq; nulli proſunt. Nullà certè, quod Chriſtianum decebat, tanguntur miſericordia, cum tot ægros paſſim tot languoribus & doloribus lancinari & excruciari vident. Qui cum, ex ipſorum ſententia, vulgaribus medicamentis inexpugnabiles ſint, eos efficaciſſimo illo ſuo medicamento tollere debebant. Neque eſt, vt ad friuolum illud confugiant, dicantque, paucos eſſe dignos iſta Medicina. Propter abuſum res bonę & vtiles occultandæ planè non ſunt. Aliàs etiam verbum diuinum, quo quidem nihil pretioſius eſt, cuius tamen maximus abuſus eſt, occultandum eſſet. Imitari eos potius decebat Deum Optimum Maximum, qui oriri ſinit Solem ſuum bonis & malis.

Et iſtud, quod de vniuerſalis Medicinæ occultatione dixi, idem de omnibus vtilibus & nobilioribus medicamentis verum eſſe puto, dubitoque, an Medicus Chriſtianus, ſalua conſcientia, medicamenta, quibus grauiſſimi morbi curari queant, occultare poſſit; & ſi id faciat, an Chriſtiano rem dignam faciat, cuius eſt, proximum diligere ſicut ſeipſum. Et ſi penitius in cauſſas, ob quas nonnulli ſua, quæ ita appellant, ſecreta occultant, inquiratur: auaritia & inuidia primariæ cauſſæ ſunt; quod nimirum metuunt, ne, ſi aliis Medicis illa medicamenta innoteſcant, lucri aliquid decedat; aut certè quod aliis ſe plus ſapere videri volunt. Interim verò charitatis Chriſtianæ obliti ægros plurimos grauiſſimis morbis miſerè torqueri, imò de vita periclitari ſinunt. Sæpiſſimeque accidit, vt & ipſi morte inopinata obripiantur, atque ita talentum & theſaurus iſte abſconditus nulli mortalium innoteſcat, ſed perpetuis tenebris & æterna nocte opprimatur.

Neque etiam ſibi conſtant in determinanda iſta medicina. Etſi enim pleriqne Chymicorum lapidem illum decantatum philoſophicum pro vniuerſali Medicina habeant: tamen Henn. Scheunemannus, *de Medicina reformata cap. vlt.* folia hellebori nigri ferè lapidi philoſophico æquiparat, eaque in balſamum redacta, hominem ab externis infectionibus & omnibus internis putrefactionibus præſeruare, hominem in eo ſtatu, in quo genitus eſt, conſeruare, vt citra morbos ætatem ſecundam attingat, hominemq; excellentiſſimè ſupra quæuis arcana purgare, radicitus euellere auferendum, hominem ab omnibus ægritudinibus mundare, ſcribit: & hanc balſami præparationem non diuulgandam cenſet.

Sed ipſos iam audiamus, & quid ad defendendum medicamentum vniuerſale afferant, videamus. Tres autem de Medicina vniuerſali opiniones reperio. Primò enim ſunt quidam, qui non primariò, ſed δευτέρως ſaltem Medicinam iſtam omnes morbos curare dicunt, quatenus ſcilicet naturam miris modis roboret. Cùm enim natura omni morbo ex æquo contrarietur, & vt Hippocrat. 6. *Epidē comm. 5 t. 1.* ſcribit, φύσιες ſint *τῶν νούσων ἰητροὶ; & libro de arte*, Natura, etſi ἀπαίδευτος, ſapientiſſima ſit, vtpote, quæ morbum ſentiens mederi magnopere geſtiat, & vt Galenus paſſim ſcribit, Natura ſit animalium ſeruatrix, morborum victrix, ac decretrix, quæ quod conueniens eſt, ſeruat, quod alienum ſeparat, in morbis concoctionem, diſcretionem atque euacuationem efficit; atq; ea ratione morbis medetur: ſi natura ſeu natiuũ iſtud balſamum roboretur, & vniuerſali medicina adiuuetur, ac promoueatur, vires ſuas in omnibus partibus explicabit, ſeſe morbo opponet, inteſtinas diſſenſiones reſcindet, morboſaſque tincturas in ſanitatis tincturam, vt loquuntur, tranſplantabit, atque ita omnem languorem tollet.

Tres de Medicina vniuerſali opiniones.

Natura vis in morbis curandis.

Atque hîc in laudem quintæ eſſentiæ, balſami & θειοτέρου τῶν καλουμένων στοιχείων σώματος καὶ ἀναλόγου τῶν ἄστρων στοιχείου καὶ φύσεως, excurrunt Chymici, ac quintam eſſentiam, vitale & incombuſtile ſulphur, arcanum, florem, Solem & cœlum prædicant. Hanc ſuam quintam eſſentiam, ſpiritumque æthereum per omnes res naturales diffuſum, omnium actionum, omniſque vigoris fontem eſſe, in animalibus animare, in vegetabilibus vegetare, in mineralibus & metallis, quod mineralium & metallorum eſt, peragere dicunt. Et quidem in homine, licet eius fons in corde ſit, tamen inde per totũ corpus diffundi, & diuerſas proferre actiones pro diuerſitate partium, in quibus determinatur: in partibus ſentientibus ſenſum præſtare, in mobilibus motũ; in ventriculo chylificare; in epate ſanguificare, & vbiq; in corpore vires ſuas exferere. Eandem quintam eſſentiam, ſi morbus aliquis & hoſtis impetum in corpus faciat, viribus collectis eidem ſe opponere, coctiones & criſes moliri, tandemque de hoſte victo triumphum agere.

Quinta eſſen- [redacted]

Hunc ergo ſpiritum & quintam eſſentiam ac Medicinam

cinam balſamicam è μακροκόσμῳ & naturæ gremio eruendam, & in μικρόκοσμον inducendam, vt, qui eſt in corpore, ſpiritus externis hiſce copiis accedentibus roboratus, & Medicinæ huius ſummè confortantis aſſiſtentia adiutus, morbis fortius ſeſe opponere, & quicquid in corpore vitioſum eſt, vel in naturalem ſtatum mutare, vel è corpore felicius expellere poſſit, docent. Et quidem Chymicæ artis beneficio hoc præſtandum eſſe ſentiunt; quæ Medicinam illam ſummam & balſamum naturæ ab omnibus ſordibus & heterogeneis ſeparet, vt in homogeneo quodam ſubiecto quaſi concentrata, mole quidem minima ſit, viribus autem maxima, & cum calore noſtro humidoque primogeneo ac inſito ſpiritu, ob ſummam naturæ conuenientiam, facilè vniri eumq; augere, ac in ſummum puritatis gradû exaltare poſſit, vt non ſolùm à morborum violentia ſeſe tueri, ſed & grauiſſimos morbos vincere & expellere queat.

Etſi verò iſta quinta eſſentia & ſpiritus omnibus rebus inſit, tamen in aliis parum eius reperiri, in aliis abundare eum, ſcribunt: vt in vino, frumentis, melle, auro, argento, margaritis, coralliis & aliis, quæ propterea, inprimis ſi corporeis vinculis & heterogeneis adiunctis corporibus liberentur, ac natiuæ ſpiritualitati reſtituantur, ſummum ſpiritus noſtros reficiendi & vires roborandi vim habeant. Vniuerſalem autem medicinam ex eo, in quo iſta quinta eſſentia & ſpiritus maximè abundet, conficiendam eſſe, ſcribunt. Quæ autem & qualis ſit materia illa, elare non explicant.

Natura vires in morbu depellendis quanta.

De qua prima opinione vt meam aperiam ſententiam breuiter, primò, quæ de ſpiritus inſiti & natiui viribus dicunt, libenter admittimus. Docuerunt hoc Galenici paſſim. Modò hoc attendatur, ne ea, quæ animæ propria ſunt, ſpiritui & calido innato attribuamus, ſed animam pro principali agente & δημιουργῷ agnoſcamus; ſpiritum verò inſitum & calidum innatum pro inſtrumento animæ proximo habeamus.

Quinta eſſentia.

Deinde nec quintam eſſentiam, quam hic prædicant, planè reiicimus, ſed eo modo, quo *in Inſtitutionibus, l. 5. p. 1. ſ. 1. c. 3.* dictum, admittimus, ſpiritumq; illum inſitum & ἀνάλογον τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ οὐσίαν concedimus: ſpiritumque quendam, qualis in vino, ob quem illud tantam vim corpus roborandi ſpiritusque reficiendi obtinet, copioſè reperitur, omnibus plantis ineſſe Chymica reſolutione ad oculum demonſtrari poteſt. Atque ineſſe quid in medicamêtis, quod non ſolum primis qualitatibus, ſed vi nobiliore agat, è Galenicis plurimi concedunt. Et ſicut, rectè ita ſentiente Scaligero, venenorum facultates ad primas qualitates referre ſtultitia eſt: ita non minus ineptum, Alexipharmacorum & alias nobiliores medicamentorum vires ſolum à qualitatibus primis deducere. Pars ergo medicamenti nobilior, aut eſſentia miſti virtuoſa magis, à partibus reliquis ineſficacioribus, quantum fieri poteſt, ſeparata, à Chymicis quinta eſſentia non ineptè appellatur; quod etſi ab omni elementorum concretione libera non ſit, ab heterogeneis tamen, quantum licuit, ſeparata, aliquid, quod ſupra elementa eſt, (qua de re ſupra de calore cœleſti dictum) contineat; ſicut Scaliger omnem formam, etiam, quæ anima non eſt, quintam eſſentiam appellat.

Nimis proinde durum eſt illud Eraſti, *parte ſecunda diſput. contra Paracelſ. pag. 182.* ſcribentis: quantam eſſentiam eſſe ſomnium hominum otioſorum & fallere alios cupientium; nihilque, quod quinti elementi vel eſſentiæ nomine venire poſſit, præter cœlum, in mundo eſſe aſſerentis. Sed plura hac de re ſupra c. 10. dicta ſunt.

Verum tamen cum ſpiritus hic inſitus cuilibet proprius ſit, aliaſque vires eſſentia meliſſæ, alias betonicæ, roriſmarini habeat; vniuerſalis Medicinæ nomine quinta eſſentia hoc modo dicta haberi non poteſt. Id quod ipſe Paracelſus docet, qui, *in principio libri quarti archidox. cui titulus de quinta eſſētia,* ſcribit: *Quinta eſſentia non in omnibus eiuſdem naturæ eſt, nec quinta eſſentia anacardi haſdem operationes, quas quinta eſſentia auri, ſicut animalia omnia ſpiritum vitæ habent, nec tamen eaſdem vires.*

Quinta eſſentia vires.

Et ſit ſanè aliquid in rerum natura, quod ſpiritu illo & quinta eſſentia abundet, & quod artificioſè præparatum ſummam vim confortandi ſpiritum nobis inſitum calidumque innatum habeat, & quod hanc ob cauſſam vniuerſalis Medicinæ nomine appellari poſſit: tamen an natura ita confortari & roborari poſſit, vt ſine vlla medicamentorum purgantium, alterantium, aperientium, aliorumque ope tollere queat omnes morbos, id nondum probatum. Certè impoſſibile eſt, vt natura aquas in hydropicis ſine medicamentis aluum ducentibus vel vrinam mouentibus expellere, calculum in renibus vel veſica concretum ſine medicamentorum ope diſſoluere, nodos arthriticorum diſſipare poſſit. Si omnes morbi à calido natiuo malè affecto dependerent, quod illi volunt, concedi poſſet, vno medicamento, quod calidum natiuum roboraret, omnes morbos depelli poſſe. At malè definiunt morbum, quod ſit affectio, quo impeditur ſpiritus vitæ; cum ſint multi morbi, ob quos multi conflictantur calido innato ſeſe bene habente. Et ſit, vt omnes morbi ab impedimento aut læſione ſpiritus vitalis proueniant: tamē cauſſa, quæ impedit illam & lædit, multiplex eſſe poteſt: & proinde vt ſua integra ſpiritui vitali reſtituatur, pro varietate cauſſarum eum impedientium diuerſa remedia adhiberi debent; & quidem ſæpe in vno & eodem morbo varia. Exempli gratia, in inflammatione aliqua in principio adſtringentibus & repellentibus opus eſt, poſtea verò diſcutientibus, vel pus generantibus.

Spiritus inſitus quantum poſſit in morbis depellendis.

Neque ergo ſufficit, vt ſpiritus vniuerſum corpus regens ſolùm confortetur: ſed cuiuſque partis priuatæ robur etiam ſaluum eſſe debet. Requiruntur enim ad omnes actiones obeundas duo inſtrumenta; commune, primum; proximum, alterum. Commune eſt ſpiritus vitalis: proprium certa aliqua corporis pars. Vt enim chylificatio in ventriculo rectè fiat, & ſpiritus vitalis, tanquam inſtrumentum commune, requiritur, & ipſius ventriculi recta conſtitutio. Ita vt fiat viſio, non ſolum opus eſt, vt adſit ſpiritus vitalis, ſed etiam oculus, & quatenus partes ſimilares habet, & quatenus organicus eſt, rectè conſtitutus ſit neceſſe eſt. Ac pro actionum obeundarum diuerſitate propriorum inſtrumentorum eſt diuerſitas, & ſuacuique parti peculiaris conſtitutio, ab aliarum conſtitutione diuerſa. Hinc quod vni conuenit, alteri nō conuenit: & proinde nec vnum medicamentum omnium propriam conſtitutionem conſeruans, nec omnium vitia emendans dari poteſt. Sol quidem omnia fouet & calefacit: at ſolus Sol, vtpote cauſſa generalis, ſicut ad nullius rei generationem ſufficit, ſed ad definitum quid producendum, definitum agens: ita multò minus rerum omnium particularia vitia emendare poteſt, ac plantas iam putreſcentes aut exareſcentes ille vniuerſalis Solis calor nihil iuuat. Ita ſi vitium nullum ſit in ipſa parte, ſpirituſque à corde affluentes etiam rectè ſeſe habeant, actio partis rectè expeditur: at ſi vis partis alicuius nimium debilitata & penè emortua ſit, ſpiritus influens eam reſtituere non poteſt. Neq; ſi ſuccis vitioſis pars aliqua nimis opprimatur, aut humores excrementitij in parte aliqua nimis impacti ſint; ſpiritus vitalis influens eos abſumere & depellere poterit.

An detur medicamentum

Secundò ergo alij, cum hæc animaduerterent, vniuerſali medicinæ attribuerunt non ſolùm vim inſitum

naturam roborans & ſimul omnes morbos expellens. ſitum balſamum & ſpiritum roborandi, ſed & impuritatum ſeminarias tincturas, vt loquuntur, ſeu omnes morbos & cauſas morbificas reſoluendi, conſumendi, diſſipandi. Hinc Seuerinus definit ſanationem vniuerſalem, eſſe ablationem impuritatum vel radicum morbidarum, mixtione non neceſſaria in humana anatomia inſitarum, quæ balſamo naturali remediorum humanæ naturæ conſentaneorum perficiatur, reſoluente, conſumente & diſſipante impuritatum ſeminarias tincturas, corroborante verò cõſolidante & cuſtodiente innatum microcoſmi balſamum.

Rationes pro vniuerſali medicina.
1. An tale autem medicamentum dari poſſit, quod non ſolum ſpiritum inſitum roboret, ſed & omnes ex æquo morbos & cauſſas morbificas tollat, iam porrò videndum. Afferunt illi quidem pro ſua opinione defendenda, quod ignis omnia adurat; quod antimonium omnia metalla auro admiſta conſumat, aurumque ſolum intactum relinquat: atque ideo ſimile fieri ab vniuerſali medicina, eamque cuiuſdam ignis purgatorij, aut antimonij inſtar omnes corpori noſtro admixtas impuritates conſumere ſtatuunt.
2. Deinde dicunt, dari venena, vt arſenicum, auripigmentum, venenum canis rabidi, quæ omnibus hominibus nocent: ergo dari quoque poſſe medicamẽta, quæ itidem omnibus proſint, omneſque morbos tollant, exiſtimant. Præterea & hoc afferunt; eſſe quædam medicamenta, quæ omnibus eius partis, cui dicata ſunt, affectibus medeantur. Exempli gracia: Epar lupi omnibus epatis affectibus; Os de corde cerui omnibus morbis cordis mederi: & proinde dari poſſe, putant, medicamenta, quæ omnibus omnino totius corporis morbis medeantur.

Earum ſolutio. Verùm enim verò hæc omnia non euincunt id, quod debent. Etenim nec ignis omnia corrumpit, ſed ea ſaltem, quæ aduſtibilia & inflammabilia ſunt: auro, vitro, terræ nullam vim infert. Et linum asbeſtinum ignibus non abſumi, ſed ſordibus ignis exuſtis multò ſplendidius, quam aquis effici, ſcribit Plinius, *l. 19. cap. 1.* Et ſi ignis modo iſta vniuerſalis medicina ageret, quomodo fieri poſſet, vt humores ſaltem vitioſos abſumeret; ſanguini autem & humoribus bonis ac partibus corporis nihil damni afferret. Et licet Galenus theriacam inſtar ignis expurgatorij humores noxios conſumere dixerit; nullam tamen vniuerſalem medicinam, vt Paracelſici, inde exſtruxit, ſed efficaciam ſaltem theriacæ ſummam declarauit. Quæ certè tam in theriaca, quàm in aliis *δραστικοῖς* medicamentis tanta eſt, vt non ſolum in humores vitioſos agat, ſed & ſanguinem ac corpus alteret, ideoque cautè exhiberi debeant.

Quod verò de antimonio omnia auro admiſta abſumente, aurum verò non corrumpente, ſed purificante ſcribunt, huc non quadrat, nec aliud quàm ſimile eſt; quod tamen, idem à medicina vniuerſali in corpore humano fieri, non probat. Etenim antimonium cum metallis cognationem habet. Et cùm metallorum imperfectorum compoſitio, non tam firma ſit, ſicut auri: fit, vt ab antimonio ſoluta & corrupta, vel in fumum abeant, vel cum antimonio miſceantur. Cùm verò auri compoſitio firmior ſit, ab antimonio non corrumpitur; & cùm idem metallorum omnium ſit grauiſſimum, poſtea in regulum ſubſidet. Probare ergo debebant, dari talem medicinam poſſe, quæ omnium corporis partium dyſcraſiis reſiſtat, omneſque omnino cauſſas morbificas abſumat, ſicut antimonium omnia metalla, præter aurum; corpori verò non noceat, & qua vi id præſtent, monſtrare; ſicut de antimonio iam monſtrarum.

Venena quod attinet, ſit, dari quædam, quæ omnibus hominibus nocere poſſint: tamen non video, quomodo inde ſequatur, dari medicinam, quæ omnibus morbis reſiſtat. Nam & veneno cuilibet ſua & vna natura eſt: habet & homo ſuam naturam, idcoque cum venenum aliquod, exempli gratia, arſenicum, hominem quemcunque lædit, fit actio determinati in determinatum, non vniuerſalis in determinatum. Neque quodlibet venenum omnibus animalibus venenum eſt; ſuntque multa, quæ homini nocent, aliis animalibus nihil damni afferunt, araneoſque ſine damno à gallinis quotidie deuorari videmus. Si verò vnico medicamento omnes morbi ſanari deberent, fieret actio vniuerſalis in determinatum: Sunt enim varij morbi & humores, quorum ſinguli ſuam habent peculiarem naturam, atque alia eſt natura humoris in hydrope; alia in lepra, alia in febre; alia in epilepſia, alia in aliis morbis: alia eſt intemperies ſicca, alia humida; alia natura veneni peſtilentis, alia canis rabioſi, alia venerei: quibus omnibus tamen vniuerſalis medicina reſiſtere deberet.

Tandem nec illud ſequitur, ſi dantur medicamenta appropriata: Ergo datur vniuerſale omnium morborum remedium. Nam ſit, vt talia dentur, quæ omnibus vnius partis morbis reſiſtant: id tamen non faciunt per ſe & proximè, ſed partem ſaltem roborando. Id verò non concedimus, dari tale aliquod parti alicui appropriatum medicamentum, quod omnibus eius morbis aduerſari poſſit; vt in epate intemperiei calidæ, frigidæ; inflammationi, ſcirrho, obſtructioni. Et proinde etſi hinc admittatur; dari aliquod vniuerſale medicamentum, id non aliud eſſet, niſi vniuerſale roborans, à quo tamen non omnes morbos tolli poſſe, iam antea dictum.

Qui verò ſtatuunt, non dari vniuerſalem medicinam, rationes proferunt firmiores, quibus probant, non dari poſſe tale aliquod medicamentum, quod omnibus morborum cauſſis, morbiſque inde productis ſit contrarium; toti verò noſtro corpori familiare & amicum. Primò cum morbi depulſio ſit in contrarium ſtatum mutatio; atque omnis mutatio ſit inter contraria & à contrario perficiatur: morborum autem & humorum vitioſorum plurimæ ſint differentiæ, aliique morbi à qualitatibus manifeſtis oriantur, alij ab occultis, quarum rurſum magna eſt differentia, vt in venenis videre eſt: quilibet morbus & humor requirit peculiaria remedia: nec omnes vno remedio tolli poterunt; nec vnum medicamentum tollet morbos ortos à caliditate, frigiditate; humectabit, ſiccabit, aduerſabiturque omnibus venenis, aut reliquorum tot & tam varia vitia emendabit. *Rationes contra vniuerſalem Medicinam.* 2.

Neque eſt, vt dicant, medicamentum illud vniuerſale ita attemperatum eſſe, & exactam principiorum habere miſtionem, vt omnibus reſiſtere poſſit. Nam ſi temperatum eſt in qualitatibus primis, quomodo exceſſus inſignes caliditatis & frigiditatis ſimul emendare poterit; & vt cum Chymicis loquar, ſi ſulphur abundet, ſal deficiat, quomodo temperatum medicamentum & defectum ſalis explere & abundantiam ſulphuris auferre poterit.

Solus ergo DEVS omnes morbos tollere valet. Rerum verò naturalium vires determinatæ & diſtinctæ ſunt, ac diſperſa vis Medica in plurima neque naturaliter vni medicamento omnia peragendi vis conceſſa. Hinc plantarum & reliquarum rerum naturalium vſui medico dicatarum tanta varietas, vt ſinguli morbi ſingularia habeat remedia; quæ varietas & copia medicamentorum à Deo fruſtra eſſet condita, ſi vnico & vniuerſali remedio omnes morbi curari poſſent; & claudenda iam eſſent omnia Pharmacopolia, omneſque Medicorum libri abolendi, ſi hæc medicina ſufficeret. Verum & Salomon ſapientiſſimus naturæ ſcrutator, qui de rebus naturalibus à cedro Libani ad hyſſopum naſcentem è pariete *Varietas medicamentorũ non fruſtra data.* 2.

riere diſputauit, *Eccleſiaſta cap.* 38. de terra creaſſe Deum medicinam ſcribit, commendatq; *ibidem* Medicum & Pharmacopœum, nullam v. medicinam vniuerſalem. Præterea non probabile videtur, idem medicamentum ſimul & magimam vim habere ſpiritū inſitum roborandi & humores vitioſos abſumendi & diſſipandi. Illud enim requirit ſummam cum ſpiritu inſito familiaritatem: quæ autem talia ſunt, nō medicamentoſa ſunt, ac proinde cauſis morbificis, inſtar ignis cuiuſdam, reſiſtere nō poſſunt. Et certè nimis imprudenter eidem medicinæ & vim curandi morbos, ac quidem tot & tam diuerſos, & à tā diuerſis cauſſis ortos & dependentes; & hominem, ne in morbos incidat, præſeruandi, imò maximam nutriendi vim tribuerunt. Homo enim non totus ſpiritus eſt, ſed & corpus habet: ideoque nimis ſpiritus hîc ſuos prædicant Chymici; & prudentiſſimè cuidam de ſuis ſpiritibus glorianti, reſpondiſſe fertur Angliæ Regina Eliſabetha; ſi ſpiritus puri eſſemus, ſolis quoque ſpiritibus curari & nutriri poſſemus. Et certè ſunt morbi, in quibus plus nutrimento, atque eo non ſpirituoſo, ſed quòd non facilè diſſipatur, quàm medicamentis, proficitur, qualis eſt febris hectica: cui procul dubio cibus benè nutriens & humectans plus proderit, quàm lapis Philoſophicus. Etenim cùm is ſit magnæ actiuitatis, atque inſtar ignis ſeſe habeat, potius oberit, quàm proderit hectico, eumq; ad maraſmum deducet. Monſtrandum ergo hîc relinquitur Chymicis, quòd medicamentum, & quidem tam efficax, atque ignis inſtar ſeſe habens, nutrimenti ſimul loco eſſe poſſit, vt calidum innatum inſtauret & reficiat.

Maneat ergò illud Medicinæ fundamentum incōcuſſum; quod præter naturam eſt, tollendum; quod ſecundum naturam eſt, conſeruandum. Similia ſimilibus conſeruantur; contraria contrariis tolluntur. Ipſique Chymici has duas generales Indicationes reiicere non poſſunt: ideoque ſuę vniuerſali medicinæ tribuunt vim balſamum natiuum roborandi & confortandi, ac impuritates morbificas conſumendi & auferendi, atque ita omnes morbos curandi. Verùm eandem rem vtrumque præſtare poſſe, nondum monſtrarunt.

Sed non miror Chymicos quoſdam in ea eſſe ſententia, omnes morbos lapide ſuo, quem quærunt, Philoſophico curari poſſe; cùm longè maiorem adhuc poteſtatem ei attribuant, vt cùm ex aliis, tum autore *Phyſica Naturalis rotunda viſionis Chymica Cabaliſtica*, in libello, cui titulus, *Arcani artificioſiſſimi aperta arca*, videre eſt.

Ita autem ille, *pag.* 213. Germanica Latinè de verbo reddidi) *Hac re curare potes omnia vegetabilia; arbores ſteriles fertiles reddere; hyemem in æſtatem, & æſtatem in hyemem mutare; nimirum vt hiberno tempore omnes plantas habere liceat, quas æſtas producit. Imò vt herba vel arbor vno anno quinquies vel ſexies fructum ferat. Hac re ex mala herba bonam, ex arbore putrida nouam & bonam; ex amaris malis dulcia; ex pyris ceraſa, & contra ex ceraſis pyra facere, & ita omnes herbas & arbores mutuò tranſmutare potes.*

Secundò omnia imperfecta metalla in meliora tranſmutare potes, nimirum in carbunculos, rubinos, ſmaragdos, margaritas &c. aurum, argentum; & quidem in tanta copia, vt nec numerare poſſis. Nam vna pars non ſolùm 100000. *ſed aliquot* 1000000. *tingit; & quidem antè multiplicationem.*

Tertiò potes hominem ab omnibus morbis liberare, ex ſene iuuenem, ex infirmo ſanum reddere; hominis ſenſus & cogitationes mutare; ex peſſimo nequam hominem ſummè probum efficere.

Sed hac non ſatis ſunt, in ſupernaturalibus hac praſtat. Hac eſt clauis aperiendi cœlum & terram, id eſt; vt penetrare poſſis in ſupremum firmamentum cœli, in centrum terra, in profundum maris. Potes montes, valles, folia, gramina, animalia, hominem, & omninò omnia viſu penetrare, quaſi per vitrum tranſpiceres, omnium rerum proprietates indagare potes. Nam omnia arcana tibi patebunt: omnia ſe tibi ſubiicient; omnia potes, cogis cœlum & terram, omnes Spiritus tibi obediunt, neceſſario tibi ſeruiunt, & voluntati tua ſubiiciuntur. Cognoſcere potes omnia, praſentia & & futura. (quantum Deus permittit) Hoc eſt mundum creare, & eius poteſtatem adipiſci &c. Quibus quid in Naturam & Naturæ autorem Deum contumelioſius dici poſſit, ego quidem non video. Et tamen libellus hic à nonnullis, & quidem iis, qui piæ & ſtudioſæ iuuentuti ad Panſophiam viam monſtrare volunt, inter eos libros numeratur, qui naturæ ſecreta contineant, & ceu à Frat. R. C. ſeu eorū clientibus in lucē emiſſi ſint. Siue enim ioco ſiue ſeriò talia proferātur, nec à ſanioribus Chymicis probari exiſtimo.

Ioh. VVolf. Dinheimii de vniuerſali Medicina opinio.

Tandem nouam de vniuerſali Medicina ſententiam ante paucos annos Ioannes VVolfgangus Dinheimus, Profeſſor Medicinæ Friburgi Briſgoiæ, peculiari libello propoſuit. Is *cap.* 2. eius libri definit Medicinam Vniuerſalem, *quod ſit quatuor elementorum mundi ſeu primordiorum mundi quinta eſſentia, ſeu ipſa elementa, quintam aliquod homogeneum & inſeparabile facta; ſiue inſeparabilis certa quadam natura doſi elementorum omnium permixtio, qua mediante ipſa elementa ſecundum indiuidua ſua conſiderata aquè penè incorruptibilia facta ſint, atque eorum materia ſecundum totum antea fuit, ſeu ipſa elementa ab omnibus heterogeneis depurata miſta.* Huic vniuerſali medicinæ hos effectus tribuit: quod omnes prauos humores, cuiuſcunque tandem qualitatis ac malignitatis ſint, ac quocunque nomine appellentur, ita diſponat, vt medicinis iis, quæ communiter & ſecundum methodum adhibentur, nullo modo reſiſtant, verùm etiam iiſdem ad effectus ſuos certò conſequendos ſtrenuò opituletur, non diſtantibus impedimentis quibuſcunque, niſi ab expreſſa Creatoris voluntate prohibeatur. Non quidem negat, vt hac de re *cap.* 7. ſcribit, diuerſis morbis diuerſa medicamenta pro vnius cuiuſque morbi qualitate adhibenda eſſe: illa ipſa tamen vno aliquo medicamento vniuerſali acuenda eſſe putat.

Verùm etſi de hac medicina multa polliceatur; hactenus tamen de ea altum fuit ſilentium, neque quid ea præſtiterit, etiam inquirentibus innotuit; quod procul dubio factum fuiſſet, ſi præclari quid præſtitiſſet. Sit ſanè, de quo iam non diſputabimus, quod materia aliqua dari poſſit, per quā virtutes medicamentorum augeantur & roborentur; ſicut videmus plantas in eodem agro diuerſas creſcere, & ſingulas ex eo ſibi alimentum attrahere, atque eadem pluuia, quæ æſtu Solis flacceſcebant, recreari: quod verò talis dari poſſit materia, quæ ita vires medicamentorum cuique morbo propriorum augere & vitioſos humores ita diſponere queat, vt medicamentis illis nullo modo reſiſtere poſſint, nondum vel rationibus vel experimentis comprobarunt. Nam cùm medicamenta omnia, quæ ille, *cap.* 16. *& ſeqq.* recenſet, ſpecifica & propria vi agant, atque alia peculiari vi cerebro, alia epati proſint: neceſſe eſſet, vt iſtud medicamentum vniuerſale has ſpecificas cuiuſque medicamenti vires intenderet. Quomodo autem medicamentum vna forma præditum omnium illorum medicamentorum ſpecificas vires intendere poſſit, vt vltra conſuetas vires agant, non video.

Verùm cùm ipſi Chymici vniuerſale medicamentum potius optent & ſperent, quàm habeant: particulari curandi ratione contenti, iam de materia medica particulari dicemus. De materia autem medica non pauca occurrunt, in quibus à Galenicis diſſentiunt. Primò in facultatibus medicamentorum inueſtigandis aliis, quàm Galenici, fere vtuntur indiciis,

Signatura medicamentorum. ciis, & frequenter ſatis, quas appellant, Signaturis. Cùm enim maxima in plantis, in coloribus, figura & ſimilibus appareat diuerſitas: hanc non fruſtra eſſe factam aut fortuitò accidiſſe dicunt, ſed in certum aliquem finem productam eſſe ſtatuunt. Creatorem nimirum eo ipſo, ceu in ſpeculo quodam, ob oculos nobis poſuiſſe naturam & vim plantarum, & cui quæuis appropriata & accommodata ſit. Hinc ſtatuunt, plantas, quæ repræſentant vel animalia vel animalium partes, vel alio modo ſimilitudinem habent cum aliqua parte, valere vel ad partes roborandas, cum quibus cognationem habent; vel prodeſſe ad propellendos morbos, qui ab iſtis animalibus inferuntur, aut in partibus illis excitari poſſunt. Coniungunt his & dominium Planetarum, *Quæ plantæ quibus Planetis ſubiiciantur.* & plantas, quæ Planetę alicuius dominio ſubiaceant, partibus, quæ ſub eiuſdem Planetæ imperio ſunt, dicatas eſſe ſentiunt. Cuilibet autem Planetæ certas plantas aſſignant; & quæ plantæ cuilibet Planetę ſubiiciantur, ex ſignis quibuſdã ac characteribus colligere docent, & ſigna hæc ex colore, odore, ſapore, forma & loco, in quo naſcuntur, petunt.

Saturnina. Saturno ſubiiciunt ea, quæ aſpectus ſunt horridi & inamœna, colore nigra, fuſca, pallida & plumbea, corpore compacto prædita, macilenta, & aridis fibris ſtriata, ſapore ſtyptica, ſicca tamen, odore ingrata, locis naſcentia vliginoſis & ſordidis, in conuallibus, nemoroſis, tenebricoſis, Septentrionalibus, Solique non expoſitis. Et talia omnia antipathiam cũ Solaribus gerere, & lieni dicata eſſe dicunt. Interea tamen gradus quoſdam eſſe ſtatuunt. Nam quæ vltimo ſiue tertio gradu ſunt talia, Saturni ſpiritu copioſiſſimè abundare ſentiunt; & hæc eſſe deleteria, ac venenata, ſpiritibuſque vitalibus infeſta, corpuſque exſiccare & tabefacere.

Inter Saturnina autem referunt conſiliginem, aconitum, cicutam, taxum, helleborum, hyoſcyamum, filicem, xanthium, aſplenum, tamariſcum, ſolanum, cupreſſum, ſabinam, ſenam cappares, polypodium, burſam paſtoris ſalicem, agnum caſtum, atriplex, blitum, apium, plumbum.

Iouialia. Iouialia cognoſci dicunt ex oleaginoſa ſubſtantia, ſapore & odore grato ac ſuaui, colore florum rubro vel cęruleo; habere folia plana, gaudere locis pinguibus; epati eſſe dicata, ſanguinemque copioſum inſtaurare & mundificare, imò totum venoſum genus reſpicere, & hinc vulneribus conuenire ac rupta ſanare. In hanc claſſem referunt balſamum, oleã, gariophyllos hortenſes & ſylueſtres, ribes, berberes, betonicam, gariophyllatam, lilium, centaurium, roſam marianam, fumariam, perſicariam, teucrium, verbaſcum, origanum, ſymphitum, chamædryn, amygdalum, rubiam tinctorum, rhabarbarum, corallium.

Martialia. Sub Martem referuntur, quæ colorem habent ad rubedinem tendentem, ſunt aculeata & aſpera, ſaporem habent vrentem, ſunt corroſiua, gaudent locis ſiccis. Qualia ſunt vrticæ, cardui, ononis, eſula, rhamnus, rubus.

Solaria. Soli ſubeſſe cenſent plantas, quæ odore fragrant, ſapore grato, colore florum flauo vel fuluo præditæ ſunt, gaudent locis apricis, meridionalibus, & quò radij Solares liberè pertingunt: taleſque plantas cor roborare, ſpiritus vitales augere & confortare, oculos clarificare, veneniſque reſiſtere. In quarum numerum referunt vinum, crocum, mala citria & aurantia, laurum, helenium, meliſſam, rorem marinum, hypericum, helichryſum.

Venerea. Sub Veneris dominium referunt, quæ ſapore ſunt dulci, odore laſciuo, flore albo, foliis glabris non laciniatis, humore lento. Cuiuſmodi ſunt ſatyria, lilia omnia, lilium conuallium, narciſſus, roſa, nymphæa, ficus, hyacinthus.

Mercurium præeſſe iis ſtatuunt, quæ prædita ſunt colore vario, naſcuntur & gaudent locis arenoſis, ſiliquas gerunt, odore ſunt ſubtili. Pleraque linguã & pulmones reſpiciunt, ſpiritus animales confortant, flatus diſcutiunt, obſtructiones aperiunt. Cuius generis ſunt parietaria ſylueſtris, chamæmelum, aquilegia, fabæ flore vario, bellides, trifolia omnia, iuniperus, corylus, iuglans, ſambucus. *Mercurialia.*

Lunæ dominio ſubiiciunt plantas, quæ habent folia mollia, craſſa, ſucculenta, ſaporem aqueum vel ſubdulcem, locis gaudent paluſtribus & aquaticis, citò adoleſcunt. In hanc claſſem referunt cucurbitam, cucumeres, melones, citrullos, braſſicam capitatam, lactucam, allium, cæpas, porrum, mandragoram, papauer, tiliam, pœoniam, fungos, lentem paluſtrem, potamogetum, ſagittam Herculis, & alias plantas aquaticas. *Lunaria.*

Ex his poſtea recentiores ſingulis humoribus & partibus peculiaria medicamenta attribuerunt. Nimirum ex ipſorum ſententia cum ſanguine magnam cognationem habent flores tunicis, roſæ, pæoniæ, bugloſſi, borraginis, violarum purpurearum, fumariæ, digitalis, glycyrrhizæ, anagallidis; radices rubiæ tinctorum, anchuſæ, ſatyrium rubrum, perſicaria: quæ idcirco, vbi ſanguis per morbum aliquem eſt abſumtus, aut vbi ob natiuam aliquam corporis diſpoſitionem paucior generatur, vtiliſſimè adhibeantur, & verno inprimis tempore ſumta ſanguinem renouent, augeant, & ſi frequentius vſurpentur, ſtatim comparent, vires inſtaurent, & cum cordialibus mixta hilaritatem concilient; & propterea inprimis ſenibus, in quibus iam calor ſit debilior, ſanguis dilutior, ſint vtilia. *Sanguinis ſignaturam habentia.*

Atque ex his maximè inſeruire ſanguificationi exiſtimant flores tunicis, roſas rubras, violam purpuream, glycyrrhizam, anagallidem, ſatyrium. Reliqua eſſe magis medicamentoſa, ac ſimul & nouo ſanguini gignendo, & veteri purgando inſeruire. Et quidem à melancholico humore ſanguinem purgare bugloſſum, borraginem: à bilioſo, fumariam: à phlegmatico, perſicariam: ſi ſanguis luxuriet & plethoram intendat, rubiam tinctorum, vt & anchuſam, ſuperfluum comminuere, & educere per vrinas. Sanguinem etiam & ſanguinis fluxus ſiſtere omnes plantas, quæ ſanguinis ſignaturam habent; vt tormentillum, biſtortam, geranium cum radice rubra, radices iridis luteæ, roſas rubras, lapathum acutum, acetoſam, lapidem hæmatit. corallia rubra, carneolos, iaſpidem purpureum ſeu rubicundum, ſantalum rubeum, ſanguinem draconis bolum Armenum.

Cum ſucco bilioſo cognationem habere, & proinde bilem peccantem educere, & omnes affectus ex bile ortos, vt morbum regium, ſcabiem ſiccam, pruriginem, eryſipelas, febres bilioſas curare, docent, eupatorium, rhabarbarum, myrobalanos citrinas, flores cheiri, crocum, chamæpityn, caryophyllatam, chelidonium. Huc etiam pertinere acetoſam, malum citrium; quæ quidem bilem non educant, ſed eius feruorem alterent, & acrimoniam obtundant. *Bilis ſignaturam habentia.*

Humoris melancholici ſignaturam habere, quæ ſunt atra vel fuſca, ſapore plerumque acerbo, aliquãdo dulceſcente, aliquando ſtyptico: vt polypodium, elleborum nigrum, ſenam, aſarum, filicem, cappares, vitem nigram, tamariſcum, ruſcum. Veratrum nimirum humorem melancholicum purgando omnis generis melancholicos morbos tollere; bryoniam corporis nigras maculas, in carne ſerpentes morbos, vt cancrum, tollere: folliculos ſenæ flatus ex atra bile ortos diſcutere: tamaricem ſe in ipſum lienis corpus inſinuare. Polypodium non quidem educere melancholicum ſuccum, ſed tantùm alterare *Melancholia ſignaturam habentia.*

alterare & ſtypticam eius flatulentiam & acetoſitatem curare, & proinde iis inprimis prodeſſe, quibus ater humor in ventriculum effunditur: Aſarum ſpecificè, adiuuante, potiſſimum polypodio querno, euellere febris quartanæ humorem: Filicem quidem melancholicum humorem non enacuare, ſed ſerpentem hinc ſcabiem & cutaneos morbos tritam & inſperſam ſanare.

Pituita ſignaturam habentia.

Cum phlegmate cognationem habere atque illud vel euacuare, vel vt gignatur copioſius efficere, colocynthidem, cucumerem aſininum, mercurialem, atriplicem, cucurbitas, cucumeres ſatiuos. Ac talia omnia eſſe ſub Lunæ dominio, & ventriculum ac cerebrum ſpectare; & purgantia prodeſſe phlegmaticis hominibus & morbis, ſcabiei humidæ & ſimilibus. Reliqua, quia non purgant, ſed pituitam, bili contrarium humorem, gignunt, vtiliter adhibentur in febribus ardentibus ex bile natis; ructibus ex caliditate & ſiccitate ventriculi, aliiſque ex caliditate & ſiccitate natis morbis.

Cerebro & capiti, propria & eius ſignaturam habentia.

Ipſas verò corporis partes quod attinet, cerebrum, cum à Luna gubernetur, cum medicamentis, quæ ſub eiuſdem dominio ſunt, cognationem habere exiſtimant: qualia ſunt ſuccinum, ambra, margaritæ, corallia, argentum, ſapphirus, ſmaragdus, lunaria. Cæterùm contra omnes morbos cerebri prodeſſe lunariam, argentum, & margaritas; contra epilepſiam, ambram, ſuccinum & margaritas; contra omnem humiditatem & frigiditatem cerebri, qua vel aboletur vel infirmatur memoria; ambram valere. Capitique appropriata eſſe docent, quæ figuram capitis referunt. Ita pœoniæ flores, dum adhuc concluſi ſunt, antequam ſe expandunt, capitis figuram referre, & proinde omnibus cerebri morbis mederi. Eodem modo capitis figuram referre flores nymphææ, quæ calidis capitis morbis medeatur: vt & capita papaueris, quæ ſomnum conciliant, dolores capitis & calidos capitis morbos tollunt. Sic capitis & capillorum etiam ſignaturam habere ſpongiolas illas, quæ cynorrhodo ſeu ſylueſtrium roſarum ramis adnaſcuntur, & ſomnum conciliare, vnde & à Germanis *Schlaff* & *Schlaffapffel* appellantur, & capillorum defluuium ſanare; quod etiam Plinius, *lib. 25. cap. 2.* docuit.

Capillis propria.

Capillorum vitiis & defluuiis ob ſignaturam conferre capillum Veneris, polytrichum aureum, rutam murariam, muſcum capillarem, & ſpongiolas illas, quæ cynorrhodo adnaſcuntur, de quibus modò diximus, abrotanum, rorem Solis, lanuginoſum verbaſcum, muſcum arborum.

Oculorum ſignaturam habentia.

Oculis ea mederi dicunt, quæ ſunt luminoſa & ſplendida, & Soli vel calore vel alia ſignatura ita cognata, vt ſpiritum Solarem ea gubernare inde colligi poſſet; qualia ſunt flos Solis, helenium, hypericum, heliotropium, crocus, ſolſequium, chelidonium, flores tiliæ, buphthalmum, aurum, ſapphirus. Item, quæ ſignaturam oculorum habent, vt euphragia, ſicut & vua lupina, quæ ſua bacca oculi ſignaturam habeat, calidiſque oculorum affectibus medeatur. Eandem ſignaturam floribus ſuis referre buphthalmum, chamæmelum, calendulam, anſerinam.

Aurium ſignaturam habentia.

Signaturam aurium habere folia aſari, quæ auditum & cerebrum roborent; auriculam muris, quæ vermes in auribus enecet; cyclamini folia, cuius radices tinnitui aurium & ſurditati proſint.

Dentium ſignatura m violentia.

Dentium ſignaturam habere radices filicis illas, quæ ſquammarum more ſibi incumbunt, & dentes referunt, doloribúſque dentium medentur, eos vacillantes confirmant, ſcorbuticiſq; proſunt. Item ſemina granatorum & nucleos piceæ, qui & ipſi dentium doloribus medeantur: vt & hyoſcyamum, cuius folliculi ſemen continentes dentes molares referant, & dentium dolores mitigent.

Pulmonum ſignaturam habentia iiſque propria.

Pulmonibus ea eſſe cognata dicunt, quæ Mercurio & Ioui ſubiiciuntur, quæque ſpongioſa ſunt, rara, penſilia, humore tenui concreta, vt ſunt pulmonaria arborea, muſcus arboreus, qui inde Germanis *Lungkraut* appellatur, plurimiſque pulmonis morbis vtilis eſt: pulmonaria maculoſa, tuſſilago, digitalis, ceruicaria, ſcabioſa, roſmarinus. Item ea, quæ calore aëreo abundant, & lanugine veſtiuntur, & colore accedunt ad albedinem cum viredine miſtam; vt verbaſca, quæ ideò, quod aëre abundent, pulmonibus & arteriis, imò ipſi cerebro dicata ſint, & proinde vi ſpecifica iuuent phthiſicos, cerebrum mundent, & deſtillationes longè potentius prohibeant, quam eclegmate vulgò vſitata, althæa, praſſium, veronica, botrys.

Cordialia & cordis ſignaturam habentia.

Cordialia medicamenta eſſe dicunt, quæ ſub dominio Solis ſunt, & colore flauo, atque aureo ſplendore, temperamentóque calido, & odore, ceu radiis exeuntibus Solem referunt, aut cor figura æmulentur, vt ſunt aurum, poma aurantia, citria, granata, cydonia, meliſſa, nux moſchata, trifolium acetoſum, anacardium, quod palpitationi cordis à flatibus medetur, laurus, radices anthoræ; quæ venenis aduerſentur, & cordis palpitationi, nardus, crocus, hypericum, helenium. Eſſe tamen quandam inter hæc differentiam admittunt. Nam in vniuerſum cordi prodeſſe, eius vires augere, contra venenum munire, melancholicos affectus & ſyncopen inhibere, aurum, meliſſam & poma aurantia. Reliquas in certis dyſcraſiis exhiberi, vt in frigida, humida, cortices, citri, nardum, laurum, calamintham; in calida ac febribus, ardentibus ſuccum mali citri & granati: venenis reſiſtere, crocum, hypericum, citrium malum. Ad humores excrementitios circa cor diſcutiendos plurimum prodeſſe helenium: in ſpirituum defectu nucem moſchatam & macim, ac inprimis vinum.

Epatica & epatis ſignaturam habentia.

Epati appropriata eſſe ſcribunt, quæ ſunt ſub dominio Iouis, & aliqua ex parte Martis; quæ ſunt colore purpureo & ſanguineo, temperamento calido & humido, vel epatis ſignaturam habent, vt ſunt flores caryophylli ſylueſtris & hortenſis, bluglosſum, hepatica, aloë hepatica, trifolium aureum, glycyrrhiza, radices betæ, vuę paſſæ, bellides, aſparagi, borrago, roſæ rubræ, anchuſa, rubia tinctorum, lichen, quæ obſtructiones epatis aperit, & hinc Germanis *Brun oder Steinleberkraut* nominatur.

Veſiculæ verò fellis in epate magis mederi, quæ colorem habent flauum, tenuemque eſſentiam; vt ſunt agrimonia, eupatorium chamæpithys, rhabarbarum, centaurium minus & maius.

Splenetica, & ſplenis ſignaturam habentia.

Lieni dicata, quæ ſub dominio Saturni ſunt, colore fuſco, terreſtri & ſubuiridi prædita, tortuoſam corporis diſpoſitionem habent, in locis decliuibus, conuallibus, vliginoſis, in putridis arboribus creſcunt, ſpleniſque ſignaturam obtinent; qualia ſunt, veratrum nigrum, polypodium quernum, ſena, tamariſcus, ceterach, lingua ceruina, trichomanes, aſarum, lapis Lazuli, armenus, tartarum vini.

Stomachi & ventriculi ſignaturam habentia.

Ventriculo conferre ea, quæ humorem habent fortem, denſum & craſſum, & ventriculi ſignaturam habent, vt zinziber, nucem moſchatam, angelicam, leuiſticum, ſmirnium, paſtinacam, carui, cuminum, olutatrum, gingidium, ſeſeli, raphanum, cæpam, ſcillam, allium, radices aronis.

Renibus propria.

Renibus & membris generationi dicatis conuenire medicamenta, quæ ſunt ſub Veneris & aliqua ex parte Lunæ dominio vel puro vel cum Marte miſto, ſignaturamque præferre ſuam humore ſeminali, odore & guſtu ſalaci, figura teſticulorum aliáque cognata. Et renibus quidem dicata eſſe vniuerſaliter camphoram, vmbilicum Veneris, ſatyria, orchides,

chides, roſas albas, radicem polygonati, radicem calaam, tribulum aquaticum, been album & rubrum, moſchum, zibetum, nucem moſchatam, phaſeolos.

Teſtium ſignaturam habentia iiſque propria.

Teſtibus, vel membris genitalibus eſſe familiaria ſatyria, orchides, bulbos, lilium album, narciſſum, aronem, qui caule & baccis membrum virile referat, & inſignem vim frigiditatem membrorum genitalium in viris corrigẽdi habeat, nucem moſchatam, tribulum aquaticum, craſſulam, peram paſtoris, nymphæam luteam & albam, ſtruthium. Itaque ſi partium harum vis luxuriet, eam ſupprimi poſſe plantis, quæ ſunt ſub dominio Saturni, quæ tamen loci ratione à Venere & Luna multum acceperint, vt nymphæa, nuclei tribuli aquatici. Si verò langueſcit vis naturalis, inſtaurari ſatyrio, orchidibus, bulbis & ſimilibus.

Veſicæ appropriata & ſimilia.

Veſicæ appropriata eſſe, quæ ſunt ſub Saturni & Lunæ dominio, & veſiculis aut folliculis, quibus aut liquorem aut ſemen continent, veſicæ ſignaturam præ ſe ferunt, & in locis aquoſis naſcuntur; qualia ſunt alkekengi, ſtaphylodendrum, folliculi ſenæ, periclimenum, hypociſtis, ſemen plantaginis, fructus aſparagi, melanthion & ſimilia. Ita omnes plantas, quæ lapillos referunt, calculos frangere, vt ſemen milij Solis, ſaxifragiæ albæ radices, lapidem ſpongiæ, Iudaicum, lapides cancrorum, percarum.

Vteri ſignaturam habentia.

Vtero conuenire, quæ ſub Lunæ, Veneris, vel Saturni ſunt dominio, & vteri ſignaturam habent, vt flores ariſtolochiæ longæ, radices ariſtolochiæ rotundæ, bryoniæ, cruciatam, flores primulæ veris, flores liliorum alborum, aſarum, antheram roſarum & liliorum alborum, digitalem, meliſſophyllon, calaminthaam, meum, lapidem aëtitem, item quæ, quod excernantur, purgationis menſtruæ ſignaturam habent, vt ſagapenum, opopanacem, myrrham, aſam fœtidam. Ex quibus pro diuerſis vteri affectibus conuenientia medicamẽta eligenda docent. Ex. gr. humido vtero conuenire primulam veris, ariſtolochiam longam, aſarum, ſi ex iis balneum paretur. In menſtruorum ſuppreſſione, myrrham, ſagapenam, aſarum, calaminthaam, meum, radices ariſtolochiæ longæ, antheram liliorum alborum, roſarum, lapidem aetiten: ad facilem conceptionem inceſſus ex decocto foliorum populi albæ cum floribus liliorum alborum. Impedire verò conceptum ſtruthium, cum aſaro.

Inteſtinorum ſignaturam habentia.

Inteſtinorum ſignaturam habere, quæ longas corporis circumflexiones habent; vt lupulum, rubum Idæum & vulgarem, œnanthen, volubilem, amaram, dulcem, vitem nigram, hederam, vitis viniferæ capreolos, ſalſam parillam, cuſcutam.

Linguæ ſignaturam habentia.

Linguam repræſentare, ſtatuunt cynogloſſum, bugloſſum, linguam ceruinam, linguam auis.

Manuum & pedum ſignaturam habentia.

Manibus & pedibus aſſignant palmam Chriſti, & inſignem in doloribus articulorum vim habere; hermodactylos, qui humores ab articulis euacuant, ricinum, ſaniculam, leontopodium, & ad tremorem manuum & chiragram talia prodeſſe putant.

Plantæ aculeatæ.

Contra dolores pugnantes & acutos prodeſſe docent herbas, quæ aculeata habent folia, vt carduum Mariæ, carduum benedictum, eryngium, iuniperum.

Plantæ nodoſæ.

Plantas, quæ nodoſas radices habent, contra tubernacula & tumores varios vtiles eſſe, quales ſunt ſcrophularia, quæ ita dicta, quòd ſcrophulis medetur, radices aronis minoris, chelidonium minus, radices aſphodeli, liliorum alborum, ranunculus bulboſus, cæpa, allium, agaricus.

Plantas, quæ perforatæ ſunt, aut quæ figuram ſecuris, ſerræ, vel rei alterius vulnerantis referunt, vulneribus mederi, vt hyperici ſpecies, perfoliatam, lunariam minorem, conſolidam Saracenicam, ſaniculam, betonicam, ſerratulam, lunariam minorem, ſecuridacam, balſaminam fœminam, geranium, mille folium, verbenam, agrimoniam.

Plantas omnes, quæ ſuccum lentum & glutinoſum habent, item quæ gummi & reſinam fundunt vulnera conſolidare docent; vt conſolidam maiorem, fabariam, althæam, maluam, florem ſeu coronam Solis, viſcum, Nicotianam, aloen, myrrham, thus, ſanguinem Draconis, terebinthinam, maſtichen, gummi elemi, ſarcocollam.

Plantas, quæ maculoſa & ſquamoſa quaſi folia habent, ſcabiem, & omnis generis cutis fœditates ſanare referunt: quales ſunt ſcabioſa, ſucciſa, oxylapathum, ſcrophularia, polypodium, filix, lingua ceruina, aſplenum, ſabina.

Animalium quorundam ſignaturam habentes Plantæ.

Plantas, quæ ſerpentis, ſcorpionis, vel alterius animalis venenati figuram obtinent, eorum morſibus mederi ſtatuunt. Serpentariam nimirum maiorem, quæ ſerpentem repræſentat, item ſpinam albam, in qua acutæ ſpinæ habent ſimilitudinem dentium ſerpentis, morſum ſerpentis ſanare: Orchidum illam ſpeciem, quæ à florum ſimilitudine μυώδης appellatur, apum ictibus conferre; pſyllij ſemen, quod pulices refert, fugare pulices; quæ caudam ſcorpij referunt, vt Scorpioidum varia genera, flores heliotropij, magnas vires ad plagas ſcorpionum ſanandas obtinere. Huc referunt ſcorzoneram, dracunculum maiorem, chondrillam, ariſtolochiam longam, ophiogloſſum, allium colubrinum, aconitum pardalianches, echium, doronicum, ocymaſtrum, heliotropium maius. De quibus plura videantur apud Ioh. Bapt. Portam, Quercetanum, in tract. de ſignat. rerum extern. & Crollium de ſignatur. rerum internarum, qui prolixe hac de re agunt. Quercetanus tamen pro internis ſignaturis non illam figuræ, conformationis & colorum conſtitutionem cuique plantæ peculiarem intelligit: verum omnium virium ex tribus principiis, ſale, ſulphure & mercurio inueſtigationem. Nam ſapores à ſale eſſe dicit, odores à ſulphure, colorem ex vtriſque, ſed potiſſimum à mercurio prouenire, & propterea plantas in his aliter atque aliter diſpoſitas eſſe, prout plus de alio, de alio minus participant.

Signatura plantarum an aliquid indicent.

Quæ omnia reiicienda non exiſtimo, neque cum Libauio, *in Alchymia triumphante pag. 537. & in typo artis med ca. pag. 125.* facilè dixero, *fortuitum eſſe, ſi reſpondeant res externis formis.* Neque enim figuræ externæ plantis fortuitò obtigerunt; ſed à facultate formatrice, quæ hanc vim à creatore Optimo Maximo accepit, impreſſa eſt. Et à quo, forma nimirum, pendet rei eſſentia, omnéſque internæ proprietates: ab eodem etiã producta eſt forma & figura externa. Etſi verò quid pleræque figuræ & colores plantarum indigitent, & quo fine à ſapientiſſimo Creatore iis inditæ ſint, nobis ignotum eſt: tamen cum experientia teſtetur, in multis externas figuras virium internarum indices eſſe, eas non planè repudiemus; ſed ſuus, inter reliquos facultates medicamentorum inueſtigandi modos, locus ſignaturis relinquatur. Præcipuè cum Galenici ipſi longa experientia compertum habeant, ea ipſa medicamenta, pleraque partibus, quarum ſignaturam habent, dicata eſſe atque inſeruire. Exempli gratia, Pœoniam, papauer, vt dictum, capiti & cerebro; herbas capillares, capillorum vitiis mederi; radices filicis dentium dolorem curare: cordi prodeſſe mala citria; pulmonibus, muſcum arboreum; ſpleni, linguam ceruinam, ceterach; vtero, ariſtolochiam rotundam, radices bryoniæ; veſicæ alkekengi; teſtibus, ſatyrium & orchides; calculo, ſemen milij ſolis, radices ſaxifragiæ albæ, & alia plurima ex modo enumeratis. Omnino enim in his delectus habendus. Eſtque in quibuſdam ſignatura manifeſtior, quàm in aliis, & quorundam vires magis perſpectæ, quàm aliorum.

Neque

Neque etiam huic ſigno ſoli,vel vt primario fidendum:ſed experientia inprimis conſulenda eſt. Neque etiam cum Empiricis in quolibet capitis affectu medicamenta,quæ capitis figuram habent, exhibenda, ſed vires propriæ explorandæ,& quod ſaniores Chymici etiam faciunt,morbi natura conſideranda. Quis enim tam fatuus eſt,vt nucem moſchatam, quæ ſano,ſi moderatè ſumatur,vtilis(nam etiam appropriata immoderatè ſumta nocere poſſunt,vt in croco videre eſt)in phrenitide aut alio affectu capitis calido exhibere velit.

Neque illud quoque de nihilo eſt, quod ſingulis Planetis peculiares plantas ſubiiciunt. Experientia enim teſtatur,cœlum in hæc inferiora agere,non ſolùm calore & lumine, ſed & occulta influentia. Ac cum ſtellæ quælibet peculiares vires habeant, hinc accidit,vt aliæ cum aliis rebus ſublunaribus maiorem ſympathiam habeant. Verum hæc non hodie primum à Chymicis inuenta,ſed dudum ab Aſtrologis propoſita ſunt; de quibus omnibus prolixè tractat Io.Baptiſta Porta,*in Phytognomonicis.*

An verborũ & characterum aliqua vis ſit.

Secundo loco occurrit quæſtio; *An in medicina verborum & characterum aliqua vis ſit?* Etſi enim Galenici ſolum medicamentis ex mineralibus, vegetabilibus & animalibus petitis vtantur:Paracelſus tamen verba & characteres addit, & morbos aliis remediis incurabiles verbis & characteribus curari poſſe ſtatuit. Ita enim Paracelſus,*lib.1. Philoſophiæ ſagacis c.6.*ſcribit:*Natura vires ſuas in verba imponit, ſicut in herbas & radices ita in Gamahæos.* Et poſtea: *Imaginationes & characteres dicit eſſe pyxides, in quibus magus ſiderum vires aſſeruet.* Ac pluribus hac de re agit,*in lib.de occulta Philoſophia,titulo de characteribus,* vbi morbos,qui nullo alio remedio,neque auro potabili,neque quinta eſſentia antimonij curari poſſunt,characteribus curari poſſe ſtatuit;&fas eſſe hoc facere ſcribit,quoniã in hominis ſalutẽ cedat. Imò integrum eſſe,à diabolo remedia accipere,vt ſupra *è libro de origine morbor.inuiſibilium* dictum eſt.

Verba qu'd & quæ eorũ vis.

Verum primò verba quod attinet,quanquam vox ipſa naturalis ſit: non tamen ſignificat φύσει ſed θέσει non natura;ſed pacto,& ex hominum conuẽtione.Nã ſi ſignificatio naturalis eſſet, & ex ſua natura ſignificarent verba; ea omnes intelligeremus, nec tanta eſſet linguarum varietas, nec vnum verbũ apud diuerſas Gentes diuerſa ſignificaret. Cogitatio quidem apud omnes eadem eſt:ſed verba ſeu notæ,quibus exprimitur,ſunt diuerſiſſimæ, atque eadem etiam verba apud diuerſas gentes diuerſiſſima ſignificant.Cum ergo primi inuentores verba tantũ notas rerum eſſe voluerint, quibus animi ſui ſenſa declararent:præter hoc nullã vim habent verba, nec aliquid operantur.Nam omne principium operationis,quod alterantur corpora,qualitas eſt, naturaliſque potentia: reſque per qualitates ſunt efficaces.

Verba ignota & peregrina.

Quod verò verba ignota attinet, docuit quidem Paracelſus,*lib.1.Philoſoph.ſagac.c. 6.* natura vires ſuas in verba impoſuiſſe,ſicut in herbas & radices.Verũ dicit hoc,non probat.Hoc potius verum eſt, quod de myſteriis Ægyptiorum, *cap. de diuinis nominibus.* Iamblichus Porphyrio quærenti, cur Sacerdotes vtantur nominibus quibuſdam nihil ſignificantibus, reſpondit: *Omnia eiuſmodi nomina ſignificare aliquid apud diuos ſeu dæmones.*Dæmones nimirum ſuis cultoribus olim indicarunt,quibus verbis,ſignis &imaginibus coli & inuocari vellent: atque ita ex pacto valent.Ideóque ſi aliqua eorum efficacia deprehenditur:ea non verborum eſt,quatenus verba,ſed verba illa valent ex pacto, & quidem eo, quod initũ eſt cum eo, qui primus eam diſciplinam à diabolo accepit.Vnde accidit nonnunquam, vt iis, qui talia verba & coniurationes legunt, etſi non intelligant, quid ſignificent,nihilominus diabolus ex pacto adſit. Cuius rei exemplum recenſet Martinus Delrio, *diſquiſit. Mag.lib.2.q.29 ſect.1.* de Cornelio Agrippa, qui cum Louanij commenſalem haberet nimis curioſum,accidit,vt peregrè abiret aliquãdo Agrippa,& vxori, quam poſtea repudiauit, claues muſei traderet,addita prohibitione,ne quẽ ingredi ſineret. Cũ verò importuna & inſtanti petitione copiam ingrediendi impetraſſet adoleſcens,ac in libellũ coniurationum incidiſſet,& in eo legiſſet, ianua pulſatur,& cum ille legendo pergeret, iterumque ianua pulſaretur,nec iuuenis reſponderet, Dæmon ingreditur,quæritque,cur vocatus eſſet,territoq; ob metũ iuueni nec reſpondenti fauces & ſpiritum intercluſit.Ergo ſi quid verbis perficitur,à maiore & ſuperiore vi id omne dependet, & ex pacto cum dæmonibus,qui ita illudunt hominibus,iiſque perſuadent verba præſtare, qui ipſi perficiunt, verbis illis ex pacto prouocati.

Verba ſacra.

Quod verò verba ſacra attinet abuſus hic illorum eſt longè maximus.Paulus enim, 2. *ad Timoth. cap.3. verſ.16.*omnes vſus Sacræ Scripturæ exprimit, πᾶσα γραφὴ,inquit, θεόπνευστος ϗ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ. *Tota ſcriptura diuinitus eſt inſpirata, & vtilis ad doctrinam,ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem,quæ eſt in iuſtitia.* Huius verò vſus nullam mentionem facit. Neque lingua Hebræa, Chaldæa, vel quæcunque alia hic maiorem vim habet, quam reliquæ.

Augerii Ferrerii de verbis & characteribus opinio.

Auger.Ferrerius,*lib.2.Method.cap.11.* peculiarem hac de re habet opinionem:Is enim cum & antiquos Medicos hoc curandi genus vſurpaſſe legeret, vt apud Trallian. *lib.9.cap.4.lib.12.cap.7.lib.10.cap.vlt.* Aëtium,& alios videre eſt: à recentioribus verò ad ſanguinis profluuia,ad epilepſiam, ad partus difficultatem,ad febres,vulnera,fiſtulas,luxationes, hernias talia non pauca vſurpari videret; vt ex Fernel. *lib.2.de abditis rerum cauſ.cap.16.* patet: Experientiæ & tot illuſtrium virorum autoritati fidem habendã eſſe exiſtimat;& iis,quæ ſenſibus expoſita ſunt, cõtra venire, ſani hominis non eſſe; Doctorum verò experientiam inficiari temerarium eſſe putat.

Curationis autem euentum non è characteribus, non ex carmine prouenire ſcribit, ſed ex vi animi confidentis & cum patiente concordis. Tantã enim vim eſſe animi noſtri,inquit,vt, ſi quid ſibi perſuaſerit honeſti,atque in ea perſuaſione firmiter perſeuerauerit,id ipſum,quod concepit, agat & potenter operetur:modò alterius,in quem agit, animum non habeat repugnantem ac diffidentem. Nam ſi fidentem &adiuuantem habuerit,citiùs,quod intenditur, perfici:ſi neque fidentem,neque diffidentem, nihilominus vim animi agentis operari. At ſi fortè æger diffidat,aut planè ridiculum exiſtimet remediũ, aut circumſtantes habeat,qui fidem eleuent,&remedium coram illo contemnant, præcantanti nullam vim eſſe, quia perſuaſioni ſuæ repugnantem habeat alterius animum. Si verò citra fidem ad incantandum acceſſerit,operam ludere; niſi fortè tam ſtupidum alterius animum nanciſcatur, vt ſimulatione ſe decipi non ſentiat.

Verum nec hæc Medici aliàs docti opinio toleranda eſt.Nam cum imaginatio, cogitatio & animi perſuaſio ſit actio immanens, neque ex corpore in patiens tranſeat:aliquid in alieno corpore operari nõ poterit;neque verbis aliquid à loquente,quæcunque etiam cogitet & imaginetur,in rem,quæ incantatur, deriuabitur. Et ſi Medici firma perſuaſio eſt principalis cauſa huius curationis,quĩ fit,quod nõ quibuslibet verbis curatio perficiatur,ſed definitis quibuſdam? Nã etſi Ferrerius putet, virum doctum & ſibi conſtan tem non ſolùm,quæ vulgo probata dicuntur,

verum quoque alia à ſe inuenta,vel quæcunque illi ad manum aut in mentem venerint,vſurpare poſſe: tamen nondum eius rei ſpecimina edita ſunt, ſed certis quibuſdam carminibus verbiſque vis ea ab autoribus tribuitur: aut ſi quibuſlibet idem poteſt fieri,cauſa non eſt in Medico,ſed in ægroto,vt mox dicetur.Et ſi vis curandi, vt ipſe Ferrerius concedit,non eſt in carminibus & verbis; ſed in cogitatione ac imaginatione Medici; quid opus verba accedere? & cur Medicus tacitus non id præſtaret, quæ loquens?

Vbi, quam verba habere videntur, vnde?

Nimirum ſi verba aliquis effectus ſequitur, quem ex ſe habere non poſſunt,neceſſe eſt,vt fiat à dæmone,[f] vt antea dictum: aut ſi dæmonis auxilio id non perficiatur,vi imaginationis ægri perficitur; quia ratione ipſe Hippocrates fiduciam ægri ad morbi depulſionem conferre dixit. Id quod ipſe Ferrerius confitetur, dum ſcribit, ſi æger diffidat, aut remedium tale ridiculum exiſtimet,incantationis nullam vim eſſe poſſe: Contra verò etſi Medicus citra fidem & perſuaſionem ad incantandum acceſſerit, nihilominus effectum ſequi,modò æger Medico incantanti fidem habeat, & tam ſimplex ac ſtupidus ſit,vt ſimulatione ſe decipi non ſentiat.

Characteres.

De Characteribus & Sigillis ferè eadem ratio eſt. Equidem non Paracelſus primò vel Chymici Characteribus & Sigillis aliquam vim tribuerunt; ſed iam olim Aſtrologi & hos ſecuti quidam Medici,atque imprimis Magi. Nam,vt Plinius hac de re ſcribit,*lib.30.natural.hiſt.c.1. Magia fraudulentiſſima artium plurimum in tota terrarum orbe plurimiſque ſeculis valuit. Autoritatem*, idem inquit,*illi maximam fuiſſe,nemo miretur:quando quidem ſola artium tres alias imperioſiſſimas humanæ mentis complexa in vnam ſe redigit. Natam primò in Medicina nemo dubitat,ac ſpecie ſalutari irrepſiſſe, velut altiorem ſanctioremque, quàm Medicinam. Ita blandiſſimis deſideratiſſimiſque promiſſis addidiſſe vires religionis,ad quam maximè etiam nunc caligat humanum genus. Atque vt hoc quoque ſuggeſſerit, miſcuiſſe artes Mathematicas nullo non auido futura de ſe ſciendi,atque ea è cœlo veriſſimè peti credenti.Ita poſſeſſis hominum ſenſibus triplici vinculo in tantum faſtigium adoleuit, vt hodiè etiam in magna parte gentium præualeat, & in oriente Regum Regibus imperat.* Et reuera ita,vt Plinius ſcribit, ſeſe res habet, paſsimque ex Medicorum & aliorum libris patet. Antiquum iam eſſe iaſpidi draconem inſculpere & annulis inſerere,ex Galeni,*lib.9. de lapidibus*, videre eſt. Alexand. Trallianus,*lib.10.in fine*, Herculis erecti ſuffocantis leonem imaginem lapidi inſculptam ac annulo aureo incluſam Colicæ mederi ſcribit: atque *ibidem*, quaſi rem ſacram & non niſi ſacris hominibus communicandam, contra Colicam hunc annulum commendat.Decimo ſeptimo vel 21. die lunæ accipere iubet annulum ferreum, ac circulum ipſius octangulum efficere, atque in octangulum inſcribere, φεῦγε φεῦγε ἰοὺ χολὴ: ἡ κορύδαλος ἐζήτει, Fuge fuge,heu bilis:alauda quærebat. Subiectum autem ſignum in annuli caput ſcribere iubet. *Et lib.10. cap.1.* contra podagram commendat laminam auream, in qua, Luna in libra vel leone conſtente, inſcriptus ſit verſus Homeri: τετρήχει δ' ἀγορὴ: ὑπὸ δ' ἐστοναχίζετο γαῖα. Qualia paſſim alia quoque habet Trallianus. Plurimos vero tales characteres propoſuit Paracelſus, *in lib.archidoxeos Magic.* Ipſe tamen,*in lib.de Philoſoph. occulta cap. de Characteribus* omnibus characteribus, ſignis, pentaculis,ſigillis præfert duo;vnum, in quo certæ figuræ inſcribitur nomen Adonai; alterum,in quo itidem peculiari figuræ inſcribitur quinque ſyllabarum nomen Dei tetragrammaton (quaſi v.tetragrammaton nomen Dei ſit) Atque hæc ſigilla contra dæmones omneſque incantationes prodeſſe & mira præſtare ſcribit. Neque eo modo ſe nomen Dei prophanare, aut in vanum vſurpare putat: cum iſtis vtatur in hominis commodum, morbóſque ab incantatione ortos, & nullo alio medicamento curabiles hiſce mediis curet.

Verum non ſunt facienda mala, vt euaniant bona,Neque dum monſtrauit Paracelſus, vnde hæ figuræ ſuam efficaciam habeant:etſi confidentiſſimè ſcribat,eas è fundamento veritatis prouenire. Nec alij,qui characteribus efficaciam aliquam tribuerunt,vt Pomponatius, Alb. Magnus,& Aſtrologi in reddenda effectuum, quos characteribus & ſigillis aſſignant,cauſa ſibi conſtant.

Characteris vis vnde.

Quidam è cœlo vires iſtas deducere conantur,& quidem alij aliter.Conciliator, *differentia tot.* ex illo Ptolomæi,*in centiloquio: vultus ſublunarium ſubiectos eſſe vultibus cœleſtibus*,id eſt,ſpecies animalium mundi inferioris ſubiici cœleſtibus imaginibus, ſtatuit, cœleſtem ſcorpionem inferis dominari ſcorpionibus;ſerpentem ſerpentibus.

1.Opinio.

Verum ſit ſanè(quod tamen nondum ab iis probatum) ſcorpiones inferiores ſubiici ſigno Scorpij in cœlo: ſed quid hoc ad ſcorpionem gemmæ inſculptum?Certè ſculptus vel pictus canis vel ſcorpius non eſt ſub eodem genere cum cane vel ſcorpione animali.

Alij vim illam inſtillari ſigillis à cœlo & ſtellis dicunt, ſpiritúmque aſtralem in ea influentem & immiſſum in mundo ſublunari,metallis, lapidibus & plantis illis ſe non accommodare tantùm,verum etiam in eorum ſubſtantiam occultè ſeſe ingerere, cum quibus mutuum & ſympatheticum in prima creatione adeptus eſt conſenſum, familiaritatem mox & continuationem.

Verum concedatur ſanè, cœlum & ſtellas non tantùm, quod vult in hac quæſtione Eraſtus, *part.1. Diſput. aduerſus Paracelſ. pag.115.* hæc inferiora calefacere & illuminare, atque hoc modo vt cauſſam generalem & communem tempore quolibet vnum effectum rebus cunctis demittere: ſed ſtatuatur etiam, certas ſtellas peculiares vires per occultas influentias in hæc inferiora ingerere, & ea,cum quibus habent familiaritatem, peculiariter afficere, atque aliam ſtellam cum ſmaragdo,aliam cum adamante, aliam cum roſa, aliam cum alia planta habere familiaritatem. Verum quid ad hoc faciunt figuræ & characteres inſculpti & adſcripti?cur illas ſuas vires aſtra non æquè in metalla vel gemmas integras, nulliſque characteribus inſignitas infundunt,quam in eas, in quas tales characteres inſculpti ſunt? Certè Pœonia iuſto tempore collecta, aliæque plantæ, atque alia omninò omnia, quæ amulatorum naturalium loco vſurpantur, vires ſuas exſerunt,magnes trahit ferrum, & mouetur ad polum, ſine omni figura vel charactere inſculpto. Vnde rectè,vt ſupra dictum,Galenus ſtatuit, Iaſpidem eaſdem vires habere,ſiue illi ſignum ſcorpij inſculpantur, ſiue non.

Alij ita ſe expedire conantur,dum dicunt, Indiuidua,cum incipiunt eſſe ſub determinata conſtellatione accipere mirabilem quandam facultatem operandi vel patiendi, præter eam,quam habent à ſpecie. Sed ſit hoc ita:tamen gemma vel metallum non tunc fieri incipit,cùm ſculpitur,ſed antea erat, & quidem indiuidua ſubſtantia erat,atque ex ipſorum etiam ſententia aſtralis ſpiritus & vis in ſubſtantiam,cum qua συμπάθειαν habet, ſeſe inſinuat. Inter ſubſtantias nimirum naturales eſt occulta quædam familiaritas & συμπάθεια, non verò inter ſubſtantias naturales & figuras artificiales. 3

Alij in ea ſunt ſententia, figuram quidem non eſſe principium operationis, ſed tamen ad operationem plurimum conferre. Nam deformis figura 4

in

in animo hominis triſtitiam ; pulchra, gaudium adfert:& per inſtrumenta artificum, pro ratione figurarum, variæ fiunt operationes, aliæ per ſerram, aliæ per ſecurim.

Verùm nec hæc alicuius ſunt momenti. Quæ enim eſt pulchritudo vel deformitas in imaginibus & characteribus hiſce? Et cum pulc ra delectent, cùm videntur, quomodo hæc hominem delectare poterunt, cum veſtibus tecta geſtentur, aut rarò adſpiciantur ? & quid ad illam pulchritudinem varia nomina & quidem ignota faciunt? Inſtrumenta artificum quod attinet, facit figura quidem ad operationes, quæ fiunt per motum localem: non verò ad operationes, quæ per alterationem fiunt. In his figura nihil poteſt; gemmæque, ſi quas vires naturales habent, ſub quacunque figura illas exſerunt; ſcribitque Galenus de Iaſpide, *loco ſupra allegato*, ſe eius vim æquè expertum fuiſſe, ſine figura ſcorpij, ac cum ea.

Vires quas Characteribus adſcribunt.

Neque alij etiam quid probabile ſaltem pro Characterum & Sigillorum viribus hactenus adferre potuerunt. Et qui poſſent tam abſurdorum dogmatum rationes & cauſas reddere, cum ſigilla non ſolùm morbos depellere, ſed alia etiam hominibus omnibus gratioſum reddere ; alia ſcientiam, ingenium, memoriam; alia principum fauorem, alia victoriam in bello & cauſis ciuilibus, alia felicitatem in aucupio, piſcatura, venatione, mercatura; alia amicos fidos conciliare ; alia hominem ad ſummos honores euehere ; alia omnium votorum hominum compotem reddere, & neſcio quæ alia præſtare, ſcribant ?

Duo enim ſunt in Sigillis, Materia & Character, quorum neutri illa vis adſcribi poteſt. Materia à Natura eſt & vires iſtas non habet, quod ipſi confitentur:& ſi haberet, ſine figura & chactere haberet; quo modo magneten ferrum trahere, & alias gemmas ſuas vires ſub quacunque figura & ſine characteribus habere conſtat, vt antea dictum. Characteres ab artifice ſunt, & vires iſtas nec ab artifice, nec à ſeipſis habere poſſunt. Characteres enim ſunt ab idea in mente artificis, quæ in exteriora non agit. Ex ſe verò nihil niſi figuræ ſunt. Figurarum autem in agendo nulla eſt efficacia; vtpote quæ qualitates ſaltem quantitatis ſunt. Omnis enim agendi vis eſt principaliter à ſubſtantia, quæ per ſuas qualitates eſt efficax. Atque actio inter contraria eiuſdem generis, qualia non ſunt naturalia & artificialia, inter quæ Characteres. Nec artificialia in naturalia agunt, eaque alterant & afficiunt, quatenus talia: ſed in ea agunt, quatenus materiam naturalem habent:& contra res naturales non alterant aut afficiunt res artificiales, quatenus tales, ſed quatenus ex materia naturali conſtant. Et proinde imagines vel nomina inſculptæ materiæ nihil per ſe præſtare poſſunt, materiaq; ſi afficiatur à cœlo, æquè afficitur, ſi nullam imaginem ſculptam habeat, nullamque peculiarem vim cœleſtium corporum influxus recipiendi characteres, figuræ ac verba materiæ inſculpta ei tribuere poſſint.

Characterum vis refutatur.

Vis agendi unde.

Neque etiam à cœlo vires has accipere poſſunt. Licet enim materia, è qua facta ſunt, vires aliquas à cœlo accipere poſſet: tamen illam recipere poſſet ſine characteribus: neq: hactenus vlla probabili ſaltem ratione monſtratum eſt, ad influentiam & vires aſtrorum recipiendas aliquid facere poſſe tales characteres. Neque characterum cum cœleſtibus ſimilitudo aliqua huc facit ; cum rerum naturalium cum rebus naturalibus, non artificialibus imaginibus earum conſenſus ſit. Præterea imagines conſtellationibus & aſteriſmis ex hominum arbitrio & voluntate docendi cauſſa impoſiti ſunt, qui aſteriſmum, quem piſcem aut ſagittarium nominant, alio nomine appellare potuiſſent: ſicut hoc ſeculo Hollandi ſignis illis meridionalibus, quæ in ſuis nauigationibus obſeruarunt, liberrimè & pro ſuo arbitrio nomina impoſuerunt.

Cum ergo ex nulla naturali cauſa vis aliqua ſigillis & characteribus aſcribi poſſit, ſi aliqua ſicut Paracelſus, Arnoldus de Villa noua, Thurneiſerus & recentiores alij multa de his producunt, in iis efficacia deprehendatur, ea vel imaginationi adſcribenda, vt antea de verbis dictum, omnibúſque notum eſt, maximam vim eſſe imaginationis: vel ſi abs hac ſit, à cauſſa ſupernaturali illa pendeat neceſſe eſt:& quidem à dæmonibus, qui characteribus talibus, vi pacti, quod olim cum ſuis cultoribus inierunt, ſignis tacitè inuitantur & aduocantur. A gentilibus enim ſuperſtitioni & idololatriæ deditis talia ortum habent, dæmonéſque talia ſigilla & characteres quaſi teſſeras militares ſibi conſtituerunt. Et proinde ex pacto ſiue implicito ſiue explicito valent, eo nimirum, quod diabolus cum eo iniit, qui primus ab eo hanc diſciplinam hauſit. Agit nimirum id diabolus, vt conſtitutas à ſe ſuperſtitiones confirmet ac ſtabiliat, eáſque hominum mentibus inſerat, vel inſertas confirmet & propaget, ac hominem à Creatore ſuo, mediiſque ab eo creatis & in ſalutem hominum ordinatis, ad ſe quocũque modo auertat. Ideóque talia nihil aliud ſunt, quã noctuæ quædam diaboli, quibus ad aucupia animarum humanarum vtitur. Ac proinde tolerandum non eſt, quod Phædro, *in chirurgia minore* ſcribit, in tali cura characteriſtica maiora & miraculoſiora deliteſcere abſcondita myſteria maiorum Patrum & antiquorum Prophetarum, quam fas ſit profari. Debuiſſet homo temerarius prius demonſtrare, vel à Deo & natura, vel arte characteribus, & verbis conſtellatis, quæ appellat, tantam vim inditam eſſe, quam in alios Medicos ita debaccharetur, eóſque blaſphemos alaſtores, qui honorem Deo in ſummis & miraculoſis chareсteriſticæ curæ operationibus detrahant, nominaret. Is Deum honorat, qui Dei opera, qualia ab ipſo condita ſunt, contemplatur, admiratur & celebrat. In Deum verò iniurius & impius eſt, qui rebus vires, quas nec à Deo, nec ab arte acceperunt, tribuit.

Contra Phædronem.

Et Patres primi ac antiqui Prophetæ, quos cura characteriſtica vſos ſcribit, non ſunt ij, quorum in ſacris literis fit mentio; cum talia ſuperſtitioſa ipſos adhibuiſſe, nullo argumento probari poſſit; ſed illi, quorum *in Aſclepio Hermet. Triſmegiſt.* fit mentio his verbis: *Quoniam proaui multum errabant contra orationem Deorum increduli & non aduertentes ad cultum religionémque diuinam inuenerunt artem, qua Deos efficerent, cui inuenta adiunxerunt virtutem de anima mundi conuenientem, eamque miſcentes. Et quoniam animas facere non poterant, euocantes animas dæmonum vel angelorum eas indiderunt imaginibus ſuis diuiniſque myſteriis, per quas ſola idola & benefaciendi & malefaciendi vires habere potuiſſent.* Atque alij omnes, qui characteres iſtos probauerunt & defenderunt, damnatæ Magiæ & ſuperſtitionibus dediti fuerunt, Platonici ſcilicet, ſtudioſiſſimi dæmonum cultores; Cornelius Agrippa, Paracelſus & ſimiles de Magia infami ſuſpecti.

Neque valet, quod dicunt, talia fieri ſine dæmonum inuocatione & adiuratione, aliiſque modis illicitis, ſed vi naturali operari. Nam primò ipſis probandum erat, peculiares virtutes talibus ſigillis, quas metalla & gemmæ ex ſe non habent, ineſſe: quod niſi probauerint, mediis illicitis & à Deo non ordinatis, & in natura non propoſitis vtuntur. Deinde etſi pactum cum diabolo & coniuratio explicita non accedit ; implicita tamen adeſſe poteſt, agnoſcitque diabolus iſtas quaſi teſſeras ſuis cultoribus

Characteres Magici teſſera diaboli.

toribus ſemel propoſitas. Et quis eorum, qui omnẽ ſuperſtitionem & idololatriam in talibus ſigillis abeſſe defendunt, nobis explicare poteſt, quid illi miri characteres, &, vt Apuleius nominat, ignorabiliter literati, & ignota verba, quæ apparent in ſigillis à Paracel. *in archidoxi Magica & alibi*, propoſitis ſignificent; aut fidem ſuam interponere, illas figuras & ignota verba non diaboli teſſeras eſſe, quibus ſuos cultores ſibi deuinxit? Quid ſtudioſo illi Louanienſi in Muſeo Cornelij Agrippæ acciderit, ante dictum. Et æquè prohibitum ac nefas eſt, diabolum implicitè, quam explicitè & expreſsè colere. Vnde prima Eccleſia gentibus ad Chriſtianam fidem conuerſis mandat, *in actis Apoſtoli.* vt abſtineant ab idolothytis, ſeu iis, quæ diabolo conſecrata erant.

An liceat Magicis auxiliis ad morbos pellendos uti.

Sed, inquit, Paracelſus: Ergone ægri relinquendi & omni auxilio deſtituti deſerendi erunt; cum medicamenta illa naturalia, & quæ morbis à naturalibus cauſis opitulantur, morbis per veneficia & à diabolo inductis nihil auxilij adferant? Hîc ſciendum, primò falſum eſſe, nullos morbos per Magiam inductos mediis naturalibus ſanari poſſe: cum exempla talium morborum curatorum apud Medicos occurrant. Neque enim omnes morbi à diabolo inducti ſine cauſis naturalibus, ſed ſæpe miniſterio rerum naturalium producuntur, qui proinde cauſis illis remotis per media naturalia tolluntur; accidentibus inprimis precibus, & firma in Deum fiducia. Ita obſeſſis quibuſdam à diabolo purgantia melancholiam medicamenta vtiliter exhibita ſunt; extantque eius rei hiſtoriæ in centuriis curationum Rulandi & alibi. Eſt enim humor melancholicus, vt vulgo dicitur, balneum diaboli. Sic per purgantia capilli, acus, ligna & alia miranda, quæ de veneficio ſuſpicionem non leuem mouerunt, vomitu & per aluum deiecta ſunt, ægrique inde conualuerunt. Et ſit ſanè, vt nihil opis à mediis naturalibus in talibus morbis percipiatur: non tamen ad diaboli auxilium confugiendum eſſe, iam ſupra pluribus monſtratum. Omnia diaboli auxilia ſuſpecta & fraudulenta ſunt, qui ſanat corpus, vt lucretur animam, hominemque à Deo aduerſum ſibi deuinciat: morbuſque quilibet acerbiſſimus, imò mors ipſa, ſanitate à diabolo impetrata opinabilior.

In deſperatis morbis quid agendum.

Quid ergo, inquies, ægro agendum, ſi nec à mediis naturalibus auxilium ſperari poteſt, nec à diabolo auxilium petere licet? Contraria contrariis curari rectè dicunt Medici; idque & hic obſeruandum. Si ergo à dæmone inductus ſit morbus, auxilium diuinum ei opponendum, illudque precibus ardentibus animoque in Deum confiſo implorandum. *Dominus occidit & viuificat; deducit ad inferos & reducit; onus imponit, & tamen eſt ſalus noſtra.* Ipſe reuocandus in die afflictionis, & eripiet nos: Ipſe ſanabit, quando & quomodo volet. Imò ſi Domino non placet à morbo liberare, nihilominus cum Dauide dicendum: *Etſi me occidat Dominus, tamen ſperabo in eum.*

Curatio Magnetica.

Cognata huic quæſtioni eſt alia, *de curatione*; quam appellant, *Magnetica & vi amuletorum.* Multos rerum naturalium effectus eſſe, qui non per cõtactum corporeum, ſed virtualem, vt appellant, afficitur, nemo hodiè, niſi rerum naturalium planè ignarus, negat. Ita Galenus 6. *de ſimpl. medic. facult. titulo*; *Glycyſida*, pæoniam collo ſuſpenſam epilepſiæ mederi ſcribit; quod & Fernelius, *lib. 2. de abdit. rerum cauſis cap.* 17. & alij Medici plurimi confirmant. Vngulam alcis ſpaſmis prodeſſe, vulgò quoque notum. Aëtitem femori alligatum partum promouere, Dioſcorid. *lib.* 5. *cap.* 118. tradit obſeruauitque idem Valeriola, *lib.* 1. *obſ.* 10. De Satyrio Erithronio Dioſcorid. *lib.* 3. *cap.* 127. & Plin. *lib.* 26. *cap.* 10. ſcribit, vel manibus ſolum detentum libidinem vehementer promouere. Sic lapis hæmatites & bubo exſiccatus, manibus tam diu detenti, donec incaleſcãt, hæmorrhagias ſiſtunt. Garcias ab orto, *de aromatibus Indicis, lib.* 1. *cap.* 53. refert, lapidi Alequecæ in India Orientali eam vim ineſſe, vt vel de corpore ſuſpenſus ſanguinem ex quacunque parte affluentem ſiſtat. Tincam piſcem admotum corpori ictero mederi, omnemque bilem in corpore effuſam ad ſe attrahere, referunt Conradus Geſnerus & Kentmannus. Quanta lapidis Nephritici geſtari ſaltem ad pellendum arenulas & calculos ſit efficacia, cum alij docent, tum prolixè monſtrat Matthæus Vnzerus, *de Nephritid. lib.* 1. *cap.* 24. Quis nõ audiuit, contacta torpedine per tridentem, piſcatoris manum obſtupeſcere? Vmbras quoque arborum quarundam noxias eſſe, notum eſt. Quis eſt, qui vel non viderit, vel fando non audiuerit, nonnullos cõſpectum felis, alios verò eius, quam etiam non videt, in ciſta incluſæ præſentiam ferre non poſſe, ſed animo linqui, nec melius habere, antequam felis remota ſit?

Actiones Magneticæ quæ, & vnde dictæ.

Inter reliquas verò omnia cum admiranda vis ſit magnetis, cùm in trahendo ferro, tùm in conuerſione ad populum: *actiones* eiuſmodi, quæ ſine contactu corporeo perficiuntur, à magnete, κατ᾽ ἐξοχὴν, *Magneticæ* hodie appellari ſolent. Quæ cum ita ſeſe habeant, & tot paſſim experimenta ſuppetant, facere non poſſumus, quin actiones tales magneticas, quæ abſque corporis contactu per occultam rerum ſympathiam & antipathiam fiunt, admittamus. Sunt nimirum multæ rerum ἀπόῤῥοιαι, quæ quidem ſenſibus non percipiuntur, à quibus tamen rerum, quæ ſe corporaliter non contingunt, occulta συμπάθεια & ἀντιπάθεια dependet. Et qui tales rerum conſenſus negare velit, eum vel rerum naturalem ſummè imperitum, vel temerarium in iis, quæ experientia probantur, negandis eſſe oportet.

Eraſti contra actiones magneticas ſententia.

Neque hic Thomæ Eraſto, viro aliàs doctiſſimo, aſſentiri poſſumus, qui, *diſput. contra Paracelſ. part.* 1. *pag.* 187. *& ſeq.* omnes tales rerum occultarum conſenſus negat, ſcribitque, maximam partem eorum, quæ de hac occulta antipathia rerum ſcripta reperimus, vana falſaque eſſe; & ſe ex plurimis, quorum facere periculum licuerit, nullum inueniſſe verum, præterquam, quæ rationem habent imperitis etiam agricolis cognitam: & quæ de gemmarum occultis viribus dicuntur, meras nugas eſſe; nihilque hac in parte veri eſſe concedit, niſi quod à manifeſtis qualitatibus dependeat.

Verum enim vero anne & Magnes ferrum trahit & ad polum mouetur ob manifeſtas qualitates? Nullo modo certè. Quod cùm negare non poſſit: ex vno naturæ miraculo non oportere plura eiuſdem generis introducere, contendit. Verùm talia miracula, ſi libuiſſet, plura in natura obſeruare potuiſſet: obſeruaruntque alij viri docti talia non pauca. Et quamuis non negem, aliquam partem eorum, quæ paſſim apud autores exſtant, vana ac falſa eſſe: magna pars tamen vera eſt: etſi multa ex iis eorum Philoſophorum, qui qualitatibus primis occæcati ſunt, oculos effugiant: tantum abeſt, vt ab imperitis agricolis cognoſci poſſint.

Neque magni momenti ſunt, quæ *part.* 4. *diſp. contra Paracelſ.* contra amuleta, & quæ, quæ in diſtans fiunt, actiones affert. *Cùm naturalia πάθη, inquit, ſiue propter formam ſubſtantiæ effectricem, ſiue propter certum temperamentum rebus ſubiectis inſint: non aliter mutantur, quàm per ſenſibilium qualitatum alterationem, ſiue temperamenti mutationem. Quippe forma ſubſtantialis per ſe neque corrumpitur, neque mutatur non mutato temperamento, &c.* Et mox: *Certo certius eſt, pharmaca nulla poteſtate latente morbos abigere, niſi quæ cauſſam expellere, vel morbum ipſum delere poſſunt.*

Verum enim verò, malè præſupponit Eraſtus, nullas

las in rebus dari qualitates, præter eas, quæ fluunt à temperamento primarum qualitatum, aut ſi dentur, quæ fluant à forma, non mutari poſſe, niſi temperamento mutato ſenſibilium qualitatum. Experientia enim multiplici conſtat, dari multas occultas qualitates, quæ ab ipſa forma ſubſtantiali, non mediante temperamento primarum qualitatum, fluunt. Hæ ergo qualitates cùm ſui generis qualitates contrarias habeant, vnde fit rerum antipathia: poſſunt illæ qualitates mutari, non mutato temperamento. Nec illud admitti poteſt, quod putat: occultas qualitates non niſi proxima, & quæ contingunt, corpora afficere; in remotiora verò, & inter quæ aliquid interiectum ſit, non agere. Reperiuntur enim, vt iam aliquoties dictum, inter quos & feles ea eſt antipathia, vt ad præſentiam felis etiam ciſtæ incluſæ, & quam non vident, animo deficiant. Et magnetis vires trahendi ferrum nullo obice aut obſtaculo impediri poſſe, ac per tabulam interpoſitam ferrum à magnete trahi ipſa experientia conſtat. Et quod Eraſtus negat, ferrum à magnete per medias carnes & cutem trahi, id affirmat Ambroſius Paræus, *lib.* 7. *Chirurgiæ cap.* 15. Vbi refert, Chirurgum quendam, hernias puerorum curaſſe magnete in tenuiſſimum puluerem redacto & cum polenta exhibito, inguine verò, qua præcipitabatur inteſtinum, melle inuncto & ſubtili ferri limatura aſperſo. Quod etiam impoſſibile eſſe putat, fruſtum lapidis aut radicis appenſum cuti tantam vim morbifici humoris educere, aut morbum adeò terribilem iugulare poſſe, id impoſſibile planè non eſt. Etſi enim ſenſibiliter humores vitioſos non educat: in cauſſam tamen morbificam agere alio modo talia poſſunt. Etenim non ipſi humores, quatenus tales, cauſſa epilepſiæ ſunt, ſed malignum illud in humoribus & praua humorum διάθεσις & quod peculiari vi cerebro infeſtum eſt, quodque in minima etiam quantitate magnas vires habet, vt in venenis videre eſt. Illud ſi exſtinguatur, & qualitas illa ſi tollatur, epilepſia ceſſat, humore manente, modò is non totus corruptus ſit. Nec impoſſibile eſt, humorum aliquem qualitate quadam depoſita manere, ſicut id non ſolùm coctionibus humorum, ſed & aliis rebus apparet. Spiritus vitrioli, exempli gratia, inſignem aciditatem & acrimoniam habet: at ſi aliquod olei vel ſalis tartari addatur, omnem illam, nulla parte abiecta, amittit.

Sphæra actiuitatis.

Verùm cùm res creatæ omnes virtutem finitam habeant, & aliæ maiorem, aliæ minorem: actio illarum terminis cöcluditur & definitur; & quidem amplioribus vel anguſtioribus: quos in ſcholis Philoſophorum Sphæram actiuitatis nominant, quòd in orbem res naturales ſuas vires agendo diffundere ſoleant. Ac proinde & actio illa, quæ per contactum virtualem fit, etiam ſuis terminis concluditur. In qua aſſignanda, ne fallamur, attendendum. Corpora cœleſtia vires ſuas longiſſimè diffundunt. Elementorum actio anguſtioribus terminis coërcetur. Quæ verò res per ſpecies ſpiritales & occultas virtutes agunt, longè latius vires ſuas diffundunt, vt in ſpeciebus viſilibus, ſono, odore, & ſimilibus videre eſt: quorum quædam etiam corporum obſtaculis in agendo non impediuntur; ſicut in ſono patet, qui etiam denſiſſimos muros penetrat. Ideoque non rectè nonnulli ſphæram actiuitatis occultarum qualitatum non latius ſeſe extendere putant, quam actio caloris in igne ſe extendat. Lux enim in ipſo igne, vt & in aliis rebus, longè latius diffunditur, quàm calor ignis. Non tamen & hi limites nimis latè extendendi, vt ij faciunt, qui actiones ad plurima milliaria extendunt; cùm exemplis è natura petitis id probare non poſſint. Trahit magnes ferrum, ſed non longè remotum. Habet pæonia & alia amuleta ſuas vires, ſed in corpora propinqua, non longè remota.

Curationes magneticæ.

Per hos ergo occultos rerum naturalium conſenſus & diſſenſus, ſi quæ curationes perfici poſſunt; eas libenter admittimus. Cur enim impoſſibile ſit, per occultam qualitatem aut ἀπόρροιαν medicamenti extrà applicati, cauſſam morbicam vel μίασμα aliquod, quod ſanguinem inficit & corrumpit, partiumque naturalem actionem labefactat, vel diſcuti vel e corpore extrahi? Ita certè venenum à Scorpionis ictu immiſſum, à Scorpione impoſita extrahitur, à vipera iniectum, carne vipetina, alia ab aliis ob ſimilitudinem attrahuntur. Simile enim ſimile attrahit. Qualia remedia etiam in peſte adhibentur, multaque talia experientia comprobata nota ſunt, vt oleum Magni Ducis Hetruriæ, oleum Scorpionum Matthioli. Ita febres nonnunquam per amuleta vel veſicatoria tolluntur. Et memini non ita pridem quendam quartana diuturna laborantem, tandemque acutiſſimos in ſiniſtro humero dolores ſentientem, ranunculo, neſcio cuius conſilio, carpo applicato, & à febre & à dolore liberatum fuiſſe.

Neque eſt opus, vt amuletum (quod nonnulli obiiciunt) ſimul habeat vim malam qualitatem introductam tollendi, partique ſuum tonum & naturalem ſuam conſtitutionem reſtituendi. Cauſſa enim morbifica ſublata, natura, quæ nunquam otioſa eſt, plerumque impreſſa illa & relicta à cauſſa veſtigia ſponte tollit & abolet.

Magica prò occultis Qualitatibus non vendi-tanda.

Vnum hic attendatur, ne ſuperſtitioſa vel Magica, & quę vel ab imaginatione, vel à cauſſa ſuperiore, & pacto ſeu explicato, ſeu implicato cum diabolo pendent, pro Magneticis venditentur. Neque Sigilla & Characteres ad magneticas operationes referri poſſint; cum illa vis, quæ iis à nonnullis adſcribitur, nullo modo naturalis ſit: & nec probabile quid ij, qui Sigillorum vires, quas ipſis tribuunt, naturales eſſe contendunt, pro ſua opinione ſtabilienda afferre potuerint: ſed ſi Sigillum aliquam vim habere deprehendunt, quæ non ſit in gemmis vel metallis, ea, vt dictum, vel imaginationi vel vi ſuperiori aſcribenda.

Quo loco & alia quædam habenda ſint, quæ paſſim circumferuntur, viris doctis & prudentibus conſiderandum relinquo; cuiuſmodi ſunt Aqua Martia & fortitudinis, balſamus magnanimitatis, & alia quædam, ab Andr. Libauio, *in defenſione Syntag. arcan. Chym. contra Henning. Scheunemannum action.* 1. *cap.* 3. propoſita. Portentoſa eſt quoque Lampas vitę & mortis, ab Erneſto Burggrauio deſcripta. *Lampas, inquit, hac ſiue lumen incenſum ſemel, ardet iugiter, quoad homo ille, è cuius aptatur ſanguine, vitalem ducit ſpiritum, atque eodem, quo eundem efflat ipſe, hora, ſiue momento ſiue punctiſtitio, ſimul cum eo extinguitur. Scito inſuper; ſi flamma luculenta ſit, eleuata, tranquilla & immota, nihil homo iſte, quod vel corpori vel animo graue ſit aut moleſtum, ſentit: ſin verò ſecus habeat, & aſſurgens flamma variè ſcintillet, aut depreſſior ſit, aut nubiloſa & torpida; indicium tibi anxietatis, triſtitia cæterorumque pathematum eſto. Perpetuò enim ex congenitis Microcoſmi influxibus aſtralibus, ac naturalibus inclinationibus, (cùm & ſanguis ille à ſanguine ipſius hominis, & corpus eiuſdem à ſubſtantia huius ipſius ſanguinis, à quo ſanguis ad praparandam Lampadem mutuò quaſi ſumtus eſt, enutriatur) flamma iſta pro ſtatu & habitu iſtius hominis ſiue proſpero ſiue aduerſo emicat, & ſpectandam ſeſe prabet.* Si hæc non eſt Pyromantia, neſcio, quid pyromantia ſit. Et an non talis artifex Deo æquiparatur, qui ſolus corda & animi affectus ſcrutatur, & cui ſoli dies vitæ & mortis noſtræ noti ſunt.

Lampas vitæ & mortis Ern. Burggrauii.

Incantatio per imagines.

Nullo verò modo ad magneticas, & quæ in diſtās fiunt naturaliter, actiones referri poſsūt eæ, quas

Paracelſus imaginibus tribuit, quas, vt ſupra, *cap.* 13. dictum, ad ſimilitudinem alicuius hominis vel membri eius, forti fide, & firma ac fixa imaginatione fabricare, atque illis medicinam adhibere iubet. Cum enim nec imago talis in hominem longè abſentem, cui ſimilis eſt, vllam ex ſe vim agendi habeat; neque ab imaginatione ille effectus dependere poſſit, vt antea monſtratum: tales imaginationes, ſiue ad nocendum, ſiue ad curandum ſint compoſitæ, merè Magicæ ſunt, & effectus omnis, qui ſequitur, à diabolo pendet. Cuius incantationis Magicæ paſſim apud Gentiles mentio fit. Horatius *ſerm. lib.* 1. *Sat.* 8. de Canidia & Sagana, ac duabus imaginibus, quarum altera ſupplicium, eius vice, quem repræſentabat, patiebatur, altera exercebat, ita ſcribit:

Lanea & effigies erat, altera cerea: maior
Lanea; quæ pœnis compeſceret inferiorem,
Cerea ſuppliciter ſtabat; ſeruilibus, vtque
Iam peritura, modis.

Et de Medea Ouidius:

Deuouet abſentes, ſimulachraque cerea fingit,
Et miſerum tenues in iecur vrget acus.

Talis quoque, lutea & cerea, procul dubio fuerunt imagines, nō verò rudis limus & cera, de quibus Virgilius, *in pharmaceutria*, quibus mulier in magicis ſacris maritū ſuum ab vrbe domum reuocare conatur:

Limus hic dureſcit, & hæc vt cera liqueſcit
Vno eodémque igni: ſic noſtro Daphnis amore.

Atque hoc modo per incantationem aliquibus damnum illatum eſſe hiſtoriæ teſtantur, vt apud Zonaram de Simone principe Bulgariæ, Hectorem Boëtium, de Duffo Scotiæ Rege, & Genebrandum, *lib.* 4. *Chronolog.* de Ludouico Rege Galliæ videre eſt.

Ideoque omnes effectus titulo & exemplo magneticarum, aut aliarum admirandarum operationum in natura palliari non poſſunt. Aliàs & venefica, furcâ vnguento magico delibutâ per aerem inuecta, ſeſe volatu animalium, & ſagittarum aliarúmque rerum grauium per aerem motu ſe excuſare, & vim ſui vnguenti prætendere poſſet. Atque vt magicæ actiones à naturalibus diſtinguantur, circumſpectione opus eſt; neque ſufficit effectum aliquem adeſſe, ſed de cauſſa eius inquirendum, & an à naturali vi vel diabolica poteſtate fiat, diſpiciendum.

Magnes.

Qui autem penitus actiones magneticas cognoſcere, & occultarū rerum συμπάθειαν & ἀντιπάθειαν inueſtigare cupit, magnetis naturam diligentius inquirat, autoreſque, qui de eo ſcripſerunt, conſulat: & qua ratione actiones illæ medicationéſque, quæ ſine corporali contactu fiunt, perficiantur, rectius intelliget. Eſt enim hæc vis in magnete maximè conſpicua, atque ab eo, vt dictum, etiam nomen obtinuit. Neque alicui mirum videtur, quod ἀπόρροιαι illæ & vires ad loca ſæpe remota pertingunt, aut quod vna res, vnam ſaltem rem afficit, reliqua verò non afficit. Nam aeri externo & qualitatibus primis nulla in hæc agendi potentia eſt; ſicut videmus ſpecies viſibiles ſine omni mutatione in aere tam calido, quàm frigido, tam humido, quam ſicco, tranquillo & à ventis moto propagari. Deinde ea ſaltem ſe mutuò afficiunt, quæ naturalem cognitionem habent: ſicut videmus à ſono tantum aures, non oculos vel nares; ab odore nares, non oculos vel aures affici. Sed hac de re & de modo, quo actiones, quæ ſine corporum contactu per tales ἀπορροίας expediuntur, iam ſupra etiam *cap.* 10. actum, totiuſque Magiæ naturalis, quæ reuera tali eſt, fundamentum hîc conſiſtere, & ex his occultis rerum effluuiis & ἀπορροίαις petendum eſſe dictum.

Species ſpiritalium natura.

An plantæ certo ſiderū poſitu colligendæ ſint.

Videtur huius loci & illa quæſtio eſſe, qua controuertitur, An plātæ ad vſus medicos certo tēpore, & quidem ſecundum ſtellarum aſpectus & poſitus, colligi debeant. Negant quidem hoc plurimi, atque inter eos quoq; clariſſimus Eraſtus, *p.* 1. *diſp. cont. Parac. p.* 190. & ſacris literis prohibitum eſſe autumat: & in plantarum collectione ad id tantum attendendū eſſe, vt alia vere, alia æſtate, alia autumno colligantur; aliæ cœlo ſereno, aliæ pluuio, aliæ aëre calido, aliæ frigido. Verùm vbi in ſacris literis hoc prohibitum ſit, ego quidem neſcio. Aut iiſne etiā prohibitū eſt, vt ligna ad ædificationis vſus potius decreſcente, quam incrementū ſumēte Luna cædantur? in plantis quibuſdam ſerendis & arboribus inſerendis Lunæ φάσις, quod agricolis eſt notiſſimum, obſeruetur? Ergo hîc potius cum Matthiolo, *in præfat. in Dioſcorid.* & plurimis viris doctis, cum quibus hîc Chymici plerique conſentiunt, ſtatuo: in plantis quibuſdam colligēdis certos ſiderum adſpectus obſeruandos eſſe. Cum enim inferiora hæc à ſuperioribus gubernentur, & cum iis conſenſum habeant, nō abſurdum eſt, pro vario cœli poſitu vires plantarum quarundā fortiores vel debiliores eſſe. Putántque plurimi doctiſſimi viri, quod notiſſima & celeberrima contra epilepſiam planta pæonia non omnium votis ſatisfaciat, cauſſam nullam aliā eſſe, niſi quod non iuſto tempore colligatur. Et Galenus, *l.* 2. *de antidot. cap.* 11. Alyſſum herbam contra canum rabioſorum morſus inter caniculæ æſtus colligendos eſſe docet. Atque ex rei Medicæ vtilitate eſſet, talia plura diligenter annotare.

Qualitates primæ in curando quid poſſint.

Porrò de medicamentis, quæ ad ſanandos morbos vulgò adhibentur, etiam non parum diſſentiunt à Galenicis. Primò quidem, vt vbique ita & hîc qualitates primas carpunt plerique & non magnifaciunt. Verum contra experientiam, qua conſtat, ab exceſſu qualitatum primarum intemperies in corpus humanum induci, & per contrarias eaſdem rurſum expugnari poſſe. Et quid ſaltem frigidus potus poſſit, ex Galeno & quotidiana experientia patet.

Illud tamen hîc diffitendum non eſt, eos parū rectè ægrorum rebus conſulere, qui ſaltem ad primas qualitates intenti occultarum proprietatum nullam rationem habent quod tamen facere & vtile & neceſſarium eſt. Cum enim, exempli gratia, calidorum & frigidorum medicamentorum ingens ſit numerus: ſingulæ tamen calidorum & frigidorum medicamentorum ſpecies ſpeciales & ſingulares habent proprietates, quibus vnum ab alio differt, & quibus diuerſis partibus & morbis dicata ſunt. Et proinde non ſolum in præſcribendis medicamentis primis qualitatibus intentum eſſe, ſed & quæ cuique parti & morbo propria ſint medicamenta, conſiderare decet. Atque vtilius eſt, in capitis morbo frigido adhibere betonicam, rorem marinum, ſtœchadem Arabicam, quam piper; veronicam, aut pimpinellam &c. Præſtat pauca, probata tamen & propria medicamenta in vſu habere, quam nimium generalibus qualitatum primarum regulis ſolum niti.

Vulgaria medicamenta non reiicienda.

Deinde etſi Chymici plurimi vulgaria medicamenta integra, qualia à natura nobis ſuppeditantur, non planè reiiciant: tamen aliqui eorum omnia ferè medicamenta, quibus adhunc vſque diem Græci, Arabes, Galli, Itali, Germani, aliæque nationes vſæ ſunt, ac paſſim in Pharmacopoliis parantur & proſtant, omnia venenata & maligna eſſe proclamant, & propterea non niſi arte Chymica ab impuritatibus ſeparata & præparata in vſum trahenda eſſe cenſent. Idque per omnes claſſes medicamentorum probare conantur.

Purgantia.

Et primò quidem Purgantia quod attinet, etiam Galenicorum & Græcorum ac Arabum medicorum conſenſu malignitatem in purgantibus reperiri, & vt Galenus, *comm.* 2. *de ratione victus in acutis*, ait, medicamentorum purgantium naturam corporum noſtrorum naturæ contrariam eſſe & deleteriam quaſi, aſſerunt. Et in ſpecie, quod hîc recenſere, vt notum,

operæ

operæ pretium non putamus, quæ ſingula purgantia corpori noſtro damna inferant, ex Græcis & Arabibus prolixè recenſent, & hinc omnia, quæ in officinis vulgaribus purgantia exſtant, vt venenata reiiciunt; nullúmque illorum vſualium medicamentorum eſt, nulla pilularum, potionis vel electuarij purgantis deſcriptio, quæ ipſis veneni labe infecta non videatur.

Alterantia.

Deinde & Alterantia, venenata, maligna, corroſiua ac impura eſſe eodem modo probare conantur. Crocum ſecundum Dioſcoridem, *lib.1.c.25.* lethalē eſſe, ſi ℥iij. pōdere ſumatur. Coriandri perniciem è Dioſcoridis *l.6. c.9.* notam eſſe ſcribunt; vt & papaueris, hyoſcyami, cicutæ, abſinthij, & aliarum plantarum plurimarum noxam & incommoda. Neque ſolùm in his, quorum quædam incommoda nec Galenici planè negant, venenatas qualitates euidenter conſpici aſſerunt, ſed & ea, quæ ſanitati ſolum inſeruire videntur, roſas, violas, meliſſam, valerianam, lauendulam, ſtœchadem, betonicam, argentum, aurum, ab impuritatibus non eſſe libera, ſed morborum, mortíſque adiunctas habere radices exiſtimant; quæ velut adiuncti hoſpites fallaci ſeruitutis imagine opportuna nequitiæ expectent tempora, atque vbi exaltata & ab aliis ſeparata fuerint, calamitoſa ſymptomatum pernicie oſtendant innatas vires & diſſolutionum ac mortis auctores exiſtant.

Veneni in medicamentis origo ſec. Paracelſ.

Porrò labem & malignam iſtam remediorũ qualitatem ob peccatũ pœnæ loco à Deo inflictam eſſe, & naturam in calamitoſam ſortem tranſplantatā non producere iam puras eſſentias, ſed in libra vna croci decem vncias veneni reperiri. Qui moderatiores ſunt, venenata quidem omnia medicamenta eſſe non dicunt: multum tamen impuri habere admiſtum quod vires vtiles impediat, ac eos, qui integra medicamenta exhibent, nō ſecus facere, ac ſi quis aues cum nidis coqueret, cochleas cum teſtis deuoraret.

Vulgares medicamentorũ preparationes reiiciunt Chymici.

Alchymiam verò vnicum inſtrumentum eſſe, quo non ſolum maligna iſta qualitas ob peccatũ à Deo inſita tollatur, verum etiam impuritates, quæ vim & poteſtatē ſpiritus viuifici impediunt & frāgunt, abiiciantur. Vulgares verò iſtas medicamentorum præparationes, quibus medicamenta inciſa, contuſa & in puluerem redacta, per ſe aut vino, aqua, ſero lactis, alióve liquore, vel etiam ſaccharo aut melle excepta, ſub pulueris, potionis, electuarij, pilularum, vel alia quacunque forma, adiectis quoque aromatibus, exhibentur, planè reiiciunt, & iſta præparatione & miſtione, peſtiferas & venenatas qualitates medicamentorum non tantum nō corrigi, frangi & debilitari, verum potius longè peiores & ferociores reddi cenſent. Etenim ipſius Galeni, *de ſimpl. medic. fac. cap.15.* teſtimonio malignas qualitates non tolli aliorum admiſtione, ſed ſaltem guſtum falli, exiſtimant; vnde poſtea medicamenta aſſumta non minori vehementia, quam ſi ſola exhiberentur, ſuam ferocitatem exſerant, & æquè, vt antea, corpori inimici maneant & vires debilitent. Atque hinc etiam iuſcula abluentia poſt ſumtas purgationes fruſtra exhiberi dicunt. Et hîc longam texunt hiſtoriam ſymptomatum, quæ ex purgantium vulgari modo præparatorum vſu excitata ſint.

Quæ in vulgari medicamentorum præparatione reprehẽdant Chymici.

Neque mirum eſſe putant, ſi hæc ita fiant; cum nulla in vulgaribus præparationibus puri ab impuro fiat ſeparatio, neque venenata qualitas longa fermentatione mitigata fuerit. Maximam partem iſtorum medicamentorum non fermentata exhiberi; & licet quædam compoſita diutius aſſeruentur: tamen in iſtis cruda, craſſa & impura ita miſceri, vt nulla poſſit fieri fermentatio.

Compoſita medicamẽta.

Atque hîc in vulgares componendi medicamenta leges inuehuntur. Primò enim reprehendunt, quod nimis magnus medicamentorum numerus in compoſitis coaceruatur. Cum enim quilibet morbus vnicam naturam habeat, & propterea vnicum remediũ appropriatũ requirat, fruſtra etiam viginti vel triginta aut plura coaceruari, vbi vnicũ ſimplex medicamentum ſine vlla aliorũ permiſtione ſufficere poſſit. Deinde cum cibus ſimplex ſit optimus in homine, varius verò noxius: multò magis in corpore ægrotāte & debili ſimplicia medicamenta cōuenire; naturam verò debilē tanta medicamentorũ farragine offendi. Præterea habere nõnulla medicamenta certam inter ſe repugnantiam, quam niſi medicus lōgo vſu & experientia nouerit, vnius interdum permiſtione multorum egregias vires obtundi. Etſi enim quædam ſimiles effectus edere videantur: occultis tamen quibuſdam viribus diſſentire poſſunt, quarum ratione, ſi vnam compoſitionem ingrediantur, ſe mutuò oppugnent. Ideoque neceſſarium eſſe, vt in compoſito ſimplicia non ſolùm primis, ſed etiam occultis & omnibus omninò qualitatibus conſentiant. Id quod medicum præſtare, difficilè eſt; cum vnica natura veras miſcendi leges calleat, quæ mortalibus ignotæ ſint. Atque hinc factum eſſe ſcribunt, vt doctiſſimi olim Medici, Hippocrates, Galenus, & alij rarò operoſiores compoſitiones vſurparint, ſed vnico vel duobus aut tribus ſimplicibus iunctis mira effecerint. In hunc ſenſum multa coaceruant, quibus ipſi Medici Galenici contra nimis operoſam medicamentorum compoſitionem vtuntur, & ex Plinio loca quædam, in quibus in compoſita medicamenta inuehitur, colligunt.

Compoſitionis medicamentorum cauſſa à Chymicis reiiciuntur.

Quas verò compoſitionis medicamentorum cauſſas afferunt Medici Galenici, eas planè reiicere conantur iſti recentiores. Primò enim quod dicitur, ſi nullum medicamentum ſimplex morbo idoneum 1.
ſuppetat, componendum eſſe tale: id negant, & nullum eſſe morbum dicunt, qui non legitima ſua habeat remedia, & vbique locorum ſimplicium præſtantiſſimorum magnam ſuppetere copiam. Quod verò compoſitarum intemperierum cauſſa plurima mendicamenta interdum miſcenda ſint, id planè negant, vanúmque eſſe dicunt, morborum & ſanitatis cauſſas qualitates iſtas ſtatuere. Deinde quod eo fine 2.
compoſitio medicamentorum neceſſaria eſſe ſtatuitur, quod medicamentum ſimplex ob venenatam malignámque qualitatem correctione, aut ſi quod ſit imbecillum aut ignauum, ſtimulo opus habeat, & id reiiciunt, & malignam venenatorum medicamentorum qualitatem non ſolum corrigentibus iſtis adhibitis non minui, ſed etiam augeri ſtatuunt. Quod verò purgantium ignauorum & imbecillium vis acriorum permiſtione ſtimulari poſſit, experientia carere, dicunt. Neque etiam directoriis opus eſſe exiſtimant. Si appropriata & Chymicè præparata adhibeantur medicamenta, nec attenuantibus, nec dire- 3.
ctoriis opus eſſe. Neque etiam opus eſſe, vt corrobo- 4.
rantia addantur; cum omne remedium ita affectum eſſe debeat, vt non noceat, ſed proſit. Ita nec durationis cauſſa opus eſſe, vt componantur medica- 5.
menta; cum ſi Chymicè præparata remedia fuerint, etiam ſi ſimplicia ſint, diu integris viribus perſiſtere poſſint. Tandem nec ad iucunditatem concilian- 6.
dam compoſitione opus eſſe putant, cum, ſi Chymicè præparata ſint, ſatis iucunda eſſe ſoleant.

Verum itaque medicamenta præparandi modum ſaltem eſſe penes Chymicos ſtatuunt: vulgares verò præparationes, cum ſcilicet medicamenta contunduntur, in puluerem rediguntur, ſcinduntur, aſſantur, vruntur, infunduntur, coquuntur, & inde ex iis vel per ſe, vel cum ſaccharo, melle, ſucco aut liquore aliquo, vt vino, ſero caprino, & ſimilibus variæ medicamentorum formæ fiunt, vt pulueres, cōſeruæ, tabulæ, trochiſci, pilulæ, electuaria, cōdita, eclegmata, infuſa, decocta, ſyrupi, toto cœlo aberrare, ſcribunt.

In hiſce enim præparationibus omnibus ſpiritum illum naturalem, actionum omnium autorem duriſſimo illo, quo concluſus eſt, carcere non liberari, venenum à medicamento, purum ab impuro non ſeparari, impdicamentorumque vires perdi ac diſſipari; atque hinc crudis iſtis, immaturis, venenatis, deleteriis, corroſiuis & ingratis medicamentis maximum hominibus dãnum inferri, eadéque ægris plerumque tantam nauſeam parere, vt ſola imaginatione etiam ægris moleſtiam concitent, & nonnulli mori, quam talibus medicamentis vti, malint.

Decoctiones reprehenduntur à Chymicis.

Poſtea verò in ſpecie pleraſque vulgò vſitatorum medicamentorum præparationes & formas reprehẽdunt. In coctionibus, aiunt, plurimæ & præſtantiſſimæ vires deperduntur & euaporant: impuritates nõ ſeparantur, ſaporum, odorum, caliditatis, frigiditatis & ſimilium qualitatum ingratæ impreſſiones relinquuntur; quæ clarificatione per oui albumen, vel admiſtione ſacchari, mellis & aromatum corrigi non poſſunt: vires medicamenti alienæ humiditati commiſcentur, indeque debilitantur.

Infuſiones

In infuſionibus non omnes vires extrahi dicunt, ſed eas ſolùm, quæ in tenuiore ſunt ſubſtantia: præterea aqua, vt in ſyrupis, decoctis, vires eaſdem obtundi.

Syrupi.

Syrupos verò inprimis ob ſaccharum & mel, quæ acutiſſimos & venenatos ſpiritus & abominabiles feculentias contineant, auerſantur.

Electuaria.

Electuaria purgantia reiiciunt; quod non fiat in iis impuri à puro, veneni à medicamento, corticis à nucleo ſeparatio, ſed crudas radices, cortices, fructus & ſimilia contineant, ac diſſentanearum rerum mixtionem habeant.

Pilulæ.

Pilulas quoque venenata, deleteria, corroſiua & impura, nulla artificialia adhibita præparatione continere pharmaca purgantia, puluereſque illos, è quibus fiunt pilulæ, promtè in venas diſtribui non poſſe, ſed diu in ventriculo hærere, ſcribunt.

De alterantibus & præparantibus idem ferunt iudicium, nimirum in pulueribus, conſeruis, conditis, eclegmatis, electuariis, tabulis, trochiſcis commiſceri res naturæ planè diuerſiſſimæ, & non aliam in iis eſſe harmoniam, quàm in lupinis & ouillis chordis, ac nullum vllius hominis tam robuſtum eſſe calorem, qui cruda illa & ſolida medicamenta vincere poſſit. Quo nomine etiam reprehendunt confortantia medicamenta, confectiones lætificantes, diamargaritum & ſimilia: cùm tam ſolida iis admiſceantur medicamenta, vt à calore noſtro, quò exhilarent, & ſpiritus reficiant, reſolui non queant.

Omnia in vulgaribus medicamentis reprehendunt Chymici quidam.

Atq; vt ipſorum verbis hæc omnia in ſummã cõtrahantur, vulgatum medendi & medicamenta præparandi modum improbant; quod, quibus vtuntur, tam purgantia quã alterantia, ſint venenata, deleteria, corroſiua, impura, iniucunda, inefficacia, variè inter ſe confuſa, peregrina (de quo poſtea etiam dicetur) naturis noſtris contraria, variiſque modis corrupta & adulterata; quod in iis omittantur (de quo etiam poſtea monebitur) lapides, mineralia & metalla; ſintque ità præparata, vt non tantùm qualitas venenata non ſit ſublata, verum potius deterior reddita, ſintque præparationes omnino illegitimæ & ſpuriæ, vt nulla doſeos obſeruetur vel obſeruari poſſit ratio. Hinc pharmacopolia vulgata miris modis exagitant, pyxideſque illa in pharmacopoliis deauratas nihil aliud eſſe ſcribunt, quàm vaſa immunditiei, cadauera & ſtercora medicamentorum continentia.

Chymicorum medicamentorum laus.

Contra verò Chymicas medicamentorum præparationes laudant & extollunt. Primò quidem, quod vires medicamentorum Alchymiæ beneficio rectius cognoſcantur & inueſtigentur. Inueniri enim dicũt plurima ſimplicia medicamenta, quæ propter diuerſas partes diuerſas vires habeant, purgent & adſtringant, vt rhabarbarum; inficiant veneno, & veneno reſiſtant vt ſcorpius & vipera; calefaciant & refrigerent, vt acetum: quæ vt rectè cognoſcantur, ſeparatione Chymica opus eſſe, vt vires, quas expetimus, ſinceræ atque ab aliis ſeparatæ habeantur.

Deinde cum danda ſit opera, vt citò, tutò & iucũdè medeamus, primum fieri non poteſt, niſi talia medicamenta vſurpentur, quæ ſummam penetrandi vim habeant, in ventriculo non diu morentur, ſed mox ſuam vim exſerant, poſtea efficacia & valida ſint, ac morbum radicitus tollant. Talia autem ſunt medicamenta Chymica, quæ à materia craſſa, quæ operationem impedit, ſeparata ſunt, viribus exaltata & ſpirituoſa, ac propterea naturæ minus negotij faceſſunt, vt in actum deducantur.

Præterea eadem ſunt tuta. Nam quæ vulgò operoſè per corrigentium admiſtionem, ſæpe tamen incerto euentu, inſtituuntur malarum qualitatum emendationes, eæ felicius & rectius operationibus Chymicorum abſoluuntur, quarum beneficio alienę & noxiæ qualitates tolluntur, ſolum verò puræ & expetitæ medicamentorum vires conſeruantur, atque etiam exaltantur & augentur. Imò Chymica arte ex venenis tuta medicamenta fieri poſſunt. Notiſſima enim eſt venenoſitas mercurij & arſenici: vtrumque tamen ita præparari poteſt, vt ſine periculo inter corpus aſſumi poſſit. Tandem etiam Chymica medicamenta ſunt iucunda & grata, vt ſine vlla nauſea aſſumi poſſint.

Peregrina medicamenta reiiciuntur à quibuſdam Chymicis.

Sunt quoque quidam ex iis, qui pleraque medicamenta vulgaria tam alterantia, quàm purgantia, vt hermodactylos, turpethum, rhabarbarum, coſtum, caryophyllos, ſcammonium, ſoldanellam, cinnamomum, calamum aromaticum, elaterium, ſennã, mechoacannam, ſpicam Indicam, agricum, mannam, colocynthidem, ſebeſten, dictamnum Creticum, bolum Armenum, terram ſigillatam, ſanguinem draconis, caſſiam, zedoariam, crocum, grana paradiſi, lapidem Iudaicum, opium & ſimilia eo nomine reiiciunt, quod ſint peregrina, & cum magno ægrotantium detrimento in vſum trahi ſcribunt. Naturam diuitem vbique ſaluberrima diffudiſſe remedia dicunt, ita vt nulla neceſſitas ſit peregrina conquirere & domeſtica negligere. Imò peregrina iſta corporibus noſtris minus conuenire, Naturamque, quæ omnibus prouidit abundanter, proculdubio etiam facturam fuiſſe, vt iſta apud nos naſcerentur, ſi noſtris corporibus conuenirent. Ideoque Deum inuidiæ argui, ſi exotica præferantur, vtpote, qui remedia cuilibet regioni ad ſubleuandos morbos non creauerit. Et cur qui animæ noſtræ proſpexit, etiam corpori nõ proſpexiſſet. Præterea dicũt, noſtra poſſe colligi cõuenientibus tẽporibus, cũ ſæpe ignoretur, quãdo peregrina collecta, & quàm iuſtè aſſeruata ſint. Et talia multa, quæ Tabernæmontanus & alij medici Galenici de nimio abuſu peregrinorũ, & cõtemtu domeſticorum medicamentorum ſcripſerunt, ex iis colligunt & contra vniuerſam Medicinam Galenicam detorquent, tandemque concludunt, medicamenta iſta peregrina Arabum medicorum nugamenta, & Seplaſiariorum & Pharmacopolarum, ſuis potius commodis, quàm ægrorum ſaluti intentorum, eſſe commenta.

Mineralia & metalla commendant Chymici.

Denique & hoc carpunt, quod Galenici Medici lapides, metalla & mineralia vel negligant, vel rarius adhibeant: cum tamen ex omnium medicamentorum genere ſint præſtantiſſima, & vegetabilia ad plurimorum morborum exſtirpationem non ſufficiant. Licet enim vegetabilia etiam planè non reiiciant: tamen pleraque eſſe imbecilliora ſtatuunt, quàm vt morbos firmis radicibus inhærentes exſtirpare poſſint; cùm ſint fugacis vitæ, nec ſtabilem balſamum

obti

obtineant, nec à putredine præſeruent, quod metallica præſtant, quæ diu integra conſeruantur. Mineralium enim, præcipuè perfectorum metallorum, ſpiritus corruptioni minimè obnoxij ſunt, & propterea vires ſuas efficaces exerunt: deinde plantæ pleræq; à ſpiritibus metallicis vires ſuas accipiunt: ideóque & ipſi Galenici Medici eos, qui aliis medicamentis curari nequeunt, ad thermas & acidulas mittunt, quæ omnem ſuam efficaciam à ſpiritibus mineralium & metallorum habent. Atque ita cùm & materiam medicam ſelectiorem & efficaciorem habeant Chymici, eandémque diligentius præparent, fieri etiam dicunt, vt multos morbos Galenicis incurabiles, apoplexiam, epilepſiam, elephantiaſin, hydropem, podagram, quartanam ſanent.

Capita iſta accuſationũ nec pauca nec leuia ſunt: quæ ſi omnia probari poſſent, meritò Galenica, & hactenus vſurpata medicamenta omnia reiicienda eſſent. Verùm ab iis Galenicos vindicare non difficile eſt. Namprimò quod de veneno maledictione diuina omnibus rebus indito dicitur, ſine omni ratione profertur, ſatiſque id dogma ſuprà, *cap.* 16. refutatum eſt, vt hic plura addere opus non ſit. Et ipſi Chymici ſaniores hac de re aliter ſentiunt, vt videre eſt apud Rulandum, *in progymnaſmatibus alchymiæ quæſt.* 25. Deinde nec ex effectibus hoc probant, nec ſequitur, crocum venenum eſſe, quia nimiâ quantitate ſumptus nocet. Nam vel optima medicamenta & quidem Chymicè præparata, damnum inferunt, ſi nimiâ quantitate ſumantur.

An vulgaria medicamēta omnia ſint venenata.

Præterea valde inepti mihi illi eſſe videntur, qui illud, quod vſui alicui Medico inutile rebus admiſtum eſt, venenum eſſe cõtendunt. Quaſi enim illud, quod ad vnum aliquem effectum vtile non eſt, ob id venenum dicendum ſit? Conſtat, exempli gratia, rhabarbarum partibus heterogeneis, & cum parte purgante miſta eſt quædam pars terreſtris adſtringens, quæ licet ad purgandum vtilis non ſit, non tamen ideò venenum eſt, ſed ipſa etiam ſuum vſum in roborando obtinet. Et ſit, purgantia quædam, puta vehementiora, naturam corpori noſtro aduerſam habere: quid illud tamen contra Galenicos, vel quid pro Chymicis? Agnouit illam qualitatem in purgantibus Galenus, neque opus fuiſſet tot Galenicorum in re non controuerſa teſtimonia congeri: ſed hoc eorum teſtimoniis probari debebat, quod ideò, & quia aliquid corpori noſtro aduerſum obtinent, planè reiiciẽda ſunt. Habẽt cauteria, ſectiones, imò vomitoria ſua incommoda, nõn tamen ideò nunquam adhibenda ſint. Ita etiam purgantia, præſertim fortiora, aliqua moleſtia ægrum afficiant: commodum tamen, quod adferunt, purgando vitioſos humores, longè maius eſt. Et ſi quæ damna inſigniora inferant purgantia, id fit, cum non rectè exhibentur. Vnde expreſsè Fernelius *lib.* 5. *meth. cap.* 15. vitioſæ purgationis incommoda recenſet, quæ malè omni purgationi rectè inſtitutæ attribuuntur. Et Chymica medicamenta purgantia, niſi rectè adhibeantur, eadem ſecum incommoda coniuncta habent. Ideoque talia non temerè & quibus vis adhibenda, ſed morbi natura, ægri conſtitutio, & alia, quæ ad purgationem rectè inſtituendam ſunt neceſſaria, prius diligenter perpendenda ſunt, antequam exhibeantur.

An Chymica purgantia vulgaribus ſint benigniora.

Nec eſt, quod dicat aliquis, non ſimpliciter talia purgantia reiici, ſed cruda, & vt vulgo adhibentur: Chymica verò ſeparatione venenũ tolli, ac vtile medicamentum fieri poſſe. Nam quocunq; modo præparentur talia purgantia, nunquam naturam ſuam planè exuunt; neque adhuc purgans aliquod exhibuerunt Chymici, quod purgãdo nullam moleſtiam exhiberet ægro. Et vis illa corpori humano aduerſa non tam eſt in illo craſſamento, quod ſeparatur, quàm in ipſo illo ſucco purgante: neque vllus adhuc inuentus Chymicus, qui illam, ſalua vi purgante, planè tollere potuerit. Ideóque extracta purgantia non minus cautè, quàm integra, exhibenda. Quæ enim vis erat in integro, & per drachmam vnam vel alteram diſperſa, ea in grana aliquot contracta, & à corpore, à quo obtundebatur, liberata, fortior eſt, & magis corpus afficit: ac gratia ſæpe ſolùm eſt in paruitate. Ideóque ſaniores Chymici etiam extractis & Chymicè præparatis purgantibus corrigentia & corroborantia, vt olea deſtillata, aromatica & alia adduat.

Neque illa ex diuerſis partibus compoſitio à maledictione diuina eſt: ſed Creator rerum omnium pro ſua ſapientia rebus omnibus naturalibus ſua corpora artificioſè compoſita dedit, quorum partes etiam ſingulæ ſuos in medicina vſus habent. Imò Creator potentiſſimus ac Optimus hoc ipſo ſaluti humanæ proſpexit, quod in medicamentis (vt & alimentis,) tales partes terreſtres admiſcuit, vt medicamentoſæ parti quaſi freni loco eſſent, eiúſque potentiam, corpori noxiam futuram, nonnihil cohiberent & remorarentur, ne præceps ſit in agendo, ac liberius corpora inuadat, ſed lentè procedat, & ſine damno agat. Vbi tamen ſubita & potentiore medicamenti Chymicorum vi opus, Chymicè præparata exhibere licet. Exemplum huius rei in omnibus cibis ac potibus ineſt, in quibus ea ipſa de cauſſa Creator partem alimentoſam aliis non alimentoſis immiſcuit. Nam, verbi gratia, etſi præcipua vini vis ac potentia ſpiritus reficiendi in ſpiritu eius ſit: tamen longè commodius potus loco ſumitur vinum, quàm ſpiritus vini. Etenim ſpiritus vini à partibus reliquis, cum quibus mixtus erat, ſeparatus, nimis ſubitò in omne corpus ſeſe penetrat, caput tentat, facilè inflammatur, iterúmque corpus inflammat ac ſpiritus accendit, ac ſubitò diſſipatur: at cum reliquis vini partibus miſtus gratiſſimum potum conſtituit, ventriculum ac reliquas partes blando calore fouet, ſpiritúſque, qui vino ineſt, ſenſim cum ſpiritibus & alimentis miſcetur, & in omne corpus diſtribuitur, eique robur concitat. Id quod etiam de aliis alimentis & medicamentis verum. Quæ qui negant, & quibus res omnes naturales ob venoſitatem ita ſuſpectæ ſunt, ſolis ſpiritibus nutriendi eſſent, iiſque pro vino & cereuiſia ſpiritus vini, hordei, vel tritici; pro pane & carne, extractum horum dandum eſſet. Quod ſi fieret, ipſa experientia procul dubio edocti rectius hac de re ſentire inciperent, neque opera Creatoris veneni nomine infamarent. Hinc etiam de Hiuca ita ſcribit Scaliger, *exerc.* 153. *ſect.* 5. *Hiucæ ſuccus lethalis, farina ſalubris: eo modo, quo porri ſuccus pernicioſus, porrum ipſum editur ſine noxa: Ratio pendet à duplici cauſſa; vna eſt, partium tenuitas: vnde facilitas penetrationis: altera, libera qualitas & facultas in ſucco ipſo, poſteaquam ſoluta eſt ſocietas, quam inierat cum parte terreſtri à primordiis ipſis ortus ipſius plantæ: quæ pars aduerſa qualitate ferocitatem eius ita cohibebat, quemadmodum craſſitie ſua tardabat celeritatem.*

Medicamētā non fruſtra habēt diuerſas partes.

Atque ob hanc cauſſam data eſt corpori facultas ſecretrix & expultrix, vt partes illæ inutiles corpori alendo è corpore per vias odinarias euacuentur. Quod vbi fit, corpori nullum damnum inferunt. Idem etiam fit in medicamentis. Et licet facilè concedamus, rectè in multis ſeparationem Chymicam inſtitui, & talia facilius in actum deduci ac potentiora eſſe: tamen ſunt quoque multa integra ſimplicia & ex his compoſita, vt theriaca & alia, quæ & ipſa facilè vires ſuas aſſumta exſerunt. Et actum eſt iam cum eo ægro, vbi vis naturalis ita proſtrata eſt, vt nullum medicamentum in actum deducere, vel cibum concoquere poſſit.

An medicamenta ſemper Chymicâ præparatione indigeant.

Tempus ergo & ſumptus ſæpe Chymici nimis curioſè perdunt, qui omnia medicamenta, quæ natura ipſa nobis ſatis rectè præparata ſuppeditat, reſoluere conantur. Quaſi enim conſerua roſarũ, aliæque plurimæ, vt & condita & pulueres, atque hinc confecta compoſita non cum ſumma vtilitate in morbis adhibeantur, imò ſæpè tutius & cõmodius, quam olea & ſpiritus. Et certè curioſi interdum nimis ſunt Chymici, & fruſtra multos labores & ſumtus impendunt in iis extrahendis, deſtillandis, vel alio modo præparandis, quæ per ſe ſatis efficacia ſunt; qua de re etiam infrà, *cap. ſequente*, dicetur. Quæ tamen non eo dicuntur fine, vt Chymicorum medicamenta reiiciantur, cùm ſuam laudem mereantur, & ſuam ſæpe præ aliis prærogatiuam habeant: ſed vt ſolummodo monſtretur, medicamenta integra aut vulgari modo præparata non omnia venenata, atque ob id planè contemnenda eſſe, ſed ſuo loco etiam ſuam vtilitatem habere. Et annon ipſi Chymici cibos, quibus veſcuntur, & ſuis ægris exhibent, non eſſentiis & oleis deſtillatis aromatum, ſed aromatibus ſaltem pulueriſatis condiunt?

De compoſitis medicamentis ſententia.

Quæ verò contra vulgarem medicamentorum compoſitionem adferunt, non eius ponderis ſunt, vt ideo vulgaria pharmacopolia planè claudi, & vſitatus hactenus medicamenta cõponendi modus planè aboleri debeat. Et pleraque, quibus hîc pugnant, tela Galenicorum ſunt, quæ ipſos non feriunt. Nam primò, quæ ex Plinio, Fernelio, Ioanne Baptiſta Montano, Tabernæmontano, afferuntur, per ſe clara ſunt. Atque omnes doctiores Medici non reprehendunt, qui ſine cauſſa in vno medicamento tot ſimplicia cumulant: ac temerarium eſſe iudicant, vti compoſitis, vbi ſimplicia ſufficerent. Et vitioſum eſſe cenſent, in eodem compoſito ponere ſimplicia plura eiuſdem planè facultatis. Ideóque etſi quidam inept. Medici ſint, qui in omnibus fere medicamentis ponunt radices, cortices, folia, flores, ſemina, fructus, & ſingulorum ſæpe longum catalogum, & hunc modum ſcribendi formulas medicamentorum in omnibus religioſè obſeruant; & à Pharmacopœis, quibus ex iſta medicamentorum farragine plus lucri accedit, non rarò artis eſſe putetur, tot medicamenta congerere, & hi, quibus id in vſu eſt, laudentur & extollantur, alij verò, qui paucis & ſelectis contenti ſunt, vituperentur: talia tamen artificum errata arti imputanda non ſunt, nec cauſſæ, ob quas componenda putant medicamenta Galenici, futiles ſunt.

Cauſſa compoſitionis medicamentorum.

Nam primò quod dicunt recentiores Chymici, nullum morbum eſſe, qui non legitima remedia habeat ſimplicia, & proinde opus nunquam eſſe, vt
1. plura componantur, fidem non meretur. Quis enim eſt Medicorum, qui non tam in morbis, quam in cauſſis variam complicationem videat? vbi ad plures ſcopos medicamenta dirigenda, quod vno ſimplici medicamento ſemper exſequi non licet: cùm in ſimplicibus tot facultates iunctæ ſemper non dentur, quot ſcopi medico proponuntur. Id cùm in morbis temperiei manifeſtum ſit, negant quidem qualitates primas ſanitatis & morborum cauſſas eſſe: ſed ſine ratione negant; & ſuprà ſatis hæc opinio, quæ cum manifeſtiſſima experientia pugnat, refutata eſt.

Interim tamen, quod modò dictum, libenter concedimus, in medicamentis variis miſcendis cautè agendum eſſe, atque opus eſſe, vt eorum, quæ miſcentur, medicamentorum vires & conſenſus ac repugnantia mutua nota ſint, ne ea miſceantur, è quorum miſtione noxium medicamentum euadat. Spiritum vitrioli ſine damno propinari poſſe, notiſſimũ eſt: exhibetur & nitrum ſine damno. At ſi ſpiritus nitri & vitrioli miſceantur, fit inde aqua fortis, metalla omnia, præter aurum corrodens: eidem ſi ſal armoniacus addatur, fit inde aqua Regia aurum ſoluens. Tale aliquid inter vegetabilia miſta euenire poſſe, abſurdum non eſt.

Cum eadem experientia, imò ſuæ ſectæ aſſeclis 2.
pugnant, qui malignas & noxias qualitates medicamentorum aliorum admiſtione corrigi negant. Videantur ſaltem deſcriptiones Medicamentorũ purgantium apud Crollium, qui inter Chymicos hodie non poſtremus habetur. Si enim ſola digeſtio vel ſeparatio ſufficeret ad malignitatem purgantium tollendam, cur adderet ſuis compoſitis, cinamomum, caryophyllos, nucem muſcatam? cur ſcammonium ſucco cidoniorum & roſarum præparet?

An vis purgandi aliorum admiſtione intendi poſſit, necne, vel tartarum docet, quod purgantibus admiſtum, eorum vim intendit. Etſi enim & illud aluum ſtimulandi aliquam vim habeat: tamen purgantia, quibus admiſcetur, plus purgant, quàm ſi vtraque ſeorſim ſumerentur.

Directoria quoque inutilia non ſunt. Purgantia 3.
quidem certos humores reſpiciunt, ſed plerumque cum certis partibus nullam peculiarem conuenientiam habent. Ideóque ſi iis appropriata, quæ vocant, & certis partibus dicata medicamenta admiſceantur, iis quaſi vehiculis & directoribus ad partes eas, cum quibus habent conuenientiam, pertingunt.

Quod Roborantia addenda non eſſe cenſent ideò, 4.
quod nullum medicamentum ita affectum eſſe debeat, vt noceat: nullius momenti eſt. Reuera omnia medicamenta eo fine exhibentur, vt proſint, non vt noceant: interim operatio quorundam medicamentorum non ſine aliqua moleſtia perficitur: neque Chymici vomitoria talia adhuc monſtrarunt, quæ ſine omni moleſtia operationem perficiant.

Rem quoque manifeſtam negant, cum durationis 5.
cauſſa medicamenta componenda negant. Si omnia ſimplicia in ſpiritus, olea, ſalia vel extracta reſoluenda, iiſque tantum vtendum eſſet, nullo quidem ſaccharo, medicamenta à corruptione cõſeruante, opus eſſet. Verùm ſæpe integris medicamentis opus eſt: neque quiſquam vel per aquam vel per ſpiritum roſarum id præſtabit, quod per conſeruam roſarum effici poteſt: id quod de fructibus etiam plurimis, quales ſunt ribes, ceraſa & alia plurima verum eſt. Ergo integra etiam ſaccharo admiſto in neceſſarios vſus conſeruanda ſunt.

Quod iucunditatem attinet, cuius gratia etiam 6.
nihil admiſcendum cenſent, modo Chymicè præparentur medicamenta: illud etiam cum veritate non planè conſentit. Multorum n. medicamentorũ ſapores nulla præparatione planè tolli poſſunt; niſi ſimul ipſa virtus tollatur. Et efficacia medicamentorum plurimorum ita cum ſapore coniuncta eſt, vt nullo modo ab eo ſeparari poſſit. Tollatur amaritudo abſinthij, & efficacia illa, quã in plurimis morbis præſtat, ſimul tolletur. In extracto rhabarbari illud nauſeabundũ & ingratum æquè ineſt, ac in integro.

Suam ergo, & quidem maximam, Chymicæ præparationes laudem habeant: ſuus tamen etiam locus vulgaribus præparationibus relinquatur. Et hominis eſt vel nimis curioſi vel otioſi, omnia Chymicè præparare velle; & vbi vel puluis vel conſerua ſufficeret, extractum, oleum, vel ſpiritum exhibere. Et faciunt, qui nullo, niſi Chymicè præparato, medicamento vti volunt, ac ſi quis ſitienti pro vino ſpiritum vini exhiberet, & cibos non puluere piperis, zinziberis, cinamomi, caryophyllor. croci, ſed horum oleis deſtillatis condiret.

Doſis parua in medicamentis Chymicis quanti habenda.

Neque illa Chymicorum medicamentorum commendatio, quod minori doſi & ſine nauſea exhiberi poſſint, ſufficit, atq; ideo vulgaria medicamẽta planè negligenda ſunt. Hoc quidem verum eſt, ſi medicamentum

mentum aliquod tutum ita præparari poteſt, vt virtus eius minori doſi concludatur, gratiam tale medicamentum apud ægros mereri. Verùm ſola doſis paruitas ad commendationem non ſufficit: alioquin multa agyrtarum & empiricorum medicamenta, imò ipſa venena, hoc modo commendari poſſent. Ideoq; non ſatis eſt, vt quid ſine nauſea ſumatur, ſed hoc etiam, atque inprimis quidem, attendendum, quos in corpore effectus edat. Ergò licet ſine omni nauſea ſumi quid poſſit: ſi tamen corpori ſumtum noceat, tantum abeſt, vt eo nomine commendationem mereatur, vt etiam inter venena numerandum ſit, quorũ multa potui & cibis miſceri poſſunt, vt guſtu non percipiantur. Præterea etiam attendendum, non ſolùm quàm gratum ſit, ſed etiam quàm Indicationibus reſpondeat medicamentũ. Qua in re à non paucis hodie peccatur, qui vt ſaltem palato ægrorum inſeruiant, extractum ſcammonij, gummi gotte, pilulas vel puluiſculum mole quidem exiguum, vi tamen magnum, exhibent, parùm ſolliciti, an etiam morbo conueniant, & eum humorem, qui debet euacuari, euacuent.

Neque etiam, quæ in ſpecie contra vſitatas & vulgates medicamentorum compoſitiones afferuntur, talia ſunt, vt propterea planè aboleri debeant vulgata medicamenta. Et primò quidem quod attinet decocta, fatendum quidem, hac in re frequentiſſimè à pharmacopœis peccari: propterea tamen decocta planè reiicienda non ſunt; cum aquæ deſtillatæ, vel alia Chymicè parata in multis id præſtare non poſſint, quod decocta. Adhibenda potius diligentia, vt errores vulgares corrigantur, decoctio fiat non vaſe aperto, ſed clauſo, ſeu duplici, ne ſpiritus euaneſcant, ſed collecti decocto addantur; quod per inſtrumentum idoneum factu facile eſt. Poteſt quoque clarificatio fieri non ſolum per albumen oui, ſed commodius per digeſtionem & fermentationem, per quam craſſiores feces ſeparantur & ſponte ſubſident. Nec eſt, quod aquæ admiſtio mutuatur. Certè ipſi Chymici nec vitrioli, nec alios ſpiritus ſolos exhibent, ſed cum aliis miſcent, quorum vehiculo quaſi, in totum corpus penetrare facilius & tutius poſſint.

Decocta vt paranda.

In fuſiones.

Infuſiones etiam ob aquam eadem de cauſſa non reiiciendæ. Nec tamen infuſiones ſolum fiunt in aqua, ſed & vino, aliiſque liquoribus, ſeu menſtruis, quę appellant, parari poſſunt.

Mel & ſaccharum an medicamẽtis admiſcenda.

Nimis verò ſuperſtitioſi ſunt, quod ſyrupos & conſeruas ob ſacchari & mellis admiſtionem auerſantur: quaſi cibos melle & ſaccharo conditos nunquam ſine damno comediſſent. Neque eſt, vt ſpiritus acutiſſimos & venenatos in iis metuant. Sint ſane aliqui ſpiritus acuti in melle & ſaccharo: tamen venenati non ſunt; & ita à natura miſti ſunt cum aliis, vt nihil periculi & damni adferant. Verum nondum probarunt, tales ſpiritus in ſaccharo & melle eſſe: licet variis modis in corpore mutationes & corruptiones ſubire poſſint; ſicut idem in aliis quoque accidit. Poſſunt quidem vinum, cereuiſia, panis & alia plurima, quibus alimentorum loco vtimur, ita corrumpi, vt homini noceant: quæ propterea tamen nõ planè reiicienda, aut non niſi Chymicè præparata in vſum trahenda ſunt.

Electuaria, purgantia & pilulas & pleraque alia medicamenta vulgaria reiiciunt, quod nulla in iis puri ab impuro, veneni à medicamento fiat ſeparatio. Verùm antiqua iſta cantilena eſt, neq; demõſtratum, venenum omnibus ineſſe, aut in omnibus ſeparatione opus eſſe. Cui tamen libet, etiam ex iſtis extracta purgantia parare poterit.

Quãdo vulgaribus, quã do Chymicis medicamentis vtendum.

Quæ omnia, vt hæc concludam, cùm ita ſeſe habeant, errant & ij qui nunquam Chymicè præparatis medicamentis, ſed ſaltem integris vtuntur, Chymicaſque præparationes planè negligunt. Sæpe enim expedita agendi potentia opus eſt, quæ maximè reperitur in Chymicè præparatis medicamentis: & diuerſæ nonnunquam facultates eidem inſunt medicamento, quæ ſeparatione indigent. Errant contra & illi, qui ſemper Chymicis vtuntur: cùm ſæpè integro, quale à natura ſuppeditatur, medicamento opus ſit. Medici ergò prudentis eſt, & Chymicis & vulgaribus ac integris medicamentis inſtructum eſſe, & nunc his, nunc illis, pro morborum, loci, temporis, aliarumque circumſtantiarum ratione vti.

Exoticis medicamentis an vtendum.

Cæterum illud quod attinet, quod Galenici eo nomine reprehenduntur, quod exoticis medicamentis vtantur: vt eorum inſtitutum non probamus, qui peregrinis vtuntur, cùm domi æquè vtilia habeant: ita præter rem mihi ſapere videntur iſti, qui exotica planè reiiciunt medicamenta; nec tamen vina, quæ domi ſuæ non creſcunt, nec aromata exotica, quibus cibi quotidiè condiuntur, auerſantur. *Non omnis fert omnia tellus.* Ideoque negotiationes & commercia inſtituta ſunt, vt vna regio alterius inopiam ſubleuet. Multæ ſunt regiones, quæ nullum ſalem ferunt: ideonè illarum incolis cibi inſulſi comedendi. Certè metalla, quibus ipſi creberrimè vtuntur, non in ſuis regionibus inueniunt, ſed aliunde aduectis vtuntur. Laudantque iidem Galenum, quod in Cyprum & Lemnum cognoſcendi medicamenta, quæ eò loci proueniunt, cauſſa profectus ſit. Quo labore quid Galeno opus fuiſſet, ſi quælibet regio ſaltem medicamentis domi ſuæ natis vti deberet? Verùm ipſi abſurditatem huius ſententiæ tandẽ agnoſcunt, & poſtquam multis in peregrina medicamenta inuecti ſunt, ita ſuam mentem explicant: taxari ſaltem id, quod, neglectis noſtris medicamentis domeſticis, peregrina in vſum trahantur. Verùm quid hoc contra Galenicos? Omnes Medici prudentiores illam nimiam curioſitatem aut luxuriam potius in medicamentis reprehendunt, cenſentque, ſi per domeſtica medicamenta morbus aliquis curari poteſt, ſine cauſſa exotica anxiè conquiri, & ſæpe talia, quæ temporis diuturnitate ac tempeſtatis iniuria corrupta aut adulterata ſunt. Si verò domeſtica medicamenta non ſatisfaciunt: nulla cauſſa eſt, cur non exoticis vti debeamus. Mediculque peritus adulterata & corrupta à genuinis & integris diſcernere poteſt. Nec refert, quod in alio climate nata ſunt: cùm aromatibus peregrinis quotidie in cibis & medicamentis, imò vinis exoticis, non ſolum ſine damno, ſed cum commodo vtamur.

Ex metallis & mineralibus medicamenta an vſurpanda.

Tandem cum recentiores quidam Chymici hoc carpant in Galenicis, quod metalla negligant, vel illis rarius vtantur: hîc quæſtio iſta explicanda, *An ex metallis & mineralibus parata medicamenta tutò vſurpari poſſint; & an medicamentis ex vegetabilibus & animalibus deſumtis præferenda ſint.* Dictum autem eſt in *Inſtit. pag.* 1263. nos cum iis non facere, qui medicamenta ex metallis & mineralibus planè reiiciunt. Et ſi nihil aliud eſſet, quod vſum medicamentorum è metallis & mineralibus paratorum perſuadere poſſit, thermæ & acidulæ ſunt, quarum vis, quæ in morbis grauiſſimis maxima eſt, tota à metallis & mineralibus prouenit. Verum & antiqui Medici iſta non ſolum extra, ſed & intra corpus adhibuiſſe, chalybem ſcilicet, ſulphur viuum, æris ſquamam, æs vſtum & ſimilia, patet è Diſcorid. *lib.* 1. *c.* 17. *lib.* 5. *c.* 47. 53. 54. 81. Galen. *de medicament. fac. parab. lib.* 2. *cap.* 36. *de compoſit. medicament. ſec. loc. lib.* 9. *c.* 5. Celſo *lib.* 2. *cap.* 12. Si ergo mineralia & metalla cruda & non præparata, quæque ſua malignitate non carent, in vſum traxerunt: cur non chymicè præparatis, & ab arte mitioribus factis vti liceat? præſertim cum euentus reſpondeat, multique graues morbi eorum vſu depulſi ſint.

Vitrioli ſpiritus.

Vt iam teſtimonia & exempla Chymicorum, quæ forſan

forſan alicui ſuſpecta eſſe poſſent, non adferam; à dogmaticis plurimis ea & vſurpata & commendata fuere. Quis hodie Medicorum, niſi qui forſan eum nunquam vidit, ſpiritum vitrioli non vſurpat?commendat eum Crato, *conſil.* 17. 2. 75. 234. Horat. Augen. *de peſt.lib.* 1.*cap.*17.& alij plurimi.

Ita ſpiritum & flores ſulphuris, ſpiritumque ſalis plurimi in vſu hodie habent.

Quis neſcit, quantum medicamenta è chalybe præparata ad viſcerum obſtructionem, cachexiam & alios morbos tollendos à plurimis dogmaticis commendentur? vt apud Ludouic. Mercat. *lib. de recto præſidiorum vſu cap.*7.*de Morb. Mul.lib.*2.*cap.* 8. Metthiol. *in comm ſupra lib.* 5. *Dioſcorid.c.* 54. Hor. Augenium, *tom.* 1.*Epiſt.*7. Capiuacc. *lib.* 3. *pract.* 26. Euſtachium Rud. *lib.*1.*pract.*3. Reiner. Solenand. *ſect.*1. *Conſil.* 11. *& ſect.*3.*Conſil.*13. aliosque plurimos videre eſt.

Nitrum præparatum.

Nitrum præparatum, quod ſal prunellæ appellãt, hodie in anginis, febribusque ardentibus tollendis feliciſſimè vſurpari, pauci ignorant.

Ex Antimonio & Mercurio medicamenta.

Antimonium & Mercurius, etſi fortiora ſunt medicamenta, & omnino cautius, quam reliqua vſurpanda ſint: tamen rectè præparata & morbis conuenienter ac rectè exhibita ea efficere, quæ aliis medicamentis præſtari vix poſſunt, experientia ipſa teſtatur; cum bezoardicum minerale & Antimonium diaphoreticum hodiè in multo vſu ſint. Et ſcio puellæ duodecim annorum, multis vlceribus malignis, præcipuè circa iuncturas laboranti, Antimonium diaphoreticũ vltra annum ſingulis ferè diebus duodecim granorum pondere exhibitum, cum alia medicamenta nihil profeciſſent, eamque ſanitati reſtitutam fuiſſe. Verùm fixa iſta tutius exhibentur. Quæ verò vim adhuc purgandi habent, præcipuè mercurialia, etſi interdum in magnis morbis, vt hydrope, feliciter adhibita non ignorem: contra tamen etiam ſæpe nocuiſſe ſcio. Quapropter cautione opus eſt, ne mercurius vitę dictus fiat mercurius mortis, vel mercurius vitæ æternæ, vt *in Inſtit.p.*1444. dictum. Qua de re plura videantur apud Iacob. Zvvinger. *in exam. princip. Chymic. cap* 5. & Thom. Mouffettum, *in Dialogo Apologetico, pag.* 89.

Metalla an in corpore noſtro in actum deduci poſſint.

Neque aliquid ſolidi adferunt, qui ex metallis & mineralibus medicamenta reiiciunt. Nam quod docent, metalla eſſe tam dura, vt à calore noſtro in actũ deduci non poſſint, verum eſt de pleriſque integris: ſed vbi ſoluta & Chymicè præparata fuerint, tam actuoſa ſunt, vt & in lingua mox ſuas vires exſerant.

Aurum fulminans.

Et licet aurum (vt id ſolum exempli loco adferamus) ita conſtitutum ſit, vt igni inuictum perſiſtat: tamen Chymicè reſolutum tam ſpirituoſum euadit, vt etiam quaſi fulminet, & propterea calcem illam auri fulminantem lignea ſaltem ſpatula, non ferrea, & quidem leniſſimè tractare, nulloque ignis calore adhibito, ſed ſponte ſaltem exſiccare liceat. Cuius granum vnum atque alterum ſi incaleſcat, flammam cum tanto ſono ac ſtrepitu concipit, ac ſi maxima bombarda exploſa fuiſſet, & ſcrupulum vnum iſtius auri potentius ferè operari, quam libram dimidiam pulueris tormetarij, Crollius ſcribit.

An metalla ſint corpori noſtro inimica.

Quod verò nonnulli obiiciunt, metallica eſſe naturæ noſtræ inimica, nec ab ea vinci poſſe ſciendum, negari equidem non poſſe, pleraque illa corpori noſtro inimica eſſe: verùm danda opera, vt illa ipſa vis corpori noſtro inimica tollatur & vincatur, quod arte Chymica fieri poteſt, vt in Antimonio diaphoretico, bezoardico minerali, imò ipſo arſenico videre eſt, quod cum alias præſentiſſimum venenũ ſit, Chymica præparatione noxam illam penè omnem deponit. Quod verò deinde dicitur, medicamenta metallica à natura noſtra vinci non poſſe, id nec opus eſt.

Nam alimenti proprium eſt, vt à natura vincatur, & in ſubſtantiam corporis vertatur; medicamenti verò eſt, corpus noſtrum alterare.

An tantum metallica medicamenta vſurpanda ſint.

Verum enim verò etſi hæc ita ſeſe habeant: tamen propterea eorum inſtitutum non probandum, qui latiſſimos medicamentorum campos paucis metallis concludunt, & nulla fere, niſi metallica medicamenta, vſurpant, & ſe Chymicos eſſe non poſſe putant, ſi è vegetabilibus aliquod inprimis vulgari modo præparatum, vſurpent, & hoc vnum agunt, vt in minima doſi medicamenta palato non ingrata exhibeant; quàm verò illa interdum violenta, corpori noxia & inimica ſint, parum ſolliciti. Quaſi verò Deus optimus maximus vegetabilia fruſtra condiderit! Meminiſſe hic debebant illius, quod Hippocrates habet, *in fine libri de loc. in homine. In morbis debilibus,* inquit, *Medicamenta fortia non ſunt exhibenda: neque imbecillitas medicamenti paucitate eſt æſtimanda: Et debilibus morbis debilia, valentibus valentia medicamenta adhibenda ſunt.*

Quando vegetabilia vel metallica vſurpanda.

Ergo, vt rem paucis complectar, primò temerarij eſt, vbi lene & benignũ medicamentum è vegetabilibus ſufficeret, fortia è mineralibus ac metallis exhibere; ac omnino tale, quale ſi Herculis perſonã & cothurnos aptare infantibus velis, vt Quintilianus, *lib.* 6. loquitur. Nec, vt iam ex Hippocrate dictum, imbecillitas medicamenti paucitate æſtimanda vel iucunditate: recteq; ait Sanctorius, *de ſtatica medicina ſect.* 2. *aphor.* 15. *Quod proditeriè diſponit viſcera ad malum, ſæpe nec graue, nec iniucundum videtur.*

Quæ cautio in metallicis vſurpandis ſit adhibenda.

Præterea magna cautione opus eſt in metallicis medicamentis exhibendis Et licet morbus vel morbi cauſſa interdum talia medicamenta poſtulare videatur: ægri tamen natura ea non ſemper admittit. Spiritus vitrioli, ſalis & ſimiles equidem tutò exhiberi poſſunt: ſæpius tamen nimiùm vſurpati maximum damnum afferre poſſunt, dum in partibus naturalem humiditatem exſiccando abſumunt. Et proinde in ſiccis corporibus cautè vſurpandi. In mercurio exhibendo magna cautione opus eſſe, modo dictum. Scribit equidem Vnzerus, *de Nephritide l.*1.26. Nullum ſuauius, elegantius ac præſtantius, quodque non ſolum guſtui magis ſit acceptum, verum etiam quod minori cum periculo & difficultate, citraque vllius vomitus excitationẽ ſolùm per inferiora purgando operetur, offerri poterit medicamentum, floribus ☿ij. argenteis, de quibus gr. iij. vel ad ſummum iiij. cum pauxillo extracti glycyrrhizæ in pilulas redacta, vel pyro moſchatellino condito inſerta, aut pulpa ſeu carne ceraſorum conditorum occultata, ſeu cõſeruæ violarum, roſarũ permixta ſufficiunt. Verùm laudes hæ ſunt nimiæ, & incautis ac credulis facilè fraudi eſſe poſſunt Experiatur, qui volet, ac animaduertet, non ita mite eſſe medicamentum, vt prædicatur, nec in iſta præparatione Mercurius malignitatem ſuam amiſit. Commendatio verò à ſapore non ingrato, niſi aliàs medicamentum bonum ac tutum ſit, nulla eſt, ſed ipſi etiam cum venenis multis communis. Mercurius dulcis appellatus fere hodie in omnium Chymicorum ore & manibus eſt, & tutiſſimum habetur medicamentum. Verum non ſemper ſine damno exhibetur. Medicus quidam doctiſſimus cum Mercurium dulcem, rectè præparatum, & quem plurimis, ſine omni damno exhibuerat, ipſe vſurpaſſet, in grauiſſimum periculum incidit. Gingiuæ enim, fauces & lingua intumuerunt & nigredinem contraxerunt, vt per nigrum menſem nihil cibi ſolidi aſſumere, imò nec iuſculum cochleari ſorbere potuerit, acceſſit ſaliuatio & omnia omnino ſymptomata, quæ mercuriales inunctiones ſequi ſolent. Cuius perictuloſiſſimi ſui morbi hiſtoriam procul dubio ipſe aliquando in lucem edet, vt metallicorum medicamentorum admiratores & laudatores nimij cautius mercari & alieno periculo ſapere diſcant. Iohan. Francus, ſenior, *in epiſtolis Chymicis*, ſcribit, ſe vidiſſe,

vidiſſe virum nobilem hydropicum, medicamentis Chymicis,vtpote oleo vitrioli,ſpiritu tartari & ſimilibus fuiſſe curatum,ſed cum iiſdem diutius eſſet vſus,in maraſmum incurabilem incidiſſe, quo etiam paulò poſt extinctus eſt Neque id ſufficit,quod nonnulli pro ſuorum metallicorum medicamentorum commendatione afferunt,pluribus ſe ſine damno ea exhibuiſſe. Si in humido morbo vel temperamento ex mercurialis alicuius medicamenti vſu vnus atque alter nihil incõmodi ſenſit,non ſequitur,quod alius in alio morbo vel tẽperamento nihil mali paſſurus ſit.Præterea ſunt venena, quæ non mox, poſtquam aſſumta ſunt,occidunt,ſed longo poſt tempore ægrũ ſenſim interficiunt.Inſuper reperiuntur quædã dotes in vegetabilibus,quę an in metallis reperiri poſſint,iudicium ſit penes experientiam.Quantum medicamenta quædam è vegetabilibus & animalibus petita,ſuauiſſimo odore & ſanos & ægros recreent, omnibus notum:quod mineralia idem præſtare poſſint,nondum probatum.

Ideoq́ue nemo iis ſe curandum committat,qui ferè nullis aliis,ſine vllo diſcrimine,quàm è mineralibus & metallis petitis medicamentis vtuntur; nec quiſquam ab vllo,quacunque etiam aliàs autoritate & dignitate polleat,Medicinæ tamen imperitus ſit, ſibi perſuaderi patiatur,vt talibus Empiricis, omnis eruditionis etiam triuialis expertibus & nuper à fornace Chymica natis medicis fidem habeat, eorumque medicamenta,quæ,quod alia meliora ignorant,in ſecretiſſimis habent(*pauperis eſt numerare pecus*)& vſu nondum probata ſunt,vſurpet.Nam quod Guilhelmus Fabricius, *in præf. de Lithotomia veſica,* ſcribit, quendam Principem aquilam albam à quodam celebri Chymico Gallo in frequenti vſu habuiſſe,nec perſuaderi potuiſſe,vt ab ea abſtineret (perſuaſus ſcil.eam ita ad corporis ſui conſtitutionem accommodatam,vt tanquam Panacæa ea vti poſſet) etſi quoties eam ſumeret,animam quaſi editurus videretur,& lapide Bezoar,margaritis, confectione alkermes & ſimilibus reficiendus eſſet,& tandem domum reuerſus in initio ætatis virilis occubuerit:idẽ hodie multis accidit,qui dum de iis:quæ non intelligunt,iudicant,nec viris doctis fidem habent,à talibus Empeiricis perſuaſi,imò faſcinati crudelitatis ſuæ pœnas luunt. De quo Iohan.Crato *Epiſt.*184. ſcribit:*Fit maximus concurſus ad illos Medicos, quorum operâ ii,qui ſapere videntur (licet interdum egregiè deſipiant,& ſtolidæ crudelitatis pœnas dent) vtuntur.* Nimirum ea eſt humani ingenij infirmitas, vt ea quæ pro raris & nouis venditantur,& pro ſecretis habentur, etſi minus ſint vtilia, præferat vtilibus vbique & in copia obuiis.Proſtant,Dei beneficio, hodie publicè in pleriſq;pharmacopoliis medicamẽta & vulgari & Chymico modo præparata,quę cuiq;examinare licet, & de quibus Medicus,qui ea præſcribit,rationẽ reddere tenetur.Si & illorum,qui mera ſecreta iactitãt, medicamenta in lucem protraherentur,(quod meritò fieri deberet)inueniretur, alia eſſe vulgata & omnibus cognita,aliis nominibus ſaltem inſignita;alia parum tuta;pauca talia,quæ occultari mereantur.

Fortiora medicamenta interdum vſurpanda.

Ex altera parte timidi nimis ſunt, qui in morbis grauibus,& qui leuioribus medicamentis non cedunt,fortiora illa ex mineralibus & metallis adhibere verentur.Putant,quidem nonnulli, lenioribus illis ſæpius repetitis idem, quod fortioribus, effici poſſe:ſed falluntur.Nam cum mitiora illa vix primas vias excedant,nec humores valde moueant; Colluuies verò humorũ ſæpe in remotioribus & anfractuoſis receſſibus ac locis ita infixa ſit,vt non niſi fortioribus medicamentis excuti poſſit:lenia illa humores illos vix attingunt & mouent, tantum abeſt, vt emoueant.Qua de re egregiè Leonh.Iachinus, *in 9.Rhaſis cap.5. Animaduertere,inquit,oportet,quod ignaui noſtri temporis medici magnarum ægritudinum curas ſuſtulerunt.Quis hodie comitiales,quis melancholicos,quis elephanticum morbum curari vidit? rarò paralyſin, rarò antiquos dolores,rarò podagricos. Quod ſanè non alia ratione euenit, quam quod fortia medicamenta omiſerunt, cùm purgantia, tum etiam aliorum generum ſiccantia & vacuantia, qualia ſunt Theriaci ſales, qualis viperarum eſus. Quod verò magis indignum eſt,hoc eſt,quod ſæpe,qui morbi ipſis incurabiles perſtiuere, à ruſticis & mulieribus curari vident,non ſine multo medicorum dedecore.* De quo etiam Capiuacc.*lib.2.pract.cap.2.* Quæ etſi ſaltem de vulgaribus medicamentis dicantur: locum tamen etiam de Chymicis & metallicis, vtpote fortioribus,habent:nec nunquam factum,vt Empiricus aliquis temerarius fortiori medicamento morbum aliis Medicis incurabilem habitum ſuſtulerit. Quorum temeritas etſi non imitanda: hoc tamen indè patet,in pertinacioribus & grauioribus morbis,fortioribus remediis opus eſſe.

Galenicorum & Chymicorum medicamentorum collatio.

Ex iis,quæ hactenus ſunt dicta,facilè quidem decidi poſſet quæſtio: *An Chymica medicamenta Galenicis:an verò Galenica Chymicis præferenda ſint.* In ſpecie tamen quædam de ea dicere,& quæ modo dicta ſunt hîc applicare libet.Sunt enim,qui non ſolùm vulgaria medicamenta Chymicis præferenda cenſent: verum etiam medicinam Chymia planè carere poſſe putant:alij contra medicinam non ſolum Chymia nõ carere poſſe,ſed & medicamenta Chymica Galenicis longè præferenda exiſtimant.Imò audaciores ex iis, Galenica præ Chymicis planè contemnunt.

Galenicorũ medicamentorum aſſertio.

Qui priorem ſententiã ſequuntur, tempore Hippocratis & Galeni ac multis retro ſeculis ignota fuiſſe medicamenta Chymica, & nihilominus ægros feliciter ſanatos fuiſſe dicunt,Hippocratemque tantum vulgaribus medicamentis tantam gloriam ſibi peperiſſe, quantam vix medicorum vllus, qui eum ſequuntur.Ideoque & nunc,quibus olim caruit,ſine damno carere poſſe medicinam medicamentis, exiſtimant.Deinde ſua,quæ à vegetabilibus & animalibus petuntur medicamenta, minus lædere dicunt, quod naturæ magis familiaria ſint, & ad alimentorum naturam propius accedant,quàm metallica(venenata enim eſſe planè negant)& proinde mitius & ſine maiori violentia agant: vireſque ſuas integras, quales à natura obtinent,retineant, nec ignis vi ac reſolutione quicquam amiſerint; & propterea morbos ſæpe tollant,qui Chymicis medicamentis tolli nõ poſſunt:ſicut Heurnius refert,ſe Colicos dolores ſæpe placauiſſe decocto aniſi,quos oleo eiuſdem deſtillato tollere non potuerit. Id quod etiam in aliis accidit.Thus enim integrum curat vulnera,quæ oleo eiuſdem non curantur.Contra putant,Chymicorum è metallis & mineralibus medicamenta à natura maximè aliena,corroſiua & venenata eſſe,ac nimis magna vehementia agere:Spiritus & calidum innatum diſſipare,ac ea venenatæ qualitatis impreſſa veſtigia relinquere,quæ vix poſtea tolli poſſint. Ita vt licet à morbo conualuiſſe æger videatur, paulò poſt tamen in grauiorem incidat.Et ſi quę è vegetabilibus vſurpent Chymici, ea tamen reſolutione ſuam craſin & hinc dependentes vires amiſiſſe.Licet verò interdũ, cum vulgaria medicamenta adhibentur, curatio nõnihil protrahatur:nihilominus cum Rondeletio cẽſẽt,ſatius eſſe,remedia minus efficacia & ἀσφαλῆ habere,& longiore tempore curare, quam periculoſa exhibere.*Sat enim citò curatur æger, ſi ſat benè & ſat tutò.*

Chymicorum medicamentorum aſſertio.

Contra Chymici ſua medicamenta commendant, quod nec ſapore nec odore ſint ingrata; tenuium partium & ſpirituoſa,ac propterea promptæ & maximæ efficaciæ & actui vicina, cũ craſſa & corpo-

rea

rea materia, quibus operatio impeditur; artificioſè ſeparata ſit: corruptioni minimè obnoxia, & propterea corpori à corruptione vindicando conuenientia, & aſſeruari apta. Cum contra Galenica medicamenta non rarò cum maligna & venenata materia coniuncta ſint, eademque non niſi maximo labore à calore noſtro ſeparari, & in actum deduci queant, facilè ſint corruptibilia, & præterea corpus humanū à corruptione vindicare non poſſint; ſint ingrata & nauſeabunda, & quæ ægro non minus moleſtiæ, quam ipſe morbus pariant.

Noua in- ... ta non ... eiicienda.

Verum enim verò non rectè hic diſſidium quæritur ea in re, in qua non ita difficulter concordia & pax iniri poſſet: ſi abſque præiudicio omnia penſitemus. Nam primò ſola antiquitas vulgarium medicamentorum Chymicis nihil detrahit, neque Chymica ob nouitatem Galenicis poſtponenda. Stultum enim eſt, inuentis frugibus, glandibus veſci. Et quis hodie libris typis exſcriptis non vtitur, quibus antiqui caruerunt, & tamen docti fuerunt. Et ij ipſi, qui Chymicorum medicamenta ob nouitatem contemnunt, rhabarbaro, mechoacanna, caſſia, ligno Guaiaco, ſaſſafras, ſarſaparilla, lapide Bezoar, & plurimis aliis medicamentis vtuntur, quæ Hippocrati & Galeno fuere incognita. Et qui ante Hippocratem & Galenum vixerunt, etiam bene vixerunt: non tamen ideo hodiè ſcripta Hippocratis & Galeni abolenda ſunt. Quot hodie vtiliſſimæ Medicorum doctiſſimorum obſeruationes exſtant? quot item optimæ compoſitiones medicamentorum, quæ tempore Hippocratis & Galeni erant ignotæ, quibus hodie medicina plurimum illuſtratur? Sunt nimirum ſua rebus initia, progreſſus & perfectio: nihilque ſimul inuentum & perfectum. Ac propterea noſtrum eſt, laborare, vt non ſolum maiorum inuenta tueamur, ſed &, quantum poſſumus, à maioribus inuenta excolamus, amplificemus & perficiamus. Ideoque ſola antiquitas non ſufficit, vt vulgaria medicamenta Chymicis præferantur. Si vſu probata antiqua nouis nondum probatis comparentur; id, quod multorum ſeculorum vſus comprobauit, nouis nondum probatis præferendum. Sed de hoc hic quæſtio nō eſt. Verum quæritur: an Chymicè præparata ſint præferenda integris & vulgaribus medicamentis, an verò hæc iſtis? Inter quæ, ſi experimentum ſpectes, nulla differentia eſt. Etenim dogmaticorum & Chymicorum medicamēta non differunt, niſi præparationis modo; cum eandem habeant materiam. Nam eaſdem vires habet oleum cinamomi & in eoſdem vſus adhibetur, in quos integrum: extractum rhabarbari, in quos rhabarbarum. Et quicquid antiqui de viribus medicamentorum annotarunt, id libenter admittunt Chymici. Adhibent enim Chymici, eadem medicamenta, quæ antiqui, ſed ad vſus illos aliter diſpoſita.

...amen. ... metal. ... mine- ... an ... nda.

At inquient quidam Galenici, in vegetabilibus ſe forſan acquieſcere poſſe, quorum vires dudum exploratæ ſint: at mineralia & metalla in vſum medicum trahere, planè nouum eſſe, eaque ſi in vſum adhibenda ſint, periclitandum eſſe de ſalute hominum. Verum enim verò nec metallica medicamenta omninò incognita fuere antiquis, vt iam antea dictum. Et licet huic vel illi regioni ſerius ea innotuerint: aliis tamen planè incognita non fuere: imò à pleriſque inter ſecreta habita fuerunt. Exemplum eius rei præbet Frat. Baſilius Valentinus, qui iam ante centum annos in Germania vixit, & medicamenta plurima ex mineralibus & metallis deſcripſit, & à ſe vſurpata teſtatur: quæ tamen ante paucos annos innotuerunt; imò nec dum forſan omnia cognita ſunt.

...in ... tis ... ni ... da.

Hic tamen cautione opus eſſe libenter concedimus, ne noua, nec ab artificibus probata, ſed ex agyrtarum empiricorumque, qui ex vno exemplo de viribus medicamentorum Chymicorum iudicant, officina profecta, & ab ipſis glorioſè commendata, ſtatim in vſum trahantur. Intereſt enim multum in Chymicis medicamentis, quis ea præpararit, & quis iis vtatur. Ac talia, ex antimonio, mercurio & ſimilibus præparata medicamenta purgantia, non niſi in poſſeſſione virorum doctorum, experientia & prudentia clarorum, manere debent. Iuniores verò (nam & hoc monendum, cùm nonnulli ex talium medicamentorum vſu famam ſatis temerè captent) in eorum vſu parciores ſint, potiuſque iis vtantur, à quibus non tantum ægro, ſi quid non rectè fiat, periculum iminet. Quamuis enim rectè præparata ſint talia purgantia, tamen malignam illam & homini aduerſariam qualitatem non planè deponunt, & ſæpe, ſi non ſtatim, temporis progreſſu tamen, eam exſerunt, & clam calidum innatum deprædantur, ac vitæ noſtræ inſidias ſtruunt. Habenturque paſſim exempla eorum, qui hiſce purgantibus familiariter vſi vel mortem ſibi accelerarunt, vel cachecticam corporis diſpoſitionem contraxerunt. Auerſanda ergo meritò eorum audacia & temeritas, qui omnia, quæ, (quod fieri ſolet) in operationibus Chymicis, fortuitò ſępe & aliud quærentibus, offeruntur, ægris ſtatim propinant, &, ſi non per mortes, tamen per ægrorum pericula experimenta agunt, neceſſariamque Galeni admonitionem negligunt, dum 1. *Aphor.* 1. ſcribit: *in corpore humano ea tentare, quæ non ſunt experientia comprobata, periculo non vacat; cum temeraria experientiæ finis ſit totius animalis internecio.* Conſentiuntque in eo omnes Medici prudentiores, medicamētum id quod plures experti ſunt, illi eſſe præferendum, quod experientia nondum ſatis comprobatum eſt. Vbi enim de ſalute corporis humani agitur, non vnicuique fides habenda, ſed ea medicamenta vſurpanda, quę temporis examen ſuſtinuerunt. Medicamēta vt amici nobis ſint, ex quibus nouos nec dum ſatis cognitos veteribus, quorum fides dudum nobis perſpecta eſt, nouitatis gratia anteferre non decet.

Ideoque nonnulli meritò cautiores eſſe deberent, qui vt aliquid ſupra Medicinam Galenicam ſapere videantur, medicamenta ex mineralibus & metallis parata plurima non parca manu ſuis libris non ſolùm inſerunt, ſed & mirè commendant; & quidem talia, quæ à glorioſo aliquo operario Chymico acceperunt, aut ex aliquo deſcripſerunt, aut ab alio forſan etiam nimis credulo acceperunt, ipſi verò nunquam vel vix ſemel atque iterum in vſum traxerunt. Quæ cum iuuentus nouarum rerum ſtudioſa legit, auidè ea arripit, ac ſæpe aliorum authoritate decepta in talibus cum ægrorum damno periclitandi anſam captat. Eorum tamen, qui medicamenta multiplici experientia ſatis probata, boni publici cauſſa, in lucem edunt, laudibus, quas merentur, nullo modo hîc obtrectare cupio.

Chymicorum medicamentorum commendatio.

Deinde ex altera parte, quæ pro commendatione Medicamentorum Chymicorum adferuntur, libenter admittimus, & fatemur, quod Chymicorum medicamenta pleraque grata ſint, & ob doſis exiguitatem & ob ſaporem minus ingratum; quod ſint efficaciſſima, quia à corporea mole, quantum fieri poteſt, ſint libera, vt in ſpiritibus, oleis & extractis videre eſt. Spiritus enim terebinthinæ & vini longè efficacior eſt, quam terebinthina vel vinum; ceræ oleum, quam cera; oleum cinamomi, caryophyllorum fœniculi, carui, quam integra.

Inprimis verò vtilem præſtat Medicinæ Chymia laborem, dum medicamenta, quæ diuerſas vires, ob diuerſas, quibus conſtant, partes obtinent, artificioſè reſoluere docet, & in qua parte quælibet vires hæreant, monſtrat, eaſque ſeorſim vſibus medicis exhibet. Vnde multæ quæſtiones, hactenus non ſatis explicatæ, decidi poſſunt. Verbi gratia, Opium frigidum eſſe hactenus creditum fuit; quia narcoticum: atqui amarum

rum eſt:amara verò calida. Quem nodum facilè ſoluet Chymicus, monſtrando, vim narcoticam, non tàm à frigiditate, quàm à ſulphure aut ſubſtantia oleaginoſa narcotica pendere, ſalem verò eſſe amarum in Opio.

Galenicanè an Chymica medicamenta præferenda ſint.

Ex quibus omnibus iam patet, ſuum locum & Galenicis & Chymicis medicamentis eſſe & laudem deberi. Si v. quæratur, quæ medicamenta, vulgarianè, an Chymica præferenda ſint: nec hæc illis, nec illa his ſimpliciter præferri poſſe. Etenim, etſi Chymica habeant quandam prærogatiuam: tamen non reipſa meliora ſunt Galenicis, ſed tantummodo rei, nimirum præparatione, vt antea etiam dictum. Deinde nec ob hanc ipſam prærogatiuam ſimpliciter præferenda ſunt Galenicis. Vtriſque enim ſuus locus eſt. Et imperiti eſt, ſemper integris, nunquam Chymicè præparatis & reſolutis, ac contra nullis planè integris, ſed ſaltē extractis vel eſſentiis vti velle. Nonnulla enim medicamenta ita vires ſuas per totum corpus diffuſas habent, vt eas vel omnino, vel maxima ex parte perdant, ſi partes ſeparentur. Alia verò alias vires in aliis partibus habent; vbi conſiderandum, in qua parte quælibet hæreat. Vtendum igitur integris, cū vis, quæ expetitur in toto eſt, & in ſolutione perit: Reſolutis verò, cum vires medicamenti diuerſæ à diuerſis partibus proueniunt: aut cum vis medicamenti in compendium quaſi, inutilium ſeparatione, redigi poteſt. Ea vbi Clyſter ſufficit, quid eſſentias, quas dicunt, prodigere opus eſt? Et ſi potu aliquo medicato, vel conſerua, vel leniore aliquo aluum mouente medicamento tolli poteſt morbus: imprudentis eſt ac temerarij, antimonialia vel mercurialia, vel alia medicamenta metallica ad eum expellendum exhibere.

Quando vulgaribus, vel Galenicorum medicamentis vtendum.

An pugnantia mineralia planè benigna & lenia fieri poſſint.

Neque enim, quocunque modo præparentur mercurius & antimonium, tam benigna ac tuta fiunt, ac caſſia, manna, tamarindi, ſena, rhabarbarum, & ſimilia; & ex grano vno horum plus damni reſultare poteſt, quam ex illorum vncia vna: ac ſemper, quocunque modo præparentur, inter fortia medicamenta referenda. Iactant quidem nonnulli ſingularia arcana, ſingulareſque præparandi rationes aliis incognitas; ſed dum tandem in lucem veniſunt, nihil noui adferunt. Ideoque hic aſſentiri non poſſum Martino Rulando Iuniori, qui, *in progymnaſm. Alchym. quæſt.* 77. ſcribit, ſi antimonium & metallica medicamenta furioſius operentur, id ſaltem accidentis vitio cōtingere, operationumque imperitia, tum adminiſtrantium inconſiderantia: ab artificibus tractata antimonium, tum præcipitatum, tā benigna reddi, quam ſunt manna, tamarindus, caſſia. Atque ipſa doſis & effectus id docet; cum in vno grano talium medicamentorum plus ſit vehementiæ, quam in ſemuncia benignorum, ſemperque dum vim purgandi habent, inter δραστικὰ & μοχλικὰ referenda, & ad morbos pertinaces & graues deſtinata ſint. Mineralium enim iſtorum vis purgandi in ſpiritu ſeu parte volatili conſiſtit, qui ſi figatur, omnis purgandi vis perit, vt in antimonio diaphoretio & bezoardico minerali videre eſt; quam diu vero illa volatilitas permanet, cum eadem etiam vis corpus humanum vellicandi, turbandi, & longè potentius afficiendi manet, quam à manna, tamarindis, caſſia, rhabarbaro, & ſimilibus fieri ſolet. Ideoque hoc Chymicis probādum erit, quod ſpiritus ille volatilis purgans, totumque corpus permeans, talis manens, in antimonio & mercurio, tam benignus, & naturæ noſtræ familiaris fieri poſſit, quam eſt caſſia, tamarindi, & ſimilia. Quod vix obtinebunt. Facilius enim planè tollitur vel figitur, quam vt de natura ſua aliquid remittat. Ex quo patet, quid de glorioſis nonnullorum pollicitationibus ſentiendum ſit, qui iactant, ſe medicamenta talia fortiſſima artificioſè præparaſſe, vt dupla vel tripla doſi, imò inſtar ſacchari tutò ſumi poſſint. Non intelligunt homines ſimplices, ſe innatas medicamenti illius vires vel deſtruxiſſe, vel ſub quodam inuolucro occultaſſe.

Quandò Chymicis vtendum.

Ex altera parte, vt rectè Matthiolus, *lib. 4. epiſt. ad Andr. de Blauu.* ait, vbi tota maſſa ſāguinea in vniuerſo penè ambitu corrupta eſt & referta malorū morborum ſeminariis; hi morbi citra metallica vix vinci poſſunt. Extremis nimirum morbis extrema debentur remedia.

Vtatur ergo prudens Medicus nunc his, nunc illis, prout morbi natura & aliæ circumſtantiæ requirunt; nunc pulueribus, decoctis, infuſis, nunc deſtillatis, extractis, oleis; ſimplicibus, compoſitis; veteribus, nouis; domeſticis, exoticis; leuioribus, vehementibus; vegetabilibus, mineralibus, metallicis. Quia cum ſæpiſſimè medicamentorum integrorum vires, quales à natura nobis ſuppeditantur, expetantur: fruſtra Chymica reſolutio ac ſeparatio tunc inſtituitur, imò reſolutione vires illæ peribunt. Exemplo ſit nobis conſerua roſarum, quæ, vbi roboratione & aſtrictione opus eſt, id præſtat, quod ſpiritus vel aqua vel ſal eiuſdem nunquam præſtat. Contra non rarò vires medicamenti, quæ expetuntur, à Chymicis longè nobis nobiliores ſuppeditantur, quam ſunt in integris, vt in extractis, oleis, & ſpiritibus videre eſt. Separatur enim pars illa medicamentoſa à reliqua inutili, quæ ipſam in operando impediebat, atque ita ſola pura illa pars, in qua vis medicamenti inſidet, exhibetur. Ideóque ſi Chymica medicamenta ſimpliciter conſideres, ipſa quidem per ſe nobiliora ſunt; quia puriora & magis actuoſa & libera: non tamen ideo ſemper & vbique Galenicis in curatione præferenda: ſed euenire poteſt, pro circumſtantiarū varietate, vt aliquando extracto vel oleo præferendū ſit integrum: euenire etiam contra poteſt, vt extractum, oleum, vel ſpiritus præſtent integro: nonnunquam nihil intereſt, vtrum adhibeatur.

An in Chymicis præparat. virtus medicament. deſtruatur.

Verum hic nonnulli cōtra Chymica medicamenta obiiciunt, ſpecificum id non eſſe, quod ex ſoluta craſi emergit, & Chymicos, dum iſta ſoluunt, eſſentiam rei non ſeruare, ſed totum perdere ac deſtruere. Verum enim verò, vt, *lib. 1. Inſtit. part. cap. 2.* dictum non totum corpus, rhabarbari ex. gr. formæ illius à qua vis purgandi fluit, ſubiectum eſt, ſed cum proprio ſubiecto ex accidenti miſtum. Neque plantarum emortuarum, quibus in medendo vtimur, corpora miſta planè homogenea ſunt, ſed ex diuerſis partibus conſtant, quæ corpus organicum plantæ, dum viuebat, conſtituebant; quæque in medicina diuerſos præſtare poſſunt vſus. Docetque ipſe Galenus, *lib. 3. de ſimpl. medicament. fac. cap.* 14. Omnia propemodum medicamenta, quantumuis ad ſenſum ſimplicia, natura tamen compoſita eſſe, ac diuerſas facultates obtinere; eiuſque exempla, *cap. ſeq.* 15. adfert; tandemque concludit, *cap.* 16. vnamquamque ſimilarium medicamentorum partem non multas, ſed vnam duntaxat qualitatem obtinere; quod verò totum eſt diſſimilare, complures. Sunt ergo ſecundum Galeni ſententiam miſta duplicia: diſſimilaria, quæ diuerſas qualitates in diuerſis obtinent partibus; & ſimilaria vel ſimplicia ac verè miſta, quæ ex miſcibilium alteratorum vnione conſtituuntur. Hæc qui ſoluit, ille vires miſti perdit: neque ea amplius eſt in illis vis, quæ fuit in miſto. At illa qui ſoluit, omnes vires non perdit; ſed cūm quælibet pars peculiares habeat, ſeorſim eas exhibet. Ac ſupra iam dictū, non ſemper fieri reſolutionē vſque ad prima elementa, ſed artem ſæpe in proximis principiis ſubſiſtere. Falſum ergo quod P. Palmarius, *in lapid. Philoſ. dogmat. cap.* 10. ſcribit, Reſolutorum vires tantum eſſe communes, non particulares, non ad hoc vel illud definitas: tantum poſſe ſal cichorij, lactucæ, quan-

Miſta duplicia.

tum

tum ſal abſinthij & aliorum. Dictum enim antea, partium miſtorum diuerſas ſæpe vires eſſe, quæ poſt reſolutionem remanent. Præterea à forma qualitates quædam producuntur, quæ, etiam forma totius non amplius præſente, nihilominus remanent. Et an ſales non differant inter ſe, ſapor & effectus facilè produnt. Itaque cum talia corpora artificioſè reſoluit Chymicus, & corpus diſſimilare in ſimilares partes diſſoluit, tantum abeſt, vt vires medicamenti perdat & deſtruat, vt potius eas in proprio ſubiecto, ab omnibus heterogeneis admiſtis ſeparatas, exhibeat. Nec, vt quidam recentiores ſcribunt, omnes modi ſolutionum Chymicorum ita comparati ſunt, vt potius transmutent rem, quam depurent; nec ea, quæ per Chymicas operationes fiunt, non ſunt idem cum ſpecie præexiſtente, ſed aliquid inde factum per naturæ potentiam. Nam non ſemper ignis & calor violentus, qui aliquam mutationem eſſentialem inducere poſſit, ſed lentus ſæpe adhibetur. Imò ſine calore externo ipſum menſtruum, quod appellant, id, quod rei ineſt, ad ſe attrahit: quod in Chymicis operationibus verſatis notiſſimum. Certè ſpiritus, qui leni balnei calore vel aere tepido è vino elicitur, arte non fit, ſed ante in vino erat, omniſque vini potentia eo pendebat, & ſpecie ac numero idem eſt, cum eo, qui in vino erat. Ità id, quod per ſpiritum vini vel alium liquorem è rhabarbaro extrahitur, & extracti nomine appellatur, illud ipſum ſpecie & numero eſt, à quo vis purgandi in integro rhabarbaro pendet. Sicut butyrum, quod agitatione è lacte ſeparatur, reuera in lacte erat; non arte fit, ſed ſaltem ſegregatur. Ac facile concedimus, ſicut qui butyrum dat, non totum lac dat; ita qui extractum rhabarbari dat, non totum rhabarbarum dare, ſed partem illam, in qua vis purgandi rhabarbari ineſt. Nempe medicamenta per reſolutionem facta non ſunt quidē eadem ſpecie cū integro toto, ſed cū partibus integri, è quibus parantur.

An extracta & ſeparata Chymica in integro inſint.

Quod verò Chymici dicunt, ſe rei eſſentiam extrahere & exhibere, facilè excuſari poſſunt. Neque enim vocabulum eſſentiæ Metaphyſicè, ſed Chymicè & Medicè vſurpant. Nam cum in medicina non res ob eſſentiam ſimpliciter, ſed ob vim operandi, expetantur, & vis operandi ab eſſentia pendeat: illam vim operandi, ſeu partem illam medicamenti, à qua vis, quæ expetitur, pendet, ipſis eſſentiæ nomine appellatur. Ergo quia ob purgandi vim rhabarbarum expetit medicus, ipſi illa ſolum pars rhabarbari, quæ vim purgandi habet, eſſentiæ nomine venit: reliqua in qua nulla purgandi vis, ad hanc eſſentiam non pertinere putatur. Idem de aliis dicendum.

Eſſentia quid Chymicis

Neque illud nos mouet, quòd aiunt, ſi eſſentia eſt in vno principio, vel parte integri, non fuiſſe plurium miſtione opus. Conſiderantur nimirum plātæ, vel vt viuunt, vel vt mortuæ ad vſum medicum applicantur. Dum viuit tota planta, partes omnes vna vegetante anima reguntur, & in commune officium ſingulæ conſpirant. Vbi verò diſceſſit anima vegetans, manent ſingulæ ſui iuris, neque amplius vnum miſtum ſimpliciter conſtituunt. In viuente, verbi gratia, rhabarbaro omnes eius partes ad actiones rhabarbari exercendas neceſſariæ erant, corpuſque rhabarbari organicum conſtituebant: non tamen hinc ſequitur, quod omnes illæ partes ad purgandum neceſſariæ ſint, & à toto rhabarbari non amplius viuentis corpore vis purgandi pendeat: ſed eadem planta ſæpe diuerſas vires habet, quæ etiam in diuerſis partibus fundantur. Docuit hoc iam olim Meſues, qui ſcribit, iam ſuo tempore in vſu fuiſſe rhabarbarum adulterare. *Eius integri*, inquit, *magna quantitas mergitur in aqua per quinque dies, & dimittitur illa aqua, & fiunt inde trochiſci, qui ſunt medicina Regum.* (extractum rhabarbari hoc eſt) *Rhabarbarum verò ſicatur ac venditur, & eſt ſicut quod perdidit animam.* Verum hac de re prolixius agit Iacob. Zuinger. *in exam. princip. Chymic. cap. 11.* vbi pluribus probat, Chymica reſolutione & præparatione vires medicamenta non amittere.

Plantarum vt viuunt, & vt mortua ſunt, conſideratio.

Et vt tandem hanc concludamus quæſtionem vltimo loco monendum, ſolum pharmacopœiam non ſufficere, vt quis Medicus audiat. Ideoque cuilibet danda opera, ſiue Galenicis ſiue Chymicis medicamentis vti velit, ne empiricorum more curet, ſed methodi & indicationum ductum perpetuò ſequatur. Alias ſiue vulgata ſiue Chymica medicamenta fuerint, ſi abſque methodo vſurpentur, magis nocebunt, quam proderunt; & quò præſtantiora & efficaciora fuerint, eò magis nocere poterunt. Omninò enim rei optimæ peſſimus eſt abuſus. Noui duos infantes oleo deſtillato ſuccini, aliàs ſi rectè vſurpetur, bono, necatos à vetulis duabus fuiſſe. Alteri enim infanti vix ante decem dies in lucem edito cum vetula olei deſtillati ſuccini aliquot guttas propinaſſet, toto corpore puſtulæ magnæ erruperunt, ac ſi aqua feruente perfuſus fuiſſet; vnde is paulò poſt expirauit. Alterum verò paulò adultiorem, cum idem oleum ei exhibitum fuiſſet, continui vomitus & alui deiectiones afflixerunt tandemque interemerunt. Ideoque Eraſto facilè aſſentior, qui, *part. 4. diſputationum contra Paracelſ.* ſtatuit, in pleriſque morbis & ægris minimè nocere, qui pharmacis vulgari more apparatis vtitur, quam qui Chymica, vbi non opus, aut non rectè adminiſtrat. Quanquā enim culpa medicamentorum Chymicorum non ſit, ſed potius Medicorum, iis non rectè vtentium: tamen id omnino monendum fuit, cum ob iuniores nonnullos Medicos, qui, vt præ aliis ſapere videantur, neglectis penè omnibus vulgaribus & longa experientia probatis medicamentis, ſolis Chymicis, iiſque ſæpe nuper inuentis, & nondum ſatis probatis vtuntur, atque ex eorum vſu famam captant; tùm nonnullorum Galenicorum, qui cum rerum Chymicarum planè ignari ſint, ne tamen Chymicis aliqua in parte inferiores videantur, Chymica, quorum vires & præparationis modum ignorant, ſatis periculosè vſurpant. Plurimū verò hac in re hodie à Chymicis multis peccatur, qui omnium reliquarum partium medicinæ ignari, tamen, quia in Pharmacopœia & operationibus Chymicis quandam peritiam nacti ſunt, reliquos Medicos ſuperciliosè deſpiciunt, & ſe pro perfectis Medicis venditant: cum tamen vltra Pharmacopœiam nihil ſapiant, atque ita cum ſutore vltra crepidam iudicent. Longè prudentius de his veteres ſenſerunt. Ariſtoteles multò maioris negotij rem eſſe ſcribit, etiam quod ſciueris effectum dare, quam, quæ ſalubria ſunt, noſſe, & animo comprehendere. Et prudenter Plato, Phædrum, Socratemque colloquentes inducit, hunc in modum. Socrates. *Si quis dicat: Ego quidem ſcio illa corpori admouere, quibus & incaleſcat pro meo arbitrio, & frigeat, & vomitus & deiectiones & alia purgationes perficiuntur, & eiuſmodi plurima teneo, quibus cognitis & Medicum me eſſe profiteor, & alium quemlibet Medicum euadere poſſe duco: quid alium reſponſurum autumes?* Phædrus: *Nihil aliud, quam percunctaturum, numquid etiam ſciat, quibus, quando, & quouſque ſingula horum ſint adhibēda: Quod ſi neſciat, neceſſe eſt, eum inſanire, qui, quod ex aliquo Medicorum libro audierit quicquam vel in medelas nonnullorum inciderit, neque artis aliquid intelligat, Medicum ſe euaſiſſe putat.*

Medicamenta cum ratione exhibenda.

Pharmacopœus non eſt Medicus.

Reſtat tandem, vt de methodo medendi dicamus; vbi illa inprimis controuerſia eſt diſcutienda; *An in curatione morborum contrariis, an verò ſimilibus vtendum ſit.* Principia methodi medendi prima è quibus omnem curandi rationem deduxerunt hactenus Medici, ſunt hæc: *Quod ſecundum naturam eſt in corpore*

An ſimilibus an verò contrariis curandum. Contraria contrariis tolluntur.

humano, eſt conſeruandum: quod præter naturam, tollendum. Similia ſimilibus conſeruantur: contraria contrariis tolluntur. Atque hinc Hippocrates Medicinam dixit eſſe adiectionem & ſubtractionem. Adiectionem ſcilicet deficientium, per ſimilia: ſubtractionem eorum, quæ abundant, & corpori præter naturam accidunt, per contraria. Quæ methodi medendi fundamenta ex ipſa natura deducta ſunt. Nam cum curatio ſit motus à morbo ad ſanitatem; & motus, vt eſt, 5. *Metaphyſ.* fiat ratione contrarij, etiam per cõtraria fiet. Etenim ſi remedium morbo ſimile & non contrarium eſſet, ſed ad idem, ad quod morbus, tenderet: morbum augeret, non expelleret. Nam, vt rectè Galenus ſæpius, & Ariſtoteles 1. *de gener. & corrupt. cap. 7.* dicit: ποιεῖ καὶ πάσχει τὰ ἐναντία ὑπ' ἀλλήλων. *Agunt contraria in contraria, & patiuntur à contrariis.* Et: παθητικὰ καὶ ποιητικὰ ἀλλήλων ἐστὶ τὰ ἐναντία, καὶ τὰ μεταξύ. *Contraria & quæ inter media ſunt, inter ſe mutuò actiua & paſſiua ſunt.* Et: τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου πᾶν ἀπαθές ἐστι. *Simile à ſimili non pati poteſt.* Et: τὸ ὅμοιον τοῦ ὁμοίου αὐξητικόν· τὰ δὲ ἐναντία φθαρτικὰ τῶν ἀλλήλων. *Simile ſimile augere valet: contraria verò ſe mutuò corrumpunt.*

Similia ſimilium ſunt remedia ſec. Chymic.

Chymici tamen recentiores ſimilium eſſe ſimilia remedia dicunt. Et cum ſimilitudo duplex eſſe poſſit, vel cum natura, vel cum morbo: ſi quæras, vtram ſimilitudinem intelligant, vtramque reſpondent. Nam primò ex Hippocrate docent, φύσιες τῶν νούσων ἰητροί: *Naturam eſſe morborum medicatricem*, & naturam ſolam plurimos morbos curare, hanc concoctionem efficere, humores vitioſos euacuare, & ea rectè ſeſe habente optimam de ſalute ægri ſpem eſſe: contra τῆς φύσεως ἀντιπραττούσης κενὰ πάντα, Natura reluctante & ſuccumbente omnes Medici molitiones, atque omnia auxilia fruſtranea eſſe. Vnde ipſe Galenus Indicationem vitalem reliquis omnibus præferendam, & virium maximam ſemper habendam eſſe rationem, ſæpius inculcat. Talia ergo auxilia adhibenda cenſent, quæ naturæ ſimilia & familiaria ſint, ipſamque roborent, vt confirmata & roborata morbo ſeſe opponere & hoſtemque vincere queat. Nam ſicut qui in ciuitate, in qua, ſeditione oborta, pars melior ciuium à reliquis ferè opprimitur, ſeditionem ſopire cupit, debiliori auxilia mittit: in hoc naturæ & morbi duello, vt natura ſalua maneat, morbus opprimatur, natura ſimilibus fouenda.

Natura conſeruanda per ſimilia.

Morbi etiam requirunt ſimilia ſec. Chymic.

Deinde & morbi & cauſſarum morbificarum reſpectu ſimilia adhibenda putant. Nam & purgantia totius ſubſtantiæ ſimilitudine humores vitioſos trahunt: & alterantia cum parte, cui adhibentur, ſimilitudinem habere dicunt, atque alia pulmoni, alia cordi, alia cerebro, alia epati, dicata ſunt. Præterea morbos ex ſale ortos curari medicamentis ex ſalibus depromptis; ſulphureos, ſulphureis; mercuriales, mercurialibus, docent.

Conciliatio.

Verum enim verò, ſi nulla maior eſſet diſcrepantia inter Galenicos & Chymicos, quam in hac quæſtione, facilè concordia iniri poſſit. Maximam enim partem in verbis potius, quam in rebus ipſis diſſenſio eſt. Primò enim in hoc Galenici cum Chymicis planè conſentiunt, ſemper virium habendam eſſe maximam rationem, & per ſimilia eas conſeruandas eſſe. Neque cum hoc axiomate pugnat illud alterum: contraria contrariorum eſſe remedia. Diſtinguendum enim hic inter Indicationem vitalem & curatoriam in ſpecie dictam: Maximaque illa Hippocratis: τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἐστὶν ἰάματα, non de indicatione vitali, ſed de eo, quod præter naturã eſt, tollendo intelligenda. Et cum plura ad conſecutionem ſanitatis pertineant, non ad omnia extendendum eſt hoc axioma, ſed ad ea ſolum, quæ præter naturam ſunt. Ideoque Seuerinus, *cap. 14.* malè Indicationem vitalem & curatoriam confundit, dum morbos eodem modo indicare ſui ablationem putat, quomodo famelicus panem & ſitibundus potum appetit, dum ſcribit: *Non filiis eſurientibus & panem petentibus ſcorpionem porrigimus, neque ſitientibus acetum felle inquinatum offerimus, ſed conſentaneos, ſimiles eoſdem liquores adhibemus &c.* Non enim idem eſt appetere & indicare. Nulla res ſui appetit interitum, neque ſe perditam cupit; ſed quælibet res etiã præter naturam, ſe conſeruare conantur. Ideoque morbus, v. g. calidus, non ſeſe perditum cupit, ſed potius alia quoque calefacere tentat: ſicut nec ſitis vel fames ſui deſtructionem expetunt. Verum homo ingenita vi percipiens rem noxiam & moleſtam, ſimul eiuſdem ablationẽ deſiderat, ægerque remedia morbo, cum quo conflictatur, contraria deſiderat, ſicut ſitiens potum, ſitis remedium: non verò ipſe morbus remedia deſiderat; ſicut nec ſitis potum appetit, ſed ſitiens. Atque ita ex illa generali regula; Omne, quod præter naturam eſt, tollendum, Morbos ſui ablationem indicare dicitur, non quod ipſe morbus, aut quicquid eſt in corpore p. n. ſui deſtructionem deſideret, ſed quia, vt homo conſeruetur, quicquid præter naturam illi euenit, tollendum eſt. Nullo modo verò ea toleranda ſunt, quæ idẽ p. 367. primæ ed. p. 382. ſecund. edit. habent, vbi ſpiritibus, & quidem non illis inſitis & animalibus, ſed morbificis, & qui per ſudores, vel vomitus, vel vrinas, vel inſenſibiles tranſpirationes euaneſcunt, ſitim attribuit, & remedia eatenus morbis ſimilia eſſe dicit, quod defectus & deſideria reſarciant, quodque amica ſaturitate ſpiritus & impuritates conſentaneas delinientes, reſolutiones, conſumtiones & tacitas abolitiones moliantur. Certè ſi tollunt, reſoluunt, conſumunt, & omnino quatenus contraria ſunt, nõ iis amica erunt, nec eorum deſideria explebunt; nec morbi ſui ablationem deſiderant.

Morbus quomodo contraria indicet.

2. Deinde nec hoc negatur à Galenicis, eligenda eſſe medicamenta, quæ parti laboranti familiaria, &, vt loquũtur, appropriata ſũt: quæ familiaritas & ipſa in ſimilitudine & occulta quadã ſympathia cõſiſtit.

3. Tertiò nec de contrarietate alterantium aliquam reuera inter Galenicos & Chymicos puto eſſe diſſenſionem. Neque enim credo, vllum Chymicum vel Paracelſicum tam fatuum eſſe, qui morbo calido, quatenus talis, calidum, quatenus tale, adhibeat remedium, aut corpus exſiccatum, quatenus tale, amplius exſiccandum putet. Cum ipſa experientia & ſenſus doceat, calida refrigeratione, frigida calefactione, humida ſiccatione, ſicca humectatione indigere. Id quod tam euidens eſt, vt non ſolum hominibus omnibus, verum etiam brutis notum ſit, quæ magno in æſtu refrigerationẽ, in frigore calefactionem expetunt. Manet ergò maxima Hippocratis: τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἐστὶν ἰάματα. Contraria contrariorum ſunt remedia. Recteque ſcripſit Galenus, *lib. 9. meth. medend. cap. 15. Sanatio nihil aliud eſt, quàm præſentis in corpore vitioſi affectus in naturalem habitum mutatio. Cũ autem contrarij hi affectus ſint, neceſſe eſt per contraria fiat eorum alterius in alterum tranſlatio. Quoniam enim id, quod ægrotat, ei, quod valet, eſt contrarium: vbique per contraria & ab illo in hoc via.* Et licet inter ipſos Galenicos de axiomate hoc controuerſia aliqua excitata ſit, & nonnulli eius vniuerſalitatem euertere conati ſint: tamen id obtinere non potuerunt, vt videre eſt apud Conciliator. *different.* 153. Turiſanum, *in art. part. lib. 3. com. 35.* Argenterium, *ibidem cap. 89.* Valeſium, *lib. 8. Controuerſ. cap. 4.* Valeriolam, *locor. commun. cap. 14* Ludouic. Mercatum, *tom. 1. lib. 3. part. 3. claſ. 1.* Horat. Augenium. *Epiſt. medic. tom. 3. lib. 1. Epiſt. 3. cap. 4.* Montaltum, *de homine ſano, lib. 3. cap.* 14. dictumque etiam hac de re eſt, *lib. 5. Inſtit. pag. 867.*

Contraria contrariis curantur.

An medicamenta cauſſis morbificis ſint contraria.

Reſtat ergo ſaltē controuerſia de cauſis, quomodo ſcilicet medicamenta ſeſe reſpectu cauſſarum habere debeant: an iis ſimilia, an verò contraria eſſe debeant. Vbi etiam concordiam iniri poſſe, non planè diffido. Nam ſi ſic regula iſta; Contraria contrariis curantur, explicetur, vt *in Inſtit.loc.modo alleg.* factum, nimirum per contrarium hic intelligi omne id, quod effectiuè tale eſt, ſeu quod effectum affectui præter naturam contrarium producere poteſt, non refragantes, vt opinor, habebimus Chymicos. Nam & ipſi certè eo fine exhibent medicamenta ſua, vt iis cauſa morbifica & hinc morbus tollatur, non conſeruetur & augeatur. Neque hic vllum Paracelſicum tam ſtolidum eſſe exiſtimo, qui non admittat, quod Hippocrates, 2. *Aphor.* 22. ſcribit: ἀπὸ πλησμονῆς ὁκόσα ἂν νοσήματα γένηται, κένωσις ἰῆται· καὶ ὁκόσα ἀπὸ κενώσιος, πλησμονή· καὶ τῶν ἄλλων ἡ ὑπεναντίωσις. *Qui à plenitudine morbi fiunt, euacuatione curantur: & qui ab inanitione proficiſcuntur, ſanantur repletione; cæterorumque contraria ſunt remedia.* Sunt enim hæc tam manifeſta & noua, vt à Paracelſo & eius aſſeclis ea de cauſſa (etſi minus rectè) ferè neglecta videantur.

Contrarietas inter quæ ſit.

Atque hoc ipſo loco notandum, malè à nonnullis Chymicis Galeno attribui, quaſi contrarietatē Hippocraticam ſaltem ad qualitates primas extendat; quod nunquam Galeno in mentem venit, cum paſſim contrarietatem per totam methodum medendi, & omnia morborum genera extendat, atque inter alia, *in Art. Medic. cap.* 89. ſcribat: ἡ ἴασις ἕνα μὲν ἔχει καὶ πρῶτον κοινότατον σκοπὸν αὐτῷ τῷ μέλλοντι λυθήσεσθαι τὸ ἐναντίον. ἐκ τούτου γὰρ γένους ἐστὶ πάντα τὰ δημιουργοῦντα τὴν ὑγείαν τὰ αἴτια· κατὰ μέρος δ' ἐκ τῶν καθέκαστον ἐναντίων. *Curatio vnam præcipuam & communiſſimam habet intentionem ad id, quod eſt diſpoſitioni auferendæ contrarium. Ex hoc enim genere ſunt cauſæ illæ omnes, quæ ſanitatem efficiunt. Secundam partem verò ex vnicuiq; diſpoſitioni contrariis.* Quo in loco vt & alibi, Hippocraticum axioma non ſolum ad intemperiem retulit, ſed ad omnes ex æquo morbos & cauſas extendit.

Quomodo remedia ad cauſſas ſeſe habeant.

Supereſt itaque ea ſaltem quæſtio: quomodo ſecundum vires internas & ipſam naturam & ſubſtantiam medicamenta ad cauſas morbificas ſeſe habere debeant. Atque hic verſatur controuerſiæ cardo. Cū enim Paracelſici morbos aut potius cauſas morbificas ad tria ſua principia referant, & alios morbos eſſe ſulphureos, alios ſalarios, alios mercuriales ſtatuant: ſulphureos, per ſulphurea medicamenta, ſalarios, per ſalaria, mercuriales per mercurialia curandos docent. Si nimirum ſulphur accendatur, illud extinguendum eſſe dicunt; atque in hoc contrarietatem admittunt. Verum hoc non fieri poſſe per ſalem, vel mercurium, ſed per ſulphureum tantum medicamentū contendunt. Ita ſi vlcus excitetur, à ſale id eſſe, nihilq; in natura corroſiuum niſi ſalem eſſe dicunt: eamq; exulcerationem tollendam, carnemque generandam, & vlcus conglutinandum concedunt: & eatenus quoque contrarietatem in remediis admittunt. Verū remedia, per quæ id præſtari poſſit, eſſe ſalaria ſtatuunt. Ita & de morbis tartareis, quos ex ſuperfluitatibus excremētitiis prouenire docēt, ſentiunt: cuius generis ſint calculi, eoſque per tartarea remedia tollendos eſſe docent. Hinc cōuenire calculo ſoluendo lapides, qui in animalibus concreſcunt, vt ſunt lapides cancrorum, percarum, lapides, qui in veſica & renibus animalium inueniuntur, lapis lyncis, Iudaicus, ſpongiæ, radices ruſci, apij, altheæ; & calculo præſeruando ea conuenire, quæ mucilaginoſa ſunt; coagulato, quæ in lapideam duritiam coagulata ſunt. Atque ita morbum ſemper ſimul remedium monſtrare ſentiunt.

Conciliatio.

Qua in re etiamſi videatur eſſe inter Galenicos & Chymicos diſcrepantia: danda tamen opera, vt & illa, quantum fas, conciliari poſſit. Et primò plerique Galenici non negant, purgantia familiaritate ſubſtantiæ humores vitioſos trahere. Id tamen nihil de axiomati illius, contrariorum contraria eſſe remedia, vniuerſalitate tollit. Nam licet reſpectu cauſſæ aliqua inſit ſimilitudo in purgantibus: tamen reſpectu morbi, imò ipſius cauſſæ etiam, ſuo modo ſunt contraria, effectiuè ſcilicet, tollendo nimirum morborum cauſſas. Morbus enim ſemper tollitur contrariis, ſeu mediatè ſeu immediatè, ſeu per ſe, ſeu per accidens. Diſtinguendum etiam hic inter indicationē & remedium quod eſt inſtrumentum, per quod indicationi ſatis fit. Indicans præter naturam ſemper ſibi contrarium indicat. At inſtrumentum, per quod efficitur, quod indicans præſcribit, licet cauſſæ ſit ſimile, nihil refert; modò indicationi per id ſatisfiat, & cauſſa tollatur. Quamuis enim ſimilitudine ſubſtantiæ rhabarbarum bilem attrahit: eo ipſo tamen facit, vt rhabarbarum è corpore euacuetur. Et ipſe Ariſtoteles, vbi de actione mutua rerum naturalium agit, 1. *de gen. & cor. cap.* 7. ſcribit; τὸ πάσχον καὶ τὸ ποιοῦν τῷ μὲν γένει ταὐτὰ καὶ ὅμοια, τῷ δ' εἴδει ἀνόμοια. τοιαῦτα δὲ τὰ ἐναντία. *Patiens & agens genere quidem ſunt eadem & ſimilia: ſpecie verò diſſimilia. Talia autem ſunt contraria.*

Curatio per ſimilia quomodo perficiatur.

Et quod docent Chymici, ſulphur ſulphure, ſal ſale eſſe curandum: non planè de nihilo videtur. Neque enim quælibet materia à quibuſlibet patitur & diſſoluitur. Notiſſimum eſt, pinguia non affici aut pati ab aqua, ſed à pinguibus. Ita gummi Arabicum, ceraſorum, tragacanthæ, prunorum, in aqua diſſoluitur; quia aquoſa hæc ſunt: thus vel myrrha non itē. Ita ſulphur in oleo diſſoluitur, ob naturæ cognationem: ab aqua forti ſulphur non ſoluitur, quæ tamen argentum & alia metalla facilè diſſoluit. Et quæ aqua fortis argentum diſſoluit, eadem aurum diſſoluere non poteſt. Videmus etiam calculos à ſpiritu ſalario coagulatos & ipſos non à pinguibus & ſulphureis, ſed à ſalibus, quæ ſale abundāt, diſſolui. Itaque non abs re facere videntur Chymici, dum cuiq; cauſſæ morbificæ nō quæuis reſoluentia opponenda eſſe cenſent, ſed talia, quæ vim ſpecificam reſoluendi & è corpore exturbandi quamlibet cauſam habent. Neque enim ſufficere putant, ſi humori craſſo attenuantia adhibeantur, ſed humoris naturā attendendam, & pro cuiuſque natura ſpecifica & propria attenuantia adhibenda eſſe, ſulphurea ſulphureis, ſalaria ſalaris.

Neque interim, dum dicunt, ſimilia ſimilibus curari, contrarietatem planè negligunt, ſed illud Ariſtotelis paulò antea propoſitū, vt admittant neceſſe eſt; *Agens & patiens genere quidem eſſe ſimilia, ſpecie verò diſſimilia & eatenus contraria.* Etſi enim ſalia ſalibus curari dicunt: tamen ſalia alia vim reſoluendi, alia coagulandi vim habent. Et propterea humores à ſale coagulatos, non per ſalem coagulantem, ſed per ſalem reſoluentem curandos dicunt. Ita ex eorum ſententia febris ex ſulphure φλογερῷ & inflammabili orta non curatur per ſulphur inflammabile, ſed per ſulphur acidum, quod ſpiritus illos accenſos coagulet, compeſcat, & ad inflammationem ineptos reddat. Id quod pyrij pulueris exemplo probat Quercetanus *de priſc. mat. medic. cap.* 3. & 5. Etſi enim ſal petræ & ſulphur facilè ſint inflammabilia: tamen vtrumque acidum in ſe continet ſpiritum, quò ſi imbuatur puluis pyrius, amplius flammam non concipit. Verum an nitrum ſit inflammabile, & vnde ſpiritus acidus à ſulphure proueniat, de eo infra dicetur.

Ipſam controuerſiam quod attinet, ſi hæc ita diſtinctè explicantur, vix magna cōtrouerſia inter Galenicos & Chymicos reuera relinquitur. Alio enim reſpectu ſimilia ſimilibus, alio contraria contrariis curari dicuntur. Similia nimirum requirunt vires;

&

& parti affectæ ſimilia, appropriata, & familiaria medicamenta adhibentur. Inter purgantia quoque & humores, vt & diſſoluentia & humores, cognatio intercedere debet. Contra verò morbus & cauſæ, quatenus præter naturam ſunt & tolli debent, requirunt contraria.

Natura an ſola morborum medicatrix.

Si quis verò nulla diſtinctione adhibita hāc quæſtionem decidere velit, & vbi quæritur de morbo vel cauſa morbifica, de parte affecta reſpondeat, is multis modis errabit. Id quod accidit Crollio, cui cum omnia Galenica planè ſordeant, & nullam propterea conciliationem quærat, ſatis imprudenter ſcribit, *in præfatione admonitoria, pag. 59. Naturam corporis noſtri proprium ſibimet eſſe Medicum, qui ab extrinſeco Medico nihil aliud requirat, præter inſtaurationem aut fortificationem, exteriore medicamento repurgatiſſimo.* Quod ſi ſimpliciter verum; quorſum ergo vomitoria καθαρτικὰ, διουρητικὰ & διαφορητικὰ deſcripſit? Et mox addit; *ægra corpora qualitatibus contrariis curare velle, nihil aliud eſt, præterquam natura, bello inteſtino ſatis labefactata, bellum intriſecum in totalem ſui ruinam mouere.* Ergone nunquam vidit Crollius, aere & potu frigido calore ferè enectos refocillari? Si non vidit Hecticorum corpora exſiccata humectantibus curari, & vlcera pulmonum ſolo aere ſicco exſiccata coaleſcere, & phthiſicos hoc modo curari: legat Galenum, *lib. 3. & 10. method. medendi.* Et qui nullos morbo ſola primarum qualitatum contraria alteratione curari negat, ea negat, quæ ſenſus vera eſſe docent, & vix dignus eſt, cum quo diſceptetur. Et iterum: *Contraria ſe mutuo non recipiunt: Et ſi mutuò ſe non recipiunt, nec in ſe mutuò agunt, nec à ſe mutuò patiuntur aliquid. Vbi igitur actio & paſſio vera non eſt, ibi etiam effectus naturalis verus non ſequitur. Ergo medicamenta non poſſunt eſſe contraria loco affecto.* Quæſtio eſt, de contrarietate medicamentorum, & morbi ac cauſſæ morbificæ. Is verò reſpondet de parte affecta: & an contraria vel ſimilia mutuò agant & patiantur, facilè cognoſcere potuiſſet, ſi legere ipſi libuiſſet Ariſtotelem, *1. de Gen. & Cor. cap. 7.* & quæ Commentatores ad eum locum hac de re ſcripſerunt.

Et quanquam Galenici vltrò concedant, Naturam eſſe morborum medicatricem; & longè ante Chymicos id Hippocrates, *6. epid. ſect. 5 t. 1.* docuerit, Naturamque omnia, quæ poteſt, pro animalis ſalute agere, & abſque naturæ robore omnia à Medico fruſtra tentari, extra controuerſiam ſit: tamen, vt Galenus, *ibidem*, vbi hunc locum explicat, rectè ait, non ſimpliciter verba hæc accipienda ſunt, ſed altior ſenſus accuratione indigens explicatione in his verbis deliteſcit. Ac rectè dicitur, & naturam morbis medicari; rectè verò & artem medicam, & medicum. Natura nimirum, vt Galenus explicationem huius loci concludit, omnium artium ad medendum primaria & potiſſima eſt: ipſa tamen nec omnia, nec ſola, quæcunque ad ſanationem neceſſaria ſunt, ſemper præſtare poteſt. Sed vt rectè, *de cōſtit. art. c. 13.* Galenus ait, alia naturæ, alia Medico conceſſa & negata ſunt. Natura quidē alimenta coquit, in corpus diſtribuit, partibus apponit; in morbis humores vitioſos cōcoquit, ſecernit, expellit, cauū vlcus carne replet: eadē tamen, vt os laxatum aut confractum conformare, & reparare, aut copioſas in vlcere ſordes ipſa abſtergere non poteſt; ſed miniſterio Medici & medicamentorum indiget: ita pertinaces obſtructiones ipſa ſoluere non poteſt, ſed aperientia medicamenta id præſtant: humores craſſos ſola incidere nō valet, ſed attenuantia medicamenta id præſtant, calida refrigerare non poteſt, ſed medicamentis refrigerantibus opus; multò minus ſcirrhum emollire, aut calculum fortiter compactum diſſoluere poteſt. Falſum ergo, quod omnia medicamenta ſaltem naturæ opitulentur, & quod ſalubrium medicamentorum virtus ſaltem in conſer-

Quid natura, quid ars poſſit.

uatione naturæ occupetur & conſiſtat: cum iam monſtratum ſit, non pauca directè & immediatè cauſſis morbificis opponi, & in eas proximè agere, eaſque demoliri.

Atque hæc, quæ hactenus de Galenicorū & Chymicorum conſenſu ac diſſenſu diximus, ſi quis ſine præiudicio perpendere voluerit, id inde commodi, vt ſpero, percipiet, quod diſcet, nec Chym. ob Galenica, nec Galenica ob Chymica negligenda eſſe; ſed nonnulla Paracelſi ac Paracelſiſtarum dogmata tam abſurda & ab omni veritate aliena eſſe, vt meritò ab omnibus, quibus magis veritas, quàm Paracelſus vel alius quiſpiam, amica eſt, reiicienda ſint: in non paucis tamen concordiam iniri poſſe, nec diſſidium tantum eſſe inter Galenicos & Chymicos, vt ideo noua ſecta conſtituenda ſit. Ac proinde peſſimè ſuis rebus conſulere, qui, antiquorum ſcriptis neglectis, è ſolis recentium Chymicorum libris ſe egregios Medicos euaſuros exiſtimāt. Contra & illos peccare, qui nullam veteri Medicinæ acceſſionem fieri poſſe putant: Elegantem vtilium medicamentorum ſupellectilem Chymia nobis ſuggerat: ſi eadem quid in morborum cauſſis & medicamentorum facultatibus inueſtigandis opis afferre poteſt, & hoc beneficij loco acceptamus: & proinde verum eſſe putamus, quod Matthiol. *lib. 4. epiſt. ad Andream de Blau*, ſcribit; Neminem Medicum abſolutum eſſe poſſe, imò ne mediocrem quidem, qui in Chymia non ſit exercitatus: Cum enim Medicus ſit ille admirabilis, qui quod eſt diuinum in morbis, in medicamentis, in natura nouit, actionumque fontes inueſtigat: iſta omnia præcipuè Cyhmiæ beneficio Medicus aſſequi poteſt: qui verò in rebus nihil qualitatibus primis præſtantius quærit, id non poteſt. Reliqua, de corporis noſtri conſtitutione, facultatibus & actionibus, de morborum & ſymptomatū differentiis, de ſignis, prognoſticis, & methodo medendi, rectiſſimè ex Hippocrate & Galeno eorumque interpretibus cognoſcuntur: quæ qui negligit, Empiricus potius euadet, quam verus Medicus.

Galenica quid.

Ergo non amplius opponatur Galenica Medicina Chymiæ; ſed Pſeudo Galenica Chymiæ, & Pſeudo-Chymia Galenicæ Medicinæ. Galenici enim non ſunt, vt nonnulli eos malè definiunt, qui purū & impurū confundunt; ſed qui artis Medicæ fundamenta è Galeno & Philoſophis petita, ratione probata, & experientia confirmata amplectuntur, & hoc duplici κριτηρίῳ verum à falſo diſtinguunt. Atque hi non negant, quod ars medica ab Hippocratis & Galeni temporibus & theorematum acceſſione, & medicamentorum copia & ornatu altior & perfectior euaſerit. Et inter acceſſiones illas libenter etiam Chymiam referunt, atq; agnoſcunt, noſtro tempore & remedia multa antiquis incognita rectè vſurpari, & multò commodius præparari, atque extracta, olea, ſpiritus, ſales & ſimilia libenter admittunt. Pſeudo galenici ſunt ſeruum illud hominū genus, qui nihil, niſi quod in Galeno reperitur, recipiendum cenſent, & in diiudicando vero ac falſo non tam ratione & experientia, quàm Galeni authoritate nituntur. Pſeudo Chymici ſunt, qui nullarum rerum naturalium & medicarum cognitione inſtructi ex operariis Chymicis ſubitò Medici facti, omnia Galenicæ Medicinæ fundamenta ſubuerſa cupiunt.

Pſeudo Galenici qui.

Pſeudo Chymici.

CAPVT XIX.

APPENDIX,

De Conſtitutione Chymiæ.

Atque hæc ſunt, quæ de Chymicorum recentiorum cum Ariſtotelicis & Galenicis conſenſu

ſenſu dicere potui. Potui, inquam: dum enim, quod velis, non poſſis, velis, quod poſſis. Vt plura verò, quæ volui, non potuerim, temporis penuria & otiũ, aliis neceſſariis impendendum, non permiſit. Nunc ad ſpeciem deſcendendum eſſet: & memini me in prima editione aliquid in hoc genere promiſiſſe. Verùm ob alios labores abſoluendos id præſtare non licuit. Vt tamen aliquo modo promiſſis ſtem, de Conſtitutione Artis Chymicæ quædam Appendicis loco ſubiungere placet, in quibus paſſim de præparationibus & vſu medicamentorum Chymicorum quædam monendi dabitur occaſio.

Nullam ſcientiam vel artem veram ac ſolidam eſſe, quæ certis quibuſdam principiis non nitatur, & eorum, quæ in ea fiunt, rationes reddere poſſit, extra dubium eſt; & quæ certis principiis non nititur, & theorematum ſuorum cauſſas reddere non poteſt, inſcitia potius & ἀτεχνία, quàm ſcientia vel ars dicenda eſt. Neſcio tamen quî fiat, quod in Chymia, quæ ars longè vtiliſſima & nobiliſſima habetur, pauca rationibus munita, & ex certis principiis deducta habeantur, ſed infiniti penè proceſſus & operationum formulæ paſſim extent, quibus tamen fundamentis & cauſſis illæ nitantur, pauci doceant. Ita vt ars ſine arte eſſe videatur.

Verum enim verò cum vt Medicina, ita & Chymia naturali ſcientiæ ſubiiciatur, omninò etiam in operando leges naturæ ſequi, & ad earum ductum operationes ſuas inſtituere debet, vt inter Phyſicam & Chymiam mutuus conſenſus ſit: ita vt principia naturalia Chymiæ, & operationes Chymicæ principiis naturalibus reſpondeant.

Etſi verò de Arte Chymica prolixè & operosè vir doctiſſimus, Andr. Libauius, breuius verò Iohan. Beguinus ſcripſerit, & ego etiam, *lib. 5. Inſtit. Medicar.* (licet Chymicas operationes & Chymica medicamenta ac vulgaria pro inſtituti mei ratione ibi coniunxerim) de eadem materia tractarim: tamen cum in conſpectu quaſi & tabula totam artis Chymicæ naturam & conſtitutionem habere vtile ſit, breuibus eam è locis allegatis hîc exhibebo; & paſſim quædam, quæ monenda videbuntur, inſpergam.

Verum expediam hoc ſine aliorum obtrectatione, ſine conuitiis, ſine calumniis. Vt enim turpe eſſet, in Senatu Patres, dum de ſalute Reip. deliberatur, à votis ad conuitia deſcendere: ita pudendum eſt, eos, qui ſcriptis editis rem literariã auctam & amplificatam cupiunt, rebus miſſis conuitiis certare.

Diſſentire duos animis de rebus iiſdem
Incolumi licuit ſemper amicitia.

hymia uid. Definiuimus autem ſupra *in fine capitis primi*, Chymiam, quod ſit *Ars corpora naturalia compoſita ſiue concreta reſoluendi, reſolutaque pura & viribus validiſſima reddendi, vt vtilia Medico præbeant remedia, vel metallorum perfectionibus & tranſmutationib. inſeruiant.*

ubiectum hymiæ. *Subiectum* nimirum, circa quod occupatur Chymicus, ſunt omnia corporalia naturalia concreta, vegetabilia ſcil. animalia, mineralia & metalla.

hymiæ Finis. nternus. Chymiæ *finis* duplex eſt, Internus & Externus. *Internus* eſt corpora naturalia compoſita ſoluere & elaborare, vt vel partes omnes ſeorſim & ſinguelę, vel iterum coniunctæ & compoſitæ, puriſſimæ, efficaciſſimæ, & ad vſus in vita humana neceſſarios aptiſſimæ ſint, & Medico, ſeu illis, qui in metamorphoſi metallorum occupantur, vtilia adminicula præſtet. Seu potius internus finis eſt ipſum opus, quo perfecto operatio Chymici deſinit. Cum enim Ars ſit Chymia, ποιητικὴ eſt & opus relinquit.

xternus. *Externus* Chymiæ finis eſt duplex: Vel n. ad metamorphoſin & tranſmutationem metallorum ignobiliorum in nobiliora, vel ad medendum & ſanitatẽ corporis humani adſerendam dirigitur.

Verum priore fine ſepoſito hîc de Chymiæ conſtitutione ſaltem agemus, vt medico inſeruit, eique vtilia medicamenta exhibet. In ipſis tamen operationibus etiam quædam proponentur, quæ poſteriori fini ſimul inſeruire poſſunt. *Vid. ſupra cap. 1.*

Vt autem finem ſuum aſſequatur Chymicus, mediis quibuſdam opus habet. Media autem hæc ſunt operationes Chymicæ & inſtrumenta, quibus operationes iſtas perficiat. Media Chymiæ.

Atque ita tota Ars Chymica abſoluitur tractatione inſtrumentorum, quæ Chymico operanti neceſſaria ſunt, ipſis operationibus, & opere, quod perficit: de quibus ordine breuiter dicemus. Quibus Chymia abſoluatur.

Inſtrumẽta primò quod attinet, cum Chymia naturæ opera in ſuis operationibus vtatur, inſtrumẽta præcipua ſunt ignis, aut calor potius; menſtruum, Aër, Aqua. Verũ vt hæc rectè vſurpentur & agentia patientibus applicentur, præterea fornaces, vitra & vaſa alia plura requirũtur. De fornacib. vitris, & aliis vaſis, vt & luto dictum, *in Inſtit. lib. 1. part. 3. ſect. 2. cap. 11. 12. 14.* & aliis etiam operationibus ſua inſtrumenta adiunximus. Inſtrumenta eius.

De igne & calore, qui naturæ communis δημιουργὸς eſt, dictum *ibid. cap. 2.* Calor.

Menſtrua verò ſunt, quæcunque ſolutioni, extractioni & ſeparationi rerum inſeruiunt. Et quidem plerumque & frequentiſſimè nomẽ hoc tribuitur liquoribus, qui corporibus affuſi ea ſoluendi vel aliquid ex iis extrahendi vi actu prædita ſunt. Quales ſunt, aqua communis, deſtillatæ variæ, ros, ſpiritus vini, terebinthinæ, acetum deſtillatum, olea deſtillata, ſpiritus ſalis, nitri, vitrioli, aquæ fortes & regiæ, de quibus in Inſtit. *loco allegato cap. 6.* dictum. Menſtruum.

Quos tamen liquores omnes in tres claſſes redigere licet. Quidam enim ſunt aquei; quidam acuti & ſalium participes; quidam oleoſi. Non verò quælibet menſtrua ad quælibet corpora ſoluenda idonea ſunt, ſed de his hoc monendum, ſua ferè corpora quæque habere, quibus ſoluuntur vel extrahuntur; menſtrua, quæ ipſorum naturæ reſpondent. Aquea quæ ſunt, & cum aquâ conuenientiam habent, aqua & aqueis menſtruis ſoluuntur & extrahuntur. Atque aquæ vegetabilium & animalium ſubſtantiam per coctionem & infuſionem extrahunt, ſaccharum item & ſalia (quæ omnia in aqua liqueſcunt) ac ſalina ſoluunt; ad alia verò ſoluenda vires eorum vix extenduntur. Quæ ſpirituoſa ſunt, ſpiritibus; ſalina ſalſis ſpiritibus ſoluuntur & extrahuntur, ſulphurea ſoluuntur & extrahuntur oleo & pinguibus. Hinc metalla, vt & lapides; aquis fortibus & regiis & ſimilibus liquoribus ſoluuntur. Sine verò ſale vix fit vllius metalli ſolutio. Et quanquam metalla eò redigi poſſint, vt poſtea in aqua vel ſimplici vel deſtillata liqueſcant: tamen prima ſolutio per ſales vt facta ſit, neceſſe eſt, & propter ſalinos ſpiritus metallo adhæreſcentes id poſtea in aqua ſoluitur. Omnia enim metalla ſalinam naturam participant. Ideoque ſal vel ſalini ſpiritus (alij tamen aliis metallis magis cognati ſunt) qui ſunt in menſtruo ſoluente, metalli partes atomorum quaſi modo ad ſe trahunt ſibique vniunt: atque metallum menſtruo, aut certè ſali, quod in eo eſt, vnitum aliam formam externam induit, & vel in liquorem vel puluerem, aut ſaliformem ſubſtantiam redigitur, & ſal, qui eſt in mẽſtruo ſoluente, corpori metallico adhæreſcit. Si quis tamẽ huc etiam referre velit mercurium, qui ob naturæ cognationem aurum ſoluit, vel enim aquas aut ſpiritus è mineralibus, vel metallicis corporibus paratas, quæ non tàm corroſione, quam ob naturæ ſimilitudinem aut occultam proprietatem aurum ſoluant, cum eo non pugnauerim: modò experientiæ omnia reſpondeant. Aquæ fortes contra, etſi ſint maximè corroſiuæ, ceram, picem & reſinas non ſoluunt, contra talia in oleo & pinguibus ſoluuntur.

Ideoque

Ideoque cuique rei ſoluendæ vel extrahendæ idoneum menſtruum eligendum.

Sunt tamen, qui non ſolùm liquores, quibus in ſolutione & extractione vtimur, nomine Menſtrui intelligunt, ſed & alia ſicca, quæ ad corporum ſolutionem faciunt, hoc nomine dignantur, qualia ſunt ſal, nitrum, ſulphur, quæ lapidibus & metallis addita, & in igne reuerberij reſoluta in corpora addita ſeſe penetrant eaque ſoluunt.

Aer. Tertiò etiam Chymicis Aër neceſſarius eſt, qui duplici modo ad operationes Chymicas concurrere poteſt, vt humidus ſcilicet & aqueos vapores admiſtos habens, & vt frigidus. Vt humidus inſeruit Chymico, dum rebus natura ſiccis ſeſe admiſcet, iiſque conſiſtentiam dat liquidam. Id quod fit, dum in cellis & locis humidis ſeſe ſali Tartari & aliis ſalibus admiſcet, atq; vt liqueſcant illa facit. Deinde etiā in deſtillationibus quibuſdā aër humidus facit, vt ſpiritus, qui natura ſua ſicci ſunt, & forma nebularum & atomorū egrediuntur, in liquida forma exhibeantur. Id quod fit in ol. *ſulph.* quod per campanam fit, imò in ſpiritu ſalis, *Vitriol.* & ſimilibus. Non n. ſine cauſſa quæritur & inter Chymicos cōtrouertitur, vnde ſpiritus hi illā liquidā & humidā conſiſtentiā habeant. (*Spiritus vitriol. ſalis &c. vnde humiditatem habeāt.*) Vbi, ſi quod eſt dicendum, omninò illā ab aërea & aquea humiditate prouenire exiſtimo: cùm natura ſua ſint ſiccæ ſubſtantiæ. Accipiunt verò illam vel in ſua concretione, vel in deſtillatione. Etenim in deſtillatione ſpiritus ſalis & vitrioli manifeſtum eſt primò aqueā humiditatē partim exſtillare, partim exhalare, & in recipiente colligi, poſtea verò ipſum ſpiritum ſalis & Vitrioli forma nebulæ q. egredi. Oleum etiam *Sulph.* per campanam dictum non fit niſi aëre valdè humido. Aut ſi quis alio modo, recipiente ſcilicet ad latus canalis, in quo ſulphur accenditur, appoſito, idem oleum parare velit, neceſſe eſt, vt in recipiente aqua prius infundatur, cum qua ſpiritus *ſulph.* ſeſe vniat, quæ aqua poſtea ſi per deſtillationem maxima ex parte ſeparetur, liquor acidus remanet. Imò nec ex mercurio vel ſimilibus liquor fieri vel deſtillari poteſt, niſi aër humidus ſeſe admiſceat, ac propterea in talibus deſtillationibus ſpiracula, quibus aër humidus ingredi recipientem poſſit, relinquenda. Atque inde accidit, vt liquor ille, qui ſeſe admiſcuit, multis iterum ſeparari poſſit, corpore ſicco relicto. Oleum tartari per deliquium quod vocant, iterum in ſalem ſiccum abit, ſi aqua, quæ ſeſe admiſcuit, exhalare pemittatur. Si ſpiritus vitrioli terræ ſigillatæ Sileſiacæ affundatur, & deſtillatio inſtituatur, eaque per cohobationem aliquoties repetatur, phlegma tandem & aqua tantum deſtillat, & terra ſigillata acida euadit, ſale vitrioli acido cum ea remanente.

Aer. Deinde aër Chymico inſeruit ratione frigiditatis. Cùm enim frigiditas per accidens etiam homogenea conſtringendo congreget, fit vt in aëre frigido in aqua ſales facilius concreſcant, quàm in calido.

Aqua. Quartò nec Aqua ab Inſtrumentis Chymicorum excludenda eſt. Et quidem non ſolùm vt menſtruum, ad corpora ſoluenda & extractionem inſtituendam, & ad corpora abluenda, de quo antea diximus, neceſſaria eſt, verùm etiam, vt modò dictum, dum in aëre humido ſpiritibus ſiccis ſeſe admiſcet, & præterea in vaſa recipientia infunditur, vt ſpiritus ſicci in eam ſeſe quaſi immergant & ab ea excipiuntur.

Terra. Tandem, niſi alios offenderem, quinto loco terram adderem, & huic cognata. Ita in ſpiritu ſalis & nitri deſtillando vſurpamus argillam, bolum, terram ſigillatam; in oleis quibuſdam deſtillandis puluerem laterum, arenam, cineres, ſilices addimus. Cauſſa autem huius rei eſt duplex. Primò vt corpus deſtillandum admixtione rei alienæ ad minima, quantum fieri poteſt, redigatur, atque ita caloris actioni facilius expoſitum ſit. Res enim homogeneæ vnitæ actioni caloris fortius reſiſtunt, quàm in minimum redactæ; & ſal ſolus potius fluit & funditur, quàm vt ſpiritum præbeat. Res verò quædam, vt nitrum, facilè reſoluuntur, & metus eſt, ne ſubitò reſolutæ vas recipiens rumpant. Quapropter vt lentè reſoluantur, aliud corpus additur.

Imò videntur adhuc alia eſſe, quibus tanquam inſtrumentis, ad operationes quaſdā perficiendas Chymicus vtitur. Ita oleo *tartar.* vtitur ad margaritas & corallia ſoluta præcipitanda; aceto ad *ſulph.* auratum ☿ ij; vino ad lac ſulphuris parandum; aliis ad aliorum præcipitationem. Quæ an ad priora inſtrumenta referri poſſit, dubito.

Iam ipſas operationes Chymicas quod attinet, eas alij aliter diuidunt & diſpeſcunt, ac quelibet hic ſuo ſenſu abundare permitto; cùm potius quemlibet ſollicitum eſſe deceat, vt operationes has vſu cognoſcat, quàm argutè de earum diuiſione diſputare poſſit.

Mihi quidem commodè videntur diuidi poſſe in διάκρισιν, σύγκρισιν & Immutationem. (*Operatio Chymica*)

Διάκρισις eſt, cum corporis compages reſoluitur & quod erat vnum, diuiditur.

Fit autem hæc tribus modis 1. cum quæ impura vel alena admiſta ſunt ſeparantur. 2. cùm corpus in partes homogeneas diſſoluitur. 3. cùm in heterogeneas diſſoluitur. In quibus tamen operationibus ſimul hoc Chymico propoſitum, vt omnia quam fieri poteſt puriſſima, ſubtiliſſima & efficaciſſima reddat.

Primum διακρίσεως genus *Purificatio* appellari poteſt, & ad id pertinet tartari purificatio, cum à terreſtribus & lutulentis partibus ſeparatur, vt album, purum, & acidulum corpus euadat. Fit hoc lotione & crebris ſolutionibus & coagulationibus cum filtratione, de quibus in Inſtitut. *loco allegato cap.* 8. & 10. dictum. Item cùm ſucci, quibus pro eſſentiis, vt hodie nonnulli loquuntur, parandis vtuntur, à ſuis fecibus ſeparantur & puri redduntur id quod fit per digeſtionem, de qua *eodem cap.* 10. dictum. (*Purificatio.*)

1 *Exſiccatio. Vſtio.* Pertinet huc & *exſiccatio*, quæ fit per euaporationem & exhalationem, de quibus *ibidem cap.* 13. dictū. Imò huc referenda videtur etiam Vſtio, de qua *ibid. cap.* 5. dictum, cùm ſcilicet ſulphureæ partes exhalāt, vt & aqueæ, quæ non expetuntur, vt id relinquatur, quod expetitur. Id quod fit in vſtione plantarum pro ſalibus parandis, item oſſium & cornuum.

2 *Calcinatio.* Secundò ad διάκρισιν pertinet *Calcinatio*, quā corpora metallica, mineralia, lapides, & quæ lapideam duritiem habent, vt teſtæ ouorum, concharum, lapides in animalibus, & alia ita reſoluuntur, vt in puluerem redigi poſſint. Fit hoc vel igne actuali, de quo dictum loco allegato *cap.* 5. vel per ignem potentialem, vt loquuntur, id eſt, liquorem aliquem, qui eā corrodendi & ſoluendi vim habet, quem monſtruum vulgo appellant, quales ſunt acetum deſtillatum, ſpiritus ⊖, ⏀, ⊕, *ſulph.* aqua fortis & regia: vel per amalgamationē, vbi à mercurio admiſto metalla corroduntur: vel per fumigationem, vbi, à fumo vel vapore rei corrodentis corpus diſſoluitur. De quibus *ibid. c.* 1. *dictum.*

Sublimatio. Pertinet huc & *ſublimatio*. Sublimationes enim Chymicorum piſtilla ſunt. Et quanquam ſublimatio interdum etiam inſtituitur: vt ſi quæ impuritates adſint, ſeparentur; plerunque tamen id ſaltem fit, vt corpus in minimas atomos redigatur. De qua *ibid. cap.* 12. dictum. Et his modis omnibus corpus in homogeneas partes ſoluitur, & quod reſoluitur, homogeneum eſt.

3. *Reſolutio.* Tertiò fit διάκρισις, cum corpus in partes diuerſas & heterogeneas diſſoluitur. De hac autem διακρίσει notandum, proprietates alias eſſe in toto, alias in partibus. Ideoque vbi vires, quæ à toto dependent,

experiuntur, reſolutione hac opus non eſt. Vbi verò viribus, quæ à parte alicuius integri pendent, opus eſt, in quanam parte hæreant, videndum. Hinc à multis multum peccatur, cùm vel ab aquis deſtillatis, vel ſpiritibus vel ſalibus, vel etiam extractis vires, quæ integri ſunt, ſperant. Aquæ enim nihil in ſe continent, niſi plantæ ſuccum humidum, ſulphur & oleum, ſi quod ineſt, & ſalem volatilem. Spiritus partem ſulphuream, cum ſale volatili. Reliqua per alembicum non eleuantur. Vnde etiam hoc patet, decocta & infuſa vel conſeruas ſæpe aquis deſtillatis præferendas eſſe: & conſerua roſarum in dyſenteria vtilis eſt, non verò ſpiritus roſarum. Fit hæc autem
Extractio. διακρίσεως primò *extractione*, ad quam pertinent & *Tincturæ*, ſeu extractio talis, vt corpus liquidum coloratum
Eſſentia. relinquatur. Item *Eſſentiæ* hodie dictæ extractione parantur, de quo in Inſtit. *lib. 5 part. 3. ſect. 3. c. 9.*

Tinctura. De Tincturis autem hoc monendum, nullam veram tincturam eſſe, quæ non remanet, poſtquam mẽſtruum abſtractum eſt. Ad hanc normam ſi tincturæ multæ examinentur, facilè deprehendetur, non eſſe veras tincturas, ſed colorem illum ortum habere à miſtione menſtrui cum corpore diſſoluto. Exempli loco ſint tincturæ, quæ vulgò venditantur, coralliorum. Si enim menſtruum exhalando vel deſtillando ſeparetur, illud limpidum omnino & clarum eſt, quod verò relinquitur, non rubrum, ſed ſalis vel calcis alicuius colorem referens reperitur. Si verò eſſet vera tinctura & ſubſtantia aliqua rubra à reliquo corpore extracta, etiam menſtruo ſeparato talis perſiſtere deberet, ſicut id in plantis accidit. Et tincturas non ſemper veras eſſe, ſed pendere à menſtrui cum corpore mixtione, patet etiam ex eo, quod è re vna diuerſi colores per diuerſa menſtrua extrahuntur. Exempli gratia, ſi affundatur argento per mercurium ſublimatũ calcinato ſpiritus ſalis, fit inde color viridis inſtar ſmaragdi, ſi verò affundatur ſpiritus vini ſale vrinæ imprægnatus, fit color cæruleus. Et quamuis interdũ tincturæ iſtæ, exempli gr. antimonij, aliam vim habeant, & operationem, quàm alias calcinatum: fit tamen hoc ex diuturna cum aceto digeſtione, quæ partes volatiles figit, & ad ſudorem ciendum aptas reddit.

Putrefactio. Deinde fit etiam διακρίσεως *Putrefactione*, quæ quidem etiam à calore externo fit, ſed non ſimpliciter ad corruptionem tendit, ſed ad aliquam ſeparationem, vt partes à natura aliquomodo ſeparatæ ab arte facilius ſeparari poſſint, ideoque deſtillationi ſæpè præmittitur, de quo in Inſtit. *loco allegat. cap. 7.* pag. 1179. actum.

Deſtillatio. Tertiò ad hanc διακρίσεως claſſem referendæ ſunt *Deſtillationes* omnis generis, per adſcenſum, ad latus, per deſcenſum, in balneo vaporoſo, ſicco, humido, cineribus, arena, igne patente, de quibus omnibus in Inſtitut. *loco allegat. ſect. 2. cap.* 11. dictum.

Σύγκρισις. Secundum operationum Chymicarum genus eſt συγκρίσεως, cum quæ diuerſa & ſeparata ſunt in vnum
Præcipitatio. corpus coniunguntur. Fit hoc primùm *Præcipitatione*, cùm corpus quod in aliquo menſtruo ſolutum & per liquorem diſperſum eſt, iterum à liquore ſeparatur & ad fundum deſcendit, & ſibi vnitur: de qua operatione in Inſtit. *loco allegato cap.* 13. dictum. Verum quia modus conſideratione dignus eſt, locum integrum adſcribere libet. Fit præcipitatio, cum liquore aliquo infuſo aut re aliqua iniecta corpus ſolutum forma pulueris ad fundum deſcendit. Ita corallia & margaritæ in aceto deſtillato ſolutæ infuſo oleo tartari præcipitantur. Quomodo autem hoc fiat, & quæ ſeparationis huius cauſa ſit, ab autoribus non ſatis explicatum video. Mihi res ita ſeſe habere videtur. Solutio metallorum, coralliorum, perlarum, & ſimilium per acetum & ſpiritus acres, vt & ſpiritum vini fit, dum ſpiritus illi corpora penetrant, & cum iis in minutiſſimas atomos ſolutis ſeſe vniunt, vt vnum corpus quaſi ex iis fiat, non ſecus ac oleum ceræ per minima miſcetur. Vnde accidit, vt quamdiu ſpiritus ſoluens vel menſtruum cum corpore ſoluto per minima vnitum manet, corpus ſolutum non ad fundum deſcendat, ſed liquori cohæreat. Quod ſi contingat, vt ſpiritus ſoluens iterum à corpore ſoluto ſegregetur, cum metalla & alia corpora ſibi relicta forma pulueris ad fundum deſcendunt. Fit autem hoc, dum liquor aliquis ad ſolutionem infunditur, cum quo dum ſe ſpiritus ſoluens vnit, corpus ſolutum deſerit, atque ita illud ſibi relictum & vnione illa ſoluta ad fundum deſcendit.

Imprimis hic multum poteſt ſal tartari ſolutus, ſeu oleum tartari per deliquium paratum, quod peculiari vi ſpiritus omnes acres ab omnibus liquoribus euocat ac imbibit & cum iis penitiſſimè ſe vnit. Vnde fit, vt corpora ſoluta à ſpiritu ſoluente relicta & ad fundum præcipitentur, & acrimoniam, quam ex ſpiritu ſoluente contraxerant, amittant.

Hinc etiam accidit, vt mercurius præcipitatus & aliquomodo fixatus à ſale tartari viuificetur. Non quod tartarum, quod vult A. Sala, mercurio inimicũ ſit, ſed quod ſal tartari ſpiritus acres, qui cum præcipitato mercurio ſeſe penitiſſimè vniuerant, ad ſe trahit, & eos ſibi vnit, atque ita à mercurio ſeparat; vnde mercurius à ſpiritibus acribus liberatus in priſtinam naturam redit & reuiuiſcit. Et qui omnes omninò, cuiuſcunque ſint generis, præcipitationes perpenderit, animaduertet, præcipitationem in vniuerſum fieri, cum in ſolutionem aliquid iniicitur vel infunditur, cuius vi liquor ſoluens, ſeu id, quod in liquore ſolutionis cauſſa fuit, à corpore ſoluto ſeparatur.

Fit etiam præcipitationis mentio in extracto ſcammonij parando *ibidem ſect. ſeq. cap. 9.*

Secundò huc referenda videtur *Reductio*, qua *Reductio.* corpus ſeu in formam pulueris, ſeu liquoris, ſeu alterius redactum priſtinæ formæ reſtituitur. Non tamen in omnibus, quæ menſtruis ſuis ſoluuntur, ſeu aliorum admiſtione formam alienam induunt, locum habet reductio. Etſi enim à menſtruis ſuis ea ſeparari poſſunt: tamen in formam pulueris ſaltem reducuntur, non verò in eam, quam antea habuerunt. Fit autem hoc commodiſſimè per præcipitationem. Nam licet etiam ſal menſtruo admiſtum deſtillatione per retortam in forma ſpiritus ſeparari poſſit: tamen quod relinquitur in retorta fortiore igne corrumpitur.

In metallis autem locum habet reductio & in mercurio, quæ in varias formas redacta plerunque ad priſtinam formam reduci poſſunt. Fit autem reductio menſtrui, & illius, quod corpori aliam formam induxit, ablatione. Cùm enim ſpiritus ſalſi & ſales, dum corpora metallorum ſoluunt, iis per minima permiſceantur, & admiſtione ſpirituum ſalſorum ac ſalium corpora hæc in minimas atomos redigantur, ita quidem vt metalla in aquis fortibus & regijs ſoluta per chartam tranſeant: ſale illo alieno ſeparato ſuæ priſtinæ formæ reſtituuntur; & licet in forma pulueris relinquantur, igne fuſorio tamen priſtinam formam facile acquirunt.

Separatur autem ſal ille vel vi caloris, idque aut in retorta deſtillando, vbi ſal forma ſpiritus abſtrahitur, aut etiam in vaſe aperto, vbi vaporis modò exhalat: vel per præcipitationem, de qua modo dictum, & præcipuè per ſal tartari, vel etiam ſalis tartari admiſtionem, cum quo vel teruntur vel igni fuſorio exponuntur. Sal enim tartari ferè vniuerſale reductionis inſtrumentũ eſt; idque non ideò, quòd omnibus corroſiuis aduerſus & contrarius ſit, eorumque vires frangat, ſed potius, quod omnibus

bus ſalibus amicus & cognatus eſt, ideóque eos attrahit, ſeque cum iis ob ſimilitudinem vnit, (Natura enim naturam amat, vt Chymici loquuntur) atque ita corpus ſale menſtrui ſoluentis liberatum ſuæ naturæ reſtituitur. Alia tamen etiam ſalia interdum idem præſtant, vt cinerum clauellatorum & vegetabilium ſales, vt eſt calx viua. Ita mercurius quocunque modo ſolutus ablato menſtruo ad natiuam fluiditatem redit, fitque argentum viuum. Id quod fit, ſi ſali tartari vel etiam calci viuæ permiſtus per retortam deſtilletur.

Metalla liquida dum adhuc ſunt, vel cùm menſtruo & aquis ſoluentibus miſta commodiſſimè præcipitatione à menſtruo ſeparantur. Nonnunquam etiam ſolius aquæ tepidæ infuſio ad ſeparationem metalli à menſtruo ſufficit. Dum enim ſal in maiore aquæ copia amplius (vtpote in aqua ſolubilis) diſtrahitur, & in minimas atomos redigitur, corpus metalli ab eo liberatur. Idque facilius, ſi laminæ metalli cognati iniiciantur. Ita ſi aquæ forti, in qua argentum ſolutum ſit, aqua tepida infundatur, & lamina cupri iniiciatur, argentum laminæ cupri ob cognationem metallicam adhæret. Dum verò iam ſunt ſub pulueris vel calcis formâ, igne infuſionis reducuntur: vt verò facilius fundantur, ſal tartari vel alij pulueres ſalis fuſorij inde dicti, adduntur, qui fuſioni inſeruiunt, quatenus cum ſale calci adhæreſcente ſeſe vniunt, atque ita metallum eo liberant. Quod ſi ſal tartari infuſione à metallo non ſeparetur, materia tigillo eximenda, & à ſale abluenda, atque iterum fundenda.

Coagulatio & Concretio. Tertiò ad σύγκρισιν pertinet *Coagulatio & Concretio*, de qua in Inſtit. *lib. 5. part. 3. ſect. 2. cap.* 13. actum.

Circulatio. Quartò huc referenda *Digeſtio & Circulatio*, quæ eo fine præſertim inſtituitur, vt liquidæ partes, quæ nondum ſatis perfectè miſtæ ſunt, per minima vniantur, de quâ in Inſtit. *loco allegato cap.* 14.

Cohobatio. Tandem etiam huc pertinet *Cohobatio*, ſeu repetita liquoris ad materiam in vaſe relictam affuſi deſtillatio, quæ etſi & eo fine inſtituitur, vt quod primâ deſtillatione non ſeparatum fuit, & exſtillauit, in ſecunda & tertia deſtillatione educatur: tamen interdum & eo fine fit, vt quæ materia volatilis eſt in liquore, cum fixo coniungatur. Ita fit Magiſterium tartari per ſpiritus vini ad ſalem tartari affuſionem & repetitam deſtillationem. Ita ſpiritus vitrioli ſali vitrioli iungitur, idemque cum terra ſigillata Sileſiaca vnitur. Et fit hoc præcipuè in ſalibus, & ea natura eſt ſalium fixorum, vt volatiles ſibi vniant. Quod vbi facere animus eſt, maiori ſalis vel corporis fixi quantitati minor quantitas liquoris ſalem volatilem continentis affundatur. Ita enim ſal volatilis cum fixo corpore manet, & merum phlegma ſeu aqua exſtillat, idque ſæpius repetendum. Si verò minori quantitati corporis fixi maior quantitas volatilis affundatur, fixum à volatili redditur volatile, ac volatile fixum ſecum in alembicum rapit. De quo iam etiam dicetur.

Immutatio. Tertium adhuc operationum Chymicarum genus ſupereſt, cùm ſcilicet neque quæ vnum ſunt ſoluere & ſegregare, neque quæ ſeparata ſunt vnire & coniungere cupimus, ſed rei nouum ſubſtantiæ modum vel qualitatem inducimus, quam operationem *Immunitatem* appellare libet. Pertinet huc primò rei ſiccæ in liquidam formam mutatio, quæ operatio *Deliquium* appellatur, de qua in Inſtit. *loco allegato cap* 4. dictum.

Deliquium. Potabilia metalla. Etſi enim aër humidus tum corpori illi coniungatur: tamen nihil, quod ei peculiares ac nouas vires tribuat, additur, ſed ſaltem alia conſiſtentia conciliatur. Pertinet huc & illa operatio, quâ ex ſolidis corporibus, vt metallis, potabilia fiunt, vbi quæritur, an aurũ & alia metalla in formam liquidã ſine alterius rei additione redigi poſſint, de quo infrà.

Secundò pertinet huc contraria operatio, cùm ex eo, quod eſt liquidum, fit ſolidum. Id quod fit cùm ex mercurio viuo præcipitatus paratur, de quo in Inſt. *lib. 3. part. 3. ſect. 4. cap.* 18. dictum.

Tertiò pertinet huc *fixatio* &, ſi ita loqui licet, volatiliſatio, cùm nulla parte rei demta, nec alienâ re additâ ex volatili fit fixum, vel ex fixo volatile. Dicitur autem fixum & volatile reſpectu ignis ſeu caloris, vt ſuprà *cap.* 22. dictum. Etſi enim res natura ſua talis ſit: tamen ignis ſeu calor id patefacit. Fixum enim eſt, quod in igne durat; volatile, quod caloris vi in altum eleuatur. Fit autem hoc vel additione corporis homogenei, vt modò dictum de ſalibus, qui ex fixis volatiles fiunt additione ſalis volatilis: & contrà volatile fit fixum, addito ſale fixo. Inter omnia verò ſalia maximè volatilis eſt ſal vrinæ: vnde etiam volatilitatem ſuam habet ſal armoniacum, & proptereà additione ſalis armoniaci corpora fixa poſſunt fieri volatilia & ſublimari. Ita ferrum cum ſale armoniaco ſublimatur. Fixa tamen volatilia fieri poſſunt non ſolùm volatilis additione, ſed & digeſtione. Ita muſtum ante fermentationem nullum dat ſpiritum. Ita è plantis, niſi digerantur, ſpiritus deſtillari non poſſunt. Sales etiam fixi digeſtione volatiles reddi poſſunt, vt etiam ſublimari queant. Et contra volatilia digeſtione fixa fieri poſſunt, vt in Mercurio accidit. Fixatio verò etiam fit per crebras ſublimationes vel digeſtiones, vel aquas fixatorias dictas, & fixarum additione. *Fixatio & contra.*

Tandem poſſet huc referri & vitrificatio, quæ eſt vltimus transmutationis corporum naturalium terminus, corporibus per ignem fortiſſimum fuſis. *Vitrificatio.*

Atque hæ ſunt operationes, quibus ceu mediis ad opera ſua producenda, finémque aſſequendum vtitur Chymicus. Ipſa verò opera Chymica quod attinet, ſunt ea ſanè plura. Si tamen ad capita quædam & dichtomiam redigere ea libet, ſuppeditat eam ipſa corporum, circa quæ Chymicus occupatur, natura. Alia enim partes habent heterogeneas & ita comparata ſunt, vt ea integra non expetat Chymicus, ſed partem ſaltem eorum; alia verò tota ſunt homogenea, vt in parte diuerſæ naturæ diuidi non poſſint. Atque ita res ipſa plana eſt: verum vocabula, quibus exprimantur, vel ſatis commoda, vel vſu trita non ſuppetunt. Andr. Libauius prius opus extractum, poſterius magiſterium appellat. Alij ſeparatum & magiſterium. Et poſtea in horum ſpeciali explicatione variæ adhuc appellationes occurrunt, ens, eſſentia, quinta eſſentia, magiſterium, arcanum, panacæa, & ſimilia alia, quæ tamen plerumque à rei eſſentia petita non ſunt, & quod maximum eſt, non ab omnibus eodem modo vſurpantur. Et vt de aliis non dicam, Magiſterij vox, quemadmodũ Libauius ea vtitur, & iam à multis illa vſurpatur, rem, quam debet, non ſatis exprimit, nec eam ab extracto vel ſeparato diſcernit. Nam ipſe Libauius, *Epiſtol. Chym. lib. 2. ep.* 11. docet, magiſterij nomen interpretes Arabum vſurpare ſæpe cùm de tota Alchymia, tùm de potiſſima eius parte, quæ in perfectione metallorũ conſiſtit. Itaque apud Meſuem legi extractionem Myrobalanorum eſſe opus magni Magiſterij, & Geberum perfectum magiſterium frequenter vocare artem Lapidis Philoſophici. Cum enim Magiſter ſit ἐπιστάτης vel διδάσκαλος, magiſterium propriè eſt functio vel dignitas magiſtri. Poſtea vocabulum ad opus magiſtro dignum tranſlatum, & hoc modo antiquitus iam vſurpatum eſt. Quod vero ſaltem ei operi tribuatur, in quo nil ſeiunctum eſt ab integro, id iam nouum, & vel Paracelſi vel alterius inuentum. Neque tamen hoc vocabulum ab iiſdem huic tantum, neque ei ſemper tribuitur. Appellatur à pluribus magiſterium tartari, quod fit ex tartaro *Opera Chymica.* *Magiſterium quid.*

non integro, ſed ſale tartari & ſale ſpiritus vini. Item magiſterium vitrioli, quod paratur è ſale vitrioli, & ſpiritu vitrioli. Quercetanus *in Pharmacopœia Dogmaticorum reſtitut. cap. 22.* Magiſterium Bezoardici animalis appellat extractum è puluere viperarum, & *ibid.* Bezoardico minerali magiſterij nomen tribuitur. Et certè non minoris artificij & magiſterij eſt extracta & deſtillata, quàm magiſteria vulgò dicta, parare. Contra dantur opera Chymica, in quibus nihil ſeparatur, quæ tamen nunquam magiſteria appellantur. Ex. gr. flores. Neque enim ſublimationes ſemper inſtituuntur, vt aliquid ſeparetur, ſed etiam, vt corpus integrum in minima redigatur. Hinc ſublimationes piſti Chymicorum dicuntur.

Verùm controuerſiâ hac de re vocabulis miſsâ rem potius retinemus, ac operum Chymicorum tria genera conſtituimus. Primus eſt eorum, cum nihil ab integro ſeparatur, ſed ad commodiorem vſum ſaltem res aliqua immutatur aut perficitur, ipſique nouus ſubſtantiæ modus, vel noua qualitas inducitur. Libauius & alij, vt dictum, appellant Magiſterium. Poſſet etiam Immutatum vel Perfectum nominari. Secundum genus eſt, vbi quid ab integro ſeparatur vel extrahitur, quod quis vel Secretum vel Separatum, vel nomine ſpeciei Extractum appellare poteſt. Quæ duo genera, vt antea dictum, ipſa corporum, circa quæ Chymicus occupatur, natura & diuerſitas exhibet; cum alia ſint planè homogenea, alia in partes heterogeneas diuidi poſſint.

His addendum tertium, quod Compoſita complectitur. Neque enim ſimplicia ſaltem parat Chymicus, verùm etiam componit quædam, vt Elixiria dicta, ſpiritúſque compoſitos, balſama & ſimilia.

Immutata olea per deliquiũ parata.

1. Ad primum genus pertinent primò illa, quæ ex ſolido fluida fiunt, videlicet olea, vt appellant, per deliquium parata, quorum conficiendi ratio *in Inſtitut. lib. 5. part. 3. ſ. 2. cap. 14. pag. 1270.* tradita. Qualia ſunt oleum ſeu liquor ſalis tartari, & aliorum ſalium, margaritarum, coralliorum, arſenici, talci, cryſtalli. Quæ tamen propriè olea non ſunt, ſed corpora integra menſtruo ſalino impregnata, & proinde in aëre humido liqueſcentia. Huc referendum & aurum potabile & alia metalla potabilia dicta.

Metalla an per ſe in liquorẽ redigi poſſint.

Verùm hîc inter Chymicos controuertitur, an metalla in liquidam formam per ſe redigi poſſint, an verò additione alterius rei id accedat? Ego ſi rem diligenter perpendo, & ea, quæ auri potabilis & aliorum metallorum potabilium nomine venditantur, conſidero, aliter ſentire non poſſum, quàm liquiditatem eſſe à monſtruo admixto. Ipſa enim metalla omnia ſiccæ naturæ ſunt: non eſt verò in artis poteſtate principia tranſmutare, & vnum ex altero facere, multò minus ea in aqueum humorem tranſmutare. Qui ergo euincere volunt, metalla reuera potabilia fieri poſſe, monſtrare debẽt, aliquid aquei & liquidi humoris ea in ſe continere. Hoc enim niſi ſit, in artis poteſtate non eſt, aridas metallorum partes & ſiccos illos, qui ex iis reſoluuntur, fumos in aqueam liquiditatem tranſmutare poſſe. Quod verò liquida fiunt, ab aliis admixtis habent. Etenim ſales menſtruorum ita arctè ſeſe corporibus vniunt, vt facilè ſeparari non poſſint. Saleſq; rurſum aquam & aërem humidum attrahunt, & ita arctè retinent, vt ad eſſentiam eorum quaſi pertinere videantur, vt in oleo *ſulph.* per campanam, ſpiritu vitrioli & ſalis, videre eſt, in quibus, etſi tota pro ſpiritu vel oleo eóque puriſſimo venditentur, phlegma tamen & aqua non ita magno negotio ab iis ſeparari poſſunt, vt ſal forma ſicca relinquatur. Si verò quis aliud ſentit, illi incumbit, modum præparandi eiuſmodi liquores metallicos in publicum edere, vt ex præparatione Lector iudicare poſſit, an ex ipſo metallo, an ab admixto aliquo ſit illa liquiditas. Alias nuda affirmatio firmum in mente alterius aſſenſum & certam ſcientiam parere non poteſt. Nam poteſt fieri, & id concedimus, vt nihil rei alienæ, quod talibus corporibus liquiditatem dare poſſit, admiſceatur è Chymico: interim fieri poteſt, vt in ipſa operatione ſeſe aër humidus admiſceat; ſicut in præparatione olei *ſulph.* per campanam id manifeſtum eſt. Et vitriolum calcinnatum, etſi Chymicus ei nihil addat, tamen ſi in aëre relinquatur, iterum vireſcit, aëre humido ſeſe ei inſinuante.

Magiſteria.

Deinde huius generis ſunt Magiſteria vulgò, ab aliis etiam ſolutiones dictæ, margaritarum, coralliorum, oculorum cancri, lapidum percarum, quorum parandi ratio patet ex iis, quæ de ſolutione margaritarum & coralliorum, *in Inſtit. loc. allegat. ſect. 3. c. 15. p. 1417.* dicta ſunt. Vt enim illa magiſteria parantur, ita & alia.

Circa ea tamen duo monenda. Primum rectè accipiendum eſſe, quod allegato loco ſales dixi. Hoc enim probè ſcio, dum vulgò ex margaritis & coralliis ſaltem extrahi dicitur, ſolutionem integri potius, quàm extractionem in hoc opere fieri, & propterea hæc pro ſalibus ſimplicibus non venditari poſſe. Ideoque hic quorundam loquendi morem ſaltem ſecutus ſum. Iſtud tamẽ etiam verum eſt, abundare iſta corpora ſale, aut certè ſpiritu ſalino. Vnde etiam à liquoribus ſalſis & menſtruis acidis ſoluuntur, ita quidem, & ita arctè ob materiæ cognationem ſeſe iis vniunt, vt etiam per chartam bibulam tranſeant, & ſal menſtrui ablutione ab iis vix ſeparari poſſit. Et quia reuera ſal hiſce corporibus ineſt, eum inde ſeparati poſſe non impoſſibile eſt. Verum, in vulgaris operationibus, de quibus modò diximus, id nec fit, nec propoſitum eſt.

Magiſterium duplex.

Alterum eſt, quænam cauſſa ſit, quod magiſterium perlarum, coralliorum, oculorum cancri, & ſimilium paratum per aceti deſtillationem, ſeparationem, & pulueris relicti ablutiones crebras, in quouis liquore facilè ſoluitur, quod verò per præcipitationem oleo tartari factam paratur, non ſoluitur. Cauſſa verò hæc eſt. Quia in priore modo ſal aceti adhuc magiſterio cohæret; itáque eius beneficio (cum ſalis ſit in humido liqueſcere.) in quouis liquore ſoluitur. In altero verò magiſterio ſal per præcipitationem ſeparatus eſt, & formâ pulueris ſubſidet, qui propterea etiam in liquore non ſoluitur. Nam tenendum hic quod ſal volatilis, qui eſt in aceto, ſpiritu vini, vitrioli, aquis fortibus, vnitur ſali fixo; quod eſt in corpore ſoluendo. Hinc & corpora ſoluta acrimoniam vel peculiarem ſaporem acquirunt, & menſtruum ſoluens ſale ſuo orbatum inſipidum exſtillat. Id quod videmus in aceto deſtillato, in quo coralliæ, margaritæ, vel oculi cancrorum ſoluti ſunt. Si etiam coralliis calcinatis ſpiritus vini affundatur, corallia vrentem acrimoniam inde acquirunt, ſpiritus vini verò debilitatur, & acrimoniam amittit. Acetum etiam, in quo ſoluuntur, acrimoniam amittit.

An magiſterium perlarum, &c. ſit præſtantius vulgari modo præparatis.

Hinc ſequitur Paradoxum Chrymicum, quod corolliorum, perlarum, oculorũ cancri magiſteria dicta non ſint præſtantiora, aut certè non tantam prærogatiuam, quæ ipſis vulgò tribuitur, habeant, quàm vulgari modo per diligentem in lapide porphyrio læuigationem parati ex his pulueres. Imò in non pulueres hi his præſtent, dubitari poteſt. Etenim ſi ſal aceti admixtus relinquatur, non eſt corpus ſimplex, ſed compoſitum, & propter acrimoniam ſalis aceti ſæpe noxium. De quo Crato, *Epiſtola 163.* ſcribit, in Caſparo Logo Epiſcopo Vratiſlauienſi poſt crebrum magiſterij perlarum vſum tunicas ventriculi nigras & corruptas apparuiſſe. Et Marchionis Ioannis coniugi ventriculi tunicas ab eodem eroſas fuiſſe,

fuiſſe. Si verò paratur præcipitatione per oleum tartari, vt ſal aceti omnis ſeparetur, relinquitur puluis ſubtiliſſimus, & quæritur, annon longa & diligenti læuigatione in æquè ſubtilem puluerem redigi poſſint, cum videamus Pictores mineralia, quibus in pingendo vtuntur, in ſubtiliſſimum puluerem læuigare. Cui accedit & hoc, quod in tali tritura & læuigatione nihil perit; cùm verò acetum vel alius liquor acidus affunditur, fit ebullitio, & proinde tum ſubtiles aliquæ perlarum & coralliorum partes exhalant. Itaque quamuis plerique in Magiſterio, quod appellat, rem in nobiliorem vel ſubſtantiæ, vel qualitatis gradum traduci, atque exaltari putant: tamen hic nullam aliam exaltationem vel nobiliorem qualitatem aut ſubſtantiæ gradum, quam in præparatione hac acquiſiuerit, video, niſi quod in minimas partes reſoluitur, vt actioni caloris noſtri facilius pateat. Et ſi omninò aliqua differentia inter margaritas præparatas & magiſterium ſit, ea ſolùm eſt in raritate ſubſtantiæ. Si verò quis doceat, etiam menſtruum coniunctum ad exaltationem magiſterij neceſſarium eſſe, verum id eſſe non puto. Etenim menſtruum, vt dictum, ſæpe noxium eſt. Ideoq; opera datur, vt crebris ſolutionibus id ſeparetur, etſi totum hic planè elui poſſit. Pertinet huc & vitriolum album vomitiuum, vt & pulueres & calces metallorum, de quibus in Inſtit. *lib. 5. part.... ſect. 3. c. 5.* dictũ; ſulphur auratum antimonij; crocus item Martis, vt & aliorum metallorum, qui ſcilicet ex ſubſtantia metalli reſoluta ſaltem paratur. Flores item & ſublimata, vbi ſcilicet tota corporis ſubſtantia eleuatur & ſublimatur. Item mercurius præcipitatus, bezoardicum minerale, antimonium diaphoreticum. De quibus in Inſtit. *loco allegat. ſect. 3. cap. 16. 17. 18 19.* actũ. Ea tamen hic intelligimus, quæ ſunt planè homogenea, & à quibus nihil ſeparatur, ſed ſolũ nouus ſubſtantiæ modus iis inducitur. In quibus verò aliquid vſtione & calcinatione ſeparatur, ea ad ſecundum & ſequens genus pertinent.

Vitriol. vomitiuum calces metallor. Sulph. aurat. antim. Crocus martis.

Flores. Mercurius præcipitat. bezoard. mineral. antimõ. diaphor.

2. *Secreta & ſeparata.*

Secundum genus operum Chymicorum Secretũ vel Separatum nominari poteſt: vbi non totum corpus elaboratum exhibetur, ſed pars eius. Pertinent huc primò ea, quæ impuritatibus ſaltem ſeparatis in vſum Medicum à Chymicis parantur, qualia ſunt cremor & cryſtalli tartari, ſucci depurati, a nonnullis eſſentiæ ὑπερβολικῶς dictę.

Purificans.

Vſta & calcinata.

Deinde vſta & calcinata, vel alio modo parte aliqua demta parata, cornu cerui ſine vſtione & cum vſtione paratum, omnes calces rerum vſtilium & ſales qui inde eliciuntur.

Extracta & eſſentia.

Tertiò Extracta & Tincturæ ſeu Eſſentiæ dictæ.

Deſtillata.

Quartò Deſtillata: Aquæ, ſpiritus, olea ſeu propriè ſeu impropriè ita dicta.

Oleum quid

De oleis enim monendum, olei vocabulum apud Chymicos valdè ambiguum eſſe. Cùm enim deſumtum ſit ab oleo communi, quod ex oleæ fructu exprimitur, proinde etiam iis rebus, quæ cum tali oleo cognationem habent, quæ ſulphurea & φλογιστὰ ſunt, rectiſſimè attribuitur & attribui debet, qualia ſunt oleum ſuccini, terebinthinæ, ceræ & ſimilia. Quanquam nec ipſa pleraque, vt & è plantis deſtillata olea ferè omnia, non ſint pura olea, ſed ſalem volatilem admixtum habeant plurimum, ob quem ſunt aeria, & non facilè accenduntur, qui tamen ob volatilitatem ab iis non facilè ſeparari poteſt. Verùm multis præterea liquoribus ob conſiſtentiæ modum idem nomen, ſed planè impropriè, tribuitur. Nã quæ vulgò dicuntur olea (ab aliis etiam ſpiritus nominantur) ſalis, vitrioli, nitri, ſulphuris, plumbi, ſtanni, perlarum, coralliorum & ſimilia non ſunt olea, cũ non ſint vllo modo φλογιστὰ, ſed inflammationem potius prohibeant, verùm ſales reſoluti, vel etiam corpora integre reſoluta, cum aëre humido vel aqua permixta, vnde etiam iterum coagulari poſſunt, vt in ſpiritu vitrioli videre eſt. Etenim talia, vt ſupra etiam in quæſtione, an metalla per ſe potabilia fieri poſſint, dictum, cùm ſua natura ſicca ſint, ab aërea & aquea humiditate liquidam conſiſtentiam accipiunt. Nam ſi ignis ipſis daret liquidam formam, refrigerata iterum eam amitterent, vt in metallis fieri videmus. Et vitriolum non tam diu calcinatur pro parando ſpiritu vitrioli, vt nulla in eo amplius ſit humiditas. Dum verò ſpiritus ſalis paratur, tantũ in bolo vel argilla, imò ſæpe in ipſo ſale non ſatis ſicco, eſt humoris, qui hanc conſiſtentiam ipſis dare poſſit. Et ſi operatio vaſe clauſo perficiatur, liquorque aliquis colligatur, fit hoc, quia materia vaſi incluſa humoris aliquid in ſe continet, qui à calore forma vaporis eleuatur, & poſtea in liquorem condẽſatur. Si verò res planè ſiccæ per retortam deſtillantur, aquam in recipiens infundere oportet, cum quà vapores ſicci ſeſe vniant.

Sublimata.

Quintò pertinent huc ſublimata & flores, quando non totum corpus ſublimatur, ſed pars aliqua eius relinquitur. Interdum enim ſublimatione totum corpus in flores redigitur, vbi ſcilicet homogeneum eſt; interdum aliquæ partes ſaltem eleuantur, vbi eas heterogeneas obtinet.

An Chymicè præparata ſemper præſtantiora ſunt.

Circa hoc ſecundum opus Chymicum non immeritò quæritur, an ſemper medicamenta Chymicè præparata ſint præſtantiora vulgari modo præparatis, ex. gr. an oleum, quod vocant perlarum, præſtet margaritis vulgò præparatis. Etenim certum eſt, multarum rerum vires non ſolùm combuſtione, ſed & aliis mediis diſſipari poſſe. Res notiſſima eſt in rhabarbaro, cuius vis à calore facilè diſſipatur. Et ſi oleum illud, quod habetur, margaritarum conſideremus, maximam partem eſt ſal ex aceto. Simul tamen dubitatur, an illa ignis violentia vires margaritarum non corrumpantur. Quorſum moſchum & ambram aut crocum extrahere opus eſt, cum integra etiam ſatis efficacia ſint, & in minima etiam quantitate vires maximas habeant? Et faciat quis periculum, & cibum condiat extracto croci, & videat, an plus gratiæ vel virium ęgros is additurus ſit, quàm alius vulgari modo croco conditus. Et omninò ridendus eſt eorum error, qui vt Chymici videantur, extracta ex omnibus vegetabilibus parare conantur, eaque ſemper ſuccis, conſeruis & aliis vulgò notis medicamentis, quæ planè negligunt, præferunt, cum tamen extractorum ſæpe nullus vſus, & non quælibet vegetabilia commodè extracta ſuppeditent. Exempli loco ſint medicamenta antiſcorbutica, cochlearia, naſturtium, &c. quorum omnis vis cum in ſale volatili conſiſtat, rectiſſimè ſuccus eorum, conſeruæ, vel infuſa exhibentur. Si verò extractum ex iis paretur, ſal ille volatilis cum ſpiritu vini vel alio liquore ſeſe vnit, & cum eo ſeparatur, relinquiturque corpus poſtea parum efficax.

Itaque abſurdum eſt, ex omnibus rebus vel extracta facere, vel olea, quintas eſſentias, præſertim ex ſubſtantiis per ſe planè vel ſubtilibus, vel homogeneis. Induunt enim non rarò Chymicè præparata quædam aliam naturam, & integris planè contrariã. Imò interdum quædam medicamenta integra & non præparata quibuſdam in morbis conuenientiora ſunt, quàm Chymicè præparata. Exemplum eſt in pipere, cuius grana in ventriculo frigido, dum epar ſimul calidum eſt, vtiliſſima ſunt, cum ventriculum calefaciant, epati verò non noceant; extractum verò vel oleum piperis non conuenit, cum mox ad epar penetret, illudque lædat.

Tertium Chymicorum operum genus Compoſita complectitur. Neque enim Chymici ſaltem ſimplicia parant, ſed & compoſita.

Huc pertinent aquæ & ſpiritus compoſiti ac eli-

xiria dicta, quorum exempla habentur *lib.5. Inſtit. part.3.ſect.3.cap.5.* Inter quos & ſunt, Spiritus tartari compoſitus ſeu diaphor.in peracutis, *eodem loco pag.* 1365. oleum compoſitum è galbano & gummi hederæ, *ibid. cap.6. pag.*1373. Item oleum.oculor.cancri, *ibid.pag.* 1376. Inter extracta compoſita elixir proprietatis,*ibid. c.9. pag.*1388. Tinctura roſarum compoſita,*ibid. pag.* 1387. Extractum Catholicum, *ibid. pag.*1389. Extr.Ellebori nigri,*pag.ead.* Extr.Peſtilentiale,*ibid.pag.*1391.Laudanum Opiatum, *ibid.*Balſama & cliſſus nonnullis dictus, ſublimata & flores compoſiti. Item præcipitata,ſalia & vitra:vt tartarum vitriolatum, *loco citato cap.*15.*pag.*1414. Specificum purgans Paracelſi,*pag.*1426.Lapis vegetabilis(vt vocant recentiores) *ibid.*Spiritus vitrioli coagulatus, qui etiam non eſt ſimplex ſpiritus vitrioli, ſed ſaltem vitrioli, vel nitrum admixtum habet, *ibid.pag.* 1429.Vt & magiſterium vitrioli,*ibid.pag.*1430. Inter præcipitata aurum vitæ,*loco citato,cap.* 18. *pag.* 1441. Panacea,*ibid.pag.*1442.Denique vitrum auratum Antimonij, *loco citato cap.*20. *pag.* 1447. Antimonium Diaphoreticum tartariſatum, *ibid. pag.* 1449. & alia plurima, quæ paſſim extant.

Atque hæ ſunt operationum & operum Chymicorum differentiæ in genere,quorum iam magna iterum eſt varietas ſecundum corporum,quæ Chymicæ operationi ſubiiciuntur,varietatem,quæ,vt diximus, ſunt vegetabilia,animalia, mineralia & metalla. Neque enim ex quolibet quodlibet, ſed ex alio aliud fit.Ideoque Chymici etiam ſciant,neceſſe eſt,quid ex quolibet fieri poſſit. De quo iam etiam in ſpecie dicendum, vt Conſtitutionis Chymiæ integra forma exhibeatur.

Quæ è vegetabilibus parentur medicamenta Chymica. Et primò quidem vegetabilia quod attinet,pertinent huc plantæ integræ, plantarúmque partes, vt herbarum,fruticum,arborum,folia,flores,ſemina,fructus,radices,cortices,ligna,aromata, & ex his lacrymæ,ſucci naturales & balſama, reſinæ, gummi, quò pertinet & tartarum,vt & corallia.

Ex his parantur ſucci depurati, à nonnullis eſſentiæ dictæ aquæ, ſpiritus, olea, extracta & tincturæ,ſales.

Succi & eſſentia. *Succi* quomodo parandi ſint, dictum in *Inſtit.lib.5. part.3.ſect.3.cap.4.pag.* 1344. Verum vt durabiliores ſint ſucci,poteſt in iis parandis aliquid vini vel etiã ſpiritus vini momentum addi.Nonnulli plantam, è qua ſuccus expreſſus eſt, comburunt, & inde ſalem parant,quem ſucco poſtea addunt.

Aqua & ſpiritus. *Aquarum & ſpirituum* è plantis, vt animalibus & eorum partibus & ſimplicium & compoſitorum parandorum ratio propoſita eſt, & exemplis declarata in *Inſtit.lib.5.part.3.ſect.3. cap.5.* Hoc ſaltem hic monendum,talia parari vel è plantis viridibus vel ſiccis. Et quidem dum è viridibus parantur, deſtillatio fit vel in balneo,vel ſi ſucculentæ ſint plantæ, ſuccus exprimitur, & clarificatus in cineribus deſtillatur, vel ſi minus ſucculentæ ſint, aqua affunditur, & in veſica deſtillantur, vel aquæ aliquid affunditur & ſuccus inde exprimitur qui poſtea deſtillatur. Commodiſſimum autem hic eſt,aquas anno ſuperiore deſtillatas pro aqua communi affundere. Et hoc modo deſtillantur ferè plantæ frigidæ vel minus calidæ, & quæ exſiccatæ vires ſuas parum integras retinent. Quę verò vires ſuas etiam ſiccæ integras ſeruant, vt roſmarinus & ſimiles, etiam ſiccæ deſtillari poſſunt, affusâ aquæ communis ſ. q. quæ ferè eſt ad plantam duodecupla. Poteſt tamen etiam pars vna vel duæ vini addi, Ita enim ſpirituoſæ partes facilius extrahuntur. Aut loco aquæ fontanæ deſtillata eiuſdem ſpeciei affundi poteſt. Et deſtillatio hæc plerunque per veſicam perficitur,& non niſi pars quarta euocatur. Liquor deſtillatus etſi aquam admiſtam habet: ſpiritus tamen plantæ etiam complectitur, Qui ſi efficacior expetatur, in balneo ſaltem dimidia pars iterum euocari poteſt;aquâ in cucurbitâ remanente: Quod & ad ſpiritus ab aquâ ſeparandos neceſſarium eſt. Verum vbi ſpiritus parare animus eſt, fermentatio plerunque præcedat neceſſe eſt,vt *loco allegato* dictum.

De ſpiritibus cùm vini, cùm aliis, qui ex plantis fiunt,vt roſarum, ceraſorum, iuniperi, & ſimilibus, ſciendum, eos eſſe liquores ſulphureos, ſimul tamen continere ſalem rei volatilem, quod vel ſapor docet, vt & corpus illud ὑδρῶδες quod mercurij loco haberi poteſt; quæ tamen ita ſibi vnita ſunt, vt facilè ſeparari non poſſint, ſed ſimul, vtpote omnia volatilia, euolent. Spiritus autem hi quamuis puriſſimi, quantum quidem fieri poteſt,ſint:tamen etiam aquæ quiddam per minima ſibi miſtum retinent, quod ex eo patet, quod ſi ſpiritus vini etiam puriſſimus ſali tartari affundatur, ſal vini volatilis ſeſe cum ſale tartari vnit,& aqua deſtillando inde ſeparari poteſt.

Olea verò quomodo ex plantis,aromatibus, corticibus,lignis per adſcenſum,ad latus, & deſcenſum fieri debeant,ibidem,*cap.6.* monſtratum. Hoc ſaltem addimus, olea quædam eſſe ſpirituoſa & volatilia valdè,alia fixa,viſcida & craſſa.Illa ſine combuſtione eliciuntur: hæc cum combuſtione corporis. Atque illa parantur ex herbis, earum floribus, ſeminibus, corticibus,citri,aurantiorum; quò pertinent & aromata.Et cum olea craſſa,quæ per combuſtionem parantur,empyreuma habeant, quod vix vllo modo ab iis ſeparari poteſt, extrà potiſſimùm adhibentur,non verò propinantur, cùm ventriculo & cerebro noceant. Si quis tamen eam ſubſtantiam expetit, reſinoſæ iſtæ partes rectius ſpiritu vini extrahuntur & formâ extracti exhibetur. De oleis & hoc monendũ, hodiè à mercatoribus oleum aſportari è garyophyllis recentibus expreſſum, quod longè ſuauiorem odorem & ſaporem habet, quam deſtillatum. Ita etiam è corticum citri recentium parte flauâ exprimitur oleum longè gratius quàm deſtillatum, quod cum ſaccharo albo miſtum à nonnullis eſſentia citri appellatur, cuius pauxillum ſi vino indatur,illi ſuauiſſimum odorem conciliat. Verùm è paucis pomis citri parari vix poteſt, ſed 300. vel 400. aut plurium cortices pro paucis drachmis parandis requiruntur. *Olea.*

Atque hic dubitare quis poſſet, an olea & ſpiritus, qui ex plantis vt & reſinis fiunt, differant eſſentiæ, an verò ſaltem ſubſtantiæ modo; & an non ſpiritus nihil aliud ſint, quàm olea reſoluta, & oleum ſpiritus condenſatus; cum videamus ſpiritum terebinthinæ temporis progreſſu in oleoſam conſiſtentiam mutari; & è baccis iuniperi, cinamomo & aliis huiuſmodi pro variâ fermentatione nunc plus olei, nunc ſpiritus elicitur, & ſi quis ſpiritui vini acetum infundat, aliquot guttulæ olei in ſuperficie ſpiritus vini colliguntur. De quo cuilibet liberum iudicium relinquimus. *An ſpiritus & olea differant eſſentia.*

Olea verò illa craſſiora, quæ per combuſtionem corporum fiunt, parantur è lignis & corticibus eorum,vt ligno coryli,buxi,guajaci & ſimilibus. In his enim oleoſa ſubſtantia lignoſæ tàm pertinaciter adhæret,vt etiamſi in aquâ in veſicâ ebulliant,inde extrahi non poſſit.

Extracta & tincturæ è plantis quomodo parentur, ibidem *cap.9.* monſtratum. Hîc autem quædam monenda. Primò, quod etiam ſuprà dixi,nonnullos hic ſuperuacaneam diligentiam adhibere, dum è croco, vt & moſcho ac ambra & ſimilibus extracta parant; cùm integra & ſimplicia ſatis ſint efficacia; & ita ſpirituoſa,vt ſi cùm ſpiritu vini vel alio extrahũtur, in ſeparatione eius ſubtiliſſimæ partes cum eo exhalent.Si verò ſpiritus aliquis,vt roſarum,ad extrahendum affunditur, atque is non ſeparatur, quod in *Extracta & tinctura.*

eſſentia

eſſentia ambræ dicta paranda fieri poteſt, commodum ſanè hoc eſt; ſed non eſt ſimplex extractum, ſed extractum cum menſtruo mixtum.

Deinde nec hoc prætereundum, non quælibet ſimplicia commodè extracta præbere. Quorum enim partes ſpirituoſæ ſunt, & quæ efficaces ac ſpirituoſas & oleoſas aquas præbent, ex iis extracta commodè non fiunt, aut parum ex iis extrahitur. Qualia ſunt roſmarinus, mentha & ſimilia. Nam partes ſpirituoſæ cum menſtruo eleuantur & ſeparantur; vnde etiam accidit, vt rhabarbari extractum ſæpè non multum plus præſtet purgando, quàm integrum rhabarbatum. Quorum verò vires ſunt in ſucco viſcoſo, & volatilia & ſpirituoſa non ſunt, ea plus extracti præbent, vt gentiana, calamus aromaticus, carduus benedictus & ſimilia.

Quomodo *Sales* ex plantis fiant, *ibid. cap.* 15. monſtratum. De ſalibus hoc monendum, nonnullos id agere, vt potius oculos adſpicientium delectent, quàm vt eorum vim augeant. Hinc laborant, vt ſales in cryſtallos redigant. Quod ſi ſine ſophiſticatione fiat, vt non improbamus: (etſi ſali virium hoc modo nihil accedat) ita eos meritò reprehendendos cenſemus, qui vt cryſtallos maiores exhibeant, ſalibus vulgari modo paratis aquam, fortem affundunt. Quod & in tartaro vitriolato in cryſtallos redigendo faciunt. Sumunt enim aquam fortem è ⦶ & ⊖ paratam, & in hanc oleum tartari per deliquium paratum inſtillant, donec non amplius ebulliat. In quo liquore poſtea cryſtalli inſtar nitri coagulantur. Vel humiditatem omnem deſtillando ſeparant, materiam ſiccam in aqua pura ſoluunt, filtrant, liquoriſque partem dimidiam exhalare ſinunt, vt in reliquo cryſtalli concreſcant. Quis verò non agnoſcit, cryſtallos hos nec ſalem plantarum ſimplicem eſſe, nec tartarum vitriolatum purum? Nitrum enim, quod eſt in aqua forti, ſali vegetabili, vel ſali tartari permiſcetur, atque ita etiam cryſtalli formâ nitri concreſcunt.

E ſalibus plantarum etiam fit *Spiritus*, modo, qui *ibidem c.* 5. *pag.* 1357. deſcriptus eſt. Etſi enim *ſulph.* ac liquor omnis ſeparatus ſit à ſale, is tamen aliorum ſalium more in vaporem, & hinc in liquorem, quem ſpiritum vel oleum vocant, redigi poteſt. Rarò tamen ſales è vegetabilibus ita puri ſunt, vt non aliquid ſubſtantiæ ſulphureæ admixtum habeant. Ad ſeparata, quæ è plantis fiunt, pertinent etiam feculæ dictæ, de quibus *in Inſtit. ibid. cap.* 19. *pag.* 1450. dictum.

E lacrymis resinis gummi medicamenta.

E lacrymi, reſinis, gummi, parantur *ſpiritus & olea.* Spiritus terebinthina & maſtiche exhibent, reliqua verò ſaltem olea exhibent, de quibus parandis dictum, *ibid. cap.* 5. *&* 6. Alij tamen ſpiritum & oleum. Terebinthinę per retortam deſtillant. ♃. Terebinthinam; indunt retortæ & deſtillationem per arenam inſtituunt, ac primùm lentum planè ignem adhibent, donec phlegma exſtillauerit. Hinc calorem augent, vt ſpiritus deſtillent, iterumque calorem augent, vt oleum flauum exſtillet, tandémque, vbi nebulæ quaſi apparere incipiunt, ceſſant. Totum deſtillatum cucurbitæ indunt, & aquam puram, in qua ſalis Mj. ſolutus ſit, affundunt, & in B. deſtillationem inſtituunt: atque ita primò phlegma, hinc ſpiritus deſtillat.

E Scammonio tamen etiam *extractum ſeu reſina*, vt alij appellant, paratur, cuius modus *loco allegato, c.* 9. *pag.* 390. traditus. Videtur tamen nihil aliud eſſe illud extractum ſeu reſina ſcammonij, quàm purum putum ſcammonium ab omnibus fecibus & impuritatibus ſeparatum. Sicut etiam extractum aloës, ſeu balſamum aloës nihil eſt, quàm ipſa aloë ab omnibus adhærentibus impuritatibus ſeparata.

E *Benzoino* gummi flores etiam ſublimantur, de quibus *ibidem cap.* 17. *pag.* 1435.

E tartaro.

E Tartaro fit *cremor, cryſtalli liquor, ſpiritus, oleum, ſal & arcanum ac Magiſterium*, vt appellant. *Cremor & Cryſtalli*, quæ ſaltem conſiſtentiâ differunt, quomodo parentur, *ibid. Spiritus & olei* parandi ratio *ibid.* traditum *c.* 5. *&* 6. *pag.* 1352. *&* 1375. tradita. *Sal & magiſterium tartari* quomodo paretur *ibid. cap.* 15. *pag.* 1425. explicatum. *Arcanum* eodem modo paratur, vt magiſterium, vt ſaltem loco ſpiritus vini acetum deſtillatum vſurpetur. Hoc ſaltem addimus, cremorem, vt & cryſtallas tartari non eſſe purum ſalem; cum nec in frigida aqua ſoluantur, & ſi per tortam deſtillentur, etiam oleum exhibeant. Quod verò vulgò appellatur oleum tartari, non eſſe eius oleum, ſed ſaltem per deliquium ſolutum.

E coralliis & margaritis.

Tandem è *coralliis* paratur primò *magiſterium*, cuius parandi ratio, *loco modo allegato p.* 1427. tradita. Deinde plurimi etiam tincturam è coralliis pollicentur, & quidem operandi modos, quos optimos putaui, in Inſtitut. loco alleg. *cap* 9. *pag.* 1393. propoſui. Verùm ſi rem diligentius perpendamus, etiam peritiſſimi Chymici hîc veram tincturam, quæ è corpore ſuo extrahatur, promittere non audent, ſed quod exhibetur, eſt ſolutio ſeu magiſterium coralliorum cum menſtruo aliquo mixtum, de quo ſupra, vbi de tincturis in genere egimus, dictum. Et ſi quid omninò ex iis, vt & gemmis pleriſque, extrahi videatur, illud eſt è corpore illo, cum quo calcinata fuêre, quódque tenuiſſimè corpori calcinato adhæreſcit. Ita ſi cum ſulphure viuo calcinantur corallia, quod quidam impoſtor pro maximo ſecreto habebat, & hinc affunditur acetum deſtillatum, poſtea ſpiritus vini, tinctura rubicundiſſima extrahitur, ſed quæ non eſt è coralliis, ſed ſulphure; quod etiam ſummus fœtor, dum acetum affunditur, arguit. Si quis tamen veram tincturam promittat, is nouerit; eam ita comparatam eſſe debere, vt menſtruo ſeparato colorem illum retineat, eamque non ex aliorum admiſtione habeat. De quo rectè nemo iudicare poteſt, niſi de modo artificij conſtet. In hoc genere, *Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire, hoc ſciat alter.*

E corallis, vt & margaritis, & oculis cancri, de quibus infra, olei aliquid ob ſulphur combuſtibile, quod paucum in ſe continent, elici poteſt; ſed paucum illud eſt. Quæ verò vulgò ex iis quidam etiam *olea* promittunt, illa impropriè ita dicta ſunt, ſeu talia, qualia oleum ſalis & vitrioli dicuntur; nec tota & pura corporis eius, cuius eſſe dicuntur, ſed bonam partem conſtant etiam ex ſale menſtrui. Salem eorum quod attinet, eum coralliis & margaritis non derogamus; imò plurima eò conſtare putamus. Et vbi calcinantur, relinquitur calx, lapidum calci non abſimilis, qui quidem purus & merus ſal non eſt, ſalis tamen, vt & aliæ calces, multum participat. Vnde etiam ſi calci corallorum ſpiritus vini affundatur, ſal volatilis ſpiritus vini ſe cum ſale illo fixo vnit, & calx inde redditur acerrima & inſtar ignis vrens. Si quis verò amplius laborare velit, vt ſalem illum à terreo corpore planè ſeparet, ei id licet.

Ex animalibus quæ fiant.

In ſecunda claſſe corporum, in quibus Chymici labor occupatur, ſunt animalia. Præbent enim Chymiæ materiam; vel quæ ab animalibus fiunt, vt mel, cera; vel quæ ab iis petuntur, vt butyrum, vrina; vel eorum partes & quæ ad eorum conſtitutionem pertinent, atque in iis inueniuntur, ſanguis, caro, cornua, oſſa, calculi, margaritæ, lapides percarum, oculi cancrorum, fel.

E melle.

E melle fit *aqua*, quam ſpiritum alij appellant, de quâ in Inſtit. *lib.* 5. *part.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 5. *pag.* 1353.

E cera.

E cera fit *oleum*, cuius parandi modus traditus ibid. *cap.* 6. *pag.* 1373.

E butyro.

E butyro fit *oleum*, quod quomodo paretur, eodem capite *pag.* 1372. traditum.

E pitu-

E pinguedinibus. *E pinguedinibus* animalium etiam olea deſtillantur:ſed non eas vires habent, quàm ipſæ pinguedines,ſed multò ſunt calidiora & ſicciora.

Ex vrina. *Ex vrina* fit *ſal*,cuius parandi ratio exſtat in Inſtitut. *eodem loco cap.* 15.*pag.*1427.Spiritus verò vrinæ qui dicitur,nihil eſt,niſi ſal vrinæ reſolutus.

E ſanguine. *E ſanguine animalium* nonnulli quidem plurima parare docent,verùm vix aliud inde fieri commodè poteſt,quàm *ſal* cùm fixus, tùm imprimis volatilis, *aqua & oleum.* Nam dum deſtillatur igne primùm lento,aquea pars prodit ſola:ſi ignis augeatur,fumi prodeunt.In liquore illo eſt oleum nigrum , & fœtidum,quod ſeparandum.In aqua reliqua eſt ſal volatilis,qui ab aqua per phiolam commodiſſimè ſeparatur in balneo vel lento cinerum calore.E capite mortuo ſal fixus vulgari modo ſecernitur.

Verùm de oleis,quæ è ſanguine,cornibus,& oſſibus animalium fiunt,notandum , ea eſſe graueolentia & fœtidiſſima, & propterea eorum vſum internum non eſſe tutum;neque etiam extrà ſatis commodè adhiberi.Cùm enim paſſim multa in hunc finem exſtent vtilia medicamenta, quid fœtidis iſtis ægrum offendere opus eſt ?

Vtilior eſt ſpiritus ſeu liquor ille,ſale volatili imprægnatus.Eſt enim ſal ille maximè volatilis,& corpus noſtrum ſubitò peruadit.Danda verò eſt opera, vt empyreuma ab eo quantum fieri poteſt , tollatur.

Mumia. Nonnulli præterea etiam mumiam, quam appellant,è ſanguine parant,quæ nihil aliud eſt, quã pars illa fibroſa ſanguinis & rudimentum carnis à ſeroſa ſeparata & in Sole exſiccata.

E carne humana. *E carne humana* nonnulli etiam *Mumiam* parant. ℞.ex hominis ſani occiſi cadauere muſculoſam carnem,eamque puluere myrrhæ & aloës conſpergunt, & in ſpiritu vini macerant aliquot diebus , poſtea aëre horis 6.ſuſpendunt, iterumque ſpiritu vini imbuunt,tandem in aëre in loco vmbroſo ſiccant,vt fiat inſtar carnis fumo induratæ. E qua poſtea cum ſpiritu vini tincturam extrahunt , atque extractum hoc cum Theriaca,terra ſigillata & aliis pro vſu ſuo miſcent.

Alij cum oleo oliuarum mumiam parant,de qua Quercetanus,*medic.ſpagyric.ex animal.præparand.c.*1. Andr.Libauius *lib.*7.*Alch.p.*142.151.

E cordibus. E cordibus animalium aqua deſtillatur , quarum duas in Inſtit.*loco allegato cap.*5.*pag.*1352.deſcripſimus.

E cornibus. *E cornibus* eorum præcipuè cerui & aliis varia parantur.Primò *è nouellis C. C. fit aqua*, de quâ *eodem loco* dictum. Deinde eadem vel ſimpliciter vtuntur, & fit *C.C.*vulgari modo *præparatum*.Poſtea præparatur idem *ſine vſtione*,modo *loco allegato ſect.* 3.*cap.*6. *pag.*1178.deſcripto.Præterea deſtillantur in retorta, & ſic elicitur *liquor* cum oleo craſſo & fœtido,quod ſeparandum. *Sal* verò *volatilis* recipientis lateribus adhæret,qui ſeorſim colligendus.C.C.in retorta reliquum,quod adhuc nigrum eſt ampliusvrendum,vt fiat C.C.præparatum.

E cranio & oſſibus. Eodem modo cranium humanum & oſſa hominis & aliorum animalium vſtione in medicum vſum parantur:vel deſtillantur per retortam,& inde liquor, oleum & ſal volatilis elicitur.Quercetanus,*in Pharmacop.reſtit.c.*25. etiam extractum è Cranio parare docet.Vbi etiam qua ratione *extractum ex epate vituli,pulmonibus vulpis,cornibus ceruorum,caſtoreo, matrice leporina* parari poſſit,monſtrat.

E calculis. *E calculis* in corpore humano, vt in aliis animalibus genitis , qua ratione *ſal & oleum* parari debeat, dictum in Inſtitut.*loco alleg.cap.* 6.*pag.* 1376. Docet etiam Crollius *pag.*247.

E margaritis, oculis cãcri, lapidibus percarum. *E margaritis,oculis cancrorum , & lapidibus percarum* quomodo *magiſterium* dictum parari poſſit, monſtratum ibid. *cap.* 15. *pag.* 1426. Quomodo verò inde *ſpiritus* paretur *cap.* 5.1366.explicatum.

Spiritus & oleum perlarum. Verùm dubito,an liquor ille purus putus ſpiritus ſit margaritarum,& an ſit admixtus ſpiritus ſalis menſtrui. Et ſit ſanè,vt igne forti aliquis liquor vel etiam oleoſi quid euocetur:tamen dubium eſt,an non à forti illo igne vires margaritarum deſtruantur.Ideoque in ea ſum ſententia , vt etiam ſupra de magiſterio corallorum dictum,in multis morbis non minori cum commodo margaritas vulgari modò præparatas, quã eorum ſolubile magiſterium,& multò magis ; quàm oleum dictum exhiberi;è quibus phthiſicis & hecticis humidi radicalis inſtaurationem nonnulli fruſtrà promittunt.Sunt enim margaritæ frigidæ & ſiccæ; & ratione ſpirituum aceti,qui ipſis adhæreſcunt, nõ ſolùm exſiccata non humectant,ſed etiam exiccant, incidunt,& ſudores mouent , quibus amplius alimentarius humor abſumitur.

In tertia tãdem claſſe corporum,in quibus Chymici labor occupatur,ſunt mineralia,metalla,&alia, quæ ſunt præter animalia & vegetabilia,atque è terra & aquis eruuntur.

E ſuccino. *Succinum* primò quod attinet,paratur ex eo *oleum*, vt in Inſtitut.*lib.*5.*part.*5.*ſect.*3.*cap.*6.*pag.*1371.mõſtrarum. Vbi ſimul etiam ſal volatilis collo retortæ adhæreſcit.E ſubtiliter pulueriſato etiam cum ſpiritu vini *tinctura* extrahitur. Paratur ex eo & *magiſterium*.Oleum illud etiamſi accuratiſſimè deſtilletur: quia tamen in prima deſtillatione aliquid ἐμπυρευ-μα contrahit , rectificandum, vt allegato loco dictum.Ita enim mitius euadit.

E ſale. *E ſale* ſeu marino ſeu foſſili ſeu ex aqua cocto paratur *ſpiritus ſeu oleum* dictum, modo, qui in Inſtit. *loco allegat.cap.*5.*pag.* 1353. Nonnulli retortam parant cum canali,huic indunt ſalis ℔j.vel ℔ij. Aptãt recipiens vas commiſſuris non clauſis, eique aquam infundunt.Accenditur ignis,qui gradatim augeatur, donec ſal fluat.Quod vbi fit , folle aër in retortam inflatur continuò,atque ita ſpiritus eleuati facilius in recipiens tranſibunt.

E nitro. *E nitro* fit primò *ſal prunellæ*, quem appellant , de quo *ibidem cap.*15 *pag.*1429.In qua præparatione illud agi videtur,vt ſi quid ſulphurei & pinguis in ſe contineat adhuc nitrum , illud à ſulphure iniecto eliciatur,& cum eo deflagret.Deinde *ſpiritus*,qui eodem modo paratur,vt ſpiritus ſalis , vt eodem loco *ſect.*2.*cap.*6.*pag.*1277.dictum.

Nitrum an inflammabile. De nitro autem hoc monendum , primò vulgò quidem ſtatui,id inflammabile eſſe,ſicque vulgò docent Philoſophi & Peripatetici & Chymici , atque ipſe hactenus etiam in ea fui ſententia. Verùm nunc puto ſe aliter rem habere,& nitrum non accendi,ſed potius ab igne aufugere, illumque maximè auerſari & contra ignem nitrum. Etenim ſi ferro candenti iniiciatur nitrum,non accenditur , ſed ſaltem exhalat.Si verò in carbonem ignitum iniiciatur,tùm flãma equidem excitatur,non quod nitrum inflammetur , ſed quod ignis,cùm in carbonem nitrum ſeſe penitus inſinuat,nitrum fugit. Neque adeò volatile per ſe videtur eſſe nitrum; cum etiam fuſionẽ ferat, vt in præparatione ſalis prunellæ videre eſt , vbi etiamſi ſulphur ei iniiciatur, ipſum non deflagrat , & euolat,ſed ſulphur in ſe non admittit,vnde etiam in ſuperficie eius ſulphur accenſum hinc inde tranſcurrit. Verùm ſi cum igne,quod fit præcipuè in flamma in carbonibus accenſis,miſceatur , illum ſummè auerſatur,atque fugit,& eò magis id accidit,quò magis per minima miſceantur.

Atque idem hîc accidit,ac cum oleo , butyro vel vernici accenſis aqua infunditur. Tum enim ignis aquam fugiens in altum attollitur, ita vt hoc modo maxima incendia orta ſint. Atque hinc proculdubio etiam eſt pulueris pyrij vis,dum non ſolùm ſulphur

&

& nitrum accenſa locum ampliorem requirunt, ſed & ſeſe auerſantur.

Nitri & ſulphuris antipathia. Deinde & hoc hic notandum, vt inter ignem & nitrum, ita etiam maximam eſſe inter nitrum & ſulphur, cum vulgare tum metallorum ac mineralium, & inter ſpiritum inde confectum, vt & alios ſpiritus acidos & ſulphur metallorum, imò inter ſulphur & ſalia antipathiam; id quod ex puluere pyrio ſatis patet, vt modo dictum, & exempla etiam aquæ, & pinguedinum ac oleorum monſtrant. Nã ſi pinguedini non accenſæ aqua affunditur, nullæ tales turbæ excitantur, quia ſolùm ſuperficialis fit contactus, neq; vlla miſtio; verùm vbi pinguedo accẽditur, ibi aqua per minima eius penetrare poteſt, cuius admiſtionẽ, vt ſibi aduerſiſſimã, cũ ſulphurea, pinguia & oleaſa ferre nõ poſſint, ignis impetu facto à ſuo hoſte fugit & in altum erũmpit. Idem fit in multis aliis.

Vbi crocus metallorum paratur & nitrum cum antimon. miſcetur, quamprimùm liquantur ſimul & per minima in fuſione vniri incipiunt, ſulphur antimonij cunctis viribus & facto impetu erumpit, ac flammam concipit cum ſtrepitu, vt in puluere tormentario accenſo fieri ſolet. Quod poſtea vbi tertia vel quarta vice nitrum additur & antimonium funditur, non accidit; quia ſcilicet antimonij ſulphur iam deflagrauit, aut quod non deflagrauit, fixum factum eſt.

Idem accidit, vbi bezoardicum minerale paratur. Cùm enim liquor ille, qui butyrum antimonij vulgò dicitur (etſi maxima ex parte ſit è ☿ ♎) Sulphuris aliquid vel ſe, vel ex antimonio acceptum in ſe contineat, quamprimum ſpiritus nitri vel aqua fortis affunditur, ſulphur illud ſe coniunctis viribus hoſti ſuo opponit, eumque auerſatur, atque hinc liquor incaleſcit, ſæpè etiam, ſi incautius tractetur, & confertim liquor butyro infundatur, flammã cõcipit.

Idem euenit, ſi limaturæ chalybis vel ferri ſpiritus vitrioli affundatur. Nã tùm etiam ſulphur, quod in ferro & chalybe copioſum eſt, vbi per minima cum ſpiritu acido miſceri incipit, eius præſentiam ferre non poteſt; vnde ſeſe vnit & ſe ei opponit, tandemque impetu facto hoſtis præſentiam non ferens euolat, vnde miſtura illa incaleſcit, imò flammam cõcipit, & graue odorem, qui ſulphuri ineſt, exſpirat.

Idem videmus fieri, dum ſal tartari, vel vt appellatur, oleum eius per deliquium paratum ſpiritui vitrioli miſcetur. Nam cum ſpiritus vitrioli ſulphurei aliquid adhuc in ſe contineat, ex cauſſa modò dicta liquor incaleſcit, & ebullit, verùm quia copia ſulphuris pauca eſt, non inflammatur. Eadem de cauſſa calx incaleſcit affuſa aqua. Cùm enim in calce viua partes ſeu ſulphureæ ſeu igneæ quædam inſint: eæ aquã affuſam, vt ſibi aduerſiſſimã, ferre non valentes, vnitis viribus ſeſe hoſti opponunt, & erumpunt, vnde calor, ebullitio, imò flamma ſæpe excitatur; quod etiam Iul. Cæſar Scal. *exerc.* 5 *ſect.* 8. admittit.

Auri fulminantis vis. Hinc etiam cauſſa peti poteſt, cur auri fulminantis ſeu ceraunochryſi dicti tanta ſit inflammabilitas & vis, vt ſi vel ſpatulã ferrea agitetur, vel alio modo incaleſcat, mox flammam concipiat, cum maximo ſonitu & ſtrepitu, inſtar pulueris pyrij. Equidem Crollius in ſalem ammoniacum huius rei cauſſam refert; quia nimirum maxima ſit inter ſalem armoniacum & tartarum contrarietas. Verum cauſſam aliunde pendere vel ex eo patet, quod calx Martis eodem modo accenditur & fulminat, ſi in aqua forti, in qua nihil eſt ſalis armoniaci, ſoluatur, & cum oleo tartari præcipitetur. Sed cauſſa eſt in ſpiritus nitri & ſulphuris auri contrarietate. Cùm enim oleum vel ſal tartari ſolutioni auri infunditur, ſal tartari ſe, cũ ſale communi, imo alũmine & ammoniaco vnit, atque hinc ſibi relictum aurum ad fundum deſcendit, vt in Inſtit. *lib.* 5. *part.* 3. *ſ.* 2. *c.* 12. & ſupra etiam de modo præcipitationis dictum, & ſi quid de ſalibus his cum auro relinquitur, id aqua calida abluitur. Relinquitur verò iam ſolus nitri ſpiritus ſubtiliſſimus, qui ſe penitius cum auro vniuit: is ergo ſi incaleſcat, ſulphuris auri, hoc eſt, aduerſarij ſui præſentiam percipiens ſeſe ei opponit, vires coniungit, & impetu facto ac cũ ſtrepitu & fragore erumpit, atq; accenditur.

Imò non ſolum hoc accidit, cum ſpiritus ſalium ſulphuri metallorũ ac mineralium miſceri cupiunt; quod facilimè fit in ſpiritib. ſed etiã cum vna teruntur; id quod accidit, cum ♁ & ☿ ſublimatus, qui ſpiritibus ſalinis abundat, pro butyro antimonij faciẽdo terẽdo miſcentur. Nam & tùm maſſa illa incaleſcit.

E ſulphure fiunt per ſublimationem *flores*; qui poſſunt vel per ſe parari, vel arena adiecta, vel addito ſale & vitriolo calcinato, vt in Inſtit. *lib.* 5. *pag.* 3. *ſ.* 3. *c.* 17. *pag.* 1454. monſtratum. Et quidem ſulphuri ſublimando ſal & vitriolum calcinatum adduntur nõ eo fine, vt ab iis quicquam vnà ſublimetur, ſed vt ſi quæ partes impuriores ſint in ſulphure, eæ à ſale & vitriolo calcinato, vt corpore fixo in fundo ſublimatorij retineantur, & ita tantùm ſubtilior & purior pars ſulphuris ſublimetur; & vt ne ſulphur tam facilè liqueſcat, & fluat. Nonnulli ſulphur prius in lixiuio coquunt horis tribus vel quatuor, idque ter repetũt: poſt ſimiliter ter in aqua coquunt: hinc ſulphur ſiccant, & addito ſale fuſo & arena ſublimant. *E ſulphure.*

Aliqui flores ſulphuris etiam per ſe & ſine additamento ſublimant.

E floribus ſulphuris paratur *tinctura & balſamum ſulphuris* cum ſpiritu terebinthinę & vini, vt *ibid. cap.* 9. *pag.* 394. monſtratum, & aliud, quod *ibid. c.* 34. *pag.* 1495. deſcriptum habetur. Ex iiſdem floribus paratur etiam *lac ſulphuris*, cuius deſcriptio habetur *loco allegato cap.* 19. *pag.* 1449.

Si verò ſulphur accenditur in aëre humido, & fumus inde excitatus ac cum aëre humido ſeſe vniens campana vitrea, quæ commodior eſt, ſi vtrinque roſtrata, excipitur, liquor inde colligitur, qui vulgò oleum ſulphuris per campanam appellatur, cùm tamen nihil aliud ſit, quàm vapor vitriolatus aëri humido vnitus & in liquorem concretus; vnde etiam omnes qualitates & vires habet, quas ſpiritus vitrioli. Poteſt idem etiam fieri per retortam, aut potius per Inſtrumentum fictile, ſublimatorio ſimile, quod obliquè in fornacem imponitur, vt vtrinque emineat, & quidem altera in parte habet canalem obliquè deorſum tendentem, per quem ſulphur iniicitur, in altera parte ita comparatum eſt, vt recipiens adaptari poſſit, de quo loco alleg. *c.* 5. *p.* 1358. De ſulphure & quæ inde parantur medicamentis peculiarem tractatum edidit Matth. Vnzerus, qui videatur.

Arſenicum calcinatur cum æqualibus partibus, vel etiam duplo nitri, vel ſumuntur arſenici ℥x, & nitri ℥viii. atque vaſi fictili induntur & carbonibus circũcirca ſuppoſitis in aëre libero poſtea accendũtur, & nemine præſente deflagrare permittuntur, ne quis venenatos halitus excipiat, iſq; ignis horis 12. continuatur. Arſenicum poſtea in ferream vel cupream tabulam effunditur, & refrigerato tantundem nitri additur, iterumq; vt prius, calcinatur. Calcinatum teritur & in lapide in cellam ponitur, vt per deliquiũ ſoluatur. Liquor cum arſenico in lapide reſiduo in cucurbitam inditur, & in arenam ponitur, & primò 12. horis lento igne, hinc fortiore, vt etiam cucurbita incandeſcat, deſtillatur. Liquorem deſtillatum *balſamum arſenici* appellant, qui ad cancrum, fiſtulas & ſimilia vlcera maligna adhibetur.

Talci oleum. De talci etiam oleo multus apud Chymicos ſermo eſt. Verum ſolum per ſe in liquorem non redigitur, ſed vbi vel igne fortiſſimo, vel cum nitro calcinatur, atque acetum vel ſimile quid affunditur ſal

ſal ille volatilis, qui eſt in aceto, vnit cum calcinato talco; & poſtea liqueſcit. Aliud tamen monſtrari non refragabor.

gemmis. *E gemmis* fiunt *magiſteria* deinde *tinctura* appellatæ, vt *Smaragdi*, quæ *in Inſtit. lib. 5. p. 3. ſ. 3. c. 9. pag.* 1392. tradita eſt. Verum ſi vllus coloratus liquor fit è gemmis, ſolutio potius ea eſt gemmarum, quam extracta tinctura.

Atque hactenus propoſita non ita obſcura & intricata ſunt, ac ea, de quibus dicendum reſtat. Quæ enim è mineralibus reliquis & metallis fieri poſſint, non ita planum, atque ab aliis alia & quidem varia tradũtur, & exſtant hac de re integri libri. Vt de Libauio & Beguino, qui de his omnibus ferè ſcripſerũt, nihil dicam; de calcantho ſeu vitriolo exſtat tractatus Raimundi Mindereri; de ſulphure & mercurio ſcripſit Vnzerus, de antimonio Frater Baſilius Valentinus; Alex. Suchtenius, Hamerus Poppius; de Anatomia metallorum Angelus Sala. Pauca tamen de quibuſdam etiam hîc dicere libet.

vitriolo. *E vitriolo* deſtillatione elicitur *phlegma* primum & *ſpiritus*; quod quomodo fieri debeat, *in Inſtit. loco allegato cap. 5. pag.* 1345. dictum. Paratur & *ſpiritus vitrioli* hoc modo ♃ ⊕j ℔ viij. deſtilla phlegma in cineribus. Poſtea ♃. ⊕j. hoc modo calcinati partẽ quartam, affunde phlegma, & in calore ſolue, ſolutionem iterum deſtilla; Vitriolum in cucurbita ſerua, phlegma iterũ parti quartæ vitrioli primò calcinati affunde, atque ita cum reliquis duabus partibus etiam procede. Vitriolum exiccatum inde retortæ, atque horarum duodecim ſpatio ſpiritus & oleum inde deſtillatur, quæ rectificentur.

In vitriolo verò non ſolum eſt ſpiritus ille vulgò notus, ſed & alius *volatilis*, quod vel ex eo patet quod ſi vitriolum cum ſpiritu vini deſtilletur, illud, quod ex vitriolo cum ſpiritu vini aſcendit, tam volatile eſt, vt facile à ſpiritu vini ſeparari non poſſit, ſed per phiolam anguſtam & altam cum ſpiritu vini aſcendat, & ſpiritui vini ſaporem quendam quaſi terræ ſigillatæ tribuat. Atque hic eſt ille ſpiritus, qui ad epilepſiam & apoplexiam valde commendatur. Ferunt etiam nonnulli ſolo phlegmate vitrioli (illo primo & ſpirituoſo procul dubio) epilepſiam & paralyſin ſanatam fuiſſe. Ideò ad miſturam ſimplicem dictam parandam non ſimplici ſpiritu vitrioli vtendum cenſeo, ſed iſto, qui cum ſpiritu vini è vitriolo deſtillatus & rectificatus, & quantum fieri poteſt à phlegmate ſeparatus eſt.

In quos vſus etiam ſequenti modo ſpiritus vitrioli parari poteſt. ♃ vitrioli q v. calcinetur ad flauedinem: affundatur ſpiritus vini optimi q. ſ. vt paſtæ inſtar fiat, & ſecundum artem deſtilletur, ac rectificetur.

Spiritus vbi extractus eſt, elicitur inde *ſal vitrioli*, aqua ſcilicet calida capiti mortuo affuſa. Quod cur pro ſale habere non debeam, cauſſam nullam video.

E vitriolo calcinato, antequam ſpiritus deſtillando extractus ſit, affuſa aqua etiam *terra* quædam rubra extrahitur. Continet vitriolum etiam plerumq; in ſe aliquid cupri vel ferri, quod præcipitatione ſeparatur, & à nonnullis pro ſulphure habetur, cùm tamen *ſulphur vitrioli* non ſit. Idem caput mortuum ſi forti igne funditur, aliquid metalli præbet.

[Sp]iritus vi[t]rioli viri[dis.] Quidam viride quid ex eo extrahere & ſpiritum vitrioli viridem parare conantur. Et ſcio expertus liquorem viridem ex eo elici poſſe, ſi vrina pueri addatur vitriolo, aliquandiu digerantur, & poſtea per retortam deſtillentur. Sed nihil aliud eſt ille ſpiritus, quàm liquor & ſal vrinæ, quæ vitrioli crudi aliquam partem per ſalem vrinæ factam volatilem ſecum rapuit, quæ colorem illum liquori conciliat. De vitriolo videatur Ang. Sala *in anatomia vitrioli.*

Antimonium primò calcinari poteſt, quod quomodo fieri poſſit, loco alleg. *ſect. 2. cap. 5. pag.* 1274. dictum. Calcinatum hoc modo antimonium *crocus metallorum* à colore appellatur, vt *ibid.* dictum. Eadem calx fit, dum *regulus antimonii* funditur atque *ſulphur auratum*, vt *ibid. ſect. 3. ibid. p.* 1432 dictum, nominatur. Vbi monendum ſulphur illud auratum non ſulphur eſſe, ſed ſaltem calcem ſubtilem antimonij, quæ etiam in antimonium iterum facilè reducitur. *Ex antimonio.*

Si antimonium ſemel per nitrum calcinatum bis terve iterum calcinetur, & toties, donec antimoniũ album reddatur, appellatur *antimonium diaphoreticum ſeu fixum*, cuius præparatio habetur *ibid. c. 19. p.* 1448.

Ex antimonio etiam parantur flores, idque fit per ſublimationem, vel ex crudo, vt ibidem *cap. 17. p.* 1436. dictũ, vel ex vitro, vt ibidem monſtratum.

Facilior autem eſt operatio, ſi antimoniũ crudum in retortam cum canali indatur, & recipiens applicetur, atq; e cum fluit antimonium, folle per canalem aër infletur. Ita enim flores facilius in recipiens penetrant. Idem poteſt fieri, ſi ſublimatio inſtituatur eo modo, qui in Inſtitut. *loco allegat. pag.* 1436. propoſitus eſt. Si enim poſtquam antimonium per canalem iniectum eſt, folle aër infletur, facilius flores in altum eleuantur.

Fit & ſeu *lapis* ſeu *vitrum* ex antimonio. ♃ calcem ♁ cum ſale toſto factam. Ablue ſalem aqua calida, ſolue in aqu. ⦶, filtra, aquam nitri deſtillando ſeparata, & remanebit liquor craſſus ex rubro nigricans. Hic liquor ſpiritu vini affuſo præcipitatur in puluerem flauum, qui indatur phiolæ; & in arenam ponatur, atque intra horæ ſpatium in lapidem colore rubini & ponderoſum coagulabitur, cuius gr. ij. vel iij. exhibetur. Nihil tamen aliud, quàm vitrum ſubtilius videtur.

Tincturam antimonij quidam ita parant. ♃ vitrioli, ſalis communis, calcis viuæ ana ℔ j. Salis armoniaci ℥ iiij. Inde cucurbitæ, affunde aceti vini ℔ iij. ſtent in digeſtione hor. 24. Hinc per retortam deſtillentur, inſtar aq. fortis. Huius liquoris ♃ ℔ j. rectificetur. Liquor clarus affundatur ſuper ℔ j. vitri antimonij, digeratur, donec vitrum ſoluatur. Liquor in B. ſeparetur, in fundo remanet maſſa nigra, quæ ſoluatur in cella ſuper tabula vitrea in liquorem rubicundum. Liquor hic coaguletur in cineribus. Huic affunde ſpiritum vini, vt tinctura rubea extrahatur; ſpiritum vini tinctum ſepara, alium affunde, donec tota tinctura ſit extracta, quam quidam auro potabili ferè æquiparant.

Paratur ex antimonio etiam *Regulus*: verùm is nihil aliud eſt, quàm ſubſtantia antimonij purior fixior, candidior, & magis reſonans. Quâ ratione paretur in Inſtit. *l. 5. p. 4. ſect. 3. c. 19. p.* 1447. monſtratũ. Si fiat cum Marte, appellatur regulus ♂ Stellatus.

Ex eodem etiam parari putatur *butyrum antimonii*, & ex hoc *mercurius vitæ*, & *bezoarditum minerale*, vt *ibid. cap.* 18. docui. Imo & *vitrum*, vt *cap.* 19. monſtratum. Verùm etſi forſan in deſtillatione butyri dicti aliquid antimonij ſimul exſtillare poſſit, tamen illud paucum eſt, maxima verò pars liquoris eſt è mercurio ſublimato, vnde etiam, vbi per aquam præcipitatus fuerit, puluis is mercurij nomine meritò indigitatur, & quidem vitæ vulgò, cum niſi cautè exhibeatur, etiam mortem quibuſdam conciliaſſe obſeruatum ſit.

Dum deſtillatur butyrum antimonij dictum, corpus quoddam cinnabaris colore in collo retortæ colligitur, quod etiam *Cinnabaris Antimonii* appellatur, vt *ibid. c.* 17. *p.* 1439. dictum. Verum miſtum eſt ex antimonio & mercurio. Vt enim cinnabaris vulgaris paratur ex ſulphure vulgari & mercurio ſimul ſublimatis: ita dum pars antimonij mercurijque ſimul ſublimatur, & in collo retortæ colligitur, ſeſeque miſcet,

miſcent,corpus iſtud,cinnabaris antimonij, dictum oritur.

Cinnabarim hanc dictam equidem nonnulli pro ſulphure antimonij habent,ſed falsò,atque aliud me experientia docuit. Cum enim cinnabarim iſtam ſublimare vellem,nec ex voto res ſuccederet,cinnabaris illa in catillo fuſa ipſiſſimum antimonium mihi iterum exhibuit.

Tandem etiam ex antimonio fit *vitrum*, cuius parandi modus *ibid.cap.*18.*pag.*1444. traditus eſt.

Purgantia ex antimonio. Cæterum de medicamentis purgantibus ex antimonio præparatis notandum,ea omnia ſimul & vomitũ mouere & per aluum purgare. Etſi enim plurimi,cum vomitoriam vim plerique abhorreant,valde laborarint,vt vim vomitoriam antimonio demerent, & id ita præpararent, vt ſaltem per aluum purgaret: tamen,vt rectè & ingenuè hîc Crollius ſcribit,nondum licuit Pyrotechniæ beneficio id impetrare, neque illam præparationem apud vllum Chymicum reperire fuit;quamuis oſtentationis gratia multi de illa falsò glorientur. Si enim vis vomitum ciendi planè infringitur,vna etiam ferè vis per aluum purgandi adimitur. Et licet quidam ſumto antimonio non vomant;tamen id fit ſaltem vel ob robur ventriculi,vel humorum euacuandorum diſpoſitionem. Etenim ſi idem poſtea aliis propinetur, vomitũ excitat. Nam vt vomitum non moueat,tota vis euacuandi illi demenda eſt, quod fit in antimonio diaphoretico;ſi verò relinquitur, æquè per vomitum ac per aluum purgandi vim habet. Vt tamen ſolũ per aluum purget, fieri etiam poteſt purgantiũ admixtione,quæ faciunt, vt humor à medicamento motus potius per aluũ euacuetur, quàm vomitu reiiciatur.

Diaphoreticum autem euadit antimonium ſi vim purgandi amittit, ſalium fixatiuorum additione. Id quod fit in antimonij diaphoretici præparatione, vbi antimonium aliquoties cum nitro funditur. Quamuis enim hic quis putare poſſit,id ideò fieri, quod aliquæ partes antimonij crudiores exhalent: tamen id ita ſe non habere, patet ex vitro, quod ex antimonio calcinato & igne vehementi fuſo paratur,& nihilominus vim vomitoriam & purgantem obtinet.Ideoque id fit,quia ſalibus fixatiuis illa ſeu volatilitas ſeu vis corpus noſtrũ vellicandi tollitur. Licet enim ablutione maxima ex parte tollantur: tamen planè non tolluntur, ſed aliquid per minima ſeſe admiſcuit. Aut ſi quis ſtatuere velit,nihil nitri admixtum manere: tamen nitrum alium modum ſubſtantiæ antimonio inducit, & ex volatili fixum reddit. Hinc etiam etiam accidit,vt ſi cum parua quantitate antimonium calcinetur, vel non ſæpius calcinetur,vim partim diaphoreticã,partim vomitoriam & purgandi obtineat, cũ ſcilicet partes aliquæ ſint fixæ, aliquæ volatiles. Tale fuit antimonium, cuius mentionem facit ciuis meus,D.Abraham Seilerus,*in epiſt.à Scholtz. collect. epiſt.*7. Paratur autem illud,ſi ♁ cum dimidia ſaltẽ parte nitri ter calcinetur; nitrum aqua communi & tandem aqua roſar.abluatur. Exhibetur à gr.iij.ad plura Parauit inde etiam rotulas. ℞ ♁ *hoc modo præparati* ℈iijß ſacch. ℥j. Fiant rotulæ. Doſis rotula j.

Sulphur auratum. Idem etiam accidit in ſulphure aurato, quod, vt ſupra dictũ,è ſcoriis reguli antimonij in lixiuio è cineribus fagi & calce viua ſoluto & per acetũ præcipitato paratur.Etſi enim à plurimis ſaltem ſudorem ciere putatur: tamen etiam ſæpe vomitum mouet & per aluum purgat. Idque ideo, quia aliquæ partes quidem à ſale cinerum,fagi & calcis viuæ, vt & aceto,vim vomitoriam amiſerunt, in aliquibus verò ea adhuc reliqua eſt. Eadem ratio eſt mercurij, qui vel totus fixus & diaphoreticus redditur,vel ſi vis purgandi tota non demitur, ſimul etiam vim vomitum ciendi habet; etſi id non ſemper actu præſtet, vel ob ventriculi robur,vel humoris naturam,vel purgantium admiſtionem.

De cauſſa autem & cur antimonium,mercurius & ſimilia medicamenta vim habeant, nunc vomitum mouendi & per aluum purgandi, nunc verò ſudores ciendi, vt quid mihi videtur, dicam, ſum in ea ſententia,(meliora tamen monſtranti non repugnaturus)antimonium, mercurium,& ſimilia talia inſignem vim habere totum corpus noſtrum penetrandi & peruadendi, & obuia quæcunque irritandi, agitandi, & ita naturam noſtram ad expulſionem ſtimulandi. Cùm autem natura contra talem ſibi aduerſam actionem partes corporis viuentis & humores vtiles tueri ſoleat, in vitioſos actionem ſuam præcipuè exſerunt,ſicut idem in externis corporis vlceribus,carne luxuriante,gangræna & ſimilibus præſtant.Si verò talia medicamenta ſint nimis fortia, aut humores vitioſos in corpore non reperiant,ipſam corporis noſtri ſubſtantiam aggrediuntur, quod à medicamentis vulgaribus non fit, vt propterea ij valdè errent, qui antimonialia & mercurialia talia purgantia medicamenta æquè tutò, ac mannam vel ſyrupum laxatiuum exhiberi poſſe exiſtimant. Credat id,qui volet. Experientia aliud docet. Habent autem talia vim purgandi, dum adhuc volatilia ſunt,ſeu ita comparata, vt naturam ſtatim ſtimulare & irritare poſſunt, ita vt ſtatim vel in ventriculo,vel inteſtinis natura ab iis moleſtiam ſibi creari, & à re ſibi aduerſa ſe moleſtari ſentiat. Tunc n. ea ſtatim inſurgit, & medicamentum id, atque vna opera humores vitioſos vel per vomitũ vel per aluũ eiicit, & ſi ſtimulus ille atque irritatio diu duret, non ſolùm humores in primis viis, ſed & toto corpore expellit. Hoc tamen non negamus, alia ex his aliis humoribus magis conuenire. Mercurius in lue venerea commodius exhibetur, intus & extra, quàm antimonium: contrà lepram antimonio curatam fuiſſe obſeruatum eſt:ſicut & in externis corporis affectibus nunc plumbum, nunc vitriolum, nunc mercurius rectius adhibetur,nec quæ ſimplicibus vlceribus conueniunt, etiam cancrum ſanant. Si verò eadem medicamenta ſalium fixatiuorum admiſtione ita parentur, vt ventriculum & inteſtina ſtatim non laceſſant, quod fit in antimon. diaphoretico,bezoardico minerali & ſimilibus, ſtatim quidem corpus totum penetrant,& humores vitioſos ſenſim fundunt, verùm vis eorum à natura demum,vbi ad venas ad ambitum corporis perferuntur percipitur, atque ita natura ad expellendum inſurgit,ſudoremque concitat.Sunt quidem nonnulli in ea ſententia, talia habere aliquas partes venenatas & crudas ac noxias,alias verò ſummè vtiles. Verùm mercurius & talia ſunt corpora homogenea,& tota inſtar venenorum, ſi cruda & non rectè præparata exhibentur,lædunt. Quod verò pòſt vtilia fiunt, id omne à præparatione habent. Et quidem præcipuè à ſalibus fixatiuis. Si quis tamen etiam ſolo calore & igne figi & mitiora reddi poſſe putat, cum eo non pugnabo. Calore tamen lento primùm, ac digeſtione, & hinc per gradus aucto id fieri poteſt. Nam quod ignis fortis in antimonio diaphoretico & bezoardico minerali parando vltimò adhibetur, id non fit,vt volatile fixum reddatur,ſed potius, vt ſi quid adhuc ſuperſit volatilis, vel de menſtruo, iſtud euaporet,& ſeparetur.

Qua de cauſſa etiam talia medicamenta diaphoretica vel debent eſſe ſummè fixa, hoc eſt, ita elaborata, vt in eodem gradu, qui ſalutaris eſt, perpetuò maneant,vel recens à perito artifice parata ſint. Nam ſi non ſint exactè talia, vetuſtate redeunt ad ingenium & priſtinam malitiam, fiuntque noxia, quæ prius ſalutaria erant. Plura videantur apud Angel. Salam,*de Anatom.antimonij.*

Metalla an, partes diverſas reſolui poſſint.

Iam ad Mercurium & Metalla accedimus, vbi mox illa quæſtio occurrit, an in iis etiam διάκρισις locum habeat; & an illa in partes heterogeneas & diuerſas, vt plantæ & hactenus explicata, reſolui poſſit. Equidem promittũtur talia multa, & quintæ eſſentiæ metallorum, *Sulph.* eorundem, tincturæ ſales, & talia alia venditantur, & qua ratione plumbum in tria principia dicta reſolui poſſit, mõſtrare conatus eſt. Quercetanus, *in defenſione contra Anonymum c.16.* Contra alij ſunt in ea ſententia, talia, quæ vulgò monſtrantur à metallis ſeparata & extracta, nihil aliud eſſe, quã vel ipſa menſtrua ſoluentia, vel metalla cum menſtruis coniuncta & per minima vnita. Et propterea principia Chymicorum in animalibus & vegetabilibus admittunt, atq; hæc in illa reſolui poſſe concedunt: minetalia verò & metalla in principia hæc tria reſolui poſſe negant. De quo ſi quod ſentio, ſine cuiuſquam obtrectatione, & ſaluo cuiuſque iudicio, quod cuique liberum relinquo, dicendum eſt, omninò verum eſſe puto, ea, quæ vulgo pro ſeparatis & extractis è metallis eſſentiis, ſulphure, tinctura & ſimilibus mõſtrantur, nihil aliud eſſe, quam vel ſola menſtrua ſoluentia, parum à corpore metalli alterata, & mutata, vel metalla menſtruis mixta, quod ipſa reductio ſatis oſtendit: cùm menſtruo ſeparato non id, quod promittitur, aut quod nomen præ ſe fert, relinquatur, ſed ipſum metallum integrum. Sunt n. metalla ita compacta & exactè mixta, vt in diuerſas partes arte facilè reſolui non poſſint; inprimis illa perfectiora, aurum & argentum, vt & mercurius, qui vel totus auolat, vel totus manet. Interim tamen negandum non eſt, ea non conſtare ex diuerſis partibus, & Chymicorũ principia in iis reperiri. Ipſe certè ſenſus & experientia perſuaſit etiã doctiſſimis Viris, & in Chymia & in Philoſophia Peripatetica verſatiſſimis, vt id ingenuè faterentur. Inter quos, quod ſupra etiam feci, meritò nomino Virum eruditiſſimum, Cornel. Martini, Profeſſorem quondam in Academia Iulia, qui, *in præfatione in libros de Mineralibus & Metallis Agricolæ*, ita ſcribit: *Sulphur deprehendi in omnibus metallis, excepto auro, vero eſt verius; ſulphur, inquam, combuſtibile, quod flammam concipiat & odorem ſulphuris vulgaris exhalet. Penè etiam hoc vicerunt, ex metallo, ne quidem auro excepto, imò ex auro maximè elici argentum viuum currens, album, non ſecus atque illud, quod vulgo venit.* Et reuera ſulphur omnibus ineſt. Etſi in perfectioribus difficilius deprehenditur. Cum enim metalla imperfectiora ſint combuſtibilia, certè ſulphur in iis & colore flammæ, qui in aliis alius eſt, & odore, qui alius eſt in ferro, alius in cupro deprehenditur. Imò in auro ipſo ſoluto ſulphur inflammabilitate in auro fulminante dicto deprehenditur, vt & in ferro fulminante. Sal etiam ſapore ſatis ſe prodit. Et ſi antimonium in iſta principia reſolui poteſt, vt rectè monſtrauit Angel. Sala, *in anatomia antimonii, ſect. 1. cap. 2.* cur idem in ferro, cupro &c. fieri poſſe planè impoſſibile ſit? Hoc tamen, vt dictum, verum etiam eſt, ita hæc arctè inter ſe cohærere, vt arte facilè perfectè ſeparari non poſſint, neque ea, quæ pro iis vulgò venditantur, talia reuera eſſe, vt poſtea in ſpecie dicetur.

Mercurio.

Iam Mercurium quod attinet, & quidem vſus eius medicos, vel totus fixus eſt, vel vim vomitum ciendi & purgandi habet. Verè tamen eſt πολυώνυμος & πολύμορφος, & quod res vna eandem formam internam & naturam retinẽns externas varias ſuſcipere poſſit, vel vnicus mercurius docet, qui in aquam & liquorem, cumque varium ſolui, ſublimari, præcipitari, & in puluerem verti, figi, in flores argẽteos quaſi, in vitrum redigi, imò vt metalli naturam referat, coagulari & mutari, & infinitis ferè modis transformari poteſt, ita tamen, vt ad priſtinam naturam facilè redeat. Et quidẽ ſemper vel totus auolat, vnde & ſerui fugitiui nomen à Chymicis accepit, vel totus manet, neque anatomia vlla hîc locum habet, neque quicquam heterogeneum, quod quidem arte ſeparari poſſit, in eo reperitur.

Vnum atque alterum ſaltem præmittam, quæ vſus medici non ſunt. Mercurius facile coagulatur, vt plumbum referat, ſi nimirum in plumbum liquefactum, dum incipit refrigerari, piſtillo vel alia re fouea imprimitur, & mercurius viuus infunditur. Tum enim ſtatim inſtar plumbi coagulatur, quod procul dubio fit à ſpiritu figente ſeu coagulante plumbi. Verùm argentum viuum hoc modo nõ fit plumbum, vt aliqui exiſtimant, ſed manet argentum viuum. Neque etiam, vt plumbum, malleo ducitur. *Mercurii coagulatio.*

Sequenti modo, eoque facili ita coagulatur, vt etiam malleo duci, & ignem ſemel atque iterum ſuſtinere, atque ita aurum & argentum referre poſſit. ℞. *nimirum* ☿, *viridis æris, ſalis communis* ana ℥iiij. Miſce & affuſa aqua ſimplici coque in vaſe ferreo, eoque ſatis denſo, continuò agitãdo donec ☿ de ſpatula nõ amplius decidat, quod fit fere dimidiæ horæ ſpatio, præcauendo item ne aqua regurgitet, quod affuſa interdũ aqua frigida fieri poteſt. Poſtea aqua per inclinationem ſepara, & mercuriũ aqua pura laua tãdiu, donec aqua nõ amplius coloretur. Quo facto impone mercuriũ tabulæ vitreæ, & in vnum globulum compreſſum colloca in cellam, vt inſtar vitri coaguletur. Poſtea ℞. mercurium, adde tutiæ Alexãdrinæ, & pulu. rad. curcumæ, & F. ſ. ſ. ſ. & in catillo clauſo horis duabus in ignem circularem ponantur, ac poſtea fundantur, quæ maſſa aurum refert. Si argenti forma expetitur, aliquid argẽti addatur. Quod eo fine ſaltem affero, vt quid interdum arte fieri poſſit, videatur; etſi nullius vſus ſit iſta operatio.

Ad vſus autem Medicos parantur ex eo primo varia *præcipitata*, quorum deſcriptiones paſſim extãt; quarum aliquas etiam in Inſtit. *lib. 5. part. 3. ſect. 3. c. 18.* propoſui.

Mercurius præcipitatus à quibuſdam *Turbith* vocatur. Quamuis nonnulli inter præcipitatum & Turbith diſtinguant, & præcipitatum appellent Mercurij rubeum puluerem volatilem adhuc, turpethum verò fixum. De Præcipitatis & Turbith videatur Libauius *Apocalypſeos Hermeticæ part. 1. cap. 3. & 4.* *Mercurius præcipitatus.*

Huc pertinet & *mercurius vitæ* dictus, ex liquore illo, qui butyrum antimonij vel mercurij potius dicitur, paratus, cuius deſcriptionem in Inſtit. *l. 5. part. 3. ſect. 3. c. 18. pag. 1443.* propoſui. Etſi enim in Beguino, editione Barthij, *pag. 20.* doceatur mercurium vitæ nihil aliud eſſe, quàm regulum antimonij ſpiritu mercurij ſublimati vitriolico diſſolutum, tamen res aliter ſeſe habet. Sit enim vt aliquid ſimul de regulo antimonij (paratur tamen etiam ex crudo) deſtillet: tamen maximã partem liquoris, qui deſtillat, ex mercurio ſublimato conſtare puto: cum nihil mercurij, præter eum, qui viuificatur, & in recipiente colligitur, in retorta relinquatur, ſed ſolum antimonium. Crollius mercurium vitæ florem butyri antimonij dixit, ſed abuſiuè. Neque enim flores dicti ſubſident, ſed adſcendunt. Mercurij vitæ deſcriptiones variæ exſtant apud Libau. *Apocalypſ. Hermet. part. 1. p. 251.*

Ex eodem butyro antimonii etiam fit *bezoardicum minerale* dictum, quod Crollius, ſed parum rectè, antimonium Diaphoreticum nominat, cuius parãdi modus antea nominatus, non ſolum hodie planus eſt, ſed, vt mox dicetur, olim notus, vt non opus fuiſſet à Quercetano *Pharmacop. reſtitut. c. 23.* ſub ænigmate proponi: quod tamen Libauius *Apocalypſ. Hermet. part. 1. pag. 258. 259.* explicauit. Quis verò autor huius medicamenti ſit, dubium. Etſi enim recentioribus nonnullis eius inuentio tribuitur: tamen Hieronymo Rubeo iam non ignotum fuiſſe, ex eius *libro de deſtillatione ſect. 2. cap. 32.* patet.

Deinde

Deinde è mercurio paratur *ſublimatus vulgaris* paſſim notus. Poſtea etiam *mercurius dulcis* dictus, *in Inſtit.l.5.part.3.ſ.3.c.17.pag.*1438.deſcriptus.Species mercurij ſublimati eſt etiam *arcanum corallinum*,cuius præparatio eſt in *Inſtit.loco modò citato*.

E mercurio fiunt etiam *flores argentei*, quos in *Inſtit.lib.5.ſect.3.cap.17.pag.*1435.deſcripſimus.

Parantur & ex eo *aqua, liquores, olea & ſpiritus*, quale eſt *butyrum antimonii*, quod potius mercuriale dici debebat, & talia extant apud Vnzerum, *de mercurio,lib.2.cap.2. & 3.* quæ tamen omnia nihil aliud ſunt,quam ipſe mercurius cum menſtruis mixtus, & ſeu in liquorem, quod ſalium proprium eſt, ſeu in ſpiritum cum iis quaſi redactus.

Quæ verò,*c.num.* 4 ab Vnzero, vt & aliis, promittitur aqua mercurij, ſine ſalium menſtrui vllius additione,ea fit non aliter,ac oleum *ſulph.* per campanam dictum,aëre humido mercurio in vapores reſoluto ſeſe admiſcente;ſicut & eodem modo per retortam idem oleum ſulphuris dictum parari poteſt. Aquas alias mercuriales deſcripſit Libauius, in *Apocalypſ.Herm.pag.*269.

Pertinent huc & *præcipitata compoſita*, quæ ſi cum auro fiunt,auri vitæ nomine veniunt,de quo in *Inſt. l.5.part.3.ſect.3.cap.18.pag.*1451.

Referenda huc & *cinnabaris* factitia quæ fit ex ☿ *ſulph* ſimul ſublimatis.

Plura de mercurio videantur apud Matth. Vnzerum,*in Anatomia mercurij*: etſi eo in tractatu non doceatur, quomodo mercurius in partes diuerſas diuidi poſſit,ſed ſolùm quomodo veriè variis rebus additis immutari,nihilominus integer manens,poſſit.

Antequam auté à mercurio diſcedamus,monendũ, in mercuriis præcipitatis & ſublimatis exhibendis cautos omninò medicos eſſe debere.Neque enim natura mercurij in iis præparationibus tollitur, ſed ſaltem occultatur ſalium fixorũ admiſtione;quæ vbi ad ingeniũ redit,ægro maximè nocere poteſt.Et cum extra corpus ſalis ammoniaci admiſtione reſuſcitari poſſit mercurius, cur non idem fieri poſſit à ſalibus volatilibus in corpore? Neque ſequitur; æger nihil damni ſenſit poſt eiuſmodi medicamenti vſum, ergo nulla maligna aut venenoſa qualitas ei attribuenda. Neque n.venena omnia ſtatim,ſed ſæpe longo tempore nocent. Ideoque & hic quod primò(purgando ſcil.)profuit,poſtea nocere poteſt.Corporum etiam, quibus talia propinantur,non ſemper eadẽ ratio eſt. Nam ſicut ſi ebrio,aut alij,qui cibis ventriculum repleuit,venenum propinetur,atque ſtatim cũ cibo & potu id euomat,nullum damnũ id infert,quod ieiuno propinatum ſummè nocuiſſet:ita etiam fieri poſſit, vt tale medicamentum alicui exhibeatur, qui multis crudis & pituitoſis humoribus repletus,aut temperato humido præditus,atque ſtatim iterũ euacuatus fuerit;idque, ſiue damno:tamen nõ ſequitur, quod cuilibet corpori ſine damno exhiberi poſſit.

An mercurius ſit venenatus. Quapropter hic non prætereunda videtur quæſtio, an ☿ per ſe ſit venenatus ac deleteriæ qualitatis particeps.Prolixè hanc quæſtionem tractat Matth. Vnzerus,*de anat.Spagyr.mercurii.l.1.c.16.* In quo etiamſi mercurium ab omni venoſitate abſoluere conatur: contraria tamen mihi ſententia verior videtur eorũ, qui ☿ium ſua natura veneno ſitatis non expertẽ putant.Inter quos iam olim fuit Dioſcorides, qui *l.5. c.64.*vt & *l.6.c.28.*cum inter venena retulit.& δύναμιν φθαρτικὴν habere ſcribit, ac Galenus, qui *l.5.de ſimp.med.fac.c.17.*tota ſubſtantia eſſe inimicum naturæ humanæ teſtatur. Idem ſentit Ægineta, *lib. 5. c. 6.* Aëtius, *tetrab.ſer. 2.c.4.*Idem Antiqui alij & Recentiores plerique ſtatuerunt. Et collegit ipſe Vnzerus, *loco allegato* autorum hac de re ſententias, Cardani, *lib. 2. de veneno cap.2.*Ferdinand,Ponzettæ. *l.2.de ven.c.21.*Cõciliatoris,*tract.de ven.c.7.*Fernel.*l. 2.de abdit & lue venerea c.7.* P.Palmarij,*de morb.cõtag.* & aliorum plurimorum, quorum teſtimonia breuitatis ſtudio congerere non libet, cùm *allegat. loc.* apud Vnzerum videri poſſint;qui etiã hiſtoriis euincunt,mercurium aliorum venenorũ more,ſtuporem, cõuulſiones,tremorẽ,lethargũ, tormina & cruciatus ventris,lipothymias,paralyſin,oris & faucium exulcerationes,& alia horrenda ſymptomata, mò ſæpe mortem induxiſſe.Et videtur iſta nocendi vis ſatis in ſublimato qui 3ß pondere animale necare poteſt.

Neque eſt, vt quis ſummam illam nocendi vim in ſpiritus ſalinos & ſales admixtos referat. Etenim tantillum id ſæpè eſt,quod admixtum eſt,vt ei tanta nocendi vis attribui non poſſit. Neque ſi maiori quantitate admiſcerentur ſal communis vel vitrioli ſpiritus,tantam nocendi vim haberent.

Neque,quæ pro ſua ſententia affert Vnzerus,ſatis firma ſunt.Primò enim quod affert, ideo nõ eſſe venenum,quòd non primariò, quod venenorũ propriè dictorum proprium ſit,cor petat, illique aduerſetur, ad id reſpondeo, etſi omne venenum tandem calorẽ natiuum in corde extinguere poſſit:tamen ſunt etiã venena,quæ aliis membris ſunt primò aduerſa,Narcotica cerebro aduerſa,alia pulmonibus,alia veſicæ. Dantur deinde venena ſeptica,quę non ſtatim occidunt,ſed ſi occidunt, longo poſt tempore, quam aſſumta fuêre,mortem inferunt paulatim ad cor vſque factã ſuceſſione,vt Galenus, *3. de ſimpl.med. facult.c.* 23.docet,inter quæ & mercurius meritò refertur.

Nam etſi,quod ſecundò obiicitur,à multis obſeruatum,cuius rei exempla *ibid.* recenſet Vnzerus,argentum viuum ſine noxa hauſtum fuiſſe:tamen ad id facilis reſponſio.Etenim vel de viuo,vel de eo Chymicè præparato hoc dicitur.Si de viuo,res plana eſt. Nam cùm argẽtum viuum ſibi cohæreat, mobile ſit, & ideò ſtatim per aluum excernatur,hoc modò non nocet; ſicut nec globus plumbeus vel ferrum deglutitum, ſi mox iterum excernatur, damnum corpori infert. Atſi in minima reſoluatur & ita paretur, vt corpori adhærere poſſit,ſummè nocere poteſt; vt & plumbum,ſi in corpore reſoluatur,grauiſſimorũ malorum autor eſſe poteſt, cuius rei hiſtoria eſt apud Fernel.Si verò de præparato ſermo ſit, adhibetur is, vel ad vſus externos, vel internos vt purgans,vel vt diaphoreticũ. Si ad vſus externos,eius vis corrodẽdi manifeſta eſt.Si vt purgans,non ſemper ſine damno exhibetur.Et licet ob cauſſas ante dictas interdũ exhibeatur ſine noxa,non tamen omnibus. Et vbi exhibetur,certò tamen modo prius elaboratus exhibetur,& nimia eius violentia,quæ cum volatilitate cõiuncta eſt, aliquomodo figitur. Quod verò purgat, facit hoc partim naturam irritando,partim humores vitioſos in corpore reſoluendo & fundendo. Vt enim extra applicatus,vt & alia huius generis, magis carnem emortuam colliquat,quam ſanam; (quia natura ſemper viuas partes à talium iniuria magis tuetur,quàm corruptas,vel vitioſos humores(ita etiã aſſumtus totum corpus peruadit,& humores vitioſos fundit,qui fuſi & agitati naturam ſtimulant, & ad excretionem irritant,quæ ſtimulata vnà medicamentum cum humore eiicit. Si verò humores tales in corpore non adſint, aut medicamentum nimiã copiã vel non rectè præparatum ſumatur, ipſos etiam bonos humores, imò partes corporis ſanas corrumpit,& hominem in vitæ periculum coniicit, vt exempla paſſim nota ſunt.Vbi verò fixus eſt mercurius,fit diaphoreticus,& minus vehemens eſt, ea de cauſſa, quæ ſupra in antimonio eſt propoſita. Etenim non ita ſtatim, vtpote fixus, vires ſuas in ventriculo & inteſtinis exſerit, ſed in penitiora corporis penetrans ibi demum humores fundit, quos natura irritata per ſudores expellit.

Quod verò Mercurio cùm purgante, tũ diaphoretico

retico, vt & antimonio,ij ſæpè morbi curantur, qui aliis fruſtrà tentati fuerunt remediis, ideo accidit, quia talia medicamenta penitius ſe in ipſas corporis partes inſinuant,eáſque penetrant, & humores, quos ipſa partium ſubſtantia imbibit,quique domeſtici quaſi facti ſunt,fundunt. Sicut & extra videmus in vlceribus prauis profūdius penetrare, & corrupta tollere,quæ mitiora tollere non potuerunt.

Tertiò quod dicit, ſi argentum viuum eſſet venenum,etiam metalla,vt ferrum, quæ ex eo conſtant, æquè noxia eſſent,quod tamen non accidit, cùm ex chalybe multa vtilia medicamenta præparentur. Verùm ſit ſanè, concedamus,de quo jam non diſputo, talem mercurium eſſe in chalybe:tamen aliorum admiſtione temperatur. At ſi ferrum reſoluatur & ſeſe mercurius exſerat, æquè nocere poteſt, vt modò de mercurio plumbi dictum.

Ideóque quod de antimonio dictum, omninò etiam de mercurio verum eſt, eos fruſtra laborare, qui mercurium purgantem præparare volunt, & vim illi vomitoriam demere; imò nonnullos ſine ratione gloriari, ſe mercurium ita præparare poſſe, vt dupla aut tripla doſi,& inſtar ſacchari ſine noxa vſurpari poſſit.Nihil enim aliud agunt, quam vt vires illas, quas tamen expetunt, præparatione ſua ſaltem ſopiant & abſcondant; cùm tamen ſatius fuiſſet,in doſi parua conueniente modo & cum corrigentibus conuenientibus talia exhibere, quam doſin fruſtrà augere.

Mercurius metallorum.

Cùm iam ad reliqua metalla accedendum ſit, prætermitti non poteſt quæſtio, etſi ad vſum medicum inutilis, an *metalla* reliqua *in mercurium viuum* & currentem redigi poſſint. Vbi quæ vtramque partem ex Phyſicis & Metaphyſicis diſputari poſſint,imò diſputentur, non ignoro: neque etiam iam diſputo,an mercurius ille viuus ſit proxima metallorum materia. Hoc verò quæritur, an metalla talis corporis formam, qualis eſt mercurius vulgaris,currentem ſcilicet & mobilem aſſumere poſſint. Vbi ſine cuiuſque obtrectatione reſpondeo, cum Ariſtotele & I.C. Scaligero.Vbi de re conſtet, non diſputandum eſſe rationibus contra experientiam, ſed rei rationes potius quærendas eſſe: & cum Galeno,*6.de loc.aff.cap.7*.Longè præſtantius eſſe ea,quæ fiunt, quomodo fiant quærere, quàm quod fiant, negare. Poſſe verò metalla talem mercurij currentis formam ſuſcipere,tot doctorum virorum, qui oculati huius rei teſtes ſunt,ſcriptis proditum, proceſſibúſque monſtratum, & qui volet,id experiri poterit. Et quamuis aquæ quædam reſuſcitatiæ dictæ etiam ex mercurio conſtent; tamen proceſſus illi ideo Sophiſtici non ſunt. Modo enim multò plus mercurij ex metallo aliquo exhibeant, quàm in ipſis eſt mercurij,ſatis eſt: quod & de aliis modis dicendum, in quibus mercurius ſeu viuus ſeu ſublimatus adhibetur,Multò plus tamen dixi mercurij. Nam ſi parum pondere augeatur, aliquid metalli mercurio permiſceri potuit; quod tamen à ſuâ naturâ immutatum non eſt. Sunt tamen & alij modi, quibus ſine omni mercurij ſeu viui ſeu ſublimati additione metalla in mercurium viuum redigi poſſunt. An verò mercurius iſte in corporis priſtini naturam reduci poſſit,iam alia quæſtio eſt. Nequeque enim de hoc quæritur, An metalla tùm ſuam naturam planè amittant,ſed de eo,an talem formam,qualis eſt mercurij vulgaris, ſuſcipere poſſint. Etſi enim prius illud negetur:(de quo iam non diſputo) tamen hoc propterea negandum non eſt.Et ſi mercurius vulgaris tot formas externas recipere, & vt metallum etiam, vt ſupra dictum,coagulari poteſt, cur impoſſibile ſit, ex metallo viuificari poſſe? Quâ de cauſſa etiam conſideratione dignum eſt, an mercurius vulgaris omnis eiuſdem planè naturæ ſit, an verò hic cum hoc metallo, alius cum alio maiorem cognationem habeat.

Sed ad ipſas metallorum, quæ vſus etiam medici ſunt, præparationes accedamus. Sunt metalla alia fixa,alia non fixa; & fixum quidem verè vnum eſt aurum, cui vni, quamuis diu in igne fuſorio ſeruetur,nihil deperit: reliqua omnià ab igne aliquid patiuntur. Quia tamen argentum reliquis fixus eſt, auro etiam vt fixum accenſetur. A reliquis verò non fixis,vt plumbo, ſtanno, ferro, cupro, etſi aliquid ſecerni poſſit, magnæ tamen id operæ eſt, vt ſeorſim excipiatur; quæ verò vulgo venditantur, magiſteria ſunt,vt appellant; ſeu in forma liquidâ, ſeu in ſiccâ.De metallorum autem calcinatione per ignem & menſtruum dictum in Inſtit. *lib.5. part.3. ſect.2. cap.5.& 6.*

E plumbo fit vulgò *Saccharum Saturni* dictum, cuius deſcriptio *ibid.cap.15.pag.1730.* habetur. Saccharum hoc,ſi retortæ indatur, & deſtillatio inſtituatur, liquor inde elicitur, qui vulò *oleum Saturni* appellatur. De quo liquore magna inter recentiores controuerſia eſt. Aliqui enim ei *ſpiritum* quendam mercurialem & æthereum, & quidem ex ipſo plumbo ineſſe,& inde lento igne ſeparari poſſe docent.Alij verò liquorem illum eſſe ſpiritum aceti dicunt,in quo plumbum ſolutum fuit,hoc modo alteratum & ardentem iterum factum. Vbi equidem malo ἐπέχειν quàm aliquid temerè aſſerere. Si tamen aliquid dicendum eſt, non abſurdum videtur, ſpiritum aceti acidum poſtliminio redire, atque iterum ardentem fieri poſſe. Cum enim ſpiritus aceti ex ſpiritu viui digeſtione fiat,vt de ſcorbuto *cap.3. num.11.* dictum, cur non iterum ſpiritus vini fieri poſſet? — E plumbo.

E ſtanno fiunt *cryſtalli* & oleum ſeu liquor, vt in Inſtit.*lib.5.part.3.ſect.3.cap.15.pag.1430.*dictum. — E ſtanno.

Cæterùm è *chalybe* in vſum parantur medicamenta dum vel aliquid, partes ſcilicet volatiles & ſulphureæ,tollitur,quod commodiſſimè fit igne reuerberij,vel ſaltem is ſoluitur.Priore modo ♂ calcinatur,etſi & alio modo id fieri poſſit, & ſine ſubſtantiæ minore deperditione, dum fruſto chalybis ſummè ignito affricatur magdaleon ſulphuris. Ita enim inſtar ceræ liqueſcit chalybs; qui ſi in aquam frigidam ſubiectam decidat, facilè friabilis redditur. — E chalybe.

Croci ♂ varia genera *ibid.cap.16.pag.1432.* deſcripta. Paratur ille etiam è vitriolo martis in tigillo calcinato ad rubedinem.

Tinctura, quæ tamen nihil aliud ſunt, quàm ♂ ad minima reſolutus cum menſtruo miſtus. Parandi verò tincturam martis ratio tradita eſt ibidem *c.9. pag.1394.* Commoda eſt & hæc tinctura, ♃ Martis ſalis ammoniaci partes æquales,Miſce.Adde pauxillum olei oliuarum; vt fiat inſtar paſtæ. Ponatur in locum calidum per dies 14. vel donec ♂ colorem rubigineum contrahat.Poſtea ponatur in cineres,vt oleum & maxima pars ſalis ammoniaci deſtillando ſeparetur. Non tamen ſal ammoniacus totus ſeparandus eſt. Hoc modo enim Mars vel in aquâ communi ſolui poteſt. Hinc aqua iterum & cum ſale ammon.ſeparari,& tinctura ſpiritu vini extrahi poteſt, quæ planè coloris crocei eſt. Vide etiam Crollium,*pag.251.*

Fit quoque *vitriolum ex* ♂,ſi in aqua & ſpiritu vitrioli ſoluatur. Ita enim poſtea in vitriolum coagulatur.Alium etiam modum habet Crollius,*p.219.* Alij limaturam ♂ ſoluunt in oleo vitrioli. Hinc affundunt duplum phlegmatis vitrioli, ſtent hor.tribus, poſtea filtrentur, quod ſi non ſuccedat, plus phlegmatis affundunt. Quo facto phlegmatis tertiam partem in B. ſeparant, reliquum in cellam ponunt,& vitriolum coagulatur.

E cupro

Ex Venere. E cupro fit vitriolum, quod vulgo *Veneris vitriolum* nominatur, cuius faciendi ratio ab eodem traditur.

Etſi verò ſunt hodiè Empeirici quidam, qui multa e cupro medicamenta vſurpant: tamen rectè mihi ſcripſiſſe videtur Ang. Sala, *aphor. Chymiat. ſect.* 2. *aphor.* 37. Cuprum quocunque etiam modo præparatum intrò ſumere religio ſit. Etſi enim empeirici illi curationes recenſent: malorum tamen vel meminiſſe, vel etiam non ignorare debebant, quæ ægris attulerint, plurima.

Ex argento. Ex argento *tinctura* vt fiat, monſtrat um in Inſt. *lib.* 5. *part.* 3. *ſect.* 3. *c.* 9. *pag.* 1394. Dn. Doct. Harmanno hæc adſcribitur. ♃. Salis *tartar* opt. purificati part. ij. Terræ ſigill. alb. part. j. Puluerisentur in porphyrio tenuiſſimè, poſtea in crucibulo forti ſuperius operculato gradibus ignis ab initio obſeruatis in furno anemio ita ſtatuantur, vt tandem igne vehementiori ad fluxum q. vſque per hor. 24. maneant (propter terram ſigillatam non fluit materia, ſed quaſi fluere videtur) vbi omnia refrixerunt, ſal *tartar* reperietur in crucibulo inſtar vitri viridis, quem tenuiter reduc in puluerem. Huius ♃. partem vnam; calcis ☽ finæ per Aq. fort. ſolutæ, & communiter per ♀ præcipitatæ, ac diligenter poſtea ab omni acrimonia edulcoratæ partes duas. Hæc curioſè terendo inuicem denuò in pyxide, vel tigillo cæmentatorio perlutato pone in arenam & ſubminiſtra ignem è primis gradibus lentum, poſtmodum etiam fortiorem ſubtus & ſupra, vt vaſculum candeat, cæmentetur materia per 12. hor. ita tamen, ne fluat (ſi fortè fluxerit, laborem denuo repete) Refrigeratis vaſis exime totum illud, & ſubtiliter tere, ac in cucurbita lati fundi, affuſo ſp. vini opt. extrahe rubedinem (rubedo non à ☽, quæ tantum cæruleum, vel viridem colorem continet, ſed à *tartar.*) per dies 6. 7. vel 8. Decantato hoc tincto ſpiritu vini alium affunde, & in digeſtione, vt anteà, repetitis vicibus rubedinem vel flauedinem extrahe. Extractiones omnes ſerua; Luna verò poſt extractam rubedinem in cucurbita apparebit cærulea aliquãtum. Hanc igitur paulatim exicca, & in marmore terendo in puluerem reduc, & diligenter ſerua. Extractiones verò rubeas collectas deſtilla in balneo & prodibit ſpiritus vini. Rubedo verò tota manebit in fundo inſtar ſanguinis. Hanc cum ☽ illa cærulea reſeruata tere minutiſſimè, & cum iis iunge, vel miſce duplum ſilicum calcinatorum (quod fit, ſi igniti aliquoties in aqua extinguantur) diligenter miſce, & ex ſublimatorio fictili (cucurbita humili) ad ſublimandum pone in arenam, obſeruatis gradibus ignis, tandem vehementiori, & adſcendit, ſeu eleuatur Luna tota cærulea inſtar Sapphiri, remanente in fundo corpore craſſo & nigro. Hanc nigram materiam diligenter exemtam tere in marmore, & calida aqua aliquoties elue, poſtea igne calcina (ſcilicet in ferreo vaſe) vt abeat in calcem leuiſſimam, vt in ♉, ſemper mouendo ſpatula. Ex hac calce cum deſtillato antea à rubedine ſpiritu vini, ad ſupereminentiam 3. vel 4. digitorum ſuperfundendo extrahe ſal, digerendo ſcilicet per tres vel quatuor dies in balneo, vaſe optimè clauſo, lacteſcente aliquantulum ſpiritu vini. Hunc ſpiritum vini aufer à fecibus, & perge calcinando & extrahendo, donec nil amplius ſalis prodierit, nec lacteſcat ſpiritus vini. Extractiones omnes collige, & ſpiritum vini inde euoca deſtillando in B. M. donec circiter quarta duntaxat pars totius in fundo relicta fuerit: pone in locum frigidum humidum, & ⊖ Lunæ tranſlucens inſtar cryſtalli concreſcet. Spiritũ vini reliquum, collecto priore ſale, denuò ad quartam vſque partem deſtilla, & ſic perge, donec omne ſal collegeris. Salia collecta omnia diligenter exicca & ſerua. ♃. Lunæ cæruleæ antea ſublimatæ vel electræ part. ij. ſalis iam collecti p. j. Tere in marmore inuicem & in retortula per arenam deſtilla in oleum vel liquorem cæruleum Lunarem aliquantulum vireſcentem, quem collectum diligenter ſerua. Eius doſis eſt à gutt. ij. ad iiij.

Ex auro. Tandem de *auro potabili* variæ habentur diſputationes, quas meas hîc non facio. Videantur, quæ ea de re tradidi in Inſtit. *loco ſupra allegato pag.* 1393. Interim ſum in ea ſententia, quæ paſſim venditantur Auri potabilis nomine, eſſe ſaltem magiſteria dicta, ſeu aurum in minimas & ſubtiliſſimas partes ſolutum, & cum menſtruo mixtum. Et quidem varia menſtrua paſſim circumferuntur, quorum tamen vis ſoluendi omnis in ſale conſiſtit, aurumque eò tandem redigendum eſt, vt in ſpiritu vini vel quouis liquore ſolui poſſit. Ad quem finem variis mediis & menſtruis perueniri poteſt. Et forſan nihil refert, quo menſtruo illud primùm ſoluatur: etſi enim ſit fortius: tamen reuerberatione iterum ſeparari poteſt; nihilominus relinquitur calx ſubtilior, quæ poſtea in ſpiritu ſalis, eoque ſeparato iterum vt iam ſubtilior redditus, in ſpiritu vini ſoluatur. Atque hoc modo & menſtruorum mutatione etiam aurum potabile reddi poteſt ad modum tincturæ Martis ſuprà propoſitæ: ſed calci auri per amalgama factæ ſalis armoniaci duplum vel triplum addi debet. Neque illud ſufficiens argumentum eſt, auri eſſentiam eſſe extractam, aurumque eſſe redditum increducibile, ſi per retortam deſtillari poteſt. Nam etiam fixa, volatilium ſalium additione, volatilia reddi poſſunt, vt tamen ſuam eſſentiam retineant.

Hinc ad eundem finem variis modis perueniri poſſe puto. Alij enim auro ſoluto affundunt menſtruum ex vna parte ſpiritus ſalis, & quatuor partibus nitri. Aurum ſolutum Mercurij parte æquali præcipitant. Illud abluunt, cum floribus *ſulph.* aliquoties reuerberant, vt fiat rarum inſtar lanæ. Hinc affundunt menſtruum ex ſpiritu vini part. ij. & ſalis parte vna, aliquoties ſimul deſtillatis.

Alii, qui modus Fr. Ant. Angli à nonnullis eſſe perhibetur, ſoluunt ☉ foliatum in aq. Regis, quæ primò facta è parte vna nitri & partibus duabus vitrioli, & poſtea iterum, addita quarta parte ſalis armoniaci, deſtillata. Solutum oleo tartari præcipitant. Huic calci ſpiritus ſalis affundunt tantum, donec non amplius ebulliat. Hinc calci auri dimidiam partem flor. *ſulph.* addunt, & in igne circulari reuerberant, idque quater repetunt, donec aurum ſpongioſum & rarum fiat. Calci huic auri affundunt menſtruum è ſale vrinæ è parte eius volatili & fixo facto & ſpiritu vini bene digeſtione vnitis. Menſtruum ſeparant: liquorem rubicundum remanentem in arena vel cineribus per retortam deſtillant.

Quia tamen Fr. Antonius aquas fortes reiicit, vt venenatas, alij hoc modo ab Antonio aurũ calcinari ſtatuunt. Recipit auri quantum libet, addit ſalem communem ſeu eſculentum, & hæc duo in igne reuerberij col locat, adhibito eo ignis gradu, ne aurum fundatur, ſed vt ſpiritus ſalis acres ſaltem corpus auri penetrent, & ad minima ſoluant, ac ſpongiæ inſtar rarum faciant. Calcem hanc poſtea à ſale abluit & exiccat. Sed & hîc quæſtio eſt, an nihil de ſpiritibus ſalinis auro cohæreat, & an ſine corroſiuo facta ſit calcinatio. Auro hoc modo calcinato affundit ſuam aquam cœlicam Raymundinam dictam, quæ proculdubio nihil eſt, quàm ſpiritus vini ſale proprio fortior redditus. In qua ſolutione ſal volatilis, qui eſt in menſtruo, auro ſe vnit, & facit, vt non ſolùm in liquore, quod ſalium eſt, diſſolui, ſed & in altum eleuari poſſit. Interim auri natura & ſubſtantia manet integra. Qui verò aurum potabile promittunt, quod ſine rei alienæ additione liquiditatem

tem habeat, iis hoc probar-lum, quòd cùm in calcinatione tùm in ſolutione nihil adhibuerint, in quo ſalis aliquid inſit. Siue enim aquas fortes, ſiue ſalem communem, ſiue ſpiritum eius, ſiue etiam ſpiritum vini & ſalem vrinæ adhibuerint, ſal volatilis ſali fixo, qui in auro eſt, adhæreſcit, & cum eo per minima vnitur Salis verò cùm ſit in humido liqueſcere, aurum etiam cum ſale ſibi vnito in humido liqueſcit. De qua re, ne hîc actum agam, videatur Angel Sala *in Chryſologia.*

Alii recipiunt vitriol. Vngaricum bene purgatum, atque inde ſpiritum & oleum deſtillant. E capite verò mortuo ſalem aqua deſtillata eliciunt. Salis parti vni ſpiritus & olei deſtillati partes duas in retorta affundunt, & in B. octo diebus digerunt. Hinc igne patenti deſtillant. Capiti mortuo, ſeu ei, quod poſt deſtillationem hanc relinquitur, ſpiritum deſtillatum iterum affundunt, per biduum digerunt, iterumque deſtillant, idque ſexies repetunt, vltimò rectificant. Hinc ♃. partem vnam auri foliati, & partes quatuor huius menſtrui, digerunt per menſem. Si aurum ſit prius præparatum, breuiore tempore fit ſolutio. Tandem ♃ mercurium ex oleo vitrioli (ita vt parti j. mercurij, partes ij. ol. vitrioli affundantur) quater deſtillati partes iij. ſolutionis auri prioris part j. Digerantur in phiola Hermeticè clauſa in athanore, gradu caloris qui haberi poteſt, leniſſimo ſeu igne lampadis per menſem & corpus nigrum euadit; calor menſe ſecundo & tertio augeatur paulum, & corpus album redditur; menſe quarto & ſexto purpureum euadit. Tandem adhibeatur quartus gradus, & redditur corpus rubrũ. Hic calor continuetur adhuc quatuor menſibus, donec materia in corpus rubrum Medicinæ vtiliſſimum conuertatur.

Si quis v. eſt, qui, ſine vllo ſale, vel mercurio, vel liquore ex eo, aut alio corpore metallico huic cognato, ob materiæ ſimilitudinem, & omnino menſtruo, quod vniuerſale appellant, aurum ſolui, & in vtile medicamentum verti poſſe putat, cum eo equidem non pugno; modò res promiſſis reſpondeat, neque ei ſuam peritiam hac in re inuideo Eius tamen fuerit, commodum, quod è tali medicamento in plurimos redundare poſſet, tot ægris non inuidere, & ſi artificium alios celare velit, publica tamen in medendo ſpecimina edere.

De reliquis vero præparationibus, quæ vulgò habentur plurimæ, ita ſentio, pluribus modis ad eundem finem perueniri poſſe, atque in omnibus agi, vt corpus auri, quod eſt denſum & ſummè compactum, in ſubtiliſſimas partes & minutiſſimas atomos reſoluatur, vt ita facilius in corpore vires ſuas exſerere poſſit. Ideoque etſi alij aliis menſtruis vtuntur: omnibus tamen id agitur, vt in ſubtiliſſimam calcem corpus auri redigatur, ita vt tandem in ſpiritu vini, vel etiam quouis liquore ſolui poſſit. Itaque menſtrua primò fortiora & magis corroſiua, hinc mitiora adhibentur. Etſi quod menſtruum naturæ inimicum videtur, id ablutione vel igne ſeparandum. Aurum tamen tum non per ſe in liquorem reſoluitur, ſed ob ſalem è menſtruo admixtum.

Antequam verò hiſce de auro finem imponam, Primò hoc addendum, me in præfatione editionis primæ mentionem feciſſe Gallinæ aureæ & argenteæ Philoſophicæ. Ediderat enim eo anno Prognoſticum Aſtrologicum D. Franciſcus VVendlerus, Medicus Gorlicenſis, in quo inter alia hæc habet: *Hoc loco facere non poſſum, quin mentionem faciam, qua ratione gallina foliis auri & argenti cum ſagina reliqua cibanda ſit; & quam mira meis oculis viderim, referam. Cum* ☉ *ſignum* ♋ *ingreditur, quod 22. Iunii eueniet, gallinam aliquam, quam fieri poteſt, optimè ſagina. Sagina folia argenti inſperge: quorum quò plura cum cibo ingerit gallina, eò melius ſeſe res habet. Primis quidem quatuor diebus argentum cum excrementis per aluum reiicitur; quinto vero vel ſexto die aſſueſcit ventriculus argento, idque arripit & immutat in ſuam quintam eſſentiam melius, quam Chymicus aliquis. Si menſem vnum ita gallinam nutriueris ac ſaginaueris, mactare eam licet, & mira videbis. Quæ domi meæ ſaginata & mactata eſt, candida fuit, inſtar argenti: intus viriditas tanta apparuit, qualem nec Chymicus arte ex argento parare poſſit. In maſſa illa, quæ oua continet, innumera ferè oua magna & parua apparuerunt, quaſi ab artifice aliquo ex argento formata eſſent. Poſtea, quando* ☉ *in* ♌ *ingreditur, quod accidit 23. Iulii, alia gallina eodem modo nutriatur auri foliis. Hoc modo meo ſuaſu, nutrita & ſaginata eſt gallina à ſenatore quodam hic primario & lautioris fortunæ, qui cum vxore, Dei beneficio, adhuc in viuis eſt. Comederat illa gallina quatuor circiter volumina (4. Buchlein) auri malleando in folia ducti. Vbi mactata fuit, mirum, quàm pulcra & pura intus fuerit. In pectore verò tres lineas purè aureas habuit, quaſi ab artifice aliquo inducta fuiſſent.* Hæc D. Franc. VVendlerus. Quæ tum lectorem celare nolui. De quo vt aliquid amplius addam, feci eo ipſo anno, modo & tempore, quod præſcripſit, periculum, ſed nihil tale in Gallina, quale ille deſcribit, reperire potui. Ideoque ipſum ea de re ſemel atque iterum literis compellaui: etſi verò idem factum affirmaret: tamen cùm nonnihil titubare mihi videretur, idem in auro experiri non libuit. Neque tamen id planè negare volo, ſed cuilibet hac in re periculum facere liberum relinquo. Etſi enim in argento non ſucceſſerit, forſan in auro ſuccedere poteſt. Sunt enim mirabiles rerum ſympathiæ. Et memini Plinium, *lib. 29. nat. hiſtor. cap. 4.* ſcribere: *ſi auro liquefacto gallinarum membra miſceantur conſumunt id in ſe. Ita hoc venenum auri eſt.* Quò facit & id, quod Zacharias à Puteo, *in claui Medica ſtagyrica & chirurgica* habet: *Dum Patauii,* inquit, *ſtudiis operam darem, accidit, quod gallina quædam domeſtica menſam adſcendit, ſuper quam muliebria ornamenta reperiebantur, & inter alia pretioſa quædam margarita (quæ pendebat annexa cuidam inauri induſtrioſè ab artifice conſtructa & quibuſdam aureis cucullis circumcirca obducta) quam margaritam vna cum inauri gallina deglutiuit, & deinde quatuor aut quinque horis tranſactis prædicta inauris iactura detecta, ancilla quædam id feciſſe gallinam penſitauit, quoniam ſuperioribus diebus eãdem gallinam quandam Italis Gazeta dictam degluttiuiſſe animaduertit. Itaque gallina illa interfecta, ſtatimque ei ventriculo ſemoto ac inciſo vnà cum margarita inaurem, nondum in ventriculi cauitatem traiectam, ſed in eiuſdem orificio contentam, calidiſſimam tactuique cera aut paſta inſtar cedentem inuenimus, & ipſius ornamenta penè ab eiuſdem calore conſumpta erant, quæ inauris breui temporis curriculo deinde cum refrigerationem ſuſceperit, ac caliditatem contractam dimiſerit, dura euaſit, ſicuti prius reperiebatur, omni eius forma & venuſtate orbata; ac demum cum altera inauri ponderata, tertiam partem eiuſdem ponderis penè amiſerat, quòd cùm viſum & à nobis obſeruatum fuerit, illud pro comperto affirmare poſſumus, & increduli hoc negantes periculum faciant, & nos veridicos inuenient.* Hæc ille. Ac proinde experientia, optima in Phyſicis rerum Magiſtra, porrò conſulenda erit.

Deinde de viribus auri in Medicina vt aliquid addamus, Ego primùm equidem omnia illa, quæ cùm *De viribus auri.* antiqui, cùm recẽtiores de auri in Medicina vſu ſcripſerunt, in dubium reuocare nolo, neque tamen etiã hîc congerere. Collegit ea Franciſ. Anton. *in tractatu ſuo de auro potabili,* tum etiam ſuas experientias addidit. Aurum autem duobus modis exhiberi poteſt, vel integrum, aut in folia redactum, & aliàs nihil immutatum, vel arte Chymica reſolutum. Priorem modum

modum quod attinet, hoc modo aurum exhibitum planè improbant non ſolùm Chymici plerique, ſed & Galenici nonnulli, qui auri in Medicina vſum nullum eſſe exiſtimant, & vnico ferè id probare conantur (nam quæ de incruſtatione & inauratione ventriculi & inteſtinorum, & ita coctionis impedimento obiicit Paracelſus, nullius momenti ſunt) quod aurũ nimis cõpactum & durum ſit, & cui etiã extremo calore & igne fortiſſimo adhibito nihil depereat, & proinde à calore noſtro vinci & in actum deduci non poſſit, ſed integrum rurſum per aluum excernatur, atq; ita ſumtus ſaltẽ inutiliter profundatur, ad ægrum verò nihil commodi & vtilitatis inde redundet. Verùm ratio iſta mihi ſatis firma non videtur Etenim actiones illæ occultæ, & quæ magneticæ dicuntur, in integris ſeſe exſerunt, & à forma totius fluunt, atque ea deſtructa vel etiam corpore corrupto & immutato euaneſcunt. Magnes integer ferrum trahit; quod oleum, ſi à Chymico an id reſoluatur, non præſtabit. Talia multa in Medicina occurrunt. Lapis lazuli ſaltem puluériſatus purgat; Antimonium & alia metallica, etiam Chymicè non præparata, quæ à calore noſtro nullo modo vinci, quorumque compages ab eodem ſolui non poteſt, nihilominus occulto modo in corpus noſtrum agũt, idque variè afficiunt, vt ipſa experientia docet.

Ideoque ſi horum tales occultas qualitates habet, eas etiam integrum & non reſolutum exſerere poteſt. An verò habeat, experientia conſulenda. Tribuerunt eas illi tot docti viri tot ſeculis, quibus non libenter refragor. Chymicè verò reſolutum & præparatum quod multas vires habeat, extra dubium eſſe puto; cùm id experientia teſtetur. An verò etiam inſignem vim occulto modo confortandi, ſpiritusque reficiendi habeat, de eo ſuum cuique iudicium relinquo. Tutiſſimum eſt, quemuis non quæ legit vel audiuit, ſed quæ ipſe expertus eſt, hîc ſtatuere. Aliàs verò vires plurimas habere aurum certum eſt. Sed quænam illæ ſint, non omnes idem docent. Sunt quidam, qui id penè pro panacea habent. Verùm etſi plurimis morbis, iiſque periculoſiſſimis medeatur: tamen omnes non tollit, neque quos tollit, ſolum tollit, ſed & aliis Medicamentis opus eſt. Imprimis verò in cacochymia pertinaci & penitius partibus infixa tollenda vtile eſt, eodem ferè modo vt antimonium debito modo præparatum. Vnde, vt ipſe Fr. Antonius ſcribit, ſæpe ſuperuenit nonnunquàm vomitus, aut vrinæ copioſa emiſſio, aliquando alui ſubductio pro humoris & naturæ ad hunc vel illum locum inclinantis & vergentis ratione. Et rem ita ſeſe habere, comperiet, qui hiſtorias per aurum potabile curatorum diligenter perpendet. In ſanis verò vix aliquem eius vſum eſſe puto: aut ſi ſanis detur, non niſi neutris corporibus ad præſeruationem vtile eſt, vt ab epilepſia, apoplexia, lepra, hydrope, cancro, arthritide, febribus & eiuſmodi morbis è cacochymia ortis tueatur, exhibetur, vt ipſe Franc. Antonius fatetur.

Concluſio.

Atque ita, *Lector beneuole*, totius Chymiæ ambitum, quatenus quidem Medico præcipuè vtilis eſt, vides, & locos communes habes, ad quos, quæcunque in lectione Chymicorum occurrunt, referre poteris. Etſi enim ex ea quidam neſcio quem labyrinthum efficiunt: tamen Ariadnæ hoc filum ſi ſequaris, tutò in ea verſari poteris. Nec malè ſcriptum puto ab Angelo Sala, *Aphor. Chymiatr. ſect. 2. aph. vlt.* Studioſum Medicinæ boni iudicij atque impigrum intra menſes ſex præter propter tantùm in Chymia poſſe addiſcere, quantum ad vſum Medicum ſatis ſit.

Qua de cauſa vt iis debentur gratiæ, qui rem planam difficilem non reddunt, ſed nihil, quod ſiue ad intelligendum, ſiue ad inueſtigandum, ſiue ad operandum prodeſſe poſſit, occultant, ſed liberaliter ſua in publicum communicant: ita contra valdè peccant ij, & minimè rebus Chymicis conſulunt, qui quamuis totam ætatem in laboribus Chymicis inſumſerint, & magnam in experiundo auri argentique vim prodegerint: nihil tamen in commune conferunt, ſed ſecum ea, quæ inuenerunt, intermori patiuntur, & talentum ſibi concreditum cum ſeruo illo ſceleſto perfidè defodiunt.

E qua inuidorum claſſe eximendi non ſunt ij, qui cum de rebus Chymicis contrarias ſententias non ſolum fouent, ſed & magno conatu publicè defendunt, & quidem eas, quæ non rationibus & demonſtrationibus, ſed ſolùm experientia & ſenſuum fide definiri poſſunt, nihilominus vterque eas, quas iactat, experientias celat, & lectorem hiantem & veritatis auidum ieiunum dimittit, & multas bonas horas vacuo ſcripto ſurripit, dum hic ait, ille negat, hic negat, ille ait. Cùm tamen, & ſæpe in re exigui momenti, & quam ſi quis norit vel ignoret, non multò doctior vel indoctior euadit, paucis verbis res componi poſſet, ſi vterque ſuum, cui fidit, operandi modum ſine inuidia & ambagibus proponeret, & lectorem idem experiri, atque ſecundum id, quod experientia monſtrabit, iudicare fineret. Ita enim vno menſe controuerſiæ multæ componi poſſent, quæ ſæpe multis annis agitantur. Sed quia multi victoriam potius, quàm veritatem in diſputationibus ſuis quærunt, id, quod veritatem facilè monſtrare, & concertationibus finem imponere poſſet, ſupprimunt.

Nec minus peccant ij, qui obſcuris & perplexis deſcriptionibus ſua in publicum produnt, quæ interdum planè occultari, quàm hoc modo in publicum prodire tutius eſſet, de qua re etiam ſupra dictum. Nam periculoſum eſt parabolicas tales deſcriptiones ſequi, qui facilè errandi, & ægris nocendi occaſionem præbere poſſunt. Et quamuis Quercetanus aliique ſcribant, obſcura iſta ſatis ſignificatã eſſe, & à veris Philoſophis, quique abſconditam Philoſophiam norint, ſatis intelligi: tamen an apprimè ea ſignificatiua ſint, quæ longè petitis ſimilitudinibus, & quæ pluribus applicari poſſunt, definiuntur, facilè quilibet iudicare poterit. Quaſi verò etiam Philoſophus non ſit, qui non ſit Oedipus. Et abſcondita illa Philoſophia tam parum ſibi conſtat, & tam varia eſt, quàm varia Paracelſiſtarum capita; cùm quiuis liberè & luculentiſſimè quælibet fingat; ac certum ſit, ſi antiqui illi peritiſſimi ac doctiſſimi Chymici, adeoque Hermes reuiuiſcerent, eos hanc Philoſophiam & verborum ænigmata non intellecturos. Et quò, quæſo, fine ſua in publicum edunt, ſi intelligi non velint? Nam eos, qui antea ea intelligunt, vt doceant, neceſſe non eſt. Imò eos, qui antea rem norunt improprijs ſæpè ſuis locutionibus turbant. Iis verò, qui ea non intelligunt, errandi, ac tempus & ſumtus perdendi occaſionem præbent. Et ſi cauſſam inueſtigemus, cur obſcurum iſtud loquendi genus affectent, & ænigmaticè loquantur multi Chymici, caſſa præcipua eſt, vt iudices, cum quibus ipſis res eſt, ludant. Cùm enim eiuſmodi empiricorum medicamenta, quæ ſæpe Magnatum magnis ſumtibus & expenſis conficiant, interdum doctis Medicis & Chymiæ quoque peritis cenſenda exhibeantur, ænigmatibus ſuas operationes inuoluunt, vt vel Medicis inſcitiam exprobrare poſſint, vel medicaméta, quæ pro neſcio quibus ſecretis vẽditant,

vulgaria eſſe, & aliis ſaltem nominibus inſignita, & magnificis titulis commendata non agnoſcatur.

Verùm iſtis miſſis, viros doctos & bono publico natos, quales Germania noſtra, quæ hodie Chymiæ peritia nulli Nationi cedit, habet non paucos, meritò illo, qui hexametrorum omnium primus fuiſſe perhibetur, verſu alloquor: Συμφέρετε πτερὰ οἰωνοί, πύθητε, μέλισσαι. Nemo enim ſe ſolùm ſapere aut omnia in hoc genere perſpecta habere, ſibi perſuadeat; ſed, vt Cicero ait, *optimus & grauiſſimus quiſque confitetur, multa ſe ignorare; & multa ſibi etiam atque etiam eſſe diſcenda.* Et rectè Scaliger, *exerc.* 148. *ſect.* 4. ſcribit: *Ego nequaquam homines eſſe nos dicere conſueui; ſed partes hominis. Ex omnibus enim aliquid fieri poſſe; idque non magnum: ex ſingulis penè minus, quàm nihil.*

DEVS Opt. Max. qui Medicum & Medicamenta creauit, omnium conſilia & cogitationes dirigat, vt ad artis Medicæ & Chymiæ ὁμοδελφίαν ſtabiliendam, veræque Medicinæ incrementum, atque adeò humani generis cōmodum tendant, faciantque.

DANIELIS

DANIELIS SENNERTI, D. EXOTERICA.

I.

Loca duo Hippocratis reſtituta.

EQVIDEM Galenus, in ipſam deſcriptionem inquirere, curioſitatem appellat, 1.*epid.comm.2.text.*83.*& 6.epid. comm.2.tract.*35. eos reprehendit, qui medicinalia prætereuntes, vt Grammatici, quam vt Medici, Hippocratem interpretari malint. Et omnino verum eſt, ſi ad rem ipſam dictio nihil conferat, non opus eſſe, de ea curioſum eſſe. Vbi tamen ex vitioſa ſcriptione, mentem Hippocratis aſſequi non licet; imò ex ea falſum aliquod dogma ſequitur, omnino de genuina lectione ſollicitum eſſe docet, quod ex ſequentibus duobus locis patet. Primus habetur 4. *epid. text.* 20. ita: ὁ ἀπὸ τ̃ κεραμέως ἵππου καταπεσὼν ᾧ οὐ προσεβλήθη αὐτίκα σικύη ἐκαύθη ἔσω: quem vertit Foëſius: *Qui ex fictili equò decidit, cui non illicò admota eſt cucurbita, intus vſtus eſt.* Atque ita hunc locum legere ferè omnia exemplaria, teſtatur Foëſius, præter vnum MS. Regium, quod κεραμεὺς habet, cuius vocabuli tamen eadem eſt ſignificatio. At aliquem de fictili equo decidiſſe, ridiculum penè. Anne enim inter figulorum opera in Grecia, erant etiam equi tantæ magnitudinis, vt ſi quis ſeſſor decideret, vel coſtam, vel femur frangeret, vt Chirurgo opus haberet? Et quanti fornaces fuerint, in quibus tales equi fictiles coquerentur? Alij verterunt, *ex figuli equo.* Verùm textus hoc non habet. Et cùm Hippocrates ne verbum quidem ſuperfluum addat, quid declararet illa circumſtantia figuli; cùm idem damnum quis pati poſſit, ſeu ex ruſtici, ſeu ex figuli equo decidat? Quod cùm animaduerterent Interpretes alij, & inter eos Cornarius, legerunt Κεραμεικῷ. Erat autem Κεραμεικὸς Athenis locus ſuburbanus, à figlina appellatus, in quo ſepeliri ſolebant, qui in bello occubuiſſent, & in quo certamen lampadũ Lampadodromia dictum, peragebatur: vt ita hunc locum illi interpretentur, quẽdam *in Ceramico* lapsũ eſſe. Verùm textus reclamat, qui nõ ἐν Κεραμεικῷ, ſed ἀπὸ habet. Præterea καταπεσὼν, quod ex alto decidere, nõ in plano cadere ſignificat. Res verò plana eſt, & locus hic vna literâ mutata corrigi poteſt, ſi nimirum legatur pro ἵππου, ἴπνου, vt ſenſus ſit: Qui *de furno figulino deciderat.*

Alter locus eſt, 5. *epid. num.* 52. *apud* Foëſium: τῷ μαγείρῳ ἐν ἀκάνθῳ τὸ κύφωμα ἐκ φρενίτιδ☉ ἐγένετο. Quem vertit Foëſius: *Coque ex phrenitide gibboſa ſpina facta eſt.* Qui locus reperitur, 7. *epid. enim* 80. Verùm lectio iſta & in linguam Græcam, & in Medicinam impingit. Neque enim Græci ſpinam ἄκανθον, ſed ἀκάνθην nominant. Deinde quis vnquam audiuit vel legit, quemquam ex phrenitide gibboſum factum fuiſſe? Verùm res iterum plana eſt, & iterum litera vna mutata hic locus reſtitui poteſt. Etenim non ſolùm Medicis, ſed etiam vulgò notum eſt, & quotidiana experientia id docet, in febribus acutis, malignis præcipuè, cum phrenitide & delirio, ſæpe κωφότητα ſeu κώφωμα coniungi. Ac proinde pro κύφωμα legendum κώφωμα. Et *Acanthus* nomen eſt vel vrbis Macedoniæ, vel loci alicuius in Coo Inſula, in quo Cocus ille ægrotauit. Vt ſenſus ſit: *Coco in Acantho ſurditas ex phrenitide accidit.*

II.

Cur fundum lebetis, etſi liquor in eo ferueat, non caleat.

DIfficilis, & explicatu non facilis quæſtio eſt, cur lebetis fundum, etſi liquor in eo ferueat, non caleat. Explicata tamen rectè, magnam lucem doctrinæ de Igne affert. Sunt autem variæ de ea ſententiæ. Ariſtoteles 24. *probl. quæſt.* 5. cauſſam reddit hanc, quòd calor in fundo vaſis contractus extingui ab aqua poteſt. Quod fit etiam, vt eliquari res nequeat eliquabilis, ſi quid humoris admittatur. Verùm auidæ veritatis animæ hoc modo non ſatisfacit Ariſtoteles. Equidem hoc verum eſt, eandem eſſe cauſſam, cur fundum lebetis, etſi aqua in eo ferueat, non caleat, quæ cauſſa eſt, cur patinæ ſtanneæ vel plumbeæ, quandiu aqua vel liquor aliquis in iis cõtinetur, non liqueſcant, liquore verò deſtitutæ liqueſiant, Sicut & huc pertinent caldaria plumbea, & lebetes plumbei, in quibus ſal coquitur. Nam nec illa liquantur. Eodem modo in papyro aqua & oleum calefieri poſſunt, vt charta non accendatur. Imò etiam nec charta, nec linteum, vel filum accenditur, ſi cantharo ſtanneo applicetur. Similiter patina ſtannea, quæ aquam feruidam continet, à ferro candente liquari non poteſt, licèt illi diutiſſimè admoueatur. Interim patina ſtannea vehementer vrit. Et propterea horũ accidentium omnium cauſſa quærenda eſt. Quam ſufficienter non reddit Ariſtoteles. Neque enim calor ab aqua exſtingui poteſt, vtpote quæ feruet etiam circa fundum, vt piſces, & alij cibi, etiam in eo elixari & coqui poſſint. Et quid de oleo, quod in papyro calefieri poteſt, dicendum? Hoc certè calorem extinguere non poteſt. *Cur fundum lebetis, etſi liquor in eo ferueat, non caleat.*

Ludou. Viues putat, ab humido ignem extingui, non frigido. At quomodo calori contraria eſſe poteſt humiditas? Et cur lebetis parietes ſunt calidi, qui nihilo ſunt ab aqua remotiores?

Hieronym Fracaſtorius, *de ſymp. & antipath. cap. vlt.* Quod eſt in charta, *inquit*, incaleſcit & feruet oleum, charta verò nõ accenditur, & quòd aqua quidem feruet, lebetis autem fundus friget, & pomum, quod & ipſum calefit, linteo illæſo, horum omnium communẽ cauſſam eſſe dicit ἀντιπερίστασιν. Cùm enim ſint frigida aqua, oleum, pomum, ideò prohibere in-

terme

termedium calefieri. Sed quomodo, inquit & obiicit ipſe, calefiunt illa, ſi medium non calefit? Actio enim omnis contactu fit, ignis autem non tangit aquam, oleum, pomum, niſi per intermedia, lebetem, chartã, linteum. Hæc autem niſi calefiant, & tantum calefiant, quantum aqua, & oleum, & pomum; non videtur quomodo calefieri poſſint. Quòd ſi calefiant, quo pacto igitur per ἀντιπερίστασιν & frigiditatẽ prohibent, ne intermedia incaleſcant? Reſpondet verò, dicendum eſſe, poroſis exiſtentibus lebete, charta, & linteo, citiſſimè calorem contrahere aërem, qui in poris includitur, & per ipſum incaleſcere aquam: porrò quicquid aquæ calefactum eſt, tolli ſtatim & aſcendere, ac loco eius ſubſidere partem aquæ nihil calefactam, quæ lebetem infrigidet, quà pori non ſunt, & ita continenter fieri, vt aquæ pars cedat & tollatur, pars ſuccedat & refrigeret. Ita & oleum facere. Nam & ipſum actu frigidum eſſe. Ita & pomum, quoniam humidum & frigidum, & ſemper pars eius aliqua tangit intermedium, ac calefieri prohibet per certum tempus. *Hac Fracaſtorius.* Verùm nec hoc modo dubium iſtud ſoluitur. Primò enim per antiperiſtaſin calor vel frigus ad interiora concentratur, non ad exteriora emittitur. Deinde ſi aër in poris lebetis, papyri, vel lintei contentus, & ab igne calefactus, aquam, oleum, pomum calefacere poteſt; cur non idem ipſum lebetem, papyrum, linteum calefaciat? Tertiò falſum, quòd aquæ pars calefacta aſcendat, deſcendat frigida. Nam in fundo æquè piſces & carnes coquuntur, & meliùs quàm in ſummitate. Et licet oleum actu calidum chartæ infundatur, eique ignis vel candela ſupponatur: tamen charta non comburetur.

Iul. Cæſ. Scaliger *Exerc.* 101. *ſ.* 8. reſpondet. Lebetis fundus non calet, quia natura ſua frigidum æs, eam, quantum poteſt, retinet frigiditatem. Retinet autem aquæ frigore adiutus fundus, quæ in ipſos poros ſeſe induit, propterea quòd, quæ pars aquę calefit, ſummũ petit, frigida ſemper in imo eſt. Hoc autem ſenſu percipi nequit, idcircò, quia cùm effunditur, miſcetur. Patet autem ex eo, quòd in lebetem ſi aqua calida infundatur, ſtatim caleſcit fundus. Verùm eadem hæc Scaligeri ſententia eſt, quæ Fracaſtorij, & iiſdem, quibus illa, vrgetur difficultatibus. Neque enim fundum lebetis à frigore aquæ refrigeratur, vtpote quæ tota feruet, & quidem circa fundum feruidior eſt; vnde etiam coqui fruſtra maiora & coctu difficiliora piſcium fundo imponunt. Deinde licèt aqua calida in lebetem calidum infundatur, & fundus inde incaleſcat: tamen ſi lebes cum fundo ita calido igni imponatur, aquaque tota efferueſcere permittatur, manus fundo extrà tota imponi poteſt, vt calorem ampliùs nullum percipiat. Tandem etiam cauſſa hinc reddi non poteſt, cur in papyro oleum calefieri poſſit, vt papyrus non comburatur.

Eandem quæſtionem tractant Hieron. Mercurialis, & D. Monauius, *in Epiſt. Med. à Scholtzio collectis*, vbi *Epiſt.* 90. Mercurialis cauſſam, cur in Germania caldaria plumbea, in quibus ſal coquitur, vehementi igne non liqueſcant, hoc modo reddit. Quæ ſummo frigido, *inquit*, ſiue humiditati, ſiue ſiccitati coniuncto ſunt concreta, tunc diſſoluuntur, cùm humor congelatus ſoluitur, abſumiturve, cumque illa compages, & partium terreſtrium vnio corrumpitur. Quas res ignem ſua vi & calidiſſimum & tenuiſſimum efficere, apud omnes exploratiſſimum eſt. Itaque ſi aliud reperitur, cuius facultate corporum huc in modum concretorum humor congelatus ſeruetur, ſimulque vnio partium ab ignis violentia protegatur, planè indiſſolubile, etiam igne tentatum, euadere, rationi conſentaneum erit. Huiuſmodi autem eſt ſal, nempe qui ſua pingui humiditate plumbi humidum à conſumptione & diſſolutione tueri, facultate verò inſigni, qua pollet, adſtrictoria compagem & vnionem partium eius in medio flammarum conſeruare egregiè valet, perinde ac experientia compertum eſt, ſi quis patellam chartaceam conficiat, eamque oleo ſemiplenam ſuper prunas componat, minimè chartam vi ignis conſumi, *&c.* Verùm multa falſa hæc Mercurialis fouet opinio. Vt enim de cauſſis congelationis metallorum, ac de eorum facultatibus nihil dicam, rectè obiicit Monauius, *epiſt.* 215. idem eueni re, ſi aqua ſimplex infundatur, affertque exemplum patinarum ſtannearum, quæ prunis impoſitæ non liqueſcunt, ſi modò iuſculum vel ſimplicem aquam contineant.

Ipſe verò huius rei cauſſam duplicem reddit; Primò quidem hanc, quoniam capacitas caldarii illius plumbei humore quodam largiter infuſo adimpleta eſt, qui per poroſi corporis meatus ſeſe vndiquaque diffundens, ita ignis violentiæ reſiſtit, vt impreſſionem, quam aliàs ſolet, facere nequeat, atque id facere luculentiùs aquam ſalſam, vtpote quæ pinguior ſit, tum etiam coquendo non facilè abſumatur. Alteram cauſſam affert hanc, quòd in omni coctione ſeu elixatione ſuperna magis caleant, quàm inferna. Ignem etiam, & ab hoc emanantem calorem, ſurſum ferri, ideoque etiam ſuperiores partes, niſi quid obſtet, impenſiùs calefacere, quàm inferiores, ibique primam ebullitionem excitare. Idque probat gemina experientia, vna coquorum, qui eas piſcium partes, quæ coctu difficiliores ſunt, vtpote capita, in ſuperiore cacabi parte, non autem inferiori, ſeu fundo, collocant. Altera eſt, quòd tripodis æneì, in quo piſces elixantur, quamuis pedes tres, quibus innititur, incanduerunt, manu tamen fundum tangere liceat. Verùm ne hoc modo huic rei ſatisfit. Primam enim rationem quod attinet, quis credat, aquam in poros plumbi vel cupri ſeſe inſinuare poſſe? Deinde vim ignis non reprimi, vt impreſſionem, quam ſolet, facere nequeat, vel ex eo patet, quòd aqua, vel alius liquor, qui in vaſe continetur, efferueſcit. Tertiò non ſolùm aqua hoc præſtat, ſed etiam oleum, & quidem in ipſa papyro. Secunda verò ratio dubia planè eſt, & nondum probatum, quòd in omni coctione ſuperna magis caleant, quàm inferna, & coqui alij contrarium coquis, quos Monauius vidit, faciunt, qui capita piſcium fundo cacabi imponunt. Et licèt ignis ſurſum tendat: tamen in parte ſuperna iam in tenuiore materia eſt, propterea minùs calefacit. Et ſi fundus cacabi, in quo piſces coquuntur, ideò minùs caleret, quòd pars inferna aquæ, in qua coquuntur piſces, ſit minùs calida, quàm ſuperior, cur (quod ipſe confitetur, & expertus eſt) fundum ænei illius, vbi ab igne remouetur, paulò pòſt incaleſcit, atque ideò incandeſcit.

Andr Libauius, *comm. Alchym. part.* 1. *lib.* 2. *cap.* 11. ita hac de re ſcribit: Lebes aquæ feruentis tunc fundo non lędit, cùm tota aqua ſpiritibus feruidis ebullit, & ad ſuperiora contendit. Debebat quidem impreſſio fortior eſſe, quò craſſius metallum, ſed calor vrens non eſt ſine ſpiritu; qui tunc totus ſurſum meat. Poſtea repreſſit iſtum impetum aqua, efficitque vt ferrum non ita potuerit incaleſcere. Sic coquimus plumbeis, ſtanneiſque cortinis aquam intus contentam, qua diſſipata aut abſente, colliqueſcunt. Quòd ſi ebullitione ſubſidente, redierit ad fundum impetus aquæ propter grauitatem innatam, tunc non ampliùs frigere lebetem, experientia docet. Duæ itaque in hoc cauſſæ concurrunt, prima, quòd aquæ præſentia prohibeat feruere ferrum, plumbum, & ſimilia. Deinde quòd halitus in bullas extollant, & à fundo arceant aquam. Verùm vix aquæ præſentia prohibere poteſt, ne fũdus lebetis, cui ignis ſubiectus eſt, non incaleſcat; cùm ipſa ſeipſam contra

actionem

actionem ignis tueri non poſſit. Deinde in feruente aqua quidem fit aliquis motus ſurſum, interim à fundo aquam arcere non poteſt. Hoc quidem concedimus, impetu feruentis aquæ magis ſurſum contendere, quàm vbi ab igne remota, feruere deſinit: hinc tamen cauſſa non redditur, cur ab igne ſubiecto lebetis fundus non incaleſcat.

Autor. Hæ ergo opiniones omnes cùm animo veritatis auido non ſatisfaciant, alia cauſſa probabilior inueſtiganda, & quidem in aqua, non in igne, quæ an hæc eſſe poſſit, cuilibet perpendendum relinquo: *Auicenna.* Principiò hoc præſupponendum: *Agentia naturalia actiones ſuas non perficere, niſi vbi eorum actio figitur & terminatur*: Vnde, vt huic quæſtioni hoc axioma applicemus; Ignem alicubi eſſe poſſe, vbi nec calefacit, nec illuminat; quod fit, ſi tranſmittatur, & non figatur eius actio. Tranſit autem actio ignis corpora tenera, & figitur in denſioribus. Ita ignis nec illuminat, nec calefacit aërem, ſed illum tranſit. Ita fulmen tranſit corium & lignum, & liquefacit enſem, in quo eius actio figitur. Eadem ratio eſt corporum diaphanorum. Sic radius Solis lucidus & calefaciens tranſit vitrum, nec illud calefacit, ſed in menſam, vel aliud corpus incidens, illud calefacit. Ita tempore æſtiuo vitrei orbes in feneſtris nunquam tantum incaleſcunt, quantum arena, lapides, ferrum, ligna. Vbi tamen excipienda eſt vitri ad ignem applicatio proxima, in qua, ob ignem copioſiſſimum continuè influentem, vitrum tandem calefit, & liqueſcit. Tandem tranſit actio ignis, & non terminatur, etiam in corpore opaco & denſo, ſi in illo, & in vicinia, adſit contrarium, in quo ignis actio terminatur. Atque hæc eſt cauſſa, cur lebetis fundus non incaleſcat, aqua verò in eo caleſcat. Nam ignis tranſit fundum lebetis, & totâ vi fertur in contrarium, illúdque expugnare nititur. Eadem cauſſa eſt, cur plumbea & ſtannea vaſa non liquentur, quando in iis aqua, vel alius liquor continetur. Tranſit enim ea ignis, & actio eius in liquorem terminatur. Eandem ob cauſſam charta, linteum, vel filum canthаro ſtanneo applicatum non accenditur, quia tota vis ignis per mediam chartam fertur in contrarium & ſtannum. Eadem cauſſa eſt, cur charta non accendatur, licèt ſuprà candelam accenſam teneatur, ſi in ea aqua vel oleum contineantur. *Notanda.* Reuerà autem ignem per fundum lebetis tranſire, ex eo apparet, quòd ſi quis, dum aqua nondum ebullit, digitum fundo lebetis in aqua applicet, eum aduri ſentiet.

Quæ vt clariora fiant, quædam adhuc notanda. 1. Primum eſt, ignem elementum eſſe ſubtiliſſimum, quod omnia penetrat & peruadit, & liberè ſeſe diffundere cupit; cuius actioni quæcunque reſiſtunt, 2. agentis vim maximè experiuntur. Ignis deinde huic actioni maximè reſiſtunt liquida, non frigida. Nam in aëre etiam frigidiſſimo liberè ardet: contrà ab oleo, & ſpiritu vini omni, quæ plurimum in ſe continent ignis, exſtingui poteſt flamma. Itaque ignis 3. in id, quod maximè reſiſtit ipſi, maximè agit, & in eo actionem ſuam figit. Et propterea etiam metalla, ſi in vicinia non ſit corpus liquidum, intrat, & ignita reddit: ſi verò in metallo liquor aliquis contineatur, tranſit ignis ſtatim metallum, nec in eo moratur, ſed omnem vim ſuam in liquidum, quod ſuæ actioni maximè aduerſatur, exerit.

Sebaſtianus Baſſo, *de form. lib. 1. art.* 30. ita hac de re philoſophatur: Humidum æris, inquit, attrahit ad ſe aquæ internæ ſubſidium. Et cùm obiici poſſe videat, quî fiat, quòd lebetis partes, quæ laterales ſunt, nec minus aquam attrahunt, fundo ferè frigido, ſint calidiſſimæ: reſpondet, ignis particulas, quæ vaſe vacuo ibi ſiſterent ſe, atque in obiectam partem coëuntes, vim totam coactæ in illam exererent, aquâ, quam æris humidum in auxilium vocat, impediente, non ibi moram facere, ſed quà poſſunt celeritate tranſeuntes, partem illam relinquere illæſam. Iam verò in aquam collectos illos igniculos, dum exitum moliuntur, in latera lebetis impingere frequentes, vnde & incaleſcant ea, imum verò, vnde aſcenderunt, vix repetere, vt nil mirum ſit, ſi non calefaciant. At cùm rurſus obiici poſſit, quomodo aqua, quæ in lebete eſt, calidiſſima, frigus in fundo lebetis, præſertim ignis ſub lebete actione concurrente, producere poſſit? Reſpondet, aquam poros ænei vaſis ingredi, & calorem, qui in aqua feruente percipitur, non eſſe aquæ, ſed ignis, qui aquam copioſus ingreſſus eſt. Et proinde aquam in imo vaſis non eſſe calidam, niſi modicè, quia non ineſt ignis, niſi modicus. Verùm nec hic huic quæſtioni ſatisfacit. Primò enim hinc ratio reddi non poteſt, cur ſi in ſtannea patina ſit non ſolùm aqua, ſed quicunque etiam liquor, vinum, & oleum, ea non liqueſcat, & cur charta non comburatur, ſi in ea ſit oleum. Certè hîc non dici poteſt, quòd liquor ille, à ſtanno, vel charta in auxilium vocatus, frigiditate igni reſiſtat; cùm oleum & vinum ſint calida. Deinde igniculi illi, aquæ admiſti exitum molientes, non rectà ſurſum per aquam exeunt, ſed ad latera lebetis tendunt, & ea calefaciunt. Certè ſurſum tendere igniculos illos, ebullitio docet, quæ fit in ſummo aquæ. Tertiò nondum probatum, aquam in æneum vas poſſe penetrare, nec vllum eius rei documentum eſt. Et dato, non conceſſo, quòd aqua penetraret in fundum lebetis, cur non & ibi ab igne calefieret?

Cùm ergo iſtis modis huic quæſtioni non ſatisfiat, communis cauſſa quærenda, cur nimirum fundum lebetis non incaleſcat, cur caldaria, in quibus ſal coquitur, cur patinæ ſtanneæ in quibus cibi prunis ſuperpoſiti calefiunt, imò coqui poſſunt, non liquefiant, modò liquor aliquis in iis, quicunque etiam, contineatur, cur aqua & oleum in charta calefieri poſſit, vt charta non comburatur, cur charta vel linteum canthаro ſtanneo applicatum non accendatur, etſi cantharus ita incaleſcat, vt manu ſine damno tangi non poſſit. Horum enim accidentium omnium communis cauſſa eſt, quæ anteà explicata. *Concluſio.*

III.

An liceat Theologo facere Medicinam.

Rectè equidem Horatius *Epiſt. lib.* 2. *Ep.* 1. ait:

------ Quod Medicorum eſt,
Promittunt Medici, tractant fabrilia fabri.

Verùm à plurimis præceptũ hoc violatur, & vix alia pars eſt, cuius peritiam plures, qui eam non didicere, promittant? quàm Medicina. *Medicinam faciunt.* Medicinam facere, pharmacopœis nonnullis, & inprimis Chymicis operariis, *Pharmacopœi.* qui omnium bonarum linguarum & literarum rudes, *Chymici.* paucis medicinis, præcipuè Mercurialibus & Antimonialibus, omnium morborum, quorum originem planè ignorant, curationem promittunt, idque non ſolùm vulgi, ſed ſæpe etiam magiſtratûs applauſu, conceſſum. Nec ignotum, mulieres nonnullas, potiſſimùm in quibuſdam populoſis ciuitatibus, audiuiſſe Medicinam, & non *Fœminæ.* ſolùm apud fœminas medicinam facere, imò Doctoriſſas audire. Vt de circumforaneis & Idiotis aliis nihil

Circumforanei. nihil dicam: qui tamen omnes ex vnica medicina victum quærunt, eamque ſolam ferè profitentur.

Theologi. Verùm eò etiam res rediit, vt quidam profeſſione & praxi Theologi ſimul medicinam faciant. De his ergo quæſtionem mouere libet, an Theologus ſaluâ conſcientiâ medicinam facere poſſit. *De his iam quæritur an rectè.* Vt verò ſtatus quæſtionis rectè formetur, non hoc quæritur, an Theologus aliquis ruri, vel in oppido, in quo nullus viuit Medicus, conſilio ſuo vicinis, quantum poteſt, ſubuenire debeat, idque non lucri, ſed Chriſtianæ charitatis cauſſa. Id quod licere ſtatuimus. Etſi enim Theologus ex profeſſo Medicus non ſit, tamen facilè ruſticos, & alios idiotas, etiam in hoc genere ſuperare poteſt. *Status quæſtionis.* Sed hoc quæritur, an in bene conſtituta Republica, in quâ magna Medicorum copia eſt, Theologus à profeſſionis ſuæ officio tantum temporis ſubtrahere poſſit, vt ſimul medicamentis manu ſuâ præparandis, iiſque ægris exhibendis vacare queat, & quidem id mercedis & lucri cauſſa? Quod negamus, eo quòd Theologus tam in diſcenda Theologia, quàm praxi eiuſdem, tantum habet quod agat, vt alij ſtudio ſimul vacare non poſſit. De diſcenda Theologia vt nihil ferè dicam, ne falcem in alienam meſſem immittere videar, quantum temporis Codicis Biblici exacta cognitio requirat, Theologis notum eſt. Et forſan illi Theologi, qui tantum temporis Chymicis medicamentis præparandis, & ægrotis propinandis tribuunt, vix centeſimum verſum in Bibliis rectè intelligũt. Praxin Theologicam, & gregis ſibi concrediti curam quod attinet, cùm quiſque Theologus non minorem ſalutis animarum ſibi concreditarum, quàm ſuæ, habere debeat curam, & ſi eas ſuâ negligentiâ periclitari permittat, de ſuæ animæ ſalute periclitetur, non ſufficit, hebdomatim vnum, vel alterum ſermonem ad populum habere, reliquum verò tempus alienis negotiis impendere, ſed multum reſtat agendum in informandis rudibus, conuertendis & corrigendis impœnitentibus & flagitioſis, conſolandis puſillanimis, conciliandis diſſidentibus, & omnino pro gregis & ouilis ſui ſalute laborando, vt nihil omnino temporis ſuperfuturum ſit, quod alienis negotiis tribuere liceat. Maledictus quiſquis opus Domini, ad quod vocatus eſt, fraudulenter facit.

IV.

An liceat occultare medicamenta.

A Medicis ſæpe occultari medicamenta, nihil noui. NOn nouum eſt, à Medicis quibuſdam occultari medicamenta. Vt alia ex antiquitate non adducam exempla, Scribonius Largus *de compoſit. medic. cap.* 22. *comp.* 94 mentionem facit cuiuſdam medicamenti, quod benefacit ad tuſſim aridam, & eos qui difficulter glutinoſa exſcreant, & præfocari videntur interdum: & præcipue iis, qui lateris dolorem cum febre ſentiunt, quos Græci πλευριτικὲς vocant. Atque addit: Hoc medicamentum Apuleij Celſi fuit, Præceptoris Valentis & noſtri, & nunquam vlli ſe viuo compoſitionem eius dedit, quòd magnam opinionem ex eâ trahebat. Et *cap. ſeq. com.* 97. de Hiera Pacchij ſcribit, quòd ex Hiera illa, quæ etiam Διακολοκύνθιδ☉ appellatur, Pacchius magnos quæſtus fecerit, ſed ſe viuo nulli compoſitionem eam dederit. Poſt mortem autem eius, Tiberio Cæſari per libellum ſcriptum ad eum, bibliothecis publicis poſita venit ad manus ſuas, quam antea nullo modo extrahere potuerit, quamuis omnia fecerit, vt ſciret quæ eſſet. Ipſe enim clauſus com ponebat, nec vlli ſuorum committebat. Plura enim quàm recipit, ipſemet contundi iubebat pigmenta, fallendi ſuos cauſſa. Idem noſtro ſeculo fit, dum non ſolùm Chymici nonnulli, ſed & alij Medici, medicamenta quædam, non adeò ſemper magni pretij, neque compoſitu difficilia, quæque (vt quidam publicè de ſe ſcribit) etiam vxoribus ſuis componenda committunt, imò etiam vulgaria medicamenta, quæ in omnibus pharmacopoliis publicè venalia proſtant, nouis nominibus inditis pro ſecretis vendunt.

Cauſſæ autem cur id fiat, ſunt, 1. *Auaritia*, quòd exiſtimant, ſi aliis etiam Medicis illa medicamenta innoteſcant, ſibi ex lucro, quod ex iis faciunt, aliquid deceſſurum. *Cauſſæ cur nonnulli id faciant.* 2. eſt *Ambitio*, & *inanis gloria captatio*, quòd apud vulgus ſibi famam conciliare conantur, quaſi ipſi ſoli aliis Medicis eruditione præualerent. 3. *Inuidia*, quòd aliis Medicis eam, quam ipſi captant, famam detractam cupiunt.

Verùm vitia hæc ſunt, non ſolùm hominibus Chriſtianis indigna, ſed & Gentilibus exoſa, & inprimis Medicis, à quibus omnibus inſeruiendi ſtudium requiritur. De quo Scrib. Largus, *in præf. ad C. Iulium Calliſtum*, ſcribit. *Qui experti ſunt remediorum vtilitatem, denegant autem vſum, valde culpandi ſunt, vtpote qui crimine inuidentiæ flagrant. Quod malum cùm omnibus animantibus inuiſum eſſe debet, tum præcipuè Medicis, in quibus niſi plenus miſericordiæ & humanitatis animus eſt, ſecundum ipſius profeſſionis voluntatem, omnibus Dijs, & hominibus inuiſi eſſe debent.* Officium Medici, & Chriſtiani, & Gentilis, longè aliud requirit & poſtulat, vt omnibus quibus poſſumus, proſimus. Væ homini, qui talentum ſibi à Deo concreditum ſub terra defoſſum abſcondit, vt S. Scriptura loquitur, nec publico bono concedit. Occidit, vt ex Patribus ille ait, qui quos ſeruare poteſt, non ſeruat. Qui ergo aliquid vtile & efficax habet, quo multi ſeruari poſſint, atque id occultat, & ſecum commori ſinit, caueat, ne illud iuſti iudicis olim, quod *Matthæi* 25. *v.* 43. eſt, audiat: *Infirmus eram, & non viſitaſtis me.* Verùm ſæpiſſimè, ſi ſecreta illa tandem in lucem protrahantur, theſaurus ille carbones ſunt, & medicamenta vulgaria omnibus Medicis nota, & ob cauſſas antè dictas ſaltem occultata, & propterea laude, illas nimias omnes amittunt; imò ſæpe ab empiricis eiuſmodi medicamenta præter rationem condita, vel etiam non rectè vſurpata deprehenduntur. Manifeſtum id eſt in medicamento illo Apuleij Celſi, quod ab eo etiam ad lateris dolorem cum febre & pleuritide laudatum fuit, quod cùm conſtet pipere nigro, myrrha, & melle, quis hoc tantum in pleuritide cum febre, præſtare poſſe credat.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM TERTII TOMI.

A

ABORTVS. 144. quo tempore fiat. ibid. differentiæ, cauſſæ, ibid. debilitatis infantis cauſſæ, ibid. cauſſæ abortus internæ, 146. externæ. ibid. ſigna abortus futuri. ibid. prognoſtica, indicationes, 147. præſeruatio, ibid. curatio. 148
Abſceſſus quid. 244
Abſceſſuum differentiæ. ibid. Signa diagnoſtica. 245. indicationes, curatio. ibid.
Abſceſſus apertio & quomodo facienda. 257
Abſceſſuum latentium hiſtoriæ. 246
In Abſceſſibus repertorum varietas. 242
Abſciſſio membri corrupti vbi facienda. 339
Aceti generatio. 563
Aconitum ſymptomata & ſigna diagnoſtica. 637. prognoſtica, curatio. ibid.
Acria omnia an propter ſalem. 804
Actiones naturæ ſunt ordinatæ. 743
Actiones multæ à forma ſubſtantiali, non mediante temperamento fluunt. 828
Actiones à qualitatibus manifeſtis, & à tota ſubſtantia differunt. 521. quomodo. 523
Actiones magneticæ. 544
Adamas, ſympt. & ſigna, curatio. 623
Adeps è corpore obeſo extractus. 248
Adſcenſus vteri: vide *vterum*.
Adipoſa materia in vtero. 22
Ægyptiorum libri Chymici à Diocletiano combuſti. 712
Aër Chymici inſtrumentum. 844
Aëris qualitates. 732
Aër quomodo ad generationem humorum malignorum faciat. 550. quomodo malignus euadat, & quot modis. 560
Ærugo, curatio. 625
Æs, curatio. ibid.
Æs, vſtum, curatio. ibid.
Æs Eſdræ an Chymicum fuerit. 712
Æs Indicum. ibid.
Æſtatis & hyemis cauſa ſec. Parac. 773
Ahouai. 645
Alexipharmaca. 541. duplicia. 616. quid à cordialibus quomodo differant. 617. communia. ibid.
Alexiteria. 541. an venenoſis ictibus imponenda. 619
Alimentorum vitium. 548
Alopecia. 353. cauſſæ, ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica. 354. curatio. ibid. diæta. 355
Alphus. 289. cauſſæ. 290. Signa diagnoſtica. ibid. prognoſtica. ibid. curatio. ibid.
Alui fluxus in grauidis. 134. in puerperis. 173
Alui durities in grauidis. 136. in puerperis. 174
Ambuſtio. 332. differentiæ. ibid. prognoſtica. ibid. curatio. ibid. diæta. 335
Ambuſtionis à fulmine curatio. 333
Ambuſtionis à puluere tormentario curatio. 333
Amphysbæna, ſympt. & ſigna, curatio. 650
Amuleta partum facilitantia. 152
Anatomia vitalis Chymicorum. 794. Localis. ibid.
Aneuryſma. 306. Signa diagnoſtica, prognoſtica. ibid. Curatio. 308
Ani procidentia. 172
Angina puerperarum. 177
Anginæ malignæ. 552
Anhelitus felis. 658
Anima à Deo ſunt creatæ. 527
Anima mundi Platon. 729
De anima mundi Ariſtotelic. ſententia. ibid
Animæ vires. 736
Anima an actu in ſemine. 738
Operationes animæ in ſemine. ibid.
Anima non eſt ex Elementis. 774
Corporis formatrix. 736
Anima matris non eſt formationis cauſa. 739
Animæ poteſtas in corpore formando vnde. 740
Animæ aſtra dicuntur Seuerino. 736
Animatum corpus omne an ſit organicum. 744
Animator, propagationis modi. 740
Animalia ex putredine nata an ſint eiuſdem ſpeciei cum aliis. 777
Annulus Trallian. contra Colicam. 826
Anſeres Scotici. 775
Antheroma quid. 296. cauſſæ. ibid. Signa diagnoſtica. 297. Prognoſtica, curatio. ibid.
Antimonium, ſympt. & ſigna. curatio. 622
Apes ſympt. ſigna, curatio. 658
Antiquorum errores vt tractandi. 709
Antiquorum inuentis & laboribus carere non poſſumus. 709
Aphoriſmi 22. ſect. 1. Hippocr. explicatio. 553
Apium riſus, ſymptom. & ſigna, curatio. 640
Apoplexiæ generatio ſec. Scheunem. 807
Apoſtematum apertio quot modis fiat. 246
Aqua vitæ mulierum. 16
Aqua hyſterica. 90
Aqua caſtitatis. 95
Aqua Embryonis. 137

Aquæ ex vtero effuſio. 136
Aquæ paluſtris vitia. 558. aliæ aquæ inſalubres. ibid. aquarum vitia vt corrigenda, aqua cautè potanda. 559
Aqua fortis, 622. ſympt. & ſigna, curatio. ibid.
Aqua Chymici inſtrumentum. 844
Aquas & ſpiritus parandi ratio. 850
Arabes Chymiam exercuerunt. 713
Araneus, ſymptom. & ſigna, curatio. 656
Arcaus Paracelſ. 723
Argentum viuum, 592. crudum, ſublimatum, præcipitatum. 627. vnde dictum, eius natura, ibid. an ſit calidum vel frigidum, ibid. eſt homogeneum. 593. eſt calidum. ibid. an ſit venenatum. ibid. quomodo præparandum. 597. ſymptom. & ſigna. 627. curatio. 628
Argonautica expeditio. 711
Aridura Scheuneman. 808
Armatum Martia. 782
Ars Atracia. 672
Arſenicum ſymptom. & ſigna. 623. prognoſtica curatio. 624
Arteriarum in hypochondriis & dorſo pulſatio ex vtero. 101
Arthritid. generatio ſec. Scheuneman. 808
Articulorum vulnera. 412, prognoſtica, ibid. curatio. 413
Artificiale quid. 759
Aſcarides in vtero. 22
Aſpis, eius temperies. 648. quomodo noceat, ibid. ſympt. & ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica curatio. ibid.
Aſtra quid Paracelſ. 735
Aſtrorum fructus. 773
Atretæ. 24
Atomi. 544
Aurichalcum. 625
Auri pigmentum. 623. ſymptom. & ſigna, prognoſtica, curatio. 624
Aurum Chymicum an ſit verum aurum. 707
Auri proprietates. ibid. vires. 860. Chymica arte facti hiſtoriæ. 707
Aurum fulminans. 836. eius vis. 853
Aureum vellus. 711
Auxilium num à diabolo petere liceat. 783. non licere 785

B

Balnea in curanda lue Venereâ duplicia. 590
Balſamus puerorum. 137
Balſamum vulnerarium Magati. 387
Barba in fœminis. 102
Barbæ defectus. 357. curatio. ibid.
Barkſch (potus genus) quomodo paretur. 361
Baſiliſcus, duplex, ſympt. & ſigna, curatio. 651
Bezahartica. 541
Bezoardica an ſint venena. 604. an ad præſeruationem ſanis vſurpanda. ibid. occultis qualitatibus agunt. 616
Bitumen Libauio idem, quod Chymic. Sulphur. 769
Bombyces. 775
Bubones. 552
Buborum Venereorum curatio. 602
Bubo. 261. cauſſæ, ſigna diagnoſtica. 262. prognoſtica. ibid. curatio. ibid.
Bupreſtis, ſympt. & ſigna, curatio. 657
Brachij fractura. 442. prognoſtica. ibid. curatio. ibid.

C

Cabala Antiquis quid. 714. quotuplex. ibid.
Calli generatio. 437
Callus quomodo frangendus. 441
Callus iuſto maior. 441. ſigna, curatio. ibid.
Calcinatio qualis ſit operatio Chymica. 845
Calor Chymici inſtrumentum. 844
Calidum innatum an ſit Elementaris naturæ. 749. ab elementari differt. 746. cœleſti Analogum. 750
Calori cœleſti frigus elementare non contrarium. 749. de calore cœleſti doctor. quorund. ſentent. 750
Caluities quid? 351. cauſſæ, ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica. ibid. curatio, diæta. ibid.
Calx viua, ſymptom. & ſigna, curatio. 620
Cancer vteri. 13. 30. mammarum. 185
Cancer quid, 278. cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica. ibid. curatio. 279
Canis venenum. 658. an ſit ſummè humidum, ibid. quomodo communicetur. 659. ſymptomata & ſigna propria, ibid. communia, prognoſtica, curatio. 660
Canities. 356. cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Cantharides, ſymptomata & ſigna, curatio. 657
Canticum canticorum malè ad Chymiam pertrahitur. 712
Capillorum defluuio in lue Venerea quomodo ſit ſubueniendum. 603
Capillos flauos reddentia medicamenta. 357
Carbunculi. 552
Carbunculus quid? 265. cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica. 266. indicationes, curatio. ibid.
Carnis excreſcentia in vlceribus. 322. cauſſæ, curatio. ibid.
Caro ſuperexcreſcens in vulneribus. 426
Catarrhi maligni. 566. contagioſi. 552
Caudæ ceruinæ venenum, ſymptomata & ſigna, curatio. 662
Cenchris, ſymptomata & ſigna, curatio. 650
Ceraſtes, ſymptomata & ſigna, curatio. 648
Cerebrum felis, ſymptom. & ſigna, curatio. 660
Cerebrum in Epilepſia affici vnde conſtet. 814
Ceruſſa, ſympt. & ſigna, curatio. 626
Chamæleon, ſymptom. & ſigna, curatio. 640
Chaos. 774
Characteres & Sigilla diaboli teſſeræ militar. 827. & 826. eorum vis vnde refutatur. 827
Characterum vis vnde? 429. refutantur variæ opiniones. ibid.
Chryſopœia difficilis & periculoſa. 708. eam promittentium impoſtor. fallaciæ. ibid.
Chorea S. Viti. 551
Chymia nomen vnde 703. appellatur Spagyria. ibid. Ars Hermetica ibid. Ars perfecti Magiſterij. ibid.
Chymia quid. 705. non eſt ſcientia. 706. non eſt pars Phyſicæ, nec ei ſubalternatur. ibid. per ſe eſt Ars. 704 Phyſico vtilis & neceſſaria. 708. itid. Medico. 706. ab ab Arabib. primum pauca ante ſecula inuenta. 710 Adamo an nota. ibid.
Chymiæ origo. ibid.
Inuentor Tubalcain. ibid.
Chymiæ finis duplex. 844. 703. externus & internus ibid. veritas & dignitas. 706
Chymiæ ſubiectum 844. Media ibid. Inſtrumenta. ibid.
Chymia an nouam pariat Philoſophiam & Medicinam 705. an opus habeat nouo ſtylo. 723
Chymici quinam 703. Recentior. à Paracelſ. in quibus diſſentiant. 798
Chymici veri qui. 843
Chymicus circa quid verſetur 703. quomodo circa corpora naturalia ibid. non medetur. 705
Chymicus & Pharmacopœus in quo conueniant & differant. 704
Chymiatria. 704
Chymicæ præparationes an nouæ 704. an medicamentorum virtus his deſtruatur. 839
Chymica medicamenta efficacia 708. grata 709. durabilia. ibid.
Cibi ſuaues cur vtiles 788. ex inſuaui etiam per ſe bono quidam in febrem inciderunt. ibid.
Cibus & potus quomodo ad malignos humores generandos concurrant. 549

Cibi

Cibi faſtidium in grauidis. 133
Cicatrices poſt variolas quomodo tollendæ. 345
Cicatrices turpes emendantia medicamenta. 345
Cicuta, ſymptomata & ſigna, prognoſtica, curatio. 638
Cinnabaris, ſymptomata & ſigna, 629. curatio. 630
Circulus vterinus. 3
Circulatio quid ſit? 847
Clauicula ſeu iuguli fractura. 448. Signa diagnoſtica. Prognoſtica. Curatio. ibid.
Clauiculæ luxatio. 461. Signa. Curatio. ibid.
Clauus quid. 299. Cauſſæ. ibid. Signa diagnoſtica. Prognoſtica. Curatio. ibid.
Clitoridis mira excreſcentia. 105
Coagulatio quid. 780. 846
Cocta quæ dicenda. 554
Coctio duplex, vera quæ. ibid.
Cœlum & ſidera quomodo influant ad generandos humores malignos. 550
Cognitionis initium è ſenſibus. 724
Cognoſcendi facultas duplex homini data. ibid.
Cohobatio quid. 846
Colica cauſa ſec. Seuerin. 804
Colica maligna. 552
Conceptio quid, quomodo fiat. 111
Conceptionis defectus. 104
Conceptus rarus. 110
Conceptionis ſigna. 127. an ex vrina poſſit cognoſci 128
Conceptio falſa, cauſſæ. 127. Signa, prognoſtica, curatio. ibid.
Colores vnde. 770
Comparationibus & Analogiæ quantum tribuendum. 727
Concretio quid. 846
Concretio duplex. 766
Concretio ſalium. 766
Contagium 561. variæ eius acceptiones, definitiones, ibid. quæ in eo conſideranda. 562. Semina contagij, ibid. ſubiectum, quomodo generetur, non eſt à putredine, ibid. quomodo propagetur. 564. fomes contagij quid, quomodo differat ab aëre, in fomite diu aſſeruatur contagium, ibid. differentiæ. 565. quomodo in corpus recipiatur, aliquando in corpore latet, ibid. quæ ad id recipiendum apta corpora. 566
Contagioſum corpus quod. 562. in eo quot requirantur. ibid.
Contagioſa qualitas, quomodo differat à veneno. 562
Contagioſorum morborum differentiæ. 566
Contraria contrariis tolluntur. 840. 841
Conuulſio & conuulſiui motus vulneribus ſuperuenientes. 427. Cauſſæ. Prognoſtica. Curatio. ibid.
Coralliorum magiſterium. 851. tinctura. oleum. ibid.
Cordialia ab alexipharmacis quomodo differant. 617. quæ ſint. ibid.
Cordis affectus ex vtero. 100. cauſſæ, an arteriæ inflammentur, ſigna, prognoſtica, curatio. 101
Cordis palpitatio ex vtero. 100
Coriandrum, ſymptom. & ſigna, curatio. 640
Cornua. 300. Curatio. 301
Corpor. natural. proxima principia. 752. ordo. ibid. corruptio natural. 759. violenta. ibid. reſolutio non ſemper fit in Elementa. 760. de reſolutione corpor. natural. quomodo iudicandum. 761
Corporea an ex incorporeis fieri poſſint, & contra. 775
Corpus homini dupl. ſec. Chym. 791
Corpulentia nimia. 247. Cauſſæ. Signa, diagnoſtica. Prognoſtica. ibid. Curatio. Diæta. 248
Corruptio & putrefactio quomodo differant. 549. 559
Crines in vtero reperti. 22
Coſmetica medicamenta. 344
Coſtarum fractura. 449. Signa diagnoſtica. ibid. Prognoſtica. 450. Curatio. ibid. Diæta. ibid.
Coſtarum luxatio. 459
Coxendicis fractura. 451. Signa diagnoſtica. Prognoſticum. Curatio. ibid.
Creationem duplicem faciunt Chymici. 792
Crocodilus, ſympt. & ſigna, curatio. 653
Crellij impia de fundamento Magiæ Cabaliſt. opinio. 783
Cruda quæ dicenda. 554
Cruris fractura. 443. Signa diagnoſtica. Prognoſtica. Curatio. ibid.
Crurum inflatio in grauidis. 136
Cubiti luxatio. 463. Cauſſæ. Signa. Curatio. ibid.
Cuprum ex ferro eſſe verum cuprum. 706
Curatio an contrariis, an ſimilibus inſtituenda. 840. ſimilibus ſec. Chymic. ibid. & ſeq. deciſio quæſt. ibid.
Cutis coloris mutationes. 342
Cutis nigredo à Sole. 343. Præſeruatio. Curatio. ibid.

D

D*Atura*. 645
Debilitas vteri. vide V.
Defenſiua medicamenta qualia. 254
Deligatio. 381
Deligationis differentiæ. 381
Deligatum membrum quomodo collocandum. 382
Deligatio fracturæ cum vulnere quomodo inſtituenda. 436
Deliquium quid ſit Chymicis. 846
Delirium in puerperis. 172
Democritus. 712
Dentium dolor in grauidis. 134
Deriuatio quid? quomodo inſtituenda. 254
Deſcenſus vteri: vide *Vterus*.
Deſtillatio qualis ſit operatio Chymica. 846
Deſtillata. 849
Deus nihil mali creauit. 797
Diabolus rebus naturalibus non fugatur. 684. an cogi poſſit ad beneficia præſtanda. 686
Διάκεισις qualis ſit operatio chymica. 846. eſt triplex. ibid.
Diæta ad morbos curandos neceſſaria. 817. à Paracelſ. neglecta. ibid.
Diei & noctis cauſſa ſec. Paracelſ. 773
Digeſtiua medicamenta. 385
Digitorum luxatio. Cauſſæ. Signa. Curatio. 464
Dipſas, ſympt. & ſigna, curatio. 649
Diſcrimen inter Chymic. principia & Elementa. 762
Diſcuſſio quid? 255
Diſcutientia medicamenta quæ? 255
Diſpoſitio corporis quomodo ad generationem malignorum humorum faciat. 549
Dolor capitis ex vtero, cauſſæ. 99. 134. Signa, prognoſtica, curatio. 100
Dolor poſt partum. 171. cauſſæ. ibid. ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Dolor cum vulnere. 426. Cauſſæ. Prognoſtica. curatio. ibid.
Dolor qui è fractura oſſis accidit. 440
Dolor vteri. vide *Vterus*.
Dolorum in lue Venereâ curatio. 603
Doloris cauſæ. 805. vehementia vnde. ibid. an tantum à ſpiritibus ſalium. 804
Doloribus an ſaporum nomina tribuenda. 806
Dorycnium, ſymptom. & ſigna, curatio. 639
Draco marinus, ſympt. & ſigna, curatio. 665
Draco terreſtris. 653
Dryinus, ſympt. & ſigna, curatio. 650
Duritiei cauſa. 767
Δυνάμεις Hippocrat. 753
Dyſenteria maligna. 500. contagioſa. 552

E

E*Cchymoma*, ſeu Ecchymoſis quid? Signa. Prognoſtica, curatio. 270

Echeneidos vis. 552
Electuarium Guaiacinum. 586
Elementum quid. 732
Elementorum vires. 731. fructus 732. diuiſio ſec. Seuerin. 731. Paracelſ. 732
de Elementis ſententia Crollij. 731. Quercetan. ibid. Beguin, ibid.
Elementa quomodo in Miſto maneant 778. iis non ſolum inhærendum. 733
Elephantia Arabum. 311. Signa, Prognoſtica, Curatio, ibid.
Elephantiaſis Græcorum. 302. Cauſſæ. Signa diagnoſtica. 303. Prognoſtica, 304. Curatio, ibid.
Elephantiaſis. 552
Elleborus. 643. ſymptom. & ſigna, curatio. 644
Ens Deale, Aſtrale, mentale, naturale, Pagoycum Paracelſ. 800
Epatica macula. 346. Cauſſæ. Prognoſtica, ibid. Curatio. 347
Epatis affectio ex vtero. 102
Epatis inflammatio in puerperis. 177
Ephelides grauidarum. 343. Signa diagnoſtica. Prognoſt. Curatio. ibid.
Ephemerum, ſympt & ſigna, curatio. 638
Epilepſia ex Vtero. 97. & eius cauſſæ, ſigna, differentia ab alia epilepſiâ. 98. prognoſtica, indicationes, curatio in paroxyſmo; extra paroxyſmum. 99
Epilepſia puerperarum. 173
Epilepſia, 551
Epinyctides, 283, Cauſſæ. Signa diagnoſtica. ibid. Prognoſticum. Curatio, ibid.
Ἐπωδή, 671
Epulotica medicamenta. 390
Erica baccifera. 644
Erucarum & papilionum generatio. 775
Eryſipelas mammarum. 182. Curatio. ibid.
Eryſipelas, 260
Eryſipelas vulneri ſuperueniens. 426
Extracta & ſeparata Chymica an inſint in integro. 840
Eſſentiæ hodie dictæ quomodo parentur. 846. 850. ad quod genus operum Chymicorum pertineant. 849
Eſſere. 284. Cauſſæ. Signa diagnoſtica, ibid. Prognoſtica, Curatio. ibid.
Eſula, ſympt. & ſigna, curatio. 642
Euphorbium, ſymptom. ſigna, & curatio. 641
Exanthemata. 281
Execrationes. 682
Exiccatio qualis ſit operatio Chymica. 845
Exorciſmi. 692
Extractio quid ſit Chymicis. 846

F

F*Acultas natural.* an in morbis ceſſet. 815
Faſcia, 381. faſciarum differentiæ. ibid.
Faſciatio quomodo inſtituenda. 381
Faſciationis vſus. 381
Faſcinatio. 666. vulgo credita, an detur. 669. quæ ſit viſu, ibid. an detur, ibid. voce, ibid. an detur, ibid. contactu, ibid. an detur, ibid. propriè dicta datur nulla, ibid. opinio de illa vnde oriatur. 670. ſigna, curatio. ibid.
Faſcinum vnde dictum, quid ſit, an dentur morbi à faſcino, 666, quot modis dicatur. 668. impropriè dictum. ibid.
Febres ſymptomaticæ puerperarum. 176. comitatæ. ibid,
Febres acutæ puerperarum. 174. quid obſeruandum in curandis febribus talibus puerperarum. 175
Febris lactis puerperarum. 174. cauſſæ, vnde computatio eius facienda, ibid. ſigna, prognoſtica, curatio. ibid. diæta, 176
Febris alba. 79. amatoria, virginea, ibid.
Febris maligna & peſtilens quæ, 542. à peſte quomodo differat, ibid. eſt contagioſa, 566
Febris vulneribus ſuperueniens ex agitatione humorum. 425. Signa. ibid. Prognoſticum. ibid. Curatio. ibid.
Febris ex puris generatione. 425. Signa. Prognoſticum. Curatio. ibid.
Febris ex inflammatione. 425. Signa. Prognoſticum. ibid. Curatio. ibid.
Febris ex putredine humorum. 425. Signa. 426. Prognoſticum. Curatio. ibid.
Febris ex vitioſo humorum apparatu. 426. Signa. ibid. Prognoſticum. Curatio. ibid
Febrium generatio ſec. Seuerin. 804. Scheuneman. ibid periodorum cauſa ſec. Seuerin. 815. continuitat. & intermittentiæ cauſa. ibid. improbatur. ibid
Febres continuæ ex humoribus miſtæ frequentiſſimæ ibid.
Fel an pars corporis, 793
Fel canis Piſcis, ſymptom. & ſigna, curatio. 665
Femoris fractura. 444. Prognoſtica. ibid. Curatio. ibid.
Femoris luxatio. 464. Cauſſæ. ibid. Signa. ibid.
Ferulæ, 381
Ferulæ fracturis adhibendæ. 4[…]6
Ferrugo. 625. ſymptom. & ſigna, curatio. 6[…]6
Ferrum. 625. ſymptom. & ſigna, curatio, 6[…]6
Ferrum in cuprum mutatur. 7[…]6
Fibulæ. [..]83
Ficus, [..]93
Fides miraculoſa. 783. natural. Paracelſ. figmentum. [.]84
Fiſſura ventris in grauidis, [.]36
Fiſſuræ manuum & pedum in lue Venerea quomodo curandæ. [.]02
Fiſtula colli vteri. [.]12
Fiſtula. 324. Cauſſæ. Differentiæ. Signa diagnoſtica. ibid. Prognoſtica, 325. Curatio, ibid.
Fiſtulæ apertio, [.]26
Fixorum differentia, [.]80
Fixum, & fixatio quid. 780 [.]47
Flatulentus humor. 311. Cauſſæ. 312. Differentiæ. Signa diagnoſtica. ibid. Prognoſtica, 313. Curatio, ibid.
Flatus in vteri cauitate, [.]24
Flos æris, curatio. [.]25
Flos Africanus. [.]45
Flores, [.]49
Fluor muliebris; differentiæ eius à reliquis fluxibus, cauſſæ. 72. per quas vias fiat, ibid. quaſnam mulieres corripiat. 73. differentiæ, ibid. ſigna, prognoſtica, indicationes, Curatio, ibid. Diæta, [.]74
Der Flug. iunger Rinder. [.]6
Fluxus ſanguinis menſtrui, vide *M*.
Fluxuum alui cauſa ſec. Scheuneman. [.]9
Fœmina quid ad generationem conferat. 741. quomodo in ſe generet. ibid.
Fœtus formatio, tempus formationis. 112. quæ ad illam requirantur. 113. quot modis formatio lædatur. ibid.
Fœtus formatio vitioſa. 115. parua & magna corporis ſtatura vnde, 116. partium defectus, ibid. partium numerus ſuperfluus. 117. cauſſæ ibid. nanorum generationis cauſſa, ibid. quâ ratione imaginatio fœtum ſignet, ibid. an omnes errores ab imaginatione pendeant, 118. quomodo imaginatio matris poſſit mouere formatricem in fœtu. 119. quæ imaginatio ſignet, ibid. quomodo animi pathemata ſignent. ibid, quomodo imaginatio. ibid.
Fœtus lapidefactus. 120
Fœtus debilitas, eius ſigna. Curatio. 137
Fœtus extractio per chirurgica inſtrumenta. 160. per manuum operam. 161
Fœtum roborantia medicamenta. 148
Fœtum mortuum expellentia medicamenta. 159
Fœtus ſemianimis in lucem prodiens quomodo tractandus. 152
Fœtuum mortuorũ in vtero putrefactorũ, & per varia loca excretorum mirabiles aliquot hiſtoriæ, 157. & ſeqq.
Fœtuum plurium generatio. 114

Fomitis

Fomitis in morbo inueſtigatio difficillima. 814
Fontes venenati, veneno infecti. 558.559
Formæ inſtrumenta. 520
Formæ ſubordinatæ an dentur. 530. earum origo, ſubiectum. ibid.
Formæ quid. 736. Vnde ſuas vires habeant. 736.743. An educantur è potentia materiæ. 738. De origine formarum ſententiæ variæ, 737. Sententia Peripateticorum. 738. Author. 738
Forma omnis ſui multiplicatiua. ibid.
Formæ an miſceantur. 742. non ſunt extra Indiuidua ſuarum ſpecierum. 744. ſubordinatæ. 775
Formæ & ſemina rerum non latent in abyſſis. 774
Formatricem vim inueſtigare difficile. 737
Formationis cauſa princeps eſt in ſemine. 739. non poteſt eſſe aliquid externum. 743
Formationum cauſa in ſemine eſt anima, 739
Fracti membri collocatio. 436
Fractura. 432. Differentiæ. 433. Cauſſæ. ibid. Signa diagnoſtica. ibid. Prognoſtica. 434. Curatio. 435. Diæta, 437
Fractorum oſſium extenſio quomodo fiat. 435. quotuplex ſit. ibid.
Fractura cum vulnere. 438. Prognoſtica. ibid. Curatio in genere. ibid.
Fracturæ cum vulnere deligatio quomodo inſtituenda, 438
Fractura cum vulnere, oſſe non denudato, 439. Signa diagnoſtica. ibid. Prognoſtica. Curatio. ibid.
Fractura cum luxatione, 455
Fracturarum deligatio. 436
Fractorum oſſium conformatio quomodo fieri debeat. 435
Fundamenta Medicinæ ſecundum Chymicos. 781
Fungi è variis corporis partibus enati. 301
Fungi, ſympt. & ſigna diagn. ibid. prognoſt. curatio. 636
Fungor. decocto vel ſucco arborum radicibus affuſo fungi naſcuntur. 776
Fungus, 301. Cauſſæ, 302. Signa diagnoſtica. Prognoſticum, Curatio. ibid.
Furfuratio. Cauſſæ. 357. Signa diagnoſtica. Prognoſtica. ibid Curatio. ibid.
Furor Vterinus, vide *V*.

G

Galenici qui. 843
Galenici Chymiam coluerunt. 709
Gallina auro & argento quomodo ſaginanda. 860
Ganglion. 295. Cauſſæ. Signa diagnoſtica. Prognoſtica. ibid. Curatio. 296
Cangrana. 335. eius à ſphacelo differentia. ibid. Cauſſæ. ibid. Signa diagnoſtica. Prognoſtica. 336. Curatio, 337
Cangrænæ curatio à nimia refrigeratione, 337. ex affluxu humorum malignorum. ibid. à morſu venenatorum animalium. ibid. ab inflammatione. 338. à calore nimio. ibid ob atrophiam partis, ex interceptione ſanguinis & ſpirituum, ibid.
Gangræna ſcorbutica. 340
Gangræna quæ ex oſſis fractura accidit. 440
Gangræna maligna. 552
Gangræna Vteri. vide *Vter*.
Gnellorum generatio. 113. cauſſæ, ſigna. 114
Gnelli vt in partu regendi. 114
Generationis opus admirandum, 737
Generatio quid Chymic, 772
Generatio in globo inferiori. ibid.
Generatio animal. plantar. mineral, ex Cagaſtro, Iliaſtro, Paracelſ. ibid.
Generatio æquiuoca an detur. 776
Glandia, ſtrumæ & ſcrofulæ mammarum, vide *M*.
Gliedtſcheuam. 295. cauſſæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, ibid. Curatio. 296
Globorum extractio. 420
Gonorrhæa, eius cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 75
Gonorrhœæ Venereæ curatio. 603
Gracilitas & debilitas membri. 442
Granum Nubiæ. 644
Grauidarum regimen & Diæta. 128
Grauidarum curatio in genere. 129
Guaiaci decoctum in intemperie vteri frig. & hum. cum materia conueniens. 19
Gutta roſacea. 292. cauſſæ, prognoſticum, curatio. ibid.
Gynæcomyſtax quid. 14
Gypſum, ſymptom. & ſigna, curatio. 621

H

Haar milben oder Mihlen. 321
Hæmorrhagia vulnerum. 406. Signa diagnoſtica, ibid. prognoſtica. ibid. curatio. ibid. Diæta. 408
Hæmorrhagia grauidarum. 135
Hæmorrhoides Vteri. vide *Vteri*.
Hæmorrhous, ſymptom. & ſigna, curatio. 649
Helcydria, 293
Hellebori nigri folia ferè lapidi Philoſophico æquiparantur à Scheunem. 818
Herba hæmatogoga. 644
Herba Sardonia, ſymptom. & ſigna, curatio. 654
Hermetes ſeu Mercurij plures. 719
Hermes Triſmegiſt. quo tempore vixerit. ibid. doctiſſimus. ibid.
Hermetis an ſint libri genuini, qui hodie eius nomine circumferuntur. 711. Tabula Smaragdina, 711
Hermes Arabs an aliquis fuerit. 710
Hermetici hodierni. 715
Hernia vterina. 39. mirabilis eius hiſtoria. ibid
Herpes quid? 273. cauſſæ, differentiæ. ibid. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, ibid. curatio. ibid.
Heſperidum poma. 712
Hippocrat. Orcus. Lux. 772
Hirudo, ſymptom. & ſigna, curatio. 654
Hiuca ſuccus, 645
Homo quomodo microcoſm. ſec. Paracelſ. 725. 727. & quomodo ſec. Peripat. 726
Homo inuiſibil. Chymic. 791
Hominis creatio. 792. corpus ſec. Paracelſ. dupl. 725. partes Mundi partibus vt reſpondeant. 726. partium cum Planetis conuenientia, ibid.
Humeri fractura. 443. prognoſticum, curatio. ibid.
Humeri luxatio. 460. differentiæ, cauſſæ. 461, ſigna, ibid. curatio. ibid.
Humores excrementitij peccant dupliciter. 556
Humores maligni qui. 545. qui venenati, ibid. an generentur in corpore noſtro, ibid, quomodo. 547. ad eorum generationem quæ faciant. 549
Humores turgentes qui. 554
Humor quid Galen. 793. ſunt morborum cauſæ. 797 ſunt corpora miſta, quatenus morborum cauſæ 799
Humorum natura quomodo explicanda. 799
Humorum doctrina difficilis. [illegible]
Humorum differentiæ à principiis Chymicis non negligendæ. ibid.
Humores alimentarij & excrementitij an differant ſpecie. 794
Humorum vitioſorum origo, 799
Hydrargyrum an in lue venerea ſit vſurpandum. 594. quando. 595. prohibentia eius inunctionem, ibid. an ſit lues venerea alexipharmacum. ibid. quot modis euacuet. 596. cautè eſt exhibendum, ibid. diaphoretica ex illo ſaliuatio. ibid. inunctio eius quando adhibenda. ibid, quomodo. 597. quantitas, ibid. quomodo ſaliuationem excitet. ibid. damna eius, eſt neruis inimica ibid. modi eo vtendi. ibid.
Hydrophobia, 551. eius cauſſa. 659.

Hydrops vteri. vide *Vteri*.
Hydropis cauſa. 810
Hydrops non eſt ex Sale reſoluto. ibid. quando incurabilis. 816
Hymen quid ſit,& an detur. 77
Hyoſcyamus. 638. ſymptom. & ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. 638
Hypochondriaca ex vtero. 101
Hyſterica paſſio, quomodo differat à ſyncope, ab apoplexiâ. 88. ab epilepſiâ, à lethargo; quomodo hyſtericæ à mortuis diſtinguantur. ibid.

I

ILiadus Paracelſ. 723
Imaginationis vires ſec. Paracelſ. 784. Effectus miri. 786. de huius viribus opinio falſa fons operationum magicarum. 791
Imaginatio non agit in corpora. 787. an agat in externa. 788. quomodo humores & ſpiritus moueat. 787. quomodo corpus alteret. ibid. quomodo morbos pariat. ibid. quomodo morbos curet. ibid. quomodo peſtem inducat. ibid. quomodo fœtum mutet. 789. 790. quo tempore ei notas imprimat, ibid. quales notas ei imprimere poſſit. ibid.
Imaginatio & animi affectus quomodo per generationem humorum malignorum cauſſentur. 559
Imbecillitas vteri. vide *V*.
Immutatio quale ſit operationum Chymicarum genus. 847
Impetigo. 291. cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Imprecationes. 682
Incantatio quid, varia eius nomina. 671. genera, ibid. an dentur morbi ab ea. 672
Incantatio per imagines. 829
Indicationes duplices. 540
Inflammatio quid. 248
Inflammationis ſubiectum. 248. cauſſæ. 249. differentiæ. 250. ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica. 251. indicationes & curatio. ibid.
Inflammationis in abſceſſum degenerantis curatio. 256
Inflammatio vulneribus ſuperueniens. 426
Inflammatio vteri. vide *V*.
Inflammabilitas vnde. 762
Inflammationum generatio ſec. Seuerin. 805. Cauſſæ externæ. ibid.
Inſtrumenti natura & ratio. 525
Intemperies à Paracelſ. reiiciuntur. 796
Intentionale quid. 543
Intercipientia medicamenta qualia. 254
Inuenta noua non reiicienda. 838
Inunctio in lue venerea quando adhibenda, quamdiu continuanda, quid poſt eam faciendum. 598
Iuglans arbor. 241. ſymptom. ſigna, & curatio. 242
Ixia, ſymptom. ſigna & curatio. 640

K

KVor quid.
Κεντήσεως doctrinæ quæ. 723

L

LAc coagulatum. 661. ſymptom. ſigna, & curatio. 662
Lactis in venenis vſus. 619
Lac muliebre duplex. 78
Lac exſugendi artificium ſine dolore ex papillis fiſſis. 191
Lactis & lactationis defectus. 191. cauſſæ, ibid. ſigna, prognoſtica, curatio, diæta. 192
Lactis redundantia. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, curatio. 193. cautio in refrig. & adſtring. adhibenda. ibid.
Lactis coagulatio, eius cauſſæ. 194. coagulatio duplex: τρόμβωσις, & τύρωσις, ibid. ſigna, prognoſticum, curatio. ibid.
Lactis cum vrinâ excretio. 195
Lac generantia medicamenta. 192
Lac abſumentia. 193
Lacerta, ſymptom. & ſigna, curatio. 653
Lamia. 672
Lampas vitæ & mortis Erneſt. Burggrau. 829
Lapideſcentia. 768
Lapideſcendi vis ſine ſale non eſt. ibid.
Lapis Lazuli, ſymptom & ſigna, curatio. 623
Lapides in vtero geniti. 22
Lapides ex vtero excreti. 75
Laquei. 382
Leberflecke, cauſſæ. 346. prognoſtica curatio. 347
Lentigines. 343. cauſſæ. ibid. ſigna diagnoſtica. 344. prognoſticum curatio. ibid.
Lepra. 288. cauſſæ. 290. ſigna diagnoſtica, prognoſtica curatio. ibid.
Lepra Arabum. 567
Lepus marinus. 663. ſymptom. & ſigna, an in primis pulmoni inimicus. 664. curatio. ibid.
Leuca. 289. cauſſæ. 290. ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Libanij obiection. contra ſeminum vitam diluuntur à 741. vſque ad 742.
Libri Chymic. an omnes Author. quorum nomina præ ſe ferunt. 713
Lichen. 291. cauſſæ, differentiæ, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Lienis affectus ex Vtero, eius ſigna. 101
Ligamentorum vulnera. 412
Lignum Saſſafras, vires. 588
Ligni ſancti deſtillatum. 19
Lignum Indicum, Guaiacum, duplex electio. 583. ætas vt diſtinguenda, cortex, vires, ibid. an nutriat. ibid. medicamenta ex illo. 585. decocti eius parandi ratio. ibid. doſis decocti. ibid. an in vino coquendum. ibid. proportio ad aquam. ibid. coctio vt inſtituenda. ibid. quomodo decoctum condiendum. ibid. diſtillatum, extractum, oleum, ſpiritus Guaiaci. 586
Lithargyrum, ſymptom. & ſigna, curatio. 627
Lithopadium. 120
Lochiorum retentio. 169. cauſſæ ſigna, ibid. prognoſtica, curatio per ſanguinem fundentia, & vias aperientia. 170
Loci affecti ſigna. 814. per medicamenta exploratio periculoſa. ibid. ægri relatio ad huius cognitionem multum facit. ibid.
Lolij ſemen. 645
Lues Morauica. 422
Lues venerea. 567. eius nomina. ibid. an ſit morbus nouus. ibid. origo. ibid. deſcriptio. 573. natura. 569. eſt ab occulta qualitate. ibid. quid ſit. ibid. eſt morbus non calidus & ſiccus. ibid. non eſt corpus. 570. an ſit vapor vel ſpiritus, 571. eſt morbus occultus & venenatus. ibid. eius ſubiectum, ibid. eſt facultati naturali inimica. 572. cauſſa, ſemper per contagium contrahitur, ibid. an ſemper ſit contagioſa. ibid. an fuerit primò morbus epidemius, an ſporadicus, 573. quomodo in Europam inuecta ſit, ibid. modi quibus contrahitur. 574. eſt hæreditaria. 575. an ad diſtans inficere poſſit, quomodo contrahatur, ibid. quomodo viri per coitum à fœminis inficiantur, quomodo fœminæ à viris, ibid. quomodo in corpus penetret, quæ partes præcipuè afficiantur, ibid. modus generationis. 576. definitio, differentiæ, ibid. primò fuit grauior, ibid. gradus, ibid. ſigna diagnoſtica. 579. prognoſtica. ibid. præſeruatio, an ſit licita. 580. indicationes. 581. curatio, per venæ ſectionem. 582. præparatio & purgatio vitioſorum humorum, 583. eius antidota.

antidota. ibid. alexipharmaca neceſſaria quænam. ibid. compoſita. 588. modus iis vtendi. 589. alexipharmaca communia. ibid. cura per hydrargyrum. 592. diæta. 600. morbi ac ſymptomata, quæ illi coniungi ſolent, quomodo curanda. 601
Lumen gratiæ Paracelſ. 724
Lupus & noli me tangere. 280
Lux Naturæ Paracelſ. quid. 724. & 725
Luxatio quid? 452. cauſſæ internæ, externæ. ibid. Signa Diagnoſtica. 453. Prognoſtica. 454. Curatio. ibid.
Luxatio cum dolore & inflammatione. 455
Luxatio cum vulnere. 455
Luxationis antiquæ curatio. 456

M

Macula Epaticæ, Cauſſæ. 346. Prognoſtica, Curatio. 347
Maculæ volaticæ infantium. 346
Magi. 671
Magiæ origo. 826
Magia quotuplex. 749. Naturalis. 749. Veterum. 791. Paracelſ. impia. 783. Paracelſicæ fundamentum. 781. Vis à diabolo 783. Species ſex. 782
Magica vt dignoſcenda. 786. pro qualitatibus occultis non vendit anda. 829
Magiſterium quid Chymicis. 848. Duplex. 848
Magiſteria an rectè dicantur ſales. ibid.
Magiſteria Perlarum, Coralliorum &c. an ſint præſtantiora vulgari modo præparatis? 848
Magia naturalis. 671
Magnes, an ſit venenatus. 622
Malefica. 671
Malignitas quid, Cauſſæ, quomodo differat à veneno. 542
Malignum quid. 542
Malum mortuum. 288
Mammarum morbi. 179
Mammæ geminæ, quadrigeminæ, nimis magnæ, viriles in fœminis. 179. Cauſſæ, Curatio. ibid.
Mammarum dolor, Curatio. 196
Mammarũ gracilitas. 179. mollities & flacciditas. 180
Mammarum tumor ex lacte, eius Cauſſæ, Signa, Prognoſtica, Curatio. 180
Mammarum inflammatio, eius Cauſſæ. 180. Signa, Prognoſtica, Curatio. 181
Mammarum eryſipelas. 182. Curatio. ibid.
Mammarum œdema. 182. Cauſſæ, Signa, Prognoſtica. ibid. Curatio. 183
Mammarum ſcirrhus, legitimus & illegitimus, eius Cauſſæ. 183. Signa, Prognoſtica, ibid. Curatio legitimi ſcirrhi. 184. nothi ſeu illegitimi. ibid.
Mammarum glandulæ, ſcrofulæ, & ſtrumæ; earum Cauſſæ. 184. Signa, Prognoſtica, Curatio. 185
Mammarum cancer. 185. cancer occultus quid. ibid. Cauſſæ, Signa Prognoſtica. ibid. Curatio cancri occulti & non exulcerati. 186. cancri vlcerati curatio duplex: vera. 187. & palliatiua. 188
Mammarum vlcera. 189. fiſtulæ. ibid. eorum curatio. ibid.
Mammarum vaſorum anguſtiæ. 189. Cauſſæ, Signa, Prognoſtica, Curatio. ibid.
Mandibulæ luxatio. 456. Differentiæ. ibid. Cauſſæ. ibid. Signa Diagnoſtica. ibid. Prognoſtica. ibid. Curatio. 459
Mandragora ibid. Sympt. & Signa Diagnoſtica, Prognoſtica. Curatio. 639
Mangas. 645
Mania. 551
Mania puerperarum. 172
Manus dealbantia medicamenta. 345
Manuum fiſſuræ. 368
Manus oſſium fracturæ. 451. Signa, Diagnoſtica, Prognoſtica, Curatio. ibid.
Manus luxatio. 464
Magneticæ actiones quæ & vnde dictæ 828. Curationes. ibid. Eraſt. hoc negat. ibid.
Margaritarum magiſterium. 851. ſpiritus & oleum. 852
Maria Moſis ſoror an fuerit Chymiæ perita. 711
Mas quomodo in alio generet. 741
Materia prima Paracelſ. 728. recentior. Chymic. 729. Ariſtotel. ibid.
Materia duplex, permanens & tranſiens. 757
Materia triplex. 527
Materia quomodo concurrat ad generationem humorum malignorum. 551
Maxilla fractura. 445. Prognoſtica. ibid. Curatio. 448
Maximi Olybij lucerna. 712
Medicamenta Chymica compoſita. 850
Medicamenta Chymica ex animalibus. 851. Antimonio. 854. argento. 859. arſenico. 853. auro. 859. chalybe. 858. gemmis. 854. mercurio. 856. nitro. 852. plũbo. 858. reſinis, gummis & lacrymis. 851. ſalibus. 852. ſtanno. 858. ſuccino. 852. ſulphure. 853. tartaro. 851. venere. 859. vitriolo. 854
Medicamenta Mineralia & Metallic. à Chymicis commendantur. 8 2
Medicamenta naturalia à Magicis vt diſcernẽda. 786
Medicamenta vulgaria non reiicienda. 830. non fruſtra habent diuerſas partes. 833
Medicamentorum varietas non fruſtra data. 820
Medicamenta vtilia an ſalua conſcientia à Medico Chriſtiano poſſint occultari. 818
Medicamenta pauca, probata tamen, & propria in vſu habere præſtat. 831
Medicamentorum compoſitiones & præparationes vulgares cur Chymici reiiciant. 831. & ſeq. de medicamentis compoſitis Author. ſententia. 833
Medicamenta an ſemper Chymica præparatione indigeant. ibid. an Chymicè præparata ſemper præſtantiora ſint? 849
Medicamentorum compoſitionis cauſæ. 834
Medicamentorum doſis parua quanti habenda. 854
Medicamenta vt decoquenda. 835. vt infundenda. ibid.
Medicamenta quando vulgaribus quando Chymicis vtendum. 835. Exoticis an vtendum. ibid.
Mineralibus & Metallic. an vtend. 835
Medicamenta ex Antimonio & Mercurio cautius vſurpanda. 836
Metallica an ſola, reliquis reiectis, vſurpanda. 836
Medicamenta fortiora interdum vſurpãda. 837. quando vegetabilia, vel metallica. 836. qua cautione. ibi.
Medicamentorum Chymicorum & Galenicorũ collatio. 837. Galenicorum aſſertio. ibid. Chymicorum aſſertio. ibid. Galenicáne an Chymica præferenda. 839. quando his, quando illis vtendum. ibid.
Medicamenta cum ratione vſurpanda. 840
Medicina vniuerſalis an detur. 817. rationes pro vniuerſali Medicina. ibid. harum ſolutio. ibid. rationes contra vniuerſalem medicinam. 820
Mel & ſaccharum an medicamentis admiſcenda. 835
Mel venenatum. 645
Melancholia virginum & viduarum. 96. Cauſſ. ibid. Signa, Prognoſtica, Curatio. 97
Meliceris quid? 296. Cauſſæ. ibid. Signa Diagnoſtica. ibid. Prognoſtica, Curatio. 297
Membri muliebris meatus plures. 3
Menſes mouentia medicamenta. 20
Menſes nimis mature fluentes. 51
Menſium defectus. 51
Menſium ſuppreſſio, eius Cauſſæ. 52. aduſtio. 53. Signa. ibid. Differentia à grauiditat. 54. Prognoſtica. ibid. Curatio. 55
Menſes mouentia ſimplicia. 56

Menſium [illegible] citas.eius cauſſæ. 60. ſigna,prognoſtica, curatio. 61

Menſium ſtillicidium,61.cauſſæ,ſigna. 62. prognoſtica, curatio. ibid.

Menſium nimius fluxus.62.cauſſæ,ſigna, ibid. prognoſtica, ibid. curatio. 63. per ſimplicia & compoſita. 64

Menſium difficultas in fluxu vnde, eius ſigna, prognoſtica,curatio. 64

Menſes vitioſi.62.cauſſæ,ſigna,cognoſcuntur ex calore. ibid.prognoſtica,curatio. 69

Menſes inordinati & debitum tempus anteuertentes. 69.cauſſæ ſigna. ibid. prognoſtica,curatio. ibid. acidulæ & thermæ vtiliter vſurpantur. 70

Menſium tarditas.70 cauſſæ,ſigna, indicatio & curatio. ibid.calamintha optimè hic valet. ibid.

Menſium per aliena loca excretio. 71.per nares, vomitum,aluum,vrinam,oculos, & aures, per dentis eliſi vulnuſculum, mammas, vmbilicum, per minimum manus digitum, & annularem. ibid. cauſſæ, ſigna, prognoſtica curatio. 72

Menſtrua alba. 72

Menſtruus ſanguinis fluxus.48.an ſanguis iſte natura ſua prauus,ibid. quando incipiat fluere; quamdiu fluat; qua periodo fluat.49.eius ſpatium, quantitas, qualitas,ibid. locus; an conceptio poſſit fieri abſque illo, ibid.cur quædam fœminæ eo careant;an qualitate ſit vitioſus. 50

Menſtruum Chymicis quid. 844

Mentula mulieris.3.eius cauſſæ.ibid.curatio. ibid.

Mercurius præparatus, in quibus morbis exhibendus. 594.formulæ vnguentorum Mercurialium. 598. emplaſtrorum,ibid.lauatoria,cingula,& armillæ, ſuffumigia ex Mercurio. 599.eorum differentiæ, formulæ, ibid.parandi ratio,particularia, ibid. Mercurius intra etiam ſumptus ſaliuationem excitat. ibid.

Mercurius an ſit venenatus. 857

Mercurius Metallorum. 858

Mercurius quid Chymic. 751. in plumbum mutatur. 706

Mercurius pneumoſus Scheuneman. 806. Cremoſus eiuſd.807.ſublimatus.ibid.præcipitatus. 808

Metalla an poſſint tranſmutari. 706. reliqua an poſſint in aurum tranſmutari.707.Tranſmutationis hiſtoriæ. 706

Metalla & lapides an viuant.744.an creſcant.745.an ſemen habeant, ibid. non ſunt tantum miſta. 745. habent ſuas formas ſpecificas,ibid.renaſcuntur. 745.renaſcentium hiſtoriæ. ibid.

Metalla an ſint corpori noſtro inimica.836.an in corpore noſtro poſſint in actum deduci. ibid.

Metalla an in partes diuerſas reſolui poſſint. 856

Metalla an poſſint fieri potabilia ſine alterius rei additione. 847

Meteorolog.Paracelſ.abſurda. 811

Minium,ſympt.& ſigna,curatio. 627

Miſtum duplex. 526

Miſtorum generatio. 752

Miſta duplic. 839

Miſtio ſec.Chymic.773. In Miſtione an ſolæ qualitates primæ operentur. 777

Miſtionis princeps cauſa. 778

Mola quid. 121. eius differentiæ, cauſſæ, ibid.ſigna. 122.prognoſtica.123.curatio. 124

Mola poſt partum relicta. 169

Monachi Chymiæ cultores. 313

Monſtra.125.eorum cauſſæ,ibid.præſeruatio. 126

Moranica lues. 422

Morbus virgineus.79.quid ſit.ibid. cauſſæ, ſigna, prognoſtica, indicationes.80.curatio. ibid. quomodo fiat curatio per chalybis vſum. 82

Morbi à faſcino & Incantatione, ac veneficiis inducti. 666.differentiæ.679. ſigna. 683. prognoſticum.684. præſeruatio,remedia vulgi,ibid.curatio,Magica.685. naturalis,an locum habeat.691.diuina. 692

Morbi occulti an dentur.532. qui ſint. 536. eorum natura.537.non poſſunt reduci ad manifeſtos.538.quid ſint,differentiæ,ibid.cauſſæ; ibid. ſigna diagnoſtica. 539.prognoſtica,præſeruatio,curatio. 540

Morbus Gallicus,Italicus,Neapolitanus,Hiſpanicus,Indicus. 567

Morbus mali moris. 542

Morbus malignus,ibid.ab aqua.558.ab aëre. 559. ſigna prognoſtica,præſeruatio,& curatio. 561

Morbis vnde nomina imponenda. 795

Morbi, cauſæ & ſymptomata à Paracelſiſt. confunduntur. 795

Morbi Paracelſo ſubſtantiæ.796.quaſi plantæ generantur. 796

Morborum ſemina. ibid.

Morborum ſeminum origo.ibid.generatio ſec. Seuerin. 801.differentiæ ſec.Paracelſ.800.Monarchæ ſec. Seuerin. ibid.

Morbi ſalini.802.Sulphurei.ibid.Tartarei. ibid.

Morbi compoſitionis ſaltem pro actionum impedimento habentur à Paracelſ.797.non ex ſeminibus oriuntur. ibid.

Morborum ſemina reiiciuntur. 797

Morbus quomodo contraria indicet. 841

Morbificis cauſis an conueniant contraria.842.quomodo. ibid.

Morphæa. 289

Mulus quomodo generetur. 742

Mundi maior.& minor.analogia. 725. deciſio quæſtionis de hor.analogia. 726

Muræna, ſympt.& ſigna,curatio. 663

Mus araneus,ſymptom.& ſigna,curatio. 656

Muſca venenatæ,ſymptom.& ſigna curatio. 658

Muttermohl. 846. cauſſæ prognoſtica, ibid. curatio. ibid.

Myſterium Paracelſo quid.728.quotuplex. ibid.

Myſterium magnum vnde finxerit. ibid.

N

N*Æui* materni.346.cauſſæ,prognoſtica. ibid. curatio. ibid.

Nanorum generationis cauſſa. 117

Napellus,ſympt.& ſigna diagnoſtica,prognoſtica,curatio. 636

Naſi fracti deligatio. 445

Naſi fractura.445.prognoſtica,curatio. ibid.

Natra.298.cauſſæ,ſigna diagnoſtica prognoſtica, ibid. curatio. ibid.

Natrix,ſympt.& ſigna,curatio. 650

Natura Dei miniſtra.736. morborum medicatrix. 816. 843.conſeruanda per ſimilia. 841

Naturæ vis. 736.naturæ beneficio Criſes fiunt. 816

Natura in morbo pellendo quid poſſit,quid Ars. 843

Nauſea in grauidis. 134

Nerium,ſympt.& ſigna,curatio. 641

Nerui cæſim vulnerati.413. ſigna diagnoſtica, prognoſtica.ibid.curatio. ibid.

Neruorum punctura.410.ſigna diagnoſtica, prognoſtica.ibid.curatio.ibid.diæta. 411

Neruorum vulnera.408.ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica.ibid.curatio. 409

Nitrum an inflammabile. 852

Nitri & ſulphuris antipathia. 853

Nodi.295 cauſſæ, ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica. ibid.curatio. 296

Noli me tangere & lupus. 280

Nomina trita non temerè mutanda. 79[illegible]

Nox Orphei. 77

Nux metella, ſymptom.& ſigna,curatio. 64

Nux vomica. 642. Symptom. & ſigna curatio. 643
Nymphomania. 94
Nymphotomia. 94

O

O*Bſtetricis* officium tempore partus. 149
Occultarum qualitatum exempla. 521. rationes pro iiſdem. 522. nomina & natura ibid. origo. 524. falſa opinio de ea refutatur. 526. non oriuntur è primis. 527. non educuntur è potentia materiæ primæ. ibid. non fluunt è cœlo. ibid. ſed oriuntur à ſuis formis. 528. differentiæ. ibid. claſſes. 529. mutantur ætate, vſu. 530. cauſſæ. ibid. pertinent ad ſanitatem. 531
Odores an percipiat vterus: vide *Vterus.*
Odor malus. Cauſſæ 348. Prognoſtica. 349. Curatio. ibid.
Oedema quid? 274. Cauſſæ. ibid. Signa Diagnoſtica. 275. Prognoſtica, Curatio. ibid.
Oedema mammarum: vide *Mamma.*
Oleum hiſpanæ. 389. de Hyperico Magati, Hyperici. ibid.
Oleum ♃. 89
Olea parandi ratio. 850
Olea per deliquium parata. 848
Olea & ſpiritus an differant ſpecie. 850
Oleum Caryophyllorum expreſſum. ibid.
Oleum Talci. 853
Oleo ſuccini duo infantes necati. 840
Operationes Chymicæ quot. 845
Opera Chymica. 847. quotnam ſint. ibid.
Ophiaſis. 353. Cauſſæ, ibid. Signa Diagnoſtica. ibid. Prognoſtica. 354. Curatio. ibid. diæta. 355
Ophthalmia. 566
Opium eſt venenoſum. 630. an ſit calidum vel frigidum. 631. eſt calidum. 633. occulta qualitate eſt narcoticum. ibid. Sympt. & Signa. 634. Prognoſtica, Curatio. ibid. correctio. ibid. noxia ab eo vt ſeparanda. 635
Opiata medicamenta caute vſurpanda. 634
Oratio obſcura vitioſa. 722
Orationis Virtus perſpicuitas. 723
Orificij Pudendi anguſtia: vide *Pudendi.*
Origo & propagatio rerum naturalium. 774
Oſſium corruptorum curatio. 328
Oſſa fracta ſi non coaleſcant. 442

P

P*Acta* cum diabolo duplicia. 682. impliciti pacti modi varij. ibid. ſunt fallacia. ibid.
Papillarum defectus. 190
Papillæ latentes. ibid.
Papillæ non perforatæ. ibid.
Papilla duplex. ibid.
Papillarum fiſſuræ, cauſſa earum. Præſeruatio, Curatio. 190
Papillarum color mutatus. 196
Paracelſi natiuitas 713. 716. genus 714. vita diſſoluta 721. Modeſtia 713. Bibliotheca 716. Præceptores 715. dogmata abſurda 717. impia 718. medicamenta 719. Curationes infelices 720. peregrinationes 716. Mors. ibid. Encomia 714. Eruditio. 717
Paracelſus linguarum ignarus 717. Magiæ Studioſus 722. Chirurgus 720. Vlcera, neglecta diæta, feliciter curauit 715. Sacra parum curauit. ibid. Sua ebrius dictauit. 714. nouas creaturas introduxit. 718.
Paracelſus vnde dogmata ſua hauſerit. 716. de Moſe. 718. de Reſurrectione mortuor. ibid. de Carne Chriſti quid ſenſerit. ibid. quos morbos curauerit. 720. an deſperatos curauerit. 721. an iuſtis de cauſis noua vocabula vſurpauerit. 722
Paracelſi ſectatores. 713
Paracelſiſtarum cognoſcendi modus. 723
Paronychia quid? 268. Cauſſa, Signa [illegible]oſtica. ibid. Prognoſtica. ibid. Curatio. ibid.
Parotis. 264. Cauſſæ. ibid. Differentiæ, Signa Diagnoſtica, Prognoſtica. ibid. Curatio. ibid.
Partium vnio quomodo fiat. 386.
Partus naturalis. 139. an oſſa pubis in eo diuellantur. ibid. vaſorum vmbilicalium & pulmonum poſt partum mutatio. 140. tempus partus quod legitimum, quod illegitimum. ibid. varij temporis partus cauſſæ. 142. an homo habeat certum naſcendi tempus. ibid.
Parturientis regimen. 149. partus inſtantis ſigna, partus naturalis modus. ibid. parturientis officium. ibid.
Partus difficilis naturalis. 150. Cauſſæ. ibid. Signa, Prognoſtica. ibid. Curatio. 151
Partum facilitantia medicamenta. 151
Partus vitioſus ſeu difficilis præternaturalis. 152. Cauſſæ, Signa, Prognoſtica, Curatio. 154
Partus tardus. 155
Partus nullus fœtu in vtero mortuo. 156. Cauſſæ, Signa, Prognoſtica. ibid. fœtus mortui variæ excretiones. 158. Curatio. 159
Partus cæſareus, hiſtoriæ eius variæ. 162
Partus cæſareus cum hernia vterina. 165
Parturientium regimen. 149
Paſtinaca marina. Symptom. & Signa, Curatio. 664
Patella in genu fracta. 451. Signa Diagnoſtica, Prognoſtica. ibid. Curatio. 452
Pathemata animi quomodo fœtum afficiant. 789
Pauli Zacchiæ de partus tempore ſententia. 142
Pedum fœtor. 349
Pedis oſſium fractura. 452. Signa Diagnoſtica, Prognoſtica, Curatio. ibid.
Pedum tumor in puerperis. 173
Perinæi ruptio. 3. eius curatio. ibid.
Perniones. 269. Cauſſæ, Signa Diagnoſtica, Prognoſtica, Præſeruatio. ibid. Curatio. 270.
Peſtis proprie quæ. 552
Phagedæna quid ſit. 329 Differentia à Nome, Cauſſæ, Signa Diagnoſtica, Curatio. 330
Pharmacopæus non eſt Medicus. 840.
Pharicum. 637.
Philoſophia vitalis Chymic. 751
Philtra. 679. vis calculi humani contra ea. 691
Phlyctæna. 281. Cauſſæ, Signa Diagnoſtica. 282. Curatio. ibid.
Phthiſis. 566.
Phyma quid? 263. Cauſſæ, Signa Diagnoſtica. ibid. Prognoſticum. ibid. Curatio. ibid.
Phygethlon quid? 263. Cauſſæ, Signa Diagnoſtica. ibid. Prognoſtica. ibid. Curatio. ibid.
Phyſica doctrina vnde exſtruenda. 730
Pica in grauidis. 133
Pili in mammis reperti. 189
Pilorum natura. 349. generatio. 350. materia. ibid. vſus. ibid.
Pilorum defluuium, Cauſſæ, Signa Diagnoſtica. 352. Prognoſtica, Curatio. ibid.
Pini erucæ, Symptom. & Signa, Curatio. 658
Planta in plantas degenerant. 776. quibus Planetis ſubiiciantur. 822. Saturninæ, Iouial. ibid. Martial. Solar. Vener. Mercur. ibid. Lunar. ibid. aculeatæ, nodoſæ. 824. animalium Signaturam habentes. ibi.
Plantæ an certo ſiderum poſitu colligendæ. 830
Plantarum viu. & vt mortuæ ſunt conſideratio. 840
Pleuritis puerperarum. 176. quæ vena in ea ſecāda. ibid.
Pleuritides malignæ. 552
Plica. 358. Cauſſæ. 360. Signa Diagnoſtica. 361. Prognoſtica, Curatio. ibid.
Plumbum. Symptom. & Signa, Curatio. 626
Podagra plerūque circa trigeſimū annum inuadit. 815

Potentia duplex. 528
Potiones [illegible]lnerariæ. 403
Præcipitati quomodo fiat. 846
Principia Chymicorum.751.Vnde his Chymici nomina indiderint.751.quid ſint.752. non fiunt arte. 759. à natura oſtenduntur. 760. non ſunt ante Elementa. 752.non tollunt Elementa. 754. eorum proprietates. 751.quotuplicia. 754.duplicia. 757
Principiorum Chymicorum probatio. 745. Vſus. 762, Numerus.764 Auctoris de his ſententia. 770
Principia cognoſcendi. 723
Procidentia vteri : vide Vterus.
Prognoſtica Paracelſi. 816
Proprietates occultæ vnde. 727
Propagationum diuerſitas. 776
Pruritus.347.cauſſæ differentiæ,prognoſtica.ibid. curatio. 348
Pruritus luxationibus ſuperueniens. 455
Pſeudo Galenici qui. 843
Pſeudochymici. 709.843
Pſydracia.294.Cauſſæ.Curatio. ibid.
Pudendagra. 567
Pudendi & perinæi ruptura in partu. 172
Pudendi orificij anguſtia. 2
Pudendi muliebris amplitudo.2. clauſura. ibid.
Pudendi verrucæ. 8
Puerperarum regimen.167. diæta. ibid.
Pulſus mutatio vnde. 811. de pulſu ſententia Paracelſ. ibid.
Pulueres Magici. 678
Purgantia.an ſint venena. 604
Purgantia electiue,an in morborum principio exhibenda. 555
Purgatio minoratiua an locum habeat. 556
Purgatio poſt partum retenta. 169, nimia. ibid. cauſſæ, ſigna,prognoſtica.ibid.curatio.ibid.ſanguinis fluxum ſiſtentia. 170
Puris confecti ſigna. 257
Puris ex abſceſſu euacuatio. 257
Pus mouentia medicamenta. 245
Purgantia Chym. an vulgaribus benigniora. 833. Mineralia an planè poſſint fieri benigna & lenta. 839
Purgantia ex antimonio cur ſimul vomitum moueant, 854
Purificatio qualis ſit operatio Chymica. 845
Purificata ad quod operum Chymicorum genus pertineant. 849
Putrefactio quid ſit Chymicis. 845
Putredo animalia ex ſe non generat. 777
Puſtula pudendi.7.cauſſæ.ibid.curatio. ibid.
Pus è mammis effluens. 195

Q

QVa*litates* duplices. 522. manifeſtæ. ibid. occultæ. ibid. manifeſtæ quocumque modo miſtæ non faciunt occultas. 525
Qualitates ſenſibiles duplices,reales.543.ſpiritales,ibid. quomodo differant inter ſe. ibid. quomodo ab atomis. 544
Qualitates primæ non ſunt inefficaces. 733. ex his omnium ratio reddi non poteſt.ibid. quocunque modo miſtæ non poſſunt fieri venenatæ.734 non agunt vltra vires ſuas. ibid. in curando quid poſſint. 830. ad naturam humor explicandam non ſufficiunt. 799
Qualitatum primar. temperamento quæ differunt natura ſpecifica. ibid.
Qualitates occultæ quæ. 733. earum vis. 734
Quercetanus cautius morborum differentias venatur, quam Seuerinus. 802
Quinta eſſentia Chymicorum. 818. res eius. 819

R

R*Abies* canina. 567
Radix Chinæ vires,587.decoctum. 19.588
Radices Paracelſ.quid. 735
Ranunculus carpo applicatus febrem curauit. 829
Realgar ſymptom. & ſigna , prognoſticatio, curatio. 624
Reductio quid. 846
Reduuia quid? 367
Relollaceum Paracelſo quid. 723
Repellentia medicamenta qualia.253.quotuplicia. 254
Repellentia quando non habeant locum.ibid.quo tempore ſint adhibenda.ibid.cum diſcutientibus quomodo miſcenda. ibid.
Repulſio. 253
Rerum naturam nemo hominum integrè perſcrutatus eſt. 709
Rerum multarum eſſentia ſub alterius formæ dominio deliteſcere poteſt. 777
Rei eſſentia quid Chymic. 849
Rerum naturalium ordo & actiones non omnes à cœlo. 741
Res naturales quæ.758.artificiales quæ. ibid.
Res alienæ è corpore quomodo extrahendæ. 379
Res alienas è vulneribus extrahentia medicamenta, 380
Res alienæ ex vtero excretæ. 75
Res alienæ per mammas excretæ. 195
Reſolutum quid. 789
Reſolutio qualis ſit operatio Chymica. 845
Reuulſio quid? 252. quotuplex , quomodo inſtituenda. 253.quibus modis fieri debeat. ibid.
Rhagades vteri. 11
Riſus in hyſtericis cauſſa. 87
Rubeta, ſymptom. & ſigna,curatio. 655

S

S*Aga*. 672
Sagarum pacta cum Diabolo. 681, ſtigmata ab eo ipſis impreſſa, ibid. cur eas Diabolus in ſocietatem criminis adſciſcat. 682
Salacitas.104.cauſſæ. ibid.
Salamandra,ſymptom.& ſigna,curatio. 654
Sal Chymic.quid. 751
Salis proprietates. 764
Sal an ſit concretionum & coagulationum cauſa. 765
Sales ex plantis. 851. in Cryſtallos an commodè redigendi. ibid.
Salium differentiæ. 768
Salium acrimonia non tam per pinguia & ſulphurea tollitur,quam per ſales. 800
Sal Naturæ & Rei Chymicorum. 802
Salomon an fuerit Chymicus. 712
Sanguis an pars corporis.792. an multiplex in corpore. 793
Sanguinis vſus. 792
Sanguinis ſignaturam habentia medicamenta. 822
Sanguinis corrupti noxa. 549
Sanguis felis,ſymptom.& ſigna,curatio. 660
Sanguis menſtruus. 660. ſymptom. & ſigna , curatio, 661
Sanguis Taurinus , quâ ratione noceat , ſymptom. & ſigna,curatio. 661
Sanguinis menſtrui color naturalis qualis eſſe debeat. 68
Sanguinis menſtrui per mammas excretio.195.curatio. 196
Sanguinem ſiſtentia medicamenta. 407
Saponaria,decoctum eius.588.puluis. ibid.
Sapor non eſt ab Elementis. 734
Saporis cauſa. 809

Sarcotica medicamenta. 386
Sarſaparillæ decoctum.19.deſtillatum. ibid.
Sarſaparilla,locus natalis. 586. vires, modus exhibendi, decoctio. 587
Scabies. 567
Scabies. 284. Cauſſæ. Differentiæ. Signa diagnoſtica. Prognoſt.286.Curatio. ibid.
Scapulæ fractura. 448. Signa diagnoſt. ibid. Prognoſtic. Curatio. ibid.
Scheckij opinio de forma examinatur. 793. λόγος σπερματικὸς reiicitur. ibid.
Scheuneman. opinio abſurda de febribus.804. Medicinæ reformatio. 806
Scientia animæ Seuerino quid. 736
Scirrhus quid ? 276. Signa diagnoſt. Differentiæ. Prognoſtica.Curatio. 277
Sclopetorum vulnera. 416
ad Sclopetorum vulnera medicamenta neceſſaria. 420
Scobina campanarum. 625
Scolopendra,ſymptom.& ſigna,curatio. 655
Scorbutus,552.ab aqua.558.eſt contagioſus. 566
Scoria ferri.625.ſymptom.& ſigna, curatio. 626
Scorpæna. 665
Scorpius, ſympt.& ſigna,curatio, quomodo ſuo vulneri medeatur, 652. ſigillum ipſius an proprio ictui medeatur. 653
Scorpius marinus,ſymptom.& ſigna,curatio. 665
Scrofulæ. Cauſſæ.294.Differentiæ. 295
Secreta & ſeparata opera Chymica. 849
Secundina poſt partum relicta, eius cauſſæ, 167. ſigna, prognoſtica,curatio. 168
Semen quomodo ſit potentia & actu animatum. 112
Seminis corrupti vis. 549
Semina quid Seuerino. 735
Semina & aſtra Seuerin.ſunt forma rerum natural.735. Paracelſ.quid. 736
Semina in Element.ſec.Paracelſ. 735
Semina rerum natural.non ſunt in Elementis. 733
Semina ſua res omnes naturales in ſe continent. ibid.
Semen non ſolùm agens inſtrumentarium,739.quomodo potentia animatum dicatur. 740. viuit. 741. an poſſit dici animal. 742. maris & fœminæ ad generationem neceſſarium. 741
Seminis natura admiranda.740. In ſcenam mundanam progreſſio. 743
Semen analogum. 777
Sepedeon,ſympt.& ſigna,curatio. 649
Serpens. 646. quot modis noceat. 647
Sigillorum an aliqua vis. 429
Signorum neceſſitas.811. de ſignis inconſtans Paracelſ. ibid.
Signaturæ determinatæ quomodo fœtui imprimantur. 789
Signaturæ medicamentorum. 822. plantar. an aliquid indicent.824.ſoli fidendum. ibid.
Signaturam aurium, oculorum, capillorum, dentium, pulmonum,Epat.ſplen.ſtomach. Renum. 823. Cordis.ibid. Teſtium, Veſic. 824. Vteri, Inteſtinorum, Ling.manuum,pedum habentia. ibid.
Sinus quid ? 259. Cauſſæ. ibid. Differentiæ. Prognoſis. Curatio. ibid.
Sirones. Signa. Curatio. 283
Sirupi è chalybe. 82
Sirupus de agreſtâ pro grauidis. 133.ſympt. & ſigna,curatio. ibid.
Solanum furioſum,ſympt.& ſigna, curatio. 639
Soliditat.& duritiei cauſa. 767
Sommerſproſſen. Vide Lentigines.
Species,ſpirital.natura. 830, à qualitatibus primis non afficiuntur. ibid. ad aëris motum non mouentur. 748
Sphæra occultar. qualitat. quàm latè ſe extendat 829
Sphacelus.335. Eius à Gangræna differentia. ibid.Cauſſæ. ibid.Signa Diagnoſtica. Prognoſtica. 336. Curatio. 339
Spinæ dorſi fractura.450. Signa diagnoſtica. Prognoſtica. ibid. Curatio. 451
Spiritus vocabul.æquiuocum.747.apud Antiquos vocab.expreſſum. ibid.
Spiritus quid.747.Chymic.quid. 780
Spiritus Mundi. 729
Spiritus inſitus.746.cuius naturæ. 747. non eſt ex Elementis.ibid. quantum poſſit in morbis depellendis. 819
Spiritus an ſe mutuò penetrent. 749. an viuant. 791. non ſimpliciter agendi ſcientia præditi. 792. an eſuriant. ibid.
Spiritus è ſalibus plantarum. 851
Spiritus vitrioli,ſalis, &c. vnde humiditatem habeant. 844
Spiritus animalis non eſt cauſa flatuum. 806
Splenia. 381
Squama æris,curatio. 625
Steatoma quid ſit?296. Cauſſæ. ibid. Signa diagnoſtica. 297.Prognoſtica.Curatio. ibid.
Stellio, ſympt.& ſigna,curatio. 654
Sterilitas. 105. cauſſæ,cur craſſæ fœminæ & virgines adultiores non facilè concipiant. 107. differentiæ, ſigna,ibid,incantationis ſigna,prognoſtica.108.Indicationes & curatio.109.diæta. 110
Sterilitas ad tempus,eius cauſſæ,ſigna,prognoſtica, curatio. 111
Sterni fractura.449.Signa diagnoſtica.ibid.Prognoſtica Curatio. ibid
Stomachus quid Chymic. 792
Striges. 672
Struma quid?294.Cauſſæ.Differentiæ. 295
Stylus Magicus. 723
Sublimatio qualis ſit operatio Chymica. 845
Sublimata. 849
Sudoris cauſæ. 809
Sudamina. Cauſſæ. 282. Signa diagnoſtica. Prognoſticum.Curatio. 283
Sudor in curatione luis Venereæ,quando inſtituendus, quomodo. 590.quamdiu ſudandum,quoties. ibid.
Sudoris animalium venenum, ſympt. & ſigna, curatio. 662
Suffocatio vterina. 552
Sulphur auratum Antimonij quid ſit. 855. non ſolum ſudorem mouet. 853
Sulphur quid Chymic.751.primum adorabile.769. eius differentiæ. ibid.
Sulphur reſolutum ſomni cauſa. 808
Superfœtatio.114.Cauſſæ,differentiæ,ſigna,prognoſtica, curatio. 115
Sutura vulnerum per glutinum. 382
Sutura. 383
Suturæ modi.ibid.Item. 384
ad Suturam quæ requirantur. 383
Sympathia & anthipathia rerum naturalium vnde. 727
Sympathiæ & anthipathiæ exempla. 727
Symptomata ex vtero varia. 85
Synopia Chymic. quid. 855.*συγκεισις* qualis ſit operatio Chymica. 846
Syphilis. 567
Syrupus. vide *Sirupus.*

T

Tabis lui Venereæ accidentis curatio. 60
Talpa ſeu Topinaria.298. Cauſſæ, Signa diagnoſtica,Prognoſtica,ibid.Curatio. ib.
Tarantati. 1
Tarantula. 57
Tartari oleum contra ſublimatum antidotus. 00

Tartarum quid.803.differentiæ. ibid.
Tartarei morbi.810.ex tartaro morbi ventriculi, 803
Tartarum Purgantium vim intendit, 834
Taxus, ſympt.& ſigna,curatio. 640
θανάσιμα & *δηλητήρια* differunt. 604
θανάσιμον differentiæ. 605
Telorum extractio, quot modis fiat. 379
Terminthus. 284
Teſticulorum & vaſorum genitalium morbi in mulieribus.41.hiſtoriæ aliquot. ibid.
Teſtudo quid?Cauſſæ. 298. Signa diagnoſtica. Prognoſtica.ibid.Curatio. ibid.
Tibiarum vlcera. Curatio. 331
Tinctura veræ quænam ſint.845.è plantis.850.è quibus ſimplicibus commodè parentur. ibid.
Tinea capillorum.Cauſſæ. 355. Signa diagnoſtica. Prognoſticum.Curatio. ibid.
Tinea. 567
*Torpedo.*661.quomodo ſtupefaciat, ſymptom.& ſigna, curatio. 663
Totius ſubſtantiæ nominis notatio, 521
Toxicum. 637
Tranſplantatio generationum accidens ſec.Chymic.773. in animalibus.ibid.mineralibus. ibid.
Tubalcain Græcorum Vulcanus, 710. Chymiæ inuentor. ibid.
Tuberculorum & puſtularum Venerearum curatio. 603
Tumores gummatoſi & nodi in lue Venerea quomodo curandi. 602
Tumoris nomina, 239
Tumor quid? 239
Tumoris definitio.240.Cauſſæ.Differentiæ. ibid.
Tumorum numerus & nomina ſecundum Galenum. 240.ſecundum Ingraſſiam. ibid.
Tumorum differentiæ, 241. 243. Cauſſa continens. 241
Tumorum ab humoribus ortorum cauſſæ. 242. Signa diagnoſtica.Prognoſtica.243.Curatio. 244
Tumorum generatio per congeſtionem. 242. per affluxum. ibid.
Tumor aquoſus.Cauſſæ. 280. Signa diagnoſtica. Prognoſtica.Curatio.Diæta. 281
Tumor flatulentus.Cauſſæ.305.Differentiæ. 306.Signa diagnoſtica.ibid.Prognoſtica.Curatio. ibid.
Tumores particulares, 311
Turgeſcentia quid. 555
Turundarum vſus. 384
Tuſſes malignæ. 552
Tuſſis grauidarum. 135

V

V*Ariola* magna. 567
Vari quid ? 282. Signa Diagnoſtica. Prognoſtica. Curatio. ibid.
Varicum ſectio quomodo inſtituenda. 39
Varicis monſtroſi hiſtoria & curatio. 310
Varix.308.Cauſſæ.Signa diagnoſtica.309. Prognoſtica, Curatio. ibid.
Vaſorum vteri anguſtia. 19.ſigna,ibid.curatio. 20
Vaſa vteri aperientia medicamenta. 3
Vaſorum vteri p. n. apertio. 21. fit tribus modis, ibid. cauſſæ,ibid.ſigna,curatio , vtiliſſima ſunt craſſantia, ibid.
Venarum in coxis & cruribus diſtenſio. 136
Venefica. 671. etiam per venena morbos inducere poſſunt.676.ipſæ nihil præſtant. 677
Veneficium , varia nomina. 671. membrum virile eo ablatum , abortus ex veneficio , amor & odium inter coniuges ex eo. 674. vt excitetur à dæmone. ibid. vina ſuppreſſa veneficio.ibid.negantur morbi ex eo. 675. vnde proueniant explicatur. 676. cur fœminæ quam viri veneficiis frequentius deditæ ſint. 683 medicamenta contra veneficia. 690. ſunt duplicia. ibid.alexipharmaca duplicia.691.ſuffumigia, balnea. 692. cautio in remediis naturalibus ad veneficia exhibendis. ibid.
Veneni etymon.542.variæ acceptiones. ibid. dupliciter dicitur. 543
Veneni natura.604.venenum quid.543.604. an ſit qualitas vel ſubſtantia.543.quot modis dicatur. 544.diuerſæ eſt naturæ.605. an omne venenum ſit cordi inimicum.ibid.quomodo ad cor perueniat. 606. qua ratione certas partes petat. ibid. an nutriat. ibid. differentiæ. 607. 608. 609. an manifeſtis qualitatibus agant. 607. an quædam definito temporis ſpatio ſeſe exſerant. 609. an externa etiam ſumpta ſint venena. ibid.an poſſint necare odore,an viſu , an auditu.611. ſigna diagnoſtica. 612. an quis veneno interemptus ſit.614. prognoſtica. ibid. præſeruatio. 615. curatio. 616. 618. venenum extrahentia. 619. intercipientia. ibid.morbi & ſymptomata quæ interdum poſt ſe relinquunt,curatio eorum.665. venenorum gnarus eſt diabolus, 676
Venenorum vis. 734
Veneris appetitus læſio in fœminis, cauſſæ, 103. ſigna prognoſtica,ibid.curatio. 104
Ventorum generatio ſec.Seuerin. 773. qua vi morbos inducant, 798
Ventris rugæ poſt partum;Curatio. 174
Ventris tormina & dolor in grauidis, 134
Ventris tormina poſt partum, 171
Ventris tumor in puerperis, 173
Ventriculi affectio ex Vtero,cauſſæ,102.ſigna , prognoſtica,curatio, 103
Verborum & characterum nulla eſt efficacia, 685
Verborum & Characterum in Medicina an aliqua vis. 825.Ferrerij de his opinio, 825
Verba peregrina & ignota ex pacto cum dæmone operantur.825.Verba ſacra. ibid.
Veritas quid. 724. omnium Authoritati præferenda. 710
Verus diſcendi modus, 724
Vermes certi certis ex plantis generantur. 775. item ex animalibus, 777
Vermes vteri, 22
Vermes in mammis, 190
Vertigo in grauidis, 134
Veſpa,ſymptom.& ſigna,curatio. 658
Vigiliæ in grauidis.135.in puerperis, 172
Vinum Guaiacicum, 601
Vinum ſpiritu Vini cur commodius bibatur. 833
Vipera,eius temperamentum, ſympt. & ſigna diagnoſtica,prognoſtica,curatio, 651
Virginalis adſtrictio quomodo comparanda. 2.174
Virginitas quid.76.an detur eius ſignum aliquod. ibid quid ſit hymen, 77
Viride æris,curatio. 625
Viri etiam magni errarunt. 709
Vis narcotica an pendeat ex caliditate. 632
Vita quid Ariſtotelicis.744.quid Chymic. ibid.
Vitale & mortuum quid Chymic. 751
Vita mineral.ſec.Chymic. 744
Vitiligo. 289. Cauſſæ. Signa diagnoſtica. Prognoſtica. Curatio. 270
Vitriolum,ſymptom.& ſigna,curatio. 621
Vitrioli Spiritus, 835.854
Vitrificatio. 847
Viuentia quomodo generent. 738
Viuere & agere an differant. 744
Vlcus quid propriè? 314.eius ſubiectum. ibid. Cauſſæ. Differentiæ. ibid.
Vlceris ſimplicis cauſſæ. 315. Signa diagnoſtica. 316. Prognoſtica,ibid.Indicationes. Curatio. ibid.
Vlcus cum intemperie. Cauſſæ. 318. Signa Diagnoſtica.

ſtica. 319. Prognoſtica. Curatio. ibid.
Vlcus cum affluxu humorum. 320. Cauſſæ. Signa Diagnoſtica. ibid. Prognoſtica. Curatio. ibid.
Vlcus ſordidum. 321. Cauſſæ. ibid. Signa diagnoſtica. Prognoſtica. Curatio. ibid.
Vlcera cum tumorib. 322. Cauſſæ. ibid. Signa. Curatio. ibid.
Vlcus calloſum. 323 Curatio. ibid.
Vlcus ſinuoſum. Curatio. 323
Vlcus varicoſum. 327
Vlceris varicoſi curati hiſtoria. ibid.
Vlcerum vermes. 326. Signa diagnoſtica. Curatio. ibid.
Vlcus cum oſſis carie. 327. Signa diagnoſtica. ibid. Prognoſtica. Curatio. ibid.
Vlcus cum dolore. 330 Curatio. ibid.
Vlcera dyſepulota 328. Cauſſæ. 3. Signa diagnoſtica. Prognoſticum. Curatio. ibid.
Vlcera Cheiro 32. Cauſſæ. Signa diagnoſtica. Prognoſticum. Curatio. ibid.
Vlcera T nia 329. Cauſſæ. Signa diagnoſtica. Prognoſticum. Curatio. ibid.
g biarum. 331. Curatio. ibid.
Vl variarum corporis partium. 331
a venerea in pene quomodo curanda. 601. latentia n penis meatu. ibid. in vtero. 602. faucium, narium. ibid.
Vlcera ceruicis vteri. 9
Vlcera vteri. 9. 41. cauſſa eius fœtus in vtero mortuus; curatio. ibid.
Vlcerum generatio ſec. Seuerin. 805. different. ex princip. Chymic. ibid.
Vnguenti armarij deſcriptiones aliquot. 398. eius cauſſæ, vſus, & applicandi modus. ibid.
Vnguenta Magica. 678
Vnguium ſegmentorum venenum, ſympt. & ſigna, curatio. 662
Vngues inæquales, craſſi, rugoſi. 366
Vnguium color mutatus. 366
Vnguium curuatura. 367
Vnguium caſus. 367
Vnguium fiſſura. 367
Vnguium ſcabrities. 366
Vnio partium quomodo fiat. 386
Vocabula noua quando fingere liceat. 722
Vocabula Anatomiæ ineptè. 723. Tincturæ impropriè vſurpat Seuer. ibid.
Volatile quid Chymicis. 780
Vomitus in grauidis. 134. in puerperis. 173
Vrinæ ſuppreſſio grauidarum. 136
Vrinæ incontinentia in puerperis. 174
Vrina Paracelſ. quid. 811. different. ſec. Paracelſ. ibid. plurimum ſalis continet. 811
Vrinæ partes. 812. quantitas. ibid. hypoſtaſ. & ſediment. an differant colore. 813. color ſec. partes figmentum. ibid. Tremulæ, & arenoſæ. ibid. ex Vrinis quæ prædicant Paracelſ. ibid. ex turbatis quale iudicium in morbis Epidemiis haberi poſſit. ibid.
Vrinatum deſtillatio in morbis grauioribus non improbanda. ibid.
Vrocriterio Rhenani quid tribuend. 812
Vſtio qualis ſit operatio Chymica. 845
Vſta & calcinata ad quod operum Chymicorum genus pertineant. 849
Vſus & actio vteri duplex. 43
Vteri pruritus. 44. an idem ſit cum furore vterino, eius cauſſæ, ſigna, prognoſtica, Curatio. ibid.
Vteri rhagades. 11
Vteri ruptura. 40
Vteri ſcirrhus. 30. cauſſæ. 31. duplex: legitimus & nothus; eius ſigna, prognoſtica, indicationes & curatio. ibid.
Vteri ſitus mutatus. 32
Vteri ſphacelus. 13
Vteri ſuffocatio. 85. cauſſa, quæ eſt vapor malignus. 85. ad quæ partes is feratur, & vnde eleuetur. ibid. quibus ſuffocatio vterina familiaris. 86. quo loco contineatur. ibid. differentiæ, ſigna, 87. differentia à ſyncope, ab apoplexia, ab epilepſia. 88. à lethargo, quomodo à mortuis diſtinguantur hiſtericæ. ibid. ſigna cauſarum. ibid. prognoſtica indicationes, & curatio, in paroxiſmo. ibid. curatio extra paroxiſmum. ibid.
Vterum refrigerantia medicamenta. 16
Vterum calefacientia ſimplicia. 16
Vteri tumor è ſanguine in venis. 27
Vterus non mouetur verſus cor. 47
Vterus non eſt animal. 46
Vteri calorem inſtaurantia. 43
Vteri vulnera. 40. ſigna, prognoſtica, curatio. ibid.
Vteri adſcenſus. 32. an adſcendat. ibid. cauſſæ. 34. quomodo differat à ſuffocatione Vterinâ; eius ſigna, ibid. prognoſtica, curatio. ibid.
Vteri anguſtia. 4. 19
Vteri conſtitutio miranda. 4
Vteri conſenſus cum aliis partibus, vt cum cerebro, corde, epate, ventriculo. 84. cum liene, cum mammis. 85
Vteri corruptio. 41
Vteri ceruicis condylomata. 7
Vteri debilitas. 43
Vteri dolor. 44. poſt partum. ibid. cauſſæ, ſigna. 45. curatio. ibid.
Vterus duplicatus. 21. deficiens. ibid.
Vteri exciſio, & eius hiſtoriæ. 38
Vteri furor. 92. quomodo differat à ſalacitate. ib. à pruritu Vteri. cauſſæ. 93. ſigna, prognoſtica, Indicationes, curatio. 94. diæta. 95
Vteri gangræna. 13
Vteri hæmorrhoides. 8. 67
Vteri hydrops. 25. cum fœtu coniunctus. 26. cauſſæ. ibid. differentiæ à conceptione. ibid. à molâ ab inflatione, ibid. ab hydrope ventris, ab inflammatione, ibid. curatio. 27
Vteri inflatio. 21. cauſſæ, ſigna, differentia à conceptione, ab hydrope vteri, à molâ. 23. curatio inflationis. 24
Vteri intemperies calida. 15. cauſſæ eius. ibid. ſigna, curatio. ibid.
Vteri intemperies frigida. 16. cauſſæ, ibid. ſigna, curatio, ibid.
Vteri intemperies humida. 17. eius cauſſæ, ibid. curati ibid.
Vteri intemperies ſicca. 17. cauſſæ, ſigna, cu ibid.
Vteri intemperies compoſita. 18. frigida & hu da ſine materiâ, & cum materiâ; eius cauſſæ, ſigna id. curatio. ibid.
Vteri intemperies calida & ſicca cum bil 19
Vteri temperies quomodo cognoſcenda 14. à Veneris appetentiâ. 15. à pilis pubis, à menſt is, ibid. à conceptione. ibid.
Vteri inflammatio. 28. cauſſæ, ibid. ſigna, prognoſtica, 28. curatio per venæſectionem per euacuantia, vomitoria, alterantia, repellent 29. inſeſſus, clyſteres, dolorem mitigantia, diſc entia, ſuppurantia, abſceſſus apertionem, diæta 30
Vteri inclinatio. 32. curati 34
Vteri imbecillitas. 43. cauſſæ, ibid. ſigna, prognoſtica. Indicationes, curati ibid. diæta. 44
Vterus ab odoribus affectus. 46
Vterus an odores percipiat. 47. an eis offendatur in omnibus fœminis. 48. quomodo odores ipſi ſuffocationem inducat. ibid.
Vteri procidentia. 34. cauſſæ. ibid. ſigna, prognoſtica. 36. curatio quomodo reponendus. ib. quomodo repoſitus retinendus. ib. præſeruatio procidentiæ vteri, diæta.

VVeigelij doctrina Eccleſiaſtica. 716
Vulnus quid. differentiæ. 368. cauſſæ. 369. Signa diagnoſtica, prognoſtica. ibid. item. 377. indicationrs, & curatio. 378
Vulnus cum contuſione. 414. cauſſæ, ibid. Signa diagnoſtica, prognoſtica, curatio. ibid.
Vulnerariæ potiones. 403
Vulnera quæ ſint lethalia, quæ non. 369
Vulnera lethalia ex Hippocrate. 370
Vulnera cerebri. 371. Spinalis medullæ. ibid. cordis. 372. pulmonis, aſperæ arteriæ. 373. diaphragmatis. ibid. ventriculi. 374. inteſtinorum, tenuium, epatis. ibid. lienis, veſicæ. ibid. venarum. grandium. 375
Vulnera ſanabilia ex quibus cauſis ſint lethalia. 376
Vulnera ex morſu animalium. 415. Prognoſtica, curatio. ibid.
Vulnera ſdopetorum. 416. differentiæ. 419. Signa diagnoſtica, curatio. ibid. diæta. 422
Vulnerum ſclopetis inflictorum natura. 419
ad Vulnera ſclopetorum medicamenta neceſſaria 420
Vulnera Vennata. 422. Signa diagnoſtica. 423. Prognoſtica. ild. Curatio. ibid.

Z

Z*Araton* Hibanorum qualis tumor. 183
Zoſimus ſcrſit χημευτικά. 713
Zuvingeri de dom. Parac. Iudicium. 628

F I N I S.